قازاقشا-حانزۋشا سوزدىك

哈汉辞典

ۇلتتار باسپاسى

باس رەداكتورى: نۇربەك ابىكەن ۇلى

قازاقشا-حانزۋشا سوزدىك

哈汉辞典

主编 努尔别克·阿布肯

ۇلتتار باسپاسى

图书在版编目（CIP）数据

哈汉辞典／努尔别克主编 .—北京：民族出版社，2005.6

ISBN 7-105-07013-7

Ⅰ.哈… Ⅱ.努… Ⅲ.①哈萨克语(中国少数民族语言)—辞典②辞典—哈、汉 Ⅳ.H236.6

中国版本图书馆 CIP 数据核字(2005)第 049647 号

哈汉辞典

主　　编:努尔别克·阿布肯
责任编辑:阿里木江·努尔哈孜,阿曼泰·沙哈提
装帧设计:刘家峰
出版发行:民族出版社
社　　址:北京市和平里北街 14 号
邮　　编:100013
网　　址:http://www.e56.com.cn
电　　话:010-64228006
经　　销:各地新华书店
印　　刷:迪鑫印刷厂
开　　本:787 毫米×1092 毫米　1/16
印　　张:89.75
版　　次:2005 年 6 月第 1 版北京第 1 次印刷
印　　数:0001-2000 册
定　　价:130.00 元

该书如有印装质量问题,请与本社发行部联系退换
(哈文室电话:64228006　发行部电话:64211734)

جاۋاپتى رەداكتورلارى : ٴالمجان نۇرعازى ۇلى
امانتاي ساعات ۇلى

قازاقشا-حانزۋشا سوزدىك

باس رەداكتورى : نۇربەك ابىكەن ۇلى

مۇقاباسىن جوبالاعان : ليۋ جيافىڭ
باستىرۋشى، تاراتۋشى : ۇلتتار باسپاسى
باسپانىڭ ادرەسى : بيجيڭ قالاسى حيپيڭلي سولتۇستىك كوشەسى 14-ٴنومىرلى قورا
پوچتا ٴنومىرى : 100013
تور اپ ادرەسى: http://www.e56.com.cn
ساتۋشى : شينحۋا كىتاپ دۇكەندەرى
باستىرعان زاۋود : ديشين باسپا زاۋودى
فورماتى : 1/16 72×1092
تاباق قاعاز : 89.75
باسىلۋ رەتى : 2005-جىلى ماۋسىم، ٴبىرىنشى باسپاسى
2005-جىلى ماۋسىم، بيجيڭ، 1-باسىلۋى
تيراجى : 0001—2000
باعاسى : 130.00 يۋان

العى ٴسوز

بۇل قازاقشا-حانزۋشا سالىستىرمالى ورتاشا سوزدىك، سوزدىككە قازىرگى زامان قازاق تىلىندەگى سوزدەردەن 40 نەشە مىڭ ٴسوز الىندى. سوزدىكتە جەكە سوزدەر نەگىز ەتىلىپ، بەلگىلى سانداعى يديومدار، تۇراقتى ٴسوز تىركەستەرى، ماقال-ماتەلدەر جانە وسىزامانعى عىلىم-تەحنيكالىق اتاۋلار قامتىلدى. وقىرمانداردىڭ قازاقشا سوزدەردىڭ ماعىناسىن ٴتۇسىنىپ ٴارى قولدانىلۋىن يگەرۋىنە سەپتىگىن تيگىزەر دەگەن ويمەن باسىم سانداعى ررەسترلەرگە قازاقشا مىسال كەلتىرىلدى.

مۇنداي «قازاقشا-حانزۋشا سوزدىك» ىلىمىزدە تۇڭعىش رەت جاسالىپ وتىر. سوزدىكتىڭ قازاق ٴتىلىنىڭ لەكسيكاسىن ارناعا تۇسىرۋدە، ٴتىل ۇيرەتۋ جانە اۋدارما قىزمەتىنىڭ ساپاسىن جاقسارتۋدا، قازاقتىڭ سوتسياليستىك مادەنيەت ىستەرىن وركەندەتۋدە، قازاق ۇلتى مەن حانزۋ ۇلتىنىڭ بارىس-كەلىسىن كۇشەيتۋدە وزىندىك رول اتقارسا ەكەن دەپ ٴۇمىت ەتەمىز.

1977-جىلى 5-ايدا، جۇڭگو قوعامدىق عىلىمدار اكادەمياسىنىڭ ۇلتتاردى زەرتتەۋ ورنى، ورتالىق ۇلتتار ينستيتۋتى، شينجياڭ ۋنيۆەرسيتەتى «قازاقشا-حانزۋشا سالىستىرمالى سوزدىك» قۇراستىرۋ جونىندە اقىلداستى. شينجياڭ ۇيعۇر اۆتوميالى رايونى ىلە قازاق وبلىسى بۇل سوزدىكتى قۇراستىرۋ جۇمىسىنا ەرەكشە ٴمان بەردى جانە قولداپ-قۋاتتادى، «قازاقشا-حانزۋشا سوزدىك» قۇراستىرۋ جونىندە ارناۋلى ٴماجىلىس اشتى جانە سايكەستى بەكىم جاسادى. 1977-جىلى 9-ايدا «قازاقشا-حانزۋشا سوزدىك» قۇراستىرۋ گرۋپپاسى قۇرىلدى. شينجياڭ ۇيعۇر اۆتونوميالى رايونى ىلە قازاق اۆتونوميالى وبلىسىنىڭ باستىعى ەرعالي «قازاقشا-حانزۋشا سوزدىك» قۇراستىرۋ گرۋپپاسىنىڭ باستىعى، وبلىستىق مادەنيەت، وقۋ-اعارتۋ باسقارماسى باستىعىنىڭ ورىنباسارى ٴسابيعازى جانە جۇڭگو قوعامدىق عىلىم اكادەمياسىنىڭ ۇلتتاردى زەرتتەۋ ورنىنىڭ كومەكشى زەرتتەۋشىسى، تۇركي تىلدەرىن زەرتتەۋ گرۋپپاسىنىڭ باستىعى نۇربەك سوزدىك قۇراستىرۋ گرۋپپاسىنىڭ ورىنباسار باستىعى بولىپ تاعايىندالدى، ناقتى جۇمىستار نۇربەكتىڭ باسقارۋىمەن ىستەلدى. ورتالىق ۇلتتار ينستيتۋتى از ۇلت ٴتىل-ادەبيەت فاكۋلتەتى قازاقشا وقىتۋ-زەرتتەۋ گرۋپپاسىنىڭ لەكتورى لي زىڭشياڭ ورتالىق ۇلتتار ينستيتۋتى اتىنان، شينجياڭ ۋنيۆەرسيتەتى حانزۋ ٴتىلى فاكۋلتەتىنىڭ لەكتورى سۇي چۇڭدى شينجياڭ ۋنيۆەرسيتەتى اتىنان سوزدىكتىڭ قۇراستىرۋ جۇمىسىنا ارالاستى. شينجياڭ ۇيعۇر اۆتونوميالى رايونى ىلە قازاق اۆتونوميالى وبلىسى شى گۋاڭحۋا، وقاباي، ماقان، داۋلەت، داۋەن، حان يۇڭشۋ قاتارلى

جولداستاردى ىلگەرىندى-كەيىندى جىبەرىپ، سوزدىكتىڭ باستاپقى كەزدەگى دايىندىق جۇمىستارى مەن ءبىر ءبولىم قۇراستىرۋ جۇمىستارىنا قاتىناستىردى. ولار قىزمەت بابىمەن 1981-جىلى 1-ايدان بۇرىن ىلگەرىندى-كەيىندى ءوز ورىندارىنا قايتتى. لي زىڭشياڭ 1980-جىلى 7-ايدا، سۇي چۇڭدى 1981-جىلى 7-ايدا سوزدىك گرۋپپاسىنان قول ءۇزىپ، مەكتەپتەرىنە قايتتى. نۇربەك سوزدىك قۇراستىرۋ جۇمىسى بىتكەنگە دەيىن تاباندىلىقپەن ىستەدى، 1984-جىلى 3-ايدا، سوزدىكتىڭ قۇراستىرىلۋ جۇمىسى اياقتادى. وسى ارالىقتا ۇلتتار باسپاسىنان ىرىن يۇنچاڭ ”ق“ ارپىنەن باستالعان ىرەستىرلەردىڭ العاشقى نۇسقاسىن كورىپ شىقتى.

باستاپتا شاعىن كولەمدى قازاقشا-حانزۋشا سوزدىك قۇراستىرماقشى ەدىك. كەيىن كەلە قوعامنىڭ قاجەتىنە جانە قاتىستى ورىنداردىڭ تالابىنا ساي، سوزدىكتىڭ كولەمى، قۇرىلىمى، ءسوز الۋ، سوزدەردىڭ ماعىناسىن ءتۇسىندىرۋ، مىسال كەلتىرۋ، ت. ب. جاقتاردا ءبىر-بىرىنە سايكەستى وزگەرىستەر جاسالىپ، ەكى ءتىلدى، سالىستىرمالى، ورتاشا سوزدىك بولىپ قۇراستىرىلدى. 1982-جىلدان بۇرىن، «قازاقشا-حانزۋشا سوزدىك» لاتىن ءارىپى نەگىزىندەگى قازاق جاڭا جازۋىمەن جازىلعان ەدى. 1982-جىلى 9-ايدا، شينجياڭ ۇيعۇر اۆتونوميالى رايوندىق 5-كەزەكتى حالىق قۇرىلتايىنىڭ تۇراقتى كوميتەتى قازاق جاڭا جازۋىن قولدانۋدى توقتاتىپ، قازاق كونە جازۋىن جاپپاي قولدانۋدى ۇيعاردى. سونىمەن «قازاقشا-حانزۋشا سوزدىكتىڭ» العاشقى نۇسقاسى قازاق كونە جازۋىمەن كوشىرىلدى. ىرەستىلەر قازاق كونە جازۋىنىڭ الفاۆيت تارتىبىمەن قايتادان ءتىزىلدى. وسى كۇردەلى، ماشاحاتتى جۇمىستار نۇربەكتىڭ ىستەۋىمەن ءبىتتى.

بۇل سوزدىكتىڭ جارىق كورۋىن قاتىستى ورىنداردىڭ ورتاق كۇش شىعارۋىنان بولەك قاراۋعا بولمايدى. شينجياڭ ۇيعۇر اۆتونوميالى رايونى ىلە قازاق اۆتونوميالى وبلىسى ۇيىمداستىرۋ-باسقارۋ جاعىندا بارىنشا قولداپ قۋاتتاۋدان تىس، قارىمدى قىزمەتشىلەر شىعارىپ، سوزدىك قۇراستىرۋ جۇمىسىنا كومەك كورسەتتى. ورتالىق ۇلتتار ينستيتۋتى، شينجياڭ ۋنيۆەرسيتەتى قازاق ءتىلىن وقىتاتىن تاجىريبەلى وقىتۋشىلاردى سوزدىك قۇراستىرۋ گرۋپپاسىنا قاتىناستىرىپ، سوزدىكتىڭ ءبىر ءبولىم قۇراستىرۋ جۇمىستارىن ىستەدى.

بۇل سوزدىكتى باسپادان شىعارۋشى-ۇلتتار باسپاسى سوزدىك گرۋپپاسىنا كوپ قولايلىلىق تۋدىردى جانە ىقىلاستى كومەك كورسەتتى. «قازاقشا-حانزۋشا سوزدىك» قۇراستىرۋدى باستاۋشى— جۇڭگو قوعامدىق عىلىمدار اكادەمياسىنىڭ ۇلتتاردى زەرتتەۋ ورنى سوزدىك گرۋپپاسىنىڭ ناقتى جۇمىستارىن باسقارۋعا جاۋاپتى ەتىپ نۇربەكتى سوزدىك گرۋپپاسىنا قاتىناستىردى، ءارى ول سوزدىكتىڭ نەگىزگى قۇراستىرۋ مىندەتتەرىن وتەدى، مۇنىڭ سىرتىندا، قاراجات جانە ماتەريال جاقتاردان سوزدىك قۇراستىرۋ جۇمىسىنىڭ قاجەتىن شەشىم ەتىپ وتىردى. نۇربەك 1985-جىلى3-ايدا، جۇڭگو قوعامدىق عىلىم اكادەمياسىنىڭ

ۇلتتاردى زەرتتەۋ ورنىنان ۇلتتار باسپاسىنا قىزمەت اۋىستىردى. نۇربەك سوزدىكتىڭ قۇراستىرۋ جۇمىستارىن باستان-اياق باسقاردى، ٴارى سوزدىكتى قۇراستىرىپ شىقتى. وسى سوزدىك ٴۇشىن ەرەكشە قايرات كورسەتىپ، اۋىر ەڭبەك ەتتى. ماشاقاتتى ەڭبەكتىڭ سوڭىندا بۇل سوزدىك شىعارۋ جاعىنان دا ماشاقاتتى ەڭبەك ەتتى. «قازاقشا-حانزۋشا سوزدىكتىڭ» باسىلۋ بايلانىسىمەن جوعارىدا ايتىلعان قاتىستى ورىندار مەن جەكەلەرگە شىنايى العىس ايتامىز.

جۇڭگو قوعامدىق عىلىمدار
اكادەمياسىنىڭ ۇلتتاردى زەرتتەۋ ورنى
1985-جىلى، اۋگۋست

前　言

这是一部哈萨克汉语对照的中型辞典，收现代哈萨克语词四万余条，以单词条目为主，同时也收有一定数量的成语、固定词组、谚语和现代科技术语。为了帮助读者理解哈萨克语词的意义并掌握其用法，大多数条目都有哈萨克语例句。

编纂出版这样一部《哈汉辞典》在我国还是第一次。我们希望这部辞典对于促进哈萨克语词汇规范化，提高语言教学和翻译工作的质量，发展哈萨克族社会主义文化事业，加强哈、汉民族之间的交流，能起到应有的作用。

1977 年 5 月，中国社会科学院科学院民族研究所、中央民族学院、新疆大学协商编写一部《哈汉对照辞典》。新疆维吾尔自治区伊犁哈萨克自治州对这部词典编写工作非常重视和支持，曾经就编写《哈汉辞典》召开专门会议并作出了相应的决定。1977 年 9 月成立《哈汉辞典》编写组。新疆维吾尔自治区伊犁哈萨克自治州州长叶尔阿里任《哈汉辞典》编写组组长，州文教处副处长副处长赛比哈孜和中国社会科学院民族研究所助理研究员、突厥语组组长努尔别克任副组长，具体工作由努尔别克主持。中央民族学院少数民族语文系哈萨克语教研组讲师李增祥、新疆大学中语系讲师崔崇德分别代表中央民族学院和新疆大学参加编写工作。新疆维吾尔自治区伊犁哈萨克自治

州先后派师光华、乌哈拜、马汗、道列提、道万、韩永寿等同志参加辞典的前期准备和一部分词条的编写工作。由于工作上的需要，他们于1981年1月之前先后返回原单位。李增祥于1980年7月，崔崇德于1981年7月也先后离开编写组，返回学校。努尔别克坚持完成这部词典的编写工作。全书于1984年3月脱稿。在这段工作期间，民族出版社的任运昌参加了字母[ق]词条的初审。

我们最初计划编写的是一部哈汉简明词典。后来根据社会上的需要和有关方面的意见，在词典的规模、体例、收词、释义、举例等方面都作了相应的调整，成为现在这样一部双语对照的中型词典。1982年9月新疆维吾尔自治区第五届人民代表大会常务委员会决定停止使用哈萨克新文字，全面恢复使用哈萨克老文字。于是《哈汉辞典》的初稿又全部改写为哈萨克老文字并重新加以编排。这项复杂细致的工作是由努尔别克完成的。

这部词典的问世与各有关单位的共同努力分不开。新疆维吾尔自治区伊犁哈萨克自治州不但在组织领导方面给予大力支持，还抽调得力工作人员支援编写工作。中央民族学院、新疆大学都派出了有经验的哈萨克语教师参加编写组，承担了部分编写任务。

民族出版社作为这部词典的出版单位为编写组提供了很多方便，给予了有力的支持。中国社会科学院民族研究所是编写《哈汉辞典》的发起者，除派出努尔别克参加编写组负责主持具体工作，并承担主要编写任务外，还在经费和物质方面解决了

编写工作的需要。1985 年 3 月努尔别克调离中国社会科学院民族研究所，到民族出版社工作。他不仅自始至终主持并完成了这部词典的编写工作，为这部词典倾注了自己的心血，承担了繁重的任务，而且在编辑出版工作方面，付出亲勤的劳动。当《哈汉辞典》付印之际，我们谨向上述各有关单位和个人表示忠心的感谢。

中国社会科学院民族研究所

一九八五年八月

قايتا باسىلۋىنا العى ٴسوز

«قازاقشا-حانزۋشا سوزدىك» 1998-جىلى ناۋرىزدا العاشقى رەت باسپادان شىققان، ارادا 15 جىل ۋاقىت ٴوتتى. تىلەككە ساي، «سوزدىك» قازاق سوزدەرىن ارناعا تۇسىرۋدە، قازاق ٴتىلىن ۇيرەتۋ مەن اۋدارما جۇمىستارىنىڭ ساپاسىن جاقسارتۋدا، قازاق ۇلتى مەن حانزۋ ۇلتىنىڭ مادەنيەت الماستىرۋىن كۇشەيتۋ قاتارلى جاقتاردا وزىندىك رولىن ساۋلەلەندىردى. جاقىنعى جىلداردان بەرى، بىرىنشىدەن، ەلىمىزدىڭ ٴىشى-سىرتىنداعى وقىرمانداردىڭ بۇل سوز-دىككە دەگەن زارۋلىگى ارتا ٴتۇستى، ٴبىرىنشى رەت باسىلعانىنان كەيىن قايتا باسىلمادى، كىتاپ دۇكەندەرىندە جوق، قايتا باسىلۋ قاجەت بولدى؛ ەكىنشى-دەن، ٴداۋىر جاڭاردى، عىلىم-تەحنيكا، مادەنيەت سالالارىندا كوپ جاڭالىق تۋىلدى، «قازاقشا-حانزۋشا سوزدىكتىڭ» ٴبىرىنشى باسىلىمى وقىرمانداردىڭ تالابىن تولىق قاناعاتتاندىرىپ كەتە المايتىندىقتان، «سوزدىككە» بەلگىلى وزگە-رىس ەنگىزىپ، تولىقتاۋ كەرەك بولدى. «قازاقشا-حانزۋشا سوزدىكتىڭ» قايتا باسىلۋى دا مىنە وسىدان.

«قازاقشا-حانزۋشا سوزدىكتىڭ» باسپادان شىققان العاشقى باسىلىمى كوپ-تەگەن وقىمىستىلاردىڭ ەڭبەگىنىڭ جەمىسى. ٴتۇرلى سەبەپتەر مەن قاتىستى ورىننىڭ تالابىنا ساي، «قازاقشا-حانزۋشا سوزدىكتىڭ» ٴبىرىنشى باسىلىمىنا وزگەرىس ەنگىزۋدىڭ ناقتى مىندەتتەرى ماعان جۇكتەلدى. جۇمىس 1999-جى-لى جىل باسىنان باستالىپ، 2004-جىلى ناۋرىزدىڭ سوڭىندا اياقتاستى، 5 جىل ۋاقىت كەتتى. «سوزدىكتىڭ» وزگەرتىلىپ قايتادان باسىلۋىن قاتىستى ورىندار مەن كوپتەگەن جولداستاردىڭ قول ۇشىن بەرىپ، كومەك كورسەتۋى-نەن بولە قاراۋعا بولمايدى. شينجياڭ ۇيعۇر اۆتونوميالى رايوندىق پارتيا كوميتەتىنىڭ ورىنباسار سەكراتارى اسحات كەرىمباي ۇلى مەن شينجياڭ ۇيعۇر اۆتونوميالى رايوندىق حالىق ۇكىمەتىنىڭ ورىنباسار ٴتوراعاسى دالەلقان ٴماميە-قان ۇلىنىڭ «سوزدىكتىڭ» شىعۋى ٴۇشىن قولايلى شارت-جاعداي جاراتىپ بەرگەنىن ەرەكشە ايتا كەتۋ كەرەك. شينجياڭ ۇيعۇر اۆتونوميالى رايوندىق جەر جانە جاراتىلىستىق بايلىق مەڭگەرمەسىنىڭ باستىعى عانيبات سابىكەي ۇلى

«سوزدىكتىڭ» شعۋى ٴۋشىن ىزگى نيەتىن ٴبىلدىرىپ قانا قالماستان، زاتتىق جاقتان دا اقتارىلىپ كومەك كورسەتتى. س. نايمان مىرزا مەن بايقوجا مەركىت- باي ۋلى «سوزدىكتە» كەزىككەن كەيبىر قيىن ماسەلەلەردى جانە ٴىشىنارا جەرگىلىكتى سوزدەردى قالاي ٴتۇسىنۋ جونىندە كەلەلى كەڭەس بەرىپ وتىردى. شينجياڭ ۋيعۇر اۆتونوميالى رايوندىق قوعامدىق عىلىمدار بىرلەستىگى كوپ جىلدىق قىزمەت بارىسىندا شابىتتاندىرىپ جانە قولداپ وتىردى. ەگەر مۇنداي شارت-جاعداي جانە كوپ جاقتى قولداپ-قۋاتتاۋ بولماعاندا، «سوزدىكتىڭ» جارىق كورىپ وقىرمانداردىڭ قاجەتىنە جاراۋى قيىن ەدى. وسى ورايدا، جوعا- رىدا ايتىلعان ورىندار مەن جەكەلەرگە شىن جۇرەكتەن العىس ايتامىن.

بۇل جولعى وزگەرىس ەنگىزىلىپ قايتا باسىلىپ وتىرعان «قازاقشا-حانزۋ- شا سوزدىك» بۇرىنعى باسىلىمىنا قاراعاندا، سوزدىكتىڭ ورەسىنىڭ بيىكتەپ، وقىرماندار قاۋىمىنىڭ پايدالانۋىنا قولايلىعى ايرىقشا نازاردا ۇستالدى، سونداي- -اق تومەندەگى بىرنەشە جاقتان ەرەكشەلەندى:

ٴبىرىنشى، سوزدىككە الىنعان جەكە سوزدەر مەن ٴسوز تىركەستەرى، ماقال-ماتەلدەر قازىرگى قازاق جازۋىنىڭ الىپپەلىك ٴتارتىبى بويىنشا قايتادان رەتتەلىپ ٴتىزىلدى.

ەكىنشى، سوزدىككە تىڭنان كوپتەگەن جەكە سوزدەر مەن ٴسوز تىركەستە- رى الىنىپ، مازمۇندىق جاقتان بايىتىلدى.

ٴۇشىنشى، كوز جەتكەن دەرەكتەرگە ساي ٴبىرتالاي سوزدەردىڭ كەلۋ توركىنى كورسەتىلدى.

ٴتورتىنشى، بۇرىنعى باسىلىمداعى بايقالعان قاتەلىكتەر تۇزەتىلدى.

بەسىنشى، مىسالداردىڭ ۋاقىتتىلىعىنان گورى عۇمىرلىلىعى ەسكەرىلدى.

سوزدىكتىڭ قامتيتىن سالاسى وتە كوپ بولعاندىقتان، سوزدىككە وزگەرىس ەنگىزىپ، وڭدەۋ جۇمىسى وتە اۋىر جۇمىس، كۇش شىعارىپ، ەڭبەكتەنگەنمەن دە، سوزدىكتە ولقىلىقتار مەن قاتەلىكتەر جوق دەۋگە كەلمەيدى، وقىرماندار- دىڭ باعالى پىكىر بەرۋىن ٴۇمىت ەتەمىن.

نۇربەك ابىكەن ۋلى
2004-جىلى 10-ٴساۋىر ٴۇرىمجى

再 版 序 言

《哈汉辞典》第一版第一次印刷是在 1989 年 3 月，至今已经是十五年的时间。《哈汉辞典》出版以后，正如编者所期望的那样，它在促进哈萨克语词汇的规范化，提高语言教学和翻译工作的质量，加强哈、汉民族之间的文化交流等诸多方面，起到了应有的作用。近些年来，一则是国内外读者对本辞典的需求在不断增加，而自第一次印刷以后再未印刷过，书店已无法买到，需要进行再版；二则是伴随着时代的前进步伐，科学、文化也在突飞猛进的发展，第一版《哈汉辞典》已不能完全适应现在读者的需求，需要加以修订和完善。这两个方面的原因就促成了《哈汉辞典》修订再版本的正式出版。

《哈汉辞典》第一版本是不少学者集体劳动的结晶。由于诸多因素所致，并根据有关方面的要求，由我承担起了对《哈汉辞典》第一版进行修订的具体任务。整个修订工作始于 1999 年初，直到 2004 年 3 月底方才结束，历经五年多时间。在修订过程中，得到了有关单位和许多同志的鼎力支持。应该特别指出的是，新疆维吾尔自治区党委副书记艾斯海提・克里木拜和自治区副主席达列力汗・马米汗两位领导，对《哈汉辞典》的修订再版一直非常关心，并为之创造了许多有力条件；新疆维吾尔自治区国土资源厅厅长哈尼巴特・赛比凯同志也十分关心《哈汉辞典》的修订再版，并提供了具体的帮助；S・那依满先生和

巴依霍加·买尔克特巴依先生，对如何解决和理解辞典中所遇到的一些难题和土语方面的问题，提出了不少极为宝贵的意见。还有新疆维吾尔自治区社会科学界联合会也在多年的工作中给予我鼓励与支持。如果没有这些条件和多方面的强有力支持，很难想象《哈汉辞典》修订再版本现在能够和读者见面。在此，我一并致以衷心感谢。

《哈汉辞典》修订再版本与其第一版本相比较，更加注意提高辞典的质量和方便读者，并具有以下一些具体特点：

1. 辞典中所收的单词、词组及格言谚语，均按现行的哈萨克文字母顺序排列。

2. 吸收了不少新的单词、词组，内容更为丰富。

3. 根据有关的资料表明了部分单词的辞源。

4. 对在释义方面有错讹或缺释的部分单词和词组作了纠正与补充。

5. 例句注意保持其内容的稳定性和久远性。

辞典修订是一项难度很大的工作，尤其是涉及的学科和内容极为广泛，本人虽然极尽努力，不足或错误之处依然难免，热切希望读者提出宝贵意见。

努尔别克·阿布肯

2004年4月10日于乌鲁木齐

体例说明

一、词条

一个词条的主要部分是本词和释义，有的词条还收有与该词有关的固定词组（或称习语、熟语），新词术语，专业术语，谚语，谜语。

二、本词

1. 本词用黑体排印。词目中所包括的固定词组，新词术语，专业术语用▲符号排印，以与本词释义后所举例句区分。
2. 同音词分立词条，在本词后标罗马数Ⅰ、Ⅱ、Ⅲ……。
3. 一个词如有不同写法时分列词条，但释义只出现在常用的一条后，另一处只注明见某词。
4. 固定词组，专业术语，谚语及其释义放在组成该条的有关词条内。如：ئانا تىل（母语）不是放在 ئانا 就是放在 تىل 词条内。
5. 本词均注明词性，表明动词词态的变化或不定式的词目不另标词性。
6. 动词一律采用动词的词根形式。

(1)动词的不同语态分立词条。如："ئارقاندال- 是 ئارقاندا- 的被动态"，"ئارقانداس- 是 ئارقاندا- 的交互态"，"ئارقاندات- 是 ئارقاندا- 的使动态"等。

(2)带有被动、反身、交互、使动语态附加成分之动词单独立为词条后，一般仅从语法角度释义（如(1)所述），但个别词除语法变化外，在汉语中还有对等词时则另加以释义，如："ئىسقتىر- ①ئىسىق- Ⅱ的使动态②催，催促"，并另立其不定式词条。

(3)动词要求特殊格时，注明要求……格。

(4)有些动词常用或只用其某种形式的动词时，在本词后注明该动词常用其形动词或副动词形式。

7. 本词在形态变化上出现的特殊语音形式，如有些名词在加上领属附加成分后出现的减音现象等，均在本词后注明。如："ورىن（ورنى）"、"ئاۋىز（ئاۋزى）"。

三、释义

1. 本词有多条不同的释义时，各条释义分别列出，前面标以①、②等数码。固定词组有多条不同释义时，也分别列出，前面标以①、②等数码。固定词组有多条不同释义时，也分别列出，前面(1)、(2)等数码。大体相同的若干释义列在一条内，词义较近的用逗号分隔，稍远的用分号分隔。
2. 释义后根据需要收入词组或句子作为例证，例证前加冒号，例证后附汉语译文。
3. 例证用白体排印。

四、固定词组

1. 收入某词条的固定词组，一律按本词典字母表顺序排列在该词条的全部释义之后。
2. 谚语编排在所属词条的固定词组之最后。一个词条内有多条谚语时，也按字母顺序排列。

五、派生词和复合词

1. 派生词单独立词条。
2. 由两个实际意义的单词中间用连字号"－"连接而构成的复合词单独立词条。如："ەل-جۇرت"、"ىدىس-اياق"。
3. 用连字号连接的复合词中如其中有一个为实际意义的单词，另一个在早期哈萨克语或其他突厥语中虽有实际意义而在现代哈萨克语中已无实际意义者也单独立词条。如："جەٴىل-جەلپى"、"ٴۇيلى-باراندى"。
4. 用连字号"－"连接的复合词，前者有实际意义，后者只起谐音作用者，本词典不作为词条收录。如："شاي-پاي، ات-مات"。

六、若干符号的用法。

1. 斜线号"/"用于分隔例证与例证。
2. 圆括号"（ ）"用于：
(1)注明词形变化。
(2)加注内容或意义等方面的补充性说明。
(3)括去可以省略或代替的部分。
3. 方括号"〔 〕"用于注明略语。如：〔口〕口语，〔谚〕谚语，〔医〕医学等。

略 语 表

[阿]阿拉伯语
[贬]贬义
[地]地质，地理
[电]电工学
[动]动物
[俄]俄语
[法]法律
[方]方言
[讽]讽刺语
[工]工业
[海]航海
[汉]汉语
[化]化学
[机]机械
[技]技术
[建]建筑
[交]交通
[解]解剖学
[经]经济
[旧]旧词语
[军]军事
[考]考古
[口]口语
[矿]矿物，矿业
[骂]骂人话
[谜]谜语
[蔑]蔑称
[农]农业
[波]波斯语
[气]气象学
[生]生物学
[生理]生理学
[史]历史
[兽]兽医
[数]数学
[俗]俗语
[体]体育
[天]天文学
[文]文学
[物]物理学
[心]心理学
[谚]谚语
[药]药物
[冶]冶金
[医]医学
[艺]艺术
[音]音乐
[语]语言学
[哲]哲学
[植]植物
[咒]咒语
[转]转义
[宗]宗教

قازاق جازۋىنىڭ الىپپەسى
表母字文克萨哈

اتالۋى	ارىپتەر	رەتى	اتالۋى	ارىپتەر	رەتى	اتالۋى	ارىپتەر	رەتى
فى	ف	27	لى	ل	14	ا	ا	1
حى	ح	28	مى	م	15	ٵ	ٵ	2
ھى	ھ	29	نى	ن	16	بى	ب	3
چى	چ	30	ڭ	ڭ	17	ۆى	ۆ	4
شى	ش	31	و	و	18	گى	گ	5
ى	ى	32	ٶ	ٶ	19	عى	ع	6
ٸ	ٸ	33	پى	پ	20	دى	د	7
			رى	ر	21	ە	ە	8
			سى	س	22	جى	ج	9
			تى	ت	23	زى	ز	10
			ۋ	ۋ	24	ي	ي	11
			ۇ	ۇ	25	كى	ك	12
			ٷ	ٷ	26	قى	ق	13

فونەتيكا، مورفولوگيا شاعىن كەستەسى
表简法词,音语

广为。型类的语着粘于属上构结态形在,组语克恰普克族语厥突系语泰尔阿于属语克萨哈
。明说的要简最作法词,音语的语克萨哈对,典词本阅查者读便方

音 语

。(y) ٷ ,(u) ۇ ,(Ø) ٶ ,(o)و ,(i) ٸ ,(ə) ى ,(ε)ە ,(æ)ٵ ,(a)ا :个九有共位音音元语克萨哈、一
:表下看请。别区的后前和窄,宽,展,圆有们它,同不的位部音发据根

唇 圆		唇 展		状唇 / 合开的口 / 后前位部
音 元 窄	音 元 宽	音 元 窄	音 元 宽	
ۇ	و	ٵ	ا	音 元 后
ٷ	ٶ	ٸ	ە ،ى	音 元 前

j ،(s)س ،(d)د ،(t)ت ،(v)ۆ ،(f)ف ،(m)م ،(w)ۋ ،(b)ب ،(p)پ:个四十二有共位音音辅、二
ھ ,(ŋ)ڭ ,(ʁ)ع ,(χ)ح ,(q)ق ,(g)گ ,(k)ك ,(dʒ)ج ,(ts)چ ,(j)ي ,(ʃ)ش ,(r)ر ,(L)ل ,(n)ن ,(z)
.(h)

:表下看请,法方音发和位部音发的们它

喉	舌小	根舌	面舌	叶舌	前尖舌	齿唇	唇双	位部音发 / 法方音发	
	ق	ك			ت		پ	气送清	破裂
		گ			د		ب	气送不浊	
ھ	ح			ش	س	ف		清	摩擦
	ع		ي		ز	ۆ	ۋ	浊	
			چ					气送清	裂破
			ج					气送不浊	擦摩
	ڭ				ن		م	音 鼻	
					ل			音 边	
					ر			音 颤	

法 词

，词数，词容形，词名：类二十为分划能功法句和化变态形，义意的词据根类词的语克萨哈
。词声拟和词叹感，词气语，词品小，词连，词置后，词副，词动，词代

词名 、一

来分成加附数复加后干词在数复的词名。类两数复和数单为分数的词名　　数的词名.1
量数定限词数有前词名。-تەر /-تار ، -دەر /-دار ، -لەر /-لار：是分成加附数复的词名　。示表
最在加只分成加附数复　，时分成等同作词名个几的列并中子句　。分成加附数复加不词名，时
。上词个一后

：分成加附称人性属领的词名.2

干　　　　词		分成加附 / 数及称人	
尾结音辅以	尾结音元以		
-ىم/-ٴىم	/-م	数　单	第一人称
-ىمىز/-ٴىمىز	-مىز/-ٴمىز	数　复	
-ىڭ/-ٴىڭ	/-ڭ	数　单	普第通二称人谓称
-دارىڭ/-دەرىڭ ، -تارىڭ/-تەرىڭ	-لارىڭ/-لەرىڭ	数　复	
-ىڭىز/-ٴىڭىز	-ڭىز/-ٴڭىز	数　单	尊第敬二称人谓称
-دارىڭىز/-دەرىڭىز ، -تارىڭىز/-تەرىڭىز	-لارىڭىز/-لەرىڭىز	数　复	
-ى/-ٴى	-سى/-ٴسى	数　单	第三人称
-ى/-ٴى	-سى/-ٴسى	数　复	

#

:分成加附称人性语谓的词名.3

数　　复			数　　单			人称	
辅清以 尾结音	ج، ز، 以 م، ن 尾结	以和音元以 ج، ز، م، ن 尾结	辅清以 尾结音	ج، ز 以 尾结	以和音元以 ج، ز 音辅浊的外以 尾结	人　称	
-پىز/ -ٴپىز	-بىز/ -ٴبىز	-مىز/ -ٴمىز	پىن/-پىن	-بىن/ -ٴبىن	-مىن/ -ٴمىن	称人一第	
-سڭدار/ -سىزدەر	-سىزدار/ -سىزدەر	-سڭدار -سڭدەر	-سىڭ/ -ٴسىڭ	-سىڭ/ -ٴسىڭ	سىڭ/ -ٴسىڭ	通　普 谓　称	第二人称
-سىزدار/ -سىزدەر	-سڭدار/ -سڭدەر	-سىزدار -سىزدەر	-سىز/ -ٴسىز	-سىز/ -ٴسىز	-سىز/ -ٴسىز	称　尊 谓　敬	
形 原 干 词			形 原 干 词			称 人 三 第	

:分成加附的格词名.4

格　助	格　从	格　位	格　宾	格　与	格　领	格　主
-مەن	-نان/-نەن	-دا/-دە	-نى/-ٴنى	-قا/-كە	-نىڭ/-ٴنىڭ	
-بەن	-دان/-دەن	-تا/-تە	-دى/-ٴدى	-عا/-گە	-دىڭ/-ٴدىڭ	
-پەن	-تان/-تەن		-تى/-ٴتى	-نا/-نە	-تىڭ/-ٴتىڭ	
			-ن	-ا/-ە		

其,化变的级词有词容形质性。类两词容形系关和词容形质性为分词容形　　词容形 、二
分成加附等 -راق/-رەك، -براق/-برەك، -لاۋ/-لەۋ، -داۋ/-دەۋ، -تاۋ/-تەۋ 加后级原在。级原即形原
形系关。级高最成构用连等 ەڭ، وتە، تىم، اسا، ەرەكشە 词副度程和词容形质性。级较比成构
:下如分成加附的词容

1. -لى/-ٴلى، -دى/-ٴدى، -تى/-ٴتى: تاۋلى، ەلەۋلى، سازدى، مىنەزدى، باستى، ٴىشتى.
2. -لىق/-لىك، -دىق/-دىك، -تىق/-تىك: بالالىق، كىشىلىك، جازدىق، كۇزدىك، جاستىق، كوشتىك.
3. -قى/-كى، -عى/-گى: سىرتقى، ىشكى، جازعى، كۇزگى.
4. -سىز/-ٴسىز: اعاشسىز، ەلسىز.
5. -داي/-دەي، -تاي/-تەي: تاۋداي، تۇيەدەي، اتتاي، يتتەي.
7. -شاڭ/-شەڭ: اشۋشاڭ، تەرشەڭ.
8. -لاس/-لەس، -داس/-دەس، -تاس/-تەس: شامالاس، كورشىلەس، زامانداس، كوڭىلدەس، اتتاس، تىلەكتەس.
9. -ي: تاريحي، ساياسي.

10. -پاز: اسەمپاز، ونەرپاز.
11. -قوي: ٴازىلقوي، اۋەسقوي.
12. -قور: قامقور، جەمقور.
13. -ى /-ٴى: تولى، ٴتىرى.
14. -ىڭقى/ -ىڭكى: باسىڭقى، تۇسىڭكى.
15. -ىندى/ -ٴىندى، -ندى/-ٴندى، -ىمدى، -مدى/ -ٴمدى: جارتىندى، ٴوزىندى، جاساندى، ٴشايىندى، تارتىمدى، كەلىسىمدى، ۇستامدى.
16. -مالى/ -مەلى، -بالى/ -بەلى، پالى/-پەلى: تاڭداماللى، كوتەرمەلى، جازبالى، تىزبەلى، جاپپالى، سەرپپەلى.
17. -قىش/ -كىش، -عىش/ -گىش: تاپقىش، كەسكىش، الداعىش، سۇزگىش.
18. -شاق/ -شەك: جاسقانشاق، ەرىنشەك.
19. -ما / -مە، -با / بە، -پا / -پە: سىرما، كەرمە، قىزبا، كەزبە، اسپا، تۇسپە.
20. -ىس/-ٴىس، -س: جارىس، كەرىس، جالعاس.
21. -ىمتال/ -ٴىمتال: ۇعىمتال، ٴوسىمتال.
22. -قالاق/-كەلەك، -عالاق/-گەلەك: ساسقالاق، تەپكەلەك، جاڭعالاق، كۇيگەلەك.
23. -ماساق/-مەسەك، -ىمساق/-ىمسەك: جارامساق، تىلەمسەك، ولىمسەك.
24. -ىلىقتى/-گىلىكتى، -قىلىقتى/-كىلىكتى: قىزعىلىقتى، جەرگىلىكتى، تۇرعىلىقتى، تۇپكىلىكتى.
25. -قىر/-كىر، -عىر/گىر، -قار/-عار: ۇشقىر، وتكىر، العىر، بىلگىر، قىرقار، زاڭعار.
26. قاق/-كەك، -عاق/-كەك، -ىق/-ىك، -داق/-دەك، -قاق/-تەك: تىرىسقاق، ەڭكەك، توڭعاق، سەرگەك، ارىق، تۇرىك، ساڭداق، جۇردەك، جالتاق، جەڭىلتەك.
27. -عىلت، -عىلتىم، -شىلتىم/-ٴشىلتىم، ٴىلدىر: قىزعىلت، سارعىلتىم، اقشىلتىم، كوكشىلتىم، كوگىلدىر.

三、数词 数词分为六类：数量数词，序数词，集合数词，估量数词，分数词和分配数词。

1. 数量数词 数量数词又分为两类：专门数量数词和多位数量数词。个位，十位，百位，千位数都是属于专门数量数词，用相加或相乘的方法表示的数是属于多位数量数词。

2. 序数词 在数量数词后加 -ىنشى/-ٴىنشى، -نشى/-ٴنشى 构成。

3. 集合数词 哈萨克语只有七以下的数量数词才能构成集合数词。构成集合数词的附加成分是/ -اۋ/-ەۋ، 以元音结尾的 ەكى، التى، جەتى 在附加成分时尾音 ى/ٴى 脱落。比如：
ەكى-ەكەۋ، التى-التاۋ، جەتى-جەتەۋ.

4. 估量数词 构成估量数词的附加成分有：a) 在数量数词后加 -لاعان/-لەگەن، -داعان/-دەگەن، -تاعان/-تەگەن؛ b) 在数量数词后加宾格 -داي/-دەي، -تاي/-تەي؛ c) 在数量数词后加复数附加成分构成表示年龄和时间的估量数词。d) 主格形式的数量数词和形式的数量数词和 شاقتى، شامالى، قارالى 连用；宾格形式的数量数词和 جۋىق، تارتا 连用；从格形式的数量数词和 استام 连用，也能构成估量数词。

5. 分数词 a) 哈萨克语里"جارىم"、"جارتى"等一些词本身就有分数之意。b) 构成分数词的方法是以从格形式的数量数词为分母，以主格形式的数量数词为分子结合而成。如：بەستەن ٴبىر "五分之一"，جۇزدەن بەس "百分之五"。

6. 分配数词 构成分配数词的附加成分有 -نان/-نەن، تان/-تەن، -دان/-دەن. 如：
سەكسەننەن، قىرىقتان، ەلۋدەن.

،词代定不،词代示指،词代主物،词代问疑،词代已指،词代称人：类八为分词代　词代、四

。词代指泛،词代定否

词代称人 .1

数复	数单	数 / 人称	
ٴبىز، بىزدەر	مەن	称人一第	
سەندەر	سەن	谓称通普	称人二第
سىزدەر	ٴسىز	谓称敬尊	
ولار	ول	称人三第	

格变的词代称人

称 人 三 第		称 人 二 第				称 人 一 第		称人 数 格
		数 复		数 单				
数 复	数 单	谓称敬尊	谓称通普	谓称敬尊	谓称通普	数 复	数 单	
ولار	ول	سىزدەر	سەندەر	ٴسىز	سەن	ٴبىز، بىزدەر	مەن	主 格
ولاردىڭ	ونىڭ	سىزدەردىڭ	سەندەردىڭ	ٴسىزدىڭ	سەنىڭ	ٴبىزدىڭ، بىزدەردىڭ	مەنىڭ	格 领
ولارعا	وعان	سىزدەرگە	سەندەرگە	سىزگە	ساعان	بىزگە، بىزدەرگە	ماعان	格 与
ولاردى	ونى	سىزدەردى	سەندەردى	ٴسىزدى	سەنى	ٴبىزدى، بىزدەردى	مەنى	格 宾
ولاردى	ونى	سىزدەردە	سەندەردە	سىزدە	سەندە	بىزدە، بىزدەردە	مەندە	格 位
ولاردان	ونان، ودان	سىزدەردەن	سەندەردەن	سىزدەن	سەنەن	بىزدەن، بىزدەردەن	مەنەن	格 从
ولارمەن	ونىمەن	سىزدەرمەن	سەندەرمەن	سىزبەن	سەنىمەن	بىزبەن، بىزدەرمەن	مەنىمەن	格 助

指示代词

格 \ 数 \ 人称	第一人称 单数	第一人称 复数	第二人称 单数 普通称谓	第二人称 单数 尊敬称谓	第二人称 复数 普通称谓	第二人称 复数 尊敬称谓	第三人称 单数	第三人称 复数
主格	ئۆزۈم	ئۆزىمىز	ئۆزۈڭ	ئۆزىڭىز	وزدەرىڭ	وزدەرىڭىز	ئۆزى	وزدەرى
领格	ئۆزىمنىڭ	ئۆزىمىزدىڭ	ئۆزىڭنىڭ	ئۆزىڭىزدىڭ	وزدەرىڭنىڭ	وزدەرىڭىزدىڭ	ئۆزىنىڭ	وزدەرىنىڭ
与格	وزىمە	وزىمىزگە	وزىڭە	وزىڭىزگە	وزدەرىڭە	وزدەرىڭىزگە	وزىنە	وزدەرىنە
宾格	ئۆزىمدى	ئۆزىمىزدى	ئۆزىڭدى	ئۆزىڭىزدى	وزدەرىڭدى	وزدەرىڭىزدى	ئۆزىن	وزدەرىن
位格	وزىمدە	وزىمىزدە	وزىڭدە	وزىڭىزدە	وزدەرىڭدە	وزدەرىڭىزدە	وزىندە	وزدەرىندە
从格	وزىمنەن	وزىمىزدەن	وزىڭنەن	وزىڭىزدەن	وزدەرىڭنەن	وزدەرىڭىزدەن	وزىنەن	وزدەرىنەن
助格	وزىممەن	وزىمىزبەن	وزىڭمەن	وزىڭىزبەن	وزدەرىڭمەن	وزدەرىڭىزبەن	وزىمەن	وزدەرىمەن

词代问疑. 3

格变的词代问疑

قاي	قالاي	قاشان	نه	كىم	格　主
-	-	-	نەنىڭ	كىمنىڭ	格　领
-	-	قاشانغا	نەگە	كىمگە	格　与
	-	-	نەنى	كىمدى	格　宾
قايدا	-	-	نەدە	كىمدە	格　位
قايدان	-	قاشاننان	نەدەن	كىمنەن	格　从
-	-	-	نەمەن	كىممەن	格　助

属领的词代问疑

称 人 三 第	称　人　二　第		第人一第
	谓称敬尊	谓称通普	
كىمى	كىمىڭىز	كىمىڭ	كىمىم
نەسى	نەڭىز	نەڭ	نەم
قايسىڭىز	قايسىڭ	قايسىڭ	قايسىم
نەشەۋى	نەشەۋىڭىز	نەشەۋىڭ	نەشەۋىم

词代主物. 4

数　复	数　单	数 / 称人	
بىزدىكى	مەنىكى	称　人　一　第	
سەندەردىكى	سەنىكى	谓称通普	第人二第
سىزدەردىكى	سىزدىكى	谓称敬尊	
ولاردىكى	ونىكى	称　人　三　第	

词动、五

数和称人的词动. 1

类　种　二　第		类　种　一　第		类种 / 数 / 称人	
数复	数复	数复	数单		
-قا/-ك	-م	-مىز/-ئمىز -پىز/-ئپىز	-مىن/-ئمىن -پىن/-ئپىن	称　人　一　第	
-ڭدار/-ڭدەر	-ڭ	-سىڭدار/-سىڭدەر	-سىڭ/-ئسىڭ	谓称通普	第二人称
-ڭىزدار/ ڭىزدەر	-ڭىز/ -ئڭىز	-سىزدار/ -سىزدەر	-سىز/-ئسىز	谓称敬尊	
-	-	-دى/-ئدى -تى/-ئتى	-دى/-ئدى -تى/-ئتى	称人三第	

词动在是式形定否。形式定肯的词动是就身本干词词动　式形定否和定肯的词动 .2
كەلمە، كەل ـ بارما، بار-بارما：如比。成构合结 جوق، ەمەس 和或 -پا/-پە، -با/-بە، -ما/-مە 加后干词
قاز-قازبا، بەز-بەزبە، تارت ـ تارتپا، كەت ـ كەتپە.

شى، 和 پە، پا، بە، با، مە، ما词品小间疑用是式形间疑的词动　式形间疑的词动 .3
كورىپ پە؟، [？吗了说] ايتىپ پا؟ [？吗了来] كەلدى مە؟ [？吗有] بار ما؟：如比。示表 ٴشى
[？有没见看]

主为身本干词词动。态动使，态动被，态身反，态互交，态动主为分态的词动　态的词动 .4
身反。成构 -س/-ٴس 加时尾结音辅以，-ىس 加时尾结音元以干词词动态动主：态互交。态动
词动态动主：态动被。成构 -ن/-ٴن 加时尾结音辅以，-ىن 加时尾结音元以干词词动态动主：态
：态动使。成构 -ىن/-ٴن / 加时尾结ل 以，-ىل/-ٴل 加时尾结音辅以，-ل 加时尾结音元以干词
。等 -عىز/-گىز، -قىز/-كىز، -تىر/-ٴتىر، -دىر/-ٴدىر، -ت، 是要主分成加附的态动使成构

时的词动 .5

时去过

里　语　克　萨　哈　在	数 / 称人	
-دىم/-ٴدىم، -تىم/-ٴتىم	数　单	第一人称
-دىق/-دىك، -تىق/-تىك	数　复	
-دىڭ/-ٴدىڭ، -تىڭ/-ٴتىڭ، -دىڭىز/-ٴدىڭىز -تىڭىز/-ٴتىڭىز	数　单	第二人称
-دىڭدار/-دىڭدەر، تىڭدار/-تىڭدەر -دىڭىزدار/-دىڭىزدەر، تىڭىزدار/-تىڭىزدەر	数　复	
-دى/-ٴدى، -تى/-ٴتى	和数单 数复	称人三第

时在现

里　语　克　萨　哈　在		称　人
-مىن/-ٴمىن، -مىز/-ٴمىز	以 -پ، ا، -ىپ، ە، -ٴىپ، -ي　尾结	称　人　一　第
-سىڭ/-ٴسىڭ، -سىز/-ٴسىز -سىڭدار/-سىڭدەر/-سىزدار/-سىزدەر	以 -پ، ا، -ىپ، ە، ٴىپ، -ي　尾结	称　人　二　第
词动助 وتىر، ٴجۇر، تۇر، جاتىر	以 -پ، ا،-ىپ، ە، -ٴىپ، -ي 尾结	称　人　三　第

时来将

ـامـن/ـەمـن ، ـيمـن/ـٴيمـن	数　单	第一人称
ـامـز/ـەمـز ، ـيمـز/ـٴيمـز	数　复	
ـاسـڭ/ـەسـڭ ، ـيسـڭ/ـٴيسـڭ ، ـاسـز/ـەسـز ـيسـز/ـٴيسـز ، ـاسـڭدار/ـەسـڭدەر ، ـيسـڭدار/ـيسـڭدەر	数　单	第二人称
ـاسـزدار/ـەسـزدەر ، ـيسـزدار/ـيسـزدەر	数　复	
ـادى/ـەدى ، ـيدى/ـٴيدى	称　人　三　第	

:分成加附成构的式令命词动

数　单	数　单	数 / 称人	
ـيق/ـيك	ـين/ـٴين	尾结音元以	第一人称
ـايق/ـەيك	ـاين/ـەين	尾结音辅以	
ـڭدار/ـڭدەر ، ـڭدار/ـڭدەر	干词词动	谓称通普	第二人称
ـڭـزدار/ـڭـزدەر ، ـڭـزدار/ـڭـزدەر		谓称敬尊	
ـسـن/ـٴسـن	ـسـن/ٴسـن	称人三第	

:分成加附成构的式望愿的词动

ـايمـن ، ـگەيمـن ، ـقايمـن ، ـكەيمـن ؛ ـعايمـز ، ـگەيمـز ، ـقايمـز ، ـكەيمـز ؛ ـقـم (كەل) ، ـكـم (كەل) ، ـعـم (كەل) ، ـگـم (كەل) ؛ ـقـمـز (كەل) ، ـكـمـز (كەل) ، ـعـمـز (كەل) ، ـگـمـز (كەل) ؛ ـسايگى ەدىم ، ـسايگى ەدىك	第一人称
ـعايسـڭ ، ـگەيسـڭ ، ـقايسـڭ ، ـكەيسـڭ ، ـعايسـز ، ـگەيسـز ، ـقايسـز ، ـكەيسـز ؛ ـعايسـزدار ، گەيسـزدەر ، ـقايسـزدار ، كەيسـزدەر ؛ ـقـڭ (كەل) ، ـكـڭ (كەل) ، ـعـن (كەل) ، ـگـڭ (كەل) ؛ ـقـڭـز (كەل) ، ـكـڭـز (كەل) ، ـعـڭـز (كەل) ، ـگـڭـز (كەل) ؛ ـقـلارڭـز (كەل) ، ـكـلەرڭـز (كەل) ؛ ـسايگىەدىڭ ، ـسايگى ەدىڭدەر	第二人称
ـعاي . ـگەي ، ـقاي ، ـكەي ، ـقـسى (كەل) ، ـكـسى (كەل) ، ـعـسى (كەل) ، ـگـسى (كەل) ، ـسايگى ەدى	第三人称

:分成加附成构的式件条的词动

数　　单	数　　单	数 称人		
بار+ سا+ ق	بار+ سا+ م	定 肯	称 人 一 第	
بار+ ما+ سا+ ق	بار+ ما+ سا+ م	定 否		
بار+ سا+ ڭدار	بار+ سا+ ڭ	定肯	称谓敬尊	第二人称
بار+ ما+ سا+ ڭدار	بار+ ما+ سا+ ڭ	定否		
بار+ سا+ ڭىز دار	بار+ سا+ ڭىز	定肯	称谓敬尊	
بار+ ما+ سا+ ڭىز دار	بار+ ما+ سا+ ڭىز	定否		
بار+ سا	بار+ سا	定 肯	称 人 三 第	
بار+ ما+ سا	بار+ ما+ سا	定 否		

词动形　　词动形在词动词干后加 -ىان/-گەن، -قان/-كەن، -ار/-ەر/-ر، -اتتى/-ەتتى،
-يتتى/-ىيتتى، -ماق/-مەك، -باق/-بەك، -پاق/-پەك

数　　单	数　　单	数 称人
بار+ ىانبىز بار+ ارمىز بار+ اتتىبىز بار+ ماقپىز	بار+ ىانبىن بار+ ارمىن بار+ اتتىمىن بار+ ماقپىن	第一人称
بار+ىانسىڭدار، بار+ىانسىردار، بار+ارسىزدار بار+ اتتىنسىڭدار، بار+ اتتىنسىز دار بار+ ماقسىڭدار، بار+ ماقسىز دار	بار+ ىانسىڭ بار+ ارسىڭ، بار+ ارسىز بار+ اتتىنسىڭ، بار+ اتتىنسىز بار+ ماقسىڭ، بار+ ماقسىز	第二人称
بار+ ىان بار+ ار بار+ ماق	بار+ ىان بار+ ار بار+ اتتى بار+ ماق	第三人称

词动副　　:式形成构列下有词动副
1 .-پ 形式的副动词,这种形式在动词词干后加 -پ (ىپ / ۇپ) 构成。比如: ويلا+پ، بار+ىپ، كەل+ۇپ.
2 .-ا 形式的副动词,这种形式在动词词干后加 ا، ە، ي 构成。比如: بار+ا، كەل+ە، ويلا+ي.
3 .-ىالى 形式副动词,这种形式在动词词干后加 -ىالى، -گەلى، -كەلى، -قالى 构成。比如:
بار+ىالى، كەل+گەلى، كەت+كەلى، ايت+قالى.

قازاق تٶتە جازۋى مەن قازاق سلاۆيان الفاۆيتىنىڭ سالىستىرما كەستەسى

ҚАЗАҚ ТӨТЕ ЖАЗЫУЫ МЕН ҚАЗАҚ СЛАВИАН АЛФАВИТІНІҢ САЛЫСТЫРМА КЕСТЕСІ

Қазақша Славиан алфавиті	Төте жазу алфавиті				Қазақша Славиан алфавиті	Төте жазу алфавиті			
	Соң әріп	Орта әріп	Бас әріп	Жеке әріп		Соң әріп	Орта әріп	Бас әріп	Жеке әріп
О	ـو	-	و	و	*А*	ـا	-	ا	ا
Ө	-	-	ٴو	ٴو	*Ә*	-	-	ٵ	ٵ
П	ـپ	ـپـ	پـ	پ	*Б*	ـب	ـبـ	بـ	ب
Р	ـر	-	ر	ر	*В*	ـۆ	-	ۆ	ۆ
С	ـس	ـسـ	سـ	س	*Г*	ـگ	ـگـ	گـ	گ
Т	ـت	ـتـ	تـ	ت	*Ғ*	ـع	ـعـ	عـ	ع
У	ـۋ	-	ۋ	ۋ	*Д*	ـد	-	د	د
Ұ	ـۇ	-	ۇ	ۇ	*Е*	ـە	-	ە	ە
Ү	-	-	ٴۇ	ٴۇ	*Ж*	ـج	ـجـ	جـ	ج
Ф	ـف	ـفـ	فـ	ف	*З*	ـز	-	ز	ز
Х	ـح	ـحـ	حـ	ح	*Й*	ـي	ـيـ	يـ	ي
Һ	-	ـھـ	ھـ	ھ	*К*	ـك	ـكـ	كـ	ك
Ч	ـچ	ـچـ	چـ	چ	*Қ*	ـق	ـقـ	قـ	ق
Ш	ـش	ـشـ	شـ	ش	*Л*	ـل	ـلـ	لـ	ل
Ы	ـى	ـىـ	ىـ	ى	*М*	ـم	ـمـ	مـ	م
І	-	-	ٴىـ	ٴى	*Н*	ـن	ـنـ	نـ	ن
					Ң	ـڭ	ـڭـ	ڭـ	ڭ

مازمۇنى

录 目

ا

ا I ①哈萨克字母表中的第一个字母②哈萨克字母中表示后元音 ③ 表示"第一"的符号。

ا II ①（感）（表示赞叹，惊异）啊：ا، كورنـسى نەتكەن تاماشا جەر! 啊，风景多么优美的地方！②（表示奇怪，诧异）啊：ا، سولاي ما ەكەن؟ 啊，是那样吗？③（表示追问，反问）啊：ا، نە دەيسىڭ؟ 啊，你说什么？（要求再说）④（表示提醒，嘱咐）啊：جولدا ابايلا!! 路上!! ⑤（表示不在乎，不满意）啊：ا، مۇنىڭ نەسى تۇرىپتى؟ 啊，这有什么。⑥（表示责备，斥呵）啊：ا، نەگە سوز ەستمەيسىڭ؟ 啊，你为什么不听话呀？⑦（表示醒悟）啊：ا، ەندى ٴتۇسىندىم. 啊，我这才明白了。⑧ 驱赶牛时的吆喝声）吋 ▲ A ۋيتامينى 维生素A ▲ ا دەگەننەن 一开口，一开始 ▲ ا دەسە، 一瞬间，一刹那；说时迟，那时快 ▲ ا، ٴما دەيتىن ① 寸步不让 ② 机灵，灵明 ▲ ا، قۇدايلادى 求真主保佑。

ابا I 〈名〉（牲畜的）圈栏：اباداعى مالدى شعارىڭدار. (你们)把圈栏里的牲畜放出来。

ابا II 〈名〉披风，斗蓬。

ابا III ：ابا قىلۋ 引起狗叫，使(狗)狂吠。

ابادان 〈名〉[阿][古]结实，健壮；力大如牛，大力士。

اباجا 〈名〉大木箱、大箱子。

اباجاداي 〈形〉①笨重的，大而粗笨的，不灵便的：مىنا اباجاداي نارسەنى قايتىپ اكەتەمىن؟ 这么笨重的东西我怎么带走？②宽大的，宽敞的，巨大的：قىرىق جاماۋلى اباجاداي قارا ٴۇي 补丁加补丁的破旧的大毡房。

اباجۇر 〈名〉灯罩，灯伞：جاسىل اباجۇر 绿色灯罩/ ەلەكتر لامپاسىنىڭ اباجۇرى 电灯罩。

اباجۇرلى 〈形〉带灯罩的，有灯伞的，有灯罩的：ەلەكتر شام اباجۇرلى 带灯罩的电灯。

اباي 〈形〉小心的，慎重的，谨慎的，注意的，提防的，警惕的：جۇمىستى ابايمەن ستەۋ كەرەك. 做事要小心。▲ اباي بولۋ ①小心，细心，当心，谨慎，慎重，注意 ② 提防，警惕；关照，照料 ▲ اباي قىلۋ ①小心，当心 ③注意 ② 提防，警惕。

ابايلا- 〈动〉①小心，留神；提防，警惕，注意：جۇرت اراسىندا ابايلاپ سويلەۋ كەرەك. 众人面前说话要注意(小心)。②懂，理解，明白，领会，领悟：قانشا ايتسا دا ابايلاي المادى. 怎么说他也不领会。③环顾，观察：ابايلاعدار، الدىڭعى جاقتا جاسىرىنىپ جاتقاندار بولماسىن. 你们要注意观察，前面有没有埋伏。

ابايلاعىش 〈形〉①小心的，谨慎的，留神的，谨小慎微的：ابايلاعىش كىسى 谨小慎微的人 ②善于观察的，注意体察的：ول دا اكەسىندەي توڭىرەگىن ابايلاعىش بولدى 他也和自己的父亲一样善于观察自己的周围。

ابايلان- ابايلا- 的被动态。

ابايلاڭقىرا- 〈动〉小心观察，有所警惕；注意领会；稍微留神：جاعداي كۇردەلى، ابايلاڭقىراعان ٴجون. 情况复杂，应该有所警惕。

ابايلاڭقىراۋ ابايلاڭقىرا- 的不定式。

ابايلاس- ابايلا- 的交互态。

ابايلات- ابايلا- 的使动态。

ابايلاۋ ابايلا- 的不定式。

ابايلاۋشى 〈名〉谨慎的人，留心的人，小心翼翼的人，有戒心的人：بۇرىن قاتتى ابايلاۋشى ەدىڭ عوي، سەن پە؟ 你不是原挺谨慎的人吗？

ابايلاۋشىلىق 〈名〉密切注视，留心观察，提防，警惕性。

ابايسىز 〈形〉不小心的，不留神的，不注意
的，不当心的，不谨慎的，不经心的，疏忽大意
的，粗心的：ابايسىز قىلىق 不小心的举动（闪
失）/ ابايسىز ايتىلغان ﺳﯚﺯ 未经思考而说出的
话 / ابايسىز دەنەسىنە قولىن تيگىزۋ 没有注意碰
上人家的身体。

ابايسىزدا 〈副〉无意地，无心地，不留心地，
不注意地：ا بايسىزدا اۋزىنان شىعىپ كەتتى.
（他）无意中说出去了。

ابايسىزدان- 〈动〉麻痹，大意，疏忽大意：ول
ابايسىزدانىپ قالعان شىعار. 他可能是麻痹了。

ابايسىزداندىر- ابايسىزدان- 的使动态。

ابايسىزدانۋ ابايسىزدان- 的不定式。

ابايسىزدىق ①ابايسىز 的抽象名词 ②疏忽，
不小心，大意，不谨慎。

اباق I 〈名〉鱼网，网兜

اباق II 〈名〉（部落名）阿巴克：اباق ون ەكى
كەرەي 二十支阿巴克克烈依（部落）。

اباقتى 〈名〉① 监狱，监牢，牢房，班房：
اباقتىعا سالۋ / 把……下狱 / اباقتىعا ﺗﯚﺳﯘ 坐
牢 / اباقتىعا قاماۋ / 投入监狱 / اباقتىدان شىعارۋ
释放出狱 / اباقتىدان قاشۋ 越狱 ② [转]痛苦，
苦难，折磨：اباقتىدان قۇتىلۋ 摆脱痛苦。

ابالا- 〈动〉（狗）汪汪叫，犬吠，狂吠：اۋلىداق
يتتەرى ابالاپ تۇر. 全阿吾勒的狗在狂吠。

ابالاعىش 〈形〉好汪汪的，经常狂吠的：
ابالاعىش يتتەر 好叫的狗。

ابالاس- ابالا- 的交互态。

ابالات- ابالا- 的使动态。

ابالاۋ ابالا- 的不定式。

ابانس 见 اۋانس.

ابانسا 见 اۋانس.

ابات 〈形〉[波]繁荣、繁花；富裕、富足：ەل
ابات تۇرمىس كەشىرۋدە. 人民过着富裕的生活。

اباتا 〈名〉（天主教的）神父。

ابدان 〈名〉[旧]狮崽子。

ابداس 〈名〉[波] 小净。

ابداستە 〈名〉[波] [口] 净壶。

ابدىرا I 〈名〉大木箱、铁皮木箱：
كيىم-كەشەگى ابدىراناڭ ىشىندە. （她的）衣服在
大木箱里放着。

ابدىرا- II 〈动〉慌张，慌忙；张皇失措，神色
匆忙；受窘，为难，尴尬：ول نە ىستەرىن بىلمەي
ابدىراپ قالدى. 他慌里慌张，不知所措。/ سەن
نەمەنەگە ابدىرايسىڭ؟ 你着急什么呀？

ابدىراعىش 〈形〉慌忙的，张皇失措的，慌里
慌张的。

ابدىرادای 〈形〉大的，大而重的，笨重的。

ابدىراقتا- 〈动〉有点紧张，有点慌张，比较
尴尬。

ابدىرالا- 〈动〉装进，放入（大木箱里），用大
木箱装；装箱，包装。

ابدىرالاس- ابدىرالا- 的交互态。

ابدىرالات- ابدىرالا- 的使动态。

ابدىرالاۋ ابدىرالا- 的不定式

ابدىراس- ابدىرا- II 的交互态。

ابدىرات- ابدىرا- II 的使动态。

ابدىراۋ ابدىرا- II 的不定式。

ابدىراۋىق 〈形〉疏张的，不沉着的，性急的，
急躁的，毛手毛脚的：ابدىراۋىق پەندە 慌张鬼
（性急的人）。

ابجاد 〈名〉[阿]数码系统。

ابجاۋقىن 〈名〉便饭，家常便饭。

ابجىلان 〈名〉① 蛟龙，水蛇 ② 〔转〕凶神；
的人；饕餮之徒，贪得无厌的人。

ابجىلاندای 〈形〉凶恶的，凶煞的，贪得无厌的，
贪心不足的。

ابزال I 〈名〉[阿][口]鞍具；用具。

ابزال II 〈形〉① 最好的，优越的；正确的，方
便的：ابزال شاراسى وسى. 这就是最好的办
法。/ ابزالى بۇگىن بارىپ كەل. 最好你
今天去一趟。/ ابزالى مۇنداي ىسكە ارالاسپاۋ
كەرەك. 这样的事情最好不参与。② 尊敬的，
受人爱戴的；正直的：ابزال ادام 正直的人。

ابزالدىق ① ابزال II 的抽象名词 ② 优越性，
正确性。

ابزالى 〈副〉好，优越，强▲ابزالى ەك 最好是。

ابزاس 见 ابزاتس

ابزاتس 〈名〉文章每段起首的）空格：ەكىنشى
ابزاتستان باستاۋ 另起一段 ② （文章，条文的）

ۋقـــپ ابزاتستى ئبىرىنشى : 节，项；落段，段
。下一念尾到头从段一第把你请 .شىق
ابزاتستى سەگىز ：的落段，的段〈形〉 **ابزاتستى**
。章文小的段八ماقالا شائىر
。具用，鞍马，具鞍 〈名〉 **ابـزەل**
声，望名，誉名，望威，信威 ① [波]〈名〉 **ابىىر**
羞，耻廉[转] ④ 体裸 ③ 处益，益利 ② 望
地无使，脸丢人让 ئشاشتى ابىرىدى ▲愧羞，耻
▲裂名败身，脸丢 توگىلدى ابىرى ▲容自
▲羞遮 جابۋ ابىرىن ▲布羞遮 جاپقىش ابىر
مالعا ، جەر يىسە ، جەرگە ابىر ، كۆركىمەسە كۆن
。利得畜盛茂草，益受地雨下天[谚] .ابىر
，的敬尊受，的高信威，的望威有〈形〉 **ابىرلى**
دەپ ابىرلىمـــن الدىندا كوپ ：的重望高德
。望威有前面家大为以自要不 .ۆيلاما
，望威 ② 词名象抽的 ابىرلى ① **ابىرلىلىق**
。子面，信威
，的信威有没，的望威有没 ①〈形〉 **ابىرسىز**
.جامان ۋلى بولۋ ابىرسىز دۇنيەدە ：的敬尊被不
，的耻无颜厚②。的好不最是信威有没上界世
ابىرسىز ：的耻无 ，的耻知不恬，的耻羞有没
。(动举)为行的耻无 قىلىق
。词名象抽的 ابىرسىز **ابىرسىزدىق**
。式定不的 - ابلىق **ابلىعۋ**
。燎火急心；慌惊，慌心 [旧]〈动〉 **ابلىق-**
，券约预，证票期定、票期定 〈名〉 **ابونەمەنت**
。票戏的用次多
。的约预，的期定〈形〉 **ابونەمەنتتىك**
。户用，户订，人约预〈名〉 **ابونەنت**
。著土；人地本，民居有原〈名〉 **ابورىگەن**
。胎打，产流〈名〉 **ابورت**
。杏；树杏[植]〈名〉 **ابرىكوس**
。西东的在存立独 ② 对绝 ①〈名〉 **ابسولىۋت**
。度制制专，体政制专〈名〉 **ابسولىۋتىزم**
，的全完；的件条无，的对绝〈形〉 **ابسولىۋتتى**
。的分十
。性件条无，性对绝〈名〉 **ابسولىۋتتىك**
-ۋ ابستراكت ：法象抽，象抽 〈名〉 **ابستراكت**
艺象抽 ونەر ابستراكت كوركەم /念概象抽عىم
。术

，念概象抽② 法象抽 ① 哲〈名〉 **ابستراكتسيا**
。象抽
。化念概，化象抽〈动〉 **ابستراكتسيالان-**
使的 ابستراكتسيالان- **ابستراكتسيالاندىر-**
。态动
不的 ابستراكتسيالاندىر- **ابستراكتسيالاندىرۋ**
。式定
。式定不的 ابستراكتسيالان- **ابستراكتسيالانۋ**
。的化象抽，的象抽〈形〉 **ابستراكتسيالى**
；的义主象抽，的象抽 〈形〉**ابستراكتسياشىل**
。者义主象抽
ابستراكتى ：的性象抽，的象抽 〈形〉**ابستراكتى**
作 بەرۋ جاۋاپ ابستراكتى /词名象抽 ەسىم زات
。答回的象抽出
化象抽，的性象抽，的象抽〈形〉 **ابستراكتىلى**
。的
：的 性 象 抽，的 象 抽〈形〉ئ **ابستراكتىلىق**
。动劳的人象抽 ەڭبەگى ادام ابستراكتىلىق
。派象抽，义主象抽〈名〉 **ابستراكتسيونيست**
象抽，者义主象抽〈名〉 **ابستراكتسيونيست**
。派
，望名，誉名、望威、信威 ① [口]〈名〉 **ابۋىىر**
羞、耻廉 [转] ④ 体裸 ③ 处益、益利 ② 望
威，信威失丧 ئتۇستى ابۋىرى 声▲ 愧羞、耻
。降下望
受、的信威有、的望威有 [口]〈形〉 **ابۋىرلى**
。的子面有，的重望高德、的敬尊
威② 词名象抽的 ابۋىرلى ① **ابۋىرلىلىق**
。子面，信威，望
有没，的信威有没 ① [口]〈形〉 **ابۋىرسىز**
。的望声有没，的望威
丢，望威失丧，信威失丧〈动〉 **ابۋىرسىزدان-**
。子面
。式定不的-ابۋىرسىزدان **ابۋىرسىزدانۋ**
。词名象抽的 ابۋىرسىز **ابۋىرسىزدىق**
人的博渊识学，者学①[旧][阿]〈名〉 I **ابىز**
。人圣、贤圣②
ونىڭ ：权配支，力配支 [土]〈名〉 II **ابىز**
的他脱摆会不(他) .كەتپەس شىعىپ ابىزىنان
。配支

。房毡易简,架马式来布阿 （名）ابلايشا
作慌,来起张慌,急着（动） ابنىپ- كۆبىن-
قايدان ابنىپ-كۆبىنىپ : 忙忙急急,团一
？来里哪从张慌里慌你 ئجۇرسىڭ؟
。式定不的 ابنىپ-كۆبىن-. ابنىپ-كۆبىنۇ
ابنىپ-كۆبىن-. 见 ابنىپ-قابىن-
。式定不的 ابنىپ-قابىن- ابنىپ-قابىنۇ
匆匆,忙忙急急,张慌里慌（副） ابىك-كۆبىك
慌里慌（你）؟ابىك-كۆبىك قايدا باراسىڭ : 忙忙
？去里哪到地张
:哗喧、闹喧、杂嘈、章无乱杂（副） ابىر-دابىر
سىرتتان ئبىر توپ ادام كەلىپ، اۋلانىڭ ئشى
,人群一了来面外. ابىر-دابىر، بولدى دا كەتتى
。章无乱杂得变里院
。式定不的 ابىرجى- ابىرجۇ
担,宁不卧坐 ,安不虑焦（名） ابىرجۇشىلىق
。魂惊;绪情躁急,忧
ابىرجىپ : 恐惊,慌惊,张慌 ① （动） ابىرجى-
شاراسىز قالدى 措失慌惊 / ابىرجۇ نىشتەي 心
担,胆吊心提,宁不卧坐,安不虑焦② 慌发里
（他） .ابىرجىپ ۆيگە قايتقىسى كەلىپ وتىر : 忧
。去回想里家忧担
镇,迫不容从,忙不慌不（副） ابىرجىماستان
ابىرجىماستان سويلەي : 地若自然泰,地定
/ 。了去下讲地忙不慌不（他）. بەردى
,迫不容从. ابىرجىماستان بىردەن جاۋاپ بەردى
。答回一一
有 ,张蔬点有,急着所有（动） ابىرجىڭقىرا-
。心安够不,忧担点
。式定不的 ابىرجىڭقىرا- ابىرجىڭقىراۋ
。态互交的 ابىرجى- ابىرجىس-
。态动使的 ابىرجى- ابىرجىت-
杂嘈、咴咴,语私窃窃。语私（副） ابىر-كۆبىر
的坐在 وتىرعان ەل ابىر-كۆبىر بولدى دا كەتتى
ابىر-كۆبىر ▲ 。了开论议地语一我言一你人
。咴咴,语私窃窃 بولۋ
,誉声,望声,望威,信威①[波]（名） ابىروي
ابىرويى / 望名有享 ابىرويعا يە بولۋ : 望名,誉名
② 高提(信威)望名 (ارتۋ، كوتەرىلۋ) ئوسۋ
ابىرويمەن مىندەتتى : 利顺;意如,愿如,心称

ورىنداۋ 利顺（面体）地成完任务 ③ [转]性器
官 : ابىرويى اشىلىپ، ئولىپ جاتىر . 露着性器
: 愧羞、耻羞 、耻廉[转] ④ 。里那在死,官
ابىرويدان بەزگەن ادام 人的耻羞知不 ▲ ابىروي
بولعاندا 巧碰 ,亏幸,际之利顺,时之运幸 ▲
ابىرويدان ايرىلۋ (ابىرويدان جۇرداي بولۋ) 名声
脸丢,丑丢 ابىرويى اشىلدى ▲ 裂名败身,籍狼
▲ ابىرويى كەتتى 信威失丧 ▲ ابىرويىن اياقتا
باستى 踏践;脸丢 ▲ ابىرويىن ايرانداي توكتى 威
羞遮 ① ابىرويىن جاپتى ▲ 裂名败身,地扫信
信威 ابىرويىن توكتى ▲ （严尊）誉声护维 ②
.地扫信威 ابىرويى ئتۇستى ▲ 裂名败身,地扫
。裂名败身
: 望威,誉名,望声、望名 （名） ابىروي-اتاق
名成想）誉名到得想 ابىروي-اتاق الۋدى ويلاۋ
得赢 ابىروي-اتاقا يە بولۋ / (地头人出想,家成
。望威
名有,的望声有,的信威有 ① （形） ابىرويلى
的望声有 ابىرويلى عالىم : 的重望高德,的望
顺 ② （望名)望威有享 ابىرويلى بولۋ / 者学
بۇل مىندەتتىڭ : 的意满,的偿以愿如,的利
项此成完利顺 ابىرويلى ورىندالۋىنا سەنىم كامىل
。握把有务任
。词名象抽的 ابىرويلى ابىرويلىلىق
身;的望声有没,的信威有没（形） ابىرويسىز
威有没 ابىرويسىز ادام : 的地扫信威,的裂名败
。为行的人丢 ابىرويسىز قىلىق / 人的信
失 ,地扫信威 ,信威失丧（动） ابىرويسىزدان-
ابىرويسىزدانۋ جۇرت الدىندا : 裂名败身,望威去
。信威失丧前面众群在
.态动使的 ابىرويسىزدان- ابىرويسىزداندىر-
。式定不的 ابىرويسىزدان- ابىرويسىزدانۋ
。词名象抽的 ابىرويسىز ابىرويسىزدىق
钓名沽,的子面爱,的荣虚爱（形） ابىرويشىل
。的誉
② 词名象抽的 ابىرويشىل ① ابىرويشىلدىق
。心荣虚
忙急,地忙慌,地张慌里慌 （副） ابىر-سابىر
忙急 ابىر-سابىر اتقا قونۋ : 地乱忙,地碌忙;地
忙忙天整 كۇن بويى ابىر-سابىر بولۋ / 马上骑

碌碌。

ابسىن 〈名〉 妯娌；嫂子（弟媳对嫂子的称呼）：ول ابسىنى ەكەۋى كەلدى. 她和她的嫂子一块来的。▲ اعايىن تاتۇ بولسا ات كوپ، ابسىن تاتۇ بولسا اس كوپ.【谚】兄弟和睦有马骑，妯娌和睦有饭吃。

ابسىن-اجىن 〈名〉 妯娌。

ابسىن-اجىنداي 〈形〉 象妯娌一样的，妯娌一样关系好的：ول ەكەۋى كورشى بولسا دا، ابسىن-اجىنداي ەدى. 她们俩虽然是邻居，但关系象妯娌一样好。

ابسىن-اجىندى 〈形〉 妯娌的，妯娌关系的。

ابسىندى 〈形〉 妯娌关系的，互称妯娌的：ابسىندى ەكەۋى بىرگە كەلدى 她们妯娌俩一块来的。

اۆانگارد 〈名〉［俄］① 前卫（队）②［转］先锋队。

اۆانگاردتىق 〈形〉 先锋的，先锋队的：اۆانگاردتىق رول 先锋作用。

اۆانس 〈名〉 预付，预支；预付款，预支款，垫款：اۆانس بەرۋ 预支 / اۆانس الۋ 领取预付款。

اۆانسلا- 〈动〉 预支，预付款项；垫付：اۆانسلاۋعا قوسىلمادى 不同意预支。

اۆانسلاي 〈副〉 作为预付，作为预支。

اۆانسلاۋ اۆانسلا- 的不定式。

اۆانتيۋرا 〈名〉 盲险行为，盲动。

اۆانتيۋرالىق 〈形〉 盲险的，盲动的：اۆانتيۋرالىق قيمىلدى جويۋ 消灭盲险行为。

اۆانتيۋريزم 〈名〉 盲险主义，盲动主义；盲险性，盲性。

اۆانتيۋريست 〈名〉 冒险家，冒险主义者。

اۆانتيۋريستىك 〈形〉 冒险的，冒险性的，盲动性的：اۆانتيۋريستىك ساياسات 冒险政策。

اۆاريا 〈名〉 遇险，失事，遭难；事故，故障，损坏 ▲ اۆارياعا ۇشىراۋ 遇险，失事。

اۆگۋست 〈名〉 八月：1-اۆگۋست 八月一日。

اۆيابازا 〈名〉 空军基地，航空基地。

اۆيابەنزين 〈名〉 航空汽油。

اۆيابومبا 〈名〉 航空炸弹，空投炸弹。

اۆيازاۆود 〈名〉 飞机制造厂，航空工厂。

اۆياكومپاس 〈名〉 航空罗盘。

اۆيامەكتەپ 〈名〉 航空学校。

اۆياتەحنيكۋم 〈名〉 航空技术学校。

اۆياتسيا 〈名〉 ① 航空（学）② 飞机，飞机队。

اۆتوبازا 〈名〉 汽车运输公司，汽车场；汽车保养场。

اۆتوبۋس 〈名〉 公共汽车，大型客车，大桥车。

اۆتوگراف 〈名〉 ① 作者手笔，手稿 ② 亲笔题名，题词。

اۆتوزاۆود 〈名〉 汽车工厂。

اۆتوكران 〈名〉 汽车式起重机。

اۆتوقالام 〈名〉 自来水笔，圆珠笔。

اۆتوبۋز 〈名〉 大轿车，公共汽车；اۆتوبۋزعا وتىرۋ 坐大轿车 / اۆتوبۋز بەكەتى 汽车站。

اۆتول 〈名〉 润滑油，汽车滑油。

اۆتومات 〈名〉 ①〔车〕自动步枪，冲锋枪 ② 自动机械，自动装置。

اۆتوماتتان- 〈动〉 自动化，机械化。

اۆتوماتتاندىر- اۆتوماتتان- 的使动态。

اۆتوماتتانۋ اۆتوماتتان- 的不定式。

اۆتوماتتاس- 见 اۆتوماتتان-.

اۆتوماتتاستىر- اۆتوماتتاس- 的使动态。

اۆتوماتتاسۋ اۆتوماتتاس- 的不定式。

اۆتوماتتى 〈形〉 ① 自动的，自动化的，成为机械化的：اۆتوماتتى ٶرت ۇشىرگىش 自动灭火器 / اۆتوماتتى قارىنداش 自动铅笔 / اۆتوماتتى قالام 自来水笔 ② 带冲锋枪的：اۆتوماتتى جاۋىنگەر 带冲锋枪的战士 ▲ اۆتوماتتى قورعاۋىش ［物］ 自动保险机 ▲ اۆتوماتتى تەربەلىس ［物］ 自振 ▲ اۆتوماتتى ۇزگىش ［物］ 自动断电器，自动断续器。

اۆتوماتتىق 〈形〉 自动的，自动化的，机械的。

اۆتوماتشى 〈名〉 ① 自动机工，管理自动机械的工人 ② 自动枪手，冲锋枪手。

اۆتوماشينا 〈名〉 汽车。

اۆتومەحانيك 〈名〉 机修工。

اۆتوموبەل 见 اۆتوموبيل.

اۆتوموبيل 〈名〉 汽车：جۇك اۆتوموبيلى 载重汽车（货车）/ جەڭىل اۆتوموبيل 小轿车 /

ٴۇستى اشق اۆتوموبيل 敞篷汽车/ اۆتوموبيل كالونى 汽车队。

اۆتوموبيلشى 〈名〉司机,汽车司机,驾驶员。

اۆتونوميا 〈名〉自治,自治权,自主。

اۆتونوميالى 〈形〉自治的,有自治权的,自主的: اۆتونوميالى رايون 自治区 / اۆتونوميالى وبلىس 自治州/ اۆتونوميالى اۋدان 自治县。

اۆتونوميالىق 〈名〉① 自治,自治权, ②自治的,有自治权的,自主的: اۆتونوميالىق بيلىك 自治权。

اۆتونومياشىل 〈形〉① 主张自治的 ② 自治论者,主张自治者。

اۆتونوميزم 〈名〉自治论者,主张自治者。

اۆتوپارك 〈名〉汽车保养场,汽车修理厂; 汽车场。

اۆتور 〈名〉作者,著作者,著作家,著述者: ماقالانىڭ اۆتورى 文章的作者/ رومانىنىڭ اۆتورى 长篇小说的作者。

اۆتورلىق 〈形〉① 作者的,作家的,笔者的: اۆتورلىق جاۋاپكەرشىلىك 作者的职责 ② 著作权,作者的身分。

اۆتوتارازى 〈名〉地秤,地磅。

اگاۋا 〈名〉[植] 龙舌兰。

اگاۋاگۇل 见 اگاۋا。

اگات 〈名〉玛瑙。

اگەنت 〈名〉① 代理人,代办人,代言人 ② 奸细,间谍,谍报员 ③ 爪牙,走狗。

اگەنتتىك 〈名〉① 通讯社 ② 代理处,代办处 ③ 密探行为,间谍活动,谍报活动; 走狗行径。

اگلومەرات 〈名〉烧结块,烧结矿。

اگلومەراتسيا 〈名〉① [地] 烧结,烧结作用 ②[化]附聚作用。

اگنوستيك 〈名〉不可知论者。

اگرارلى 〈形〉农业的,以农为主的: اگرارلى ەل 农业国。

اگرارلىق 〈形〉农业的;土地的 اگرارلىق رەفورما 土地改革/ اگرارلىق توڭكەرىس 土地革命。

اگرەسسيا 〈名〉侵略,侵略行为: اگرەسسياعا قارسى كۇرەس 反对侵略的斗争。

اگرەسسيالىق 〈形〉侵略的,侵略性的: اگرەسسيالىق ساياسات 侵略政策。

اگرونوم 〈名〉农学家,农艺师。

اگرونومدىق 〈形〉农学的;农艺的,农业的: اگرونومدىق مەكتەپ 农校。

اگرونوميا 〈名〉农艺学,农业学,农学,种植法。

اگرونوميالىق 〈形〉农艺学的,农业学的,农学的,农业的。

اگروتەحنيك 〈名〉农业技师。

اگروتەحنيكا 〈名〉农业技术,农艺,农艺学。

اگروتەحنيكالىق 〈形〉农业技术的,农艺的。

اعا 〈名〉① 兄,哥哥,兄长: ٴبىر تۋعان اعا 亲哥哥/ ۇلكەن اعا 大哥/ ورتانشى اعا 二哥(从两头数位于中间的) ② 叔叔,叔父,伯父 ③ 领路人,首领;幕僚: حالىقتىڭ اعاسى 人民的领路人 ④ 年长的,长辈的,老一辈的: اعا جاۋىنگەر 老战士 / اعا شوپان 老牧羊人/ اعا عىلمي قىزمەتكەر 老科学工作者 ▲ اعا بۋىن 老一代,老一辈 ▲ اعا سۇلتان 酋长 ▲ اعا تۇت 尊敬,爱戴 ▲ ەل اعاسى 代表人物 ▲ جىگىت اعاسى 中年,中年人 ▲ قايىن اعا 内兄,妻子对丈夫之兄的称呼 ▲ ناعاشى اعا 舅父,姑表哥▲ اعانى كورىپ ٴىنى وسەر، اپانى كورىپ ٴسىڭلى وسەر. 【谚】弟弟学着哥哥的举止,妹妹看着姐姐的样子。▲ اعاسى باردىڭ جاعاسى بار، ٴىنىسى باردىڭ تىنىسى بار. 【谚】哥哥是靠山,弟弟是帮手。

اعاداي 〈形〉象哥哥一样的,象大哥的。

اعاجان 〈名〉对哥哥(叔叔)的爱称。

اعاجاندا- 〈动〉① 连声叫"亲爱的哥哥(叔叔)": اعاجانداپ جىلاۋ 边哭边叫亲爱的哥哥 ② (央求,恳求哥哥或叔叔时) 连声叫"好哥哥(叔叔)": اعاجانداپ سۇراۋ 恳求哥哥。

اعاجانداس- اعاجاندا- 的交互态。

اعاجاندات- اعاجاندا- 的使动态。

اعاجانداۋ اعاجاندا- 的不定式。

اعاي 〈名〉① (对年长的尊称) 叔叔,伯伯②(呼语)大哥。

اعايراك 〈形〉灰白色的，较白色的。

اعايىن 〈名〉① 弟兄，亲戚，本家，亲族：ٴوش اعايىن 三兄弟／ اتا جاعىنان اعايىن 父亲的亲戚／ الىس اعايىن 远亲／ جاقىن اعايىن 近亲／ اتالاس اعايىن 本家兄弟 ② （讨近乎语）兄弟：اعايىن، مۇنىڭىز ۋيلەسپەس 兄弟，这样做不妥吧。▲ اعايىن تاتۋ بولسا ات كوپ، ابىسىن تاتۋ بولسا اس كوپ. 【谚】兄弟和睦有马骑，妯娌和睦有饭吃。▲ اعايىندا وكپە بار دا، كەك جوق. 【谚】兄弟间不记仇。

اعايىنداي 〈形〉象弟兄一样的，兄弟般的。

اعايىنداس I 〈形〉同血缘的，同氏族的，同宗的。

اعايىنداس- II 〈动〉和好，和解，和睦相处，言归于好：اعايىنداسىپ، بىرلىكتە كۇن كورۋ كەرەك. 应该和睦相处，一起生活。

اعايىنداستىق ① اعايىنداس I 的抽象名词。② 兄弟关系，同胞之情。

اعايىنداستىر- اعايىنداس- II 的使动态。

اعايىنداستىرۋ اعايىنداستىر- 的不定式。

اعايىنداسۋ اعايىنداس- II 的不定式。

اعايىندى 〈形〉兄弟的，同胞的，同族的：اعايىندى ەكەۋ 兄弟俩个。

اعايىندىق ① اعايىن 的抽象名词 ② 血缘关系，亲族关系：اعايىندىق بايلانىس 兄弟关系。

اعايىندى-قارىنداس 〈名〉兄弟姐妹。

اعايىن-تۋعان 〈名〉亲戚，亲属，亲族，兄弟：اعايىن-تۋعانىڭ بار ما؟ 兄弟几个？

اعايىن-تۋعانسىز 〈形〉无兄弟姐妹的，无亲戚的。

اعايىن-تۋما 见 اعايىن-تۋعان.

اعايىنشىل 〈形〉惦记亲戚的，亲戚观念强的；和睦的。

اعايىنشىلا- 〈动〉探亲，走亲戚，串亲戚：اعايىنشىلاپ جۇرگەن ادام سەكىلدى （他）好象是走亲戚的人。

اعايىنشىلاس- ① اعايىنشىلا- 的交互态 ② 和好，和解，和睦相处，讲兄弟情义。

اعايىنشىلاستىر- اعايىنشىلاس- 的使动态。

اعايىنشىلاستىرۋ اعايىنشىلاستىر- 的不定式。

اعايىنشىلاسۋ اعايىنشىلاس- 的不定式。

اعايىنشىلدىق 见 اعايىنشىلىق.

اعايىنشىلىق ① اعايىنشىل 的抽象名词 ② 裙带关系，亲属关系，兄弟情义。

اعاكە 〈名〉对哥哥（叔叔）的爱称。

اعاكەلە- 〈动〉（亲昵地）叫大哥（大叔）。

اعاكەلەۋ اعاكەلە- 的不定式。

اعالا- 〈动〉① 叫哥哥，叫叔叔：اعالاپ شاقىرۋ 叫哥哥（喊哥哥） ② 赢，胜，获胜：ٴوز جەرىندە بارلىق بالۋاندى اعالاعان جىگىت （他）在自己家乡赢过所有的摔交手。▲ اعالاپ شىعۋ 名列前茅，领先 ▲ ٴوز اعاسىن اعالاي الماعان، كىسى اعاسىن جاعالاي المايدى. 【谚】不尊敬自己长辈的人，不可能尊敬别人的长辈。

اعالاعىش 〈形〉开口闭口叫哥哥的，张口一个哥哥；嘴甜的：انانىڭ اعالاعىشىن قاراي كور. 你看他嘴多甜啊。

اعالاس- ① اعالا- 的交互态 ② 论辈：اعالاسۋعا تۋرا كەلسە، سەن مەنەن الدە قايدا كىشىسىڭ. 如果论资排辈的话，你比我小多了。③ [转] 商量，协商：اعالاسىپ شەشۋ 商量解决。

اعالاسۋ اعالاس- 的不定式。

اعالات- اعالا- 的使动态。

اعالاۋ اعالا- 的不定式。

اعالى 〈形〉有哥哥的；有叔叔的：باسقالارعا قاراعاندا اعالىسىڭ عوي. 你不象别人，你有哥哥。

اعالىق 〈名〉① 哥哥身分 ② 哥哥的；长辈的：اعالىق جاۋاپكەرشىلىك 哥哥的责任／ اعالىق اقىل 作为长辈的劝说 ▲ اعالىق ايتۋ 教育，劝说，帮教 ▲ اعالىق ەتۋ （كورسەتۋ） 关照，照顾，关怀。

اعالى-ٴىنىلى 〈形〉兄弟的，哥哥弟弟的：اعالى-ٴىنىلى ەكەۋى كەلدى. 哥儿俩来了。

اعار I 〈名〉干涸的河沟，河床，河槽：اعاردىڭ ارى جاعىندا 在河床的对面。

اعار- II 〈动〉① 变白，发白，呈现白色：كۇنگە كۇيىپ شاپان اعارا باستادى. 太阳晒得上衣开始退色了。／ شاش اعارۋ 头发发白／ اعارىپ كورىنۋ 显得发白 ② 破晓，拂晓，黎明：تاڭ

اعارعان شاق 黎明时刻 ③ 患白内障：كوز اعارۋ 眼患白内障 ④ [转] 澄清，得到照雪，使清白：كوناداان اعارعانىڭ ٴوزى جاقسى ٴىس. 得到照雪对你来说是一件好事。▲ كوزى اعاردى 瞎了眼，失明 ▲ قوساعىمەن قوسا اعاردى 白头偕老 ▲ سۇيەگى اعارمادى 不富有，过穷日子，不发财了 ▲ شاشى اعاردى ① 头发变白；上岁数，年迈 ② 劳累，疲惫，疲顿。

اعاراڭ: اعاراڭ ەتتى 隐约出现白色，突然闪显灰白色 ▲ اعاراڭ تارتتى 略显白，稍微发白。

اعاراڭدا- 〈动〉 ① 隐约出现白色，显得白色：قاراڭعىدا اعاراڭداپ ٴبىر نارسە وتە شىقتى. 在黑暗中有个隐约可见的白东西一闪而过。② 拂晓，破晓，黎明：تاڭ اعاراڭداپ اتىپ كەلەدى. 天蒙蒙亮。

اعاراڭداس- اعاراڭدا- 的交互态。

اعاراڭدات- اعاراڭدا- 的使动态。

اعاراڭداۋ اعاراڭدا- 的不定式。

اعارعان 〈名〉 ① 奶子，奶制饮料 ② 肥油，(动物)脂肪。

اعارت- ① اعار- Ⅰ 的使动态 ② 粉刷，刷白：ٴۇيدى اعارتۋ 粉刷房屋。

اعارتقى 〈名〉 白色素。

اعارتقىز- اعارت- 的使动态。

اعارتقىزۋ اعارتقىز- 的不定式。

اعارتتىر- اعارت- 的使动态。

اعارتتىرۋ اعارتتىر- 的不定式。

اعارتۋ Ⅰ 〈名〉 启蒙，教育：اعارتۋ ناۋقانى 启蒙运动 / اعارتۋمەن شۇعىلدانۋ 从事教育。

اعارتۋ Ⅱ اعارت- 的不是式。

اعارتۋشى 〈名〉 ① 粉刷匠 ② 启蒙者，教育者。

اعارتۋشىلىق 〈形〉 ① 教育的，教学的 ② 教育事业，教学工作。

اعارتىل- اعارت- 的被动态。

اعارتىلۋ اعارتىل- 的不定式。

اعارتىڭقىرا- 〈动〉 粉刷得更白，弄得更白，把……使显得洁白。

اعارتىڭقىراۋ اعارتىڭقىرا- 的不定式。

اعارتىس- اعارت- 的交互态。

اعارتىسۋ اعارتىس- 的不定式。

اعارۋ اعار- Ⅱ 的不定式。

اعارىڭقى 〈形〉 有点白的，略显白色的，稍微白的。

اعاسىز 〈形〉 ① 无哥哥的：ول اعاسىز جالعىز ٴوزى. 他没有哥哥就自己一个人。② 无领路人的，无首领的：ەل اعاسىز بولماس. 人民不会没有领路人。

اعاسىزدىق اعاسىز 的抽象名词。

اعاسىن- 〈动〉 自以为哥哥，自以为领路人，自以为首领。

اعاسىندىر- اعاسىن- 的使动态。

اعاسىندىرۋ اعاسىندىر- 的不定式。

اعاسىنۋ اعاسىن- 的不定式。

اعات 〈形〉 错误的，疏失的，差错的，有过错的：اعات ٴىس 错事 / اعات سويلەۋ 说错 / اعات باسۋ (كەتىرۋ) 搞错 ▲ اعات كەتتى 犯错误，造成过错，失误。

اعاتاي 〈名〉 ① 对哥哥(叔叔)的尊称 ② 恳求或央求哥哥(叔叔)时对哥哥(叔叔)的尊称。

اعاتايلا- 〈动〉 ① 连声叫"亲哥哥(叔叔)" ② (恳求，央求哥哥或叔叔时) 连声叫"好哥哥(叔叔)"。

اعاتايلاس- اعاتايلا- 的交互态。

اعاتايلات- اعاتايلا- 的使动态。

اعاتايلاۋ اعاتايلا- 的不定式。

اعاتسىز 〈形〉 无过错的，无差错的，无失误的，准确无误的：ونىڭ كەمشىلىگىن اعاتسىز ايتتى. 准确无误地说出了他的缺点。

اعاتسىزدىق اعاتسىز 的抽象名词。

اعاتتاۋ 〈形〉 有点错误的，不大正确的，有点失误的，不够稳妥的，不太妥当的：العاشقى ٴسوزىنىڭ اۋزىنان اعاتتاۋ شىققانىن ول ەندى اڭعاردى. 他这才明白开始说的话不大正确。

اعاتتىق 〈名〉 (由于粗心，轻率而造成的)错误，错事，疏失，失误。

اعاتىراق 〈形〉 有些错误的，不太正确的。

اعاش Ⅰ 〈名〉 ① 树，树木：اعاش ەگۋ 植(种)树 / اعاش وتىرعىزۋ 栽树 / جەمىستى اعاش 果树 / كەڭ جاپىراقتى اعاش 阔叶树 / تىكەندى (قىلتانا قتى، قىلقاندى) اعاش 针叶树 ② 木，木

料木,材木,头: اعاش ٴۇي 房木/ اعاش كوپىر / (木 锯) 木 伐 (قيۇ) اعاش كەسۋ / 桥木
قۇرىلىس 材木筑建 اعاشى / 木运 اعاش تاسۋ
料 ③ 棒棍,棍木: قولىندا اعاشى بار 木持手
棍 ▲ اعاش اياق ① 腿假制木 ② 跷高 ▲ اعاش
ات 【体】马跳;马木(的中话神) ▲ اعاش اتقا
مىنگىزدى (اعاش اتتىڭ باسىنا مىنگىزدى ① 个落
声名坏,造谣中伤, 陷诬 ② 使蛋打鸡飞 ▲
اعاش بەلسەندىلەۋ 粗线条 ▲ 粗疏, اعاش جابدىق
器木 ▲ اعاش كەڭىردەك [理生] 管气 اعاش
كوبەلەگى 蝴蝶木 ▲ اعاش مايى 木焦油,木塔
▲ اعاش ماقتا 棉木 ▲ اعاش ورنەك 刻木 ▲
اعاشتان ٴتۇيىن تۇيەدى 手巧,能工巧匠 ▲ اعاش
تەكتى وسىمدىكتەر 木本植物 ▲ اعاش ۇقساتۋ 木
工、木工活、木匠活 ▲ اعاش شەبەرى 木工、木
匠 ▲ بەل اعاش 房梁、正梁 ▲ جۇپار اعاش 香
樟 ▲ ٴيىن اعاش 扁担 ▲ ماما اعاش 马桩 ▲
مويىن اعاش ① 扁担 ② 挽杠、中革央 ▲ ساتى
اعاش 木梯,梯子 ▲ اعاش كەسسەڭ ۇزىن كەس،
قىسقارتۋلىق وڭاي، تەمىر كەسسەڭ قىسقا كەس،
ۇزارتۋلىق وڭاي. [谚] 锯木要长,截铁要短。
▲ جالعىز اعاش ورمان بولماس ، جالعىز كەرپىش
قورعان بولماس. [谚] 独木不成林,单砖不成
墙。

اعاش Ⅱ 〈名〉 斗: ٴبىر اعاش بورمي 一斗玉
米。

اعاشجەگى〈名〉 蠹蛾。

اعاشسىز 〈形〉 ① 没有树的,没有树木的,不
长树 的木 ② 没有木头的,没有木料的 ③
没有斗的: اعاشسىز ولشەۋگە بولمايدى 没有斗
不能量。

اعاشتاي 〈形〉 象木头一样的,木头似的;呆立
不动的。

اعاشتى 〈形〉 有树的,长树木的: اعاشتى ٴوڭىر
长树木的地带。

اعاششى 〈名〉 木匠,木工。

اعاششىلىق 〈名〉 木工活,木匠活: اعاششىلىق
ىستەۋ 做木工活。

اعا-ٴىنى 〈名〉 兄弟,哥哥弟弟。

اعەكە 〈名〉 对哥哥(叔叔)的爱称。

اعزا 〈名〉 [阿] 肢体,器官。

اعزام 〈名〉 [阿] 陛下,殿下。

اعزى 〈名〉 [阿] 肢体,器官。

اعلوپ 〈名〉 [方] 车辕,辕木。

اعۋ اق- Ⅳ 的不定式。

اعۋزى 〈名〉 [阿] 为死者所念经文的开头语。

اعۋس 〈名〉 [口] 八月。

اعىز- ① اق- V 的使动态 ② 挤出,使流出:
كوزىن اعىزۋ 把眼珠打出来 ③ 引流,排放,排
出: ٴىرىڭ اعىزۋ 放脓 ④ 流,淌: كوز جاسىن
اعىزۋ 流眼泪 / قان اعىزۋ 淌血 ⑤ 冲走:
تاسقىن اعىزىپ كەتكەن اعاش 洪水冲走的木头
⑥ 放流,流送,浮送: اعاش اعىزۋ 流放木材
⑦ [转] 飞驰,飞奔,奔驰,疾驰: ماشينالار
اعىزىپ بارادى. 汽车在飞驰。 ▲ اۋزىنان سۋىن
اعىزدى (اۋزىنان سىلە كەيىن اعىزدى) 使惊讶,
使惊奇,使赞不绝口 ▲ كوزجاسىن اعىزدى 流
泪,痛哭流涕 ▲ كوزىن اعىزدى 打瞎,使瞎眼
▲ كوزىڭ اقىقر [骂] 瞎眼的 ▲ قارا سۋدى
تەرىس اعىزدى 坚持己见,固执己见。

اعىزام 见 اعزام.

اعىزعى 〈名〉 漏斗。

اعىزدىر- اعىز- 的使动态。

اعىزۋ اعىز- 的不定式。

اعىزىل- اعىز- 的被动态。

اعىزىلۋ اعىزىل- 的不定式。

اعىزىپ-تامىز- 〈动〉 滴滴答答,哩哩啦啦,(
指液体啦啦): تاماقتى اعىزىپ-تامىزباي ٴىش.
你吃饭别滴答。

اعىزىپ-تامىزۋ اعىزىپ-تامىز- 的不定式。

اعىل- 〈动〉 川流不息,涌流,蜂拥: قويلار
قوراعا اعىلىپ كىرىپ جاتىر. 羊群涌进羊圈。/
اعىلعان ەل الاڭعا جينالا باستادى. 川流不息的人
们开始聚集在广场。

اعىلت- اعىل- 的使动态。

اعىل-تەگىل 〈形〉 多的,充足的,丰足的,丰
富的,富裕的: اعىل-تەگىل استىق 充足的粮
食 / اعىل-تەگىل جىلاۋ 泪流成河 / اعىل-تەگىل
تەرلەۋ 流大汗。

اعىلۋ اعىل- 的不定式。

اعىلىس- اعىل- 的交互态。

اعىلىسۋ اعىلىس- 的不定式。

اعىم 〈名〉趋向，趋势，倾向；潮流，思潮，派别，流派：قازىرگى اعىم 当前的趋势／زامانىمىزدىڭ اعىمى 时代的潮流／ساياسي اعىم 政治思潮／ادەبيەتتەگى اعىمدار 文学上的各种派别 ▲ اعىمداعى ماسالە 当前的问题。

اعىن 〈名〉① 流向，流势：اعىن سۋ 流水／اعىن تەزدىگى 流速／اعىن شاماسى 流量 ② [数] 流量 ③ [地] 径流 ④ [转] 速度：اعىنى قاتتى سۋ 急流／اعىنى قاتتى ات 速度快的马 ▲ اعىن سۋدا ارامدىق جوق.【谚】流水不腐。

اعىندا- 〈动〉奔流，奔飞，飞跑，疾驰，飞驰：اعىنداپ كەلەدى 疾驰而来。

اعىندات- اعىندا- 的使动态。

اعىنداۋ اعىندا- 的不定式。

اعىندى 〈形〉急流的，奔驰的，快速的，奔腾的，湍急的：اعىندى وزەن 急流的河／اعىندى ات 快速的马。

اعىندىلىق اعىندى 的抽象名词。

اعىنسىز 〈形〉缓慢的，(流得)平稳的，慢悠悠的；不流动的，死的。

اعراق 〈形〉稍白的，有点白色的，灰白色的。

اعىس I 〈名〉① 流向，流势：اعىسى باياۋ 流动缓慢的 ② [转] 流速。

اعىس- II اق- V 的交互态。

اعىستى 〈形〉流动的；急流的，奔腾的，湍急的。

اعىسۋ اعىس- II 的不定式。

اعىت- ① اق- V 的使动态 ② 加快速度，飞奔，疾驰：ۋشقىش جاۋ ايروپلانـــنا قاراي اعىتۋدى تىلەدى. 飞行员渴望冲向敌机。③ 解开，放开：تۇيمە اعىتۋ 解开钮扣／بەلبەۋ اعىتۋ 解腰带／قوزى اعىتۋ 放开羊羔 ④ [转] 尽情地(说、唱)，滔滔不绝，口若悬河 ▲ بيە اعىتۋ ① 放开马驹 ② 秋季停挤马奶。

اعىتتىر- اعىت- 的使动态。

اعىتتىرعىز- اعىتتىر- 的使动态。

اعىتتىرعىزۋ اعىتتىرعىز- 的不定式。

اعىتتىرۋ اعىتتىر- 的不定式。

اعىتۋ اعىت- 的不定式。

اعىتىل- ① اعىت- 的被动态 ② 川流不息，涌流、蜂拥 ③ 滔滔不绝，口若悬河，尽情地说(唱)。

اعىتىلۋ اعىتىل- 的不定式

اعىتىس- اعىت- 的交互态。

اعىتىسۋ اعىتىس- 的不定式。

ادا 〈形〉[阿] 一无所有，全无：مال دەگەننەن ادا، كۇشىنەن باسقا سەنەرى جوق. 无一头牲畜，全凭力气。▲ ادا بولۋ 完成，结束；耗尽：جۇمىس ادا بولدى. 工作结束了。/ قۇدىقتىڭ سۋى ادا بولدى. 井水干涸了。▲ ادا قىلۋ 完成，执行，履行：سەندەر مىندەتتى ادا قىلدىڭدار ما؟ 你们完成任务了吗？/ بۇيرىقتى ادا قىلۋ 执行命令 / بورىشتى ادا قىلۋ 履行义务。

ادابوكەن 〈名〉[动] 旋角羚。

ادا-گۇدە 〈副〉彻底地，最后地；全然，断然：ادا-گۇدە ەسەپتەسۋ 和……彻底算账 / ادا-گۇدە اجىراسۋ 断然决裂 / ادا-گۇدە تۇزەلۋ 洗心革面。

اداعىندا 〈副〉最后，最终，归根结底。

ادا-جۇدا 见 ادا-گۇدە.

ادا- جۇدە 见 ادا-گۇدە.

اداي: اداي جىلقىسى 〈名〉阿达依马(哈萨克马的一种)。

ادا-كۇدە 见 ادا-گۇدە.

اداق I 〈名〉结果，结尾，末尾。

اداق II 〈形〉① 清楚的，清晰的 ② 清白的，清廉的，一尘不染的，正直的。

اداقتا- 〈动〉① 澄清，搞清，搞得水落石出：ەسەبىن اداقتاۋ 把账目算清 ② 用尽，耗尽；完成，结束：جىلدىق جوسپاردى اداقتاۋ 完成年度计划／ارىپتەستەرىنىڭ بارىن جەڭىپ اداقتاپ شىقتى (对唱时)战胜所有的对手 ③ 逛，游览，游玩，转悠，闲逛：بارلـــىق بولمەلەردى اداقتاپ شىقتىڭ با؟ 所有的办公室都转了一遍？④ 分散，分离，远离：اداقتاپ جالعىز شاپقان جۇيرىك اتتاي 象离群而奔跑的骏马一样。

اداقتال- اداقتا- 的被动态。

اداقتاس- اداقتا- 的交互态。

اداقتاۋ اداقتا- 的使动态。

اداقتاۋ اداقتا- 的不定式。

ادال 〈形〉① 〔宗〕圣洁的，可以食用的，干净的：ادال ەت 可以食用的肉 / ادال تاماق 干净的饭食 ② 忠诚的，正直的，诚挚的；公道的，正义的，正当的：ادال نيەت 诚挚的心意 / ادال شەكسىز 无限忠诚的 / ادال ەڭبەك 正当的劳动 ③ 真实的，实在的；正确的：كەرەك ادالىن جازۋ كەرەك. 创作要反映真实的情况。④ 忠实的，忠诚的，虔诚的：ادال ادامدار 人民的忠实儿子 ⑤ 无辜的，无罪的，清白的：ونىڭ ادال ەكەندىگى جۇرتقا ايان. 大家都清楚他是个无辜的人。▲ ادالعا قاراسى جوق 一无所有的，一贫如洗的 ▲ ادال ەتتىسى جوق 一头牲畜也没有的 ▲ ادال جول 正确的道路 ▲ ادال ادامنىڭ اتى ارىپ، تونى توزباس. 【谚】正直的人马不瘦，衣服不破（正直的人处处受到众人的尊敬）。

ادالا- 〈动〉结束，告结，了结：الدىمىزداعى جازىقتى ادالاپ دەم الايىق. 把前面的平地走完以后咱们要休息。

ادالاۋ ادالا- 的不定式。

ادالباقان 〈名〉（利用小树做成的）衣物架。

ادالدا- 〈动〉①（将快死去的牲畜依照伊斯兰教规）宰屠 ② 澄清，辨明，证明无罪，证明正当：وسى جولى ادالدادى 这次澄清了 ③ 偿还，报答，不辜负：ەڭبەگىمەن ادالدادى 以自己的劳动来报答。

ادالدان- ادالدا- 的反身态。

ادالداس- ادالدا- 的交互态。

ادالدات- ادالدا- 的使动态。

ادالداۋ ادالدا- 的不定式

ادالدىق ① ادال 的抽象名词 ② 圣洁，纯洁，干净 ③ 忠诚，忠实，公道，公正，正直。

ادالدىلىق 见 ادالدىق.

ادالسىماق 〈形〉所谓忠诚的，所谓正直的，貌似公正的；所谓圣洁的。

ادالسىن- 〈动〉① 假装忠诚，伪装正直，貌似公正：مولدانىڭ ادالسىنعان ارام ىشى. 貌似公正的毛拉内心是肮脏的。② 认为干净，不嫌肮脏，你不嫌脏：ادالسىناڭ ىشە بەر. 以为纯洁，就喝吧。

ادالسىنۋ ادالسىن- 的不定式。

ادام 〈名〉[阿] ① 亚当，凡人 ② 人，人物：ادام دەگەن اتاقتى. 人是光荣的称号。/ ادام سۇيەر قىلىعى جوق 令人讨厌的 / ادام كوپ، جۇمىس از 人浮于事 / ادام سۇيسىنەتىن 令人羡慕的 / ادام نازارىن اۋدارۋ 惹人注目 / ادامنىڭ ەت جۇرەگىن ەلجىرەتۋ 感人肺腑 ③ 人民，众人，公众：ادامنىڭ بالاسى بولعانشا، اتانىڭ بالاسى بول. 【谚】与其做父亲的儿子，不如做人民的儿子。▲ ادام اياعى باسپاعان 人迹罕至的 ▲ ادام ايتقىسىز ① 无限的，无穷的，无穷无尽 ② 令人难以开口的，难以启齿的；丰富的 ▲ ادام ايۋ 棕熊 ▲ ادام الاتىن 伤人的，伤生的 ▲ ادام بالاسى ① 人，人类 ② 具有人格的人 ▲ ادام بولۋ 做人 ▲ ① 长大成人，成人，成 ② 器 ادام جيىركەنگەندەي 令人厌恶的，令人作呕的，可憎的 ▲ ادام كورگىسىز 难看的，不忍看的 ▲ ادام كۇنى ادامەن 人靠人 ▲ ادام قاراعىسىز 难看的，不忍心看的 ▲ ادام قاتارىنا قوستى 培养成人，抚养成人 ▲ ادام قاتارىنا قوسىلۋ 长大成人，懂事 ▲ ادام قويۋ 派人监视 ▲ ادام قىلۋ 培养成人，抚养成人 ▲ ادام سالۋ ① 托人，请人 ② 派人监视 ▲ ادام ساناىدى 当人看，看得上 ▲ ادام ساۋماق 利用，措油，占便宜 ▲ ادام سياقتى 人样的，象样儿的 ▲ ادام سۇيمەس 讨厌的，令人作呕的 ▲ ادام تارىزدى مايمىل 类人猿 ▲ ادام تۇزگىسىز 难以忍受的，痛苦的 ▲ ادامنىڭ الاسى ىشىندە، مالدىڭ الاسى سىرتىندا. 【谚】人的花招在肚里，牲畜的花纹在外皮（知人知面不知心；人心隔肚皮）。

اداماتا 〈名〉[宗] 亚当，人类始祖。

ادامگەرشىلىك 〈名〉人道，人道主义；人情；人性，人格，人品：مىناۋ ادامگەرشىلىككە جاتپايتىن قىلىق. 这是不道德的行为。

ادامگەرشىلىكسىز 〈形〉非人的，非人道的，没有人性的，不道德的。

ادامگەرشىلىكسىزدىك ① ادامگەرشىلىكسىز

行的道德不,为行的道人非 ② 词名象抽的
。性兽,为

ادامگەرشىلىكتى 〈形〉有人性的,人道的,博
爱的,仁慈的,通人情的: **ادامگەرشىلىكتى** روّح
。神精的义主道人

ادامدىق 〈名〉① 人的属性,品质,人品 ② 人
格,性 ③ 廉耻,羞耻 ; 信义 ④ 人的 :
ادامدىق ٴومىر 人的生活/ ادامدىق ۋقىـــقتان
ايرىلعاننان كەيىن ەندى نە قالدى. 丧失人权还有
什么可谈的 / ▲ نەشە ادامدىق ورىن بار؟ 有
几个人的座位? ادامدىقتان شىعۋ 丧尽天良,惨
。无人道

ادامزات 〈名〉人类: ادامزات قوعامى 人类社会/
ادامزاتتىڭ وندىرىستىك ارەكەتى 人类的生产活
动/ ادامزات ٴومىرى 人类生活/ پرولەتاريات
ٴوزىن ازات ەتىپ قانا قالماستان، بۇكىل ادامزاتتى
ازات ەتۋى كەرەك. 无产阶级不但要解放自己,
。而且要解放全人类

ادامزاتتىق 〈形〉人类的,属于人类的 :
ادامزاتتىق قاسيەت 人类的属性。

ادام-كۇن 〈名〉人/天。

ادامسۋ ادامسى- 的不定式。

ادامسى- 〈动〉自命不凡,自认为了不起,妄自
尊大,傲气十足: ادامسىپ سويلەۋ 神气十足地
讲(装腔作势地说)/ ونىڭ ادامسىعانىن بۇرىن
بايقاماپ پا ەدىڭ؟ 你以前没有察觉到他很自命
不凡吗?

ادامسىماق〈形〉象人的,类人的,和人相象的;
人模样的: سىرتتاي قاراعاندا ادامسىـــماق
بولعانىمەن ناق ادام ەمەس. (他,它)虽然外表
和人相象,但不是真正的人。

ادامسىن- ① ادامسى- 的反身态②当作人看
。待

ادامسىت- ادامسى- 的使动态。

ادامشا 〈副〉象人似地;好好地,象样儿地,认
真地;规规矩矩地: ادامشا ايتقاندى ۇقپادىڭ.
你不懂人话。/ ادامشا وتىر. (你)规规矩矩地
。坐着

ادامشىلىق 〈名〉人道,人道主义,人性,人情;
人格,人品;廉耻,羞耻;天良,良心:
ادامشىلىقپەن ايت 凭良心说/ ادامشىلىقتىـــى
تۋسىنبەۋ 不通人情/ ادامشىلىققا جات 非人道
的。

ادارعى 〈名〉(纺车上的)木制展宽器。

اداس I 〈名〉同名的人。

اداس- II 〈动〉① 迷路,走失,失迷,迷惑:
جولدان اداسۋ 迷路/ بەتالىستان اداسۋ 迷失方向/
اقىلىنان اداسۋ 失掉理智(精神错乱) ② 〔转〕
犯错误,走上邪路,陷入歧途: اداسقان بەتىنەن
قايتپاۋ 执迷不悟 / ەسەپتەن اداسۋ 算错 /
سوزدەن اداسۋ 说错话▲ اقىلىنان اداسۋ ① 精神
错乱,神魂颠倒,变糊涂 ② 犯错误、失策、失
计 。▲ اداسقاننىڭ ايىبى جوق، قايتىپ ٴۇيىرىن
تاپقان سوڭ 【谚】迷途知返,不应怪罪。▲
باسىنان بايقاماساڭ اياعىنان اداساسىڭ.【谚】—
步走错,步步错。

اداسقاق 〈形〉容易迷路的,容易迷失方向的,
容易犯错误的。

اداسقىش 〈形〉① 容易迷路的,爱迷失方向的
② 容易弄错的,容易犯错误的,容易走上邪
路的。

اداسقىشتىق اداسقىش 的抽象名词。

اداستىق 〈名〉同名现象。

اداستىر- ① اداس- II 的使动态② 引向邪路,
引导犯错误。

اداسۋ اداس- II 的不定式。

اداسۋشى 〈名〉迷路人,误入歧途者,失足者。

اداسۋشىلىق 〈名〉① 迷路,走失;迷惑 ② 错
误,错误行为,走上邪路。

ادات 〈名〉[波] 习惯,习尚,风俗。

ادۆوكات 〈名〉律师,辩护人: ادۆوكات بولۋ 当
律师。

ادۆوكاتتىق 〈名〉律师的业务(职业)。

ادۆوكاتۋرا 〈名〉① 律师职业 ② 律师界。

ادميرال 〈名〉海军将官;海军上将。

ادرەس 〈名〉地址,住址,通讯处 : قىـــزمەت
ورنىنىڭ ادرەسى 工作地址 / ٴۇي ادرەسى 家庭
住址 / كانۆەرتكە جازىلعان ادرەس 信封上写
的通讯处。

ادرەسات 〈名〉收信人,收件人。

ادۋلىق 见 ادۋنلىق.

ادۋن 〈形〉 ①顽强的,刚毅的,刚强的: ادۋن مىنەز 顽强的性格/ ادۋن كىسى 刚强的人 ② 有膂力,有冲劲的,有劲的,力气大的: ادۋن جىگىت 有劲的小伙子/ العاشقى ادۋنىمەن 凭着开始的冲劲 ③ 厉害的,泼辣的: ادۋن ايەل 厉害(泼辣)的女人 ④烈性的: ادۋن اراق 烈性酒。

ادۋندا- 〈动〉 越来越带劲,越来越起劲,变得厉害;变得泼辣: ادۋنداپ سويلەي جونەلدى 越说越带劲。

ادۋندان- ادۋندا- 的反身态。

ادۋنداڭقىرا- 〈动〉 略微带劲,稍微起劲,变得有些厉害。

ادۋنداڭقىراۋ ادۋنداڭقىرا- 的不定式。

ادۋندات- ادۋندا- 的使动态。

ادۋنداۋ ادۋندا- 的不定式。

ادۋندى 〈形〉 ① 顽强的,刚强的,刚毅的 ② 有冲劲的,有劲的,有力气的,有闯劲的 ③ 厉害的,泼辣的 ④ 烈性的,劲大的。

ادۋندىق ① ادۋن 的抽象名词 ② 闯劲,泼辣。

ادىم 〈名〉 ① 步,步伐,步子: كەرە ادىم تاستاۋ 迈开大步/ ٴبىر قالىپتى ادىم 匀整的步伐/ ەكى ادىم ىلگەرى اتتاۋ 前进两步/ نەشە ادىم جەر 几步路 ② 〔转〕端正,起始: العاشقى ادىمدا 一开始 ▲ ادىم جەر 很近的距离 ▲ كۇن اقپاندا ات ادىمى، قاڭتاردا قارعا ادىمى وزارادى. 【谚】腊月天短得像乌鸦的碎步,正月天长得像骏马的大步。

ادىمدا- 〈动〉 迈步,跨步,大步走,大踏步地走: ادىمداپ ٴجۇرۋ 大踏步地走/ ادىمداپ وتە شىعۋ 跨过去/ ەندى ادىمداي بەرگەندە 刚要迈步的时候/ ادىمداپ ولشەۋ 用步子量/ ادىمداپ العا باسۋ 向前迈进。

ادىمداعىش 〈形〉 善于跨步走的,大踏步前进的,能迈大步的: ادىمداعىش بولساڭ ادىمداپ وتە شىق 你能迈大步就跨过去。

ادىمداڭقىرا- 〈动〉 迈大步,(走路)步子要大,大踏步地走。

ادىمداڭقىراۋ ادىمداڭقىرا- 的不定式。

ادىمداس- ادىمدا- 的交互态。

ادىمدات- ادىمدا- 的使动态。

ادىمداۋ ادىمدا- 的不定式。

ادىمدى 〈形〉 步子大的,阔步的: ۇزىن اياعى ادام ادىمدى كەلەدى 腿长的人步子大。

ادىمسىز 〈形〉 迈不开步的,步子小的。

ادىر I 〈名〉 丘,丘陵,小丘 ▲ ادىر قازقاناتى 〔植〕马先蒿。

ادىر II 见 ودىر.

ادىرا : **ادىرا قالعۋ** 〔咒〕① 该死,倒霉的 ② 陈旧,破旧;被遗弃 ③ 荒废,荒芜,报废。

ادىر- ادىر 见 ادىر- بۇدىر.

ادىراي- 〈动〉 ①瞪眼,瞋目而视,睁大眼: كوزى ادىرايىپ شوشىپ كەتتى 吓得目瞪口呆/ ادىرايا قاراۋ 瞋目而视 ② 显露,显现;显眼,引人注目: اناۋ ادىرايىپ كورىنگەن نەمەنە؟ 那个显得突出的是什么东西? ▲ اقىلى جوق باسقا ادىرايعان كوز بىتەدى، دۋاسى جوق اۋىزعا سىلدىراعان ٴسوز بىتەدى. 【谚】没有头脑的人眼睛瞪得大,理屈的人嗓门喊得大。

ادىرايت- ① ادىراي- 的使动态 ② 瞪眼,瞠目而视: كوزىن ادىرايتىپ ۋرسا جونەلدى. 他突然瞪着眼责骂起来了。/ كوزىڭدى ادىرايتپا! 你别瞪眼!

ادىرايتۋ ادىرايت- 的不定式。

ادىرايۋ ادىراي- 的不定式。

ادىرايىس- ادىراي- 的交互态。

ادىراق 〈形〉 (指眼睛)大的,凸的,突(眼珠)出的: ادىراق كوز 凸眼(大眼睛)。

ادىراقباي 〈名〉 莽汉,鲁莽的人。

ادىراڭدا- 〈动〉 ① 愉快,显得活泼,富有人生乐趣,开心: ادىراڭداپ شاۋىپ ٴجۇر. 他开心地跑着。② 瞪眼,睁大眼睛;盛气凌人,大发雷霆: ادىراڭدايتىن كىسىڭ ول ەمەس. 你不该对他瞪眼。③ 煞有介事,装腔作势,摆架子;蛮横,粗暴: ادىراڭداپ سويلەۋ 蛮横地讲。

ادىراڭداس- ادىراڭدا- 的交互态。

ادىراڭدات- ادىراڭدا- 的使动态。

ادىراڭداۋ ادىراڭدا- 的不定式。

ادىراسپان 〈名〉[植]野芒香，骆驼蓬。

ادىر-بۇدىر 〈形〉坎坷不平的，高低不平的，坑坑洼洼的，崎岖不平的：ادىر-بۇدىر جەر 坑坑洼洼的地/ ادىر-بۇدىر جول 崎岖不平的路。

ادىر-بۇدىرلى 〈形〉山峦起伏的，高低不平的，崎岖不平的。

ادىرلان- 〈动〉成为丘陵状，变得崎岖不平。

ادىرلانۋ ادىرلان- 的不定式。

ادىرلاۋ I 〈形〉丘陵起伏的，小丘连绵的。

ادىرلاۋ II 〈形〉粗鲁的，粗野的，鲁莽的。

ادىرلى 〈形〉起伏不平的，高低不平的，崎岖不平的，丘陵起伏的：ادىرلى ٴوڭىر 丘陵地带。

ادىرلى-بۇدىرلى 见 ادىر-بۇدىر.

ادىرلىق 〈名〉粗鲁，鲁莽。怪脾气。

ادىرماق 见 ادىرسىماق.

ادىرنا I 〈名〉弓弦，弦。

ادىرنا II 〈名〉阿德尔那，长笛，鹿笛。

ادىرسىز 〈形〉没有土丘的，没有丘陵的；平地的。

ادىرسىماق 〈名〉土丘，土墩，小丘陵：الدىمەن اناۋ ادىرسىماققا بارىپ كورشى. 你先到那个土丘上去看一下。

ادىرسىماقتى 〈形〉略微起伏不平的，稍微高低不平的，土墩似的。

ادىرشىق 〈名〉小丘，土岗，小山坡。

اجا 〈名〉[旧]（家族中的）受尊重的长者 ▲ اي دەر اجا، قوي دەر قوجا جوق. 没有人管，群龙无首；各行其是。

اجاعاي 〈名〉[口]雷，雷电。

اجايىپ 〈名〉[阿][口]奇怪，稀奇，新奇。

اجايىپحانا 〈名〉① 动物标本馆 ② 动物园。

اجال 〈名〉[阿]寿数，命数，死期，大限：اجال جەتتۋ 大限已到（死期来临）/ اجالدان امان قالۋ 死里逃生/ اجالدىڭ اۋزىنان قايتۋ 死里逃生（虎口逃生）/ اجالعا مويىن ۇسىنۋ 坐以待毙/ كولدەنەڭ اجال 横死 ▲ اجال ايداۋ 找死，送死 ▲ اجال القىمداۋ 死神缠身，要命 ▲ اجال اۋزىندا 危在旦夕 ▲ اجالدان اراشالاۋ 救命，救死 ▲ اجال جەتتۋ 死期来临，大限已到 ▲ اجال تابۋ 死，去世 ▲ اجال ٴتۇرتتى 作死，送死 ▲ ٴوز اجالىنان ٴولۋ 寿终正寝 ▲ اجالىنان ٴۇش كۇن بۇرىن ٴولۋ 死于非命 ▲ تاۋەكەل ەت، تاس جۇت، اجال جەتپەي ٴولىم جوق. 【谚】冒大险，吞巨石，死神远离，安然无恙（不要前怕狼，后怕虎）。

اجالدى 〈形〉该死的，死亡的；致命的，要命的，危险的：اجالدى بۇرىن ولەدى 该死的先死 ▲ اجالدى قارعا بۇركىتپەن وينايدى. 【谚】送死的乌鸦和雄鹰嬉戏。▲ ايدالاعا اتقان وق اجالدىعا تيەدى. 【谚】流弹击中该死的人。

اجالسىز 〈形〉不该死的；不死的，永生的，非致命的：اجالسىز ادام جوق. 没有永生的人。

اجان 〈名〉[旧]押解者，押送者。

اجاپ 见 عاجاپ.

اجاپسىن- 见 عاجاپسىن-.

اجاپتان- 〈动〉[口]惊讶，奇异，诧异：ونىڭ سوزىنە اجاپتاندىم. 我对他讲的话感到惊讶。

اجاپتاندىر- اجاپتان- 的使动态。

اجاپتانۋ اجاپتان- 的不定式。

اجار 〈名〉① 相貌，容貌，貌相，面貌，面孔，容颜，风貌；外表，外观；面色，神韵，神色，神气：ونىڭ بەت اجارى جاقسى 相貌好看的/ اجارى وزگەرىپ كەتىپتى. 他的神色变了。② 颜色，色彩，色泽：اجارى ايقىن 色泽鲜明/ اجارى كەتۋ 退色 ③〔转〕声誉，廉耻，天良，良心：اجارىن ساتۋ 出卖人格 ▲ اجارى كىرۋ ① 精神焕发，神采奕奕，容光焕发 ② 气色好看，满面红光，面色红润 ▲ اجارى قاشۋ 变得难看，憔悴 ▲ اجارىن تانۋ (بايقاۋ) 心领神会（心情，意图）▲ ساۋداگەر اجارىن ساتادى، سۇرامساق نازارىن ساتادى. 【谚】爱要东西的人不要脸皮，奸商不要良心。

اجارلا- 〈动〉美化，装饰，打扮，修饰，点缀：قالانى اجارلاۋ 美化城市/ جەردى اجارلاۋ 打扮大地 ▲ ەڭبەك ٴوردى اجارلايدى. 【谚】劳动使人显得美。

اجارلان- ① اجارلا- 的反身态 ② 变得好看，变得艳丽 ③ 精神焕发，神采奕奕，容光焕发，兴致勃勃 ④ 气色好看，满面红光，面色红润。

。态动使的 -اجارلان **اجارلاندىر-**
。式定不的 -اجارلان **اجارلانۋ**
。式定不的-اجارلا **اجارلاۋ**
美；的丽秀，的俏俊，的丽美 ① 〈形〉 **اجارلى**
秀 ٴوڭ اجارلى /娘姑的貌美 اجارلى قىز ：的貌
اجارلى ：的秀清，的丽艳，的艳鲜 ② 容面的丽
体肥身，的壮肥 ③ 品物的艳鲜泽色 بۇيىمدار
，的气生有 ④ 畜牲的壮肥 مال اجارلى ：的壮
اجارلى ：的发焕光容，的发焕神精，的活快
。年青的气生有 جاستار
。词名象抽的 اجارلى **اجارلىلىق**
暗，的艳鲜不彩色，的看难 ① 〈形〉 **اجارسىز**
貌容，的悴憔容面，的丑 ② 的调单色颜，的淡
气生无，的沉沉气暮，的沉沉气死 ③ 的看难
。的废颓，的唐颓，的条萧，的凉荒，的
暮得变，沉沉气死得变 ① 〈动〉 **اجارسىزدان-**
得变 ② 条萧，凉荒得变；气生无得变，沉沉气
。旧变，色退 ③ 悴憔，丑得变，看难
。的态动使 -اجارسىزدان **اجارسىزداندىر-**
动被的 -اجارسىزداندىر **اجارسىزداندىرىل-**
。态
。式定不的-اجارسىزدان **اجارسىزدانۋ**
。词名象抽的 اجارسىز **اجارسىزدىق-**
，魔恶，龙苍 [转] ② 龙 ① [波] 〈名〉 **اجداھا**
。龙恶，征象的暴凶
。的样一龙象 〈形〉 **اجداھاداي**
说，谑戏；刺讽；笑讥，笑潮 [阿] 〈名〉 **اجۋا**
笑 ：وتكىر اجۋا 刺讽的利犀 ▲ اجۋا ەتۋ （اجۋا
。（笑讥）弄嘲 （قىلۋ
，弄嘲，笑讥，笑嘲，讽讥，刺讽〈动〉 **اجۋالا-**
落奚 ：ەلدى اجۋالاعاننان وزىڭە كەلەتىن پايدا جوق
اجۋالاپ كۇلۋ /处好到得会不己自人别笑讥
。笑取
。态互交的 -اجۋالا **اجۋالاس-**
。态动使的 -اجۋالا **اجۋالات-**
。式定不的 -اجۋالا **اجۋالاۋ**
。落奚，弄嘲，笑讥〈名〉 **اجۋالاۋشىلىق**
讽讥有含，的刺讽有带，的刺讽 〈形〉 **اجۋالى**
。言语刺讽 اجۋالى سوزدەر ：的笑嘲有带，的
肃严；的弄嘲无毫，的刺讽带不〈形〉 **اجۋاسىز**

اشۋلانا- نەسنە سوزگە اجۋاسىز ：的真认，的
？气么什生你，意之刺讽无毫 سىڭ؟
笑嘲好，的笑讥好，的刺讽爱 〈形〉 **اجۋاشىل**
。的弄嘲于惯，的
。词名象抽的 اجۋاشىل **اجۋاشىلدىق**
ماڭدايدى ：襞皱，褶皱，纹皱 [口]〈名〉 **اجىم**
اجىم باسۋ /纹皱满布上额前 بەتكە اجىم ٴتۇسۋ
。纹皱起上脸
اجىمدانۋ بەتى ：纹皱长，纹皱起〈动〉 **اجىمدان-**
。纹皱长上脸
。态动使的 -اجىمدان **اجىمداندىر-**
。式定不的 -اجىمدان **اجىمدانۋ**
纹皱有，的纹皱满布，的多纹皱〈形〉 **اجىمدى**
太老的纹皱脸满 كەمپىر اجىمدى بەت-اۋزى ：的
。婆
ونىڭ ：的纹皱带不，的纹皱有没〈形〉 **اجىمسىز**
. اجىمسىز جاسى ۇلعايسا دا، كۇنى بۇگىنگە دەيىن
。纹皱有没上脸天今到可，纪年了上然虽他
تۋعان ：离脱；开离，离分，开分 ①〈动〉 **اجىرا-**
جەردەن اجىراۋ /乡故开离 جۇرتشىلىقتان اجىراۋ
جاپسارى ：落剥，落脱；开裂 ② 众群离脱
اجىراۋ /缝裂 ەت سۇيەكتەن اجىرادى. 头骨从肉
باقىتتان ：失丧，掉失，去失 ③ 。了落脱上
。福幸去失 اجىراۋ
بىر ٴ اجىرايا ：目瞪，眼瞪，视怒〈动〉 **اجىراي-**
。眼一了瞪地狠狠恶 قارادى
瞪，眼瞪 ② 态动使的 -اجىراي ① **اجىرايت-**
。眼瞪要不你 كوزىڭدى اجىرايتپا. ：视而目
。式定不的 -اجىرايت **اجىرايتۋ**
。式定不的 -اجىراي **اجىرايۋ**
。态互交的 -اجىراي **اجىرايىس-**
。态动被的 -اجىرا **اجىرال-**
：婚离 ② 态互交的 -اجىرا ① **اجىراس-**
：手分，离分 ③ 婚离子妻和 اجىراسۋ ايەلىمەن
在他 ول جول ورتادا بىزدەن اجىراسىپ كەتكەن
。了手分们我和途中
。态动使的 -اجىراس **اجىراستىر-**
式定不的 -اجىراس **اجىراسۋ**
：架劝，开拉架拉 ② 态动使 -اجىرا① **اجىرات-**
们他把你 جىبەرشى اجىراتىپ اكەۋىن انا سەن 的

拉开。③ 分辨，分清，辨明；区分，区别：
دۇرس پەن بۇرىستى اجىراتۋ 辨明是非 ④ 抽调，拨出，分出： ادام اجىراتۋ 抽调人 / اقشا اجىراتۋ 拨款 ⑤ 挑拨，离间；分裂： جۇرت اراسىنا شوق سالىپ اجىراتۋ 在群众中挑拨离间 ⑥ 维持，解决： كەرگەن كەرىسمەن كىيىم-كەشەگىن اجىراتا المايتىن كونە قوعامدا 在那靠收入连穿衣都难以解决的旧社会里 ▲ اجىراتىپ الۋ 救，解救。

اجىراتقىسىز 〈形〉① 不可分辨的，不易分清的，难以区分的，难以区别的： ونىڭ كەزدە ول ٴوڭىن اجىراتقىسىز ەدى. 当时他的面容难以辨认。② 不可分的，不可分割的，不可分离的： اجىراتقىسىز دوستىق 莫逆之交。

اجىراتقىش I 〈名〉〔机〕离合器。

اجىراتقىش II 〈形〉① 善于分辨的，善于分清的；善于区分的，善于区别的 ② 好挑拨离间的。

اجىراتتىر- اجىرات- 的使动态。

اجىراتتىرىل- اجىراتتىر- 的被动态。

اجىراتۋ اجىرات- 的不定式。

اجىراتۋشى 〈名〉隔开者，使分离者，挑拨离间者。

اجىراتۋشىلىق 〈名〉① 拉架(行为) ② 分裂活动，挑拨离间。

اجىراتىل- اجىرات- 的被动态。

اجىراتىس- اجىرات- 的交互态。

اجىراۋ اجىرا- 的不定式。

اجىرعى 〈名〉①(套在马脖子上使其不能回头舔伤口的)木架 ② 枷，枷锁，桎梏 ▲ اجىرعى بولۋ 成为累赘，成为包袱，变成负担： ساعان اجىرعى بولدى. 成了你的累赘。

اجىرىق 〈名〉〔植〕獐毛草。

اجىرىقتى 〈形〉獐毛草茂盛的。

از I 〈形〉少的，不多的，缺的，不足的，一点的，不大的；贫的，贫乏的；低的： از ساندى ۇلت 少数民族/ ونىڭ بارعان جەرى از 他去过的地方不多。/ از دا ەمەس، كوپ تە ەمەس 不多不少/ از سۇت 缺奶/ سەنىمى از 信心不足/ از تۇسىنىك 一点体会/ اتى از شىققان جازۋشى 不大出名的作家/ قانى از 贫血/ ٴبىلىمى از 缺乏知识/ ٴونىمى از 产量低 ▲ از بولسا دا كوپتەي كورۋ 以少当多 ▲ از بولسا دا ساز بولسىن 要少而精 ▲ ازدان سوڭ (كەيىن) 过一会儿，少许，片刻 ▲ از دەگەندە 至少，则至少，起码 ▲ از قالۋ ① 剩不多，剩一点： ۋاقىت از قالدى. 剩下的时间不多了。② 即将，就要；几乎，差一点，险些： تاماق پىسۋعا از قالدى. 饭快熟了。/ سەن اتتان قۇلاپ تۇسۋگە از قالدىڭ. 你差一点(险些)从马背上摔下来。 ▲ ازدى اياعان كوپتەن قۇر قالار 【谚】因小失大。 ▲ از سويلەپ كوپ تىڭدا. 【谚】少说多听。 ▲ ەڭبەگى ازدىڭ ونبەگى از. 【谚】付出的劳动少收获就小。

از- I 〈动〉① 消瘦，变瘦；掉膘，变瘦弱： اۋرۋدان ازۋ 因病消瘦/ بيىل قىس قاتتى بولسا دا، مال ازبادى. 虽然今冬很冷，但牲畜没有掉膘。② 凋萎，枯萎，缩萎： ٴشوپ ازۋ 草枯萎 ③ [转] 堕落，蜕化，腐化，变坏，颓废，步入歧途，走上邪路： ازعان ادام 堕落的人 ④ [转] 退化： مالدىڭ تۇقىمى ازىپ بارادى. 牲畜的品种逐渐在退化。 ▲ ازعان دەنەگە اۋرۋ ٴۇيىر. 【谚】体弱易染病。 ▲ اسىق ويناعان ازار، دويبى ويناعان توزار، بارىنەن دە قويى جايىپ كوتەن جەگەن وزار. 【谚】要钱赌博倾家荡产，勤劳放羊丰衣足食。

ازا 〈名〉［阿］① 亲友给予死者家属的物质资助，奠仪，丧礼 ② 悲痛，悲哀，哀伤 ▲ ازا سالۋ 资助死者家属 ▲ ازا تۇتۋ (ٴبىلدىرۋ) 哀悼，追悼。

ازا بويى 〈名〉浑身，全身： شوشىپ ازا بويى دىرىلدەۋ 吓得浑身哆嗦 ▲ ازا بويى تىك تۇرۋ (ازا بويى قازا بولۋ) 毛骨悚然，心惊肉跳。

از-ازدان 见 از-ازداپ.

از-ازداپ 〈副〉一点一点地，一滴滴地，少许，稍微地： از-ازداپ الۋ 一点一点地拿/ از-ازداپ ٴىشۋ 少许地喝一些。

ازاي- 〈动〉减少： كىرىم ازايۋ 减少收入/ ازايعان سان 减少的数量/ وزەن سۋى ازايىپ كەلەدى. 河水逐渐在减少。

ازايعىش 〈名〉被减数。

ازايت- ① ازاي- 的使动态 ② 削减，减少，压缩，缩减：قاجەتسىز شىعىندى ازايتۋ 削减（缩减）不必要的开支 ③〔数〕减：ازايتۋ امالى 减法。

ازايتقىز- ازايت- 的使动态。

ازايتقىش 〈名〉〔数〕减数。

ازايتۋ ازايت- 的不定式。

ازايتىل- ازايت- 的被动态。

ازايتتىر- ازايت- 的使动态。

ازايۋ ازاي- 的不定式。

ازالا- 〈动〉哀悼，吊丧，吊唁：ازالاپ بارۋ 前往表示哀悼（去吊唁）。

ازالان- ① ازالا- 的反身态 ② 感到悲痛，感到忧伤：ازالانباي ەڭسەسىن كوتەرۋ 不要过分悲伤，要振作起精神来。

ازالانۋ ازالان- 的不定式。

ازالاس- ازالا- 的交互态。

ازالات- ازالا- 的使动态。

ازالاۋ ازالا- 的不定式。

ازالدا 〈副〉〔口〕早先，原先：ازالدا بۇل ارادا سۋ بار ەدى 原先这里有水。

ازالى 〈形〉悲痛的，悲伤的，哀伤的，悲哀的，丧服的：ازالى كۇندەر 悲痛的日子/ ازالى كيىم 丧服（孝服，孝衣）。

ازامات 〈名〉① 公民 ②成年人（指男子）③ 好汉，杰出的人物 ④（家中）顶事的人，顶家立业的人，男子汉 ▲ ازامات بولۋ 长大，成年（指男子）。

ازاماتتىق I 〈名〉① 成熟，成年，成器 ② 好汉气概，男子汉气魄。

ازاماتتىق II 〈形〉① 成人的，成年的：ازاماتتىق سانا 成人应有的觉悟 ② 公民的：ازاماتتىق قۇق 公民权/ ازاماتتىق بورىش 公民的义务 ▲ ازاماتتىق شاعىم〔法〕自诉。

ازاماتتىق 〈形〉公民的：ازاماتتىق قۇق 公民权/ ازاماتتىق بورىش 公民的义务 ▲ ازاماتتىق شاعىم〔法〕自诉。

ازاماتشا 〈名〉女公民。

ازاماتشىلىق 〈名〉男子汉气概。

ازان 〈名〉[阿]〔宗〕① 艾赞 召唤教徒做礼拜（或给孩子命名时的祈祷词）② 清早，清晨：تاڭ ازاننان قايدا باراسىڭ؟ 你大清早到哪儿去？③〔转〕呼号，呼唤，喊叫：ازانعىدى قويشى. 你别再喊叫了。▲ ازان ايتۋ (شاقىرۋ) ① 宣礼，叫拜，呼拜 ② 给小孩命名时诵艾赞 ▲ ازان سالۋ 喊叫，呼喊大叫，喧嚷 ▲ ازان ۋاقتى 宣礼时，天刚亮。

ازانعى 〈副〉清晨，清早，一大早。

ازاندا I 〈副〉早晨，清早，一大早：ازاندا تۇرۋ 一清早就起床。

ازاندا- II 〈动〉① 呼拜，叫拜 ②〈转〉喊叫，大喊大叫。

ازانداس- ازاندا- 的交互态。

ازاندات- ازاندا- 的使动态

ازانداۋ ازاندا- 的不定式。

ازان-قازان 〈名〉嘈杂声，喧嚷声，喧嚣声，吵闹声：سيىردىڭ ازان-قازانى 嘈杂的牛叫声/ ٴۇي ٴىشىن ازان-قازان قىلۋ 把屋子搞得乱哄洪的。

ازانشى 〈名〉①〔宗〕召唤作礼拜的人，宣礼员，鸣教 ②〔转〕摇旗呐喊的人，帮腔者 ③〔转〕爱大喊大叫的人，爱嚷嚷的人 ▲ ازدىڭ ازانشىسى بولعانشا، كوپتىڭ قازانشىسى بول.【谚】与其做少数人的帮腔者，不如做多数人的厨子（与其做鸡头不如做牛尾）。

ازاپ 〈名〉[阿] 苦难，磨难，折磨，煎熬：اۋىر ازاپ 艰难困苦/ ازاپتان قۇتىلۋ 摆脱痛苦 ▲ ازاپقا ٴتوستى 受苦受累，受苦受难 ▲ ازاپ تارتۋ (كورۋ، شەگۋ، ارقالاۋ) 受苦受难，受折磨 ▲ اقىلى ازدىڭ ازابى كوپ.【谚】缺少智慧者苦难多。▲ جول ازابى - كور ازابى.【谚】出门上路是苦事。

ازاپسىز 〈形〉没有痛苦的，安逸的，顺利的。

ازاپتا- 〈动〉折磨，使受苦，使受痛苦，使受苦受累：ازاپتاپ ٴولتىرۋ 折磨致死。

ازاپتال- ازاپتا- 的被动态。

ازاپتان- ① ازاپتا- 的反身态 ② 受苦受难，受痛苦，受折磨，受磨难，受煎熬，受苦受累：ولار سەن ٴۇشىن تالاي ازاپتاندى. 他为你受了

不少苦。

ازاپتاندىر- ازاپتان- 的使动态。

ازاپتانۇ ازاپتان- 的不定式。

ازاپتاۋ ازاپتا- 的不定式。

ازاپتاۋشى 〈名〉折磨人的，造成痛苦的人。

ازاپتى 〈形〉痛苦的，苦难的，令人苦恼的，折磨人的。

ازار I 〈副〉好不容易，勉强地：ازار جەتۇ 好不容易才够 / ازار كەلۇ 勉强来 ▲ ازار بولسا 顶多，至多，也不过，最多也不过，了不起也不过：ازار بولسا ەلۇ سوم شعار 顶多也不过是伍拾元钱。

ازار Ⅱ 〈名〉[阿] 欺凌，欺负；难为，负难，非难：ەلدەن ازار كورۇ 受人欺负 ▲ ازار بەردى 折磨、欺凌。

ازار-ازار 〈副〉① 勉勉强强，好不容易地 ② 差一点，险些。

ازاردا-بەزەر : ازاردا-بەزەر بولۇ 矢口否认，死不承认；百般推却，推脱，推辞。

ازارلا- 〈动〉欺凌，欺负；为难，非难，责难。② 面红耳赤，怒发冲寇。

ازارلان- ازارلا- 的反身态。

ازارلاندىر- ازارلان- 的使动态。

ازارلاۋ ازارلا- 的不定式。

ازارلى 〈形〉受欺凌的，受欺负的；受责难的。

ازارلىق: ازارلىق ٴتىل 不听话，懒惰。

ازات〈形〉[波]解放的，自由的：ازات رايون 解放区 / باسلىق ازات بولسىن 愿你获得自由。▲ ازات بولۇ ① 获得解放，获得自由，获释 ② 摆脱，脱身 ▲ ازات ەتۇ (قىلۇ) 解放，解脱，解救。

ازاتكەر 〈名〉解放者，解救者。

ازاتتا- 〈动〉解放，解救，解脱，使自由：ورتتەن ازاتتاعان ادام سول ەدى. 失火(火灾中解救出来的人就是他。

ازاتتال- ازاتتا- 的被动态。

ازاتتان- ازاتتا- 的反身态。

ازاتتاۋ ازاتتا- 的不定式。

ازاتتىق ① ازات 的抽象名词 ②解放，自由 ازاتتىق سوعىسى 解放战争 / ايەلدەر ازاتتىعى 妇女解放 ▲ ازاتتىق الۇ (ازاتتىققا يە بولۇ) 获得解放，获得自由。

ازاتشى 〈名〉解放者，解救者：ازاتشى دەپ ات قويدى 命名为解放号。

ازاتشىل 〈形〉爱好自由的，酷爱自由的：ازاتشىل حالىق 爱好自由的人民。

ازاتشىلدىق ازاتشىل 的抽象名词。

ازاتشىلىق ① ازات 的抽象名词 ② 解放，太平，自由。

ازبان 〈名〉阉割过的公羊、公马等的通称，去势公畜。

ازبانداي 〈形〉阉割过的公畜一样，去势的公畜似的：تارتقان ازبانداي مىقشيدى دا قالدى 去势的公畜(牛)一样腰都直不起来了。

ازبار 〈名〉[口]大牲口圈，畜栏。

ازانا 〈形〉①一点的，一星半点的，少许；稍微：ازانا ناتيجە 一点成绩 / ازانا ۋاقىت 片刻 ② 短暂的：ازانا ٴومىر 短暂的一生。

ازاناتاي 〈形〉小许，稍微，略微，微不足道的：ازاناتاي مال 少量的牲畜 / ازاناتاي توسا تۇرشى 请你稍等一下。

ازان-توزان 〈形〉饥寒交迫的，流离失所的，颠沛流离的：ازان-توزان ٴۇي 日子很困难的家庭 / ازان-توزان ەل 颠沛流离的人们。

ازعىن 〈形〉① 堕落的，腐化的，腐化堕落的，蜕化变质的；叛变的，背叛的，变节 ازعىن ەلەمەنت 的：腐化堕落分子(变节分子) ② (指牲畜)退化的：ازعىن مال 退化的牲畜 ③ 变节分子，败类。

ازعىندا- 〈动〉① 消瘦，变瘦，变得瘦弱，干瘪起来：ناۋقاستىق سالدارىنان ازعىنداپ كەتتى 因疾病而消瘦 ② 腐化堕落，蜕化变质，颓废，丧失人性；簇荡，淫荡：ازعىنداپ تەرىس جولعا ٴجۇرۇ 因腐化堕落而走邪路 ③ 退化：مال تۇقىمىنىڭ ازعىنداۋى 牲畜品种的退化。

ازعىندان- ازعىندا - 的反身态。

ازعىنداس- ازعىندا - 的交互态。

ازعىندات- ازعىندا - 的使动态。

ازعىنداۋ ازعىندا - 的不定式。

ازعىندىق ① ازعىن 的抽象名词 ② 腐化堕

ئازغـنـدىق جولغا ▲为行节变，质变化蜕，落
تۈسۈ ‍質变化蜕，落堕化腐 。

ئازغۇر- 〈动〉引诱，诱惑，勾引：拨挑：ئازغۇرۇپ
باســـن ئىنالدىرۇ 引诱得神魂颠倒/ شايتان
ئازغۇرۇ 鬼迷心窍/ ئازغۇرۇپ جەلىكتۈرۈ 勾引，
惑煽 。

ئازغۇرغۇچ 〈形〉有诱惑性的，诱骗的，勾引
的 。

ئازغۇرغۇچلۇق ئازغۇرغۇچ 的抽象名词 。

ئازغۇرت- ئازغۇر- 的使动态 。

ئازغۇرۇ ئازغۇر- 的不定式 。

ئازغۇرۇشى 〈名〉引诱者，勾引者，诱人失足
者，诱骗者 。

ئازغۇرۇشلۇق 〈名〉引诱，诱骗行为，勾引行
径 。

ئازغۇرۇل- ئازغۇر- 的被动态 。

ئازغۇرۇندى 〈形〉诱惑性的，迷惑性的， 忠惑
的： ئازغۇرۇندى سۆز 诱惑性的语言 。

ئازغۇرۇس- ئازغۇر- 的交互态 。

ئازداعان 〈副〉少许，稍微，略微，一点：ئازداعان
پىكىرى بار سەكىلدى. 好象(他)有一点意见 。

ئازداپ 〈副〉① 一点一点地，一点一滴地，少
量地： ئازداپ تاماقتانۇ ② 少吃一点饭 ② 片刻，一
会儿，少许，稍微： ئازداپ توسا تۇر 请你稍等片
刻 。

ئازداۋ 〈形〉少量的，不多的，缺乏的，欠缺的：
جيىلغان قور ئازداۋ/ تاجرىبە ئازداۋ 积蓄不多/ 经
验欠缺 。

ئازدى-كەم 〈副〉稍微，或多或少，一点，不多
地： پايدالى جاعى وعان ئازدى-كەم ئايتىلدى 有
那些好处或多或少地给讲了 。

ئازدى-كوپتى 〈副〉多少， 多多少少，或多或
少，少许： ئازدى-كوپتى دەم الۋ 少休息一会儿/
ونىڭ ئازدى- كوپتى پىكىرى بار 他或多或少
有些意见 。

ئازدىق ① ئاز Ⅰ 的抽象名词②少，缺乏，缺少，
不足： تورت كىسى ئازدىق ەتپەيتىن شىعار 四个
人不算少吧 。

ئازدىر- ① ئاز- Ⅱ 的使动态 ②引向邪路，教
坏，引诱，使堕落： جاپ-جاس جىگىتتى ئازدىرىپ

جۇرگەن وسى قاتىن 就是这个女人把一个年
轻小伙子引上了邪路 。▲ جالقاۋلىق ئازدىرادى،
ەڭبەك وزدىرادى. 【谚】懒惰使人堕落，勤劳使
人上进 。

ئازدىرعىش 〈形〉勾引的，善于引诱的，诱惑力
强的 。

ئازدىرعىشتىق ئازدىرعىش 的抽象名词 。

ئازدىرۋ ئازدىر- 的不定式 。

ئازدىرۋشى 〈名〉勾引者，引向邪路的人，教唆
犯 。

ئازدىرۋشىلىق 〈名〉勾引，引向邪路，教坏 。

ئازدىرىپ-توزدىر- ئازىپ- توز- 的使动态 。

ئازيالىق 〈名〉亚洲人 。

ئازيات 〈名〉亚洲人 。

ئازياتشا 〈副〉象亚洲人，亚洲人似的：اكەسى
ئازياتشا كيىنگەن 父亲象亚洲人一样穿戴 。

ئازيموت 〈名〉[天][测]方位角 。

ئاز-كەم 〈副〉一点地，一星半点地，稍微地，少
量地 。

ئاز-كوپ 〈副〉多少，多多少少，或多或少，少
许 。

ئاز-ماز 〈副〉一点地，一丁点地，一星半点地；
稍微，片刻，一会儿： ئاز-ماز جۇمىس بار 有一
点事/ ئاز-ماز كىدىرە تۇر 请你稍等一下 。

ئاز-موز 见 ئاز-ماز.

ئازوت 〈名〉〔化〕氮，氮素 ▲ ئازوت اتوم 氮
原子 ▲ ئازوت توبىنداعىلار 〔化〕氮族 ▲ ئازوت
توتىعى 氧化氮 ▲ ئازوت قىشقىلدى امياك 硝酸
铵 ▲ ئازوت قىشقىلدى كومىس 硝酸银 ▲ ئازوت
قىشقىلدى كالي 硝酸钾 ▲ ئازوت قىشقىلى 硝酸，
氮酸，镪水 ▲ ئازوت قىشقىلدى كالتسي 硝酸
钙 ▲ ئازوت قىشقىلدى ناتري 硝酸钠 。

ئازوتسىز 〈形〉不含氮的，脱氮的 。

ئازوتسىزدان- 〈动〉[化] 脱氮 。

ئازوتسىزدانۋ ئازوتسىزدان- 的不定式 。

ئازوتتا- 〈动〉①[化] 氮化②[冶]渗氮 。

ئازوتتال- ئازوتتا- 的被动态 ▲ ئازوتتالعان ماقتا
硝化棉 。

ئازوتتان- ① ئازوتتا- 的反身态②氮化，硝化 。

ئازوتتاندىر- ئازوتتان- 的使动态 。

ازوتتانۋ ازوتتان- 的不定式。
ازوتتاۋ ازوتتا- 的不定式。
ازوتتى 〈形〉 含氮的，氮化的，含硝的 ▲ ازوتتى بەنزول 硝基苯 ▲ ازوتتى گلىتسەرىن 硝化甘油 ▲ ازوتتى كراحمال 硝化淀粉 ▲ ازوتتى تالشىق 硝化纤维 ▲ ازوتتى تەمىر 氮化铁 ▲ ازوتتى تىڭايتقىش 氮肥。
ازسىن- 〈动〉 嫌少，觉得少，认为不多：ازسىنباي الا عوي 请笑纳。
ازسىنعىش 见 ازىرقانعىش
ازسىندىر- ازسىن- 的使动态。
ازسىنۋ ازسىن- 的不定式。
ازۋ I 〈名〉 臼齿、槽牙 ▲ ازۋ ٴتىس 臼齿 ▲ ازۋ شالۋ (牲畜)变老 ▲ ازۋى التى قارىس 凶恶的，凶暴的，残暴的 ▲ ازۋىن باسۋ 记仇，记恨，切齿痛恨。
ازۋ II از- II 的不定式。
ازۋلا- 〈动〉 用臼齿咬，用槽牙(吃)。
ازۋلان- ازۋلا- 的被动态。
ازۋلاۋ ازۋلا- 的不定式。
ازۋلى 〈形〉 ① 有臼齿的；有獠牙的；臼齿没有掉的 ② 〔转〕 凶恶的，凶猛的，凶残的；厉害的；有势力的：ازۋلى جاۋ 凶恶的敌人。
ازۋلىلىق ازۋلى 的抽象名词。
ازۋسىز 〈形〉 ① 没有臼齿的；臼齿已掉的 老的，老掉牙的 ③ 〔转〕 软弱的，软弱无 ② 力的。
ازۋسىزدىق ① ازۋسىز 的抽象名词 ② 软弱，软弱无力，弱势。
ازۋشىلىق 〈名〉 ① 退化(现象) ② 堕落，蜕化，步入歧途，走上邪路。
ازشىلىق ① از 的抽象名词 ② 少数。
ازىق 〈名〉 [波]① 食品，食物；干粮；口粮，给养：ازىق اپارۋ 送上食品/ جولعا كەرەكتى ازىق 路上所需的干粮(给养) ② 草料，饲料：مال ازىعى 畜料 ▲ وقۋ- ٴبىلىم ازىعى، ٴبىلىم-بىرس قازىعى. 【谚】福分来源于知识，知识来源于学习。▲ قۋر العىس ازىق بولمايدى. 【谚】空话说得再好听也不能当饭吃。▲ ونەر تاۋسىلـماس ازىق، جۇتاماس بايلىق. 【谚】技艺是取之不尽的食粮，用之不竭的财富。▲ ور ازىعى مەن ٴبورى ازىعى جولدان. 【谚】好汉上路不愁吃，豺狼离窝饿不着。
ازىقسىز 〈形〉 ① 没有口粮的，没有粮食的 ② 没有食物的，没有食品的，没有干粮的 ③ 没有草料的，没有饲草的。
ازىقسىزدىق ازىقسىز 的抽象名词。
ازىقسىرا- 〈动〉 ① 急需口粮，急需食物 ② 需要草料，想吃饲草。
ازىقسىراۋ ازىقسىرا- 的不定式。
ازىقتان- 〈动〉 吃(饭)，以……为食，靠……营养，吸取营养：ازىقتانىپ بولدىڭدار ما؟ 你们吃完饭了没有？/ ەتپەن ازىقتانۋ 以肉为食/ تىڭايتقىشپەن ازىقتانۋ 从肥料中吸取营养。
ازىقتاندىر- ① ازىقتان- 的使动态 ② 喂，补充营养。
ازىقتاندىرىل- ازىقتان- 的使动态。
ازىقتانۋ ازىقتان- 的不定式。
ازىقتانىس- ازىقتان- 的交互态。
ازىق-تۇلىك 〈名〉 ① 食品，食物，口粮，干粮，给养：ازىق-تۇلىك دۇكەنى 食品商店 / ازىق-تۇلىك سالىعى 摊派的粮食 ② 草料，饲料：مالدىڭ قىستىق ازىق-تۇلىگى 牲畜的冬饲料。
ازىق-تۇلىكسىز 〈形〉 ① 没有食品的，没有食物的；没有口粮的 ② 没有草料的，没饲草的。
ازىقتىق 〈名〉 ① 干粮，食品，食物 ② 营养，养料。
ازىلدا- 见 ازىنا- II.
ازىنا 〈名〉 (船上的)座板。
ازىنا- II 〈动〉 ① (马)嘶叫，嘶鸣：ايعىر ازىناۋ 种马嘶叫 ② (风)怒吼，呼啸，咆哮：جەل ازىناپ تۇر. 风在呼啸。③ 冷森森，冷飕飕：ازىناعان ٴۇيى ارەڭ جىلىنبايدى. 冷森森的房子好不容易暖和了。
ازىنات- ازىنا- II 的使动态。
ازىناۋ ازىنا- II 的不定式。
ازىن-اۋلاق 〈形〉 一点的，一星半点的，一丁点的，少量的，稍微的：ازىن-اۋلاق جۇمىس بار. 有一点事 / ازىن-اۋلاق نارسە 一丁点东西/

ازىن-اۋلاق اقشا 少量的钱。
ازىڭقىرا- 〈动〉有点消瘦，有点瘦弱，稍掉膘：
قوي قىستان ازىڭقىراپ شىقتى. 羊群过冬有点
消瘦。
ازىڭقىراۋ ازىڭقىرا- 的不定式。
ازىپ- توز- 〈动〉① 消瘦，变瘦，变得瘦弱②
贫困，饥寒交迫。
ازىپ- توزۋ ازىپ-توز- 的不定式。
ازىراق 〈形〉少许的，少量的，一星半点的：
وعان ازىراق مال بىتكەن 他曾有过少量的牲畜。
ازىرقان- 〈动〉嫌少，觉得少，不嫌足：ەكى
مىڭ جىلقىنى ازىرقانىپ وتىرسىڭ با 两千匹马
你还觉得少吗？
ازىرقانعىش 〈形〉总是嫌少的，贪婪的，贪得
无厌的，没有个够的。
ازىرقاندىر- ازىرقان- 的使动态。
ازىرقانۋ ازىرقان- 的不定式。
ازىرقانىس- ازىرقان- 的交互态。
ازىس- از- Ⅱ 的交互态。
اي Ⅰ 〈名〉① 月，月亮：اي جارىعى 月光/
اي تۋۋ 月出/ اي باتۋ 月落 ② 月，月份：اي باسى
月初/ اي ورتاسى 月中/ اي اياعى 月底/ ەكىنشى
اي 二月/ اي بويى 整月 ▲ ايعا شابۋ 扑月 ▲
ايدان انىق 清楚的，显而易见的，明确的▲
ايداعارلىق اي 〔天〕交点月▲ اي دەسە اۋزى،
كۇن دەسە كوزى بار (اي دەسە ايداي، كۇن دەسە
كۇندەي) 花容月貌 ▲ ايدىڭ كۇنى اماندا،
安宁，平时 ▲ ايدىڭ تولىپ، كەمۋى 〔天〕月相，
月亮的盈亏▲ اي جارىق 晚上好，晚安 ▲ اي
جاڭاسى 月初 ▲ اي كالەندارى〔天〕阴历 ▲ اي
قۇلاقتانۋ 月晕 ▲ اي ءمۇيىزدى 月牙似的牛角 ▲
اي ورامى 月牙镰刀 ▲ اي سايىن 每月，月月▲
اي سۇتتەي جارىق 明月皎洁 ▲ اي تاس 〔矿〕
月长石 ▲ اي تولعان كۇن〔天〕望日 ▲اي
تۋياقتىلار 奇蹄动物，奇蹄目 ▲ اي تۇتىلۋ
(كۇيۋ) 月蚀▲ ايى بىتكەن ايىندا، كۇنى بىتكەن
كۇنىندە 寿数是命中注定的 ▲ ايى جەتۋ 足月，
临产，即将分娩 ▲ ايى وڭىنان تۋۋ 如愿以偿，
走运，运气亨通；顺利 ▲ ايى ءوتۋ （事后，过
后）感到不可缺，感到重要 ▲ ءبىردىڭ ايى

二月 ▲ جەلدىڭ ايى 十一月 ▲ ءۇشتىڭ ايى 一
月 ▲ ايدىڭ جارىمى جارىق، جارىمى قاراڭعى.
【谚】月亮有圆缺（事物总不是完美的）。▲
اي جارىقتا قويان ارىق 【谚】明月之下无肥兔（提
心吊胆）。▲ ءار كىمدىكى وزىنە، اي كورىنەر
كوزىنە 【谚】各人认为自己的好。
اي Ⅱ 〈叹〉①（表示呼语；招呼）喂，嗨，嘿：
اي، باراسىڭ با، بارمايسىڭ با؟ 喂，你去不去？
②（表示惊讶或责备）唉，嗨：اي، ءسۇيتىپ تە
سويلەگەن بار ما؟ 嗨，你就这么说吗？③（表
示提醒）喂，嘿：اي، ەسىڭدە بولسىن، ۇمىتىپ
قالما. 嘿，你要记住，别忘了。④（表示惋惜）
唉，咳：اي، بارىنەن جۇرداي بولدىق-اۋ! 唉，一
切都落空了。▲ اي دەر اجا جوق، قوي دەر
قوجا جوق. 没有人管，群龙无首；各行其是。
ايا Ⅰ 〈名〉① 面积，范围；地带：اياسى تار ءوي
窄小的房子/ تاۋ اياسى 山区地带 ② 境界：وي
اياسى 思想境界/ كوز اياسى تار 目光短浅
（眼光狭窄）。
ايا Ⅱ 〈名〉掌心，手心 ▲ الاقانىڭ اياسىنداي ▲
巴掌大的，极小的，狭小的 اشسا اياسىندا،
جۇمسا جۇدىرىعىندا 掌握在手心里，控制在手
里。
ايا- Ⅲ 〈动〉① 怜悯，怜惜，可怜；爱护，爱抚，
不忍心：جاۋدى اياۋعا بولمايدى. 不能怜悯敌
人。② 吝惜，珍惜，舍不得：اقشا اياۋ 舍不得
花钱/ قولدان كەلگەن كومەكتى اياماۋ 尽力帮
忙/ ايامايا ماقتاۋ 拼命地吹捧/ ايامايا جەۋ 拼
命地吃/ ▲ جانىن اياماۋ 奋不顾身 ▲ سەنەن
اياعانىم ءيت جەسىن 全给你，都归你 ▲ جاۋدى
اياعان جارالى. 【谚】怜惜敌人会使自己伤亡。
اياعى 〈副〉末尾，末了，最终：اياعى نەمەن تىنار
ەكەن 最终的结果将会怎么样。▲ اقىر (ەڭ)
اياعى 最后，最终 ▲ اقىر اياعىندا 最后，最终。
اياعىش 〈形〉怜悯的，有同情心的，有恻隐之
心的，心善手软的。
اياعىشتىق ① اياعىش 的抽象名词 ②同情心，恻
隐之心，怜悯。
اياداي 〈形〉窄小的，狭窄的，极小的：اياداي
ءۇي 窄小的房子（蜗居）▲ اياداي جەر 立锥之

。（地之针插，地之丸弹）地
季冬 قىستىڭ ايازى ：气寒 冷寒，寒严〈名〉**اياز**
اياز بەت قاراتپايدى /来起冷寒 اياز ٴتۇسۇ /寒严
▲ 人 逼气寒，冻受 اياز قىسۇ ▲ 人逼气寒
酷 اياز قىزىل شۇناق ▲ 坏冻，冻受 اياز سورۇ
（ساقىلداعان سارى اياز） سارى اياز ▲ 寒严，寒
。寒严的响作嚓咔得冻冰把
。人老诞圣〈名〉**اياز اتا**
难冻受象，人逼气寒，的似寒严〈形〉**ايازدىي**
，心痛感深 ايازدىي باتۇ ارقاسىنا ▲ 的受忍以
。背在刺芒
ٴوش-ەكى：人逼气寒，冷寒得变〈动〉**ايازدان-**
特得显，了天几有 ．كۇن بولدى ايازدانىپ الدى
。冷别
。式定不的 -ايازدان **ايازدانۋ**
قالعان ايازداپ ：地冻受，地僵冻〈副〉**ايازداپ**
头斧用肉的僵冻把（他）．ەتتى بالتامەن شاپتى
。了砍
ايازدى ：的冷寒，的寒酷，的寒严〈形〉**ايازدى**
要不气天的寒严 كۇنى الىسقا بارماعان ٴجون
。去方地远到
اياق سوزۋ ：脚，足，肢下，腿 ①〈名〉I **اياق**
ٴىزى اياق（腿缩）腿收（جيۋ）اياق تارتۋ /腿伸
，腿（的等具家）② 泡起上脚 اياعى ويلىۋ /迹足
اياعى ورىندىقتىڭ /腿桌 اياعى ۋستەلدىڭ ：柱支
：头尽，端末，了末，终，尾末，后最 ③ 腿子凳
/ ？何如果结议会 جىينىڭ اياعى نە بولدى؟ /
▲ 。民居有游下的流河 ．وزەن اياعىندا ەل بار
迹人（ادام اياعى باسپاعان）ادام اياعىن سالماعان
（اياعى 烟人有没，到末 ▲ اياعى اسپاننان كەلۋ
，尽灰为化；翻马仰人，天朝脚（كوكتەن كەلۋ
快得走 ，走步急 اياعى اياعىنا تيمەۋ ▲ 霉倒
اياعى ▲ 子孩怀，孕怀，孕身 اياعى اۋىرلاۋ ▲
اياعى ▲ 速神；走步快，快伐步 ▲ جەرگە تيمەۋ
很象好 كوكتەن（اسپاننان）سالبىراپ تۇسكەندەي
（马）ٴتۇسۋ（قان）اياعىنا جەم ▲ 的似起不了
乞，饶求地跪 اياعىنا جىعىلۋ ▲ 痛肿节关腿
疲精 اياعىن الدىرۋ ▲ 罪谢，歉道礼赔，恕饶求
باستى（الشاق）اياعىن الشاڭ ▲ 堪不惫疲，竭力
自洋洋，走地摆大摇大 ② 走步大，步大迈 ①

▲ 号一十乘，行步［口］ اياعىنا ٴمىنىدى ▲ 得
اياعىنان كەلدى（باردى）▲ 达自请不 اياعىنان
اياعىنان ▲ 草吃外野（畜牲指）جايىلۋ
سارسىلدى اياعىنان تاۋسىلدى ▲ 波奔，走奔回来
，大长养培 اياعىنان تۇرعىزدى ▲ 腿断跑，波奔
敬毕恭毕 ① اياعىنان تىك تۇردى ▲人成养培
来起好（使），常正复回 ③ 碌忙，张紧成造 ②
▲ 难困成造，烦麻加增 اياعىنا وتىرعىزبادى▲
摆摆摇摇，晃晃摇摇 اياعىن التەك-تالتەك باسۋ
▲动行意随能不，身缠 اياعىنا تۇساۋ ٴتۇسۋ▲
اياعىنا ▲ 大真望希，高价要 اياعىن ارىگە سالۋ
اياعىن ▲ 完做……把，底到持坚 شىعۋ
اياعىن ▲ 慢傲，足十气神 كەردەڭ-كەردەڭ باسۋ
管，动行意随让不，步半走让不 قيا باستىرماۋ
اياعىن ▲ 饶求，求恳，求央 اياعىن قۇشۋ ▲ 严
اياعىن تىك باسۋ ▲ 往交有没，往来不 سالمايدى
① باسۋ（تەرىس）اياعىن شالىس ▲ 轨正上走
اياعىن ۋشىنان ▲误错犯，足失 ② 走腿着蹩
毕恭毕 ② 脚蹑手蹑，翼翼心小路走 ① باسۋ
اياعىڭدى ▲ 突追（马）اياعىن شاۋىپ الۋ ▲ 敬
▲ 翼翼心小，心小 باس（اڭداپ）اڭداپ
اياعىڭدى ▲ 翼翼心小，心小 باس اياعىڭدى بايقاپ
，态状神精 اياق الىس ▲ 度速快加，走快 باس
اياق ارتار ▲· 伐步，子步，头劲，度速；履步
突［口］ اياق استى ▲ 马乘，马（ارتقىش）
اياق استى ▲ 来其如突，中形无；然忽，然
اياق استى ▲ 里眼在放不，视蔑，起不看 بولۋ
，然突 اياق استىنان ▲ 踏践，躏蹂（قىلۋ）ەتۋ
اياق اتتاعان سايىن ▲ 处近 اياق استىندا ▲ 然忽
往让不 اياق اتتاپاۋ ▲ 步一进前，步一走每
اياق ▲ 弹动法无使，步一进前让不，走前
▲ 地之锥立无，地之足立无 باسار جەر جوق
，走① اياق باسۋ ▲ 往来无，门登不 اياق باسپاۋ
，……于近接② 路走始开（孩小）；步起，步迈
走能 جەر جەتەر اياق ▲ 向走，渡过③……到快
اياق ▲ 踢 اياق جۇمساۋ ▲ 离距近，方地的到
终，尾末，了来 اياق كەزى ▲ 索脚，索绊 ٴجىپ
，躏蹂 اياقتا باسۋ ▲ 称 泛的类鞋 اياق كيىم▲
脚 اياق ماشىنا ▲ 石脚绊 اياققا ورالعى ▲踏践
▲ 去己自，达自请不 اياقتاي بارۋ ▲ 机纫缝踏

ایاقتان الۋ ① 腿绊,脚绊 ② 害暗,算暗 ▲
ایاقتان شالۋ ① 腿绊,脚绊 ② 害暗,算暗▲ایاق
تۇزاق 为捕捉马或野兽而设在地上的圈套▲
ایاق بلاۋ 马, 乘马 ▲ الا ایاق 狡猾,猾头 ▲ ٴبىر
ایاعى جەردە، ٴبىر ایاعى كوردە 半截身子入了土
▲ەكى ایاعىن ٴبىر ەتككە تىقتى 训斥,斥骂 ▲
جالاڭ ایاق 赤脚 ▲ جالعىز ایاق جول 羊肠小
道 ▲ جەل ایاق 飞毛腿 ▲ جەرایاعى كەڭىدى 日
暖返青 ▲ جۇرت (ول) ایاعى باسىلۋ 夜深人静
▲ جىلاننىڭ ایاعىن كورگەن 很狡猾的 ▲ كىسى
ایاعى باسىلۋ (سایابىرلاۋ) 来人渐少▲ قامىت
ایاق 罗圈腿 ▲ قىرىق ایاق[动]钱串子,钱龙▲
ٴوز ایاعىنا ٴمىنىپ كەتۋ 自力更生,独立过日
子 ▲ توبان ایاق ① 脚趾变残的脚掌 ② 脚鳖
的,笨手笨脚的 ▲ ۋزىن ایاق مال 大牲畜 ▲
تۇماۋ ایاعى-قۇرت، تۇمان ایاعى-جۇت.【谚】久病
成疾,久雾成灾。
ایاق Ⅱ〈名〉[波] 木制大碗 ▲ ایاقتاعى سۋعا
اعىپ ٴول 淹死在碗里的水,出丑,丢人 ▲ اس
ٴىشىپ ایاق بوساتۋ 好吃懒做;尸位素餐;不劳
而食 ▲ ٴيت ایاق 狗食盆 ▲ قارىن ایاق 木
碗 (个人专用的) ▲ سارى ایاق 用久的木碗,
旧木碗 ▲ سىرلى ایاق 漆碗,上漆大木碗 ▲
شارا ایاق 大木碗 ▲ سىر ایاقتاڭ سىرى كەتسە
دە سىنى كەتپەيدى.【谚】木碗的漆可以掉,形
状不变(好东西就是好)。
ایاق-ایاق〈形〉一大碗 一大碗的,一碗接一
碗的: ایاق-ایاق قىمىز 一大碗 一大碗的马奶
子。
ایاق-باسى〈名〉浑身,全身,全身上下: ایاق
باسىنا قاراعاندا مىنەزى سالماقتى سەكىلدى. 看
他全身上下显得很稳重的。
ایاقباۋ〈名〉① 拴猎鹰的)脚线,脚索② 毡)
房曲杆下端的)带子,细绳。
ایاقباۋلى〈形〉(猎鹰)腿上有脚线的。
ایاقباۋسىز〈形〉(猎鹰)腿上没有脚线的。
ایاق كيىم〈名〉鞋类的通称。
ایاق كيىمدى〈形〉穿鞋的,脚上有鞋的。
ایاق كيىمسىز〈形〉不穿鞋的,赤脚的,光脚
的。

ایاققایراق〈名〉粗磨石,石磨。
ایاققاپ〈名〉装器皿的毡口袋。
ایاق-قول〈名〉手和脚: ایاق-قولى كىسەندەۋلى
戴着手铐和脚链 ▲ ایاق-قولى بالعادای 健壮
的,结实的 ▲ ایاق-قولى جەرگە تيمەي 手忙脚
乱,忙忙碌碌 ▲ ایاق-قولىن باۋرىنا الۋ 生孩
子,分娩。
ایاقۇر〈名〉(固定毡房格栅的毛线编织的)
宽带子。
ایاقى〈形〉最后的,末尾的,末了的,终了的,
结束的: ون توعىزىنشى عاسىردىڭ ایاقى كەزىندە
十九世纪末期。
ایاقسۋ ایاقسى- 的不定式。
ایاقسى-〈动〉① 结束,停息;寂静下来:
ویىن-ساۋىق ایاقسى باستادى 演出结束。② 病情
加重,病情恶化;旧病复发: بالانىڭ ناۋقاسى
كەشەدەن بەرى ایاقسىپ جاتىر. 孩子的病从昨
天开始加重。
ایاقسىز〈形〉① 没有脚的,无足的,没有腿
的: ایاقسىز قوس مەكەندىلەر 无足两栖动物)
② 没有结果的,没有下文的;无(两栖目
影无踪的: ایاقسىز تاستاۋ (قالدىرۋ) 半途而废 /
ایاقسىز جوعالۋ 不翼而飞 ▲ ایاقسىز قالۋ 无果
而终,半途而飞。
ایاقست- ایاقسى- 的使动态。
ایاقتا-〈动〉① 用腿(走,跳): قوس ایاقتاپ
شابۋ 并腿跑 ② 结束,了结,完结,告终,终:
قىزمەتتى ایاقتاۋ 结束工作 / ەسەپتى ایاقتاۋ 结帐
▲ ایاقتاپ كەلگەندە 快结束时,末了 ▲ ایاقتاپ
شىعۋ 完成,完结,了结▲ ٴتورت ایاقتاۋ 走不动,
动弹不了 ▲ قوس ایاقتاۋ 并腿蹦跳。
ایاق-تاباق〈名〉碗盘,餐具,食具: ایاق-تاباقتى
جۋۋ 收拾餐具(洗刷碗筷)。
ایاق-تاباقشى 见 ایاقشى.
ایاقتال- ایاقتا- 的被动态。
ایاقتاما〈名〉末尾,结尾,结束语。
ایاقتان-〈动〉① 幼儿,幼畜(开始站立,走
路,会走: ایاقتانعان قوزى 会走路的羊羔②成
亲,娶亲: ۋلىڭىزدىڭ ایاقتاناتىن كەزى كەلدى
您的儿子该娶媳妇了。

اياقتاندىر- ①اياقتان- 的使动态 ②使成亲，让娶亲。

اياقتانۇ اياقتان- 的不定式。

اياقتاس I 〈形〉同用一个木碗吃饭的，共餐的，共同生活的。

اياقتاستىر- ① اياقتاس- II 的使动态 ②完成，完结，结束，搞完 ③并排，并腿。

اياقتاسترۇ اياقتاستىر- 的不定式。

اياقتات- ①اياقتا- 的使动态 ②结束，完结，完成，收场，收摊儿。

اياقتاتقىز- اياقتات- 的使动态。

اياقتاتۇ اياقتات- 的不定式。

اياقتاۋ I : قامەت اياقتاۋ 腿有点弯的，有点罗圈腿的 ▲ تىك اياقتاۋ 不灵活的，不灵便的，笨拙的。

اياقتاۋ II اياقتا- 的不定式。

اياقتاۋسىز: اياقتاۋسىز قالۇ 没有完成，没有结束，半途而飞。

اياقتى 〈形〉①有腿有，有脚的，有足的 ②有支柱的，有支架的；有轮子的：ٴۈش اياقتى موتوسيكل 三轮摩托车 ▲ اعاش اياقتى 有假腿的 ▲ ەكى اياقتى 有两条腿的，人，人类 ▲ ٴتورت ايا قتى 有四条腿的，牲畜，走兽。

اياقشى 〈名〉侍从，堂馆；招待员，服务员。

ايال I 〈名〉停留，逗留，停顿；等待；迟延，延缓，喘息，休息：از ايالدان كەيىن كەتىپ قال 稍加停留之后你就走。/ ٴبىراز ايال ەتۋ 少许逗留（歇一阵）/ ايال بەرمەۋ 不让停息。

ايال- II ايا- II 的被动态。

ايال III 〈名〉[方] 女性，妇女。

ايالا- 〈动〉①爱护，爱抚，爱惜：بالانى ايالاۋ 爱抚孩子/ ۋاقىتتى ايالاۋ 爱惜时间 ②[转] 珍爱，珍惜，保重，珍重；抚爱：دەنساۋلىقتى ايالاۋ 保重身体 ▲ ايالاپ ٴوسىرۋ 抚育，抚养 ▲ الاقانىنا سالىپ ايالاۋ 爱护，宠爱，爱抚，精心管照。

ايالان- ايالا- 的被动态。

ايالات- ايالا- 的使动态。

ايالاتۇ ايالات- 的不定式。

ايالاۋ ايالا- 的不定式。

ايالاۋشى 〈名〉抚育着，抚养的人。

ايالدا- 〈动〉停留，暂停，停歇：جولدا ٴۈش كۇن ايالدادىڭدار ما؟ 你们在路上停留了三天吗？。

ايالداعىش 〈形〉爱停留的，多暂停的，常停歇的：بۇل ارالعا بۇركىتتەر ايالداعىش كەلەدى. 在这里雄鹰经常停留。

ايالداما 〈名〉车站，站台。

ايالداماستان 〈副〉不停地，不住地，马不停蹄地：ايالداماستان ٴجۇرىپ وتىرۋ 不停地走/ ايالداماستان سويلەۋ 不住地说/ ولار ايالداماستان ٴبىر جەتى ٴجۇرىپتى. 他们马不停蹄地走了一个礼拜。

ايالداقىرا- 〈动〉稍微停留，稍加停歇，稍微暂停。

ايالداقىراۋ ايالداقىرا- 的不定式。

ايالداس- ايالدا- 的交互态。

ايالدات- ايالدا- 的使动态。

ايالداتىر- ايالدات- 的使动态。

ايالداتۇ ايالدات- 的不定式。

ايالداۋ ايالدا- 的不定式。

ايالسىز 〈形〉不停的，不住的，马不停蹄的。

ايالشىل 〈形〉爱停留的，停滞不前的，走一阵停一阵的。

ايالى 〈形〉①大的：ايالى كوز 大眼睛/ ايالى الاقان 掌心大的 ②有荫凉的，有遮荫的：ايالى قالا 绿荫如盖的城市。

ايالىس 〈名〉[土] 停留，停歇，暂停：وسى ارادا ايالىس جاسايىق 咱们在这里暂停一下。

ايامايى 〈副〉狠狠地，不留情地：ايامايى ۋرۇ 狠狠地打一顿 ▲ جان ايامايى 拼命，不顾一切。

ايامپاز 〈形〉富有同情心的，心善的，怜悯的。

ايان I 〈形〉[阿] 清楚的，明显的，明了的：ٴبارى دە ايان 一切都清楚/ جۇرتقا ايان 众所周知/ ايان بولۋ 照然于世 ▲ ايان بەرۋ 托梦。▲ الەمگە (جەرجۇزىنە) ايان 闻名于世，闻名世界 ▲ ومىرتقا ايان 帮人宰杀牲畜时所得的一份。

ايان- II ①ايا- 的反身态 ②珍惜，爱惜：قۇربان بولۋدان ايانباۋ 不惜牺牲。

ايانكەس 〈形〉 懒偷的,懒惰的,怕出力的,磨
蹭蹭的: ايانكەس ادام 懒偷的人(懒汉)。
ايانكەستىك ايانكەس 的抽象名词。
ايانپاز 〈形〉 [口] 懒偷的,懒惰的,怕出力
的,磨磨蹭蹭的。
ايانپازدىق ايانپاز 的抽象名词。
ايانسىز 〈形〉 不清楚的,不明显的,模糊的,
不可预测的。
ايانۋ ايان- Ⅱ 的不定式。
ايانشاق 〈形〉 惜命的,过于爱惜自己的,过于
疼爱自己的,过于爱护自己的,过于保护自己
的。
ايانشاقتا- 〈动〉 过于爱惜自己, 过于疼爱自
己,过于爱护自己,过于保护自己。
ايانشاقتاۋ Ⅰ ايانشاقتا- 的不定式。
ايانشاقتاۋ Ⅱ 〈形〉 比较爱惜自己,有点疼爱
自己的,比较爱护自己的,注意保护自己的。
ايانشاقتىق ايانشاق 的抽象名词。
ايانىس- ايان- Ⅱ 的交互态。
ايانىش 〈名〉 怜悯,怜惜,怜恤,可惜,惋惜,同
情, 测隐之心: ايانىش ٴبىلدىرۋ 表示怜悯(惋
惜)/ ايانىش سەزىم 同情心 (同情感)。
ايانىشتى 〈形〉 ① 令人怜悯的,令人同情的,
令人可怜的,令人惋惜的: ايانىشتى ٴسوز 同
情的话语 ② 悲惨的,凄惨的: ايانىشتى تاعدىر
悲惨的命运/ ايانىشتى ٴومىر 凄惨的生活。
ايانىشتىلىق ايانىشتى 的抽象名词。
اياڭ 〈名〉 缓慢的步子,步速,行走: اقىرىن
اياڭ 慢步/ قاتتى اياڭ 快步/ اتتىڭ اياڭى 马的
步速 ▲ بۇلكەك اياڭ 溜蹄 ▲ ورگىز اياڭ 极
慢的速度 ▲ سارى اياڭ 快速行走。
اياڭدا- 〈动〉 慢步走,缓步行走;动身,出发:
اياڭداپ كەلۋ 慢步走来/ سەندەر اياڭداي تۇرىڭ-
دار. 你们先慢慢走吧。/ ەندى اياڭداعار. 你们
现在该动身了。/ اياڭداماي تەزىرەك جۇرىڭدەر.
你们别慢腾腾地,快一点走。
اياڭداس- اياڭدا- 的交互态。
اياڭدات- اياڭدا- 的使动态。
اياڭداۋ اياڭدا- 的不定式。
اياڭكەس 见 ايانكەس.

اياڭشىل 〈形〉 快速步的,快子步的,善走的▲
اياڭشىل كەلەدى. ات ارقاسىنا ەر باتسا 【谚】背
部被鞍子压的痛马善于走碎步) 办法都是逼
出来的)。
اياڭشىلدىق اياڭشىل 的抽象名词。
ايار 〈形〉 [阿] 狡猾的,奸诈的,诡计多端的:
ايار ادام 狡猾的人/ ايار جاۋ 诡计多端的敌人。
ايارلان- 〈动〉 耍猾头,玩花招,耍心眼。
ايارلانۋ ايارلان- 的不定式。
ايارلىق ايار 的抽象名词。
ايارسۋ ايارسى- 的不定式。
ايارسى- 〈动〉 耍滑头,施诡计;伪善。
ايارشىلىق 〈名〉 [口] 狡猾,奸诈,花招。
اياس- ايا- Ⅱ 的交互态。
ايات- Ⅰ ايا- Ⅱ 的使动态。
ايات Ⅱ 〈名〉 [阿] [宗] 阿亚特,(古兰经的)经
文,教义祈祷词: ايات وقۋ 念经/ ايات ايتۋ 讲
教义。
ايات-دۇعا 〈名〉 (古兰经的) 条文;祈祷词。
اياتوللا 〈名〉 [阿] 阿亚图拉,安拉的迹象,高
级教职人员的职衔。
ايات-حاديس 〈名〉 (古兰经的) 经文,教义。
اياۋ ايا- Ⅱ 的不定式。
اياۋلى 〈形〉 ① 敬爱的,尊敬的,尊贵的,可贵
的: اياۋلى اكە 敬爱的父亲/ اياۋلى دوستار 尊
贵的朋友们 ② 珍贵的,贵重的, 珍爱的:
اياۋلى زاتتار 珍贵的物品/ بۇل ونىڭ ەڭ اياۋلى
اتى. 这是他最喜欢的马。
اياۋلىلىق اياۋلى 的抽象名词。
اياۋسىز 〈形〉① 毫无怜悯的,无情的,不留情
的,残酷的,残酷的: اياۋسىز سوققى 无情的打
击/ اياۋسىز كۇرەس 残酷的斗争 ② 不值钱
的, 无价值的, 毫不爱惜的, 毫不珍惜的:
اياۋسىز كيىم 不值钱的衣服。
اياۋسىزدىق اياۋسىز 的抽象名词。
اياۋشى 〈名〉 ① 怜悯 …… 的人,可怜 ……
的人,爱惜……的人 ② 珍惜 ……的人,爱护
……的人,抚爱……的人 ③ 吝惜 ……的,舍
不得……的。
اياۋشىلىق 〈名〉 怜惜,爱惜,珍惜,抚爱, 爱

示表，情同示表 ئىلدىرۇ ئاياۋشىلىق ▲ 情同，护
。惜爱

ئاياش 〈名〉女士，太太 。

ئايالام 〈名〉吵嚷，吵闹，叫嚷，叫喊 ▲ ئايالام
سالۇ 吵嚷，大喊大叫 。

ئايالتا 〈名〉[旧]月牙斧，戟，钺 。

ئايالتالا- 〈动〉用月牙斧砍：ئايالتالاپ ئۆلتۈرۈ
用月牙斧砍死 。

ئايالتالاس- ئايالتالا- 的交互态 。

ئايالتالاۋ ئايالتالا- 的不定式

ئايالتالى 〈形〉手持月牙斧的 。

ئايالتاشى 〈名〉① 制做月牙斧的人 ② 善使月
牙斧的武士 。

ئايالىق 〈名〉[动]翻车鱼 。

ئايار 〈名〉威风，威严，威武；威仪：ئايار كۆر-
سەتۈ 显示威风（耍威风）▲ ئال كەرەك، ئايار
كەرەك، ئالسىز ئايار نە كەرەك. 【谚】有势力要
威风，没有势力要不成威风 。

ئايارلان- 〈动〉显得威严，显得严肃；威吓，威
胁 。

ئايارلاندىر- ئايارلان- 的使动态 。

ئايارلانۇ ئايارلان- 的不定式 。

ئايارلى 〈形〉有威风的，威风凛凛的，威，严的
可畏的，令人生畏的 。

ئايارلىلىق ئايارلى 的抽象名词 。

ئايات 〈名〉[阿] 威严，威风，庄严；气派，气
魄，气势：ئارىستاننىڭ ئايارى 雄狮的威风 ▲
ئايات شەگۇ （كۆرسەتۈ）显威风，耍威风；威胁
▲ قارۇسىز ئادامنىڭ قايراتى زايا، قايراتسىز ادام-
نىڭ ئاياتى زايا. 【谚】赤手空拳有力气也白费，
没有力气耍威风也徒劳 。

ئاياتتان- 〈动〉显出威风，变得威严；耀武扬
威，显得威风凛凛，显得有气派，显得有气魄。

ئاياتتاندىر- ئاياتتان- 的使动态

ئاياتتانۇ ئاياتتان- 的不定式

ئاياتتى 〈形〉威风的，威严的，威武的，令人敬
畏的，威风凛凛的；雄伟的，庄严的：ئاياتتى
كىسى 威严的人 / ئاياتتى تيان-انمىن 雄伟的天
安门 。

ئاياتتىلىق ئاياتتى 的抽象名词 。

ئايبىن I 〈名〉势气，力威，风威，严威；雄伟，
宏伟，庄严：ئايبىنى ھالىقتىلىك 人民的威严 /
ئايبىنىنا ارقالانۇ 依仗权势 。

ئايبىن- II 〈动〉畏惧，胆怯；敬畏：ئايبىنعاندى
بىلمەۋ 不懂畏惧 。

ئايبىندى 〈形〉① 雄伟的，雄壮的，威武的，豪
迈的：ئايبىندى ارميا 雄师，威武的军队 /
ئايبىندى ئان 雄壮的歌声 ② 光荣的，崇高的，
神圣的：ئايبىندى مىندەت 光荣的任务 。

ئايبىندىلىق ئايبىندى 的抽象名词 。

ئايبىنۇ ئايبىن- II 的不定式 。

ئايۋا 〈名〉[植]木瓜树，木瓜 。

ئايگولەك 〈名〉（哈萨克族民间游戏之一）月
儿圆 。

ئايگۇل ① [植] 月季花 ② 用于女性人名 。

ئايعاباق I 〈名〉[植]向日葵 。

ئايعاباق II 〈名〉[旧]旗杆顶端上的铁制月牙 。

ئايعاي I 〈叹〉（表示伤感，不满或后悔之意）
哎，咳：ئايعاي، ۋنى اۋىزعا الما. 哎，别提他了 。

ئايعاي II 〈名〉喊叫声，呐喊声，喧嚷声 ▲
ئايعايدىلىك ادامى 唱高调的人，空谈家 ▲ ئايعاي
كوتەرۇ 大喊大叫，大声嚷嚷 ▲ ئايعاي سالۇ 喊
叫，叫嚷 ▲ قۇر ئايعاي 空喊，空谈 。

ئايعايلا- 〈动〉① 喊叫，呼喊，叫嚷：جۇرە
ئايعايلاۋ 边走边喊叫 / ئايعايلاپ ۋران شاقىرۇ 呼
喊口号 / ئايعايلاپ سويلەۋ 高声说话 ② （汽笛）
鸣叫，鸣响：تاڭعا جاقىن گۇدوك ئايعايلادى. 快天
亮的时候汽笛鸣响了 。

ئايعايلاس- ئايعايلا- 的交互态 。

ئايعايلات- ئايعايلا- 的使动态 。

ئايعايلاۋ ئايعايلا- 的不定式 。

ئايعايسىز 〈形〉没有喊叫声的，没有呐喊声
的，没有喧嚷声的；不吵不闹的，不喊不叫的；
安静的，平静的：بۇل ئۇي ئايعايسىز بولىپ
كورگەن ەمەس. 这个家庭没有不吵不闹的时
候 。

ئايعاي- ۋيعاي 〈名〉叫喊声，呐喊声，呼唤声，
喧嚷声；骚动，骚嚷声 。

ئايعاي-ۋيعايسىز 〈形〉静悄悄的，安安静静
的，鸦雀无声的；不吵不闹的 。

ايعاي-شۇ 〈名〉 喧嚷声,喧哗声,喧嚣声,嘈杂声,吵闹声: ايعاي-شۇ كوتەرۋ 大喊大叫。

ايعاي-شۇسىز 〈形〉 不吵不闹的, 不喊不叫的,没有喧嚷声的,没有嘈杂声的, 安静的: ايعاي-شۇسىز ورتا ۇيرەنۋگە پايدالى. 安静的环境有利于学习。

ايعايشى 〈名〉 ① 招呼者,关照者 ② 喉舌,代言;人应声虫。

ايعاق 〈名〉 ① 证据,证明,见证: ايعاعى جوق 没有证据 ② 见证人,证明人: ايعاق بولۋ 作证。

ايعاقكەر 〈名〉 证明人,见证人。

ايعاقسىز 〈形〉 没有证明的,没有证据的,没有见证人的: ايعاقسىز مويىنداتۋعا بولمايدى 没有证据不能进行逼供。

ايعاقسىزدىق ① ايعاقسىز 的抽象名词 ② 无证明,无见证,无证据。

ايعاقتا- 〈动〉 证明,论证;出示证据,证实: بەتىنىڭ اجىمدەرى وتكەن كۇندەردى ايعاقتاپ تۇرعانداي. 脸上的皱纹好象在证明过去的日子。

ايعاقتاي 〈形〉 象证明一样的,论证似的,论据一样的。

ايعاقتال- ايعاقتا- 的被动态。

ايعاقتات- ايعاقتا- 的使动态。

ايعاقتاۋ ايعاقتا- 的不定式。

ايعاقتاۋشى 〈名〉 证明人,见证人,论证人。

ايعاقتى 〈形〉 有证明的,有证据的,有见证人的。

ايعاقشى 〈名〉 证明人,见证人。

ايعىز 〈名〉 ①道儿,条儿,纹儿: قازاننىڭ ايعىزى 锅的裂纹 ② 痕迹,污迹: دەندە قالعان سوعىستىڭ ايعىزى 战争在身上留下的痕迹。

ايعىز-ايعىز 〈形〉 一条一条的, 一道一道的,条条道道的: ايعىز-ايعىز ٴىز 一条一条的痕迹 / ايعىز-ايعىز سىر 一道一道的油漆。

ايعىزدا- 〈动〉 抹成一条一条,涂成一道道,一涂鸦,胡乱勾划: ايعىزداماي جازۋىڭدى جاقسىلاپ جازساڭشى. 你不要乱划,把字写得工工整整的。

ايعىزدال- ايعىزدا- 的被动态。

ايعىزدان- ايعىزدا- 的反身态。

ايعىزداس- ايعىزدا- 的交互态。

ايعىزدات- ايعىزدا- 的使动态。

ايعىزداۋ ايعىزدا- 的不定式。

ايعىر 〈名〉 种马: بەستى ايعىر 五岁种马 ▲ ايعىر سالۋ (قوسۋ) 给母马群配一匹种马 ▲ ايعىر شابۋ (指马)交配 ▲ ايعىرٴۇيىر جىلقى 马群(由一匹种马带的一群母马)▲ بيە كورمەگەن ايعىر 没有和母马交配过的种马 ▲ ايعىرمەن ويناعان ات ارقاسىن الدىرادى. 【谚】和种马玩耍的阉马定被种马咬破脊背(自讨苦吃)。

ايعىرداي 〈形〉 象种马一样的;有威风严的,威的;有权威性的。

ايعىرقياق (ەركەكشوپ) 〈名〉[植]鹅观草。

ايدا- 〈动〉 ① 赶,赶驱, 驱逐: سيىر ايداۋ 赶牛/ اربا ايداۋ 赶车/ ايداپ كەلۋ 赶回来/ ايداپ شىعۋ 赶出去 ② 耕,犁,翻:/ جەر ايداۋ 耕地 ③驾驶,开: ماشينا ايداۋ 驾驶(开)汽车(机器) ④ 开除;驱散,驱逐,驱赶: جەل ايداعان بۇلتتاي 象大风驱散的云彩一样(如同风卷残云) ⑤押送,解象大风送: تۇتقىنداردى ايداۋ 押送俘虏 ▲ اجال ايداۋ 送死,找死 ▲ ايداپ سالۋ ① 驱逐,赶走,撵走 ② 唆使,挑唆 ▲ ٴدام ايداۋ (ٴدام تارتۋ) 有幸,有机会 ▲ سۇرگىنگە ايداۋ 流放,发配,充军 ▲ قوس ايداۋ (جەر ايداۋ) 耕种,耕地 ▲ قۇداي ايداۋ 末想到,突然 ▲ ايداعانى بەس ەشكى، ىسقىرىعى جەر جارادى. 【谚】赶着五只山羊,喊声震动大地。

ايداعار 〈名〉 ① 龙 ② 〔天〕苍龙,天龙 ③ 凶暴的象征,恶龙 ▲ ايداعار اعاش 〔植〕龙血树。

ايداعارداي 〈形〉 ① 龙似的,象龙一样的: اۋزىن اشقان ايداعارداي 如同张开大嘴的龙一样 ② 〔转〕凶暴的,凶残的,残暴的。

ايداعارلىق 〈名〉 ① 龙之特性 ② 凶暴行为,残暴行为 ▲ ايداعارلىق اي 〔天〕交点月。

ايداي 〈形〉 月亮似的,月亮般的,月光似的,明亮的: ايداي جارىق 皎洁如月 ▲ ايداي الەم 整个宇宙,全球: اتاعى ايداي الەمگە تاراعان 名震

无使 قىلۇ ايداي ٴجوزىن ▲ 界世于名驰,球全
。堪不狈狼使,容自地

ايدال- 。态动被的 -ايدا

ايدالا 。外野,地野,野旷,野荒〈名〉

ايدار (的类鸟) ② 儿海刘(的童儿) ① 〈名〉
把小(的上器容) ④ 号外,号绰,冠桂 ③ 冠
挑,低贬;号外起 ايدار تاعۇ ،ات قويىپ ▲ 儿
。剔

ايدارگۇل 。花冠鸡 〔植〕〈名〉

ايدارلى ③ 的子冠带 ② 的儿海刘有 ① 〈形〉
▲ 的儿把小带 ④ 的号外有 ,的 号 绰 有
ايدارلى اق توتى 〔动〕鹦雪 ▲ ايدارلى قارشعا
▲ 鸡角羽〔动〕 ايدارلى قۇر ▲ 鹰冠花〔动〕
ايدارلى سۇڭگۇر ۇيرەك 。鸭潜头凤

ايدارشا 。冠小 ② 儿海刘的小 ① 〈名〉

ايدارٴشوپ 。堇柴〔植〕〈名〉

ايداس- 。态互交的 -ايدا

ايدات- 。态动使的 -ايدا

ايداتىر- 。态动使的 -ايدات

ايداتىل- 。态动被的-ايدات

ايداۋ 。式定不的 -ايدا

ايداۋشى 田犁 ② 者送押 ;者赶驱 ① 〈名〉
赛 بايگە ات ايداۋشى : 人的队领 ③ 人的(地)
。人队领马

ايداۋشىلىق 。召号:促督,促催〈名〉

ايداۋىل 。者送押,员送押〈名〉

ايداھار 。龙 〔波〕〈名〉

ايداھارداي 。的样一龙象,的似龙〈形〉

ايدىن ھال : 派气,魄气;量力,力威 ①〈名〉 I
面湖(的洁光而静平) ② 力威的民人 ايدىنى
③ 镜如面湖 ايدىنى كول ايناداي : 面池,面水,
-ايدىن بولا : 的阔广,的广宽,的朗明,的明光
的 (广宽)阔广 ايدىن جول / 途前的明光 شاق
。湖大 ايدىن كول ▲ 路道

ايدىن- 。惧恐,怕害,怯畏,惧畏〈动〉 II

ايدىندا- 得变,势气有,派气有,魄气有〈动〉
。礴磅势气

ايدىندان- 有得显 ② 态身反的 -ايدىندا ①
:亮明而静平得显 ③ 派气有得显,魄气
。面湖的亮明而静平得显 ايدىندانعان كول

ايدىندانۋ 。式定不的 -ايدىندان

ايدىندات- 。态动使的 -ايدىندا

ايدىنداۋ 。式定不的 -ايدىندا

ايدىندى ,的畏敬人令;的丽壮,的伟雄〈形〉
/物筑建的伟雄 ايدىندى قورىلىس : 的武威
ايدىندى كورىنىس 色景的丽壮 / ايدىندى كىسى
。人的畏敬人令

ايدىندىلىك 。词名象抽的 ايدىندى

ايدىنۋ 。式定不的 II -ايدىن

اي-جاي ,然安,心安,心放 اي-جاي بولۋ :
实踏里心 كوڭىلى اي-جاي بولۋ : 畅舒;然坦
七三管不 اي-جايعا قاراماستان ▲ (畅舒情心)
。果后顾不,一十二

اي-كۇن اي-كۇنىن : 月年 ,间时,日月 〈名〉
,产临 اي-كۇنى جەتۋ ▲ (间时)日月上写 جازۋ
。月临,盆临

ايقاي : 声嚷喧,声喊呐,声叫喊 ① 〈名〉
。声叫喊了来传边外 .سىرتتان ايقاي ەستىلدى
⑧〔转〕责骂,斥骂 : ٴار كۇنى ەستيتىنى
父是的到听所天每他 .اكە-شەشەسىنىڭ ايقايى
قۇر ▲ 嚷叫,叫喊 ايقاي سالۋ ▲ . 骂责的母
。谈空,喊空 ايقاي

ايقاي (意之悔后或满不,感伤示表)〈叹〉 II
ادەپ ،ايقاي، زامان وزگەردى دەمەي : 咳,哎
讲该应,了变代时说要不,咳, .ساقتاۋ كەرەك
。貌礼

ايقايلا- ەسەك : 嚷叫 ,喊呼 ,叫喊 ① 〈动〉
喊在人有口门在 .الدىندا بىرەۋ ايقايلاپ ٴجۇر
叫。② 〔转〕 呐喊,喊着"冲": ايقايلاپ جاۋعا
,叫鸣 〔转〕 ③ 人敌向冲边,喊呐边 .اتتاندى
的亮天快 .تاڭعا جاقىن گۇدوك ايقايلادى : 响鸣
。了响鸣笛汽候时

ايقايلاس- 。态互交的 -ايقايلا

ايقايلات- 。态动使的 -ايقايلا

ايقايلاۋ 。态互交的 -ايقايلا

ايقايسىز 声喊呐有没,的声叫喊有没〈形〉
平,的静安,的闹不吵不,的声嚷喧有没,的
的静 : ولار ٴوز كوندەرىن ايقايسىز وتكىزىپ
。子日的已自着过地静安们他 .جاتتى

ايقاي-ۇيقاي 喧,声喊呼,声喊呐,声喊叫〈名〉

。声嚷骚，动骚；声嚷

ايقاي-ۋيقايسىز 〈形〉 的静静安安，的悄悄静，
。的闹不吵不，的声无雀鸭

ايقاي-شۇ 〈名〉 声嚷喧，声哗喧，声嚣喧， 嘈
ايقاي-شۇمەن جارىم كۈن ئۆتتى : 声闹吵，声杂
كەتتى 。了去过天半中声闹吵

ايقايشى 〈名〉 ① 喊叫的人，呼喊者 ② 招呼
者，关照者 ③ 喉舌，代言人：应声虫。

ايقايشىل 〈形〉 爱呼喊的，喜欢空喊的。

ايقايشىلدىق ① ايقايشىل 的抽象名词，② 空
喊，叫嚷，咋咋呼呼： ايقايشىلدىقتىك ئۆزى
السىزدىكتىك بەلگىسى. 咋咋呼呼是身体一种
。点弱

ايقالا- 〈动〉 搂抱，抚摸；亲吻 : ايقالاۋ تاماعىنان
。子脖吻亲

ايقالات- ايقالا- 的使动态。

ايقالاۋ ايقالا- 的不定式。

ايقار- 〈动〉 [旧] 交叉，交织。

ايقارا- 〈副〉 横着，斜着 ▲ ايقارا اشۇ 敞开 ▲
ايقارا جابۋ 用衣物）横着，斜着搭上 ▲ ايقارا
قۇشاقتاۋ 。搂抱，拥抱

ايقارۋ ايقار- 的不定式。

ايقارىل- ايقار- 的被动态。

ايقاس Ⅰ 〈名〉 ① 交锋，搏斗，冲突， 斗争 :
بۇل جولعى ايقاستا قاي جاق جەڭىپ شعار ەكەن؟
此次交锋不知哪一方将取胜？ / قارۋلى ايقاس
武装冲突 ② 交叉点，交错 ③ 〔数〕相交 ▲
ايقاس بۇداندا ستىرۋ ［植］ 交叉杂交 ▲ ايقاس
بۇرىش 〔数〕对角 ▲ ايقاس نۇكتە 〔数〕交点 ▲
ايقاس سىزىق 〔数〕交叉线 ▲ ايقاس شاعىلىسۋ
。〔生〕交媾

ايقاس- Ⅱ 〈动〉 ① 交错，交叉，交织：ايقاسقان
جولدار 交叉的道路 ② 搏斗，交战，交锋，较
量，交手 : ورمانعا جاقىنداي بەرگەندە جاۋمەن
ايقاسىپ قالدى. 他们快到森林的时候和敌人
交锋了。/ سەنىڭ ونىمەن ايقاسۋعا باتىلىڭ بارا
ما؟ 你敢和他较量吗？/ ايقاسقان سوعىس 交手
战③相遇，碰到 : ايعاسقان جوق 没有相遇 ④
〔转〕交媾。

ايقاستىر- ① ايقاس- Ⅱ 的使动态 ② 交叉：
ەكى اياعىن ايقاستىرىپ وتىرۋ 跷起二郎腿 ▲
كىرپىك ايقاستىرۋ 睡觉，合眼。

ايقاستىرىل- ايقاستىر- 的被动态。

ايقاسۋ ايقاس- Ⅱ 的不定式。

ايقۇلاقتان- 〈动〉 气势汹汹，盛气凌人，张牙舞
爪 : ايقۇلاقتانباي وتىر، سەنەن قورقاتىن قويان
جوق. 你别那么气势汹汹，这儿没有怕
你的胆小鬼。

ايقۇلاقتاندىر- ايقۇلاقتان- 的使动态。

ايقۇلاقتانۋ ايقۇلاقتان- 的不定式。

ايقىن 〈形〉 清楚的，明确的，明显的，清晰的：
ايقىن كورىنۋ 看得清楚 / ايقىن ماسەلە 明确的
问题 / جازۋى ايقىن 字体清楚。

ايقىندا- 〈动〉 搞清楚，弄清，明确； 澄清：
الدىمەن قايشىلىقتىڭ سيپاتىن ايقىنداپ الۋ
كەرەك. 首先要搞清楚矛盾的性质。/
بولاشاقتى ايقىنداۋ 认清未来 / ايقىنداپ كورسەتۋ
明确指出 / وقيعانىڭ شىندىعىن ايقىنداۋ كەرەك
要澄清事件的真相。

ايقىندال- ايقىندا- 的被动态。

ايقىندالۋ ايقىندال - 的定式。

ايقىندات- ايقىندا- 的使动态。

ايقىنداۋ ايقىندا- 的不定式。

ايقىنداۋىش 〈名〉 ［语］ 同位语。

ايقىندىق ① ايقىن 的抽象名词 ② 明确，确切
性，明显。

ايقىنىراق 〈形〉 清楚一点的，比较明确的，比
较明显的，清晰一点的， ماسەلەگە ايقىنىراق
قاراۋ كەرەك. 对问题应该有较为明确的
认识。

ايقىرا: ايقىرا اشۋ 敞开 ▲ ايقىرا جابۋ 用衣（物
横着盖上，斜着搭上 ▲ ايقىرا قۇشاقتاۋ
拥抱，搂抱。

ايقىش 〈形〉 交错的，交叉的，十字形的 ▲
ايقىش بۇرىش ［数］错角。

ايقىشتا- 〈动〉 使交叉在一起，使交错在十字
形上，弄成形，使纵横交错。

ايقىشتال- ايقىشتا- 的被动态。

ايقىشتان- ايقىشتا- 的被动态。

ايقىشتات- ايقىشتا- 的使动态。

ايقشتاۋ ايقشتا- 的不定式。
ايقش-ۋيقش 〈形〉① 交叉的，交错的，纵横的，十字形的：ايقش-ۋيقش اتىس تورابى 交叉火力网 / ايقش-ۋيقش تەمىر جول 交错的铁路线 ② 横七竖八的，杂乱无章的：ايقش-ۋيقش جازۋ 横七竖八的字体。
ايلا I 〈名〉[阿] ① 办法，措施；计策，手段，窃门，诀窍：بوعان نه ايلا بار！？ 对此有什么办法？/ ايلا تابۋ 找窍门 ② 诡计，奸计：بار ايلاسىن ستەتسە دە ەشتەڭە وندىره المادى 虽然用尽了诡计，但是无济于事 / ايلاسى قۇرۋ（تاۋسلۋ）一筹莫展（毫无办法）。
ايلا- II 〈动〉（常用其副动词形式）以一个月为单位（计算）；一连几个月：ول ايلاپ كەلەدى 他一个月来一次。
ايلا-امال 〈名〉办法，措施；手段，手腕。
ايلاگەر 见 ايلاكەر.
ايلاگەرلىك 见 ايلاكەرلىك
ايلاكەر 〈形〉① 有办法的，办法多的，门道多的 ② 诡计多端的，狡猾的，狡黠的，奸诈的③滑头，刁猾的人。
ايلاكەرلىك ① ايلاكەر 的抽象名词②有办法，办法多②诡计多端，狡猾。
ايلاق 〈名〉[土]（江、湖，海边的）深谷，峡谷、湾。
ايلالا- 〈动〉① 想办法，想方设法，想措施，找窃门 ② 要滑头，使诡计；欺骗，诈骗。
ايلالاۋ ايلالا- 的不定式。
ايلالى 〈形〉① 有办法的，办法多的，善于找窃门的；机警的；ايلالى بارلاۋشى 机智的侦察员 ② 狡猾的，诡计多端的：ايلالى تۈلكى 狡猾的狐狸 / ايلالى الدىرماس 狡兔三窟。
ايلالىلىق ايلالى 的抽象名词。
ايلان- 见 اينال-.
ايلانبا 见 اينالما.
ايلاندىر- 见 اينالدىر-.
ايلانۋ ايلان- 的不定式。
ايلاپ-جىلدا- 〈动〉（常用其副动词形式）成年累月，一年（地），一连几个月（地），长时间（地）：ايلاپ-جىلداپ بولماسا كەزىكپەيدى 一年不准碰上一次。
ايلاپ-جىلداۋ ايلاپ-جىلدا- 的不定式。
ايلاس 〈形〉同月份的，月份相同的，分娩期相同的，产期相同的 ▲ ايلاس قاتىن مۇڭداس.【谚】同病相连。
ايلاسىز 〈形〉没有办法的，毫无办法的，一筹莫展的，束手无策的。
ايلاسىزدىق ايلاسىز 的抽象名词
ايلا-ٴتاسىل 〈名〉办法，窃门，计谋。
ايلاۋىق 〈名〉[植] 紫草。
ايلا-شارعى 〈名〉手腕，诡计，计谋，奸计：ايلا-شارعى قولدانۋ 采取手段 / ايلا-شارعىسىن وزگەرتۋ 变换手法 / ايلا-شارعىسى قۇرۋ 要尽花招。
ايلاشى 〈名〉办法多的人，有门道的人；滑头。
ايلاشىل 〈形〉① 有办法的，办法多的，善于找窃门的 ② 狡猾的，奸诈的，诡计多端的。
ايلاشىلدىق ايلاشىل 的抽象名词。
ايلى 〈形〉有月亮的，月明的，月色明亮的。
ايلىق I 〈名〉月薪，工资，薪水，薪俸：ايلىق ٴوسىرۋ 提工资 / ايلىقتان تارۋ 从工资中扣除 / ول كەزدە ايلىق تومەن ەدى 那时薪水很低。
ايلىق II 〈形〉月的，一个月的：ايلىق وسى مىندەت 这个月的任务 / ايلىق جوسپار 一个月的计划，（月计划）/ جارىم ايلىق 半个月的 ▲ ايلىق جىل [天]太阴年。
ايلىقسىز 〈形〉不拿工资的，没有月薪的，没有俸薪的。
ايلىقشى 〈名〉月工，短工：ايلىقشى جالداۋ 雇月工。
ايماق 〈名〉① 专区：ايماعى 阿勒泰专区 ② 地区，地带，附近，周围：بول ايماقتا ەل جوق. 这个地区没有人。
ايماقتى 〈形〉面积大的，广阔的，宽广的，广大的：حابار كوپ وتپەي ايماقتى وڭىرگە تارادى. 消息没有过多久传遍了广大的地区。
ايماقتىق 〈形〉专区的，地区的，地域的：تارباعاتاي ايماقتىق حالىق ۇكىمەتى 塔城专区人民政府 / ايماقتىق ٴتىل 地区性语言。
ايمالا- 〈动〉①（热烈地，狂热地）亲吻：ەكى

بەتىنەن كەزەك ايمالاۋ 频频交替着亲吻双颊 ② 宠爱,疼爱,抚爱: ايمالاعان جالعىز كەنجەسى 唯一疼爱的老儿子 ③ 拂,轻拂: ساماال بەتتى ايمالايدى. 微风拂面。

ايمالاس- ايمالا- 的交互态。

ايمالات- ايمالا- 的使动态。

ايمالاۋ ايمالا- 的不定式。

ايمالاۋىتتاي 〈形〉[口] 高大的,魁梧的,魁伟的。

ايماۋىت 〈名〉[旧] 网状盔甲。

ايمىشتا- 〈动〉 装饰,装璜,化装: التىنمەن ايمىشتاعان كەڭ ٴبولمە. 用金粉装饰的宽敞的办公室。

ايمىشتات- ايمىشتا- 的使动态。

ايمىشتاۋ ايمىشتا- 的不定式。

اينا 〈名〉 ① 镜子: دوڭگەلەك اينا 圆镜/ ٴتورت بۇرىشتى اينا 方镜/ قيسىق اينا 哈哈镜/ اينا شىنى 镜用玻璃 ② 写照,反映: ٴومىر ايناسى 生活的写照 ▲ اينا باس 秃顶 ▲ ايناكوز 大而明亮的眼睛 ▲ اينا تاز 亮光光的秃子 ▲ اينا قاتەسىز (اينا قاتەسى جوق) 毫无差错的, 地地道道的; 一模一样的 ▲ قول اينا 小镜子 ▲ شار اينا 大镜子 ▲ اينا مەن تاراق بار، الماساڭ دا قاراپ قال. 【谚】又有镜子又有梳子,买不买先照照(买不买随你)。▲ بەتىڭ قيسىق بولسا، ايناعا وكپەلەمە. 【谚】长得丑不要怪镜子。

ايناداي 〈形〉 镜子般的,光滑的,亮晶晶的; 光滑的,平坦的;清彻的: كولدىڭ بەتى ايناداي 湖面如镜/ ايناداي جىلتىر 非常明亮/ ٴۇي ايناداي تازا 窗明几净/ جول ايناداي تەگىس 道路平坦/ سۋ ايناداي تازا 水清澈见底。

ايناكوز 〈名〉[动] 镜鲤。

اينال- I 〈动〉 ① 转,沿着……转,绕着……走,绕行;旋转,转动;循环;运转,运行: اينالىپ ارتىنا قاراۋ 转身看后边/ تاۋدى اينالىپ ٴجۇرۋ 绕着山走/ جەر شارى كۇندى اينالادى. 地球绕太阳旋转。/ اينالىپ ۇشۋ 盘旋/ دوڭگەلەك اينالىپ تۇر. 轮子在转动着。/ قان اينالۋ 血液循环 ② 转游,游逛;散步;迂回,徘徊: كوشەنى اينالۋ 逛街/ اينالىپ جاۋدىڭ ارتىنا شىعۋ 迂回到敌人背后 ③ 变为,转化成,成为,沦为: قاردىڭ سۋعا اينالۋى 雪变为水/ رۋحتىڭ زاتقا اينالۋى 精神变物质/ وتارعا اينالۋ 沦为殖民地/ تۇنگە اينالعاندا 到天黑的时候 ④ 逗留,停留;迟误,耽搁: ول ەكى كۇن اينالىپ قالدى. 他耽搁了两天。⑤ 重返,反复,再来: سەن اينالىپ كەلەسىڭ بە؟ 你还来不来? ⑥ 快要……,准备……,想要……: ول كەتۋگە اينالدى. 他准备走了。▲ اينالۋشى تولقىن 波[物] 自旋 اسپان اينالىپ جەرگە تۇسكەندەي (اۋە اينالىپ جەرگە تۇسكەندەي) 酷热,炎热 ▲ باس اينالۋ 头晕,沉醉 ▲ وڭىنا اينالماۋ 不顺利,受阻 ▲ شىر اينالۋ (شىر كۇبەلەك اينالۋ) 飞速旋转,原地转圈。

اينال- II 〈动〉 喜欢,喜爱,抚爱: اينالايىن اۋزىڭنان 可爱的小嘴 ▲ ايلايىن كوزىڭنەن 可爱的眼睛 ▲ اينالايىن قاراعىم 好孩子。

اينال- III 〈动〉(肛门,子宫)脱出,脱垂。

اينالا 〈名〉 ① 周围,四周;环境; 附近: مەكتەپتىڭ اينالاسى 学校的周围/ اينالاعا كوز جىبەرۋ 看望四周(环顾)/ ٴسوز قايىسى ماسەلەنىڭ اينالاسىندا 话涉及到哪个问题 ② 总共,全部;先后,从头至尾: اينالاسى ون سوم 总共十元钱/ اينالاسى ٴتورت كۇن 前后四天。

اينالايىن 〈叹〉(长者对小辈的亲昵语)亲爱的,可爱的;宝贝。

اينالاقتا- 〈动〉 走来走去,转来转去; 徘徊,盘旋;像绕。

اينالاقتاۋ اينالاقتا- 的不定式。

اينالعىش: كوت اينالعىش 出尔反尔,反复无常。

اينالدىر- ① اينال- 的使动态 ② 翻,把里儿朝外: شەكتى اينالدىرىپ جۋۋ 翻洗肠子/ كيىمدى اينالدىرىپ كيۋ 反着穿衣服 ③ 从事,搞,务,摆弄: قىزمەتتەن كەيىن اينالدىراتىنى اۋدارماشىلىق. 业余他从事翻译。④ 纠缠,打扰: سەن ونى اينالدىرماي اۋلاشا ٴجۇرشى. 你别打扰他,走远一点。/ ول قۇر سوزبەن اينالدىرىپ ەكى ساعاتۋاقىت الدى. 他闲聊耽误了两个钟

头。⑤哄骗，哄：سەن بالانى اينالدىرا تۇرشى. 你哄一会儿孩子。⑥一共才…，总共才……
اينالدىرعانى بەس كىسى 一共才五个人 ⑦把……化为……，把……变为……：قايعىنى قايراتقا اينالدىرۋ 化悲痛为力量 ▲ ٴبۇتىندى بولشەككە اينالدىرۋ 化整为零 ▲ اينالدىرۋ زاڭى 〔数〕交换定律 ▲ باسىن اينالدىرۋ ①使头昏，使头晕脑胀，搞得晕头转向 ②欺骗，哄骗 ▲ ٴداۋىر اينالدىرۋ 〔宗〕洗刷罪过 ▲ اينالدىرعان اۋرۋ الماي قويماس. 【谚】缠身之病，终归要命。

اينالدىرعىش 〈形〉①用来翻……的；善于翻……的 ②善于哄骗的，善于诱惑的 ③能把……化为……的，能把……变为……的 ▲ باس اينالدىرعىش 使人头痛的，搞得头昏脑胀的；难办的。

اينالدىرۋ اينالدىر- 的不定式。

اينالدىرىل- اينالدىر- 的被动态。

اينالدىرىس- اينالدىر- 的交互态。

اينالما I 〈名〉〔兽医〕（羊的）眩晕病。

اينالما II 〈名〉拐角，拐弯处，转弯处：كوشەنىڭ ايلاناسى / 街道的拐角 ۋزەنىڭ اينالماسى 河流的转弯处。

اينالمالى 〈形〉旋转的，盘旋的，周转的，流动的：ايلانالى جول / 盘旋路 اينالمالى قور 游资 ▲ اينالمالى دەنەلەر 〔物〕自转物体 ▲ اينالمالى قور 〔经〕流动资金 ▲ اينالمالى قوزعالىس 〔物〕自转运动。

اينالسوق I 〈名〉（哈萨克族游戏名）《丢手绢》。

اينالسوق II 〈名〉门闩。

اينالسوقتا- 〈动〉走来走去，转来转去；徘徊，盘旋，盘旋，缭绕：اينالسوقتاپ كەتپەي قويۋ 转来转去不走开 / ٴتۇتىن اينالسوقتاپ ۋشۋ 炊烟缭绕。

اينالسوقتاس- اينالسوقتا- 的交互态。

اينالسوقتات- اينالسوقتا- 的使动态。

اينالسوقتاۋ اينالسوقتا- 的不定式。

اينالت- اينال- I、II、III 的使动态。

اينالۋ اينال- I、II、III 的不定式。

اينالشاقتا- 见 اينالسوقتا-.

اينالشاقتاۋ اينالشاقتا- 的不定式。

اينالشىق 〈名〉阴门，后海。

اينالى 〈形〉带镜子的，有镜子的：اينالى ۇستەل 镜台，梳妆台 / اينالى قوبدي 镜匣。

اينالىم 〈名〉①运转，周转，流通，流转，循环：قاتىناس قۇرالدارىنىڭ اينالىمىن تەزدەتۋ 加速交通工具的运转 / ساۋدا بۇيىمدارىنىڭ اينالىمى 商品流通 ②转圈，一圈 جارىس اينالىمى جەتى شاقىرىم 赛场一圈七公里。▲ قان اينالىمى 血液循环。

اينالىمدى 〈形〉运转的，周转的，流通的，流转的，循环的 ▲ اينالىمدى تەربەلمە 〔物〕循环摆。

اينالىس I 〈形〉弯绕的，迂回的，绕行的，环行的：اينالىس- 弯路。②拐角，拐弯处。

اينالىس- II ① اينال- I、II、III 的交互态②从事，搞，弄，摆弄，忙于……；缠身，拖住：ەگىنشىلىكپەن اينالىسۋ 从事农业 / اربامەن اينالىسۋ 摆弄车 / بالامەن اينالىسىپ قول بوساماۋ 因孩子缠身不能腾出手来。

اينالىسۋ اينالىس- II 的不定式。

اينولا 〈名〉〔植〕乌梅。

اينۋ اينى- 的不定式。

اينى- 〈动〉①变味，变质（指马奶酒）：اينىعان قىمىز 变味的马奶酒 ②〔转〕动摇，失信，变卦：سوزىنەن اينۋ 食言 / سەرتتەن اينۋ 失约 ▲ جۇرەك اينۋ ①恶心 ②厌恶，厌烦，讨厌。

اينىعىش 〈形〉动摇的，不坚定的，食言的，反复无常的，出尔反尔的：سوزىنەن اينىعىش ادام 不守信诺言的人。

اينىما- 〈动〉①不动摇，坚持，守信，不食言：ايتقان سوزىنەن اينىماۋ 信守诺言 ②很一象，酷似，模一样：اكەسى اينىماعان 长得和他父亲一—模一样。

اينىمال 〈形〉变味的，变质的：اينىمال قىمىز 变质的马奶酒。

اينىمالى 〈形〉反复无常的，反复无常的变化，不定的，出尔反尔的，动摇不定的：اينىمالى مىنەزى بار جان. 出尔反尔的人 ▲ اينىمالى قوزعالىس 〔物〕非匀速运动。

اينماس (形)坚持己见的,不动摇的,守信用的: ايتقان سوزىنەن اينماس ادام. 他是个说话说一不二的人。

اينماۋ اينما- 的不定式。

اينت- ايني- 的使动态。

اينتپا- ① اينت- 的否定形式: سەن ونى سوزىنەن اينتپا. 你劝他不要食言。② 保持原样,原原本本,原封不动,不走样,不折不扣: سەن وعان ايتقاندى اينتپاي جەتكىز. 你把所讲的东西原原本本地转告他。/ اينتپاي تانۋ — 眼认出来。

اينتتىر- اينت- 的使动态。

اينتۋ اينت- 的不定式。

ايپاپ-جايپا- (动)①三下两下,三下五除二: ايپاپ-جايپاپ تاماقتى سوعىپ الدى 三口两口地把饭吃完 ② 为所欲为,随心所欲: ەل ٴىشىن ايپاپ-جايپاۋ 在百姓当中为所欲为。

ايپاپ-جايپاۋ ايپاپ-جايپا- 的不定式。

ايپار-جايپار (形)爱挑拨的,引起是非争端的,惹是生非的。

ايران(名)酸奶: ايران ۇيتۋ 发酵酸奶/ اشتى ايران 发酵过头的酸奶 ▲ ايران ىشكەن قۇتىد-لىپ، شەلەك جالاعان تۇتىلار. 【谚】偷吃酸奶的跑掉了,舔桶的被抓住了。▲ اسى جوق التىن اياقتان ايرانى بار توستاق ارتىق. 【谚】盛着酸奶的木碗胜过空的金盆(不要看外表,要看内容)。▲ تۇزدە بۇزاۋى جامىراعاننىڭ ۇيدە ايرانى توگىلەر. 【谚】不管好牛犊就吃不上酸奶。

ايران-اسىر : ايران-اسىر بولۋ (قالۋ) ① 惊讶,惊奇;奇怪,诧异: كورگەن جەردەن ايران-ا-سىر بولدى 一见就感到惊讶 ② 高兴,兴高采烈,喜笑颜开: اكەسى كەلىپ بالا-شاعاسى ايران-اسىر بولدى. 父亲一回来孩子们异常高兴。

ايرانداي (形)和酸奶一样的 ▲ ابرويى ايران-داي توگىلۋ 威信扫地,身败名裂 ▲ ايرانداي ايتاپ، كوبەدەي كوپىتەۋ 为所欲为,任意摆布 ▲ ايرانداي ۇيۋ 聚精会神,全神贯注。

ايران-شالاپ (名)酸奶,酸奶一类饮料,掺水的酸奶。

ايراۋىق (名)拂子茅。

ايرودروم (名)飞机场: ايرودروم سالۋ 修建飞机场。

ايروپلان (名)飞机: سوعىس ايروپلانى 战斗机/ تاسىمال ايروپلانى 运输机/ جولاۋشىلار ايروپلانى 客机。

ايرىق (名)交叉处,分叉处: سۋ ايرىعى 河流分叉处/ جول ايرىعى 叉路口。

ايرىقشا (副)专门,特意,特地,特殊: ايرىقشا كەلۋ 特地而来/ ايرىقشا قامقورلىق جاساۋ 特殊照顾 ▲ ايرىقشا ۇقىق [法]特权。

ايرىقشالىق (名)特殊性,特点,独特性。

ايرىل- (动)①ايىر- II 的被动态 ② 失去,丧失,丢失: كوزدەن ايرىلۋ 失明/ جاننان ايرىلۋ 丧命/ اقشادان ايرىلۋ 丢钱 ③ 离开,离别, 分手,分离;脱离;分别: ايرىلاتىن كەزدە ايتقان ٴسوزى 分手时所说的话/ بۇقارادان ايرىلۋ 脱离群众/ وتانىنان ايرىلماس بولەگى 祖国不可分割的一部分 ④ 破,撕坏,裂开: اعاش ايرىلىپ كەتتى. 木头裂开了。▲ ابرويدان ايرىلۋ 丧失威信 ▲ اقىلدان ايرىلۋ 丧失理智 ▲ ەستەن ايرىلۋ ① 失去知觉,昏迷,昏厥 ② 不知所措 ▲جىرتىلىپ ايرىلۋ 成群结队,熙来攘往 ▲ ايرىلار دوس ايالىڭدى سۇرايدى. 【谚】真朋友要你所喜爱的东西。▲ كوپ جاساعان قۇرداسى-نان ايرىلادى. 【谚】长寿者失去同辈的人。▲ توقال ەشكى ٴمۇيىز سۇرايمىن دەپ قۇلاعىنان ايرىلىپتى. 【谚】秃山羊没有要上犄角反而丢了耳朵(偷鸡不着折把米)。

ايرىلۋ ايرىل- 的不定式。

ايرىلىس- ① ايرىل- 的交互态 ② 分手,分开,分离,各奔前程 ▲ ايرىلىس قازان 饯行席。

ايسا (名)耶稣。

ايسبەرگ (名)浮冰。

ايسىز (形)没有月亮的;没有月光的: ايسىز قاراڭعى ٴتۇن 没有月光的漆黑的夜晚。

ايت I (名)[阿](伊斯兰教的)节日 ▲ ايت قابىل بولسىن. 过好节 ▲ ايت نامازى (古尔帮节,肉孜节念的)乃玛孜,会礼 ▲ ايت ورازا

开斋节 ▲ قۇربان ايت 古尔邦节,宰牲节。

ايت Ⅱ 〈叹〉嗾(使狗的声音) ▲ ايت جانۋار 驾,驾 ▲ ايت دەسە ئيت جۇگىرەدى. 【谚】嗾一声狗就扑上去(主子一下令,奴才遵命)。

ايت- Ⅱ 〈动〉① 说,讲,告诉: شىنىن ايتۇ 说真的/ راسىن ايتۇ 说实在的/ تۇراسىن ايتقاندا 直截了当地说(老实说)/ ايتىپ سالۇ 一下子说出去/ ەرتەگى ايتۇ 讲故事/ ئسز وعان ايتا سالڭىز. 请您告诉他一声./ ايتۇشىدا ايىپ جوق، تىڭداۋشى عيبارات السىن 言者无罪,闻者足戒 ② 唱: ولەڭ ايتۇ 唱歌/ بەت اشار ايتۇ 唱揭面纱歌 ③ 专门,特意,专为: اق سارباس قوي ايتىپ سويۇ 为表示良好的愿望专门宰杀洁白的羊只 ▲ ايتا بەرسە اڭگىمە كوپ 说来话长 ▲ ايتا بەرۋ 说下去,老说 ▲ ايتسا ايتقانداي 名不虚传,的确;正象所说的,当之无愧 ▲ ايتىپ اۋىز جيعانشا 话音未落;很快 ▲ ايتىپ تاۋسىقسىز 说也说不完的,罄竹难书 ▲ ايتقانى كەلۋ 应验 ▲ ايتقانىنا كونىپ، ايداعانىنا ئجۇرۋ 言听计从;惟命是从,惟命是听 ▲ ايتقانىنان قايتپاۋ (اينماۋ) 不食言 ▲ ايتقانىنداي شىعۇ 应验 ▲ ايتقانىن ەكى ەتپەۋ 说一不二 ▲ ايتقانىن ورىنداۋ 说得到,做得到;言而有信;言听计从 ▲ ايتقانىڭ بولايىن 亏你说得出来,那儿的话 ▲ ايتقانىڭ كەلسىن 但愿如此 ▲ ايتقان جەردەن شىعۇ 确象所说 ▲ اقىل ايتۇ ① 出主意 ② 劝说 ▲ العىس ايتۇ 感谢,谢谢 ▲ باسالقى ايتۇ 安慰;劝说 ▲ بيلىك ايتۇ 裁判,裁决,判定 ▲ داۋ ايتۇ ① 争论,争辩 ② 鸣冤叫屈 ▲ داۋىس ايتۇ 唱挽歌 ▲ دۇعا ايتۇ 祷告,祝福 ▲ زار ايتۇ 诉苦 ▲ يمان ايتۇ 临死前向真主祈祷 ▲ كوڭىل ايتۇ 吊慰,安慰(死者的亲属) ▲ نالەت ايتۇ 咒骂 ▲ راحمەت ايتۇ 感谢,致谢 ▲ سالەم ايتۇ 问候 ▲ تاۋىپ ايتۇ 说得对,说到点子上 ▲ توقتاۋ ايتۇ (对死者亲属)安慰 ▲ ئتىس جارىپ ئسوز ايتپاۋ 默不作声,一言不语,一声不吭 ▲ قۇتتى بولسىن ايتۇ 祝贺,恭喜 ▲ اجال ايتىپ كەلمەيدى. 【谚】死亡难以预言。 ▲ ايتىلعان ئسوز اتىلعان وق. 【谚】一言既出,驷马难追。 ▲ ايتىپ قىلعان ئستىڭ ايىبى جوق. 【谚】有言在先,无法指责。 ▲ ويناپ ايتساڭ دا، ويلاپ ايت. 【谚】开玩笑也得注意分寸。

ايتاق 〈名〉① 嗾狗声: السىتان ايتاق ەستىلدى. 从远处传来了嗾狗声。② [转] 煽动,唆使: باسقالاردىڭ ايتاعىنا ىلەسۋ 受别人的煽动(受别人的唆使)。

ايتاقتا- 〈动〉 ① 发出嗾嗾声,嗾使: ئيت ايتاقتاۋ 嗾狗 ② 〔转〕挑唆,唆使,指使: سەن ونى ايتاقتاماي ئجۇر. 你不要挑唆他。

ايتاقتال- ايتاقتا- 的被动态。

ايتاقتاس- ايتاقتا- 的交互态。

ايتاقتات- ايتاقتا- 的使动态。

ايتاقتاۋ ايتاقتا- 的不定式。

ايتاقتاۋشى 〈名〉 ① 嗾狗的人 ② 挑唆者,唆使者,指使者。

ايتاقتاۋشىلىق 〈名〉 挑唆行为,唆使,(暗中的)鼓动。

ايتاقشىل 〈形〉 ① 爱嗾狗的 ② 爱挑唆的,喜欢唆使的,爱煽动的。

ايتار-ايتپاستان 〈副〉刚要说,话音未落,未等开口: ايتار-ايتپاستان ئسوزىن توقتاتا قويدى. 他话到嘴边却又把话收了回去。

ايتارلىق 〈形〉可谈的,值得一说的,值得一提的: وسى دا ايتارلىق ئسوز بە؟ 这也值得说吗?/ اقىل ايتارلىق كىسى سەن بە؟ 你是能出主意的人吗?

ايتارلىقتاي 〈形〉 ① 值得一提的,值得一说的,值得夸耀的,值得赞扬的: ايتارلىقتاي ناتيجە 值得一提的成绩 ② 差不多,将近,几乎: وقۋشىلار ايتارلىقتاي كەلدى. 学生们差不多都来了。

ايتقانداين 〈副〉对了;啊,想起来了。

ايتقىز- ايت- Ⅱ 的使动态。

ايتقىسىز: ادام ايتقىسىز ① 不堪入耳的,说不出口的: ادام ايتقىسىز ئسوز 不堪入耳的话 ② 数不胜数的,不胜枚举的: ادام ايتقىسىز مول ئونىم 空前的丰收。

ايتقىش 〈形〉会讲的,善于讲的,善于唱的: ەرتەگى ايتقىش 会讲故事的/ ولەڭ ايتقىش 善于唱歌的/ وسەك ايتقىش 爱造谣的。

ايتقشسىن- 〈动〉自以为会讲，自以为善于讲，自以为善于唱。

ايتقشسنۇ 见 ايتقشسىن-.

ايتپاقشى 〈助〉对了，啊，想起来了：ايتپاقشى، ول سىزگە سالەم ايتقان. 对了，他还问您好。/ ايتپاقشى، ول اسكەر بولعان. 啊，想起来了，他还当过兵。

ايتتا- 〈动〉（在宗教节日时）拜年，拜节：سەندەر قايسى ۇيگە بارىپ ايتتادىڭدار؟ 你们到哪家去拜年了？

ايتتاس- ايتتا- 的交互态。

ايتتاۋ ايتتا- 的不定式。

ايتتىق 〈名〉〔旧〕拜节时青年人互相赠送的礼物，节礼。

ايتتىر- ①ايت- Ⅱ 的使动态 ② 〔旧〕许配 ▲ ٴسوز ايتتىرۋ 托人说情 ▲ قالىڭدىق (قىز) ايتتىرۋ 说媒，说亲（给男子）。

ايتتىرۋ ايتتىر- 的不定式。

ايتۋ ايت- Ⅱ 的不定式。

ايتۋلى 〈形〉 ① 著名的，著称的，驰名的，有名的，有名望的：ايتۋلى وزات 著名的模范 / ايتۋلى تەنتەك 有名的调皮鬼 ② 约定的，说定的，规定的：ايتۋلى ۋاقىتتا كەلە المادى 在约定的时间没能来 ▲ ايتۋلى دوستىڭ مالى ٴبىر، كەم دەگەنىڭ جانى ٴبىر. 【谚】挚友不分彼此，穷苦人命运相连。

ايتۋسىز 〈形〉① 没有说过的，没有提到的，没有唱过的：ايتۋسىز قالعان ٴان 没有唱过的歌 ② 无法说的，不可提的：ايتۋسىز الىپ دەنەلى ادام 无法说的高大的身材。

ايتۋشى 〈名〉说者，演讲者，唱歌的人。

ايتۋشىلىق 〈名〉说，讲，唱。

ايتۋىنشا 〈副〉据说，据（某人）讲，照（他）说：ونىڭ ايتۋىنشا جاقىندا قار جاۋىپتى. 据他说最近下雪了。

ايت-ۇيت: **ايت-ۇيتقا قاراماۋ** 不顾一切，不管三七二十一。

ايت-شۋ 〈叹〉驱赶役畜声。

ايت-شۇلە- 〈动〉发出赶牲口声，吆喝。

ايت-شۇلەۋ ايت-شۇلە- 的不定式。

ايتشى 〈名〉拜（古尔帮节或肉孜节）节日的人。

ايتشلا- 〈动〉拜节，拜年：بىلتىر قۇربان ايتتا ايتشلاپ كەلگەن. （他）去年古尔帮节来拜过年。

ايتشلاس- ايتشلا- 的交互态。

ايتشلات- ايتشلا- 的使动态。

ايتشلاۋ ايتشلا- 的不定式。

ايتىل- ① ايت- Ⅱ 的被动态 ② 说到，提，及，讲到：جورعارىدا ايتىلعان بىرنەشە ماسەلە 如上所说的几个问题 ▲ ٴسوزدىڭ ايتىلۋى [语]词的读音，词的读法 ▲ ايتىلعان ٴسوز دالادا قالمايدى. 【谚】一言既出，驷马难追。

ايتىلمىش 〈形〉说过的，讲到的，提到的：ايتىلمىش ماسەلە جونىندەگى كوزقاراس بىركەلكى ەمەس. 对于所提到的问题观点不一样。

ايتىلۋ ايتىل- 的不定式。

ايتىم 〈名〉说过的话，讲到的话。

ايتىمپاز 〈形〉会讲的，善于讲的；絮叨的。

ايتىپ-ايتپا- 〈动〉说也好，不说也好，不管讲不讲 ▲ ايتىپ-ايتپاي نەمەنە (ايتىپ-ايتپاي نە كەرەك) 总而言之，一言以蔽之。

ايتىس Ⅰ 〈名〉①对唱；赛诗：بۇل رەتكى ايتىستا كىم جەڭىپ شىقتى؟ 在这次对唱（赛诗）中谁是胜利者？② 争论，争辩，辩论，论战：ايتىستى قويىڭدار. 你们别再争论了。/ ايتىسقا ٴتۇسۋ 参加辩论（对唱）/ ايتىستى جالعاستىرا بەرۋ 把论战继续下去 ▲ ايتىس ٴسوز 辩论，论战。 ▲ اقىندار ايتىسى 阿肯弹唱会 ▲ جۇمباق ايتىس 猜谜 ▲ قىزىل كەڭىردەك ايتىس 面红脖子粗 ▲ سۇرە ايتىس 长（对唱时）赛 ▲ تۇرە ايتىس 短赛（指短话）▲ ٴسوز ايتىس 辩论，论战。

ايتىس- Ⅱ ① ايت- Ⅲ 的交互态 ②对唱，赛诗：ايتىساتىن بولدىڭدار ما؟ 你们是不是准备对唱？③ 争论，争辩，辩论：ايتىسا بەرگەننەن تۇسەتىن پايدا نە؟ 老争论下去有什么好处？ ▲ انت ايتىسۋ 一起发誓，相互约定，相互保证 ▲ كىنا ايتىسۋ 责怪，责难，怪罪 ▲ قوش ايتىسۋ 再见，告别：قوش ايتىسپاي كەتۋ 不辞而别。

ايتىسقىش 〈形〉善于对唱的，善于赛诗的。

ايتىسقىشتىق ① ايتىسقىش 的抽象名词 ②对唱技术，赛诗水平。

ايتىس-تارتىس 〈名〉争论，争辩，争吵，口角；纠纷，争执。

ايتىستىر- ايتىس- Ⅱ 的使动态。

ايتىسىۋ ايتىس- Ⅱ 的不定式。

ايتىسىۋشى 〈名〉（参加对唱，赛诗，演讲的）参赛者。

ايتىسىپ-تارتىس- 〈动〉争论，争辩，争吵，发生口角，争长论生。

ايتىسىپ-تارتىسىۋ ايتىسىپ-تارتىس- 的不定式。

ايۇ 〈名〉 ① 熊：ايۇ ئوتى 熊胆/ قارا ايۇ 黑熊/ ايۇ تابانى 熊掌/ ايۇ كۈشىگى 熊崽子/ بالا ايۇ 幼熊 ② [转] 强悍的；凶猛的；暴戾的；厉害的：ول ئبىر ايۇ 他简直很厉害。▲ ايۇ بادام [植] 接骨木 ▲ ايۇبالدىرعان [植] 当归 ▲ ايۇباس تىكەن [植] 蓟 ▲ ايۇ قۇلاق （سىرعىن） [植] 毒鱼草 ▲ ايۇ مىسىق [动] 熊猫 ▲ ايۇتابان [植] 毛莨 ▲ ايۇتىكەن [植] 蓟 ▲ ايۇعا ناماز ۆيرەتكەن تاياق 狗熊做祷告是棍子教出来的 ▲ اق ايۇ 白熊 ▲ كىسى ايۇ 人熊，马熊 ▲ كىشى ايۇ [天] 小熊座，满斗星 ▲ قارا ايۇ 黑熊 ▲ قوڭىر ايۇ 棕熊。

ايۋان Ⅰ 〈名〉 [阿] ① 动物，兽类：سۈت حورەكتى ايۋاندار 哺乳动物/ جىرتقىش ايۋاندار 猛兽 ② [转] 禽兽，畜牲：/ فاشيستىك ايۋاندار 法西斯禽兽 ③ [骂] 畜牲。

ايۋان Ⅱ 〈名〉[波] 前廊，门廊。

ايۋانات 〈名〉动物的泛称：ايۋاناتتار باقشاسى 动物园 / ايۋاناتتار دۇنيەسى 动物界。

ايۋانداي 〈形〉象动物的，畜牲一样的。

ايۋاندىق 〈名〉畜生勾当，野兽行为，非人行为。

ايۋاندان- 〈动〉变得粗野，变得野蛮，变得残暴，兽性发作。

ايۋاندانۋ ايۋاندان- 的不定式。

ايۋاندىق 〈名〉野蛮，残暴，兽性。

ايۋانشىلىق 见 ايۋاندىق

ايۋبادام 〈名〉[植] 接骨木。

ايۋ قۇلاق 〈名〉[植] 毒鱼草。

ايۋتابان 〈名〉[植] 毛莨。

ايۋتىكەن 〈名〉[植] 蓟。

ايۋداي 〈形〉 ① 象熊一样的 ② 强焊的，凶的，暴戾的 ③ 笨拙的，笨手笨脚的，不灵猛巧的。

ايۋلىق 〈名〉凶猛，强悍；暴躁。

ايۋسىۋ ايۋسى- 的不定式。

ايۋسى- 〈动〉耀武扬威，显得威风凛凛。

ايحاي 〈叹〉（表示赞叹，惋惜之意）噢哟，哟，咳，啊。

اي-شاي 〈名〉喧嚷声，喧哗声，嘈杂声，吵闹声 ▲ اي-شايعا قاراماۋ 不听招呼，不听劝告，不管三七二十一 ▲ اي-شاي دەسۋ 争吵，吵嘴，吵闹 ▲ اي-شاي دەۋ 提醒，招呼，关照。

ايشىق 〈名〉 ① 新月，月牙 ② 半月形装饰，半月形图案 ③ 半月形耳环 ④（牲畜耳朵上的）半月形记号 ⑤ 嚼环 ▲ ايشىق ئمۇيىز 半月形犄角。

ايشىقتا- 〈动〉 ① 刻图案，绣（织）花纹：كۈمىسپەن ايشىقتاعان ەر-توقىم 用银子装饰各种图案的马鞍子 ② [转] 描写，描绘：ئومىردى قالاي ايشىقتاۋ ئومىردى قالاي تۇسىنۋگە بايلانىستى. 如何描写生活和如何理解生活有关系。

ايشىقتاي 〈形〉新月似的，月牙一样的；象半月形装饰一样的。

ايشىقتال- ايشىقتا- 的被动态。

ايشىقتان- ايشىقتا- 的反身态。

ايشىقتاس- ايشىقتا- 的交互态

ايشىقتات- ايشىقتا- 的使动态。

ايشىقتاۋ ايشىقتا- 的不定式。

ايشىقتى 〈形〉 ① 有花纹的，有图案的，带有花纹（图案）的 ② [转] 生动的，感动人的：ايشىقتى سوزگە كوبىرەك قۇمارتۋ 过多地喜欢生动的语言。

ايشىقتىلىق ① ايشىقتى 的抽象名词 ② 花饰，装饰 ③ 生动的描写，感人的表现。

ايشىلىق 〈形〉 ① 一个月的：ايشىلىق جول —

间时的月个一 — ۋاقت ايشلىق / 程路的月个
地的远遥 ايشلىق جەر :的远遥,的远〔转〕②
懒【谚】.ايشلىق جەر باسى وت جالقاۋغا ▲ 方
。远很得看也离距的塘火到把汉
。式定不的 -ايىق **ايىعۇ**
到感;足意满心,足满,意满 **ايىزى قانۇ : ايىز**
。意惬,快畅
妇);期日的计估,间时的定一〈名〉 **ايى-كۈنى**
。期娩分(女
叉开 ايىر قالپاق:的叉分,的叉开〈形〉 I **ايىق**
。子帽的
كۈن:散消,开散;晴放,晴 ①〈动〉 Ⅱ **ايىق-**
恢,愈痊 ② 散消云 ايىعۇ بۇلت / 晴天 ايىعۇ
ونىڭ ناۋقاستان ايىققانىنا كوپ بولدى. :复康,复
ماستىقتان ايىعۇ :醒清 ③ 。了康健复恢就早他
جالادان ايىعۇ :遭免,免幸;脱摆,身脱 ④ 酒醒
قارىزدان / 穷无患后 ايىقپاس پالە / 陷诬脱摆
。复康全完 قۇلان تازا ايىعۇ ▲ 务债清还 ايىعۇ
治,病治 ② 态动使的 Ⅱ -ايىق ① **-ايىقتىر**
。愈治,疗
。式定不的 -ايىقتىر **ايىقتىرۇ**
/带肚(勒)紧 ايىل تارتۇ :肚鞍带肚〈名〉 **ايىل**
蒲菖叶宽 ايىل قوعا ▲ 带肚制皮 ايىل قايىس
، 定不摆摇 ʼبىر بوساپ، ʼبىر بەكۇ ايىلى ▲
▲然为以不,衷于动无 جيماۋ ايىلىن 常无化变
肚后 ايىل (ارتقى) شاپ ▲ 带肚前 ايىل ʼتوس
ايىلدىڭ باتقانىن يەسى بىلمەس، ات بىلەر. ▲ 带
处身设)道知才马有只痛不痛得勒带肚【谚】
。(地
。子铲(带肚),环扣,环带〈名〉 **ايىلباس**
ۋاسا ايىلداپ كەر :带肚紧,带肚勒〈动〉 **ايىلدا-**
。马野服驯带肚紧勒 ۋيرەتەدى
大然勃,怒暴,怒大 -ايىلدان : كوك **ايىلدان-**
。怒
。态动使的 -ايىلدا **ايىلدات-**
。式定不的 -ايىلدا **ايىلداۋ**
肚鞍有,的带肚紧勒,的带肚勒〈形〉 **ايىلدى**
。的带
。称泛的件部各具鞍〈名〉 **ايىل-تۇرمان**
。婆老,子妻,人妇 [口]〈名〉 **ايىم**

月每 ايىنا ʼبىر كەلەدى :月月,月每〈副〉 **ايىنا**
。次一来
ايىندا ʼبىر كورسەم. :月个一每〈副〉 **ايىندا**
。次一到见月个一望希
。月把个,尔偶〈副〉 **ايىندا-جىلىندا**
،行罪,过罪,罪 ① [阿]〈名〉(ايىبى) **ايىپ**
ايىبىن اشكەرەلەۋ / 过罪的重严 اۋىر ايىپ :状罪
ايىبىن : 点缺;错过,失过 ② 行罪露揭
مويىنداۋ / 错过的自己自认承 ايىبىن بەتىنە باسۋ
: 病毛 ,陷缺,点缺 ③ (责谴) 备责面当
鼻 (的他). مۇرنى ۋلكەنەۋ، باسقا ايىبى جوق.
判被) ④ 。的看难么什有没它其,点一大子
的罚 (牲畜,物财,款罚 ,金罚 : ايىپ اقشا
只一值价付交 ايىپ تولەۋ / ʼبىر قوي ايىپ 款罚
;金罚以处 (تولەتۋ) ايىپ سالۋ ▲ 金罚的羊
,责备 ايىپ تاعۋ ▲ 款罚被 ايىپ تارتۋ ▲ 款罚
▲ 款罚付交 ايىپ تولەۋ ▲ 怪罪,问罪,责遣
判 ايىپقا جىعۋ ▲ 难责,怪责,备责 ايىپقا بۇيىرۋ
ات-شاپان ▲ 怪责勿请 ايىپ ەتپەڭىز ▲ 款罚处
衣大件一和马匹一值价收 ايىپ الۋ (ات-تون)
ʼقايتىپ ، ايىبى جوق اداسقانىنىڭ ▲ 金罚的
怪应不,返知途迷【谚】. ʼۋيىرىن تاپقان سوڭ
罪 。▲ ۋرى كۇشتى بولسا يەسى ايىپقا جىعىلادى.
。罚受者窃被道当盗强【谚】
。金罚,物财(的罚被)〈名〉 **ايىپ-انجى**
有 ② 犯囚,犯罪,人犯;人罪 ①〈名〉 **ايىپكەر**
。的行罪有犯,的过罪有,的行罪
,过罪 ② 词名象抽的 ايىپكەر ① **ايىپكەرلىك**
。为行恶罪,为行罪犯,恶罪
ايىپ. 见 **ايىپ-كىنا**
;的辜无;的过罪有没,的罪无〈形〉 **ايىپسىز**
。的错过有没
。词名象抽的 ايىپسىز **ايىپسىزدىق**
;讨声,责谴;摘指,难责,备责 ①〈动〉 **ايىپتا-**
是不 جوق. سەنى ايىپتاپ وتىرعان :罪问,罪怪
能不 ولدى بەتالدى ايىپتاۋعا بولمايدى. / 你备责
ايىپتاۋ قىلمىسىن ونىڭ / 家人责指乱胡
。的确正全完是为行罪犯的他责遣 .ورىندى
社旧诉控 كونە قوعامدى ايىپتاۋ :告控,诉控 ②
判 ايىپتاۋ ʼتورت جىلعا :刑判;罪判,罪治 ③ 会

刑四年。

ايپتاعىش 〈形〉乱加指责的，爱怪罪人的，喜欢遣责人的。

ايپتال- ايپتا- 的被动态。

ايپتالۋ ايپتال- 的不定式。

ايپتالۋشى 〈名〉被告者；罪人，犯罪。

ايپتاۋ ايپتا- 的不定式。

ايپتاۋشى 〈名〉① 审判者 ② 起诉人，谴责者。

ايپتى 〈形〉① 有罪的，有罪过的，犯罪的：ايپتى كىسى 有罪过的人 ② 有过错的，负有责任的：بۇعان سەن ايپتىسىڭ. 对此你有责任 ▲ ايپتى مال 被判罪的牲畜。

ايىپ-شام 〈名〉反常，怪事；过错，不对：مۇنى سۇراعانىڭ نە ايىپ-شامى بار؟ 问一下此事有什么不对？

ايىر I〈名〉杈子：اعاش ايىر 木杈 / تەمىر ايىر 铁杈 ▲ ايىر اعاش 木杈 ▲ ايىرى پىشەن قاسىندا، كىسەنى كەرەگە باسىندا. 【谚】杈子放在草垛旁，绊马索挂在屋架上（井井有条）。

ايىر II〈名〉双峰驼：ايىر تۇيە 双峰驼。

ايىر III〈形〉分叉的，分支的，交叉的：ايىر جول 交叉路 ▲ ايىر بالاق 开叉的裤腿 ▲ ايىر قالپاق 开叉的白毡帽 ▲ ايىر قۇيرىق كەپتەر 燕尾鸽 ▲ ايىر قۇيرىق قارشىعا 燕尾鹰 ▲ ايىر توقىم 为防止马背部伤口受磨损而特制鞍毡 ▲ ايىر تۇياق 偶蹄 ▲ ايىر تۇياقتىلار 偶蹄动物 ▲ ەرتە تۇردىم، ەكى ايىر جولعا تۇستىم. 〔谜〕早晨一起走进岔道。（谜底：穿裤子）。▲ قوي ەگىز تۇسا، شوپ باسى ايىر شىعادى. 【谚】羊产双羔，草茂盛（好年景）。

ايىر- IV〈动〉① 分开，分离，划分：ەشكىنى ايىرىپ ال. 你把山羊分出来。/ تاپقا ايىرۋ 划分阶级 ② 分辨，辨别，辨认，认清；区分，区别：دۇرىس پەن بۇرىستى ايىرۋ 分辨是非 / قىزىل مەن جاسىلدى ايىرا الماۋ 红绿不分 ③ 劝开，拉开：توبەلەسكەندەردى ايىرۋ 拉架 ④ 提取，提炼，分解：مۇناي ايىرۋ 提炼石油 ⑤ 扯开，撕开；劈开，叉开：بۇل ايىرۋ 扯布 / اعاش ايىرۋ 劈开木头 ⑥ 离间，挑拨：سۇيرەڭدەگەن قىزىل تىل سۇيگەنىڭنەن ايىرار. 【谚】绕舌之人会离间亲人。⑦ 使离散，使离别：بالا-شاعاسىنان ايىرۋ 使妻离子散 ⑧ 使摆脱，使解脱，使脱离：جالادان ايىرۋ 使摆脱熊的威胁 / ايۋدان ايىرۋ 雪冤 ⑨ 换开，兑换：كەسەك اقشانى ۇساق اقشاعا ايىرۋ 把整钱换成零钱 ⑩ 使断：ەمشەكتەن ايىرۋ（ومىراۋدان ايىرۋ）使断奶 ⑪ 维持，够用：ۇتىن ساتىپ تاماعىن ايىرۋ 靠卖柴糊口 ⑫ 犁，耕：تاياز ايىرعان جەر 犁得不深的地 ▲ ماي ايىرعان 用高温去除渣子的黄油 ▲ قارانى اق پەن ايىرۋ 分清是非 ▲ اس ايىرماۋ 照顾，伺候 ▲ باس بوستاندىعىنان ايىرۋ 剥夺自由 ▲ ەركىنەن ايىرۋ 使失去自由，使丧失自由 ▲ جون تەرىسىن ايىرۋ 皮开肉绽 ▲ كوز ايىرماۋ 盯着，目不转睛地瞧。

ايىرباس 〈名〉交换，对换；交易：اقشا ايىرباسى 货币交换 ▲ ايىرباس قۇنى 兑换、比价 ▲ ايىرباس جاساۋ 交换进行 ▲ ايىرباس الاڭى 交易市场。

ايىرباستا- 〈动〉交换，对换，兑换：زات ايىرباستاۋ 以物换物 / تۇيەنى اتقا ايىرباستاۋ 以驼换马 / ايىرباستاۋعا بولادى، قايتارۋعا بولمايدى 可以换不能退 / باسپا-باس ايىرباستاۋ 一对一的交换。

ايىرباستال- ايىرباستا- 的被动态。

ايىرباستات- ايىرباستا- 的使动态。

ايىرباستاتقىز- ايىرباستات- 的使动态。

ايىرباستاتتىر- ايىرباستات- 的使动态。

ايىرباستاۋ ايىرباستا- 的不定式。

ايىرباستاۋشى 〈名〉交换者，对换者。

ايىرباسشىل 〈形〉爱交换的，善于对换的，善于以物换物的。

ايىرعىسىز 〈形〉① 难以区分的，难以辨别的，分辨不清的；难认的：بىرىنەن-بىرى ايىرعىسىز 互相难以区分的 ② 一模一样的，一个模样的，一个类型的，相同的：شەشەسىنەن ايىرعىسىز 长得和她母亲一模一样。

ايىرلا- 〈动〉杈，用杈挑：شوپتى ايىرلاۋ 用杈挑草。

ايرلاۋ ايرلا- 的不定式。
ايرما I 〈名〉①差，差别，差异，差距；区别不同点：پرىنسىپتىك ايرما 原则性质区别 / باعا ايرماسى 价格的差额（价差）②〔数〕误差 ▲ الگەبرالىق ايرما 代数差 ▲ ايرماسى جەر مەن كوكتەي 天壤之别。
ايرما II 〈名〉蹄炎。
ايرماسىز 〈形〉一样的，没有差别的，没有区别的。
ايرماشىلىق 〈名〉差别、差异，差距；区别；特殊性。ەكەۋىندەگى ايرماشىلىق نە؟ 二者有什么区别？
ايرمىس 〈名〉［口］差别，差异，差距，区别，特殊性。
ايرت I 〈名〉［方］胯，腹股沟。
ايرت- II ايرى- 的Ⅳ使动态。
ايرتقىز- ايرت- Ⅱ的使动态。
ايرۋ ايرى- Ⅳ的不定式。
ايرۋشى 〈名〉（把捕住猎物的猎禽，猎狗）拉开的人。
ايرشا 〈名〉［口］① 小权 ②（吃饭用的）铁权，权子。
ايرشىق 见 ايرىق.
ايرىق 〈名〉交叉处，分叉处：جول ايرىعى 岔道口 / سۋ ايرىعى 水的分叉处 ▲ التى ايرىعىنان تەر اعۋ 汗流浃背。
ايرىقشا 见 ايرقشا.
ايرىقشالا- 〈动〉特意……，专门……，有意识……，使得与众不同。
ايرىقشالان- ① ايرىقشالا- 的反身态 ②显得与众不同，特殊化。
ايرىقشالاندىر- ايرىقشالان- 的使动态。
ايرىقشالاۋ ايرىقشالا- 的不定式。
ايرىقشالىق 〈名〉特点，特性，特征，特殊性
ايرىم 〈形〉个别的，单独的；特殊的：ايرىم جاعداي 个别情况 / ايرىم قابىلداۋ 单独接见 / ايرىم ماملە جاساۋ 特殊对待。
ايرىم-ايرىم 〈副〉个别地，分别地，单独地，一个一个地：ايرىم-ايرىم جازالاۋ 分别给处分。

ايرىس- ايرى- Ⅳ的交互态 ▲ ەسەپ ايرىسۋ 算账，清算。
اكادەميا 〈名〉科学院。
اكادەميالىق 〈形〉科学院的，最高研究院的。
اكادەميزم 〈名〉学院派。
اكاتسيا 〈名〉[植]洋槐，金合欢属。
اكيناك 〈名〉[旧]阿基纳克剑，短剑。
اككور 〈名〉[音]和音，谐音。
اككورديون 见 اككوردەون.
اككوردەون 〈名〉手风琴。
اككوردتىق 〈形〉承包的：اككوردتىق جۇمىس 包工。
اككورت 见 اككورد.
اككۋمۋلياتور 〈名〉[物]蓄电池，电瓶。
اككۋمۋلياتسيا 〈名〉[物]蓄积，积累，聚集。
اكوپ 〈名〉战壕，散兵壕，掩体。
اكر 〈名〉英亩（等于 4074 平方米）。
اكسەنت 〈名〉[语]重读音，重音，音调，腔调，口音。
اكسيوما 〈名〉[数，哲]公理，定理，原理。
اكت 〈名〉① 行为，活动，举动 ② 法令，条例 ③ 证书，文据，证明文件；正式记录④幕。▲ اكت زالى 学校（或机关的）大礼堂。
اكتەر 〈名〉演员，艺人。
اكتەرلىك 〈名〉艺术表演 ▲ اكتەرلىك ونەر 表演艺术，表演技巧。
اكتيۆ 〈名〉① 积极分子，活动分子：اكتيۆتەرجينالىسىن شاقىرۋ 召开积极分子大会 ② 积极的，活跃的，主动的：ول ۋيىن - ساۋىق ۋيىرمەسىنىڭ اكتيۆ مۇشەسى 他是文工团的活跃分子，③（簿记中）资产，贷方。
اكتيۆتىك 〈名〉①积极性，主动性，活跃性，②活动性 ▲ اكتيۆتىك سايلاۋ پراۆوسى（ۋقىعى）选举权。
اكتينوليت 〈名〉[矿]阳起石。
اكتۋالدى 〈形〉迫切的，现实的：اكتۋالدى مىندەت 迫切的任务 / اكتۋالدى ماڭىزى 现实意义。
اكتۋالدىق 〈名〉迫切性，现实性。
اكتىلە- 〈动〉立据，做记录。

اكتىلەۋ اكتىلە‐的不定式。
اكتىلى 〈形〉幕的：بەس اكتىلى دراما 五幕喜剧。
اكتىپ 见 اكتىۋ.
اكۆلا 〈名〉[动]鲨鱼,鲛。
اق I 〈形〉① 白的,白色的：اق قاغاز 白纸/اق كويلەك 白色衬衫 ② 空的,空着的、空白的：اق قالىۋ 空下/اق جەر 空着的地/ بىرىنشىدەن كەدەي، ەكىنشىدەن اق ③ 裹尸布一穷二白：اقا ورالعان سۇيەك 用裹尸布裹着的尸体④白发,白须发：ونىڭ ' شاشىنىڭ اعى كوبەيىپتى. 他白发多了。⑤ (蛋)清：جۇمىرتقانىڭ اعى 蛋清⑦[转]（象征反动的）白的：اق ارميا 白军⑧[转]无辜的,清白的：ونىڭ اق ەكەندىگىندە ' شۇبا جوق. 毫无疑问,他是清白的。⑨[口]白灰,石灰：اقپەن اقتاعان ۇيلەر 用白灰刷的房子 ▲ اعى، اق قىزىل 红光满面进▲ اق ادال مالى 诚实劳动（劳动成果）获得的牲畜▲ اق ايراۋىق [植]假苇拂子茅 اق ايۋ 白熊,北极熊▲ اق ايىل （指马）久经骑使的 ▲ اق الا 带白色的,花白的 ▲ اق الاقان 游手好闲的,不劳而获的 ▲ اق الماس 宝刀 ▲ اق التىن ① 白金 ②[转]棉花 ▲ اق امۇر [动]草鱼 ▲ اق اندىز [植]白木香 ▲ اق اراق 白酒,烧酒 ▲ اق ارۋلاپ قويىۋ، اق جۇسپ ارۋلاۋ 洗净尸体,以敬仰的心情埋葬 ▲ اق استىق 细粮 ▲ اق اۋىز 粉口 ▲ اق اۋىز بولىۋ 一无所获 ▲ اق باقاي 白蹄毛;浅踏雪(马)▲ اق قوي 大肥羊 ▲ اق بالىق [动]鳗,鳗白,鳝 ▲ اق بالشىق [土]石灰,白灰 ▲ اق باس ①（指动物）长头白毛,白头 ②（指植物）冠（尖）长白须③（指人）白发的头 ▲ اق باس قۇماي [动]白鹫 ▲ اق باس اق باس جۇسان [植] 白头蛐 ▲ اق باس قىرعي [动] 白头鹞 ▲ اق باس سارى تورعاي [动] 白头黄雀 ▲ اق باس تورعاي [动]白头鸭 ▲ اق باس تىرنا 白头鹤 ▲ اق باتا 良好的祝愿,衷心的祝福 ▲ اق باۋىر بۇركىت [动]雕蛇 ▲ اق باۋىر تارى 小粒黍子 ▲ اق بەزەر دە كوك بەزەر 否认,否认不承认;百般推却,推脱 ▲ اق بەيىل 善心,心底良 ▲ اق بيكەش 去壳黍子 ▲ اق بوز 白青毛 ▲ اق بوز ات 白青毛马 ▲ اق بوران 暴风雪,风雪交加 ▲ اق بوكەن [动]高鼻羚 ▲ اق بولمە' اق بوپىرقتى ▲ 浅灰色的 ▲ اق بۇرىل 羊 ▲ اق بولت 白云 ▲ اق 'بوپىر 病故,病死 ▲ اق گاۋلەن 白高 ▲ اق سۇڭگۇر ۇيرەك 斑背潜鸭 ▲ اق گۆارديا 白卫军 ▲ اق دەگەنى 粱 ▲ اق دەگەنى قارا دەگەنى قارعىس العىس، 一呼百诺,一言堂 ▲ اق مىزۇ اق ەگىس 小麦(大麦、燕麦)田 ▲ اق ەرمەن [植]白蒿, ▲ اق ەرىن 口角伤痕,口角炎 ▲ اق ەتەك 萎▲ اق ەرىن (马)白唇 ▲ اق ەتەك 廉洁正直,诚实 ▲ اق ەتىنە اشىپ تاياق 'تيىۋ 受冤枉 ▲ اق جاعال （多指山羊）面颊白色条状,花脸 ▲ اق جايما [土]（用白布做的）床上用品 ▲ اق جال 白花花的 ▲ اق جال تولقىن 白花花的 浪涛 ▲ اق جاملىۋ 白雪覆盖（大地）▲ اق جاڭبىر 毛毛细雨,牛毛细雨 ▲ اق جاپالاق 白 ▲ اق جارقىن 和蔼的;光明磊落的;大方的 ▲ اق جاۋلىق 女人,妻子,妇人 ▲ اق جاۋىن 毛毛细雨,蒙蒙细雨,牛毛细雨 ▲ اق جەلەك 开朗的,直爽的 ▲ اق جەم 喂猪禽的（水泡肉 ▲ اق جەم بولىۋ ①泡得无血色②白费,徒劳无 ▲ اق جەر 空处（纸张的）,空处白②空地, ▲ اق جەردە قالىۋ ①未开垦的地,熟①荒一无 ▲ اق جولتاي 所得,全部落空 吉利的,吉兆、▲ اق جورعا [口]白酒 ▲ اق جۇسان 祥茵 ▲ اق جۇلىق بولىۋ （指鞋）变旧,破旧 ▲ 陈蒿 ▲ اق جۇسپ، ارۋلاپ قويىۋ 洗净尸体,以敬仰的心 情埋葬 ▲ اق جۇپار [植]山梅花 ▲ اق جۇزگىن [植]沙杨枣 ▲ اق 'جۇزدى 白脸的脸, ▲ اق جۇرەك ①忠诚的,赤诚的 ②[口]白净 ▲ اق جىنىستىلار 积极分子,激进分子 ▲ اق يەزەن [植]白蒿 ▲ اق كەكىل 人种 ▲ اق كەكىلىك 雪乌 ▲ اق كەكىرە (马)白 ▲ اق كەندىر [植]紫菀 ▲ اق كەندىر [植]萱麻,苦麻 ▲ اق كيىزگە وراۋ 把推举做 كيت [动]白鲸 ▲ اق كوبەلەك 皇帝的人用白毡抬起来 ▲ اق كوبەلەك 白蝴 ▲ اق كوز [动]将鱼（属）▲ اق كوز 蝶 ▲ اق كوبىك 白沫 ▲ اق سۇڭگۇر ۇيرەك 花脸鸭 ▲ اق كويلەك [土]心底善良 ▲ اق كوكقوتان 白 ▲ اق كوكشە 甜瓜品种之一 ▲ اق كوڭىل 苍鹭

اق كىرۋ ▲ اق كۆزەن 白鼬 ▲ 的善心,的良善
(ئتۆسۈ، شالۋ، ەنۋ) 发白长 ▲ اق قاباق تورعاي
理真 اقا زاۋال جوق ▲ 鹅 اق قاز ▲ 鸯眉白
اق قالعان ▲ 树桦白 اق قايىڭ ▲ 理真是远永
اق ▲ 下空 اق قالۋ ▲ 荒熟;白空,地空 جەر
白 اق قان اۋرۋى ▲ (属)雀云 قانات بوز تورعاي
اق قاڭباق ▲ 球血白 اق قان تۆيىرشىگى ▲ 病血
② 豚海[动] ① اق قاپتال ▲ 属竹石丝[植]
▲ 松白,属杉冷[植] اق قاراعاي ▲ 毛白痕伤
冰 اق قار، كوك مۇز ▲ 茅修[植] اق قاراعان
اق قاس ▲ 鹭白[动] اق قارقارا ▲ 地雪天
额前马) توبەل) اق قاسقا ▲ 眉白 [动] بۇلبۇل
▲ 狼白[动] اق قاسقىر ▲ 顶玉,心眉白(的上
▲ 的晰白 اق قۇبا ▲ 兔雪,兔白[动] اق قويان
اق قۇيرىق ▲ 鹰尾白[动] اق قۇيرىق قارشىعا
尾白[动] اق قۇيرىق قىرعي ▲ 鹬草[动] قۇس
头蛇的室入在倒奶酸或子奶把 اق قۇيۋ ▲ 鹞
▲ 茶花 اق قۇيرىق شاي ▲ 去出着活其让上
(اق قۇيرىق) اق قۇلاق ▲ 雪风暴 اق قۇيىن
▲ 桶木 اق قۇلاق شەلەك ▲ 币货值面大[口]
白[动] اق قۇمىرسقا ▲ 壶茶小瓷陶 اق قۇمان
▲ 鹰尾白[动] اق قۇت ▲ 乌雪 اق قۇر ▲ 蚁
(كۇمىس اق قىرعاۋىل ▲ 鹭白[动] اق قۇتان
白[植] اق قىشى ▲ 雉白,鹇白 (قىرعاۋىل
[动] اق لاق لايلەك ▲ 酪乳的油黄拌 اق لاق ▲ 芥
▲ 畜牲的得获段手当正靠 اق مال ▲ 鹳白
اق مارال ▲ 瘩疙奶酸(的后碎磨经) اق مالتا
白汉 اق مارمار ▲ 属鳟[动] اق مارقا ▲ 鹿母
اق موينار ▲ 萄葡白核无 اق مەيىز ▲ 玉
色 白 اق ئناسىل ▲ 雉颈环 [动] قىرعاۋىل
▲ 心真,意实心真 اق نيەت ▲ 人种白,种人
اق ▲ 房毡的敞宽②国汗毡白 ① اق وردا
沙 اق پاتشا ▲ 草白[植] اق وت ▲ 俄白 ورىس
杏白 اق ورىك ▲ 诗的韵押无 اق ولەڭ ▲ 皇
收 اق سابان ▲ 病苗鹿马 اق ساباقتانۋ دەرتى ▲
发鬓 اق ساماي ▲ 皂肥 اق سابىن ▲ 节季割
色黄浅 اق سارى ▲ 宫白 اق ساراي ▲ 白苍
اق ▲ 勤不体四,生书面白 اق ساۋساق ▲
盐, 树叶无 اق سەكسەۋىل ▲甲盔优质 ساۋىت
剑宝 اق سەمسەر ▲ 茅白 اق سەلەۋ ▲ 木肤

▲ اق سيراق بولۋ 死饿畜牲,灾遭 ▲ اق
▲ 蓬碱[植] اق سورا ▲ 黄枯(草指) سيراقتانۋ
开的奶掺 اق سۋ ▲ 汤肉的奶酸掺 اق سورپا
اق سۇڭقار ▲ 木干,草干 اق سوڭكە ▲ 水
اق سۇر ▲ 布市白 اق سۇپ ▲ 隼矛,隼白[动]
骨腿羊将年青女男间夜 اق سۇيەك ▲ 色白灰
灾冬遭 اق سۇيەك بولدى ▲ 名戏游的找寻出掷
اق سۇتتەنۋ ▲ 乳母 اق ئسۇت ▲ 亡死量大畜牲
اق ئسۇتىن اقتاۋ ▲ 浆灌(等麦燕,麦大,麦小)
اق ئسۇتىن كوككە ساۋۋ ▲ 养培的亲母负辜不
اق تالقان ▲ 柳白[植] اق تال ▲ 咒诅,骂咒
▲子条白,票发白空 اق تالون ▲ 面炒的细较
流很族克萨哈 ② 品制奶,品食奶 ① اق تاماق
白 اق تاناۋ ▲(子脖的丽 美为意)名曲歌的行
اق ▲ 风殿白,病斑白 اق تاڭداق ▲ (马)鼻
癣白, اق تەمرەتكى ▲ 石灰石,灰石[口] تاس
اق تەررورلىق ▲ 杨白银[植] اق تەرەك ▲ 癣钱
اق تون ▲ 鼬白[动] اق تيىن ▲ 怖恐色白
(تەڭگە بالىق) اق تۇشا ▲ 壳麦,皮麦[口]
اق ▲ 鹰鹞[动] اق تۇيعىن ▲ 鱼燕[动]
اق ▲ 桑 اق توت ▲ 鹿唇白[动] تۇمسىق بۇعى
富得变活生 (اقتارىلۋ) جارىلۋ قارنى تۇيەنىڭ
疙奶酸 اق تۇيمەش ▲ 来起阔子日,(有富)足
[动] اق تۇلكى ▲ 球血白 اق تۇيىرشىك ▲ 瘩
اق ئتۇسۋ ▲ 夜白 اق ئتۇن ▲ 狐北、狐银、狐白
交雪风 اق تۇتەك ▲ 翳 白长睛眼,障内白得
甲指 اق تىرناق ▲ 鹤白[动] اق تىرنا ▲ 加
白 اق تىشقاق ▲ 书皮白 اق تىستى كىتاپ ▲
▲ 鼬雪扫[动] اق تىشقان ▲ 病菌杆肠大,痢
(اق تىلەۋ) اق تىلەك ▲ 刺白[植] اق تىكەن
钨白 اق ۋولفروم ▲ 愿祝的好良,福祝的心忠
اق ▲ 清蛋 ② 好胶,乳胶 ① اق ۋىز ▲ 矿
▲ 病粉白 اق ۇنتاق كەسەلى ▲ 毛绒色白 ۇلپا
اق ▲ 柳曲水[植] اق ۇيەڭكى ▲ 宫白 اق ئۇي
平和的受接所者输方双对敌[旧] ئۇيلى امانات
اق ۇرپەكتەنۋ ▲ 儿小口黄 اق ۇرپەك ▲ 件条
▲ 奶产再不,竭枯子奶 اق ۇرپىلەنۋ ▲ 毛绒长
▲ 情世得懂,非是辩分 اق ۇستىنەن قارا تانۋ
اق ▲ 票支白空 اق چەك ▲ 磷白 اق فوسفور
,子胡) اق شالۋ ▲ 茶奶 اق شاي ▲ 鸥大 شاعالا

毡指）اق شاڭقان ▲ 发白长，白花得变（发头
毛羽如 اق شارىي بۇلت ▲ 的白雪，的白洁（房
▲（马）白凹系，毛白距 اق شاشا ▲ 云之
اق شاشمەن ▲ 份身的人老发白以 اق شەگىر
白［动］اق شورتان ▲的色白灰（色毛的鹰指）
白灰 اق شۇلان ▲ 汗油色白 اق شۇاش ▲ 鲢
，席围的制编草芨芨用 اق ئشي ▲ 的白略，的
▲ 药芍，芍白［植］اق شۇعىنىق ▲ 子席芨芨
［植］اق شىلىك ▲ 母云白［矿］اق شىرمتال
等卜罗胡，类豆）اق شىرىك ▲ 树生矮，丛柳
كوك، ئيت كىرىپ، اق ئۆزىنان ▲ 病烂腐（的
出不吐里嘴狗，话的 四 不三不说 ئيت شىعۇ
喝的吃，有富活生 اق ماي اغۇ اق ئۆزىنان ▲ 牙象
。有都的

اق I 〈名〉[阿] 真理，实确，确的 ▲ اق بۇيرۇق-
تى ئولىم 老死，病死，死常正 亡 ▲ اسىگا
意诚【谚】. تويعىز باساڭ دا، اق نيەتكە تويعىز
. اقتىڭ وتىن اقماق سوندۇرمەيدى ▲ 宴酒过胜
。火之理真灭难才蠢【谚】

اق Ⅱ〈名〉奶，乳，奶食品：ئشۇ اق 吃奶食 ▲
اق بولۇ (指牛羊)奶枯竭 ▲ اق شىققاندا 奶食
充裕时(指春季) ▲ اق بىرىمشىك 奶酪。

اق Ⅳ〈名〉眼白白内障，白翳 ▲اق كوز 无知
的，愚蠢的▲ اق ئتۈسۇ 患白内障 ▲ كوزىنىڭ
اعى مەن قاراسىنداي (قاراشىعىنداي) 如同眼
珠子 ▲ كوزىگە اق ئتۈسسىن！[咒] 变瞎，成
瞎子。

اق V 〈语气〉与体词和带有向格，位格，从
格的助格，与副动词结合，表示限制和
加强语气：سەن-اق 就是你/ وكىنىش-اق 真遗
憾 / دۆرىس-اق 很对/ ساعان-اق ايتايىن. 我只
告诉你。/ بولىمدە-اق شىعار . 很可能就在办
公室里 / سەنەن-اق سۇرايىن. 我就问问你。/
قولىمەن-اق 就用手 / كەلە-اق 一来就……/
بارا-اق 一去就…/ كەتىپ-اق قالدى 实在不留
住，走了/ بارماي-اق قوي. 算了，你不要去了。

اق- Ⅵ〈动〉①流，淌：سۋ اغۇ 流水/ جاس اغۇ
流眼泪/ قاتتى اغۇ 奔流/ قان اغۇ 淌（流，出）血
②流动，移动：جۇلدىز اغۇ 流星/ اعىپ كەلگەن-
دەر 流民 ③［转］奔驰，驰疾，飞奔：ماشينا

اعىپ بارادى. 汽车在奔驰。▲ اغۇ جىلدامدىعى
[物] 流速 ▲ اغۇ شاماسى [物] 流量 ▲ اعىپ
تۇر. 流利：ول حانزۇشاعا اعىپ تۇر. 他汉语讲
得非常流利。▲ اقىان جۇلدىز 流星▲ ئۆزىنان
ماي اغۇ 生活富有▲ اياقتاعى سۇعا اعىپ ئولۇ
冤枉，背黑锅 ▲ جۇلدىزداي اغۇ 飞奔，奔驰，飞
速前进▲ كوز جاسى كول بوپ اغۇ 泪流成河
▲ كوزىنەن جاس اقىانشا كۇلۇ 笑得前仰后合 ▲
كوزىنەن قاندى جاس اغۇ 血泪满面 ▲ قان سۇداي
اقتى 血流成河 ▲ قۇيىنداي (قۇيىنشا) اغۇ 奔跑，
奔走，飞快前进 ▲ قۇلاعىنان اعىپ كەتۇ 忘性
大，健忘▲ وقتاي اغۇ 飞速，速疾 ▲ سىلەكەيى
اعۇ ①流涎 ②馋，馋眼，动心 ▲ سىلەكەيى اغۇ
اۋرۇۋى 流涎症 ▲ ئسوزى اغۇ 听得进去，听从
▲ تالاي سۇلاراغۇ 变化多 ▲ ئشايىراغۇ اۋرۇۋى
[植] 流胶病 ▲ ئسۇ اغۇ 顺利，一帆风顺。

اقا I 〈名〉杈子。

اقا Ⅱ 〈名〉[方]哥哥，兄长。

اقابا 〈名〉积水，残留水。

اقاي: اقاي جوق، توقاي جوق 不明不白，不
管三七二十一。

اقالاقشى 〈名〉[旧]商队头人。

اقال-تەكە 〈名〉吐克曼良种马，阿哈马。

اقان: اقان اۋ 捕红鱼网，大眼鱼网。

اقاۋ 〈名〉①毛病，缺陷，缺点，缺损，瑕疵：
ونىڭ سوزىندە ەشقانداي اقاۋ جوق. 他的话里没
有什么毛病。/ اقاۋى بار بۇيىمدار 有缺损的物
品 ②裂纹，裂痕：اقاۋى بار شىنى 有裂纹的碗
▲ اقاۋ ئتۈسۇ 出现毛病，开裂，出现裂痕 ▲
الاعاسار ادامنان اقاۋ شىقپاي قويمايدى.【谚】
轻率的人不会不出娄子。

اقاۋلان- 〈动〉出现毛病，出现裂纹，出现裂痕，
缺损。

اقاۋلاندىر- اقاۋلان- 的使动态。

اقاۋلانۇ اقاۋلان- 的不定式。

اقاۋلى 〈形〉①有毛病的，有缺陷的，有缺点
的，有缺损的②有裂纹的，有裂痕的。

اقاۋسىز 〈形〉①没有毛病的，没有缺点的，没
有缺损的②尽善尽美的，没有裂纹的，没有裂
痕的。

اقاۋسىزدان- 〈动〉不出现毛病，不出现裂纹，不出现裂痕，完整无损。

اقاۋسىزدانىۋ اقاۋسىزدان- 的不定式。

اقاۋسىزدىق ① اقاۋسىز 的抽象名词 ② 完整，完美，无缺损。

اقباپپاق 〈名〉牛之一种病毒。

اقباقاي 〈名〉系白马，浅踏雪马，环节白马。

اقبالىق 〈名〉[动]小白鲑。

اقبار 见 اقپار.

اقباس I 〈名〉[植]刺草。

اقباس II 〈名〉马蹄炎，马漏蹄。

اقباسقىن 〈名〉[土]低去风。

اقباتاۋىق 〈名〉[植] 旋复花（属）。

اقباۋىر 〈名〉[动]沙鸡。

اقبەرەن〈名〉①盔甲②长筒火枪。

اقبيكەش〈名〉去壳黍子。

اقبوزات〈名〉[天]白马座。

اقگۇل〈名〉茉莉花。

اقدابى 〈名〉大布，白大布，粗白布。

اقجەلەك 〈名〉[植]欧芹。

اقجولتاي 〈形〉吉祥的，吉利的。

اقجۇرەك 〈名〉[植]贝母。

اقزون 〈名〉白市布。

اقي- 〈动〉眼珠凸出，瞪眼，瞠目 ▲ اقي كوز 斜眼；凸眼。

اقيقات 〈名〉[阿]①真情，实情，真相，真实，事实：اقيقاتىن ايتۋ 讲真相 ② 真理，正义：اقيقات ىزدەۋ 寻找真理 / اقيقاتتى جاقتاۋ 维护正义 ③对，正确：سەنىكى اقيقات. 你的对。④实在，确乎，当真：ونىڭ بىلمەيتىنى اقيقات. 他实在不知道。▲ ابسوليۋتتىك اقيقات 绝对真理 ▲ ابستراكتىلىق اقيقات 抽象真理 ▲ وبيەكتيۋتىك اقيقات 客观真理 ▲ وتنوسيتەلدىك اقيقات 相对真理。

اقيقاتتا- 〈动〉证实，澄清事实，论证：ماسەلەنى اقيقاتتاماي تۇرىپ قورىتىندى شىعارۋعا بولمايدى. 问题没有被证实之前不能下结论。

اقيقاتتاي 〈形〉如象真理的，象真实的一样的。

اقيقاتتات- اقيقاتتا- 的使动态。

اقيقاتتاۋ اقيقاتتا- 的不定式。

اقيقاتتىق 〈名〉①真理性，真实性，实在性 ②真实的，实在的，确却的。

اقيقاتشىل 〈形〉坚持真理的，主持正义的。

اقيقاتشىلدىق ① اقيقاتشىل 的抽象名词 ② 坚持真理，主持正义，主持公道。

اقيلان- 〈动〉睁大眼睛，瞪大眼睛。

اقيلانۋ اقيلان- 的不定式。

اقيرەت 〈名〉[阿]后世，来世，阴间，阴司。

اقيرەتتىك 〈形〉阴间的；永生的，永远的，终身的：اقيرەتتىك دوس 永生永世之友。

اقيت- اقي- 的使动态。

اقيىق 〈名〉[动]白肩雕。

اقكوز 〈名〉[动]鳟。

اقكىس 〈名〉[动]扫雪鼬，白鼬。

اققايران 〈名〉[动]海鲦。

اققايىك 〈名〉[植]独行菜属。

اققالا 〈名〉① 雪墙 ② 雪人。

اققالاق 〈名〉[动] 银鼠，雪鼬。

اققاپتال 〈名〉① [动] 海豚 ② [转] 老练的，老奸巨猾的。

اق-قارا 〈名〉黑白，是与非，正确与错误 ▲ اق-قارانى تانۋ 分清是非，懂得世情。

اققاتپا 〈名〉皱胃虫。

اققيا 〈名〉[动]银鼠，雪鼬。

اققوتان 见 اققۋتان.

اققۋ I 〈名〉[动]天鹅，白天鹅，鹄。

اققۋ II 〈名〉[天]天鹅座。

اققۋداي 〈形〉象天鹅一样的，美如天鹅。

اققۋلى 〈形〉有天鹅的，白天鹅多的：اققۋلى كول 天鹅多的湖泊。

اققۋبا 〈形〉①(指毛色)棕黄色的 ② 白净的，白嫩的。

اققۋباشا 〈形〉(指面目)白净的，洁白的，白嫩的：اققۋباشا دوڭگەلەك بەت 白净的圆脸。

اققۋلا I 〈形〉(指马的毛色)栗色，淡黄色。

اققۋلا II 〈副〉①白白地，徒劳地，无代价地，毫无结果地：اققۋلا كەتۋ 白费②无缘无故地，毫无根据地：ادامدى اققۋلا كۇيدىرۋ 无故害人 ③ 特意地，特地，专门：اققۋلا بەرۋ 特意送给。

اقفۇلاق I 〈名〉[动]银鼠，雪鼬。

اقفۇلاق II 〈名〉耳疥(羊的一种病)。

اقفۇس〈名〉硝土。

اقفۇتان〈名〉[动]鹭，鸶，白鹭。

اقماعامبەت〈名〉[俗]酒，白酒。

اقمامىق〈名〉[植]碱茅。

اقمۇرت〈名〉[土]膛底。

اقنابات〈名〉白甜瓜，白皮脆（甜瓜品种之一）。

اقنار〈名〉[植]白屈菜。

اقناۋات〈名〉肉黄大甜瓜(甜瓜品种之一)。

اقپا I 〈名〉[土] ① 带尖的木棍 ② 溜雪棍 ③ 拖网 ▲ اقپا ۋ 拖网。

اقپا II 〈形〉① 流动的，移动的 ②[转](短距离内)跑得快的，神速的 ③[转]流利的，有口才的，口若悬河的 ▲ اقپا جۇلدىز 流星 ▲ اقپا قۇلاق 忘性大的，健忘的，粗心大意的 ▲ اقپا قۇلاققا ايتساڭ اعىپ كەتەر، قۇيما قۇلاققا ايتساڭ قۇيىپ الار. 【谚】和忘性大的人讲话付之东流，跟记性好的人讲话注入脑海。

اقپالى〈形〉流动的，移动的：اقپالى سۋ 自流水 / اقپالى قۇدىق 自流井。

اقپان〈名〉[旧]二月 ▲ كۇن قاقتاردا قارعا ادىم، اقپاندا ات ادىم ۆزارادى. 【谚】腊月天短得像乌鸦的碎步，二月天长得犹如骏马的大步。

اقپاندات-〈动〉在二月……顶风冒雪，顶着风雪交加的天气：قىستاعى اقپانداتقان كۇندەر ەسىنە كەلدى. (他)想起来了冬季顶风冒雪的日子。

اقپانداتۋ اقپاندات- 的不定式。

اقپان-توقپان〈名〉(在二月的)大寒。

اقپار I 〈名〉① 情报，消息，报告：جاقىنداعى اقپارعا قاراعاندا 根据最近的情报来看 ② 借 سۋ جوق دەگەندى اقپار ەتىپ وتىر 把没有水当作借口。

اقپار II 〈名〉[土]大碗。

اقپار III 〈形〉[方]快马。

اقپارلا-〈动〉送情报，传递消息，报告：بالا تاسۋشى تاماق جايدى وسى كۇنى كەلەسى قويدى. 第二天送饭的孩子报告了此事。

اقپارلاۋ اقپارلا- 的不定式。

اقپارشى〈名〉情报员，报告消息的人，报告人。

اقپەرەن〈名〉镀银的步枪。

اقسا-〈动〉① 一瘸一拐地走，跛行：اقساپ جۇرۋ 一瘸一瘸地走 / سيىر اقساپ قالدى 牛瘸了。②[转]受影响，耽误，迟推，迟延：سەن كەلمەي قىزمەت اقساپ قالدى. 因为你没有来工作受了影响。

اسقاق〈形〉① 瘸的，瘸腿的，跛的：اياعى اقساق، كوزى سوقىر 腿瘸眼瞎 ② 瘸子，跛子：اقساق ٴيتتىڭ كوڭىلى ٴار جاقتا. 【谚】瘸腿的狗想的多(想入非非)。▲ اقساق مالدىڭ اقىرىنا باق. 【谚】腿瘸的牲畜会痊愈。▲ اقساق قوي تۇستەن كەيىن ماڭىرايدى. 【谚】贼去关门；雨后送伞。

اقساقال〈名〉① 族长，头人 ② 长者，老人，老人家(指男性)。

اقساقالدى〈形〉年长的，年事已高的；有族长的。

اقساقالدىق〈名〉长者身分，老人之地位。

اقساقتا-〈动〉一瘸一拐地走，走路一跛一跛：اناعان نە بولعان، بۇگىن اقساقتاپ قالىپتى عوي! 他今天怎么腿瘸了？

اقساقتات- اقساقتا- 的使动态。

اقساقتاۋ اقساقتا- 的不定式。

اقساق-توقساق〈形〉缺胳膊少腿的，四肢不全的。

اقساقتىق ① اقساق 的抽象名词 ② 瘸，跛行，瘸腿的毛病 ② 缺点，毛病，不足。

اقساك〈名〉白布。

اقساڭ-اقساڭ: اقساڭ - اقساڭ ەتۋ (باسۋ) — 一瘸一瘸地走：اقساڭ-اقساڭ ەتەسىڭ، اياعىڭ اقساق پا ەدى؟ 你一瘸一瘸地走，是腿瘸了吗？

اقساڭدا-〈动〉一瘸一瘸地走，跛行。

اقساڭداس- اقساڭدا- 的交互态。

اقساڭدات- اقساڭدا- 的使动态。

اقساڭداۋ اقساڭدا- 的不定式。

；尽力疲精，惫疲，劳疲〈副〉 **اقساپ-توقساپ**
。拐一瘸一
白的杀宰而愿祝的好为良为 〈名〉 **اقسارباس**
。羊顶
。鹰通普，鹰头白[动] 〈名〉 **اقسارى**
。迟推，误耽②态动使的 -اقسا ① **اقسات-**
。式定不的-اقسا **اقساۋ**
：出露 （头骨，牙）〈动〉 **اقسي-**اقسيعان تسته‌ر
牙的出露 / پشاق كه‌سپ كه‌تكه‌ن جه‌ردىڭ
方地的拉子刀 .تۇر سۇيه‌گى اقسيىپ كورىنىپ
。面外在露头骨的
。枯干，黄枯（木草指）〈动〉 **اقسيراقتان-**
。式定不的 اقسيراقتان **اقسيراقتانۋ**
：齿露，牙龇②态动使的 -اقسي ① **اقسيت-**
。笑地嘴咧牙龇 كۇلۋ ٴتىسىن اقسيتىپ
。式定不的 -اقسي **اقسيۋ**
。水开的奶掺〈名〉 **اقسۋ**
。布市白〈名〉 I **اقسۇپ**
族贵 توبى اقسۇيه‌كته‌ر ：族贵〈名〉 I **اقسۇيه‌ك**
层阶 / جۇمىسشىدان شىققان اقسۇيه‌ك 。族贵人工
将年青女男族哈指）戏骨掷〈名〉 II **اقسۇيه‌ك**
（名戏游的找寻去出掷骨腿羊
。派气族贵，位地族贵〈名〉 **اقسۇيه‌كتىك**
利族贵护拥，的族贵持支 〈形〉 **اقسۇيه‌كشىل**
。的益
الماي اقسىنىپ ٴوتىن ：白色颜嫌〈动〉 **اقسىن-**
قويدى. 。要有没就白色颜嫌
。式定不的 -اقسىن **اقسىنۋ**
اق كوپتەن بەرى ： 食奶馋，奶馋〈动〉 **اقسىرا-**
شىپەي اقسىراپ قالۋ 。奶馋而奶喝不久
。态互交的 -اقسىرا **اقسىراس-**
。态动使的 -اقسىرا **اقسىرات-**
。式定不的 -اقسىرا **اقسىراۋ**
。马公的过割阉〈名〉 I **اقتا**
كۇرىش ：（物谷指） 壳去，皮去 ① 〈动〉 **اقتا-**
اقتاۋ 米春 / اقتاماعان تارى 子黍的皮去有没
，护辩 ③ 子房刷粉 اقتاۋ ٴۇي ：刷粉，白刷 ②
辩己自为 ٴوزىن ٴوزى اقتاۋ ：保作，白辩，解辩
قىلمىسىن ：脱开，雪照，反平，刷洗[转] ④解
اقتادى 责罪脱开 ⑤ 逛闲： سەن بوس ٴجۇرسىڭ

了过逛都你带一这؟ اقتاپ بولعان شىعارسىڭ
ٴۇمىت- ：پارتيانىڭ 报回，答报；负辜不 ⑥? 吧
تىن اقتاۋ 不辜负党的期望 / انانىڭ اق ٴسۇتىن
，行履，守遵⑦(恩之) 育养的亲母答报 اقتاۋ
行履 ۋادەنى اقتاۋ / 用信守 سەنىمدى اقتاۋ ：现实
言诺 ▲ ەل ٴۇمىتىن ەر اقتار، ەر اتاعىن ەل
民人，望希的民人负辜会不雄英【谚】 .ساقتار
。声名的雄英护维会定
。马蹄白〈名〉 I **اقتابان**
，的所失离流 **شۇبىرىندى** **اقتابان** ：II **اقتابان**
遍鸿哀 بولۋ اقتابان شۇبىرىندى ：的离流沛颠
。野
。棚窝形字人[土]〈名〉 **اقتاعىر**
。役差[旧]〈名〉 I **اقتاياق**
。员理管利水〈名〉 II **اقتاياق**
昭到得，反平到得②态动被的 -اقتا① **اقتال-**
。雪
。式定不的-اقتال **اقتالۋ**
。花梅山[植]〈名〉 **اقتاماقگۇل**
脸 ٴتۇسۇ اقتاڭداق بەتكە ：癣①〈名〉 **اقتاڭداق**
的上肤皮 اقتاڭداعى تەرىنىڭ ：斑白②癣 长上
اقتاڭداق بەرىپ بەلگى تاڭ ：晓拂，晓破③斑白
。时明黎将即天كوتەرىلە باستاعاندا
白患，斑白现出，癣长 ① 〈动〉 **اقتاڭداقتان-**
。晓拂，晓破（色天） ②病斑
。式定不的-اقتاڭداقتان **اقتاڭداقتانۋ**
。（马） 的色白腿大〈形〉 **اقتاڭكەر**
.اقتاڭداق 见 **اقتاڭلاق**
：阅查，找查，查搜，寻翻，找翻①〈动〉 **اقتار-**
找有没也找翻么怎 قانشا اقتارسا دا تابا المادى
： 洒 ，掉 倒 ② 书图阅查 اقتارۋ كىتاپ / 着
③ 。了酒倒奶酸把他 .ايراندى اقتارىپ الدى
：出托盘和，诉倾，吐倾〔转〕 كوڭىلىندە گىسىن
：探勘，查勘〔转〕④情衷诉倾 اقتارۋ جەر استى
▲ 源 资 下 地 查 勘 اقتارۋ بايلىقتارىن
。肠衷诉倾 اقتارۋ شەك-قارنىن
，找地去复来翻，翻地住不〈动〉 **اقتارعىشتا-**
。柜倒箱翻
。式定不的 -اقتارعىشتا **اقتارعىشتاۋ**
翻，找查地复翻，翻地住不 ①〈动〉 **اقتارمالا-**

箱倒柜②（宰杀牲畜时）取出内脏。

اقتارمالات- اقتارمالا- 的使动态。

اقتارمالاۋ اقتارمالا- 的不定式。

اقتارت- اقتار- 的使动态。

اقتارتقىز- اقتارت- 的使动态。

اقتارۋ اقتار- 的不定式。

اقتارىل- ① اقتار- 的被动态②倾吐，倾诉，畅谈： اقتارىلا اڭگىمەلەسۋ 纵谈③倒掉，洒一地： ٴسۇت اقتارىلىپ قالدى. 奶子洒了一地。

اقتارىلۋ اقتارىل- 的不定式。

اقتارىس- اقتار- 的交互态。

اقتارىستىر- ① اقتارىس- 的交互态 ② 翻复查找，翻箱倒柜。

اقتاس I 〈名〉[口]小白扣。

اقتاس- II اقتا- 的交互态。

اقتات- I اقتا- 的使动态。

اقتات - II 〈动〉阉割。

اقتاۋ اقتا- II 的不定式。

اقتاۋ II 〈形〉比较白的，略微白色的。

اقتاۋشى 〈名〉①加工谷物使其脱壳（皮）的人②粉刷工人③辩护人，律师④〔转〕辩护士⑤报答者，回报人。

اقتۇمسىق: اقتۇمسىق قارعا 〔动〕灰嘴鸦，白嘴乌鸦。

اقتۇنجىر 〈名〉〔动〕燕子的一种。

اقتى: اقتى قوي 羊儿遍野 ▲ الالى جىلقى، اقتى قوي 羊马成群，羊儿遍野，马儿满坡。

اقتىعىندا 〈副〉最后，最终，末了。

اقتىق I 〈名〉①对死者家属的资助②留在显灵之处的布（多为白色）。

اقتىق II 〈名〉白布。

اقتىق III ① اق 的抽象名词②白色，白颜色的深度③洁白，清白，正直，无罪，无辜。

اقتىق IV 〈形〉最后的，最终的，临终的： اقتىق دەم 最后一息/ اقتىق رەت 最后一次/ اقتىق ٴسوز 临终遗言。

اقتىلى-قارالى 〈形〉（指牲畜）各种颜色的，有黑有白颜色的。

اقتىران 〈名〉[动]小白鱼。

اقشا〈名〉货币，钱，钞票；金融： قاعاز اقشا 纸币/ كۇمىس اقشا 银币/ اقشا جۇمساۋ 花钱/ اقشا بولسا ··· 有钞票的话……/ اقشا بازازى 金融市场 ▲ اقشا اينالىسى [经]货币流通 ▲ اقشانىڭ قۇنسىزدانۋى[经]通货膨胀，钱贬值 ▲ اقشا تيىنان، جىلقى قۇلىنان قۇرالادى. 【谚】积沙成塔（积少成多）。▲ ٴجۇز سوم اقشاڭ بولعانشا، ٴجۇز جولداسىڭ بولسىن. 【谚】与其有一百元钱，不如有一百个朋友。

اقشا II 〈形〉白，白皑皑的，洁白的： اقشا بەت 白脸蛋/ اقشا بۇلت 白云/ اقشا قار 初雪。

اقشايىر 〈名〉[植]鼠麦 燕燕草。

اقشالا- 〈动〉用钱，用货币，用钞票： اقشالاي تولەۋ 拿钱还（以现金偿还）/ اقشالاي الۋ 拿现金 ▲ اقشالاي ايىپ 罚金，罚款 ▲ اقشالاي سىيلىق 奖金。

اقشالان- 〈动〉得到钱，获得巨款，变得有钱；变富，发财，变得阔气。

اقشالاندىر- اقشالان- 的使动态。

اقشالانۋ اقشالان-的不定式。

اقشالات- اقشالا-的使动态。

اقشالاۋ اقشالا-的不定式。

اقشالى 〈形〉①有钱的，钱多的，趁钱的，富的： سەن دە اقشالى بولارسىڭ. 你也会有钱。/ اقشالى كەزدە 有钱的时候②花钱的： قالادا ٴبارى اقشالى 城市里什么都要花钱。▲ بازار اقشالىعا بازار، اقشاسىزعا نازار. 【谚】市场是为有钱的人开，供没有钱的人看。

اقشالىق 〈名〉[土]钱包，钱袋。

اقشام 〈名〉①黄昏，傍晚： اقشام بولعاندا (اقشام كەزى) 到黄昏时②〔宗〕伊斯兰教的昏礼： اقشام وقۋ 做昏礼 ▲ اقشام باتۋ (اقشام جامىراۋ) 天黑，夜幕降临 ▲ اقشام نامازى 昏礼 ▲ اقشام سوقىر 野盲，雀盲眼。

اقشامگۇل 〈名〉紫茉莉。

اقشاڭدا- 〈动〉瞠目而视，瞪着大眼睛看 ② [转]瞪大眼睛，勃然大怒，暴跳如雷。

اقشاڭدات- اقشاڭدا- 的使动态。

اقشاڭداۋ اقشاڭدا- 的不定式。

اقشاسىز 〈形〉①没有钱的；穷的： اقشاسىز جۇرگەندە 正没有钱的时候 ② 不要钱的，免

费：اقشاسز دۇنيه بارما؟ 有不要钱的东西吗？/ اقشاسز ھەمدەۋ 免费治疗。

اقشاسزدىق ① اقشاسز 的抽象名词 ② 没有钱，贫穷：اقشاسزدىقتان كەسىرى 因为没有钱的缘故。

اقشاتاي 〈名〉[植]黄芪(属)。

اقشاتىر 〈名〉[植]榆叶蚊子草。

اقشەلەك 〈名〉(多见于骆驼及狗，猫的一种病)炭疽 ▲ اقشەلەك كەلگىر (对骆驼的咒骂)该死的。

اقشەتەك 〈名〉〔植〕南芥菜。

اقشى I 〈名〉[旧]江湖医生。

اقشى- II 〈动〉瞪大眼睛，睁大眼睛，瞪目。

اقشىت- اقشى- 的使动态。

اقشىۋ اقشى- 的不定式。

اقشىس- اقشى- 的交互态。

اقشوم 〈名〉[旧]运粮驼队。

اقشومشى 〈名〉(驼队)运粮的人。

اقشۋاق 〈名〉[植]蒿属。

اقشۋلان 〈形〉灰白的，显得有点白色的，略白的。

اقشۋلانداۋ 〈形〉有点灰白的，有点淡白的。

اقشۋناق 〈名〉[植]花蔺目，兰花。

اقشىل 〈形〉稍白的，淡白的，微白的：ٴوڭى اقشىل 颜色稍白的 / اقشىل سارى 浅黄(淡黄，奶油色) / اقشىل كوك 天蓝色(蔚蓝色) ▲ اقشىل موڭكە [动]鲥，鲫鱼。

اقشىلدان- 〈动〉略显白，稍微发白，变得有些白花。

اقشىلداندىر- اقشىلدان- 的使动态。

اقشىلدانۋ اقشىلدان- 的不定式。

اقشىلداۋ 〈形〉稍白的，淡白的，微白的。

اقشىلدىق ① اقشىل 的抽象名词②稍白的程度，微白深度。

اقشىلت 〈形〉稍白的，微白的；灰白色的：اقشىلت جاماۋ 灰白色的补丁。

اقشىلتتاۋ 〈形〉白的，淡白的，微白的：ٴوڭى كەشەگىدەن اقشىلتتاۋ 脸色比昨天稍白。

اقى 〈名〉① 报酬，酬金，劳酬，工钱：ەڭبەككە قاراي اقى الۋ 按劳取酬 / اقى تولەۋ 付酬 / مەندە اقى جوق. 我不欠你的(你管不着我)。②〔转〕义务，责任：اكەلىك اقى 父亲的义务 ③ 债，债务：ولدە اقىڭ بارما؟ 人家是不是欠你的债。④ 贿赂：اقى بەرىپ اۋزىن باسۋ 行贿堵嘴 ▲ اقى ادال مال 靠正当劳动获得的牲畜(正当收入) ▲ اقىسى كەتۋ 被剥削，被榨取；输给，败给 ▲ اقىسىن جەۋ 剥削 ▲ قول اقى 宰杀牲畜时送给主刀的(礼物) ▲ نە اقىڭ بار 管你什么事 ▲ نەنىڭ اقىسى 为什么 ▲ تابان اقى، ماڭداي تەر 工钱，劳动报酬 ▲ اتتى اقىسىن جاياۋعا جىبەرمەس.【谚】骑马的人在步行者面前不会吃亏。

اقىق 〈名〉[波]玛瑙 ▲ اقىق تاس 蛋白石。

اقىقتا- 〈名〉镶玛瑙，用玛瑙装饰。

اقىقتاي 〈形〉象玛瑙一样的；好看的。

اقىقتال- اقىقتا- 的被动态。

اقىقتات- اقىقتا- 的使动态。

اقىقتاۋ اقىقتا- 的不定式。

اقىل 〈名〉[阿] ① 智慧，智力，才智，智能，理解力，理智：اقىلى تاياز 智慧短浅 / اقىلى كەم 智力差 / اقىل دا، دارمەن دە تاۋسىلۋ 智尽能索 / اقىلمەن ىستەۋ 做事动脑子 / اقىلى بار بالا 懂事的孩子 / اقىلمەن يلاندىرۋ 以理服人 ② 主意，点子，见解：مەنىڭ اقىلىم، يا دۇرىس، يا قاتە. 这是我的主意，也许对，也许不对。③ 灵性：جىلقى مەن ٴيتتىڭ دە اقىلى بار. 马和狗都有灵性。▲ اقىل ايتۋ (اقىل قوسۋ، اقىل بەرۋ، اقىل كورسەتۋ) 出主意，出谋，献计 ▲ اقىل الۋ 向人家学习 ▲ اقىلعا جەڭدىرۋ 要有理智，让理智占上风，克制 ▲ اقىلعا كەلۋ 劝讲道理，听从告 ▲ اقىلعا سالۋ 深思，琢磨，思索 ▲ اقىلعا سىيماۋ 不合理，不可思议，不能容忍 ▲ اقىلعا سيۋ 合适，妥当，合理 ▲ اقىل جەتۋ 理解，领悟 ▲ اقىل يەسى 懂事的，聪明的，有见识的 ▲ اقىل كوزىمەن قاراۋ 动脑思索 ▲ اقىل كورۋ 认为合理，觉得好主意 ▲ اقىل كىرۋ (اقىل قونۋ) 懂事，懂道理，能分清是非 ▲ اقىل قوسۋ ① 出主意，献计 ② 商量 ▲ اقىل قۇرۋ 商量，商讨，商议 ▲ اقىل سالۋ 商量，交换意见 ▲ اقىل سۇراۋ 请教，求教 ▲

اقىل توقتاتۋ 智力成熟,懂事 ▲ اقىل ٴتىس 智齿,智牙 ▲ اقىل ۇيرەتۋ 指点,指教,点拔 ▲ اقىلى كوزىندە 思想肤浅 ▲ اقىلى قىسقا 见识短 ▲ اقىلىنان اداسۋ (اقىلىنان الجاسۋ) 失去理智,神魂颠倒,变糊涂 ▲ اقىلى تولۋ 智力成熟,长大 ▲ اقىلدى شىپە 不要贪杯 ▲ اقىلى ٴوڭ 最好是 ▲ تابىلمايتىن اقىل (تاپتىرمايتىن اقىل) 最好的主意,理想的办法 ▲ اقىل جاستان، اسىل تاستان. 【谚】智慧出自青年,宝石出自山石中(后生可畏)。▲ اقىلى اسقان جاقسىنى السىم دەمە. 【谚】莫把智慧超群的人当外人。

اقىلا- 〈动〉给工钱,给报酬,付酬金。

اقىل-ايلا 〈名〉主意,办法;智谋,计策: اقى-ايلا كورسەتۋ 出谋划策/ اقىل-ايلا تاۋسىلۋ 智尽计穷。

اقىلاۋ اقىلا- 的不定式。

اقىلگوي 〈形〉〔贬〕① 爱出主意的,出谋划策的 ② 爱出主意的人,劝导者,谋士。

اقىلگويلى 见 اقىلگوي.

اقىلگويلىلىك اقىلگوي 的抽象名词。

اقىلگويسۋ اقىلگويسى- 的不定式。

اقىلگويسى- 〈动〉自作聪明,卖弄聪明,自以为高明: اقىلگويسىمەي باسقالاردان كىشىپەيىل-دىكپەن ۇيرەن. 你不要自作聪明,要虚心向别人学习。

اقىلگويسىن- اقىلگويسى- 的反身态。

اقىلگويسىت- اقىلگويسى- 的使动态。

اقىلداس Ⅰ〈名〉共议者,志同道合的人;同谋者。

اقىلداس- Ⅱ〈动〉商量,商议,协商,商磋;求教: قىزمەت جونىندە اقىلداسۋ 商量工作 ▲ اقىلداسىپ كەلۋ 上门求教 ▲ اقىلداساڭ شەشەرسىڭ، اقىلداسپاساڭ كەم كەسەرسىڭ. 【谚】商量着做迎刃而解,独断专行到处碰壁。

اقىلداسقىز- اقىلداس- Ⅱ 的使动态。

اقىلداستىر- اقىلداس- Ⅱ 的使动态。

اقىلداسۋ اقىلداس- Ⅱ 的不定式。

اقىلدى ①〈形〉有智慧的,聪明的,有头脑的,明智的,有理智的,精明的: اقىلدى ادام 哲人(聪明的人) / اقىلدى ٴسوز 明智的话 ② 有灵性的: اقىلدى ات 有灵性的马 ▲ اقىلدىنىڭ بەلگىسى بايىسا تاسىمايدى، دارەجەسىنەن اسىرمايدى. 【谚】贤者富而不骄奢淫逸。 ▲ اقىلدى ونقا قارايدى، اقىماق قازانعا قارايدى. 【谚】聪明的人注意火,蠢人只盯着锅。

اقىلدىلىق ① اقىلدى 的抽象名词 ② 明智,聪明,有头脑的言行。

اقىلدىسىن- 〈动〉自作聪明,卖弄聪明,自以为高明。

اقىلدىسىنۋ اقىلدىسىن- 的不定式。

اقىل-ەس 〈名〉神志,意识,觉悟;头脑;理智: اقىل-ەسىنەن ايىرىلعان جان سەكىلدى. (他)好象丧失理智的人。

اقىل-كەڭەس 〈名〉主意,点子,献策; 建议,劝告: اعالىق اقىل-كەڭەس ايتۋ 作为兄长出一点主意。

اقىل-وي 〈名〉智慧,聪明才智,头脑,智育 ▲ اقىل-وي ەڭبەگى 脑力劳动。

اقىل-ويلى 〈形〉聪明的, 有头脑的, 智力发达的;深思熟虑的。

اقىلپاز 见 اقىلگوي.

اقىلپازدىق ① اقىلپاز 的抽象名词 ②[哲]唯理论。

اقىل-پاراسات 〈名〉智力,智慧,才智,智能: جوعارى اقىل-پاراسات 高度的智慧 / ادامعا ٴتان اقىل-پاراسات 人所具有的智能。

اقىل-پاراساتتى 〈形〉有才智的,有才能的,有修养的,有自知之明的。

اقىل-پاراساتتىلىق اقىل-پاراساتتى 抽象名词。

اقىل-سانا 〈名〉智力,理解力,思想,头脑。

اقىل-سەزىم 〈名〉理智,头脑,觉悟,悟性。

اقىلسىز 〈形〉愚蠢的,笨的,不聪明的,没有头脑的,头脑不清的,糊涂的: اقىلسىز قىلىق 愚蠢的行为/ اقىلسىزعا ايتقان ٴسوز زايا 给蠢才讲道理白费力 ▲ اڭقاۋ ٴبورى قوي ۇركىتەدى، اقىلسىز ادام ەل ۇركىتەدى. 【谚】笨拙的狼惊跑羊群,愚蠢的人只会恐吓众人。

اقىلسىزدان- 〈动〉失去理智, 变糊涂, 变愚笨,变痴呆;发疯。

。态动使的 -اقىلسىزدان **اقىلسىزداندىر-**
。式定不的 -اقىلسىزدان **اقىلسىزدانۇ**
。词名象抽的 اقىلسىز **اقىلسىزدىق**
策划谋出，士谋，人的意主出 ①〈名〉 **اقىلشى**
。赞参，谋参，问顾 ② 人的
谋出 ，策献计献，事之问题 〈名〉 **اقىلشىلىق**
。策划
酬有，的劳酬有，的酬报有 ①〈形〉I **اقىلى**
的你欠他 .اقىلى ساعان ۋل ：的钱工有，的金
كىم اقىلىماسقۇج لۇب ：的任责有，的务义有 ②。钱
？任责的谁是事件这 ؟اقىلى
سەن اقىلى ：法办好，意主好〈名〉Ⅱ **اقىلى**
主好是这，趟一去个两们你 .بارىڭدار كەۋلىك.
。意
。穴墓（的体尸置中墓）〈名〉 **اقىم**
，的呆痴，的气傻里傻，的蠢愚 ①〈形〉 **اقىماق**
اقىماق ▲ 子呆，子傻，人蠢 ② 的脑头有没
اقىماق ▲ 当上骗受 ② 事蠢做人蠢当 ①بولۇ
تىنىشتىق اياقا باس اقىماق▲弄捉，弄愚 .تۇ
▲ 。为作所无碌忙日终人蠢 【谚】.بەرمەس
【谚】.اقىماقتىك اقىلى تۇستەن كەيىن كەلەدى
。（亮葛诸后事）明聪才后事人蠢
：事从率草；蠢愚得变，事蠢做〈动〉 **اقىماقتان-**
。话人说要，话傻说别 .اقىماقتانباي ادامشا سويلە
。态动使的 -اقىماقتان **اقىماقتاندىر-**
。式定不的 -اقىماقتان **اقىماقتانۇ**
傻，蠢愚②词名象抽的 اقىماق ① **اقىماقتىق**
。为行瓜
.اقىماقشىلىق 见 **اقىماقشىلدىق**
。为行瓜傻，傻呆，蠢愚〈名〉 **اقىماقشىلىق**
سۇرىپ ▲ 人诗间民，人诗，肯阿 〈名〉 **اقىن**
诗间民 حالىق اقىنى ▲ 人诗兴即 سالما اقىن
。人
② 才天之肯阿，能才的人诗 ①〈名〉 **اقىندىق**
才的人诗 قابىلەت اقىندىق ：的肯阿，的才人诗
。智
.-اقىنسىن 见 **اقىنسى-**
诗）的般一，（人诗）的才天无 〈形〉 **اقىنسىماق**
。的人诗当想（人
的人诗出摆，人诗是为以自 〈动〉 **اقىنسىن-**

。居自人诗以，人诗充冒，人诗成装，式架
。式定不的 -اقىنسىن **اقىنسىنۇ**
像，的样一人诗像，的似肯阿像 〈形〉 **اقىنشا**
。的样一人诗间民
。金酬，酬报，钱工 〈名〉 **اقى-پۇل**
免，的钱要不，的酬报有没 〈形〉 **اقى-پۇلسىز**
。的费
/ 槽马 اقىرى ات ：槽 [波] 〈名〉 I **اقىر**
。槽草料 اقىرى شوپ-جەم
结根归，究终，于终，终，末 ①〈副〉Ⅱ **اقىر**
底 ：جىلدىك اقىرى 终年 / ايدىك اقىرى底月 /
凡 ②。了跑于终他 .ول اقىرى قاشىپ كەتتى
正，是总，会总 ：سوز تىڭداشى، اقىر ۋناماسا
。愿不正凡，说我听 .بىرەۋدى بىرەۋ زورلامايدى
意的话谁也不会强迫谁。/ اقىر بىر كۇنى بەت
▲ 。的面见会天一有总们你 .كورىسەرسىڭدەر
▲ 于至甚，至甚（么什）连，（谁）连 اقىر اياعى
，后最 اقىر سوڭىندا ▲ 终最，后最 اقىر اياعىندا
اقىر ▲ 难灾 ② 日末 ① اقىر زامان ▲ 终总
اقىر ▲ 宁安得不使，难灾来带 زامان ورناتۇ
最（اقىرىندا）▲ اقىرىندا دەيىن 听耸言危 زاماندى تونىدىرۇ
▲ 难灾 ② 日末 ①اقىر زامان ▲ 后最到直（شەيىن）
会畜牲的腿瘸【谚】.اقساق مالدىك اقىرىندا باق
。（望希去失要不）愈痊
：بالاعا 责指声大，责斥声大 ①〈动〉Ⅲ **اقىر-**
② 。子孩责斥声大便随要不你 .بەتالدى اقىرما
咆 ③ 说着喊 اقىرىپ سويلەۋ ：嚷叫，叫大喊大
ايۋ / 哮咆在子狮 ارىستان اقىرۇ ：怒吼，哮
▲ 雷如跳暴 ايۋداي اقىرۇ ▲ 吼熊 اقىرۇ
。凛凛风威 ارىستانداي اقىرۇ
眼着瞪 اقىرايا قاراۋ ：目瞠，眼瞪〈动〉 **اقىراي-**
。看
。态动使的 -اقىراي **اقىرايت-**
。式定不的 -اقىراي **اقىرايۇ**
.اقىراڭدا 见 **اقىراقتا-**
。式定不的 -اقىراقتا **اقىراقتاۋ**
声，眼瞪子胡吹，骂叱，呵叱 〈动〉 **اقىراڭدا-**
吹要不你 .اقىراڭداماي جونىمەن سويلە：厉俱色
。讲慢慢话有，眼瞪子胡

اقىراحداس- اقىراحدا- 的交互态。

اقىراحدات- اقىراحدا- 的使动态。

اقىراحداۋ اقىراحدا- 的不定式。

اقىراپ 〈名〉[阿][旧] 十月。

اقىرعى 〈形〉最后的,最终的,末了的, 末尾的: اقىرعى جەڭىس 最后的胜利/ اقىرعى ٴبىر شەگە 最后的一个钉子/ اقىرعى نىسانا 最终的目标/ اقىرعى ناتيجە 最后的结果(结局)。

اقىرەت 〈名〉[阿]寿衣,尸衾,装裹,裹尸布: اقىرەتكە وراۋ 用寿衣装裹。

اقىرەت Ⅱ 见 اقيرەت.

اقىرەتتە- 〈动〉用裹尸布裹(尸)。

اقىرەتتەي 〈形〉① 象寿衣一样的,和裹尸布似的 ② 限难的,难熬的,受折磨的。

اقىرەتتەل- اقىرەتتە- 的被动态。

اقىرەتتەت- اقىرەتتە- 的使动态。

اقىرەتتەۋ اقىرەتتە- 的不定式。

اقىرەتتىك 〈名〉① 用做寿衣的,裹尸布 ② 永远的,永生不变的,永生永世的。

اقىرەتشىل 〈形〉信仰真主的,笃信神的,虔诚的 ▲ ٴالى جەتپەگەن-اقىرەتشىل.【谚】弱者深信真主为他撑腰。

اقىرلا- 〈动〉[口] ① 用尽,消耗,花光 ② 完结,终结,结束。

اقىرلات- اقىرلا- 的使动态。

اقىرلاۋ اقىرلا- 的不定式。

اقىرت- اقىر- Ⅲ 的使动态。

اقىرۋ اقىر- Ⅲ 的不定式。

اقىرۋ-جەكىرۋ اقىرىپ-جەكىر- 的不定式。

اقىرى 〈副〉① 最后,终于,末了 ② 结局,后果 ▲ اقىرى ەكى ① 最后,最终 ② 连……都。

اقىرىن 〈副〉① 慢慢地,慢腾腾地,慢缓地, 慢条斯里地,迟缓地,徐徐地: اقىرىن ٴجۇرۋ 慢走/ اقىرىن سويلەۋ 慢条斯里地说/ قارقىنى اقىرىن 进度迟缓 ② 轻轻地,悄悄地: ەسكتى اقىرىن قاعۋ 轻轻地敲门 / اقىرىن ايتا وعان سال. 你悄悄地告诉他。

اقىرىن-اقىرىن 〈副〉①慢慢地,慢腾腾地,缓慢,徐徐地②轻轻地,悄悄地 ③ 逐渐地,不知不觉地。

اقىرىندا Ⅰ 〈副〉最后,最终,末了;结果,终于,终究: اقىرىندا بىرلىككە كەلۋ 最后取得统一 /— اقىرىندا نە بولدى؟ 结果怎么样了?/ اقىرىندا ونىڭ ايتقانى كەلدى. 他终于说中了。

▲ اقىرىندا ەكى 最后,最终。

اقىرىندا- Ⅰ 〈动〉① 放慢,缓慢下来,迟缓下来: اقىرىنداماي، تەزىرەك قيمىلداڭدار. 你们别磨蹭,要尽快行动起来。/ ونىڭ ٴجۇرىسى اقىرىندادي باستادى. 他走的速度慢下来了。② 静息下来,平静下来,减弱: جەل اقىرىندادى. 风逐渐减弱下来了。③(用其副动词形式)轻轻地,悄悄地: اقىرىنداپ اشۋ 轻轻地打开④心平气和地,平和地,温和地: اقىرىنداپ ايتۋ 心平气和地讲。

اقىرىندات- اقىرىندا- Ⅱ 的使动态。

اقىرىنداۋ Ⅰ اقىرىندا- Ⅱ 的不定式。

اقىرىنداۋ Ⅱ 〈形〉较慢的,较缓慢的,较迟缓的: قارقىنى / اقىرىنداۋ ٴجۇرۋ 走得慢一些/ قارقىنى اقىرىنداۋ 速度较缓慢。

اقىرىندىق ① اقىرىن 的抽象名词 ② 缓慢,迟缓。

اقىرىنىراق 〈形〉较慢的,较缓慢的,较迟缓的 ② 比较轻的,稍微悄悄的。

اقىرىپ- باقىر- 〈动〉又喊又叫,大喊大叫,吆呵。

اقىرىپ-باقىرۋ اقىرىپ-باقىر- 的不定式。

اقىرىپ- جەكىر- 〈动〉呵斥,大声责备,吼: العاشندا اقىرىپ-جەكىرمەمە دەپ سەسكەنىپ ەدى. 开始有点害怕会不会大声责备。

اقىرىپ-زەكىر- 见 اقىرىپ-جەكىر-.

اقىرىپ-شاقىر- 〈动〉大声喊叫,大喊大叫,大声呼喊。

اقىرىپ-شاقىرۋ اقىرىپ-شاقىر- 的不定式。

اقىرىس- اقىر- Ⅲ 的交互态。

اقىسىز 〈形〉没有报酬的,没有酬劳的,没有工钱的,免费的,无偿的: اقىسىز ەڭبەك 没有报酬的劳动/ اقىسىز وقىتۋ 免费教育。

اقىسىز-پۇلسىز 〈形〉没有报酬的,不要钱的,免费的。

ال I 〈连〉① (起连接作用) 那么, 而, 然而, 可, 却, 倒: مەن كەلدىم، ال، ول قايدا؟ 我来了, 那他呢? / ال، مۇنان باسقا 然而, 除此之外 ② (表示催促或要求的意思) 好吧, 好了, 得了; 来, 请, 请吧; 喂: ال، كەتەيىك! 好, 我们走吧! / ال قانە، تورگە شىعىڭىز 请吧, 上边坐! / ال ەندى، ەرەگەستى قويىڭدار! 得了, 别再闹了! / ال، ايتشى 来, 讲一讲吧! / ال جۇرسەڭشى! 喂! 快走吧!

ال- II 〈动〉① 拿, 取, 领; 收到, 得到; 接受: السپ كەلدىڭ بە؟ 你拿来了没有? / السپ كەتۋ 拿(带)走 / السپ قويۋ 留下(给) / ايلىق الۋ 领工资 / اقى الۋ 得到报酬 ② 要; 征求, 征召: الاسىڭ با، المايسىڭ با؟ 你要不要? / پىكىر الۋ 征求意见 / اسكەر الۋ 征兵 ③ 占, 占有, 占据, 占领: ۋاقىت الۋ 占时间 / العان نارسەلەرى (他)占有的东西 ④ 买, 购买: بەلەت الۋ 买票 / كىتاپ الۋ 购书 ⑤ [数] 减, 减去: بەستەن ەكىنى الۋ 五减二 ⑥ 剪, 理: شاش الۋ 理发 / تىرناق الۋ 剪指甲 ⑦ 娶: قاتىن الۋ 娶亲 ⑧ 擦破, 划破, 咬破: قولدى تاس السپ كەتتى. 石头划破了手。/ ايعىر السپ تاستاعان جارا 种马咬破的伤口 ⑨ 摘, 抹, 去掉: باس كيىمىڭدى السپ قوي. 你把帽子摘下来。 ⑩ 作助动词 ① 和 -پ 副动词结合表示动作的目的是为主体本身: ول ءبىراز ۇيىقتاپ الدى. 他睡了一会儿。/ ول جازىپ الدى. 他写下来了。② 和 -ا، -ە، -ي 副动词结合构成动词的能动式: الا وقي-من. 我能读。/ ول كەلە الادى. 他能来。▲ اياق السى 精神, 劲头; 速度, 进展, 步子, 步伐 ▲ اياق السى شيراق 精神饱满, 精神抖擞, 动作爽利 ▲ اياقتان الۋ ① 绊脚, 绊腿 ② 暗算, 暗中捣鬼 ▲ الا جونەلۋ ① (指马)奔跑, 拉着跑 ② (将话题)接下去, 赶忙继续下去 ▲ الا قاشپا ① 短跑的, 不跑远的 ② 无根据的: الاقاشپا ءسوز 无稽之谈 ▲ الدىن الا 事先, 预先, 提前 ▲ الدىن الۋ 防止, 提防 ▲ القىمنان الۋ ① 掐住脖子, 卡脖子 ② 卡脖子, 施压 ▲ المايتىن قامال جوق 没有攻不破的堡垒, 无敌于天下 ▲ الماقتىڭ دا سالماعى بار. 投桃报李 ▲ السپ جۇرە الۋ 能跟上, 能掌握, 能负担 ▲ السپ قاشۋ 抢婚 ▲ السپ ۇرۋ 一下摔倒 ▲ السپ ۋشۋ 心情不安, 心境不严; 心慌意乱 ▲ اسراپ الۋ 收养, 抱养 ▲ اتاق الۋ 有了名望, 威望提高 ▲ اتتان الۋ 拉下马 ▲ ات-تونىن الا قاشۋ 回避, 躲避 ▲ اۋىزعا الۋ ① 提到, 说到 ② 惦念, 挂念 ③ 开始吃 ▲ اۋزىن الۋ ① 弄破(疮、疖的)口 ② 贿赂, 堵嘴 ▲ اۋىر الۋ 感到不高兴, 不接受 ▲ اشۋىن الۋ 出气, 冲着……发 ▲ 认为过头了, 泻怨愤 ▲ ءادىسىن الۋ 掌握规律, 掌握技巧 ▲ باس الا الماۋ 埋头, 忙得不可开交, 不得闲 ▲ باس الۋ 灌浆, 结粒 ▲ باس الماۋ ① 头也不抬, 一个劲儿 ② 埋头, 专心致志 ▲ باسىن الا قاشۋ 回避, 躲避 ▲ باسىپ الۋ 侵占, 霸占, 强占; 占领, 占据 ▲ باتا الۋ 接受祝福 ▲ بايگە الۋ 领先, 名列前茅; 得奖, 获奖 ▲ بەل الۋ ① 变大, 变多, 增厚 ② 变得有势力, 变得强大 ▲ بەت الۋ 出发, 朝……走去, 面向……移动 ▲ بەتتەن الۋ 撕破脸, 无礼待人 ▲ بويىدى الۋ 舒服, 令人陶醉 ▲ ءبىلىم الۋ 学习知识 ▲ عيبىرات الۋ 以……为榜样, 吸取教训 ▲ دامىل الماۋ 不停息, 一刻不停 ▲ ءدان الۋ 灌浆, 结粒 ▲ دارەت الۋ [宗] 小净, 净身, 小洗 ▲ دەم الۋ ① 呼息, 喘气, 吸气 ② 休息, 歇息, 歇脚 ▲ دەمىن ەركىن الۋ 自由自在, 安安心心 ▲ دىق الۋ 结怨记仇 ▲ ەكى وكپەسىن قولىنا الۋ 气喘吁吁, 猛跑 ▲ ەمتيحان الۋ 考试 ▲ ەنشى الۋ (指儿子分家时) 分得财产 ▲ ەر-توقىمىن باۋىرىنا الۋ 暴跳如雷, 大发脾气 ▲ ەرىك الۋ 获得自由 ▲ ەرىكتى الۋ 吸引, 被迷恋 ▲ ەسەپ الۋ 算账, 清算 ▲ ەسەپكە الۋ 算作……; 采纳 ▲ ەسەسىن الۋ 报仇, 算账 ▲ ەسكە الۋ 回忆; 考虑 ▲ ەسىن الۋ 使得晕头转向, 不得安宁 ▲ ەتەك الۋ 展开, 开展; 泛滥 ▲ ەتەكتەن الۋ 揪住不放, 阻碍, 阻挠 ▲ جاعادان الۋ ① 揪领, 掐脖子 ② 不尊重 ▲ جالپى العاندا 总之, 总的来说, 总的来看 ▲ جان القىمعا الۋ 使苦恼, 使为难, 折磨 ▲ جانىن الۋ 要命 ▲ جان بەرىپ، جان الۋ 互相残杀 ▲ جاۋاپ الۋ ① 答题, 回答 ② 审讯 ▲ جاستىعىن الا جاتۋ 打死一个算一个 ▲ جەردەن

الىپ، جەرگە سالۇ (جەردەن الىپ، جەردەن
سالۇ) جۇرەگى الىپ ۇشۇ ▲责指,备责,责斥
,惯习②嗅,儿味闻① الۇ ءيىسىن ▲乱意慌心
儿娶 كەلىن الۇ ▲复报,仇报 كەك الۇ ▲习熟
▲看地睛转不目,视凝 كوز الماۇ ▲妇媳
كوزگە جاس الۇ ▲泪着含眼两 كوزدىڭ جاۋىن
الۇ كوز وتىن العانداي ▲目满琅琳,目夺彩光
,眼合,儿盹打 كوز شىرىمىن الۇ ▲亮漂,看好
蔑、视轻,上不瞧,起不看 كوزىنە الماۇ ▲寐假
下往,头低,头抬不 كوزىن جەردەن الماۇ ▲视
▲看 كوڭىلىنە الماۇ ▲里心在放不 كوڭىلىنە
الۇ ,妒嫉,妒忌 كورە الماۇ ▲恨记,里心在记
试摘 كۇيەك الۇ ▲毛秋剪 كۇزەم الۇ ▲醋吃
摔)②刻片息休① كۇش الۇ ▲(配交让)毡情
,同赞 قابىل الۇ ▲过迈上头者败从者胜(时跤
照,怀关予给,顾照 قامقورلىعىنا الۇ ▲受接
▲料 قارار الۇ ▲议决出作,定决出作 قارسى
الۇ ▲蔑,视歧,起不看 قاتارعا الماۇ ▲接迎,迎欢
与羔羊把 قاۋلى الۇ ▲议决出作 قوزى الۇ ▲视
巴实老 قوي اۋزىنان ءشوپ الماس ▲开分羊母
قول ▲允相身以 قويىنىنا الۇ ▲矩矩规规,交
الۇ ① 手握 ② 定相手握 قولعا الۇ ▲于手着
قولتىعىنان الۇ ▲ 捕逮 ② 来起干始开,……
马备着牵 قوسارعا الۇ ▲ 扶搀 (下窝腋从)
▲ قۋات الۇ ①补养身体,补滋②得到鼓午▲
血还偿 قۇن الۇ ▲婪贪,厌无得贪 قۇلقىن الۇ
到感 ءلازات الۇ ▲受接,同赞 قۇپ الۇ ▲债
الۇ مازانى ▲赏欣;感快到得,趣乐到得,服舒
,认承① مويىنىنا الۇ ▲静安得不,乱扰,搅打
脖着缩 مويىنىن ىشىنە الۇ ▲ 负担,担承②错认
有,会机到得,能可了有 مۇمكىندىك الۇ ▲子
▲攻围,围包,来起围 ورتاعا الۇ ▲件条了
ورىن الۇ ▲有具,有占 وت الا كەلۇ , 急着
③火着,燃点②火取,火借① وت الۇ ▲ 急焦
وتىن الۇ ▲ 动发(等车汽) ④ 响打(枪)火走
动不着呆,走不着坐 وتىرىپ الۇ ▲柴坎,柴打
▲رولىن الۇ ▲饰,色角演表 ولىمنەن الىپ قالۇ
ۇلگى ▲仇报,复报 ءوش الۇ ▲来过救抢,命救
الۇ ▲以 …… 为榜样 ريزالىق الۇ ,意同得征
接 سالەم الۇ ▲训教取吸 ساباق الۇ ▲解凉得取

用,打地住不 الۇ استىنان تاياقتىڭ ▲喉问受
▲الۇ ءتالىم ▲夺抢,抢 الۇ تارتىپ ▲打狠棒棍
▲ 养培被,育教受 الۇ تاربيە ▲ 育教受接
تەڭدىك الۇ ▲等平取争 تۇتقىنعا الۇ ▲ 逮,捕拘
捕,获俘▲ تىنىم الماۇ (تىنىم كورمەۋ، تىنىم
تاپپاۋ) ▲息停不,闲得不 تىنىس الۇ ▲ 歇,息休
安让不,静安得不,搅打 الۇ تىنىشىن 脚歇,息
宁▲ تىزىمگە الۇ ▲记登 ءتىل الۇ 听,话听
ءتوپ ▲人伤口出 الۇ ءتىلىن سالىپ ▲从顺,从
ەتەكتەن الۇ ▲放不住(抓)揪 ۋاقىتىن الۇ 误耽
▲住逮,住抓 ۇستاپ الۇ ▲ 间时误贻,间时
حابار الۇ ① شاعىپ الۇ ▲息信了有,息消到得
الۇ شام ▲ 激刺,刺讽,苦挖 ② 叮,蜇,伤咬
▲ 辱耻作当 ,(行言的人某对) 快不到感
شاۋ—جايدان الۇ ▲止制,制限 شاش ال دەمە
باس الۇ ءىلىپ الار ▲正过枉矫 看好,的儿样象
的 ▲ الىپ التى، جەپ جەتى بولماس.【谚】
。了不富宜便占
ال Ⅲ : ال كۇرەڭ 浅棕色 。
ال Ⅳ : ال قىزىل 鲜红色 。
ال V 〈形〉[旧] 假的,虚的,虚伪的: ال ءتىلى
ەمەس 这不是(他的)假话。 ▲ ال كەۋدە 妄自尊
大的,目空一切的。
الا I 〈形〉 ① 杂色的,花的,花白的,五光十
色的: الا سيىر 花牛/ الا بۇلت 彩云 ② 不和
的,不和睦的,有争执的,有纠纷的: اعايىن
اراسى الا بولعان جاقسى ەمەس. 兄弟之间闹纠纷
不是好事。 ③ 奸滑的,诡诈的: مالدىڭ الاسى
سىرتىندا، ادامنىڭ الاسى ىشىندە.【谚】牲畜的
色斑露在外边,人的奸诈藏在心里(人心隔肚
皮)。④白眼,眼白: الاسى از قارا كوز 白眼小
的黑眼睛 ⑤ [转] 不均匀的, 稀稀拉拉的,
密度不匀的: الا شىققان ەگىن 稀稀拉拉的庄
稼 ⑥ [转] 有区别的, (态度) 不同的:
ساباقتاستارعا الا قاراۋعا بولمايدى. 对同学们要
一视同仁。 ▲ الا ايران 浑浊,涸浊(指水)▲
الا اۋىز 有分歧的,不和的,有争执的,有纠纷
的,有敌意的 ▲ الا اۋىزدىق 纷纠,不和,分歧
▲ الا اياق 油滑的,刁滑的,狡猾的,油头滑
脑的 ▲ الا اياق (جىلقى) 白腿(马),管白,踏

雪 (马) ▲ الا اياق ٔمالىن [动]猫林丛▲ الا
ٔبورتتى 兴高彩烈洋洋得意,若喜欣狂 ▲ الا
بۇلبۇل [动] 小川驹乌 ▲ الا بۇلت قازى (指
马肪(脂肪不多 ▲ الأبۇيىل[动]圆网蛛 ▲ الا
گۈلـىك [动] 斑蝥 ▲ الا جازداي (كۈزدەي،
قىستاي) 整个夏天(秋天,冬天) 一夏天 (秋
天,冬天) ▲ الا جاۋلى ① 参差不齐的,疏密
不匀的 ② 不和的,不团结的▲ الا جىلان، اش
اقا 制造纠纷的,惹是生非的▲ الا جىلقى 花
马 ▲ الا ٔجىپ اتتاماۋ 不占一点便宜;不做一
点坏事;不越轨▲ الا كوز بولۇ 反目,仇视▲
الا كوز قۇس [动]花脸潜鸭▲ الا كوزسەن اتۇ
(قاراۋ) 厌恶,嫌恶;憎恶,憎恨;横眉冷对▲
الا كولەڭگە 晨昏,昏暗,朦胧▲ الا كوڭىل 三心
二意的;心神不定的▲ الا قارعا [动]小嘴乌
鸦▲ الا قويدى بوله قىرقۇ 厚此薄彼,不公道
▲ الا قۇيىن 心猿意马,不踏实,心思不专▲
الا قول 一不同视仁▲ الا قۇماي [动]兀鹫(的
一种)▲ الا مويناق تورعاي [动]白喉雀▲ الا
تارعىل 有斑的,斑驳陆离的▲ الا تورعاي [动]
脊鸰▲ الا شابىر بۇلت 网状云,散云▲ الا
شبار 带花斑的,花的▲ الا ۋيرەك [动]野鸭▲
بۇلت الا، جەر شولا 云彩不均,土地不平(情
况不一)▲ كوك الا قويداي 青一块紫一块▲
كوك الا قىرت 絮絮叨叨的人,啰里啰嗦的人
▲ التاۋ الا بولسا، اۋىزداعى كەتەر.【谚】兄弟
不和,到口之食也会丢失。▲ اۋىل ٔيتى الا
بولسا دا، ٔبورى كەلگەندە بىرىگەدى.【谚】狗平
时互相咬架,见狼会齐心。
الا II 〈名〉[旧] 跑马,快马。
الاباجاق 〈形〉有花纹的,带斑纹的;各色各
样的,杂色的,五光十色的▲ الاباجاق دەرتى 纹
斑病。
الاباجاقتان- 〈动〉显出杂色,呈现出五颜六色,
显得花花搭搭,色彩斑驳。
الاباجاقتانۋ الاباجاقتان- 的不定式。
الا بارقىن 〈形〉深褐色。
الابوتا 〈名〉[植]滨藜,灰条,灰菜,茴茴草。
الابوتالى 〈形〉长滨藜的,长灰菜的,灰条多
的。

الا-بوله 〈副〉与众不同,特殊,独特。
الا-بوتەن 〈形〉① 特殊的,特异的,反常的,怪
异的,怪僻的: الا-بوتەن ٔسوز سويلەگەن جوق
没有讲什么怪话 ② 陌生的,生的,外来的;生
僻的: ۋيدە الا-بوتەن كىسى جوق. 屋里没有陌
生的人。▲ الا-بوتەن قاراۋ 另眼看待,不一视
同仁。
الا ٔبۇيى 〈名〉[动] 十字元蛛网蛛。
الابۇغا 〈名〉[动] 鲈鱼。
الابۇعى 见 الابۇعا.
الابۇرت- 〈动〉闷闷不乐·愁眉不展; 生气,
发怒: سەن نەمەنگە الا بۇرتىپ وتىرسىڭ؟ 你对
什么那么不高兴?
الابۇرتۇ الابۇرت- 的不定式。
الاگەۋىم 〈名〉拂晓,黎明,清晨: الا گەۋىمنەن
جۇمىسقا شىعۇ 一清早就上工/ الا كەۋىمنەن
تۇرۇ 天蒙蒙亮就起床。
الاگوبە 〈副〉一清早,黎明。
الاگوبەك [口]见 الا كوبە.
الاگۈلىك 〈名〉[动]芫青,斑蝥: الا گۈلىكتەن
ۋلانۇ 斑蝥中毒。
الاعان 〈形〉伸手要东西的,爱要东西的,贪图
金钱的 ▲ الاعان قولىم بەرەگەن. 欲取之必
与之。
الاعانشىق 〈形〉断断续续的,一阵一阵的,一
阵弱一阵强的: الاعانشىق بوران 一阵弱一阵强
的风。
الاعانشىقتا- 〈动〉(雪) 断断续续地下,(风)
一阵一阵地刮,时起时息: الاعانشىقتاپ قار
جاۋىپ تۇر. 雪断断续续地下着。
الاعانشىقتاۋ الاعانشىقتا- 的不定式。
الاعىز- 〈动〉不安,放不下心,焦虑, 提心吊
胆,担忧;惊慌,恐慌: الاعىزىپ وتىرا الماۋ 坐
卧不宁/ ەرەكشە الاعىزۋ 特别担心/ ات الاعىزىپ
شابا جونەلدى. 马惊慌地跑开了。
الاعىزدىر- الاعىز- 的使动态。
الاعىزۋ الاعىز- 的不定式。
الاعىزىس- الاعىز- 的交互态。
الاي I 〈名〉(细毛羊的一个品种)阿拉依。
الاي- II 〈动〉睁大眼睛,睁圆眼睛,怒目而视:

الاق: الاق ەتۆۋ 惊恐地目视，吓得瞪大眼睛。

الاقابدال 〈形〉[土] 不稳定的，基础不牢固的：الاقابدال داۋر 不稳定的时期。

الاقاز 〈名〉[动]翘鼻麻鸭。

الاقاي 〈叹〉（幼儿兴奋时的叹词）啊，哎：الاقاي، اپام كەلدى. 啊，妈妈来了。

الاقايلا- 〈动〉（幼儿兴奋时）啊哈啊哈地叫，欢叫：الاقايلاپ جۈگرۈ 边喊边笑地跑。

الاقايلاس- الاقايلا- 的交互态。

الاقايلات- الاقايلا- 的使动态。

الاقايلاۋ الاقايلا- 的不定式。

الاق-الاق: الاق-الاق ەتۆۋ 左顾右盼，东张西望，东瞧西看，惊惧地环顾。

الاقان 〈名〉①手掌，掌心，巴掌，手心：الاقان سوعۇ 拍巴掌 ②叶柄 ③（毛巾的）末端 ④（鞭绳的）末端 ▲ الاقان اق 不劳动的，不劳而获的，寄生虫 ▲ الاقان اشۋ 看手相 ▲ الاقانعا سالۋ 敬重，侍奉；宠爱，备加爱护，备加照顾 ▲ الاقاندا ايالاۋ 宠爱，备加爱护 ▲ الاقاندا ويناتۋ （对某件事情）熟悉，运用自如 ▲ الاقان جايۋ ①张开手 ②讨乞，乞求 ▲ الاقان كوز 大眼睛 ▲ الاقان قاراۋ 看手相 ▲ الاقاننىڭ اياسىندا 熟练，了解极深 ▲ الاقاننىڭ اياسىنداي 巴掌大的，窄小的 ▲ الاقان سۆيەك [生]掌骨 ▲ الاقان تولەۋ [医]鹅掌风 ▲ الاقانى كەڭ 大方的，慷慨的 ▲ الاقانى قىشۋ ①手心痒痒，预感做什么事 ②预感要进财 ▲ الاقانىنا تۆكىرۋ 磨拳擦掌 ▲ الاقانىنا قاراۋ （生活）依赖（他人） ▲ اشسا الاقانىندا، جۇمسا جۇدىرىعىندا 操在手心，握在手掌中 ▲ قۇر الاقان 空手，赤手，一无所获 ▲ قۇر الاقان قالۋ 一无所获，落得两手空空。

الاقانات 〈名〉[动]梭鱼。

الاقاندا- 〈动〉①用手掌：الاقانداپ ەسۋ 用手掌搓 ②在鞭子末稍与木把连接处缝上一层皮子。

الاقانداي 〈形〉巴掌大的，手掌大的；小块的，小片的，碎块的，微小的：الاقانداي جەرى جوق كەدەي 无立锥之地的穷人 ▲ كوزى الاقانداي 大眼睛。

كوزلۇڭ نەعىپ الايىپ كەتكەن؟ 你怎么眼睛睁得大大的？

الاياق 〈形〉油滑的，刁滑的，狡猾的，油头滑脑的：ول ما، ادامنىڭ الاياعى. 他是最狡猾的的。/ الاياق جان 刁滑的人。

الاياقتىق ① الاياق 的抽象名词 ②狡猾的行为，奸老巨猾，为猾头的行为。

الاي-بۆلاي 〈副〉这么着，那么着，这样，那样 ▲ الاي-بۆلاي بولسا （隐语表示）死亡；不幸；意外，三长两短：الاي-بۆلاي بولسىپ كەتسە قايتەمىز؟ 他真是有个三长两短的话，我们怎么办？

الايدا 〈连〉但是，可是，不过，然而：الايدا ول قۇاتتامايدى. 但是他不同意。/ الايدا ويلانۋعا بولادى. 然而可以考虑。

الاي-دۆلەي 〈形〉强烈的，剧烈的，猛烈的，狂暴的，汹涌的：نەشە كۆن بولدى، الاي-دۆلەي بوران. 几天了，一直刮大风。/ الاي-دۆلەي تولقىن 汹涌的浪涛。

الايت- ① الاي- 的使动态 ② 怒目而视，瞪眼：كوزىڭدى الايتپا! 你别瞪眼！

الايتقىز- الايت- 的使动态。

الايتۋ الايت- 的不定式。

الاي-تۆلەي 见 الاي-دۆلەي.

الايۋ الاي- 的不定式。

الايىس- الاي- 的交互态。

الاكەۋىم 见 الاگەۋىم.

الاكوبە 见 الاگوبە.

الاكولەڭ 〈名〉晨昏，天朦朦亮。

الا كولەڭكە 〈名〉晨昏，昏暗，朦胧：ٴۇي ٴىشى الا كولەڭكە تارتا باستادى. 屋里昏暗起来了。/ كەشكى الا كولەڭكە 黄昏的时候 / الا كولەڭكەدەن جولعا شىعۋ 天蒙蒙亮就上路。

الا كولەڭكەلەن- 〈动〉天蒙蒙亮，昏暗起来，暮色降临：تاڭ الا كولەڭكەلەنگەن شاق ەدى. 是在早晨天色朦胧的时候。

الا كولەڭكەلەنۋ الا كولەڭكەلەن- 的不定式。

الاكۆلىك 见 الاگولىك.

الا كۆشىك 〈名〉（小孩玩的游戏名）当小花狗。

الاقاندال- الاقاندا- 的被动态。

الاقانداس- الاقاندا- 的交互态。

الاقاندات- الاقاندا- 的使动态。

الاقانداۋ الاقاندا- 的不定式。

الاقانشا 〈名〉[植]手掌参。

الاقانشى 〈名〉看手相的人。

الاقانشىق 见 الاعانشىق

الاقانشىقتا- 见 الاعانشىقتا-

الاقانشىقتاۋ الاعانشىقتا- 的不定式。

الاقات 〈名〉[植]枸杞，枸杞子 ▲ الاقات تامىر قابىعى [药]地骨皮。

الاقاۋدان 〈形〉高矮不齐的，疏密不匀的（指草或庄稼）：بيىل ٴشوپ الاقاۋدان شىعىپتى. 今年草长得稀稀拉拉。

الاقاشپا 〈形〉硬口（马）。

الاق-بۇلاق 见 الاق-جۇلاق.

الاق-جالاق 见 الاق-جۇلاق.

الاق-جۇلاق: الاق-جۇلاق ەتۋ (قاراۋ) 东瞧西看，东张西望，左顾右盼，仓皇四顾，神色紧张：ول ساسقالاقتاپ جان-جاعىنا الاق-جۇلاق قاراي بەردى. 他慌里慌张地在那里不住地东瞧西看。

الاقوجالاق 〈形〉带斑点的，有斑驳的，花里胡哨的，东一条西一道的：بەت-اۋزى الاقوجالاق 满脸花里胡哨的。

الاقوجالاقتا- 〈动〉乱画，乱涂，乱抹，抹得花里胡哨。

الاقوجالاقتان- الاقوجالاقتا- 的被动态。

الاقوجالاقتات- الاقوجالاقتا- 的使动态。

الاقوجالاقتاۋ الاقوجالاقتا- 的不定式。

الاقوڭىز 〈名〉[动]斑蝥。

الاقتا- 〈动〉左顾右盼，东张西望，东瞧西看，惊惧地环顾：ساسقالاقتاپ الاقتاۋ 惊慌得东张西望。

الاقتاس- الاقتا- 的交互态。

الاقتات- الاقتا- 的使动态。

الاقتاۋ الاقتا- 的不定式。

الا-قۇلا 〈形〉① 杂色的，五颜六色的；各式各样的：الا-قۇلا جىلقى 各种毛色的马群 ② 不一致的，不同的，有好有坏的：الا-قۇلا كوزقا-راس 不同的观点 ▲ الا-قۇلا كورۋ (ساناۋ، قاراۋ) 另眼看待，不一视同仁。

الا-قۇلالىق ① الا-قۇلا 的抽象名词 ② 杂色，五颜六色 ③ 不一致性，好坏。

الاقۇرت I 〈名〉①（羊的）吸血虫。

الاقۇرت II 〈名〉（哈萨克族图案的一种）花大姐式图案。

الاقۇرتتا- 〈动〉绣（或编）花大姐式图案。

الاقۇرتتاۋ الاقۇرتتا- 的不定式。

الالا- 〈动〉偏待，偏心，另眼看待，不一视同仁，歧视：الالاپ سويلەۋ 讲话带有偏心 / الالاپ جاقسى كورۋ 偏爱 / الالاپ قاراۋ 另眼看待。

الالان- ① الالا- I 的被动态 ② 不合群，疏远，脱离：جولداستاردان الالانىپ بولەك ٴجۇرۋ 和同志们合不到一起单独行动。

الالان- II 〈动〉呈杂色，显得花花搭搭，显出五颜六色。

الالانۋ الالان- I、II 的不定式。

الالات- الالا- 的使动态。

الالاتقىز- الالات- 的使动态。

الالاۋ الالا- 的不定式。

الالى 〈形〉杂色的，花的，各色各样的 ▲ الالى جىلقى، اقتىلى قوي 羊马成群，羊儿编野，马儿满坡。

الالىق ① الا 的抽象名词 ② 偏见，偏待，偏心 ③ 分歧，不和睦；纠纷，不一致，不同，差别：كوزقاراستا الالىق بار 观点有分歧 / الالىق تۋلۋ 产生纠纷 ▲ اتاعا بالانىڭ الالىعى جوق.【谚】父亲对孩子没有偏见。

الاماي 〈名〉① 肠系膜；眼角膜 ② [土]边，边缘；界线 ▲ الاماي جوق 说大话，吹牛，吹嘘。

الامايلا- 〈动〉逛悠，逛来逛去，逛荡，闲逛：بۇل ٴوڭىردى الامايلاپ بولدىڭ با؟ 这一带你逛够了吧？/ الامايلاپ قايدان ٴجۇرسىڭ؟ 你逛逛悠悠地从哪里来？

الامايلاۋ الامايلا- 的不定式。

الامايلى 〈形〉臀部肥满的；膘厚的，肥的，肥壮的：الامايلى جىلقىلار 肥壮的马群。

الامايسىز 〈形〉爱说大话的，好吹嘘的，爱吹牛的：الامايسىز جىگىت 爱说大话的小伙子。

الامان I 〈名〉[旧]① 民臣;众大,众民,人众 ② 兵,武装队伍 ▲ الامان بايگه 一百里长距 。(马跑)马赛离

الامان II 〈名〉[动]白花田鼠 ▲ الامان قولاق 大耳朵。

الامان III 〈名〉[动]白肩雕。

الاماندا- 〈动〉[旧]口喊大众(部队)冲啊!

الاماندائ الاماندا- 的不定式。

الاماندىق 〈名〉侵略,战争: الاماندىققا اتتانۇ ۋشىن اسكەر جيۋ 为了发动侵略而招兵买马。

الامىش 〈形〉①花花绿绿的,花里胡哨,五颜六色的,五光十色的: الامىش كويلەك 花花绿绿的裙子 ② 稀稀落落的,疏密不匀的: بيىل ۋشوپ الامىش شىعپتى. 今年的草长得稀稀落落。③虚线形图案。

الامىشتا- 〈动〉染(抹,画,涂)得花里胡哨,(用各种颜色)涂饰,装饰: بەت اۋزىن الامىشتاپ الىپتى 脸上抹得花里胡哨/ جاقسى بويايالماي الامىشتاپ تاستاپتى 没有染好,染花了。

الامىشتان- الامىشتل- 的被动态 ② 花里胡哨,变得花白。

الامىشتاس- الامىشتا- 的交互态。

الامىشتات- الامىشتا- 的使动态。

الامىشتاۋ I الامىشتا-的不定式。

الامىشتاۋ II 〈形〉稀稀落落的,疏密不匀的,稀稀拉拉的: قازاق سالعان ەگىندەي الامىشتاۋ ساقالىم بار. 象哈萨克人种的庄稼一样,我有稀稀拉拉的胡子了。

الاڭ I 〈名〉① 空地,旷地: ورمان الاڭى 林中旷地 ② 广场,操场,场地,场所: تيان انمىن الاڭىندا 在天安门广场/ مەكتەپتىڭ الاڭىندا 在学校的操场上/ الاڭعا جينالۋ 在广场上集合/ ▲ ايرودروم الاڭى 机场 ▲ ادەبيەت الاڭى 文学论坛 ▲ بازار الاڭى 集市 ▲ بايگە الاڭى 赛马场 ▲ ٴبي الاڭى 舞场,舞池 ▲ گۇل الاڭى 花坛,花池 ▲ قۇرىلىس الاڭى 建筑场地 ▲ مايدان الاڭى 战场 ▲ مۇز الاڭى 滑冰场 ▲ سەرۋەن الاڭى 旅游景点,旅游场所 ▲ سوعىس الاڭى 战场,战地 ▲ سۋ الاڭى 游泳池 ▲ تاجىريبە الاڭى 试验场所 ▲ ۇشۋ الاڭى 机场。

الاڭ 〈名〉① 不安,忧虑,焦虑,担心;牵挂: الاڭى شىعاندايمى/ 替孩子担心 بالاسىنا الاڭ بولۋ جوق 没有任何牵挂。

الاڭ-اشىق 〈形〉开着的,敞开的,(门窗)洞开的: ۇيى الاڭ-اشىق جوق تەرەزەسى ەسىك 没有门窗的房子。

الاڭ-بۇلاڭ 〈副〉转眼间,瞬间;间隙。

الاڭعاسار 〈形〉心不在焉的,漫不经心的,疏忽的,粗心大意的;轻率的,冒失的: الاڭعاسار ادام 粗心大意(漫不经心)的人/ الاڭعاسار بولما. 你不要冒冒失失。▲ الاڭعاسارعا ارى جىعىل دەسەڭ بەرى جىعىلادى. 【谚】粗心大意的人你让他往东他往西。

الاڭعاسارلان- 〈动〉变得粗心大意,冒失,轻率,举止妄动,变得鲁莽: الاڭعاسارلانىپ ۇمىتۋ 心不在焉地忘了/ الاڭعاسارلانىپ جاقسى ويلاماۋ 粗心大意地不好好想/ جۇمىستى الاڭعاسارلاناي ستەۋ 不能轻率从事。

الاڭعاسارلاندىر- الاڭعاسارلان- 的使动态。

الاڭعاسارلانۋ الاڭعاسارلان- 的不定式。

الاڭعاسارلاۋ 〈形〉有点粗心大意的,有点冒冒失失的,有些粗枝大叶的。

الاڭعاسارلىق ① الاڭعاسار 的抽象名词 ② 粗心大意,漫不经心,冒失大意的举动,行为冒失的(言论)。

الاڭ-عۇلاڭ 〈副〉天朦朦亮,拂晓 ▲ الاڭ-عۇلاڭ ەتتى 东瞧西看,东张西望;神色紧张。

الاڭدا- 〈动〉不安,担心,分心;忧虑,焦虑;提心吊胆: جۇمىستى الاڭداماي ستەۋ 安心工作/ ەگىنگە الاڭداۋ 担心庄稼(受损)。

الاڭداس- الاڭدا- 的交互态。

الاڭدات- الاڭدا- 的使动态。

الاڭداۋ الاڭدا- 的不定式。

الاڭداۋشىلىق 〈名〉不安,担心,忧虑,提心吊胆。

الاڭ-ەلەڭدە 〈副〉东方发白,天朦朦亮。

الاڭقاي 〈名〉空旷地,开阔地。

الاڭ-قۇلاڭ 见 الاڭ-عۇلاڭ.

الاڭقى 〈形〉①空旷的,开阔的: الاڭقى جەر 空

。地阔开，地旷空②地旷

الاڭقلاۋ 〈形〉平而空旷的，较为开阔的。

الاڭسىز 〈形〉安心的，放心的，无顾虑的，无忧虑的，无牵挂的：سەن الاڭسىز بارا بەر. 你安心去吧。/ الاڭسىز بار ىنتا-پەيلىمەن قىزمەت ىستەۋ 无忧无虑，一心一意地工作。

الاڭسىزدان- 〈动〉安心，放心，无忧无虑，无所牵挂，无所顾忌：ول ۇيىنەن حابار السىپ الاڭسىزدانىپ قالدى. 他得到家里的消息心里安定了下来。

الاڭسىزداندىر- الاڭسىزدان- 的使动态。

الاڭسىزدانۋ الاڭسىزدان- 的不定式。

الاڭسىزدىق الاڭسىز 的抽象名词。

الاڭشا 见 الاڭشىق.

الاڭشىق 〈名〉小块空地，小片平地。

الاوكپە 〈名〉[医]（牲畜的）肺病，肺疫 ▲ الا وكپە بولۋ ①（多指牛）患肺病 ②忙碌，无闲偷懒。

الاپ 〈名〉田野，地带，地区，区域：داچيلك مۇناي الابى 大庆油田 / ەگىن الابى 庄稼地 / وسى الاپقا ورمان وسىرمەكشى 准备在这一带植树造林。

الاپا 〈名〉[旧]①外财，拾物 ②贿赂 ③（姑娘出嫁时赠送的）礼物，礼品。

الاپات 〈名〉① 周围，附近；地带：قيىرى-شى جوق الاپات 无边无际的地带 ② 威望，望声，声誉，名气：الاپاتى جوعارى كىسى 威望高的人 ③ 危害，灾害，灾祸：تابيعاتتىڭ الاپاتى 天灾（天险）。

الاپاتتى 〈形〉①威风凛凛的，威严的 ②灾祸的，灾害的，灾难性的，危险的，险恶的。

الاپەس 〈名〉[医]麻风，麻风病：بۋدىرماقتى الاپەس 结节性麻风 / تارعىل الاپەس 斑点型麻风 / ۋيمالى الاپەس 麻木型麻风。

الاپەستەن- 〈动〉患白癜风，患白斑病。

الاپەستەنۋ الاپەستەن-的不定式。

الاپتى 〈形〉广阔的，辽阔的，宽广的，广袤的，广漠的；宽敞的：الاپتى جەر 广阔的大地 / الاپتى ٴوڭىر 辽阔的地区 / الاپتى اۋلا 宽敞的院子。

الار- 〈动〉睁大眼睛，瞪目，瞪眼；瞋目而视，怒目而视：ول ٴبىر الارعاندا-اق سول ادامنىڭ زارەيىن ۇشىردى. 他一瞪眼把那个人吓得魂不附体。

الارمان 〈名〉索取者，爱要东西的人，贷方，收受者 ▲ الارمانعا الىتاۋ از، بەرەرمەنگە بەسەۋ كوپ. 【谚】要东西的六个嫌少，给东西的五个嫌多。

الارت- الار- ①的使动态 ②瞪眼，瞋目而视，睁圆眼睛。▲ كوز الارتۋ ①讨厌，厌恶，憎恨 ②觊望，想得到。

الارتقىز- الارت- 的使动态。

الارتۋ الارت- 的不定式。

الاس 〈名〉[旧]火，火神 ▲ الاس بولۋ 消失，消灭，不复存在。

الاسا 〈形〉①低的，矮的，小的，短的：الاسا داۋال 低围墙 / الاسا بويلى 矮个子 ②[转]浅短的，肤浅的，有限的：ول ٴورىسى الاسا جان. 他是思想境界不高的人。▲ الاسا قازتابان [植] 超天委陵菜 ▲ الاسا اسپان دا اسقانعا. 【谚】狂妄的人不知天高地厚。

الاسابىر 〈形〉①（指春季）泞泥的，烂泥的，泥泞不堪的 ②忙碌的；乱哄哄的。

الاسالا- 〈动〉放低，降低，落下。

الاسالان- ① الاسالا- 的反身态 ②变矮，变得矮小；小：الستان الاسالانىپ كورىنەدى 远处看显得矮小 / بۇرىنعىدان الاسالانىپ كەتكەن سەكىلدى 好象比以前显得矮小。

الاسالانۋ الاسالان- 的不定式。

الاسالاۋ Ⅰ 〈形〉略低的，比较矮的，较为矮小的，稍微低矮的。

الاسالاۋ Ⅱ الاسالا-的不定式。

الاساپاق 〈名〉黄氏，黑傍，傍晚：الاساپاق كەزدەى، ونىڭ كەلگەنىن بايقاماپپىز. 傍晚时刻，我们没有注意他回来了。

الاساپىران 〈形〉① 泞泥的，烂泥的，泥泞不堪的：كوكتەمدەگى قار ەرىگەن الاساپىران مەزگىل 春季冰雪融化的泞泥季节 / الەم سوعىپ بوران الاساپىران بولىپ كەتتى. 暴风骤起，天昏地暗。② [转] 纷乱的，混乱的，杂乱无章的，慌乱的，兵荒马乱的，动荡不安的；乌烟瘴气的：

الاساپىران وي /法想的乱混 الاساپىران سوعس
جىلدارى /代年争战的乱马荒兵 سوناۋ الاساپـ
ـىران مەزگىلدە 。里月岁的安不荡动那在
الاساپىرانداتـ 乱混得搞,糟团一得搞 〈动〉
。涂糊塌一得弄,糟八七乱得弄,堪不
الاساپىرانداتۇ 。式定不的 الاساپىراندات-
الاساپىراندى 见 الاساپىران.
الاساپىراندىق 。词名象抽的 الاساپىران
الاسار- بوي : 低变,小矮得变,矮变 ① 〈动〉
الاسارۇ 矮变子个/ ۋىگگىردىلىك ئتۈبى بارعان
سايىن الاسارىپ كەلەدى. 来越得变处深的洞山
ئوي جامان الاسارعان :沉下,陷②。了矮低越
。子房破的沉下顶层
الاساراق 。的矮低微稍的矮较比,的低略〈形〉
الاسارت- ,低降,低放 ② 态动使的-الاسار①
。下落
الاسارتقىز- 。态动使的 الاسارت-
الاسارتتىر- 。态动使的 الاسارت-
الاسارۇ 。式定不的 الاسار-
الاسارىڭقىرا- ,矮稍得变,矮略得变 ① 〈动〉
。沉下微稍②些一低变
الاسارىڭقىراۋ 。式定不的 الاسارىڭقىرا-
الاسات I 〈名〉[方] ▲ 乱搞;争纷,纷纠
الاسات سالۇ 。涂糊蹋一得搞,坏破,坏弄
الاسات- Ⅱ 〈动〉① 疼或安不里心,由自不因)
ات بايلاۋداعى :安不转辗,脱挣,动乱(而痛
الاساتىپ تۇر. 。动乱在马的着拴 /توسەكتە
الاساتىپ جاتىر ,窜乱跑乱②侧反转辗上床在
跑西奔东狗 .ئىت الاساتىپ ئۇردى :跑西奔东
焦,急发 ③ 。(吠狂在停不狗) 了来起叫地
؟نەمەنگە الاساتىپ ئجۇرسىلىك :乱忙,碌忙;急
? 转团团得急么怎你
الاساتتىر- 。态动使的 الاسات-
الاساتۇ 。式定不的 الاسات-
الاس-قاپاس 〈副〉 碌忙忙 ,张紧,忙繁,碌忙
。乱忙,匆忙,碌
الاستا- 〈动〉① وتپەن :邪驱 (法作的信迷)
الاستاۋ 邪驱火以 / سۇمەن الاستاۋ 邪驱水以
جاۋدى :清肃,除解,除开,除清;赶驱,逐驱②
الاستاۋ 人敌逐驱/ پارتيادان الاستاۋ 党出除开/

بۇرجۇازيا يدياسىن الاستاۋ 想思极阶产资清肃
。脸丢使,丑出使(种一的罚惩时旧)③
الاستال- 。态动使的 الاستا-
الاستات- 。态动使的
الاستاتقىز- 。态动使的 الاسات-
الاستاۋ 。式定不的-الاستا
الاسۇر- 〈动〉 ① 扎挣,脱挣,奋力要 ……,
,急发③跑西奔东,忙乱,跑乱② ……要力努
意 慌 心 جۇرەگى الاسۇرۇ ▲ 耐可不急,急焦
。燎火急心;乱
الاسۇرت- 。态动使的 الاسۇر-
الاسۇرۇ 。式定不的-الاسۇر
الاسۇرىس 。碌忙,乱忙,忙奔,扎挣〈名〉
الاسى 〈名〉 债,务债 : الاسى قايتارۇ 还债 /
ەشكىمنىڭ الاسىسى جوق ▲债的谁欠不 التى
الاسىبى، بەس بەرەسىسى جوق 水井,欠不该不
。系关无毫,水河犯下
الاسى-بەرەسى 〈名〉 借贷; 经济往来:
الاسى-بەرەسى بولماعانى جاقسى 。好就欠不该不
الاسىز 〈形〉 不白黑,的白黑带不,的色一清
。的白花带不,的显明
الاسىن- 〈动〉 :视歧,待看眼另,心偏,待偏
جەتىم دەپ الاسىنعان جوق 看眼另儿孤为认不
。待
الاسىنۇ 。式定不的 الاسىن-
الاتاي 〈名〉 子老将时拐羊玩指) 驹马小白花
。(名戏游的拐羊方对到加儿
الا تاك I 〈形〉 。(马)的壮体肥膘(后冬越)
الاتاك Ⅱ 〈副〉 。亮刚刚天,早清
الاتاۋ: الاتاۋ توقىمى 。牛陶拉阿(的后良改)
الاتەك 〈名〉 。布纹条,布的条带
الاتۇياق 〈名〉 。贼窃,窃惯,贼惯
الاتىشقان 〈名〉 。鼠花金[动]
الاۋ 〈名〉[波] ① 光火:苗火,焰火 ; وت الاۋىن-
دا 下光火在 ② 炬火,把火 : قولىندا الاۋ ۇستاپىتى
炬火持手 ③ [转] 苦痛,哀悲,伤悲 : جاقىنىنان
بەرى ونىڭ ئشى الاۋ. 。苦痛里心内(她)来近
الاۋداي 〈形〉 火,的烈炽;的般焰火,的似光火
。的熊熊焰
الاۋ-دالاۋ 〈形〉 :的辣辣火,的红赤,的红

اشۇلانعاننان ونىڭ بەت-اۋزى الاۋ-دالاۋ. 脸得气他
。红通
الاۋ-جالاۋ 〈副〉①炽烈的,火烧火燎地,火光
熊熊地: تۇتقىرەك الاۋ-جالاۋ بولىپ كەتتى. 四
周火光熊熊。② 火辣辣地,心急如焚地:
ٴىشى الاۋ-جالاۋ بولىپ كەتتى 心里感到火辣辣
地难受。
الاۋلا- I 〈动〉①炽烈地燃烧,熊熊燃烧,烧得
通红: وت الاۋلاپ جانىپ جاتىر. 火在熊熊地
燃烧着。②变红,显得通红: گۇلدەر الاۋلاپ
كەلە جاتىر. 花儿开始变红。
الاۋلا- Ⅱ 〈动〉[旧]打仗,交火,交战。
الاۋلان- الاۋلا- I 的反身态。
الاۋلات- الاۋلا- I 的使动态。
الاۋلاۋ الاۋلا- I 、Ⅱ 的不定式。
الاۋلى 〈形〉火光熊熊的,炽烈的,火红的。
الاۋرا- 〈动〉发红,现红潮,出现红润,火辣辣:
قىزعاندىكى مە، ەكى بەتى الاۋراپ جاتىر. 不是
是因为发烧,他面颊发红。
الاۋرات- الاۋرا- 的使动态。
الاۋراۋ الاۋرا- 的不定式。
الاۋىز 〈形〉有分歧的, 不和的,有争执的,有
纠纷的,有敌意的: الاۋىز بولۋ 产生不和(产生
纠纷)。
الاۋىزدىق ①الاۋىز 的抽象名词 ② 纠纷,不
和,分歧。
الاش 〈名〉① [史] 哈萨克,柯尔克孜,塔塔
尔在历史上的通称或共同呼喊的口号。② 众
人,大众,公众;乡亲③异己的,陌生的,外来
的,外氏族的,远亲▲ الاش التى 全人类,全体
人民 ▲ الاشتىڭ التى وزعانشا، اۋىلداستىڭ تايى
وزسىن. 【谚】远亲不如近邻。
الاشا 〈名〉[波](用五颜六色的毛线织成的
花毯 ▲ كىلەمگە بەرگىسىز الاشا بار، حانعا
بەرگىسىز قاراشا بار. 【谚】有胜过壁毯的花毯,
有胜过可汗的庶民。
الاشا Ⅱ 〈名〉[方](良驼和普通骆驼交配后的
后代)阿拉沙。
الاشابىر 〈形〉杂色的,斑斓的,五颜六色的,
花搭的: الاشابىر بۇلت 如羽毛之云。

الاشابىرت 见 الاشابىر.
الاشاق 〈名〉债,债务;收方,借方: الاشاق ەل
债权国。
الاشالى 〈形〉花毯多的: ٴۇي ٴىشى الاشالى
ەكەن. 屋里有不少花毯。
الاشاپقىن: الاشاپقىن بولۋ [土]忙碌,忙白
呼。
الاشارى 见 الاشابىر.
الاشارپى 见 الاشابىر.
الاشتا- 〈动〉口喊"阿拉西",呼喊"阿拉西"
(部落名)。
الاشتاۋ الاشتا- 的不定式。
البا-دالبا 见 البا-جۇلبا.
البا-جۇلبا 〈形〉褴褛的,破破烂烂的,破烂不
堪的: البا-جۇلبا كيىم 衣衫褴褛(鹑衣)。
البان I 〈名〉(部落名)阿里班。
البان Ⅱ 〈名〉(民族名称)阿尔班。
البان Ⅲ 〈名〉[旧]苛捐杂税。
البار 〈名〉①(用芦苇搭盖的)畜棚,畜圈②走
廊,过道,穿堂。
البارىن 〈名〉疲倦,劳累,倦色。
البارىندى 〈形〉疲倦的,有倦意的,过累的:
بەكەردەن بەكەر البارىندى بولۋ 毫无所获,疲惫
不堪。
البارىندىلىق البارىندى 抽象名词。
الباستى 〈名〉①[波]鬼魔,恶魔,魍魉,邪魔,
妖精,邪祟②鬼子,坏蛋: شەتەل الباستىلاردى
洋鬼子/ سەن الباستىنى كورگەندە 见到你这个
坏东西时 ▲ الباستى باسۋ 中魔,中邪;梦魇;
倒霉 ▲ الباستى باسقىر [咒]倒霉,该死。
الباستىداي 〈形〉象魔鬼一样的,象恶魔似的:
الباستىداي قايدان كەلە قالدى. 从那里来的,象
魔鬼一样。
الباتى 〈形〉① 空闲的,闲着的: الباتى وتىرىس
闲呆着 ② 无关的,局外的;题外的: الباتى
كىسى 局外人/ الباتى ٴسوز 题外的话 ③ 无目
的的,无目标的,胡乱的,随意的,任意的:
الباتى اتۋ 无目标的放枪/ الباتى پىكىر
بەرۋ 乱提意见/ الباتى ستەۋ 随意去做/ الباتى
سويلەۋ 言不及义④无缘无故的;无根据的,无

单 ⑤ 逗惹地故无缘无 الباتى سوقتىعۇ :的理
独,的自独,的个单 :ول بىزدەن الباتىــ
ءجۇرسىن. 让他离我们远一点吧。

الباۋ 〈名〉[旧] 安慰,慰藉,寄托:ۋاقىتتىق الباۋ 暂时的安慰。

البوم 〈名〉影集,相册,纪念册,留念册。

البىرا- 〈动〉脸色发红,面现红潮,满面红光:ونىڭ بەتى البىراپ كەتتى. 他的两颊绯红。

البىراس- البىرا- 的交互态。

البىرات- البىرا- 的使动态。

البىراۋ البىرا- 的不定式。

البىرت I 〈形〉①鲁莽的,轻率的,妄动的,冲动的,性急的,急躁的:مىنەز البىرت 鲁莽的性格/ البىرت كوزقاراس 轻率的看法②充满热情的,有魄力的,好胜的:البىرت وي 充满热情的想法/ البىرت جاستىق شاق 好胜的年轻时代。

البىرت II 〈名〉(牲畜的)眩晕症。

البىرتتان- 〈动〉① 变得鲁莽,变得轻率,轻举妄动,性急起来,急躁起来:البىرتتانىــپ جۇگىرە جونەلدى. 气急之下他跑了。② 激昂,激动,表现出热情,表现得有魄力,好胜。

البىرتتاندىر- البىرتتان- 的使动态。

البىرتتانۋ البىرتتان- 的不定式。

البىرتتىق البىرت 的抽象名词。

البىت I 〈形〉[土] 冒失的,轻举妄动的,傻头傻脑的;鲁莽的。

البىت II 〈名〉[土] (马的)眩晕症。

البىت- III 〈动〉轻举妄动,变得鲁莽,变得狂妄;出口狂言,胡言乱语。

البىتتان- 〈动〉鲁莽从事,变得冒冒失失,妄动:ايتار سوزدەن اداسىپ البىتتاندىك 该讲的不讲反而出口狂言。

البىتتانۋ البىتتان- 的不定式。

البىتتىق 见 البىرتتىق.

البىتۋ البىت- II 的不定式。

الگەبرا 〈名〉[阿][数] 代数,代数学:الگەبرا ساباعى 代数课。

الگەبرالىق 〈形〉代数的,代数式;代数学的 ▲ الگەبرالىق ايىرما 代数差 ▲ الگەبرالىق بەت 代数面 ▲ الگەبرالىق بىرلىك 代数单位 ▲ الگەبرالىق دەنە 代数体 ▲ الگەبرالىق كەڭەيتۋ 代数扩张 ▲ الگەبرالىق قيسىق سىزىق 代数曲线 ▲ الگەبرالىق قوسىندى 代数和 ▲ الگەبرالىق ءمان 代数值 ▲ الگەبرالىق سان 代数数 ▲ الگەبرالىق ورنەك 代数式。

العا 〈副〉①向前,朝前,往前:العا ىلگەرىلەتۋ 向前推进(向前促进)/ العا دامىتۋ 朝前发展/ العا سۇيرەۋ 往前拉②前进,冲:العا، جاۋىنگەرلەر! 战士们,前进! ▲ العا باسۋ 前进;进步;发展 ▲ العا قويۋ 提出,摆出。

العاي-شالعاي 〈形〉不和的,不团结的,有纠纷的。

العالا- 〈动〉呼喊"前进",高呼"前进",呼喊"冲"。

العالاۋ العالا- 的不定式。

العانى 〈名〉妻子,夫人。

العاراق 〈形〉往前一点的,略靠前的。

العاۋ 〈名〉① 慰藉,指望;依靠,支持 ②[转] 秘密,保密,隐瞒。

العاۋلىــ 〈形〉略带苦味的,苦涩的:بۇل قۇدىقتىڭ سۋى العاۋلى ەكەن. 这口井的水略带苦味。

العاۋسىز 〈形〉开诚布公的,坦率的,直截了当的。

العاۋ-تالعاۋ 〈形〉[土] 烦闷的,忧闷的,心情不快的,闷闷不乐的。

العاش 〈副〉最初,起初,一开始:العاش كەزىنكەندە 最初见面时/ العاش العاندا 一开始拿的时候。

العاشقى 〈形〉① 最初的,最先的,起初的,一开始的:العاشقى وي 最初的想法 / العاشقى كەلگەندەر 最先来的人们 / العاشقى جوبا 一开始的计划(设想) ② 原始的,原来的:العاشقى باسلىۋى 原版/ العاشقى نۇسقا 原本(原文,原稿,原作) / العاشقى قوعام 原始社会 / العاشقى تاس قۇرالدار زامانى 原始石器时代 ▲ العاشقى ارىز 原诉 [法] ▲ العاشقى اۋىز 原口 [生] ▲ العاشقى اۋىزدىلار 原口动物 [动] ▲ العاشقى بەت 起初(的作法),当初(的想法) ▲ العاشقــى

العىسىز: ايىرىپ العىسىز 难以辩别的,不可
分的▲ العىسىز اۋىزعا 不足挂齿的,不值一提
的,微不足道的;提不得的 ▲ العىسىز ىسكە
一文不值的,毫无价值的,毫无益处的,没有
用处的。
العىش 〈形〉①爱占便宜的,贪心无度的 ②
(指猎犬鹰)善于捕捉的,不放过的 ▲ دىبىس
العىش 录音机▲ جان العىش 要命的,逼命的▲
ٴتىل العىش 听话的,顺从的。
الدا- I 〈动〉①欺骗,骗诓,诱惑,迷惑: الداپ
الۋ 骗取/ الداپ اكەتۋ 骗走/ ول سوزىندە تۇرماي
الداپ كەتتى. 他不守信用,骗人了。/ الداپ
نامىسىنا ٴتيۋ 诱奸/ ٴوزىن دە، وزگەنى دە الداۋ
自欺欺人②(要求从格)克扣: تارازىدان الداۋ
克扣分量 / مەتردەن الداۋ 克扣尺寸 ▲
وتىرىكشى الدىمەن ٴوزىن الدار. 【谚】说谎的人
首先骗自己。
الدا II 〈副〉①前面,前边: الدا ٴجۇرۋ 前面走
②将来,未来: ول الدا نە ىستەمەكشى؟ 他将来
要做什么?
الدا III 见 اللا.
الدا IV 〈叹〉啊,哎哟,天啊: الدا، قاراعىم
دەنىڭ ساۋ ما؟ 哎,孩子你身体没有病吧?
الداعى 〈形〉①前边的,前面的,前头的:
الداعى بۇرىلىس 前边的拐弯处 ② 将来的,未
来的;最近的,今后的,当前的: الداعىنى
بولجاۋ 估计未来/ الداعى مىندەت 当前的任务。
الداعىش 〈形〉爱骗人的,善于欺骗人的,善于
蒙骗人的;容易迷惑人的,容易诱惑人的。
الداعىشتىق الداعىش 的抽象名词。
الدا-جالدا 〈副〉一旦,万一: الدا-جالدا كەرەك
بولا قالسا قايتەسىڭ؟ 一旦需要的话怎么办?/
الدا-جالدا قاشىپ كەتسەشى؟ 万一逃跑了呢?
الداقاشان 〈副〉已经,早已,早就: الدا قاشان
كەتىپ قالدى. 早就走了。
الدالا- 见 اللالا-.
الدام 〈名〉欺骗,蒙骗,欺瞒,哄骗: باسقالاردىڭ
الدامىنا ٴتۇسۋ 受人欺骗。
الدامالا- 〈动〉引诱,蒙骗,欺骗,哄骗,连哄带
骗: ول الدامالاپ كورىپ ەدى، ماقساتىنا جەتە

بىرلىك ٴتۇبىر [数]原单位根▲ العاشقى
جىنىستار [地]原地岩体▲ العاشقى كەن [地]
原生矿▲ العاشقى مىنەرالدار [地]原生矿物▲
العاشقى ومىرتقالىلار [动]原索动物▲ العاشقى
سۋ [地]原生水▲ العاشقى تەڭدەۋ [数]原方
程▲ العاشقى تىرشىلىك توبى [地]原生古界▲
العاشقى ۇكىم [法]原判。
العاشقىدا 〈副〉最初,一开始,起初: العاشقىدا
اق پەن قارانى ايىرۋ قيىن ەدى. 一开始分清是
非的确很难。
العاشىندا 见 العاشقىدا.
العى 〈形〉①前边的,前面的,先头的,前部
的;首要的;先决的: العى جاقتا كەتىپ بارادى
走在前面/ العى مىندەت 首要的任务/ العى
شارت 先决条件 ② 未来的,将来的,明天的:
العى ٴومىر 未来的生活▲ العى ٴسوز 前言,序,
言,导言,序,绪论。
العىز- II ال- 的使动态。
العىزدىر- العىز- 的使动态。
العىزۋ العىز- 的不定式。
العىنشى 〈名〉[旧]领者,取者,购买者。
العىر I 〈形〉①迅猛的,敏捷的,善捕的(猎
犬,猎鹰): العىر قۇس 迅猛的鸟 ② 聪明的,
机灵的,机智的,善于领悟的: العىر وقۋشى 聪
明的学生 ▲ العىر سوزگە، ٴتىلى العىر 善言
的,善于辞令的 ▲ العىر جىگىت اقىلىنا قاراي
ٴىس قىلار، ولاق جىگىت وڭاي جۇمىستى كۇش
قىلار. 【谚】智者巧干,愚者蛮干。
العىر II : ٴتاقىر العىر 该死的,见鬼去吧。
العىرلىق ① العىر I 的抽象名词 ② 聪明,颖
悟,聪敏。
العىرلىق-زەرەكتىك 〈名〉聪明,天赋,聪颖,伶
俐。
العىس 〈名〉感谢,感激,谢意,谢忱: العىس
ٴسوز 表示感谢的话(谢词)/ العىس حات 感谢
信(谢贴)▲ العىس ايتۋ 表示感谢,致以谢意
▲ العىس جاۋدىر 千恩万谢。
العىستا- 〈动〉表示感谢,表示感激,致谢;
جۇرت كامەشتى العىستاپ جاتىر. 大家对长马西
表示感谢。

。的目到达有没也,天半了诱引他 الـمادى.
الداماﻻۋ الدا ماﻻ- 的不定式。
الدامكوس 〈形〉① 爱骗人的,善于欺骗人的,
善于蒙骗人的,骗人的: الدامكوس نارسه 骗人
的东西 ② 骗子,骗子手。
الدامكوستىك الدامكوس 的抽象名词。
الدامپاز 〈形〉爱骗人的,善于欺骗人的,爱说
假话的。
الدامپازدىق الدامپاز 的抽象名词。
الدامشى 〈形〉① 爱骗人的,善于欺骗人的,善
于蒙骗人的;容易迷惑人的,容易诱惑人的:
ساپاسى تومەن، الدامشى نارسه 质次,骗人的东
西 ② 假的,不可靠的,靠不住的,虚幻的:
الدامشى كۆن رايى 靠不住的天气 ③ 骗子,骗
子手,诈骗犯: الدامشى تۆرعان باربپ 头号骗
子。
الدامشىلىق الدامشى 的抽象名词。
الدامش 〈形〉骗人的,诱惑人的,自欺欺人
的: جۆرتتى ٴوز سوٴمنان ٴرتهمەن دەپ
ۋمتتەنۋ الدامش وي. 希望大家都跟着自己这
是自欺欺人的想法。
الدان Ⅰ〈副〉事先,预先,早先: الدان ايتپادى
دەمە 别说事先没有讲,(勿谓言之不予)。
الدان- Ⅱ ① الدا- Ⅱ 的被动态 ② 受骗,受蒙
骗,上当: ول الدانپ قالعان شعار. 他可能
受骗了。/ جاۋعا الدانۋ 上敌人的当 ③ 自慰,
解闷,取乐,开心,玩耍,消遣: بالاعا الدانۋ 靠
孩子解闷 / بالالار ويىنشىقا الدانپ وتىر. 孩子
们玩着玩具。
الدانعش 〈形〉容易受骗的,易受蒙骗的,好
上当的;轻信: الدانعش جانسىك نەدەگەن؟ 你这
个人怎么那么容易受欺骗?
الدانعشتىق الدانعش 的抽象名词。
الداندىر- ① الدان- Ⅱ 的使动态② 哄,哄骗,
逗。
الدانۋ الدان- Ⅱ 的不定式。
الداندىرۋ الداندىر- 的不定式。
الدانۋشى 〈名〉受骗者,受骗上当者。
الدانىس Ⅰ〈名〉寄托,安慰,慰藉。
الدانىس- Ⅰ الدان- Ⅱ 的交互态。
الدانىش 〈名〉娱乐,开心,解闷,消遣;寄托,
安慰,慰藉: الدانىش ٴۋشىن كەرەك 用来消遣
的 / الدانىش ەتۋ 排遣(以……取乐) / رۋحي
الدانىش 精神上的寄托 / بالالارعا الدانىش
ٴۋشىن اكەلدىم. 拿来给孩子们玩儿的。
الدانىشسىز 〈形〉没有寄托的;没有消遣的,
没有爱好的。
الداپ-اربا- 〈动〉诱骗,欺骗,蒙骗,迷惑,诱
惑: تالاي رەت الداپ-ارباعان ەكەن 不止一次
的欺骗过 / الداپ-ارباپ قولعا ٴتۇسىرۋ 骗到手。
الداپ-ارباۋ الداپ- اربا- 的不定式。
الداپ-سۋلا- 〈动〉哄,哄骗,连哄带骗: بالانى
الداپ-سۋلاپ سوزگە كوندىرۋ 连哄带骗地让孩
子听话。
الداپ-سۋلاۋ الداپ-سۋلا- 的不定式。
الداراق 〈副〉(الدىن الا راق) 的缩减形式稍微靠
前,往前一些。
الدارقات- 〈动〉欺骗,诱骗,哄骗,连哄带骗,
诱惑,迷惑: الدارقاتپاقشى بولعانى سوزىنەن
ٴبىلىنىپ تۇر. 从他的话里能看得出来他是想
哄骗。/ الدارقاتىپ تورعا ٴتۇسىرۋ 引诱上圈
套。
الدارقاتۋ ① الدارقات- 的不定式 ② 骗局,欺
骗: ۋاقىتتىق الدارقاتۋ 暂时的骗局。
الداس- الدا- Ⅲ 的交互态。
الداسپان 〈名〉[旧]短剑。
الدات- الدا- Ⅱ 的使动态。
الداتقىز- الدات- 的使动态。
الداتقىش 〈形〉容易受骗的,易受蒙骗的,好
上当的: وپ-وٴتاي الداتقىش ادام 很容易受骗上
当的人。
الداتقىشتىق الداتقىش 的抽象名词。
الداۋ الدا- Ⅲ 的不定式。
الداۋ-ارباۋ 见 الداپ-ارباۋ.
الداۋسىرات- 〈动〉①哄骗,蒙骗,欺骗,引诱,
诱骗: الداۋسىراتقانىڭ سەنۋ 轻信哄骗 / ول سەنى
الداۋسىراتقان بولۋ كەرەك. 他可能是诱骗你。
② 套,想法儿套出,诱出: الداۋسىراتىپ ٴسوز
تارتۋ 套话。
الداۋسىراتۋ الداۋسىرات- 的不定式。

الداۋشى 〈名〉骗子，骗子手。
الداۋشىلىق 〈名〉欺骗行为，骗人的勾当，诱
惑。
الداۋىش 见 الدامشى.
الداۋشتىق 〈名〉诡计，伎俩，圈套，骗局。
الديار 〈名〉[旧]（对可汗和苏丹直呼时用的
尊称)：陛下；الديار حان 圣上。
الديارلا- 〈动〉①（一再地）口呼圣上，口称
陛下 ②[转]哀告，乞求，恳求。
الديارلاس- الديارلا- 的交互态。
الديارلات- الديارلا- 的使动态。
الديارلاۋ الديارلا- 的不定式。
الدى 〈名〉 ①前面，前方，正面，前部：
ارىستاننىڭ الدى بيىك، ارتى الاسا كەلەدى. 狮
子的前身高，后身低。/ ەسىكتىڭ الدى（门前
门口）/ الدىنا قاراپ قاسقىردان، ارتىنا قاراپ
جولبارىستان قورقۋ /前怕狼后怕虎/ ۇيدىڭ الدى
房子的正面 ② 开始，开头，起初，初期：الدى
قيىن بولسا دا ۇيرەنىپ كەتۋگە بولادى 虽然开
头难，但可以学会③先进的，优秀的，优等的；
模范的，居首位的，名列前茅的：زاقان قويشى-
لاردىڭ الدى ەدى. 扎汉是羊倌中的模范。/ ول
ساباقتاستارىنىڭ الدى ەدى. 他在自己的同学中
是名列前茅的。④未来，将来，前途：الدىڭ
نۇرلى 你的前途是光明的。⑤ 对，向，当着，面
对着：پارتيا، حالىق الدىندا جاۋاپتى بولۋ 对党，
对人民负责 ▲ الدىنا كەلتىرۋ 报应，报复，回
敬 ▲ الدىنا قارا سالماۋ 飞快，神速；领先，使望
尘莫及 ▲ الدىن الۋ 预防，提防，防备：
اۋرۋ-ناۋقاستىڭ الدىن الۋ 预防疾病▲ الدىنان
كەسەكولدەنەڭ وتپەۋ 尊敬，对……有礼貌，拘
守礼仪▲ الدىنان شىعۋ 迎上去，迎接，欢迎▲
الدىنان ٴوتۋ 提醒，告诫，警告▲ الدىندا تۇرۋ ①
站在……的前面 ② 即将来临，将要到来▲
كوز الدىنا ەلەستەۋ 记起，想起，浮现在眼前▲
الدى ماڭدايى ① 名列前茅的，第一流的 ② 头
等的，重要的 ▲ ٴوز الدىنا 独自，单独，独立▲
ٴوز الدىنا ٴتۇتىن تۇتەتۋ 成家立业▲ اتاڭا نە
قىلساڭ، الدىڭا سول كەلەر. 【谚】你如何待人，
人家如何待你（善有善报，恶有恶报）。▲
بايلىقتىڭ الدى ساۋلىق. 【谚】健康是首要的财
富。▲ كارلىكتىڭ الدى، جاستىقتىڭ ارتى.
【谚】老态的萌发意味着青年时代的结束。
الدى-الدىنا 〈副〉各自，分别，分头：
الدى-الدىنا كەتۋ 各走各的路/ الدى-الدىنا سويلەۋ
各说各的/ الدى-الدىنا ٴان سالۋ 各唱各的调/
الدى-الدىنا ٴبي بولۋ 各自为政。
الدى-ارتى 〈名〉①前后，先后：الدى-ارتىنا
كوز جىبەرۋ 瞻前顾后/ الدى-ارتىنا قاراماي قاشۋ
不顾一切地逃跑/ الدى-ارتىن وراپ الۋ 前呼后
拥 ② 周围，四周：الدى-ارتىنا كوز تاستاۋ 眺望
四周▲ الدى-ارتىنا قاراماستان 不顾一切地，不
考虑后果地，轻率地，粗心地，冒昧地，鲁莽
地。
الدىم-بەردىم 〈形〉[土]一般的，不特别的；
平常的，普通的。
الدىمەن 〈副〉首先，事先，预先：الدىمەن
شاكىرت بولۋ، ونان سوڭ ۇستاز بولۋ 先做学生，
后当先生/ الدىمەن قۇلدىق، سوڭىنان سۇمدىق
先礼后宾/ الدىمەن سوققى جەۋ 首当其冲▲ ەڭ
الدىمەن 首先，最先。
الدىندا 〈副〉在……之前，在……的前面。
الدىڭعى 〈形〉①前面的，前头的，前部的，过
去的，从前的，以前的：الدىڭعى اياق 前腿（前
脚，前肢）/ الدىڭعىلار ەككەن اعاش كەيىنگىلەرگە
سايا بولار 前人种树，后人乘凉 / الدىڭعىلار
جىعىلسا، كەيىنگىلەر ٴىز باسار 前赴后继 ②
先进的，优秀的，模范的：الدىڭعى تاجىريبە 先
进的经验▲ الدىڭعى بوي 前身▲ الدىڭعى جىل
前年▲ الدىڭعى كۇن 前天▲ الدىڭعى قاتارلى 先
进的，优秀的▲ الدىڭعى مي [生] 前脑▲
الدىڭعى ٴوڭىر 前襟▲ الدىڭعى شەپ 前线▲
الدىڭعى اربا قالاي جۇرسە، سوڭعى اربا سولاي
جۇرەدى. 【谚】前车怎么走，后边的车怎
么行（前有车，后有辙）。
الدىر- ① ال- 的使动态②登，备，报，落入：
تىزىمگە الدىرۋ 登记（报名）/ نوپوسقا الدىرۋ 上
户口③被偷，被盗，失盗，丢失：ۇرىعا الدىرۋ 被贼偷
去④败，负，输：جاۋعا الدىرۋ 败给敌人▲ بوي
الدىرۋ 疲乏，精疲力尽▲ سىر الدىرۋ 露底，泄

的谋无【谚】. الدرار جاۋعا باتىر ايلاسىز ▲密
جاۋعا جولداس جامان ▲。敌胜能不士勇
▲。中手人敌入落你使友之能无【谚】. الدرار
不【谚】. كۇزەتشىنىڭ جامانى-الدىرعاندا وكىنەر
。息叹后盗失是总夫更的职尽
الدىرت- الدىر- 的使动态。
الدىرتقىز- الدىرت- 的使动态。
الدىرتۋ الدىرت- 的不定式。
الدىرۋ الدىر- 的不定式。
الدىرىل- الدىر- 的被动态。
الدىرىس- الدىر- 的交互态。
الجاپقىش 〈名〉围裙,围腰: اق الجاپقىش 白围
裙。
الجاس- 〈动〉① 精神错乱,神魂颠倒;迷惑,
变糊涂: اقىلىنان الجاسقان كارى 糊涂老人 ②
弄错,犯错,失策,失计: ەسەپتەن الجاسۋ 算错/
الجاسقانىنىڭ بەلگىسى 失策的表现。
الجاستىر- الجاس- 的使动态。
الجاسۋ الجاس- 的不定式。
الجاسۋشىلىق 〈名〉糊涂行为,错误,失策。
الجۋ الجى- 的不定式。
الجۋاز 见 الجۋاز°.
الجى- 〈动〉①(因年迈)糊涂,昏聩: الجىعان
شال 糊涂的老头子 ② 弄错,犯错,糊涂:
الجىعانىنان ساۋسىڭ با؟ 你是不是糊涂了? ▲
الجىعان بۇركىت تىشقانشىل. 【谚】糊涂的老鹰
只能捉老鼠。
الجىس- الجى- 的交互态。
الجىت- الجى- 的使动态。
اليمەنت 〈名〉赡养费,抚养费。
اليۋمين 〈名〉[化]铝: اليۋمين تاقتا 铝板/
اليۋمين ىدىس 铝器皿。
اليۋميندى 〈形〉含铝的: اليۋميندى ماگني
قوسپا 铝镁合金。
الكەۋدە 〈形〉虚骄的,狂妄的,傲慢的;鲁莽
的: الكەۋدە جان 狂妄的人。
الكەۋدەلەن- 〈动〉狂妄起来,变得傲慢自大,
傲气十足。
الكەۋدەلەنۋ الكەۋدەلەن- 的不定式。
الكەۋدەلىك الكەۋدە 的抽象名词。

الكوگوليك 〈名〉酒鬼,酒徒。
الكوگول 〈名〉酒,酒精,醇,乙醇。
القا I 〈名〉项练,项圈: القا اسۋ 带项练。
القا II 〈名〉① 委员会,议事会: اعارتۋ-وقۋ
القاسى 教务委员会 ② 委员,成员: جيىنعا
القالار قاتىناستى. 委员们参加了会议。③ 集会,
聚会,会议: القادا ءسوز سويلەۋدى 在集会上发
表讲话。
القا III 〈名〉[植]茄属。
القا- IV 〈动〉称赞,赞扬,喝采,夸赞,赞助:
جۇرتشىلىقتىڭ القاۋىنا يە بولدى 受到群众的称
赞。
القا-جۇزىك 〈名〉项链和戒指,首饰。
القالا- 〈动〉围起来,围成圈,围绕: مەشتى
القالاپ وتىرۋ 围着火炉子坐/ تۇس-تۇستان
القالاۋ 从四面八方围过来。
القالان- القالا- 的被动态。
القالاس- القالا-的交互态。
القالات- القالا- 的使动态。
القالاۋ القالا- 的不定式。
القالى I 〈形〉带项链的,带项圈的: التىن
القالى 带金项链的。
القالى II 〈形〉隆重的,盛大的,热闹的: القالى
جيىن 隆重的集会/ القالى توي 热闹的喜事。
القالىق 〈形〉作项链的,作项圈的: القالىق
مەرۋەرت 作项链的珍珠。
القام-سالقام 〈形〉(穿戴)不整齐的,不修边幅
的,不整洁的。
القاپ 〈名〉旷野,地带,洲: تيانشان القابىندا 在
天山一带/ جانسىز القاپ 无人烟的地带 /
ورمان القابى 林带 / جاسىل القاپ 绿洲。
القاپتان- 〈动〉变成宽阔的地带,显得宽阔,变
为平川。
القاپتانۋ القاپتان- 的不定式。
القاپتى 〈形〉广阔的,宽广的: القاپتى دالا 宽广
的原野。
القارا: **القارا كوك** 青黑色的(指马的毛色)。
القاس- القا- III 的交互态。
القا-سالقا 见 القام-سالقام.
القات- القا- III 的使动态。

。式定不的 Ⅲ القا- القاۋ
围 وترۇ القا-قوتان : 地圈成围〈副〉 القا-قوتان
。住居圈成围〈民牧〉 القا-قوتان قونۇ /坐
：的红绯，的红猩，的红鲜〈形〉 القىزىل
。旗红的艳鲜 القىزىل تۇ
القيسا° 见 القيسا
شعىس ：红显，红变，红发〈动〉 القىزىلدان-
。红发方东 القىزىلداندى.
。式定不的 القىزدان- القىزىلدانۇ
。溢荡，漾荡，扇呼〈动〉 القىلدا-
。态动使的 القىلدا- القىلدات-
。式定不的 القىلدا- القىلداۋ
② 前颈，子嗓，咙喉，喉咽①[阿]〈名〉 القىم
▲麓（山），脚（山）③ 分部接相的筒靴和面靴
القىم بادامشا بەزى [理生]腺殖增 ▲ القىمعا الۇ
加施，迫逼，迫强②子脖掐① （القىمنان قىسۇ）
。气憋，气赌 القىمعا تىعىلۇ ▲ 讨催，力压
快，赶紧，追紧 ② 子脖掐 ① 〈动〉 القىمدا-
：束结快，成完快；近靠，近接，上追快，上赶
的面前上追快他 .الدىڭعىلاردى القىمداپ قالدى
的岁多十五 ادام قالعان القىمداپ ولۋدى./。了人
完快们他 .ولار جۇمىستى القىمداپ قالدى /人
压加施，迫逼，讨催，迫强[转]③ 。了务任成
。宁安得不得逼 مازا بەرمەۋ القىمداپ : 力
。态动被的 القىمدا- القىمدال-
。态互交的 القىمدا- القىمداس-
。态动使的 القىمدا- القىمدات-
喘，吁吁喘气，来气过不喘，气喘〈动〉 القىن-
气下接不气上得 : ول قاتتى جۇگىرسە القىنىپ
。来气上不喘就跑一劲使他 .قالادى
。渣皂肥，儿头皂肥〈名〉 I القىندى
不气上，吁吁喘气 القىندى بولۇ : Ⅱ القىندى
。气下接
，上追，上赶②态动使的 القىن- ① القىندىر-
。成完快；近接
。态动使的 القىندىر- القىندىرت-
张 慌慌 القىن-جۇلقىن بولۇ : القىن-جۇلقىن
。措失慌惊，张慌里慌，张
。态动使的 القىن- القىنت-
。式定不的 القىن- القىنۇ

促急，吁吁喘气，吸呼的促短〈名〉 I القىنىس
。气喘的
。态互交的 القىن- Ⅱ القىنىس-
اللاعا ▲主真，宰真，拉安[阿]〈名〉 I اللا
命主，命天 امرى° اللانىڭ ▲ 主真仰信 سيىنۇ
اللا ▲ 意旨的拉安照按 اللانىڭ امىرىمەن
的赐赏不主真【谚】 بەرمەگەندى موللا بەرمەس.
。奈无也拉毛
اللا، اناۋ جىعىلىپ قالدى. : 呀哎〈叹〉 Ⅱ اللا
。了倒摔他，呀哎
求乞，义名的拉安以，佑保主真 〈动〉 اللالا-
。帝上
。态互交的 اللالا- اللالاس-
。态动使的 اللالا- اللالات-
台主真，主真的上无高至 [宗]〈名〉 اللاتاعالا
。拉阿
。地喊天呼〈名〉 اللا-°تاۋبا
拉安，尔拜克艾，乎拉安[阿]〈名〉 اللاۋ اكپار
。大至
。的诚虔，的主真仰信〈形〉 اللاشىل
。喻讽，意寓[文]〈名〉 اللەگوريا
。道荫林〈名〉 اللەيا
熟 الما پىسقان : 果苹 ② 树果苹 ①〈名〉 الما
الماسى ەكى : 房乳（的娘姑指）[转]③ 果苹
脸红 الما بەت ▲ 前胸在果苹对——كەۋدەسىندە
▲ 蚜果苹 الما بىتەسى ▲ 脸圆的红透里白，蛋
▲ 鹅果苹 الما كۇيەسى ▲ 蚜果苹 الما جەگىسى
اۋزىما الما پىس، ▲ 子脖的丽美 الما موين
。兔待株守；成其享坐【谚】 تۇس°.
。石钻，石钢金〈名〉 الماز
调，地换倒，地换轮，地流轮〈副〉 الما-كەزەك
تۇرۇ الما- كەزەك كۇزەتكە : 地断不连接，地换
着换倒 مىنۇ° الما-كەزەك ەكى اتتى / 岗站流轮
不连接 الما-كەزەك كەلىپ ، ازالاۋ / 马匹两骑
。挠干来地断
اتالماپ الما ： 换，倒，换轮，流轮〈动〉 المالا-
。马骑着换 مىنۇ°
。态互交的 المالا- المالاس-
。态动使的 المالا- المالات-
。式定不的 المالا- المالاۋ

苹产,的多果苹,的果苹长 ① 〈形〉 I **الماللى**
(沟子果) 沟山的果苹满长 الماللى ساي :的果
。的满丰房乳(娘姑指) [转]②
تەرەزە الماللى :的取可,的动活〈形〉 II **الماللى**
。窗的动活
上安可取可,的动活 ① 〈形〉 **الماللى-سالماللى**
② 床叠折 الماللى-سالماللى توسەك :的叠折,的
来下取可 الماللى- سالماللى ئتس :的假,的工人
。牙假的
:品贡,税杂捐苛,税赋,税捐[旧]〈名〉 **المان**
(上,纳)交 المان تاپسىرۋ /税捐派摊 المان سالۋ
。税收 المان جيۋ /税
。集选,选文[波]〈名〉 **الماناخ**
税杂捐苛,税赋,税捐 ①〈名〉 I **المان-سالىق**
。品贡 ③ 务债,债 ②
,刀钻 ② 石钻,石钢金[矿]①〈名〉 I **الماس**
▲ 的强刚,的毅刚,的强坚[转]③ 刀璃玻璃
الماستىك ▲球眼 كوز الماسى▲刀宝 اق الماس
下火水)铅是敌之石钻 【谚】.جاۋى قورعاسىن
【谚】.الماس قىلىش مايداندا سەرىك▲。(容相
。伴伙的上场战是刀宝
▲碱鳖木番,汞化氯,汞升[医]〈名〉 II **الماس**
。酊鳖木番 الماس تۆنباسى
轮,流轮;迭更,换互,换交 ①〈动〉 III **الماس-**
الماسۋ پىكىر /置位换 ورىن الماسۋ :换倒,换
/ 部 干 换 互 كادىر الماسۋ / 见 意换交
/(迭更代朝)代换朝改 حاندىقتاردىڭ الماسۋى
:装倒,替交[语]②去着换轮 الماسىپ بارۋ
دىبىستاردىڭ الماسۋى 替交音语 / سويلەمنىڭ
:错放,错换,错搞③装倒的子句 الماسۋى
。子乱搞都西东 .دۇنيەلىكتەر الماسىپ كەتىپتى
。谢代陈新 زات الماسۋ▲
调,换调②态动使的 III الماس- ① **الماستىر-**
الماستىرۋ تاجىريبە :倒颠;流交,换交,换替,动
颠 الماستىرۋ دۇرىس پەن بۇرىستى / 验经流交
。非是倒
。式定不的 الماستىر- **الماستىرۋ**
。态动被的 الماستىر- **الماستىرىل -**
。式定不的 III الماس- **الماسۋ**
ات الماۋىت : 的梧魁,的大高 〈形〉 **الماۋىت**

。马的大高
地辟天开,日之世有 [口] [阿]〈副〉 **الميساق**
。代时荒洪,日之
اعاشى المۇرت :犁水香,梨 [植] 〈名〉 **المۇرت**
。树梨
الپامسا :的伟魁,的梧魁,的大高〈形〉 **الپامسا**
دەنەلى قارا شال 。汉老黑的大高材身
:的 伟 魁,的 梧 魁,的 大 高〈形〉 **الپامساداي**
دەنەسى الپامساداي 的大高材身 / الپامساداي
。子伙小的梧魁 جىگىت
. II ارپالىس- 见 **الپارس-**
。式定不的 الپارس- **الپارسۋ**
。主霸,霸恶〈名〉 **الپاۋىت**
。员动运山登[体]〈名〉 **الپينيست**
الپىس〈数〉六十▲الپىس اپا، جەتپىس جەزدە
诡,计二十六 الپىس ەكى ايلالى ▲ 友四期三
▲ 统系精神 الپىس ەكى تامىر ▲ 端多计
顶狐草个十六【谚】.الپىس قارساق ات بولماس
。马匹一上不
。十七六 〈数〉 **الپىس-جەتپىس**
第 ئنومىر الپىسىنشى :十六第〈数〉 **الپىسىنشى**
。代年十六在 الپىسىنشى جىلداردا /号十六
。草生再[植]〈名〉 **السىن**
女) ② (琴提手音中)器乐音中 ①〈名〉 **الت**
。音中(的童儿,子
التاي :狐红太尔阿 التايى قىزىل : **التايى**
。子帽的做皮狐红太尔阿用 قىزىل بورىك
。枪手轮六,枪手轮左,轮左〈名〉 **التى اتار**
数合集的"六"语克萨哈) 个六,六〈数〉 **التاۋ**
见【谚】.التاۋ الا بولسا، اۋىزداعى كەتەر ▲ (词
。失丢会也食之口到,和不弟
六(的月某) التىسى ايدىڭ :个六,六〈数〉 **التى**
六 التىدان ئبىر /六期星 اپتانىڭ التىسى / 号
六十三六六 التى جەردە التى وتىز /一之分
بەس التى الاسىسى ▲身全,身浑 التى ايرىق ▲
无毫,系关无毫,水河犯不水井 بەرەسىسى جوق
التى ▲民人体全,类人全 التى الاش ▲葛瓜
的名大鼎鼎,的名有赫赫,的名著 الاشقا ايگىلى
和不 التى باقان الاۋىز ▲落部大 التى ارىس ▲
敝宽 التى قانات اق وردا ▲ 纷纠闹,结团不,睦

。房毡的白洁而

التى-التدان 〈副〉六个六个地：التى-التدان
ٴبولىپ قويۋ 六个六个地分开放。

التىباقان 〈名〉秋千：التىباقان تەبۋ 打秋千。

التىبۇرىش 〈数〉六角形，六边形。

التىبۇرىشتى 〈形〉六角形的，六边形的。

التى-جەتى 〈数〉六七，六七个：التى-جەتى ادام
وتىر. 坐着六七个人。

التىلىق 〈名〉① (数目字)六 ② 数第六的 ③
(扑克牌之) 六点：قارعانىڭ التىلىعى 黑桃六。

التىن 〈名〉①金子，黄金：اق التىن 白金/铂/
قىزىل التىن 赤金/ ساپ التىن 纯金/ تۋما التىن
天然金 / التىن كەنى 金矿 / التىن قورى 黄
金储备/ التىن قورىتۋ 练金/ التىن جالاتۋ 镀
金/ قۇيما التىن 铸金/ التىن زەر 金丝②金色
的，金黄色的：التىن شاش 金黄头发/ التىن
شۇعىلا 金色的曙光/ التىن ٴداندى ٴبيداي 金色
的麦粒③金制的，金做的，金子的：التىن
بىلەزىك 金镯子/ التىن اقشا 金币(金元)/
التىن ساعات 金表 / التىن جۇزىك 金戒指④
[转] 极可贵的，宝贵的，珍贵的，黄金的：
التىن-ٴومىر دەيمىسىڭ 不要以为那么宝贵/
التىن شاق 黄金时代▲ اق التىن ①白金②棉花
▲ التىن القا 金项链▲ التىنعا بەرگىسىز 金不
换▲ التىنمەن اپتاپ، كۇمىسپەن كۇپتەۋ 镀金
包银▲ التىن استىق 金谷，金色庄稼▲ التىن
اسىقتاي 健壮的，可爱的(指孩子)▲ التىن
بالىق ①金鱼②[天]剑鱼座▲ التىن بەسىك 故
乡，家乡，祖园▲ التىن گۇل [植]萱草▲
التىن ٴدان 金谷，谷粒▲ التىن جاقتى ايبالتا 镀
金月牙斧▲ التىن جاتسادا الماۋ 拾金不昧，路
不拾遗▲ التىن جۇلدىز 金星▲ التىن كوز 深
秋▲ التىن قاباق (جامبى) 射箭赛，弓箭赛▲
التىن قازىق 中心，靠山，依靠▲ التىن مەدال 金
制奖章▲ التىن تاق 宝座、皇位 ▲ التىن توي
金婚▲ التىن شاڭىراق 故乡，祖国▲ اتىن
التىنمەن جازۋ 青史留名▲ كەبەك التىن 砂金▲
كەسەك التىن 块金▲ قۇلاعىنا التىن سىرعا 但愿
听不见▲ ساپ التىن 纯金▲ سوم التىن 块金
▲ سابىر ٴتوبى سارى التىن. [谚] 耐心胜过黄
金。

التىندا- 〈动〉镀金，包金，饰成金色，涂成金
色：ٴبىر قابات التىنداۋ 镀一层金。

التىندايى 〈形〉黄金一般的，珍贵的，宝贵的。

التىندال- التىندا- 的被动态。

التىندان- التىندا- 的被动态。

التىنداس - التىندا- 的交互态。

التىندات - التىندا- 的使动态。

التىنداۋ التىندا- 的不定式。

التىنداۋلى 〈形〉镀好金的，用金包好的，饰成
金色的。

التىندى 〈形〉含金的，带金的，有金子的；镀
金的：التىندى قۇم 含金砂/ التىندى جەلى 含
金脉。

التىندىق 〈名〉金子的特点。

التىن-كۇمىس 〈名〉金银；含有金银。

التىنشى I 〈数〉第六：التىنشى ٴنومىر 第六号/
التىنشى كلاس 六年级。

التىنشى II 〈名〉淘金人。

الۋ I 〈名〉[数]减法。

الۋ II ال- 的不定式。

الۋا 〈名〉[波] 用面粉、糖、油做成的糊状食
物。

الۋان 〈形〉[波] 各种各样的，多种多样的，各
式各样的，形形色色的：الۋان ٴتۇرلى وسىمدىك
各种植物/ الۋان قۇبىلۋ 多变/ نەشە الۋان
ٴومىردى باستان كەشىرۋ 经历各种不同的生活。
▲ الۋان ٴار 各种各样的，种种的，各式各样
的。

الۋان-الۋان 〈形〉各种各样的，多种多样的，形
形色色的 ▲ الۋان-الۋان جۇيرىك بار، الىنە
قاراي شابادى. 【谚】骏马繁多，量力驰骋(八仙
过海，各显其能)。

الۋانداس 〈形〉同类的，同种的，相同的，同样
的。

الفا 〈名〉① 希腊字母表中第一个字母的名
称 ② [物] 阿耳法线 ▲ الفا بولشەك [物] 阿耳
法粒子▲ الفا ساۋلە 阿耳法射线；甲种射线。

الفاۆيت 〈名〉①字母表 ② 字母顺序。

الفاۆيتسىز 〈形〉没字母；没有文字。

الحامدۇللا 〈名〉[阿]感赞真主，一切赞颂全归真主。

الشا 〈名〉[植]李子；李子树。

الشاعراق 〈形〉比较远的，比较偏远的：ئۇنىڭ ئۆيى سەندەردىكىنەن الشاعراق. 他家比你们家比较远。

الشاي- 〈动〉①伸开，伸长，拉开，张开，敞开，劈开，叉开：ئۇ ئورۇندۇققا الشايىپ 叉开腿坐在椅子上/ قارا سىيىر الشايعان مۈيىزى 犄角向外撇的黑牛②[转]疏远，合不来：ئۇلارنىڭ ارالارى الشايىپ كەتتى. 他们的关系已经疏远了。

الشايت- الشاي- 的使动态。

الشايۇ الشاي- 的不定式。

الشايس- الشاي- 的交互态。

الشاق 〈形〉①远的，距离远的，间隔大的；偏远的，遥远的：مەكەمەدىن الشاق 离机关远/ ئۆي ارالارى الشاق 房子之间的距离大 ②久远的，遥远的：سوناۋ الشاق زاماندا 在那久远的年代里 ③叉开的，向外撇的：الشاق مۈيىزدى 椅角向两边叉开的 ④[转]不团结的，不和睦的：ئۇلارنىڭ ارالارى بۇرىن الشاق ەدى. 他们曾经是不团结的。▲ الشاق باسۇ ①迈开大步走 ②大摇大摆地走。

الشاقتا- Ⅱ 〈动〉①远离，走远，拉开距离：الشاقتاپ كورىنبەي كەتتى 走远了，看不见了 ②[转]疏远，避开，躲避：سەندەن الشاقتايىن دەپ جۈرگەن جوق. 他不想和你疏远。③[转]大摇大摆，妄自尊大，摆架子：الشاقتاي باسۇ 大摇大摆地走/ الشاقتاعانىنان ەش پايدا جوق 妄自尊大没有什么好处。

الشاقتاس- الشاقتا- 的交互态。

الشاقتات- الشاقتا- 的使动态。

الشاقتاۇ Ⅰ الشاقتا- 的不定式。

الشاقتاۇ Ⅱ 〈形〉①较远的，间隔大一点的，不太近的 ②不密切的，比较疏远的，不太和睦的。

الشاقتىق ① الشاق 的抽象名词 ②距离，间隔，宽度③隔阂，隔膜。

الشالعى 〈名〉围裙。

الشاڭ. الشاڭ باسۇ ①大摇大摆地走：الشاڭ باسىپ قايدان كەلەسىڭ؟ 你大摇大摆地从哪里来？②自高自大，傲慢自负，神气十足；举止从容，举止潇洒：مىناداي الشاڭ باسقانىڭدى كورگەن ەل ساعان قايتىپ جاقىندايدى؟ 看你这副神气十足的样子，谁还能接近你？▲ الشاڭ باسۇ اياقتى 洋洋自得，显得傲慢，心满意足。

الشاڭ-الشاڭ: **الشاڭ-الشاڭ ەتۇ (باسۇ)** 见 الشاڭدا-.

الشاڭدا- 〈动〉大摇大摆地走，大模大样地走，摆架子。

الشاڭداس- الشاڭدا- 的交互态。

الشاڭدات- الشاڭدا- 的使动态。

الشاڭداۇ الشاڭدا- 的不定式。

الشي- 见 الشاي-.

الشيۇ الشي- 的不定式。

الشى 〈名〉(遮州贵骨窄的凹面的名称)耳，小耳 ▲ الشى تۈسىپەي تايكە ئۈسۈ 适得其反▲ اسىعى الشىسىنان ئۈسۈ ①掷羊拐出耳而 ②如愿以偿。

الشىن 〈名〉返青，再生草。

الىق 〈名〉战争赔偿。

الىق-بەرىك 〈名〉物质交往，经济来往。

الىق-سالىق 见 الىم-سالىق.

الىم 〈名〉①[旧]赋税，苛捐杂税；贡赋，贡品：الىمدى زورلاپ جيۇ 强行征收苛捐杂税/ الىم سالۇ 摊派 ②力量，力气，劲：الىمى زور ات 力量大的马 ③贿赂：الىم بەرۇ 贿赂/ الىم الۇ 赂 ④(游戏中的)赢，胜 ⑤(收回的)债，债务 ⑥受贿[数]分子。

الىم-بەرىم 〈名〉物质交往，经济来往。

الىمدى 〈形〉①有力的，劲大的，力大无穷的：الىمدى كىسى 有劲的人/ الىمدى بالۋان 大力士 ②强壮的，壮实的；能走能跑的：الىمدى ات 能走能跑的马③有本事的，有才华的，本领强的：الىمدى اقىن 有才华的诗人。

الىمدىلىق الىمدى 的抽象名词。

الىم-جۇلىم 〈形〉褴褛的，破烂不堪的，破破烂烂的。

贪,的婪贪 ;的索勒,的赂贿受 〈形〉 **المقور**
。的厌无得
。的婪贪,的足知不,的厌无得贪〈形〉 **المپاز**
قانداي سەنىڭ وندا :账,务债,债〈名〉 **المساق**
جيۋ المساق /? 债么什你欠他؟ المساعىڭ بار
。债要
: 税 赋, 税 杂 捐 苛 ① 〈名〉 **الم-سالىق**
捐苛 . الم-سالىق ەلگە اۋىر كۇيزەلىس اكەلدى
:务债,债② 。难苦的重严了来带民人给税杂
。务债脱摆 الم-سالىقتان قۇتىلۋ
修不,的履不衫不,的遢疲 〈形〉 **الم-سالىم**
。的幅边
的事本无,的领本无,的力无 ①〈形〉 **المسىز**
。的好不式姿路走,的快不走 ②
。词名象抽的 المسىز **المسىزدىق**
,足满,意满;上得瞧,起得看〈动〉 **المسىن-**
能么什有 المسىنارلىق نەسى بار : 足意满心
。足满不少嫌 ازسىنىپ المسىنبادى /的上得看
。态动使的 المسىن- **المسىندىر-**
。式定不的 المسىن- **المسىنۋ**
。态互交的 المسىن- **المسىنىس-**
足知不,的度无心贪,的宜便占爱〈形〉 **المىر**
。的
النۋ ارقاسى ▲ 态动被的 Ⅱ ال- **الن-**
脊(驼骆,马,牛指) ② 破咬被背脊(马指) ①
。罚惩被 ③ 烂溃背
。式定不的الن- **النۋ**
:物大然庞,人伟,人巨①〈名〉 **(البى) الپ**
زامانىمىزدىڭ البى /人巨的代时们我 الپىتىڭ
的大高,的大巨,的人巨②伐步的人巨 ادىمى
الپ ▲的大高材身 الپ دەنەلى :的大庞,
骏产马母【谚】. انادان تۋادى، ات بيەدەن تۋادى
。人巨育亲母,马
。(马)的硬口〈形〉 I **الپقاشپا**
.الپقاشتى 见 **الپقاشپا**
,的谬荒;的住不靠,的靠可不〈形〉 **الپقاشتى**
الپقاشتى /语蜚言流 الپقاشتى ٴسوز :的稽无
。息消(道小)路马 حابار
。的卖买做,贩商〈名〉 **الپساتار**
。卖买,业贩商〈名〉 **الپساتارلىق**

:倒按,倒放,倒摔(间然猛)〈动〉 **الپ-ۇر-**
/上地在倒摔牛把下一 سيىردى الپ-ۇردى
底在压地紧紧后倒摔 الپ-ۇرىپ استىنا باستى
。下
。式定不的 الپ-ۇر- **الپ-ۇرۋ**
: 跳 怦 怦(心); 安 不 忑 忐 〈动〉 **الپ-ۇش-**
。安不忑忐里心 جۇرەگى الپ-ۇشتى
长;的离距远,的远遥,的远 ① 〈形〉 I **الىس**
/途路的远遥 الىس جول :的远长,的久长,的
/远离距的间之家两 ەكى ٴۇيدىڭ اراسى الىس
的远遥 الىس بولاشاق /远市城离 قالادان الىس
相不,的远疏,的生陌,的疏生,的亲远②来将
/戚亲的亲太是不 الىس جاقتان تۋىستىق :的投
远长从 الىسقا كوز جىبەرۋ ▲亲远 الىس اعايىن
، الىس جول ات سىنايدى ▲顾回,望展,虑考
久日,力马知遥路【谚】. اۋىر جول ەر سىنايدى
دەپ ″الىسىم″ اقىلى اسقان جاقسىنى ▲.心人见
。人外为视人的群超慧智把莫【谚】. ويلاما
الىستى ەكەۋىڭ :力角,交摔①〈名〉 Ⅱ **الىس**
:量较;斗搏 ② 。了交摔别们你 . قويىڭدار
后最人敌和 الىستا رەتكى سوڭعى بولعان جاۋمەن
قاشان الىس وسى :论争,执争 ③ 时斗搏次一
? 束结能才时何执争个这 ؟اياقتار
扭;交摔 ② 态互交的 Ⅱ ال- ① Ⅲ **الىس-**
孩的交摔 الىسقان بالالار :劲较,量较;斗搏;打
الىسقىسى /斗搏人敌和 جاۋمەن الىسۋ /们子
تۋىپتى :抗对;吵争,辩争,论争 ③ 量较想 كەلۋ
:通,往交,换交 ④ 抗对人众和 ەلمەن الىسۋ
坚) ⑤ 亲换 قىز الىسۋ /信通相互 حات الىسۋ
/争斗作难困和 قيىنشىلىقپەن الىسۋ :争斗(持
,腾折,道交打⑥争斗作病疾和 اۋرۋمەن الىسۋ
打子孩与天整 كۇن بويى بالامەن الىسۋ :于忙
اياق ▲务家于忙 ٴۇي جۇمىسىمەن الىسۋ /道交
嘴吵,辩争 اۋزىمەن الىسۋ ▲履步,调步 الىس
▲手握 قول الىسۋ ▲标目,向方 الىس بەت ▲
谈 الىسۋ (ٴسوز) ٴتىل ▲见意换交 پىكىر الىسۋ
قويا ، اياسىڭ جىق دا بولسا اتاڭ الىسسىڭ ▲话
。量较不情留,情留不量较【谚】. بەر
: 的远遥,的远很,的远远〈形〉 **الىس-الىس**
。去方地的远很到 الىس-الىس جەرلەرگە بارىپتى

الس-بەرىس 〈名〉物质交往，物质来往：ادام بولعاننان كەيىن الس-بەرىس بولماي قويمايدى. 人和人之间总会有物质来往。

الس-جاقىن 〈形〉远远的，关系近的和远的：الس-جاقىن جەردىڭ بارىنە دە بارىپ كەلدى. 他远近的地方都去过了。/ الس-جاقىن دەپ بولەتىن مەس 用不着分什么自己人和外人。

الس-جۇىق 〈形〉远近的：بۇل ەكى جولدىڭ الس-جۇىعى شامالاس. 这两条道路的远近差不多。

الس-جۇلىس 〈名〉①争执，争吵，纠纷，相搏 ②打闹，推推拉拉。

السپاق 〈名〉摔交，(徒手)对打，搏斗，格斗。

السىپ-بەرىس- 〈动〉进行物质交流，彼此进行经济交往。

السىپ-بەرىسۋ السىپ- بەرىس- 的不定式。

السىپ-جۇلىس- 〈动〉①打闹，你推我打；推推拉拉：السىپ-جۇلىسپاڭدار كيىمدەرىڭ جىرتىلادى. 你们别打闹了，衣服会被撕坏的。②闹纠纷，闹矛盾：السىپ-جۇلىسقالى نەشە جىل بولدى، نە پايدا تاپتى. 他们几年来一直闹矛盾，得到了什么好处。

السىپ-جۇلىسۋ السىپ-جۇلىس- 的不定式。

السىن- 〈动〉嫌远，觉得遥远：ەكى كۇندىك جولدى ەشكىم دە السىنعان جوق. 两天的路程谁不觉得很远。

السىنۋ السىن- 的不定式。

الستا- 〈动〉①离远，远走，远去：ول الستاپ كەتتى. 他已经走远了。②疏远，避免往来，躲远，躲避：ولاردىڭ قاتىناستارى الستاپ كەتتى. 他们的关系早已疏远了。

الستاس- الستا- 的交互态。

الستات- الستا- 的使动态。

الستاۋ I الستا- 的不定式。

الستاۋ II 〈形〉比较远的，不态近的，远一些的；有一定距离的：ولاردىڭ ۇيى بۇل ارادان الستاۋ جەردە. 他们的家在离这儿较远的地方。

الستىق ① الس 的抽象名词 ②远，遥远，远距离。

الستىر- ① الس- II 的使动态 ②教唆，唆使，挑唆；引起纠纷：ولاردى الستىرىپ جۇرگەن باسقا ەمەس، سەنسىڭ. 唆使他们闹矛盾的不是别人，是你。

الستىرۋ الستىر- 的不定式。

السۋ الس- II 的不定式。

السىراق 〈形〉比较远的，不太近的，远一些的，有一定距离的。

ام 〈名〉[口]女性生殖器，屄。

امال I 〈名〉[阿] ①办法，法子，途径，措施，招儿：امال جوق 没有办法（无可奈何）/ امال تابۋ 想办法（设法，找出路）/ امال تاپقىش 有办法的（会想出办法的）/ امال بار ما؟ 有什么措施？（有救吗？）②计策，计谋；诡计，诡诈：جاۋدىڭ امالى 敌人的诡计 ③[数]方法，方式，运算：الۋ امالى 减法 / قوسۋ امالى 加法 / كوبەيتۋ امالى 乘法 / بولۋ امالى 除法 ▲ امال نە （表示遗憾，惋惜）有什么法子，无奈 ▲ امال نەشىك（قانشا）同上 ▲ امال پىسىقتاۋىش [语]方式状语 ▲ تورت امال [数]四则。

امال II [名] 节气：24 امال 二十四节气。

امال III 〈名〉[旧]三月。

امال-ايلا 〈名〉①办法，招儿，计谋，计策；手段；诡计，奸计。

امالگاما 〈名〉汞合金，汞齐。

امالدا- 〈动〉①想办法，设法，想方设法；图谋：امالداپ اكەتۋ 想办法带走 / امالداپ جازىپ شىعۋ 想尽办法写出来 / امالداپ كورۋ 想一点办法，试试（想一想办法看）②将就，凑合：امالداپ كيە تۇرۋ 将就着穿 ③按运算法算：ەسەپتى امالداپ شىعارۋ 按运算法计算算术题。

امالدان- امالدا- 的被动态。

امالداس- امالدا- 的交互态。

امالدات- امالدا- 的使动态。

امالداۋ امالدا- 的不定式。

امالدى 〈形〉①有办法的，办法多的：امالدى بولسا امالىن كورسەتسىنشى 办法多的话，就把办法拿出来试一试 ②巧妙的，高明的：امالدى

ٴتاسىل 巧妙的办法。

امالكەش 见 امالشىل

امالقوي 〈形〉[口] 善于想出办法的，办法多的，有高招的，富于计谋的。

امالقويلىق 的抽象名词。

امالسىز 〈形〉① 没有办法的，无可奈何的，无能为力的：امالسىز كۆندەردە 在无可奈何的日子里/ امالسىز قالۇ 一筹莫展 ② 不得已的，不得，被迫的：امالسىز قولداۋ 不得不支持/ امالسىز قوسلۇ 被迫同意/ امالسىز كەلۇ 不得已而来。

امالسىزدان I 〈副〉 无可奈何地，毫无办法地：امالسىزدان كەلدى 毫无办法，只好来了。

امالسىزدان- II 〈动〉 束手无策，一筹莫展；陷入困境，显得毫无办法。

امالسىزداندىر- امالسىزدان- II 的使动态。

امالسىزدانۋ امالسىزدان- II 的不定式。

امالسىزدىق امالسىز 的抽象名词。

امالشىل 〈形〉 善于想出办法的，办法多的，有高招的，富于计谋的。

امالشىلىق 〈名〉 有办法，办法多，计谋。

امان 〈形〉 平安的，安全的，安好的，健康的：امانسىز با؟ 您好吗？/ امان بول 祝您健康/ امان قالۇ 幸免；未受损失/ ول ٴۆي تەگىس امان. 他们家都好。▲ باسى اماننىڭ مالى تۆگەل. 【谚】人平安，牲畜无恙。

امانات 〈名〉[旧] ① 人质，作人质的人 ② 放物，寄存的物品：امانات اقشا 存款/ ەلدىڭ اماناتى 人家的存放物 ③ 委托，托付， 拜托，信托：اماناتقا بەرۋ 托付给/ ساعان امانات 委托你了/ امانات دۇكەنى 信托商店。

اماناتتا- 〈动〉 委托，托付：كىتاپتارىڭدى اماناتتاپ كەت. 走之前请你把你的书托付给人家保存。

اماناتتاۋ اماناتتا- 的不定式。

اماندا- 〈动〉 考虑安全，为安然无恙，着眼于平安。

اماندا‌س- 〈动〉 问安，问好，问候，打招呼，寒暄，道好：كورگەن جەردەن اماندا‌سا كەتتى. 他一见面就表示问候。/ سەن ونىمەن اماندا‌ستىڭ با؟ 你跟他打招呼了没有？/ اماندا‌سقالى كەلىپتى. 他是专门来问安的。

امانداستىر- اماندا‌س- 的使动态。

امانداسۋ اماندا‌س- 的不定式。

اماندا‌ۋ اماندا- 的不定式。

اماندىق ① امان 的抽象名词 ② 平安，安宁，安全：اماندىق ساقتاۋ 治保/ قوعام اماندىعى 社会治安 / اماندىق تىلەۋ 予祝平安(祈祷平安)。

امان-ەسەن 〈形〉 平安的，安全的，安好的，平安无恙的：بالا-شاعاسى امان-ەسەن بە ەكەن؟ 他家里的孩子都很好吗？

امان-ەسەندىك امان-ەسەن 的抽象名词。

امان-ساۋ 〈形〉① 平安的，健康的，康宁的 ② 安全的，未受损失的。

امان-ساۋلىق امان-ساۋ 的抽象名词。

امان-سالەم 〈名〉 问安，问好，寒暄：امان-سالەمدى دە بىلمەيدى 连打招呼都不懂。

امانشىلىق 〈名〉 平安，安宁，安全；康宁。

امبال 〈名〉[史] ①办事大臣②知县，县官。

امبۋلاتوريا 〈名〉 门诊部，诊疗所，救护所。

امەبا 〈名〉[医] 变形虫，阿米巴。

امەبالى 〈形〉 阿米巴的：امەبالى ٴىش اۋرۋى 阿米巴痢疾。

امبار 〈名〉[波][土] 粮仓，谷仓；仓库，货栈。

امبارشى 〈名〉 管库员，保管员。

امەريكا 〈名〉 美洲：لاتىن امەريكا 拉丁美洲/ سولتۇستىك امەريكا 北美洲。

امەريكان 〈名〉 美国：امەريكاندىقتار 美国人。

امەريكانيزم 〈名〉 美国作风，美国派头。

امەريتسي 〈名〉[化] 镅。

امەتيست 〈名〉[矿] 紫晶。

امين I 〈名〉[化] 胺。

امين II 〈名〉[宗] ① 啊门 (伊斯兰教祈祷结束语，"但愿如此") ② 避邪用语。

امين III 〈名〉[阿][口] 祈主准我所求。

امين IV 〈名〉[化] 胺 ▲ امين قىشقىلى 氨基酸，胺酸。

امياك 〈名〉[化] 氨，阿摩尼亚：امياك سۋى 氨水/ امياك جاساندى 合成氨。

اموفوس 〈名〉[化] 磷酸铵，安福粉，磷氨肥

。料
امورالدى 〈形〉 德道不,的德道无,的德道非,的德道认否。
امورالدىق 〈名〉 论德道认否,义主德道无;无的德道为行。
امپەر 〈名〉[电]培安。
امپەرمەتر 〈名〉[电]表培安,表流电。
امپۇل 〈名〉[医]瓿安。
انا I 〈名〉 母,亲母,妈妈,娘:تۆغان انا 生母/ انا مەكتەپ 校母▲ انادان تۆغانداي 赤条条,一丝不挂 ▲ انا كورگەن 有教养的 ▲ انا ٴسۈتى ئۇزىنان كەتپەگەن 乳臭未干 ▲ انا ٴتىل ① 母语,本族语 ②初级语文(课本) ▲ ۋەگەي انا 继母 ▲ انانىڭ كوڭىلى بالادا، بالانىڭ كوڭىلى دالادا.【谚】母亲的心在儿女身上,儿女的心在草原上。
انا II 〈工〉 那个,那:انا جەردە 那个地方 / انا اعاش 那棵树 / اناعان قاراشى. 你看那个。/ انانى ماعان بەرشى. 你把那个给我。/ انالاردى شاقىر. 你把那些人(他们)叫来。
اناعۇرلىم 〈副〉 更,更加,越:اناعۇرلىم جاقسى 更好/ اناعۇرلىم گۇلدەنۋ 越来越繁荣。
اناداعى 〈形〉 过去的,从前的;那天的, 那个的: اناداعى ٴسوز ەسىڭدە مە؟ 那天的话你还记得吗?
اناداي I 〈形〉 亲般的,慈母般的。
اناداي II 〈形〉 ①那样的,那种的: اناداي ەمەس 不是那样的/ اناداي ادەمى 那样的美丽 ②那么远的,老远的: انادايدان ايعاي سالۋ 从老远就喊。
اناەروب 〈名〉[生物]嫌氧生物,厌氧菌。
اناجان 〈名〉 ①对亲娘的爱称 ② 对泛指母亲的尊称。
انايى 〈形〉 ① 野的,不开花的;放肆的,粗野的,粗鲁的;庸俗的,俗气的,落后的: انايى ادام 粗野的人 / انايى قىلىق 粗鲁的行为/ انايى ەلدەر 落后的人们 ②〔语〕普通的:انايى ٴتۇر 普通形式。
انايىلىق انايى 的抽象名词。
انالا- 〈动〉 口喊妈妈,呼喊母亲:انالاپ شاقىرىپ ەدى، ٴبىراق ەستىمەدى. 不停地口喊妈妈,但他没有听见。
انالاس 〈形〉 同一个母亲的,同一个妈妈的。
انالاۋ انالا- 的不定式。
اناليز 〈名〉 ①分析: عىلمي اناليز 科学分析/ اناليز جاساۋ 进行分析②分解,解析,化验: قان اناليزى 验血。
اناليزدە- 〈动〉 分析,分解,解析,化验,研究: حالىقارالىق جاعدايدى اناليزدەۋ 分析国际形势。
اناليزدەۋ اناليزدە- 的不定式。
اناليزشىل 〈形〉 善于分析的,分析能力强的。
انالوگيا 〈名〉[哲]类比,类推,类推法。
انالوگيالىق 〈名〉 相似,类似,相似现象。
انالى 〈形〉 有母亲的,有娘的。
انالى-بالالى 〈形〉 母亲和孩子的,母子(女)的。
انالىق 〈形〉 ①母亲的,做母亲的: انالىق مەيىر 母爱/ انالىق تاربيە 母体的,雌蕊的,雌性的: 母亲的教育②母的,母性的 انالىق مال 母畜/ انالىق وسىمدىك 母体植物/ انالىق كلەتكا 母细胞 (雌性细胞)③母性;雌性▲ انالىق بيلىك〔史〕母权 ▲ انالىق كورمون〔生〕雌性激素 ▲ انالىق ەرىتىندى〔化〕母液,溶液母 ▲ انالىق جىنىس ①〔植〕母质 ▲ انالىق يادرو〔生〕母核 ②〔矿〕母岩 ▲ انالىق مويىن〔植〕花柱 انالىق مۇشە〔植〕雌器 ▲ انالىق مۇشە تۇعىرى〔植〕雌器托 ▲ انالىق ساباق〔植〕母株 ▲ انالىق قوعام〔史〕母系社会 ▲ انالىق ۇرىق〔植〕雌蕊。
انالىق-اتالىق 〈名〉 雌雄。
انالىق-بالالىق 〈形〉 母子的: انالىق-بالالىق بايلانىس 母子关系。
انا-مىنا 〈代〉 这个那个,这些那些: انا-مىنا سىلتاۋ 各种借口。
اناناس 〈名〉〔植〕凤梨,菠萝,菠萝蜜。
انار 〈名〉〔植〕石榴: انار قابىعى 石榴皮。
انارگۇل 石榴花。
انارداي 〈形〉 石榴红的,红艳艳的,红扑扑的: ەكى بەتى انارداي 红扑扑的双颊。
انارحيا 〈名〉 无政府状态,无秩序,混乱现象。
انارحيالىق 〈形〉 无政府主义的, 无政府状态

的。

انارحيزم 〈名〉无政府主义。

انارحيست 〈名〉无政府主义者。

اناسىز 〈形〉没有母亲的，丧母的。

اناتوم 〈名〉解剖家，解剖学家。

اناتوميا 〈名〉解剖学：ادام اناتومياسى 人体解剖学 / وسىمدىكتەر اناتومياسى 植物解剖学/ ايۋاناتتار اناتومياسى 动物解剖学。

اناتوميالىق 〈形〉解剖学的：اناتوميالىق ٴبولىم 解剖室。

اناۋ 〈代〉那，那个：اناۋ ٴبىزدىڭ قورامىز. 那是我们的院落。/ اناۋ تاۋدان ٴتۇسىپ كەلە جاتقان كىم ەكەن؟ 从那个山上下来的是谁？

اناۋ-مىناۋ 〈代〉① 这个那个：اناۋ-مىناۋ دەي بەرمە. 你别老说这个那个。② 一般的，普通的，平常的：اناۋ-مىناۋ ەمەس 不是一般的/ اناۋ-مىناۋ كىسى دەپ قالما. 你不要以为他是个普通的人。▲ وزىمدىكى دەگەندە وگىز قارا كۇشىم بار، كىسىنىكى دەگەندە اناۋ-مىناۋ ٴىسىم بار.【谚】干自己的事力大如牛，替人做事借口种种。

انافورا 〈名〉[文]头语重叠（一种诗体，诗行或诗段的开头的词语是重复的）。

اناش 〈名〉对母亲的昵称。

انبيا 〈名〉[口]神的圣人物，神仙。

انگار 〈名〉飞机库，飞机棚，格纳库。

انگيدريد 〈名〉[化]酐。

انگينا 〈名〉[医]咽峡炎，喉头炎；喉咙痛。

انگور: انگورەشكىسى 安卡拉山羊。

اندا I 〈副〉那个地方，那里，在那儿：ول اندا ٴبىر بارىپ، مۇندا ٴبىر بارىپ ٴجۇر. 他一会儿到这儿，一会儿到那儿（他到处都去）。

اندا- II 〈动〉遍布，遍及，布满，到处都是，分散：قويلار بەتكەيدە انداپ جايىلىپ ٴجۇر. 羊儿满山遍野在吃草。/ انداي جونەلۋ 四散（分头走开）。

انداعايلا- 〈动〉蜂拥而来（去），拥过来，簇拥，涌出。

انداعايلاۋ انداعايلا- 的不定式。

اندا-مۇندا 〈副〉① 有时，偶尔，时而 ② 这儿那儿，这里那里。

انداي-مۇنداي 〈形〉这样和那样的；一般的，普通的：انداي-مۇنداي سىلتاۋ 这样和那样的借口 ② 不三不四的，杂七杂八的：انداي-مۇنداي ادامدارعا جولاۋشى بولما. 你不要和不三不四的人打交道。

انداس- اندا- II 的交互态。

اندا-ساندا 〈副〉有时，偶尔，间或：ول اندا-ساندا كەلەدى. 他有时来。/ اندا-ساندا كورىنۋ 偶而见得到/ اندا-ساندا ساتۋ 偶尔卖。

اندات- اندا- II 的使动态。

انداۋ اندا- II 的不定式。

اندىز 〈名〉[植]菖蒲。

اندىز-اندىز 〈形〉稀疏的，稀稀拉拉的：اندىز-اندىز شىققان ٴشوپ 长得稀稀拉拉的草。

اندىزدا- 〈动〉① 分散，散开；变得稀稀落落，显得稀稀拉拉：جىلقىلار اندىزداپ كەتىپتى. 马群散开了。/ اندىزداعان مالدى جيۋ 聚拢四散的牲畜/ اندىزداپ وسكەن ەگىن 长得稀稀拉拉的庄稼。② 显而易见，显得清楚，明显：اندىزداعان جولدار 明显的道路。

اندىزدان- اندىزدا- 的被动态。

اندىزداس- اندىزدا- 的交互态。

اندىزدات- اندىزدا- 的使动态。

اندىزداۋ اندىزدا- 的不定式。

انەكدوت 〈名〉笑话；奇事，逸事。

انەكدوتتىق 〈形〉笑话的；奇谈的，奇闻的。

انەميا 〈名〉[医]贫血，贫血症。

انجىما 〈名〉（固定在鞍鞯上的）铁环。

انيس 〈名〉[植]茴香，洋茴香。

انكەر 〈名〉[技]系固铁，铰钉。

انكەت 〈名〉调查表，履历表：انكەت تولتىرۋ 填写履历表。

انكەتا 见 انكەت.

انوماليا 〈名〉反常，异常，不合常规；畸形。

انونيم 〈名〉匿名作者，隐名作者。

انسامبىل 〈名〉①[音]演奏团，音乐团，合奏 ② 组合奏曲，合唱曲。

انت 〈名〉誓言，誓词，誓约，诺言 ▲ انت انقان 该诅咒的，该死的，可恶的，万恶的：انت انقان

كونه قوعام 万恶的旧社会 ▲ انت بەرۋ (ەتۋ) 宣誓,起誓,发誓,许诺 ▲ انت بۇزۋ 违背誓言,违背诺言,食言 ▲ انت مەزگىلى 寿数,寿期 ▲ انتتان جاڭىلۋ 违背誓言,毁约 ▲ انتتان تايۋ 违背誓言,破坏诺言 ▲ انتىنا جەتۋ 信守誓言。

انتاگونيزم 〈名〉 无法调和的矛盾,对抗性,敌对。

انتاگونيست 〈名〉 对抗者,反对者,对手,敌手。

انتالا- 〈动〉 簇拥,拥挤,拥向;聚集: ەسىككە قاراي انتالاۋ 拥向门口/ انتالاعان جۇرت 聚集的人群。

انتالاس- انتالا- 的交互态。

انتالات- انتالا- 的使动态。

انتالاۋ انتالا- 的不定式。

انتانتا 〈名〉 协约国(特指第一次世界大战时的俄、法、英同盟)。

انتاركتيدا 〈名〉[地]南极大陆,南极洲。

انتاركتيكا 〈名〉[地]南极地带。

انتەننا 〈名〉天线: انتەننا ورناتۋ 架设天线。

انتەننالى 〈形〉架设天线的,配有天线的。

انتيگەن 〈名〉[生理]抗(体)原。

انتولوگيا 〈名〉文选,诗选。

انتونيم 〈名〉[语]反义词,反义语: انتونيم سوزدەر 反义词。

انتراكت 〈名〉幕间休息。

انتروپولوگيا 〈名〉人类学。

انت-سۋ: انت-سۋ ٸشۋ 发誓,起誓。

انتتاس 〈形〉彼此发誓的,相互许诺的,誓共生死的。

انتتاس- II 〈动〉彼此发誓,相互许诺。

انتتاسقىش 〈形〉爱发誓的,爱许诺的,爱赌发誓的。

انتتاستىر- انتتاس- II 的使动态。

انتتاسۋ انتتاس- II 的不定式。

انتۇرعان 〈形〉该诅咒的,该死的,可恶的,万恶的,混帐的: ول بارىپ تۇرعان انتۇرعاننىڭ ٶزى. 他是非常可恶的家伙。

انچار 〈名〉[植](桑科有毒汁的)见血封喉,安查尔树。

انشا-مۇنشا 〈形〉一般的,普通的,简单的: انشا-مۇنشا جۇمىس ستەۋ 干一些一般的活儿。

انىعىندا 〈副〉的确,确实,实在: انىعىندا كەزىكپەگەن 的确未碰到过。

انىعىراق 〈形〉略清楚的,较清晰的,比较明确的: انىعىراق ايتقاندا 说得清楚一点。

انىق 〈形〉清楚的,清晰的,明显的,明确的,明白的,无疑的,确凿的:显然的: انىق ەستىلۋ 听得清楚 / انىق جاۋاپ 明确的答复 / انىق سونىڭ ٶزى. 显然就是他。/ ەندى انىق بولدى 这就明确了。

انىق-قانىق 〈名〉真实性,实况,真理: جاعدايدىڭ انىق-قانىعىنا جەتۋ كەرەك. 要了解真实情况。

انىقتا- 〈动〉① 弄清,搞清,澄清,查清: دۇرىس پەن بۇرىستى انىقتاۋ 弄清是非/ ماسەلەنى انىقتاۋ كەرەك. 问题需要澄清 ② 落实,证实,证明: انىقتاماي تۇرىپ بۇل جونىندە بىردەڭە دەۋ قيىن. 没有证实以前对此很难说什么。

انىقتال- انىقتا- 的被动态。

انىقتاما 〈名〉① 证明,证明书;说明,说明书: جۇرەرىڭدە انىقتاما الا كەت. 你临走前要带上证明。② 收据: انىقتاما بولماسا بولمايدى. 没有收据不行。③ 定理,定义: گرامماتيكانىڭ انىقتاماسى 语法定义。

انىقتاما-كورسەتكىش 〈名〉索引。

انىقتاماشى 〈名〉证明人,证实者。

انىقتان-انىق 〈副〉清清楚楚地,非常明确地;毫无疑义地。

انىقتاس- انىقتا- 的交互态。

انىقتات- انىقتا- 的使动态。

انىقتاتقىز- انىقتات- 的使动态。

انىقتاتتىر- انىقتات- 的使动态。

انىقتاۋ انىقتا- 的不定式。

انىقتاۋشى 〈名〉澄清者,证明人,证实者。

انىقتاۋىش 〈名〉[语]定语: ▲ انىقتاۋىش باعىنىڭقى سويلەم 定语从属句。

انىقتىق ① انىق的抽象名词 ② 明确,清楚,确实,确切性。

اڭ I 〈名〉① 野兽: اڭ تەرىسى 兽皮/ جىرتقىش

اڭ 猛兽 ②[转]兽性的,残忍的,凶暴的: ادام ەمەس، اڭ 不是人,是野兽 / اڭ بولۇپ كەتتۇ 变野 ▲ اڭ اۋلاۋ 狩猎,打猎,捕猎 ▲ اڭ بىلىك 打猎用具商店 ▲ اڭعا شىعۋ 打猎 ▲ ۇشقان قۇس، جۇگىرگەن اڭ 飞禽走兽 ▲ اڭ تاپپاعان اتىنان كورەدى، اتا الماعان مىلتىعىنان كورەدى.【谚】找不到野兽怪马,打不倒野兽怪枪。▲ تاعام ٴتان سەمىرتەدى، اڭ جان سەمىرتەدى.【谚】饭食养人,狩猎诱人。

اڭ Ⅱ〈名〉意识,觉悟: اڭ ساۋيا 觉悟水平 / ساياسي اڭ 政治觉悟。

اڭ Ⅲ〈名〉[方](被水冲击的)沟;水坑。

اڭازاق 见 اڭىزاق。

اڭعال ①〈形〉粗心大意的,冒失的,轻率的: اڭعال بولماي ويلاپ سويلەۋ كەرەك 说话不要冒失,要想好 ② 天真的,头脑单纯的: اڭعال باسىم-اي الدانىپ قالىپپىن عوي.

اڭعالاق Ⅰ 见 اڭعال.

اڭعالاق Ⅱ〈名〉[土]眼窝。

اڭعالاقتا-〈动〉粗心大意,冒冒失失,鲁莽从事。

اڭعالاقتاۋ اڭعالاقتا- 的不定式。

اڭعالدان-〈动〉变得鲁莽,变得冒失,鲁莽从事,轻率从事。

اڭعالدانۋ اڭعالدان- 的不定式。

اڭعالداۋ〈形〉比较鲁莽的,显得有些冒失的。

اڭعالدىق اڭعال 的抽象名词。

اڭعالسوق 见 اڭعال.

اڭعار Ⅰ〈名〉峡谷,山谷,深谷: اڭعاردان ٴوتۋ 穿过山谷 / وزەن اڭعارى 河谷。

اڭعار Ⅱ〈名〉口气,语气,含义,话音: ٴسوزىنىڭ اڭعارىنا قاراعاندا ٴبىر جۇمىسپەن كەلگەن سەكىلدى. 听他的话音好象因事而来。

اڭعار Ⅲ〈名〉[土]仓库,库房。

اڭعار- Ⅳ〈动〉① 察觉,发觉,感觉到,意识到,体会,领悟;猜测,推测,臆测: ول قاتەلەسكەنىن ەندى اڭعاردى. 他这才意识到自己错了。/ ونىڭ نە دەپ وتىرعانىن اڭعارساڭشى. 他在说什么你要好好体会。② 琢磨,考虑: اڭعارىپ سويلەۋ 琢磨着说。

اڭعارعىش〈形〉机灵的,颖悟的,心领神会的,能察言观色的。

اڭعارعىشتىق اڭعارعىش 的抽象名词。

اڭعارلا-〈动〉[口]意识到,推测,琢磨,引起注意: الدىڭعى جاعىنا اڭعارلاپ قارادى. 注视前方。

اڭعارلاۋ اڭعارلا- 的不定式。

اڭعارلى Ⅰ〈形〉多峡谷的,山谷多的: اڭعارلى تاۋ 多峡谷的山区。

اڭعارلى Ⅱ〈形〉有头脑的,明察秋毫的,发觉力强的。

اڭعارلىلىق اڭعارلى Ⅱ 的抽象名词。

اڭعارسىز〈形〉不明辨是非的,不灵敏的,头脑不清醒的。

اڭعارت- ① اڭعار- Ⅲ 的使动态 ② 打招呼,提醒,暗示,提出。

اڭعارتقىز- اڭعارت- 的使动态。

اڭعارتىل- اڭعارت- 的被动态。

اڭعارۋ اڭعار- Ⅳ 的不定式。

اڭعارىل- اڭعار Ⅳ 的被动态。

اڭعارىس- اڭعار- Ⅳ 的交互态。

اڭعىرت〈形〉冒失的,盲动的,轻率的,鲁莽的: اڭعىرت بولما، زيان تارتاسىڭ. 你不要冒冒失失,会吃亏的。

اڭعىرتتان-〈动〉变得粗心大意,显得冒冒失失,盲动,莽撞,鲁莽从事。

اڭعىرتتانۋ اڭعىرتتان- 的不定式。

اڭعىرتتىق اڭعىرت 的抽象名词。

اڭدا-〈动〉①注意,留神,提防: اڭداپ ٴجۇرۋ 走路要留神 ②领悟,理解,体会: ايتقاندى اڭداۋ كەرەك 讲过的东西要体会 ③察觉,发觉: كەنەت اڭداپ قالدى 突然发觉了 ▲ اياقتى اڭداپ باسۋ 留神,小心翼翼,警惕 ▲ اڭداماي سويلەگەن اۋىرماي ولەدى.【谚】不慎说错,丧生亡命(祸从口出)。

اڭداعايلا-〈动〉蜂拥而来(去),拥过来,簇拥: بالالار ماشيناعا قاراي اڭداعايلاپ جۇگىرىستى. 孩子们朝汽车蜂拥而来。

اڭداعايلاۋ اڭداعايلا- 的不定式。

ئەداس- ئەدا- 的交互态。

ئەدات- ئەدا- 的使动态。

ئەداۋ ئەدا- 的不定式。

ئەداۋسىز 〈形〉无意的，不小心的，不注意的，不慎的：ئەداۋسىزدا ئاۋزىدان چىقىپ كەتتى 不小心说出去 / ئەداۋسىزدان كىرىپ كەلدى 无意中进来。

ئەدۇ ئەدى- 的不定式。

ئەدۇل 〈名〉监视者，监督人；跟踪者。

ئەدى- 〈动〉（暗中）监视，盯着，窥伺，跟踪，盯梢：سىرتتان ئەدۇ 暗中监视 / تىشقان ئەدىعان مىسىق 盯着老鼠的猫。

ئەدىق 〈名〉兽性，野蛮。

ئەدىس- ئەدى- 的交互态 ▲ ئەدىسقان ئۇل بولماس. 【谚】相互盯着的人不会和睦相处。

ئەدىستىر- ئەدىس- 的使动态。

ئەدىسۇ ئەدىس- 的不定式。

ئەدىت- ئەدى- 的使动态。

ئەيت- 见 ئەرت-

ئەيتۇ ئەيت- 的不定式。

ئەكوس 〈形〉喜欢打猎的，爱打猎的。

ئەق: ئەق ئەتۇ ① 乒一声响 ② 不加思索，不经考虑，不经思考（说）：ئەق ئەتىپ ايتا سالۇ 不经思考说出去。

ئەقا 〈名〉神话中的一种鸟（神鸟）。

ئەقا: ئەقاسى كەبۇ 口干舌燥，干渴。

ئەقاي- 〈动〉① 敞开，张开：ئەسىك ئەقايىپ تۇر. 门敞开着。② [转] 目瞪口呆，困惑不解，发愣，纳闷：ئەقايىپ تۇرىپ قالۇ 发呆。

ئەقايت- ئەقاي- 的使动态。

ئەقايۇ ئەقاي- 的不定式。

ئەقايىس- ئەقاي- 的交互态。

ئەقاۋ 〈形〉头脑单纯的，天真的，纯朴的，朴实的：ئەقاۋ بولىپ نە دەسە سوعان سەنە بەرۇ 过于天真，说什么就信什么 ▲ ئەقاۋ ەلگە ارامزا مولدا. 【谚】奸诈者会成为纯朴百姓的毛拉。

ئەقاۋلان- 〈动〉显得头脑简单，显得天真，表现纯朴；装成察觉不出来的样子。

ئەقاۋلانۇ ئەقاۋلان- 的不定式。

ئەقاۋلىق ئەقاۋ 的抽象名词。

ئەقاۋسۇ ئەقاۋسى- 的不定式。

ئەقاۋسى- 〈动〉假装天真，故作天真，装傻里傻气。

ئەقى- 〈动〉① 敞开，张开：جاعاسى ئەقىيىپ اشىق تۇر 领子敞开着 ② [转] 目瞪口呆，困惑不解，发愣：ئەقىيىپ تاراۋ 感到纳闷 ▲ اۋزى ئەقىيۇ 目瞪口呆。

ئەقيت- ئەقي- 的使动态。

ئەقيۇ- ئەقي- 的不定式。

ئەقۇ ئەقى- 的不定式。

ئەقى- 〈动〉①（香味，气味）散发，散出，发出，吐出：گۈل ئىيسى ئەقىپ تۇر. 花儿的芳香扑鼻。② 飕飕作响：جەل ئەقىپ مەسكتەن تۇر. 风从门缝里飕飕地吹进来。

ئەقىلدا- 〈动〉①（风）飕飕作响，吹，刮：جەل ئەقىلداپ تۇر. 风飕飕地刮着。② 心直口快，坦率地说：ول كوڭىلىندەگىسىن ئەقىلداپ ايتا سالادى. 他心里的话总是存不住。/ ئەقىلداعان كىسى 坦率的人。

ئەقىلداق 〈形〉直率的，坦率的，纯朴的，直爽的。

ئەقىلداقتىق ئەقىلداق 的抽象名词。

ئەقىلدات- ئەقىلدا- 的使动态。

ئەقىلداۋ ئەقىلدا- 的不定式。

ئەقىت- ئەقى- 的使动态。

ئەلا- 见 ئەدا-

ئەلان- ئەلا- 的被动态。

ئەلات- ئەلا- 的使动态。

ئەلاۋ ئەلا- 的不定式。

ئەلى 见 ئەدى-

ئەسا- 〈动〉想念，思念；盼望，渴望；思慕，醉心于：…… دوستارىن ئەساۋ 想念朋友们 / بوستاندىقتى ئەساۋ 渴望自由 ▲ ساعىنعان ەلىن ئەسايدى، سارالا قاز كولىن ئەسايدى. 【谚】英雄在外想念家乡，鸳鸯在外思念湖水。

ئەساعاي 〈形〉[蒙] 高大的，巨大的，高耸的：ئەساعاي ات 高大的马 ▲ ئەساعاي تارتۇ 变得高大。

ئەساعايلان- 〈动〉成为高大，高而陡：ئەساعايلانعان بيىك قۇزار. 悬崖绝壁。

ئىساغايلانۇ ئىساغايلان- 的不定式。

ئىساق 〈形〉爱打猎的，喜欢打猎的。

ئىـسانا 〈名〉觉悟，头脑：ئىـسانانى جوغارىلاتۇ 提高觉悟。

ئىسار I：ئىسارى لۇۋ 渴望，盼望，追求，醉心于……：ئىسارى ئوۋ ئۆگرەنىۋى 渴望学习 / ئىسارىڭ نەگە ئۇپ ٴجۈر؟ 你在追求什么？

ئىسار- II〈动〉感到莫名其妙，感到不知所措，尴尬，发愣，发呆。

ئىسارت- ئىسار- II 的使动态。

ئىسارۇ ئىسار- II 的不定式。

ئىسارىس- ئىسار- II 的交互态。

ئىساس- ئىسا- 的交互态。

ئىسات- ئىسا- 的使动态。

ئىساتتىر- ئىسات- 的使动态。

ئىساۋ ئىسا- 的不定式。

ئىساۋشى 〈名〉渴望者，向往……的人，追求者。

ئىساۋشىلىق 〈名〉渴望，向往，想望，追求。

ئىـسەزىم 〈名〉意识，觉悟，头脑：ئىـسەزىمنەن جۇرداي 没有一点头脑。

ئىسىز I〈形〉① 头脑不清的，没有觉悟，不自觉的 ② 不经心的，疏忽大意的，不慎的。

ئىسىز II〈形〉没有野兽的，没有猎物的。

ئىسىزدىق 〈名〉没有觉悟，不自觉的行为。

ئىسىرا- 〈动〉渴望打猎，（猎鹰，猎犬）想捕猎。

ئىسىراس- ئىسىرا- 的交互态。

ئىسىرات- ئىسىرا- 的使动态。

ئىسىراۋ ئىسىرا- 的不定式。

ئىـتاڭ 〈动〉目瞪口呆，纳闷，感到莫名其妙，惊奇，惊讶，惊愕，感到莫名其妙。▲ ئىـتاڭ بولۇ（قالۇ）惊奇，惊讶，惊愕，感到莫名其妙。

ئىتارىل- 〈动〉① 不安，焦急，烦恼：ئىتارىلىپ كوپ توسۇ 不安地等了好久 ② 茫然若失，不知所措，困惑不解，目瞪口呆：ئىتارىلاتىن ەشتەڭە جوق، جۇرىڭدەر جىلدام. 没有什么困惑不解的，你们快走吧。

ئىتارىلۇ ئىتارىل- 的不定式。

ئىتارىلىس- ئىتارىل- 的交互态。

ئىشا 〈形〉象野兽一样的，野兽似的：ئىشا ادام 象野兽一样不人 جايىلمايدى. 寻食。

ئىشى 〈名〉猎人，猎手 ▲ ئىشىنىڭ كەشىككەنىنەن دامەت.【谚】猎手晚归必有所获。

ئىشىل 〈形〉①爱打猎的②善于打猎的。

ئىشىلا- 〈动〉打猎，出猎：ارا-تۇرا ئىشىلاپ تا قويامىز. （我们）有时出去打猎。

ئىشىلاۋ ئىشىلا- 的不定式。

ئىشىلىق 〈名〉狩猎，打猎：ئىشىلىقپەن كۈن كورۇ 以狩猎为生/ ئىشىلىق تۇرمىس 打猎生活。

ئىز I〈名〉茬地，收割后的田的：بورمى ئىزى 玉米茬地。

ئىز II〈名〉传说：تاريحي ئىز 历史传说/ ئىز ئىڭگىمە 传说故事 ▲ ئىز ەتۇ（قىلۇ）议论，谈论 ▲ حالىق ئىزدارى 民间传说。

ئىزاق 〈名〉① 干热的风，燥热的风：ئىزاق سوغۇ 刮燥热的风 ② 干热的，燥热的：ئىزاق جەل 干热的风。

ئىزاقتان- 〈动〉变得干热，变得燥热；刮热风。

ئىزاقتانۇ ئىزاقتان- 的不定式。

ئىز- ئىڭگىمە 〈名〉神话故事。

ئىزغاق 见 ئىزاق.

ئىزدى: ئىزدى ٴسوز 捕风捉影的话，无稽之谈。

ئىزشى 〈名〉讲神话故事者，故事大王。

ئىلجى- 〈动〉变空旷，变得空空荡荡，空空：如也：ئىلجىعان بوس ٴۇي 空空荡荡的屋子。

ئىلجۇ ئىلجى- 的不定式。

ئىر- 〈动〉惊奇，愣惊，感到惊奇，感到莫名其妙，困惑不解，发愣，发呆：ئىرىپ قاراپ تۇرۇ 困惑不解地望着/ نەمەنەگە ئىرىپ تۇرسىڭ؟ 你在这儿发什么愣？

ئىر- II〈动〉[方]停顿，停留，滞留，耽搁。

ئىرا- I〈动〉① 号啕大哭，痛哭，嚎哭：ئىراپ جىلاۋ 放声大哭 / ئىراپ قويا بەرۇ 号啕大哭 ② （指风）怒吼，狂啸，飕：سىرتتا جەل ئىراپ تۇر. 外面狂风在怒吼 / ەسىكتەن جەل ئىراپ تۇر. 从门缝里吹进的风飕飕作响。

③（驴，牛）叫，号叫。

اڭىرا- Ⅱ〈动〉变得空荡，变得荒人烟，变得冷冷清清：اڭىراپ قالعان ۋيلەر 空空荡荡的房子。

اڭىراي-〈动〉① 发呆，目瞪口呆，感到莫名其妙 ② 变得空荡；敞开。

اڭىرايت- اڭىراي- 的使动态。

اڭىرايۋ اڭىري- 的不定式。

اڭىرايس- اڭىراي- 的交互态。

اڭىراقاي〈名〉戈壁滩，沙莫地。

اڭىراس- اڭىرا- Ⅰ、Ⅱ的交互态。

اڭىرات- اڭىرا- 的使动态。

اڭىراۋ اڭىرا- Ⅰ、Ⅱ的不定式。

اڭىرت- اڭىر- Ⅰ、Ⅱ的使动态。

اڭىرۋ اڭىر- Ⅰ、Ⅱ的不定式。

اڭىرىس- اڭىر- Ⅰ、Ⅱ的交互态。

اڭىس〈名〉① 动态，动静，趋势；倾向 ② 意向，意图 ▲ اڭىس ەتۋ (قىلۋ) 议论 ▲ اڭسىن اڭداۋ 摸底，了解意图，探听意图 ▲ ول اڭىسى 人们的反应。

اڭىستا-〈动〉观察，发觉，察觉，臆测：ەلدىڭ كوڭىل-كۆيىن اڭىستاۋ 观察人们的情绪。

اڭىستاۋ اڭىستا- 的不定式。

اڭىسىن-اۋجاي〈名〉心情，情绪，心态，神态。

اپ Ⅰ〈叹〉（提，举，抬重物时的喊声）嗨，哎，哟嗨 ▲ اپ ەتپەدە - اق 一开始就：اپ ەتپەدە - اق ونى الىپ ۋردى. 他一交手时就把他摔倒了。▲ اپ، دەگەندە 一开始，起初。

“ا Ⅱ 加在以” اپ 元音起首的形容词之前，表示形容词的最高级。

اپ Ⅲ〈动〉动词 الىپ 的缩写形式 ▲ اپ كەتۋ 带走，拿走。

اپا〈名〉① 祖母，奶奶 ② 母亲，妈妈，娘 ③（对年长妇女的尊称）大娘，老大娘，老大妈 ④ 姐姐 ▲ ناعاشى اپا 外祖母，姥姥 ▲ اپاسىنىڭ كيگەن تونىن ٴسىڭلىسى دە كيەر. 【谚】姐姐穿过的皮袄，妹妹也要穿（比喻前人经历的，后人也要经历）。

اپاجان〈名〉① 表示对亲娘的爱称 ② 表示对老大娘的尊称。

اپاي Ⅰ〈名〉（对年岁较大的妇女的尊称）大姐，老大姐。

اپاي Ⅱ〈名〉[土] 半山腰，山之斜坡面 ▲ اپاي ٴتوس ① 胸阔的，宽胸脯的 ② 台地，高地。

اپ-ايقىن〈形〉清楚的，现而易见的，再清楚不过的，最为明显的。

اپا-قارىنداس〈名〉姐妹，姊妹。

اپاق-ساپاق〈名〉黄昏，傍黑，傍晚：كەشكى اپاق-ساپاق كەزى ەدى 傍晚时分。

اپالا-〈动〉连声叫“奶奶”，连声叫“妈妈”，呼喊“娘”：اپالاپ الدىنان شىقتى 口里呼唤着奶奶迎了上去。

اپالاڭ-توپالاڭ〈形〉混乱的，骚动的，乱哄哄的，乱嘈嘈的，混乱不堪的；慌乱的：اپالاڭ-توپالاڭ جاعداي 混乱的状态 / اپالاڭ-توپالاڭىن شىعارۋ 搞得乱嘈嘈的 / اپالاڭ-توپالاڭ بولۋ 乱作一团。

اپالاس- اپالا- 的交互态。

اپالاس-توپەلەس〈副〉急急忙忙，匆忙：اپالاس-توپەلەس داينىدىق كوردى دە جولعا ٴتوستى 急急忙忙地做了一点准备就上路了。

اپالات- اپالا- 的使动态。

اپالاۋ اپالا- 的不定式。

اپالى- ٴسىڭلىلى〈形〉姐妹的，有姐妹的，姐妹多的：اپالى-ٴسىڭلىلى ەكەۋى 姐妹俩。

اپان〈名〉① 洞穴，巢穴，窝：ايۋدىڭ اپانى 熊窝 / جولبارىستىڭ اپانى 虎穴 ② 坑，洼：تەرەڭ اپان 深坑 ▲ اپان قۇدىق 古井，枯井，深井。

اپاندى〈形〉① 有洞穴的，有巢穴的，有窝的：اپاندى قاسقىر 有窝的狼 ② 有坑的：اپاندى جەر 有坑的地方。

اپار-〈动〉① 拿去，送去，领去，带走：ول ٴار كۇنى بالاسىن مەكتەپكە اپارىپ قويادى. 他每天把孩子送到学校去。/ كەرەگى جوق بولسا اپارىپ تاستامايسىڭ با 没有用的话把它退回去。② 伸；移动；靠近：قولىن ونىڭ يىعىنا اپاردى. 把胳膊伸过去搭在她的肩膀上。▲ ٴبىراز جەرگە اپاردى 称赞，夸奖。

اپارا〈名〉[俄] 发酵面。

اپارعىز- اپار- 的使动态。

اپارت- اپار- 的使动态。

اپارتقىز- اپارت- 的使动态。

اپارۋ اپار- 的不定式。

اپارىل- اپار- 的被动态。

اپارىس- اپار- 的交互态

اپا-ٴسىڭلى 〈名〉姊妹,姐妹。

اپات 〈名〉[阿] 灾,祸,灾害,灾难,灾殃,灾荒: سۋ اپاتى 水灾 / قۋاڭشىلىق اپاتى 旱灾 / تابيعي اپات 自然灾害(天灾) / اپاتقا ۇشىراۋ 遭灾 / اپاتقا قارسى تۇرۋ 抗灾 / اپاتتان قۇتقارۋ 救灾。

اپاتاي 〈名〉(对奶奶或妈妈的昵称)好奶奶,亲妈妈。

اپاتايلا- 〈动〉连声叫"好奶奶",连声叫"亲妈妈"。

اپاتايلات- اپاتايلا- 的使动态。

اپاتايلاۋ اپاتايلا- 的不定式。

اپاتتى 〈形〉多灾多难的,灾荒频繁的。

اپاش 〈名〉对亲娘的昵称。

اپيىن 〈名〉鸦片,大烟,吗啡: اپيىن سوعىسى 鸦片战争 / اپيىن قورقورى 鸦片枪。

اپيىنكەش 〈形〉① 有大烟瘾的,有吗啡瘾的 ②大烟鬼。

اپيىنكەشتىك ① اپيىنكەش 的抽象名词 ② 大烟瘾。

اپيىنقور 〈形〉有大烟瘾的,有吗啡瘾的。

اپيىنقورلىق ① اپيىنقور 的抽象名词 ② 大烟瘾。

اپيىنشى 〈名〉大烟鬼,吸食鸦片的人。

اپكە 见 اپەكە.

اپكەل- 〈动〉(الىپ كەل- 的缩写形式)拿来,拿过来: اپكەل، كورەيىك 拿过来,让我们看看。

اپوگەي 〈名〉[天](月球或人造卫星运行轨道距离地球的)远地点。

اپولوگەت 〈名〉[哲] 辩护者,赞扬者。

اپورت 〈名〉阿尔波特苹果。

اپپاق 〈形〉① 洁白的,雪白的,白花花的,白皑皑的: اپپاق قار 洁白的雪 / اپپاق ٴۇي 雪白的房子 ②[转]清白的,廉洁的,纯洁的: ٴبىر ٴمىنى جوق، اپپاق كىسى. 一点毛病都没有是个廉洁的人。▲ اپپاق قارداي 雪白的 ▲ اپپاق شاعالاداي 雪白的,洁白的 ▲ اۋزىن اپپاق قىلۋ 使什么也吃不到,使什么也得不到,使扑空 ▲ قارعا بالاسىن اپپاعىم دەيدى، كىرپى بالاسىن جۇمساعىم دەيدى. 【谚】乌鸦说自己的孩子白净,刺猬说自己的孩子软绵绵(敝帚自珍)。

اپپارات 〈名〉① 器具,器械,仪器: كينو اپپاراتى 电影放映机 ② [生理](身体的)器官: اس قورتۋ اپپاراتى 消化器官 ③ 机关,机构,部门: مەملەكەتتىك اپپارات 国家机构(机器)。

اپپاراتشى 〈名〉摄影师。

اپپاراتشىلىق 〈名〉摄影术,照像业。

اپرەل 〈名〉四月: اپرەلدىڭ ورتاسى 四月中 / ەسىمدە، اپرەلدىڭ اياق شەنى ەدى. 我还记得,那是快到四月底的时候。

اپساعاي 〈形〉个头高的,高大的,魁梧的: اپساعاي ارىق كىسى 瘦高个的人。▲ اپساعاي تارتۋ 长得高大。

اپساعايلان- 〈动〉变得高大,长得高而粗壮。

اپساعايلانۋ اپساعايلان- 的不定式。

اپ-ساپ 〈名〉喧扰,喧闹;杂乱无章(的局面): اپ-ساپ باسىلۋ 局势平静下来。

اپسى- 〈动〉骨瘦如柴,皮包骨头。

اپسيۋ اپسى- 的不定式。

اپتا I 〈名〉星期,礼拜,周: اپتانىڭ ٴۇشىنشى كۇنى 星期三 / كەلەر اپتا 下星期 / وتكەن اپتا 上个礼拜 / ەكى اپتا ٴوتتى. 过了两周。/ ٴبىر اپتادان كەيىن 一周以后。

اپتا- II 〈动〉① 镀,涂,抹: التىنمەن اپتاۋ 镀金(抹一层金粉) ② (用手轻轻拍打受惊的幼儿的胸口以此)镇惊。

اپتال- I اپتا- II 的被动态。

اپتال II 〈形〉身强体壮的,强壮的: كەشەگى بالا مىنە اپتال ازامات بولدى. 昨天的小孩现已长成身强体壮的大小伙子。

اپتالا- I 见 اپتا- II。

اپتالا- II 〈动〉(常用其副动词形式) ① 一周一周地,一星期一星期地,一个礼拜一个礼拜

地：ايتالاپ ساناۋ 一周一周地算 ② 以一周为单位计算：ايتالاپ كەلۋ 一周来一次。

ايتالات- ايتالا- 的使动态。

ايتالاۋ ايتالا- 的不定式。

ايتالىق 〈形〉一周的，一星期的，一个礼拜的，一周为单位的：ايتالىق گازەت 周报 / ايتالىق مىندەت 一个星期的任务。

ايتاپ 〈名〉[阿] ① 太阳，日头：ايتاپقا قاقتالۋ 晒太阳 ② 日光，阳光：ايتاپ كۇيدىرۋ 阳光烧灼 ③ 太阳地，阳光照射的地方：ايتاپتا ۋتىرۋ 坐在太阳地。

ايتاپتى 〈形〉阳光充足的；炎热的：ايتاپتى جاز كۇندەرى 阳光充足的夏日。

ايتاس- ايتا- Ⅱ 的交互态。

ايتات- ايتا- Ⅱ 的使动态。

ايتاۋ ايتا- Ⅱ 的不定式。

ايتەك 见 ايتەكا。

ايتەكا 〈名〉① 药店，药房；药局 ② 药箱，药包。

ايتەكار 见 ايتەكاشى。

ايتەكاشى 〈名〉药剂师，药房工作人员。

ايتەكشە 见 ايتەچكا。

ايتەچكا 〈名〉药箱，药包。

ايتيكا 〈名〉药房，药店。

ايتىعۋ ايتىق- Ⅱ 的不定式。

ايتىعىس- ايتىق- Ⅰ 的交互态。

ايتىق Ⅰ 〈名〉① 喘气，急促的呼吸，促气 ②〔转〕傲气，狂妄，嚣张气焰 ▲ **ايتىعىن باسۋ** ① 喘喘气儿，休息一下 ② 打掉气焰 ③ 冷静下来。

ايتىق- Ⅱ 〈动〉① 喘气，气喘吁吁，上气不接下气：ايتىعىپ كوپكە دەيىن تىنىس الالمادى 气喘吁吁地老半天喘不过气来 ② 慌忙，慌张，急急忙忙，急待：ايتىقپاي سويلەۋ 不慌不忙地说 / ايتىعىپ قايدا باراسىڭ؟ 你急急忙忙地上哪儿去？③〔转〕生气，激怒，发怒，发火，怒气冲冲，急气败坏；沉不住气：ايتىقپاي ٴجونىن ايتساڭشى. 你别那么怒气冲冲的，要讲道理。④〔转〕高傲，盛气凌人，神气十足：ايتىق- قانىڭدى قويىپ، ٴجوندى ادام بول. 你别再盛气凌人的，要做个老实人。

ايتىقپا 〈形〉性急的，急躁的，暴躁的；烈性的：ايتىقپا ادام 急性的人 / ايتىقپا مىنەز 急躁的性格 / ايتىقپا ات 烈性的马。

ايتىقپالىق ايتىقپا 的抽象名词

ايتىقتىر- ايتىق- Ⅱ 的使动态。

ايۋ 见 عايۋ.

ايشۋ ايشى- Ⅱ 的不定式。

ايشى- 〈动〉收缩，缩抽，缩短：كيىمىڭ ايشىپ كەتكەن بە؟ 你的衣服是不是有些缩水了？▲ ايشىسىن قۋىرۋ ① 缩短距离，接近目的地 ② 训斥，使惶惶不安，使不得安宁。

ايشىر- 见 ايشى-.

ايشىرىل- ايشىر- 的被动态。

ايشىت- ايشى- Ⅱ 的使动态。

ايى: ايى كىرىپ، كۇيى شىعۋ 慌慌张张地出来进去，显得慌忙，显得慌里慌张。

ايپل-عۇيپل 见 ايپل-قۇيپل.

ايپل-قۇيپل 〈副〉急急忙忙地，慌慌张张地，慌里慌张地：ول ايپل-قۇيپل ۇيدەن شىعا جونەلدى. 他慌里慌张地从屋里出去了。

ايپل-تاپىل 〈副〉(幼儿刚学步时) 摇摇晃晃地，脚步不稳地：مدى عانا ايپل-تاپىل ٴجۇردى 摇摇晃晃地刚会走路。

ايپل-تۇپىل 见 ايپل-تاپىل.

ايپر-اي 〈叹〉(表示惊奇，诧异，恐惧，后悔等意) 哎呀，唉呀，哎呀，嗨：ايپر-اي، ولە جازدادىم. 嗨呀，我差一点没命了。/ ايپر-اي، شىن ايتاسىڭ با؟ 哎呀，你说的是真的吗？

ايپر-ايلا- 〈动〉感到惊奇，吃惊，诧异。

ايپر-ايلاۋ ايپر-ايلا- 的不定式。

ايپراق 〈形〉冒失的；狂妄的，发狂的。

ايپراقتا- 〈动〉慌慌张张，急急忙忙，忙着，急着要……。

ايپراقتاۋ ايپراقتا- 的不定式。

ايپر-اۋ 见 يايپر-اۋ.

ايپرم-اي 见 يايپرىم-اي.

ايپرم-اۋ 见 يايپرىم-اۋ.

ايپر-تۇپىر 〈副〉乱七八糟地，杂乱无章地，混乱地，乱纷纷地，杂沓地：ٴۇيدىڭ ايپر-تۇپىر- رىن شىعارۋ 把屋子搞得乱七八糟 / كىسلەر

ايپر-توپىر ۋيگە تولۇپ كەتتى. 满挤地纷纷乱。
ايپر-توپىر اياقتىلاڭ داۋسى 了一屋子人 / ايپر-توپىر
ەستىلدى. 传来了杂沓的脚步声。

ايپرىغۇ ايپرىق- 的不定式。

ايپرىق- 见 ايتىق- Ⅱ。

ايپرىم-اي 见 ياپىرىم-اي.

ايپرىپ-جاپىر- 〈动〉(干劲足,速度快)三下
ايپرىپ-جا- 两下就做完,几下完成: جۇمىستى
پىرىپ بىتىرە سالدى. 几下把活儿做完了。

ايپرىپ-جاپىرۋ ايپرىپ-جاپىر- 的不定式。

ايپرىپ-جاپىرىس- ايپرىپ-جاپىر- 的交互
态。

ار Ⅰ〈名〉[阿] ① 羞耻,廉耻;脸皮; 天良,
良心: ادامعا ٴتان ار بولۋ كەرەك. 人应有羞耻
心。/ ارىن ساتۋ 出卖良心 ② 贞节,贞操: ارىن
ساقتاۋ 守节 ▲ اردان بەزۋ 不顾羞耻,不讲羞耻
▲ ار كورۋ 感到羞耻,知耻 ▲ ارىن توگۋ 丢脸
,不顾廉耻 ▲ ارى قاشقان 不害臊的,恬不知耻
的 ▲ مالىڭا سۇيەنبە، ارىڭا سۇيەن. 【谚】不要依
仗财富,要靠天良。

ار Ⅱ〈名〉公亩(等于 100 平方米)。

ار: ار جاق ① 那边: ارجاقتان حابار بارما؟ 那
边有没有消息? ② 继续,下面,往下: ارجاعىن
ايتقان جوق 往下没有讲。

ارا Ⅰ〈名〉锯: ارامەن كەسۋ 用锯锯 / قول ارا 手
锯 / ارا ٴتىس 锯齿。

ارا Ⅱ〈名〉蜂,黄蜂,蜜蜂: ارا ٴوسىرۋ 养蜂/
ارا ومارتاسى 蜂房 / ارا ۋياسى 蜂巢(蜂窝)/ انا
ارا 蜂王 / جۇمىسشى ارا 工蜂 / ارا زاھارى 蜂毒
▲ ارانىڭ ۋياسىنداي 狭窄的,窄小的 ▲ ارا
جەگىش 虎蜂。

ارا Ⅲ〈名〉① (表示时间,空间之间)间隔,中间,
距离: بيجيڭ مەن ٴۇرىمجىنىڭ اراسى 北京
和乌鲁木齐之间 / وقۋشىلار اراسىندا مۇنداي
ٴسوزدى ايتۋ ورىنسىز. 在学生之间说这样的话
是不应该的。/ ارادا ٴۇش اي ٴوتتى. 这期间已
经过去了三个月。② 地方,处所: وسى ارادا 这
里,在此期间 ③ 关系: ولاردىڭ اراسى سالقىن
تارتا باستادى. 他们的关系开始冷淡了。 ▲ ارا
اعايىن 和双方有亲戚关系的调解人 ▲ اراعا

كىسى سالۋ 说情 ▲ اراعا وت (بىرتكى) سالۋ 挑
拨,挑拨离间,搬弄是非,火上加油 ▲ ارادان
قىل وتپەيتىن 亲密无间的 ▲ ارا كۇندىك (جەر)
两天的路程(距离)▲ ارا تۇرۋ ① 调解,劝解
② 替……说话 ▲ ارا ٴتۇسۋ ① 出面 ② 偏袒,
偏向,袒护 ▲ ەمىنىڭ اراسىندا 瞬息间,很快.
一刹那 ▲ كەۋ ارا 属于两个人的 ▲ ارادا جۇر
① 附近,近处 ② 最近,近期 ▲ كۇن ارا 隔一
天,前不久 ▲ تەز ارادا 一瞬间,很快。

ارا Ⅳ〈名〉[动]金刚鹦哥。

ارا-اراسى 〈名〉之间,中间,当中: ولاردىڭ
ارا-اراسىنا كەلىپ وتىر. 坐到他们的中间。

ارا-اراسىندا 〈副〉有时,偶尔,间或:
ارا-اراسىندا سوزگە ارالاستى 偶尔插上几句话。

اراب 〈名〉阿拉伯,阿拉伯人: اراب جازۋى 阿
拉伯文字。

ارا-بالىق 〈名〉[动]锯鳐。

ارا بەسىك 〈名〉阿拉伯舞蹈的一种。

ارابي 〈形〉阿拉伯的,阿拉伯品种的: ارابي
جىلقى 阿拉伯马。

ارابيزم 〈名〉从阿拉伯语转来的词和语法,阿
拉伯语风。

ارابيست 〈名〉阿拉伯语专家。

ارابشا 〈副〉① 阿拉伯式的: ارابشا ٴان 阿拉伯
歌曲 ② 阿拉伯语,阿拉伯文: ارابشا بىلەسىز
بە؟ 您会不会阿拉伯语?

ارابشالا- 〈动〉讲阿拉伯语,用阿拉伯语说:
ارابشالاعانىڭدى تۇسىنبەيدى. 你讲阿拉伯语人
家听不懂。

ارابشالاس- ارابشالا- 的交互态。

ارابشالات- ارابشالا- 的使动态。

ارابشالاۋ ارابشالا- 的不定式。

ارابستان 〈名〉阿拉伯。

اراگىدىك 〈副〉偶尔,间或,有时。

اراعىراق 见 ارىراق.

ارادا 〈副〉中间,之间,当中: ارادا ون كۇن
ٴوتتى. 这中间已过了十天。 ▲ بۇل (وسى،
ول) ارادا ① 在这里 ② 这期间,这时候 ▲ ەكى
ارادا 这中间 ▲ تەز (جۇىق، جاقىن، از) ارادا 即
将,很快。

ارادئی 〈形〉中间的，之间的，当中的：
اكەمەن ارادئی ماسەلە 和父亲之间的问题。
ارادای Ⅰ 〈形〉象锯一样的，锋如锯齿的。
ارادای Ⅱ 〈形〉和蜜蜂一样的，如黄蜂般的▲
ارادای تالاۋ ① 蜂拥而上，群起而功；围功 ②
抢光，分光，瓜分，一归而光。
اراز 〈形〉不和睦的，有纠纷的，闹意见的，
闹对立的： كورشىسىمەن اراز 与邻居不和睦/
اراز بولۋ 闹纠纷。
اراز-اشتی 〈形〉不和的，有隔阂的，闹意气的：
كورىنگەنمەن اراز-اشتی بولعاننىڭ نە پايداسی بار؟
跟谁都闹别扭有什么好处？
اراز-اشتىلىق ① اراز-اشتی 的抽象名词 ② 不
和，隔阂，不团结的现象。
ارازداس- 〈动〉与……不和，闹纠纷；争吵，吵
嘴，发生口角： بىرەۋمەن ارازداسىپ بارىس-كە-
لىس جاساماۋ 因与某人不和而断绝往来/
اعايىندار ٴوزارا ارازداسۋ 兄弟彼此闹纠纷。
ارازداسقىش 〈形〉爱闹纠纷的，爱闹意见的，
与人不和睦的，爱争吵的： ارازداسقىش جان 和
别人搞不好关系的人。
ارازداسقىشتىق ارازداسقىش 的抽象名词。
ارازداستىر- ① ارازداس- 的使动态 ② 唆使
（某人）争吵，离间： دوستاردی ارازداستىرۋ 离
间朋友。
ارازداستىرىل- ارازداستىر- 的被动态。
ارازداستىرۋ ارازداستىر- 的不定式。
ارازداستىرۋشى 〈名〉挑拨者，离间者。
ارازداسۋ ارازداس- 的不定式。
ارازدىق ① اراز 的抽象名词 ②争吵，纠纷，隔
阂▲ ارازدىق باس 私仇，私怨。
اراز-قوراز 〈名〉纠纷，隔阂，对立，不和。
ارای Ⅰ 〈名〉[波]晨曦，晨光，曙光： تاڭ ارای
ٴبىلىنۋ 晨曦初露。
ارای Ⅱ 〈名〉[旧]耐心，耐性。
ارايلا- 〈动〉晨曦初露，晨光四射，曙光初照：
تاڭ ارايلاپ كەلە جاتقاندا 晨曦初露之时。
ارايلان- ارايلا- 的反身态。
ارايلاندىر- ارايلان- 的使动态。
ارايلاۋ ارايلا- 的不定式。

ارايلی 〈形〉晨曦初露的，曙光初照的： ارايلی
تاڭ 曙光初照的清晨。
ارايلىلىق ارايلی 的抽象名词。
ارايلىم 〈名〉亲爱的，我的美人。
ارايسىز 〈形〉阴郁的，阴沉的，朦胧的。
ارا-كىدىك 〈副〉[口]有时，时而，偶尔： ول
ارا-كىدىك اڭگىمەگە ارالاسىپ وتىردى. 他偶尔
插上几句话。
اراق 〈名〉[阿]酒，酒类： اق اراق 白酒/ قىزىل
اراق 红酒/ اراق زاۋودى 酿酒厂/ اراق اشتقىسى
酒曲/ اراق ٴىشۋ 饮酒 ▲ اراق نە وزدىرادى،
نە توزدىرادى. 【谚】酒能成事，也能败事。
اراقكەش 〈形〉① 酒瘾大的，爱喝酒的 ②酒
徒，醉汉，酒鬼。
اراقكەشتىك ① اراقكەش 的抽象名词 ②酒瘾，
酒鬼行为。
اراققور 〈形〉酒瘾大的，爱喝酒的。
اراققورلىق ① اراققور 的抽象名词 ②酒瘾，酒
鬼行为。
اراققۇمار 〈形〉爱喝酒的，酒瘾大的。
اراققۇمارلىق ① اراققۇمار 的抽象名词 ②酒
瘾。
اراق-شاراپ 〈名〉[阿]酒，酒类： اراق-شاراپ
دۇكەنی 酒店。
ارال 〈名〉岛，岛屿： جارتی ارال 半岛/ تەزبە
ارالدار 群岛▲ ارال تەڭىز 咸海。
ارالا Ⅰ 〈名〉[植]诃子，藏青果。
ارالا- Ⅱ 〈动〉① 穿过，穿行；走来走去，游
逛，慢游，串游： ورمان ارالاۋ 在森林中穿行/
ەلدی ارالاۋ 访问民间（串门）/ ۇيدە ارالاپ جۇر-
گەن تىشقان ەكەن. 原来是在屋里跑来跑去的
老鼠。/ بازار ارالاۋ 逛巴扎（逛街）②隔开，间
隔开： كۇن ارالاپ كەلۋ 隔日来一次 ▲ ورمان
ارالاعان ٴۇيشی بولار، ەل ارالاعان سىنشی بولار.
【谚】常在森林中走动的人能挑选毡房的木
料，常在人民中活动的人能辨别好坏（实践
出真知）。
ارالا- Ⅲ 〈动〉锯，锯开： بالتالاعاننان گورى
ارالاعان جاقسىراق 用斧头砍不如用锯锯。
ارالاعىشتا- 〈动〉（表示动作的重复）① 经

常转游,不停地走来走去 : ول جاقمىنان بەرى
ورمان ارالاعشتاپ ٴجۇر . 他近来在树林里走来
走去。②（多次）用锯子锯 : سۇيەكتى نەعىپ
ارالاعشتاپ كەتتىڭ؟ 怎么用锯子锯老骨头？
你？

ارالاعشتاۋ ارالاعشتا- 的不定式。

ارالاس I （形）混合的,混杂的,夹杂的,夹带的;交织的 : ارالاس جەم-ٴشوپ 混合饲料/ ارالاس ەگۋ 混种（间作）/ جاڭبىر ارالاس جەل سوعىپ تۇر. 风雨交加▲ ارالاس بولشەك ［数］复杂分数。

ارالاس- II ① ارالا- II、III 的交互态 ② 混合,搀合,搀杂,夹杂在一起 : ارالاسىپ قونىستانۋ 杂居/ سۋ مەن ماي ارالاسپايدى. 水和油融合不到一起③来往,交往,打交道 : ەشقانداي جانمەن ارالاسپايدى. 不和任何人来往④参与,介入,干涉,插手,过问 : سىكە ارالاسۋ 干涉内政/ بۇل جۇمىسقا سەن ارالاسپا. 这件事你不要插手。▲ شەك-قارنى ارالاسقان 关系极为密切的。

ارالاس-قۇرالاس （形）①混合在一起的,搀合在一起的,混杂在一起的 : ارالاس-قۇرالاس وتىرۋ 杂居②（混着坐）来往频繁的,关系密切的,交往多的 : ارالاس-قۇرالاس كورشىلەر 交往密切的邻居。

ارالاس-قۇرالاستىق ارالاس-قۇرالاس 的抽象名词。

ارالاسقىش （形）善于来往的,交往多的;喜欢过问的,爱插手的。

ارلاسپا （形）混合的,搀杂的,混杂的 : ارالاسپا ۇن 混合面/ ارالاسپا كامپىيت 杂拌儿糖。

ارالاستىر- ① ارالاس- I 的使动态 ② 混合,搀和;搅拌,混淆;弄乱,混同 : ماي ارالاستىرۋ 搀油/ اق پەن قارانى ارالاستىرۋ 混淆黑白/ كىتاپتارىدى ارالاستىرىپ جىبەرمە. 你别把书弄乱了。

ارالاسۋ ارالاس- II 的不定式。

ارالات- ① ارالا- I、II 的使动态②带……转转,领……走一走 : قويشىنى كوشە ارالاتىپ كەلدىم. 我带牧羊人上街去转了转。▲ كۇن ارالاتۋ 隔一天。

ارالاتقىز- ارالات- 的使动态。

ارالاتۋ ارالات- 的不定式。

ارالاۋ ارالا- II、III 的不定式。

ارالدى （形）有岛的,有岛屿的,岛屿多的 : ارالدى ەل 岛国。

ارالسىماق （形）象岛屿似的。

ارالشا （名）小岛,不大的岛屿。

ارالشىق （名）小岛,不大的岛屿。

ارالى （形）有锯的,手持锯的。

ارالىق I （名）① 之间,中间,间隙;间隔,距离 : ارالىعى تار 中间窄/ ەسىك پەن تەرەزەنىڭ ارالىعى 门窗之间/ قىزمەت ارالىعىندا 在工作之间隙/ جولدىڭ ەكى ارالىعى 两行的间隔/ ارالىعى جاقىن 距离近 ② 中间的 : ارالىق ٴوڭىر 中间地带/ ارالىق ٴتۇر 中间类型/ ارالىق كۇش 中间力量 ▲ ارالىق بۇلت ［气］中云 ▲ ارالىق داقىلدار ［农］中间作物 ▲ ارالىق زالىك ［医］间隔法则▲ ارالىق ٴمان ［数］中间数值 ▲ ارالىق مەملەكەت 缓中国▲ ارالىق مي ［生理］间脑 ▲ ارالىق ورىن ［数］中间位置▲ ارالىق تولقىن ［物］中间波 ▲ ارالىق تۇيىندى ［化］中间产物 ▲ ارالىق شاما ［数］中间变量。

ارالىق II （名）（楦鞋）撑木,撑楔。

ارام （形）①［宗］（伊斯兰教）禁止食用的,被禁忌的 ② 肮脏的,污秽的,龌龊的,不干净的 : ارام قولىڭدى جۋساڭشى. 把你那脏手洗一洗。/ ارام مال 脏物 ③ 不诚实的, 不正直的,阴险的,邪恶的,奸诈的,可恶的 : ارام بايلىق 不义之财/ ارام وي 邪念/ ارام بەز كورۋ 歧视,不信任,排挤▲ ارام بولۋ ① 变成脏的 ② 白费,徒劳▲ ارام جۋا ［植］葱属, 野葱 ▲ ارام قاتقىر ［咒］该死的,不得好死▲ ارام قان 坏血,废血▲ ارام قاتۋ ① 暴卒,暴死 ② 不得好死▲ ارام قىلۋ 弄得不可食,弄脏,玷污 ▲ ارامنان بولعان 私生子▲ ارام نيەت （پەيىل） 坏心眼,不良之心,邪念 ▲ ارام وي 坏心,恶念 ▲ ارام ولگىر 不得好死 ▲ ارام ٴولۋ ① 没有宰杀而死②受冤枉,受委屈 ▲ ارام سۋ 死水 ▲ ارام تاماق ①寄生的,不劳而获的,好吃

ارام تاماق- ▲ 者获而劳不,虫生寄 ② 的做懒
تىق 费白 ارام تەر بولۇ ▲食而劳不,做懒吃好
ارام ▲益无劳徒,功无劳徒,气力费白,劲
ۋېقى ▲ ارام ئشوپ ▲ 的睡贪 ارام ▲ 草莠,草杂
ئشوپ جوعالتقش ▲剂草除 ارام شىرماۋىق [植]
ارام. ئسۆتى الال، كۆشى كتىك ئەسە ▲ 子丝菟
【谚】 驴奶不洁,其力可贵 。 ▲ موللا كوپ
بولسا، قوي ارام ولەدى. 【谚】 毛拉多了,羊无
人宰 (龙多不治水,鸡多不下蛋)。

ارامدا- 〈动〉弄脏,玷污: سۆدى ارامداۋ 把水弄
脏。

ارامدال- ارامدا- 的被动态。

ارامدان- ارامدا- 的反身态。

ارامدات- ارامدا- 的使动态。

ارامداۋ ارامدا- 的不定式。

ارامداۋشى 〈名〉(……把)弄脏的人,玷污者。

ارامداۋشىلىق 〈名〉玷污 (弄脏) 之行为。

ارامدىق ① ارام 的抽象名词②不洁,污秽③邪
念,不良之用心,卑鄙,下流。

ارامزا I 〈名〉[阿]早产的羔羊 ▲ ارامزا قاشۇ
偷配 ▲ الا جىلقى جوعالمايدى، ارامزا
ۋئالمايدى. 【谚】花马丢不了,早产的羔羊不肥
了。

ارامزا II 〈形〉阴险的,奸诈的,狡诈的; 伪
善的,虚伪的:/ ارامزا ادام 阴险 (伪善) 的人
(伪君子) / ارامزا كۆلكى 奸笑 ▲ ارامزانىڭ
قۇيرىعى ئبىر-اق تۇتام. 【谚】恶人的命运不长
了(兔子尾巴长不了)。▲ اكقاۋ ەلگە ارامزا
موللا. 【谚】纯朴人民遇上奸诈的毛拉。

ارامزادا 见 ارامزا.

ارامزالان- 〈动〉装作好心,变得更狡猾。

ارامزالانۋ ارامزالان- 的不定式。

ارامزالىق ① ارامزا II 的抽象名词 ② 伪善行
为,狡猾的手段,阴险。

ارامىلىق 见 ارامدىق 。

ارامسىن- 〈动〉①[宗] 视为不洁,禁忌 ② 嫌
脏,嫌不干净。

ارامسىندىر- ارامسىن- 的使动态。

ارامسىنۋ ارامسىن- 的不定式。

ارامتاماق 〈形〉① 寄生的,不劳而获的 ②寄

生虫,不劳而获者。

ارامتاماقتىق ① ارامتاماق 的抽象名词 ② 寄
生生活,不劳而获的行为。

ارامتەر: ارامتەر بولۇ 白费劲,白费力气, 徒
劳无益,徒劳无功。

ارامشاعىر 〈名〉[植]野青茅 。

ارام ئشوپ 〈名〉杂草,莠草: ارام ئشوپ جوعالت-
قىش 除草剂。

اران I 〈名〉[植]紫堇。

اران II 〈名〉围栏,畜栏。

اران III 〈名〉① 利用削尖的木杆制成的 (捕
兽器 ②[转]圈套: جاۋدىڭ اراننا بايقاعايسىڭ،
ئتۇسسپ قالىپ جۇرمە. 你要当心,不要上敌人
的当。▲ اۋزىن ارانداي اشۇ ①张大嘴 ② 贪
得无厌。

اران IV 〈名〉①胃口,食欲: اراني جاقسى 胃口
好 ② 欲望,贪心▲ اراني اشىلۇ ① 引起食欲,
馋② 贪婪,贪得无厌。

اران V 〈名〉[方]命令,指令。

اراندا- 〈动〉 ① 爱害,遇难,受伤, (被利刃,
扦子) 刺伤: پىشاقپەن ويناپ ارانداپ قالما. 别
玩刀子,小心扎着。② 上当,受骗,落入你圈
套。

ارانداك- ارانداك- 的被动态。

اراندات- ① ارانداك- 的使动态②挑拨,挑唆,挑
衅,唆使,煽动;引入歧途: بىرەۋدى جامان سىكە
ارانداتۇ 唆使某人做坏事/ ەلدى ارانداتپا. 你
不要把别人引入歧途。▲ سوعىستىق ارانداتۇ
战争挑衅。

ارانداتقىز- ارانداتات- 的使动态。

ارانداتقىش 〈形〉善于挑拨的,惯于挑唆的,
爱挑衅的。

ارانداتۇ ارانداتات- 的不定式。

ارانداتۇشى 〈名〉 ① 挑拨者,挑唆者,煽动者,
肇事者②挑衅者。

ارانداتۇشىلىق 〈名〉 煽动行为,肇事,挑衅行
为。

ارانداۋ ارانداك-的不定式。

اراسالماق 〈名〉① 比重,比例关系 ② [物]
比重 ③ [数] 比例,比值,比率。

温 اراسان سۇى :泉沸,泉矿,泉温〈名〉 **اراسان**
。疗治泉温去 ئىمەدلۇ بارىپ اراسانعا /水泉
اراسات 见 اراساپىران。
1928—1918:中当,间中,间之〈副〉**اراسىندا**
-جىلدار اراسىندا 1928—1918 间之年— ▲ قاس
قاعىم اراسىندا — 间瞬 ▲ قاس پەن كوزدىڭ
اراسىندا — 间瞬,间眼转 ▲ وت پەن سۇدىڭ
اراسىندا ئترى مەن ئولى ▲ 中之险危
。夕旦在危,危病
اراسىنشا: سونىڭ اراسىنشا 很快,转眼间,—
。间瞬
ارات 〈名〉[旧]土地管理员。
اراتپا:كۇن اراتپا 见 كۇن ارا.
ارا- تۇرا 〈副〉而时,偶尔,间或: ارا-تۇرا جەل
سوعۇ /风刮而时 ارا-تۇرا كەلۇ 偶尔来一次。
اراشا 〈名〉 拉架, 劝架,劝解;调角,调停:
اراشا بەرمەۋ /拉架不开 اراشاعا كونبەۋ 不听
劝解/ اراشاعا ئتۇسۇ 进行调解 ▲ اراشا! اراشا!
① 别打架 , 别打架 ! ② 快 (给) 劝架
توبەلەسكە بەرگىسىز اراشا بار، اعايىنعا بەرگىسىز
جاناسا بار. 【谚】拉架的比打架的费劲,友邻
。亲近过胜
اراشا Ⅱ 〈动〉别打架,听劝架。
اراشالا- 〈动〉 ① 拉架,劝架,调解, 调停:
اراشالاپ جىبەرۋ /拉开 اراشالاپ قويۋ 劝架(调
解)② [转]袒护,辩护;保护,拯救: كۇنادان
اراشالاپ قالۋ 因辩护而免罪/ اجالدان اراشالاۋ
使免遭一死/ ولك قولىڭنىڭ اشۇى كەلسە، سول
قولىڭمەن اراشالا. 【谚】当你右手发火的时
候,要用你左手的劝解(要用智慧,不要动火
气)。
اراشالاعىش 见 اراشاشىل.
اراشالان- اراشالا- 的被动态。
اراشالاس- اراشالا- 的交互态。
اراشالات- اراشالا- 的使动态。
اراشالاۋ اراشالا- 的不定式。
اراشالاۋشى 〈名〉 拉架的人,劝架者,调停人,
中间人。
اراشاشى 〈名〉① 拉架的人,劝架者,调停人,
中间人: اراشاشى بولۋ 充当拉架的人(调解人)

② 保护人,袒护人,辩护人: ونىڭ اراشاشىسى
كىم؟ 谁是他的保护人? ▲ اراشاشىعا التى
تاياق. 【谚】劝架人往往挨打。
اراشاشىل ① 〈形〉 爱劝架的,爱拉架的,善于
劝解的 ② 缓冲的。
اراشى Ⅰ 〈名〉养蜂者,养蜂的人。
اراشى Ⅱ 见 اراشاشى。
اربا Ⅰ 〈名〉 车,大车: قوس دوڭگەلەكتى اربا
双轮大车 / ئۇش دوڭگەلەكتى اربا 三轮车 / ئبىر
اربا ئشوپ 一车草/ ات اربا 马车 ▲ اسقپاعان
اربامەن قويان الادى. 【谚】要耐下心来干,慢
工出细活儿。
اربا- Ⅱ 〈动〉① (蛇)吸: جىلان ارباعان تورعاي
被蛇吸住的麻雀 ② [转]诱骗,诱惑,欺骗;施
诡计,使上圈套,使落入陷井: سەنى ارباپ
وتىرعانىن ئبىلدىڭ بە؟ 你知道他是在诱骗你
吗? / ونىڭ ارباۋىنا ئتۇسىپ قالما. 你别上他
的圈套。
اربا-اربا 〈副〉一车又一车地: اربا-اربا استىق
一车又一车粮食。
ارباعاش 〈名〉线桃儿,线桃子。
ارباعىش 〈形〉① (指蛇)会吸的 ② 会欺骗
的,施诡计的,善于诱惑的。
اربادای 〈形〉和大车一样的;笨拙的: سالقام
اربادای 象破旧的大车一样。
اربای- 见 اربی.
اربایت- اربای- 的使动态。
اربایۋ اربای- 的不定式。
ارباكەش 〈名〉车夫,赶车的人,车把式。
ارباكەشتىك 〈名〉赶车职业。
اربال- اربا- Ⅱ 的被动态。
اربالا- 〈动〉用车装运,用车运载,用车拉:
مىنا ئشوبىڭ ەكى رەت ارباالعانىنان قالمايدى. 这一
点草还不够装两车。▲ الستان ارباالعانشا،
جاقىننان دورباالا. 【谚】与其从远处用车拉不
如从近处用口袋装。
اربالان- اربالا- 的被动态。
اربالاس- اربالا- 的交互态。
اربالات- اربالا- 的使动态。
اربالاۋ اربالا- 的不定式。

。的车坐;的车无,的车有〈形〉 اربالى
车有 ,的车无 ,的车有 〈形〉 اربالى-جاياۋلى
。的坐不,的车坐,的行步,的
。态身反的 Ⅱ اربا- اربان-
移 地拙笨 (而长肢四因) اربالى: اربالى متۋ
。弹动地便灵不,动活地便灵不,动
,动移地拙笨 متۋ اربالى-اربالى: اربالى-اربالى
地看难 (脚手),弹地便灵不,动走地便灵不
。动摆
不,动走地便灵不,动移地拙笨〈动〉 ارباڭدا-
。动摆地看难 (脚手),弹动地便灵
。态互交的 ارباڭدا- ارباڭداس-
。态动使的 ارباڭدا- ارباڭدات-
。式定不的 ارباڭدا- ارباڭداۋ
:哄带骗连,计诡使,骗欺〈动〉 ارباپ-الدا-
听他让哄带骗连 ارباپ-الداپ سوزگە كوندىردى
。话
。式定不的 ارباپ-الدا- ارباپ-الداۋ
。态互交的 Ⅱ اربا- ارباس -
。态动使的 Ⅱ اربا- اربات-
彩色教宗有指)法魔,术魔,术神〈名〉 I ارباۋ
。(词祷祈的
。式定不的 Ⅱ اربا- Ⅱ ارباۋ
。者骗诱,手子骗〈名〉 ارباۋشى
。当勾的人骗,骗欺,骗诱〈名〉 ارباۋشىلىق
اربعش. 见 ارباۋش
。人的车赶,式把车,夫车〈名〉 ارباشى
。的样模车小象,车小〈名〉 ارباشىق
灵不得显,拙笨得显 ,大粗得显 〈动〉 اربي-
便: اربيعان جازۋ 显得粗大的字体/ اربيعان
ساۋساقتار 粗大的手指 / انەۋ اربيعانىڭ كىم؟
?谁是的子个高个那
。态动使的 اربي- اربيت-
اربيتراج〈名〉仲裁,公断: حالىقارالىق اربيتراج
。裁仲际国
。式定不的 اربي- اربيۋ
。态互交的 اربي- اربيس-
قاربىز. 见 اربىز
。氩[化]〈名〉 ارگون
引[数]②由理,证论,据论①〈名〉 ارگۋمەنت

。角辐;数
。种品的羊绵〈名〉 ارعالى
面后,的边那,的面背;的面对 ① 〈形〉 ارعى
/面对的路马在 جولدىڭ ارعى جاعىندا :的
以……除) ② 面后的山 تاۋدىڭ ارعى جاعىندا
,的步一进再,的体具再,的细再,的深再(外
وسى، بىلەتىنى بار ونىڭ :(切一)的外而此除
的深再多么这懂就他 .ونان ارعىسىن ۇقپايدى
كەلمەگەن ايتقىسى ارعىسىن ونان /。懂不就
前先,的前从③。了讲深想不能可他 .شعار
▲ (代古)候时的前从 ارعى زامان :的时古,的
祖 ارعى اتا-بابا ▲ 辈祖,宗祖,先祖 ارعى اتا
▲源祖 ارعى زاتى ▲祖远 ارعى بابا ▲上祖,先
。源渊,源祖 ارعى تەك ▲天后 ارعى كۇن
ارعى-بەرگىسىن :底根,节细〈名〉 ارعى-بەرگى
/节 细 的 …… 问 追 三 再 قايتا-قايتا سۇراۋ
。底问根刨 ارعى-بەرگىسىن قازبالاۋ
。马骏;马良;马的种纯亚中 〈名〉 ارعىماق
مۇ اردا ▲ 的服驯被未,的性野有 〈形〉 اردا
اردا ▲ 奶断未岁两到(等犊牛,驹马,儿幼)
。养惯生娇 ۇسۋ
,哲贤,人伟②的明贤,的大伟①〈形〉 اردا گەر
。杰豪,林之梁栋
。珠明上掌,的爱亲〈名〉 اردا عىم
贵尊,人的敬尊,珠明上掌,贝宝 〈名〉 ارداق
。人的
ۇلكەندەردى : 重尊,敬尊 ① 〈动〉 ارداقتا-
爱,贴体 ② (辈长,者长) 人老敬尊 ارداقتاۋ
。年青护爱 جاستاردى ارداقتاۋ :惜怜;护
。态动被的 ارداقتا- ارداقتال-
。态互交的 ارداقتا- ارداقتاس-
。态动使的 ارداقتا- ارداقتات-
。式定不的 ارداقتا- ارداقتاۋ
珍 ,的贵高 ;的贵尊 ,的敬尊 〈形〉 ارداقتى
志同的敬尊 ارداقتى جولداستار :的重贵,的贵
ادام دەگەن ▲ 质品的贵高 ارداقتى مۇرال /们
▲ 。号 称 的 荣 光 是 人【谚】 .ات ارداقتى
جارلىنىڭ جانى ارداقتى، بايدىڭ مالى ارداقتى.
。贵宝畜牲的人富,贵宝命生的人穷【谚】
敬尊 ② 词名象抽的 ارداقتى ① ارداقتىلىق

的地位,高贵的行为。

ارلان- 〈动〉① 不加驯服,野性未改 ② 变得随便,自由自在,放任自流,被娇纵。

ارلانۋ ارلان- 的不定式。

ارەنا 〈名〉①(马戏团的圆形的)演技场 ②(活动)场所,舞台 ▲ خالىقارالىق ارەنا 国际舞台。

ارەندا 〈名〉租,租赁。

ارەندالا- 〈动〉租,承租,租赁。

ارەندالاۋ ارەندالا- 的不定式。

ارەنداتور 〈名〉租户,承租人;佃农。

ارجاي 见 اشىق-جارقىن.

ار جاق 〈名〉① 对面,彼岸;背面,后面;那边,那方: تاۋدىڭ ار جاعى 山的后面(那边) ②其余的,其它的,另外的: ارجاعىنداعىسىن ايتپاسا دا بىلەسىڭ. 其余的不说你也知道。/ كەشەگى اڭگىمەنىڭ ار جاعى نە بولدى؟ 昨天讲的那件事的结果怎么样了?

ارجاق-بەرجاق 〈名〉① 这边,那边,两边,两岸 ② 各方面,多方面,全面: بۇل ٴىستىڭ ارجاق-بەرجاعىن ويلانىپ كوردىڭ بە؟ 这件事情的各个方面你想过没有?

ارجي- 见 اربي-。

ارزان 〈形〉[波]①便宜的,廉价的,贱的: ارزان باعا 低价/ ارزانعا ساتۋ 便宜出售(贱卖)/ ارزان ٴسوز 废话 ②轻易的,随便的;容易的: ارزان تابىس 轻而易举的成绩/ جەڭىس ارزانعا كەلمەيدى. 胜利来之不易。▲ ارزاننىڭ جىلىگى تاتىماس 便宜没有好货 ▲ ارزان قول 便宜的,廉价的: ارزان قول ەڭبەككۇش 廉价劳动力。

ارزاندا- 〈动〉降价,落价,跌价: زات باعاسى ارزاندادى. 物价便宜了。

ارزاندات- ① ارزاندا- 的使动态 ②降价,削价。

ارزانداتقىز- ارزاندات- 的使动态。

ارزانداتىل- ارزاندات- 的被动态。

ارزانداۋ I ارزاندا- 的不定式。

ارزانداۋ II 〈形〉比较便宜的,价格略低的,稍贱的。

ارزاندىق 〈名〉价格低廉,便宜。

ارزان-قىمبات 〈形〉便宜的,贵的,廉价的,昂贵的。

ارزانشىل 〈名〉爱买便宜货的,爱买廉价物的。

ارزانشىلىق ① ارزان 的抽象名词 ②便宜,价格低廉。

ارزانىراق 〈形〉比较便宜的,略为廉价的,稍贱的。

ارزۋ I 〈形〉[波]有共同愿望的,愿望一致的,相互同情的。

ارزۋ II ارزى- 的不定式。

ارزى- 〈动〉[波]值得,划得来;配得上: ايتقانعا ارزيتىن ٴسوز ەمەس. 不值得一提的话。/ كوڭىلگە الۋعا ارزىمايتىن ٴىس. 不值得放在心里的事儿。/ ون تيىنعا ارزيدى. 一角钱还划得来/ بەلسەندى دەۋگە ارزىمايدى 不配称积极分子。

ارزىرلىق 〈形〉值得的,划得来的;称得上的,配得上的。

ارزىس- ارزى- 的交互态。

ارزىت- ارزى- 的使动态。

اريا 〈名〉[艺]歌词,抒情调,咏叹调。

ار-يمان 〈名〉良心,羞耻,惭愧,廉耻: ار-يمان دەگەن بار ما سەندە؟ 你有没有良心?

ار-ينابات 〈名〉教养,修养,涵养;尊严。

اريفمەتيكا 〈名〉算术。

اريفمەتيكالىق 〈形〉算术的。

اريفمومەتر 〈名〉计算器,计算机。

اركا 〈名〉拱,拱环,弓架,结构。

اركتيكا 〈名〉北极地带。

ارقا 〈名〉①[生理]脊柱,脊骨 ②后背,脊背: ارقاسىن تامعا سۇيەۋ 后背靠着墙/ ارقاسىن توسەۋ 用后背挡 ③后面,背后: ارقامىز تاۋ، الدىمىز وزەن 依山傍水 ④[建]拱,拱背 ⑤山脊,山梁 ▲ ارقا بەرۋ 背靠(敌方)逃跑,战败 ▲ ارقا قاعۋ ①拍肩膀 ②称赞,赞赏 ▲ ارقا ەتى كەتۋ (指牛,马,骆驼)脊背磨破 ▲ ارقا ەتى ارشا، بورباي ەتى بورشا بولۋ 受尽煎熬;憔悴不堪 ▲ ارقا ومىرتقا [生理]胸椎 ▲ ارقا سۇيەۋ (تۇتۋ) 依靠,依赖,信赖 ▲ ارقاسى الىنۋ ①(牛,马,骆驼)脊背溃烂 ②(马)脊背被破咬

苦脱摆，负重释如 ارقاسى بوساۋ ▲罚惩被 ③
背脊 ارقاسى كەتۋ ▲担负脱解，境困脱摆，难
ارقاسى ▲（驼骆，马，牛指）伤受背脊，破磨
ارقاسىنا ايازداي ▲负重释如，松轻得变 كەڭەيۋ
压① باتۋ ارقاسىنا ▲背在刺芒，心痛感深 باتۋ
① قوزۋ ارقاسى ▲力压有到感②痛疼背脊得
后① قىشۋ ارقاسى ▲搔挠想②来上头劲，劲来
渺；远遥 ارقاسى قياندا ٴيت ▲搔挠想②痒发背
（ارقاسىندا، ارقاسىمەن）ارقاسى (سونلىڭ) ▲茫
ايعىرمەن ▲福的……托，……靠，……于由
玩要马种和【谚】.ويناعان ات ارقاسىن الدىرادى
ات ▲。（吃苦讨自）破咬被定背脊马阉的
压子鞍【谚】.ارقاسىنا ور باتسا اياڭشىل كەلەدى
▲。（的来出逼是都法办）步碎走于善马的痛
稗【谚】.كۇرىش ارقاسىندا كۇرمەك سۋ ىشەدى
。存生稻水靠子

ارقا-باسى 〈名〉浑身，满身，全身。

ارقا-بەل 〈名〉腰背：ارقا-بەل شاندىرى. 腰背
膜筋。

ارقال 〈名〉[口]盘羊。

ارقالا- 〈动〉①背，扛，驮：ول سەنى وزەننەن
ارقالاپ ٴوتتى مە؟ 他背着你过河了吗？②[转]
担承，负担：بارلىق جاۋاپكەرشىلىكتى ٴبىر ادام
ارقالاپ وتىر. 一切责任都由他一人承担。▲
جامانات ارقالاۋ 背黑锅 ▲ بەينەت ارقالاۋ 受苦受难，受罪
。锅黑背

ارقالان- 〈动〉依靠，依赖，依赖；信赖，依伏，依仗，
托庇：ارىنە، ول ساعان ارقالانىپ وتىر. 当然，
他依仗你。▲ٴيت يەسىنە ارقالانادى.【谚】狗仗
人势。

ارقالاندىر- ارقالان- I、II 的使动态。
ارقالانۋ ارقالان- I、II 的不定式。
ارقالاس- ارقالا- 的交互态。
ارقالات- ارقالا- 的使动态。
ارقالاتقىز- ارقالات- 的使动态。
ارقالاۋ ارقالا- 的不定式。

ارقالى 〈形〉①骨架大的，结实的，健壮的：
ارقالى ات 高大而结实的马②带靠背的：
ورىندىق 靠椅 ③[转]有势力的，有能耐的，
能力强的。

ارقالىق 〈名〉①横梁，正梁，脊檩② 山脊，山
梁 ③ 靠背。

ارقان 〈名〉粗绳，绳索，缆索：قىل ارقان 鬃绳/
كەندىر ارقان 麻绳/ ٴجۇن ارقان 毛绳/ ارقان
ەسۋ 搓绳▲ ارقان اتتاۋ 跨绳子（游戏名）玩
的游戏人中一人扮演牧羊人，其余人扮演狼
谁被绳子缠住，谁就被牧羊人擒获）▲ ارقان
بويى جەر 很远的：ارقان بويى جەر 很远的地方▲ ارقان
تارتۋ ①打绳（把儿股条拧在一起）② 拔河
③（新郎来接新娘时给拦绳对方的送的）礼
▲ كۇن ارقان بويى كوتەرىلدى 日上三竿 ▲物
ۇزىن ارقان، كەڭ تۇساۋ 灵活的办法，放长线 ▲
ور موينىندا قىل ارقان شىرىمەس.【谚】君子
受恩不忘报。

ارقاندا- 〈动〉①（为使牲畜在一定的范围
内吃草，在草地上）用长绳拴住②[转]束缚，
牵制。

ارقاندال- ارقاندا- 的被动态。
ارقانداس- ارقاندا- 的交互态。
ارقاندات- ارقاندا- 的使动态。
ارقانداۋ ارقاندا- 的不定式。
ارقانداۋلى 〈形〉用长绳拴着的。
ارقان-ٴجىپ 〈名〉绳索的泛称。
ارقان-ٴجىپسىز 〈形〉① 没有绳索的 ② [转]
没有借口的，没有理由的，无缘无故的。
ارقانشا 〈名〉不粗不细的绳子。
ارقانشى 〈名〉打绳的人，系绳者。
ارقار 〈名〉[动]母盘羊。
ارقار-مەرينوس 〈名〉盘羊和家羊配种后所产
的后代。

ارقاۋ 〈名〉①[纺]纬纱，纬线 ②基本材料，基
本素材：اس ادامنىڭ ارقاۋى. 饭是人，铁是
钢。③纲：ارقاۋ ەتۋ 以……为纲 ▲ ارقاۋ ٴجىپ
纬线，纬纱 ▲ ارقاۋى بوس 素真低，窝囊。

ارقاۋلىق 〈名〉纬线，纬纱。

ارقىلى 〈助〉（表示方法，手段）靠，用，借助，
通过，经过：ەڭبەك ارقىلى جان باعۋ 靠劳动为
生/ ٴدۇربى ارقىلى كورۋ 用望远镜看/ گازەت
ارقىلى ۇگىتتەۋ 通过报纸宣传/ ٴۇرىمجى
ارقىلى جۇرەدى 经过乌鲁木齐。

ارقىن-جارقىن 见 اشىق-جارقىن.

ارقىرا- 〈动〉① 大声嘶叫，高声嘶鸣：ارقىراعان ايعىر 大声嘶叫的种马 ② 〔转〕波涛汹涌，咆哮：ارقىراپ اقفان اساۋ وزەن 汹涌澎湃的江水 ③〔转〕起劲，带劲，充满活力，精力充沛：ارقىراعان جاس شاعىندا 充满活力的青年时期。

ارقىراپ-سارقىرا- 〈动〉汹涌澎湃，咆哮。

ارقىراپ-سارقىراۋ ارقىراپ-سارقىرا- 的不定式。

ارقىراس- ارقىرا- 的交互态。

ارقىرات- ارقىرا- 的使动态。

ارقىراۋ ارقىرا- 的不定式。

ارلان Ⅰ 〈名〉犬科动物之雄性：ارلان قاسقىر 公狼/ تۈلكىنىڭ ارلانى 公狐狸 ▲ اسپان ارلانى 〔天〕天狗 ▲ كىشى ارلان 〔天〕小犬座。

ارلان- Ⅱ 〈动〉惭愧，羞愧，感到丢脸，感到耻辱，感到羞耻：ولار مىندەتتى ورىندالماعانعا قاتتى ارلانىپتى. 他们对没有完成任务深感惭愧。/ وگىزگە مىنگەنگە دە ارلاناسىڭ با؟ 你骑牛还感到丢脸吗？

ارلانعىش 〈形〉爱害羞的，爱害臊的，好面子的。

ارلانعىشتىق ارلانعىش 的抽象名词。

ارلانداي 〈形〉象公狼一样的，身材高大的。

ارلاندىر- ارلان- Ⅱ 的使动态。

ارلانۋ ارلان- Ⅱ 的不定式。

ارلانۋشىلىق 〈名〉惭愧，羞愧，羞耻之感。

ارلانىس- ارلان- Ⅱ 的交互态。

ارلى 〈形〉害羞的，羞怯的，知羞耻的；有良心的，有廉耻的，守贞节的 ارلى جارلى بولساڭ دا ارلى بول.【谚】人穷志不穷。

ارلى-بەرلى 〈副〉来回，翻来复去：ارلى-بەرلى كوپ قارادى 翻来复去看了好几遍。

ارلىلىق ارلى 的抽象名词。

ارما 〈副〉平安地，安好地。

ارماي-تالماي 〈副〉不知疲倦地，不懈地，孜孜不倦地：ارماي-تالماي ۇيرەنۋ 不知疲倦地学习。

ارمان Ⅰ 〈名〉①〔波〕愿望，心愿，夙愿；理想，目的：ارمان ەتۋ 渴望/ ونىڭ ارمانى ۇشقىش بولۋ ەدى. 他的愿望是做一名飞行员。/ ەجەلگى ارمان 宿愿 ② 遗憾，遗恨，悔恨，懊悔，后悔：ارمانعا قالدىرۋ 令人遗憾/ ەندى نە ارمانىڭ بار؟ 你现在还有什么后悔的？/ ▲ ارماندا قالۋ 懊悔，悔恨，懊丧；后悔 ▲ ارمان جوق ① 没有理想 ② 没有什么后悔的，毫不遗憾的 ▲ ارمانىنا جەتۋ 夙愿已达，如愿以偿 ▲ ارمانىنان شىعۋ 夙愿已达，如愿以偿。

ارمان Ⅱ 〈副〉远一点，离远些：ارمان كەت 走远一点（走开）/ ارمان تۇر 站远一点（离远些）/ ارمان ٴجۇر 走远一点 ▲ ارمان ونان 更加，进一步，越加。

ارماندا Ⅰ 〈副〉懊悔地，悔恨地，含冤地；遗憾地：ول وتكەندەگى سىكە ٴالى ارماندا ٴجۇر. 他为上次那件事还在后悔。▲ ارماندا كەتۋ 含冤而死，去而遗恨。

ارماندا- Ⅱ 〈动〉① 盼望，渴望，向往：ول نەشە جىلداي بيجيڭدى كورسەم دەپ ارمانداپ كەلىپ ەدى. 他几年来一直盼望看看北京。② 感到后悔，感到懊悔，感到遗憾：سەن وتكەن ٴىستى كوپ ارماندايى بەرمە. 你对往事不要过分懊悔。▲ ارمانداپ كەتۋ 后悔地离去，含冤而死。

ارمانداعىش 〈名〉理想多的，耽于梦想的，臆想多的。

ارمانداس- ارماندا- Ⅱ 的交互态。

ارماندات- ارماندا- Ⅱ 的使动态。

ارمانداۋ ارماندا- Ⅱ 的不定式。

ارماندى 〈形〉遗憾的，遗恨的，悔恨的，令人懊悔的，令人后悔的。

ارماندىلىق ارماندى 的抽象名词。

ارمانسىز 〈形〉① 毫无遗憾的，不懊悔的，不后悔的 ② 如愿的，如意的，尽情的，心满意足的。

ارمانسىزدىق ارمانسىز 的抽象名词。

ارمان-تىلەك 〈名〉愿望，心愿，希望：ارمان-تىلەككە جەتۋ 实现愿望。

ارمان-ٴۇمىت 〈名〉希望，愿望，希望：حالىقتىڭ ارمان - ٴۇمىتى 人民的希望。

ارمانشىل 〈形〉耽于梦想的，理想多的，理想

……多变的。

ارمانشىلدىق ①ارمانشىل 的抽象名词 ②理想主义。

ارماتۇرا 〈名〉（机器的）配件，附件；[电]电枢，（照明用的）全套设备品。

ارميا 〈名〉① 军，军队，部队：اۋا ارمياسى 空军/ تەڭىز ارمياسى 海军/ قۇرلىق ارمياسى 陆军/ قىزىل ارميا 红军②大军：ئەمگەك ارمياسى 劳动大军。

ارميالىق 〈形〉军队的，陆军的，集团军的；军人的：ارميالىق ئتارتىپ 军队纪律。

ارمياسىز 〈形〉没有军队的，没有陆军的；没有军队参与的。

ارمىسىڭ 〈动〉您好，一切平安：اسكيا، ارمىسىڭ؟ 阿斯克亚，您好？

ارنا I 〈名〉① 河床，河槽，河身：وزەن ارناسى 河床 ② [转] 轨道，途径，规范：قىزمەت ارناسىنا ئتۇستى. 工作走上了正轨。③ [转] 根源，渊源：كوپشىلىكتىڭ پىكىرى ئبىر ارنادان شىقتى. 大家的意见同出一源。

ارنا- I 〈动〉①献给，赠送，贡献，奉献；ولەڭىمدى وتانىما ارنايمىن. 我把颂歌献给祖国。②专门，特意：ساعان ارناپ اكەلدىم. 专门给你带来的。

ارنايى 见 ارناۋلى.

ارنال- ارنا- I 的被动态。

ارنالى 〈形〉①河槽大的，河床宽的 ②[转]广博的，有深度的。

ار-نامىس 〈名〉廉耻，羞耻，人格，节操；尊严，体面：ار-نامىستى بىلمەۋ 不知羞耻 / ار-نامىستان جۇرداي بولۋ 无耻到极点。

ار-نامىستى 〈形〉有廉耻的，知耻的；尊严的；守节的。

ارناس- ارنا- I 的交互态。

ارنات- ارنا- I 的使动态。

ارناۋ ارنا- I 的不定式。

ارناۋلى 〈形〉专门的，特意的，特定的：ارناۋلى اۋرۋحانا 专科医院/ ارناۋلى كەلۋ 特意（专程）来。

ار-وجدان 见 ار-ۋجدان.

ارپا 〈名〉大麦：ارپا كوجه 大麦粥/ ارپا تالقانى 大麦炒面▲ ارپا بەديان [植]小茴香 ▲ ارپا شىنده ئبىر ئبيداي 鹤立鸡群，唯一的一个。

ارپاباس 〈名〉[植]雀麦草，光雀麦，无芒雀麦。

ارپاداي 〈形〉和大麦一样的，和大麦一般大小的 ▲ ارپاداي اساۋ 大口地吃，狼吞虎咽。

ارپالىق 〈名〉大麦地，大麦田。

ارپالىس I 〈名〉① 奔忙，忙乱，忙碌：ۆزاقتى كۇنگى ارپالىس 整天的奔忙（终日的忙碌）②搏斗，挣扎：قيىنشىلىقپەن بولعان ارپالىستا 在和困难搏斗中/ تەڭىزدەگى ارپالىستا 在大海中的拼搏。

ارپالىس- II 〈动〉① 奔忙，忙碌，忙于……：كۇنى كەشكە شەيىن ئۇي جۇمىسىمەن ارپالىسۋ 整天忙于家务 ② 搏斗，挣扎，作某种企图：جانتالاسا ارپالىسۋ 拼命地挣扎。

ارپالىستىر- ارپالىس- II 的使动态。

ارپالىسۋ ارپالىس- II 的不定式。

ارپىلدا- 见 ارسىلدا-.

ارپىلداۋ ارپىلدا- 的不定式。

ارس: ارس ەتۋ （狗，狼突然一声）① 叫，吠，嗥 ②[转]口出不逊，破口大骂：ارس ەتىپ بەتتەن الۋ 恶语伤人，不要脸皮。

ارسا: ارسىلى شىعۋ （肉）煮烂，骨头和肉分离 ▲ قويدىڭ باسى پىسقانشا، جاس قويدىڭ باسىنىڭ ارساسى شىعادى. 【谚】煮熟羊的头肉时，小羊的头肉早就煮烂了（成熟了的更坚强）。

ارسا-ارسا: ارسا-ارسا بولۋ （ارسا-ارساسى شىعۋ）①（肉）煮烂，骨头和肉分离 ② 骨瘦如柴，皮包骨头，瘦骨嶙峋。③[转]破旧，破烂不堪。

ارساڭدا- 见 ارسالاڭدا-.

ارس-ارس: ارس-ارس ەتۋ （狗，狼连声）汪汪叫，嗥叫，狺狺而吠。

ارساقتا- 见 ارسالاڭدا-.

ارساقتاۋ ارساقتا- 的不定式。

ارسالان- 〈动〉①（肉）煮烂，骨头和肉分离 ② 骨瘦如柴，皮包骨头 ③ （树木）变得光秃。

ارسالانۋ ارسالان- 的不定式。
ارسالاڭدا- 〈动〉摇头摆尾，得意洋洋，欢腾雀
跃：ارسالاڭداپ كۇلۋ 得意地笑。
ارسالاڭداس- ارسالاڭدا- 的交互态。
ارسالاڭدات- ارسالاڭدا- 的使动态。
ارسالاڭداۋ ارسالاڭدا- 的不定式。
ارسي- 〈动〉变得骨瘦如柴，变成皮包骨头。
ارسيۋ ارسي- 的不定式。
ارسىز 〈形〉不害羞的，不要脸的，无耻的，不
守贞节的。
ارسىزدان- 〈动〉变得不要脸，变得无耻，
恬不知耻；放荡不羁。
ارسىزداندىر- ارسىزدان- 的使动态。
ارسىزدانۋ ارسىزدان- 的不定式。
ارسىزدىق ① ارسىز 的抽象名词②恬不知耻，
厚颜无耻，无耻行为。
ارسى-كۇرسى 〈形〉忙碌的，慌慌张张的：كۇن
بويى ارسى-كۇرسى بولادى دا جۇرەدى. （他）整天
忙忙碌碌的。
ارسىل 〈名〉汪汪声，嗥叫声，狺狺声。
ارسىلدا- 〈动〉汪汪叫，嗥叫，狺狺而吠：ٴيت
تۇنىمەن ارسىلداپ شىقتى. 狗汪汪地叫了一夜。
ارسىلداس- ارسىلدا- 的交互态。
ارسىلدات- ارسىلدا- 的使动态。
ارسىلداۋ ارسىلدا- 的不定式。
ارسىن- 〈动〉觉得丢脸，感到耻辱，感到羞
耻。
ارسىنۋ ارسىن- 的不定式。
ارت I 〈名〉① 后面，后头，背面，背后：
توپتىڭ ارتىندا قالۋ 落在人群的后面/ ارتىنان
كەلۋ 后来/ ارت جاق 后面（背面，后路）/ ساحنا
ارتى 后台/ قولىن ارتىنا ۇستاۋ 背着手 ② 后
果，结果：ارتىن ويلاۋ 考虑后果/ ارتىن ويلاماي
اڭعىرتتىق ىستەۋ 不顾后果蛮干③死后，后事；
ارتىندا ەكى بالاسى قالدى. 他死后留下了两个
孩子。/ ارتىن جاقسى ۇتكىزۋ 安排好后事 ④
结尾，末尾 ▲ ارت بوي 后襟，后身▲ ارتتا قالۋ
落后，后进▲ ارتىنان سويلەۋ 背地里说，背后说
坏话▲ ارتىن الا 靠后一点，稍后 ▲ ارتىنان
توپىراق شاشۋ （对死者）诅咒 ▲ ارتىنا ٴتۇسۋ
盯梢，跟踪，紧跟着 ▲ ارتىن قىسۋ 放老实 ▲
ٴتىل ارتى [语]舌后 ▲ ٴتىل ارتى داۋىستىلار
[语]后元音 ▲ ولگەننىڭ ارتىنان ولمەك جوق.
【谚】不能跟着死人去死（过分的悲伤无济于
事）。▲ ٴۇي مەنىكى دەمە، ٴۇي ارتىندا كىسى
بار. 【谚】不要以为屋子里说什么，屋子外头
的人听不见（隔墙有耳，没有不透风的墙）。
ارت- II 〈动〉① 驮，搭：جۇك ارتقان تۇيە 驮行
李的骆驼/ قولىن ونىڭ يىعىنا ارتپاقشى بولا
بەرگەندە 他正想把胳膊搭在她的肩膀上时 ②
[转]托付，委托，使担负，使承担：بۇل ساعان
ارتاتىن ماڭىزدى مىندەت. 这是托付给你的重
要任务。③[转]归咎，归罪：جاۋاپكەرشىلىكتى
كىمگە ارتۋ كەرەك؟ 应该把责任归咎于谁？▲
ازابىن ارتۋ 托累；受苦，受折磨▲ بۇت ارتۋ 骑
马▲ يەك ارتۋ 依靠，依赖▲ كوڭىل ارتۋ 寄希
望于……▲ ٴۇمىت ارتۋ 对……抱希望，寄于
希望。
ارت- III 〈动〉① 增加，增多，增长，多出，超出：
مال سانى ەكى ەسە ارتتى. 牲畜的头数增加了
两倍。/ ارتۋ شاماسى 增长率/ ارتىپ قالعانى
قانشا؟ 多多少？（剩下多少？）② 扩大：ەگىس
كولەمى بۇرىنعىدان ارتتى. 耕地面积比以前扩
大了。③ 提高，高涨：بەدەلى ارتۋ 威信提高/
بەلسەندىلىك ارتۋ 积极性高涨/ باعاسى ارتۋ
物价上涨④ 超过，胜过，强于：بۇل ونان ارتىپ
تۇسپەسە كەم قالمايدى. 他不比他强，也决不比
他差。▲ اۋىزدان ارتۋ 吃剩，吃不完，过剩。
ارت-ارتىنان 〈副〉陆续，接连，相继，一个接一
个：ارت-ارتىنان كوپ كىسى كەلدى. 接连不
断来了好多人。
ارتەزيان ：ارتەزيان قۇدىعى 喷水井。
ارتەل 〈名〉（劳动）组合。
ارتەريا 〈名〉[解]动脉。
ارتەريالى 〈形〉动脉的。
ارتيكۋلياتسيا 〈名〉发音动作，发音部位。
ارتيللەريا 〈名〉（用作集）炮②炮兵，炮队。
ارتيست 〈名〉[艺]演员，艺人。
ارتيستىك 〈形〉演员的，艺人的。
ارتقى 〈形〉后面的，后头的，后部的：ارتقى

اياق 后腿（后肢）/ ارتقى ەسىك 后门 ▲ ارتقى ايىل؛ 后肚带 ▲ ارتقى مي [生理] 后脑 ▲ ارتقى تاڭداي [生理] 后腭 ▲ ارتقى (سوڭعى) تۇيەنىڭ جۇگى اۋىر. 【谚】最后装的货骆驼负担重。

ارتقىز- ارت- I、II 的使动态。

ارتپا: يەك ارتپا 近处，不远处。

ارتاعى 〈副〉①后面的，身后的②[转]后代，孙子。

ارتتىر- ارت- I、II 的使动态。

ارتتىرت- ارتتىر- 的使动态。

ارتتىرۋ ارتتىر- 的不定式。

ارتتىرىل- ارتتىر- 的被动态。

ارتۋ ارت- I、II 的不定式。

ارتۋ-تارتۋ 〈名〉贡品；贡赋。

ارتۋلى 〈形〉驮行李的，装好货物的：ارتۋلى تۇيە 驮行李的骆驼。

ارتۋسىز 〈形〉没有驮行李（货物）的，没有装货物的。

ارتعىراق 〈形〉①略多的，稍富裕的，多一些的 ②比……稍强的，优越一些的。

ارتىق 〈形〉①多的，多余的，剩余的，过剩的；不必要的：جەتى مىڭنان ارتىق 七千多/ ارتىق استىق 余粮/ ارتىق سان 余数/ ارتىق ٴسوز 多余（不必要）的话 ②超出……的，超越……的：اقىلدان ارتىق 超出想象力的/ ارتىق تۋعان 超越于一般的人（非凡的人）③比……强，比……好，优越……；宝贵，贵重：مىڭ ەسە ارتىق 强百倍/ جانىنان ارتىق كورۋ 看得比命还宝贵 ▲ ارتىق كەتۋ ①拿得多；给得多②过分，过火 ▲ ارتىق كورۋ 看得起，看得重；要抬举 ▲ ارتىق باسى 多余的，不必要的 ▲ ارتىق داۋلەت باس جارماس. 【谚】多余的财产不会胀破头（多多益善）。▲ سۇيەك تامىر سۇيەنىپ كۇن كورەدى، اۋىز تامىر ايتىسىپ ارتىعىن الادى. 【谚】知心朋友相依为命，嘴上的朋友斤斤计较。▲ ٴولى جولبارىستان ٴتىرى مىسىق ارتىق. 【谚】活猫胜过死虎。

ارتىق-اۋىس 〈副〉①或多或少地，多多少少地：بولگەندە ارتىق-اۋىس كەتكەن شىعار 分的时候可能多了一些 ②过分的，过火的，不妥当的：ارتىق-اۋىس كەشىرىڭىز. 有什么过分的地方请您谅解。/ ارتىق-اۋىس ٴسوز بولسا رەنجىمەڭىز. 话有不妥之处请您不要见怪。

ارتىق-كەم 〈形〉①多多少少的，多些少些的 ②不足之处，不妥之处；过分的，过火的。

ارتىقشا 〈副〉①特殊地，特别地，格外地：ارتىقشا كۇتۋ 特殊款待/ ارتىقشا سىلاۋ 格外尊敬 ②多余的，额外的，不必要的：ارتىقشا ٴسوز سويلەمەۋ 不说多余的话。

ارتىقشىلىق ① ارتىق 的抽象名词 ②优点，长处；特长；优越性：ارتىقشىلىق پەن كەمشىلىك 优缺点/ ارتىقشىلىعىن قابىلداۋ 吸取（别人）长处/ سوتسياليستىك ٴتۇزىمنىڭ ارتىقشىلىعى 社会主义的优越性。

ارتىل- ①ارت- I、II 的被动态②多出，剩出：ارتىلعان جەمدى ساقتاپ قويىدى 把剩下的饲料贮存起来了 ③趴：ارتىلماي، اۋاشا ٴجۇر. 你别趴人身上，走开。④挂，吊：اعاشقا ارتىلىپ تۇرعان نە؟ 树上挂着的是什么？⑤动物发情时前肢抬起趴向雌性的动作。▲ كوپتەن قۇلىق ارتىلماس. 【谚】狡猾的伎俩超不出众人的智慧。

ارتىلدىر- ارتىل- 的使动态。

ارتىلت- ارتىل- 的使动态。

ارتىلۋ ارتىل- 的不定式。

ارتىن- ①ارت- I 的反身态 ②驮带，驮好：ولار دۇنيەلىكتەرىن ەكى تۇيەگە ارتىنىپ الىپتى. 他们把东西驮在两峰骆驼背上。

ارتىنۋ ارتىن- 的不定式。

ارتىنشا 〈副〉接着，随即，随着，紧跟着：السىتان ناجاعاي جالت ەتىپ كۇن كۇركىرەدى، ارتىنشا جاڭبىر شەلەكتەپ قۇيا باستادى. 远处雷鸣电闪，接着就下起了瓢泼大雨。

ارتىنىپ-تارتىن- ارتىپ-تارت- 的反身态。

ارتىپ-تارت- 〈动〉（指搬迁，上路时把所要携带的行装物品）收拾，捆绑，驮上。

ارتىپ-تارتۋ ارتىپ-تارت- 的不定式。

ارتىس- ارت- I 的交互态。

ارتىسۋ ارتىس- 的不定式。

ارۋ I ارى- II 的不定式。

ارۋ Ⅱ〈形〉①(指少女)美丽的,美貌的;可爱的:ارۋ قىز 美丽的姑娘/ ارۋ انا 可爱的母亲 ②仙女,绝代佳人。

ارۋاق〈名〉①魂,灵魂,亡魂,鬼魂,幽灵:ارۋاعى كورىنۋ (ەلەستەۋ) 显灵(显圣)②(祖先,人民的)尊严 ③〔转〕骨瘦如柴的人,容颜憔悴的人;瘦猴 ▲ ارۋاقتان اتتاۋ 怠慢,不尊敬 ▲ اش ارۋاقتان اتتاۋ 面黄肌瘦的,容颜憔悴的 ▲ ەر ارسا—ارۋاق، ات ارسا—تۇلاق. 【谚】马瘦—把柴,人瘦一张皮。

ارۋاقتان-〈动〉显得精神振作,显得有活力,显得有生气:كۇن كوزىن كورىپ گۇلدەر ارۋاقتانىپ كەلەدى. 在阳光照耀下花儿显得娇艳多姿。/ ٴۇي سىرتتان قاراعاندا بۇرىنعىدان ارۋاقتانىپ قالىپتى. 房子看上去比以前象个样子了。

ارۋاقتاندىر- ارۋاقتان- 的使动态。

ارۋاقتانۋ ارۋاقتان- 的不定式。

ارۋانا〈名〉单峰母驼。

ارۋانالار〈名〉蛇蛉目。

ارۋلا-〈动〉为死者洗净整容 ▲ اق جۋىپ، ارۋلاپ قويۋ 洗净尸体,以敬仰的心情埋葬。

ارۋلان- ارۋلا- 的被动态 ▲ ارۋلانعان جەر 为死者洗尸体之处。

ارۋلاۋ ارۋلا- 的不定式。

ار-ۇجدان〈名〉羞耻,羞愧,廉耻:ار-ۇجداندى بىلمەيتىن پەندە. 不知羞耻的人。

ار-ۇيات〈名〉羞耻,羞愧,廉耻:ار-ۇياتتان بەزگەن جان 不顾羞耻的人。

ارفا〈名〉[音]竖琴。

ارحايزم〈名〉[语]古词,古语。

ارحار 见 ارقار.

ارحەولوگ〈名〉考古学家,古物学家。

ارحەولوگيا〈名〉考古学,古物学。

ارحيۋ〈名〉①档案室,档案库(馆)②档案,所存文献。

ارحيۋشى〈名〉档案管理员、管卷员。

ارحيتەكتور〈名〉建筑师,建筑学家。

ارحيتەكتۋرا〈名〉建筑学建筑术;建筑式样。

ارحيتەكتورالىق〈形〉建筑学的,建筑艺术的。

ارشا〈名〉〔植〕①桧属植物 ②某些象桧属植物的松柏科植物 ③矮桧,园柏。▲ ارقا ەتى ارشا، بورباي ەتى بورشا بولۋ 受尽煎熬;憔悴不堪。

ارشالى〈形〉矮松多的,园柏茂盛的。

ارشۋ ارشى- 的不定式。

ارشى-〈动〉①弄干净,除去污垢,清除,清理,收拾:ارىق ارشۋ 清理水沟 / قارىن-شەك ارشۋ 收拾下水(清理肠肚)/ باستاۋدىڭ كوزىن ارشۋ 掏泉眼 ②剥,削,去(皮,壳):اعاشتىڭ قابىعىن ارشۋ 剥树皮 / قاربىزدىڭ ۋرىعىن ارشۋ 去掉西瓜籽儿 ▲ ارشعان جاۋقازىنداي 干净的,洁白的 ▲ باسىن ارشۋ 澄清,洗涮。

ارشعشتا-〈动〉(动作不住地,反复地)弄干净,掏净,除去污垢。

ارشعشتاۋ ارشعشتا- 的不定式。

ارشل Ⅰ〈形〉有自尊心的,自尊心强的,有羞耻感的:ارشل تاز 羞耻感强的秃子。

ارشل- ارشى- Ⅱ 的被动态。

ارشلدىق ارشل Ⅰ 的抽象名词。

ارشلۋ ارشل- Ⅱ 的不定式。

ارشن Ⅰ〈名〉[动]鹫属,老鹰 ▲ ارشن ٴتوس 胸脯的宽。

ارشن Ⅱ〈名〉阿尔申,(长度单位)俄尺(相当于 0.711 公尺)。

ارشنبار〈名〉[旧]面料厚布。

ارشندا-〈动〉①用阿尔申丈量 ②〔转〕阔步向前,大踏步地前进:زامانىمىزدىڭ الىپتارى ارشنداپ العا باسىپ بارادى. 我们时代的巨人在阔步前进。/ ارشنداعان سوتسياليستىك داۋىردە 在飞速前进的社会主义时代。

ارشندات- ارشندا- 的使动态。

ارشنداۋ ارشندا- 的不定式。

ارشندى〈形〉阔步的,大踏步的:ارشندى ادىم 大步(阔步)。

ارشىس- ارشى- 的交互态。

ارشىت- ارشى- 的使动态。

ارى Ⅰ〈副〉①远,那边:تۇرپاننان ارى 吐鲁番以远 / ارى وتىر 往那边坐 ②(和带从格的数词结合表示)多,以上:مىڭنان ارى 一千多 /

ونىنان ارى 十个以上。▲ ارى ايتۇ، بەرى ايتۇ 说横说竖，说左说右: ارى ايتىپ، بەرى ايتىپ ۋقتىرا المادى 说左说右就是没有让人听明白 ▲ ارى بولسا...، بەرى بولسا...... 多则……，少则……: ارى بولسا تۇرت كۇن، بەرى بولسا ەكى كۇن 多则四天，少则两天 ▲ ارى يتەرىپ، بەرى جىعۇ 讽刺，讥笑 ▲ ارى كەت 走开，滚 ▲ بەتىن ارى 开，滚蛋 ▲ ارى قىلسىن 别碰上，别遭遇上，别遭受到: اۋرۋدىڭ بەتىن ارى قىلسىن 千万别染上疾病 ▲ ونان ارى 更加，进一步。

ارى- I 〈动〉消瘦，变得瘦弱，羸弱 ▲ التى اي مىنسە ارىماس 有耐力的，壮实的(指马) ▲ ات ارىپ، تون توزۋ 人困马乏 ▲ ارىماق، سەمىرمەك كوڭىلدەن.【谚】胖瘦在于心情。

ارى-بەرى 〈副〉①来回，往来: ارى-بەرى جۇرۋ 来回走动 ② 左……右……，好一会儿，好一阵子: ارى-بەرى ويلاۋ 左思右想 / ارى-بەرى وتىرۋ 坐了好一阵子。

ارىز 〈名〉① 请愿，申请 ② 申诉，控告，诉讼: ارىز بەرۋ 提出申请，提出申诉 / ارىز جازۋ 写请愿书(写控告信) ③ 怨愤，愤懑 ④ (临终)嘱咐 ▲ العاشقى ارىز [法] 原诉 ▲ دومالاق ارىز 秘告 ▲ شاعىم ارىز [法] 起诉。

ارىز-ارمان 〈名〉① 心愿，愿望 ② 忧愁，悲伤: ارىز-ارمان ايتۋ 讲述愿望(诉说忧愁)。

ارىزدان- 〈动〉告状，上告；申诉: اۋدانعا ارىزدانىپ كەلدى 到县里告状 / ارىزدانعالى كوپ بولدى. 上告已经好久了。

ارىزدانۋ ارىزدان- 的不定式。

ارىزداس- I 〈动〉(临终前)告别，诀别。

ارىزداس- II 〈动〉打官司，互相控告。

ارىزداستىر- ارىزداس- I、II 的使动态。

ارىزداسۋ ارىزداس- I、II 的不定式。

ارىزقوي 〈形〉爱告状的，爱控告的，好打官司的。

ارىزقويلىق ارىزقوي 的抽象名词。

ارىزشى 〈名〉主诉人，原告，打官司的人。

ارىزشىل 〈形〉爱告状的，爱控告的，好打官司的。

ارىزشىلدىق ارىزشىل 的抽象名词。

ارىق I 〈名〉沟，渠: ارىق ارشۋ 清理渠道 / ارىق قازۋ 挖沟 / ارىق تارتۋ 开渠 ▲ بۇقا ارىق 干渠 ▲ جان ارىق 毛渠 ▲ وق ارىق 斗渠 ▲ قول ارىق 支渠。

ارىق II 〈形〉① 瘦的，消瘦的，瘦弱的，精瘦的，不肥的: ارىق ادام 瘦人 / ارىق ەت 瘦肉 / ارىق تارتۋ 变瘦(消瘦) ② [转] 贫穷的，贫苦的: توقسان ٷيلى ارىق بار. 有90户贫民。▲ ارىق ايتىپ، سەمىز شىق.【谚】得谦虚，干得出众(说得不如行得好)。▲ ارىق اتقا قامشى اۋىر.【谚】瘦马吃不住鞭子。

ارىقسىن- 〈动〉嫌瘦，不嫌肥: ول ەتتى ارىقسىنىپ المادى. 他嫌肉瘦就没有要。/ ول قارا اتتى ارىقسىنىپ مىنبەدى. 他嫌黑马瘦就没有骑。

ارىقسىنۋ ارىقسىن- 的不定式。

ارىقتا- 〈动〉瘦，变瘦，消瘦，掉膘: جاقىننان بەرى ول ارىقتاپ كەتتى. 最近他瘦了。/ مال ارىقتاپ قالماسىن. 不要让牲畜掉膘。

ارىقتاڭقىرا- 〈动〉有点消瘦，开始掉膘。

ارىقتاڭقىراۋ ارىقتاڭقىرا- 的不定式。

ارىقتات- ارىقتا- 的使动态。

ارىقتاۋ I ارىقتا- 的不定式。

ارىقتاۋ II 〈形〉比较瘦的，较为瘦弱的: ول بۇرىنعىدان ارىقتاۋ كورىنەدى. 他比以前显得瘦一些。

ارىق-تۇراق 〈形〉(专指牲畜)消瘦的，瘦弱的，羸弱的: ارىق-تۇراق قويلار 瘦弱的羊群; قىستاي ارىق-تۇراق باعىپ شىقتى 放了一冬天瘦弱的牲畜。

ارىقتى 〈形〉有渠道的，有沟渠的: ارىقتى جەردەن بايقاپ جۇر، اتىڭ سۇرىنبەسىن. 你过沟渠的地方要小心，别让马失前蹄。

ارىقتىق ① ارىق II 的抽象名词 ② 瘦，瘦弱，消瘦(的程度)。

ارىقشا I 〈形〉较瘦的，比较瘦弱的，清瘦的。

ارىقشا II 〈名〉小渠，较小的渠道。

ارىقشى 〈名〉挖渠人，修渠人。

ارىقشىلدىق 见 ارىقتىق.

ارىل I 〈名〉① (狗，狼等的)狺狺声，唬唬，

。声隆隆，声嗡嗡②。声

ارىل- Ⅱ〈动〉① 完结，结清；散开，消散：
بورىشتان ارىلۋ 还清欠债/ قورادان قوي ارىلدى.
圈里的羊群走散了。/ تۇمان ارىلۋ 雾散 ② 清
除，消除：ناۋقاستان ارىلۋ 消除疾病③摆脱，解
脱，免于：قيىنشىلىقتان ارىلۋ 摆脱困难 /
پالە-قازادان ارىلۋ 免于灾祸④变瘦，变得憔悴：
ول ناۋقاستانىپ ەتەن ارىلىپ-اۋ قالعان ەكەن.
他因患疾病消瘦得非常厉害。▲ باسىنان تاياق
ارىلماۋ 常被挨打▲ سورى ارىلماۋ 受尽折磨。

ارىلدا-〈动〉发出嗡嗡声，嗡嗡作响，发出轰
鸣声，轰轰作响：الىستان ايروپلاننىڭ ارىلداعان
داۋسى ەستىلدى. 远处传来了飞机的嗡嗡声。

ارىلداۋ ارىلدا-的不定式。

ارىلت- ارىل- Ⅱ 的使动态。

ارىلتىل- ارىلت- 的被动式。

ارىلۋ ارىل- Ⅱ 的不定式。

ارىلىس- ارىل- Ⅱ 的交互态。

ارىماي-تالماي〈副〉不知疲倦地，不懈地，孜
孜不倦地：ارىماي-تالماي كۇرەس جاساۋ 不懈
地斗争。

ارىن〈名〉① 魄力，气魄，劲头，干劲，锐气：
قىزمەتكە ەرەكشە ارىنمەن كىرىسۋ 以独特的气
魄从事工作/ اتتىڭ ارىنىن باسۋ（松开缰绳）
让马跑一程 ② 湍急：ارىنى قاتتى وزەن 湍急
的河水③速度，进度：وسى ارىنمەن 照这个速
度 ارىنى تەز 进度快。

ارىندا-〈动〉①（指马跑时）起劲，发奋，干劲
充沛起来：ارىنداعان اتتى وڭايشىلىقپەن توقتاتۋعا
بولمايدى. 跑上劲的马不易刹住。② 汹涌澎
湃：ارىنداعان الىپ تەڭىز تولقىن شاشتى. 汹涌
澎湃的大海波涛翻滚。③ 加快速度，加快进
度：جۇمىس قارقىنى ارىنداپ كەلەدى. 工作的速
度逐渐加快了。

ارىندان- ارىندا- 的反身态。

ارىندات- ارىندا- 的使动态。

ارىنداۋ ارىندا- 的不定式。

ارىندى 形 ① 有魄力的，有气魄的，有干劲的
② 有冲劲的 ③ 高速的，迅速的，急速的 ④
湍急的，汹涌的▲ ارىندى جىلقى 多血质气质

马，热烈性气质马。

ارىندىلىق ارىندى 的抽象名词。

ارىنشىل〈形〉[口] 一时有气魄的，一时有魄
力的，干劲短暂的，一时有劲的，冲劲不长的。

ارىنىپ-اشىن- ارىپ-اش- 的反身态。

ارىپ-از-〈动〉变瘦，消瘦，变瘦，变得面黄肌瘦，
得憔悴。

ارىپ-اش-〈动〉又饿又累，饥寒交迫，疲惫不
堪：جولدا ارىپ- اشىپاعان شىعار. 他们在路上
不辛苦吧。/ ءبىر كەزدەگى ارىپ-اشقان ەل 曾
经受苦受难的人民。

ارىپ-اشۋ ارىپ-اش- 的不定式。

ارىپ-تال-〈动〉疲乏，疲惫不堪，精疲力尽。

ارىپ-تالۋ ارىپ-تال- 的不定式。

ارىپ-شارشا-〈动〉疲惫不堪，精疲力竭，劳
累：ارىپ-شارشاپ بۇگىن تاڭەرتەڭ كەلدى.（他）
感到很累今天早晨才到。

ارىپ-شارشاۋ ارىپ-شارشا- 的不定式。

ارىس Ⅰ〈名〉①（房）梁，正梁②车辕，辕木③
（挂肉的）横杠 ④[转] 骨干、栋梁之材 ▲
ەكى ارىس 夫妇，夫妻，伉俪：ەكى ارىس امان
بولىسىن! 祝两口子平安！

ارىس Ⅱ〈名〉[旧] 部族，部落联盟，氏族 ▲
التى ارىس 大部落 ▲ ارىسقا ءتۇسۋ 参与纷争

ارىس Ⅲ〈名〉[植] 黑麦。

ارىس Ⅳ〈名〉[动] 扫雪鼬，白雪鼬。

ارىسلان 见 ارىستان.

ارىستان〈名〉① 狮子 ② [转] 雄狮（对英
雄的爱称），勇士，猛士 ③ [天] 狮子座 ▲
ارىستان ايعا شاۋىپ مەرت بولىپتى 狂犬吠日；
螳臂挡车 ▲ ارىستان بالىق 狮子鱼 ▲ كىشى
ارىستان 小[天] 狮座 ▲ ارىستان بولساڭ جاۋ
ءۇشىن تۇلكىدەي بولسىن ءادىسىڭ.【谚】制敌要
有狮子的勇猛，狐狸的狡计。

ارىستانداي〈形〉和狮子一样的，雄狮般的 ▲
ارىستانداي ايباتتى، جولبارىستاي قايراتتى 犹如
狮子一样凶猛，和老虎一样力大无比。

ارىت- ارى- Ⅱ 的使动态。

اس Ⅰ〈名〉[波]①饭，食物，食品：اس ءپىسىرۋ
作（煮）饭/ اس مايلى 荤食/ قاتىقسىز اس (قارا

:物食的时年周过者死为[宗]② 食素（تاماق
اس بەرۇ ▲ 年周过者死为 ▲ اس ئۆتىۈز قۇيۇش— 尝
▲！好吃你祝！ اس بولسۇن ▲（饭点一吃）尝
（的后饭） اس قايىرۇ ▲豆豌[植] اس بۇرشاق
اس ▲道化消[理生] اس قورىتۇ جولى ▲福祝
قورىتۇ جۆيەسى 消化系统▲ اس قورىتۇ مۇشەسى
▲菜甜，菜大君 اس قىزىلشاسى ▲官器化消
اس ئۆپىسىرىم ▲夫功的饭做 اس تارتۇ 招菜饭用
尸；做懒吃好 اس ئىشپ اياق بوساتۇ ▲人客待
اس ▲房厨 اس ئۆيي ▲食而劳不，餐素位
ۋىيرىلمەۋ ▲积食[医] اس ئۆر 饭的化消以难
▲（品食）物食的罕希 اس جەڭسىك ▲食
جەڭىل اس 容易消化的饭食▲ كەشكى（ئىكىر）
اس ▲餐晚，饭晚 قوناق اسى ▲饭客 تاڭەرتەڭگى
اس ▲餐早，饭早 تۈسكى اس ▲餐午，饭午
شكەن اسىن جەرگە قويۇ ▲念挂，心担 ▲ شكەنى
اس بولماۋ 吃不好，忧虑，担忧 ▲ الدىڭا اس
قويدىم، ەكى قولىڭدى بوس قويدىم.【谚】饭菜
دايىڭدىساق اسىن دوسىڭنىڭ ▲。便自君请，齐摆
ئىش.【谚】朋友款待莫客气。

اس- Ⅰ〈动〉①煮，做（饭）：ەت اسۇ 煮肉 ②
挂，悬，吊：اعاشقا اسىپ قويۇ 挂在树上/ شامدى
اسىپ قويدىڭ با؟ 你把灯吊起来了没有？ ▲
دارعا اسۇ 绞死。

اس- Ⅱ〈动〉①翻越，越过：تاۋدان اسۇ 翻山/
تاۋ اسىپ تاس باسۇ 翻山越岭（跋山涉水）② 超
出，超过，超越：استىق ئونىمى بۇرىنعىدان اسىپ
كەتتى. 粮食产量超过了以往。③ 溢出，漫
过，冒尖：تاسقىن وزەننىڭ ەرنەۋىنەن اسىپ
كەتتى. 洪水漫过河岸。④ 胜过，压倒，凌
驾，优越于：بالا اكەدەن اسىپ كەتەدى. 孩子胜
过父亲。⑤ 傲慢，骄傲，妄自尊大，不可一
世：اسقان الدىرار，اسقانعا توسقان/ 骄者必败/ 妄
自尊大定会碰壁 ▲ اسۇ بەرمەۋ（因地势险恶）
不能通过▲ اسىپ ئتۇسۇ ①超过，增加 ② 赛
过，胜过，强于…… ▲ داڭقى اسۇ 震远名威▲
اسقانعا اسپان دا الاسا.【谚】不知天高地厚。▲
بار بولساڭ اسپا، جوق بولساڭ ساسپا.【谚】富勿
傲，贫勿馁。

اس 见Ⅳ استى.

اسا Ⅰ〈名〉①（伊斯兰教托钵的手持的）棍，
手杖②长棍，文明棍。

اسا Ⅱ〈副〉很，太，过分，非常，十分，格外：
كۇن اسا سۋىق ەكەن. 天气太冷。/ اسا بيىك 非
常高/ اسا ماڭىزدى 十分重要的/ اسا سۇيكىمدى
特别可爱的/ اسا ۇقىپتى 一丝不苟。

اسا- Ⅲ〈动〉大口大口地吃，狼吞虎咽：ەت
اساۋ 大口大口地吃肉/ اساپ جەڭىز. 请您多
吃。▲ اساۋ ارپادايى 大口地吞食，狼吞虎咽▲
اسارىن اساپ، جاسارىن جاساعان 够岁数儿▲
ەبىن تاپقان ەكى اسار.【谚】有诀窍的会享受
（精打细算）。

اسابا Ⅰ〈名〉[旧]司仪。

اسابا Ⅱ〈形〉蛮干的，蛮横无理的，横行霸道
的。

اسادال〈名〉储食柜；碗柜。

اسايمۇسا〈名〉[植]六道木属。

اساي-مۇسا〈名〉[旧]铁尖手杖，（帝王）权
杖。

اساي-مۇسەي〈名〉（各种）小件工具，用具。

اسالى〈形〉有拐杖的，挂手杖的，手执文明
棍的。

اسام: ئبىر اسام 一口：ئبىر اسام ەت 一口肉/
ئبىر اسام نان 一口馕。

اسانقايعى〈名〉忧虑，忧心。

اسانقايعىلان-〈动〉忧心忡忡，忧绳，忧愁，提
心吊胆。

اسانقايعىلانۋ اسانقايعىلان- 的不定式。

اسانقايعىلىق ① اسانقايعى 的抽象名词② 重重
的忧虑。

اسار〈名〉（大忙时邻人之间的）互助，帮忙，
帮工：اسارعا شاقىرۇ 请人来帮助收割/ اسار
بەرۇ 招待来帮助收割的人/ اسارعا مال سويۇ
为招待来帮助收割的人宰杀牲畜。

اسار-اسار〈叹〉（干活时的呼语）加油，加把
劲。

اسارلات-〈动〉动员大家帮忙，请大伙儿帮
助：اسارلاتىپ ەگىندى ورىپ الدى/ 请大伙儿帮
忙他把庄稼割完了。

اسارلاتۋ اسارلات- 的不定式。

اساس- اسا- Ⅲ 的交互态。

اساسي 〈形〉〈波〉[口] 基本的，主要的，基础的。

اسات Ⅰ 〈名〉[旧] 七月。

اسات- Ⅱ ① اسا- Ⅲ 的使动态 ② 打，揍：اساتۋ جاقتان 打耳光 ③ (招待客人的礼节) 用手把肉送至客人嘴边 ④ 镶嵌，衔接。

اساتاياق Ⅰ 〈名〉长根，文明棍。

اساتاياق Ⅱ 〈名〉[音] 阿沙塔牙克 (一种摇晃乐器名)。

اساتقىز- اسات- Ⅱ 的使动态。

اساتتىر- اسات- 的使动态。

اساتۋ اسات- Ⅱ 的不定式。

اساۋ Ⅰ اسا- Ⅲ 的不定式。

اساۋ Ⅱ 〈形〉① 野的，野性的，不驯服的，烈性的 ② [转] 凶猛的，汹涌的，暴烈的：اساۋ ات 烈马 اساۋ حۋاڭحى 汹涌的黄河 ③ 娇生惯养的；任性的，调皮的 ▲ اساۋدىڭ قۇلاعىندا ويناۋ 敢于驯服有野性的马 ▲ اساۋ باس ① 稍加驯服的 ② 未经驯服的，倔强的，性情暴烈的。

اساۋكوك 〈名〉① 跳绳 (指冬季家里来客人时请他唱歌或讲故事，如果不会唱不会讲就叫他从一米高的绳子上来回跳) ② [转] 烈酒，白酒。

اس-اۋقات 〈名〉[口] 食品，食物。

اساۋلاۋ 〈形〉略有烈性的，较野的，有些野性的。

اساۋلان- 〈动〉变得有野性，恢复烈性。

اساۋلانۋ اساۋلان- 的不定式。

اساۋلىق ① اساۋ Ⅱ 的抽象名词 ② 野性，不驯服。

اساۋماستەك 〈名〉矮烈马 (指坐在横拉的绳子上从地上捡木棍的游戏)。

اساۋسۋ اساۋسى- 的不定式。

اساۋسى- 〈动〉变得有野性，恢复烈性。

اساۋسىن- اساۋسى- 的反身态。

اساۋراق 〈形〉较野的，有点野性的，略有烈性的。

اسباز 见 اسپاز.

اسبازشى 见 اسپازشى.

اسباسشى 见 اسپازشى.

اسبەست 〈名〉石棉。

اس-ٴدام 〈名〉[口] 饭，饭菜，饭食。

اسەپتيكا 〈名〉[医] 防腐(法)，无菌法。

اسجاۋلىق 〈名〉[方] 餐布，餐巾。

اسكيا 〈名〉[阿] (指民间文学的) 讽刺，讥讽。

اسكوك 〈名〉[植] 香菜，芫荽。

اسقاباق 〈名〉[植] 南瓜。

اسقاباقتىق 〈名〉南瓜地。

اسقاباقشى 〈名〉种南瓜的人。

اسقازان 〈名〉胃：اسقازان ناۋقاسى 胃病/ اسقازان راگى 胃癌/ اسقازان بەلوك پەرمەنتى 蛋白酶 ▲ اسقازان بەزى [生理] 胃腺 ▲ اسقازاندى جاماۋ [医] 胃缝术 ▲ اسقازان جاراسى [医] 胃溃疡 ▲ اسقازان ٴجىبۋ [医] 胃软化 ▲ اسقازان قابىنۋ [医] 胃炎 ▲ اسقازان قاناۋ [医] 胃出血 ▲ اسقازان قىجىلداۋ [医] 胃灼，烧心 ▲ اسقازان قىشقىلى 胃酸。▲ اسقازان نەرۆسى [生理] 胃神经 ▲ اسقازاننىڭ قىشقىلسىز سۇيىق ٴبولۋى [医] 胃溢水 ▲ اسقازان سالدانۋى [医] 胃麻痹 ▲ اسقازان سوزىلۋى 胃扩张 ▲ اسقازان ٴسولى [生理] 胃液 ▲ اسقازان تارىلۋى [医] 胃狭窄 ▲ اسقازان تاسى 胃石 ▲ اسقازان تەسىلۋ 胃穿孔 ▲ اسقازان تومەندەۋى [医] 胃下垂 ▲ اسقازان ٴتۇبى [生理] 胃底 ▲ اسقازان شاجىرقايى [生理] 胃肠系膜 ▲ اسقازان شارىبسى [生理] 胃网膜。

اسقازانسىز 〈形〉没有胃的；不通过胃的：اسقازانسىز تىرشىلىك كورۋ قيىن. 没有胃的情况下难以生存。

اسقازان-ىشەك 〈名〉胃肠：اسقازان-ىشەك جولى 胃肠道/ اسقازان-ىشەك قابىنۋى 胃肠炎。

اسقاق 〈形〉① 傲慢的，目空一切的，自负的：اسقاق ادام 傲慢的人/ اسقاق مىنەز 骄横的脾气 ② 自豪的，豪迈的，豪放的：اسقاق سەزىم 豪情 ③ 高亢的，宏亮的，像亮的：اسقاق داۋىس 高亢的声音/ اسقاق ٴان 像亮的歌声。

اسقاقتا- 〈动〉① 骄傲，自高自大，自命不凡，趾高气扬，自负：اسقاقتاپ داندايسۋ 骄傲自大/

سەن تىم اسقاقتاپ كەتكەن ەكەنسىڭ. 你太自负
了。② 自豪，豪迈，豪放：اسقاقتاعان بەينە 自
豪的姿态③高亢，嘹亮：اسقاقتاعان ٴان ەستىلـ
ـدى. 传来了嘹亮的歌声。
اسقاقتاتـ اسقاقتاـ 的使动态。
اسقاقتاۋ ① اسقاقتاـ 的不定式②使显得宏
亮：اسقاقتاتا ٴان شىرقاۋ 引吭高歌。
استاقتاۋشىلىق 〈名〉傲慢，骄傲，自高自大。
اسقاقتىق ① اسقاق 的抽象名词 ② 傲慢骄
傲，目空一切。
اسقالاقتاـ 见 اسقاقتاـ.
اسقالاقتاۋ اسقالاقتاـ 的不定式。
اسقان 〈形〉① 了不起的，超等的，超级的，卓
越的，非常的：اسقان سپورتشى 了不起的运动
员/ اسقان ٴىرى ەل 超级大国/ اسقان كورىكتى
非常美丽的②多余的，剩余的，超出的，多出
的：اسقان تاماق 剩饭/ اسقان اقشا 多出的钱。
اسقاندىق ①اسقان 的抽象名词 ② 绰绰有余，
多余；强③傲慢，骄傲，自高自大，高傲。
اسقار 〈形〉①高的，高耸的：اسقار تاۋ، قالىڭ
ورمان 高山密林②顶峰，高峰：عىلىمنىڭ
اسقارى 科学的顶峰③[转]靠山，支柱：ەلدىڭ
اسقارى 人民的靠山 ▲ اسقار بەل 尊贵的，尊
敬，受人爱戴的。
اسقارالى 〈形〉①高耸入云的，摩天的 ② [转]
高大的：اسقارالى بەينە 高大的(巨人)形象。
▲ اسقارالى تاۋداي كورۋ 认为巨人
اسقارلاـ 〈动〉高飞，攀高。
اسقارلاۋ اسقارلاـ 的不定式。
اس-قاتىق 〈名〉饭食，饮食，食物。
اسقىزـ اس- Ⅰ、Ⅱ 的使动态。
اسقىنـ 〈动〉① 恶化，激化，变得严重起来，
厉害起来，尖锐化：اسقىنعان اۋرۋ 恶化了的
病/ اسقىنعان ازدىق قان 恶性贫血/ قايشىلىقتىڭ
اسقىنۋى 矛盾的激化/ اسقىنعان ەكونوميكالىق
داعدارىس 严重的经济危机 ② 嚣张，猖獗，猖
狂：جاۋدىڭ اسقىنا ٴتۇسۋى 敌人的日益猖獗▲
ارىستان اسقىنسا ايعا شابار، اقىماق اسقىنسا
اناسىن سابار. 【谚】狮子犯性子会扑向月亮，蠢
才犯性子会打亲娘。

اسقىنداـ 见 اسقىنـ.
اسقىنداتـ اسقىنداـ 的使动态。
اسقىنداۋ اسقىنداـ 的不定式。
اسقىندىرـ اسقىنـ 的使动态。
اسقىنۋ اسقىنـ 的不定式。
اسمالدىق 〈名〉(修饰的)骆驼毡被。
اسپا 〈名〉①绞架，吊钩：اسپاعا اسۋ 吊在绞架
上②吊挂的，悬挂的：اسپا وكىل 吊针 ▲ اسپا
بەسىك (婴儿)吊床，摇篮▲ اسپا تۇزاق 吊圈
▲ اسپا شام 吊灯。
اسپاز 〈名〉厨师，炊事员。
اسپازدىق 〈名〉厨师职业，炊事，烹饪技术。
اسپازشى 见 اسپاز.
اسپازشىلىق 〈名〉厨师职业，做饭。
اسپاي-ساسپاي 〈副〉不慌不忙地，慢条斯理
地；从容不迫地：اسپاي-ساسپاي سويلەۋ 不慌
不忙地说/ اسپاي-ساسپاي جاۋاپ قايتارۋ 从容不
迫地回答。
اسپالى 〈形〉悬挂的，吊起来的，垂吊的：
اسپالى شام 吊灯/ اسپالى جول 栈道/ اسپالى
كوپىر 吊桥(栈桥，天桥)/ اسپالى كوتەرگىش
天车。
اسپان 〈名〉[波]①天，天空，太空：اشىق اسپان
晴空/ كوك اسپان 蔚蓝的天空/ جۇلدىزدى
اسپان 星空②天文，天球：اسپان ٴدۇربىسى 天
文望远镜/ اسپان ساعاتى 天文钟/ اسپان عىلىمى
天文学/ اسپان ەكۆاتورى 天球赤道 ▲ اياعى
اسپاننان سالبىراپ تۇسكەن جوق 没有什么特殊，
没有什么了不起▲ اسپان ارلانى [天] 天狗 ▲
اسپان استى كەڭ 可以过日子，能生活 ▲ اسپان
دەنەلەرى [天] 天体，星体 ▲ اسپانمەن سويلەسـ
كەن (تىلدەسكەن، تالاسقان) 高入云霄 ▲ اسپان
تولقىنى [天] 天波 ▲ اسپانداعى قازدىڭ
سورپاسىنا نان شىلاپ جەۋ 癞蛤蟆想吃天鹅肉
▲ اسقانعا اسپان دا الاسا. 【谚】不知天高地
厚。▲ اسپان اينالىپ جەرگە تۇسكەندەي，炎热，
酷热。
اسپانداـ 〈动〉①升起，上升，升腾：اسپانداپ
ۇشۋ 向高空飞去/ اسپانداعان ساين كىشىرەيە
بەردى 越往上升越显得小 ② [转]高吭，嘹亮：

اسپانداعان ٴان ② 嘹亮的歌声 抬高,抬举。
اسپاندات- ① اسپاندا- 的使动态。
اسپانداۋ اسپاندا- 的不定式。
اسپاندىق 〈形〉天空的,天文的,天球的 ▲ اسپاندىق كوردىناتا [天]天文坐标 ▲ اسپاندىق مەرەديان [天]天文子午线。
اسپاندىقتار 〈名〉天体,天文 ▲ اسپاندىقتار اتموسفەراسى 天体大气 ▲ اسپاندىقتار اۋا رايى 天文气候 ▲ اسپاندىقتار كالەندارى 天文年历。
اسپانكەز 〈名〉航天员,宇航员。
اسپاپ 〈名〉[阿] 工具,用具,器具,器械,仪器: اۋىل شارۋاشىلىق اسپاپتارى 农业机具/ مۇزىكا اسپاپتارى 乐器/ وقۇ اسپاپتارى 教具▲ بەس اسپاپ 全能的,样样精通的;多面手。
اسپاپ-قۇرال 〈名〉[口] 工具,器具,用具。
اسپاپسىز 〈形〉没有工具的,没有器具的,没有仪器的。
اسپاپتان- 〈动〉(用器具或仪器)装备上,配备起。
اسپاپتاندىر- ① اسپاپتان- 的使动态 ②(用器具或仪器)装备,配备。
اسپاپتانۋ اسپاپتان- 的不定式。
اسپاپتى: اسپاپتى مۇزىكا [音]齐乐合奏。
اسپاپتىق 〈形〉工具的,器具的,仪器的: اسپاپتىق بولات 工具钢。
اسپاپشى 〈名〉器具制造者。
اسپا-توك 〈形〉丰富的,丰足的,富裕的: اسپا-توك تۇرمىس 富裕的生活。
اسپا-توكپە 见 اسپا-توك.
اسپەكت 〈名〉观点,看法;(问题的)方面。
اسپيرانت 〈名〉(大学或学术研究机关的)研究生;研究员。
اسپيرانتتىق 〈名〉(大学或学术研究机关)学习,从事学术研究。
اسپيرانتۋرا 〈名〉①(大学或学术研究机关的)研究班(科)。
اسپيرين 〈名〉[药]阿斯匹林。
اسپۇزىل 〈名〉饭馆,饭铺。
اسپۇزىلشى 见 اسپاز.
اسسا 〈副〉最多,了不起,再强。

اسسالاۋماعالايكۇم 〈名〉[阿][宗] 伊斯兰教问候语。
اسسامبلەيا 〈名〉(某种国际组织的全体成员)大会。
اسسيميلياتسيا 〈名〉同化,吸收。
اسسيميلياتسيلا- 〈动〉同化,吸收。
اسسيميلياتسيالان- اسسيميلياتسيالا- 的被动态。
اسسيميلياتسيالاۋ اسسيميلياتسيالا- 的不定式。
اسسيميلياتسيالاۋشى 〈名〉同化者。
اسسونانس 〈名〉[文](诗歌的)无音压(押)韵。
اس-سۋ 〈名〉饭食;饮食: اس-سۋدان قالۋ (因病)不进食/ ايلىعى اس-سۋعا جەتەدى 挣得的钱够吃。
اس-سۋلىق 〈形〉①饮食的,糊口的,维持生命的 ②饮食,饭食;生计: اس-سۋلىعىن ايىرۋ 能解决吃饭问题。
اس-سۋسىز 〈形〉没有吃的,没有饭食的,没有充饥的: اس-سۋسىز قايتىپ كۇن كورەدى. 没有吃的怎么过日子。
اسسىز 〈形〉没吃的,没有饭食的,没有饮食的。 نەشە كۇن بولدى اسسىز قالدى. 已有几天了,(家里)没有吃的(揭不开锅)。
اس-تاعام 〈名〉饮食,饭食,食物。
استاعىپىراللا 〈叹〉[阿] ① 我求真主饶恕② (表示惊讶,诧异)天啊,哎呀。
استادان 〈名〉石棺。
استام 〈形〉① 多的,多余的,余出的,比……强: ەكى مىڭنان استام 两千多/ بەس ايدان استام 五个月有余 ② 高傲的,傲慢的;骄横的: استام ٴسوز 傲慢的语言。
استامدىق ① استام 的抽象名词 ② 傲慢,骄横。
استامسۋ استامسى- 的不定式。
استامسى- 〈动〉傲慢,高傲,自命不凡,狂妄自大,目空一切: ول تاعى دا استامسىپ بارادى. 他开始又高傲起来了。
استامسىن- استامسى- 的反身态。

استامسىت- استامسى- 的使动态。

استامشلىق ①استام 的抽象名词 ② 高傲,傲慢,自高自大,骄横。

استامىراق 〈形〉略多的,稍微多的,有所富余的: ەكى جۇزدەن استامىراق كىسى كەلدى. 来的人共有二百多一点。

استانا 〈名〉首都,京城,都城: بىيجىڭ-ۋلىي وتانىمىزدىڭ استاناسى. 北京是我们伟大祖国的首都。

استان-كەستەن 〈形〉混乱的,杂乱的,紊乱不堪的,一团糟的,乱七八糟的 ▲ استان-كەستەنى 混乱不堪 ▲ استان-كەستەن بولۇ شعۇ 搞得乱七八糟,搞得一团糟。

استاڭ-كەستەڭ 见 استان-كەستەن.

استاپىراللا 〈叹〉[阿]① 我求真主饶恕保佑 ② 真(表示惊讶,诧异)天啊,哎呀。

استاپىراللالا- 〈动〉(不住地说)天啊,天啊。

استاپىراللالاۋ استاپىراللالا- 的不定式。

استار 〈名〉①[波](衣物,被褥的)里子: كورپەنىڭ استارى 被里 ②[转]暗含的意思,寓意,内蕴: ونىڭ سوزىندە استار بولۇپ جۇرمەيسىن. 他话里不会有暗含的意思。③[机]轴衬,轴瓦 ▲ استار بولا الماۋ 配不上,比不上,远远不如 ▲ قوس استار 衬布。

استارلا- 〈动〉①(衣物,被褥)上里子,衬里子,② [转] 暗示,影射,含蓄地说,拐变抹角地说: استارلاي قاعتۇ 含沙射影 ③ 上轴衬,装上轴瓦。

استارلان- استارلا- 的被动态。

استارلاس- استارلا- 的交互态。

استارلات- استارلا- 的使动态。

استارلاۋ استارلا- 的不定式。

استارلى 〈形〉①带里子的,衬里子的: استارلى شاپان 带里子的上衣 ② [转]含蓄的,暗含的,寓意影射的,有: استارلى ٴسوز 隐语(有寓意的话) ③ 上轴衬的,装上轴瓦的。

استارلىق 〈形〉①可做里子的,当里子用的: استارلىق كەزدەمە 里子布。②可做轴衬的,可做轴瓦用的。③里布,可做里子的料。

استارلىلىق ①استارلى 的抽象名词 ② 寓意,内蕴。

استارسىز 〈形〉①不带里子的 ②[转]不隐讳的,直接了当的。

استاس I 〈名〉① 共餐者 ②同谋者,共犯者。

استاس- II 〈动〉① 配,搭配 ②交织在一起,交融在一起 ③配合;勾结,勾搭,串通: ارازۇٴ استاسۇ استىرتىن استاسۇ/ 互相配合 暗中勾结。

استاستىر- استاس- II 的使动态。

استاسۇ استاس- II 的不定式。

استاتىن 〈名〉[化] 砹。

استاۋ I 〈名〉椭圆形木盆。

استاۋ II 〈名〉[方] 木槽。

استاۋباس 〈名〉单峰雄驼。

استاۋلان- 〈动〉胀膘,肥得滚瓜溜圆。

استاۋلانۋ استاۋلان- 的不定式。

استاۋشا 〈形〉① 椭圆形小木盆 ② 浅洼地,凹陷的地方 ③[天]帆船座。

استاۋشى 〈名〉制做木盆的人。

استاۋشىق 〈名〉小木槽。

استاۋشىلىق 〈名〉制做木盆的活儿。

استما: برونحيالدى لستما 〈名〉气喘病。

استرنوم 〈名〉天文学家。

استرونوميا 〈名〉天文,天文学: استرونوميا اسپاپتارى 天文仪器/ استرونوميا ٴپانى (علىمى) 天文学。

استرونوميالىق 〈形〉天文的,天文学的: استرونوميالىق باقىلاۋ 天文观测/ استرونوميالىق سان 天文数字。

استى 〈名〉① 下面,下部,底部: جەر استى بايلىقتارى 地下资源/ استىندا ما، ۋستىندە مە 在下边还是在上面 ② (……的) 那一面: اياق استىندا 山坡的那一面 ▲ جوتانىڭ استىندا (استىنان) 突然,意外,突如其来;无形中▲ استىن الا 靠下面,靠底下,往下一点▲ استىنداعى اتىن التى اي بىزدەۋ 椅驴觅驴,椅马找马▲ جەردىڭ ۋستىمەن كەلىپ، استىمەن قايتۋ 无地自容▲ يەك استى 距离近的▲ كوزىنىڭ استىمەن قاراۋ 偷看,偷眼▲ تاياقتىڭ (قامشىنىڭ) استىنان الۋ 用棍棒(鞭子)打狠▲ اۋىردىڭ ٴۋستى، جەڭىلدىڭ استىمەن. 【谚】拈

轻怕重。▲ جاۋ جوق دەمە جار استىندا، ٴبورى جوق دەمە بورىك استىندا. 【谚】莫说没有狼,它会戴上面具,莫说没有敌人,敌人会暗藏。

استىق 〈名〉粮食,谷物: استىق بەلەت 粮票/ استىق زاپاس 储备粮/ استىق ٴونىمى 谷物产量 ▲ اق استىق 细粮▲ استىق اعاش 面包果树▲ استىق بىتەسى 蚜虫▲ استىق قاندالاسى 谷蛾▲ استىق قوڭىزى 麦穗步行虫▲ قارا استىق 粗粮。

استىقسىز 〈形〉无粮食的,不产谷物的: استىقسىز-اق ەتپەن قورەكتەنە بەرەدى 没有粮食可以以肉为食。

استىقسىزدىق ① استىقسىز 的抽象名词②没有粮食的状况,断粮。

استىقتى 〈形〉有粮食的,产粮的;粮食多的: استىقتى رايون 产粮区。

استىڭعى 〈形〉下面的,下边的,底下的: استىڭعى قاباتتاعى ۇيدە تۇرادى 住在楼下的房子 ▲ استىڭعى انالىق گۇل [植]下位花▲ استىڭعى ەرىن 下唇▲ استىڭعى جاق [生理]下颌,下巴▲ استىڭعى جاق سۇيەك [生理]下腭骨▲ استىڭعى كومەي [生理]下咽▲ استىڭعى تاڭداي [生理]下腭▲ استىڭعى تومپاقشا مي [生理]下丘脑▲ استىڭعى قابىرعا ①[生理]下帮②[矿]下盘。

استىر- اس- Ⅱ 的使动态。

استىرت 〈名〉(指另一侧的)山根,山脚,(山之)低处: قاراعىم، جوتاعا شىعىپ استىرتتاعى قويدى قاراپ قويشى. 好孩子,你爬上山坡看看那一边山根底下的羊群。

استىرتىن 〈副〉①暗地里,暗中,私下里,隐蔽地;不声张地,悄悄地: استىرتىن سويلەسۋ 暗地里谈/ استىرتىن استاسۋ 暗中勾结/ استىرتىن حابارلاۋ 悄悄通知②秘密的,地下的: استىرتىن قىزمەتپەن شۇعىلدانۋ 从事秘密工作/ استىرتىن ۇيىم 地下组织▲ استىرتىن اعىن [地]暗流。

استى-ۇستى 〈名〉上下,上部和底部 ▲ استى-ۇستىنە كەلتىرۋ 搞得紊乱不堪,翻得底朝天,弄得一塌糊涂,搞得乱七八糟。▲ استى-ۇستىنە ٴتۇسىپ كۇتۋ (سىيلاۋ) 盛情款待,殷勤招待 ▲ استى-ۇستىنە شىعۋ 乱七八糟,紊乱不堪,杂乱无章。

اسۋ Ⅰ 〈名〉①山口,山隘: اسۋدان اسۋ 翻越山口②[转]关口: الدىداعى تالاي قيىن اسۋ بار. 前边还有不少雄关。▲ اسۋ بەرمەۋ 无法通过,难以翻越。

اسۋ Ⅱ اس- Ⅰ、Ⅱ 的不定式。

اسۋلى 〈形〉①挂着的,悬挂的,吊着的: اسۋلى شام 挂起来的灯②正在煮的,正在烧着的,已下锅的: اسۋلى تاماقتا قاراماي كەتىپ قالدى. 没有等饭煮熟就走了③有山口的,有山隘的,可以翻越的,能通过的: اسۋلى جەرمەن ٴجۇرۋ 从有山口的地方走。

اسۋسىز 〈形〉没有山口的,没有山隘的;地势险恶的。

اسفالت 〈名〉柏油,沥青: اسفالت جول 柏油路/ اسفالت تاقتا 沥青板/ اسفالت تاس 沥青石/ اسفالت سەمونت 沥青水泥。

اسفالتسىز 〈形〉没有铺沥青的: اسفالتسىز كوشە 没有铺沥青的街道。

اسفالتتا- 〈动〉铺柏油,铺沥青。

اسفالتتال- اسفالتتا- 的被动态。

اسفالتتان- ① اسفالتتا- 的被动态②沥青化,铺柏油,铺沥青。

اسفالتتانۋ اسفالتتان- 的不定式。

اسفالتتاس- اسفالتتا- 的交互态。

اسفالتتات- اسفالتتا- 的使动态。

اسفالتتاۋ اسفالتتا- 的不定式。

اسفالتتى 〈形〉铺柏油的,沥青化的。

اسفاهان: اسفاهان قىلىش (اسفاحاني قىلىش) 阿斯法汗军刀。

اسفاهاني 〈形〉阿斯法汗的,在阿斯法汗制做的: اسفاهاني قىلىش 阿斯法汗军刀。

اسحانا 〈名〉食堂,餐厅: وقۋشىلار اسحاناسى 学生食堂。

اسشى 〈名〉(临时)做饭的人。

اسى: اسى بولۋ 得罪真主。

اسىعا-ۇسىگە 〈副〉急急忙忙地,慌慌张张地,慌忙地。

اسعۋ اسق- I 的不定式。

اسعىڭقىرا- 〈动〉有点着急，显得有点慌忙，有点慌慌张张：ول الده بىردەمەگە اسعىڭقىراپ جۇرگەن سەكىلدى. 他好象为了什么事有点着急。

اسعىڭقىراۋ اسعىڭقىرا- 的不定式。

اسعىپ-ۋسىكۋ اسعىپ-ۋسىك- 的不定式。

اسعىپ-ۋسىك- 〈动〉急急忙忙，慌慌张张，慌忙，仓促：نەمەنەگە اسعىپ-ۋسىگەسىڭ؟ 你急什么？ اسعىپ-ۋسىگىپ قايدان كەلەسىڭ؟ 你慌里慌张地从哪里来？

اسعىس 〈副〉① 急忙地，慌忙地，慌慌张张地：اسعىس جولعا شىعۋ 急急忙忙地上路 ② 紧急的，急迫的，紧迫的：اسعىس جۇمىس 急事 ▲ اسعىس بولۋ 着急，没有时间。

اسعىستاۋ 〈形〉比较急的，比较忙碌的，显得有点慌忙的，有点慌慌张张的。

اسعىستىق ① اسعىس 的抽象名词 ② 匆忙，着急，紧迫。▲ اسعىستىق جاساۋ 着急，急于，忙急。

اسعىس-ۋسىگىس 〈副〉急急忙忙地，慌慌张张地，匆匆忙忙地。

اسىق I 〈名〉（牛，羊，猪等的）蹄腕骨，骨距，拐 ▲ اسىق جىلىك 胫骨 ▲ اسىعى الشىسىنان تۇسۋ ① 掷出羊拐的耳面 ② 如愿以偿 ▲ اسىق ويىنى 玩拐 ▲ اسىقتى جىلىك 胫骨 ▲ قىزىل اسىق [生理] 踝骨。

اسىق II 〈形〉① 有爱情的，爱恋的，热中于…的… ② [转] 想望，盼望。

اسىق- II 〈动〉着急，着慌，急于，急忙，赶紧：اسىعا كۇتۋ 着急地等待/ سەن كەتۋگە اسىعىپ وتىرسىڭ با؟ 你是急着要走吗？ ▲ اسىققان جولدا قالادى. 【谚】欲速则不达。▲ ولىمنەن باسقانىڭ بارىنە اسىق. 【谚】除了死以外，一切都要抓紧（只争朝夕）。

اسىققانسۋ اسىققانسى- 的不定式。

اسىققانسى- 〈动〉① 装着着急 ② 装着能干，假装勤快；逞能。

اسىقتاي 〈形〉和拐小一样的，很小的，小块的 ▲ التىن اسىقتاي 可爱的，漂亮的。

اسىقتىر- ① اسىق- II 的使动态 ② 催促，催：ونى اسىقتىرماي تۇرا تۇر. 你先别催他。

اسىقىش 〈形〉急躁的，急性子的，慌里慌张的。

اسىقتىق 见 عاشىقتىق.

اسىقتىرۋ اسىقتىر- 的不定式。

اسىل I 〈形〉[阿] ① 珍贵的，贵重的，宝贵的：اسىل زات 珍品/ اسىلعا بالاۋ 视为至宝/ اسىل تاس 宝石 ② 崇高的，高尚的：اسىل ەكبەك 崇高的劳动/ اسىل ادام 高尚的人 ③ 纯的，优良的，良种的：اسىل تۇقىمدى مالدار 良种牲畜 ▲ اسىلىم 我可爱的。

اسىل II 〈名〉宝藏，财富，贵重物品：اسىلعا باتۋ 获得财富/ اسىلىن تاستاپ، جاسىعىن الۋ 买椟还珠 ▲ اسىلدىڭ قىيىعى، التىننىڭ سىنىعى 凤毛麟角 ▲ اقىل جاستان، اسىل تاستان. 【谚】智慧出自青年，宝石出自山石中。

اسىل- II ① اس- 的被动态 ② 悬挂，吊，垂：اعاشقا اسىلعان قوڭىراۋ 挂在树上的钟/ اسىلىپ ولۋ 吊上（自缢）③ 扒：اعاشتىڭ بۇتاعىنا اسىلۋ 扒着树枝 ④ 搂，抱；粟：شەشەسىنىڭ موينىنا اسىلۋ 搂着母亲的脖子 ⑤ 纠缠；打扰：اسىلىپ الا بەرمەشى. 你别老缠着。

اسىلدان- 〈动〉（牲畜品种）得到改良：مال تۇقىمى جىل سايىن اسىلدانىپ كەلەدى. 牲畜品种逐年得到改良。

اسىلداندىر- اسىلدان- 的使动态 ② 改良：قوي تۇقىمىن اسىلداندىرۋ تۋرالى جوسپار 关于改良羊种的计划。

اسىلدانۋ اسىلدان- 的不定式。

اسىلدىق ① اسىل I 的抽象名词 ② 贵重，宝贵，珍贵 ③ 优良（之程度）。

اسىلزادا 〈名〉[旧] ① 贵族的后裔，出身显贵的人 ② 高尚的，高贵的，崇高的。

اسىلت- اسىل- II 的使动态。

اسىلۋ اسىل- II 的不定式。

اسىلىق 〈名〉[宗] 罪孽，罪过。

اسىلىراق 〈形〉比较珍贵的，稍微贵重的，宝贵一点的。

اسىم: بىر اسىم 够煮一次的肉量 ▲ اسىمەت

。(时小多个两约)夫功的肉熟煮
:带佩挎,背 ② 态身反的 Ⅱ اس- ① **اسن-**
挎 ملتىق اسىنعان ادام /人的枪背 سومكا اسىنۋ
。器武带佩 اسىنۋ قارۋ-جاراق /包书
。态动使的 اسىن- **اسىندىر-**
。式定不的 اسىن- **اسىنۋ**
。态动使的 اسىن- **اسىندىر-**
。态互交的 اسىن- **اسىنىس-**
:措失慌惊,张慌里慌,张慌(动) **اسىپ-ساس-**
—他 ول اسىپ-ساسىپ نە دەرىن بىلمەي قالدى.
慌 اسىپ-ساسىپ قالۋ /。好么什说道知不慌
。团一作
。式定不的 اسىپ-ساس- **اسىپ-ساسۋ**
。式定不的 اسىپ-تاسى- **اسىپ-تاسۋ**
:盛丰,裕富,足富,贯万①(动) **اسىپ-تاسى-**
اسىپ-تاسقان بايلىق 万贯家财/ اسىپ-تاسقان
قوناعاسى 丰盛的宴会② 自命不凡,自鸣得意,
傲慢起来: بولماشى بىلمەگە بولا اسىپ-تاسپا.
。凡不命自而问学点一有己自为要不你
欢 اسىر سالۋ ▲戏嬉,乐娱,耍玩(名) I **اسىر**
跳,雀跃,欢蹦乱跳,活蹦乱跳,嬉戏: بالالار
اسىر سالىپ ويناپ ءجۇر. 孩子们在尽情地玩
儿。/ اسىر سالعان قۇلىندار 活蹦乱跳的马驹。
:过送,过赶②态动使的 Ⅲ اس- ① Ⅱ **اسىر-**
سيىردى جوتادان اسىرىپ سال. 你把牛赶过山
坡 ./ قوناقتاردى تاۋدان اسىرىپ جىبەر. 你把
客人送过山去。③超额: مىندەتتى اسىرا
ورىنداۋ 超额完成任务④搞得过头,使得显过
分: اسىرا سىلتەۋ 做得过头/ اسىرا سويلەۋ 说得
过半,强辩,听不得 اسىرماۋ ءسوز باسىنان ▲离奇
点意见 ▲ جوزەگە اسىرۋ 实现,兑现,付诸实施
▲ قۇلعىن اسىرۋ ▲欺骗 سىكە اسىرۋ 实现,兑
现,付诸实施:▲ ايتقانىن سىكە اسىرۋ 说得到
。到得做
بالا: 养赡,活养,养供,养托 ① (动) **اسىرا-**
اسىراۋ 抚养子女/ ءوزى ءبىر ءۇيدى اسىراپ
وتىر . 他一个人养活一家。/ اكە - شەشەسىن
اسىراۋ 赡养父母② 饲养,喂养,豢养: قويان
اسىراۋ 养兔③ 爱护,护养,保养: مەملەكەتتىك
مال-مۇلكىن اسىراۋ 爱护国家财产/ جول اسىراۋ
养路▲ اسىراپ الۋ 收养,抱养▲ تاماق اسىراۋ
混饭,混日子▲ قاسقىردىڭ كۇشىگىن قانشا
اسىراساڭ دا، تاۋعا قاراپ ۇلىعانىن قويمايدى.
【谚】你再精心喂养狼崽子,它还是朝山里叫
。(江山易改,本性难移)
。态动被的 اسىرا- **اسىرال-**
养饲,的养驯;的养收,的养抚(形) **اسىراندى**
的,豢养的: اسىراندى بالا 养子/ اسىراندى قۇس
。禽家
收 ② 词名象抽的 اسىراندى ① **اسىراندىلىق**
。境处的子养,养
,护爱 ② 活养,养供 ①(动) **اسىراپ-ساقتا-**
。惜爱
。式定不的 اسىراپ-ساقتا- **اسىراپ-ساقتاۋ**
。态互交的 اسىرا- **اسىراس-**
。态动使的 اسىرا- **اسىرات-**
。态动使的 اسىرات- **اسىراتقىز-**
。态动使的 اسىرات- **اسىراتتىر-**
。式定不的 اسىرا- **اسىراۋ**
驯,者养喂,者养供 ,者养抚(名) **اسىراۋشى**
。者养
。态动使的 Ⅱ اسىر- **اسىرت -**
اسىر-تۇسىر 见 تاسىر-تۇسىر.
。式定不的 Ⅱ اسىر- **اسىرۋ**
。态动被的 Ⅱ اسىر- **اسىرىل-**
。态互交的 Ⅱ اسىر- **اسىرىس-**
。态互交的 Ⅱ اس- **اسىس-**
挽乘)②马公的过阉上以岁六 ① (名) I **ات**
(的马): ءمىنىس ات 乘马/ اتقا مىنگەسۋ 两人一
前一后合骑一匹马 / ات ەرتتەۋ 备马 /
ءۇندىرىس اتى 役马/ ات قورا 厩马(马棚,马号)
▲ اتقا (اتاش اتتىڭ باسىنا) مىنگىزۋ 背后
说坏话,散布流言 ▲ ات اعاش 马桩 ▲ ات
ايداۋشى ①赛马监督人②车把师,赶车人▲ ات
ارتى كۇلىك 被判有罪的女人▲ ات ارىتىپ، تون
توزدىرۋ 人困马乏;风尘仆仆 ▲ ات ارىتۋ 远
道而来▲ ات بايلاعىش 马桩 ▲ ات بايلار 父母
对女儿婆家的称呼,亲家▲ ات بالىق 海马▲
ات باپشى ①调马能手②善于挑选马的人,伯
乐▲ ات بارابان [旧]大鼓▲ ات باس بۇرشاق

[植]蚕豆 ▲ ات باسىنداي التىن [民]大块纯金 ▲ ات باسىن تىرەۋ 停下,停留 ▲ ات باۋىرىنا الۋ 策马冲撞 ▲ ات باۋىرىنا دەيىن (指雪,水等)到马的腹部 ▲ ات بايگى 赛马,赛马大会 ▲ ات بوكەن [动]马羚 ▲ ات بۇعى [动]马鹿 ▲ ات بۇران 马拉煤车 ▲ ات دوربا 马料袋 ▲ ات جابۋ 马被,马衣 ▲ ات جاقتى 瓜子脸 ▲ ات جالىن قۇشۋ ①战死,牺牲②从马背上摔下 ▲ ات جالىن تارتىپ ٴمىنۋ (指男孩)长大,长大成人 ▲ ات جاراتۋ 为赛马做准备,吊马 ▲ ات جارىس 赛马 ▲ ات ٴجامشى 见 اتجامشى ▲ ات جەتەر جەر 骑马能走到的地方(距离) ▲ ات جۇرگىش [方]马鞭,鞭子 ▲ ات كەكىلىن كەسۋ 决裂,断决关系 ▲ ات كوپشىك 鞍垫 ▲ ات كورپە 鞍褥,鞍被 ▲ ات كۇشى [物]马力 ▲ ات قاعار (参赛马快到终点时,别人跑过去)牵缰绳鼓励 ▲ اتقا قامشى باسۋ 策马 ▲ اتقا قونۋ 骑马,上马 ▲ اتقا مىنەر ①能骑马的②(选举时)宣传鼓动者③上层人物,头面人物 ▲ اتقا ٴمىنۋ ①骑马上路(出发)②[转]反对 ▲ ات قويۋ ①放马吃草②纵马飞奔③进攻,冲锋 ▲ ات قورا 马舍,马号 ▲ ات قۇيرىعىنا بايلاۋ (旧时)以马拖人体致死 ▲ ات قۇيرىعىن كەسۋ ①剪马尾鬃②一刀两断,绝交,断绝关系 ▲ ات قۇلاعىنا دەيىن (深度,高度)到马的耳朵 ▲ ات قۇرعاتپاۋ [口]常来常去,往来频繁 ▲ ات مىنگىزۋ 赠马 ▲ ات ويىنى (ونەرى) 马术,马戏 ▲ ات ومىراۋلاستىرۋ 马撞胸(指两个单枪匹马的人在指定的范围内把对方挤出去的游戏) ▲ ات سابىلتۋ 使马跑得精疲力尽 ▲ ات سايىس 马戏比赛(包括赛马,跳障碍等) ▲ ات سالىسۋ 帮助,协助 ▲ ات ساۋىرىنا دەيىن (深度)到马的臀部 ▲ ات ساۋىرىن بەرۋ 帮助,协助 ▲ ات سوعار [方]马鞭,鞭子 ▲ ات سوقا (马拉)犁铧 ▲ ات سوقتى بولۋ (ات سوعۋ) 骑马骑得疲乏,骑马骑得累 ▲ ات سۋىتۋ 使役后吊马,歇汗 ▲ اتتان الۋ 拉下马 ▲ اتتان تۇسسە دە، ۇزەڭگىدەن تۇسپەۋ 不认输,不服气 ▲ اتتىڭ جالى، تۇيەنىڭ (اتانىڭ) قومىندا 急切之中,紧张时刻,忙乱时刻 ▲ ات تۇبەلىندەي 一小撮 ▲ ات تۇياعىنا دەيىن (深度)没过马蹄 ▲ ات تىزەسىنە دەيىن (深度)到马的膝盖 ▲ ات ٴتىس 大牙齿 ▲ ات ۇستار 男孩儿 ▲ ات ۇيرەتۋ 驯马 ▲ ات ٴۇستى ①马上,立即②不认真地,马马虎虎地,走马观花 ▲ ات شابىس 赛马 ▲ ات شالدىرۋ (途中)让马休息,吃草 ▲ ات شاپتىرىم (جەر) 相当于赛马的全程距离,相当远的路程 ▲ ات شاپتىرۋ 赛马 ▲ ات شاشاسىنا دەيىن (深度)没过马的蹄毛 ▲ ات ٴىزىن سالماۋ 不来往 ▲ بەستى ات 五岁马 ▲ جاراۋ ات 壮实的马 ▲ كوسەم ات 拉套的马 ▲ قازان ات 良种大马 ▲ قوس ات ①两匹马②路上备用的马 ▲ قۇر ات 膘肥体壮的马 ▲ تارلان ات 老练的乘马 ▲ ٴتول ات 主人专骑的马 ▲ ات ادامنىڭ قاناتى. 【谚】马是人的翅膀。 ▲ ات اينالىپ قازىعىن تابادى. 【谚】马走千里,终归槽头(叶落归根)。 ▲ ات سۇرىنبەي جەر تانىماس، ەر سۇرىنبەي ەل تانىماس. 【谚】吃一堑,长一智。

ات II 名①名字,名称: بالاعا ات قويۋ 给小孩起名字/ اتىڭ كىم؟ 你叫什么名字? / اتى باسقاشا بولعانىمەن…… 虽然名称不同,但是……②名义: سەنىڭ اتىڭنان تەلەگراما سوعىپتى. 以你的名义打了电报。③名望,名声: ونىڭ اتى جۇرتقا ايگىلى. 他的名望人尽皆知。 ▲ اتى جوق قول 无名指 ▲ ات قويىپ، ايدار تاعۋ 起外号;贬低,挑剔 ▲ اتى جوق ساۋساق 无名指 ▲ اتى زاتىنا ساي 名符其实 ▲ اتىن وشىرمەۋ 维护……的名誉(或名声) ▲ اتى تەرىس 避讳的名字(指长辈的),外号,绰号 ▲ اتى ايگىلى 有名的,著名的 ▲ اتىنا شاڭ جۋىتپاۋ 保持好名声 ▲ اتىن ساتۋ 利用(某人的)名义,出卖 ▲ اتى شىعۋ 出了名,名声大了 ▲ ات قۇر 徒有其名,有名无实 ▲ لاقاپ ات 名号,外号,绰号 ▲ ادام دەگەن ارداقتى ات. 【谚】人是光荣的称号。 ▲ جامان ٴيتتىڭ اتىن ٴبورىباسار قويادى. 【谚】给劣狗起抓狼的美名(名不符实)。

ات- III 〈动〉①发射,射击,开,打,放(枪,炮): ساداق اتۋ 射箭/ مىلتىق اتۋ 开枪/ زەڭبىرەك اتۋ 放炮②枪毙,枪决: اتىپ ٴولتىرۋ 枪杀/ ٴوزىن ٴوزى اتۋ 自毙③投,掷,抛: گرانات اتۋ 投弹/

تاس اتۇ 抛石头④爆破：اتۇ جۇمىسى 爆破作业⑤(指气味)刺鼻，扑鼻⑥(以极快的速度)扑过去，冲过去：اتىپ تۇرۇ 猛然站起来▲اتىپ شىعۇ 一溜烟跑出去▲اتقان وقتاي ①笔直的②飞快地，急速地▲اتىپ تۇرۇ 立刻站起来▲گۈل اتۇ 开花▲جاتىپ اتار 好讽刺的，好挖苦的▲ناسىباي اتۇ 闻鼻烟，含鼻烟▲وقتى كوزىمەن اتۇ 瞪目而视▲تاڭ اتۇ 天亮▲شەشەك اتۇ 开花，花朵盛开▲شىرشىق اتۇ ①急得团团转②缠绕在一起▲نقلىق اتۇ 倒气。

اتا I 〈名〉①爷爷，祖父：ناعاشى اتا 外祖父②父亲：وگەي اتا 继父/ قايىن اتا 岳公(公公)③祖先，祖宗：اتا تەگىنە تارتۇ 返祖④(对老年男人的尊称)长者，老大爷，老人家▲اياز اتا 圣诞老人▲ارعى اتا 祖上，祖先，祖宗，祖辈▲اتا عۆرپى 家风；风俗；习惯▲اتا داڭقىنا ارقالانۇ 光宗耀祖▲اتا جاۋ 宿敌▲اتا جاۋىنداي كورۇ 视如寇仇▲اتا جولى (سالتى) 门风，老规矩，传统习惯▲اتا جۇرت 故乡，故地▲اتا كەك 世仇，宿怨▲اتا كاسىپ 祖祖辈辈从事的行业，老行当▲اتا كەگى 世仇，宿怨▲اتا قاز 公鹅▲اتام قازاق 我的祖先(哈萨克)▲اتا مەكەن 老家，祖籍，故乡，桑梓▲اتا مۇرا 祖业，祖产▲اتا ميراسى 祖业，祖产▲اتاڭا نالەت [咒]哭祖宗，缺了八辈德▲اتاڭدى قارا تاۋدا ٴبىر جىعسىپ ەدىم 用老眼光看人▲اتاڭنىڭ ەتىن جەگىر (长辈对晚辈的咒骂语或表示亲昵语)混球▲اتا ساقال اۋزىنا بىتكەن (指男孩)嘴上长毛，长大，成年▲اتا سالتى 习俗，风俗，礼节▲اتاسىندا كورمەگەندى بوتاسىندا كورۇ 前人没有经历过的后人经历▲اتا تەگى 祖先，祖宗▲بەرگى اتا 祖父，爷爷▲جەتى اتا 老祖宗▲شەكشەك اتا 山羊的保护神▲الدىڭا كەلسە، اتاڭنىڭ قۇنى بولسا دا كەش. 【谚】人家前来认错，再大的仇恨也应宽恕。▲اتاڭنىڭ بالاسى بولعانشا، ادامنىڭ بالاسى بول. 【谚】与其做父亲的儿子，不如做人民的儿子。▲كۆش اتا-سىن تانىماس. 【谚】力不认亲。

اتا- II 〈动〉①叫，唤，叫做，名为，称为；命名，定名：اتىڭدى اتاي ما؟ 叫你的名字吗？②献给，赠给，赠送，捐献：سەن نە اتايسىڭ؟ 你准备赠送什么？/ ول جىيىندا ٴبىر ات اتادى. 他在会上捐献了一匹马。③专为，专门：سىزگە اتاپ سويعان قوي 这是专为您宰的羊。④提出，点出：جىيىندا ونىڭ اتىن اتادى. 会上点了他的名字。▲اتاعان جەرىنەن شىعۇ 达到了预定的目样，不辜负希望▲اتاي كورمە 别提，不屑说▲اتاپ ايتقاندا 具体地说，明确地说，就是说▲اتىن اتاپ، ٴتۇسىن تۇستەۋ 指名道姓。

اتا-انا 〈名〉父母，爹娘，双亲：اتا-انانىڭ تاربىيەسى 父母的教育。

اتا-بابا 〈名〉祖先，祖宗，祖辈，祖上，先辈；前人：اتا-بابادان قالعان مۇرا 祖先留下来的遗产(祖产)/ اتا-باباسىنان مال باعۇ 祖祖辈辈放牧。▲اتا-باباعا تابىنۇ 崇拜祖先。

اتاباستا- 〈动〉收割，捡收，捡割。

اتاباستاۋ اتاباستا- 的不定式。

اتاۆيزم 〈名〉[生物]返祖性，祖型再现，祖传现象，隔代遗传。

اتا-بالا 〈名〉父子。

اتاعات 〈名〉[旧]礼遇，尊敬，敬意。

اتاعاش 〈名〉马桩。

اتاكە 〈名〉对爷爷、老大爷的昵称。

اتا-ەنە 〈名〉公婆，翁姑；岳父岳母。

اتاي 〈名〉(对长辈的尊称)老大爷，大爷。

اتايلا- 〈动〉连声喊老大爷，连声叫大爷。

اتايلاۋ اتايلا- 的不定式。

اتاكا 〈名〉冲锋，攻击：اتاكاعا ٴوتۇ 冲锋陷阵/ جالپى اتاكا 总攻击。

اتاكالا- 〈动〉喊"冲啊"。

اتاكالاس- اتاكالا- 的交互态。

اتاكالاۋ اتاكالا- 的不定式。

اتاق 〈名〉①名声，名气，名望：اتاعى شىققان جازۋشى 有名的作家/ اتاعى دۇنيەگە جايىلۇ 举世闻名/ اتاعى تەگىن شىقپاۋ 名不虚传②名称，称号，衔，爵位：ەڭبەك ەرى اتاعى 劳动英雄称号/ اسكەري اتاق 军衔/ عىلمي اتاق 学位(学衔)▲اتاعى جەر جارۋ 闻名于世，名震四海▲اتاق قۇمار 追求名誉的，沽名钓誉的▲اتاق قۇمارلىق [哲]唯名论。

اتاق-ابروي 〈名〉声望，声誉，名声：اتاق-ابروى ىزدەۋ 追名逐利 / اتاق-ابـــرويدان جۇرداي بولۋ 名声扫地。

اتاق-ابرويشىل 〈名〉追名逐利的，追求名誉的，名利思想严重的。

اتاق-ابرويشىلدىق ① اتاق-ابرويشىل 的抽象名词 ②追求名利，追求名誉，名缰利锁。

اتاق-داڭق 〈名〉史声和荣誉。

اتاقسىز 〈形〉无名的，不出名的，不著名的；没有声望的。

اتاقسىزدىق اتاقسىز 的抽象名词。

اتاقتى 〈形〉著名的，驰名的，有名望的，大名鼎鼎的，卓越的，杰出的：اتاقتى قويشى 著名的牧羊能手 / اتاقتى اقىن 有名的诗人。

اتاقتىلىق اتاقتى 的抽象名词。

اتاقشىل 〈形〉追求名誉的，沽名钓誉的。

اتاقشىلدىق اتاقشىل 的抽象名词。

اتال- ① اتا- I 的被动态 ②称做，称为，叫做：نە دەپ اتالۋشى ەدى؟ 叫做什么呀？③提到，提及，点出：جوعارىدا اتالعان ورىندار 上面提到的单位。

اتالا I 〈名〉稀面糊。

اتالا- II 〈动〉（连声）喊"爹"，叫爷爷。

اتالا- III 〈动〉说，讲，谈。

اتالاس I 〈名〉同一家族的人，本家，同宗。

اتالاس II اتالا- 的交互态。

اتالات- II اتالا- 使动态的。

اتالاۋ اتالا- II，III 的不定式。

اتالعى 〈名〉剥树皮刀。

اتالمىش 〈形〉被说到的，所提到的，如上所述的；所谓的。

اتالۋ اتال- 的不定式。

اتالى 〈形〉①有父亲的；有爷爷的 ②有教养的，有修养的 ③著名的，有名的；有名望的：اتالى جەردىڭ بالاسى 著名的地方的后代 ▲ اتالى ٴسوز 宏论，有分量的话 ▲ اتالى سوزگە ارسىز تالاسادى. 【谚】不要脸的人才无理狡辩。

اتالى-بابالى 〈形〉祖祖辈辈的，世世代代的。

اتالى-بالالى 〈形〉父子的：اتالى-بالالى ەكەۋى 父子俩。

اتالىق 〈形〉①父亲的，长辈的：اتالىق بورىش 父亲的义务 / اتالىق ٴسوز 以长辈身份说的话 ②雄的，雄性的：اتالىق ارا 雄蜂 / اتالىق مال 种畜（公畜）/ اتالىق گۇل 雄花 / اتالىق مۇشە 雄器（雄蕊）。

اتالىق-انالىق 〈形〉雌雄的：اتالىق-انالىعى ٴبىر تۇپتەگى گۇل 雌雄同株花。

اتالىن- ① اتال- 的被动态 ②叫作，称为，名为。

اتالى-نەمەرەلى 〈形〉爷孙的，爷俩。

اتالىنۋ اتالىن- 的不定式。

اتام: **اتام زامان** 地老天荒，古时，很久以前，从前。

اتامان 〈名〉①〔史〕（革命前哥萨克军的）将领，首领，长官 ②魁首，头目，头子：باندىلار اتامانى 匪首。

اتاماندىق 〈形〉①首领的，头子的，魁首的 ②首领的地位，头目身分。

اتان I 〈名〉阉驼：اتان تۇيە 阉驼 ▲ ازعان اتان 体虚阉驼 ▲ اتان وگىز 大的阉公牛 ▲ جارداي اتان 肥壮的阉驼 ▲ قۇر اتان 未用过的大阉驼 ▲ ىعىر اتان 常使用的阉驼 ▲ بۇرانىڭ ٴولى باسىنان ٴتىرى اتان قورقادى. 【谚】活阉驼怕死公驼（活人怕死人）。

اتان- II اتا- II 的反身态。

اتاناق 〈名〉滑轮，辘轳。

اتاندىر- اتان- II 的使动态。

ات-انجام 〈名〉[旧] 鞍具，马具。

اتانۋ اتان- II 的不定式。

اتانشا 〈名〉小阉驼。

ات-اربا 〈名〉马和车，车和马。

اتارقا 〈名〉[地] 人字形小屋。

اتارمان 〈名〉[旧] 差役。

اتارمان-شابارمان 〈名〉[旧]①差役②走狗，走卒，喽罗，仆从，打手。

اتاس- اتا- II 的交互态。

اتاستىر- ① اتاس- 的使动态 ②定亲，（包办）订婚。

اتاستىرۋ اتاستىر- 的不定式。

اتاستىرىل- اتاستىر- 的被动态。

اتات- 。态动使的 Ⅱ اتا-
اتاتاي 的爷爷或爹对时求乞,求恳孩小〈名〉
。称昵
اتاتايلا- 声连、爹叫声连(时求乞,求恳)〈动〉
。爷爷叫
اتاتايلاس- 。态互交的 اتاتايلا-
اتاتايلات- 。态动使的 اتاتايلا-
اتاتايلاۋ 。式定不的 اتاتايلا-
اتا-تەك 。源渊,源族;上祖,宗祖,先祖〈名〉
اتاۋ Ⅰ 。式定不的 Ⅱ اتا-
اتاۋ Ⅱ 术治政 ساياسي اتاۋلار :称名;语术〈名〉
语/ كاسىپتىك اتاۋ 称名业专▲ اتاۋ ەسىمدەر
اتاۋ ▲格主[语] اتاۋ سەپتىك ▲词称名[语]
。词呼称 ٴسوز
اتاۋ Ⅲ 。饭顿一后最的前终临〈名〉
اتاۋ-كەرە 。饭顿一后最前终临〈名〉
اتاۋلى :的……做叫是凡,的……为称①〈形〉
ٴبارى اتاۋلىنىڭ وقىتۋشى :的部全,的有所
名有②。了去会开都员教是凡 . جينالعا كەتتى
的名有 اتاۋلى كومىركەن :的名驰,的名著,的
اتاۋلى ▲词动呼称[语] اتاۋلى ەتىستىك ▲矿煤
。句格主 اتاۋلى سويلەم ▲数名[数] سان
اتاۋسىز Ⅰ 的语术有没;的称名有没 ①〈形〉
。的名出不,的视重受不,的意注人引不 ②
اتاۋسىز Ⅱ 没;的食饭有没,的物食有没〈形〉
。的源来活生有
اتاۋىز Ⅰ 。钳虎老,子钳〈名〉
اتاۋىز Ⅱ 。案图形嘴马〈名〉
اتاش Ⅰ 。称昵的爷爷或爹对〈名〉
اتاش Ⅱ 。车火[方]〈名〉
ات-ابزەل 。具鞍〈名〉
اتباز 见 اتپاز.
اتبالىق 。马海[动]〈名〉
اتاراban 。鼓大〈名〉
اتباقىل 见 اتپاقىل.
اتبەگى 伯 ,人的马选挑于善;手能马驯〈名〉
。乐
اتبەگىلىك 。能才马选,术枝马驯〈名〉
اتبۇرشاق 。豆蚕[植]〈名〉
اتەيزم 。论神无[哲]〈名〉

اتەيست 。者论神无〈名〉
اتەيستىك 。论神无〈名〉
ات دوربا 。袋料马〈马〉
اتەكە 。称昵的爷大老,爷爷对[口]〈名〉
اتەلە 工(的等帽、鞋、装服制),店缝裁〈名〉
。社艺
اتەرىن 。案图形嘴马〈名〉
اتجال 漏,方地的耕漏②埂梁山,脊山①〈名〉
。(草牧)稼庄的割
اتجالدا- 字人成堆土用,埂成筑土泥用〈动〉
。形
اتجالدان- 。态身反的 اتجالدا-
اتجالداۋ Ⅰ 人点一有带,的埂土象点有〈形〉
。的形字
اتجالداۋ Ⅱ 。式定不的 اتجالدا-
اتجالمان 。鬣鬃[动]〈名〉
اتجالىنداي 缕一缕一,的长细,的窄狭〈形〉
。的
اتجامشى 马饲的站马驿,夫马的站马驿〈名〉
。者
اتجاپ 。渠大[旧]〈名〉
ات-ٴجونى 见 اتى-ٴجونى.
اتجورگىش 。鞭皮,子鞭[方]〈名〉
اتكوم 员委行执[口]② 会员委行执[缩]〈名〉
。席主会
ات-كولىك ▲称泛的畜役和马〈名〉
不上路,好马(语候问)؟ ات-كولىگىڭ امان با
。吧累
اتكوپىر 盛丰,的裕富,的裕充 ,的足充〈形〉
。代年的裕富 اتكوپىر زامان :的
اتكۇش 。力马[物]〈名〉
اتقاقتا- 。涌喷,射喷,出喷(地断不)〈动〉
اتقاقتات- 。态动使的 اتقاقتا-
اتقاقتاۋ 。式定不的 اتقاقتا-
اتقامىنەر 面头,物人表代;者治统,人头〈名〉
。物人
اتقار- ;现实诸付;彻贯,行实,行执①〈动〉
اتقارۋ ٴادىسى پارتيا ساياساتىن باتىل/ 法办行执
:受经,历经②策政的党彻贯决坚 اتقارۋ
的争战过历经 سوعىستى باسىنان اتقارعان كىسى

人。

اتقارت- اتقار- 的使动态。

اتقارۋ اتقار- 的不定式 ▲ اتقارۋ كومىتەتى 执行委员会。

اتقارۋشى 〈名〉执行者，实行者，履行者。

اتقارىل- اتقار- 的被动态。

اتقارىس- اتقار- 的交互态。

اتقوناق 〈名〉[植]野粟，野谷子，猫尾草。

اتقوسشى 〈名〉随从，仆人，侍从，扈从。

اتقوسشىلىق 〈名〉随从行径，侍从地位。

اتقۋ اتقى- Ⅱ 的不定式。

اتقۇلاق 〈名〉[植]马耳草，酸模草，密酸模。

اتقى Ⅰ 〈名〉标枪。

اتقى- Ⅱ 〈动〉① 喷出，喷射，喷发，喷涌，涌出：مۇناي قۇدىقتان كوككە اتقىدى. 石油从井口喷向空中。② （极快地）站起来，扑过去，冲过来。

اتقىز- ات- Ⅱ 的使动态 ▲ كورەر تاڭدى كوزىمەن اتقىزۋ 彻夜不眠。

اتقىزدىر- اتقىز- 的使动态。

اتقىزۋ اتقىز- 的不定式。

اتقىلا- 〈动〉①（连续）射击，（用枪炮）打：مىلتىقپەن اتقىلاۋ 不住地开枪/ زەڭبىرەكپەن اتقىلاۋ 炮击 ②（不断地）喷出，喷射，喷涌；سۋ تۇربادان اتقىلاپ جاتىر. 水不停地从管子里喷出来了。

اتقىلاس- اتقىلا- 的交互态。

اتقىلات- اتقىلا- 的使动态。

اتقىلاۋ اتقىلا- 的不定式。

اتقىر: قۇداي **اتقىر!** 该死的！

اتقىت- اتقى- 的使动态。

اتقىش 〈名〉神枪手，射手。

اتلاس Ⅰ 〈名〉[阿]缎子，缎纹，织物：اتلاس كورپە 缎子被。

اتلاس Ⅱ 〈名〉① 地图册，地图集：دۇنيە ءجۇزى اتلاسى 世界地图集 ②图表，图册：اناتوميا اتلاسى 解剖学图表。

اتلاس Ⅲ 〈名〉光板纸。

اتلەت 〈名〉（运动或杂技团的）竞技家；大力士 ▲ اۋىر اتلەت 举重运动员 ▲ جەڭىل اتلەت 田径运动员。

اتلەتيكا 〈名〉竞技，运动 ▲ اۋىر اتلەتيكا 举重运动员 ▲ جەڭىل اتلەتيكا 田径运动员。

اتلەتشى 〈名〉竞技家，大力士。

اتموسفەرا 〈名〉①[气]大气，大气圈，空气：اتموسفەرا قىسىمى 大气压/ اتموسفەرا دىمقىلى 大气的湿度②气候：اتموسفەرا قالىپتى ەمەس 气候不正常③气氛，环境：ساياسي اتموسفەرا 政治气氛（空气）▲ اسپاندىقتار اتموسفەراسى 天体气候 ▲ اتموسفەرا تۇيدەگى [气]气团。

اتموسفەرالىق 〈形〉大气的，大气层的：اتموسفەرالىق قىسىم 大气压/ اتموسفەرالىق جاۋىن شاشىن 大气降水 ▲ اتموسفەرالىق توساپ [土]大气降水。

اتوي 〈名〉①冲锋，攻击，进攻②呼喊 ▲ اتوي بەرۋ ①打鼓呼喊，口喊"冲"②警示 ▲ اتوي سالۋ ①呼喊冲锋②冲锋，攻击，进攻。

اتويلا- 〈动〉呼喊冲锋；冲锋，进攻，攻击。

اتويلاس- اتويلا- 的交互态。

اتويلاۋ اتويلا- 的不定式。

اتوم 〈名〉[物]原子：اتوم بومباسى 原子弹/ اتوم نازارياسى 原子论/ اتوم قارۋلارى 原子武器 ▲ اتوم يادروسى 原子核 ▲ اتوم توزاڭى 原子尘 ▲ اتوم قازانى 原子反应堆 ▲ اتوم قۋاتى (ەنەرگياسى) 原子能 ▲ اتوم قۇرىلىمى 原子结构 ▲ اتوم شوعى 原子束。

اتومدى 〈形〉有原子的，有原子武器的，掌握原子弹的：اتومدى ەلدەر 有原子武器的国家。

اتومدىق 〈形〉原子的 ▲ اتومدىق بايلانىس 原子键 ▲ اتومدىق ەلەكتر 原子电 ▲ اتومدىق جىلۋ 原子热 ▲ اتومدىق جىلۋ سىيمدىلىعى 原子热容量 ▲ اتومدىق كولەم 原子体积 ▲ اتومدىق وربيتا [天]原子轨道 ▲ اتومدىق وتتەگى 原子氧 ▲ اتومدىق راديۋس 原子半径 ▲ اتومدىق رەت 原子排列 ▲ اتومدىق سالماق 原子量 ▲ اتومدىق سپەكتر 原子光谱 ▲ اتومدىق ساۋلە 原子射线 ▲ اتومدىق تاڭبا 原子符号 ▲ اتومدىق تور 原子团 ▲ اتومدىق تور 原子晶格 ▲ اتومدىق ىدىراۋ 原子破裂。

اتومشى 〈名〉原子狂人，原子弹讹诈者。

اتومشىل 〈形〉原子狂的，鼓吹原子弹的。

。斗水打,水打式杆杠[旧]〈名〉 **اتپا**

اتپا: اتپا نايزا 短矛,枪,(用来打猎的)标枪

▲ **تامىر اتپالارى** [植] 萌芽。

اتپاز 〈名〉 ① 调马能手 ② 善于挑选马的人,伯乐。

اتپاقىل 〈名〉(哈萨克族游戏名)掷羊拐。

اتپال 〈形〉 健壮的,强壮的,身强力壮的:

اتپال ازامات 身强力壮的小伙子。

اتپالا- 〈动〉 用水斗打(水)。

اتپالاۋ اتپالا- 的不定式。

اتپالى 见 اتپال.

اتراپ 见 اتىراپ.

اتريبۋت 〈名〉[哲](事物,现象的)属性,特征,表征②[语法]限定语。

اتروپين 〈名〉[医]阿托品。

اتروفيا 〈名〉[生物,医]萎缩,消瘦;(机能的)衰退。

ات-سايمان 〈名〉鞍辔套具,鞍具和套具的泛称。

اتسەيىس 见 اتبەگى.

اتسوعار 〈名〉[方]鞭子,皮鞭。

اتسىز Ⅰ 〈形〉无马的,没有骑马的: مەن اتسىز قالدىم. 我没有马可骑了。

اتسىز Ⅱ 〈形〉无名的,不记名的;不知名的,不出名的: اتسىز قاھارمان 无名英雄 / اتسىز بىسىك ▲ اتسىز سۇيەك 无名肿毒 [生理]无名骨。

اتسىز-اياقسىز 〈副〉无声无息地,毫无结果地: جۇمىستى اتسىز-اياقسىز قالدىرۋ 将工作半途而废。

اتتا- 〈动〉①跨过,迈过;越过: ارىقتان اتتاۋ 跨过水沟 / وتتان اتتاۋ 从火上迈过去 / ولۋدى اتتاپ، الپىسقا اياق باسۋ 年过五十朝六十迈进②(锋得针脚大)绷: اتتاپ جۇرۋ 稀疏地缝③食言,失信,背约,背弃诺言: سەرتتەن اتتاۋ 失约④隔: جول اتتاپ جازۋ 隔行写▲ اياعىڭدى اتتاپ كور (用威胁的口气)敢去▲ اياق اتتاۋ 进入,迈过▲ ارۋاقتان اتتاۋ 怠慢,不尊敬▲ باستان اتتاۋ ①从头上迈过去②看不起,不放在眼里▲ تابالدىرىق اتتاۋ 跨门坎;光临,来(去)。

اتتاي 〈形〉①整整,正好,恰好: ارادا اتتاي ون جىل ءوتتى. 这当中整整过了十年。②挑选的,选择的,拔尖的,出类拔萃的: اتتاي ون جىگىت 拔尖的十个小伙子▲ اتتاي جۇرەگى تۋلاۋ 心里嘣嘣直跳。

اتتام: اتتام جەر 一步之距离▲ ءبىر اتتام جەر 一步之距离;近距离▲ ءبىر اتتام شىقپاۋ 不离一步,不敢走一步。

اتتان Ⅰ 〈叹〉(处于危险或恐惧时)发出的呼救声,发出的呐喊声▲ اتتان سالۋ ①呼喊冲锋,高呼"冲啊"②(处于危险或恐惧时)发出呼救声,发出呐喊声。

اتتان- Ⅱ 〈动〉①上马,骑马: اتتانىپ بولدىڭدار ما؟ 你们都上马了没有?②动身,起身,起程,上路,出发,出动;开赴,奔赴: قاشان مايدانعا اتتانادى؟ 他们这些人什么时候动身?/ مايدانعا اتتانۋ 奔赴战场③行动起来,动员起来;投入。

اتتاندا- 〈动〉①呼喊"冲锋",高呼"冲啊"②(处于危险或恐惧时)发出呼救声,发出呐喊声。

اتتانداۋ اتتاندا- 的不定式。

اتتاندىر- ① اتتان- Ⅱ 的使动态②送行;把……扶上马(以此表示尊敬): قوناقتى اتتاندىرۋ 送客人(上马)走 / ءدام تاتقىزىپ اتتاندىرۋ 饯行。

اتتاندىرۋ اتتاندىر- 的不定式。

اتتانۋ اتتان- Ⅱ 的不定式。

اتتانىس Ⅰ 〈名〉①征讨,征伐 ②运动,活动;动员,发动▲ اتتانىسقا كەلتىرۋ 发动,调动▲ اتتانىسقا كەلۋ 动员起来。

اتتانىس- Ⅱ اتتان- Ⅱ 的交互态。

اتتاپ- بۇتتا- 〈动〉横冲直撞,乱冲乱撞,乱走乱踩。

اتتاپ-بۇتتاۋ اتتاپ-بۇتتا- 的不定式。

اتتاراق 〈名〉(刷马用的)铁刷子,马梳。

اتتاس Ⅰ 〈名〉同名的人,同名同姓的人: ول ەكەۋى اتتاس ەكەن. 他们俩的名字相同。

اتتاس- Ⅱ اتتا- 的交互态。

اتتات- ① اتتا- 的使动态②跳: وقۋ اتتاتىپ 跳

。死该[咒] اتتاپاسىن وبالىم ▲ 习学班
。态动使的-اتات اتاتقىز-
。态动使的 -اتات اتاتتىر-
。态动使的 -اتاپ-بۇتتا اتاتىپ-بۇتتات-
。式定不的-اتتا I اتتاۋ
。尖角牛的棒拌搅在定固〈名〉Ⅱ اتتاۋ
。员专(的中处办代或馆使外驻)〈名〉 اتتاشە
。商货杂,贩小,商小[土]〈名〉 اتتەرشى
ا- ات-تون▲衣外件一和马匹一〈名〉 ات-تون
يىپ ات-تونىن الا ▲金罚的衣外件一和马匹一
,认承不拒③四阻三推② 避躲,避回 ① قاشۋ
。认否口矢
。具鞍,具马〈名〉 ات-تۇرمان
马骑 اتتى كىسى :的马椅,的马有〈形〉I اتتى
〈兵骑 اتتى اسكەر / 队马 اتتى كەرۋەن /人的
اتتىنىڭ اياعىن، جاياۋدىڭ تاياعىن العان ▲(骑铁
ساباۋ ،اتتى سالت ▲的险阴,的诈奸,的猾狡
قامشىلى 棍光一个 ▲ اتتىعا ەرىپ جاياۋدىڭ تاڭى
ايرىلىپتى. 马骑上不跟也腿断跑的步徒【谚】
。的
为称被,的……做叫,的……为名〈形〉Ⅱ اتتى
士勇的尔巴汗叫名 قامبار اتتى باتىر :的……
。好讨,马拍须溜 جاقسى اتتى كورىنۋ ▲
。的行步和的马骑有〈形〉 اتتى-جاياۋلى
个两 اتتىلى ەكەۋ :的马骑,的马有〈形〉 اتتىلى
。人的马椅
:的行步有,的马骑有〈形〉 اتتىلى-جاياۋلى
اتتىلى-جاياۋلى ٴبىر توپ كىسى 骑的有中人群一
。行步的有,马
。态动使的Ⅲ -ات اتتىر-
。钳虎老,子钳〈名〉 ات-ٴتىس
。式定不的Ⅲ -ات I اتۋ
。鞋衬[方]〈名〉Ⅱ اتۋ
。官副[口]〈名〉 اتۇلتان
。全完,本根,根压〈副〉 اتۇرانىمەن
,从仆,役差,役衙,者报飞 [旧]〈名〉 اتشابار
。子腿狗;人仆
② 劳效,差听,命奔子主为①〈动〉 اتشابارلا-
。息消递传
。式定不的 -اتشابارلا اتشابارلاۋ

。橇雪和马〈名〉 ات-شانا
的)衣外件一和马匹一于当相〈名〉 ات-شاپان
的付人的错过有定认 ات-شاپان ايىپ▲(物礼
。金罚的衣外件一和马匹一于当相
。圈颈马制毡[土]〈名〉 اتشولكە
。声驼骆赶〈叹〉 اتشۋ
马当 اتشى بولۋ :夫马,员马饲 ①〈名〉 اتشى
。从侍,从随 ② 童马 اتشى بالا /夫
。业马牧〈名〉 اتشىلىق
。棍选筛,棍摇器滤[土]〈名〉 اتى
你 اتى-ٴجونىڭ كىم؟ :名姓〈名〉 اتى-ٴجون
/(?字名么什叫你)?字名么什叫,姓贵
。名埋姓隐 اتى-ٴجونىن جاسىرۋ
。的故无原无,的由原有没〈形〉 اتى-ٴجونسىز
实 تاجىريبە اتىزى : 田农,地,田〈名〉 اتىز
اتىز قىرىقبۋىنى ▲地米玉 بورمى اتىزى / 田验
。鸡田[动] اتىز سارى تورعايى ▲荆问[植]
。渠水和间田〈名〉 اتىز-ارىق
。田农界分埂地以,田修〈动〉 اتىزدا-
。式定不的 -اتىزدا اتىزداۋ
。渠水和间田,渠大和田农〈名〉 اتىز-جاپ
,射喷,出进 ② 态动被的 Ⅲ -ات ① - اتىل
瓶暖 تەرموستىڭ تىعىنى اتىلىپ كەتتى. :出涌
来出射喷 شىقتان مۇناي اتىلىپ /。了去出进塞
象 اتىلعان جولبارىستاي :蹿,冲,扑 ③ 油石的
。样一虎老的去过扑
.اتلاس 见 اتىلاس
。态动使的 -اتىل اتىلدىر-
。态动使的 -اتىل اتىلت-
。式定不的 -اتىل اتىلۋ
. I اتىس 见 اتىلىس
。儿门窍,路门,则规,律规〈名〉I اتىم
ٴبىر اتىم :发一,撮一 ٴبىر اتىم : Ⅱ اتىم
ناسىباي 烟鼻撮一▲ دوستىڭ كوڭىلى ٴبىر اتىم
朋伤会烟鼻撮小一为【谚】 ناسىبايدان قالادى.
。(心之友朋伤能事小)心的友
高量产,的大力肥,的沃肥 [土]〈形〉 اتىمدى
。的
سوعىس : 全完,根压,本根 ①〈副〉 اتىمەن
② 。争战过生发有没根压 اتىمەن بولماعان

以……的名义，代表某人：الده كىمنىڭ اتىمەن سويلەپ وتىرماعان شىعارسىڭ 你不是代表某人讲话吧。

اتىر: كورەر تاڭدى كوزىمەن اتىردى 彻夜不眠。

اتىراپ (اتىرابى) 〈名〉[阿] 四周，附近；周围；地带；周：وسى اتىراپتان كورمەدىڭىزدەر مە؟ 您们在这附近没有看见吗？/ كولدىڭ اتىرابى 湖的周围。

اتىراۋ 〈名〉[阿] ① 沙洲 ② [地] 三角洲。

اتىس I 〈名〉① 射击，开枪，放炮：تۇنگى اتىس 夜间射击 ② 交战，交锋，开火，攻击：العاشقى اتىس 最初的交战 / اتىس الاڭى 战场 / اتىس شەبى 火线 / مىلتىق اتىسى 枪击 ③ [转] 争吵，执纠，纷：اتىستى توقتاتاتىن كەز كەلدى. 该结束争吵的时候了。

اتىس- II ① ات- II 的交互态 ② 交火，交战，对射 ③ [转] 争吵，吵嘴；攻击：ەكەۋىڭ اتىس-پاي وتىرىڭدارشى. 你们俩别争吵了。▲ جەكپە-جەك اتىسۋ 决斗 ▲ ۆيرەنگەن جاۋ اتىسارعا جاقسى. 【谚】知己知彼，百战百胜。

اتىسپاق 〈名〉打仗，交战。

اتىستىر- اتىس- II 的使动态。

اتىسۋ اتىس- II 的不定式。

اتىس- شابىس 〈名〉战争，打仗；浴血奋战。

اتىسىپ-شابىس- 〈动〉打仗，浴血奋战。

اتىسىپ-شابىسۋ اتىسىپ-شابىس- 的不定式。

اۋ I 〈名〉① 网，鱼网：اۋ سالۋ 撒网 / اۋ توقۋ 织网 ② [转] 障碍，妨碍，阻碍：اۋ قۇرۋ 设置障碍 ▲ اقان اۋ 捕红鱼网，大眼网 ▲ اقپا اۋ 拖网 ▲ اۋ مايلانسىن 祝捕鱼满网！▲ اۋ سالۋ (تارتۋ، توگۋ) 撒网。

اۋ II 〈名〉狩猎，打猎：اۋعا شىعۋ 出猎。

اۋ III 〈名〉裆，裤裆：شالبارداڭ اۋى 皮裤的裆 ▲ اۋى اتقا، اۋزى اسقا جارىماعان 贫穷的；穷光蛋。

اۋ IV 〈叹〉① (表示应诺)噢：اۋ، بارا-عوي. 噢，你去吧。② 表示追问或要求再说一遍)啊：اۋ، نە دەيسىڭ؟ 啊，你说什么？▲ اۋ دەۋ 答应，应诺。

اۋ V 〈虚〉(表示惊讶诧异)啊，哎：ونىڭ مىنە-زى قىزىق-اۋ. 哎，他的脾气怪。

اۋ VI 〈动〉① 倾斜，歪斜：ەر اۋىپ كەتتى. 马鞍子歪了。/ جۇك اۋدى. 驮子歪子。/ ول اتتان اۋىپ تۇسە جازدادى. 他身子一歪差一点从马背上掉下来。② 过，超过：ٴتۇس اۋۋ 过午 / ٴتۇن ورتاسى اۋعاندا كەلدى. 他过了半夜才回来。/ جاسى قىرىقتان اۋدى. 年过四十 ③ 昏过去，失去知觉，昏迷：ەسى اۋىپ تالىپ قالۋ 失去知觉，昏迷不醒 ④ (指方向，位置的转变) 转化，转向；违背，背离，偏离；迁徙：ٴىس وڭىنا اۋدى. 事情向好的方面转化(事情办得顺利)。/ باسقا جەردەن اۋىپ كەلگەن مال 从别处跑来的牲畜 / دۇرىس جولدان اۋۋ 背离正确的路线 / اۋعان ەل 迁徙的人们 ⑤ 醉心于……，迷恋于……，对……入迷，全神贯注于……：ەسى-دەرتى ۆيرەنۋگە اۋىپ ٴجۇر. (他)一心想学习。/ سەنىڭ كوڭىلىڭ كىمگە اۋىپ ٴجۇر. 你看(爱)上谁了？▲ اۋا جايىلۋ 擅自行事，随心所欲 ▲ باسى اۋعان جاققا كەتۋ 漫无目的的走，乱跑 ▲ بەتى اۋۋ 朝向……，转向……。▲ ەسى اۋۋ 昏迷，晕厥 ▲ ەسىل-دەرتى اۋۋ (ەسى-دەرتى اۋۋ) 迷恋于……，一心想望 ▲ جەر اۋۋ 背井离乡 ▲ ويى اۋۋ 引起重视，希望于……。

اۋا I 〈名〉[阿] ① 空气：اۋا شارى 气球 / اۋا قىسىمى 气压 / سىعىلعان اۋا 压缩空气 / اۋا ارقىلى جۇعۋ 空气传染 / اۋا الماستىرۋ 调解空气 / اۋا كەدەرگىسى 空气阻力 ② 气候，大气，天气：اۋا بوستىعى 天空 / اشىق اۋا 晴天 / اۋا بۇلتتانۋ 阴天 ▲ اۋا اعىسى (ەكپىنى) [气] 气流 ▲ اۋا ٴيىرىمى [气] 气团 ▲ اۋا قورەكتى وسىمدىكتەر [生] 气生植物 ▲ اۋا قۇيىنى [气] 气旋 ▲ اۋامەن ەمدەۋ [医] 空气疗法 ▲ اۋا ناسوسى 气泵 ▲ اۋا رايى 气候 ▲ اۋا رايىندىق بەلدەۋ [地] 气候带 ▲ اۋا تامىرى [植] 气根 ▲ اۋا تولقىنى [气] 气浪 ▲ سۇيىق اۋا 液态空气 ▲ ىشكە اۋا ەنگىزۋ [医] 气服。

اۋا II 见 اۋە.

اۋاداي 〈形〉象空气一样的：اۋاداي قاجەت 象空

气一样的需要。

ئۇاز 见 ئۇمز.

ئۇلا- 〈动〉起升，升高，上升：ئۇلاپ ئۇشقىسى كەلۇ 裕飞翔高空。

ئۇلان- I 〈动〉不满，动荡不定，被动，显得不稳。

ئۇلان- II 〈动〉自满自足，自得其乐，聊以自慰。

ئۇلاندىر- ئۇلان- I、II 的使动态。

ئۇلانۋ ئۇلان- I、II 的不定式。

ئۇلات- ئۇلا- 的使动态。

ئۇلى 〈形〉有空气的 ▲ ئۇلى ايىرعىش 空气断路器 ▲ ئۇلى ساقينا [机]空气轴承 ▲ ئۇلى تەرمومەتر 空气温度计 ▲ ئۇلى توك جيناعىش [物]空气电容器。

ئۇام 〈形〉[旧]愚昧无知的，没有文化的，文盲的。

ئۇامدىق ① ئۇام 的抽象名词 ② 文化落后，愚昧无知。

ئۇان I 〈名〉情况，情形，状况，情势：ئۇانعا قاراي ءىس قىلۋ 根据情况办事。

ئۇان II 〈形〉[旧]泛滥的，浩荡的，汪洋。

ئۇاسىز 〈形〉无空气的，真空的：ئۇاسىز كەڭىستىك 真空(真空地带)。

ئۇاتكوم 〈名〉(缩写词) ① 县执行委员会 ② 县执行委员会主席。

ئۇ-ئۇلا- 〈动〉啊，啊地叫。

ئۇ-ئۇلاۋ ئۇ-ئۇلا- 的不定式。

ئۇگەر 〈形〉① 爱打猎的 ② 善于打猎的，打猎技术高的。

ئۇعان 〈名〉阿富汗人。

ئۇعىز- ئۇ- IV 的使动态。

ئۇعىن 〈名〉① 流民，移民 ② 迁移的，移动的。

ئۇعىشتا- 〈动〉①(频烦地)倾斜，歪斜 ②(经常)迁移，迁徙，移动。

ئۇعىشتاۋ ئۇعىشتا- 的不定式。

ئۇدان 〈名〉① 县：تولى ئۇدانى 托里县 / ئۇدان باستىعى 县长 ② 地带，地区，地域：بۇل ئۇداندا اعاش جوق 这个地带不长树木。/ ئۇدان ماقتالى 产棉区 ③ 范围，面积：ئۇدانى ۇلكەن 面积大。

ئۇداندا- 〈动〉① 以地区分界，划地区 ② 快完成，接近于完成，接近于竣工，即将结束：جۇمىس ئۇدانداپ قالدى. 工作快完成了。/ قۇرىلىس ئۇدانداين دەدى. 工程即将竣工。

ئۇداندالستىر- ئۇداندا- 的使动态。

ئۇداندالستىرىل- ئۇداندالستىر- 的被动态。

ئۇداندات- ① ئۇداندا- 的使动态 ② 快完成，接近完成，(要)很快结束。

ئۇداندۋ ئۇداندا- 的不定式。

ئۇداندى 〈形〉大面积的，范围大的，范围广的。

ئۇداندىق 〈形〉县的，县一级的：ئۇداندىق ئوقۋ ءبولىمى 县教育局 / ئۇداندىق ئۇكىمەت 县政府。

ئۇدار- 〈动〉① 翻，翻倒，翻过：كىتاپ بەتىن ئۇدارۋ 翻书页 / ءشوپتى ئۇدارىپ جايۋ 把草翻过来晒 / كيىمدى ئۇدارىپ تىگۋ 翻改衣服 / اتتان ئۇدارىپ الۋ 拉下马 / ئۇستەلدى ئۇدارىپ تاستادى 把桌子翻倒了 ② 颠覆，推翻：كەرتارتپا ئۇكىمەتتى ئۇدارۋ 推翻反动政府 ③ 翻译：بۇل كىتاپتى قازاق تىلىنە ئۇدارىپ شىقپاقشى 准备把这本书翻译成哈萨克文 ④ 转移，转嫁，嫁祸：ءسوزدى باسقاعا ئۇدارۋ 转移话题 / كىنانى ەلگە ئۇدارۋ 把过错嫁祸于别人 ▲ جەر ئۇدارۋ ① 翻地 ② 迁移 ③ 流放 ▲ كوز ئۇدارۋ 把视线转向…… ▲ كوڭىل ئۇدارۋ 注意，引起重视，注重 ▲ نازار ئۇدارۋ 重视，注视，引起注意，关注，关切 ▲ قونىس ئۇدارۋ 搬家，迁移(别处)。

ئۇدارما I 〈名〉① 译文，译本：ماقالانىڭ ئۇدارماسى 文章的译文 / ئۇدارمانىڭ ءتىلى 译文的语言 ② 翻译的：ئۇدارما ادەبيەت 翻译文学。

ئۇدارما II 〈形〉翻的，翻过来的，翻毛的：ئۇدارما باستى ەتىك 翻毛鞋子。

ئۇدارمالى 〈形〉翻的，翻过来的：ئۇدارمالى باتىنكە 翻毛皮鞋。

ئۇدارمالىق 〈形〉翻译的，翻译过来的：ئۇدارمالىق شىعارما 翻译作品。

ئۇدارماشى 〈名〉翻译，译员，译者。

ئۇدارماشىلىق 〈名〉翻译专业，翻译工作：ئۇدارماشىلىقپەن شۇعىلدانۋ 从事翻译工作。

ئۇزى-باسى 〈名〉满脸，一脸：ئۇزى-باسى قان 满脸血。

ئۇزى-مۇرنى 〈名〉嘴和鼻子 ▲ ئۇزى-مۇرنى قيسايماي 不感到羞耻，脸不红 ▲ ئۇزى-مۇرنىنان شىعۇ ①暴饮暴食 ②满地都是，脏乱不堪。

ئۇقات 〈名〉①财产，财富，产业：ئۇقاتى بار ادام 有财产的人（富裕的人）②饭食，饮食，食品，食物：كەشكى ئۇقات 晚饭 / جولعا ئۇقات دايىنداۋ 准备路上的食品 ③职业，职务，生计：مال باعۇدى ئۇقات ەتۋ 以放牧为业 / ونىڭ قازىرگى ئۇقاتى نە؟ 他现在的职务是什么？④（经济）境况，状况，情况，（物质）条件：جەكەلەردىڭ ئۇقاتى بۇرىنعىدان كوپ جاقسى. 个人的经济境况比以前好得多。/ ئۇقاتى ناشار 物质条件差。

ئۇقات-ساۇقات 〈名〉食物，饮食。

ئۇقاتسىز 〈形〉没有什么产业的，不富的，比较穷困的。

ئۇقاتسىزدىق ئۇقاتسىز 的抽象名词。

ئۇقاتتان- 〈动〉①富裕，宽裕，致富，发财：قايتا ئۇقاتتانا باستادى 再度富裕起来 ②吃饭，进餐：تەزىرەك ئۇقاتتانىپ الىڭدار. 请你们快点吃饭。

ئۇقاتتاندىر- ئۇقاتتان- 的使动态。

ئۇقاتتانۇ ئۇقاتتان- 的不定式。

ئۇقاتتى 〈形〉富裕的，富足的，富有的；殷实的：ئۇقاتتى ورتا ديحان 富裕中农 / ئۇقاتتى تۇرمىس 富足的生活。

ئۇقاتتىلىق ئۇقاتتى 的抽象名词。

ئۇقاۋ 〈叹〉①唤母牛声（哟噢）②[转]哇、哇（讥讽孩子的哭声象牛叫）。

ئۇقاۋلا- 〈动〉阵阵发出哟噢声，发出吆喝声叫牛回来。

ئۇقاۋلاس- ئۇقاۋلا- 的交互态。

ئۇقاۋلات- ئۇقاۋلا- 的使动态。

ئۇقاۋلاۋ ئۇقاۋلا- 的不定式。

ئۇقىم 〈名〉①形势，局势，时务，动态：قازىرگى ئۇقىم 现在的形势（局势）/ ئۇقىم تانىعان ارداگەر 识时务者为俊杰 ②倾向，向背：ەل ئۇقىمى 人心向背 ▲ زامان ئۇقىمى 时代趋势。

ئۇدارت- ئۇدار- 的使动态。

ئۇدارۇ ئۇدار- 的不定式。

ئۇدارۇشى 见 ئۇدارماشى.

ئۇدارۇشلۇق 见 ئۇدارماشلىق.

ئۇدارىل- ①ئۇدار- 的被动态 ②倾斜，倒下（向一侧）歪斜。

ئۇدارىس- ئۇدار- 的交互态。

ئۇدارىسپا 〈名〉[方]（大量地）合作，合并，组合。

ئۇدارىسپاق 〈名〉①（哈萨克族游戏名，骑在马上进行的）角力：ئۇدارىسپاق ويناۋ 进行角力 ②动荡的时期，政权更迭：ئۇدارىسپاقتا قولعا الىندى 动荡时期被捕的。

ئۇدارىستىر- ① ئۇدارىس- 的使动态 ②翻，翻动，搅翻：دۇنيەلىكتەردى ئۇدارىستىرىپ كورسەتشى. 你把东西翻一翻看。/（قازانداعى）ەتتى ئۇدارىستىرا سالشى. 请你把（锅里的）肉翻一下。▲ ئۇدارىستىرۇ ساباق [农]翻蔓。

ئۇدارىستىرۇ ئۇدارىستىر- 的不定式。

ئۇدارىستىرىل- ئۇدارىستىر- 的被动态。

ئۇديتوريا 〈名〉讲堂，大学教室。

ئۇدىر- ئۇ- Ⅳ 的使动态。

ئۇجاي 〈名〉①情况，情形，状况：ءۇي-ءىشتىڭ ئۇجايى قانداي ەكەن؟ 家里情况怎么样？②意图，打算，情绪：ئۇجايىن بايقاۋ 了解意图（摸底）。

ئۇجايلاس- 〈动〉交谈，谈心，倾谈：از كۇندە-اق ئۇجايلاسىپ كەتەمىز. 要不了多久我们会谈得很好。

ئۇجايلاسۇ ئۇجايلاس- 的不定式。

ئۇجال 〈名〉①糊口，小吃 ②[转]满足，知足，聊以自为 ③[转]安慰，自慰。

ئۇجار Ⅰ 〈名〉新婚歌（迎送新娘时小伙子唱的送别歌，姑娘媳妇唱的告别歌。▲ ئۇجار ايتۋ 唱新婚歌。

ئۇجار Ⅱ 〈形〉粗鲁的，粗暴的，粗野的。

ئۇجارلىق ئۇجار Ⅱ 的抽象名词。

ئۇ-جىلىم 〈名〉[旧]渔网的一种 ▲ ئۇ-جىلىم قۇرۇ 撒网。

ئۇزى-ئۇزىنا: ئۇزى-ئۇزىنا تيمەۋ 不住口地说，不停地说，哇啦哇啦说个不停。

اۋقىم-اۋقىم 〈副〉①一阵一阵,偶尔 ②一丛丛,一堆堆。

اۋقىمدىلىق 〈名〉广泛性,大范围。

اۋقىمەت 见 اۋقىم.

اۋلا I 〈名〉[汲]子院,院落,庭院: اۋلادا وسكەن الما اعاشى. 院里长的苹果树。

اۋلا- II 〈动〉①打猎,狩猎,捕猎: الك اۋلاۋ 打猎/ الك اۋلايتىن مىلتىق 猎枪/ بالىق اۋلاۋ 捕鱼 ②(打鱼)[转]盯着,窥伺,盯梢,跟踪: بايقاڭدار، جاۋ ٴبارىڭدى اۋلار. 小心,敌人会跟踪你们。▲ كوڭىل اۋلاۋ 安慰,宽慰;开心,解闷▲ لاي سۋدان بالىق اۋلاۋ 白费,徒劳▲ بالىق اۋلاي الماعان سۋدى لايلار.【谚】不会捕鱼的人把水搅浑。

اۋلاعىراق 〈形〉较远的,一些远的: مەنىن اۋلاعىراق ٴجۇرشى. 你离我远一点。

اۋلاعىش: **الك اۋلاعىش** 善于打猎的;狩猎能手▲ بالىق اۋلاعىش 会捕鱼的,捕鱼有经验的▲ كوڭىل اۋلاعىش 善于安慰的,善于给别人解闷的,善于使人开心的。

اۋلاق 〈形〉①远的,远些的,远一点的: بۇل ارادان اۋلاق كەت 从这里走开(不要呆在这儿)/ اۋلاق تۇر 站远一点 ②单独的,单个的,独自的: ٴومىر سۇرمەيدى اۋلاق تىلدەن ايدەي. 思想不能脱离语言而单独存在。③滚,走开 سىرگەسىن اۋلاققا سالۋ 疏远。

اۋلاقتا- 〈动〉①走远,离远: ونىڭ قاراسى اۋلاقتاسىن. 让他离远一点。②回避,疏远: تۋىستارىنان اۋلاقتاۋ 与亲戚疏远。

اۋلاقتان- ① اۋلاقتا- 的反身态 ②回避,疏远,不合群,单独行动。

اۋلاقتاندىر- اۋلاقتان- 的使动态。

اۋلاقتات- اۋلاقتا- 的使动态。

اۋلاقتاۋ I اۋلاقتا- 的不定式。

اۋلاقتاۋ II 〈形〉较远的,远些的,(相距)不太近的。

اۋلان- اۋلا- II 的被动态。

اۋلاس- اۋلا- II 的交互态。

اۋلات- اۋلا- II 的使动态。

اۋلاۋ اۋلا- II 的不定式。

اۋلاۋشى 〈名〉打猪者,猎人,捕鱼者。

اۋما- 〈动〉(要求从格)①很象,长得一模一样,酷似: مۇرنى شەشەسىنەن اۋماي تارتقان. 鼻子长得象他妈妈 ②[转]坚定不移,毫不动摇: انتتان اۋماۋ 信守誓言。

اۋماعان 〈副〉很象,一模一样,酷似: اۋماعان ەركەك 很象男人。

اۋماق 〈名〉面积,体积;范围,广度,大小: وسى ٴوڭىردىڭ اۋماعى قانشا ەكەن؟ 这一带的面积有多少?/ اۋماعى شاعىن 体积小的/ اۋماعى قانداي؟ 大小怎么样?

اۋماقسىز 〈形〉窄小的,狭小的,狭窄的;微小的;体积小的,很小的。

اۋماقسىزداۋ 〈形〉比较窄小的,体积不太大的,有点狭小的。

اۋماقتا- 〈动〉估计,打量,加以判断。

اۋماقتان- 〈动〉体积变得大,(面积)得到扩展。

اۋماقتانۋ اۋماقتان- 的不定式。

اۋماقتاۋ اۋماقتا- 的不定式。

اۋماقتى 〈形〉面积大的,大面积的,体积大的,宽广的,宽阔的: اۋماقتى ەگىس الاڭى 大面积的庄稼地/ اۋماقتى جازىق دالا 广阔的平原。

اۋماقتىلىق اۋماقتى 的抽象名词。

اۋماقتىراق 〈形〉面积较大的,体积大一些的,比较宽的: جەر كولەمى اۋماقتىراق سەكىلدى 土地面积好象大一点。

اۋمالى 〈形〉①不坚定的,动摇的,摇摆的 ②爱倾斜的,老是歪斜的,不稳定的。

اۋمالىلىق اۋمالى 的抽象名词。

اۋمالى-توكپەلى 〈形〉①变化不定的,变化无常的,出尔反尔的,反复无常的 ②[转]动荡的,风雨飘摇的,风云变幻的▲ اۋمالى-توكپەلى دۇنيە 变化不定的世道,动荡的年代▲ اۋمالى-توكپەلى زامان 动乱(动荡)的年代。

اۋماس- 见 الماس- II.

اۋماستىر- اۋماس- 的使动态。

اۋماسۋ اۋماس- 的不定式。

اۋماسىر 见 اۋمەسەر.
اۋماۋ اۋما- 的不定式。
اۋمەسەر 〈形〉①傻里傻气的,傻呵呵的 ② 轻率的,鲁莽的,冒失的。
اۋمەسەرلىك اۋمەسەر 的抽象名词。
اۋمىيە 〈形〉[土] 相好的,心心相印的,情投意合的。
اۋمىين 〈叹〉[阿][宗]阿门。
اۋنا- 〈动〉翻身,翻转(身体),辗转反侧,翻滚,打滚: ول جاعىنا اۋناۋ 向右侧翻身 / قاراعىم، جەرگە اۋناما، كيىمىڭ بىلعانادى. 好孩子,别在地上打滚,衣服要脏的。▲ات اۋناعان جەردە تۇك قالادى.【谚】马打过滚的地方会留下毛(人死留名,雁过留声)。
اۋناقشۋ اۋناقشى- 的不定式。
اۋناقشى- 〈动〉翻滚,打滚,翻来复去,辗转反侧: تۇندە اۋناقشىماي جاتىپ ۇيىقتا. 你夜里睡觉别翻来复去的。
اۋناقشىس- اۋناقشى- 的交互态。
اۋناقشىت- اۋناقشى- 的使动态。
اۋناپ-قۋنا- 〈动〉休息,歇息,歇乏: ۇيگە كەلىپ، اۋناپ-قۋناپ جاتىڭىز. 家是自己的家,您就好好住上几天吧。
اۋناپ-قۋناۋ اۋناپ-قۋنا- 的不定式。
اۋناس- اۋنا- 的交互态。
اۋنات- ① اۋنا- 的使动态 ②推给,转嫁,嫁祸于: كىنانى باسقالارعا اۋناتا سالۋ 把过错推给别人 ③翻动,翻个儿: سەن مىنا تاستى اۋناتا الاسىڭ با? 你能把这块石头翻个个儿吗?
اۋناتقىز- اۋنات- 的使动态。
اۋناتتىر- اۋنات- 的使动态。
اۋناتىل- اۋنات- 的被动态。
اۋناۋ اۋنا- 的不定式。
اۋپارتكوم 〈名〉(缩写词)①县党委,县委 ②县委机关 ③[口]县委书记。
اۋپىرىم 〈叹〉(遇到惊险时所说的话)真主保佑。
اۋرۋ 〈名〉①病,疾病,病症: جۇقپالى اۋرۋ 传染病 / اۋرۋدان جازىلۋ (ايىعۋ، ساقايۋ، ساۋىعۋ) 病愈(痊愈,康复) / اۋرۋ اينالدىرۋ 为病所扰 / اۋرۋدان قۇتقارۋ 治病救人 / اۋرۋدى ەمدەپ ادامدى ساقتانۋ 防病 / اۋرۋلارٴبولىمى ② 内科 ②癖,嗜好,好: تەمەكى دەسە اۋرۋى بار 对烟有癖 / ونىڭ اراق دەسە اۋرۋى بار، شىپەسە وتىرا المايدى. 他有喝酒的嗜好,不喝就难受。③ 病号,病人,病员: كەلدى اۋرۋ ٴكى. 来了两个病人。▲ اۋرۋ باعۋ 长期看护病人 ▲ اۋرۋعا شالدىعۋ 患病,得病;梁上……毛病 ▲ اۋرۋدىڭ بەتى قايتۋ 病情好转 ▲ اۋرۋ وشاعى 病灶 ▲ كوك اۋرۋ 固执的,执拗的 ▲ سارى اۋرۋ 黄病,黄疸型肝炎 ▲ اۋرۋ استان، داۋ قارىنداستان.【谚】疾病从口而入,争执自起近亲。▲ اۋرۋ باتپانداپ كىرىپ، مىسقالداپ شىعادى.【谚】病来如山倒,病治如抽丝。▲ اۋرۋ كەتسە دە ادەت كەتپەيدى.【谚】疾病易愈,恶习难改。
اۋرۋلى 〈形〉①有病的,患病的,害病的,有病的,态的,不健康的: ٴبىر ٴۇيلى جان تۇگەل اۋرۋلى ەكەن. 一家人全有病。②有病的人的,有病号的: ٴۇي اۋرۋلى 有病的人家庭 ▲ اۋرۋلى بولۋ 患病,得病。
اۋرۋلىق 〈名〉疾病缠身,健康不佳。
اۋرۋلى-سىرقاۋلى 〈形〉有病的,疾病缠身的,健康不佳的: ونىڭ اۋرۋلى-سىرقاۋلى بولعانىنا نەشە جىل بولدى. 他患病已有多年。
اۋرۋ-ساۋى 〈名〉有病和无病: اۋرۋ-ساۋىن بىلەسىڭ بە? 知不知道他有病没病?
اۋرۋسىز 〈形〉没有病的,未患病的,健康的。
اۋرۋ-سىرقات 〈名〉病,疾病,毛病。
اۋرۋ-سىرقاتتى 〈形〉有病的,患病的,疾病缠身的。
اۋرۋ-سىرقاۋ ① 〈名〉病,疾病,病症;毛病: ادەتتەگى اۋرۋ-سىرقاۋ 常见病 / كوپشىلىك اۋرۋ-سىرقاۋدان امان 目前大家都健康。② 病人,病号: اۋرۋ-سىرقاۋلاردى ەمدەۋ ۇستىندە. 正在给病人治病。
اۋرۋ-سىرقاۋلى 〈形〉患病的,疾病缠身的,健康不佳的 ▲ اۋرۋ-سىرقاۋلى بولۋ 患病,疾病缠身。
اۋرۋحانا 〈名〉病房,医院 ▲ اۋرۋحاناعا ٴتۇسۋ 患病住院。

اۋرۋشاق ,的病闹常,的病生爱,的病多〈形〉
。的病多弱体

اۋرۋشاقلىق 。词名象抽的 اۋرۋشاق

اۋسار I 。套圈兽捕[旧]〈名〉

اۋسار II ,的失冒,的动妄举轻,的率轻〈形〉
动妄举轻 اۋسار جىگىت :的狂发脑头;的撞莽
。为行的失冒 اۋسار قىلىق / 子伙小的

اۋسارلان- 冒得变,动妄举轻,事从率轻〈动〉
سەنەن كۇتەتسىن :狂发脑头;撞莽得变,失
要不你望希 .سالماقتى بول ،ٴۇمىت اۋسارلانباي
。重稳要,率轻

اۋسارلاندىر- 。态动使的 -اۋسارلان

اۋلاسارلانۋ 。式定不的 -اۋسارلان

اۋسارلىق 。词名象抽的 اۋسار

اۋسارسوق 见 .اۋسار

اۋسىل اۋسىل سىيىردا :疫蹄口[医兽]〈名〉
的得牛是疫蹄口 .بولاتىن اۋرۋدىڭ ٴبىر ٴتۇرى
。病种一

اۋسىلدان- 。疫蹄口上染传,疫蹄口得〈动〉

اۋسىلدانۋ 。式定不的 -اۋسىلدان

اۋت 。线出,界出[体]〈名〉

اۋۋ 。式定不的 -V اۋ

اۋحاۋ 哇,哇[转]② 哟噢(声牛唤)①〈叹〉
。(叫牛象声哭的子孩讽讥)

اۋحاۋلا- 。来回牛叫声喝吆出发〈动〉

اۋحاۋلاس- 。态互交的 -اۋحاۋلا

اۋحاۋلات- 。态动使的 -اۋحاۋلا

اۋحاۋلاۋ 。式定不的 -اۋحاۋلا

اۋحوۋ 见 .اۋحاۋ

اۋشى 。手猎,人猎②人渔打,夫渔①〈名〉

اۋشىلىق 。业渔捕,业渔打〈名〉

اۋىز (اۋزى) I (的等器容,物动和人指)①
口,嘴 : قۇمىرانىڭ اۋزى 口瓶 / زەڭبىرەكتىڭ
اۋزى 口炮 / سايدىڭ اۋزى 山沟的进(出)口 /
جانار تاۋدىڭ اۋزى 火山出口 / قيسىق اۋىز 歪嘴 /
اۋىز بۇرتيتۇ 撅嘴②(桥等)头: كوپىر اۋزىندا
كەزىكتى 在桥头碰见的③[转]人: ٴبىر اۋىز
كوپ اۋىزدى جەڭە المايدى. 一个人说不过几
个人。▲ اجال اۋىزىندا 病势危殆▲ اي دەسە
اۋزى، كۇن دەسە كوزى بار 如画似玉▲ اق اۋىز
بولۋ 忙而无果,毫无结果▲ الا اۋىز 有分歧
的,不和的,有争执的,有纠纷的,有敌意的
▲ الا اۋىزدىق 纠纷,分歧▲ العاشقى اۋىز [生]
原口 ▲ العاشقى اۋىزدىلار 原口动物▲ التى اۋىز
不团结,不和睦 ▲ التى باقان الا اۋىز 不和睦,
不团结,纠纷▲ انا ٴسۇتى اۋىزىنان كەتپەگەن 乳
臭未干▲ اۋزى اۋىر 沉默寡言的 ▲ اۋزى
بارعانشا سۇيلەۋ 言无不尽,尽情说 ▲ اۋزى
(اۋىز) بارماۋ 无法说,难以启齿▲ اۋزى باتىر
敢说话的 ▲ اۋزى بەرىك 口紧,守口如瓶▲
اۋزى جامان ①说话难听的,嘴脏的②爱说闲话
的▲ اۋزى جەڭىل 嘴里存不住话的▲ اۋزى
جەتكەن 有话人听的▲ اۋزى جۇمىلۋ 不说出话,
嘴闭上了▲ اۋزى كەبۋ 吃不奶▲ اۋزى كەپپەۋ
吃净,嘴不离吃的▲ اۋزى كۇيۋ ①烫嘴②吃
苦头,吃亏▲ اۋزى قۇرعاۋ 口干,渴▲ اۋىزمەن
قىشتىتى 逼(我)说话▲ اۋىزمەن قۇس تىستەگەن
①(指马)神速,跑得飞快②夸口,出口狂言,
大话说③得势▲ اۋزىنا الۋ 提到,说到,挂念
▲ اۋزىنا يە بولۋ 不随便乱说,说话谨慎,不泄
密,保密▲ اۋزىنا كەلگەنىن ايتۋ 乱说一气,胡
说八道▲ اۋزىنا الۋ ①弄破(疮,疖的)口②贿
赂,行贿▲ اۋزىنا (اۋزىڭا) ماي! 但愿如此!▲
اۋزىنان اق ٴيت كىرىپ، قارا (كوك) ٴيت شىعۋ
说三不四的话,狗嘴里吐不出象牙▲ اۋزىنا
الماۋ ①不说,不提②不吃,一口都不尝▲
اۋزىنا قاراۋ 听从,等表态▲ اۋزىنا قاراتۋ (讲话
时)吸引……使,顺从……使,听话 ▲ اۋزىنا
قاقپاق بولۋ 堵嘴▲ اۋزىنا قۇم قۇيىلۋ 哑口无
言,张口结舌 ▲ اۋزىنان بال تامعان ①嘴甜如
蜜的②娓婉动听的▲ اۋزىنان مەشەك تابى
كەتپەگەن 乳臭未干▲ اۋزىنان قاعۋ 不让得到,
不让占有▲ اۋزىنان قاعىلۋ 没有口福▲ اۋزىنان
قاعىنۋ 坏在嘴上,吃亏在嘴上▲ اۋزىنان
مايەگى ارىلماعان (شىعىپ تۇرعان) 乳臭未干▲
اۋزىنان ٴسوزى، قويىنان ٴبوزى ٴتۇسۋ 笨嘴拙舌
的▲ اۋزىنان سۋ اعۋ ①流口水,流哈喇子②聚
精会神▲ اۋزىنان تاستاماۋ (اۋىزدان تاستاماۋ)
老提到,老说到,挂在嘴边,老惦念▲ اۋزىنان
تۇسكەندەي (اۋزىنان ٴتۇسىپ قالعانداي) 长得

ئۇزى ئۇزىنان ▲……象很，肖酷，样一模一
ارىلماعان شىقان (ئۇزىدان) ئۇزىنان ▲干未臭乳
ٴسوز ئۇزىن ايپاق قىلۋ ▲话的过说 么什得使
ئۇزىن اراندىي ▲上不吃也么什得使，到不得也
اشۋ ئۇزىنا سالماۋ ▲口大开张 ▲吃不都口一
ئۇزىنا ٴسوز سالۋ ，子点出；腔帮，醒提来话用
ئۇزىنا سۋ تامىزۋ ▲策献谋出 帮（时难困为极）
ئۇزىنا تۇسكەنىن وتتاۋ ▲照关，助 胡，道八说胡
ئۇزىنا ٴتۇستى ▲语乱言 了来起记，了来起想
▲ ئۇزىن اشۋ ①口开打，口开解②嘴张③目瞪
ئۇزىنان شىعىپ كەتۋ ▲呆口 口脱，出说中意无
ئۇزىن باعۋ ▲出而 ▲惧谨话说，佳为说少
ئۇزىن بۋعان وگىزدەي 发不言一，的言不口缄
ئۇزىنداعىسىن ▲的话说爱不，的吭不声一，的
جىرىپ بەرۋ ئۇزىن كوپتىرىپ ▲爱宠，爱疼
سويلەۋ ئۇزىن كوزەتۋ ▲炮空放，话大说 家人）
ئۇزىن قۇر (قۋ) شوپپەن ▲病毛挑（时话说
ٴسۇرتۋ ئۇزىن مايلاۋ ▲穷叫，穷装 ▲贿行，赂贿
ئۇزى قيساماستان ▲的相带不，的情表带不
ئۇزىن تارتۋ ئۇزىنىڭ دۋاسى بار ▲嘴闭，嘴住 说
ئۇزىنىڭ سالمى ▲的理有之言，的验灵话
(سالۋى) بار ئۇزىنىڭ سۋى قۇرۋ ▲福口有 垂
ئۇزىڭا (ئۇزىعا) الما ▲ 尺三涎 ▲说别，提别
ئۇزىڭ ئۇزىڭا با؟ ▲？话算不话算话说你
بەرىك بول (ئۇزىڭا ساق بول) 紧要嘴，心小话说
▲ ئۇزىڭا ماي！ 此如愿但！▲ ئۇزىڭدى ئۇرتپا
ئۇزىڭدى تىي ▲舌口费要不 ▲嘴闭，嘴住
ئۇزىڭ قايىسى دەسە، مۇرنىن كورسەتۋ ①过分老
ئۇزى ورازا ①斋封②禁止的 ▲知无②实
ئۇزى سوزدەن بوساماۋ ▲绝不滔滔 ئۇزى تۇكتى
ئۇزى تىنىم تاپپاۋ ▲林斯穆非，徒教异 吃 ①
ئۇزى شىعۋ ▲闲不嘴，话说老②停不个 ，疮（
ئۇز ئۇرتۋ ▲了来出脓，了破口（子疖 ▲说
ئۇز اشار ［宗］ ① 白，舌口费，子皮嘴破磨 斋
ئۇز ▲饭斋开 ② 时之餐进山落阳太，期
اشپاۋ ئۇز اشتىرماۋ ▲话说不 口哑方对得使
ئۇز اشۋ ①口张，张 ▲言难口有方对使，言无
ئۇز اشىپ قاراپ قالۋ ▲斋开③话说，口开②嘴
ئۇز ▲呆口瞪目，解不惑迷到感，奇惊到感
ادەبيەت ئۇز باعۋ ▲学文间民，学文头口 说少

ئۇز بايلىق جاساۋ ▲慎谨话说，佳为 实而惠口
ئۇز بارماۋ ▲愿许口空，至不 口有，口开好不
ئۇز باستىرىق ▲口开以难，言难 ▲ 赂贿 ▲ ئۇز
بەكىتۋ ئۇز بولمە ▲斋封 ▲庭门，室前 ▲ ئۇزىعا
الۋ ① 提到，说到② 惦念，挂念 ▲ ئۇزىعا الىعـ
سىز ▲的道足不微，的提一值不，的齿挂足不
① ئۇزىعا ٴىلىنۋ ▲话出不说 ئۇزىعا ٴسوز تۇسپەۋ
▲ 气名了有，名出始开 ② 到说被，起提被
ئۇزىدىعا ٴسوز، ايىقتىعا جول بەرمەۋ ，理夺词强
ئۇزىدى ٴۇيىرۋ ▲甜香口可 ▲让不步寸 ئۇز
جابۋ ئۇز جالاسۋ ▲声作不默，吐不字一 ，结勾
ئۇز جاپپاۋ ▲投相味臭，通串 说 ，篇连话废
ئۇز جارىماۋ 少不得够塞牙缝，得显 ▲ 停不个
ئۇز جيۋ (تيۋ) 停止说话，住口 ▲少很 ▲ ئۇز
جيىعانشا 话音未落，一刹那，一瞬间；突然 ▲
ئۇز قۇسى ئۇز ومىرتقا ▲腔口 个一第［理生］
ئۇز سالۋ ①开始吃②侵吞 ▲ ▲骨椎颈 ئۇز
سۋ ئۇز سىرناي ▲水的吃，水的用饮 ▲琴口
ئۇز تامىر 口头上的朋友，伪善的朋友，口是
ئۇز ٴتيۋ ▲友朋的非心 ئۇز تولتىرىپ ▲尝
ايتارلىق ئۇز تولتىرىپ ▲的谈特谈大得值
سويلەۋ ئۇز تۇشۋ ▲口夸，话大说 满意，心满意
ئۇز ٴۇي ▲屋堂，庭门，室前 ئۇز شايقاۋ ▲足
ئۇز جابار ▲信口 اشىق ئۇز 心直口快 ▲口漱
انشەيىندە ئۇز جاپپاس ▲的严不嘴，的嘴快，的
ٴبىر ئۇزىدان ▲耐能有得现表时平 ，一致地，
ٴبىرىنىڭ ئۇزىنا ٴبىرى تۇكىرىپ ▲地声同口异
قويعانداي دوربا ئۇز ▲样一模一的说 ▲唇嘴厚
دۇردەك ئۇز دۋالى ئۇز ▲的嘴撅 验灵话说
جالىعىز ئۇز ٴسوز ▲的理有之言，的 ▲话句一
جامان ئۇز جاپ ▲的净不干不嘴 ئۇزىڭدى！ 住
جەڭىل ئۇز ▲的快嘴，的话传爱，心里存 ▲！嘴
جۇمعان ئۇزىن اشپاۋ ▲的话住不 ▲谈不口闭
كەر ئۇز كوتەك ▲的执固，的见己持坚 ئۇز
قاندى ▲ 的唇嘴翻 ئۇز كوتەن ▲的唇嘴厚
ئۇز قوي ئۇزىنان ▲的恶凶，的暴凶，的残凶
ٴشوپ الماس قوس ئۇز مىلتىق ▲ 实老常非 双
قۇر ئۇز كەتۋ (شىعۋ) 连水都没有喝，
ويماق ئۇز ▲桃樱口小 ▲走就吃有没也饭
سالپى ئۇز ▲ 兜唇 ٴۇرىپ ئۇزىعا سالعانداي 非

常漂亮的,很美丽的▲ ٴولۇم اۋزىنان قايتۇ
(قالۇ) 死里逃生▲ اۋزى كۆيگەن ٴۇرىپ شەدى.
【谚】惩羹吹齑。▲ دۋاسى جوق اۋىزعا
سىلدىراعان ٴسوز بىتەدى. 【谚】信口开河的人
说话天花乱坠。▲ انشەيىندە اۋز جاپپاس، توي
دەگەندە ولەڭ تاپپاس. 【谚】平时唱得不住口,
该唱的时候不张口。

اۋىز II : **ٴبىر اۋىز** ① 一句: ٴبىر اۋز ٴسوز
一句话②一首,一段: ٴبىر اۋز ولەڭ 一首诗
(歌)③一间: ٴبىر اۋز ٴۇي 一间房。

اۋىزبا-اۋىز〈副〉亲口;当着面,直接: ساعان
اۋزبا-اۋز ايتپاپ پا ەدى؟ 不是亲口对你说过了
吗?/ اۋزبا-اۋز ەستۇۋ 亲耳听到。

اۋىزعى〈形〉前边的,一进门的,靠前的▲
اۋزعى بولمە 前室,门庭。

اۋىزدان-〈动〉①(婴儿,幼畜)学会吮奶,
学会嘬奶,学会吃奶②[转]学会,习惯
于……,养成……习惯,尝到甜头: جاماندىققا
اۋزدانباۋ كەرەك 不应该沾染坏毛病 /
بوقتىقپەن اۋزدانعان بالا 好骂人的孩子③出头:
بورتكەن اۋزدانعان جوق 小疖子还没有出头。

اۋىزدان-اۋىزعا〈副〉一传十,十传百地,一个
传一个地。

اۋىزداندىر- ① اۋزدان- 的使动态②教会,教
唆: ونى تەمەكى تارتۋعا اۋزداندىرما. 你别教他
学抽烟。/ تازى اۋزداندىرۋ 教猎狗抓野物。

اۋىزدانۋ اۋزدان- 的不定式。

اۋىزدى〈形〉① 有嘴的,带口的 ② 间: ٴتورت
اۋزدى ٴۇي 四间屋子▲ ٴبىر اۋزدى ① 说话
算数的,说一不二的,坚持己见的: ٴبىر اۋز-
دى كىسى 说话算数的人②一致的,团结的:
ٴبىر اۋزدى بولىڭدار. 你们要一致▲ قيسىق
اۋزدى 歪嘴的。

اۋىزدىق I 〈名〉嚼子: اۋزدىق سالۋ 戴嚼子/
اۋزدىق سالىنباعان ات 没有戴过嚼子的马(烈
马)/ اتتىڭ اۋزدىعىن الۋ (شىعارۋ) 摘下马嚼
子/ ات اۋزدىعىمەن سۋ ٴىشۋ 马戴着嚼子饮水
▲ ات باسىنا كۇن تۋسا، اۋزدىعىمەن سۋ ىشەر،
ەر باسىنا كۇن تۋسا، ەتىگىمەن سۋ كەشەر. 【谚】
马遇险戴着嚼子饮水,人遭难穿着靴子过河。

اۋىزدىق II 〈名〉烂嘴角,口疮: اۋزدىق شىعۋ
长口疮。

اۋىزدىقسىز〈形〉①没有戴嚼子的,没有上勒
口的②[转]毫不受约束的,不受控制的,无法
无天的,为所欲为的: اۋزدىقسىز كەتكەن بالا
一点教养也没有的孩子。

اۋىزدىقسىزدىق اۋزدىقسىز 的抽象名词。

اۋىزدىقتا-〈动〉①戴上嚼子: اتتى اۋزدىقتاۋ
马戴上嚼子②[转]约束,控制,使就范,使顺
从: بالانى اۋەل باستان اۋزدىقتاۋ كەرەك. 一
开始就应该约束孩子。

اۋىزدىقتال- اۋزدىقتا- 的被动态。

اۋىزدىقتاس- اۋزدىقتا- 的交互态。

اۋىزدىقتات- اۋزدىقتا- 的使动态。

اۋىزدىقتاۋ اۋزدىقتا- 的不定式。

اۋىزەكى〈副〉①亲口,亲自,直接: اۋزەكى
ايتۋ 亲口讲②口头的,口头上的: اۋزەكى
ادەبيەت 口头文学。

اۋىز-مۇرىن: اۋزى-مۇرنى قان جالاۋ 鼻青脸肿,
血流满面▲ اۋزى-مۇرنى قيسايماستان 不露声色
地,一本正经地,不以为然地▲ اۋزى-مۇرنىنان
شىعۋ ①装满,塞满②吃得饱饱的⑧不利落,
不整洁,邋遢。

اۋىق I 〈形〉倾斜的,朝一则歪的。

اۋىق II : **ٴبىر اۋىق** 一阵,一时。

اۋىق-اۋىق〈副〉一阵一阵,偶尔,时有。

اۋىل〈名〉阿吾勒(现为游牧村,旧时为按血
缘关系由一长者领导的一个游牧村): اۋىل
ادامى 同一个阿吾勒的人/ اۋىلعا قايتقاندا 返回
阿吾勒时/ كىمنىڭ اۋىلى 谁的阿吾勒? ▲
اۋىل ارالاس، قوي قورالاس 串房过屋,山水相
连,毗邻▲ اۋىل اعاسى 阿吾勒的长者▲ اۋىل
باسى 乡长,村长▲ اۋىلعا ەل قونۋ 吃饱▲
اۋىلدىڭ التى اۋىزى (聚会时)本村人先唱的几
首歌▲ اۋىل سالىق [旧]摊派,贡税,贡赋。

اۋىل-ايماق〈名〉阿吾勒内的亲友;乡亲:
ٴۇي-ٴىش، بالا-شاعا، اۋىل-ايماق تەگىس امان با؟
家里老少亲友都平安吗?

اۋىلداس〈形〉①同一个阿吾勒的 ② 同乡,
乡亲;邻居▲ الاشتىڭ اتى وزعانشا، اۋىلداستىڭ

。邻近如不亲远【谚】 .تايى وزسىن
:的勒吾阿个一同,的乡同〈形〉 اۋىلداستىق
。系关乡同 اۋىلداستىق قاتناس
اۋىلدى جەر :的村乡,的勒吾阿有〈形〉 اۋىلدى
。方地的勒吾阿有
اۋىلدىق :的村乡,的勒吾阿〈形〉 اۋىلدىق
。权政乡 اۋىلدىق اكىميات /府政乡 ۋكىمەت
:下乡,村乡,村农〈名〉 اۋىل-قىستاق
天的阔广是村农 اۋىل-قىستاق كەڭ-بايتاق جەر
。济经村农 اۋىل-قىستاق شارۋاشىلىعى /地
村，长乡,人头的勒吾阿 [旧]〈名〉 اۋىلناي
。长
:户住的勒吾阿个一同〈名〉 اۋىل-ۇي
▲ 人的勒吾阿个一同 اۋىل-ۇيدىڭ ادامى
▲ 近亲,近接;居邻做 اۋىل-ۇي قونۋ
اۋىل-ۇيدىڭ قوناعى ايندا، جىلىندا ءبىر
的客作相互人的勒吾阿个一同【谚】 .كەلەدى
。少而反会机
اۋىل شارۋاشىلىق :业农〈名〉 اۋىل شارۋاشىلىق
عىن ماشينالاندىرۋ 化械机业农/ اۋىل شارۋاشى-
لىق ونىمدەرى 品产农/ اۋىل شارۋاشىلىعىن
كوللەكتيۆتەندىرۋ 化体集业农/ اۋىل شارۋاشىلىق
تەحنيكاسى 艺农/ اۋىل شارۋاشىلىق عىلىمى 农
。学
اۋىل :的业农〈形〉 اۋىل شارۋاشىلىعىندىق
。学象气业农 اۋىل شارۋاشىلىعىندىق اۋا رايى عىلىمى
:门串,亲串乡走,户串乡走〈动〉 اۋىلشىلا-
اۋىلشىلاپ كەلۋ 户串乡走来出/ اۋىلشىلاعان
。女妇的门串 ايەلدەر
。态互交的 -اۋىلشىلا اۋىلشىلاس-
。态动使的 -اۋىلشىلا اۋىلشىلات-
。式定不的 -اۋىلشىلا اۋىلشىلاۋ
甸甸沉,的大量重,的沉,的重①〈形〉 I اۋىر
行的甸甸沉 اۋىر جۇك /儿活重 اۋىر ءجۇمىس :的
جاعداي :的迫窘,的厉严,的重沉,的重严②李
/击打的重沉 اۋىر سوققى /重严势形 اۋىر
اۋىرجازا 分处的厉严/ اۋىر جەڭىلىس 失的重惨
艰 اۋىر كۇندەر :的痛沉,的苦艰,的难艰③败
,的着沉④训教的痛沉 اۋىر ساباق /子日的难
重稳格性 اۋىر ادام مىنەزى :的健稳,的重隐

اياعى ▲气空的闷沉 اۋا اۋىر :的闷沉⑤人的
▲氮重[化] اۋىر ازوت ▲的孕怀,的孕身 اۋىر
了不受接,兴高不 اۋىر الۋ ▲的孕怀 اۋىر اياق
▲ اۋىر بولشەك [物]重粒子▲ اۋىردىڭ ءۇستى،
جەڭىلدىڭ استىمەن 重怕轻拈,轻就重避▲ اۋىر
يادرو [物]重核▲ اۋىر يون [物]重离子▲ اۋىر
مەزون [物]重介子▲ اۋىر مەتالدار [化]重金
属▲ اۋىر پىليموت 重机枪▲ اۋىر سالماق 担负
▲ اۋىر سۋتەگى [化]重氢▲ اۋىر تاماق (اس)
难以消化的饭食▲ اۋىر ءتىل (言论)刺耳▲
اۋىر ونەر كاسىپ 重工业▲ ءتى اۋىر 太胖▲ ارىق
。鞭一住不吃马瘦【谚】 .انقا قامشى اۋىر
اۋىر- II 〈动〉①得病,患病,生病: اۋىرىپ ءولۋ
死病/ اۋىرماي ءولۋ 无疾而死/ اۋىرعالى ءبىر اي
بولدى 患病有一个月了②疼,痛: باس اۋىرۋ 头
疼/ اياعى اۋىرىپ قينالۋ 脚痛得难受。
اۋىرعىش 〈形〉爱得病的,好生病的,常闹病
的;弱不经风的: اۋىرعىش ادام 常生病的人。
اۋىرلا- 〈动〉① 感到重,感到沉重: ارقالاعان
جۇك جۇرگەن سايىن اۋىرلاي بەردى. 行李越背越
感到重/ باس اۋىرلاۋ 头觉得沉甸甸的②变
得严重,恶化,加重: ناۋقاسى اۋىرلاپ بارا
جاتقاندا 病情好象在恶化③变得重,变得沉
重: ءجۇن اۋىرلاپ بارا ما؟ 毛是不是变得 重
了? ④见怪,抱怨;生气,气愤: ونىڭ ءسوزىن
اۋىرلاپ وتىرسىڭ با؟ 他的话是不是让 你 生
气? ⑤变得沉闷: ءۇيدىڭ اۋاسى اۋىرلاپ
كەتتى. 屋里的空气沉闷起来了。▲ دەنەسى
اۋىرلاۋ 发胖▲ قولاعى اۋىرلاۋ 耳朵变得不灵,
耳背。
اۋىرلاس- ① اۋىرلا- 的交互态 ② 恶化,
加重。
اۋىرلات- اۋىرلا- 的使动态。
اۋىرلاۋ I اۋىرلا- 的不定式。
اۋىرلاۋ II 〈形〉① 较重的,重量较大的,比较
沉的②较严重的,较沉重的,比较严厉的③较
沉着的,较稳重的,较为稳健的 ④ 有些沉闷
的。
اۋىرلىق ① 抽象名词 اۋىر 的 ② 重,重量,分
量: اۋىرلىعى ءبىر توننا 重量有一吨/ اۋىرلىعىن

انىقتاۋ 确定重量③累赘，负担；麻烦：
اۋىرلىعىن ارتتۇ 成为累赘(增加麻烦)④苦难，
灾难；艰难，困苦：سانسىز اۋىرلىقتى باستان
كەشىرگەن ادام 历尽千辛万苦的人。▲ اۋىرلىق
كۇش 地心引力，重力▲ اۋىرلىقتى كوتەرۋ (旧
时认为牲畜的死亡，碗盘等的破碎能替主人
减少危难。)

اۋىرماي- سىرقاماي 〈形〉没有患病的，没有害
病的；健康的；突然的。

اۋىرسىن- 〈动〉① 嫌重，嫌沉，嫌重量大：
وسىنى دا اۋىرسىنىپ وتىرسىڭ با؟ 这么一点
东西你都嫌重吗？②觉得疼痛；感到不舒服，
感到难受：ول جاراسىن اۋىرسىنىپ ورنىنان
تۇرمادى. 他觉得伤口疼痛，没有起来。③生
气，抱怨，见怪；觉得过分，觉得严重：ول كە-
شەگى ءبىراۋىز ءسوزدى قاتتى اۋىرسىنعان
كورىنەدى. 他对昨天的那一句话非常生气。④
感到累赘，觉得负担：اۋىرسىنباي مىنانى ەرتە
كەت. 你不要嫌麻烦，领他一块走吧。

اۋىرسىندىر- اۋىرسىن- 的使动态。

اۋىرسىنۋ اۋىرسىن- 的不定式。

اۋىرت- اۋىر- II 的使动态▲ اۋزىڭدى اۋىرتپا
别费口舌▲ اۋىز اۋىرتۋ 磨破嘴皮子，费口舌，
白说▲ باسىمدى اۋىرتپا 别让头痛，别烦。

اۋىرتپاق I 〈名〉(编芨芨草席时用的)缠线石
块。

اۋىرتپاق II 〈名〉[土]狭小的地，狭窄的地带。

اۋىرتپالىق 〈名〉①负担，重负，累赘：ۋاقىتتىق
اۋىرتپالىق 暂时的负担 / باسقالارعا اۋىرتپالىق
سالۋ 给人增加麻烦②困苦，苦难，灾难；不幸：
سوعىس اۋىرتپالىعى 战争的苦难。

اۋىرتپاشىلىق 见 اۋىرتپالىق.

اۋىرتۋ اۋىرت- 的不定式。

اۋىرۋ اۋىر- II 的不定式。

اۋىرىپ-سىرقا- 〈动〉得病，患病，害病。

اۋىرىپ-سىرقاۋ اۋىرىپ-سىرقا- 的不定式。

اۋىرىراق 〈形〉①比较重的，重量较大的②较
为严重的，比较严厉的③有些艰苦的，比较艰
难的④比较稳重的，比较稳健的。

اۋىس I 〈形〉①多余的，剩余的：اۋىس اقشا 多
余的钱②转换的，转变的：ءسوزدىڭ اۋىس
ماعىناسى 词的转义。

اۋىس- II 〈动〉①换，交换，调换，调动；交流：
ورىن اۋىسۋ 交换位置/ قىزمەت اۋىسۋ 调动工
作/ تاجىريبە اۋىسۋ 交流经验②精神失常，精神
错乱，丧失理智：اقىلى اۋىسقان كىسى 精神失
常的人③转到，转入，转移，转换：باسقا ماسە-
لەگە اۋىسۋ 转到别的问题上。

اۋىس-كۇيىس 〈名〉①(物质上的)来往，交往
②多一点少一点的：بولگەندە اۋىس-كۇيىس
كەتكەن شىعار 分的时候可能不太平均。

اۋىسپا 见 اۋىسپالى▲ اۋىسپا تاڭبالى قاتار[数]
交错级数。

اۋىسپالى 〈形〉轮换的，转换的；流动的，巡回
的；交替的，交代的：اۋىسپالى ەگىس 轮作/
اۋىسپالى قىزىل تۋ 流动红旗/ اۋىسپالى توك 交
流电▲ اۋىسپالى ەگىس 轮作▲ اۋىسپالى ەكپىن
移动的重音▲ اۋىسپالى قىزىل تۋ 流动红旗▲
اۋىسپالى ماعىنا [语](词的)转义▲ اۋىسپالى
مينەرال [地]交代矿物▲ اۋىسپالى توك 现在
过去时▲ اۋىسپالى وسى شاق 交流点▲
اۋىسپالى تۇرلەنۋ [地]交代作用▲ اۋىسپالى شاما
[数]变数▲ اۋىسپالى شوق جۇلدىز [天]移动
星团。

اۋىس-ءتۇيىس 〈名〉(物质上的)往来，交往，
交换。

اۋىستىر- ① اۋىس- II 的使动态②替换，交换，
调换，更换，改换，变换；交流，交替；调动，变
动，更动；移动，挪动，转移：ات اۋىستىرۋ 交换
马/ ورىن اۋىستىرۋ 调换位置/ سويلەمدەگى
سوزدەردىڭ ورنىن اۋىستىرۋ 变换句中的词序/
تاجىريبە اۋىستىرۋ 交流经验▲ اۋىستىرۋ زاڭى
[数]交换定律▲ مۇشەلەر اۋىستىرۋ [数]移项。

اۋىستىرت- اۋىستىر- 的使动态。

اۋىستىرۋ اۋىستىر- 的不定式。

اۋىستىرىل- اۋىستىر- 的被动态。

اۋىسۋ اۋىس- II 的不定式。

اۋىسىپ-ءتۇيىس- 〈动〉(物质上)交往，交换，
你给我，我送你。

اۋىسىپ-ءتۇيىسۋ اۋىسىپ-ءتۇيىس- 的不定

。式

اۋت Ⅰ 〈名〉(单峰驼的)鞍架。

اۋت Ⅱ 〈名〉(绞车的)水槽。

اۋت- Ⅲ 见 اۋتقى-.

اۋتقۇ اۋتقى- 的不定式。

اۋتقۇشلىق 〈动〉摇动,摇摆,不坚定 (的行为)。

اۋتقى- 〈动〉① 倾斜,斜歪,斜向一边倒; اۋتقىپ جىعىلا جازداۋ (身子)一歪差一点摔倒 ② 摇摆,摇晃,动摇,摆不定: اۋتقى بەرمەي سوزىڭدە تۇر. 你说话要算数,别老出尔反尔。③ 背离,违背: تۇرا جولدان اۋتقۇ 背离正确的道路 / سەرتتەن اۋتقۇ 违背诺言。

اۋتقىعىش 〈形〉容易动摇的,摇摆不定的,不坚定的,变化无常的,犹豫不决的: اۋتقىعىش ادام 爱动摇的人。

اۋتقىمالى 〈形〉① 摇摆不定的,爱动摇的,不坚定的: اۋتقىمالى مايدان 不坚定的立场 ② 动荡不安的,风雨飘摇的: اۋتقىمالى زامان 动荡不定的时代。

اۋتقىمالىلىق اۋتقىمالى 的抽象名词。

اۋتقىماستان 〈副〉坚定地,坚定不移地,不动摇地。

اۋتقىت- اۋتقى- 的使动态。

اۋتقىتۇ اۋتقى- 的不定式。

اۋتقىش 〈名〉(货长车)自动卸货装制,液压装制。

اۋتتا- 〈动〉(给单峰驼)按鞍架。

اۋتتال- اۋتتا- 的被动态。

اۋتتاۋ اۋتتا- 的不定式。

اۋىش 〈形〉[方] 精神失常的,精神错乱的: كاريانىڭ جالعىز اۋىش بالاسى بار. 老人只有一个精神失常的孩子。

افازيا 〈名〉[医] 失语症,言语不能。

افونيا 〈名〉[医] 无发音能,失音。

افوريزم 〈名〉格言,箴言。

افيكس 〈名〉[语] 词中附加部。

افريكات 〈名〉[语] 闭摩音。

اح 〈叹〉(表示惊讶,失意,可惜,责备等意) 哟,哎哟,哎呀,唉,嘿。

احال-تەكە 见 اقال-تەكە.

اح-حالا- 〈动〉哈哈大笑: احا-حالاپ كۇلۇ 哈哈大笑。

احا-حالاۋ احا-حالا- 的不定式。

احا-حاۋ 〈名〉娱乐,玩耍(活动)。

احا-حاۋلا- 〈动〉参与娱乐活动,玩耍, 嘻嘻哈哈: ۇنەمى احا-حاۋلاۋ ورىندى ەمەس 老嘻嘻哈哈没有什么好处。

احا-حاۋلاۋ احا-حاۋلا- 的不定式。

احيرەت 见 اقىرەت.

احرومات 〈名〉[医] 色盲症。

احۋال 〈名〉[阿] 情况,状况,处境: دوستار، احۋالدارىڭ قالاي؟ 朋友们,情况怎么样?

احۋالداس- 〈动〉互通情况,互相关心。

احۋالداسۋ احۋالداس- 的交互态。

اھ 〈叹〉(表示责备,惊讶,遗憾等意) 唉,咳, 啊: اھ، شارشاپ كەتتىم عوي. 唉,我累死了。▲ اھ ۇرۋ 唉声叹气,感到悲伤。

اھا 〈叹〉① (表示满意等意) 啊,好啊 ② (表示肯定之意) 是,对,好,行。

اھلا - 〈动〉叹气,叹息,唉声叹气,感到悲伤, 悲叹: اھلاي بەرمەي ەڭسەڭدى كوتەر. 你别老是唉声叹气,要提起精神来。

اھلاپ - ۋھلە- 〈动〉唉声叹气,感到悲伤,悲叹。

اھلاپ - ۋھلەۋ اھلاپ- ۋھلە- 的不定式。

اھلاس- اھلا- 的交互态。

اھلات- اھلا- 的使动态。

اھلاۋ اھلا- 的不定式。

اھ-ۋھ 〈叹〉(表示悲伤,伤心等之意) 咳, 唉: اھ - ۋھ دەۋ 唉声叹气。

اچاڭ 〈名〉阿昌族: اچاڭ ٴتىلى 阿昌族语言。

اچاڭشا 〈形〉① 阿昌族的,阿昌族式的: اچاڭشا كيىم 阿昌族服装 ② 阿昌族 语 言: اچاڭشا سويلەۋ 会讲阿昌族语言。

اش Ⅰ 〈形〉饿的,饥饿的,空腹的: اشتان ٴولۋ 饿死 / اش كەزدە 空肚子的时候 ▲ اش ارۋاق 面黄肌瘦的,容颜憔悴的 ▲ اش باقا 贪食的, 饕餮的,吃不饱的 ▲ اش بەل 细腰 ▲ اش بورى-دەي 象饿狼一样 ▲ اش ٴبۇيىر 细腰 ▲ اش

كەندەي 纠缠不休的▲اش كوز 贪食的；馋鬼
▲ اش كوزدەنۆ 馋，贪婪 ▲ اش كۆزەندەي 贪
婪，贪吃的▲ اش قاسقىرداي 象饿狼一样的
▲اش قارنى 空腹，空肚子 ▲ اش قۇلاقتان تىش
قۇلاق، ايداعانىم ەشكى-لاق 眼不见心不烦；不
闻不问；无官一身轻 ▲ اش موينىاق 山隘，山
哑口 ▲ اشتان ٴولىپ، كوشتەن قالماۋ 无损于
一根毫毛，饿不死▲ اشتان ٴولىپ، كوشتەن
قالۋ 穷得无法生存 ▲ اش وزەگىنە ٴتۇسۋ 饿坏，
十分饥饿▲ اش وزەك 饥饿▲ اش ىشەك 〔生
理〕小肠，空肠。

اش- II 〈动〉①开，打开，揭开，拆开；敞开；扭
开，展开，翻开，放开；掀开；张开：سوعىس
اشۋ 开战/ گۇل اشىپ، جەمىس بەرۋ 开花结果/
ەسىك اشۋ 打开门/ قازاننىڭ قاقپاعىن اشۋ 揭
开锅盖/ كانۋەرت اشۋ 拆开信封/ كىتاپتى اشۋ
翻开书/ كورپەنى اشۋ 掀开被子/ اۋزىڭدى اش
你把嘴张开 ② 开设，开办，举办，举行：
دۇكەن اشۋ 开设商店/ مەكتەپ اشۋ 开办学校/
كورگىزبە اشۋ 举办展览/ قۇرىلتاي اشۋ 召开
代表大会 ③ 开创，开辟：ادامزات تارىيحىندا
جاڭا عاسىردى اشۋ 开创人类历史上的新纪元/
اۋا جولىن اشۋ 开辟航线 ④ 开发，开采；发掘，
挖掘：تىڭ اشۋ 开垦（开荒）/ كەن اشۋ 开矿/
جەر استى بايلىعىن اشۋ 发掘地下宝藏 ⑤ 发
明，发现：جاڭا قۇرلىق اشۋ 发现新大陆 ⑥
揭发，揭露，揭穿，暴露：كەمشىلىكتى اشۋ 揭
发缺点/ قاسكۇنەمدىكتى اشۋ 揭穿阴谋/ سىردى
اشۋ 暴露秘密 ⑦ 去污，使洁净，使显露：
سابىن كىر اشادى. 肥皂能去污。/ قانشا جۋسا دا
ٴوڭىن اشپادى 怎么洗他也不露出原来的颜
色 ▲ ايقارا اشۋ 敞开▲ ارانىن اشۋ 张大嘴，
张开血口 ▲ اۋىز اشار 〔宗〕① 斋期太阳落
山进餐之时 ② 开斋饭 ▲ اۋىز اشۋ ① 张
口，张嘴 ② 开口，说话 ③ 开斋 ▲ اۋىزىن
اراندای اشۋ ① 张开大口 ② 贪得无厌▲اشسا
الاقانىندا، جۇمساجۇدىرىعىندا 控制在手心里，
任意摆布，随心所欲 ▲ اشىپ ايتقاندا 明确
地说，具体地说，毫不隐瞒地说，大开窗户
说亮话▲ بال اشۋ 算卦，算命 ▲ بەت اشۋ ①
揭面纱 ③ 见世面 ▲ گۇل اشۋ 开花 ▲ دۇنيە
اشۋ 出世 ▲ ەتەگىن اشۋ （指女人）行
为不端 ▲ ەتەگىن جەل اشپاعان （指姑娘）作
风正派 ▲ جاڭالىق اشۋ 创造，发明 ▲ جول اشۋ
① 开场 ② 开道，开绿灯 ▲جۇمعان اۋزىن
اشپاۋ 闭口不说 ▲ كوز اشۋ ① 睁眼 ② 开阔眼
界 ③ 重见光明 ④ 摆脱困境 ▲ كوزدى اشىپ
جۇمعانشا 一瞬间，一眨眼，一刹那 ▲ كوزى
اشىق 有文化的；能辨明是非的 ▲ كوزدى اشۋ
① 睁开眼睛 ② 教会知识▲كوزىڭدى اش! 睁
开眼睛（看看），小心！▲ كوتىن اشۋ ① 赤身
露体，露着下体 ② 丢丑▲ كوتىن اشىپ كۇلۋ
讥笑，嘲笑▲ كوڭىل اشۋ 开心，娱乐，消遣▲
قارتا اشۋ 用扑克牌算卦▲ قوينىن （قۇشاعىن）
اشۋ 热烈欢迎▲ ورازا اشۋ ① 开斋 ② 吃饭：
ٴالى ورازا اشقامىز جوق. 我们到现在还没
有吃饭。▲ ٴسوز اشۋ 开言，开口，说话 ▲
ٴسوز ساندىعىن اشۋ 打开话匣子 ▲ ۇيقى اشۋ 睡
醒 ▲ سابىن كىردى اشادى، سابىرسىز سىردى
اشادى.【谚】肥皂能去污，快嘴会泄露秘密。
اش- II 〈动〉 觉得饿，想吃：قارنى اشۋ 饿
肚子。

اشا I 〈名〉 ① 杈子：اعاشتىڭ اشاسى 树杈②
叉：تەمىر اشا 铁叉 ③ 带杈的柱子 ④ 带杈
木⑤衣架 ⑥ 带杈的木桩 岔口：اشا جول 岔
路/ ٴۇش اشا جولعا كەلگەندە 到了三岔路口时
② （山的沟）分支 ▲ اشا استى ايماعى 〔生理〕
舌下区 ▲ اشاجولعا كەلگەندە ٴيتتىڭ باسى
قاتادى. 歧路亡羊▲ اشا مۇرت شايان 蛟龙，水蛇
▲ اشا ٴمۇيىزدى بوكەن 〔动〕叉角羚 ▲ اشا
سۇيەك 〔生理〕舌骨▲ اشا تۋياق 偶蹄▲ اشا
تۋياقتىلار 偶蹄动物。

اشا II 〈名〉〔方〕腿：كەشەدەن بەرى ٴبىر اشام
اۋىرىپ ٴجۇر. 从昨天开始一条腿痛着呢。

اشالا- 〈动〉① 一条一条地（说），逐条地（说），
讲得具体：بۇل ٴىستىڭ جايىن اشالاپ ايتۋعا تۋرا
كەلسە، وندا تالاي ۋاقىت كەرەك. 需要把这件
事情的经过详细说明的话，那得一定的时
间。/ اشالاپ ٴتۇسىندىرۋ 一条一条地解释。②
用叉子挑：ٴشوپتى اشالاپ جوعارى شىعار 用叉

。去上挑草把子

اشالان- ① اشالا- 的被动态② 出叉,分叉,分

枝 ③ 开岔,分岔,分支(指路,沟,河) ④ 有

头绪,有眉目: ماسەلە اشالانا باستادى. 问题开

始有了头绪。

اشالانۋ اشالان- 的不定式。

اشالات- اشالا- 的使动态。

اشالاۋ اشالا- 的不定式。

اشالى 〈形〉①有叉的,带叉的,分叉的: كوپ

多叉的/ اشالى باقان 带叉的杆子 ② 有岔

口的,岔开的: اشالى جول 有岔路。

اشاماي 〈名〉① 儿童用的马鞍,小马鞍,鞍架

②(骆驼背上驮货物用的)驼鞍。

اشامايلا- 〈动〉备小马鞍,固鞍架。

اشامايلاۋ اشامايلا- 的不定式。

اشامايلى 〈形〉① 备有小马鞍子的,有鞍架的

② 臀部大的,臀部肥大的,大屁股的③(部落

名称)阿沙马依勒。

اشامايلىق 〈名〉(马或牛的)后背。

اشاڭ 〈形〉① 消瘦的,瘦削的,瘦弱的: اشاڭ

جۇزدى (ٴوڭدى) 憔悴的面容②苗条的,修长

的: اشاڭ بويلى 身材苗条的 ③ (指牲畜) 饥

饿的,瘦的: اتىڭنىڭ ٴىشى اشاڭ كورىنەدى. 你

的马好象有点饿了。

اشاڭدا- 〈动〉变瘦,消瘦,变得瘦削 : جۇقتان

بەرى اشاڭداپ باراسىڭ عوي. 你近来瘦了一

些。

اشاڭدان- ① اشاڭدا- 的反身态②显得苗条,

显得修长③显得消瘦。

اشاڭدانۋ اشاڭدان - 的不定式。

اشاڭداۋ I اشاڭدا - 的不定式。

اشاڭداۋ II 〈形〉① 较瘦的,较消瘦的,比较瘦

削的②比较苗条的,较纤细的。

اشاڭدىق اشاڭ 的抽名词。

اشار 〈名〉[土]钥匙。

اشار-اشپاستان 〈副〉没有等开就,刚一张开

就: ەسكىتى اشار - اشپاستان جاۋىپ الدى 刚门

一开就关上了/ اۋزىن اشار - اشپاستان جاۋىپ

الدى 嘴还没有张开就闭上了。

اشارشىلىق 〈名〉饥饿,饥荒,饥馑: اشارشىلىق

كورۋ 挨饿/ اشارشىلىقتا ۋشىراۋ 闹 饥 荒 /

اشارشىلىق جىلى 年馑(荒时暴月) ▲ اس

قادىرىن بىلمەسەڭ اشارشىلىق بەرسىن سازاڭدى

(جازاڭدى). 【谚】不知饭食的贵重,要受饥饿

的惩罚。▲ اشارشىلىقتا تۋعان بالانىڭ ەكى كوزى

استا. 【谚】荒时暴月中生下的孩子两眼盯着

饭食。

اش-ارىق 〈形〉①饥饿的;瘦弱的 ② 贫穷的,

贫困的,穷苦的。

اشاتۋياق 〈名〉奇蹄式图案。

اشباسپاق 〈名〉(羊的)饥饿病。

اش-جالاڭاش 〈形〉缺吃少穿的,衣食无着的,

饥寒交迫的;贫穷的,贫寒的。

اش-جالاڭاشتىق اش-جالاڭاش 的抽象名词。

اشكوك 〈名〉[植]香菜。

اشقاراق 〈形〉贪食的,贪吃的,馋的,馋嘴的▲

【谚】.اشقاراق ادام ەشكەي، ىتاسقالاق قازان تار

小锅易溢,饭桶贪嘴。

اشقاراقتان- 〈动〉馋,贪吃: ەتتى اشقاراقتانا

جەۋ 狼吞虎咽地吃肉。

اشقاراقتاندىر- اشقاراقتان- 的使动态。

اشقاراقتانۋ اشقاراقتان- 的不定式。

اشقاراقتانىس- اشقاراقتان - 的交互态。

اشقاراقتىق ① اشقاراق 的抽象名词②贪吃,

暴食。

اشقارىندا 〈副〉空腹,空肚子。

اشقىز- اش- I 、II 的使动态。

اشقىلتىم 〈形〉略有酸味的,比较酸的;有一

点苦的。

اشقىلتىمدان- 〈动〉显得略有酸味, 略微发

酸。

اشقىلتىمدانۋ اشقىلتىمدان- 的不定式。

اشقىلتىمداۋ 〈形〉略有酸味的,比较酸的。

اشقىش 〈名〉[口]钥匙。

اشلاۋىت 〈形〉有硝土的,有盐碱的。

اشپا 〈名〉抽屉。

اشپا-جالاپ 〈形〉 贫穷的,贫困的,穷苦的,饥

寒交迫的。

اشپاز 见 اسپاز.

اشپازشى 见 اسپاز.

甘苦：اشتى-تۇشتىنى تەڭ تاتۋ 同甘共苦。

اشۋ I 〈名〉怒气，气愤，愤慨：اشۋىن باسۋ 息怒（止怒）▲ اشۋعا ٴمىنۋ (باسۋ، بۇلعۋ) 发怒，气愤，勃然大怒▲ اشۋ قىسۋ (كەرنەۋ) 暴躁起来，发怒，发火，火冒三丈▲ اشۋ ۋستىندە 火头上，气头上▲ اشۋ شاقىرۋ 发脾气，生气▲ اشۋىن الۋ 出气，撒气▲ اشۋىنا ٴتيۋ 惹人发火，惹人生气▲ اشۋىن سۇراۋ 请……息怒▲ اشۋدىڭ الدى تار، ارتى كەڭ. [谚]发火无济于事，冷静万事皆顺。

اشۋ II ①اش- II、III 的不定式 ②اشى- II 的不定式。

اشۋات 〈名〉[土]有硝土的，有盐碱的。

اشۋگ 〈名〉[波]诗人，民间诗人。

اشۋداس 〈名〉[化]白矾，明矾。

اشۋلان- 〈动〉①生气，发火，发脾气，发怒，恼怒：قاتتى اشۋلانۋ 非常生气 / ٴوزى وزىنەن اشۋلانۋ 无缘无故的发脾气②责怪，责备：ماعان اشۋلانبا. 你别责怪我。

اشۋلانعىش 见 اشۋلانشاق.

اشۋلاندىر- اشۋلان- 的使动态。

اشۋلانۋ اشۋلان- 的不定式。

اشۋلانشاق 〈形〉爱生气的，爱动肝火的，容易激怒的，脾气暴躁的：اشۋلانشاق ادام 脾气暴躁的人。

اشۋلانشاقتىق اشۋلانشاق 的抽象名词。

اشۋلانىس- اشۋلان- 的交互态。

اشۋشاڭ 〈形〉爱生气的，肝火旺盛的，脾气暴躁的，易激怒的。

اشۋشاڭدىق اشۋشاڭ 的抽象名词。

اششى 见 اشتى.

اششى-تۇششى 见 اشتى-تۇشتى.

اشى I 〈名〉硝土，盐碱：مالعا اشى بەرۋ 给牲畜喂硝土。

اشى- II 〈动〉①发酵：اشىعان قىمىز 发酵的马奶酒 / نان اشىدى. 面发起来了。②发酸，酸痛：اشىپ اۋىرۋ 酸痛▲ جان اشۋ 怜悯，同情▲ ٴىشى اشۋ 痛心，惋惜，遗憾▲ ۋداي اشۋ ①非常酸痛②十分痛心。

اشىعۋ اشىق- II 的不定式。

اشپالى 〈形〉能开的，能开能关的：تەرەزەنىڭ اشپالى كوزى 窗上能开能通气的口。

اشتا- 〈动〉[土]用热灰（热敷）。

اشتاۋ اشتا- 的不定式。

اش-توق 〈形〉饥饱的，半饥半饱的。

اشتى 〈形〉①苦的，辣的，咸的，酸的：اشتى ٴدارى 苦的药 / اشتى اراق 辣的酒（烈性酒）/ شايدىڭ تۇزى اشتى ەكەن. 茶太咸了。②刺鼻的，难闻的：اشتى ٴيىس 刺鼻的味道③浓的：اشتى شاي 浓茶④刺耳的，难听的；辛辣的：اشتى ٴسوز 刺耳的话（辛辣的语言）/ ونىڭ ٴتىلى اشتى. 他的话非常难听。⑤辛辣的，辛酸的：اشتى زار 辛酸的苦处 ⑥不和的，有争执的，有纠纷的，有摩擦的：ەل اراسىن اشتى قىلۋعا بولمايدى. 不要让人们彼此不和。▲ اشتى بۇلاق [地]苦泉▲ اشتى ەرمەن [植]苦艾▲ اشتى جابايى زىعىر [植]苦葶苈▲ اشتى جۋسان 苦艾▲ اشتى ميا [植]苦豆子 ▲ اشتى سۋ 醋 ▲ اشتى تاياق 毒打 ▲ اشتى تەر 冷汗，大汗▲ اشتى ىشەك [生理]小肠 ▲ اشتى قاربىز [植]瓜蒌 ▲ اشتى قاربىز قابىعى 天花粉 ▲ اشتى قيار 苦瓜 ▲ اشتى مەن ٴتاتتىنى تاتقان بىلەر. 【谚】尝者知其味。

اشتىق 〈名〉饥饿，饥馑，饥荒：اشتىقتان قۇتىلۋ 摆脱饥饿 / اشتىققا ۇشىراۋ 挨饿▲ اشتىق جارىيالاۋ 绝食。

اشتىق-جالاڭاشتىق ①اش-جالاڭاش 的抽象名词②饥寒交迫，衣食无着。

اشتىق-توقتىق اش-توق 的抽象名词。

اشتىلاۋ 〈形〉①带有一点苦味的，带有一点咸味的，比较辣的，略酸的②比较浓的③比较难听的，有些刺耳的。

اشتىلى-تۇشتىلى 见 اشتى-تۇشتى.

اشتىر- اش- I、II 的使动态▲ اۋىز اشتىر-ماۋ（使）哑口无言。

اشتىراق 〈形〉①苦一些的，辣一点的 ②浓度大一点的③更刺耳的，更难听的。

اشتى-توقتى 〈形〉半饥半饱的，饥饱不均的。

اشتى-تۇشتى 〈形〉①苦的，咸的，酸的，辣的②（泛指带有苦辣味道的）饮料，调料 ③[转]

比，的显明微略，的楚清较比〈形〉 **اشعراق**
。的确明较比，的晰清较
。态互交的 -اشق **اشعس-**
未；的闭关未，的开敞，的着开①〈形〉 I **اشق**
遮盖的，露着的 : اشق ەسىك 开着的门/ اشق
كومىر كەنى 露天煤矿②空旷的，开阔的，空着
的 : اشق قارلى دالا 空旷的雪原 / اشق جەر
空地③公开的，公然的 : اشق حات 公开信/
اشعس ايتۋ 直言不讳/ اشق دۋشپاندىق 公然的
仇视④明确的，明白的，清楚的，明显的，显然
的，清晰的 : اشق جاۋاپ 明确的答复 / اشق
كورۋ 看得清楚/ اشق بايقالۋ 明显的表露/
داۋىسى اشق 声音清晰 ⑤ 晴朗的，明朗的，明
亮的 : اشق اسپان 明朗的天空/ اشق ايدىك
جارىعى 明朗的月光/ كۇن شايداي اشق 晴空万
里 ⑥ 直爽的，开明的，开朗的，坦率的，坦白
的 : مىنەزى اشق 性格直爽的/ اشق ويلى ادام
开明人士/ اشق پىكىر 坦率的意见/ اشق
كوڭىل 心胸开朗的⑦鲜艳的，鲜明的 : اشق
قىزىل 鲜红/ اشق ٴوڭى 颜色鲜明⑧大方的，
慷慨的 : اشق كىسى 大方的人 ▲ اشق اۋىز
心直口快的，快嘴的，嘴不严的 ▲ اشـــق
بۋىندار 〔语〕开音节 ▲ اشق ٴجۇزدى 和颜悦色
的，和蔼的，和气的 ▲ اشق راي 〔语〕叙述
式 ▲ اشق سوت 公审 ▲ اشق قالۋ 悬而未决
▲ اشق قورا 露天圈 ▲ اشق حات 公开信▲
باسى اشق 清楚的，无可非议的 ▲ كوزى اشق
有文化的 ，有见识的 ，有先见之明的 ▲
شايداي اشق 晴朗的，明朗的 ▲ قاباعى اشق 高
兴的，眉飞色舞的 ▲ قولى اشق 大方的，慷
概的。
اشق- II 〈动〉饿，饥饿，挨饿 ; اشـــعـــپ ،
توڭبايتىن شعار 不会挨饿受冻 / اشققان اس
تالعاماس 饥不择食 ▲ اس قادىرىن اشققاندا
بىلەرسىڭ .【谚】挨饿才能体会饭食的贵重。
اشق-جارىق 见 اشق-جارقىن.
اشق - جارقىن 〈形〉①洒脱的，潇洒的②直
爽的，开明的，开朗的 ③ 和颜悦色的，和蔼
的，和气的。
اشقتان-اشق 〈副〉公开地 ，公然地 ，露骨
地，赤裸裸地，毫不掩饰地，明目张胆地，明确
地，直截了当地 ; اشقتان-اشق باس تارتۋ 公
然拒绝 / اشقتان-اشق ايتۋ 毫不掩饰地说/
اشقتان-اشق ىشكى ىسكە ارالاسۋ 明目张胆地干
预内政。
اشقتىق I 〈名〉大方，开明，坦率，直爽。
اشقتىق II 见 عاشقتىق.
اشقتىر- اشق- II 的使动态。
اشق-شاشق 〈副〉杂乱地，乱七八糟地，乱
无章地，横七竖八地 : اشق-شاشق دۇنيەلىكتەر
جاتىر . 东西乱七八糟地堆着。
اشل- ① اش- II 的被动态②开，敞开，开启 :
جيىن اشىلدى . 会开了。/ ەسىك اشىلدى . 门开
了。/ گۇل اشىلاتىن كەز بولعان جوق . 还没有
到开花的季节 ③ 变得大方，变 得 开 朗 :
اشىلىپ سويلەۋ 毫无拘束地讲 ④ 变晴，放晴，
变得晴朗 : جاڭبىر توقتاپ، كۇن اشىلدى . 雨停
后天晴了。⑤暴露，揭露 : قۇپيالىق اشىلىپ
قالدى . 秘密暴露了。▲ ابىرويى اشىلۋ 丢丑▲
ارانى اشىلۋ ①引起食欲，馋②贪婪，贪得无，
厌贪心不足 ▲ باعى اشىلۋ 走运，交好运，得
到幸福 ▲ بەتى اشىلۋ ①变得大方②不顾脸面
▲ەتەگى اشىلۋ (指姑娘婚前) 失贞 ▲ كوتى
اشىلۋ ①下体露出②丑事暴露无遗▲ سارايى
اشىلۋ ①心里感到舒服②开窍③有了食欲▲
تابەتى اشىلۋ 有了食欲，开胃。
اشلا- 〈动〉(畜牲)想吃盐碱，馋硝土。
اشلاس- **اشلا-** 的交互态。
اشلات- ① اشلا- 的使动态② 给 (畜牲) 喂
硝土。
اشلاۋ اشلا- 的不定式。
اشلمالى 〈形〉 能 开 能 关 的， 活 动 的 :
اشلمالى تەرەزە 能开能关的窗户。
اشلۋ اشل- 的不定式。
اشلى 〈形〉有硝土的，盐碱的。
اشما 〈名〉[口]曲子，酵素。
اشمال 〈名〉 ① 曲子，引子，酵素 : ايران
اشىتاتىن اشمال 发酵奶的引子②发酵的，发
酵好的 : اشمال كوجە 发酵的稀粥。
اشمق 〈名〉[方]曲子，酵素。

اشىن- 〈动〉① 痛心,心疼;怜惜,怜悯,惋惜,感到可惜②生气,发怒,气愤,愤怒: اشىنعان جاۋەن السپاس بولار 穷寇勿追▲ ش (جان) اشىنۋ 痛心,惋惜,怜惜。

اشنا 〈名〉[波] 情妇,外室,情人。

اشنالىق 〈形〉情妇的: اشنالىق بايلانىس 情妇关系。

اشنارلىق 〈形〉令人痛心的, 令人愤慨的: اشنارلىق وقيعا 令人痛心的事件。

اشىندىر- اشىن- 的使动态。

اشىندىرارلىق 见 اشنارلىق.

اشىنۋ **اشىن-** 的不定式。

اشىرقان- 〈动〉嫌酸(咸,苦,辣): ول ايراندى اشىرقانىپ ىشە المادى. 他嫌酸奶太酸就没有吃。/ اراقتى اشىرقانباي جۇتا سالدى 不嫌酒辣一饮而尽。

اشىرقاندىر- اشىرقان- 的使动态。

اشىرقانت- اشىرقان- 的使动态。

اشىرقانۋ اشىرقان- 的不定式。

اشىرقانىس- اشىرقان- 的交互态。

اشىس- اش- II 的交互态。

اشىت- ① اشى- II 的使动态②发酵: نان اشىتۋ 发面 / ايران اشىتۋ 发酵酸奶 / اراق اشىتۋ 酿酒。

اشىتقى 〈名〉酵母,发酵剂,引子,曲子,酵母菌。

اشىتپا 见 اشىتقى.

اشىشى: اشىشى ىشەك 小肠,空肠。

ٵ

ٵ I 哈萨克文字母表中的第二个字母。

ٵ II 〈叹〉(表示应诺,追问,不满,惊异,肯定,讽刺等之意)啊,哎,嗳,嗨: ٵ، بارا عوي. 啊,你去吧。▲ ٵ دەگەندە 最初,起初,当初,首先;一张嘴,一开口 ▲ ٵ دەگەننەن 一张口,一开始: ٵ دەگەننەن قارسى شىقتى 一开始就反对 ▲ ٵ دەگەنشە 很快,一转眼,一瞬间: ٵ دەگەنشە قايتىپ كەلەدى 很快就回来。

ابدەكەي 〈名〉(节气名)三月十四日。

ابدەن 〈副〉①很,非常,十分: ابدەن تويدىم. (我)吃得很饱。②充分地,完全地,彻底地: ونىڭ ويىن ابدەن ٴبىلدىم. 他的想法我完全知道了。/ ابدەن پىسقان الما 熟透的苹果。

ابدەستە 〈名〉[阿]净壶。

ابدىرە 见 ابدىرا.

ابەس 〈形〉丢脸的,羞耻的,不体面的,不光彩的: وتكەندە ايەلدەردىڭ قىر باسىنا شىققانىن ابەس دەپ قارايتىن 过去认为妇女上山梁是丢脸的事。

ابەسسىن- 〈动〉认为丢脸,感到羞耻,觉得不体面: ماقتانۋدى ابەسسىنەدى 认为自吹是丢脸的事。

ابەسسىنۋ ابەسسىن- 的不定式。

ابەستىك ① ابەس 的抽象名词 ②不成体统,过分的举止,错事,错误: ەكى بالا وزدەرىنىڭ ابەستىك ىستەرى ٴۇشىن قاتتى ۋيالدى. 两个小孩为自己的错事而感到很不好意思。

ٴابجات 〈名〉[阿]艾布杰特(用阿拉伯字母代替数字的口诀)。

ٴابجىلان 〈名〉[口]蛟龙,水蛇。

ٴابزال 见 ابزال.

ابزەل I 〈名〉[阿]①鞍具 ②器具,工具 ③家具,陈设。

ابزەل II 见 ابزال.

ابزەلدە- 〈动〉讲究鞍具,使鞍具显得好看。

ابزەلدەن- ابزەلدە- 的反身态。

ابزەلدەس- ابزەلدە- 的交互态。

ابزەلدەت- ابزەلدە- 的使动态。

ابزەلدەۋ ابزەلدە- 的不定式。

ابزەلشى 〈名〉鞍具匠。

ابيەشىك 〈名〉护林员,护林工作者。

ٴابىر 〈名〉[口]①威望,声望 ②利益,益处 ③[转]廉耻,羞耻,羞愧 ▲ ٴابىرى كورىنۋ 赤身裸体 ▲ ٴابىرىن جابۋ 遮羞 ▲ ٴابىر جاپقىش 遮羞布。

ٴابىرسىز 〈形〉厚颜无耻的,没有羞耻的,恬不知耻的,无耻的。

ٴابىرسىزدىق ٴابىرسىز 的抽象名词。

ٴابلاح 〈名〉混蛋,坏蛋,坏家伙。

ٴابۋىر 见 ٴابىر.

ابىگەر 〈形〉①慌忙的,繁忙的,纷忙的,紧张的: ٴبىز كەلگەندە ولاردىڭ ٴۇي-ٴىشى تۇگەل ابىگەر ەكەن. 我们来的时候他们全家都很忙。②不安的,惊慌的: ول ىشتەي ابىگەر ەدى. 他心里很不安。▲ ابىگەر بولۋ ①忙于……,紧张地要做…… ②感到不安,惊慌起来。

ابىگەرلە- 〈动〉添麻烦,打搅,打扰: ٴسىزدى ابىگەرلەپ قويدىم، كەشىرىم ەتىڭىز. 麻烦您了,请原谅。

ابىگەرلەن- ① ابىگەر 的反身态 ②受打扰,添麻烦 ②感到不安,惊慌起来,焦急 ③忙于……,急着要做……,忙碌。

ابىگەرلەندىر- ابىگەرلەن- 的使动态。

ابىگەرلەنۋ ابىگەرلەن- 的不定式。

ابىگەرلەنىڭكىرە- 〈动〉有些紧张,有些感到不安,显得有点惊慌。

ابگەرلەنڭكىرەۋ ابگەرلەنڭكىرە- 的不定式。

ابگەرلەۋ ابگەرلە- 的不定式。

ابگەرلىك ① ابگەر 的抽象名词②烦扰,麻烦;惊动③不安,惊慌④忙忙碌碌。

ابگەرشىلىك 〈名〉①烦扰,麻烦,惊动②不安,(神色的)惊慌③忙忙碌碌。

ابلەت 〈名〉[阿]讨厌的,可恨的,憎恶的▲ ابلەت باسۋ 着魔,鬼迷。

ٴابلحايات: ٴابلحايات سۋى (宗教观念认为有一种水,把它称为)长生不老文水。

ٴابى-ٴتابى 〈副〉凄凄合合,勉强,将就: ايلعى ٴابى-ٴتابى جەتۋشى ەدى 工资勉强够花。

اگار 见 ەگەر.

اگاراكىم 见 ەگەر.

اگاردا 见 ەگەردە.

اگاركى 见 ەگەر.

اددەن: اددەن اسۋ 显得过分,很不象话。

ٴاددى 〈名〉[方][阿]办法,能力,耐能;方法: ايالداۋعا ٴاددىم جوق. 我无法停留。

ادەبي 〈名〉[阿]文学的,文艺的: ادەبي شىعارما 文学作品▲ ادەبي مۇرا 文献▲ ادەبي ٴتىل 文学语言,文艺语言,标准语▲ ادەبي ٴتىل ورەجەسى 文学语言规范,标准语规范▲ ادەبي تىلدىك لەكسيكا 文学语言词汇,标准语词汇。

ادەبيەت 〈名〉[阿]文学,文艺: قازاق ادەبيەتى 哈萨克文学/ ادەبيەت نازارياسى 文艺理论/ ادەبيەت قايراتكەرى 文学家▲ اۋىز ادەبيەت 口头文学,民间文学▲ جازبا ادەبيەت 书面文学▲ كوركەم ادەبيەت 文艺▲ ادەبيەت ٴپىرى 文宗▲ ادەبيەت ۇرىسى 文抄公▲ ادەبيەت ستيلى 文风▲ ادەبيەت اشكەرەلەۋشى 暴露文学。

ادەبيەت-كوركەمونەر 〈名〉文艺,文学艺术: ادەبيەت-كوركەمونەر سىنى 文艺批评/ ادەبيەت-كوركەمونەر باعىتى 文艺方向/ ادەبيەت-كوركەمونەر قوزعالىسى 文艺运动/ ادەبيەت-كوركەمونەر قايراتكەرلەرى 文艺活动家/ ادەبيەت-كوركەمونەر تۋىندىلارى 文艺创作。

ادەبيەتتىك 〈名〉文学性,文艺性。

ادەبيەتشى 〈名〉文学家,文学工作者,作家,文人。

ادەبيەتشىل 〈形〉喜欢文学的,爱好文学的,酷爱文艺的。

ادەبيەتشىلدىك 〈名〉文学爱好,热爱文学。

ادەبيلىك 〈名〉艺术性: ادەبيلىگى تىم كوشتى ەمەس 艺术性不太强。

ادەيى 〈副〉特意地,故意地,存心地,专门地: مەن ٴسىزدىڭ ۇيگە ادەيى كەلدىم. 我特意到您家来。▲ ادەيى قوناق 专门请的客人。

ادەيىلە- 〈动〉(常用其副动词形式)特意,专门,故意: مىناۋ ادەيىلەپ ساعان الىپ قويعانىمىز. 这是我们专门给你留的。

ادەيىلەۋ ادەيىلە- 的不定式。

ادەيىن 见 ادەيى.

ادەلەت 见 ادىلەت.

ادەلەتسىز 见 ادىلەتسىز.

ادەلەتتى 见 ادىلەتتى.

ادەلەتتىك 见 ادىلەتتىلىك.

ادەلەتشى 见 ادىلەتشى.

ادەلەتشىل 见 ادىلەتشىل.

ادەمى 〈形〉①漂亮的,美丽的,美观的,优美的;清秀的: كوزىنىڭ ادەمىسىن-اي! 她的眼睛真迷人!②好听的,动人: ادەمى ات 好听的名字▲ اسى بار اياق ادەمى. 【谚】盛满饭的木碗才好看。▲ بىرەۋدىڭ ٴسوزى ادەمى، بىرەۋدىڭ كوزى ادەمى. 【谚】有的人话说得动听,有的人眼睛长得迷人(各有千秋)。

ادەمىلە- 〈动〉使显得好看,使美丽,使漂亮,修饰,装饰,打扮,美化: ول ٴۇيىن سۋرەتپەن ادەمىلەپ قويىپتى. 他用画装饰了房间。

ادەمىلەن- ① ادەمىلە- 的反身态②打扮漂亮,经过装饰而美观起来,得到美化。

ادەمىلەندىر- ادەمىلەن- 的使动态。

ادەمىلەنۋ ادەمىلەن- 的不定式。

ادەمىلەس- ادەمىلە- 的交互态。

ادەمىلەت- ادەمىلە- 的使动态。

ادەمىلەۋ I 〈形〉比较好看的,稍微漂亮的,较为动听的。

ادەمىلەۋ II ادەمىلە- 的不定式。

ادەمىلىك ① ادەمى 的抽象名词②漂亮,美丽,

美观，雅致。

ادەمىرەك 〈形〉 ① 有些美的，比较漂亮的，比较好看的 ② 比较好听的，有些动听的：مۇنان ادەمىرەك ٴان جوق دەپ وتىرمىسىڭ؟ 你以为再没有比这首歌更好听的了吗？

ادەمسشە 〈形〉 有些美的，比较漂亮的，比较好看的：ول ادەمسشە كەلىنشەك ەمەس، ناق سۇلۋدىڭ ٴوزى. 她不是一般的美而是真正漂亮的媳妇。

ادەمسشىلىك 见 ادەملىك.

ادەپ 〈名〉[阿] ① 习俗，礼仪，礼节：ٴان ايتپاۋ ادەپ پە؟ 不唱歌是不是(你们的)习俗：② 礼貌，体面：ادەپ ساقتاۋ 遵守礼节 / ادەپ بىلمەيتىن بالا 不懂礼貌的孩子 ▲ادەپ باقتى 遵守礼节 ▲ادەپ كورگەن 受过教育的，有教养的 ▲ادەپ تۇتۇ 表示礼貌。

ادەپ-يبا 〈名〉 礼教，礼貌；礼节。

ادەپكى 〈形〉 起初的，起先的，开头的，最初的，初期的：ادەپكى ۋاقىتتا كورىم بولاتىن 起先还不错。

ادەپكىدە 〈副〉 起初，最初，初期：ادەپكىدە قارسىلاستى 最初抵抗得很厉害。

ادەپسىز 〈形〉 没有教养的，不知礼貌的，不懂规矩的，毫不拘束的，随便的：ادەپسىز قىلىق 毫不拘束的动作。

ادەپسىزدەن- 〈动〉 显得无礼貌，显得无教养，举止随便，不遵守礼节。

ادەپسىزدەندىر- ادەپسىزدەن- 的使动态。

ادەپسىزدەنۋ ادەپسىزدەن- 的不定式。

ادەپسىزدىك ادەپسىز 的抽象名词。

ادەپتى 〈形〉 有教养的，有修养的，有礼貌的，文质彬彬的。

ادەپتىلىك ادەپتى 的抽象名词。

ادەت 〈名〉[阿] 习惯，习气，习尚，风俗习惯，惯例：جاۋىنگەرلەردى بالام دەپ ايتۋ ونىڭ ادەتى بولىپ كەتتى. 把战士叫孩子已经成了他的习惯。/ حالىقارالىق ادەت 国际惯例 ▲اۋرۋ قالسا دا، ادەت قالمايدى. 【谚】疾病治愈，禀性难移(未能免俗)。

ادەت-عۇرىپ 〈名〉 习俗，风俗习惯。

ادەت-داعدى 〈名〉 习惯，习俗；习气。

ادەت-سالت 〈名〉 风俗习惯，风尚。

ادەتتە 〈副〉 通常，平常，寻常，平时，一般：ادەتتە كوپ كەلمەيدى 通常来得很少 / ادەتتە ول ۇندەمەيدى. 平常他不怎么爱说话。

ادەتتەگى 〈形〉 ① 习惯的：ادەتتەگى قىلىق 习惯的作法 ② 平常的，寻常的，通常的，惯常的，平时的：ادەتتەگى ٴادىس-امال بويىنشا ىستەۋ 按通常的办法办 ③ 一般的，普通的：ادەتتەگى ماسەلە 一般问题 / ادەتتەگى ۋاقيعا 普通事件。

ادەتتەگىدەي 〈形〉 ① 和平常一样的，象通常的，象平时的 ② 一般的，普通的。

ادەتتەگىشە 〈副〉 和平常一样，和往常一样，和通常一样。

ادەتتەن- 〈动〉 习惯于……，适应于……，形成习惯，养成习惯：بۇل اراعا ادەتتەنىپ العان شىعارسىڭدار؟ 对这里的环境习惯了吧？/ ەڭبەك ىستەۋگە ادەتتەنگەن جوق 对劳动还不太习惯。

ادەتتەنگىش 〈形〉 容易习惯的，容易适应的，适应能力强的。

ادەتتەندىر- ادەتتەن- 的使动态。

ادەتتەنۋ ادەتتەن- 的不定式。

ٴادىيال 〈名〉[俄][口] 毯子：ٴجۇن ٴادىيال 毛毯 / ٴجىپ ٴادىيال 线毯 / ماقتا ٴادىيال 棉毯。

ٴادىل 〈形〉[阿] ① 公正的，公平的，公道的，不偏不倚的；合情合理的；正义的：ول مىندەتتى وتە ٴادىل ٴبولدى. 他把任务分配得很公道。② 正确的，实在的，对的：ٴادىلىن ايتسا پالەگە قالۋ 直言贾祸 ▲ٴبىرەۋ ٴازىل ايتسا، سەن ٴادىل ايت. 【谚】玩笑也得认真对待。

ٴادىلدەۋ 〈形〉 比较公正的，比较公平的，有点公道的。

ادىلدىك ① ٴادىل 的抽象名词 ② 公正性，公平，公道；正义性：مەن ٴسىزدىڭ ادىلدىگىڭىزدەن ۇمىتتەنەمىن. 我只能指望您的公正。

ادىلەت 〈名〉 正义，公正，公道；正确性：ادىلەت جولىندا باسىن ٴبايگە تىگۋ 舍生取义。

ادىلەتسىز 〈形〉 不公正的，不公平的，非正义的，不正当的：ادىلەتسىز سوعىس 非正义的战

争。

ادىلەتسىزدىك ① ادىلەتسىز 的抽象名词 ② 不公正，不公道，非正义。

ادىلەتتى 〈形〉公正的，公平的，公道的；正义的：ادىلەتتى سوعىس ارقىلى ادىلەتسىز سوعىسقا قارسى تۇرۋ 用正义的战争反对非正义的战争。

ادىلەتتىك 〈名〉公正，公平，公道，主持正义的作法。

ادىلەتتىلىك ① ادىلەتتى 的抽象名词 ② 正义，公正，公道。

ادىلەتشىل 〈形〉维护正义的，主持公道的，提倡公道的。

ادىلەتشىلدىك ادىلەتشىل 的抽象名词。

ادىل-قازى* 〈名〉公正人员。

ادىل-قازىلىق* 〈名〉公正的评价，正确的评判。

ادىلسىز* 见 ادىلەتسىز.

ادىلسىزدىك 见 ادىلەتسىزدىك.

ادىلشىلدىك 见 ادىلەتشىلدىك.

ادىپ* 〈名〉(衣服的)贴边，(衣服的边的)衬布。

ادىپتە- 〈动〉上贴边，垫衬布。

ادىپتەل- ادىپتە- 的被动态。

ادىپتەس- ادىپتە- 的交互态。

ادىپتەت- ادىپتە- 的使动态。

ادىپتەۋ ادىپتە- 的不定式。

ادىپتى* 〈形〉有贴边的，垫衬布的。

ادىرەم: ادىرەم قال [口]该死。

ادىس* 〈名〉方法，办法；措施，方式；窍门，招数；技法：قىزمەت ادىسى* 工作方法/ ادىسىن تابۋ* 想办法，找窍门▲ ادىسىن الۋ* 摸到规律▲ ارىستان بولساڭ جاۋ ٴۇشىن تۇلكىدەي بولسىن ادىسىڭ*. 【谚】制敌要象雄狮那样勇猛，要象狐狸那样有计谋。

ادىس-ايلا* 〈名〉方式方法，手段，谋略：ادىس-ايلا قۇرۋ* 一筹莫展。

ادىس-امال* 〈名〉办法，方法，手段，途径：بۇل ماسەلەنى شەشەتىن قانداي ادىس-امال* بار؟ 有什么办法能解决这个问题？

ادىسكەر 见 ادىسقوي*.

ادىسقوي* 〈形〉很有办法的，善于采取办法的；会耍花招的。

ادىسقويلىق* ادىسقوي* 的抽象名词。

ادىسسىز* 〈形〉没有窍门的，没有高招的，没有计谋的，没有主意的。

ادىسسىزدىك ادىسسىز* 的抽象名词。

ادىس-تاسىل* 〈名〉方法，办法，措施：ساباق بەرۋدىڭ ادىس-تاسىلى* 授课方法。

ادىستە- 〈动〉想办法，想方设法，利用(某种)手段，找窍门。

ادىستەن- ادىستە- 的反身态。

ادىستەس- ادىستە- 的交互态。

ادىستەت- ادىستە- 的使动态。

ادىستەۋ ادىستە- 的不定式。

ادىستى* 〈形〉有办法的，有窍门的，有计谋的，手段高明的，有高招的。

ادىستىلىك ادىستى* 的抽象名词。

ادىسشىل* 〈形〉会使用各种办法的，很有办法的，富于计谋的；随机应变的。

ادىسشىلدىك ادىسشىل* 的抽象名词。

اجداها* 见 ايداعار.

اجداهادي* 见 ايداعاردي.

اجە 〈名〉祖母，奶奶。

اجەي 〈名〉大娘，老大娘。

اجەكە 〈名〉对祖母(奶奶)的昵称。

اجەلە- 〈动〉称祖母，叫奶奶。

اجەلەۋ اجەلە- 的不定式。

اجەلىك 〈形〉祖母的，奶奶的：اجەلىك ورىن 祖母的地位。

اجەپ 〈名〉[方]①奇怪的，古怪的：اجەپ وينادى عوي 奇怪，玩得过分了②表示诧异：اجەپ كەلمەدى عوي. 怎么(他)没有来！③太，真，很：اجەپ جاقسى ەكەن. 真好。

اجەپتاۋىر 〈形〉比较好的，相当不错的，够可以的。

اجەت 〈名〉[阿]需要，需求，用处▲ اجەتكە جاراۋ 顶事，顶用。

اجەتاي 〈名〉①(对祖母的昵称)亲奶奶 ② 大娘，老大娘。

اجەتايلا- 〈动〉亲热地叫奶奶，叫亲奶奶。

اجەتايلاس- اجەتايلا- 的交互态。

اجەتايلاۋ اجەتايلا- 的不定式。

اجەتحانا 见 دارەتحانا.

ٵاجۋا 〈名〉笑话，笑谑，戏言，嘲笑，嘲弄。

ٵاجۋالا- 〈动〉嘲笑，讥笑，取笑，讥讽。

ٵاجۋالاس- ٵاجۋالا- 的交互态。

ٵاجۋالات- ٵاجۋالا- 的使动态。

ٵاجۋالاۋ ٵاجۋالا- 的不定式。

ٵاجۋالى 〈形〉嘲弄的，讥讽的，嘲笑的：ٵاجۋالى سوزدەر 嘲弄的语言。

ٵاجۋاسىز 〈形〉不是嘲弄的，没有讥讽之意的；无恶意的。

ٵاجۋا-سىقاق 〈名〉嘲笑，讽刺，讥讽：ونىڭ ساعان قارانقان ٵاجۋا-سىقاعى. 他对你的讽刺。

ٵاجۋاشىل 〈形〉爱讥笑的，喜欢嘲笑的，爱戏谑的。

ٵاجۋاشىلدىق ٵاجۋاشىل 的抽象名词。

ٵاجى 见 قاجى.

ٵاجىم 〈名〉皱纹：بەتىندە ٵاجىم بار 脸上有皱纹 ▲ ٵاجىم باسۋ （满脸）皱纹 ▲ ٵاجىم ٴتۇسۋ （كىرۋ، ەنۋ، شالۋ）（脸上）开始有皱纹。

اجىمدەن- 〈动〉起皱纹：ٴبىر جىلدىڭ ىشىندە نەعىپ بەت- اۋزىڭ اجىمدەنىپ كەتكەن؟ 怎么在一年之内你的脸上布满了皱纹？

اجىمدەنۋ اجىمدەن- 的不定式。

ٵاجىمدى 〈形〉有皱纹的，皱纹多的：ٵاجىمدى ماڭدايى 有皱纹的前额。

ٵاجىمسىز 〈形〉没有皱纹的，没有起皱纹的。

اجىرەك 见 اجىرىق.

اجىرەڭدە- 见 اجىراڭدا-.

ٵاز I 〈名〉瞎子，失明 ▲ ٵاز بولۋ 失明，丧失视力。

ٵاز II 〈形〉[阿]（阿拉伯语 عازيز 一词的变形）尊重的，尊敬的，尊贵的 ▲ ٵاز اعا 兄长，长者 ▲ ٵاز تۇتۋ 尊敬、尊重。

ٵازازىل 〈名〉[阿]①魔鬼，妖魔，鬼怪 ②[转]引人歧途者，教唆做坏事者，挑拨离间者。

ازازىلدەن- 〈动〉耍滑头，施诡计，作祟。

ازازىلدىك 〈名〉狡猾行为，诡计多端；诱人堕落：ازازىلدىك ىستەۋ 作祟。

ازدەك 〈名〉①溺爱的，娇生惯养的 ②宠儿，娇子。

ازدىك ①ٴاز II 的抽象名词 ② 尊敬，尊重，爱戴。

ازەزىل 见 ٵازازىل.

ازەزىلدىك 见 ازازىلدىك.

ازەلدە 〈副〉[口]原先，早先：ازەلدە بۇل ارا ورمان ەدى. 这里原先是一片丛林。

ازەلدەن 〈副〉从来，向来，历来：ول ازەلدەن اتقا ٴمىنۋدى جاقسى كورەدى. 他一向就喜欢骑马。

ازەر 〈副〉勉强，好不容易；将将，刚刚：اۋىر ەكەن، ازەر دەگەندە قوزعالتىپ 太重了，好不容易才挪动了个位置 / ازەر ۋنادى 勉强同意 / اقشا ازەر جەتتى 钱将将够用。▲ ازەر بولسا 最多，最了不起。

ازەر-مازەر 〈副〉勉强，好不容易；将将，刚刚。

ازەت: ازەت بولسا 最多，至少：ازەت بولسا بيىلدىقا كيىم جاڭارتپايمىز 至少今年不做新衣服 ▲ ٴبىر ازەتتە 有时，偶而，时而。

ٵازيز 〈形〉[阿]宝贵的，尊贵的，珍贵的；ٵازيز دوسىم （我）尊贵的朋友。

ٵازىز 〈形〉[口]尊敬的，尊贵的，敬爱的。

ٵازىل 〈名〉[阿]玩笑，笑话，戏言，诙谐：ٵازىل ٴسوز 开玩笑的话 ▲ اۋزىندا ٵازىلى جوقتىڭ قولىندا شوقپارى بار. 【谚】不会开玩笑的人会大动肝火。▲ ٵازىلدىڭ جاراسسا اتاڭمەن وينا. 【谚】开玩笑要讲分寸。

ٵازىل-اجۋا 〈名〉诙谐，戏言；嘲弄，嘲笑。

ازىلدە- 〈动〉开玩笑，戏谑，戏弄，取笑，逗弄：ازىلدەپ ايتقان ٴسوز 开开玩笑罢了。

ازىلدەگەنسۋ ازىلدەگەنسى- 的不定式。

ازىلدەگەنسى- 〈动〉装作开玩笑，假装取笑：ازىلدەگەنسىپ ايتقان ٴسوزىن ول تۇسىنگەن جوق. （他）装作开玩笑，但对方没有理解。

ازىلدەس I 〈形〉彼此相为的，互相开玩笑的，互相说笑的。

ازىلدەس- II ازىلدە- 的交互态。

ازىلدەستىر- ازىلدەس- 的使动态。

ازىلدەۋ ازىلدە- 的不定式。

ازىلكەش 〈形〉爱开玩笑的，喜欢说笑话的，

。的谐诙,的稽滑
ئازىل-كۈلكى 〈名〉笑话,玩笑,戏言,诙谐。
ئازىل-قالجىڭ 〈名〉玩笑,笑说,趣话,趣语。
ئازىلقوي 〈形〉 爱开玩笑的,爱说笑话的, 滑
。的谐诙,的稽
ئازىلقويلىق ئازىلقوي 的抽象名词。
ئازىل-مازاق 〈名〉戏言,取笑,讥讽。
ئازىل-ۋىيىن 〈名〉嬉戏,游戏,玩耍。
ئازىلشەك 见 ئازىلقوي.
ئازىلشىل 〈形〉爱开玩笑的,爱说笑话的: 滑
。的谐诙,的稽
ئازىلشىلدىك ئازىلشىل 的抽象名词。
ئازىر I 〈形〉① 准备好的,预备好的,准备就
绪的: قاشان دا ئازىر بولۇ كەرەك 随时准备好/
قۇربان بولۇغا ئازىر 情愿牺牲 ② 同意的,允
诺的,愿意的,情愿的: مەن ساعان كومەك
بەرۈگە ئازىر وتىرمىن. 我愿意随时帮助你。/
ەشتەمە دە ئازىر بولعان جوق 什么也没有预备好
③ 已做好的,做成的,现成的: تاماق ئازىر
بولدى. 饭已做好了。▲ ئازىر استىك يەسى بولۇ
坐享其成。
ئازىر II 〈副〉现在,暂时;马上;一会儿: سەن
ئازىر بار. 你现在就去。/ ول ئازىر كەلەدى. 他
一会儿就来。
ازىرگە 〈副〉暂时,临时,暂且: ول ازىرگە تۇرا
تۇرسىن. 他暂时就留在这儿吧。/ ازىرگە
ايتپاي-اق قويايىق. 暂且不说。
ازىرگى 〈形〉现在的,目前的,当前的: ازىرگى
جاعداي 现在的形势。
ازىرەيلى 见 ازىرەيىل.
ازىرەيىل 〈名〉[阿][宗]阿兹拉伊(伊斯兰教
四大天使之一,专司死亡事宜,人死时由其索
命)。
ازىرەيىلدەي 〈形〉象阎王似的, 和判官一样
的;凶恶的,可怖的。
ازىرەت 见 قازىرەت.
ازىرلە- 〈动〉①准备,预备,筹备: ساباق
ازىرلەۋ 准备功课②作: تاماق ازىرلەۋ 做饭③
教养,教练,培养,造就: ماماندارىن ‌ٴتىل
ازىرلەۋ 造就语言学专家④备办,采置,采购:
قۇرلىس ماتەرىيالدارىن ازىرلەۋ 采购建筑材料。
ازىرلەن- ① ازىرلە- 的被动态②准备好,预备
好,作好准备;筹备好: ەمتيحانعا ازىرلەنۋ 准备
好去应考/ جۇرۇگە ازىرلەنىيك. 咱们准备动
身吧。
ازىرلەندىر- ازىرلەن- 的使动态。
ازىرلەنۋ ازىرلەن- 的不定式。
ازىرلەنىڭكىرە- 〈动〉作一定的准备,适当地
筹备,预备一些。
ازىرلەنىڭكىرەۋ ازىرلەنىڭكىرە- 的不定式。
ازىرلەس- ازىرلە- 的交互态。
ازىرلەت- ازىرلە- 的使动态。
ازىرلەۋ ازىرلە- 的不定式。
ازىرلىك 〈名〉准备,预备,筹备;备办:
قىستىق ازىرلىك 过冬的准备/ ازىرلىك جيىنى
筹备会议/ ەگىس ازىرلىگى 备耕。
ازىرلىكسىز 〈形〉无准备的,没有预备的,没
有筹备好的: ازىرلىكسىز اشلعان جيىن 没有
准备的会议。
ازىرشە 〈副〉暂时,临时,眼前,眼下: بۇل
جۇمىستى ازىرشە قويا تۇرۇ كەرەك. 这项工作暂
放一放。/ ازىرشە قيىنشىلىق جوق 眼下没有什
么困难。
ازىرىنە 见 ازىرگە.
ازىرىنشە 见 ازىرشە.
ٴاي 〈叹〉①(表示招呼)嗨,喂: ٴاي، انداعى
جەردە كىم بار؟ 喂,谁在那儿呀?②(表示警
告)哎,唉,嗨: ٴاي، ابايلاعايسىڭ، شاعىپ الىپ
جۇرمە. 唉,当心点儿别打破呀!③(表示叹
息)唉,哎,哎呀: ٴاي، ۋاقىت بەكەر ٴوتىپ
كەتتى عوي. 唉,时间白白地流逝了。▲ ٴاي دەر
اجە، قوي دەر قوجا جوق 没有人管,群龙无首;
各行其是▲ ٴاي كاپىر اتانباۋ 不成坏人,不留
坏名。
ٴاياي 〈形〉[口]好看的,漂亮的,美丽的: ٴاياي
قىز بولىپتى 长成漂亮的姑娘。
ٴايبات 〈形〉①好看的,漂亮的;好听的,动人
的: داۋسى ٴايبات 声音好听②好,行,对:
ٴايبات، وتىر ورنىڭا. 好,请坐下。
ٴايباتتا- 〈动〉使好看,弄成漂亮: شىنىلاردى

ئىپاتتاپ جۇپ قوي 。好洗碗把

ئىپاتتال- ئىپاتتا- 的被动态。

ئىپاتتات- ئىپاتتا- 的使动态。

ئىپاتتاۋ ئىپاتتا- 的不定式。

ايپەتتە- 见 ئىپاتتا-.

ايپەتتەۋ ايپەتتە- 的不定式。

ايگى 〈形〉众所周知的，暴露无遗的；显而易见的 ▲ ايگى بولۋ 暴露，揭露，众所周知。

ايگىلە- 〈动〉宣扬，声张，揭露；公布：ەلدىك قۇپياسىن ايگىلەۋگە بولمايدى. 不能把别人的秘密宣扬出去。

ايگىلەن- ① ايگىلە- 的被动态②暴露，揭露，宣扬出去，声扬出去。

ايگىلەنۋ ايگىلەن- 的不定式。

ايگىلەۋ ايگىلە- 的不定式。

ايگىلى 〈形〉①公开的，众所周知的，明显的，明朗的：جۇرتقا ايگىلى ءىس 谁都知道的事/ بارعان سايىن ايگىلى بولىپ كەلەدى 越来越明朗化 ② 著名的，驰名的，名声在外的，有名的，知名的：ايگىلى ادام 知名人士/ ايگىلى جازۋشى 著名作家/ ايگىلى ءارتىس 著名演员 ▲ الەمگە ايگىلى 闻名于世，众所周知 ▲ الاشقا ايگىلى 著名的，赫赫有名的，鼎鼎大名的 ▲ اتى ايگىلى 有名的，著名的；出了名的。

ايدىك 〈形〉大的，高大的；壮实的：مەنىڭ اتىم سەنىڭ اتىڭنان ايدىك 我的马比他们的马显得高大。

ءايدىم: ايدىمگە كەلمەدى 一会儿的功夫，很快：ايدىمگە كەلمەي كوپ ەل جينالدى 很快，来了很多人。

ايەي 〈形〉[口]好看的，漂亮的，美丽的。

ايەل 〈名〉[阿]①妇女，女人，女性：ارا- بۇل نىڭ ادامدارى ەركەك، ايەل... 在这里人们是自由自在的，天空是明朗的，并且妇女们以秀丽著称的。②妇人，妻子，老婆：بۇل مەنىڭ ايەلىم. 这是我的妻子。③女的，女性的：ايەل بالا 女孩子/ ايەل قۇمارلىق 好色的 ▲ بەدەۋ ايەل 没有怀孕的女人 ▲ ايەل الۋ 娶妻，娶老婆，和（某一个女性）结婚 ▲ ايەل اتاۋلى（ايەل بالاسى، ايەل زاتى）泛指女性 ▲ ايەل باسەمەن 作为女人（有贬低之意）▲ ايەلدەردىك نامىسىنا ءتيۋ 奸淫，强奸 ▲ ايەل ەمشەكتى ەركەك [生理] 男子乳房发育 ▲ ايەل زاتى 女性，女人，妇女 ▲ ايەل قىزتەكەلىگى [生理] 男性现象 ▲ ايەل جەردەن شىققان جوق، و دا ەركەكتىڭ بالاسى. ەرلەر كوكتەن تۇسكەن جوق، ايەل ونىڭ اناسى.【谚】女人不是从石头缝里出来的，她是男人的后代。男人不是从天上降下来的，他是女人的后代。

ايەلدى 〈形〉（指男子）结了婚的，有妻子的：ونىڭ ايەلدى بولعانىنا نەشە جىل بولدى. 他结婚已有好几年了。

ايەلدىك 〈形〉①妇女的，女子的，女人的：ايەلدىك ەركەكشەلىك 妇女特点/ ايەلدىك قاسيەت 女人的性质，女人的气质 ② 女人应有的特性 ③女人之见。

ايەل-ەركەك 〈名〉男女，女性和男性。

ايەلجاندى 〈形〉喜欢女人的；喜欢老婆的；好色的。

ايەلسىز 〈形〉①没有妇女的，没有女人的，没有老婆的；②（男子）未结婚的，没有妻子的，没有老婆的：ءومىرىن ايەلسىز وتكىزدى 他一生没有结婚。

ايەلسىزدىك ① ايەلسىز 的①抽象名词②没有妻子的生活，没有妻室的生活。

ايەلسىن- 〈动〉认为女人，觉得女性：ايەلسىنىپ كوزگە ىلمەۋ 认为女人而看不起。

ايەلسىنۋ ايەلسىن- 的不定式。

ايەلسىرە- 〈动〉想女人，想结婚。

ايەلسىرەۋ ايەلسىرە- 的不定式。

ايەلشىل 〈形〉喜欢女人的，喜欢替女性说话的，为女人打抱不平的。

ايەلشىلىك 〈名〉[口]① 妇女的，女子的，女人的 ② 女性特点，女人之见。

ايەنكەس 〈形〉过于爱惜自己的，过于保重自己的；拈轻怕重的。

ايەنكەستىك ايەنكەس 的抽象名词。

ايەت 见 ايات.

ايزىك 〈名〉[俄]玩捞游戏。

ايكەل I 〈名〉石井盖。
ايكەل II 〈名〉杂杂。
ايكەل III 〈名〉胸饰。
اينەك〈名〉①[波]玻璃；玻璃片，玻璃板：
ورگانيكالىق اينەك 有机玻璃/ اينەك ورناتۋ 安上
玻璃②[口]眼镜▲ كوز اينەك 眼镜。
اينەكسىز〈形〉没有玻璃的，没有安玻璃的：
اينەكسىز تەرەزە 没有安玻璃的窗户。
اينەكتە-〈动〉安装玻璃，装镶玻璃： رامكانى
اينەكتەپ بەرىڭىزشى. 请您给像框安上玻璃好
吗。
اينەكتەي 〈形〉象玻璃的，玻璃状的；透明的。
اينەكتەل- اينەكتە- 的被动态。
اينەكتەت- اينەكتە- 的使动态。
اينەكتەۋ اينەكتە- 的不定式。
اينەكتى 〈形〉有玻璃的，安上玻璃的。
اينەكشە 〈名〉小块玻璃；小块玻璃窗。
اينەكشى 〈名〉玻璃匠，玻璃工，拉玻璃的工
人，吹玻璃的工人。
اينەكشىلىك 〈名〉玻璃业，玻璃生产，玻璃加
工业，玻璃制造业。
ٴايت I 〈叹〉对牲畜的吆喝声▲ ٴايت دەۋ 吆
喝一声；说一声，说一句话▲ ٴايت، ٴشۋ 吆喝
性口的吆喝声。
ٴايت-ٴبۋيت: ٴايت-ٴبۋيت دەگەنشە 转眼间，
一瞬间，一刹那： ٴايت-ٴبۋيت دەگەنشە بارىپ
كەلەسىڭ. 一会儿功夫就能回来。
ٴايت-〈动〉[口] 就那么做，就那样办：
ايتسەڭ، ايتەيىك دەدى ول. 他说那就那样吧。
ايتەۋىر〈助〉①总之，还是，不过，然而： ايتەۋىر
ايتقانىڭىزدى ۇمىتپاڭىز. 总之别忘了你的诺言
②无论如何，不管怎么样，反正： ايتەۋىر الىپ
كەلسەڭ بولعانى 反正你拿回来就行了。
ايتكەنمەن〈助〉不过，还是： ايتكەنمەن ونىڭ
ٴسوزى ورىندى. 不过他的话有道理。
ايتپەگەندە 〈助〉否则，不然，要不然：ايتپەگەندە
مىندەت ورىندالماۋشى ەدى. 否则任务完不成。
ايتپەسە 〈助〉否则，不然，要不然： ايتپەسە مەن
بارايىن. 要不然我去吧。
ايتسە: ايتسە دە ①不过，还是，既便如此也
……： كورۋى كورىنەدى، ايتسە دە انىق ەمەس.
看是能看得见，不过不清楚。② 究竟，到底，
毕竟： ايتسە دە بۇل ادامدى قايدان كوردىم؟ 我
究竟在哪里见过这个人？
ٴاي-ٴتۇي: ٴاي-تۇيگە قاراماۋ (ٴاي-ٴتۇي
جوق) 不管不顾，不管三七二十一，一声不
吭： ٴاي-تۇيگە قاراماي مىلتىقتى الىپ كەتتى.
（他）一声不吭把枪拿走了。
ٴايت-ٴۇيت: ٴايت-ٴۇيت دەگەنشە 很快，转眼间：
ٴايت-ٴۇيت دەگەنشە جاز دا كەلدى 转眼间夏天
也到了。
ٴايتىپ-ٴبۇيتىپ-〈动〉想方设法，凌合，将就：
ٴايتىپ-ٴبۇيتىپ ٴبىر جىلدى وتكىزدى 凌合着过
了一年。
ٴايتىپ-ٴبۇيتۋ ٴايتىپ-ٴبۇيتىپ- 的不定式。
ٴاي-ٴشاي: ٴاي-ٴشايعا قاراماستان 不听招
呼，不听劝告，不管三七二十一▲ ٴاي-ٴشاي
دەسۋ 争吵、吵嘴、吵闹： ەكەۋى ەجەلدەن
ٴاي-ٴشاي دەسپەگەن. 他们俩从来就没有争
吵过。▲ ٴاي-ٴشاي دەۋ 提醒，招呼；关照： كەزدە
ٴاي-ٴشاي دەپ قوي. 到时候请你提醒（关照）
一下。
اك I 〈名〉[波]石灰，白灰： كۇيدىرىلگەن اك
熟石灰/ كۇيدىرىلمەگەن اك 生石灰。
اك II 〈叹〉[口]（赶牛的）吆喝声。
اكبار: اللا اكبار [宗]祝好，祝福。
اكە I 〈名〉①父亲、爸爸：ول اۋماي اكەسىنە
تارتقان. 他真像他的父亲。②（动物的）雄性，
公：قوزىلاردىڭ اكەسى 种羊（公羊）③[转]（某
物之）王：قۇرداقتىڭ اكەسى تۇيە سويعاندا
كورەرسىڭ. [谚]丰盛的肉餐只有在宰骆驼的
时候才能吃到（宰杀骆驼会有炒肉之王）④。
[转]（表示亲昵，惊异，惊慌等意义）：مىنانى
وقىپ بەرەسىڭ بە، اكەم؟ 好孩子，这个能给我
读一下吗？/ اكەم-اۋ، مىناسى نەسى؟ 哎呀，这
是怎么回事？▲ اكە دەسە 表示亲热（的话），喜
欢（的话）▲ اكەمنىڭ شوتى اسا-اسا تيەدى 得寸
进尺▲ اكەڭنىڭ قۇنى بارما 你欠什么▲
اكەسىنىڭ اۋزىنان تۇسكەندەي 长得和父亲一模
一样▲ اكەسى ولگەندەي بولۋ 非常悲伤▲

اكەسىن تانىتا ستەۋ 干得带劲,干得很有起色
▲ اكەسى ولگەندى دە ەستىرتەدى 该讲的要讲,不
该隐瞒的不能隐瞒▲ اكە ولكىل 干爸爸,干爹
▲ دۇلەيگە سالەم بەرسەڭ «اكەڭنىڭ باسى» دەيدى
[谚]和蠢人打交道自讨没趣。▲ جاقسى
اكەنىڭ ارۋاعى جامان ۇلدى قـــرىق جىـــل
اسىرايدى. 【谚】光前裕后。

اكە-ەكە 〈名〉(长辈对晚辈的亲昵语)好孩子 ▲ اكە-ەكە دەۋ ▲ ①喜欢,表示亲热②恳求,实求,请求。

اكەجان 〈名〉①(对父亲的昵称)好爸爸,亲爸爸②(表示请求之意)亲爱的,好孩子。

اكەي 〈名〉(对父亲的昵称)好爸爸,亲爸爸。

اكەي-ۋكەي 〈形〉亲近的,亲密的,密切的: ول تەمىردىڭ ۋيمەن اكەي-ۋكەي. 她和铁木尔家的关系很密切。

اكەكە 〈名〉(对父亲的尊称)好爸爸,好父亲。

اكە-كوكە 〈名〉①(长辈对晚辈的亲昵语)好孩子,宝贝: ول سەنىڭ اكە-كوكە دەگەنىڭدى ءتۇسىنبەي جانتقان جوق. 他不懂你在喜欢他。②(对别人的恳求语)求求你: اكە-كوكە دەسەڭ دە بەرمەيدى. 你求他,他也不会给你的。

اكە-كوكەلە- 〈动〉请求,恳求,央求。

اكە-كوكەلەۋ اكە-كوكەلە- 的不定式。

اكەل- 〈动〉①拿来,带来,取回,携带: سۇ اكەلۋ 打水/ ول نە اكەلىپتى؟ 他拿来什么?/ باقىت اكەلۋ 带来幸福 ②回想,使浮现,使出现: تار تابىتتاعى اجەسىن كوز الدىنا اكەلدى. 他在回忆躺在灵柩里的祖母。③使得到,造成,招致,使遭到: اپات اكەلۋ 招致大祸/ پايدا اكەلۋ 使有利润。

اكەلگىز- اكەل- 的使动态。

اكەلدىر- اكەل- 的使动态。

اكەلە- 〈动〉叫父亲,叫爸爸: بالاڭ بولــــىپ اكەلەپ موينىڭا ورالسا نەتكەن جاقسى! 有了孩子,一边叫爸爸一边搂你脖子该多好啊!

اكەلەس- اكەلە- 的交互态。

اكەلەت- اكەلە- 的使动态。

اكەلەۋ اكەلە- 的不定式。

اكەلت- 的使动态。

اكەلۋ اكەل- 的不定式。

اكەلۋلى 〈形〉拿过来的,带回来的;准备好的,现成的: وتىن اكەلۋلى 柴火准备好(现成)的。

اكەلى 〈形〉有父亲的,父亲健在的: اكەلى بالاعا تيسە المايدى 对有父亲的孩子不敢碰。

اكەلى-بالالى 〈形〉父子的: اكەلى-بالالى ەكەۋى عانا 只有他们父子俩。

اكەلىك 〈形〉①父亲的: اكەلىك قارىزدى وتەۋ كەرەك. 应该尽到父亲的责任。② 父亲的身份: اكەلىگىڭدى موينداۋىڭ كەرەك. (你)应该承认自己的父亲身份。

اكەلىن- اكەل- 的被动态。

اكەلىس- اكەل- 的交互态。

اكەسىز 〈形〉没有父亲的,父亲去世的,父亲故去的: اكەسىز جەتىم بالا 没有父亲的孤儿。

اكەسىزدىك اكەسىز 的抽象名词。

اكەت 〈动〉①拿去,带走,领去: سەن بالالاردى ۇيگە اكەت. 你把孩子们领回家去。②引去,引到,带到: قيال ونىڭ ويىن السقا اكەتىپ وتىر. 幻想把他引到遥远的未来去了。/ تولقىن اعاشتى تەڭىزگە اكەتتى. 波浪把木头冲到海里去了。③偷去,牵走: ۇرى سيىردى تۇندە اكەتىپتى. 夜里小偷把母牛偷走了。▲ ءبىلىپ اكەتۋ ①接过去,打断②一下抢过去③很快冲走,带走。

اكەتاي 〈名〉①(对父亲的昵称)好爸爸,亲爸爸②(对小孩的昵称)好孩子,乖孩子。

اكەتاي-كوكەتاي 〈名〉表示恳求之意: اكەتاي-كوكەتاي دەپ ەكى كۇنگە ارەڭ رۇقسات الدىم. 我恳求了半天好不容易才请了两天假。

اكەتتىر- اكەت- 的使动态。

اكەتۋ اكەت- 的不定式。

اكەتىل- اكەت- 的被动态。

اكەتىس- اكەت- 的交互态。

اكە-ۋكە 〈名〉恳求和表示亲热之意。

اكەشە 〈副〉父亲般地,象父亲一样地。

اكە-شەشە 〈名〉父母,爹娘,双亲: اكە-شەشەسى ولگەندەي تۇلان تۇتۇ 如丧考妣/ سەن اكە-شەشەڭ-ىنىڭ الدىندا نە دەمەكشىسىڭ؟ 你在父母面前说

? 呀么什
:的般母父,的样一母父和〈形〉 **اكە-شەشەدەي**
上得比能哪 بولسىن قايدان اكە-شەشەدەي ٴوز
。母父的己自
:的 亲 双,的 母 父〈形〉 **اكە-شەشەلىك**
。任责的母父 بورىش اكە-شەشەلىك
爸爸的爱亲(称昵的亲父对)①〈名〉 **اكەشىم**
。贝宝,子孩好(称昵的辈小对)②
:的端多计诡,的猾狡,的猾巨奸老〈形〉 **اككى**
。猾巨奸老得变 اككى بولۋ
多计诡得变 ,猾巨奸老得变〈动〉 **اككىلەن-**
。头猾老得变,端
。式定不的 -اككىلەن **اككىلەنۋ**
。词名象抽的 اككى **اككىلىك**
。姐大 ② 姐姐 ① [土]〈名〉 **اكپە**
。的妹姊,的妹姐〈形〉 **اكپەلى-ٴسىڭىللى**
担扁用 اكپىشپەن كوتەرۋ :担扁〈名〉 **اكپىش**
。挑
ولار ۋيلەرىن :刷粉,刷粉灰石用〈动〉 **اكتە-**
。了完刷粉子房把们他 .اكتەپ الىپتى
。态动被的 -اكتە **اكتەل-**
。态互交的 -اكتە **اكتەس-**
。态动使的 -اكتە **اكتەت-**
。式定不的 -اكتە **اكتەۋ**
。的完刷粉,的好刷粉〈形〉 **اكتەۋلى**
。匠刷粉〈名〉 **اكتەۋشى**
。石起阳〔矿〕〈名〉 **اكتينوليت**
县 ② 者理管,者配支,者治统〈名〉 **اكىم**
。权掌,者治统为成②长县当 اكىم بولۋ ▲ 长
长县 ② 配支,理管,治统 ①〈名〉 **اكىمدىك**
。(权职) 位地的
/权政色红 قىزىل اكىميات :权政〈名〉 **اكىميات**
。权政动反 كەرتارتپا اكىميات
。式定不的 -اكىمسى **اكىمسۋ**
:势权使行;腔官打,子架官摆〈动〉 **اكىمسى-**
的坐在 .وتىرعاندارعا ونىڭ اكىمسىگەنى ۇنامادى
。子架官的他厌讨常非都人
。态动使的 -اكىمسى **اكىمسىت-**
。理管,配支,治统〈动〉 **اكىمشىلدەن-**
。式定不的 -اكىمشىلدەن **اكىمشىلدەنۋ**

长县着学;…… 者治统效仿〈动〉 **اكىمشىلە-**
......: بۇل ارانى ول وزىنشە اكىمشىلەپ
管长县着学想经曾他 .باسقارماقشى بولىپ ەدى
。区地个这理
。式定不的 -اكىمشىلە **اكىمشىلەۋ**
: 职 文,权 政,政 行〈名〉 **اكىمشىلىك**
اكىمشىلىك/ 位单政行 اكىمشىلىك ورىندارى
。区政行 اكىمشىلىك رايونى /官文 ٴمانساپتىلارى
。责指;吓恐;眼瞪子胡吹〈名〉 **اكىرەڭ**
色声,眼瞪子胡吹,脚划手指〈动〉 **اكىرەڭدە-**
。厉俱
。态互交的 -اكىرەڭدە **اكىرەڭدەس-**
。态动使的 -اكىرەڭدە **اكىرەڭدەت-**
。式定不的 -اكىرەڭدە **اكىرەڭدەۋ**
ٴال جوق، بويىدا :劲,力体,量力,气力〈名〉 **ٴال**
ٴال ▲倦疲到感,力无身浑 شارشاپ تۇرادى
ٴال ▲了不服治,住不制控,力为能无 بەرمەۋ
▲老衰,气力有没 ٴال كەتۋ ▲锐蓄精养 جيۋ
倒摔(方对把能时跤摔),到达量力 ٴالى جەتۋ
蚍,量自不,力量不自 ٴالىن بىلمەگەن الەك ▲
الۋان-الۋان ▲危垂 ٴال ۇستىندە ▲树撼蜉
繁马骏【谚】 .جۇيرىك بار، الىنە قاراي شابادى
ٴال ▲。(能其显各,海过仙八)聘驰力量,多
.كەرەك، ايبار كەرەك، ٴالسىز ايبار نە كەرەك
。风威有哪力势有没,风威要力势有【谚】
,好您祝义名的拉安以〈动〉 **الايكۇمۇسسالام**
? 吗好已自您
:况状济经,平水活生,活生〈名〉 **ٴال-اۋقات**
.ازاتتىقتان كەيىن ەلدىڭ ٴال-اۋقاتى جاقسارادى
。了高提平水活生的民人后放解
:的裕充,的有富,的裕富〈形〉 **ٴال-اۋقاتتى**
。庭家的裕富 ٴال-اۋقاتتى ٴۇي
。境处,况状,况情〈名〉 **ٴال-احۋال**
:题问有没,说用不,然自,然当〈副〉 **البەتتە**
.سەن مۋزيكاعا قىزىعاسىڭ با؟ -البەتتە قىزىعامىن
! 欢喜然当? 吗乐音欢喜你
。脂骨补〔植〕〈名〉 **ٴالبۇرشاق**
就,个那才刚,个那是就,个那 ①〈代〉 **الگى**
个那才刚 :种那是 الگى ادامنىڭ اتى كىم ەدى؟
,子口一那(子妻指夫丈) ② ?字名么什叫人

内人。

الگىندە 〈副〉不久以前，刚刚，刚才：ول الگىندە عانا كەلىپ كەتتى. 他刚刚来过了。

الگىدەي 〈形〉和刚才一样的，那个样的，就是那种的：الگىدەي ٴتۇرى جوق پا ەكەن؟ 刚才那种颜色的没有吗？

الگىنندە 〈副〉不久以前，刚刚，刚才：الگىنندە بىرەۋ كەلدى مە؟ 刚才是不是有人来了？

الدە 〈助〉①或，或者，或是，还是：ول سەنىڭ الدە تانىسىڭ، الدە دوسىڭ. 他或是你的熟人，或是你的朋友。②也许，可能：الدە سەن ونى تانىمايتىن شىعارسىڭ. 也许你不认识他。

الدەبىر 〈代〉某，某个，某种：الدەبىر الىستاعى ەلەس سەكىلدى 就象远处的某种幻觉一样。

الدەبىرەۋ 〈代〉某人，某个人：الدەبىرەۋ ەسىك قاققانداي بولدى. 好象有人敲门了。

الدەكىم 〈代〉某，某人，有一个人：الدەكىم باسىن قىلتيتتى. 有人探出了脑袋。▲ الدەكىم بولۋ 自高自大，神气十足。

الدەقايدا Ⅰ〈代〉某处，何处，远处：الدەقايدا بىرەۋدىڭ ىڭىرسىعان داۋسى ەستىلەدى. 不知在什么地方传来人的呻吟声。

الدەقايدا Ⅱ〈副〉相当地，更加，愈益：حالىق تۇرمىسى الدەقايدا جاقساردى. 人民的生活有了很大的改善。

الدەقايدان 〈副〉从何处，不知从哪里，从某处：كەنەت ٴبىر الدەقايدان كەلگەن وق بۇزاۋعا ٴتيدى. 不知从哪儿飞来一颗子弹打中了牛犊。

الدەقالاي 〈副〉①突然，不料，不知为什么：اڭگىمەلەسىپ وتىرىپ، الدەقالاي قىز "باقىتسىزبىن" دەگەنى. 谈话时姑娘不知为什么说自己是"不幸的人"。②怎么的，如何，正在的：ارتى الدەقالاي بولار ەكەن 不知后果如何。

الدەقانداي 〈代〉不知怎么样，不知如何，哪种：وعان بۇلاردىڭ مۇنان كەيىنگى كۇنەلتۇى الدەقانداي بولادى دەگەن وي كەلە بەردى. 他一直在想这些人今后如何过日子。▲ الدەقانداي بولۋ 自高自大，高傲起来，神气十足。

الدەقاشان 〈代〉早已，早就，已经，某个时候：مىندەت الدەقاشان ورىندالدى. 任务早已完成了。

الدەقاشانعى 〈形〉早已……的，很久以前的：مىناۋىڭ الدەقاشانعى حابار. 你这是很早以前的传闻。

الدەن Ⅰ〈副〉从此，从现在（开始）从现在起；这么早就：الدەن قاتىن الامىن دەگەنىڭ ەرتەرەك قوي. 你现在就提出娶老婆时间太早了一点。▲ الدەن ۋاقىتتا 过了好久，过了好一会儿：ول الدەن ۋاقىتتا ۇيقىسىنان ارەڭ اشتى. 过了好久他才从睡梦中醒来。

الدەن- Ⅱ〈动〉①恢复体力，恢复元气，强壮起来，增添力气：ناۋقاستان جازىلىپ الدەنىپ قالدىم. 我的病好了，体力在恢复。②变得富裕，强盛起来：اسكەري كۇشى الدەنىپ كەلەدى. 军事上变得越来越强大。

الدەندىر- الدەن- Ⅱ的使动态。

الدەنە 〈代〉某物，某事，不知什么：ونىڭ الدەنە ەستىپ كەلگەنىن كىم ٴبىلسىن. 谁知道他听了一些什么。

الدەنەگە 〈副〉不知为什么，为某事：الدەنەگە اشۋلاندى ەكەن 不知为什么发脾气。

الدەنەندەي 〈代〉不知怎样，不知为何，哪种：الدەنەندەي ۋاقيعا بولارىن كىم بىلەدى. 谁知道会发生什么情况。

الدەنەشە 〈代〉几个，好几个，好几次，若干，不止一次：ٴبىر اۋىز ٴسوزدى الدەنەشە رەت قايتالادى 把一句话重复了好几遍。

الدەنۋ الدەن- Ⅱ的不定式。

الدەنىس- الدەن- Ⅱ的交互态。

الدەنىڭكىرە- 〈动〉①体力有些恢复，变得有力气，变得强壮一些 ②变得有所强大，变得富裕一些。

الدەنىڭكىرەۋ الدەنىڭكىرە- 的不定式。

ٴالدي 〈名〉摇篮曲，催眠曲（催小孩入睡时的）催眠歌。

الديلە- 〈动〉唱催眠歌，哄小孩（入睡）。

الديلەس- الديلە- 的交互态。

الديلەت- الديلە- 的使动态。

الديلەۋ الديلە- 的不定式。

。宝宝小,乖乖小〈叹〉 **ئالدي-ئالدي**
:的大劲,的大气力,的力有 ① 〈形〉 **ئالدى**
ئالدى بولسالڭ انادان جىعىلاسلڭ با؟ 的大儿劲你
话他能把你摔倒吗 ? ② 〔转〕富裕的 , 富足
的,强盛的: ئالدى ەل 强国 ▲ ئالدى ادام السپ
تا جىعادى، شالىپ تا جىعادى. 【谚】大力士摔
。交不费吹灰之力
② 来起壮强 ,气力有得变 ① 〈动〉 **-ئالدىلەن**
。来起盛强,裕富得变〔转〕
。式定不的 -ئالدىلەن **ئالدىلەنۋ**
。的气力有较,的大较劲〈形〉 **ئالدىلەۋ**
。词名象抽的 ئالدى **ئالدىلىك**
〔转〕②的气力有较,的大较劲①〈形〉**ئالدىرەك**
。的大强较比;的裕富较比
事万祝,愿如你祝;此如愿但 **ئالي: ئالي بولۋ**
。思意有真,棒真,好真 ئالي ەكەن ▲ 意如
痛;乱忙,事的忙烦 ,事烦麻 [阿]〈名〉 **ئالەك**
/务家的忙烦 ئالەگى ئۇي : 事的心操,苦
ئىسىزدى ئالەككە ئتۇسىرىپ قويىدىم، كەشىـــرىم
ەتىڭىز . 我给您添了麻烦,请原谅。/ ئالەك تابۋ
▲ 乱搞,事闹,烦麻找 ئالەك سالۋ ▲烦麻找自
ئالىن بىلمەگەن ئالەك 自不量力,不自量,蚍蜉
。撼树
阵严 , 掌擦拳摩 **ئالەكەدەي: ئالەكەدەي جالانۋ**
。待以
,章无乱杂,的糟八七乱〈形〉 **ئالەكەي-تالەكەي**
得搞 ئالەكەي-تالەكەيىن شىعارۋ :的涂糊塌一的
。乱七八糟
ئالەكەندەي 见 ئالەكەدەي.
苦使,难磨,磨折,乱搞 ,烦麻找〈动〉 **-ئالەكتە**
。恼
受,磨折受 ② 态身反的 -ئالەكتە ① **-ئالەكتەن**
。苦受,累受苦痛
。态动使的 -ئالەكتەن **-ئالەكتەندىر**
。式定不的 -ئالەكتەن **ئالەكتەنۋ**
。式定不的 -ئالەكتە **ئالەكتەۋ**
得一搅 **ئالەك-شالەك: ئالەك-شالەگىن شىعارۋ**
。涂糊塌,搞得乱七八糟
: 世 今, 道 世 下 天, 界 世; 宙 宇 〈名〉 **ئالەم**
ئالەمنىڭ پايدا بولۋى 宇宙的起源/ ئالەم كەزىستەۋ
遍走 ئالەمدى ارالاپ شىعۋ /间空宇宙 ىگى بوكىل
全世界/ ئالەمگە ۇشۋ 宇宙飞行/ ئالەم عىلىمى 宇
宙学▲ ئالەم ايداي 整个宇宙,全球▲ بوستاندىق
ئالەمى 〔哲〕自由王国▲ كوك ئالەم 天空,太空,
苍穹▲ ئالەم كەمەسى 宇宙飞船▲ ئالەم وربيتاسى
〔天〕宇宙轨道▲ ئالەم راكاتاسى 宇宙火箭 ▲
ئالەم ۇشقىشى 宇航员,宇宙飞行员 ,宇宙航行
员▲ ئاي جارىعى ئالەمگە، شام جارىعى تۇبىنە.【谚】
。有光无限,灯光有限
ئالەم Ⅱ 〈名〉[阿][宗] ① 圣人坟头上扎的布
块(条) ② 系在骏马或冬布拉上的布条。③
〔转〕为了朝弄给上头系的)朝弄布块。
-ئالەمدە 〈动〉① (圣人坟头上)扎布块 ② 给
。骏马或冬布拉)系布条
。态动被的 -ئالەمدە **-ئالەمدەل**
。式定不的 -ئالەمدە **ئالەمدەۋ**
ئالەمدىك 〈形〉宇宙的,世界的: ئالەمدىك جىلـ
دامدىق 宇宙速度/ ئالەمدىك ساۋلە 宇宙射线)宇
宙线)/ ئالەمدىك توزاڭ 宇宙尘埃。
ئالەمەت 〈形〉① 奇异的,异常的,奇迹般的:
ئالەمەت ۇلكەن ساندىق 特大的木箱 ② 奇迹,可
惊异的事情,不可思议的现象: نەندەي ئالەمەت
بولار ەكەن 会发生什么样的奇迹。
ئالەمەش 见 ئالەمىش.
ئالەم-جالەم 〈形〉花花绿绿的,各色各样的,大
红大绿的: ئالەم-جالەم كيىنگەن قىز-جىگىتتەر 红
男绿女。
ئالەم-تاپىراق 见 ئالەم-تاپىرىق.
ئالەم-تاپىرىق 〈形〉乱七八糟的,杂乱无章的,
乱纷纷的,乱腾腾的: ئۇيدىڭ ئىشى ئالەم-تاپىـ
رىق بولىپتى. 屋里乱七八糟的。
ئالەمىش 〈名〉①花纹,花样,花彩;装璜② (为
美观而镶在衣服上面的)条带,镶条,缝附物。
ئالەمىش-قۇلامىش 〈形〉五颜六色的 , 五彩缤纷
的,五光十色的,各种色彩的。
-ئالەمىشتە 〈动〉使美化,装饰,装璜起来:
جەردى ئالەمىشتەۋ 美化大地。
-ئالەمىشتەنكىرە 〈动〉使好看一些,所有装饰,
装璜得好看一点。
ئالەمىشتەنكىرەۋ ئالەمىشتەنكىرە- 的不定式。

الەمەشتەس- الەمەشتە- 的交互态。

الەمەشتەت- الەمەشتە- 的使动态。

الەمەشتەۋ الەمەشتە- 的不定式。

الەمەشتى 〈形〉有花纹的，有花彩的，有缝条带的，镶有装饰物的；装饰起来的，装璜的。

الەڭكەدەي 见 الەكەدەي.

الەت 〈名〉①情况，状况，状态；样子 ②时候，时间 ▲ ٴكۇن الەتىندە 黄昏，傍晚。

الەۋەتى 见 الۋەتتى.

الەۋمەت 〈名〉[阿]①群众，大众，人们：الەۋمەت كورىپ وتىر، مىنە جاڭا زاڭ شىقتى. 群众看得很清楚现在有了新的法律。②社会，公共：الەۋمەت قىزمەتىنە قاتىناساتىن قىزدار 参加社会工作的姑娘们。

الەۋمەتتىك 〈形〉社会性的，公共的，公众的：الەۋمەتتىك قۇتقارۋ 社会救济/ الەۋمەتتىك قور 公积金/ الەۋمەتتىك يگىلىك 社会公益。

الەۋمەتشىل 〈形〉热爱社会的；热爱公众的。

الەۋمەتشىلدىك 〈形〉社会性的，公共的，公众的。

ٴال-جاي 〈名〉情况，状况，生活，日子：ولاردىڭ ٴال-جايى بۇرىنعىدان كوپ جاقسى. 他们的日子比以前好多了。

ٴالجاپقىش 见 الجاپقىش.

ٴالجۋاز 〈形〉①单弱的，细弱的，瘦弱的；软弱：قاتيرا كشكەنە كەزىندە ٴالجۋاز بالا ەدى. 哈提拉小候是个瘦弱的孩子。②〔转〕窝囊的，不顶用的，无能的：بۇرىن ول ٴالجۋاز بولاتىن، قازىر قانداي ەكەن؟ 他以前是个窝囊废，现在不知道怎么样？

ٴالجۋازدىق ٴالجۋاز 的抽象名词。

ٴاليف 〈名〉[阿]阿拉伯字母"ا"的读音。

ٴال-كۇش 〈名〉气力，劲儿，力量；势力。

ٴال-قادارىنشا 〈副〉尽可能，尽量。

ٴالقيسسا 〈插〉于是，这样，总之，总而言之。

ٴال-قۋات 〈名〉气力，力量；能力。

ٴاللو 〈叹〉[口]（打电话用语）喂：ٴاللو، كىمسىڭ؟ 喂，谁呀？

ٴالمە-ٴال 〈副〉[口]马上，立即，即刻，立刻。

ٴالميساق 〈名〉[阿]有世之日，开天辟地之日，洪荒时代 ▲ ٴالميساقتان بەرى 有世以来，自古以来，很久以来。

الپەنشەك 〈名〉[口]秋千：الپەنشەك ويناۋ 打秋千。

الپەت 〈名〉①面容，外貌，外表，相貌：الپەتىنە قاراعاندا ەلۋلەر شاماسىنداعى ادام سەكىلدى. 看长相好象是五十岁左右的人。②意图，意向，意思：الپەتى بۇل ارادان كەتەتىن ەمەس. 他的意思是不想离开这里。▲ ٴسوز الپەتى 口气：ٴسوز الپەتى جاڭادان كەلگەن باستىق سەكىلدى. 听他的口气好象是新来的领导。

الپەتتى 〈形〉象……的，与……相象的，和……相同的，如同……似的。

الپەش 〈名〉宝贝，好孩子。

الپەشتە- 〈动〉①爱护，珍爱，宠爱，抚爱，娇生惯养，老牛舐犊：كوزىنىڭ قاراشىعىنداي الپەشتەۋ 象爱护眼珠一样爱护 ②精心培育，细心管理：بۇل ونىڭ الپەشتەگەن جالعىز گۇلى. 这是他精心培育的一株花。

الپەشتەن- الپەشتە- 的被动态。

الپەشتەس- الپەشتە- 的交互态。

الپەشتەت- الپەشتە- 的使动态。

الپەشتەۋ الپەشتە- 的不定式。

ٴالپى 见 الپەت.

الپىنشەك 见 الپەنشەك.

ٴالسىز 〈形〉①无力的，软弱的，有气无力的：ٴسوزى ٴالسىز 说话无力 ②虚弱的，不健康的，孱弱的，病弱的：دەنساۋلىعى ٴالسىز ادام 身体不健康的人 ③微弱的：شامىنىڭ جارىعى ٴالسىز. 灯光微弱 ④〔转〕贫穷的，困苦的，没钱没势的：السىزدەر مۇنى ادىلەتسىز دەپ قارايدى. 贫穷的人们则认为这是不公正的行为。

السىزدەن- 〈动〉①变得无力，变得虚弱，衰弱，变得软弱 ②变得无能，无能为力，无应付能力。

السىزدەندىر- السىزدەن- 的使动态。

السىزدەنۋ السىزدەن- 的不定式。

السىزدىق ① ٴالسىز 的抽象名词 ②无力，软弱，虚弱，无能为力，无应付能力。

ئالسىن-ئالى 〈副〉 不时,常常,阵阵,纷纷,三
番五次: ئالسىن-ئالى كەلە بەرەدى 常 来 /
ئالسىن-ئالى ەسىنە سالىپ قوي. 要经常提醒他。
ئالسىن-ئالسىن 〈副〉 频繁地,经常地,不时
地,再三地,三番五次地: ئالسىن-ئالســــن
سىرتقا قارايدى 不时地朝外像望。
السىرە- 〈动〉 ①疲劳,精疲力尽,变得有气无
力,渐弱,逐渐衰弱: نەرۆى السىرەۋ 神精衰弱/
جۇرەك السىرەۋ 力衰竭 ② 减弱,消弱,变弱:
ق جەل ماناعىدان السىرەپ قالدى. 风比刚才小
了多得。/ السىرەگەن شام جارىعىندا ەشتەڭە
كورىنبەيدى. 在微弱的灯光下什么也看不清
楚。
السىرەس- السىرە- 的交互态。
السىرەت- ① السىرە- 的使动态 ② 消弱,减
弱: تۆ باستا جاۋدى السىرەتۋگە كوڭىل ٴبولۋ
كەرەك. 一开始就应该注意削弱敌人。
السىرەۋ السىرە- 的不定式。
السىرەتىڭكىرە- 〈动〉 更加消弱,使丧失对
付能力,使更加软弱无能。
السىرەتىڭكىرەۋ السىرەتىڭكىرە- 的不定式。
ٴالتامان 〈副〉 过一会儿,一呆会儿: ول ٴالتا-
مان كەلسىن. 让他过一会儿来。
التەك-تالتەك 〈形〉 摇摇晃晃的, 踉踉跄跄
的: مىرقىنباي اياعىن التەك-تالتەك باسىپ ەسىك
اۋزىنا باردى. 么尔肯巴依踉踉跄跄地到了门
口。
الۋەت 〈名〉 力气,力量,劲儿: ونىڭ بويىندا
قانشا الۋەتى بار ەكەن؟ 他究竟有多大劲儿?
الۋەتسىز 〈形〉 没有力气的,力量小的,没有
劲儿的;软弱的。
الۋەتسىزدەۋ 〈形〉力气不大的,力量小些的,
有些软弱的。
الۋەتسىزدىك الۋەتسىز 的抽象名词。
الۋەتتى 〈形〉 力气大的,有强力的,干劲十足
的。
الۋەتتىلەۋ 〈形〉 有点力气有的, 劲儿大一点
的,力量大些的。
الۋەتتىلىك الۋەتتى 的抽象名词。
ٴالحام 〈名〉 [阿] 指古兰经每章节的开头语

和此语开头的章节名称。
الحامدا- 〈动〉[宗]念以艾力哈木开头的古兰
经章节。
الحامداۋ الحامدا- 的不定式。
الحامديللا 〈名〉[阿]托安拉福,感赞真主。
ٴال-شاما 〈名〉 气力,力量;能力,能耐。
ٴالى 〈副〉 现在(还),暂时(还),尚,仍: ول
ٴالى كۇيەۋگە تيگەن جوق. 她还没有出嫁去。/
ول ٴالى بالا تاپقان جوق. 她还没有生孩子。▲
ٴالى كۇنگە 至今,直到现在: ونىڭ ماسەلەسى
ٴالى كۇنگە شەشىلگەن جوق. 他的问题至今没有
解决。▲ ٴالى دە 尚待,仍然,仍旧,还有: ٴالى
دە بارۋعا بولادى 仍然可以去。
الىك: الىك الدىق 你好,你好愿。
الىنشا 〈副〉 凭自己的能力,尽自己的努力,
尽可能地: الىنشا جاقسى وقىعان بولىپ ٴجۇر.
他正在尽最大的努力学习。
ٴالىپ 〈名〉 [阿] 阿拉伯第一个字母"ا"
的名称。▲ ٴالىپتى تاياق دەپ بىلمەۋ 目不识
丁,睁眼瞎子;胸无点墨▲ ٴالىپتىڭ ارتىن باعۋ
等着看看,看看再说 ▲ ٴالىپ ٴتۇستى 算卦
的一种。
ٴالىپ-ٴبي 〈名〉 字母表,字母: ەلدىمەن
ٴالىپ-بيدەن باستاپ ۇيرەتەدى 一开始就教字母。
الىپپە 〈名〉 ①识字课本,小学语文 ② 字母
表 ③[转]常识。
الىپتەي 〈形〉 和阿拉伯字母的第一个字母一
样的,细长笔直的。
الىپتەمە 〈名〉字母表。
ٴالى-شىنار 〈名〉(哈萨克族农民崇拜的)土地
神,艾里神那尔。
ٴام 〈助〉[波]和,还有,同时: جاۋشىلار جيندا
قوعامىن قۇرۋدىڭ ماڭىزى ٴام سوعان بايلانىستى
ناقتى ماسەلەلەر تالقىلاندى. 在会议上讨论了
成立作家协会的重要意义和与此有关的一些
具体问题。
ٴاماليات 〈名〉实践,实际: ٴاماليااتتان شىندىق
شىعادى 实践出真知。
ٴاماليااتتىق 〈形〉实践的,实际的: ٴاماليااتتىق
تاجىريبە 实践经验。

ئامان 〈副〉[波]总是,经常,往往,常常 : ئامان قايشىلىق تۇلۇپ تۇرادى 经常发生矛盾。
ئاماندا 〈副〉总是,经常,常常 : ئاماندا باقىتتى بولىڭىز 祝你永远幸福。
امبە 〈副〉[波]①都,全体 : ورتاقتاسقان مۇلىك-تى امبەمىز الپەشتەيمىز. 我们都爱护公共财产。② 总是,经常 : ول كەشكىسىن امبە كىتاپ وقيدى. 他每天晚上总是看书。
امبەباپ 〈形〉综合的,综合性的 : امبەباپ باسپا ورنى 综合性出版社。
امبيە 〈名〉[宗]宗教头目,宗教头人。
امەڭگەر 见 امەڭگەر.
امەڭگەرشىلىك 见 امەڭگەرلىك.
امەڭگەر 〈名〉[旧]寡嫂。
امەڭگەرلەن- 〈动〉[旧]兄死弟及。
امەڭگەرلەنۋ امەڭگەرلەن- 的不定式。
امەڭگەرلىك 〈名〉寡嫂和小叔子之关系,兄死弟及。
ئاميان 〈名〉(装钱或其它东西的)小皮夹。
ئامين I 〈名〉[阿](伊斯兰教祈祷结束语)阿门。
ئامين II 〈副〉[波]常常,经常,往往。
ئاما 〈副〉[口]都是,全部 : ولاردىڭ ئاماسى وقۋشى. 他们都是学生。
امە 〈副〉[口]都是,全部 : امەسى ئىرى قارا 都是大畜。
امپەي 〈形〉关系密切的,常来常往的,彼此谈得来的 : وسىلار ماعان كوپتەن امپەي كىسىلەر. 这些人和我的关系都很密切。▲ امپەي بولۋ 打得火热。
امپەي-جامپەي 〈形〉关系密切的,情投意合的,勾勾搭搭的,拉拉扯扯的。
امپەيلەس I 〈形〉关系密切的,志同道合的。
امپەيلەس- II 〈动〉搞好关系,和好,打得火热,情投意合。
امپەيلەستىر- امپەيلەس- 的使动态。
امپەيلەسۋ امپەيلەس- 的不定式。
امسە 〈副〉[波]那么,那样的话 : امسە سەنىڭ ويىڭ قانداي؟ 那么你怎么想的?
ئامىر 〈名〉[阿]指令,圣旨,上谕,命令 : ئامىر ەتۋ 下令(下诏)/ ئامىرىڭىز بويىنشا كەلدىك 遵命前来。
ئامىر II 〈名〉[阿]官衔,官职。
امىرە 〈名〉[植]甜瓜的一个品种。
امىركەن 〈形〉光皮的 : امىركەن ەتىك 光皮靴子。
ئامىر-قۇدىرەت 〈名〉势力,统治权力。
ئامىر-پارمەن 〈名〉指令,上谕,命令 : پاتشانىڭ ئامىر-پارمەنى 皇帝的谕旨。
ئامىرشى 〈名〉① 指令者,命令者 ② 主人。
امىسە 见 امسە.
ئان 〈名〉[波]歌,歌曲 : ئان ايتۋ 唱歌/ ەرلەر جەكە ئانى 男声独唱/ توپتىق ئان 合唱/ ئان قوسۋ 跟着唱▲ انگە باسۋ 纵情(尽情)歌唱▲ ئاننىڭ اندەۋ 随声附合,帮腔。
انبيە 〈名〉常和 اۋليە 连用意为神人。
انگەل 〈名〉死面饼。
اندەمە 〈名〉抹子。
اندە-مىندە 见 انە-مىنە.
اندەت- 〈动〉唱歌,放声歌唱,纵情歌唱 : كۇزەتشىلەر تاڭ اتقانشا اندەتىپ شىقتى. 几位护羊人唱了一夜的歌/ ەندى اندەتەتىن كەز كەلدى 现在是该放声歌唱的时候了。
اندەتتىر- اندەت- 的使动态。
اندەتۋ اندەت- 的不定式。
انە 〈代〉那,那个,在那里 : انە، ولار اتقا ەندى قوندى. 你看,他们这才上马了。
انەك 见 ەنەك.
انەكەي 见 انەكي.
انەكي 〈代〉那样,那种,那个 : انەكي، نە دەگەن ەكەن؟ 你看,他说了些什么?
انە-مىنە 〈代〉这个那个,这种那种 : انە-مىنە ئسوزى كوپ كىسى 一会儿说这个,一会儿说那个的人(话多的人)▲ انە-مىنە دەگەنشە — 瞬间,转眼间,迅雷不及掩耳。
انەۋگۇنى 〈副〉那天,前些时候,前几天 : انەۋگۇنى كوشەدە كەزىككەمىز. 我们那一天在街上见过面。
انەۋگى 〈副〉① 那天,前几天,前些日子 : انەۋگى جوعالعان سيىر تابىلدى. 前些日子丢失

的那头牛找回来了。② 那一天的，几天以前的，前些时候的：انەۋگى ٴسوز ەسىڭدە مە؟ 那一天的话你还记得吗？

ٴانجۋر 〈名〉[植]无花果；无花果的果实。

ٴانجى 〈名〉(马背上的)伤口。

انجىمە 〈名〉(固定前鞒和后鞒的)铁环。

ٴان-كۇي 〈名〉歌曲，曲乐，曲调：مەن بىلسەم ونىڭ ٴان-كۇيدەن حابارى جوق. 据我所知他不懂音乐。

ٴانقوي 〈形〉爱好歌曲的，喜欢唱歌的：ٴانقوي جاستار 喜欢唱歌的青年人。

ٴانقۇمار 〈形〉爱好歌曲的，爱听唱歌的：قازاق ٴانقۇمار حالىق. 哈萨克族是爱好歌曲的人民。

ٴانقۇمارلىق ① ٴانقۇمار 的抽象名词 ② 对歌曲的爱好。

ٴانپاز 见 ٴانقۇمار.

ٴانسىماق 〈名〉所谓的歌，不好听的歌。

انتەك 〈副〉稍微，微略，稍许，一点点：سەندەر انتەك كەيىن تۇرىڭدار. 你们稍微往后站一点。/ انتەك كەشىگۋ 迟到了一点。

انشەيىن 〈副〉①无代价地，不花钱地，白白地：ول انشەيىن بەرە سالسا دەپ وتىرساڭ عوي. 你想让人家白送给你。② 白费地，无益地，徒然，枉然：انشەيىن ۋاقىت وتكىزۋ 白费时间 ③无意中，没有什么用意地，随便地：بۇل انشەيىن اۋىزدان شىعىپ كەتكەن ٴسوز عانا. 这个话不过是随便说出来的。④ 不过是，只是：انشەيىن ۋيگە قايتايىن دەگەنىم عوي. 我不过是想回家。

انشەيىنگى 〈形〉一般的，普普通通的，无任何用意的：انشەيىنگى ٴبىر اۋىز ٴسوز 一般的一句话。

انشەيىندە 〈副〉平时，平常，通常：انشەيىندە مومىن ادام سەكىلدى 平时倒象个老实人。

ٴانشى 〈名〉歌手，歌唱家▲جۇرتقا تانىلعان ٴانشى 大家所公认的歌唱家。▲ٴانشى قۇس 鸣禽。

ٴانشىل 〈形〉① 善于唱歌的，擅长于歌唱的 ② 歌手，歌唱家。

انشىلدىك 〈名〉善于唱歌的才能。

ٴانى 见 انە.

انىكي 见 انەكي.

ٴانى-ٴمىنى 见 انە-مىنە.

اڭگەك 〈名〉深坑，坑陷，地洞。

اڭگەلەك 〈名〉早熟的一种小甜瓜▲اڭگەلەك وينالتۋ 使转动，使滚动，使转圈。

اڭگۇدىك 〈形〉鲁莽的，莽撞的，冒失的，轻率的。

اڭگۇدىكتەن- 〈动〉冒冒失失，莽撞行事，轻举妄动，(做事)蛮不经心。

اڭگۇدىكتەندىر- اڭگۇدىكتەن- 的使动态。

اڭگۇدىكتەنۋ اڭگۇدىكتەن- 的不定式。

اڭگۇدىكتەۋ 〈形〉比较轻率的，不太经心的，有点冒失的，有点莽撞的。

اڭگۇدىكتىك اڭگۇدىك 的抽象名词。

اڭگى 〈名〉① 种驴，驴叫 ② [转] 不讲理的人，大喊大叫的人▲اڭقاۋ اڭدامايدى، اڭگى تىڭدامايدى. 【谚】粗心者不会选择，蛮横者对己见。

اڭگىلەن- 〈动〉大声而狂热地讲话，大喊大叫，(说话)蛮横无理。

اڭگىلەنۋ اڭگىلەن- 的不定式。

اڭگىلەۋ 〈形〉不太讲理的，狂妄一些的，有些粗鲁的。

اڭگىلىك 〈名〉冒失行为，轻举妄动，鲁莽行为。

اڭگىمە 〈名〉①交谈，谈话，谈天，聊天；座谈：اڭگىمەنىڭ قىزىعىنا ٴتۇسۋ 谈得热闹/ ول ەكەۋى اڭگىمە سوعىپ وتىر 他们两个正在聊天。/ ادەتتەگى اڭگىمە 平时的谈话/ اڭگىمە ٴماجىلىسى 座谈会 ②短篇小说；故事：ول ۇزاق جىلدان بەرى اڭگىمە جازىپ كەلگەن. 他很多年以来一直写小说。/ اڭگىمە ايتۋ 讲故事 ③问题，文章：اڭگىمە ۇستىنە اڭگىمە شىعۋ 一波未平，一波又起/ اڭگىمەنىڭ وزىنە ورالۋ 言归正传/ اڭگىمە شىعارۋ 做文章/ اڭگىمە مىنادا 问题就在这里▲اڭگىمە قوزعاۋ 谈起，提及(某事)▲اڭگىمە شەرتۋ (سوعۋ) اڭگىمە وتكىزۋ 解释，谈清▲قىسىر اڭگىمە 空谈，闲扯▲اڭگىمە بوزاۋ ەمىزەر، بوزاۋ تاياق جەگىزەر. 【谚】闲扯误正

事。

اڭگىمە-دۈكەن: **اڭگىمە-دۈكەن قۇرۇ**（兴志勃勃地）聊天，谈话，拉开话匣子。

اڭگىمەقوي 〈形〉喜欢聊天的，喜欢聚谈的。

اڭگىمەلە- 〈动〉讲述，述说；议论，谈论：سەن دە جوقتان وزگەنى اڭگىمەلەۋگە قۇشتار جان ەكەنسىڭ. 原来你也是个喜欢谈论小事的人。

اڭگىمەلەن- اڭگىمەلە- 的被动态。

اڭگىمەلەس- ① اڭگىمەلە- 的交互态，②谈话，交谈，聊天；闲扯：ۇيدە ەكى ادام اڭگىمەلەسىپ وتىر. 屋里有两个人正在谈话。

اڭگىمەلەستىر- اڭگىمەلەس- 的使动态。

اڭگىمەلەسۋ اڭگىمەلەس- 的不定式。

اڭگىمەلەت- اڭگىمەلە- 的使动态。

اڭگىمەلەۋ اڭگىمەلە- 的不定式。

اڭگىمەشى 〈名〉善于讲故事的人，健谈的人，喜欢聊天的人。

اڭگىمەشىل 〈形〉喜欢聊天的，健谈的，善于讲故事的。

اڭگىمەشىلدىك اڭگىمەشىل 的抽象名词。

اڭگىر: **اڭگىر تاياق ويناتۋ** ① 揍一顿 ② 欺压，欺凌，折磨。

اڭگىرلە- 〈动〉大喊大叫，大声叫嚷，高声喊叫。

اڭگىرلەس- اڭگىرلە- 的交互态。

اڭگىرلەت- اڭگىرلە- 的使动态。

اڭگىرلەۋ اڭگىرلە- 的不定式。

اڭكى-تاڭكى: **اڭكى-تاڭكى بولۋ** 茫然失措，不知所措，感到尴尬▲ اڭكى-تاڭكى قىلۋ 让人大伤脑筋，让人尴尬，使人不知所措。

ٴاپ: **ٴاپ دەگەنشە** 转眼间，很快，瞬间。

ٴاپ-ادەمى 〈形〉很好看的，很美观的，非常美丽的：كورىنىسكە ٴاپ-ادەمى قىز ەكەن 看上去挺漂亮的姑娘。

اپەكە 〈名〉姐姐；大姐：تۋعان اپەكەسى 亲姐姐/ ونىڭ اپەكەسى جوعارى مەكتەپتە وقيدى. 他姐姐在高等学校念书。▲ اپەكەمە جەزدەم ساي 气味相投，一路货色。

اپەلسين 〈名〉[植]橙子，橙子树。

اپەندى 〈名〉先生，阿凡提。

اپەر- 〈动〉①给与，递给，拿给：قوناققا ورامال اپەر 给客人递毛巾②买：ماعان كىتاپ اپەرشى. 给我买一本书。▲ ايەل اپەرۋ 给……娶妻，使成亲 ▲ كەگىن اپەرۋ 替……报仇，为……报仇。

اپەرباقان 〈名〉打手，二杆子，狂徒，歹徒。

اپەرت- اپەر- 的使动态。

اپەرۋ اپەر- 的不定式。

اپەرىل- اپەر- 的被动态。

اپەرىس- اپەر- 的交互态。

ٴاپجىلان 见 ابجىلان.

ٴاپيىن 见 اپيىن.

اپكە 〈名〉[口]姐姐，大姐。

اپكەش 见 اكپىش.

اپكىش 〈名〉[口]扁担。

اپرەل 〈名〉四月：اپرەلدىڭ باس كەزى 四月初/ اپرەلدىڭ اياعى 四月底。

ٴاپ-ساتتە 〈副〉[波]一瞬间，一眨眼的工夫，一会儿，片刻间：ٴاپ-ساتتە كوزدەن عايىپ بولدى 很快就消逝了/ ٴاپ-ساتتە داۋىل شىعىپ تەڭىزدە تولقىن كوتەرىلدى. 暴风骤起，海面上顷刻间掀起了巨浪。

اپتەك 〈名〉[口]药店，药房。

اپتەر-تاپتەر 〈副〉乱七八糟地，杂乱地，横七竖八地：بالالار ٴۇيدىڭ اپتەر-تاپتەرىن شىعارىپ-تى. 孩子们把屋里搞得乱七八糟的。

اپتيەك 〈名〉[波][宗]古兰经章节的单行本。

ٴار I 〈名〉[波]容貌，容颜，面貌。

ٴار II 〈代〉每，每一个：ٴار ادام ٴوز پىكىرىن ايتسىن 每一个人发表自己的意见▲ ٴار ٴشوپتىڭ باسىن ٴبىر شالۋ 说东道西▲ اقساق ٴيتتىڭ كوڭىلى ٴار جاقتا. 【谚】想入非非。▲ ٴبىر ىسكە باستام بولعانشا، ٴار ىسكە استام بول. 【谚】与其一事只求一知半解，不如事事都精通。

ٴارالۋان 〈形〉各种各样的，多种多样的。

ٴاربىر 〈代〉每一个，无论哪一个：ٴار-بىر مۇعالىمنىڭ جاۋاپكەرشىلىگى 每一个老师的责任。

اربىرەۋ 〈代〉每人：اربىرەۋ وزىنىكىن قۋاتتاسا

主都人个一每 .ئارەكەتتە بىرلىك بولماق ەمەس
。一统有会不上动行，套一的己自张

：往往，是总，常时，常经[阿]〈副〉**ئارادايىم**
بۇل سۆزدىڭ مانى تەرەڭ، ئارادايىم ەسكەردە
一想常经你 ，刻深常非意含话个这 .بولسىن
。想

：边那往；些一远，点一远〈副〉**ئارەگىرەك**
微稍，近靠要不你 .جاقىنداماي ارەگىرەك تۇر
。点一远站

：尔偶，或间，时有①〈副〉**ئارەدىك** ارەدىك ۋا-
到就你间时有尔偶 .قىت شىعا قالسا بارىپ كەل
有，间时的暂短，隙空，隔间 ② 趟一去儿那她
ئارەدىگىن تاۋىپ بىر ارەدىگىن 会机点一 ：ول اقىرى
个了找于终他 .باسشىلىقتا پىكىرىن جەتكىزدى
。见意的己自了映反导领向会机

ۋ 争纷，纷纠，乱捣〈名〉**ئارەكە**
，作动，动举，动行，动活 ①[阿]〈名〉**ئارەكەت**
/致一行言 ：سۆزى مەن ارەكەتى بىردەي 为行
职，情事，儿活②动活产生 ارەكەت وندىرىستىك
么什有没天今 .بۈگىن ارەكەت جوق ：生营，业
职的我 .مەنىڭ ارەكەتىم سۇرەتشىلىك /。儿事
业是绘画。▲ ارەكەت بولماي، بەرەكەت بولماس.
。富清有会里哪，骨筋其劳不【谚】

② 的动不动一，的动活不①〈形〉**ئارەكەتسىز**
。的力努过经不，的劳动

活②词名象抽的 ارەكەتسىز① **ئارەكەتسىزدىك**
时平 ارەكەتسىزدىكتەن تاۋىپ العان اۋرۋ ：少量动
。病个么这了得以所，动活不

作，行动取采，动运，动活①〈动〉**ئارەكەتتەن-**
该在现 ارەكەتتەنەتىن كەز كەلدى ：力努(种某)
：来起动行，来起动发②了候时的动行取采是
发有没还众群 .جۇرتشىلىق ارەكەتتەنگەن جوق
。来起动

动 ② 态动使的 -ارەكەتتەن① **ئارەكەتتەندىر-**
：جۇرتشىلىقتى ارەكەتتەندىرمەي 员，动鼓，动发
打能不便众群动发不 .جاۋدى جەڭۋگە بولمايدى
。人敌败

。式定不的-ارەكەتتەن **ئارەكەتتەنۋ**
。态互交的 -ارەكەتتەن **ئارەكەتتەنىس-**
。用作互相，映反相互[化]〈动〉**ئارەكەتتەس-**

。式定不的 -ارەكەتتەس **ئارەكەتتەسۋ**
。的动运，的动活〈形〉**ئارەكەتتى**
的住不坐，的动好，的动活爱〈形〉**ئارەكەتشەڭ**
。芽动活〔植〕 ارەكەتشەڭ بۇرشىك▲
。词名象抽的 ارەكەتشەڭ **ئارەكەتشەڭدىك**
ارالىدىك 见 **ئارەكىدىك**.

：كومبەگە ارەڭ 易容不好，强勉①〈副〉**ئارەڭ**
جول ：将将，刚刚②点终了到强勉 كەلدى
：才，仅③。用够刚刚费路 .قاراجاتى ارەڭ جەتتى
个一才假休的他 .اي ارەڭ بىر ونىڭ دەمالىسى
。易容不好，强勉 ارەڭ دەگەندە ▲。月

(才) 易容好，强强勉勉〈副〉**ئارەڭ-ارەڭ**
过上桥从才易容好 كوپىردەن ارەڭ-ارەڭ وتتى
。去

，刚刚 ② 易容不好，强勉〈副〉**ئارەڭ-مارەڭ**
。将将

ارەڭ-مارەڭ 见 **ئارەڭ-پارەڭ**.

：ارجاقتى ：的面方各，的面方多〈形〉**ئارجاقتى**
识知，识知的面方各得懂 بىلىمنەن حابارى بار
。广面

：地问疑无毫，地疑无，然固，然当〈副〉**ئارىنە**
正是案方种这，然当 .ارىنە، وسى جوبا دۇرىس
。的确

：候时何任，往往，常常，是总，常经〈副〉**ئاركەز**
要不都候时何任你 .اركەز وعان الدانىپ قالما
。当的他上

，的等不，的衡平不，的样一不〈形〉**ئاركەلكى**
：وقۇشىلاردىڭ وقۋ ناتيجەسى 的齐不差参
。同相不各绩成习学的生学 .اركەلكى

。词名象抽的 اركەلكى **ئاركەلكىلىك**
。酒乳牛，酒奶〈名〉**ئاركى**

何任，谁是论无，人个一每，人人〈代〉**ئاركىم**
：人 اركىم ار تۈرلى سويلەۋ /金铄口众 اركىم
قولىنان كەلگەنىن اياماۋ/▲才其尽人 اركىم وز
قوتىرىن وزى قاسۋ 前门扫各，水河犯不水井
雪，各干各的▲ اركىمدىكى وزىنە، اي كورىنەر
。美的己自说都人人【谚】 كورىنە.

：مۇنداي ىس 处处，处到，处各〈副〉**ئارقايدا**
。有都处到儿事的样这 .ارقايدا بار

：ارقايسى ادامنىڭ 个各，个每〈代〉**ئارقايسى**

个各 ورنى ارقايسى⁴ /任责的人个一每 بورشى
。位单
样一不，的种种，的样各种各〈形〉 ارقالاي⁴
。的
：的种何论无，的样么什管不〈形〉 ارقانداي⁴
情么什管不 بولمايدى ئۆتتقۋعا جاعدايدا ارقانداي⁴
。摇动能不都下况
，是老，是总，向一，来向，来从 〈副〉 ارقاشان⁴
是来向 وسىنداي ارقاشان⁴ ：时随，终始，常经
/。家在是总他 .ۇيىندە ارقاشان⁴ ول /的样这
。备准有要时随 كەرەك دايىن وتىرۋ ارقاشان⁴
دۇنيەدە ：的样各种各，的种种〈形〉 ارقيلى⁴
。有都人种各上界世 .پە ەمەس بار ادام ارقيلى⁴
。饰润，色润，化美〈动〉 -ارلە
有得显 ，美得显 ，看好色气得显〈动〉 -ارلەن
。神精
。态动使的 -ارلەن -ارلەندىر
态动使的 -ارلەن -ارلەنت
。式定不的 -ارلەن ارلەنۋ
精有得显 ；的正色气 ，的看好 〈形〉 ارلى⁴
。的神
，地复复往往，地回回来来〈副〉 ارلى-بەرلى⁴
反复地，循环往返地： اتپەن ارلى-بەرلى⁴
شاپقىلاۋ 骑着马来回跑 /ارلى-بەرلى⁴ اعىلىپ
。车汽的往北来南 ماشينا جاتقان
. Ⅱ ارمان 见 ارمەن
ارنارسە ▲ 物何论无，么什论不〈代〉 ارنارسە
间时有都西东何任【谚】 .قىزىقتى ۋاقىتىمەن
。性
اسەمپاز بولما ： 么什管不，么什论不〈代〉 ارنە
。美的上表外求追要不 ارنەگە
。物何论无，西东么什论不 〈代〉 ارنەمە
，的样这，的样各种各，的同不 〈形〉 ارنەشىك
。的样那
تىم ：的美不，的看难，的看好不〈形〉 ارسىز⁴
。人女的看难太是不 .ەمەس ايەل ارسىز⁴
ارتاراپتان⁴ ： 方八面四，面方各 〈名〉 ارتاراپ⁴
。人的来方八面四从 ەل كەلگەن
致细；的面方多，的面方各〈形〉 ارتاراپتى⁴
。的

类各，的样多种多，的样各种各〈形〉 ارتەكتى
ارتەكتى▲物聚杂〔化〕 قىشقىل ارتەكتى ▲ 的
。酸多杂〔化〕 بىرىگىس
还……比），的远（还），的是（还）〈形〉 ارتىندە
。的前以（要
〔转〕②灵幽，魂亡，魂灵〔宗〕①〈名〉Ⅰ ارۋاق⁴
▲ 猴 瘦 ， 人的悴憔颜容 ， 人的柴如瘦骨
。霉倒 اتۋ ارۋاق⁴
。是总，常时，常经，候时何任〈副〉Ⅱ ارۋاق⁴
-ارۋاقتان 见 -ارۋاقتان⁴
。式定不的 -ارۋاقتان⁴ ارۋاقتانۋ⁴
.ارۋاقتى 见 ارۋاقتى⁴
.ارقاشان⁴ 见 ارۋاقتىتا⁴
。废囊窝，人之能无，子架摆〈名〉 ارۋەي
.ارى 见 Ⅰ ارى⁴
ارى⁴ ：且并，又……既，又……又〈助〉Ⅱ ارى⁴
سوقىر ارى⁴ اقساق 又瞎又瘸 /ارى⁴ قىزىل ارى⁴
مامان 又红又专 /ارى⁴ تاسقىنداعان جىگەر بولۋ
既 .كەرەك، ارى⁴ عىلىمي پوزيتسيا بولۋ كەرەك
▲ 。度态的学科有要也 ， 劲干的天冲有要
。……再，……再……这从 ارى⁴ بۇدان
：候时些一，阵一，儿会一 ①〈副〉 ارى-بەرى⁴
/。来再儿会一等（你） .ارى-بەرىدەن سوڭ كەل⁴
了过（他） كەلدى تۇرا تاعى كەيىن ارى-بەرىدەن⁴
ۆوتىپ ارى-بەرى⁴ ： 回来②。了来起又阵一
。人的往往来来不 ادامدار جاتقان
字 ارىپ تولعاسى⁴ ：字文；母字[阿]〈名〉 ارىپ⁴
体（字形，字样）/ ارىپ تەرۋ⁴ 检字 /جاڭا ارىپ⁴
新文字 /ارىپ تارتىبى⁴ 字母顺序▲ باس ارىپ⁴
。写小 ارىپ⁴ جول ▲母字个一头，母字写大
。术算，学数〈名〉 ارىپمەتيكا
对（的时歌赛）② 事同，行同①〈名〉 ارىپتەس
。呼称的此彼人的仿相龄年③者歌对，手
人的仿相龄年，手对） 行同〈名〉 ارىپتەستىك
。系关（的间之
ارىپتىك▲ 的上字文，的母字〈形〉 ارىپتىك
。程方字文[数] تەڭدەۋ
豫犹，地定不疑犹，躇踌①〈副〉 ارى-⁴سارى
棋举 بولۋ ارى-⁴سارى⁴ ：地意二心三，地决不
：的定肯不，的可两棱模 ②（徊徘） 定不

ٴارى-سارى جاۋاپ 模棱两可的答复③既不象
……又不象……的，不三不四的。
ٴارى-سارىلىق 〈名〉① ٴارى-سارى ② 的抽
象名词②举棋不定，首鼠两端。
اسەل 〈名〉蜂蜜。
اسەم 〈形〉美丽的，漂亮的，美观的，好看的；
精致的，小巧玲珑的，优美的：اسەم ٴان 优美
的歌声/ اسەم بۇيىمدار 艺术品 ▲اسەم
قىرعاۋىل (سارى قىرعاۋىل) [动]锦鸡、锦雉▲
اسەم توتى [动]锦鹦▲ اسەم ۇيرەك [动]鸳鸯▲
اسەم شاپتول [植]碧桃。
اسەمدە- 〈动〉美化，打扮，装饰，修饰，做得
精致：اسەمدەپ ايتقان ٴان 唱得动听的歌曲。
اسەمدەن- اسەمدە- 的反身态。
اسەمدەس- اسەمدە- 的交互态。
اسەمدەت- اسەمدە- 的使动态。
اسەمدەۋ اسەمدە- 的不定式。
اسەمدىك ①اسەم 的抽象名词 ② 漂亮，美丽，
优美，精致。
اسەمدىلىك 见 اسەمدىك.
اسەمقوي 〈形〉爱美的，爱打扮的，赶时髦的。
اسەمقويلاۋ 〈形〉有些爱美的，穿戴上有所讲
究的，比较爱打扮的。
اسەمقويلىق اسەمقوي 的抽象名词。
اسەمپاز 〈形〉爱美的，爱打扮的，赶时髦的，
过分讲究的。
اسەمپازدان- 〈动〉美化（自己），打扮，赶时髦。
اسەمپازداۋ اسەمپازدان- 的不定式。
اسەمپازدىق ①اسەمپاز 的抽象名词② 过分讲
究，喜欢打扮，奢侈。
اسەمسىۋ اسەمسى- 的不定式。
اسەمسى- 〈动〉①自以为美，自认为漂亮②爱
表现自己，爱出风头。
اسەمشىل 〈形〉爱打扮的，赶时髦的。
اسەمونەر 〈名〉美术，艺术：اسەمونەر شىعارمالا-
رى 美术作品。
اسەر 〈名〉[阿]①印象，感想，观感，影响：
جاقسى اسەر الۋ 得到好的印象②作用，影响：
اسەر ەتۋ 起作用/ سەمىيالىق اسەر 家庭影响。
اسەرلە- 〈动〉美化，增加感染力，使动人：
اڭگىمەنى اسەرلەپ ايتۋ 把故事讲得动听。
اسەرلەن- 〈动〉留下深刻印象，受感动，激动，
感激：بۇگىنگى كينونى كورىپ قاتتى
اسەرلەندىم. 看了今天的电影，我很受感动。
اسەرلەنگىش 〈形〉容易感动的，爱激动的，容
易被感染的。
اسەرلەندىر- ①اسەرلەن- 的使动态 ② 造成印
象，留下印象，令人感动。
اسەرلەنۋ اسەرلەن- 的不定式。
اسەرلەستىك 〈形〉有影响的，有作用的▲
اسەرلەستىك قۇبىلىس 〈物〉干涉现象。
اسەرلەۋ اسەرلە- 的不定式。
اسەرلى 〈形〉使人有强烈印象的，令人感动的
使人难忘的，动人的，有感化力的，有影响，
的。
اسەرلىلىك اسەرلى 的抽象名词。
اسەرسىز 〈形〉无印象的，不感动人的，不生
动的，无感化力的。
اسەرسىزدىك اسەرسىز的抽象名词。
اسەت 〈名〉[阿][旧]①七月 ②[天]狮子星
座。
اسكەر 〈名〉[阿]①军队，部队：اسكەردى سۇ-
رىپتاپ، ۇكىمەت ورىندارىن ىقشامداۋ 精兵简政
②兵，战士，士兵：جاياۋ اسكەر 步兵/ اتتى
اسكەر 骑兵/ قۇرلىق اسكەرى 陆军/ اسكەر اتى
战马/ اسكەر باسى 军事指挥官。
اسكەرە 〈副〉很，非常，特别，过分：اسكەرە قۋ
非常狡猾。
اسكەري 〈形〉军队的，部队的，军事的：
اسكەري اقىلشى 军事顾问/ اسكەري بۇيرىق 军
令/ اسكەري سوت 军事法庭/ اسكەري ٴمانساپتى
武官/ اسكەري بۇيىمدار 军用物资/ اسكەري
قاقتىعىس 军事冲突/ اسكەري ونەركاسىپ 军事
工业/ اسكەري قارۋ-جاراق 军火。
اسكەرلىك 〈形〉军人的：اسكەرلىك بورىش 军人
的天职/ اسكەرلىك مىندەت 兵役。
اسكەرشە 〈形〉和军人一样的，如同战士的，
与武人一般的：اسكەرشە كيىنۋ 穿军服（军人
打扮）。
اسموشكە 见 اسموشكە.

اسپەنسۇ اسپەنسى- 的不定式。

اسپەنسى- 〈动〉① 盛气凌人，显得不可一世 ②过于淘气，变得太娇。

اسپەنسەت- اسپەنسى- 的使动态。

اسپەت 〈名〉①爱护，珍惜，珍爱。②礼貌，教养。

اسپەتتە- 〈动〉①爱护，珍爱，珍重，抚爱②装饰，美化，使美丽。

اسپەتتەل- اسپەتتە- 的被动态。

اسپەتتەۋ اسپەتتە- 的不定式。

اسپەتتى 〈形〉修饰的，装饰的，点缀。

استە 〈副〉[波]决（绝不），绝对，千万：استە ولاي ىستەۋگە بولمايدى. 决不能那样做。/ استە ەسىڭنەن شىعارۋشى بولما. 你千万不要忘记。

استەسلە- 〈动〉挑拨，挑唆，挑动，挑拨离间：قوردابای استەسلەپ ول ەكەۋىنىڭ اراسىن ايىرايىن دەپ ٴجۇر. 霍尔达拜存心挑拨他们之间的关系。

استەسلەۋ استەسلە- 的不定式。

استەسلىك 〈名〉挑拨，挑唆，离间行为。

ٴاستىلى 〈副〉千万，决（不），绝对：ٴاستىلى وعان الدانىپ قالۋشى بولما. 你千万不要上他的当。

ٴاسىلى 〈副〉原来，本来，从来。

اسىلىندە 〈副〉本来，原先，实际上，其实，压根儿：بۇل ماسەلە اسىلىندە ولاي ەمەس بولاتىن. 这个问题原来不是那样的。/ اسىلىندە ەستىمەگەن ٴسوز 从来没有听说过的话。

اسىرە 〈副〉极其，特别，极端：اسىرە دەموكراتيا 极端民主/ اسىرە سولشىل 极左 ▲ اسىرە قىزىل ①鲜红，红血②特别美丽的，极为好看的，非常美观的 ▲ اسىرە قىزىل تەز وڭار. 【谚】红得过头容易退色（华而不实）。

اسىرەلە- 〈动〉夸张，夸大，言过其实：اسىرەلەۋ ادەبيەتتە كوپ قولدانىلادى. 夸张手法在文学上用的很广泛。

اسىرەلەۋ اسىرەلە- 的不定式。

اسىرەسە 〈副〉尤其，特别，极其：وقۋلىق جەتەرسىز، اسىرەسە ورتا مەكتەپ وقۋلىعى تاپشى. 教材不够，尤其是中学教材缺。

اتبەكەت 〈名〉[口]律师，辩护人。

اتەيى 见 ادەيى.

اتەك 〈名〉[波][旧]太监，阉寺。

اتەش 〈名〉公难，雄鸡，叫鸡：اتەش شاقىرۋ 公鸡打鸣。

اتەشسىز 〈形〉无公鸡的，无雄鸡的：مەكيەن اتەشسىز جۇمىرتقالاي بەرەدى. 母鸡没有公鸡照样下蛋。

اتكەنشەك 〈名〉秋千：اتكەنشەك ويناۋ 打秋千。

اتتەگەن-اي 〈叹〉（表示可惜，可叹等之意）唉，哎呀，嗨：اتتەگەن-اي، مەن ونىڭ اتىن سۇراماپپىن عوي 嗨，连人家的名姓都没有问及。

اتتەگەنە 见 اتتەگەن-اي.

اتتەڭ 〈叹〉（表示后悔，可惜，遗憾等之意）嗨，唉，哎呀，真遗憾：اتتەڭ، ول اۋىرىپ قالدى، ايتپەسە كەلەر ەدى. 真遗憾他病了，要不然肯定会来的。

ٴاتىر 〈名〉[阿]香水，花露水，香泽：ٴاتىر شاشۋ 洒香水。

اتىرەت 〈名〉[口]①部队；支队：پارتيزاندار اتىرەتى 游击队②队，队伍：ٴوندىرىس اتىرەتى 生产队。

اتىرلە- 〈动〉洒香水。

اتىرلەن- اتىرلە- 的反身态。

اتىرلەۋ اتىرلە- 的不定式。

ٴاۋ 〈叹〉（表示应诺招呼）啊，唉，噢：ٴاۋ، قۇلىنىم توڭدىڭ با؟ 啊，我的好孩子，冷不冷？▲ ٴاۋ باستا 以开始，起初 ▲ ٴاۋ دەرلىك جەر 近距离，近处 ▲ ٴاۋ دەسۋ 集中，组织。

اۋدەم：اۋدەم جەر 近处，很近的距离：اۋدەم جەر، قازىر بارۋعا بولادى 距离很近不一会儿就能到。

اۋدەمدە 〈副〉一瞬间，转眼间，顷刻间，很快地，一会儿：الىس ەمەس، اۋدەمدە كەلەدى، 不远，不一会儿就能到。

اۋە I〈名〉[阿]天空，空中，苍天，高空：اۋە سوعىسى 空战/ اۋە شابۋىلىنان جاسىرىنۋ ورنى 防空掩蔽部/ اۋە كەڭىستىگى 领空 ▲ اۋە اينالىپ جەرگە تۇسكەندەي 酷热，非常炎热 ▲ اۋە بارلا-عىش 探空仪 ▲ اۋە كەمەسى 宇宙飞船。

اۋا. 见 Ⅱ اۋە

。调曲，调音，子调，音声[波]〈名〉 اۋەز

اۋسەلە. 见 اۋەزە

اۋەيى. 见 اۋەي

②的撞莽，的莽鲁，的妄狂①[阿]〈形〉 اۋەيى
。的佻轻，的狂轻，的浮轻

得显②莽鲁得显，妄狂得显①〈动〉 -اۋەيىلەن
。狂轻得显，浮轻

。式定不的 -اۋەيلەن اۋەيلەنۋ

较比，的狂轻较比；的妄狂些有〈形〉 اۋەيلەۋ
。的浮轻

，止举的妄狂②词名象抽的 اۋەيى① اۋەيىلىك
。佻轻，浮轻③为行的莽鲁

اۋەل ئتىل：初当，先原，初起，先首〈副〉 اۋەل
当，头开，初起 اۋەل باستا ▲话句说先首 قاتۇ
。始开一，初

始开一，的初当，的先最，的初最〈形〉 اۋەلگى
最他 .ۋنىڭ اۋەلگى ۋىي بۇلاي ەمەس ەدى：的
。的样这是不法想的初

般一初当和，的样一初最和〈形〉 اۋەلگىدەي
。的往既如一，的样一始开一和，的

اۋەلدە ۋنى：先原，初最，初当，初起〈副〉 اۋەلدە
？呀说有没么什为你初起 ？نەگە ايتپاعانسىڭ

最从，始开一从，……就始开一〈副〉 اۋەلدەن
جاقسى ىسەن اۋەلدەن ۋنىڭ：就早，起初
道知都谁 .كورەتىندىگىن ەلدىڭ ئبارى بىلەدى
。你欢喜就早他

高 اۋەلەپ ۋشۋ：升上，高升，起升〈动〉 -اۋەلە
。翔飞高

。态动使的 -اۋەلە اۋەلەت-

。式定不的 -اۋەلە اۋەلەۋ

：初最，始开一，初起，先首[阿]〈副〉 Ⅰ اۋەلى
你 .اۋەلى ۋيلانىپ ال، ۋنان كەيىن جاۋاپ بەر
。复答再后然，想一想先

ىسەن بىلاي：至甚，或甚，而甚〈副〉 Ⅱ اۋەلى
不 .قويىپ، اۋەلى اكەسىنىڭ ئسوزىن ەستىمەيدى
。听不都话的亲父他连，你说用

.Ⅱ．Ⅰ اۋەلى 见 اۋەلىم

。先原，始开一，初起〈副〉 اۋەلىندە

اۋەنىنە باسقالاردىڭ：调腔，音声①〈名〉 اۋەن
③腔声，调声［音］②调腔的人别着学 سالۋ
اۋز الدىلارىنا ئ：张主（种某），调腔，调论[转]
اۋەنىن ئبىر اۋەن شىعارۋ ▲张主种一外另调强
唱 اۋەنىنە باسۋ ▲平不抱打；话说人替 اۋەندەۋ
اۋە دىبىس ▲。气口看看 قاراي اۋەنىنە ▲调老
。调音，色音〔语〕 نى

某）调强，（张主种某）倡提，调强〈动〉 -اۋەندە
。（调论种

尽，唱歌声放 ② 态动使的 -اۋەندە① -اۋەندەت
情勇足鼓；势攻紧加，度速快加〔转〕 ③ 唱歌
。气

。式定不的 -اۋەندە اۋەندەۋ

……于志有，的……于向倾①[阿]〈形〉 اۋەس
…… 于向趋，的 ……好爱，的向志……有，的
在现 .مەندىگى جاستار عىلىمعا اۋەس كەلەدى：的
心奇好有富，的奇好②。学科好爱都人年青的
。心奇好生产 اۋەس كورۋ：的心奇好于出，的

…对，的迁思异见，的泛广趣兴〈形〉 اۋەسقوي
。的趣兴感…

。词名象抽的 اۋەسقوي اۋەسقويلىق

志，趣兴感……对，爱喜，好爱〈动〉 -اۋەستەن
مۋزىكاعا ول بەرى جۇردان：……于向倾，趣
烈强出现表乐音对他来近 .ئجۇر اۋەستەنىپ
。趣兴的

。态动使的 -اۋەستەن اۋەستەندىر-

。式定不的 -اۋەستەن اۋەستەنۋ

，趣志，好爱 ② 词名象抽的 اۋەس① اۋەستىك
玩贪 ۋيىنعا بولعان اۋەستىك：爱喜，好嗜，向倾
。儿

，皮垂，皮臁（的下颈羊种或牛）①〈名〉 اۋكە
。巴下双（的人）②肉垂

①اۋكە. 见 اۋكەلە

巴下双②的肉垂有，的皮臁有①〈形〉 اۋكەلى
。的

之犊牛好，欢喜示表）声犊牛唤（名〉 اۋكەم
。（意

噢嘀噢（声犊牛唤续连）〈拟〉 اۋكەم- لۋكەم
。嘀

اۋكەم-اۋكەم. 见 اۋكەم-اۋكەم

。的妄狂，的莽鲁，的狂轻〈形〉 اۋلەكى

اۋلەكلەن- 〈动〉显得浮躁，显得轻狂，轻举妄动。

اۋلەكلەندىر- اۋلەكلەن- 的使动态。

اۋلەكلەنۋ اۋلەكلەن- 的不定式。

اۋلەكلەۋ 〈形〉有些狂妄的，比较浮躁的，有些轻狂的。

اۋلەكلىك ①اۋلەكى 的抽象名词 ②轻狂的举止、轻举妄动，浮躁的行为，狂气。

اۋلەت 〈名〉后辈，后代，子孙，后裔，后世。

اۋلەتلى 〈形〉①有后代的，子孙多的，有后裔的。②[口]身强力壮的，力气大的，劲大的。

اۋليە 〈名〉[宗]神人，神仙，仙人，神徒②[转](某物中)最好的，最贵重的，最了不起的：اتنىڭ اۋليەسى 300يۋان انا. 最好的马才三百元钱。▲اۋليە اتا 开山祖师，开山鼻祖▲اۋليە اتا سيرى 奶牛▲اۋليە بولسا 若是神人…，如果是能人……▲اۋليە تۇتۇ 崇拜▲كىمنەن اۋليە 比别人(怎么样)。

اۋليە-انبيە 〈名〉(诸多的)神人，神仙，圣贤。

اۋليەلىك 〈名〉①神人之能，神仙之才能②预言能力，预见性，神通。

اۋليەسۋ اۋليەسى- 的不定式。

اۋليەسى- 〈动〉自以为仙人之明，好象自己什么都懂得，自以为神通广大；摆架子。

اۋليەسىت- اۋليەسى- 的使动态。

اۋلىگۋ اۋلىك- 的不定式。

اۋلىك- 〈动〉(激动地)高声说话，狂热地大声说话，大声叫嚷：جامان مەس، بۇل رەت اۋلىكپەي اقرىن سويلەدى. 还不错，这次他说话没有怎么太激动。

اۋلىكپە 〈形〉浮躁的，轻狂的，爱激动的，头脑容易发热的。

اۋلىكپەلىك اۋلىكپە 的抽象名词。

اۋلىكتىر- اۋلىك- 的使动态。

اۋمەسەر 〈形〉不加考虑的，轻率的，冒失的，狂热的。

اۋمەسەرلەن- 〈动〉不加考虑，冒冒失失，轻举妄动，狂妄起来。

اۋمەسەرلەندىر- اۋمەسەرلەن- 的使动态。

اۋمەسەرلەنۋ اۋمەسەرلەن- 的不定式。

اۋمەسەرلىك ①اۋمەسەر 的抽象名词②呆气。

اۋمەسىر 见 اۋمەسەر.

ءاۋمىن 〈叹〉(伊斯兰教祈祷结束语)阿门。

ءاۋپ 〈叹〉(抬重物或二人角力时用力的时候发出的叹词)哎▲ءاۋپ ەتۋ 抱(孩子)。

اۋپىلدە- 〈动〉①(麻鸦)叫②(狗)一阵一阵汪汪叫。

اۋپىلدەك 〈名〉[动]麻(麻鸦)。

اۋپىلدەۋ اۋپىلدە- 的不定式。

ءاۋپىرىم 〈副〉勉强，好不容易；差一点，险些：اسكەرلىكتەن اۋپىرىممەن ارەڭ قالدى 差一点没有被抓去当兵。

اۋرە 〈名〉[波]麻烦，烦累，烦扰，忙碌：اۋرە بولۇ 张罗(忙碌起来)/اۋرە قىلۇ 麻烦(打搅)▲ءيت اۋرە 麻烦，苦差事▲ءيت اۋرە بولۇ (ءيت اۋرەسى شىعۇ، ءيت اۋرەگە ءتۇسۇ) 自找麻烦，吃苦头，白费劲。

اۋرەلە- 〈动〉有劳，打搅，打扰，烦扰，增加麻烦：مەن ءسىزدى كوپ اۋرەلەپ قويدىم. 我给您添了不少麻烦。/اۋرەلەپ قويدىم، كەشىرىم ەتىڭىز. 打搅您了，请原谅。

اۋرەلەن- ①اۋرەلە- 的反身态②折腾，搞(麻烦事)，张罗：ول لەتتانى كوپ اۋرەلەنىپ بارىپ الدى. 他折腾了好半天才把胶卷取出来。

اۋرەلەنۋ اۋرەلەن- 的不定式。

اۋرەلەنىڭكىرە- 〈动〉费劲地做，折腾(一些时间)，经受(一定困难)。

اۋرەلەنىڭكىرەۋ اۋرەلەنىڭكىرە- 的不定式。

اۋرەلەۋ اۋرەلە- 的不定式。

اۋرەلىك 见 اۋرەشىلىك.

اۋرە-سارساڭ 〈名〉麻烦，艰难，烦劳，周折：اۋرە-سارساڭ بولۇ 历尽艰难。

اۋرە-سارساڭدىق 〈名〉麻烦事，艰难困苦。

اۋرەسىن- 〈动〉嫌麻烦，认为难办：وقۋدى اۋرەسىنسەڭ بولاشاقتا سەن نە ستەمەكشىسىڭ؟ 你嫌读书麻烦，那将来想做什么？

اۋرەسىندىر- اۋرەسىن- 的使动态。

اۋرەسىنۋ اۋرەسىن- 的不定式。

اۋرە-شىكىرە 〈名〉麻烦，烦劳，为难的事。

اۋرەشىلىك 〈名〉麻烦，烦劳，张罗，周折：

بۇلاي بولعاندا بەكەر اۋرەشلـــــكتەن ساقتانۇعا
بولادى. 。折周的要必不免避以可就样这
اۋسەلە 〈名〉[波] 本事，能耐，能力 ▲
اۋسەلەسىن باىقاۋ (كورۋ) 看看(他)有多大的本
事▲ اۋسەلەسى بەلگىلى 黔驴之技。
ٴاۋپ 见 ٴاۋپ.
ٴاۋىر 〈名〉激越的心情，激昂的情绪，激发状
态▲ ٴاۋىرى باسىلماۋ 激昂的情绪平静不下来。
ٴاۋىر-ٴساۋىر 〈副〉一会儿，一阵儿，短时间。
ٴاۋىت 〈名〉蓄水坑。
اشەيىن 见 انشەيىن.
اشەيىنگى 见 انشەيىنگى.
اشەيىندە 见 انشەيىندە.
اشەكەي 〈名〉①饰物，装饰品，点缀物②花样，
纹花，彩花，藻井，(用各种石块，木块，瓷砖或
金属块嵌镶而成的)图案。
اشەكەيلە- 〈动〉装饰，装璜，点缀，使好看，
美化：ٴۇيدىڭ ٴىشىن سۋرەتپەن اشەكەيلەپ
قويىپتى. 用画来装饰房间。
اشەكەيلەن- ①اشەكەيلە- 的被动态 ② 打扮漂
亮，经过装饰而美观起来，得到美化：قالا
مەرەكە قارساڭىندا اشەكەيلەنىپ شىعا كەلدى. 城
市在节日前夕装饰得美观起来了。
اشەكەيلەندىر- اشەكەيلەن- 的使动态。
اشەكەيلەنۋ اشەكەيلەن- 的不定式。
اشەكەيلەس- اشەكەيلە- 的交互态。
اشەكەيلەت اشەكەيلە- 的使动态。
اشەكەيلەۋ اشەكەيلە- 的不定式。
اشەكەيلى 〈形〉有花纹的，有彩花的，有图案
的，装饰起来的▲ اشەكەيلى نار قامىس [植]
文竹。
اشەكەيلىلىك اشەكەيلى 的抽象名词。
اشەكەيسىز 〈形〉没有花纹的，没有彩花的，
有没装璜的。
اشەكەيسىزدىك اشەكەيسىز 的抽象名词。
اشكەرە 〈形〉[波]①公开的，公然的，明目张
胆的：ول بىزگە اشكەرە وشەسىپ وتىر. 他公
然仇视我们。②明显的，显而易见的：اشكەرە
وتىرىك 明显的谎言▲ اشكەرە بولۋ 暴露，公开
化▲ اۋرۋدى جاسىرساڭ، ٴولىم اشكەرە.【谚】隐
瞒疾病，死神亮相(纸里包不住火)。
اشكەرەلە- 〈动〉揭露，揭发，暴露，泄露，端
出，公诸于世：بۇزىقتار مەن بۇزىقتـــىقتاردى
اشكەرەلەۋ 揭发坏人坏事/ قۇپيالىقتى اشكەرەلەۋ
泄露机密。
اشكەرەلەن- اشكەرەلە- 的被动态。
اشكەرەلەنگىز- 〈动〉使有暴露，揭发出一
些，揭露了一些。
اشكەرەلەنگىزۋ اشكەرەلەنگىز- 的不
定式。
اشكەرەلەس- اشكەرەلە- 的交互态。
اشكەرەلەت- اشكەرەلە- 的使动态。
اشكەرەلەۋ اشكەرەلە- 的不定式。
اشكەرەلەۋشى 〈名〉揭发者，暴露者：
اشكەرەلەۋشى ادەبيەت 暴露文学。
اشموشكە 〈名〉(某一单位或整体的)八分之
一，(一磅，一斤等的)八分之一：اشموشكە شاي
八分之一的砖茶。

ب

ب ①哈萨克文字母表中的第三个字母②表示"第三"的符号。

با I〈助〉吗(其变体有 با، بە، ما، مە، پا، پە)：سەن باردىڭ با؟ 你去了吗？/ ول ايتقان با ەكەن؟ 他真说了吗？

با II 见 پا.

باب〈名〉章，款项，条。

بابا〈名〉[波]①祖先；祖父，高祖父：بابادان قالعان مۇرا 祖产②(对年长男人的尊称)老人，长者：قادىرلى بابا 尊敬的老人③贤者，恩师。

▲ بابا قونىس 祖籍，故居。

باباي〈名〉①(对祖父的昵称)好爷爷②(对年长男人的尊称)老大爷，老伯伯，老人家。

بابايعاق〈名〉[动]松鸡。

بابايلا-〈动〉连声唤老大爷，连声称老人家。

بابايلات- بابايلا- 的使动态。

بابايلاۋ بابايلا- 的不定式。

بابالا-〈动〉连声唤祖父，连声称长辈，连声称恩师。

بابالاس- بابالا- 的交互态。

بابالات- بابالا- 的使动态。

بابالاۋ بابالا 的不定式。

بابالى〈形〉有祖父的，有祖先的。

بابالىق〈形〉祖父的，祖先的，长辈的。

باباسال〈形〉[口]稳重的，成熟的：باباسال بايبشە 成熟的老太太。

باباۋلا- 见 بەبەۋلە-.

باباۋلاۋ **باباۋلا-** 的不定式。

بابى: بابىنا كەلۋ ①侍候得好②管理得好③训练得好。

بابىندا〈副〉正好，恰到好处：ەت بابىندا پىسقان ەكەن. 肉煮得正好。

باگاج〈名〉[俄]行李：25 كيلوگرامدىق باگاج 二十五公斤重的行李。

باگەت〈名〉(做镜框等的)板条，木缘。

باگور〈名〉[俄]带钩的竿子，钩竿，鱼叉：باگورمەن بالىق ۇستاۋ 用鱼叉捕鱼。

باگورلى〈形〉带钩竿的，手持鱼叉的：باگورلى جىگىت 手持鱼叉的小伙子。

باگۋ〈名〉八股：پارتيا باگۋى 党八股。

باگۋلىق〈形〉八股的：**باگۋلىق ماقالا** 八股文/ باگۋلىق سارىن 八股调。

باعا〈名〉①价值，价格，价钱：ساپاسىنا قاراي باعا كەسۋ 按质论价/ تۇراقتى باعا 稳定的价格/ باعاسى قانشا؟ 多少钱？②评价，评语，估价：جاقسى باعا 良好的评价/ لايىقتى باعا بەرۋ 给于适当的估价③安静，安宁：باعاسىن الۋ 使他得不到安宁/ باعامدى الدى 把我折腾坏了。▲ باعا بەرۋ ①评价，定价②使安静；别淘气 ▲ باعا جەتپەۋ 宝贵，贵重，无价的 ▲ باعا كەسۋ (قويۋ) 定价，给价 ▲ باعا كوتەرۋ 提价，抬价 ▲ باعا پارقى 差价，价格差异 ▲ باعا ٴتۇزىلىمى 价格结构 ▲ باعاسىن ارتتىرۋ ①抬价，提价，长行市②抬高身价 ▲ باعا شىعارۋ (قويۋ، ايتۋ) 报价，出价。

باعالا-〈动〉①定价，给价，评价，估价：جوعارى باعالاۋ 定高价/ ون دوللارعا باعالاۋ 给十元的价格/ ٴوز كۇشىن اسىرا باعالاۋ 过高的估计自己的力量②评价，评定，鉴定，鉴别：بىرەۋدىڭ ارتىقشىلىعى مەن كەمشىلىگىن دۇرىس باعالاۋ 正确地评价一个人的优缺点③爱惜，尊重，重视，器重，赏识：ادال ەڭبەكتى جوعارى باعالاۋ 十分尊重正当的劳动/ سەنى جوعارى باعالاعاندىقتان جىبەرىپ وتىر. 因为非常赏识你，所以派你去。

باعالاعىش〈形〉①善于定价的，善于评价的

有,的别鉴于善,的赏鉴于善②的平公价评;
。的力别鉴
باعالاماۋشىلىق〈名〉低估, 估计不足,小看,
。视蔑,视轻
باعالان- **باعالا-** 的被动态。
باعالاس I 〈形〉同一价格的,价钱相同的,等
。的价
باعالاس- II باعالا-的交互态。
باعالات- باعالا- 的使动态。
باعالاتقىز- باعالات- 的使动态。
باعالاتتىر- باعالات- 的使动态。
باعالاۋ باعالا- 的不定式。
باعالى 〈形〉①有价值的,值钱的,高价的,贵
重的,宝贵的: باعالى مۇرالار 有价值的文献/
باعالى بۇيىمدار 贵重的物品/ باعالى تاجىرىبە 宝
贵的经验②有意义的: باعالى قىزمەت 有意义
的:工作③不劳神的,不难侍候的;老实的,不
淘气的: باعالى ادام 不难侍候的人/ باعالى بالا
。子孩的(实老)气淘不
باعالىلىق باعالى 的抽象名词。
باعان 〈名〉杆子,长杆: باعانى ەلەكتر 电线杆
▲ ولشەۋىش باعان 标尺,标杆。
باعانا I 〈名〉柱子,顶柱。
باعانا II 〈副〉刚才,刚刚: ول باعانا كەلىپ
كەتتى. 他刚才来过了。/ باعانادان بەرى نەگە
سويلەمەيسىڭ؟ 这么半天了,你怎么不说话?
باعاناعى 〈形〉刚才的,刚刚谈到的: باعاناعى
كىسى كىم؟ 刚才的那个人是谁? / باعاناعى
ٴسوز ەسىڭدە مە؟ 刚才说的那句话你还记得
? 吗
باعاناعىداي 〈形〉和刚才一样的: باعاناعىداي
ەمەس، قۋانىپ قالدى 和刚才不一样有些高兴。
باعاناسىز 〈形〉没有柱子的,没有顶柱的。
باعار 〈名〉饲养的牲畜,牲畜,家畜: باعارىڭ
كوبەيسىن! 愿你牲畜成群!
باعارلىق 〈形〉可放养的,放牧的,饲养的。
باعاسىز 〈形〉①没有标价的,没有定价的②
没有价值的,不值钱的③无价的,贵重的,珍
贵的④无法形容的,无法比拟的: باعاسىز
اشۋشاق 脾气非常暴躁⑤劳神的,难侍候的;

不老实的,淘气的: باعاسىز بالا 淘气的孩子。
باعاسىزدىق باعاسىز 的抽象名词。
باعبان 〈名〉园丁。
باعباندىق 〈名〉园艺。
باعبانشىلىق 〈形〉园丁的, 园艺的:
باعبانشىلىق الاڭى 园艺场。
باعبى- 见 باعجي-.
باعدا: **باعدا بىرەۋ** 有人,某人。
باعدار I 〈名〉①方向,去向,目标: باعدارى
وزگەرتۋ 转变方向/ جەل باعدارى 风向/ باعدار
كورسەتكىش 路标/ جەر باعدارى 位置 ② 趋
向,倾向: بارشىعار باعدار بەلگىلى ەدە 人们
肯定会有一定的倾向。▲ ٴسوز باعدارى 词
意,意图。
باعدار II 〈名〉图案,装饰。
باعدارلا- 〈动〉① 辨别方向,辨明去向,观
察 ② 观察形势 باعدارلاۋ جاعدايدى: 考虑,思
索,思考: ٴىستىڭ ارتىن باعدارلاۋ 考虑事情的
后果③注视;当心,提心,小心: كوز الماي
باعدارلاپ قاراۋ 目不转睛地注视。
باعدارلان- باعدارلا- 的被动态。
باعدارلاس I 〈形〉同一个方向的, 去向一致
的,目标相同的。
باعدارلاس- II باعدارلا- 的交互态。
باعدارلات- باعدارلا- 的使动态。
باعدارلاۋ باعدارلا- 的不定式。
باعدارلاۋشى 〈名〉确定方向的人。
باعدارلى 〈形〉方向明确的,去向清楚的 ▲
باعدارلى ٴسوز 名言名句。
باعدارسىز 〈形〉没有方向的,没有目标的,去
向不明的;漫无目的的,盲目的。
باعجي- 〈动〉睁大眼,瞪目瞋目,瞪眼: ول
كوزىن باعجيتتى. 他瞪大了眼睛。
باعجيت- باعجي- 的使动态。
باعجيۋ باعجي- 的不定式。
باعجيس- باعجي- 的交互态。
باعزاما 〈名〉(洗衣服的)脏水,污水。
باعزى 〈代〉①某个,个别,有些,某些: باعزى
ادام ايتقان ەكەن 某一个人曾经说过/ باعزى
جولداستار 个别同志/ باعزى بىرەۋ 有人(某人)

②从前的,以前的,原先的: ۋيلەر باعزى قال-پىندا. 房子和从前一样。▲ باعزى ۋاقىت 有时。

باعزىدا 〈副〉有时,某时: باعزىدا كەلىپ كەتەدى 有时来看看。

باعلان〈名〉①早产的肥羊羔 ②[转]宠儿,健儿 ③[转]健壮的,强壮的;矫健的: باعلان جىگىت 健壮的小伙子。

باعۋ باق- Ⅳ 的不定式。

باعۋلى 〈形〉①饲养的,喂养的,放牧的: مال باعۋلى، ۋت جاعۋلى. 牲畜有人放,家务有人操(事事不用自己操心)。②有人照料的,有人照看的: بالا باعۋلى 孩子有人照看。

باعۋسىز 〈形〉①无人饲养的,无人放牧的②无人照料的,没有人照看的,没有人照管的。

باعۋسىزلىق باعۋسىز 的抽象名词。

باعۋشى 〈形〉饲养……的,喂养……的,照管……的: مال باعۋشى 牧民(放牧人)/ بالا باعۋشى 保姆(保育员)/ ٴۋي باعۋشى 看门人(看家的)/ ارا باعۋشى 养蜂的人 ▲ ٴسوز باعۋشى 好说闲话的,说客。

باعىم 〈名〉放牧,喂养,饲养: مال باعىمىن جاقسارتۋ 改进牲畜的饲养 ▲ باعىم جوق 药不可救;无法教育。

باعىمسىز 见 باعىنسىز.

باعىن Ⅰ〈名〉放牧,喂养,饲养;照管,照料,照看: باعىنداعى سيىرلار 被放牧的牛群 / باعىنداعى بالالار 被照看的孩子们。

باعىن- Ⅱ〈动〉①服从,听从,顺从,依从,遵从,守: ازشىلىق كوپشىلىككە باعىنۋ 少数服从多数 / باسشىلىققا باعىنۋ 听从指挥 / زاڭعا باعىنۋ 遵守法律 ②屈服,屈从,屈膝,投降: زورەكەرلىككە باعىنباۋ 不屈服于霸权 / بىزگە باعىندى. 向我们投降了。

باعىندىر- ①باعىن- Ⅱ 的使动态 ②征服,治服。

باعىندىرىل- باعىندىر- 的被动态。

باعىندىرۋ باعىندىر- 的不定式。

باعىندىرۋشى 〈名〉征服者,治服者,统治者。

باعىنۋ باعىن- Ⅲ 的不定式。

باعىنۋشى 〈形〉①服从的,听从的,依从的,遵守的,遵从的 ②屈服的,屈从的,投降的。

باعىنۋشىلىق 〈名〉服从,屈服,投降。

باعىنىڭقى 〈形〉恭顺的,顺从的,驯服的,从属的,隶属的;从属于……的,归……管辖的 ▲ باعىنىڭقى ٴسوز [语]从属词 ▲ باعىنىڭقى سويلەم [语]从属句,偏句,副句。

باعىنىشسىز 〈形〉独立的,自由的: باعىنىشسىز ەل 独立国家。

باعىنىشتى 〈形〉依附的,附属的,附庸的,从属的;隶属的,归……管辖的,从属于……的;受统治的: باعىنىشتى ەل 附庸国 / باعىنىشتى قاتناس 隶属关系 / بىرەۋگە باعىنىشتى بولۋ 归某人管辖。

باعىنىشتىلىق〈名〉依附,依赖性,从属性。

باعىپ-كۇت-〈动〉①饲养,喂养: قىس بويى بۇزاۋلاردى باعىپ-كۇتتى 整个一冬天精心饲养牛犊 ②抚养,照看,照料: اۋرۋدى باعىپ-كۇتىپ كەلەدى 精心照料病人。

باعىپ-كۇتۋ باعىپ-كۇت- 的不定式。

باعىپ-كۇتىل- باعىپ-كۇت- 被动态。

باعىپ-قاعۋ باعىپ-قاق- 的不定式。

باعىپ-قاق- 〈动〉①(精心地)放牧,饲养,喂养: ازىن-اۋلاق شارۋاشىلىقتى باعىپ-قاعۋ 精心饲养仅有的少量牲畜 ②(精心地)照料,照看,赡养,抚养: كەمپىر-شالدى باعىپ-قاعۋ 周到地照料父母。

باعىس- باق- Ⅳ 的交互态。

باعىستان 〈名〉[波]园林之国,花园之国;绿洲。

باعىستاعى 〈形〉放牧的,出外放牧的: مال باعىستاعى 出外放牧的牲畜。

باعىت 〈名〉①方向,方位;去向;趋向: باعىت كورسەتۋ 指出方向 / باعىتى قايسى؟ 在何方位? / باعىتى بەلگىسىز 去向不明 ②方针;宗旨: پارتيانىڭ ادەبيەت-كوركەمونەر باعىتى 党的文艺方针 / ٴبىزدىڭ باعىتىمىز 我们的宗旨。

باعىت-ساياسات 〈名〉方针政策: پارتيانىڭ باعىت-ساياساتى 党的方针政策。

باعىتسىز 〈形〉①无一定方向的,没有方针

باعتسز :的目盲,的的目无漫,的的目无,的
无,的性对针有没 ② 人的向方确明有没 ادام
。性对针有没话说 باعتسز سويلەۋ :的矢放
باعتسزدىق باعتسز 的抽象名词 。
定确;向方出指,向方明指 ①〈动〉 **باعتتا-**
باعتتاۋ جولعا دۇرس :向面,向方准认,向方
سەن :准对,对针②向方的路道确正走出指
个这你 بۇل ٴسوزدى كىمگە باعتتاپ وتىرسىڭ؟
？的说谁对针是话
向方明指,的向导,的导引 〈形〉 **باعتتاعىش**
。轮导[机] باعتتاعىش دوڭگەلەك ▲舵向方,的
面,对针 ② 态动被的 باعتتا- ① باعتتال-
向 : اۋىل-قىستاقتا باعتتالۋ 面向农村 。
باعتتاس- باعتتا- 的交互态 。
باعتتاۋ باعتتا- 的不定式 。
航导,的向导,的导引 ① 〈形〉 **باعتتاۋىش**
的: باعتتاۋىش ناۋاشىق 导向槽 / باعتتاۋىش
تۇتىكشە 导向管/ باعتتاۋىش ستانسيا 导向台②
。标导〔交〕
的明向去,的位方有,的向方有〈形〉 **باعتتى**
导向方[数] باعتتى تۇندى ▲的楚清向趋,
。数
باعىش: **باعىش ەتۋ** 献给,贡献出,奉献 。
باعىشلا- 见 باعىشتا- .
باعىشلاۋ باعىشلا- 的不定式 。
:身献;送赠;出献贡,给献,献〈动〉 **باعىشتا-**
ٴوز ٴومىرىن سوتسياليستىك قۇرىلىس ستەرىنە
باعىشتاۋ 事设建义主会社给献生一的己自把
。业
باعىشتال- باعىشتا- 的被动态 。
باعىشتاما 〈名〉献词,题词,题字;赠言 。
باعىشتات- باعىشتا- 的使动态 。
باعىشتاۋ باعىشتا- 的不定式 。
بادا I 〈名〉[波]牛群 。
بادا Ⅱ 〈名〉[波]饮料 。
满洒(的状粒颗等物谷) **بادا** Ⅲ **: بادا بولۋ**
。是皆地 遍,是都地满,地
:死该(称人三,二第于用仅)[咒]〈动〉**بادال-**
بارماساڭ بادال، قارا جەرگە قادال. 你不要去,
。去鬼见

。壳脱,苞开(等桃棉)〈动〉 **بادالان-**
بادالانۋ بادالان- 的不定式 。
بادالعىز- بادال- 的使动态 。
于用仅) [咒] ② 态动使的 بادال- ① **بادالعىر**
ندگە بادالعىــر :的恶可,的死该(称人二第
بارمايسىڭ؟ 该死的,你怎么不去 ？
بادالدىر- بادال- 的使动态 。
بادالۋ بادال- 的不定式 。
بادام ايۋ ▲ 桃扁,杏旦巴 [植][波]〈名〉 **بادام**
杏旦巴用)茶杏旦巴 بادام شاي ▲木骨接[植]
。(茶的做皮树的
,的形桃扁〈形〉②树杏旦巴小〈名〉① **بادامشا**
桃扁,体桃扁 [理生] بادامشا بەز ▲的状桃扁
。腺
甲盔 بادانا كوزدى ▲甲盔,甲铠〈名〉I **بادانا**
。片鳞
بادانا Ⅱ 〈名〉薯类之物 。
楚清;的显明;的满饱,的大粒 〈形〉 **باداناداي**
长 باداناداي ٴداندى بۇرشاق :的眼显,的目醒,的
,的眼显 باداناداي ايقىن ▲子豆的满饱粒颗的
体字 باداناداي ايقىن جازۋى :的晰清,的楚清
。晰清
باداشى 〈名〉(指城镇中代人放牧的放牧人)。
بادباحت 〈形〉 [波] 不要脸的,无耻的,不守
。的节贞
,(睛眼)圆睁,(睛眼)大瞪 ①〈动〉 **بادىراي-**
قورىققاننان كوزى بادىرايىپ، سوزدەن قالۋ : 目瞪
,显明,眼显,楚清得显[转]②舌结目瞪得吓
ايقىن بادىرايىپ مەڭى بەتىندەگى ونىڭ : 出突
كورىنىپ تۇرۋشى ەدى. 他脸上的黑痣很显眼。
بادىرايت- بادىراي- 的使动态 ▲بادىرايتىپ
تۇرىپ 明着,明目张胆: كوزىنشە بادىرايتىپ ايتۋ
当着面明确地提出来 。
بادىرايۋ بادىراي- 的不定式 。
بادىرايىس- بادىراي-的交互态 。
بادىراق I 〈名〉 爆炒开的谷物,爆米花:
بادىراق قۋىرۋ 爆炒 。
بادىراق Ⅱ 〈名〉[史]仆人,佣人 。
بادىراق Ⅲ **: بادىراق كوز** 大眼睛,兔眼,金
。眼鱼

بادىران 〈名〉[口]黄瓜。

بادىراڭ 见 بادىراق ▲ بادىراڭ كوز سەن تيىسپەسەڭ مەن تيىسپەيمەن. 【谚】井水不犯河水。

بادىراڭدا- 〈动〉① 瞪大眼睛，睁圆眼睛：بادىراڭداماي اياعىڭ استىنا قارا! 你别光朝前看，瞧着点脚底下。②[转]（指举止）放肆，横行，粗暴，动作鲁莽：بادىراڭداماي ٴجونىن ايت. 你别那么蛮横，要讲理。

بادىراڭداس- بادىراڭدا- 的交互态。

بادىراڭدات- بادىراڭدا- 的使动态。

بادىراڭداۋ بادىراڭدا- 的不定式。

باديا 〈名〉桶；吊桶；料罐。

باج I 〈名〉税，税款：جىلدىق باج 年度税/ باج الۋ 收税/ باج تولەۋ 上（交，纳）税 ▲ قان باجى 屠宰税 ▲ باج ٴتۇزىمى 税制 ▲ باج ٴتۇرى 税种 ▲ باجىنى كەشىرىم ەتۋ 免税。

باج II 〈名〉乐趣，兴致，享乐，享受。

باج III : **باج ەتۋ** （突然）喊，喊叫，叫嚷起来：باج ەتىپ جىلاۋ 哇地一声哭。

باجا 〈名〉连襟，襟弟兄 ▲ ەكى اياقتىدا باجا تاتۋ ٴتورت اياقتىدا بوتا تاتۋ. 【谚】人里面连襟最近，牲畜里面驼羔最亲。

باجايلا- 〈动〉详细地（说），详尽地（诉说），仔细（描述，详述）：باجايلاپ ٴتۇسىندىرۋ 详细地解释/ توڭىرەككە باجايلاپ قاراۋ 仔细地注视周围。

باجايلان- باجايلا- 的被动态。

باجايلاس- باجايلا- 的交互态。

باجايلات- باجايلا- 的使动态。

باجايلاۋ باجايلا- 的不定式。

باجالاقتا- 〈动〉① 叫嚷，吵嚷，大声喊叫：باجالاقتاپ سويلەۋ 嚷嚷着说 ② 吠，狂吠：ٴيت باجالاقتاي جونەلدى. 狗突然狂吠起来。

باجالاقتاس- باجالاقتا- 的交互态。

باجالاقتات- باجالاقتا- 的使动态。

باجالاقتاۋ باجالاقتا- 的不定式。

باجالاڭدا- 见 باجالاقتا-.

باجالاڭداس- باجالاڭدا- 的交互态。

باجالاڭدات- باجالاڭدا- 的使动态。

باجالاڭداۋ باجالاڭدا- 的不定式。

باجالىق 〈形〉连襟的，襟兄弟的：باجالىق بايلانىس 连襟关系。

باج-باج: باج-باج ەتۋ （连声）大声喊叫，尖声喊叫，刺耳地呼叫。

باج-بۇج: باج-بۇج ەتۋ （连声）乱喊乱叫，大声喊叫，尖声喊叫。

باج-سالىق 〈名〉赋税，杂税。

باجحانا 〈名〉[波]税务局（部门）。

باجى 见 باج I.

باجگەر 〈名〉收税人，税务员，税吏。

باجىل 〈名〉（突然传出的）刺耳的喊声，尖税；叫嚷声，尖叫声。

باجىلا- 〈动〉①收税，征税：جىل سايىن باجىلاۋ 每年收税 ②[转]克扣，揩油：ەلدىڭ نارسەسىن باجىلاعىڭ كەلىپ وتىر ما؟ 你想揩人家的油吗？

باجىلان- باجىلا- 的被动态。

باجىلاس- باجىلا- 的交互态。

باجىلات- باجىلا- 的使动态。

باجىلاۋ باجىلا- 的不定式。

باجىلدا- 〈动〉喊叫，叫嚷，发出刺耳的喊叫声。

باجىلداق 〈形〉①爱大声嚷嚷的，好尖叫的，爱吵吵闹闹的；暴躁的 ② 好唠叨的，好说怨言的。

باجىلداس- باجىلدا- 的交互态。

باجىلدات- باجىلدا- 的使动态。

باجىلداۋ باجىلدا- 的不定式。

باجىلداۋىق 〈形〉爱叫喊的，高声叫喊的，爱嚷嚷的。

باجىر 〈形〉杂色的，五光六色的，花搭的，花花绿绿的，各色各样的。

باجىراي- 〈动〉瞪眼，睁大眼睛；凝视；怒视：باجىرايىپ قاراۋ 瞪目而视。

باجىرايت- باجىراي- 的使动态。

باجىرايۋ باجىراي- 的不定式。

باجىرايىس- باجىراي- 的交互态。

باجىراڭ: باجىراڭ ەتۋ （突然）瞪眼，瞋目而视，睁大眼睛，怒目，怒目而视。

باجىراڭدا- 〈动〉瞪眼，睁大眼睛喊叫，瞪目

而视；怒目，怒目而视。

باجىراقداس- باجىراقدا- 的交互态。

باجىراقدات- باجىراقدا- 的使动态。

باجىراقداۋ باجىراقدا- 的不定式。

باجىسىز 〈形〉免税的，无税的，不纳税的：باجىسىز ساۋدا 免税贸易。

باجحانا 〈名〉[波]税务局(部门)。

باز I 〈名〉[波]胆大无畏的，勇敢的；英雄。

باز II 〈名〉大型畜圈。

باز III 〈名〉地窖：كارتوپتى بازدا ساقتاۋ 把土豆储藏在窖里。

باز IV ： **باز-باياعى** 恰似以前，恰似原来，正好和原来一样，一概如故，一如既往 ▲ باز بىرەۋ 某人，有人，某个 ▲ باز كەشۋ ①嫌弃，放弃 ②失望，绝望 ▲ باز ۋاقىتتا 有时，偶尔。

بازا 〈名〉①基地：مۇناي بازاسى 石油基地 / اسكەري بازا 军事基地 ②根据地，服务站 ③仓库；站。

بازاليت 〈名〉[矿]玄武岩。

بازالى 〈形〉有基地的。

بازار 〈名〉[波]①市场，集市，街市：حالىقارالىق بازار 国际市场 / اۋىل-قىستاق بازارى 乡村集市 / بازارعا شىعۋ 上街 / بازارعا شىعارۋ 上市 ②[转]热闹，欢乐，快活：جاستىقتىڭ بازارى ءوتتى 年青时的热闹劲过去了 ▲ بازارى جوق 销不出去的，滞销的，销路不好的 ▲ بازارى بار ①畅销，利市 ②吃香，吃得开 ▲ بازارى ءتۇسۋ 跌价，落价，滞销，销路不好 ▲ بازارى شىعۋ ①畅销，销路广 ②走红运 ▲ بازارى ءوتىمدى 畅销的，销路广的，销路快的 ▲ بازارعا سالۋ 出售，推销 ▲ بارىمەن بازار 知足，满足 ▲ كوك بازار 菜市场 ▲ مال بازار 牲畜市场 ▲ قان بازار ①肉市 ②闹市 ▲ بالالى ءۇي بازار، بالاسىز ءۇي قۇ مازار. 【谚】有孩子的家好似闹市，无子女的家如同孤坟。▲ بارىمەن بازار، جوقتى قايدان تابار. 【谚】量力而行(量入为出)。

بازاركەش 〈名〉[波][口]赶集的人，逛市场的人。

بازارلا- 〈动〉①上街，逛市场；赶集：بازارلاپ كەلۋ 上街去 ②[转]高价出售：مالىن جاقسى بازارلادى (他)把他的货物高价售出。

بازارلات- بازارلا- 的使动态。

بازارلاۋ بازارلا- 的不定式。

بازارلى 〈形〉①有市场的，有集市的：بازارلى جەر 有市场的地方 ②赶集的，逢集的：بازارلى كۇن 赶集日 ③销路快的，有销路的，买卖兴隆的：اجارلى مال بازارلى 好看的物品销路快 ④[转]热闹的，繁华的；琳琅满目的：بازارلى كوشە 热闹(繁华)的街道 ⑤[转]受人欢迎的，吃香的，吃得开的，走红运的；有市场的：ول ءانشى-كۇيشى، جاستار اراسىندا بازارلى ەدى. 他在爱弹爱唱的青年中是受欢迎的人。▲ مال بازارلى بولسىن! 祝买卖兴隆！

بازارلىق 〈名〉(从市场带来的)礼物，赠品：بازارلىق اكەلدىڭ بە؟ 你从市场带礼物没有？

بازارناي 〈名〉[口]市场管理人员。

بازارسىز 〈形〉①没有市场的，没有集市的 ②推销不出去的，销路不广的，销路慢的，滞销 ③[转]不受欢迎的，不吃香的，吃不开的；没有市场的。

بازارشى 〈名〉赶集的人，逛市场的人；进城的人。

بازارشىل 〈形〉爱逛大街的，爱进城的，爱赶集的。

بازارشىلا- 〈动〉上街，逛市场；赶集：ول وتە كوپ بازارشىلاعان. 他逛市场特别多。

بازارشىلاس- بازارشىلا- 的交互态。

بازارشىلات- بازارشىلا- 的使动态。

بازارشىلاۋ بازارشىلا- 的不定式。

بازدان- 〈动〉腐烂，腐败，发霉；变臭：بازدانىپ كەتكەن ەت 腐烂的肉 / اياق بازدانىپ كەتۋ 脚臭。

بازداندىر- بازدان- 的使动态。

بازدانۋ بازدان- 的不定式。

بازيس 〈名〉基础，经济基础：ەكونوميكالىق بازيس 经济基础。

بازىنا 〈名〉(亲宏之间的)怨气，抱怨，赌气，不满。

بازىنالا- 〈动〉使性子，撒气；撒娇。

بازنالاۋ بازنالا- 的不定式。

بازنالىق بازنا 的抽象名词：بازنالىق قىلۋ (كورسەتۋ، ايتۋ) 使性子；撒娇。

باي 〈名〉①巴依（意为地主，牧主，财主，大商人）：سارالڭ باي 吝啬的巴依/ قوردالى (قورلى) باي 家产很多的巴依/ مەرەز باي 腐朽透顶的巴依②丈夫：بايى جوق قاتىن 没有丈夫的女人③富的，富裕的；富有的，富足的；有钱的，丰富的；富于：باي مەملەكەت 富裕的国家/ باي كىسى 有钱的人/ كەنگە باي جەر 矿藏丰富的地方/ تاجىريبەگە باي 富有经验的④肥沃的，富饶的：باي جەر 富饶的土地⑤绚丽多彩的，优美瑰丽的：تابيعات باي كورىنىسكە بولەدى. 自然界呈现出优美瑰丽的景象。▲ بايعا ٴتيۋ 出嫁 ▲ باي بايعا قوْيادى، ساي سايعا قوْيادى. 【谚】官官相护。▲ باي بولىپ تاسىما، كەدەي بولىپ جاسىما. 【谚】富不骄，贫不馁。▲ جەرى بايدىڭ ەلى باي. 【谚】国富民强。

بايا Ⅰ 〈名〉[口]（植物的）茎，秆。

بايا Ⅱ 〈名〉[植]肉叶芥。

بايا Ⅲ 〈形〉①娇气的，娇生惯养的：بايا بالا 娇气的孩子②爱叫的（只指骆驼）：بايا تۆيە 爱叫的骆驼。③[土]矮小的：بايا قاراعان 矮小的锦鸡儿。

بايابان 〈名〉[波]戈壁滩，荒漠。

باياعى 〈形〉从前的，过去的，以往的，既往的；原来的：باياعى زاماندا 从前的时候/ باياعى جەردە 在原来的地方/ باياعى قالپى 老样子。

باياعىدا 〈副〉从前，过去，昔时，原来，原先，先前：باياعىدا ٴبىر كورۋ 从前见过一次/ باياعىدا ايتىلعان 过去讲过的/ باياعىدا بولعان 原先有过。

باياعىداي 〈形〉和过去一样的，象从前的，象原先的，象原来的：ول باياعىداي ٴجۇرىپ جاتىر. 他还是老样子。

باياعىسىنداي 见 باياعىداي.

باياعىسىنشا 见 باياعىداي.

باياز: باياز تاپپاۋ [口]安静不下来，平静不下来；不停。

بايازدا- 〈动〉[口]停步、停息，安宁下来、安静下来；休息，歇息。

بايازدات- بايازدا- 的使动态。

بايازداۋ **بايازدا-** 的不定式。

بايالدات- 见 باياۋلات-.

باياكەدەي 〈名〉贫穷，穷困，穷光蛋。

بايالىش 〈名〉[值]半边莲。

بايان Ⅰ 〈名〉纽扣式手风琴，巴阳风琴（俄罗斯式的大手风琴）。

بايان Ⅱ 〈名〉[波]立场，可靠性，坚定性 ▲ بايانى جوق 靠不住的，虚假的。

بايان Ⅲ **: بايان ەتۋ (قىلۋ)** 叙述，陈述，论述：پىكىر بايان ەتۋ 陈述意见/ ٴسوزىڭ جايىن بايان ەتۋ 叙述事情的经过。

باياندا- 〈动〉（表述）叙述，陈述，论述，阐述，缕视：ٴوز ويىڭىزدى بايانداڭىز. 请您陈述一下您自己的意见/ جالىقپاي بايانداۋ 不烦视缕。

باياندال- باياندا- 的被动态。

بايانداما 〈名〉① 说明，声明：报告，演说，演讲：بايانداما جارىيالاۋ 发表声明。علىمى بايانداما 学术报告/ بايانداما جاساۋ 作报告（发表演说）。

بايانداماشى 〈名〉报告人，演说人，演讲人。

باياندات- باياندا- 的使动态。

بايانداۋ باياندا- 的不定式。

بايانداۋشى 〈名〉陈述人，叙述人；报告人，演讲人。

بايانداۋىش 〈名〉[语]谓语，表语：سويلەمنىڭ بايانداۋىشى 句子的谓语 ▲ باعىنىڭقى بايانداۋىش 谓语副句，谓语从属句 ▲ بايانداۋىش كاتەگورىيا 谓语范畴。

بايانداۋىشسىز 〈形〉[语]无谓语的，不带谓语的：بايانداۋىشسىز سويلەم 无谓语句。

باياندى 〈形〉① 牢固的，牢靠的，可靠的；稳妥的：باياندى بايلانىس 牢固的关系/ باياندى كەپىل 可靠的保证/ جۇمىستى باياندى ىستەۋ 办事稳妥②持久的，永久的，永恒的，经常的；一贯的：باياندى بەيبىتشىلىك 持久的和平/ باياندى دوستىق 永恒的友谊/ تابىسىڭ باياندى بولسىن 愿你不断取得成绩 ▲ باياندى ەتۋ 固定，确定、持久，持续。

باياندىلىق باياندى 的抽象名词。

بايانسىز 〈形〉①不定的，不稳定的；动摇不定的，反复无常的，变化无常的，动荡不定的：بايانسىز تۇرمۇس 不稳定的生活 / بايانسىز ادام 反复无常的人 / بايانسىز مىنەز 变化无常的性格 ②不牢靠的，靠不住的，虚幻的，虚无缥缈的，不踏实的：بايانسىز ٴسوز 靠不住的话。

بايانسىزدىق بايانسىز 的抽象名词。

بايانشى 〈名〉巴阳风琴演奏者。

بايانش 见 بايالش.

باياۋ 〈形〉①缓慢的，迟缓的，徐缓的；迟钝的：جۇمىستىڭ اياق الىسى تىم باياۋ 工作进行得很缓慢 / باياۋ ٴجۇرۋ 慢慢地走 / قيمىلى باياۋ 动作迟缓 / قابىلداۋى باياۋ 接受能力差 ②微弱的，轻的，轻微的：باياۋ ٴۇن 微弱的声音 / تامىر باياۋ سوعۋ 脉搏跳动缓慢 / ەسىكتى باياۋ قاعۋ 轻轻地敲门 / كوكتەم جەلى باياۋ سوعىپ تۇر. 春风轻轻地吹拂着。

باياۋقىرا- 见 باياۋلاڭقىرا-.

باياۋقىراۋ باياۋقىرا- 的不定式。

باياۋلا- 〈动〉缓慢，迟缓，放慢，变得徐缓：قارقىنى باياۋلاۋ 速度缓慢下来 / باياۋلاپ ىلگەرلەۋ 缓慢前进 / جەل باياۋلادى. 风小了。/ وت باياۋلاپ جانىپ كەلەدى. 火慢慢地着起来了。

باياۋلان- باياۋلا- 的被动态。

باياۋلاندىر- باياۋلان- 的使动态。

باياۋلاڭقىرا- 〈动〉稍微放慢，较为迟缓一些，略微减速：باياۋلاڭقىراپ ٴجۇرۋ 稍微走慢点。

باياۋلاڭقىرات- باياۋلاڭقىرا- 的使动态。

باياۋلاڭقىراۋ باياۋلاڭقىرا- 的不定式。

باياۋلاس- باياۋلا- 的交互态。

باياۋلات- ① باياۋلا- 的使动态 ②放慢，减速，减慢。

باياۋلاتقىش 〈名〉①[化]阻化剂 ②减速器。

باياۋلاۋ I 〈形〉较慢的，比较缓慢的，比较徐缓。

باياۋلاۋ II باياۋلا- 的不定式。

باياۋلىق باياۋ 的抽象名词。

باياۋسۋ باياۋسى- 的不定式。

باياۋسى- 〈动〉①减速，迟缓，徐缓的：باياۋسىماي تەزىرەك جۇرىڭدەر. 你们别磨磨蹭蹭地，快点走。②变小，减弱（指声音，风）：بالانىڭ جىلاعانى باياۋسي باستادى. 孩子的哭声逐渐小了。/ جەل باياۋسي باستادى. 风开始减弱了。③[转]假装稳重，装得四平八稳；装模作样。باياۋسىپ تانىماي وتىرسىڭ با؟ 装模作样，真不认识？

باياۋسىرا- 见 باياۋسى-.

باياۋسىراۋ باياۋسىرا- 的不定式。

باياۋسىت- باياۋسى- 的使动态。

بايا-شايا 〈形〉爱嚷嚷的，爱吵吵的，好叫嚷的，瞎嚷嚷的：بايا-شايا ادام 爱瞎嚷嚷的人。

بايا-شايالىق بايا-شايا 的抽象名词。

باي-باعلان 〈名〉封建头人，统治者。

باي-باي 〈叹〉（表示遗憾，生气，着急）啊呀，唉哟：باي-باي سەن سويلەمەي تۇرا تۇرشى. 唉，你先别说了。

بايبايلا- 〈动〉边喊边说，叫嚷，咋唬，吵嚷：بايبايلاماي اقىرىن سويلە. 你别叫嚷，慢慢说。

بايبايلاس- بايبايلا- 的交互态。

بايبايلات- بايبايلا- 的使动态。

بايبايلاۋ بايبايلا- 的不定式。

بايبايشىل 〈形〉爱唠叨的，爱嚷嚷的；好咋唬的，爱抱怨的：بايبايشىل بولۋ 变得爱唠叨的 / بايبايشىل شال 爱嚷嚷的老头子。

بايبالام 〈名〉吵嚷，吵闹；叫嚷，喊叫：بايبالامدى قوي. 你别吵嚷了。▲ بايبالام سالۋ (شعارۋ) 吵嚷，吵闹；叫嚷。

بايبالامدا- 〈动〉吵嚷，吵闹；叫嚷，喊叫：ول بايبالامداپ مازانى الدى. 他吵吵嚷嚷使人不得安静。

بايبالامداس- بايبالامدا- 的交互态。

بايبالامدات- بايبالامدا- 的使动态。

بايبالامداۋ بايبالامدا- 的不定式。

بايبالامشىل 〈形〉爱吵嚷的，爱吵闹的，爱嚷嚷的，唠唠叨叨的。

باي-باتشا 〈名〉①达官贵人，富豪：باي-باتشانىڭ بالاسى 富豪子弟（纨绔子弟）②少爷，公子哥。

باي-باتشالىق 〈名〉富贵，富豪，贵人之地位。

باي-بايبىشه 〈名〉老爷太太。

بايعازى 〈名〉（给穿新衣服的孩子赠送的）礼物，礼品：بايعازى سۇراۋ 要礼物。

بايعازىلىق 见 بايعازى.

بايعوتان: ٴيتتىڭ ۋلى بايعوتان 人人，谁都。

بايعىز 〈名〉[波][动]鸱鸮。

بايعوز 见 بايعىز.

بايعۇس 见 بايقۇس.

بايعۇستىق بايعۇس 的抽象名词。

بايداركا 〈名〉[俄]（运动用的）小艇。

بايەكە 〈名〉①对富人的尊称（大官贵人）②对丈夫的昵称（老公）。

باي-جارلى 〈名〉富人和穷人。

باي-جۋان 〈名〉富人和有势力的人。

بايىزۋ 〈名〉白族：بايىزۋ ٴتىلى 白族语/ بايىزۋ جازۋى 白族文字。

بايىزۋشا 〈形〉①白族的、白族式的：بايىزۋشا حالىق ٴانى 白族的民歌②白族语，白族文字：بايىزۋشا ۇيرەنۋ 学习白族语。

باي-كۇلاك 〈名〉富农。

بايقا- 〈动〉①小心，留神，注意，当心，谨慎：بايقا، جىعىلىپ قالما! 小心别摔着！/ بايقاپ ٴجۇرۋ 走路要注意②试试，尝试：بايقاپ كور، سالماعى قانشا ەكەن. 你试试看，分量有多重。③看，观察，看住：اۋا رايىن بايقاۋ 观察气象/ بايقاپ وتىر، قاشىپ كەتپەسىن. 你注意看着，别让他跑了。▲ بايقاپ سويلەۋ 说话小心，说话留神 ▲ بايقاۋ ىڭعايىن 了解意图，注意动向 ▲ بايقاماي كوپ سويلەگەن كوپ شىندە ولەر. 【谚】信口雌黄招致灭顶之灾。▲ باسىنان بايقاما-ساڭ، اياعىنان اداساسىڭ. 【谚】一步错了，步步错。

بايقاعىش 〈形〉有观察力的，善于观察的，富有观察力的，明眼的，敏感的。

بايقاعىشتىق ① بايقاعىش 的抽象名词②观察力，观测力，观察精细。

بايقال- ① بايقا- 的被动态②出现，令人看到，显出，发现，暴露：سىرى بايقالدى 秘密暴露。

بايقالۋ بايقال- 的不定式。

بايقالىن- بايقال- 的被动态。

بايقاماستان 〈副〉一不注意，一不小心，一不留神，无意地，疏忽，不慎：بايقاماستان ايتىپ سالۋ 无意中说出。

بايقاماپاز 见 بايقاعىش.

بايقاس- بايقا- 的交互态。

بايقاستا- 〈动〉（多加）留神，观察，谨慎（对待）：ٴبىرىن-ٴبىرى بايقاستاي قارايدى （他们俩）互相观察。

بايقاستاۋ بايقاستا- 的不定式。

بايقات- بايقا- 的使动态。

بايقاتقىز- بايقات- 的使动态。

بايقاۋ I 〈名〉①观摩；陈列，展出：بۇل جولعى بايقاۋدا 在这次观摩中②会演，调演，观摩演出：ادەبيەت-كوركەمونەر بايقاۋى 文艺会演。

بايقاۋ II بايقا- 的不定式。

بايقاۋسىز 〈形〉不注意的，不小心的，不留神的：بايقاۋسىز وتىرعاندا 他正坐在那儿没留神的时候。

بايقاۋسىزدا 〈副〉不注意，不料，没留神：بايقاۋسىزدا اۋزىنان شىعىپ كەتۋ 不注意说出去/ بايقاۋسىزدان جىعىلىپ قالۋ 不小心摔倒。

بايقاۋسىزدىق بايقاۋسىز 的抽象名词。

بايقاۋشى 〈名〉观察者，观察员；观测者，监视者；旁观者。

بايقاۋشىلىق 〈名〉观察活动；看管。

بايقۇس 〈形〉①可怜的，不幸的：بايقۇس بالا 可怜的孩子②无能的，怯懦的，窝囊的：ول بايقۇستىڭ قولىنان نە كەلەدى. 那个窝囊废，能干什么？

بايقۇستىق بايقۇس 的抽象名词。

بايلا- 〈动〉①系，拴，捆，绑，缚：ات بايلاۋ 拴马/ باۋ بايلاۋ 捆捆儿/ بايلاپ اكەتۋ 绑架走②缠，扎：داكىمەن جارانى بايلاۋ 用纱布缠伤口③抽穗，结果：جەمىس اعاش ٴتۇيىن بايلاۋ 果树开始结果④[转]送给，赠送，馈赠：ات بايلاۋ 送马/ ول اتىپ العان ەكى ۇيرەگىن جولداستارىنا بايلادى. 他把打着的两只野鸭子赠送给伙伴。▲ ات بايلار （指男方）亲家 ▲ باس بايلاۋ 献身，舍命，捐躯；豁出去，拼命 ▲ باعىن بايلاۋ 贻误青春（多指不让姑娘出嫁）▲ بەل بايلاۋ 下

心决 ▲ بيه بايلاۋ 为挤奶马而绑马驹 ▲ جول بايلاۋ 妨碍，阻挡，影响前途；耽误 ▲ جىپسىز بايلاۋ 缠身；耽误 ▲ كوز بايلاۋ 欺骗，蒙蔽；变戏法 ▲ وقا بايلاۋ 献身，捐躯 ▲ تۇ بايلاۋ 下半旗，致哀 △ تىل بايلاۋ 使闭口无言，使哑口无言，使无言答对 ▲ قايىر بايلاۋ 行善，做好事 【谚】 قاباعان ءيت قايىر بايلايدى. 凶悍的狗维护主人的利益。

بايلام I 〈名〉① 决定，结论；协议；议定：بايلامعا كەلۋ 作出决定（作出结论；达成协议）② 信用：سوزىندە بايلام جوق 说话没有准儿（说话不守信用）▲ بايلام جاساۋ 作出决定。

بايلام II 〈名〉①捆，束：ءبىر بايلام گۇل 一束花 ②要子：بايلامدى شەشۋ 解开要子。

بايلاما I 〈名〉[土]堵水的捆绑物。

بايلاما II 〈名〉（妇女系的）轻便头巾。

بايلامدى 〈形〉① 主要的，重大的；决定性的 ②约好的，约好是的，说定的。

بايلامشا 〈名〉（拴起来的）小物件。

بايلان- ① بايلا- 的被动态 ②凝结，凝固，凝聚；积聚，聚积：موينىعا كىر بايلانۋ 脖子上积聚一层污垢 / كوڭىلىندە شەر بايلانىپ قالۋ 含恨而死 ▲ باسى بايلانۋ 有了家人，委身于…… ▲ جىپسىز بايلانۋ 被缠住，不得脱身 ▲ كوز بايلانۋ 暮色降临，黄昏，天黑 ▲ تور (شاڭ) بايلانۋ 积尘，堆满灰尘 ▲ تىل بايلانۋ （因病）丧失说话的能力；有口难言 ▲ تىل - جاعى بايلانۋ 哑口无言，说不出话 ▲ قول بايلانۋ 腾不出手。

بايلاندىر- بايلان- 的使动态。

بايلاندىرت- بايلاندىر- 的使动态。

بايلاندىرتقىز- بايلاندىرت- 的使动态。

بايلاندىرۋ بايلاندىر- 的不定式。

بايلانۋ بايلان- 的不定式。

بايلانشاق 见 بايلامشا.

بايلانىپ-ماتال- بايلاپ-ماتا- 的被动态。

بايلانىس I 〈名〉关系，联系；交往，往来：دوستىق بايلانىس 友好关系 / جاقىن بايلانىس 亲密关系 / بايلانىس جاساۋ 建立联系（联络） / بايلانىس ورنى 联络处 / بايلانىستى ءۇزۋ 断绝往来 ②……之际，由于……关系：مەملەكەت مەرەكەسى بايلانىسىمەن 值此国庆节之际 ▲ اتومدىق بايلانىس 〔化〕原子键。

بايلانىس- II ① بايلان- 的交互态 ② 联系，来往，交际；结合；连贯：ۇنەمدىك بايلانىسىپ تۇرۋ 经常联系 / بۇقارامەن بايلانىسۋ 和群众结合 ③交织；绞在一起：ءبىر-بىرىنە بايلانىسقان ويلار 交织在一起的想法 / ءجىپ بايلانىسىپ قالىپتى. 线（绳索）绞在一起了。④纠缠，发生纠纷，吵架：ەكەۋى بايلانىسىپ قالدى. 他们俩争吵起来了。⑤凝固，凝结：بايلانىسقان تالشىقتار 凝固的纤维。

بايلانىسقىش 〈形〉爱纠缠的，爱找茬儿的，好闹事的，爱吵嘴的，爱争吵的。

بايلانىسسىز 〈形〉没有关系的，没有联系的，不连贯的：مۇنىمەن بايلانىسسىز 与此无关 / بايلانىسسىز سويلەمدەر 不连贯的句子。

بايلانىسسىزدىق بايلانىسسىز 的抽象名词。

بايلانىستى 〈形〉①有关系的，有联系的，取决于……的，有牵涉的 ② 因此……，由于……，与……有关的。

بايلانىستىر- بايلانىس- II 的使动态。

بايلانىستىرىل- بايلانىستىر- 的被动态。

بايلانىسۋ بايلانىس- II 的不定式。

بايلانىسشى 〈名〉联系人，联络员。

بايلاپ-ماتا- 〈动〉①拴，捆，绑：كولىكتەردى بايلاپ-ماتاۋ 拴好役畜 / بايلاپ-ماتاپ اكەتۋ 绑走 ②缠身，不得脱身，束缚：بايلاپ-ماتاماي قويا بەر. 你别缠住他，放他走。

بايلاپ-ماتاس- بايلاپ-ماتا- 的交互态。

بايلاپ-ماتات- بايلاپ-ماتا- 的使动态。

بايلاپ-ماتاۋ بايلاپ-ماتا- 的不定式。

بايلاپ-تاڭ- 〈动〉绑捆，扎捆，连捆带缠。

بايلاپ-تاڭۋ بايلاپ-تاڭ- 的不定式。

بايلاس- بايلا - 的交互态 ▲ سەرت (ءسوز) بايلاسۋ 说定，约好；决定 ▲ ۋادە بايلاسۋ 约定，约好。

بايلاستىر- بايلاس- 的使动态。

بايلاستىرۋ بايلاستىر- 的不定式。

بايلاسۋ بايلاس- 的不定式。

بايلات- بايلا- 的使动态。

بايلاتىپ-تاخدىر- بايلاپ-تاڭ- 的使动态。

بايلاۋ I 〈名〉① (绳)结，(绳)扣: ارقاننىڭ بايلاۋىن شەشۋ 把结绳解开 ②[转]要点，重点；结论▲ بايلاۋى جوق شەشەنىنەن ۇندەمەگەن مەستى ارتىق. 【谚】缄默的智人胜过滔滔不绝的空谈家。

بايلاۋ II بايلا- 的不定式。

بايلاۋلى 〈形〉① 拴着的，捆好的，绑着的，系住的: بايلاۋلى ات 拴着的马/ قولى بايلاۋلى. 他的手被绑着。②〔转〕不自由的，被束缚的: بايلاۋلى وتىرعان جوقسىڭ. 你不是没有自由的 ③ 有主的，(指姑娘)已定亲，许配的▲ بايلاۋلى بۇزاۋشا 听人摆布的，服服贴贴的 ▲ بايلاۋلى ءيت ۇرەگەن، بايلاۋلى وگىز سۇزەگەن. 【谚】拴着的狗爱咬人，拴着的牛爱顶人。

بايلاۋلىلىق ① بايلاۋلى 的抽象名词 ② 无自由，束缚 ③[转]立场；坚定性。

بايلاۋسىز 〈形〉① 没有拴着的，没有捆好的，没有绑着的，松着的，放开的 ②〔转〕自由的，随便的，不受束缚的 ③〔转〕易变的，摇摆不定的，靠不住的；变幻无常的，反复无常的，无主见的。

بايلاۋشى 〈名〉拴(绑，捆)…… 的人。

بايلاۋشىلىق 〈名〉系(拴、捆、绑)…… 的行为 (作动): بەلبەۋ بايلاۋشىلىق 系腰带。

بايلاۋىش 〈名〉[口]头巾，方头巾。

بايلى 〈形〉有丈夫的: بايلى، بالالى قاتىن 有丈夫有孩子的女人。

بايلىق 〈名〉① 财富，富产；宝藏，资源: رۇحي بايلىق 精神财富/ جەر استى بايلىقتارى 地下资源/ بايلىق قۇمارلىق 贪财的(爱财的) ②〔转〕幸福；快乐，欢乐▲ اۋىز بايلىق جاساۋ 口惠而实不至，空口许愿▲ بار بايلىق 一切财富▲ ارتىق بايلىق ادامدى ازدىرادى، ارتىق كۇلكى جيرەنشتى قوزدىرادى. 【谚】过多的财富会使人堕落，过分的戏谑会使人厌恶。▲ بايلىقتىڭ الدى دەنساۋلىق. 【谚】健康是首要的财富。▲ بايلىقتىڭ اتاسى- ەڭبەك، اناسى- جەر. 【谚】大地是财富之母，劳动是丰裕之父。

باي-ماناپ 〈名〉〔旧〕有钱有势的人；达官贵人，显贵。

باي-مىرزا 〈名〉财主，富翁，豪绅。

بايپاق 〈名〉① 袜子: جىبەك بايپاق 丝袜子/ ۋزىن بايپاق 长袜子/ كيىز بايپاق 毡袜子/ بايپاق توقۋ 织袜子 ② 靴衬▲ بايپاق ەتىك 毡筒靴，毡靴。

بايپاقسىز 〈形〉没有穿袜子的，光着脚的，赤着脚的。

بايپاقتى 〈形〉穿袜子的，有袜子的。

بايپاڭ 〈形〉四平八稳的，斯文的，慢条斯理的▲ بايپاڭ باسۋ 晃晃地走，大摇大摆地走▲ 摇摇 بايپاڭ جورعا 平稳的走马▲ بايپاڭ مىنەز 温和的性格，斯文的性格。

بايپاڭ-بايپاڭ: بايپاڭ-بايپاڭ باسۋ 大摇大摆地走，摇摇晃晃地走，一拽一拽地走。

بايپاڭدا- 〈动〉① 大摇大摆地走，向两边摇摇晃晃地走，一拽一拽地走 ②[转]迈方步。

بايپاڭداس- بايپاڭدا- 的交互态。

بايپاڭدات- بايپاڭدا- 的使动态。

بايپاڭداۋ بايپاڭدا- 的不定式。

بايراق 〈名〉①[旧]布料，布匹 ② 旗，旗帜。

بايساي 〈名〉白菜。

بايسال 〈名〉① 稳重，镇定 ② 平静，安静，安宁▲ بايسال تابۋ 平静下来，安静下来▲ بايسال تارتۋ 镇定一下，冷静一下▲ كوش بايسال تاپسىن! 愿搬迁(迁移)平安!

بايسالدا- 〈动〉缓慢，徐缓，稍加停顿: بايسالداماي ءجۇرۋ 不停地走。

بايسالدان- 〈动〉① 平静下来，安静下来，舒服: بايسالدانىپ دەم الالماۋ 没有能安静下来休息 ② 沉着，稳重，不慌不忙，从容不迫，慢条斯理: اياق استىنان بايسالدانا قالۋ 突然变得稳重起来/ بايسالدانىپ سويلەۋ 慢条斯理地说。

بايسالداندىر- باسالدان- 的使动态。

بايسالدانۋ بايسالدان- 的不定式。

بايسالداۋ بايسالدا- 的不定式。

بايسالدى 〈名〉① 稳重的，稳健的，冷静的，慎重的；不慌不忙的，从容不迫的: مىنەزى بايسالدى كىسى 沉得住气的人(性情平和的人)/ بايسالدى تۇردە سويلەۋ 不慌不忙地说 ②

的定固 بايسالدى جۇمىس : 的定固，的久持 作工 ③ 的定安，的安平，的宁安， 的稳平 :
كوش بايسالدى بولسىن! 安平迁搬愿祝 !

بايسالدىلىق بايسالدى 的抽象名词。

بايسىز I 〈形〉没有出嫁的去，没有丈夫的，
没有男人的：بايسىز قىز-كەلىنشەكتەر كوپ 没
有丈夫的大姑娘和媳妇很多(不少)。

بايسىز Ⅱ 〈形〉没有富人的，没有巴依的，不
富裕的。

بايسىزدىق I بايسىز I 的抽象名词。

بايسىزدىق Ⅱ بايسىز Ⅱ 的抽象名词。

بايسىماق I 〈形〉①较为富裕的，有一点财产
的，较富有的：بايسىماقتار بايدىڭ سويلىــــــن
سوعادى. 富户向着财主。②所谓富的，所谓
有财产的。

بايسىماق Ⅱ 〈名〉所谓的丈夫。

بايسىن- 〈动〉以为是巴依，以为富裕，为富
贵。

بايسىنۇ بايسىن- 的不定式。

بايسىنىس- بايسىن- 的交互态。

بايسىرا- 〈动〉很想丈夫，很想嫁男人；(指女
人)性欲旺盛。

بايسىرات- بايسىرا- 的使动态。

بايسىراۋ بايسىرا- 的不定式。

بايتابا 〈名〉[旧]裹脚布，包脚布。

بايتابالى 〈形〉有裹脚布的，包着脚布的。

بايتابالىق 〈形〉当裹脚布的，做包脚布的。

بايتاق 〈形〉宽阔的，广阔的，辽阔的，一望无
际的，无边无际的：بايتاق دالا 广阔的原野/
بايتاق جەر 辽阔的大地。

بايتاقتى〈形〉①无边无际的，一望无际的 ②
富饶的，富足的，富裕的。

بايتال〈名〉两岁和四岁之间的母马，处女马。
▲ قۇناجىن (قۇنان) بايتال 三岁母马 ▲ تاي
بايتال 两岁母马 ▲ بايتال شاۋىپ بايگە الماس.
【谚】骡马上不了阵。▲ بايتال تۇگىل (تۇر
عوي) باس قايعى. 【谚】泥菩萨过河自身难保。

بايتوللا 〈名〉[宗]天房。

بايتوبەت 〈名〉牡犬，公狗。

بايۋ بايى- 的不定式。

باي-فەودال 〈名〉牧主，封建主，财主。

بايشىكەش 见 بايسىماق.

بايشىل 〈形〉维护封建统治阶级利益的，赞助
封建统治阶级的，追随封建统治阶级的，嫌贫
爱富的。

بايى- 〈动〉①发财，发家致富，富裕起来：
جىلدان جىلعا بايۋ 一年比一年富起来②丰富
充实：بايۋى دامۋى تىلدىڭ ەمىن 语言的丰富
和发展③(数羊只，挤羊奶)结束，完结：قوي
ساناۋ بايىدى ما؟ 羊数完了没有？▲ بايۋ شالا
小财 ▲ اقىلدىنىڭ بەلگىسى بايسا تاسمايدى،
دارەجەسىنەن اسىرمايدى. 【谚】贤者富而不骄奢
淫逸。▲ جاس وسەر، جارلى بايىر. 【谚】年青
的会长大，穷的会变富。

بايىز 〈名〉耐心，耐性；安静，平静 ▲ بايىز تابۋ
安静下来；休息，歇息：ەندى عانا بايىز تاپقاندا
刚刚静下来的时候(刚刚喘口气的时候)。

بايىزدا- 〈动〉停步，停息，安宁下来，安静下
来；忍耐：بايىزداپ وتىرا تۇرۋ 耐心地坐一会
儿/ بايىزداماي سويلەپ جۇرۋ 边走边说。

بايىزدات- بايىزدا- 的使动态。

بايىزداتقىز- بايىزدات- 的使动态。

بايىزداتتىر- بايىزدات- 的使动态。

بايىزداۋ بايىزدا- 的不定式。

بايىم: بايىمىنا بارۋ (جەتۋ) 了解，理解，领
会，领悟，辨明，判明：جەتۋ بايىمىنا سوزدىڭ
领会话的含意。

بايىمدا- 〈动〉体会，领会，辨明，判明：分析，
细想，深思，思考：كوردىڭ بايىمداپ ويىن ونىڭ
بە؟ 你领会他的意图是什么吗？/ الدىن الا
بايىمداۋ 事先判明。

بايىمداعىش 〈形〉善于辨明的，善于判明的，
善于判断的，善于推断的，善于动脑筋的，好
深思熟虑的。

بايىمداس- بايىمدا- 的交互态。

بايىمدات- بايىمدا- 的使动态。

بايىمداۋ بايىمدا- 的不定式。

بايىمدى 〈动〉①有智理的，有判断力的，有头
脑的 ②稳重的，沉着的；稳健的。

بايىمدىلىق ① بايىمدى 的抽象名词②稳重，沉

着；持久性。

بايىپ 〈名〉准儿，准谱儿：ونىڭ سوزىندە بايىپ جوق. 他的话没准儿。▲ بايىبىنا بارۋ 体会，领会，琢磨，辨明，判明：ۆل بۇل ٴىستىڭ بايىبىنا بارا الماي وتىر. 这件事儿他琢磨不透。

بايىپ-باعدار 〈名〉方向，目标：انىق بايىپ-باع-دار تابا الماۋ 找不着明确的目标。

بايىپسىز 〈形〉不稳重的，满不在乎的，随随便便的，毛毛糙糙的。

بايىپسىزدىق بايىپسىز 的抽象名词。

بايىپتا- 〈动〉用心，深思，精心：بايىپتاپ ويلاۋ 用心考虑/ مالدى بايىپتاپ باعۋ 精心放牧牲畜。

بايىپتاس- بايىپتا- 的交互态。

بايىپتات- بايىپتا- 的使动态。

بايىپتاۋ بايىپتا- 的不定式。

بايىپتى 〈形〉①用心的，细心地，深思熟虑的：بايىپتى قاراۋ 用心观察 ②稳重的，沉着的，从容不迫的，不慌不忙的：بايىپتى تۇردە سويلەۋ 说话稳重。

بايىپتىلىق بايىپتى 的抽象名词。

بايىر: قارا بايىر 哈萨克族马的品种。

بايىرعى 〈形〉自古以来的，原有的，原来的，本来的，固有的：بايىرعى مەكەن 故乡/ بايىرعى دوس 故友（老朋友）/ قازاقتىڭ بايىرعى سوزدەرى 哈萨克族固有的词语。

بايىرعىلا- 见 بايىرقالا-.

بايىرقالا- 〈动〉停留，暂停，停歇，逗留。

بايىرقالات- بايىرقالا- 的使动态。

بايىرقالاۋ بايىرقالا- 的不定式。

بايىس- بايى- 的交互态。

بايىت- بايى- 的使动态。

باك 〈名〉贮油槽，贮水槽，大桶，水箱。

باكالەيا 〈名〉[阿]食品，杂货。

باكالەيشى 〈名〉小商，小贩，杂货商，开食品杂货店的人。

باكەن 〈名〉浮标，水路标。

باكلاجان 〈名〉[植]茄子。

باكلان 见 ٴبىرقازان.

باكتەريا 〈名〉细菌：باكتەريا سوعىسى 细菌战/ باكتەريا بومباسى 细菌弹。

باكتەريالا- 〈动〉细菌化，加上细菌。

باكتەريالان- ① باكتەريالا- 的被动态 ② 加以细菌处理。

باكتەريالاندىر- باكتەريالان- 的使动态。

باكتەريالاۋ باكتەريالا- 的不定式。

باكتەريالوگ 〈名〉细菌学专家。

باكتەريالوگيا 〈名〉细菌学。

باكتەريالى 〈形〉有细菌的，带菌的。

باكتەريالىق 〈形〉细菌的，用细菌的，细菌学的。

باكتەرياسىز 〈形〉无菌的，经过消毒的。

باكتەرياسىزداندىر- 〈动〉杀菌，消毒，消菌。

باكتەرياسىزداندىرۋ باكتەرياسىزداندىر- 的不定式。

باق I : باق ەتۋ ①（山羊）突然发出尖叫声 ②（青蛙）突然呱地叫一声。

باق II 〈名〉[波]园；花园，公园：الما باعى 苹果园/ جەمىس باعى 果木园/ باقتا سەرۋەندەۋ 游园。

باق III 〈名〉[波]幸福，福气，福份；幸运，运气：باق اكەلۋ 带来幸福/ ونىڭ باعى بار ەكەن. 他有福气（他很幸运）。▲ باعى اشىلۋ（جانۋ）得到幸福，走运，幸运，交好运 ▲ باعىن بايلاۋ 贻误青春（指不让姑娘出嫁）▲ باعىن سىناۋ 碰碰运气 ▲ باعى قايتۋ 倒运，走背运 ▲ باق تالاس 相争的，比高低的，相嫉妒的，勾心斗角的 ▲ باق تالاسۋ 争名夺利，勾心斗角 ▲ باق قۇمار 追求名利的，追求地位的 ▲ باسىنا باق قونۋ 幸事临头，飞来福，走运 ▲ باق كەلدى دەپ تاسپا، جاۋ كەلدى دەپ ساسپا.【谚】走运之时莫骄矜，遇敌勿惊慌。

باق- IV 〈动〉①放牧，饲养，喂养，养：جىلقى باعۋ 放马/ ول ەكى جىل قوي باقتى. 他曾放过两年羊。/ ارا باعۋ 养蜂 ②供养，赡养，养活，哺育，哺养：باعاتىن جان سانى 供养的人口/ اتا-انانى باعۋ 赡养父母/ بالا باعۋ 哺养孩子 ③看，看管，照看；注视，细心观察：ٴۇي باعۋ 看家/ باقشا باعۋ 看管公园/ قىستاۋ باعىپ قالۋ 留下照管冬牧场/ جاۋدىڭ قيمىلىن باعۋ 注视敌人的活动/ باقسام ٴدال سونىڭ ٴوزى. 我仔细

一看，就是他。④努力争取，争当，争作：بولماسالڭ دا ۋقساپ باق، ٴبىر عالـــمدى كورسەتكىز. 你渴望当一名科学家，要努力争取。⑤可作助动词，表示试试：مەن كوتەرىپ باقسام اۋىر ەكەن. 我提起来试一试很重。/ كوتەرىپ باعۋ 举一下试试 / ول كورىپ باقسىن. 让他看看试试。▲ اۋىز باعۋ 少说为佳，说话谨慎，说话小心 ▲ بالاپانداي باعۋ 备加爱护，精心照顾 ▲ باعىپ الۋ 抱，抱养，收养 ▲ بەت باعۋ 不听话；无动于衷 ▲ جان باعۋ 过活，过日子，谋生；混饭吃 ▲ قاباعىن باعۋ 看脸色，察颜观色 ▲ قولدا باعۋ 在家中饲养 ▲ اقساق مالدىڭ اقىرىنا باق. 【谚】瘸腿的牲畜会痊愈（不要失去希望）。▲ مالدى باققانعا باقتىر، وتىندى العانعا جاقتىر. 【谚】放牧的会爱惜牲畜，砍柴的会节省柴火。

باقا〈名〉蛙，青蛙，田鸡，蛤蟆：كەش باتا باقالار باقىلداي جونەلدى. 天一黑青蛙就开始呱呱叫起来了。▲ الا جىلان اش باقا 挑拨离间者 ▲ اش باقا 贪食的，饕餮的，吃不饱的 ▲ باقا اۋىز ①（煤油灯的）灯口 ②（车）毂 ③脖子短的 ▲ باقا باس 没脖子的 ▲ باقا باس ەتىك 大头鞋 ▲ باقا جاپىراق ［植］浮萍 ▲ باقا كوز 凸眼 ▲ باقا مويىن 短脖子 ▲ باقانىڭ ايعىرى 雄蛙 ▲ باقا وتى 马尿花 ▲ باقا تاماق 粗脖子 ▲ باقا تەرەك 矮杨 ▲ كوك باقا 瘦的 ▲ كول باقا 田鸡，青蛙 ▲ قۇر باقا 癞蛤蟆 ▲ ادام قاتەسىز بولماس، كول باقاسىز بولماس. 【谚】没有无青蛙的湖，没有不犯错误的人。▲ باقا ۇندەس، بالىق تىلدەس. 【谚】蛙知音，鱼通语。

باقاداي〈形〉象青蛙一样的，蛤蟆似的 ▲ اۋزىن باقاداي اشۋ ①张开大口 ②一命呜呼 ▲ باقاداي شۋلاۋ 哇哇地喊叫；喧嚷；嚷叫。

باقادايىن〈形〉象青蛙一样的，蛤蟆似的。

باقاي〈名〉①脚趾 ②偶蹄动物（牛，羊，猪等）的蹄子 ③（马足的）骹，距骨 ▲ باقاي ەسەپ 小算盘 ▲ باقايىنان كەلمەۋ 无动于衷，满不在乎，不介意 ▲ باقاي قۇلىق 小聪明 ▲ جانى قارا باقايىنا كەتۋ 魂不附体 ▲ ٴشىي باقاي 骨头架子，骨瘦如柴。

باقايقۇرت〈名〉（羊蹄缝）溃烂症，腐蹄病。

باقايشاق〈名〉脚趾骨 ▲ باقايشاعىنا دەيىن تانۋ 了如指掌，知道底细 ▲ باقايشاعىنا دەيىن قارۋلانعان 武装到牙齿。

باقايشىق〈名〉脚趾 ▲ باقايشىق سۇيەك 趾骨。

باقايشىقتا-〈动〉很吃力地走；一瘸一瘸地走（指牲畜）：باقايشىقتاپ ٴجۇرۋ 一瘸一瘸地走。

باقايشىقتات- ① باقايشىقتا- 的使动态 ②使负重：تۇيەگە جۇكتى باقايشىقتاتا باسۋ (ارتۋ) 让骆驼驮很多东西。

باقايشىقتاۋ باقايشىقتا- 的不定式。

باقال I〈名〉［波］小商，小贩，杂货商 ▲ باقال ەسەپ 小算盘 ▲ باقال ساۋدا 小本生意，小买卖 ▲ باقال ساۋداگەر 杂货商，小商贩。

باقال II〈名〉［波］秸，秸麦，麦草。

باقال III〈形〉矮而粗的，又矮又粗的，短粗的，粗的：باقال باس بارماق 短粗的大拇指 / باقال تەرەك 矮杨。

باقالاق〈名〉（毡房顶圈架和车轮的）横木。

باقالتاق〈形〉矮的，矬的，矮小的：باقالتاق بويلى 身材矮小的。

باقالشاق I〈名〉脚趾骨。

باقالشاق II〈名〉贝壳。

باقالشى〈名〉小商，小贩，小摊贩，杂货商。

باقالشىلا-〈动〉做小本生意，做小买卖。

باقالشىلاۋ باقالشىلا- 的不定式。

باقالشىلىق〈名〉小贩业，小本生意。

باقان〈名〉（刮风时用来固定毡房的）带叉的长木竿 ▲ الا باقان 带叉的长竿子 ▲ التى باقان 秋千 ▲ التى باقان الاۋىز 不和睦的，不团结的，闹纠纷的 ▲ اشا باقان 带叉的竿子 ▲ اپەر باقان 打手，恶棍 باقان اتتار （小伙子和未婚妻见面时所履行的礼节）过横杆 ▲ باقان تىرەس 争执 ▲ قول باقان 带叉的木杆（用来挂物，揭盖毡房天窗毡子）。

باقاندا-〈动〉（起风时，用长竿子）顶，支撑：ٴۇيدى باقانداۋ 用长竿子顶毡房。②用长竿子打。

باقانداي〈形〉①高大的，魁梧的，魁伟的：

باقانداي جىگىت 身材高大的小伙子②整整的，足够的：باقانداي ون جىل بولدى 整整十年了。

باقاندال- باقاندا- 的被动态。

باقانداس- باقاندا- 的交互态。

باقاندات- باقاندا- 的使动态。

باقانداۋ باقاندا- 的不定式。

باقاندىق 〈形〉用来做带叉木竿的：باقاندىق اعاش تابىلمادى. 没有找到适合于做长竿子的木头。

باقانشا 〈名〉小木竿，小竿子。

باقاس 〈形〉忌妒的，互不服气的，相争的，勾心斗角的：باقاس ەكى اۋىل 勾心斗角的两个阿吾勒。

باقاستا- 〈动〉忌妒，勾心斗角，尔虞我诈。

باقاستاس- باقاستا- 的交互态。

باقاستاستىر- باقاستاس- 的使动态。

باقاستاسۋ باقاستاس- 的不定式。

باقاستىق باقاس 的抽象名词

باقاۋىل 〈名〉[旧]衙厨。

باقاشا 〈名〉[波]花园。

باقا-شايان 〈名〉蝎子，蜈蚣的通称。

باقاشىق 〈名〉谷蛾 ▲ باقاشىق قاندالا 稻质蜡。

باقباق 〈名〉[植]蒲公英，蒲公英属。

باق-باق: باق-باق ەتۋ ①(青蛙)呱呱叫，发出呱呱声②(公山羊发情时的)叫唤。

باق-داۋلەت 〈名〉福禄，财运▲ جاماندىقتى كوپ قۋساڭ، قۋتىلماس پالە جولىعار، جاقسىلىقتى كوپ قۋساڭ، باق-داۋلەتىڭ مولىعار. 【谚】善有善报，恶有恶报。

باقجي- 见 باعجي-.

باقي 〈副〉永远，终生，永生，始终：باقي ەستەن شىعارماۋ 永不忘/ باقي قالاتىن كىتاپ 世代相传的书▲ باقي دۇنيە 永生世界▲ ماڭگى (ٴومىر) باقي 永远，永生，终生。

باقيلىق 〈名〉[哲]彼岸性。

باقىز- باق- Ⅳ 的使动态。

باقۋات 〈形〉[波]硬朗的，健壮的，健康的。

باققۇمار 〈形〉追求个名利地位的，只图升官的。

باققۇمارلىق باققۇمار 的抽象名词。

باقپالا- 见 باسپالا-.

باقپالاس- باقپالا- 的交互态。

باقپالاۋ باقپالا- 的不定式。

باقسا 〈名〉[波]土墙，干打垒。

باقسى 〈名〉[旧]巫医，巫师，神汉：باقسى كەمپىر 巫婆/ باقسى ويناۋ 跳神。

باقسى-بالگەر 〈名〉巫医，巫师。

باقسىز 见 باقتسىز.

باقسىزدىق باقسىز 的抽象名词。

باقسىلىق ① باقسى 的抽象名词 ②巫：باقسىلىق ونەر 巫术(妖术)/ باقسىلىق قۇرۋ 跳神 ▲ ٴبىر باقسىلىق جىنى بار ①有点疯疯癫癫的②调皮捣蛋的。

باقسى-ٴتاۋىپ 〈名〉巫医。

باقتالاس Ⅰ 〈形〉相争的，比高低的，相忌妒的，勾心斗角的。

باقتالاس- Ⅱ 〈动〉比高低，争名夺利，勾心斗角。

باقتالاستىر- باقتالاس- Ⅱ 的使动态。

باقتالاستىق باقتالاس Ⅰ 的抽象名词。

باقتالاسۋ باقتالاس- Ⅱ 的不定式。

باقتاشى 〈名〉牧人，牧民，饲养员。

باقتاشىلىق 〈名〉放牧，牧业。

باقتاشىسىز 〈形〉没有牧人的，无人放牧的。

باقتاشىسىزدىق باقتاشىسىز 的抽象名词。

باقتيار 〈形〉[阿]幸福的，幸运的，有福气的。

باقتىر- باق- Ⅳ 的使动态▲ بەت باقتىرماۋ 拒不承认，矢口否认。

باقشا Ⅰ 〈名〉①园，公园，花园：الما باقشاسى 苹果园/ جەمىس باقشاسى 果木园/ حالىق باقشاسى 人民公园 ②〔转〕乐园：ٴومىر باقشاسىندا 在生活的乐园里▲ بالالار باقشاسى 幼儿园。

باقشا Ⅱ 〈名〉包(只指针) ٴبىر باقشا ينە 一包针。

باقشا-باۋ 见 باۋ-باقشا.

باقشا-ياسلي 〈名〉幼儿院。

باقشالا- 〈动〉整齐地放置，排放，摆齐，摞起：

وتنندى باقشالاپ جيناۋ 把火柴整齐地摞起来/
باقشالاپ قويۇ 放整齐。
باقشالات- باقشالا- 的使动态。
باقشالاۋ باقشالا- 的不定式。
باقشالى 〈形〉有公园的,有花园的,有果园
的。
باقشاشى 〈名〉园丁;花匠。
باقشاشىلىق ① باقشاشى 的抽象名词②园艺。
باقشى- 〈动〉瞪目而视, 瞪着大眼睛看,瞋
目。
باقشىت- باقشى- 的使动态。
باقشىۋ باقشى- 的不定式。
باقشىس- باقشى- 的交互态。
باقشىل 〈形〉追求名利的;利益主义者。
باقشىراي- 〈动〉瞪着眼睛看,睁着大眼看。
باقشىرايت- باقشىراي- 的使动态。
باقشىرايۋ باقشىراي- 的不定式。
باقىل I 〈名〉[阿]告别,诀别▲باقىل بولۇ 告
别,诀别。
باقىل II 〈名〉① (公山羊发情时的)叫唤声,
吧唧声②(青蛙的)呱呱叫声。
باقىل III 〈形〉吝啬,悭吝的,一毛不拔的。
باقىلا- 〈动〉① 监 视,监 督,监 察,检 验:
سىرتتاي باقىلاۋ 暗中监视/ باقىلاۋدى كۆشەيتۋ
加强监督 ② 察看,观察,观测: تۆڭىرەكتى
باقىلاۋ 察看四周/ اسپان دەنەلەرىن باقىلاۋ 观察
天体/ اۋا رايىن باقىلاۋ 观测气象。
باقىلان- باقىلا- 的被动态。
باقىلاس- باقىلا- 的交互态。
باقىلات- باقىلا- 的使动态。
باقىلاتقىز- باقىلات- 的使动态。
باقىلاتتىر- باقىلات- 的使动态。
باقىلاۋ باقىلا- 的不定式。
باقىلاۋسىز 〈形〉无人监督的,没有监视的。
باقىلاۋسىزدىق باقىلاۋسىز 的抽象名词。
باقىلاۋشى 〈名〉监督者,监视人;观察员,观
察家,监察员;观测员。
باقىلدا- ①(青蛙)发出呱呱声,哇哇叫,呱呱
叫②(公山羊发情时的)叫唤③〔转〕喧闹,喧
嚷,喧嚣。

باقىلداس- ① باقىلدا- 的交互态②诀别,永别。
باقىلداستىر- باقىلداس- 的使动态。
باقىلدات- باقىلدا- 的使动态。
باقىلداۋ باقىلدا- 的不定式。
باقىلداۋىق 〈形〉爱叫的(公山羊): باقىلداۋىق
تەكە 爱叫的公山羊。
باقىلدىق I 〈名〉诀别词,告别词。
باقىلدىق II باقىل III 抽象名词。
باقىر I 〈名〉①铜②铜钱,铜币,铜板: باقىر
اقشا 铜币。
باقىر II 〈名〉炒勺▲ باقىر باس 又扁又大
的脑袋。
باقىر III 〈名〉①贫民,穷人②可怜的人,可怜
虫▲ باي قاسىنا بارىپ باقىر بولماساڭ ماعان
كەل، حان قاسىنا بارىپ باسىڭدى الماسا ماعان
كەل. 【谚】给财主出力一定受穷,为皇帝效劳
必然丧命。
باقىر- IV 〈动〉喊叫,大声喊叫,呼喊:
باقىرماي وتىر. 你别喊叫了。/ تۇيە باقىرۋ 骆驼
大声叫。
باقىراي- 〈动〉瞪眼,睁大眼睛,瞪目:
باقىرايىپ قاراۋ 睁着大眼看。
باقىرايت- باقىراي- 的使动态。
باقىرايتقىز- باقىرايت- 的使动态。
باقىرايۋ باقىراي- 的不定式。
باقىرايىس- باقىراي- 的交互态。
باقىراۋىق 〈形〉爱喊叫的,爱叫喊的,爱大声
叫的,(指人,山羊,骆驼)▲ تۇيە جالعىز
باقىراۋىق، جالعىز بالا جىلاۋىق. 【谚】独峰负
重的骆驼爱叫唤,娇生惯养的独子爱哭喊。
باقىراش 〈名〉炒勺;(冶炼用的)铁水勺③铁
皮。
باقىراشتا- 〈动〉(用大勺)舀: باقىراشتاپ قۇيۋ
用大勺一勺一勺地舀/ باقىراشتاپ ولشەۋ 用
大勺一勺一勺地量。
باقىراشتاۋ باقىراشتا- 的不定式。
باقىرعىش 〈形〉爱喊叫的,大喊大叫的。
باقىرت- باقىر- IV 的使动态。
باقىرۋ باقىر- IV 的不定式。
باقىرشى I 〈名〉(牧马人中的)炊事员,做饭

。人的
。匠铁〈名〉Ⅱ **باقىرشى**
。态互交的Ⅳ باقىر- **باقىرىس-**
人 باقىتى ل0 : 分福，气福，福幸①〈名〉**باقىت**
气福有真他 . باقىتى بار ەكەن / ونىڭ 福幸的民
باقىت ▲气运碰 باقىت سىناۋ ▲名人于用②。
باقىت ▲临来福幸 باقىت كەلۇ ▲福造 جاراتۇ
▲福祝 باقىت تىلەۋ ▲福幸到得，福享 كورۇ
باقىتقا جاراي (قاراي) 亏幸，亏多▲ باقىت قاشۇ
باقىت ▲幸不 باقىتقا قارسى ▲霉倒，运倒
获 باقىت قونۇ ▲鸟乐极，鸟风 (جۇماق) قۇسى
▲福幸来带 باقىت اكەلۇ ▲福幸到得，福幸得
福幸开打是动劳【谚】 . باقىت كىلتى ەڭبەكتە
。匙钥的门之
不，的运幸不，的祥不，的幸不〈形〉**باقىتسىز**
苦愁，的惨悲，的凉凄；的气福有没，的运走
。了幸不太我，哎 باقىتسىز باسىم-اي : 的
。词名象抽的 باقىتسىز **باقىتسىزدىق**
满美；的气福有，的运幸，的福幸〈形〉**باقىتتى**
。活生的福幸 باقىتتى ءومىر : 的
。词名象抽的 باقىتتى **باقىتتىلىق**
报〔转〕②蜂蜜 بال ارا : 蜜蜂，蜜①〈名〉I **بال**
. بال سىراعا سي، سيعا : 礼回，谢回，敬回，答
，的甜香，的美甜，的甜〔转〕③ 来往尚礼【谚】
的样一汁蜜象得甜 بال تاتىعان الما : 的味美
بال / 子果炸油的味美 باۋىرساق بال / 果苹
美，的蜜甜［转］④ 子皮奶的甜香味美 قايماق
的蜜甜 بال تۇرمىس : 的爱可，的福幸，的满
بال اۋزىنان / 月蜜 ▲ بالدان ءتاتتى اي / 活生
的道会说能，的听动婉娓，的蜜如甜嘴 تامعان
▲泉甘 بال بۇلاق ▲腺蜜［理生］ بال بەزى ▲
处相睦和 بال جالاسۇ ▲儿婴的爱可 بال بوبەك
بال ▲子皮奶的味美 بال قايماق ▲间无密亲，
调 بال قاسىق ▲物植属松雪，松雪［植］ قاراعاي
بال بارماعىنان ▲花形唇［植］ بال قۇراي ▲龚
بال شەگىرشىن ▲的艺手有，的巧手 تامعان
بال ▲味美 بال شەكەر ▲梅叶榆，叶榆［植］
شەلەك ▲桶蜜装 اناڭنىڭ ءسۇتى بال، بالانىڭ
▲甜嘴的儿婴，甜奶的亲母【谚】 . ءتىلى بال
台楼水近【谚】 . بال ۇستاعان بارماعىن جالايدى

月得先 ▲ بالام - بال، بالامنىڭ بالاسى جانىم.
。命如儿孙，亲可儿孩【谚】
بال وتكىزۋ : 会舞，会晚的型小〈名〉Ⅱ **بال**
。（会舞织组）会晚行举
五 بەس بال جەل : 级（的震地，风）〈名〉Ⅲ **بال**
。震地级二 جەر سىلكىنۋ ەكى بال / 级风
卜占 بال اشۇ ▲ 卦算，卦卜，卜占〈名〉Ⅳ **بال**
بال كىتاپ ▲钱卦卜 بال باسى ▲ 卦卜，卦算，
。书卦
：女子，女儿；年少，童儿，子孩①〈名〉I **بالا**
ەمشەكتەگى بالا 子孩的奶吃 / بالالار ادەبيەتى 儿
②女子的士烈 قۇرباندارىدىڭ بالالارى / 学文童
子的克萨哈 قازاق بالاسى : 辈后，代后，孙了
年对者长年）③代后下留 بالا قالۇ / ارتىندا 孙
你，子孩 ? بالام، اتىڭ كىم : 子孩（呼称的者幼
同（呼称的间之相互人青年）④ ? 字名么什叫
. بالالار كينوعا كەتتى : 们伴同，们子伙小，们学
类人，人 ادام بالاسى ▲ 。了去影电看们学同
子孩 بالا باستى ▲ 性女，人女有所 ايەل بالاسى
▲子孩当②孕怀① بالا بولۇ ▲的女子多，的多
بالا بۇركىت ▲鹰雏 بالا جولداسى 紫，衣胞，盘胎
بالا ▲正不位胎［医］ بالا جۇگىنۇ ▲车河
育生未 بالا كوتەرمەۋ ▲孕怀不，孕不 كورمەۋ
بالالار ▲动胎 بالا قوزعالۇ ▲的子孩过生没，的
子孩 بالا مىنەزدى ▲ 病热儿小［医］ قىزباسى
بالا ▲子孩生 بالا تابۇ ▲的稚幼，的气稚，的气
① بەل بالاسى ▲胎胞双 ەگىز بالا ▲产流 تاستاۋ
，人男有所 ەر بالاسى ▲ 表代型典②子孩生亲
中家居蛰常 كۇر بالا ▲婿女 كۇيەۋ بالا ▲性男
قول ▲里夜天每，晚每 ءتۇن بالاسى ▲子孩的
اتانىڭ ▲子之（夫）妻前 وگەي بالا ▲媳养童 بالا
与【谚】 . بالاسى بولعانشا، ادامنىڭ بالاسى بول
▲ 。子儿的民人做如不，子儿的亲父做其
没子孩对亲父【谚】 . اتاما بالانىڭ الالىعى جوق
事办子孩【谚】 . بالانىڭ ءىسى شالا ▲ 。见偏有
. بالانىڭ وينى، باقسىنىڭ جىنى ▲ 。住不靠
。戏儿同如【谚】
待看……作当……把，待看等同〈动〉Ⅱ **بالا-**
…… : قارت ءبىزدى ءوزىنىڭ بالاسىنا 作比，
样一子孩的己自他成当们我把家人老 . بالادى

。待看
。棚草，棚凉，棚席〈名〉 **بالاعان**
بالاعات ：骂辱，骂谩，骂咒 [阿] 〈名〉 I **بالاعات**
。话的人骂 ٴسوز
بالاعات جاســـــنا ：年成 [口] 〈名〉 II **بالاعات**
。年成未 تولماعان
：话的野粗说，骂谩，骂咒，骂〈动〉 **-بالاعاتتا**
。骂谩要不，理讲要 بالاعاتاماي ٴجونىن ايت
。态动被的 -بالاعاتا **-بالاعاتتال**
。态互交的 -بالاعاتا **-بالاعاتتاس**
。态动使的 -بالاعاتا **-بالاعاتتات**
。式定不的 -بالاعاتا **بالاعاتتاۋ**
里嘴，的街骂好，的人骂爱〈形〉 **بالاعاتشىل**
。的净不干不
。的子孩爱，的子孩欢喜〈形〉 **بالاجان**
。的子孩爱，的子孩欢喜[口]〈形〉 **بالاجاندى**
。词名象抽的 بالاجان **بالاجاندىق**
皮 بالاعى شالباردىڭ ：脚裤，腿裤①〈名〉 **بالاق**
胫（的类鸟）③分部的结打的索马绊②腿裤裤
بالاق شەنى تاۋدىڭ ：沿边（的带林或山）④腿小，
ايىر ▲ 沿边的林森 بالاعى ورماننىڭ / 脚山靠
بالاق ▲（子裤）的隙开脚裤 بالاق باۋ 腿鹰猎拴
（ 的等驼骆，羊 ） بالاق ٴجۇن ▲ 线脚，索绳的
سارى ▲ 汉好，士勇，鹰雄 مۇز بالاق ▲ 毛腿
بالاق شىنجىر ▲ 鹰的练老 بالاق، شۇبار ٴتوس 统
قاندى بالاق ▲ 强豪，者削剥，者治 恶极凶穷
。手子刽的道人无残；的
بالاقان. 见 **بالاقاي**
伙家小，贝宝小（称昵的子孩对）〈名〉 **بالاقان**
。子孩好，
。器石投，索石投[口]〈名〉 **بالاقپان**
：生滋，殖繁；育生，羔产（物动）〈动〉 **-بالالا**
。节季羔产畜牲 مال بالالايتىن مەزگىل
斯罗俄）琴弦三，琴卡莱拉巴〈名〉 **بالالايكا**
شەرتۋ بالالايكا ：（器乐弦三的箱鸣共形角三
。琴弦三弹（ويناۋ）
。态动使的 -بالالا **-بالالات**
：的幼年，的小纪年，的轻年〈形〉 I **بالالاۋ**
。子伙小的轻年 بالالاۋ جىگىت
。式定不的 -بالالا II **بالالاۋ**

：的女子多，的多子孩，的子孩有〈形〉 **بالالى**
بالالى ايەل ▲ 女妇的子孩有 بالالى ٴۇي بازار،
市闹似好家的子孩有【谚】 بالاسىز ٴۇي مازار.
بالالى ٴۇيدىڭ ▲。坟孤同如家的女子无，
住不瞒里家的子孩有【谚】 ۇرلىعى جاتپاس.
。事
童儿，的年童②词名象抽的 I بالا ① **بالالىق**
时年童的福幸 بالالىق شاق باقىتتى ：的年少，的
：的事懂不，的真天，的稚幼，的气子孩③ 代
بالالىق ستەمە 别要孩子脾气（别幼稚）/ بالالىق
。病稚幼 اۋرۋ
多，的多子孩，的子孩有〈形〉 **بالالى-شاعالى**
。庭家的多子孩 بالالى-شاعالى ٴۇي ：的女多子
等，价等，值等，当对，等对，等相〈名〉 **بالاما**
量；对比，对应： بالاما ٴسوز 语词的等相 / بالاما
。量当，重比 بالاما سالماق ▲ 值价等对 قۇن
对使，值等使；应对，照对，比对〈动〉 **-بالامالا**
。等
。态动被的 -بالامالا **-بالامالان**
。式定不的 -بالامالا **بالامالاۋ**
。态动被的 II -بالا **-بالان**
：额差；照对（的支收），衡平[经]〈名〉 **بالانس**
顺）超出 ساۋدا بالانسى / 衡平易贸 اكتيۆ بالانس
。（差逆）超入 پاسسيۆ بالانس /（差
不 [转] ②的轻年；的嫩，的小①〈形〉 **بالاڭ**
。指食 بالاڭ ۇيرەك ▲ 的熟成
鸡小 تاۋىقتىڭ بالاپانى ：鸟雏，雏①〈名〉 **بالاپان**
贝宝[转]②燕雏 قارلىعاشتىڭ بالاپانى /（鸡雏）
贝宝小的我 بالاپانىم ：（称昵的子孩对）乖乖，
▲（松幼）树松小 بالاپان قاراعاي ：的小幼③
بالاپان باسۋ ▲ 化孵，孵 بالاپان باسىنا، تۇرمىتاي
بالاپان ▲（生其求各）镳扬道分【谚】 تۇسىنا.
ۇيادا نە كورسە ۇشقاندا سونى الادى. 【谚】 鸟幼
小孩小）么什抓就后以大长，么什到见里巢在
。（么什做就后以大长，么什学时
قۇستىڭ ：雏幼化孵，卵产①〈动〉 **-بالاپاندا**
ٴشوپ ：青返，芽发，殖繁②卵产鸟 بالاپانداۋى
。了芽发始开草 بالاپانداپ شعىپ كەلەدى.
。态动使的 -بالاپاندا **-بالاپاندات**
，的似子孩〔转〕②的似鸟小①〈形〉 **بالاپانداي**

可真天，的欢喜人讨，的爱可〔转〕③的似儿婴
。顾照加备，护爱加备 بالاپانداي باغۇ ▲的爱
。式定不的 بالاپاندا- بالاپانداۋ
。态互交的 Ⅱ بالا- بالاس-
بالالى ▲的仃伶苦孤；的女子无〈形〉 بالاسىز
ئۆي بازار، بالاسىز ئۆي مازار.【谚】有子女的
。坟孤同如家的女子无，市闹似好家
。词名象抽的 بالاسىز بالاسىزدىق
看孩小做当，小幼嫌，幼年嫌〈动〉 بالاسىن-
بولۇ بالاسىنعان سەنى ول ：起不看，视轻；待
。待看子孩做当你把能可他 .كەرەك
。态动使的 بالاسىن- بالاسىندىر-
。式定不的 بالاسىن- بالاسىنۋ
。态互交的 بالاسىن- بالاسىنىس-
。切心子生，子孩生望盼〈动〉 بالاسىرا-
。式定不的 بالاسىرا- بالاسىراۋ
。态动使的 Ⅱ بالا- بالات-
。式定不的 Ⅱ بالا- Ⅰ بالاۋ
.پالاۋ 见 Ⅱ بالاۋ
بالاۋ ءشوپ ：的绿嫩，的嫩，的青〈形〉 Ⅲ بالاۋ
。（草嫩）草青
.بالبىرا- 见 بالاۋرا-
。式定不的 بالاۋرا- بالاۋراۋ
〔转〕②草嫩 بالاۋسا ءشوپ ：草嫩①〈名〉 بالاۋسا
。孩小，儿幼
水，的盛茂草青，的草嫩满长〈形〉 بالاۋسالى
。茂丰草水 بالاۋسالى جەر ：的茂丰草
بالاۋىز شام جاعۇ ：烛蜡，蜡[波]〈名〉 Ⅰ بالاۋىز
球（بالاۋىز شىرماۋىق） بالاۋىز اعاش ▲ 烛蜡点
。篮
。蜡蜂〈名〉 Ⅱ بالاۋىز
بالاۋىزداعان تاقتاي ：蜡擦，蜡涂〈动〉 بالاۋىزدا-
。板木的蜡层一涂
。态动被的 بالاۋىزدا- بالاۋىزدال-
。浆灌②态动被的 بالاۋىزدا- ① بالاۋىزدان-
。态动使的 بالاۋىزدا- بالاۋىزدات-
。式定不的 بالاۋىزدا- بالاۋىزداۋ
。的蜡上，的蜡涂〈形〉 بالاۋىزدى
。楼阁〈名〉 بالاحانا
气稚，的稚幼，的真天；的似子孩〈形〉 بالاشا

بالاشا سويلەۋ /哭的似子孩象 بالاشا جىلاۋ ：的
。稚幼话说
：年少，童儿；孩小，子孩①〈名〉 بالا-شاعا
上都们子孩 .بالا-شاعانىڭ ءبارى مەكتەپكە كەتتى
ونىڭ ：小老儿妻，小妻，小家②。了去学
。里这在都人家一他 .بالا-شاعاسى وسى جەردە
。索绳小（的栏栅木房毡定固）〈名〉 بالاشىق
。象人石，人石〈名〉 بالبال
。草芽羽[植]〈名〉 بالبەتەگە
：奕奕采神得显 بال-بۇل جايناۋ ：بال-بۇل
ءتىل بال-بۇل▲炯炯光目 كوزى بال-بۇل جايناۋ
。话学呀咿 شىعۋ
软绵，的嫩柔，的润滋，的泽润〈形〉 بالبىر
。脸的泽润 بالبىر بەت ：的
柔得变，润滋得显，泽润得显①〈动〉 بالبىرا-
，散懒 ② 脸的润红得显 بالبىراعان بەت ：软
倦困 بالبىراپ ۋيقىعا كەتۋ ：倦困，洋洋懒，倦息
بالبىراپ ：软酥得变，软绵得变③睡入地
。肉的熟烂 پىسقان ەت
。态互交的 بالبىرا- بالبىراس-
。态动使的 بالبىرا- بالبىرات-
。式定不的 بالبىرا- بالبىراۋ
。芹茴[植]〈名〉 بالبىراۋىن
。者命算，者卜占[旧]〈名〉 بالگەر
。挂算，术卜占〈名〉 بالگەرلىك
/子锤小 كىشكەنە بالعا ：头榔，子锤〈名〉 بالعا
把子锤 بالعانىڭ سابى /打子锤用 بالعامەن قاعۋ
▲子锤大 سوم بالعا ▲骨锤 سۇيەك بالعا ▲儿
。锤锻 شوي بالعا
。鲨髻双[动]〈名〉 بالعا-بالىق
。打，敲，钉，砸，锤（子锤用）〈动〉 بالعالا-
。态互交的 بالعالا- بالعالاس-
。态动使的 بالعالا- بالعالات-
。式定不的 بالعالا- بالعالاۋ
子锤有带，的头榔有，的子锤有〈形〉 بالعالى
بالعالى ۋاتقىش /机磨锤 بالعالى تيىرمەن ：的
。机碎压式锤
。刀镰和子锤〈名〉 بالعا-وراق
。具工匠铁，子砧和子锤〈名〉 بالعا-ءتوس
。工锻，人的锤打，人的锤抡〈名〉 بالعاشى

بالعاشىق I 〈名〉[生理]锤骨。

بالعاشىق II 〈名〉[技]小锤。

بالعاشىلىق 〈名〉锻工活儿，打造业。

بالعىن 〈形〉①（指草类）嫩的，娇嫩的，鲜嫩的，柔嫩的，嫩绿的：بالعىن ٴشوپ 嫩草②年轻的，未成熟的，成长中的：بالعىن جاس 未成熟的青年/ بالعىنىندا بال جالاسقان جۇبايلار 结发夫妻/ بالعىن جۇرەك 幼小的心灵▲ بالعىن (ورىك) ارشا [植]刺柏。

بالعىنداي 见 بالعىن.

بالعىندات- 〈动〉①精心培育，精心扶养，精心教养②娇养，娇生惯养。

بالعىنداتۋ بالعىندات- 的不定式。

بالعىنداۋ 〈形〉比较嫩的，较为鲜嫩的，比较柔嫩的。

بالعىندىق ① بالعىن 的抽象名词②青春活力；娇嫩。

بالداي I 〈名〉①尜尜：بالداي ويناۋ 打尜尜②在这游戏中输者受罚，手持尜尜奔跑一程并口中连声呼喊"بالداي".

بالداي II 〈形〉①象蜂蜜一样的；甜蜜的，香甜的：بالداي ٴتاتتى 象蜂蜜一样甜（甜蜜的）②[转]幸福的，甜蜜的：بالداي بالالىق شاق 幸福的童年时代。

بالداق 〈名〉①拐，拐杖：بالداقا سۇيەنۋ 拄拐/ قوس بالداق 双拐②戒指：كۇمىس بالداق 银戒指③（刀剑柄上的）环箍，铁环④（帷幕的）挂环⑤猎人马鞍前架鹰的（托架。

بالداقسىز 〈形〉①没有拄拐的，不架拐的②没有托架的③不带铁环的，没有环箍的。

بالداقتى 〈形〉①拄拐的，架着拐的②有托架的③带铁环的，有环箍的。

بالدى 〈形〉①有蜜的，产蜜的：بالدى ٴوڭىر 产蜜的地区②含蜜的，蜜制的：بالدى گۇلدەر 含蜜的花③甜蜜的，香甜的：بالدى بۇلاق 甘泉。

بالدىز 〈名〉内弟，小舅子，小姨子；妻方的侄儿，侄女▲ بالدىزدىكى بالدان ٴتاتتى 小姨子可亲。

بالدىر 〈名〉①[植]海藻，水藻，浮萍：بالدىر قاپتاعان كولشىك 长满水藻的水池②[转]未成熟的，未成年的，年幼的：بالدىر جاس 未成熟的青年人。

بالدىر-بالعىن 〈名〉嫩草，青草。

بالدىر-بالدىر: بالدىر-بالدىر سويلەۋ 咿呀学语。

بالدىر-باتپاق 〈名〉废话，空话：بالدىر-باتپاق ٴسوزدى قويساڭشى! 别胡扯了！（别说废话了）

بالدىر-بۇلدىر: بالدىر-بۇلدىر سويلەۋ （ٴتىل شىعۋ）咿呀学话。

بالدىرعان 〈名〉①当归②嫩草，青草③[转]婴儿，幼童，小孩：بالدىرعانىم، كۇلشى! 我的小宝贝，笑一个！▲ ايۋ بالدىرعان [植]当归▲ ٴيىستى قوي بالدىرعان [植]香独活▲ مارال بالدىرعان [植]羌活▲ تۇكتى ايۋ بالدىرعان [植]毛当归▲ قوي بالدىرعان 独活（短茎独活）。

بالدىر كوك 〈名〉[植]芹菜。

بالدىرلا- 〈动〉①伊呀学话：بالانىڭ بالدىرلاۋى 孩子咿呀学话②嘟囔，咕哝，结结巴巴地说，含糊不清地说：اناۋ نە بالدىرلاپ تۇر؟ 他在那里嘟囔什么？

بالدىرلان- 〈动〉长满水藻，长满浮萍。

بالدىرلاس- بالدىرلا- 的交互态。

بالدىرلات- بالدىرلا- 的使动态。

بالدىرلاۋ بالدىرلا- 的不定式。

بالدىرلى 〈形〉长满水藻的，布满藻类植物的。

بالەت 〈名〉芭蕾舞，芭蕾舞剧：بالەت مەكتەبى 芭蕾舞学校。

بالجاڭدا- 〈动〉左啃右啃，嚼来嚼去。

بالجاڭداۋ بالجاڭدا- 的不定式。

بالجۇگەرى 〈名〉[植]高粱。

بالجىرا- 〈动〉罗嗦，唠叨，胡言乱语，语无伦次。

بالجىرات- بالجىرا- 的使动态。

بالجىراۋ بالجىرا- 的不定式。

بالزام 〈名〉树脂香，树胶香，香液，香膏。

بالزامگۇل 〈名〉[植]凤仙花▲ بالزامگۇل تۇقىمى [药]急性子。

بالزامدا- 〈动〉涂香脂，施防腐剂，用香料防腐。

بالزامدال- بالزامدا- 的被动态。

بالزامدات- بالزامدا- 的使动态。

بالزامداۋ بالزامدا- 的不定式。

بالزامدى 〈形〉含香树胶的；涂香料的。

باليعا 〈名〉[阿][口]成年：باليعاعا تولماۋ 未成年。

باليعات: **باليعاتقا تولۋ** 成年：باليعات جاسنا تولۋ 到了成年。

باليعى 见 باليعات.

بالكون 〈名〉①阳台，凉台 ②(剧场的)厢座，包厢，看楼。

بالكوندى 〈形〉①有阳台的，有凉台的 ②有包厢的，有看楼的。

بالقاڭباق 〈名〉[植]刺沙蓬。

بالقاراعاي 〈名〉[植]落叶松，无杈松。

بالقاش 〈名〉(茂单水清的)草原，盛草地。

بالقوسپاق 〈名〉[动]双峰驼和单峰驼的杂交品种。

بالقۋ بالقى- 的不定式。

بالقۇراق 〈名〉①嫩绿的芦苇或草 ②〔转〕儿童，幼儿，幼童，少年。

بالقۇرتى 〈名〉工蜂。

بالقى- 〈动〉①熔化，熔解：بالقعان بولات 熔化的钢水/ قورعاسنداي بالقعان 象铅一样的熔解 ②(指心情，身体)快活，畅快，惬意；舒服，舒坦，痛快：بوي بالقۋ 全身感到舒服/ جۇرەك بالقۋ 心情舒畅 ▲ باۋىر بالقۋ 产生同情心，同情，怜悯。

بالقما 〈名〉〔地〕岩浆。

بالقس- بالقى- 的交互态。

بالقت- بالقى- 的使动态。

بالقتقز- بالقت- 的使动态

بالقتقش 〈名〉催化剂，熔化剂。

بالقۋ بالقى- 的不定式。

بالقعش 〈形〉①易熔的，易于熔化的，易于熔解的，可熔的，熔点低的：بالقعش مەتال 易熔的金属/ بالقعش قورتپالار 易熔合金 ②(指心情)易于冲动的，容易激动的。

بالقعشتق بالقعش 的抽象名词。

بالقتقش 〈名〉熔剂。

بالقتۋ بالقت- 的不定式。

بالقتۋشى 〈名〉熔炼工人。

باللادا 〈名〉①〔文〕短篇故事诗，叙事诗 ②〔音〕叙事歌。

بالمۇزداق 〈名〉冰淇凌，冰糕。

بالون 〈名〉(车轮的)内胎。

بالپاق I 〈名〉[动]金花鼠，黄鼠。

بالپاق II 〈形〉肥胖的，矮胖的，胖而笨拙的②[转]娇生惯养的，娇气的。

بالپاقتا- 见 بالپاڭدا-.

بالپاقتاۋ بالپاقتا- 的不定式。

بالپاناق 〈名〉[植]山莴苣。

بالپاناقتاي 〈形〉①(指小孩)胖胖的，胖乎乎的，胖墩墩的：بالپاناقتاي ۇلىڭ بولسىن! 祝你有个胖儿子！②肥胖的，矮胖的：بالپاناقتاي موللا 肥胖的毛拉。

بالپاڭ I 〈形〉①摇摆的，蹒跚的，笨拙的 ②〔转〕傲慢的，高傲的，神气十足的，趾高气扬的：باي بالاسى بالپاڭ 富家子弟骄横傲慢▲ بالپاڭ باسۋ ①蹒跚地走 ②大摇大摆地走 ▲ باي بالپاڭ، جارلى قالتاڭ.【谚】富人大腹便便，穷人饥寒交迫。

بالپا-بالپاڭ: بالپاڭ-بالپاڭ باسۋ 慢腾腾地走，笨拙地行走，大摇大摆地走。

بالپاڭدا- 〈动〉①慢腾腾地走，笨拙地行走，大摇大摆地走：بالپاڭداپ جۇرۋ 笨拙地行走/ ول اياق استىنان بالپاڭداي قالپتى. 他突然摆起架子来了。②奔跑，奔波：جىل بويى قوي سوڭىندا بالپاڭداۋ 一年到头奔波着牧羊。

بالپاڭداس- بالپاڭدا- 的交互态。

بالپاڭدات- بالپاڭدا- 的使动态。

بالپاڭداۋ بالپاڭدا- 的不定式。

بالپ-بالپ: بالىپ-بالىپ ەتۋ 见 **بالپىلدا-**.

بالپي- 〈动〉①(身体)变得肥大笨重，发胖，体重增加 ②(皮窝子)变大，扩张。

بالپيت- بالپي- 的使动态。

بالپيۋ بالپي- 的不定式。

بالپىل 〈名〉废话，唠叨话，空话。

بالپىلدا- 〈动〉唠叨，喋喋不休，废话连篇：بالپىلداماي تىنىش وتىر. 你别唠叨，好好呆着。

بالپىلداس- بالپىلدا- 。态互交的
بالپىلدات- بالپىلدا- 。态动使的
بالپىلداۋ بالپىلدا- 。式定不的
بالسورغىش 〈名〉[动]乌蜂,长尾蜂乌。
بالسىز I 〈形〉 没有蜂蜜的: بىيىل ئشوپ گۈلدەمەي بالسىز قالدىق. 今年花草没有开花吃不上蜂蜜。
بالسىز II 〈形〉 蜂蜜似有非有;希望似有非有。
بالسىرا- 〈动〉 很想吃蜂蜜,馋(蜂蜜)。
بالسىرات- بالسىرا- 的使动态。
بالسىراۋ بالسىرا- 的不定式。
بالتا 〈名〉 斧头,斧子: بالتانىڭ باسى 斧头 / بالتانىڭ سابى 斧把儿(斧柄) / بالتانىڭ ئتۈزى 斧刃 / بالتامەن شابۋ 用斧子劈(砍)▲ اق بالتا 钢口好的斧子▲ مۆرتىن بالتا كەسپەۋ 一切准备就绪,万事皆备▲ قارا بالتا 钢口不好的斧子。
بالتالا- 〈动〉① 用斧子劈,用斧子砍 ②〔转〕正斧,斧削,大刀阔斧地修改: ماقالا جاقسى جازىلمادى، بالتالاپ وزگەرتىڭىز. 文章写得不好,请您斧正。
بالتالاس- ① بالتالا- 的交互态 ②(用斧子)互相砍杀,用钺作战。
بالتالات- بالتالا- 的使动态。
بالتالاۋ بالتالا- 的不定式。
بالتالى 〈形〉 有斧头的,手持斧子的。
بالتاماتاپ 〈名〉(哈萨克族游戏名)找斧头。
بالتاتۇمسىق 〈名〉[动]花魁乌。
بالتاشى 〈名〉 ①打制斧子的人 ②木匠。
بالتاشىلىق ①做斧子 ②木匠业。
بالتىر 〈名〉 腿肚子,小腿肚 ▲ بالتىرى بەسىكتەي 腿肚子粗壮的,粗腿的 ▲ باس اۋرىپ، بالتىرى سىزداۋ 头疼脑热;三长两短,遇到不幸。
بالتىرلى 〈形〉 腿肚子粗的,腿肚子大的。
بالتىرلىق 〈名〉 缠腿布,绑腿。
بالۋان 〈名〉 摔跤手,角力士,大力士: اۋىر سالماقتى بالۋان 重量级摔跤手 / بالۋان جارىسى 摔跤比赛 ▲ تۈيە بالۋان 大力士。
بال-شاراپ 〈名〉 蜜酒。

بالشى 〈名〉 占卦者,占卜者,算命者。
بالشى-بالگەر 〈名〉 占卦者,巫师。
بالشىق I 〈名〉 泥,泥浆,土泥,泥泞: بالشىق يلەۋ 和泥 / سۇيىق بالشىق 稀泥 / بالشىققا بەلشەسىنەن باتۋ 陷入泥泞 / بالشىق ئۇي 土坯房子 ▲ بالشىق ئمۇسىن 塑泥,泥人 ▲ بالشىق تاقتا تاس 〔地〕板岩泥。
بالشىق II 〈名〉[旧]雨帽。
بالشىقسىز 〈形〉 没有泥的,没有泥泞的;干净的: بالشىقسىز جەرمەن ئجۈرۋ 沿着没有泥泞的路走(走干路)。
بالشىقتا- 〈动〉 ①在泥泞中行走,踏着泥巴走: جاۋىندى كۈنى بالشىقتاپ ئجۈرۋ 雨天在泥泞中走 ②沾上泥,弄上泥;弄脏: بالالار ئۇس-تى-باسىن بالشىقتاپ تاستاپتى. 孩子们弄了一身泥。
بالشىقتات- بالشىقتا- 的使动态。
بالشىقتاۋ I بالشىقتا- 的不定式。
بالشىقتاۋ II 〈形〉 有一点泥的,稍有泥的,稍微泥泞的: كەشە جاۋىن جاۋعانىعا بۇگىن جول بالشىقتاۋ ەكەن. 昨天下了雨,今天道路有些泥泞。
بالشىقتى 〈形〉 泥的,泥泞的: بالشىقتى جول 泥泞的路 / بالشىقتى سۋ 浑浊的水。
بالشىقشى I 〈名〉 和泥人,泥瓦匠: بالشىقشى ەكى ادام 有两个和泥的人。
بالشىقشى II 〈动〉 鹂,鹂矶。
بالشىلدا- 见 بىلشىلدا-.
بالشىلداس- بالشىلدا- 的交互态。
بالشىلدات- بالشىلدا- 的使动态。
بالشىلداۋ بالشىلدا- 的不定式。
بالشىلىق 见 بالگەرشىلىك.
بال-شىرىن 〈形〉 甜蜜的,美好的;幸福的。
بالشىتىر 〈名〉[植]肺草。
بالىق 〈名〉 鱼,鱼类: ئتىرى بالىق 活鱼 / تۇزداعان بالىق 咸鱼 / تەڭىز بالىعى 海鱼 / تۇشتى سۋ بالىقتارى 淡水鱼 / بالىق اۋلاۋ 捕鱼,捞鱼,打鱼 / بالىق ۋىلدىرىعى 鱼卵(鱼子,白鱼) ▲ التىن بالىق ①〔动〕金鱼 ②〔天〕剑鱼座 ▲ ارىستان بالىق 〔动〕狮子鱼 ▲ ات بالىق 〔动〕

海马 ▲ اق بالىق 〔动〕小白鱼 ▲ بالىق جىلى [旧]龙年 ▲ بالىق كوز 油花 ▲ بالىق مايى 〔药〕鱼肝油 ▲ بالىقتار شوق جۇلدىزى 〔天〕双鱼座 ▲ بالىق قابىعى 鱼鳞 ▲ بالىق وتى [植]浮萍 ▲ بالىق ۇيت 〔动〕①蝌蚪②狗鱼 ▲ تابان بالىق 鲫鱼 ▲ شاباق بالىق 小鱼儿 ▲ قىزىل بالىق 红鱼,鳟鱼 ▲ قىلىش بالىق 飘鱼 ▲ بالىق اۋلاي الماعان سۋدى بىلعار. 【谚】不会捕鱼的人会把水搅浑。▲ باقا ۋندەس، بالىق تىلدەس. 【谚】蛙知音,鱼通语。

بالىقگۈل 〈名〉[植]柳穿鱼。

بالىقكوز 〈名〉〔植〕琉璃草,勿忘草。

بالىقسىز 〈形〉没有鱼的: بالىقسىز كول 无鱼湖。

بالىقتاي 〈形〉①滑溜的②白胖胖的。

بالىقتى 〈形〉有鱼的,鱼多的,产鱼多的: بالىقتى كول 有鱼的湖。

بالىقشى I 〈名〉[旧]市长。

بالىقشى II 〈名〉渔人,渔夫,渔民,打鱼人: بالىقشى ايەل 渔妇/ بالىقشى كەمە 渔船(渔轮)/ بالىقشىلار قىستاعى 渔民村 ▲ بالىقشى قۇس [动]鱼鹰 ▲ بالىقشىنىڭ اتى شولدەپ ولەدى. 【谚】打鱼人的马会渴死(饱汉不知饿汉饥)。

بالىقشى III 〈名〉[动]鹗。

بالىقشىلىق 〈名〉养鱼业,渔业: بالىقشىلىقتى وركەندەتۋ 发展渔业。

بامبۋك〈名〉[植]竹子: بامبۋك ورمانى 竹林/ وڭتۇستىك بامبوگى 南方的竹子/ بامبۋك قاعازى 竹纸 ▲ بامبۋك ايۋى [动]熊猫 ▲ بامبۋك كە-كىلگى [动]竹鸡。

بامدات〈名〉①[宗]晨礼 ②大清早 ▲ بامدات نامازى [宗]晨礼。

بان〈名〉[汉]班;班级: ٴبىرىنشى بان 一班。

بانان 〈名〉[植]香蕉,芭蕉 ▲ بانان الما 香蕉苹果。

باناندى 〈形〉香蕉林的,结满香蕉的。

باندا 〈名〉匪帮。

باندىت 〈名〉土匪,强盗。

باندى 〈名〉土匪,匪徒,匪帮,强盗: اق باندى 白匪/ باندىلار باستىعى 土匪头子(匪首)。

باندىلىق 〈名〉土匪行为,强盗行为,土匪活动。

بانك 〈名〉①银行: حالىق بانكىسى 人民银行②(赌牌时)庄家面前的赌本。

بانكا I 见 بانكى.

بانكا II 〈名〉罐: اينەك بانكا 玻璃罐。

بانكە 见 بانكى.

بانكەت 〈名〉餐会,宴会: بانكەت وتكىزۋ 举行餐会(宴会)。

بانكيۆ : **بانكيۆ تاۋىعى** 鸡,原鸡。

بانكير 〈名〉银行家。

بانكنوت 〈名〉钞票,银行券。

بانكروت 〈名〉无力偿还债务者,破产人。

بانت 〈名〉花结。

باپ (بابى) 〈名〉[波]①侍候,照料,看护,管理: بابى قيىن كىسى 难侍候的人/ ەگىنشىلىك بابى كەلسە ٴونىمى ارتادى. 庄稼管理得好就会增产。②饲养(役畜和猎鹰),调教: بابىنا كەلگەن بۇركىت 训练好的猎鹰 ③火候,适当的条件,适当,适时: ٴاندى بابىمەن ايتۋ 唱得好/ استىقتى بابىندا جىيىپ الۋ 适时地收粮食 ▲ بابىنا كەلۋ ①侍候得好②管理得好③训练得好 ▲ بابىن تابۋ ①找到……门路(办法,途径,窍门)②收拾,整治,惩治 ▲ باپ كەلۋ 正合适,正好 ▲ باپپەن سويلەۋ 从容不迫地说,不慌不忙地说 ▲ قىزمەت بابى 工作需要,工作原因,工作关系。

باپا I 〈名〉办法,措施,手段。

باپا II 见 باپ.

باپان I 〈名〉芦苇花轴,芦花 ▲ باسى باپان، اياعى ساپان. 【谚】头重脚轻(虎头蛇尾)。

باپان II 见باپان

باپاندى 〈形〉①能治服的,能支配的,能降服的,能驯服的,能摆布的,能操纵的: ول اساۋ اتقا باپاندى. 他能降得住烈马。②熟练的,对……有专长的,精于……的,流利的,善于……的: باپاندى بولۋ 熟练/ حانزۋ تىلىنە باپاندى (他)汉语(讲得)流利③强,占优势: ول وعان باپاندى، الىپ ۋرادى. 他比他强,一定摔倒他。

باپكەر 〈名〉善于调教猎禽(猎狗)的人,调马手。

باپكەرلىك 〈名〉调教技术。

باپسىز 〈形〉调教不当的,驯养不佳的;照料不周的。

باپسىزدىق باپسىز 的抽象名词。

باپتا- ①〈动〉精心地,用心地)饲养,调教:

باپتاۋ اتتى 精心地饲养马 ② 精心地)做,制作:

باپتاپ قىزمەتتى 做,做得精巧,做得完美:

ستەۋ 精心地做工作 ③ 精心地)管理,照料,

باپتاۋ ەگىستىكتى 精心管理:服侍,侍奉,料理

باپتاپ سەنى ول 庄稼 ④〔转〕欺骗,哄骗:

كەتپەسىن. 不要上他的当。

باپتال- باپتا- 的被动态。

باپتان- باپتا- 的反身态。

باپتاس- باپتا- 的交互态。

باپتات- باپتا- 的使动态。

باپتاۋ باپتا- 的不定式。

باپتاۋشى〈名〉① 管理者,照料者 ② 调教者,驯养者。

باپتى 〈形〉① 被精心管理的,被照料周到的,被侍奉周到的;享福的:باپتى كاريا 照料周到的老人② 被精心饲养的,被精心调教的,调驯好的:باپتى كولىك 被精心饲养的役畜 ③ 烹调好的,做得美味可口的;适宜的:باپتى تاماق 美味可口的饭 ④ 难服侍的,难侍候的,口味很刁的,饮食上好挑剔的。

باپتىلىق باپتى 的抽象名词。

باپشىل ①〈形〉受讲究的,过分讲究的(指生活条件),难以侍候的,难于服侍的 ② 有专长的,擅长于……的,有本领的。

باپشىلدىق باپشىل 的抽象名词。

بار I ①〈形〉有的,存在的,有,在:جۇمىس بار 有事/ ول ۇيدە بار ما؟ 他在家吗?/ بار ماسەلە- لەر 存在的问题②〔转〕有钱的,有财产的;富裕的,富的:بازار بارعا 市场是为有钱人开的 ▲ بار بولعىر 家伙,坏东西 ▲ باردان جوق، جوقتان بار 似有又没有 ▲ بارىنا شۇكىرلىك ەتۋ 安分乐道 ▲ بارىن تەڭ كورۋ 有福共享 ▲ بۇگىنگىنىڭ ەرتەڭى بار 有今天就有明天 ▲ قالامىنىڭ دارەتى بار 有道理 ▲ جانى بار 净身的 ▲ جەلى بار 指(写作)老练的,熟练的 ▲ قۇلاعىنىڭ مۇكىسى بار 耳重,耳背 ▲ مەن اينا تاراق بار، الماسالىڭ دا قاراپ قال.【谚】又有镜子又有梳子,买不买先照照(买不买随你)。▲ اعاسى باردىڭ جاعاسى بار، ىنىسى باردىڭ تىنىسى بار.【谚】哥哥是靠山,弟弟是帮手。

بار II〈代〉全部,整个,所有,一切:بار ىنتا-ىقىلاسىمەن حالىق قىزمەتىن ۇتەۋ 全心全意为人民服务/ بار الەم 整个宇宙(全世界)/ بار دۇنيەسى ۋسىنشالىقتى 他所有的东西就这么些/ بار مۇمكىندىكپەن 尽一切可能/ بار داۋىسپەن 用最大的声音(可着嗓门)▲ بار بولعانى 仅仅,只是,尽有的。

بار- II〈动〉①去,到,上,赴:مەكتەپكە بارۋ 去学校/ اۋىل-قىستاققا بارۋ 到农村去/ بازارعا بارۋ 上街/ قوناعاسىعا بارۋ 赴宴/ ۋاقىت ۇزاقىا بارماي 时间没有过多久/ تويعا بارۋ 参加婚礼②(喜事)作助动词① 和一 پ 副动词结合 a)表示两个动作同时进行:الىپ باردى 带去了/ ايتىپ باردى 说去了 b)表示动作由近及远,由浅入深:ناۋقاسى ۇلرلاپ باراdى 病情逐渐加重/ الىستاپ باراdى 越走越远/ تەرەڭدەپ باراdى 逐渐深入 c)表示一个动作的肯定前进:ايتىپ باراdى 肯定去说/ الىپ باراdى 一定带去②和一 ا 副动词结合表示顺便进行一个动作:الا بار 请顺便带去/ ايتا بار 请顺便说一下 ▲ اۋىز بارماۋ 不好开口,难以开口;有口难言 ▲ بارسا كەلمەس 一去难返,一去不复返 ▲ بارىپ تۇرعان 头号的,极端的 ▲ بارعان سايىن 越来越 ▲ قول بارماۋ 不想动手,不愿动手;不敢动手 ▲ ارامانسىز ادام السقا بارماس.【谚】没有理想的人不会踏上征途。▲ بودەنەنىڭ ۇيى جوق، قايدا بارسا بىتپىلدىق.【谚】鹌鹑无所事,到哪儿都叫一种调。

بار IV〈名〉酒吧间。

باراban I〈名〉鼓:باراban قاعۋ (سوعۋ، شالۋ، ۇرۋ) 打鼓(敲鼓,击鼓)。

باراban II〈名〉耳膜,鼓膜。

باراban III〈名〉[机]卷筒。

بارابانداـ 〈动〉打鼓，击鼓，敲鼓。

باراباندات- بارابانداـ 的使动态。

بارابانداۋ بارابانداـ 的不定式。

بارابانشى 〈名〉鼓手，击鼓者。

بارابار 〈形〉相等的，同等的，均衡的，一样的；平等的；等于……的：سالماعى بارابار 重量相等的/ بارابار ساۋيا 同等的水平/ بارابار بولۋ 均分/ نەگىزسىز سوز نولگە بارابار 无稽之谈等于零/ ەر-ايەل ۋقىقتا بارابار 在权利上男女平等。

بارا-بارا 〈副〉逐渐地，逐步地；慢慢地，越来越：بارا-بارا نە بولىپ كەتەر ەكەن؟ 不知道他会逐渐变成什么样子？/ تۇرمىسى حالىق بارا-بارا جاقساراتىن بولادى. 人民生活会逐步得到改善。▲ جاسىڭدا سالاق بولساڭ، بارا-بارا بىلىق بولاسىڭ. 【谚】自幼手脚不勤，长大会肋里肋脦。

بارابارلىق بارابار 的抽象名词。

باراك 〈名〉简易木房，营棚，窝棚，工棚：جەر باراكتار 地窝子。

باراكاللا 〈叹〉(喝彩声)好，好样的，呱呱叫。

باراق I 〈名〉简易木房，营棚，窝棚，工棚：جۇمىسشىلارعا ارناپ سالىنعان باراقتار 专为工人们修建的简易木房。

باراق II 〈名〉①长毛狗，哈巴狗 ②毛发蓬松的，长毛的：باراق ءيت 长毛狗。

باراق III 见 پاراق.

باراقتاـ 见 پاراقتاـ.

باراقتاۋ باراقتاـ 的不定式。

باراقى 〈形〉长毛的，毛发蓬松的。

باران 〈形〉深色的，深褐色的，颜色深而暗的(指马)：باران ات 深色的马。

بارانا 见 بورانا.

بارانالاـ 见 بورانالاـ.

باراندانـ 〈动〉天色渐渐变黑，逐渐变得昏暗。

باراندانۋ باراندانـ 的不定式。

بارانداۋ 〈形〉较为深色的，略微深褐色的。

بارار-بارماس 〈形〉去或不去，往前或不往前：بارار-بارماس جولىمدى ءوزىم بىلمەيمىن. 或不去自己并不知道。

باربيـ 〈动〉肿胀，膨胀，膨起：ونىڭ اياق-قولى باربيىپ ءىسىپ كەتىپتى. 他的手脚都肿了。② 显得粗，显得粗壮：باربيعان ساۋساق 粗壮的手指。

باربيت I 〈名〉[音]琵琶。

باربيتـ II باربيـ 的使动态。

باربيتا 〈名〉[药]巴比妥。

باربيۋ باربيـ 的不定式。

باربيڭقى 〈形〉①肿胀的，膨胀的②粗的，粗壮的。

بارعىزـ بار- III 的使动态。

بارعىزدىر- بارعىز- 的使动态。

بارعىزۋ بارعىز- 的不定式。

بارعىش 〈形〉(到某处)爱去的，常去的，常来常往的。

بارعىشتاـ 〈动〉常去，常来常往：ول بازارعا بارعىشتاپ ءجۇر. (近来)他到市场上常去(去的多)。

بارعىشتاتـ بارعىشتاـ 的使动态。

بارعىشتاۋ بارعىشتاـ 的不定式。

باردام 〈形〉富裕的，富有的，有钱的，有财产的：باردام ءۇي 富裕的家庭/ باردام ادام 富有的人。

باردامشىلىق ① باردام 的抽象名词 ② 富有，殷实。

باردى-جوقتى 见 بار-جوق.

بارجا 〈名〉驳船，平底船。

بارجيـ 〈动〉肿胀，膨胀：ونىڭ بەتى بارجيىپ كەتىپتى. 他的脸都肿了。

بارجيتـ بارجيـ 的使动态。

بارجيۋ بارجيـ 的不定式。

بار-جوق 〈形〉所有的，全部的，仅有的，多少：بار-جوق مۇلىك 所有的财产/ بار-جوعىن ءبىر-اق بەرۋ 全部拿出(全部献出)/ بار-جوعى سونشالىقتى 仅有的就这(那)些。

بارجىق 〈形〉多肉的，肉厚的：بارجىق بەت 胖脸。

باري 〈名〉[化]钡。

باريتون 〈名〉[音] ① 男中音 ② 男中音歌

唱家。

باك 〈名〉[俄]轮船。

باركا 〈名〉[俄]平底木船，小船。

بارق: **بارق ەتۋ** （突然）大声说，大声叫，发出怪叫声：”ايتپايسڭ با“ دەدى ول بارق ەتىپ 他突然粗声粗气地说：“你讲嘛”。

بارقادار 见 بارقادام.

بارق-بارق: **بارق-بارق ەتۋ** （不停地）大声嚷，乱嚷；随意乱说。

بارقىلدا- 〈动〉大声嚷，乱嚷；随意乱说：بارقىلداپ ۇرسۋ 大声斥责。

بارقىلداق I 〈名〉[动]鸟雕。

بارقىلداق II 〈形〉爱大声嚷的，爱乱嚷的，爱叫唤的，嗓门大的。

بارقىلداس- بارقىلدا- 的交互态。

بارقىلدات- بارقىلدا- 的使动态。

بارقىلداۋ بارقىلدا- 的不定式。

بارقىن I 〈名〉[动]老龄鹰。

بارقىن II 〈名〉(坟墓之)围墙。

بارقىن III 〈名〉干涸的湖泊，干枯的海滩。

بارقىرا- 〈动〉大声叫嚷，大声嚷，高声说话，扯着嗓子喊：بارقىراپ سويلەۋ 扯着嗓门说话。

بارقىراس- بارقىرا- 的交互态。

بارقىرات- بارقىرا- 的使动态。

بارقىراۋ بارقىرا- 的不定式。

بارقىراۋىق 〈形〉爱大喊大叫的，爱嚷嚷的，爱叫嚷的：بارقىراۋىق شال 爱大喊大叫的老头子。

بارقىت 〈名〉条绒，绒布，灯芯绒：شي بارقىت 细条绒/ بال بارقىت 平绒(丝绒)/ جۇان جولدى بارقىت 宽条绒 ▲ بارقىت اعاش (امۇرلــــق تۇزاعاشى) [植]黄檗，黄波罗 ▲ شوپ بارقىت [植]万寿菊，常青藤。

بارقىتتاي 〈形〉丝绒似的，柔软的。

بارلا- 〈动〉①巡逻，侦察，观察，观测：بارلاۋ تويى 巡逻队/ بارلاۋ جوسپارىن جاساۋ 制定侦察计划/ كۇننىڭ تۇتىلۋىن بارلاۋ 观察日蚀②查勘，测勘，探勘：كەن بارلاۋ 测勘矿物，探矿 ▲ بارلاۋ ورى [矿]探槽 ▲ بارلاۋ قازباسى [地]探井。

بارلاعىش 〈形〉①善于巡逻的，善于侦察的，能观测的 ②探测器(仪) ▲ بارلاعىش شام 探照灯 ▲ كەن بارلاعىش 探矿仪 ▲ مينا بارلاعىش 探雷器 ▲ اۋە بارلاعىش 探空仪。

بارلان- بارلا- 的被动态。

بارلاس- بارلا- 的交互态。

بارلات- بارلا- 的使动态。

بارلاۋ I بارلا- 的不定式。

بارلاۋ II 〈名〉①静脉 ②上臂肘窝。

بارلاۋشى 〈名〉侦察员，巡逻兵，探子。

بارلىعۋ III بارلىق- 的不定式。

بارلى-جوعى 〈副〉所有的，全部的，仅有的：بارلى-جوعى ۇش تاقتاي ەكەن 仅有的三块木板。

بارلىق I بار ① 的抽象名词 ② 富有，富裕；殷实：بارلىق پەن جوقشىلىق 富裕和穷困 ▲ بارلىققا كەلۋ 涌现，出现；诞生，问世。

بارلىق II 〈代〉全，全部，全体，一切，所有的：بارلىق حالىق 全体人民/ بارلىق دۇنيە-مۇلىك 全部财产/ بارلىق ۇقىق 一切权力/ بارلىق نارسە 所有的东西/ بارلىق گۇلدەر شەشەك اتۋ 百花齐放/ بارلىق جەردە 处处(到处)。

بارلىق- III 见 بورلىق-.

بارماق 〈名〉大拇指 بارماق تابى 指印/ بارماق باسۋ 按手印(画押)/ بارماق شىعارۋ 伸出大拇指 ▲ بال ۇستاعان بارماعىن جالايدى. 近水楼台先得月 ▲ بارماعىنان بال تامعان 手巧的，有手艺的 ▲ بارماعىن تىستەۋ (شايناۋ) 后悔，懊悔；懊丧 ▲ بارماق قازى 脂肪厚度为一指的马肠 ▲ بارماق باس 大拇指 ▲ بەس بارماق 哈萨克族一种饭食(手抓肉) ▲ بارماق باستى، كوز قىستى 睁一只眼，闭一只眼 ▲ بىلەك ٴبىر بولسا دا بارماق باسقا. 【谚】胳膊肘朝外拐。

بارماقتاي 〈形〉①(颗粒)饱满的，丰满的：ٴبيدايدىڭ داندەرى بارماقتاي 饱满的麦粒②小的，一丁点儿，幼小的：بارماقتاي بالا 小孩。/ بارماقتايىنان بىرگە وسكەن 从小一起长大的。

باروگراف 〈名〉[气]气压记录器。

بارومەتر 〈名〉气压表。

بارون 〈名〉[俄]爵位；男爵。

بارت- بۇرت [拟] 声喳咔 : اعاشتاڭ بۇتاعىن
بارت-بۇرت سىندىرۋ 把树枝咔喳一下折断▲
بارت-بۇرت ەتۋ 发出咔喳声 。
بارتىلدا- 〈动〉 发出噼里啪啦声,噼啪作响 。
بارتىلدات- ① بارتىلدا- 的使动态 ②[转] 狠
狠地打,揍 。
بارتىلداۋ بارتىلدا- 的不定式 。
بارۋ بار- Ⅲ 的不定式 。
بارحان 〈名〉 沙丘,沙包 。
بارحاندى 〈形〉 有沙丘的,堆积沙包的 。
بارشا Ⅰ 〈副〉 象富人,象有钱人,与富裕人
一样 。
بارشا Ⅱ 〈代〉 全体,全部,整个,所有,一切:
بارشا ەل 全体人民/ بارشا الەم 整个世界(全宇
宙)/ بارشالارىڭىزعا سالەم 向诸位致敬 。
بارشى 〈名〉 [史]探子,巡逻兵,侦察员 。
بارشىلىق Ⅰ ① بار 的抽象名词 ② 有的是,
多得很 。
بارشىن Ⅰ 〈名〉 锦缎,花缎:بارشىن ان
تىگىلگەن كورپە 用缎子做的被子 。
بارشىن Ⅱ 〈形〉 ① 中年以上的,上了年纪的:
بارشىن تارتۋ 年过半百 ② 十岁以上(鹰) 。
بارشىندا 〈动〉 年过半百,上年纪,上岁数 。
بارشىنداۋ بارشىندا- 的不定式 。
بارى 〈形〉 总共,全部: بارى 50 ادام 总共有
五十人 。
بارى-جوعى 见 بار-جوق.
بارىل 〈名〉 粗壮的喊叫声,哇啦哇啦声 。
بارىلدا- 〈动〉 发出粗壮的声音;哇啦哇啦地
说: بارىلداپ سويلەۋ 粗声粗气地说 。
بارىلداق 〈形〉 粗声粗气的,叫个不停的▲
بارىلداق قوڭىز 步行虫 。
بارىلداس- بارىلدا- 的交互态 。
بارىلدات- بارىلدا- 的使动态 。
بارىلداۋ بارىلدا- 的不定式 。
بارىلداۋىق 〈形〉 爱哇啦哇啦叫的,粗声粗气
的,爱唠叨的 。
بارىلداۋ ىقتىق بارىلداۋىق 的抽象名词 。
بارىمتا 〈名〉 旧时人和部落间因世仇而抢掠
的牲畜或财产;抵押,抵押品,人质: بارىمتاعا
الۋ 为报复而抢掠,作抵押/ بارىمتاعا كەتۋ 被
抢掠 。
بارىمتالا- 〈动〉 (为报复)抢掠牲畜或财产抵
押,作当抵押 。
بارىمتالان- بارىمتالا- 的被动态 。
بارىمتالاس Ⅰ 〈形〉 相互抢劫的,相互掠夺的:
بارىمتالاس ەل (رۋلار) 相互掠夺的部落 。
بارىمتالاس- بارىمتالا- 的交互态 。
بارىمتالات- بارىمتالا- 的使动态 。
بارىمتالاۋ بارىمتالا- 的不定式 。
بارىمتاشى 〈名〉 (为报复而)参加抢掠对方牲
畜财产的人 。
بارىمتاشىل 〈形〉 (为报复而)爱参加抢掠的,
抢掠成性的 。
بارىمتاشىلىق 〈名〉 (为报复而进行的)抢劫
行径,掠夺活动 。
بارىنشا 〈副〉 尽可能地,尽量地,最大限度地:
بارىنشا كۇش سالۋ 尽最大的努力 。
بارىڭقىرا- 〈动〉 靠近一点,接近一点,往前走
一点 。
بارىڭقىراۋ بارىڭقىرا- 的不定式 。
بارىس Ⅰ 〈名〉[动] ① 雪豹,艾叶豹 ② 哈
萨克族的十二个生肖之一: بارىس جىلى 虎
年 。
بارىس Ⅱ 〈名〉 ① 方向,去向;目标,目的地:
بارىستارىڭ قاي جاق؟ 你们去哪儿? ② 过程,
进程,经过: تاريحي بارىس 历史的进程/
جۇمىستاڭ بارىسىن سويلەۋ 讲事情的经过▲
بارىس جالعاۋ [语]与格附加成分▲بارىس
سەپتىك [语]与格 。
بارىس- بار- Ⅲ 的交互态 。
بارىس-كەلىس 〈名〉 来往,交往,往返: ءوزارا
بارىس-كەلىس جاساۋ 互相来往/ بارىس-كەلىستى
ءۇزۋ (توقتاتۋ) 断交,断绝来往 。
بارىسۋ بارىس- Ⅲ 的不定式 。
باس Ⅰ 〈名〉 ① 头,脑袋;头颅,首: باس اۋرۋ
头痛;(烦恼)/ باس شايقاۋ 摇头/ بالتانىڭ باسى
斧头/ باسپەن جاۋاپ بەرۋ 用脑袋担保②端,头,
顶,梢,尖,穗: كوشەنىڭ باسى 街头/ تاۋدىڭ
باسى 山顶(顶峰)/ اعاشتىڭ باسى 树梢/

مۇنارانىڭ باسى 尖塔(顶塔)③(钉子之)帽 ④
(植物之)根 梢，茎头，头状花 ⑤ (河流，泉
水的)发源地，源头，上游：باستاۋدىڭ باسى 泉
源/ بۇرشىن وزەننىڭ باسى 布尔津河的上游/
حۇاڭحى وزەننىڭ باسى چيڭحايدان باستالادى. 黄
河发源于青海。⑥旁，旁边，周围：وت باسى
火旁/ وزەن باسىندا / ەكبەك باسىندا 在河边
劳动的地方⑦人，家眷：باس امان بولسا 只
要人平安 ⑧ 开端，开始，开头：ايدىڭ باسى
月初/ باستان باستاۋ 从头开始/ كوكتەم باسى
早春 ⑨ (表示数量)头，只：مال باسى 牲畜的
头数 / ەكى مىڭ باس سيىر 两千头牛 ⑩ 主
要的，为首的，头一位的，头等的，第一的：
باس ارىق 干渠 / باس اتامان 总头子 / باس
رەداكتور 总编辑/ باس ساياسات 总政策 / باس
جاۋ 头号的敌人 ⑪ 负责人，领导人，首领，
长：مىڭ باسى 千户长▲ اياقتا باس ۋرۋ 求饶，
告饶；赔礼▲ اينا باس 秃顶，秃头▲ ايۋ باس
تىكەن [植] 蓟▲ ايىل باس 带口，扣环▲ اق باس
قۇماي [动] 白鹫▲ بايتال تۇگىل باس قايعى 泥
菩萨过河自身难保▲ بال باسى 卜封钱▲ باس
ازاتتىق 人身自由▲ باس اينالدىرۋ 引诱，诱惑
▲ باس اينالدىرعىش 使人头痛的，令人头痛脑
胀的；难办的▲ باس اينالۋ 头晕▲ باس ايىپكەر
罪魁，罪魁祸首▲ باس الا الماۋ 埋头，抽不出
空，腾不出手；忙于……▲ باس الدىرماۋ 使忙
得不可开交▲ باس الۋ 砍头，杀头▲ باس
اماندىق 个人的安全▲ باس ارازدىق 私仇，个人
恩怨；个人纠纷▲ باس ارقان 防风粗绳▲ باس
ارىق 主渠，干渠▲ باس اساۋ ①未经驯服的，稍
加驯练野性未消的，不听使唤的(牲畜)②倔
强的，情暴躁的▲ باس اساۋلىق 烈性，倔强，
暴躁▲ باس اۋرۋى 头痛②[转]为难，麻烦 ①
▲ باس اۋىرتۋ 麻烦，令人烦恼，伤脑筋▲ باس
اۋىرىپ، بالتىر سىزداۋ 头痛脑热；遇到不幸，
三长两短▲ باس بارماق 大拇指▲ باس باۋ 条
纹宽带，格扇主带，毡壁绳▲ باس بولۋ 领头，
带头；负责，出面▲ باس بوستاندىق 人身自由
▲ باس بۇزار 捣蛋鬼，淘气鬼▲ باس بايگە 头奖
▲ باس بىلگى 经驯服可使唤的牲畜▲ باس

دەسە قولاق دەۋ 驴唇不对马嘴▲ باس ەلشى 大使
▲ باس ەسكەك 主桨▲ باس جارۋ ①打破头②抽
穗▲ باس جەۋ 受到款待(指吃了羊头的)▲
باس جوق كوز جوق 劈头盖脸，没头没脑▲ باس
جىپ (牵或拴牛的)绳索▲ باس يزەۋ ①点头
打招呼②表示同意▲ باس يۋ 低头，屈服▲
باس كەسەر 刽子手▲ باس كەتۋ 掉脑袋，死：
باس كەتەتىن قىلمىس 死罪(杀头之罪)▲ باس
كيىم ①帽子 ② 嫁妆中最贵重的服装 ▲ باس
كىلەم 嫁妆中最精制的壁毯▲ باس-كوز بولۋ
关照，照顾▲ باس-كوز دەمەۋ 劈头盖脑地，不
分青红皂白地，不管三七二十一 ▲ باس
كورسەتۋ 作样子，露面▲ باس كوتەرەر ادام جوق
(家中)没有个男人，没有顶事的人▲ باس
كوتەرمەۋ 埋头：ۇيقىدان باس كوتەرمەۋ 睡懒觉/
باس كوتەرمەي وقۋ 埋头学习▲ باس كوتەرۋ ①
康复，恢复健康② 翻身③(种畜)发情▲ باس
قىلمىسكەر 主犯▲ باس ميا [植]甘草▲ باس
ورانىش 头巾的泛称▲ باس پايدا 私利▲ باس
سالۋ ①一下扑上去，一下搂住▲ باس ساۋعا 保
命▲ باس ساۋعالاۋ 保命，保全性命▲ باس
ساۋىم (母马的)早上第一道挤奶时间 ▲ باس
سۋيەكسىزدەر (动)无头亚门 ▲ (ۋيگە) باس
سۇعۋ 探头，进，登门： مەن ونىڭ ۋيىنە باس
سۇقپاعالى ەكى اي بولدى. 我没有去他家已有
两个月了。 ▲ باس تاباق 招待高贵客人时端
来的(盛有丰盛熟肉的特定的盘子▲ باستان
اسۋ ①(指事情)过多，忙不过来②过(指行为)
过分▲ باستان اتتاۋ ①从头上迈过去②看不起，
不放在眼里▲ باستان كەشۋ 豁出去▲ باستان
كەشىرۋ 经历，经受▲ باس تارتۋ ①向贵客敬献
羊头②拒绝，推托，谢绝▲ باس تەرىسى اۋرۋ
[医]纠发病▲ باس توعىز [旧]以九头牲畜为
罚金(从前按照哈萨克族的法律对犯有重罪
的人或部落的罚金，多为九头牲畜，其中包
括一头骆驼)▲ باس تىگۋ 献身；豁命▲ باس
شەنىندە 开始之时，起初，初期▲ باسى ارتىق 多
余的，不必要的▲ باسى اۋعان جاققا كەتۋ 没有
方向，没有目的，信步而行▲ باسى اشىق 清楚
的，明了的，无疑的，无可非议的▲ باسى بايلى

人配许己，的儿主有 ② 的由自身人失丧 ①
▲远永；都，全完，底彻 باسى ٴبۆتىن ▲的家
باسى جۇمىر پەندە ▲人男 باسى قاتتى 口硬（马）
▲ باسىمەن بەرۇ ▲给送 باسىنا باق قونۇ 临事幸
▲ باسىن اينالدىرۇ ▲达腾黄飞，运走，福来飞，头
ٴوزى ٴبىلۇ باسىن ايتسا اياعىن ▲引勾，诱引，骗欺，骗诱
大②地投体五，崇尊① باسىنا كوتەرۇ ▲三反一举，十知一闻 باسىنا كەلۇ ▲到轮
过）分过得显 باسىنان اسۇ ▲嚷声大，叫大喊
，罪大天弥 باسىنان اسقان قىلمىس ：（多过，头
▲ باسىنان ٴسوز اسىرماۋ ▲极恶大罪，罪大天滔
，题难） باسىن اشۇ ▲见意点半得不听，辩强
▲ 清澄，出石落水得搞，开解，决解（难疑
祸大，幸不遇遭，头临到祸 باسىنا ٴىس ٴتۇسۇ
立家成 باسىنا ▲ ٴۇي، باۋىرىنا قازان اسۇ 门临
出豁，掷一注孤 باسىن بايلاۋ ▲灶炉起另，业
死害 باسىن جالماۋ ▲ 命卖于敢，身献于勇；去
上 باسىندا ▲ ٴۇي، باۋىرىندا قازان جوق ▲人妨，
舍 باسىن ٴباي تىگۇ ▲地之锥立无下，瓦片无
牙奶 باسىنىڭ دىمى كەپپەگەن ▲身献，己忘身
搔① باسىن قاسۇ ▲的事懂不，的熟成未，退未
تيمەگەن باسى ساجدەگە ▲ 难为，愁发，急着②头
قىلداي باسى تاۋداي، اياعى ▲的拜礼过做未从
▲ 危安人个 باس قايعى ▲尾蛇头虎
باسقا كۇن تۇۋ باس قالقا ▲头临祸大：子房
باسىندا باس قالقاسى جوق ▲瓦片无上 باس قامى
▲面露，子样作 باس قارايتۇ باس ▲益利人个
قاتىرۇ ▲筋脑伤 باسقا تۇسسە باسپاقشىل 受忍
باسقا شابۇ ▲受顺来逆， باسقا شىعۇ ▲甚太人欺
护保 باس قورعاۋ ▲甚太人欺②头上（酒饮）①
圆团，聚团① باس قوسۇ ▲己自全保，己自
成②会聚；聚团① باس قۇراۋ ▲头碰，会聚②
▲告央，求央②头磕，头叩① باس ۇرۇ ▲家
باس ٴارىپ ▲母字个一头，母字写大 ٴبىر
جاعادان باس، ٴبىر جەڭنەن قول شىعارۋ 一结团
دەلدەڭ ▲的发卷 بۇيرا باس ▲力协心同，致
▲长户十五［旧］ ەلۇ باسى ▲单简脑头 باس
ٴجۇز باسى ［旧］ ▲长户百［旧］ مىڭ باسى 户千
②家① وت باسى ▲长户十［旧］ ون باسى ▲长
围 وت باسى، وشاق قاسىنان شىعا الماۋ ▲台锅

晃袋脑 باس قالتاق ▲门家了不出，转台锅着
▲ عازىز باس ▲命性的贵宝 امان بولسا 的悠
بۇل باسىم، تاعى شىعار بۇل شاشىم. 留【谚】
▲ باس بولماق وڭاي، ▲。烧柴没愁不，在山青得
باستاماق قيىن. ▲。难头领，易容儿头当【谚】
باس جارىلسا بورىك شىندە، قول سىنسا جەڭ
شىندە. ▲ باسى امانىنىڭ 。扬外可不丑家【谚】
مالى تۇگەل. 。恙无畜牲安平人【谚】
باس- II ：步跨，步迈，走①（动） ٴبىر ادىم
ىلگەرى باسۇ 立站；踏践，踩②步一走前向：اياق
باسىپ تىك تۇرۇ 直立（站立）/ مال ەگىندى
باسىپاسىن. 副，境压，压③稼庄踏践畜牲让别
近：/ ماشينا باسۇ 压车汽 / ٴدارى ٴتىسىپ
جوتەلىن باسۇ 嗽咳压压药吃 / وق باسۇ 弹子压/
جاۋ باسىپ كەلىپ قالدى. 境压人敌④复盖，
盖路把雪 جولدى قار باسۇ ：满布，罩笼，盖遮
住/ تۇمان باسۇ 漫弥雾大/ اسپاندى بۇلت باسۇ
满长⑤空天罩笼云乌 /：بەت-اۋىزدى ساقال باسۇ
满脸长着胡子⑥没淹，埋住：اتىزدى سۇ باسۇ
埋子沙 باسۇ قۇم / 地田没掩水 اعاش مايساسىن
住树苗 ⑦ 刷印；印打；载刊；登刊；出版：
志杂在 باسۇ ماقالا جۇرنالعا / 书印 كىتاپ باسۇ
上刊登文章 / ولەڭ جيناعىن باسىپ شىعارۋ 出
/（李行装）货装 باسۇ جۇك ：上；载，装⑧集诗版
وق باسۇ 装子弹（压子弹；上子弹膛）⑨ 擀，
⑩靴毡制擀 / پيما باسۇ 毡擀 / كيىز باسۇ ：制擀
长，生（指在表面上）تات باسۇ 锈生 / قىنا باسۇ
⑫卵孵 باسۇ （جۇمىرتقا） بالاپان ：孵⑪藓苔长
：捺按，制抑⑬子鼻捂 مۇرنىن باسۇ ：捂
的动激住不捺按 تەبىرەنگەن سەزىمىن باسا الماۋ
/ 印手按 بارماق باسۇ ：打，压，盖，按⑭情心
，息平使，静平使⑮（印烙打）章图盖 تاڭبا باسۇ
声嚷喧使 ايعاي-شۇۋدى باسۇ ：制压，定平，压镇
咳住止 جوتەلىن باسۇ ：惊镇，住止⑯来下息平
间房入闯 ۇيگە باسىپ كىرۇ ：占侵，入闯⑰嗽
孩把亲母 شەشەسى بالاسىن قۇشاعىنا باسۇ ：搂⑱
记②数岁上（牲畜）① ازۇ باسۇ ▲里怀在搂子
，步迈，走① اياق باسۇ ▲根痛齿切，根记，仇
…到快，……于近接②路走（始开孩小），步起
，傲骄，走地摆大摇大 اياقتى الشاڭ باسۇ ▲…

当,慎谨 ايافتى اعداپ باسۋ ▲扬气高趾,慢傲
心,惕警 ▲ ايافقا باسۋ ▲踏践,蹦躁 ▲ ايامن
步,路邪向走,足失② 走腿着蹩① شالىس باسۋ
;邪中,魔中 باسۋ الباستى ▲误错犯,途歧入
,霉倒你 [咒] الباستى باسقىر ▲霉倒;魔梦
▲荣繁,展发;步进,进前 العا باسۋ ▲死该你
冷③ 焰气掉打② 息休,气喘喘① باسۋ اپتىعىن
下静冷;气怒压压,怒息 باسۋ اشۋىن ▲来下静
▲ اشۋعا باسۋ ▲霆雷发大,愤气,怒发 ▲来 بالا
باستى ▲的女子多,的多子孩 بارار جەر، باسار
تاۋ جوق ▲路无投走 باسىپ ايتۋ 提重着,调强
据占,领占;占强,占霸,占侵 باسىپ الۋ ▲出
▲ باسىپ كىرۋ 入而门破,入而行强,入闯 ▲
باسىپ سالۋ ① 装(塞)得满满的 ②(枪用)—
باسىپ ▲ باسىپ ٴتۇسۋ 过超,倒压 ▲死打下
وزۋ 过越,历经 باسىپ ٴوتۋ ▲过超,过赶;先领
▲ باۋىر باسۋ 感到亲,不当外人,不陌生(指
小指)养收,养抱 باسىپ الۋ باۋىرىنا ▲(子孩
孩)▲ بەتكە باسۋ 短揭,底揭 ▲ بەتىمەن جەر باسۋ
害,羞害② 脸着捂① باسۋ بەتىن ▲容自地无
▲老变(人),数岁上,纪年上 باسۋ بوكسە ▲臊
ٴداپ باسۋ 说到要害,一针见血地指出 ▲ جازا
باسۋ 失足,走邪路,犯错误 ▲ جاي باسار 慢腾
腾的,慢条斯理的 ▲ جالپاعىنا جالعاندى باسۋ
事 باسۋ جۇمىس 一(生)称心如意,一生顺境
忙大 كىسى جۇمىس باستى ▲:忙很,多过儿
▲ كوزىن ماي باسۋ ▲奏弹情纵 باسۋ كۇيگە ▲人
▲胖肥得变,胖发 باسۋ ماي ▲瞎变,切一空目
مالك-مالك باسۋ 慢慢腾腾地走 ▲ ماۋقىن باسۋ 过
▲ ورنىن باسۋ 代替,顶替,代谢 ▲ وڭىنا باسۋ ▲瘾
▲ توق 顺当,变得顺利 ▲ تۇزاق باسۋ 末日来临 ▲
باسۋ 消化;休息 ▲ ٴىز باسۋ 顶替,代替,接替
▲ قارا باسۋ 倒霉 ▲ قىرمان باسۋ 打场 ▲
قۋىرىعىن باسۋ ①(指小孩)会坐 ② 稍加休息
,坐一会儿 ▲ ۋيقى باسۋ 打瞌睡 ▲ انگە باسۋ 纵
情歌唱 ▲ وتىرىك ٴسوز ورگە باسپاس. 【谚】
谎言不变了真理。
باس Ⅱ 〈名〉[音]男低音;男低音歌手。
باس-اياق〈副〉从头到尾,整个,总共,一共:
باس-اياعى ٴتورت كىسى 总共才四个人 ▲

باس-اياعى جوق 没头没尾,没有头绪。
باسا-كوكتە-〈动〉横冲直撞,乱冲乱撞: باسا
كوكتەپ كىرۋ 闯进/ باسا-كوكتەپ وتە شىعۋ 横
冲直撞地过去。
باسا-كوكتەس- باسا-كوكتە- 的交互态。
باسا-كوكتەت- باسا-كوكتە- 的使动态。
باسا-كوكتەۋ باسا-كوكتە- 的不定式。
باسالقا 〈名〉①劝告,规劝,劝说,忠告②劝说
的人,规劝的人。
باسالقى〈名〉劝告,规劝,劝说,忠告: باسالقى
ايتۋ 劝说/ باسالقى ٴسوز 忠告之言(劝解的
话)。
باسار 〈名〉(起风时固定毡房的)防风粗绳。
باسات 〈名〉[土]海湾。
باس-باسى: باس-باسىمەن كەتۋ (بولۋ) 各行
其是,各干各的,各自为政。
باسكەتبول〈名〉[体]篮球。
باسكەتبولشى〈名〉[体]篮球运动员。
باس-كوز〈名〉头部,脸部: باس-كوز دەمەي 劈
头盖脸。
باسقا 〈形〉① 别的,其他的,另外的,异样的,
另一种的,另一样的: باسقا كىسى 别人/ باسقا
امال 其他的办法② (要求从格)除……以外,
除……之外: مۇنان باسقا 除此之外/ سەنەن
باسقا 除你之外③单独的,单个的: باسقا قازان
اسۋ 另起炉灶/ بۇل اتتى باسقا بايلا. 你把这匹
马单独拴起来。④别人,他人,旁人:
باسقالاردىڭ قامىن ويلاۋ 考虑别人,为别人着想
▲ باسقالاردىڭ قولىمەن وت كوسەۋ 借别人的手
来达到自己的目的;借刀杀人 ▲ باسقالاردىڭ
قولىنا قاراۋ 仰人鼻息,寄人篱下 ▲ باسقالاردىڭ
سويىلىن سوعۋ 为别人效劳,给人卖力 ▲ تاعى
باسقالار (ت.ب.) 等等。
باسقا-باسقا 〈形〉①不同的,不一样的: ول
ەكەۋىنىڭ ويلارى باسقا-باسقا. 他俩的想法不同。
②单独的,单个的: باسقا-باسقا بايلاۋ 单独拴起
来。
باسقالا- 〈动〉排斥,排挤,视为异己,当作外
人;不一视同仁: سەنى باسقالاپ وتىرعان ەشكىم
جوق. 没有人排挤你(没有人把你当外人)。

باسقالان- ① باسقالا- 的反身态 ② 疏远;不
合群;不愿接近,躲避: باسقالاردان باسقالانىپ
جۇرۋ ٴ وقشاۋ 和众人总是不合群,单独行动。
باسقالاۋ I 〈形〉稍微不同的,有所不同的,有
所区别的。
باسقالاۋ II باسقالا- 的不定式。
باسقالىق ① باسقا 的抽象名词 ② 外人,陌
生人,异己: سەنىڭ بىزگە باسقالىعىڭ جوق. 我
们没有把你当外人。
باسقار- 〈动〉①管,管理,领导: مەكتەپ باسقارۋ
管理学校 ② 主持,主办,操持: جيىن باسقارۋ
主持会议 /ٴ ۇي جۇمىسىن باسقارۋ 操持家务
③操纵,把持: بىرەۋدىڭ باسقارۋىندا 在别人的
操纵下。
باسقارعىش 〈形〉 善管理的,善于经营的;善
于主持的。
باسقارما 〈名〉管理处,处. وقۋ-اعارتۋ باسقارما-
سى 教务处。
باسقارت- باسقار- 的使动态。
باسقارۋ باسقار- 不定式态。
باسقارۋسىز 〈形〉 无人管理的, 无人过问的;
无人经营的;无人主持的;无人操持的。
باسقارىل- باسقار- 的被动态。
باسقارىس- باسقار- 的交互态。
باسقاشا〈副〉 不同地,异样的;以别的方式 ,
按其它方式: باسقاشا پىكىر 不同的意见 /
换句话说 /باسقاشا ايتقاندا 没有别的想法 /باسقاشا وي جوق
باسقاشا ىستەۋ 以别的方式去做 /
باسقاشا ويلاۋ 另外考虑。
باسقۇر 〈名〉(用于固定毡房骨架的)条纹宽
带,格扇主带。
باسقى〈形〉最初的,起初的;起首的,开头的,
前头的: باسقى كەزدە 起初时 /باسقى ەكى جول
开头的两行。
باسقىز- باس- II 的使动态。
باسقىنشى 〈名〉侵占者,占领者,霸占者,侵略
者: باسقىنشىلارمەن كۇرەسۋ 与侵略者进行斗
争。
باسقىنشىلىق ① باسقىنشى 的抽象名词② 强
好行为: باسقىنشىلىق جاساۋ 奸污(强奸)。

باسقىش 〈名〉梯阶,台阶。
باسقىشتا- 〈动〉顺梯(拾阶)而上(下)。
باسقىشتاۋ باسقىشتا- 的不定式。
باسقىشتى 〈形〉①有阶梯的,有台阶的②有阶
段的,有步骤的。
باسماقالا 〈名〉社论。
باسپا I 〈名〉印刷,出版;出版社: باسپا زاۋود
印刷厂 /باسپا تاباق 印张 /ۇلتتار باسپاسى 民族
出版社▲ باسپا مايى 油墨▲ ماي باسپا 油印。
باسپا II 〈名〉[医]扁桃体发炎;咽喉炎。
باسپا III 〈名〉[土]①棚子,凉亭②门钩,门栓。
باسپا IV 〈名〉刺绣 ▲ باسپا كەستە 透针绣花。
باسپا-باس 〈副〉不计价地,一对一地,以物易
物: باسپا-باس ايىرباستاۋ 不计价地交换(一
对一地交换) / باسپا-باس اۋدارۋ 直译(硬译)。
باسپاق 〈名〉 ① 半岁至一岁以内(断奶的)
牛犊② 用(大牲畜头部的皮子作的)皮囊。
باسپاقشىل 〈形〉逆来顺受的,能忍耐的 ▲
باسقا تۇسسە باسپاقشىل 忍受,忍耐,逆来顺受。
باسپالا- 〈动〉窥探,窥视,悄悄地看,偷偷地
看,暗中察看: ەسىكتىڭ جاپسارىنان باسپالا 从
门缝里探头探脑地看。
باسپالاس- باسپالا- 的交互态。
باسپالات- ①باسپالا- 的使动态 ② 加快,加
速,催促 ▲ جاۋدى جەڭسەڭ، باسپالات.【谚】
和敌人较量时,要让他知道你的厉害。
باسپالاۋ باسپالا- 的不定式。
باسپالداق 〈名〉梯子,台阶,阶梯,楼梯,舷梯。
باسپالداقسىز〈形〉没梯子的,没有台阶的:
باسپالداقسىز شىعۋعا بولمايدى. 没有台阶无法
上去。
باسپالداقتا- 〈动〉 顺梯而上(下) ,拾阶而上
(下)。
باسپالداقتاۋ باسپالداقتا- 的不定式。
باسپانا 〈名〉①住所,住处,栖身之处,住房:
ونىڭ قاتىنى دا، بالاسى دا، باسپاناسى دا جوق.
他没有妻室也无栖身这处。②藏身之处,避
难所: ساياسي باسپانا 政治避难所。
باسپانالا- 〈动〉①住,居住,栖身: باسپانالاپ
جۇرگەن ٴۇي 居住的房子②躲避,避难,藏身:

。处避隐 ورنى باسپانالايتىن
باسپانالات- باسپانالا- 。态动使的
باسپانالاۋ باسپانالا- 。式定不的
باسپاناسىز 〈形〉 无，的归可家无 ，的家无
：的瓦片无上 ；的靠无依无 ，的处之身栖
باسپاناسىز جەتىم 儿孤的靠无依无 / باسپاناسىز
قالۋ 。所失离流
باسپاناسىزدىق باسپاناسىز 。词名象抽的
باسپا ئسوز 〈名〉 ：物刊，刊报，物版出 باسپا
ئسوز بەتىندە جاريالانعان 在出版物上发表过的/
باسپا ئسوز سالاسى 界版出/ باسپا ئسوز ئتىلى 书
面语/ ئسوز جانە باسپا ئسوز بوستاندىعى 论言
。由自版出
باسپاحانا 〈名〉 。构机版出，位单版出，社版出
باسپاشا 〈形〉 ：的式形刷印，的体刷印 باسپاشا
ئتۇرى 。体刷印
باسسەيىن 〈名〉 。池水贮
باس-سىراق 〈名〉 。碎杂蹄头
باسسىز 〈形〉① ：的袋脑有没，的头无 باسسىز
تۇلۋ 没，的长家有没，的人大无②胎畸头无
蠢 ，的笨愚，的脑头有没 ③ 的人事主有
▲ 的貌礼有没，的野粗，的养教无 ④ 的钝
باسسىز ئۆيدىڭ ئيتى وسىراق. 【谚】老无中山
。(舞帚扫，主无家)王大称子猴虎
باسسىزدىق باسسىز ②,④的抽象名词 。词名象抽的
باستا I 见 باسىندا.
باستا- I 〈动〉 ① ：导引；导领，领率，领带
جول باستاۋ /路带 ولەڭ باستاۋ /唱领 قول باستاۋ
率领部队/ سۋ باستاۋ ②水引 起，头开，始开
头： جيىندى باستادىڭدار ما؟ 开始开经已们你
会了吗？/ سەن باستاپ ايت. 你带头讲/ ئبىرى
باستاپ ئبىرى قوستاۋ 一唱一合③从……到……
…，自……至……，由……到……： وشىنان باس-
تاپ سولعا قاراي 从右到左/ 9-ايدىڭ 1-كۇنىنەن
باستاپ 自九月一日起 ▲ باس بولماق وڭاي،
باستاماق قيىن. 【谚】当头儿容易，领头难。▲
【谚】 ئبىر ئىستى باستاما، باستاعان سوڭ تاستاما.
。废而途半要不，终有始有要
باستا- II 〈动〉 换，绱靴帮翻新(靴面)： ەتىك
باستاۋ 。面靴换

باستال- باستا- II 、III 。态动被的
باستاما I 〈名〉 点起，头起，头开，端开，始开
举创，: ۇلى باستاما 举创的大伟 / يگىلىكتى
باستاما 端开的好良/ جاڭا باستاما 。点起的新
باستاما II 〈形〉 换过(靴面)的，翻新的： باستاما
ەتىك 。子靴的面靴过换
باستامالى: باستامالى ەتىك 靴的面靴过换
。子
باستاماشىلىق 〈名〉 ：议倡；用作头带，领带
باستاماشىلىق ستەۋ 。用作头带起
باستان I 〈副〉 ：始开一，初起，初最 باستان
كوڭىل ئبولۋ كەرەك ▲意注应就初最 اۋەل
باستان (ول باستان، و باستان) 一，初起，初最
。始开
باستان- II 〈动〉 要，……要象好，……要是象
要是……： ول كەتەتىن باستاندى. 要是象他
走。/ قورقاتىن باستانۋ 。怕害是佛仿
باستان-اياق 〈副〉 ：终始，终至始自，尾到头从
باستان-اياق بىرگە بولۋ 。起一在终始
باستانۋ باستان- II 。式定不的
باستانعى 见 باستاڭعى.
باستاڭعى 〈名〉 邀儿女或媳儿，出外辈长中家
请邻居女友吃的饭： باستاڭعى ستەۋ 。客请
باستاپقى 〈形〉 初起，的先最，的始开，的初最
的： باستاپقى ئتۇر 子样的初最/ قوزعالىستىڭ
باستاپقى بەتالىسى 势趋的初最动运/ باستاپقى
دەنە 原始体/ باستاپقى تامىر 初生根/ باستاپقى
تاۋ جىنىستارى 原生岩/ باستاپقى قۇرىلىس 初
生构造/ باستاپقى ماعىنا 原意/ باستاپقى تۇلعا 原
形▲ باستاپقى ەتىستىك [语]原形动词 。
باستاپقىداي 〈形〉 最和，的样原照，的来原象
初一样的，和起先一样的： ۇندىرىستىڭ
قارقىنى باستاپقىداي ەمەس، كوپ ۇلگەرىلەدى. 生
。了快加地大大已，样那初起象不度进的产
باستاس I 〈形〉 合道同志；的运命共；的心知
的▲ باتىر باستاس، باي قونىستاس. 【谚】士壮
。关攸益利(人富)依巴，合道同志
باستاس- I باستا- II 、III 。态互交的
باستاستىق باستاس I 。词名象抽的
باستات- باستا- II 、III 。态动使的

باستاۋ I 〈名〉泉水：باستاۋدان (باستاۋ سۋىن) ءىشۋ 喝泉水/ باستاۋ كوزى 泉眼。

باستاۋ II باستا- II、III 的不定式。

باستاۋشى〈名〉带领者，带路人，带头人：جول باستاۋشى 向导（领路人）/ ءبىزدى جەڭىستەن جەڭىسكە باستاۋشى — جۇڭگو كوممۇنيستىك پارتىياسى. 领导我们从胜利走向胜利的是中国共产党。

باستاۋشىلىق 见 باستاماشىلىق.

باستاۋىش 〈形〉① 初步的，初级的，初等的；基层的；原来的，原先的；原始的：باستاۋىش مەكتەپ 小学/ باستاۋىش پارتىيا ۇيىمدارى 基层党组织 ②[语]主语：سويلەمنىڭ باستاۋىش ءبولىمى 句子的主语部分。

باستى 〈形〉重要的，主要的，首要的，重大的；基本的：باستى ماسەلە 主要的问题/ باستى مىندەت 首要的任务/ باستى پرىنسىپ 重大的原则 ▲ باستى ەتىستىك [语]主要动词。

باستىعۋ 见 باستىق- II.

باستىق I 〈名〉头目，首长，首领，长官；领导：اسكەري ءبولىم باستىعى 部队首长/ مەملەكەت باستىعى 国家首脑/ زاۋود باستىعى 厂长 ▲ شىقپاعان ەگىننەن جەر بۇلىنەدى، ولاق باستىقتان ەل بۇلىنەدى.【谚】种不好庄稼会使土地变坏，昏庸的领导会使百姓遭殃。

باستىق- II 〈动〉驯服，驯顺，听从使唤（多指大牲畜）：باستىقپاعان تۇيە 不听使唤的骆驼。

باستىقتىر- باستىق- II 的使动态。

باستىقتىرۋ باستىقتىر- 的不定式。

باستىقتىرىل- باستىقتىر- 的被动态。

باستىر- ① باس- II 的使动态 ②打（场）：قىرمان (استىق) باستىرۋ 打场（粮食）③镇压，弹压，平息：توپالاڭدى باستىرۋ 平定暴乱。

باستىرعى〈名〉压杠，固定杠。

باستىرعىز- باستىر- 的使动态。

باستىرما I 〈名〉棚子，罩棚。

باستىرما II 〈名〉①摁扣儿，子母扣儿②（用于固定褥的）宽皮带，鞍褥带。

باستىرمالا- 〈动〉①递增，层层加码，不断增加，连接不断，一个接着一个②拥，拥挤③逼近，追上。

باستىرمالات- ① باستىرمالا- 的使动态②紧紧追上，奋力赶上：باستىرمالاتىپ جەتىپ قالۋ 逼近/ باستىرمالاتا قۋۋ 紧紧地追赶。

باستىرمالاۋ باستىرمالا- 的不定式。

باستىرت- باستىر- 的使动态。

باستىرۋ باستىر- 的不定式。

باستىرۋشى〈名〉出版者。

باستىرىق 〈名〉①（大车上装货物时起固定作用的）木杠，压杠②门栓③压骨器 ▲ اۋىز باستىرىق 贿赂。

باستىرىل- باستىر- 的被动态。

باستىرىس- باستىر- 的交互态。

باسۋ I 〈名〉安慰，安抚；规劝，劝说。

باسۋ II باس- II 的不定式。

باسشى〈名〉①首脑，元首，领袖；领导人：ار ەل باسشىلارىنىڭ كەڭەسى 各国首脑会议/ مەملەكەت باسشىسى 国家元首/ باسشى كادر 领导干部/ مەكەمە باسشىسى 机关领导人②领路人，向导：كوش باسشىسى 搬迁时的领路人 ▲ اقىلدى باسشىڭ بولسا اداسپاسسىڭ.【谚】有个精明的领导你就不会迷路。

باسشىلىق 〈名〉领导，指导：پارتىيا باسشىلىعى 党的领导/ باسشىلىق ەتۋ (ستەۋ) 领导（带领，率领）。

باسشىسىز 〈形〉无领导的，无首脑的，无人管理的；无政府状态的：باسشىسىز جاعدايدا قالۋ 处于无领导的状态。

باسىبايلى 〈形〉① 没有人身自由的，丧失自由的，隶属于别人的，依附于……的：باسىبايلى قۇل 没有人身自由的奴隶/ باسىبايلى ديحان 农奴。② 有主儿的，已许配人家的。

باسىبايلىلىق باسىبايلى 的抽象名词。

باسى-قاسى 〈名〉（……的）旁边，（……的）所在，（……发生的）场合：اڭگىمەنىڭ باسى-قاسىندا بولماۋ 谈话时不在场。

باسىل- ① باس- II 的被动态②停，停息：جەل باسىلدى. 风停了/ جاڭبىر باسىلدى. 雨住了。/ باستىڭ اۋىرعانى باسىلدى. 头不疼了。③安静，平息下来，平静下来，下来：ايعاي-شۋ باسىلۋ

喧嚷声平息下来/ توپالاڭ باسىلۋ 平息叛乱/
تەنتەكتىكتىڭ باسىلۋى 不再淘气④缓和,(劲)
消减,(意志)消沉: اتتىڭ ارنى باسىلدى. 马的
以前的魄力 باسىلدى ارنى بۇرىنعى /劲消了
没有了⑤结束,完结: باسىلمايتىن داۋ 无休止
的争论(纠纷)▲ ءل. اياعى باسىلۋ 夜深人静▲
ەڭسەسى باسىلۋ 无精打采,垂头丧气,情绪消
沉▲ كوزگە باسىلۋ 引人注目,夺目▲ كوزگە
وتتاي باسىلۋ 光彩夺目▲ ماۋقى باسىلۋ 过瘾,相
思得偿▲ تاسقا باسىلۋ 石印。
باسىلىم 〈名〉印刷: ءبىرىنشى باسىلىمى 第一次
印刷。
باسىلىس- باسىل- 的交互态。
باسىم I 〈名〉压力,重压。
باسىم II 〈形〉比……强的;比……多的,占优
势的,比……突出的: باسىم اسكەري كۇش 优
势兵力/ باسىم سان 绝大多数/ باسىم
كوپشىلىك 绝大多数人。
باسىمدا- 〈动〉①完成多半,大部完成,即将
结束 ②占上风,占优势。
باسىمدات- باسىمدا- 的使动态。
باسىمداۋ I باسىمدا- 的不定式。
باسىمداۋ II 〈形〉较强的,略占优势的。
باسىمدىق ① باسىم 的抽象名词 ②压力,
影响: باسىمدىق كورسەتۋ (ەتۋ، ستەۋ) 施加压
力(影响)。
باسىمسىن- 见 باسىن-.
باسىمسىندىر- باسىمسىن- 的使动态。
باسىمسىنۋ باسىمسىن- 的不定式。
باسىمشىلىق 见 باسىمدىق.
باسىمىراق 〈形〉较强的,较多的,略占优势的:
باسىمىراق قۋات 较强的威力/ باسىمىراق
ادامداردىڭ پىكىرى 较多的人的意见。
باسىن- 〈动〉欺负,欺凌,欺人太甚;漠视,肆
意妄为;蔑视,不放在眼里: بۇل بالا باسىنىپ
الدى. 这孩子胆大妄为。
باسىندا 〈副〉起初,当初,最初,开头:
باسىندا وسىلاي اقىلداسقان. (他们)起初就这样
商量过。/ باسىندا جاقسى بولسا دا 最初虽然
不错。

باسىندىر- باسىن- 的使动态。
باسىنۋ باسىن- 的不定式。
باسىنىس- باسىن- 的交互态。
باسىڭقى 〈形〉冷静的,沉着的,稳重的,慎重
的 ▲ باسىڭقى سويلەم [语]主句。
باسىڭقىلاۋ 〈形〉比较稳重的,有些沉着的,冷
静一些的。
باسىڭقىلىق باسىڭقى 的抽象名词。
باسىپ-جانشۋ باسىپ-جانشى- 的不定式。
باسىپ-جانشى- 〈动〉践踏,乱踩乱压;横冲
直撞。
باسىر 〈名〉[医]因白内障而丧失视力,失明。
باسىس- باس- II 的交互态。
باستىق 〈名〉(用来解毒,解酒之物的通称)
酒菜,下酒的食物;冷盘: باستىق ەتۋ 用来
下酒。
باستىقلا- 〈动〉吃下酒食物,(渴酒时)就着
菜。
باستىقلاۋ باستىقلا- 的不定式。
بات- 〈动〉①沉,下沉,沉没;淹没,沉浸;陷
入: سۋعا باتۋ 沉入水中/ اعاش سۋعا باتپايدى
木头在水中不沉底/ باتپاققا باتۋ 陷入泥里②
消化,吸收: اس باتپاۋ 消化不良③硌,压疼:
اياققا تاس باتۋ 石头硌脚/ جامباسقا توسەك باتۋ
床硌身子④刺入,刺痛;戳入: جانعا باتاتىن
ءسوز 令人伤心的话/ تىرناق باتۋ 被指甲戳痛
⑤灭亡,消亡,消失: جاۋدىڭ قاراسى باتسىن!
让敌人灭亡! ⑥(日,月,星)落,沉落:
كۇن باتۋ 日落/ جۇلدىز ءسونىپ اي باتۋ 星沉月
落⑦敢于,胆敢,放胆(多用否定式): باتىپ
ايتا الماۋ 不敢说/ ەشكىم باتا الماۋ 谁都不敢怎
么样▲ ازۋى باتۋ 欺人太甚▲ اقشام باتۋ 天黑,
黄昏▲ ارقاسىنا ايازداي باتۋ 深感痛心▲
ارقاسىنا باتۋ ①脊背受压②感到有压力▲
بايلىققا باتۋ 发财▲ بورىشقا باتۋ 债务累累▲
جانعا باتۋ 伤人心;难以忍受,使难受: ءسوزدىڭ
جانعا باتۋى 言语伤人/ اۋرۋدىڭ جانعا باتۋى 疾病
使人难受▲ ءيت تۇمسىعى (مۇرنى) باتپايتىن 茂
密的(指树林)▲ كۇناعا باتۋ 罪恶多端,犯滔
天大罪▲ قاراسى باتۋ 完蛋,消灭▲ كۇن باتۋ

日落，天黑 ▲ قاسىرەتكە (قايعىعا) باتۋ 陷入悲痛，沉浸在悲痛中 ▲ قيالعا باتۋ 沉浸在幻想中；胡思乱想 ▲ قىزىققا باتۋ 沉浸在欢乐之中 ▲ مۇڭعا باتۋ 沉浸在悲痛中，陷入痛苦之中 ▲ ويعا باتۋ 沉思 ▲ ولجاعا باتۋ 发横财 ▲ ٴسوزى باتۋ 言语伤人 ▲ تىرناعى باتۋ ①伤人，刺激 ②侵害，蹂躏 ▲ ٴتىسى (تىزەسى، تەگەۋرىنى) باتۋ 欺压，凌辱 ▲ شىمبايىنا باتۋ 深感不适；难以忍受，打中要害 ▲ شىعىنعا باتۋ 债台高筑，债务累累，亏钱 ▲ ايىلدىڭ باتقانىن يەسى بىلمەس، ات بىلەر. 【谚】肚带勒得紧不紧只有马才知道（设身处地）。▲ ات ارقاسىنا ەر باتسا، اياڭشىل كەلەدى. 【谚】被鞍子压痛的马善于走碎步（办法都是逼出来的）。▲ سۋمەن ويناما باتارسىڭ، وتپەن ويناما جانارسىڭ. 【谚】玩水者自溺，玩火者自焚。

باتا 〈名〉[宗]①祷告，祈祷 ②祝福，祝愿；祈祷词 ③饭后的祈祷词 ▲ اق باتا 良好的祝愿 ▲ باتا الۋ 接受祝福 ▲ باتا بەرۋ 祝福 ▲ باتا بۇزۋ 悔婚 ▲ باتا وقۋ 为死者念祈祷词 ▲ باتا وقىر 吊唁，慰唁 ▲ باتا قىلۋ （到死者家中）为死者祷告 ▲ وڭ باتا 衷心的祝愿 ▲ تەرىس باتا 诅咒 ▲ باتامەن ەر كوگەرەر، جاڭبىرمەن جەر كوگەرەر. 【谚】祝福中英雄创出业迹，雨露中禾苗茁壮成长。▲ قۇر اياققا باتا جۇرمەس. 【谚】没有丰盛的佳宴，无人愿为之祈祷。

باتاگوي 〈形〉①爱做祈祷的，爱祝福的 ②圣人，贤人。

باتاگويلىك باتاگوي 的抽象名词。

باتاعا 〈名〉鱼加工厂。

باتالاس I 〈形〉有共同愿望的，相互祝愿的；志同道合的。

باتالاس- II 〈动〉[宗]①相互祝愿，相互祝福 ②（用真主的名义，以宗教的形式）相互起誓；相互许诺，相互协商 ③结亲，订婚；许配。

باتالاستىر- باتالاس- II 的使动态。

باتالاسۋ باتالاس- II 的不定式。

باتاليون 〈名〉[军]营。

باتالى 〈形〉①作祷告的，作祈祷的 ②作祈祷后许配的。

باتاسىز 〈形〉未作祷告的，未作祈祷的 ▲ اتاسىز ٴۇي – باتاسىز، اناسىز ٴۇي – پاناسىز. 【谚】无父之家不作祈祷，无母之室没有温暖。

باتبات 〈名〉[动]蜥蜴。

باتبيت- 见 باتتي-.

باتيحا 〈名〉[阿]（古兰经首章的篇名）法谛海，开端。

باتىق 〈名〉压花，（压出来的）图案，纹理，花纹。

باتپاق 〈名〉烂泥，稀泥，泥泞：جاڭبىر جاۋىپ جەر باتپاق بولىپ كەتتى. 雨后地面泥泞。/ اربا باتپاققا باتتى. 车陷在泥里。/ جامان ويدىڭ باتپاعىنا باتۋ 陷入错误思想的泥坑 ▲ مي باتپاق 烂泥，稀泥。

باتپاقتا- 〈动〉①陷入泥泞，陷入泥里：سيىر باتپاقتاپ قالىپتى. 牛陷在泥里了。②弄上泥，沾上泥；弄脏：كيىم-كەشەگىڭدى باتپاقتاپ الما. 你别让衣服弄上泥。

باتپاقتان- ① باتپاقتا- 的被动态 ②变成泥泞，弄上泥，弄脏：باتپاقتانعان جول 泥泞的道路 / سەنىڭ ٴۇستى-باسىڭ باتپاقتانىپ قالىپتى. 你浑身上下都弄得是泥。

باتپاقتانۋ باتپاقتان- 的不定式。

باتپاقتات- باتپاقتا- 的使动态。

باتپاقتاۋ باتپاقتا- 的不定式。

باتپاقتى 〈形〉泥泞的，淤泥的：باتپاقتى جول 泥泞的路 / باتپاقتى جەر 泥地。

باتپان 〈名〉①巴特曼（突厥语中旧时重量单位名称，重量各地不同）②（旧时指）砰砣，秤 ③[转]沉重的，沉甸甸的，很重的：باتپان قۇيرىق （指羊的）大尾巴 ▲ ەلدىڭ كۇشى – ەلۋ باتپان. 【谚】人民的力量大无比。

باتپاندا- 〈动〉以巴特曼为单位计算；显得沉重，显得沉甸甸，显得很重 ▲ اۋرۋ باتپانداپ كىرىپ، مىسقالداپ شىعادى. 【谚】病来如山倒，病去如抽丝。

باتپاندى 〈形〉很重的，沉重的，沉甸甸的：باتپاندى اۋىر 很重。

باتپانداۋ باتپاندا- 的不定式。

باتپەرەك 〈名〉[口]风筝。

باتپي-〈动〉醒目，显眼，明显：باتپيعان جازۋ 醒目的字体。

باتپيت- باتپي- 的使动态。

باتپيۋ باتپي- 的不定式。

باتپىرا-〈动〉变稠，变得稠糊糊。

باتپىرات- باتپىرا- 的使动态。

باتپىراۋ باتپىرا- 的不定式。

باتپىراۋىق〈名〉风筝：باتپىراۋىق ۋچۇرۇش 放风筝。

باتىراق 见 باتىراق.

باتسايى〈名〉锦缎。

باتتا-〈动〉弄成团，做成坨子（指牛粪）：باتتاما باتتاۋ 把牛粪做成牛粪坨。

باتتال- باتتا- 的被动态。

باتتام: بەس باتتام 肮脏的，龌龊的。

باتتاما〈名〉（做成饼状晒干的）牛粪坨。

باتتاس- ① باتتا- 的交互态 ② 粘连，黏附，糊上：كوزگە بىلشىق باتتاسۋ 眼屎糊住眼睛③厚积，层积：بەت-ئۆزىڭدى قاراشى، باتتاسقان كىر. 看你的脸怎么有那么多污垢。④变稠，变浓，显得多：سۆرەتتىڭ بوياۋى باتتاسىپ كەتىپتى. 画上颜料涂得太浓了。

باتتاستىر- باتتاس- 的使动态。

باتتاسۋ باتتاس- 的不定式。

باتتات- باتتا- 的使动态。

باتتاۋ باتتا- 的不定式。

باتتاۋىق〈名〉〔植〕细叶芹 ▲ تاۋ باتتاۋىق جاپىراق〔植〕山萝卜。

باتتي-〈动〉明显，显眼，醒目，分明，突出：باتتيعان تىرتىق 明显的伤疤 / باتتيىپ كورىنۋ 显眼（看得明显）。

باتتيت- باتتي- 的使动态。

باتتيۋ باتتي- 的不定式。

باتۋ بات- 的不定式。

باتشاعار〈名〉[波][口]坏东西，无耻之徒。

باتشايى〈名〉[口]锦缎。

باتىق: باتىق مۇرىن 塌鼻子。

باتىل〈形〉大胆的，果敢的，无畏的；坚决的，毅然决然的，坚强的：باتىل ادام 果断的人 / باتىل قيمىل 果敢的行动 / باتىل قولداۋ 坚决支持 / باتىلى قايتىپ بارسىن؟ 他怎么敢？（他哪有这个胆量？）/ باتىلى بارماۋ 不敢；无胆量。

باتىلدان-〈动〉敢，敢于，勇于，胆敢：بارعان سايىن باتىلدانىپ سويلەۋ 越来越敢于讲话。

باتىلداندىر- باتىلدان- 的使动态。

باتىلدانۋ باتىلدان- 的不定式。

باتىلدىق ① باتىل 的抽象名词②勇敢，勇气。

باتىلسىز〈形〉不果断的，不勇敢的，没有勇气的，缺乏勇气的，畏首畏尾的。

باتىلسىزدان-〈动〉不敢，胆小起来，畏缩胆怯，害怕：قيىنشىلىق الدىندا باتىلسىزدانباۋ 在困难面前毫不畏缩（不害怕困难）。

باتىلسىزداندىر- باتىلسىزدان- 的使动态。

باتىلسىزدانۋ باتىلسىزدان- 的不定式。

باتىلسىزدىق ① باتىلسىز 的抽象名词 ② 胆小，没有勇气，怯懦。

باتىلسىن-〈动〉冒充勇敢，号称勇敢，装作勇敢，自认勇敢，表面上装：كورىنىستە باتىلسىنۋ 表面上装作勇敢。

باتىلسىنۋ باتىلسىن- 的不定式。

باتىم〈形〉有胆量的，有勇气的；果断的：باتىم سويلەۋ 敢说（说话果断）。

باتىمدى 见 باتىم.

باتىمدىلىق باتىمدى 的抽象名词。

باتىمسىز〈形〉没有胆量的，缺乏勇气的；不果断的，不坚决的。

باتىمىراق〈形〉胆大点的，有一点胆量的，有一点勇气的。

باتىڭقى〈形〉凹的，凹形的，凹陷的：陷下的：ىشىنە قاراي باتىڭقى 往里凹进去的。

باتىڭقىلاۋ〈形〉有些凹的，略微凹陷的，有点凹形的。

باتىر I〈名〉①英雄，勇士，壮士，豪杰：حالىق باتىرى 人民英雄②勇敢的，英勇的：باتىر ازامات 勇敢的小伙子 ▲ ايلاسىز باتىر جاۋعا الدىرار.【谚】无谋的勇士不能胜敌。▲ باتىر مايداندا سىنالار.【谚】战场见英雄。▲ باتىر قول باستار، شەشەن ءسوز باستار.【谚】英雄统率大军，雄辩家口若悬河。

باتىر- II بات- 的使动态 ▲ كۇلكىگە باتىرۋ 使

。笑大腹棒使,皮肚破笑
。农佃,工长〈名〉**باتراق**
。器花压(的用花压上子皮在)〈名〉**باترعى**
:响作啪啪噼噼,声啪噼出发〈动〉**باترلا-**
قاراعايدىك بۇتاعى باترلاپ جانىپ جاتىر. 枝松
。着烧燃地啪啪噼噼在
:敢勇变,来起胆大,来起敢勇〈动〉**باترلان-**
?了来起大胆么怎你 باترلانىپ كەلەسىڭ عوي؟
。态动使的 باترلان- **باترلاندىر-**
。式定不的 باترلان- **باترلانۋ**
باترلارشا :地敢勇,的勇英〈副〉**باترلارشا**
كۇرەس جاساۋ 。战作勇英
。态动使的 باترلا- **باترلات-**
。式定不的 باترلا- **باترلاۋ**
。概气雄英,神精敢勇,气勇〈名〉**باترلىق**
;花压,案图形凹凸(的上子皮)〈名〉**باترما**
。术花印
。式定不的 باترسى- **باترسۋ**
:居自雄英以,汉好逞,雄英逞〈动〉**باترسى-**
سەن باترسىما! 雄英逞别你 !
自,士勇谓所,雄英的谓所〈形〉**باترسىماق**
。的大胆为以
▲态身反的 باترسى- **باترسىن-**
باترسىنعان جىگىتتى جاۋ كەلگەندە كورەرمىز.
。晓分见能才前面人敌在人的雄英逞【谚】
。式定不的 باترسىن- **باترسىنۋ**
。态动使的 باترسى- **باترسىت-**
。态动使的 Ⅱ باتر- **باترت-**
。花压〈名〉Ⅰ **باترۋ**
。式定不的 Ⅱ باتر- Ⅱ **باترۋ**
。态动被的 Ⅱ باتر- **باترىل-**
باتىس :部西,方西,西①〈名〉Ⅰ **باتىس**
وڭتۇستىك 南西 / باتىستا 在方西 / شىنجياڭ ۇلى
وتانىمىزدىڭ باتىسىندا. 祖大伟们我于位疆新
باتىس :的部西;的洋西,的方西②。部西的国
مۋزىكاسى 乐音方西 / باتىس سۋرەتەرى 洋西
画 / باتىس ەۋروپا 欧西▲ باتىس بويلىق [地]
。经西
(肉的里锅指)②态互交的-بات ① Ⅱ **باتىس-**
锅 قازانداعى ەت باتىستى ما؟ :底沉,去下沉

合,处相睦和,好和③ ? 有没了底沉肉的里
谁跟他 . ول ەشكىممەن باتىسا المايدى :来得
。来不合都
。处相睦和,好和〈名〉Ⅰ **باتىستىق**
方西于属,的洋西,的方西〈形〉Ⅱ **باتىستىق**
。的
:翻②态动使的 Ⅱ باتىس- ① **باتىستىر-**
ەتتى باتىستىرىپ قوي. 你把(的里锅)肉翻—
。翻
。式定不的 Ⅱ باتىس- **باتىسۋ**
式方洲欧按;的式西,的方西〈形〉**باتىسشا**
的: باتىسشا دارىگەرلىك 医西 / باتىسشا كيىنۋ 西
。扮打的式
。者方西亲,派方西〈名〉**باتىسشىلدار**
اياق كيىمنىڭ :索绳,子绳,子带①〈名〉Ⅰ **باۋ**
باۋى 带鞋 / شالباردىڭ باۋى 带裤皮②子要: باۋ
اكەل، ٴشوپ باۋلايىق. 你把要子拿来,咱们捆
线脚,索绳的鹰猎拴① اياق باۋ ▲。草下一
,索绳的鹰猎拴 بالاق باۋ ▲带脚(的扇格)②
باس باۋ ▲ 带脖(的服衣) القىم باۋ ▲线脚
باۋ ▲渠小 ارىق باۋ ▲带主扇格,带宽纹条
祝 ! كەسپە باۋى بەرىك بولسىن ▲ 贼窃,贼盗
或绳粗的狗马拴 بيە باۋ ▲! 岁百命长(儿婴)
和端一,房毡固加来用时风起) جەل باۋ 方地
▲ 绳风防(的上桩木在拴端一,连相窗天
皮套圈颈 تاماق باۋ ▲带辄② 带帽① قۇلاق باۋ
带镫 ۇزەڭگى باۋ ▲ 绊纽,袢扣 تۇيمە باۋ ▲带
。带边 شەت باۋ ▲带椽 ۋىق باۋ ▲
باۋ كاسىبى مامانى :园果;圃园,园〈名〉Ⅱ **باۋ**
。园果 جەمىس باۋى / 家艺园
苜捆一 ٴبىر باۋ جوڭىشقا :辫草,捆〈名〉Ⅲ **باۋ**
。子麦捆两 ەكى باۋ ٴبيداي / 蓿
语族安保 باۋ-ان ٴتىلى :族安保〈名〉**باۋ-ان**
。言
:的式族安保,的族安保①〈形〉**باۋ-انشا**
:言语族安保②装服族安保 باۋ-انشا كيىم
。言语族安保习学 باۋ-انشا ۇيرەنۋ
。园果花,园果,园花〈名〉**باۋ-باقشا**
:的园花有,的园果花有〈形〉**باۋ-باقشالى**
。市城的园花有 باۋ-باقشالى قالا

باۋ-باسقۇر 〈名〉（毡房的）绳子，绑带。

باۋداي: باۋداي ٴتۇسىرۋ 一扫而光，使倒下一片。

باۋ-ٴجىپ 〈名〉带子，绳子，绳索。

باۋلا- 〈动〉捆，捆打，捆成捆儿：ٴبىر جاعىنان ورىپ، ٴبىر جاعىنان باۋلاۋ 边割边捆。

باۋلاعىش 〈形〉捆捆儿速度快的，捆捆儿麻利的，善于捆捆儿的。

باۋلان- باۋلا- 的被动态。

باۋلاس- باۋلا- 的交互态。

باۋلات- باۋلا- 的使动态。

باۋلاۋ باۋلا- 的不定式。

باۋلۋ باۋلى- Ⅱ 的不定式。

باۋلى Ⅰ 〈形〉①成捆的，捆成捆儿的：باۋلى ٴشوپ 成捆的草/ باۋلى ٴبيداي 成捆的麦子②有带子的，有拴绳索的，有带绳索的：باۋلى مالاقاي 有带子的帽子。

باۋلى- Ⅱ 〈动〉①教养，抚育，培养，带：شاكىرت باۋلۋ 培养徒弟（带徒弟）②驯养：بۇركىت باۋلۋ 驯养猎鹰。

باۋلىق 〈名〉①（捆麦子或草用的）要子 ②（靴，帽等的）带子；③系带处。

باۋلىن- باۋلى- Ⅱ 的被动态。

باۋلىس- باۋلى- Ⅱ 的交互态。

باۋلىت- باۋلى- Ⅱ 的使动态。

باۋرا- 〈动〉①掌握，控制，占据：بايلىقتى باۋراپ الۋ 掌握资源 ②包办，包揽：بارلىق جۇمىستى باۋراپ الۋ 包办所有的事情③引人入胜；吸引，迷人：تابيعات كورىنىسى مەنى وزىنە باۋراپ الدى. 自然景色把我吸引住了。

باۋراعىش 〈形〉善于吸引人的，引人入胜的，有吸引力的，有感染力的：ول قىزىق سوزدەر-مەن ادامداردى باۋراعىش جىگىت ەدى. 他是个善于用有风趣的话吸引人的小伙子。

باۋراي 〈名〉（指山）怀，怀抱，靠近山的地带：تاۋ باۋرايىندا 在山的怀抱里。

باۋرات- باۋرا- 的使动态。

باۋراۋ باۋرا- 的不定式。

باۋساپ 〈名〉鱼竿，钓竿。

باۋ-شارباق 〈名〉①园林；果园 ②家眷，全家。

باۋ ٴشي 〈名〉要子，草辫。

باۋ-شۋ 〈名〉（毡房所需的）绳子，缘带。

باۋشى 〈名〉①园丁；园艺家，园艺师 ②打捆的人。

باۋشىلىق 〈名〉园艺，园艺学；园艺行业。

باۋىزدا- 〈动〉从颈部宰杀：قوي باۋىزداۋ 宰羊 ▲ باۋىزداماي ٴولتىرىپ، قان شىعارماي سويۋ 极尽讽刺和挖苦之能事；骂人不带脏字，杀人不用刀子▲ ماقتامەن باۋىزداۋ 讽刺，挖苦，软刀子杀人。

باۋىزدال- باۋىزدا- 的被动态：باۋىزدالعان قو 被宰的/ باۋىزدالىپ ٴولۋ 自刎。

باۋىزداس- باۋىزدا- 的交互态。

باۋىزدات- باۋىزدا- 的使动态。

باۋىزداۋ Ⅰ 〈名〉颈部，脖子，咽喉，喉咙（指屠宰牛羊等时颈部下刀的位置）▲ باۋىزداۋ جەر 颈部▲ باۋىزداۋ قۇدا 亲家。

باۋىزداۋ Ⅱ باۋىزدا- 的不定式。

باۋىر Ⅰ 〈名〉[生理]肝，肝脏：باۋىر قابىنۋى 肝炎/ باۋىر راگى 肝癌/ باۋىر ناۋقاسى 肝脏病▲ باۋىر ەت ①〔生理〕横隔膜②〔转〕心肝；最疼爱的▲ باۋىر سورعىش قۇرت 肝片吸虫▲ باۋىر سۇلىگى 肝蛭▲ كوك باۋىر 〔生理〕脾，脾脏▲ تاس باۋىر 铁石心肠的，六亲不认的▲ ٴىشى-باۋىرى ەلجىرەۋ 同情，怜悯▲ قارا باۋىر 肝，肝脏▲ بالا-ادامنىڭ باۋىر ەتى. 【谚】孩子是父母的心肝儿。

باۋىر Ⅱ 〈名〉①腹，腹部；怀：باۋىر جاعى 腹部/ باۋىرىنا كىرۋ 倒在怀里/ باۋىرىنا باسۋ 搂在怀里 ②山，山丘的中下部：تاۋ باۋىرى 山腰，山脚▲ ات باۋىرىنا الۋ 策马冲撞▲ باسىنا ٴۇي، باۋىرىنا قازان اسۋ 成家立业，另起炉灶▲ باسىندا ٴۇي، باۋىرىندا قازان جوق 上无片瓦，下无立锥之地▲ باۋىر اياقتىلار [动]腹足类▲ باۋىر ٴجىپ 被毡（毡背）带▲ باۋىر كيىز 垫骆驼胸口的毡片，穿绳毡筒▲ باۋىرىنا باسىپ الۋ 抱，收养▲ باۋىرىنا سالۋ 抢，收养▲ باۋىرىمەن جورعالاۋشىلار 腹足动物，爬行动物▲ باۋىرىنا تارتۋ 亲近，表示亲热，攀亲▲ باۋىرىن جازۋ 伸腰，舒展身体，迈开步子（指动物）：ات

。奔飞起腾蹄四马 باۋىرىن جازىپ شاپتى.
姐弟兄；弟兄，弟兄胞同，胞同〈名〉Ⅱ **باۋىر**
/? 去儿哪到，弟兄 ? باۋىرىم قايدا باراسىڭ : 妹
باۋىرىڭ بارما؟ 吗妹姐弟兄有你? ▲ باۋىر بالقۇ
(ئۆلجىرەۋ) 产生同情心，同情，怜悯 ▲ باۋىر
亲 باسۇ 当亲人看待，视为一家人 ▲ باۋىر تارتۇ
近，当做亲戚 ▲ ەت باۋىر 亲兄弟姐妹 ▲ جات
。的亲认不 باۋىر

。称泛的带皮种各上鞍马〈名〉 **باۋىرداق**
病虫吸片肝〈名〉 **باۋىرقۇرت**
باۋىرلا- 〈动〉①爬，爬行；蠕动：ئۆمىلەپ باۋىرلاپ
沿着半山腰走，沿着山脚行 ② 爬行 : ئاتا
باۋىرلاپ ئۆمىلەپ 沿着山脚行③在齐腹部的水或
雪中行走（指牲畜，动物），匍匐前进 : قاردا
باۋىرلاپ ئۆمىلەپ 在齐腹部的雪中走④打抽（马
的）腹部，抽打肚皮 : ئاتنى قامچىمەن باۋىرلاۋ 抽
打马的腹部⑤紧贴着，挨着（地面）: جەر
باۋىرلاي ۋشۇ 挨着地面飞 ▲ جان باۋىرلاۋ 侧着
身子爬 ▲ جەر باۋىرلاۋ 爬在地上，俯卧。

باۋىرلاس Ⅰ 〈名〉兄弟，同胞；亲人，亲属 : ول
مەنىڭ جاقىن باۋىرلاسىم. 他是我的同胞兄弟。
باۋىرلاس- Ⅱ ① باۋىرلا- 的交互态②结成兄
弟，拜为兄弟 : ەكى ۇلت حالقىنىڭ باۋىرلاسۇى
两个民族的人民结为兄弟关系。
باۋىرلاستىق 〈名〉兄弟情谊，同胞情谊，血缘
关系，血族。
باۋىرلات- باۋىرلا- 的使动态 : ولار قاردا اتتى
باۋىرلاتىپ كەلە جاتىر. 他们骑着马踏着齐腰
深的雪行进着。
باۋىرلاۋ باۋىرلا- 的不定式。
باۋىرمال 〈形〉有兄弟般情谊的，有兄弟感情
的，富于同情心的，对人亲热的。
باۋىرمالدىق باۋىرمال 的抽象名词。
باۋىرمالسۇ باۋىرمالسى- 的不定式。
باۋىرمالسى- 〈动〉装作有兄弟情谊，假表兄
弟情谊；表同情，假装亲热。
باۋىرمالشىلىق 〈名〉兄弟情谊，兄弟感情；同
情心。
باۋىرساق 〈名〉（哈萨克族的食品名）馃子，油
炸果子 ▲ باۋىرساق مۇرىن 小蒜头鼻子 ▲
باۋىرساق شاشۇ （娶媳妇或生孩子时）撒油炸果
以此祝福。
باۋىرسىرا- 〈动〉想念，怀念，思念，惦念（兄
弟，姐妹，亲属）: ول ۇزاق جىلدار شەتتە
ئجۇرىپ، قاتتى باۋىرسىراپ قالىپ ەدى. 他常年
在外十分思念亲人。
باۋىرسىراس- باۋىرسىرا- 的交互态。
باۋىرسىراۋ باۋىرسىرا- 的不定式。
باۋىرشا 〈形〉肝一般的；片状的，扁平的，块
状的 ▲ باۋىرشا ەت 〔生理〕横隔膜。
باۋىرىم 〈名〉（吊丧死者时哭唤的）"我的兄
弟呀！"
باۋىرىمدا- 〈动〉吊丧死者时连声哭唤"我的
兄弟呀！"，"我的亲人呀！"
باۋىرىمداس- باۋىرىمدا- 的交互态。
باۋىرىمدات- باۋىرىمدا- 的使动态。
باۋىرىمداۋ باۋىرىمدا- 的不定式。
باۋىرىنداي 〈形〉兄弟般的，亲人一样的，同
胞一样的，亲戚一样的 : باۋىرىنداي كورۇ 当做
自己的兄弟一样看待。
باۋىرىنتاق 〈名〉（羊防寒的）毡背。
باشاي 见 باقاي.
باشاق 〈名〉西瓜籽，甜瓜籽。
باشباي 见 باشپاي.
باشلىق 〈名〉（小孩子的）长绒帽。
باشماق 〈名〉拖鞋。
باشپاي 〈名〉脚趾，趾骨。
باھادۇر 〈名〉〔史〕勇士，英雄。
باھار 〈名〉〔波〕春天，春季。
بابىسەك 〈名〉〔动〕戴胜，呼哱哱，山和尚。
ئبادباحىت 〈形〉〔波〕①不幸的，运气不好的②
〔转〕②无耻之徒。
ئباددارلىق 〈名〉〔波〕坚定，忍耐，坚强。
باددۇعا 〈名〉〔宗〕诅咒。
بادەل 〈名〉代价，代替物 بادەل قاجى 代替哈
吉的人，代理哈吉。
بادەن 〈名〉〔土〕身材；象貌；体态。
بادەندەس 〈形〉身材差不多的，长象相似的，
貌一样的。
بادەندى 〈形〉身材端正的，漂亮的，好看的。

ٴبادیا〈名〉[阿]荒漠，大沙漠。

ٴبادىز〈名〉石雕。

ٴبادىزشى〈名〉石匠。

بادىك I〈名〉驱邪歌。

بادىك II〈名〉眩晕病(的牲畜)。

بادىك III〈形〉嘴里不干不净的，庸俗下流的；罗里罗嗦的，爱唠叨的：بادىك ٴسوز 下流的言语／بادىك كىسى 爱唠叨的人▲بادىك ولەڭ 戏谑曲。

بادىكتەۋ〈形〉有些下流的，嘴里有些不干不净的。

بادىكتىك بادىك III 的抽象名词。

بادىرەن 见 بادىرەڭ.

بادىرەڭ〈名〉[土]黄瓜。

ٴباز〈名〉麻纱。

ٴباز-باياعى〈副〉依然，照旧，仍旧，依然如故：ٴباز-باياعى قالپى 仍旧那个样子。

ٴباي: باسىن ٴباي تىگۋ 舍身忘守己，临危授命，献身。

بايبىشە〈名〉①大老婆②夫人，老婆③(年龄相仿的人对对方夫人的尊称)夫人，大嫂，老嫂子。

بايبىشەلى〈形〉有大老婆的，有夫人的。

بايبىشەلىك〈形〉大老婆的，作为大老婆的：بايبىشەلىك ورنىندا 在大老婆的地位上。

بايگە〈名〉①赛马，比赛，竞赛，赛马大会：بايگە قوسىلعان اتتار 参加比赛的马②奖品，奖赏；锦标：بايگە بەرۋ 给(发)奖品▲بايگە بالا 骑马跑参加赛马的孩子▲بايگە ەرى 竞赛鞍▲بايگە باس 头奖▲بايگە الۋ 领先，名列前茅；得奖▲بايگەنى كىم الادى 鹿死谁手▲بايگەنىڭ الدىن بەرمەۋ 一直领先▲بايگە توبە 赛马终点▲باسىن بايگەگە تىگۋ 豁出去▲دونەن بايگە 四岁马的赛跑▲قۇنان بايگە 三岁马的赛跑▲【谚】بايتال شاۋىپ بايگە الماس. 骡马上不了阵。

بايگەلى〈形〉有奖的，得奖的，送奖的。

بايگەلىك ①بايگەلى 的抽象名词②领先，得奖，获奖。

بايگى 见 بايگە.

بايەك I〈名〉青草茂盛之地。

بايەك II：**بايەك بولۋ** 恳求，央求：قانشا بايەك بولسا دا 不论多么恳求②表现出极大的热情：بايەك بولىپ كۇتتى 非常热情地招待③讨好，谄媚，巴结，奉承，献殷勤。

بايەكتە-〈动〉①表现出极大的热情 ② 讨媚，巴好，谄结，奉承，献殷勤。

بايتەرەك〈名〉〔植〕①大杨树，钻天杨：قورانىڭ اينالاسى قالىڭ بايتەرەك. 院落四周都是茂盛的大杨树。②〔转〕伟人，高贵的人，尊贵的人：زامانىمىزدىڭ بايتەرەگى 当代伟人。

بايتەرەكتى〈形〉长大杨树的，钻天杨多的。

بايتەسە〈名〉长柄锛子。

ٴبايتوللا〈名〉[宗]天房。

بايشەشەك〈名〉①[植]报春花，雪花②初春开放的花的通称③[转]花朵。

بايشەشەكتە-〈动〉百花怒放，百花盛开，万紫千红。

بايشەشەكتەي〈形〉象盛开的开朵，象含苞欲放的花朵一样：بايشەشەكتەي قۇلپىرۋ 百花争艳。

بايشەشەكتەۋ بايشەشەكتە- 的不定式。

بايشەشەكتى〈形〉花朵丛盛的，百花盛开的。

بايىك: بايىك بولۋ 见 **بايەك بولۋ.**

ٴبايت〈名〉[波][宗](斋月里唱的)诗，诗歌。

باكەنە〈形〉小的，矮的，矮小的，矬的，个子矮小的：باكەنە جىگىت 个子矮小的小伙子。

باكى〈名〉折刀，小刀。

باكىزە〈形〉[波]干净的，整洁的，清洁的。

باكىزەلىك باكىزە 的抽象名词。

باكىن-شۇكىن〈形〉零碎的，琐碎的，鸡毛蒜皮的：باكىن-شۇكىن نارسە 零碎的东西(物品)／باكىن-شۇكىن جۇمىس 琐事。

بالدەن-〈动〉①摆架子，抬高身价，拿乔，装模作样：بالدەنبەي-اق قوي، سەنەن باسقالار دا تابىلادى. 你别摆架子，除了你以外还有别人。② 撒娇，故意做作，娇饰。

بالدەندىر- بالدەن- 的使动态。

بالدەنۋ بالدەن- 的不定式。

ٴبالدىر-باتپاق〈形〉没有意义的，毫无意义的，不三不四的，庸俗的：ٴبالدىر-باتپاق ٴسوز

不三不四的话 / ٴبالدىر-باتپاقتى قوي 别废话。

بالا I 〈名〉[阿]不幸，灾祸，灾难，倒霉：بالاگە جولىعۋ (ۇشىراۋ، تاپ بولۋ) 遭遇倒霉(不幸) ▲ بالاگە قالۋ 自找麻烦，遭殃，惹祸，自讨苦吃 ▲ بالا جابۋ 栽脏，诽谤 ▲ بالا تابۋ 自找麻烦，惹祸，闯祸，自讨苦吃。

بالا II 〈形〉①能干的，有本事的，有能耐的，有作为的；不简单的：سەن جالعىز ٴوزىڭ كەلسەڭ، وندا بالا ەكەنسىڭ. 要是你独自一个人来的话，可真不简单啊！②厉害的，不好惹的，不好对付的：بۇل بالادان اۋلاق ٴجۇر. 这是个厉害的人，离他远点。

بالا-جالا〈名〉诬陷，诬告，中伤。

بالاڭ〈名〉[波][口]（爬蔓植物的）蔓，藤。

بالاكەت 见 بالا I、II.

بالا-قازا〈名〉①死亡，亡命，过世 ② 灾难。

بالاقور〈形〉造谣中伤的，爱诽谤的，爱给人抹黑的，爱拨是非的。

بالاقورلىق بالاقور 的抽象名词。

بالاقۇمار〈形〉惹是生非的，引起争端的，惹祸的。

بالالى〈形〉有害的，有恶果的，不可沾边的，不可接触的：بالالى ٴىس 有害的事。

بالام〈叹〉（表示威吓或幸灾乐祸）好，该，等着瞧：بالام تۇرا-تۇر 好，等着瞧吧 / بالام كورسەتەرمىن 等着瞧，尝尝我的厉害。

بالان〈代〉某，某个：بالان ادام 某人 / بالان جەردە 在某地。

بالاندەي〈形〉某些，某种，一些：بالاندەي قيىنشىلىق 某种困难 / بالاندەي دەۋ قيىن 难以断言 / بالاندەي پىكىر جوق 没有什么意见。

بالان-تۋلەن 见 بالان-تۋگەن.

بالان-تۋگەن〈代〉这个，那个，某个：بالان-تۋگەن دەگەن جوق 没有说什么。

ٴبالىيعات〈名〉成年 ▲ ٴبالىيعاتقا تولۋ (بالىيعات جاسىنا جەتۋ) 成年，成人，发育成熟。

بالكي 见 بالكىم.

بالكىم〈连〉可能，恐怕，也许，或许：بالكىم كەلمەيتىن شىعار 可能不来了吧 / بالكىم ونىكى دۇرىس. 也许他的对。

ٴبالسۋ ٴبالسى- 的不定式。

ٴبالسى-〈动〉摆架子；打官腔；洋洋自得，自鸣得意：ول اياق استىنان ٴبالسي قالىپتى. 他突然间摆起架子来了。

ٴبالسىن- ٴبالسى- 的反身态。

ٴبالى〈叹〉（表示称赞，高兴）妙，妙极了，绝妙，好极了：ٴبالى، دۇرىس ايتتىڭ 妙极了，说得对。

ٴبالىش〈名〉油炸饺子。

باندە 见 پەندە.

ٴباڭشى〈名〉[方]大烟鬼。

باراكاللا〈叹〉[阿][口]（表示称赞）好极了，真妙。

باراكات〈名〉[阿][口] 福分，福气；恩典，恩惠。

ٴباربى〈名〉（陶瓷用的）金钢钻。

بارەكەلدى〈叹〉①（表示称赞）好，好极了，妙，妙极了，真妙 ②（表示遗憾，惋惜，抱歉）唉，瞎，咳：بارەكەلدى، بەكەر ايتقاسىڭ. 唉，你不应该讲。

ٴبارپى 见 ۋقورعاسىن.

ٴبارى〈代〉全，全部，所有，一切；整个：ٴبارىمىز باردىق. 我们都去了。/ ٴبارىن جوققا شىعاردى 全盘否定 / ٴبارىن بيلەپ-توستەۋ 统治一切 / ٴبارى وسى-اق 所有的就这么一点 ▲ ٴبارىن ٴبىر شىبىقپەن ايداۋ 一概而论 ▲ نە ٴبارى 只有，仅仅 ▲ اسىق ويناعان ازار، دويبى ويناعان توزار، بارىنەن دە قوي جايىپ كوتەن جەگەن وزار. 【谚】耍钱赌博倾家荡产，勤劳放羊丰衣足食。

ٴباربىر〈副〉反正，不管……还是……：ٴباربىر ٴوزى كەلەدى. 反正他自己来。

ٴباس I 〈形〉[波]差劲的，次的，劣的，低下的，不好的：ۇيرەنۋى ٴباس （他的）学习差劲。

ٴباس II 〈名〉赌注，赌金，比赛 ▲ ٴباس تىگۋ (قىلۋ) 打赌 ▲ جورعاڭ قانتتى بولسا باسكە سال، ٴىسىڭ ادال بولسا كوپكە سال. 【谚】走马在比赛中可见分晓，正义的事情要由群众辨明。

باسە〈叹〉果然，就是，不可，可不是么，原来：باسە، ايتپەپ ەدى عوي. 可不，他不是说过吗。

باسەي- （动）弱减，低减，低变；缓慢：جەل باسەيدى. 风小了。

باسەيت- باسەي- 的使动态。

باسەيۋ باسەي- 的不定式。

باسەيىس- باسەي- 的交互态。

باسەيىڭكى （形）（情绪，干劲）低落的，消沉的，沉默的，不足的。

باسەكە （名）竞争，竞赛：ساۋدا باسەكەسى 商业竞争／ٴوزارا باسەكە 互相竞赛／بۇل جولعى باسەكەدە. 在这次竞赛中。

باسەكەلەس I （形）①竞争的，竞赛的，相比的 ②对手，竞争者，敌手。

باسەكەلەس- II （动）竞争，竞赛，相比，相争，赌输赢：وقۋدا باسەكەلەسۋ 在学习上竞赛。

باسەكەلەستىك باسەكەلەس I 的抽象名词。

باسەكەلەستىر- باسەكەلەس- II 的使动态。

باسەكەلەسۋ باسەكەلەس- II 的不定式。

باسەڭ I （形）①（声音）低的，低微的，低沉的，轻的：تىم باسەڭ داۋس 很低的声音／باسەڭ سويلەۋ 低声说话 ②（风，雨，速度）微弱的，小的，缓慢的：جاڭبىر باعاناعىدان باسەڭ 雨比刚才小／قارقىنى باسەڭ 速度缓慢 ③（情绪，干劲）低落的，低沉的，沉默的，消沉的；不足的：ول باسەڭ ەكەن. 他不象以前了，如今情绪低落。／ارىنى باسەڭ 干劲不足▲ باسەڭ بولۋ 虚谦，谦逊。

باسەڭ II ：باسەڭ ينە 缝衣服的针，小针。

باسەڭدە- （动）减弱，减低，减缓，降低；渐渐平息下来，渐渐安静下来；减慢，缓慢：جەل باسەڭدەي باستادى. 风开始减弱了。／ايعاي باسەڭدەدى. 喧哗声渐渐平息下来了。／جۇمىس قارقىنى باسەڭدەگەن جوق. 工作速度没有放慢。

باسەڭدەن- باسەڭدە- 的反身态。

باسەڭدەس- باسەڭدە- 的交互态。

باسەڭدەت- باسەڭدە- 的使动态。

باسەڭدەۋ I （形）①（声音）较低的，较低微的，较低沉的 ②（风，雨，速度）较弱的，较微弱的，较小的；较缓慢的 ③（情绪，干劲）较低落的，有些沉默的，不太大的，不太足的。

باسەڭدەۋ II باسەڭدە- 的不定式。

باسەڭدىلىك باسەڭ 的抽象名词。

باسەڭسۋ باسەڭسى- 的不定式。

باسەڭسى- 见 باسەڭدە-.

باستەس- （动）①比赛，竞赛；决胜负，竞争；打赌：باستەسۋگە شىدايسىڭ با؟ 你敢较量吗？②打赌，赌输赢：ٴبىر قويعا باستەسۋ 打一只羊的赌。

باستەسكىش （形）爱比赛的，爱竞赛的，爱较量的；喜欢打赌的。

باستەستىر- باستەس- 的使动态。

باستەسۋ باستەس- 的不定式。

باسىرە （名）（私有的）财产，财物，牲畜。

ٴبات: ٴبات قۇندىز 水獭，优质水獭皮。

باتەڭكە（名）矮腰皮靴 ▲ باتەڭكە قونىشتى 高腰皮靴。

باتەس（名）白府绸：باتەس كويلەك 白府绸衬衫。

باتكاردە （形）[波]有过错的，有过失的，有错误的；有罪的。

باتپەرەك（名）[口]风筝。

ٴباتۋا（名）[口]①决定，裁决 ②真实性，可靠性，准头 ③结果，结论，说法 ④理由，根据，依据，借口。

ٴباتۋالاس- 见 ٴپاتۋالاس-.

ٴباتۋالاستىر- ٴپاتۋالاس- 的使动态。

ٴباتۋالاسۋ ٴپاتۋالاس- 的不定式。

ٴباتۋالى 见 ٴپاتۋالى.

ٴباتۋاسىز 见 ٴپاتۋاسىز.

ٴباتشاعار（名）狗东西，畜生。

باتىڭكە（名）[口]矮腰皮靴。

ٴباتىر（名）死面薄饼。

باۋەدەن（名）[旧]神人，仙人。

ٴباھادۇر 见 باھادۋر

باھي （名）[阿][口]尘世，浊世；阴间。

باھرا （名）[阿]享乐，喜悦感，兴味。

باشەك （形）矮的，矮小的。

باشكە: باشكە قۇراق 矮芦苇。

بە 见 با.

بەبەۋ （名）（疼痛时发出的）呻吟声，哼哼声▲ بەبەۋ قاعۋ ①（因疼痛）呻吟，哼哼 ②[转]（指乐

。音声的愤悲出发，音声的沉低出发（器

بەبۆلە- 〈动〉① （痛疼因）哼哼，吟呻： اۆرىپ بەبۆلەۋ 吟呻得病 ②〔转〕（器乐指）沉低出发，音声的愤悲出发： دومبىرا بەبۆلەۋ 冬不拉出发沉低而愤悲的调子。

بەبۆلەت- بەبۆلە- 的使动态。

بەبۆلەۋ بەبۆلە- 的不定式。

بەگەموت 〈名〉〔动〕河马。

بەگەن 〈名〉大铧子。

بەگلىك 见 بەكتىك.

بەگونيا 〈名〉〔植〕秋海棠。

بەگۋم 见 بەگىم.

بەگىم 〈名〉〔旧〕加在贵族出身女性名后表示其职位。

بەدە 〈名〉〔植〕苜蓿。

بەدەكشى 〈名〉跑合儿，中间人。

بەدەل 〈名〉威信，威望，尊严，名望，声望，权威： شىندە بەدەلىنەن ايرىلۋ 丧失威信/ بار بەدەلى ارتۋ 在人民中有威望/ 提高威信。

بەدەلدەن- 〈动〉树立威望，有威信，有威望： بارعان سايىن بەدەلدەنۋ 越来越有威信。

بەدەلدەندىر- ① بەدەلدەن- 的使动态②树立威望。

بەدەلدەنۋ بەدەلدەن- 的不定式。

بەدەلدى 〈形〉①有威信的，有威望的，有名望的，权威的： بەدەلدى كىسى 有威望的人/ بەدەلدى بولۋ ②成名受人尊敬的，受人爱戴的： بەدەلدى ادام بولۋ 成为受人尊敬的人。

بەدەلدىلىك بەدەلدى 的抽象名词。

بەدەلدىسىن- 〈动〉自认为有威信，装出一付权威的样子。

بەدەلدىسىنۋ بەدەلدىسىن- 的不定式。

بەدەلسىز 〈形〉① 没有威信的，没有威望的，丧失威信的②不受人尊敬的，不受人爱戴的。

بەدەلسىزدەن- 〈动〉丧失威信，威信扫地。

بەدەلسىزدەندىر- بەدەلسىزدەن- 的使动态。

بەدەلسىزدەنۋ- بەدەلسىزدەن- 的不定式。

بەدەلسىزدىك بەدەلسىز 的抽象名词。

بەدەر 〈名〉① 纹理；花纹： ساۋساقتىڭ بەدەرى 指纹/ كالوشتىڭ تابانىنىڭ بەدەرى 套鞋底的花纹②图案，彩饰，雕刻，镂雕，浮雕③〔地〕形状，地貌： جەربەدەرى 土地的起伏④〔转〕尊严，品格，美德： بەتىنىڭ بەدەرى تۇسۋ 有损于尊严。

بەدەرلەن- 〈动〉架上花纹，以花纹饰，装饰，雕饰，点缀。

بەدەرلەن- بەدەرلە- 的被动态。

بەدەرلەس- بەدەرلە- 的交互态。

بەدەرلەت- بەدەرلە- 的使动态。

بەدەرلەۋ بەدەرلە- 的不定式。

بەدەرلەۋىش 〈名〉〔枝〕（金属上）印花器，雕饰器。

بەدەرلى 〈形〉① 带纹的，有纹理的；带花纹的，有图案的，有彩饰的② （土地）起伏的▲ بەدەرلى بۇلدىرىق 〔动〕缟纹勺鸡 ▲ بەدەرلى جازۋ 盲文，盲字。

بەدەرشى 〈名〉镂刻的人，画图案的人，雕刻者。

بەدەۋ I 〈名〉好马，良马，骏马。

بەدەۋ II 〈形〉不妊娠的，不孕的，不生育的，不繁殖的： بەدەۋ بيە 不受孕的母马/ بەدەۋ قاتىن 不生育的女人。

بەدەۋلىك ① بەدەۋ I 的抽象名词②不妊症，不育症。

بەديان 〈名〉〔植〕大茴香▲ بەديان ارپا 〔植〕茴香，小茴香。

بەدىرەي- 〈动〉发愣，发呆，呆视，眼睛发直，睁眼： بەدىرەيمەي بار 发愣什么，去吧/ بەدىرەيىپ وتىرۋ 眼睛发直地呆坐着。

بەدىرەيت- بەدىرەي- 的使动态。

بەدىرەيۋ بەدىرەي- 的不定式。

بەدىرەيىس- بەدىرەي- 的交互态。

بەدىرەڭ- 见 ەدىرەڭ-.

بەدرەڭدە- 见 ەدىرەڭدە-.

بەدرەڭدەۋ بەدىرەڭدە- 的不定式。

بەجە 〈名〉〔植〕温 桲。

بەجىن: ەر **بەجىن** 北京马鞍。

بەجىرەي- 见 بەدىرەي-.

بەجىرەيت- بەجىرەي- 的使动态。

بەجىرەۋ بەجىرەي- 的不定式。
بەز 〈名〉〔生理〕腺,腺休: تەر بەزى 汗腺/ بەز
ۋلپاسى 腺组织 ② 〔转〕(树木的)疖子:
قايىڭنىڭ بەزى 桦树的疖子▲ ارام بەز كورۋ 歧
视,不信任,排挤▲ بادامشا بەز 〔生理〕扁桃
体,扁桃腺▲ بال بەزى 〔生理〕腺密▲ بەز اياق
木节碗▲ بەز بۆيرەك 冷酷无情的,铁石心肠
的▲ بەز ماڭقا 鼻疽▲ بەز وجاۋ 木节勺▲ بەز
شوشنۇ 淋巴发炎▲ جىنسى بەزى 性腺。
بەز Ⅱ 〈动〉① 逃,逃跑: بەزىپ كەلە (بارا)
جانقاندا! 正在逃跑的时候 ②弃绝,放 弃,背弃,
背离,脱离,抛弃: ٴوزىنىڭ اۋەلگى ويىنان بەزۋ
放弃自己原来的想法/ قاتىن-بالادان بەزۋ 抛弃
老婆孩子③厌恶,厌烦,腻烦;对……不感兴
趣: دارىدەن بەزۋ 厌烦吃药/ تاماقتان بەزۋ 不想
吃饭▲ اردان بەزۋ 不顾羞耻,不讲廉耻▲
جانىنان بەزۋ 不顾性命,送死▲ اعايىنىڭ ارازى
بولسا دا بەزەرى بولمايدى. 【谚】兄弟阋于墙,外
御其侮。
بەزبەن 〈名〉① 弹簧秤,提秤② 〔转〕重量,
分量。
بەزبەندە- 〈动〉(用弹簧秤)秤,秤过。
بەزبەندەل- بەزبەندە- 的被动态。
بەزبەندەس- بەزبەندە- 的交互态。
بەزبەندەت- بەزبەندە- 的使动态。
بەزبەندەۋ بەزبەندە- 的不定式。
بەزبەندى 〈形〉有弹簧秤的,有提秤的。
بەزبەنسىز 〈形〉没有弹簧秤的,没有提秤的。
بەزگەك 〈名〉〔医〕疟疾: بەزگەك بولۋ 患疟疾/
بەزگەگى ۋستاۋ 发疟子▲ بەزگەك ماساسى 疟蚊
▲ بەزگەك پارازيتى 疟原虫。
بەزگەلدەك 〈名〉〔动〕草原鸨,小鸨▲
ٴماساعان بەزگەلدەك 真倒霉,真糟糕。
بەزدەن- 〈动〉腺体发炎。
بەزدەنۋ بەزدەن- 的不定式。
بەزدىر- بەز- Ⅱ 的使动态。
بەزدىرت- بەزدىر- 的使动态。
بەزە- Ⅰ 〈动〉打扮,装饰,修饰,粉饰,美化,
装横: ٴۇيدى بۇدىر ورنەكتەرمەن بەزەۋ 用浮雕装
饰房屋▲ ٴتىلىن بەزەۋ 花言巧语,运用三寸
不烂之舌。
بەزە- Ⅱ 〈动〉钢,錾。
بەزەك 〈名〉花纹,彩饰图案: بەزەك ۋلگىسى
图案,花样子。
بەزەك Ⅱ : **بەزەك قاعۋ** 见 بەزەكتە-.
بەزەكتە- 〈动〉①呻吟,哼哼②焦躁不安,坐卧
不安,心神不定③乱跑,乱窜,跑来跑去。
بەزەكتەس- بەزەكتە- 的交互态。
بەزەكتەت- بەزەكتە- 的使动态。
بەزەكتەۋ بەزەكتە- 的不定式。
بەزەل- بەزە- Ⅰ、Ⅱ 的被动态。
بەزەن- بەزە- Ⅰ 的反身态。
بەزەندىر- بەزەن- 的使动态。
بەزەنۋ بەزەن- 的不定式。
بەزەنىس- بەزەن- 的交互态。
بەزەڭدە- 〈动〉乱跑,乱窜,跑来跑去。
بەزەڭدەت- بەزەڭدە- 的使动态。
بەزەڭدەۋ بەزەڭدە- 的不定式。
بەزەر Ⅰ 〈形〉焦躁的,焦躁不安的: بەزەر
كىسى 焦躁的人▲ ازاردا بە زەر بولۋ 矢口否
认,死不承认,(百般)推却,推脱,推辞▲
بەزەر قىلۋ 令人厌烦,令人讨厌。
بەزەر- Ⅱ 见 بەدىرەي-.
بەزەۋ Ⅰ 〈名〉粉刺,痤疮: بەت بەزەۋ 满脸
粉刺。
بەزەۋ Ⅱ بەزە- Ⅰ、Ⅱ 的不定式。
بەزەۋباس 〈名〉(银子制品上刻图案用的)凿
子。
بەزەۋىش 〈名〉(银子制品上刻图案用的)锥
子。
بەزۋ بەز- Ⅱ 的不定式。
بەزشە 〈名〉〔生理〕小腺。
بەزىلدە- 〈动〉①呻吟,哼哼,哼叫: تۇنىمەن
بەزىلدەپ شىقتى 哼哼了一夜 ② 〔转〕诉说痛
楚,抱怨;唠叨不休: كەشكە دەيىن بەزىلدەي
بەرۋ 老是诉说痛楚/ بەزىلدەپ سويلەۋ 唠唠叨
叨说个没有③〔转〕(指歌曲,乐器)发出低沉
的声音,弹出低沉的调子,如泣如诉。
بەزىلدەك Ⅰ 〈名〉[口]蝉,知了。
بەزىلدەك Ⅱ ①〈形〉爱呻吟的,爱哼哼的,无

。的躁急，的心耐
。态互交的 بەزىلدە- **بەزىلدەس-**
。态动使的 بەزىلدە- **بەزىلدەت-**
。式定不的 بەزىلدە- **بەزىلدەۋ**
。态身反的 Ⅱ بەز- **بەزىن-**
。态动使的 بەزىن- **بەزىندىر-**
بەدىرەي-. 见 **بەزىرەي-**
。式定不的 بەزىرەي- **بەزىرەيۋ**
。态互交的 بەزىرەي- **بەزىرەيس-**
。态互交的 Ⅱ بەز- **بەزىس-**
惨悲；的幸不，的怜可 ① 〔波〕〈形〉 **بەيباق**
人的幸不 بەيباق ادام ：的济不运时，的霉倒，的
。人的幸不，人的怜可②
。词名象抽的 بەيباق **بەيباقتىق**
有没，的运幸不，的幸不〔波〕〈名〉 **بەيباقىت**
。的气福
胡，的貌礼有没，的养教有没〈形〉 **بەيباستاق**
بالا بايباستاق ：的天无法无，的野粗，的为非作
。子孩的天无法无
。词名象抽的 بەيباستاق **بەيباستاقتىق**
念观族亲有没，的认不亲六〈形〉 **بەيباۋىرمال**
。的强不念观族亲，的
。词名象抽的 بەيباۋىرمال **بەيباۋىرمالدىق**
霍挥，的省节不，的俭节不〈形〉 **بەيبەرەكەت**
金霍挥 جۇماۋ بەيبەرەكەت اقشانى ：的费浪，的
。费浪 قىلىۋ بەيبەرەكەت /钱
。词名象抽的 بەيبەرەكەت **بەيبەرەكەتتىك**
بەيبىت ：的平和，的宁安，的安平〈形〉 **بەيبىت**
。处共平和 تۇرۇۋ قاتار
：的平和爱热，的平和好爱〈形〉 **بەيبىتشىل**
。家国的平和好爱 ەل بەيبىتشىل
。平和②词名象抽的 بەيبىت ① **بەيبىتشىلىك**
麻忌顾所无，的虑无忧无 ① 〔阿〕〈形〉 **بەيعام**
。的意大痹，的忽疏，的意大心粗 ② 的
。词名象抽的 بەيعام **بەيعامدىق**
بەيقايرات. 见 **بەيعايرات**
奈可无，的法办有没〔波，阿〕〈形〉 **بەيعامال**
。的力为能无，的何
بەيكۇنا. 见 **بەيگۇنا**
闷优，的愁忧，的闷烦 ① 〔波〕〈形〉 **بەيجاي**

舒不(体身指) ② 的畅舒不情心，的闷苦，的
苦，闷烦 ① بولۋ بەيجاي ▲的适不到感，的服
。适不到感，服舒不到感 ② 闷
。词名象抽的 بەيجاي **بەيجايلىق**
بەيكۇنا ：的白清，的罪无，的辜无〈形〉 **بەيكۇنا**
。捕被辜无 الۋ قولعا بەيكۇنا /人的辜无 ادام
。词名象抽的 بەيكۇنا **بەيكۇنالىق**
，的会不，的信音无，的息消无 〈形〉 **بەيقابار**
。的解了不，的道知不
。的视重受不，的敬尊受不[波]〈形〉 **بەيقادىر**
闲悠，的虑顾所无，的虑无忧无 ①〈形〉 **بەيقام**
② 活生的虑无忧无 تۇرمىس بەيقام ：的得自
بەيقام ：的意大痹麻，的忽疏，的意大心粗
ۋە جىلاننىڭ ▲候时的备防加不 وتىرعاندا
毒的蛇【谚】 باسىندا، بەيقامنىڭ جاۋى قاسىندا.
。边身在就(人敌)险危的人痹麻，上头在汁
。词名象抽的 بەيقام **بايقامدىق**
讨不力费，的力费白，的劳徒 〈形〉 **بەيقايرات**
。气力费白 بولۋ بەيقايرات ：的好
精费浪白，力费白，劳徒〈动〉 **بەيقايراتتان-**
جۇرگەن بەيقايراتتانىپ ：干地苦苦辛辛，力
بەيقايراتتانعالى /。力精费白他来看 سەكىلدى.
苦辛辛 كوپ بولدى، ءبىراق ناتيجە شىقپادى
。果结么什有没可，久好了干地苦
。态动使的 -بەيقايراتتان **بەيقايراتتاندىر-**
。式定不的 -بەيقايراتتان **بەيقايراتتانۋ**
足不摇动，的定坚不 [波、阿]〈形〉 **بەيقارار**
。的心恒无；的
的纺混棉丝)绸甫赛克伯 [口]〈名〉 **بەيقاساپ**
。(缎绸纹条
数，的清不数，的数无[波、阿]〈形〉 **بەيقيساپ**
。的数胜不
元失丧，的气力无，的力无[波]〈形〉 **بەيقۋات**
。的气
。的平和，的宁安，的安平〔波〕〈形〉 **بەيقۇت**
，的详不，的楚清不 [阿，波]〈形〉 **بەيماعلۇم**
。的道知不
无，的调空，的义意无 [波，阿]〈形〉 **بەيماعنا**
。的聊
，的宁安不，的静安不 ①[波] 〈形〉 **بەيمازا**

不安的：بەيمازا كۇندەر 不安的日子②淘气的，顽皮的，调皮的：بەيمازا بالا 淘气的孩子③烦躁的，烦恼的，忧虑的：بەيمازا تۇرمىس 烦躁的生活。

بەيمازالا- 〈动〉使不安，使不得安宁，扰乱，打扰，烦扰。

بەيمازالان- بەيمازالا- 的被动态。

بەيمازالات- بەيمازالا- 的使动态。

بەيمازالاۋ بەيمازالا- 的不定式。

بەيمازالىق بەيمازا 的抽象名词。

بەيمالال 〈形〉[波,阿]无顾虑的，放心的，安心的。

بەيمارال 〈形〉无忧无虑的，自由自在的。

بەيمەزگىل 〈形〉不适时的，不合时宜的，不合季节的，不是时候的：بەيمەزگىل جاڭبىر 不适时的雨。

بەيمەتال 〈形〉非金属的。

بەيمالىم 〈形〉[阿,波]不清楚的，不详的，不知道的：بار-جوعى بەيمالىم 有没有不清楚。

بەيناماز 〈形〉[阿,波]不做乃玛孜（礼拜）的；不信仰宗教的（指伊斯兰教）。

بەينامازدىق بايناماز 的抽象名词。

بەينە I ①〈名〉面貌，面目，相貌，外貌；形象，轮廓：اۋىل-قىستاقتاردىڭ بەينەسى وزگەرىپ كەلەدى. 农村面貌逐渐发生变化。②表现：قىزمەتتەگى بەينەسى جاقسى（他）工作中的表现不错③（文学作品中的）人物。

بەينە II 〈形〉好象，恰似，象……一样，犹如……的：بەينە ٴبىر كىسى جازعان سەكىلدى 好象一个人写的一样▲ بەينە ٴبىر 正象，恰似。

بەينەلە- 〈动〉①描写，描述，描绘，刻画；塑造；表现：جۇمىسشىلار وبرازىن بەينەلەۋ 描写（塑造）工人的形象②反映，表达：جۇرەك ٴسوزىن بەينەلەۋ 表达内心的话。

بەينەلەن- بەينەلە- 的被动态。

بەينەلەت- بەينەلە- 的使动态。

بەينەلەۋ بەينەلە- 的不定式。

بەينەلەۋشى 〈名〉描绘者，描写者，塑造者；表现者。

بەينەلى 〈形〉①俊美的，俊秀的，标致的：بەينەلى جاس جىگىت 标致的年轻小伙子②形象的，犹如……的，恰似……的：بەينەلى ٴسوز 形象化的语言▲ بەينەلى ۇستەۋ 〔语〕方式副词。

بەينەلىك ① بەينەلى 的抽象名词②形象性。

بەينەسىز 〈形〉丑的，丑陋的，难看的，不顺眼的。

بەينەسىزدىك بەينەسىز 的抽象名词。

بەينەت 〈名〉痛苦，苦难，困苦，艰难；折磨：اۋىر بەينەت 深重的苦难/ بەينەتتەن قۇتىلۋ (ارىلۋ) 摆脱困苦/ اۋرۋدىڭ بەينەتى 疾病的折磨▲ بەينەت تارتۋ (كورۋ، شەگۋ، ارقالاۋ) 受苦受难，受罪▲ بەينەت، بەينەت ٴتۇبى زەينەت. 【谚】苦尽甘来。

بەينەتكەر 见 بەينەتقور.

بەينەتقور 〈形〉①受苦的，能吃苦的，吃苦耐劳的②苦命的，劳动者，受苦者。

بەينەتقورلىق بەينەتقور 的抽象名词。

بەينەتسىز 〈形〉不艰苦的，不困难的；安逸的，舒适的：بەينەتسىز ەڭبەك بولمايدى 没有不艰苦的劳动/ بەينەتسىز ٴومىر 安逸的生活。

بەينەتسىزدىك بەينەتسىز 的抽象名词。

بەينەتتەن- 〈动〉受苦受难，受痛苦，受折磨，辛苦，吃苦：جاسىندا كوپ بەينەتتەنگەن 年青的时候受过不少苦难/ قاتتى بەينەتتەنۋ 太辛苦。

بەينەتتەندىر- بەينەتتەن- 的使动态。

بەينەتتەنۋ بەينەتتەن- 的不定式。

بەينەتتەنىس- بەينەتتەن- 的交互态。

بەينەتتى 〈形〉①艰难的，艰苦的；吃力的，费力的：بەينەتتى جۇمىس 苦差事②受苦受难的，吃尽苦头的，苦命的：بەينەتتى ادام 吃尽苦头的人。

بەينەتتىلىك بەينەتتى 的抽象名词。

بەينەتشىلىك 见 بەينەتتىلىك.

بەيوپا 〈形〉〔阿,波〕不守信用的，背信弃义的。

بەيپايدا 〈形〉〔波,阿〕没有好处的，没有益处的；不需要的，无用的。

بەيپاراسات 〈形〉〔波〕无才智的，无才华的，

无智谋的。

بەيپارتيا 〈形〉无党派的。

بەيپارتيالىق ① بەيپارتيا 的抽象名词 ② 无党派的立场。

بەيپارۋا 〈形〉〔波〕麻烦的，烦扰的，忙碌的，纷忙的，紧张的。

بەيپارىق 〈形〉〔波，阿〕不顾利害的，好坏不分的，不加考虑的。

بەيپەل 〈形〉① 无忧无虑的，无所顾虑的，无牵挂的；和平的，平安的：بەيپەل تۇرمىس 无忧无虑的生活/ بەيپەل وتىرعان ەل 过着和平生活人民 ② 深厚的，无限的：بەيپەل مەيىرباندىق 无限的恩情 ③ 不胜枚举的，数不胜数的；富裕无的，充裕的：بەيپەل دۇنيە 数不清的财产④辽阔的，广阔的，无边无际的；浩瀚的：بەيپەل ٴوڭىر 广阔的地带⑤没有教养的，粗野的，不懂礼貌的，随随便便的：بەيپەل وسكەن بالا 没有教养的孩子 ▲بەيپەل اۋىز 信口开河的，胡说八道的，随口乱说的 ▲ بەيپەل ٴسوز 胡言乱语，粗鲁的语言，无稽之谈。

بەيپەلدەن- 〈动〉变得没有教养，变得粗野，变得没有礼貌。

بەيپەلدەندىر- بەيپەلدەن- 的使动态。

بەيپەلدەنۋ بەيپەلدەن- 的不定式。

بەيپەلدىك بەيپەل 的抽象名词。

بەيساياسات 〈形〉违反政策的，不合乎政策的；不符合政策的。

بەيساياساتتىق بايساياسات 的抽象名词。

بەيساۋات 〈形〉陌生的，不相识的，外来的；走失的：بەيساۋات جان 生人（陌生人）/ بەيساۋات تۇيە 走失的骆驼。

بەيسە 〈名〉（官名）贝子。

بەيسەنبى 〈名〉〔波〕星期四，礼拜四。

بەيتاعات 〈形〉，不耐烦的，忍耐不住的，沉不住气的，爱着急的。

بەيتانىس 〈形〉陌生的，不相识的，不认识的；生疏的：بەيتانىس ادام 生人/ بەيتانىس جازۋ 生僻的字。

بەيتانىستىق بەيتانىس 的抽象名词。

بەيتاراپ 〈形〉〔阿、波〕①中立的，不偏不倚的；无偏见的，不偏袒的：بەيتاراپ ەل 中立国/ بەيتاراپ تۇرۋ 保持中立②〔化〕中和：بەيتاراپ كۇي 中和状态。

بەيتاراپتان- 〈动〉①中立，保持中立，不偏不倚：بەيتاراپتانباي پىكىر ايتۋ 不要保持中立，要发表意见 ②〔化〕中和：بەيتاراپتانعان ەر-ىتىندى 中和液。

بەيتاراپتاندىر- بەيتاراپتان- 的使动态。

بەيتاراپتانۋ بەيتاراپتان- 的不定式。

بەيتاراپتاۋ 〈形〉比较中立的，比较不偏不倚的，比较公正的。

بەيتاراپتىق ① بەيتاراپ 的抽象名词 ② 中立主义。

بەيتارتىپ 〈形〉[阿.波]无记律的，不规矩的。

بەيۋاز 〈形〉[波]无辜的，无罪的，清白的。

بەيۋازدىق بەيۋاز 的抽象名词。

بەيۋاق 〈名〉黄昏，傍晚。

بەيۋاقىت 见 بەيۋاق.

بەيحابار 见 حابارسىز.

بەيحابارلىق بەيحابار 的抽象名词。

بەيحوش 〈形〉[波]感觉不适的，不舒服的，忧闷的。

بەيشارا 〈形〉[波]①可怜的，不幸的，悲惨的；无依无靠的，孤立无援的 ② 可怜虫，不幸的人。

بەيشارالان- 〈动〉装得可怜，装得不幸，装出一付可怜相。

بەيشارالانۋ بەيشارالان- 的不定式。

بەيشارالاۋ 〈形〉比较可怜的，比较不幸的，比较悲惨的。

بەيشارالىق بەيشارا 的抽象名词。

بەيشاراسىن- 〈动〉可怜，同情，怜悯，觉得不幸：بەيشاراسىنىپ جارىلقاۋ 觉得可怜而加以救济。

بەيشاراسىنۋ بەيشاراسىن- 的不定式。

بەيىل 见 پەيىل.

بەيىلدى 见 پەيىلدى.

بەيىم 〈名〉①（要求与格）爱好，嗜好，志趣；善于，擅长，专长，特长：مۋزىكاعا بەيىم 爱好

音乐 ② 象……的，与……相似的：سارىدان
گورى اقلا بەيمە 不象黄颜色有点象白颜色 ▲
ەكى كىسى بەيمە تۇرسا، ەستى كىسى كەيىن
تۇرادى. 【谚】情人相聚，智者回避。

بەيمەدە- 〈动〉使合适于……，使适应于……，使合格；使……担当，使……胜任：جاڭا جاء-
دايعا بەيمەدۇ 使……适应新的情况 / ونى
كوپتەن بەرى وسى جۇمىسقا بەيمەدەپ كەلگەن
ەدى. 很久以来就想让他担负这项工作。

بەيمەدەل- بەيمەدە- 的被动态。

بەيمەدەلگىش 〈形〉容易适应的，容适合于……的，适应性强的，有适应能力的。

بەيمەدەلگىشتىك ① بەيمەدەلگىش 的抽象名词 ② 适应性，适应能力。

بەيمەدەن- بەيمەدە- 的反身态。

بەيمەدەنگىش 〈形〉容易适应的，容易适应于……的，适应性强的能随机应变的。

بەيمەدەندىر- بەيمەدەن- 的使动态。

بەيمەدەنۋ بەيمەدەن- 的不定式。

بەيمەدەس- بەيمەدە- 的交互态。

بەيمەدەت- بەيمەدە- 的使动态。

بەيمەدەۋ بەيمەدە- 的不定式。

بەيمدى 〈形〉（要求与格）爱好……的，对……感兴趣的，善于……的，长于……的；适应的，顺应的：ۋيرەنۋگە بەيمدى 爱好学习的/
زەرتتەۋ قىزمەتىنە بەيمدى 适合开搞研究工作的。

بەيمدىك 见 بەيمدىلىك.

بەيمدىلىك بەيمدى 的抽象名词。

بەيمشىلدىك 见 بەيمدىلىك.

بەيمشىلىك بەيم 的抽象名词。

بەيىس 〈名〉[宗]天堂，极乐世界，乐园。

بەيىت 〈名〉[阿]坟，坟墓：بەيىت باسىنا بارۋ 上坟 ▲ بەيىت تاس 墓碑。

بەيىش 〈名〉[波]天堂，极乐世界，乐园。

بەك I 〈名〉①[旧]伯克，大公 ② 作男性人名的组成部分：اقمەتبەك 阿合买提别克/ بەكبولات 别克博拉特。

بەك II 〈名〉[植]薯蓣。

بەك III 〈副〉① 很，极，太，非常，十分，特别：بەك كوپ 很多/ بەك جامان 极坏/ بەك قىزىعۋ 特别喜欢 ② 严厉地，严肃地：بەك ايتۋ 严肃地说 ③ 沉重地，深深地：بەك ۇيىقتاۋ 沉睡。

بەكەم 〈形〉坚固的，牢固的，结实的；坚定的：بەكەم بەكىنىس 坚固的工事/ مايدانى بەكەم 立场坚定/ اۋزىنا بەكەم بولۋ 嘴要严 ▲ بەلدى بەكەم بۋۋ (بايلاۋ) ① 系紧腰带 ② 下定决心，决心。

بەكەمدە- 〈动〉巩固，加固，使牢固，弄结实：ورنىن بەكەمدەۋ 巩固自己的地位 / شاحتا دىڭگەكتەرىن بەكەمدەپ ورناتۋ 加固矿井里的支柱。

بەكەمدەل- بەكەمدە- 的被动态。

بەكەمدەن- بەكەمدە- 的反身态。

بەكەمدەس- بەكەمدە- 的交互态。

بەكەمدەت- بەكەمدە- 的使动态。

بەكەمدەۋ بەكەمدە- 的不定式。

بەكەمدىك بەكەم 的抽象名词。

بەكەر 〈副〉① 白白地，徒劳，枉然：بەكەر اۋىز اۋىرتۋ 白白地磨嘴皮子（白费口舌）/ بەكەر ٴسوز 空谈/ بەكەرگە اۋرە بولۋ 白费劲（徒劳）② 闲的，空的，空闲的：ول قازىر بەكەر. 他现在闲着。/ بەكەر ٴۇي 空房子 ③ 无理由的，无根据的，无缘无故的：بەكەر تۋبەلەسۋ 无缘无故地吵架 ④ [骂]废物，无能 ▲ بەكەر جۇرگەنشە، بەكەر ستە. 【谚】与其闲着不如白干。

بەكەرگە 〈副〉白白地，无缘无故地，随随便便：بەكەرگە ايتىلعان ٴسوز ەمەس 不是随便说出来的话。

بەكەردەن-بەكەر 〈副〉白白地，无缘无故的，无端地：بەكەردەن-بەكەر تاياق جەۋ 无故挨打/ بەكەردەن-بەكەر اۋرەشىلىك تۋدىرۋ 无端生事。

بەكەرلىك بەكەر 的抽象名词。

بەكەرشىلىك 见 بەكەرلىك.

بەكەت 〈名〉①〈旧〉驿站 ② 站，车站：ماشىنا بەكەتى 汽车站/ ٴبىر بەكەت جەر 一站地。

بەكەتتى 〈形〉驿站的，站的。

بەكەتشى 〈名〉① 驿站员 ② 站上服务人员。

بەكەتشىلىك 〈名〉驿站事务。

بەكزادا 〈名〉权贵，贵族，显贵，豪门。

بەكزادالىق 〈名〉贵族身分,权贵之所作所为。

بەكزات 〈名〉① 权贵,贵族 ② 〔转〕高贵的,尊贵的。

بەكزاتتىق 〈名〉高贵,尊贵。

بەكتە- 〈动〉[史]将(统治地位)加以巩固,稳巩,加强。

بەكتەۋ بەكتە- 的不定式。

بەكتىك 〈形〉伯克的,伯克职能的,伯克权限的。

بەكۋ بەكى- 的不定式。

بەكى- 〈动〉① 变得牢固,巩固;增强,加强: قوعامدىق ءتۇزىم بەكىدى. 社会制度巩固了。/ بالعانىڭ سابى بەكىدى مە؟ 锤柄按结实了吗? ② 变得结实,变得强壮,变得健壮: جاسارىپ قايتا بەكۋ 变得年青而且强壮 ③ 下决心,拿定主意: بارۋعا بەكىدى 决心要去 ▲ بويى بەكۋ 坚定起来,下决心,下狠心 ▲ بۋىنى بەكۋ ① 康复,恢复健康 ② 拿定主意,坚强起来,坚定起来,自持 ▲ قۇلاق بەكۋ 耳堵 ▲ ويعا بەكۋ 想好,决定 ▲ ءسوز بەكۋ 说定,商定 ▲ ىشتەي بەكۋ (心里)决定。

بەكىل- بەكى- 的被动态。

بەكىم I 〈名〉主意,意向;决心,决定: بەكىمگە كەلۋ 拿主意,拿定主意/ سوڭعى بەكىم 最后的决定。

بەكىم II 见 بەكەم.

بەكىن- ① بەكى- 的反身态 ② 隐居,盘据;埋伏,隐蔽: تاۋعا بەكىنۋ 埋伏在山里 ③ 布防,设防,防守: اسكەرلەر كوپىردىڭ جانىنا بەكىندى. 军队布防在桥边。

بەكىندىر- بەكىن- 的使动态。

بەكىنۋ بەكىن- 的不定式。

بەكىنىس I 〈名〉工事,防御工事,据点,堡垒: ۇزاق ۋاقىتتىق بەكىنىس. 永久性的工事 / بەكىنىس جاساۋ 修筑防御工事。

بەكىنىس- II بەكىن- 的交互态。

بەكىرە 〈名〉〔动〕鲟鱼(属),鳇鱼。

بەكىس- ① بەكى- 的交互态 ② 讲和,和好,和解 ▲ ەر شەكىسپەي بەكىسپەيدى. 【谚】勇士不打不成交。

بەكىسۋ بەكىس- 的不定式。

بەكىت- 〈动〉① 关,关闭,锁上,(门)封: قاقپانى بەكىتۋ 关大门/ تەرەزەنى بەكىتۋ 关上窗户 ② 批准,通过: جيىندا بەكىتۋ 在会议上批准 ③(通过)拴:(为防止马走远将马腿)绊住 اۋىز بەكىتۋ 〔宗〕封斋。

بەكىتپە 〈名〉批示,批复;决议,决定。

بەكىتتىر- بەكىت- 的使动态。

بەكىتۋ بەكىت- 的不定式。

بەكىتۋلى 〈形〉① 关闭的,上锁的 ② 批准的,通过的 ③ (马,骆驼等)腿被绊住的。

بەكىتۋسىز 〈形〉① 没有关闭的,没有上锁的 ② 没有批准的,没有讨论通过的 ③(马,骆驼等)腿没有被绊住的。

بەكىتىل- بەكىت- 的被动态。

بەكىتىس- بەكىت- 的交互态。

بەل 〈名〉① 腰,腰部: بەل اۋىرۋ 腰痛/ بەلى كىلت ەتە ءتۇسۋ 闪了腰,扭了腰 ② 山脊,山梁,山岗: بەل اسۋ 翻越山岗 ▲ اسقار بەل 靠山 ▲ اش بەل 杨柳细腰 ▲ بەل الدىرۋ 让休息,让歇息,歇鞍 ▲ بەل بايلاۋ 下决心 ▲ بەل بالا ① 亲生的孩子 ② 忠实的儿女 ▲ بەل بوساتۋ ① 松腰带 ② 稍加休息 ▲ بەل بۋۋ (بايلاۋ) ① 系腰带 ② 下决心,做好准备 ▲ بەلدى بەكەم بۋۋ ① 下定决心,狠下决心 ② 系紧腰带 ▲ بەل كۇرەك 短柄铲子 ▲ بەل ومىرتقا 〔生理〕腰椎 ▲ بەل شەشپەۋ 没有解腰带,(连续几天)没有休息 ▲ بەل شەشۋ 解腰紧带 ② 积极,主动 ▲ بەلى بۇگىلۋ ① 衰老,年迈 ② 悲伤,痛苦 ▲ بەلى جوق 阳萎 ▲ بەلى كەتۋ (指男性)丧失性裕能力 ▲ بەلى شويرىلۋ 因着凉而腰痛 ▲ بەلى قايىسۋ 痛心,伤心 ▲ بەل قۇدا 指腹亲 ▲ بەلى بەسىكتەن شىقپاعان 年纪小的, 未成年的,乳臭未干的 ▲ بەل ومىرتقا 腰椎 ▲ بەل وراق 小镰刀 ▲ بۇراڭ بەل 苗条的腰身,杨柳细腰 ▲ قىپشا بەل 细腰,杨柳细腰 ▲ قۇمىرسقا بەل 细腰,纤细的腰身。

بەلاعاش 〈名〉①(车)轴 ② 房梁,梁栋。

بەلارىس 〈名〉(挂肉的)横杠。

بەلباۋ 〈名〉①(毡房的)压毡绳 ②〔口〕腰

。带
②岗山的逼连,带地陵丘①〈名〉 بەل-بەلەس
。历经,段阶各(的活生)[转]
;的伏起峦峰,的嶂叠峦层〈形〉 بەل-بەلەستى
تاۋلار بەل-بەلەستى :的平不岖崎,的伏起绵连
。山群的伏起绵连
بەلبەۋ 〈名〉 腰带 : بەلبەۋ جالپاق 宽要带/
قايىس (تەرى) بەلبەۋ 皮带▲ بەلبەۋ تاستاۋ 游
戏名)传腰带▲ بوس بەلبەۋ 没有魄力的,无进
取心的,没有闯劲的,疲沓的▲ كۆدەرى بەلبەۋ
。鹿皮腰带
بەلبەۋلە- 〈动〉 系腰带,束腰。
بەلبەۋلەن- بەلبەۋلە- 的反身态。
بەلبەۋلەندىر- بەلبەۋلەن- 的使动态。
بەلبەۋلەت- بەلبەۋلە- 的使动态。
بەلبەۋلەۋ بەلبەۋلە- 的不定式。
بەلبەۋلى 〈形〉 系腰带的。
بەلبەۋلىك 〈名〉 ①(人的)腰部 ② 做腰带用
的: بەلبەۋلىك شۆپەرەك 做腰带的布料。
بەلبۇار 见 بەلۋار.
بەلگى 〈名〉 ① 记号,符号;记标,标志: بەلگى
سالۇ (قويۇ) 打记号/ دوستىقتىڭ بەلگىسى 友
谊的标志 ② 征候,征兆;特征;迹象;神情;
样子: سوعىس بولۇدىڭ بەلگىسى 爆发战争的
征候/ شارشاعاندىقتىڭ بەلگىسى بايقالۇ 显出疲倦
的神情 / سابىرسىزدىقتىڭ بەلگىسى 不耐烦的
样子③信号,信息;暗号,示意,手势: بەلگى
بەرۋ 给暗示(给信号)④痕迹;踪迹,踪影;
قالتىرماۋ بەلگى قالدىرماۋ 不留下任何痕迹▲
بەلگىسى سۇراۋ بەلگىسى▲〔语〕感叹号▲ لەپ
〔语〕问号▲ تىنىس بەلگىسى 标点符号▲
شارتتى بەلگى 专用符号,(地图上的)图例▲
اقىلدىنىڭ بەلگىسى، بايىسا تاسىمايدى،
دارەجەسىنەن اسىرمايدى. 【谚】贤者富而不骄
。奢淫逸
بەلگىلە- 〈动〉 ①打记号,作标记,以……为
标记,以符号表示: بوياۋ جاعىپ بەلگىلەۋ 涂颜
色作标记 ② 规定,确定;指定;决定; 任命;
بەلگىلەيدى جاعداي/ 规定任务 مىندەت بەلگىلەۋ
。由形势所决定

بەلگىلەمە 〈名〉 规定,条例,文条: جوعارىنىڭ
بەلگىلەمەسى 上级的规定。
بەلگىلەن- بەلگىلە- 的被动态。
بەلگىلەس- بەلگىلە- 的交互态。
بەلگىلەت- بەلگىلە- 的使动态。
بەلگىلەۋ بەلگىلە- 的不定式。
بەلگىلى 〈形〉①有记号的,有标记的 ② 有
名的;著名的,人所共知的, 众所周知的:
جۇرتقا بەلگىلى وقيعا 人所共知的事件 ③ 一定
的,某种的: بەلگىلى جاعدايدا 在一定的条件
下/ بەلگىلى ٴبىر 某一个/ بەلگىلى مولشەر 一定
的数量▲ بەسەنەدەن بەلگىلى 明显的,显而易
见的。
بەلگىلىك بەلگىلى 的抽象名词。
بەلگىسىز 〈形〉 ① 没有标记的,没有记号的
② 不一定的,不肯定的,不清楚的: ٴولى
بولارى، ٴتىرى بولارى بەلگىسىز 死活难保/ نە
بولعانى بەلگىسىز 不知结果如何 ③ 无名的,
未知的: بەلگىسىز جەر 无人知道的地方▲
بەلگىسىز سان 〔数〕未知数。
بەلگىسىزدىك بەلگىسىز 的抽象名词▲
بەلگىسىزدىك ەسىمدىك 〔语〕不定代词。
بەلدە- 〈动〉 (摔跤时)抱住腰,搂住腰;(腰部)
使劲: بەلدەپ الىپ ۇرۋ 搂住腰一下摔倒。
بەلدەم 见 بەلدەمە.
بەلدەمە 〈名〉①〔生理〕腰椎: بەلدەمە سۇيەك
腰椎骨 ② 腰部: سۋ بەلدەمەدەن كەلدى. 水没
到腰部。
بەلدەمپايا 〈名〉(掷骨游玩时立在场上的)标
志。
بەلدەمشە 〈名〉①围裙: بەلدەمشە بايلاۋ 系上
围裙 ② (早时的)坎肩儿。
بەلدەس- ① بەلدە- 的交互态②抱腰摔跤 ③
较量,交锋;相斗,搏斗: بەلدەسكىڭ كەلە مە؟
你想较量一下吗?/ جاۋمەن بەلدەسۋ 与敌人
搏斗。
بەلدەۋ I 〈名〉 ① (固定毡房的)大绳,压毡绳
②〔地〕带 ③ (山之)半腰▲ اۋا رايىندىق بەلدەۋ
〔地〕气候带▲ جىلى بەلدەۋ 〔地〕温带▲ سۋىق
بەلدەۋ 〔地〕寒带▲ ىستىق بەلدەۋ 〔地〕热带▲

。带热亚〔地〕 بەلدەۋ جاي قوڭغر
。式定不的 بەلدە- Ⅰ بەلدەۋ
毡绕环索绳用(时房毡支)①〈动〉 بەلدەۋلە-
。圈一转,圈一画,圈一绕 ② 定固房
环出显 ② 态动被的 بەلدەۋلە- ① بەلدەۋلەن-
。形圈圆出现显,状
。态互交的 بەلدەۋلە- بەلدەۋلەس
。态动使的 بەلدەۋلە- بەلدەۋلەت-
。式定不的 بەلدەۋلە- بەلدەۋلەۋ
大气力,的量力有,的气力有①〈形〉 بەلدى
子伙小的气力有 بەلدى جىگىت :的力能有;的
ئۇي شىندەگى :的用作干骨起,的事顶②
,的望威有 ③ 人男的事顶中家 ازامات بەلدى
吾阿的力势有 بالاسى ئۇلدلىك :بەلدى 的力势有
有,族氏的望威有 اتا بەلدى ▲ 代后的(村)勒
。贵显身出 شققان اتادان بەلدى :落部的力势
背搭,腰搭 ② 带腰皮,带腰 ①〈名〉 بەلدىك
⑤ 干轴,轴(的车大) ④ 腰后(的服衣) ③
。带胸,带前(的鞍马)
(带胸)带前搭 ② 带腰系 ①〈动〉 بەلدىكتە-
。绑,扎,捆(腰半或位部间中的物某从)③
。式定不的 بەلدىكتە- بەلدىكتەۋ
。词名象抽的 بەلدى بەلدىلىك
اسپ بەلەڭنى :岗山,梁山,脊山〈名〉 بەلەڭ
بەلەڭ ▲方地的岗山过翻于位 جەردە تۇسكەن
一上更,度高的定一到展发,展发,高提① الۋ
。惊受,吓惊②楼层
。的绵连峦山,的伏起峦山〈形〉 بەلەڭ-بەلەڭ
اسۋ بەلەستەن :地高;脊山,岗山①〈名〉 بەلەس
الدىڭدا :难艰;口关,关难〔转〕②岗山越翻
〔转〕③口关少不有还前面你 بار بەلەس تالاي
里大伟的上史历 بەلەس ۋلى تارىحتاعى :碑程里
。步一高提,楼层一上更 الۋ بەلەس ▲碑程
叠重峦山 ,的伏起峦山 〈形〉 بەلەس-بەلەس
。的绵连峦山,的
,的似岗山,的样一岗山象①〈形〉 بەلەستەي
障的重重象,口关的难艰同如 ② 的似峦山
。碍
售 ساتۋشى بەلەت :券票,证票,票〈名〉 بەلەت
。场入票凭 كىرۋ بەلەتپەن /员票

票要不,的票要不,的票有没〈形〉 بەلەتسىز
。的票免,的证
。的票凭,的证票要,的票有〈形〉 بەلەتتى
绝,证保,的真(用时誓发) [阿]〈叹〉 بەللاهي
。何如论无,对
。质白蛋,白蛋〈名〉 بەلوك
:的质白蛋有,的白蛋有含〈形〉 بەلوكتى
。尿白蛋 نەسەپ بەلوكتى
。刀镰大〈名〉 بەلوراق
。子分进先,子分极积[贬]〈名〉 بەلسەكەك
:动主,极积,力奋;力努,求力〈动〉 بەلسەن-
。作工入投极积 بەلسەنە ارالاسۋ جۇمىسقا
قىزمەتتە :的动主,的极积①〈形〉 بەلسەندى
:子分动活,子分极积 ② 极积作工 بەلسەندى
شولاق ▲会大子分极积 جيىنالىسى بەلسەندىلەر
。子分激过 بەلسەندى
。词名象抽的 بەلسەندى بەلسەندىلىك
。态动使的 بەلسەن- بەلسەندىر-
分进先的谓所,子分极积[贬] بەلسەندىسىماق
。子
。态动使的 بەلسەن- بەلسەنت-
。式定不的 بەلسەن- بەلسەنۋ
。态互交的 بەلسەن- بەلسەنىس-
:的弱虚,的气力有没,的弱①〈形〉 بەلسىز
。的萎阳②马弱 ات بەلسىز
,萎阳②词名象抽的 بەلسىز ① بەلسىزدىك
。欲性失丧
。腿绑②腿小①〈名〉 بەلتىرلىك
。腿小〈名〉 بەلتىرى
بەلۋاردان سۋى وزەن :部腰,腰〈名〉 بەلۋار
。深腰齐水河 كەلەدى
。深腰齐,部腰到漫〈动〉 بەلۋارلا-
。态动使的 بەلۋارلا- بەلۋارلات-
。式定不的 بەلۋارلا- بەلۋارلاۋ
到陷 باتۋ بەلشەسىنەن :部腰,腰〈名〉 بەلشە
/潭泥入陷 باتۋ بەلشەسىنەن باتپاقتا /深腰半
/(筑高台债)累累债负 باتۋ بەلشەسىنەن بورىشقا
。累累获收 باتۋ بەلشەسىنەن ولجاعا
. Ⅱ مەن 见 بەن
仆,隶奴,仆奴(的主真) ① [波]〈名〉 بەندە

人： قۇدايدىڭ بەندەسى ：类人，人②隶奴的主真
بەندە بولۇپ جارالغۇ 生产类人/ بەندە جولاماۋ 任
近接意愿不人何 ③ 人的怜可 ④虏俘： بەندە
بولۇپ قالغۇ 。虏俘为成

بەندەلىك 自失丧②为行，止举（之人）①〈名〉
。位地隶奴，位地附依，由

بەندەشىلىك 见 بەندەلىك.

بەنەن 见 مەن II.

بەنزىن 。油汽〈名〉

بەنزوي ：香息安〔化〕〈名〉 بەنزوي قىشقىلى
。酸香息安

بەنزول ：苯〔化〕〈名〉 ئازوتتى بەنزول 。苯基硝

بەنت 。钉丝螺〈名〉

بەنتتە- 。钉丝螺拧，钉丝螺上〈动〉

بەنتتەل- بەنتتە- 。态动被的

بەنتتەس- بەنتتە- 。态互交的

بەنتتەت- بەنتتە- 。态动使的

بەنتتەۋ بەنتتە- 。式定不的

بەنتتى 。的定固钉丝螺用，的钉丝螺带〈形〉

بەر- ；给赐，予授，给授，给递，给送，给①〈动〉
：供提 بوسقا بەرۋ 给白/ كورىمدىك بەرۋ 面见给
礼/ مەن وعان ٴبىر كىتاپ بەردىم. 一他给送我
。书本 /ۋزات اتاعىن بەرۋ 号称范模予授/
ۋرايدى قولدان بەرمەۋ 不失时机②让，让给：
ۋرىن بەرۋ 让座③上，加，喂： جەم بەرۋ 上饲料
发④：ايلىق بەرۋ 发工资/ بەلگى بەرۋ 发信号
表发⑤：بۇل ماقالانى جۇرنالدىڭ 3-سانـــــا
بەرەمىز. 播⑥表发期三第刊本在将章文篇这
送：رادىيو حابار بەرۋ 播送消息⑦ 发生，产生：
ٴونىم بەرۋ 发生效力②作助动词：①表示动作
的 进行是 为客体：قاتىن الىپ بەرۋ 给……娶
媳妇 ② 表示动作的延续：ايتا بەرۋ 说下去/
كورە：跟下去③表示动作的不断发生：ەرە بەرۋ
بەرۋ 继续看下去/ مۇنداي وقيعا تۇلا بەرە مە؟
这种事件经常发生吗？ ④ 表示允许，准许：
الا بەرۋ ▲随便拿 ادالنان بەرۋ 愿成为正直的；
愿成为洁净的 ▲ ايان بەرۋ 托梦 ▲ انت بەرۋ
宣誓，起誓，发誓；许诺▲ ارىز بەرۋ ① 请愿，
提出申请②提出申诉，控告 ▲ اس بەرۋ ① 给
饭吃 ②（为死者）过周年▲ اسۇ بەرمەۋ （因
地势险要）不能通过▲ اتوي بەرۋ ① 呼喊"冲
锋" ② 冲锋，发起攻击，进攻▲ ات ساۋىرىن
جول اياقتىعا، ٴسوز اۋىزدىعا ▲帮助，协助 بەرۋ
بەرمەۋ 霸道，蛮横，很厉害▲ اقىل بەرۋ 出主
意，出谋划策，献计▲ اعىنان بەرۋ 愿成为正
直的 ▲ باياندالما بەرۋ 作报告▲ باسىمەن بەرۋ
送给▲ باتا بەرۋ 祝福▲ باعا بەرۋ ① 评价，定价
②使安静，使安宁▲ بوي بەرمەۋ 不退让，不
依，不受控制，不服管教 ▲ بۇيرىق بەرۋ 命令，
下命令，发号施令 ▲ بۇلت بەرۋ 急转弯，急
拐弯，一闪▲ بۇعا بەرسەڭ سۇعا بەرەدى 得寸进
尺▲ دامىل بەرمەۋ 不让歇脚，不让喘气；不断
地，不停地▲ داۋىس بەرۋ 表决，表示意见▲
دەم بەرۋ 鼓励，勉励；鼓动，打气▲ دەس بەرمەۋ
不让步▲ دوكلات بەرۋ ① 汇报②作报告▲
دۇرسە قويا بەرۋ ① 扑过来（去）② 训斥，指责
▲ ەمتيحان بەرۋ 考试▲ ەركىن بەرۋ 使自由，听
其自便 ▲ ەسەپ بەرۋ 负责，承担责任 ▲
ەسىركەپ بەرۋ 恩赐，赏赐▲ جازا بەرۋ 处分，惩
罚▲ جان بەرۋ ① 死去②使活跃③增添光彩，
美化④赌咒，发誓▲ جانىن بەرۋ 献出生命，捐
躯▲ جاۋاپ بەرۋ ① 答复，回答②负责，承担责
任▲ جەل بەرۋ 打气，鼓动▲ جەتىسىن بەرۋ （为
死者）过七天（祭日）▲ جول بەرۋ ① 照礼节办
事② 让步，准许，允许▲ جەلىۋ بەرۋ 补助 ▲
بەرۋ زەكەت （为死者）过周年▲ جەلىن بەرۋ
〔宗〕纳税 ▲ كيىس بەرۋ 耐穿，结实 ▲ كۇن
بەرمەۋ （كورسەتپەۋ） 欺负，虐待 ▲ كۇش بەرمەۋ
不听，不依 ▲ كۇش بەرۋ 鼓劲，鼓励▲ كورىك
بەرۋ 美化，增添光彩▲ لاپ بەرۋ 一拥而上，
拥上……▲ مازا بەرمەۋ 扰乱，不让安宁▲
مۇمكىندىك بەرۋ 有条件，有机会，使……有可
能▲ مادەت بەرۋ 支持，勉励▲ مالىمەت بەرۋ 报
告，汇报，提供情报▲ ٴنازىر （ٴنازىر-شىراق）
بەرۋ 做祭祀 ▲ پارا بەرۋ 贿赂 ▲ ٴپىتىر بەرۋ
〔宗〕（斋月时）交人头税 ▲ رۇحسات بەرۋ 准
假，准许，允许▲ ساباق بەرۋ 讲课，授课▲
سازايىن بەرۋ 惩罚，打击，收拾▲ سەرت بەرۋ 保
证，发誓，许诺▲ سيلىق بەرۋ 奖励，发奖▲
سوققى بەرۋ 打击，痛击▲ سىناۋ بەرۋ 测验▲

سىرت بەرۋ ▲避回,远疏 سۆزاۋ بەرۋ ▲问提
سوگس بەرۋ ▲责指,评批 ئسوز بەرۋ ▲话讲许准
▲ سوزگە قوناق بەرمەۋ话的人别断打 ▲ سالەم
بەرۋ 意致,候问 ▲ تاپ بەرۋ 扑,向扑 ▲
تويتارس بەرۋ 驳反,斥驳;击反,击还 ▲
تىنىشتىق بەرۋ 宁安使,静安使 ▲ تىنزگىن بەرۋ
▲使自便 ▲ تۆسىنىك بەرۋ 释解 ▲ تولەۋ بەرۋ 赔
偿 ▲ ۋادە بەرۋ 应答,诺许 ▲ شاپ بەرۋ 抓下一
住 ▲ شاعىم بەرۋ 状告,告控 ▲ حابار بەرۋ 通
知,息消通,打招呼 ▲ قاسام بەرۋ 誓起,誓宣 ▲
قول ▲ 礼彩给 بەرۋ قالىڭ ▲ 让谦 بەرىق بەرۋ
بەرۋ ① 握手 ② 表示友好 ③ 击掌为定 ▲
قول ۋشىن بەرۋ 帮助,协助,助一臂之力 ▲
قىلاڭ بەرۋ 拂晓,黎明 ▲ قىرقىن بەرۋ (为死
者)过四十天(祭日) ▲ الارمانعا التاۋ از,
بەرەرمەنگە بەسەۋ كوپ. 【谚】要东西的六个
ياس اقىماق ▲。给东西的五个嫌多,嫌少 —
ايااقا تىنىشتىق بەرمەس. 【谚】蠢人终日忙碌
无所作为。

بەرال〈名〉〔矿〕绿宝石。

بەرگەك〈名〉[旧]妇女头饰。

بەرگى〈形〉①这边的,这面的:وزەنىڭ بەرگى
جاعىندا 在河的这边 ② 近的,不远的:بەرگى
كەز 近期 ▲ بەرگى اتا 祖宗,祖先。

بەرگىز- بەر- 的使动态。

بەرگىزدىر- بەرگىز- 的使动态。

بەرگىسىز〈形〉不能出手的,不能换的;高质
量的,优质的;值钱的 ▲ التىنعا بەرگىسىز 金
不换。

بەرگىش〈形〉大方的,慷慨的。

بەرگىشتە-〈动〉(多次,频频)给,送,发,让。

بەرگىشتەۋ بەرگىشتە- 的不定式。

بەرگىشتىك بەرگىش 的抽象名词。

بەردەڭكە〈名〉单发步枪 ▲ بەردەڭكە مىلتىق 单
发步枪。

بەرەگەن〈形〉大方的,慷慨的:بەرەگەن كىسى
大方的人 ▲ الاعان قولىم بەرەگەن 欲取之必与
之。

بەرەگەندىك بەرەگەن 的抽象名词。

بەرەگەنسۋ بەرەگەنسى- 的不定式。

بەرەگەنسى-〈动〉假装大方,伪装慷慨,显得
好施。

بەرەزەنت〈名〉[口]帆布。

بەرەكە〈名〉①好处,益处 ② 福分,福气,③
富 ④ 恩典,恩惠:قۇداي بەرەكە بەرسىن 愿真主开恩
裕,富足:استىققا بەرەكە بەرسىن! 祝五谷丰登
⑤ 团结,友爱,和睦:بەرەكەسىن بۇزۋ (شايۋ،
قاشىرۋ، كەتىرۋ)损害团结 ▲ بەرەكەسى جوق
①不节省的②不闹团结的。

بەرەكەلە-〈动〉节省,节约,节俭,勤俭:
بەرەكەلەپ ستەتۋ 节约使用。

بەرەكەلەن- ① بەرەكەلە- 的被动态 ② 变得富
裕,变得丰富,变得富有,富足。

بەرەكەلەس- ① بەرەكەلە- 的交互态 ② 相互团
结,相互友爱,和睦相处。

بەرەكەلەستىر- بەرەكەلەس- 的使动态。

بەرەكەلەسۋ بەرەكەلەس- 的不定式。

بەرەكەلەۋ بەرەكەلە- 的不定式

بەرەكەلى〈形〉①节省的,节俭的,节约的;勤
俭的:قولى بەرەكەلى 会过日子的(节省的)
②有营养的,有滋补的,滋补:بەرەكەلى تاماق 有
营养的饭食 ③ 团结的,团结和睦的,相亲相
爱的:بەرەكەلى ئۇي 团结和睦的家庭。

بەرەكەلىلىك بەرەكەلى 的抽象名词。

بەرەكەسىز〈形〉①不节省的,不俭节的,不经济的,不
节省的②缺乏营养的;不肥美的③无益的,无
效果的,徒劳的:بەرەكەسىز ئىس 无益的事情
④闹不团结的,不和睦的:بەرەكەسىز ادام 闹
不团结的人。

بەرەكەسىزدەن-〈动〉① 不节省,浪费 ② 闹
不团结,四分五裂。

بەرەكەسىزدەندىر- بەرەكەسىزدەن- 的使动
态。

بەرەكەسىزدەنۋ بەرەكەسىزدەن- 的不定式。

بەرەكەسىزدىك بەرەكەسىز的抽象名词。

بەرەكەت〈名〉[阿]福分,福气;洪恩,恩惠。

بەرەكەتتەن- 见 بەرەكەلەن-.

بەرەكەتتەنۋ بەرەكەتتەن- 的不定式。

بەرەن Ⅰ〈名〉[波]锦缎。

بەرەن Ⅱ〈名〉①利剑:بەرەن اق التىن بالداعى

顽〔转〕③ 甲铠,甲盔 ② 剑利的环金有上柄
。人的强坚 بەرەن مۇشە ▲的强坚,的强
。甲铠,甲盔〈名〉 **بەرەنگى**
欠,人务债,者债欠;者付支〈名〉 I **بەرەرمەن**
户,方贷▲ الارمانغا التاۋ از، بەرەرمەنگە بەسەۋ
五的西东给,少嫌个六的西东要【谚】.كوپ
。多嫌个
بەرەرمەن II 见 بەرەگەن.
بەرەسى〈名〉债,务债,负债: بەرەسىسى جوق
不欠债 / بەرەسى بەرۋ 偿还债务▲ التـــى
الاسىسى، بەس بەرەسىسى جوق.【谚】毫无关系
(毫无瓜葛,不该不欠;互不来往)
。的务债有,的债欠,的债负〈形〉 **بەرەسلى**
。帽便轻形圆 〈名〉 **بەرەت**
بەرەشەك〈名〉 债,欠债,债务: بىـــر قـوي
还 بەرەشەگى بار 欠一只羊/ بەرەشەكتەن قۇتىلۇ
。务债清
有没,的债负不,的债欠不〈形〉 **بەرەشەكسىز**
。的务债
。的务债有,的债负,的债欠 〈形〉 **بەرەشەكتى**
上街),场市〔旧〕②所易交①[俄]〈名〉 **بەرجا**
。所留停(的等车马雇等
(的人拉货运等车马用) 〔旧〕〈名〉 **بەرجاباي**
。夫车
。石柱绿[矿]〈名〉 **بەريلل**
。苏紫〔植〕〈名〉 **بەريللا**
。锫〔化〕〈名〉 **بەركەلي**
。石钢金,石钻〈名〉 **بەرليانت**
往 بەرمەن كەل :边这朝,边这往〈副〉 **بەرمەن**
。来边这
:边这朝微稍,边这往微稍〈副〉 **بەرمەنىرەك**
。站边这靠微稍 بەرمەنىرەك تۇر
بەرنە 见 پەرنە.
:前以久不,近最;后以,来后①〈副〉 **بەرتىن**
最 بەرتىن كەلە /来后 بەرتىندە بولعان اڭگىمە
.بەرمەن 见 ②事的生发近
بەرتىنىرەك 见 بەرتىن.
。式定不的 بەر- **بەرۋ**
。结硬,块硬(的下皮)[土]〈名〉 **بەرشمەك**
62-جىلدان :从自,来以……从①〈副〉 **بەرى**

/来以时那从 بەرى سودان /来以年 62 从 بەرى
,边这向,里这朝②放解从自 بەرى ازاتتىقتان
这到 بەرى كەل /站边这往 بەرى تۇر :里这到
▲岸是头回 بەرى قاراعانىڭ بەتى جارىق /来里
ارى ▲说右说左,说竖说横 بەرى ايتۇ، ارى
بەرى ▲……则少……则多 بولسا…بەرى بولسا
بەرى كەلە ▲码起,也……低最,少至 بولعاندا
كەلەر اقشامغا ▲来近,来后 ارى جىعىل دەسەڭ
往他让你,人的意大心粗【谚】.بەرى جىعىلادى
。西往他东
,的固巩较比,的固坚较比①〈形〉 **بەرىگىرەك**
较力耐②的实结较;的靠牢较比:的固稳较比
。的强较力命生,的大
固牢;的固稳,的固巩,的固坚 ①〈形〉 **بەرىك**
堡的固坚 بەرىك قامال :的实结,的靠牢,的
固稳 بەرىك نەگىز /盟联的固巩 بەرىك وداق /垒
,的力耐有 ②料布的实结 بەرىك ماتا /础基的
③畜牲的寒耐 بەرىك مال :的力命生有
坚 بەرىك سەنىم :的强坚,的渝不持坚,的定坚
ەسىك :的闭关,的着销,的着关④念信的定
守,紧口 ▲ اۋزى بەرىك 。着关门 .بەرىك ەكەن
如口守,密秘守严 اۋزىنا بەرىك بولۋ ▲瓶如口
▲! 岁百命长愿 !باۋى بەرىك بولسىن ▲瓶
。心当,慎谨 بەرىك بولۋ
。词名象抽的 بەرىك **بەرىكتىك**
:真认;头埋,心专②态动被 بەر- ① **بەرىل-**
埋 بەرىلىپ ستەۋ /习学心专 بەرىلىپ ۇيرەنۋ 的
迷;溺沉,迷着,迷沉,……于心醉 ③作工头
بەرىلۋ شاحماتقا :图贪,求追;往神……对,恋
/想幻于缅沉 بەرىلۋ قيالعا / 迷着棋下对
ۇيىن-تاماشاعا بەرىلۋ 玩贪④降投,靠投: جاۋعا
。敌投 بەرىلۋ
,的……于心醉,的……好爱〈形〉 **بەرىلگىش**
。的……求追;的……于恋迷
。词名象抽的 بەرىلگىش **بەرىلگىشتىك**
。态动使的 بەرىل- **بەرىلدىر-**
بەرىمسەك 见 بەرەسى.
:边这朝微稍,点一边这往 ①〈副〉 **بەرىرەك**
最 ②写点一边这往微稍 بەرىرەك جازساڭشى
到听才近最 بەرىرەكتە ەستىپتى :前久不,近

。来前以久不 بەربەكتە كەلدى /了

بەرىس I 见 الىس-بەرىس.

位的……近靠,处之……近靠〈名〉Ⅱ بەرىس
/方地的顶山近靠 تاۋدىڭ اسا بەرىسىندە :置
。口门 بەرىسى (شعا) كىرە ەسىكتىڭ

。态互交的 -بەر Ⅲ - بەرىس

。结硬,块硬(的下皮)〈名〉 بەرىش

。结硬,块硬现出(织组下皮)〈动〉 -بەرىشتەن

。态动使的 -بەرىشتەن -بەرىشتەندىر

。式定不的 -بەرىشتەن بەرىشتەنۋ

五 بەس جەردە بەس جيىرما بەس :五〈数〉 بەس
بەس ▲钟点五在 ساعات بەستە /五十二五
بەس ▲手面多,的通精样样,的能全 اسپاپ
一的族克萨哈) بەس بارماق ▲离距短 اتتام جەر
甸甸沉,的重沉 بەس باتپان ▲肉抓手(食饭种
的▲ بەس باتتام ▲的垢污,的脏肮 بەس بيەنىڭ
②(人女指)的大头块,的胖肥① ساباسىنداي
〔数〕 بەس بۇرىش ▲的阔开胸心,的朗开胸心
短,的间时短 بەس كۇندىك ▲形边五,形角五
栏壁扇五 بەس قانات كيىز ٴۇي ▲的时暂,的暂
大,棒棍,鞭皮)器武种五 بەس قارۋ ▲房毡的
指如了 بەس ساۋساعىنداي ٴبىلۋ ▲(弓,矛,棒头
胡毛眉 بەس ساۋساقتى اۋىزعا ٴبىر-اق سالۋ ▲掌
分,值不钱一 بەس تيىنعا تۇرماۋ ▲ 抓把一子
,羊山,羊绵)畜五 بەس تۇلىك مال ▲值不文
▲户保五 بەستە قامداۋ ▲(称总的驼骆,马,牛
英 بەس قارۋى بەس قارۋ ەر ▲常五〔宗〕 بەس ۋاجىپ
。手双是器武的雄

。叉齿五,子叉〈名〉 بەساقا

。叉齿五[方]〈名〉 بەساقان

。六五〈数〉 -بەس-التاۋ

。个六五约,六五〈数〉 بەس التى

。桶木〔方〕〈名〉 بەساپپازى

五响 بەساتار مىلتىق :枪响五〈名〉 بەساتار
。枪

بەساۋات 见 بەيساۋات.

。面肉抓手,肉抓手〈名〉 بەسبارماق

بەس-بەستەن :地个五个五〈副〉 بەس-بەستەن
。分地个五个五 ٴبولۋ

:子样,形外,貌外,貌相,相长〈名〉 بەسەنە
بەسەنەسىنە قاراعاندا ▲相长看 بەسەنەدەن بەلگىلى
。的楚清常非,的见易而显,的显明

。(词数合集的"五")个五〈数〉 بەسەۋ

بەسەۋەت 见 بەيساۋات.

。起一人五〈动〉 -بەسەۋلە

。式定不的 -بەسەۋلە بەسەۋلەۋ

。棒头大〔旧〕〈名〉 بەسمويىن

。的股五成织编,的股五分〈形〉 بەستەمشە

岁五 ات بەستى :(畜牲指)的岁五〈形〉 بەستى
马/ بەستى وگىز 五岁的犍牛▲ بەستى قىمىز
。酒奶马陈

。五的牌克扑②的位五,的五①〈形〉 بەستىك

②曲篮摇 بەسىك جىرى :篮摇①〈名〉 بەسىك
上篮摇 بەسىك باۋ ▲团星巢蜂,团星宿鬼〔天〕
亲娃娃,亲篮摇 بەسىك كەرتتى قۇدا ▲子带的
▲ بەسىك تابى ▲式仪篮摇裹 بەسىك سالار
بەلىنەن كەتپەگەن ▲干未臭乳 بەسىكتەن بەلى
شىقپاعان ▲的年成未,的小纪年 ٴوز ەلىڭ -
التىن بەسىك 【谚】故乡是金色的摇篮。

。墓石〈名〉 بەسىكتاس

▲ بالتىرى ▲的样一篮摇象〈形〉 بەسىكتەي
。的粗子肚腿 بەسىكتەي

بەسىن :午正,午中,午响①[波]〈名〉 بەسىن
作 بەسىن وقۋ 礼响〔宗〕②候时的午响 كەزى
礼响 بەسىن اۋۋ (ەڭكەيۋ) ▲午过 بەسىن ناماز
ۋلى ▲ 响半后 كىشى بەسىن ▲:礼响〔宗〕
。午正 بەسىن (ۋلكەن)

。时午,午正〈名〉 بەسىندىك

。天五第 بەسىنشى كۇنى :五第〈数〉 بەسىنشى

الۋ بەسىنشىلىكتى :名五第〈名〉 بەسىنشىلىك
。名五第得获

②脸(吻)亲 بەتىنەن ٴسۇيۋ :面,脸①〈名〉 بەت
表③面情顾不 بەتكە قاراماۋ :心良;面脸,面情
面地在 جەر بەتىندە /面水 سۋ بەتى ;层表,面
河在 قارسى بەتىندە وزەننىڭ :边,旁,侧④上
,面⑤面一那的山 تاۋدىڭ ارعى بەتى /岸对的
▲ 读地页一页一 ٴبىر بەتتەن وقۋ :页
蛋脸红 الما بەت ▲面数代〔数〕 الگەبرالىق بەت
的瘦消 اشاڭ بەت ▲初当,初起 العاشقى بەت▲
便随,的意随 بەت الدى ▲孔面的悴憔,容面

▲ 的标目有没 ，的目无漫；的欲所心随，的
朝 اۋز بەت ▲标目，向趋，向去，向方 بەت الس
歌纱面揭 ① بەت اشار ▲ …… 向转，…… 向
▲幕序 ，曲序，言序，白场开；端开， 头开②
变① بەت اشلۇ ▲面世见②纱面揭① بەت اشۇ
承不拒 بەت باقتىرماۋ ▲面脸顾不②方大得
▲哀于动无，话听不 بەت باغۇ ▲认否口矢，认
脸要不 بەت جوق ▲悟悔；向转，头回 بەت بۇرۇ
▲的 بەتكە باسۇ ▲短揭 بەتكە سالىق بولۇ ，脸丢
▲ 脸丢，丑丢，面体失丧 بەتكە تاڭبا ▲人丢
用顶，的用管 بەتكە ۋستاۋ ▲骂唾 بەتكە تۆكىرۇ
，子幌 …… 着打；的手出得拿，的值价有，的
自地无 بەت مونشاعى ئتوسۇ ▲ 号旗……着打
（的颊两饰头女妇 ） بەت مونشاق ▲愧羞，容
面，纱面 بەت پەردە ▲绢手 بەت وراامال ▲串珠
▲骨颊面〔理生〕 بەت سۆيەك ▲耻廉，耻羞；罩
▲ 险危离脱，转好 （ 情病 ） بەتى بەرى قاراۋ
衷于动无，臊害不，耻羞知不 بەتى بۇلك ەتپەۋ
▲ بەتىمەن جەر باسۇ ▲容自地无 بەتـــمەن
▲ 欲所其随，…… 其任， 流自任放 جىبەرۇ
بەتىمەن كەتۇ ▲为欲所为，欲所心随 بەتىن الا
方的 …… 转扭 بەتىن اۋدارۇ ▲的面……近靠
臊害，羞害②脸着捂① بەتىن باسۇ ▲回赶，向
▲ بەتىن ئبىلۇ ▲向去听打 بەتىنەن ئمورى
羞 (نۇرى) بەتىنەن وتى شىعۇ ▲丽美，亮漂 تامۇ
，爱宠 بەتىنەن قاقپاۋ ▲愧惭分十，容自地无得
▲惯娇 بەتىنە شىركەۋ بولۇ ▲脸丢，人丢 بەتىن
جىرتۇ ▲心伤②皮脸破撕① بەتىن تەرىسكە
سالۇ ▲远疏 بەتىن قايىرۇ ▲撞顶，顶 بەتى
شىمىرىكپەۋ ▲耻无颜厚，上羞知不 بەتى قايتۇ
▲臊害，红脸 بەتى قىزارۇ ▲羹门闭吃，子钉碰
بەتىڭنەن جارىلقاســـن ▲明光途前你祝 بەت
قاراتپاۋ ▲常异（度程之寒严，风暴指） بەت
قويۇ ▲去走……朝 بىرجىق بەت ①面部痤疮②
▲脸的胖圆 بەت بۆيرەك ▲脸的纹皱满布
دوڭگەلەك ▲脸宽 بەت جالپاق ▲脸圆 بەت كوك
▲说脸么什拿 بەتىن ايتۇ نە ▲脸赖皮死 بەت
ساز بەت ▲的厚皮脸，脸皮赖 بەت سەكپىل
雀 تارعاق بەت ▲脸子瓜 بەت سوپاق ▲脸子麻
脸厚 قالىك بەت ▲脸子麻 بەت شۇبار ▲脸斑

皮 ▲ قارا بەت ▲的脸要不，死皮赖脸的▲ قيعاش
بەت ▲坡斜，面斜（的山） قۇشىق بەت ▲脸瘪
ئوزبەتىمەن ▲的欲所心随，的张主作自，自擅
بەتىڭ قىسىق بولسا، ايناعا وكپەلەمە.【谚】长
得丑不要怪镜子 。▲ ئوز بەتـــن اياماعان
كىسىنىڭ بەتىن شيەدەي قىلادى. 【谚】不顾自己
面子的人何尝顾别人的情面。
بەت-اجار 〈名〉 ① 容面，貌面，庞面，目面，面
孔②脸色，表情。
بەت-اۋىز 〈名〉脸，满脸，嘴脸 : بەت-اۋزى سات-
چاق-ساتپاق 满脸污垢的，蓬头垢面的 ▲ بەت
اۋزى بۇلك ەتپەۋ 不知羞耻，毫不在乎 ▲
بەت-اۋزى قيسايماستان 不带表情，不带相地，面
不更色地，装得一本正经地。
بەتاشار 〈名〉揭面纱歌。
بەت-الپەت 〈名〉面貌，面容，面庞，相貌。
بەت-ئالپى 见 بەت - الپەت.
بەتباق 见 بەتپاق.
بەت-بەدەل 〈名〉 面 子，脸 面，体 面；威 信 :
جۇرت الدىندا بەت-بەدەلى جوق 在群众面前没
有威信。
بەت-بەينە 〈名〉 面 目，面 貌，面 容，相 貌 :
سایاسي بەت-بەينەسى / بەت-بەينەســى
جامان ەمەس 政治面目/相貌长得不错。
بەت-بەتىمەن 〈副〉 各 自，擅 自；无 秩 序 地 :
بەت-بەتىمەن ستەۋ 各行其是。
بەت-بەتىنە 见 بەت-بەتىمەن.
بەتەگە 〈名〉〔植〕狐茅，羊茅，酥油草 ▲ بەتەگە
اۋرۇى 绦虫病 ▲ بەتەگە كەتەر، بەت قالار.【谚】
莫为小事闹翻脸。
بەتەگەلى 〈形〉 狐茅茂盛的，羊茅多的，酥油茂
密的。
بەتەگەلىلەۋ 〈形〉 狐茅比较茂盛的，羊茅长得
较多的。
بەتەگەسىز 〈形〉 不长狐茅的，羊茅稀少的。
بەتەر 〈形〉（要求从格）① 比……还……，比…
…更加 ……，更为，远为 : بۇرىنعىدان بەتەر
كوپ 比以前还多/ونان بەتەر جامان 比它更坏
②更甚，更坏，更恶劣，更差劲，更不如。
بەتجۇزدىك 〈名〉 见面礼，礼品。

بەتكەي〈名〉坡，山坡：بەتكەيدەن ئتۆسۈ 山下
坡/ بەتكەيگە شىڭ 上山坡▲ بەتكەي كەكى 两面派
▲ قۇرلۇق بەتكەيى 〔地〕大陆坡。
بەتكەيلە-〈动〉顺着山坡，沿着山坡：بەتكەيلەپ
كەلۋ 沿着山坡走来。
بەتكەيلەس- بەتكەيلە- 的交互态。
بەتكەيلەت- بەتكەيلە- 的使动态。
بەتكەيلەۋ بەتكەيلە- 的不定式。
بەتكەيلىك 见 بەتكەي ▲ بەتكەيلىك كەكى 两面派
行为。
بەتون〈名〉混凝土。
بەتوندا-〈动〉灌混凝土，浇灌混凝土。
بەتونداۋ بەتوندا- 的不定式。
بەتپاق Ⅰ〈形〉[波]不幸的，可怜的。
بەتپاق Ⅱ〈形〉①无耻的，不知羞耻的，不要脸
的，下贱的，卑鄙的 ② 坏蛋，无上之徒 ▲
بەتپاق دالا 戈壁滩，荒漠。
بەتپاقتان-〈动〉变得不要脸，变得无耻，放
荡不羁。
بەتپاقتانۋ بەتپاقتان- 的不定式。
بەتپاقتىق بەتپاق Ⅱ 的抽象名词。
بەتپە-بەت〈副〉面对面，当面：بەتپە-بەت
سويلەسۋ 当面谈/ بەتپە-بەت كەلۋ 迎面而来。
بەتسىز〈形〉不要脸的，不知羞耻的，卑鄙的。
بەتسىزدەن-〈动〉变得不要脸，变得无耻，变
得卑鄙。
بەتسىزدەنۋ بەتسىزدەن- 的不定式。
بەتسىزدىك بەتسىز 的抽象名词。
بەتتە-〈动〉① 朝着……而去(来)，朝向，面
向：شىعىسقا قاراي بەتتەدى 朝东走去/ بەرى
بەتتەپ كەلەدى 朝这边走来②敢于，敢面对：ول
ساعان بەتتەي المايدى. 他对你不敢怎么样。
بەتتەن-: كوك بەتتەنۋ 变得死皮赖脸▲ كون
بەتتەنۋ 厚着脸皮▲ ساز بەتتەنۋ 要赖皮▲ قارا
بەتتەنۋ 变得不要脸，不顾羞耻。
بەتتەس- ① بەتتە- 的交互态②对质，对证：
المالۋ بەتتەسە 不敢对质③(纸，板等)相贴，粘在
一起，合在一起：كىتاپتىڭ بەتتەرى بەتتەسىپ
قالىپتى. 书页都粘在一起了。
بەتتەستىر- بەتتەس- 的使动态。

بەتتەسۋ بەتتەس- 的不定式。
بەتتەت- بەتتە- 的使动态。
بەتتەۋ بەتتە- 的不定式。
بەتى-قول〈名〉手脸：بەتى-قولىن جۋۋ 洗手洗
脸。
بەۋ〈叹〉(表示惊讶赞叹和后悔等之意)啊，
哎，哟哎。
بەۋ-بەۋلە-〈动〉(因疼痛)呻吟，哼哼；发出低
沉的声音。
بەشمەت〈名〉〔口〕外衣，褂子，单上衣。
بەشپەنت〈名〉外衣，褂子，单上衣。
بەشپەنتسىز〈形〉没有穿单上装的，连褂子
都没有的。
بەشپەنتتى〈形〉穿单上衣的。
بەشپەنتتىك〈形〉单上装的，褂子的，做褂
子的：بەشپەنتتىك بۇل 做褂子的布料。
بەشپەت 见 بەشپەنت.
بەشپەتشە〈名〉小褂子。
بيبليوگراف〈名〉图书学家；图书目录专家。
بيبليوگرافيا〈名〉图书学，图书目录汇编，图
书索引，书报评介。
بيىل〈副〉今年：بيىل تابانى كۇرەكتەي ون جىل
بولدى. 今年整整十年了。/ بيىلدان باستاپ 从
今年开始。
بيىلعى〈形〉今年的：بيىلعى ئونىم 今年的产
量/ بيىلعى كۇزدە 今年秋季。
ٴبي Ⅰ〈名〉阿拉伯字母"ب"的读音▲ ٴالىپ
ٴبي 字母表。
ٴبي Ⅱ〈名〉①〔旧〕毕(官名)，审判官②雄辩
家，善辩家 ③ 有权的，有权力的，有地位的：
ٴبي ايەل 有权的主妇▲ توبەٴبي 〔旧〕大审判官
ٴبي Ⅲ〈名〉舞，舞蹈：Ⅳ ٴبي بيلەۋ 跳舞。
ٴبي Ⅳ〈名〉(棋类中的)将，帅，王 ▲ الىپ كەكى
بيگە شىڭ 一举两得，一箭双雕。
ٴبياز 见 ٴپياز.
ٴبيازى〈形〉文雅的，文静的，娴静的，有礼貌
的，谦恭的：ٴبيازى كىسى 文雅的人②雅致的，
精致的，精美的，优美的：ٴبيازى بۇيىم 精致
的物品③细的，纤细的，细软的，优质的(只指
羊毛)：ٴبيازى جۇندى قوي 细毛羊。

ٴبيازلىق ٴبيازى 的抽象名词。

ٴبيالا 〈名〉[口]玻璃。

ٴبيالاي 〈名〉（猎人架鹰时戴的皮制）长袖手套，手套。

ٴبيالايشى 〈名〉做架鹰长袖手套的人。

ٴبيباتيما 〈名〉〔宗〕圣母。

ٴبيبى 〈名〉〔旧〕（宗教大人的）夫人，妇人。

ٴبيدا 见 بۇيدا.

ٴبيداي I 〈名〉麦子，小麦： ٴبيداي ماساعى 麦穗/ ٴبيداي اتىزى 麦田/ ٴبيداي اڭىزى 麦茬地/ ٴبيداي ورۋ 割麦子▲ اق ٴبيداي 小麦▲ ٴبيداي كوبەلەك 〔动〕麦蛾▲ ٴبيداي شىركەي 〔动〕麦蚜▲ ٴبيداي ورمەكشىسى 〔动〕麦蜘蛛▲ دۆمبە ٴبيداي 冬小麦▲ قارا ٴبيداي 黑麦▲ ٴبيدايدىڭ بارار جەرى-تيىرمەن.【谚】麦子的归宿是磨房。

ٴبيداي II 〈名〉布衬，衬里▲ ٴبيداي شۆپە-رەك 布衬，衬里。

ٴبيدايلا- 〈动〉上布衬，上衬里。

ٴبيدايلان- ٴبيدايلا- 的被动态。

ٴبيدايلات- ٴبيدايلا- 的使动态。

ٴبيدايلاۋ ٴبيدايلا- 的不定式。

ٴبيدايىق I 〈名〉〔植〕冰草，下垂冰草。

ٴبيدايىق II 〈名〉〔动〕鹧鸪。

بيە 〈名〉（三岁以上的）母马，骒马，经产母马▲ بەس بيەنىڭ ساباسىنداي （指妇人）肥胖的，魁梧的▲ بيە اعىتۋ ①放开马驹②秋季停止挤马奶▲ بيە بايلار 为挤马奶而绑马驹时的仪式▲ بيە بايلاۋ 为挤马奶而绑马驹▲ بيە باۋ 拴马驹的粗绳或地方▲ بيە كورمەگەن ايعىر 没有和母马交配过的种马▲ بيە ساۋىم 两次挤马奶的间隔时间（约有一小时）▲ جۇان بيە 老母马▲ ماما بيە 产奶多的老母马。

ٴبيجاي: ٴبيجاي بولۋ 见 بەيجاي بولۋ.

بيزون 〈名〉〔动〕北美野牛。

بيكە 〈名〉①对姑娘的昵称②少女，姑娘▲ قايىن بيكە 大姐，大姨子。

بيكەش 〈名〉少女，姑娘；小姐▲ بيكەش شوق جۇلدىز [天]仙女座。

بيكۇنا 〈形〉〔波〕无辜的，清白的，无罪的。

ٴبيقام 见 بەيقام.

ٴبيقامدىق ٴبيقام 的抽象名词。

ٴبيقاساپ 〈名〉伯克赛甫绸（丝棉混纺的条纹绸料）。

ٴبيلاج 〈副〉[波，阿]被迫的，迫不得已的，不自由的。

بيلە- I 〈动〉①支配；掌握；操纵，控制： ٴوز تاعدىرىن ٴوزى بيلەۋ 自己支配自己的命运/ تابيعاتتى بيلەۋ 控制大自然 ②统治，管理，掌管，作主： ەلدى بيلەۋ 统治人民/ بۇل ٴۇيدى سەن بيلەي المايسىڭ. 这个家你作不了主。▲ جامان ٴۇيدى قوناعى بيلەيدى.【谚】无能的主人受客人的支配。

بيلە- II 〈动〉跳舞，舞蹈： ٴبي بيلەۋ 跳舞。

بيلەگەنسۋ بيلەگەنسى- I、II 的不定式。

بيلەگەنسى- I 〈动〉①自以为能支配②装出一付作主的样子。

بيلەگەنسى- II 〈动〉装作跳舞的样子。

بيلەن- بيلە- I、II 的被动态。

بيلەپ-توستە- 〈动〉统治，操纵，管制，掌管，主宰： ٴبۇتىن دۈنيەنى بيلەپ-توستەمەكشى بولۋ 妄图统治全世界。

بيلەپ-توستەس- بيلەپ-توستە- 的交互态。

بيلەپ-توستەت- بيلەپ-توستە- 的使动态。

بيلەپ-توستەۋ بيلەپ-توستە- 的不定式。

بيلەپ-توستەۋشى 〈名〉统治者，主宰者；操纵者。

بيلەپ-توستەۋشىلىك 〈名〉统治，操纵。

بيلەس- I بيلە- II 的交互态。

بيلەت I 〈名〉票，券： كينو بيلەتى 电影票。

بيلەت- II بيلە- I、II 的使动态。

بيلەۋ بيلە- I、II 的不定式。

بيلەۋشى I 〈名〉统治者，操纵者； ەل بيلەۋشى 宗主国。

بيلەۋشى II 〈名〉舞蹈演员，跳舞的人。

بيلەۋشىلىك 〈名〉统治，操纵，支配，管理。

بيلىك 〈名〉①权，权力，权势；政权： بيلىك بەرۋ 授权/ بيلىكتى وتكىزۋ 交权/ بارلىق بيلىك حالىق قولىندا 一切权力在人民手里/ بيلىك جۇرگىزۋ 行使权力/ مەملەكەت بيلىگى 国家权力/ بيلىك باسىنداعى پارتيا 执政党②裁决，判

决▲ انالىق بىلىك 母权▲ بىلىك ايتۇ 裁判，裁决，判定▲ بىلىك قۇرۇ 统治。

بىلىكسىز〈形〉① 无权的，没有权力的 ② 不经许可的，不经同意的：بىلىكسىز مەنەن الۋشى بولما. 不经我同意你不能拿。

بىلىكسىزدىك بىلىكسىز ①的抽象名词。

بىلىكتى〈形〉有权的，有权力的；有权势的。

ٴبيماعلۇم〈形〉[阿、波]不清楚的，不详的，不知道的。

ٴبيمازا 见 مازاسىز.

ٴبيمالىم 见 بەيمالىم.

ٴبيمۇرالدىق〈形〉非道德的，不符合道德的。

بينا〈名〉楼，楼房。

بيوگرافيا〈名〉传记，履历；生平，平生的经历。

بيولوگ〈名〉生物学家。

بيولوگيا〈名〉生物学。

بيولوگيالىق〈形〉生物学的。

بينوكىل〈名〉望远镜。

ٴبيپاز〈形〉①轻巧的，灵巧的 ٴبيپاز قول 巧手 ②有礼貌的，文雅的，温柔的 ٴبيپاز مىنەز 温柔的性格。

ٴبيپازدا〈动〉穿戴整洁，精心装饰，精心布置，收拾整齐，安排好，布置好：ٴۇيدى ٴبيپازداپ ۋستاۋ 把屋子收拾得整整齐齐 ② 仔细弄好，精心整治：اتتى ٴبيپازداپ ەرتتەدى 备好马鞍/ ٴبيپازداپ باعۋ 精心饲养。

ٴبيپازدان- ① ٴبيپازدا- 的反身态 ②好修饰，讲究装饰，讲究穿着，讲究整洁：ول كەزىندە ٴبيپازدا-نىپ جۇرەتىن كىسى ەدى. 他曾经是个讲究穿着的人。

ٴبيپازدانۋ ٴبيپازدان- 的不定式。

ٴبيپازداۋ ٴبيپازدا- 的不定式。

ٴبيپازدىق ٴبيپاز 的抽象名词。

ٴبيپاراسات〈形〉[阿、波] 无才智的，无才华的，无智谋的。

ٴبيساياسات 见 بەيساياسات.

ٴبيساۋات 见 بەيساۋات.

ٴبيسىن-〈动〉装出一付官相，摆官架子，自认为有权有势，显得官气十足。

ٴبيسىندىر- ٴبيسىن- 的使动态。

ٴبيسىنۋ ٴبيسىن- 的不定式。

ٴبيسىنىس- ٴبيسىن- 的交互态。

ٴبيت〈名〉虱子▲ بيتكە پشاق سۋىرۋ 杀鸡用牛刀▲ ٴبيت كارىقىز 鹤虱▲ ٴبيت تەرىسىنەن ٴبيالاي جاساۋ 手巧，手艺高▲ ٴبيت تەرىسىنەن شەل سىدىرۋ 铁公鸡▲ ٴبيتىن سالۋ 死皮赖脸，厚着脸皮▲ ٴبيتىن سىعىپ، قانىن جالاۋ 吝啬，一毛不拔▲ كوزىنە ٴبيت ٴتۇسۋ 装看不见，看不起▲ تالاعىنىڭ ٴبيتى بار 能干，勤奋肯干▲ ۋستىنەن ٴبيت دومالاعان 富有的，有钱的；肥胖的。

ٴبيت-بۇرگە〈名〉虱，蚤的泛称。

ٴبيتسىز〈形〉没有虱子的，不生虱子的。

ٴبيتانىس 见 بەيتانىس.

ٴبيتاراپ 见 بەيتاراپ.

ٴبيتون〈名〉铁桶，大铁桶。

بيتتە-〈动〉长虱子，生虱子▲ كوزى بيتتەۋ 憔悴。

بيتتەي〈形〉微小的，很小的，一点点的，小的，微不足道的，微乎其微的。

بيتتەپ-قۇرتتا-〈动〉长虱子，长满虱子。

بيتتەپ-قۇرتتاۋ بيتتەپ-قۇرتتا- 的不定式。

بيتتەس- بيتتە- 的交互态。

بيتتەت- بيتتە- 的使动态。

بيتتەۋ بيتتە- 的不定式。

ٴبيتتى〈形〉有虱子的，长虱子的▲ ٴبيتتى كوز 无精打采的，精神萎靡的。

بيتىمدەي〈形〉一丁点的，很小的，一点点的。

ٴبيحابار 见 بەيحابار.

ٴبيحابارلىق 见 بەيحابارلىق.

ٴبيحيساپ〈副〉[阿，波] 无数的，数不胜数的。

ٴبيشارا 见 بەيشارا.

ٴبيشى〈名〉①舞蹈家，舞蹈演员②善于跳舞的。

بيشىگەش〈名〉(旧官名)小毕，小官，小官吏，小审判官。

بيشىك〈名〉(赶牲畜用的)长鞭子。

ٴبيشىل〈形〉① 爱跳舞的，舞迷 ② 迷信毕

的,迷信审判官的。

بېيكرەك 〈形〉较高的,略高的。

بېيك〈形〉高的,高大的,高峻的: بېيك ۆيلەر 高房子/ بېيك ۆكشە 高跟儿/ بويى بېيك 身材高大/ بېيك تاۋ 高峻的山/ بېيك پەش 冲天炉 ▲ بېيك بوگەت〔体〕高栏▲ بېيك بۇلت〔气〕高云。

بېيك-الاسا〈形〉高高低低的,有高有低的: بېيك-الاسا تاۋلار 高高低低的山岭。

بېيكسىن-〈动〉觉得高;嫌高: تاۋدى بېيكسىنىپ شىقپادى 嫌山高没有上去。

بېيكسىنۋ بېيكسىن- 的不定式。

بېيكتە-〈动〉升高;变高;长高: قۇس بىرتىندەپ بېيكتەپ ۋشتى. 鸟越飞越高了。/ كورەر كوزگە توبەشىك بېيكتەپ كەتكەن سەكىلدى. 看起来这个山丘好象变高了。

بېيكتەل- بېيكتە- 的被动态。

بېيكتەن- بېيكتە- 的反身态。

بېيكتەت- بېيكتە- 的使动态。

بېيكتەتتىر- بېيكتەت- 的使动态。

بېيكتەتىل- بېيكتەت- 的被动态。

بېيكتەۋ I بېيكتە- 的不定式。

بېيكتەۋ II〈形〉比较高的,略微高的,稍微高的。

بېيكتىك ① بېيك 的抽象名词②高度,高矮;高空: تاۋدىڭ بېيكتىگى 山的高度/ بېيكتىگى قانشا مەتر؟ 高矮有多少米③高地,高处: بېيكتىكتى يەلەۋ 控制高地④〔数〕顶垂线: ۋشبۇرىشتىڭ بېيكتىگى 三角形的顶垂线▲ بېيكتىك اۋرۋ 高山病▲ بېيكتىك ولشەگىش 测高器,高度仪▲ بېيكتىك كولبەۋ〔数〕斜高。

بلوك I〈名〉滑轮,滑车;辘轳。

بلوك II〈名〉联盟,集团: اسكەري بلوك 军事集团/ ساياسي بلوك 政治集团。

بوبىر〈形〉松散的,暄的,虚的;蓬松的,蓬乱的: بوبىرتوپىراق 松软的土。

بوبىرا-〈动〉松散,散乱,乱蓬,蓬松,发暄: شاشىڭ بوبىراپ كەتىپتى عوي؟ 你的头发怎么这样乱蓬蓬的?

بوبىراس- بوبىرا- 的交互态。

بوبىرات- بوبىرا- 的使动态。

بوبىراۋ بوبىرا- 的不定式。

بوعاۋىز〈形〉说脏话的,说不三不四的。

بوعاۋىزدىق بوعاۋىز 的抽象名词。

بوعجاما〈名〉〔旧〕(用布或毡子缝制的)包,袋子。

بوعمالا〈名〉(牲畜的)慢性传染病。

بودا-بودا〈形〉蓬乱的,散乱的,乱蓬蓬的。

بودالان-〈动〉变得蓬乱,变得散乱,松散杂乱。

بودالانۋ بودالان- 的不定式。

بودان: بودان بولۋ 被奴役,成为附庸 ▲ بودان قىلۋ 奴役;统治;操纵。

بوداۋ〈名〉①代价: بوداۋ بەرۋ 付出代价②抵偿: اتىڭنىڭ بوداۋىنا نە الدىڭ؟ 你用马的代价换取了什么?

بوداۋسىز〈形〉无代价的,无抵偿的,白白的,免费的。

بوج: بوج قارا 黑大个,黑大胖子。

بوجبان: بوجبان قارا 黑大个,黑大胖子。

بوجۋ I بوجى- 的不定式。

بوجى II〈名〉(马车上的)缰绳: بوجى تاعۋ 套缰绳/ بوجىنى بوساتۋ 把缰绳放松。

بوجى- II〈动〉①发酵,发酸,冒泡沫,泛泡沫: ايران بوجىپ كەتتى. 酸奶发酵得过火了。/ بوجىپ اشۋ 发酸,冒泡沫②〔转〕自夸,自诩,自吹自擂,吹牛。

بوجىلا-〈动〉①套缰绳②(指马车的)牵着缰绳: بوجىلاپ ايداۋ 牵着缰绳驱赶。

بوجىلاس- بوجىلا- 的交互态。

بوجىلات- بوجىلا- 的使动态。

بوجىلاۋ بوجىلا- 的不定式。

بوجىر-〈动〉懒散,发懒;无精打采,变得萎靡不振: الدەن بوجىراساڭ كەيىن قايتەسىڭ؟ 你现在就这样肋腻,往后怎么办?

بوجىراس- بوجىرا- 的交互态。

بوجىرات- بوجىرا- 的使动态。

بوجىراۋ بوجىرا- 的不定式。

بوجىت- بوجى- 的使动态。

بوز I〈名〉〔植〕白茅。

色灰瓦,的色白灰 ① 〈形〉 Ⅱ **بوز**
兔灰 بوز قويان /马白灰 بوزات : 的色灰浅;的
/(地女处)地荒 بوز جەر : 的垦开未,的荒②
بوز ▲色灰浅 اق بوز ▲年少③野荒 بوز دالا ▲
بوز ▲晨清,明黎 بوز الاتاڭ ▲色白加色灰 الا
بوز ▲鱼草〔动〕 بوز بالىق ▲柏侧〔植〕 ارشا
▲蒿陈菌〔植〕 بوز جۇسان ▲蒿椒〔植〕 ەرمەن
枯 بوز كوبەلەك ▲藜果刺,蒿灰〔植〕 بوزيزەن
额 بوز قاسقا ▲属天景〔植〕 بوز كىلەم ▲蛾叶
诚虔的主真对示表为 بوزقاسقا شالۇ ▲马灰白
بوز قىشى ▲ 苔苍 بوز قىنا ▲马灰白额杀宰而
بوز تەرەك ▲柳白〔植〕 بوز تال ▲ 芥灰〔植〕
灵百头凤,雀云〔动〕 بوز تورغاي ▲杨灰〔植〕
灰〔动〕 بوز تىرنا ▲ 狐草 〔动〕 بوز تۈلكى ▲
白〔植〕 بوز شاعىل ▲鸥灰〔动〕 بوز شاعالا ▲鹤
草〔植〕 بوز شۇبار ▲草芒须〔植〕 بوز شالعىن ▲草羊
。莺,雀灰〔动〕 بوز شىمشىق ▲的白斑加色灰
博,酒米(料饮种一的成酿米小用)〈名〉 **بوزا**
。酒杂博酿 بۇزا اشتۇ : 酒杂
بوزامىق : 的白灰,的色灰浅〈形〉**بوزامىق**
得变,色灰发 بوزامىق تارتۇ ▲色灰浅 ئوڭدى
。色灰
تاڭنىڭ : 色灰得变,色灰发〈动〉**-بوزامىقتان**
。候时的亮蒙蒙天 بوزامىقتانغان كەزى
。式定不的 -بوزامىقتان **بوزامىقتانۇ**
。的白灰显略,的色灰呈略〈形〉 **بوزامىقتاۋ**
تارتۇ بوزاڭ : 的色灰淡,的色白灰〈形〉**بوزاڭ**
。色白灰发
灰淡发,白苍变,色白灰成变〈动〉 **-بوزاڭدان**
。色
。式定不的 -بوزاڭدان **بوزاڭدانۇ**
كۈن : 暗昏得变,色灰发,灰发〈动〉**-بوزاڭىت**
。了来起暗昏渐渐色天 .بوزاڭىتىپ كەلەدى
。式定不的 .بوزاڭىت **بوزاڭىتۇ**
,灰变;白惨得变,白苍得变 ①〈动〉 **-بوزار**
他 .ونىڭ ئوڭى بوزارىپ كەتىپتى : 青发;灰发
嘴的他 .ەرىندەرى بوزارىپ بارادى /。白苍色脸
,亮蒙蒙(天),亮(天)②。色血有没越来越唇
渐逐天 .تاڭ بوزارىپ كەلەدى : 色白肚鱼出现
。神无滞呆眼两 كوزى بوزارۇ ▲。了亮

。态动使的 -بوزار **-بوزارت**
。式定不的 -بوزار **بوزارۇ**
显略,的白苍呈略(色脸) ①〈名〉 **بوزارىڭقى**
。的萎枯(物植)②的白惨
。态互交的 -بوزار **-بوزارىس**
。坊作酒米,店酒米〈名〉 **بوزاحانا**
。人的酒杂博酿,人的酒米酿〈名〉 **بوزاشى**
。业酒米酿〈名〉**بوزاشىلىق**
青,子男年青,子伙小 (的婚未) 〈名〉 **بوزبالا**
。人年
。度风人年青,概气的子伙小〈名〉 **بوزبالالىق**
.بوزبالالىق 见 **بوزبالاشىلىق**
未指) 子男年青,子伙小 〔土〕〈名〉 **بوزباس**
。(的婚
志的人年青, 概气的子伙小〈名〉 **بوزباستىق**
。(度风)气
。驼母女处 〈名〉 **بوزباشا**
。兰罗紫〔植〕 〈名〉 **بوزعالداق**
色白灰,的色灰浅,的白灰微略 〈形〉 **بوزعىل**
بوزعىل تۇمان / 烟炊的白灰 بوزعىل ئتۈتىن : 的
بوزعىل تارتقان بۇلىڭعىر اسپان /雾的蒙蒙灰
。空天的暗灰
出,亮蒙蒙(天),亮微(天) 〈动〉 **-بوزعىلدان**
تاڭ بوزعىلدانا : 色白肚鱼出发,白肚鱼现
。候时的亮蒙蒙天 بەرگەندە
。式定不的 -بوزعىلدان **بوزعىلدانۇ**
.بوزعىل 见 **بوزعىلداۋ**
.بوزعىل 见 **بوزعىلت**
驼骆 تۆيە بوزداۋ : 叫(驼骆)① 〈动〉 **-بوزدا**
بوزداپ : 叫哭,哭大嚎号,哭大,哭痛〔转〕②叫
جىلاي بەرمەشى ▲ .了哭地心伤再别 بوتاداي
。哭大嚎号,涕流哭痛 بوزداۋ
,子伙小,子男年青,人年青 〈名〉 Ⅰ **بوزداق**
。儿健
(的后毛脱), 毛颊面的羔驼 〈名〉 Ⅱ **بوزداق**
。毛汗颊两的出长刚驼骆
。豹海〔动〕 〈名〉 Ⅲ **بوزداق**
。态互交的 -بوزدا **-بوزداس**
。态动使的 -بوزدا **-بوزدات**
。式定不的 -بوزدا **بوزداۋ**

بوزداۋىق 〈形〉(指骆驼)不停叫的,叫个不停的。

بوزقىراۋ 〈名〉霜,白霜: بوزقىراۋ ٴتۇسۋ 降霜。

بوزوكپە 〈名〉废物,窝囊废,草包。

بوزسىماق 〈形〉略灰白的,浅灰色的,灰白色的。

بوزتورعاي 〈名〉〔动〕云雀,凤头百灵▲ قوي ۋستىندە بوزتورعاي جۇمىرتقالاۋ 太平年间,太平盛世。

بوزشا 见 بوزعىل.

بوزىم I 〈形〉〔土〕年轻的,青春年华的。

بوزىم II 〈名〉〔土〕双峰驼。

بوزىمىق 见 بوزامىق.

بوزىمىقتان- 见 بوزامىقتان-.

بوزىمىقتانۋ بوزىمىقتان- 的不定式。

بوي 〈名〉① 身材,身量,身长,个子;(动物的)体高: بوي ۋزىن (بيىك) 身材高(高个子)/ بويى الاسا (تاپال) 身材矮(矮个子)/ اسەم بوي 漂亮的身段/ الدە بىرەۋدىڭ بويى كورىنىپ قالدى. 突然出现了一个人的身影 ③ 衣襟: ارت بويى (ارتقى بويى) 后襟(后身)④(道路,河流,海的)边,沿,旁,畔: جولدىڭ ەكى بويى 马路两边(路的两旁)/ سۋ بويى 水边/ تەڭىز بويى 沿海(海滨)/ كول بويى 湖畔 ⑤ (用在时间的名词后表示全过程)整,全: جىل بويى 整(全)年/ اي بويى 整月/ جاز بويى 整个夏天/ كۇن بويى 整(成)天/ جول بويى 一路上/ ٴتۇن بويى 整夜⑥和过去时形动词结合表示动作,行为的连续: ول كەتكەن بويى كەلگەن جوق. 他走了以后一直没有来过。/ كۇلگەن بويى شىعىپ كەتتى 笑着出去了▲ ازا بويى تىك تۇرۋ (ازا بويى قازا بولۋ) 毛骨悚然,心惊肉跳▲ ارقان بويى 很近的▲ ات بويىن الا قاشۋ 矢口否认;断然拒绝;逃避,躲闪▲ بوي الدىرۋ 疲乏,精疲力尽▲ بوي بەرمەۋ 不退让,不受控制,不服管教▲ بوي جازۋ 舒展身体;解除疲劳;提精神▲ بوي جاساۋ 回光反照▲ بوي جيۋ 解乏,提神▲ بوي كورسەتۋ 露头,露面▲ بوي جيۋ ① 解乏,提精神②抬头▲ بوي ساقتاۋ 当心,小心,警惕▲ بوي تالاسۋ 比高低,争高低▲ بوي تارتۋ ①推辞,推脱②长高,长大▲ بوي تاسالاۋ 躲避,躲藏▲ بوي تەڭەستىرۋ 比高低,争高低▲ بوي توقتاتۋ 长大,成年,成熟▲ بوي تۇزەۋ 打扮,修饰打扮▲ بويى بەكۋ 坚定起来,下决心,下恨心▲ بويى بۇزىلۋ 月经不调▲ بويىنا بىتكەن 固有的,生来就有的,天生的▲ بويىنان كەتۋ 遗精▲ بويىن اۋلاقتا سالۋ 疏远, 躲避, 推辞,推脱▲ بويىندا بار 固有的,生来就有的(习惯),老的: بويىندا بار مىنەز 固有的脾气(老毛病)▲ بويى ٴۇيىر 喜欢,感兴趣▲ بويى ٴۇيىر بولۋ 习惯,熟悉;司空见惯▲ بويعا توعىتپاۋ 轻视,藐视,瞧不起▲ بوي ۋيرەتۋ 适应,习惯,熟悉,习以为常▲ بوي ۋيرەنۋ 使适应,使习惯▲ بوي ۋرۋ 倾心于……,对……感兴趣,迷恋于……▲ كىسى بويى 一人高▲ كۇن ارقان بويى كوتەرىلۋ 日升三竿▲ كۇن نايزا بويى كوتەرىلۋ 日升三竿▲ وق بويى 跑在前面,领先▲ تۇلا بوي 全身,浑身,满身▲ تۇلا بويى تۇڭعىشى (父母的)第一个孩子▲ ٴومىر بويى 一生,一辈子▲ ونە بويى 满身,周身,浑身▲ بوي جەتپەگەن جەرگە وي جەتەدى. 【谚】个子够不着的地方,思想能达到。▲ بويىڭا قاراي كيىم ٴپىش. 【谚】量体裁衣。▲ بىرەۋدىڭ بويى الاسا، بىرەۋدىڭ ويى الاسا. 【谚】有的人身材矮小,有的人眼光短浅。

بويا- 〈动〉染色,上色,着色;上漆: قىزىلعا بوياۋ 染成红色/ كوك سىرمەن بوياۋ 油上蓝漆▲ كوز بوياۋ 欺骗,蒙蔽,打马虎眼▲ قانعا بوياۋ 血洗,血染。

بوياۋ 〈名〉染料,颜料。

بويال- بويا- 的被动态。

بويالعىش 〈形〉容易上色的,易染的,容易上漆的。

بويالت- بويال- 的使动态。

بوياما 〈形〉① 上过色的,染过的,染色的 ②〔转〕假的,伪装的,虚伪的,虚假的③润色的,被修饰的。

بويالا- 〈动〉①遮盖,掩盖,掩遮②美化,修饰,粉饰: رەالدى بويالاۋ 粉饰现实。

。态动使的 -بويامالا **بويامالان-**
。式定不的 -بويامالا **بويامالاۋ**
。词名象抽的 بوياما **بويامالىق**
② 的装伪,的假虚,的伪虚 ①〈形〉**بوياماشى**
。人的非心是口,人的假虚,人的伪虚
。词名象抽的 بوياماشى **بوياماشىلىق**
;妆化,扮打 ② 态身反的 -بويا① Ⅰ **بويان-**
。粉抹指涂
。布衣色着〈名〉Ⅱ **بويان**
扮打爱② 的色着,的色梁①〈形〉**بويانغش**
打爱 ايەل بويانغش :的妆化爱,的饰修好,的
。体色染〔生〕 دەنە بويانغش ▲人女的扮
涂多,些重得染,染一染多〈动〉**بوياڭقىرا-**
。料染点上
。态动使的 -بوياڭقىرا **بوياڭقىرات-**
。式定不的 -بوياڭقىرا **بوياڭقىراۋ**
。态互交的 -بويا **بوياس-**
。态动使的 -بويا **بويات-**
(染,着) بوياۋ بەرۈ :料颜,料染〈名〉Ⅰ **بوياۋ**
上色/ بوياۋ قونباۋ ▲色上不染 بوياۋ وسىمدىك-
تەر ▲物植料染 تاس بوياۋ ▲料染石矿,料染体固
已木【谚】.بولارى بولدى، بوياۋى ٴسىڭدى ▲
。(饭熟成煮米生)舟成
。式定不的 -بويا Ⅱ **بوياۋ**
,的好染,的色了染,的色了上〈形〉**بوياۋلى**
بوياۋلى ▲毛的好染 بوياۋلى ٴجۇن :的过漆油
。属草茜〔植〕 ويران
▲ 的料颜作用,的料染作用〈形〉**بوياۋلىق**
。树橡小〔植〕 ەمەن بوياۋلىق
。场工色染,坊染〈名〉**بوياۋحانا**
。属草茜〔植〕〈名〉**بوياۋ ٴشوپ**
بوياۋشى ,بوياۋشى ▲工染,匠染〈名〉**بوياۋشى**
。拙成巧弄【谚】.دەگەنگە ساقالىن بويايدى
印 ② 业染印,业色染 ①〈名〉**بوياۋشىلىق**
كوز ▲厂染印 بوياۋشىلىق زاۋودى :的染
。蔽蒙,为行骗欺 بوياۋشىلىق
男的婚未,的身单,的身独 ①〈形〉**بويداق**
身单)子伙小的婚未指) بويداق جىگىت :(子
:的胎怀未;的畜幼带不,的畜仔带不 ②(汉
独,汉身单 ③(羊羯)羊的羔带不 بويداق قوي

独过 بويداق ٴوتۋ :夫鳏,棍光,汉身 ومىردەن
بويداق ٴبيداي ▲(棍光打子辈一)活生身
。子麦的来出长里地茬〔土〕
出分羊的羔带不和羊羯把)〈动〉**بويداقتا-**
。牧放群分(来
。态互交的 -بويداقتا **بويداقتاس-**
。态动使的 -بويداقتا **بويداقتات-**
。式定不的 -بويداقتا **بويداقتاۋ**
:活生棍光,活生身单〈名〉**بويداقتىق**
。棍光打再不 بويداقتىقتان قۇتىلۋ
身独;活生棍光,活生身独〈名〉**بويداقشىلىق**
生身独过 بويداقشىلىق تۇرمىس وتكىزۋ :义主
。活
:(娘姑指仅)熟成育发,大长〈动〉**بويجەت-**
。娘姑大 بويجەتكەن قىز
。女闺大,娘姑大,子女年成〈名〉**بويجەتكەن**
。态动使的 -بويجەت **بويجەتكىز-**
。式定不的 -بويجەت **بويجەتۋ**
。态互交的 -بويجەت **بويجەتىس-**
。的惰怠;的洋洋懒,的惰懒〈形〉**بويكۇيەز**
浑);惰怠,懒犯,洋洋懒〈动〉**بويكۇيەزدەن-**
。服舒不觉感(身
。式定不的 -بويكۇيەزدەن **بويكۇيەزدەنۋ**
。词名象抽的 بويكۇيەز **بويكۇيەزدىك**
,入没身全;(底水)入沉,入潜 ①〈动〉**بويلا-**
绳 .ارقان قۇدىققا بويلامادى :(底水)着探;着够
تەمىر جولدى :着顺,着沿②。底井着够有没子
بويلاپ ٴجۇرۋ 走线路铁着沿/ وزەندى بويلاپ
كەلدى ▲来走边河着顺 ويعا بويلاۋ 思深,思沉
▲ ومىرگە بويلاۋ 。活生入深,活生验体
,的同相材身,的高般一子个〈形〉Ⅰ **بويلاس**
。的高样一头个,的多不差矮高
。态互交的 -بويلا Ⅱ **بويلاس-**
打(里深往)②态动使的 ① -بويلا **بويلات-**
桩把 قازىقتى جەرگە بويلاتا قاعۋ :进扭,入钉,入
。去里地入打子
。式定不的 -بويلا **بويلاۋ**
:的栈恋,的驭驾难,的性任①〈形〉**بويلاۋىق**
强倔,的执固,的犟②马的驭驾难 بويلاۋىق ات
能,的入深能 ③ 人的犟气脾 بويلاۋىق ادام :的

潜入的：بويلاۋىق بۆلىق 深耕犁。

بويلى〈形〉①身材的，身量的：ۇزىن بويلى 高个子的／ ورتا بويلى 中等身材的／ قىسقا بويلى 身材短小的（矮个子的）② 身材高的，高个子的：بويلى كىسى 身材高的人。

بويلىق〈形〉① 作衣襟用的：ارت بويلىق 后襟 ② 〔地〕经线，子午线：بويلىق پەن ەندىك 经纬线 ③ 纵的：بويلىق كەسىندى 纵剖面（纵断面；纵切面）。

بويرا〈名〉席子：قامىس بويرا 苇席。

بويرالا-〈动〉铺席子：ٴۇيدىڭ تۇبەسىن بويرالاپ قويىپتى. 房顶上铺了一层席子。

بويرالان- بويرالا- 的被动态。

بويرالات- بويرالا- 的使动态。

بويرالاۋ بويرالا- 的不定式。

بويسۇن-〈动〉服从，顺从，听从；遵守：ازشىلىق كوپشىلىككە بويسۇنۋ 少数服从多数／تارتىپكە بويسۇنۋ 遵守纪律。

بويسۇنعانسۋ بويسۇنعانسى- 的不定式。

بويسۇنعانسى-〈动〉装作服从，伪装顺从，装作遵守。

بويسۇنعىش〈形〉驯服的，顺从的，服服贴贴的，听话的：بويسۇنعىش قۇرال 驯服工具／بويسۇنعىش كىسى 听话的人。

بويسۇندىر- ① بويسۇن- 的使动态 ② 制服，降服，使就范，使顺从。

بويسۇنۋ بويسۇن- 的不定式。

بويسۇنىس- بويسۇن- 的交互态。

بويتۇمار〈名〉护身符，护符，驱邪符，避邪符。

بويشاڭ〈形〉个子高的，身材修长的，个头细长的；苗条的：بويشاڭ قىز 身材修长的姑娘 ▲ بويشاڭ ٴبيدايىق 〔植〕燕麦草。

بويشاڭدان-〈动〉（个子）长高，个子显得修长。

بويشاڭدانۋ بويشاڭدان- 的不定式。

بويشاڭداۋ〈形〉身材较高的，身材比较修长的，身材苗条的。

بويشاڭدىق بويشاڭ 的抽象名词。

بويشاڭىراق〈形〉身材较高的，身材比较修长的，身材苗条的。

بويىنشا〈助〉① 依照，按照，根据：جوعارىنىڭ نۇسقاۋى بويىنشا 根据上级的指示 ② 全部，整个：مەكتەپ بويىنشا 全校。

بوكال〈名〉高脚杯。

بوكس〈名〉拳击，拳斗，拳术：بوكس جارىسى 拳击比赛。

بوكسەر〈名〉拳击运动员，拳斗家，拳击家。

بوكسشى〈名〉拳击运动员，拳击家，拳斗家。

بوكسشىل〈形〉喜欢拳击的，喜欢拳击运动的。

بوق〈名〉①粪便，屎 ②（炉，矿）渣 ▲ بوق اۋىز 嘴里不干不净的，说话带脏字的 ▲ بوق بىلمەۋ 狗屁不通，狗屁不懂 ▲ بوق دۇنيە 肮脏的世界，鬼世道 ▲ بوق جەۋ 说废话，胡言乱语，胡说八道 ▲ بوق مۇرىن 毛孩子；废物，窝囊的 ▲ بوقتان وڭاي 非常容易，很简单 ▲ بوققا جاراماۋ 屁也不值 ▲ بوعى بوتقا، سىدىگى سىركە 肮脏的，龌龊的 ▲ بوعمەن جاستى （年龄比某某）小多了 ▲ بوعى بۇزىلۋ 动摇，犹豫 ▲ بوعىن پىشاقتاۋ 后悔，懊悔 ▲ دۇنيە بوق 财产分文不值 ▲ قولىنان بوق كەلمەۋ 什么也不会，笨 ▲ دوس ايىرعان بوق جەيدى، توك ايىرعان ماي جەيدى. 【谚】失去了朋友，万物皆无，历尽辛苦，万物皆有。▲ ٴيتتىڭ بوق جەمەسە باسى اۋىرادى. 【谚】狗改不了吃屎。▲ ٴيتتىڭ بوعى ٴدارى بولسا، ٴدارياعا تىشادى. 【谚】摆臭架子（抬高身价）。

بوقان: بوقان ەر 布汗马鞍。

بوقجاما〈名〉〔口〕〔旧〕（用布或毡子缝制的）包，袋子。

بوققارىن〈名〉废物，草包；脑满肠肥的人，大腹便便的人。

بوقتا-〈动〉骂，臭骂，辱骂：بەتالدى بوقتاۋ 乱骂。

بوقتاعىش〈形〉爱骂人的，爱骂街的。

بوقتاعىشتىق بوقتاعىش 的抽象名词。

بوقتان- بوقتا- 的反身态。

بوقتاس- بوقتا- 的交互态。

بوقتات- بوقتا- 的使动态。

بوقتاتقىز- بوقتات- 的使动态。

بوقتاۋ بوقتا- 的不定式。
بوقتاۋىق 〈形〉爱骂人的，骂骂咧咧的，出口不逊的。
بوقتىق 〈名〉① 垃圾 ② （家中的）破烂儿，废品，杂乱物 ③ 骂人的话：بوقتىق ەستۋ 挨骂 ④（打场时清除的）杂质，谷壳，糠秕。
بۇقشا 〈名〉① 书包，包袱：قاغازداردى بوقشاعا سالىپ ال. 你把纸张装在书包里。②〔转〕包袱：بوقشا تاستاۋ 放下包袱。
بوقشانتاي 〈名〉〔口〕子弹袋，箭囊。
بوقىراۋ 〈名〉哈萨克族节气名，相当于农历十月中旬。
بوقىراۋىن 见 بوقىراۋ.
بول- 〈动〉① 是，当，做，成为：كىم دە بولسا 不论是谁 / ول سەنىڭ نەڭ بولادى؟ 他是你什么人？/ مۇرات مۇعالىم بولدى. 木拉提当了老师。/ ءسىز بىزگە ۇستاز بولىڭىز. 您做我们的导师。/ باستىق بولۋ 成为领导 / قالاي دا بولسا 无论如何 ② 有：ونىڭ ءبىر بالاسى بولعان. 他曾有过一个孩子。③ 发生，产生，起源于……：4-ماي قوزعالىسى 1919-جىلى بولعان. 五四运动发生于1919年。/ نە بولدى؟ 发生什么事儿了？（怎么了？）/ شاتاق بولدى 出了事故 ④ 在，存在；在处：سەن بۇگىن ۇيدە بولاسىڭ با؟ 你今天在家吗？/ قاشان دا بۇقارامەن بىرگە بولۋ 常和群众在一起 / قيىن-قىستاۋ جاعدايدا بولىپ …… 处在困难的情况下 ⑤ 行，成，可以：بولادى، سەندەر بارىڭدار. 行，你们去吧。⑥（用于命令式，表示催促）快：بول، كەشىگىپ قالمايىق. 快，我们别迟到了。⑦ -پ 副动词和过去时形动词结合表示装作之意：ول ۇيىقتاعان بولىپ تۇرمادى. 他装作睡着而没有起来。⑧ 作助动词和 -پ 副动词结合表示动作的结束，完成：وقىپ بولدىڭ با؟ 你读完了吗？/ جازىپ بولدى. 他写完了。/ بولىپ قالدى 快完了 ⑨ 和 -ماق/-مەك 形式的副动词或现在时形动词结合表示行动的肯定：ءبىز وعان بەرمەك بولدىق. 我们决定给他。/ ءبىز ونىڭ ۇيىنە بارماق بولدىق. 我们决定到他家里去。⑩ 和动词的条件式结合表示应该，为好，合适：بارساڭ بولادى. 你应该去。/ ۇيالساڭ بولادى. 你应该感到羞耻。/ سۇراساق بولادى. 咱们问一问好。⑪（以 -ا 副动词形式出现表示特意，专为：ساعان بولا كەلدىم 我专为你来的。▲ ابايى بولۋ (قىلۋ) ① 小心，细心，当心；谨慎；慎重，注意 ② 提防，防备；警惕，冷静，沉着 ▲ ابروي بولعاندا 幸运之时，顺利之际；幸亏，碰巧 ▲ ابىر-كۇبىر بولۋ 窃窃私语，咕哝 ▲ ادا بولۋ 完成，结束，耗尽，用光，花光 ▲ ادال بولۋ 做到忠诚，表现忠实 ▲ ادام بولۋ 成人，做人，成才 ▲ ازامات بولۋ 长大，成年（指男子）▲ ازار بولسا 顶多也不过，最多也不过 ▲ ازاردا بەزەر بولۋ 矢口否认，死不承认，百般推却，推脱 ▲ ازات بولۋ 获得自由，获得解放 ▲ ايت قابىل بولسىن! 过节好！节日好！▲ ايتقانىڭا بولايىن 看你说得出口；哪儿的话 ▲ الاڭ بولۋ 担心，放心不下，不安 ▲ ارام بولۋ ① 成为脏的 ② 白费，徒劳 ▲ ارماندا بولۋ 懊悔，悔恨，懊丧，后悔 ▲ اس بولسىن 祝你吃好！▲ استان-كەستەن بولۋ ① 混乱不堪 ② 狂怒，暴跳如雷 ▲ استار بولار الماۋ 配不上，比不上，不可比拟 ▲ بار بولعانى 仅仅，只是，总共 ▲ باس امان بولۋ 平安，健在 ▲ باس-كوز بولۋ 关照，关心，照料 ▲ بولسا بولسىن، بولماسا قويسىن 行就行，不行就拉倒 ▲ بولىپ تابىلادى 是 ▲ بۇرق-سارق بولۋ ① 沸腾 ② 呈现混乱 ③ 盛怒，暴怒；怒吼，咆哮 ▲ دال بولۋ 伤脑筋，尴尬，不知所措 ▲ دىلگەر بولۋ 急需，迫切需要 ▲ دانەكەر بولۋ ① 作为焊料 ② 成为媒介 ▲ ءداۋ دە بولسا 如果没有弄错的话 ▲ ەكى جارتى ءبىر ءبۇتىن بولۋ 互相帮助，相互依靠 ▲ ەكى كوزى ءتورت بولۋ 盼望，望眼欲穿 ▲ جول سوقتى بولۋ 路途劳累 ▲ يە بولۋ ① 作主，支配；负责管好 ② 获得，取得；占有 ▲ مال بازارلى بولسىن! 祝买卖兴隆！▲ مال بولماۋ（指疾病严重）无法医治，无法挽救 ▲ ريزا بولۋ 满意，同意 ▲ ساۋ بولۋ 平安，健康 ▲ ساق بولۋ 警惕，提防 ▲ ىزا بولۋ 生气，发怒 ▲ ىنتىزار بولۋ 盼望，渴望 ▲ بىرلەڭ-جىرلەڭ بولۋ 吵吵闹闹 ▲ ىڭكار بولۋ 盼望，渴望 ▲ ىعىر بولۋ 厌烦，讨厌，烦恼 ▲

ستەس بولۇ 共事 ▲ شكەنى اس بولماۋ 因心里不安吃不好 ▲ ش قۇسا بولۇ 悲痛,悲愤,伤心 ▲ قالاي بولسا سولاي 随随便便 ▲ قاشىق بولۇ 地处遥远 ▲ قور بولۇ 可惜 ▲ قۇتتى بولسىن ايتۇ 祝贺,恭喜 ▲ قىزىل كەشىردەك بولۇ 面红耳赤 ▲ اتاڭنىڭ بالاسى بولعانشا، ادامنىڭ بالاسى بول. 【谚】与其做你父亲的儿子,不如做人民的儿子。▲ بەتىڭ قىيسىق بولسا، ايناعا وكپەلەمە. 【谚】长得丑不要怪镜子。▲ بولارى بولدى، بوياۋى سىڭدى. 【谚】木已成舟（生米煮成熟饭）。

بولا〈助〉为,为……而: ساعان بولا كەلىپ وتىر. 为你而来的。

بولايىن〈叹〉（表示讽刺或满意之意）谢谢,感谢,谢天谢地。

بولار-بولماس〈形〉① 一点的,微小的,微不足道的;稍微的: بولار-بولماس دۇنيە 一点东西/ بولار-بولماس ىسكە بولا 为一点点小事/ بولار-بولماس ٴسوز 一两句话②隐隐约约的,似有非有的,若有若无的: بولار-بولماس كورىنۋ 隐约可见。

بولاردا-بولماي〈副〉硬要,硬是,非要: سەنى بولاردا-بولماي جىبەرگەن شعار. 是不是硬要让你来的。

بولاسى〈名〉〔口〕未来的事,将来的事（事件）: بولاسىنى بولجايتىن ادام (他)是善于判断未来发生的事情的人。

بولات〈名〉①钢: جوعارى ساپالى بولات 优质钢/ بولات ارقان 钢丝绳/ بولات قۇرىتۋ 炼钢②〔转〕坚强的,坚硬的,结实的③用于男性人名 ▲ بولات قايناۋدا شىنىعادى، باتىر مايداندا شىنىعادى. 【谚】英雄出于战场,钢铁自炼熔炉。

بولاتتاي〈形〉钢铁般的;坚固的,坚强的,刚强的: بولاتتاي بەرىك 钢铁般的结实/ بولاتتاي جاۋىنگەر 钢铁战士。

بولاتشا 见 بولاتتاي.

بولاتشى〈名〉钢铁工人,炼钢工人。

بولاتشىلىق〈名〉炼钢业,炼钢。

بولاشاق〈名〉将来,未来;前途,前程,前景: بولاشاقتى بولجاۋ 予见未来/ بولاشاق بىزدىكى. 未来是属于我们的。/ بولاشاق نۇرلى 光明的前途/ بولاشاق ۇزاق 远景。

بول-بولدا-〈动〉（一再地催促）抓紧,快办,加快速度。

بولبىر〈形〉①软绵绵的,柔软的,松弛的,松软的: بولبىر تەرى 柔软的皮子②〔转〕软弱的,懦弱的,无生气的,萎靡的,无能的,窝囊的: قولىنان ەشتەڭە كەلمەيتىن بولبىر 什么也不会的窝囊废。

بولبىرا-〈动〉①显得软绵绵,松弛,柔软: بولبىراعان تەرى 软绵绵的皮子②〔转〕软弱,显得无生气,表现得无能,萎靡不振: بولبىراعان جان 窝囊废。

بولبىرات- بولبىرا- 的使动态。

بولبىراۋ بولبىر- 的不定式。

بولبىراۋىق 见 بولبىر.

بولبىرلىق بولبىر 的抽象名词。

بولعاي-〈动〉祝,但愿……: امان بولعاي 祝健康。

بولعىز- بول- 的使动态。

بولعىر: **بار بولعىر** 家伙,坏东西。

بولعىشتا-〈动〉常来,总在,频频出现: جاقىننان بەرى مەكتەپتە بولعىشتاپ ٴجۇر. (他)近来常到学校来。

بولعىشتاۋ بولعىشتا- 的不定式。

بولدىر- I بول- 的使动态。

بولدىر- II〈动〉疲惫,劳累,精疲力尽: اتىم بولدىرىپ قالدى. 我的马累得精疲力尽了。/ بولدىرىپ قالىپ ٴجۇردىڭ، تىنىعىپ ال. 你别累坏了,好好休息吧。

بولدىرت- بولدىر- I、II 的使动态。

بولدىرۋ بولدىر- I、II 的不定式。

بولدىرىس- بولدىر- II 的交互态。

بولجا-〈动〉预见,预料,推测,估计: سەنىڭ بولجاعانىڭداي بولدى. 正如你估计的那样（果然不出你所料）。/ دالاداعىنى ۇيدە وتىرىپ بولجاۋعا بولمايدى. 外面的事不能坐在家里猜测。

بولجاعانسۋ بولجاعانسى- 的不定式。

بولجاعانسى-〈动〉假装有预见性,装作有先

见之明。

بولجاعش 〈形〉善于推测的，善于思考的，有远见的，有先见之明的，有预见性的。

بولجاعشتىق بولجاعش 的抽象名词。

بولجال 〈名〉预见，推测，推想，估计，假设：بولجال دۇرىس بولسا 如果推测正确的话 / بولاشاق جونىندەگى بولجال 关于未来的估计。

بولجالدا- 〈动〉推测，估计，预料，设想，假设；判断：ءىستىڭ ارتىن بولجالداۋ 预料事情的后果。

بولجالداۋ بولجالدا- 的不定式。

بولجالدى 〈形〉推测的，猜想的，估计的，预料的：بولجالدى جەر 估计的地方。

بولجام 见 بولجال.

بولجاما 见 بولجال.

بولجامپاز 〈形〉① 有远见的，有先见之明的，有预见性的 ② 预言家，先见者，料事如神的人。

بولجامپازدىق ① بولجامپاز 的抽象名词 ② 先见之明，预见性。

بولجامسىز 〈形〉① 估计不到的，预料不到的，猜测不到的 ②〔转〕目光短浅的，鼠目寸光的。

بولجامسىزدىق بولجامسىز 的抽象名词。

بولجاس- بولجا- 的交互态。

بولجات- بولجا- 的使动态。

بولجاۋ بولجا- 的不定式。

بولجاۋلى 〈形〉预料的，猜测的，估计好的。

بولجاۋشى 〈名〉预言者，预言家，有远见的人，有先见之明的人。

بولجاۋشىلىق 〈名〉预见，预见性，预见能力。

بولجىر 〈形〉① 粘粘糊糊的，烂糊糊的，软绵绵的 ②〔转〕精神不振的，无能的，窝囊的。

بولجىرا- 〈动〉溃烂，腐烂，发粘 ②〔转〕精神不振，萎靡，泄劲，泄气。

بولجىراۋىق 见 بولجىر.

بولجىراس- بولجىرا- 的交互态。

بولجىرات- بولجىرا- 的不定式。

بولجىراۋ بولجىرا- 的使动态。

بولجىراق 见 بولجىر.

بولماشى 〈形〉微小的，微不足道的，微乎其微的；为数不多的，很少的，无足轻重的，不重要的：بولماشى كومەك 微不足道的帮助 / بولماشى تيىن-تەبەن 数量极少的钱 / بولماشى جۇمىس 不重要的事情。

بولمىس 〈名〉存在；现实，事实，实际：بولمىس سانانى بەلگىلەيدى. 存在决定意识 / ناقتى بولمىس 客观现实 / قوعامدىق بولمىس 社会存在。

بولمىستىق 〈形〉存在的，现实的，事实的，实际的。

بولمىسشىلدىق 〈名〉〔哲〕存在主义。

بولپاق 〈形〉① 软弱的，懦弱的，窝囊的 ② 肥胖的，胖呼呼的。

بولپاڭدا- 〈动〉笨拙地行走，慢腾腾地走，蹒跚地走。

بولپاڭداۋ بولپاڭدا- 的不定式。

بولپي- 〈动〉（身体）变得肥胖笨拙，发胖。

بولپيت- بولپي- 的使动态。

بولپيۋ بولپي- 的不定式。

بولت 〈名〉螺栓，螺钉。

بولۋ بول- 的不定式。

بولشەۆيزم 〈名〉布尔什维主义。

بولشەۆيك 〈名〉布尔什维克。

بولشەۆيكتەي 见 بولشەۆيكشە.

بولشەۆيكتەن- 〈动〉布尔什维克化。

بولشەۆيكتەندىر- بولشەۆيكتەن- 的使动态。

بولشەۆيكتەنۋ بولشەۆيكتەن- 的不定式。

بولشەۆيكتىك 〈形〉布尔什维克的，布尔什维克特有的，布尔什维克具有的。

بولشەۆيكشە 〈形〉布尔什维克式的。

بولىمدى 〈形〉① 有能耐的，有本事的，能干的 ② 尽职的，称职的 ③ 健壮的，力气大的，挽力大的，善跑的（指马）④〔语〕肯定的 ▲ بولىمدى سويلەم 肯定句 ▲ بولىمدى ەتىستىكتىڭ ءتۇرى 〔语〕动词的肯定式。

بولىمدىلىق بولىمدى 的抽象名词。

بولىمسىز 〈形〉① 没有能耐的，无能的，没有本事的；无所作为的 ② 小的，微小的，渺小的，微不足道的，琐碎的；毫无用处的：بولىمسىز

ناتيجه بولمىسىز سىكه رەنجۈدىڭ /绩成的小微
قاچەتى جوق 一点小事不值得生气③〔语〕否定
的▲ بولمىسىز دەمەۋلىكتەر 否定语气词▲
ەتىستىكتىڭ بولمىسىز ٴتۈرى 〔语〕动词的否定
式▲ بولمىسىزدان ۋلگى شىقپاس، كوڭىلسىزدەن
كۆلكى شىقپاس. 【谚】无能的人成不了大事,
忧愁的人露不出笑容。
بولمىسىزدىق بولمىسىز 的抽象名词。
بولمىشى 〈形〉微小的,微不足道的,微乎其
微的;为数不多的,很少的,无足轻重的。
بولىن- بول- 的被动态。
بولىنۋ بولىن- 的不定式。
بولىس I 〈名〉〔旧〕①解放前哈萨克族牧区
的行政单位,相当于基层区 ② 管理区的
负责人,区长。
بولىس- II 〈动〉帮助,协助,帮忙;帮腔庇护:
بىرىنە ٴبىرى بولىسۋ 相助(互相帮腔)。
بولىس- III بول- 的交互态。
بولىسكەي 〈名〉〔化〕镍。
بولىسقىش 〈形〉爱帮助的,爱协助的,爱帮忙
的,爱帮腔的。
بولىستىق 〈形〉〔旧〕区的,区级的。
بولىسۋ بولىس- II 的不定式。
بومازي 〈名〉单(双)面绒布。
بومبا 〈名〉炸弹: قول بومباسى 手榴弹/
سۋتەگى بومباسى 氢弹/ اتوم بومباسى 原子弹/
ورتەۋىش بومباسى 燃烧弹/ بومبا تاستاۋ 扔炸
弹。
بومبالا- 〈动〉轰炸,扔炸弹: قالانى بومبالاۋ 轰
炸城市。
بومبالاعىش 见 بومبالاۋشى.
بومبالاس- بومبالا- 的交互态。
بومبالان- بومبالا- 的被动态。
بومبالات- بومبالا- 的使动态。
بومبالاۋ بومبالا- 的不定式。
بومبالاۋشى 〈名〉轰炸者,扔炸弹者:
بومبالاۋشى ايروپلان 轰炸机。
بومبى 见 بومبا.
بوپ 见 پوپ.
بوپسا I 〈名〉威胁,威慑,恫吓,恐吓;讹诈:
سوعىس بوپساسى 战争讹诈。
بوپسا II 〈名〉[旧](旧时的)军号。
بوپسالا- 〈动〉威胁,恫吓,恐吓,讹诈: اتومدىق
بوپسالاۋ 核讹诈。
بوپسالان- بوپسالا- 的反身态。
بوپسالاۋ بوپسالا- 的不定式。
بوپساشىل 〈形〉爱搞威胁的,喜欢搞恫吓的,
善于搞讹诈的。
بوپىر I 〈名〉(散落在较大面积的牲畜的)
干尿粪。
بوپىر II : بوپىر قورا 露天畜圈。
بور I 〈名〉①石灰 ② 粉笔: اق بور 白粉笔 ▲
بور ەرمەن 〔植〕椒蒿 ▲ بوركوتەن 饭桶,笨蛋;
屁篓子。
بور II 〈名〉〔化〕硼 ▲ بورقىشقىلدى تۇز 硼酸
盐 ▲ بورقىشقىلى 硼酸。
بورا I 〈名〉[土] 粮仓粮库。
بورا- II 〈动〉①刮(指卷起雪或尘土的大风):
بوران بوراپ تۇر 刮大风/ توپىراق بوراپ تۇر 尘
土飞扬/ قيىرشىق ۋشىپ، قۇم بوراۋ 飞沙走
石/ قار بوراپ تۇر. 大雪纷飞。▲ وق بوراۋ 弹
如雨注: بوراعان وقتا قارسى ٴجۇرۋ 冒着枪林
弹雨向前走。
بورازدا 〈名〉犁沟,垄沟: بورازدامەن كەلە
جاتىر (他)顺着犁沟走来。
بورازدالا- 〈动〉犁成沟,翻出沟: سوقامەن
بورازدالاۋ 用犁犁沟。
بورازدالان- بورازدالا- 的被动态。
بورازدالات- بورازدالا- 的使动态。
بورازدالاۋ بورازدالا- 的不定式。
بوران 〈名〉大风,暴风,狂风: بوران سوعۋ 狂
风大作/ قارلى بوران 风雪交加 ▲ اق بوران 雪
暴,暴风雪,风雪交加 ▲ دۇلەي بوران 狂风,
暴风▲ جاياۋ بوران 低吹雪▲ قارا بوران 飞沙
走石的大风,沙暴。
بوراندا- 〈动〉刮大风,起暴风: بوراناپ تۇرعان-
دا قايدا باراسىڭ؟ 正在刮大风的时候,你上
哪儿去?
بورانات- 〈动〉冒着大风,顶着暴风,顶风冒
雪: بوراناتىپ قايدان ٴجۇرسىڭ؟ 你冒着大

风从哪里来？

بورانداتۋ بوراندات- 的不定式。

بوراندۋ بوراندا- 的不定式。

بوراندى 〈形〉刮大风的，多风的，多暴风的：بوراندى كۇنى 大风天 / بيىل قىس بوراندى بولدى. 今年冬季多风。

بوران-شاشىن 〈名〉风，风雨，暴风雨。

بوران-شاشىندى 〈形〉有风的，风雨的，多风多雨的。

بوراسىن 〈名〉地面风，低吹风：قارلى بوراسىن 风卷雪 / قۇمدى بوراسىن 风沙。

بوراسىندا- 〈动〉刮地面风。

بوراسىندات- 〈动〉顶风，雪着风，顶着风雪。

بوراسىنداۋ بوراسىندا- 的不定式。

بورات- بورا- Ⅱ 的使动态。

بوراۋ Ⅰ 〈名〉木制结构。

بوراۋ Ⅱ بورا- 的不定式。

بوراي 〈名〉大腿，大腿内侧，股之内侧：جالاڭاش بوراي 光着屁股 ▲ ارقا ەتى ارشا، بوراي ەتى بورشا بولۋ 受尽煎熬；憔悴不堪。

بورايلا- 〈动〉①朝着役畜的大腿内侧抽打，鞭打：اتتى بورايلاپ شابۋ 策马奔驰〔转〕②硬要……，非要……；逼迫，迫使：بورايلاپ سۇراپ وتىرىپ الدى （对某种东西）非要不可。

بورايلاس- بورايلا- 的交互态。

بورايلات- بورايلا- 的使动态。

بورايلاۋ بورايلا- 的不定式。

بورباڭ 〈形〉疏散的，松散的，松软的；松松垮垮的。

بورباڭ-بورباڭ: بورباڭ-بورباڭ ەتۋ 笨拙地跑动，一瘸一拐地跑，跑起来松松垮垮。

بورباڭدا- 〈动〉笨拙地跑动，一瘸一拐地跑，跑起来松松垮垮：بورباڭداپ جۇگىرۋ 笨拙地跑。

بورباڭدات- بورباڭدا- 的使动态。

بورباڭداۋ بورباڭدا- 的不定式。

بورباس 〈形〉①松软的，疏松的，松散的：بورباس توپىراق 松散的土②有盐碱的：بورباس جەر 盐碱地（土质松散的地）③〔转〕无精打采的，无生气的；松松垮垮的，无能的，窝囊的：بورباس كىسى 窝囊废。

بورباستاق 见 بورباس.

بورباستان- 〈动〉变得松软，变成疏松状态。

بورباستانۋ بورباستان- 的不定式。

بورباستىق بورباس 的抽象名词。

بوربى- 〈动〉发胖，显得笨拙；膨胀：ساۋساعى بوربيىپ ىسىپ كەتىپتى. （他的）手指头肿胀得厉害。

بوربيۋ بوربي- 的不定式。

بورعى 〈名〉[音]（用牛角做成的）吹号。

بورداي 〈形〉石灰似的，和粉笔一样的 ▲ بورداي توزۋ 离散，四散，一盘散沙，四分散沙，支离破碎。

بورداق 〈形〉①喂肥的，养肥的：بورداق قوي 料羊②〔转〕肥胖的，肥头大耳的：سەن سەكىلدى بورداق 象你这样的胖子。▲ بورداقا بايلاۋ 育肥，饲肥，养肥。

بورداقتا- 〈动〉（加料）喂肥，养肥，饲肥，育肥：جىلىنا ءبىر قوي بورداقتايدى 每年加料喂肥一只羊。

بورداقتال- بورداقتا- 的被动态。

بورداقتاس- بورداقتا- 的交互态。

بورداقتات- بورداقتا- 的使动态。

بورداقتاۋ بورداقتا- 的不定式。

بورداقى 〈形〉育肥的，养肥的，喂肥的。

بورداقىلا- 〈动〉育肥，养肥，喂肥，催肥。

بورداقىلان- بورداقىلا- 的被动态。

بورداقىلاۋ بورداقىلا- 的不定式。

بورجى- 〈动〉臃肿，肿胀，鼓起：بەتى بورجيىپ ءىسۋ 脸肿得鼓起来。

بورجيۋ بورجي- 的不定式。

بورجىق 〈形〉胖的，胖乎乎的，圆鼓的：بورجىق بەت 胖乎乎的脸。

بوركەمىك 〈形〉①酥的，酥软的，酥脆的（只指骨头）②骺骨。

بورلا- 〈动〉①（用石灰）涂白，刷白，刷粉②掺硼③见 بورداقتا-.

بورلان- بورلا- 的被动态 ▲ بورلانعان بولات 硼钢。

بورلاس- بورلا- 的交互态。

بورلات I 〈名〉红市布：قىزىل بورلات 红市布。

بورلات- II بورلا- 的使动态。

بورلاۋ بورلا- 的不定式。

بورلى 〈形〉含硼的，硼质多的：بورلى تىڭايتقىش 硼肥/ بورلى شىنى 硼质玻璃。

بورمان 〈名〉〔土〕大木箱。

بورمي 〈名〉玉米：اق بورمي 白玉米/ سارى بورمي 黄玉米/ بورمي تالقانى 玉米炒面/ بورمي شاشاعى 玉米须▲ بورمي اق تاڭداعى 玉米白变病▲ بورميدىڭ قارا كۇيەسى 玉米黑粉病。

بورميلى 〈形〉有玉米的，长玉米的，玉米多的。

بورميلىق 〈名〉玉米地。

بورونا 〈名〉耙，耙子。

بورونالا- 〈动〉〔土〕耙，耙地。

بورپاق 见 بورپىلداق.

بورپىلدا- 〈动〉(灰，土灰)飞扬，扬起：جولدىڭ شاڭى بورپىلداپ جاتىر. 路上尘土飞扬。

بورپىلداق 〈形〉松软的，松散的，疏松的：بورپىلداق توپىراق 松散的土▲ بورپىلداق ساڭىراۋقۇلاق 〔植〕马勃。

بورپىلدات- بورپىلدا- 的使动态。

بورپىلداۋ بورپىلدا- 的不定式。

بورساڭدا- 〈动〉(因肥胖)笨拙地跑，一掂一掂地跑，动作不灵便：بورساڭداپ جۇگىرۋ 笨拙地跑。

بورساڭداس- بورساڭدا- 的交互态。

بورساڭدات- بورساڭدا- 的使动态。

بورساڭداۋ بورساڭدا- 的不定式。

بورسۋ بورسى- 的不定式。

بورسى- 〈动〉(指物品变质后)发臭，泛味，发霉，烂：بورسىعان تەرى 发霉的皮子/ ەت بورسىپ كەتىپتى. 肉有臭味了。

بورسىق 〈名〉①獾，沙獾〔动〕②〔转〕吸血鬼，不劳而获的人，寄生虫▲ بورسىق مايى 〔药〕獾油▲ بورسىق ۋرعان ساين سەمىرەدى. 【谚】獾越打越肥(贱骨头以耻为荣)。

بورسىلداق 见 بورپىلداق.

بورسىت- بورسى- 的使动态。

بورت I ：**بورت ەتۋ** (指木材的折断声)嗄叭一声，咔叭一下，喀喳一声：اعاش بۇتاعى بورت ەتىپ سىندى. 树枝咔叭一声断了。

بورت II 〈名〉①船舷，船侧 ②(长车，敞蓬货车等的)车帮，栏板。

بورتاڭدا- 〈动〉笨拙地跑，一掂一掂地跑，动作不灵便。

بورتاڭدات- بورتاڭدا- 的使动态。

بورتاڭداۋ بورتاڭدا- 的不定式。

بورت-بورت 〈拟〉(指木材连续的折断声)嗄叭嗄叭声，喀喳喀喳声，咔叭咔叭声。

بورتىلدا- 〈动〉喀喳一声折断，咔叭一声断裂；发出喀喳声，咔叭咔叭作响。

بورتىلدات- بورتىلدا- 的使动态。

بورتىلداۋ بورتىلدا- 的不定式。

بورشا I ：**بورشا تىشقان** 金花鼠。

بورشا II 〈名〉块，片，碎块 ▲ ارقا ەتى ارشا، بورباي ەتى بورشا بولۋ 受尽煎熬，憔悴不堪▲ بورشا بولۋ 成为条状，被撕成一条一条 ▲ ٴبىر بورشا (专指肉)一块。

بورشا-بورشا 〈形〉一条一条的，一块一块的：كيىمدەرى بورشا-بورشا بولدى. 衣服(撕)破得一条一条的▲ تاياق جەپ ونە بويى بورشا-بورشا بولدى. 被打得皮开肉绽。

بورشالا- 〈动〉①切开，破开，卸开：ەتتى بورشالاپ جايۋ 把肉切开晾干②解剖：تورعايدى بورشالاۋ 解剖麻雀。

بورشالان- بورشالا- 的被动态。

بورشالاس- بورشالا- 的交互态。

بورشالات- بورشالا- 的使动态。

بورشالاۋ بورشالا- 的不定式。

بورشىن 〈名〉草编拖鞋，草制拖鞋。

بورىق I 〈名〉〔植〕香蒲。

بورىق II 〈名〉盐碱地，碱地。

بورىق III 〈名〉(未经扬场的)谷堆，麦堆。

بورىق IV 〈名〉拉网圆木。

بورىش 〈名〉①债，债务：بورىشقا باتۋ 欠债/ بورىش تولەۋ 还债②〔转〕义务，职责，责任，本分，天职：ۋتەۋگە ٴتيىستى بورىش 应尽的义务 ▲ بورىشقا بەلشەسىنەن باتۋ 负债累累，债台高筑。

بورىشباستى 〈形〉 负债累累的,欠债多的,债
台高筑的: بورىشباستى كىسى 负债累累的人。
بورىشقور 〈形〉 ① 欠债的,欠债多的,负债
的,好赊欠的,经常借债的 ② 欠债者,负债
者。
بورىشقورلىق بورىشقور 的抽象名词。
بورىشتان- 〈动〉 欠债,负债,借债,负有义务,
负有责任: كوپ بورىشتانىۋ 负债很多。
بورىشتانعانسىۋ بورىشتانعانسى- 的不定式。
بورىشتانعانسى- 〈动〉 ① 装作欠债,装作负
债;装穷 ② 装作有义务,假装有责任, 假
装有职责。
بورىشتاندىر- بورىشتان- 的使动态。
بورىشتانىۋ بورىشتان- 的不定式。
بورىشتار 〈形〉 ① 欠债的,有债务的,负债
的 ② 欠债者,债务人,借方。
بورىشتارلىق بورىشتار 的抽象名词。
بورىشتى 〈形〉①欠债的,负债的: ول ماعان
بورىشتى. 他欠我的债。②〔转〕有义务的,有职
责的,有责任的;非常感谢的: ول ساعان كوپ
جاقسىلىق ىستەدى، سەن وعان بورىشتىسىڭ. 他
替你做了不少好事,你要感谢他。▲ بورىشتى
بولۋ 欠债,负债。
بورىشتىلىق بورىشتى 的抽象名词。
بوس I 〈形〉 ① 空的,空闲的,未被占用的;
空芯的,中空的: بوس ىدىس 空器皿/ بوس
ورىن 空位子/ بوس ٴۇي 空闲的房子/ بوس جەر
空地(未被占用的地)②闲暇的,闲空的,闲着
的,没有事的: بوس ۋاقىت 空时房间/ ول كەشە
بوس بولدى 他昨天闲着。③ 松的,松动的,松
散的;松开的,未被捆绑的;松懈的,松弛的:
بوس توپىراق 松土/ اتتى بوس قويىدى (他)把马
放开了/ بوس بايلاۋ ④绑得松 空洞的,空泛
的,无谓的,无聊的: بوس ٴسوز 空话(无谓的
话)/ بوس مىلجىڭ 无聊的话⑤弱的,软弱的,
虚弱的,薄弱的;无能的,窝囊的: بوس ادام 软
弱的人/ جىگەرى بوس 意志薄弱的/ بوس سىكە
能力低的(不干了事的) ⑥ 散的,零打的,散
装的: بوس اراق 零酒 ⑦ 自由自在的,没有任
何约束的,不受拘束的: سىيىرلار بوس جايىلىپ

ٴجۇر. 牛群在自由自在地吃草。▲ اۋزىن بوسقا
اۋىرتۋ 枉费唇舌▲ باسى بوس ①闲着的,未使
用的 ②独身的,没有丈夫的,没有定婚③ 自
由的,自由自在的▲ اۋزى بوس 嘴松,嘴不严,
爱泄密▲ بەلبەۋ بوس 没有魄力的,没有进取
心的;没有闯劲的;疲沓的▲ قالۋ بوس ① 空
下,无人② 松,变大③ 闲着,无事▲ بوس
سالپاق 白跑,无胃的奔波▲ بوس قىيال 幻想,
空想,白日作梦▲ كوتى بوس 不坚决的,不坚
决的;干劲不足的;没有冒险精神的▲ الدىڭا
اس قويىدىم، ەكى قولىڭدى بوس قويىدىم.【谚】
饭菜摆齐,请君自便。▲ ومىردى ٴتكىزۋ بوس
اقىماقا كوڭىلدى.【谚】蠢人把虚度年华当
作乐趣。
بوس- I 〈动〉 流亡,流离,跑散,逃荒:
بوسىپ اشارشىلىقتان/ زورلىقپەن بوسۋ 被迫流亡
كەتكەن ەل 因饥饿而逃荒的人们。
بوسا-〈动〉 ① 空出来,腾出来,闲起来: ٴۇي
بوسادى. 房子空了。/ قىزمەتتەن بوساپ جاتقا
كەلدى ②下班刚回来 获得自由,获释;被释
放: تۇرمەدەن بوساپ شىعۋ 获释出狱③松动,
变松,松懈,松弛: ونىڭ ٴتىسى بوساپ كەتتى.
他的牙齿松动了。/ ارقان بوسادى. 绳子松
了。/ جۇىرداندى بەرى ٴتارتىپ بوساي باستادى. 最
近以来纪律松懈了。▲ ارقاسى بوساۋ 如释重
负;摆脱苦难,摆脱困境,减轻负担 ▲ باسى
بوساۋ 退婚(指女方)▲ بۋىن بوساۋ 显得软弱
无力,瘫软▲ كوڭىل بوساۋ 产生同情心,心软
▲ قول بوساۋ 腾出空,闲起来。
بوساعا 〈名〉 ① 门侧框② 门的两侧: ول
بوساعا 门框右侧/ بوساعا ٴىلۋ 挂在门旁边③
〔转〕家乡,故乡,祖国: تۋعان بوساعا 出生地
(故乡) ▲ بوساعا اتتاماۋ 不来往,不登门 ▲
بوساعا اتتار (小伙子头一次到未婚妻时给的)
上门礼 ▲ بوساعا اتتاۋ (新娘)跨门坎;登门,
光临 ▲ بوساعادا ٴجۇرۋ 当佣人。
بوساعالىق 〈形〉 ① 做门侧框用的: بوساعالىق
اعاش 做门侧框用的木料②门联,门对。
بوسالاڭ 〈形〉 软弱的,懦弱的,软绵绵的,经
受不了困难的,一点苦都吃不了的。

بوسالاڭلىق بوسالاڭ 的抽象名词。

بوسان- ① بوسا- 的反身态：ات بوسانىپ كەتتى. 绳子开了，马跑了。/ قىزمەتتەن بوسانۇ 退职（离职）② 分娩，生孩子：ول بوسانغالى ەكى اي بولدى. 她生孩子已经有两个月了。

بوساندىر- ① بوسان- 的使动态 ② 接生，助产。

بوساندىرۋ بوساندىر- 的不定式。

بوساندىرۋشى 〈名〉接生员，助产士；稳婆。

بوسانۋ بوسان- 的不定式。

بوساڭ 〈形〉① 软弱的，无毅力的，不坚强的，意志薄弱的：شىنىقپاعان بوساڭ كىسى 没有经受过锻炼的，软弱的人 ② 不紧的，松松垮垮的，松驰的，不严格的：ٴتارتىپ بۇرىنعىداي بوساڭ ەمەس. 纪律不象以前那样松懈。

بوساڭدا- 〈动〉松懈，松驰，散慢，松劲。

بوساڭدان- بوساڭدا- 的反身态。

بوساڭداۋ I 〈形〉比较软弱的，魄力不大的，不够坚强的，意志比较薄弱的②不够严格的，比较松懈的，不太紧张的，比较松驰的，不够紧的，比较松的。

بوساڭدىق بوساڭ 的抽象名词。

بوساڭقى 〈形〉①比较软弱的，比较薄弱的；比较无能的，能耐不大的，窝囊的 ② 软的，软绵绵的；发蔫的。

بوساڭقىلىق بوساڭقى 的抽象名词。

بوساڭقىرا- 〈动〉①变得有些软弱，显得不够坚强，显得不够坚定 ② 变得有些松懈，显得不那么严厉 ③ 变得有些松驰，有些松劲，温和起来④发蔫。

بوساڭقىراۋ بوساڭقىرا- 的不定式。

بوساڭسۋ بوساڭسى- 的不定式。

بوساڭسى- 〈动〉① 放松，松懈，变得有些松懈，显得有些松劲：ٴتارتىپ بوساڭسىپ بارادى. 纪律逐渐松懈下来。② 温和起来，缓和起来，变得稍微轻松：اشۋى تارقاپ بوساڭسي باستادى. 他的怒气消失了，态度开始缓和下来。③ 〔语〕（硬音的）软化，弱化。

بوساڭسىت- بوساڭسى- 的使动态。

بوساس- ① بوسا- 的交互态②见 بوساڭسى-.

بوسات- ① بوسا- 的使动态 ② 放，放开，释放：اباقتىدان بوساتۋ 释放出狱 ③ 放松，弄松，松开：توپىراقتى بوساتۋ 松土/ ايىلدى بوساتۋ 松开马肚带 ④ 腾出，空出，让出，抽调：ساندىقتى بوساتىشى 请把箱子腾出来/ ورىندى بوساتۋ 让出位子/ ەكى ادامدى بوساتىپ بىزگە جىبەر. 请你抽调两个人派到我们这儿来。⑤ 免除，解除：جۇمىستان بوساتۋ 解雇/ قىزمەتتەن بوساتۋ 免职 ⑥ 拨，拨给，调拨：اقشا بوساتۋ 拨款 ▲ اس ٴىشىپ اياق بوساتۋ 好吃懒做，尸位素餐 ٴىش بوساتۋ ① 松腰带 ② 解手。

بوساتقىز- بوسات- 的使动态。

بوساتتىر- بوسات- 的使动态。

بوساتۋ بوسات- 的不定式。

بوساۋ بوسا- 的不定式。

بوسقا 〈副〉①白白地，徒劳无益地，徒然，枉然：ۋاقىتتى بوسقا وتكىزۋگە بولمايدى. 不要虚度光阴。② 无缘无故地，随随便便地，无根据地：بوسقا اشۋلانۋ 无缘无故地生气。

بوسقىن 〈名〉难民，流离失所的人，逃难者，流亡者：بوسقىن ۇكىمەت 流亡政府。

بوسقىندا- 〈动〉逃难，逃亡，流亡，（大批地）迁移。

بوسقىندات- بوسقىندا- 的使动态。

بوسقىنداۋ بوسقىندا- 的不定式。

بوسقىنشى 〈名〉逃难者，逃亡者，难民。

بوسقىنشىلىق 〈名〉逃难，逃亡，流亡。

بوس-بوستان 〈副〉①白白地；徒劳无益地 ② 无缘无故地，无根据地，随随便便地。

بوستاندىق 〈名〉，自由；自主；自由权：ٴسوز بوستاندىعى 言论自由/ بوستاندىق الۋ 获得自由/ بوستاندىقتان ايرىلۋ 丧失自由 ▲ باس بوستاندىعى 人身自由 ▲ بوستاندىق الەمى 〔哲〕自由王国。

بوستانشىلىق 见 بوستاندىق.

بوستەكى 〈形〉〔土〕多余的，无意义的，不要紧的。

بوستون 〈名〉毛布，毛料。

بوستىق ① بوس- I 的抽象名词②空白，空隙，真空 ③ 空闲，闲暇 ④天空，空间 ⑤ 松懈，散漫，窝囊 ▲ قولى بوستىق 闲着，无事可做；

闲暇。

بوستر- بوس- Ⅱ 的使动态。

بوسۋ بوس- Ⅱ 的不定式。

بوست- بوس- Ⅱ 的使动态。

بوستۋ بوست- 的不定式。

بوتا〈名〉①驼羔，仔驼，幼驼： اق بوتا 白驼羔 ②〔转〕(对子女的爱称)宝贝，心肝： بوتام، قاشان كەلەسىڭ؟ 我的好孩子，你什么时候回来？▲ اتاسىندا كورمەگەندى بوتاسىندا كورۋ 前人没有经历过的后人经历▲ بوتا كوز 美丽的眼睛，俊美诱人的大眼睛▲ بوتا تىرسەك 细长的腿。

بوتاداي〈形〉①象驼羔一样的②〔转〕老实的，温顺的，温和的： بوتاداي مومىن 温顺老实▲ بوتاداي بوزداۋ 痛哭流涕；嚎啕痛哭。

بوتاجانىم〈名〉对女孩，姑娘的爱称。

بوتاكوز〈名〉〔植〕勿忘草。

بوتاقان〈名〉① 对幼驼的爱称②〔转〕对子女的爱称。

بوتالا-〈动〉产驼羔 ▲ تۆيە بوتالاعانداي 不经常，偶尔，好长时间才……： تۆيە بوتالاعانداي كەلۋ 好长时间才来一次（难得来一次）。

بوتالات- بوتالا- 的使动态。

بوتالاۋ بوتالا- 的不定式。

بوتالى〈形〉带驼羔的，有驼羔的： بوتالى ىنگەن 带驼羔的母驼▲ بوتالى تۆيە بوعى 爱讨价还价的，要高价的。

بوتانا〈形〉浑浊的，溷浊的，不清洁的。

بوتانىك〈名〉植物学家，植物学者。

بوتانىكا〈名〉，植物学。

بوتانىكالىق〈形〉植物学的： بوتانىكالىق زەرتتەۋ 植物学的研究。

بوتاسىز〈形〉没有产驼羔的，不带驼羔的。

بوتا-تايلاق 见 تايلاق.

بوتاشىم〈名〉对小女孩，姑娘的爱称。

بوتقا〈名〉粥： قويۋ بوتقا 稠粥。

بوتناس 见 پوتناس.

بوتى〈名〉高腰套靴，深筒套靴。

بوشاق〈名〉〔土〕西瓜籽。

بوشالا-〈动〉(牲畜产羔前由于阵痛而)到处走动。

بوشالاڭ〈形〉软弱的，懦弱的，软绵绵的，经受不了困难的，一点苦都吃不消的。

بوشالاڭدىق بوشالاڭ 的抽象名词。

بوشالاۋ بوشالا- 的不定式。

بوبەك〈名〉婴儿，婴孩，幼儿；小宝贝： بوبەكتەر تاربيەسى 幼儿教育。

بوبەشىك〈名〉①〔生理〕小舌，悬雍垂②耳垂。

بوگدە〈形〉陌生的，生疏的；局外的，不相干的： بوگدە ادام 陌生人(局外人)/ بوگدە زات 异物/ بوگدە نيەت 别有用心。

بوگدەلە-〈动〉视为异己，当局外人看待；当陌生人。

بوگدەلەن- ① بوگدەلە- 的反身态②疏远，不接近，离群索居，独处。

بوگدەلەنۋ بوگدەلەن- 的不定式。

بوگدەلەۋ بوگدەلە- 的不定式。

بوگدەلىك بوگدە 的抽象名词。

بوگە-〈动〉① 阻挡，阻拦，阻止，拦住，阻碍，妨碍： بوگەۋ بەرمەۋ 势不可挡②堵塞，堵住： سۋ بوگەۋ 把水堵住③耽误，耽搁： قىزمەتتى بوگەۋ 耽误工作▲ ٴجىپسىز بوگەۋ 耽误，耽搁▲ سۋدىڭ جولىن قۇم بوگەر، ەلدىڭ جولىن سۇم بوگەر. 【谚】泥沙堵塞河道，奸臣危害人民。

بوگەجەكتە- 见 بۇگەجەكتە-.

بوگەجەكتەۋ بوگەجەكتە- 的不定式。

بوگەل- ① بوگە- 的被动态②耽误，耽搁，滞留，停留；逗留： بوگەلمەي ٴجۇرىپ كەتۋ 不停留地走。

بوگەلەك 见 بۇگەلەك.

بوگەلەكتە- 见 بۇگەلەكتە-.

بوگەلەكتەۋ بوگەلەكتە- 的不定式。

بوگەلت- بوگەل- 的使动态。

بوگەلۋ بوگەل- 的不定式。

بوگەلىس Ⅰ〈名〉① 耽误，耽搁，滞留，停留；逗留： جولدا ەشقانداي بوگەلىس بولعان جوق. 路上没有什么耽误。② 阻碍，障碍。

بوگەلىس- Ⅱ بوگەل- 的交互态。

بوگەن Ⅰ〈名〉马尾病。

。木横，头木的帮船和底船接连〈名〉Ⅱ **بوگەن**

。性特，点特，证特〈名〉**بوگەناي**

：住堵加稍，塞堵加略①〈动〉**بوگەڭكىرە-**
阻加稍②住堵加稍水把 سۇدى بوگەڭكىرەي تۇر
碍，使耽误些，稍加阻拦：جولنى بوگەڭكىرەۋ
。间时的路上些一误耽微略

。式定不的 بوگەڭكىرە- **بوگەڭكىرەۋ**

。态互交的 بوگە- **بوگەس-**

بولۇ بوگەسىن▲物碍障的大不〈名〉**بوگەسىن**
。碍障为成

：碍妨，碍阻，物碍障，碍障 ①〈名〉Ⅰ **بوگەت**
بوگەت ：坝堤，堰②物碍障推 بوگەتنى قۇلاتۇ
بوزلىۇ بېيىك بوگەت▲塘池，塘水③垮冲被坝堤
بوگەت▲石脚绊为成 بوگەت بولۇ▲栏高〔体〕
。扰干；碍妨，碍阻 جاساۋ

。态动使的 بوگە- Ⅱ **بوگەت-**

；的由自；的碍障无，的碍阻无〈形〉**بوگەتسىز**
/阻无行畅 بوگەتسىز جۆرە بەرۇ：的阻无通畅
。入进由自 بوگەتسىز كىرۇ

。词名象抽的 بوگەتسىز **بوگەتسىزدىك**

有，的物碍障有，的碍障有 ①〈形〉**بوگەتتى**
堰有 ② 跑赛碍障 بوگەتتى جۈگىرىس：的碍阻
。的坝堤有，的

用作碍障起能，的碍阻有 ①〈形〉**بوگەتتىك**
。碍阻，碍降 ②的

。坝水拦，坝堤，堤堰〈名〉Ⅰ **بوگەۋ**

。式定不的 بوگە- Ⅱ **بوگەۋ**

住拦被；的塞堵被，的住堵被〈形〉**بوگەۋلى**
。的住挡被，的

。的坝堤无，的堤堰无〈形〉**بوگەۋسىز**

。搁耽②碍妨；物碍障，碍障①〈名〉**بوگەۋىل**
。延拖

。词名象抽的 بوگەۋسىز **بوگەۋسىزدىك**

。箱碗，箱提手〈名〉**بوگىرە**

。箱碗，箱提手〔口〕〈名〉**بوگىرەباس**

بودەنەنىڭ ءۇيى جوق▲鹑鹌〔动〕〈名〉**بودەنە**
قايدا بارسا بىتپىلدىق.【谚】鹑鹌无所事事，到
。调种一叫都儿那

。的鹑鹌有，的多鹑鹌〈形〉**بودەنەلى**

。人的鹑鹌斗欢喜〈名〉**بودەنەپاز**

。的鹑鹌有没〈形〉**بودەنەسىز**

。属纳婆婆〔植〕〈名〉**بودەنەءشوپ**

。（马役）的实结而密毛〈形〉**بودەس**

。垫铁（的下轴车）〈名〉**بودەسكە**

。同合工包，工包〈名〉**بودىرەت**

。位单包承；人包承〈名〉**بودىرەتشىك**

بوجەك： **بوجەك قاغۇ** 见 **بوجەكتە-.**

弓，走子身着缩蜷（冷或痛因）〈动〉**بوجەكتە-**
缩背弓 جۆرۇ ءبوجەكتەپ：走子身着弓，体缩背
。步碎体

。态动使的 بوجەكتە- **بوجەكتەت-**

。式定不的 بوجەكتە- **بوجەكتەۋ**

见 بوجەكتە-. **بوجەڭدە-**

。式定不的 بوجەڭدە- **بوجەڭدەۋ**

。式定不的 ءبوجى- **ءبوجۇ**

。口海夸，话大说，口夸，牛吹〈动〉**ءبوجى-**

▲的次质，的价廉〔转〕②布平粗 ①〈名〉**ءبوز**
嘴笨 ءتۇسۇ ءبوزى، قوينىنان ءسوزى، اۋزىنان
。布市 ءبوز سالدە▲舌拙

：饮畅，饮痛，餐饱，撑吃，食暴①〈动〉**بوك-**
（中水在或潮受物谷）②肉顿一餐饱 ەتكە بوگۇ
：……在浴沐，……在浸沉〔转〕③胀膨，胀泡
التىن نۇرعا بوگۇ▲下光阳的色金在浴沐 قانعا
。胖肥得变，胖发 مايعا بوگۇ▲血溶 بوگۇ

。木立（的帮船定固）〈名〉**بوكە**

。皮披毛，巾围毛〈名〉**بوكەباي**

▲羚马〔动〕 ات بوكەن▲羊羚〔动〕〈名〉**بوكەن**
اشا ءمۇيىزدى بوكەن▲羚角叉〔动〕 اق بوكەن
外皮羊羚毛翻 بوكەن جارعاق▲羊羚鼻高〔动〕
衣▲ بوكەن جەلىس▲跑小，步快（的马） بوكەن
قاباق▲羚牛〔动〕 سيىر بوكەن▲的高骨棱眉
。羚貂〔动〕 قارا بوكەن

② 草流一的割被，草割 ①〔俄〕〈名〉**بوكەس**
。场草割，地草刈

见 باقاۋىل. **بوكەۋىل**

。态动使的 بوك- **بوككىز-**

。态动使的 بوككىز- **بوككىزدىر-**

。式定不的 بوككىز- **بوككىزۋ**

。（米小）面炒闷奶〔口〕〈名〉Ⅰ **بوكپە**

。的散松，的软松〔方〕〈方〉Ⅱ **بوكپە**

بوكپەن (名) 奶闷炒面(小米)。

بوكسە (名) 臀部 ▲ بوكسە باستى بولۇ 事务多,不得闲,事务繁杂脱不开身 ▲ بوكسە باسۇ ① 坐下 ②上年纪,上岁数,变老 (指人) ▲ بوكسە باسىپ ولتۇرماۋ 坐不住,闲不住,不得闲。▲ سال بوكسە 懒洋洋的;动作迟缓的;笨手笨脚的。

بوكسەلە- (动) ①抽打臀部 ②〔转〕紧跟,紧追,尾随: بوكسەلەپ قالدى 快追上了。

بوكسەلەن: سال **بوكسەلەنۇ** 因肥胖而起不来。

بوكسەلەۋ بوكسەلە- 的不定式。

بوكسەلى (形) 臀部大的。

بوكسەلىك (名) 臀部。

بوكسەر- I (动) ①拉破,扯破,撕破: ەتەگىن بوكسەرۋ 撕破衣襟 ②拉下,揪下: اتتان بوكسە-رىپ الۇ 从马背上拉下来 ③完成大部分,做完大半;接近完成,快完成: ولار جۇمىستى بوكسەرىپ قالدى. 他们把事情快做完了。

بوكسەر II 见 بوكتەر I.

بوكسەر III (名)[方]互助,帮忙,帮工。

بوكسەرت- بوكسەر- I 的使动态。

بوكسەرۋ بوكسەر- I 的不定式。

بوكسەرشى (名)[方]帮忙者,帮工。

بوكسەرىل- بوكسەر- I 的被动态。

بوكسەرىس- بوكسەر- I 的交互态。

بوكتەر I (名)山脚,山麓: تاۋدىڭ بوكتەرىندە ەگىن بار. 山脚下有庄稼。

بوكتەر- II (动)拴在鞍后,系在鞍后: كىيىم-كەشەكتى بوكتەرىپ الۇ 把衣物系在鞍后。

بوكتەرگى I (名)〔动〕红隼。

بوكتەرگى II (名)鞍后带。

بوكتەرلە- (动)沿着山脚行走,顺着山根行: تيانشاندى بوكتەرلەپ ٴجۇرۋ 沿着天山脚下走。

بوكتەرلەس- بوكتەرلە- 的交互态。

بوكتەرلەت- بوكتەرلە- 的使动态。

بوكتەرلەۋ بوكتەرلە- 的不定式。

بوكتەرمە (名) 系在鞍后的物件。

بوكتەرت- بوكتەر- 的使动态。

بوكتەرۋ بوكتەر- II 的不定式。

بوكتەرۋلى (形) 系在鞍后的: بوكتەرۋلى نارسەلەردى الىپ تاستادى. 解下了系在鞍后的物件。

بوكتەرىل- بوكتەر- II 的被动态。

بوكتەرىن- بوكتەر- II 的反身态。

بوكتەرىندى (名) 系在鞍后的物件。

بوكتەرىنشەك (名) 拴(系)在鞍后的物件。

بوكتەرىنشەكتى (形) 马鞍后捆有物件的。

بوكتەرىنشەكتە- 见 بوكتەر- II.

بوكتەرىنشەكتەن- بوكتەرىنشەكتە- 的反身态。

بوكتەرىنشەكتەس- بوكتەرىنشەكتە- 的交互态。

بوكتەرىنشەكتەت- بوكتەرىنشەكتە- 的使动态。

بوكتەرىنشەكتەۋ بوكتەرىنشەكتە- 的不定式。

بوكتىر- بوك- 的使动态。

بوكتىرت- بوكتىر- 的使动态。

بوكتىرۋ بوكتىر- 的不定式。

بوكتىرىل- بوكتىر- 的被动态。

بوكتىرىس- بوكتىر- 的交互态。

بوكى (名) 熟皮套鞋。

بوكس [名][口](鞋邦是用皮子做的)皮邦毡鞋。

ٴبول- (动) ①分,分开,分成,分出,划分: تۆرگە ٴبولۋ 分类/ ەكى توپقا ٴبولىپ جىبەرۋ 分两批派遣/ ۋيىرگە ٴبولۋ 分群(指马)/ تابىنغا ٴبولۋ 分群(指牛)/ قاق ٴبولۋ 分成两半(平分)/ دۈنيەسىن ٴبولىپ الۋ 把自己的东西分出来/ ٴبولىپ بەرۋ 分给 ②〔数〕除: ٴتورتتى ەكىگە ٴبولۋ 四除以二 ③隔开,隔离,分离: اۋرۋلاردى ٴبولۋ 把病号隔开 ④打断: ٴسوزدى ٴبولۋ 打断话 ⑤分配: كىرىم ٴبولۋ 分配收入▲ اسقازاننىڭ قىشقىلسىز سۈيىق ٴبولۋى 〔医〕胃溢水▲ ٴبولۋ امالى 〔数〕除法▲ ٴبولىپ بەرۋ 分给分发 ▲ ٴبولىپ جىبەرۋ 打断 ▲ ەنشى ٴبولۋ ▲ 分家,分家产 كوڭىل ٴبولۋ 注意,关注,重视 ▲ ويىن ٴبولۋ 打断思路▲ ٴتۇن ۋيقىسىن ٴتورت ٴبولۋ 睡不安生,睡不踏实。

بولگىز- ٴبول- 的使动态。

بولگىزدىر- بولگىز- 的使动态。

بولگىزدىرت- بولگىزدىر- 的使动态。

بولگىزۋ بولگىز- 的不定式。

بولگىله- 〈动〉分，左分右分，一再分：بولگىلەپ ھشنارسه قالمادى 左分右分什么也没有剩下。

بولگىلەۋ بولگىله- 的不定式。

بولگىش 〈名〉〔数〕除数，因子，因数，分母▲ جىيىلىك بولگىش 〔物〕分频器▲ كەرنەۋ بولگىش 〔物〕分压器▲ ساۋله بولگىش 〔物〕分光计▲ توك بولگىش 电流分配器。

بولگىشتە- 见 بولشەكتە-.

ٴبولدىر- ٴبول- 的使动态。

بولدىركە 〈名〉小船。

ٴبولدىرت- ٴبولدىر- 的使动态。

بولدىرتكىز- ٴبولدىرت- 的使动态。

ٴبولدىرتۋ ٴبولدىرت- 的不定式。

ٴبولدىرۋ ٴبولدىر- 的不定式。

بوله I 〈名〉姨表兄弟，姨表姐妹，两姨，两姨亲▲ قارىن بوله 两姨▲ تۋعان بوله 两姨亲。

بوله- II 〈动〉①用襁褓包，裹（婴儿）：بەسىككە بولەۋ 把（婴儿）包好放在摇篮里②（冬季怕猎鹰，猎鸟受冻而将其）包，裹，躺在卧具里③使受到……，使得到……，使获得……，使享受到……：قۇرمەتكە بولەۋ 使受到尊敬/ باقىتقا بولەۋ 使享受到幸福。

بولەجان 〈名〉对姨表兄弟（姐妹）的昵称。

بوله-جار- 见 ٴبولىپ-جار.

بوله-جارعىز- بوله-جار- 的使动态。

بوله-جارۋ بوله-جار- 的不定式。

بوله-جارىس- بوله-جار- 的交互态。

بولەك I 〈形〉①单独的，单个的，个别的：بولەك اڭگىمەلەسۋ 单独谈话②别的，另外的，其他的，不同的：بولەك سىپەن كەلۋ 为别的事儿而来 ③特别的，特殊的：ونىڭ ورنى بولەك. 他有特殊的地位④部分，分儿：ۇلت ماسەلەسى جالپى ماسەلەنىڭ ٴبىر بولەگى. 民族问题是整个问题的一部分。/ ٴبىر بولەگىن الۋ 拿一分儿 ▲ بولەك شىعارۋ 分出去（独立生活）▲ ٴجونى ٴبىر بولەك 另外一个问题，另一码事▲ ورنى بولەك 特殊，独特▲ شىعارعا (شىعاردا) جانى بولەك 特别喜欢，感情极深。

بولەك II 〈名〉用木头制作的猎鹰的卧具。

بولەك-بولەك 〈形〉①一部分一部分的：بولەك-بولەك كەتۋ 一批一批地走/ بولەك-بولەك قويۋ 一堆一堆地放②单独的，单个的，独自的：دەنەنىڭ بولەك-بولەك مۇشەلەرى 身体的各个部分③分散的，分割的，分开的；不相连的：بولەك-بولەك ۇيلەر 分散的房子/ بولەك-بولەك بيلەۋ 分而治之。

بولەك-بوتەن 〈形〉①陌生的，外来的，生僻的：ۇيدە بولەك-بوتەن ەشكىم جوق. 屋里没有外人。②另外的，其它的，别的：ونىڭ بولەك-بوتەن ويى جوق. 他没有其它的想法。

بولەك-سالاق 〈形〉零散的，零碎的，琐碎的，零七八碎的。

بولەكسىن- 〈动〉认生，怕生；见外，疏远；视为异己：ول باسقالاردى بولەكسىنىپ بويىن اۋلاقتا سالىپ جۇرەدى. 他不愿意接近其他的人，总是躲得远远的。

بولەكسىنۋ بولەكسىن- 的不定式。

بولەكتە- 〈动〉①分出，分成部分，把……与……分开，化整为零；使分离：بولەكتەپ العان استىق 分出来的粮食/ بالانى بولەكتەپ جاتقىزدى 让孩子分开睡②划出；腾出；隔开：ٴۇي سالا-تىن جەردى بولەكتەپ قويدى. 划出了一块儿盖房子的地皮/ ٴبىر ٴۇيدى بولەكتەپ بەردى. 腾出了一间屋子③使处于特殊的地位，使孤立，排挤：ونى بولەكتەمەگىدەر. 你们不要排挤他。

بولەكتەل- بولەكتە- 的被动态。

بولەكتەن- ① بولەكتە- 的反身态 ②疏远，脱离，隔绝；离群，离开。

بولەكتەت- بولەكتە- 的使动态。

بولەكتەتكىز- بولەكتەت- 的使动态。

بولەكتەتتىر- بولەكتەت- 的使动态。

بولەكتەۋ I 〈形〉单独的，不在一起的，较远的，有一定距离的。

بولەكتەۋ II بولەكتە- 的不定式。

بولەكشە 〈形〉特殊的，独特的，孤僻的：بولەكشە بايلانىس جاساۋ 特殊对待。

بولەلى 〈形〉有姨表兄弟的，有姨表姐妹的，有两姨亲的。

بولەلىك 〈形〉两姨亲的，姨表兄弟的，姨表姐妹的：بولەلىك بايلانىس 姨表关系。

بولەن- ① بولە- Ⅱ 的被动态 ② 沉浸在……，沉醉于……，处于……之中，备受，享有…：باقىتقا بولەنۋ 沉浸在幸福中 / شاتتىققا بولەنۋ 沉醉于欢乐之中 / قۇرمەتكە بولەنۋ 备受尊敬 ▲ گۇلگە بولەنۋ 大放光彩；焕然一新。

بولەندىر- بولەن- 的使动态。

بولەنت- بولەن- 的使动态。

بولەر 〈名〉〔方〕纱布。

بولەس- بولە- Ⅱ 的交互态。

بولەستىر- بولەس- 的使动态。

بولەت- بولە- Ⅱ 的使动态。

بولەتكىز- بولەت- 的使动态。

بولەۋ Ⅰ 〈名〉（让猎鹰在路上休息的）木制卧具 ▲ بولەۋ اعاش 木制卧具。

بولەۋ Ⅱ بولە- Ⅱ 的不定式。

بولەۋلى 〈形〉用襁褓包好放在摇篮里的：بالا بولەۋلى جاتىر. 小孩在摇篮里睡着。

بولكە 〈名〉[俄]面包。

بولمە 〈名〉房间，室；办公室：جەكە بولمە 单间 / بولمەدە 在办公室里 / كەمە بولمەسى 船舱 ▲ اس بولمە 餐厅 ▲ اۋىز بولمە 过庭，前室。

بولمەلە- 〈动〉（将房子）分成（一间一间）屋（室）子。

بولمەلەس 〈形〉同屋子的，同在一室的，在一间房间的：ولار ۋزاق جىل بولمەس وتىردى. 他们在一个房间里一起呆了好多年。

بولمەلەۋ بولمەلە- 的不定式。

بولمەلى 〈形〉屋子的，办公室的，房间的：ٴتورت بولمەلى ٴۇي 四间屋子。

بولمەلىك 〈形〉屋子的，房间的，办公室的：ەكى بولمەلىك ٴۇي 两间屋子。

بولمەسىز 〈形〉没有房间的，没有办公室的：ٴبىر جىل بولمەسىز بولدى 有一年没有办公室。

بولمەسىزدىك بولمەسىز 的抽象名词。

بولتەك 〈名〉〔旧〕小块土地，小块耕地。

بولتىرىك Ⅰ 〈名〉〔植〕地胆。

بولتىرىك Ⅱ 〈名〉①〔动〕狼崽子②〔转〕小崽子，狗崽子。

بولتىرىسكە 〈名〉小二毛皮。

ٴبولۋ Ⅰ 〈名〉〔数〕除法。

ٴبولۋ Ⅱ ٴبول- 的不定式。

بولشەك 〈名〉① 部分，部件，零件；零星的东西：مىلتىقتىڭ ٴار بولشەكتەرى 枪的每一个部件 / تاعى باسقا بولشەكتەرىڭ بار ما؟ 你还有什么零星的东西？② 分数 ▲ الفا بولشەك 阿耳法粒子 ▲ ارالاس بولشەك 〔数〕复杂分数 ▲ اۋىر بولشەك 〔物〕重粒子 ▲ بولشەك ساۋدا 零售 ▲ بۇرىس بولشەك 〔数〕假分数，带分数 دۇرىس بولشەك 〔数〕真分数。

بولشەك-بولشەك 〈形〉零星的，零散的，七零八碎的，细碎的：بولشەك-بولشەك دۇنيەلەر 零七八碎的东西。

بولشەكتە- 〈动〉① 分散，分成小部分，分成小块：قۇرتتى بولشەكتەۋ 把奶疙瘩分成小块 ② 分割，分划，分裂：ەلدى بولشەكتەۋ 分裂国家 ③ 打碎，破碎，击碎：تاستى بولشەكتەۋ 打碎石头 ④〔数〕分法。

بولشەكتەن- بولشەكتە- 的被动态。

بولشەكتەس- بولشەكتە- 的交互态。

بولشەكتەت- بولشەكتە- 的使动态。

بولشەكتەۋ بولشەكتە- 的不定式。

بولشەكتەۋشى 〈名〉分裂主义者。

بولشەكتى 〈形〉分散的，零散的，零星的；细碎的 ▲ بولشەكتى سان 〔数〕分数 ▲ بولشەكتى تەڭدەۋ 〔数〕分式方程。

بولىك 〈名〉①部分，分儿②界线；标记。

ٴبولىم 〈名〉① 部分：تاپقان اقشانىڭ ٴبىر ٴبولىمىن قازىرعا تولەۋ 用挣来的钱的一部分还债 ② 部门，科室：كادىرلار ٴبولىمى 人事科 / مادەني-اعارتۋ ٴبولىمى 文教科 ③〔数〕分母 ④ 卷，册，集：رومانىڭ ەكىنشى ٴبولىمى 小说下卷 ⑤ 部队，（军队的）某部：اسكەري ٴبولىم 部队 ▲ ورتاق ٴبولىم 〔数〕共分母。

بولىمشە 〈名〉（行政单位的）科，股，小部分；小部门，分支，分会，分院：بولىمشە مەكەمە 分局 / بولىمشە ورگان 分支机构 / بولىمشە مايدان

。场分

:脱松,开裂②态动被的 ٴبول- ① ٴبولىن-.

تاقتاي ورتاسىنان ٴبولىنىپ كەتتى. 木板从中

:群离,裂分,开离,开走,离脱③。了开裂间

جۇرتشىلىقتان ٴبولىنۋ 脱离群众▲ بولىنبەيتىن

سان〔数〕除不开的数▲ جارىلعاندى جاۋ جەيدى،

بولىنگەندى ٴبورى جەيدى.【谚】分散者败于敌,

。吃狼被者行独

بولىنگىش I 〈名〉被除数。

,的裂分易容,的散分易容〈形〉 **بولىنگىش** II

。的体解易容

。的尽除能,的开得除〈形〉 **بولىنگىشتى**

。性约尽,性除整〔数〕〈名〉 **بولىنگىشتىك**

ٴبولىندى :商数,商〔数〕①〈名〉 **ٴبولىندى**

。物泌分〔物生〕②数商 سان

ٴبولىپ-جار- 〈动〉分,分开: از نارسەنى

ٴبولىپ-جارىپ قايتەسىڭدەر. 就这么一点东西

。么什干它分还

。式定不的-ٴبولىپ-جار **ٴبولىپ-جارۋ**

。态互交的-ٴبولىپ-جار **ٴبولىپ-جارىس-**

ٴبولىس I 〈名〉分配;连分带抢: جىل

اياعىنداعى ٴبولىس 年终分配/ جۇمىس ٴبولىسى

。工分

ٴبولىس- II ٴبول-的交互态。

。的抢带分连;的配分搞不〈形〉 **ٴبولىسسىز**

。态动使的 II -ٴبولىس **ٴبولىستىر-**

。态动被的 -ٴبولىستىر **ٴبولىستىرىل-**

。式定不的 II -ٴبولىس **ٴبولىسۋ**

بوپە 〈名〉(对婴儿的昵称)小宝贝: بوپەم

مەنىڭ 我的小宝贝/ اق بوپە 可爱的小宝贝。

。的贝宝小有没,的儿婴有没〈形〉 **بوپەسىز**

。贝宝小(称昵的儿婴对)〈名〉 **بوپەتاي**

。贝宝小(称昵的儿婴对)〈名〉 **بوپەش**

。囊皮小(的酒奶马酿来用)〔旧〕〈名〉 **بوردەك**

بورەنە 〈名〉[俄]原木;圆木: ۇزىن بورەنە 长

。木原

。的拙笨;的壮粗,的大粗〈形〉 **بورەنەدەي**

。子笼②的箱木大①[土]〈名〉 **ٴبورمان**

ٴبورت- 〈动〉①出湿疹,长湿疹② (谷物爱

,嘘吹,牛吹④芽出,芽发③胀膨,涨泡(后潮

说大话: بەتالدى بورتە بەرمە 不要乱吹牛⑤显

得脸色红润,兴致高: قىزارا ٴبورتۋ 显得脸

。色红润

بورتە 〈形〉灰白斑的,青白色相杂的: بورتە

。羊山的毛白灰 ەشكى

。的色白灰浅,的斑白灰带略〈形〉 **بورتەشە**

بورتەشەلەۋ 见 بورتەشە.

بورتەشىل 见 بورتەشە.

بورتكەن 〈名〉〔医〕丘疹,瘟疹,皮疹,痱子:

بورتكەن شىعۋ 长丘疹。

。态动使的 -ٴبورت **بورتكىز-**

بورتپە I 〈名〉(用小米和麦子煮成的)稠粥:

بورتپە كوجە 稠粥。

بورتپە II 〈名〉提花头巾▲ بورتپە سالى 提

花头巾▲ بورتپە سۇزەك 斑疹伤寒▲ بورتپە

شاعي 香云纱。

بورتپە III 〈名〉斑疹,痱子。

بورتپە IV 〈名〉(喂猎鹰的)水泡肉▲ سىر

بورتپە 水泡肉的一种。

。粥稠(的成煮米小或子麦用)〈名〉 **بورتپەك**

。泡 ② 态动使的 -ٴبورت ① **ٴبورتتىر-**

。态动被的 -ٴبورتتىر **ٴبورتتىرىل-**

。式定不的 -ٴبورت **ٴبورتۋ**

。态身反的 -ٴبورت **ٴبورتىن-**

。态互交的 -ٴبورت **ٴبورتىس-**

ٴبورى 〈名〉〔动〕① 狼,豺狼②〔天〕豺狼座

③〔转〕好汉,勇士,英雄▲ ٴبورى ارلان 大公

狼▲ ٴبورى باسار 牧羊犬的美名(意为治服狼的狗)▲ ٴبورى اش بورىدەي 象饿狼一样▲ ٴبورى كار-

سىن جۇندەيدى. 人老受欺负▲ كوكجال ٴبورى

大狼▲ شيە (شۇيە) ٴبورى 豺狼▲ ادام ويعا

تويماس، ٴبورى قويعا تويماس.【谚】人的想象

无穷,狼的贪婪无尽。▲ اشقاۋ ٴبورى قوي

ۇركىتەدى، اقىلسىزادام ەل ۇركىتەدى.【谚】笨

拙的狼会惊跑羊群,愚蠢的人会恐吓众人。

▲ ٴبورى ارىعىن بىلدىرمەس، سىرتقا ٴجۇنىن

قامپايتار.【谚】狼把身上的毛竖起来是为了

掩盖自己的瘦弱。▲ ەر ازىعى مەن ٴبورى ازىعى

جولدان.【谚】好汉路上不愁吃,豺狼离窝饿

不着。

ئبوربۇرشاق 〈名〉〔植〕扇豆。

بورىگۇ بورىك- Ⅱ 的不定式。

بورىجوكە 〈名〉〔植〕密枝瑞香。

بورىك (بوركى) Ⅰ〈名〉皮帽（多为姑娘戴的）: كامشات بورىك 海獭皮帽 ▲ التايى قىزىل بورىك 阿尔泰红狐皮帽子 ▲ بورىك تاستاماق 游戏名（传藏帽）▲ بورىك تاستام جەر 近处，不远的地方 ▲ كامشات بورىك 羊羔皮帽 ▲ ەلتىرى بورىك 海獭皮帽 ▲ قاما بورىك 水獭皮帽 ▲ قارا كۆل بورىك 哈拉库力羊羔皮帽 ▲ قاسقىر بورىك 狼皮帽 ▲ نوعاي بورىك 高筒帽 ▲ سۇسار بورىك 貂皮帽子 ▲ باس جارىلسا بورىك ىشىندە، قول سىنسا جەڭ ىشىندە.【谚】家丑不可外扬。

بورىك- Ⅱ〈动〉受惊，惊慌；四处乱跑：بورىككەن قويداي 象受惊的羊群一样。

بورىكتى 〈形〉戴皮帽子的 ▲ بورىكتىنىڭ نامىسى ئبىر.【谚】荣辱与共（休戚相关，息息相关）。

بورىكشى 〈名〉制做皮帽子的人。

بورىكشىلىك 〈名〉制帽业。

ئبورىقۇلاق 〈名〉狼耳形图案，尖形图案。

ئبورىلى 〈形〉有狼的，有豺狼的，豺狼多的: ئبورىلى تاۋ 豺狼多的山。

ئبورىتىس 〈名〉〔动〕无毒黄蛇。

ئبوس- 〈动〉吹牛，吹嘘，说大话；出口狂言，夸口，夸夸其谈：كەشكە شەيىن بوسە بەرۋ 成天吹嘘（说大话）。

بوستەك 〈名〉（用皮子或毛做成的）皮褥子，皮垫子，羽毛褥子。

بوستەكتە- 〈动〉铺皮褥子，垫皮垫子。

بوستەكتەۋ بوستەكتە- 的不定式。

بوستەكشە 〈名〉小皮褥子。

ئبوستىر- ئبوس- 的使动态。

ئبوستىرت- ئبوستىر- 的使动态。

ئبوسۋ ئبوس- 的不定式。

ئبوسۋشى 〈形〉爱吹牛的，爱吹嘘的，爱说大话的，爱夸夸其谈的。

بوسۋشىلىك 〈名〉吹牛，吹嘘，夸夸其谈。

ئبوسىر 〈名〉蛲虫。

ئبوسىس- ئبوس- 的交互态。

بوتەكە Ⅰ〈名〉（鸟类的）胃，肫，肫，胗。

بوتەكە Ⅱ 见 بوتەگە.

بوتەكە Ⅲ〈名〉[方]肾，腰子。

بوتەلەك 〈名〉[方]椽子。

بوتەلكە Ⅰ〈名〉独木舟。

بوتەلكە Ⅱ〈名〉[俄]瓶子，大瓶：اراق بوتەلكەسى 酒瓶。

بوتەلكەلە- 〈动〉往瓶子里装（注，倒）：بوتەلكەلەپ ساتۋ 装瓶卖。

بوتەلكەلەن- بوتەلكەلە- 的使动态。

بوتەلكەلەس- بوتەلكەلە- 的交互态。

بوتەلكەلەت- بوتەكەلە- 的使动态。

بوتەلكەلەۋ بوتەلكەلە- 的不定式。

بوتەلكەلى 〈形〉瓶装的：بوتەلكەلى سىرا 瓶装啤酒。

بوتەن 〈形〉①陌生的，生疏的，不相识的；外来的：بوتەن كىسى 生人 / بوتەن جەر 生疏的地方 ②别的，其他的；不良的，邪恶的：بوتەن وي 别的想法 / بوتەن نيەت 不良的企图 ▲ بوتەن باستاق 陌生的，不相识的 ▲ بوتەن بىرەۋ 生人，外人 ▲ بوتەن كوز 外人，生人；异己 ▲ بوتەن ئسوز 题外话，多余的话。

بوتەندىك بوتەن 的抽象名词：بوتەندىك ستەۋ 当外人看待。

بوتەنسۋ بوتەنسى- 的不定式。

بوتەنسى- 〈动〉认生，怯生，觉得陌生，当外人看；视为异己；欺生：بوتەنسىپ جىلاۋ 因为认生而哭 / بوتەنسىپ جاقىنداسپاۋ 觉得陌生不愿意接近。

بوتەنسىن- بوتەنسى- 的反身态。

بوتەنسىرە- 〈动〉认生，怯生，觉得陌生。

بوتەنسىرەۋ بوتەنسىرە- 的不定式。

بوتەنسىت- بوتەنسى- 的使动态。

بوتەنشە 〈副〉独特，特别，特殊。

بوتەنشىلىك 见 بوتەندىك.

بوشكە 〈名〉[俄]①大木桶，大铁桶②饭桶。

بوشكەلە- 〈动〉往桶里装（倒，灌）。

بوشكەلەس- بوشكەلە- 的交互态。

بوشكەلەت- بوشكەلە- 的使动态。

بوشكەلەۋ بوشكەلە- 的不定式。

بوشكەلى 〈动〉大木桶装的，大铁桶装的。

براك 〈名〉[俄]废品，不合格产品；瑕疵。

براۋنىت 〈名〉〔矿〕褐锰矿。

براھما 〈名〉〔宗〕（印度教的）梵天，波罗吸摩。

براھمانىزم 〈名〉婆罗门教。

برەزەنت 〈名〉防水布，不透布，帆布，油布。

برەزەنتتە- 〈动〉用防水布盖上，用帆布遮住，罩上油布。

برەزەنتتەت- برەزەنتتە- 的被动态。

برەزەنتتەۋ برەزەنتتە- 的不定式。

برىكەت 〈名〉[俄]（粉碎物压成的）块状体饲料。

برىللىيانت 〈名〉金刚石，钻石。

برىولوگىيا 〈名〉藓苔学。

برىچكا 〈名〉（不大的）四轮马车。

بروم I 〈名〉①〔化〕溴②〔药〕溴剂。

برون 〈名〉[俄]装甲，装甲钢板。

برون II 〈名〉〔俄〕（为某机关，某人）保留……；保留证。

بروندا- 〈动〉①装上甲，装上装甲钢板 ② 不准动用（职位，席位等）保留。

بروندال- بروندا- 的被动态。

برونداۋ بروندا- 的不定式。

برونذى 〈形〉①装甲的②保留（席位）的。

برونە اۆتوموبيل 〈名〉装甲车。

برونەۆيك 〈名〉装甲车。

برونەپويەز 〈名〉装甲列车。

برونەتانك 〈名〉装甲坦克。

برونزا 〈动〉①青铜 ② 青铜制品，古铜器。

برونزالا- 〈名〉镀青铜。

برونزالاۋ برونزالا- 的不定式。

برونزالى 〈形〉青铜的：برونزالى ايكەل 铜像。

برونح 〈名〉支气管。

برونحيت 〈名〉支气管炎 ▲ سوزىلمالى برونحيت 慢性支气管炎。

برۋس 〈名〉〔铁路〕枕木。

برۋت 〈名〉〔旧〕（古突厥的一支）布落特。

برۋتسەللەز 〈名〉〔医〕关节炎。

برىنزا 〈名〉奶疙瘩。

بۋ I 〈名〉汽；蒸气：سۋ بۋى 水蒸气／بۋعا اينالۋ 蒸发②（金属）溶液：التىننىڭ بۋى 金溶液／كۇمىستىڭ بۋى 银溶液③〔转〕威力，权势，威望：اقشانىڭ بۋى 钱的力量／اكەسىنىڭ بۋىنا سۇيەنۋ… 依靠父亲的权势▲بۋ بالعا 汽锤▲بۋ بولىپ ۇشتى 消失，失去▲بۋ گەناتورى 蒸气发电机▲بۋىنا سەمىرۋ 狐假虎威，仗势欺人。

بۋ- II 〈动〉①捆，绑，扎，拴，系：جۇك بۋۋ 捆行李／ەكى جەردەن بۋۋ 扎两道／بەلبەۋ بۋىپ ال 系好腰带②使窒息，使呼吸困难③堵住，塞住，截住（水渠）▲اۋزىن بۋعان وگىزدەي 一言不发的，一声不吭的，不吱声的，不爱说话的▲اشۋ (ىزا) بۋۋ 大怒，盛怒▲بەل بۋۋ ①系腰带②下决心，做好准备▲كىندىك بۋعان جەر 出生地，家乡。

بۋاز 〈形〉①怀孕的：بۋاز ايەل 孕妇②怀胎的：بۋاز بيە 怀胎的骡马▲بۋاز مال اۋرۋى 母畜怀胎期间的各种疾病▲جەل بۋاز 三心二意的，犹豫不决的▲سوزبە بۋاز 模棱两可▲سوزبە بۋاز بولۋ 犹豫不决。

بۋازدا- 见 بۋازى-.

بۋازدان- بۋازدا- 的反身态。

بۋازدات- ① بۋازدا- 的使动态②浸，泡。

بۋازداۋ بۋازدا- 的不定式。

بۋازدىق بۋاز 的抽象名词。

بۋازۋ بۋازى- 的不定式。

بۋازى- 〈动〉（庄稼）灌浆，抽穗，秀穗：قوناق بۋازىپ كەلەدى。谷子在秀穗。

بۋالدىر 〈形〉昏暗的，阴沉沉的，阴霾的，朦胧的，模糊不清的，隐隐约约的：بۋالدىر تارتۋ 变得昏暗（变得模糊）／كۇن بۋالدىر 天气阴沉沉的。

بۋالدىرلان- 〈动〉昏暗起来，显得阴沉沉，变得模糊不清：بۋالدىرلانىپ انىق كورىنبەۋ 隐隐约约看不清楚。

بۋالدىرلانۋ بۋالدىرلان- 的不定式。

بۋالدىرلى 〈形〉暗淡的，模糊不清的，朦胧的，昏暗的，阴沉的，隐隐约约的，阴霾的。

بۋان 见 بۋالدىر.

بۇات 见 بۇدا.

بۇات-بۇات 见 بۇدا-بۇدا.

بۇاتتا- 见 بۇدالا-.

بۇغىز- بۇ- Ⅱ 的使动态。

بۇغىزدىر- بۇغىز- 的使动态。

بۇغىزۇ بۇغىز- 的不定式。

بۇغىزپ-تۈيگىز- بۇپ-تۈي- 的使动态。

بۇغش 〈名〉用捆东西的绳索的泛称,捆东西的,绑东西东的。

بۇدا 〈名〉束,捆,包,簇: ئبىر بۇدا گۈل 一束花/ ئبىر بۇدا گازەت 一卷报纸 بۇدا-بۇدا 一捆一捆的,一包一包的,一卷一卷的: بۇدا-بۇدا كىتاپ 一捆一捆的书。

بۇداق 〈名〉股,团;束,捆: بۇداق ئجىپ 线团/ بۇداق ئتۈتۈن 一股烟。

بۇداق Ⅱ 〈形〉成团状的: بۇداق بۇلت 积云。

بۇداق-بۇداق 〈形〉一股一股的,一缕缕的,一团一团的(指烟,气,尘土): بۇداق-بۇداق ئتۈتۈن شىقتى. 冒出了一股一股的烟。/ بۇداق-بۇداق شاڭ 一团一团的灰尘。

بۇداقلا- 〈动〉① (烟,汽,尘土)一团团地升起,缭绕,翻滚(乌云): مورجادان ئتۈتۈن بۇداقلىدى. 炊烟袅袅。② 捆成捆儿,扎成一团一团,卷成卷儿,分成一束一束。

بۇداقلان- بۇداقلا- 的反身态。

بۇداقلات- بۇداقلا- 的使动态。

بۇداقلاۋ بۇداقلا- 的不定式。

بۇدالا- 〈动〉扎成一束一束,卷成卷儿,捆成捆儿: بۇدالاپ جيعان وتىن 捆成捆儿堆好的木柴。

بۇدالان- بۇدالا- 的被动态。

بۇدالاس- بۇدالا- 的交互态。

بۇدالات- بۇدالا- 的使动态。

بۇدالاۋ بۇدالا- 的不定式。

بۇدان 〈形〉①杂种的,杂交的,混种的 ② 杂种,杂交品种。

بۇداندا- 〈动〉异种交配,杂交。

بۇداندان- بۇداندا- 的被动态。

بۇدانداس I 〈形〉杂交的,嫁接的,串花的;异种交配的。

بۇدانداس- Ⅱ ① بۇداندا- 的交互态 ②串花,嫁接: بۇدانداسقان الما 杂交苹果 ▲ ايقاس بۇدانداسۇ 〔植〕交叉杂交。

بۇدانداسقش 〈形〉杂交性强的,有杂交性能的。

بۇدانداسپالى 〈形〉杂交的,嫁接的,串花的。

بۇدانداستىق بۇدانداس I 的抽象名词。

بۇدانداستىر- ① بۇدانداس- Ⅱ 的使动态 ② 嫁接,异种交配,杂交。

بۇدانداسۇ بۇدانداس- Ⅱ 的不定式。

بۇدانداستىرۇ بۇدانداستىر- 的不定式。

بۇدانداۋ بۇداندا- I 的不定式。

بۇددا 〈名〉〔宗〕佛。

بۇددىزم 〈名〉〔宗〕佛教。

بۇددىست 〈名〉信仰佛教者,佛教徒。

بۇدىر- بۇ- Ⅱ 的使动态。

بۇدىرا- 〈动〉(头发)蓬乱,散乱,蓬松: بۇدىراعان شاش 蓬乱的头发。

بۇدىرات- ① بۇدىرا- 的使动态 ②披散(头发)。

بۇدىراۋ بۇدىرا- 的不定式。

بۇدىرت- بۇدىر- 的使动态。

بۇزىنا 〈名〉〔植〕接骨木。

بۇيۆول 〈名〉〔动〕公水牛。

بۇزى 见 بۇيز.

بۇي 〈名〉布依族: بۇي ئتىلى 布依族语言。

بۇيشا 〈形〉①布依族的,布依族式的: بۇيشا كەستە 布依族的刺绣②布依族语: بۇيشا بىلمە-يىسىڭ بە؟ 你会不会布依语?

بۇك 〈名〉〔植〕水青冈树(属),山毛榉(属)▲ جۇڭگو بۇك اعاشى 山毛举,水青。

بۇكەت 〈名〉一束花,扎好的一束花。

بۇلا- 〈动〉① 蒸: بۇلاپ تازارتۇ 蒸净(用蒸气消毒)②熏蒸: سىناپپەن بۇلاۋ 用汞气熏蒸。

بۇلان- ① بۇلا- 的反身态 ② 蒸发,挥发,发散蒸汽: سۇ بۇلانىپ كەتىپتى. 水都蒸发完了。/ ئۆي بۇلانا باستادى. 屋里热气腾腾。

بۇلانعش 〈形〉蒸发的,挥发的,有蒸发性的。

بۇلانعشتىق بۇلانعش 的抽象名词。

بۇلاندىر- ① بۇلان- 的使动态 ② 升华。

بۆلاندىرغۇش 〈名〉器发蒸,器馏蒸。

بۆلانۇ بۆلان- 的不定式。

بۆلاك 〈名〉布朗族: بۆلاك تىلى 布朗族语。

بۆلاكچە ①〈形〉布朗族的,布朗族式的: بۆلاكچە كىيىم 布朗族服装 ② 布朗族语: بۆلاكچە سۆيلەۋ 讲布朗族语。

بۆلاس- بۆلا- 的交互态。

بۆلات- بۆلا- 的使动态。

بۆلاۋ بۆلا- 的不定式。

بۆلى 〈形〉有蒸汽的,散发蒸汽的,热气腾腾的,冒热气的: بۆلى بولمە 热气腾腾的房间。

بۆلىغۇ بۆلىق- II 的不定式。

بۆلىعىس- بۆلىق- 的交互态。

بۆلىق I 〈名〉通气孔,排气孔。

بۆلىق- II 〈动〉① 喘不上气,气喘吁吁,急喘,憋气,窒息: جوتەلىپ قاتتى بۆلىقتى 咳嗽得气都喘不过来了 ② 气愤,大怒,盛怒: بۆلىقپاي اقىرىن سويلە 你不要气冲冲的,慢慢说 ▲ اشۇعا (نازىعا) بۆلىعۇ 怒气冲冲。

بۆلىقپا 〈形〉急喘的,气喘吁吁的,窒息的: ▲ بۆلىقپا جوتەل 痉咳。

بۆلىقتىر- بۆلىق- II 的使动态。

بۆما I 〈名〉小包,小包裹,小包袱: بۆماڭىزدى قويىپ وتىرا تۇرىڭىز. 你把小包放下,坐一会儿。

بۆما II 〈名〉包,捆,束: ٴبىر بۆما قاعاز 一捆纸/ ەكى بۆما گۇل 两束花。

بۆما-بۆما 〈形〉一捆一捆的,一包一包的,成捆的,一束一束的。

بۆماجىنەك 见 بۆماجىنيك.

بۆماجىنيك 〈名〉[俄]皮夹子,钱包。

بۆمازەي 〈名〉单(双)面绒布。

بۆمازي 见 بۆمازەي.

بۆمالا- 〈动〉打包,捆成捆,扎成(一束一束)。

بۆمالاۋ بۆمالا- 的不定式。

بۆنا- 〈动〉勒坏,勒出条痕,勒出伤痕: ونىڭ قولىن ارقان بۆناپ كەتتى. 他的手被绳子勒坏了。

بۆناق I 〈名〉①(讲话中的)停顿,间断,间歇 ②[乐]休止,休止符。

بۆناق II 〈名〉①(被勒出的)印痕,条痕,道痕 ②(被刻划的)纹儿,道儿,线条 ▲ بۆناق ايافتىلار [生]节肢动物。

بۆناقتا- 〈动〉(在木棍等东西上)刻出槽儿,刻出道儿: تاياقتى بۆناقتاپ بەلگى سالىۋ 刻木记事/ بۆناقتاپ كەسىۋ 刻断。

بۆناقتال- بۆناقتا- 的被动态。

بۆناقتات- بۆناقتا- 的使动态。

بۆناقتاۋ بۆناقتا- 的不定式。

بۆنال- بۆنا- 的被动态。

بۆنات- بۆنا- 的使动态。

بۆناۋ بۆنا- 的不定式。

بۆند 〈名〉(1897年在俄国西方各省及立陶宛,波兰组成的)全犹太社会民主联合会;崩得。

بۆندشىلدار 〈名〉崩得主义者。

بۆرا I 〈名〉种驼,(未阉的)公驼,雄驼 ▲ اق بۆرا 白头雄驼 ▲ اق بۆرا تولقىن 白花花的浪涛 ▲ بۆرا سان 粗壮的大腿 ▲ ٴولى بۆرانىڭ باسىمەن ٴتىرى اتاندى قورقىتپا. 【谚】莫拿死种驼的脑袋吓唬活着的阉驼(不要拉大旗做虎皮)。

بۆرا II 〈名〉埽。

بۆرا III 〈名〉[化]硼酸钠。

بۆرا- قوتان 〈名〉(游戏名)公驼追母驼。

بۆراشا 〈形〉象公驼似的,象种驼一样: قاڭتارداعى بۆراشا اۋزىنان اق كوبىك اقتى 象腊月天发情的种驼一样嘴里冒白沫。

بۆرجۋازيا 〈名〉资产阶级: ٴىرى بۆرجۋازيا 大资产阶级/ ۇساق بۆرجۋازيا 小资产阶级/ بۆرجۋازيا ەلەمەنتى 资产阶级分子。

بۆرجۋازيالان- 〈动〉变成资产阶级,成为资产阶级。

بۆرجۋازيالانۋ بۆرجۋازيالان- 的不定式。

بۆرجۋازيالىق 资产阶级的: بۆرجۋازيالىق توڭكەرىس 资产阶级革命/ بۆرجۋازيالىق دەموكراتيا 资产阶级民主。

بۆرجۋازياشىل 〈形〉资产阶级的,偏于(倾向于)资产阶级的: بۆرجۋازياشىل گازەت-جۋرنال 资产阶级报刊/ بۆرجۋازياشىل ەلەمەنت 资产

。子分级阶

بۆرجۇئازياشىلدىق 〈名〉偏向资产级阶的思想（场立）。

بۆرجۇي 〈名〉〔口〕资产阶级分子，资本家。

بۆركا 〈名〉毡斗蓬。

بۆركالى 〈形〉穿毡斗蓬的。

بۆرت 〈名〉（将土豆等的蓄存办法）盖住，罩上。

بۆرىل 〈形〉①花白的，斑白的：بۆرىل شاش 花白头发/ بۆرىل ساقال 花白胡子②灰色中带杂色的，灰色杂毛的：بۆرىل ات 灰色杂毛马（沙毛马）▲ بۆرىل اق（指毛色）灰白色，浅灰色▲ بۆرىل قاسقا 霜额（马）▲ بۆرىل كوك 深灰色▲ بۆرىل قارا 黑灰色（多指马）。

بۆرىلدان- 〈动〉（须发）逐渐变白，变得花白，变得斑白：شاشى بۆرىلدانا باستاپتى. 他的头发开始变花白了。

بۆرىلداندىر- بۆرىلدان- 的使动态。

بۆرىلدانۇ بۆرىلدان- 的不定式。

بۆرىلدىق بۆرىل 的抽象名词。

بۆسان- 〈动〉微微冒汗，略微发汗，稍微出汗：ات بۆسانىپ قالدى. 马稍微出了一点汗。②稍微冒气，散发出一点热气：اتىزدار بۆسانعان 微微散发出热气的农田。

بۆساندىر- بۆسان- 的使动态。

بۆسانت- بۆسان- 的使动态。

بۆسانتقىز- بۆسانت- 的使动态。

بۆسانۇ بۆسان- 的不定式。

بۆتەن 〈名〉〔植〕香叶芹。

بۆۋ بۆ- Ⅱ 的不定式。

بۆۋلى 〈形〉捆着的，扎着的，系好的，拴着的，捆包的：جۇرنالدار بۆۋلى تۇر. 杂志都捆好了。

بۆفەر 〈名〉缓冲器，缓冲装置。

بۆفەت 〈名〉（食堂，餐厅的）小卖部，茶点部，小吃店。

بۆفەتشى 〈名〉小卖部服务员。

بۆحگالتەر 〈名〉簿记员，会计员▲ باس بۆحگالتەر 总会计师。

بۆحگالتەريا 〈名〉①簿记，会计学②会计处（科）。

بۆىز 〈名〉〔方〕麸子。

بۆىل- بۆ- Ⅱ 的被动态。

بۆىلتىق 〈名〉（关节上的）肿块，肿胀；疙瘩，结节。

بۆىلتىقتان- 〈动〉长疙瘩，结节，结疙瘩；鼓起。

بۆىلتىقتاندىر- بۆىلتىقتان- 的使动态。

بۆىلتىقتانۇ بۆىلتىقتان- 的不定式。

بۆىلتىقتى 〈形〉有肿块的，长疙瘩的，有结节的。

بۆىن Ⅰ 〈名〉①〔生理〕关节，骨节：شىنتاق بۆىنى 肘关节/ بۆىن تايۇ （شىعۇ） 关节脱臼（脱位）/ بۆىننىڭ ىرگدەۋى 关节积脓/ بۆىن شەمەنى 关节积水/ بۆىن شۇڭقىرى 关节盂②〔转〕环节：ۇندىرىستىڭ نەگىزگى بۆىنى 生产的主要环节③代，辈：سوڭعى بۆىندار 后代④〔语〕音节：ءسوزدى بۆىندارعا ءبولۋ 划分词的音节▲ اشىق بۆىن 〔语〕开音节▲ اعا بۆىن 老一辈，老一代▲ بۆىن سالۋ 归白，复位▲ بۆىنى بەكۋ ①康复，恢复健康②拿定主意；坚强起来，坚定起来；自持▲ بۆىنى بوس ①（病后）软弱的，虚弱的②不坚强的，不坚定的，软弱的，软心▲ بۆىنى بوساۋ ①心软，产生同情心②疲乏，劳累③松劲，泄气▲ بۆىنى جوق 没有骨头的▲ بۆىنىن باسا الماۋ 浑身无力，劲软弱无力▲ بۆىنى قاتۋ ①能站起来，会走路②走不动▲ بۆىنى قۇرۋ 精疲力尽，浑身酸懒，瘫软▲ بۆىنعا ءتۇسۋ ①淤血②使瘫软，使发软，使浑身无力▲ ەكپىندى بۆىن 〔语〕重读音节▲ جاس بۆىن 青年一代，晚辈▲ تۇيىق （جابىق） بۆىن 〔语〕闭音节▲ شور بۆىن 〔医〕关节积水，关节僵硬。

بۆىن- Ⅱ بۆ- Ⅱ 的反身态：بەل بۆىنۇ 系腰带/ بۆىنىپ ءولۋ 上吊自杀▲ بەلىن بەكەم بۆىنۇ 下定决心。

بۆىندا- 〈动〉①按关节卸开，从骨节上破开②〔语〕划分音节：ءسوزدى بۆىنداپ ءبولۋ 划分词的音节。

بۆىندان- 〈动〉①（指小孩）会站立，会走路；长大：بالاڭ بۆىندانىپ قالعان شىعار. 你的孩

بۇرقان- 〈动〉 狂怒，大怒；狂暴，汹涌：
بۇرقانپ تۇلاعان تولقىن 汹涌澎湃的波涛。
بۇرقاندىر- بۇرقان- 的使动态。
بۇرقانت- بۇرقان- 的使动态。
بۇرقانۇ بۇرقان- 的不定式。
بۇرقانىس 〈名〉愤怒，怒发冲冠，怒不可遏，
正颜厉色。
بۇرشىن 〈名〉(末阉的)小公驼。
بۇرىل 见 بۇرىل.
بۇرىلدان- 见 بۇرىلدان-.
بۇرىلدانۇ بۇرىلدان- 的不定式。
بۇس- بۇ- Ⅱ 的交互态。
بۇ 〈代〉这，这个；本；此：بۇ ماسەلە 这个问题
▲ بۇ دۇنيە 今世 ▲ وجاق، بۇجاق 这边，那边；
四周，周围 ▲ و قىپ، بۇ قىپ 这样或那样；想
方设法。
بۇعاز 〈名〉海峡，峡口：تايۋان بۇعازى 台湾海
峡。
بۇعاق ① 双下巴，重下巴 ② 〔医〕甲状腺肿
大，气瘰脖。
بۇعاقتى 〈形〉①双下巴的，重下巴的，下巴肥
大的，甲状腺肿大的，气瘰脖 ②有重下颏的
的。
بۇعالتىر 〈名〉会计，会计员：كونە بۇعالتىر
老会计/ ول بۇعالتىر بولعالى بەس جىل بولدى.
他当会计已有五年了。
بۇعالتىرلىق 〈名〉会计业务。
بۇعالىق 〈名〉① 套马索：بۇعالىق سالۋ 套马
② 〔转〕枷锁，羁绊，桎梏：كونە قوعامنىڭ
بۇعالىعى 旧社会的枷锁▲ بۇعالىق سالۋ 束缚，
控制。
بۇعالىقتا- 〈动〉①(用套马索)套：اتتى اساۋ
بۇعالىقتاۋ 套住烈马②〔转〕束缚，控制，限制
③〔转〕治理，制服，降服，使顺从(指大自然)。
بۇعالىقتال- بۇعالىقتا- 的使动态。
بۇعالىقتاس- بۇعالىقتا- 的交互态。
بۇعالىقتات- بۇعالىقتا- 的使动态。
بۇعالىقتاۋ بۇعالىقتا- 的不定式。
بۇعانا 〈名〉〔生理〕锁骨：بۇعانا قابىرعا 锁骨▲
بۇعاناسى قاتپاعان 幼小的，幼年的，未成年的。

子会走路了吧。② 康复，逐渐健壮起来；来感
到劲有，感到有力气(只指病后)。
بۇنىدانۇ بۇنىدان- 的不定式。
بۇنىدات- بۇنىدا- 的使动态。
بۇنىداتقىز- بۇنىدات- 的使动态。
بۇنىداتتىر- بۇنىدات- 的使动态。
بۇنىداتۇ بۇنىدات- 的不定式。
بۇنىداۋ بۇنىدا- 的不定式。
بۇنىدى Ⅰ 〈形〉①有关节的，多关节的，分节
的：بۇنىدى جەردەن ٴبولۋ 从有关节的地方分开
② 〔语〕有音节的：ەكى بۇنىدى ٴسوز 两个音节
的词 /كوپ بۇنىدى 多音节的。
بۇنىدى Ⅱ 〈名〉捆好的东西，绑着的物品。
بۇنىدىر- ① بۇن- Ⅱ 的使动态②掐，勒，
绞：بۇنىدىرىپ ٴولتىرۋ 掐死。
بۇنىدىرت- بۇنىدىر- 的使动态。
بۇنىدىرتقىز- بۇنىدىرت- 的使动态。
بۇنىدىرۋ بۇنىدىر- 的不定式。
بۇنىدىرىپ-ٴتۇيىندىر- بۇنىپ-ٴتۇيىن- 的
使动态。
بۇنىقاپ 〈名〉〔解〕关节软骨。
بۇنىسىز 〈形〉① 无节的，没有关节的，没有
骨节的②浑身无力的，软弱无力的，酥软的▲
بۇنىسىز جەردەن پىشاق سالۋ (ۋرۋ) 出难题，
刁难▲ بۇنىسىز ٴتىل 善于辞令的，饶舌的。
بۇنىشاق 〈名〉小包，包裹，包袱；小件行李：
ونىڭ ارقاسىنا تاڭىپ العان بۇنىشاعى بار. 他背上
背着包袱。
بۇنىشاق-تۇيىنشەك 见 بۇنىشاق.
بۇنىپ-ٴتۇيىن- 〈动〉①穿戴好，装束停当：
بۇنىپ-ٴتۇيىنىپ بولدىڭدار ما؟ جۇرەلىك. 你们
穿戴好了吗？该走了。②收拾停当，打点好，
拾掇：ول بۇنىپ-ٴتۇيىنىپ دايىن وتىر. 他已
经打点好了。
بۇنىپ-ٴتۇيىنۋ بۇنىپ-ٴتۇيىن- 的不定式。
بۇنىسىپ-ٴتۇيىنىس- بۇنىپ-ٴتۇيىن- 的交
互态。
بۇىپ-ٴتۇي- 〈动〉捆，系，裹，捆包；打点，收
拾：جۇكتى بۇىپ- ٴتۇيۋ 捆好行李。
بۇىپ-ٴتۇيۋ بۇىپ-ٴتۇي- 的不定式。

。骨锁下剔,骨锁下卸〈动〉 **بۇغانالا-**
。式定不的 بۇغانالا- **بۇغانالاۋ**
。橹,橹房〈名〉 **بۇغات**
:梏桎,锁枷〔转〕②铐手 ①〈名〉 **بۇغاۋ**
قۇلدىق قوغامنىڭ بۇغاۋى 。桎梏的会社隶奴
,绊羁,缚束〔转〕②铐羁上带①〈动〉 **بۇغاۋلا-**
。制控
。态动被的 بۇغاۋلا- **بۇغاۋلان-**
。态互交的 بۇغاۋلا- **بۇغاۋلاس-**
。态动使的 بۇغاۋلا- **بۇغاۋلات-**
。式定不的 بۇغاۋلا- **بۇغاۋلاۋ**
缚束受〔转〕②的铐手(上)带①〈形〉 **بۇغاۋلى**
。的役奴被,的
。式定不的 بۇق- **بۇغۇ**
بۇغى / 角鹿 بۇغى مۈيىزى :鹿公,鹿〈名〉 **بۇغى**
تەرىسى / 皮鹿 بۇغى ئوسىرۇشى / 者鹿养 بۇغى
مۈيىز جەلىمى / 胶角鹿 بۇغى تارامىسى / 筋鹿
بۇغى ەنى ▲肾鹿 ات بۇغى ▲鹿马 بۇلان بۇغى
▲ 草衔鹿〔植〕 بۇغى تۇياق ▲ 鹿麋,象不四
بۇغى بەلبەۋ ▲ 带皮的做皮熟用 بۇغى مۇگى
。藓苔〔植〕
。孔石(的盘圆上磨石)〈名〉 **بۇغىز**
。态身反的 بۇق- **بۇغىل-**
鹿 تاۋ بۇغىلى :的多鹿,的鹿有〈形〉 **بۇغىلى**
。山的多
。态身反的 بۇق- **بۇغىن-**
。藏米捉〈名〉 **بۇغىنباق**
。式定不的 بۇغىن- **بۇغىنۇ**
。态交互的 بۇغىن- **بۇغىنىس-**
。式定不的 بۇغىنىس- **بۇغىنىسۇ**
。态互交的 بۇق- **بۇغىس-**
。式定不的 بۇغىس- **بۇغىسۇ**
。栅草工鹿养〈名〉 **بۇغىخانا**
。绳捆〔土〕〈名〉 **بۇغىش**
。(名器乐期早)克沙格布〔旧〕〈名〉 **بۇغىشاق**
。工鹿养〈名〉 **بۇغىشى**
,后以此从① (ارى) ئارى **بۇدان** **بۇدان:**
以,前之此在 بۇدان بۇرىن ▲加更,更②后今
怎)要还……比,更……比 بۇدان گورى ▲前
。后以此从,后今 بۇدان كەيىن ▲(样么

凸凹,的平不低高,的平不坷坎①〈形〉 **بۇدىر**
②方地的平不低高 بۇدىرجەر :的洼洼坑坑,的
بەتى ۋستەلدىكى :的糙粗,的滑光不,的点麻有
:坡山上,丘土,岗山小 ③ 滑光不面桌 بۇدىر
小了过在就 بۇدىردان اسىپ تۇسە قالعان جەردە
。面一那的岗山
的平不坷坎,的平不低高 ①〈形〉 **بۇدىرقاي**
。岗山,丘土 ②
……把,平不凸凹得弄……把〈动〉 **بۇدىرلا-**
。滑光不得弄,洼洼坑坑得搞
坷坎得变②态动被的 بۇدىرلا- ① **بۇدىرلان-**
سايىن جاقىنداعان تاۋعا :平不岖崎得显,平不
جول بۇدىرلانا باستادى. 变越路道区山近临越
:平不凸凹为成,起隆,起凸 ③。平不岖崎得
,糙粗得显 ④平不凸凹为成 بۇدىرلانىپ كەتۋ
。点斑小的麻麻密密有得显,滑光不得显
。态动使的 بۇدىرلان- **بۇدىرلاندىر-**
。式定不的 بۇدىرلان- **بۇدىرلانۇ**
。态动使的 بۇدىرلا- **بۇدىرلات-**
崎些有,的平不坷坎些有①〈形〉 I **بۇدىرلاۋ**
的洼洼坑坑些有,的平不低高微稍,的平不岖
。的滑光太不,的糙粗显略②
。式定不的 بۇدىرلا- Ⅱ **بۇدىرلاۋ**
崎,的洼洼坑坑,的平不坷坎①〈形〉 **بۇدىرلى**
滑光不,的瘢麻有 ② 的平不凸凹,的平不岖
。的多较岗土小,的陵丘多③的糙粗,的
疙 ② 丘土小,岗小,丘小 ①〈名〉 **بۇدىرماق**
。疖结;瘩
بۇدىرلان. 见 **بۇدىرماقتان-**
。态动使的 بۇدىرماقتان- **بۇدىرماقتاندىر-**
。式定不的 بۇدىرماقتان- **بۇدىرماقتانۇ**
有没,的滑光;的坦平,的平〈形〉 **بۇدىرسىز**
。野原的旷空坦平 بۇدىرسىز كەڭ دالا :的瘢麻
。的壮粗,的壮健,的大高〔口〕〈形〉 I **بۇجبان**
。肠灌肉肥〔口〕〈名〉 Ⅱ **بۇجبان**
:的 滑 光 不,的 瘩 瘩 疙 疙 〈形〉 **بۇج-بۇج**
بەت-اۋزى بۇج-بۇج 。的瘩瘩疙疙脸满
。肠灌肉肥〔方〕〈名〉 **بۇجى**
بەتىندە :痕痘,瘢麻,点麻,子麻①〈名〉 **بۇجىر**
بۇجىرى بار بىرەۋ 一个脸上有麻子的人 ② 有

凹 بۆجىر ئىنەك: 的瘩疙有,的瘌疤有,的瘢麻
。璃玻的平不凸
بۆجىرا 〈名〉(的绳缰拴上轭车)环铁。
بۆجىرلا- 〈动〉弄得凹凸不平,弄的疙里疙
。点麻有使,瘩
بۆجىرلان- بۆجىرلا- 的被动态。
بۆجىرلات- بۆجىرلا- 的使动态。
بۆجىرلاۋ I 〈形〉略有麻瘢的,略显不平的,
。的滑光太不
بۆجىرلاۋ Ⅱ بۆجىرلا- 的不定式。
بۇز- 〈动〉 ① 破坏,弄坏,毁坏,损坏,危害
,败坏: جوسپاردى بۇزۇ 破坏计划 / ماشىنانى
بۇزۇ 毁坏机器 / دەنساۋلىقتى بۇزۇ 损坏健康 /
ستىلدى بۇزۇ 败坏作风 ② 拆, 拆毁: كونە
ۇيلەردى بۇزىپ جاڭادان ۇي سالۇ 拆旧房,盖新
房 ③ 扰乱, 打扰, 打破: ۇيقىسىن بۇزبا ۋدەلى
不要扰乱人家的睡眠 / تىنىشتىقتى بۇزۇ 打
破寂静 ④ 违反, 违犯: زاڭدى بۇزۇ 犯法 /
ءتارتىپتى بۇزۇ 违犯纪律 ⑤ 破开, 剔开, 拆开:
ەت بۇزۇ 剔开肉 / مۇز بۇزۇ 破冰 / تراكتورمەن
قاربۇزىپ جول سالۇ 用拖拉机推雪开路 ⑥ 带
坏, 教坏, 教唆, 引入邪路: بالانى بۇزىپ
جۇرگەن سەنسىڭ. 把孩子带坏的就是你。⑦ 打
破, 创造: رەكورد بۇزۇ 打破记录 ▲ انت بۇزۇ
违背誓言, 违背诺言, 食言 ▲ باس بۇزار 捣蛋
鬼, 淘气鬼(指孩子) ▲ باتا بۇزۇ 悔婚, 毁婚约
▲ نەكە بۇزۇ 毁婚约, 破坏婚姻 ▲ ۋادە بۇزۇ 失
约, 失信 ▲ قان بۇزۇ 激怒, 狂怒, 大发脾气 ▲
ءوڭىن بۇزۇ 翻脸, 变脸, 板着面孔 ▲ اقىماق
بۇزۇعا بار، تۇزەۋگە جوق. 【谚】蠢人成事不足
败事有余。▲ سۇ جولدى بۇزادى، قۇ ەلدى
بۇزادى. 【谚】洪水冲垮道路,奸佞祸国殃民。
بۇزاقى 〈形〉①爱闹事的,爱惹事生非的,爱
扰乱的,爱捣乱的,破坏捣蛋的: بۇزاقى ادام
爱闹事的人 / بۇزاقى قىلىق 捣乱行为 ② 引人
失足的,诲淫的,淫荡的,浪荡的: بۇزاقى ايەل
淫荡的女人 ③ 坏家伙,捣乱者,歹徒,恶棍,暴
徒,流氓。
بۇزاقىلان- 〈动〉① 闹事,寻衅闹事;肇事,捣
乱,胡作非为,为非作歹 ② 淫乱,放荡。

بۇزاقىلاندىر- بۇزاقىلان- 的使动态。
بۇزاقىلانۋ بۇزاقىلان- 的不定式。
بۇزاقىلىق بۇزاقى 的抽象名词。
بۇزار: توسەك بۇزار (嫁妆收拾完毕时送
。物礼(的
بۇزاۋ 〈名〉牛犊: بۇزاۋ قورا 牛犊圈舍 ▲ بۇزاۋ
باس 大脑袋,大头 ▲ بۇزاۋ باس ەتىك 大头鞋 ▲
بۇزاۋ ءتىستى قامشى 四棱皮鞭 ▲ سيىر سۇ
شكەندە بۇزاۋ مۇز جالايدى. 【谚】母牛喝水,牛
犊舔冰(上行下效)。▲ تۇزدە بۇزاۋى جامىراعان-
نىڭ ۇيدە ايرانى توگىلەدى. 【谚】不管好牛犊就
吃不上酸奶。
بۇزاۋباس I 〈动〉蝼蛄,土狗子。
بۇزاۋباس Ⅱ 〈动〉壁虎。
بۇزاۋباس: بۇزاۋ باس بالىق 〔动〕鰕虎鱼。
بۇزاۋبەل : بۇزاۋبەل مايمىل 〔动〕狭鼻猴。
بۇزاۋقان 〈名〉小牛犊。
بۇزاۋلا- 〈动〉下牛犊,生牛犊: بۇزاۋلاعان
سيىر 产过犊的母牛 / نەشە بۇزاۋلاعان 生过几
个牛犊。
بۇزاۋلات- بۇزاۋلا- 的使动态。
بۇزاۋلاۋ بۇزاۋلا- 的不定式。
بۇزاۋلى 〈形〉有牛犊的,带牛犊的: بۇزاۋلى
سيىر 带犊的母牛。
بۇزاۋلىق 〈名〉〔方〕轻便雪橇。
بۇزاۋ تاز 〈名〉牛犊额头癣。
بۇزاۋ-تايىنشا 〈名〉一、二岁小牛犊的通称。
بۇزاۋ- تورپاق 〈名〉小牛犊的通称。
بۇزاۋءتىس I 〈名〉牛犊齿形图案。
بۇزاۋءتىس Ⅱ 〈名〉四棱皮鞭。
بۇزاۋ ورمە 〈名〉〔口〕四棱皮鞭。
بۇزاۋ ءورىم 见 بۇزاۋ ورمە.
بۇزاۋحانا 〈名〉〔口〕小牛圈,牛犊圈。
بۇزاۋشى 〈名〉放牛犊的人,饲养牛犊的人:
بۇزاۋشى شال 放牛犊的老汉。
بۇزاۋشىق I 〈名〉(土法制造的)肥皂块儿
。小块肥皂,
بۇزاۋشىق Ⅱ 〈名〉〔口〕小牛犊。
بۇزاۋشىلىق 〈名〉放牛犊,放牛犊业。
بۇزعىز- بۇز- 的使动态。

بۇزعىزدىر- بۇزعىز- 的使动态。

بۇزعىنشى I 〈名〉破坏者，危害者。

بۇزعىنشى II 〈名〉（某些树上的）分泌液。

بۇزدىر- بۇز- 的使动态。

بۇزۋ بۇز- 的不定式。

بۇزۋشى 〈名〉破坏者，扰乱者；违犯者，违背者；危害者：قوعامدىق ٴتارتىپتى بۇزۋشى 扰乱社会秩序者。

بۇزۋشىلىق 〈名〉破坏，毁坏；违犯，违背。

بۇزىق 〈形〉①坏的，破的，有毛病的：بۇزىق اربا 破车②险恶的，恶毒的，可恶的，不正派的：بۇزىق نيەت 险恶的用心/ بۇزىق ادام 可恶的人/ بۇزىق ٴجۇرىس- تۇرىسى 举止不正派③（行为不正）放荡的，浪荡的，诲淫的，猥亵的④坏分子，恶棍，为非作歹的人▲ شىرىك شىرىتەدى، بۇزىق بۇلدىرەدى. 【谚】霉烂起于霉点，恶人惯于破坏。

بۇزىقتىق بۇزىق 的抽象名词。

بۇزىقشىلىق 见 بۇزىقتىق.

بۇزىل- ① بۇز- 的被动态②霉烂，霉坏，变质：ەت بۇزىلىپ يىستەنىپ كەتىپتى. 肉变质有味了。③变坏，学坏，堕落：ول جاقىننان بەرى بۇزىلىپ كەتتى. 他近来变坏了。④（天气）骤变，突变，变得异常：كۇن كەنەت بۇزىلدى. 天气突变。▲ بوي بۇزىلۋ 月经不调▲ بوعى بۇزىلۋ 动摇，犹豫▲ دارەت بۇزىلۋ 泻肚▲ ەل بۇزىلۋ 人心浮动▲ كوڭىلى بۇزىلۋ 心情不佳▲ سابىنداي بۇزىلۋ 大闹情绪；变卦▲ ٴىشى بۇزىلۋ 闹肚子，腹泻▲ ٴوڭى بۇزىلۋ ①变脸色，严肃起来②气色难看，脸色苍白。

بۇزىلعىش 〈形〉①容易腐烂的，容易变质的②骤变的，突变的，变化多端的。

بۇزىپ-جار- 〈动〉横冲直撞，乱冲乱撞，撞开，冲向：توپتىڭ ورتاسىن بۇزىپ-جارۋ 在人群里横冲直撞。

بۇزىپ-جارعىز- بۇزىپ-جار- 的使动态。

بۇزىپ-جارۋ بۇزىپ-جار- 的不定式。

بۇزىپ-جارىس- بۇزىپ-جار- 的交互态。

بۇزىس- بۇز- 的交互态。

بۇيعىن 见 بۇيىعى.

بۇيدا 〈名〉（牛或骆驼的）牵鼻绳▲ بۇيدا كەندىر 〔植〕苘麻▲ بۇيدا پىشاق 大刀子，屠刀▲ بۇيدا تارتۋ 出发，上路▲ بۇرگەگە بۇيدا تاعۋ 异想天开▲ جەل بۇيدا （骆驼的）鼻绳▲ ٴتوپ بۇيدا 从牛或骆驼鼻子穿过的短鼻绳。

بۇيداگەر 〈名〉领路人，领导人。

بۇيدالا- 〈动〉①拴牵鼻绳②〔转〕驾驶，操纵，使顺从，使就范，控制。

بۇيدالان- بۇيدالا- 的被动态。

بۇيدالاس- بۇيدالا- 的交互态。

بۇيدالات- بۇيدالا- 的使动态。

بۇيدالاۋ بۇيدالا- 的不定式。

بۇيدالى 〈形〉带牵鼻绳的：بۇيدالى تۇيە 带牵鼻绳的骆驼。

بۇيدانا 〈名〉胡芦巴。

بۇيرا 〈形〉卷的；带波纹的，波浪式的：بۇيرا شاش 卷发/ بۇيرا ٴجۇندى قوي 卷毛绵羊/ بۇيرا ەلتىرى 卷毛羊羔皮/ بۇيرا تولقىن 起伏的波浪▲ بۇيرا باس 卷发▲ بۇيرا زىعىر 〔植〕油用亚麻▲ بۇيرا (كوك بۇيرا) ناسىباي 上等纳斯，优质鼻烟▲ بۇيرا شەتەن 〔植〕鹅掌楸。

بۇيرالا- 〈动〉卷起来，卷曲，卷成弯，烫（发）：شاش بۇيرالاۋ 卷发（烫发）。

بۇيرالان- بۇيرالا- 的被动态。

بۇيرالاس- بۇيرالا- 的交互态。

بۇيرالات- بۇيرالا- 的使动态。

بۇيرالاۋ بۇيرالا- 的不定式。

بۇيرات 〈名〉层峦，岗峦，起伏的丘陵。

بۇيراتتان- 〈动〉山峦起伏，丘陵起伏，呈丘陵起伏状。

بۇيراتتانۋ بۇيراتتان- 的不定式。

بۇيرىق 〈名〉①命令，指令，旨意：بۇيرىق الۋ 受命/ بۇيرىق بەرۋ (ەتۋ) 命令/ بۇيرىق ٴتۇسىرۋ (شىعارۋ) 下令（下达命令）/ بۇيرىق بويىنشا 按照指令/ اللانىڭ بۇيرىعى 真主的旨意②命运，运气：بۇيرىق قوي، امال نە 命中注定的，有什么法子▲ اق بۇيرىقتى ٴولىم 正常死亡▲ بۇيرىق راي 〔语〕命令式（动词词根形式）。

بۇيرىق-جارلىق 〈名〉令旨，谕示；命令。

بۇيرىقسىز 〈形〉擅自的，自行动的，任意的。

▲的式令命,的性令命,的令命〈形〉**بۇيرۇقتى**
。句使祈〔语〕 بۇيرۇقتى سويلەم
令施号发爱,的令命布发爱①〈形〉**بۇيرۇقچى**
。者治统,首元,主君〔旧〕②的脚划手指爱;的
.بۇيرۇقچى① 见 **بۇيرۇقچىل**
②词名象抽的 بۇيرۇقچى ① **بۇيرۇقچىلىق**
。令施号发 بۇيرۇقچىلىق ەتۇ :义主令命
。式定不的 بۇيىق- **بۇيىعۇ**
怯羞,的腆腼,的羞害爱,的束拘〈形〉**بۇيىعى**
。(孩小指多)的怩忸,的
。词名象抽的 بۇيىعى **بۇيىعىلىق**
。态互交的 بۇيىق- **بۇيىعىس-**
بۇيىعى. 见 I **بۇيىق**
。子袜毡〈名〉Ⅱ **بۇيىق**
怩忸,羞害;束拘,谨拘 ①〈动〉Ⅲ **بۇيىق-**
羞是老别你 .بۇيىعا بەرمەي اشىلساڭشى :怯羞
蜷,团一成缩 ②。嘛点一方大要,的答答羞
。睡地团一成缩 بۇيىعىپ ۇيىقتاۋ :缩瑟,缩
。态动使的 Ⅲ بۇيىق- **بۇيىقتىر-**
:资 物, 物 货; 品 物, 品 用〈名〉**بۇيىم**
品商 كۇندەلىكتى بۇيىمدار /品用日 ساۋدا بۇيىمى
在放不 بۇيىم كورمەۋ ▲易容很 بۇيىم ەمەس ▲
同 بۇيىم قۇرلى كورمەۋ ▲看小,起不瞧,里眼
。上
事;西东的要想,西东的要需〈名〉**بۇيىمتاي**
么什要需你 .بۇيىمتايىڭ بولسا ايت :意来;情
他 ؟بۇيىمتايىمەن كەلىپتى ول نە ./吧说,西东
؟吗儿事么什有来
ونى الدىعى :示指,咐吩,令命①〈动〉**بۇيىر-**
ساپقا بارۋعا بۇيىردى .。去方前到他令命 /. نە
;运走,巧碰,着该②? 行什咐吩您؟ بۇيىراسىز
بۇيىرماي ۋعان بۇل دۇنيە :定注中命,缘有
让,上碰他让有没西东个这 ساعان بۇيىردى ما؟
候时的会机有 كۇنى بۇيىرعان /؟吗了上碰你
责,备责 ايپقا بۇيىرۋ ▲(候时的天那着该)
▲话的恩施主真 قۇداي بۇيىرسا ▲难责,怪
توپىراق بۇيىرماۋ ▲死客 ۇيالماعان بۇيىرماعانان
一餐饱能也请邀用不人的厚皮脸【谚】. تاتار
。顿
。贼木假〔植〕〈名〉**بۇيىرعىن**

。态动使的 بۇيىر- **بۇيىرت-**
。式定不的 بۇيىر- **بۇيىرۋ**
。者令施号发,者令命发〈名〉**بۇيىرۋشى**
。态动被的 بۇيىر- **بۇيىرىل-**
。态互交的 بۇيىر- **بۇيىرىس-**
隐,藏隐,藏躲(的间时短指) ①〈动〉**بۇق-**
蔽隐时暂 كورىنبەي بۇعا تۇرۋ :伏埋;避躲,蔽
بۇعا بەرسەڭ :怯胆,惧畏,怕害〔转〕②来起
▲。你负欺越他怯胆是越你 .باسىنىپ الادى
。尺进寸得 بۇعا بەرسەڭ سۇعا بەرەدى
▲渠干 بۇقا ارىق ▲牛公,牛种〈名〉I **بۇقا**
بۇقا موين ▲子脖粗 بۇقانىڭ ارامزاسى بۇزاۋ
犊牛在混牛种的猾狡【谚】 اراسىندا جۇرەدى
。(实老得装伪是越人的猾狡是越)里群
。埽〈名〉Ⅱ **بۇقا**
地级高,毯地尔哈布 **بۇقار: بۇقار كىلەم**
。毯
。甲盔尔哈布〔口〕〈名〉**بۇقارجاي**
قالىڭ :姓百,众大,众民,众群〈名〉**بۇقارا**
بۇقارا / 众群民人的大广 حالىق بۇقاراسى
庶,民平 قارا بۇقارا ▲ 益利的众群 مۇددەسى
。民贱,姓百民黎,民
。及普;化众大,化众群〈动〉**بۇقارالاندىر-**
。式定不的 بۇقارالاندىر- **بۇقارالاندىرۋ**
群,的众大,的众民,的众群〈形〉**بۇقارالىق**
/ 点 观 众 群 بۇقارالىق كوزقاراس : 的 性众
。动运众民 بۇقارالىق قوزعالىس
着众群为,的众群为心一〈形〉**بۇقاراشىل**
。的众群心关,的想
,加参人个两)河拔式间民〈名〉**بۇقا تارتىس**
。(子脖用,手用不
。牛公小〈名〉**بۇقاشا**
。牛公小〈名〉**بۇقاشىق**
。态动使的 بۇق- **بۇققىز-**
。态动使的 بۇققىز- **بۇققىزدىر-**
。式定不的 بۇققىز- **بۇققىزۋ**
。症惧恐〈名〉I **بۇقپا**
:的藏躲,的伏埋,的蔽隐 ①〈形〉Ⅱ **بۇقپا**
端多计诡 ,的秘诡〔转〕② 处蔽隐 بۇقپا جەر
诡,子点坏),意主鬼 بۇقپا اقىل :的诈诡 ,的

计)。

بۇقپالا- 〈动〉 ① 躲藏，躲避，隐蔽，隐藏，埋伏 ② 弓着腰，哈着腰，猫着腰；悄悄(地)，偷偷(地)。

بۇقپالاس- بۇقپالا- 的交互态。

بۇقپالات- بۇقپالا- 的使动态。

بۇقپالاۋ بۇقپالا- 的不定式。

بۇقپالى 见 بۇقپا.

بۇقپانتاي 〈形〉 ① 隐蔽的，诡秘的；鬼祟的，贼头贼脑的 ② 隐藏的，隐蔽的，潜藏的，潜伏的。

بۇقپانتايلا- 见 بۇقپالا-.

بۇقپانتايلى 见 بۇقپانتاي.

بۇقپانتايلىق بۇقپانتاي 的抽象名词。

بۇقتىر- ① بۇق- 的使动态 ② 见 بىقتىر-.

بۇقتىرعىز- بۇقتىر- 的使动态。

بۇقتىرما I 〈名〉 埋伏，潜伏。

بۇقتىرما II 〈名〉 (茶炊的)压火盖。

بۇقتىرۋ بۇقتىر- 的不定式。

بۇقتىرىل- بۇقتىر- 的被动态。

بۇقىرلا- 〈动〉 〔旧〕 消毒。

بۇقىرلات- بۇقىرلا- 的使动态。

بۇقىرلاتقىز- بۇقىرلات- 的使动态。

بۇقىرلاۋ بۇقىرلا- 的不定式。

بۇل 〈名〉 〔波〕 ① 布，布匹 ② 〔转〕 价格，价钱：بۇلى جەتۋ 价钱差不多了 / بۇل بولۋ 值钱 ③ 威信，威望。

بۇل II 〈代〉 (بۇنىڭ مۇنىڭ 领格；بۇعان — 向格；بۇنى، مۇنى 宾格；مۇندا — 位格；بۇدان، بۇنان، مۇنان 从格；بۇنىمەن، مۇنىمەن — 助格) 这，这个，此：بۇل كىم؟ 这是谁？/ بۇنىڭ قىلىق ەمەس. 你做得不太象话。/ بۇعان تيىسپە. 你别动这个。/ بۇنى الا كەت. 你把这个带走。/ مۇندا كىسى جوق. 这里没有人。/ بۇدان ءۇش جىل بۇرىن 三年以前 / بۇنىمەن سالىستىرعاندا 和这个相比较…… ▲ بۇدان باسقا (تىس) 除此而外 ▲ بۇدان بىلاي 从此，从今以后，今后 ▲ بۇدان كەيىن 今后的，今后，将来 ▲ بۇدان ارى 从这……再……，进一步 ▲ بۇل جولى 此次，这次 ▲ بۇل كۇيىندە 就这个样子 ▲ بۇل قالپىندا 就这个样子。

بۇلا I 〈形〉 ① 娇生惯养的，弱不经风的，娇嫩的；受不了苦的：بۇلا وسكەن بالا 娇生惯养的孩子 ② 三岁以前未断奶的(小马)。

بۇلا- II 〈动〉 流，洒(眼泪)，泪如泉涌：كوز جاسىن بۇلاۋ 流(洒)泪。

بۇلا- III 〈动〉 抢劫，抢夺，抢掠，掠夺：بۇلاۋعا تۇسكەن مال 被抢劫的牲畜。

بۇلاي 见 بىلاي.

بۇلايشا 见 بىلايشا.

بۇلاق I 〈名〉 泉，泉源：بۇلاق كوزى 泉眼 / بۇلاق سۋى 泉水 ▲ اششى بۇلاق 〔地〕 苦泉 ▲ بال بۇلاق 甘泉 ▲ ءۇش بيە — بۇلاق باسى، ەكى بيە — ەل اسى، ءبىر بيە — جۇقتىڭ قاسى.【谚】 一匹母马的奶似无有，两匹母马的奶敬宾友，三匹母马的奶如源头。

بۇلاق II 〈名〉 〔医〕 耳脓；中耳炎：بۇلاقاعۋ 流耳脓 / بۇلاق بولۋ 患中耳炎。

بۇلاقسىز 〈形〉 没有泉的，没有泉水的 ▲ تاۋلى جەر بۇلاقسىز بولماس، سۋلى جەر قۇراقسىز بولماس.【谚】 高山不会没有泉水，水边必有芦苇丛生。

بۇلاقتاي 〈形〉 象泉水一样的，泉水般的；多的，丰富的(指鲜奶)。

بۇلاقتى 〈形〉 ① 有泉的，有泉水的：بۇلاقتى ساي 有泉的山谷 ② 有耳脓的；患中耳炎的。

بۇلان I 〈形〉 娇生惯养的，弱不经风的。

بۇلان- II بۇلا- II 的被动态。

بۇلان III 〈名〉 〔动〕 四不象，麋鹿。

بۇلان-تالان ：**بۇلان-تالان بولۋ** ① 盛怒，暴跳如雷：ول بۇلان-تالان بولىپ كەتىپ قالدى. 他在一气之下走了。 ② 抢劫，掠夺：مال بۇلان-تالان بولىپ كەتتى. 牲畜被抢劫了。

بۇلان-تالان ەتۋ 见 بۇلاپ-تالا-.

بۇلاڭ 〈名〉 ① 摇摆，晃动，摆动(指尾巴的) ② (动作)普通快步：بۇلاڭ جۇرىسپەن ءجۇرۋ (骑马)用普通快步走 ▲ بۇلاڭ باسۋ ① 普通快步走 ② 扭捏，撒娇，故作姿态 ▲ بۇلاڭ ەتۋ 突然显现，一闪(指犬科动物) ▲ بۇلاڭ قۇيرىق ① 粗而长的尾巴(指马，狐狸) ② 普通快步。

摆一巴尾 **بۇلاڭ-بۇلاڭ: بۇلاڭ-بۇلاڭ باسۇ**
。走步快通普,走步大;走地摆一
بۇلاڭدا- 〈动〉①摆动,晃动,摇晃: قۇيرىعى
大②马黑的动摆巴尾来起走 بۇلاڭداعان قارا ات
〔转〕③(物动科犬和马指)走步快通普,走步
。(性女和孩小指)媚献,态姿作故,娇撒,捏扭
بۇلاڭعىر 见 بۇلىڭعىر.
بۇلاڭدات- ① بۇلاڭدا- 的使动态 ② 摆动,晃
动: قۇيرىعىن بۇلاڭداتۋ 摇尾。
بۇلاڭداۋ بۇلاڭدا- 的不定式。
بۇلاپ-تالا- 〈动〉抢劫,掠夺,抢夺。
بۇلاپ-تالاۋ بۇلاپ-تالا- 的不定式。
بۇلاس- بۇلا- Ⅲ 的交互态。
بۇلاسىپ-تالاس- بۇلاپ-تالا- 的交互态。
بۇلاسىر 〈名〉膏药,硬膏: جاراعا بۇلاسىر تارتۋ
在伤口上贴膏药。
بۇلات- بۇلا- Ⅲ 的使动态。
بۇلاتىپ-تالات- بۇلاپ-تالا- 的使动态。
بۇلاۋ Ⅰ بۇلا- Ⅰ、Ⅱ、Ⅲ 的不定式。
بۇلاۋ Ⅱ 〈名〉蒸气疗法: بۇلاۋعا ٴتۇسۇ 进
行蒸气疗法 ▲ بۇلاۋعا تۇسكەندەي بولۋ 汗流浃
背 ▲ تاس بۇلاۋ 石头蒸气疗法 ▲ قۇم بۇلاۋ
沙石疗法。
بۇلاۋداي 〈形〉① (哭得眼睛)红肿: كوزدەرى
بۇلاۋداي بولىپ كەتىپتى. 眼睛哭得都红肿了。
② (马跑得)汗水湿透的,全身汗湿的。
بۇلاۋلا- 〈动〉进行蒸气疗法,做蒸气治疗 ▲
كوزىن بۇلاۋلاۋ 哭,流泪,泪流满面。
بۇلاۋلان- بۇلاۋلا- 的反身态。
بۇلاۋلاس- بۇلاۋلا- 的交互态。
بۇلاۋلات- بۇلاۋلا- 的使动态。
بۇلاۋلاۋ بۇلاۋلا- 的不定式。
بۇلبۇل 〈名〉〔波〕〔动〕① 歌鸲,夜莺 ②
〔转〕女歌手,女歌唱家 ▲ كوزدەن بۇلبۇل ۇشۇ
盼望,渴望。
بۇلعا- 〈动〉挥动,摆动,摇动: قول بۇلعاۋ 挥
手(招手)。
بۇلعاق 见 بۇلعاڭ.
بۇلعاقتا- 〈动〉① 摇摇摆摆,摇摇晃晃,晃晃
悠悠;踉跄,颠簸: بۇلعاقتاپ ٴجۇرۋ 摇摇晃晃

地走 / ٴومىرىن بۇلعاقتاۋمەن وتكىزۋ 无所事事
地度过自己的一生 ② 撒娇,作态;卖俏,卖弄
风情: بۇلعاقتاماي اۋاشا ٴجۇرشى. 别在这里卖
弄风情,一边去。
بۇلعاقتاس- بۇلعاقتا- 的交互态。
بۇلعاقتات- بۇلعاقتا- 的使动态。
بۇلعاقتاۋ بۇلعاقتا- 的不定式。
بۇلعالاقتا- 〈动〉摇摇晃晃,左右摇摆,跌跌
撞撞,晃晃悠悠: بۇلعالاقتاپ ٴجۇرۋ 摇摇晃晃
地走 / باسى بۇلعالاقتاۋ 脑袋晃晃悠悠。
بۇلعالاقتاس- بۇلعالاقتا- 的交互态。
بۇلعالاقتات- بۇلعالاقتا- 的使动态。
بۇلعالاقتاۋ بۇلعالاقتا- 的不定式。
بۇلعان- بۇلعا- 的被动态。
بۇلعانۋ بۇلعان- 的不定式。
بۇلعاڭ 〈形〉① 摇晃的,晃动的,摇荡的 ②
游手好闲的,闲逛逛的,无所事事的;晃晃悠
悠的③卖俏的,卖弄风情的④游手好闲的人,
懒汉。
بۇلعاڭدا- 〈动〉① 晃荡,晃悠,摇晃,东倒西
歪: باسى بۇلعاڭداپ قالعۋ 晃着脑袋打瞌睡 ②
〔转〕闲逛,游手好闲,晃悠: كۇنى بويى
بۇلعاڭداپ جۇرە بەرمەسەڭشى 你别整天闲逛了。
③ 撒娇,作态。
بۇلعاڭداس- بۇلعاڭدا- 的交互态。
بۇلعاڭدات- بۇلعاڭدا- 的使动态。
بۇلعاڭداۋ بۇلعاڭدا- 的不定式。
بۇلعارى 〈名〉[口] 皮革,靴用皮革。
بۇلعاس- بۇلعا- 的交互态。
بۇلعات- بۇلعا- 的使动态。
بۇلعاۋ بۇلعا- 的不定式。
بۇلعاۋىش 〈名〉炒麦子、玉米、黍子时用来搅
拌的,搅拌棍。
بۇلعاشى 〈名〉布勒嘎施 (中世纪的氏族名
字)。
بۇلعىن 〈名〉〔动〕① 貂: بۇلعىن ىشىك 貂皮
大衣 / بۇلعىن ٴوسىرۋ 养貂 ② 貂皮。
بۇلدا- 〈动〉① 抬价,提价: بۇلداپ ساتۋ 高价
出售 ② 〔转〕抬高身价,摆架子,拿乔: ٴوزىن
بۇلداۋ 抬高自己的身价 / ٴمانسابىن بۇلداۋ 摆

官架子 / ساقالىن بۇلداۋ 以老卖老。

بۇلدان- 〈动〉 摆架子，抬高身价，拿乔：بۇلدانبا، شاقىرسا بار! 你别摆架子，如果请你，你就去吧！

بۇلداندىر- بۇلدان- 的使动态。

بۇلدانۋ بۇلدان- 的不定式。

بۇلداس- بۇلدا- 的交互态。

بۇلداۋ بۇلدا- 的不定式。

بۇلدى 〈形〉 ①值钱的，贵重的，珍贵的；高价的：بۇلدى زات 值钱的物品 / بۇلدى نارسە بارشىلىق 贵重的东西有的是 / بۇلدى بولعىڭ كەلىپ وتىر ما؟ 你想抬高自己的身价吗？② 有威信的，有威望的，有影响的：مۇنداي بۇلدى ٴسوزدى ەكىنىڭ ٴبىرى ايتا بەرمەيدى. 谁都说不出意义如此深刻的话。

بۇلدىلىق بۇلدى 的抽象名词。

بۇلدىر 〈形〉 ① 模糊的，不清晰的，朦胧不清的；昏暗的，暗的，阴暗的，隐约的：بۇلدىر كورىنۋ 显得模糊 / كەيدە بۇلدىر كەيدە انىق 时隐时显 ② 渺茫的，含糊的，暧昧的，晦涩的：بۇلدىر ەلەس 渺若烟云。

بۇلدىرا- 〈动〉 显得模糊，变得朦胧，显得隐隐约约，变得模糊不清：كوز ۇشىندا بىردەمە بۇلدىرايدى. 远处有个东西隐隐约约地出现了。/ تاۋ بۇلدىراپ كورىنەدى. 山显得模糊不清。▲ كوز بۇلدىراۋ 眼花，视觉模糊。

بۇلدىراس- بۇلدىرا- 的交互态。

بۇلدىرات- بۇلدىرا- 的使动态。

بۇلدىراۋ بۇلدىرا- 的不定式。

بۇلدىرلا- 〈动〉 显得模糊，显得模糊不清，显得隐隐约约，雾气笼罩，显得朦胧：كوز الدىنا بۇلدىرلاپ ەلەستەۋ 隐隐约约地出现在眼前。

بۇلدىرلان- ① بۇلدىرلا- 的反身态 ② 雾气腾腾。

بۇلدىرلاۋ I 〈形〉 ① 有些模糊的，不够清楚的，比较朦胧的②比较渺茫的。

بۇلدىرلاۋ II بۇلدىرلا- 的不定式。

بۇلدىرىق 〈名〉〔动〕 黑琴鸡，黑雷鸟 ▲ بۇلدىرىق وتى (ٴشوپ) 独行菜。

بۇلدىرىقتاي 〈形〉 小的，很小的，不大的 ▲ ەردىڭ اتاعى تۋىرلىقتاي، ٴوزى بۇلدىرىقتاي.【谚】英雄本身虽小名声远扬。

بۇلجىما- 〈动〉 ① 不动：بۇلجىماي وتىرۋ 坐着不动 ② 很象，一模一样：بۇلجىماعان اكەسى 长得很象父亲 ③ 坚持，坚定不移，不动摇，恪守：تۇرعان مايدانىنان بۇلجىماۋ 坚持立场。

بۇلجىماس 〈形〉 坚定的，坚定不移的，坚持不渝的，不可改变的：بۇلجىماس سەنىم 坚定的信念 / بۇلجىماس زاڭ 金科玉律。

بۇلجىماۋ بۇلجىما- 的不定式。

بۇلجىتپا- 〈动〉 保持原样，原原本本，原封不动，不折不扣：بۇلجىتپاي ايتۋ 原原本本地讲 / ونىڭ ويىنداعىسىن بۇلجىتپاي تاپتى 猜中他的心意 / بۇلجىتپاي اتقارۋ 不折不扣地执行。

بۇلجىتپاۋ بۇلجىتپا- 的不定式。

بۇلقان-تالقان: بۇلقان-تالقان بولۋ 暴跳如雷，大发雷霆，勃然大怒：بۇلقان-تالقان بولىپ اشۋلانۋ 勃然大怒。

بۇلقۋ بۇلقى- 的不定式。

بۇلقى- 〈动〉 奋力，猛冲，猛撞：بۇلقىپ تارتۋ 猛然间使劲一拉。

بۇلقىن- ①بۇلقى- 的反身态②挣脱，挣扎，奋力摆脱，乱奔乱跳：قاتتى بۇلقىنۋ 使劲挣扎（奋力一跳）。

بۇلقىندىر- بۇلقىن- 的使动态。

بۇلقىنت- بۇلقىن- 的使动态。

بۇلقىنۋ بۇلقىن- 的不定式。

بۇلقىنىس- بۇلقىن- 的交互态。

بۇلت I 〈名〉 云，云彩：اق بۇلت 白云 / قارا بۇلت 黑云（乌云）/ كۇدىكتىڭ بۇلتى ايىعۋ 疑云消散 ▲ الاشابىر بۇلت 如羽毛之云；卷云▲ بيىك بۇلت 高云▲ بۇلت ايىۋ (سەيىلۋ) 云消雾散▲ بۇلت الا، جەر شولا 云彩不均，土地不平（情况不一）▲ جاڭبىرلى بۋداق بۇلت 积雨云▲ كوشپەلى بۇلت 浮云▲ كۇلتەشە بۇلت 蘑菇云▲ ۇشپا بۇلت 浮云▲ قاتپارلى بۇلت 层云。

بۇلت II **: بۇلت ەتۋ** (بەرۋ) 急转弯，急拐弯，一闪。

بۇلتاق 〈名〉 ① 躲闪，闪避，躲避：بۇلتاقپەن ۇستاتپاي كەتتى 躲躲闪闪的没有让抓住 ②

ان، بۇلتاقتى قويپ ：避回，塞搪，托推〔转〕
躲 ① بۇلتاقتا سالۇ ▲。歌支唱，托推别你 ايت
قويان ▲角抹弯拐，塞搪，托推 ② 避闪，闪
：角抹弯拐，窟三兔狡 ② 避闪，闪躲 ① بۇلتاق
قويان بۇلتاقتا سالۇ 子圈兜。
بۇلتاقوي 〈形〉①爱闪躲的，爱闪避的，爱东
西躲闪的②爱回避的，爱推托的，爱搪塞的，
爱拐弯抹角的。
بۇلتاقويلىق ① بۇلتاقوي 的抽象名词②诡辩
术，诡辩论。
بۇلتاقتا- 〈动〉① 躲闪，闪避，左右躲闪：
بۇلتاقتاپ جۈگرۈ 一躲一闪地跑②〔转〕回避，
躲避，推托，搪塞，闪烁其词：بۇلتـاقتـامـاي
ايت. شىنىڭدى 你不要闪烁其词，把真实情况
讲出来③摇摇晃晃，频频摆动，显得不稳。
بۇلتاقتاس - بۇلتاقتا- 的交互态。
بۇلتاقتات - بۇلتاقتا- 的使动态。
بۇلتاقتاۋ بۇلتاقتا- 的不定式。
بۇلتاقشىل 〈形〉① 爱躲闪的，爱闪避的 ②
（追途中）善于转弯的，能随机转弯的。
بۇلتالاق 见 بۇلتاق.
بۇلتالاقپاي 见 بۇلتاقوي.
بۇلتاڭدا- 见 بۇلتىڭدا-.
بۇلتار- 〈动〉① 急转，急拐弯，突然转向，一
闪：بۇلتارىپ ۋستاتپاي كەتتى 来了个急拐弯
没让抓住 ②〔转〕回避，逃避，躲闪：شىنىدىق
الدىندا بۇلتارا الماۋ 在事实面前不能回避/
بۇلتارماي ايتىۋ 直接了当地说/ بۇلتارماس بورىش
义不容辞的义务。
بۇلتارما 〈名〉① 拐角，拐弯 ②〔转〕诡计，手
段。
بۇلتارماسىز〈形〉①没有拐角的，直的②〔转〕
没有诡计的，老实的，诚实的。
بۇلتارت- بۇلتار- 的使动态。
بۇلتارتقىز- بۇلتارت- 的使动态。
بۇلتارتپا- 〈动〉不让逃脱，不让回避；紧紧追
上：بۇلتارتپاي ۋستاۋ 一下抓住 / بۇلتارتپاي
مويىنداتۋ 使老老实实地承认。
بۇلتارتتىر- بۇلتارت-的使动态。
بۇلتارۋ بۇلتار-的不定式。

بۇلتارس I 〈名〉①拐弯处，拐弯处，转弯处；拐角：
جولدىڭ بۇلتارىسىندا 在道路的拐弯处②〔转〕
بۇلتارس ىشقانداي ：遁词，托词，回避的手段
الماۋ تابا 找不着任何遁词。
بۇلتارس- II بۇلتار- 的交互态。
بۇلتارىسسىز 〈形〉①直的，没有弯的，无阻挡
的：بۇلتارىسسىز جول 直路②〔转〕直接的，直
接了当的，坦率的：ويىن بۇلتارىسسىز ايتىۋ 把
自己的想法直接了当地说出来。
بۇلتي- 〈动〉①鼓起，凸起：بۇلتيىۋ ۋرتى كەكى
腮帮鼓起来②生闷气，绷脸，撅嘴：نەمەنە اناۋ
گە بۇلتيىپ ۋتىر؟ 他怎么撅起嘴来了？
بۇلتيت- بۇلتي- 的使动态。
بۇلتيۋ بۇلتي- 的不定式。
بۇلتيس- بۇلتي- 的交互态。
بۇلتسىز 〈形〉无云的，晴朗的：بۇلتسىز اسپان
晴朗的天空。
بۇلتتان- 〈动〉变阴，阴〔天〕，浓云密布：كۇن
بۇلتتاندى. 天阴了。▲ اۋرۇ الماي اينالدىرعان
قويماس، بۇلتتانعان كۇن جاۋماي قويماس.【谚】
缠身之病终归要命，乌云遮日必有大雨。
بۇلتتاندىر- بۇلتتان- 的使动态。
بۇلتتانۋ بۇلتتان- 的不定式。
بۇلتتى〈形〉有云的，多云的，乌云密布的：
بۇلتتى كۇنى 阴天。
بۇلتىق 〈形〉隆起的，凸起的；肿胀的：بۇلتىق
كوز 凸眼。
بۇلتىلدا- 见 بۇلتىڭدا-.
بۇلتىك-بۇلتىك: **بۇلتىك-بۇلتىك** **ەتۋ** 颤动，
颤颤悠悠，弹动，晃动。
بۇلتىڭدا- 〈动〉（圆鼓物）颤动，弹动，晃动，
颤悠。
بۇلتىڭدات- بۇلتىڭدا- 的使动态。
بۇلتىڭداۋ بۇلتىڭدا- 的不定式。
بۇلشىق 〈名〉肌，肌肉，筋肉：بۇلشىق ەت 肌肉
（筋肉）/ بۇلشىقتىك جانسىزدانۋى 肌肉坏死/
بۇلشىقتىك سەمۋى 肌肉萎缩/ بۇلشىق وسپەسى
肌瘤。
بۇلشىقتى 〈形〉肌肉发达的，肌肉粗壮的：
بۇلشىقتى قول 肌肉粗壮的胳膊。

بۇلۇق I 〈名〉犁：بۇلۇقپەن جەر جىرتىۋ 用犁翻地/ بۇلۇق ئتىسى 犁铧▲ دارا بۇلۇق 单铧犁▲ قوس بۇلۇق 双铧犁。

بۇلۇق II 见 قۇلۇق.

بۇلۇڭ 〈名〉角，角落；拐角；旮旯儿：ئۆيدىڭ بۇلۇڭى 屋角/ قايسى بۇلۇڭدا ،كەن 不知道在哪个旮旯儿里。

بۇلۇڭ-بۇشپاق 〈名〉角，角落，旮旯儿：بۇلۇڭ-بۇشپاقتىڭ ئبارىن اقتارىپ شىقتى 所有的角落（旮旯）都找遍了。

بۇلىڭعىر 〈形〉雾蒙蒙的，雾气沉沉的，弥漫的，阴沉沉，阴霾的：كۇن بۇلىڭعىر 天色阴沉沉的。

بۇلىڭعىرلان- 〈动〉变得昏暗起来，变得阴沉沉，显得雾气蒙蒙，变得阴霾：كۇن بۇلىڭعىرلانا باستادى. 天气渐渐昏暗起来了。/ بۇلىڭعىرلانىپ كورىنىۋ 隐隐约约可见。

بۇلىڭعىرلاندىر- بۇلىڭعىرلان- 的使动态。

بۇلىڭعىرلانۋ بۇلىڭعىرلان- 的不定式。

بۇندا 见 مۇندا.

بۇنداي 〈形〉（بۇنداي/ مۇنداي）这样的，如此，照这样，照此：بۇنداي ايتا بەرسە… 这样说下去的话……

بۇنشا 见 مۇنشا.

بۇنشالىق 见 مۇنشالىق.

بۇنشاما 见 مۇنشاما.

بۇر- 〈动〉①转，转掉，转扭，转换：اتتىڭ باسىن بۇرۋ 掉转马头/ باعىتتى بۇرۋ 扭转方向 ②倾心于……，倾向于……，偏向……；祖护，支持：ول ئادىلدىن ايتىپ، ئوز تۋىسىنا بۇردى. 他不主持公道，偏祖自己的亲戚。③歪曲，曲解，篡改：فاكتىنى بۇرۋ 歪曲事实▲ بۇيرەگى بۇرىلۋ 倾心于……，偏护▲ موينىن بۇرماۋ 不注意，不重视▲ موينىن بۇرۋ 朝……看（望），注视：موينىن بۇرىپ كەتىڭىزشى. 请您过来一下。【谚】قارىنداسقا بۇرماعاننىڭ قارى سىنسىن. 看着亲人受苦的人不得好报。

بۇرا- 〈动〉拧，捻，上（弦）：ارقان بۇراۋ 拧绳子/ ورامالدى بۇراپ سىعۋ 拧干手巾/ ساعات بۇراۋ 上表/ ئىش بۇراپ اۋىرۋ 肚子拧着痛。

بۇرال- ① بۇرا- 的被动态 ②弯，弯曲：بۇرالعان سىم تەمىر 弯曲的铁丝 ③变弱，衰弱，变得没有气力：اتىم اشىعىپ بۇرالىپ قالدى. 我的马饿得没有气力了。④〔转〕变得苗条，袅袅婷婷，变得袅娜，变得柔软细长：تال شىبىقتاي بۇرالعان بويجەتكەن 身材苗条的姑娘/ بۇرالا باسۋ 一扭一扭地走 ⑤〔转〕忸怩作态，卖弄风骚，作风轻浮：بۇرالعانىن كورگەندە جيرەنىش قوزادى. 见她那忸怩作态的样子，就令人恶心。

بۇرالاڭ 〈形〉弯曲的，曲折的，曲折蜿蜒的。

بۇرالاڭدا- 〈动〉显得弯弯曲曲，曲折蜿蜒。

بۇرالاڭدات- بۇرالاڭدا- 的使动态。

بۇرالاڭداۋ بۇرالاڭدا- 的不定式。

بۇرالقى 〈形〉①野的，饿的，没有主的：بۇرالقى ئيت 野狗（丧家犬）②外来的，异乡的：بۇرالقى ادام 外来人（外乡人）③无聊的，没有意思的，俗气的：بۇرالقى ئسوز 流言蜚语（奇谈怪论）▲ بۇرالقى ئيت ۇرگەنىمەن جاعادى.【谚】野狗靠狂吠博得别人赏识。▲ بۇرالقى ئسوز كۇلۋگە جاقسى.【谚】奇谈怪论只能引人一笑。

بۇرالت- بۇرال- 的使动态。

بۇرالۋ بۇرال- 的不定式。

بۇرالىس- بۇرال- 的交互态。

بۇراما 〈形〉①螺旋形的，螺旋状的，麻花状的：بۇراما بىلەزىك 麻花镯子 ②螺旋，螺丝。

بۇرامالى 见 بۇراندالى.

بۇران 〈名〉螺纹，螺丝扣。

بۇراندا 〈名〉螺丝钉：بۇراندا شەگە 螺钉/ بۇراندا ئتارىزدى سىزىق 螺旋线/ بۇراندا بۇرعى 螺旋钻/ بۇراندا جولى 螺距/ بەنت بۇرانداسى 螺纹▲ بۇراندا ئتارىزدى باكتەريا 螺旋菌▲ بۇراندا قۇرت اۋرۋى 钩端螺旋体病。

بۇراندالا- 〈动〉①上（螺钉），拧 ②钻，旋进。

بۇراندالات- بۇراندالا- 的使动态。

بۇراندالاۋ بۇراندالا- 的不定式。

بۇراندالى 〈形〉有螺纹的，有螺扣的：بۇراندالى لامپوشكا 螺口灯泡/ اۋزى بۇراندالى قۇمىرا 螺丝口的瓶子。

بۇراندامالى 见 بۇراندالى.

بۇراڭ I 〈名〉地方性缺铜病：قوزىنىڭ بۇراڭى

羔羊地方性缺铜病。
بۇرالڭ II 〈形〉① 弯的，弯曲的，曲折的：
بولاشاق نۇرلى، جول بۇرالڭ 前途是光明的，道
路是曲折的②妩媚作态的，卖弄风骚的，忸怩
作态的▲ بۇرالڭ بەل 细腰，杨柳细腰▲ بۇرالڭ
قاغۇ ①一扭一扭地走②卖弄风骚。
بۇرالدا- 〈动〉①蜿蜒，蜿蜒而行，蛇行 ② 弯
弯曲曲地延伸 ③ 扭动，摆动（身子）④〔转〕
妩媚作态，卖弄风骚，矫揉造作。
بۇرالداس- بۇرالدا- 的交互态。
بۇرالدات- بۇرالدا- 的使动态。
بۇرالداۋ بۇرالدا- 的不定式。
بۇراس- بۇرا- 的交互态。
بۇرات- بۇرا- 的使动态。
بۇراتانا 〈名〉外来人，外乡人；异族；侨民。
بۇراتىل- 见 بۇرال-.
بۇراۋ 〈名〉①（拧紧绳子的）别棍，绞棍，压杠
，绞棒：بۇراۋ اعاش 别棍/ بۇراۋ سالۇ 用别棍拧
（用压杠压）②（抓狐狸的）木杆，缠狐枝条▲
بۇراۋ باسىن سىندىرماۋ 闲着，无所事事。
بۇراۋ II بۇرا- 的不定式。
بۇراۋلا- 〈动〉用别棍拧，用压杠压。
بۇراۋلان- بۇراۋلا- 的被动态。
بۇراۋلاس- بۇراۋلا- 的交互态。
بۇراۋلات- بۇراۋلا- 的使动态。
بۇراۋلاۋ بۇراۋلا- 的不定式。
بۇراۋىش 〈名〉盖锥。
بۇرعى 〈名〉钻，钻孔器：جەل بۇرعى 风钻/
بۇرعىمەن تەسۋ 用钻钻孔/ بۇرعى سورەسى 钻架
▲ بۇرعى كوبەلەك 〈动〉船蛆▲ بۇرعى قاشاۋى
〔机〕钻探凿子。
بۇرعىز- بۇر- 的使动态。
بۇرعىلا- 〈动〉钻，钻孔，探钻：200 مەتر
بۇرعىلاعاندا قۇدىقتان سۋ شىقتى. 钻到二百米的
时候井里出水了。/ بۇرعىلاۋ ستانوگى 钻床。
بۇرعىلان- بۇرعىلا- 的被动态。
بۇرعىلاس- بۇرعىلا- 的交互态。
بۇرعىلات- بۇرعىلا- 的使动态。
بۇرعىلاۋ بۇرعىلا- 的不定式。
بۇرعىلاۋشى 见 بۇرعىشى.

بۇرعىشى 〈名〉钻工，凿岩工。
بۇرق: بۇرق ەتۋ ①冒，喷，涌出，迸出：قان
بۇرق ەتە ٴتۇستى. 血往外一下子冒出来了。/
توپىراق بۇرق ەتتى 扬起一股尘土。②突然发生
，爆发：توڭكەرىس بۇرق ەتە ٴتۇستى. 革命爆发
了。
بۇرقا- 〈动〉（雪，尘土等）一团一团的升起
，飞扬：شاڭ توزاڭ بۇرقاپ تۇر. 尘土飞扬。
بۇرقاق 〈名〉风雪，风雪交加。
بۇرقاقتا- 〈动〉刮起风雪；下起大雪：قار
بۇرقاقتاپ تۇر. 大雪纷飞。
بۇرقاقتات- بۇرقاقتا- 的使动态。
بۇرقاقتاۋ بۇرقاقتا- 的不定式。
بۇرقان I 见 بۇرحان.
بۇرقان- II 见 بۇرىقان-.
بۇرقاندا- 〈动〉①（风）狂吹，狂吼，怒号，（水）
汹涌澎湃②〔转〕暴躁，大发脾气。
بۇرقانداۋ بۇرقاندا- 的不定式。
بۇرقان-سارقان: بۇرقان-سارقان بولۋ 见
بۇرق-سارق بولۋ.
بۇرقانۋ بۇرقان- II 的不定式。
بۇرقاسىن 〈名〉风雪，风雪交加：بۇرقاسىن
شىقتى 刮起风雪了。
بۇرقاسىندا- 〈动〉风雪交加，刮起风雪，暴风
雪骤起：بۇرقاسىنداعالى نەشە كۇن بولدى. 几
天来又是刮风又是下雪。
بۇرقاسىندات- بۇرقاسىندا- 的使动态。
بۇرقاسىنداۋ بۇرقاسىندا- 的不定式。
بۇرقاسىندى 〈形〉风雪交加的，暴风雪的，有
风雪的：بۇرقاسىندى كۇنى 风雪交加的天气。
بۇرقات- بۇرقا- 的使动态。
بۇرقاۋ بۇرقا- 的不定式。
بۇرق-بۇرق 〈拟〉咕嘟：قازان بۇرق-بۇرق قايناپ
جاتىر. 锅咕嘟咕嘟地开着。▲ بۇرق-بۇرق ەتۋ
①（水）咕嘟咕嘟作响②（血）突突地（冒）③（尘
土）飞扬。
بۇرق-سارق: بۇرق-سارق بولۋ ① 沸腾 ②
呈现混乱 ③ 盛怒，大怒，汹涌，怒吼，咆哮：
بۇرق-سارق بولىپ اشۋلانۋ 大发雷霆/ حۋاڭحى
وزەنى بۇرق-سارق بولىپ تاسدى. 黄河汹涌澎湃

湃。

بۇرقىلدا- 〈动〉①发出咕嘟声，咕嘟咕嘟作响；突突地冒：بۇرقىلداپ قايناۋ 咕嘟咕嘟地滚开/ اۋزىنان بۇرقىلداپ اق كوبىك اقتى 嘴里突突地冒白沫 ②（尘土）扬起，升起：شاڭ-توزاڭ بۇرقىلداپ ۇشتى. 尘土团团升起。③〔转〕大发雷霆，气冲冲地嚷：بۇرقىلداپ اشۋلانۋ 大发雷霆/ بۇرقىلداماي جونىمەن وتىر 你别气冲冲地嚷嚷，好好呆着。▲ بۋراداي بۇرقىلداۋ 大怒，狂怒，大发雷霆。

بۇرقىلداس- بۇرقىلدا- 的交互态。

بۇرقىلدات- ① بۇرقىلدا- 的使动态 ②（尘土）扬起，掀起。

بۇرقىلداۋ بۇرقىلدا- 的不定式。

بۇرقىرا- 〈动〉①（尘土，烟气等）扬起，飞扬；上升，升起，腾起；冒出，喷出：بۇرقىراعان شاڭنىڭ نەسى بۇل؟ 灰尘这么大，你在这儿干什么？/ بۋداق-بۋداق بولىپ بۇرقىراعان ٴتۇتىن 团团升起的烟雾 ②四散，散乱，零落分散：جەر-كوك بۇرقىراعان قويدىڭ ٴجۇنى 满地散乱的羊毛 ③散发，放出：قازاننىڭ بۋى بۇرقىراپ تۇر. 锅还在散发着热气。/ بۇرقىراعان تاماشا ٴيىس 喷发出来的香味 ④暴躁，发怒，气势汹汹地嚷：سەن كىمگە بۇرقىرايسىڭ؟ 你对谁大发雷霆？

بۇرقىراس- بۇرقىرا- 的交互态。

بۇرقىرات- بۇرقىرا- 的使动态。

بۇرقىراۋ بۇرقىرا- 的不定式。

بۇرلىعۋ بۇرلىق- 的不定式。

بۇرلىق- 〈动〉过度疲劳，精疲力尽，过度劳累，累坏：اشتان بۇرلىعۋ 又饿又累。

بۇرلىقتىر- بۇرلىق- 的使动态。

بۇرما 〈名〉①角落，拐角，拐角处；背旮旯儿 ②背静的地方；绕弯的，弯曲的，迂回的：بۇرما جول 迂回的路 ▲ بۇرما ماعىنا 〔语〕转意。

بۇرمالا- 〈动〉歪曲，曲解，篡改：شىندىقتى بۇرمالاۋ 歪曲事实/ تارىيحتى بۇرمالاۋ 篡改历史。

بۇرمالاعىش 〈形〉善于歪曲的，有意歪曲的，有意篡改的。

بۇرمالان- بۇرمالا- 的被动态。

بۇرمالاس- بۇرمالا- 的交互态。

بۇرمالات- بۇرمالا- 的使动态。

بۇرمالاۋ بۇرمالا- 的不定式。

بۇرمالاۋشى 〈名〉歪曲者，篡改者，曲解者。

بۇرمالاۋشىلىق 〈名〉歪曲，曲解，篡改，颠倒。

بۇرناعى: **بۇرناعى اي** 上上个月 ▲ بۇرناعى جىل 前年 ▲ بۇرناعى كۇن 前天。

بۇرسان- 〈动〉大怒，盛怒，怒火满胸膛；怒吼，咆哮（指江河）：ول جاۋدىڭ جاۋىز ىسىنا قاتتى بۇرساندى. 他对敌人的惨忍义愤填膺。/ حۋاڭحى بۇرسانۋدا. 黄河在怒吼。

بۇرساندىر- بۇرسان- 的使动态。

بۇرسانۋ بۇرسان- 的不定式。

بۇرتاڭ 〈形〉爱撅嘴的，爱生气的，爱动感情的，易怒的 ▲ بۇرتاڭ ەتۋ 撅嘴，生气，绷脸。

بۇرتاڭدا- 〈动〉撅嘴，生气；赌气，怄气，闹别扭：ول ۇيدەن بۇرتاڭداپ شىعىپ كەتتى. 他撅着嘴从屋里出去了。

بۇرتاڭداس- بۇرتاڭدا- 的交互态。

بۇرتاڭدات- بۇرتاڭدا- 的使动态。

بۇرتاڭداۋ بۇرتاڭدا- 的不定式。

بۇرتاڭشىل 〈形〉爱撅嘴的，爱生气的，爱怄气的，爱赌气的，爱闹别扭的。

بۇرتي- 〈动〉撅嘴，生闷气，恼怒；绷脸，面有愠色：جالعىز ٴوزىڭ نەگە بۇرتيىپ وتىرسىڭ 你一个人在这里生什么闷气？

بۇرتيىعىش 〈形〉爱生闷气的，爱撅嘴的，爱赌气的。

بۇرتيىت- بۇرتي- 的使动态。

بۇرتيۋ بۇرتي- 的不定式。

بۇرتيىس- بۇرتي- 的交互态。

بۇرتىڭدا- 〈动〉说气话，表现出气呼呼的样子，闹别扭。

بۇرتىڭدات- بۇرتىڭدا- 的使动态。

بۇرتىڭداۋ بۇرتىڭدا- 的不定式。

بۇرۋ بۇر- 的不定式。

بۇرحان 〈名〉佛，佛爷；佛像。

بۇرشاق I 〈名〉冰雹，雹子：بۇرشاق جاۋۋ 下冰雹 ▲ تورعاي جاڭبىر جاۋسا بالاسىن قورعار،

的雨下雀麻【谚】 بۇرشاق جاۋسا باسىن قورعار .
。己自顾候时的子雹下,儿雏护候时

بۇرشاق Ⅰ〈名〉豆,豆类: بۇرشاق مايى 豆油/
بۇرشاق مايساسى 豆苗/ سارى بۇرشاق 黄豆/
كوك بۇرشاق 绿豆/ قىزىل بۇرشاق 红小豆▲
بۇرشاق ٴبىزتۇمىسعى 〔动〕豌豆象 ▲ جانباس
بۇرشاق 豌豆 。

بۇرشاق Ⅱ〈名〉① 拴羊羔的绳结②疙瘩,结
节▲ **مويىنعا** بۇرشاق سالۋ 向神仙行礼,表示崇
敬 。

بۇرشاقتا- 〈动〉① 下冰雹 ②(泪珠)滚滚而
下,簌簌落泪,泪水涔涔,汗流如雨: كوز جا-
سى بۇرشاقتاپ اقتى. 泪珠滚滚而下 。

بۇرشاقتاي 〈形〉象豆子一样的,和豆粒一样
大 的, 如 冰雹般的 ; 如 冰雹之多的 ▲
بۇرشاقتاي جاۋۋ 象下冰雹一样: وق بۇرشاقتاي
جاۋدى. 子弹象雨点般的落下 。

بۇرشاقتات- ① بۇرشاقتا- 的使动态 ② 冒着冰
雹,顶着冰雹 。

بۇرشاقتاۋ بۇرشاقتا- 的不定式 。

بۇرشاقشا 〈形〉象冰雹一样的,如雹子般的
,和豆粒一样大的 ▲ **بۇرشاقشا سۇيەك** 〔生理
〕豌豆骨 。

بۇرىل- 〈动〉转,转身,转向 …… 拐, 弯转,
弯拐: ارتقا بۇرىلۋ 向后转/ بۇرىلىپ قاراۋ
转身看(回头看)/ بۇرىلعان جەردە 在那拐弯的
地方 。

بۇرىلدىر- بۇرىل- 的使动态 。

بۇرىلما 〈名〉拐角,拐弯处 。

بۇرىلۋ بۇرىل- 的不定式 。

بۇرىلىس Ⅰ 〈名〉 ① 转弯, 转弯处, 拐弯处
,弯曲处: بۇرىلىسقا كەلىپ توقتادى. 到了转弯
的地方就停下来了 ② 转折,转弯 : بۇرىلىس
كەزەڭى 转折关头/ زور بۇرىلىس 很大的转弯/
بۇرىلىس جاساۋ 转弯(转变) 。

بۇرىلىس- Ⅱ بۇرىل- 的交互态 。

بۇرىم 〈名〉 辫子 : بۇرىم شاش 发辫 /ۋزىن
بۇرىم 长辫子/ بۇرىم ٴورۋ 编辫子/ بۇرىمنان الۋ
揪辫子(抓辫子) 。

بۇرىن 〈副〉 以前,从前,过去,早先; 往日,
昔日: ازاتتىقتان بۇرىن 解放前/ بۇرىن ەستىپ
كورمەگەن 前所未见,前所未闻/ بۇرىن بولعان
从前有过的/ سەنەن بۇرىن كەلدى 比你来得早
▲ ٴبىر كويلەك بۇرىن توزدىرۋ 比(某人)年岁大
▲ بۇرىن شىققان قۇلاقتان كەيىن شىققان ٴمۇيىز
وزىپتى. 【谚】先长出的耳朵没有后生出的犄
角长(青出于蓝胜于蓝,后生可畏)。

بۇرىنعى 〈形〉以前的,从前的,过去的,早先
的,昔 日 的 : بۇرىنعى نۇسقا 以 前 的 版 本 /
بۇرىنعىمەن سالىستىرعاندا 和 以 前 比 较 起 来 /
بۇرىنعى زامان 过去的年代 / بۇرىنعىلاردىڭ
تاجىريبەسى 前人的经验 。

بۇرىنعىداي 〈形〉和以前一样的,和从前那样
的,和昔日一样的 , 一如既往的;老样子,原
样: دەنساۋلىعى بۇرىنعىداي. 他的身体状况和
以前一样 。/ جاعداي بۇرىنعىداي 情况如故 。

بۇرىنعىشا 〈副〉象以前一样,和从前那样,依
旧,照原来那样: بۇرىنعىشا كەتە بەرسە بولماس
照原来那样下去的话恐怕不行 。

بۇرىن-سوڭدى 〈副〉从来, 向来,古往今来,
空前: بۇرىن-سوڭدى بولىپ كورمەگەن 前所
未有的/ بۇرىن-سوڭدى ەستىمەگەن 闻所未闻 。

بۇرىنىراق 〈 副 〉 较 早, 稍 早, 提 前 一 点 :
بۇرىنىراق بارىڭدار . 你们早一点去。/ بۇرىنىراق
قامدانۋ 稍提前做好准备 。

بۇرىس Ⅰ 〈形〉①不对的,错的,不正确的,虚
假的;不公正的,不公平的 : بۇرىس كوزقاراس
错误的观点/ دۇرىس پەن بۇرىستى اجىراتۋ 分
辨是非 ② 不顺路的, 绕道的; 相当远的:
جولدان ٴبىرتالاي بۇرىس جەردە 离大路相当远的
地方 ▲ بۇرىس امال 〔数〕倒算法 ▲ بۇرىس
بولشەك 〔数〕假分数 。

بۇرىس- Ⅱ بۇر- 的交互态 。

بۇرىستاۋ 〈形〉①不太对的,不太正确的,不
够公正的,不够公平的②不太顺路的,比较绕
道的;较远的 。

بۇرىستىق〈名〉偏远,偏僻;不顺道, 绕远儿。

بۇرىش Ⅰ 〈名〉[波]胡椒 ▲ اق بۇرىش 白胡
椒 ▲ كوك بۇرىش 青椒 ▲ سارى بۇرىش 花椒▲
قارا بۇرىش 黑胡椒▲ قىزىل بۇرىش 辣椒面;

。椒辣红

بۇرش Ⅱ 〈名〉①角，落角，儿旯旮；角拐，拐角处： ۋستەلدىك بۇرشى / 桌角儿 / ئۈيدىك بۇرشى / 房角儿 / بۇرشتان قاراشى، بار ما ەكەن / 看看旮旯儿里有没有 / كوشەنىك بۇرشى 街道的拐角 ②〔数〕角，角度： تىك بۇرشى / 直角 / دوعال بۇرش 钝角 / ئسۈيىر بۇرش 锐角 / ئۈش بۇرش 三角 / سىرتقى بۇرش 外角 / ىشكى بۇرش 内角 / بۇرش 45° 角度 ▲ ايقاس بۇرش 〔数〕54° 对顶角 ▲ ايقىش بۇرش 〔数〕错角 ▲ بۇرش ۋلشەگىش 测角器，量角器 ▲ توخىرەكتىك ئتورت بۇرشى 世界各地，五湖四海。

بۇرشتا- Ⅰ 〈动〉放胡椒面，洒辣椒面(面) شايدى بۇرشتاپ ئىشۇ 茶水里加点胡椒面喝。

بۇرشتا- Ⅱ 〈动〉弄出角，折成角，叠出棱角： ئتورت بۇرشتاۋ / 叠成四角形的 / ئۈش بۇرشتاۋ / 叠成三角形的 / تىك بۇرشتاۋ 叠成直角。

بۇرشتا- Ⅲ 〈动〉批示，写批语，签署： ئوتىنىشتى بۇرشتاپ بەرىڭىزشى. 请您在申请书上写个批语。

بۇرشتال- بۇرشتا- Ⅰ、Ⅱ、Ⅲ 的被动态。

بۇرشتاما 〈名〉批语，批示，眉批，签署。

بۇرشتان- بۇرشتا- 的被动态。

بۇرشتاس- بۇرشتا- Ⅰ、Ⅱ、Ⅲ 的交互态。

بۇرشتات- بۇرشتا- Ⅰ、Ⅱ、Ⅲ 的使动态。

بۇرشتاۋ بۇرشتا- Ⅰ、Ⅱ、Ⅲ 的不定式。

بۇرشتى 〈形〉①呈角形的，由角构成的，角度的： ئۈش بۇرشتى / 三角形的 / ئتورت بۇرشتى / 四角形的 / ايقىش بۇرشتى 错角的 ②洒胡椒面的，有胡椒的。

بۇرشتىق 〈形〉①角度的，呈角形的，有棱角的： بۇرشتىق گرادۋس / 角度 / بۇرشتىق ارالىق / 角距离 / بۇرشتىق سىزعىش 角尺 ②〔天〕矩尺座 ▲ بۇرشتىق كوردىناتا 〔数〕角坐标 ▲ بۇرشتىق نۈكتە 〔数〕角点 ▲ بۇرشتىق ىعىسۋ 〔数〕角位移，角移 ▲ بۇرشتىق قۇرعالىس 〔物〕角动量 ▲ بۇرشتىق ۋدەۋ 〔物〕角加速度 ▲ بۇرشتىق ۋلكەيتكىشتىك 〔物〕角放大率 ▲ بۇرشتىق وزگەرىستەر 〔数〕角变。

بۇت Ⅰ 〈名〉①腿，下肢；后腿： بۇتى جالاڭاش 光着下身 / ئيت قۇيرىعىن بۇتىنا قىسىپ الدى. 狗夹起尾巴了。②（炉子等的）腿：架锅，架锅的腿 ▲ بۇت ارتۇ 骑：بۇت ارتاتىن كولىك جوق. 没有骑的马。

بۇت Ⅱ 〈名〉普特（俄重量单位，等于16.38公斤）：ئبىر بۇت استىق — 普特粮食。

بۇت Ⅲ 〈名〉〔宗〕佛像；菩萨；泥神；偶像： بۇتقا تابىنۇ 崇拜偶像。

بۇت- Ⅳ 〈动〉唠叨，胡言乱语，讲废话。

بۇتا Ⅰ 〈名〉灌木，灌木丛： قالىڭ بۇتا 茂密的灌木丛。

بۇتا- Ⅱ 〈动〉砍，削，剪，劈： اعاش بۇتاۋ 砍（削，剪）树枝 / وتىن بۇتاۋ 劈柴。

بۇتاق 〈名〉①枝，杈，枝条，杈枝，分枝： قاراعايدىڭ بۇتاعى 松枝 / قيسىق بۇتاق 歪斜的枝 ②杈，支，支系： قازاق رۋىنىڭ ئبىر بۇتاعى 哈萨克部落的一支 ▲ قىرىق بۇتاق 谱系 ▲ ئۈرىم بۇتاق 子孙后代。

بۇتاقسىز 〈形〉①没有长树枝的，光秃秃的 ②（树干上）没有疖节的，没有节子的 ③〔转〕没有后代的，没有孙子的；没有儿女的。

بۇتاقتا- 〈动〉剪枝，修枝，打树杈。

بۇتاقتال- بۇتاقتا- 的被动态。

بۇتاقتان- 〈动〉长树枝，长树杈；分树枝，分树杈。

بۇتاقتاس- بۇتاقتا- 的交互态。

بۇتاقتات- بۇتاقتا- 的使动态。

بۇتاقتاۋ بۇتاقتا- 的不定式。

بۇتاقتى 〈形〉多枝的，枝条茂盛的，枝杈多的；多节瘤的： بۇتاقتى اعاش 枝条茂盛的树 / بۇتاقتى تاقتاي 多节瘤的木板。

بۇتال- بۇتا- Ⅱ 的被动态。

بۇتالا- 见 بۇتا- Ⅱ.

بۇتالى 〈形〉①有灌木丛生的，荆棘丛生的，灌木丛的： بۇتالى تەرەڭ ساي 灌木丛生的深谷 ②多枝的，枝枝杈杈的： بۇتالى اعاش 多枝的树。

بۇتاناق 见 بۇتاق.

بۇتاناقتى 见 بۇتاقتى.

بۇتارلا- 〈动〉①（按骨节）卸开，剔开，破开：

بۇتارلاي قويىپ ٴىلىپ ەسىككە قويدى ول
باستادى. 他把羊到挂在门上开始剖卸了。②
(指钱)破开,兑换开,分出 ③〔转〕分类,归
类,分门别类;分析: بۇتارلاۋ ماسەلەلەردى 分析
归纳问题。
بۇتارلان- بۇتارلا- 的被动态。
بۇتارلاس- بۇتارلا- 的交互态。
بۇتارلات- بۇتارلا- 的使动态。
بۇتارلاۋ بۇتارلا- 的不定式。
بۇتاس- بۇتا- Ⅱ 的交互态。
بۇتاسىز 〈形〉没有灌木的;光秃秃的: بۇتاسىز
تاقىر دالا 光秃秃的原野。
بۇتات- بۇتا- Ⅱ 的使动态。
بۇتاتقىز- بۇتات- 的使动态。
بۇتاۋ بۇتا- Ⅱ 的不定式。
بۇتاۋلى 〈形〉剪枝的,削剪过的,枝条被砍
过的,劈好的(柴火)。
بۇتۋ بۇت- Ⅳ 的不定式。
بۇتحانا 〈名〉〔宗〕庙,庙宇,佛寺,寺院,寺庙。
بۇتىپ-شاتىپ 〈副〉胡言乱语,胡诌乱扯,信
口雌黄。
بۇشىق 见 پۇشىق.
ٴبۇبى 〈名〉〔宗〕僧尼,尼姑,姑子。
بۇگە 〈名〉(羊拐凸面的名称)背,鼓。
بۇگەجەك 〈形〉① 拱背的,驼背的,凹腹弯腰
的 ②〔转〕胆小怕事的,唯命是从的,服服
贴贴的。
بۇگەجەكتە- 〈动〉① 弓着腰,拱背蜷体,频频
弹动,猫着腰: بۇگەجەكتەپ ٴجۇرۋ 拱着背走
② 〔转〕唯命是从,服服贴贴,俯首贴耳:
بۇگەجەكتەپ ىلگەرلەمەۋ 畏缩不前。
بۇگەجەكتەس- بۇگەجەكتە- 的交互态。
بۇگەجەكتەت- بۇگەجەكتە- 的使动态。
بۇگەجەكتەۋ بۇگەجەكتە- 的不定式。
بۇگەلەك 〈名〉〔动〕牛虻,虻蝇: بۇگەلەك ٴتيۋ
虻蝇叮(蜇)。
بۇگەلەكتە- 〈动〉躲避虻蝇叮,(马用尾巴)驱
赶虻蝇。
بۇگەلەكتەۋ بۇگەلەكتە- 的不定式。
بۇگە-شىگە: بۇگە-شىگەسىنە دەيىن ٴبىلۋ
熟知,深知,了如指掌。
بۇگجەك-بۇگجەك ▲ بۇگجەك-بۇگجەك ەتۋ
(قاعۋ) 见 بۇگجەڭدە-.
بۇگجەڭدە- 〈动〉猫着腰走,驼着背走,蜷缩
着身子移动: بۇگجەڭدەپ ٴجۇرۋ 猫着腰走。
بۇگجەڭدەس- بۇگجەڭدە- 的交互态。
بۇگجەڭدەت- بۇگجەڭدە- 的使动态。
بۇگجەڭدەۋ بۇگجەڭدە- 的不定式。
بۇگجي- 〈动〉弯腰,弓腰;驼背: بۇگجيمەي
تىك تۇر 别弯着腰,要站直。
بۇگجيت- بۇگجي- 的使动态。
بۇگجيۋ بۇگجي- 的不定式。
بۇگجيس- بۇگجي- 的交互态。
بۇگۋ بۇك- Ⅳ 的不定式。
بۇگىل- بۇك- Ⅳ 的被动态 ▲ بەلى بۇگىلۋ ①
弯腰驼背 ② 衰老,年迈 ③ 悲伤。
بۇگىلدىر- بۇگىل- 的使动态。
بۇگىلت- بۇگىل- 的使动态。
بۇگىلۋ بۇگىل- 的不定式。
بۇگىن 〈副〉今天,今日: بۇگىن تاڭەرتەڭ 今天
早晨 / بۇگىننەن باستاپ 从今日起 / بۇگىنگە
شەيىن 至今 / بۇگىننەن قالتىرماي 一定在今日
内(不要超过今天) ▲ بۇگىن تاڭدا ① 就在目
前(今天) ② 现在;马上,立即。
بۇگىنگى 〈形〉今天的,今日的,当天的:
بۇگىنگى مىندەت 今天的任务 / بۇگىنگى گازەت
今天的报纸 / ەرتەدەگىنى بۇگىنگى ٴۇشىن
ىستەتۋ 古为今用 / بۇگىنگى جاعداي 当今的形
势 ▲ بۇگىنگى تاڭدا (كۇندە) ① 就在目前(今
天) ② 现在;马上,立即。
بۇگىنگىدەي 〈形〉象今天一样的,如今的,象
当前似的: بۇگىنگىدەي جاقسى ٴومىر 如今的
美好生活。
بۇگىندىك 〈形〉今天的,今日的,当天的:
بۇگىندىك جۇمىس 今天的任务 / بۇگىندىك ازىق
今天一天的干粮。
بۇگىن-ەرتەڭ 〈副〉今明两天,这两天:
بۇگىن-ەرتەڭ كەلەدى 这两天就来。
بۇگىنشە 〈副〉今天,今日: بۇگىنشە كەلمەسىن
今天别来了。

② 襞褶(的出作等服衣) ① 〈名〉 I **بۈگس**
等皮,纸,布,衣) ③ 痕折;痕叠,缝(的出叠)
。子褶(的上
。态互交的 Ⅳ-بۈك Ⅱ **بۈگس-**
。说样这 بۈي دەۋ **ٴبۈي:**
▲ 肠盲 بۈيەن ىشەك :肠盲〔理生〕〈名〉 **بۈيەن**
不 بۈيەن تاساق ▲ 房乳的大头奶 بۈيەن ەمشەك
。茎阴的起勃能
بۈيرەك : 子腰,脏肾,肾〔理生〕〈名〉 **بۈيرەك**
قابىنۋ 炎肾 / بۈيرەك اۋرۋى 病脏肾 / بۈيرەك
بەزى 腺上肾 ▲ بەز بۈيرەك 石铁,的情无酷冷
心 的肠心 ▲ بۈيرەگى بۇرىلۋ 倾心于……,偏护
▲ بۈيرەك ماي 肪脂肾 ▲ بۈيرەكتەن سيراق
شىعارۋ 节外生枝;找碴儿,鸡蛋里挑骨头▲
تاعاشا بۈيرەك 马蹄肾〔理生〕。
:般这此如,做此如,做样这〈动〉 **ٴبۈيت-**
بۈيتۋگە بولمايدى 做样这能不/ ٴبۈيتىپ ايتپا 不
。说样这要
。态动使的 ٴبۈيت- **بۈيتكىز-**
。式定不的 ٴبۈيت- **ٴبۈيتۋ**
。态互交的 ٴبۈيت- **ٴبۈيتىس-**
ٴبۈيى شاعۋ :蛛狼,蛛蜘毒〔动〕① 〈名〉 **ٴبۈيى**
(ٴتيۋ) 被毒蜘蛛咬 ② 毒辣的,狠毒的: ول
ٴبىر ٴبۈيى. 他是个毒辣的人。
:的 辣 毒;的 似 蛛 蜘 毒 象 〈形〉 **بۈيىدەي**
ۋلكەندەگى بۈيىدەي 和 毒 蜘 蛛 一 样 大 的 ▲
بۈيىدەي ٴتيۋ 使不得安宁,使惊恐万分,侵扰。
见 بۈيىمتاي. **ٴبۈيىمتاي**
ٴبۈيىر ولڭ :侧两的部胸肷,肋 ① 〈名〉 **ٴبۈيىر**
右肋/ بۈيىرىنەن جاتۋ 侧卧 ②侧,侧面,侧翼:
ٴبىر بۈيىردەن شابۋىل جاساۋ 从一侧进攻/ جول
ٴبىر بۈيىرگە قاراي بۇرىلدى. 路朝一侧拐过
去 。/ ٴبىر بۈيىردەن سوزگە ارالاسۋ 从旁插话
③ (物体的鼓出部分)肚▲ ٴبۈيىرىن تايانۋ 叉
腰▲ ٴبۈيىرى شىعۋ ① 吃饱 ② 满足,满意,心
满意足。
:踢,击,戳,打(部肋朝) ① 〈动〉 **بۈيىرلە-**
بۈيىرلەي بەرمە 不要老打肋部 ② 转向一侧,
向一边拐去: تۋرا جۇرمەي وڭعا قاراي بۈيىرلەۋ
不要直走,向右拐。

。式定不的 بۈيىرلە- **بۈيىرلەۋ**
:的鼓鼓圆;的大量容,的大肚〈形〉 **ٴبۈيىرلى**
ٴبۈيىرلى ىدىس 容量大的器皿。
。的小量容,的小肚〈形〉 **ٴبۈيىرسىز**
缩蜷,伏蜷,倒卧,体蜷 **بۈك: بۈك ٴتۇسۋ**
成一团: بۈك ٴتۇسىپ جاتا قالۋ 卧倒(蜷伏)/
بۈك ٴتۇسىپ وتىرا قالۋ 蜷缩成一团坐下来。
بۈك Ⅱ 见 بۈگە.
密 بۈك ورمان :的盛茂,的密茂〈形〉 Ⅲ **بۈك**
林/ قالىڭ ورماننىڭ بۈگىنىڭ ىشىنە كىرۋ 进
入密林深处。
بۈگىپ :曲折;叠折,弯,折 ① 〈动〉 Ⅳ **بۈك-**
تىگۋ 折起来缝/ بەل بۈگۋ 弯腰 ② 跪: تىزەڭدى
بۈگىپ وتىرا تۇر. 请你稍坐一会。 ③ 〔转〕
瞒,瞒隐,隐蔽;藏,隐藏: سىر بۈگۋ 隐瞒秘
密(保密)/ ٴسوزدى ىشىنە بۈگىپ ايتپاۋ 把什么
话都藏在心里不说▲ تىزە بۈگۋ ① 跪下 ②
屈膝,投降,屈服,卑躬屈膝。
بۈكىكىش 〈形〉 善于隐瞒的,不露声色的;装作
不知的: سىر بۈكىكىش 善于保密的(守口如瓶
的)。
بۈكپە 〈名〉 ① 用木头或铁做的(钩子,挂钩
② 〔转〕 秘密,保密,隐瞒,阴私: ەشقانداي
بۈكپەسى جوق 没有任何隐瞒的东西。
بۈكپەلە- 〈动〉 ① 掩盖,掩蔽,掩饰,瞒隐,隐
蔽: ٴوز ويىن بۈكپەلەپ قالۋ 掩盖自己的想法
② 吞吞吐吐,躲躲闪闪: ٴسوزىن بۈكپەلەي
بەرۋ 说话老是吞吞吐吐(拐弯抹角)。
بۈكپەلەۋ بۈكپەلە- 的不定式。
بۈكپەلى 〈形〉 ① 弯曲的,拱形的;折叠的,可
以折起来的: بۈكپەلى ساداق 弯弓 / بۈكپەلى
ۋستەل 折叠的桌子 ② 隐瞒的,隐藏的,隐蔽
的;不可告人的,不良的: بۈكپەلى نيەت 不良
的企图。
بۈكپەسىز 〈形〉 毫无隐瞒的,毫不掩饰的,开
诚布公的,坦率的,直接了当的: بۈكپەسىز
ادام 开诚布公的人/ بۈكپەسىز اڭگىمەلەسۋ 坦
率地谈话。
بۈكتە- 〈动〉 ① 折,叠,折叠: قاعاز بۈكتەۋ 折
纸/ كورپە بۈكتەۋ 叠被子/ ەكى بۈكتەۋ 叠两折

②（角力中）压，压倒：بۇكتەپ استىنا باسۋ 压倒在地。

بۇكتەل- بۇكتە- 的被动态。

بۇكتەمەلى 〈形〉折叠的，折叠式的：بۇكتەمەلى ورىندىق 折叠椅（马扎）/ بۇكتەمەلى سىزعىش 折尺。

بۇكتەس- بۇكتە- 的交互态。

بۇكتەسىن 〈名〉褶子，褶襞，折痕，叠痕。

بۇكتەسىندە- 〈动〉弄出褶子，折成皱褶，抽褶：بۇكتەسىندەپ تىگۋ 缝上褶儿。

بۇكتەسىندەۋ بۇكتەسىندە- 的不定式。

بۇكتەسىندى 〈形〉褶儿多的，有襞褶的，有折痕的：بۇكتەسىندى كويلەك 有襞褶的裙子。

بۇكتەت- بۇكتە- 的使动态。

بۇكتەتىل- ① بۇكتەت- 的被动态 ② 蜷曲，蜷缩，缩成一团。

بۇكتەۋ بۇكتە- 的不定式。

بۇكتەۋلى 〈形〉叠好的，折叠好的，折起来的：بۇكتەۋلى كىلەم 叠好的地毯。

بۇكتىر- بۇك- Ⅳ的使动态。

بۇكشەڭ 〈形〉驼背的，伛偻的：بۇكشەڭ دەنەلى （身材）驼背的。

بۇكشەڭ-بۇكشەڭ: بۇكشەڭ-بۇكشەڭ قاعۋ （ەتۋ） 见 بۇكشەڭدە.

بۇكشەڭدە- 〈动〉驼着背走，弓着背走，猫着腰走：بۇكشەڭدەپ ٴجۇرۋ 驼着背走 / بۇكشەڭدەمەي تىك ٴجۇرۋ 挺起腰板走，不要猫腰。

بۇكشەڭدەس- بۇكشەڭدە- 的交互态。

بۇكشەڭدەت- بۇكشەڭدە- 的使动态。

بۇكشەڭدەۋ بۇكشەڭدە- 的不定式。

بۇكشي- 〈动〉弯腰，猫腰，弓腰，驼背：بۇكشيىپ ٴجۇرۋ 弯着腰走 / بۇكشيىپ تۇرۋ 弓腰站着。

بۇكشيت- بۇكشي- 的使动态。

بۇكشيۋ بۇكشي- 的不定式。

بۇكشيىس- بۇكشي- 的交互态。

بۇكشيڭكىرە- 〈动〉弯一点腰，略微猫着腰，略微驼着背。

بۇكشيڭكىرەۋ بۇكشيڭكىرە- 的不定式。

بۇكىل 〈形〉全体的，全部的，所有的，整个的：بۇكىل پارتيا 全党 / بۇكىل ەلىمىزدەگى ٴار ۇلت حالقى 全国各族人民 / بۇكىل دۇنيە 整个世界。

بۇكىلدەي 〈形，副〉全部的，所有的，完全的：جاۋاپكەرشىلىك بۇكىلدەي سەندە. 责任全部在于你。/ بۇكىلدەي قوسىلۋ 完全同意。

بۇكىر 〈形〉① 弯的，弯曲的；低垂的，下垂的：بۇكىر اعاش 弯曲的树 ② 驼背的，弯腰的：بۇكىر شال 驼背的老头。

بۇكىرەي- 〈动〉① 弯，弯曲 ② 驼背，弯腰，猫腰，弓身：بەلى بۇكىرەيۋ 弯着腰（弯成驼背）。

بۇكىرەيت- بۇكىرەي- 的使动态。

بۇكىرەيۋ بۇكىرەي- 的不定式。

بۇكىرەيىس- بۇكىرەي- 的交互态。

بۇكىرەڭدە- 见 بۇكشەڭدە-.

بۇكىرەڭدەس- بۇكىرەڭدە- 的交互态。

بۇكىرەڭدەت- بۇكىرەڭدە- 的使动态。

بۇكىرەڭدەۋ بۇكىرەڭدە- 的不定式。

بۇكىرلەۋ 〈形〉① 略弯的，有些弯曲的 ② 有点驼背的。

بۇكىش 见 بۇكىر.

بۇكىشتەۋ 〈形〉略微弯曲的，略弯腰曲背的，稍微驼背的。

بۇلدە 〈名〉罗 ▲ ۇلدە مەن بۇلدەگە ورانۋ 身穿绫罗绸缎，服装豪华；过阔绰的生活。

ٴبۇلدىر- 〈动〉弄坏，搞坏，破坏；毁坏：ماشينانى ٴبۇلدىرىپ الما 不要把机器弄坏了/ جولدى ٴبۇلدىرۋ 破坏道路/ دەنساۋلىقتى ٴبۇلدىرۋ 损害健康 ▲ شىرىك شىرىتەدى، بۇزىق بۇلدىرەدى. 【谚】腐烂始于霉点，恶人惯于破坏。

بۇلدىرگە Ⅰ 〈名〉（鞭柄末端的）皮圈儿，皮绳儿，皮环儿 ▲ بۇلدىرگەسىنە دە تيمەۋ 秋毫无犯，丝毫未动。

بۇلدىرگەلە- 〈动〉（在鞭柄的端上）拴皮圈，拴绳儿。

بۇلدىرگەلەت- بۇلدىرگەلە- 的使动态。

بۇلدىرگەلەۋ بۇلدىرگەلە- 的不定式。

بۇلدىرگەلى 〈形〉（鞭柄等）系有皮圈的，有皮

。的环皮有,的儿绳

بۇلدىرگەن 〈名〉〔植〕子勾悬,草果▲ سېرىق بۇلدىرگەن 〔植〕黑莓▲ قوي بۇلدىرگەن 〔植〕草莓。

بۇلدىرگى 见 بۇلدىرگە.

بۇلدىرگىش 〈形〉 ① 破坏的,破坏性的,有破坏作用的,破坏力大的: بۇلدىرگىش كۈش 破坏力 (破坏性的力量) ② 破坏者,捣乱者。

بۇلدىرگىشتىك بۇلدىرگىش 的抽象名词。

ٴبۇلدىرت- ٴبۇلدىر- 的使动态。

ٴبۇلدىرۋ ٴبۇلدىر- 的不定式。

ٴبۇلدىرۋشى 〈名〉破坏者,损坏者,毁坏者。

بۇلدىرۋشىلىك 〈名〉破坏,损坏,毁坏行为。

ٴبۇلدىرشىن 〈名〉[波] ① 鹌鹑 ② 幼儿,小孩儿。

بۇلدىرشىندەي 〈形〉可爱的,漂亮的,美丽的,好看的,惹人喜欢的,逗人爱的: بۇلدىرشىندەي بۇبەك 可爱的婴儿 / بۇلدىرشىندەي قىز 惹人喜欢的小姑娘。

ٴبۇلدىرىس- ٴبۇلدىر- 的交互态。

بۇلك: بۇلك ەتۋ (突然)动一下,动一弹,颤动一下,跳动一下: بۇلك ەتە بۇلشىق ەت ٴتوسۋ 肌肉突然颤动起来 ▲ بۇلك ەتپەۋ 不害臊,不知羞耻;无动于衷 ▲ بۇيرەگى بۇلك ەتپەۋ 满不在乎,无动于衷。

بۇلك-بۇلك : بۇلك-بۇلك ەتۋ 频频动弹,频频跳,频频颤动 ▲ بۇلك-بۇلك جەلۋ 小跑,碎步跑。

بۇلكەك 〈名〉碎步跑,小跑 ▲ بۇلكەك جەلىس 碎步跑,小跑。

بۇلكىل 〈名〉① (马的)小走,碎步,短快步 ② 颤动,跳动。

بۇلكىلدە- 〈动〉 ① 碎步跑,小跑: بۇلكىلدەپ ٴجۇرۋ 碎步跑 / بۇلكىلدەپ جەلۋ 小跑 ② 跳动,颤动: قاباقتىڭ استى بۇلكىلدەۋ 下眼皮跳动 ▲ كومەي بۇلكىلدەۋ ① 喉咙颤动 ② 嗓子发痒,想说话。

بۇلكىلدەس- بۇلكىلدە- 的交互态。

بۇلكىلدەت- بۇلكىلدە- 的使动态。

بۇلكىلدەۋ بۇلكىلدە- 的不定式。

بۇلىك 〈名〉 ① 乱骚,乱叛;暴动,乱捣;纠纷,争纷: قارۋلى بۇلىكتى باستىرۋ 平定武装叛乱 / 骚乱 ② 淘气的,调皮的,顽皮的: بۇلىك بالا 调皮(捣蛋)的孩子,捣蛋的 ▲ بۇلىك سالۋ (تۋدىرۋ) 骚扰,捣乱,制造纠纷。

بۇلىكشى 〈形〉 ① 爱捣乱的,爱闹事的,爱惹事生非的,爱制造纠纷的 ② 捣乱分子,闹事者。

بۇلىكشىل 〈形〉爱捣乱的,爱闹事的,爱惹事生非的,爱制造纠纷的。

ٴبۇلىن- 〈动〉 ① 坏,遭到破坏,被破坏,损坏;破产: سايمان ٴبۇلىنۋ 工具被损坏 ② 〔转〕发生混乱,产生动乱;闹翻,分裂: بۇلىنگەن زامان 动乱的年代 / ٴىشتەن ٴبۇلىنۋ 从内部分裂③〔转〕激动,情绪激昂起来;发怒,恼羞成怒,生气: ٴجۇرىپ قاراپ-قاراپتان بەكەردەن 无缘无故地生气▲ ٴبۇلىنۋ ەگىنىن شىقپاعان جەر بۇلىنەدى، ولاق باستىقتان ەل بۇلىنەدى.【谚】种不好庄稼土地变坏,昏庸的长官使百姓遭难。

ٴبۇلىندىر- ٴبۇلىن- 的使动态。

ٴبۇلىنۋ ٴبۇلىن- 的不定式。

بۇلىنۋشىلىك ٴبۇلىن- 的抽象名词。

بۇلىنشىلىك 见 بۇلگىنشىلىك.

ٴبۇلىنىس- ٴبۇلىن- 的交互态。

ٴبۇلىس 〈名〉 ① 长毛绒,丝绒 ② 〔转〕青草,绿草;绿装。

بۇلىستەي 〈形〉和丝绒一样的,毛茸茸的。

ٴبۇر I 〈名〉①小芽,幼芽,枝叶: اعاشتىڭ ٴبۇرى 树芽 ② 针儿,刺: قاراعايدىڭ ٴبۇرى 松针。

ٴبۇر II 〈名〉(瘤胃上的)针状物,茸毛。

ٴبۇر III 〈名〉(鞋底上的)纹理。

ٴبۇر- IV 〈动〉①折,折叠: ٴبۇرىپ تىگۋ قاپتىڭ اۋزىن 折起来缝 ② (指猛禽用爪子)抓,攫③ 攥,聚拢: قاپتىڭ اۋزىن ٴبۇرىپ ۇستاۋ 把口袋口攥紧 ④ (针脚不匀地)缝: ٴبۇرىپ تىگۋ 袋口缝合⑤〔转〕抓紧,严管;训斥: بالانى جاستايىنان ٴبۇرىپ ۇستاۋعا بولمايدى. 对孩子不要从小就过于严加管教 / كەلە سالىپ ٴبۇرىپ

اكتۇ — 来就训斥。
بۇرگە 〈名〉蚤跳，蚤疙 ▲ بۇرگەگە بۇيدا تاغۇ 异想天开 ▲ سۇ بۇرگەسى 虫跳 ▲ بۇرگە شاقاندای كورمەۋ（对某种语言、批评等）不满在乎。
بۇرگەلى 〈形〉有跳蚤的，跳蚤多的：بۇرگەلى ٴۇي 跳蚤多的房子。
بۇرگەن 〈名〉〔植〕菝葜，木锈球。
بۇرگەندى 〈形〉有菝葜的，长木锈球的，菝葜多的，木锈球多的。
بۇرگەندىك 〈名〉生长菝葜的地方，生长木锈球的地。
بۇرگىشتە- 见 ٴبۇر- Ⅳ.
بۇركە- 〈动〉① 盖，蒙，罩；遮盖，遮挡：قويۇ كورپەمەن بۇركەپ 用被子蒙上 ② （乌云）布满，笼罩，遮住，挡住：اسپاندى بۇلت بۇركەپ الىپتى. 乌云笼罩了天空。③〔转〕掩盖，掩饰，隐瞒：بۇل ماسەلەنى بۇركەۋگە بولمايدى. 这个问题不能掩盖。▲ بەتىن بۇركەۋ 去世，过世。
بۇركەك 〈形〉细雨连绵的，细雨蒙蒙的；多云的，阴雨连绵的：بۇركەك جاڭبىر 阴雨连绵。
بۇركەمەلە- 〈动〉① 盖，蒙上，遮盖：شۇپەرەكپەن بۇركەمەلەۋ 拿布遮盖 ② 掩盖，掩饰；遮蔽，掩蔽；隐瞒：قاتەلىكتى بۇركەمەلەۋ 掩盖错误 / زەڭبىرەكتى بۇركەمەلەۋ 把大炮掩蔽起来。
بۇركەمەلەن- بۇركەمەلە- 的被动态。
بۇركەمەلەس- بۇركەمەلە- 的交互态。
بۇركەمەلەت- بۇركەمەلە- 的使动态。
بۇركەمەلەۋ بۇركەمەلە- 的不定式。
بۇركەمەلى 〈形〉盖住的，复盖的；掩盖的，掩蔽的，隐蔽的：بۇركەمەلى داقىلدار 复盖作物 / بۇركەمەلى بەكىنىس 掩蔽的工事。
بۇركەن- ① بۇركە- 的反身态 ② 披，盖，蒙：باستى بۇركەنىپ ۇيىقتاۋ 蒙头大睡。
بۇركەندىر- بۇركەن- 的使动态。
بۇركەنۋ بۇركەن- 的不定式。
بۇركەنشەك 见 بۇركەنشىك.
بۇركەنشىك 〈名〉① 头巾的泛称 ②（茶炊的）压火盖 ▲ بۇركەنشىك ات 匿名。

بۇركەنىڭكىرە- بۇركەڭكىرە- 的反身态。
بۇركەنىس- بۇركەن- 的互交的。
بۇركەنىش 〈名〉① 头巾的泛称：باسىندا بۇركەنىشى جوق 头上没有带头巾 ② 防雨蒙布 ③ 盖头部的披戴物：بۇركەنىشتى جۇلىپ تاستاۋ 撕下遮羞布 ④〔转〕掩盖物，遮羞布〔转〕遮盖物，掩体。
بۇركەنىشسىز 〈形〉不带头巾的，头上没有遮盖的物。
بۇركەنىشتى 〈形〉① 带头巾的 ② 遮盖的，掩盖的，复盖的。
بۇركەڭكىرە- 〈动〉稍微蒙盖一下，略微遮盖一下，稍微遮挡一下。
بۇركەڭكىرەۋ بۇركەڭكىرە- 的不定式。
بۇركەۋ بۇركە- 的不定式。
بۇركەۋلى 〈形〉① 盖起来的，蒙起来的，遮盖好了的 ② 掩盖的，隐瞒的：پەرەزەنتەپەن بۇركەۋلى تۇر 用帆布盖起来的：بۇل ٴىستى سول قالتىرۋ بۇركەۋلى بويىنشا 这件事就这样掩盖起来。
بۇركەۋسىز 〈形〉没有蒙起来的，没有复盖的，没有遮盖的；敞着的。
بۇركىۋ بۇرىك Ⅱ 的不定式。
بۇركىت 〈名〉①〔动〕鹫；大鹰 ② 雄鹰 ③〔天〕天鹰座 ▲ بالا بۇركىت 雏鹰 ▲ بۇركىت سالۋ 放鹰捕猎 ▲ قولبالا بۇركىت 从小家养的鹰 ▲ الجەعان بۇركىت ٴتۇز 山鹰，野鹰 ▲ بۇركىت تىشقانشىل.【谚】糊涂的老鹰只能抓老鼠。▲ بۇركىت كارتەيسە تىشقان الادى.【谚】老鹰了只能捉老鼠 ▲ تورعاي قۇتىرسا بۇركىتكە شابادى، ٴيت قۇتىرسا يەسىن قابادى.【谚】麻雀狂逞撞老鹰，疯狗狂逞咬主人。
بۇركىتشى 〈名〉养鹰的猎人，驯鹰打猎的人，驯鹰者。
بۇركىتشىلىك 〈名〉驯鹰捕猎。
بۇرلە- 〈动〉发芽，出芽：اعاش بۇرلەدى. 树木发芽了。
بۇرلەن- ① بۇرلە- 〈动〉的反身态 ② 发芽，出芽：مەزگىلى بۇرلەنۋ 发芽期。
بۇرلەندىر- بۇرلەن- 的使动态。

بۇرلەۋ بۇرلە- 的不定式。

ٴبۇرلى 〈形〉幼芽多的，枝叶茂盛的：ٴبۇرلى وسىمدىكتەر 枝叶茂盛的植物。

بۇرمە I 〈名〉褶皱，褶子，折痕：كويلەكتىڭ بۇرمەسىن سوگۋ 拆开裙子的褶子。

بۇرمە II 见 بۇرمەلى.

بۇرمە-بۇرمە 〈形〉多褶的，带褶皱的，满是皱褶的，多折痕的。

بۇرمەلە- 〈动〉作成褶，打成褶：ەكى جەردەن بۇرمەلەۋ 在两处打上褶 / بۇرمەلەپ تىگۋ 打成褶再缝上。

بۇرمەلەن- بۇرمەلە- 的被动态。

بۇرمەلەس- بۇرمەلە- 的交互态。

بۇرمەلەت- بۇرمەلە- 的使动态。

بۇرمەلەۋ بۇرمەلە- 的不定式。

بۇرمەلى 〈形〉带褶的，多褶的，有皱褶的：بۇرمەلى كويلەك 有皱褶的裙子。

بۇرسەكتە 见 بۇرسەڭدە-.

بۇرسەڭ: بۇرسەڭ قاعۋ 见 بۇرسەڭدە-.

بۇرسەڭدە- 〈动〉（因寒冷）瑟缩，缩着肩膀，（走），（冻得直）哆嗦，战栗，打寒战。

بۇرسەڭدەس- بۇرسەڭدە- 的交互态。

بۇرسەڭدەت- بۇرسەڭدە- 的使动态。

بۇرسەڭدەۋ بۇرسەڭدە- 的不定式。

ٴبۇرسي- 〈动〉（因寒冷而）蜷缩，瑟缩（身体），缩肩，端着肩膀：بۇرسيمەي تىك وتىر 不要缩着肩膀，要坐正。

ٴبۇرسيت- ٴبۇرسي- 的使动态。

ٴبۇرسيۋ ٴبۇرسي- 的不定式。

ٴبۇرسيس- ٴبۇرسي- 的交互态。

بۇرسگۇنى 〈副〉后天。

ٴبۇرتي- 〈动〉起疙瘩，长结节。

ٴبۇرتيۋ ٴبۇرتي- 的不定式。

بۇرتىك 〈名〉①小疙瘩，疖子②（树木的）幼芽，嫩芽，苞。

بۇرتىكتە- 〈动〉①长芽，发芽，长枝叶②[转]长疖子，长小疙瘩。

بۇرتىكتەن- بۇرتىكتە- 的反身态

بۇرتىكتەۋ بۇرتىكتە- 的不定式。

ٴبۇرتىن- 〈动〉膨大，膨胀，肿胀，鼓胀，臃肿。

بۇرتىنىۋ بۇرتىن- 的不定式。

ٴبۇرۋ ٴبۇر- IV 的不定式。

بۇرشىك 〈名〉①（植物的）芽，幼芽，苞；蓓蕾，花蕾：بۇرشىك اتۋ 出芽生殖 / بۇرشىكتەلۋ 芽接②（纺织品上的）绒头，茸毛，细毛③（花蕾或果实表面上的）茸毛。

بۇرشىكتە- 〈动〉发芽，生芽，出芽，生殖，滋长。

بۇرشىكتەن- ① بۇرشىكتە- 的反身态②发芽，生殖，滋长。

بۇرشىكتەنۋ ① بۇرشىكتەن- 的不定式。

بۇرشىكتەۋ بۇرشىكتە- 的不定式。

بۇرشىكتى 〈形〉①有芽的；有苞的；长蕾的 蕾的②（纺织品上）有绒头的，带茸毛的，有，多细毛的，多绒头的。

بۇرىك I 〈名〉[生理]包皮。

بۇرىك- II 〈动〉①喷，喷洒：سۋ بۇركىپ كيىم ۇتىكتەۋ 喷水烫衣服②下，降（指毛毛雨，细雨）：جاڭبىر بۇركە جاۋىپ تۇر. 不停地下着毛毛雨。③[转]（用机关枪，冲锋枪）扫射 ▲ قولتىعىنا سۋ بۇركۋ 挑唆，唆使，鼓动，煽动。

بۇرككىش 〈名〉喷洒器，喷雾器。

ٴبۇرىس- ① ٴبۇر- IV 的交互态②蜷，蜷曲，蜷缩成一团：ٴبۇرىسىپ جاتۋ 蜷卧③收缩，皱缩，起皱，折皱，抽缩：تەرى ٴبۇرىسىپ قالىپتى. 皮子皱缩了。④蔫，萎缩：بۇرىسكەن گۇل جاپىراقتارى 萎缩的花叶。

ٴبۇرىستىر- ① ٴبۇرىس- 的使动态②施压；训斥。

ٴبۇرىسۋ ٴبۇرىس- 的不定式。

بۇتكىل 见 بۇكىل.

ٴبۇتىل 见 بۇكىل.

ٴبۇتىن 〈形〉①完整的，完好的，完整无缺的：ٴبۇتىن شىنى 完好的碗 / ٴبۇتىن نارسەسى بار 所有的东西都完整无缺②全部的，全体的，整个的：ٴبۇتىن دۇنيەدەگى حالىقتار ٴبىر تۋىسقان 全世界人民是一家人 ▲ ٴبۇتىن باسى 彻底地，完全地，都，永远 ▲ ٴبۇتىن سان [数]整数。

بۇتىندە- 〈动〉①补，修补，修理，修缮：ەتىگىڭدى بۇتىندەپ ال 把你的皮靴修补一下 /

ۋىدى بۆتنەۋ ：补添，补增②屋房缮修
كيىم-كەشەكتى بۆتنەۋ 。服衣补增
بۆتنەي ：地底彻，地个整，全完〈副〉
بۆتنەي قولداۋ /持支全完 بۆتنەي جاقسارتۋ
。善改底彻
بۆتنەل- بۆتنە- 。态动被的
بۆتنەس- بۆتنە- 。态互交的
بۆتنەت- بۆتنە- 。态动使的
بۆتنەۋ I ：的旧不新半；的整完较比〈形〉
بۆتنەۋ كيىم 。服衣的旧不新半
بۆتنەۋ II بۆتنە- 。式定不的
بۆتنەك ①بۆتىن 完，好完②词名象抽的
。一统 ③ 整
بىغۋ بىق- 。式定不的
بىدىق 。吃口，巴结〈名〉
بىدىقتا- بىدىقتاپ ：说地巴巴结结，巴结〈动〉
سويلەۋ 。(说地巴巴结结)巴结
بىدىقتاس- ①بىدىقتا- 咕咕起一②态互交的
بىدىقتاسپاي شىعىپ كەتىڭدەر ：咕嘀起一，哝哝
。吧去出快，的哝哝嘟嘟别们你
بىدىقتاۋ I 。的吃口点有，的巴结些有〈形〉
بىدىقتاۋ II بىدىقتا- 。式定不的
بىج: بىج-بىج قايناۋ (ەتۋ) ① (沫水，沫泡)
(等蝇，虫昆)② 响作泡翻，响沙沙，响作嘶嘶
。动蠕集群；集麇，集聚，集密，集群
بىجالاق 嚷爱，的嚷叫爱，的嚷嚷吵吵爱〈形〉
。的嚷
بىجالاقتا- 指多)嚷嚷，叫嚷，嚷嚷吵吵〈动〉
(人女 ：بىجالاقتاي بەرۋ 。嚷嚷吵吵是老
بىجالاقتاس- بىجالاقتا- 。态互交的
بىجالاقتاۋ بىجالاقتا- 。式定不的
بىجبالاق 见 بىجالاق.
بىجبالاقتا- 见 بىجالاقتا-.
بىجبالاقتاۋ بىجبالاقتا- 。式定不的
بىجۋ بىجى- 。式定不的
بىجى- 〈动〉① 集密，集群，变成密密麻麻 ②
。响沙沙，泡冒
بىجىل- 〈名〉①(沫水，沫泡)声嘶嘶，声沙沙
嗞嗞，声啦吱，声吱吱(等蝇，虫昆)②声泡翻，
。声

بىجىلدا- 翻；响作啦吱，声嘶嘶出发①〈动〉
泡 响作，沙沙响 ：سىرا بىجىلداپ كوپىرشىپ
تۇر. 密(蝇，虫昆)②。声嘶嘶出发泡冒酒啤
地冲冲气怒，雷如跳暴〔转〕③ 集聚，集群，集
。说
بىلجىلداق 暴气脾，的怒发爱，的气生爱〈形〉
。的躁
بىجىلدات- بىجىلدا- 。态动使的
بىجىلداۋ بىجىلدا- 。式定不的
بىجىلداۋىق 见 بىجىلداق.
بىجىنا- 〈动〉的麻麻密密呈，满布，布密，集密
密密 ادام بىجىناعان ：集麇，集聚，集云，态状
苍的起一在综 بىجىناعان شىبىن /人的麻麻
。蝇
بىجىنات- بىجىنا- 。态动使的
بىجىناۋ بىجىنا- 。式定不的
بىجىرنىپ-تىجىرنىن- 〈动〉①嘴咧牙龇： ول
他 بىجىرنىپ-تىجىرنىپ دارىنى ارەڭ ىشتى.
拉耷〔转〕②。了去下喝药把强勉地嘴咧牙龇
着脸，着板面孔 ：قوناق كەلگەندە بىجىرنىپ-تى-
جىرنباي وتىر. 。点一情热要你候时的来人客
بىجىرنىپ-تىجىرنىۋ بىجىرنىپ- تىجىرنىن-
。式定不的
بىق- 〈动〉焖 ：كۇرىش بىعىپ تۇر. 米着焖
。饭
بىقبىرت: بىقبىرت كەلگىر 〔咒〕让你不得安
宁，让你倒霉▲ بىقبىرت تيۋ ①搞得乱七八
糟，弄得一塌糊涂，弄得一团糟 ② 挨揍，被
打毒▲ بىقبىرتىن شىعارۋ ①狠揍，毒打②弄得
一团糟，弄得一塌糊涂 。
بىقسۋ بىقسى- 。式定不的
بىقسى- 〈动〉①(因柴火未燃着)冒烟： ۇي
ىشى بىقسىپ كەتتى. 满屋烟气腾腾。②〔转〕
背后议论，背地里说坏话；胡诌，瞎扯 ： بەتالدى
بىقسىماي وتىر. (你)不要在背后随便议论人
③〔转〕显得无秩序，乱七八糟，杂乱不堪，
显得杂乱无章 ：سەن انا بىقسىپ جاتقان
دۇنيەلىكتەردى جيناپ قوي. 你把那些乱七八
糟的东西收拾一下。
بىقسىق 〈名〉①(因柴火未燃着而冒出)烟气，

（的事的糟八七乱，西东的章无乱杂 ②雾烟
派正不 ，的良不地心 ③ 为行的当正不，情
正不 ادام بقسىق ：的味趣级低；的经正不，的
。人的派
بقسما 〈名〉坏话，语乱言胡，语碎言闲 。
بقسىت- ① بقسى- 的使动态②瞎议论，瞎
扯，胡诌： جوق ٴسوزدى بقسىتپاي وتىر . 没有
的事你不要议论。
بقتىر- بق- 的使动态 。
بقۋ بقى- 的不定式 。
بقى- 〈动〉熙熙攘攘，密密麻麻，成群结队；
密集，集群，遍布，到处都是： بقىعان ادامدار
熙熙攘攘的人/ بقىعان قۇرت- قۇمىرسقا 密密
麻麻的昆虫 。
بقىنا- 〈动〉闷热，热得透不过气，热得冒汗：
ٴۇي تار، ادام كوپ بقىناپ كەتتى. 房子小，人
多热得透不过气 。
بقىنات- بقىنا- 的使动态 。
بقىناۋ بقىنا- 的不定式 。
بىلازىق 〈名〉白带 。
بىلاي 〈副〉①这样，如此： بىلاي ايتاتىن بولساڭ
你要这样说的话/ بىلاي جازساڭ دۇرىس 照此
写就对了②这边，一边： بىلاي قاراي ٴجۇر 朝
这边走 ▲ بىلاي تۇر ①往这边站②走开，让
开，躲开▲ بىلاي تۇرسىن ، 不但……连，不但
甚至……，不用说……就是……： قالام بىلاي
تۇرسىن، قاعاز دا جوق . 不但钢笔没连纸都没
有。▲ بۇدان (مۇنان) بىلاي ，今后，从此以后：
بۇدان بىلاي كەلۋشى بولما . 从此以后你就
别再来了。▲ بىلاي قويعاندا 不说……，不提
……▲ سونان بىلاي 从此以后，从那以后▲
بىلاي تارتسا اربا سىنادى، ولاي تارتسا وگىز
ولەدى. 【谚】进退维谷（左右为难；左也不是，
右也不是）。
بىلايعى： بىلايعى جەردە (ۋاقىتتا) 以后，今
后： بىلايعى جەردە ايتۋشى بولما . 你以后别再
说了。
بىلايشا 〈副〉照这样，如此，照此 ▲ بىلايشا
ايتقاندا 换言之（换句话说）。
بىلامىق 〈名〉面糊糊： بىلامىق بەتىنەن سۋىيدى.

面糊先从上面凉 。
بىلاپىت 〈副〉① 挥霍浪费地，不节省地，不节
俭地，随意地，大手大脚地： بىلاپىت اقشانى
جۇمساۋ 挥霍钱财 ② 肮脏的，不干不净的，污
秽的： اۋزى بىلاپىت 嘴脏的/ ٴۇي- ٴىشى بىلاپىت
بولىپ كەتكەن ەكەن. 屋里太脏了 。
بىلاپىتتا- 〈动〉弄脏，搞脏： كيىمدى
بىلاپىتتاماي تازا كيۋ 不要把衣服弄脏了，穿得
干净一点。/ اۋزىڭدى بىلاپىتتاماي سويلە. 你说
话不要不干不净的 。
بىلاپىتتات- بىلاپىتتا- 的使动态 。
بىلاپىتتاۋ بىلاپىتتا- 的不定式 。
بىلاپىتتىق 〈名〉肮脏，污秽 。
بىلاۋ 见 بۇلاۋ Ⅱ .
بىلاۋداي 见 بۇلاۋداي.
بىلاۋلا- 见 بۇلاۋلا-.
بىلاۋلاس- بىلاۋلا- 的交互态 。
بىلاۋلات- بىلاۋلا- 的使动态 。
بىلاۋلاۋ بىلاۋلا- 的不定式 。
بىلبىر 〈形〉粘的，粘粘糊糊的，有粘性的；软
绵绵的 。
بىلبىرا- 〈动〉发粘，变得粘粘糊糊；变得软
绵绵 。
بىلبىرات- بىلبىرا- 的使动态 。
بىلبىراۋ بىلبىرا- 的不定式 。
بىلعا- 〈动〉 ① 搅拌，搅合；调合，调匀：
تارىنى سارمايما بىلعاۋ 把炒米和黄油拌匀 ②
弄脏，搞脏，弄污，污染： كيىمدى بىلعاۋ 把衣
服弄脏/ اۋانى بىلعاۋ 污染空气 ③〔转〕玷污，
败坏，中伤，诽谤；玷辱 ④ 见 بۇلعا- ▲ اياعى
جامان ٴتوردى بىلعايدى، اۋزى جامان ەلدى
بىلعايدى. 【谚】脚不净会弄脏座位，出言不
慎会使人民遭殃。▲ بالىق اۋلاي الماعان سۋدى
بىلعار (لايلايدى) . 【谚】不会捕鱼的人会把水
搅浑 。
بىلعاقتا- 见 بۇلعاقتا-.
بىلعالاقتا- 见 بۇلعالاقتا-.
بىلعاما 〈名〉土制肥皂 。
بىلعان- بىلعا- 的被动态 。
بىلعانىش 〈形〉 脏的，肮脏的，污浊的：

بىلعانىش كيىم 脏衣服/ بىلعانىش كوشە 肮脏的街道。

بىلعاڭدا- 见 بۇلعاڭدا-.

بىلعاڭدات- بىلعاڭدا- 的使动态。

بىلعارى 〈名〉[波] 皮革，靴用皮革：بىلعارى ەتىك 皮靴子 ▲ اياق كيىمدىك بىلعارى 靴用皮革 ▲ قايىس نەمەسە ايىل تۇرماندىق بىلعارى 用来做鞍具的皮革 ▲ سىرت كيىمدىك جانە گالانتەرىيالىق بىلعارى 服饰用皮革。

بىلعارشى 〈名〉制造皮革的人，皮匠。

بىلعارشىلىق 〈名〉皮革业。

بىلعاس- بىلعا- 的交互态。

بىلعات- بىلعا- 的使动态。

بىلعاۋ بىلعا- 的不定式。

بىلعاۋش 见 بۇلعاۋش.

بىلدىر 〈名〉(小孩刚学语言时说的)含糊不清的话。

بىلدىر-بىلدىر: بىلدىر-بىلدىر ەتۋ (سويلەۋ) 见 بىلدىرلا-.

بىلدىرلا- 〈动〉牙牙学语，(说话)含糊不清，口齿不清；哩哩啦啦：بىلدىرلاعاندارىڭدى ۇقپايمىز. 你们叽哩呱啦说什么我们不懂。

بىلدىرلاس- بىلدىرلا- 的交互态。

بىلدىرلات- بىلدىرلا- 的使动态。

بىلدىرلاۋ بىلدىرلا- 的不定式。

بىلجىر 〈形〉①粘粘糊糊的，有粘性的，稀软的，稀烂的：بىلجىر باتپاق 烂泥 ②〔转〕软绵绵的，疲疲沓沓的，软弱无能的：بىلجىر كىسى 软绵绵的人 ▲ بىلجىر باسۋ 和泥。

بىلجىرا- 〈动〉① 发粘，变得粘粘糊糊，变得软绵绵，变得稀烂②〔转〕罗嗦，唠叨，胡说，胡言乱语：بىلجىراماي تەز كەت! 你别胡扯了，快走！

بىلجىراق 〈形〉①稀烂的，粘粘糊糊的，稠糊的②废话，胡言乱语，无聊的话。

بىلجىراس- بىلجىرا- 的交互态。

بىلجىرات- بىلجىرا- 的使动态。

بىلجىراۋ بىلجىرا- 的不定式。

بىلق: بىلق ەتپەۋ 泰然自若，泰然处之；不在乎；无动于衷 ▲ بىلق ەتۋ 发软，颤悠。

بىلق-بىلق: بىلق-بىلق ەتۋ 频频颤动，颤颤悠悠。

بىلق-سىلق 〈形〉绵软无力的，瘫软无力的：بىلق-سىلق 显得瘫软无力。

بىلقى- 〈动〉(文火)煮熟，(肉)煮得不烂不硬。

بىلقىلدا- 〈动〉①颤悠，颤动；颤颤悠悠，发软，软乎乎②松动，晃动：ونىڭ ٴبىر ٴتىسى بىلقىلداپ تۇر. 他有一个牙齿松动了。③〔转〕动摇不定，摇摆不定，犹豫不决：بىلقىلداي بەرمەي بەكىن 你快拿定主意，别老犹豫不决。

بىلقىلداق 〈形〉① 软的，软和的，软暄的：بىلقىلداق ورىندىق 沙发（沙发椅）②〔转〕不定的，摇摆不定的，不坚定的，不果断的。

بىلقىلداقتىق بىلقىلداق 的抽象名词。

بىلقىلدات- بىلقىلدا- 的使动态。

بىلقىلداۋ بىلقىلدا- 的不定式。

بىلقىت- بىلقى- 的使动态。

بىلپ-بىلپ: بىلپ-بىلپ ەتۋ 显得软，软软和和，显得暄，显得松软：اياقتىڭ استى بىلپ-بىلپ ەتەدى. 脚底下软软和和的。

بىلپىلدا- 〈动〉变软，软化，软和，显得松软，发暄。

بىلپىلداق 〈形〉软和的，软绵绵的，松软的，暄的。

بىلپىلدات- بىلپىلدا- 的使动态。

بىلپىلداۋ بىلپىلدا- 的不定式。

بىلتىر 〈副〉去年：بىلتىر كەلمەدىڭ بە؟ 你去年没来吗？

بىلتىرعى 〈形〉去年的：بىلتىرعى بۇزاۋ 去年的牛犊/ بىلتىرعىدان قالعان 去年剩下的/ بىلتىرعىعا قاراعاندا 和去年相比。

بىلتىرعىداي 〈形〉象去年的，如同去年的，象去年那样的：قىس بىلتىرعىداي قاتتى بولدى. 今年冬天象去年那样寒冷。

بىلش: بىلش ەتۋ 吧唧作响，发出啪地一声：بىلش ەتكىزىپ تۇكىرۋ 吧唧一声吐在地下/ جۇدىرىقپەن بىلش ەتكىزۋ 啪地给了一拳。

بىلش-بىلش: بىلش-بىلش ەتۋ ①(在泥泞的路上行走时)呱唧呱唧作响②(用拳头时候)

。响作唧吧唧吧（时痰吐）③响作啪啪的打
，壮粗得显（体身）；胖肥，胖发〈动〉 **بىلشي-**
-ول قيسند ：便灵不得显，拙笨得显，肿臃得显
臃于过子身他 .سىز بىلشىپ كەتكەن ەكەن
胖他 .ەمەس قوزعالار ورنىنان بىلشىپ /。肿
。了不动都动得
بىلشيت- بىلشي- 的使动态 。
بىلشيۋ بىلشي- 的定不式 。
بىلشىق 〈名〉眵眼，屎眼，眵目糊 ▲
【谚】شعارۋ بىلشعىن شعارامىن دەپ قىلشعىن
。（拙成巧弄）莽益丝治
بىلشقتان- 〈动〉眵眼长，眵眼生 。
بىلشقتاندىر- بىلشقتان- 的使动态 。
بىلشقتانۋ بىلشقتان- 的定不式 。
بىلشىل 〈名〉废话，胡言乱语，无稽之谈
，荒唐之言：سەن كوپ بىلشىلدى قويساڭ ەتتى .
你少废话好吗。/ بىلشىل ٴسوز 胡言乱语 。
بىلشىلدا- 〈动〉①（在泥泞中行走时）唧呱
）③响作啪啪（用拳头打的时候）②响作唧呱
废说，说乱，说胡④声唧吧唧吧出发（时痰吐
口信 بىلشىلداپ كوپ سويلەۋ ：扯瞎，诌胡，话
。扯西拉东，河开
بىلشىلداس- بىلشىلدا- 的交互态 。
بىلشىلدات- بىلشىلدا 的使动态 。
بىلشىلداۋ بىلشىلدا- 的定不式 。
بىلىعۋ بىلىق- Ⅱ 的定不式 。
بىلىعس- بىلىق- Ⅱ 的交互态 。
بىلىق Ⅰ 〈形〉① 肮脏的，不整洁的，肋脏
：的乱又脏又，的糟团一，的乱杂，的乱紊，的
بىلىق جۇمىس 杂乱的事情 / ٴۋيدىڭ بىلىقتارى
，的鄙卑，的脏肮〔转〕②情事的糟八七乱里家
见不得人的（行为，勾当，举止）：وسىنداڭ
ٴبارى سەنىڭ بىلىقتارىڭ .这些都是你所干的见
不得人的事。▲ جاسىڭدا سالاق بولساڭ، بارا-بارا
بىلىق بولارسىڭ .【谚】自幼手脚不勤，长大会
。肋脏
بىلىق- Ⅱ 〈动〉乱，乱混，乱杂，乱纷，乱紊；显
得又脏又乱，杂乱无章：اسپان استى بارىنشا
بىلىعۋدا/ 天下大乱 / بىلىققان ٴىس 纷乱的事情 /
ٴۋي ٴىشى بىلىعىپ جاتىر . 屋里又脏又乱 。/

بىلىققان ۋستىنە بىلىعۋ 治丝益棼（越理越乱）。
بىلىقپا 〈形〉不整洁的，肋里肋脏的；杂乱的。
بىلىقپالىق بىلىقپا 的抽象名词 。
بىلىقتىر- بىلىق Ⅱ 的使动态 。
بىڭلۋك 〈名〉崩龙族：بىڭلۋك ٴتىلى 崩龙
族语言 。
بىڭلۋكشا 〈形〉① 崩龙族的，崩龙族式的：
بىڭلۋكشا كيىم 崩龙族服装②崩龙族语言：
بىڭلۋكشا بىلمەيدى （他）不会讲崩龙话 。
بىر: بىر ەتۋ 发出扑棱声：ٴبىر تورعاي بىر
ەتىپ ۋشىپ كەتتى 一只麻雀扑棱一声飞走了。
بىر-بىر: بىر-بىر ەتۋ 打鼾，发出鼾息声，
打呼噜 。
بىرداي 〈形〉安稳的，安静的，安闲的 ，一动
不动的：بالالار بىرداي ۇيىقتاپ جاتىر . 孩子们
在安安稳稳地睡着 。
بىرجي- 〈动〉①起皱纹，出皱 ：بەت-اۋزى
بىرجيعان 满脸皱纹②〔转〕（因厌恶）绷着（脸）
，板着（面孔），皱着眉头，颦蹙 ：نەمەنەگە
بىرجياسىڭ؟ 你为什么要绷着脸 ？
بىرجيت- بىرجي- 的使动态 。
بىرجيتىپ-تىرجيت- بىرجيىپ-تىرجي- 的
使动态 。
بىرجيۋ بىرجي- 的不定式 。
بىرجيىپ- تىرجي- 见 بىرجي-② .
بىرجيىپ-تىرجيۋ بىرجيىپ-تىرجي- 的不定
式 。
بىرجيىس- بىرجي- ②的交互态 。
بىرجيىسىپ-تىرجيىس- بىرجيىپ-تىرجي-
的交互态 。
بىرجىق 〈形〉① 布满皱纹的，有皱纹的，皱
纹多的②〔转〕绷着脸，板着面孔的，皱着眉头
的 。
بىرجىڭدا- 〈动〉（因厌恶）皱着眉头 ，绷着
脸，板着面孔，沉下脸 。
بىرجىڭداس- بىرجىڭدا- 的交互态 。
بىرجىڭدات- بىرجىڭدا- 的使动态 。
بىرجىڭداۋ بىرجىڭدا- 的不定式 。
بىرق-بىرق: بىرق-بىرق ەتۋ ① 发髓 ② 咕
嘟咕嘟作响，噗突噗突作响 。

بىرقىلدا- 〈动〉①发黴 ②(煮沸时)发出咕嘟声，咕嘟咕嘟响，噗突噗突作响 بوتقا بىرقىلداپ قايناپ جاتىر. 粥咕嘟咕嘟地开着。

بىرقىلدات- بىرقىلدا- 的使动态。

بىرقىلداۋ بىرقىلدا- 的不定式。

بىرسي- 〈动〉(身体)显得矮胖，显得臃肿，显得笨拙。

بىرسيۋ بىرسي- 的不定式

بىرت: بىرت ەتۋ 发出嘎叭声，咔喳响：ٴجىپ بىرت ەتىپ ٴۇزىلىپ كەتتى. 绳子嘎叭一声断了。/ قۋ اعاش بىرت ەتىپ سىنىپ كەتتى. 枯树咔喳一声断了。

بىرت-بىرت 〈拟〉①(连续发出的)嘎叭声(指树枝一类硬物折断声)，咔喳声，吧吧声，②(频频的)咯吱声，嘎吱声，牲畜咀嚼干草声

▲**بىرت-بىرت ەتۋ** 见 بىرتىلدا-.

بىرتي- 〈动〉显得矮胖，显得墩墩，显得胖墩墩：تانىمايمىن، بويى بىرتيعان بىرەۋ 我不认识这个身体又矮又胖的人。

بىرتيت- بىرتي- 的使动态。

بىرتيۋ بىرتي- 的不定式。

بىرتىق 〈形〉①矮胖的，矮墩墩的：بىرتىق دەنەلى 身材矮胖的②又短又粗的：بىرتىق ساۋساقتار 短而粗的手指。

بىرتىلدا- 〈动〉①(频频)发出嘎叭声，咔喳咔喳作响，吧吧作响②咯吱咯吱响，嘎吱嘎吱作响。

بىرتىلدات- بىرتىلدا- 的使动态。

بىرتىلداۋ- بىرتىلدا- 的不定式。

بىرشۋ بىرشى- 的不定式。

بىرشى- 〈动〉①冒，流，出(汗水)，大汗淋漓：بىرشىپ تەرلەۋ 冒大汗②冒泡，发酵得过火：ايران بىرشىپ اشىپ كەتىپتى. 酸奶发酵得都冒泡了。

بىرشىت- بىرشى- 的使动态。

بىرىلدا- 〈动〉(指猫)打鼾，发出鼾声，打呼噜。

بىرىلدات- بىرىلدا- 的使动态。

بىرىلداۋ بىرىلدا- 的不定式。

بىرىس I 〈名〉褶皱，褶子：كيىمنىڭ بىرىسىن جازۋ 把衣服上的褶子弄平。

بىرىس- II 〈动〉皱，出褶皱，皱缩，起皱纹，抽缩：بىرىسقان تەرى 抽缩的皮子/ بىرىسقان كيىم 出褶皱的衣服。

بىرىستىر- ① بىرىس- II 的使动态②弄出褶子，压出褶皱，弄出皱纹。

بىرىستىرىپ-تىرىستىر- بىرىسىپ-تىرىس- 的使动态。

بىرىس-تىرىس 〈名〉褶皱，褶子，皱纹。

بىرىسۋ بىرىس- II 的不定式。

بىرىسىپ-تىرىس- 〈动〉①起褶皱；起皱纹，抽缩②〔转〕沉下脸，怫然作色，颦眉。

بىرىسىپ-تىرىسۋ بىرىسىپ-تىرىس- 的不定式。

بىتقىل 〈形〉高低不平的，高高低低的，起伏不平的；沟沟坎坎的：بىتقىل ٴوڭىر 起伏不平的地带。

بىتپىلدىق 〈名〉①鹌鹑的叫声②〔转〕鹌鹑的别名③闲逛，虚度光阴，无所事事▲بىتپىلدىق ٴشوپ 〔植〕水苦荬▲بودەنەنىڭ ٴۇيى جوق، قايدا بارسا بىتپىلدىق. 【谚】鹌鹑无所事事，到哪儿都叫一种调。

بىتپىلدىقتا- 〈动〉(鹌鹑)不住地发出叫声。

بىتپىلدىقتاۋ بىتپىلدىقتا- 的不定式。

بىتپىراق 〈形〉①稠的，稠糊糊的②〔转〕空洞的，空泛的；无味的，没有意义的；荒诞的，荒唐的，荒诞不经的。

بىتپىراقتا- 〈动〉①变稠，变成稠乎乎：كۇرىش كوجە كوپ قايناپ بىتپىراقتاپ كەتىپتى. 大米粥熬得时间长了，都稠乎乎的了。②〔转〕含糊不清，胡诌：ويىنا كەلگەنىن بىتپىراقتاۋ 想起什么就胡说什么。

بىتپىراقتاۋ بىتپىراقتا- 的不定式。

بىتتي- 〈动〉变粗，显得粗壮；臃肿，膨胀；肥胖：بىتتيعان ساۋساق 短粗的手指/ بىتتيعان بوي 矮胖的身材/ بىتتيىپ سەمىرۋ 胖得臃肿。

بىتتيۋ بىتتي- 的不定式。

بىت-شىت 〈形〉碎片的，破碎的，粉碎的；零碎的，零乱的：كيىمدەرى بىت-شىت 衣服破烂的/ ويى بىت-شىت 思绪零乱▲بىت-شىت بولۋ

变,落八零七为成;碎粉被;(块)片碎为成
▲上同 بىت-شىتى شىقىۋ ▲袭五分四得
بىت-شىت قىلىۋ (ەتۋ) 碎打,碎砸;碎粉;毁摧,
。毁捣
بىتىق 〈形〉又胖又圆的;矮胖的,胖墩墩的:
بىتىق بەت 圆而胖的脸/ بىتىق دەنەلى 矮胖的
。材身
بىتىپ-شاتىۋ بىتىپ-شاتى- 的不定式。
بىتىپ-شاتى- 〈动〉① 胡说八道,胡言乱语,
② 口唯黄语 罗罗唆唆,唠唠叨叨。
بىتىر: بىتىر ەتۋ 发出爆裂声,发出噼啪声。
بىتىرا I 〈名〉散弹,群弹▲ بىتىرا مىلتىق 散
。枪弹
بىتىرا- II 〈动〉散,散开,分散,四散,散落:
مال بىتىراپ كەتتى. 牲畜跑散了。
بىتىراندى 〈形〉分散的,散落的,零散的, 不
集中的,散乱的; 稀稀拉拉的,稀稀落落的 :
بىتىراندى اۋىل 分散的阿吾勒/ بىتىراندى
جۇلدىز 疏落的星星。
بىتىراندىلىق ① بىتىراندى 的抽象名词 ②
。分散性,稀疏度
بىتىراڭقى 见 بىتىراندى.
بىتىراڭقىلىق بىتىراڭقى 的抽象名词。
بىتىراس- بىتىرا- II 的交互态。
بىتىرات- بىتىرا- II 的使动态。
بىتىراۋ بىتىرا- II 的不定式。
بىتىر-بىتىر: بىتىر-بىتىر ەتۋ (连续地)发
出爆裂声,发出噼啪声。
بىتىرلا- 〈动〉(连续地)发出爆裂声,发出
哗剥声,噼噼啪啪响: وتىن بىتىرلاپ جانىپ
جاتىر. 柴火在噼噼啪啪声中燃烧着。
بىتىرلات- بىتىرلا- 的使动态。
بىتىرلاۋ بىتىرلا- 的不定式。
بىتىس- 〈动〉搀和在一起;混乱,混杂;显得
乱七八糟: ۇستەل ۇستى بىتىسىپ جاتىر. 桌
子上乱七八糟的。
بىتىستىر- ① بىتىس- 的使动态 ② 弄乱,
搀和,搅合,混合: ەكى تۇرلى قايشىلىقتى
بىتىستىرىپ جىبەرۋ 混淆两类矛盾/ ماقسات پەن
ادىستى بىتىستىرىپ سويلەۋ 把目的和方法混

为一谈。
بىتىسۋ بىتىس- 的不定式。
بىز I 〈名〉① 锥子 ② 〔转〕(蜂或其它昆虫
的)毒刺③〔转〕锥形的,尖形的,尖的 ▲ بىز
جاپىراق 〔植〕多节草 ▲ بىز وكشە 高跟,尖跟
▲ قاپ تۇبىندە بىز جاتپاس. 【谚】口袋里藏
不住锥子(纸里包不住火)。
بىز II 〈代〉我们,咱们: بىزدىڭ ۇلى وتانىمىز
我们伟大的祖国/ بىز ۇزىمىز اۋەلى بىرلىككە
كەلەيىك. 咱们自己先取得一致。
بىزدەي I 〈形〉和我们一样的,和咱们似的:
بىزدەي ادام قايدا! 象我们这样的人哪里有啊!
بىزدەي II 〈形〉①和锥子一样的,很尖的 ④
〔转〕尖酸刻薄的,话带刺的,尖嘴薄舌的。
بىزدەي- 〈动〉显得尖: تۇمسىعى بىزدىگەن
بىرەۋ كەلدى. 来了一个尖鼻子的人。
بىزدىۋ بىزدي- 的不定式。
بىزدىك 〈形〉〔口〕属于我们的(咱们的)。
بىزدىكشە 〈副〉依我们看,照我们看来;我
们认为。
بىزقۇيرىق 〈名〉〔动〕针尾鸭。
بىزتۇمسىق 〈名〉〔动〕① 反嘴鹬 ② 象虫
科 ▲ بىزتۇمسىق قۇر 〔动〕剑尾鸡 ▲
بىزتۇمسىق قۇرت 〔动〕象鼻虫▲ بىزتۇمسىق
شاعالا 〔动〕浮鸥燕鸥 ▲ بىزتۇمسىق شوجە 〔动〕
鹪鹩,巧妇鸟。
بىزشە 见 بىزدىكشە.
بىل- 〈动〉①知道,晓得: بۇل ىستى
بىلمەيسىڭ بە؟ 你不知道这件事情吗? / كىم
بىلسىن! 谁晓得! ②懂得,会;明白: سىز
نەشە تىل بىلەسىز؟ 您懂(会)几种语言? / ەندى
بىلگەن شىعارسىڭ. 你现在该明白了吧。/
ىستىڭ جونىن بىلمەۋ 不明事理③(和 دەپ 结
合表示)认为,以为,当作: دۇسپاندى دوس دەپ
بىلۋ 认敌为友/ حالىق ۇشىن قىزمەت ستەۋدى
بورىش دەپ بىلۋ 把为人民服务当作职责 ④
〔转〕管束,操纵: ونى ايەلى بىلەدى. 他受他妻
子的管束。⑤善于……,努力做……: باسقارا
بىلەدى 善于管理/ الدىن الا بىلۋ 事先知道▲
باسىن ايتسا اياعىن ۇزى بىلۋ 闻一知十,举一

بۇگە-شگەسىنە ▲ ......知明 بىلە تۇرا ▲ 三反
بىلىپ ▲ 掌指如了,知深,知熟 بىلۇ دەيىن
قوي 记住,别忘了 ▲ دىم بىلمەۋ 什么都不会 ▲
جات بىلۇ 会背 ▲ جونىن بىلۇ 懂得要领,懂
يت ▲ 得诀窍;明事理,懂道理;知道情况
بىلە مە (表示反感)谁知道;不会,不知道 ▲
كىم بىلەدى 谁知道 ▲ نە ستەرىن بىلمەۋ 不知
所措,束手无策 ▲ تىلىن بىلۇ 熟悉......的
脾性;了解......的奥妙 ▲ ىشى بىلۇ 心中有
数,心里明白 ▲ ىشىڭ بىلسىن 你心中有数就
行了,心里明白就得了 ▲ قول بىلۇ 手巧的,
手艺高明的 ▲ قۇداي بىلەدى 真主作证,向真
主起誓 ▲ قۇداي بىلسىن 天晓得 ▲ وز
بىلگەنىنشە 擅自 ▲ وز بىلگەنىن ستەۋ 随心所
欲,为所欲为 ▲ ايىلداڭ باتقانىن يەسى بىلمەس،
ات بىلەر. 【谚】马肚带勒得紧不紧只有马才
知道(设身地)处。 ▲ بىلگەن تاۋىپ ايتادى،
بىلمەگەن قاۋىپ ايتادى. 【谚】懂的人说到点子
上,不懂的人瞎说一气。 ▲ بىلمەگەن ۋ شەدى.
【谚】受害者无罪。
بىلگەندىك 〈名〉通情达理;熟悉情形,知识
渊博。
بىلگەنسۋ بىلگەنسى- 的不定式。
بىلگەنسى- 〈动〉假装知道,装作知道。
بىلگىز- بىل- 的使动态。
بىلگىر 〈形〉知道得多的,懂得多的,博学的,
学识渊博的,万事通的,内行的,精通的;贤
明的。
بىلگىرلىك بىلگىر 的抽象名词。
بىلگىرسۋ بىلگىرسى- 的不定式。
بىلگىرسى- 〈动〉自作聪明,自以为什么都
懂,自以为学识渊博;自以为贤明,装作聪明,
装作多知多懂。
بىلگىرسىن- بىلگىرسى- 的反身态。
بىلگىرسىنۋ بىلگىرسىن- 的不定式。
بىلگىش 见 بىلگىر.
بىلگىشسىماق 〈形〉自以为是的,自作聪明
的,自命不凡的。
بىلگىشسىن- 〈动〉装懂,自认为有预见能
力;自命不凡,装作有学问: بىلمەيتىــــندى

بىلمەيمىن دەۋ، بىلمەي تۇرىپ بىلگىشسىــــنبەۋ
كەرەك. 不懂就说不懂,不要装懂。
بىلگىشسىنۋ بىلگىشسىن- 的不定式。
بىلگىشتەن- 见 بىلگىشسىن-.
بىلگىشتىك بىلگىش 的抽象名词。
بىلدىر- ①بىل- 的使动态②告诉,转告;
转达: وعان بىلدىرۋشى بولما 不要告诉他。/
سەن وعان بىلدىرە سال. 你转告他一下。/
بىلدىرمەي الىپ كەتۋ 悄悄拿走③表示,表达;
表露: سەنىم بىلدىرۋ 表示信任 / نيەتــــن
بىلدىرۋ 表达心意 ▲ ازا بىلدىرۋ 哀悼,举哀 ▲
ىزىن بىلدىرمەۋ 不露马脚 ▲ كوڭىلدەگى سىردى
كوز بىلدىرەدى. 【谚】眼神传递心思。
بىلدىرت- بىلدىر- 的使动态。
بىلدىرۋ بىلدىر- 的不定式。
بىلدىرىل- بىلدىر- 的被动态。
بىلدىرىس- بىلدىر- 的交互态。
بىلە- 〈动〉磨,钢,鋻: پىشاق بىلەۋ 磨刀(钢
刀)。
بىلەزىك 〈名〉手镯: التىن بىلەزىك 金镯/
بىلەزىك سالۋ 戴镯子②腕子 ▲ بىلەزىك ناۋاسى
〔生理〕腕骨沟 ▲ بىلەزىك سۇيەك 〔生理〕腕骨。
بىلەزىكسىز 〈形〉不戴手镯的,没有手镯的。
بىلەزىكتە- 〈动〉套上(铁环),箍上(铁环)。
بىلەزىكتەل- بىلەزىكتە- 的被动态。
بىلەزىكتەۋ بىلەزىكتە- 的不定式。
بىلەزىكتى 〈形〉①戴手镯的 ②箍上铁环的。
بىلەك 〈名〉①前臂,下臂,臂 ②〔转〕活儿,
劳动 ③〔转〕力气,势力,权势 ▲ اق بىلەك 游
手好闲的,好吃懒做的,弱不经风的 ▲ بىلەك
سىبانۋ ①捋袖子②摩拳擦掌;鼓起劲来 ▲
بىلەك سىبانىپ كىرىسۋ 积极投入,积极参加 ▲
بىلەك سۇيەك 〔生理〕尺骨,桡骨 ▲ بىلەگى جۋان
ىبىردى جىعادى، بىلىمى جۋان مىڭدى جىعادى.
【谚】力气大的胜一人,知识渊博的胜千人。 ▲
بىلەك ىبىر بولسا دا بارماق باسقا. 【谚】胳膊肘
朝外。
بىلەكەش 〈名〉氽氽: بىلەكەش ويناۋ 打氽氽。
بىلەكتە- 〈动〉用胳膊擀(毡子): كىگىزدى
قاتتى بىلەكتەپ جىبەر 用胳膊使劲擀毡

。子

بىلەكتەي 〈形〉象胳膊一样粗的,碗口粗的,
又粗又圆的,粗壮的 ▲ بىلەكتەي جەڭدى 粗
的,粗大的。

بىلەكتەس- ①بىلەكتە- 的交互态 ② 协助,
帮助(擀毡) ③ 较量 ④ 携手,挽手。

بىلەكتەۋ بىلەكتە- 的不定式。

بىلەكتى 〈形〉有力气的,劲大的,臂力过人
的▲ بىلەكتى ئبىردى جىعار، ئبىلىمدى مىڭدى
جىعار، 【谚】力气大的只能摔倒一人,学识渊
博的能胜千人。

بىلەم I 〈名〉条,条状(物) ▲ بىلەم تامىر
〔植〕圆柱状根▲ ئبىر بىلەم قۇيرىق (切下的)
一条羊尾巴油。

بىلەم II 〈叹〉依我看,看来,看样子: بىلەم،
ول جامان ادام ەمەس. 我看,他是个好人。

بىلەم-بىلەم 〈形〉一条一条的,条状的;长条
的(指羊尾巴油): بىلەم-بىلەم قۇيرىق 一条一
条的羊尾巴。

بىلەمدە- 〈动〉① 切成条,切成条状,割成条,
拉成条状: قۇيرىقتى بىلەمدەپ جىبەرشى. 你把
羊尾巴切成条。② (将皮鞭)握紧,攥紧:
قامشىنى بىلەمدەپ ۇستاۋ 握紧皮鞭 ③〔转〕挥
舞,举鞭欲打: قامشىڭدى بىلەمدەمە. 你别乱动
鞭子。

بىلەمدەس- بىلەمدە- 的交互态。

بىلەمدەت- بىلەمدە- 的使动态。

بىلەمدەۋ بىلەمدە- 的不定式。

بىلەمە 〈名〉[旧]磨石。

بىلەن- بىلە- 的被动态。

بىلەس- بىلە- 的交互态。

بىلەت- بىلە- 的使动态。

بىلەۋ I 〈名〉长方形小磨石 ▲ بىلەۋ قايراق
磨石。

بىلەۋ II بىلە- 的不定式。

بىلەۋدەي 〈形〉粗的,粗大的;突起的, 暴起
的,凸起的(多指筋 ,脉或被打的肌肉):
بىلەۋدەي تامىر 青筋裸露。

بىلەۋلە- 〈动〉(把面团)弄成长条,拉成长条。

بىلەۋلەن- ①بىلەۋلە- 的被动态 ② (指血
管)凸起,暴起,出露,裸露: شەكە تامىرى
بىلەۋلەنىپ بارادى. 太阳穴的血管暴起(火气越
来越大)。

بىلەۋلەندىر- بىلەۋلەن- 的使动态。

بىلەۋلەنۋ بىلەۋلەن- 的不定式。

بىلتە 〈名〉[波] ① (灯和蜡烛等的)芯,捻
子: شامنىڭ بىلتەسى 灯芯/ تورسىلداقتىڭ
بىلتەسى 爆竹的捻子 ② 导火索,导火线,引
火索: گراناتتىڭ بىلتەسى 手榴弹的导火线/
بىلتەسىن تارتۋ 位导火线▲ بىلتە مىلتىق 火枪
▲ بىلتە وت [植]柔籽草▲ بىلتە شام 油灯。

بىلتەلە- 〈动〉①装灯芯,按捻子②装引火线,
按导火线③〔转〕使中断了的关系)重新恢复
修复关系,恢复关系④〔转〕不直截了当,转
弯抹角,遮遮掩掩;兜圈子: بىلتەلەمەي
تۋراسىن ايت 你别转弯抹角,直截了当地说吧。

بىلتەلەن- ① بىلتەلە- 的被动态②交织在一
起,粘在一起: قويدى سۋعا توعىتپاسا، ئجۇنى
بىلتەلەنىپ قالادى. 不给羊洗澡,羊毛就会粘在
一起③〔转〕变得模糊,显得不明显,显得不
分明: جالعىز اياق جول جۇرە-جۇرە بىلتەلەنىپ
جوق بولدى. 羊肠小道走着走着变得模糊最
后消失了。

بىلتەلەنۋ بىلتەلەن- 的不定式。

بىلتەلەۋ بىلتەلە- 的不定式。

بىلتەلى 〈形〉①带芯的,有捻子的②有导火
索的,有火绳的,有导火线的 ▲ بىلتەلى
مىلتىق 火枪▲ بىلتەلى شام 油灯。

ئبىلۋ ئبىل- II 的不定式。

بىلىك I 〈名〉轴: اربانىڭ بىلىگى 车轴。

بىلىك II 〈名〉知识,学识,学问。

بىلىكتى 〈形〉 ① 有学问的,有知识的,有学
识的②有权有势的,有势力的: بىلىكتىلەرگە
جاعاتسۋ 趋炎附势。

ئبىلىم 〈名〉 ① 知识,学问, 学识: ئبىلىمنىڭ
سوڭىنا ئتۇسۋ 求知识/ ئبىلىم بەرۋ 传授知识/
تاياز ئبىلىم 肤浅的学识② 本领,本事,头脑:
ئبىلىم الا الماپتى ەشقانداي 没有学到任何本领
③教育,教养,教化: ارناۋلى ئبىلىم 专门教育/
باستاۋىش ئبىلىم 初等教育/ جوعارى ئبىلىم 高

等教育▲ اقىل تۇزبايتىن تون، ئبىلىم
之价无是识知和慧智【谚】 تاۋسىلمايتىن كەن.
宝。▲ قىنا تاسقا بىتەدى، ئبىلىم باسقا بىتەدى.
【谚】苔藓长在石头上,学问藏在头脑中。
博,的识知有,的问学有 ① 〈形〉 ئبىلىمدى
要 ئبىلىمدى بولۇ كەرەك :的博渊识学,的学
掌握学问/ ئبىلىمدى بولامىن دەسەڭ، جالقپاي
不孜孜得就,人的博渊识学为成想要 ۇيرەن-
倦地学习/ ئبىلىمدى كىشىپەيىل كەلەر 若藏深
虚 ② 有能力的 ,有头脑的 ,有智慧的 :
ئبىلىمدى كىسى 人的脑头有▲ بىلىمدىگە دۇنيە
جارىق، بىلىمسىزگە ئتۇبى عارىق. 【谚】有知识
的进行在明亮的世界上,无知识的陷入无底
的深渊中。

بىلىمدىلىك ئبىلىمدى 的抽象名词。

بىلىمدىرەك 〈形〉有点学问的,有点知识的,
学识较深的。

ئبىلىمپاز 〈形〉 富有学问的, 知识渊博的,
博学多才的。

ئبىلىمپازدىق ئبىلىمپاز 的抽象名词。

ئبىلىمسىز 〈形〉无知识的,无学问的,不学无
术的,愚昧的,无知的,没有教养的。

بىلىمسىزدىك ئبىلىمسىز 的抽象名词。

ئبىلىن- ① ئبىل- 的被动态 ② 显露,显
现,表露,败露,暴露: جاۋدىڭ ارەكەتى ئبىلىنىپ
قالدى. 敌人的活动暴露了。▲ تاڭ ئبىلىنۇ 黎
明,破晓。

ئبىلىندىر- ئبىلىن- 的使动态。

ئبىلىنۇ ئبىلىن- 的不定式。

بىلىڭكىرە- 〈动〉知道一点,有所懂,明白一
点。

بىلىڭكىرەۋ بىلىڭكىرە- 的不定式。

ئبىلىس- I ئبىل- 的交互态。

ئبىلىس II 〈形〉 互相认识的, 彼此熟悉的,
互相了解的。

ئبىر 〈数〉 ①一,一个: ئبىر ات 一匹马/
ئبىرىنىڭ ارتىنان ئبىرى 一个接着一个/ ئبىر
ادام دا جوق 连一个人也没有/ ئبىر ۇشتەن 三
分之一②有一个,某,某一个: ئبىر ادام دەسەك
قاقتى دا كەتىپ قالدى. 有一个人敲了一下门
就走了。/ كۇندەردىڭ بىرىندە 某一天/ ەكەۋىنىڭ
ئبىرىن تاڭداپ ال 二者选择其一 ③ 一起,一道
一块。 ەكەۋىڭ ئبىر جۇردىڭدەر مە؟ 你们俩刚
才在一起吗? / ولار ئبىر كەلىپ پە ەدى؟ 他们
俩是一道来的吗? ④单个的,单一的: ئبىر
单峰驼 ⑤ 同一个的,同一种的 تۇيە ۋركەشتى
同样的: ئبىر ۋاقىتتا كەلدى 同一个时间来的
⑥尽力地,尽情地: ئبىر كۇش شعارىڭدار. 请
你们尽力帮忙吧。/ ئبىر تاماشالايىق. 让我们
尽情地玩玩。⑦表示动作是短暂和试试之意:
ئبىر كورىپ شىق. 你先看一遍。/ الدىمەن سەن
مەن ئبىر دەم الايىن. 让我歇一会儿。/ سەن
ئبىر ويلاپ كور. 你先好好想一想。▲ ئبىر
ادامداي 和一个人一样的,非常团结的▲ ئبىر
اياعى جەردە، ئبىر اياعى كوردە 半截入土,行将
就木 ▲ ئبىر اينالۇعا كەلمەۋ ① 很快讲和,一
下子谈妥 ② 很快用完,一下子花光▲ ئبىر
ارقا: 一背: ئبىر ارقا وتىن 一背柴火 ▲ ئبىر
اسىم 供一吃一顿的: ئبىر اسىم ەت 供一吃一顿的
肉 ▲ ئبىر اتار 单发的,单弹的 ▲ ئبىر اتتام 一
步,很近,近距离: ئبىر اتتام جەر 很近的地方
▲ ئبىر اتىم : 一撮,够闻一次的: ئبىر اتىم
ناسىباي 够闻一次的鼻烟▲ ئبىر اۋىز ①一句:
ئبىر اۋىز ئسوز 一句话②一间: ئبىر اۋىز ئۇي
一间房子③一首: ئبىر اۋىز ولەڭ 一首诗▲
ئبىر اۋىزدان 一致的,异口同声的,无异议的
▲ ئبىر اۋىزدى 坚持己见的,说一不二的▲
ئبىرا اۋىق 一时,一刻,一阵,一会儿 ▲ ئبىر
بايلام 一捆▲ ئبىر بۋدا (ئبىر بۋدام) 一束 ئبىر
بۋيىردەن 从一侧,从一翼▲ ئبىر داي 一群,一
大堆/ ئبىر داي ەل 一大堆人▲ بىردەن-ئبىر 唯
一的▲ ئبىردى ەكى ەتۋ ①添油加醋,添枝加
叶 ② 勤俭▲ ئبىردىڭ ەكى 二月▲ ئبىردىڭ
ەكىگە ئبولىنۋى 一分为二▲ ئبىر ەلى 一指厚,
一指宽(指手指的横向长度)▲ ئبىرجايلى ەتۋ
解决,处理▲ ئبىر جامباستاۋ 侧身躺,侧身而
卧▲ ئبىر جاپىراق 一片,一小片,一小块▲
ئبىر جاساپ قالۋ 高兴一次,痛快一下▲ ئبىر
جاسار 一岁的▲ ئبىر جاقتان 一方面,从一方面
▲ ئبىر جاقتىلىق 片面性▲ ئبىر جەردە ① 在

ٴبىر جەڭنەن ▲地某,处某 ② 块一在,起一
قول، ٴبىر جاعادان باس شىعارۋ 齐,致一结团
ٴبىر جول ① 行一 ② 一 ▲斗战肩并,力协心
ٴبىر جولى ٴبىر ▲趟一,次 ▲回一有,次一有 ٴبىر
جولعا ▲回一这,次一这 ٴبىر جىلدىق 的年一:
ٴبىر جىلدىق وسىمدىك 物植生年一 / ٴبىر
جىلدىق جوسپار 划计的度年个一▲ ٴبىر جوتىم
▲口一 ٴبىر جورگەم نشەك 羊付一的净干拾收
▲肠 ٴبىر زاماندا ① 前以早很,前从 ② 后
来,稍后,过了一会儿 ▲ ٴبىر كەزدە ① 有一
次,有一回 ② 从前,较早的时候 ③ 后来,
▲较晚 ٴبىر كورگەن ادام (كىسى) 一面之交,
▲人的熟面 ٴبىر كوش جەر ▲离距远 ٴبىر
ماعنالى 同义的▲ ٴبىر مەزگىل ① 一会儿,片
刻,稍微② 一个时期,一个阶段▲ ٴبىر مەز-
گىلدە ① 同一时期 ② 较晚的时候 ▲ ٴبىر
مەزەت 一会儿,片刻,一阵 ▲ ٴبىر موين جەر
近一亩地 ▲ ٴبىر مىسقال 一钱;一点儿 ▲
ٴبىر مۇشەلىك 〔数〕单项式 ▲ ٴبىر ٴماندى 同义
的,内容相同的▲ ٴبىر نارسە 某个东西,有个
东西;什么 : ٴبىر نارسە ايتقان جوق 什么都
没有说/ ٴبىر نارسە ايتساڭشى 你说个意见吧。
ٴبىر نارسە ايتپاقشى. 他要想说点什么。 ▲
ٴبىر ٴناسىل 同类的,同种的,同属的 ▲ ٴبىر
ورىن 一个位置 ▲ ٴبىر ورىندى سان 〔数〕单
位数 ▲ ٴبىر وتتاتىم جەر 够牲畜吃一次的草
地方 ▲ ٴبىر وتىرىس 一次聚会 ▲ ٴبىـــر
پىكىرلى 坚持己见的 ▲ ٴبىر ساباق ٴجىپ 一根
线 ▲ ٴبىر سازدى 同一个调子的,单调的 ▲
ٴبىر سالار ①〔植〕防风②够吃一次的食品▲
ٴبىر سالۋ 打一下: جۇدىرىقپەن ٴبىر سالۋ 打一
拳/▲ قامشىمەن ٴبىر سالۋ 抽一鞭子▲ ٴبىر
ساپار 一次旅程,一趟 ٴبىر سارىندى ①调子一
样的,单调的,老生常谈的,同一个腔调的②
速度一样的,进展一致的 ▲ ٴبىر سەرمەۋ 一
举,一扬,一挥,一抢,一抬 : ٴبىر سەرمەۋدەن
قالماۋ 经不住一摔▲ ٴبىر سىدىرعى 千篇一律
的;老一套的,公式化的▲ ٴبىر سوزگە كەلۋ 取
得一致意见▲ ٴبىر ٴسوزدى 说一不二的▲
ٴبىر ٴسارى ① 一两② 一回事▲ ٴبىر ٴسات 一

会儿,片刻▲ ٴبىر تابان جاقىن 较近的▲ ٴبىر
تاياقپەن ايداۋ 一概而论,一刀切,笼而统之▲
ٴبىر تايپا ەل 一个部落的人;人众,群众▲ ٴبىر
تالاي 相当多的,相当长的▲ ٴبىر تالداۋ 一个
个地,一根一根地(拔)▲ ٴبىر تامسا بيكەمە (处
处,事事都)想着亲人▲ ٴبىر تامشى 一滴 ▲
ٴبىر تاقتا 一块: ٴبىر تاقتا ەگىن 一块庄稼/
ٴبىر تاقتا شاي 一块茶▲ ٴبىر تاعىم (نشەك) 一
根(弦)▲ ٴبىر توپ 一群,一伙,一批,一帮▲
ٴبىر تورىپ ...ٴبىر تورىپ 一会儿......一会
儿......,时而......时而......▲ ٴبىر تۇتام 一
拳之长的,一握之长的,很短的▲ ٴبىر تۇتاس
统一的,全盘的▲ ٴبىر تۇعان 同一父母生的,
亲的▲ ٴبىر ٴتىلىم 一小块,一小片,一条▲
ٴبىر ٴتۇيىر 一颗,一粒;一点 ٴبىر ٴتۇيىر▲ ٴبىر ٴتۇيىر 单结▲
的,一星半点的: ٴبىر ٴتۇيىر استىق 一粒谷物
▲ ٴبىر تۇلەگەن (قۇس) 一岁的(鸟)▲ ٴبىر
ٴتۇرلى ① 一种 ② 怪的,奇特的,与众不同
的▲ ٴبىر تۇبە ① (在心目中)占据特殊地位
的,受宠爱的②一伙▲ ٴبىر ۋاقىت 一时,一
阵,一会儿▲ ٴبىر ۋاقىتتا ①从前,很早以前
②后来,稍后,过了一会儿▲ ٴبىر ۋس 一把,
一撮,一捧▲ ٴبىرشاي قايناتىم 烧一壶茶的工
夫▲ ٴبىر شامالى 比较▲ ٴبىر شاق 一时,一阵,
一会儿▲ ٴبىر شاقتا 后来,稍后,过了一会儿▲
ٴبىر شەرەك ①四分之一,一刻钟②一虎咋▲
ٴبىر شوق 一座,一丛,一群▲ ٴبىر شىمشىم
(شوكىم) تۇز 一撮盐▲ ٴبىر شىمشىم: 一撮
▲ بىرىنە ٴبىرى 一个跟一个,一个和一
个,彼此: بىرىنە ٴبىرى ساي 棋逢对手▲
بىرىنەن ٴبىرى 一个比一个: بىرىنەن ٴبىرى
سوراقى 一蟹不如一蟹/ بىرىنەن ٴبىرى ٴوتۋ 一
个比一个厉害▲ ٴبىر نشەكتى 单弦的▲ ٴبىر
قابات ① 一屋,单层 ② 一套▲ ٴبىر قايناتىم
(شاي) 烧一壶茶的(茶叶)▲ ٴبىر قايناۋى
شىندە ①半熟,没有完全煮熟 ② 不完美,
不成熟,有一定毛病 ▲ ٴبىر قورا (قوي) 一
群(羊) ▲ ٴبىر قوس جەر 近一亩地▲ ٴبىر
قىدىرۋ 相当多的,相当长的▲ ٴبىر قۇلاش
两臂伸开之长度,度。 ٴبىر قۇشاق (وتىن)،

ٴبىر ٴوزى ▲(等 草,柴)抱一 (.ب .ت ،ٴشوپ
自个,独自▲ ٴبىر وركەشتى ▲(驼)峰单 ▲ ٴبىر
ۆرتتام — ロ ٴبىر ٴۆزىم(نان) (一次掰下来
的)一小块(馕)▲ ٴبارى ٴبىر ① 都一样,同样
② 反正 ▲ مىڭ ٴبىر ٴتون 一千零一夜,天方
夜谭▲ ىلۇدە ٴبىر 很少,少有,罕见▲ ايتۇلى
دوستىلق مالى ٴبىر، كەم دەگەننىڭ جانى ٴبىر.
【谚】挚友不分彼此,穷苦人命运相连。 ▲
【谚】恶人之命犹 ارامزانىڭ قۇيرىعى ٴبىر تۇتام.
如一息。 ▲ ٴبىر ساتىسىزدىك ٴبىر ساباق.【谚】
吃一堑,长一智。 ▲ ٴبىر ٴستى باستاما
【谚】一不作二不 باستاعانىنان كەيىن تاستاما.
休 ▲ ٴبىر قارىن مايدى ٴبىر قۇمالاق شىرىتەدى.
【谚】一个羊粪蛋会坏一肚子奶油(一个老鼠
坏一锅汤)▲ ٴبىر قىرشاڭقىعا ٴبىر قىرشاڭقى
【谚】物以类聚,人以群分。 توعايدا كەزىگەدى.

ٴبىر Ⅱ 〈代〉有一种,某种;一定的。

ٴبىر Ⅲ 〈形〉一样的,同样的: وعان ستىق تا،
سۇىق تا ٴبىر. 对他来说冷热都一样。

ٴبىرادار 〈名〉[波]〔宗〕① 虔诚的信徒,恪守
戒律者 ② 老弟,老兄,兄弟。

ٴبىراز 〈形〉一点,一星半点;稍微,少许。▲
ٴبىرازدان كەيىن 稍后,过一会儿 ▲ ٴبىراز
جەرگە اپارىپ تاستادى 批评(说)得相当厉害。

ٴبىراق 〈连〉但,但是,可是,然而,不过: سەن
كەلدىڭ، ٴبىراق ول كەلگەن جوق. 你来了,可
是他没有来。

ٴبىر-اق 〈副〉①一下子,全部,一个不剩的②
唯一的,仅只一次的: ٴبىر-اق رەت كەلدى (他)
只来过一次。

ٴبىربەت 〈形〉顽强的,坚定不移的,坚持不
渝的,始终不懈的。

بىربەتكەي 〈形〉①固执的,片面的;坚持己
见的②清一色的,一样的,同样的。

بىربەتكەيلىك بىربەتكەي 的抽象名词。

بىربەتكەيلەۋ 〈形〉比较固执的,比较片面
的;带有偏见的。

بىربەتتىلىك بىربەت 的抽象名词。

بىرگە 〈副〉一块,一起,一道, 一同; 共同:
بىرگە كەلىڭدەر. 你们一块儿来。/ راحاتتا دا،
جاپادا دا بىرگە بولۇ ▲同甘共苦 بازار بىرگە،
باق باسقا. 【谚】同去一市场,运气却不同。

بىردە: بىردە …بىردە 时而,忽而;时有:
بىردە تاياز، بىردە تەرەڭ 时浅时深/ بىردە
كورىنىپ، بىردە كورىنبەۋ 时隐时现/ بىردە
قاتايىپ، بىردە بوساڭسۋ 时紧时松/ بىردە
قىزىپ، بىردە سۋىنۋ 忽冷忽热/ بىردە بار،
بىردە جوق 时有时无。

بىردە-ٴبىر 〈代〉任何一个,那一个,也连一
个: بىردە-ٴبىر ادام جوق 连一个人也没有/
بىردە-ٴبىر وڭعان جەرى جوق 一无是处。

بىردەي 〈形〉①同样的,一样的,相同的,相
等的;一致的: بويى بىردەي 身材一样(高)/
بىردەي كوزقاراس 相同的观点②都,都是;一
律: اعايىندى ەكەۋى بىردەي مەكتەپتە. 他们兄弟
俩都在学校(读书)。/ ٴبارىڭ بىردەي اق كويلەك
كيىڭدەر. 你们一律穿白衬衫。

بىردەيلە- 〈动〉弄成一样,搞成一样齐。

بىردەيلەن- بىردەيلە- 的反身态。

بىردەيلەس- Ⅰ〈动〉(地位,级别,学问等方
面)成为一样。

بىردەيلەس Ⅱ〈形〉一样的,相同的,同等。

بىردەيلەستىر- بىردەيلەس- Ⅰ 的使动态。

بىردەيلەۋ بىردەيلە- 的不定式。

بىردەيلىك بىردەي 的抽象名词。

بىردەمە 〈代〉①什么,某物;什么东西:
بىردەمە ايتقانداي بولدى 好象说了什么②〔蔑〕
东西,家伙,玩艺儿: ول قانداي بىردەمە؟ 他
是个什么玩艺儿?

بىردەن 〈副〉突然,忽然;马上,立即,一下子:
اۋا بىردەن وزگەردى. 天气突然变了。/ ول كەلە
سالا بىردەن سويلەي جونەلدى. 他一来就讲起
来了。▲ بىردەن بىرگە 逐渐地,逐步地;越来
越。

بىردەن-ٴبىر 〈代〉唯一的,仅有的:
بىردەن-ٴبىر ماقسات 唯一宗旨/ بىردەن-ٴبىر
ماتەريال 唯一的材料。

ٴبىردوعا 〈形〉老实的,稳重的,踏实的,扎实
的。

ٴبىردى-ەكىلى 〈形〉一两个,一星半点;少数,

少量。

ٴبىردىڭ: ٴبىردىڭ ايى 二月。

بىرەگەي (形) 好样的，出色的，拔尖的，出类拔萃的▲ بىردە بولسا بىرەگەي 宁缺勿滥；少而精。

ٴبىرەزۋ (形) 固执的，执拗的，坚持己见的，刚愎自用的。

ٴبىرەزۋلىك ٴبىرەزۋ 的抽象名词。

ٴبىر-ەكى (数) 一两个，少数几个，为数有限的：ٴبىر-ەكى ادام 一两个人/ ٴبىر-ەكى سيىر 一两头牛/ ٴبىر-ەكى كۇننىڭ ىشىندە 一两天之内。

بىرەن-ساران (形) 一个半个，一两个；少数的，个把的，个别的，稀少的，稀有的：ساقالىندا بىرەن-ساران اق بار 胡子里有几根白的。

بىرەر (形) ①一个半个的，一两个的，个把的，个别的：بىرەر ساعات 个把钟头/ بىرەر اۋىز ٴسوز 一两（几）句话②某，某一个，某种：بىرەر سەبەپ بولعان شىعار 可能由于某种原因。

بىرەسە (副) 忽而，时而，一会儿：بىرەسە جەل سوعىپ، بىرەسە جاڭبىر جاۋادى 忽而刮风，忽而下雨/ بىرەسە كۇلىپ، بىرەسە جىلايدى 一会儿笑，一会儿哭（哭笑无常）。

بىرەۋ I (数) 一个：بىرەۋىن سەن ال. 你拿一个。/ ماشينادان بىرەۋ كەرەك 需要一辆车。

بىرەۋ II (代) 某，某人，有人，别人，外人，生人：بىرەۋ كۇلىپ جىبەردى. 有人突然笑起来了。/ ۇيدە بىرەۋ جوق پا؟ 家里没有外人吗？/ بىرەۋدىڭ نارسەسىن الما 不要拿人家的东西▲ ٴباز بىرەۋ 某人，有人；某个▲ ەلۋدە بىرەۋ 很少，少有，罕见▲ بىرەۋ بىلمەگەندى بىرەۋ بىلەدى. 【谚】一个人不知道的另一个人知道。▲ بىرەۋ تويىپ سەكىرەدى، بىرەۋ توڭىپ سەكىرەدى. 【谚】有人饱得跳，有人冻得跳（朱门酒肉臭，路有冻死骨）。

ٴبىرجاقتى (形) 单方面的；片面的：ٴبىرجاقتى قارار 单方面的决定/ ٴبىرجاقتى كوزقاراس 片面的观点▲ ٴبىرجاقتى ەتۋ 处理，解决。

ٴبىرجاقتىلاۋ (形) 比较片面的；比较固执的。

ٴبىرجاقتىلى (形) 单方面的，片面的。

ٴبىرجاقتىلىق ① ٴبىرجاقتىلى 的抽象名词 ② 片面性。

ٴبىرجولا 见 ٴبىرجولاتا.

ٴبىرجولاتا (副) 彻底地，完全地，全部地：ٴبىرجولاتا ورىنداۋ 彻底地完成/ ٴبىرجولاتا كەتۋ 彻底地离开。

بىركەلكى (形) 一样的，同样的；相同的，一律的；单调的，千篇一律的，均衡的，一致的：بىركەلكى كيىمدەر 一种式样的衣服。

بىركەلكىلىك ① بىركەلكى 的抽象名词 ② 同等，均匀，一致性。

بىركيەر (形) 象样的，较好的（衣服）：بىركيەر كيىم 象样的衣服（礼服）。

بىركورمە (形) 值得一看的，看得过去的，中看的；不好不坏的（多指用物的颜色和质量）。

ٴبىرقازان (名)〔动〕鹈鹕，鱼鹰。

ٴبىرقالىپ 见 ٴبىرقالىپتى

ٴبىرقالىپتى (形) 正常的，常态的，一贯的，不变的，稳定的，均匀的：ٴبىرقالىپتى جىلدامدىق 匀速/ ٴبىرقالىپتى قوزعالىس 匀速运动。

ٴبىرقالىپتىلىق ٴبىرقالىپتى 的抽象名词。

ٴبىرقاتار (形) 较多的，一系列的，一连串的：ٴبىرقاتار ەڭبەك ٴسىڭىرۋ 作出了较多的贡献/ ٴبىرقاتار ماسەلەلەر 一系列的问题。

ٴبىرقىدىرۋ (形) 好些的，相当多的，一系列的，一连串的：ٴبىرقىدىرۋ ەل 好些国家/ ٴبىرقىدىرۋ كەمشىلىكتەر بار 有不少缺点/ ٴبىرقىدىرۋ ناتيجەگە قول جەتكىزۋ 取得了一系列的成绩。

ٴبىرقيلى (形) 异常的，反常的；与众不同的，奇特的：تولا بويىم ٴبىرقيلى بولىپ تۇر. 我全身感到异常（不舒服）。/ جاقىننان بەرى اۋا ٴبىرقيلى تۇر. 近来天气有些反常。/ ٴبىرقيلى ادام 与众不同的人。

ٴبىرقيلىلىق ٴبىرقيلى 的抽象名词。

بىرلەس- (动) 联合，结合，合并：بىرلەسكەن مالىمدەمە 联合声明/ بىرلەسكەن ۇكىمەت 联合政府/ بىرلەسىپ ىستەۋ 合起来做/ بىرلەسىپ

باسقارۋ 共管,合办(合营)。
بىرلەسپە 〈名〉联合组织,联合会。
بىرلەستىك 〈名〉联合组织,联合会,联盟:
ايەلدەر بىرلەستىگى 妇女联合会。
بىرلەستىر- ① بىرلەس- 的使动态②合并:
ەكى مەكەمەنى بىرلەستىرۋ 把两个单位(机关)
合并起来。
بىرلەسۋ بىرلەس- 的不定式。
ٴبىرلى-جارىم 〈形〉一两个的,一个半个的;
少数的,少量的: ٴبىرلى جارىم كىسى 一两
个人。
ٴبىرلى-جارىمدى 见 ٴبىرلى-جارىم.
بىرلىك 〈名〉①〔数〕个位,个数: بىرلىك
单位 الگەبرالىق بىرلىك 代数
单位/ اقشا بىرلىگى 货币单位③统一,一致,
团结: قاراما-قارسىلىقتىڭ بىرلىگى 对立的统
一/ حالىقتىڭ بىرلىگى 人民的团结▲ العاشقى
بىرلىك ٴتۇبىرى〔数〕原单位根▲ ٴۇزىن بىرلىك
意见一致,团结一致▲ بىرلىككە كەلۋ 统一起
来,一致起来▲ بىرلىك شەڭبەر〔数〕单位圆▲
【谚】بىرلىك بولماي، تىرلىك بولماس. 没有团
结就不能生存。
بىرلىكساپ 〈名〉统 一 战 线, 统 一 战线:
بىرلىكساپ قىزمەتىن كۇشەيتۋ 加强统一战线
工作。
بىرلىكتى 〈形〉团结的,一致的;协同的。
بىرلىكشىل 〈形〉讲团结的, 善于合作的,
团结合睦的。
ٴبىرمويىن 〈形〉固执的,顽固的,坚持己
见的。
ٴبىرمويىندى 见 ٴبىرمويىن.
ٴبىرمويىندىلىق ٴبىرمويىندى 的抽象名词。
ٴبىر مىنەز 〈形〉直爽的,直率的,直性子的。
ٴبىر مىنەر 〈形〉①象样的(马)②好马。
بىرنەشە 〈代〉几个,数个,一些,若干,好些:
بىرنەشە جىلدان بەرى 几年以来/ بىرنەشە رەت 几
次(好几次)/ بىرنەشە ادامنىڭ ۇسىنىسى 若
干人的建议。
ٴبىرسالار 〈名〉岩风。
ٴبىرسىپىرا 〈形〉好些的,相当多的,数量可
观的: بۇگىن ٴبىرسىپىرا ادام كەلگەن جوق.
今天好些人没有来。/ جيىندا ٴبىرسىپىرا
ماسەلە شەشىلدى. 会上相当多的问题得到了
解决。
ٴبىرتالاي 〈形〉好些,好长,好多: ٴبىرتالاي
ۋاقىت بار 还有好些时间。
ٴبىرتالايدان 〈副〉好久以来,长期以来:
ٴبىرتالايدان ايتپاقشى بولىپ جۇرگەن ٴسوزى (他)
长期以来想要说的话。
ٴبىرتارتار 〈名〉三角形头巾。
بىرتە-بىرتە 〈副〉渐渐地, 逐渐地,逐步
地,一点一点地,慢慢地: بىرتە-بىرتە كوبەيۋ 逐
渐地增多/ جاڭبىر بىرتە-بىرتە باسەڭدەدى. 雨
渐渐地小了。/ بىرتە-بىرتە تانۋ 逐步地认识。
ٴبىر تەگىس 〈形〉一样的, 同样的, 一类的;
一律的: بويلارى ٴبىر تەگىس بىيىك 个子都一样
高/ ەگىن ٴبىر تەگىس جاقسى شىقتى. 庄稼长得
都很好。
ٴبىر تەكتەس 见 ٴبىر تەكتى.
ٴبىر تەكتەستىك ٴبىر تەكتەس 的抽象名词。
ٴبىر تەكتى 〈形〉一种类型的, 一个品种的;
相似的,相同的,一样多的。
ٴبىر تەكتىلىك ٴبىر تەكتى 的抽象名词。
ٴبىرتوعا 〈形〉老实的,稳重的,踏实的。
ٴبىرتۇما 〈名〉单峰公驼和双峰母驼交配
后的后代。
ٴبىر تۇتاس 〈形〉统一的,统筹的,完整的。
بىرتىندە- 〈动〉(常用其 -پ 副动词形式)
逐渐地,逐步地: بىرتىندەپ ىلگەرىلەۋ 逐渐向
前迈进/ بىرتىندەپ دامۋ 逐步地发展。
بىرتىندەۋ بىرتىندە- 的不定式。
ٴبىر وڭكەي 〈形〉一类的,同一类的,一路货
色的: ٴبىر وڭكەي وڭباعان ادامدار 他们是一类
坏家伙。
ٴبىرشاما 〈副〉比较,有一点,稍微: ولاردىڭ
تۇرمىسى ٴبىرشاما جاقسى. 他们的生活比较好。
بىرىگۋ بىرىك- 的不定式。
بىرىگىس- بىرىك- 的交互态。
بىرىگۋشىلىك 〈名〉团结,联合,结成联盟。
ٴبىرىڭعاي 〈形〉同样的,一样的;一律的,

清一色的，千篇一律的：ٴبىرىڭعاي اق ۋيلەر ▲ 清一色的白房子 ٴبىرىڭعاي مۇشە 〔语〕同等成分。

ٴبىرىڭعايلا- 〈动〉办妥，处理，收拾(好)：جىلدىق قورىتىندىنى ٴبىرىڭعايلاپ بولعاننان كەيىن كەلەر جىلعى جۇمىسقا كىرىسەمىز. 年终总结结束以后就开始投入下一年的工作。

ٴبىرىڭعايلان- ٴبىرىڭعايلا- 的被动态。

ٴبىرىڭعايلاس- ٴبىرىڭعايلا- 的交互态。

ٴبىرىڭعايلاسۋ ٴبىرىڭعايلاس- 的不定式。

ٴبىرىڭعايلات- ٴبىرىڭعايلا- 的使动态。

ٴبىرىڭعايلاۋ ٴبىرىڭعايلا- 的不定式。

بىرىك- 〈动〉①合并，合拢：ەكى مەكتەپ بىرىككەلى ٴۇش جىل بولدى. 两个学校合并已经三年了。/ ساۋساق بىرىكپەي ينە ىلىكپەيدى. 【谚】手指不合到一起难以拿针。②粘：ٴجۇن بىرىگىپ قالىپتى. 毛粘在一起了。③结合，联合，团结：بىرىگىپ قۇراستىرۋ 合编/ بىرىگىپ باسقارۋ 合办/ بۇكىل دۇنيە ٴجۇزى پرولەتارلارى، بىرىگىڭدەر! 全世界无产者，联合起来！④复合，合成：▲ بىرىككەن ٴسوز 〔语〕复合词，合成词 ▲ كوپ بىرىكسە ەل بولار، كوپ تىلەۋى كول بولار. 【谚】众人团结力量大，众人的意志能成湖(众志成城)。

بىرىككىش 〈形〉①易合成的，易粘合的；易化合的②易团结的，易联合的。

بىرىككىشتىك ① بىرىككىش 的抽象名词 ② 合成。

بىرىكپەلى 〈形〉合成的：بىرىكپەلى ماتەريال 合成材料/ بىرىكپەلى سپيرت 合成醇/ بىرىكپەلى مينەرال 合成矿物/ بىرىكپەلى بەنزين 合成汽油/ بىرىكپەلى بوياۋ 合成染料/ بىرىكپەلى ۇنتاق سابىن 合成洗衣粉/ بىرىكپەلى تالشىق 合成纤维/ بىرىكپەلى كاۋچۇك 合成橡胶。

بىرىكتىر- بىرىك- 的使动态。

ٴبىرىنشى 〈数〉①第一，第一个：ٴبىرىنشى توم 第一卷/ ٴبىرىنشى سان جۇرنال 第一期杂志/ ٴبىرىنشى ماسەلە 第一个问题 ②最先的，头等的，首位的，首要的：ٴبىرىنشى ورىنعا قويۋ 放在首位/ ٴبىرىنشى قاتاردا تۇرۋ 站在最前列 ③最好的，最优的，优等的：ۇيرەنۋدە ٴبىرىنشى 学习最好/ ٴبىرىنشى ساپالى 优质的 ▲ ٴبىرىنشى جاق 〔语〕第一人称 ▲ ٴبىرىنشى رەت 首次，第一次。

بىرىنشىدەن 〈副〉第一，首先：بىرىنشىدەن، وزىمەن قاتىستى. 首先，和他自己有关。

بىرىنشىلىك ① ٴبىرىنشى 的抽象名词 ②第一名，冠军：بىرىنشىلىكتى الۋ 获得第一名。

ٴبىسمىلدا 〈叹〉[口]以真主的名义，通安拉之名。

ٴبىسمىللا 〔宗〕以真主的名义。

ٴبىت- 〈动〉①了结，结束，完结：اعاش جاپىراعى ٴتۇسىپ ٴبىتتى. 树叶都掉光了。/ جۇمىس ٴبىتتى مە؟ 工作结束了没有？/ دايىندىق ٴبىتتى. 准备就绪了。②愈合：جاراناڭ اۋزى ٴبىتتى. 伤口愈合了。③长，长出，生长：ٴشوپ بىتكەن جەرلەردە 在长草的地方/ ەت ٴبىتۋ 长膘 ④有，得到，获得：مال ٴبىتۋ 有了牲畜/ ٴبىراز اقشا ٴبىتىپ ەدى 有了一点钱…… ▲ اۋقات ٴبىتۋ 发财 ▲ بويىنا بىتكەن 固有的，养成的，形成的 ▲ بويعا بالا ٴبىتۋ 怀孕 ▲ بىتە قايناسۋ 打成一片 ▲ داۋىس ٴبىتۋ 嗓子变哑 ▲ دارمەنى ٴبىتۋ 劳累，精疲力竭 ▲ دەمى ٴبىتۋ 断气，咽气 ▲ جال ٴبىتۋ (指马)长膘 ▲ جان ٴبىتۋ ①复苏，苏醒 ②活跃 ▲ قوڭ ٴبىتۋ (指牲畜)长膘，长肥 ▲ قۇلاق ٴبىتۋ 耳朵堵塞，听不见 ▲ ٴۇن ٴبىتۋ 嗓子变哑 ▲ اي بىتكەن ايىندا، كۇنى بىتكەن كۇنىندە. 【谚】寿数是命中注定的(人总有一死)。▲ اقىلسىز باسقا ادىرايعان كوز بىتەدى، دۋاسى جوق اۋزىعا سىلدىراعان ٴسوز بىتەدى. 【谚】没有头脑的人眼睛瞪得大，理屈的人嗓门扯得高。

بىتە I 〈名〉[土]黑穗病，黑锈病。

بىتە- II 〈动〉堵，堵塞，塞住，密封：قۇمىراناڭ اۋزىن بىتەپ قوي. 把你瓶口封住。/ جولدى قار بىتەپ تاستادى. 雪把路封住了。

بىتەل- ① بىتە- 的被动态 ②堵塞，塞住。

بىتەس- بىتە- 的交互态。

بىتەت- بىتە- 的使动态。

بىتەۋ I 〈形〉①四面没有口的，封闭的，密封

门 ۋئي ۋبتەۋ بەكتىلگەن بەسك-تەرەزەسى :的
皮带,的块整,的个整 ② 子屋的死死得关窗
③粮原 استىق ۋبتەۋ :的工加未;的壳去未;的
未;的过育生未;的全不育发道阴,的道阴无
未 قۇناجىن ۋبتەۋ /女石 قىز ۋبتەۋ :的胎怀无
ۋبتەۋ ▲靴筒 باس ۋبتەۋ ▲牛母岁三的过育生
ۋبتەۋ ▲领圆 جاغا ۋبتەۋ ▲节音闭〔语〕 بۋىن
ۋبتەۋ ▲伤创的心内 ② 疮的口开未 ④ جارا
。皮剥式状筒(等皮狐将) سويۋ

ۋبتەۋ Ⅱ بتە- 的不定式。

بتەۋدەي 取未,的皮带,的块整,的个整〈形〉
囵)地块整 جۇتۇ بتەۋدەي :的工加经未;的壳
。吞(囫

بتپەس 。子毡花印〈名〉

ٴبتۋ ٴبت- 。式定不的

ٴبتۋاجا 。体媒,介媒[阿]〈名〉

ٴبتۋانا 。书定议,同合[阿]〈名〉

بتىك :的密浓,的盛茂 ② 的密茂 ①〈形〉
缝眯② 。盛茂得长稼庄 .شىقتى بتىك ەگىن
。眼缝眯 بتىك كوز :的

ٴبتىم :约协,议协;约合,约条 ①〈名〉
:格体,材身,形外② 约合立订 ٴبتىم جاساسۋ
بەت ٴبتىمى :势长③(形脸)貌容 ەگىستىك
。错不势长的稼庄 .ٴبتىمى جاقسى

ٴبتىمدى 外,的亮漂态体 ,的称匀材身(形〉
。的看好形

ٴبتىر 见 I ٴپتىر.

ٴبتىر Ⅱ ① ٴبت- 的使动态 ② 作完,办
/完作事把 ٴبتىرۋ جۇمىستى :束结,结完,完
③ 划计成完额超 ٴبتىرۋ ارتىعىمەن جوسپاردى
毕中高 ٴبتىردى مەكتەپتى ورتا :业结,业毕
。业

بتىرگىز- ٴبتىر- Ⅱ 的使动态。

ٴبتىر-ساداقا 见 ٴپتىر-ساداقا.

ٴبتىرت- ٴبتىر- Ⅱ 的使动态。

ٴبتىرۋ ٴبتىر- Ⅱ 的不定式。

ٴبتىرىس- ٴبتىر- Ⅱ 的交互态。

ٴبتىس- 〈动〉讲和,和解,和好: رەنجىسپەي
ٴبتىسۋ 不要结怨要和好/ شەكىسپەي بتىسپەۋ
不打不成交。

ٴبتىستىر- ٴبتىس- 的使动态。

ٴبتىسۋ ٴبتىس- 的不定式。

ۆ

ۆ ①哈萨克文字母表中的第四个字母 ②表示“第四”的符号▲ B ۆيتامينى B 维生素。

ۆاگون 〈名〉（火车的）车厢，车皮。

ۆاگونشى 〈名〉制造车辆的工人。

ۆازەلين 〈名〉凡士林。

ۆاكسينا 〈名〉疫苗，牛痘苗。

ۆاليبول 〈名〉排球：ۆاليبول ويناۋ 打排球。

ۆالس 〈名〉华尔兹舞（曲）。

ۆانيل 〈名〉〔植〕梵尼兰，香荚兰，香荚兰果。

ۆانيلين 〈名〉〔化〕香草醛。

ۆاننا 〈名〉①澡盆 ②浴，洗澡；浴疗。

ۆاران 〈名〉巨晰。

ۆاريانت 〈名〉变体，变种。

ۆات 〈名〉〔电〕瓦特，瓦。

ۆاتەر-جاكەت 〈名〉〔机〕水套；〔冶〕水套鼓风炉。

ۆاتمەتر 〈名〉〔电〕瓦特计。

ۆات-ساعات 〈名〉〔电〕瓦时，瓦特小时。

ۆات-سەكونت 〈名〉〔电〕瓦特秒。

ۆاتت 见 ۆات.

ۆەلبەت 〈名〉灯芯绒。

ۆەلسەبيت 〈名〉自行车：ۆەلسەبيتكە مىنۋ 骑自行车。

ۆەلسەبيتشى 〈名〉骑自行车的人；自行车运动员。

ۆەليۋر 〈名〉维罗绒。

ۆيسكوز 〈名〉粘胶，粘胶丝。

ۆوكزال 〈名〉客站，火车站。

ۆەلوسيپەد 见 ۆەلسەبيت.

ۆەنا 〈名〉〔解〕静脉。

ۆەنگەر 〈名〉匈牙利人。

ۆەنەرا 〈名〉①维纳斯（古罗马神话中司春，司美的女神）②〔天〕金星。

ۆەنت 见 بەنت.

ۆەرتيكال 〈名〉垂直线。

ۆيتامين 〈名〉维生素，维他命。

ۆولت 〈名〉〔电〕伏特（电压单位）。

ۆولتامەتر 〈名〉〔电〕伏安计。

ۆولت-امپەر 〈名〉〔电〕伏安，伏特安培。

ۆۋال 〈名〉①纱，罗 ②面纱。

ۆۋلكان 〈名〉火山。

گ

گ ① 哈萨克文字母表中的第五个字母 ② 表示"第五"的符号 ③ (重量单位表示)克。
گاباردين (名) 华达呢。
گاگالا- (动) 发出嘎嘎声，嘎嘎叫。
گاگالاۋ گاگالا- 的不定式。
گاگار (名) 衾衾。
گاگار: **گاگار ۈيرەك** 〔动〕绒鸭。
گادوليني (名)〔化〕钆。
گاز I (名) ① 气，气体，瓦斯，毒气：كومىر گازى 煤气/ گاز اتىلۋ 瓦斯爆炸 ② 煤气(设备)▲ گاز بالعا 汽锤 ▲ گاز ناسوس 气泵 ▲ گاز شام 汽灯 ▲ گاز شار 汽球 ▲ گاز قىسىمى 汽压 ▲ كوزدەن جاس اعىزاتىن گاز 催泪瓦斯 ▲ كومىر قىشقىل گازى 二氧化碳，碳酸气 ▲ تۇنشىقتىرعىش گاز 窒息毒气。
گاز II (名) 透明薄绸。
گازدا- (动) ① 汽化，气体化 ② 充气，灌气。
گازدان- گازدا- 的被动态。
گازداندىر- ① گازدان- 的使动态 ② 装置煤气，煤气化，汽化。
گازداۋ گازدا- 的不定式。
گازدى (形) 气体的，瓦斯的，煤气的，含瓦斯的；毒气的，含毒气的。
گازدىلىق ① گازدى 的抽象名词 ② 含瓦斯，含毒气。
گازەت (名) 报纸，报章：گازەت باسۋ 印报/ كۇندەلىك گازەت 日报/ قابىرعا گازەت 壁报/ گازەت تاراتۋ 发行报纸▲ گازەتكە جازىلۋ 订报。
گازەت-جۇرنال (名) 报刊，报刊杂志：گازەت-جۇرنالداردا كوپتەگەن ماقالا جاريالاندى. 在报刊上发表了不少文章。
گازەتتىك (形) 报纸的，用报纸做的，做报纸用的：گازەتتىك رول 报纸的作用。
گازەتشى (名) 编报者，报纸编辑，办报人。
گازەتشىل (形) 爱看报纸的，喜欢读报的。
گازەتشىلىك (名) 办报，报纸业，办报业。
گازەتحانا (名) 报社：ايماقتىق گازەتحانا 专区报社。
گازمال (名)〔土〕布料，布匹。
گازپانا (名) 毒气避难所，防毒掩蔽部：جەر استى گازپانا 地下防毒掩蔽部。
گازسىز (形) 无气体的，无瓦斯的，无煤气的。
گازسىزدان- (动) 排除气体，排除瓦斯。
گازسىزداندىر- گازسىزدان- 的使动态。
گازسىزداۋ گازسىزدان- 的不定式。
گازسىزدىق گازسىز 的抽象名词。
گازشى (名) 瓦斯（煤气）工人。
گايكا (名) 螺帽，螺母。
گالاكتيكا (名)〔天〕银河，银河系。
گاليفە (名) 马裤。
گاللي (名)〔化〕镓。
گالوش (名) 胶皮套鞋。
گالستۇك (名) 领带，领巾：گالستوك تاعۋ 系领带/ قىزىل گالستۇك 红领巾。
گالستۇكتى (形) 系领带的，带领巾的：قىزىل گالستۇكتى پيونەر 带红领巾的少先队队员。
گامما I (名)〔物〕伽马：گامما ساۋلەسى 伽马射线（γ射线）。
گامما II (名)〔音〕音阶。
گاپ (名) 名堂，问题，毛病，蹊跷：مىنا ەكى ادامنىڭ كەلۋىندە گاپ بار 这两个人来得蹊跷。
گاراج (名) 汽车行，汽车库，汽车房：گاراجعا بارىپ بەلەت الۋ 到汽车售票处去买车票。
گاردەن (形) 陶瓷的：گاردەن شىنى 陶瓷碗。

گاردىنا 〈名〉 窗帘,窗帷,窗幔。

گارمون 〈名〉 手风琴: گارمون تارتۇ 拉手风琴 ▲ گارمون ەتەك كويلەك 百褶裙。

گارمونشى 〈名〉 手风琴手。

گارنىزون 〈名〉 卫戍部队,驻防军,警备队。

گارنىزونلىق 〈形〉 卫戍部队的,驻防军的,警备队的。

گارۋس (比较粗的) 毛线,毛纱,加鲁斯。

گاۋسار 〈名〉 ① 琼浆玉液,神水 ② 美味的,香甜的,清香的: گاۋسار بۇلاق 甘美的泉水。

گاۋشان 〈名〉 高山族: گاۋشان تىلى 高山语/ گاۋشان ۋلتى 高山族。

گاۋشانشا 〈形〉 ① 高山族的,高山族式的: گاۋشانشا كيىم 高山族服装 ② 高山族语: گاۋشانشا ۋيرەنۇ 学习高山族语。

گاۋھار 〈名〉 ①宝石,瑰宝 ②〔转〕精华 ③〔转〕珍贵的,贵重的,宝贵的 ▲ گاۋھار تاس 宝石。

گاۋھارلى 〈形〉 有宝石的: 镶有宝石的, گاۋھارلى ساقينا 镶有宝石的戒指。

گاۋحار 见 گاۋھار.

گۋاردىيا 〈名〉 近卫军,近卫队: جاستار گۋاردىيا-سى 青年近卫军/ قىزىل گۋاردىيا 赤卫军/ اق گۋاردىيا 白卫军(白匪军)。

گۋاردىيالىق 〈形〉 近卫军的: گۋاردىيالىق تۋ 近卫军军人。

گۋاردىياشى 〈名〉 近卫军军旗。

گۋاردىياشىل 见 گۋاردىياشى .

گەكتار 〈名〉 公顷。

گەكتارلا- 〈动〉 按公顷计算。

گەكتارلان- گەكتارلا- 的被动态。

گەكتارلاۋ- گەكتارلا- 的不定式。

گەلادا 〈名〉〔动〕狮狒。

گەموروي 〈名〉〔医〕痔,痔疮。

گەن 〈名〉〔生物〕基因,遗传因子。

گەنەالوگيا 〈名〉 ①世谱,家谱,谱系 ②(动,植物的)物种起源。

گەنەرال 〈名〉 将军(衔),将官(衔)。

گەنارال-ادميرال 〈名〉 海军大将。

گەنارال-اديۋتانت 〈名〉 将军参谋。

گەنەرال-گۋبەرناتور 〈名〉 总督。

گەنەراليسسيمۋس 〈名〉 大元帅,最高统帅。

گەنەرال-لەيتەنانت 〈名〉 中将。

گەنەرال-مايور 〈名〉 少将。

گەنەرال-پۋلكوۆنيك 〈名〉 上将。

گەنەراتور 〈名〉〔机〕发电机,发生器,气体发生炉。

گەنەتيك 〈名〉 生物遗传学家。

گەنەتيكا 〈名〉〔生〕遗传学。

گەنەتيكالىق 〈形〉 遗传的;遗传学的。

گەنوتەيزم 〈名〉 单一神教。

گەوگراف 〈名〉 地理学家。

گەوگرافيا 〈名〉 地理,地理学。

گەوگرافيالىق 〈形〉 地理的,地理学的: گەوگرافيالىق كارتا 地图/ گەوگرافيالىق اتاۋ 地理学术语。

گەولوگيا 〈名〉 地质学。

گەولوگيالىق 〈形〉 地质的,地质学的: گەولوگيالىق بارلاۋ 地质勘探。

گەولوك 〈名〉 地质学家。

گەومەتر 〈名〉 几何学家,几何学者。

گەومەتريا 〈名〉 几何学。

گەومەتريالىق 〈形〉 几何学的 ▲ گەومەتريالىق دەنە 几何体。

گەومورفولوگيا 〈名〉 地貌学。

گەوفيزيكا 〈名〉 地球物理学。

گەوحيميا 〈名〉 地质化学。

گەوحرونولوگيا 〈名〉 地质年代表; 地质年代学。

گەرب 〈名〉 徽,徽章: مەملەكەت گەربى 国徽。

گەروي 〈名〉 ① 英雄,勇士: زامانىمــــزدىڭ گەرويى 时代的英雄 ② 主人公: اڭگىمەدەگى سۋرەتتەلگەن گەروي 小说里所描写的主人公。

گيدرولوگ 〈名〉 水文学家。

گيدرولوگيا 〈名〉 水文学。

گيدرومەتر 〈名〉 ①液体比重计,浮秤 ②水速计。

گيمن 〈名〉 国歌;颂歌: مەملەكەت گيمنى 国歌。

گيمناستيكا 〈名〉 体操: گيمناستيكا ويناۋ 体

做操/ ئەمدەك گىمناستىكا 保健体操 تاڭئەرتەڭگى
گىمناستىكا 早操/ گىمناستىكا ۋىنى 体操表演。
گىمناستىكالىق 〈形〉体操的： گىمناستىكالىق
قوۋام 体操协会。
گىپنوز 〈名〉 ① 催眠状态，催眠术：
گىپنوزبەن ئەمدەۋ 用催眠术治疗 ② 魔术。
گىپنوزدا- 〈动〉 ① 施催眠术，使睡眠 ②施
魔术。
گىپنوزداۋ گىپنوزدا- 的不定式。
گىپنوزشى 〈名〉 ① 催眠术家，施催眠术者 ②
魔术师。
گىپس- 〈名〉 石膏，石膏粉： گىپس ٴمۇسىن
石膏像。
گىپستە- 〈动〉 ① 用石膏包扎，用石膏固
定 ② 施石膏肥料： توپىراقتى گىپستەۋ 为土
施石膏肥料③加石膏，点石膏（加于葡萄酒内
使壤其色美味醇）。
گىپستەل- گىپستە- 的被动态。
گىپستەس- گىپستە- 的交互态。
گىپستەت- گىپستە- 的使动态。
گىپستەۋ گىپستە- 的不定式。
گىپستى 〈形〉有石膏的，加石膏的。
گىستامىن 〈名〉〔化〕组胺，间二氮茂丙氨酸。
گىتار 〈名〉〔音〕六弦琴，吉他： گىتارشەرتۋ
弹吉他。
گىتارشى 〈名〉六弦琴弹奏者，吉他弹奏者。
گلىيتكوزا 〈名〉 葡萄糖。
گلىيتسەرىد 〈名〉〔化〕 甘油脂。
گلىيتسەرىن 〈名〉〔化〕 甘油。
گلىيتسىن 〈名〉〔化〕 甘氨酸，乙氨酸。
گلوبۋس 〈名〉 地球仪。
گوۆور 〈名〉〔语〕 ① 方言，土语 ② 口音。
گوۆورلىق 〈形〉 方言的，土语的：گوۆورلىق
ەرەكشەلىك 方言特点。
گوگول 〈名〉〔动〕 鸮。
گوي-گوي 〈名〉 夙愿；哀怨，哀情：
گوي-گويىن تارتۋ 倾吐哀情。
گولايت 〈名〉 玩耍，游玩；闲逛。
گولايتتا- 〈动〉 闲逛，游逛，游荡： جازدى
گولايتتاپ وتكىزۋ 玩一个夏天。

گولايتتاعىش 见 گولايتشىل.
گولايتتاس- گولايتتا- 的交互态。
گولايتتات- گولايتتا- 的使动态。
گولايتتاۋ گولايتتا- 的不定式。
گولايتشىل 〈形〉 贪玩的，喜欢娱乐的； 闲
逛的。
گولمي 〈名〉〔化〕 铁。
گورزيونتال 〈名〉水平线，横线。
گورىيللا 〈名〉〔动〕 大猩猩。
گورمون 〈名〉〔生理〕激素，内泌素，荷尔蒙：
جىنىستىق گورمون 性激素。
گورى 〈助〉 比较，相比，比起。
گوسپيتال 〈名〉 医院，病院： اسكەري گوسپيتال
军医院/ دالا گوسپيتالى 野战医院。
گرادۋس 〈名〉 ① 温度等（的）度： نولدەن
جوعارى 20 گرادۋس 零上 20 度 ② 〔天，地，数〕
度，角度： سولتۇستىك ەندىك 60 گرادۋس 北
纬 60 度/ بۇرىشى 45گرادۋس 角度是 45 度 ③
浓度，纯度，度数： مىنا اراق 55 گرادۋس. 这
酒 55 度。
گرادۋستا- 〈动〉 量度数，刻度，分度，定度数。
گرادۋستاۋ گرادۋستا- 的不定式。
گرادۋستى 〈形〉 ① 度的，度数的： سۋىقتىعى
25 گرادۋستى اۋا 冷到 25 度的气温 ② 角
度的： 60 گرادۋستى بۇرىش 60 度角 ③ 浓度的
纯度的： 60 گرادۋستى اراق 60 度的酒。
گراجدان 〈名〉 公民，国民： شەتەل گراجدانى
外国公民。
گراجداندىق 〈形〉 公民的： گراجداندىق ۇقىق
公民权。
گرام 〈名〉（重量单位）克，公分。
گرامدا- 〈动〉 以克为单位量。
گرامداۋ گرامدا- 的不定式。
گراماتيك 〈名〉 语法学家，文法学家。
گراماتيكا 〈名〉〔语〕 ① 语法，文法 ② 语法
规则 ③ 语法教科书。
گراماتيكالىق 〈形〉 ① 语法的：
گراماتيكالىق اتاۋلار 语法术语/ گراماتيكالىق
فورما 语法形式/ گراماتيكالىق جۇيە 语法系
统/ گراماتيكالىق قاتىناس 语法关系 /

گراماتىكالىق ٴتاسىل 语法手段/ گراماتىكالىق ۇعىم 语法概念/ گراماتىكالىق تۇرلەنۋ 语法变化 ② 语法规则的: گراماتىكالىق قاتەلىكتەر 语法规则上的错误。

گراموفون 〈名〉(旧式带喇叭的)留声机: گراموفون تاباعى 留声机唱片。

گراموتا 〈名〉① 证书, 执照, 公文: مەملەكەتتىك گراموتا 国书②奖状: گراموتا الۋ 得奖状。

گراموتالا- 〈动〉颁发证书;颁发奖状。

گراموتالاۋ گراموتالا- 的不定式。

گرانات I 〈名〉〔军〕榴弹;手榴弹: گرانات لاقتىرۋ 投弹/ قول گراناتى 手榴弹。

گرانات II 〈名〉石榴石。

گرانىت 〈名〉〔矿〕花岗岩,花岗石。

گرانىتتى 〈形〉花岗岩的,花岗石的。

گراف 〈名〉伯爵。

گرافا 〈名〉① (表格,账簿等的)栏,行栏,纵行: گرافا سىزۋ 画表格 ② 分栏的直线: گرافانى قيسىق سىزدى 把分栏的线画歪了。

گرافالا- 〈动〉画表格, 画线, 画道儿, 分栏, 画格。

گرافالات- گرافالا- 的使动态。

گرافالاۋ گرافالا- 的不定式。

گرافالى 〈形〉有表格的,有栏目的。

گرافىك 〈名〉① 曲线图, 线图, 图表,图式: پويەزدىڭ ٴجۇرۋ گرافىگى 列车运行表 ② 进度表: گرافىك بويىنشا جۇمىس ستەۋ 按照进度表工作。

گرافىكا 〈名〉①〔艺〕(黑白的) 绘画术 ② (黑白的)绘画作品 ③ 字形,字体。

گرافىن 〈名〉(细长颈的)玻璃瓶。

گرافتىق 〈形〉① 伯爵的: گرافتىق اتاق 伯爵称号 ② 伯爵之领地。

گرەلكا 〈名〉热水袋: گرەلكا باسۋ 敷热水袋。

گرىم 〈名〉① 化装,扮装,勾脸 ② 化装用的油彩,颜色: قارا گرىم 黑鞋油/ گرىم جاعۋ 擦鞋油。

گرىمدە- 〈动〉①(演员用油彩化装)化装,装扮,勾脸 ② 擦鞋油: ەتىك گرىمدەۋ 往靴子上擦鞋油。

گرىمدەل- گرىمدە- 的被动态。

گرىمدەن- ① گرىمدە- 的反身态 ② (给自己)化装,装扮,勾脸。

گرىمدەس- گرىمدە- 的交互态。

گرىمدەت- گرىمدە- 的使动态。

گرىمدەۋ گرىمدە- 的不定式。

گرىمدى 〈形〉① 化装好的,扮装好的 ② 擦过鞋油的。

گرىمدىك 〈形〉用以化装的, 用以扮装的, 用以勾脸的。

گرىمسىز 〈形〉① 未化装的, 未扮装的: گرىمسىز ويناۋ 不化装表演 ② 未擦鞋油的: گرىمسىز ەتىك 没有擦鞋油的靴子。

گرىمشى 〈名〉①(给演员)化装者,勾脸者 ②擦皮鞋的人,以擦皮鞋为职业者。

گرىمشىلىك 〈名〉①(剧院中的)化装,勾脸(之职业) ② 专门擦皮鞋之(职业)。

گرىيم 见 گرىم.

گرۋپپا 〈名〉组: ٴبىر گرۋپپا وقۋشى 一组学生/ گرۋپپاعا ٴبولىنۋ 分组。

گۋ: **گۋ ەتۋ** (突然) ① 轰地一声响: وت گۋ ەتىپ جاندى. 火轰地一声起来了。②〔转〕鼓噪,喧嚷,纷纷议论: جۇرتشىلىق گۋ ەتە ٴتۇستى. 大家一下子纷纷议论起来了。

گۋبەرناتور 〈名〉(帝俄及某些欧洲国家的)省长,(美国的) 州长,(英法等国驻殖民地的总督)。

گۋ-گۋ 〈拟〉① 呜呜,呼呼: گۋ-گۋ سوققان جەل 呼呼地风 ② 哇啦哇啦,哄哄: گۋ-گۋ اڭگىمە قىلۋ 哇啦哇啦议论 ▲ گۋ-گۋ اڭگىمە ەتۋ 呼呼地吹,飕飕地刮。

گۋ-گۋلە- 〈动〉哇啦哇啦议论,你一言我一语地说话。

گۋ-گۋلەس- گۋ-گۋلە- 的交互态。

گۋ-گۋلەۋ گۋ-گۋلە- 的不定式。

گۋدوك 〈名〉①(工厂,火车,轮船,汽车等的)汽笛,喇叭 ② 汽笛声。

گۋلە- 〈动〉① (风)呼呼地吹,飕飕地刮,②

茂茂繁,长猛(物植) ③ 鸣轰,响嗡嗡（器机）
。盛

。态互交的 -گۆلە **گۆلەس-**

。态动使的 -گۆلە **گۆلەت-**

。式定不的 -گۆلە **گۆلەۋ**

。义主道人 〈名〉 **گۆمانىزم**

。者义主道人 〈名〉 **گۆمانىست**

风 :声呼呼,声啸呼,声呜呜 ① 〈名〉 **گۆىل**
③ 声轰轰的烧燃火炉:声轰轰 ② 声呼呼的
议的热烈 قىزۇ گۆىل :论议;声杂嘈,声哗喧
。论

:啸呼, 响 作飕飕 (风) ① 〈动〉 **گۆىلدە-**
作轰轰(火) ② 啸呼在风大 بوران گۆىلدەپ تۇر
火 .وت گۆىلدەپ جانىپ جاتىر :响作呼呼,响
:噪鼓,论议,杂嘈,哗喧③ 。着烧地呼呼在
。哗喧要不们你请 گۆىلدەمەي وتىرىڭدار

张虚,的夸自爱,的牛吹爱 ① 〈形〉 **گۆىلدەك**
。者势声张虚,人的话大吹,者夸自② 的势声

。态互交的 -گۆىلدە **گۆىلدەس-**

。态动使的 -گۆىلدە **گۆىلدەت-**

。式定不的 -گۆىلدە **گۆىلدەۋ**

突) ② 叫吼(然突牛指) ① **گۆج : گۆج ەتۋ**
。说地气粗声粗(然

گۆجبان 〈形〉 又大又壮的,高大的: گۆجبان
。牛种的大高 بۇقا

吼 (牛种指) ① **گۆج-گۆج : گۆج-گۆج ەتۋ**
嚷声大,说地气粗声粗 〔转〕 ② 叫哞哞,叫
嚷 : گۆج-گۆج ەتىپ دالاعا سويلەۋ 扯着嗓门胡
。气一说

蝇,蜂) ② 声吼(的牛种) ① 〈名〉 **گۆجىل**
。声叫吼,喊空,谈空 ③ 声嗡嗡(的等

蜂) ② 声吼出发 (牛种) ①〈动〉 **گۆجىلدە-**
哇,叫吼,喊空,谈空 〔转〕 ③ 叫嗡嗡(等蝇,
.بەر سوز ٴباسقالارعا گۆجىلدەمەي :说地啦哇啦
。话讲人别让要,停不个说地啦哇啦哇要不你
ٴالى :世一可不,人凌气盛,势得时一 〔转〕④
دە باياعىداي گۆجىلدەپ تۇرسىڭ با؟ 过和还你
？吗气神样一去

。态互交的 -گۆجىلدە **گۆجىلدەس-**

。态动使的 -گۆجىلدە **گۆجىلدەت-**

。式定不的 گۆجىلدە **گۆجىلدەۋ**

گۆجىرەي- 见 كۆجىرەي-.

。态动使的-گۆجىرەي **گۆجىرەيت-**

。式定不的-گۆجىرەي **گۆجىرەيۋ**

گۆل 〈名〉花,卉花,草花: گۆل اشۋ /花开/ گۆل
بىلىگى 轴花(茎花)/ گۆل بۇرشىگى 芽花/ گۆل
جىپشەسى 丝花/ گۆل كەسىندىك 托花/ گۆل
تۇستاعانشاسى 蕾花/ گۆل سولۋ 凋谢花/ گۆل
توزاڭى 粉花 / گۆل دۇكەنى 花卉商店 ▲
استىڭعى انالىق گۆل 〔植〕 下位花。

。木花 〈名〉 **گۆل-اعاش**

。草母益 〔植〕 〈名〉 **گۆلبۇىن**

。朵花,丛花 〈名〉 **گۆل-بايشەشەك**

گۆل-گۆل: گۆل-گۆل جايناۋ ① 显得漂亮
。纷缤彩五,目夺艳鲜 ② 丽美得显,

〔转〕 ② 茂繁 (草花), 花开 ① 〈动〉 **گۆلدە-**
祖 !وتان بەر گۆلدەي :盛昌,旺兴,荣繁,达发
! 荣繁你愿,国

:旺兴,荣繁 ② 态身反的 -گۆلدە ① **گۆلدەن-**
كوركەيىپ / 国祖的荣繁 گۆلدەنگەن وتان
。达发旺兴 گۆلدەنۋ

。态动使的 **-گۆلدەن** **گۆلدەندىر-**

。态动使的 **-گۆلدە** **گۆلدەت-**

。式定不的 **-گۆلدە** **گۆلدەۋ**

:的花长,的花带,的花有 〈形〉 **گۆلدى**
。布花 گۆلدى بۇل

。池花,园花,坛花 〈名〉 **گۆلدىك**

。光里千 〔植〕 〈名〉 **گۆلجاينار**

。花金丽 〔植〕 〈名〉 **گۆلجەمىر**

。园花,坛花 〈名〉 **گۆلزار**

。花盏金 〔植〕 〈名〉 **گۆلكەكىرە**

。洲绿,园花,坛花 〔波〕 〈名〉 **گۆلستان**

。匠儿花,农花 〈名〉 **گۆلشى**

。芽花,椒花 〈名〉 **گۆلشىك**

。业花种 〈名〉 **گۆلشىلىك**

گۆمان 见 كۆمان.

گۆماندان- 见 كۆماندان.

گۆماندانعىش 见 كۆماندانعىش.

گۆماندى 见 كۆماندى

گۆمانىزم 见 كۆمانىزم.

گۇمانسىز 见 كۇمانسىز.
گۇمانشىل 见 كۇمانشىل.
گۇمبىر 〈名〉 嗡嗡的回响声，轰轰的回声，咚
咚声。
گۇمبىر-گۇمبىر: گۇمبىر ەتۋ 发出
嗡嗡的回声，轰轰作响，咚咚作响。
گۇمبىرلە- 〈动〉 嗡嗡作响，轰轰作响，咚咚作
响。
گۇمبىرلەت- گۇمبىرلە- 的使动态。
گۇمبىرلەۋ گۇمبىرلە- 的不定式。
گۇمپ: گۇمپ بەرۋ (ەتۋ) 扑通作响，咕咚
作响: گۇمپ بەرىپ سۋعا ٴتۇسىپ كەتتى 扑通
一声掉进水里。
گۇمپي- 见 كۇمپي-.
گۇمپىل 〈名〉 ①扑通声，咕咚声② 轰轰声，
轰隆声: زەڭبىرەكتىڭ گۇمپىلى ادامنىڭ
قۇلاعىن تۇندىرادى 大炮的轰隆声震耳欲聋 ③
〔转〕夸夸其谈，空谈: گۇمپىل ٴسوز 大话。
گۇمپىلدە- 〈动〉 ① （连续）发出扑通声，咕
咚咕咚作响 ② （不停地）轰轰作响，轰隆作
响 ③ （一再地）吹牛，夸夸其谈，说大话。
گۇمپىلدەس- گۇمپىلدە- 的交互态。
گۇمپىلدەت- گۇمپىلدە- 的使动态。
گۇمپىلدەۋ گۇمپىلدە- 的不定式。
گۇر: گۇر ەتۋ ①（腹部）咕噜一声响②（狗）
发出威吓的唔声。
گۇر-گۇر: گۇر-گۇر ەتۋ ① （腹部）咕噜咕
噜作响 ② （狗）龇牙发出呲呲声 ③ 〔转〕 慷
慨激昂，激动地嚷嚷。
گۇرزى 〈名〉 〔阿〕 大棒，注铅大棒。
گۇرس: گۇرس ەتۋ①咕咚作响，咚的一声，
啪的一响: گۇرس ەتىپ جەرگە جىعىلدى 咕咚
一声倒在地上② 轰隆一声，轰隆发出声:
زەڭبىرەك داۋسى گۇرس ەتكەن 大炮轰隆轰隆的
炮声。
گۇرس-گۇرس: گۇرس-گۇرس ەتۋ ① （连续
不断）咕咚咕咚作响，扑通扑通作响② （不住地，
一阵一阵地）轰隆作响，发出隆隆声，轰轰作
响。
گۇرسىل 〈名〉 轰轰声，轰隆声: زەڭبىرەكتىڭ
گۇرسىلى 大炮的轰隆声。
گۇرسىلدە- 〈动〉 轰隆作响，发出轰隆声，轰
鸣，轰响。
گۇرسىلدەس- گۇرسىلدە- 的交互态。
گۇرسىلدەت- گۇرسىلدە- 的使动态。
گۇرسىلدەۋ گۇرسىلدە- 的不定式。
گۇرىل 〈名〉 ① （流水之）哗哗声，哗啦声:
وزەننىڭ گۇرىلى 河水的哗哗声 ② （马达之
轰隆声: ايروپلاننىڭ گۇرىلى 飞机的轰隆声。
گۇرىلدە- 〈动〉 ① 哗哗作响，哗啦啦响: وزەن
گۇرىلدەپ اعىپ جاتىر 河水在哗哗地流 ② 轰隆
作响，轰轰作响: اسپاننان گۇرىلدەگەن ايروپلان
داۋسى ەستىلدى 空中传来了隆隆的飞机声 ③
（犬科类）发唔唔声，发威吼叫 ④ （腹部）咕噜
咕噜作响 ⑤ 〔转〕慷慨激昂，激动地嚷嚷，唔
唔嗷嗷地说。
گۇرىلدەس- گۇرىلدە- 的交互态。
گۇرىلدەت- گۇرىلدە- 的使动态。
گۇرىلدەۋ گۇرىلدە- 的不定式。
گىلاۋ 〈名〉 仡佬族: گىلاۋ رايونى 仡佬族地
区。
گىلاۋشا 〈形〉 ① 仡佬族的，仡佬族式的:
گىلاۋشا ٴان-ٴبي 仡佬族的歌舞 ② 仡佬族语
言: گىلاۋشا سويلەي الادى 会讲仡佬族语言。

ع

ع ①哈萨克字母表中的第六个字母 ②表示第六的符号。

عادالات 〈名〉[阿]真理,正义,公正,公道。

عادالاتتى 〈形〉坚持真理的,正义的,公正的,公道的。

عادات 〈名〉习惯,习俗,气习: جامان عادات 坏习惯(气习)。

عاداۋات 〈名〉〔阿〕〔旧〕仇恨,敌意。

عادەت 见 عادات.

عادىل 〈形〉公道的,公平的,公正的: عادىل سىن ەمەس 不是公平的评价。

عادىلدىك ① عادىل 的抽象名词 ② 公道,公正,以评: عادىلدىك ستەۋ 主持公道。

عادىلەت 〈名〉[阿]真理,正义,公正,公道。

عادىلەتسىز 〈形〉没有真理的,非正义的,不公正的,不公道的。

عادىلەتسىزدىك عادىلەتسىز 的抽象名词。

عادىلەتتى 〈形〉有真理的,正义的,公正的,公道的。

عادىلەتتىلىك عادىلەتتى 的抽象名词。

عاجايىپ 〈形〉[阿]奇怪的,新奇的,稀奇的,神奇的,令人惊讶的,令人诧异的: عاجايىپ ارال 神奇的岛/ عاجايىپ ۋاقيعا 令人奇怪的事件。

عاجايىپتان- 见 عاجاپتان-.

عاجايىپتانۋ عاجايىپتان- 的不定式。

عاجاپ 〈形〉[阿]①奇妙的,绝妙的,神气的: عاجاپ دۇنيە 奇妙的世界②莫明奇妙的,怪的: عاجاپ ادام 怪人③卓越的,非凡的: عاجاپ ۋلەس قوستى 作出了卓越的贡献④特别,非常,极: عاجاپ سۇلۋ 特别漂亮(漂亮极了) ▲ عاجاپ قالۋ 感到惊奇,感到惊讶。

عاجاپتان- 〈动〉感到惊奇,感到惊讶,诧异。

عاجاپتانعانسۋ عاجاپتانعانسى- 的不定式。

عاجاپتانعانسى- 〈动〉装作惊奇,假装惊讶: اندا-ساندا عاجاپتانعانسىپ قويادى 有时假装惊讶。

عاجاپتاندىر- عاجاپتان- 的使动态。

عاجاپتانۋ عاجاپتان- 的不定式。

عازابات 〈名〉[阿]圣战。

عازاباتشى 〈名〉圣战者。

عازازىل 〈名〉①〔宗〕魔鬼,妖魔,鬼怪 ②〔转〕引入歧途者,教唆做坏事者,挑拨离间者。

عازازىلدىك 〈名〉狡猾行为,诡计多端;诱人堕落。

عازال 〈名〉[阿]〔文〕艾再勒诗(最后两行压韵的抒情诗体)。

عازاپ 〈名〉[阿]苦难,磨难,痛苦,折磨,煎熬 ▲ عازاپ كورۋ (تارتۋ، شەگۋ) 受苦受难,受折磨。

عازاپتى 〈形〉痛苦的,苦难的,令人苦恼的,折磨人的。

عازاتتىق 见 ازاتتىق.

عازاۋات 〈名〉[阿]圣战。

عازەل 见 عازال.

عازيز 〈形〉[阿]宝贵的,珍贵的,尊贵的,高贵的: عازيز جانىن قۇربان قىلدى 牺牲了宝贵的生命。

عازيزدىك عازيز 的抽象名词。

عازىرايىل 〈名〉〔宗〕加布里埃尔,报喜天使。

عازىرەيىل 见 عازىرايىل.

عايانا 〈名〉[阿](古兰经和旧约中所谓人类之母)夏娃。

عايبات 〈名〉闲话,坏话,谣言,诽谤,中伤: سىرتتان عايبات سويلەۋ 背后说坏话。

عايباتتا- 〈动〉造谣,诽谤,诬蔑,中伤,抵

毁。

عايباتاۋ عايبا تتا- 的不定式。

عايباتشى 〈名〉散布谣言的人,说坏话的人,诽谤者。

عايباتشىل 〈形〉喜欢散布谣言的,爱说坏话的,搞诽谤的。

عايري 〈形〉[阿]别的,特别的,特殊的。

عايبانا 〈形〉[阿]神密的,神奥的,不显露的。

عايبانان 〈副〉[阿]突然,出乎意外,突如其来。

عايىن 〈名〉[阿]阿拉伯字母"ع"的读音。

عايىپ I 〈名〉[阿]神物,不可思议的物(力量)▲ عايىپ بولۇ 不翼而飞,无影无踪,消失: ۋشقان قۇيىنداي عايىپ بولۇ 象旋风一样无影无踪。

عايىپ II 〈名〉[阿]①过错,过失,罪过: ونىڭ نە عايىبى بار؟ 他有什么过错? ②缺陷,毛病: ونىڭ عايىبى قۇلاعى اۋىر. 他的缺陷耳重。

عايىپەرەن: عايىپەرەن قىرىق شىلتەن 看不见的神灵。

عايىپتان I 〈副〉不可思议地,莫明奇妙地;突然: عايىپتان جولىعۇ 突然碰见。

عايىپتان- II 〈动〉无影无踪,消失,无音信。

عايىپتانۇ عايىپتان- II 的不定式。

عاقىليا 〈名〉①智慧,智力,睿智 ②格言 ③〔转〕说教。

عاقىل 〈名〉[阿]智力,智慧,才智,理解力。

عاقىت 〈名〉[阿]婚约。

عالام 〈名〉世界,宇宙,天下: بۇكىل عالامدا سەنەن سۇلۇ قالا جوق. 在全世界没有比你再美的城市。

عالامات I 〈形〉[阿]①神秘不解的,奥妙的,玄妙的 ②怪事,莫明奇妙的事。

عالامات II 〈名〉不幸,倒霉,横豁。

عالاماتشىل 〈形〉〔阿〕富于空想的,富于幻想的。

عالات 〈名〉[阿]毛病,过错,失误。

عالاتسىز 〈形〉[阿]准确的,精确的,丝毫不差的。

عالەم 〈名〉[阿]〔口〕世界,宇宙,天下。

عالەمەت 〈形〉[阿]〔口〕神秘不解的,奥妙的,玄妙的。

عالجا 〈名〉[阿]独身生活,孤独,与世隔绝。

عالىم 〈名〉[阿]学者,科学家,研究员。

عالىمدىق 〈名〉科学家的地位,很有学问,学识渊博。

عام 〈名〉[阿]忧虑,担心,惦念。

عامال 〈名〉[阿]①办法,措施,招儿 ②计策,计谋。

عامكۇن 〈名〉[阿]忧虑,担心,提心吊胆。

عانا 〈助〉(其变体有 قانا)仅仅,只有,只是,光;才是: ول ٴوز جۇمىسىن عانا ويلايدى. 他只想自己的工作。/ مەن سەنىڭ كەلگەنىڭدى جاڭا عانا ٴبىلدىم. 我现在才知道你来了。/ از عانا 很少的,(一点点)/ كىشكەنە عانا 小小的/ ٴسال عانا 稍微(略微)。

عانىيات 〈名〉[阿]〔书〕幸运,侥幸。

عانيبەت 〈名〉[阿]幸运,侥幸。

عانيمات 见 عانيبەت.

عانيمەت 见 عانيبەت.

عاپۋ: **عاپۋ ەتۋ** 原谅,谅解,体谅,宽恕: بايقاۋسىزدا سىندىرىپ الدىم، عاپۋ ەتىڭىز. 不小心打碎了,请原谅。

عاپۋلىق: **عاپۋلىق سۇراۋ** 请原谅,表示道歉。

عاپىل 〈副〉[阿]不小心,出乎意外地 ▲ عاپىل بولۇ (عاپىل قالۇ) 没有防备①·一事无成,一窍不通 ②错过机会,措手不及,无远虑。

عاپىلەت 〈名〉[阿]〔书〕粗心大意,疏忽,麻痹大意。

عار 〈名〉[阿]洞,洞穴,窟: تاس بەتىندەگى عار 岩石上的洞穴(石窟)。

عاراپا 〈名〉前夕,前夜。

عارشى-عۇرشى 见 قارش-قۇرش.

عارىق 〈形〉黑暗的;愚昧无知的 ▲ بىلىمدىگە دۇنيە جارىق، بىلىمسىزگە ٴتۇبى عارىق. 【谚】学则明,不学则暗。

عارىپ 〈名〉[阿]可怜的人,孤苦伶丁的人,贫苦无靠的人。

عارپسن- 〈动〉嫌可怜，嫌贫苦无依，嫌
无依无靠，同情。
عارپسنۋ عارپسن- 的不定式。
عارپتان- 〈动〉变得可怜，变成无依无靠，变，
成为穷苦无依成孤苦无依。
عارپتانۋ عارپتان- 的不定式。
عارپتىك 〈名〉可怜，孤苦伶丁，穷苦无依。
عارپحانا 〈名〉敬老院，老年收容所。
عارپشلىق 见 عارپتىك.
عارش 〈名〉[阿] 太空，宇宙： عارشقا ۇشۋ
太空飞行。
عاسىل 〈名〉[阿] 好处，益处，利益；利润。
عاسىلىق 〈名〉[阿] 得罪，犯罪（行为）。
عاسىر 〈名〉[阿] ① 世纪： 20-عاسىردىڭ
سوڭى 二十世纪末 ② 时代，时期： تاس عاسىر
石器时代 ③〔转〕很久的时候，世： عاسىرلار
بويى 万世，世世代代 ▲ التىن عاسىر 幸福世代
▲ ورتا عاسىر 中世纪。
عاسىرەت 〈名〉[阿] 痛苦，悲伤，伤心。
عاسىرلاپ- 〈动〉以一世纪计算，以整世纪计
算： عاسىرلاپ جول باسۋ 走过世纪之路。
عاسىرلىق 〈形〉世纪的；永久的： عاسىرلىق
ۋاقىت 一个世纪的时间。
عاسىرەت 见 قاسىرەت.
عاۋام 〈名〉[阿] 大众，众人，群众。
عاۋرات 〈名〉[阿]（女性）生殖器。
عاۋسار 〈名〉[阿] 探泉水，渗渗泉水，神水。
عاۋىم 〈名〉[阿] 群众，大众，民众。
عاۋىس-عاياس 〈名〉〔阿〕极乐世界。
عافىل 〈形〉[阿] 后悔，忏悔，懊悔。
عافلات 〈名〉[阿] 后悔，忏悔，懊悔。
عافۋ 见 عاپۋ.
عاشىق 〈名〉① 爱情，爱恋： عاشىق بولۋ 爱
上／ عاشىق وتى 爱情之火 ② 情人，恋人：
عاشىعىنان قاشقالاقتاپ جۇرگەن جىگىت. 他是
个躲避自己情人的小伙子。
عاشىقتىق 〈名〉爱情，爱恋，相思： عاشىقتىق
كۇيى 小夜曲／ عاشىقتىق جولىندا جانىن قيۋ 殉
情。
عاشىرات 〈名〉[阿] 喜事，娱乐。

عەجەك 〈名〉〔波〕〔音〕胡琴。
عيبادات 〈名〉崇拜，信奉，礼拜，顶礼：
عيبادات قىلۋ 朝拜（祷告）。
عيباداتتىق 〈形〉崇拜的，信奉的。
عيباداتحانا 〈名〉祠堂，寺院，教堂，庙宇。
عيباداتشىل 〈形〉信奉上帝的，虔诚的。
عيبارا 〈名〉[阿] 读音法，正音法。
عيباراتتان- 见 عيبىراتتان-.
عيباراتتانۋ عيباراتتان- 的不定式。
عيبىرات 〈名〉教训，经验；典范，榜样：
عيبىرات الۋ 吸取教训（以……为榜样）/
وتكەندەگىدەن ساباق الىپ، كەيىنگىگە عيبىرات
ەتۋ 惩前毖后。
عيبىراتسىز 〈形〉没有榜样的，没有范例的；
没有教训可吸取的。
عيبىراتتان- 〈动〉以……为榜样，向……学
习；吸取教训。
عيبىراتتانۋ عيبىراتتان- 的不定式。
عيبىراتتانۋشى 〈名〉做榜样者，吸取教训的
人。
عيبىراتتى 〈形〉模范的，示范的，做为榜样
的，可资借鉴的。
عيجاق 〈名〉（土库满人的）胡琴。
عيزات ① 见 ىزەت، عيززات ② 用于男性
人名。
عيززات 〈名〉[波] 礼貌，敬意，尊重。
عيلاج 〈名〉办法，方法，手段： باسقا عيلاج-
دىڭ بولماعانى 没有别的办法。
عيلمان 〈名〉[阿] 男孩子，男童。
عيمارات 〈名〉[阿] 建筑物，高楼大厦。
عيماراتتىق 〈形〉建筑物的，楼房的。
عيمىرات 见 عيمارات.
عينايات 〈形〉[阿] 善意的，慈善的，善良的。
عينۋار 〈名〉[阿] 元月，一月。
عوزىر 见 عۇزىر.
عوي 〈助〉①（用于加重语气）不是吗，难道
不；真是，实在： ونىڭ ايتقانى كەلدى عوي. 难道
他不是说对了吗。／ سەن قۋ ەكەنسىڭ عوي. 你
真滑头！／ جۇمىس كوپ قوي. 事情实在很
多。②（表示催促，劝告）好吧，好啦，得啦：

سەن تەزىرەك بارا عوي. 好吧，你快一点去吧。

③（表示询问）吗，是吗：ول شىن كەلەدى عوي؟ 他真的来吗？

عۇزىر I 〈名〉[阿] 需要，需求。

عۇزىر II 〈名〉[阿] 愉快，快感，享乐，令人愉快的东西。

عۇلام 〈名〉（土耳其血统的）奴隶，士兵。

عۇلاما 〈名〉[阿] 学者，大学问家。

عۇمىر 〈名〉〔阿〕生命，一生，生存：عۇمىر بويى قالانى كورمەگەن 一生没有见过城市／الla ساعان عۇمىر بەرسىن! 愿真主让你长寿！

عۇمىر-باقي 〈形〉[阿] 一生，终生，永远。

عۇمىرلىق 〈形〉终身的，一生的：عۇمىرلىق باقىتتى بول. 祝你一生幸福。

عۇمىرناما 〈名〉生平，传记。

عۇن 〈名〉〔史〕匈奴：شىعىس عۇندار 东匈奴／باتىس عۇندار 西匈奴。

عۇرالداي 〈名〉灵雀。

عۇرلى 〈助〉和……一样，与……相似：ونى ادام عۇرلى كورگەن جوق. 根本就没有把他当人看待。

عۇرلىم 〈副〉到什么程度，到何种程度：نەعۇرلىم تەزىرەك كەلسىن 最好快一点来。

عۇرىپ 〈名〉[阿] 风俗，习惯，习俗：وزبەك حالقىنىڭ عۇرپىن ابدەن بىلەدى 非常熟悉乌孜别克人的习俗。▲ اتا عۇرپى 老习惯，老规矩，门风。

عۇرىپ-ادەت 〈名〉习俗，风俗习惯；规矩。

عۇرىپتى 〈形〉重风俗习惯的，讲礼节的。

عۇرىپتىلىق 〈名〉有礼貌，尊重礼节。

عۇسل 〈名〉〔宗〕（指夫妻）净身。

عۇشىر 〈名〉〔旧〕粮食税。

علاج 〈名〉[阿]〔口〕办法，手段，措施。

علمي 〈形〉[阿] 科学的，科学性的，学术性的：علمي جولمەن ەگىن سالۋ 科学种田／علمي تاجىريبە 科学试验／علمي نەگىز 科学根据／علمي تالقى 学术讨论。

علمي زەرتتەۋ 〈名〉科学研究：علمي زەرتتەۋگە كوڭىل ٴبولۋ كەرەك 要重视科学研究。

علميلىق 〈名〉科学性，学术价值。

علىم 〈名〉〔阿〕学科，学术，科学：قوعامدىق علىم 社会科学／علىم بەدەلدىلەرى 学术权威／جاراتىلىستىق علىم 自然科学 ▲ ٴسوز توركىنى علىمى 〔语〕词源学。

علىم-ٴبىلىم 〈名〉科学知识：علىم-بىلىمنەن حابارسىز قالۋ 不懂得科学知识。

علىمدىق 〈形〉科学的，学术性的：علىمدىق نەگىزى جوق 没有科学根据。

علىمدىلىق 〈名〉科学性，学术价值。

علىم-تەحنيكا 〈名〉科学技术：علىم-تەحنيكا قىزمەتكەرلەرى 科技工作者。

علىم-ۋجىم 〈名〉[阿] 占星术。

عىپ 〈动〉做，当做，作为：قاتىن عىپ الدى 当老婆。

عىپ-عىپ 〈叹〉① 让马喝水的叫声 ② 马的饮水声。

عىش-عىش 〈叹〉让马喝水的叫声。

د

د ① 哈萨克文字母表的第七个字母 ② 表示"第七"的符号。

دا 〈连〉① (其变体有 دە، تا، تە)) 连……也,甚至,甚至连……都,就……也: ەشكىم دە بىلمەيدى 谁也不知道/ بالا دا بىلەدى 甚至连孩子都知道 ② (连接两个动作,表示后一个动作紧跟着前一个动作)马上,立即,即刻,就,紧跟着: سەن بار دا قايت 你去了就回来 ③(表示动作的持续不断)老是,一直,竟是: ول كۇلدى دە وتىردى 他坐在那里老是笑 ④ 表示两个动作同时进行: ٴىشتى دە جەدى دە 又吃又喝 ▲ مىڭ دا ٴبىر ەم 唯一的处方 ▲ ۇر دا جىق 打手。

دابدىرا- 〈动〉慌张,张慌失措;尴尬。

دابدىراۋ دابدىرا- 的不定式。

دابدىرلا- 见 دابدىرەكتە-.

دابى 〈名〉大布,粗白布。

دابىل I 〈名〉① 鼓: دابىل سوعۋ 打鼓(敲鼓) ② 报警,信号 ③ 信息,传闻 ▲ دابىل بولۋ 起鼓动作用,起促进作用 ▲ دابىل قاعۋ ① 打鼓 ② 报警 ③ 宣告 ▲ زامان دابىلى 时代的号角。

دابىل II 〈名〉〔生理〕臓膜 ▲ دابىل جارعاعى 臓膜 ▲ دابىل سۇيەگى 臓骨 ▲ دابىل قۋىسى 臓室,臓腔。

دابىلدا- 〈动〉①打鼓,敲鼓②送信儿,报信;宣告,宣布,③发信号,报警④召唤,号召,传唤。

دابىلداس- دابىلدا- 的交互态。

دابىلدات- دابىلدا- 的使动态。

دابىلداۋ دابىلدا- 的不定式。

دابىلشى 〈名〉① 鼓手② 信号员 ③ 召唤者,号召者。

دابىر 〈名〉喧嚣声,喧闹声,嘈杂声: الىستان دابىر ەستىلدى 从远处传来了嘈杂声。

دابىرا I 〈名〉议论,谣传;消息,传闻,风闻: دابىرا بولۋ 成为传闻 ▲ دابىرا قىلۋ 声张,传播。

دابىرا- II 〈动〉①喧嚣,喧闹,喧哗②惊慌,惊慌失措,慌里慌张。

دابىراي- 〈动〉显赫;出名,有名声,扬名: ٴبىر كەزدە وناڭ ەل الدىندا اتى دابىرايىپ كەتىپ ەدى 他在众人当中曾显赫一时。

دابىرايۋ دابىراي- 的不定式。

دابىرالا- 〈动〉声张,传播,嚷嚷: ەلگە دابىرالا-ماي-اق قوي. 不要向别人传播。

دابىرالاس- دابىرالا- 的交互态。

دابىرالات- دابىرالا- 的使动态。

دابىرالاۋ دابىرالا- 的不定式。

دابىرالى 〈形〉① 轰动一时的: دابىرالى ناتيجە 轰动一时的成功 ②热火朝天的,轰轰烈烈的,人人皆晓的: دابىرالى قوزعالىس 轰轰烈烈的运动/ دابىرالى كىسى 显赫的人物。

دابىراسىز 〈形〉安静的,没有喧闹的。

دابىرات- 〈动〉声张,张扬,嚷嚷。

دابىراتۋ دابىرات- 的不定式。

دابىراۋ دابىرا- II 的不定式。

دابىر-دۇبىر 〈名〉喧哗,喧闹,喧嚷。

دابىرلا- 〈动〉喧闹,吵闹,喧 哗,喧嚷: سىرتتا بىرەۋلەر دابىرلاپ ٴجۇر 外面有人在喧哗。

دابىرلاس- دابىرلا- 的交互态。

دابىرلات- دابىرلا- 的使动态。

دابىرلاۋ دابىرلا- 的不定式。

دابىرىعۋ دابىرىق- 的不定式。

دابىرىق- 见 داۋرىق- II.

دابىس I 〈名〉名气,名望,声誉,声望,荣誉。

دابىس 见 داۋس Ⅱ.
دابىستا- 〈动〉高声喊，大声说话，高声嚷；出声，说话：اقىرىن دابىستادى 小声说话。
دابىستاۋ دابىستا- 的不定式。
داعالا 见 نوعالا.
داعار 〈名〉麻袋，大口袋。
داعارا Ⅰ〈名〉①大口袋 ②大的，高大的，大而笨拙的：داعارا سالدە 特大的缠头布。
داعارا Ⅱ〈名〉大盆，澡盆，水盆。
داعارادای 〈形〉笨拙的，大的，粗笨的。
داعاردای 〈形〉肥大的，宽大的：داعاردای شاپان 肥大的外衣。
داعبىر 见 داقپىرت.
داعبىرت 见 داقپىرت.
داعدار- 〈动〉茫然若失，束手无策，张惶失措，慌张，惶惑，发窘：نە ستەرىن بىلمەي داعدارۋ 不知如何是好茫然若失。
داعدارت- داعدار- 的使动态。
داعدارۋ داعدار- 的不定式。
داعدارۋشىلىق 〈名〉束手无策，毫无办法，发窘。
داعدارىل- داعدار- 的使动态。
داعدارىس Ⅰ〈名〉①困窘，窘态；尴尬；茫然失措，束手无策：ٴسوز تابا الماي داعدارىسقا ۇشىراۋ 无言对答十分窘迫 ②危机，萧条，不景气：ەكونومىكالىق داعدارىس 经济危机。
داعدارىس- Ⅱ داعدار- 的交互态。
داعدى 〈名〉惯习，俗习，性习，癖习；习气：داعدى بويىنشا 按照惯习/ جامان داعدى 恶习（恶癖）▲ داعدىعا اينالۋ 成为惯习，变成俗习。
داعدىلان- 〈动〉①习惯，适应：جاڭا ورتاعا داعدىلانۋ 适应新的环境 ②熟悉，练习，操练：قالامەن جازۋعا داعدىلانۋ 用钢笔练习写字 ③学会，沾染：جامان ادەتكە داعدىلانباۋ كەرەك 不要沾染恶习。
داعدىلاندىر- داعدىلان- 的使动态。
داعدىلانۋ داعدىلان- 的不定式。
داعدىلى 〈形〉习惯的，以习为常的，熟悉的，熟练的：داعدىلى جول 熟悉的道路/ داعدىلى قىزمەت 熟练的工作。

داعدىر 见 تاعدىر.
داعۋا ①〔阿〕〈名〉争执，争论，纠纷 ②级别 ③追求。
داعى 见 تاعى Ⅱ.
داعىرا 〈名〉鼓。
داعىرادای 见 داعارادای.
داعۋر 〈名〉达斡尔族：داعۋر ٴتىلى 达斡尔族语。
داعۋرشا 〈形〉①达斡尔族的，达斡尔族式的：داعۋرشا باس كيىم 达斡尔族式的帽子 ②达斡尔族语言：داعۋرشا سويلەۋ 讲达斡族语。
دادا 〈名〉〔波〕〔口〕祖父，爷爷；父亲，爸爸；哥哥。
دادان Ⅰ〈名〉石（相当于十斗）。
دادان Ⅱ〈形〉无知的，没有教养的，没有文化的，目不识丁的 ②愚昧的，愚蠢的，愚笨的。
داداندىق دادان Ⅱ 的抽象名词。
داجال 见 تاجال.
داي: ەكى داي 两派，派别，两帮：ەكى دايعا ٴبولىنۋ 分成两派/ ەكى داي بولۋ 分成两帮。
دايار 〈形〉准备好的，备好的；现成的，现有的：ٴبارى دە دايار بولدى. 一切都准备就绪。/ دايار ٴۇي 现成的房子 ▲ دايار اسقا ەنشى كوپ، بىتكەن ىسكە سىنشى كوپ.【谚】现成的饭想吃的人多，做完的事情评论的人多。
دايارلا- 〈动〉①准备，筹备，预备：ات دايارلاۋ 备马 ②挑选，选拔，物色：بالۋان دايارلاۋ 挑选摔跤手 ③培养，造就，深造：ماماندار دايار- لاۋ 培养专家。
دايارلان- دايارلا- 的被动态。
دايارلاس- دايارلا- 的交互态。
دايارلات- دايارلا- 的使动态。
دايارلاۋ دايارلا- 的不定式。
دايارلىق 〈名〉准备，筹备，预备：دايارلىق قىزمەت 准备工作/ دايارلىعى ٴبىتتى 准备就绪。
دايارلىقسىز 〈形〉没有准备的，毫无准备的，没有筹备的：دايارلىقسىز كەلۋ 没有准备就来/ دايارلىقسىز جيىن 没有经过筹备的会议。
دايارشى 见 داياشى.
داياشى 〈名〉①侍从 ②司仪 ③招待员，服

务员(节目)主持人。

دايىشلىق 〈名〉服务工作,招待工作。

دايرا: دايرا تەرمە 一种密针式图案。

دايراق 〈名〉(人的)粪便。

دايزۇ 〈名〉傣族: دايزۇ ٴتىلى 傣族语言。

دايزۇشا 〈形〉①傣族的,傣族式的: دايزۇشا كيىم 傣族服装 ②傣族语,傣族文字: دايزۇشا ۇيرەنۆ 学习傣族语。

دايىم 〈副〉经常,往往,总是: دايىم ەرتە كەلۆ 经常来得早/ دايىم قارسى شىعۆ 总是反对。

دايىن 〈形〉准备就绪的,准备好的;现成的,做好的,现有的: دايىن تۇرسىڭدار ما؟ 你们准备就绪了吗?/ دايىن ماتەريال 现有的材料/ ەڭبەكسىز دايىن دۇنيە جوق. 不经劳动不会有现成的东西/ تاماق دايىن تۇر. 饭做好了。

دايىندا- 〈动〉①准备,筹备,预备 ②挑选,选拔,物色 ③培养,造就,深造。

دايىندال- دايىندا- 的被动态。

دايىندان- دايىندا- 的反身态。

دايىنداس- دايىندا- 的交互态。

دايىندات- دايىندا- 的使动态。

دايىنداۋ دايىندا- 的不定式。

دايىندىق 〈名〉准备,筹备,预备: دايىندىق جۇمىس 筹备工作/ دايىندىق كورۆ 做准备。

دايىندىقسىز 〈形〉没有准备的,毫无准备的,没有经过筹备的。

دايىندىقسىزدىق دايىندىقسىز 的抽象名词。

داق 〈名〉①斑,斑点,污点,污垢: شەشەك داعى 麻斑/ ماي داعى 油污(垢) ②痕迹: قان داعى 血迹/ قايعى داعى 悲伤的痕迹 ③瑕疵,毛病,裂纹,裂痕: داعى بار شىنى 有裂纹的碗④缺点,过错;玷污: ابروينا داق تۇسىرمەۆ 玷污自己的荣誉不▲ داق ٴتۇسۆ ①有了毛病,有了裂纹 ②弄脏 ③玷污。

داقبىرت 见 داقپىرت.

داقپا-داق 见 ناقپا-ناق.

داقپىرت 〈名〉流言,传言,传闻,谣传,小道消息: داقپىرتقا جەڭىل-جەلپى سەنۆگە بولمايدى 不能轻信流言/ داقپىرت تارالۆ 流传的小道消息。

داقپىرتتاۋ 〈形〉谣传的,不大可靠的,不大可信的,真实性不大的。

داقىل 〈名〉作物,谷物: بيىل داقىلداردىڭ ٴوسىمى جاقسى 今年作物长势好/ مايلى داقىل 油料作物/ ٴداندى داقىل 粮食作物。

دال I : **دال بولۆ** ①伤脑筋,尴尬,不知所措 ②受伤: اۋزى-باسى دال بولۆ 头破血流 ③破烂,被撕破: دال بولىپ جىرتىلۆ 撕得破烂不堪。

دال II 〈名〉阿拉伯字母"د"的读音。

دالا 〈名〉①原野,田野,野地 ②露天,野外,外边 ③乡村,农村 ④大地 ▲ اتقان وعى دالاعا كەتپەۆ 百发百种 ▲ بەتپاق دالا 戈壁滩,荒漠 ▲ دالا سوعىسى 野战 ▲ دالاعا شىعۆ ①出去,到外边去 ②解手 ▲ دالا قوسى 简易帐篷,窝棚 ▲ دالا مالى 放牧畜 ▲ بايتاق دالا 宽阔的大地 ▲ ەن دالا 野外,荒野 ▲ ەڭبەگى دالاعا كەتۆ 劳而不获,徒劳无益 ▲ جالپاق دالا ①田野 ②人民,群众 ▲ جاپان دالا 荒野,旷野 ▲ كوڭىلى دالادا 心不在焉 ▲ مەڭىرەۆ دالا 无人烟的旷野 ▲ ميداي دالا 大平原 ▲ سارى دالا 旷野,荒野 ▲ قۋلا دالا 荒野,戈壁滩 ▲ قۇر دالاعا سويلەۆ 话不对题,话不投机,对牛弹琴 ▲ ٴشول دالا 戈壁滩 ▲ انانىڭ كوڭىلى بالادا، بالانىڭ كوڭىلى دالادا. 【谚】母亲的心在儿女身上,儿女的心在草原上。 ▲ ايتىلعان ٴسوز دالادا قالمايدى. 【谚】一言既出,驷马难追。

دالاعاي 〈名〉(晚产的)山羊羔。

دالاداي 〈形〉象野外一样的,象露天一样的;荒无人烟的。

دالاق 〈名〉东奔西跑,瞎跑,无谓的奔忙,无所事事。

دالاق-دۇلاق 见 دالاق.

دالاقتا- 〈动〉①呼扇(指衣襟) ②〔转〕东奔西跑,瞎跑,奔波,奔忙: دالاقتاپ جۇگىرگەننەن باسقا بىتىرەر جۇمىسى جوق 除了东奔西跑之外干不出什么事/ سونشا جەردەن دالاقتاپ كەلگەندە قۇر قايتاتىن بولدىڭ. 从那么远的地方跑来结果空着手回去。

دالاقتاس- دالاقتا- 的交互态。

دالاقتات- دالاقتا- 的使动态。

دالاقتاۋ دالاقتا- 的不定式。

دالالى （形）无人烟的，无人居住的，荒野的；荒漠的：دالالى جەر 荒漠的地方。

دالالىق （形）① 野地的，草原的，野外的：دالالىق ۋسىمدىكتەر 野生植物 / دالالىق باقشا 天然公园 ② 流动的，活动的：دالالىق مەكتەپ 流动学校 / دالالىق پوچتا 流动邮局。

دالان （名）〔土〕前室，前庭，穿堂：دالان ۋيدە 在前庭。

دالاڭ （名）荒地，荒凉的地方，荒原，荒漠。

دالاڭدا- 见 دالاقتا-.

دالاڭدىق （名）旷野，荒野，荒原。

دالاڭ-دۇلاڭ （形）轻率的，鲁莽的，轻浮的：دالاڭ-دۇلاڭ مىنەز 轻率的作风 / دالاڭ-دۇلاڭ ەتۋ 轻举妄动。

دالاپ （名）① 红颜色，大红色 ② 口红；胭脂。

دالاپتا- （动）① 抹口红 ② 搽胭脂。

دالاپتان- ① دالاپتا- 的反身态 ② 打扮，化装。

دالاپتاس- دالاپتا- 的交互态。

دالاپتات- دالاپتا- 的使动态。

دالاپتاۋ دالاپتا- 的不定式。

دالاپتى （形）① 抹了口红的 ② 搽了胭脂的。

دالاشىق （名）不大的平原，不大的平地。

دالاشىل （形）喜欢原野的，爱草原的，喜欢野外生活的。

دالبا: دالبا اۋىز 大嘴，大嘴巴。

دالباعاي I （名）避雨帽。

دالباعاي II （形）大的，肥大的，宽大的（指服装）。

دالباعاي-جالباعاي （形）① 大的，肥大的，宽大的（指衣服）② 助腻的，不整洁的，不整齐的。

دالبا-دۇلبا （形）破烂的，破烂不堪的，褴褛的：دالبا-دۇلبا كيىم 破破烂烂的衣服。

دالباي I （名）① 避雨帽 ② 护面具。

دالباي II （名）①（驯鹰时用的）猎物的皮 ②〔转〕空架子：دالباي بولۋ 摆架子 ③〔转〕借口，口实，理由：ايتپاقشى بولعان دالبايى 想要找的借口。

دالبايلا- （动）估计，猜测，推想。

دالبايلاۋ دالبايلا- 的不定式。

دالباق （名）东奔西跑，无谓的奔忙，无所事事。

دالباق-دۇلباق （形）慌慌张张的，忙忙碌碌的，手忙脚乱的；东跑西颠的。

دالباقتا- （动）① 呼扇（指衣襟）② 慌作一团，慌慌张张。

دالباقتاس- دالباقتا- 的交互态。

دالباقتات- دالباقتا- 的使动态。

دالباقتاۋ دالباقتا- 的不定式。

دالبالاق: دالبالاق قاعۋ 发急，急躁，慌慌张张。

دالباڭ: دالباڭ قاعۋ ①（衣襟）频频呼扇，（不时地）摆动，频频振翅 ② 行动笨拙：دالباڭ قاعىپ جۇگىرىپ كەلەدى 笨拙地跑来。

دالباڭدا- （动）① 频频呼扇（指衣襟），（不时地）摆动，频频振翅 ② 慌慌张张，慌作一团 ③ 手忙脚乱，行动笨拙：دالباڭداپ ىلگەرى ۇمتىلۋ 笨拙地往前跑。

دالباڭ-دالباڭ: دالباڭ-دالباڭ ەتۋ (قاعۋ) ① 频频呼扇，不时地摆动 ② 行动显得笨拙，笨手笨脚（多指跑步时的动作）。

دالباڭداس- دالباڭدا- 的交互态。

دالباڭدات- دالباڭدا- 的使动态。

دالباڭداۋ دالباڭدا- 的不定式。

دالباس 见 دالباسا.

دالباسا （名）①［波］空想，梦幻，幻想；（自我）安慰，非分之想：اسپايتىن دالباسا سىكە 异想天开的想法 / قۇر دالباسا 空想（幻梦）② 借口，托词，理由 ③ 无味的忙碌，无果的奔忙 ▲ جان دالباسا قىلۋ 企图保命，企图得救。

دالباسالا- （动）空想，幻想，枉费心机。

دالباسالاس- دالباسالا- 的交互态。

دالباسالات- دالباسالا- 的使动态。

دالباسالاۋ دالباسالا- 的不定式。

دالباسالىق （名）枉费心机，白费心血，空想。

دالباستا 见 دالباسالا-

دالبىراقتا- 见 دالبالاق قاغۇ.

دالعاي: دالعاي جۇمىرشاق ▲萤菥〔植〕
دالعاي ۇرىعى 。籽萤菥

دالدا 之身护；障屏；处藏隐，处蔽掩〈名〉
：处住；地 جەل مەن جاڭبىردا ءبىر دالدا تاۋىپ
وتىرۇ / 方地的雨躲风避个找时雨下风刮
تاستىڭ دالداسىنا جاسىرىنۇ 。面后的头石在躲

دال-دال: دال-دال بولۇ ，烂扯被，碎扯被
▲堪不烂破 دال-دال قىلۇ 。烂扯，碎撕，碎扯

دالدالا- ，蔽隐；掩遮，挡遮，住遮，住挡〈动〉
：上蒙；藏隐 قولمەن دالدالاۋ 。住挡手用

دالدالان- دالدالا- 。态动被的

دالدالاس- دالدالا- 。态互交的

دالدالات- دالدالا- 。态动使的

دالدالاۋ دالدالا- 。式定不的

دال-دۇل 见 دالبا-دۇلبا.

دالدىڭ-دۇلدىڭ ，的气怪里怪，的怪古①〈形〉
：的僻怪 دالدىڭ-دۇلدىڭ مىنەز ②气脾的怪古
：的养教有没 ；的皮调，的皮顽，的 气 淘
دالدىڭ-دۇلدىڭ وسكەن بالا 。子孩的养教有没

دالي- 撑被，大宽得显，大肥得变 ①〈动〉
：大 دالىعان شىك ，胀膨，大胀 ②衣的大肥
：胀肿，胀鼓 دالىيىپ ءىسۇ 展，开敞 ③胀肿
：开 دالىيىپ اشىلۇ 喜欣，意得洋洋〔转〕④开敞
：足十气神，狂若 دالىيىپ سويلەۇ 地意得洋洋
。说

دالىيت- دالي- 。态动使的

دالىۋ دالي- 。式定不的

دالىيس- دالي- 。态互交的

دالپىلدا- ，扇呼 ②翅振，动抖，棱扑①〈动〉
：波奔，跑西奔东③（襟衣指）动摆 دالپىلداپ
كۇن وتكىزۇ 。子日混跑西奔东

دالپىلداس- دالپىلدا- 。态互交的

دالپىلدات- دالپىلدا- 。态动使的

دالپىلداۋ دالپىلدا- 。式定不的

دالىپ: دالىپ ەتۋ ，动抖，棱扑（下一或然突）
。翅振

دامبا 。施设墙护库水〈名〉

دامبال ：衩裤，裤衬〔波〕〈名〉 شولاق دامبال
。衩裤短

دامبالشالڭ ：的裤衬穿只〈形〉 دامبالشالڭ
شىعامسىڭ؟ ？吗去出衩裤着穿你

دامۇللا 。拉毛大［波］〈名〉

دامۇ دامى- 。式定不的

دامى- ：旺兴，荣繁，达发，展发 〈动〉
قارشتاپ دامۇ 。展发勃蓬

دامىل 息喘；息歇，息停，顿停〈名〉 ▲ دامىل
الماۋ 息休不，停不 ▲ دامىل بەرمەۇ 停让不
乱扰，息喘让不，顿 ▲ دامىل تاپپاۋ (كورمەۇ)
。停不刻一，息停不

دامىل-دامىل 断不续连，而时，阵阵一〈副〉
：地断不连接，地 دامىل-دامىل جەل سوعۇ
。风刮地阵阵一

دامىلدا- ：脚歇，息歇，息暂，息小 ①〈动〉
دامىلدايتىن كەز كەلدى 了候时的脚歇该是 ②
：留停，息停，顿停 دامىلداماي ءجۇرۇ 停不刻一
。走地

دامىلداس- دامىلدا- 。态互交的

دامىلدات- دامىلدا- 。态动使的

دامىلداۋ دامىلدا- 。式定不的

دامىلسىز 不连接，地顿停不，地息停不〈副〉
：地断不续连，地断 دامىلسىز جاڭبىر جاۋۋ 不
/雨下地停 دامىلسىز ءۇش كۇن ءجۇرۇ 走续连
。天三

دامىت- دامى- 。态动使的

دانا I 略才有 ，的明贤 ，的明英［波］〈形〉
：的明高，的 دانا كوسەم 袖领的明英 ▲ ويلاي
بەرسەڭ دانا بولاسىڭ، ويناي بەرسەڭ بالا
بولاسىڭ. 嬉常经，明贤得变索思地断不【谚】
。稚幼得变戏

دانا II ：个（一），支（单）［波］〈名〉 ءبىر دانا
：份一，本一，支一，个一 ءبىر دانا قارىنداش 一
/笔铅支 ەكى دانا كىتاپ 书本两/ ءۇش دانا
حۇجات 。件文份三

دانالا- 个一（式形词动副其用常）〈动〉
本一本一，地份一份一，地支一支一，地个一
：地 دانالاپ ساناۋ 数地个一个一/ دانالاپ قويۇ
。放地份一份一

دانالاس- دانالا- 。态互交的

دانالات- دانالا- 的使动态。

دانالاۋ دانالا- 的不定式。

دانالىق ①دانا I 的抽象名词 ② 英明；贤明，智谋，才略。

داناسۇ داناسى- 的不定式。

داناسى- 见 داناسىن-.

داناسىن- 〈动〉自认为英明，自认为贤明，自认为高明。

داناسىنىۋ داناسىن- 的不定式。

دانداي 〈形〉相当大的，相当多的。

داندايسۇ داندايسى- 的不定式。

داندايسى- 〈动〉自高自大，骄傲自大，傲慢，妄自尊大，目中无人：ۋىرەنۋدە داندايسۇغا بول- مايدى 在学习上不能骄傲。

داندايسىن- داندايسى- 的反身态。

داندايسىس- داندايسى- 的交互态。

داندايسىت- داندايسى- 的使动态。

دانىشپان 〈形〉[波] ① 英明的，贤明的，高明的，伟大的：دانىشپان ۋستاز 英明的导师 ② 伟人；先哲：زامانىمىزدىڭ دانىشپانى 当代的伟人。

دانىشپاندىق ① دانىشپان 的抽象名词 ② 英明，贤明，伟大。

دانىشپانسۇ دانىشپانسى- 的不定式。

دانىشپانسى- 〈动〉自认为贤明，自认为高明，自认为英明，自认为伟大。

داڭ : **داڭ بولۇ** 伤脑筋，感到棘手，感到头痛；感到难办：باسى داڭ بولىپ ۋتىرعاندا 他正感到头痛的时候 ▲ داڭ قۇرداس 同年同月的同龄人 ▲ داڭ قىلىۋ 使伤脑筋，使头痛，令人尴尬。

داڭغاز I 〈名〉① 吵闹声，叫嚷声，嚷嚷声：مىنا داڭغازادان نەنى ۋعۋغا بولار؟ 在这一片吵闹中能听懂什么呀？② 〔转〕轰动一时的传闻，爆炸性的消息；耸人听闻的谣传。

داڭغاز II 〈形〉莽撞的，鲁莽的，冒冒失失的：داڭغاز قىلىق 鲁莽的行为。

داڭغازلىق داڭغاز II 的抽象名词。

داڭغارا 见 داڭغىرا.

داڭغوي 见 داڭقوي.

داڭغال 〈形〉① 宽大的，宽阔的，平坦的：داڭغال جول اشۋ 开辟宽阔的大道 / علىمدا داڭغال جول جوق. 科学上没有平坦的路。② (要求第三格) 内行的，精于……的，专于……的，善于……的：ولەڭگە داڭغال 精于诗歌的 ▲ داڭغال جول 康庄大道。

داڭغالدان- 〈动〉变得宽广，变得宽阔，变得平坦：جول داڭغالدانا باستادى 路开始变得平坦。

داڭغالدانۋ داڭغالدان- 的不定式。

داڭغالداۋ 〈形〉较为宽广的，比较宽阔的，稍微平坦的。

داڭغىر 〈名〉① 叮当声，当啷声：كاتەلدىڭ داڭغىرى 叮当声 ② 喧闹声，喧嚣声，吵嚷声：كورشى ۋيدىڭ داڭغىرى 铁桶的声 邻居的喧闹声。

داڭغىرا I 〈名〉手鼓。

داڭغىرا- II 〈动〉① 发出破锣声：داڭغىراعان داۋسىن كوتەرە ۋتۋستى 提高了破嗓门 ② 变得宽广，变得宽阔，变得平坦：داڭغىراعان جول 宽广的道路 ③ 当当响，叮当响：داڭغىراپ كەبۋ 干透。

داڭغىراۋ داڭغىرا- 的不定式。

داڭغىر-دۇڭغىر 〈名〉① 叮叮当当声，叮当零当声 ② 喧闹声，喧嚣声，吵嚷声：ول داڭغىر-دۇڭغىردان ويانىپ كەتتى 他被叮叮当当声（闹声）所惊醒 ▲ داڭغىر-دۇڭغىر ەتۋ ① 叮咚作响 ② 吵闹，喧嚷。

داڭغىرلا- 〈动〉叮咚作响，当啷作响 ② 大声嚷嚷，高声说话：سىرتتا داڭغىرلاپ جۇرگەن كىم؟ 谁在外边大声嚷嚷？

داڭغىرلاس- داڭغىرلا- 的交互态。

داڭغىرلات- داڭغىرلا- 的使动态。

داڭغىرلاۋ داڭغىرلا- 的不定式。

داڭغىرىق 见 داڭغىر.

داڭداق 〈名〉空喊，空谈，废话，扯皮：داڭداقپەن كۇن وتكىزۋ 整天空喊。

داڭ-داڭ 见 داڭ-دۇڭ.

داڭ-دۇڭ 〈名〉吵闹声，吵嚷声，嚷嚷声：داڭ-دۇڭ شىقپاعالى ەكى كۇن بولدى 两天没有

吵闹了。

داڭق 〈名〉光荣，荣誉；名望，声望，声名，声誉：بۇل سەن ئۇشىن داڭق. 这对你来说是个光荣。/ داڭققا يە بولۇ 获得荣誉 ▲ اتا داڭقىنا ارقالانۇ 倚仗老子的名望 ▲ داڭقى اسۇ 威名远震 ▲ داڭقى جەر جارۇ 闻名于世，名振四海 ▲ داڭقى شعۇ 出名。

داڭقوي 〈形〉鲁失的，鲁莽的，莽撞的：داڭقوي ادام 冒冒失失的人 / داڭقوي مىنەز 鲁莽的性格。

داڭقويلان- 〈动〉冒失，鲁莽，莽撞：داڭقويلانباي سالماقتى بولۇ كەرەك 别冒冒失失的，要稳重一点。

داڭقويلاندىر- داڭقويلان- 的使动态。

داڭقويلانۇ داڭقويلان- 的不定式。

داڭقويلىق داڭقوي 的抽象名词。

داڭقسىز 〈形〉不光荣的，没有荣誉的；没有名望的，没有声望的。

داڭقسىزدىق داڭقسىز 的抽象名词。

داڭقتى 〈形〉光荣的；有名望的，驰名的：داڭقتى كومپارتيا 光荣的共产党 / داڭقتى كىسى 驰名的人物。

داڭقتىلىق داڭقتى的抽象名词。

داڭىلدا- 〈动〉①高声说话，大声嚷嚷 ②叮咚作响，当啷作响。

داڭىلدات- ① داڭىلدا- 的使动态 ② 敲响，敲得叮咚响。

داڭىلداۋ داڭىلدا- 的不定式。

داپ 〈名〉手鼓：داپ سوعۇ (قاعۇ) 打手鼓。

داپشى 〈名〉击鼓者。

دار I 〈名〉[波]绞架：دارعا اسۇ 绞死 / دار اعاش 绞架▲ دار قوڭىر 褐色（指鸭的毛色）。

دار II 〈拟〉（指布匹，皮革等的撕裂声）刺拉：دار ەتىپ ايرىلۇ 刺拉一声撕开了。

دارا 〈形〉①个别的，单个的，单独的，孤独的，孤立的：دارا سويلەسۇ 个别谈话 / دارا جۇرۇ 单独行动 / دارا شعۇ 离群 ②个人的，私人的：دارا باسشىلىق 个人领导 / دارانىڭ نارسەسى 个人的东西 / دارانىڭ ءىسى 私事 ▲ دارا بايانداۋىش 〔语〕简单谓语 ▲ دارا بيلەۋشىلىك 独裁主义 ▲ دارا ەتىستىك 简单动词 ▲ دارا جاپىراقتىلار 〔植〕单叶植物 ▲ دارا كۇلتەلىلەر 〔植〕离瓣花 ▲ دارا ۇستەۋ 〔语〕简单副词。

دارا-دارا 〈副〉一个一个地，单独地，独自地，各自地。

داراق 〈名〉[波][植]树，树木。

داراقى 〈形〉①鲁莽的，粗鲁的，冒失的；不礼貌的，莽撞的；轻佻的，轻浮的：داراقى كىسى 鲁莽的人 / داراقى قىلىق 轻浮的行为 ②狂吠的，乱咬的：داراقى ءيت 狂吠乱咬的狗。

داراقلان- 〈动〉变得鲁莽，显得粗鲁，冒失，不讲礼貌，莽撞，轻佻，轻狂，狂放：داراقىلانىپ سويلەۋ 说话冒冒失失 / داراقلانىپ ۇرۇ 狂吠乱叫。

داراقلاندىر- داراقلان- 的使动态。

داراقلانۇ داراقلان- 的不定式。

داراقلاۋ 〈形〉比较鲁莽的，比较冒失的，不大注意礼节的；比较轻佻的，较为轻浮的。

داراقىلىق ① داراقى 的抽象名词 ②轻浮，放肆。

دارالا- 〈动〉①分出，分离，区分出，划出，隔开：دارالاپ ساتۇ 零售 / قويدان ەشكىنى دارالاپ شعارۇ 把山羊从绵羊群中分出来 ②排挤，孤立：ونى توپتان دارالاماڭدار 你们不要孤立他。

دارالان- دارالا- 的反身态。

دارالاس- دارالا- 的交互态。

دارالات- دارالا- 的使动态。

دارالاۋ دارالا- 的不定式。

دارالاۋشى 〈形〉爱挑拨的，爱搞小圈子的；爱排挤人的，爱孤立别人的。

دارالاۋشىلىق 〈名〉挑拨，排挤，孤立。

دارالىق ① **دارا** 的抽象名词 ②个人主义 ③个性。

داراشىل 〈形〉孤僻的，孤傲的，不合群的，爱独自活动的。

داراشىلدىق ① داراشىل 的抽象名词 ②个人主义，分散主义。

دارابازا 〈名〉[波]大门，城门：دارابازا كوزەتۇ

。门大看
。的门大有〈形〉 داربازالى
اعاش داربازالىق :的用门大做〈形〉 داربازالىق
。材木的用门大做
قورا داربازاسىز :的门大有没 〈形〉 داربازاسىز
。子院的门大有没
。卫门,人的门看 〈名〉 داربازاشى
作动,便灵不得显,拙笨得显 〈动〉 -دارباڭدا
。跑地拙笨 جۇگىرۋ دارباڭداپ :拙笨
。态互交的 -دارباڭدا -دارباڭداس
。态动使的 -دارباڭدا -دارباڭدات
。式定不的 -دارباڭدا دارباڭداۋ
.قارىبىز 见 داربىز
。论化进② 义主文尔达①〈名〉 دارۆينيزم
化进,的义主文尔达①〈形〉 دارۆينيزمشىل
。者论化进,者义主文尔达② 的论
:的敞宽较;的大较,的大①〈形〉I دارداي
大较 ٴۇي ۇلكەن دارداي /子孩大 بالا دارداي
:的 当 相, 的 少 不, 的多较 ② 子房的
当相 الىس دارداي /西东的少不 دۇنيه دارداي
。大长 بولۋ دارداي ▲远
داردايپ :大变,大长,长生〈动〉Ⅱ -دارداي
。人成大长 ەرجەتۋ
。式定不的 Ⅱ -دارداي داردايۋ
.-دارباڭدا 见 قاعۋ دارداڭ :دارداڭ
忘意得,得自洋洋,扬气高趾〈动〉 -داردي
قولى ٴمانساپقا بولماشى ونىڭ :足十气神,形
一到得他 .كورىنەدى جۇرگەن دارديپ جەتىپ
。足十气神得显职半官
。大夸,张夸②态动使的 -داردي① -دارديت
。式定不的 -داردي دارديۋ
。态互交的 -داردي -دارديس
,中歌情于现出常)〈叹〉 داريعا-اي :داريعا
。啊惜可(情心的悔后,憾遗示表
。疑嫌;团疑,问疑 [阿]〈名〉 داركۇمان
.的乐欢,的在自由自,的由自①〈形〉 دارقان
,的裕富②代时的乐欢 زامان دارقان :的腾欢
/活生的裕富 تۇرمىس دارقان :的绕富,的足富
艺手,的群超艺手③卖买的隆兴 ساۋدا دارقان
师的群超艺手 ۇستا دارقان :的望名有,的高

。傅
由自,活生的福幸满美着过〈动〉 -دارقاندا
。中乐欢在浸沉,活生的在自
。态动使的 -دارقاندا -دارقاندات
。式定不的 -دارقاندا دارقانداۋ
。词名象抽的 دارقان دارقاندىق
ونىڭ ,دارگەر :疗医,疗治 ① 〈名〉I دارۋ
什有病的他,夫大 ؟بار دارۋ نەندەي ناۋقاسىنا
。剂药,物药② ?法办疗治么
。式定不的 -دارى Ⅱ دارۋ
。者管掌,者理管 [蒙]〈名〉 دارۋعا
ادىسپەن جەرلىك :治医,疗治 〈动〉 -دارۋلا
。疗治法土用 دارۋلاۋ
。态动被的 -دارۋلا -دارۋلان
。态动使的 -دارۋلا -دارۋلات
。式定不的 -دارۋلا دارۋلاۋ
权特,主地领;主有所由自 [旧]〈名〉 دارحان
。者
دارشىن ▲ 桂肉,属樟〔植〕〈名〉 دارشىن
。皮桂 قابىعى
触, 中刺, 中射, 中击, 中打 ① 〈动〉 -دارى
打有没弹子 دارىمادى وق دەنەسىنە ونىڭ :及
جاقسىلىق :陶熏,影响,染沾② 体身的他中
,效见③ 了好就响影的好到受 ەدى يگى دارىسا
效见不疗治 دارىماۋ ەم :效疗有,效奏,效收
دارۋ قىدىر ▲ 魔着② 体附④ دارۋ جىن ▲
。财发,运幸,运走
:叫 喊 声 大, 叫 嚷 声 高 ① 〈动〉 -دارىلدا
:响作嗡嗡② 喊呼声大 سالۋ ايعاي دارىلداپ
③ 声机飞的嗡嗡 داۋسى ايروپلان دارىلداعان
啦刺布 ايرىلدى دارىلداپ شۇپەرەك :声啦刺发
。了开撕声一
:声杂嘈,声叫嚷,声叫喊① 〈名〉 دارىلداق
咋② 痛头人使声杂嘈 اۋىرۋ باس دارىلداقتان
。人的叫喊爱,人的呼呼咋
。态互交的 -دارىلدا -دارىلداس
。态动使的 -دارىلدا -دارىلدات
大喊大爱,的声大,的声高〈形〉 دارىلداۋىق
。的叫
。生医湖江,夫大土〈名〉 دارىمشى

دارىندى 〈形〉天才的，有才干的，有才能的，有天赋的，有天资的：دارىندى اقىن 有才干的阿肯（诗人）/ دارىندى جازۋشى 天才的作家。

دارىندىلىق دارىندى- 的抽象名词。

دارىنسىز 〈形〉没有天才的，没有才干的，没有才能的；蹩脚的，平庸的。

دارىنسىزدىق دانىسىز 的抽象名词。

دارىت- ①دارى- 的使动态 ②打中，击中，刺中，触及。

داس 〈名〉〔方〕盆。

داستان 〈名〉〔波〕长诗，史诗。

داستاندىق 〈形〉长诗的，史诗的。

داستارقان 〈名〉[波]①餐布，桌布：داستارقان جايۋ 铺餐布 ②食物，食品 ▲ داستارقان جيىلماۋ 宾客不断，宾客满门 ▲ داستارقانى مول ①饭菜丰盛 ②好客的。

داستارحان 见 داستارقان.

دات I 〈名〉①锈，锈斑：دات ٴتۇسۇ 生锈 ②〔转〕痕迹，瑕疵，污点：كونه قوعامنىڭ داتى 旧社会的痕迹。

دات II 〈名〉[波]〔旧〕禀告，禀报：نه داتىڭ بار؟ 有何禀告？

داتا 〈名〉时期，限期。

داتالا- 〈动〉定期，限定日期，限定期限，注明日期。

داتالاۋ داتالا- 的不定式。

داتقا 〈名〉[波]〔旧〕皇宫中官吏的最高职衔。

داتتا- 〈动〉玷污，中伤，诬赖，诋毁，抹黑；贬低：بىرەۋدى ماقتاپ، بىرەۋدى داتتاۋ 吹捧一些人，贬低一些人 ▲ جاقسى جۇرگەن جەرىن ماقتاپ جۇرەدى، جامان جۇرگەن جەرىن داتتاپ جۇرەدى. 【谚】好人处处赞扬别人，恶人时时诬蔑他人。

داتتال- داتتا- 的被动态。

داتتان- داتتا- 的反身态。

داتتاس- داتتا- 的交互态。

داتتات- داتتا- 的使动态。

داتتاۋ داتتا- 的不定式。

داۋ 〈名〉①争执，争论，争议，纠纷：داۋ قوزعاۋ 引起争执 / جەر داۋى 土地纠纷 ②诉讼、争讼，官司：داۋ ايتۋ（ەتۋ）上诉（起诉）③根据，证据，理由：بۇعان نه داۋلىڭ بار؟ 你对此有什么根据？▲ داۋ جوق 无可非议 ▲ داۋعا جىعىلۋ 输（官司）▲ داۋعا كەتۋ 吃官司 ▲ داۋعا قالۋ 受到牵连，吃官司 ▲ جەسىر داۋى 部落间因寡妇引起的纠纷 ▲ اۋرۋ استان، داۋ قارىنداستان. 【谚】病从口入，纠纷起自近亲。▲ ٴوز باسىڭدى داۋعا بەرسەڭ دە، جولداسىڭدى جاۋعا بەرمە. 【谚】宁可掉脑袋，也不能出卖同志。

داۋا 〈名〉①治疗，医治，医疗；灵丹妙药 ②办法，法子；手段：داۋا بولسا 如能有个办法 / داۋا جوق 无法。

داۋال 〈名〉土墙，围墙：داۋال سوعۋ 打土墙。

داۋالا- 〈动〉①放心，心绪安定，满意，满足，感到惬意：كوڭىل داۋالاۋ 心绪安定（心满意足）②医治，治疗，医疗：دارىمەن داۋالاۋ 用药物治疗 ▲ جۇرەگى داۋالاماۋ 心悸，不敢。

داۋالان- داۋالا- 的被动态。

داۋالات داۋالا- 的使动态。

داۋالاۋ داۋالا- 的不定式。

داۋالدى 〈形〉有土墙的，有围墙的。

داۋالسىز 〈形〉没有土墙的，没有围墙的。

داۋاسىز 〈形〉①不可治愈的，无法医治的：داۋاسىز ناۋقاس 不治之症 ②没有办法的，不知所措的，毫无办法的，不可收拾的：داۋاسىز قالۋ 毫无办法 / داۋاسىز ادام 不可救药的人 ▲ كارىلىك داۋاسىز دەرت. 【谚】衰老是不治之症。

داۋاسىزدان- 〈动〉变得没有办法，变得束手无策，变得毫无办法，变得一筹莫展。

داۋاسىزدانۋ داۋاسىزدان- 的不定式。

داۋاسىزدىق داۋاسىز 的抽象名词。

داۋگەر 〈名〉①起诉人，上诉人，控告者，原告 ②报怨的人，有怨言的人。

داۋگەرلىك ① داۋگەر 的抽象名词 ②告状，争执。

داۋ-دابىرا 〈名〉争论，争执；官司，纠纷：داۋ-دابىرانى قويۋ 不闹纠纷。

داۋ-دابىراسىز 〈形〉无争论的，无争执的，无纠纷的。

.داۋـدابىرا   见   داۋـداماي
吵,架打;论争,纷纠,执争〈名〉 داۋـجاڭجال
。架
纷纠有没,的执争有没〈形〉 داۋـجاڭجالسىز
。的平平和和,的睦和;的论争无,的
搅胡,的辩争爱,的论争爱 ①〈形〉 داۋكەس
论争爱 داۋكەس ادام :的司官打好 ② 的缠蛮
。人的司官好打,人的
。词名象抽的 داۋكەس   داۋكەستىك
争 ……为,求要的……出提①〈动〉 داۋلا-
报动劳出提 داۋلاۋ اقى :闹而……为,辩争,论
داۋلاۋ سوتقا بارىپ :告上,诉起 ② 求要的酬
。诉起院法到
,论争相互② 态互交的 داۋلا-   ① داۋلاس-
。辩争相互
。态动使的 داۋلاس-   داۋلاستىر-
。态动使的 داۋلا-   داۋلات-
。式定不的 داۋلا-   داۋلاۋ
。人诉上,人诉起;人告控〈名〉 داۋلاۋشى
,的执争有,的议争有,的论争有〈形〉 داۋلى
داۋلى /题问的论争有 داۋلى ماسەلە :的纷纠有
。纷纠起引 بولۇ
。式定不的 Ⅱ داۋرىق-   داۋرىعۇ
。态互交的 Ⅱ داۋرىق-   داۋرىعىس-
叫;声杂嘈,声闹吵,声嚷吵〈名〉Ⅰ داۋرىق
/声闹吵的们子孩 بالالاردىڭ داۋرىعى :嚣
。嚣叫的人敌 جاۋدىڭ داۋرىعى
发大,叫喊,闹吵,嚷吵,嚷叫〈动〉Ⅱ داۋرىق-
مازا قىلماقاپقىرۋاد :嚣叫;叫大喊大,论议
。点静安人让嚷吵别 بەر
叫爱,的谈空爱,的喊空爱 ①〈形〉 داۋرىقپا
喊空爱;人的呼呼咋咋② 的惭不言大,的嚷
。人的
.① داۋرىقپا   见   داۋرىقپالى
.داۋرىقپا   见   داۋرىقپاشىل
。态动使的 Ⅱ داۋرىق-   داۋرىقتىر-
没,的议非可无,的问疑无毫〈形〉 داۋسىز
,的定肯;的疑置可无,的辩争容不,的论争有
/理真的辩争容不 داۋسىز شىندىق :的定一
。成完能定肯务任 داۋسىز ورىندالادى مىندەت

.داۋـداۋسىز   见   داۋسىزـدامايسىز
。吵争,端争,纷纠,执争〈名〉 داۋـشار
.داۋلاۋشى   见   داۋشى
爱,的纷纠闹爱,的吵争爱 ①〈形〉 داۋشىل
。的状告好,的司官打好 ② 的辩争
تۇرۇ داۋىل :风大,风狂,风暴〈名〉 داۋىل
的命革 داۋىلى تۇڭكەرىس /起骤风暴(شىعۇ)
。雨骤风暴 داۋىل نوسەرلى /暴风
,啸咆,作大风暴,暴风起 ①〈动〉 داۋىلدا-
/。啸咆在风 جەل داۋىلداپ سوعىپ تۇر :吼怒
激,涨高〔转〕② 风大的吼怒 داۋىلداعان بوران
。(绪情指) 腾沸,昂
。态互交的 داۋىلدا-   داۋىلداس-
。态动使的 داۋىلدا-   داۋىلدات-
。式定不的 داۋىلدا-   داۋىلداۋ
:的风大,的风狂,的风暴①〈形〉 داۋىلدى
暴风狂 داۋىلدى جاڭبىر /天风大 داۋىلدى كۇنى
。的昂激,的涨高;的猛迅,的盛旺〔转〕②雨
② 鸟雨风,燕海〔动〕①〈名〉Ⅰ داۋىلپاز
。鹰雄〔转〕
(的禽野起惊手用)鼓小①〈名〉Ⅱ داۋىلپاز
。家言预,角号,手鼓〔转〕②
。词名象抽的 Ⅱ داۋىلپاز   داۋىلپازدىق
风,的风狂有没,的风大有没〈形〉 داۋىلسىز
。的静浪平
:音噪,门噪;响声,音声,声 ①〈名〉 داۋىس
/音声的壮雄 داۋىس ءور /声枪 مىلتىق داۋىسى
倾),票(的时决表) ② 大宏音声 داۋىسى قاتتى
بىيىك :歌挽唱 داۋىس ايتۋ :歌挽③ 见意(性向
选夺剥被 داۋىسى جويىلۋ ▲ 音高〔音〕 داۋىس
好子嗓,亮宏音嗓 داۋىسى قوڭىراۋداي ▲ 权举
داۋىس بەرۋ ▲ 喊命拼 داۋىسى قۇدايعا جەتۋ ▲
داۋىس ▲ 音重〔语〕 داۋىس ەكپىنى ▲ 决表
▲ 带声 (پەردەسى، شىمىلدىعى) جەلبەزەگى
同赞,应响 ① داۋىس قوسۋ ▲ 决表 داۋىسقا سالۋ
كومەسكى 权决表失丧 داۋىسى جويىلۋ▲唱配②
شەشۋشى ▲ 票投名记不,票投密秘 داۋىس
。票一的性定决 داۋىس
:的响声无,的声无〈形〉 داۋىسسىز
اينالۋ داۋىسسىزعا ▲ 枪手声无 داۋىسسىز ناگان

〔语〕化音辅 ▲ داۋسسىزدارلىق الماسۋى
〔语〕替交音辅 ▲ داۋسسىز دىبىس 〔语〕辅
音 ▲ داۋسسىز دىبىستارلىق ۋندەستىگى 音辅
〔语〕律谐和 ▲ زۇ داۋستىلارى 〔语〕非圆唇
音元 ,音元唇展 ▲ كومەي داۋسسىزدارى 〔语〕
喉擦音 ▲ بىزلىق داۋسسىزدار 〔语〕塞擦音 。
داۋسسىزدىق داۋسسىز 的抽象名词 。
داۋستا- 〈动〉高声喊,大声说话,高声嚷;
出声,说话 : داۋستاپ سويلەۋ 高声地说 /
داۋستاساڭشى، ەستىگەن جوق. 你大声一点,他
没听见 。/ سىرتتا بىرەۋ داۋستاعانداي بولدى.
好象有人在外边说话 。/ داۋستاما ويانىپ
كەتەدى 小点声,别惊醒他 。
داۋستال- داۋستا- 的被动态 。
داۋستاس- داۋستا- 的交互态 。
داۋستات- داۋستا- 的使动态 。
داۋستاتقىز- داۋستات- 的使动态 。
داۋستاۋ داۋستا- 的不定式 。
داۋستى 〈形〉 ① 有声的,带声的, 声音宏
亮的 ② 噪门大的,声音响亮的 : اشىق داۋس-
تىلار 〔语〕开元音,宽元音 ▲ ايىل داۋستى 细
声细语的 ▲ داۋستى دىبىس 〔语〕 元音 ▲
داۋستى دىبىستار ۋندەستىگى 〔语〕元音和谐律
▲ ءتىل الدى داۋستىلارى 前元音 ▲ ءتىل ارتى
داۋستىلارى 后元音 。
دابدىرەكتە- 〈动〉手足无措, 慌里慌张, 慌
忙,忙乱 。
دابدىرەكتەۋ دابدىرەكتە- 的不定式 。
دابدىرلە- 〈动〉(因荒张) 乱说,语无伦次,胡
言乱语 。
دابدىرلەۋ دابدىرلە- 的不定式 。
دادە: **داەسىن بەرۋ** 惩治,惩罚,整治,给点厉
害 。
دايەك 〈名〉耐心,忍耐,耐烦,韧性 ▲ دايەگى
جوق ① 靠不住,没准儿 ②忍不住,不能持久
▲ دايەك بولۋ 忍住,坚持下去,稳住 ▲ دايەك
تاپپاۋ (قىلماۋ) 忍不住;呆不住,坐不下来;着
急▲ دايەك تۇتۇ ①忍耐,忍受②满足,满意 。
دايەكسىز 〈形〉无恒的, 不持久的, 不耐烦
的;不坚定的,靠不住的;呆不住的 : دايەكسىز
مىنەز 不耐烦的性格 (急性子) داياكسىز ءسوز
靠不住的话 / دايەكسىز قىلىق 不坚定的行为 。
دايەكسىزدىك دايەكسىز 的抽象名词 。
دايەكتەمە 〈名〉 鉴定意见 。
دايەكتى 〈形〉 稳重的,坚定的,靠得住的,贯
彻始终的,坚持不懈的 : دايەكتى بولار ما
ەكەن؟ 能坚持久吗? /قىزمەتتى دايەكتى ىستەۋ
坚持不懈地工作 ▲ دايەكتى تۇردە 贯彻始终
地,坚持不懈地,一贯地;认真地 。
دايەكتىلەندىر- 〈动〉 贯彻,贯彻执行;落实 。
دايەكتىلەندىرۋ دايەكتىلەندىر- 的不定式 。
دايەكتىلىك دايەكتى 的抽象名词 。
دايەكشە 〈名〉〔语〕阿拉伯字母中的软音符
号 "ء": دايەكشە قويۋ 加软音符号 。
دايەكشەلى 〈形〉有软音符号的,带软音符号
的 。
دايەكشەسىز 〈形〉不带软音符号的 。
دايەكشى 〈名〉〔旧〕仆人,佣人 。
ءدايىم 〈副〉 经常,往往,总是 : ءدايىم مەنىڭ
مىنگەنىم جاقسى اتىم-دى. 我经常骑我最喜欢
的马 。
ءدايىمى 见 ءدايىم.
ءدايىس 〈形〉轻率的,冒失的,狂妄的,疯疯
癫癫的 。
داكبىر 见 دەگبىر
داكە 〈名〉纱布 。
داكەلە- 〈动〉 用纱布包 (裹,缠) 。
داكەلەت- داكەلە-的使动态 。
داكەلەۋ داكەلە- 的不是式 。
داكى 〈名〉纱布 。
ءدال 〈副〉①刚好,正好,恰好,恰巧;恰似,
正如 : ءدال وسى كەزدە 恰在此时 /ونىڭ ءوڭى
دە، مىنەزى دە ءدال اكەسىندەي ەدى. 他的长象,
性格跟他父亲一模一样 。/ ءدال كەزىندە كەلۋ
来得及时 ② 合适,正合适 : شاپانى دەنەسىنە
ءدال كەلدى 上衣做的合身 ▲ ءدال تارازى 精密
天平 ▲ ءدال ءتيۋ 打中,击中 。
دالدە- 〈动〉 ① 对好,对准,瞄准 ; نىسانانى
دالدەۋ 瞄准靶子(目标) ② 弄准确,弄正确,使
确切 : دالدەپ ايتقاندا 确切地说 。

可 ,的确准得瞄,的准瞄于善〈形〉 **دالدەگىش**
。性确明,性靠

دالدەن- دالدە- 的被动态。

دالدەس- دالدە- 的交互态。

دالدەت- دالدە- 的使动态。

:的当恰较比,的适合较比 〈形〉 I **دالدەۋ**
的鞋的脚合较比有果如 دالدەۋ اياق كىيىم بولسا
。话

دالدەۋ II **دالدە-** 的不定式。

四倒三颠 ,的率轻 ,的心经不〈形〉 **ٴدالدىر**
/人的心经不 ٴدالدىر كىسى :的癫癫疯疯,的
ٴدالدىر ٴسوز /话的四倒三颠 ٴدالدىر مىنەز
。性脾的佻轻

倒三颠得变 ,心经不漫得显〈动〉 **دالدىرلە-**
。便便随随得现表,四

دالدىرلەس- دالدىرلە- 的交互态。

دالدىرلەت- دالدىرلە- 的使动态。

دالدىرلەۋ دالدىرلە- 的不定式。

。的中打于善,的准瞄于善〈形〉 **دالدەۋىك**

;的蠢愚;的单简脑头 **دالدەك باس :دالدەك**
。人蠢

三朝,的重稳不,的佻轻,的浮轻〈形〉 **ٴدالدۋ**
。的四暮

دالدۋلىك ٴدالدۋ 的抽象名词。

:的 靠 可,的 切 确,的 体 具 〈形〉 **ٴدالدى**
ٴدالدى حابار جوق 没有可靠的消息。

دالدىك 〈名〉准确性,正确性,真实性。

دالەكى 〈形〉短毛 (皮子)。

جازبا :据根,证论,明证,据证 〈名〉 **دالەل**
دالەل /明证面书 دالەل ايتۋ (كورسەتۋ) 引证(
指出论证)/ دالەلى جوق 没有证据。

验 ,证引, 实证,证论,明证 〈动〉 **دالەلدە-**
证 : ٴىس جۇزىندىك فاكت دالەلدەگەن شىندىق
。理真的了明证所实事

دالەلدەمە 〈名〉证明,证据材料,证据。

دالەلدەن - دالەلدە- 的被动态。

دالەلدەس- دالەلدە- 的交互态。

دالەلدەت- دالەلدە- 的使动态。

دالەلدەۋ دالەلدە- 的不定式。

;的明证有,的据根有,的据证有〈形〉 **دالەلدى**
。的服信人令,的凿确,的证确

.的证论为作可,的据根为作可〈形〉 **دالەلدىك**
。的明证为作可

دالەلدىلىك دالەلدى 的抽象名词。

爱;的证论于善,的据根找于善〈形〉 **دالەلقۇر**
。的口借找

دالەلقۇرلىق دالەلقۇر 的抽象名词。

,据证的谓所,明证的谓所 〈名〉 **دالەلسىماق**
。的么什据根

دالەل- سىپات 〈名〉证明,证据,根据。

据根无,的明证无, 的据证无〈形〉 **دالەلسىز**
乱的据根无 دالەلسىز سويلەۋ 。的据凭无,的
。说

دالەلسىزدىك دالەلسىز的抽象名词。

毫丝,好正,好刚,好恰 ① 〈副〉 **دالمە-ٴدال**
衣 (的他) .كيىمى دالمە-ٴدال كەلدى :差不
:的 确 准 ,的切确 ② 。好正来起穿服
清不置位的确准 دالمە-ٴدال ورنى انىق ەمەس
。楚

دالمە-دالدىك دالمە-ٴدال 的抽象名词。

ٴدالۋ 〔名〕[阿] 一月,元月。

ٴدالىز 〈名〉〔方〕前室,过道。

比② 的身合较,的适合较比 ① 〈形〉 **دالىرەك**
。的确明较比,的切确较比,的确准较

饭 ٴدامى تاعامنىڭ :味滋,道味 ① 〈名〉 **ٴدام**
赶 ٴدام ۇستىنە كەلۋ :物食,食饭 ② 道味的食
▲ 嘴赶,会机有,幸有 ٴدام ايداۋ ▲ 时餐用在
,幸有 ٴدام بۇيىرۋ ▲ 偿;点一吃 ٴدام اۋىز ٴتيۋ
味 ٴدام سىزۋ مۇشەلەرى ▲ 饭上吃能;会机有
相睦和,临光,客作,饭吃 ٴدام تاتۋ ▲ 官器觉
,道味有没 ① جوق، تاتۋى جوق ٴدامى ▲ 亲
;绝未香余 ٴدامى كەتپەۋ ▲的义意无② 香不
(淡,咸)尝① ٴدامىن تاتۋ ▲ 记忘可不,忘难
ٴدامى تاۋسىلۋ ▲ (活生)验体,味滋到尝②
新不得变 ① ٴدامى قايتۋ ▲ 世去,终寿,背见
جەردە جۇرمەگەن ▲ 远疏情感② 味变,鲜
ەستىمەگەن ٴسوز بولادى، كىرمەگەن ۇيدە تاتپاعان
的过听未有方地的过到未 【谚】 .ٴدام بولادى
。味的过尝未有家的过去未,话

可得做, 甜香得做,美味得做〈动〉 **دامدە-**

口：شايدى دامدەپ قايناتپتى 把茶烧得味道很香。

دامدەن- دامدە- 的反身态。

دامدەندىر- دامدەن- 的使动态。

دامدەس 〈形〉朝夕相处的，同甘共苦的，吃喝不分的，一起生活的人。

دامدەستىك دامدەس 的抽象名词。

دامدەس-تۇزداس 见 دامدەس.

دامدەۋ دامدە- 的不定式。

دامدەۋىش 〈名〉调料，作料，调味品

ٴدامدى 〈形〉①美味的，可口的，香的，好吃的，有味道的：ٴدامدى جەمىس 美味的水果/ ٴدامدى تاماق 可口的饭菜 ②〔转〕有趣味的，有意思的，有价值的，有意义的：ٴدامدى پىكىر 有价值的意见。

دامدىلىك ٴدامدى 的抽象名词。

دامە 〈名〉希望，期望，欲望，指望：دامەسىنە دارمەنى ساي كەلمەۋ 力不从心 ▲ دامە ەتۋ (قىلۋ) 希望，对……抱有希望 ▲ دامەسى زور 指望大，胃口大 ▲ دامەسىن قاراي كور 量自 ▲ مەسەك دامە 痴心妄想 ▲ كەشكەكە اڭشىنىنىڭ دامە ەت. 【谚】猎手晚归必有所获。▲ دامە باردا دارمەن جوق. 【谚】心有余而力不足。▲ كوپتەن دامە ەتكەن ازدان قۇر قالادى. 【谚】奢望过至，往往一无所获。

دامەلەن- 〈动〉把希望寄托（在某事上），指望某事，对……抱有幻想，梦想：توردەن دامەلەنۋ 希望坐在上席上。

دامەلەندىر- دامەلەن- 的使动态。

دامەلەنۋ دامەلەن- 的不定式。

دامەلى 〈名〉有希望的，有指望的，希望大的，有出息的：بايگەدەن دامەلى ات 有希望得奖的马。

دامەت- 〈动〉①希望，指望，对……抱有幻想 ②（指妇女妊娠期间）想吃别人家的食物。

دامەتتىر- دامەت- 的使动态。

دامەتۋ دامەت- 的不定式。

ٴدامسىز 〈形〉①无味的，无滋味的，淡而无味的，不可口的 ②〔转〕无价值的，无用的，无意思的，没有趣味的。

دامسىزدەن- 〈动〉①变得无味，变得不可口 ②变得无意思，变得毫无价值。

دامسىزدەندىر- دامسىزدەن- 的使动态。

دامسىزدەنۋ دامسىزدەن- 的不定式。

دامسىزدىك ٴدامسىز 的抽象名词。

ٴدام-تاتۋ 〈名〉①味道，滋味 ②意思，意义：ٴدام-تاتۋى جوق 吃起来不香（听起来没有什么意义）。

ٴدام-تاتۋسىز 见 ٴدامسىز.

ٴدام-تۇز 〈名〉①饭食，菜蔬 ②作料，调味品。

ٴدان 〈名〉①（谷的）籽，种子，仁：كۇرىش ٴدانى 大米粒/ورىكتىڭ ٴدانى 杏仁儿 ②谷物，谷类，粮食，农作物：دانگە تولى قاپتار 装得满满的粮食袋子 ③饭食，食欲：ناۋقاستان ٴدان تاتا الماۋ 病得水米不进（滴水不进）④〔转〕果实，实质，内核 ▲ ٴدان الۋ 灌浆，结粒 ▲ ٴدان تاڭىرى 〔天〕谷神星 ▲ ٴدان ۋساتقىش 碎谷机 ▲ گۇلى باردا ٴدانى جوق، ٴسانى باردا ٴمانى جوق. 【谚】有花无果，华而不实。

دانداكۋ 〈名〉〔旧〕①弹药袋 ②（皮腰带上的）小皮袋。

داندە- 〈动〉惯成……癖习，养成习惯，染上……恶习，习以为常；爱占便宜，贪便宜。

داندەن- I داندە- 的反身态。

داندەن- II 〈动〉灌浆，满浆，结粒，结籽。

داندەس- داندە- 的交互态。

داندەت- داندە- 的使动态。

داندەۋ داندە- 的不定式。

ٴداندى 〈形〉粒儿大的，颗粒饱满的：بيىل استىقتار ٴداندى. 今年粮食长得颗粒饱满。▲ ٴداندى داقىل 粮食作物 ▲ ٴداندى قوجىر 饭菜，食物 ▲ ٴداندى ەگىس 作物，谷物。

دانەك 〈名〉〔植〕①（果实之）核 ②仁 ③（植物之）幼果。

دانەكەر 〈名〉①焊料，焊锡 ②〔转〕纽带，媒介，媒介物 ▲ دانەكەر بولۋ ①焊结起来 ②成为媒介 ▲ دانەكەر ۋلپا 〔生理〕结缔组织。

دانەكەرلە- 〈动〉①焊，烧焊，焊接，焊锡：دانەكەرلەۋ ماشيناسى 电焊机 ②〔转〕凑合，将就（用）：توكپەن دانەكەرلەپ ستەتۋ 凑合着用。

دانەكەرلەس- دانەكەرلە- 的交互态。
دانەكەرلەت- دانەكەرلەر- 的使动态。
دانەكەرلەۋ دانەكەرلە- 的不定式。
دانەكەرلەۋشى 〈名〉焊结工。
دانەكەرلى 〈形〉焊上的，焊接的。
دانەكەرلىك 〈形〉①用做焊料的，起焊接作用的②〔转〕起纽带作用的，起媒介作用的。
دانەكتە- 〈动〉结果，结籽儿；长核。
دانەكتەۋ دانەكتە- 的不定式。
دانەكۇس 〈形〉①有毛病的，有缺陷的，有缺损的：قۇلاعىنىڭ دانەكۇسى بار. 他（的）耳朵有毛病。②不清楚的，不清晰的，隐隐约约的：دانەكۇس ەستىلۋ 听得不清楚。
دانەكىس 见 دانەكۇس.
دانەمە 〈代〉任何……也，什么……也：داندايسيتىنداي دانەمە جوق 没有什么可骄傲的。
دانەڭە 见 دانەمە.
ٴدانسىز 〈形〉粒儿小的，粒儿不饱满的，不结籽的。
دانشك 〈名〉小粒儿，小籽儿。
دانىگۋ دانىك- 的不定式。
دانىگىس- دانىك- 的交互态。
دانىك- 见 داندە-.
ٴدانشپان 见 دانشپان.
ٴداپ 〈副〉①刚好，正好，恰好，恰巧；恰似，正如：ٴداپ وسى ادام 就是这个人②适合，正合适：اياعىنا ٴداپ كەلدى 正合（他的）脚▲ٴداپ باسۋ 说到要害，一针见血地指出。
ٴداپ-ٴدال 见 ٴدال.
داپتەر 〈名〉本子，册子，簿：جاتتىعۋ داپتەرى 练习本/ ەسەپ داپتەرى 算术本（帐簿）。
داپتەرلە- 〈动〉①做成本，订成本 ②记在本子上。
داپتەرلەۋ داپتەرلە- 的不定式。
داپتەرلىك 〈形〉可做本子用的：داپتەرلىك قاعاز 可做本子用的纸。
داپتەرشە 〈名〉小本子，小册子，本本。
دارەجە 〈名〉①级，级别，等级，衔，地位：دارەجەسى ٴوسۋ（جوعارىلاۋ）升级/ دارەجەسى تومەندەۋ（ٴتۇسۋ）降级②程度，水平；地步：ٴبىلىم دارەجەسى 知识程度/ ونەركاسىپ دامۋ دارەجەسى 工业的发展水平/ بەيشارالىق دارەجەدە قالۋ 处在可怜的地步③〔数〕幂▲دارەجە پسىقتاۋىش〔语〕程度状语▲دارەجە ۋستەۋلەر〔语〕程度副词▲اقىلدىنىڭ بەلگىسى بايسا تاسىمايدى، دارەجەسىنەن اسىرمايدى.【谚】贤者富而不骄奢淫逸。
دارەجەلە- 〈动〉〔数〕乘方，乘幂。
دارەجەلەۋ دارەجەلە- 的不定式。
دارەجەلى 〈形〉①级的，级别的，等级的：جوعارى دارەجەلى 高级的/ ٴبىرىنشى دارەجەلى بۇيىم 一等品②〔转〕头等的，高等的，高级的：دارەجەلى بۇيىمدار 高级商品/ دارەجەلى قوي 良种羊。
دارەجەسىز 〈形〉等外的，次的，下等的。
دارەت 〈名〉粪便，便溺：كىشى دارەت 小便/ ۇلكەن دارەت 大便/ دارەتكە شىعۋ 出去解手▲دارەت الۋ〔宗〕小净，净身，小洗洗浴▲دارەت بۇزىلۋ ①泻肚 ②未洗净▲دارەتكە وتىرۋ（سىندىرۋ）解手▲دارەتى بار 干净的，净身的▲دارەت قىسۋ 憋（尿、屎）▲ٴش دارەت 小洗，小净。
دارەتسىز 〈形〉（祈祷前）未净身的，未洗净的。
دارەتتەن- 〈动〉①解大手，出恭 ②净身。
دارەتتەندىر- دارەتتەن- 的使动态。
دارەتتەنۋ دارەتتەن- 的不定式。
دارەتتى 〈形〉（祈祷前）净过身的。
دارەتحانا 〈名〉厕所，茅房，卫生间：ەرلەر دارەتحاناسى 男厕/ ايەلدەر دارەتحاناسى 女厕。
ٴداريا 〈名〉河，江河，河流，川：اعىندى ٴداريا 湍急的江河/ اقىلىڭ اسقان ٴداريا（你的）聪明才智过人▲ٴداريا جانىنان قۇدىق قازبا.【谚】莫在河边打井。▲تامشىدان تاما بەرسە ٴداريا بولار.【谚】滴水成河。
داركەر 〈形〉〔波〕急需的，需要的，（迫切）有用的。
دارمەن 〈名〉〔波〕①气力，气力，劲；能力，精力：دارمەن جەتپەۋ 力量不足（无能为力）/ دارمەن جوق 没有气力（没有精力）/ دارمەن

قالماۋ▲年道山〔植〕شوپ ٴدارمەن ▲竭力疲精
جان دارمەن①全力,全力以赴②勉强▲ باردىڭ
ٴسى پارمەنمەن، جوقتىڭ ٴسى دارمەنمەن.【谚】
。力靠人穷,势仗人富
دارمەندى〈形〉有力气的,有力量的,有劲的,
精力充沛的,有能力的;有魄力的。
دارمەندىلىك　دارمەندى 的抽象名词。
دارمەنسىز〈形〉无力的,软弱无力的,软弱无
能的,无气魄的。
دارمەنسىزدەن-〈动〉变得无力,变得软弱无
力,变没劲。
دارمەنسىزدەۋ　دارمەنسىزدەن- 的不定式。
دارمەنسىزدىك　دارمەنسىز 的抽象名词。
ٴدارت　见　دەرت.
دارتە〈名〉〔口〕车辕,辕木。
ٴدارتتى　见　دەرتتى.
ٴدارۋ〈名〉〔波〕〔史〕药,药品,药物。
ٴدارۋىش〈名〉〔波〕〔宗〕道士。
ٴداري〈名〉①药,药品;药物: ستىق قايتارتىن
ٴداري 退烧药/ ٴىش وتكىزەتىن ٴداري 泻药 ②
火药: وق ٴدارىسى 弹药 ③〔转〕珍贵的,贵重
的,宝贝的: ونىڭ ٴسوزى ساعان ٴداري مە؟ 他的
话对你那么珍贵? ▲ ٴداري ارشا 〔植〕矮桧
ٴداري قاعازى 药方,处方 ▲ كوك ٴداري 蓝矾。
دارىگەر〈名〉大夫,医生: مال دارىگەرى 兽医。
دارىگەرلىك 〈形〉① 医疗的, 医务的:
دارىگەرلىك قىزمەت 医疗工作 ② 医疗事业,医
疗,医术: دارىگەرلىكتەن ساۋاتى بار 有医疗知
识(懂得医术)。
ٴداري-دارمەك〈名〉 药 品, 药 物 :
ٴداري-دارمەكتىڭ باعاسى ارزاندادى. 药品降价
了。
ٴداري-دارمەكتىك〈形〉药的,当药的,做药
用的。
دارىلە-〈动〉① 上药,抹药 ②洒药,喷药,
给……拌药 ③ 消毒。
دارىلەن- ① دارىلە- 的被动态 ②就医,(请
大夫)看病,(让医生)治病。
دارىلەس- دارىلە- 的交互态。
دارىلەت- دارىلە- 的使动态。

دارىلەۋ دارىلە- 的不定式。
دارىلىك〈形〉当药的,做药物用的: دارىلىك
ٴوسىمدىكتەر 药物植物。
ٴدارىپ (ٴدارپى)〈名〉主张,倡议,提议。
دارىپتە-〈动〉① 提倡,强调,主张: ٴۋيرەنۋدى
دارىپتەۋ 提倡学习 ② 赞助,帮助,赞扬: بەلگىلىبىر
كوزقاراستى دارىپتەۋ 赞助某种观点/ ولەڭمەن
دارىپتەۋ 以诗歌赞颂 ▲ ٴدارىپىن قىلۋ 赞扬,
说好。
دارىپتەگىش〈形〉① 爱提倡……的,喜欢强
调……的,一贯主张……的 ② 喜欢赞扬
的,喜欢赞助的。
دارىپتەل- دارىپتە- 的被动态。
دارىپتەس- دارىپتە- 的交互态。
دارىپتەت- دارىپتە- 的使动态。
دارىپتەۋ دارىپتە- 的不定式。
دارىپتەۋشى〈名〉提倡者,倡导者,强调者,主
张者。
دارىپتەۋشىلىك〈名〉主张,倡导,提倡,赞
扬。
ٴدارىپتى〈形〉有名的,出名的,有名望的,
著名的。
ٴدارىس〈名〉〔阿〕课,课程,功课: ٴدارىس بەرۋ
讲课/ ٴدارىس وقۋ 上课/ ەكى ساعاتتىق ٴدارىس
两节课的课程。
دارىستىك〈形〉① 课的,课程的 ② 教材,
教科书。
ٴدارىسحانا〈名〉教室,课堂。
ٴدارىحانا〈名〉药房,药店。
ٴدارىشى〈名〉制药的人,药剂师。
ٴداس I : ٴداس كوتەرۋ 一下喝掉,一饮而
尽 ▲ ٴداس قويۋ ① 全部吃(喝)掉 ② 赌,押
宝,下赌。
ٴداس II 见 ٴتاس.
ٴداسپى〈名〉〔口〕念珠。
ٴداستۇر〈名〉 惯 习, 习 欲, 传 统; 风 气:
ٴداستۇر بويىنشا 按照习惯/ داڭقتى ٴداستۇر 光
荣的传统。
داستۇرگۇل〈名〉雏菊。
ٴداستۇرلىك〈形〉 习 惯 的, 习 俗 的, 传 统:

。响影统传 لىقپال ٴداستۇرلى
传，习风，欲风，欲习，惯习〈名〉 **ٴداستۇرلۇك**
。统
。悔后人令，恨遗下留 **ٴدات دەگىزۋ** ： I **ٴدات**
胆 ② 性韧，心耐，耐忍 ① [阿]〈名〉 II **ٴدات**
▲ 合凑，强勉 قۇات داتكە ▲ 气勇，略胆，量
勇有没 ② 住不受忍 (بارماۋ) ٴداتى شىداماۋ
。敢不，气
身，人巨② 物大然庞，怪妖大①〈名〉 **ٴداۋ**
伟魁，的梧魁，的大高，的大③ 人的梧魁材
/驼阉的大高 ٴداۋ اتان /牛犍大 ٴداۋ وگىز ：的
如 داۋدە بولسا ▲子伙小的伟魁 ٴداۋ جىگىت
。话的错弄有没果
/ داۋلەت مول ：产资，产财，富财〈名〉 **داۋلەت**
/ 富 财 的 量 小 داۋلەت شاعىن 富 财 的 量大
قالعان اكەدەن /富财的家国 داۋلەتى مەملەكەت
产破，落破 داۋلەتى سىنۋ ▲产遗的亲父 داۋلەت
▲ داۋلەتى قايتۋ 产破，落破▲ ارتىق داۋلەت باس
多多)头破胀会不产财的余多【谚】 .جارماس
(善益 。 ▲ كەلگەن داۋلەت، كەتكەن بەينەت.
قىلساڭ ۋزرلىق ▲ 。富财来换，辛艰出付【谚】
داۋلەتىڭدى جەيسىڭ، وتىرىك ايتساڭ شىندىعىڭدى
誉名者慌说，产破要定者贼做【谚】 .جەيسىڭ
财的汉好【谚】 .ەر داۋلەتى ەڭبەك ▲ 。地扫
。动劳自出富
裕富不，的产财无，的富财无〈形〉 **داۋلەتسىز**
。的穷，的
。词名象抽的 داۋلەتسىز **داۋلەتسىزدىك**
：来起裕富，富变，财发〈动〉 **داۋلەتتەن-**
象不他 .ول بۇرىنعىداي ەمەس داۋلەتتەنىپ قالدى
。了多得裕富在现，了前以
。态动使的 -داۋلەتتەن **داۋلەتتەندىر-**
。式定不的 -داۋلەتتەن **داۋلەتتەنۋ**
，的裕富，的产财有，的富财有〈形〉**داۋلەتتى**
。级阶产有 داۋلەتتىلەر تابى ：的实殷
。词名象抽的 داۋلەتتى **داۋلەتتىلىك**
جاستىق ：代时，代年，期时〈名〉 **داۋرەن**
▲代时年童 بالالىق داۋرەن /期时年青 داۋرەن
。运走，势得；活过，活生 ٴسۇرۋ داۋرەن
腾黄飞，时行；运走，势得〈动〉 **داۋرەندە-**

。年两了势得 داۋرەندەدى ەكى جىل ：达
。态动使的 -داۋرەندە **داۋرەندەت-**
。式定不的 -داۋرەندە **داۋرەندەۋ**
。态互交的 II -داۋرىك **داۋرىگۋ**
。态互交的 II -داۋرىك **داۋرىگىس-**
。嚣叫；谈空，说胡，说瞎〈名〉 I **داۋرىك**
：嚣叫；谈空，说胡，说瞎〈动〉 II **داۋرىك-**
داۋرىككەن /说瞎里这在别(你) وتىر داۋرىكپەي
。人敌的嚣叫 جاۋ
。态动使的 II -داۋرىك **داۋرىكتىر-**
。式定不的 -ٴداۋسى **ٴداۋسۋ**
自，起不了为以自，人巨为以自〈动〉 **ٴداۋسى-**
。比无大高感
。态身反的 -ٴداۋسى **ٴداۋسىن-**
新 ٴداۋىر جاڭا ：道世；期时，代时〈名〉 **ٴداۋىر**
داۋىردە بۇل ▲/期时渡过 ٴداۋىر وتپەلى / 代时
(جۇرگىزۋ) ٴداۋىر اينالدىرۋ ▲ 道世个这在
被体遗俗习的教兰斯伊照按)过罪刷洗〔宗〕
。(罪赎者死为前葬埋
ٴبىر مەزگىل ：盛兴，兴时①〈动〉 **داۋىرلە-**
黄飞，势得，运走 ② 期时个一兴时 داۋىرلەۋ
势得他忆回 الۋ ەسىنە كەزىن داۋىرلەگەن ：达腾
。代年的
。的期时同，的代同，的代时同〈形〉**داۋىرلەس**
。式定不的 -داۋىرلە **داۋىرلەۋ**
داۋىرلىك ：的期时，的代时〈形〉 **داۋىرلىك**
。证特代时有具 سيپاتى بار
。人性男于用②池砚，台砚①〈名〉 I **ٴداۋىت**
。螂螳〔动〕〈名〉 II **ٴداۋىت**
نە ：诉告；述叙，述讲，谈，讲，说①〈动〉 I **دە-**
دەپ ەكەن بولعان سولاي /? 么什说你 ؟دەدىڭ
他，样这是就情事 .ول اڭگىمەسىن اياقتاتتى
：叫，呼称② 。话谈的他了束结便里这到述讲
意，要想，算打③。哥哥他叫你 .سەن ونى اعا دە
算打他 .ٴجۇر دەپ كەلەمىن ول ：为意，是思
كۇن /是思意的他 دەمەكشى بولعانى ونىڭ /。来
雨下要象好天 .جاۋىپ دەپ تۇرعان سەكىلدى
我 دەسەم ەكەن كەلگەن ول ：想，为认，为以④。
为认(他) المادى دەپ ساپاسىز /呢了来他为以
كەلگەن دەپ سەن ：替，为⑤要有没就好不量质

شعار 他可能是为你来的。/ سەن دەپ ستەدى
他替你做了。⑥有……想法，具有……愿
望： ونلاڭ مۇئالىم بولايىن دەگەن ويى بار. 他
有当老师的愿望。⑦用其否定式表示不分…
…，不论……，不管……： جاقسى جامان دەمەي
不分好坏 / كارى-جاس دەمەي 不论老少 /
كۈن-ءتۈن دەمەي 不分昼夜 ⑧ 名为，所谓：
دەموكراتيا دەگەن اتى 所谓的民主 ▲ ا دەگەندە —
开口，一张嘴，一开始；一瞬间，一刹那；说时
迟，那时快 ▲ ا دەگەنشە بولمادى 连一声都没
吭，就……（表示突然，极快地发生某事）▲
ا دەپ 一开始，最初 ▲ از دەگەندە 少则，至少，起
码 ▲ اي-شاي دەۋ 提醒，招呼，关照 ▲ اھ دەۋ 唉
声叹气，感到悲伤，感到惋惜（遗憾）▲
ءالىپتى تاياق دەپ بىلمەۋ 目不识丁，文盲 ▲
باس دەسە قۇلاق دەۋ 驴唇不对马嘴，风马牛不
相及 ▲ باس-كوز دەمەۋ 劈头盖脸地，没头没脑
地，不管三七二十一 ▲ دەگەن جەردەن شىعۋ 正
如所说，确象所说 ▲ دەگەنى كەلۋ 应验 ▲
دەگەنىندەي بولۋ 说对了，应验 ▲ دەگەنـــــە
كونىپ، ايتقانىنا ءجۇرۋ 言听计从，惟命是从，
惟命是听；呼之即来，挥之即去 ▲ دەگەنىن
ەكى ەتپەۋ 言出法随 ▲ دەگەنـــــەن قايتپاۋ
（ايىنماۋ）言出必行，说一不二 ▲ دەگەنـــن
ورىنداۋ 言出法随，说得到做得到，言而有信▲
دەگەنگە بولايىن 看你说得出来，瞧你说得出
口，哪儿的话 ▲ دەگەنىڭ كەلسىن 但愿如此▲
دەي بەرۋ 说下去，老说 ▲ دەسە دەگەندەي 名不
虚传的，的确，正象所说的 ▲ كۈن-ءتۈن دەمەي
不分昼夜 ▲ ءلام-مىم دەمەۋ 不吭声，一声不
响，一言不语，一言不发，没有说一句什么 ▲
ماعان دەسە 管他，顶多 ▲ مەنى دەسە 听我的话，
和我商量的，给我面子的话 ▲ راحمەت دەۋ 感
谢，致谢 ▲ سولاي دەپ 是这样 ▲ سالەم دەۋ 问候▲
تاۋىپ دەۋ 说得对，说到点子上 ▲ ىڭق دەمەۋ
一声不吭，一声不响 ▲ قۇتتى بولسىن دەۋ 祝
贺，恭喜 ▲ ايت دەسە ءيت جۇگىرەدى．【谚】
嗾一声，狗就扑上去（主子下令奴才遵命）。▲
ءبىر مىنگەن اتىڭدى شابان دەمە، ءبىر كۈنگى
جولداسىڭدى جامان دەمە. 【谚】初骑的马莫说

慢，初识的朋友莫说坏。▲ بوياۋشى-بوياۋشى
دەگەنگە ساقالىن بويايدى. 【谚】弄巧成拙。

دە II 见 دا.

دەبدىرە- 〈动〉慌张，慌张里慌，惊慌失措。

دەبدىرەس- دەبدىرە- 的交互态。

دەبدىرەۋ دەبدىرە- 的不定式。

دەبەت 〈名〉〔会计〕借方

دەبىسكە 〈名〉布面密缝花毡。

دەگبىر 〈名〉忍耐，耐心，容忍，耐烦：
دەگبىرىڭ قايدا كەتكەن، بىر-ەر كۈن كۇتە تۇر.
你怎么没有一点耐心，再等一两天。▲
دەگبىرىن الۋ 让人着急；催促 ▲ دەگبىرى قاشۋ
忍耐不住，不耐烦，着急。

دەگبىرلى 〈形〉有耐心的，能忍耐的，耐烦的；
沉着的，稳重的： دەگبىرلى كىسى 有耐心的
人 / جەڭىلتەك بولماي دەگبىرلى بول 不要冒冒
失失的，要稳重。

دەگبىرلىلىك دەگبىرلى 的抽象名词。

دەگبىرسىز 〈形〉① 不耐烦为，忍耐不住的
境，沉不住气的，无耐心的；心情不安的，心
ادام دەگبىرسىز：不平的，急躁的，不稳重的
无耐心的人 ② 缠人的，使人不得安宁的：
دەگبىرسىز بالا 缠人的小孩子。

دەگبىرسىزدەن- 〈动〉① 变得不耐烦，变
得无耐心，发急，急躁；心情不安：
دەگبىرسىزدەنبەي وتىرا تۇر 请你耐心地坐一会
儿 ②变得爱缠人，使人不得安宁。

دەگبىرسىزدەندىر- دەگبىرسىزدەن- 的使动
态。

دەگبىرسىزدەنۋ دەگبىرسىزدەن- 的不定式。

دەگبىرسىزدىك دەگبىرسىز 的抽象名词。

دەگدار 〈形〉出名的，赫赫有名的，杰出的。

دەگدارلى 见 دەگدار.

دەگدارلىق دەگدار 的抽象名词。

دەگدۋ دەگدى- 的不定式。

دەگدى- 〈动〉半干，半湿半干，渐干： كيىم
دەگدىپ قالدى. 衣服快干了。/ جاڭبىردان سوڭ
جەل شىعىپ، جەر دەگدي باستادى. 雨后一风
吹土地开始干了。

دەگدىس- دەگدى- 的交互态。

دەگدىت- دەگدى- 的使动态。

دەگەلەك 〈形〉冒失的，轻率的，轻浮的。

دەگەلەكتە- 〈动〉冒失，鲁莽，轻率：دەگەلەكتەيدى دە جۆرەدى 他老是那冒冒失失的。

دەگەلەكتەۋ دەگەلەكتە- 的不定式。

دەگەندەي 〈副〉①如……所说，就象……所谈的那样；恰好，恰如，正如：جوعارىدا دەگەندەي 如上所说/ ول دەگەندەي ەمەس 不象他所说的那样②(和 ەمەس 连用表示)不怎么，不那么：دەگەندەي ٴتاتتى ەمەس 不那么甜▲ دەسە دەگەندەي 名不虚传，的确，正象所说的。

دەگەندەگىدەي 见 دەگەندەي.

دەگەندەيىن 〈助〉对，哦，啊：دەگەندەيىن ەندى ەسىمە ٴتۈستى. 啊，这才想起来了。

دەگەنمەن 〈连〉不过，然而，但是：دەگەنمەن ول بارا المايدى. 不过他去不了。

دەگىز- دە- I 的使动态。

دەگىشتە- 〈动〉(把某个事或话)重复，再三说。

دەگىشتەۋ دەگىشتە- 的不定式。

دەدەك: دەدەك قاعۋ 急急忙忙地走，疾步走，噔噔地走：دەدەك قاعىپ قايدان كەلەسىڭ؟ 你急急忙忙地从哪里来？/ مىنا شالىڭ دەدەك قاعادى عوي. 这老头子还是步履如飞啊。

دەدەكتە- 〈动〉急急忙忙地走，疾步走，噔噔地走：دەدەكتەپ ٴجۇرۋ 疾步走/ دەدەكتەپ قاشۋ 噔噔地跑。

دەدەكتەت- دەدەكتە- 的使动态。

دەدەكتەۋ دەدەكتە- 的不定式。

دەجۇرنى 〈名〉值班者，值日者。

دەزىنفەكتسيا 〈名〉〔医〕消毒，灭菌。

دەزىنفەكتسيالا- 〈动〉消毒，进行消毒，灭菌。

دەزىنفەكتسيالان- دەزىنفەكتسيالا- 的被动态。

دەزىنفەكتسيالاۋ دەزىنفەكتسيالا- 的不定式。

دەيىن 〈助〉①到，至；到……为止；到……的时候：ساعات ەكىدەن تورتكە دەيىن 从两点到四点/ وزەنگە دەيىن 达到河边为止/ جەڭىسكە جەتكەنگە دەيىن سوعىستى 战到胜利为止 ②在……之前，在……时候，以前：سوعىسقا دەيىن 战前/ تۆڭكەرىسكە دەيىن 革命以前 ③到(某种程度)，甚至，连：ومىراۋىنا دەيىن سيپادى 甚至连乳房都摸了▲ باقايشىعىنا دەيىن قارۋلانعان 武装到牙齿▲ باقايىنا دەيىن تانۋ 了如指掌，非常熟悉▲ بۇگە-شىگەسىنە دەيىن ٴبىلۋ 熟知，深知，了如指掌。

دەكابر 〈名〉十二月。

دەكبىر 见 دەگبىر.

دەكتور 〈名〉播音员。

دەكراتسيا 〈名〉布景。

دەلبە I〈名〉马车上的缰绳。

دەلبە II ①〔医〕(牲畜之)眩晕病(马的)流行性脑脊髓炎 ②〔转〕精神错乱：دەلبە بولۋ 犯精神病 ③〔转〕反复无常的，浮躁的，性情乖张的▲ دەلبە كەزەك 精神失常的，发疯的▲ دەلبەسى قوزۋ 犯精神病，发疯▲ دەلبە سوزەك 伤寒病。

دەلبەلەن- 〈动〉发疯，犯精神病；行为狂暴，狂行妄为，任性胡为。

دەلبەلەنۋ دەلبەلەن- 的不定式。

دەلبەلىك دەلبە II 的抽象名词。

دەلبەشى 〈名〉车把式，赶车的人。

دەلدال 〈名〉①牙行，肩客；买办；中间人，经纪人 ②媒人，媒妁，介绍人▲ دەلدال بولۋ ①做牙行，当肩客 ②当媒人 ③不知所措，犹豫不决。

دەلدالدىق ①دالدال 的抽象名词 ②代办，代营。

دەلدالشى 见 دالدال.

دەلدار 见 دالدال.

دەلدەي- 见 دەلدي-.

دەلدەيۋ دەلدي- 的不定式。

دەلدەك 〈形〉①膨大的，隆起的(指鼻子)：دەلدەك تاناۋ 张大的鼻孔 ②晃悠的，颤抖的(指头)：دەلدەك باس 颤抖的头。

دەلدەك: دەلدەك قاعۋ ①慌慌张张，急急忙忙 ②勃起。

دەلدەڭدە- 〈动〉①慌张，急急忙忙：دەلدەڭدەپ جۇگىرۋ 慌慌张张地跑 ②(阴茎)连续勃起。

。态互交的 دەلدەڭدە- دەلدەڭدەس-
。态动使的 دەلدەڭدە- دەلدەڭدەت-
。式定不的 دەلدەڭدە- دەلدەڭدەۋ
تاناۋى :(孔鼻)大张，开张①〈动〉 دەلدي-
دەلديۋ قۇلاقى دەلديۋ :(朵耳)起竖② 孔鼻开张
帽 قالپاق شي دەلديگەن ەتەگى :翘③ 朵耳起竖
دوڭدە :立兀，立直，立站④ 帽草的来起翘沿
⑤ ? 着站上坡山在谁 ؟كىم تۇرعان دەلديپ
。起勃
。态动使的 دەلدي- دەلديت-
。式定不的 دەلدي- دەلديۋ
▲致兴，味趣，趣兴，味兴〈名〉 دەلەبە
▲起激，激刺，趣兴起引 قوزدىرۋ دەلەبەسىن
。勃勃致兴，痒技，劲来，劲上 قوزۋ دەلەبەسى
代 ۇيىرمەسى دەلەگات :表代〈名〉 دەلەگات
。团表
دەلەگاتسە- دوستىق :团表代〈名〉 دەلەگاتسيا
。团表代好友 ياسى
。的表代〈形〉 دەلەگاتتىق
风②子帽的戴娘姑(的时早)①〈名〉 دەلەگەي
。帽兜，帽
ەتەگى :动飘，动摆；扇呼〈动〉 دەلەگەيلەن-
。动飘风随襟衣 دەلەگەيلەنۋ بىرگە جەلمەن
。式定不的 دەلەگەيلەن- دەلەگەيلەنۋ
。跑瞎，忙奔，波奔，跑西奔东〈动〉 دەلەكتە-
。态动使的 دەلەكتە- دەلەكتەت-
。式定不的 دەلەكتە- دەلەكتەۋ
ەتەگى ەكى :扇呼，动摆，动飘〈动〉 دەلەڭدە-
。的扇呼扇呼襟衣来起跑他 جۇگىرۋ دەلەڭدەپ
。态动使的 دەلەڭدە- دەلەڭدەت-
。式定不的 دەلەڭدە- دەلەڭدەۋ
:的癫癫疯疯，的醒清不脑头〈形〉 دەلقۇلى
/的癫癫疯疯是就来生 جارالعان دەلقۇلى
。人的四倒三颠为成 بولۋ دەلقۇلى
癫癫疯疯，醒清不脑头得变〈动〉 دەلقۇلىلان-
。闹胡，疯发，四倒三颠，的
。态动使的 دەلقۇلىلان- دەلقۇلىلاندىر-
。式定不的 دەلقۇلىلان- دەلقۇلىلانۋ
。词名象抽的 دەلقۇلى دەلقۇلىلىق
无，的服舒不，的闷烦，的恼烦〈形〉 دەل-سال

舒不到感 ① بولۋ دەل-سال ▲的窘疲，的力
。窘发，尴尬② 惫疲，服
。词名象抽的 دەل-سال دەل-سالدىق
。豚海〈动〉〈名〉 دەلفين
。态动被的 I دە- دەلىن-
。式定不的 دەلىن- دەلىنۋ
呼 قالۋ شىقپاي دەمى :息气，吸呼〈名〉 دەم
(吸呼深)气吸里往 تارتۋ شىنە دەمىن /阻受吸
▲那刹一，间瞬一，刻片，儿会一 دەم ءبىر ▲
呼① الۋ دەم ▲地停不，地息休不 الماستان دەم
吸，喘气，吸气② 休息，歇息，歇脚▲ ارادا دەم
，动鼓，励勉，励鼓 بەرۋ دەم ▲那刹一，间瞬一
دەمنىڭ ▲者持支做，手帮当 بولۋ دەم ▲气打
دەم ▲夫功的儿会一，眼转一，间息瞬 اراسىندا
驱经念，病治以水凉喷边语咒念边〔旧〕 سالۋ
邪▲ ساتتە دەم ▲那刹一，间瞬一 ءبىتۋ دەمى
(ءۇزىلۋ) ▲气断，气咽，吸呼止停 باسۋ دەمىن
دەمى ▲敛收，来下静冷② 息休，气口喘①
دەمى ▲声做不；图意露暴不 بولۋ شىنىندە
قىسىلۋ دەمى ▲合意投情，通串，结勾 قوسىلۋ
喘气① الۋ دەم يىعنان ەكى ▲息窒到感，气憋
作腔装，傲高，足十气神② 吸呼地促急，吁吁
。吁吁喘气 الۋ دەم يىنىنەن ▲势
جازدىق :假休，期假，息歇，息休〈名〉 دەمالىس
دەمالىس/ 假寒 دەمالىس قىستىق/ 假暑 دەمالىس
。里间时的息休在 ۋاقتىندا
玛乃做在处之水无〔宗〕 قاعۋ دەمبە: دەمبە:
。身净此以土尘打拍掌手用前孜
:常常，常经，地断不〈副〉 دەمبە-دەم
。信来到收常经 تۇرۋ الىپ حات دەمبە-دەم
。杖面擀、棍面擀〔土〕〈名〉 دەمبەل
دەمبەلشە :的墩墩矮，的胖矮〈形〉 دەمبەلشە
。子伙小的胖矮 جىگىت
。的墩墩为较，的胖矮较比〈形〉 دەمبەلشەلەۋ
。儿关插，上插(闩门将)〈动〉 دەمبىلە-
。式定不的 دەمبىلە- دەمبىلەۋ
有得烧，口可的煮，香得做 ①〈动〉I دەمدە-
，伴老 .دەمدەگەيسىڭ شايىڭدى ،بايىشە :道味
:意惬；定安，心安 ② 。点一香得烧茶把
。了来心下安们他 .قالدى دەمدەپ كوڭىلدەرى

دەمدە Ⅱ〈副〉很快,一刹那,一瞬间: دەمدە قايتىپ كەلدى 很快就回来了。

دەمدەل- دەمدە- Ⅰ的被动态。

دەمدەس- دەمدە- Ⅰ的交互态。

دەمدەت- دەمدە- Ⅰ的使动态。

دەمدەۋ دەمدە- Ⅰ的不定式。

دەمە- 〈动〉①扶住,搀扶: اتقا دەمەپ مىنگىزۋ 搀上马 ②〔转〕帮助,协助;扶持,支持;帮腔: ءسوز اراسىندا دەمەپ جەل بەرۋ 说话间帮腔,鼓气。

دەمەك Ⅰ〈助〉那么,就是说,可见,看来,总之,总而言之: دەمەك ول كەلمەيتىن بولدى ما؟ 就是说他不来了吗?

دەمەك (دەمەگى) Ⅱ〈名〉想说的话,要说的意思: ونىڭ دەمەگى ەرتەڭ كەتپەڭدەر دەگەن ءسوز. 他的意思是明天不让你们走。▲ كەل دەمەك بار، كەت دەمەك جوق. 只能说请,不能说走。

دەمەكشى 〈助〉就是说,也就是说: دەمەكشى، ول كەلمەيتىن بولدى ما؟ 就是说,他不准备来了吗?

دەمەس دەمە- 的交互态。

دەمەت- دەمە- 的使动态。

دەمەۋ Ⅰ〈名〉帮助,协助,扶持,支持: كوپشىلىكتىڭ دەمەۋى 大家的支持。

دەمەۋ Ⅱ دەمە- 的不定式。

دەمەۋلىك 〈名〉〔语〕语气词,语助词 ▲ بولىمدى دەمەۋلىك 肯定语气词 ▲ بولىمسىز دەمەۋلىكتەر 〔语〕否定语气词。

دەموگراف 〈名〉人口学家。

دەموگرافيا 〈名〉人口学。

دەموكرات 〈名〉民主主义者;民主派。

دەموكراتيا 〈名〉民主: حالىق دەموكراتياسى 人民民主/ سوتسياليستىك دەموكراتيا 社会主义民主。

دەموكراتيالاندىر- 〈动〉民主化,大众化,群众化。

دەموكراتيالاندىرۋ دەموكراتيالاندىر- 的不定式。

دەموكراتياشىل 〈名〉①热爱民主的,拥护民主的,主张民主的②民主主义的。

دەموكراتيزم 〈名〉民主主义。

دەموكراتشىل 〈形〉①热爱民主的,拥护民主的,主张民主的②民主主义的。

دەمىگۋ دەمىك- Ⅱ的不定式。

دەمىگىس- دەمىك- Ⅱ的交互态。

دەمىك Ⅰ 见 دەمىكپە.

دەمىك- Ⅱ〈动〉呼吸困难,喘气,哮喘,喘吁: قىس بولسا دەمىگەدى 一到冬天就哮喘。

دەمىكپە 〈名〉〔医〕①哮喘,哮喘病: دەمىكپە پايدا بولۋ 患哮喘病②〔口〕肺病。

دەمىكتىر- دەمىك- Ⅱ的使动态。

دەن Ⅰ〈名〉身体,体魄: دەنى ساۋ 身体健康 ▲ دەن قويىپ 专心,重视,聚精会神: دەن قويىپ ۇيرەنۋ 专心学习。

دەن Ⅱ〈名〉大部分,绝大部分,大多数: وقۋشىلاردىڭ دەنى كەلدى. 学生的大部分都来了。مىندەتتىڭ دەنى ورىندالدى. 任务多半已完成了。

دەندە- 〈动〉①恶化,变得严重,加重: اۋرۋ دەندەپ، شاما كەتۋ 病情恶化身体衰弱②占优势,占上风,压倒: ولار دەندەپ تۇر. 他们占着上风。③完成多半,做完大部分: ولار جۇمىستى دەندەپ قالدى. 他们快完成任务了。

دەندەس- دەندە- 的交互态。

دەندەت- دەندە- 的使动态。

دەندەۋ دەندە- 的不定式。

دەنە Ⅰ〈名〉①身体,躯体,体格: دەنە ءبىتىمى 身材/ دەنە تاربيە 体育/ دەنە مۇشەلەرى 身体的各部/ دەنە شىنىقتىرۋ 锻炼身体②实体,(物)体: قاتتى دەنە 固体/ سۇيىق دەنە 液体/ گاز دەنە 气体▲ اينالمالى دەنەلەر 〔物〕自转物体▲ الگەبرالىق دەنە 〔数〕代数体▲ اسپان دەنەلەرى 〔天〕天体,星体▲ بويانعىش دەنە 〔生〕染色体▲ گەومەتريالىق دەنە 〔数〕几何体▲ دەنە تۇرشىكتىرۋ 毛骨悚然▲ اۋرۋ دەنەگە ازعان ءۇيىر. 【谚】体弱易染病。

دەنە- Ⅱ〈动〉取胜;压服,征服,制服。

دەنەل- دەنە- Ⅱ的被动态。

دەنەلەن- 〈动〉①(人和动物在母体里)成

。人成长，高长，大长 ② 长生，形

دەنەلەنۋ دەنەلەن- 的不定式。

دەنەلى 〈形〉①大个子的，魁梧的，魁伟的：دەنەلى دە كۋشتى 个子也大，力气也大\ دەنەلى بولعاندىقتان ەل ونى كەيدە الىپ دەيدى. 因他身材魁梧，所以人们有时称他为大力士。② … 体型的，…… 身材的：تاپال دەنەلى 矮身材 ▲ الىپ دەنەلى 身材魁梧的，身材高大的▲ اشاڭ دەنەلى 瘦高个。

دەنەلىك 〈形〉物体的，立体的：دەنەلىك بۇرىش 立体角。

دەنەسىز 〈形〉矮个子的，矮小的，身材小的。

دەنەسىزدىك دەنەسىز 的抽象名词。

دەنەۋ دەنە- II 的不定式。

دەنساۋلىق 〈名〉健康，身体（状况）：دەنساۋلىق ساقتاۋ ٴبولىمى 保健科/ دەنساۋلىقتى كۇتۋ 保重身体。

دەنى-قارنى 〈名〉身体：دەنى-قارنىڭ ساۋما؟ 身体好吗？

دەڭ I 〈名〉①附近，近处② 高度，程度，水平。

دەڭ II 〈名〉[旧]店，客店，客栈。

دەڭبەت 〈形〉涂银的，烫银的，包银的 ▲ دەڭبەت بەلبەۋ 烫银的腰带。

دەڭگە 见 تەڭگە.

دەڭگەي 〈名〉①一带，附近：ولار اۋىل دەڭگەيىنە جەتىپ قالدى. 他们快到阿吾勒附近了。② 水平线，水准，(高)度，(深)度，海拔：وزەن سۋى دەڭگەيىنەن اسىپ كەتتى. 河水没过水位。▲/ تەڭىز دەڭگەيى 海拔。

دەڭگەيلە- 〈动〉① 接近水准，接近标准；完成大半：وقۋلىقتى دەڭگەيلەپ قالدى. 教材接近编完了。/ بيىلعى جوسپاردى دەڭگەيلەپ قالدى. 今年的计划已完成大半了。② 沉，沉没：تاس سۋ تۇبىنە دەڭگەيلەپ كەتتى. 石头沉到水底了。

دەڭگەيلەس I 〈形〉(长短，深浅，轻重，大小，高矮等）相近的，相差不多的，匹敌的：جاستارى دەڭگەيلەس 年龄相仿/ ارالىعى دەڭگەيلەس 距离差不多/ كۇشتەرى دەڭگەيلەس 力量匹敌。

دەڭگەيلەس- ① دەڭگەيلە- 的交互态 ② 靠近，接近。

دەڭگەيلەت- دەڭگەيلە- 的使动态。

دەڭگەيلەۋ دەڭگەيلە- 的不定式。

دەڭكي- 〈动〉显得大，鼓起，显得突出：ولگەن وگىز دەي دەڭكىيىپ جاتقان اناۋ نەمەنە؟ 象横卧着一条死牛那么大的东西是什么？/ قالتاڭا نە سالىپ الدىڭ، دەڭكىيىپ كەتىپتى. 你口袋里装的是什么，这么鼓鼓囊囊的。

دەڭكيت- دەڭكي- 的使动态。

دەڭكيۋ دەڭكي- 的不定式。

دەڭكيس- دەڭكي- 的交互态。

دەڭكىرە- 〈动〉说透一点，讲深一些，谈得明确一些：وعان بۇل ماسەلەنى دەڭكىرەگەنىڭ ٴجۇن. 你应该把这个问题讲透一点。

دەڭكىرەۋ دەڭكىرە- 的不定式。

دەڭمەنت 见 دەڭبەت.

دەڭشى 〈名〉店主，店掌柜。

دەڭىز 见 تەڭىز.

دەپارتامەنت 〈名〉①(部内的)司②(法国的)行政区，省 ③(美国的)部。

دەپۋتات 〈名〉代表，议员。

دەپىس 见 دەفىس.

دەر I 〈名〉[方](牲畜饮水用的水槽)托架，水槽腿。

دەر II ：适龄的：دەر جاسىندا 适龄的：دەر جاسىندا مەكتەپكە جىبەرۋ 适龄送学校读书 ▲ دەر كەزى (كۇن، مەزگىل، ساعات، شاق) 及时，按时，准时；适时；立刻，立即：دەركەزىندە حات جازۋ 及时写信/ ەگىندى دەر كەزىندە سالۋ 适时播种地。

دەربەس 〈形〉独立的，自主的，单独的，专门的：دەربەس قىزمەت ىستەۋ 独立工作/ دەربەس ٴۇي 单间/ دەربەس وسى جۇمىسپەن كەلدىڭ بە؟ 你是专门为这件事而来的吗？

دەربەستەن- 〈动〉独立自主，单独行动，独自活动；疏远，不合群。

دەربەستەنۋ دەربەستەن- 的不定式。

دەربەستىك دەربەس 的抽象名词。

دەربىت 〈名〉多尔布特（蒙古部落一支）。

دەرە I 〈名〉槽水,架托(槽水的用水饮畜牲
。腿

دەرە II 〈名〉谷河,沟河 。

دەرەك ①〈名〉信音,息信,息消: دەرەك الـۋ
قولداعى: 载记,象迹;索线,落下 ②息消到得
دەرەك بويىنشا قۇزاستىرۋ 支索线的握掌据根
查追/ تاريحي دەرەك 载记史历③据根,实事:
دەرەك تابۋ 找根据 。

دەرەكسىز ①〈形〉无消息的,无信息的,无音
的信音 ②无索线的,无记载的,无迹象的
③ 无根据的,无事实的▲ دەرەكسىز ٴسوز ـ
نانىمسىز. 【谚】无稽之谈不可信 。

دەرەكسىزدىك دەرەكسىز 的抽象名词 。

دەرەكتە- 〈动〉核实,落实,查找证据 。

دەرەكتەمە 〈名〉根据,事实,记载,索线 。

دەرەكتەس- دەرەكتە- 的交互态 。

دەرەكتەۋ دەرەكتە- 的不定式 。

دەرەكتى ①〈形〉有消息的,有信息的,有音信
②有索线的,有记载的,有迹象的 ③有
据的,有事实的,有凭据的 。

دەرەكتىلىك دەرەكتى 的抽象名词 。

دەرەۋ 〈副〉马上,立即,连忙,赶紧: دەرەۋ توقـ
تاتۋ 马上停止/ دەرەۋ جولعا شىعۋ 立即出发/
دەرەۋ تۇرەگەلۋ 连忙站起来 。

دەرجاۋا 〈名〉强国,大国,列强 。

دەرجاۋالىق 〈形〉强国的,大国的,列强的 。

دەرلىك 〈形〉可谈的,值得一提的: دەرلىك
ٴسوز جوق 没有什么可谈的②较好的,比较圆
满的;可称赞的: دەرلىك جاقسى ناتيجەگە قول
جەتكىزۋ 取得较好的成绩 ③ 差不多,将近,
殆,几乎;大约,约莫,大概: وقۋشىلار دەرلىك
كەلدى. 学生差不多都来了。/ دەرلىك جوق 几
乎没有 。

دەرلىكتەي 〈形〉 ① 可谈的,值得一提的:
دەرلىكتەي جانە نە قالدى. 还有什么值得一说的
? ② 较好的,比较圆满的; 可称赞的 :
دەرلىكتەي مول ٴونىم الۋ 取得了可喜的收获
③ 差不多,将近,殆,几乎; 大约,大概 :
دەرلىكتەي وتىرىپ بولدى 差不多都入座了 。

دەرمەن 见 دەرمەنە.

دەرمەنە 〈名〉〔植〕山道年 ▲ دەرمەنە ٴشوپ
山道年 。

دەرمەنشى 见 تيىرمەنشى.

دەرت 〈名〉 ① 疾病,病症,病害 : ادامنىڭ
دەرتى 人的疾病/ دەرت جابىسۋ 缠身病疾/
دەرتكە شيپا 对疾病有疗效 ②〔转〕痛苦,若楚:
ماحاباتتىڭ دەرتى 爱情之苦/ كەدەيلىكتىڭ
دەرتى 贫穷的痛苦 ③〔转〕麻烦,折磨,祸患:
ونىڭ دەرتىنەن 由于他的折磨 ④〔转〕悲伤,忧
愁,忧伤;不幸,厄运: بالانىڭ دەرتىنەن 由于孩
子的不幸▲ الاباجاق دەرتى 纹斑病▲ اۋرۋدان
دەرت جامان 忧伤比疾病还难忍▲ اق ساباقتانۋ
دەرتى 马鹿苗病 。

دەرتسىز 〈形〉 ① 无病的, 无恙的, 健康的
〔转〕无忧无愁的,无痛苦的,无苦楚的 。

دەرتسىزدىك دەرتسىز 的抽象名词 。

دەرتە 〈名〉〔土〕驾辕,车辕,辕木 。

دەرتەن- 〈动〉①害病,患病,生病,②〔转〕忧
伤,悲伤,感到痛苦 。

دەرتەندىر- دەرتەن- 的使动态 。

دەرتەنۋ دەرتەن- 的不定式 。

دەرتتى 〈形〉 ① 有病的,不健康的 ②〔转〕忧
愁的,悲伤的,痛苦的 。

دەرتتىلىك دەرتتى 的抽象名词 。

دەرھام 〈形〉[阿]小的,很小的,微不足道的。

دەس I : **دەس بەرۋ** 让,谦让,容让,准许,
允许▲ دەس ٴتيۋ 有了机会,轮到 。

دەس- II دە- II 的交互态 。

دەس III 〈名〉[旧]接济者,帮助者,依靠 。

دەسانت 〈名〉 ①登陆;陆地降落 ②登陆兵.
空降兵 。

دەسانتشى 〈名〉登陆兵,空降兵 。

دەسبى 〈名〉[旧]念珠 。

دەسياتينا 〈名〉俄亩(等于 1.09 公顷)。

دەسكا 〈名〉〔体〕铁饼: دەسكا لاقتىرۋ 掷铁饼。

دەستە 〈名〉 ① 把: ٴبىر دەستە ٴبيداي 一把麦
子 ②束: ٴبىر دەستە گۇل 束花 ③ 令 , 叠 :
ٴبىر دەستە قاعاز 一令纸 。

دەستە-دەستە 〈形〉一把一把的,一打一打的,
一叠一叠的,一束一束的,一令一令的 。

دەستەلە- 〈动〉一把一把地堆（集中）， 一叠
一叠地摞起，一束一束地集中（放）， 一令一
令放地。
دەستەلەن- دەستەلە- 的被动态。
دەستەلەس- دەستەلە- 的交互态。
دەستەلەت- دەستەلە- 的使动态。
دەستەلەۋ دەستەلە- 的不定式。
دەتال 〈名〉①（机器）零件，配件 ② 详情，细
节，详细内容。
دەتالدى 〈形〉详细的，周祥的，详详细细的，
仔细的。
دەتسيمەتر 〈名〉十公分，分米。
دەۋ دە- Ⅱ 的不定式。
دەفيس 〈名〉连字符号（即"—"）用于音节或
复合词中间）。
ديابەت 〈名〉[医]糖尿病，多尿症。
دياگنوز 〈名〉①诊断②听诊器〔口〕。
دياگنوزدا- 〈动〉诊断，检查（身体）。
دياگنوزدات- دياگنوزدا- 的使动态。
دياگنوزداۋ دياگنوزدا- 的不定式。
دياگنوزدىق 〈形〉诊断的，检查的：
دياگنوزدىق قورتىندىسى 诊断结果。
دياگونال Ⅰ 〈名〉[数]对角线，中斜线。
دياگونال Ⅱ 〈名〉斜纹布。
دياڭكت 〈名〉〔语〕方言： دياڭكت گى نەگىز
基础方言。
دياڭكتيزم 〈名〉〔语〕方言的词句。
دياڭكتيكا 〈名〉〔哲〕辩证法。
دياڭكتيكالىق 〈形〉辩证的，辩证法的。
دياڭكتولوگ 〈名〉方言学家，研究方言研究者。
دياڭكتولوگيا 〈名〉方言学。
ديالوگ 〈名〉对话，问答；对白（指戏剧）。
ديالوگتىق 〈形〉对话的，问答的；对白的。
ديامەتر 〈名〉〔数〕直径；口径。
ديبازول 〈名〉〔药〕地巴唑。
ٴديدار 〈名〉孔面，容貌，面容；遗容。
ٴديدارلان- 〈动〉变得好看，精神焕发，神采
奕奕。
ٴديدارلاس Ⅰ 〈形〉倾心交谈的，诉衷情的，知
心的，贴心的 ٴديدارلاس بولۋ 倾心交谈，会
见。
ٴديدارلاس- Ⅱ 〈动〉① 会面，互相看望 ② 倾
心谈交，诉衷情。
ٴديدارلاستىر- ٴديدارلاس- Ⅱ 的使动态。
ٴديدارلاسۋ ٴديدارالاس- Ⅱ 的不定式。
دەيزەل 〈名〉柴油 دەيزەل ماشيناسى 柴油机。
دەيزەنتەريا 〈名〉〔医〕痢疾： قاندى ديزەنتەريا
赤痢。
ديكتاتور 〈名〉独裁者，专制者。
ديكتاتورلىق 〈形〉独裁的，专制的，专横的。
ديكتاتۋرا 〈名〉专政： پرولەتاريات ديكتاتۋراسى
无产阶级专政/ بۋرجۋازيا ديكتاتۋراسى 资产阶
级专政。
ديكتور 〈名〉广播员，播音员。
ديكتوفون 〈名〉录音机。
ديقان 〈名〉① 农民，庄稼人，农夫： كەدەي
ديقان 贫农/ ورتا ديقان 中农/ تومەن-ورتا ديقان
贫下中农/ ديقاندار سوعىسى 农民战争 ② 〔旧〕
谷物，粮食： قىرمان ٴۇستى قىزىل ديقان 场
上都是粮食。
ديقانشىلىق 〈名〉农业，农活： ديقانشىلىقپەن
شۇعىلدانۋ 从事农业。
ديناميكا 〈名〉①动力学② 进程；变动 ③ 动
作，活动；活跃的动作。
دينامومەتر 〈名〉功率计，测力计。
دينار 〈名〉（货币名）第纳尔，底那，狄那尔。
ديناستيا 〈名〉皇朝，王朝，朝，朝代。
ديپلوم 〈名〉①（高等院校的）毕业证书 ② 毕
业论文③（优良展品的）奖状。
ديپلومانت 〈名〉作毕业论文的大学生。
ديپلومات 〈名〉① 外交家，外交官 ② 〔转〕有
外交手腕者，外交家。
ديپلوماتيا 〈名〉外交。
ديپلوماتتىق 〈形〉① 外交的： ديپلوماتتىق
بايلانىس 外交关系 ② 外交式的，有外交手腕
的，巧妙的： ديپلوماتتىق وي بولۋ كەرەك 外带
交态度考虑问题。
ديپلومدىق 〈形〉为准备毕业而做的。
ديرەكتور 〈名〉经理，长： مەكتەپ ديرەكتورى
校长。

دېرەكتورلىق 〈名〉经理职务,…长的职务。
دېرىجابىل 〈名〉飞艇,飞船。
دېرىجەر 〈名〉〔乐〕指挥。
دېرىجەرلىك 〈名〉指挥者的职责。
دېرمەن 〈名〉磨坊,磨面机。
دېسكا 见 دېسكى.
دېسكى 〈名〉①〔体〕铁饼 ②〔天〕圆面: ايدىڭ دېسكىسى 月亮的圆面 ③(自动步枪的)弹盘。
دېسسەرتاتسىيا 〈名〉学位论文。
دېۋ 〈名〉①巨怪,大妖怪 ②〔转〕大力士。
دېۋال 见 داۋال.
دېۋان 〈名〉〔旧〕贵族合议处。
دېۋانا 〈名〉①(伊斯兰教的)托钵僧 ②〔转〕乞丐 ③〔转〕流浪汉。
دېۋانالىق 〈名〉行乞,讨饭。
دېۋيم 〈名〉英寸口,寸口。
دېحان 〈名〉农民,庄稼人,农夫: كەدەي دېحان 贫农/ ورتا دېحان 中农/ ورتا-تومەن دېحان 下中农/ دېحاندار سوعىسى 农民战争。
دېحانشى 〈名〉农民,庄稼人,农夫。
دېحانشىلىق 〈名〉农业,农活: دېحانشىلىقپەن شۇعىلدانۋ 从事农业。
دو 〈名〉〔乐〕长音阶第一音(1)。
دوبال 见 دوبالداي.
دوبالداي 〈形〉①粗的,粗笨的,笨重的;粗糙的,不精致的: دوبالداي ءجىپ 粗线/ ارقاندى دوبالداي ەسۋ 绳子搓得粗糙 ②粗声粗气的,难听的(指声音): دوبالداي داۋسپەن 用粗嗓门 ③大的,大块的,笨重的: دوبالداي تاس 大块的石头/ دوبالداي ەتىك 笨大的靴子/ كوزى دوبالداي بولىپ ءىسىپ كەتىپتى. 眼睛睡得象桃一样。
دوبىرا 〈名〉小包,小袋子。
دوگما 〈名〉教条;信条。
دوگمالىق 〈形〉教条的,死板的,呆板的,不灵活的。
دوگمات 〈名〉〔宗〕信条。
دوگماتيزم 〈名〉教条主义。
دوگماتيك 〈名〉教条主义者。
دوگوۋور 〈名〉契约,合同,条约。

دوعا 〈名〉①辕,拱形木: اربانىڭ دوعاسى 车辕 ②〔数〕半圆圈,孤 ▲ دوعا جال 剪后呈半圆形的短鬃。
دوعابا 〈名〉〔口〕金丝绒。
دوعاباس 〈名〉带环,扣环,(肚带)铲子。
دوعال 〈形〉①钝的,不尖的,圆头的: ۇشى دوعال 头儿不尖的 ②〔转〕(要求向格)迟钝的,不灵敏的,愚笨的,呆板的: ىسكە دوعال كىسى 办事愚笨的人 ▲ دوعال بۇرىش 〔数〕钝角 ▲ دوعال شەمىرشەك 〔生理〕盾状软骨。
دوعال 〈名〉〔口〕角膜白斑。
دوعالاق 见 دوڭگەلەك.
دوعالان- 〈动〉变成半圆形,成弧形。
دوعالانۋ دوعالان- 的不定式。
دوعالدان- 〈动〉变钝,变得不尖,变成圆头儿。
دوعالدانۋ دوعالدان- 的不定式。
دوعار- 〈动〉①卸套,解下(马等的)套具 ②〔转〕结束,停止,中止: ءسوزىڭدى دوعار 结束你的话(住口)。
دوعارا 〈名〉土平房,土房。
دوعارت- دوعار- 的使动态。
دوعارۋ دوعار- 的不定式。
دوعارىل- دوعار- 的被动态。
دوعارىس- دوعار- 的交互态。
دودا I 〈名〉(分成两队进行的)刁羊比赛。
دودا II 〈形〉乱的,蓬乱的,散乱的,(指头发,羽毛等): دودا بولۋ 蓬乱,散乱。
دودا-دودا: دودا-دودا بولۋ 蓬乱,散乱,被撕得粉碎,被扯得支离破碎 ▲ دودا-دوداسىن شىعارۋ 扯得粉碎,扯得支离破碎。
دودالا- 〈动〉①扯碎,撕得粉碎,扯烂: كوكبارى دودالاۋ 刁羊时把羊扯得支离破碎 ②弄乱,弄得蓬乱,弄散: شاشىن دودالاۋ 披头散发。
دودالان- دودالا- 的被动态。
دودالات- دودالا- 的使动态。
دودالاۋ دودالا- 的不定式。
دوجنا 〈名〉一打(十二个),一包: دوجنا كۇيىنە-دە ساتۋ 论打出售/ ەكى دوجنا سىرىڭكە 两包

。柴火

包一,装包地打一打一,装包 〈动〉 دوجنالا-

。装包地包一

。态动被的 دوجنالا- دوجنالان-

。态互交的 دوجنالا- دوجنالاس-

。态动使的 دوجنالا- دوجنالات-

。式定不的 دوجنالا- دوجنالاۋ

。量分,量药(的服次一)〈名〉 دوزا

地下 دوزاققا ئتۈسۈ :狱地〔宗〕①〈名〉 دوزاق

دوزاق :磨折,难艰,难灾,苦痛〔转〕② 狱

ئۆمىر 。活生的苦痛

دويبى تاسى ▲棋下 دويبى ويناۋ :棋〈名〉 دويبى

。子棋摆 دويبى تىگۈ ▲子棋

。手能棋下,手棋〈名〉 دويبىشى

暴粗,的躁暴,的野粗,的鲁粗 〈形〉 I دويىر

:的 دويىر مىنەزدى 。的躁暴气脾

。子鞭粗 دويىر قامشى : II دويىر

。的大粗,的粗〈形〉 دويىرداي

。人工头码〈名〉 دوكەر

دوكلاد ▲ 书告报,报汇,告报〈名〉 I دوكلاد

بەرۈ (جاساۋ) ①汇报 ② 作报告。

دوكلات. 见 II دوكلاد

。件证,书明证,明证〈名〉 دوكمەنت

学士博;士博 ② 夫大,生医①〈名〉 دوكتور

。位

دوكتورلىق :的疗医,的生医〈形〉 دوكتورلىق

ونەر 。术技疗医

;件文明证;文公,件文 ①〈名〉 دوكۇمەنت

。证份身②据契,据单

单有,的文公有,的件文有〈形〉 دوكۇمەنتتى

。的据

。绒丝金〈名〉 دوقابا

。栏畜,栏围(的来起围树楂山用)〈名〉 دولان

里山,果楂山② 树楂山 ① [植]〈名〉 دولانا

▲。蝶白梅,蝶粉楂山[昆] دولانا كوبەلەك ▲红

دولانا جەمىسى 。里山

:的脚笨手笨,的拙笨,的笨 ①〈形〉 دولاك

心细不,的意大心粗②的笨嘴 دولاك سوزگە

。的

估 ② 概大,体大,略大 ① [口]〈名〉 دولباي

。测推,计

轮,断判,量估,计估 (的略粗)〈名〉 دولبار

廓: جوعارى دولبار 过高的估计。

描;断判,量估,计估(地略粗)〈动〉 دولبارلا-

估的般一据根 شامامەن دولبارلاعاندا :廓轮出

。计

。态动被的 دولبارلا- دولبارلان-

。态互交的دولبارلا- دولبارلاس-

。态动使的 دولبارلا- دولبارلات-

。式定不的 دولبارلا- دولبارلاۋ

计估、的体大、的略粗、的略大〈形〉 دولبارلى

。的

:怒大然勃,怒暴,怒大,气生〈动〉 دولدان-

出不说都话得气 دولدانىپ اۋزى سوزگە كەلمەدى

起骤风狂 .دولداندى تەڭىز ,داۋىل تۇرىپ /来

。吼怒海大

。态动使的 دولدان- دولداندىر-

。式定不的 دولدان- دولدانۇ

纸)币硬的元美一值价②元美①〈名〉 دوللار

。(币

的命如钱爱,元美欢喜①〈形〉 دوللارشىل

。的意生元美做,的元美换交②

دولى :的躁暴,的大气脾①〈形〉 I دولى

天指)的劣恶 [转] ② 的躁暴气脾 مىنەزدى

。风狂 دولى بوران :的暴狂,的恶凶,(气

。雨骤风暴〔土〕〈名〉 II دولى

。式定不的 I دولىق- دولىعۇ

。冠冲发怒,怒狂,怒暴〈动〉 I دولىق

。暴狂,劲狂(的马跑)〈名〉 II دولىق-

。的躁暴较比,的大较比气脾〈形〉 دولىلاۋ

暴,大气脾 ② 词名象抽的 دولى① دولىلىق

。格性的躁

多)赤耳红面,怒发,气生,脸变〈动〉 دولىر-

。(孩小指

。式定不的 دولىر- دولىرۇ

。网鹧捕〔土〕〈名〉 I دوم

:的处好到恰,的中适,的好恰〈形〉 II دوم

اتتى دوم جاراتۇ 把马吊得恰到好处▲ دوم بولۇ

。中适得吊马把

计估;的以可本基,的适合体大〈形〉 دوماي

的：دومباي ساۋدا 大体相等的买卖。

دومبالا- 〈动〉滚，滚动，翻滚：تاۋدان تاس دومبالادى. 山上滚下石头。▲ تاسى ورگه دومبالاۋ 走运，走红运，飞黄腾达。

دومبالاق 〈形〉① 球形的，球状的，圆的：دومبالاق بەت 圆脸 ② 矮小的，矮墩墩的，胖墩墩的：دومبالاق قارا بالا 黑胖黑胖的孩子 ▲ دومبالاق ارىز 密告 ▲ دومبالاق حات 匿名信。

دومبالاقتا- 〈动〉搞成球状，做成球形：بالشىقتى دومبالاقتاۋ 把泥团成球形。

دومبالاقتان- دومبالاقتا- 的被动态。

دومبالاقتاس- دومبالاقتا- 的交互态。

دومبالاقتات- دومبالاقتا- 的使动态。

دومبالاقتاۋ دومبالاقتا- 的不定式。

دومبالان- ① دومبالا- 的被动态 ② 缩成一团，蜷缩 ③ 显得矮胖，显得短粗。

دومبالاس- دومبالا- 的交互态。

دومبالات- دومبالا- 的使动态。

دومبالاۋ دومبالا- 的不定式。

دومبال 〈形〉粗糙的，粗制滥造的，不雅观的。

دومبالدا- 〈动〉马马虎虎地做，粗枝大叶地做，敷衍了事，对付。

دومبالداۋ دومبالدا- Ⅱ 的不定式。

دومبىعۋ دومبىق- Ⅱ 的不定式。

دومبىق Ⅰ 〈名〉(略微的)肿胀，肿块，红肿。

دومبىق- Ⅱ 〈动〉稍肿，略肿，红肿：ۇسكتەن دومبىعۋ 冻得红肿。

دومبىقتا- 〈动〉(将地)翻松，弄成松软。

دومبىقتاۋ دومبىقتا- 的不定式。

دومبىقتىر- دومبىق- Ⅱ 的使动态。

دومبىرا 〈名〉冬不拉(哈萨克族的弦乐器)：دومبىرا شەرتۋ 弹冬不拉。

دومبىراشى 〈名〉冬不拉手，善于弹冬不拉的人。

دومبىت Ⅰ 〈名〉①(略微的)肿胀，肿块 ②〔转〕威胁，威吓，恐吓：دومبىتتان سەسكەنۋ 怕威胁。

دومبىت- Ⅱ 〈动〉① 稍肿，略微胀：دومبىتىپ ٴسۋ 稍肿 ② 威胁，威吓，恐吓，唬吓 ③ 揍，打：ونى دومبىتىپ الايىق. 给他点颜色看看。

دومبىتۋ دومبىت- Ⅱ 的不定式。

دومينو 〈名〉多米若骨牌。

دومنا 〈名〉高炉，炼铁炉，鼓风炉：دومنا پەش 高炉(炼铁炉)。

دومناشى 〈名〉炼铁(高炉)工人(技术员，工程师)。

دونالا 见 دولانا.

دونماحداي 〈名〉〔动〕鲢鱼，白连。

دوڭعالاق 〈名〉轮子，轱辘。

دوڭىز 〈名〉① 猪 ② 哈萨克族的十二生肖之一 ▲ دوڭىز جىلى 猪年 ▲ دوڭىز ايباتىن سىرتىنا سالۋ 摆出一付凶相 ▲ دوڭىز ايباتتى 暴戾恣睢的 ▲ دوڭىز توپىراق 〔植〕沙草 ▲ دوڭىز سىرت 〔植〕沙草 ▲ دوڭىز وتى 〔口〕〔植〕蒿草。

دوپ 〈名〉球：تەرى دوپ 皮球 / دوپ ويناۋ 打球 / دوپ تەبۋ 踢球 / دوپ تاستاۋ 投球。

دوپتاي 〈形〉① 象球似的，球状的 ②〔转〕迅速的，很快的，一下子：بالالىق شاق دوپتاي زىمىراپ وتە شىقتى. 童年时代转眼即逝。③ 很轻的，轻而易举的：دوپتاي الىپ ۇرۋ 轻而易举地摔倒。

دوپشا 见 دوپتاي.

دوپشى 〈名〉打球运动员的泛称。

دوربا 〈名〉小袋子，小口袋，荷包，囊：تەمەكى دوربا 烟荷包 ▲ دوربا اۋىز 大嘴 ▲ دوربا ساقال 大胡子 ▲ جەم (ات) دوربا 马料袋，马鼻袋。

دوربالا- 〈动〉用口袋装，用小口袋装 ▲ الىستان اربالاعانشا جاقىنان دوربالا. 【谚】与其从远处用车拉还不如从近处用口袋装(事半功倍)。

دوربالان- دوربالا- 的被动态。

دوربالاڭدا- 〈动〉笨拙地走，笨拙地行动，笨拙地跑，行动不灵便。

دوربالاڭداۋ دوربالاڭدا- 的不定式。

دوربالاس- دوربالا- 的交互态。

دوربالات- دوربالا- 的使动态。

دوربالاۋ دوربالا- 的不定式。

دورباشا 〈名〉小袋子，小口袋。

دورباشىق 〈名〉小袋子,小口袋,小荷包。

دوس 〈名〉〔波〕朋友,数友,友人,好友:
دوستار حالىقارلىق دوس سىرلاس /知心朋友/ دوستىنى كۆيىنتۆ، دۇسپانىن سۆيىنتۆ /国际友人
▲亲者痛,仇者快 ايتۆلى دوستىڭ مالى بىر، كەم دەگەنىڭ جانى بىر.【谚】挚友不分彼此,
▲穷苦人命运相连 دوس ايىرعان بوق جەيدى، تۈلۇك ايىرعان ماي جەيدى.【谚】离失了朋友万物
皆无,历尽了辛苦万物皆有。▲ دوسسىڭا وتىرىك ايتپا، دۇسپانىڭا سىرىڭدى ايتپا.【谚】
对朋友莫说假话,对敌人勿吐真情。▲ دوس جىلاتىپ ايتادى، دۇسپان كۇلدىرىپ ايتادى.【谚】
朋友的话使你哭,敌人的话使你笑(忠言逆耳)。

دوس-جار 〈名〉友人,亲友,亲戚。
دوس-جاران 见 دوس-جار.
دوس-جورا 见 دوس-جار.
دوسكا 〈名〉黑板: دوسكا وشىرگىش 黑板擦。
دوسسىماق 〈名〉所谓的朋友,所谓的友好。
دوسسىن- 〈动〉认为朋友,当作朋友,看成好友。
دوسسىنۇ دوسسىن- 的不定式。
دوستاعان 见 توستاعان.
دوستاس Ⅰ 〈形〉朋友的,友谊的,有交情的。
دوستاس- Ⅱ 〈动〉结交,交朋友,建立友谊:
ەكى ەل حالقىنىڭ دوستاسۇى 两国人民建立友谊。
دوستاستىر- دوستاس- Ⅱ 的使动态。
دوستاسۇ دوستاس- Ⅱ 的不定式。
دوستىق ① 〈形〉友谊的,友好的,交情的,亲睦的;融洽的: دوستىق قاتناس 友好关系/
دوستىق ىستەستىك 亲密的合作 ② 友好,交情,友谊: تەرەڭ دوستىق 深厚的友谊。
دوتسەنت 〈名〉副教授,副研究员。
دوحا 〈名〉①贵重大衣面料②翻毛大衣。
دوحتىر 〈名〉①医生,大夫,博士。
دوحتىرحانا 〈名〉医院。
دوحتىرلىق 〈形〉医生的,大夫的: دوحتىرلىق علىم 医学/ دوحتىرلىق جاۋاپكەرشىلىك 大夫
的责任 ②博士的: دوحتىرلىق اتاق 博士学位

③医术,医学: دوحتىرلىقتان حابارى جوق 不懂医学。

دودەگە 〈名〉(毡房的)上包毡毡房顶檐;檐房,檐屋。

دوي 〈形〉[口]高大的,魁梧的: دوي دەنەلى ▲高大的身材。▲ دوي دالا 没有目标的,漫无边际的。 دوي دالاعا سويلەۋ 瞎说一气。

دوكەي 〈形〉①高大的;健壮的,粗壮的,结实的: دوكەي ات 健壮的马②优秀的,拔尖的,好样儿的: دوكەي جىگىت 好样儿的小伙子。

دوكەيلىك دوكەي 的抽象名词。
دوكەت 〈名〉大刀,锋利的大刀。
دوكىر 〈形〉①粗鲁的,粗暴的,粗野的,无礼的;粗糙的: دوكىر سوز 粗鲁的话/ دوكىر مىنەز 粗暴的脾气 ②笨的,笨粗的,粗糙的;笨手笨脚的: دوكىر جان 笨人。
دوكىرلەن- 〈动〉变得粗暴,变得粗野;显得粗笨。
دوكىرلەندىر- دوكىرلەن- 的使动态。
دوكىرلەنۋ دوكىرلەن- 的不定式。
دوكىرلىك ①دوكىر 的抽象名词 ②粗鲁,粗野 ③粗笨,拙笨。
دومبەيىل 〈名〉〔旧〕小山丘,山丘,小山坡。
دومپەي 〈名〉〔土〕山岗。
دونەجىن 〈名〉①四岁的母马 ②四岁的母牛 ▲ دونەجىن شىعار 快满四岁的(指母马,母牛)。
دونەن 〈名〉①四岁的公马 ②四岁的(指公畜): دونەن ايعىر 四岁的种马/ دونەن قوي 四岁的羯羊/ دونەن اتان 四岁的阉驼/ دونەن وگىز 四岁的犍牛▲ دونەن شىعار 快满四岁的(指公畜)▲ دونەن قىمىز 陈马奶酒。
دونەنشە 〈名〉快满四岁的阉驼。
دوڭ 〈名〉①高地,高冈,土坡,墩 ②凸的,凸面的,圆凸的▲ دوڭ مىنەز 粗暴的脾气▲ دوڭ قاباق 眉棱骨高的▲ ۋرى تۇن اسقانشا، قاسقىر دوڭ اسقانشا.【谚】打狼莫让过山,抓贼莫过夜(当机立断)。▲ كەڭگە پەيىلىڭدى سال، قىرمانىڭدى دوڭگە سال.【谚】心胸要开

阔,麦场要在高地。

دوڭبەك 〈名〉木墩,圆木。

دوڭبەكتە- 〈动〉锯圆木,锯成一截一截。

دوڭبەكتەي 〈形〉象大圆木一样的;大的,大块的,块儿大的。

دوڭبەكتەۋ دوڭبەكتە- 的不定式。

دوڭبەكشۋ دوڭبەكشى- 的不定式。

دوڭبەكشى- 〈动〉① 翻滚,翻来复去,辗转反侧: ٴىشى اۋىرىپ دوڭبەكشىدى 肚子疼得打滚 ②〔转〕辗转不安,坐卧不宁,心烦意乱。

دوڭبەكشىس- دوڭبەكشى- 的交互态。

دوڭبەكشىت- دوڭبەكشى- 的使动态。

دوڭگەي 〈名〉坡地,土坡。

دوڭگەلە- 〈动〉滚,滚动,转动。

دوڭگەلەك I 〈名〉① 轮子,轱辘: اربانىڭ دوڭگەلەگى 车轮/ تاريحتىڭ دوڭگەلەگى 历史的车轮 ② 圆圈: دوڭگەلەك سىزۋ 画圆圈 ③ 油香,油饼。

دوڭگەلەك II 〈形〉圆的,圆状的,圆形的,圆圈的: دوڭگەلەك قارا كوز 又大又黑的眼睛▲ باعىتتاعىش دوڭگەلەك 〔机〕导轮▲ دوڭگەلەك بەت 圆脸。

دوڭگەلەكتە- 〈动〉① 做成圆状,弄成圆形: دوڭگەلەكتەپ سىزۋ 画成圆形 ②〔数〕四舍五入,舍入法。

دوڭگەلەكتەۋ I 〈形〉比较圆的,稍圆的。

دوڭگەلەكتەۋ II دوڭگەلەكتە- 的不定式。

دوڭگەلەكشە 〈名〉小轮子,小轱辘。

دوڭگەلەن- ① دوڭگەلە- 的反身态 ② 打滚,翻来复去 ③ 显得圆。

دوڭگەلەنت- دوڭگەلەن- 的使动态。

دوڭگەلەت- دوڭگەلە- 的使动态。

دوڭگەلەۋ دوڭگەلە- 的不定式。

دوڭەس 〈名〉① 小山坡,小丘,土墩: قويلار دوڭەستە جايىلىپ ٴجۇر. 羊群在小山坡上吃草。② 凸的,凸起的,隆起的: دوڭەس جەر 高地(小山坡)/ دوڭەس مۇرىن 高鼻子/ دوڭەس اينا 凸镜。

دوڭەستەۋ 〈形〉比较凸的,稍微凸起的,比较高的。

دوڭەستىك 〈名〉① 小山坡,小丘,土墩 ② 凸面,凸度。

دوڭكي- 〈动〉① 长大,长高: دوڭكيگەن ازامات بولدىڭ. 你已长成这么大的小伙子了。② 突出,凸起,隆起: اناۋ دوڭكيىپ جاتقان نەمەنە؟ 那个突兀的是什么东西?

دوڭكيت- دوڭكي- 的使动态。

دوڭكيۋ دوڭكي- 的不定式。

دوڭكيس- دوڭكي- 的交互态。

دوڭكى 〈形〉比较高的,稍微凸起的: دوڭكى مۇرىن 鼻梁凸起的。

دوڭكىل 见 دوڭكىلدەۋ.

دوڭكىلدەۋ 〈形〉稍微凸出的,比较凸起的;比较高的。

ٴدوپ 〈副〉① 刚好,正好,恰好 ② 合适,正合适▲ ٴدوپ باسۋ 说到要害,一针见血▲ ٴدوپ بولۋ 真好,好极了▲ ٴدوپ كەلۋ 正好碰上,遇上▲ ٴدوپ ٴتۇسۋ ① 正好碰上,遇上 ② 照上,照亮。

دورەگەي 见 دۇرەگەي.

دورەكى 〈形〉① 粗暴的,粗鲁的,粗俗的,无礼的,不文明的,粗野的: دورەكى جاۋاپ 粗暴的答复/ دورەكى كىسى 粗鲁的人② 难看的,不匀称的(多指人的身材);粗糙的,不精致的。

دورەكىلەن- 〈动〉变得粗鲁,变得粗暴,显得无礼: دورەكىلەنبەي سويلەۋ 说话不要那么粗鲁。

دورەكىلەندىر- دورەكىلەن- 的使动态。

دورەكىلەنۋ دورەكىلەن- 的不定式。

دورەكىلەۋ 〈形〉①比较粗鲁的,比较粗暴的,不太文明的,比较粗野的②比较粗糙的,不太精致的,笨重的。

دورەكىلىك ① دورەكى 的抽象名词 ② 粗鲁,粗俗,粗野,无礼的行为。

ٴدورت 见 ٴتورت.

دراما 〈名〉① 话剧: دراما قويۋ 演话剧 ② 剧本: دراما جازۋ 写剧本 ③ 悲剧,悲惨的事情。

درامالى 〈形〉话剧的,剧本的;戏剧性的: وقيعانىڭ درامالى تۇردە اياقتاسۋى 事件的戏剧

。(尾结)束结的

درامالىق (形) 的剧话: درامالىق تەاتر (剧话) 院/ درامالىق شئارما 本剧/ درامالىق جانر 戏剧体载。

دراماتىزم (名) 剧话性,紧张动作(情节)。

دراماتۇرگ (名) 剧作家,戏剧家。

دراماتۇرگىيا (名) ① 戏剧艺术,话剧艺术 ② 戏剧作品,话剧作品 ③ 剧作理论,剧作学。

دراماتۇرگىيالىق (形) 话剧的,戏剧的。

دراپ (名) 厚尼子: پالتولىق دراپ 大衣呢。

دۇ (名) 喧闹,喧哗,嚷喧,热闹: سەندەر دۇ-دى قويىڭدار. 请你们不要再喧哗了 ▲ دۇ ەتۇ ①轰动起来 ②(突然)灼痛,刺痛 ▲ دۇ كۇلۇ 哄堂大笑 ▲ دۇ قول شاپالاقتاۋ 掌声雷动,热烈鼓掌。

دۇا (名)〔阿〕〔宗〕咒语: دۇا وقۇ 念咒▲ اۋزىنىڭ دۇاسى بار 剧言之有理,说话应验的▲ دۇا قونۇ (ءتيۇ، دارۇ) 获得幸福幸运;走红运 ▲ اقىماق باسقا ادىرايعان كوز بتەدى، دۇاسى جوق اۋزعا سىلدىراعان ءسوز بتەدى.【谚】人眼睛瞪得大,理屈的人嗓门喊得大。

دۇاگەر (名) 念咒的人,巫师。

دۇاگوي 见 دۇاگەر.

دۇاداق (名)〔动〕大鸨。

دۇال (名)〔波〕土墙,围墙。

دۇالا- (动) 念咒语;施展妖术。

دۇالاق 见 دۇاداق.

دۇالان- دۇالا- 的被动态。

دۇالات- دۇالا- 的使动态。

دۇالاۋ دۇالا- 的不定式。

دۇاليزم (名) ① 〔哲〕二元论 ② 两面性,两重性。

دۇاليست (名) 二元论者。

دۇالى (形)〔旧〕① 敬神的,有神通的 ② 施展妖术的,会魔法的 ▲ دۇالى اۋىز 言之有理的,说话应验的。

دۇان (名)〔波〕城,省城: دۇان باسى 省长(总督)。

دۇانا (名)〔波〕〔口〕(伊斯兰教的)托钵僧。

دۇاسىز (形) 没有道理的,没有意义的;靠不住的;乱说的,多嘴的: دۇاسىز ءسوز 没有道理的话/ دۇاسىز اۋىز 靠不住的话 ▲ اقىماق باسقا ادىرايعان كوز بتەدى، دۇاسىز اۋىزعا سىلدىراعان ءسوز بتەدى.【谚】没有头脑的人眼睛瞪得大,理屈的人嗓门喊得大。

دۇبلەر (名) 预备演员。

دۇبلەت (名) ①复制品,复本 ②[语]双式词。

دۇدا-دۇدا (形) 散乱的,蓬乱的: دۇدا-دۇدا شاش 蓬乱的头发。

دۇدار: دۇدار باس (شاش) 乱蓬蓬的头发,头发散乱的。

دۇدارداي (形) 蓬乱的,乱蓬的,散乱的。

دۇدارلا- (动) 弄得蓬乱,弄得散乱,披头散发。

دۇدارلان- دۇدارلا- 的被动态。

دۇدارلاۋ دۇدارلا- 的不定式。

دۇ-دۇ (名) (连续的)喧闹,喧哗,嚷喧,热热闹闹: ءۇي ءىشى دۇ-دۇ بولىپ جاتىر. 屋里正热热闹闹的。

دۇدىرا- (动) 乱蓬,散乱,显得乱蓬蓬(指头发)。

دۇدىرات- دۇدىرا- 的使动态。

دۇدىراۋ دۇدىرا- 的不定式。

دۇلا- (动) 喧哗,嚷叫,热闹,议论纷纷: دۇلاپ وتىرعاندار كىمدەر؟ 谁在那里吵吵嚷嚷?

دۇلاس- دۇلا- 的交互态。

دۇلات- دۇلا- 的使动态。

دۇلاۋ دۇلا- 的不定式。

دۇلۋ دۇلى- 的不定式。

دۇلۇك (名) 独龙族: دۇلۇك ءتىلى 独龙族语言。

دۇلۇكشا (形) ①独龙族的,独龙族式的: دۇلۇكشا كيىم 独龙族服装 ②独龙族语言: دۇلۇكشا ۇيرەنۋ 学习独龙族语言。

دۇلى- (动) (指蒙族人聚会时)唱闹。

دۇلىعا (名) ①〔旧〕(武士,勇士的)头盔 ②(驼峰尖顶上的)粗毛。

دۇلىس- دۇلى- 的交互态。

دۋلت- دۋلى- 的使动态。

دۋما 〈名〉(旧俄)议会，杜马：دۋما قالالىق 市议会。

دۋمان 〈名〉欢乐，热闹，红火：دۋمان جاساۋ 热闹/ دۋماندى ۇناتپايتىن كىسى 他是个不喜欢热闹的人。

دۋماندا- 〈动〉玩乐，热闹，娱乐；狂欢纵情欢乐：ٴبىر كۇن دۋماندادى 热闹了一天。

دۋمانداس- دۋماندا- 的交互态。

دۋماندات- دۋماندا- 的被动态。

دۋمانداۋ دۋماندا- 的不定式。

دۋماندى 〈形〉快乐的，欢乐的，欢腾的，热闹的：دۋماندى زامان 欢腾的时代/ دۋماندى ەڭبەك الاڭى 热闹的劳动场面。

دۋمان-ساۋىق 〈名〉娱乐，联欢。

دۋمان-توي 〈名〉喜庆；节日；聚会。

دۋمانشىل 〈形〉喜欢热闹的，喜欢娱乐的；爱说爱笑的：دۋمانشىل كىسى 喜欢热闹的人。

دۋتار 〈名〉(维吾尔族乐器名)都塔尔。

دۋتارشى 〈名〉都塔尔演奏者。

دۋحوۆكا 〈名〉烤炉，烤箱。

دۋحوۆوي: **دۋحوۆوي مۋزىكا** ▲吹奏乐 دۋحوۆوي وركەستر 管乐队。

دۋشار [波]: دۋشار بولۋ 遇到，遭到，碰到，遭遇：قيىنشىلىققا دۋشار بولۋ 遇到困难/ جاۋعا دۋشار بولۋ 和敌人遭遇/ باقىتسىزدىققا دۋشار بولۋ 遭到不幸 ▲دۋشار قىلۋ 使遭到，使遭遇，使受到。

دۋشارلاس- 〈动〉相遇，碰见，遇到。

دۋشارلاسۋ دۋشارلاس- 的不定式。

دۋىل 〈名〉①喧闹，喧哗，嘈杂，喧嚷，吵嚷：ٴۇي ىشىندەگى دۋىلدان باس اۋىرۋ 屋里乱嘈嘈的声音使人头痛 ②刺痛，灼痛，火辣辣(的感觉)。

دۋىلدا- 〈动〉①喧哗，喧闹，吵嚷；议论纷纷：دۋىلداماي قۇلاق قويىڭدار 不要喧闹，要注意听 ②灼痛，烫痛，火辣辣：دۋىلداپ اۋىرۋ 火辣辣地痛。

دۋىلداق 〈名〉嘈杂声，喧哗，嚷嚷声。

دۋىلداس- دۋىلدا- 的交互态。

دۋىلدات- دۋىلدا- 的使动态。

دۋىلداۋ دۋىلدا- 的不定式。

دۇعا 〈名〉[阿]〔宗〕都阿，祷文，经文，祷告：دۇعا وقۋ 做都阿(念祷词) ▲دۇعا قىلۋ 祷告，祝福 ▲دۇعا ٴىشۋ 喝都阿(请阿訇将阿拉伯文祷词写在纸上，把纸烧成灰或将祷词写在陶瓷盘碟上，然后给病人冲服)。

دۇعاي: **دۇعاي سالەم** 多多问候，再三问候。

دۇعالا- 〈动〉〔旧〕念咒以驱赶妖邪，念咒以治病，做都阿。

دۇعالات- دۇعالا- 的使动态。

دۇعالاۋ دۇعالا- 的不定式。

دۇعالىق 〈名〉护符，骂符。

دۇز 见 تۇز.

دۇزاق 见 تۇزاق.

دۇزاقتا- 见 تۇزاقتا-.

دۇزدىق 见 تۇزدىق.

دۇقابا 见 دوقابا.

دۇڭجۋ 〈名〉侗族：دۇڭجۋ رايونى 侗族地区。

دۇڭجۋشا 〈形〉①侗族的，侗族式的：دۇڭجۋشا كيىم 侗装服装 ②侗族语：دۇڭجۋشا ۇيرەنۋ 学习侗族语。

دۇڭشياڭ 〈名〉东乡族：دۇڭشياڭ ٴتىلى 东乡语。

دۇڭشياڭشا 〈形〉①东乡族的，东乡族式的：دۇڭشياڭشا ٴان-ٴبي 东乡族歌舞 ②东乡族语：دۇڭشياڭشا ۇيرەنۋ 学习东乡族语。

دۇرىس [波]〈形〉①对的，正确的，端正的，公正的，公道的：دۇرىس پىكىر 对的意见/ دۇرىس تۇسىنىك 正确的理解 ②是：دۇرىس پەن بۇرىس 是和非 ③(表示赞同)对，好，行：دۇرىس، مەن سەنىڭ ۇسىنىسىڭدى قولدايمىن. 对，我支持你的建议。▲دۇرىس بولشەك〔数〕真分数 ▲تەنتەك جورىقا تەرىس، وزىنە دۇرىس. 【谚】捣蛋的人总是认为自己的行为符合情理。

دۇرىس-بۇرىس 〈名〉是非，正确与错误。

دۇرىستا- 〈动〉①纠正，改正，端正，整顿：ستيل دۇرىستاۋ 整风/ پوزيتسيانى دۇرىستاۋ 端正态度 ②对准，瞄准，弄准确：نىساناعا دۇرىستاۋ

瞄准靶子 / باعتتى دۇرستاۋ 看准方向 / دۇرستاپ سويلەۋ 准确地讲 ③ 认真，仔细：دۇرستاپ جازۇۋ 好好地写 / دۇرستاپ كورۇۋ 仔细地看。

دۇرستال- دۇرستا- 的被动态。

دۇرستان- دۇرستا- 的反身态。

دۇرستاس- دۇرستا- 的交互态。

دۇرستات- دۇرستا- 的使动态。

دۇرستاۋ I 〈形〉比较正确的，比较对的，准确一点的。

دۇرستاۋ II دۇرستا- 的不定式。

دۇرستىق دۇرس 的抽象名词。

دۇرسىراق 〈形〉比较正确的，准确一点的：دۇرسىراق ايتقاندا 说得准确一点。

دۇسپان 见 دۇشپان.

دۇشپان 〈名〉[波]敌人，仇人，仇敌：دوس پەن دۇشپاننىڭ شەكاراسىن ايقىن اجىراتۋ 划清敌友界线 ▲ السىتاعى دۇشپاننان قاسىڭداعى قاس جامان. 【谚】身边的阴谋家比远处的敌人更可怕。▲ دۇشپان نە دەمەيدى، تۇسكە نە كىرمەيدى. 【谚】梦中什么梦不见，敌人什么话不说！

دۇشپانداس- 〈动〉相互为敌，树敌，敌对，结仇：ەلمەن دۇشپانداسۋعا بولمايدى. 不能和人民为敌。

دۇشپانداستىر- دۇشپانداس- 的使动态。

دۇشپانداسۋ دۇشپانداس- 的不定式。

دۇشپاندىق ① دۇشپان 的抽象名词 ② 敌意，仇恨心：دۇشپاندىعىن كورسەتۋ 露出敌意。

ٴدۇبارا 〈名〉① 杂种，混血儿 ② 杂种的，杂交的：ٴدۇبارا قوزى 杂种羊羔。

ٴدۇبىر 〈名〉① 脚步声，踏步声，起动声：اتتىڭ ٴدۇبىرى 马蹄声 ② 叽叽呱呱声 ▲ ۋلى ٴدۇبىر 轰轰烈烈的运动。

دۇبىرلە- 〈动〉① 咚咚作响，噔噔作响，发出嗒嗒声（指走路声）② 发出叽叽呱呱声：دۇبىرلەپ سويلەسۋ 叽叽呱呱地谈笑。

دۇبىرلەس- دۇبىرلە- 的交互态。

دۇبىرلەت- دۇبىرلە- 的使动态。

دۇبىرلەۋ دۇبىرلە- 的不定式。

ٴدۇبىرلى 〈形〉热闹的，轰轰烈烈的，热火朝天的。

ٴدۇدامال 〈形〉① 怀疑的，可疑的，疑惑的；将信将疑的：ٴدۇدامال كوزقاراس 怀疑的看法 / ٴدۇدامال بولاتىن ەشتەڭەسى جوق 没有什么可疑的 ② 不清楚的，含糊的，模棱两可的：ٴدۇدامال ەستۋ 听不清楚 ③ 拿不定主意的，犹豫不定的：ٴدۇدامال بولىپ وتىرسىڭ با؟ 你是不是拿不定主意？

ٴدۇدامالدان- 〈动〉怀疑，疑惑，狐疑，半信半疑；拿不准主意。

ٴدۇدامالداندىر- ٴدۇدامالدان- 的使动态。

ٴدۇدامالدانۋ ٴدۇدامالدان- 的不定式。

ٴدۇدامالدى 〈形〉① 可疑的，有疑问的，不大可信的 ② 不大清楚的，模棱两可的。

ٴدۇدامالدىق 〈名〉疑心，疑心病，怀疑，猜疑心；疑问，狐疑。

ٴدۇز I 见 ٴجۇز I.

ٴدۇز- II 见 ٴجۇز- II.

ٴدۇز- III 见 ٴتۇز-.

دۇزگەن 〈名〉〔植〕沙漠里生长的一种草。

دۇزە- 见 تۇزە-.

ٴدۇزۇۋ I 见 ٴتۇزۇۋ I.

دۇيدەي: دۇيدەي قۇرداس (جاستى) 同龄的，同岁的。

دۇيسەنبى 〈名〉[波]星期一，礼拜一。

ٴدۇيىم 〈形〉广大的，众多的：ٴدۇيىم ەل 广大的人民 / ٴدۇيىم جۇرت 众人。

دۇكەن 〈名〉[阿]店铺，铺子，商店：ۇستا دۇكەنى 铁匠铺 / كيىم-كەشەك دۇكەنى 服装店 / كوشپەلى دۇكەن 流动商店 ▲ دۇكەن قۇرۋ ① 开铺子 ② 搞得热闹，搞得红火 ▲ اڭگىمە دۇكەنىن قۇرۋ 谈得很热闹，打开话匣子。

دۇكەنشە 〈名〉小店铺，小商店，小门市部。

دۇكەنشى 〈名〉开店铺的人，店员，售货员，买卖人。

دۇكەنشىلىك 〈名〉小本生意，小本买卖。

دۇكىل 见 دۇڭكىل.

ٴدۇلدۇل 〈名〉[阿] ①〔旧〕千里马，天马 ②〔转〕雄辩家，社会名流。

。士力大,士勇,物大然庞,人巨〈名〉 دۆلەگەي
笨愚,的脑昏头昏,的气傻里傻①〈形〉 دۆلەي
:的知无,的蠢愚,的 دۆلەيگە داۋا جوق دەيسەڭ
?吗法办么什有没就为认你伙家的蠢愚对 بە؟
:的狂癫,的狂疯;的野粗,的莽鲁,的鲁粗 ②
人敌的狂疯 دۆلەي جاۋ /人的鲁粗 دۆلەي ادام
:的熊熊,的涌汹,的暴狂 〔转〕 ④ 巴哑 ③
涌汹 دۆلەي بوران تاسقىن /(风暴)风狂 دۆلەي
دۆلەيگە ▲火烈的熊熊 دۆلەي وت /水洪的
向【谚】 سالەم بەرسەڭ "اكەڭنىڭ باسى" دەيدى.
。(趣没讨自)"的妈你去"说却他,安问人蠢
头昏得变,气傻里傻得变 ①〈动〉 دۆلەيلەن-
得变,鲁粗得变 ② 蠢愚得变,笨愚得变,脑昏
汹得变;嚣狂,怒狂 〔转〕 ③ 野粗得变,莽鲁
。虐肆(暴风),涌
دۆلەيلەندىر- دۆلەيلەن- 的使动态 。
دۆلەيلەنۋ دۆلەيلەن- 的不定式 。
دۆلەيلىك دۆلەي 的抽象名词 。
。部臀〈名〉I دۆم
:严威,风威〈名〉II دۆم كورسەتپەۋ
势有)的凛凛风威 دۆمى مىقتى /风威要不
。(的
。托枪 مىلتىقتىڭ دۆمى :托枪〈名〉III دۆم
小冬 دۆمبە بيداي :麦小冬[方]〈名〉 دۆمبە
。麦
。的熟不生半②米玉嫩[方]①〈形〉 دۆمبىل
:的熟不生半,的生半①〈形〉 دۆمبىلەز
不〔转〕② 肉的熟不生半 دۆمبىلەز پىسقان ەت
成不 دۆمبىلەز پىكىر :的周不虑考,的熟成
词其糊含,的确明不,的糊含〔转〕③见意的熟
دۆمبىلەز سوز :的非而是似,的可两棱模,的
。言语的糊含
半点一有,的熟太不 ①〈形〉 دۆمبىلەزدەۋ
周太不虑考,的熟成分十不〔转〕② 的熟不生
两棱模,的确明太不,的糊含较比〔转〕③的到
。的非而是似,的可
دۆمبىلەزدىك دۆمبىلەز 的抽象名词 。
دۆمبىر-دۆمبىر : دۆمبىر-دۆمبىر ەتۋ
。音声的亮宏出发,声嘣嘣出发,出咚咚出发
,声嘣嘣出声,声咚咚出发〈动〉 دۆمبىرلە-

音声的亮宏出发 : دۆمبىرلەگەن دومبىرانىڭ
。声拉布冬的亮宏 داۋسى
纵 ② 态动使的 دۆمبىرلە- ① دۆمبىرلەت-
起弹地情纵 : دۆمبىرلەت دومبىرالدى. 弹地情
。拉不冬的你
دۆمبىرلەۋ دۆمبىرلە- 的不定式 。
:的托枪有①〈形〉 دۆمدى مىلتىق دۆمدى
风威,的势权有,的力势有〔转〕② 枪的托有
。勒吾阿的力势有 دۆمدى اۋىل :的
: 砰砰,咚咚〈拟〉 دۆمپ-دۆمپ
。(响作砰砰)声咚咚出发 دۆمپ-دۆمپ ەتۋ
:起隆,起突,胀肿;胀鼓,鼓〈动〉 دۆمپى-
。了来起鼓都肿得 دۆمپىيىپ سىۋ
دۆمپىيت- دۆمپى- 的使动态 。
دۆمپىۋ دۆمپى- 的不定式 。
دۆمپىيىس- دۆمپى- 的交互态 。
:波击冲,波震,动震,震①〈名〉 دۆمپىۋ
زەڭبىرەك وعىنىڭ دۆمپۋىنەن ۇيلەر قوزعالا
بەردى. /。动直子房得震炮 سىلكىنگەن جەردىڭ
:响影,用作〔转〕② 波震的震地 دۆمپۋى
。响影的动运治政 ساياسي ناۋقاننىڭ دۆمپۋى
:声隆隆,声鸣轰,声动震〈名〉 دۆمپىل
。声隆隆的炮大 زەڭبىرەكتىڭ دۆمپىلى
隆出发,响作砰砰,响作咚咚〈动〉 دۆمپىلدە-
枪的砰砰 : دۆمپىلدەگەن مىلتىق داۋسى 声隆
。声
砰声咚咚,声动震(的续连)〈名〉 دۆمپىلدەك
。声隆隆,声砰
دۆمپىلدەس- دۆمپىلدە- 的交互态 。
دۆمپىلدەت- دۆمپىلدە- 的使动态 。
دۆمپىلدەۋ دۆمپىلدە- 的不定式 。
浅疏学才,的学浅,的薄浅识知〈形〉 دۆمشە
① دۆمشە مولدا ▲的通粗,的解半知一,的
醋子瓶半,人的问学有没 ② 拉毛的薄浅识知
▲ دۆمشە مولدا دىن بۇزار. 【谚】拉毛的学浅
。教宗坏败会
دۆمشەلىك دۆمشە 的抽象名词 。
。人干冻,干冻,人族回,族回〈名〉 دۆنگەن
。称蔑的人族回和族回对〈名〉 دۆنگەنە
。桶铁 [土]〈名〉 دۆنگىر

دۆنگىرلەك (名) 桶木 。
ٴدۆن-دۆنيە 〈名〉 ① 全世界,整个宇宙,全
球: ٴدۆن-دۆنيەنى كەزۋ 走遍全世界②全部
的东西,所有的财产,所有值钱的东西。
ٴدۆنياۋي 〈名〉[阿]物品,货物;家产,家底。
دۆنيە 〈名〉[阿]①世界,宇宙,天下: بۆكىل
دۆنيەدە تەڭدەسى جوق 全世界/盖世无敌
的(举世无双的,无敌于天下的) ② 世面,世
道,人间,人世: دۆنيەدەن حابارلى بولۋ 见世面
③ 命生,活生: دۆنيە ەكى اينالىپ كەلمەيدى.
不会有两次生命④家产,家底,家业,财产,财
宝,宝藏: دۆنيەسى مول ٴۇيى 家底厚的家庭/
دۆنيە ادامعا جولداس بولمايدى. 财产不能跟人
一辈子。⑤界: جانۋارلار دۆنيەسى 动物世界▲
باقي دۆنيە ▲冥府,阴间▲ بوق دۆنيە 鬼世道▲
دۆنيە بوق ▲财产分文不值▲ دۆنيەگە كەلۋ 诞
生,问世,出世▲ دۆنيەگە كوزقاراس ▲世界观▲
دۆنيەدەن بەزۋ ▲厌世 دۆنيەدەن كەشۋ 厌世,弃
世;抛弃一切 ▲ دۆنيەدەن تىس قالۋ 与世隔绝
دۆنيەدەن ▲ دۆنيەدەن قايتۋ ▲去世,逝世,升天
ٴوتۋ 离世,去世,逝世▲ دۆنيە ٴجۆزى 全世界
▲ دۆنيە كەزەك 世道多变,世道无常▲ دۆنيە
كەزۋ ① 周游全球 ② 东奔西跑▲ دۆنيەنىڭ
ٴتورت بۇرىشى ▲全世界,整个宇宙 ▲ دۆنيە سالۋ
离世,去世▲ دۆنيە قور ▲财迷 دۆنيە قۇمار
守财奴,财迷▲ دۆنيە ەكى ① 今世和来世 ②
两重天▲ جالعان دۆنيە 虚幻的世界,虚伪的
世界▲ جارىق دۆنيە ① 人间 ② 光明的世界
▲ ول دۆنيە ▲阴间,冥府,来世▲ ٴپاني دۆنيە 尘
世▲ ٴۇمىت دۆنيەسى 一线希望▲ نشكى دۆنيە
内心世界②平水,知识面。
دۆنيەقور 〈形〉 爱财的,守财的,贪财的:
دۆنيەقور پەندە ② 守财奴,财迷,小气鬼:
دۆنيەقور بولۋ 做守财奴(成为小气鬼) ▲
دۆنيەقور — دۆنيەنىڭ قۇلى. 【谚】守财奴是财
产的奴隶。
دۆنيەقورلىق دۆنيەقور 的抽象名词。
دۆنيەلى 〈形〉 家产多的,家底厚的,有财产
的: ونىڭ ٴۇيى دۆنيەلى ۇيلەردىڭ ٴبىرى. 他
家是有财产的家庭之一。

دۆنيەلىك 〈名〉 ① 物品,货物: دۆكەندە
دۆنيەلىكتەر كوپ. 商店里物品很多。② 家产,
家底,财产: بار-جوق دۆنيەلىك وسى 所有的家
产就这么些。
دۆنيە-مۇلىك 〈名〉 ① 财产,财富,家产,家底
② 物品,货物。
دۆڭگىر 〈拟〉咚咚声,噗嗵声,敲击空心物发
出的声音。
دۆڭگىرلە- 〈动〉 ① 敲击时发出的空心声,扑
通作响,咚咚作响 ② 〔转〕高声嚷嚷,哇啦哇
啦地说话: سىرتتا دۆڭگىرلەپ جۇرگەن كىم؟
谁在外边嚷嚷呢?
دۆڭگىرلەس- دۆڭگىرلە- 的交互态。
دۆڭگىرلەت- دۆڭگىرلە- 的使动态。
دۆڭگىرلەۋ دۆڭگىرلە- 的不定式。
دۆڭگىرشەك I 〈名〉 ① 蜂窝胃,反刍动物之第
二个胃 ② 羊肚袋。
دۆڭگىرشەك Ⅱ 〈名〉[植]狸藻,细叶狸藻。
دۆڭك 〈拟〉 咚的一声,砰的一声,啪的一声,
轰的一声 ▲ دۆڭك ەتۋ ① (突然)扑通一声
响,砰的一声响,的一声响啪: دۆڭك ەتىپ
ٴبىر نارسە جەرگە ٴتۇستى. 不知什么东西扑通
一声掉地下了。② 〔转〕传开,传出: سايلام
بولادى دەگەن حابار دۆڭك ەتە ٴتۇستى. 要进行选
举的消息一下传开了。③〔转〕嘟哝一句:
بارمايمىن دەپ دۆڭك ەتتى. 他嘟哝一声说:"
不去"。▲ دۆڭك مىنەز 暴躁的脾气。
دۆڭك-دۆڭك 〈拟〉(连续的)咚咚声,砰砰声,
啪啪声 دۆڭك-دۆڭك ەتۋ 咚咚响,砰砰响,扑
通响。
دۆڭكي- 见 دوڭكي-.
دۆڭكۋ I دۆڭكي- Ⅱ 的不定式。
دۆڭكۋ Ⅱ 〈名〉红肿,肿胀,脓肿:
دۆڭكى- I 见 دوڭكي-.
دۆڭكى- Ⅱ 〈动〉红肿,肿胀: تابانى دۆڭكىپ
كەتىپتى. (他的)脚掌都肿了。
دۆڭكىل 〈名〉 隆隆声,咚咚声,砰砰声:
زەڭبىرەكتىڭ دۆڭكىلى 大炮的隆隆声。
دۆڭكىلدە- 〈动〉发出隆隆声,咚咚作响,轰
然作响。

دۋڭكىلدەس- دۋڭكىلدە- 的交互态。
دۋڭكىلدەت- دۋڭكىلدە- 的使动态。
دۋڭكىلدەۋ دۋڭكىلدە- 的不定式。
دۋڭكىت- دۋڭكى- Ⅱ 的使动态。
دۋڭشە〈名〉〔旧〕翻译，译员。
ٴدۋپ Ⅰ〈名〉［口］枪托。
ٴدۋپ Ⅱ〈副〉恰好，正好，正刚好：ٴدۋپ كەلۋ 正合适/ ٴدۋپ ٴتيۋ 正击中/ ٴدۋپ باسىپ ايتۋ 正说到点子上。
ٴدۋپ-ٴدۋپ: ٴدۋپ-ٴدۋپ ەتۋ (سوعۋ)（指心脏）怦怦跳，怦怦直跳，扑腾扑腾跳。
ٴدۋپىل〈名〉（指心脏）怦怦的跳动声。
دۋپىلدە-〈动〉①（心脏）怦怦跳 ②〔转〕提心吊胆，心绪不宁：جۇرەگى دۋپىلدەپ وتىرا الماۋ 提心吊胆坐卧不宁。
دۋپىلدەك Ⅰ〈名〉黑尾塍鹬。
دۋپىلدەك Ⅱ〈名〉①（心脏）坪坪的跳动声，跳动，悸心：جۇرەكتىڭ دۋپىلدەگى كۇشەيدى. 心动过速 ②胆怯的，惧畏的。
دۋپىلدەت- دۋپىلدە- 的使动态。
دۋپىلدەۋ دۋپىلدە- 的不定式。
ٴدۋر Ⅰ〈名〉［阿］珍珠。
ٴدۋر Ⅱ〈形〉①出名的，闻名的，驰名的 ②〔转〕吹牛的，夸口的，说大话的 ▲ ٴدۋر جىگىت（十三，十四岁之间的）壮年男子。
ٴدۋر Ⅲ: ٴدۋر ەتۋ（突然，蓦然）急急奔过去，轰动，惊动：ەل ٴدۋر ەتە قالدى. 人们轰动起来了。/ قويلار ٴدۋر ەتىپ ۇركە جونەلدى. 羊群一下惊得四散了。/ قۇستار ٴدۋر ەتىپ ۇشا جونەلدى. 鸟忒儿一声飞起来了。/ وت ٴدۋر ەتىپ جاندى. 火噗地一声着起来了。
دۋربەلەڭ〈形〉①混乱的，乱动的，动荡的，骚动的：دۋربەلەڭ جاعداي 混乱的局面 ②动乱，骚乱，动荡：قوعامدىق دۋربەلەڭ 社会动乱/ دۋربەلەڭ تۋلۋ 发生骚乱。
ٴدۋربى〈名〉望远镜：ٴدۋربى سالۋ 用望远镜看。
ٴدۋربىلى〈形〉①带望远镜的 ②〔转〕明亮的，雷亮的，明察秋毫的。
ٴدۋرداراز〈形〉若即若离的，不亲不疏的，不冷不热的；不战不和的：ٴدۋرداراز بولماي تاتۋ بولۋ 不要不亲不疏，要团结和好/ ٴدۋرداراز ەل 不战不和的国家。
ٴدۋردارازدىق ٴدۋرداراز 的抽象名词。
دۋردەي〈形〉①显赫的，有名望的，有名气的：دۋردەي اتاعى بار كىسى 很有名望的人 ②空有其表的，空有虚名的：سىرتى دۋردەي قۋر كەۋدە 空有其表内心空虚的。
دۋردەك〈形〉撅着的：دۋردەك ەرىن 厚嘴唇。
ٴدۋردي-〈动〉撅嘴，努嘴：اۋزى دۋرديگەن 嘴撅着的。
ٴدۋرديت- ٴدۋردي- 的使动态。
ٴدۋرديۋ ٴدۋردي- 的不定式。
ٴدۋرديس- ٴدۋردي- 的交互态。
ٴدۋر-ٴدۋر〈拟〉扑棱扑棱；料动声：ٴدۋر-ٴدۋر سىلكىنۋ 扑棱扑棱地抖动 ▲ ٴدۋر-ٴدۋر ەتۋ 说大话，夸海口，慷慨激昂。
دۋرە〈名〉［波］笞刑，鞭笞，拷打：دۋرە سوعۋ (سالۋ) 鞭笞，拷打。
دۋرەگەي〈形〉杂种的（指狗）：دۋرەگەي ٴيت 杂种的狗。
دۋرەلە-〈动〉鞭笞，拷打；毒打，狠揍。
دۋرەلەن- دۋرەلە- 的被动态。
دۋرەلەس- دۋرەلە- 的交互态。
دۋرەلەت- دۋرەلە- 的使动态。
دۋرەلەۋ دۋرەلە- 的不定式。
دۋرەشى〈名〉行笞的人，鞭笞者。
ٴدۋريا〈名〉［波］绢丝制品：ٴدۋريا كويلەك 绢丝裙子。
دۋرك〈副〉忽然，突然；一下子；都，全部：ەل دۋرك كوشتى. 人们一下子迁移走了。
دۋركىن〈名〉①次，回，阵：سان دۋركىن 多少次/ مىڭ دۋركىن 无数回/ ٴبىر دۋركىن 一阵 ②帮，伙，群，部分：ٴبىر دۋركىنى جاڭا كەتتى. 刚走了一伙。
دۋركىندى〈形〉反复的，连续的，接连不断的 ▲ دۋركىندى ەتىس〔语〕多次语态。
دۋركىن-دۋركىن〈副〉①一阵一阵地，一次又一次地，一回又一回地；不断地，连续地：دۋركىن-دۋركىن اتىلعان مىلتىق داۋىسى 一阵一阵

连续 قاغۇ مسك دۆركىن-دۆركىن /声枪的阵
群一群一,地伙一伙一,地帮一帮一 ② 门敲
帮一们人 كەلۇ دۆركىن - دۆركىن كسلەر: 地
。来地帮一

دۆركىرە- 〈动〉 ① 地慌惊,跑地促急(体群)
群一 قوزىلار دۆركىرەپ قوراغا كەلدى. :窜逃
忙急 دۆركىرەپ كوشۇ /。子院进跑地急急羔羊
وسكەن دۆركىرەپ :荣繁,展发〔转〕② 移迁地
:茂繁,盛茂〔转〕③ 畜牲的展发速迅 مال
。盛茂木草 كوك دۆركىرەۋ

دۆركىرەس- 。态互交的 دۆركىرە-

دۆركىرەت- 。态动使的 دۆركىرە-

دۆركىرەۋ 。式定不的 دۆركىرە-

دۆرلىگۇ 。式定不的 دۆرلىك-

دۆرلىگىس- 。态互交的 دۆرلىك-

دۆرلىك- 〈动〉 ① 慌惊,慌乱不安,慌张: مال
们人 دۆرلىگىپ جان-جاققا بىتىراي جونەلدى.
激慨慷,动冲,动激 ② 。开散处四向地乱慌
:昂 دۆرلىكىپەي اقىرىن سويلە. 慢慢动激别你
。讲

دۆرلىكتىر- 。态动使的 دۆرلىك-

دۆرمەك 〈名〉 (的动鼓受) 群人, 人流:
ۋرمەككە ىلەسۇ 随大流。

دۆرمەلەك 见 دۆربەلەك.

ٴدۆررى: **ٴدۆررى گاۋھار** 纯宝石。

ٴدۆرس: **ٴدۆرس ەتۋ** 轰的一声,轰隆一声,
墙轰 تام ٴدۆرس ەتىپ قۇلادى. :砰的一声响
.ٴتۇستى تاس جەرگە ٴدۆرس ەتە 。的一声倒了
。石头砰的一声落地了

ٴدۆرس-ٴدۆرس 〈拟〉 轰轰声,砰砰声,嗒嗒
心脏砰砰 سوعۇ ٴدۆرس-ٴدۆرس جۇرەك :声
جىلقىنىڭ ٴدۆرس-ٴدۆرس ەتكەن / ٴدۆرس-ٴدۆرس 地跳动
。ٴدۆبىرى 嗒嗒的马蹄声

دۆرسە: **دۆرسە قويا بەرۋ** (突然) ① 扑过来
。(去) ② 训诉,指责

ٴدۆرسىل 〈名〉 敲击声,碰撞声,重步声,嗒
/声蹄马 ٴدۆرسىلى اتتىڭ :砰砰声,嗒声
。脚步声 ٴدۆرسىلى اياقتىڭ

دۆرسىلدە- 〈动〉 发出嗒嗒声,砰砰作响,咚
-دۆر الستان :咚作响,怦怦作响,得得作响

سىلدەگەن داۋىس شىقتى. 从远处传来嗒嗒声。/
جۇرەكتىڭ دۆرسىلدەۋى 心怦怦跳。

دۆرسىلدەت- دۆرسىلدە- 的使动态。

دۆرسىلدەۋ دۆرسىلدە- 的不定式。

ٴدۆرسىن- 〈动〉 自吹,吹嘘,大言不惭;自以
为了不起。

ٴدۆرسىنۋ ٴدۆرسىن- 的不定式。

ٴدۆرىل 〈名〉 ① 轰鸣声,轰隆声: موتوردىڭ
ٴدۆرىلى 马达的轰鸣声 ② 〔转〕 空话,大话,
吹牛: ٴدۆرىلدى قويىپ ناتيجەلى قىزمەت ىستەۋ
少说空话,多做有成效的工作。

دۆرىلدە- 〈动〉 ① 呼呼响: وت دۆرىلدەپ جانىپ
جاتىر. 火呼呼地燃烧着。 ② 发出嗒嗒声,噔
噔作响: ۋرىككەن جىلقىلار دۆرىلدەپ شابا
جونەلدى. 受惊的马群嗒嗒地跑开了。③发
出轰鸣声,轰轰响,嗡嗡响: تراكتور دۆرىلدە-
دى. 拖拉机轰轰响了。④〔转〕吹牛,说大话,
说空话;慷慨激昂: دۆرىلدەي بەرگەنشە جۇمىس-
تى تاباندى ىستەسەڭ ەتتى. 你与其老说空话,不
如脚踏实地地工作。⑤ 〔转〕 流行,风行,
风靡(指说法)。

دۆرىلدەك 〈形〉 爱吹牛的,爱说空话的,净
说大话的。

دۆرىلدەس- دۆرىلدە- 的交互态。

دۆرىلدەت- دۆرىلدە- 的使动态。

دۆرىلدەۋ دۆرىلدە- 的不定式。

دۆرىلدەۋىك 〈形〉 爱说大话的,爱说空话的,
爱吹牛的。

دى 〈助〉 语助词 “ ەدى ” 的缩写形式。

دىبدىر 见 دىبىر.

دىبىر 〈名〉 隐隐约约的脚步声,走路声;动
静: توڭىرەكتە ەشقانداي دىبىر جوق. 周围没
有任何动静。

دىبىرلا- 〈动〉 ① 发出隐隐约约的声音,响
动(指动作) ② 窃窃私语,咕哝。

دىبىرلاس- دىبىرلا- 的交互态。

دىبىرلات- دىبىرلا- 的使动态。

دىبىرلاۋ دىبىرلا- 的不定式。

دىبىس 〈名〉 ① 音,声音,声响,声息: دىبىس
ەستىمەۋ 听不见声音/ بوتەن دىبىس 陌生的

声音 ② 信息，音信：ونان كوپ بولدى دىبىس
جوق. 他好久没有音信。③〔语〕语音：
دىبىس جۇيەسى 语音系统 / دىبىس سايكەستىك
زاڭى 语音对应规律 ▲ اشىق دىبىستار〔语〕开
音 ▲ داۋىسسىز دىبىس〔语〕辅音 ▲ داۋىستى
دىبىس〔语〕元音 ▲ داۋىستى (داۋىسسىز)
دىبىستاردىڭ ۇندەستىگى （辅元）音和谐 ▲
دىبىس العىش 录音机 ▲ دىبىس بەرۋ 答应，回答
▲ دىبىس زورايتقىش 扩音器 ▲ دىبىس شىعارۋ
出声，发音 ▲ دىبىس اۋەنى〔语〕音色，音调 ▲
دىربىلدەك دىبىس〔语〕颤音 ▲ تىرس ەتكەن
دىبىس جوق 静悄悄的，非常安静的，寂静的。

دىبىسسىز 〈形〉无声的，不声不响的；无声
息的；无音息的。

دىبىستا- 〈动〉① 出声，吭声；大声说：
دىبىستاپ بەلگى بەرۋ 通过声音传递信息 /
دىبىستاماساڭ ەستىمەيدى （你）不大声一点（他）
就听不见 ②〔语〕发音，发声。

دىبىستان- دىبىستا- 的反身态。

دىبىستاس I 〈形〉〔语〕同音的，发音相同的：
دىبىستاس سوزدەر 同音词。

دىبىستاس- دىبىستا- 的交互态。

دىبىستات- دىبىستا- 的使动态。

دىبىستاۋ دىبىستا- 的不定式。

دىبىستى 〈形〉有声的，带声的。

دىعىر 〈名〉遭殃，不幸；欺负，虐待 ▲ دىعىر
تاياۋ 大难临头（面临不幸）。

دىز: دىز ەتۋ （表示动作突然）① 滋滋冒
（指血）② 刺痛，火辣辣地痛。

دىزىل 〈名〉①滋滋声（指冒血的声音）② 刺
痛，烫痛，灼痛。

دىزىلدا- 〈动〉（表示动作的连续）①（血）突
突地冒，滋滋地流，冒：قان دىزىلداپ اقتى 血
滋滋地流 ② 刺痛，烫痛，灼痛：دىزىلداپ اۋىرۋ
灼痛。

دىزىلدات- دىزىلدا- 的使动态。

دىزىلداۋ دىزىلدا- 的不定式。

دىق 〈名〉不快之感，委屈，抱怨，怨恨：
كوڭىلىندە دىق قالۋ 心里留下不快之感 ▲ دىق
الۋ 结怨，记恨。

دىقتان- 〈动〉抱怨，结怨，记恨，记仇。

دىقتانعىش 〈形〉爱抱怨的，爱结怨的，爱记恨
的；气量小的。

دىقتانۋ دىقتان- 的不定式。

دىقتى 〈形〉抱怨的，记恨的；受委屈的：دىقتى
ٴسوز 抱怨的话。

دىقشىل 〈形〉爱抱怨的，爱结怨的，爱记恨
的；气量小的 جەتىم بالا دىقشىل.【谚】孤儿爱
报屈。

دىقشىلدىق دىقشىل 的抽象名词。

دىم 〈名〉湿润，潮湿，潮气：جەر دىم 地潮湿 /
دىم تارتۋ （ٴتيۋ）受潮 ▲ باسىنىڭ دىمى
كەپپەگەن 奶牙未退，未成熟的，不懂事的 ▲
دىم بولۋ ① 受潮 ② 哑口无言，一声不吭 ▲
دىم بىلمەۋ 一无所知，什么都不会 ▲ دىم بۇركۋ
① 喷水 ② 唆使，挑唆 ▲ دىم جوق 什么也没
有，一无所有，一贫如洗 ▲ دىم تاتتىرماۋ 一连
口水都不给喝 ▲ دىمى ٴبىتۋ ① 没有声音，静
下来 ② 无言答对 ▲ دىمى شىقپاۋ 一言不发 ▲
دىمى قۇرۋ 精疲力尽 ▲ نەمدى بىلمەگەن دىمدى
بىلمەس.【谚】不懂暗示的人才是傻瓜。

دىمدا- 〈动〉潮湿，弄湿，使湿润，使受潮：
وتكىنشى جاڭبىر جەردى دىمداپ كەتتى. 阵雨
把地弄湿了。

دىمدان- ①دىمدا- 的被动态 ② 受潮，变湿：
دىمدانعان ٴۇي 受潮的房子。

دىمداۋ I 〈形〉比较湿润的，比较潮湿的。

دىمداۋ II دىمدا- 的不定式。

دىمدى 〈形〉湿的，返潮的，潮湿的，湿润的，
含水分的：دىمدى وتىن 湿的柴火。

دىمدىلىق ① دىمدى 的抽象名词 ② 湿气，
湿度。

دىمقوس 见 دىمدى.

دىمقوستاۋ 见 دىمقىلداۋ.

دىمقوستىق دىمقوس 的抽象名词。

دىمقىل 〈形〉湿的，潮湿的，湿润的：دىمقىل
اۋا 潮湿的空气 / دىمقىل بۇ كوتەرىلۋ 冒潮气。

دىمقىلدان- 〈动〉受潮，返潮，变湿：جەر
دىمقىلدانۋ 地返潮。

دىمقىلداندىر- دىمقىلدان- 的使动态。

دىمقىلدانۇ 。式定不的-دىمقىلدان

دىمقىلداۋ 较比,的湿潮较比,的湿较比〈形〉
。的润湿

دىمقىلدى 。的潮返,的湿潮,的湿〈形〉

دىمقىلدىق ① دىمقىل 词名象抽的 ② 湿
度,湿气,含水量: تۇپىراقتىڭ دىمقىلدىغى 土
。度湿的壤

دىڭ I 〈名〉(圆项形的)坟墓,灵墓。

دىڭ II 〈名〉树干。

دىڭ III : دىڭ ەتۇ (表示动作的突然) ①叮当
作响,发出叮当声,铮铮作响: بالغا تېگەن
سايىن ´تۇس دىڭ ەتەدى. 锤子每碰到砧子就叮
当作响。② 嗡嗡响,呜叫: قۇلاقتىڭ دىڭ ەتۇى
نەلىكتەن؟ 为什么会耳鸣?

دىڭعىر 〈名〉叮叮当声,铮铮声。

دىڭعىر-دىڭعىر: دىڭعىر-دىڭعىر ەتۇ 丁丁
响,叮当作响,铮铮作响,发出哗啷声。

دىڭعىرلا- 〈动〉丁丁响,叮当作响,铮铮作响,
哗啷作响: دىڭعىرلاعان قوڭىراۋدىڭ ´ۇنى 丁丁
。响的铃响

دىڭعىرلات- دىڭعىرلا- 的使动态。

دىڭعىرلاۋ دىڭعىرلا- 的不定式。

دىڭداي 〈形〉出色的,好样的,拔尖的;硬邦
邦的; دىڭداي جىگىت 好样的小伙子。

دىڭ-دىڭ: دىڭ-دىڭ ەتۇ ① 叮当作响,铮铮
作响 ② 嗡嗡叫,呜响。

دىڭىلدا- 〈动〉① (连续地)叮当作响,发出
叮当声,铮铮作响 ② 嗡嗡叫,嗡嗡响,呜响。

دىڭىلدات- دىڭىلدا- 的使动态。

دىڭىلداۋ دىڭىلدا- 的不定式。

دىر I 〈拟〉得嘞(呼马站住)。

دىر II : دىر ەتۇ ① 发出刺啦声(指扯布匹),
② 发出呼噜声(指羊群受惊而奔跑时)(皮子
发出的声音) ③ (鸟雀)发出扑棱声。

دىراما 见 دراما.

دىرامالى 见 درامالى.

دىرامالىق 见 درامالىق.

دىراماتىزم 见 دراماتىزم.

دىراماتۇرگ 见 دراماتۇرگىيا.

دىراماتۇرگيالىق 见 دراماتۇرگيالىق.

دىراپ 见 دراپ.

دىراۋ 〈形〉大的,粗的: دىراۋ قامشى ويناتاتىن
كەز ەمەس. 现在不是挥舞皮鞭的时候。▲
دىراۋ قامشى 粗鞭子。

دىراۋسۋ دىراۋسى- 的不定式。

دىراۋسى- 〈动〉装腔作势,以力威逼,摆出吓
人的出架式;威吓: دىراۋسىعان جاۋ 逞凶的敌
人。

دىراۋسىن- دىراۋسى- 的反身态。

دىرداي 〈形〉破烂的,褴褛的,破烂不堪的▲
دىرداي عىپ ساباۋ (سوعۇ) 打得半死不活,打
得皮开肉绽。

دىردۇ 〈名〉① 闲谈,空谈,空喊: ۋاقىتتى
دىردۇمەن وتكىزۇ 以空谈消磨时间 ② 红火,
热闹: دىردۇدىڭ ادامى 爱热闹的人。

دىرر 〈叹〉(呼马站住)得嘞。

دىرىلدا- 〈动〉(羊群受惊而跑动时)发出呼
噜声;发出喇啦声,发出嗒嗒声: شۇپەرەك
دىرىلداپ ايرىلىپ كەتتى. 布料刺啦刺啦地被扯
开了。

دىرىلداق 〈名〉鸟惊吓器。

دىرىلدات- دىرىلدا- 的使动态。

دىرىلداۋ دىرىلدا- 的不定式。

دىرىلداۋىق 〈名〉惊兽器。

دىگەر 〈形〉急躁的,爱着急的,性急的,没有
耐心的: دىگەر ادام 急躁的人。

دىگەرلە- 〈动〉催促,着急,急躁,心急, 慌
张。

دىگەرلەت- ① دىگەرلە- 的使动态 ② 催促,敦
促,催逼,逼迫: دىگەرلەتپەي تۇراتۇرشى. 你别
催,等一等。

دىگەرلەۋ دىگەرلە- 的不定式。

دىگىر 〈名〉横行不法,专横跋扈;强力,压力
威逼,催促: جۇمىستى تەز دىگىر سالۋ
بىتىرىڭدەر دەپ دىگىر سالدى. 他逼着我们快一
点结束工作。

دىگىرلە- 〈动〉紧催,催促,敦促,催逼,逼
迫: دىگىرلەپ تىنىم بەرمەۋ 催得人不得安宁。

دىگىرلەت- دىگىرلە- 的使动态。

دىگىرلەۋ دىگىرلە- 的不定式。

ئدىز- 见 ئتىز-.
دىزبەك 见 تىزبەك.
دىزگىن 见 تىزگىن.
دىزە- 见 تىزە.
دىزەلە- 见 تىزەلە-.
ئدىزىل- ئدىز- 的被动态。
دىك ▲ دىك ەتۆ 咕噔一声，叭哒一声：جەرگە
دىك ەتەۆ ئتۆستى 噔一声落在地上 ② 〔转〕一
下子达到，一刹那间赶到。
دىك-دىك: دىك-دىك باسۆ 行走：噔噔地走，
迈开健步，稳步 دىك-دىك باسىپ جەتىپ كەلدى
噔噔地走过来了 ▲ دىك-دىك ەتۆ 催逼，强求。
دىكەكتە- 〈动〉 催促，催逼，催讨；发号施令。
دىكەكتەت- دىكەكتە- 的使动态。
دىكەكتەۆ دىكەكتە- 的不定式。
دىكەڭدە- 见 دىكىڭدە-.
دىكىلدە- 〈动〉 ① 催逼，催促，敦促：
دىكىلدەپ مازا بەرمەۆ 逼得人不得安神 ② 发
号施令，指手划脚：كەلە سالىپ دىكىلدەۆ 一来
就发号施令。
دىكىلدەك 〈形〉 命令的；受催逼的；喜欢发号
施令的。
دىكىلدەس- دىكىلدە- 的交互态。
دىكىلدەت- دىكىلدە- 的使动态。
دىكىلدەۆ دىكىلدە- 的不定式。
دىكىڭدە- 〈动〉 ① 催逼，催促 ② 发号施令，指点
指手划脚。
دىكىڭدەس- دىكىڭدە- 的交互态。
دىكىڭدەت- دىكىڭدە- 的使动态。
دىكىڭدەۆ دىكىڭدە- 的不定式。
ئدىل- 〈名〉 心灵，心别，心坎，心眼，心地，内
心。
ئدىلباس 〈名〉 喉肿，喉炎。
دىلگەر 见 دىلگىر.
دىلگىر 〈形〉 急需的，迫切的，望穿秋水的，
望眼欲穿的：دىلگىر دۇنيە 急需的东西 ▲
دىلگىر بولۆ 急需……，急于……，盼着……，
眼巴巴地等着。
دىلگىرلىك دىلگىر 的抽象名词。
ئدىلدا 〈名〉［波］金币 ساري ئدىلدا، اق كۇمىس
黄金白银。
ئدىلدالىق 〈形〉 价值等于 …… 的金币，相
当于 …… 的金币。
ئدىلمار 〈形〉 ① 口齿伶俐的，能说善辩的，
有口才的，能说会道的：سوزگە ئدىلمار كىسى
口齿伶俐的人 ② 有口才的人，口齿伶俐的人
▲ ئدىلماردىڭ ئسوزى ۋستانىڭ بىزىنەن وتكىر.
【谚】雄辩家的语言胜过匠人锐利的锥子。
ئدىلمارلان- 〈动〉 变得有口才，能说会道，
耍嘴皮子：ول ئدىلمارلانىپ الىپتى. 他会耍嘴
皮子。
ئدىلمارلانۆ ئدىلمارلان- 的不定式。
ئدىلمارلاۆ 〈形〉 口齿比较伶俐的，比较能说会
道的，比较有口才的。
ئدىلمارسۆ ئدىلمارسى- 的不定式。
ئدىلمارسى- 〈形〉 装得口齿伶俐，装作能说会
道，装得有口才。
دىمكاس 〈形〉 ① 健康不佳的，有病的，弱不
经风的：دىمكاس كىسى 健康不佳的人 / ونىڭ
جۇرەگىنىڭ دىمكاسى بار. 他心脏有毛病。②
病号，病人，多病的人。
دىمكاستان- 〈动〉 患病，生病。(身体)感到不
适：دىمكاستانىپ قالعان سەكىلدى (他)好象有
病。
دىمكاستانۆ دىمكاستان- 不定是式。
دىمكاستىق ① دىمكاس 的抽象名词 ② 有
病，病态。
ئدىن 〈名〉［阿］宗教：مۇسلمان ئدىنى 伊
斯兰教 / حريستيان ئدىنى 基督教 / بۇددا ئدىنى
佛教 / ئدىن تاراتۆ 传教 / دىنگە سەنۆ ەركىندىگى
信仰宗教的自由 ▲ ئدىن امان 平安，平安无事
▲ ئدىن باسى 宗教头目 ▲ دىنىنەن بەزۆ 叛教 ▲
ئدىنى قاتتى 铁石心肠的。
ئدىندار 〈形〉 ① 信仰宗教的，信奉宗教的，
虔诚的 ② 信仰宗教的人，信奉宗教的人，宗
教人士，教徒。
ئدىندارلىق ئدىندار ① 的抽象名词。
دىندەس 〈形〉 信仰同一宗教的，同教的，信仰
相同的。
دىندەستىك دىندەس 的抽象名词。

ئدىنىي 〈形〉[阿]宗教的，信教的，属于宗教的：ئدىنىي مەكتەپ 宗教学校/ ئدىنىي ۋعسم 宗教观念/ ئدىنىي ادام 信教的人（宗教人士）。

ئدىنسىز 〈形〉① 不信教的，不虔诚的，无神论的 ② 〔转〕没有良心的，黑心肠的。

دىنسىزدىك ئدىنسىز 的抽象名词。

ئدىنشىل 〈形〉信仰宗教的，信奉宗教的，虔诚的。

دىنشىلدىك ئدىنشىل 的抽象名词。

ئدىڭ 〈名〉（树）主干，主茎：اعاشتىڭ ئدىڭى 树干。

دىڭگەك 〈名〉柱子，支柱，立柱：بۇل ۋيدە نەشە دىڭگەك بار؟ 这房子有几根柱子？/ بەس دىڭگەك 五根立柱/ تاس دىڭگەك 石柱（石笋）。

دىڭگەكتە- 〈动〉树桩子，立柱子，顶立柱。

دىڭگەكتەس- دىڭگەكتە- 的交互态。

دىڭگەكتەت- دىڭگەكتە- 的使动态。

دىڭگەكتەۋ دىڭگەكتە- 的不定式。

دىڭگەنە 〈名〉〔医〕维生素C缺乏症，坏血病。

دىڭكە 〈名〉力气，精力，体力：قۋرۋ دىڭكەسى 精疲力竭/ قاتۋ دىڭكەسى 懒着不动。

ئدىر : ئدىرەتۋ 颤抖，颤动，打颤，震动；震响；哆索，发抖。

دىرەك: قاعۋ ① 冒，淌，流 ② 打冷战，战栗，发抖。

دىرەكتە- 〈动〉① 冒，淌，流：مۇرنىنان قان دىرەكتەدى. 他鼻子直流血。② （因受寒）打冷战，战栗，发抖，哆嗦。

دىرەكتەس- دىرەكتە- 的交互态。

دىرەكتەت- دىرەكتە- 的使动态。

دىرەكتەۋ دىرەكتە- 的不定式。

ئدىر- ئدىر: ئدىر-ئدىر ەتۋ （قاعۋ） 打冷战，发抖，战栗，打哆嗦：توڭىپ ئدىر-ئدىر ەتەدى 冻得直哆嗦。

ئدىرىل 〈名〉颤抖，颤动，震动，振动，哆嗦，寒战：ونىڭ دەنەسى كۇيىپ-جانىپ بۇنىدارىنىدا ئدىرىل پايدا بولدى. 他身体烧得关节直颤抖。/ داۋىستىڭ ئدىرىلى 声音的颤动。

دىرىلدە- 〈动〉发抖，打颤，打哆嗦，打冷战：قورقىپ دىرىلدەدى 怕得发抖/ توڭىپ دىرىلدەدى 冷得打哆嗦/ داۋىسى دىرىلدەپ شىقتى 声音颤抖。

دىرىلدەك 〈形〉颤抖的，颤动的，哆嗦的：دىرىلدەك دىبىس 〔语〕颤音。

دىرىلدەپ- قالشىلدا- 〈动〉（因受寒而）发抖，打颤，打哆嗦。

دىرىلدەپ-قالشىلداۋ دىرىلدەپ-قالشىلدا- 的不定式。

دىرىلدەس- دىرىلدە- 的交互态。

دىرىلدەت- دىرىلدە- 的使动态。

دىرىلدەتىپ-قالشىلدات- دىرىلدەپ-قالشىلدا- 的不定式。

دىرىلدەۋ دىرىلدە- 的不定式。

دىرىلدەۋىك 〈形〉爱打哆嗦的，打冷战的。

ئدىت 〈名〉① 心愿，愿望，意图，念头：دىتىنە جاعۋ 符合心愿 ② 仇怨，记恨：كوڭىلىنە ئدىت ساقتاۋ 结怨。

دىتتە- 〈动〉指望，希望，对……抱有期望，企图。

دىتتەۋ دىتتە- 的不定式。

ە

ە ① 哈萨克文字母表中的第八个字母 ② 表示"第八"的符号 ③〈叹〉表示失望，惊奇，不满，想起某事等意义（唉，嗳，哦，噢；啊：ە، ەدى ما سولاي. 噢，原来是这样。/ ە، كەلدىڭىزبە. 啊，你来了。▲E ۆيتامينى E维生素▲ ە دەسە 一开口，一张嘴▲ ە دەۋ 同意，答应▲ ە دەشى （请你）答应，同意▲ ە دەي سالۋ 随口应之。

ەبەي 〈名〉灵巧，技巧，窍门：ونىڭ بۇل ىسكە ەبەيى جوق. 他对这件事摸不门儿，做不了。

ەبەيلە- 〈动〉使合适，归置；想方设法。

ەبەيلەن- ەبەيلە- 的反身态。

ەبەيلەۋ ەبەيلە- 的不定式。

ەبەيلى 〈形〉① 灵活的，灵巧的，敏捷的，伶俐的，机敏的：ەبەيلى شارا 灵活的办法 ② 轻便的，方便的；适合的，合用的：السپ جۇرۋگە ەبەيلى 携带方便 / ەبەيلى بالتا 好使的斧子。

ەبەيسەك 见 ەبەيلى.

ەبەيسىز 〈形〉① 笨的，拙笨的，蠢笨的，手脚不灵活的：ەبەيسىز باسشىلىق 没有本事的领导 ② 粗笨的，不轻便的，难看的，不合使用的：ەبەيسىز كيىم 肥大的衣服。

ەبەيسىزدەن- 〈动〉显得不灵活，笨手笨脚，动作笨拙，显得没有手艺。

ەبەيسىزدەندىر- ەبەيسىزدەن- 的使动态。

ەبەيسىزدەنۋ ەبەيسىزدەن- 的不定式。

ەبەيسىزدىك ەبەيسىز 的抽象名词。

ەبە: ەبە قاڭباق 〈名〉〔植〕丝竹石属。

ەبەي Ⅰ〈名〉[旧]老年妇女。

ەبەي Ⅱ〈名〉〔植〕[旧]角果藜。

ەبەي Ⅲ〈名〉（收割机的）叶片，翼片。

ەبەلەك Ⅰ〈名〉〔植〕角果藜。

ەبەلەك Ⅱ〈名〉① 镰铲 ② 线桃形图案，圆形图案 ▲ ەبەلەك قاعۋ 跑来跑去，忙得团团转，无谓的奔忙，乱忙，瞎忙，过分着急 ▲ ەبەلەك شالۋ 吓跑。

ەبەلەك Ⅲ〈名〉反射，折射。

ەبەلەكتە- 〈动〉①（役畜）不呆住，疾步走，小步快跑 ② 跑来跑去，手脚不得闲，瞎忙：ەبەلەكتەپ قولدى-اياقا تۇرماۋ 忙得团团转。

ەبەلەكتەت- ەبەلەكتە- 的使动态。

ەبەلەكتەۋ ەبەلەكتە- 的不定式。

ەبەلەكشوپ 〈名〉[植]角果藜。

ەبەلەڭدە- 见 ەبەلەكتە-.

ەبەلەڭدەۋ ەبەلەڭدە- 的不定式。

ەبەپ 〈名〉[旧]药品，药物。

ەبى 〈名〉东风：ەبى سوعۋ 刮东风 / ەبى جەلى 东风。

ەۆانگەليست 〈名〉〔宗〕① 福音书编著者 ② 福音会会员。

ەۆرازيا 〈名〉[地]欧亚。

ەۆرەي 〈名〉犹太人▲ ەۆرەي ٴدىنى 犹太教。

ەۆروپا 〈名〉欧洲，欧罗巴洲：شىعىس ەۆروپا 东欧。

ەۆروپالان- 〈动〉欧化，被欧化。

ەۆروپالاندىر- ① ەۆروپالان- 的使动态 ② 欧化，使欧化：

ەۆروپالانۋ ەۆروپالان- 的不定式。

ەۆروپالىق 〈形〉① 欧洲的，属于欧洲的：ەۆروپالىق ەلدەر 欧洲各国 ② 欧洲人：ەۆروپالىقتاردىڭ ٴتىلى 欧洲人的语言。

ەۆروپاشا 〈形〉欧洲式的：ەۆروپاشا تاماق 西餐。

ەۆروپي 〈名〉〔化〕铕。

ەگدە 〈形〉年岁较大的，上了年纪的，年长

的: ەگدە تارتىپ قالعان ادام 上了年纪的人。

ەگدەلە- 〈动〉年迈,上年纪,上岁数: ەگدەلەپ قالعانى بولماسا دەنساۋلىعى جاقسى 虽然上了年纪,但身体还很健康。

ەگدەلەۋ ەگدەلە- I 的不定式。

ەگدەلەۋ II 〈形〉较老的,岁数较大的。

ەگدەلىك ەگدە 的抽象名词。

ەگدەت- 见 ەڭسەر-.

ەگدەتۋ ەگدەت- 的不定式。

ەگە- 〈动〉(用锉锉刀)锉平,打磨: ارانىڭ ٴتىسىن ەگەپ قويدى 把锯齿锉好了。

ەگەي 〈形〉好的,好样的,出色的,拔尖的,呱呱叫的: ونىڭ ٴبىر ەگەي اتى بار. 他有一匹好马。/ ەگەي ازامات 棒小伙子▲ ەگەي ٴتوس 宽胸膛。

ەگەل- ەگە- 的被动态。

ەگەر I 〈助〉如果,假如,倘若,假使,若是,要是: ەگەر بۇگىن ول كەلمەسە قايتەسىڭ؟ 如果他今天不来,那你怎么办?

ەگەر II 〈名〉[旧]马鞍,鞍具。

ەگەر III: **ەگەر قىلۋ** 令人厌烦,使不得安宁。

ەگەردە 见 ەگەر I.

ەگەركي 见 ەگەر I.

ەگەرلە- ەرتتە- 的不定式。

ەگەرلەۋ ەگەرلە- 的不定式。

ەگەس I 〈名〉口角,顶嘴,作对,争执,争辩: ەگەسكە كوپ ٴتۇسۋ 经常和人顶嘴。

ەگەس- II 〈动〉口角,争吵,顶嘴,作对,互相争执: ولار بۇگىن جولدا ەگەسىپ قالدى. 他们俩今天在路上吵起来了。/ مەنىمەن ەگەسپەي-اق قوي. 你不要和他作对。

ەگەس- III ەگە- 的交互态。

ەگەسكىش 〈形〉爱争吵的,好顶撞的,常和人作对的。

ەگەس-قىياس 〈名〉纠纷;争吵,争论。

ەگەستى 〈形〉有纠份的;有争论的,争吵不休的。

ەگەستىر- ەگەس- 的使动态。

ەگەسۋ ەگەس- I、II 的不定式。

ەگەت- ەگە- 的使动态。

ەگەتكىز- ەگەت- 的使动态。

ەگەتتىر- ەگەت- 的使动态。

ەگەۋ I 〈名〉锉,锉刀: جالپاق ەگەۋ 平锉/ جۇمىر ەگەۋ 圆锉/ ٴۇش قىرلى ەگەۋ 三棱锉。

ەگەۋ II ەگە- 的不定式。

ەگەۋقۇيرىق 〈名〉[动]家鼠属▲ بۇرىل ەگەۋقۇيرىق 褐家鼠,沟鼠▲ سۋ ەگەۋقۇيرىق 水田鼠,水䶄▲ قارا ەگەۋقۇيرىق 黑家鼠,屋顶鼠。

ەگەۋلە- 〈动〉(用锉刀)锉锉平,打磨: ٴوزى تەپ-تەگىس، ەندى ەگەۋلەۋدىڭ كەرەگى جوق. 它本来是很光滑的,用不着再锉。

ەگەۋلەس- ەگەۋلە- 的交互态。

ەگەۋلەت- ەگەۋلە- 的使动态。

ەگەۋلەۋ ەگەۋلە- 的不定式。

ەگەۋلى 〈形〉锉好的,锉过的,锉平的。

ەگجەي-تەگجەي 〈名〉详情,根底,来龙去脉: مەن تاپ تارتىسىنىڭ ەگجەي-تەگجەيىن ٴبىرىنشى رەت سودان ەستىدىم. 阶级斗争的来龙去脉我是第一次从他那儿听说的。

ەگجەي-تەگجەيلە- 〈动〉详细地了解,周密地调查,刨根问底。

ەگجەي-تەگجەيلەۋ ەگجەي-تەگجەيلە- 的不定式。

ەگجەي-تەگجەيلى 〈副〉详细地,缜蜜地,周密,全面地: جاعدايدى ەگجەي-تەگجەيلى ۇعىسۋ 详细地了解情况。

ەگۋ ەك- 的不定式。

ەگۋلى 〈形〉① 耕种过的,种植过的,种上庄稼的 ەگۋلى جەر 种上庄稼的土地②种好的,栽好的: ەگۋلى الما اعاشتارى 栽好的苹果树。

ەگۋسىز 〈形〉没有耕种的,没有种庄稼的。

ەگۋشى I 〈名〉庄稼人,种田人,种树人。

ەگۋشى II 〈名〉[医]接种者。

ەگىز 〈名〉① 孪子,孪生子,双生子: ەگىز بالا 双胞胎 ② 双胎,双生仔畜: ەگىز قوزى 双羔羊 ③ 一对形图案。④ [转]不可分离的,紧密联系在一起的,形影不离的: شارۋاشىلىقتى دامىتۋ مەن وقۋ-اعارتۋدىڭ ەگىز ەكەنىن ٴتۇسىنۋ كەرەك 应该认识到发展经济和教育事业的关系非常密切 ▲ ەگىزدىڭ سىڭارىنداي (长得)

,的离不影形 ەگىز قوزىداي ▲象很,梓一模一
〔文〕 ەگىز ۇيقاس ▲的睦和为极,的密亲常非
单双行押韵,双合韵▲ قوي ەگىز تۋسا، ٴشوپ
باسى ايىر شعادى.【谚】羊产双,羔草茂盛(好
。(景年

ەگىزدە- 〈动〉生双胞胎,产双羔,产双仔畜 。

ەگىزدەر 〈名〉〔天〕双子宫,双子星座 。

ەگىزدەت- ① ەگىزدە- 的使动态②生双胞胎,
产双羔,产双仔畜 。

ەگىزدەۋ ەگىزدە- 的不定式 。

ەگىزدىك ەگىز 的抽象名词 。

ەگىزەك 见 ەگىز.

ەگىل- I ەك- 的被动态 。

ەگىل- Ⅱ 〈动〉恸哭,悲泣,哀伤 ②〔转〕感动,
激动,心软 : بورداي ەگىلۋ 痛哭流涕 。

ەگىلدىر- ەگىل- Ⅱ 的使动态 。

ەگىلت- ەگىل- Ⅱ 的使动态 。

ەگىل-تەگىل 〈形〉大量的,很多的,丰富的,
无限多的,无穷尽的 : كوز جاسى ەگىل-تەگىل
泪如泉涌 / ەگىل-تەگىل سۋ 到处都是水 。
اقتى

ەگىلۋ ەگىل- I 、Ⅱ 的不定式 。

ەگىن 禾苗,庄稼;庄稼地 : ەگىن جاي 庄稼地/
ەگىن جەر 农田②耕作,耕种 : ەگىنگە دايىندىق
كورۋ 备耕 / ەگىن سالۋ ▲种田 ەگىن ايداۋ
ەگىن ▲ 细粮 ▲ اق ەگىن 种地,耕种季节
باستىرۋ (باسۋ) 打场收割,▲ ەگىن ەگۋ 种庄
稼 ▲ ەگىن جيناۋ 收割 ▲ ەگىنگە ٴتۋسۋ 损坏庄
稼 ▲ ەكپەي ەگىن پىسپاس، ۇيرەنبەي ٴبىلىم
بىتپەس.【谚】庄稼不种不长,知识不学不
会 。 ▲ جەردىڭ ٴسانى ەگىن، ەردىڭ ٴسانى
ٴبىلىم.【谚】大地之美在于庄稼,男子之美在
于知识 。 ▲ شىقپاعان ەگىننەن جەر بۇلىنەدى،
ولاق باستىقتان ەل بولىنەدى.【谚】不种好庄稼
使地变坏,蠢笨的官吏逼迫民反 。

ەگىندەن- 〈动〉有了庄稼,农业得到发展;庄
稼茂盛 。

ەگىندەندىر- ① ەگىندەن- 的使动态 ② 耕
种,种地,发展农业 。

ەگىندەنۋ ەگىندەن- 的不定式 。

ەگىندى 〈形〉耕开种的,长庄稼的 : ەگىندى

جەرگە مال جىبەرمەڭدەر 不要让牲畜到庄稼地
去 。

ەگىندىك 〈名〉耕地,庄稼地,农田,田地 。

ەگىن-جاي 〈名〉田地,田野,耕地 ▲ ەگىن-جاي
شىرماۋىعى 〔植〕田旋花 。

ەگىنشى 〈名〉农民,庄稼人,耕者 : كەدەي
ەگىنشى 贫农 。

ەگىنشىلىك 〈名〉① 农业,耕作,农作物 :
ەگىنشىلىكپەن شۇعىلدانۋ 务农(从事农业) ②
农学▲ ەگىنشىلىك مادەنيەتى 农业技术,农业
文化▲ سۋارمالى ەگىنشىلىك 水地,水浇地 。

ەگىس I 〈名〉耕作,耕种,种植 : ٴداندى ەگىس
作物(谷物) / ەگىس ماۋسىمى 耕种季节 / ەگىس
سايمانى 农具 / ەگىس دايىندىعى 备耕 / جازعى
ەگىس 春耕 / كوزگى ەگىس 秋耕 / ەگىس كولەمى
种地面积▲ اق ەگىس 细粮▲ اۋىسپالى ەگىس
轮作,轮种 。

ەگىس- Ⅱ ەك- 的交互态 。

ەگىس-جاي 〈名〉田地,耕地,庄稼地 。

ەگىستى 〈形〉耕种的,长庄稼的,有农作物
的 。

ەگىستىك 〈名〉耕地,田地,农田 : ەگىستىك
كولەمى 耕地面积 / ەگىستىكتى تۇقىم سەپكەننەن
سوڭ باپتاۋ 播种以后的田间管理 ▲ اۋىسپالى
ەگىستىك 轮作,轮种,倒茬 ▲ سۋارمالى
ەگىستىك 水地,水浇地 。

ەعلان 〈名〉〔阿〕〔方〕通知,消息 。

ەعلاندا- 〈动〉发通知,发消息 。

ەعلانداۋ ەعلاندا- 的不定式 。

ەداۋىر 〈副〉相当地,不少地 : ەداۋىر الىس
相当远 / ەداۋىر ماسەلە 相当严重的问题 /
ەداۋىر زور ناتيجە 较大的成绩 / ول جۇمىستى
ەداۋىر ىستەدى. 他已经干了不少的活儿 。

ەدەل-جەدەل 〈副〉① 很快,赶紧,赶快,既刻
②一个接一个,一个跟着一个 。

ەدەن 〈名〉地板,(室内的)地,地坪 : تاقتاي
ەدەن 木制地板 / ەدەن ٴسۇرتۋ 擦地板 / سەمونت
ەدەن 水泥地坪(洋灰地) ▲ ەدەن جۋعىش ماشينا
吸尘器▲ ەدەن توسەۋ 铺地板 。

ەدەندە- 〈动〉铺地板,嵌木地板 。

ئەدەندەل- ئەدەندە- 的被动态。

ئەدەندەس- ئەدەندە- 的交互态。

ئەدەندەت- ئەدەندە- 的使动态。

ئەدەندەتكىز- ئەدەندەت- 的使动态。

ئەدەندەۋ ئەدەندە- 的不定式。

ئەدەندى 〈形〉铺地板的，嵌有木地板的：ئەدەندى ئۇي 有地板的房子。

ئەدەندىك 〈形〉用来铺地板的。

ئەدىل: اق ئەدىل 善良的，忠厚的，厚道的。

ئەدىلباي: ئەدىلباي قويى 叶德力拜绵羊（绵羊的一个品种）。

ئەدىرەي- 〈动〉瞪眼，瞠目，嗔目而视：ونىڭ ئەدىرەيگەنىنەن شوشىپ كەتتىڭ بە؟ 他一瞪眼睛你就怕了？

ئەدىرەيت- ① ئەدىرەي- 的使动态②耸起，竖起：قولاعىن ئەدىرەيتۋ 竖起耳朵。

ئەدىرەيتكىز- ئەدىرەيت- 的使动态。

ئەدىرەيۋ ئەدىرەي- 的不定式。

ئەدىرەيىس- ئەدىرەي- 的交互态。

ئەدىرەڭ: ئەدىرەڭ قاعۋ 发火，生气，气势汹汹，动辄训斥。

ئەدىرەڭدە- 〈动〉勃然大怒，暴跳如雷，动辄训斥；瞪大眼睛，威吓：ئەدىرەڭدەمەي ايتارسىڭدى جايىمەن ايت. 你别发火，有话慢慢讲。▲ ەكى تاناۋى ئەدىرەڭدەۋ 高兴，兴高采烈▲ ۇرىككەن تۇيەشە (لاق تەكەشە) ئەدىرەڭدەۋ 胆怯地东张西望，提心吊胆地看。

ئەدىرەڭدەس- ئەدىرەڭدە- 的交互态。

ئەدىرەڭدەت- ئەدىرەڭدە- 的使动态。

ئەدىرەڭدەۋ ئەدىرەڭدە- 的不定式。

ئەجداھات 见 ئىجداھات.

ئەجە 〈名〉[阿]音节，（念古兰经的）读音：ئەجە وقۋ 按音节读法。

ئەجەگەي 见 ئەجىگەي.

ئەجەعابىل 〈名〉指腹亲。

ئەجەقابىل 见 ئەجەعابىل.

ئەجەلگى 〈形〉① 古时的，古代的：ئەجەلگى گرەكتەر 古希腊人/ ئەجەلگى تىل ② 古代语言 ② 很老的，古老的：ئەجەلگى بۇيىمدار 古物/ ئەجەلگى دوس 老朋友 ③ 从前的，原来的，很早以前的：ئەجەلگى كەلىسىم ئالى دە كۇشىنە يە 从前的协议仍然有效▲ ئەجەلگى سوزدەردىڭ ئەجەلگىسى ماعىناسى 〔语〕词语原义▲ ئەجەلگى جاۋ ەل بولماس. 【谚】世仇之敌不会言归于好。

ئەجەلدە 〈副〉原先，早先：ئەجەلدە بۇل ارادا ادام جوق. 原先这里没有人。

ئەجەلدەن 〈副〉从来，历来，很久以来，早就：ئەجەلدەن وسىلاي 历来如此/ ئەجەلدەن كەلە جاتقان ادەت 旧有的习惯。

ئەجەلە- 〈动〉① 按音节读：حاتتى ئەجەلەپ ئەشە رەت وقىپ شىقتى 把信逐学逐句地读了几遍 ② 死读，死记硬背。

ئەجەلەت- ئەجەلە- 的使动态。

ئەجەلەۋ 的不定式。

ئەجەتتەس I 〈名〉① 同时代的人，年龄相仿的人 ②（赛歌时的）对手，对唱者。

ئەجەتتەس- II 〈动〉（赛歌时）成为一队，合起来。

ئەجەتتەسۋ ئەجەتتەس- I 的不定式。

ئەجىتحات 见 نجداعات.

ئەجىگەي 〈名〉松软的酸奶疙瘩▲ ئەجىگەي قۇرت 松软的酸奶疙瘩。

ئەجىك 〈名〉[阿] ① 旧阿拉伯字母的拼读法 ② 一个音节后加一个元音重复说出的暗法 ③ 语，切口〔转〕含糊的说法。

ئەجىكتە- 〈动〉① （按音节）拼读，阅读：تاستاعى جازۋدى قايىربەك ئەجىكتەپ وقى باستادى. 哈依尔别克一个字一个字地开始念石头上的字。② 用重复元音的形式说暗语 ③〔转〕拐弯抹角，含糊其辞：ئەجىكتەمەي تۋراسىن ايت. 你不要拐弯抹角，直说吧。

ئەجىكتەس- ئەجىكتە- 的交互态。

ئەجىكتەت- ئەجىكتە- 的使动态。

ئەجىكتەۋ ئەجىكتە- 的不定式。

ئەجىكشىلە- 见 ئەجىكتە-.

ئەجىرە 〈名〉[阿] 合同，契约▲ ئەجىرە قىلۋ 谈妥，商员。

ئەجىرەي- 〈动〉① 目不转睛地望着，凝视：ول الدە نەگە ئەجىرەيە قاراپ قالىپتى. 他目不转睛地不知在看什么。② 瞪大眼睛，怒目而视，

كوزىنىڭ تەكەنىڭ كارى كوزى ونىڭ :视而瞋
眼的羊山公老象就睛眼的他 .ەجىرەيە قالىپتى
。的大大得瞪样一睛
ەجىرەيت- ەجىرەي- 的使动态。
ەجىرەيۋ ەجىرەي- 的不定式。
ەجىرەيىس- ەجىرەي- 的交互态。
ەجىرەڭ: ەجىرەڭ ەتۋ (突然对某人)怒视,瞪
。眼
ەجىرەڭدە- 〈动〉 怒视,怒目圆睁,吹胡子瞪
。眼
ەجىرەڭدەس- ەجىرەڭدە- 的交互态。
ەجىرەڭدەۋ ەجىرەڭدە- 的不定式。
ەز I 〈形〉 ① 软弱无能的,窝囊的,没有骨气
的,没有志气的: مۇنداي ەز جاندى بۇرىن
كورمەگەن شىعارسىڭ. 你可能没有见过这样
窝囊的人。② 罗里罗嗦的,喋喋不休的,唠叨
没完的 ③ 懦夫,窝囊废▲ ەز مالتا 废话连篇
的,罗里罗嗦的人 ▲ ەز، ەزدەن بەز. 【谚】
人无志气,无定指望。
ەز- II 〈动〉 ① 开化,溶解,使成为液体,稀
释: سيا ەزۋ 稀释墨水②压,捏,掐: القىمنان
ەزۋ 卡脖子/ ماشينا ەزىپ كەتىپتى 汽车压死 ③
压迫,榨压,欺压: اياۋسىز ەزۋ 残酷压迫 ④
〔转〕罗嗦,废话连篇,瞎扯: ەزىپ وتىراتىن
ۋاقىت جوق 没有时间说废话 ⑤ 使难过:
جۇرەگىن ەزۋ 使心里难过▲ ەزىپ شىپەيدى 没
有用,不需要▲ مالتاسىن ەزۋ 罗嗦,唠叨,喋
喋不休。
ەزبالداق 〈名〉 空谈,废话,罗嗦的话。
ەزبە I 〈名〉把酸奶疙瘩溶解于水或肉汤里
做成的饮料。
ەزبە II 〈形〉 好饶舌的,空谈的,废话连篇的,
罗里罗嗦的: ونان وتكەن ەزبە جوق. 谁也没
有他那样罗嗦。
ەزبە III 〈名〉泞泥,烂泥。
ەزبەلە- 〈动〉 ① 不住地搓,一再地捏,弄成
糊状 ② [转] 讲废话,空谈,喋喋不休, 瞎
扯: ٴبىر ٴسوزدى ەزبەلەي بەرگەننەن نە تۇسەدى.
就那一句话重复说几遍有什么意思。
ەزبەلەت- ەزبەلە- 的使动态。

ەزبەلەۋ ەزبەلە- 的不定式。
ەزبەلىك 〈名〉 废话,妄谈,絮叨。
ەزگى I 〈名〉压迫,榨压,欺压: قوعامنىڭ كونە
ەزگىسى 旧社会的压迫/ ەزگىدەن قۇتىلۋ 不再
受压迫。
ەزگى II 见 ەزگى.
ەزگىلە- 〈动〉①榨压,揉磨,揉烂②践踏,欺
压,压迫。
ەزگىلەن- ەزگىلە- 的被动态。
ەزگىلەس- ەزگىلە- 的交互态。
ەزگىلەت- ەزگىلە- 的使动态。
ەزگىلەۋ ەزگىلە- 的不定式。
ەزگىلىك I 〈名〉迫压,欺压,榨压。
ەزگىلىك II 见 ەزگىلىك.
ەزگىلىكتى 〈形〉受压迫的,被欺压的,受压
榨的: ەزگىلىكتى تۇرمىس 受压迫的生活。
ەزدىك I ەز 的抽象名词。
ەزدىر- ەز- II 的使动态。
ەزدىرت- ەزدىر- II 的使动态。
ەزدىرۋ ەزدىر- II 的不定式。
ەزمالتا 〈形〉爱空谈的,废话连篇的,罗嗦的。
ەزۋ I 〈名〉 嘴角,口角: ەزۋىڭە نەمەنە شىق-
قان؟ 你嘴角上长得是什么? ②〔转〕(路)
旁,(河)边: تاس جولدىڭ ەزۋىنە كوپ ٴۇي
سالىنىپتى. 公路边上修了不少房屋▲ اق ەزۋ
口角斑痕累累的,老的▲ ەزۋ تارتۋ 咧着嘴
笑 ▲ ەزۋىن جيا الماۋ 忍不住笑,笑得合不上
嘴 ▲ كوك ەزۋ 多嘴多舌,强口 ▲ سىڭار ەزۋ
①(指马)只朝一面转的 ② 固执的,执拗的,
倔强的。
ەزۋ II ەز- II 的不定式。
ەزۋلە- 〈动〉 ① 用马嚼子将马勒紧 ②〔转〕
倔强,固执,执拗,坚持己见。
ەزۋلەت- ەزۋلە- 的使动态。
ەزۋلەۋ ەزۋلە- 的不定式。
ەزۋلىك 〈形〉唇的,口角的▲ ەزۋلىك داۋىس-
تى دىبىستار 〔语〕开元音,展唇元音。
ەزۋشى 〈名〉压制者,压迫者,欺压者。
ەزۋشىلىك 〈名〉 迫压,榨压,压制,欺压。
ەزىل- ① ەز- II 的被动态② 溶化,稀释,

软。③溶解③受压迫，受欺压④〔转〕浑身无力，瘫
软。

ەزىلدىر- ەزىل- 的使动态。

ەزىلۋ ەزىل- 的不定式。

ەزىلۋشى 〈名〉被压迫者，受欺压者：ەزىلۋشى حالىقتار 被压迫的人民。

ەزىپ-قانا- 〈动〉压榨，欺压，剥削：ەكسپلاتاتورلار ەندى ەزىپ-قاناي المايدى 不能再剥削劳动人民了。

ەزىپ-قاناۋ ەزىپ-قانا- 的不定式。

ەزىپ-قىرت- 〈动〉罗里罗嗦，废话连篇，瞎扯：از ەزىپ-قىرتقان جوقسىڭ. 你没有少说废话。

ەزىپ-قىرتۋ ەزىپ-قىرت- 的不定式。

ەي 〈叹〉喂，咳，嘿：ەي، مەنىڭ ايتقانىمدى ەستىدىڭ بە؟ 嘿，我说的你听见了没有？

ەي-ەيلە- 〈动〉(连声)喂，喂，嘿，嘿地喊。

ەي-ەيلەۋ ەي-ەيلە- 的不定式。

ەك- 〈动〉① 种，种植，耕种，栽植：ەگىن ەگۋ 种田/ اعاش ەگۋ 植树②接种：شەشەككە قارسى ەگۋ 种痘③〔转〕传播，传授：سىزگە جاقسا دا، جاقپاسا دا اۋىلعا ٴبىلىم ەگەدى. 不管您愿意如何，在农村一定要传播知识。▲ ۋيالاپ ەگۋ 点播，穴种 ▲ بەرسەڭ الارسىڭ، ەكسەڭ ورارسىڭ. 〔谚〕有种才有收，有来才有往 ▲ ەكسەڭ ەگىن، شەرسىڭ تەگىن. 耕者食其果。

ەكبەتتە- 见 ەتپەتتە-.

ەكبەتتىنەن 见 ەتپەتتىنەن.

ەكۆاتور 〈名〉赤道。

ەكەن 助动词："ە"的形动词形式：ونىڭ ٴمىنى قايدا ەكەنىن بىلمەيسىڭ بە؟ 他的缺点是什么你不知道吗？/ ول كورگەن ەكەن. 他见过。▲ مۇڭ ەكەن 即刻，立即，马上▲ نەگە ەكەنى بەلگىسىز 不知为什么，不清楚▲ نەگە ەكەنىن كىم ٴبىلسىن (تۇسىنبەيمىن، بىلمەيمىن) 不清楚，不了解，无法理解。

ەكەنشە 〈名〉小口袋。

ەكەۋ 〈数〉两个，俩：كەشە ەكەۋ بولاتىن 昨天是两个 / كەلگەن ەكەۋىڭ عانا ما؟ 只有你们俩来了？▲ بىرەۋى ەكەۋ بولۋ 增加，繁殖▲ كوتى ارا ەكەۋ 属于两个人的，两个人共有的▲ ەكەۋ مە ەكەن 有什么了不起▲ باتىردىڭ باسى ەكەۋ بولمايدى. 【谚】英雄胆大无畏。

ەكەۋ-ەكەۋ 〈副〉成对地，成对地，两个两个地。

ەكەۋلە- 〈动〉俩人合作，二人一起行动：ەكەۋلەپ ساباپتى 俩人合起来打(他)了。

ەكەۋلەس- ەكەۋلە- 的交互态。

ەكەۋلەت- ەكەۋلە- 的使动态。

ەكەۋلەۋ ەكەۋلە- 的不定式。

ەكەۋ-ۋشەۋ 〈数〉两三个：ادام كوپ ەمەس، ەكەۋ-ۋشەۋ 人不多，只有两三个。

ەكەش 〈助〉连……也：بالا ەكەش، بالا دا بىلەدى. 连孩子都知道。

ەككىز- ەك- 的使动态。

ەككىزدىر- ەككىز- 的使动态。

ەككىزدىرت- ەككىزدىر- 的使动态。

ەككىش 〈形〉种地(人)的，耕种(人)的，栽树(人)的。

ەكونوميكا 〈名〉经济：ەكونوميكانى وركەندەتۋ 发展经济。

ەكپە I 〈形〉栽培的，培植的，种植的：ەكپە وسىمدىكتەر 栽培植物/ ەكپە گۇل 人工栽培的花▲ ەكپە ارشا 侧柏▲ ەكپە جۋا 〔方〕葱。▲ ەكپە ٴشوپ 〔植〕人工栽培的草▲ ەكپە قاراقۇمىق 荞麦。

ەكپە II 〈名〉〔医〕①接种疫苗②注射。

ەكپەتتە- 见 ەتپەتتە-.

ەكپەتتىنەن 见 ەتپەتتىنەن.

ەكپىن 〈名〉①力，势，威势：جەلدىڭ ەكپىنى 风力 / وتتىڭ ەكپىنى 火势②〔物〕惯性：ەكپىن زاڭى 惯性定律③〔音〕拍子速度，板眼：جىلدام ەكپىن 快板(急速) ④速度，进展，进度：جۇمىستىڭ ەكپىنى 工作的进展⑤〔语〕重音：تۇراقتى ەكپىن 固定重音/ ەكپىننىڭ جويىلۋى 重音消失⑥活力，气魄，劲头；热情：جاستىق ەكپىنى 青春活力▲ اۋا ەكپىنى 〔气〕气流▲ داۋىس ەكپىنى 〔语〕重音。

ەكپىندە- 〈动〉① 加快节拍；加快速度；来势猛：جەل ەكپىندەپ سوعىپ كەلەدى. 风刮得越来越大。②显得有活力，表现出气魄，干

劲冲天: ەكپىندەپ العا ىلگەرلەۋ 奋勇前进。
ەكپىندەت- ەكپىندە- 的使动态。
ەكپىندەتكىز- ەكپىندەت- 的使动态。
ەكپىندەۋ ەكپىندە- 的不定式。
ەكپىندى 〈形〉①有力的,强劲的,来势猛的②
猛进的,有魄力的,有气魄的;热情高的 ③
〔语〕有重音的▲ ەكپىندى بۋىن 重读音节。
ەكپىندىلىك ەكپىندى 的抽象名词。
ەكپىنسىز 〈形〉① 无力的, 没有干劲的, 气
魄不大的 ② 〔语〕没有重音的,非重读的。
ەكپىنسىزدىك ەكپىنسىز 的抽象名词。
ەكران 〈名〉银幕,荧光屏: كينو ەكرانى 电影
银幕/ ەكران تۇسىندىرمەسى 字幕。
ەكسكۋرسيا 〈名〉(集 体)游 览, 参 观:
ەكسكۋرسيا ۇيىرمەسى 参观(游览)团。
ەكسكۋرسيالا- 〈动〉参观,观光,游览: ولار
جاقىندا ىشكى ولكەلەردى ەكسكۋرسيالاماقشى.
他们最近准备到内地去参观。
ەكسكۋرسيالاس- ەكسكۋرسيالا- 的交互态。
ەكسكۋرسيالات- ەكسكۋرسيالا- 的使动态。
ەكسكۋرسيالاۋ ەكسكۋرسيالا- 的不定式。
ەكسپەديتسيا 〈名〉考察,勘察;远征,探险:
ەكسپەديتسيا توبى 考察队。
ەكتىر- ەك- 的使动态。
ەكتىرت- ەكتىر- 的使动态。
ەكتىرۋ ەكتىر- 的不定式。
ەكشە- 〈动〉①筛,筛选,筛净,过筛: ٴبيداي
ەكشەۋ 筛小麦②〔转〕挑选,选择,选拔: ەكشەپ
كورگەندە وسىدان جاقسى ادام تابىلمايدى 挑来
挑去找不着比这个人更强的。
ەكشەگىش 〈名〉筛子,筛网。
ەكشەل- ەكشە- 的被动态。
ەكشەلت- ەكشەل- 的使动态。
ەكشەندى 〈名〉①被筛过的,(东西)②〔转〕
想法,考虑;倾向。
ەكشەس- ەكشە- 的交互态。
ەكشەت- ەكشە- 的使动态。
ەكشەۋ ەكشە- 的不定式。
ەكشەۋىش 〈名〉〔枝〕筛子,筛选设备,筛选器。
ەكى 〈数〉二,两,俩: ەكى ادام كەلدى. 来了两
个人/ ەكى كوزى بىردەي كورمەيدى (他)双目
失明/ ەكى جاقتىلى پايدالانۋ 一搭两用/ ەكى
ۇيەكتى لامپا 二极管/ ەكى اياقتى 有两条腿的
人,人类▲ ايتقانىن ەكى ەتپەۋ 言出法随,说一
不二▲ دەگەنىن ەكى ەتپەۋ 言出法随,说得到,
做得到▲ ەكى الىپ بىگە شىعۋ 一箭双雕,一举
两得▲ ەكى ايتپاۋ 说一不二,不食言;守信用
▲ ەكى ارا 两者之间,中间▲ ەكى ارادان پايدا
تابۋ 坐收渔利▲ ەكى ارىس امان بولسىن! 祝两
口子平安! ▲ ەكى باستى جىلانداي 说不到一
起,动作不协调,各持己见▲ ەكى بەتكەي 两面
派▲ ەكى بەتكەيلىك 两面派行为▲ ەكى داي
派,派别,帮▲ ەكى دۇنيە ①今世和来世②差
别很大,迥然不同▲ ەكى ەزۋى قۇلاعىنا جەتۋ 咧
嘴而笑;得意忘形▲ ەكى ەلى ايرىلماۋ 形影不
离,寸步不离▲ ەكى ەتپەۋ 说到做到,守信用,
不食言▲ ەكى جاقتاۋ 两个人合起来干,说,
攻击,打)▲ ەكى جاقتى بۇرىش 〔数〕二面角 ▲
ەكى جەپ بىگە شىقتى 一举两得▲ ەكى جىلدىق
وسىمدىك 二年生植物▲ ەكى جىنىستى گۇل 二
性花 ▲ ەكى جۇپ كۇرەك تىستىلەر 〔动〕 目
▲ ەكى ٴجۇزدى ① 双刃 ② 两面派,两面三
刀▲ ەكى جۇزدىلىك 两面三刀,两面派行为▲
ەكى يىقتان دەم الۋ 气喘吁吁 , 呼吸增强 ▲
ەكى يىنىنە ەكى يىنىنەن دەم الۋ 气喘吁吁
(يىعىنا) سۋ كەتتى 无精打采▲ ەكى كەمەنىڭ
قۇيرىعىنان ۇستاۋ 脚踏两只船,持两端, 两边
倒▲ ەكى كەشتىڭ اراسىندا 黄昏▲ ەكى كوزى
ٴتورت بولۋ 盼望,望眼欲穿▲ ەكى كۇرەك
ٴتىستى قالتالىلار 〔动〕双门齿亚目▲ ەكى مۇشە
〔数〕二项式▲ ەكى مۇشەلىك تەڭدەۋ 〔数〕二项
式方程▲ ەكى ويلى 迟疑不决,犹豫不决,三
心二意 ▲ ەكى وقتى بولۋ 犹豫,迟疑▲ ەكى
سەگىز ون التى 半斤八两▲ ەكى سوزگە كەلمەۋ
不说二话 ▲ ەكى تۇبى ٴبىر قالعانى ەمەس 非亲
非故▲ ەكى قابات ①双层,两层: ەكى قابات
ٴۇي 两层楼 ② 有身孕的,怀孕的: ەكى قابات
ايەل 孕妇▲ ەكى قولىم جاعاڭدا! 怀恨,记仇;揪
住不放▲ ەكى ۇداي بولۋ 模棱两可;犹豫不
决,拿不定主意,依违两可▲ ەكى ۇشتى 模棱

两可 ▲ ەكى ۇيگە ٴبىر قازان استىرۋ 过激举动,过于积极 ▲ ون ەكىدە ٴبىر نۇسقا جوق 八字没有一撇;毫无根据 ▲ تۇيەنىڭ ەكى ۆركەشىندەي 高大的,高耸的 ▲ ەكى كىسى بەيىم تۇرسا، ەستى كىسى كەيىن تۇرادى. 【谚】看到旁人亲近,聪明人会避开。 ▲ ەكى قارعا تالاسسا، ٴبىر قارعاعا جەم تۇسەدى. 【谚】鹬蚌相争,渔人得利。 ▲ ەشبەگى تولىق ەكى اسايدى، ەشسەسى قانتاق ٴبىر اسايدى. 【谚】劳者多得,不劳者少得。

ەكى اعايىندى 〈名〉[口]二月。

ەكىباستان 〈副〉原先,以前,从前。

ەكىلەن- 〈动〉来劲,起劲,更加有力,更加剧烈,更加猛烈: ەكىلەنە سويلەۋ 越说越带劲/ جەل ەكىلەنە سوعۋ 风刮得更加猛烈。

ەكىلەندىر- ەكىلەن- 的使动态。

ەكىلەنۋ ەكىلەن- 的不定式。

ەكىلەس- 〈动〉争辩,争论,争吵,争嘴。

ەكىلەستىر- ەكىلەس- 的使动态。

ەكىلەسۋ ەكىلەس- 的不定式。

ەكىلىك 〈名〉①二 ەمتيحاندا ەكىلىك الدى 考试得了二分 ②(扑克牌的)二点: ەكىلىك قارعا 黑桃二。

ەكىلى-ٴۇشتى 〈数〉两三个的,极小的。

ەكىندى 见 ەكىنتى.

ەكىنتى 〈名〉①黄昏,傍晚: ەكىنتى كەزى بولاتىن، ەكى ادام كەلدى. 傍晚来了两个人。②〔宗〕晡礼: ەكىنتى ناماز 晡礼/ ەكىنتى وقۋ 作晡礼。

ەكىنشى 〈数〉①第二: ەكىنشى قاتاردىڭ 5-ٴنومىرى 第二排的第五号 ② 又一次,第二次,再次: ▲ سەن ەكىنشى ونداي جامان سىپەن كاسپەتەنبە. 你今后不要再干这样的坏事。 ▲ ەكىنشى دۇنيە جۇزىلىك سوعىس 第二次世界大战 ▲ ەكىنشى دارەجەلى ٴۇش مۇشە 〔数〕二次三项式 ▲ ەكىنشى ينتەرناتسيونال 第二国际 ▲ ەكىنشى رەۆوليۋتسيا 第二次革命 ▲ ەكىنشى سيگنال جۇيەسى 〔生〕第二信号系统。

ەكىنشىگارى 〈副〉第二次,再次,又一次: ەكىنشىگارى كەلۋشى بولما (你)不要再来了。

ەكىنشىدەن 〈副〉其次,另一方面: بىرىنشىدەن ٴتازارىاعا ۇيلەسپەيدى، ەكىنشىدەن ٴىس جۇزىندىك جاعدايعا ۇيلەسپەيدى. 首先不符合理论,其次也不符合实际。

ەكىنشىلەي 〈副〉又一次,再一次,第二次: ەكىنشىلەي وتىرىك ايتۋشى بولما (你)今后不要再撒谎。

ەكىتالاي 〈副〉不一定,未必,说不定: ونىڭ ناۋقاسىنىڭ جازىلۋى ەكىتالاي. 他的病不一定能治好。

ەكى-ٴۇش 〈数〉两三个: ونىڭ ەكى-ٴۇش بالاسى بار. 她有两三个孩子。

ەل 〈名〉①人民,民众,群众,众人: ەلى رايلى، جەرى شۇرايلى 人和地利/ ەلى تىنىستى، جەلى بىرىستى 人寿年丰 ②氏族,部落: سەندەر قايسى ەل بولاسىڭدار؟ 你们是属于那个部落的? ③部落人们,大家: ەلدىڭ بۇل جونىندەگى كوزقاراسى باسقاشا. 大家对此有不同的看法。④国家,祖国;故乡: ەلگە اپات، حالىققا الاڭ سالۋ 祸国殃民 ▲ شەت ەلدىك ادامدارى 外国人 ▲ اسقان ٴىرى ەل 超级大国 ▲ ٴبىر تايپا ەل 一个部落的人;群众 ▲ ەل اياعى باسىلۋ 夜深人静 ▲ ەل امان، جۇرت تىنىش 平安无事,国泰民安 ▲ ەل ارا زاڭ 国际司法 ▲ ەل اۋلاقتا 没有人在场时,众人不在时 ▲ ەل اقتاۋ 闲逛,游逛 ▲ ەل اعاسى 头人,领头人,头面人物 ▲ ەل بۇزىلۋ 人心大变 ▲ ەلگە قارار بەتى جوق 没有脸见人 ▲ ەلدەن ەرەك 与众不同,独树一帜;鹤立鸡群 ▲ ەلدى قۇرتقان 恶棍;滑头 ▲ ەلدىڭ بارىنە جاعۋ قيىن 众口难调 ▲ ەلدىڭ ٴسوزىن مالدانۋ 拾人牙慧;轻信 ▲ ەل جاتا 夜深入睡之时 ▲ ەل كەزبە 闲逛者,串游者 ▲ ەل كوزىنە شالىنبايتىن ٴىس جوق 若要人不知,除非己莫为 ▲ ەل ورنىعا وتىرا 黄昏,傍晚 ▲ ەل سۇراۋشى 统治者 ▲ ەل قالاي كوشەدى 马首是瞻 ▲ ەل قالاي كوشەدى 〔动〕花大姐,花媳妇,瓢虫 ▲ ەل قاراسى بولىپ جۇرە بەرۋ 随大流 ▲ ەل قاراسىن كورمەۋ 伶仃,独自一人,孤独一人 ▲ ەل قورعانى 人民的靠山 ▲ ەل قۇلاعى ەلۋ 一传十,十传百 ▲ ەل ۇستىنەن كۇن كوردى 靠剥削过日

▲汉好林绿 ەر تۆغان ەخرەپ ەشىن ۇ ەل ▲子
异① ەل توسىن ▲落部的众人强势 ەل جاغالى
国祖 ەل تۆغان ▲乡异，地外②人生陌，人乡
的大强，;落部的力势有 ەل برگەلى ▲乡故，
ەلدەك قىسقا، ۇيىرى، ەلدەك ۇزىن ▲民人
قىسرى ▲里百圆方 ات سۇرىنبەي جەر تانىماس،
ەر سۇرىنبەي ەل تانىماس. 【谚】马不打前失
ەل ▲。民人识不折挫受不雄英，路道认不
ەلىن ▲。بىرلىگى بەرىك قامال. 【谚】众志成城
ساتىپ اساعان، ەكى كۇن-اق جاساعان. 【谚】出卖
。天二第到不活人的国祖
ەل-انا 〈名〉故乡，家乡；出生地。
ەلاۋادان 〈副〉[方]自古的来，原先，早久。
ەلبەگەي 〈副〉[方]快速，快当，敏捷。
ەلبەگى 〈名〉(对封建社会官吏的称呼)伯克。
ەلبەك 见 ەلپەك.
ەلبەكتە- 见 ەلپىلدە-.
ەلبەلەك 〈形〉轻率的，冒冒失失的，鲁莽的。
ەلبەلەكتە- 〈动〉显得轻率，冒冒失失；瞎忙，
跑来跑去：ەلبەلەكتەمەي ازىراق دەم الىپ وتىرا
تۇر. (你)别瞎忙了，休息一会儿。
ەلبەلەكتەۋ ەلبەلەكتە- 的不定式。
ەلبەلەڭ 见 ەلبەلەك.
ەلبەڭ 见 ەربەڭ.
ەلبەڭ-ەلبەڭ 见 ەربەڭ-ەربەڭ.
ەلبىرە- 〈动〉表示同情，怜惜，生怜悯心；受感
动。
ەلبىرەۋ ەلبىرە- 的不定式。
ەلگەزەك 〈形〉①勤快的，听使唤的；(动)
作) 麻利的 ②飞快的，敏捷的，灵敏的 ▲
ەلگەزەك — ەكى ايتقىزباس. 【谚】聪明的人一
点即通。
ەلگەزەكتىك ەلگەزەك 的抽象名词。
ەلگەزەر 〈名〉[方]筛子。
ەلگەي 〈名〉[旧]银币，银元。
ەلدەس Ⅰ〈形〉①同一部落的，同一个氏族的
②同乡，老乡。
ەلدەس Ⅱ〈动〉讲和，和好，言归于好：
داۋ-دامايدى قويىپ ەلدەسكەنگە جەتپەيدى
纷，和睦相处为好。

ەلدەستىر- ەلدەس- Ⅱ 的使动态 ▲
ەلدەستىرمەك جاۋشىدان، جاۋلاستىرماق جاۋشىدان،
ەلشىدەن. 【谚】和与战均与使臣相关。
ەلدەسۇ ەلدەس- Ⅱ 的不定式。
ەلدىك 〈名〉人民性，民族性；众人之和睦相
爱。
ەلە- Ⅰ〈动〉过筛，筛净，筛选： ۇن ەلەۋ 筛
面粉/ قۇم ەلەۋ 筛沙子 ▲ ەلەۋ امالى 〔数〕筛法。
ەلە- Ⅱ〈动〉①留神，留心，注意，重视： مەن
ونە شىقتىم، ەشكىم دە ەلەگەن جوق. 我走过去
了，谁也没有注意。②关心，关照： ەل سەنى
ەلەپ زاتتىق كومەك بەرىپ وتىر. 人们关心你，
所以给予物质上的帮助。▲ ەلەمەگەن داۋ
جامان، ەسكەرمەگەن اۋرۋ جامان. 【谚】失之毫
厘，谬以千里。
ەلەگەن 〈名〉洗脸盆，洗手盆，(洗衣物的)铁
盆。
ەلەگىز- 〈动〉担心，担忧，不放心，忐忑不安，
惊慌，恐慌： ۇتۇن بويى ەلەگىزىپ شىقتى 整夜忐
忑不安。
ەلەگىزت- ەلەگىز- 的使动态。
ەلەگىزۋ ەلەگىز- 的不定式。
ەلەگىش Ⅰ〈名〉[口]筛子；箩。
ەلەگىش Ⅱ〈形〉爱注意的，喜欢留神的，重视
的。
ەلەك 〈名〉筛子；箩： جەز ەلەك 铜丝筛子/ تاس
ەلەك 筛分机。
ەلەكتە- Ⅰ〈动〉过筛，筛净，筛选。
ەلەكتە- Ⅱ〈动〉显得热情，表示殷勤： ەلەكتەپ
كۇتىپ الۋ 热烈情款待。
ەلەكتەل- ەلەكتە- Ⅰ 的被动态。
ەلەكتەۋ ەلەكتە- Ⅰ、Ⅱ 的不定式。
ەلەكتر 〈名〉电： ەلەكتر قۋاتى 电力/ ەلەكتر
اعىمى 电流/ ەلەكتر ماگنيتى 电磁 ▲ قول
ەلەكتر 〔口〕手电筒。
ەلەكترلەندىر- 〈动〉电气化，(……让) 使用
电气，使有电灯。
ەلەكترلەندىرۋ ەلەكترلەندىر- 的不定式。
ەلەكترلەندىرىل- ەلەكترلەندىر- 的被动态。
ەلەكترلەس- 〈动〉电气化，使用电气： قىستاق

ءالى ەلەكترلەسكەن جوق. 农村还没有实现电气化。
ەلەكترلەستىر- ەلەكترلەس- 的使动态。
ەلەكترلەسۋ ەلەكترلەس- 的不定式。
ەلەكترلى 〈形〉有电的，带电的 ▲ ەلەكترلىك سۇزگى 电滤器。
ەلەكترود 〈名〉〔电〕电极: **وڭ** ەلەكترود 阳电/ سول ەلەكترود 阴电/ تورشا ەلەكترود 栅极。
ەلەكترون 〈名〉电子。
ەلەكتروسكوپ 〈名〉〔电〕验电器。
ەلەكتروحيميا 〈名〉电化学。
ەلەكتى 〈形〉有箩的，配有筛子的。
ەلەكشوپ 〈名〉〔植〕灯心草属 ▲ ەلەكشوپ تۇقىمداسى 灯心草科。
ەلەمەنت 〈名〉①成分，(组成)部分 ② 分子，成员: بوزىق ەلەمەنت 坏分子③〔化〕元素: حيميالىق ەلەمەنت 化学元素④要素，因素，因子 ▲ گراماتيكالىق ەلەمەنت 语法要素。
ەلەن- ەلە- Ⅰ、Ⅱ 的被动态。
ەلەنۋ ەلەن- 的不定式。
ەلەڭ: **ەلەڭ الۋ** 引起警觉 ▲ ەلەڭ قاعۋ 警惕；感到不安，担心 ▲ ەلەڭ قىلماۋ 不在乎，不在意，不当回事，当作耳边风。
ەلەڭ-الاڭ 〈副〉一清早，黎明，天蒙蒙亮时: ەلەڭ-الاڭنان جولعا شىقتى 一清早就上路了。
ەلەڭدە- 〈动〉胆怯地东张西望，惴惴不安，警惕起来: ەلەڭدەپ قايتا-قايتا سىرتقا قۇلاق ٴتۇرىپ وتىردى. (他)提心吊胆地听外面的动静。
ەلەڭدەس- ەلەڭدە- 的交互态。
ەلەڭدەت- ەلەڭدە- 的使动态。
ەلەڭدەۋ ەلەڭدە- 的不定式。
ەلەپ-ەسكەر- 〈动〉注意，留神，引起重视: بۇل ماسەلەنى ەشكىم دە ەلەپ-ەسكەرىپ جۇرگەن جوق. 谁也没有重视到这个问题。
ەلەپ-ەسكەرۋ ەلەپ-ەسكەر- 的不定式。
ەلەپ-ەسكەرىس - ەلەپ-ەسكەر- 的交互态。
ەلەر- 见 ەلەۋرە-.
ەلەرت- ەلەر- 的使动态。
ەلەرۋ ەلەر- 的不定式。
ەلەس Ⅰ〈名〉① 黑影，暗影，朦胧中出现的东西 ②轮廓 ③印象 ④ 幻觉，错觉，幻影，幽灵；镜花水月 ▲ ەلەس بەرۋ (ٴتۇ) 出现，浮现。
ەلەس- Ⅱ ەلە- Ⅰ、Ⅱ 的交互态。
ەلەستە- 〈动〉① 隐约显出，模糊地露出，隐约可见: ۇزاقتان قالا ەلەستەپ كورىنەدى. 从远处隐约显出城市的轮廓。② 意识中发生(心里模糊地)想到，浮现: وتكەن كۇندەر ٴكوز الدىندا ەلەستەيدى. 往事浮现在眼前。
ەلەستەن- ەلەستە- 的被动态。
ەلەستەت- ەلەستە- 的使动态 ②回想，追忆，回忆: سەن بالالىق شاعىڭدى ەلەستەتىپ كورشى. 你回忆一下你的童年时代。
ەلەستەتتىر- ەلەستەت- 的使动态。
ەلەستەۋ ەلەستە-的不定式。
ەلەت- Ⅰ ەلە- Ⅰ、Ⅱ 的使动态。
ەلەت Ⅱ 〈名〉[方]亲戚，血亲。
ەلەتس 〈名〉〔动〕雅罗鱼属。
ەلەۋ ەلە- Ⅰ、Ⅱ 的不定式。
ەلەۋلى 〈形〉显著的，卓著的，引人注目的，出色的，明显的: ەلەۋلى ناتيجە 显著的成绩/ ەلەۋلى ماسەلە 值得注意的问题。
ەلەۋرە- 〈动〉① 激动，激昂，兴奋起来，愤激: ەلەۋرەپ سويلەۋ 慷慨激昂地说话②发狂，疯狂，起来，显得猛烈: جەل ەلەۋرەي باستادى. 风越刮越猛烈。/ ەلەۋرەپ ٴوسۋ (植物)疯长。
ەلەۋرەس- ەلەۋرە-的交互态。
ەلەۋرەت- ەلەۋرە- 的使动态。
ەلەۋرەۋ ەلەۋرە- 的不定式。
ەلەۋسىز 〈形〉不显著的，不显眼的，不明显的，不引人注目的，无足轻重的: ەلەۋسىز قاراۋعا بولمايدى 不可轻视/ ەلەۋسىز جەرگە قويا سالۋ 放在一个不引人注目的地方/ ەلەۋسىز جان 平庸的人。
ەلەۋسىزدىك ەلەۋسىز 的抽象名词。
ەلەۋسىن 〈名〉[植]牛筋草。
ەلەۋشى 〈名〉①过筛子的人②对……加以重视的人，留心于……的人。
ەلەۋىش 〈名〉筛子；箩。
ەل-جۇرت 〈名〉群众，众人，大家，人们: ەل-جۇرتتىڭ قۇرمەتىنە يە بولۋ 受到大家的尊

家，乡故 ②知皆人人 بەلگىلى جۇرتقا ئەل - /敬
乡；亲乡：ئەل-جۇرتتى ساغىنۇ 乡家念想 。
ئەلجىرە- ①（动） 感动，心软起来，产生同情
心：ئەكى جاسقا مەيرىمى ئتۇسىپ ئەلجىرەپ كەتتى.
他对那两个年轻人很同情 。 ② 变软，软化：
ئەلجىرەپ پىسقان ئەت 煮得烂熟的肉 ▲ باۋرى
ئەلجىرەۋ 产生同情心，同情，怜悯 ▲ جۇرەك
ئەلجىرەۋ 疼爱，宠爱；同情 ▲ ئشى ئەلجىرەۋ 同
情，怜悯 。
ئەلجىرەس- ئەلجىرە- 的交互态 。
ئەلجىرەت- ئەلجىرە- 的使动态 。
ئەلجىرەۋ ئەلجىرە- 的不定式 。
ئەلكەزەر 〈名〉〔方〕筛子 。
ئەلپ: ئەلپ ئەتپەۋ 显得稳重，举止沉稳 。
ئەلپەك 〈形〉 麻利的，轻快的；听使唤的 ：
ئەلپەك ات （جىلقى） 快马 / ئەلپەك بالا 好支使的
孩子 ▲ ئەلپەك قاغۇ （动作）麻利，轻快 。
ئەلپەكتە- 〈动〉①（动作）麻利，轻快②表现得
热情，殷勤 。
ئەلپەكتەت- ئەلپەكتە- 的使动态 。
ئەلپەكتەۋ ئەلپەكتە- 的不定式 。
ئەلپەڭ 见 ئەلپەك.
ئەلپەڭدە- 见 ئەلپىلدە..
ئەلپەڭدەۋ ئەلپەڭدە- 的不定式 。
ئەلپىلدە- 〈动〉 ① 摇动，摆动 ，摇荡： ئشوپ
باسى جەلمەن بىرگە ئەلپىلدەيدى. 青草随风摆
动 。②（动作）轻快，麻利；勤快： ئەلپىلدەپ كۇن
بويى جۇمىستان قالمايدى. 他很勤快，每天都去
干 活 。 ③ 冒冒失失，轻率，显得不稳重 ：
ئەلپىلدەپ نەعىپ وتىرا المای كەتتىڭ؟ 你怎么
忙这忙那地坐不住了 ？
ئەلپىلدەت- ئەلپىلدە- 的使动态 。
ئەلپىلدەۋ ئەلپىلدە- 的不定式 。
ئەلپى-سەلپى 〈形〉 参差不齐的，不整齐的，七
长八短的；不好看的，有毛病的 。
ئەلسىز 〈形〉 荒无人烟的，无人居住的，荒凉
的： ئەلسىز جەر 荒无人烟的地方 。
ئەلسىزدىك ئەلسىز 的抽象名词
ئەلسىن- 〈动〉①（对外乡）适应，习惯② （把某
个部落）看得起，敬重 。

ئەلسىندىر- ئەلسىن- 的使动态 。
ئەلسىنۇ ئەلسىن- 的不定式 。
ئەلت- 〈动〉①昏眩，觉得昏沉： باسى ئەلتۇ
晕头转向②陶醉，醉心，沉醉，沉浸 ： باقىتقا
ئەلتۇ 沉浸在幸福之中 。
ئەلتەڭ-سەلتەڭ 见 قىلتىڭ-سىلتىڭ.
ئەلتيپات 见 ئلتيپات.
ئەلتىر- ئەلت- 的使动态 。
ئەلتۇ ئەلت- 的不定式 。
ئەلتىرى 〈名〉（羊羔的）羊皮，幼羔皮，胎羔
皮： ئەلتىرى شىك 羔皮大衣 ▲ ئەلتىرى بورىك
羊羔皮帽子 。
ئەلتىرىلە- 〈动〉 用羊羔皮缝制：ول ئەلتىرىلەپ
شىك تىكتىرمەكشى بولىپ ئجۇر. 他准备做一
件羔皮大衣 。
ئەلتىرىلەت- ئەلتىرىلە- 的使动态 。
ئەلتىرىلەۋ ئەلتىرىلە- 的不定式 。
ئەلتىرشى 〈名〉羊羔皮加工者 。
ئەلتىت- ئەلت- 的使动态 。
ئەلتىتۇ ئەلتىت- 的不定式 。
ئەلۇ 〈数〉十五： ئەلۇ ئبىر 十五一— / ئەلۇ التى 五
十六 ▲ ئەلدىك كۇشى ئەلۇ باتپان. 【谚】人民的
力量大无比。▲ ئەل قولاعى ئەلۇ. [谚] 众人耳目
多 。
ئەلۇ-الپىس 〈数〉五六十，约五十和六十之间 。
ئەلۇ باسى 〈名〉〔旧〕十五户长 。
ئەلۇىنشى 〈数〉第五十： ئەلۇىنشى ئۇي 五十号
房间 。
ئەلشى 〈名〉 ① 使者，使节：باس ئەلشى 大使/
外交使节②谋人；调解 سىرتقى ستەر ئەلشىسى
者 جاۋلاستىرماق جاۋشىدان، ئەلدەستىــــــرمەك
ئەلشىدەن. 【谚】和与战均与使臣相关 。
ئەلشىل 〈形〉关心大众的，热爱人民的 。
ئەلشىلدىك ئەلشىل 抽象名词的 。
ئەلشىلىك 〈名〉① 使节的身分（地位） ② 调
解，调停： ئەكى ئەل ورتاسىندا ئەلشىلىك ىستەۋ 在
两国之间进行调停 ③ 使馆 ： جۇڭگونىــڭ
شەتەلدە تۇراتىن باس ئەلشىلىگى 中国驻外使馆 。
ئەلشىحانا 〈名〉使馆 。
ئەلى I 〈名〉一指 （ 长度，宽度，厚度单位 ） ：

四 قالغدىعى ەكى ەلى ەتورت ەلى قازى /厚指两
ەلى (ەكى) ەبىر اۋزىنان ▲油条肋马的厚指
ون ▲着念惦老,到提常常,边嘴在挂 تاستاماۋ
如 ەكى ەلى ىشەك 十二指肠▲ ەكى ەلى ايرىلماۋ
。离不影形,离不步寸,形随影

ەلى Ⅱ〈名〉[方] 慢性眼疾。

ەلگۇ ەلەك- Ⅱ 的不定式。

ەلەك Ⅱ〈名〉〔动〕 狍,狍鹿子。

ەلەك- Ⅱ 〔动〕 心向神往,全神贯注,迷恋,
。趣兴感颇;心醉,迷入

ەلكپە 〈形〉好斗的,寻衅的,好惹事的。

ەلكپەلىك ① ەلكپە 的抽象名词②好斗的
。动举妄狂,为行

ەلكتە- 〈动〉模仿,仿效,照仿: ول باسقالار-
دىڭ ولەڭىنە ەلكتەپ ەبىر شۇماق ولەڭ جازىپتى.
访 اۋدارۋ ەلكتەپ ▲。诗首一了写人别仿模他
译▲ ەلكتەۋ ەسوز 〔语〕摹仿词,象声词。

ەلكتەگىش 〈形〉善于模仿的,善于模拟的,
。的强力仿模

ەلكتەس- ەلكتە- 的交互态。

ەلكتەت- ەلكتە- 的使动态。

ەلكتەۋ ەلكتە- 的不定式。

ەلكتەۋشى 〈名〉模仿者,仿效者,效法者。

ەلكتەۋشىلىك 〈名〉模仿,仿效,效法(作法,
。(为行

ەلكتەۋىش 〈名〉〔语〕模仿词,象声词,形象
。词声拟,词拟模,词

ەلكتىر- ① ەلەك- Ⅱ 的使动态 ② 鼓动,唆
。使

ەلكتىرگىش Ⅰ 〈形〉爱鼓动的,好唆使的。

ەلكتىرگىش Ⅱ 〈名〉〔农〕兴奋剂;杀虫剂。

ەلكتىرۋ ەلكتىر- 的不定式。

ەلىلە- 〈动〉以一指为单位量。

ەلىلەت- ەلىلە- 的使动态。

ەلىلەتكىز- ەلىلە- 的使动态。

ەلىلەۋ ەلىلە- 的不定式。

ەلىر- 〈动〉发疯,发狂,轻狂,轻举妄动;横行
大风狂 بوران ەلىرىپ كەلەدى. : 猖獗,无忌
作。/ ەلىرمەي تىنىش وتىر. 别发疯,老实呆
。着

ەلىرمە Ⅰ 〈形〉①猛烈的,激烈的,狂暴的,(
盛繁,的盛茂壮茁(物植指)②的惊受易(马指
的③狂暴的,狂横的,狂轻的: ەلىرمە مىنەز
。格性的暴狂

ەلىرمە Ⅱ 〈名〉梦行症,梦游症。

ەلىرمەلى 见 ەلىرمە Ⅰ.

ەلىرمەلىك ەلىرمە Ⅰ 的抽象名词。

ەلىرت ① ەلىر- Ⅰ 的使动态②鼓动,唆使,
。气打

ەلىرتكىز- ەلىرت- 的使动态。

ەلىرتۋ ەلىرت- 的不定式。

ەلىرۋ ەلىر- 的不定式。

ەلىت- 见 ەلت-.

ەلىتكىز- ەلت- 的使动态。

ەلىتتىر- ەلت- 的使动态。

ەلىتۋ ەلىرت- 的不定式。

ەم Ⅰ 〈名〉(治疗所需要的)手段,药剂,医
治的办法: ەم بولۋ 见效(奏效)/ ەم قونۋ 见效
▲ 症之治不 اۋرۋ ەم قونبايتىن / (有疗效)
点一,着不找本根 (ۋشىراسپاۋ) ەمگە تابىلماۋ
الحان پىزدەپ ▲ 苦蒿 ەم كەكىرە ▲ 也没有
اۋرۋدىڭ ەمى تابىلماس. 【谚】自找的病无法治
。好

ەم- Ⅱ 〈动〉 ① 吃奶,吮吸,吸食: ەمشەك ەمىپ
جۇرگەن بالا 吃奶的孩子②〔转〕得到,有,
享受▲ ادال ەسۇت ەمگەن 有教养的,正派的
▲ ەمۋ اردا (幼儿,马驹,牛犊) 到两岁还吃
奶▲ ەتبەك ەتسەڭ ەمەرسىڭ. 【谚】劳者得
食。▲ تاۋ جاستاعان تاۋدى، سۋ جاستاعان سۋدى
ەمەر. 【谚】靠山吃山,靠水吃水。 ▲ ەالسڭ
بار دا ەتبەك ەت، قارتايعاندا ەمەرسىڭ. 【谚】年
。福享能才老年,苦点受多时轻

ەمگەر 〈名〉[口]土大夫,江湖医生,医生。

ەمگىز- ەم- Ⅱ 的使动态。

ەمدە- 〈动〉治疗,医治: دارىمەن ەمدەۋ 用药
治疗/ اۋامەن ەمدەۋ 空气疗法/ ۋيىقتاتىپ ەمدەۋ
睡眠疗法/ ساۋلەمەن ەمدەۋ 光疗/ سۋمەن ەمدەۋ
。疗水

ەمدەل- ① ەمدە- 的被动态②就医,治疗,医
。治

ەمدەلت- ەمدەل- 的使动态。

ەمدەلۇ ەمدەل- 的不定式 ▲ ەمدەلۇ كارتوچكاسى 医疗卡。

ەمدەلۇشى 〈名〉被治疗者，看病者；病人。

ەمدەن- ەمدە- 的反身态 ② 就医，治疗，医治。

ەمدەنۇ ەمدەن- 的不定式。

ەمدەس- ەمدە- 的交互态。

ەمدەت- ەمدە- 的使动态。

ەمدەتكىز- ەمدەت- 的使动态。

ەمدەتتىر- ەمدەت- 的使动态。

ەمدەۋ ەمدە- 的不定式。

ەمدەۋشى 〈名〉医疗者，治疗者，医生。

ەم-دوم 〈名〉治疗，医治，疗效；药物。

ەمدى 〈形〉能治的，有药物的：ەمدى ناۋقاس 能治好的病。

ەمدىك 〈名〉治疗效果，疗效作用。

ەمدىر- ەم- Ⅱ 的使动态。

ەمەگەن 〈形〉(仔畜)爱吃母奶的。

ەمەكسۋ ەمەكسى- 的不定式。

ەمەكسى- 〈动〉希望，盼望，指望，期待；对……抱幻想。

ەمەكست - ەمەكسى- 的使动态。

ەمەكستكىز- ەمەكست- 的使动态。

ەمەكستتىر- ەمەكست- 的使动态。

ەمەن Ⅰ 〈名〉〔植〕栎属，麻栎 ▲ ەمەن بويلاۋىق 小橡树 ▲ ەمەن جاڭعاعى 橡实，橡子 ▲ ەمەن مۇگى 扁技衣(属) ▲ موڭعوليا ەمەنى 蒙古栎 ▲ ەمەن تاس 冬青栎。

ەمەن Ⅱ 〈动〉不是，没有：ونداي ەمەن 不是那样／كەلگەن ەمەن 没有过来。

ەمەن - جارقى 〈形〉① 少量的，少数的，不多的② 少少地，不多地。

ەمەن-جارقىن 〈形〉爽快的，豪爽的，开朗的；愉快的。

ەمەس 〈动〉不，否，不是；没有：ول ەمەس. 不是他。／ول كەلەتىن ەمەس. 他不会来。／كوپ ەمەس 不多／كورگەن ەمەس 没有见过 ▲ ٴسوز ەمەس 没什么，不成问题，没有什么了不起 ▲ تۇك ەمەس 不算什么，没有什么了不起 ▲ ۋاقا ەمەس 不要紧，没有关系 ▲ بايلىق مۇرات ەمەس، جوقتىق ۇيات ەمەس. 【谚】富不为荣，贫不为耻。▲ سۇلۇ - سۇلۇ ەمەس، سۇيگەن سۇلۇ. 【谚】漂亮的不算美，心爱的才叫美(情人眼里出西施)。

ەمەسكى Ⅰ 〈形〉隐约，隐隐：ەمەسكى داۋىس 隐约的声音。

ەمەسكى- Ⅱ 见 ەمەكسى- .

ەمەسكىت- ەمەسكى- Ⅱ 的使动态。

ەمەۋرىن 〈名〉口气，意图，意思；看法：ٴسوزىنىڭ ەمەۋرىنىنە قاراعاندا قيىنشىلىعى بار ۋقسايدى. 听他的口气，好象是有什么困难。／ٴبىر ەمەۋرىن ٴبىلدىرىپ كەتەرسىڭ. 走前你应该表示个态度。

ەمەۋرىندە- 〈动〉表态，表示意图，表达意思。

ەمەۋرىندەۋ ەمەۋرىندە- 的不定式。

ەمەۋرىنسىز 〈形〉未经表态的，意图不明的，倾向不明确的。

ەمەۋسىن 见 ەمەۋرىن.

ەمەشەگى: ەمەشەگى (ەمەتايى، ەمەشەيى) ەزىلۇ 疼爱，宠爱。

ەمكەكىرە 〈名〉〔植〕苦蒿，失车菊。

ەمكوس 见 ەمسەك.

ەملە 〈名〉〔语〕正字法：ەملە ەرەجەسى 正字法，正字规则。

ەملەلىك 〈形〉正字的，正字法的：ەملەلىك سوزدىك 正字法词典。

ەممات 〈名〉〔阿〕劳动，活儿，生计。

ەمپەڭدە- 〈动〉猫腰疾走，缩肩弓背而行，伛偻而行：ۇيىنە قاراي ەمپەڭدەي جونەلدى. 他猫着腰急急忙忙地往家走。

ەمپەڭدەۋ ەمپەڭدە- 的不定式。

ەمسە- 〈动〉向往，想念，怀念，盼望。

ەمسەك 〈形〉①有医术的，会治病的：ەمسەك كىسى 医道高明的人②土大夫。

ەمسەكتىك ① ەمسەك 的抽象名词 ② 医术，医道。

ەمسەۋ ەمسە- 的不定式。

ەمتيحان 〈名〉〔阿〕考试，测验，考核：ەمتيحان ورنى 考场／ەمتيحان الۋشى 主考人／ەمتيحان بەرۋشى 考生(被考人)／ەمتيحان قاعازى 考卷／

。格及不试考 ئىمتىھاننان ئوتە ئالماۋ
كىمنىڭ：核考，验测，试考〈动〉 **ئىمتىھاندا-**
ئوتىپ، كىمنىڭ قالاتتىنى ئىمتىھانداغاننان كېيىن
清会就后之试考格及不谁格及谁 .بەلگىلى
。楚
。式定不的 -ئىمتىھاندا **ئىمتىھانداۋ**
：的核考，的试考〈形〉 **ئىمتىھاندىق**
。题考 ئىمتىھاندىق سۇراۋ
ئىمتىھانسىز ；的试考经没〈形〉 **ئىمتىھانسىز**
。取录接直试考不 قابىلدانۇ
。人考主〈名〉 **ئىمتىھانچى**
。式定不的 Ⅱ -ئەم **ئەمۇ**
诊门，所生卫，所务医，所疗医 ①〈名〉 **ئەمخانا**
。部院住[口]②。部
بالاسى ئەمچەك：头奶，头乳，房乳①〈名〉 **ئەمچەك**
/ 奶断 شىعارۇ ئەمچەكتەن / 子孩的奶断未
تارتقاندى ئەمچەك / 炎腺乳 قابىنىۇ بەزى ئەمچەك
ئەمچەكتى ئوق：口胸，部胸② 奶挤会不 بىلمەيدى
ئاۋزىنان 。过而部胸擦弹子 .شىعىپتى ئوتە جاناپ
ئسۇ ئەمچەگى ▲干未臭乳 كەتپەگەن تابى ئەمچەك
ئسۈتى ئەمچەك ▲到得望希②大肿房乳①
胸，罩乳 تارتقىش ئەمچەك ▲干未臭乳 كەتپەگەن
كىيىك ▲掌子瓜 تاغا (ئەمچەكتى) ئەمچەك ▲罩
بالاغا جىلاماغان ▲的少量奶，的奶出不 ئەمچەك
到吃会不就哭不子孩【谚】 .بەرمەيدى ئەمچەك
。奶
：的奶断未，的乳母靠〈形〉 **ئەمچەكتەگى**
。儿乳 بالا ئەمچەكتەگى
-ۋل ئەكەۋد：胞同母一，弟兄奶〈形〉 **ئەمچەكتەس**
ئوسكەن ئەمىپ ئسۈتىن ئانانىڭ ئبىر مىز
大长奶亲母个一吃是人俩们我 .ئەمچەكتەسپىز
。弟兄奶的
قىز ▲的满丰房乳，的大房乳〈形〉 **ئەمچەكتى**
乳单 ئەمچەكتى سىڭار ▲的尖带而圆 ئەمچەكتى
。的头
حالىق：生医，生医湖江，夫大土〈名〉 **ئەمشى**
。生医间民 ئەمشىلەرى
ئەمشىلىكتەن ئونىڭ：疗医，术医〈名〉 **ئەمشىلىك**
。术医懂不他 .جوق حابارى
喂(兽幼、儿婴)给② 态动使的 Ⅱ -ئەم① **ئەمىز-**

嘴耍，舌鼓 ئەمىزۇ ئتىلىن ▲乳哺，吃奶给，奶
。子皮
.ئەمزىك 见 **ئەمزدىك**
.-ئەمزىكتە 见 **ئەمزدىكتە-**
。态动使的 -ئەمزدىكتە **ئەمزدىكتەت-**
。式定不的 -ئەمزدىكتە **ئەمزدىكتەۋ**
。态动使的 -ئەمز **ئەمزدىر-**
。式定不的 -ئەمز **ئەمزۋ**
。嘴奶〈名〉 **ئەمزىك**
ئەمزىكتەگەن ارباداا：出溢，漫溢〈动〉 **ئەمزىكتە-**
皮大的酒奶马满盛着放上车 .بار سابا قارا
。囊
。态动被的 -ئەمزىكتە **ئەمزىكتەن-**
，满装 ② 态动使的 -ئەمزىكتە① **ئەمزىكتەت-**
。盛满
。式定不的 -ئەمزىكتە **ئەمزىكتەۋ**
。的头奶皮橡有，的嘴奶吃〈形〉 **ئەمزىكتى**
齿 ئەمزىكشەسى ئتىس：头乳〈名〉 **ئەمزىكشە**
。头乳
。态动被的 -ئەمز **ئەمزىل-**
.ئەمزىك 见 **ئەمىك**
.-ئەمەكست 见 **ئەمكىست-**
。态动被的 Ⅱ -ئەم I **ئەمىل-**
。子棍木硬，棒棍实硬 ئەمىل تاياق : Ⅱ **ئەمىل**
。和讲，好和，解和[口]〈名〉 I **ئەملە**
.ئەمل 见 Ⅱ **ئەملە**
كورىنگەنگە ：求请，求乞，求央〈动〉 **ئەمىن-**
。西东要人见 ئەمىنۇ
。态动使的 -ئەمىن **ئەمىندىر-**
，地束拘受不，地在自由自〈副〉 **ئەمىن-ئەركىن**
畅 سويلەۋ ئەمىن-ئەركىن：地情尽，地便便随随
。玩地情尽 ويناۋ ئەمىن-ئەركىن /言欲所
。式定不的 -ئەمىن **ئەمىنۇ**
，抚爱 ，柔温的般亲母出现表〈动〉 **ئەمىرەن-**
。吻地热亲 ئسۈيۈ ئەمىرەنە ：怜爱，爱宠
。态动使的 -ئەمىرەن **ئەمىرەنت-**
。式定不的 -ئەمىرەن **ئەمىرەنۋ-**
。态互交的 -ئەمىرەن **ئەمىرەنىس-**
。缩皱内朝，缩卷里往(唇嘴)〈动〉 **ئەمىرىل-**
。式定不的 -ئەمىرىل **ئەمىرىلۋ**

ەمەس 〈形〉不可靠的，靠不住的，不确切的：ەمەس حابار 不确切的消息。

ەمەس-ەمەس 〈副〉隐隐约约地，时有时无地，不清楚地，断断续续地：ەمەس-ەمەس ەستىلۋ 隐隐约约地听到。

ەن I 〈名〉（打在牲畜耳朵上的）记号，标记：ەن سالۋ（تاعۇ）做记号/ ەن قيۋ （耳朵上切开的）半圆形记号。

ەن II 〈名〉睾丸，精巢，外肾：ەن قابىنۋ 睾丸炎。

ەن III 〈名〉幅面，宽幅，宽度：ەنى كەڭ كەزدەمە 宽幅布/ ەنى ٴبىر مەتر 幅面一米。

ەن IV 〈形〉①宽阔的，宽广的，辽阔的：ەن دالا 辽阔的荒原 ②无穷无尽的，不计其数的：ەن بايلىق 丰富的资源/ ەن داۋلەت 很多的财富 ③广大的，众多的：ەن جۇرت（حالىق）广大的人民。

ەن- V 〈动〉①入，进入，进去：ۇيگە ەنۋ 进屋/ ەنبەي قويدى 进不去 ②加入，参加：پارتياعا ەنۋ 入党▲ اقىل ەنۋ ①长大，懂事 ②了解，明了▲ جەرگە ەنۋ ①入地，惭愧 ②无地自容，十分羞惭▲ جەر قويىنىنا ەنۋ 入土，入地▲ كورگە ەنۋ ①死亡，进入坟墓 ②羞得无地自容▲ كۇيگە ەنۋ 处于（某种）状态▲ كۇن ۇياسىنا ەنۋ 日落，日落西山▲ كوركى ەنۋ 变美，显得好看▲ تاريحقا ەنۋ 载入史册▲ تۇسكە ەنۋ 梦见▲ ۇيقىعا ەنۋ 入睡，睡着▲ تاۋىقتىڭ تۇسىنە تارى ەنەدى. 【谚】鸡做梦时梦见黍子。

ەنباۋ 〈名〉精索▲ ەنباۋ ۋەناسىنىڭ تۇيىندەلۋى 精索静脉曲张。

ەنگىز- ①ەن- V 的使动态 ②引入，领入，带进，列入，插入：قوناقتى ۇيگە ەنگىزدى 把客人领进屋里/ مالدى قوراعا ەنگىزدى 把牲畜赶进圈里/ تۇزەتۋ ەنگىزۋ 修改▲ ىشكە اۋا ەنگىزۋ 〔医〕气腹。

ەنگىزدىر- ەنگىز- 的使动态。

ەنگىزۋ ەنگىز- 的不定式。

ەنگىزىل- ① ەنگىز- 的被动态 ② 列入，纳入，括入，包括。

ەنگىزىس- ەنگىز- 的交互态。

ەندە- 〈动〉①横着（渡过）：وزەننەن ەندەي ٴوتۋ 横渡江河 ② 够长，不嫌短：مىنا بولـــك ەندەمەيدى. 你的这块布料不够长 ③ 量横幅，量宽度。

ەندەي 〈形〉整幅的，整块的：ەندەي ماتا 整块的布料。

ەندەل- ەندە- 的被动态。

ەندەرلىكتەي 〈形〉宽度能容纳的，横面够的，横幅宽的。

ەندەس 〈形〉（牲畜耳朵上）记号相同的，标记一样的，有同样印记的②幅宽一样的，宽度相同的。

ەندەت- ەندە- 的使动态。

ەندەۋ ەندە- 的不定式。

ەندەشە 〈副〉这样，那样，那末，这样一来：ەندەشە، ٴبىز كەتەيىك. 那末，我们就走吧。/ ەندەشە، ماسەلە شەشىلدى. 这样一来问题就解决了。

ەندى I 〈形〉宽幅的，宽度大的，宽阔的：ەندى كەزدەمە 宽幅布/ ەندى دالا 宽阔的原野。

ەندى II 〈副〉①现在，现时，如今：ول ەندى دا قالجىڭداساتىن بولدى. 现在他也愿意开开玩笑了。②于是，那末，这样一来，这下：ەندى ايتاتىن نە قالدى 这样一来还有什么可说的③还有：ەندى ٴبىر ويى بار（他）还有一个想法。▲ ەندى بولماسا（بولماعاندا）差一点。

ەندىگارى 〈副〉从今以后，今后，往后，再也，再次：ەندىگارى كەشىكپەي كەل 今后不要再迟到/ ەندىگارى ونىڭ ۇيىنە بارما. 你再也不要去他家。

ەندىگى 〈形〉①下一个的，将来的，未来的，接着而来的：ەندىگى جىلى 明年/ ەندىگى مىندەت 今后的任务②现在的，现有的：ەندىگى قىزدار بۇرىنعى قىزدارعا ۇقسامايدى. 现在的姑娘和从前的姑娘不一样。③其实，实际上：ول ەندىگى بارىپ بولدى. 他实际上早就到了。

ەندى-ەندى 〈副〉刚刚，这时才：ول حانزۋشانى ەندى-ەندى ۇيرەنىپ ٴجۇر. 他刚刚开始学习汉语。

ەندىك I 〈名〉〔地〕纬度：ەندىك سىزىعى 纬线/

北 ەندىك سولتۇستىك ەندىك/ 纬南 ەندىك وڭتۇستىك
。化变度纬 قۇبىلىس ەندىك /纬
。儿缝,处接相(的襟后和襟前)〈名〉 Ⅱ ەندىك
后和襟前在服衣肥加了为) 〈动〉 ەندىكتە-
。料布添加(间之襟
。式定不的 ەندىكتە- ەندىكتەۋ
。态动使的 V -ەن ەندىر-
。的宽较比度宽,的大较幅宽〈形〉 ەندىرەك
和襟前在加,衣上宽加了为〈名〉 I ەندىرمە
。料布的间之襟后
。案图叉交〈名〉 Ⅱ ەندىرمە
。态动使的 ەندىر- ەندىرت-
。式定不的 ەندىر- ەندىرۋ
: ەنەدەن جالعىز ءبىر :妈妈,亲母①〈名〉 I ەنە
ەمەن ەنەسى 婆婆,母婆,娘母丈,母岳②子生独
动③好系关媳婆 جاقسى بايلانىسى كەلىننىڭ
羔小之母无 قوزى جوق ەنەسى :畜母,母之物
ەنە ▲子日过……靠 قىلۋ كوكىرەك ەنە ▲羊
ايىرۋ ەنەسىنەن ▲的貌礼有,的养教有 كورگەن
母吃畜幼让,奶对 سالۋ ەنەسىنە ▲乳断,奶断
ەنە قايىن ▲员生接,婆生接 ەنە كىندىك ▲奶
。娘母丈,母岳
。(处缝相的襟后和襟前)理修〈动〉 Ⅱ ەنە-
。称昵的婆婆〈名〉 ەنەجان
。巢精,肾外,丸睾〈名〉 ەنەك
岳,婆婆 ②体变的词一 I ەنە ① 〈名〉 ەنەكە
〔谜〕.جاتپايدى ەنەكەم دا جاتسا ەل ▲称昵的母
。(壶水:底谜)睡未婆婆,睡都家大
母个一另把畜幼的亡死畜母) 〈动〉 ەنەلەن-
。亲母当(畜
。式定不的 ەنەلەن- ەنەلەنۋ
② (娌妯) 的婆婆个一同 ① 〈形〉 I ەنەلەس
。的生所母同由,的大长奶亲母个一同吃
。母婆叫, 婆婆叫〈动〉 Ⅱ ەنەلەس-
。式定不的 Ⅱ ەنەلەس- ەنەلەسۋ
ەنەرگيا اتومدىق :力动,力能,能〈名〉 ەنەرگيا
/器换交量能 ەنەرگيا تۇرلەندىرگىش /能子原
内 ەنەرگيا شىكى /度密量能 ەنەرگيا تىعىزدىعى
。力动
: 论 能 唯 〔哲〕〈名〉 ەنەرگياشىلدىق

。观界世论能唯 دۇنيە كوزقاراسى ەنەرگياشىلدىق
② ,的妈妈有没,的亲母无①〈形〉 ەنەسىز
。的婆婆有没,的母岳有没,的娘母丈有没
。称昵的母婆,母岳对〈名〉 ەنەتاي
。式定不的 Ⅱ ەنە- ەنەۋ
。称昵的母婆,母岳对〈名〉 ەنەش
疏 ② 的慢怠,的漠淡,的淡冷 ① 〈形〉 ەنجار
果不,的决坚不,的心决有没③的惰慵,的懒
性情 گاز ەنجار ▲的断寡柔忧,的躇踌,的断
。素元性惰〔化〕 زاتتار ەنجار ▲体气
的淡冷较比,的情热太不 ① 〈形〉 ەنجارلاۋ
③ 的极积太不,的懒疏较比 ②的热不冷不
。的断寡柔优较比,的大不心决,的决坚太不
疏,性惰 ② 词名象抽的 ەنجار ① ەنجارلىق
。纷纠,阂隔 ③ 懒
。(布)宽半幅一〈名〉 ەنجارما
.ءىنجۋ 见 ەنجۋ
.ءىنجۋ-مارجان 见 ەنجۋ-مارجان
.ۇنجىرعا 见 ەنجۇرعا
尼叶 جازۋى ەنيسەي :塞尼叶〈名〉 ەنيسەي
。河塞尼叶 وزەنى ەنيسەي /文塞
。的丸睾无〈形〉 I ەنسىز
,的记标无,的号记无(上朵耳)〈形〉 Ⅱ ەنسىز
号记有没上朵耳 قوزى قارا ەنسىز :的记印无
。羔羊毛黑的
。的窄狭,的窄幅〈形〉 Ⅲ ەنسىز
。的宽态不,的宽态不面幅〈形〉 ەنسىزدەۋ
。词名象抽的 Ⅲ 、Ⅱ 、I ەنسىز ەنسىزدىك
烙的上身和号记的上耳畜家〈名〉 ەن-تاڭبا
。记标,记印,印
。印烙打,号记做〈动〉 ەن-تاڭبالا-
。态动被的 ەن-تاڭبالا- ەن-تاڭبالان-
。式定不的 ەن-تاڭبالا- ەن-تاڭبالاۋ
印烙有,的记标有,的号记有〈形〉 ەن-تاڭبالى
。的
要着急,冲前向,挤推,挤拥前向〈动〉 ەنتەلە-
……,要着忙……: تەرەزەنىڭ الدىندا ەنتەلەگەن
。群人的挤拥前窗 ەل
。态互交的 ەنتەلە- ەنتەلەس-
。态动使的 ەنتەلە- ەنتەلەت-

。式定不的 ەنتەلە- **ەنتەلەۋ**
。式定不的 Ⅱ ەنتىك- **ەنتىكۋ**
جاقــىنان ：促急吸呼，喘气〈名〉Ⅰ **ەنتىك**
بەرى ەنتىك پايدا بولدى 。喘气些有来近
，吁吁喘气，促短吸呼，喘气〈动〉Ⅱ **ەنتىك-**
ەنتىگە باسىپ كىرىپ كەلدى ：气下接不气上
。了来进走地吁吁喘气(他)
。难困吸呼，喘气〈名〉**ەنتىكپە**
。态动使的 Ⅱ ەنتىك- **ەنتىكتىر-**
。态动使的 ەنتىكتىر- **ەنتىكتىرت-**
。式定不的 Ⅴ ەن- **ەنۋ**
。主靠托，佑主蒙如[阿]〈名〉**ەنشاللا**
(份一的给分母父由后婚子儿)〈名〉**ەنشى**
ەنشى بەرۋ ：畜牲、物财，产家 ەنشى/ 产家给分
。产财分 ٴبولۋ
：到分，到得，有所，有占〈动〉**ەنشىلە-**
ەنشىلەگەن جالعىز بوزاۋ 。犊牛头一的到分
。态身反的 ەنشىلە- **ەنشىلەن-**
弟兄几归，的起一在产家〈形〉Ⅰ **ەنشىلەس**
。的享分，的享共；的
块一，承继同共（产家）〈动〉Ⅱ **ەنشىلەس-**
。分儿
。词名象抽的 Ⅰ ەنشىلەس **ەنشىلەستىك**
。式定不的 Ⅱ ەنشىلەس- **ەنشىلەسۋ**
：的产财有拥，的产家有享〈形〉**ەنشىلى**
ەنشىلى قويىڭ ەمەس پە؟ 的己自你是不(这)
？吗羊
。(产家)的分能，的承继可〈形〉**ەنشىلىك**
，最（级高最成构，用连词容形和）〈副〉**ەڭ**
ٴمان ەڭ ۇلكەن/ ەڭ الدىڭعى شەپ 线前最 ：极
ەڭ ▲ 度限低最 ەڭ تومەنگى شەك / 值大最
ابزالى ▲ 么什)谁……连 ەڭ اياعى ▲ ەڭ (是)好最
首，初最 ەڭ العاش ▲ ەڭ الدىمەن ▲ 先首 ▲ 都(
ەڭ ▲ 终最，后最 (اقىرىندا) ەڭ اقىرى ▲ 先
بولماسا (ەڭ بولماعاندا) 码起最，再不行(也)▲
ەڭ جوعارى كەرنەۋ 〔物〕压电大最 ▲
كەمىندە ورتاق ▲ ەڭ كەشى 码起；低最，少至
ەسەلىك ▲ ەڭ تومەن كەرنەۋ 〔数〕数倍公小最
ەڭ ۇلكەن ورتاق بولگىش ▲ 〔物〕压电小最
ۇلكەن ▲ ەڭ 式因公大最，数约公大最〔数〕

ورتاق ولشەۋىش 事，先首 ەڭ اۋەلى ▲ 度公大最
。先预，先
ەڭبەگى قاتپاعان نارەستە ：门囱〈名〉Ⅰ **ەڭبەك**
。儿孩婴的合长有没门囱
قابىلەتــىنە قاراي ：动劳①〈名〉Ⅱ **ەڭبەك**
ستەپ، ەڭبەگىنە قاراي الۋ 分劳按，能所尽各
功，劳功 ② 动劳加参 ەڭبەككە قاتناسۋ /配
/(功立)献贡出作 ەڭبەك كورسەتۋ ：血心，绩
ەڭبەك كورسەتۋ ارقىلى قىلمىسىن جۋۋ 罪赎功立
③力努，(的费所)力气，力费 ：ەڭبەگى بەكەرگە كەتتى
白都力努部全的他 ەڭبەگى بەكەرگە كەتتى
费了。 ④劳动成果，著作，作品：كىتاپ بۇل
初最他是书本这 ەڭبەگى ەدى. ونىڭ العاشقى
的劳功成果。▲ اقىل-وي ەڭبەگى 脑力劳动▲
劳 ەڭبەگى دالاعا كەتۋ ▲ 体力劳动 ەڭبەگى ەنە
▲弃尽功前 ەڭبەگى ەش بولۋ ▲ 劳徒，获无而
ەڭبەگى جانباۋ ▲ 劳而无功 ەڭبەگى جانۋ 获得成
倍事 ەڭبەگى كوپ، ونبەگى از ▲ 功，获收得取
ەڭبەگىن ▲ 削剥 (قاناۋ) ەڭبەگىن جەۋ ▲ 半功
劳 ەڭبەك ارمىيالارى ▲ 靠劳动，卖劳动出 ساتۋ
ەڭبەك ▲ 工分 ەڭبەك ٴبولىنىسى ▲ 军大动
▲法动劳 ەڭبەك زاڭى ▲ 假休(动劳) دەمالىسى
ەرى ەڭبەك ▲ 劳功有，献贡出作 ەڭبەگى ٴسىڭۋ
动劳力脑 ەڭبەگى وي ▲ 雄英动劳，范模动劳
【谚】 جەر. اناسى ەڭبەك، اتاسى بايلىقتىڭ ▲
باقىت ▲ 。父之裕丰是动劳，母之富财是地大
的门之福幸开打是劳勤【谚】 ەڭبەكتە. كىلتى
。匙钥
ەڭبەكاقــى ：水薪，金薪，资工〈名〉**ەڭبەكاقى**
制资工 ەڭبەكاقى ٴتۇزىمى / 别级资工 دارەجەسى
。度
勤，的动劳爱热②者动劳①〈名〉**ەڭبەككەر**
。的劳
。的词名象抽 ەڭبەككەر **ەڭبەككەرلىك**
。日作工，日动劳〈名〉**ەڭبەككۇن**
。的日作工，的日动劳〈形〉**ەڭبەككۇندىك**
。的劳动，的动劳爱热〈形〉**ەڭبەكقور**
着闲；的力努经不，的动劳不〈形〉**ەڭبەكسىز**
者劳不 ەڭبەكسىز تاماق جوق ：的儿事无，的
。着闲家在 ەڭبەكسىز ۇيىندە / 食得不

ەدەندە بالا: 进前匍匐,行爬,爬〈动〉 **ەڭبەكتە-**
ەڭبەكتەپ ٴجۇر. 着爬上板地在儿孩小 。▲
ەڭبەكتەگەن بالا، ەڭكەيگەن كارى 老和儿孩小
。(都全)小老,人
,于力致,力努,劳操,动劳〈动〉 **ەڭبەكتەن-**
ەڭبەكتەنگەنلىك بەرى جىلدان نەشە : (做)头埋
وسى كىتاپشا ءانا ما؟ 就果成动劳的来年几你
?吗子册小本一这是仅仅
。态动使的 -ەڭبەكتەن **ەڭبەكتەندىر-**
。式定不的 -ەڭبەكتەن **ەڭبەكتەنۋ**
。态互交的 -ەڭبەكتە **ەڭبەكتەس-**
。太动使的 -ەڭبەكتە **ەڭبەكتەت-**
。式定不的 -ەڭبەكتە **ەڭبەكتەۋ**
,的儿事有,的儿活干,的动劳〈形〉**ەڭبەكتى**
。的作工有
:的活生动劳过;的动劳 ①〈形〉 **ەڭبەكتىك**
。儿活,动劳 ② 产生动劳 ٴوندىرىس ەڭبەكتىك
为动劳以,者作工,者动劳①〈名〉 **ەڭبەكشى**
-1.ماي / 民人动劳 حالىق ەڭبەكشى : 人的生
热,的劳勤,②节动劳一五 مەيرامى ەڭبەكشىلەر
ەڭبەكشىگە ٴار كۇن ٴسات، : 的动劳爱
天人的劳勤【谚】. ەڭبەكسىزگە ٴبىر كۇن ٴسات
。利吉天一人的惰懒,利吉天
动劳好爱,的动劳爱热①〈形〉 **ەڭبەكشىل**
ٴبىزدىڭ ەلىمىزدىڭ ەڭبەكشىل : 的劳勤,的
众是动劳爱民人国我 .ەكەندىگى جۇرتقا بەلگىلى
。者劳勤,人的动劳爱②。的知周所
②词名象抽的 ەڭبەكشىل ① **ەڭبەكشىلدىك**
。勉勤,劳勤,动劳好爱
.ەڭگەزەردەي 见 **ەڭگەزەر**
庞,的大巨,的梧魁,的大高〈形〉 **ەڭگەزەردەي**
. ەسىك الدىندا بويى ەڭگەزەردەي بىرەۋ تۇر : 的大
。口门在站人的子个高个一有
低,身躬,身俯,腰哈,腰弯①〈动〉 **ەڭكەي-**
ٴوتۋ/ ەڭكەيىپ الۋ 拿去腰下弯 /ەڭكەيىپ : 去下
ەڭكەيىپ كۇن : 斜偏,斜倾② 去过头着低
ول : 走下朝,下往③。了山落快阳太 .قالدى
④。走下往上山从他 .تاۋدان ەڭكەيىپ بارادى
表示谦逊,表示谦虚,表示恭敬▲ ەڭكەيگەنگە
相礼以【谚】.ەڭكەي، اتاڭنىڭ قارا قۇلى ەمەس

ەڭكەيگەن : 纪年上,迈年⑤。识常间人,待
老的迈年了除 كارىلەردەن باسقا ەشكىم قالمادى
人以,外其他任何人都没有▲ بەسىن ەڭكەيۋ
。纪年上,迈年 جاسى ەڭكەيۋ ▲晌过
。的垂下,的斜倾前往〈形〉 **ەڭكەيمە**
,下弯,下低②态动使的-ەڭكەي ① **ەڭكەيت-**
。低放
。式定不的 -ەڭكەي **ەڭكەيۋ**
。面坡斜(的山),坡下〈名〉 I **ەڭكەيىس**
。态互交的 -ەڭكەي II **ەڭكەيىس-**
,的弯前向微稍,的驼点有〈形〉 **ەڭكەيىڭكى**
。的斜倾微略
着)欠微,下弯前向微稍〈动〉 **ەڭكەيىڭكىرە-**
。去下低微稍,(子身
。态互交的 -ەڭكەيىڭكىرە **ەڭكەيىڭكىرەس-**
。式定不的 -ەڭكەيىڭكىرە **ەڭكەيىڭكىرەۋ**
。的驼点有背,的背驼腰弯〈形〉 **ەڭكەك**
(子身着)欠微,的驼点有背〈形〉 **ەڭكەكتەۋ**
。的斜倾点有,的
。词名象抽的 ەڭكەك **ەڭكەكتىك**
,行而背弓肩缩,行而偻佝〈动〉 **ەڭكەلەكتە-**
。走行腰着弯(忙忙急急)
。式定不的 -ەڭكەلەكتە **ەڭكەلەكتەۋ**
.-ەڭكەلەكتە 见 **ەڭكەلەڭدە-**
.ەڭكىش 见 **ەڭكەس**
.ەڭكۋ 见 **ەڭكەۋ**
蜷,行而背弓,走行腰着弯〈动〉 **ەڭكەڭدە-**
。走子身着缩
。态互交的-ەڭكەڭدە **ەڭكەڭدەس-**
。态动使的 -ەڭكەڭدە **ەڭكەڭدەت-**
。式定不的 -ەڭكەڭدە **ەڭكەڭدەۋ**
着弯 ەتۋ **ەڭكەڭ-ەڭكەڭ : ەڭكەڭ-ەڭكەڭ**
。走背着驼,行而背弓,走行腰
抽,歔欷,咽呜 ەتۋ **ەڭك-ەڭك : ەڭك-ەڭك**
。咽哽,泣
伏起,的平不坷坎,的平不岖崎〈形〉 **ەڭكۋ**
的平不岖崎 جەر ەڭكۋ : 的洼洼坑坑,的平不
。地
,的平不坷坎,的平不岖崎〈形〉 **ەڭكۋ-ەڭكۋ**
。的平不伏起

。咽哽,泣抽,歔欷咽呜〈动〉 **ئۆكسۈلدە-**
。态动使的 -ئۆكسۈلدە **ئۆكسۈلدەت-**
。式定不的 -ئۆكسۈلدە **ئۆكسۈلدەۋ**
▲的垂下;的斜倾前向;的背驼〈形〉 **ئۆكسۈش**
。背驼腰弯些有,了老始开 ئۆكسۈش تارتتۇ
有,的斜倾微略;的背驼点有〈形〉 **ئۆكسۈشتەۋ**
。的坡斜点一
。狍小〈名〉 I **ئۆلۈك**
。草紫〔植〕〈名〉 II **ئۆلۈك**
ئۆسەي :状形;格体,躯身,身全 〈名〉 I **ئۆسە**
翻 ئۆسە كوتەرۋ ▲房毡白的大高 بىيىك اق وردا
垂,采打精无 ئۆسەسى باسىلۋ ▲气吐眉扬,身
振 ① ئۆسەسى كوتەرىلۋ ▲头起不抬,气丧头
,沉消 ئۆسەسى ٴتۇسۋ ▲观壮得变②,神精奋
。丧沮,气泄,极消
.ئىگسا 见 II **ئۆسە-**
:的敞宽 ,的耸高 ,的大高 ① 〈形〉 **ئۆسەلى**
精,的气吐眉扬②室公办的敞宽 ئۆسەلى بولمە
。的气神,的满饱神
。宇眉,头眉〈名〉 **ئۆسەلىك**
ول :分部大束结,半大成完 ①〈动〉 **ئۆسەر-**
作工分部大把他 .جۇمىستى ئۆسەرىپ تاستادى
ئۇلكە/ 。了成完经已 قىرىق-ئەلۋ جاستى باياعىدا
,少减 ② 了过早岁十五四 ئۆسەرىپ تاستاعان
小缩 : تەزىرەك ٴجۇرىپ جولدى ئۆسەرىپ
。程路短缩,度速快加 تاستايىق
。态动使的-ئۆسەر **ئۆسەرت-**
。式定不的 -ئۆسەر **ئۆسەرۋ**
。态动被的 -ئۆسەر **ئۆسەرىل-**
。太互交的 -ئۆسەر **ئۆسەرىس-**
。奋振,神精作振〈动〉 **ئۆسەت-**
。式是不的 -ئۆسەت **ئۆسەتۋ**
。式定不的 II -ئۆسە **ئۆسەۋ**
:哭痛,哭大 ,哭大啕号 ① 〈动〉 **ئۆكرە-**
远 .السىتان سورلى انانىڭ ئۆكرەگەنى ەستىلەدى
诉边 ② 。声哭大啕号的亲母的幸不来传处
ەر ئۆكرەپ تۇعان ٴۇشىن ەل ▲叫哭声大,哭边
▲雨如飞泪 ئۆكرەگەندە ەتەگى تولۋ ▲汉好林绿
。杰豪雄英 ەر ئۆكرەگەن
。态互交的 -ئۆكرە **ئۆكرەس-**

。态动使的 -ئۆكرە **ئۆكرەت-**
。式定不的 -ئۆكرە **ئۆكرەۋ**
جەر ئۆكس :的度坡有,的坡斜〈形〉 **ئۆكس**
。地坡下
ٴتۇستى ئۆكستەپ تاۋدان :走下朝〈动〉 **ئۆكستە-**
。了来过走下朝上顶山从
。态动使的 -ئۆكستە **ئۆكستەت-**
。式定不的 -ئۆكستە I **ئۆكستەۋ**
。的大不度坡,的坡斜定一有〈形〉 II **ئۆكستەۋ**
。度坡;地坡,坡下〈名〉 **ئۆكستىك**
练熟,施措的活灵,法方的妙巧 ① 〈名〉 **ەپ**
笨 ادام جوق ەبى :道门,门窍,长擅,术技的
ولەڭ/ ەپپەن ايتۋ كەرەك 些一妙巧得说要 /人
会机的当适②诗写于长擅(他) جازۋعا ەبى بار
有 .ەبى كەلگەندە ايتا سالارسىڭ :机时的当恰,)
想 ەبىن تابۋ ▲。下一醒提他给你会机的当适
出办法,找窍门▲ وتىرىكتىڭ وزىنە سەنبە،
。计其信可,谎其信勿【谚】 .ەبىنە سەن
很,的用合常非,的便方很〈形〉 **ەپ-ەبدەيلى**
。的使好
身,的偻佝,的背驼腰弯①〈形〉 **ەپ-ئۆكسۈش**
。的大度坡,的坡斜有② 的倾前体
。曲插,节情段一(的品作艺文)〈名〉 **ەپىلوگ**
。尾结,声尾,语结(的品作艺文)〈名〉 **ەپىزود**
。器画映射反〔物〕〈名〉 **ەپىسقوپ**
不,的笨粗②的活灵不,的拙笨①〈形〉 **ەپسىز**
。的使好不,的用合
灵不,拙笨②词名象抽的 ەپسىز ① **ەپسىزدىك**
。(现表的)练熟不,(动行的)活
得显,练老得显,能逞,己自现表〈动〉 **ەپسىن-**
。法办有
。式定不的 -ەپسىن **ەپسىنۋ**
:付应地炒巧,翼翼心小,事做心小〈动〉 **ەپتە-**
كوپىردەن ەپتەپ ٴوتۋ /桥过心小 ەسىكتى ەپتەپ
。门开地轻轻 اشتى
用合,的适合;的便方,的便轻〈形〉 **ەپتەيلى**
。便方带携 الىپ جۇرۋگە ەپتەيلى :的
。词名象抽的 ەپتەيلى **ەپتەيلىلىك**
,慎谨心小,法设方想 ① 〈动〉 **ەپتەپ-سەپتە-**
办想 ەپتەپ-سەپتەپ ونى كوندىرگەيسىڭ :强勉

凑八拼七 ەپتەپ-سەپتەپ قۇراستىرۋ /他服说法
合凑 ەپتەپ-سەپتەپ كيە تۇرۋ : 就将,合凑②
。穿着

。式定不的 ەپتەپ-سەپتە- **ەپتەپ-سەپتەۋ**

。态互交的 ەپتە- **ەپتەس-**

硬,凑生②态动使的 ەپتەس- ① **ەپتەستىر-**
。强勉,要

。式定不的 ەپتەستىر- **ەپتەستىرۋ**

。态动使的 ەپتە- **ەپتەت-**

。式定不的 ەپتە- **ەپتەۋ**

。伴伙,伴同〔方〕〈名〉 **ەپتەش**

警机,的俐伶,的巧灵,的活灵 ① 〈形〉 **ەپتى**
猾狡,的妙巧②员球的巧灵 ەپتى دوپشى : 的
用合,的便方 ③子骗的猾狡 ەپتى الدامشى : 的
好把一有能 ەپتى بالتا بولسا ەدى : 的使好,的
节心关,的用节,的省俭 ④ 好多该子斧的使
。女妇的子日过会 تۇرمىسقا ەپتى ايەل : 的约

,活灵,巧灵②词名象抽的 ەپتى① **ەپتىلىك**
智 ەپتىلىگىنە ەرلىگى ساي :捷敏,敏灵;妙巧
。全双勇

灵 ەپشىل قول :的巧灵,的妙巧〈形〉 **ەپشىل**
。手的巧

。词名象抽的 ەپشىل **ەپشىلدىك**

/马备 ەر سالۋ : 鞍乘,鞍马,子鞍〈名〉 I **ەر**
▲桥鞍 ەردىڭ قاسى / 翅鞍 ەردىڭ قاپتالى
▲(子鞍式俄)子鞍用军 اسكەري (ورىس) ەر
ەرىن ▲气丧头垂,采打精无 ەرى مويىننا كەتۋ
ەر قاشتى ▲雷如跳暴,气脾发大 باۋىرىنا الۋ
▲厌讨,烦厌② 骑常,多过得骑(马) ① بولۋ
▲子鞍装安,子鞍作制 (ەر شابۋ) ەر قوسۋ
子鸭)鞍马式古蒙 (ۋيرەك باس ەر) قالماقى ەر
(鞍头▲ ات ارقاسىنا ەر باتسا، اياڭشىل كەلەدى.
法办)步碎走于善马的痛压子鞍被背后【谚】
。(的来出逼是都

ايەلگە قاراعاندا ەر : 人男,性男 ① 〈名〉 II **ەر**
ەرى بار : 夫丈② 性女于多略性男 كوبىرەك
妇的婚了离 ەردەن شىققان ايەل /妇之夫有 ايەل
他 . ۋنىڭ ەر بالاسى ۋشەۋ : 的性男,的男③女
ەرگە ▲嫁出 (ٴتيۋ) ەرگە بارۋ ▲。孩男个三有
弓楚 ەردەن كەتسە دە ەلدەن كەتپەۋ ▲嫁出 شىعۋ

ات سۋرىنبەي جەر ▲熟成,大长 ەر جەتۋ ▲得楚
不马【谚】 تانىماس، ەر سۋرىنبەي ەل تانىماس.
▲。民人识不折挫受不雄英,路道认不失前打
。敢果是伴伙的雄英【谚】. ەر جولداسى تاۋەكەل

英 ② 夫丈大,杰豪,汉好,雄英 ①〈名〉 III **ەر**
绿 ەڭىرەگەن ەر ▲ 的气勇有,的敢勇,的勇
,汉子男 ەر جىگىت ▲ 子儿的民人;汉好林
ەر جۇ- :敢勇的,敢勇的 ەر جۇرەك ▲夫丈大
敢勇 ەر كوكىرەك ▲子女的敢勇 رەكتى قاتىن
慷,的方大 ەر كوڭىلدى ▲的敢果,的大胆,的
ەر جىگىت ەلى ▲神精闯敢 ەر تاۋەكەل ▲的慨
雄英【谚】. ٴۇشىن تۋادى، ەلى ٴۇشىن ولەدى
。死而民人为,生而民人为

ساعان : 踪跟,随尾,随追,随跟〈动〉 IV **ەر-**
جانسىزدار /。去块一你跟(他让) ەرىپ بارسىن.
▲? 踪跟探密有没有 ەرىپ جۇرگەن جوق پا؟
轻 سوزگە (ايتقانعا) ەرۋ ▲使唆人受 ايتاققا ەرۋ
تىلگە ەرگىش ▲使唆人受,动煽受;信听,信
信轻,信听 تىلگە ەرۋ ▲的信轻爱,的信听爱
اتتىعا ەرىپ جاياۋدىڭ تاڭى ▲唱伴 انگە ەرۋ ▲
马骑上不跟也腿断跑的步徒【谚】. ايىرىلىپتى
【谚】. تورەگە ەرگەن ەر-توقىمىن ارقالار ▲ 。的
。空手两个落来头到者势权随追

,汉子男,人年成 (的性男) 〈名〉 **ەر-ازامات**
ەر-ازاماتتىڭ كوبى سوعىستا ٴولدى. : 夫丈大
。了去死中争战在人男分部大

。气志夫丈大,概气性男〈名〉 **ەر-ازاماتتىق**

。妇夫,妻夫②女男 ①〈名〉 **ەر-ايەل**

。动晃,弹动,动摆(的脚手)〈名〉 **ەربەڭ**

,弹动,动摆 (的看难脚手) ① 〈名〉 **ەربەڭدە-**
小指)③ 现时隐时,晃前眼在总 (物某) ②动
,晃,佻轻得显〔转〕④去跑来跑,去蹦来蹦(孩
。重稳不止举,浮轻得显

。态互交的 ەربەڭدە- **ەربەڭدەس-**

。态动使的 ەربەڭدە- **ەربەڭدەت-**

。式定不的 ەربەڭدە- **ەربەڭدەۋ**

难脚手)① **ەربەڭ-ەربەڭ:** ەربەڭ-ەربەڭ ەتۋ
晃前眼在总(物某) ②动晃,弹动,动摆(地看
,④去跑来跑,去蹦来蹦(孩小指)③现时隐时
。重稳不止举,浮轻得显,佻轻得显〔转〕

。铒〔化〕〈名〉I ەربي

耸，着立直（西东的长或的高）〈动〉Ⅱ -ەربي
立，起竖，出凸，出露：انادايدان ەربيگەن جالعىز
柱的零零孤根一着立直边那 دىڭگەك كورىنەدى
子②（不象样子地，不是地方地）站立，逗留，
放摆：ەربيمەي قاراپ تۇرمايسىڭ ارى تۇر! 你别站在
这儿挡住光线，快走开！

。态动使的 Ⅱ -ەربي -ەربيت

。式定不的 Ⅱ -ەربي ەربيۋ

，长过得显，看难得高〈动〉 -ەربيىپ-سەربي
。子样象不得高

。式定不的 ەربيىپ-سەربيۋ

。态互交的 Ⅱ -ەربي -ەربيىس

ەرگەجەيلى 〈名〉侏儒，矮子▲ ەرگەجەيلى تاۋىق
。鸡柴

。症儒侏〈名〉 ەرگەجەيلىك

ەرگەجەل 见 ەرگەجەيلى.

ەرگەجەلدىك 见 ەرگەجەيلىك.

ەرگەنەك 见 ەرگەنشەك.

。门柴，门栅，门篱〈名〉 ەرگەنشەك

。态动使的 Ⅳ -ەر I -ەرگىز

。眼泉，源泉〈名〉 Ⅱ ەرگىز

。积堆地排一排一[方]〈动〉 -ەردەلەن

。式定不的 -ەردەلەن ەردەلەنۋ

ەرەگەس I 〈名〉拗争，论争，执争，辩争，纠纷：نە
تۋرالى ەرەگەس ەكەنىن بىلەسىڭ بە؟ 你知不
知道是什么引起的纠纷？

ەرەگەس- Ⅱ〈动〉① 争论，争辩，辩论，发生
争执，抬杠：ەنشى ۇشىن ەرەگەسىپ قالدى 因
为分家产生争执②闹别扭，执固，执拗，堵
气：ەرەگەسىپ بارماي قويدى. 他闹别扭，说什
么也不去。

ەرەگەسقوي 〈形〉好争执的，好顶嘴的，喜欢抬
杠的；固执的，执拗的。

ەرەگەسپە 〈形〉固执的，执拗的，好顶嘴的。

。态动使的 Ⅱ -ەرەگەس -ەرەگەستىر

。式定不的 Ⅱ -ەرەگەس ەرەگەسۋ

ەرەگەسشىل 见 ەرەگەسقوي.

ەرەگىس 见 ەرەگەس.

ەرەجە 〈名〉① 规则，规矩；定则，定理：جالپى

ەرەجە 常规/ جاڭا ەرەجە 新的规则② 规章，
规程：قالا تۇرعىندارىنىڭ ساقتايتىن ەرەجەلەرى 市内
交通规则③规律，定律：ەرەجەگە ۇيلەسىمدى
符合定律的。

ەرەجەلى 〈形〉有定律的，有规律性的，合乎规
的。

。斋封的天三[宗]〈名〉 ەرەجەپ

ەرەك 〈副〉特别地，特殊地，格外地，分外地，
奇特地：ەلدەن ەرەك، جۇرتتان بولەك 与众不
同的。

ەرەكشە 〈副〉① 特别地，特殊地，格外地：
ەرەكشە ماڭىزدى 特别重要的/ ەرەكشە قامقورلىق
جاساۋ 特殊照顾②特别的，特殊的，与众不同
的，独特的：ەرەكشە جاعداي 特殊情况/ ەرەكشە
ۇمىر وتكىزۋ 过特殊的生活③特意，专门：
ەرەكشە ىزدەپ كەلگەن سەكىلدى 好象特意地来
找（她）。▲ ەرەكشە ارميا 特种兵▲ ەرەكشە
كەشىرىم 特赦▲ ەرەكشە تۇراقتى جۇلدىزدار 特殊
恒星▲ ەرەكشە ۇقىق 特权。

ەرەكشەلە- 〈动〉搞得特殊，使得与众不同：
ول ونىمەن ەرەكشەلەپ اڭگىمەلەسپەكشى. 她准备
找他专门谈谈。

ەرەكشەلەن- ① ەرەكشەلە- 的反身态 ②显得
与众不同，变得特别，特殊化：ول باسقالاردان
ەرەكشەلەنىپ بولەك جۇرەدى. 他老是离群独居
不与人往来。

。态动使的 -ەرەكشەلەن -ەرەكشەلەندىر

。式定不的 -ەرەكشەلە ەرەكشەلەۋ

ەرەكشەلىك 〈名〉特点，特性，特征，特殊性：
قازاق تىلىنىڭ ەرەكشەلىگى 哈萨克语的特点/
پالەندەي ەرەكشەلىگى جوق 没有什么特殊性。

ەرەن 〈副〉特别地，特殊地，格外地：ەرەن جاق-
سى 特别好 ②坚强的，刚毅的：ەرەن جاۋىنگەر-
لەر 坚强的战士们 ▲ ەرەن اعاشى 三角枫。

。词名象抽的 ەرەن ەرەندىك

ەرەپاي 见 ەرەپايسىز.

ەرەپايسىز 〈副〉很，非常，极为：ەرەپايسىز
كوپ ادام كەلدى. 来了很多人。/ ەرەپايسىز
ۇلكەن ساندىق 非常大的箱子。

ەرەپەيسىز 见 ەرەپايسىز.

ئەرسەك 〈形〉① 长大了的,已经懂事的;成年的: ئەرسەك بالا 大孩子 ② 成年人,大人: ئەرسەكتەر مەكتەبى 成年人学校 ▲ ئەرسەك تارتۋ (指孩子)长大。

ئەرسەكتەن- 〈动〉变为成年人,长成大人: ئەرسەكتەنگەن سايىن بىلەتىن نارسەلەر كوبەيە بەرەدى 随着年龄的增长知道的东西会越来越多。

ئەرسەكتەنۋ ئەرسەكتەن- 的不定式。

ئەرسەكتەۋ 〈形〉较大的,半大的,较懂事的: ۋيىندە ئەرسەكتەۋ بالاسى جوق پا ەكەن؟ 他家里没有大一点的孩子吗?

ئەرسەن 〈副〉非常,极为;特别: ئەرسەن جاقسى 非常好/ ئەرسەن قاتەرلى 十分危险/ ئەرسەن كۇردەلى 特别复杂。

ئەرسى 〈名〉〔宗〕邪说,邪道,异端,左道。

ئەرتىك 〈名〉〔宗〕流于邪道者,邪教徒,异端者。

ئەرۋ 〈副〉随随便便,盲目,无目的。

ئەرۋلە- 见 ئەرۋلدە-.

ئەرۋلەۋ ئەرۋلە- 的不定式。

ئەرۋلى 见 ئەرۋىل II.

ئەرۋىل I 〈名〉游行,示威: ئەرۋىل جاساۋ 举行游行/ ئەرۋىلگە قاتناسۋ 参加游行。

ئەرۋىل II 〈形〉能长途跋涉的,结实的。

ئەرۋىلدە- 〈动〉游行,示威: ئەرۋىلدەگەندەردىڭ سانى از ەمەس 游行的人不少。

ئەرۋىلدەۋ ئەرۋىلدە- 的不定式。

ئەرۋىلشى 〈名〉示威者,游行者。

ئەرجەت- 〈动〉长大,成长;变为成年 ▲ ئەرجەتىپ اتا جالىن تارتپ ىمنۋ 长大了,自己能管自己。

ئەرجەتتىر- ئەرجەت- 的使动态。

ئەرجەتۋ ئەرجەت- 的不定式。

ئەركە 〈形〉① 受溺爱的,娇生惯养的: ئەركە بالا 娇生惯养的孩子 ② 宠儿,娇子,受溺爱的人 ▲ ئەركە بولان 娇生惯养的,受溺爱的。جورعانىڭ تەرى كەپپەس، ئەركەنىڭ جاسى كەپپەس. 【谚】走马的汗水淋淋,娇儿的泪水涔涔。

ئەركەجان 〈名〉嫂子对小姑子的昵称。

ئەركەك 〈名〉① 男性,雄性: ۋيدە ئەركەك جوق، ەشبەككە كەتتى. 家里没有男人,都干活去了。② 男性的,雄的,公的: ئەركەك بالا 男孩/ ئەركەك تاۋىق 公鸡/ ئەركەك يت 公狗 ③ 丈夫,男人: ۋيىندە ئەركەگى جوق 丈夫不在家。▲ ئەركەك جاندى 喜欢男性的,沉湎肉欲生活的,性欲强烈的(女人) ▲ ئەركەك بيدايىق 〔植〕大麦草 ▲ ئەركەك كىندىكتى 男的,男性的,男人 ▲ ئەركەك قوي 羯羊,骟羊 ▲ ئەركەك تاس (石磨上面的)圆盘。

ئەركەكسۋ ئەركەكسى- 的不定式。

ئەركەكسى- 〈动〉摆男人架子;逞能,神气十足。

ئەركەكسىز 〈形〉没有男人的。

ئەركەكسىن- ① ئەركەكسى- 的反身态 ② 摆男人架子,自以为男人强。

ئەركەكسىنۋ ئەركەكسىن- 的不定式。

ئەركەكسىرە- 〈动〉喜欢男性的,沉湎肉欲生活的,性欲强烈的(女人)。

ئەركەكسىرەت- ئەركەكسىرە- 的使动态。

ئەركەكسىرەۋ ئەركەكسىرە- 的不定式。

ئەركەكتىك 〈名〉男性特点,男子汉气概。

ئەركەك-ۇرعاشى 〈名〉① 男女 ②公母。

ئەركەكشە 〈副〉男式: ئەركەكشە كيىم 男式服装。

ئەركەك-شورا 〈名〉女扮男装的孩子,假小子。

ئەركەك-شورالىق 〈名〉假小子特点。

ئەركەكشوپ 〈名〉〔植〕鹅观草。

ئەركەلە- 〈动〉撒娇,表示亲热,表示疼爱;故意作态: شەشەسىنە ئەركەلەۋ 对母亲表示亲热。

ئەركەلەگەنسۋ ئەركەلەگەنسى- 的不定式。

ئەركەلەگەنسى- 〈动〉装作亲热,假装撒娇。

ئەركەلەس- ئەركەلە- 的交互态。

ئەركەلەت- ① ئەركەلە- 的使动态 ② 宠爱,娇纵,娇惯。

ئەركەلەتكەنسۋ ئەركەلەتكەنسى- 的不定式。

ئەركەلەتكەنسى- 〈动〉假装见爱,装作抚爱,装作亲热,假装宠爱。

ئەركەلەتۋ ئەركەلەت- 的不定式。

ئەركەلەۋ I ئەركەلە- 的不定式。 式定不的 -ئەركەلە I ئەركەلەۋ

ئەركەلەۋ Ⅱ 〈形〉有些娇气的,有些娇惯的;
有些淘气的。

ئەركەلىك 〈名〉娇气,娇生惯养,纵娇,娇惯。

ئەركەم 〈名〉(对嫂子的妹妹的昵称)好妹妹。

ئەركەسۇ ئەركەسى- 的不定式。

ئەركەسى- 〈动〉摆宠儿架子,表现(自己是)娇
子。

ئەركەسىماق 〈形〉所谓的宠儿,自认受溺爱的。

ئەركەسىن- ① ئەركەسى- 的反身态 ② 认为宠
儿,看成娇子。

ئەركە-شولجاق ①〈形〉娇生惯养的,过分娇气
的;任性的②公子哥儿。

ئەركە-شولجاقلىق 见 ئەركە-شولجاق.

ئەركە-شورا 见 ئەركەك-شورا.

ئەركىن ①〈形〉自由的,自由自在的: ئەركىن
ۋىقاستى ۋەلەك ھالىقتىلىك/ 自由体诗 ھالىقتىك
ئەركىن ئۆمرى 劳动人民的自由生活②不受
拘束的,没有约束的,随便的: ئادام بوتەن
جوق, ئەركىن ئولتۇرۇڭلار 没有外人,请您不要
拘束。③有权……的,能自由……的: قايدا
بارامسىن دەسە دە ئەركىن. 他有权去任何地方。④
畅快的,流畅的,流利的: ئەركىن ھانزۇشانى
سويلەيدۇ الادى (他)汉语说得很流利/ ئەركىن
ئەگىمەلەسۇ 敞开思想谈⑤闲暇的,空闲的,没
有事的: ئەركىن ۋەتىرغاندا ئىبىر كەلىپ كەت. 我没
有事的时候你来一趟。⑥〔物〕〔化〕自由的
独立的;未化合的,游离的,单体的: ئەركىن
ئەرگىيا 自由能/ ئەركىن راديكال 游离基(独立
基)▲ ئەركىن بازار 自由市场▲ ئەركىن باسەكە
自由竞争▲ ئەركىن گەمناستيكا 〔体〕自由体
操▲ ئەركىن دالا 广阔的大地▲ ئەركىن دۇنيە 自
由世界▲ ئەركىن ئەلەكتىر 〔物〕自由电▲ ئەركىن
ئەلەكترون 自由电子▲ ئەركىن زارياد 自由电荷
▲ ئەركىن كەڭىستىك 〔物〕自由空间▲ ئەركىن
كاسىپ 自由职业▲ ئەركىن كاسىپچى 自由职业
者▲ ئەركىن كۇرەش 〔体〕自由摔交▲ ئەركىن
مالتاش 〔体〕自由泳▲ ئەركىن نەيترون 〔物〕自
由中子▲ ئەركىن ساۋدا 〔物〕自由贸易▲
ئەركىن تەربەلىس 〔物〕自由振荡▲ ئەركىن ئتوسۇ

ۋدەۋى 〔物〕自由落下加速度▲ ئەركىن تومەندەۋ
〔物〕自由落体▲ ئەركىن ۋىقاس 〔文〕自由韵。

ئەركىندە- 〈动〉自由自在,毫无拘束,随随便
便;放肆。

ئەركىندەس- ئەركىندە- 的交互态。

ئەركىندەت- ئەركىندە- 的使动态。

ئەركىندەۋ I ئەركىندە- 的不定式。

ئەركىندەۋ Ⅱ 〈形〉① 比较自由的, 有些自
由自在的②不太受拘束的,约束不大的,比较
随便的③比较闲暇的,事儿不多的。

ئەركىندىك 〈名〉自由: ئەركىندىك ئالۇ 争取
自由/ ئەركىندىگى سۆز باسپا 出版自由/ دىنگە
سەنۇ ئەركىندىگى 宗教信仰自由。

ئەركىنسۇ ئەركىنسى- 的不定式。

ئەركىنسى- 〈动〉显得很随便,恣意妄为,不知
约束。

ئەركىنسىن- ئەركىنسى- 的反身态。

ئەركىنسىت- ئەركىنسى- 的使动态。

ئەركىنشە 〈副〉任意地,恣意地,任性地,随随
便便地,尽情地: ئەركىنشە سويلەدى 想说的
都说了/ ئەركىنشە ئىشو 敞开喝。

ئەركىنشىلىك ①〈名〉 自由,自主 ② 闲工夫,
有空的时候。

ئەرلە- 〈动〉备鞍子: اتتى ئەرلەۋ 给马匹备鞍子。

ئەرلەن- I ئەرلە- 的被动态。

ئەرلەن- Ⅱ 〈动〉 勇敢起来,显得有勇气,表现
出男子汉气概;逞能。

ئەرلەندىر- ئەرلەن- Ⅱ 的使动态。

ئەرلەنۇ ئەرلەن- I、Ⅱ 的不定式。

ئەرلەس- ئەرلە- 的交互态。

ئەرلەت- ئەرلە- 的使动态。

ئەرلەۋ I ئەرلە- 的不定式。

ئەرلەۋ Ⅱ 〈形〉比较勇敢的,有些果敢的;比较
慷慨的。

ئەرلى I 〈形〉备好鞍的,有鞍子的。

ئەرلى Ⅱ 〈形〉有丈夫的,已出嫁的: ئەرلى ايەل
有夫之妇。

ئەرلى-بايلى 〈名〉 夫妻,夫妇,配偶,两口子;
鸳鸯,鸾凤。

ئەرلى-زايىپتى 〈名〉夫妻,夫妇,两口子。

ەرلى-زايىپتىلىق 〈名〉夫妻关系，夫妇，生活。
ەرلىك 〈名〉① 男性，男性之特点 ② 英勇，勇气，勇敢精神：شايقاستا ەرلىك كورسەتتى 在战斗中表现出勇敢精神 / ەرلىگى بار، بى
جوق 有勇无谋 ③ 功绩，英勇的举动，舍身忘己的行为：اسكەري ەرلىك 军功。
ەرمەك 〈名〉消遣（品），娱乐（事），解闷儿，开心：مەنىڭ ەرمەگىم-اتقا مىنىپ جۆرۈش 我唯一的消遣是骑马。/ ەرمەك قىلۇ (ەت) 排遣。
ەرمەكسىز 〈形〉没有消遣的，没有什么可解闷儿的。
ەرمەكتىك 〈形〉供消遣的，能解闷儿的，能散心的，使忘忧的：ەرمەكتىك كىتاپ 闲书。
ەرمەكشىل 〈形〉善于（用某物）消遣的，会解闷儿的，能忘忧散心的。
ەرمەن 〈名〉〔植〕蒿（属），艾（属），艾草，大籽蒿 ▲ اشتى ەرمەن 苦艾 ▲ بوز ەرمەن 白蒿 ▲ كيەلى ەرمەن 一枝蒿 ▲ كوك ەرمەن 青蒿，香蒿 ▲ سارباس ەرمەن 黄花蒿。
ەرمەنە 〈名〉[植]山道年。
ەرنەك 见 ەرنەۋ.
ەرنەۋ 〈名〉边，边缘，沿：شىنىنىڭ ەرنەۋى 碗边 / جاردىڭ ەرنەۋى 悬崖。
ەرنەۋلە- 〈动〉注满，装满，满溢。
ەرنەۋلەت- ەرنەۋلە- 的使动态。
ەرنەۋلەۋ- ەرنەۋلە- 的不定式。
ەرنەۋلى 〈形〉带边的，有边缘的，有岸的。
ەرنەۋلىك 〈名〉边，边缘，沿。
ەرنى-باسى 〈名〉脸面，满脸：ەرنى-باسى بوزارۋ 满脸苍白（脸色苍白）。
ەر-سايمان 〈名〉鞍具。
ەرسى Ⅰ 〈形〉①不体面的，不成体统的，有失观瞻的：ەرسى قىلىق 不体面的行为 / ەرسى ءسوز 不成体统的话 ② 奇怪的，古怪的，奇异的，奇形怪状的：ەرسى كورۋ 见怪 / ەرسى كيىم 奇装异服。
ەرسى Ⅱ 〈名〉经线。
ەرسى- Ⅲ 〈动〉自以为胆大，逞英雄，逞能。
ەرسىز Ⅰ 〈形〉没有鞍子的，没有备鞍的：ەرسىز ات 没有备鞍的马。
ەرسىز Ⅱ 没有丈夫的；丧失配偶的，未出嫁的：ەرسىز ايەل 没有丈夫的女人。
ەرسىز Ⅲ 〈形〉没有英雄的，没有男子汉大丈夫的。
ەرسى-قارسى 见 ەرسلى-قارسلى.
ەرسلەۋ 〈形〉不够妥当的，有点欠缺的，不够合意的。
ەرسىل-قارسىل 见 ەرسلى-قارسلى.
ەرسىلىك ① ەرسى 的抽象名词 ② 不体面，不成体统，有失观瞻。
ەرسلى-قارسلى 〈副〉① 来回地，有来有往地：ەرسلى-قارسلى ءجۇرۋ 来回走 ② 相对的：ەرسلى-قارسلى ءۇي 门对门的房子 / ەرسلى-قارسلى قورا 相对的院子。
ەرسىن- 〈动〉自以为胆大，逞英雄，逞能。
ەرسىندىر- ەرسىن- 的使动态。
ەرسىنۋ ەرسىن- 的不定式。
ەرتاۋىل 〈名〉〔旧〕巡视者，察看者，巡逻者。
ەرت- ① ەر- Ⅳ 的使动态 ② 领着，带领：ەرتىپ بارۋ 领着去 / ەرتىپ كەلۋ 领回来 ▲ ءسوز ەرتۋ 被议论，被人说闲话。
ەرتە 〈副〉① 早：ەرتە كەلۋ 早来 / ەرتە پىساتىن الما 早熟的苹果 ② 一清早，早晨：ۇيىنەن ەرتە كەتىپ قالدى.（他）一清早就从家里出去了 ③ 早期的，初期的：ەرتە بىتىرەتىن جۇمىس 需要早期完成的工作 ▲ ەرتە زامان 古代，从前，很久以前 ▲ ەرتە ناماز 〔宗〕晨礼 ▲ ەرتە تۇۋىپ كەش قالعان 白废时间，虚度一生 ▲ ەرتە تۇردىم، ەكى ايىر جولعا ءتۇستىم. 〔谜〕早晨一起，走进岔道（谜底：穿裤子）▲ ەرتە شىقساڭ الدىڭنان كۇن شىعادى، كەشى شىقساڭ الدىڭنان ءتۇن شىعادى. 【谚】早起程日当头，晚上路夜临空（赶早不赶晚）。
ەرتەگى 〈名〉故事，神话，童话：ەرتەگى ايتۋ 讲故事。
ەرتەگى-اڭىز 〈名〉故事和童话的泛称。
ەرتەگىدەگى 〈形〉幻想的，空想的，神话中的。
ەرتەگىشى 〈名〉讲故事的人，讲童话的人。
ەرتەگىشىل 〈形〉爱讲故事的，会讲童话的。

ەرتەدە 〈副〉以前,从前,原先,早先: ەرتەدە بولعان ۋاقيعا 以前发生的事件/ ەرتەدە ول سەمىز ەدى. 从前他挺胖的。
ەرتەدەگى 〈形〉以前的,从前的,原先的,古时的: ەرتەدەگى قازاق ادەبيەتى 早先的哈萨克文学/ ەرتەدەگى تۇركى تىلدەرى 古代突厥语。
ەرتەك 见 ەرتەگى.
ەرتە-كەش 见 ەرتەلى-كەش.
ەرتەكشى 见 ەرتەگشى.
ەرتەكشىل 见 ەرتەكشىل.
ەرتەلە- 〈动〉 ① 赶早,趁早,争取早些: ەرتەلەپ جولعا شىعۋ 早一点上路 ② 天亮就,早上就: ەرتەلەپ بىرەۋ كەلدى 早上就来了一个人。
ەرتەلەت- ەرتەلە- 的使动态。
ەرتەلەۋ I ەرتەلە- 的不定式。
ەرتەلەۋ II 见 ەرتەرەك.
ەرتەلى-كەش 〈副〉早晚,迟早: ەرتەلى-كەش جەل سوعادى 早晚刮风。
ەرتەڭ 〈副〉天明,明日,来日;将来: ەرتەڭ تاڭەرتەڭ كەلسىن. 让他明天早晨来。/ كۇندە ەرتەڭ 老说明天(老拖延) ▲ بۇگىنگىنىڭ ەرتەڭى بار 将来会为今日承担责任 ▲ ەرتەڭ كىم بار، كىم جوق 谁知明天谁在,谁不在(以后的事难说) ▲ كۇنى ەرتەڭ 今后,将来 ▲ ەرىنشەكتىڭ ەرتەڭى تاۋسىلمايدى.【谚】懒汉做事总说明天。
ەرتەڭ-بۇگىن 〈副〉这两天,最近,短期内。
ەرتەڭگى 〈形〉 ① 早晨的,清早的: ەرتەڭگى پويىز 早晨的火车 ② 明天的,明日的,次日的,第二天的: ەرتەڭگى مىندەت بەلگىلەندى. 明天的任务条件已经定了。 ③ 以后的,将来的: ەرتەڭگىنى دە ويلاعان ٴجون 将来的事儿也应考虑 ▲ ەرتەڭگى قۇيرىقتان بۇگىنگى وكپە ارتىق.【谚】远水不解近了渴。
ەرتەڭگىلىك 〈副〉 ① 早晨,一清早: ەرتەڭگىلىك كيىنىپ سىرتقا شىقتى (他)早晨穿上衣服到外边去了 ② 明天的,第二天的: ەرتەڭگىلىك جۇمىس ەرتەڭ ىستەلەدى. 明天的事情明天做。

ەرتەڭدى-كەش 见 ەرتەلى-كەش.
ەرتەڭمەن 〈副〉翌日,次日,第二天;清早: ەرتەڭمەن كەلىپ قالار 可能明天来。
ەرتەپار 〈名〉早耕,早播。
ەرتەرەك 〈副〉较早地,早一些地: ەرتەرەك كەلىڭدەر (你们)早一点来/ ەرتەرەك ازات بولعان 解放得较早。
ەرتەرەكتە 〈副〉早先,原先,从前,以前: ەرتەرەكتە بۇل ارادا اعاش ۇيلەر بار بولاتىن 从前这里有一些木头房子。
ەرتەشىل 〈形〉喜欢早起的,喜欢赶早的。
ەر-توقىم 〈名〉鞍鞯,马鞍子。
ەرتتە- 〈动〉备马,备鞍: ات ەرتتەۋ 备马。
ەرتتەل- ەرتتە- 的被动态。
ەرتتەس- ەرتتە- 的交互态。
ەرتتەت- ەرتتە- 的使动态。
ەرتتەتتىر- ەرتتەت- 的使动态。
ەرتتەۋ ەرتتە- 的不定式。
ەرتتەۋلى 〈形〉备有马鞍的: ەرتتەۋلى ات 备有马鞍的马。
ەرتتەۋسىز 〈形〉没有备鞍的: ەرتتەۋسىز جايداق ات 没有备鞍的光背马。
ەرتتىر- ەرت- 的使动态。
ەرتۋ ەرت- 的不定式。
ەرتۋشى 〈名〉带领者,领路者。
ەرتىندى 见 ەرتىندى.
ەر-تۇرمان 〈名〉鞍具,马具,套具。
ەرتۇلەگى 〈名〉(十四,十五岁之间的)男子
ەرۋ I ەر- ، IV ەرى- 的不定式。
ەرۋ II 〈名〉(途中的)停留,逗留,休整: بۇگىن ەرۋ بولىپ، ەرتەڭ ٴجۇرىڭىز. 请你今天留下,明天再走吧。
ەرۋ III 〈名〉(衣服,布料等的)边,边条,缘。
ەرۋدىك 见 ەرۋلىك.
ەرۋ-جاي 〈名〉住房,住处。
ەرۋلە- 〈动〉(途中)停留,逗留,休整。
ەرۋلەس- ەرۋلە- 的交互态。
ەرۋلەت- ەرۋلە- 的使动态。
ەرۋلەۋ ەرۋلە- 的不定式。
ەرۋلىك 〈名〉老住户给新迁来的邻居送的饭

。(客的请)食

ەرۋشى 〈名〉跟随者，随追者，顺从者；顺应者。

ەرشى 〈名〉鞍工，鞍具匠。

ەرشىك 〈名〉小鞍，小车鞍。

ەرشىكەش 〈名〉比较果敢的，比较胆子大的，比较有魄力的。

ەرشىكەشتەن- 〈动〉变得果敢，变得胆大，变得有魄力。

ەرشىكەشتەندىر- ەرشىكەشتەن- 的使动态。

ەرشىكەشتەنۋ ەرشىكەشتەن- 的不定式。

ەرشىكەشتىك ەرشىكەش 的抽象名词。

ەرشىلىك I 〈名〉鞍具活儿，鞍具业。

ەرشىلىك II 见 ەرلىك.

ەرشىكتە- 〈动〉备小鞍，备小车鞍。

ەرشىكتەل- ەرشىكتە- 的被动态。

ەرشىكتەت- ەرشىكتە- 的使动态。

ەرشىكتەۋ ەرشىكتە-的不定式。

ەرى- 〈动〉① 熔化，化成液体：ماي ەرۋ 油脂溶化 ② 融化，溶解：قار ەرىپ جاتىر. 雪在融化 ③ 〔转〕变得心软；心情舒畅，同情：ەكى اۋىز سوزىڭە ەرىپ كەتتىڭ بە؟ 两句话你心里就软了吗？▲ مايداي ەرۋ 感动 ▲ مەزگىلى جەتسە مۇزدا ەرىر. 【谚】节令一到冰解冻。

ەرىگۋ ەرىك- II 的不定式。

ەرىگۋشىلىك 〈名〉寂寞，烦闷，无聊。

ەرىگىش 〈形〉可溶化的，易溶的。

ەرىگىشتىك 〈名〉融化，溶解(的特点)，可溶性，易溶性。

ەرىك I 〈名〉① 意志，志向，意愿，决意：از ساندى ۇلتتاردىڭ ەركى بويىنشا 按照少数民族的意愿/ ەركىنە قويا بەرۋ 听之任之，② 自由：ەركىنەن ايرىلۋ 失去自由▲ ەرىك بەرۋ 允许，许可，准许▲ ەرككە كونۋ 服从，顺从。

ەرىك- II 〈动〉感到寂寞，感到无聊，烦闷，苦闷：ەرىكسەڭ باقشاعا بارىپ كەل. 如果你觉得寂寞，可以到公园去转一转。

ەرىككەندىك 〈名〉寂寞烦闷，厌烦（后的心态）。

ەرىكسىز 〈形〉不自由的，不由自主的，不得已的，被迫的：ەرىكسىز تارتۋ ەرىكسىز 强颜为笑/ ەرىكسىز بارۋ 被迫去/ ەرىكسىز قالۋ 丧失自由 ▲ ەرىكسىز ەڭبەك 〔法〕强迫劳动▲ ەرىكسىز تەربەلىس 〔物〕强迫振荡振(振动)。

ەرىكسىزدەن I 〈副〉不由自主地，被迫地，不得已，无奈：ەرىكسىزدەن ماقۇل بولۋ 被迫同意。

ەرىكسىزدەن- II 〈动〉丧失自由，变得无奈，被迫(做某事)，不得不……。

ەرىكسىزدەندىر- ەرىكسىزدەن- II 的使动态。

ەرىكسىزدەنۋ ەرىكسىزدەن- II 的不定式。

ەرىكسىزدىك ① ەرىكسىز 的抽象名词 ② 不自由，不由自主，被迫行为。

ەرىكتى 〈形〉自由的，自愿的，志愿的，有权的，任意的 ……：ەل ەرىكتى 自由的人民/ ەرىكتى تىزىمدەلۋ 自愿报名/ ەرىكتى ارميا 志愿军/ ەرىكتى ەڭبەك 义务劳动。

ەرىكتىلىك ① ەرىكتى 的抽象名词 ② 自由，自主权，自愿(行为)。

ەرىكتىر- ەرىك- II 的使动态。

ەرىن I 〈名〉唇，嘴唇：استىڭعى ەرىن 下唇/ ەرىن بەزى 唇腺▲ ەرنىنەن ەمشەك تابى كەتپەگەن 乳臭未干▲ ەرىن اياقتىلار 〈动〉口足类▲ ەرىن گۇلدىلەر 〔植〕唇形科▲ ەرىن داۋىسسىزدارى 〔语〕双唇辅音▲ ەرىن داۋىستىلارى 〔语〕圆唇元音▲ ەرىن كەزەرۋ 嘴唇干裂，极渴▲ ەرىن ۇندەستىگى 〔语〕唇音和谐▲ ەرىن شىعارۋ 翘起嘴巴，撇嘴▲ قايماق (قايمىلجىڭ) ەرىن 薄唇▲ ەرىن سالپىيتۋ 大嘴唇▲ ەرىن پەن ەرىن داۋىسسىزدارى 〔语〕唇齿辅音▲ تۇرلىك ەرىن 厚嘴唇的▲ ەلدە بولسا ەرنىڭە تيەر، اۋىلدا بولسا اۋزىڭا تيەر. 【谚】国富民才能强。

ەرىن- II 〈动〉偷懒，懒惰，散懒，懒得：قوزعالۋدان ەرىنىپ وتىرمىن. 我懒得动弹。/ اياعىن ەرىنە باسۋ 懒洋洋地走▲ اتىڭدى نە ەرىنبەگەن اتادى، نە كورىنبەگەن اتادى. 【谚】不暴露自己的人或有耐心的人才能捕到野兽。

ەرىنبەي-جالىقپاي 〈副〉不厌其烦地，不知厌倦地：ەرىنبەي-جالىقپاي ۇيرەنۋ 孜孜不倦地学

。习

ورىندەن- 〈动〉〔语〕成为唇音,唇音化。

ورىندەنۋ ورىندەن- 的不定式。

ورىندى 〈形〉 嘴唇大的,嘴唇厚的 ▲ ورىندى گۇلدەر 〔植〕 唇形科 ▲ ات ورىندى كەلەر، ەر مۇرىندى كەلەر. 【谚】 骏马之美在于唇,男子之美在于鼻。

ورىندىك I 〈形〉 唇的: ورىندىك دىبىس 唇音 ▲ ورىندىك داۋىسسىزدار 〔语〕 唇辅音 ▲ ورىندىك داۋىستىلار 〔语〕 唇元音。

ورىندىك II 〈名〉 用绳子做的马嚼子。

ورىندىكتە- 〈动〉 (用绳子做的马嚼口)控制,驾驭。

ورىندىكتەت- ورىندىكتە- 的使动态。

ورىندىكتەۋ ورىندىكتە- 的不定式。

ورىندىلەۋ 〈形〉 嘴唇较大的。

ورىنقۇلاق 〈名〉 〔植〕 水绵。

ورىنۋ ورىن- II 的不定式。

ورىنشاق 〈形〉 ① 懒惰的,懒散的,疏懒的,懒人,懒汉 ▲ ورىنشاق ەگىنشىدەن ② 怠惰的 ەلگەزەك ماساقشى ارتىق. 【谚】 勤劳的拾麦穗 者比懒惰的农夫强 ▲ ورىنشاقتىڭ ورتەڭى تاۋسىلماس 【谚】 懒汉总是推脱明天。

ورىنشاقتان- 〈动〉 变懒,偷懒,贪懒,懒得…… ورىنشاقتانىپ بارعىسى كەلمەي وتىر :…… 懒得去。

ورىنشاقتانۋ ورىنشاقتان- 的不定式。

ورىنشاقتىق ① ورىنشاق 的抽象名词 ② 懒惰,怠惰,偷懒行为。

ورىت- ① ورى- 的使动态 ② 溶解,熔化,化开,冶炼: اينەك ورىتۋ 熔化玻璃。

ورىتكىش 〈名〉 溶剂: ورگانيكالىق ورىتكىش 有机溶剂。

ورىتۋ ورىت- 的不定式。

ورىتىل- ورىت- 的被动态。

ورىتىندى 〈名〉 溶液,溶解物,熔化物: انالىق ورىتىندى 母溶液 (母液) / ورىتىندى ٴدارى 浸剂 ▲ ورىتىندى بۇلعاۋىش 水泥搅拌机。

ور-ايەل 〈名〉 男女: زامان وزگەردى، ور-ايەل تەڭ بولدى. 时代不同了,男女都一样。

ەس I 〈名〉 助手,帮手: بالاسى كىشكەنە، ەس بولاتىنداي بولعان جوق. 他的孩子还小,还帮不了他什么忙。

ەس II 〈名〉 ① 记忆,记忆力,记性: نەشە جىلدىڭ الدىنداعى ٴىس، ەسىمدە جوق. 几年前的事儿,我都不记得了。② 意识,知觉,神志: ەس كىرۋ ③ 恢复知觉 ④ 智慧,智力,能力,才智,: باسى ەس ساۋ ما؟ 他的头脑是不是健全? ▲ ەس اۋۋ 失去知觉,失去意识,不省人事 ▲ ەس ٴبىلۋ 长大,懂事 ▲ ەس ٴبىلىپ، ەتەك جاپقالى (جيعالى) 长大,懂事,追忆 ▲ ەس جيۋ ① 长大,懂事 ② 苏醒,恢复知觉 ▲ ەسكە الۋ 想起,挂念 ▲ ەسكە سالۋ 提醒,使记起 ▲ ەسكە ساقتاۋ 记住,在心里记 ▲ ەس كەتىپ جان شىققاندا 累死累活,不容易好 ▲ ەسكە ٴتۇسۋ 想起,记起 ▲ ەسكە ٴتۇسىرۋ ① 回忆,纪念 ② 提醒 ▲ ەس كىرۋ 长大,懂事 ▲ ەس قاتۋ 顶用,管用 ▲ ەستەن ايىرىلۋ ① 失去知觉,昏迷,昏厥 ② 不知所措 ▲ ەستە جوق 忘记,记没用,用中,项事 ▲ ەستەن كەتپەۋ 在心里记,铭记 ▲ 有记住 ▲ ەستە تۇتۋ 记住 ▲ ەستەن كوتەرىلۋ 忘记,记不清 ▲ ەستە ۇستاۋ 记住,在心里记 ▲ ەسى ٴبۇتىن 头脑健全 ▲ ەسى كەتۋ 不知所措,受窘 ▲ ەسىنە الۋ 回忆,回顾,回想 ▲ ەسىنە كەلتىرۋ 记起,提醒,使想起 ▲ ەسىنەن اداسۋ 欢喜欲狂,神魂颠倒 ▲ ەسىنەن تانۋ 失去知觉,昏迷 ▲ ەسىنەن تاستاماۋ 念念不忘,铭记 ▲ ەسىنە ٴتۇسىرۋ 整治,惩罚 ▲ ەسىڭ تاۋبەسىن باردا ەل تاپ. 头脑要清醒,莫忘却祖国。

ەس- III 〈动〉 划,摇动,荡: قوس ەسكەك ەسۋ 荡双桨。

ەس- IV 〈动〉 捻,搓: ٴجىپ ەسۋ / ارقان ەسۋ 捻线 / 搓绳。

ەس- V 〈动〉 ① 吹,刮,吹拂: جەل ەسىپ تۇر. 正在刮风。② 〔转〕 吹牛,吹嘘,说大话,夸夸其谈,滔滔不绝 ③ (迅速) 划破,拉破,夸夸其谈 ▲ جەلدەي ەسۋ ① 切开 快速前进,飞奔,疾驰 ② 夸夸其谈,夸口,说大话。

ەسالاڭ 〈形〉 ① 头脑不清的,智力低下的,不明事理的。糊涂的,傻里傻气的 ② 白痴,呆子。

ەسالاڭدان- 〈动〉丧失理智，变得不明事理，变得傻里傻气。

ەسالاڭداندىر- ەسالاڭدان- 的使动态。

ەسالاڭداۋ ەسالاڭدان- 的不定式。

ەسالاڭداۋ 〈形〉头脑不灵活的，不太伶俐的，智力较低的，有点疯疯癫癫的。

ەسالاڭدىق ① ەسالاڭ 的抽象名词②糊涂，智力低下，不明事理。

ەس-اقىل 〈名〉头脑；意向，心思，身心，神魂：ەس-اقىلىنان ايرىلۋ /心慌意乱；ەس-اقىلى شىعۋ 神魂颠倒。

ەس-دەرت 〈名〉心思，思想，身心：ونىڭ ەس-دەرتى سول قىزعا اۋىپ قالىپتى. 他一心爱那位姑娘。

ەسە 〈名〉①倍：استىقتىڭ ٴونىمى ەكى ەسە ارتتى. 粮食产量增加了两倍。②〔数〕相重性，相重数③（应有的）一份；贡献，功劳：سەنىڭ ەسەڭدى جوقشا شىعارۋعا بولمايدى. 不能否认你的贡献。▲ ەسەسى كەتۋ 吃亏，失算，受损失▲ ەسەسىن جىبەرمەۋ 没有吃亏，未受损失，未让占便宜 ▲ ەسەنىن تولتىرۋ 弥补损失 ▲ ەسەسىن قايتارۋ 报复，回敬▲ ەسە قوسۋ 作出贡献。

ەسەبدار 见 ەسەپقور.

ەسەي- 〈动〉长大，长成，懂事，变得成熟：قۋدا بولۋدى بالالار ەسەيگەننەن كەيىن كورمەيمىز بە. 定亲的事儿等孩子们长大以后再说吧。

ەسەيت- ەسەي- 的使动态。

ەسەيۋ ەسەي- 的不定式。

ەسەيىس- ەسەي- 的交互态。

ەسەك I 〈名〉〔动〕驴，毛驴 ▲ ەسەك ارا 〔动〕胡蜂 ▲ ەسەك دامە 痴心妄想，奢望，癞蛤蟆想吃天鹅肉 ▲ ەسەك جەلىم 〔药〕阿胶 ▲ ەسەك تارتىسپاق （游戏名）骑驴角力 ▲ ەسەكتىڭ ٴسۇتى ارام، كۇشى الال.【谚】驴奶不可食，其力可使（利用其长，废弃其短）。

ەسەك II 〈名〉〔土〕①漏割的庄稼（牧草）②水渠没有挖完的一段。

ەسەكجەم 〈名〉〔医〕荨麻疹，风疹，鬼风疙瘩。

ەسەكمىيا 〈名〉〔植〕棘豆（属）。

ەسەكقىرعان 〈名〉〔天〕木星 ▲ ەسەكقىرعان تەكتەس قىدىرمالار 〔天〕类木行星。

ەسەكقىرعىن 见 ەسەكقىرعان.

ەسەكقۇرت 〈名〉〔动〕潮虫。

ەسەكتاس 〈名〉（精细加工的）兰色石头。

ەسەلە- 〈动〉加倍，成倍增加，增添：مىندەتتى ەسەلەپ ورىنداۋ 加倍完成任务 / استىقتىڭ ٴونىمىن ەسەلەپ ارتتىرۋ 成倍地提高粮食产量。

ەسەلەن- ەسەلە- 的被动态。

ەسەلەس- ەسەلە- 的交互态。

ەسەلەت- ەسەلە- 的使动态。

ەسەلەۋ ەسەلە- 的不定式。

ەسەلى 〈形〉成倍的，加倍的 ▲ ەسەلى جۇلدىز 〔天〕倍数恒星，聚星。

ەسەلىك 〈名〉①〔数〕协变式，协变（量）②〔化〕共价，协价 ▲ ەسەلىك قاتىناس زاڭى 共价键。

ەسەن 〈形〉平安的，安好的，安生的，安全的：ەسەنسىز بە؟ 您好？/ ەسەن قايتىپ كەلدى 安全回来了。

ەسەن-امان 〈形〉平安的，安康的，安生的：ونىڭ ٴۇي-ٴىشى ەسەن-امان با ەكەن؟ 他家里人都很好吗？

ەسەن-اماندىق ① ەسەن-امان 的抽象名词②健康，平安，安全，健在 ▲ ەسەن-اماندىق سۇراسۋ 互相问候。

ەسەندەس- 〈动〉互相问候，问好，寒暄。

ەسەندەستىر- ەسەندەس- 的使动态。

ەسەندەسۋ ەسەندەس- 的不定式。

ەسەندىك ① ەسەن 的抽象名词 ② 平安，建康，康在，安生。

ەسەن-ساۋ 〈形〉安好的 ② 安康的，平安的，安全的。

ەسەن-ساۋلىق ەسەن-ساۋ 的抽象名词。

ەسەڭگى 〈名〉湿疹，风疹。

ەسەڭگىرە- 〈动〉①昏迷，昏厥，神志不清：ەسەڭگىرەپ جىعىلۋ 昏倒 ② 衰弱，变得软弱无力，精疲力尽：ەسەڭگىرەپ قالعان سەكىلدى 看来极端疲劳。

ەسەڭگىرەس- ەسەڭگىرە- 的交互态。

ەسەڭگىرەت- ① ەسەڭگىرە- 的使动态 ②麻醉，使麻痹，打昏。

ەسەڭگىرەۋ ەسەڭگىرە- 的不定式。

ەسەپ 〈名〉① 帐，帐目：ەسەپ ۇستەۋ 算帐/ ەسەپ داپتەرى 帐本 ② 算术：ەسەپ ساباعى 算术课/ ەسەپ تاپسىرماسى 算术作业 ▲ اۋىزشا ەسەپ 口算 ▲ ءبىر ەسەپتەن 从某种意义上说，从另一个角度看 ▲ ەسەبىنەن جاڭىلۋ 估计错，搞错，打错算盘 ▲ ەسەبىن تابۋ ① 细算，精打细算 ② 想办法，找机会，找窍门 ▲ ەسەپ الۋ 算帐，清算 ▲ ەسەپ بەرۋ 承担责任，交待清楚 ▲ ەسەپ جوق 无数的，数不尽的 ▲ ەسەپكە الۋ 算个数，采纳 ▲ ەسەپ ماشيناسى 计算机 ▲ ەسەپتەن تىس 额外，……除外 ▲ ەسەپ شوت 算盘 ▲ ەسەپ قىلماۋ 不在乎，不当一回事，不算在内 ▲ ەسەبىن تاپقان ەكى اسايدى. 【谚】窃者得利。

ەسەپدار 见 ەسەپقور.

ەسەپدارلىق 见 ەسەپقورلىق.

ەسەپكەر 〈形〉会算帐的，过细的，碎的。

ەسەپ-قيساپ 〈名〉帐，帐目：ەسەپ-قيساپ ءنومىرى 帐号/ ەسەپ-قيسابى انىق 帐目清楚。

ەسەپقور 〈形〉会算帐的，精打细算的；舍不得花钱的，吝啬的 ② 守财奴，吝啬鬼。

ەسەپقورلىق ەسەپقور 的抽象名词。

ەسەپ-ساناق 〈名〉帐；统计。

ەسەپسىز 〈形〉无数的，数不尽的，不可计数的，不可计算的，众多的，很多的：ەسەپسىز كوپ ادام كەلدى. 来了很多人。/ ەسەپسىز قىلمىس 弥天大罪。

ەسەپسىزدىك ەسەپسىز 的抽象名词。

ەسەپ-تاياق 〈名〉(手工纺织用的)数线棍，定数棍。

ەسەپتە- 〈动〉① 算，计算，数数儿，点数：مەن سىزگە ەسەپتەپ بەرەيىن. 我来给您算一下。/ اقشا ەسەپتەۋ 点钱 ② 认为，把……当作是，以为，算是，列入：ول ءونى ولدى دەپ ەسەپتەپ ءجۇر. 人们以为他已经死了。/ جارايدى، سەنىكىن دۇرىس دەپ ەسەپتەيىك. 好吧，就算是你对吧。

ەسەپتەگىش I 〈形〉计算快的，会算的。

ەسەپتەگىش II 〈名〉计算器 ▲ توزاڭ ەسەپتەگىش 测尘计，计尘器。

ەسەپتەل- ەسەپتە- 的被动态。

ەسەپتەس- ① ەسەپتە- 的交互态 ② 计较，算得细：پايدا-زيانىمەن ەسەپتەسۋ جەكە باسىنىڭ 计较个人得失 ③ 考虑到，顾及，联想到：ءىس جۇزىندىك جاعدايىمەن ەسەپتەسۋ 考虑实际情况。

ەسەپتەسكىش 〈形〉① 考虑周到的，想得细的 ② 斤斤计较的。

ەسەپتەت- ەسەپتە- 的使动态。

ەسەپتەتكىز- ەسەپتەت- 的使动态。

ەسەپتەتتىر- ەسەپتەت- 的使动态。

ەسەپتەۋ ەسەپتە- 的不定式。

سەسەپتەۋىش: ەسەپتەۋىش ماشينا 计算机。

ەسەپتى 〈形〉算过的，数过的，心中有数的，清算过的：دۇنيە جوق، ءبارى دە ەسەپتى باسى ارتىق 没有多余的东西，都是有数的 ▲ ەسەپتى باياندااما 工作报告。

ەسەپتىك : ەسەپتىك انىقتاما 〔语〕量词 ▲ ەسەپتىك سان 基数词 ▲ ەسەپتىك عىلىم 计算科学。

ەسەپتىلىك 〈名〉(经济上的) 计划性，精打细算。

ەسەپ-حيساپ 见 ەسەپ-قيساپ.

ەسەپشى 〈名〉① 计帐人，计算员，统计员 ② 天象家。

ەسەپشىل 〈形〉会算帐的，会精打细算的，过日子的，节省的：ول وتە ەسەپشىل ادام. 他是个很会算帐的人。

ەسەپشىلدىك ەسەپشىل 的抽象名词。

ەسەر 〈形〉① 狂暴的，狂妄的，乖僻的：ەسەر ادام 任性胡为的人 ② 傻头傻脑的；轻率的，轻举妄动的。

ەسەرلەن- 〈动〉任性胡为，狂妄行为，轻举妄动。

ەسەرلەندىر- ەسەرلەن- 的使动态。

ەسەرلەنۋ ەسەرلەن- 的不定式。

ەسەرلەۋ 〈形〉比较狂暴的，有些爱惹事生非

。的
，为行妄狂 ② 词名象抽的 ئەسەر ① **ئەسەرلىك**
。为行僻乖，为胡性任
、的虑考加不、的害利顾不 ①〈形〉 **ئەسەرسوق**
妄狂极，的狂发 ② 的妄狂；的失冒，的率轻
。人的疯象，人的
狂；失失冒冒，动妄举轻〈动〉 **ئەسەرسوقتان-**
。狂发，来起妄
。式定不的 ئەسەرسوقتان- **ئەسەرسوقتانۋ**
失冒冒点有；的妄狂较比〈形〉 **ئەسەرسوقتاۋ**
。的非生是惹爱些有；的失
。词名象抽的 ئەسەرسوق **ئەسەرسوقتىق**
。等相；等平〈名〉 **ئەسە-تەڭدەك**
。虫潮〔动〕〈名〉 **ئەسەۋقۇرت**
（的用桨做来用）② 橹，桨 ①〈名〉Ⅰ **ئەسكەك**
ئەسكەك ▲ 足鳍 ئەسكەك اياق ▲ 骨胛肩畜大
鹈 ئەسكەك اياقتى قۇستار ▲ 目亚足鳍 اياقتىلار
。属鹈
转不其使侧两羊在定固)〔口〕〈名〉Ⅱ **ئەسكەك**
。棍木（的口伤舔身转
▲ 风微 ئەسكەك مايدا ：风〈名〉Ⅲ **ئەسكەك**
。风干，风热 ئەسكەك جەل
。的橹有没，的桨有没〈形〉 **ئەسكەكسىز**
〔转〕② 刮(地停不风) ①〈动〉Ⅰ **ئەسكەكتە-**
。绝不滔滔，牛吹
قوس ：船划，桨(摇)荡〈动〉Ⅱ **ئەسكەكتە-**
。船划桨双用 ئەسكەكپەن ئەسكەكتەۋ
。态互交的 ئەسكەكتە- **ئەسكەكتەس-**
。态动使的 ئەسكەكتە- **ئەسكەكتەت-**
。式定不的 ئەسكەكتە- **ئەسكەكتەۋ**
。的橹无，的桨无〈形〉 **ئەسكەكسىز**
ئەسكەكتى ▲ 的橹带，的桨有〈形〉 **ئەسكەكتى**
。门母水栉 شەكقۇستىلار
。人桨划，手舵，人桨荡〈名〉 **ئەسكەكشى**
：忘不，得记，到虑考，到想〈动〉 **ئەسكەر-**
际实到虑考 ئەسكەرۋ جاعدايدى ٴس جۇزىندەك
记 .مەنىڭ ٴسوزىمدى ئەسكەرە جۇرەرسىڭ /况情
。话的说你对我住
.ئەسكەرتكىش 见 **ئەسكەرمە**
告，醒提 ② 态动使的 ئەسكەر- ① **ئەسكەرت-**

招打先事 الدىن الا ئەسكەرتىپ قويۋ ：告警，诫
③ 分处告警予给 بەرۋ جازاسىن ئەسكەرتۋ /呼
ئەسكەرتۋ كىتاپتا ：注备，解注，释注，注附
。注备有中书 بەرىلگەن
像念纪，碑念纪 ①〈名〉 **ئەسكەرتكىش**
/ 碑念纪雄英 قاھارماندار ئەسكەرتكىشى
立碑树 ئەسكەرتكىش ورناتىپ ٴومىر بايانىن جازۋ
。品念纪，物念纪 ② 传
。的念纪作用，的念纪〈形〉 **ئەسكەرتكىشتىك**
سوڭىندا：解注，注备，注附〈名〉 **ئەسكەرتپە**
。解注有没边下 ئەسكەرتپە جوق
。式定不的-ئەسكەرت **ئەسكەرتۋ**
。态动被的 ئەسكەرت- **ئەسكەرتىل-**
。式定不的 ئەسكەر- **ئەسكەرۋ**
注，到想 ② 态动被的 ئەسكەر- ① **ئەسكەرىل-**
جۇمىسى ۇقۋ-اعارتۋ ：到虑考，视重，到意
。视重到得有没作工育教 .ئەسكەرىلمەي وتىر
。态互交的 ئەسكەر- **ئەسكەرىس-**
：的旧破，的腐陈，的旧陈，的旧〈形〉 **ئەسكى**
ئەسكى كيىم /子房小的旧破 ئەسكى ٴۇي الاقانداي
②（俗风旧），惯习旧 ئەسكى سالت /服衣旧
▲ 弹重调老 ئەسكى اۋەننە قايتا باسۋ ：的老
ئەسكى كوز ▲ 湖轭牛，床河旧〔地〕 ئەسكى ارنا
碑残 ئەسكى قۇلپىتاس ▲ 辈前老，人老，老遗
ئەسكىنى ئەسكە ▲ 家亲老 ئەسكى سۇيەك ▲ 碣断
则故温不【谚】.الماي، جاڭا جادىڭا تۇسپەيدى
。新知不
东的用无，物废，儿烂破〈名〉 **ئەسكى-قۇسقى**
وسى /儿烂破捡 ئەسكى-قۇسقى جيناۋ ：物旧，西
这掉扔 ئەسكى-قۇسقىنىڭ ٴبارىن تاستاۋ كەرەك
货旧 ئەسكى-قۇسقى دۇكەنى /西东的用无切一
。店商
。船划，桨荡〈动〉 **ئەسكىلە-**
。态动使的 ئەسكىلە- **ئەسكىلەت-**
。式定不的 ئەسكىلە- Ⅰ **ئەسكىلەۋ**
。腐陈，旧陈，旧变〈动〉 **ئەسكىلەن-**
。式定不的 ئەسكىلەن- **ئەسكىلەنۋ**
新不，的过用，的新半，的旧较〈形〉 **ئەسكىلەۋ**
。的鲜
半新半，的旧和的新〈形〉 **ئەسكىلى-جاڭالى**

旧的。

ەسكىلىك ① ەسكى 的抽象名词 ② 陈旧，老规矩，老习惯：ەسكىلىكتى تاستاپ، جاڭالىققا ۇمتىلۋ 弃旧图新/ ەسكىلىكتەن جازباي، ىسكە كەسىر تيگىزۋ 因循误事。

ەسكىلىكتى 〈形〉① 古代的，古时的，古老的：ەسكىلىكتى سالت-سانا 古风俗/ ەسكىلىكتى قالا 古城 ② 旧的，老的，陈旧的：ەسكىلىكتى ناۋقاس 老毛病（痼疾）/ ەسكىلىكتى ساقتاۋ 守旧。

ەسكىر- 〈动〉变旧，变为陈旧，过时，变得不新鲜：ەسكىرگەن ماسەلە 老问题/ بۇل ماقال ەسكىرگەن. 这条谚语已经过时了。▲ ەسكىرگەن ٴسوز 旧词。

ەسكىرت- ەسكىر- 的使动态。

ەسكىرۋ ەسكىر- 的不定式。

ەسكىش 见 ەسكەك I

ەسكىشە 〈副〉① 照老样子，照旧：جۇمىستى ەسكىشە ۇيىمداستىرۋعا بولمايدى. 不能用老办法安排工作。② 老式的，古式的：ەسكىشە كيىم 旧式衣服 ③（专指）经文：ەسكىشە وقىعان كىسى 学过经文的人。

ەسكىشىل 〈形〉守旧的，保守的，墨守成规的：ەسكىشىل ادام جاڭالىقتى كورمەيدى. 保守的人看不到新生事物。

ەسكىشىلدىك ەسكىشىل 的抽象名词。

ەسپە I 见 ەسكەك I.

ەسپە II 〈名〉风沙：ەسپە قۇم 流沙。

ەسپە III 〈形〉捻的，搓成的：ەسپە بىلتە 捻出来的灯芯。

ەسپەلە- 〈动〉反复搓，搓来搓去，反复捻。

ەسپەلەۋ ەسپەلە- 的不定式。

ەسسىز 〈形〉① 没有头脑的，糊涂的，不加考虑的，冒失的：ەسسىز بالا 不懂事的孩子 ② 不省人事的，失去知觉的，昏迷的：ول قازىر ەسسىز جاتىر. 他现在处于昏迷状态。

ەسسىزدەن- 〈动〉① 变得不明事理，糊涂起来，不加考虑 ② 不省人事，失去知觉，昏迷。

ەسسىزدەنۋ ەسسىزدەن- 的不定式。

ەسسىزدىك ەسسىز 的抽象名词。

ەستەك 〈名〉〔土〕驴，毛驴。

ەستەلىك 〈名〉① 日记本，笔记本 ② 札记 ③ 纪念品，纪念物：ەستەلىك ٴۇشىن 留作纪念。

ەستيار 〈形〉① 懂事的，明白道理的；通大明事理的，辩是非的：ەستيار بالا 懂事的孩子 ② 成年的，成熟的：ۇيدە ەستيار ادام جوق. 家里没有大人。

ەستيارلان- 〈动〉变得懂事，明白事理，长大：ونىڭ ەكى بالاسى دا ەستيارلانىپ قالدى. 他的两个孩子都长大了。

ەستيارلانۋ ەستيارلان- 的不定式。

ەستيارلاۋ 〈形〉较大的（指年龄），比较懂事的。

ەستيارلىق ① ەستيار 的抽象名词 ② 懂事，成熟；通大事理。

ەستۋ ەستى- II 的不定式。

ەستۋشى 〈名〉听众，闻者：ايتۋشىدا ايىپ جوق، ەستۋشى عيبارات السىن 言者无罪，闻者足戒。

ەس-ٴتۇس 〈名〉知觉，神志；理智，头脑 ▲ ەس-ٴتۇسىن بىلمەۋ 神志不清，不省人事 ▲ ەس-تۇسىنەن ايرىلۋ 失去知觉，失去理智，不省人事。

ەستى I 〈形〉① 有头脑的，有智慧的，聪明的，明智的：ەستى ادام 聪明人 ②（指动物）很灵的，有理性的 ▲ باياۋى جوق شەشەننەن ۇندەمەگەن ەستى ارتىق. 【谚】无主见的说客不如沉默寡言的聪明人。

ەستى- II 〈动〉听，听见，耳闻，获悉：ول قالىڭدىعىنىڭ كەلگەنىن ەستىپ قاتتى قۋاندى. 听说未婚妻来了，他非常高兴。/ قانداي بالاسىڭ، ايتقان ٴسوزدى ٴبىر ەستىمەدىڭ. 你这孩子怎么回事，怎么说也不听话。▲ ەستۋ تۇيسىگى 听觉 ▲ ەستىگەن جەردە قالسىن 不要传（话），不让别人知道 ▲ ەستىر قۇلاق جوق 没有人听 ▲ ٴسوز ەستۋ 挨骂，挨训 ▲ ەستىگەننەن كورگەن ارتىق. 【谚】耳闻不如目见。▲ ەستىگەن قۇلاقتا جازىق جوق. 【谚】耳闻无罪。

ەستىگىش 〈形〉听觉灵的；耳朵长的。

ەستىگىشتىك ① ەستىگىش 的抽象名词 ②

听力。

ەستىل- ① ەستى- Ⅱ 的被动态 ② 听到，传出：ٴبىر دىبىر ەستىلگەندەي بولدى 好象有什么动静。

ەستىلەر-ەستىلمەس 〈形〉（声音）隐隐约约的，不大清楚的：تاۋ جاقتان ەستىلەر-ەستىلمەس ٴان شىعادى. 歌声隐隐约约地从山上传来。

ەستىلەۋ 〈形〉比较聪明，比较有头脑的，有点懂事的。

ەستىر- ەس- Ⅲ、Ⅳ、Ⅴ的使动态。

ەستىرت- ① ەستىر- 的使动态 ② 报丧，通知（不幸消息）。

ەستىرتۋ Ⅰ ەستىرت- 的不定式。

ەستىرتۋ Ⅱ 〈名〉报丧。

ەستىرۋ ەستىر- 的不定式。

ەستىرىل- ەستىر- 的被动态。

ەسۋ ەس- Ⅲ、Ⅳ、Ⅴ的不定式。

ەسۋاس 〈形〉① 精神失常的，愚妄的，疯疯癫癫的；痴呆的，没有头脑的 ② 疯子，精神变态者；傻瓜。

ەسۋاستان- 〈动〉精神失常，疯疯癫癫，显得愚妄；傻里傻气。

ەسۋاستاندىر- ەسۋاستان- 的使动态。

ەسۋاستانۋ ەسۋاستان- 的不定式。

ەسۋاستاۋ 〈形〉头脑不健全的，有点精神失常的，有些愚痴的。

ەسۋاستىق ەسۋاس 的抽象名词。

ەسى-دەرتى 见 ەس-دەرتى.

ەسىز 〈形〉① 无主的，无占有者 ② 荒无人烟的。

ەسىك 〈名〉门，门户，门口，出入口：ەسىك اشۋ 开门 / ەسىك تۋبىندە تۇرۋ 站在门口 / ەسىگىنە جولاتپاۋ 连门都不让接近 ▲ ەسىگىن اشپاۋ（与某人）断绝来往 ▲ ەسىگىنەن قىدىر اتتاعانداي بولۋ 蓬荜增辉 ▲ ەسىگىن توزدىرۋ 来得频繁 ▲ ەسىك اشۋ 小伙子订亲后第一次上岳父家的习俗 ▲ ەسىك كورگەن 嫁过人的，结过婚的，后婚儿 ▲ ەسىك پەن توردەي ① 高大的，高耸的 ② 近距离 ▲ ەسىكتە ٴجۇرۋ 当雇工，给别人干活 ▲ كەۋدەسى ەسىكتەي 逞能的，过于自信的 ▲ ساقتىق ەسىك 太平门 ▲ توردەگى باسىن ەسىككە سۋيرەۋ 明珠暗投 ▲ ەسىك كورگەندى الما، بەسىك كورگەندى ال.【谚】不要娶婚后儿，要娶黄花姑娘。

ەسىكسىز 〈形〉没有门的，没有安门的。

ەسىك-تەرەزە 〈名〉门窗：ەسىك-تەرەزەسى جوق ٴۇي 没有安门窗的房子。

ەسىكتەس 〈形〉门对着门的：ەسىكتەس وتىرۋ 门对门地住着。

ەسىكشە 〈名〉小门，不大的门。

ەسىل Ⅰ 〈形〉不幸的，真可惜的，值得珍惜的：ەسىل ەر، ەرتە كەتتى عوي 可惜了的汉子死得太早了 / ەسىل دۇنيە 值得珍惜的好世道 / ەسىل ەڭبەك 可惜的劳动 / ەسىل ٴسوز 意味深长的话。

ەسىل- Ⅱ ەس- Ⅲ、Ⅳ、Ⅴ的被动态。

ەسىل-دەرتى 见 ەس-دەرت.

ەسىلدىر- ەسىل- Ⅱ 的使动态。

ەسىلت- ەسىل- Ⅱ 的使动态。

ەسىلۋ ەسىل- Ⅱ 的不定式。

ەسىم 〈名〉① 名字，名称：ەسىمىڭ كىم؟ 你叫什么名字？② 名声，声望，名誉：ەسىمى ماڭگى ۋشپەۋ 流芳千古 ③ 名词，形容词和数词的总称，体词 ▲ جالپى ەسىم 集合名词，普通名词 ▲ جالقى ەسىم 专有名词 ▲ زات ەسىم 名词 ▲ زات ەسىمنىڭ تاۋەلدەنۋى 名词的领属 ▲ سان ەسىم 数词 ▲ سىن ەسىم 形容词 ▲ سىن ەسىمنىڭ شىرايلارى 形容词的极 ▲ تۋىندى سىن ەسىم 派生形容词。

ەسىمدەس 〈形〉同名的，名字相同的。

ەسىمدىك Ⅰ 〈名〉名单。

ەسىمدىك Ⅱ 〈名〉〔语〕代词 ▲ بەلگىسىزدىك ەسىمدىك 不定代词 ▲ جالپىلاۋ ەسىمدىگى 泛指代词 ▲ جىكتەۋ ەسىمدىگى 人称代词 ▲ سىلتەۋ ەسىمدىگى 指示代词 ▲ سۇراۋ ەسىمدىگى 疑问代词 ▲ وزدىك ەسىمدىك 物主代词。

ەسىمشە 〈名〉〔语〕形动词 ▲ ەسىمشەنىڭ شاقتارى 形动词的时态 ▲ كەلەر شاقتىق ەسىمشە 将来时形动词 ▲ وسى شاقتىق ەسىمشە

现在时形动词 ▲ ٶتكەن شاقتىق ەسىمشە 过去时形动词。

ەسنە- (动) 打呵欠，欠伸 : ۇيقىسى كەلدى، ەسنەي بەرەدى 困了，老打呵欠。

ەسنەك (名) [植] 金鱼草。

ەسنەس- ەسنە- 的交互态。

ەسنەت- ەسنە- 的使动态。

ەسنەۋ ەسنە- 的不定式。

ەسنەۋىك (形) 老是想打呵欠的。

ەسىر- (动) ① [旧] 鬼附体 ② 头脑发热，发狂，发疯，轻狂起来 ③ (指孩子)变得不老实，变得淘气，变得顽皮。

ەسىرەك 见 ەسىرىك.

ەسىرەكتەن- 见 ەسىرىكتەن-.

ەسىركە- (动) 同情，可怜，怜悯，怜惜 : ەسىركەپ بەرۋ 恩赐 / ول سەنى ەسىركەپ وتىرعان جوق. 他并不是在同情你。

ەسىركەگەنسۋ ەسىركەگەنسى- 的不定式。

ەسىركەگەنسى- (动) 装作同情，假装怜悯，表面上可怜。

ەسىركەل- ەسىركە- 的被动态。

ەسىركەس- ەسىركە- 的交互态。

ەسىركەت- ەسىركە- 的使动态。

ەسىركەۋ ەسىركە- 的不定式。

ەسىركەۋشى (名) 同情者，怜悯者，损助人，恩人。

ەسىرت- ەسىر- 的使动态。

ەسىرتكى (名) 烈药类，麻醉品

ەسىرتكىش (名) ① 鼓动者，唆使 …… 的 醉人，打气的人 ② 烈药，酒类，麻品。

ەسىرۋ ەسىر- 的不定式。

ەسىرىك I (形) ① 轻狂的，疯子似的 ② 喜欢吹牛的，自夸的，说大话的 ③ 小丑，轻狂者；吹牛者。

ەسىرىك II (驯鹰时用的) 伪装猎物。

ەسىرىك III (名) 疯病。

ەسىرىكتەن- (动) ① 轻狂起来，发疯，发狂，胡作非为 : ەسىرىكتەنبەي تىنىش وتىر. 不要象疯子似的，好好呆着。

ەسىرىكتەنۋ ەسىرىكتەن- 的不定式。

ەسىرىكتەۋ (形) 比较轻狂的，有点狂气的；(指孩子)比较淘气的。

ەسىرىكتىك ەسىرىك 的抽象名词。

ەت I (名) ① 肌肉 : تەرىسىن قويىپ ەتى دە جارالانىپتى 不但皮肤受了伤，连肉也受伤了 ② 肉，肉类，膘 : قوي ەتى 羊肉 / ەت اسۋ 煮肉 ③ 身体，体质，体肉 ④ 果肉 ▲ ارقا ەتى ارشا، بورباي ەتى بورشا بولۋ 憔悴不堪受尽煎熬 ▲ اتاڭنىڭ ەتىن جەگىر (长辈对晚辈的咒骂或爱抚) 混球 ▲ اق جەم ەتى 家禽肉 ▲ باۋىر ەت ① [生理] 横隔膜 ② 心肝肉，亲骨肉 ▲ باۋىرشا ەت [生理] 横隔膜 ▲ ەت الۋ 上膘，长肥 ▲ ەت اساتۋ 把肉放在手心里送至客人嘴上 ▲ ەت باۋىر 同胞兄弟，兄弟姐妹。▲ ەت جەلىن (指牲畜) 奶少的大乳房，瞎奶 ▲ ەت جۇرەگى ەلجىرەۋ 心肠软，发善心 ▲ ەت جۇرەك 胆小的，胆怯的 ▲ ەت قايناتىم 肉煮开的时间 ▲ ەت قورەكتىلەر 食肉动物，肉食动物 ▲ ەت پەن تەرىدەي 血肉相连，亲密无间 ▲ ەت ءپىسىرىم (اسىم) 肉煮熟的时间 ▲ ەت تۇراعىش 绞肉机 ▲ ەت تۇمسىقتىلار (动) 长鼻目 ▲ ەتى ازۋ 掉膘，变得瘦弱 ▲ ەتى اۋىر 太胖 ▲ ەتى اۋىرماۋ (对亲人的责难) 不在乎，不放在心里 ▲ ەتىنەن ەت الۋ 打得皮开肉绽 ▲ ەتى وياز 膘不大的，不太肥的 ▲ ەتى ءتىرى 有生气的，有精神的，能干的 ▲ ەتى قاشۋ 掉膘，消瘦 ▲ ەتى قىزۋ 带劲，来劲 ▲ ەتى ۇيرەنۋ 完全习惯，习以为常 ▲ ەتى ءولۋ 麻木不仁，满不在乎 ▲ جاس ەت 新鲜肉 ▲ ءيتتىڭ ەتىنەن جەك كورۋ 非常讨厌，恨 ▲ كوك ەت [生理] 纵隔膜 ▲ قوڭ ەت 臀部肉 ▲ ويىندى ەت 大腿的肌肉 ▲ ءسۇرى ەت 腊肉，熏肉 ▲ سۇرىپ ەت 净肉，剔骨肉 ▲ ءتىس ەتى 齿龈 ▲ بالا ادامنىڭ باۋىر ەتى.【谚】孩子是父母的心肝肉。▲ ەنەسى تەپكەن قۇلىننىڭ ەتى اۋىرمايدى.【谚】打是疼，骂是爱。▲ ءسوز سۇيەكتەن وتەدى، تاياق ەتتەن وتەدى.【谚】恶语伤心，棍棒破皮裂肉。

ەت- II (动) ① 作，做，干，制作 : ەڭبەك ەتۋ 干活(劳动) ② 引起，造成 : بۇل قيىنشىلىق ەتپەيدى 这不会造成困难 ③ 犯，违犯，发生 :

قىلمىس ەتىپ قولعا الىنۋ 犯罪后被捕▲ ازات
ەتۋ 解放▲ ايتقانىن ەكى ەتپەۋ 言出法随,说一
不二▲ انت ەتۋ 宣誓,起誓,发誓,许诺▲ اڭىز
ەتۋ 议论,谈论▲ اعالىق ەتۋ 关照,照顾,关怀
▲ باياندى ەتۋ 固 定 , 持 久 , 持 续 ▲
بورباڭ-بورباڭ ەتۋ 笨拙地跑,一颠一颠地跑▲
بۇلك-بۇلك ەتۋ (连续地)跳,颤动▲ بۇلاڭ ەتۋ
(指犬科动物或马尾等)一闪,突然显现▲
بۇلت ەتۋ 急转弯,急拐弯,一闪▲ بۇرتاڭ ەتۋ
▲ دەگەنىن ەكى ەتپەۋ 言出法随▲ 嘴噘,生气
جان ٴتاسلىم ەتۋ 去世,牺牲▲ يبا ەتۋ 尊敬,客
气,表示谦逊▲ كۇبىر-كۇبىر ەتۋ 小声说话,窃
窃私语▲ كۇمپ ەتۋ 发出扑通声▲ قىزمەت ەتۋ
服务,招待▲ مازاق ەتۋ 取笑▲ مەكەن ەتۋ 居住
▲ مىرس ەتۋ 扑哧一笑,扑哧地笑▲
مىڭق ەتپەۋ 一言不发▲ ٴسوز ەتۋ 议论,谈论▲
توق ەتەر (话)的重心;意图▲ تاۋبە ەتۋ ① 表示
满意,表示满足 ② 表示后悔,表示悔过 ▲
تىرشلىك ەتۋ 活生,过日子▲ ٴۇمىت ەتۋ 希望,
سىرىن جۇرەكتىڭ ▲ نىڭپال ەتۋ 影响▲ 盼望
كوزدىڭ نۇرى پاش ەتەر.【谚】眼睛是心灵的窗
口. ▲ كىم ەڭبەك ەتسە سول توق.【谚】劳
者享福.

ەت-باۋىر 〈名〉亲骨肉,骨肉同胞▲ ەت-باۋىرى
ەلجىرەۋ 发善心,心肠软.

ەتىبەتتە- 见 ەتپەتتە-.

ەتىبەتتىنەن 见 ەتپەتتىنەن.

ەتەي- 〈动〉长胖,长胖,上膘,长肥,增加体
重: بۇرىنعىدان كوپ ەتەيىپ قالىپتى 比以前胖
得多了.

ەتەيت- ەتەي- 的使动态.

ەتەيۋ ەتەي- 的不定式.

ەتەيىس- ەتەي- 的交互态.

ەتەك 〈名〉① (长衣服或裙子的)底边,下
摆,衣裙: ەتەگى جىرتىلۋ 穿坏下摆② (山的)
底部,根部,脚,麓,(山下)低地: تاۋدىڭ ەتەگى
山脚(山麓)▲ ەتەگى قاناماۋ 未生育过(孩子)
▲ ەتەگىن اشپاۋ (指女人)作风正派,坚贞节操
▲ ەتەگىن اشۋ (指女人)作风不正派,脱衣以
身相允▲ ەتەگىنە ناماز وقىعان 非常虔诚的,很

守规矩的,作风正派▲ ەتەگىنەن ۇستاۋ 出嫁,
嫁给▲ ەتەگىن جابۋ (女孩子)懂得害羞,长
大▲ ەتەگىن جەل اشپاعان (指姑娘)作风正派
贞,童玉女,黄花闺世▲ ەتەك الۋ 展开,展开;
出不了家门,家务事▲ ەتەك باستى بولۋ 泛滥
儿过多▲ ەتەك باسۋ (因家务事多儿)动弹不
了,出不了家门▲ ەتەك جايۋ 展开,漫延 ▲
ەتەك-جەڭى كەڭ 大方的,慷慨的▲ جىرىق ەتەك
开隙儿的▲ سالپى ەتەك (指女人)懒散的,
疏懒的▲ تومەن ەتەك 女性,妇女▲ ٴتوپ
ەتەكتەن الۋ 抓住不放▲ ٴتوس ەتەگى 〔生理〕压
腹▲ شاش ەتەكتەن 不可古量的,无法统计的
▲ جاۋ جاعادان العاندا، ٴبورى ەتەكتەن.【谚】
敌人掐脖子,狼掏心窝(乘人之危)。 ▲
تاۋداعى قۇلاسا ەتەكتەگىنى الا كەتەدى.【谚】山
上的掉下山,下山的遭殃(城门失火,殃及鱼
池)。

ەتەك-جەڭ 〈名〉下摆和袖子,(衣服的)全
身: كيىمنىڭ ەتەك-جەڭى كەڭ بولعانى جاقسى 衣
服做得肥一点好▲ ەتەك-جەڭىن جيناۋ (指女
孩子)懂得规矩。

ەتەككىر 〈名〉月经 ▲ ەتەككىر جوقتىعى 〔医〕
无月经▲ ەتەككىر مەزگىلى 经期▲ ەتەككىر
توقتاۋ 〔生理〕闭经。

ەتەكتە- 〈动〉① 用衣襟兜起来,放在衣襟内:
جيۋ ەتەكتەپ تەزەكتى 把干牛粪放在衣襟内带
回来 ② 沿着山脚走,顺着山根行: اتتى ەكى
كىسى ەتەكتەپ بارادى. 两个骑马的人正沿着
山脚走去。

ەتەكتەي 〈形〉宽大的,肥大的: شوشقانىڭ
ەتەكتەي ەكى قۇلاعى 猪的两只又宽又大的耳
朵。

ەتەكتەل- ەتەكتە- 的被动态。

ەتەكتەن- ەتەكتە- 的反身态。

ەتەكتەس- ① ەتەكتە- 的交互态② 连接,连
绵: ەتەكتەسىپ جاتقان جوتالار 绵连,连接不断
的山丘。

ەتەكتەپ- ① ەتەكتە- 的使动态② 弄到山脚
下: قويدى ەتەكتەتىپ جاي 把羊群赶到山脚下
吃草。

ەتەكتەۋ ەتەكتە- 的不定式。

ەتەكتى 〈形〉①（裙衣）下摆宽的,宽大的 ②（山脚）宽阔的,辽阔的。

ەتەنە 〈形〉亲密的，亲如手足的，亲近的：ەتەنە بايلانىس 亲密的关系/ ەتەنە دوستىق 亲密的友谊/ ەتەنە ادامداردايى اڭگىمەلەسۋ 象亲人一样交谈。

ەتەنەلەۋ 〈形〉比较亲密的，较为密切的，有些亲近的。

ەت-جەندى 〈形〉壮实的，肌肉丰满的，体胖的，魁梧的。

ەت-جەندىلەۋ 〈形〉比较壮实的，较胖的，（肌肉）较丰满的，较魁梧的。

ەت-جەندىلىك ەت-جەندى 的抽象名词。

ەت-جەڭدى 见 ەت-جەندى.

ەتكەنشاي 〈名〉[维]奶茶。

ەتكىز- ەت- Ⅱ 的使动态。

ەتقور 〈形〉爱吃肉的,喜欢吃肉的。

ەتقورلىق ەتقور 的抽象名词。

ەتنوگرافيا 〈名〉民族学,人种学。

ەتپەت 〈名〉面朝下的姿式,俯式。

ەتپەتتە- 〈动〉脸朝下,趴下,匍匐：ەتپەتتەپ ۇيىقتاۋ 趴着睡觉。

ەتپەتتەس- ەتپەتتە- 的交互态。

ەتپەتتەت- ەتپەتتە- 的使动态。

ەتپەتتەۋ ەتپەتتە- 的不定式。

ەتپەتىنەن 〈副〉脸朝下,匍匐：ەتپەتىنەن جاتۋ 趴着/ ەتپەتىنەن ٴتۇسۋ 摔了个狗吃屎。

ەتسىز 〈形〉①没有肉的,不带肉的,素的：ەتسىز كوجە 素面 ②瘦的,削瘦的,掉膘的：مال قىستان ەتسىز شىقتى. 冬季牲畜都很瘦。

ەتسىزدەن- 〈动〉消瘦,变瘦,掉膘,变得瘦弱。

ەتسىزدەنۋ ەتسىزدەن- 的不定式。

ەتسىزدىك ەتسىز 的抽象名词。

ەتسىرە- 〈动〉想吃肉,馋肉：كوپتەن بەرى ەت جەمەگەنگە ەتسىرەپ قالىپتى 因很久没开荤而想吃肉。

ەتسىرەۋ ەتسىرە- 的不定式。

ەت-ٴسۇت 〈名〉肉食和奶食,肉和奶。

ەتتە- 〈动〉(将皮子上残留的肉)剥下。

ەتتەن- 〈动〉胖长,肉长,膘长,长肥：6-ايدا مال ەتتەنە قويمايدى. 六月份牲畜不会长膘。

ەتتەندىر- ① ەتتەن- 的使动态 ②喂肥,催肥。

ەتتەنۋ ەتتەن- 的不定式。

ەتتى 〈形〉①有肉的,带肉的,荤的：ەتتى ٴساي 荤菜 ②肥壮的,肥胖的,厚脂肪的：9-ايى مالدىڭ ەتتى كەزى. 九月份是牲畜长膘的时候。▲ ادال ەتتىسى جوق 一头牲畜也没有的,一无所有的 ▲ ەتتى سۇڭعىلا 〔植〕肉苁蓉 ▲ ەتتى تاۋىق 肉鸡,九斤黄鸡。

ەتتى-جەندى 见 ەت-جەندى.

ەتتىك 〈名〉(储藏肉的)冷冻室,冷藏室。

ەتۋ ەت- Ⅱ 的不定式。

ەتحانا 〈名〉(储藏肉的)冷库,冷藏室。

ەتشاپقى 〈名〉斧头。

ەتشى 〈名〉①肉商,卖肉的人②(办红白喜事时)端盘上肉的人。

ەتشىل 〈形〉喜欢吃肉的,爱吃肉的。

ەتشىلىك 〈名〉生产肉,加工肉。

ەتىك 〈名〉靴子：بىلعارى ەتىك 皮靴/ رەزىنكە ەتىك 胶靴/ پەرەزەنت ەتىك 帆布靴子/ ساپتاما ەتىك (冬季穿的)长筒靴子/ باستاما ەتىك 换过面的靴子 ▲ ەتىك جاماعاندى كوردىڭ، تاقيا جاماعاندى كورگەمىز جوق.【谚】见过修靴的,未曾见过补花帽的(穷装)。

ەتىكسىز 〈形〉有靴子的，穿靴子的 قىستان ەتىكسىز شىقتى 一冬天没有穿靴子。

ەتىكتى 〈形〉有靴子的，穿靴子的 ▲ كوك ەتىكتى كەزەسپەۋ كونە ەتىكتىنى جاراتپاۋ 高成低不就。

ەتىكتىك 〈形〉做靴子用的：ٴبىر ەتىكتىك بىلعارى 做一双靴子的皮革。

ەتىكشەڭ 〈形〉穿着靴子的,未脱靴子的：ەتىكشەڭ جاتىر توسەكتە 穿着靴子躺在床上。

ەتىكشى 〈名〉皮靴匠,鞋匠 ▲ جامان ەتىكشى ٴبىز تاڭدايدى.【谚】无能的鞋匠挑锥子。▲ ەتىكشى ەتىككە جارىمايدى.【谚】皮鞋匠往往穿不上靴子。

ەتىكشىل 〈形〉喜欢穿靴子的：قاراي كور،

كىشكەنتايىنان مۆزلەك ەتكىشلىن 瞧，从小开始就想穿靴子。

ەتىكشىلىك 〈名〉制靴手艺，制靴职业。

ەتىل- ەت- 的被动态。

ەتىس- I ەت- 的交互态。

ەتىس I 〈名〉〔语〕动词的态 ▲ دۆزكىندى ەتىس 多次语态 ▲ ورتاق ەتىس 交互态 ▲ بىرىقسىز ەتىس 被动态 ▲ وزگەلىك ەتىس 使动态 ▲ وزدىك ەتىس 反身态。

ەتىستىك 〈名〉〔语〕动词 ▲ باستاپقى ەتىستىك 原形动词 ▲ باستى ەتىستىك 主要动词 ▲ دارا ەتىستىك 简单动词 ▲ ەتىستىكتىڭ بولىمدى تۇرى 动词的肯定式 ▲ ەتىستىكتىڭ بولىمسىز تۇرى 动词的否定式 ▲ ەتىستىكتىڭ جاقتارى 动词的人称 ▲ ەتىستىكتىڭ رايلارى 动词的式 ▲ ەتىستىكتىڭ تۇرلەنۋى 动词的词形变化 ▲ ەتىستىكتىڭ شىرايلارى 动词的级 ▲ كۇردەلى ەتىستىك 复合动词 ▲ كومەكشى ەتىستىك 助动词 ▲ ساباقتى ەتىستىك 及物动词 ▲ سالت ەتىستىك 不及物动词 ▲ تىلەك ەتىستىگى 愿望动词 ▲ تۋىندى ەتىستىك 派生动词 ▲ تۇيىق رايلى ەتىستىك 不定式动词。

ەفرەيتور 〈名〉〔军〕上等兵。

ەح 〈叹〉表示可惜，责备等意思，哎，嘿，哎呀：ەح، نەندەي امال بار؟ 嘿，有什么法子呢？

ەحەلەس- 〈动〉争吵，吵嘴，争执，争论：نە بولىپتى ەحەلەسەتىن؟ 有什么可吵的？

ەحەلەستىر- ەحەلەس- 的使动态。

ەحەلەسۋ ەحەلەس- 的不定式。

ەحى 〈叹〉（表示赞赏成不满这意）唉，咳，嗨。

ەھ 〈叹〉（表示惋惜，后悔等之意）咳，哎。

ەھە 〈叹〉（表示高兴，惊奇等之意）嘿，哎 ▲ ەھە دەسۋ 说好，商定。

ەھەلەس- 〈动〉① 争吵，争论，发生纠纷 ② 和好，言归于好。

ەھەلەسۋ ەھەلەس- 的不定式。

ەش 〈代〉（用于加重否定语气）一点也（没有，不），一个也（没有，不），任何也（没有，不）：اسپاندا ەش بۇلت جوق. 天上一点云彩也没有。/ بۇل جونىندە ول ەش اۋىز اشپادى. 关于这一点，他一句话也没有说。▲ ەش ايانباي 忘我地，毫不怜惜地 ▲ ەش بولماسا 至少，起码 ▲ ەش بولۋ 枉然，白费，徒劳 ▲ ەش ۋاقىتتا 任何时候，不论怎么样 ▲ ەش كەشتەن دە جاقسى. 【谚】亡羊补牢。▲ ەڭبەگى ەشتىڭ كۇنى كەش. 【谚】劳而无果，日子难过。

ەشبىر 〈代〉（多用于否定）任何，什么也：ەشبىر جەردە مۇنى ساتپايدى. 任何地方也不出售这个东西。/ ەشبىر ادام 任何一个人 / ەشبىر ناتيجە جوق 什么成绩都没有 / ەشبىر اياۋسىز سوققى بەرۋ 无情地打击。

ەشەكميا 见 ەسەكميا.

ەشكى 〈名〉〔动〕山羊 ▲ ايداعانى بەس ەشكى، سىقىربعى جەر جارادى. 雷声大，雨点小；小题大作 ▲ ەشكى كوزدەنۋ 瞪眼 ▲ ەشكى مۇيىز 〔天〕摩羯座 ▲ ەشكىنى اپا، تەكەنى جەزدە دەۋ 求爷爷，告奶奶 ▲ جابايى ەشكى 捻角山羊，野山羊 ▲ سەگىز ەشكىگە سەكسەن تەكە 一国三公；十羊十牧。

ەشكىبۇرشاق 〈名〉〔植〕山羊豆。

ەشكى - ەمەر 〈动〉蜥蜴。

ەشكىلى 〈形〉山羊多的：ەشكىلى باي 山羊多的巴依。

ەشكىم 〈代〉谁也（没有，不），任何人（没有，不）：كۇندىز ەشكىم كەلمەيدى. 白天谁也不来。/ ەشكىمگە دە باعىنباۋ 不服任何人管 / ەشكىمدى الىمسىنباۋ 目中无人。

ەشكىساباق 〈名〉〔植〕矮扁桃。

ەشكىتال 〈名〉〔植〕黄华柳，山毛榉。

ەشكىقوتىر 〈名〉〔医〕疥癣。

ەشقايدا 〈代〉任何地方也（没有，不），什么地方都（没有，不）：ەشقايدا شىقپاي ۇيدە وتىر. 称那儿也别去，在家里呆着。

ەشقايسى 〈代〉无论谁，不论哪个人（也不）：ولاردىڭ ەشقايسىسى كەلگەن جوق. 他们谁都没有来。

ەشقانداي 〈代〉（用于否定式）任何的，无论怎么样的：ەشقانداي امال جوق 任何办法都没有 / ەشقانداي كۇدىك جوق 不容置疑。

ەشقاشان〈代〉任何时候也（不），永远（不），从来（不），始终（不）：ول ەشقاشان كوزىنە جاس الىپ كورگەن ەمەس. 他从来没有掉过一滴眼泪。

ەشنارسە〈代〉任何东西，（也没有，也不）什么东西（也没有，也不），什么都（不）：ەشنارسە كورنبەدى 什么东西都没看见 / ەشنارسە ەستىلمەدى 什么都没有听见。

ەشتەمە〈代〉什么也（没有，不）：ەشتەمە دەگەن جوق 没有说什么 / ەشتەمە بولعان جوق 没有出什么事。

ەشتەڭە 见 ەشتەمە.

ج

。母字个九第的中表母字文克萨哈 ج
جا 见 ٴجا.
。架窝鹰猎 〈名〉 **جابا**
羊春 جاباعىسى قويدىڭ : 毛 春〈名〉I **جاباعى**
毛/ جاباعى ٴجۇن 毛春 ▲ ٴجۇن جەپ، جاباعى
。气一说瞎,题对不文 تىشۋ
。驹马的岁两满未 〈名〉 II **جاباعى**
جاباعىـــــلانعان : 起一在粘 〈动〉 **جاباعىلان-**
。毛羊的起一在粘 ٴجۇنى قويدىڭ
。态动使的 -جاباعىلان **جاباعىلاندىر-**
。式定不的 -جاباعىلان **جاباعىلانۋ**
毛春剪未,的毛春有长 ① 〈形〉 I **جاباعىلى**
春有絮 ② 羊的毛春有长 قوي جاباعىلى : 的
。子被的毛羊春有絮 جاباعىلى كورپە : 的毛
: 的驹马岁两满不有带 〈形〉 II **جاباعىلى**
。马母的驹马岁两满未有带边身 جاباعىلى بيە
: 的实朴,的素朴 ,的纯单 ① 〈形〉 **جابايى**
②们人的实朴的化文有没 جابايى ەل وقىماعان
جابايى / 兽野 جابايى ايۋاندار : 的生野,的野
粗,的明文不,的化开未③物植生野 جابايى وسىمدىك
/ 族民的花开未 جابايى ۇلت : 的蛮野,的野
简,的陋粗,的糙粗 ④人的野粗 جابايى كىسى
جابايى ٴجۇزىم ▲ 器武的陋简 جابايى قارۋ : 的陋
▲ 荸荠〔植〕 جابايى زىعىر ▲ 萄葡野 〔植〕
جابايى كەپتەر (كوك كەپتەر) 鸽野,目形鸽 ▲
جابايى كۇنجىت 〔植〕 麻芝野 ▲ جابايى قىشا
(دالا قىشاسى) 〔植〕 菜油野 ▲ جابايى شوشقا
。猪野 〈动〉 (قابان)
, 野粗得变,蛮野得变,野变〈动〉 **جابايىلان-**
礼无得变 : بۇل ادام بارعان سايىن جابايىلانىپ
。鲁粗越来越人个这 .بارادى
。式定不的 -جابايىلان **جابايىلانۋ**
③ 性野 ② 词名象抽的 جابايى ① **جابايىلىق**

。礼无;鲁粗,野粗④ 为行蛮野
جابال : 统统,有所,都,部全〈副〉 **جابال**
动都 جۇمىلۋ / جابال اتتانىسقا كەلۋ 入投部全
。来都统统 (们你) / جابال كەلىڭدەر 来起员
字人或顶圆), 篷帐便轻 〈名〉 I **جابا-سالما**
。棚窝(型
。饼烙〈名〉 II **جابا-سالما**
ەتۋ جاباۋ ٴدىندى : 子幌,口借〔口〕〈名〉 **جاباۋ**
。子幌为教宗以
جاباۋرا- 见 جابىرقاۋ.
。式定不的 -جاباۋرا **جاباۋراۋ**
能不所无,的能全,的能万 〔宗〕〈形〉 **جاببار**
。主真的能万 قۇداي جاببار : 的
。地阔开,地旷空 〔土〕〈名〉 **جابدان**
جابدىعى ٴۇي : 具器,具用 ① 〈名〉 I **جابدىق**
جابدىقتارى : 材器,备设,备装 ② 具用庭家
سوعىس : 器兵,器武③ 全齐备装 تولىق
: 物需所,备准质物〔转〕④器武争战 جابدىقتارى
。备准质物的事喜办 توي جابدىعى
峰驼(的架驮驼峰单在垫指)〈名〉 II **جابدىق**
。毡
设,备装 ②具器,具用①〈名〉 **جابدىق-جاراق**
,备准质物 〔转〕 ④ 器兵,器武 ③ 材器,备
。物需所
② 的具器无,的具用无 ① 〈形〉 **جابدىقسىز**
,的器武无③ 的材器无,的备设无,的备装无
。的备准质物无 ④ 的拳空手赤, 的器兵无
。词名象抽的 جابدىقسىز **جابدىقسىزدىق**
准, 具器备准, 具用备准 ① 〈动〉 **جابدىقتا-**
② 具用庭家备准 ٴۇيدى جابدىقتاۋ : 品须必备
جابدىقتارمەن قاجەتتى : 应供,给供,备装
: 装 武 ③ 资 物 需 所 给 供 جابدىقتاۋ
。(装武) 备装器武以 قارۋ-جاراقپەن جابدىقتاۋ

جابدىقتال- جابدىقتا- 的被动态。

جابدىقتان- جابدىقتا- 的反身态。

جابدىقتاندىر- جابدىقتان- 的使动态。

جابدىقتاس- جابدىقتا- 的交互态。

جابدىقتات- جابدىقتا- 的使动态。

جابدىقتاۋ- جابدىقتا- 的不定式。

جابدىقتاۋشى 〈名〉备办者，筹措的人；装备者，供给者。

جابدىقتى 〈形〉① 有用具的，有器具的，家产齐全的 ② 有装备的，有设备的，有器材的 ③ 武装的，带武器的 ④ 有物质准备的。

جابدىقتىلىق جابدىقتى 的抽象名词。

جابۇ I 〈名〉(牲畜的防寒的)背毡，毡被。

جابۇ Ⅱ 〈名〉罩布，罩子 ▲ جابۇدى جابا توقۇ 掩盖缺点。

جابۇ جاپ- Ⅲ 的不定式。

جابۇلا- 〈动〉(给牲畜)盖上防寒背毡，披上毡被。

جابۇلان- جابۇلا- 的被动态。

جابۇلاس- جابۇلا- 的交互态。

جابۇلات- جابۇلا- 的使动态。

جابۇلاۋ جابۇلا- 的不定式。

جابۇلى I 〈形〉盖着防寒背毡的：جابۇلى تۆيە 盖着背毡的骆驼。

جابۇلى Ⅱ ① 关着的，关闭着的：تەرەزە جابۇلى ەكەن. 窗户关着。② 盖着的，蒙着的，遮盖的：جابۇلى جانقان نەمەنە؟ 那个盖着的东西是什么？③〔转〕掩盖着的，隐瞒的：جابۇلى ماسەلە 隐瞒的问题 ▲ جابۇلى قازان جابۇسەن (事情)一直被隐瞒下来。

جابۇسىز I 〈形〉无防寒背毡的，没有盖上毡被的。

جابۇسىز Ⅱ 〈形〉① 开着的，敞着的：ەسىك جابۇسىز قالدى. 门没有关上。② 没有盖上的，没有蒙上的，露在外面的：ئۆيدىڭ تۇبەسى جابۇسىز 房顶没有盖上 / بەتى جابۇسىز 脸没有蒙上。

جابۇسىزدىق جابۇسىز I 的抽象名词。

جابى 〈名〉① 哈萨克斯坦地方马 ②〔转〕低等的，质量差的，蹩脚的：جابى بۇيىم 质量差的物品 ▲ جابى بولۇ 厌烦，讨厌，反感。

جابىعۇ جابىق- Ⅲ 的不定式。

جابىعىڭقى 〈形〉闷闷不乐的，愁闷的，忧愁的。جابىعىڭقى قاباعى 愁眉不展的。

جابىق I 〈名〉① 毡房的毡子接盖处 ②（指毡房的）毡子与毡子之间的缝。

جابىق Ⅱ 〈形〉① 关着的，关闭的，封闭着的：دۇكەن جابىق 商店关闭着。/ قۇمىرانىڭ اۋزى جابىق. 瓶口封闭着。② 盖着的，覆盖着的：جابىق ۇرا 覆盖着的土坑 ③ 带顶的，有顶的：جابىق قورا 带顶的畜圈 ④〔转〕不公开的，秘密的：جابىق ماجىلىس 秘密会议 ▲ جابىق بۋىن〔语〕闭音节。

جابىق- Ⅲ 〈动〉精神沉郁；忧闷，愁闷，忧郁：جابىققاندى بىلمەۋ 始终乐观。

جابىقتىر- جابىق- Ⅲ 的使动态。

جابىل- ① جاپ- 的被动态 ② 关，关闭：ەسىك جابىلدى. 门关上了。③ 盖，蒙：كيىز جابىلعان ئۆي 盖上毡子的帐篷 ④ 闭幕：قۇرىلتاي جابىلدى. 大会闭幕了。⑤ 烤：جابىلعان نان 烤熟的馕 ⑥（指多数）投入，参加，参与：كوپ جابىلىپ ستەۋ 大家同心协力地干 ⑦ 聚拢，聚集；围起来，围攻：جابىلىپ كەلۋ 聚拢而来 / كوپ ادام بىر ادامعا جابىلۋ 很多人围攻一人 ▲ ئىمىرت جابىلۋ 天黑，夜幕降临，渐近黄昏 ▲ كوپ جابىلسا، جوق تابىلادى.【谚】大家齐动手，失物会找着。

جابىلعىش 〈形〉容易关的，容易关闭的；容易折叠的：جابىلعىش ەسىك 容易关闭的门 / جابىلعىش باكى 容易折叠的刀子。

جابىلمالى 〈形〉自动开关的，活动的。

جابىن 〈名〉翎。

جابىندى 〈名〉①（房顶等的）铺盖物 ② 草棚，窝棚 ③ 窗帘。

جابىنىش 〈名〉套子，护罩，罩子。

جابىڭقى 〈形〉败兴的，灰心的，泄气的，垂头丧气的，皱着眉头的：جابىڭقى قاباعى 愁眉苦脸的。

جابىرقا- 〈动〉苦闷，愁闷，烦闷：كوڭىل جابىرقاۋ 心情不舒畅。

جابىرقان- جابىرقا- 的反身态。
جابىرقاڭقى 〈形〉忧闷的，愁闷的，扫兴的，愁眉苦脸的。
جابىرقاڭقىلىق جابىرقاڭقى 的抽象名词。
جابىرقاس- جابىرقا- 的交互态。
جابىرقات- جابىرقا- 的使动态。
جابىرقاۋ I ①〈形〉苦闷的，愁闷的，忧郁的：ٴوڭى جابىرقاۋ 显得不愉快 ② 阴郁的，阴沉的，低沉的：جابىرقاۋ اسپان 阴沉的天气。
جابىرقاۋ II جابىرقا- 的不定式。
جابىرقاۋلى 〈形〉愁闷的，忧郁的，阴沉的，阴郁的，扫兴的：جابىرقاۋلى الپەت بايقالماۋ 看不出忧愁的样子。
جابىرقاۋلىلىق جابىرقاۋلى 的抽象名词。
جابىرلا- 〈动〉① 簇拥，拥挤，蜂涌，围聚：جابىرلاپ كەلۋ 蜂涌而至/ تۇس-تۇستان جابىرلاپ سويلەۋ 七嘴八舌地吵嚷。
جابىرلاس- جابىرلا- 的交互态。
جابىرلات- جابىرلا- 的使动态。
جابىرلاۋ- جابىرلا- 的不定式。
جابىس- 〈动〉① 粘，贴，糊：جەلىم جابىستى. 胶粘上了。② 紧挨，紧靠，紧贴，جابىسا وتىرۋ 紧挨着坐/ جابىسقان كيىم 贴身的衣服 ③ 紧紧抓住，抓住不放，揪住：قولى جابىسا كەتتى 突然用手紧紧抓住了 ④〔转〕纠缠，蘑菇：جابىسىپ قويماۋ 纠缠不休 ⑤〔转〕央求，恳求，请求：ٴبىر كورسەم دەپ جابىستى 恳求一见 ▲ (اش) كەنەدەي جابىسۋ 死死不离开 ▲ ەتەككە جابىسۋ 恳求，央求 ▲ جەلىمدەي جابىسۋ 行踪不离；纠缠 ▲ جىعىلا جابىسۋ 恳求，请求。
جابىسقاق I 〈名〉虮子。
جابىسقاق II 〈形〉① 有粘性的，爱粘连的：جابىسقاق توپىراق 粘土 ②〔转〕纠缠不休的；令人讨厌的，令人厌烦的 ▲ جابىسقاق بالىق〔动〕鲫科。
جابىسقاقتىق جابىسقاق II 的抽象名词 ② 粘性。
جابىسقىش 〈形〉① 有粘性的，粘性大的，易粘连的：جابىسقىش زات 粘性物质 ② 爱纠缠的；爱麻烦人的；令人腻烦的。
جابىسقىشتىق جابىسقىش 的抽象名词。
جابىسپاق 见 جابىسقاق II.
جابىستىر- جابىس- 的使动态。
جابىستىرىل- جابىستىر- 的被动态。
جابىسۋ جابىس- 的不定式。
جاعا 〈名〉① 领子：جاعا ٴىلتىرى 盖皮领子/ قايىرما جاعا 翻领/ تىك جاعا 直领 ② 岸，沿，边：وزەن جاعاسى 河岸 ▲ ٴبىر جاعادان باس، ٴبىر جەڭنەن قول شىعارۋ 团结一致；同心协力 ▲ جاعادان الۋ ① 揪领 ② 不尊重 ▲ جاعاسى جايلاۋعا كەتۋ 垂头丧气，无精打采 ▲ جاعاسى كەتۋ 感到自在，感到自由 ▲ جاعاسىن ۇستاۋ 感到惊讶，感到惊奇 ▲ شەت جاعاسى 部分 ▲ تىنىسى باردىڭ ٴىنىسى بار، جاعاسى باردىڭ اعاسى بار. 【谚】哥哥是靠山，弟弟是帮手。▲ جاۋ جاعادان العاندا، ٴبورى ەتەكتەن 【谚】敌人掐脖子，豺狼掏心窝。
جاعال 〈形〉①（指羊）颊部带有黑毛的：جاعال ەشكى 颊部带有黑毛的山羊 ②［转］脏的，有污迹的，不洁的，花的：جاعال بەت 脸脏的。
جاعالا- 〈动〉① 沿着……的边（走），沿着……的岸（走），顺着……边（走）：تام جاعالاپ ٴجۇرۋ 顺着墙边走 ②［转］老来（去），围着……转：ول ونىڭ ٴۇيىن جاعالاپ جۇرگەن كورىنەدى. 看来他净去她的家。/ قازان جاعالاۋ 围着锅台转 ③〔转〕拉近乎，套近乎；接近：ول كوپ جاعالاۋىندا ٴبىر ماقسات بار. 他老拉近乎可能有什么目的。④［转］缠，缠绕：شەشەڭدى جاعالاي بەرمە 你别老缠着你妈妈。▲ شەت جاعالاپ 有一点，或多或少。
جاعالاي 〈副〉① 围着，围绕着，依傍：ۇستەلدى جاعالاي وتىرىڭدار 请（你们）围着桌子坐下 ② 顺着，沿着：كول جاعالاي وسكەن قامىس 沿着湖泊的长的芦苇 ③ 依次，挨次：جاعالاي ساناپ شىعۋ 依次一数一数。
جاعالاي-جاعالاي 〈副〉围着，围绕着，围着一圈：جاعالاي-جاعالاي وتىرۋ 围绕着坐 ▲ جاعالاي-جاعالاي تاس قويدىم، جيرەن اتتى بوس

红棕开放间中,头石砌圈一着围〔谜〕. قويدىم
。(舌头,牙齿;底谜)马
纠 ② 役战,斗战,斗争①〈名〉I **جاعالاس**
。缠纠,纷
相,架打② 态互交的 -جاعالا ① Ⅱ **-جاعالاس**
/争斗作病疾和 جاعالاسۋ اۋرۋمەن ：斗搏;斗
:扰搅,缠纠③ 斗搏人敌和 جاعالاسۋ جاۋمەن
。缠纠人别和 جاعالاسۋ باسقالارمەن
。态动使的 Ⅱ -جاعالاس **-جاعالاستىر**
。式定不的 Ⅱ -جاعالاس **جاعالاسۋ**
。态动使的 -جاعالا **-جاعالات**
海 جاعالاۋى تەڭىز ：沿,边,岸〈名〉I **جاعالاۋ**
。边江 جاعالاۋى وزەن /岸
。式定不的 -جاعالا Ⅱ **جاعالاۋ**
有得弄,脏弄,乎乎脏得变〈动〉 **-جاعالدان**
。垢污
。式定不的 -جاعالدان **جاعالدانۋ**
垢污有,的脏（部面指）〈形〉 **جاعال-جاعال**
。的迹污有,的
。隼鹘〔动〕〈名〉 **جاعالتاي**
قايىرما ：的子领有,的领带〈形〉 **جاعالى**
جاعالى ▲ 的领直 جاعالى تىك /的领翻 جاعالى
领带 ① جاعالى كيىم ▲ 落部的众人强势 ەل
。装服的重贵 ② 服衣的
:的子领做于合适,的子领做〈形〉I **جاعالىق**
。料领 جاعالىق ماتەريال
游) جاعالىق ويناۋ ▲ 岸,边水〈名〉Ⅱ **جاعالىق**
。赶追边河在（名戏
ماي جاعار ：的用料燃作,的燃可〈形〉 **جاعار**
。油料燃
:的领带不,的子领无 ①〈形〉 **جاعاسىز**
边无,的岸无② 衣上的领带不 جاعاسىز شاپان
的 ▲ ەل اعاسىز بولمايدى، سۋ جاعاسىز
领有得总民人,头尽有终水河【谚】. بولمايدى
。袖
。式定不的 -جاعاتسى **جاعاتسۋ**
。承奉谀阿,媚谄,屁马拍〈动〉 **-جاعاتسى**
。态身反的 -جاعاتسى **-جاعاتسىن**
,态状,境处 ;况状,况情 ①〈名〉 **جاعداي**
جاعدايى / 况情会社 جاعداي قوعامدىق ：地境

ەشىك جاراتۋ جاعداي ：境环;件条 ② 妙不境处
形 ③ 境环作工 جاعدايى قىزمەت /件条造创
。势形的家国 جاعدايى مەملەكەت ：势局,势
جاعدايات 见 جاعداي.
得弄,件条造创,用利于便〈动〉 **-جاعدايلا**
。适舒
。态动使的 -جاعدايلا **-جاعدايلاستىر**
。态动被的 -جاعدايلاستىر **-جاعدايلاستىرىل**
。式定不的 -جاعدايلا **جاعدايلاۋ**
جاعدايلى ：的利便,的便方 ①〈形〉 **جاعدايلى**
有,的用利于便② 件条的便方 وراي
便个找 جاعدايلى ۋاقىت تابۋ ：的手称;的件条
具工的手称 جاعدايلى قۇرال /间时的用利于
适舒 جاعدايلى قورا-جاي ：的适舒,的服舒 ③
:的宜相,的适合,的宜适,的当适 ④ 宅住的
相 جاعدايلى كورشى /人的适合 جاعدايلى كىسى
沉 جاعدايلى بالا ：的静安,的静沉⑤ 居邻的宜
：的定平 ,的心安 ，的乐安 ⑥ 子孩的静
。活生的乐安 جاعدايلى ٴومىر
。词名象抽的 جاعدايلى **جاعدايلىلىق**
方不,的利便不,的便不 ①〈形〉 **جاعدايسىز**
适舒不 ③ 的用利于便不;的差件条 ② 的便
适合不,的宜适不,的当适不 ④ 的服舒不,的
。的心称不 ⑥ 的实老不,的气淘 ⑤ 的
,情为难,思意好不 ①〈动〉 **-جاعدايسىزدان**
قوناقتان كەزدەيسوق ول ：便不到感,窘受
他 . كەلگەننەن جاعدايسىزدانىپ قالعانداي بولدى
不觉感 ② 。难为很到感来到然突的人客对
得病 جاعدايسىزدانۋ اۋىرىپ ：躁烦;受难,服舒
。服舒不
。态动使的 -جاعدايسىزدان **-جادايسىزداندىر**
。式定不的 -جاعدايسىزدان **جاعدايسىزدانۋ**
。词名象抽的 جاعدايسىز **جاعدايسىزدىق**
箱子毡 ② 箱木皮铁 ① [波]〈名〉 **جاعدان**
。套
جاعىراپيا 见 گەوگرافيا.
。式定不的 Ⅵ、Ⅴ、Ⅳ -جاق **جاعۋ**
另吮畜幼使（足不汁奶畜母因）〈动〉 **-جاعىز**
。乳哺口人,乳哺代,奶的畜母外
。态动使的 -جاعىز **-جاعىزدىر**

جاعىزۋ جاعىز- 的不定式。

جاعىل- جاق- Ⅳ、Ⅴ 的被动态。

جاعىلان 〈名〉〔旧〕（旅行用的）衣箱，皮箱。

جاعىمدى 〈形〉①令人亲近的，讨人喜欢的，合得来的：جاعىمدى بويجەتكەن 讨人喜欢的姑娘/ جۇرتقا جاعىمدى 博得群众欢心的 ②令人高兴的，使人愉快的：جاعىمدى حابار 令人高兴的消息 ③悦耳的，顺耳的，好听的：جاعىمدى ٴان 悦耳的歌声/ جاعىمدى ٴسوز 顺耳的话 ④可口的，味道香的，好吃的：جاعىمدى اس 可口的饭食 ⑤好闻的，香的：جاعىمدى ٴيىس 好闻的味道 ⑥正面的：جاعىمدى جاقتان تاربيە بەرۋ 从正面进行教育 ▲ جاعىمدى كەيىپكەر 正面人物 ▲ قولاققا جاعىمدى 悦耳的，好听的。

جاعىمدىلىق جاعىمدى 的抽象名词。

جاعىمپاز 〈形〉①爱奉承的，阿谀奉承的，善于拍马屁的，爱谄媚的：جاعىمپاز جان 善于拍马屁的家伙 ②善于拍马屁的人，谄媚者。

جاعىمپازدان- 〈动〉奉承，讨好，拍马屁，谄媚。

جاعىمپازداندىر- جاعىمپازدان- 的使动态。

جاعىمپازدانۋ جاعىمپازدان- 的不定式。

جاعىمپازدىق جاعىمپاز 的抽象名词。

جاعىمسىز 〈形〉①讨厌的，可恶的 ②令人扫兴的，令人不愉快的 ③难听的，不顺耳的 ④不合口的，难吃的 ⑤难闻的，臭的 ⑥反面的 ▲ جاعىمسىز كەيىپكەر 反面人物。

جاعىمسىزدان- 〈动〉令人讨厌，变坏，显得不顺眼。

جاعىمسىزدانۋ جاعىمسىزدان- 的不定式。

جاعىمسىزدىق جاعىمسىز 的抽象名词。

جاعىمتال 〈形〉〔土〕爱奉承的，爱讨好的，爱拍马屁的，谄媚的。

جاعىن- ① جاق- Ⅴ、Ⅵ 的反身态 ②讨好的，奉承，溜须拍马；迎合，投……所好 ▲ وتىرىك ايتىپ جاعىنعانشا، شىنىڭدى ايتىپ جالىن. 【谚】与其溜须拍马骗人，不如讲明真情求人。

جاعىندىر- جاعىن- 的使动态。

جاعىنت- جاعىن- 的使动态。

جاعىنۋ جاعىن- 的不定式。

جاعىنىمپازدان- 见 جاعىمپازدان-.

جاعىنىمپازدىق 见 جاعىمپازدىق.

جاعىس- ① جاق- Ⅳ、Ⅴ 的交互态 ②母畜靠近被拴幼畜使之吃奶。

جاعىستىر- ① جاعىس- 的使动态 ②（因母畜奶汁不足）使幼畜吮吸另外母畜的奶。

جاعىستىرۋ جاعىستىر- 的不定式。

جاعىسۋ جاعىس- 的不定式。

جادا 〈名〉[阿]记忆，记忆力，脑子，头脑；意识：جادىندا ساقتاۋ（ۇستاۋ）记在脑子里 / جادىندا تۇرماۋ 记不住 ▲ ەسكىنى ەسكە الماي، جاڭا جادىڭا تۇسپەيدى. 【谚】不温故则不知新。

جاد- 〈动〉瘦，消瘦，变瘦：سارعايىپ ٴوڭى جاداپ كەتىپتى 面黄肌瘦。

جاداعاي 〈形〉①单的，单薄的：جاداعاي كيىم 单衣/ جاداعاي شاپانى 上衣单薄 ②平的，平坦的：جاداعاي جەر 平地/ جاداعاي جازىق 一马平川 ③平板的：جاداعاي اربا（شانا）平板车（雪橇）④无谓的，无水平的，无见识的：جاداعاي ٴسوز 无水平的话/ جاداعاي كىسى 没有见识的人。

جاداعاي-جايداق 〈形〉无鞍子的，光背的：جاداعاي-جايداق ٴمىنۋ 骑骣。

جاداعايلا- 〈动〉①弄成平坦 ②〔转〕淡化口气（语气），轻描淡写。

جاداعايلات- جاداعايلا- 的使动态。

جاداعايلاۋ جاداعايلا- 的不定式。

جاداعايلىق جاداعاي 的抽象名词。

جادى I 〈名〉（骆驼驮东西时背上垫的）毡垫子。

جادى II 见 جاد.

جاداپ-جۇدە- 〈动〉消瘦的，变瘦的，憔悴：اۋرۋدان جاداپ-جۇدەۋ 病得消瘦。

جاداپ-جۇدەۋ جادا-جۇدە- 的不定式。

جادات- جادا- 的使动态。

جاداۋ I 〈名〉[汉]铡刀。

جاداۋ II 〈形〉消瘦的，憔悴的，瘦弱的：ٴوڭى جاداۋ 面容憔悴。

جاداۋ III جادا- 的不定式。

。死铡 جاداۋلاپ ٴولتىرۋ ：铡〈动〉 **جاداۋلا-**
。态动被的 -جاداۋلا I **جاداۋلان-**
瘦变，悴憔得变，瘦变，瘦消〈动〉Ⅱ **جاداۋلان-**
。弱
。式定不的 Ⅱ、I -جاداۋلان **جاداۋلانۋ**
，的悴憔点有，的瘦消较比 〈形〉I **جاداۋلاۋ**
。的弱瘦较比
。式定不的 -جاداۋلا Ⅱ **جاداۋلاۋ**
。词名象抽的 Ⅱ جاداۋ **جاداۋلىق**
妖，法魔（的中教宗始原）［波］〈名〉Ⅲ **جادى**
。术妖施，术魔施 جادى قىلۋ ▲ 术幻，术
جادىعا باسىپ ٴولتىرۋ：刀铡［汉］〈名〉Ⅳ **جادى**
。死铡
。士术魔，师法魔，家术妖〈名〉 **جادىباس**
②士术魔，师法魔，家术妖 ①〈名〉 **جادىگوي**
。手子骗，子骗
。术妖施，法魔施〈动〉 **جادىگويلە-**
得变② 态身反的 -جادىگويلە① **جادىگويلەن-**
。计奸施，诈奸得变，端多计鬼得变，头滑
。式定不的 -جادىگويلەن **جادىگويلەنۋ**
② 词名象抽的 جادىگوي ① **جادىگويلىك**
。段手骗诈③ 术魔，法魔
垫毡放安（上背驼骆往指）〈动〉I **جادىلا-**
。子
诱〔转〕② 术妖施，术魔施 ①〈动〉Ⅱ **جادىلا-**
勾他把 .ونى جادىلاپ الىپتى：引勾，惑迷，骗
。了上引
。铡刀铡用，铡〈动〉Ⅲ **جادىلا-**
。式定不的 Ⅲ、Ⅱ、I -جادىلا **جادىلاۋ**
；术妖，法魔②词名象抽的 Ⅲ جادى **جادىلىق**
。段手的猾狡
高，失消（之闷苦，快愉不）①〈动〉 **جادىرا-**
جادىراپ ول：儿闷解，畅舒，来起快愉，来起兴
心 .سالا بەردى。了来起兴高他 /كوڭىلى جادىراۋ
：开散 ② 散消气怒 اشۋى جادىراۋ /畅舒情
；朗晴得变〔转〕③ 。了散彩云 بۇلت جادىرادى
。天春的暖温 جادىراعان كوكتەم：暖温得变
勃勃致兴，的快愉，的兴高 ①〈形〉 **جادىراڭقى**
〔转〕②的快愉情心 كوڭىلى جادىراڭقى：的
جادىراڭقى كۇن كوزى：的朗晴，的暖温，的和暖

。暖日晴天
。词名象抽的 جادىراڭقى **جادىراڭقىلىق**
。态互交的 -جادىرا **جادىراس-**
。态动使的 -جادىرا **جادىرات-**
。式定不的 -جادىرا **جادىراۋ**
جاز /夏初 جاز باسى：天夏，季夏〈名〉I **جاز**
ماۋسىمى 季夏/ جاز بويى 天夏个整/ جاز ورتاسى
夏仲 ▲ جاز اي التى ▲ 天夏个整 ▲ جازعا سالىم
。初夏，末春，候时的天夏近临
/字写 جازۋ：写书，写 ①〈动〉Ⅱ **جاز-**
：写描，绘描 ② 章文写 جازۋ ماقالا
，排安，安决 ③ 物人写描 جازۋ كەيىپكەرلەردى
：定前 اللانىڭ جازعانى 排安的主真 ▲ جات جازۋ
。写听，写默
اۋرۋدان：愈痊使，愈病使，好治〈动〉Ⅲ **جاز-**
心愈治 جاراسىن جازۋ /病好治 جانىنىڭ جازۋ
。伤创的上灵
发头梳 شاشىن جازۋ：梳 ①〈动〉Ⅳ **جاز-**
分间中从 ورتاسىن جازۋ：开撤，开散，开分 ②
开/ اۋدى جازۋ 网撒 ③ ：开摊，开铺 كورپەنى
：开伸，开张 ④ 好铺了褥把 جازىپ سالۋ
الاقانىن جازۋ 掌手开张 ⑤ 开解：ارقانىنىڭ
。瘩疙子绳开解 ٴتۇيىنىن جازۋ
بول ：罪得；罪犯，误错犯〈动〉① V **جاز-**
جولى جازىپ كەتتىڭ. 了错你次这。/ قۇدايعا
جازۋ 帝上罪得 ② 路迷，失迷：بايقايمىن،
جازىپ كەتتىك. 了路迷们我，来看 ▲ اقىلدان
，足失 جازا باسۋ ▲ 乱错精神，智理去失 جازۋ
كوز ▲ 出认眼一 جازباي تانۋ 误错犯，路邪走
جازۋ ▲ ات كارىسى جولدان جازبايدى. 影踪见不
。途识马老【谚】
قاتال ：刑，处惩，办惩，罚惩〔阿〕〈名〉 **جازا**
جازا /刑死 جازاسى ٴولىم /罚惩的重严 جازا
ايدانى 场刑 ▲ جازا بەرۋ 分处，罚惩 ▲ م
。罚惩受 جازاسىن تارتۋ
；分处，处惩，罚处，办惩，罚惩〈动〉 **جازالا-**
/人犯处惩 جازالاۋ قىلمىستىنى：伐讨；刑判
。争战伐讨 جازالاۋ سوعىسى
。态动被的 -جازالا **جازالان-**
。态动使的 -جازالان **جازالاندىر-**

جازالات- جازالا- 的使动态。
جازالاتىر- جازات- 的使动态。
جازالاۋ جازالا- 的不定式。
جازالاۋشى 〈名〉惩罚者,惩处者,处分者;讨伐者。
جازالى 〈形〉有罪的,犯罪的;有错误的;受罚的。
جازاڭ 〈名〉平川,平原。
جازاڭقاي 〈名〉开阔地。
جازاسىز 〈形〉无罪的;无过错的。
جازاتايىم 〈副〉无意中,不料;偶然,突然,万一: جازاتايىم اۋىرىپ قالۋ 不料生病/ جازاتايىم كەلىپ قالساشى؟ 万一来了呢?
جازبا 〈形〉① 书面的,文字的,写出来的: جازبا ماتەريال 书面材料/ جازبا تۇزى 手写体 ② 有记载的,有典籍的: جازبا دەرەك 文字记载 ▲ جازبا ادەبيەت 〔语〕书面文学 ▲ قول جازبا 手稿,手抄本。
جازعان 〈形〉可怜的,不幸的。
جازعى 〈形〉夏天的,夏季的: جازعى ەگىس 夏耕/ جازعى دەمالىس 暑假。
جازعىز- جاز- II、III、IV、V 的使动态。
جازعىر- 〈动〉责难,责备,指责,责怪,怪罪: اقىل ايتۋ جازعىرماي 不要指责,要劝说。
جازعىرت- جازعىر- 的使动态。
جازعىرۋ جازعىر- 的不定式。
جازعىرىس- جازعىر- 的交互态。
جازعىتۇرى 见 جازعىتۇرىم.
جازعىتۇرىم 〈名〉暮春,春季,春天,春夏之交: بىلتىر جازعىتۇرىم 去年春季/ جازعىتۇرىم بولعاندا 到春天的时候。
جازعىتۇرعى 〈名〉春天,春季,春夏之交。
جازدا- 〈动〉险些,差一点,几乎: ولە جازداۋ 差点死去/ جىعىلا جازداۋ 险些摔倒。
جازداي 〈副〉整个夏天,整个夏季: جازداي جاۋمادى. 整个夏天没有下雨。 ▲ الا جازداي 整个夏天。
جازداۋ جازدا- 的不定式。
جازدىگۇنى 〈名〉夏天,夏季。
جازدىق I 〈形〉夏季的,夏天的: جازدىق كيىم 夏装/ جازدىق دەمالىس 暑假。
جازدىق II 〈名〉① 春季作物 ② 春季的,春天的: جازدىق بيداي 春麦。
جازدىر- ① جاز- II、III、IV、V 的使动态 ② 定计陷害,构陷。
جازدىرت- جازدىر- 的使动态。
جازدىرۋ جازدىر- 的不定式。
جازيرا 〈名〉[阿]大平原,原野。
جازمىش 〈名〉[旧] 天命,命运,气数。
جازۋ I 〈名〉① 字母,文字: اراب جازۋى 阿拉伯字母/ جاڭا جازۋ 新文字 ② 字体,字迹: جازۋى جاقسى. 他的字体好。/ جازۋى وشپەۋ 字迹未消失。
جازۋ II 〈名〉前定,定名,天命。
جازۋ جاز- I、III、IV、V 的不定式。
جازۋلى 〈形〉写好的,写过的,记录下来的: ونىڭ شىعارماسى جازۋلى. 他的作品是写好了。
جازۋلىق 〈名〉文献,记载;碑文。
جازۋ-سىزۋ 〈名〉字母,文字: جازۋ-سىزۋ بولماعان كەزدە 还没有文字的时候。
جازۋشا 〈副〉书面的,用文字的,文字形式的。
جازۋشى 〈名〉作家,作者: جازۋشىلار وداعى 作家协会。
جازۋشىلىق 〈名〉写作,创作: جازۋشىلىقپەن شۇعىلدانۋ 从事写作。
جازى 〈名〉[波] 驮架,驮架垫子,驮架木。
جازىق I 〈名〉过错,错误,罪过: ەستىگەن قۇلاقتا جازىق جوق. 闻者无罪。 ▲ سەندە جازىق جوق، مەندە ازىق جوق. (哈萨克人辛牲畜前的一种习惯语(莫怪我辛你)你无罪,我无食物)。
جازىق II 〈形〉① 平的,平坦的: جازىق دالا 平原 ② 平地,平原: جازىق جوق الاقانداي 没有巴掌大的平地 ▲ جازىق باۋىر 腹部平坦 ▲ جازىق جايا (指马)臀部平坦而宽 ▲ جازىق ماڭداي 宽额 ▲ جازىق تۇس 宽胸。
جازىقسىز I 〈形〉无辜的,无缘无故的,无罪的,无过错的: جازىقسىز ەل 无辜的人民/ جازىقسىز ۇرسۋ 无缘无故的责备。
جازىقسىز II 〈形〉无平原的,无平地的:

جازىقسىز تاۋلى رايون 没有平地的山区。

جازىقسىزدىق جازىقسىز I 的抽象名词。

جازىقتى I 〈形〉有罪的，有过错的，有过失的；有责任的：جازىقتى بولۋ 得罪。

جازىقتى Ⅱ 〈形〉平原的，平地的：جازىقتى جەردىڭ ٴشوبى 平原地带的草。

جازىقتىلىق جازىقتى I 的抽象名词。

جازىقتىق 〈名〉平原，平川，平地。

جازى-قىسى 〈名〉一年四季，全年：جازى-قىسى مال باعۋ 一年四季放牧。

جازىقشا 〈名〉小平原，平地。

جازىل- ① جاز- Ⅱ、Ⅲ、Ⅳ、Ⅴ的被动态 ② 登记，订购，订阅：جۋرنالعا جازىلۋ 订阅杂志 ③ 登载：گازەتكە جازىلعان ماقالا 报纸上登载的文章 ④ 治愈，痊愈，治好：اۋرۋدان جازىلۋ 病愈 ⑤ 伸展，舒展，伸开：جازىلىپ وتىرۋ 伸开腿坐。

جازىلا- 〈动〉（骆驼背上）固定驮架。

جازىلاۋ جازىلا- 的不定式。

جازىلدىر- جازىل- 的使动态。

جازىلمالى 〈形〉可拉开的，可展开的，能伸展的。

جازىلمىش 〈形〉有记载的，不记录的。

جازىلت- جازىل- 的使动态。

جازىلۋ جازىل- 的不定式。

جازىلى 〈形〉固定驮架的。

جازىم 〈名〉不幸的事故，意外的事故：جازىم بولۋ 不幸去世（遇害）/ جازىم ەتۋ （قىلۋ）害死（（陷害））。

جازىمدا- 〈动〉伤害，造成不幸。

جازىمدال- جازىمدا- 的被动态。

جازىمداۋ جازىمدا- 的不定式。

جازىس- جاز- Ⅱ、Ⅲ、Ⅳ、Ⅴ的交互态。

جاي I 〈名〉雷电：جاي ٴتۇسۋ 雷击 / جاي سوعۋ 雷击（劈雷）/ جاي جارقىلداۋ 电闪 ▲ جاي وتىنداي （وعىنداي）迅如闪电 ▲ جاي سوققانداي 懵懂，晕头转向 ▲ جاي تارتقىش 避雷器（针）▲ جاي تاسى 陨石 ▲ جاي ٴتۇسىرۋ 搞得晕头转向 ▲ توبەسىنەن جاي تۇسكەندەي بولۋ 晴天霹雳。

جاي Ⅱ 〈名〉情况，状况，处境：ٴۇي جايى 家里的情况 / ەگىنشىلىكتىڭ جايى 农业的状况 / جايى قيىن 处境困难。

جاي Ⅲ 〈名〉① 住地，住宅，处所；地点：مالشىلار تۇراتىن جاي 牧民住地 ② 位置，座位，席位：جايىڭىزعا بارىڭىز. 请您到自己的位置上去坐。▲ جاي تابۋ ①（指心情）感到舒服，放心 ② 定居，居住 ③ 被埋葬。

جاي Ⅳ 〈名〉①〔旧〕弓 ② 弹毛弓。

جاي Ⅴ 〈名〉① 根据，理由，缘故：ونىڭ بۇل ٴسوزدى ايتاتىن جايى جوق. 他没有理由说这种话。② 意思，意图，目的：كەلۋ جايى 来意 ▲ جايىنا كەتە 朝着自己的方向，按照自己的想法，按照自己的意见：ٴار كىم ٴوز جايىنا كەتۋ بارادى. 各奔前程。▲ جايىنا قالۋ 不被重视，不被理采。

جاي Ⅵ 〈形〉免费的，无报酬的，无代价的：جاي بەرۋ 白给 / جاي وقىتۋ 免费教育。

جاي Ⅶ 〈形〉① 普通的，平庸的，平凡的，一般的：جاي بۇقارا 普通群众 / جاي جۇمىس 一般的事儿 ② 平常的：جاي كۇندەرى 平常的日子 ③ 轻易的，轻而易举的，简单的：ول جاي ادام ەمەس. 他不是简单的人物。▲ جاي قارۋ 生活用具 ▲ جاي سويلەم〔语〕简单句。

جاي Ⅷ 〈形〉（要求向格）感到舒服的，感到惬意的；令人满意的：كوڭىلگە جاي 令人舒畅的 ▲ جانى جاي تابۋ ① 享福，感到舒服 ② 死。

جاي Ⅸ 〈副〉① 缓慢地，不慌不忙地，迟缓地，慢条斯理地，磨磨蹭蹭地：جاي باسىپ ٴجۇرۋ 缓慢地行走 / جاي سويلەۋ 说话慢条斯理 ② 晚，迟：جاي كەلۋ 来得晚 / جاي جاتىپ، ەرتە تۇرۋ 睡得晚，起得早 ③ 随便，无目地的：جاي كەلۋ 随便来 / جاي سۇراعانىم عوي 随便问问 ▲ جاي ايتۋ 随便说说 ▲ جاي باسار 慢腾腾的，慢条斯理的。

جاي- Ⅹ 〈动〉① 放：مال جايۋ 放牧 ② 展开，铺开，摊开：قانات جايۋ 展翅 / كىلەم جايۋ 铺开毯子 / كىتاپ جايۋ 摊开书 ③ 散开，伸开，伸展：شاشىن جايۋ 散开头发 / قولاش جايۋ 伸开

双臂 ④ 晾，晒：كيىم جايۋ 晾衣服 ⑤〔转〕传播，传开，散布：وسەك جايۋ 传播流言蜚语/ سوز جايۋ 散布谣言 ▲ الاقانىن جايۋ ① 张开手 ② 乞讨，乞求 ▲ تامىر جايۋ 扎根，扩大地盘 ▲ تۇقىم جايۋ 传宗接代 ▲ قۇشاق جايۋ ① 伸开双臂 ② 热情，热烈 ▲ اسىق ويناعان ازار، دويبى ويناعان توزار، بارىنەن دە قوي جايىپ كۇتەن جەگەن وزار. 【谚】要钱赌博倾家荡产，勤恳放羊不愁吃穿。

جايا 〈名〉 ①（指大牲畜的）臀部之肌肉 ② 骶骨，荐骨 ▲ جاياسۇيەك 骶骨，荐骨 ▲ جايا ۇشى 骶尖。

جايالىق 〈名〉 尿布，褯子：جايالىق سالۋ 垫尿布。

جايالىقتا- 〈动〉 垫尿布，铺褯子，换尿布。

جايالىقتاس- جايالىقتا- 的交互态。

جايالىقتات- جايالىقتا- 的使动态。

جايالىقتاۋ جايالىقتا- 的不定式。

جاياۋ〈形〉 ① 步行的，徒步的：جاياۋ كەلۋ 步行来/ جاياۋ بارۋ 徒步去 ② 步行的人：جولدا بىر جاياۋعا كەزىكتى 路上碰见一个步行的人/ جاياۋ بوران 低吹雪 ▲ جاياۋ بوراسىن 风搅雪 ▲ جاياۋ جارىس 跑步比赛，赛跑 ▲ جاياۋ تاستاۋ 使徒步走，不让骑马，不让用交通工具 ▲ جاياۋ اسكەر 步兵 ▲ قارا جاياۋ ① 一无所有 ② 一无所知 ▲ اتتى اقىسىن جاياۋعا بەرمەس. 【谚】骑马的人在步行的人面前不会吃亏。 ▲ اتتىعا ەرىپ جاياۋدىڭ تاقى ايىرىلىپتى. 【谚】步行的跑断腿也跟不上骑马的。

جاياۋ-جالپى 〈形〉 徒步的，步行的，没有交通工具的：جاياۋ-جالپى بىر توپ كىسى 徒步的一群人。

جاياۋلا- 〈动〉 步行走，徒步走：جاياۋلاپ ەكى كۇندە جەتتى 步行了两天才到。

جاياۋلاس- جاياۋلا- 的交互态。

جاياۋلات- جاياۋلا- 的使动态。

جاياۋلاۋ جاياۋلا- 的不定式。

جاياۋلىق 〈名〉 徒步，步行，无畜代步的困难 ▲ ەردى جاياۋلىق ەمەس، قاياۋلىق ازدىرادى. 【谚】男子汉不怕步行就怕伤心。

جاياۋشىلىق 见 جاياۋلىق.

جايباراقات 〈形〉 ① 无忧无虑的，沉静的，泰然自若的：وڭىندە ەشقانداي ابىرجۋ جوق، جايباراقات وتىرا بەرۋ 面无惧色，泰然处之 ② 悠闲的，闲适的，闲散的：جايباراقات قويلار جايىلىپ جاتىر. 羊群在悠闲地吃草。③ 平平安安的，安自慰的，自由自在的，无所顾虑的：جايباراقات وتىرعان ەل 自由自在的人们 ④ 无所顾虑的，疏忽大意的，不防备的，麻痹大意的：جايباراقات قالماي، قىراعىلىقتى ارتتىرۋ كەرەك. 不能麻痹大意，要提高警惕。

جايباراقاتتان- 〈动〉 ① 无忧无虑，无所顾虑 ② 悠闲，闲适，闲散 ③ 疏忽大意，麻痹大意 ④ 磨蹭，缓慢。

جايباراقاتتاۋ جايباراقاتتان- 的不定式。

جايباراقاتتىق جايباراقات 的抽象名词。

جايباسار 〈形〉 慢腾腾的，磨磨蹭蹭的，慢条斯理的。

جايباسارلىق جايباسار 的抽象名词。

جايعا I : **جايعا الۋ** 白拿 ▲ جايعا بەرۋ 白给，送给。

جايعا- II 〈动〉 ① 料理，收拾，归着 ② 安排，安顿，照管 ③ 偷，盗窃 ④ [口] 搞（两性关系）。

جايعاس- ① جايعا- II 的交互态 ② 安排，安顿，安置：جولاۋشىلار 20- نومەرلى ۇيگە جايعاستى. 旅客们安排在20号房间。/ ولاردىڭ بۇل ارادا جايعاسقانىنا كوپ جىل بولدى. 他们住在这里已经多年了。

جايعاستىر- ① جايعاس- 的使动态 ② 安排，安顿，安置：ولاردى جايعاستىرىپ جاتقىز. 请你安排他们住下。③ 归着，整理：دۇنيەلىكتەردى جايعاستىرىپ قويۋ 把东西归着好 ④ 干掉，收拾：ول لەزدە ەكەۋىن جايعاستىرا سالدى. 他很快地把他们俩干掉了。

جايعاستىرۋ جايعاستىر- 的不定式。

جايعاستىرىل- جايعاستىر- 的被动态。

جايعاۋ جايعا- II 的不定式。

جايعىز- جاي- X 的使动态。

جايعىزدىر- جايعىز- 的使动态。

جايعىزدىرت- جايعىزدىر- 的使动态。

جايداق 〈形〉① 未备鞍子的，光背的：جايداق ات 未备鞍子的马/ جايداق مىنۋ 骑骣马 ② 简便的，轻便的：جايداق اربا 轻便（平板）的车 / جايداق شانا 轻便的雪橇 ▲ جايداق دالا 平原 ▲ جايداق جول 平路，平坦的路 ▲ جايداق قورا 露天圈 ▲ جايداق ورىندىق 櫈子 ▲ جايداق ءسوز (پىكىر) 无意义的话 ▲ جايداق شاي 清茶。

جايداقتا- 〈动〉 卸鞍，解鞍：اتتى جايداقتاۋ 把鞍子卸下来。

جايداقتال- جايداقتا- 的被动态。

جايداقتات- جايداقتا- 的使动态。

جايداقتاۋ جايداقتا- 的不定式。

جايدان-جاي 〈副〉 随便地，无目的地：جايدان-جاي، ءوزىم كەلدىم. 我没事儿随便来看看。

جايدارى 〈形〉① 愉快的，快乐的，快活的：كوڭىلى جايدارى 心情愉快 ② 和蔼的，和善的，温和的，开朗的：جايدارى مىنەزدى 和蔼的性格。

جايدارىلان- 〈动〉① 高兴，显得愉快，显得快活：كەنەتتەن جايدارىلانا قالدى 突然眉开眼笑/ جايدارىلانىپ كۇلۋ 高兴得笑 ② 显得和蔼，显得和善；显得开朗。

جايدارىلاندىر- جايدارىلان- 的使动态。

جايدارىلانۋ جايدارىلان- 的不定式。

جايدارىلىق جايدارى 的抽象名词。

جاي-جاعداي 〈名〉 情况，状况；情节：جاي-جاعداي جامان ەمەس 情况还不错 / بۇل ءىستىڭ جاي-جاعدايى 这件事儿的情节。

جايدىر- جاي- 的使动态。

جاي-جايىنا 〈副〉 朝着自己的方向，按照自己的意愿；各自：…… جاي-جايىنا كەتۋ 各奔前程（各走各的）。

جاي-جاپسار 〈名〉 情况，状况，详情，细节，底细：جاي-جاپسارىن ۇعۋ 了解详情。

جاي-كۇي 〈名〉① 生活，日子：حالىقتىڭ جاي-كۇيىنە كوڭىل ءبولۋ 关心人民的生活 ② 情况，状况；处境（指生活）：ونىڭ جاي-كۇيى جامان ەمەس. 他的状况不错。

جايقا- 〈动〉① 顶，抵，戳，挑：سيىر مۇيىزىمەن جايقاپ جىبەردى. 牛用角顶了一下。② 赶，轰：شىبىنداردى جايقاپ جىبەرشى 把苍蝇轰走 ⑧ 〔转〕 顶撞，挑衅：جان-جاعىن جايقاپ جۇرەتىن جان 跟谁都顶撞的人。

جايقاقتا- 〈动〉 显得神气十足，显得盛气凌人，趾高气扬。

جايقاقتات- ① جايقاقتا- 的使动态 ② （指骑马时）使显得动作敏捷，使显得伶俐。

جايقاقتاۋ جايقاقتا- 的不定式。

جايقال- ①جايقا- 的被动态 ② 长得茂盛，显得茂密：بيىل ءشوپ جايقالىپ شىعىپتى. 今年草长得茂盛。③ 飘动，浮动，摆动：ءبيداي جايقالىپ تۇر. 麦浪翻滚 ③ 摇晃，晃悠，大摇大摆地走：ەكى جاعىنا جايقالىپ ءجۇرۋ 迈着方步走 ④ 稳步地走，稳健地走：جايقالعان جورعا 走势平稳的走马。

جايقالدىر- جايقال- 的使动态。

جايقالت- جايقال- 的使动态。

جايقالۋ جايقال- 的不式定。

جايقاڭدا- 见 جايقاقتا-.

جايقاۋ جايقا- 的不式定。

جايقىن 〈形〉① 宽阔的，无边无际的，漫无边际的：جايقىن دالا 宽阔的大地/ جايقىن تەڭىز 茫茫大海 ②无比的，无穷的：جايقىن كۇش 无穷的力量/ جايقىن ەڭبەك 丰功伟绩。

جايلا- I 〈动〉① （多指因不能迁移而）住下，驻扎，居住：بوكتەردى جايلاۋ 居住在山脚下 ② 〔转〕 侵占，占据：جاۋ جايلاۋ 敌人侵占 ③ 〔转〕 蔓延，盛行：وبا جايلاۋ 瘟疫蔓延 ④ 〔转〕骑用，使用：جازداي جايلاعان ات 整个夏天骑用的马 ▲ جىلان جايلاعانداي ① 空无一物 ② 饿得慌。

جايلا- II 〈动〉① 放，摆：ۇستەلدى جايلاپ قويۋ 把桌子摆稳当 ② 安排，安置，安顿：توسەككە جايلاپ جاتقىزۋ 铺床使就寝 ③ 科理，照看；整理，收拾，归着：ءۇي جۇمىسىن جايلاپ بولىپ كەل 你料理好家务再来。

جايلا- III 〈动〉 减慢，减速，放慢：اسىقپاي جايلاپ سويلەۋ 不慌不忙地说。

جايلان- 〈动〉 ① جايلا- Ⅰ、Ⅱ 的被动态 ② 安静下来,平静下来: بالا جايلانىپ ۇيىقتادى. 孩子安静下来睡了。③ 不慌不忙,显得稳当;使舒适,弄得舒服: جايلانىپ ورنىنان تۇرۋ 不慌不忙地起来/ جايلانىپ جاتۋ 舒舒服服地躺下 ▲ كوڭىلى جايلانۋ 心理得到安慰,安下心来。

جايلاندىر- جايلان- 的使动态。

جايلانۋ جايلان- 的不定式。

جايلانىس- جايلان- 的交互态。

جايلاس- 〈动〉 ① جايلا- Ⅰ、Ⅱ、Ⅲ 的交互态 ② 安置下来,安顿下来: وقۋشىلار جايلاسىپ بولدى. 学生都安顿下来了。/ جايلاسىپ وتىرۋ 坐好。

جايلاستىر- ① جايلاس- 的使动态 ② 放好,摆好: ورىندىقتى انا جەرگە جايلاستىرىپ قويشى. 请你把椅子放在那边去。③ 收拾,拾掇,归着: ۇيدى جايلاستىرىپ بولدىڭ با؟ 你把屋子收拾好了吗? ④〔转〕惩罚,消灭: جاۋدى جايلاستىرماي تىنباۋ 不惩罚敌人不罢休。

جايلاسۋ Ⅰ جايلاس- 的不定式。

جايلات- جايلا- 的使动态。

جايلاتتىر- جايلات- 的使动态。

جايلاۋ Ⅰ 〈名〉 夏牧场,夏季草场,草原: جايلاۋعا كوشۋ 迁到夏牧场 ▲ جايلاۋى جاراسۋ 和睦相处。

جايلاۋ Ⅱ جايلا- Ⅰ、Ⅱ、Ⅲ 的不定式。

جايلاۋلا- 〈动〉 (到夏牧场) 转游,休养: بيىل جايلاۋلاپ قايتۋ ويى بار. (他) 今年准备到夏牧场去游玩。

جايلاۋلاس 〈形〉 夏牧场邻界的,夏季草场在一起的。

جايلاۋلاۋ جايلاۋلا- 的不定式。

جايلاۋلىق 〈形〉 适合夏牧场的,适合夏季放牧的。

جايلاۋىش 〈名〉 长骑的瘦马。

جايلى Ⅰ 〈形〉 方便的,相宜的,合适的,适宜的,舒适的: جايلى دەپ تاپقاندا 认为方便的时候/ جايلى كيىم 合适的衣服/ جايلى ءۇي 舒适的房子 ▲ ءبىر جايلى بولۋ 得到解决,得到处理 ▲ ءبىر جايلى قىلۋ 解决,处理 ▲ جايلى (جاقسى) جاتىپ، (جاقسى) جاي تۇرىڭىز ▲晚安 ▲ جانعا جايلى 舒适的,舒服的 ▲ جاتقان جەرى جايلى بولسىن! 安息吧! ▲ قونىس جايلى بولسىن! 祝贺新居!

جايلى Ⅱ 〈助〉 关于,对于,有关,论: باسقالار جايلى 关于别人/ ۇيرەنۋ جايلى 论学习。

جايلىلىق ① جايلى Ⅰ 的抽象名词 ② 方便,便利;舒适,合适。

جايما Ⅰ 〈名〉 ① 木架 ② 小摊,摊货: جايما دۇكەن 小杂货店/ جايما بازار 杂货集市。

جايما Ⅱ 〈名〉 (撒出来的) 面张子 ▲ اق جايما 白床单 ▲ جايما جال 茂密的鬃毛 ▲ جايما تاباق 平底盘子 ▲ جايما شانا 平板雪橇。

جايما-قوڭىر 〈形〉 缓慢的,徐缓的: جايما-قوڭىر اياق 缓慢的步速。

جايما-قوڭىرلات- 〈动〉 放慢,减慢,减速。

جايما-قوڭىرلاتۋ جايما-قوڭىرلات- 的不定式。

جايمالا- 〈动〉 ① 摊开,铺开;放平,摆平: جايمالاپ سالۋ 摊开放 ② 擀薄: قامىر جايمالاۋ 擀面。

جايمالان- جايمالا- 的被动态。

جايمالاس- جايمالا- 的交互态。

جايمالات- جايمالا- 的使动态。

جايمالاۋ جايمالا- 的不定式。

جايما-شۋاق 〈形〉 ① 风和日丽的,和煦的;阳光普照的: جايما-شۋاق جاز كۇندەرى 阳光普照的夏天 ②〔转〕平平淡淡的,一般的,轻描淡写的: جايما-شۋاق ءسوز 轻描淡写的几句话。

جايما-شۋاقتا- 〈动〉 轻描淡写,敷衍,大事化小,洗刷,辩解: جايما-شۋاقتاپ اياقسىز قالدىرۋ 大事化小,不了了之。

جايما-شۋاقتاس- جايما-شۋاقتا- 的交互态。

جايما-شۋاقتات- جايما-شۋاقتا- 的使动态。

جايما-شۋاقتاۋ جايما-شۋاقتا- 的不定式。

جايماشى 〈名〉 摊贩,摆摊的人: كەزىندە جايماشى بولعان 当年做过摊贩。

جايماشىلىق 〈名〉 小本生意,摆摊儿。

جاينا- 〈动〉 ① 闪耀,闪烁: جۇلدىز جايناۋ 星

ەتتىلىك ؛ 目夺彩光，华繁很得显 ② 耀闪光 جايناعان
：开颜笑喜，洋洋气喜 ③ 道衔的华繁 كوشە
笑喜得兴高 قۇانعاننان ٴوڭى جايناپ سالا بەردى
جاندى. جايناپ وت ：烈赤，热赤，红发 ④ 开颜
▲ 炯炯光目 جايناۋ بال-بۇل ▲。烧燃地烈赤火
喜② 色神的兴高出露流里眼 ① كوزى جايناۋ
神有炯炯眼两 جايناۋ كوزى وتتاي ▲ 慕羡，欢
جايناقى: جايناقى كوز 。睛眼大的神有炯炯
جاينامَاز 〈名〉〔宗〕做礼拜祈祷用的布，拜
。毯拜礼，垫
جايناڭ: **جايناڭ قاعۋ** ① 高兴，兴高采烈，喜
。容笑出现，笑微 ② 开颜笑喜，洋洋气
جايناڭدا- 〈动〉① 高兴，兴高采烈，喜气洋洋，
彩兴高 جايناڭداپ الدىنان شىقتى ：开颜笑喜
كوزى ەكى ：容笑出现，笑微 ② 去上迎地烈
。笑带中眼 جايناڭداۋ
جايناڭداس- جايناڭدا- 的交互态。
جايناڭدات- جايناڭدا- 的使动态。
جايناڭداۋ جايناڭدا- 的不定式。
جايناس- جاينا- 的交互态。
جاينات- جاينا- 的使动态。
جايناۋ جاينا- 的不定式。
جايپا- 〈动〉① 击倒，打倒，消灭：جاۋدى
شەتىنەن جايپاعان ەر جىگىت 把敌人一个个击倒
的英雄好汉 ② 踩坏，踏伤，践踏：ەگىندى
جايپاپ كەتۋ ③ 踩坏庄稼 ③ 使点滴不剩，一扫
而光，吞没：جايپاپ ٴىشىپ-جەۋ 全部吃光。
جايپاق 〈形〉浅平的，平坦的，扁平的：جايپاق
تاباق 浅盘/ جايپاق قازان 平底锅 ▲ جايپاق تاعا
平马掌。
جايپاقتا- 〈动〉做得稍有坡状，做得稍平，做
成扁平状。
جايپاقتال- ① جايپاقتا- 的被动态 ② 变
平，成平状。
جايپاقتان- جايپاقتا- 的反身态。
جايپاقتاۋ جايپاقتا- 的不定式。
جايپال- جايپا- 的被动态。
جايپاس- جايپا- 的交互态。
جايپات- جايپا- 的使动态。
جايپاۋ جايپا- 的不定式。

جايپاۋات 见 جايپاۋىت.
جايپاۋىت 〈形〉〔口〕坡度较缓（之斜）的，
有点倾斜的，略成坡状的。
جايپاۋىتتان- 〈动〉（指地形）显得有些倾斜，
显得有缓坡。
جايپاۋىتتانۋ جايپاۋىتتان- 的不定式。
جايپي- 〈动〉变得矮爬爬，变得矮而扁。
جايپيۋ جايپي- 的不定式。
جايپۋات 见 جايپۋىت.
جايرا I 〈名〉〔波〕〔动〕豪猪，箭猪。
جايرا- II 〈动〉散乱，散分，凌乱：ٴۇي-ٴىشى
جايراعان دۇنيەلىكتەر 屋里净是散乱的东西/
جايراپ جاتقان ولىكتەر 横尸遍野 ▲ جايراعىر
（对骆驼等的咒语）该死的。
جايرا- III 〈动〉笑容满面，喜形于色：
جايراعان كاريا 心情愉快的老人。
جايران 〈名〉〔波〕〔动〕瞪羚，岩羚羊 ▲
جايران بوكەن 鹅喉羚。
جايراڭ: **جايراڭ ەتۋ** （突然）现出笑容，喜
形于色 ▲ جايراڭ قاعۋ 高兴，愉快，喜笑颜开，
兴致勃勃。
جايراڭدا- 〈动〉笑容满面，兴高采烈，喜形色，
显得愉快：ٴجۇزى جايراڭداۋ 面带笑容/
جايراڭداعان بالالار 兴高采烈的孩子们。
جايراڭداس- جايراڭدا- 的交互态。
جايراڭدات- جايراڭدا- 的使动态。
جايراڭداۋ جايراڭدا- 的不定式。
جايراڭقى 〈形〉愉快的，面带笑容的，喜形于
色的。
جايرات- ① جايرا- I 的使动态② 乱放，乱扔：
كىتاپتاردى جايراتىپ قويماي جي 书不要乱放，要
收拾好 ③ 摆出，摊开：جايراتىپ كورگىزبەگە
قويىپ پا ەدىڭ؟ 摆出来当展览品吗？④ 干
掉，杀死，宰：جاۋدى جايراتۋ 干掉敌人/
سيىردى جايراتۋ 宰牛。
جايراتۋ جايرات- 的不定式。
جايراۋ جايرا- I、II 的不定式。
جايساڭ I 〈名〉要人，显贵，名流：بۇگىن
جايساڭداردىڭ جيىنى. 今天是要人们的会议。
جايساڭ II 〈形〉① 青草茂密的，青草茂盛的：

جايساڭ جەر 青草茂密的地方 ② 草地。

جايساڭدان- 〈动〉长草，返青，青草茂盛。

جايساڭدانۋ جايساڭدان- 的不定式。

جايساڭدىق 〈名〉草地，青草茂密之地。

جايسىز 〈形〉① 不舒服的，不舒适的：دەنساۋلىعى جايسىز 健康不佳 ② 不方便的，不合适的，不适当的，不恰当的：جايسىز جاعدايدا 在不方便的情况下/ ءسوزى جايسىز 说话不得妥当。

جايسىزدان- 〈动〉①感到难受，感到不舒服，感觉不适：جايسىزدانىپ جاتىپ قالۋ 感到不舒服就躺下 ② 难为情，感到窘迫，感到不好意思：جايسىزدانباي-اق ايتا بەر 别不好意思，你就说吧。

جايسىزداندىر- جايسىزدان- 的使动态。

جايسىزدانۋ جايسىزدان- 的不定式。

جايسىزدىق ① جايسىز 的抽象名词 ② 不便，不妥，不合适 ③不适，难受④难为情，窘态。

جايت 〈名〉① 情况，状况：بۇل جايتتى ەشكىم بىلمەيدى. 此事谁都不知道。② 事由，原因：ءبىر جايتپەن كەلگەن بولۋ كەرەك 可能为某种原因而来。

جايتابان 〈形〉平底的，平跟的。

جايتاڭ: جايتاڭ قاعۋ ① 卖俏，卖弄风情，娇柔作态，献媚 ② 显得活跃，显得快活，显得生气勃勃。

جايتاڭدا- 〈动〉①卖俏，卖弄风情，娇柔作态，献媚：جايتاڭداعان الباستى 卖弄风情的家伙 ② 显得活跃，显得快活，显得生气勃勃：كوڭىلدەنىپ كوپ-كورىم جايتاڭداپ قالدى. 因高兴显得有些活跃。

جايتاڭداس- جايتاڭدا- 的交互态。

جايتاڭدات- جايتاڭدا- 的使动态。

جايتاڭداۋ جايتاڭدا- 的不定式。

جايۋ جاي- X 的不定式。

جايۋات I 〈名〉浅岸，浅滩。

جايۋات II 〈形〉慢性子的，慢腾腾的，慢条斯理的。

جايۋلى 〈形〉① 铺好的，摊开的，展开的：جايۋلى كيگىز 摊开的毡子 ② 放着的：جايۋلى تۇيە جۇرگەن 放牧着的骆驼③ 晾着的，晒着的：جايۋلى شاپان 晾着的上衣。

جايۋسىز 〈形〉① 未铺好的，未摊开的，未展开的，卷着的 ② 无人看管的 ③ 未晾的，未晒的。

جايۋشى 〈名〉放牧员：قوي جايۋشى 羊倌。

جايشا 〈副〉随便，无目的地：جايشا اڭگىمەلەسۋ 随便聊天/ جايشا كەلدىڭ بە؟ 你来没有什么事儿吧？

جايشى 〈名〉呼风唤雨的人。

جايشىلىق 〈名〉平时，平日，平常：جايشىلىقتا كەلمەيدى 平时不来。

جايىعۋ جايىق- 的不定式。

جايىق- 〈动〉①停顿，停息，暂停；终止 ②平静下来，平稳不来；安不心来。

جايىقتىر- جايىق- 的使动态。

جايشىلىقتا 〈副〉平时，平常，一般情况下：جايشىلىقتا كەلمەيدى 平时不来。

جايىل- جاي- X ① 的被动态 ② 吃草：جىلقىلار جايىلىپ ءجۇر. 马群在吃草。③ 流传，传开：حابار جايىلۋ 消息传开 ④ 泛滥，四溢：سۋ جايىلۋ 水泛滥 ⑤ 洇：سيا جاعازعا جايىلىپ كەتتى. 墨水在纸上洇了。

جايىلىم 〈名〉草场，放牧地，草原 ▲ جايىلىم مالى 放牧家畜。

جايىلما I 〈名〉（春汛时有水的）河湾，河湾洼地；存水的草原 ▲ جايىلما سۋ 泛滥的水。

جايىلما: جايىلما سويلەم 〔语〕扩展句。

جايىلىمدىق 〈形〉可放牧的，可做牧场的，可做草场的。جايىلىمدىق جەر 草场。

جايىلىڭقى 〈形〉稍微摊开的，稍微铺开的：جايىلىڭقى كورپە 稍微铺开的褥子。

جايىلىس I 见جايىلىم.

جايىلىس- II جايىل- 的交互态。

جايىم: ءبىر جايىم 一张：ءبىر جايىم كەسپە 擀出来的一张面。

جايىن 〈名〉〔动〕鲸、鲸鱼 ▲جايىن اۋىز 大嘴 ▲ جايىن بالىق 鲸鱼。

جايىندا 〈助〉关于,对于,论:ئوندرس جايىندا
关于产生/ ۋېرەنۋ جايىندا از ئسوز略谈学习。
جايىپ- جۋ- 见 جۋىپ-شاي-.
جايىپ-شۋ- 见 جۋىپ-شاي-.
جايىپ- شۋما 见 جۋىپ-شايما.
جاق I 〈名〉① 颌:جاق سۇيەك 颌骨/ استىكى
جاق 下颌 ② 指哈萨克族已婚妇女头饰(盖头)面
两颊及两侧上的绣图案,条状装饰▲ جاق
ئجۇنى ئۇرپيۋ 因受冻两颊汗毛竖起 ▲ جاق
قارسۋ 张不开嘴 ▲ جاق مونشاق (妇女)头饰
珠串▲ جاعى جار، ئتىلى كەز بولۋ 苦口婆心,
费口舌 ▲ جاعى قارسۋ ① 张不开嘴 ② 一
言不发▲ جاعىن ايرىلماسىن 当众揭短,当众揭
丑 ▲ جاعىنا پىشاق جانىعانداي 皮包骨头▲
جاعىن اشىرماۋ 不让说话,无法使张嘴 ▲
جاعىن ساۋۋ 要嘴皮子 ▲ جاعى سۋالۋ 上年纪,
上岁数儿 ▲ جاعى سەنبەۋ 滔滔不绝,说话没完
没了 ▲ جاڭىلماس جاق بولماس، سۇرىنبەس
تۇياق بولماس. 【谚】人会说错话,牲畜会跌交。
جاق II 〈名〉[旧]弓,弓弩▲جاق مىلتىق ▲弓
جاعىم سىنسا دا ساعىم سىنباسىن. 【谚】弓可
断,气概不可失(宁折不弯)。
جاق III 〈名〉① 边,面,方面,方向:سول جاقتا
在左边/ قاي جاقتا قاراپ 上面/ جوعارعى جاق
تۇرسىڭ؟ 你在看哪个方向 ? ② [语] 人
称:ئبىرىنشى جاق 第一人称/ جاق جالعاۋى 人
称附加成份 ③ 就,对于,关于:ۋىنلڭ ارتىقشى-
لىق جاعىن كوپ ايتۋ 关于他的优点多说几句
▲ ارعى جاق 那边,对面 ▲ باسى اۋعان جاقتا
كەتۋ (جۇرە بەرۋ) 没有方向,没有目标,信步
▲ ەكى جاق بولۋ 分成两队,分成两部分 ▲
ەكى جاقتاۋ 两人对一人 ▲ ەكى جاقتى 犹豫不
定 ▲ جوعارى جاق ①上面,东面 ② 上级 ▲
ولڭ جاق ① 右边 ② 娘家 ③ 床铺的外侧。
جاق- IV 〈动〉点燃,烧,烧毁,焚烧 : شام
جاعۋ 点灯/ مەش جاعۋ 生炉子/ اعاش وتىن جاعۋ
烧木柴。
جاق- V 〈动〉上,涂,摸,擦:ئدارى جاعۋ 上
药/ بوياۋ جاعۋ 涂颜色/ كىرەم جاعۋ 擦鞋油 ▲
باله جاعۋ 诽谤 ▲ كۇيە جاعۋ 模黑 ▲ كىر جاعۋ
诽谤,说坏话。
جاق- VI 〈动〉① 爱,喜爱人,被看重人,被人器
重:باستىقا جاعۋ / جۇرتقا جاعۋ 被人们喜爱,药
被领导器重 ② 合乎,符合,适合,应(指
饮食,气候等):كوڭىلگە جاعۋ 符合心意/
ونىڭ اسقازانىنا ەت جاقپايدى. 他的胃不适于吃
肉。▲ قالجاسى جاعۋ ① 发汗 ② 感到舒服 ▲
ەرگە جاقپاعان قاتىن ەلگە دە جاعادى. 【谚】受丈
夫尊敬的贤妻,也被众人尊敬。▲ ئيتتىڭ
شىنە سارى ماي جاقپاس. 【谚】狗肚子里存不
住黄油。
جاقاۋرا- 〈动〉暗示,示影。
جاقاۋرات- جاقاۋرا- 的使动态。
جاقاۋراۋ جاقاۋرا- 的不定式。
جاق-جاق: جاق-جاق بولۋ 分成派别,分成小
圈子:جاق-جاق بولىپ ايتىسۋ 分成派别进行争
论。
جاققۇرت 〈名〉(牛的)大颌病。
جاقىز- جاق- IV、V 的使动态。
جاقىش 〈形〉让人欢喜的,令人喜爱的。
جاقپار 〈形〉有层次的,层叠的;有缝隙的:
جاقپار تاستار 有层次的岩石。
جاقپار-جاقپار 〈形〉层层的,重叠的。
جاقپارلا- 〈动〉使重叠,变得有层次,弄成一
层一层。
جاقپارلان- ① جاقپارلا- 的被动
态。② 重叠 ② 变得有层次。
جاقپارلاندىر- جاقپارلان- 的使动态。
جاقپارلانۋ جاقپارلان- 的不定式。
جاقپارلاۋ جاقپارلا- 的不定式。
جاقسار- 〈动〉改善,好转,变好,改进,提高:
حالىق تۇرمىسى ۋزدىكسىز جاقسارۋدا 人民生活
日益改善 / دەنساۋلىعى جاقسارۋ 健康好转/
قىزمەت جاقسارۋ 工作改进。
جاقسارت- ① جاقسار- 的使动态 ② 改善,改
良,改进;提高:تۇرمىستى جاقسارتۋ 改善生活/
ساپاسىن جاقسارتۋ 提高质量 ③ 整理,整顿:
ئتارتىپتى جاقسارتۋ 整顿纪律。
جاقسارتقىز- جاقسارت- 的使动态。
جاقسارتۋ جاقسارت- 的不定式。

جاقسارتىل- جاقسارت- 的被动态。

جاقسارۋ جاقسار- 的不定式。

جاقسى 〈形〉① 好的，优良的，优等的：جاقسى نيەت 善心/ جاقسى ادام 好心的人/ جاقسى دوس 好友/ جاقسى اراق 品质优良之酒 / جاقسى اتاق 纯洁的名誉 / جاقسى ءومىر 安宁的生活 ② 有好处的，有用的，有益的，有效的：دەنساۋلىققا جاقسى 有益于健康的 ▲ ءبىر جاقسى جەرى (ءبىر جاقسىسى) 好处在于 ▲ جاقسى ات 名声，名望 ▲ جاقسى اتتى بولۋ 受到尊敬，得到好名声 ▲ جاقسى اتتانۋ 溜须拍马，讨好 ▲ جاقسى اتتى كورىنۋ 溜须拍马，讨好，谄媚 ▲ جاقسى جاتىپ جاي تۇرىڭىز 祝你晚安 ▲ جاقسى كورۋ 喜欢，喜爱 ▲ جاقسى كورىنۋ 讨人喜欢 ▲ جاقسىنى كورمەككە 欣赏，开开眼界 ▲ اقىلى اسقان جاقسىنى السىن دەمە. 【谚】莫把智慧超群的人当外人。▲ بۇرالقى ءسوز كولگەنگە جاقسى. 【谚】奇谈怪论只能当笑话听。جاقسى ءسوز — جان ازىعى. 【谚】良言是精神食粮。

جاقسى-جامان 〈形〉好歹，好坏：جاقسى-جامان بولسا دا وسى 不管好坏就是它/ جاقسى-جاماننا قاراماستان 不分好坏。

جاقسىز 〈形〉无人称的：جاقسىز سويلەم 无人称句/ جاقسىز ەتستىك 非人称动词。

جاقسىزدان- 〈动〉无人称化。

جاقسىزدانۋ جاقسىزدان- 的不定式。

جاقسىزدىق جاقسىز 的抽象名词。

جاقسىلا- 〈动〉弄好，搞好，改善，改进，提高；整理：جاقسىلاپ كورسەتۋ 让好好看一看/ جىل ساين جاقسىلاۋ 逐年改进。

جاقسىلان- جاقسىلا- 的被动态。

جاقسىلات- جاقسىلا- 的使动态。

جاقسىلاۋ جاقسىلا- 的不定式。

جاقسىلى-جاماندى 〈形〉有好有坏的，好坏掺在一起的。

جاقسىلىق ① جاقسى 的抽象名词 ② 好事，好处：جاقسىلىق ىستەۋ 做好事/ نە جاقسىلىق كوردىڭ؟ 你得到了什么好处？③ 恩情，恩典：جاقسىلىققا جاقسىلىق 以恩报恩/ جاقسىلىققا جاماندىق 恩将仇报 ④ 优点，长处，特点：جاقسىلىعى نە؟ 它(的)优点是什么？▲ التىن جەردە قالماس، جاقسىلىق جولدا قالماس. 【谚】黄金永远会发光，善事永远不遗忘。

جاقسىراق 〈形〉好一点的，好一些的，不错的，比较好的：جاقسىراق ماقالا 好的文章。

جاقتا- 〈动〉① 赞助，支持，鼓励：دۇرىس پىكىردى جاقتاۋ 支持正确的意见 ② 袒护，偏袒：ەشكىم جاقتامايدى 谁也不会袒护 ▲ ول ماقتاعان جىگىتتى قىز جاقتايدى. 【谚】受到人们赞扬的小伙子被姑娘喜爱。

جاقتاس I 〈名〉① 派，一伙儿：ولار ءبىر-بىرمەن جاقتاس كورىنەدى: 他们看来是一伙儿的 ② 同情者，支持者，赞助者：ونىڭ جاقتاستارى بار. 他有支持者。

جاقتاس- II جاقتا- 的交互态。

جاقتات- جاقتا- 的使动态。

جاقتاۋ I 〈名〉① (门，窗的)侧框，侧柱，(床)帮 ② (马笼头的)两侧。

جاقتاۋ II جاقتا- 的不定式。

جاقتاۋلا- 〈动〉① 安侧框，立侧柱 ② 固定笼头两侧。

جاقتاۋلات- جاقتاۋلا- 的使动态。

جاقتاۋلاۋ جاقتاۋلا- 的不定式。

جاقتاۋلى 〈形〉有侧框的，立侧柱的。

جاقتاۋشى 〈名〉① 支持者，赞助者 ② 袒护人。

جاقتاۋشىلىق 〈名〉支持，鼓励；袒护。

جاقتى 〈形〉① 下颌宽大的：ونىڭ ەرەكشەلىگى باسقالاردان جاقتى. 他的特点是比别人的下颌宽大 ② 边，方面的：جاقتى داۋىسسىزدار 边辅音/ سىڭار جاقتى 单方面的 ③〔语〕带人称的：جاقتى سويلەم 人称句 ▲ جاقتى ات 瓜子脸。

جاقتىق 〈形〉人称的 ▲ جاقتىق جالعاۋ〔语〕人称附加成分。

جاقتىر- Ⅳ、Ⅴ、Ⅵ 的使动态 ② 喜欢，喜爱；看重，器重：جاقتىرىپ كەلۋ 因为喜欢才来 ③ 称赞，赞同，赞助：جاقتىراتىن-اق پىكىر 应该赞成的意见 ▲ مالدى باققانعا باقتىر، وتىندى العانعا جاقتىر. 【谚】放牧的人会爱惜牲畜，砍

柴的人会节省柴禾。

جاقتىرما- 〈动〉① 不喜欢,看不起 ② 不赞成,不赞同。

جاقتىرماۋ جاقتىرما- 的不定式。

جاقتىرت- ① جاقتىر- 的使动态 ② 看重,爱上,喜欢。

جاقتىرتۋ جاقتىرت-的不定式。

جاقتىرۋ جاقتىر- 的不定式。

جاقتىرس- جاقتىر- 的交互态。

جاقۇت 〈名〉兰宝石,发光石。

جاقشا 〈名〉括号: جاقشاعا الۋ 用括号括起来/ قيعاش جاقشا 小(圆)括号/ بۇرشتى جاقشا 中(方)括号/ ايشقتى جاقشا 大(花)括号。

جاقشالى 〈形〉带括号的,用括号括起来的。

جاقىن ① 〈形〉近的,不远的,近处的,附近的: جاقىن ارالىق 近距离/ جاقىن جەردەن كەلۋ 从附近的地方来 ② 接近,临近: كەشكە جاقىن 傍晚 ③ 癖好,嗜好;偏好,偏爱,耽溺: ايەلگە جاقىن 好色/ اراققا جاقىن 耽溺于酒 ④ 亲密的,密切的,紧密的: جاقىن دوس 亲密的朋友/ جاقىن بايلانىس 密切的关系 ⑤ 亲人,亲戚,亲属: سەنەن باسقا ونىڭ جاقىنى جوق. 你就是他唯一的亲人。 ▲ جاقىن تەتە 近亲 ▲ ەت جاقىن 兄弟姐妹 ▲ جاقىنىنان بەرى 最近以来 ▲ جاقىن تارتۋ 亲近,宠爱,爱抚 ▲ كۇنى جاقىنداۋ، اربالاعانشا 临产,临月 ▲ الىستان جاقىنىنان دوربالا. 【谚】与其从远处用车拉,不如从近处用口袋装(事半功倍)。 ▲ بازارى جاقىن بايىمايدى. 【谚】近市场难得致富。

جاقىندا- I 〈动〉① 走近,接近,靠近: ۇيگە جاقىنداعاندا/ بەرى جاقىنداشى 快到家的时候/ 请往这边靠近一点 ② 靠拢,亲近: ۋعان جاقىن-داي بەرمە. 你别老亲近他。

جاقىندا II 〈副〉最近,近期,短期内: جاقىندا كەلىپ قالاتىن شىعار 最近可能回来。

جاقىنداس- ① جاقىندا- 的交互态 ② 接近,接触,亲近,来往: ۋعان جاقىنداسىپ پا ەدىڭ؟ 你和他有过接触吗?

جاقىنداستىر- جاقىنداس- 的使动态。

جاقىنداسۋ جاقىنداس- 的不定式。

جاقىندات- جاقىندا- 的使动态。

جاقىنداتقىز- جاقىندات- 的使动态。

جاقىنداتتىر- جاقىندات- 的使动态。

جاقىنداتىڭقىرا- 〈动〉把……放近些,使……靠近些: ورىندىقتى جاقىنداتىڭقىراپ قويشى. 请你把椅子放近一点。

جاقىنداتىڭقىراۋ جاقىنداتىڭقىرا- 的不定式。

جاقىنداۋ I جاقىندا- I 的不定式。

جاقىنداۋ II 〈形〉① 较近的,不远的 ② 较为密切的,比较亲的。

جاقىندىق جاقىن 的抽象名词。

جاقىن-جۇيىق 〈名〉亲属,亲戚;要人,友人: جاقىن-جۇيىقتىڭ ٴبارى كەلدى. 亲戚们都来了。

جاقىنسى- 〈动〉套近乎,拉关系,表现亲近。

جاقىنسىن- ① جاقىنسى- 的反身态 ② 觉得近,以为不远: جەردى مىنداي شاقىرىمدىق جاقىنسىنىپ وتىرسىڭ با؟ 你以为一千里的路程还近吗? ② 当作亲人看待,以为关系近: جاقىنسىنىپ كەلۋ 当作亲人来的。

جاقىنسىنۋ جاقىنسىن- 的不定式。

جال I 〈名〉①(马、驴等之)鬣颈,颈毛 ②(指马之)颈部油,颈部脂肪层 ▲ جالىندا ات 行军中 ▲ ات جالىندا ويناۋ 骑马技术高超 ▲ ات جالىن تارتىپ ٴمىنۋ (指男孩)长大,长大成人 ▲ ات جالىن قۇشۋ 战死,阵亡,牺牲 ▲ اتتىڭ جالى، تۇيەنىڭ قومىندا 急切之中,忙乱时刻,紧张时刻 ▲ جال دوعا 剪后呈半圆形之短鬣 ▲ جال ٴبىتۋ ①(指马)长膘 ② 富裕起来 ▲ جالى ٴبۇتىن (指马)较肥的,未掉膘的 ▲ جالى كەتۋ (指马)消瘦,掉膘。

جال II 〈名〉① 梁山,山顶,山脊;峰顶: جالعا شىققان ٴشوپ 在山脊上长的草 ② 峰: تولقىننىڭ جالى 浪峰 ▲ اق جال 白花花的(浪涛)。

جال III 〈名〉雇佣劳动: جالعا تۇرۋ 出卖劳力/ جالعا بەرۋ 雇给(租给)/ جالعا الۋ 雇(雇用)。

جال IV 〈名〉借口,理由;幌子: جال تابۋ 找借口(借故)。

جالا I 〈名〉污蔑,诬陷,诬告,诽谤,中伤: زاھارلى جالا 恶毒污蔑 ▲ جالا جابۋ 血口喷人。

جالا- II 〈动〉① 舔，舔食：جالاۋ تىلمەن 用
舌头舔 ② 〔转〕袭：اياز بەتتى جالايدى. 寒气
袭脸。③〔转〕擦，蹭：وق جالاپ وته شىقتى.
子弹一擦而过。▲ جالاما توز 粗盐 ▲ جىلان
جالاعانداي 饿得慌，一贫如洗 ▲ جۇدىرىعىسىن
جالاۋ 装穷 ▲ قان جالاۋ 满身是血 ▲ وتتاي جالاۋ
火烧火燎 ▲ بال ۋستاعان بارماعىن جالايدى.
【谚】近水楼台。▲ سىيىر سۇ شىكەندە، بۇزاۋ
مۇز جالايدى. 【谚】母牛喝水时，牛犊舔冰
（上行下效）。

جالاعىشتا- 〈动〉舔又舔，不住地舔。

جالاعىشتاۋ جالاعىشتا- 的不定式。

جالاق 〈名〉① 口疮：جالاق بولۇ 患口疮 ② 舔伤，溃疡 ▲ جالاق جاۋىر 马、牛背部因受磨损而舔出之伤口。▲ جالاق قاعۇ 贪食；贪婪。

جالاق-جۇلاق: جالاق-جۇلاق ەتۋ ① 东张西望，四处张望 ② 贪食，贪嘴 ③ 贪婪
جالاق-جۇلاق قاراۋ 东张西望，四处张望。

جالاقور 〈形〉① 爱污蔑人的，爱诽谤的，爱中伤的：جالاقور كىسى 诽谤者 ② 污蔑者，诽谤者，造谣中伤者。

جالاقورلىق ① جالاقور 的抽象名词 ② 诽谤，造谣诬蔑。

جالاقتا- 〈动〉① 东张西望，四处张望：جان-جاقتا جالاقتاۋ 四处张望 ② 贪食，贪嘴；贪婪，觊觎：جالاقتاپ كورىنگەنىنەن دامە ەتۋ 贪婪得什么都想得到。

جالاقتاس- جالاقتا- 的交互态。

جالاقتات- جالاقتا- 的使动态。

جالاقتاۋ جالاقتا- 的不定式。

جالاقى 〈名〉工钱，工资；报酬，酬金；薪水，薪金：جوعارى جالاقى 高薪。

جالالى 〈形〉被中伤的，被诽谤的，背黑锅的。

جالاما 〈形〉坡度大的，陡峭的（多指岩石）。

جالان- ① جالا- II 的被动态 ②〔转〕贪婪，贪得无厌，贪心不足：جالانعان جاۋ 贪得无厌的敌人 ▲ الكەدەي جالانۋ 显得能干。

جالانعىز- جالان- 的使动态。

جالاندىر- جالان- 的使动态。

جالانت- جالان- 的使动态。

جالانۋ جالان- 的不定式。

جالاڭ 〈形〉① 单的，单薄的：جالاڭ كيىم 单衣 / جالاڭ كورپە 单薄的褥子 ② 光着的，露着的，赤裸的：جالاڭ ٴتوس 袒胸 / جالاڭ اياق 赤脚 ③ 不带套的，无鞘的：جالاڭ قىلىش 无鞘马刀 ④ 单一的，单纯的，片面的：جالاڭ وي 单纯的想法 / جالاڭ ٴسوز 片面的言论 ▲ جالاڭ داۋىستى دىبىس 〔语〕单元音 ▲ جالاڭ سويلەم 〔语〕单句 ▲ جالاڭ سىيراق 穿短裤的 ▲ جالاڭ قابات ① 单薄的 ② 不带里子的 ▲ جالاڭ قاعۇ ①（蛇）不时地吐芯 ② 贪吃，贪嘴 ③ 贪婪，贪求，贪得无厌。

جالاڭاش 〈形〉① 赤身的，赤体的，赤裸的：جالاڭاش جەتىم 赤身露体的孤儿 / كەۋدەسى جالاڭاش 赤裸着胸脯 ② 〔转〕赤裸裸的，不加掩饰的：جالاڭاش ٴسوز 赤裸裸的言论 ③ 〔转〕光秃秃的：جالاڭاش جاداعاي جەر 光秃秃的平地 ▲ جالاڭاش ارپا 裸大麦，青稞 ▲ جالاڭاش سۇلى 莜麦 ▲ تىر جالاڭاش 赤裸裸的。

جالاڭاش-جالپى 〈形〉穷苦的，贫困的，缺吃少穿的：جالاڭاش-جالپى كەدەيلەر 饥寒交迫的穷人们。

جالاڭاش-جالپىلىق جالاڭاش-جالپى 的抽象名词。

جالاڭاشتا- 〈动〉① 露出，脱光，赤裸：كەۋدەسىن جالاڭاشتاۋ 袒露胸脯 ② 剥去（掉）：اعاشتىڭ قابىعىن جالاڭاشتاۋ 剥掉树皮。

جالاڭاشتان- جالاڭاشتا- 的反身态。

جالاڭاشتاس- جالاڭاشتا- 的交互态。

جالاڭاشتات- جالاڭاشتا- 的使动态。

جالاڭاشتاۋ جالاڭاشتا- 的不定式。

جالاڭاشتىق 〈名〉赤身露体；贫穷。

جالاڭباس 〈形〉未戴帽子的，光着脑袋的。

جالاڭباستا- 〈动〉脱帽，给……摘帽，使露出头。

جالاڭباستان- ① جالاڭباستا- 的反身态 ② 脱帽，摘帽。

جالاڭباستاندىر- جالاڭباستان- 的使动态。

جالاڭباستات- جالاڭباستا- 的使动态。

جالاڭباستاۋ جالاڭباستا- 的不定式。

جالاڭدا- 〈动〉① （蛇）不时地吐芯 ② 贪吃，馋嘴，贪馋：ەت كورسە جالاڭداۋ 见肉就馋 ③ 贪得无厌，贪心不足，觊觎，贪婪：قاسقىرداي جالاڭداعان 像饿狼一样贪婪 ④ 显得能干，勤快：جالاڭداعان جىگىت 能干的小伙子 ⑤ 显得有精神，显得有劲：جالاڭداعان ات 显得有精神的马 ▲ جالاڭداعان ٴناپسى جالاڭاش قالتىرادى.【谚】贪得无厌会落得身败名裂。

جالاڭدان- جالاڭدا- 的反身态。

جالاڭداس- جالاڭدا- 的交互态。

جالاڭدات- ① جالاڭدا- 的使动态 ② （蛇）吐芯：جىلان ٴتىلىن جالاڭداتتى. 蛇不时地吐芯 ③ 挥舞，舞动：قىلىش جالاڭداتۋ 挥舞大刀/ پىشاق جالاڭداتۋ 舞动刀子。

جالاڭداۋ جالاڭدا- 的不定式。

جالاڭ-جالاڭ: **جالاڭ-جالاڭ ەتۋ** ① （指舌头，火舌等）吐出，伸出，冒出 ② 贪吃，馋嘴 ③ 贪得无厌，贪心不足，觊觎，贪婪。

جالاڭ-جۇلاڭ 见 جالاق-جۇلاق.

جالاڭقاي 〈形〉① 光秃秃，荒凉的；贫瘠的 ② 穷的，贫穷的，赤贫的 ③ 穷人，赤贫户；光蛋。

جالاڭقايا 见 جالاڭقاي.

جالاڭقات 〈名〉盔甲。

جالاپ 〈名〉女妓，娼妓。

جالا-پالە 见 بالە-جالا.

جالاپ-جۇقتا- 〈动〉舔，左舔右舔：قاسىعىن جالاپ-جۇقتادى 把勺子舔了又舔。

جالاپ-جۇقتاۋ جالاپ-جۇقتا- 的不定式。

جالاپحانا 〈名〉妓院。

جالاس- جالا- Ⅱ 的交互态 ▲ ۋىز جالاسۋ 勾结，串通，臭味相投 ▲ بال جالاسۋ 和睦相处，亲密无间。

جالاسىپ-جۇقتاس- جالاپ-جۇقتا- 的交互态。

جالات- ① جالا- Ⅱ 的使动态 ② 〔转〕镀，烫：التىن جالاتۋ 镀金 ▲ قان جالاتۋ 打出血，狠揍。

جالاتتىر- جالات- ② 的使动态。

جالاتىل- جالات- 的被动态。

جالاتىپ-جۇقتات- جالاپ-جۇقتا- 的使动态。

جالاۋ Ⅰ 〈名〉① 旗子，锦旗 ② 见 الاۋ ▲ اق جالاۋ 白旗（谈判，投降之意）。

جالاۋ Ⅱ جالا- 的不定式。

جالاۋلا- 〈动〉① 挂旗，竖旗，用旗帜装饰 ② 烈地燃烧，熊熊地燃烧。

جالاۋلات- جالاۋلا- 的使动态 ② 举着旗帜：جالاۋلاتقان ٴبىر توپ كىسى 一群举着旗帜的人。

جالاۋلاۋ جالاۋلا- 的不定式。

جالاۋلى 〈形〉插着旗的，带着旗的，举着旗的 ▲ جالاۋلى نايزا 带穗标枪。

جالاۋلىق 〈形〉旗子的，做旗子的：جالاۋلىق بۇل 做旗帜的布料。

جالاۋسىز 〈形〉无旗子的，不带旗子的，未插旗子的。

جالاۋشا 〈名〉小旗。

جالبا 〈形〉破旧的，破烂的：جالبا كيىم 破旧的衣服。

جالباعاي Ⅰ 〈名〉轻便皮帽。

جالباعاي Ⅱ 〈名〉［动］白鹭鸶，鹭鸶。

جالباعايلان- 〈动〉变得肮脏，变得不整洁。

جالباعايلانۋ جالباعايلان- 的不定式。

جالبا-جۇلبا 〈形〉破烂的，破旧的，破烂不堪的，褴褛的：جالبا-جۇلبا كيىم 破烂的衣服 ▲ جالبا-جۇلبا بولۋ 破烂，破旧。

جالباي 〈名〉［土］轻便皮帽。

جالباق: **جالباق قاعۋ** ① 表示热情，讨人喜欢 ② 博得好感，巴结，讨好，阿谀奉承，献媚。

جالبالاقتا- 〈动〉① 表示热情，讨人喜欢，博得好感：جالباقتاپ كۇتىپ الۋ 热情地招待 ② 巴结，讨好，阿谀奉承，拍马屁，献殷勤：باستىقتارعا جالباڭداۋ 巴结领导。

جالباقتاس- جالباقتا- 的交互态。

جالباقتات- جالباقتا- 的使动态。

جالباقتاۋ جالباقتا- 的不定式。

جالباقتاۋشى 〈名〉谄媚精，马屁精。

جالباقتاۋشىلىق 〈名〉巴结，讨好；过分地热情。

جالبالاقتا- 〈动〉① 表示热情，讨人喜欢，博得好感：جالبالاقتاپ قارسى الۋ 热情地接待 ②

巴结，讨好，献殷勤，谄媚：جالبالاقتايتىن جامان ادەت 好巴结的人坏习惯。

جالبالاقتاس- جالبالاقتا- 的交互态。

جالبالاقتات- جالبالاقتا- 的使动态。

جالبالاقتاۋ جالبالاقتا- 的不定式。

جالبالاڭدا- 见 جالبالاقتا-.

جالبالاڭداۋ جالبالاڭدا- 的不定式。

جالباڭ: جالباڭ قاعۋ ① 高兴，兴高采烈，蹦蹦跳跳：جالباڭ قاعىپ جۇگىرۋ 高高兴兴地跑 ② 表示热情，表示亲热：بارعان جەردەن-اق جالباڭ قاتتى 一去就表现得非常热情 ③ [转] 阿谀奉承，拍马屁，巴结，讨好。

جالباڭدا- 〈动〉① (衣襟等)呼扇，飘动 ② 高兴，得意，表现得快活，欢腾雀跃，蹦蹦跳跳：جالباڭداپ ەركەلەۋ 得意地撒娇 ③ 表示热情，表现亲热：جالباڭداپ جاقىنداسۋ 亲热地拉近 ④ [转] 阿谀奉承，拍马屁，巴结，献媚。

جالباڭداس- جالباڭدا- 的交互态。

جالباڭدات- جالباڭدا- 的使动态。

جالباڭداۋ جالباڭدا- 的不定式。

جالباڭ-جۇلباڭ: جالباڭ-جۇلباڭ ەتۋ ① (指衣襟) 不时地呼扇，不时地摆动 ② 显得笨拙，显得笨手笨脚：جالباڭ-جۇلباڭ ەتىپ جۇگىرۋ 笨拙地跑 ③(高兴得) 蹦蹦跳跳，得意：جالباڭ-جۇلباڭ ەتكەن كەيپى 得意的样子 ④ 轻佻，轻浮，轻率：كورىنگەنگە جالباڭ-جۇلباڭ ەتەدى 在谁面前都表现得轻浮。

جالبار- 〈动〉央求，乞求，求饶，告饶；祈求：ەلگە جالبارعانشا قوس قولىڭا سۇيەن 不要乞求人家，要靠自己的双手/ قۇدايعا جالبارۋ 祈求上帝。

جالبارۋ جالبار- 的不定式。

جالبارىن- ① جالبار- 的反身态 ② 央求，乞求，恳求，求饶；祈求。

جالبارىندىر- جالبارىن- 的使动态。

جالبارىنۋ جالبارىن- 的不定式。

جالبارىنىس- جالبارىن- 的交互态。

جالبارىنىش 〈名〉央求，乞求，恳求；求饶。

جالبارىنىشتى 〈形〉央求的，乞求的，有求于…的：باسقالارعا جالبارىنىشتى بولۋ 有求于他人。

جالبارىنىشتىلىق جالبارىنىشتى 的抽象名词。

جالبىز 〈名〉〔植〕薄荷 ▲ جالبىز تىكەن 〔植〕蜀葵。

جالبىزدا- 〈动〉敷薄荷(以退烧)。

جالبىزدات- جالبىزدا- 的使动态。

جالبىزداۋ جالبىزدا- 的不定式。

جالبىزدى 〈形〉长有薄荷的：جالبىزدى جەر 长薄荷的地方。

جالبىزسىز 〈形〉不长薄荷的。

جالبىر 〈形〉① 破旧的，破烂的，破烂不堪的，褴褛的：جالبىر توندى سىپىرىپ تاستاۋ 脱掉破烂的皮袄 ② 散乱的，乱蓬蓬的：جالبىر شاش 散乱的头发。

جالبىرا- 〈动〉① 破，撕烂，(扯得)破烂不堪：جالبىراپ جىرتىلۋ 扯得破烂不堪 ② 散乱，散开，蓬乱：جالبىراعان شاش 蓬乱的头发。

جالبىراق 〈形〉热情的，亲热的，热心肠的：جالبىراق كىسى 热心的人。

جالبىراقتا- 〈动〉① 表示热情，表现出好感，露出好意：جالبىراقتاپ اماندا سۋ 热情地问候 ②〔转〕讨好，恭维，奉承：وعان جالبىراقتاما 不要讨好他。

جالبىراقتاس- جالبىراقتا- 的交互态。

جالبىراقتات- جالبىراقتا- 的使动态。

جالبىراقتاۋ جالبىراقتا- 的不定式。

جالبىرات- ① جالبىرا- 的使动态 ② 撕破，扯破，扯烂。

جالبىراۋ جالبىرا- 的不定式。

جالبىر-جۇلبىر 〈形〉破烂的，破旧的，破烂不堪的，百孔千疮的。

جالبىرشاق 〈名〉① 衣服破口处扯开的布片 (布条) ② (反刍类)第三胃，网胃，蜂巢胃 ③ 网胃之网状纹 ▲ جالبىرشاق قارىن 网胃

جالعا- 〈动〉① 接，连接，接长：ٴجىپ جالعاۋ 接线 ② 接过来，递过来：انا نارسەنى جالعاپ جىبەرشى 请把那个东西递过来 ▲ جەڭ ۇشىن جالعاۋ 帮助，资助 ▲ جۇرەك جالعاۋ 吃一点饭，补充营养 ▲ قول جالعاۋ 帮助，协助，递过

来(去)。
جالعامالى 〈形〉连接的,相接的 ▲ جالعامالى
تىل 〔语〕粘着语。
جالعامالىلىق جالعامالى 的抽象名词 ② 连
接,相接。
جالعان I 〈形〉① 谎言,假话: جالعان سويلەۋ
说谎 ② 不真,不实,虚伪,虚妄: مۇنىسى
جالعان 这是虚伪的 ③ 假的,不真实的,虚伪
的: جالعان ءسوز /假话 جالعان مالىمەت 不真实
的汇报 ④ 伪造的,伪装的,捏造的: جالعان
ماتەريال 伪造的材料。
جالعان II 〈名〉世道,时代: قايتىپ كەلمەس
بۇل جالعان 这个世道一去不复返了 ▲
جالعاندى جالپاعىنان باسۋ 称心如意,称心如愿
▲ جالعان دۇنيە 虚幻的世界,虚伪的世界。
جالعان- III جالعا- 的被动态。
جالعاندىق I ① جالعان I 的抽象名词 ② 不
真实,虚伪性。
جالعاندىق II 〈名〉永生,永久性,终生。
جالعانسىز 〈形〉不带虚假的,真实的,实实
在在的。
جالعانشى 〈名〉骗子手,撒谎者。
جالعانشىلىق 〈名〉欺骗,说谎,虚伪。
جالعاس I 〈形〉继续的,相连的,连续的:
جيىننىڭ جالعاسى 会议的继续/ جالعاس ۇيلەر
相连的房子。
جالعاس- II ① جالعا- 的交互态 ② 持续,继
续: قانشا ۋاقىتقا جالعاسار؟ 持续多久? ▲ جەلك
ۇشىنان جالعاسۋ 相依为辅;暗中扶助。
جالعاسقىز- II جالعاس- II 的使动态。
جالعاستى 〈形〉继续的,连续的,接着的:
جالعاستى توڭكەرىس 继续革命。
جالعاستىر- ① جالعاس- II 的使动态 ② 承接,
连接,继续: جالعاستىرىپ جازۋ 继续写 ③ 坚
持: قىزمەتتى توقتاتپاي جالعاستىرا بەرۋ 把工
作坚持下去 ④ 转告,转达: نيەتىن جالعاستىرۋ
转告他的心意。
جالعاستىرعىش 〈形〉起连接作用的,衔接
的。
جالعاستىرىل- جالعاستىر- II 的被动态。

جالعاسۋ جالعاس- II 的不定式。
جالعات- جالعا- 的使动态。
جالعاتتىر- جالعات- 的使动态。
جالعاۋ I 〈名〉① 〔语〕附加成分: سەپتىك
جالعاۋ 格的附加成分/ كوپتىك جالعاۋ 复数附
加成分 ▲ جىكتىك جالعاۋ 领格附加成分 ② 接
线头,线段。
جالعاۋ II جالعا- 的不定式。
جالعاۋلى 〈形〉① 接好的,连接的,相接的 ②
〔语〕带附加成分的。
جالعاۋلىق 〈名〉〔语〕连词,连接词:
جالعاۋلىقتىڭ ءتۇسىپ قالۋى 连词的省略。
جالعاۋلىقسىز 〈形〉无连词的,省略连词的。
جالعاۋلىقتى 〈形〉有连词的,带连接词的。
جالعاۋسىز 〈形〉① 没有接好的,不连接的,
不相连的 ② 〔语〕不带附加成分的。
جالعىز 〈形〉① 一个的,单个的,独个的,
单独的;孤独的: جالعىز كىسى 一个人/ ءبىر
ۇيدە جالعىز تۇرادى 单独住一间房子/ ءومىرىن
جالعىز وتكىزۋ 过独身生活 ② 光,仅仅,只:
جالعىز شاي عانا ءىشۋ 光喝茶 ▲ جالعىز اياق جول
羊肠小道 ▲ جالعىز اۋىز ① 一句 ② 单发(
枪) ▲ جالعىز باس 一个人,独身 ▲ جالعىز
ءۇيلى 独家一户 ▲ جالعىز اعاش ورمان بولماس،
جالعىز كەرپىش قورعان بولماس. 【谚】独木不
成林,单砖不成墙。 ▲ جالعىزدىڭ ءۇنى
شىقپايدى، جاياۋدىڭ شاڭى شىقپايدى. 【谚】独
鸣不成声,单行不起尘。 ▲ جالعىز مايا
قايىماس. 【谚】一只母驼不会繁殖。
جالعىزدا- 〈动〉使单孤,使孤立;使无援:
جالعىزداپ ساباۋ 孤立起来打。
جالعىزدان- جالعىزدا- 的反身态。
جالعىزدان-جالعىز 〈副〉孤独地,单独地:
جالعىزدان-جالعىز بارا الماۋ 单独去不了。
جالعىزداس- جالعىزدا- 的交互态。
جالعىزدات- جالعىزدا- 的使动态。
جالعىزداۋ جالعىزدا- 的不定式。
جالعىزدىق ① جالعىز 的抽象名词 ② 孤
单,孤独: جالعىزدىق كورمەۋ 不感到孤单
③ 无依无靠,孤立无援: جالعىزدىق تۇرمىس

无依无靠的生活 ▲ انادان التاۋ تۋساڭ دا ءبىر جالعىزدىق كورەسىڭ. 【谚】虽然兄弟六个，有朝一日会觉得孤独一个。

جالعىز-جالعىزدان 〈副〉一个一个地，分别地，单独地：جالعىز-جالعىزدان كەلۋ 一个一个地来（独自一人来）。

جالعىز-جارىم 〈形〉① 个把，少数的，少量的：جالعىز-جارىم ادام 个把人／ جالعىز-جارىم ءۇي 一两户人家 ② 单独地，单个地：جالعىز-جارىم ءجۇرۋ 单独行动。

جالعىز-جارىمدا- 〈动〉独自行动，一个一个地活动。

جالعىز-جارىمداۋ جالعىز-جارىمدا- 的不定式。

جالعىزسۋ جالعىزسى- 的不定式。

جالعىزسى- 〈动〉感到孤独，感到孤单，觉得一人。

جالعىزسىن- 〈动〉① 觉得一个，嫌少：جالعىزسىنىپ العىسى كەلمەۋ 因嫌少不想要 ② 感到孤单，感到孤独：جالعىزسىنىپ بارعىسى كەلمەۋ 嫌孤身不愿意嫁给。

جالعىزسىنۋ جالعىزسىن- 的不定式。

جالعىزسىرا- 〈动〉感到孤单，觉得孤独：جالعىزسىراما، قينشىلىق كورسەڭ ءال بار. 你不要感到孤单，有困难大家会帮助。

جالعىزسىرات- جالعىزسىرا- 的使动态。

جالعىزسىراتقىز- جالعىزسىرات- 的使动态。

جالعىزسىراتتىر- جالعىزسىرات- 的使动态。

جالعىزسىراۋ جالعىزسىرا- 的不定式。

جالعىزىلىك 见 جالعىزىلىكتى.

جالعىزىلىكتى 〈形〉无依无靠的，孤独的，单身的：جالعىزىلىكتى كوپ كورۋ 尝到过无依无靠的滋味。

جالدا- Ⅰ 〈动〉揪住马颈鬃，按颈部。

جالدا- Ⅱ 〈动〉沿着山梁走，顺着山顶行。

جالدا- Ⅲ 〈动〉① 雇，雇佣：كىسى جالداۋ 雇人 ② 租，出租：ءۇي جالداۋ 租房子 ▲ جانىن جالداۋ 出卖灵魂 ▲ نقتاي جالداۋ 惟命是从，听从摆布。

جالدا- Ⅳ 〈动〉踏水，踩水。

جالداما 〈形〉① 雇佣的，出卖劳动力的：جالداما اسكەر 雇佣军 ② 租赁的，出租的：جالداما ماشينا 出租汽车。

جالدامالى 〈形〉① 雇佣的，出卖劳动力的：جالدامالى جۇمىسشى 雇佣工／ جالدامالى ەڭبەك 雇佣劳动 ② 租赁的，出租的，租借的：جالدامالى ءۇي 租借的房子。

جالدان- Ⅰ ① جالدا- Ⅲ 的反身态 ② 被雇，受雇，出卖劳动力：جالدانىپ جۇمىس ىستەۋ 被雇去干活。

جالدان- Ⅱ 〈动〉（指马）长膘，长肥。

جالداندىر- جالدان- Ⅰ、Ⅱ 的使动态。

جالدانۋ جالدان- Ⅰ、Ⅱ 的不定式。

جالدانۋشى 〈名〉被雇佣者，雇工，雇员。

جالدانۋشىلىق 〈名〉被雇佣，出卖劳动力。

جالداپ ① [阿]〈名〉投机倒把者，投机商：جالداپ ساۋداگەر 奸商 ② 掮客 ③ 〔转〕狡猾的，奸猾的人。

جالداپتىق ① جالداپ 的抽象名词 ② 投机倒把：جالداپتىق ىستەۋ 搞投机倒把。

جالداس Ⅰ 〈形〉颈鬃茂密的。

جالداس- Ⅱ جالدا- Ⅰ、Ⅱ、Ⅲ、Ⅳ 的交互态。

جالدات- جالدا- Ⅰ、Ⅱ、Ⅲ、Ⅳ 的使动态。

جالداۋ جالدا- Ⅰ、Ⅱ、Ⅲ、Ⅳ 的不定式。

جالداۋلى 〈形〉① 受人雇佣的，出卖劳动力的 ② 租借的，租赁的，出租的。

جالداۋسىز 〈形〉① 不被人雇佣的，不出卖劳动力的 ② 不出租的，不租赁的。

جالداۋشى 〈名〉雇佣者，雇主，承租人。

جالدى 〈形〉① 颈鬃茂密的 ② 膘肥体壮的（指马）▲ ارستان جالدى 波浪一浪高过一浪。

جال-جايا 〈名〉（马的）颈部和臀部的肉。

جالقاياق 〈名〉粘液，浓液，脓肿：جالقاياق جيىلعان ىسىك 积聚粘液的肿块。

جالقاق 〈名〉脓液，粘液，脓血。

جالقاقتان- 〈动〉渗出粘液，聚积脓液。

جالقاقتانۋ جالقاقتان- 的不定式。

جالقاۋ 〈形〉① 懒的，懒惰的，怠惰的：جالقاۋ ادام 懒人 ② 懒人，懒汉 ▲ جالقاۋ الڭ 树

جاۋى جالقاۋدىك جالقاۋ مايمىل ▲ 猴獭 ▲ 科獭
جالقاۋغا ▲ 。敌之人懒是作工【谚】. جۇمىس
وت باسى ايشىلىق جەر.【谚】懒汉把到火塘的
شابانغا ، جالقاۋغا ءسوز ▲。远很得看也离距
تاياق وتپەيدى.【谚】懒人支使不动,马笨抽打
。动不

جالقاۋلان-〈动〉懒,懒偷,懒惰:جالقاۋلانىپ
بارعىسى كەلمەۋ 懒得不想去。

جالقاۋلاندىر- جالقاۋلان- 的使动态。

جالقاۋلانۋ جالقاۋلان- 的不定式。

جالقاۋلىق ① جالقاۋ 的抽象名词 ② 懒惰,
惰息 ▲ جالقاۋلىعى ۋستاۋ 懒偷 ▲ جالقاۋلىق
ازدىرادى، ەڭبەك وزدىرادى.【谚】懒吃苦,勤享
福 ▲。جالقاۋلىق جامان اۋرۋ.【谚】懒惰是个
坏毛病。

جالقۋ〈名〉忧闷,忧悉;烦闷。

جال-قۇيرىق ①〈名〉(指马的)颈鬃和尾
鬃: جىلقىنىڭ جال-قۇيرىعىن كۇزەۋ 剪马的颈鬃
和尾鬃 ②〔转〕兄弟姐妹。

جال-قۇيرىقسىز ①〈形〉没有颈鬃和尾鬃的
②〔转〕没有兄弟姐妹的,前无兄后无弟的;
无依靠的。

جالقى〈形〉①单个的,独个的,独一的:جالقى
قوزى 单羔/ جالقى تۇۋ 独生/ جالقى ءسوزدى
سويلەم 独词句 ② 孤独的,孤单的: جالقى
ەمەس ول بۇگىنگى تاڭدا. 当今他并不孤独。
▲ جالقى ەسىم 〔语〕专有名词。

جالقىلا-〈动〉使孤单,孤立,使无援:جالقىلاپ
شەتكە قاعۋ 孤立并排挤。

جالقىلان- جالقىلا- 的反身态。

جالقىلات- جالقىلا- 的使动态。

جالقىلاۋ جالقىلا- 的不定式。

جالقىلدا-〈动〉肿胀,变得鼓鼓囊囊。

جالقىلدان- جالقىلدا- 的反身态。

جالقىلداۋ جالقىلدا- 的不定式。

جالقىلىق جالقى 的抽象名词。

جالقىن〈名〉① 通红的火焰,炽热的日光 ②
发光。

جالقىندا-〈动〉① 烧得通红,火烧火燎 ② 闪
闪发光。

جالقىندان- جالقىندا- 的反身态。

جالقىنداۋ جالقىندا- 的不定式。

جالما-〈动〉① 狼吞虎咽地吃,贪婪地吃:
جالماپ جەۋ 狼吞虎咽地吃 ② 啃: كيىمدى
سيىر جالماپتى. 牛把衣服啃坏了。③〔转〕
吞并,吞没,侵吞: ەلدى جالماۋ 侵吞人民的
财产 ④〔转〕妨(人) ▲ باسىن جالماۋ 害
死,妨(人)。

جالما-جان〈副〉立刻,立即,连忙,马上:
جالما-جان بارۋ كەرەك 要立刻去 / جالما-جان جاتا
قالۋ 连忙卧倒。

جالمان I〈名〉仓鼠。

جالمان- II ① جالما- 的被动态 ② 馋食,饥
饿。

جالماڭ I〈名〉(马等牲畜的)不吞咽顺症。

جالماڭ〈形〉任性的(马) ▲ جالماڭ قاعۋ
① 贪嘴,贪吃: جالماڭ قاعىپ تاماق ءىشۋ 狼吞
虎咽地吃饭 ② 贪婪,贪得无厌,贪心不足。

جالماڭدا-〈动〉① 馋贪,贪吃,贪嘴:
جالماڭداپ ءىشىپ-جەۋ 贪馋地又吃又喝 ②
〔转〕贪婪,贪得无厌,贪心不足: العىسى
كەلىپ جالماڭداۋ 贪婪地想得到(某种东西)。

جالماڭداس- جالماڭدا- 的交互态。

جالماڭدات- جالماڭدا- 的使动态。

جالماڭداۋ جالماڭدا- 的不定式。

جالماس- جالما- 的交互态。

جالمات- جالما- 的使动态。

جالماۋ جالما- 的不定式。

جالماۋىز ①〈形〉贪食的,贪嘴的,暴食的,
饭桶: تاماققا تويمايتىن جالماۋىز 吃不饱的饭
桶 ②〔转〕贪得无厌的贪婪的: جالماۋىز ادام
贪得无厌的人 ③ 神话中的妖婆: جالماۋىز
كەمپىر 鬼婆(妖婆)。

جالماۋىزدان-〈动〉变得贪得无厌的,变得贪
心不足,变得贪婪。

جالماۋىزداندىر- جالماۋىزدان- 的使动态。

جالماۋىزدانۋ جالماۋىزدان- 的不定式。

جالماۋىزدىق جالماۋىز- 的抽象名词。

جالماۋىق ①〈形〉贪吃的,贪嘴的,贪婪的②
爱啃东西的(指牛啃衣服)。

جالماۋىقتان- 〈动〉（指牛）变得爱啃东西。

جالماۋىقتانۋ جالماۋىقتان- 的不定式。

جالپ: جالپ ەتۋ（بەرۋ） ①一下摔倒，突然下落，突然扑倒：اتتان جالپ ەتە ٴتۇستى 从马上一下摔下来/ ونىڭ ۇستىنە جالپ ەتە ٴتۇستى 突然扑倒在他身上②一闪：وت جالپ بەرىپ ٴسوندى 火一闪而灭。

جالپاعىنان: جالعاندى جالپاعىنان باسۋ 称心如意。

جالپاي- 〈动〉① 呈扁平状，变平，变扁：مورجا جالپايىپ قالىپتى. 烟筒压扁了。/ سەمىرىپ جالپايىپ كەتۋ 胖得都横了 ②〔转〕卧着，躺着，趴着：كەشكە دەيىن جالپايىپ جاتا بەرۋ 一天到晚躺着 ③〔转〕恭谦，谦虚，谦逊：جالپايىپ-اق ايتۋ 谦虚地说 ④〔转〕恳求，请求，央求，哀求：قانشا جالپايسا دا ۇنامادى 不论怎么恳求都不答应 ▲ جالپايىپ جاستىق بولۋ 恭顺。

جالپايت- جالپاي- 的使动态②压扁，打扁，砸扁，打平：شەگەنىڭ باسىن جالپايتۋ 把钉子帽砸扁。

جالپايتتىر- جالپايت- 的使动态。

جالپايۋ جالپاي- 的不定式。

جالپاق 〈形〉①平的，平浅的，平状的，扁的，扁平的：جالپاق تاقتاي 平板/ جالپاق تاباق 平浅的盘子/ جالپاق ساباقتى ولەڭ 扁茎鹿草/ جالپاق تاناۋ 扁平的鼻子 ② 宽的：جالپاق بەت 宽脸 ▲ جالپاق دالا 平原，田野 ▲ جالپاق جۇرت 人民，群众 ▲ جالپاق قۇرت اۋرۋى 片形吸虫病 ▲ جالپاق ٴمۇيىز بۇعى 扁角鹿 ▲ جالپاق سۇيەل 〔医〕扁平疣 ▲ جالپاق تۇياق 平蹄 ▲ جالپاق ٴتىل 通俗的语言 ▲ جالعاندى جالپاعىنان باسۋ 称心如意。

جالپاقتا- 〈动〉①压平，砸平，压扁，削平，放平：تەمىردى جالپاقتاۋ 把铁砸平 / اعاشتى جالپاقتاۋ 把木头削平/ تاقتايدى جالپاقتاپ قويۋ 把木板放平 ②〔转〕热情，亲热：ٴۇي ىشىندە-گىلەر تۇگەل جالپاقتادى. 全家都热情。

جالپاقتان- جالپاقتا- 的被动态①。

جالپاقتاۋ I 〈形〉稍平的，比较扁的，稍微宽的：جالپاقتاۋ تاس 稍平的石头。

جالپاقتاۋ II جالپاقتا- 的不定式。

جالپاڭدا- 〈动〉热情，亲热，表示好感：جالپاڭداپ امانداسۋ 热情地问候。

جالپاڭداس- جالپاڭدا- 的交互态。

جالپاڭدات- جالپاڭدا- 的使动态。

جالپاڭداۋ جالپاڭدا- 的不定式。

جالپاسىنان: جالپاسىنان ٴتۇسۋ 摔跟头，跌跤，一下摔倒：جۇگىرەمىن دەپ جالپاسىنان ٴتۇستى 他正想跑，一下摔倒了。

جالپ-جالپ: جالپ-جالپ ەتۋ ①一个一个接一个地摔倒，一个接一个地落下：جاپىراقتار جالپ-جالپ ەتىپ جەرگە ٴتۇسۋ 叶子刷刷地落到地上②（指衣服）不时地飘动③（指翅膀）扑打，扑棱，扇动 ④（指火苗，灯光等）不时地闪动。

جالپ-جۇلپ 见 جالپ-جالپ.

جالپي- 〈动〉变平，变扁，呈扁平状：جالپيعان بەتتى 大扁脸/ جالپيىپ جاتۋ 摊着身子躺着/ ۇستەلدە جالپيىپ وتىر 趴在桌子上/ جالپيعان تەزەك 一摊牛粪。

جالپيت- جالپي- 的使动态。

جالپيۋ جالپي- 的不定式。

جالپۋش 〈名〉〔土〕背毡，毡被

جالپۋشتا- 〈动〉盖背毡，用毡被裹。

جالپۋشتاۋ جالپۋشتا- 的不定式。

جالپى 〈形〉①全体的，全部的：جالپى جينالىس 全会/ جالپى حالىق 全体人民 ② 共同的，普遍的：جالپى ماسەلە 普遍的问题 ③ 总的：جالپى جاعداي 总的形势 ④ 公众，众人，公共：جالپىعا دا، جەكەگە دە ٴمان بەرۋ 公私兼顾 ▲ جالپى ايتقاندا 一般地说 ▲ جالپى العاندا 总的看来 ▲ جالپى ەسىم 〔语〕普通名词，一般名词。

جالپىلا- 〈动〉总和，概括，普遍化，一般化▲ جالپىلاۋ ەسىمدىگى 〔语〕泛指代词。

جالپىلاما 〈副〉概括地，大概地，一般地，泛泛地：جالپىلاما ايتىلعان ٴسوز 泛泛的讲话。

جالپىلامالىق 〈名〉总和，共同，一般性，概括性。

جالپلان- جالپلا- 的被动态。

جالپلاس- ① جالپلا- 的交互态 ② 推广,普及,普遍化。

جالپلاستىر- ① جالپلاس-的使动态 ② 推广,普及: جالپلاستىرۋ جازۋدى 推广文字。

جالپلات- جالپلا- 的使动态。

جالپلاۋ جالپلا- 的不定式。

جالپىلدا- 〈动〉 ① （指衣服,翅膀等）飘动,呼扇 ② （指火苗）闪动,摆动 ③ 〔转〕表示好感,表示善意,热情,亲热: جالپىلداپ امانداسۋ 热情地问长问短。

جالپىلداق 〈形〉 ① 热情的,心地好的,热心肠的 ② 一闪一闪的,闪动的。

جالپىلداس- جالپىلدا- 的交互态。

جالپىلدات- جالپىلدا- 的使动态。

جالپىلداۋ جالپىلدا- 的不定式。

جالپىلداۋشىلىق 〈名〉亲热,热情（的态度）。

جالپىلىق 〈名〉 普遍性,一般性。

جالسىز 〈形〉 没有长颈鬃的。

جالت: جالت بەرۋ ① 闪身,急拐弯,闪避 ② 播身一变▲ جالت بۇرىلۋ 猛转身,急转身,急拐弯 ▲ جالت ەتۋ 闪,闪过 ▲ جالت قاراۋ 猛地回头看,急转身看。

جالتاق 〈形〉 ① 畏怯的, 胆怯的, 怯生生的: جالتاق بەيشارا 胆小鬼 ② 摇摆的,不果断的,踌躇的: جالتاق كىسى 不果断的人 ▲ جالتاق تۇلكى 狡猾的手段 ▲ ‹الدى ادام شالقاق كەلەدى، السىز ادام جالتاق كەلەدى.› 【谚】势强者坚决,势弱者胆怯。

جالتاق-جالتاق: جالتاق-جالتاق ەتۋ (قاراۋ) ① 留恋地看,恋恋不舍地望,张望,看望 ② 提心吊胆,胆怯,怯生生,畏怯。

جالتاق-جۇلتاق 见 جالتاق-جالتاق.

جالتاقوي 〈形〉 ① 善于找借口的,善于搪塞的 ② 用计回避的,善于回避的 ③ 胆小怕事的,优柔寡断的。

جالتاقويلىق جالتاقوي 的抽象名词。

جالتاقتا- 〈动〉 ① 留恋地看,恋恋不舍地望: جالتاقتاپ قاراۋ 留恋地看 ② 提心吊胆,胆怯,畏怯,畏惧: وعان جالتاقتايتىن نەسى بار؟ 他有什么可怕的？

جالتاقتاعىش 〈形〉 ① 胆小怕事的,优柔寡断的 ② 依附于人的,有依赖性的,作不了主的。

جالتاقتاس جالتاقتا- 的交互态。

جالتاقتات- جالتاقتا- 的使动态。

جالتاقتاۋ جالتاقتا- 的不定式。

جالتاقتاۋشىلىق 〈名〉提心吊胆,忧心忡忡。

جالتاقتىق جالتاق 的抽象名词。

جالتاقشىل 〈形〉 胆小怕事的,优柔寡断的。

جالتاڭ I 〈形〉 ① （指天气）晴朗寒冷的 ② （指水）清彻而透亮的,滑溜的 ③ （指地形）空旷的,开阔的。

جالتاڭ II 〈形〉 ① 畏怯的,胆怯的,怯生生的 ② （指马）爱受惊的 ③ 摇摆的,不果断的,优柔寡断的 ▲ جالتاڭ كوز 依附于人的,不能独立的。

جالتاڭدا- 〈动〉 胆怯地看, 凝视, 畏首畏尾: جالتاڭداپ قاراۋ 胆怯地看。

جالتاڭداس- جالتاڭدا- 的交互态。

جالتاڭدات- جالتاڭدا- 的使动态。

جالتاڭداۋ جالتاڭدا- 的不定式。

جالتاڭدىق جالتاڭدا- I、II 的抽象名词。

جالتاڭ-جالتاڭ: جالتاڭ-جالتاڭ قاراۋ 胆怯地望,凝视。

جالتاڭ-جۇلتاڭ 见 جالتاڭ-جالتاڭ.

جالتار- 〈动〉①闪避,躲闪,闪身,急转弯: جالتارىپ ۇستاتپاي كەتۋ 一闪身没让抓住 ② 〔转〕回避,躲避,逃避: جالتارىپ كەلمەۋ 避而不来 ③ 〔转〕搪 塞,支吾;抵赖,诡辩: كوپكە دەيىن جالتارىپ ايتپايدى 搪塞了半天不说。

جالتارعىش 〈形〉① 通词的, 支吾搪塞的, 用计回避的 ② 善于圆场的,狡猾的。

جالتارعىشتىق ① جالتارعىش 的抽象名词 ② 支吾搪塞,回避。

جالتارمالا- 见 جالتار-.

جالتارت- جالتار- 的使动态。

جالتارۋ جالتار- 的不定式。

جالتارۋشىلىق 〈名〉回避,搪塞,抵赖。

جالتارىس 〈名〉①转,转弯,转变方向②转弯,转
变,变化: ونىڭ جالتارىسى
بولدى؟ ④他转变不知是什么原因呢?③处拐,处
〔转〕回避,躲避,逃避: سالۋ جالتارسقا 老是
回避。
جالتارىسسىز 〈形〉直接了当的,毫不隐讳的。
جالت-جۇلت: جالت-جۇلت ەتۋ 时而闪出微
光,闪闪发光,闪烁: جالت-جۇلت ەتكەن شام
جارىعى 一闪一闪的灯光。
جالتىل 〈名〉反光,反射之光。
جالتىلدا- 〈动〉①（星、电光等）闪,闪烁,闪
闪发光,（宝石等）灿烂夺目,光芒四射 ②（目
光带……的神气而）闪射,炯炯发光。
جالتىلدات- جالتىلدا- 的使动态。
جالتىلداۋ جالتىلدا- 的不定式。
جالتىر 〈形〉①闪耀的,闪亮的,闪光的:
جالتىر مۇز 闪闪发亮的冰②明亮的,清亮而
透彻的: جالتىر كول 明亮的湖泊▲ جالتىر
باس 秃头,光头▲ جالتىر تاز （因头上长疮
而变得）秃头。
جالتىرا- 〈动〉闪光,闪亮,发亮,闪闪发亮:
جالتىراعان مۇز مايدانى 亮晶晶的冰场。
جالتىراعىش 〈形〉发光的,反光的,闪光的,
闪闪发亮的。
جالتىراق 〈形〉平正的,光滑的: جالتىراق
جول 光滑的路。
جالتىرات- جالتىرا- 的使动态▲ تابانىن
جالتىراتۋ 走,走开,滚。
جالتىراۋ جالتىرا- 的不定式。
جالتىراۋىق 〈形〉①亮晶晶的,闪亮的,闪光
的②〔转〕（身上带的）装饰品。
جالتىر-جۇلتىر: جالتىر-جۇلتىر ەتۋ ① 闪
亮,发亮,发光②〔转〕五光十色,耀眼夺目。
جالۋنا 〈名〉〔旧〕工钱,工资。
جالشى 〈名〉雇工,长工: جالشى بولۋ 当雇
工/ جالشى مالشى 受人雇用的牧工。
جالشى-جاقپاي 〈名〉雇工,长工,佣人。
جالشىلىق 〈名〉雇工（牧）,长工（的身份,地
位）▲ جالشىلىقتا ءجۇرۋ 当雇工。
جالعۋ جالق- 的不定式。

جالق- 〈动〉腻烦,厌烦,倦厌: ۋيرەنۋدەن
جالىقپاۋ 学而不厌/ قۇر سوزدەن جالعۋ 听空
话听烦了/ ەتتەن جالعۋ 吃肉吃腻了。
جالقتىر- جالق- 的使动态。
جالىن Ⅰ 〈名〉①焰,火焰,火舌: وتتىڭ
جالىنى 火焰/ جالىن وتتىڭ ىشىنەن 从烈火中②
炽热,炎热: كۇننىڭ جالىنى 太阳的炽热 ③
〔转〕热情,情火,欲火,志气: جاستىق شاقتىڭ
جالىنى 青年时代的热情/ ماحاببات جالىنى 爱
情之火④〔转〕悲伤,悲痛: ازاپ تارتىپ جالىن
توگۋ 受尽折磨,倾吐悲伤▲ اۋزىنان جالىن اتۋ
悲伤,悲痛▲ اۋزىنان جالىنى شىعىپ تۇرعان
كەز 得势之时▲ اۋزىنان جالىن شىقتى 说一不
二,说到做到;得势。
جالىن- Ⅱ 〈动〉恳求,请求;哀求,乞求:
جالىنعاننان قارمانعان/ 再三恳求 كوپ جالىنۋ
ارتىق 乞求不如动手。
جالىندا- 〈动〉① 熊熊燃烧:وت جالىنداپ جانۋ
篝火熊熊燃烧 ② 烤焦,烧糊,烧焦,炸糊:
باۋىرساق جالىنداپ كەتتى. 油炸果子炸焦了。③
〔转〕发烧,发热,火烧火燎: ونە-بويى قىزىپ
جالىنداۋ 全身烧得火烧火燎④〔转〕激发,爆
发,炽燃,充满,洋溢: جاستىقتىڭ وتى جالىنداۋ
充满青春的活力。
جالىنداعىش 〈形〉容易烤焦的,容易炸糊的,
容易烧焦的。
جالىندان- جالىندا- 的反身态。
جالىندات- جالىندا- 的使动态。
جالىنداۋ جالىندا- 的不定式。
جالىندى 〈形〉①炽热的,炽烈的: جالىندى وت
炽热的火②〔转〕热情的,热烈的,火热的:
جالىندى سالەم 热烈的问候/ جالىندى سەزىم 火
热的心③〔转〕有朝气的,朝气蓬勃的,有魄
力的: جالىندى جىگەر/ 朝气蓬勃的精神 جالىندى
جىگىت 有魄力的小伙子 ④〔转〕激昂的:
جالىندى ولەڭ 激昂的诗▲ جالىندى ءسوز 感
染力强的言辞。
جالىندىلىق جالىندى 的抽象名词。
جالىندىر- جالىن- Ⅱ 的使动态。
جالىنجى 〈名〉工钱,工资。

جالىنسىز 〈形〉① 无火焰的，不热的，不烫的 ②〔转〕不热情的，不冷不热的 ③ 没有朝气的，没有魄力的。

جالىنسىزدىق جالىنسىز 的抽象名词。

جالىنت- جالىن- Ⅱ 的使动态。

جالىنۋ جالىن- Ⅱ 的不定式。

جالىنۋشى 〈名〉恳求者，请求者，央求者。

جالىنۋشىلىق 〈名〉央求，恳求，再三哀求。

جالىناق 〈形〉① 哀求的，喜欢求人的，爱乞求的 ②哀求人的，乞求者，央求者。

جالىناقتىق جالىناق 的抽象名词。

جالىنىپ-جالبارىن- 〈动〉央求，乞求，哀求，乞哀告怜，求爷爷告奶奶：ٴبىلىم بولسا جالىنىپ-جالبارىنۋدىڭ قاجەتى جوق 有知识用不着央求。

جالىنىپ-جالبارىنۋ جالىنىپ-جالبارىن- 的不定式。

جالىنىپ-جالپاي- 〈动〉央求，乞求，哀求，乞哀告怜：جالىنىپ-جالپايعاندا ارەڭ ۋنادى 央求了半天才答应。

جالىنىپ-جالپايۋ جالىنىپ-جالپاي- 的不定式。

جالىنىس- Ⅱ جالىن- Ⅱ 的交互态。

جالىنىش 〈名〉恳求，请求，乞求，哀求：ٴبىر عانا جالىنىش 唯一的请求。

جالىنىشسىز 〈形〉不央求的，不乞求的，不哀求的：جالىنىشسىز كۇن كورۋ 靠自己过活。

جالىنىشتى 〈形〉央求的，恳求的；有求于人的，依附于……的，依赖于……的：باسقالارعا جالىنىشتى بولماۋ 不求助于他人。

جالىنىشتىلىق جالىنىشتى 的抽象名词。

جام Ⅰ〈名〉坑，暗洞。

جام Ⅱ〈名〉〔方〕铁盆。

جام Ⅲ：**جام جول** 小道，狭窄的路。

جاما- 〈动〉①补，补缝，补修：كيىم جاماۋ 补衣服 / شاقاي جاماۋ 修鞋 ②〔转〕加，增加，增添：اۋرۋعا اۋرۋ جاماۋ 病上加病 ▲ اسقازاندى جاماۋ〔医〕缝胃术 ▲ ەتىك جاماعاندى كوردىك، تاقيا جاماعاندى كورگەمىز جوق.【谚】见过修鞋的，没有见过补花帽的（穿装）。

جاماعا 〈名〉〔宗〕聚礼。

جاماعايىن 〈名〉远亲，非直系亲属。

جاماعايىندى 〈形〉远亲的，非直系亲属的，有远亲的。

جاماعايىنسىز 〈形〉无远亲的，无亲属的。

جاماعات 〈名〉① 群众，众人，大家：جاماعاتتىڭ تىلەگى 群众的愿望 ②妻子，夫人：جاماعاتىڭىز ۇيدە مە؟ 你妻子在家吗？

جامال Ⅰ〈名〉[阿]美貌，美容，容貌，面容。

جامال- Ⅱ جاما- 的被动态。

جامان 〈形〉① 坏的，不好的，次的，差劲的：جامان نيەت 坏心眼儿 / ساپاسى جامان 质量不好的 / جامان ەمەس 不错 ②不祥的，不吉利的，不妙的：ونىڭ بۇگىن كەلۋى جامان. 他今天来得不吉利。/ ونىڭ ٴسوزى جامان. 他的话不妙。③〔旧〕平民，庶民：ەرتەدە ٴبىر جامان بولىپتى. 从前有个平民。④〔转〕厉害的：جامان ادام 厉害的人 / مىنەزى وتە جامان 脾气非常厉害 ⑤〔转〕很，非常，极为：جامان ستىق 非常热 ▲ جامان اۋزى 嘴不干净，嘴碎 ▲ جامان ات 坏名声 ▲ جامان كوزبەن قاراۋ 讨厌，厌恶 ▲ جامان كورۋ 不喜欢，讨厌 ▲ جامان نەمە 小家伙，小东西 ▲ جامان اۋىز 不干不净的嘴 ▲ جامان ۇيرەنۋ 学坏，养成恶习 ▲ ادام تۋادا جامان ەمەس، جۇرە جامان.【谚】坏人不是一出生就坏，是后来才变坏的。▲ جامان باستىق قولدى بۇزادى، جامان اربا جولدى بۇزادى.【谚】破车会压坏道路，坏的领导会带坏部下。▲ جامان جولداس جاۋعا الدىرار.【谚】无能之友使你落入敌人手中。

جامانات 〈名〉① 坏名声，臭名：جاماناتقا قالۋ 落个坏名声 ②不好的，坏的，不幸的，不吉利的：جامانات سوزدەن اۋلاق بولۋ 千万不要说坏话 / جامانات حابار 噩耗 ③不幸的消息，噩耗 ▲ جامانات ارقالاۋ 背黑锅。

جاماناتتى 〈形〉臭名的，名声坏的，丢脸的：جاماناتتى بولۋ 背黑锅（得罪人）。

جاماندا- 〈动〉说坏话；贬低，贬损：سىرتتان جامانداۋ 背后说坏话 / بەتالدى ەلدى جامانداۋ 随随便便贬低人家。

جامانداعش 〈形〉喜欢说坏话的，造谣中伤的，爱贬低人的：كورىنگەندى جامانداعش ادام 说谁都不好的人。

جاماندال- جاماندا- 的被动态。

جامانداس- جاماندا- 的交互态。

جاماندات I 〈名〉炭疽病。

جاماندات- II ①جاماندا- 的使动态 ②患炭疽病。

جاماندانقىر 〈动〉〔咒〕该死，不得好死（指马）。

جامانداتۋ جاماندات- II 的不定式。

جاماندانقىز- جاماندات- II ② 的使动态。

جاماندى-جاقسىلى 〈形〉好的坏的，优秀与低劣的。

جاماندىق ① جامان 的抽象名词 ② 恶行，卑劣的行为：جاماندىق ىستەۋ 作恶（作歹）/ جاقسىلىققا جاماندىق 恩将仇报 ▲ جاماندىق جاقىن، جاقسىلىق الىس.【谚】做坏事易，做好事难。▲ جاماندىقتى كوپ قۋسالڭ، قۋتىلماس پالە جولىعار، جاقسىلىقتى كوپ قۋسالڭ، باق داۋلەتكە مولىعار.【谚】善有善报，恶有恶报。▲ قوي تىلەگەنى اماندىق، ٴبورى تىلەگەنى جاماندىق.【谚】羊想着平安，狼想着灾祸。

جامان-جاقسى 〈名〉好坏，好歹：جامان-جاقسى بولسا دا جوعىنان بارى 好歹总比没有强。

جامان-جاۋتەك 〈形〉① 破旧的，破烂：جامان-جاۋتەك كيىم 破旧的衣服 ②瘦弱的，羸弱的：جامان-جاۋتەك مالدار 瘦弱的牲畜。

جامان-جۇمان 〈形〉① 破烂的，无用的，毫无价值的：جامان-جۇمان كيىم 破烂的衣服/ جامان-جۇمان دۇنيەلىكتەر 毫无价值的东西 ② 差劲的，低劣的，不好的：جامان-جۇمان ات 劣等的马。

جامان-جۇكەن 见 جامان-جۇمان.

جامانسىن- 〈动〉看不起，嫌不好，不满意。

جامانسىنۋ جامانسىن- 的不定式。

جامانشىلىق 见 جاماندىق.

جاماپ-جاسقا- 〈动〉① 补，缝缝补补，修修补补：جاماپ-جاسقاۋعا كەلمەۋ 不能再补/ كيگىز ٴۇيدى جاماپ-جاسقاۋ 修补毡房 ② 修理：اربانى جاماپ-جاسقاۋ 修车马。

جاماپ-جاسقال- جاماپ-جاسقا- 的被动态。

جاماپ-جاسقاس- جاماپ-جاسقا- 的交互态。

جاماپ-جاسقات- جاماپ-جاسقا- 的使动态。

جاماپ-جاسقاۋ جاماپ-جاسقا- 的不定式。

جاماس- جاما- 的交互态。

جاماستىر- جاماس- 的使动态。

جامات- جاما- 的使动态。

جاماتتىر- جامات- 的使动态。

جاماۋ I 〈名〉①补丁用之材料 ②补丁，补块，补片：جاماۋى بار 带补丁的。

جاماۋ II جاما- 的不定式。

جاماۋ-جاماۋ 〈形〉补丁加补丁的，百衲（衣）。

جاماۋ-جاسقاۋ 〈名〉① 补丁用之材料：بولماشى جاماۋ-جاسقاۋ 补丁用的一点材料 ②补丁，补块，补片：جاماۋ-جاسقاۋ تۇسپەگەن كيىم 未补过的衣服。

جاماۋ-جاسقاۋلى 〈形〉补过的，带补丁的，修补过的。

جاماۋ-جاسقاۋلىق 〈名〉补丁，补片（块），补料。

جاماۋقات 〈名〉野果。

جاماۋلا- 〈动〉补，缝补，修补，补了又补。

جاماۋلان- جاماۋلا- 的被动态。

جاماۋلاۋ جاماۋلا- 的不定式。

جاماۋلى 〈形〉① 带补丁的，补过的：جاماۋلى كيىم 带补丁的衣服 ② 补好的，修好的：شاپان جاماۋلى تۇر 上衣已经补好了。

جاماۋسىز 〈形〉① 不带补丁的，未补过的 ② 未补的，未修补的。

جاماۋشى 〈名〉修补……的人，缝补……的人。

جاماۋشىلىق 〈名〉修补，补补丁（的活儿）。

جامباس 〈名〉① 带肉的胯骨 ②〔生〕胯，胯骨，髋骨：جامباس سۇيەك 髋骨 ③屁股：جامباسقا باسلۋ 压在屁股底下 ▲ جامباس اقى 住馆费 ▲ جامباس ارشا 扁柏 ▲ جامباس بۇرشاق 豌豆 ▲ جامباسىن جەرگە تيگىزۋ 安葬，埋葬 ▲ جامباسقا باتۋ ①硌得大腿难受 ② 受难，忍难 ▲ جامباسقا سالۋ (الۋ) 用大腿将对方摔倒 ▲

جامباس قۇرتتار 端足类 ▲ جامباسنان اقساۋ 髋跛行。

جامباستا- 〈动〉侧身，侧卧：جامباستاپ جاتۋ 侧身躺/ جامباستاماي تۇرەگەل 快起来，不要老侧身躺着。

جامباستاس- جامباستا- 的交互态。

جامباستات- جامباستا- 的使动态。

جامباستاۋ جامباستا- 的不定式。

جامبى 〈名〉元宝：التىن جامبى 金元宝 / كۇمىس جامبى 银元宝 ▲ جامبى اتۋ 〔体〕射元宝。

جامبىل 〈名〉①城墙，城堡②（人名）江布尔。

جامبىلدى 〈形〉有城墙的，有城堡的。

جامبىلشە 〈名〉早熟小瓜。

جامبىلى 〈形〉有元宝的，元宝多的。

جامبىسىز 〈形〉无元宝的。

جاميعات 见 جاماعات.

جاميعي 〈代〉[阿] 都，全部，供，合计。

جاميعى 〈代〉[阿] 都，全部。

جامپاڭ: جامپاڭ قاعۋ ①一拽一拽地走，摇摇晃晃地走：جامپاڭ قاعىپ ٴجۇرۋ 一拽一拽地走 ②表示诚意，表示真心，亲热：جامپاڭ قاعىپ كۇتىپ الۋ 很热情地接待③〔转〕讨好，博得好感，阿谀奉承。

جامپاڭدا- 〈动〉①一拽一拽地走，摇摇晃晃地走：جامپاڭداي باسىپ ۇينە قاراي جونەلدى. 他一拽一拽地朝着自己的家走去。② 表示诚意，表露真心；过于亲热，过于热情：جامپاڭداپ كوپ سويلەدى 很热情地说了不少话。

جامپاڭداس- جامپاڭدا- 的交互态。

جامپاڭدات- جامپاڭدا- 的使动态。

جامپاڭداۋ جامپاڭدا- 的不定式。

جامپوز 〈名〉①（单峰驼和双峰驼杂后的）良种驼 ②〔转〕能干的，有魄力的，拔尖的：جىگىتتىڭ جامپوزى 能干的小伙子（棒小伙子）。

جامشە 〈名〉〔方〕早熟小瓜。

جامشى 〈名〉绣花床单；装饰的马被。

جامشىلا- 〈动〉① 修饰，装饰，点缀，打扮：جەر جامشىلاۋ 美化大地 ② 隐避，隐藏。

جامشىلاۋ جامشىلا- 的不定式。

جامىل- 〈动〉①盖，遮着：كورپە جامىلۋ 盖被子 ② 披：كيىم جامىلۋ 披衣服/ ٴتۇن جامىلىپ كەلۋ 披星戴月而来 ③〔转〕利用，借用，盗用，假借：باسقالاردىڭ اتىن جامىلۋ 盗用别人的名义 ▲ ايقارا جامىلۋ （指用衣物）横盖，搭上。

جامىلعى 〈名〉① 盖布，苫布 ② 被褥，被卧，铺盖：ول كەزدە جامىلعى دا بولعان ەمەس 那时连被褥都没有。

جامىلعىز- جامىل- 的使动态。

جامىلعىسىز 〈形〉① 不带盖布的，不带苫布的，露着的 ② 无被褥的，无被卧的，无铺盖的 ③ 无法盖用的。

جامىلعىش I 〈名〉（盖在身上的）被类，盖的东西。

جامىلعىش II 〈名〉苫布，罩子。

جامىلدىر- جامىل- 的使动态。

جامىلت- جامىل- 的使动态。

جامىلتقى 见 جامىلعى.

جامىلتقىش 见 جامىلعى.

جامىلۋ جامىل- 的不定式。

جامىلۋلى 〈形〉① 盖着的，遮盖着的，蒙着的 ② 披着的。

جامىلۋسىز 〈形〉① 未盖的，未蒙的，露着的 ②未披着的。

جامىلشىلا- 〈动〉（凑合）披，蒙，盖：توندى جامىلشىلاپ شىعىڭدار. 你们披上皮袄再出去。/ ٴبىر كورپەنى جامىلشىلاعالى كوپ بولدى. 一床被子盖了好久。

جامىلشىلاس- جامىلشىلا- 的交互态。

جامىلشىلاۋ جامىلشىلا- 的不定式。

جامىلىس- جامىل- 的交互态。

جامىلىش 〈名〉① 盖布，苫布 ② 被卧，铺盖：كورىمرەك جامىلىش تا جوق 连象样的铺盖都没有。

جامىرا- 〈动〉① （分放时羊羔，牛犊）自动找其母吃奶 ② 喧哗，乱吵乱嚷，纷纷议论：

تۇس-تۇستان جامىراۋ 各自乱嚷 ▲ اقشام جامىراۋ 天黑,夜幕降临 ▲ جۇلدىر جامىراۋ 满天星 ▲ تۇزدە بۇزاۋى جامىراعاننىڭ ۋيدە ايرانى توگىلەدى. 【谚】管不好牛犊就吃不上酸奶。

جامىراس- جامىرا- 的交互态。

جامىرات جامىرا- 的使动态。

جامىراۋ جامىرا- 的不定式。

جان I 〈名〉 ① 生命,性命: جانىن قۇربان قىلۋ 牺牲生命 ② 〔宗〕 灵魂,精灵,魂魄: قۇراپاتتار ادامعا جاندى قۇداي بەرگەن دەيدى. 按照迷信的人说法人的灵魂是真主给的。③ 〔转〕 力气,精力: باس كوتەرەر جانى جوق 连抬头的劲儿都没有 ④ 〔转〕 人,人口: ۋيىندە نەشە جان بار؟ 他家里有几口人? / جان سانى 人口数字 ⑤ 〔转〕 良心,廉耻,品行,心底: جانى تازا 心底纯洁 ⑥ 心上人,宝贝,心肝; 亲爱的 ⑦ 作人名的组成部分: اقىمەتجان 阿合买提江 / گۇلجان 古力江 / جانداۋلەت 江达吾列提 ▲ جان اياماۋ 不惜生命,不顾生命 ▲ جان الۋ 要命 ▲ جان العش 要命的,逼人命的,逼命的 ▲ جان القىمدا 危在旦夕 ▲ جان اشۇ 同情,心疼,怜悯 ▲ جان اشىنۇ 痛心,惋惜,怜惜 ▲ جان اشىر 至亲,亲人,体贴的人,关心的人 ▲ جان باعۇ 过活,过日子,谋生;混饭吃 ▲ جان بالاسى 谁都,任何人 ▲ جان باسپاۋ ① 无人来往 ② 荒无人迹 ▲ جان باسى （按）每人 ▲ جان باۋىر 亲人 ▲ جان بەرۋ ① 死去 ② 使活跃 ③ 增添光彩,美化 ① 赌咒,发誓 ▲ جان بەتتەتپەۋ 威风凛凛,大义凛然 ▲ جان دالباسا قىلۋ 企图保命,企图得救 ▲ جان داۋسى شىعۇ 尖叫,惨叫,发出痛苦的声音 ▲ جان دوسى 至友,亲密朋友 ▲ جان دارمەن ① 全力,全力以赴 ② 勉强 ▲ جان جولداس 终生伴侣,配偶,好友 ▲ جان جارى 爱人,配偶 ▲ جان جۇيەسى بوساۋ 激动,感动 ▲ جان جۇيكە 神精系统 ▲ جان كەرەك 想活,想生存 ▲ جان كەسپە 杀人不眨眼的;刽子手 ▲ جان كەشۇ 豁出性命 ▲ جان كۇيەر 至亲,亲人,体贴的人,关心的人 ▲ جان سايالاۋ 保命 ▲ جان ساقتاۋ 活命,糊口,靠……过日子 ▲ جان ساۋعالاۋشىلىق 保全性命,保命 ▲ جان سەرىك 爱人,伴侣,战友 ▲ جان سىرى 知心话,心里话 ▲ جان تالاسۇ 拼命,挣扎 ▲ جان تاپسىرۇ 逝世,归天 ▲ جان تارتۇ 亲近 ▲ جان تەرگە ٴتۇسۇ 精疲力尽 ▲ جان تۇرشىگەرلىك 惨绝人寰的,惊心动魄的 ▲ جان تۇرشىگۇ 毛骨悚然 ▲ جان ٴتاسلىم بەرۋ 去世;牺牲 ▲ جان ٴتاسلىم ەتۋ 去世;牺牲 ▲ جان ٴتاتتى 生命宝贵的 ▲ جان شاقىرۇ 吃饭 ▲ جان شوشۇ 害怕,感到恐惧 ▲ جانى اللانىڭ قاسىنا بارۋ 复命归真 ▲ جانى بار (ٴسوز) 有道理的,恰如其分的,含义深的 ▲ جانى جاي تابۇ ① 享福,感到舒服 ②死,殒命 ▲ جانى جانناتتا بولسىن! 愿死者归天! ▲ جانى كىرۇ ① 感到满意,感到舒服 ② 苏醒 ▲ جانى كوزىنە كورىنۇ 吓得魂不附体 ▲ جانى مۇرنىنىڭ ۇشىنا كەلۋ 惊慌失措,魂不附体 ▲ جانىنان بەزۋ 不顾性命,送死 ▲ جانىنان كۇدەر ٴۇزۋ 感到性命难保 ▲ جانىنان قورقۇ 惊恐万分 ▲ جانىنان ٴتۇڭىلۋ 绝望,惊恐万分,感到性命难保 ▲ جانىنا ٴتيۋ 使人不快,令人伤心,触及灵魂 ▲ جانىن بەرۋ 献出生命,捐躯 ▲ جانىن جالداۋ 自力更生 ▲ جانىنداي كورۋ 宠爱,爱若生命 ▲ جانىن قويارعا جەر تاپپاۋ 恐慌,惊恐万状,惊慌失措 ▲ جانىن ٴپيدا قىلۋ 献出生命,牺牲 ▲ جانىن سالۋ 奋不顾身,拼命 ▲ جانىن شىعارۋ 若……生气,气死 ▲ جانىن شۇپەرەككە ٴتۇيۋ 豁出性命 ▲ جانى سۇيمەۋ 讨厌,不喜欢 ▲ جانى ٴسۇيىنۇ 感到舒服;感到满意 ▲ جانى قاس 恨之入骨的,切齿痛恨的 ▲ جانىن ٴپيدا قىلۋ 献身,牺牲。 ▲ جانىڭدى قويماۋ 催命 ▲ جان قارماۋ 保命 ▲ جان قيار 企图 جان قيار 至亲,至友 ▲ جان قيارلىق 奋不顾身的,自我牺牲的 ▲ جان قيۋ 献身,牺牲 ▲ جانعا باتۋ 伤人心,难以忍受,难忍 ▲ جان ٴۇزۋ 断送生命,断气,咽气 ▲ جان ۇشىرۇ 吓得魂飞魄散 ▲ ايتۇلى دوستىڭ مالى ٴبىر، كەم دەگەننىڭ جانى ٴبىر. 【谚】挚友不分彼此,穷苦人命运相连。 ▲ بالام — بالىم، بالامنىڭ بالاسى جانىم. 【谚】亲生儿女是蜜罐子,亲生孙儿是命根子。 ▲ ٴبىر كەمەگە مىنگەننىڭ جانى

ءبىر. 【谚】同舟共济。▲ تاعام ءتان سەمىرتەدى، اڭ جان سەمىرتەدى. 【谚】吃饭养身，狩猎养人。

جان Ⅱ 〈名〉人：جان باسىنا 100 يۋان 每人一百元。

جان Ⅲ 〈名〉①边，侧，旁边，近旁：وزەن جانى 河边 ②周围，附近：جانىندا ەرتكەن ءبىر توپ ادامى بار. 他周围带着一群人。③兜儿：جانىندا اقشا جوق. 他兜儿里（身上）没有钱。④随身携带的，轻便的：جان ارقان 捎绳 ▲ جان ارىق 毛渠 ▲ جان باۋىرلاۋ 侧卧着前进 ▲ جان ساعات 怀表 ▲ جان تامىر 侧根 ▲ جان تورسىق 小皮囊 ▲ ءداريا جانىنان قۇدىق قازبا. 【谚】莫在河边挖井。

جان- Ⅳ 〈动〉①点着，燃烧：وت جاندى. 火着起来了。②〔转〕发烧，发热：تۇلا بويى جانۋ 浑身发烧 ③〔转〕坏气，气炸，大怒：جانىپ كەتە جازدادى، 差一点气炸了 ④〔转〕经受，遭受（痛苦，辛酸，不幸）：جۇرەگى جانۋ 伤心 ▲ ارمانى (تىلەگى، ءۇمىتى) جانۋ 愿望得以实现 ▲ باعى جانۋ 得到幸福，走运，幸运，交好运 ▲ ەكى بەتى جانۋ 面部通红，惭愧 ▲ ەڭبەگى جانۋ 获得成功，取得收获 ▲ كوزى شىراداي جانۋ 眼睛炯炯发光，眼睛炯炯有神。

جانا- Ⅰ 〈动〉靠近，挨近，贴近，蹭：جاناماي اۋلاشا ءجۇر 不要靠近 / جاناپ وتە شىعۋ 蹭着而过。

جانا Ⅱ 〈名〉八岁鹰。

جاناب 〈名〉各位，诸位。

جانازا 〈名〉〔阿〕〔宗〕者那则（指穆斯林为死者举行的殡礼及所作之祈祷），殡礼 ▲ جانازا شىعارۋ 举行殡礼。

جانازالا- 〈动〉念者那则，举行殡礼：جانازالاپ جەرلەۋ 念者那则后安葬。

جانازالات- جانازالا- 的使动态。

جانازالاۋ جانازالا- 的不定式。

جانازاشى 〈名〉①念者那则的人 ②送葬的人。

جاناقىم 〈名〉墓穴、坟墓偏洞。

جاناما 〈形〉①旁边的，隔壁的，侧面的，间接的：جاناما ءۇي 隔壁的房子 / جاناما جاپىراق 侧叶 / جاناما دالەل 间接的证据（旁证）②附带的，附加的，另外的：جاناما سۇراق 附带问题 / جاناما ات 别名（外号）▲ جاناما سىزىق 〔数〕切线。

جانامالا- 〈动〉靠近，接近，挨近：جانامالاپ ءجۇرۋ 并行。

جانامالاس- جانامالا- 的交互态。

جانامالات- جانامالا- 的使动态。

جانامالاۋ جانامالا- 的不定式。

جانان 〈名〉大瓷碗：جانان شىنى 大瓷碗。

جاناپ 〈名〉①周围，附近；地区 ②意志，自由。

جانار 〈名〉①眼神，目光：كوزدىڭ جانارى 眼神（目光）②光，光辉：كۇن جانارى 日光。

جانارگاز 〈名〉气体燃料。

جانارگۇل 〈名〉〔植〕侧金盏花。

جانار-جاعار：جانار-جاعار ماي 燃料油。

جانارلان- 〈动〉①炯炯发光，炯炯有神：كوزى جانارلانۋ 眼睛炯炯有神 ②〔转〕显得艳丽，多彩，显得光彩夺目。

جانارلاندىر- جانارلان- 的使动态。

جانارلانۋ جانارلان- 的不定式。

جانارلى 〈形〉①炯炯有神的，明亮的 ②绚烂的，绚丽的，光彩夺目的。

جانارماي 〈名〉燃料油。

جانارسىز 〈形〉（指眼睛）无神的，不明亮的。

جانارسىزدان- 〈动〉变得无神：كوزى جانارسىزدانۋ 两眼无神。

جانارسىزدانۋ جانارسىزدان- 的不定式。

جانارتاۋ 〈名〉火山：جانارتاۋدىڭ اتىلۋى 火山爆发。

جاناس- ① جانا- 的交互态 ②接触，接近，靠近；亲近，来往：وعان جاناسۋشى بولما. （你）不要接近他。/ الدىڭعى ارباعا جاناسىپ قالدى 快赶上前边的车了 ③母畜靠近被拴之幼畜使之吃奶 ④〔数〕相切：ءتۇزۋ سىزىق پەن شەڭبەردىڭ جاناسۋى 直线和圆相切。

جاناسالا- 〈动〉挨近，接近，贴近，靠近：جاناسالاي وتىرۋ 挨着坐 / تامعا جاناسالاپ ءجۇرۋ

身贴着墙走。

جاناسالاس- جاناسالا- 的交互态。

جاناسالات- جاناسالا- 的使动态。

جاناسالاۋ جاناسالا- 的不定式。

جاناستىر- جاناس- 的使动态。

جاناسۋ جاناس- 的不定式。

جاناسىم: **جاناسىمى جوق** 不妥当的，毫无道理的。

جاناسىمدى 〈形〉① 和得来的，好相处的，好接近的，人缘儿好的：جوٴرتپەن جاناسىمدى 和群众关系好的 ② 合适的，有用的，妥当的。

جاناسىمدىلىق جاناسىمدى 的抽象名词。

جانات 〈名〉①〔动〕浣熊，貉 ② 浣熊皮，貉皮：جانات شىشەك 浣熊大衣/ جانات جاعا 貉皮领子 ▲ جانات ءيت 浣狗 ▲ جانات ءتارىزدى ءيت 浣熊科。

جاناتتان- 〈动〉显得好看，显得美丽，显得华丽。

جاناتتانۋ جاناتتان- 的不定式。

جاناۋ جانا- 的不定式。

جاناۋىز 〈名〉（固定牛轭的）插棍儿。

جانباس- I 见 جامباس.

جانباس- II 〈动〉包庇，袒护，偏袒；偏私：قاتەلىككە جانباسۋعا بولمايدى. 不能包庇错误。

جانباستىر- جانباس- II 的使动态。

جانباسۋ جانباس- II 的不定式。

جانباۋىر 〈名〉至亲，近亲，亲人。

جانگەشتى 见 جانكەشتى.

جانعىز- جان- IV 的使动态。

جانعىش 〈形〉易燃的，可燃的：جانعىش زات 易燃物。

جانعىشتىق ① جانعىش 的抽象名词 ② 易燃性。

جاندا- 〈动〉靠近，接近，挨近：جانداپ ءجۇرۋ 靠着……走 ▲ جاندای شابۋ 追随。

جاندایشاپ 〈名〉追随者，吹鼓手，帮凶。

جاندالباسا 〈副〉慌张，急忙，慌忙：جاندالباسا قاشا جونەلدى 急忙逃走。

جاندان- 〈动〉① 苏醒，复活，复生：كوكتەم كەلىپ وسىمدىكتەر جاندانا باستادى. 春入——各种植物开始复生。②〔转〕充满生气，显得活跃：جاندانعان ءومىر 充满生气的生活。

جانداندىر- جاندان- 的使动态。

جانداندىرىل- جانداندىر- 的被动态。

جاندانت- جاندان- 的使动态。

جاندانۋ جاندان- 的不定式。

جاندارال 〈名〉〔俄〕将军，将官。

جاندارم 〈名〉宪兵。

جاندارمەريا 〈名〉宪兵队。

جانداس I 〈形〉同命运的，生死相连的。

جانداس- II 〈动〉① جاندا- 的交互态 ② 拼命，挣扎，抗争：جاندى 为了保全自己而拼命 ③ 靠近，接近，挨着：جاندى نارسە 靠近（走近）。

جانداسۋ جانداس- II 的不定式。

جانداۋ جاندا- 的不定式。

جاندى I 〈形〉① 活的，有生命的：جاندى نارسە 有生命的东西 ② 爱……如命的，把……当成命看待的：قاتىن جاندى 喜欢女人的/ اقشا جاندى 爱钱如命的 ③〔转〕有活力的，有魄力的，能干的，生动的，灵活的：جاندى جىگىت 能干的小伙子/ جاندى وبراز 生动形象/ جاندى ىستەتۋ 灵活运用 ④〔转〕有意义的，有说服力的；活生生的，栩栩如生的：جاندى فاكت 活生生的事实/ ءسوزى جاندى 他的话有说服力 ▲ ءيت جاندى 结实的，顽强的，不知疲倦的。

جاندى II 〈形〉人的，有……人口的：سەگىز جاندى ءۇي 八口人家。

جاندى-جاقتى 〈形〉兄弟姐妹多的，亲戚多的。

جاندى-جانسىز 〈形〉活的和死的，有生命和无生命的。

جاندىق 〈名〉绵羊和山羊的泛称，小畜。

جاندىلىق جاندى 的抽象名词。

جاندىر- ① جان- II 的使动态 ② 生，烧。

جاندىرعىش I 〈名〉引火物。

جاندىرعىش II 〈形〉爱惹人生气的，爱火上加油的。

جاندىرما 〈名〉烙饼。

：边旁,方八面四,围周,周四〈名〉 **جان-جاق**
مەكتەپتىڭ جان-جاعىندا 周四校学 / جان-جاقتان
。人的来方八面四从 كەلگەندەر
动）向方的同不从,来起围〈动〉 **جان-جاقتا-**
。（攻进）方八面四从,（手
。的方八面四,的围周〈形〉 **جان-جاقتاعى**
。式定不的 جان-جاقتا- **جان-جاقتاۋ**
,地到周;地面方各,地面全〈副〉 **جانجاقتى**
调地面全 تەكسەرۋ جان-جاقتى :地至不微无
。查
到周;的面方各,的面全〈形〉 **جان-جاقتىلى**
جان-جاقتىلى زەرتتەۋ :的合综;的至不微无,的
方各有具 جان-جاقتىلى ٴبىلىمى بار / 究研面全
至不微无 جان-جاقتىلى قامقورلىق / 识知的面
。用利合综 جان-جاقتىلى پايدالانۋ / 怀关的
。词名象抽的 جان-جاقتى **جان-جاقتىلىق**
جانجالدى قويۋ :纷纠,执争,吵争〈名〉 **جانجال**
。吵争止停
:架打,纷纠闹,执争,吵争〈动〉 **جانجالداس-**
。结团相互吵争止停 جانجالداسپاي ىنتىماقتاسۋ
。态动使的 جانجالداس- **جانجالداستىر-**
。式定不的 جانجالداس- **جانجالداسۋ**
有,的执争有,的吵争常经〈形〉 **جانجالدى**
的吵争爱 جانجالدى ٴۇي :的睦和不,的纷纠
。庭家
闹爱,的架打爱,的吵争爱〈形〉 **جانجالقوي**
。的纷纠
爱,人的架打爱,人的吵争爱〈形〉 **جانجالشى**
。人的纷纠闹
拨爱,的架打爱,的吵争爱〈形〉 **جانجالشىل**
。的非是弄
。物动〈名〉 **جان-جانۋار**
:身周,身深,身全 ①〈名〉 **جان-جۇيە**
جان-جۇيەسى بوساۋ 软发身深 / جان-جۇيەسى
شىمىرلاۋ 然悚骨毛 ② 魂灵;害要: جان
。魂灵及触 جۇيەسىنە تيگىزۋ
:的险冒,的活死顾不〈形〉 **جانكەشتى**
。为行险冒 **جانكەشتى قيمىل**
。词名象抽的 جانكەشتى **جانكەشتىلىك**
。儿兜衣〈名〉 **جانقالتا**

جاننام: **جانى جانناما** كەتتى (جانى
。世逝,世去 (جانناما تاپسىردى
界世乐极,堂天,国天 ①〔阿〕〈名〉 **جاننات**
生的好美〔转〕③ 乡之丽美,土乐〔转〕②
者死愿〔宗〕! جانى جانناتتا بولسىن ▲ 境环活
! 堂天入升
。型类,式样(的品作术艺指),裁体〈名〉 **جانر**
。的式样,的裁体(品作学文)〈形〉 **جانرلىق**
:的息一奄奄,的活不死半〈形〉 **جانسار**
。人的活不死半 جانسار كىسى
倦疲知不;的强顽,的强坚〈形〉 **جانسەبىل**
年已虽 كارلىك جەتسە دە جانسەبىل كىسى :的
。人的强坚个是仍但迈
。词名象抽的 جانسەبىل **جانسەبىلدىك**
。式定不的 جانسى- **جانسۋ**
…… 成变,人的 …… 象为成〈动〉 **جانسى-**
。人的
شەتەل :衣便,探密,探暗〈名〉 I **جانسىز**
。探暗的国外 جانسىزدارى
ەكى :的人主无,的人无①〈形〉 II **جانسىز**
。人有没都里子院个两 قورادا جانسىز ەكەن
جانسىز :的力命生无;的命生无,的死 ②
力无,的弱虚〔转〕③ 样一人死象 كىسىدەي
دە جىگەرسىز :的力魄无;的力无气有,的气
生不〔转〕④ 力魄有没又气志有没既 جانسىز
جانسىز سويلەۋ وتە :的力引吸无;的淡平,的动
。动生不很得讲
。人一独单,人一自独〈副〉 III **جانسىز**
اياعى :痪瘫,木麻,麻发〈动〉 **جانسىزدان-**
。痪瘫身下 جانسىزدانۋ
麻 ② 态动使的 جانسىزدان- ① **جانسىزداندىر**
。醉
。师醉麻〈名〉 **جانسىزداندىرۋشى**
。式定不的 جانسىزدان- **جانسىزدانۋ**
。词名象抽的 II جانسىز I **جانسىزدىق**
。探暗,为行探密〈名〉 II **جانسىزدىق**
命生,息一奄奄,活不死半 ①〈动〉 **جانسىرا-**
发② 危垂命生得病 اۋرۋدان جانسىراۋ :危垂
。麻发手 قول جانسىراۋ :木麻,麻
。态动使的 جانسىرا- **جانسىرات-**

جانسراۋ جانسرا- 的不定式。
جانتاي- 〈动〉① 侧卧，侧靠，斜向一边，歪
向一侧：جانتايىپ ۇيقتاۋ 侧身睡 ② 瞌睡，打
盹儿：جانتايىپ ال 你稍睡一会儿。
جانتايت- جانتاي- 的使动态。
جانتايۋ جانتاي- 的不定式。
جانتايىس- جانتاي- 的交互态。
جانتاق 〈名〉〔植〕骆驼刺，骆驼草 ▲ جانتاق
شەكەر 刺糖。
جانتالاس I 〈名〉① 奔忙，忙乱，闹瞎，瞎
忙：بەكەر جانتالاس 无谓的奔忙 ② 挣扎，挣
脱，拼命：جاۋدىڭ سوڭعى جانتالاسى 敌人最
后挣扎。
جانتالاس- II 〈动〉① 忙，忙活，张罗：بوْل
جۇمىسپەن جانتالاسقالى نەشە كۇن بولدى. (某人)
忙于这件事情已有几天了。② 折腾，坐卧不
宁，翻来复去：اۋىرىپ توسەكتە جانتالاسىپ
جاتىر 病得在床上折腾 ③ 闹玩，闹乱，闹打：
انا بالاعا جانتالاسپاي وتىر دەشى 告诉那个孩子
不要闹乱 ④ 扎挣，脱挣，拼命：ٴيت جانتالا-
سىپ ٴۇرىپ تۇر. 狗在拼命地叫。
جانتالاستىر- جانتالاس- II 的使动态。
جانتالاسۋ جانتالاس- II 的不定式。
جانتاڭدا- 〈动〉跛行，瘸着走。
جانتاڭداۋ جانتاڭدا- 的不定式。
جان-ٴتان 〈名〉① 身体，身心：جان-ٴتانى امان
身体好/ جان-ٴتانىن اياماۋ 奋不顾身 ② 全
心全意：جان-تانىمەن كىرىسۋ 全力以赴/
جان-تانىمەن حالىق ٴۇشىن قىزمەت ەتۋ 全心
全意地为人民服务/ جان-تانىمەن ٴسۇيۋ 由衷
地爱。
جانتىق 〈形〉歪肩的，斜肩的，倾斜的，歪斜
的；跛行的。
جانۋ I جان- III 的不定式。
جانۋ II جانى- 的不定式。
جانۋار 〈名〉① 动物：جانۋارلار دۇنيەسى 动
物界 ② 对大牲畜的昵称：جانۋار قايتىپ
كەلدى. 我的好马(骆驼、牛)回来了。▲ جىلى
قاندى جانۋار 温血动物。
جانۋىش 〈名〉磨刀石。

جانشۋ جانشى- 的不定式。
جانشى- 〈动〉① 压碎，碾碎，捣碎：تارى
جانشۋ 碾碎小米 ② 踩，践踏：اياعىمەن جانشىپ
كەتتى 用脚踩坏了 ③〔转〕压迫，压榨，压制：
ونى كىم جانشتى؟ 谁压制了他？
جانشىل- جانشى- 的被动态。
جانشىس- جانشى- 的交互态。
جانشت- جانشى- 的使动态。
جانى- 〈动〉① 钢，鐾：پىشاق جانۋ 钢刀 ②
〔转〕挑唆，唆使，火上加油：بىرىنە ٴبىرىن جانۋ
互相挑唆/ جانىماي جاقىنداستىرۋ كەرەك 不要
火上浇油，要促成团结 ③〔转〕抽，打，扇：
بەتكە جانۋ 抽嘴巴 ▲ جاعىنا وقتاۋ (پىشاق)
جانىعانداي 皮包骨头 ▲ جاعىن جانۋ 耍嘴皮子，
说会道。
جانىعۋ جانىق- 的不定式。
جانىعىش 〈名〉磨石。
جانىق- 〈动〉① 垂死挣扎，拼命挣扎：جاۋدىڭ
جانىعۋى 敌人的垂死挣扎 ② 慌张，惊慌失
措：جانىعىپ قاشۋ 慌慌张张地逃跑。
جانىل- جانى- 的被动态。
جانىما 见 قايىراق.
جانىنداي: جانىنداي كورۋ 爱如生命，把…
…当成命看待，喜爱，欢喜：بالانى جانىنداي
كورۋ 把孩子当成命看待/ كىتاپ وقۋدى
جانىنداي كورۋ 喜欢看书。
جانىش- 见 جانشى-.
جانىشتا- 〈动〉① 捣，剁，碎捣，碎碾：
سارىمساق جانىشتاۋ 捣蒜/ ەت جانىشتاۋ 剁肉 ②
压；践踏：شىنتاعىمەن جانىشتاۋ 用胳膊肘压
③〔转〕压迫，压榨，镇压，讨伐：تاپتىق
جاۋلاردى جانىشتاۋ 镇压阶级敌人。
جانىشتاعىش 〈名〉磨碎机，捣碎器。
جانىشتال- جانىشتا- 的被动态。
جانىشتات- جانىشتا- 的使动态。
جانىشتاۋ جانىشتا- 的不定式。
جانىشتاۋىش 〈名〉磨碎机。
جانىشۋ جانىش- 的不定式。
جاڭا I 〈形〉① 新的，新鲜的，崭新的，新颖
的：جاڭا جىل 新年/ جاڭا بەينەدە 以崭新的面

جاڭا :的生新② 的颖新式样 جاڭا تۆردەگى /貌
جاڭا :的悉熟不,的生陌③ 物事生新 زات
④ 了来起多人的生陌 .ادامدار كوبەيە باستادى
。了来才近最 جاڭا كەلدى : 刚 ;近最 ,近新
▲ 五、四、三、二、一初月 ايدىڭ ەكى جاڭاسى ▲
▲ (行)段一另 جاڭا جول ▲ 初月 اي جاڭاسى
代一的新,年少青 ② 望愿的新 ① جاڭا تالاپ
▲ 史代现 جاڭا تاريح ▲ ەسكىنى ەسكە الماي،
知能不则故温不【谚】 .جاڭا جادىڭا تۆسپەيدى
。新

جاڭا II 〈副〉 才刚,最近: جاڭا كەلدى 来刚/
جاڭا شىققان كىتاپتار 最近出版的图书 ▲ جاڭادا
重,新从 ① جاڭادان ▲ 近最,才刚,前以久不
来调新 جاڭادان اۋىسىپ كەلگەن :近最 ② 新
。的

جاڭاعى 〈形〉 刚才的: جاڭاعى ٴسوزىڭدى قايتا
ايتشى. 。下一复重话的才刚把你

جاڭالا- 〈动〉 ① 改新,更新,使焕然一新:
مەكەمە كادرلارىن جاڭالاۋ 更新机关干部 ② 修
理,修复,翻新: ٴۇيدى جاڭالاۋ 修复房屋 ③ 革
新,改革: تەحنيكا جاڭالاۋ 技术革新 ④ 添置
(新的): كيىم جاڭالاۋ 添置新服装。

جاڭالان- ① جاڭالا- 的被动态 ② 变新,焕
。新一然

جاڭالاس- جاڭالا- 的交互态。
جاڭالات- جاڭالا- 的使动态。
جاڭالاۋ I 〈形〉略微新的,比较新鲜的,不
。的旧太

جاڭالاۋ II جاڭالا- 的不定式。
جاڭالىق① جاڭا I 的抽象名词 ② 革新:
تەحنيكادات جاڭالىق 技术上的革新 ③ 新发
明,新发现: عىلىمداعى جاڭالىق 科学上的新
发明 ④ 新闻,新消息: بۇگىنگى جاڭالىق 今
天的新闻 ⑤ 怪事: ەلدە بولماعان جاڭالىق
人间所没有的怪事 ▲ جاڭالىق اشۋ 创造,发
。明

جاڭار- 〈动〉 变新,换新,更新,焕然一新:
اي جاڭارۋ 又开始新的一个月/ ەل جاڭارۋ 人
们的面貌焕然一新。
جاڭارت- جاڭار- 的使动态。

جاڭارتقىز- جاڭارت- 的使动态。
جاڭارتۋ جاڭارت- 的不定式。
جاڭارتىل- جاڭارت- 的被动态。
جاڭارۋ جاڭار- 的不定式。
جاڭاشا 〈形〉 新的,新式的,新型的: جاڭاشا
پىكىر بار ما؟ 有新的意见吗? /جاڭاشا ٴومىر
新式生活。
جاڭاشىل 〈形〉 ① 主张革新的,提倡改革的
② 革新者,创新者。
جاڭاشىلدىق جاڭاشىل 的抽象名词。
جاڭبىر 〈名〉 雨,雨水: جاڭبىر شەلەكتەپ
قۇيدى. 倾盆大雨/ جاڭبىر تامشىسى 雨点/
جاڭبىر سۋى 雨水 ▲ جاڭبىر بۇلتى 积雨云 ▲
جاڭبىر قۇرت 蚯蚓,地龙 ▲ باتامەن ەر
كوگەرەر، جاڭبىرمەن جەر كوگەرەر.【谚】英
雄把祝愿看成鞭策,大地在雨露上披绿装。▲
جاڭبىر ٴبىر جاۋسا، تەرەك ەكى جاۋادى.【谚】
祸不单行。
جاڭبىرلات- 〈动〉 ① 冒着雨,顶着雨:
جاڭبىرلاتىپ كەلدى 冒雨而来 ② 雨水不停,不
停地下雨 ③ 喷灌。
جاڭبىرلاتقىش 〈名〉 喷灌设备。
جاڭبىرلاتۋ جاڭبىرلات- 的不定式。
جاڭبىرلى 〈形〉下雨的,有雨的,多雨的,雨
水多的: جاڭبىرلى كۇنى 下雨天/ جاڭبىرلى
ماۋسىم 雨季/ جاڭبىرلى كۇز 多雨的秋天。
جاڭبىرلىق 〈名〉 雨衣,雨具。
جاڭبىرسىز 〈形〉 无雨的,旱的。
جاڭبىرسىزدىق جاڭبىرسىز 的抽象名词。
جاڭبىر-شاشىن 〈名〉雨,雨水: جاڭبىر-شاشىن
بولۋ 下雨。
جاڭعاق 〈名〉〔植〕① 核桃: جاڭعاق ٴدانى 核桃
仁儿 ② 核桃树: جاڭعاق ەگۋ 种核桃树。
جاڭعالاق 〈形〉① 健忘的,忘性大的,记性不
好的,记忆力不强的: جاڭعالاق كىسى 记忆力
不强的人 ② 无条理的,颠三倒四的: سوزگە
جاڭعالاق 说话无条理。
جاڭعالاقتان- 〈动〉 ① 忘记,记不起来,想不
起来: جاڭعالاقتانىپ اۋىزعا ٴسوز تۇسپەۋ 因为
想不起来,所以不知说什么好。② 颠三倒

جاڭعالاقتانىپ بەتالدى سويلەۋ ：乱搅,乱弄,四
。气一说乱,四倒三颠
。式定不的 جاڭعالاقتان- **جاڭعالاقتانۇ**
。词名象抽的 جاڭعالاق **جاڭعالاقتىق**
جالعىز. 见 **جاڭعىز**
ايعايدان تاۋ ：荡回 ,响回 ① 〈动〉 **جاڭعىر-**
,犯 ② 。声回来传里山喊一声大 .جاڭعىردى
新变,样变,新变 〔转〕 ③ （病肤皮指）发复
جاڭعىردى دالا جاپان كەشەگى ：新一然焕;颜
。颜新变今如野荒的日昔 بۈگىن
,刮,削 ② 态动使的 جاڭعىر- ① **جاڭعىرت-**
ۋل ：起提新重 〔转〕 ③ （具木旧陈指） 切
وتكەندى جاڭعىرتىپ وتىر . 儿的去过起提又他
事 。▲ توسەك جاڭعىرتۇ 。弦续
。器振共 〈名〉 **جاڭعىرتقىش**
。态动被的 جاڭعىرت- **جاڭعىرتىل-**
。式定不的 جاڭعىر- **جاڭعىرۇ**
。木垫,墩木 〈名〉 I **جاڭعىرىق**
② 声响回,音回,声回 ① 〈名〉 II **جاڭعىرىق**
腔鼻 جاڭعىرىق جولىنداعى مۇرىن ：振共,鸣共
。线振共 جاڭعىرىق سىزىعى /鸣共
。响震;荡回,响回 〈动〉 III **جاڭعىرىق-**
② 态动使的 III جاڭعىرىق- ① **جاڭعىرىقتىر-**
جاڭعىرىقتىرماي كەت ：闹喧,叫大喊大,嚷喧
。开走,嚷嚷别 اۋاشا
木烧 جاڭقا جاعۋ ：块木碎,屑木 〈名〉 **جاڭقا**
。屑
：块碎成削,屑碎成砍（头木把）〈动〉 **جاڭقالا-**
。屑碎成砍头木把 اعاش جاڭقالاۋ
。态动被的 جاڭقالا- **جاڭقالان-**
。态动使的 جاڭقالا- **جاڭقالات-**
。式定不的 جاڭقالا- **جاڭقالاۋ**
。机削切 〈名〉 **جاڭقالاۋىش**
。肉之部背鲇须 〈名〉 **جاڭسا**
：的确准不;的误错,的对不 〈形〉 **جاڭساق**
/解误 جاڭساق ٴتۇسىنۇ /错听 جاڭساق ەستۋ
。错认 جاڭساق تانۋ /错看 جاڭساق كورۋ
不想,来起不记,记忘 ① 〈动〉 **جاڭساقتان-**
。混弄,倒颠搞,错弄 ② 来起
。态动使的 جاڭساقتان- **جاڭساقتاندىر-**

：乱搅,岔打,惑迷,涂糊弄 〈动〉 **جاڭساقتات-**
不岔打净他 .جاڭساقتاتىپ بەرگىسى كەلمەدى
。给肯
。式定不的 جاڭساقتات- **جاڭساقتاتۇ**
,觉错 ② 词名象抽的 جاڭساق ① **جاڭساقتىق**
。解误
：来起不想,来起不记,记忘 ① 〈动〉 **جاڭىل-**
名的他了记忘我 .اتىنان جاڭىلىپ وتىرعانىم
字 。② 混弄,倒颠搞,错弄 ：جولدان جاڭىلۇ
路迷/ جاڭىلىپ سوزىنەن تۇرىپ سويلەپ ول
قالدى. 了乱说就着说着说他 。▲ اتىنان
جاڭىلۇ 约毁,言誓背违 ▲ جاڭىلماس جاق
说会人【谚】 .بولماس، سۇرىنبەس تۇياق بولماس
错话,跌跌会畜牲 。▲ ساۋسقان توتى بولامىن
当想鹊喜 【谚】 .دەپ جۇرسىنەن جاڭىلىپتى
。（力量自不）迈么怎道知不都子步连,雀孔
歧入引 ② 态动使的 جاڭىل- **جاڭىلدىر-**
安要不你 .جاڭىلدىرامىن دەپ ويلاما ：惑迷,途
。途歧入引他把想
。态动使的 جاڭىل- **جاڭىلت-**
جاڭىلتپاش ايتۋ ：令口绕 ① 〈名〉 **جاڭىلتپاش**
。（图意） 念概的清不糊含 ② 令口绕说
：辞其糊含,角抹弯拐 〈动〉 **جاڭىلتپاشتا-**
截直,角抹弯拐别 جاڭىلتپاشتاماي توتەسىن ايتۋ
。说地当了
。式定不的 جاڭىلتپاشتا- **جاڭىلتپاشتاۋ**
。式定不的 جاڭىل- **جاڭىلۇ**
：的涂糊;的大性忘,的忘健 〈形〉 **جاڭىلشاق**
جاڭىلشاق ادام / 人的大性忘 / بارعان سايىن
جاڭىلشاق بولۋ 。差越来越力忆记
。词名象抽的 جاڭىلشاق **جاڭىلشاقتىق**
كەلەتەتىن ：会误,觉错;误错 〈名〉 I **جاڭىلىس**
بولعان جاڭىلىس 误错的生发然偶 /جاڭىلىستان
。（的起引而）会误为因 بولدى
忘② 态互交的 جاڭىل①〈动〉 II **جاڭىلىس-**
搅,倒颠搞,错弄 ③ 来起不想,来起不记,记
。混
。态动使的 II جاڭىلىس- **جاڭىلىستىر-**
。式定不的 II جاڭىلىس- **جاڭىلىسۋ**
：闭 ,闭关 ,关 ① 〈动〉 I **جاپ-(جاۋىپ)**

ەسىك جابۋ 关门②盖,蒙,苦 : كورپە جابۋ 被盖
子/ باسىڭدى جاۋىپ ال（你）把头蒙上 ③ 铺:
كىلەم جابۋ 铺地毯 ④ 关,关压: اباقتىعا جابۋ
监收 ⑤ 遮盖,笼罩,遮蔽,遮掩 : جەردى قار
جاۋىپ الىپتى. 大地被雪覆盖了。/ اسپاندى
بۇلت جاۋىپ الدى. 阴云笼罩天空。⑥ 结束,
结止 : ەسەپ جابۋ 结账 ⑦ 放,放牧 : قويدى
قارسى بەتكە جابا سالدى. 把羊群放到对面的山
坡上 。⑧ 投入,投身 : بارلىق كۇشتى جاۋىپ
جىبەرۋ 投入全部力量 ⑨ 赠送 : كيىم جابۋ 赠
送衣服 ⑩ 烤 : نان جابۋ 烤馕 ▲ ابرويىن جابۋ
① 遮羞 ② 维护声誉（尊严）▲ ات مىنگە-
زىپ، شاپان جابۋ （一种礼仪）赠马赠大衣▲
اۋىز جابۋ 一字不吐,不默作声,闭口,住口 ▲
اۋىز جاپپاۋ 废话说个没完 ▲ پالە جابۋ 栽赃,
诽谤 ▲ جالا جابۋ 诬蔑,诽谤 ▲ جاۋىردى جابا
توقۋ 企图掩盖缺点（不足之处）▲ كىلەم جابۋ
① 用（挂）地毯盖（遮住）②赠送地（挂）毯▲
شاپان جابۋ ① 发怒 ▲ قاباعىن جابۋ ① 送衣服
② 愁闷 ▲ قاباعىن قارس جابۋ 沉下脸来,板
着面孔 ▲ انشەيىندە اۋىز جاپپاس، توي دەگەندە
ولەڭ تاپپاس. 【谚】平时唱个不住口,该唱的
时候不张口。
جاپ Ⅱ〈名〉引水渠。
جابا Ⅰ〈名〉粪牛,牛屎,牛粪坨 ▲ اق جابا
干透了的牛粪坨。
جابا Ⅱ〈名〉苦难,艰苦,痛苦,折磨 : جابادان
قورقۋ 怕艰苦/ بالانىڭ جاباسى 孩子的拖累 ▲
جابا كورۋ ① 怕麻烦 ② 受苦受难,受罪 ▲
جابا تارتۋ 受苦受难,受折磨 ▲ جابا شەگۋ 受苦
受难,受折磨。
جابادان-جالعىز〈副〉单独地,单个地,孤独
地,孤零零地,孤立 : جابادان-جالعىز كەلۋ 地
独自一个人来/ جابادان-جالعىز قالۋ 只剩下一
个人。
جابا-جالعىز〈副〉单独地,单个地,孤独地,
孤立地,孤零零地。
جاباكەش〈形〉受苦的,受难的,苦命的 :
جاباكەش ادام 苦命的人。
جاباكەشتىك　جاباكەش 的抽象名词。

جاپاق-جاپاق: جاپاق-جاپاق ەتۋ（قاراۋ）①
胆怯地 ② 东张西望,四处张望;眨着眼睛看
望,怯生生地看。
جاپاقتا- ①〈动〉眨着眼睛看;四处张望,东
张西望 ② 胆怯地看,怯生生地看。
جاپاقتاس-　جاپاقتا- 的交互态。
جاپاقتات-　جاپاقتا- 的使动态。
جاپاقتاتقىز-　جاپاقتات- 的使动态。
جاپاقتاۋ　جاپاقتا- 的不定式。
جاپالا-〈动〉（牛）拉坨粪,拉屎。
جاپالاق〈名〉鸺鹠 ▲ جاپالاق كوز 大眼睛
▲ جاپالاق قار 鹅毛大雪。
جاپالاق-جاپالاق: جاپالاق-جاپالاق قار جاۋۋ
下鹅毛大雪,大雪纷飞。
جاپالاقتا-〈动〉纷飞,纷纷落下 : جاپالاقتاپ
قار جاۋۋ 大雪纷飞（下鹅毛大雪）。
جاپالاقتاۋ　جاپالاقتا- 的不定式。
جاپالاۋ　جاپالا- 的不定式。
جاپالى〈形〉艰苦的;辛苦的;痛苦的;劳累
的,拖累的 : جاپالى قىزمەت 艰苦的工作/
جاپالى جولاۋشىلىق 劳累的旅行。
جاپان [阿]〈名〉原野,旷野 : جاپان دالا
（جۇز）荒野（旷野）。
جاپار [阿]〈名〉万物主,真主。
جاپا-تارماعاي〈副〉一齐,一块儿;全部,七
手八脚地 : جاپا-تارماعاي ۇمتىلۋ 一拥而上/
جاپا-تارماعاي اتتانىسقا كەلۋ 齐动员。
جاپاتاي〈名〉[土]（男性戴的）帽子。
جاپبار　见 جاپپار.
جاپ-جاس〈形〉（年岁）小的,幼小的;非年轻
的。
جاپقى〈名〉炉门。
جاپقىش〈名〉罩布,罩单,遮盖物 : توسەك
جاپقىش 床单（罩）▲ ابروي جاپقىش 遮羞布。
جاپپا Ⅰ : **جاپپا نان** 锅饼。
جاپپا Ⅱ〈名〉窝棚,小棚子。
جاپپاي ①〈副〉全都地,全面地,普遍地 :
جاپپاي اتتانىسقا كەلۋ 全面动员起来 ② 统统,
全体 : جاپپاي قارسى شىعۋ 全都反对。
جاپپار [阿]〈名〉万物主,真主 ▲ جاپپار اللا

真主 ▲ جاپپار يەم 造物主。
جاپسار 〈名〉① 缝儿,隙缝;裂缝: ەسىكتىڭ
جاپسارى 门缝儿/ شەلەكتىڭ جاپسارى 木桶的缝
隙 ② 檐;相结处: ۇيدىڭ جاپسارى 房檐 ▲
تاڭ جاپسارى 黎明前 ▲ ٴتۇن جاپسارى
سوگىلۋ 拂晓。
جاپسارلا- 〈动〉① 沿着隙缝,顺着缝儿:
جاپسارلاپ وتە شىعۋ 顺着缝儿穿过去 ② 弥合
隙缝,堵缝儿。
جاپسارلاس I 〈形〉相连的,相邻的,邻近的:
جاپسارلاس ٴۇي 相连的房子/ جاپسارلاس ەل
邻近的部落(国家)。
جاپسارلاس- II جاپسارلا- 的交互态。
جاپسارلاستىر- جاپسارلاس- II 的使动态。
جاپسارلات- جاپسارلا- 的使动态。
جاپسارلاۋ جاپسارلا- 的不定式。
جاپسىر- 〈动〉① 粘,贴,贴张,糊: ماركا
جاپسىرۋ 贴邮票/ قاعاز جاپسىرۋ 糊上纸 ② 带
领: ▲ جاپسىرىپ الدى ەكەن 怎么老领着这
个孩子。 مىنا بالانى قايدان پالەجاپسىرۋ 栽赃,
嫁祸。
جاپسىرعىز- جاپسىر- 的使动态。
جاپسىرما 〈名〉贴边,贴条。
جاپسىرت- جاپسىر- 的使动态。
جاپسىرۋ جاپسىر- 的不定式。
جاپسىرىل- جاپسىر- 的被动态。
جاپسىرىس- جاپسىر- 的交互态。
جاپتىر- جاپ- 的使动态。
جاپتىرما 〈名〉简易住房,栖身之处。
جاپتىرىق 〈名〉贿赂: اۋىز جاپتىرىق بەرۋ
行贿。
جاپىر- 〈动〉① 踩坏,踏坏,压坏: جىلقى
بورمىدى جاپىرىپ كەتتى. 马群把玉米踩坏了。
② 使卷刃儿: پىشاقتىڭ ٴجۇزىن جاپىرىپ الما
别把刀刃儿卷了 ③ 〔转〕痛打,打垮,消灭:
جاۋدى جاپىرىپ تاستادى 把敌人打垮了。
جاپىراي- 〈动〉歪向一边,倾斜,倒向一边:
جاپىرايعان جامان ٴۇي 倾斜的破房子。
جاپىرايت- جاپىراي- 的使动态。
جاپىرايتقىز- جاپىرايت- 的使动态。

جاپىرايتتىر- جاپىرايت- 的使动态。
جاپىراۋ جاپىراي- 的不定式。
جاپىراق I 〈名〉叶子: اعاش جاپىراعى 树叶
子 ▲ باتتاۋىق تاۋ جاپىراق 〔植〕山萝卜 ▲ باقا
جاپىراق 〔植〕浮萍 ▲ قىلقان جاپىراق 针叶。
جاپىراق II 〈名〉①片,块,薄片: ٴبىر جاپىراق
قاعاز 一张纸/ ٴبىر جاپىراق مايلى ەت 一块肥
肉 ② 封: ٴبىر جاپىراق حات تا جازباۋ 连一
封信都不写。
جاپىراقسىز 〈形〉无叶子的,光秃秃的:
جاپىراقسىز اعاش 光秃秃的树。
جاپىراقتا- 〈动〉① 长叶子: اعاش جاپىراقتاپ
كەلەدى. 树开始长叶子。② 切成片: ەتتى
جاپىراقتاپ كەسۋ 把肉切成片。
جاپىراقتاي 〈形〉小片的,小块的: جاپىراقتاي
شۇبەرەك 小块碎布。
جاپىراقتال- جاپىراقتا- ② 的被动态。
جاپىراقتان- ① جاپىراقتا- ① 的反身态②
长叶子,生叶子。
جاپىراقتانۋ جاپىراقتان- 的不定式。
جاپىراقتاۋ جاپىراقتا- 的不定式。
جاپىراقتى 〈形〉① 有叶子的,叶子茂盛的
② 落叶的: جاپىراقتى اعاش 落叶树 ▲ دارا
جاپىراقتىلار 单叶植物。
جاپىراقشا 〈形〉片状的,块状的,小块的。
جاپىر-جۇپىر 〈副〉(指多数)慌乱地,没有次
序地;一窝蜂似地: جاپىر-جۇپىر ەل 没有次
序的好多人 ▲ جاپىر-جۇپىر بولۋ (ەتۋ) 拥
挤,簇拥。
جاپىرلا- 〈动〉聚拢,聚集,拥挤: جاپىرلاپ
كەلۋ 聚拢而来/ جاپىرلاماي كەيىن شەگىنىڭدەر.
你们不要拥挤,往后退。
جاپىرلاس- جاپىرلا- 的交互态。
جاپىرلات- جاپىرلا- 的使动态。
جاپىرلاۋ جاپىرلا- 的不定式。
جاپىرت- جاپىر- 的使动态。
جاپىرۋ جاپىر- 的不定式。
جاپىرىل- ① جاپىر- 的被动态 ② 倒伏:
جاپىرىلعان ٴبيداي 倒伏的麦子 ③ 卷刃儿:
ٴجۇزى جاپىرىلعان پىشاق 卷刃儿的刀子。

جاپىرىق 〈形〉歪向一侧的,耷拉的,垂下来的：جاپىرىق ۋركەش تۆيە 峰耷拉下来的骆驼。

جار I 〈名〉陡岸,悬崖,峭壁：ۋزىن جاعاسىندا-ى جار 在河边的陡岸/ جاردان اتتىڭ باسىن تارتۋ 悬崖勒马 ② 〔转〕艰险阻,障碍：جارعا ۋرىنۋ 遇到障碍 ▲ جار سوعۋ 碰壁 ▲ جاۋ جوق دەمە جار استىندا، ٴبورى جوق دەمە بورىك استىندا. 【谚】莫说陡壁之下无敌人,莫道礼帽之下无豺狼。

جار II 〈名〉口号,号召 ▲ جار سالۋ ① 呼喊,喊叫 ② 报信,通知 ③ 号召 ▲ جار شاشۋ ① 报信,通知 ② 号召。

جار III 〈名〉① 爱人,妻子：جارىڭ بارما؟ 有妻子吗？② 〔转〕靠山,依靠：جالعىزدىڭ جارى قۇداي. 孤独的人的靠山是真主 ▲ جار بولۋ 支持,扶持 ▲ جار دەگەندە جالعىز 唯一的,只有：جار دەگەندە جالعىز بالا 只有一个孩子 ▲ جار قۇلاعى جاستىققا تيمەۋ 忙个不停,日夜操劳 ▲ موينى جار بەرمەۋ 懒得动弹。

جار- IV 〈动〉① 劈,劈开：وتىن جارۋ 劈柴 ② 切开：قاۋىن جارۋ 切开甜瓜 ③ 弄破,捅开：ابايسىزدا تورسىقتى جارىپ الدى 一不小心把皮囊弄破了 ④ 冲开：جاۋدى جارىپ شىعۋ 冲出敌群 ⑤ 穿过：اۋلدى جارىپ ٴوتۋ 从阿吾勒中间穿过去 ⑥ 长出,出发,冒出：ٴبيداي باس جاردى. 麦子抽穗了/ جەردى جارىپ شىقتىڭ با؟ 你是从地里冒出来的吗？⑦ 〔转〕敢于,勇于;挺身而出：توپتى جارىپ سوزگە شىعۋ 敢于当众讲话 ▲ اتاعى جەر جارۋ 名闻于世,威名远震 ▲ باس جارۋ ① 打破头 ② 抽穗 ▲ گۇل جارۋ 开花 ▲ داڭقى جەر جارۋ ① 闻名于世 ② 臭名远扬 ▲ جارىپ شىعۋ 领先,出众 ▲ ٴيىسى مۇرىندى جارۋ ① 香味扑鼻 ② 味道刺鼻 ▲ ٴتىس جارۋ 长牙 ▲ ٴتىس جارىپ ٴسوز ايتپاۋ 默不作声,一言不发,一声不吭 ▲ قارا قىلدى قاق جارۋ 主持公道。

جارا I 〈名〉① 伤,伤口,伤势：وقتان بولعان جارا 枪伤/ جاراسى جەڭىل 伤势不重 ② 〔转〕痛苦,悲伤,痛处：جان جاراسى 心灵上的创伤/ جاراسىنا تيمە 不要碰他的痛处 ▲ اسقازان جاراسى 〔医〕胃溃疡 ▲ بىتەۋ جارا ① 未开口的疮,未化脓的疮 ② 内心的创伤 ▲ جاراسى جەڭىل ① 伤势轻的 ② 轻而易举的,不费吹灰之力的,不难解决的 ▲ جاراسى وڭاي 好办。

جارا- II 〈动〉① 适合,合宜,合乎,适宜;相称：كوڭىلگە جاراۋ 合乎心意 ② 中意,看上,爱上：قىز وعان جاراعانداي بولدى. 姑娘看来爱上了他 ③ 表示赞赏(好,可,以,行,是)：جارايدى، كەلسىن. 好,让他来吧 ▲ باقىتقا جاراي 幸亏,多亏 ▲ بوققا جاراماۋ 屁也不值 ▲ كادەگە جاراۋ ① 有用 ② 礼轻情义重。

جارا- III 〈动〉① (因不给吃喝而使役畜)掉膘;收回腹部 ② 挨饿 ③ (种驼)发情,发疯。

جاراعىسىز 〈形〉无用的,报废的,不适用的：تۆككە جاراعىسىز 毫无用处的/ جاراعىسىز سايمان 报废的工具。

جارادار 〈形〉〔口〕① 受伤的,带伤的,负伤的 ② 〔转〕悲伤的,伤心的,悲切的。

جاراكىم-الدا 〈叹〉〔阿〕主,真主。

جاراق 〈名〉武器,武装,兵器：قولعا جاراق الۋ 手持武器 ▲ باتىرعا تاياق تا جاراق. 【谚】对英雄来说棍棒也是武器。

جاراقات 〈名〉伤,伤口,伤势：جاراقاتى ەمدەۋ 治伤/ جاراقاتى جەڭىل 伤势轻。

جاراقاتسىز 〈形〉无伤的,未受伤的,未负伤的。

جاراقاتتا- 〈动〉打伤,使受伤,使负伤,致伤。

جاراقاتتان- ① جاراقاتتا- 的反身态 ② 受伤,负伤,挂彩：جاراقاتتانسادا ەڭبەكتەن قالماۋ 虽然受伤但仍坚持劳动。

جاراقاتتاندىر- جاراقاتتان- 的使动态。

جاراقاتتاۋ جاراقاتتا- 的不定式。

جاراقاتتى 〈形〉带伤的,有伤的,负伤的：جاراقاتتى اسكەر 伤兵。

جاراق-جابدىق 〈名〉工具,用具,器材。

جاراقسىز 〈形〉① 不中用的,劣等的,报废

的 ② 无武器的,手无寸铁的,赤手空拳的。

جاراقسىزدان- I 〈动〉解除武装,放下武器。

جاراقسىزدان- II 〈动〉不能用,不顶用,成为废品。

جاراقسىزداندىر- ①جاراقسىزدان- I、II 的使动态 ② 缴械。

جاراقسىزدانئۇ جاراقسىزدان- I、II 的不定式。

جاراقسىزدىق جاراقسىز 的抽象名词。

جاراقتان- 〈动〉武装,装备,带上武器: جاراقتانعان حالىق جاساعى 武装起来的民兵。

جاراقتاندىر- جاراقتان- 的使动态。

جاراقتاندىرىل- جاراقتاندىر- 的被动态。

جاراقتانئۇ جاراقتان- 的不定式。

جاراقتى 〈形〉① 能用的,合格的,有用的 ② 有武器的,带武器的。

جارال- 〈动〉① 产生,发生,出现: ادامزاتتىڭ جارالۋى 人类的出现 ② 降生,出生,诞生: پارتيا جارالعاننان بەرى 自从党诞生以来 ▲ جات جۇرتتىقتا جارالۋ (指姑娘) 成为人家的。

جارالا- 〈动〉打伤,使受伤: جانىن جارالاۋ 伤人之心/ قولىن جارالاپ الۋ 使手受伤 ▲ جۇرەگىن (جانىن) جارالاۋ 伤人之心,造成痛苦。

جارالان- ① جارالا- 的被动态 ②受伤,负伤,挂彩: اياعى جارالاندى 脚受伤了 / سوعىستا جارالانئۇ 在战争中负伤。

جارالاندىر- جارالان- 的使动态。

جارالاۋ ① جارالا- 的不定式 ② 打伤。

جارالمىس 见 جاراتىلىس.

جارالمىش 见 جاراتىلىس.

جارالى 〈形〉① 受伤的,负伤的,带伤的,挂彩的: جارالى بولۋ 受伤 / جارالى ايۋ 受伤的熊 ②〔转〕悲伤的,悲切的,伤心的: جارالى كوڭىل 悲痛的心情 ▲ جارالى جەرىنە ٴتيۋ 碰到痛处 ▲ جاۋدى اياعان جارالى. 【谚】对敌人的怜悯就是对自己的残忍。

جارامازان 〈名〉〔阿〕〔口〕封斋歌。

جارامازانشى 〈名〉〔口〕说唱封斋歌的人。

جارامدى 〈形〉① 好样的,象样的,好看的,标致的: جارامدى جىگىت 好样的小伙子/ جارامدى ٴان 象样的歌曲 ② 适宜的,适合的: ەگىن سالۋعا جارامدى جەر 适合于耕种的土地 ③ 合格的,顶用的,中用的,胜任的: جارامدى كەزدەمە 合格的布匹/ قىزمەتكە جارامدى 胜任工作的。

جارامدىق 见 جارامدىلىق.

جارامدىلىق جارامدى 的抽象名词。

جارامساق 〈形〉爱拍马的,爱讨好的,爱献媚的,爱阿谀奉承的: جارامساق ٴسوز 拍马的话/ جارامساق نەمە 阿谀奉承的家伙。

جارامساقسۋ جارامساقسى- 的不定式。

جارامساقسى- 〈动〉拍马,讨好,献媚,阿谀奉承,承迎。

جارامساقتان- 〈动〉拍马,阿谀奉承,献媚,献殷勤,讨好: جارامساقتانىپ نە كەرەك؟ 何必献殷勤? ▲ جارامساقتانعان ٴيت جانقانشا تاياق جەيدى. 【谚】摇尾乞怜的狗常挨棍子。

جارامساقتانعىش 〈形〉讨好的,巴结的,阿谀奉承的。

جارامساقتاندىر- جارامساقتان- 的使动态。

جارامساقتانئۇ جارامساقتان- 的不定式。

جارامساقتىق جارامساق 的抽象名词。

جارامسىز 〈形〉① 不美的,难看的,不漂亮的: جارامسىز ٴوڭ 难看的面孔 ② 不中用的,不胜任的: جارامسىز ماتەريال 不顶用的材料/ جارامسىز زات 废品 ③ 不体面的,下流的,卑鄙的,陋的: جارامسىز قىلىق 下流的行为。

جارامسىزدان- 〈动〉① 不中用,不胜任,不顶用 ② 成为废品。

جارامسىزدانئۇ جارامسىزدان- 的不定式。

جارامسىزدىق جارامسىز 的抽象名词。

جاران 〈名〉〔波〕众人,大家,大伙儿,诸位: جاراندار ايتسىن 让大家先说/ جاراندارمەن بەت كورىسپەگەلى كوپ بولدى. 跟诸位好久没有见面了。

جاراپازان 〈名〉〔阿〕封斋歌。

جاراپازانشى 〈名〉说唱封斋歌的人。

جاراپازانشىلا- 〈动〉①说唱封斋歌 ②〔转〕说三道四,语无伦次。

جاراپازانشلاۋ جاراپازانشلا- 的不定式。

جارارلىق 〈形〉① 适合于……的，适宜……的：كورپەگە جارارلىق ماقتا 适合于做棉被的棉花 ② 顶用的，中用的，能胜任的……的：باسشىلىققا جارارلىق 能胜任领导的 ③ 值得……的：ايتۋعا جارارلىق 值得一提的。

جاراس- 〈动〉① 称身，合身，好看：كيىم جاراسۋ 衣服穿起来合身 ② 合适，恰当，相称：جاراسپايتىن قالجىڭ 不合适的玩笑 ③ 讲和；和解，和好，融洽：مۇنان كەيىن جاراسىپ الىڭدار. 你们以后要和好。▲ ٴازىل-كۇلكىسى جاراسۋ 情图意合，彼此能说说笑笑 ▲ ٴدام-تۇزى جاراسۋ 互相理解，相互尊敬 ▲ ٴازىلىڭ جاراسسا اتاڭمەن وينا.【谚】开玩笑要有分寸。▲ ورىسكە مال جاراسادى، انقا جال جاراسادى.【谚】有牲畜的草原显得壮观，鬃毛长的马显得漂亮。

جاراستى 〈形〉① 和好的，和睦的，融洽的 ② 适当的，妥当的，恰如其分的。

جاراستىر- ① جاراس- 的使动态 ② 调解，调停。

جاراستىق 〈名〉和睦，和好，和解：جولداستار ورتاسىنداعى جاراستىق 同志间的和睦相处。

جاراستىقسىز 〈形〉不和睦的，不和好的，有争执的，闹纠纷的：جاراستىقسىز جاعداي 不和睦的局面。

جاراسۋ جاراس- 的不定式。

جاراسىمدى 〈形〉① 称身的，合身的，爱打扮的，好看的：جاراسىمدى كيىم 合身的服装 ② 合适的，适合的，恰当的，恰如其分的，妥当的：جاراسىمدى ٴازىل 恰当的玩笑 ③ 和好的，和睦的，融洽的：جاراسىمدى كورشى 和睦的邻居。

جاراسىمدىلىق جاراسىمدى 的抽象名词。

جاراسىمسىز 〈形〉① 不称身的，不合身的，难看的 ② 不合适的，不恰当的，不妥当的 ③ 不和睦的，不融洽的。

جاراسىمسىزدىق جاراسىمسىز 的抽象名词。

جارات- I ① جارا- Ⅱ、Ⅲ 的使动态 ② 喜欢，喜爱，看中：ونىڭ جاراتاتىن ادامى جوق. 他谁都不喜欢。③ 赞同，赞许，同意：ونىڭ كوزقاراسىن جاراتۋ 赞成他的观点 ④ 使用，利用：حالىق مۇددەسىنە جاراتۋ 使……用于人民的利益 ⑤ 吊糟：ات جاراتۋ 吊马。

جارات- Ⅱ 〈动〉① 创造，发明：ادامزاتتى ەڭبەك جاراتقان 劳动创造人类 ② 产生，生产：قولدان جاراتقان دۇنيە 手工产生的东西 ▲ باقىت جاراتۋ 造福。

جاراتقان 〈名〉造物主，真主。

جاراتقىز- جارات- Ⅰ、Ⅱ 的使动态。

جاراتتىر- جارات- Ⅰ、Ⅱ 的使动态。

جاراتۋ جارات- Ⅰ、Ⅱ 的不定式。

جاراتۋشى 〈名〉① 造物主，真主 ② 创造者，发明者。

جاراتىل- جارات- Ⅰ、Ⅱ 的被动态。

جاراتىلىس 〈名〉① 自然，自然界：جاراتىلىس زاڭى 自然规律 / جاراتىلىس تانۋ 认识自然界 ②〔转〕脾气，天性，性格，素质：جاراتىلىسى قىزىق 性格古怪 ③〔转〕长相，容貌：جاراتىلىسى ەلدەن ەرەك 长相与众不同 ▲ جاراتىلىس بايلىعى 自然资源 ▲ جاراتىلىس (تانۋ) عىلىمى 自然科学 ▲ جاراتىلىس جاعدايى 自然条件 ▲ جاراتىلىس ٴپانى 理工科。

جاراتىلىستىق 〈形〉自然的，自然界的，天然的：جاراتىلىستىق عىلىمى 自然科学 / جاراتىلىستىق اپات 天灾 / جاراتىلىستىق گاز 天然气。

جاراۋ I 〈形〉① 稍瘦的 ②（指牲畜）（经吊后）不肥不瘦的。

جاراۋ Ⅱ **جارا-** Ⅱ、Ⅲ 的不定式。

جارباعاي 见 جىرباقاي.

جارباي 〈名〉劣种驼。

جارباقاي 〈形〉轻浮的，轻佻的，不稳重的，爱嘻嘻哈哈的，爱嬉皮笑脸的：جارباقاي مىنەز 轻佻的作风 / جارباقاي قىلىق 不庄重的举止。

جارباقتا- 〈动〉显得轻浮，表现得轻佻，显得不稳重，嘻嘻哈哈，嬉皮笑脸：كورىنگەنگە جارباقتاۋ 跟谁都打打闹闹 / تىم جارباقتاپ كەتۋ ۇنامسىز 过分嘻嘻哈哈不太好。

جارباقتاس- جارباقتا- 的交互态。

جارباقتات- جارباقتا- 的使动态。
جارباقتاۋ جارباقتا- 的不定式。
جارباڭ 〈名〉冒味无礼的举止,狎昵的作风。
جارباڭدا- 〈动〉① 笨拙地移动,不灵便地活
动,不灵便地动弹：جارباڭداپ جۇگىرۋ 笨拙
地跑 ②〔转〕过分地亲昵,动手动脚,打打
闹：قىزدارعا جارباڭداۋ 一见姑娘就动手动脚。
جارباڭداس- جارباڭدا- 的交互态。
جارباڭدات- جارباڭدا- 的使动态。
جارباڭداۋ جارباڭدا- 的不定式。
جارباڭ-جارباڭ: جارباڭ-جارباڭ ەتۋ ① 笨
拙地移动,不灵便地活动,不灵便地动弹 ②
过分的亲昵,动手动脚,打打闹闹。
جاربي 〈动〉显得矮又弯,显得矮趴趴：
جاربيعان جالعىز اعاش 又矮又弯的一棵树。
جاربيت- جاربي- 的使动态。
جاربيۋ جاربي- 的不定式。
جاربيس- جاربي- 的交互态。
جارگون 〈名〉行语,行话;黑话。
جارعاق 〈名〉①(去毛的)山羊皮,马驹皮：
جارعاق شالبار 皮裤子②膜,皮膜 ③(指用去
毛的山羊皮或马驹皮做的)翻毛皮衣 ④ 用
去毛皮做的鼻烟袋。▲ دابىل جارعاعى 〔生〕
鼓膜 ▲ جارعاق قاناتتىلار 遍幅类▲ جارعاق
قۇلاعى جاستىقتا تيمەۋ 忙个不停,得不到休息,
日夜操劳 ▲ جارعاق قۇلاق 耳郭大而薄的(形
容人瘦) ▲ ەشكى سويعاننىڭ مالى ەكى بار:
مۇيىزى پىشاعىنا ساپ، تەرىسى بالاسىنا جارعاق.
【谚】宰山羊有两项用处:角可做刀柄,皮可做
衣服。
جارعاقتاي 〈形〉① 薄的：جارعاقتاي جۇقا
显得很薄的 ②(指布料)硬而厚的。
جارعاقتان- 〈动〉①(指皮子)脱毛,掉毛,变
薄。②裂,发生裂纹(多指皮肤)。
جارعاقتاندىر- جارعاقتان- 的使动态。
جارعاقتانۋ جارعاقتان- 的不定式。
جارعاقشا 〈名〉① 膜,皮膜 ② 鼓膜。
جارعىز- جار- Ⅳ 的使动态。
جارعىش 〈形〉能破开的,有破碎能力的 ▲
مۇز جارعىش كەمە 破冰船。

جارداي 〈形〉高大的,健壮的,宽大的：
جارداي تۇيە 高大的骆驼/ جارداي يىعى 肩押宽
大的/ جارداي سەمىز 大胖子 ▲ جارداي بولىپ
سەمىرۋ 滚瓜溜圆,大腹便便。
جاردام 见 جاردەم.
جاردى Ⅰ：جۇرەك جاردى قۋانىش 心花怒
放。
جاردى Ⅱ 〈形〉有陡岸的,有悬崖的。
جاردىر- جار- Ⅳ 的使动态。
جار-جار 〈名〉出嫁歌：جار-جار ايتۋ 唱出嫁
歌。
جار-جاق 〈形〉① 能说会道的,能说善辩
的：جار-جاق كىسى 能说会道的人 ② 喊叫不
停的,爱嚷嚷的,爱哭的：جار-جاق شال 爱嚷
嚷的老头子/ جار-جاق بالا 爱哭的孩子。
جار-جاقتان- 〈动〉① 变得爱说,说起来滔大
叫,滔不绝,变得能说善辩 ② 变得爱大喊哭
个不停。
جار-جاقتانۋ جار-جاقتان- 的不定式。
جار-جولداس 〈名〉① 妻子,伴侣 ② 朋友,伙
伴。
جاريا 〈形〉公开的,明了的;清楚的 ▲ جاريا
بولۋ 传开,流传;暴露：جۇرتقا جاريا بولىپ
كەتكەن ءىس 人人皆知的事 ▲ جاريا قىلۋ (ەتۋ)
声张,散布,传开,揭露,泄露。
جاريالا- 〈动〉① 发布,宣布,宣告：بۇيرىق
جاريالاۋ 发布命令/ جيىندى اشىق دەپ جاريالاۋ
宣布会议开幕 ② 发表,刊登：گازەتكە جاريالاۋ
在报上发表 ③ 传开,声张,泄露：قازىرشە
جاريالاماي تۇرۋ 暂且不要汇露出去。
جاريالاما 〈名〉声明,宣言。
جاريالان- جاريالا- 的被动态。
جاريالاندىر- جاريالان- 的使动态。
جاريالات- جاريالا- 的使动态。
جاريالاتقىز- جاريالات- 的使动态。
جاريالاۋ جاريالا- 的不定式。
جاريالاۋشى 〈名〉① 宣告者,发布者,宣布人
②(电台)播音员 ③(戏剧等的)报幕员
④ 泄露(秘密的)人。
جارياسىز 〈形〉秘密的,不声不响的,悄悄的,

未声张的。

جاركەۋ ⟨名⟩ 捕鱼期，鱼汛。

جارق: جارق ەتۋ ①（突然）打闪，闪光，闪耀：كۇن كۇركىرەپ، ناجاعاي جارق ەتتى. 雷鸣电闪 ②〔转〕（突然）出现，闪现：جارق ەتىپ جوق بولۋ 昙花一现 ▲ كوزىنىڭ وتى جارق ەتۋ 眼睛里冒金星。

جارقاباق ⟨名⟩ 岸，岸边：وزەننىڭ جارقاباعى 河岸。

جارقاباقتان- ⟨动⟩ 形成陡崖；显得陡峭。

جارقاباقتانۋ جارقاباقتان- 的不定式。

جارقانات ⟨名⟩ 蝙蝠 ▲ جارقانات قۇمالاعى 夜明砂。

جارق-جۇرق: جارق-جۇرق ەتۋ 闪耀，金光闪闪，闪闪发光，反光：جارق-جۇرق ەتىپ كوز شاعىلىستىرۋ 闪一闪地耀眼。

جارقىل ⟨名⟩ 光，闪光，光亮，光芒：وت جارقىلى 火光/ نايزاعاي جارقىلى 电光。

جارقىلدا- ⟨动⟩ ① 闪耀，闪光，闪闪发光：نايزاعاي جارقىلداۋ 打闪 ②〔转〕（指心情，表情）显得开朗，爽快，显得和蔼：جارقىلداعان اشىق كىسى 心情开朗而又大方的人。

جارقىلداعىش 见 جارقىلداق ①.

جارقىلداق ⟨形⟩ ① 闪光的，发光的，闪闪发亮的，金光闪闪的 ②〔转〕大方的，开朗的，直爽的。

جارقىلداقتىق جارقىلداق 的抽象名词。

جارقىلداس- جارقىلدا- 的交互态。

جارقىلدات- جارقىلدا- 的使动态。

جارقىلداۋ جارقىلدا- 的不定式。

جارقىلداۋىق 见 جارقىلداق.

جارقىن ⟨形⟩ ① 愉快的，快活的，快乐的：كوڭىلى جارقىن 心情愉快 ② 开朗的，和善的，和蔼的：جارقىن ٴجۇزدى 和颜悦色的 ③ 用于男性人名。

جارقىنىم ⟨名⟩（对青年人的呼语）可爱的，尊敬的：جارقىنىم ەسىڭدە بولسىن. 可爱的你，要记住。

جارقىنشاق 见 جارقشاق.

جارقىرا- ⟨动⟩ ① 发光，发亮，闪闪发光，闪耀：جۇلدىزدار جارقىراۋ 群星闪耀 / جارقىراعان كوز 亮晶晶的眼睛 ②〔转〕大放光芒，光辉灿烂：جارقىرعان سوتسياليزم تاڭى 光辉灿烂的社会主义曙光。

جارقىرات- ① جارقىرا- 的使动态 ② 照亮，照耀：شام جارىعى ٴۇيدى جارقىراتىپ جىبەردى. 灯光把屋里照得通亮。

جارقىراۋ جارقىرا- 的不定式。

جارقىراۋىق ⟨形⟩ 发亮的，反光的。

جارلاۋىت ⟨名⟩ 小陡坡，斜坡地。

جارلاۋىتتان- ⟨动⟩ 形成小陡坡，开成河岸。

جارلاۋىتتانۋ جارلاۋىتتان- 的不定式。

جارلى I ⟨形⟩ ① 穷的，穷苦的，贫穷的，贫苦的：جارلى ۇيدە دۇنيەگە كەلۋ 出身于贫苦的家庭 ② 少的，缺少的：بىرەۋ مالعا جارلى، بىرەۋ باسقا جارلى 有的家庭缺少牲畜，有的家庭缺少人 ③ 有陡坡的，有斜坡的：جارلى جەر 有陡坡的地 ④ 有妻子的，结过婚的 ▲ باسقا جارلى 家庭人口少 ▲ جارلى بولساڭ دا ارلى بول. 【谚】人穷志不穷。▲ جارلىنىڭ جانى ارداقتى، بايدىڭ مالى ارداقتى. 【谚】穷人的生命宝贵，富人的牲畜宝贵。▲ جاس وسەر، جارلى بايىر. 【谚】年轻的会长大，穷的会变富。

جارلى II : **جۇرەك جارلى** 令人格外兴奋的，让人特别高兴的。

جارلى-جاقپاي ⟨名⟩ 穷人，穷苦人，穷棒子。

جارلىق ⟨名⟩ 命令，指令：جارلىق ٴتۇسىرۋ 下令（下达指令）。

جارلىلىق ① جارلى 的抽象名词 ② 贫穷，贫困，穷苦 ▲ جارلىلىق ۇيات ەمەس 穷不为耻。

جارما I ⟨名⟩ ①（谷物经磨碎后的）渣子：بورمي جارماسى 玉米渣 / بۇرشاق جارما 豆渣 ② 把熟黍子捣碎后加糖而做成的一种食品。

جارما II ⟨名⟩〔旧〕装饰品，装饰物。

جارما III ⟨名⟩ 木制牛轭。

جارما IV ⟨名⟩〔土〕运河，水道。

جارما V ⟨形⟩ 分成两瓣的，分成两块的：

。门扇两 جارما ەسىك
。草钱连〔植〕〈名〉 **جارماعۇل**
سوقىر ▲ 板铜,钱铜 〈名〉 I **جارماق**
。值不文一 جارماقا تاتىماۋ
渣(的后碎磨经物谷)〔口〕〈名〉 Ⅱ **جارماق**
。子
。碾推,碎捣,碎磨,碎碾 〈动〉 **جارمالا-**
。态动被的 -جارمالا **جارمالان-**
。态互交的 -جارمالا **جارمالاس-**
。态动使的 -جارمالا **جارمالات-**
。式定不的 -جارمالا **جارمالاۋ**
:的子渣的成变可,的碎磨可 〈形〉 **جارمالىق**
。物谷的碎磨可 جارمالىق داقىل
:缠纠,住缠,住拽,住揪,住抓〈动〉 **جارماس-**
ەتەككە جارماسۋ 襟衣住抓 ▲ اياقا جارماسۋ ▲
,子领住揪 ① جاعاعا جارماسۋ 石脚绊为成
。跤摔备准 ② 架打想
:的缠纠爱,的与干爱 〈形〉 **جارماسقىش**
都谁跟)的缠纠都么什 كورىنگەنگە جارماسقىش
。(的缠纠爱
。态动使的 -جارماس **جارماستىر-**
。式定不的 -جارماس **جارماسۋ**
股 ② 费党 پارتيا جارناسى :费 ① 〈名〉 **جارنا**
。分股的得应取领 ۇلەستى جارنا الۋ :金股,分
。籽草,籽物植〔植〕〈名〉 **جارناق**
: 的股合 , 的伙合 ① 〈形〉 I **جارنالاس**
。东股 ② 地种伙合 جارنالاس بولىپ ەگىن سالۋ
。分股出,股合,伙合 〈动〉 Ⅱ **جارنالاس-**
。式定不的 Ⅱ -جارنالاس **جارنالاسۋ**
。的股入,的份股有 〈形〉 **جارنالى**
كوممۋنيستىك :言宣 ① 〈名〉 **جارناما**
告;告广 ② 言宣党产共 پارتيانىڭ جارناماسى
。示
。的股入未,的份股无 〈形〉 **جارناسىز**
。东股 〈名〉 **جارناشى**
تىك جارتاس :石礁,岩山,石岩 〈名〉 **جارتاس**
جارتاس ▲ 层岩 جارتاس قاباتى / 岩山的峭陡
。画岩 سۇرەتتەرى
礁无,的岩山无,的石岩无〈形〉 **جارتاسسىز**
。的石

石礁有,的岩山有,的石岩有 〈形〉 **جارتاستى**
。的
جارتۇلى 见 جارتىمدى.
جارتۇسىز 见 جارتىمسىز.
جارتى الما :的半一,的个半 ① 〈形〉 **جارتى**
▲ 的量少,的儿点半星一〔转〕② 果苹个半
جارتى شار 球半 ▲ جارتىنى جارىپ جەگەن
享分肯也少再西东【谚】.تاتۋلىقتىڭ بەلگىسى
。志标的爱友结团是才
〔转〕② 的缺残,的全不 ① 〈形〉 **جارتىكەش**
。的量少,的点半星一
。分中当从,开分地半一半一 〈动〉 **جارتىلا-**
جارتىلاي :的半一,的个半 〈形〉 **جارتىلاي**
半 جارتىلاي وتار / 会社建封半 جارتىلاي فەودالدىق قوعام
。体导半 جارتىلاي وتكىزگىش ▲ 地民殖
。态动被的 -جارتىلا **جارتىلان-**
。式定不的 -جارتىلا **جارتىلاۋ**
。子瓶半小,斤半〈名〉 **جارتىلىق**
够足,的用够,的足充 ① 〈形〉 **جارتىمدى**
有 ② 食饭的够足 جارتىمدى تاماق :的分充,的
جارتىمدى ءسوز سويلەي :的意满人令;的量分
。话的意满人令出不讲 المادى
不微,的少微,的量少 ① 〈形〉 **جارتىمسىز**
没 ② 绩成的小微 جارتىمسىز ناتيجە :的道足
جارتىمسىزەكى - ءۇش :的望失人令,的量分有
。话句几的量分有没 اۋىز ءسوز
。式定不的 Ⅳ -جار **جارۋ**
جاڭا :者驱先,驱先 ① 〈名〉 **جارشى**
倡提 ② 驱先的化文新 مادەنيەتتىڭ جارشىسى
。舌喉,人言代 ③ 者播传,者
② 奶母饱吃(畜幼,儿婴)① 〈动〉 **جارى-**
的足充得获 استىققا جارۋ :裕充,裕富,有富
不穿(得穷)ءىشى جارىپ كيىم كيمەۋ / 食粮
اۋىز ▲ 活空于足满 قۇر سوزگە جارۋ / 服衣上
的少微,的儿点丁一,的缝牙塞够不 جارىماۋ
▲ ەتىكشى بىزگە جارىمايدى دەۋشى ەدى. 【谚】
。鞋上不穿往往的鞋做
好,贝宝(称昵的辈晚对辈长)〈名〉 **جارىعىم**
。子孩
ۇيگە :亮光,照光,线光,光①〈名〉 I **جارىق**

جارىق ٴتۇسۋ 屋里射进光线 ②〔转〕光明，光辉：جارىق اكەلۋ 带来光明 ③ 光亮的，明亮的，光线充足的，明亮的：جارىق ٴۇي 光线充足的屋子 / جارىق اي 明亮的月光 ▲ اي جارىق 晚安，晚上好 ▲ اي سۇتتەي جارىق 皎洁的月光 ▲ جارىق دۇنيە ① 人间 ② 光明的世界 ▲ جارىق جۇلدىز 启明星 ▲ جارىق كورۋ 问世 ▲ جارىقا شىعۋ 出现 ▲ ايدىڭ جارىمى جارىق، جارىمى قاراڭعى.【谚】一月中半月明，半月暗。▲ اي جارىقتا قويان ارىق.【谚】月亮明兔子长不肥（提心吊胆）。

جارىق Ⅱ〈名〉① 裂缝，裂痕，裂口，缝隙：جارىعى كەتكەن شەلەك 木桶的裂缝 ② 有裂缝的，有裂痕的，有裂口的：جارىق قازان 有裂口的锅。

جارىق Ⅲ〈名〉〔医〕① 疝气：بالالار جارىعى 小儿疝气 ② 破裂症：جارىق قارىن 肚皮破裂症。

جارىقگۇل〈名〉〔植〕金莲花。

جارىقتان-〈动〉① 变得明亮，发亮：تاڭ جارىقتاندى. 天亮了。② 裂开，出现裂缝。

جارىقتاندىر- ① جارىقتان- 的使动态 ② 照亮，照明。

جارىقتانۋ جارىقتان- 的不定式。

جارىقتىعىم〈名〉对青年人的爱称。

جارىقتىق Ⅰ جارىق 的抽象名词。

جارىقتىق Ⅱ〈形〉① 可敬的，可爱的，讨人喜爱的：جارىقتىق كارى 可敬的老人 / جارىقتىق جىلقى 可爱的马 ② 可敬的老人 ③ 对牛，羊，马，骆驼的昵称。

جارىقشا〈名〉小裂口，小裂痕，（不明显的）裂缝。

جارىقشاق〈名〉① 小裂痕，小裂口，裂缝 ② 碎片，碎块：تاس جارىقشاقتارى 碎石块 ▲ جارىقشاق داۋىس 难听的声音，破嗓门。

جارىقشاقتان-〈动〉裂开，爆裂，炸裂，炸裂成碎块：اعاش جارىقشاقتانعان 裂开的木头 / جەز جارىقشاقتانعان 炸裂成碎块的弹壳。

جارىقشاقتاندىر- جارىقشاقتان- 的使动态。

جارىقشاقتانۋ جارىقشاقتان- 的不定式。

جارىقشاقتى〈形〉有裂纹的，有裂缝的，有裂口的，有裂痕的。

جارىقشى〈名〉治疝气的医生。

جارىل- ① جار- Ⅳ 的被动态 ② 爆炸，爆裂，裂开，破裂：مينا جارىلۋ 地雷爆炸 / تاس جارىلۋ 石头裂开 / تورسىق جارىلۋ 小皮囊破裂 ③ 表示喜怒的用语：ٴبىر اۋىز سوزگە جارىلا جازدادى 就为一句话差一点气炸了 / قورىقانىنان جۇرەگى جارىلا جازدادى 吓得魂不附体 / قۋانعانىنان جۇرەگى جارىلا جازدادى 高兴得心里乐开了花 ▲ اعىنان جارىلۋ 畅叙衷肠 ▲ جارىلىپ كەت!〔咒〕气死 ▲ ماڭدايى جارىلىپ تۇر 走运，运气倍佳 ▲ ٴىشى جارىلعانشا ٴىشۋ (جەۋ) 吃撑，撑破肚吃（喝）▲ باس جارىلسا بورىك ىشىندە، قول سىنسا جەڭ ىشىندە.【谚】家丑不可外扬。▲ جارىلعاندى جاۋ، بولىنگەندى ٴبورى جەيدى.【谚】分散则败于敌，独行则食于狼。

جارىلعاسىن 见 جارىلقاسىن.

جارىلعىش〈形〉① 易炸的，爆炸的，易裂的：جارىلعىش زات 爆炸物 / جارىلعىش اعاش 易裂的木头 ② 易发怒的，性子暴的。

جارىلقا-〈动〉① 造福，恩赐：ەلدى جارىلقاۋ 给人民造福 ② 赠给，赏：جارىلقاپ نەسىن بەرەدى 能赏什么 ③ 关心，体贴：سوزبەن جارىلقاۋ 嘴上关心 ④ 祝好，表示谢意；保佑：ٴتاڭىر جارىلقاسىن 愿真主保佑 ▲ بەتىڭنەن جارىلقاسىن 祝你前程无量。

جارىلقاعىش〈形〉恩赐的，施恩典的。

جارىلقان- جارىلقا- 的被动态。

جارىلقاسىن〈名〉① 益处，好处，利益：نەندەي جارىلقاسىن الدىڭ؟ 你得到什么益处？② 赏，赏赐，恩典：كارىلەردىڭ جارىلقاسىنى 老年人的赏赐 ③ 谢意，感激，谢忱：جارىلقاسىن ايتۋ 表示谢意（祝福）。

جارىلقاۋ جارىلقا- 的不定式。

جارىلقاۋشىلىق〈名〉恩赐，恩典。

جارىلىس〈名〉爆炸，爆破。

جارىم〈名〉① 半个，一半：جارىم دەنەسى سالدانۋ 半身不遂 / جارىمىن الۋ 拿一半 ②〔转〕不健全的，残废的：جارىم ەسى 脑子发育不健全的 ▲ جارىم ىرىس لەپەس جاقسى 良好的

祝愿等于得到福分 ▲ جارىم جاس 中年 ▲ جارىم ٴتۇن (ٴتۇن جارىمى) 半夜 ▲ كوڭىلى جارىم بولۋ 担心,担忧,放心不下。

جارىمدا- 〈动〉 ① 将近一半,到半截: جارىمداپ كەلدى 来了一半 ② 分成两半: جارىمداپ الۋ 拿一半。

جارىمداۋ جارىمدا- 的不定式。

جارىمەس 〈形〉 痴呆的,蠢笨的,傻呵呵的,大脑发育不健全的,没有头脑的。

جارىمەستەن- 〈动〉 变得痴呆,变傻: جارىمەستەنىپ ايتپاۋ 傻呵呵地没有说。

جارىمەستەندىر- جارىمەستەن- 的使动态。

جارىمەستەنۋ جارىمەستەن- 的不定式。

جارىمەستىك جارىمەس 的抽象名词。

جارىمجان 〈形〉 残废的,(肢体)不健全的;多病的: ۇزاق جىلدان بەرى جارىمجان 多年来一直是残废。

جارىمجاندان- 〈动〉 变成残废,疾病缠身。

جارىمجاندانۋ جارىمجاندان- 的不定式。

جارىمجاندىق ① جارىمجان 的抽象名词 ② 多病,残废。

جارىم-جارتى 〈副〉 一半,一部分;不全: استىقتىڭ جارىم-جارتىسى 粮食的一部分。

جارىم-جارتىلا- 〈动〉(常用其副动词形式) 一半一半地,半个半个地,一部分一部分地: جارىم-جارتىلاپ اكەتۋ 分着拿回去。

جارىم-جارتىلاۋ جارىم-جارتىلا- 的不定式。

جارىس I 〈名〉 ① 赛马 ② 比赛,竞赛: سوتسياليستىك جارىس 社会主义竞赛 ▲ جاياۋ جارىس 赛跑 ▲ جارىس ٴسوز 自由发言,表态发言 ▲ جارىستان قالۋ 落伍,掉队 ▲ جارىس قازان 在祝愿产妇顺产而举行的仪式上吃的饭食 ▲ جارىسقا ٴتۇسۋ 参加比赛;比高低 ▲ قارا جارىس 非正式的比赛 ▲ قۇناق جارىس 三岁马的赛跑。

جارىس- II 〈动〉 ① 赛,比赛,竞赛: ول كىممەن جارىسادى؟ 他和谁比赛? ② 较量,比高低: جارىسۋعا دارمەن جوق 没有本事较量 ③ 抢着,争着: جارىسا سويلەۋ 抢着说话 ▲ ۇشقان قۇسپەن جارىسۋ 神速前进。

جارىس- III جار- IV 的交互态。

جارىسسىز 〈形〉 不经比赛的,没有比赛的。

جارىستىر- جارىس- II 的使动态 ▲ ٴسوز جارىستىرۋ 辩论。

جارىسۋ جارىس- II 的不定式。

جارىسۋشى 〈名〉 ① 选手 ② 竞争者。

جارىت- جارى- 的使动态。

جارىتىمدى 见 جارتىمدى.

جارىتىمسىز 见 جارتىمسىز.

جاس I 〈名〉 眼泪,泪水: كوزىنەن جاس اققانشا كۇلۋ 笑得流眼泪 / ىستىق جاس 热泪 / قاندى جاس 血泪 ▲ جاس اعار 睛明 ▲ كوز جاسى كول بولۋ 泪眼成河流 ▲ كوز جاسىن كورۋ ① 赐福 ② 怜悯 ③ 如愿以偿,夙愿得偿 ▲ كوزىنە جاس الۋ 泪水汪汪,眼里含着泪,哭 ▲ ادام بالاسىن كوزدەن اققان جاس ەرىتپەيدى. 【谚】眼泪未能使人感动。

جاس II 〈名〉 年龄,年岁,岁数: جەتى جاسىنان باستاپ وقىدى 从七岁开始念书 ▲ جاس ورتاسىنا كەلۋ (جاسى جەر ورتاسىنا كەلۋ) 上了年纪,年迈。

جاس III 〈形〉 ① 年轻的,(年岁)小的,幼小的: جاس ۇرپاقتار 年青的一代 / جاس ٴتول 幼畜 ② 新的,新鲜的;娇嫩的: جاس قابىر 新的坟墓 / جاس ەت 新鲜的肉 ③ 湿的,潮湿的,未干的: جاس وتىن 湿柴 ▲ جاس بالعىن 幼小的,非常年轻的,太嫩的 ▲ جاس بالا 小孩,儿童 ▲ جاس بۋىن 青年一代,晚辈 ▲ جاس جىگىت 小伙子 ▲ جاس ٴيىس 小孩儿 ▲ جاس ۇلان (ورەن) 青年一代 ▲ جاس ٴوسپىرىم 青少年 ▲ اقىل جاستان، اسىل تاستان. 【谚】智慧出自青年,宝石藏在石山中(后生可畏)。 ▲ بالا جاسىنداعىسىن ۇمىتپايدى، تاز باسىنداعىسىن ۇمىتپايدى. 【谚】孩子不会忘记自己的童年,秃子不会忘记自己头上的疮。 ▲ جاسىڭدا سالاق بولساڭ، بارا-بارا بىلىق بولارسىڭ. 【谚】自幼手脚不勤,长大会肋脦。

جاسا- I 〈动〉 ① 做,制作,制造;加工: داينىندىق جاساۋ 作准备 / ماشينا جاساۋ 制造汽车

② 盖，建造，修建：كەمە جاساۋ 造船 / تەمىر جول جاساۋ 修铁路 ③ 搭，垒，筑：ۇيا جاساۋ 筑巢 ④ 雕塑：ىكەل جاساۋ 雕像 ⑤ 和，搅拌：لاي جاساۋ 和泥 ⑥ 铸：ءارىپ جاساۋ 铸字 ⑦ 装饰，美化：ءۇي جاساۋ 装饰屋子 ⑧ 举行，进行：ەرۋىل جاساۋ 举行游行 / قاستاندىق جاساۋ 进行暗害 ⑨ 表现出，作出：ەرلىك جاساۋ 表现出英雄气概 / احلاقسىزدىق جاساۋ 作出不道德的行为 ▲ اۋىز بايلىق جاساۋ 口惠而实不至，空口许愿 ▲ بوگەت جاساۋ 阻碍，妨碍，干扰 ▲ داستارقان جاساۋ 摆席 ▲ دوكلات جاساۋ ① 作报告 ② 汇报 ▲ ءسوز جاساۋ 〔语〕构词 ▲ تاباق جاساۋ ① 制作盘子 ② 端肉，端菜 ▲ شاي جاساۋ ① 烧茶 ② 请喝茶 ▲ ىنتىماق جاساۋ 团结，联合，合作 ▲ قاتىناس جاساۋ 建立联系，取得联系。

جاسا- Ⅱ（动）① 生活，生存；存在：جاڭا زاماندا جاساۋ 生活在新时代/ ماڭگى جاساۋ 万古长存 ② 高兴，振奋：سەنى كورىپ ءبىر جاساعانداي بولدىم. 我见到你非常高兴。▲ اسارىن اساپ، جاسارىن جاساعان 够岁数儿 ▲ بوي جاساۋ 回光返照 ▲ كوپ جاساعان بىلمەيدى، كوپ كورگەن بىلەدى.【谚】长寿的人不一定有知识，见识多的人才有知识。▲ كوپ جاساعان قۇرداسىنان ايرىلادى.【谚】长寿者会失去同岁的人。

جاساعان（名）〔宗〕真主，上帝，造物主。

جاساق（名）卒，兵，士兵 ▲ حالىق جاساعى 民兵。

جاساقسىز-（形）没有一兵一卒的，光杆儿的。

جاساقتا-（动）〔旧〕① 组织士兵，建立军队 ② 武装，装备。

جاساقتال- جاساقتا- 的被动态。

جاساقتان- جاساقتا- 的反身态。

جاساقتاۋ جاساقتا- 的不定式。

جاساقتى（形）① 有兵的，带兵的 ② 有武装的，武装起来的。

جاسال- جاسا- Ⅰ 的被动态。

جاسالىن- جاسال- 的被动态。

جاسالىندى（形）不自然的，不真实的，虚伪的：ونىڭ ايتقاندارىنىڭ ءبارى جاسالىندى. 他说的都是虚伪的。

جاسامال（形）年迈的，年老的，上了岁数儿的。

جاسامالى（形）〔口〕老年的，老练的。

جاسامپاز（形）创造性的，带有发明性的：جاسامپاز ماركسيزمشىل 有创造性的马克思主义者。

جاسامپازدىق ① جاسامپاز 的抽象名词 ② 创造性，首创性。

جاسامىس（形）① 年老的，年迈的，上了年纪的 ② 老练的，见识广的，有经验的。

جاسان- ① جاسا- Ⅰ 的反身态 ② 打扮，装扮，盛装，装饰：جاسانىپ قايدا باراسىڭ؟ 你穿得这么漂亮准备上哪儿去？③ 武装：جاسانعان جاساق 武装的士兵 ④ 上年纪，年迈，变老：جاسانعان ادام 上了年纪的人。

جاساندى（形）① 人造的，人工的，非天然的：جاساندى جىبەك 人造丝 / جاساندى ماقتا 人造棉 / جاساندى جولمەن مەرۋەرت جەتىلدىرۋ 人工育珠 ② 不真实的，虚伪的；伪造的，伪装的，虚构的：جاساندى قىلىق 虚伪的行为。

جاساندىلىق ① جاساندى 的抽象名词 ② 虚假，不真实。

جاساندىر- جاسان- 的使动态。

جاسانت- جاسان- 的使动态。

جاسانۋ جاسان- 的不定式。

جاساڭ（形）① 较年轻的，年纪不大的 ② 青草繁茂的，青草茂盛的；返青的：جاساڭ جەر ① 青草茂盛的地方 ② 青草茂盛的地方，长草的地方，草地。

جاساڭعىرا-（动）① 变年轻，显得年轻，返老还童 ② 返青，变绿，发绿。

جاساڭعىرات- جاساڭعىرا- 的使动态。

جاساڭعىراۋ جاساڭعىرا- 的不定式。

جاساڭدا-（动）① 返青，发绿，变绿，变得繁茂：ءشوپ جاساڭداپ كەلەدى. 草开始返青了。②〔转〕繁荣兴旺，繁荣发展：زامان وزگەرىپ، ەل جاساڭدادى. 时代变了，人民兴旺起来了。

جاساڭداۋ I 〈形〉 ① 较年轻的,年纪不大的 ② 青草较为繁茂的,青草较为茂盛的: قويدى جاساڭداۋ جەرگە باعۋ 在青草较为茂盛的地方放羊 ② 青草不够肥美的: جاساڭداۋ جەردىڭ مالى ارىق كەلەدى. 青草不够肥美的地方牲畜长不肥。

جاساڭداۋ II جاساڭدا- 的不定式。

جاساڭسۋ جاساڭسى- 的不定式。

جاساڭسى- 〈动〉 受潮,变得潮湿。

جاساڭست- جاساڭسى- 的使动态。

جاساڭ ٴشوپ 〈名〉〔植〕景天科。

جاسار I 〈形〉 (和数词连用表示)岁的,岁数的: ٴتورت جاسار بالا 四岁的孩子。

جاسار- II 〈动〉 ① 变年青,返老还童,显得年轻 ② 发绿,发芽,返青: اعاشتار جاسارىپ كەلەدى. 树木开始发绿了。

جاسارت- جاسار- II 的使动态。

جاسارۋ جاسار- II 的不定式。

جاساس- جاسا- I、II 的交互态。

جاسات- جاسا- I、II 的使动态。

جاساۋ I 〈名〉 ① 家庭用具;家产 ② 嫁妆,陪嫁: جاساۋ جاساۋ 做嫁妆 / جاساۋ مۇلىك 嫁妆 ▲ جاساۋ اقى (婆婆为亲家给的)陪嫁礼。

جاساۋ II جاسا- I、II 的不定式。

جاساۋ-جابدىق 〈名〉 嫁妆,陪嫁,妆奁。

جاساۋلا- 〈动〉 ① 准备家用陈设 ② 做嫁妆,准备陪嫁。

جاساۋلان- **جاساۋلا-** 的被动态。

جاساۋلات- جاساۋلا- 的使动态。

جاساۋلاۋ جاساۋلا- 的不定式。

جاساۋلى I 〈形〉 ① 现成的,做好的: جاساۋلى ورىندىق 现成的凳子 ② 嫁妆准备就绪的,嫁妆多的,嫁妆齐全的: جاساۋلى بويجەتكەن 嫁妆齐全的姑娘 ③ 陈设富丽的,摆设豪华的: جاساۋلى ٴۇي 陈设豪华的家。

جاساۋلى II 〈形〉 ① 子弹上膛的 ② 武装的。

جاساۋرا- 〈动〉 含泪,泪水汪汪,满眼含泪: تۇتىننەن كوز جاساۋراۋ 烟熏得满眼流泪。

جاساۋراس- جاساۋرا- 的交互态。

جاساۋرات- جاساۋرا- 的使动态。

جاساۋراۋ جاساۋرا- 的不定式。

جاساۋسىز 〈形〉 ① (屋里)没有陈设的,家庭用具很少的 ② 无嫁妆的,无陪嫁的。

جاساۋشى 〈名〉 ① 制作者,生产者: قولدان جاساۋشى 手工制作者 ② 真主,造物之主,万物之主。

جاساۋىل 〈名〉 ① (哥萨克军队的)军官 ② 岗哨: جاساۋىل قويۋ 放哨 ③ 〔体〕后卫。

جاس-جەلەڭ 〈名〉 年轻的男男女女,姑娘和小伙子,年轻人。

جاس-كارى 〈名〉 老少,大人和年轻人。

جاسقا- 〈动〉 (挥起某物)恐吓,吓唬,威吓。

جاسقال- جاسقا- 的被动态。

جاسقان- ① جاسقا- 的反身态 ② 害怕,胆怯,畏惧;不敢: جاسقانىپ كوزىن جۇما قويۋ 吓得闭上眼睛。

جاسقاندىر- ① جاسقان- 的使动态 ② 吓唬,挥起(东西恐吓某人)。

جاسقانت- جاسقان- 的使动态。

جاسقانۋ جاسقان- 的不定式。

جاسقانشاق 〈形〉 ① 胆小的,胆怯的,怯生生的: جاسقانشاق بالا 胆小的孩子 ② 缺乏自信心的,不果断的,优柔寡断的: ول قىزمەتتە جاسقانشاق. 他在工作中缺乏自信心。

جاسقانشاقتا- 〈动〉 害怕,胆怯,畏惧;提心吊胆: جاسقانشاقتاپ سويلەي المادى 怕得不敢说话。

جاسقانشاقتان- جاسقانشاقتا- 的反身态。

جاسقانشاقتاۋ جاسقانشاقتا- 的不定式。

جاسقانشاقتىق جاسقانشاق 的抽象名词。

جاسسىن- 〈动〉 认为年轻,觉得比自己小;觉得太嫩。

جاسسىندىر- جاسسىن- 的使动态。

جاسسىنۋ جاسسىن- 的不定式。

جاستا- 〈动〉 ① 垫,把……做枕头,以……为枕,枕: جاستىق جاستاۋ 垫枕头 ② 以……为理由,把……当借口,打……幌子: قىزمەتكە جاستاپ بارىپ كەلدى 利用工作之便去了一趟 ③ 利用,趁着: كەشكى قاراڭعىنى جاستاپ كەلدى 趁天黑的时候来的。

جاستاي 〈副〉自幼，从小：جاستاي وقۋ 从小就念书。

جاستال- جاستا- 的被动态。

جاستان- I جاستا- 的反身态。

جاستان II 见 جاستاي.

جاستاندىر- جاستان- 的使动态。

جاستانىش 〈名〉枕头的泛称。

جاستات- جاستا- 的使动态。

جاستاۋ جاستا- 的不定式。

جاستى 〈形〉同岁的，同年生的：ول كىممەن جاستى؟ 他跟谁同岁？

جاستىلىق جاستى 的抽象名词。

جاستىق I 〈名〉枕头：مامىق جاستىق 鸭绒枕头 / جاستىق قابى 枕套 ▲ جالپايىپ جاستىق بولۋ 恭顺 ▲ جاستىق اعاش 木枕，枕木 ▲ جاستىق جاپقىش 枕套 ▲ مويىن جاستىق 枕垫，颈垫。

جاستىق II ① جاس III 的抽象名词 ② 青年，青年时期 ▲ جاستىق شاق (داۋرەن) 青年时期。

جاستىقسىز I 〈形〉没有枕头的，不垫枕的。

جاستىقسىز II 〈形〉没有经过年轻时代的，对青年时代没有体会的。

جاستىقتا- 〈动〉垫枕头，靠枕头。

جاستىقتاۋ جاستىقتا- 的不定式。

جاستىقشا 〈名〉小枕头，枕垫。

جاسۋ I 〈名〉针眼 ▲ ينەنىڭ جاسۋىنداي 微不足道的，细小的。

جاسۋ II جاسى- 的不定式。

جاسشىلىق 见 جاستىق II。

جاسى- 〈动〉① 受潮，返潮：بيداي جاسىپ كەتىپتى. 麦子返潮了。② 灰心丧气，泄气：قاتەلەستىم دەپ جاسىما 不要因为犯了错误就泄气 ③ 羞愧，害臊，腼腆：ەل الدىندا جاسۋ 在别人面前感到胆怯 ④ 变得软弱，变得无能，变得不果断，变得没有锐气：جاسىپ كەتكەن بالا 没有魄力的孩子 ⑤ 退火，变得钢性不强：پىشاقتى وتقا سالسا جاسىپ كەتەدى. 把刀子放在火上就会退火。▲ باي بولىپ تاسىما، كەدەي بولىپ جاسىما. 【谚】富贵不能淫，贫贱不能移。

جاسىق I 〈形〉① 缺钢性的，钢性不强的，软的，生的：جاسىق پىشاق 没有钢性的刀 / جاسىق تەمىر 生铁 ② 〔转〕软弱的，无朝气的，窝囊的：جاسىق كىسى 软弱的人 ▲ جاسىق كىسى جاسقا تويماس، پاسىق كىسى ۇيقى مەن اسقا تويماس. 【谚】没有志气的人总觉得自己年纪小，没有出息的人总是贪吃，贪睡。

جاسىق II 〈形〉瘦的，精瘦的，瘦而不香的：جاسىق ەت 极瘦的肉 ▲ كوك جاسىق (كوكە جاسىق) 极瘦的。

جاسىقتان- 〈动〉变得软弱，变得窝囊，变得无魄力，变得没有锐气。

جاسىقتاندىر- جاسىقتان- 的使动态。

جاسىقتانۋ جاسىقتان- 的不定式。

جاسىقتىق جاسىق I 的抽象名词。

جاسىل I 〈名〉雷电：جاسىل تۇسۋ 雷击。

جاسىل II 〈形〉① 绿的，绿色的；碧绿的：جاسىل بارقىت 绿色条绒 / جاسىل كوزاينەك 绿色眼镜 ② 青 جاسىل شوپ 青草 ③ 未熟的，生的：جاسىل الما 生苹果 ▲ جاسىل بۇرشاق 绿豆 ▲ جاسىل كەسەرتكى 草蜥 ▲ جاسىل قوڭىز 草蜻蛉。

جاسىلدان- 〈动〉① 发绿，变绿，返青：كوكتەم كەلىپ جەر جاسىلداندى. 春天来到了，大地披上了绿装 ② 长满青草。

جاسىلداندىر- ① جاسىلدان- 的使动态 ② 绿化：قالانى جاسىلداندىرۋ 绿化城市。

جاسىلدانۋ جاسىلدان- 的不定式。

جاسىلدى- قىزىلدى 〈形〉大红大绿的，花花绿绿的，五颜六色的。

جاسىمسۋ جاسىمسى- 的不定式。

جاسىمسى- 〈动〉羞羞答答，扭扭捏捏：جاسىمسۋدىڭ كەرەگى نە، ايتارىڭدى ايتپايمىسىڭ. 何必那么羞羞答答，要说就说嘛。

جاسىمسىت- جاسىمسى- 的使动态。

جاسىمىق 〈名〉〔植〕兵豆。

جاسىمىقشا 〈名〉(植物的) 气孔。

جاسىن I 〈名〉雷电。

جاسىن- II جاسى- 的反身态。

جاسىنا- 〈动〉闪电；雷击。

。式定不的 جاسنا- **جاسناۋ**
。时轻年〈副〉**جاسندا**
قۇرال جاسىرۇ :藏窝,藏隐 ①〈动〉**جاسىر-**
كوزقاراسىن :盖掩,瞒隐,瞒 ② 器武藏窝
错盖掩 جاسىرۇ قاتەلىكتى /点观瞒隐 جاسىرۇ
▲ 葬埋忙忙急急 جاسىرۇ بەتىن-ٴجۇزىن ▲ 误
说直 (نەسىن جاسىرايىن) جاسىراتىن نەسى بار
吧,有什么可隐瞒的 ▲ اۋرۇدى جاسىرعانمەن
不却亡死,瞒隐可病疾 【谚】. ٴولىم اشكەرە
ٴسۇت سۇراي كەلىپ شەلەگىڭدى ▲ 。瞒隐能
直)桶奶藏必何,奶要来然既 【谚】. جاسىرما
。(当了接直,讳不言
纪年,的点一轻年,的轻年较〈形〉**جاسىراق**
。的点一小
。态动使的 جاسىر- **جاسىرت-**
。式定不的 جاسىر- **جاسىرۇ**
掩,者瞒隐,者藏隐,者藏窝〈名〉**جاسىرۇشى**
。者盖
。瞒隐;藏窝,藏隐〈名〉**جاسىرۇشىلىق**
。态动被的 جاسىر- **جاسىرىل-**
,的悄悄,的暗暗 ,的密秘〈形〉I **جاسىرىن**
جاسىرىن قىزمەتپەن :下地,中暗,的偷偷
悄悄 شۇعىلدانۋ كەتۋ جاسىرىن / 作工密秘事从
جاسىرىن ▲ 织组下地 جاسىرىن ۇيىم / 走地
。票投名记无 داۋىس بەرۋ
,藏隐 ② 态身反的 جاسىر- ① II **جاسىرىن**
قۇلىن جاتقان ▲ 伏潜,匿隐,藏躲,蔽隐
。盛茂得长草 (جاسىرىنعانداي) جاسىرىنادى
جاسىرىنباق ويناۋ :藏迷捉〈名〉**جاسىرىنباق**
。藏迷捉玩
。式定不的 II جاسىرىن- **جاسىرىنۋ**
جاستى. 见 I **جاست**
。态动使的 جاسى- II **جاست-**
,的生陌 ② 的系关戚样有没 ①〈形〉I **جات**
异 ② 人的生陌 جات كىسى :的外局,的疏生
/ 子分己异 جات ەلەمەنت :的来外,的非,的己
جات ▲ 想思级阶产无 پرولەتارياتقا جات يدەيا
جات ▲ 地外,地生 جات جەر ▲ 的亲认不 باۋىر
جات ▲ 乡异,乡外 جات جۇرت ▲ 孙远 جۇراعات
姑指)的家人 (جات جۇرتقا جارالعان) جۇرتتىق
娘(,属于外乡的,属于异乡的 ▲ جات كورۋ
视为异己,当外人看,另眼看待 ▲ جات مەنەز
古怪脾气 ▲ جات نيەت 别有用心 ▲ جاتقا
对【谚】. سىرىڭدى ايتپا، وزىڭە وتىرىك ايتپا
。话假说勿人亲对,情真露吐勿人生
会 جات ٴبىلۋ ▲ 诵背 **جات ايتۋ** : II **جات**
。写听,写默 جات جازۋ ▲ 背
قىرىنان جاتۋ :倒卧,卧,躺 ①〈动〉III **جات-**
ەكپەتتەپ / 卧仰 شالقاسىنان جاتۋ / 下躺身侧
جاتاتىن مەزگىل :息休,觉睡 ② 下趴 جاتۋ
بولدى :宿住,住 ③ 了候时的觉睡该 ول قايسى
物或人示表 ④?间房个哪在住他 ۇيدە جاتىر؟
床在他 ول توسەكتە جاتىر؟ :上置位 …… 在
/ 。上地在书 كىتاپ جەردە جاتىر. / 。着躺上
看有没你 نارتپادا جاتقان قالامدى كورمەدىڭ بە؟
اۋىر :属归,于属 ⑤ ? 吗笔钢的里屉抽见
词动助作 ⑥ 误错重严于属 قاتەلىككە جاتادى
睡在正 ۇيىقتاپ جاتىر :行进在正作动示表 ①
在水 سۋ اعىپ جاتىر. :续延作动示表 ② 觉
اۋداعا بارامىن :生发将即之作动示表 ③ 着流
/ 。去里县到要他 دەپ جاتىر. كەتكەلى جاتقاندا
,味不金拾 التىن جاتسا دا الماۋ ▲ 候时的走要
苦挖好,的人刺讽好 اتار جاتىپ ▲ 遗拾不路
情热 جاتىپ جاستىق ٴيىلىپ توسەك بولۋ ▲ 的
▲ 人的获而劳不;虫生寄 جاتىپ ىشەر ▲ 待接
تولىپ جاتىر 多很,数不胜数 ▲ توسەك تارتىپ
ٴۇيدىڭ بالالى ▲ 起不床卧 (得病) جاتىر
往不瞒里家的子孩有 【谚】. جاتپاس ۇرلىعى
ٴىز ▲ 。事 تەز باسىندا قيسىق اعاش جاتپايدى.
包里纸)子锥住不藏里袋口 【谚】. جاتپاس
。(火住不
ٴبىز تۋبىندە قاپ ▲ 。圆方正校以可矩规【谚】
矮 جاتاعان بويلى :的小矮,的矮〈形〉**جاتاعان**
匍 جاتاعان وسىمدىكتەر :的匍匍 ② 子个的小
。菊羽顶 جاتاعان كەكىرە ▲ 物植的匍
:地班就部按,地忙不慌不〈副〉**جاتا-جاستانا**
。天谈地忙不慌不 جاتا-جاستانا اڭگىمەلەسۋ
。点居定,点住居 (的人穷指)〈名〉I **جاتاق**
وقۋشىلار :宿住,舍宿 ①〈名〉II **جاتاق**
熊 ايۋدىڭ جاتاعى :穴,窝 ② 舍宿生学 جاتاعى

窝 / ٴيت جاتاعى 狗窝 ▲ جاتاق بولمه 卧室。

جاتاقتاس 〈形〉同住一个宿舍的。

جاتاقحانا 〈名〉宿舍，住宿：جاتاقحانانى تازالاۋ 打扫宿舍。

جاتالاق 〈名〉卧地滚转病。

جاتالاقشۋ جاتالاقشى- 的不定式。

جاتالاقشى- 〈动〉时卧时坐，坐卧不宁，老想躺：جاتالاقشعانىنا قاراعاندا بۇل اتتىڭ اۋرۋى بار سەكىلدى. 这匹马一会儿躺下，一会儿起来，看样子有病。

جاتالاقشت- جاتالاقشى- 的使动态。

جات-جاران 〈名〉外人，生人，陌生人。

جاتقا: جاتقا ايتۋ 背 ▲ جاتقا جازۋ 默写 ▲ جاتقا الۋ 记住。

جاتقىز- ① جات- Ⅲ 的使动态 ② 放，放平：اعاشتى جەرگە جاتقىزىپ قويۋ 把木头在地下放平。

جاتقىزىل- جاتقىز- 的被动态。

جاتسىن- 〈动〉① 认生，怕生，感到生疏 ② 当外人看，视为异己。

جاتسىنۋ جاتسىن- 的不定式。

جاتتا- 〈动〉背熟，背会：ولەڭ جاتتاۋ 背诗歌。

جاتتال- جاتتا- 的被动态。

جاتتاما 〈形〉死背硬记的；没有创造性的。

جاتتامالى 〈形〉死背的，死记的，背熟的，死记硬背的：جاتتامالى ٴسوز 死背的话。

جاتتامالىلىق جاتتامالى 的抽象名词。

جاتتاندى 〈形〉背熟的，死记的。

جاتتاندىلىق جاتتاندى 的抽象名词。

جاتتاسىندى 见 جاتتامالى.

جاتتات- جاتتا- 的使动态。

جاتتاتقىز- جاتتات- 的使动态。

جاتتاۋ جاتتا- 的不定式。

جاتتىعۋ Ⅰ 〈名〉练习，习题；训练：ەسەپ جاتتىعۋى 算术练习题 / اسكەري جاتتىعۋ 军事训练。

جاتتىعۋ Ⅱ جاتتىق- Ⅲ 的不定式。

جاتتىعۋسىز 〈形〉不经训练的，未经练习的。

جاتتىق Ⅰ ① جات Ⅰ 的抽象名词 ② 陌生，生疏。

جاتتىق Ⅱ 〈形〉① 通俗的，容易理解的，易懂的：ماقالانىڭ ٴتىلى جاتتىق بولۋ كەرەك. 文章的语言应该通俗。② 熟练的，熟悉的，有经验的：جاتتىق قولى 手巧的 ③ 流利的，精通的；精通的：شەتەل تىلىنە جاتتىق 精通外语 ④ 平的，平坦的：جاتتىق جول 平坦的路。

جاتتىق- Ⅲ 〈动〉① 习惯，适应：ول العاشقىداي ەمەس، بۇل جەرگە جاتتىعىپ قالدى. 他不象最初那样，现在已经习惯于这个环境了。② 熟练，掌握：قىزمەتكە ابدەن جاتتىعىپ الدى 对工作非常熟练了。

جاتتىقتىر- جاتتىق- Ⅲ 的使动态。

جاتتىق 〈形〉① 通俗的，容易理解的，易懂的：جاتتىق ٴسوز 通俗的语言 ② 熟练的，熟悉的，有经验的：جاتتىق يگەرۋ 熟练地掌握 ③ 流利的，流畅的，精通的：حانزۋ ٴتىلىن جاتتىق سويلەۋ 讲一口流利的汉语 ④ 有礼貌的，懂规矩的，文雅的：جاتتىق مىنەز 温和的性格：【谚】جات ۇيىندە جاتتىق بول. 在生人家里要讲礼貌。⑤ 平的，平坦的：جاتتىق جەر 平地。

جاتتىمدى 〈形〉通顺的，流畅的，流利的。

جاتىر 〈名〉子宫：جاتىردان قان كەلۋ 子宫出血 / جاتىردىڭ تومەندەۋى 子宫下垂 / جاتىر قىرۋ 刮宫 ▲ جاتىرىڭ تۋسكىر （对女性的咒骂）该死的 ▲ جاتىرىنا تارتۋ 象母亲，象外公。

جاتىن Ⅰ 〈名〉〔植〕房子。

جاتىن Ⅱ 〈形〉休息的，睡觉的 ▲ جاتىن ٴۇي 卧室。

جاتىرقا- 〈动〉① 认生，怕生，感到生疏：جاتىرقاعاندى بىلمەيتىن بالا 这个孩子不知道认生 ②〔转〕视为异己，当陌生人看，当外人看：تۋىسىن جاتىرقاۋ 把自己的亲属视为异己。

جاتىرقاعىش 〈形〉认生的，怕生人的，怯生的。

جاتىرقاس- جاتىرقا- 的交互态。

جاتىرقات- جاتىرقا- 的使动态。

جاتىرقاۋ جاتىرقا- 的不定式。

جاتىرلاس 〈形〉同胞的，同母的。

جاتىرلاستىق جاتىرلاس 的抽象名词。

جاتىس I 〈名〉 ① 躺（的姿式），卧（的样子）：بەكەر جاتىس 闲躺着 / جاتىسى جامان 躺的姿式不好 ② 〔转〕无事可作，赋闲：العاشقى جاتىستان پايدا جوق 老闲着没有意思 ▲ جاتىس 〔地〕原生产状 ▲ جاتىس سەپتىك 〔语〕位格。

جاتىس- II جات- II 的交互态。

جاتىس- III 〈名〉〔方〕休息，休假 ▲ جاتىس كۇن 休息日，星期天。

جاۋ I 〈名〉 ① 敌人，仇敌：جاۋ اسكەرلەرى 敌军 ② 〔转〕危害物：وت پەن سۋ ءتىلسىز جاۋ 水火无情 ▲ اتا جاۋ 宿敌 ▲ جاۋ جاپىراق 椭圆叶 ▲ جاۋ جۇرەك 胆大的，勇敢的 ▲ جاۋ مۇندالاۋ 喧嚷，嚷嚷嚷 ▲ جاۋ شابۋ ① 被敌人抢劫 ② 冲向敌人，消灭敌人 ▲ كوزدىڭ جاۋىن الۋ 光彩夺目，显得好看 ▲ قاس جاۋ 死敌，仇敌 ▲【谚】ايلاسىز باتىر جاۋعا الدىراق. 无谋的勇士不能胜敌。▲ الماستىڭ جاۋى قورعاسىن. 【谚】钻石之敌是铅（水火不相容）。▲ جاۋ جوقتا باتىر كوپ، داۋ جوقتا اقىل كوپ.【谚】敌人不在的时候英雄人多，没有争论的时候出主意的人多。

جاۋ- I 〈动〉 ① 下：جاڭبىر جاۋعالى كەلەدى. 要下雨了。② 〔转〕表示动作接连发生：اسپاننان شەلپەك جاۋمايدى. 天上不会下馅饼。/ سۇراق جاۋدى دا كەتتى. 异口同声地都提问题（这问那问）▲ جاۋار كۇندەي 显出阴郁的神色 ▲ قاباعىنان قار جاۋعانداي (جاۋارداي) 沉下脸来，板着面孔。

جاۋاپ I 〈名〉 ① 回答，答案：سۇراقتىڭ جاۋابى 问题的答案 ② 报答，汇报：قامقورلىققا جاۋاپ 对恩情的报答 ▲ اۋىز ۋشىنان جاۋاپ بەرۋ 不认真地答复 ▲ جاۋاپ الۋ ① 得到答复 ② 审讯 ▲ جاۋاپ بەرۋ 答复，回答 ③ 负责，承担责任 ▲ جاۋاپ قايتارۋ 答复，回答，应答 ▲ جاۋاپقا تارتۋ 审讯 ▲ ءسوز ككەشنىسرە ايتساڭ، ادام تاپپاس جاۋاپ ايتادى. 求懒汉办事，得不到满意的答复。

جاۋاپ II 〈名〉〔方〕准许，同意 ▲ جاۋاپ قوشماۋ 不答复，不应答。

جاۋاپكەر 〈名〉 ① 被告人：جاۋاپكەردى شاقىرۋ 传讯被告 ② 负责人，保人，承担：بۇل ىسكە كىم جاۋاپكەر؟ 谁负责这件事？

جاۋاپكەرلىك 〈名〉 责任，职责，责任心，责任感：جاۋاپكەرلىكتى ۋستىنە الۋ 承担责任 / جاۋاپكەرلىكتەن قاشۋ 逃避责任。

جاۋاپكەرسىز 〈形〉 不负责任的，没有责任心的。

جاۋاپكەرسىزدىك ① جاۋاپكەرسىز 的抽象名词 ② 无责任心，无责任感，失职。

جاۋاپكەرشىلىك 〈名〉 职责，责任，责任心，责任感。

جاۋاپسىز 〈形〉 ① 无答复的，无答案的：جاۋاپسىز قالدىرۋ 不予答复 ② 无责任的，负不着责任的。▲ جاۋاپسىز تاستاۋ (جاۋاپسىز قالدىرۋ، جاۋاپ بەرمەۋ) 不予答复。

جاۋاپسىزدىق ② جاۋاپسىز 的抽象名词。

جاۋاپتاس- 〈动〉 ① 互相谈话，互相通气，互相打招呼：جاۋاپتاسپاعالى ۇزاق بولدى 好久没有互相通气了 / جاۋاپتاسپاي وتە شىعۋ 不打招呼就走过去 ② 互相商定，互相商量，互相商妥：جاۋاپتاسىپ جاۋاپ بەرۋ 互相商妥了才答复 ③ 互相对质：ونىمەن جاۋاپتاسپاقشى بولىپ ءجۇر 准备和他对质。

جاۋاپتاستىر- جاۋاپتاس- 的使动态。

جاۋاپتاسۋ جاۋاپتاس- 的不定式。

جاۋاپتى 〈形〉 负责的，有责任的：جاۋاپتى كىسى 负责人 / جاۋاپتى رەداكتور 责任编辑。▲ جاۋاپتى بولۋ ① 负责，分管 ② 承担责任。

جاۋاپتىلىق 〈名〉 负责精神，责任。

جاۋبۇيرەك 〈名〉 烤羊肝儿（食品名），烤熟的肉食。

جاۋگەر 〈名〉 英雄，勇士。

جاۋگەرشىلىك 〈名〉 ① 动乱，兵荒马乱，动荡：جاۋگەرشىلىك زامان 兵荒马乱的年月 ② 战火，战乱。

جاۋعىز- ① جاۋ- II 的使动态 ② 〔转〕扫射，（接连不断地）抛。

جاۋدىر I 〈形〉 ① 明眸的，水汪汪的，水灵灵的 ② 期待……的，盼望……的：جاۋدىر كوز

水汪汪的眼睛（求助的眼光）。

جاۋدىر- ① جاۋ- Ⅱ 的使动态 ②〔转〕扫射，（接连不断地）抛：تاس جاۋدىرۋ 接连抛石块。

جاۋدىرا- 〈动〉① 闪烁发光，闪闪发亮：جاۋدىراعان مەرۋەرت 闪烁发光的珍珠 ② 显得亮晶晶，显得水汪汪；显得水灵灵（指眼睛）③〔转〕央求，恳求；显得可怜（指目光，眼神）。

جاۋدىراس- جاۋدىرا- 的交互态。

جاۋدىرات- جاۋدىرا- 的使动态。

جاۋدىراۋ جاۋدىرا- 的不定式。

جاۋدىرما 〈形〉接连发生的，不间断的：جاۋدىرما سۇراقتار 接连提出的问题。

جاۋدىرت- ① جاۋدىر- Ⅱ 的使动态 ② 扫射，（接连不断地）抛。

جاۋدىرۋ جاۋدىر- Ⅱ 的不定式。

جاۋ-جالام 〈名〉敌人，仇人。

جاۋ-جاراق 〈名〉武器，兵器；武器装备，武器弹药。

جاۋجۇمىر Ⅰ〈名〉（指反刍动物之）皱胃。

جاۋجۇمىر Ⅱ〈名〉〔植〕党参。

جاۋجۇرەك 见 جاۋجۇمىر.

جاۋكە 〈名〉巡官。

جاۋقازىن Ⅰ〈名〉〔植〕光慈姑，老鸦瓣。

جاۋقازىن Ⅱ〈名〉小兰花式图案。

جاۋقياق 〈名〉〔植〕野麦属。

جاۋلا- 〈动〉为敌，掠夺，抢夺：جاۋلاپ اكەتۋ 抢走 جاۋلاپ الۋ ① 抢走 ② 侵占，霸占，占领。

جاۋلاس- ① جاۋلا- 的交互态 ② 为敌，敌视；对抗，对峙。

جاۋلاستىر- ① جاۋلاس- 的使动态 ② 挑唆，挑动，使不和（为敌）▲ جاۋلاستىرماق جاۋشىدان، ەلدەستىرمەك ەلشىدەن.【谚】和与战均与使臣相关。

جاۋلاسۋ جاۋلاس-的不定式。

جاۋلاۋ جاۋلا-的不定式。

جاۋلاۋشى 〈名〉侵占者，占领者。

جاۋلىق Ⅰ〈名〉① 头巾：ٴجۇن جاۋلىق 毛头巾 ②〔转〕妻子，妇人 ▲ اق جاۋلىق 妻子，伴侣 ▲ قول جاۋلىق ① 手巾，手绢 ② 手中的玩物 ▲ قول جاۋلىق بولۋ 被人欺负，受人摆弄 ▲ قول جاۋلىق قىلۋ (ەتۋ) 欺负，摆弄。

جاۋلىق Ⅱ〈名〉敌意，敌视，敌对行为：جاۋلىعىن تاستاۋ 放弃敌意。

جاۋلىقتاس 〈形〉带头巾的，妇女的。

جاۋلىقتى 〈形〉系头巾的。

جاۋلىقشا 〈名〉小头巾。

جاۋرا- 〈动〉发冷，着凉，挨冻：جاۋراپ دىرىلدەۋ 冷得打哆嗦 / ارقاسىنان جاۋراۋ 后背着凉。

جاۋراس- جاۋرا- 的交互态。

جاۋرات- جاۋرا- 的使动态。

جاۋراۋ جاۋرا- 的不定式。

جاۋراۋىق 〈形〉怕冷的，经不住冷的。

جاۋرىن 见 جاۋىرىن.

جاۋسات- 〈动〉① 毁掉，捣毁，破坏 ② 消灭，屠杀。

جاۋساتۋ جاۋسات- 的不是式。

جاۋسىز 〈形〉无敌人，无仇敌的 ▲ ەل جاۋسىز بولماس، جەر تاۋسىز بولماس.【谚】大地上不会没有山，人民不会没有敌人。

جاۋسىن- 〈动〉视为敌人，当做敌人。

جاۋسىنۋ جاۋسىن- 的不定式。

جاۋتاڭ: **جاۋتاڭ كوز** ① 胆小鬼 ② 乞求别人怜悯的人 ▲ جاۋتاڭ قاعۋ ① 以期待的眼光看 ② 以乞求的胆地看。

جاۋتاڭدا- 〈动〉① 以期待的眼光看，盼望 ② 得心吊眼光看。

جاۋتاڭداس- جاۋتاڭدا- 的交互态。

جاۋتاڭدات- جاۋتاڭدا- 的使动态。

جاۋتاڭداتقىز- جاۋتاڭدات- 的使动态。

جاۋتاڭداۋ جاۋتاڭدا- 的不定式。

جاۋتاڭ-جاۋتاڭ: **جاۋتاڭ-جاۋتاڭ ەتۋ (قاعۋ)** ① 以期待的眼光看 ② 以乞求的眼光看。

جاۋھار 〈名〉宝石。

جاۋشا 〈名〉里麦。

جاۋشالعىن 〈名〉〔植〕分枝冰草。

جاۋشى 〈名〉① 媒人，媒婆，媒妁 ② 使节，使者 ▲ جاۋلاستىرماق جاۋشىدان، ەلدەستىرمەك

。关相臣使与均战与和【谚】.ئەلشىدىن
جاۋشى-جالىم 〈名〉①媒人,媒婆,媒妁 ②
。者使,节使
جاۋشىلىق 〈名〉①媒人身分②使者身分。
جاۋىغۇ جاۋۇق- 的不定式。
جاۋىز 〈形〉①凶恶的,残暴的,残忍的,暴
戾的: جاۋىز قاراقشى 凶恶的强盗 ② 存心不
良的,用心险恶的: جاۋىز نىيەتتى 存心不良的
③ 凶恨的人,恶棍。
جاۋىزدىق ① جاۋىز 的抽象名词 ② 残忍,残
。暴
جاۋۇق- I 〈动〉为敌,敌视,记仇。
جاۋۇق II 〈名〉[方]背毡,防其毡。
جاۋۇقتىر- جاۋۇق- 的使动态。
جاۋىن 〈名〉雨,雨水: جاۋىن باسىلدى. 雨
停了。/ جاۋىن شەلەكتەپ قۇيىپ تۇر. 倾盆大雨
▲ جاۋىن اق 连绵细雨,毛毛细雨 ▲ جاۋىن
قۇرت 蚯蚓,地龙。
جاۋىنگەر 〈名〉战士,士兵,战斗员: جاۋ
جۇرەك جاۋىنگەر 勇敢的战士。
جاۋىنگەرلىك 〈形〉① 英勇的,勇敢的;战
斗的: جاۋىنگەرلىكپەن شايقاسۋ 英勇战斗 /
جاۋىنگەرلىك ءومىر 战斗的生活 ② 战士的,
战斗员的: جاۋىنگەرلىك بورىش 战士的责任。
جاۋىندات- ①(指雨)不停地下,下着连,
淫雨连绵: جاۋىنداتقالى نەشە كۇن بولدى. 雨
连续下了好几天。② 冒着雨: جاۋىنداتىپ قايدا
باراسىڭ؟ 你冒着雨上哪儿去? جاۋىنداتىپ
ءجۇرۋ 冒着雨走。▲ جاۋىنداتىپ سۇراۋ 喷灌。
جاۋىنداتقىش 〈名〉喷灌设备。
جاۋىنداتۋ جاۋىندا- 的不定式。
جاۋىندى 〈形〉下着雨的,阴雨的: جاۋىندى
كۇنى 雨天。
جاۋىندى-شاشىندى 〈形〉多雨的,雨水多
的,常下雨的: بيىل جازداي جاۋىندى - شاشىندى
بولدى 今年夏天常下雨。
جاۋىنقۇرت 〈名〉蚯蚓,地龙。
جاۋىن-شاشىن 〈名〉雨,雨水,降雨量:
جاۋىن-شاشىن ماۋسىمى 雨季 / جاۋىن-شاشىن
مول 雨水多。

جاۋر 〈名〉(役畜背部的)擦伤,伤口,伤
痕: جاۋر بولۋ 受伤 ▲ جاۋر جالاق 马、牛
背部因受磨损而舔出之伤口 ▲ يىعى جاۋر
بولۋ ① 肩膀被磨伤 ② 受折磨,吃尽苦头。
جاۋرىن 〈名〉① 肩胛骨 ② 肩膀 ③(衣
服的)肩部 ▲ جاۋرىنى قاقپاقتاي 宽肩的 ▲
جاۋرىنعا قاعۋ ① 拍肩膀 ② 表示满意,表示感
谢 ▲ جاۋرىن قاراۋ 看肩胛骨推断祸福。
جاۋرىندى 〈形〉宽肩的,宽肩厚体的,块儿
大的,膀大腰圆的。
جاۋرىنتاق I 〈名〉(肩胛骨的)脆骨症。
جاۋرىنتاق II 〈名〉[方]衬肩布。
جاۋرىنشا II 〈名〉[方]背心,坎肩。
جاۋرىنشى 〈名〉[旧]看肩胛骨判断吉凶祸福
的人;阴阳家。
ءجا 〈叹〉表示说话者的语气,包含说,命令,
请求,警告,安慰等意(好,够了: ءجا، ونداي
سوزىنە قۇلاق قويى. 好,你听他讲。/ ءجا،
سويلەمەڭدەر. 好了,你们别说话了。/ ءجا،
جىلاما. 好了,别哭了。/ ءجا، ەندى كەتىڭدەر 好
了,你们该走了。
ءجابىر 〈名〉欺凌,虐待,欺侮 ▲ ءجابىر كورۋ
受欺负 ▲ ءجابىر كورسەتۋ 欺负,虐待。
ءجابىر-جاپا 〈名〉欺凌,欺侮,虐待;苦难,折
磨 ▲ ءجابىر-جاپا تارتۋ (كورۋ، شەگۋ) 受苦
受难,受罪,受折磨。
جابىرلە- 〈动〉欺负,欺凌,虐待;折磨:
سەنى كىم جابىرلەدى؟ 谁欺负你了?/
جابىرلەۋگە بولمايدى 不能虐待。
جابىرلەگىش 〈形〉欺人成性的,爱欺负人的。
جابىرلەن- ①جابىرلە- 的被动态 ② 受委屈,
受冤屈,受欺负。
جابىرلەندىر- جابىرلەن- 的使动态。
جابىرلەنۋ جابىرلەن- 的不定式。
جابىرلەنۋشى 〈名〉受欺负的人,受冤屈的人,
被虐待者。
جابىرلەس- جابىرلە- 的交互态。
جابىرلەت- جابىرلە- 的使动态。
جابىرلەۋ جابىرلە- 的不定式。
جابىرلەۋشى 〈名〉欺负者,暴虐者。

ٴجابىرلى 〈形〉受欺负的，受冤屈的，被虐待的。

جابىرلىلىك ٴجابىرلى 的抽象名词。

ٴجابىرسىز 〈形〉无害的，无危害的，无害处的：ٴجابىرسىز جاندىكتەر 无害的昆虫 ②无恶意的，不伤人的：ٴجابىرسىز ٴسوز 无恶意之言。

جابىرسىزدىك ٴجابىرسىز 的抽象名词。

جالگۇر 〈名〉扒手，小偷。

ٴجادي 〈名〉[阿] 十二月。

ٴجاديت 〈名〉[阿] ① 〔宗〕革新者，革新派 ② 叛教者 ③ 教学法。

جاديتيزم 〈名〉世俗主义。

ٴجاديتشى 〈名〉世俗主义者。

ٴجاديتشىل 〈形〉主张世俗主义的，提倡革新的。

جاديتشىلدىك ٴجاديتشىل 的抽象名词。

ٴجادۋال 〈名〉表，表格，报表。

جادىگەر 〈名〉① 纪念碑，纪念物，遗物 ② 留念。

جادىگەرلىك 〈名〉① 文物 ② 遗迹。

جاكە 〈名〉① 对父亲的尊称 ② 对男性长者的尊称。

جاكەتاي 〈名〉①（亲昵语）好爸爸 ② 对易性长者的尊称。

جاكەتتى 〈名〉哈拉库力羊羔皮的一种。

جالگور 〈名〉扒手，小偷。

جالەپ 〈名〉[阿] ① 狡猾的；诈奸的：جالەپ ساۋدىگەر 奸商 ② 〔转〕妓女。

جامبىلشە 〈名〉〔植〕早熟小瓜。

جامكە 〈名〉〔方〕镊子，夹钳。

جامشە 见 جامبىلشە.

جامشىك 〈名〉[俄] ① 马车 ② 车把式，赶车的人。

ٴجامىش 〈名〉人造革。

ٴجاننات 〈名〉天国，天堂，极乐世界。

جاندىك 〈名〉小动物，昆虫之通称。

جانە 〈连〉① 表示并列或对称的关系，用来连接词、短语或句子（和，与，及，同；又；并；兼：ونەركاسىپ جانە اۋىل شارۋاشىلىق 工业和农业 ②（强调连续，反复）又，再，还有：ول جانە كەلدى. 他又来了。/ جانە كەرەك پە؟ 还要不要？▲ جانە دە 还有。

جاپەشكە 〈名〉〔方〕油饼，油香。

جاردەم 〈名〉帮助，帮忙，协助，补助，辅助；援助，支援，声援：جاردەمگە كەلۋ 来帮忙 / حالىقارالىق جاردەم 国际援助 ▲ جاردەم اقشا 捐款 ▲ جاردەم الۋ 得到帮助，得到援助 ▲ جاردەم بەرۋ 帮助，支援。

جاردەمدەس- 〈动〉帮助，帮忙，协助，支援，援助：ٴوزارا جاردەمدەسۋ 互相帮助 / ۇزاق ۋاقىت جاردەمدەسۋ 长期支援 / اۋىر جاعدايدا جاردەمدەسۋ 在艰难的时刻给予援助。

جاردەمدەستىك 〈名〉帮助，帮忙，援助，支援：جولداستىق جاردەمدەستىك 同志式的帮助。

جاردەمدەستىر- جاردەمدەس- 的使动态。

جاردەمدەسۋ جاردەمدەس- 的不定式。

جاردەمدىك 〈形〉补助的，辅佐的，辅助的；援助的。

جاردەمسىز 〈形〉无帮助的，无补助的；无援的，孤立无缓的。

جاردەمسىزدىك جاردەمسىز 的抽象名词。

جاردەمشى 〈名〉① 帮手，助手，协助者，援助者：جاردەمشى بولۋ 当助手 ② 助理 ③ 起辅协助作用的，助性的。

جاردەمشىلىك 〈名〉帮助，协助，帮忙。

جارەڭدىك 〈名〉〔方〕车架。

جاركەمدە- ① 宰杀，宰剥：قويدى جاركەمدەۋ 宰羊 ② 解剖；剖析：ولىكتى جاركەمدەۋ 解剖尸体。

جاركەمدەل- جاركەمدە- 的被动态。

جاركەمدەس- جاركەمدە- 的交互态。

جاركەمدەت- جاركەمدە- 的使动态。

جاركەمدەۋ جاركەمدە- 的不定式。

جارمەڭكە 〈名〉集市，集市贸易，物资交流会：جارمەڭكەگە بارۋ 赶集 / جارمەڭكە ۇيىمداستىرۋ 组织集市贸易。

جارمەڭكەلە- 〈动〉赶集，参加集市贸易会，参加物资交流会。

جارمەڭكەلەت- جارمەڭكەلە- 的使动态。

جارمەڭكەلەۋ جارمەڭكەلە- 的不定式。

جارمەشكەلى 〈形〉有集市的，有集市贸易的，常有物资交流的。

جارمەشكەشى 〈名〉赶集的人。

جاۋدىرە- 见 جاۋدىرا.

جاۋمەشتە- 〈动〉① 闲扯，闲聊：جاۋمەشتەپ ٴبىر از وتىرۋ 闲扯一会儿 ② 对付，应付：جاۋمەشتەپ تۇرا تۇرۋ 对付一阵子。

جاۋمەشتەۋ جاۋمەشتە- 的不定式。

ٴجاۋمەست〈形〉讨厌的，可恨的，令人憎恶的。

ٴجاۋھار 〈名〉〔阿〕〔口〕宝石。

جاھان 〈名〉〔波〕① 世界，天下，宇宙：جاھاندا قيىن ٴىس جوق. 天下无难事。② 世道：بۇل جاھاندا 在这个世道 ▲ جاھاننان كەتۋ 过世，去世，辞世。

جاھانگەر 〈名〉① 侵略者，征服者 ③ 帝国主义。

جاھانگەرلىك 〈名〉帝国主义。

جاھانكەز 见 جيھانكەز.

جاھاننام 〈名〉〔阿〕地狱，火狱 ▲ جاھاننامعا كەتۋ 死亡；彻底完蛋 ▲ جاھاننامعا جىبەرۋ 打死，使结束生命。

جاھات I 〈名〉〔阿〕方面；方向：جاھات تۇتۋ 确定方向。

جاھات II 〈名〉〔阿〕心意，意向，心肠 ▲ جاھات ەتۋ 重视。

جاھاتتى 〈形〉方面的：ٴار جاھاتتى 各方面的。

جاھىل 〈形〉〔阿〕顽固的，顽固不化的：جاھىل ادام 顽固的人。

جاھىلدىك جاھىل 的抽象名词。

جاشىك 〈名〉木箱，箱子。

جاشىكتە- 〈动〉装箱，用木箱装。

جاشىكتەل- جاشىكتە- 的被动态。

جاشىكتەس- جاشىكتە- 的交互态。

جاشىكتەت- جاشىكتە- 的使动态。

جاشىكتەۋ جاشىكتە- 的不定式。

ٴجاشىلا 〈名〉槽，槽料；摊草地，喂草地。

جە- 〈动〉① 吃：ەت جەۋ 吃肉 / جەمىس جەۋ 吃水果 ② 〔转〕剥削，吞没：ەلدىك ەڭبەگىن جەۋ 剥削人家的劳动 ③ 〔转〕受，接受：پارا جەۋ 受贿赂 ④ 〔转〕挨：تاياق جەۋ 挨打 / جۇدىرىق جەۋ 挨拳头 ▲ باس جەۋ 受到款待（指吃了羊头的） ▲ بوق جەۋ 说废话，胡言乱语，胡说八道 ▲ جانىن جەگىدەي جەۋ 令人痛苦，令人受折磨 ▲ جەگى جەۋ 患狼疮 ▲ جەپ جىبەرە جازداۋ 瞠目 ▲ جىرىم جەۋ ① 啃坏肚带末端 ② 占小便宜 ▲ ٴيت جەگىر 〔咒〕喂狗吃 ▲ ٴيت ماي جەمەيدى（狗不吃油 多此一举） ▲ كوزىن جەۋ 眼睛疲劳 ▲ سوققى جەۋ 受到打击 ▲ تات جەۋ 锈烂 ▲ ۋايىم جەۋ 发愁，悲伤 ▲ قايعى جەۋ 悲伤，伤心 ▲ قامىن جەۋ 关心，关怀 ▲ قۇلاق ەتىن جەۋ 责备，责难 ▲ ٴسوزدىڭ سوڭىن جەپ قويۋ 话未讲完，讲话末尾咽下去了 ▲ جارامساقتانعان ٴيت، جانقانشا تاياق جەيدى.【谚】摇尾乞怜的狗常挨棍子。▲ جارىلعاندى جاۋ جەيدى، بولىنگەندى ٴبورى جەيدى.【谚】分散则败于敌，独行则食于狼。▲ ٴيتتىڭ بوق جەمەسە باسى اۋىرادى.【谚】狗改不了吃屎。

جەبە I 〈名〉〔波〕① 箭 ② 矛头 كوك جەبە 钢箭 ▲ قوزى جاۋىرىن قۇ جەبە 扁箭，骨制箭。

جەبە II 〈名〉铁丝网。

جەبە- III 〈动〉① 支持，拥护；鼓舞，鼓动：ٴبىرىن ٴبىرى جەبەۋ 互相鼓舞 ② 促使，催促：ٴوزىن ٴوزى جەبەۋ 自我督促 / جەبەي باسۋ 急步走 ▲ جەبە (جەبەپ، جەبەي) ساۋۋ（指挤奶方法）快挤。

جەبەدەي 〈形〉象箭一样的，尖尖的。

جەبە جاپىراق I 〈名〉〔植〕慈菇。

جەبەلە- 〈动〉① 弄成尖的，做成长而尖的 ② 催促，促使 ③ 支持，拥护。

جەبەلەن- جەبەلە- 的被动态。

جەبەلەت- جەبەلە- 的使动态。

جەبەلەۋ I 〈名〉（指奶子）快挤法。

جەبەلەۋ II جەبەلە- 的不定式。

جەبەلى 〈形〉带尖的，长而尖的。

جەبەۋ جەبە- III 的不定式。

جەبىن: جەبىن ٴسۇت 挤出来的头一道奶。

جەبىندى 〈名〉很快挤出来的奶，末了的奶子，残留奶。

جەبىر I 〈形〉①（指牲畜）维生素缺乏症，异嗜癖。②〔转〕贪婪的，饕餮的：جەبىر ادام 贪婪的人。

جەبىر II 〈名〉〔植〕麝香草。

جەبىرەيىل 〈名〉〔宗〕报喜天使，加布里埃尔。

جەبىرلە- 〈动〉责备，责难，斥责，指摘。

جەبىرلەن- جەبىرلە- 的被动态。

جەبىرلەۋ جەبىرلە- 的不定式。

جەبىرلىك جەبىر 的抽象名词。

جەگەنە 〈名〉[波]一胎。

جەگجات 〈名〉亲家：جەگجات بولىپ سىلاسۋ 成为亲家互相尊敬。

جەگجات-جۇرات 〈名〉同一家族。

جەگجاتسىماق 〈形〉有点亲家关系的，所谓亲家的。

جەگجاتتىق 〈形〉亲家的 جەگجاتتىق بايلانىس 亲家关系。

جەگجاتشىلا- 〈动〉串亲，走亲戚：جەگجاتشىلاپ كەلۋ 来串亲。

جەگجاتشىلاس- جەگجاتشىلا- 的交互态。

جەگجاتشىلات- جەگجاتشىلا- 的使动态。

جەگجاتشىلاۋ جەگجاتشىلا- 的不定式。

جەگۋ جەك- II 的不定式 ▲ جەگۋ ابزەلى 套具。

جەگۋلى 〈形〉套好的：جەگۋلى ات 套好的马/ جەگۋلى اربا 套好的车。

جەگۋسىز 〈形〉未套好的：جەگۋسىز اربا 未套好的车。

جەگى 〈名〉狼疮，结核病（指脸皮上的）▲ جەگى قۇرت 结核杆菌。

جەگىدەي: جەگىدەي جەۋ 令人痛苦，使人受折磨。

جەگىز- ① جە- 的使动态；② 喂：بالاعا تاماق جەگىزۋ 给孩子喂饭。

جەگىزۋ جەگىز- 的不定式。

جەگىل- جەك- II 的被动态。

جەگىن 〈形〉用来拉（车等）的：جەگىن كولىگى 役畜。

جەگىس- I جەك- II 的交互态。

جەگىس II 〈名〉役畜，挽用畜 ▲ جەگىس جىلسى 挽用马，挽拽马。

جەگىش 〈形〉① 能吃的，饭量大的 ②〔转〕贪得无厌的，贪婪的；爱占便宜的。

جەگىشتىك جەگىش 的抽象名词。

جەدەعابىل 〈副〉① 接连地，紧接着，不断地：جەدەعابىل سۇراق قويۋ 接连提出问题 ② 急忙，赶忙，紧接着：جەدەعابىل ۇيدەن شىعىپ كەتتى 紧跟着从屋里出去了。

جەددى 〈名〉[阿]十二月。

جەدەقابىل 见 جەدەعابىل.

جەدەل 〈副〉急忙，尽快，很快，马上：جەدەل بارۋ 很快就去。

جەدەلدە- 〈动〉加快速度，加速前进：داموۋى جەدەلدەدى 发展快。

جەدەلدەس 〈形〉隔年生的：جەدەلدەس بالا 隔年生的孩子。

جەدەلدەت- ① جەدەلدە- 的使动态 ② 加快，加速，抓紧：جەدەلدەتىپ بار. 你快去。

جەدەلدەۋ جەدەلدە- 的不定式。

جەدەلدىك 〈名〉快速，迅速。

جەدەش 〈名〉藏骨游戏。

جەز 〈名〉① 黄铜 ② 弹壳 ▲ جەز تاڭدايلى 能说善辩的，有口才的 ▲ جەز وكشە 娼妓，妓女。

جەزايىر 〈名〉子弹。

جەزبوزار 〈名〉〔植〕九节菖蒲。

جەزدە I 〈名〉姐夫：جەزدەسىمەن ازىلدەسۋ 跟姐夫开玩笑。

جەزدە- II 〈动〉镀铜。

جەزدەي 〈名〉对姐夫的昵称。

جەزدەكە 〈名〉对姐夫的昵称。

جەزدەلە- 〈动〉叫姐夫，喊姐夫。

جەزدەلەت- جەزدەلە- 的使动态。

جەزدەلەۋ جەزدەلە- 的不定式。

جەزدەت- جەزدە- II 的使动态。

جەزدەۋ جەزدە- II 的不定式。

جەزدى 〈形〉含黄铜的；用弹壳装好的。

جەزسىز 〈形〉不含铜的，无铜的。

جەزتىرناق 〈名〉（神话中的）铜爪妖婆。

جەيدە 〈名〉衬衣，汗衫。

جەيدەلى 〈形〉穿衬衣的，穿汗衫的。

جەيدەسىز 〈形〉没有穿衬衣的，无衬衣的。

جەيدەشەڭ 〈形〉只穿衬衣的，只穿汗衫的。

جەك I 〈名〉〔动〕大鸨的一种。

جەك II : جەك كورۋ 讨厌，厌恶 ▲ ٴيتتىڭ ەتىنەن جەك كورۋ 非常讨厌，恨。

جەك- III 〈动〉① 套，驾，给……上挽具：ارباعا ات جەگۋ 套车 ② 〔转〕使唤，驾驭：جۇمسقا جەگۋ 让干话。

جەكە 〈形〉单独的，单个的，个别的：جەكە اڭگىمەلەسۋ 单独谈话 ▲ جەكە ادامعا سىيىنۋ 个人崇拜 ▲ جەكە اۋىز 单发土枪 ▲ جەكە باستى 独身一人，一个人 ▲ جەكە بيلەۋشى 独裁者 ▲ جەكە بيلەۋشىلىك 独裁统治 ▲ جەكە مەنشىك 私有的，私有财产。

جەكە-داي 〈形〉独自，单独。

جەكە-دارا 〈形〉单独的，单个的，个别的。

جەكە-جەكە 〈副〉一个一个地，分别地，单独地：جەكە-جەكە شاقىرۋ 一个一个地叫出来/ جەكە-جەكە ٴتۇسىندىرۋ 分别说明。

جەكەي 〈形〉做工精细的，考究的 ▲ جەكەي تىماق (بورىك) 做工精细的特马克（帽子）。

جەكەلە- 〈动〉分开；孤立，排挤：جەكەلەپ شاقىرۋ 单独邀请 / ونى جەكەلەي بەرمەڭدەر. 你们别老排挤他。

جەكەلەن- ① جەكەلە- 的反身态②疏远，独自行动，单独活动。

جەكەلەت- جەكەلە- 的使动态。

جەكەلەۋ جەكەلە- 的不定式。

جەكەلىك ① جەكە- 的抽象名词 ② 个人主义。

جەكەن 〈名〉〔植〕薹属植物，香蒲。

جەكەت 〈名〉（指女性的）无袖短外衣。

جەكەشە 〈副〉① 单独地，独自地，单个地 ② 个体的：جەكەشە شارۋا 个体牧民 ③ 〔语〕单数。

جەكەشىل 〈形〉孤僻的；有个人主义的。

جەكەشىلدىك ① جەكەشىل 的抽象名词 ② 个人主义，自私自利：反对个人主义。

جەكەشىلىك ① جەكەشىل- 的抽象名词②个人主义，自私性。

جەككى 见 جەگىن.

جەككىز- جەك- II 的使动态。

جەكپە-جەك 〈副〉① 一对一地：جەكپە-جەك اتىسۋ 一对一地相互射击 / جەكپە-جەك كۇرەسۋ 一对一地摔跤 ② 决斗，格斗：جەكپە-جەككە شىعۋ 进行决斗。

جەكسەنبى 〈名〉［波］星期日，礼拜日。

جەكسەنبىلىك 〈形〉星期日的，礼拜天的。

جەكسۇرىن 〈形〉讨厌的，可恨的，憎恶的，令人厌恶的：جەكسۇرىن الباستى 讨厌的家伙。

جەكسۇرىندان- 〈动〉变得令人讨厌，变得令人厌恶，变得令人憎恶：بەتالدى سويلەمە، جەكسۇرىندانىپ كەتەسىڭ. 不要随便乱说，你会被人讨厌的。

جەكسۇرىندانۋ جەكسۇرىندان- 的不定式。

جەكسۇرىندىق جەكسۇرىن 的抽象名词。

جەكتىر- جەك- II 的使动态。

جەكۋ جەكى- 的不定式。

جەكى- 〈动〉呵斥，吓唬，责备，斥责：بالانى جەكىمە. 你不要吓唬孩子。

جەكىر- 〈动〉呵斥，吓唬，责备。

جەكىرۋ جەكىر- 的不定式。

جەل I 〈名〉① 风：جەل سوعۋ 刮风 / قارسى جەل 逆风 ② 气，气流：ناسوسپەن جەل بەرۋ 用气筒打气 ③ 寒气，受寒，风湿病：ٴىشىن جەل الىپ كەتكەن 内寒 ▲ اڭىزاق جەل 干风 ▲ جەل اياق 飞毛腿 ▲ جەل اياڭ 伸畅快步 ▲ جەل ايداۋ 风吹，风刮走 ▲ جەل ارقان 防风绳 ▲ جەل اتان 老阉驼 ▲ جەل باس 任性的，野性未消的 ▲ جەل باۋ 起风时用来加固毡房，一端和天窗相连，一端拴在木桩上的）防风绳 ▲ جەل بەسىك 小儿吊床 ▲ جەل بۋاز 三心二意的，犹豫不决的 ▲ جەل بۋازدىق 假孕 ▲ جەل بەرۋ 打气，鼓动 ▲ جەلگە ۇشىپ كەتۋ 付诸东流 ▲ جەلدىڭ ايى 十一月 ▲ جەل جەتپەس 飞速的，高速的 ▲ جەل كوز （毡房架子的）格 ▲ جەل وراي 过堂风 ▲ جەل ٴسوز 废话，空话 ▲ جەل تابان 飞毛腿 ▲ جەل تيىرمەن 风磨 ▲ جەل توقسان 十二，一、二月 ▲ جەل توقىم 为防止马背部的伤口受磨损而特制的一种鞍垫 ▲

جەل ٴتۇسۇ 烂霉子鼻而病性因 ▲ جەل شەشەك
▲ 顺风帆一，运走 تۇرۇ جەلى وڭىنان ▲ 疹麻
جەلى شىعۇ 气泄 ▲ جەل قايىق 船帆 ▲ جەل
قاعۇ 干凉，干风 ▲ جەل قازىق （ 风防未用
湿风 جەل قۇياڭ ▲ 吹风，桩木（的子绳定固，
▲痛 جەل قۇىق 的实结，的壮强 ▲ جەل قۇيىن
轻而躁浮 جەل وكپە ▲ 的率轻，的失失冒冒
▲ 口风，（方地）的风着冲 جەل ٴوتى ▲ 的率
سامال جەل 风微 ▲ وكپەك جەل 风的劲强 ▲
اعاش تىنىش تۇرايىن دەسە دە جەل تىنىم
بەرمەيدى. 【谚】树欲静而风不止。
جەل- Ⅱ （动）（指牲畜的）小跑，慢跑，大
走：اتپەن جەلۋ 骑着马小跑 / جەلىپ ٴجۇرۇ ▲
以碎步跑 جەلە جورتۋ 短快步。
جەل Ⅲ （名）风湿病。
جەلايدار （名）〔植〕白头翁。
جەلباس （形）浮躁而轻率的，冒冒失失的，轻
佻的。
جەلبەگەي Ⅰ （名）斗篷。
جەلبەگەي Ⅱ （副）敞开： شاپانىن جەلبەگەي
كيۋ 敞着上衣。
جەلبەگەيلەن- （动）敞开，不扣扣子：
جەلبەگەيلەنىپ وتىرۋ 敞着怀坐着。
جەلبەگەيلەنۋ جەلبەگەيلەن- 的不定式。
جەلبەزەك （名）①水生动物的呼吸器，（鱼
的）鳃 ②（骆驼的）鼻软骨 ▲ داۋىس جەلبەزە-
گى 声带。
جەلبەزەكسىز （形）无鳃的。
جەلبەزەكتى （形）有鳃的。
جەلبەي （名）披风。
جەلبەك： جەلبەك-جەلبەك قاعۇ ①显得冒
冒失失，显得轻浮，显得轻佻 ②呼哧呼哧，
（鼻孔）一张一合。
جەلبەڭدە- ①显得冒冒失失，显得轻浮，显得
轻佻 ②呼哧呼哧，（鼻孔）一张一合。
جەلبەڭدەۋ جەلبەڭدە- 的不定式。
جەلبۇيدا （名）（骆驼的）鼻栓绳。
جەلبىر （名）襞褶，褶子。
جەلبىرە- （动）①飘扬，飘动，招展： قىزىل
تۇ جەلبىرەۋ 红旗飘扬 ②翕动，一张一合：
تاناۋى جەلبىرەۋ 鼻孔一张一合。
جەلبىرەك （形）飘扬的，飘动的，招展的。
جەلبىرەت- جەلبىرە- 的使动态。
جەلبىرەۋ جەلبىرە- 的不定式。
جەلبىرەۋىك （形）随风飘扬的，迎风招展的。
جەلبىرلە- 见 جەلبىرە-.
جەلبىرلەۋ جەلبىرلە- 的不定式。
جەلبىرشەك 见 جەلبىر.
جەلگەك （形）①善于小跑的，善于大走的
②〔转〕爱溜达的，坐不住的。
جەلگەر- （动）①风干，透风，通风 ②扬：
ٴبيدايدى جەلگەرۋ 扬麦。
جەلگەرت- جەلگەر- 的使动态。
جەلگەرۋ جەلگەر- 的不定式。
جەلگىز- جەل- Ⅱ 的使动态。
جەلگىش （形）善于小跑的，善于大走的：
جەلگىش ات 大走的马。
جەلگىشتىك جەلگىش 的抽象名词。
جەلعابىز Ⅰ （名）①风湿病 ②〔转〕容易
冲动的，失去自制力的；浮躁的。
جەلعابىز Ⅱ （形）善跑的，神速的，快速的。
جەلدە- （动）①（指动物）乘凉，凉快 ②顶
着风，迎着风： سيىرلار جەلدەپ بارادى. 牛群
顶着风走去。
جەلدەي： جەلدەي ەسۋ ①快速前进，飞奔，疾
驰 ②夸夸其谈，夸口，说大话。
جەلدەن- （动）充满气体，胀，发胀： ٴشى
جەلدەنۋ 腹内充满气体（肚胀）。
جەلدەندىر- جەلدەن- 的使动态。
جەلدەنت- （动）鼓励，勉励，鼓舞，激励。
جەلدەنتۋ جەلدەنت- 的不定式。
جەلدەنۋ جەلدەن- 的不定式。
جەلدەسىن （形）刮微风的，刮小风的。
جەلدەت- ① جەلدە- 的使动态 ②透风，通
风： سىرتقا شىعارىپ جەلدەتىپ الۋ 拿到外边去
透透风 ③刮风，起风： كەشەدەن جەلدەتىپ
تۇر. 从昨日起刮风。④顶着风，趁着刮风
的天气： جەلدەتىپ قايدا باراسىڭ؟ 大风天上
哪儿去？
جەلدەتكىز- جەلدەت- 的使动态。

جەلدەتكىش 〈名〉通风装置；排气风扇；送
风机；通气孔。
جەلدەتتىر- جەلدەت- 的使动态。
جەلدەتۋ جەلدەت- 的不定式。
جەلدەتىل- جەلدەت- 的被动态。
جەلدەۋ جەلدە- 的不定式。
جەلدى 〈形〉有风的，多风的，爱刮风的：
جەلدى كۇنى 刮风天 ▲ جەلدى اياق 飞毛腿。
جەلدىك 〈名〉①炉箅子，炉条 ②（为防止马背
垫，部的伤口受磨损而特制的一种）鞯毡，毡
鞯枕。
جەلدىكتە- 〈动〉垫毡鞯： جەلدىكتەپ ەرتتەۋ
垫毡鞯，备鞍子。
جەلدىكتەت- جەلدىكتە- 的使动态。
جەلدىكتەۋ جەلدىكتە- 的不定式。
جەلدىلىك جەلدى 的抽象名词。
جەلدىك: جەلدىك ايى 十一月。
جەلدىر- جەل- I 的使动态。
جەلدىرمە 〈名〉诗歌中的宜叙调 ▲
جەلدىرمە ادام 弄虚作假的人。
جەلدىرت- جەلدىر- 的使动态。
جەلدىرتپە 见 جەلدىرمە.
جەلەگەي 〈形〉薄的，单薄的，单层的。
جەلە-جورت- 〈动〉连走带跑，急步走：
اتپەن جەلە-جورتۋ 骑着马连走带跑。
جەلە-جورتقىز- جەلە-جورت- 的使动态。
جەلە-جورتۋ جەلە-جورت- 的不定式。
جەلە-جورتىس- جەلە-جورت- 的交互态。
جەلەك 〈名〉①穗 ②带穗头巾 ▲ جاسىل
جەلەك جامىلعان (كوك جەلەك ورانعان) 绿叶
茂密。
جەلەكتەن- 〈动〉①用穗装饰： جەلەكتەنگەن
قىزىل تۋ 带穗的红旗 ②戴头巾： جەلەكتەنگەن
جاس ايەل 戴头巾的年轻妇女。
جەلەكتەنۋ جەلەكتەن- 的不定式。
جەلەكتى 〈形〉①带穗的 ②带头巾的。
جەلەمىك 〈名〉微风，小风。
جەلەك I 〈形〉轻便的： جەلەك كيىم 轻便
的服装 / جەلەك ءجۇرۋ 穿着单薄。
جەلەك II 〈名〉宽而轻便的外衣，大衣。
جەلەك III 见 جەل.
جەلەڭدە- 〈动〉①呼扇，颤动 ②蹦跳，活蹦
乱跳；显得活跃。
جەلەڭدەۋ جەلەڭدە- 的不定式。
جەلەپ-جەبە- 〈动〉[宗]保佑，保护。
جەلەپ-جەبەۋ جەلەپ-جەبە- 的不定式。
جەلەت 〈名〉坎肩，背心。
جەلەتكە 〈名〉厚坎肩。
جەلەۋ 〈名〉借口，幌子： ەشقانداي جەلەۋ تابا
الماۋ 找不着任何借口。
جەلەۋكە 〈名〉[口]带穗头巾。
جەلەۋرەت- 〈动〉寻找口实，当借口，作为幌
子，以……作根据。
جەلەۋرەتۋ جەلەۋرەت- 的不定式。
جەلەۋسىز 〈形〉没有借口的，找不着托词的。
جەلكە 〈名〉①后颈，后脑勺，脖颈 ②后颈之
筋 ▲ جەلكە ارىق 毛渠 ▲ جەلكەلىك قيىلعىر 〔咒〕
该死的 ▲ جەلكەسىن قاسۋ 想，沉思，思考 ▲
جەلكەسىن كورسەتۋ 不理睬 ▲ كوك جەلكە 脖
根。
جەلكەلە- 〈动〉①朝后脑勺打，朝后颈打
② 〔转〕欺负，欺压；骑在脖子上： ول سەنى
ابدەن جەلكەلەپ الىپتى. 他太欺负你了。
جەلكەلەت- جەلكەلە- 的使动态。
جەلكەلەۋ جەلكەلە- 的不定式。
جەلكەلى 〈形〉肥头大耳的。
جەلكەم 〈名〉①微风 ②帆。
جەلكەن 〈名〉帆： قايىقتىڭ جەلكەنى 船帆。
جەلكەندە- 〈动〉安装帆，固定帆。
جەلكەندەۋ جەلكەندە- 的不定式。
جەلكەندى 〈形〉有帆的，带帆的： جەلكەندى
قايىق 帆船。
جەلكوز 〈名〉（毡房木架的）大阁子。
جەلكىلدە- 〈动〉飘扬，飘动，起伏，荡漾：
جەلمەن جەلكىلدەۋ 随风飘扬。
جەلكىلدەك 〈形〉①飘动的，随风起伏的，
摆动的 ②〔转〕轻佻的，轻浮的，不稳重的。
جەلكىلدەت- جەلكىلدە- 的使动态。
جەلكىلدەۋ جەلكىلدە- 的不定式。
جەلقاباز 〈形〉好奇心强的，有癖好的，容易入

。的迷
损磨受口伤的部背马止防为 ①〈名〉 **جەلقوم**
上背驼骆在垫 ② 垫毡的空是间中的制特而
口伤的部背马止防 ەر جەلقوم▲子毡厚的
。子鞯的制特而损磨受
磨受口伤部背马止防为把)〈动〉 **جەلقومدا-**
。下底翅鞍在垫（毡鞯的损
。态动使的 جەلقومدا- **جەلقومدات-**
。式定不的 جەلقومدا- **جەلقومداۋ**
劣恶（雪下，雨下，风刮）①〈名〉 I **جەل-قۇز**
气的劣恶在 بولۇ ساق مالعا جەل-قۇزدا ：气天
。全安的畜牲意注下件条候
。病湿风〈名〉 Ⅱ **جەل-قۇز**
。驼峰单的跑善〈名〉 **جەلمايا**
。风堂穿〈名〉 **جەلوراي**
飘，扬飘 ① ەتۋ جەلپ-جەلپ ：**جەلپ-جەلپ**
现表，重稳不得显〔转〕② 伏起（风随），动
。躁浮得
。式定不的 جەلپى- **جەلپۋ**
。机风鼓 ② 扇电，子扇 ①〈名〉 **جەلپۋش**
用 جەلپۋ جەلپۋشپەن ：簸，扇〈动〉 **جەلپى-**
。扇子扇
之西东簸，箕簸 ② 子扇 ①〈名〉 **جەلپىگىش**
。具用
جەلگە ：动摆，扬飘，动扇 ①〈动〉 **جەلپىلدە-**
稳不得显〔转〕② 扬飘风迎 جەلپىلدەۋ قارسى
。失冒，躁浮得现表，重
。的失冒，的躁浮，的重稳不〈形〉**جەلپىلدەك**
。态动使的 جەلپىلدە- **جەلپىلدەت-**
。式定不的 جەلپىلدە- **جەلپىلدەۋ**
到感〔转〕② 态身反的 جەلپى- ① **جەلپىن-**
قۋانىشتى حاباردى ：神精起提，作振，奋振
ەستىپ جەلپىنىپ قالدى 听到好消息心里感到
。奋振
。态动使的 جەلپىن- **جەلپىنگىز-**
。态动使的 جەلپىن- **جەلپىندىر-**
。式定不的 جەلپىن- **جەلپىنۋ**
。襞褶，子褶［口］〈名〉 **جەلپىنشەك**
。态动使的 جەلپى- **جەلپىت-**
。的静浪平风，的风有没〈形〉 **جەلسىز**

：的风起爱，的风多，的风有 ①〈形〉 **جەلتەك**
爱在居定能不 جەلتەك جەرگە قونۋعا بولمايدى
稳不，的躁浮，的率轻〔转〕② 方地的风起
。格性的率轻 مىنەز جەلتەك ：的重
。月二十〈名〉 **جەلتوقسان**
炎，胀肿（部背的等驼骆、马）〈名〉 **جەلتوقىم**
。症
索绳的用畜幼绑为上子橛在拴 ①〈名〉 **جەلى**
（的品作学文指）〔转〕③ 蔓（之物植）②
，绳粗 جەلى ارقان ▲ 线主，体主，路线，线基
时驹马绑而子奶马挤为 جەلى قاعار ▲ 绳大
马祝！ جەلى تارتارلىك كوبەيسىن ▲ 式仪的行举
！群成驹
。式定不的 Ⅲ جەلىك- **جەلىگۋ**
：病瘾，病里底斯歇，病神精 ①〈名〉 I **جەلىك**
越激〔转〕② 里底斯歇争战 سوعىس جەلىگى
جەلىگى ：态状发激，绪情的昂激，情心的
：热狂；好癖，瘾 ③ 昂激绪情 قوزعالۋ
。热狂的年青 جاستىقتىك جەلىگى
。物植园果〈名〉 Ⅱ **جەلىك**
瘾患；里底斯歇患，疯发 ①〈动〉 Ⅲ **جەلىك-**
：獗猖，狂疯〔转〕② 疯发 اۋرۋ جەلىگىپ ：病
，动激〔转〕③ 功进狂疯 جەلىگە شابۋىل جاساۋ
要不 جەلىكپەي اقىرىن سويلە ：动冲，昂激绪情
：瘾犯，趣兴生发〔转〕④ 说慢慢，动激么那
。儿劲来就酒见一 اراق كورسە-اق جەلىگەدى
轻，的率轻，的躁浮，的佻轻 ①〈形〉 **جەلىكپە**
：质经神 ② 人的躁浮 جەلىكپە ادام ：的动妄举
。质经神儿点有（他） جەلىكپەسى بار
轻，的浮轻，的躁浮，的佻轻〈形〉 **جەلىكپەلى**
。的动妄举
。词名象抽的 جەلىكپە **جەلىكپەلىك**
。态动使的 Ⅱ جەلىك- ① **جەلىكتىر-**
，好癖起引，趣兴起引 ③ 唆挑；动鼓，动扇 ②
。头瘾起勾
：起拴绳拉（畜幼把）〈动〉 **جەلىلە-**
。来起栓绳拉驹马小把 جەلىلەۋ قۇلىنداردى
（蔓之物植）②的态动被 جەلىلە- ① **جەلىلەن-**
。延蔓，长
②的上索绳条一同在栓 ①〈形〉 I **جەلىلەس**

。的体主个一同,的连相③的上蔓条一在长
。态互交的-جەلىلە Ⅱ -جەلىلەس
。态动使的 -جەلىلە -جەلىلەت
。式定不的 -جەلىلە جەلىلەۋ
جەلىلى 〈形〉 连环性的,有连贯的:جەلىلى
سىزبا سىۋرەت 连环画。
جەلىم 〈名〉 浆糊,胶,胶水,鳔胶 ▲ جەلىم
شوپ 角果藻。
جەلىمدە- 〈动〉 用胶粘,粘贴:قاعاز جەلىمدەۋ
把纸糊上。
。态动被的 -جەلىمدە -جەلىمدەن
。态互交的 -جەلىمدە -جەلىمدەس
。态动使的 -جەلىمدەس -جەلىمدەستىر
。态动使的 -جەلىمدە -جەلىمدەت
。式定不的 -جەلىمدە جەلىمدەۋ
جەلىمدەۋلى 〈形〉 抹上胶的,粘好的,刷好胶
的。
جەلىمدەۋىش 〈名〉 粘胶用具。
جەلىمشى 〈名〉 ① 做胶的人 ② 刷胶的人。
جەلىن Ⅰ 〈名〉 (指动物之) 乳房 ▲ جەلىن ەت
(指牲畜) 奶少的大乳房 ▲ جەلىنى قارس
(بيه) 奶多的 (母马等)。
。态动被的-جە Ⅱ - جەلىن
جەلىنگىش 〈形〉 好吃的,被……爱吃的,易
被吸收的。
جەلىندە- 〈动〉(指动物在生子前) 乳房膨胀。
。式定不的 -جەلىندە جەلىندەۋ
جەلىندى 〈形〉(指母畜) 乳房大的,奶多的:
جەلىندى سيىر 奶多的母牛。
جەلىنقاپ 〈名〉 给奶畜戴的乳房罩。
جەلىنساۋ 〈名〉(指母畜) 无奶症,乳房病,乳
房炎。
جەلىس Ⅰ 〈名〉(指牲畜之) 小跑,大走,慢
跑 ▲ بوكەن جەلىس 小跑 (马的) ▲ بۇلان
قۇيرىق جەلىس 普通快跑 ▲ بۇلكەك (بۇلكىل)
جەلىس 碎步跑 ▲ سار (ساۋ) جەلىس (马) 疾
驰,伸畅快步。
。态互交的 Ⅱ -جەل Ⅱ -جەلىس
جەلىسكەر 〈形〉 善于小跑的,善于大走的,善
于慢跑的。

جەلىستى 〈形〉 善于小跑的,善于大走的,善
于慢跑的。
جەلىستىلىك جەلىستى 的抽象名词。
جەلىسىز 〈形〉 ① 没有拴用大绳的 ② 没有
主线,没有基线的,不系统的。
جەم 〈名〉 ① 食物,干粮: شايداي جەمى جوق
喝茶没有就着吃的 ② 饲料,吃食: اتتىڭ
جەمى 马料 / يتتىڭ جەمى 狗食 / قۇستىڭ جەمى
鸟食 ▲ جەم (قان) تۇسۋ 蹄叶炎,马
料伤王攒痛 ▲ اق جەم 家禽肉 ▲ جەم بولۋ
受骗上当 ▲ جەم دوربا 马料袋,马鼻袋 ▲ جەم
تۇسۋ (指马因料吃多而患的腿肿病) 蹄叶
炎。
جەمباسار 〈名〉 敏捷的雄鹰。
جەمدە- 〈动〉 喂料,喂肥,养肥: ات جەمدەۋ
给马喂料。
جەمدەل- جەمدە- 的被动态。
جەمدەس Ⅰ 见 جەمتىكتەس.
جەمدەس- Ⅱ جەمدە- 的交互态。
جەمدەت- جەمدە- 的使动态。
جەمدەۋ جەمدە- 的不定式。
جەمدەۋشى 〈名〉 饲养员。
جەمە-جەم: جەمە-جەمەگە كەلگەندە 到关键
时刻;末了,最后。
جەمەكىل 〈名〉(游戏名) 弹羊拐。
جەمەلەك Ⅰ 见 كەمەلەك.
جەمەلەك Ⅱ 〈名〉 发带,扎绑绳。
جەمجەمىل 〈名〉 姜,生姜
جەمقور 〈形〉 ① 爱吃饲料的: جەمقور ات 受
爱吃饲料的马 ② 〔转〕 贪婪的,贪得无厌的
贿赂的。
جەمقورلان- 〈动〉 ① 养成爱吃饲料的习惯,
变得贪吃饲料 ②〔转〕变得贪婪,变得贪得无
厌。
جەمقورلانۋ جەمقورلان- 的不定式。
جەمقورلىق جەمقور 的抽象名词。
جەمپاز 见 جەمقور.
جەمساۋ Ⅰ 〈名〉 嗉子,嗉囊。
جەمساۋ Ⅱ 〈名〉 咽喉炎。
جەمساۋىت 〈名〉 鸟食槽。

جەمتىك I ①（动物之）尸体，残骸 ②〔转〕牺牲品。

جەمتىك-جەمتىك（形）破烂不堪的，褴褛的，百孔千疮的。

جەمتىكتە-（动）使成残骸，撕得粉碎。

جەمتىكتەن- جەمتىكتە- 的被动态。

جەمتىكتەس（形）① 共吃尸体的，共吃一个残骸的 ②〔转〕共同分脏的。

جەمتىكتەۋ جەمتىكتە- 的不定式。

جەمشىل（形）爱吃饲料的：جەمشىل سيىر 爱吃饲料的牛。

جەم-شوپ（名）饲料，饲草，草料：جەم-شوپ جيناۋ 储备饲料。

جەم-شوپتىك（形）当饲料的，可做饲料的。

جەمشىل（形）爱吃饲料的。

جەمىر I ①（形）（指牛）爱啃东西的，异食的：جەمىر سيىر 爱啃东西的牛 ② 费衣服的：كيىمگە جەمىر 费衣服的 ③〔转〕贪婪的，贪得无厌的：جەمىر ادام 贪得无厌的人。

جەمىر- II ①（动）（牲畜将衣物等）啃吃 ② 磨破，磨损：سىمنىڭ تىزەسىن جەمىرىپ جىرتىپتى 把裤子膝盖磨破了 ③ 破坏，摧毁：جاۋ قامالىن جەمىرۋ 破坏敌人的堡垒 ④ 侵蚀：سۋ جەمىرگەن جارتاس 被海水侵蚀的岩石。

جەمىرلىك ① جەمىر I 的抽象名词 ② 嗜癖，异嗜癖。

جەمىرت- جەمىر- II 的使动态。

جەمىرۋ جەمىر- II 的不定式。

جەمىرىل- جەمىر- II 的被动态。

جەمىس（名）① 果子，水果：جابايى جەمىس 野果子 ②〔转〕成果，果实，结果：ەڭبەكتىڭ جەمىسى 劳动果实 ▲ جەمىس اعاشى 果树。

جەمىس-جيدەك（名）水果的通称，鲜果品的泛称。

جەمىسسىز（形）① 无果子的：جەمىسسىز وسىمدىك 不结果的植物 ②〔转〕无成果的，无果实的，无结果的。

جەمىستەن-（动）结果实，长果子。

جەمىستەنۋ جەمىستەن- 的不定式。

جەمىستى（形）① 果子多的，结果子的：جەمىستى قىزىل ميا 长果甘草 ②〔转〕有成果的，有成绩的：جەمىستى ءىس 有成绩的事 ▲ جەمىستى اعاشتىڭ باسى تومەن.【谚】果实累累的树会垂下头（越有知识越谦虚）。

جەمىستىك（形）种果树的：جەمىستىك جەر 果园。

جەمىستىلىك جەمىستى 的抽象名词。

جەمىسشى（名）园艺家。

جەندەت（名）刽子手，行刑人。

جەنت（名）一种用黍子、糖、油、奶酪制成的甜食，金特。

جەنتەك（形）① 凝固的沙团，土疙瘩 ② 弄成团儿的，团圆的：جەنتەك قار 弄成团儿的雪球。

جەنتەك-جەنتەك（形）一团一团的：جەنتەك-جەنتەك ۇشقان قار 吹起来的一团一团的雪。

جەنتەكتە-（动）弄成团儿；捏合，揉成团儿。

جەنتەكتەل- جەنتەكتە- 的被动态。

جەنتەكتەت- جەنتەكتە- 的使动态。

جەنتەكتەۋ جەنتەكتە- 的不定式。

جەنتتە-（动）做成金特（一种甜食）；就着金特：جەنتتەپ شاي ءىشۋ 边吃金特边喝茶。

جەنتتەۋ جەنتتە- 的不定式。

جەڭ I（名）袖子，袖筒：جەڭ ۇشى 袖口 ▲ ءبىر جاعادان باس، ءبىر جەڭنەن قول شىعارۋ 团结一致，同心协力 ▲ جەڭ ۇشىنان جالعاسۋ 相依为辅；暗中扶助 ▲ باس جارىلسا بورىك ىشىندە، قول سىنسا جەڭ ىشىندە.【谚】家丑不可外扬。

جەڭ- II（动）① 赢，战胜，打胜，胜利：ولار جەڭدى. 他们赢了。/ سوعىستا جەڭىپ شىعۋ 战争中获胜 ② 征服；驾驭：تابيعاتتى جەڭۋ 征服自然 ③ 克服：قيىنشىلىقتى جەڭۋ 克服困难 ▲ اشۋ جەڭۋ 火冒三丈，怒不可遏 ▲ ءناپسىنى جەڭۋ 禁欲 ▲ ۇيقى جەڭۋ 困极了。

جەڭگە（名）① 嫂子 ② 媒人，媒婆。

جەڭگەي（名）（对年长妇女的尊称）大嫂。

جەڭگەلە-（动）叫嫂子，喊嫂子。

جەڭگەلەس- جەڭگەلە- 的交互态。

男婚未使 ② 态动使的 **جەڭگەلەت-** جەڭگەلە-
。（面会）亲相女
جەڭگەلەۋ جەڭگەلە- 的不定式。
礼，的子嫂方女给夫婚未①〈名〉**جەڭگەلىك**
物 ② 的子嫂，分身的子嫂 责职的子嫂 ▲ جەڭگەلىككە
ٴجۈرۈۋ 当媒人，当介绍人 ② 说媒，做媒。
جەڭگەسىز 〈形〉无嫂子的。
جەڭگەتاي 〈名〉① 对嫂子的昵称 ② 女婿给
女方嫂子的礼物。
جەڭگەتايلىق ① 说媒，做媒 ② 未婚夫给女
方嫂子的礼物。
جەڭگىز- ① جەڭ- Ⅱ 的使动态 ② 输。
جەڭگىش 〈形〉常胜的，立于不败之地的。
جەڭدى 〈形〉有袖子的，带袖子的 ▲ جەڭدى
بىلەكتەي 粗的，粗大的。
جەڭدىر- ① جەڭ- Ⅱ 的使动态 ② 输 ▲
اقىلعا جەڭدىرۋ 要有理智，克制。
جەڭشە 〈名〉（对年长妇女的尊称）大嫂。
جەڭشەتاي 〈名〉（对年长妇女的尊称和表示
恳求）女大嫂。
جەڭقاپ 〈名〉［口］套袖。
جەڭسە 〈名〉袖套，套袖。
جەڭسىز 〈形〉无袖的，不带袖的。
جەڭسىك 〈形〉稀罕的 جەڭسىك اس 稀罕的食
物。
جەڭسىكقوي 〈形〉醉心于……的，迷恋于 …
…的，一心想往……的。
جەڭسىكقويلىق 〈名〉新鲜劲。
جەڭتۇپ 〈名〉袖窝。
جەڭۋ جەڭ- Ⅱ 的不定式。
جەڭىل Ⅰ 〈形〉① 轻的，轻便的：سالماعى
جەڭىل 重量轻的 ② 薄的，单薄的：جەڭىل
كورپە 薄被 ③ 轻微的：جەڭىل جازا 轻微的惩
罚 ④ 轻快的，敏捷的，轻盈的：اياعى جەڭىل
باسۋ 迈着轻快的步伐 ⑤ 容易消化的：جەڭىل
تاماق 容易消化的饮食 ⑥ 轻型的：جەڭىل
قارۋ 轻武器 ⑦ 容易的，简单的，轻易的：
جەڭىل جۇمىس ەمەس 不是容易的事情 ▲
جاراسى جەڭىل ① 伤势轻 ② 轻而易举的，不
费吹灰之力的，不难解决的 ▲ جەڭىل اۋىز

（اۋزى جەڭىل）快嘴，爱说话的，心里存不住
话的 ▲ جەڭىل ماشينا 小轿车 ▲ جەڭىل مىنەز
性急的，急躁的 ▲ جەڭىل ونەركاسىپ 轻工
业 ▲ قولى جەڭىل 手轻，手巧 ▲ اۋىردىڭ
ٴۇستى، جەڭىلدىڭ استىمەن.【谚】避重就轻
（拈轻怕重）。
جەڭىل- Ⅰ ① جەڭ- 的被动态 ② 失败，输。
جەڭىلدە- 〈动〉① 变轻，变得轻便：سالماعى
جەڭىلدەۋ 重量变轻 ② 减轻，减少：قينىشلىق
جەڭىلدەۋ 减轻困难 ③ 轻松：بۇرىنعىدان
جەڭىلدەپ قالدى 比以前轻松了 ▲ بويى
جەڭىلدەۋ 感到轻松。
جەڭىلدەن- جەڭىلدە- 的反身态。
جەڭىلدەت- ① جەڭىلدە- 的使动态 ② 减轻：
جۇمىستى جەڭىلدەتۋ 减轻工作量。
جەڭىلدەتىل- جەڭىلدەت- 的被动态。
جەڭىلدىك ① جەڭىل Ⅰ 的抽象名词②轻省，
轻松 ③ 轻浮，轻佻，不沉着。
جەڭىلدىر- جەڭىل- 的使动态。
جەڭىلەي- 见 جەڭىلدە-.
جەڭىل-جەلپى 〈形〉① 容易的，轻易的，轻而
易举的；简单的：جەڭىل- جەلپى ماسەلە 容易
的问题 ② 一般的，平常的：جەڭىل-جەلپى
سوزگە اشۋلانۋ 对一般的话都生气 ▲
جەڭىل-جەلپى قاراۋ 轻视，不重视。
جەڭىل-جەلپىلەۋ 〈形〉比较容易，较简单的，
比较轻松的，不费力气的。
جەڭىلت- ① جەڭىل- Ⅱ 的使动态 ② 减轻：
جۇگىن جەڭىلتۋ 减轻负担。
جەڭىلتەك 〈形〉① 轻的，轻便的：جەڭىلتەك
نارسە 轻便的东西 ② 薄的，单薄的：جەڭىلتەك
كيىم 单薄的衣服 ③ 性急的，急躁：جەڭىلتەك
كىسى 爱激动的人。
جەڭىلتەكتەن- 〈动〉① 轻装，轻松：تونىن
شەشىپ جەڭىلتەكتەنۋ 脱下皮袄轻松轻松 ②
〔转〕变得轻率，变得轻浮，变得不稳重。
جەڭىلتەكتەنۋ جەڭىلتەكتەن- 的不定式。
جەڭىلتەكتىك جەڭىلتەك 的抽象名词。
جەڭىلۋ جەڭىل- Ⅱ 的不定式。
جەڭىلىس 〈名〉失败：اۋىر جەڭىلىس 惨败 /

جەڭىلىسكە ۇشىراۋ 遭到失败。
جەڭىمپاز 〈形〉常胜的，战无不胜的，立于不败之地的。

جەڭىمپازدىق جەڭىمپاز 的抽象名词。

جەڭىس I 〈名〉① 胜利；成功：سوعىستا جەڭىسكە جەتۋ 在战争中取得胜利 ② 〔转〕结果，收获，成功：العاشقى جەڭىس 初步成果。

جەڭىس- II جەڭ- I 的交互态。

جەڭىستى 〈形〉胜利的，成功的。

جەڭىستىك: جەڭىستىك بەرمەۋ 不服，不认输。

جەپ-ٸش- 〈动〉吃喝，边吃边喝。

جەپ-ٸشۋ جەپ-ٸش- 的不定式。

جەر 〈名〉① 地，土地，土壤：جەردەن الاتىن ٶنىم 从土地上收获 / قۇنارلى جەر 肥沃的土壤 ② 〔转〕乡土，故乡，领土：جەرىن ساعىنۋ 想念自己的故乡 / باسقا ەلدىڭ جەرىنە شابۋىل جاساۋ 侵略别国领土 ③ 〔转〕地方，地点，处所，位置：ونىڭ ٷيى قاي جەردە? 他的家在什么地方？/ بارعان جەرىندە / وتىرعان 所到之处 / 方 ④ 〔转〕从座位上站不起来 جەرىنەن تۇرا الماۋ ⑤ 〔转〕（戏剧，书籍等中的）一段，一部分：مىنا جەرىن وزگەرتۋگە تۋرا كەلەدى 这一段需要修改 ⑤ 〔转〕距离，间距：ادىم جەر 一步路的距离 ⑥ 〔转〕时候：ويلاماعان جەردە 想不到的时候 ⑦ 在数学中表示乘法：ەكى جەردە ٷش — التى 二乘三等于六 ▲ اياق جەتەر جەر 能到达的地方，能去的地方 ▲ ايتقان جەردەن شىعۋ 果然不出所料；应验 ▲ اتاعى جەر جارۋ 名声远扬，名震四海 ▲ بارار جەر، باسار تاۋ جوق 走投无路 ▲ باۋىرداۋ جەر 颈部 ▲ بەتىمەن جەر باسۋ 无地自容 ▲ بۋىنسىز جەردەن پىشاق سالۋ (ۇرۋ) 出难题，刁难 ▲ داقتى جەر جارۋ ② 闻名于世 ▲ دەگەن جەردەن شىعۋ 臭名昭著 ▲ 确象所说 جامباسىن جەرگە تيگىزۋ 安葬，埋葬 ▲ جات جەر 生地，外地 ▲ جەر ايداۋ 种地，耕地 ▲ جەر المۇرتى 菊芋，洋姜 ▲ جەر اۋدارۋ ① 流放 ▲ جەر اۋۋ 迁居，迁移 ▲ جەر باۋىرلاۋ 趴，俯伏，俯卧，匍匐 ▲ جەر بەتى ① 地面 ② 到处 ▲ جەر بوياۋ 地榆 ▲ جەر بۇرگەسى 桀蚕 ▲ جەرگە ەنۋ 惭愧 ▲ جەرگە كىرۋ 无地自容 ▲ جەرگە سيماۋ 自吹自擂，说大话 ▲ جەرگە تىعۋ 指责，斥责 ▲ جەرگە تۇكىرۋ 失去希望，绝望 ▲ جەرگە قاراۋ 害羞，害臊 ▲ جەردەن التىن (جەلكەك، جەتى قويان) تاپقانداي 如获至宝，如获珍宝 ▲ جەردى قۇرتقان 江湖骗子 ▲ جەر جاستانۋ ① 死亡 ② 败涂地 ▲ جەر جاڭعاق 花生 ▲ جەر جىرتۋ 耕地，种地，翻地 ▲ جەر ٴجۇزى 全宇宙 ▲ جەر يەلەنۋشى 土地占有者 ▲ جەر كەنە 土鳖虫 ▲ جەر كەپە 地窝子 ▲ جەر ماي 石油 ▲ جەر مايلاۋ ① 地租 ② 出租土地 ▲ جەر مايى 地租 ▲ جەرمەن جەكسەن ەتۋ (قىلۋ) 消灭，歼灭 ▲ جەر ورتا 半辈子 ▲ جەر وتى 草 ▲ جەر وشاق (地上挖的) 锅灶 ▲ جەر ساباۋ 后悔 ▲ جەر سەرىگى 地球卫星 ▲ جەر سوعۋ 受骗上当，扑空 ▲ جەر سۋارۋ 浇地 ▲ جەر سۋارعىش 灌溉设备 ▲ جەر سىلكىنۋ 地震 ▲ جەر تام 窝房；平房 ▲ جەر تانۋ 见世面，开阔眼界 ▲ جەر تاتۋ 土腥味 ▲ جەر توسەك 地铺 ▲ جەر ٴتۇبى 遥远 显得有 ▲ جەر وشاق (地上挖的) 锅灶 ▲ جەر ٴۇي 窝棚，地窝 ▲ جەر شارى 地球 ▲ جەر قازبا 窝棚 ▲ جەر قايىسۋ 多的，众多的，密密麻麻的 ▲ جەر قوناق 拳参 ▲ جەر قىلۋ 使难堪，揭短 ▲ ينە شانشار جەر جوق 无立锥之地 ▲ كورگەن جەردەن 随看一就，见一就 ▲ كورىنگەن جەردە 随便；地 ▲ نشكەن اسىن جەرگە قويۋ 担心，挂念 ▲ ايداعانى بەس ەشكى، سىقىرىعى جەر جارادى. 【谚】赶着五只山羊，喊声震动了大地 ▲ بايلىقتىڭ اتاسى ەڭبەك، 地(小题大作). جەر اناسى. 【谚】大地是财富之母，劳动是丰之父. ▲ جەرى بايدىڭ ەلى باي. 【谚】国富民强。

جەراعاش 〈名〉〔旧〕木犁。

جەرگىلىكتى 〈形〉地方的，当地的；土生土长的：جەرگىلىكتى ۇكىمەت 地方政府 / جەرگىلىكتى ٴسوز 土话 / جەرگىلىكتى ۇلت 土著民族 ▲ جەرگىلىكتى اۋرۋ 地方病，地区病。

جەر-دۇنيە 〈名〉世界，宇宙；到处：

جەر-دۇنيەدە جوق 世界上没有 ▲ جەر دۇنيەگە سيعمزباۋ 吹得天花乱坠。

جەرەبە 〈名〉[俄] 阄儿: جەرەبە تاستاۋ 抓阄儿。

جەر-جاھان 〈名〉宇宙,天地,地球。

جەر-جەبىر: **جەر-جەبىرىنە جەتۋ** 斥责,指责,责备: جەر-جەبىرىنە جەتە بوقتاۋ 骂得狗血喷头。

جەر-جەرگە 〈副〉到各地,往各处。

جەر-جەردە 〈副〉在各地,往各处。

جەر-جەردەن 〈副〉从各地,从四面八方。

جەر-جيھان 〈名〉宇宙,天地,地球。

جەركەن- 见 جيىركەن-.

جەركەنە 〈名〉土鳖虫。

جەركەنۋ جەركەن- 的不定式。

جەركەنىشەك 〈形〉① 嫌脏的 ② 爱挑剔的,吹毛求疵的。

جەركەنىشەكتىك 〈名〉嫌脏。

جەركەنىش 〈名〉讨厌,嫌恶,厌倦: جەركەنىشتى قوزعاۋ 令人讨厌。

جەركەنىشتى 〈形〉讨厌的,厌恶的,可恶的,令人作呕的: جەركەنىشتى قىلىق 令人作呕的行为。

جەركەپە 〈名〉地窝子。

جەر-كوك 〈名〉天地 ▲ جەر-كوككە سيعمزباۋ 吹得天花乱坠。

جەرقازبا 〈名〉窝棚。

جەرقوناق 〈名〉拳参,紫参。

جەرقۇرت 〈名〉蚯蚓。

جەرلە- 〈动〉① 埋葬,安葬: ولىكتى جەرلەۋ 埋葬尸体 ② 〔转〕居住: قاي جەردى جەرلەدىڭدەر؟ 你们住在什么地方了? ③〔转〕斥责,责备,损;唾骂: ول كوزىنشە جەرلەۋ 当着别人斥责。

جەرلەن- جەرلە- 的被动态。

جەرلەس I 〈名〉同乡,老乡,乡亲。

جەرلەس- II جەرلە- 的交互态。

جەرلەستىك 〈形〉同乡的,乡亲的: جەرلەستىك قارىم-قاتىناس 老乡关系。

جەرلەت- جەرلە- 的使动态。

جەرلەۋ جەرلە- 的不定式。

جەرلى 〈形〉有土地的,占有土地的。

جەرماي 〈名〉[口] 煤油。

جەرمەن- جەكسەن 〈形〉很矮的,矮小的 ▲ جەرمەن-جەكسەن بولۋ 彻底完蛋 ▲ جەرمەن-جەكسەن قىلۋ (ەتۋ) 消灭,打死,干掉。

جەروشاق 〈名〉(地上挖的) 锅灶。

جەرسوعار 〈名〉(马的) 蹄根。

جەرسەرىگى 〈名〉地球卫星。

جەر-سۋ 〈名〉水土,山川,领域 ▲ جەر-سۋعا سيعمزباي ماقتاۋ 吹捧得上了天,大肆吹捧,吹得天花乱坠。

جەرسىز 〈形〉无地的;占地少的。

جەرسىن- 〈动〉适应水土,习惯(某地): ول بۇل ارانى جەرسىنبەي ٴجۇر. 他对这里不习惯。

جەرسىندىر- جەرسىن- 的使动态。

جەرسىنۋ جەرسىن- 的不定式。

جەرتاعان I 〈形〉①(长得)矮的,匍匐的 ② 地面,地表面。

جەرتاعان II 〈名〉〔植〕瓦莲花。

جەرتاعاندا- 〈动〉① 长得矮: جەرتاعانداپ وسكەن شوپتەر 长得矮的草 ② (指牛、马)变瘸,因蹄子受磨损不敢沾地: جەرتاعانداپ جۇرە الماۋ 因蹄子受磨损不敢迈步。

جەرتاعاندات- جەرتاعاندا- 的使动态。

جەرتاعانداۋ جەرتاعاندا- 的不定式。

جەرتەزەك 〈名〉泥炭。

جەرتەسەر 〈名〉[动] 尖嘴鼠科鼩鼱。

جەرتولە 〈名〉[口] 地窖,地窝子,窝房。

جەرتوسەك 〈名〉地铺。

جەرۋ جەرى- 的不定式。

جەرشىل 〈形〉① 熟悉地形的,识途的 ② 地区观念强的。

جەرشىلدىك ① جەرشىل 的抽象名词 ② 地方主义 ③ (牲畜对地区的)记忆力。

جەر ٴشوپ 〈名〉〔植〕无伤草。

جەرى- 〈动〉① 母畜不认自己所生的幼畜,不认羔,拒羔哺乳 ② 〔转〕讨厌,嫌恶,厌恶;抛弃: ٴوزى ٴوزىنەن جەرۋ 自己讨厌自己 ▲ ٴوز

。戚亲弃背,乡家离远 جەرۋ (ٴوزى) قاعىنان
② 应反娠妊,口害,喜害 ① 〈名〉 **جەرىك**
▲ 饭的吃欢喜最 اس جەرىك ▲ 瘾,趣兴〔转〕
。变多欲食期孕 جەرىك ٴيت
。应反娠妊,口害 〈名〉 **جەرىكتىك**
。态身反的 جەرى **جەرىن-**
。态动使的 -جەرىن **جەرىندىر-**
。态动使的 -جەرى **جەرىت-**
。态互交的 -جە **جەس-**
部 داۋى جەسىر ▲ 妇孀,妇寡 〈名〉 **جەسىر**
。分纠的起引而妇寡因间落
.جەسىر-جەتىم 见 **جەسىر-جەبىر**
。母寡儿孤,妇寡儿孤 〈名〉 **جەسىر-جەتىم**
守 ② 词名象抽的 جەسىر ① I **جەسىرلىك**
。居寡,寡
。马良,马宝 **جەسىرلىك ات** : Ⅱ **جەسىرلىك**
。态互交的 -جەس **جەسىس-**
جەتكەنشە قالاعا :到,达抵,到达 ① 〈动〉 **جەت-**
十三到 جەتكەندە جاسقا وتىز /前之市城达到
جەتە بەرگەندە :上追,(上)到赶 ② 候时的岁
,够 ③ 弯拐然突候时的上追快 جالت بۇرىلۋ
够 جەتەرلىك اقشا / 着得够手 جەتۋ قولى :用够
得⑤息消来传 جەتۋ حابار :到传 ④ 钱的用
用) ⑥ 获收到得 جەتۋ تابىسقا :得取,得获,到
彻,入深,面全(示表词动副式形 ي ,ە ,ا 其
彻 جەتە ٴتۇسىندىرۋ / 解了面全 جەتە ۇعۋ :底
جەتەر اياق ▲ 临来亡死 جەتۋ اجال ▲ 明阐底
足 جەتۋ ايى ▲方地的去能,方地的达到能 جەر
,产临 جەتۋ اي-كۇنىنە ▲娩分将即,产临,月
得显 جەتكەندەي قولى ايعا ▲ 月临,娩分临
▲ 言誓守信 جەتۋ انتىنا ▲ 起不了常非
اۋزىنا ▲ 偿以愿如,达已愿夙 جەتۋ ارمانىنا
▲ 己自活养能 (جەتۋ اۋزىنا قولى) جەتۋ قولى
جەتۋ اقىل ▲ 地境的难困于处 جەتۋ حالگە اۋىر
(得显) جەتپەۋ باعا ▲ 断判确正能,解理够能
害不,敢 جەتۋ باتىلدىعى ▲ 价无,重贵,贵宝
بىرەۋدىك ▲ 大长 (娘姑指) جەتۋ بويى ▲ 怕
جاسى ▲熟成,大长 جەتۋ ەر ▲ 害坑 جەتۋ تۇبىنە
جەتۋ جىل سوڭىنان جىل ▲ 数岁上,迈年 جەتۋ
透看 جەتۋ كوزى ▲快得过间时,年多好了过

。兴高,意得,足意满心 جەتۋ كوككە توبەسى ▲
,头〔转〕 ③ 勺脑后 ② 背刀 ① 〈名〉 **جەتە**
衔的柄和斧刀。源族,子根 〔转〕 ④ 子脑脑
。处接
。畜牲的牵被 〈名〉 I **جەتەك**
牵,牵 〔转〕 ② 辕车,木辕 ① 〈名〉 Ⅱ **جەتەك**
。制
牵 جەتەكتەۋ تۇيە :领,拉,牵 ① 〈动〉 **جەتەكتە-**
引〔转〕 ② 手着领 جەتەكتەۋ قولىنان / 驼骆着
。误错犯导引 جەتەكتەۋ جاڭىلىسقا :领带,导
。态互交的 -جەتەكتە **جەتەكتەس-**
:给送 ② 态动使的-جەتەكتە ① **جەتەكتەت-**
。马匹一送 جەتەكتەتۋ ات
。式定不的 -جەتەكتە **جەتەكتەۋ**
人路领,者导领 ② 者引牵 ① 〈名〉 **جەتەكشى**
。师导生士博,师导生究研 جەتەكشى عىلمي ▲
:的从顺;的走着牵易容 〈形〉 **جەتەكشىل**
。马的走着牵易容 ات جەتەكشىل
جەتەكشىلىك :导指,导领 〈名〉 **جەتەكشىلىك**
。位地导领在处 ورىندا
جەتەلەپ ٴجۇرۋ :领,拉,牵 ① 〈动〉 **جەتەلە-**
تەرىس جولعا :导引,导诱 〔转〕 ② 走着牵
。路邪向引 جەتەلەۋ
。态互交的 -جەتەلە **جەتەلەس-**
敬,给送 ② 态动使的 -جەتەلە ① **جەتەلەت-**
。驼骆给送 جەتەلەتۋ تۇيە :送
。式定不的 -جەتەلە **جەتەلەۋ**
路引,者导领 ② 者引牵 ① 〈名〉 **جەتەلەۋشى**
。人
② 的厚处接衔柄和斧、刀 ① 〈形〉 **جەتەلى**
جەتەلى :的为作有,的气骨有,的气志有〔转〕
。人的气志有 كىسى
的余有绰绰,的足充,的够足 〈形〉 **جەتەرلىك**
足知【谚】. قاناعات ەتەرلىك ـ جەتەرلىك ▲
。乐常者
。的少缺,的够不,的足不 〈形〉 **جەتەرسىز**
。词名象抽的 جەتەرسىز **جەتەرسىزدىك**
气志有没,的能无,的囊窝 〈形〉 **جەتەسىز**
。物废 جان جەتەسىز :的
。词名象抽的 جەتەسىز **جەتەسىزدىك**

جەتەۋ 〈数〉七，七个。

جەتەۋلە- 〈动〉（常用其 پ 副动词形式）七个七个地：جەتەۋلەپ الۋ 七个七个地拿。

جەتەۋلەۋ جەتەۋلە- 的不定式。

جەتكەر- 见 جەتكىز.

جەتكىز- ① جەت- 的使动态 ② 送到；带到：ۇيگە جەتكىزىپ سالۋ 送到家 ③ 转告，传达：جوعارىنىڭ نۇسقاۋىن جەتكىزۋ 传达上级指示 ④ 导致，引导：جەڭىسكە جەتكىزۋ 引向胜利 ⑤ 培养，培育：كادرلىككە جەتكىزۋ 培养成干部 ▲ كوز جەتكىزۋ ① 衡量 ② 认清，弄明白，看透 ▲ اقىل كوپكە جەتكىزەر، ونەر كوككە جەتكىزەر. 【谚】贤者众人举，技艺能通天。▲ شاققان ولتىرەر، ماقتاعان جەتكىزەر. 【谚】毒蛇咬人身难在世，人受爱戴可得志。

جەتكىزگىسىز: ايتىپ جەتكىزگىسىز 难以表述的，说不完的。

جەتكىزدىر- جەتكىز- 的使动态。

جەتكىزۋ جەتكىز- 的不定式。

جەتكىزىل- جەتكىز- 的被动态。

جەتكىلىكسىز 〈形〉① 不足的，欠缺的，不够的：تاجىريبە جەتكىلىكسىز 经验不足 ② 不足之处，缺点，缺陷，毛病。

جەتكىلىكسىزدىك جەتكىلىكسىز 的抽象名词。

جەتكىلىكتى 〈形〉足够的，绰绰有余的，充足的：جەتكىلىكتى استىق 足够的粮食。

جەتكىلىكتىلىك جەتكىلىكتى 的抽象名词。

جەتكىنشەك 〈名〉少年，青少年。

جەتپىس 〈数〉七十：جەتپىس سيىر 七十头牛 / جەتپىس التى 七十六。

جەتپىس - سەكسەن 〈数〉七八十，约七十至八十之间。

جەتپىسىنشى 〈数〉第七十。

جەتۋ جەت- 的不定式。

جەتى 〈数〉① 七：جەتى كىسى 七个人 ② 周，星期，礼拜：كەلەر جەتىدە 下一周 ▲ جەتى اتا 祖宗三代 ▲ جەتى اتاسىن جەزدەي قاقتاۋ 痛骂 ▲ جەتىسىن بەرۋ （死者死后一周时）做祭祀 ▲ جەتى ٴتۇن 深更半夜 ▲ جەتى قابات اسپان （指天，地，九层，九重，七层天体 ▲ الىپ التى، جەپ جەتى بولماس. 【谚】拿人家的，吃人家的，发不了财。

جەتىگەن 〈名〉七弦琴。

جەتىك 〈形〉通晓的，熟练的，精通的，内行的：قازاق تىلىنە جەتىك 精通哈萨克语。

جەتىكتىك جەتىك 的抽象名词。

جەتىقاراقشى 〈名〉〔天〕北斗七星，天罡星，大熊星座。

جەتىل- 〈动〉① 成熟，成熟发育，长大：جەتىلىپ ادام بولۋ 长大成人 ② 达到尽善尽美，趋于完善；出师：وقىپ جەتىلۋ 学出成绩来。

جەتىلدىر- ① جەتىل- 的使动态 ② 带大，培养成人，教养。

جەتىلت- جەتىل- 的使动态。

جەتىلۋ جەتىل- 的不定式。

جەتىلىك ① جەتى ① 的抽象名词 ② 〔数〕（数目字）七 ③ 扑克牌之“七”：قارعانىڭ جەتىلىگى 黑桃七。

جەتىم 〈名〉① 孤儿，孤子 ②（指幼畜类）没有母畜的，失去母畜的 ▲ جەتىم بوساعا （毡房的）左侧 ▲ جەتىم مالتا （经磨碎后的）小酸奶疙瘩 ▲ جەتىم وكپە 肺副叶，肺中间叶 ▲ جەتىم تاس 没有父母和兄弟姐妹的孤儿 ▲ تۇلدىر جەتىم 没有父母和兄弟姐妹的孤儿 ▲ ٴتىرى جەتىم 父母离婚的孩子 ▲ جەتىم بالا دىقشىل. 【谚】孤儿的心胸狭窄。

جەتىمدىك ① جەتىم 的抽象名词 ② 无依无靠，孤苦伶丁。

جەتىمەك 〈名〉小孤儿，可怜的小家伙 ▲ جەتىمەك قوزى 无母小羊羔。

جەتىم-جەسىر 〈名〉孤儿寡母，孤儿寡妇。

جەتىمسىز 〈形〉不足的，欠缺的，很少的。

جەتىمسىزدىك جەتىمسىز 的抽象名词。

جەتىمسىرە- 〈动〉感到无依无靠，感到孤单，感到孤零零；显得可怜 ▲ جىگەرسىز ادام جەتىمسىرەپ تۇرادى. 【谚】窝囊的人老显得可怜。

جەتىمسىرەس- جەتىمسىرە- 的交互态。

جەتىمسىرەت- ① جەتىمسىرە- 的使动态 ②孤

立,排挤。

جەتىمسىرەۋ جەتىمسىرە- 的不定式。

جەتىمخانا 〈名〉孤儿院。

جەتىمشىلىك جەتىم- 的抽象名词。

جەتىنشى 〈数〉第七: جەتىنشى ورىن 第七号座位。

جەتىس- ①جەت- 的交互态 ②(指数量上)够: بولگەنگە جەتىسپەيدى 不够分 ③如愿以偿;成熟,达到尽善尽美: وقىپ جەتىسكەنىڭدى كورەرمىز 看你学出什么成绩。

جەتىستىك 〈名〉成绩,成就,成果;收获: ۋيرەنۋدەگى جەتىستىك 学习成绩。

جەتىستىكسىز 〈形〉不足的,欠缺的: جەتىستىكسىز جەرلەر 不足之处。

جەتىستىكتى 〈形〉有成绩的,有成就的,有成果的;有收获的。

جەتىستىر- ① جەتىس- 的使动态 ②拉扯大,大养;培养,培育。

جەتىسۋ جەتىس- 的不定式。

جەتىسى 〈名〉为死者一周时举行的仪式 ▲ جەتىسىن بەرۋ 过七天,做祭祀。

جەۋ جە- 的不定式。

جي- 〈动〉①堆,垛: ٴشوپ جيۋ 堆草②收拾,归着,整理: ىدىس-اياق جيۋ 收拾碗碟 / ٴۇي ٴىشىن جيۋ 整理屋子 ③积累,攒积,凑足: ازداپ اقشا جيۋ 积累一点钱 / جيىپ كەيىن بەرۋ 准备凑足了再给 ④集中,集合,召集: وقۋشىلاردى جيۋ 召集学生 ⑤集中在一起,赶到一起,收拢起来: قويدى جيىپ ايداپ كەلۋ 把羊群集中在一起赶回来 ⑥采集,收割,收获: ٴدارى ٴشوپ جيۋ 采集草药 / بورمي جيۋ 收割玉米 ⑦收集,搜集,积累: ماتەريال جيۋ 搜集材料 ⑧收,征收: پارتيا جارناسىن جيۋ 收党费 ⑨征求: پىكىر جيۋ 征求意见⑩积蓄,聚集;鼓足: ٴال جيۋ 积蓄力量 / قايرات جيۋ 鼓足勇气⑪募集,募捐: جىلۋ جيۋ 募捐救济物▲ ايتپ اۋىز جيعانشا 话音未落;很快 ▲ ايلىن جيماۋ 无动于衷 ▲ اۋىز جيۋ 停止说话 ▲ اۋىز جيعانشا 一刹那,瞬间,突然 ▲ كۇش جيۋ 积蓄力量 ▲ بوي جيۋ 抑制,控制(自己) ▲ ەزۋىن جيا الماۋ 忍不住笑,笑得合不上嘴 ▲ ەسىن جيۋ 苏醒,清醒 ▲ ەتەگىن جيۋ (指女孩子)懂得害羞,长大 ▲ قوڭ جيۋ 长膘。

جيعان-تەرگەن 〈形〉积攒的,积累的,凑起来的: جيعان-تەرگەن اقشاسىن جۇمساپ بولدى 积累的钱都花光了。

جيعىز- جي- 的使动态。

جيعىشتا- 〈动〉东拼西凑,一点一滴地积累。

جيعىشتاۋ جيعىشتا- 的不定式。

جيداش 〈名〉[旧]收苛捐杂税的人,税务人员。

جيدىر- جي- 的使动态。

جيدىرت- جيدىر- 的使动态。

جيدىرۋ جيدىر- 的不定式。

جيما 〈名〉泛指堆好的东西,堆,垛。

جيمالى 〈形〉折叠的,活动的: جيمالى ورىندىق 折椅。

جينا- 〈动〉①堆,垛,砌,垒,码: توپىراق جيناۋ 堆土 / تام قابىرعاسىن جيناۋ 砌墙 ②收拾,归着,整理: داستارقان جيناۋ 收餐单 / قاعازداردى جيناۋ 收拾纸张 ③积累,攒积: قور جيناۋ 积累资金 / جول قاراجات جيناۋ 积攒路费 ④搜集,收集,采集: ۋيرەنۋ ماتەريالىن جيناۋ 收集学习材料 / بال جيناۋ 采集蜂蜜 ⑤收割,收获: استىق جيناۋ 收割庄稼 ⑥募捐: ساداقا جيناۋ 化缘 ⑦召集,聚集,集中,收拢: كوپ كىسى جيناۋ 召集好多人 / جىلقى جيناۋ 把马群集中起来 ⑧拾,捡: شومشەك جيناۋ 拾柴 / ٴجۇن جيناۋ 捡毛 ▲ ەتەك-جەڭىن جيناۋ 懂得规矩 ▲ قوڭ جيناۋ 长膘,健壮起来 ▲ تەتەك شوقپار جينايدى. 【谚】好斗者搜集棍棒。▲ شاشۋ وڭاي، جيناۋ قيىن. 【谚】浪费容易,积攒难。

جيناعىش 〈名〉〔物〕聚光镜,凸透镜。

جيناق 〈名〉①累计,合计,总计,共计: جيناق سان 累计数 / جيناعى ەلۋ 总计是五十 ②集,文集,汇编: ولەڭدەر جيناعى 诗集 / گوركي جيناعى 高尔基文集 ③整洁的,整齐的。

جيناقسۋ جيناقسى- 的不定式。

جيناقسى- 〈动〉自认为整洁，自认为勤快，自认为手脚麻利。

جيناقتا- 〈动〉① 集中，集汇，总汇：ساندارды جيناقتاۋ 把数字汇集在一起 ② 综合，概括，总结：جوعارىدا ايتقانداردى جيناقتاي كەلگەندە 把上述的意见概括起来（综上所述）。

جيناقتال- جيناقتا- 的被动态。

جيناقتات- جيناقتا- 的使动态。

جيناقتاۋ جيناقتا- 的不定式。

جيناقتى 〈形〉① 整齐的，整洁的，有条理的，有条不紊的：قويعان دۇنيەلىكتەرى وتە جيناقتى 摆的东西都非常整齐 ② 集的，卷集的，文集的：ەكى جيناقتى شىعارما 两个卷集的著作 ③ 用心的，细心的；勤劳的，勤快的：كىشكەنتا-ينان جيناقتى بولۋ 从小养成勤劳的习惯。

جيناقتىق جيناق 的抽象名词。

جيناقتىلىق جيناقتى 的抽象名词。

جيناقى ① 勤劳的，勤快的，手脚麻利的：جيناقى ايەل 勤劳的妇女 ② 整洁的，整齐的：ءۇي-ءىشى جيناقى 屋内整洁 ③ 精炼的，简炼的：سوزدەرى جيناقى 语言精炼。

جيناقىلا- 〈动〉① 弄得整齐，搞整洁：قويۋ جيناقىلاپ 摆整齐 ② 压缩，概括：جيناقىلاپ جازۋ 写得压缩一点。

جيناقىلان- ① جيناقىلا- 的被动态 ② 收拾，整理，归着；整装：جيناقىلانىپ جولعا شىعۋ 收拾好上路。

جيناقىلانۋ جيناقىلان- 的不定式。

جيناقىلاۋ I جيناقىلا- 的不定式。

جيناقىلاۋ II 〈形〉① 比较整齐的，较为整洁的 ② 较简炼的，精炼一些的。

جيناقىلىق جيناقى 的抽象名词。

جينال- ① جينا- 的被动态 ② 集中，集合，聚集，聚拢：قالاعا جينالۋ 集中在城市 / مايدانعا جينالۋ 到广场上集合。

جينالعىش 〈形〉爱往一起凑的，经常聚集在一起的。

جينالمالى 〈形〉折叠的，活动的。

جينالۋ جينال- 的不定式。

جينالىس I 〈名〉会，会议；集会，聚会：جينالىس وتكىزۋ 举行会议 / بەس مىڭ كىسىلىك جينالىس 五千人的集会。

جينالىس- II ① جينال- 的交互态 ② 聚集，聚拢，凑在一起：جينالىسقان ءبىر توپ كىسى 聚集一群人。

جينالىسۋ جينالىس- II 的不定式。

جيناپ-تەر- 〈动〉收集，积攒，积累，（全都）凑起。

جيناپ-تەرۋ جيناپ-تەر- 的不定式。

جيناس- جينا- 的交互态。

جيناستىر- ① جيناس- 的使动态 ② 堆积，垛 ③ 收拾，归着，整理：كورپە-جاستىق جيناستىرۋ 整理被垛 ④ 积累，攒积，积存：قىستىق استىق جيناستىرۋ 积存越冬的粮食 ⑤ 征集：ات جيناستىرۋ 征集马匹。

جينات- جينا- 的使动态。

جيناۋ جينا- 的不定式。

جيناۋلى 〈形〉① 堆好的，垛好的，堆积的 ② 收拾好的，整理好的。

جيناۋسىز 〈形〉没有堆好的，没有垛起来的，散乱的，摊在一地的。

جيراف 〈名〉〔动〕长颈鹿。

جيۋ جي- 的不定式。

جيۋلى 〈形〉① 堆好的，垛好的：جيۋلى مايا 垛好的麦垛子 ② 收拾好的，归着好的，整理好的：جيۋلى كورپە-جاستىق 整理好的被垛。

جيۋسىز 〈形〉未堆积起来的，未垛好的，散乱的。

جيىل- ① جي- 的被动态 ② 堆积：جيىلعان استىق 堆积的粮食 ③ 集会，集合，集中：ولار جيىلىپ بولعان شىعار. 他们已经集合好了吧 ④ 聚集，聚拢，积累：كوپ ەل جيىلىپ-تى. 聚集了好多人 ⑤ 会聚，团聚：دوس-جاراندارداڭ جيىلۋى 亲戚朋友团聚在一起 ⑥ 纠合，纠集：جيىلعان باندىلار 纠合在一起的土匪 ▲ داستارقان جيىلماۋ 客人不断。

جيىلمالى 〈形〉折叠的，活动的：جيىلمالى ورىندىق 折椅。

جيىلۋ جيىل- 的不定式。

جيىلىڭقى 〈形〉较集中的，比较聚集的，比较

稠密的。

جيىلىس I 见 جينالىس.

جيىلىس- II جيىل- 的交互态。

جيىن I 〈名〉 会，议会，集会，聚会：جيىندى ازايتۋ 减少会议 / جيىندا سوزگە شىعۋ 在集会上发表讲话 / مۇنداي جيىن كەيىن تاعى بولار. 这样的聚会今会不会有的。② 总合，总数：جيىنى الپىس ادام 总共六十人。

جيىن- II جي- 的反身态。

جيىندى 〈形〉 堆积的，积累的，积存的。

جيىنسىز 〈形〉 无议会的，无集会的，无聚会的。

جيىن-تەرىن 〈名〉 收获，收割：كۇزدىك جيىن-تەرىن مەزگىلى 秋收季节。

جيىن-توي 〈名〉 聚会，喜庆宴席，喜宴，庆典：بيىل جيىن-توي كوپ 今年喜庆宴席很多。

جيىنتىق 〈名〉 ① 汇集，合计，总计，总数 ② 〔数〕 和。

جيىنتىقتا- 见 جيناقتا.

جيىنۋ جيىن- II 的不定式。

جيىپ-تەر- 〈动〉 收，收集；拾，捡：ٴبيداي جيىپ-تەرۋ 收麦子 / شاشىلعان دۇنيەلىكتەردى جيىپ-تەرۋ 把散乱的东西捡起来。

جيىپ-تەرگىز- جيىپ-تەر- 的使动态。

جيىپ-تەرۋ جيىپ-تەر- 的不定式。

جيىپ-تەرىس- جيىپ-تەر- 的交互态。

جيىر- 〈动〉 ① 收紧，紧缩：قاعازدى جيىرىپ ۇستاۋ 把纸揉成团儿 ② 皱，缩成皱纹：قاباعىن جيىرۋ 皱眉 / مۇرنىن جيىرۋ 皱鼻。

جيىرما 〈数〉 二十：جيىرما تيىن 两角钱 / جيىرما بەس 二十五。

جيىرمانشى 〈数〉 第二十。

جيىرماسىنشى 见 جيىرمانشى.

جيىرت- جيىر- 的使动态。

جيىرۋ جيىر- 的不定式。

جيىرىل- ① جيىر- 的被动态 ② 蜷缩，瑟缩：جيىرىلىپ جاتقان جىلان 蜷缩成一团的蛇 ③ 收缩，缩短，抽缩：جيىرىلعان بۇل 收缩的布 ④ 起皱折：بەت تەرىسى جيىرىلۋ 面部起皱纹 ⑤ 抽搐，抽搦：اياق-قولى جيىرىلۋ 手脚抽搐 ⑥ 〔转〕皱眉，面带怒色；摆出吓人的架式：جيىرىلماي كۇلكىلدى وتىرۋ 不是皱着眉头而是喜形于色。

جيىرىلعىش 〈形〉 易收缩的，易抽的。

جيىرىلعىشتىق جيىرىلعىش 的抽象名词。

جيىرىلت- جيىرىل- 的使动态。

جيىرىلۋ جيىرىل- 的不定式。

جيىس- جي- 的交互态。

جيىستىر- ① جيىس- 的使动态 ② 收拾，归着，整理：جۋرنالداردى جيىستىرىپ قويۋ 把杂志归着好 ③ 收集，汇集，采集：ەكى جىل جيىستىرعان ماتەريال 两年内收集的资料 ④ 积累：جيىستىرا بەر، كەيىن كەرەك 先积累吧，今后有用 ⑤ 堆，堆积：ٴشوپ جيىستىرۋ 堆草。

جيدە 〈名〉 [植] 沙枣，胡颓子，香柳：جيدە اعاشى 沙枣树 ② 枣树：جيدە ەگۋ 种枣树。

جيدەك 〈名〉 莓果，浆果，野果等的总称。

جيدەلى 〈形〉 沙枣多的，长满沙枣树的。

جيدەلىبايسىن 〈形〉 肥沃的，肥美的。

جيدەلىكتەر 〈名〉 胡颓子属。

جيدەسىز 〈形〉 不长沙枣树的；无沙枣的。

ٴجيدۋ ٴجيدى- 的不定式。

ٴجيدى- 〈动〉 ① 发霉，霉料，腐料：ٴجيدىپ ٴجۇنى تۇسكەن تەرى 腐烂脱毛的皮子 ② 变得懒散，变得邋遢：بالا تۋعاننان كەيىن ٴجيدىپ كەتتى 生孩子后变得懒散。

ٴجيدىت- ٴجيدى- 的使动态。

جيەك 〈名〉 ① 边，岸：كول جيەگى 湖边 / وزەن جيەگى 河岸 ② （衣服、帽子等的）边，缘，边，条，装饰条。

جيەكتە- 〈动〉 ① 镶边，包边，扎边：سىرماقتى جيەكتەۋ 给花毡镶边 ② 沿着……岸走，顺着……边走：وزەندى جيەكتەپ ٴجۇرۋ 沿着河岸走。

جيەكتەل- جيەكتە- ① 的被动态。

جيەكتەن- جيەكتە- ① 的被动态。

جيەكتەس- جيەكتە- 的交互态。

جيەكتەت- جيەكتە- 的使动态。

جيەكتەۋ جيەكتە- 的不定式。

جيەكتى 〈形〉带边条的,镶边的。

جيەن 〈名〉外甥,外甥女,外孙,外孙女。

جيەندىك 〈形〉外甥的,外甥女的,外孙的,外孙女的: جيەندىك بايلانىس 外甥关系。

جيەنشار 〈名〉外甥(女)和外孙(女)的后代。

جيڭزۋ 〈名〉京族: جيڭزۋ ٴتىلى 京族语言。

جيڭزۋشا 〈形〉① 京族的,京族式的: جيڭزۋشا ٴان-ٴبي 京族歌舞 ② 京族语: جيڭزۋشا ۇيرەنۋ 学习京族语言。

جيڭپو 〈名〉景颇族: جيڭپو ٴتىلى 景颇族语。

جيڭپوشا 〈形〉① 景颇族的,景颇族式的: جيڭپوشا كيىم 景颇族服装 ② 景颇族语: ول جيڭپوشا ۇيرەنىپ ٴجۇر. 他在学习景颇族语言。

جيرەن I 〈形〉棕黄色的,棕红色的: جيرەن ساقال 棕黄色的胡子 / جيرەن شولاق 综黄色的短尾巴马 / جيرەن قاسقا 白鼻梁的棕黄色马 ▲ جاعالاي-جاعالاي تاس قويدىم، جيرەن اتتى بوس قويدىم. 〔谜〕转着一圈砌石头,中间放开棕红马。(谜底:舌头,牙齿)。

جيرەن- II 〈动〉①嫌脏: سۋدان جيرەنۋ 嫌水脏 ② 讨厌,厌恶,嫌恶: ەل جيرەنەتىن بولماسىن 不要让人们讨厌。

جيرەنگىش 〈形〉① 爱嫌脏的,过分讲究的 ② 爱讨厌的,爱挑剔的,爱嫌弃的。

جيرەندەۋ 〈形〉浅棕黄色的。

جيرەندىر- جيرەن- II 的使动态。

جيرەنۋ جيرەن- II 的不定式。

جيرەنشە 〈形〉浅棕黄色的。

جيرەنشەك 〈形〉① 爱嫌脏的,过分讲究的 ②爱讨厌的,爱挑剔的,爱嫌弃的。

جيرەنشەكتىك جيرەنشەك 的抽象名词。

جيرەنىش 〈名〉讨厌,厌恶,反感;憎恶,憎恨: جيرەنىش تۋعىزۋ 产生反感 / جيرەنىشپەن ايتۋ 厌恶地说 ▲ ارتىق بايلىق ادامدى ازدىرادى، ارتىق كۇلكى جيرەنىشتى قوزدىرادى. 【谚】财富过多会使人变坏,谄媚会招人厌恶。

جيرەنىشسىز 〈形〉毫无反感的,不讨厌的,不厌恶的。

جيرەنىشتى 〈形〉讨厌的,厌恶的,可憎的,可恶的: جيرەنىشتى بولۋ 被人讨厌 / جيرەنىشتى قىلىق 可恶的行为。

جيرەنىشتىلىك جيرەنىشتى 的抽象名词。

جيهاز 〈名〉① 嫁妆,财产: جيهازى كوپ ٴۇي 财产多的家庭 ② 摆设,陈设: ٴۇي تولعان جيهاز 屋里都是陈设。

جيهازدا- 〈动〉美化,摆设,陈设。

جيهازدال- جيهازدا- 的被动态。

جيهازدات- جيهازدا- 的使动态。

جيهازداۋ جيهازدا- 的不定式。

جيهازدى 〈形〉摆设多,富丽堂皇的。

جيهان 〈名〉〔波〕世界,天下,宇宙: بۇل جيهاندا 在这个世界 / جيهاندا وزىنەن باسقا ەشكىم جوق سەكىلدى 好象天下除了他就没别人似的 ▲ جيهان كەزۋ 周游世界。

جيهانگەز 〈名〉旅游者,走南闯北的人,走江湖的人。

جيهانگەزدىك جيهانگەز 的抽象名词。

جيهانگەر 〈名〉① 侵略者,征服者 ② 帝国主义者。

جيهانگەرلىك 〈名〉侵略行径,帝国主义。

ٴجيى 〈形〉① 密的,稠密的,茂密的,密集的;相距很近的: ٴجيى توقۋ 编(织)很密 / ٴجيى ورنالاسقان ادامدار 人口居住稠密 / ٴجيى وسكەن قاراعايلار 长得茂密的松树 / جازۋلاردىڭ اراسى وتە ٴجيى 字的间隔很近 ② 过速的,急速的: جۇرەكتىڭ ٴجيى سوعۋى 心率过速 ③ 经常,常时,频繁,往往: ٴجيى كەلەتىن قوناق 常客 / ونىڭ باسى ٴجيى اۋىرادى. 他时常头疼。

ٴجيى-ٴجيى 〈形〉① 密的,稠密的,茂密的,密集的 ② 相距很近的 ③ 过速的,急速的,经常,常时,往往,频繁。

جيىلە- 〈动〉频繁起来,常常出现,屡次地发生: كەلۋى جيىلەدى 来得勤 / جيىلەپ اۋىرۋ 老犯病。

جيىلەن- جيىلە- 的反身态。

جيىلەس- جيىلە- 的交互态。

جيىلەت- جيىلە- 的使动态。

جيىلەۋ جيىلە- 的不定式。

جيىلىك ① ٴجيى 的抽象名词 ② 密集，茂密 ③ 频率：جيىلىك اۋماعى 频率范围 / جيىلىكتى وزگەرتۋ 变频。

جيىركەن- 〈动〉① 嫌脏，以为脏：جيىركەنىپ ىشپەۋ 因嫌脏而不喝 ② 厌恶，讨厌，嫌恶，厌：جيىركەنۋدىڭ سەبەبى 厌恶的原因。

جيىركەندىر- جيىركەن- 的使动态。

جيىركەنت- جيىركەن- 的使动态。

جيىركەنۋ جيىركەن- 的不定式。

جيىركەنىش 〈名〉讨厌，厌恶，嫌恶，嫌怨；憎恶，憎恨：جيىركەنىش ايتۋ 表示讨厌 / جيىركەنىشكە قالۋ 被人嫌恶 / جاۋعا دەگەن جيىركەنىش 对敌人的憎恨。

جيىركەنىشتى 〈形〉讨厌的，厌恶的，嫌恶的，可恶的，可憎的，邪恶的：جيىركەنىشتى تاپال سايتان 可憎的矮鬼。

جيىركەنىشتىلىك جيىركەنىشتى 的抽象名词。

جو 〈形〉（جوق- 词的缩减形式）不，没有：جو، بۇل ونى بىلمەيدى. 不，她不知道此事。

جوبا 〈名〉① 设想，估计：ولاردىڭ جوباسى بويىنشا 根据他们的设想 ② 草案，方案；规划：كەلىسىم جوباسى 协议草案 / سەگىز جىلدىق جوبا 八年规划 ③ 设计图，图案；轮廓，雏形；模样儿：ٴۇيدىڭ جوباسى 房子的设计图（轮廓）/ اكەسىنىڭ جوباسى 模样儿象他父亲 ④ 头绪，眉目：ەكدە ٴبىر جوباسى جوق 连半点头绪都没有。

جوباي 〈名〉模样，轮廓，雏形：جوبايى كەلسە 模样差不多就……

جوبايلا- 〈动〉估计，估量；（大体上）设计。

جوبايلان- جوبايلا- 的被动态。

جوبايلاس- جوبايلا- 的交互态。

جوبايلات- جوبايلا- 的使动态。

جوبايلاۋ- جوبايلا- 的不定式。

جوبايسىز 〈形〉无底样的，无轮廓的，无谱的。

جوبالا- 〈动〉① 设想，猜想，估计，估量：ويمەن جوبالاۋ 凭空猜想 / جوبالاپ ايتۋ 估计着说 ② 设计，规划；画出轮廓，打草图：سۋرەت سىزعاندا الدىمەن جوبالاپ الۋ كەرەك. 画画儿先要打草图。

جوبالان- جوبالا- 的被动态。

جوبالاس- جوبالا- 的交互态。

جوبالات- جوبالا- 的使动态。

جوبالاۋ جوبالا- 的不定式。

جوبالاۋشى 〈名〉设计师。

جوبالعىلاۋ 〈形〉朴素的，俭朴的。

جوبالى 〈形〉① 规划中的，拟议中的，有打算的，预计的 ② 设计好的，有轮廓的。

جوباسىز 〈形〉无设计图的，无图案的，无轮廓的。

جوعال- 〈动〉① 丢失，遗失：ات جوعالۋ 丢马 ② 消灭，失踪；隐没，销声匿迹：ٴبىر كورىندى دە جوعالىپ كەتتى 出现了一下又消失了 / قالىڭ قاردان جول جوعالىپ كەتتى. 因为雪很厚，道路隐没了。③ 完蛋，消灭：تۇبەگەيلى جوعالۋ 彻底完蛋 ④ 走开，滚开，出去：جوعال! ەندى كەلمە. 出去（滚）！以后不要再来。▲ زىم-زيا جوعالۋ 无影无踪，毫无踪影 ▲ قاراسى جوعالۋ 不见人影 ▲ ۇشتى-كۇيلى جوعالۋ 毫无音讯 ▲ الا جىلقى جوعالمايدى، ارامزادا وڭالمايدى.【谚】花马丢不了，早产的羊羔肥不了。▲ جالعىزدىڭ جوعى جوعالسا تابىلمايدى، كوپتىڭ جوعى جوعالسا تابىلادى.【谚】一个人的东西丢了不好找，众人的东西丢了容易找。▲ جوعالعان پىشاقتىڭ سابى التىن.【谚】丢了的东西显得更珍贵。

جوعالدىر- جوعال- 的使动态。

جوعالت- ① جوعال- 的使动态 ② 丢失，弄丢，丢给……：قارىنداشىن جوعالتىپ الدى. （他）把铅笔弄丢了。③ 打倒，消灭：كەرتارتپاشىلاردى جوعالتۋ 打倒反动派 ▲ ابىرويىن جوعالتۋ 威信扫地 ▲ ادامدىقتى جوعالتۋ 丧失人格 ▲ جوق جوعالتۋ 丢失东西（牲畜）▲ كوزىن جوعالتۋ ① 杀死，消灭 ② 躲开 ③ 藏起来，隐藏 ▲ كوڭىلىنەن جوعالتۋ 忘得一干二净 ▲ ماعىناسىن جوعالتۋ 变得没有意思 ▲ ٴىزىن جوعالتۋ 不留踪（足）迹；隐瞒罪过。

جوعالتۇ جوعالت- 的不定式。

جوعالتىل- جوعالت- 的被动态。

جوعالۇ جوعال- 的不定式。

جوعالىس- جوعال- 的交互态。

جوعارى 〈形〉① 上面的，高处的：جوعارى جاعىندا 在……上面的 ② 高级的，高等的，高度的：ەڭ جوعارى دارەجە 最高的级别 / جوعارى وقۋ ورنى 高等学校 / جوعارى دامۋ ساتىسى 高度发展的阶段 ③ 上级的：جوعارى ورىن 上级单位 ④ 高年级的：جوعارى كلاس وقۋشىلارى 高年级的学生 ⑤ 上层的：جوعارى تاپ 上层阶级 / جوعارى جىك 上层阶层 ▲ جوعارى كەرنەۋ 〔物〕上压力 ▲ جوعارى توعىسۋ 〔天〕上合 ▲ جوعارى شەك 〔数〕上级根 ▲ جوعارىنى ەلگە، تومەنگىنى سەلگە جىبەرۋ 挥霍浪费。

جوعارى 〈名〉① 上边，上面，上端：جوعارى قويۋ 放在上边 / جوعارى جاعىنان ۇستاۋ 抓上端部分 ② 高度，高处；高等：دامۋى جوعارى ەلدەردە 在高度发达的国家里 / جوعارىدان سەكىرىپ ٴتۇسۋ 从高处跳下来 / جوعارى مەكتەپ 高等学校 ③〔转〕上层：جوعارى تاپ 上层阶级 ④〔转〕上级，上头，上边：جوعارىنىڭ نۇسقاۋى 上级的指示 / جوعارىدان جىبەرىلگەن كادر 上面派来的干部 ⑤〔转〕强的，好的，领先的：ول سەنەن جوعارى 他比你强。/ قارۋى جاعىنان جوعارى ورىندا تۇرۋ 武器方面处在领先地位 ▲ جوعارى كەڭەس 上议院 ▲ جوعارى تابىن 〔数〕上底 ▲ جوعارى شىعىڭىز 请上座 ▲ كەۋدەسى جوعارى 高傲的，傲慢的，自高自大的。

جوعارىلا- 〈动〉① 提高，上升，上涨，升高，升起：قىزمەت ٴونىمى جوعارىلادى 工作效率提高了 / سۋ جوعارىلادى 水位上升了。②〔转〕高升，提升，提拔：جوعارىلاي بەرگەيسىز 祝你步步高升。/ دارەجەسى جوعارىلاۋ 级别提升。

جوعارىلات- ① جوعارىلا- 的使动态 ② 提高，提升，提拔：استىق ٴونىمىن جوعارىلاتۋ 提高粮食产量 ▲ جوعارىلاتىڭىز 请上座。

جوعارىلاتۋ جوعارىلات- 的不定式。

جوعارىلاتىل- جوعارىلات- 的被动态。

جوعارىلاۋ جوعارىلا- 的不定式。

جوعارىلى-تومەندى 〈形〉一高一低的，时高时低的，上下不齐的：قۇستار جوعارىلى-تومەندى ۇشىپ ٴجۇر. 鸟时高时低地飞翔。

جوعارىلىق 〈名〉傲慢，高傲，骄傲：جوعارىلىقتان پايدا جوق، كىشىپەيىل بولۋ كەرەك 自高自大没有什么好处，应该谦虚。

جوزى 〈名〉〔汉〕桌子：دوڭگەلەك جوزى 圆桌 / ٴتورت بۇرىشتى جوزى 四方桌。

جوي- 〈动〉① 消灭，歼灭，杀绝：بۇتىندەي جويۋ 彻底消灭 ② 毁灭，毁掉，捣毁：بۇكىل جەر شارىن جويىپ جىبەرەتىندەي- اق 好象要毁灭整个地球似的 ③ 克服，扫除，消除：كەمشىلىكتى جويۋ 克服缺点 / ساۋاتسىزدىقتى جويۋ 扫盲 / كۇدىكتى جويۋ 消除怀疑 ▲ ادامدىعىن جويۋ 丧失人格 ▲ كوزىن جويۋ 杀死，消灭 ▲ كۇشىن جويۋ ① 失效 ② 打垮（势力）。

جويان 〈形〉① 很大的，巨大的 ② 魁梧的，健壮的。

جويعىز- جوي- 的使动态。

جويداقسىز 〈形〉过分的，极端的，厉害的：جويداقسىز ۇلكەن 太大 / جويداقسىز وتىرىك 极端荒谬的 / جاڭبىر جويداقسىز جاۋدى. 雨下得很厉害的。

جويداقى 见 جويداقسىز.

جويداسىز 见 جويداقسىز.

جويدىر- جوي- 的使动态。

جويقىن 〈形〉强大的，巨大的；毁灭性的，致命的：جويقىن كۇش 巨大的力量 / جويقىن شابۋىل 毁灭性的进攻 ▲ جويقىن مايدان 血流成河的战场。

جويقىندىق جويقىن 的抽象名词。

جويۋ جوي- 的不定式。

جويىل- جوي- 的被动态 ▲ داۋىسى جويىلۋ 被剥夺选举权。

جويىمپاز 〈形〉歼灭的，战斗力强的，毁灭性大的。

：毁摧，灭毁，灭歼 〈名〉 **جويمپازدىق**
。战灭歼 جويمپازدىق سوعىس
。态互交的 -جوي **جويىس-**
害厉〔转〕② 的比无大力 ①〈形〉 **جويىت**
。人太犹〔旧〕③ 的恶凶，的暴残，的
。词名象抽的 جويىت **جويىتتىق**
بارعان ：未，不，在不，无，有没 ①〈形〉 **جوق**
/ 有到无从 جوقتان بار بولۋ / 去有没 جوق
جوق، ولاي ەمەس，不，样那是不 / ۋزاق بولدى
，失物 ② 信写未了久很 حات جازعان جوق
穷贫，的困贫 ③ 物失找寻 جوق ىزدەۋ ：物遗
穷贫是就穷贫 جوقتىڭ اتى جوق ：的苦穷，的
▲ ادال ەتتىسى 一头牲畜都有没的，一无 جوق
什有没，样一模一 جوق اينا قاتەسى ▲ 的有所
七三管不，……顾不 اي-شاي جوق ▲ 样两么
水井 جوق التى الاسى، بەس بەرەسى ▲ 一十二
جوق امانى ▲ 欠不该不，葛瓜无毫，水河犯不
想理有没 ① ارمان جوق ▲ 候问不，呼招打不
جوق اتى ▲ 的憾遗无毫，的悔后么什有没 ②
قول 销滞，的去出不销 جوق بازارى ▲ 指名无
▲ 的住不靠 جوق بايانى ▲ 的好不路销，的
باس ▲ 有没又有似 جوقتان بار، جوق باردان
▲ 地脑没头没，地脸盖头劈 جوق كوز، جوق
的省节不 ① جوق بەرەكەسى ▲ 萎阳 جوق بەلى
بۋنى ▲ 的脸要不 جوق بەت ▲ 的结团不闹 ②
可无 جوق داۋ ▲ 气力有没得显，劲有没 جوق
دەم ▲ 力无，气力有没 جوق دارمەن ▲ 的议非
▲ 洗如贫一，有所无一，有没也么什 جوق
ەسەپ ▲ 的儿准有没，的住不靠 جوق دايەگى
بولۋ جوق ▲ 数其计不，数无 جوق (حيساپ)
جوق ▲ 失消，踪失，灭消 (جوق بولىپ كەتۋ)
▲ 到想未，然突 جوق جەردەن ▲ 有没 بىلەم
，事小 جوقتان وزگە ▲ 强有没比 جوقتان بار
，少很 جوقتىڭ قاسى ▲ 事的皮蒜毛鸡，事琐
جوققا ▲ 有没于等 جوققا ٴتان ▲ 有没乎几
شىعارۋشىلىق جوققا شىعارۋ ▲ 煞抹，认否，定否
认否被，定否被 ① جوققا شىعۋ ▲ 义主无虚
，掉干，灭歼，灭消 جوق قىلۋ ▲ 灭破，灭幻 ②
جوق زاۋقى ▲ 由理有没 جوق ٴجونى ▲ 除斩
附不魂，死要得怕 جوق زارەسى ▲ 趣兴感不

كوك ▲ 地之锥立无 جوق جەر شانشار ينه ▲ 体
不 جوق كۇمان ▲ 有没都钱分一连 تيىن جوق
قاق-سوعى ▲ 难子日过 جوق كۇنى ▲ 疑置容
جوقتا ويدا ▲ 脑头有没 جوق مي ▲ 实老 جوق
问不，管不 جوق ٴسى ▲ 然突，料不，中意无
有【谚】.جوق ايبى ٴستىڭ قىلعان ايتپ ▲
بولساڭ جوق ،اسپا بولساڭ بار ▲ 。先在言
ٴسى باردىڭ ▲ 。馁勿贫，骄勿富【谚】.ساسپا
人富【谚】.دارمەنمەن ٴسى جوقتىڭ ،پارمەنمەن
.جەتپەيدى جۇيرىك جوققا ▲ 。力靠人穷，势仗
。西东的有没上不追马快【谚】
جوق-جۇقا 见 جوق-جىتىك.
：苦贫，穷贫，困贫 ①〈名〉 **جوق-جىتىك**
：物遗，物失②困贫脱摆 جوق-جىتىكتەن قۇتىلۋ
。物失找寻 جوق-جىتىك ىزدەۋ
为 جوقتاۋ شەشەسىن ：歌挽唱 ①〈动〉 **جوقتا-**
بالا ەمەس- ：念挂，念怀，念想 ② 歌挽唱亲母
小是不也你 .جىلايتىن جوقتاپ شەشەڭدى سىڭ
：觅寻，找寻 ③ 。哭就妈妈想一了儿孩
ساباق ：点数，点名 ④ 物失找寻 جوقتاۋ جوق
/ 名点要前之课讲 الدىندا وقۋشىلاردى جوقتايدى
经 جوقتاعانىن كەيىن ەكەۋى كەم بولىپ شىقتى
，怨报，仇报，复报〔转〕⑤ 个两缺现发数点过
جوقتاماقشى- سەن كىمنىڭ جوعىن ：平不抱打
？平不抱打谁为想你 سىڭ؟
。态动被的 -جوقتا **جوقتال-**
。态互交的 -جوقتا **جوقتاس-**
。态动使的 -جوقتا **جوقتات-**
。式定不的 -جوقتا I **جوقتاۋ**
歌挽唱 جوقتاۋ ايتۋ ：歌挽〈名〉II **جوقتاۋ**
。掉干，死杀，死打 جوقتاۋىن اسىرۋ ▲
，的钱值，的贵珍，的找寻得值〈形〉**جوقتاۋلى**
。的用有
：的查追未，的找寻未〈形〉 **جوقتاۋسىز**
西东的失丢 .كەتتى جوقتاۋسىز دۇنيە جوعالعان
。找查有没终始
的物失找寻 ② 人的歌挽唱 ① **جوقتاۋشى**
……念怀，人的……念想，人的……想 ③人
的话说 …… 替 ⑤ 者数点，者名点 ④ 人的
。人的平不抱打……为，人

جوقتى-باردى 〈形〉琐碎的，无用的，鸡毛蒜皮的，毫无意义的：جوقتى-باردى قۋزاستىرۋ 追问琐碎小事 / جوقتى-باردى سويلەۋ 说一些鸡毛蒜皮的东西。

جوقتىق ① جوق的抽象名词 ② 没有，无：ۋاقىتتىڭ جوقتىعىنان 因为没有时间 ③ 赤贫，贫困，一贫如洗：جوقتىق سالدارىنان 因贫困的缘故 ▲ جوقتىق ۋيات ەمەس، بايلىق مۇرات ەمەس. 【谚】富不为乐，贫不为耻。

جوقشى 〈名〉寻找失物者。

جوقشىلىق 〈名〉① 缺乏，贫乏：اقىل جاعى جوقشىلىق 缺乏头脑 ② 贫困，贫穷，赤贫：جوقشىلىقتان قۇتىلۋ 摆脱贫穷 ▲ جوقشىلىق جومارتتىعىڭ قولىن بايلايدى. 【谚】贫困不能使你大方（心有余而力不足）。

جول 〈名〉① 路，道路，路途，途径：جول تورابى 路口 / اشا جول 叉路 / بەلگىلى جولمەن 通过某种途径 / جولدا جاتقاندى الماۋ 路不拾遗 ② 行：بەسىنشى جولداعى ەكىنشى جازۋ 第五行的第二个字 ③ 条，道儿，条纹，纹路：بارقىتتىڭ جولى 条绒的条纹 ④ 路线，航线：پارتيانىڭ جولى 党在路线 ⑤ 旅行，旅途，途征：ۇزاق جولدا 在长途的旅行中 ⑥ 礼节，礼教；习惯，规矩：قازاق جولى 哈萨克人的礼节（规矩）/ كونە جول بويىنشا 按照旧的习惯 ⑦ 按照礼节所送的礼品 ▲ ورامال تون بولمايدى، جول بولادى. 【谚】毛巾顶不上大衣，但也可以当礼品（礼轻情意重）。⑧ 办法，高招，对策，计谋：اقىلدى كىسى جول تابار 聪明人会想出办法的/ جول كورسەتۋ 献计献策 ⑨ 原理，理由：ونى رەنجىتۋگە جولىڭ جوق. 你让他生气是没有理由的。⑩ 次，回，趟：بۇل جولى 此次 / كەلەر جولى 下一回 ▲ اس قورىتۋ جولى 〔生理〕消化道 ▲ اتا جولى 门风，老规矩，传统习惯 ▲ اۋا جولى 航线 ▲ اۋىزدىعى ءسوز، اياقتىعى جول بەرمەۋ 霸道，蛮横，很厉害 ▲ اق جول 顺利的行程，锦绣前程 ▲ اق جول تىلەۋ 祝一帆风顺 ▲ جالعىز اياق جول 羊肠小道 ▲ جول ازىق（上路的）干粮 ▲ جول اياق 饯行之饭菜 ▲ جول الۋ 出门，出发，上路 ▲ جول اشار 出门外时举行的仪式，饯行 ▲ جول اشۋ ① 开场 ② 开道，开路；开绿灯 ③ 开口子 ▲ جول اشىق 畅通无阻的 ▲ جول بايلاۋ 妨碍，阻挡，影响前途，耽误 ▲ جول باستاۋ 领路，带领 ▲ جول بەرۋ ① 照礼节办事 ② 让步，准许，允许 ▲ جول بويى 一路上 ▲ جول بولسىن 祝一路顺风；到哪里去 ▲ جولدان قالۋ 耽误，上不了路 ▲ جول جورعا 不快的溜蹄步 ▲ جول كورسەتكىش 路标，航标 ▲ جول كىلەم 长条地毯，条毯 ▲ جول سالۋ ① 修路，铺平道路 ▲ جول سەرىك 同路人，同伴 ▲ جول سوقتى بولۋ 路途乏累，旅途劳顿 ▲ جول سىلتەۋ 指导，引导 ▲ جول تابۋ 拿主意，想出办法 ▲ جول تارتۋ 出发，旅行 ▲ جول توسەۋ 铺路 ▲ جول حات 通行证 ▲ جول شەگۋ 旅行，出门，走江湖 ▲ جولى بولۋ 走运，碰到好机会，得手，顺利 ▲ جولى جىڭىشكە 难办的，敏感的，复杂的 ▲ جولىن قۋۋ 模仿……，效仿……，追随…… ▲ جولىڭ بولسىن 祝你成功，祝你走运 ▲ جولىڭدى تاپ 走开，滚蛋 ▲ جولعا سالۋ ① 送行，送走；打发走 ② 引向正轨；整顿 ▲ جولعا قويۋ 实行，惯彻；整顿 ▲ جول ءۇستى ① 在路上 ② 顺路 ▲ سارا جول 康庄大道，总路线 ▲ سوقپاق جول 小路，小道 ▲ سۋ جولى 水路，航线，航道 ▲ سىم جول 线路 ▲ سۇرلەۋ جول （踩出来的）小路 ▲ تار جول 艰难的路 ▲ تاس جول 公路 ▲ تەمىر جول 铁路 ▲ قان جول 大路，大道，官道 ▲ قارا جول 土路，没有被雪覆盖的道儿 ▲ قاسقا جول 大道 ▲ قۇداي جولىڭدى بەرسىن 愿上帝保佑你 ▲ قوس جولى 天河，银河 ▲ ءوسۋ جولى 成长之路，成长过程 ▲ شويىن جول 铁路，铁轨 ▲ شىتىرمان جول 多条交叉路 ▲ التىندى كورگەندە پەرىشتە دە جولدان تايىپتى. 【谚】有钱可以通神。▲ اسىققان جولدا قالادى 【谚】欲速则不达。▲ ەر ازىعى مەن ءبورى ازىعى جولدان. 【谚】好汉上路不愁吃喝。▲ ەرتە تۇردىم، ەكى ايىر جولعا ءتۇستىم. 〔谜〕早晨一起走进岔道。（谜底：穿裤子）。جول ازابى - كور ازابى. 【谚】出门上路是苦事。▲ سۇدىڭ جولىن قۇم بوگەر،

ەلدىڭ جولىن سۇم بوگەر. 【谚】泥沙会堵塞河
道的通畅,奸贼会贻误国家的前途。
جولا I : ٴبىر جولا (جولاتا) 彻底地,完全
地: ٴبىر جولا بەرۋ 送给 / ٴبىر جولا كەت 别再
回来。
جولا- II 〈动〉① 走近,靠近,接近: اتقا اساۋ
جولاماۋ 不要靠近烈马 ② 接触,亲近,打交道,
来往: كورىنگەنگە جولاي بەرمە. 你不要跟谁都
亲近。
جولاي 〈副〉顺路,顺道儿,沿路: جولاي
اماندىس كەتتۋ 顺路来问候 ▲ جولاي سوعۋ 顺路
来,顺路看看。
جولاياق 〈名〉饯行。
جولاق 〈名〉条纹,花条: جولاعى جوق بوز 不
带花条的布 ▲ جولاق كيىك 〔动〕虎鲸。
جولاق- جولاق 〈形〉① 带有好多条纹的,印
有好多花条的,条满条纹的 ② 深浅不匀的,
斑驳的。
جولاقسىز 〈形〉无条纹的,不带花条的,没有
镶边的。
جولاقتا- 〈动〉镶边,镶花条。
جولاقتان- جولاقتا- 的被动态。
جولاقتاۋ جولاقتا- 的不定式。
جولاقتى 〈形〉带条的,镶边的,即有花条的。
جولاماي 〈名〉(途中用的)临时窝棚。
جولات- جولا- 的使动态。
جولاۋ جولا- II 的不定式。
جولاۋشى 〈名〉旅客,乘客,过路人,行人:
ماشينادا جولاۋشىلار 汽车上的乘客 / اتتى
جولاۋشى 骑马的行路人。
جولاۋشىلا- 〈动〉上路,出门,旅行:
جولاۋشىلاپ شىققالى بەس كۇن بولدى 出门已有
五天了。
جولاۋشىلاس- جولاۋشىلا- 的交互态。
جولاۋشىلات- جولاۋشىلا- 的使动态。
جولاۋشىلاۋ جولاۋشىلا- 的不定式。
جولاۋشىلىق 〈名〉出门在外,长途跋涉,旅
行: جولاۋشىلىقپەن سىرتتا بولۋ 出门在外。
جولبارىس 〈名〉〔动〕① 虎: قاعاز جولبارىس
纸老虎 ② 〔转〕英雄虎胆。

جولبارىستاي 〈形〉勇敢的,大胆的,勇猛
的。
جولبارىستى 〈形〉有虎的,老虎出没的。
جولبارىستىق 〈名〉虎性,大胆,勇敢。
جولبارىسشا 〈副〉猛虎般地,勇敢地,勇猛
地。
جولباسار 〈名〉拦路的强盗,截路的盗贼,
盗匪。
جولباسارلىق 〈名〉拦路抢劫。
جولباستاۋشى 〈名〉向导,引路人: بەرەۋى
جولباستاۋشى، قالعاندارى وقۋشىلار. 一名是向
导,剩下的都是学生。
جولباسشى 〈名〉领导者,领袖;首长。
جولباسشىلىق 〈名〉领导,指导,引路。
جولبيكە 〈名〉① 旅伴,同伴,伴侣 ② 同
路人: پارتيانىڭ جولبيكەسى 党的同路人 ③
〔转〕淫妇,婊子。
جولعاس- 〈动〉碰到,碰见,遇见,遭到,遭受:
سەن وعان جولعاسا كەل. 请你去见见他。/
قيىنشىلىققا جولعاسۋ 遇到困难。
جولعاستىر- جولعاس- 的使动态。
جولعاسۋ جولعاس- 的不定式。
جولعى: بۇل (وسى) جولعى 这一次,此次
كەلەر جولعى 下次 ▲ وتكەن (انا) جولعى 上
次。
جولدا- 〈动〉① 上报,呈报,呈送,递送:
ورتالىققا جولداۋ 上报中央 / سەندەرگە جولداپتى
呈送给你们了 / حابار جولداۋ 递送消息 ②
寄,寄走(送): جولداعان ماتەريال 寄去的材料
③ 拍,发: تەلەگراما جولداۋ 拍电报 ④ 致,
致以: سالەم جولداۋ 致以问候。
جولداما 〈名〉① 任命书,指令,行文:
جوعارىنىڭ جولداماسى 上级的任命书②介绍
信: مەكەمەنىڭ جولداماسى 机关介绍信 /
جولداماسى بار ما؟ 有介绍信吗?
جولدان- جولدا- 的被动态。
جولداس I 〈名〉① 同路人,同道人,旅伴,
同伴: جولداس بولىپ بىرگە ٴجۇرۋ 同道走
②同志: كونە جولداس 老同志 / جولداستار ارا
同志间 ③ 爱人,丈夫;妻子: ونىڭ جولداسى

他（她）的妻子（丈夫）/ ومىرلىك جولداس
终身伴侣 ④ 胎衣，胎盘：جولداسى تۋسپەۋ 胎
衣不下 ▲ بالا جولداسى 胎盘，紫河车 ▲ جان
جولداس 好友，至友 ▲ كۇيەۋ جولداس 伴郎，男
傧相 ▲ قىز جولداسى 伴娘，女傧相 ▲ ۇزەڭگى
جولداس 年龄相仿的人 ▲ بىرەۋ جانگا
جولداس، بىرەۋ مالگا جولداس.【谚】有的人和
你志同道合，有的人则图你万贯家财。▲
جامان جولداس جاۋعا الدىرار.【谚】坏朋友使你
落人敌人手中。▲ ەر جولداسى تاۋەكەل.【谚】
英雄好汉靠勇敢。

جولداس- I〈动〉按礼节，按规矩，照习惯；
按辈分：جولداسىپ الۋ 按礼节办 / جولداسۋدىڭ
كەرەگى جوق 不用论资排辈。

جولداس- III جولدا- 的交互态。

جولداس-جورا〈名〉亲友，好友，要人；伙伴，
同伴：ول جولداس- جورالارىن ەرتىپ كەلىپتى.
他领着他的好友们来的。

جولداستىق ① جولداس I 的抽象名词 ② 同
志之爱，同志之感：جولداستىق بولۋ كەرەك 应
有同志之爱 ③ 同志的，同志式的：جولداستىق
ازىل 同志式的玩笑。

جولداسۋ جولداس- II、III 的不定式。

جولدات- جولدا- 的使动态。

جولداۋ جولدا- 的不定式。

جولدى〈形〉① 有路的，有道路的：جولدى
جەرمەن ءجۇرۋ 走有路的地方 ② 有条的，带道
儿的，有条纹的：جولدى بارقىت 条绒 / جولدى
بوز 有条纹的布 ③ 有理的，有道理的；站得
住脚的，恰当的：ونىڭ ايتقانى جولدى. 他说的
有道理。④ 长辈的，辈数大的；受尊敬的：
جولدى ءوي، جوعارى شىقسىن. 他是长辈，应坐
上席。⑤ 吉利的，吉祥的，走运的，有福分
的：جولدى بولعان كۇن سەكىلدى 好象是吉利
的日子 / جولدى بالا 有运气的孩子 ▲ مۇرىن
جولدى داۋىسسىز دىبىس〔语〕鼻辅音。

جولدىق〈形〉① 路上用的，旅行所需的：
جولدىق ازىق 路上用的干粮 / جولدىق كيىم-كە-
شەك 旅行所需的衣服 ②（按照礼节送的）
礼物：از بولسا دا جولدىق ءۇشىن ال 礼轻情义
重，还是请你收下吧。

جولجازبا〈名〉旅途日记，出征记事。

جولجەلكەن〈名〉〔植〕车前。

جول-جوبا〈名〉① 礼节，礼俗，礼教，习惯：
جول-جوبا ءبىلۋ 懂得礼节 ② 指教，指示；主
意：ايتاتىن جول-جوباڭ بار ما؟ 你有什么指教
吗？/ جول-جوبا كورسەتۋ 出主意。

جول-جوسىن〈名〉礼节，礼教，规矩，习俗：
جول-جوسىندى بىلمەۋ 不懂规矩 ② 道理：
سوزىندە جول-جوسىن جوق. 他的话没有一点
道理。

جول-جوسىق 见 جول-جوسىن.

جول-جونەكەي〈副〉① 在路上，一路上：
جول-جونەكەي قينالماۋ 一路上不辛苦 ② 顺路，
顺道儿，沿途：جول-جونەكەي بارا كەت. 你顺路
去一趟。/ جول-جونەكەي نە كوردىڭ؟（你）在沿
途看见一些什么？③ 顺便说，话间；突然：
جول-جونەكەي نە دەيمىن. 突然能说什么。

جولسەرىك〈名〉同路人，同伴，旅伴。

جولسوقتى〈形〉路途疲劳。

جولسىز〈形〉① 无路的，无道路的；不能通
过的，不能穿过的：جولسىز جەر 无路的地
方 / جولسىز قالىڭ ورمان 不能穿行的密林 ②
无理的，无道理的：جولسىز قىلىق 无理行为。

جولسىزدىق جولسىز 的抽象名词。

جولتاي: اق جولتاي 顺利，顺遂；吉利。

جولتوسپاي〈名〉路障，障碍物：جولتوسپايدان
ءوتۋ 通过路障。

جولشى〈名〉① 筑路工，修路工，养路工：
جولشى بولامىن دەپ تالاپ قويۋ 要求当筑路工
② 出门的人，上路的人；出征者：جولشىلار
قايتىپ كەلدى. 出门在外的人都回来了。

جولشىباي〈副〉① 顺路，顺道儿，沿路，沿
途：جولشىباي كورە كەل 顺路去看一看 /
جولشىباي ەستىگەندەرى 沿途所听到的 ② 路
上，旅途中：جولشىباي ساق بولۋ 旅途中提高
警惕。

جولشىبايعى〈形〉一路上的，沿途的，路上的。

جولشىل〈形〉① 讲究礼节的，讲究规矩的，
讲究习俗的：سول-اق جولشىل ەكەن. 他就是

,牛指)的路认,的途识于善 ②。节礼究讲老
。(等马
جولىعۋ جولىق- 的不定式。
جولىعىس- جولىق- 的交互态。
جولىق- (动) 碰见,遇见,相遇,碰到: كىمگە
جولىقتىڭ؟ جولىقتىڭ كەلمەسە /? 你碰见谁了? 你
بارماي-اق قوي. 你不想见他就别去了。▲ ءسوز
قۋعان پالەگە جولىعادى. 【谚】拨弄是非的人
【谚】. تاڭداعان تازعا جولىعادى. ▲ 挑三拣四终归吃大亏
挑来挑去挑来挑去挑了个秃子(挑花眼)。
جولىقتىر - جولىق- ① 的使动态 ② 碰见,
遇见,遭受: بۇگىن جولىقتىرا المايسىڭ 今天
碰不上。
جولىقتىرۋ جولىقتىر- 的不定式。
جولىقتىرىل- جولىقتىر- 的被动态。
جولىم ءۇي (名) 活动的房子,轻便帐篷,临
时棚子。
جوم I (名) 甜菜渣。
جوم II (名) 压力机,压床。
جومارت (形) 〔阿〕 ① 慷慨的,大方的,无
私的: جومارت كىسى ② 用于男性人
名 ▲ جومارت بەرگەنىن ايتپاس، ەر ايتقانىنان
قايتپاس. 【谚】 慷慨的人不会炫耀自己,英雄
好汉不会违背诺言。
جومارتسۋ جومارتسى- 的不定式。
جومارتسى- (动) 装作慷慨,变得大方,装
成无私。
جومارتسىن- جومارتسى- 的反身态。
جومارتتان- (动) 显得慷慨,显得大方,表
现无私。
جومارتتاندىر- جومارتتان- 的使动态。
جومارتتانۋ جومارتتان- 的不定式。
جومارتتىق ① جومارت 的抽象名词 ② 慷慨,
大方,无私的行为。
جون I (名) ① 后背,脊背: جون اشىپ
اۋىرۋ 后背酸痛 / جونعا سۋىق ءتيۋ 脊背着凉
② 〔转〕 高地,山脊,台地: جوننان اسۋ 翻
过山脊 ▲ جون تەرىسىن سىپىرۋ (打得) 剥一
层皮 ▲ جونى استاۋداي 胖的,肥胖的。
جون- II (动) ① 削,切,刨: اعاش جونۋ 削木
头 ② 修改,加工 ▲ جونۋ ستانوگى 〔机〕 刨床
【谚】. اتاسى مىلتىق اتقاننىڭ بالاسى وق جونادى
射击手的儿子也学着做弹子(上行下效)。
جونا (名) (鞍翘下面的) 垫毡,垫衬。
جونالا- (动) (往鞍翘下边) 放垫毡。
جونالات- جونالا- 的使动态。
جونالاۋ جونالا- 的不定式。
جونعى (名) 木刨床,消木机,刨木刀。
جونعىز- جون- II 的使动态。
جونعىش (名) 切削之工具,刨床。
جونعىشتا- (动) (频频) 切削,刨。
جونعىشتاۋ جونعىشتا- 的不定式。
جوندا- (动) ① 捶打后背,抽打后背,鞭打
脊背: كەلىستىرىپ وتىرىپ جوندادى 狠狠地打
② 后背 在高地上走,在台地上走,沿着山脊
走: ەكى اتتى جونداپ بارادى. 两个骑马的人
正在高地上走着。
جوندان- (动) ① 形成高低不平,变得起伏不
平,变得波浪式 ② 发胖,发福,长肥,长膘。
جونداندىر- جوندان-的使动态。
جوندانۋ جوندان-的不定式。
جوندات- جوندا-的使动态。
جونداۋ جوندا-的不定式。
جوندى (形) ① 后背象……似的,脊背象
……似的: قويان جوندى 背像兔子似的 ②
宽部的,宽背的: جوندى جىگىت 宽肩的小伙子
③ 肥壮的,肥实的,吃得滚圆的: قويلار شەتى-
نەن جوندى. 羊个个都肥壮。④ 有高地的,
有台地的: جوندى جەر 高地。
جوندىق (名) 驮架与骆驼背部接触的部位。
جوندىر- جون- II 的使动态。
جونۋ جون- II 的不定式。
جونىل- جون- II 的被动态。
جونىس- جون- II 的交互态。
جوڭعى 见 جونعى.
جوڭعىش 见 جونعىش.
جوڭقا (名) 木屑,刨花。
جوڭقالا- (动) 削,刨,砍: اعاش جوڭقالاۋ 削
木头。
جوڭقالان- جوڭقالا- 的被动态。

جوڭقالات- جوڭقالا- 的使动态。

جوڭقالاۋ جوڭقالا- 的不定式。

جوڭقالى 〈形〉 有木屑的，有刨花的。

جوڭخرىشقا 见 جوڭخشقا.

جوڭخشقا 〈名〉 苜蓿属，三叶草。

جوڭخشقاباس 〈名〉〔植〕 肺草。

جوڭخشقالى 〈形〉 苜蓿多的，长三叶草的。

جوڭخشقالىق 〈名〉 苜蓿地，种苜蓿的地方。

جوڭخشقاشىل 〈形〉 喜欢吃苜蓿的。

جوڭخشقاشىلىق 〈名〉 苜蓿种植业。

جورا I 〈名〉〔波〕 ① 习惯，习俗，礼节；传统：جارايدى، سەندەردىڭ جورالارىڭ بويىنشا. اق بولسىن. 好，就照你们的习惯办吧。② 伙伴，同伴。

جورا II 〈名〉 成员，委员；代表：باسشىلىق جوراسى 领导成员 / جورا سايلاۋ 选代表。

جورا-جولداس〈名〉 友人；同伴，伙伴；同事。

جورا-جوسىن 〈名〉 习惯，风俗，礼教，规矩：كونە جورا-جوسىن 旧的习惯。

جورالا- 〈动〉 按照礼节（习俗，规矩）衡量。

جورالاس- جورالا- 的交互态。

جورالات- جورالا- 的使动态。

جورالاۋ جورالا- 的不定式。

جورالعى 〈名〉 ① 礼俗，礼仪，规矩，习俗：كارىلەردەن قالعان جورالعى 祖宗传下来的规矩 ②礼物，礼品。

جورامال I 〈名〉 假设，设想，推测，估计：كىمنىڭ جورامالى دۇرىس 谁的假设对 / بۇل تەك جورامال عانا 这只不过是推测而已 / نەگىزسىز جورامال 无根据的估计。

جورامال II 〈名〉（用具）串鱼绳。

جورامالدا- 〈动〉 设想，假设，推测，估计，想象：بەتالدى جورامالداۋ 乱推测。

جورامالدان- جورامالدا- 的被动态。

جورامالداس- جورامالدا- 的交互态。

جورامالدات- جورامالدا- 的使动态。

جورامالداۋ جورامالدا- 的不定式。

جورامالداۋشى 〈名〉 估计者，设想的人。

جورامالدى 〈形〉 假设的，推测的，估计的：جورامالدى وي 假想。

جورامالسىز 〈形〉 未经设想的，未经假设的，未经推测的，未经估计的。

جورامالشىل 〈形〉 善于设想的，善于想象的，善于推测的，善于估计的，有预见的。

جورامالشىلدىق جورامالشىل 的抽象名词。

جوراشىل 〈形〉 讲究礼节的，讲究习俗的，讲究风俗的；循规蹈矩的。

جوراشىلدىق جوراشىل 的抽象名词。

جورعا I 〈形〉 ① 溜蹄的，溜花蹄的：جورعا ات 走马 ② 小走，溜蹄步，溜花蹄，侧对步：جورعاعا ات ساتۋ 走马 ③ 马的溜蹄步：جورعاسى جاتىڭ ▲ جورعا مىنۋ 骑走马 ▲ جورعا اقپا 飞速的溜蹄步 ▲ جورعا جول 不快的溜花蹄 ▲ جورعا باپاڭ 溜花蹄 ▲ جورعا جارىس 走马比赛 ▲ كىيتىڭ 溜蹄步 ▲ جورعا سۇ 细溜蹄 ▲ جورعا 快速的溜蹄步 ① 平稳的溜蹄步 ▲ جورعا شاپپا 飞快的溜蹄步 ② 平稳的侧对步 ▲ جورعا بىرعالان 步 ▲ قوي 碎溜蹄 ▲ جورعا مىنگەنگە جولداس بولما. 【谚】勿与骑走马的人交朋友（不要和富人交朋友）。▲ جورعانىڭ تەرى كەپپەس، ەركەنىڭ كوزى كەپپەس. 【谚】走马的汗水没个干，娇儿的泪水没个完。▲ جورعاڭ قاتتى بولسا باسكە سال، ادال بولسا كوپكە سال. 【谚】走马比赛中可见分晓，正义的事情要由群众分辨。

جورعا II 〈名〉〔动〕 藏羚。

جورعالا- 〈动〉 ①（马、牛、羊）溜蹄步走 ② 慢腾腾地走，移动 ③（指昆虫类）爬行，蠕动〔转〕慢腾腾地走：جورعالاپ جەتە الماۋ 慢腾腾地走着追不上 ④〔转〕巴结，讨好，献媚；摇尾乞怜：قوجايىننىڭ الدىندا جورعالاۋ 在主子面前摇尾乞怜 ▲ قۇردای جورعالاۋ 服服贴贴，过分迎合，百依百顺。

جورعالاعىش 〈形〉 善于走溜蹄步的，善于走侧对步的。

جورعالات- جورعالا- 的使动态。

جورعالاۋ جورعالا- 的不定式。

جورعالاۋشى 〈名〉 爬行动物。

جورعالىق جورعا 的抽象名词。

جورعاشىل 〈形〉 ① 喜欢骑走马的 ② 喜欢骑

。人的马走
اتپەن ：行急，走急；跑步疾 ① 〈动〉 جورت-
东，跑西奔东，去跑来跑②走急马着骑 جورتۇ
的去窜来窜 جورتقان تشقاندار ：荡游，窜西游
无 قوْلان جورتپاس ▲ 路上，行旅，门出③鼠老
جورتقان جۆتقتى پەن السى ▲ 漠荒的烟人
كوپ ▲ 。近远其知者路行【谚】 .بىلەدى
西奔东【谚】 .جورتقان تۆلكى تەرسىن الدىرادى
。皮剥被定狸狐的跑
جورتا ：地心成，地心存，地意故〈副〉 جورتا
。话的说意故 ايتىلعان سۆز
。步速，步快小（的马、牛）① 〈名〉 جورتاق
。段手的猾狡〔转〕②
步速，走步快（马、牛指）① 〈动〉 جورتاقتا-
个一 جورتاقتاپ وترا المادى ：近凑，近 ② 接走
迎，贴贴服服，顺百依百〔转〕③凑前往儿劲
。合
。态动使的 جورتاقتا- جورتاقتات-
。式定不的 جورتاقتا- جورتاقتاۋ
。的步速，的步快（马、牛指）〈形〉 جورتاقى
。的步速，的步快〔口〕〈形〉 جورتاك
。态动使的 جورت- جورتقىز-
。态动使的 جورت- جورتتىر-
。式定不的 جورت- جورتۋ
。荡游，窜流 ② 途征，征出 ① 〈名〉 جورتۋىل
到；去跑来跑，去走来走〈动〉 جورتۋىلدا-
جورتۋىلداعان جەم ىزدەپ ：窜流处到，没出处
/ 兽野的物食觅寻去跑来跑 اڭدار
。贼的窜流处到 جورتۋىلداعان ۇرى
。态动使的 جورتۋىلدا- جورتۋىلدات-
。式定不的 جورتۋىلدا- جورتۋىلداۋ
①掠，者略侵 ② 者征出 〈名〉 جورتۋىلشى
。者夺
。态互交的 جورت- جورتىس-
。式定不的 جورى- جورۋ
。者测推，者测猜〈名〉 جورۋشى
ونى ：计估，测推，测猜，猜 ① 〈动〉 جورى-
نەگە جورىسىڭ؟ ？么什是它猜你 / كورىنگەنگە
解 جورۋ تۇس ：说解，释解 ② 测推乱 جورۋ
。梦

想猜于善，的测猜于善 ① 〈形〉 جورىعىش
：的说解于善，的释解于善 ② 的测推于善，的
。者言预 ③ 的梦解于善 جورىعىش تۇس
ۇزاق ：军行，战征，途征 〈名〉 I جورىق
جورىق انى ▲ جورىق 征出 جورىققا اتتانۋ / 征长
جورىق ▲ 带袋武军行 جورىق بەلبەۋ ▲ 曲行进
，军行 جورىق جاساۋ ▲ 袋军行，袋行旅 دوربا
。军进
。由理，理道，矩规 〈名〉 II جورىق
。者军进，者征出 〈名〉 جورىقشى
讨能，的征出能，的军行能〈形〉 جورىقشىل
。的伐
。态动被的 جورى- جورىل-
ار ：果结的（测推）测猜 ① 〈名〉 جورىندى
的（说解）释解 ② 测猜种各 تۇرلى جورىندى
结的释解他？ونىڭ جورىندىسى نە بولدى ：果结
？么什是果
。态互交的 جورى- جورىس-
。态动使的 جورى- جورىت-
奔，奔飞，驰疾，跑急 ① جوس: جوس ۇرۋ
驰疾处远从 السىتان جوس ۇرىپ كەلەدى ：跑
② 奔飞地顿停不 توقتاۋسىز جوس ۇرۋ / 来而
。千万（绪思），湃澎（朝思）〔转〕
血 قان جوسا ▲ 土色，石褐，石赭 〈名〉 جوسا
。的红鲜，的红 قىزىل جوسا ▲ 的淋淋
جوسادای قان ：的红鲜，的红 〈形〉 جوسادای
。流直血鲜 .اقتى
。的淋淋血，的红红 〈形〉 جوسا-جوسا
：色石赭成染，染土色用 ① 〈动〉 جوسالا-
血得打〔转〕② 杆木染土色用 جوسالاۋ ۇقتى
。绽肉开皮得打，淋淋
。态动被的 جوسالا- جوسالان-
。态动使的 جوسالا- جوسالات-
。式定不的 جوسالا- جوسالاۋ
〔转〕② 的多土色，的石赭有①〈形〉 جوسالى
。的河成流血，的血流
：骤步的定预，划规，划计 〈名〉 جوسپار
长 جىلدىق جوسپار 划计度年 / ۇزاق جوسپار
骤步的定预按 جوسپار بويىنشا ىستەۋ / 划规远
。做去

جوسپارلا- 〈动〉 ① 计划，规划；设计： جوسپارلاعان ۋاقىت ىشىندە 在计划时间之内 ② 策划；打算，预定： قاسكۇنەمدىكتى جوسپارلاۋ 策划阴谋 / شەتەل ٴتىلىن ۇيرەنۋدى جوسپارلاۋ 打算学习外语。

جوسپارلان- جوسپارلا- 的被动态。

جوسپارلاس- جوسپارلا- 的交互态。

جوسپارلات- جوسپارلا- 的使动态。

جوسپارلاۋ جوسپارلا- 的不定式。

جوسپارلاۋشى 〈名〉 制定计划的人。

جوسپارلى 〈形〉 有计划的，有规划的，有步骤的： حالىق شارۋاشىلىعىن جوسپارلى دامىتۋ 有计划的发展国民经济 ▲ جوسپارلى تۇردە 有计划地，有步骤地，按部就班地。

جوسپارلىلىق جوسپارلى 的抽象名词。

جوسپارسىز 〈形〉 无计划的，无规划的，无步骤的，盲目的。

جوسپارسىزدىق جوسپارسىز 的抽象名词。

جوستىر- جوسى- 的使动态。

جوسۋ جوسى- 的不定式。

جوسى- 〈动〉 ① 急速移动，快速前进，疾走，飞奔： قويلار وزەنگە قاراي جوسىپ بارادى. 羊群朝着河水急速地走去 ② 淌流，涌出，冒出： جوسىپ اققان قان 淌流的血。

جوسىق 〈名〉 ① 规矩，规则： جوسىقتى بىلمەۋ 不懂规矩 ② 条理，头绪，道理： ٴسوزىنىڭ جوسىعى جوق 讲话没有头绪。

جوسىقسىز 〈形〉 ① 无规则的，不合规格的： جوسىقسىز ۇلكەن 太大 ② 无计划的；盲目的： اقشانى جوسىقسىز كوپ جۇمساۋ 乱花钱 ③ 无意义的，荒谬的，无道理的，无分寸的： جوسىقسىز ٴسوز 荒谬的话。

جوسىقسىزدىق جوسىقسىز 的抽象名词。

جوسىل- ① جوسى- 的反身态 ② 大量的移动，鱼贯而行，成群结队的行走；急速地奔走： جول بويى جوسىلعان ادامدار 一路上行人络绎不绝 ③ 显得清楚，惹人注目： جوسىلىپ جاتقان جول 明显的路 ④ 涌出，冒出，倾泻： قان جوسىلۋ 鲜血直流。

جوسىلت- جوسىل- 的使动态。

جوسىلۋ جوسىل- 的不定式。

جوسىلىس- جوسىل- 的交互态。

جوسىن 〈名〉 ① 规矩，习俗，习惯；制度： جوسىنعا بويسىنۋ 遵守规矩 / ەل جوسىنى 老百姓的习俗 ② 程序，方式，方法，手续： سايلامنىڭ جوسىنى 选举（表决）方式 / اكىمشىلىك جوسىنمەن 按行政方法。

جوسىت- جوسى- 的使动态。

جوتا 〈名〉 ① 山脊，山梁，山坡： جوتاعا قاراۋ 往山坡上望去 / جوتادان ٴتۇسۋ 从山坡上下来 ② 背，背后，背脊： جوتاسى اۋىرۋ 后背痛 / جوتاسىنان سۋىق ٴوتۋ 脊背受寒。

جوتا-جوتا 〈形〉 层峦叠嶂的，山峦起伏的。

جوتالا- 〈动〉 ① 沿着山脊（走），沿着山梁（走）： جوتالاپ ٴجۇرۋ 沿着山脊走 ② 堆成山脊形： جوتالاپ جيۋ （ٴۇيۋ） 堆成山脊形。

جوتالان- ② جوتالا- 的反身态。

جوتالاندىر- جوتالان- 的使动态。

جوتالاس- جوتالا- 的交互态。

جوتالات- جوتالا- 的使动态。

جوتالاۋ جوتالا- 的不定式。

جوتالى 〈形〉 ① 重叠的，有冈阜的 ② 健壮的，肩宽的，后背凸起的。

جوتۋ 〈名〉 [汉] 锄头。

جوبشەندى 见 جوپشەندى。

جودەمەلەت- 〈动〉 接连，连着： جودەمەلەتىپ ٴتورت رومكانى تاستاپ جىبەردى. 连着喝了四杯酒。

جودەمەلەتۋ جودەمەلەت- 的不定式。

جوكە I 〈名〉 〔植〕 椴树： جوكە قابىعى 椴皮 ▲ ٴبورى جوكە 密枝瑞香 ▲ جوكە تۇقىمداستار 椴树属 ▲ جوكە قاپ 用椴皮纤维织成的口袋。

جوكە II 〈名〉 〔口〕 ① 父亲，爸爸 ② 哥哥，大哥。

جولكە 〈名〉 〔植〕 叶脉。

ٴجون I 〈名〉 ① 方向，去向，道路： ٴجون سىلتەپ جىبەرۋ 指一指方向 / جۇمىس جونگە ٴتۇستى 工作走上了正轨 / جونىڭە جۇرە بەر. 走你的。 ② 情况，状况： وقۋدىڭ ٴجونى 教学情况 ③ 起因，原因，来历，来龙去脉，经过：

因起的架打说一说 ايتشى ءجونىن توبەلەستىك
,理道 ⑤ 意来 ءجونى كەلگەن ：向意,思意 ④
白明会理道讲讲 ءجونىن ايتسا تۇسىنەدى ：理情
找 ءجونىن تابۋ ：门窍,路门,法办,意主 ⑥ 的
ءجونىن بىلمەۋ ：则规,律规,序程 ⑦ 路门到
应是,题问个一另 ءجون ءبىر ▲ 序程道知不
处到得会,法办有会 ءجونى بولار ءبىر ▲的该
ءجون ▲顿整 ② 教管 ① جونگە سالۋ ▲理
,路上 ءجون تارتۇ ▲ 事找要不,实老要 ءجوزۋ
。发出

ءجون I 〈名〉〔方〕单峰驼和双峰驼杂交后
。驼公的生所

ءجون II 〈形〉① 老实的,温顺的,温和的 ,
的静安：جونىڭ وتىر 老老实实的呆着 ② 正
确的,对的；合乎规则的,正规的： سەن نە
对都说么怎你 ？ءجون بولا بەرە مە ايتساڭ دا
？吗

ءجون IV 〈形〉一般的,随便的,普通的：
ءجون ايتا سالعان ءسوز 随便说说而已 。

ءجون V 〈语气〉（表示赞许，肯定，同意等
意）好,是,对,应该： ءجون، سەن ايتشى. 好,
你说吧 。/ ءجون، سولاي بولسىن. 对,就那
样吧。/ ونىڭ ايتقانى ءجون 应该让他说 。

جونده- 〈动〉① 整理,收拾,归着： ءۇي
ءىشىن جوندەۋ 整理屋子 / ىدىس-اياقتاردى
جوندەۋ 收拾碗筷 ② 整顿，整治；安非：
ءتارتىپتى جوندەۋ 整顿纪律 / تۇرمىستى جوندەپ
باسقارۋ 安排好生活 ③ 修理,修复,翻修 ：
ساعات جوندەۋ 修理钟表 ④（讲得）明白，说
（问得）清楚，详细：جوندەپ ايتۋ 明明
白白地讲 / جوندەپ سۇراۋ ⑤清楚地问（搞得）
有条有理,使规规矩矩：جۇمىستى جوندەپ
ىستەۋ 做事要有条理 / جوندەپ وتىرۋ 规规矩
矩地坐 ⑥ 使成样子：جوندەپ ءبىر باياندادىم
بەرگەن ەمەس 没有作过一次像样的报告 ⑦ 办
得认真,正经：جوندەپ ۇيرەنبەۋ 学习不认真 。
جوندەل- جونده- 的被动态 。
جوندەلت- جوندەل- 的使动态 。
جوندەلۋ جوندەل- 的不定式 。
جوندەم 〈形〉讲道理的,通情达理的；正派

的：جوندەم كىسى 通情达理的人 。
جوندەس- جونده- 的交互态 。
جوندەستىر- جوندەس- 的使动态 。
جوندەت- جونده- 的使动态 。
جوندەتتىر- جوندەت- 的使动态 。
جوندەتىل- جوندەت- 的被动态 。
جوندەۋ جونده- 的不定式 。
ءجوندى 〈形〉① 像样的,整齐的,较好的：
ءجوندى كيىم 像样的衣服 / ءجوندى تاماق 较
好的饭 ② 较为重要的 ，较为有意义的 ：
ءجوندى جۇمىس جوق 没有什么重要的事情 ③
有道理的,合理的,正确的： ءجوندى ءسوز
ايتقان جوق 没有讲出什么有道理的话 ④ 合适
的,适当的,恰当的： ءجوندى پىكىر بولسا
قابىلداۋ كەرەك 恰当意见应该接受 / ءجوندى
وراي 合适的机会 。
جوندىك- 〈动〉① 学会,习惯,适应：ۇزاق
ۋاقىت جوندىگەر 不久会习惯这个环 ....
境 ② 驯服,驯顺：اساۋ ات جوندىگىپ قالعان
شعار. 烈马训练好了吧 。
جوندىكتىر- جوندىك- 的使动态 。
جونە- 〈动〉急忙走去,急速前进,疾驰,疾走,
奔走：ول مەكەمەگە قاراي جونەدى. 他急
急忙忙地朝机关走去 。
جونەل- 〈动〉① 急忙走,急忙赶路,赶紧上
路,奔赴：اينالسوقتاماي، جونەل 别磨蹭,快
走 / توقتاماي، تەز جونەلگەدەر. 你们不要停
留,快赶路吧。/ الدىڭعى ساپقا جونەلۋ 奔赴
前线 ②（作助动词）表示动作的迅速：
قاشا جونەلدى / ستىلا جونەلۋ 急忙溜走 急忙
逃跑 。
جونەلدىر- جونەل- 的使动态 。
جونەلت- ① جونەل- 的使动态 ② 送走,打
发走,遣送 ③ 送葬,送殡 。
جونەلتىل- جونەلت- 的被动态 。
جونەلتىس- جونەلت- 的交互态 。
جونەلۋ جونەل- 的不定式 。
جونەلىس- جونەل- 的交互态 。
جونەۋ جونە- 的不定式 。
ءجون-جوبا 〈名〉①打算,想法,意图；计划：

有你此对؟ بۇل جونندە قانداي ٴجون-جوبالۇ بار
什么打算？② 情况，状况：ول ٴوزىنىڭ
ٴجون-جوباسىن كوپ ايتپادى. 他没有讲多少自
己的情况。③ 规律，规则；门路，窍门儿：
ٴىستىڭ ٴجون-جوباسىن بىلمەيدى. 他不懂得事
情的规律。④ 规矩，礼节，礼教：ولاردىڭ
ٴجون-جوباسىن ۇيرەنە ٴجۇر. 你要学习他们的
礼节。

ٴجون-جورالعى〈名〉礼俗，礼仪，规矩，习俗。

ٴجون-جورىق〈名〉①规矩，礼教，礼节 ②道
理。

ٴجون-جوسپار〈名〉① 情 况， 状 况 ：
ٴجون-جوسپاردى سۇراۋ 问问情况 ② 想法，打
算，计划：ولاردىڭ ٴجون-جوسپارىن ٴبىلدىڭ بە؟
你知道他们有什么打算？

ٴجون-جوسىق〈名〉① 想法，打算，计划；意
思，意图：ٴوز ٴجون-جوسىعىن ايتپاۋ 不透露
自己的想法 ② 情况，状况：ٴجون-جوسىقتى
ٴبىلۋ ٴۇشىن 为了了解情况 ③ 道理；主意；
指教：ٴوز بىلگەنىنشە ٴجون-جوسىعىن ايتىپ
تىرۋ 尽自己所能给予指教 ④ 礼节，礼教，规
矩：ٴجون-جوسىقتى بىلمەۋ 不懂规矩 ⑤ 规则：
ٴجون-جوسىعىمەن ىستەۋ 照规矩去做。

ٴجون-جوسىقسىز〈形〉① 随随便便的，马马
虎虎的，考虑欠周的 ② 无意义的，不合理的，
无道理的，不公正的。

ٴجونسال〈形〉① 差劲的，差的，次的：
ساپاسى ٴجونسال 质量次的 ② 没出息的，无魄
力的：ٴجونسال جىگىت 没有出息的小伙子。

ٴجونسالدىق ٴجونسال 的抽象名词。

ٴجونسىز〈形〉① 不适当的，不合适的，不
妥当的，不适宜的；不必要的，不应该的：
ٴجونسىز جاعدايدا 在不适当的情况下 / ٴجونسىز
ٴىس 不恰当的事 / ٴجونسىز پىكىر 不妥当的
意见 ② 轻率的，冒昧的，考虑欠周的：
ٴجونسىز سويلەي بەرۋ 老是乱说乱道 ③ 杂乱无
章的，无秩序的，无条理的，无规则的：
ٴجونسىز جيا سالۋ 杂乱无章地堆在一起 ④ 不
合理的，不公正的，不正当的：بىلاي ىستەۋ
ٴجونسىز 这样做不合理。

جونسىزدىق جونسىز 的抽象名词。

جونتەك〈形〉① 俭朴的，朴实的，朴素的：
جونتەك كيىم-كەشەگى 穿戴俭朴的 ② 普通的，
简陋的，简单的：جونتەك قورا-جاي 简陋的住
宅 / جونتەك تاماق 简单的饭菜 ③ 不大的，微
薄的，有限的：جونتەك كىرىس 微薄的收入 /
جونتەك تالاپ 有限的要求。

جونتەكتىك جونتەك 的抽象名词。

جونىندە〈助〉① 关于，对于，有关；就：
بۇيىمنىڭ ساپاسىن جوعارىلاتۋ جونىندە 关于提高
产品的质量 / سەن جونىندە 对于你 / وسى
ماسەلە جونىندە 有关这个问题 / بۇل جۇمىس
جونىندە 就这件事儿 ② 论：ۇلتتىق ماسەلە
جونىندە 论民族问题。

ٴجوڭ〈名〉杂交公驼。

ٴجوڭباي 见 ٴجوڭ.

جوڭكەرىل-〈动〉蜂拥，大量地移动：اتتى
اسكەرلەر شىعىسقا قاراي جوڭكەرىلدى. 骑兵们朝
着东边蜂拥而上。

جوڭكەرىلۋ جوڭكەرىل- 的不定式。

جوڭكۋ جوڭكى- 的不定式。

جوڭكى-〈动〉疾走，奔跑，奔驰，疾驰：
جوڭكىگەن جىلقىلار 疾走的马群。

جوڭكىل-〈动〉① 疾走，急速地移动，急速
地流动：جوڭكىلگەن سيىرلار 疾走的牛群 ②
〔转〕奔泻，奔腾，汹涌澎湃：كۇندىز-ٴتۇنى
جوڭكىلە اعۋ 昼夜奔泻。

جوڭكىلت- جوڭكىل- 的使动态。

جوڭكىلۋ جوڭكىل- 的不定式。

جوڭكىلىس- جوڭكىل- 的交互态。

جوڭكىس- جوڭكى- 的交互态。

جوڭكىت- جوڭكى- 的使动态。

جوڭشەڭ〈名〉未被驯服的骆驼。

جوپەلدەمە〈副〉紧急地，紧迫地，在紧要的时
刻：جوپەلدەمە جاعدايدا 在紧急情况下 /
جوپەلدەمەگە تاياعاندا 快到紧要时刻。

جوپەلدەمەلەت-〈动〉① 催，促催，催逼：
جوپەلدەمەلەتپەي تۇرا تۇرشى. （你）不要催，等
一会儿。② 接连，连着：جوپەلدەمەلەتىپ ٴتورت
قىمىز ٴىشتى. 他连着喝了四碗马奶子。

جوپەلدەمەلەتۋ جوپەلدەمەلەت- 的不定式。

جوپتە- 〈动〉 ① 支持，援助 ② 托着，架着，支撑。

جوپتەت- جوپتە- 的使动态。

جوپتەۋ جوپتە- 的不定式。

جورگەك 〈名〉 襁褓，包布 ▲ جورگەگىنەن 自小，自幼 ▲ جورگەكتە سوققان 从小就不是好东西。

جورگەكسىز 〈形〉 无襁褓的，无包布的。

جورگەكتە- 〈动〉 （用襁褓）包起来，裹起来。

جورگەكتەل- جورگەكتە- 的被动态。

جورگەكتەس- جورگەكتە- 的交互态。

جورگەكتەۋ جورگەكتە- 的不定式。

جورگەكتى 〈形〉 有襁褓的，用褓裹着的。

جورگەم 〈名〉 ① （一捆）羊肠 ② 〔转〕利益，好处，战利品；捕获物：ۇيدە وتىرعانعا جورگەم تابىلا ما؟ 屋里呆着能有收获吗？ ▲ جۇرگەن اياققا جورگەم بىلىنەدى. 【谚】劳动者会有所获。

جورگەمدە- 〈动〉 （把羊的小肠）扎起来，捆起来，缠起来。

جورگەمدەل- جورگەمدە- 的被动态。

جورگەمدەس- جورگەمدە- 的交互态。

جورگەمدەت- جورگەمدە- 的使动态。

جورگەمدەۋ جورگەمدە- 的不定式。

جورمە- 〈动〉 绗，顺缝，褥缝合：جورمەپ تىگۋ 绗。

جورمەك 〈名〉 网眼，目。

جورمەل- جورمە- 的被动态。

جورمەلە- 见 جورعالا-.

جورمەلەۋ جورمەلە- 的不定式。

جورمەس- جورمە- 的交互态。

جورمەت- جورمە- 的使动态。

جورمەۋ جورمە- 的不定式。

جوتەل I 〈名〉 咳，咳嗽：جوتەلدى تيۋ 止咳 / قۇرعاق جوتەل 干咳 ▲ كوك جوتەل 百日咳。

جوتەل II 〈动〉 咳嗽：جوتەلىپ تىنىس الا الماۋ 咳嗽得喘不上气。

جوتەلگەنسۋ جوتەلگەنسى- 的不定式。

جوتەلگەنسى- 〈动〉 装作咳嗽。

جوتەلدىر- جوتەل- II 的使动态。

جوتەلت- جوتەل- II 的使动态。

جوتەلۋ جوتەل- II 的不定式。

جوتەلىس- جوتەل- II 的交互态。

جوتكىر- 〈动〉 轻声地咳嗽。

جوتكىرۋ جوتكىر- 的不定式。

جوتكىرىك 〈名〉 轻微的咳嗽。

جوتكىرىن- جوتكىر- 的反身态。

جۋ- 〈动〉 ① 洗，刷洗，冲洗：قول جۋۋ 洗手 / قازان-اياق جۋۋ 刷洗炊具 / قارا قاعاز جۋۋ 冲洗底片 ② 〔转〕刷洗，悔改，赎，折：كۇناسىن جۋۋ 赎罪 ▲ اق جۋىپ، ارۋلاپ قويۋ 洗净尸体，以敬仰的心情埋葬 ▲ قانىن جۋۋ 报仇，讨还血债、血洗。

جۋا 〈名〉 〔植〕 野葱，沙葱 ▲ جۋا سارىمساق 〔植〕小野葱。

جۋاداي: **جۋاداي سولۋ** 〔咒〕该死。

جۋالا- 〈动〉 拌着野葱，掺着野葱，就着野葱。

جۋالاۋ جۋالا- 的不定式。

جۋالدىز 〈名〉 〔方〕大针，粗针。

جۋالى 〈形〉 大野葱的，沙葱多的。

جۋان I 〈形〉 ① 粗的，粗大的，粗壮的：جۋان ينه 粗针 / جۋان ارقان 粗绳 / جۋان دەنەلى 身体粗壮的 ② 壮龄的：جۋان ايعىر (بۋقا) 公马（公牛） ③ 〔转〕有势力的，有权势的：جۋان تاپ 有权势的阶级 ▲ جۋان اتا 有势力的部落 ▲ جۋان بيە 老母马 ▲ جۋان داۋىستى دىبىس 〔语〕后元音 ▲ جۋان جۇدىرىق 恶霸 ▲ جۋان كەڭىردەك 大牲口，大牲畜 ▲ جۋاننىڭ جىڭىشكەرىپ، جىڭىشكەنىڭ ۇزىلگەن شاعى 青黄不接的时候 ▲ جۋان ورتا ① 正当中，正中间 ② 有权势的部落 ▲ جۋان ەسكىر 结实有力的，有耐力的 ▲ جۋان تۇعىر 有耐力的马，结实有力的马 ▲ جۋان تۇقىم 有权势的家族 ▲ جۋان قونىش 百姓，平民 ▲ جۋان شىعۋ 变成有势力 ▲ جۋان شەك 大肠，结肠 ▲ بىلەگى جۋان ءبىردى جىعادى، ءبىلىمى جۋان مىڭدى جىعادى. 【谚】力士胜一人，谋士胜千人。

جۋان- II 见 جۋبان-.

جۋاندا- 〈动〉 ① 变粗，长粗，变得粗壮，变得粗大：نەشە جىلدىڭ ىشىندە اعاشتار جۋانداپ

كەتىپتى. 几年内树木都长粗了。② 〔转〕
得势起来，变得霸道；变富，发财： وسىنشا
نەعىپ جۇۋانداپ باراسىڭ؟ 你怎么变得这样霸
道？

جۇۋاندال- جۇۋاندا- 的被动态。

جۇۋاندان- ①جۇۋاندا- 的反身态 ② 变得霸道，
得势起来；变富，发财。

جۇۋاندات- جۇۋاندا- 的使动态。

جۇۋانداۋ جۇۋاندا- 的不定式。

جۇۋاندى-جىڭىشكەلى 〈形〉有粗有细的，粗
细不均的： جۇۋاندى-جىڭىشكەلى ارقان 粗细不
均的大绳。

جۇۋاندىق جۇۋان I 的抽象名词。

جۇۋانسۇ جۇۋانسى- 的不定式。

جۇۋانسى- 〈动〉自以为有势力，装腔作势。

جۇۋانسىن- جۇۋانسى- 的反身态。

جۇۋانتىق 〈形〉 ① 较粗的，较大的：
جۇۋانتىق ٴجىپ 较粗的线 ② 矮胖的，矮而结
实的： جۇۋانتىق دەنەلى 身材矮胖的。

جۇۋانۇ جۇۋان- II 的不定式。

جۇۋانىش 见 جۇبانىش.

جۇۋاڭزۇ 〈名〉壮族： جۇۋاڭزۇ جاستارى 壮族青
年（们）。

جۇۋاڭزۇشا 〈形〉 ① 壮族的，壮族式的：
جۇۋاڭزۇشا ٴبي 壮族舞蹈 ② 壮族语： جۇۋاڭزۇشا
بىلەسىڭ بە؟ 你会讲壮族话吗？

جۇۋاس 〈形〉〈被〉驯服的，驯顺的，驯良的：
جۇۋاس ات 驯服的马 ② 老实的，安分守己的，
和善的，忠厚的： جۇۋاس كىسى 老实人 ▲ جۇۋاس
تۇيە جۇندەۋگە جاقسى. 【谚】驯服的骆驼好剪
毛（老实人受欺负）。 ▲ قوناق قويدان دا
جۇۋاس، ماي بەرسە دە جەي بەرەدى. 【谚】客人
受什么样的招待由不得自己。

جۇۋاستىق جۇۋاس 的抽象名词。

جۇۋاسۇ جۇۋاسى- 的不定式。

جۇۋاسى- 〈动〉驯顺，驯服： جۇۋاسىعان تاي
驯服的两岁马 ② 变老实： تەنتەكتىكتى قويىپ
جۇۋاسىدى 由淘气变老实 ③ 〔转〕依顺，服从，
屈服： جۇۋاسىپ سوزگە قۇلاق اسۇ 变得听话 ④
〔转〕平静下来，变得踏实： جۇرەك جۇۋاسۇ 心
里平静下来。

جۇۋاسىس- جۇۋاسى- 的交互态。

جۇۋاسىت- ① جۇۋاسى- 的使动态 ② 驯化，驯
服，制服。

جۇۋات- 见 جۇبات-.

جۇۋاشىق 〈名〉〔植〕球茎大麦。

جۇۋعى 〈名〉（用鬃毛、麻等扎的）洗锅刷，刷
子。

جۇۋعىز- جۇۋ- 的使动态。

جۇۋعىش 〈名〉洗刷用具，刷子。

جۇۋدىر- جۇۋ- 的使动态。

جۇۋدىرت- جۇۋدىر- 的使动态。

جۇماق 〈名〉总共，一共： جۇماعى ەلۋ ادام بار.
总共有五十人。

جۇماقتا- 〈动〉集中，收集，堆积。

جۇماقتاۋ جۇماقتا- 的不定式。

جۇرنال 〈名〉 ① 杂志，刊物： ايلىق جۇرنال 月
刊 ② 纪录片： الدىمەن جۇرنال قويىدى. 先放
了纪录片。

جۇسا- 〈动〉（指动物）休息，歇息；栖息，倒
嚼： جۇساعان قويلار 休息的羊群 / جۇساعان ٴبىر
توپ ۇيرەك 栖息的一群鸭子。

جۇسان 〈名〉〔植〕蒿草，茵陈 ▲ اقباس جۇسان
〔植〕蓍草 ▲ اق جۇسان 〔植〕茵陈蒿 ▲ كوك
جۇسان 灰茵陈 ▲ قارا جۇسان 黑茵陈。

جۇساندى 〈形〉蒿草茂盛的，蒿草茂密的：
جۇساندى جەر 蒿草茂盛的地方。

جۇساندىق 〈名〉蒿草地。

جۇساس- جۇسا- 的交互态。

جۇسات- ① جۇسا- 的使动态 ② 屠杀，消灭：
جاۋدى جۇساتۇ 消灭敌人。

جۇساتىل- جۇسات- 的被动态。

جۇساۋ جۇسا- 的不定式。

جۇۋ ① جۇ- 的不定式 ② جۇى- 的不定式。

جۇى- 〈动〉 ① 靠近，接近，接触，来往，亲
近： وتقا جۇىماۋ 不靠近火 / ەلگە جۇىمايدى
跟任何人不来往 / اكەسىنە دە جۇىمايدى 对自
己的父亲都不亲近 ② 碰，惹： وعان جۇى
كورمە. 千万不要惹他。 ③ 沾，沾边，沾染：
كيىمىنە شاڭ جۇىماۋ 衣服不沾一点土。

...... 比;的远太不,的近较（形）**جۇعىراق**
。的 ...... 于近接较比;的近
جۇىق مەرزىمنىڭ:的远不,的近 ①（形）**جۇىق**
② 远不离距 جۇىق ارالىعى / 内期近 ىشىندە
差（近将 جۇىق الىپسا:多不差,近接,近将
有,的密亲,的切密,的近亲 ③ 十六（多不
ولار / 系关的切密 جۇىق بايلانىس:的情交
。的情交有是俩他 جۇىق ٴجۇرۋشى ەدى.
جۇىقتا:久不前,期近,近最 ①（副）I **جۇىقتا**
期近 جۇىقتا بىتپەيدى / 试考要近最 سىناۋ الادى
جوق جۇىقتا قاراعاي:处近,近附 ② 成不完内
。树松有没近附
:近将,近临,近靠,近接 ①（动）Ⅱ **جۇىقتا-**
جۇىقتاي بەرگەندە / 候时的近接要快 جۇىقتاماي
كەشكە / 坐边那往,近靠要不 ارى وتىر
,似近,多不差 ② 候时的黑天快 جۇىقتاعاندا
/ 子瓶四多不差 جۇىقتاۋ ٴتورت قۇمىراعا:近相
。似相色颜 ٴوڭى جۇىقتاۋ
。态互交的 Ⅱ جۇىقتا- **جۇىقتاس-**
。态动使的 Ⅱ جۇىقتا- **جۇىقتات-**
。的近相,的近接较,的近较（形）I **جۇىقتاۋ**
。式定不的 Ⅱ جۇىقتا- Ⅱ **جۇىقتاۋ**
。词名象抽的 جۇىق **جۇىقتىق**
。态动被的 جۇ- **جۇىل-**
。澡洗,洗 ② 态身反的 جۇ- ① **جۇىن-**
。壶净,具用洗盥,备设洗盥（名）**جۇىنعىش**
جۇعان كىر:水泔,水污,水脏（名）**جۇىندى**
泔倒 جۇىندى توگۋ / 水脏的服衣洗 جۇىندى
。水
。态动使的 جۇىن- **جۇىندىر-**
。式定不的 جۇىن- **جۇىنۋ**
:洗冲,刷洗,洗 ①（动）**جۇىپ-شاي-**
شىنىلاردى جۇىپ-شايۋ 碗洗 / قولىدى
辩,刷洗〔转〕② 下一洗冲手把 جۇىپ-شاي
过的己自刷洗 جۇىپ-شايۋ كىناسىن:解辩,护
。错
。式定不的 جۇىپ-شاي- **جۇىپ-شايۋ**
间时短,久不,近最;近附 **جۇىر: جۇىر ارادا**
③ 地举易而轻 ② 近附 ① **جۇىر ماڭدا** ▲内
。快很,内间时短

جۇىردا:久不,近最,前久不 ①（副）**جۇىردا**
بولعان ٴىس 儿事的生发前久不 / جۇىردا باردىڭ
ونىڭ:处近,近附 ② ？有没了去近最你 با؟
？吗近附在是家他 ٴۇيى جۇىردا ما؟
。子褥,子被［方］（名）**جۇىرقان**
。态互交的 جۇى- I **جۇىس-**
。态互交的 جۇ- Ⅱ **جۇىس-**
。态动使的 Ⅱ、I جۇىس- **جۇىستىر-**
。态动使的 جۇى- **جۇىت-**
:偶配,人爱,方一之妻夫（名）**جۇباي**
？字名么什叫人爱你 جۇبايىڭىزدىڭ اتى كىم؟
:的偶配为结,的妻夫为成（形）I **جۇبايلاس**
。偶配有他 ونىڭ جۇبايلاسى بار.
建,妻夫为成,妇夫为结（动）Ⅱ **جۇبايلاس-**
。系关妻夫立
。态动使的 Ⅱ جۇبايلاس- **جۇبايلاستىر-**
。词名象抽的 I جۇبايلاس **جۇبايلاستىق**
。式定不的 Ⅱ جۇبايلاس- **جۇبايلاسۋ**
妻夫有,的偶配有,的人爱有（形）**جۇبايلى**
。子口俩 ەكەۋ جۇبايلى:的系关
有没,的身单,的人爱有没（形）**جۇبايسىز**
。的偶配
。词名象抽的 جۇبايسىز **جۇبايسىزدىق**
到感,慰宽到得,慰安到得 ①（动）**جۇبان-**
被 ② 慰安到得里心 كوڭىلى جۇبانۋ:慰快
。哭不就哄一 جۇبانۋ جۇباتقانعا:哭不,住哄
哄易容,的慰安到得易容 ①（形）**جۇبانعىش**
骗哄受易容,的住哄被易容 ② 的慰宽到得骗
。的
。态动使的 جۇبان- **جۇباندىر-**
。式定不的 جۇبان- **جۇبانۋ**
慰,托寄,慰宽,解宽,慰安 ①（名）**جۇبانىش**
。遣消,物玩 ② 藉
慰安到不得,的藉慰可无（形）**جۇبانىشسىز**
。的
藉慰到得可,的慰安到得可（形）**جۇبانىشتى**
。的托寄有,的
开使,忧解使,解宽,慰安 ①（动）**جۇبات-**
心:ٴوزىن ٴوزى جۇباتۋ 慰安我自 / جۇباتارلىق
ٴسوز 话的心宽使能 ② 哄,骗哄:بالا جۇباتۋ

。子孩哄
。式定不的 -جۇبات **جۇباتۇ**
。态互交的 -جۇبات **جۇباتىس-**
از جۇباتۇشــلار :者慰安〈名〉**جۇباتۇشى**
。少不者慰安 كەن ەمەس
。式定不的 Ⅱ -جۇق **جۇغۇ**
ٴشــوپ :养滋,养营,分养〈名〉**جــۇغــــم**
。的养营少缺 جۇعمى از / 分养的草
;的养营有富,的分养有 ① 〈形〉**جۇعمدى**
/ 品食的养营有富 ازىق جۇعمدى :的养肥
جۇعمدى :的沃肥 ② 草的美肥 ٴشوپ جۇعمدى
相好,的睦和,的来得和 ③ 地土的沃肥 جەر
,的染传 ④ 人的处相好 كىسى جۇعمدى :的处
。病染传 اۋرۋ جۇعمدى :的性染传
。词名象抽的 جۇعمدى **جۇعمدىلىق**
,的养营无,的分养少缺 ① 〈形〉**جۇعمسىز**
的瘠贫,的沃肥不;的美肥不 ② 的养滋无
传不 ④ 的睦和不,的来不和,的处相好不③
。的性染传无,的染传无,的染
缺得变,足不分养得变〈动〉**جۇعمسىزدان-**
少 养营: ٴشوپ بارعان سايىن جۇعمسىزدانىپ
。少越来越分养的草 .بارادى
。式定不的 -جۇعمسىزدان **جۇعمسىزدانۇ**
,的:的强力染印,的染易 ① 〈形〉**جۇعمتال**
染传易容 ② 料染的强力染印 بوياۋ جۇعمتال
。病的染传易容 اۋرۋ جۇعمتال :的强性染传
巴嘎,物食余剩的上皿器在沾〈名〉Ⅰ **جۇعىن**
。(用)吃够不 بولماۋ جۇعىن ▲ 垢碗,儿
②往来,触接,近接,近靠 ① 〈动〉Ⅱ **جۇعىن-**
。染沾,边沾,沾
。垢碗,儿巴嘎〈名〉**جۇعىندى**
。态动使的 Ⅱ -جۇعىن **جۇعىنت-**
。式定不的 Ⅱ -جۇعىن **جۇعىنۇ**
,近接 ② 态互交的 Ⅱ -جۇق ① **جۇعىس-**
پە كورىپ جۇعىسىپ وعان :往来,系联;触接
:碰;上挨 ,边沾 ③? 吗触接有他跟你 ؟ەدىڭ
/。边的他 沾要不万千 .بولما جۇعىسۇشى وعان
。边上不挨理真跟 جۇعىسپايدى شىندىققا
重注,的来得和,的处相好〈形〉**جۇعىسقىش**
。的结团

。态动使的 -جۇعىس **جۇعىستىر-**
。式定不的 -جۇعىس **جۇعىسۇ**
:交结,往交,系关;结团〈名〉**جۇعىسىم**
。来不合人别跟 جوق جۇعىسىمى ەلمەن
处相好,的来得合,的睦和〈形〉**جۇعىسىمدى**
/ 居邻的睦和 كورشى جۇعىسىمدى : 的
。好处相要 بولۋ كەرەك جۇعىسىمدى
。词名象抽的 جۇعىسىمدى **جۇعىسىمدىلىق**
拳紧握 ٴتۇيۋ جۇدىرىق :头拳〈名〉**جۇدىرىق**
头 ▲ اشسا الاقانىندا، جۇمسا جۇدىرىعىندا بولۋ
欲所心随,布摆意任,中手在握掌,心手在操
装 ▲ جۇان جۇدىرىق 霸恶 ▲ جۇدىرىعىن جالاۋ
威,唬吓 ② 头拳握 ① ٴتۇيۋ جۇدىرىعىن ▲穷
▲手动欲,打要 جۇگىرۋ الا جۇدىرىق ▲吓
▲ 大么那头拳,小大头拳 جۇدىرىق باسىنداي
。石下井落【谚】.جۇدىرىق جىعىلعان ۇستىنە
:打捶,打头拳用,击拳〈动〉**جۇدىرىقتا-**
▲ 候时的打头拳用在正 جۇدىرىقتاپ جاتقاندا
先鬼小胆【谚】.جۇدىرىقتايدى قورىققان بۇرىن
。(状告先人恶) 手动
儿点不小,的小大般头拳〈形〉**جۇدىرىقتاي**
大么那头拳 كولەمى جۇدىرىقتاي :的小矮;的
دەنەسى / 子孩的儿点不小 جۇدىرىقتاي بالا / 的
باسـى ەكى ▲ 的小矮材身 جۇدىرىقتاي عانا
细间中〔谜〕.جۇدىرىقتاي ورتاسى قىلدىرىقتاي،
(垫衬的用锅热端;底谜)。头拳象头两,长又
。态互交的 -جۇدىرىقتا **جۇدىرىقتاس-**
。态动使的 -جۇدىرىقتا **جۇدىرىقتات-**
。式定不的 -جۇدىرىقتا **جۇدىرىقتاۋ**
جۇق Ⅰ : **جۇق بولماۋ (جۇمىرىنا جۇق**
。瘾过不了吃,吃够不,少(食饭指)**(بولماۋ**
染 بوياۋ جۇعۋ :染沾,粘,染 ①〈动〉Ⅱ **جۇق-**
/泥沾上服衣 جۇعۋ كيىمگە بالشىق / 料染上
:染感,染传 ② 气习坏染沾 جۇعۋ جامان ادەت
شالى ▲ 病肝的染传 جۇققان باۋىر ناۋقاسى
的道会说能,的灵机 ② 染不尘一 ① جۇقپاۋ
速迅作动,速神,快手 جۇقپاۋ قولى قولىنا ▲
▲ بىلمەدەن اقىل شىعار، اقىلدىدان ناقىل
智,慧智得获里那人的识知有从【谚】.جۇعار
。益教有会人众对慧

薄 جۇقا قاعاز :的薄单,的薄 ① 〈形〉 **جۇقا**
瘦清,的秀清 ② 服衣的薄单 جۇقا كيىم / 纸
小 جۇقا قار ▲ 的透清庞面 جۇقا ٴوڭدى :的
▲ 症能官精神 جۇيكەسى جۇقا ▲ 雪薄,雪
。钱少多有没兜,少钱 قالتاسى جۇقا
切 جۇقالاپ كەسۋ :些薄使,薄弄 〈动〉 **جۇقالا-**
。说地写淡描轻 جۇقالاپ ايتۋ ▲ 薄得
。态动被的 جۇقالا- **جۇقالان-**
。的瘦清,的瘦消 〈形〉 **جۇقالاڭ**
。的瘦消,的秀清 〈形〉 **جۇقالاڭداۋ**
。态动使的 جۇقالا- **جۇقالات-**
。式定不的 جۇقالا- Ⅰ **جۇقالاۋ**
② 的薄单点有,的薄较比 ① 〈形〉 Ⅱ **جۇقالاۋ**
。的瘦清点有
清 〔转〕② 的薄单,薄的 ① 〈形〉 **جۇقالتاڭ**
。的瘦清,的秀
。冰薄 جۇقالتىم مۇز :的薄 〈形〉 **جۇقالتىم**
。度薄,薄单 ② 词名象抽的 جۇقا ① **جۇقالىق**
:滓渣;迹残,物留残,物余剩 ① 〈名〉 **جۇقانا**
贫〈形〉 ② 感之耻羞点一有 ۇياتتىلىق جۇقاناسى
。人穷 جۇقانا كەدەيلەر :的苦贫,的穷
变冰 .مۇز جۇقاردى :薄变 ① 〈动〉 **جۇقار**
ول :瘦清得变,瘦消,瘦变 〔转〕 ② 。了薄
。了瘦前以比他 .بۇرىنعىدان جۇقارىپ قالىپتى
:薄弄 ② 态动使的 جۇقار- ① **جۇقارت-**
。薄刨子板把 تاقتايدى جۇقارتۋ
。态动被的 جۇقارت- **جۇقارتىل-**
。式定不的 جۇقار- **جۇقارۋ**
比 ② 的薄单较比,的薄较① 〈形〉 **جۇقاشا**
。的瘦消较
。态动使的 Ⅱ جۇق- **جۇققىز-**
传易容,的性染感,的染传 ① 〈形〉 **جۇققىش**
جۇققىش :的强力染印,的染易,的沾易②的染
。料染的强力染印 بوياۋ
。词名象抽的 جۇققىش **جۇققىشتىق**
。饼叶荷,饼薄 〔方〕〈名〉 **جۇقپا**
:的性染感,的性染传 〈形〉 **جۇقپالى**
性染感 جۇقپالى تۇسك / 病染传 جۇقپالى اۋرۋ
肺性染传(的马) جۇقپالى قارا وكپە ▲ 产流
。炎

。态动使的 Ⅱ جۇق- **جۇقتىر-**
/ 牙拔 ٴتىس جۇلۋ :揪,拔 ① 〈动〉 **جۇل-**
شاش جۇلۋ 发头揪 ② 夺: قولىنان جۇلىپ الدى
摘 گۇل جۇلۋ :摘 ③ 了来过夺下一中手从
抽 ⑤ 枪手掏 ناگانىن جۇلىپ الۋ :掏 ④ 花
去回缩下一手把 قولىن جۇلىپ الدى :回缩,回
意无,来其如突,然突 جۇلىپ العانداي ▲ 了
。中
。态动使的 جۇل- **جۇلعىز-**
,拽,拉 ①(地力猛,地续连)〈动〉 **جۇلعىلا-**
:拔 ② 子袖的他拽 جەڭىنەن جۇلعىلاۋ :扯
出不拔也拔么怎 قازىقتى جۇلعىلاپ شىعارا الماۋ
。子橛
。态互交的 جۇلعىلا- **جۇلعىلاس-**
。态动使的 جۇلعىلا- **جۇلعىلات-**
。式定不的 جۇلعىلا- **جۇلعىلاۋ**
。钩草抽 〈名〉 **جۇلعىش**
جۇلدىز :球星,辰星,星星 ① 〈名〉 **جۇلدىز**
角五 بەس بۇرىشتى جۇلدىز / 眼眨星星 جىمىڭداۋ
几天今 بۇگىن جۇلدىزدىڭ نەشەسى؟ :月 ② 星
جارىق ▲ 星贼,星流 اقپا جۇلدىز ▲ ?日几月
▲ 号星 جۇلدىز بەلگىسى ▲ 星明启 جۇلدىز
جۇلدىز جامىراۋ ▲ 星天满 جۇلدىزى وڭىنان تۋرۋ
;头对家冤 جۇلدىزى قارسى ▲ 运红走,运走
死吊,螟地草,蠖槐 جۇلدىز قۇرت ▲ 的对敌
تەڭىز ▲ 缕繁 جۇلدىز ٴشوپ ▲ 虫毛,儿鬼
星〔天〕 شوق جۇلدىز ▲ 海星〔动〕 جۇلدىزى
:座 بالىقتار شوق جۇلدىزى 座鱼双 / بيكەش
。座女室 شوق جۇلدىزى
جۇلدىزداي ▲ 的样一星星 〈形〉 **جۇلدىزداي**
。进前速飞,驰奔,奔飞 اعۋ
朗晴;的多星星,的星星有 〈形〉 **جۇلدىزدى**
。空星 جۇلدىزدى اسپان :的
。的星星关有,的星 〈形〉 **جۇلدىزدىق**
。的暗阴,的暗;的星星无 〈形〉 **جۇلدىزسىز**
形星,的状星 ② 号星 ① 〈名〉 Ⅰ **جۇلدىزشا**
。进前速飞,驰奔,奔飞 جۇلدىزشا اعۋ ▲ 的
。香茴大 〔植〕〈名〉 Ⅱ **جۇلدىزشا**
。家学文天(的期早指)〈名〉 **جۇلدىزشى**
。态动使的 جۇل- **جۇلدىر-**

جۇلدىرت- جۇلدىر- 。态动使的

جۇلقار 〈名〉（的驼骆指）牙门。

جۇلقۇ جۇلقى- 。式定不的

جۇلقى- 〈动〉（然猛，力猛）撅，扯，拽，拉：
جاعاسىنان جۇلقىپ قالدى 抓住（某人的）领子
/ ات اربانى جۇلقي تارتتى. 马向前猛然一撅
一冲把车子拉动了。

جۇلقىلا- 〈动〉（断续地，猛力地）拉，拽，扯，
生拉硬拽：قولىمەن جۇلقىلاۋ 用手猛力地拉/
جۇلقىلاپ تۇرعىزۋ 生拉硬拽地弄起来。

جۇلقىلان- جۇلقىلا- 的被动态。

جۇلقىلاس- جۇلقىلا- 的交互态。

جۇلقىلات- جۇلقىلا- 的使动态。

جۇلقىلاۋ جۇلقىلا- 的不定式。

جۇلقىن- ① جۇلقى- 的反身态 ②（急着要）
摆脱，（急欲要）脱身，挣 ，挣脱，挣扎：
جۇلقىنىپ قاشا جونەلمەكشى بولدى 挣着想跑 ③
心急起来，着急，急躁：جۇلقىنباي وتىرا تۇر
（你）别那么心急，再坐一会儿。

جۇلقىندىر- جۇلقىن- 的使动态。

جۇلقىنت- جۇلقىن- 的使动态。

جۇلقىنۋ جۇلقىن- 的不定式。

جۇلقىس- جۇلقى- 的交互态。

جۇلما 〈形〉拔掉的，揪下来的： جۇلما ءجۇن
拔下来的毛。

جۇلما-جۇلما 〈形〉褴褛的，破烂不堪的，破烂
的：كيىم-كەشەگى جۇلما-جۇلما 穿戴褴褛的。

جۇلمالا- 〈动〉①（连续）拔，揪： ءجۇن
جۇلمالاۋ 拔毛 ② 又拉又拽，硬拉硬拽：بالانى
جۇلمالاپ جىلاتاتىن بولدىڭدار 你拉我扯的，把
孩子都弄哭了。

جۇلمالان- جۇلمالا- 的被动态。

جۇلمالاس- جۇلمالا- 的交互态。

جۇلمالات- جۇلمالا- 的使动态。

جۇلمالاۋ جۇلمالا- 的不定式。

جۇلۋ جۇل- 的不定式。

جۇلىق 〈名〉鞋帮和鞋底的缝合处： جۇلىعى
سوگىلۋ 开绽。

جۇلىقتا- 〈动〉缝补，补修，修理（指鞋开绽
处）。

جۇلىقتاس- جۇلىقتا- 的交互态。

جۇلىقتات- جۇلىقتا- 的使动态。

جۇلىقتاۋ جۇلىقتا- 的不定式。

جۇلىم-جۇلىم 〈形〉破破烂烂的，破烂不堪
的，褴褛的：ۇستى-باسى جۇلىم-جۇلىم 全身上
下破破烂烂的 / جۇلىم-جۇلىم قىلۋ 扯烂。

جۇلىن I 〈名〉脊髓 ▲ جۇلىن تۇتۇ 怒气冲
天，发脾气 ▲ جۇلىنىن ءۇزۋ 打死，斩除 ▲
كوك جۇلىن بولۋ 疲倦不堪；消瘦。

جۇلىن- II ① جۇل- 的被动态 ② 暴怒，狂怒，
暴跳：جۇلىنىپ وزىنىنان اتىپ تۇردى （他）气
冲冲地一下站起来了。③ 显得有出息，显
得有能耐，显得有魄力：جۇلىنعان بالا 有出息
的孩子。

جۇلىندى 〈形〉长条的，一长溜儿的，细长
的：جۇلىندى سوزىلۋ 连成一条 ▲ جۇلىندى
جۇمىرۋ （ۋشىرۋ）一下摞倒。

جۇلىندىر- جۇلىن- 的使动态。

جۇلىنجى 〈名〉工资，工钱，薪水。

جۇلىنقۇرت 〈名〉脊髓病。

جۇلىنۋ جۇلىن- II 的不定式。

جۇلىس- جۇل- 的交互态。

جۇم- 〈动〉① 闭：كوزىن جۇمۋ 闭上眼睛 /
اۋزىن جۇمۋ 闭上嘴 ② 握，攥：قولىن تاس
قىلىپ جۇمىپ الۋ 把手握得紧紧的 ▲ اۋزىن
اشپ، كوزىن جۇمۋ 感到奇怪，感到惊奇 ▲
اشسا الاقانىندا، جۇمسا جۇدىرىعىندا 任意摆布；
随心所欲 ▲ جۇمعان اۋزىن اشپاۋ ① 缄默 ②
闭口不言 ▲ كوزدى اشىپ جۇمعانشا 一眨眼
的工夫，一瞬间，一刹那 ▲ كوز جۇمبايعا سالۋ
装作没见，假装不知道 ▲ كوز جۇمۋ ① 不承
认，否认 ② 死去，去世。

جۇما 〈名〉〔波〕星期五，礼拜五：مەرتەك
جۇما 明天是星期五 ② 主麻（伊斯兰教的聚
礼）：جۇما نامازى 主麻乃麻孜 ③ 周，星期：
جۇماسىنا ءبىر كۇن دەمالۋ 一周休息一天。

جۇماق 〈名〉〔宗〕天堂，极乐世界，天国，乐
园：جۇماققا بارۋ 上天堂 / جۇماقتا جاساپ
جاتقانداي 好象生活在乐园里 ▲ جۇماق قۇستا-
رى 极乐乌科 ▲ جۇماق قۇسى 〔天〕天燕座。

جۇمالاق 〈名〉〔生理〕外肾，睾丸。

جۇمالىق I 〈名〉（指旧时经院学生每周向教师纳的）学费；礼物。

جۇمالىق II 〈形〉一周的，一礼拜的。

جۇمارلا- 〈动〉① 揉成团，揉皱，揉搓：قاعازدى جۇمارلاۋ 把纸揉成团 ②〔转〕压住，按住：جۇمارلاپ ساباۋ 压在地下打。

جۇمارلان- جۇمارلا- 的被动态。

جۇمارلاس- جۇمارلا- 的交互态。

جۇمارلات- جۇمارلا- 的使动态。

جۇمارلاۋ جۇمارلا- 的不定式。

جۇمارشاق 〈形〉圆的，圆乎乎的，球形的，圆形的。

جۇمارشاقتان- 〈动〉缩成一团，卷成一团，揉皱。

جۇمارشاقتانۋ جۇمارشاقتان- 的不定式。

جۇمبازدا- 〈动〉① 揉成一团，揉搓 ② 压住，按住 ③ 打，揍：جۇمبازداي بەرۋ 老打。

جۇمبازدان- جۇمبازدا- 的被动态。

جۇمبازداس- جۇمبازدا- 的交互态。

جۇمبازدات- جۇمبازدا- 的使动态。

جۇمبازداۋ جۇمبازدا- 的不定式。

جۇمباي: كوز جۇمبايعا سالۋ 装作没有，假装不知道 ▲ كوز جۇمبايلىق 冒险行为。

جۇمباق 〈名〉① 谜语：جۇمباق ايتۋ 说谜语 / جۇمباق تابۋ 猜谜 / جۇمباق شەشۋ 解谜语 ②〔转〕神秘，奥妙：مي جەتپەيتىن جۇمباق 难以想象的那么神秘 ③〔转〕神秘的，奥妙的，莫名其妙的，不可思议的：جۇمباق ادام 神秘人物。

جۇمباقتا- 〈动〉神秘化，暗示，带有寓意；拐弯抹角，含蓄：جۇمباقتاعانىڭدى ول ۇقپايدى. 说得那么神秘，人家听不懂。/ جۇمباقتاماي سويلەۋ 明说。

جۇمباقتاس- جۇمباقتا- 的交互态。

جۇمباقتات- جۇمباقتا- 的使动态。

جۇمباقتاۋ جۇمباقتا- 的不定式。

جۇمباقتى 〈形〉费解的，难解的，神秘的，莫名其妙的。

جۇمباقشى 〈名〉出谜语的人。

جۇمدىر- جۇم- 的使动态。

جۇم-جۇم 〈名〉游戏名，众多人同一个时间不露声色，此时谁说话或笑就算输（闭嘴不言。

جۇمسا- I 〈动〉① 支使，派，委派，派遣：قايدا جۇمساسا سوندا بارۋ 叫到哪里就去到哪里 / جۇمساعان سوڭ بارۋ كەرەك 既然派了就应该去 ②〔转〕消耗，花费，耗费；投入：ۋاقىت جۇمساۋ 花费时间 / كۇش جۇمساۋ 投入力量 ③〔转〕用，使用：قاجەتتى تۇسكەندە جۇمساۋ 需要的时候用 / نايزا جۇمساۋ 使用长矛 ▲ قول جۇمساۋ 动手打人 ▲ ٴيتتى ٴيت جۇمسايدى، ٴيت قۇيرىعىن جۇمسايدى. 【谚】大懒支小懒。

جۇمسا- II 〈动〉变软，发软，变松软：دىم تارتىپ جۇمساۋ 受潮变软 / جاڭبىردان كەيىن جەر جۇمسادى. 雨后土地松软了。

جۇمساق 〈形〉① 软的，软绵绵的，柔软的，松软的：ماقتاداي جۇمساق 软的象棉花 / جۇمساق توپىراق 松软的土 ② 细嫩的：جۇمساق ەتى 细嫩的肉 ▲ جۇمساق دەنەلەر 软体动物 ▲ جۇمساق كوڭىل 软心肠的。

جۇمساقتا- 〈动〉① 弄软，使软化，使柔软：توسەكتى جۇمساقتاپ سالۋ 把床铺软 ②〔转〕使温和，使缓和：جۇمساقتاپ ايتۋ 说得温和一些。

جۇمساقتات- جۇمساقتا- 的使动态。

جۇمساقتاۋ جۇمساقتا- 的不定式。

جۇمساقتىق ① جۇمساق 的抽象名词 ② 软弱，软弱性。

جۇمسال- جۇمسا- I 的被动态。

جۇمسان- جۇمسا- II 的反身态。

جۇمسار- 〈动〉① 发软，变软，变松软：سيىر تەرىسى جۇمسارا باستادى. 牛皮快变软了。②〔转〕软下来，变得温柔，变温和，产生同情心：ول قانشا قاتايعانىمەن ٴتۇبى جۇمسارادى. 他不论显得怎么硬，总会软下来的。

جۇمسارت- جۇمسار- 的使动态。

جۇمسارتقىش 〈形〉起润化作用的：جۇمسارتقىش دارى 润便剂。

جۇمسارۋ جۇمسار- 的不定式。

جۇمساس- جۇمسا- Ⅰ 的交互态。

جۇمسات جۇمسا- Ⅰ、Ⅱ 的使动态。

جۇمساۋ جۇمسا- Ⅰ、Ⅱ 的不定式。

جۇمۋ جۇم- 的不定式。

جۇمۋلى（形）① 闭着的，合着的 ② 握着的，攥着的。

جۇمۋسىز（形）睁着的，开着的，伸开的，张开的。

جۇمىق（形）① 闭着的，合着的 ② 握着的，攥着的。

جۇمىل- ①جۇم- 的被动态 ② 闭：كوزى ٴىسىنىپ جۇمىلىپ كەتىپتى 眼睛肿成一条缝了 ③ 握，攥：ساۋساعى جۇمىلماۋ 手指握不紧 ④ 动员，投入，参加：ۆيرەنۋگە جۇمىلۋ 投入学习 ▲ كوزى جۇمىلۋ 瞑目，去世。

جۇمىلدىر- ① جۇمىل- 的使动态 ② 动员，发动，组织，投入：بۇقارانى جۇمىلدىرۋ 动员群众 / بارلىق كۇشتى جۇمىلدىرۋ 组织所有的力量。

جۇمىلت- جۇمىل- 的使动态。

جۇمىلۋ جۇمىل- 的不定式。

جۇمىلۋلى（形）① 闭着的：كوزى جۇمىلۋلى توسەكتە جاتىر （他）闭着眼躺在床上 ② 握着的，攥着的：جۇدىرىعى جۇمىلۋلى 握着拳头。

جۇمىر Ⅰ（名）皱胃，真胃，第四胃 ▲ جۇمىرىنا جۇق بولماۋ （指饭食）少，不够吃，吃不过瘾。

جۇمىر Ⅱ（形）圆的，圆柱形的，圆而光滑的，圆而丰满的：جۇمىر اعاش 圆木 / جۇمىر بىلەك 圆而丰满的胳膊 ▲ جۇمىر باستى پەندە 人，男人 ▲ جۇمىر باس 男子汉 ▲ جۇمىر تۇياق 奇蹄。

جۇمىر Ⅲ（名）羊肚，羊肚袋（用来装液体）

جۇمىر Ⅳ（名）羊皱胃里灌有油、肉、胡萝卜、大米等的一种食品。

جۇمىرقۇرت（名）蛔虫，线虫纲。

جۇمىرلا-（动）弄成团，揉成团，搞成圆柱形。

جۇمىرلان- جۇمىرلا - 的反身态。

جۇمىرلاۋ Ⅰ جۇمىرلا - 的不定式。

جۇمىرلاۋ Ⅱ（形）比较圆的，有点球形的，略微圆柱形的。

جۇمىرتقا（名）蛋，卵：تاۋىق جۇمىرتقاسى 鸡蛋 / ۇيرەكتىڭ جۇمىرتقاسى 鸭蛋 / جۇمىرتقا باستىرۋ 孵蛋 / جۇمىرتقانىڭ اعى 蛋白（蛋青）/ جۇمىرتقا باساتىن ٴسۇت قورەكتىلەر 卵生的哺乳动物 ▲ جۇمىرتقا (شايقاۋ) باسۋ 孵卵。

جۇمىرتقاداي（形）洁白的，雪白的：جۇمىرتقاداي ۇيلەر 洁白的毡房 ▲ ارشىعان جۇمىرتقاداي 洁白的。

جۇمىرتقالا-（动）下蛋，产卵：جۇمىرتقالاعان تاۋىق 下过蛋的鸡 / جىلان دا جۇمىرتقالايدى. 蛇也是产卵的。▲ قوي ۇستىنە بوزتورعاي جۇمىرتقالاۋ 太平，平平安安，太平盛世。

جۇمىرتقالاعىش（形）下蛋勤的，产卵多的。

جۇمىرتقالاعىشتىق جۇمىرتقالاعىش 的抽象名词。

جۇمىرتقالات- جۇمىرتقالا- 的使动态。

جۇمىرتقالاۋ جۇمىرتقالا- 的不定式。

جۇمىرتقالاۋشىلار（名）卵生动物。

جۇمىرشاق Ⅰ（名）〔生理〕网胃，蜂巢胃 ▲ جۇمىرشاق دالاعاي 〔植〕蒺藜

جۇمىرشاق Ⅱ（名）〔植〕芥菜。

جۇمىرىق（名）拳头。

جۇمىرىقتاي 见 جۇدىرىقتاي.

جۇمىس（名）① 活儿，事儿，事情，工作：جۇمىس جوق 没有活儿 / جۇمىسپەن كەلدىڭ بە؟ 你有事儿来吗？/ جۇمىس اقساتۋ 怠工 / جۇمىس تاستاۋ 罢工 ② 活动，运动：اس قورىتۋ جۇمىسى 消化运动 ▲ استىرتىن جۇمىس 秘密工作 ▲ جۇمىس باسۋ 事儿过多，很忙 ▲ جۇمىس باستى 工作繁忙的，忙碌的 ▲ جۇمىس كيىمى 工作服 ▲ جۇمىس كۇنى 工作日 ▲ جۇمىس كولىگى 役畜 ▲ جۇمىس مالى 役畜 ▲ جۇمىسقا جەگۋ 让干活，让…… 参加工作 ▲ جۇمىس قولى 劳动力 ▲ جۇمىسىڭ بولماسىن 不管你的事，不用管 ▲ قارا جۇمىس 体力劳动 ▲ جالقاۋدىڭ جاۋى - جۇمىس. 【谚】懒人之敌是工作。▲ جاقسى جۇمىس جانعا تىنىس. 【谚】好事顺心。▲ جۇمىستىڭ جامانى جوق.

【谚】工作不分贵贱。
جۇمىسكەر 〈名〉① 工作人员，职工，工作者：
جۇمىسكەرلەردى ىقشامداۋ 精减职工 ② 能干
的，勤劳的，勤快的：شارشاعاندى بىلمەيتىن
جۇمىسكەر كىسى 勤勤恳恳，不知疲倦的人。
جۇمىسكەرلىك ① جۇمىسكەر 的抽象名词 ②
职工职责。
جۇمىسسىز 〈形〉无事情的，无工作的，闲着
的；失业的：جۇمىسسىز ۋاقىتتا 闲时 /
جۇمىسسىز قالۋ 失业。
جۇمىسسىزدىق جۇمىسسىز 的抽象名词。
جۇمىستا- 〈动〉干活、劳动，从事…… 活
动。
جۇمىستان- ① جۇمىستا- 的反身态 ② 干活，
劳动。
جۇمىستاۋ جۇمىستا- 的不定式。
جۇمىسشى 〈名〉① 工人：جۇمىسشى تابى 工人
阶级 / جۇمىسشىلار ۇيمى 工会 ② 工作的，
干活的，劳功的：جۇمىسشى ايەل 劳动妇女▲
جۇمىسشى ارا [动] 工蜂 ▲ قارا جۇمىسشى 体力
劳动者。
جۇمىسشى-قىزمەتكەر 〈名〉职工：جۇمىسشى-
قىزمەتكەرلەر جيىنى 职工大会。
جۇمىسشىلىق 〈名〉体力劳动；工人之地位。
جۇنت 〈名〉晶石。
جۇنتتاي 〈形〉① 光洁的，整洁的，整齐的：
ساقال-مۇرتىن جۇنتتاي قىلىپ قىرۋ 把胡须刮
得干干净净 ② 滚圆的，溜圆的：جۇنتتاي
سەمىرۋ 吃得滚圆。
جۇپ 〈形〉① 双的，成对的：ٴبىر جۇپ بايپاق
一双袜子 / جۇپ سان 双数（偶数）/ ٴبىر جۇپ
ورىندىق 一对椅子 ② 对偶的，夫妇的：ول
ەكەۋى ٴبىر جۇپ. 他俩是一对儿。▲ جۇبىن
جازباۋ 形影不离 ▲ جۇپ تۇياقتىلار 偶蹄动物
▲ جۇپ كۇرەك تىستىلەر 啮齿目。
جۇپار Ⅰ 〈名〉① 香味 ② 香水。
جۇپار Ⅱ 〈名〉② 〔动〕麝，无角麝 ② 〔药〕
麝香 ③ 〔转〕带香味的，香喷喷的 ▲ جۇپار
اتقۇ 喷喷香 ▲ جۇپار اعاش 香樟 ▲ جۇپار باس
黄花茅 ▲ جۇپار جاڭعاق 肉豆冠 ▲ جۇپار
مىسىق 灵猫 ▲ جۇپار سابىن 香皂 ▲ جۇپار
ساڭىراۋ قۇلاق 香菇，香菌，香蕈 ▲ جۇپار
تىشقان 小麝鼹。
جۇپار Ⅲ 〈名〉〔植〕香草。
جۇپپا-داق 〈名〉藏物游戏。
جۇپتا- 〈动〉使成双，使成对，配成对：
جۇپتاپ الۋ 成对地拿。
جۇپتال- جۇپتا- 的被动态。
جۇپتان- جۇپتا- 的被动态。
جۇپتاس- ① جۇپتا- 的交互态 ② 成对，成
双，结成一对儿 ③ 〔转〕相中结，相吻合。
جۇپتاستىق 〈名〉成对，成双，相连结。
جۇپتاستىر- جۇپتاس- 的使动态。
جۇپتاستىرىل- جۇپتاستىر- 的被动态。
جۇپتاسۋ جۇپتاس- 的不定式。
جۇپتات- جۇپتا- 的使动态。
جۇپتاۋ جۇپتا- 的不定式。
جۇپتى 〈形〉① 成双的，成对的 ② 成为配偶
的。
جۇپتىق ① جۇپتى 的抽象名词 ② 配偶，夫妻。
جۇپىنى 〈形〉简朴的，朴素的，简陋的；平常
的，一般的：جۇپىنى كيىم 简朴的衣服 /
جۇپىنى كيىنۋ 穿着一般。
جۇراعات 〈名〉① 亲戚，亲属：جاناشىر جۇراعات
能够关心人的亲戚 ② 后代，子孙 ③ 玄孙。
جۇراعاتتىق 〈名〉亲戚关系。
جۇرات 见 جۇراعات.
جۇرباي 〈名〉〔旧〕沙百灵。
جۇرداي: **جۇرداي بولۋ** 完全失掉，化为乌有，
成为一无所有：ابرويدان جۇرداي بولۋ 威信扫
地 / اقشادان جۇرداي بولۋ 手无分文 / ۇياتتان
جۇرداي بولۋ 毫无羞耻。
جۇرقا 〈名〉〔动〕破烂之物，残留物，痕迹。
جۇرناق 〈名〉① 遗产，遗物：اتادان قالعان
جۇرناق 祖先遗留的遗产 ② 标志，象征；
اقيقاتتىڭ جۇرناعى 真理的标志 ③ 〔语〕附加成
分，后缀。
جۇرناقسىز 〈形〉① 无遗产的，无遗物的 ②
〔语〕不带附加成分的，省略了附加成分的。
جۇرناقتى 〈形〉① 有遗产的，有遗物的 ②

〔语〕带附加成分的。

جۇرت I 〈名〉 大众，群众，人们，大家： جۇرتتىڭ كوڭىلى 大众的心情 / جۇرتتىڭ ٴۇمىتى 群众的期望 / جۇرتقا كۇلكى بولۋ 受人嘲笑 ▲ جالپاق جۇرت 人民，群众 ▲ جۇرت اياعى باسىلۋ 夜深人静 ▲ جۇرت قاتارلى 和别人一样 ▲ جۇرتتان اسقان 超群出众 ▲ تەنتەك جۇرتقا تەرس، وزىنە دۇرس.【谚】他人认为非的，捣蛋的人认为是。

جۇرت II 〈名〉 ①（搭毡房之）位置，地基 ②（迁移后的）遗址，遗居 ③ 故乡： جات جۇرت 外（异）乡 ▲ جۇرت جاڭعىرتۋ 搬到新处 ▲ قايىن جۇرت 岳父家 ▲ كوشەرىندە جۇرت جامان، تاستارىندا قاتىن جامان.【谚】遗弃老婆的人是因妻子不贤，搬来搬去的人是嫌故居不美。

جۇرتتاس- 〈动〉 团结，和睦，和解： ٴوزارا اتىسقاندى قويىپ جۇرتتاسايىق، -دەپتى ول. 他曾表示：不要互相攻击，要团结。

جۇرتتاستىر- جۇرتتاس- 的使动态。

جۇرتتاسۋ جۇرتتاس- 的不定式。

جۇرتتىق 〈名〉 乡亲之爱，相处和睦 ▲ جات جۇرتتىق （指姑娘）人家的，外乡的，异乡的。

جۇرتشى 〈名〉 侦察员，巡逻官。

جۇرتشىلىق 〈名〉 大家，大伙儿，群众，公众： جۇرتشىلىقتىڭ تالقىسىنا سالۋ 交给大家讨论 / جۇرتشىلىقتان پىكىر الۋ 征求群众的意见。

جۇرىم 见 **جۇلىن**.

جۇرىن 〈名〉 ① 瘦羔羊 ② 羔羊皮 ③（镶的）皮边，饰边。

جۇرىندا- 〈动〉（用羊皮或羊羔皮）镶边，上边，包边。

جۇرىندال- جۇرىندا- 的被动态。

جۇرىندات- جۇرىندا- 的使动态。

جۇرىنداۋ جۇرىندا- 的不定式。

جۇرىندى 〈形〉 贴边的，镶皮边的。

جۇت I 〈名〉 朱特，绝饲，饥荒，灾荒： جۇت بولىپ مال قىرىلىپ قالدى. 因饥荒牲畜大量地饿死。 ▲ اق سۇيەك جۇت 因饥荒牲畜大量地死亡 ▲ جىلىن جۇتقا ساناۋ 装穷 ▲ جۇت جەتى اعايىندى.【谚】祸不单行。 ▲ تۇماۋ اياعى - قۇرت، تۇمان اياعى - جۇت.【谚】久病成疾，久雾成灾。

جۇت- II 〈动〉 ① 咽，吞咽；喝： ٴبىر جۇلدا جۇتىپ جىبەرۋ 一下子吞下去 / قىمىز جۇتۋ 喝马奶子 ②〔转〕吞并，吞没，吞噬，侵吞 ③〔转〕吸，吸收： قۇمدى جەر سۋدى جۇتىپ قويدى. 沙地一下子把水吸干了。 ▲ اۋا جۇتۋ 吸气，吸新鲜空气 ▲ باسىن جۇتۋ 致死，致命 ▲ جەر جۇتۋ 死亡，入土 ▲ جۇتىپ جىبەرگەندەي 俊美的，英俊的 ▲ ىنە جۇتقان يتتەي 难以忍受 ▲ كوزىن جۇتۋ 要命 ▲ وقتاۋ جۇتقانداي 直挺挺 ▲ ٴسوز جۇتپاۋ 守信用，不食言 ▲ قان جۇتۋ 吃尽辛酸泪 ▲ جۇتقان جۇتامايدى.【谚】吃一点总不会挨饿。 ▲ تاۋەكەل ەت، تاس جۇت، اجال جەتپەي ٴولىم جوق.【谚】冒天险，吞巨石，死神远离，安然无恙（不要前怕狼，后怕虎）。

جۇتا- 〈动〉 遭灾，受灾，遇饥荒，绝饲： مال قىستان جۇتاماي شىقتى. 牲畜冬天没有受灾。 ▲ كوڭىلى جۇتاۋ 感到不高兴，感到扫兴，沮丧 ▲ ونەر تاۋسىلماس ازىق، جۇتاماس بايلىق.【谚】技艺是取之不尽的粮食，永不枯竭的财富。

جۇتاڭ 〈形〉 ① 饥饿的；面黄肌瘦的 ② 贫瘠的，贫乏的；歉收的 ③ 淡薄的，单调的 ④ 扫兴的，不愉快的，忧闷的。

جۇتاڭدىق جۇتاڭ 的抽象名词。

جۇتاڭقى 见 جۇتاڭ.

جۇتاس- جۇتا- 的交互态。

جۇتات- جۇتا- 的使动态。

جۇتاۋ جۇتا- 的不定式。

جۇتقىز- جۇت- II 的使动态。

جۇتقىنشاق 〈名〉〔生理〕咽喉，喉结。

جۇتپا 〈名〉 鱼钩。

جۇتتىر- جۇت- I 的使动态。

جۇتۋ جۇت- II 的不定式。

جۇتىل- جۇت- II 的被动态。

جۇتىم 〈名〉 口： ٴبىر جۇتىم سۋ 一口水。

جۇتىن- ① جۇت- II 的反身态 ② 贪吃，贪婪，贪心： جۇتىنعان جاۋ 贪婪的敌人 ③〔转〕

جۇتنعان ：俊英得显，倒倾人使，美俊得显
显，味美得显〔转〕④ 子伙小的俊英 جىگىت
萄的味美 ئۈزۈم جۇتنعان ：甜香得显，口可得
。萄

。态动使的 -جۇتىن **جۇتىندىر-**
。式定不的 -جۇتىن **جۇتىنىۋ**
。态互交的 Ⅱ -جۇت **جۇتىس-**

جۇگەن 〈名〉头笼，羁，勒马；اتقا جۇگەن سالۇ
：有所无一 جۇگەن ۋستاۋ ▲ 头笼上戴马给
▲人的识知无毫 بىلىمنەن جۇگەن ۋستاعان ادام
جۇگەننىڭ جەلكەسى 革项 ▲ جۇگەن سالدىرماۋ
。勒装厌讨

جۇگەندە- 〈动〉① 给马戴上笼头 ② 〔转〕
تابىعاتتى ：治根，服治，束约，制抑，制控
جۇگەندەۋ 。然自服治

。态动被的 -جۇگەندە **جۇگەندەل-**
。态互交的 -جۇگەندە **جۇگەندەس-**
。态动使的 -جۇگەندە **جۇگەندەت-**
。态动使的 -جۇگەندەت **جۇگەندەتكىز-**
。式定不的 -جۇگەندە **جۇگەندەۋ**
。的头笼戴 〈形〉 **جۇگەندى**
。位部头笼套（的马指）〈名〉 **جۇگەندىك**
▲具用等杆马套和头笼 〈名〉 **جۇگەن-قۇرىق**
جۇگەن-قۇرىق تيمەگەن （马指）烈性的，未驯
。的服

جۇگەنسىز 〈形〉① 不戴笼头的：جۇگەنسىز
ات 无羁之马 ② 〔转〕无教养的，不受拘束的，
放肆的，放荡不羁的，不守纪律的：جۇگەنسىز
بالا 没有教养的孩子。

。词名象抽的 جۇگەنسىز **جۇگەنسىزدىك**
جۇگەرمەك 〈名〉对男孩子的咒骂（鬼东西，
。该死的东西

جۇگەرى 〈名〉玉米，玉蜀黍：كەي جەردە
جۇگەرىنى بورمي دەپ اتايدى. 有的地方把玉米
。叫做苞米

。的多米玉，的米玉产 〈形〉 **جۇگەرىلى**
。地米玉 〈名〉 **جۇگەرىلىك**
。业植种米玉 〈名〉 **جۇگەرىلشىلىك**
。的米玉产不，的米玉无 〈形〉 **جۇگەرىسىز**
。人的米玉种 〈名〉 **جۇگەرىشى**

جۇگىن- 〈动〉① 跪，跪倒：جۇگىنىپ وتىرۋ
跪坐 ② 坐，稍坐：الدىمەن جۇگىنسەڭشى （你）
先坐下 ③ 〔转〕 让……评理，让……评判，让
……判理：كىمگە جۇگىنەسىڭ؟ （你）让谁来
评理？▲ بالا جۇگىنۋ 〔医〕胎位不正 ▲ شارت
جۇگىنۋ（شارتا جۇگىنىپ وتىرۋ）两个膝盖着地
。面坐

。态动使的 -جۇگىن **جۇگىندىر-**
。态动使的 -جۇگىن **جۇگىنت-**
。式定不的 -جۇگىن **جۇگىنۋ**
。理断，断评，判评，理评 〈名〉 Ⅰ **جۇگىنىس**
。态互交的 -جۇگىن Ⅱ **جۇگىنىس-**

جۇگىر- 〈动〉跑，跑步，奔跑：ۋزاقتا جۇ-
گىرۋ 长跑 / ئجۇرىپ كەلە جاتىپ جۇگىرە جونەلۋ
走着走着跑起来 ▲ جۇگىرىپ تىشار 毛手毛脚
的 ▲ بەتىنە قان جۇگىرۋ 脸变得红润 ▲ زىر
جۇگىرۋ ① 飞跑 ② 听话 ▲ نەمەن جۇگىرۋ 看
眼色行事，唯命是从 ▲ ىرقىنا جۇگىرۋ 迎合，
逢迎 ▲ ئايت دەسە ئيت جۇگىرەدى.【谚】一嗾
声，狗就扑上去（主子下令，奴才遵命）。

。的快得跑，的跑能 〈形〉 **جۇگىرگىش**
جۇگىرگىشتە- 〈动〉时常跑，经常跑步；不停
。地活动；不走住

。式定不的 -جۇگىرگىشتە **جۇگىرگىشتەۋ**
جۇگىرمەك 〈名〉（大人对小男孩儿的咒骂）
鬼东西，该死的东西，混帐：الگى جۇگىرمەك
قايدا كەتتى؟ 那个该死的东西跑哪儿去了？

جۇگىرت- ① -جۇگىر 的使动态 ② 插进，
插进：قول جۇگىرتۋ 把手插进去 ③ 粗略地
（看）：بەلگىلەگەن جەرلەرىن جۇگىرتە وقىپ
شىقتى 把作了记号的地方粗略地看了一下③
灌：▲ شەككە سۋ جۇگىرتۋ 往肠子里灌水
ئار ساقتا جۇگىرتۋ（قىرىق ساقتا جۇگىرتۋ）众说
纷纭▲ كوز جۇگىرتۋ 瞟，瞧一眼，粗略地看；
。打量

。式定不的 -جۇگىرت **جۇگىرتۋ**
。态动被的 -جۇگىرت **جۇگىرتىل-**
。式定不的 -جۇگىر **جۇگىرۋ**
جۇگىرىندى 〈形〉跑来跑去的，东奔西跑的，
忙来忙去的：جۇگىرىندى بولعانمەن دە

قىزمەتىندە ٴونىم جوق. 是但，去忙来忙然虽他
。果效有没作工

جوگىرىندىلىك جوگىرىندى 的抽象名词。

جوگىرىس- I〈动〉跑步，碌忙，奔忙，奔跑。

جوگىرىس- Ⅱ جوگىر- 的交互态。

ٴجودا〈副〉〔方〕很，特别，完全：ٴجودا ريزا
بولۋ 特别满意。

جودە-〈动〉变瘦，消瘦，变得面黄饥瘦，变得
憔悴：اۋىرىپ جودەۋ 病得消瘦。

جودەمەلدەتە〈副〉连续地，接连地，连续不断
地：جودەمەلدەتە اشىلعان جيىن 连续召开的会
议。

جودەك: جودەك تارتۋ 变得憔悴，变得面黄饥
瘦。

جودەڭكى 见 جودەۋ Ⅱ。

جودەڭكىرە-〈动〉变得有一点虚弱，略显消
瘦，略显面黄肌瘦。

جودەڭكىرەس- جودەڭكىرە- 的交互态。

جودەڭكىرەت- جودەڭكىرە- 的使动态。

جودەڭكىرەۋ جودەڭكىرە- 的不定式。

جودەپ-جادا-〈动〉① 变瘦，消瘦，变得面
黄肌瘦，变得憔悴：جودەپ-جاداعان ادام 面黄
肌瘦的人们 ② 疲倦，劳累，疲备不堪，精力衰
竭：اۋىر جۇمىستان جودەپ-جاداۋ 因工作繁重
而疲惫不堪。

جودەپ-جاداۋ جودەپ-جادا- 的不定式。

جودەس- جودە- 的交互态。

جودەت- جودە- 的使动态。

جودەۋ I جودە- 的不定式。

جودەۋ Ⅱ〈形〉消瘦的，憔悴的，面黄肌瘦的：
ٴوڭى جودەۋ 面容憔悴。

جودەۋلىك جودەۋ Ⅱ 的抽象名词。

جودەۋشىلىك〈名〉贫穷，贫苦，穷相。

ٴجۇز I〈名〉① 脸，脸面，面容，面貌，容貌
② 表情，情面：ٴجۇزى جىلى 表情和蔼的 /
جۇزگە قاراماي سويلەۋ 不顾情面地提出来 ③ 羞
耻，廉耻：ٴجۇزى جوق 不要脸的 ④（和年、月
连用表示时间的漫长）到……月（年）才：
التى ايدىڭ ٴجۇزى بولعاندا كەلدى 过了六个月
才回来 ▲ اسپان ٴجۇزى 天空 ▲ دۇنيە ٴجۇزى
世界 ▲ جاھان ٴجۇزى 野荒，野旷 ▲ جاپان ٴجۇزى
宇宙 ▲ جۇزگە شىركەۋ بولۋ 倍感惭愧 ▲ ٴجۇز
كورسەتۋ 露面 ▲ ٴجۇز كورسۋ 互相见面 ▲
ٴجۇز تانىس 面熟的 ▲ ٴجۇز ٴشايىسۋ 撕破脸
皮 ▲ ٴجۇزى كويگىر 不要脸的，无耻的 ▲
ٴجۇزىن ايداي قىلۋ 使……无地自容，使……
狼狈不堪 ▲ ٴجۇزىنىڭ ٴمورى تايماۋ 显得漂亮，
显得美丽 ▲ ٴجۇزىن (ٴجۇز) تايدىرۋ 转过脸，
扭过头 ▲ ٴجۇزى تايۋ ① 失掉面子 ② 害怕，
胆怯 ▲ ٴجۇزى قايتۋ 碰钉子，吃闭门羹 ▲
ٴجۇزى قارا 不要脸的，无耻的 ▲ ٴجۇزى وتكىر
威武的。

ٴجۇز Ⅱ〈名〉玉兹 ▲ كىشى ٴجۇز 小玉兹 ▲
ورتا ٴجۇز 中玉兹 / ۇلكەن ٴجۇز 大玉兹。

ٴجۇز Ⅲ〈名〉刃儿：پىشاقتىڭ ٴجۇزى 刀刃儿 /
ٴجۇزى مايىرىلۋ 卷刃儿 ▲ ٴجۇزى قايتۋ ①
卷刃儿，变钝 ② 折了锐气。

ٴجۇز Ⅳ〈数〉百：ٴجۇز جىلقى 一百匹马 /
جۇزگە جۋىق (جاقىن، تاياۋ) 将近一百 ▲ ٴجۇز
سوم اقشاڭ بولعانشا، ٴجۇز جولداسىڭ بولسىن.
【谚】与其有一百元钱，不如有一百个朋友。

ٴجۇز- V〈动〉① 游，游泳，泅：كولدە ٴجۇزۋ
在湖里游泳 ② 划：قايىقپەن ٴجۇزۋ 划船。

ٴجۇزباسى〈名〉〔旧〕百户长。

جۇزبە-ٴجۇز〈副〉当面，面对面地：
جۇزبە-ٴجۇز سويلەسۋ 面谈。

جۇزگەن〈名〉〔植〕沙杨枣。

جۇزگىز- ٴجۇز- V 的使动态。

جۇزگىن 见 جۇزگەن.

جۇزگىش〈形〉善于游泳的，游得好的：
تەرەڭكە جۇزگىش 潜水的。

جۇزگىشتىك جۇزگىش 的抽象名词。

جۇزدە-〈动〉（常用其副动词或过去时形动
词形式）成百地，一百一百地：جۇزدەگەن ادام
成百人 / جۇزدەپ ساناۋ 一百一百地数。

جۇزدەن: جۇزدەن ٴبىرى 百分之一。

جۇزدەس-〈动〉① 见面，会面：جۇزدەسپەگەلى
كوپ بولدى 好久没有见面了 ② 对质：
جۇزدەسۋگە شىدامايدى 不敢对质。

جۇزدەستىر- جۇزدەس- 的使动态。

جۇزدەسۋ جۇزدەس- 的不定式。

ٴجۇزدى I 〈形〉带……表情的，面带……表情的，带……神态的；……面容的：اشىق ٴجۇزدى 表情和蔼的 / اشاڭ ٴجۇزدى 面容憔悴的 ▲ ەكى ٴجۇزدى 两面三刀的 ▲ يمان ٴجۇزدى 知耻的，谦虚的。

ٴجۇزدى II 〈形〉……刃儿的，刀刃儿……的：وتكىر ٴجۇزدى پىشاق 锋利的刀子 / ەكى ٴجۇزدى 双刃儿的。

جۇزدىك I 〈名〉以百人为单位的军人群体。

جۇزدىك II 〈名〉〔数〕百位，百位数儿：جۇزدىك سان 百位数字。

جۇزدىك III 〈名〉（能打一百垛草堆的）人群。

جۇزدىكشى 〈名〉打（割）草人。

ٴجۇزدىر- ٴجۇز- V 的使动态。

جۇزە: جۇزەگە اسىرۋ 实现，付诸实施，履行：سەرتىن جۇزەگە اسىرۋ 履行自己的诺言。

ٴجۇزۋ ٴجۇز- V 的不定式。

جۇزىك 〈名〉戒指：التىن جۇزىك 金戒指 ② 戒指状的圆环。

ٴجۇزىم 〈名〉葡萄：ٴجۇزىم ٴوسىرۋ 种葡萄 / كەپتىرگەن ٴجۇزىم 葡萄干儿 / ٴجۇزىم اراعى 葡萄酒 ▲ ٴيت ٴجۇزىم 龙葵。

جۇزىمدىك 〈名〉葡萄园。

ٴجۇزىمپاز 〈形〉善于游泳的，游得好的。

ٴجۇزىمپازدىق ٴجۇزىمپاز 的抽象名词。

ٴجۇزىمشى 〈名〉种植葡萄的人。

جۇزىمشىلىك 〈名〉葡萄种植业。

ٴجۇزىنشى 〈数〉第一百。

ٴجۇزىس 〈名〉游，游泳：ٴجۇزىستىڭ نەشە ٴتۇرى بار 游泳有几种姿势。

جۇيە 〈名〉① 系统，体系；类别，类型：اس قورىتۋ جۇيەسى 消化系统 / قوعامدىق جۇيە 社会体系 / جۇيەگە ٴبولۋ 分门别类 ② 方式，秩序，次序；条理，头绪：بەلگىلى جۇيەمەن 按照一定的方式 / قىزمەت جۇيەسى 工作的次序 / ٴسوز جۇيەسى 讲话的条理性 ③ 心情，情绪，心绪，神：جۇيەسى بوساۋ 心酸 ▲ جۇيە قۇرۋ 精疲力尽。

جۇيەك 〈名〉垅，埂：جۇيەك الۋ 修垅。

جۇيەكتە- 〈动〉修垅，修埂。

جۇيەكتەۋ جۇيەكتە- 的不定式。

جۇيەلە- 〈动〉系统化，条理化：جۇيەلەپ تۇسىندىرۋ 系统地说明 / جۇيەلەپ ٴبولۋ 分门别类。

جۇيەلەن- جۇيەلە- 的被动态。

جۇيەلەت- جۇيەلە- 的使动态。

جۇيەلەۋ جۇيەلە- 的不定式。

جۇيەسىز 〈形〉① 无系统的，无条理的，杂乱无章的 ② 无道理的，无意义的，没有分量的。

جۇيەسىزدەن- 〈动〉变得无系统，变得无条理，变得杂乱无章。

جۇيەسىزدەنۋ جۇيەسىزدەن- 的不定式。

جۇيەسىزدىك جۇيەسىز 的抽象名词。

جۇيەلى 〈形〉有系统的，有条理的：جۇيەلى قىزمەت 有条理的工作 ② 有道理的，有意义的，有分量的：جۇيەلى ٴسوز 有道理的话 ▲ جۇيەلى تورە 系统地，有条不紊的。

جۇيكە 〈名〉①神经②筋，腱 ③（力量，行动等的）中枢，核心 ④ 力量，精力，力气 ▲ جۇيكە تامىر 神经。

جۇيكەلە- 〈动〉使精疲力尽，使疲惫不堪，折磨 ②〔转〕欺负，欺压。

جۇيكەلەن- جۇيكەلە- 的被动态。

جۇيكەلەت- جۇيكەلە- 的使动态。

جۇيكەلەۋ جۇيكەلە- 的不定式。

جۇيرىك 〈形〉① 快速的，跑得快的：جۇيرىك ات 快马 ②〔转〕善讲的，能说善辩的，有口才的：سوزگە جۇيرىك كىسى 能说善辩的人 ▲ الۋان-الۋان جۇيرىك بار، النە قاراي جۇگىرەر. 【谚】骏马繁多，力量驰骋（八仙过海，各显其能）。▲ جوققا جۇيرىك جەتپەيدى. 【谚】快马追不上没有的东西。

جۇيرىكتىك جۇيرىك 的抽象名词。

جۇيتكۋ جۇيتكى- 的不定式。

جۇيتكى- 〈动〉飞奔，疾驰，奔驰：پويەز جۇيتكىپ بارادى. 火车在奔驰。/ ۋاقىت جۇيتكىپ وتە شىقتى. 时光很快就流逝了。

جۇيتكىس- جۇيتكى- 的交互态。

جۇيتكىت- جۇيتكى- 的使动态。

جۈك ①〈名〉驮子，驮物，行李，行装；货物：جۈك بۋۋ 捆行李 / جۈك ارتۋ 驮行装 / ارباعا جۈك باسۋ 往车上装货 ② 陈设，摆设，家具：ۇيىندە كوپ جۈكى جوق. 他家里没有多少陈设。③〔转〕负担，担负，任务，担重，负重：بۇل سەن ۇشىن جۈك. 这对你是个负担。/ جۈك بولۋ 成为包袱 ▲ بىرەۋگە جۈك بولماۋ 不成为负担，不成为累赘 ▲ جۈك كولىگى （驮，拉货物的）大畜，畜力，畜役 ▲ جۈك ماشينا 载重汽车 ▲ جۈك سالۋ 搬迁之前把部分东西搬走 ▲ جۈك تاسۋشى 搬运工 ▲ ارتقى تۇيەنىڭ جۈكى اۋىر. 【谚】最后一个骆驼的负担重。

جۈكاياق 〈名〉（用来放置被褥，箱子等的）四腿木制架子：ساندىق قوياتىن جۈكاياق جاساماقشى. （他）准备做一个放箱子的架子。

جۈكاياقتا- 〈动〉垫箱架，摆箱架。

جۈكاياقتاۋ جۈكاياقتا- 的不定式。

جۈكاياقتىق 〈形〉用做箱架的，做箱架用的：جۈكاياقتىق اعاش 做箱架用的木料。

جۈكسىز 〈形〉① 没有驮子的，没有驮货物的：جۈكسىز تۇيە 没有驮货物的骆驼 ② 空的：جۈكسىز اربا 空车。

جۈكتە- 〈动〉① 交给，交办，委托，托给，托付：مىندەت جۈكتەۋ 交给任务 ② 嫁祸，栽赃：ايىپتى باسقالارعا جۈكتەۋ 把罪责推给别人 ▲ قانىن جۈكتەۋ 杀人。

جۈكتەل- جۈكتە- 的被动态。

جۈكتەمە 〈名〉作业，交代的任务。

جۈكتەت- جۈكتە- 的使动态。

جۈكتەۋ جۈكتە- 的不定式。

جۈكتى I 〈形〉① 驮驮子的，装货物的，装物品的：جۈكتى تۇيە 驮驮子的骆驼 / جۈكتى اربا 装货物的车。

جۈكتى II 〈形〉怀孕的，重身子的：جۈكتى ايەلدەرگە ورىن بەرۋ 给孕妇让座 ▲ جۈكتى بولۋ 怀孕，有身孕。

جۈكتىلىك 〈名〉怀孕，妊娠。

جۈكشى 〈名〉搬运工，搬运夫，装卸工。

جۈكشىلىك 〈名〉搬运，装卸，拉货。

جۈلگە 〈名〉小峡谷，小山谷。

جۈلگەلە- 〈动〉沿着小峡谷走，顺着小山谷走。

جۈلگەلەۋ جۈلگەلە- 的不定式。

جۈلگەلى 〈形〉有峡谷的，峡谷多的。

جۈلدە 〈名〉奖品，奖状，奖赏；锦标：جۈلدە الۋ 得奖 / باس جۈلدە 一等奖 / جۈلدە قۇمارلىق 锦标主义。

جۈلدەگەر 〈名〉获奖者，获锦标的人。

جۈلدەگەرلىك 〈名〉获奖，授于锦标。

جۈلدەلىك 〈形〉锦标的：جۈلدەلىك جارىس 锦标赛。

جۈلىك 〈名〉① 小偷 ② 骗子。

ٴجۈملا 〈代〉[阿] 全体，全部，所有：ٴجۈملا حالىق 全体人民。

جۈملە 见 ٴجۈملا.

ٴجۈن 〈名〉毛，毛羽：قوي ٴجۈنى 羊毛 / ٴجۈن شىقپاعان بالاپان تاۋىق 没有长羽毛的小鸡 ▲ جاباعى ٴجۈن 春毛 ▲ جاق ٴجۈنى ٴۇرپيۋ 冻得两颊汗毛竖起 ▲ ٴجۈن جەپ جاباعى تىشۋ 文不对题，瞎说一气 ▲ ٴجۈن جۋعىش 洗毛机 ▲ ٴجۈن ماتا 毛料 ▲ ٴجۈنى جىعىلۋ ① 消瘦，变得瘦弱 ② 一败涂地 ▲ ٴجۈنى جىعىق ① 消瘦的，瘦弱的 ② 沉闷的，颓丧的 ▲ ٴجۈن قىلۋ 欺负，欺压 ▲ ٴجۈنى ٴۇرپيۋ 受冻 ▲ كۇزەم ٴجۈن 秋毛 ▲ قىلشىق ٴجۈن 粗毛 ▲ ٴبورى ارىعىن بىلدىرمەس، سىرتقا ٴجۈنىن قامپايتادى. 狼把身上的毛竖起来是为了掩盖自己的瘦弱。

جۈندە- 〈动〉① 剪毛，拔毛，（把毛）连剪带拔：تۇيە جۈندەۋ 剪驼毛 ②〔转〕勒索，索取，诈取：مومىندارىدى جۈندەۋ 勒索老实人 ③〔转〕欺负，抽打，毒打：ونى كەشكە شەيىن جۈندەي بەرمەسەڭشى. 你别老欺负他。▲ ٴبورى كارىسىن جۈندەيدى. 【谚】老的挨欺负。▲ جۋاس تۇيە جۈندەۋگە جاقسى. 【谚】驯服的骆驼好剪毛（老实人受欺负）。

جۈندەل- جۈندە- 的被动态。

جۈندەي 〈形〉① 象毛一样的 ②（指毛）未经加工的：جۈندەي ساتۋ 出售原毛 ▲ جۈندەي ساباۋ 夸口，夸大，瞎说 ▲ جۈندەي ٴتۇتۇ ① 四

。打猛抽狠 ② 攻围面
جۈندەن- 〈动〉 长毛： قوزىلار بۆرنىعدان
جۈندەنىپ قالدى. 羊羔的毛比以前长得多了。
جۈندەنۈ جۈندەن- 的不定式。
جۈندەس I 〈形〉 毛多的，毛厚的，长毛的，毛
茸茸的：جۈندەس ەشكى 长毛山羊。
جۈندەس- Ⅱ جۈندە- 的交互态。
جۈندەستىك جۈندەس I 的抽象名词。
جۈندەت- جۈندە- 的使动态。
جۈندەۋ جۈندە- 的不定式。
جۈندەۋسىز 〈形〉（指骆驼）没有剪的毛的，没
有拔的毛。
ٴجۈندى 〈形〉 ① 毛多的，毛厚的，长毛的，毛
茸茸的：ٴجۈندى قويان 毛茸茸的兔子 ② 有毛
的，带毛的：ٴجۈندى تەرى 带毛的皮子。
ٴجۈنجۈ ٴجۈنجى- 的不定式。
ٴجۈنجى- 〈动〉 ① 劳累，疲倦，疲倦不堪：
قاتتى ٴجۈنجۈ 过度疲倦 ② 萎靡不振，无精打
采，情绪低落：ٴجۈنجىپ جۈرە بەرمەي ەڭسەڭدى
كوتەر. 你别老是萎靡不振的，要振作起来。
ٴجۈنجىت- ٴجۈنجى- 的使动态。
ٴجۈن-جۈبىر 〈名〉 杂毛，碎毛。
ٴجۈن-جۈرقا 〈名〉 毛，杂毛，碎毛，毛渣：
ٴجۈن-جۈرقا جيۋ 捡碎毛。
ٴجۈن-ٴجۈن: ٴجۈن-ٴجۈن بولۋ ① 长满毛；
沾满毛：بەت-اۋزى ٴجۈن-ٴجۈن بولۋ 满脸长满
胡子 / سەنىڭ كيىم-كەشەگىڭ ٴجۈن-ٴجۈن
بولىپ كەتىپتى. 你的衣服上沾满了毛。②〔转〕
变得萎靡不振，变得无精打采，变得情绪低
落。
ٴجۈر- 〈动〉 ① 走，行走，走动，动身，起程，出
发，上路；动弹：تەز جۈرىڭدەر. 你们快点走。/
جاياۋ ٴجۈرۋ 步行 / پويىز ٴجۈرىپ كەتتى. 火
车开走了。/ جۈرەتىن ۋاقىت بولدى. 该出发
的时候了 / جۈرەرگە اياق جوق 腿动弹不了
② 转动，运转，开动：ماشينا تۇرعان ٴجۈرىپ
正在转动的机器 ③ 进行，进行，举行：سايلام ٴجۈر-
دى مە؟ 进行选举没有？④ 使用，通用，顶用，
管用，起作用：جۈرمەيتىن اقشا 不能通用的钞
票 / مەنىڭ ٴسوزىم وعان جۈرمەيدى. 我的话
对他不顶用。⑤ 在，呆，在，呆：ول قايدا ٴجۈر؟
他在哪儿呢？/ ولار كۈندە وسى جەردە ٴجۈرۋشى
ەدى. 原先他们常在这一带活动。⑥ 当……
什么，什么……做，什么……干：مۇعالىم
بولىپ جۈرگەن كەزىندە 曾经当老师的时候 ⑦
作助动词表示动作的继续或一贯性：ول
ٴبىر مەكتەپتە وقىپ ٴجۈر. 他俩在一个
学校学习。/ ول جاقسى كيىنىپ جۈرەدى. 在
他一贯讲究穿戴。⑧ بولىپ 之后用其命令式
或否定式表示：可别是，切勿是，别是……
吧：اقىماق بولىپ جۈرمەيىن. （我）可别当傻
瓜。/ بالا بولىپ جۈرمە. （你）别耍孩子气。/
مۇقان بولىپ جۈرمەسىن 别是木汗吧 / ۋيلەنگەن
بولىپ جۈرمەسىن 别是结过婚的 ▲ اياق الىپ
جۈرگىسىز 难以行走，迈不开步，寸步难行 ▲
ايتقانىنا كونىپ، ايداعانىنا ٴجۈرۋ 言听计从，唯
命是从，唯命是听；呼之即来，挥之即去 ▲
اۋلاق ٴجۈر 走开，离远一点 ▲ ٴامىرى (بيلە-
گى) ٴجۈرۋ 行使权力，统治 ▲ جەڭگەتايلىقتا
ٴجۈرۋ 说谋 ▲ ٴيت سالپاقتا ٴجۈرۋ 累死累活，
活受罪 ▲ بەكەر جۈرگەنشە بەكەر ىستە. 【谚】与
其闲着不如白干。▲ بۇقانىڭ ارامزاسى بۆزاۋ
اراسىندا جۈرەدى. 【谚】狡猾的种牛混在牛犊
群里（越是狡猾的人越是伪装老实）。▲ قۇر
اياقتا باتا جۈرمەس. 【谚】没有丰盛的宴席，无
人愿为之祈祷。
جۈرگىز- ① ٴجۈر- 的使动态 ② 开，驾驶：
ماشينا جۈرگىزۋ 开车 ③ 进行，执行，推行：
ساياسي تاربيە جۈرگىزۋ 进行政治教育 / ٴىس
جۈرگىزۋ 办事。
جۈرگىزدىر- جۈرگىز- 的使动态。
جۈرگىزۋ جۈرگىز- 的不定式。
جۈرگىزۋشى 〈名〉 ① 开动……的人：ماشينا
جۈرگىزۋشى 开汽车的人 ② 执行者，进行……
……的人：تاربيە جۈرگىزۋشى 进行教育者 /
ٴىس جۈرگىزۋشى 办事者。
جۈرگىزىل- جۈرگىز- 的被动态。
جۈرگىزىپ - تۇرعىز - ٴجۈرىپ-تۇر- 的使动
态。
جۈرگىزىس- جۈرگىز- 的交互态。

。客旅,人路过,人往来〈名〉 **جۇرگىن**
。客旅,人路过,人行〈名〉 **جۇرگىنشى**
的往往来来 ارلى-بەرلى جۇرگەن جۇرگىنشىلەر
。人行
之锥立无 **جۇرگىسىز: اياق الىپ جۇرگىسىز**
。的数胜不数,的数无,地
走于善,的快得走 ①〈形〉 **جۇرگىش**
;的动走爱 ② 马的速快 جۇرگىش جىلقى :的
于习是驼骆 تۆيە جۇرگىش مال. :的达溜闲好
的去串来串爱 ادام جۇرگىش / 。畜牲的动走
。人
。词名象抽的 جۇرگىش **جۇرگىشتىك**
جۇردەك :的快得走,的速快 ①〈形〉 **جۇردەك**
:的动活爱,的动走爱 ② 马的快得走 ات
。畜牲的动走爱 جۇردەك مال
。词名象抽的 جۇردەك **جۇردەكتىك**
,的实扎不,的实踏不〈形〉 **ٴجۇردىم-باردىم**
。的住不靠
ول / 蹲 جۇرەسىنەن وتىرۋ :蹲〈名〉 **جۇرە**
地在蹲下一他. جەرگە جۇرەسىنەن وتىرا كەتتى
。上
。地渐渐,地步逐,地渐逐〈副〉 **جۇرە-بارا**
:的动走于习,的动走爱 ①〈形〉 **جۇرەگەن**
,的动活爱 ② 牛的动走于习 جۇرەگەن سيىر
。的达溜闲好,的去串来串爱,的动好
。孙昆,代七第〈名〉 **جۇرەجات**
:动走常,着走老,着走着走〈副〉 **جۇرە-جۇرە**
。了累着走着走 جۇرە-جۇرە شارشاۋ
اۋرۋى جۇرەك : 脏心 ,心 ①〈名〉 **جۇرەك**
心,儿坎心 ② 炎脏心 جۇرەك قابىنۋ / 病脏心
里心说 ايتۋ جۇرەگىندەگىنى :理心,灵心,头
جۇرەك :胃 ③ 灵心的小幼 جۇرەك ٴسابي / 话
/ 多过酸胃 جۇرەك قىجىلداۋ / 热灼胃 كۇيۋ
忠 اق جۇرەك ▲ 肉了不吃 جۇرەگىنە ەت باتپاۋ
▲ 的勇英,的敢勇 جۇرەك ەر ▲ 的诚赤,的诚
大胆 جۇرەك جاۋ ▲ 灵心的伤悲 جارلى جۇرەك
جۇرەگى ▲ 心恶 جۇرەگى اينۋ ▲ 的敢勇,的
①الىپ ۇشۋ جۇرەگى ▲ 促短吸呼,喘气 القىنۋ
ايتاي تۆلاۋ جۇرەگى ▲ 定不神心,② 烈彩高兴
于由) جۇرەگى اۋزىنا تىعىلۋ ▲ 跳直怦怦里心

جۇرەگى بۇلك ▲ 气上不喘(速过率心或吓惊
▲敢不 جۇرەگى داۋالاماۋ ▲ 衷于动无 ەتپەۋ
جۇرەگى ▲ 惧恐到感,害怕 ەتۋ ٴدىر جۇرەگى
胆 مايلى بار تۇگى جۇرەگىنىڭ ▲ 水油有里子肚
割刀如心 جۇرەگى پارە-پارە بولۋ ▲的为妄大
▲ 然悚骨毛,惧恐,怕害 جۇرەگى سۋىلداۋ ▲
▲ 截半了凉里心 جۇرەگى سۋىپ قويا بەرۋ
魄飞魂,颤胆惊心 جۇرەگى تاس توبەسىنە شىعۋ
▲ 体附不魂,散魄飞魂 جۇرەگى ۇشۋ ▲ 散
▲ 厌讨,烦厌,恶厌 ② 心恶 ① جۇرەك اينۋ
جۇرەك ▲ 跳直心,跳怦怦心 جۇرەك دۇپىلدەۋ
吃 جۇرەك جالعاۋ ▲ 情同;爱宠,爱疼 ەلجىرەۋ
جۇرەك ▲ 泻泽〔植〕جۇرەك جاپىراق ▲ 饭点一
▲ 散魂飞魂,死吓 ② 放怒花心 ① جارىلۋ
的乎乎热里心,的暖温到感里心 جۇرەك جىلىۋ
▲ 大胆,胆虎,胆是身一 جۇرەك جۇتقان ▲
翻 جۇرەك كەڭۇ ▲ 瘤脉动心 جۇرەك كوتەرىلۋ
جۇرەك ▲ 心翻,心恶 جۇرەك لوبلۋ ▲ 心
▲ 跳心 جۇرەك سوعۋ ▲ 跳怦怦心 لۇپىلدەۋ
جۇرەك ▲膜系心〔理生〕جۇرەك شاجىرقابى
心〔医〕ٴشانشۋى جۇرەك ▲ 敢不,怕害 شايىلۋى
血沥心呕 جۇرەك قانىن سارقا جۇماساۋ▲痛绞
جۇرەك ▲ 饿到感水油缺因 جۇرەك قارايۋ ▲
جۇرەك قىلىن شەرتۋ ▲ 安不情心,浮心 قوبالجۋ
▲ 症心狭〔医〕جۇرەك قىسىلۋى ▲ 弦心人扣
ٴۇنى جۇرەك ▲ 房心〔医〕جۇرەك قۇلاقشاسى
سۇ ▲ 竭衰力心〔医〕جۇرەك السىرەۋ ▲ 声心
心石铁,的心狠 جۇرەك تاس ▲鬼小胆 جۇرەك
地心衷,里儿眼心打 جۇرەكتەن شىن ▲ 的肠
黑 قارا جۇرەك ▲ 心的热火 جۇرەك ستىق ▲
。鬼小胆 جۇرەك قويان ▲ 的肠心
。来后;渐渐,渐逐〈副〉 **جۇرە-كەلە**
胆,的缩畏,的怯胆,的小胆〈形〉 **جۇرەكسىز**
。的鼠如小
,缩畏,怯胆,怕恐,怕害〈动〉 **جۇرەكسىزدەن-**
。小胆得变
。式定不的 -جۇرەكسىزدەن **جۇرەكسىزدەنۋ**
。词名象抽的 جۇرەكسىز **جۇرەكسىزدىك**
▲ :懦怯,怯胆,怕恐,怕害〈动〉 **جۇرەكسىن-**
ازداپ جۇرەكسىنۋ 怕害点一有 / جۇرەكسىنبەي

سويلەۋ 敢说（说话要大胆）。

جۈرەكسىندۈر- جۈرەكسىن- 的使动态。

جۈرەكسىنۋ جۈرەكسىن- 的不定式。

جۈرەكسىنۋشىلىك 〈名〉胆怯，害怕，怯懦。

جۈرەكتەن- 〈动〉变得大胆，变得勇敢，壮胆，鼓起勇气：ۋەل قورقىپا دەگەنگە جۈرەكتەنىپ قالدى 他听到有人说：不要害怕，就壮起胆子来了。

جۈرەكتەندىر- جۈرەكتەن- 的使动态。

جۈرەكتەنۋ جۈرەكتەن- 的不定式。

جۈرەكتى 〈形〉大胆的，勇敢的，虎胆的：جۈرەكتى ارەكەت 大胆的行为／جۈرەكتى باتىر 虎胆英雄。

جۈرەكتىلىك جۈرەكتى 的抽象名词。

جۈرەلە- 〈动〉蹲，蹲坐：جۈرەلەپ ۋتىرا كەتۋ 蹲下来。

جۈرەلەت- جۈرەلە- 的使动态。

جۈرەلەۋ جۈرەلە- 的不定式。

ٴجۈرۋ ٴجۈر- 的不定式。

ٴجۈرىم 〈名〉生命，生活，生存，生平，生涯：ٴجۈرىمىڭ قىسقارعىر 该死的。

ٴجۈرىمپاز 〈形〉① 善于走的，能走的 ②[转] 贪欲的，淫欲无度的。

ٴجۈرىمپازدىق ٴجۈرىمپاز 的抽象名词。

ٴجۈرىپ-تۇر- 〈动〉走，走动，行走：ٴجۈرىپ-تۇراتىن شاماسى بار شىعار.（他）能走动吧。

ٴجۈرىپ-تۇرۋ ٴجۈرىپ-تۇر- 的不定式。

ٴجۈرىس I 〈名〉① 步伐，走势；步调：ٴجۈرىسى جامان 走势不好／ٴبىر ٴجۈرىستى قاتە ٴجۈرۋ 走错一步 ② 举止，行为，操行，品行：بۇل ٴجۈرىستى قويماساڭ قاتەلەسەسىڭ.（你）不停止这种行为就会犯错误。③ 运行，行程，路程：ۇزاق جۈرىسكە شىدامايدى 长途跋涉（他）吃不消。

ٴجۈرىس- II ٴجۈر- 的交互态。

ٴجۈرىسسىز 〈形〉走得慢的，走势不好的，走不起来的，磨磨蹭蹭的。

ٴجۈرىس- تۇرىس 〈名〉① 走动，行走，活动：ٴجۈرىس-تۇرىسى ىڭعايسىز 行动不便 ② 举动，举止，行为，操行，品行：ٴجۈرىس-تۇرىسىنان بەلگىلى 从他的举动能看得出来。/ ٴجۈرىس-تۇرىسى جامان 不好的行为。

ٴجۈرىستى 〈形〉走得快的，走势好的，走得好的。

جۈرىستىلىك ٴجۈرىستى 的抽象名词。

جىبىر 〈名〉①（昆虫类的）蠕动，微动 ②〔转〕缓慢的动作，缓慢的行动，极慢的速度：بۇل جىبىرمەن ۋيگە قاشان جەتەسىڭ؟ 照这种缓慢的速度你何时才能到家？▲ جىبىر ەتۋ 颤动，跳动。

جىبىر-جىبىر: جىبىر-جىبىر ەتۋ ① 蠕动，颤动，抽搐：▲ ەرنى جىبىر-جىبىر ەتۋ 嘴唇颤动 ②〔转〕性欲的冲动，有了性欲。

جىبىرلا- 〈动〉① 蠕动，微动，颤动；痉挛；窜动：اعاش جاپىراعى جىبىرلاپ تۇر. 树叶在微动着。/ بەتى جىبىرلاۋ 面部痉挛 ② 熙熙攘攘，成群结队，显得密密麻麻：جىبىرلاعان توپتىڭ ىشىندە 在人头攒动之中 / جىبىرلاعان قۇمىرسقا 密密麻麻的蚂蚁 ③ 磨蹭；忙忙碌碌：جىبىرلاۋمەن كۇن وتكىزۋ 在忙忙碌碌中过日子 ④ 痒：الاقانى جىبىرلاۋ 手心痒 ⑤〔转〕性欲冲动，有了性欲。

جىبىرلاعان 〈形〉无数的，多得满地都是，密密麻麻的。

جىبىرلاق I 〈形〉慢腾腾的，缓慢的，迟缓的。

جىبىرلاق II 〈名〉羊快疫。

جىبىرلاس- جىبىرلا- 的交互态。

جىبىرلات- جىبىرلا- 的使动态。

جىبىرلاۋ جىبىرلا- 的不定式。

جىبىرلاۋىق 〈形〉① 爱活动的，忙忙碌碌，坐不住的 ② 爱说闲话的，嘴碎的。

جىعا I 〈名〉[旧] 带脖链的头盔，胄 ② 帽缨子。

جىعا II ： **جىعا تانىماۋ** 不完全认识。

جىعاۋىل 〈名〉环颈鹰。

جىعۋ جىق- 的不定式。

جىعىق 〈形〉沉闷的，不愉快的，无精打采的，颓丧的 ▲ ٴجۇنى جىعىق ① 消瘦的，憔悴的 ② 沉闷的，颓丧的。

جىعىل- ① جىق- 的被动态 ② 摔倒，跌倒：اتتان جىعىلىۋ 摔下马 / تايىپ جىعىلىۋ 滑倒 / ٴسۈرۈنۈپ جىعىلىۋ 绊倒 / شالقاسىنان جىعىلىۋ 仰到于地 / ەكپەتىنەن جىعىلىۋ 趴倒于地 / قىرىنان جىعىلىۋ 倒向一侧 ▲ اياقتا جىعىلىۋ 乞求饶恕 ▲ ايىپقا جىعىلىۋ 受罚，吃官司 ▲ داۋعا جىعىلىۋ 输（官司），败诉 ▲ جىعىلساڭ تۆيەدىن جىعىل ① 要摔，摔个痛快 ② 要胆大 ▲ جىعىلىپ جاتىپ قىسايعانىڭ كۈلۋ 自己倒在地上，还笑别人摔跤 ▲ ٴجۈنى جىعىلىۋ 消瘦，变得瘦弱 ▲ نامازعا جىعىلىۋ 做乃麻孜 ▲ سويىلعا جىعىلىۋ 挨打，挨揍，遭毒打 ▲ سوقا جىعىلىۋ 耕（种）地完毕 ▲ الاڭعاسار ارى جىــــعىــــل دەسـەڭ، بەرى جىعىلادى. 【谚】粗心大意的人，你让他往东他往西（不经思考方向难分）。▲ ۋرى كۆشتى بولسا يەسى ايىپقا جىعىلادى. 【谚】强盗当道被盗者受罚（人妖颠倒）。▲ ٴوزى جىعىلعان بالا جىلامايدى. 【谚】自己摔倒的孩子不会哭。

جىعىلا 〈副〉 都，全都，特别，非常：تورتەۋى جىعىلا ماس. 他们四个都喝醉了。▲ جىعىلا جابىسۋ 央求，恳求。

جىعىلىۋ جىعىل- 的不定式。

جىعىلىڭقى 〈形〉 垂下来的，耷拉下来的，歪向一侧的：وركەشى جىعىلىڭقى تۆيە 驼峰垂下来的骆驼。

جىعىلىس 〈名〉 输，败局，失败。

جىعىس I 〈名〉 摔跤：بۇل جىعىستا ول جەڭدى. 这次摔跤他赢了。▲ ٴيت جىعىس ① 轮流被摔倒 ② 有胜有负；相等。

جىعىس- II جىق- 的交互态。

جىق- 〈动〉 ① 摔倒，绊倒：سەن ونى جىقتىڭ با؟ 是你把他摔倒了吗？/ اياعىنان شالىپ جىعۋ 从腿上绊倒 ② 打倒：سويىلمەن جىعۋ 用棍棒打倒 ③ 拆，拆散：كيگىز ٴۇيدى جىعۋ 拆毡房 ④ 拔掉，放倒：جاۋدىڭ تۋىن جىعۋ 拔掉敌人的旗子 ⑤ 引：سۋدى جىعۋ 引水 ⑥〔转〕驳倒；说服：سوزبەن جىعۋ 用话驳倒 ▲ ايىپقا جىعۋ 罚款 ▲ ورعا جىعۋ 栽赃陷害 ▲ السساڭ اتالىق بولسا دا جىق، اياساڭ قويا بەر. 【谚】较量不留情，留情不较量。▲ بىلەگى جۋان بىردى جىعادى، ٴبىلىمى جۋان مىڭدى جىعادى. 【谚】力士胜一人，谋士胜千人。

جىققىز- جىق- 的使动态。

جىقپىل 〈名〉 沟，小山沟。

جىقتىر- جىق- 的使动态。

جىل 〈名〉 ① 年：1980-جىل 1980 年 ② 生肖，属相：جىلىڭ نەمەنە؟ 你属什么的？▲ ايلىق جىل 〔天〕太阴年 ▲ ايى بىتكەن ايىندا، جىلى بىتكەن جىلىندا 寿数是命中注定的，气数已尽之时 ▲ بۇرناعى جىل 前年 ▲ جىل اياعى 年终 ▲ جىل اتتارى 生肖名称：① تىشقان 鼠 ② سيىر 牛 ③ بارىس 虎 ④ قويان 兔 ⑤ ۇلۋ 龙 ⑥ جىلان 蛇 ⑦ جىلقى 马 ⑧ قوي 羊 ⑨ مەشىن 猴 ⑩ تاۋىق 鸡 ⑪ ٴيت 狗 ⑫ دوڭىز 猪 ▲ جىل باسى 年初 ▲ جىل بويى 整年 ▲ جىلدان جىلعا 一年比一年 ▲ جىل مەزگىلدەرى 季节 ▲ جىل سايىن 年年，每年 ▲ جىل ساناپ 逐年 ▲ جىل سوڭى 年底，年终 ▲ جىلىن بەرۋ （为死者）举行周年祭祀 ▲ جىلىن جۇتقا ساناۋ 装穷 ▲ جىل قايىرۋ 根据属相推算年龄 ▲ جىل قۇسى 候鸟。

جىلا- 〈动〉 哭，哭泣，流泪 ▲ زار جىلاۋ 痛哭 ▲ جىلاماعان بالاعا ەمشەك بەرمەيدى. 【谚】孩子不哭就不会吃到奶（有求才有应）。▲ جىلاعاندى سۇراما، كۈلگەندى سۇرا. 【谚】可问别人为什么笑，不该问别人为什么哭。

جىلاعىش 〈形〉 爱哭的，经常哭泣的，哭个不停的。

جىلاي-جىلاي 〈副〉 哭着哭着，哭来哭去：جىلاي-جىلاي ەكى جىل ٴوتتى 哭着哭着过了两年。

جىلامسىرا- 〈动〉 哭丧着脸，抽泣，呜咽：جىلامسىراپ سويلەۋ 哭丧着脸说 / جىلامسىراي بەرگەندە 刚要哭的时候。

جىلامسىراس- جىلامسىرا- 的交互态。

جىلامسىرات- جىلامسىرا- 的使动态。

جىلامسىراۋ جىلامسىرا- 的不定式。

جىلان I 〈名〉 ① 蛇类，蛇，长虫：ۋلى جىلان 毒蛇 / جىلان قابىعى 蛇蜕 ②〔转〕狠毒的人，

：一之肖生二十族克萨哈 ③ 蛇毒，人的辣毒
带 履 ① جىلان باۋىر ▲ 年蛇 جىلان جىلى
جىلان جالاعانداي ▲ 子鞭皮 ② 机拉拖式
得饿 ② 空一劫抢，物一无空 ① (جايلاعانداي)
جىلاننىڭ اياعىن ▲ 管瘘，瘘 جىلان كوز ▲ 慌
جىلان ▲ 的滑刁常非，的猾狡很 كورگەن
جىلان ▲ 穴蛇 ② 宫蛇(的中说传) ① ورداسى
镜眼 جىلان كوزىلدىرىكتى 草紫大 〔植〕 شوپ
▲ 蛇水 جىلان سۋ ▲ 蛇箭 جىلان وق ▲ 蛇
جىلاننىڭ ۋى ▲ 蛇尾响 جىلان سىلدىرماقتى
毒的蛇【谚】. باسىندا، بەيقامنىڭ جاۋى قاسىندا
。边身在人敌的人痹麻，部头在汁
，啼啼哭哭 ② 态身反的 جىلا- ① Ⅱ **جىلان-**
。脸着丧哭
。目鲡鳗 (名) **جىلانبالىق**
。兰马 〔植〕(名) **جىلانقياق**
。病虫条 ② 虫条 ①(名) **جىلانقۇرت**
。虫爬，虫昆等蝎蛇指泛 (名) **جىلان-شايان**
〔转〕 ① 的泣哭爱，的哭爱 ①(形) **جىلاڭقى**
。的绵连雨阴，的雨阴
。哭地停不，哭劲停 (动) **جىلاڭقىرا-**
。式定不的 جىلاڭقىرا- **جىلاڭقىراۋ**
。属菜屈千 〔植〕(名) **جىلاڭقىشوپ**
流哭痛，哭大啕号，哭痛 (动) **جىلاپ-ەڭىرە-**
。涕
。态互交的 جىلاپ-ەڭىرە- **جىلاپ-ەڭىرەس-**
。式定不的 جىلاپ-ەڭىرە- **جىلاپ-ەڭىرەۋ**
。哭痛，泪流，泣哭，哭 (动) **جىلاپ-سىقتا-**
。天三两了哭 ەكى-ۇش كۇن جىلاپ - سىقتادى
。态互交的 جىلاپ-سىقتا- **جىلاپ-سىقتاس-**
。式定不的 جىلاپ-سىقتا- **جىلاپ-سىقتاۋ**
乎几，哭要，哭欲 **جىلارمان: جىلارمان بولۋ**
。哭儿点一差，哭要
جىلاستى：伤忧，伤悲，泣哭，哭 (名) Ⅰ **جىلاس**
。(泪眼干擦) 泪流止停 قويۋ
جىلاسارعا ▲ 态互交的 جىلا- Ⅱ **جىلاس -**
亲【谚】. تۇس جاقسى، سىلاسارعا جات جاقسى
。气客你对会只人生陌，愁忧的你担分以可人
人给 جىلاتۋ ول ▲ 态动使的 جىلا- **جىلات-**
دوس جىلاتىپ ▲难灾来带们人给，苦痛成造的

的友朋【谚】. ايتادى، دۇسپان كۇلدىرىپ ايتادى
。(耳逆言忠)笑你使话的人敌，哭你使话
。态动使的 جىلات- **جىلاتىر-**
。式定不的 جىلا- **جىلاۋ**
。的苦痛，的伤悲；的着哭，的哭 (形) **جىلاۋلى**
جىلاۋ-سىقتاۋ 见 جىلاپ-سىقتاۋ.
虫包，泡水的长上官器物动 (名) Ⅰ **جىلاۋىق**
。虫条带体囊胞 جىلاۋىق تاسپا قۇرت ▲
，的啼夜，的泣哭好，的哭爱(形) Ⅱ **جىلاۋىق**
جىلاۋىق ▲ 子孩的啼夜 جىلاۋىق بالا：的干不泪
جالعىز تۇيە باقىراۋىق، جالعىز ▲ 柳杨垂 تال
，唤叫爱驼骆的重负峰一【谚】. بالا جىلاۋىق
。喊哭爱子独的养惯生娇
。的利麻脚手；的捷敏 (形) **جىلبۋىرىندى**
قۇلىننىڭ：皮畜幼，肉畜幼 ①(名) **جىلبىسقا**
，的粘 ③ 肉的瘦极 ② 肉驹马 جىلبىسقاسى
而淡 ④ 水汗的粘发 جىلبىسقا تەر 的臭发发
童皮羔⑤ 淡清道味 دامى جىلبىسقا：的味无
。装
جىلبىسقى 见 جىلبىسقا.
。涧溪，涧山 (名) **جىلعا**
。沟山成形，涧山成形 (动) **جىلعالان-**
。式定不的 جىلعالان- **جىلعالانۋ**
。的涧溪有，的涧山有 (形) **جىلعالى**
。的平；的涧溪无，的涧山无 (形) **جىلعاسىز**
。涧溪的窄而细，谷山小 (名) **جىلعاشىق**
نەشە جىلداپ：月累年成，年整 (动) Ⅰ **جىلدا-**
。来有没年几续连 كەلمەدى
جىلدا گۇل اشادى：年每，年年 (副) Ⅱ **جىلدا**
。花开年每
：的年年，的年每，的年往 (形) **جىلداعى**
جىلداعى جۇمىس /好年往比 جىلداعىدان جاقسى
。儿活的干年年
很 ，的长很 ；的似年一象 ① (形) **جىلداي**
天一觉 بىر كۇن بىر جىلداي سەزىلۋ：的久
：年一近将 ，右左年一 ② 的似年一象得
年一有里这来 كەلگەنىنە بىر جىلداي بولدى
。了右左
：的速迅，的速快，的快 ① (形) **جىلدام**
قارقىنى /回快去快 جىلدام بارىپ، جىلدام كەلۋ

② 进展迅速，赶紧，急忙：جىلدام كەتىپ قالۋ 赶紧走。

جىلدامدا- 〈动〉变快，加速，越来越快。

جىلدامدات- ① جىلدامدا- 的使动态 ② 加快，加快速度，加速：ٴجۇرىستى جىلدامداتۋ 加快步伐/ ٴوندىرىستىڭ دامۋىن جىلدامداتۋ 加速生产的发展。

جىلدامداتۋ جىلدامدات- 的不定式。

جىلدامدىق ① جىلدام 的抽象名词 ② 速度，速率：جوعارى جىلدامدىق 高速度/ اعۋ جىلدامدىعى 流速。

جىلدان-جىلعا 〈副〉逐年，每年，年复一年：جىلدان-جىلعا ىلگەرىلەۋ 逐年向前迈进。

جىلداس 〈形〉同年的，属于一年的，同年生的：ول ەكەۋى جىلداس. 他俩是同年生的。

جىلداستىق جىلداس 的抽象名词。

جىلداۋ جىلدا- I 的不定式。

جىلدىق 〈形〉年的，年度的，一年的：بەس جىلدىق جوسپار 五年计划/ جىلدىق كىرىم 一年的收入/ كوپ جىلدىق 多年的。

جىلدىقشى 〈名〉长工，年工：ەكى جىل جىلدىقشى بولعان 当过两年长工。

جىلدىم I 〈形〉产奶时间长的（牛马等）。

جىلدىم II 〈形〉灵便的，灵活的，敏捷的，轻快的；灵敏的：ٴجۇرىس-تۇرىسى جىلدىم 举止灵便/ جىلدىم ادام 灵敏的人。

جىلدىمدىق جىلدىم 的抽象名词。

جىلدىرمالات- 〈动〉搪塞，敷衍；回避，支支吾吾：جىلدىرمالاتىپ جاۋاپ بەرمەۋ 支支吾吾不予答复。

جىلدىرمالاتۋ جىلدىرمالات- 的不定式。

جىلدىرتپا 〈形〉① 狡猾的，刁滑的，耍小聪明的：جىلدىرتپا ادام 狡猾的人 ② 推脱的，推卸的；无诚意的：جىلدىرتپا ٴسوز 推脱的言辞。

جىلدىرتپالات- 〈动〉推脱，推卸，搪塞，敷衍。

جىلدىرتپالاتۋ جىلدىرتپالات- 的不定式。

جىلجۋ جىلجى- 的不定式。

جىلجى- 〈动〉①（缓慢地，逐渐地）移动，行走，前进：جىلجىعان اربالار كەنەت توقتاي قالدى. 缓行的车辆突然停下来了。② 〔转〕推移，流逝，消逝：ۋاقىتتىڭ جىلجۋىمەن جاس تا ۇلعايىپ قالدى. 随着时间的消逝年龄也大了。③ 〔转〕发展，趋于完善：ٴتىل ٴوز زاڭدىلىعى بويىنشا جىلجىپ جەتىلەدى. 语言按照自己的规律逐渐发展并完善起来。

جىلجىعىش 〈形〉容易活动的，容易移动的。

جىلجىمالى 〈形〉活动的，移动的，流动的。

جىلجىت- ① جىلجى- 的使动态 ② 挪动，移动：ساندىقتى جىلجىتىپ قويىۋ 把箱子挪开 ③ 拨：ساعاتتىڭ ستەرەلكاسىن جىلجىتىپ قويىۋ 拨动表针 ④ 推动，促进：قىزمەتتى ىلگەرى جىلجىتۋ 把工作向前推动。

جىلجىتپالى 〈形〉活动的，移动的。

جىلجىتپاسىز 〈形〉不活动的，固定的。

جىلجىتتىر- جىلجىت- 的使动态。

جىلقى 〈名〉① 马的通称；马群：جىلقى باعۋ 牧马 ② 哈萨克族十二生肖之一：جىلقى جىلى 马年 ▲ ايعىر ٴۇيىر جىلقى （指由一匹种马带的马群）▲ الالى جىلقى، اقتىلى قوي 杂色的马群，白色的羊群；多得数不清的牲畜 ▲ جىلقى ٴجۇرىسى 马的行走 ▲ جىلقى مىنەزدى 难以相处的，乖张的 ▲ جىلقى تاعالاۋ（给马）钉马掌，钉马蹄铁 ▲ جىلقى تاڭبالاۋ（指马身上）打烙印 ▲ جىلقى شەشەگى 马痘 ▲ اقشا تيىننان، جىلقى قۇلىنان. 【谚】积沙成塔，积少成多。

جىلقىلى 〈形〉马多的，马成群的。

جىلقىسىز 〈形〉无马的；马少的。

جىلقىسىزدىق جىلقىسىز 的抽象名词。

جىلقىشى I 〈名〉马倌儿，牧马人，马夫 ▲ جىلقىشى اتا 马的保护神。

جىلقىشى II 〈名〉〔动〕山鹬。

جىلقىشىلا- 〈动〉照看马群，牧马，放马。

جىلقىشىلات- جىلقىشىلا- 的使动态。

جىلقىشىلاۋ جىلقىشىلا- 的不定式。

جىلقىشىلىق 〈名〉放马（业）。

جىلما I 〈名〉治疗风湿病之药。

جىلما II 〈名〉油沫子。

جىلماعاي 〈形〉① 平坦的，光滑的 ② 滑润的，光溜溜的 ③ 无波的，平静的 ④ 光秃秃的，一毛不长的 ⑤ 圆滑的，八面玲珑的。

جىلما-جىل 〈副〉① 当年: قارىزدى جىلما-جىل قايتارۋ 当年还债 ② 每年，逐年，连年: جىلما-جىل مول ٴونىم الۋ 年年获得丰收。

جىلماقاي 〈形〉① 平坦的，光滑的，滑润的，光溜溜的: جىلماقاي تاقتاي 光滑的木板 / جىلماقاي شاشتى 头发光溜溜的 ② 无波的，平静的: جىلماقاي كول 无波(平静)的湖面 ③ 肥的，八胖的，有光泽的(指马) ④ 〔转〕圆滑面玲珑的。

جىلماقتا- 〈动〉嘻皮笑脸，显得活跃，显得快活，洋洋得意。

جىلماقتاۋ جىلماقتا- 的不定式。

جىلماڭ 〈形〉① 狡猾的，圆滑的，油头滑脑的 ②巧于规避的，机灵的，机智的 ▲ جىلماڭ ەتۋ 嘴角露出微笑 ▲ جىلماڭ قاعۋ ①洋洋得意，显得快活 ② 献殷勤，逢迎。

جىلماڭدا- 〈动〉①洋洋得意，洋洋自得，显得快活: جىلماڭداپ ۋيگە كىردى 洋洋得意地进屋子 ② 献殷勤，逢迎，以笑脸相待。

جىلماڭداس- جىلماڭدا- 的交互态。

جىلماڭدات- جىلماڭدا- 的使动态。

جىلماڭداۋ جىلماڭدا- 的不定式。

جىلماڭ-جىلماڭ: جىلماڭ-جىلماڭ قاعۋ (ەتۋ) ① 洋洋自得，洋洋得意，显得快活 ② 献殷勤，逢迎，以笑脸相待。

جىلمي- 〈动〉① 微笑，莞尔而笑，现出笑容: جىلميىپ كۇلۋ 微笑 ② 显得平静，显得平稳；装得若无其事: جىلميعان كول بەتىندە 在平静的湖面上 / جىلميىپ ەشنارسەنى بىلمەيتىن سەكىلدى 装得若无其事好象一无所知。

جىلميت- جىلمي- 的使动态。

جىلميۋ جىلمي- 的不定式。

جىلميىس- جىلمي- 的交互态。

جىلمىڭ 〈名〉微笑，呵呵笑，呵呵乐 ▲ جىلمىڭ ەتۋ 微微一笑 ▲ جىلمىڭ قاعۋ ① 微笑，呵呵笑，高兴 ② 嘻皮笑脸。

جىلمىڭدا- 〈动〉① 微笑，笑眯眯 ② 嘻笑，装出一付微笑的样子。

جىلمىڭداس- جىلمىڭدا- 的交互态。

جىلمىڭدات- جىلمىڭدا- 的使动态。

جىلمىڭداۋ جىلمىڭدا- 的不定式。

جىلمىڭ-جىلمىڭ: جىلمىڭ-جىلمىڭ قاعۋ (ەتۋ) 嘻皮笑脸，不住地嘻笑。

جىلمىراي- 〈动〉微笑，莞尔而笑，现出笑容。

جىلمىرايۋ جىلمىراي- 的不定式。

جىلپ: جىلپ بەرۋ (倏地) 溜进，逃脱 ▲ **جىلپ ەتۋ** (极快地) 滑溜，溜溜。

جىلپ-جىلپ: جىلپ-جىلپ ەتۋ 感觉滑溜，感觉湿润。

جىلپوس 〈形〉敏捷的，机灵的，麻利的，灵巧的: جىلپوس كىسى 机灵的人 / جىلپوس ات 动作麻利的马。

جىلپوستان- 〈动〉变得敏捷，显得机灵，显得麻利，变得灵巧。

جىلپوستانۋ جىلپوستان- 的不定式。

جىلپوستىق جىلپوس- 的抽象名词。

جىلپىل 〈名〉滑溜之感，润滑之感。

جىلپىلدا- 〈动〉① 滑溜，溜趾: جىلپىلداپ قولعا توقتاماۋ 滑得手里拿不住 ② 〔转〕随机应变，善于钻营，诡计多端 ③ 〔转〕显得敏捷，显得机灵 ④ 〔转〕显得快，显得迅速。

جىلپىلداق 〈形〉① 滑的，滑溜的，〔转〕随机应变的，善于钻营的，圆滑的。

جىلپىلداس- جىلپىلدا- 的交互态。

جىلپىلدات- جىلپىلدا- 的使动态。

جىلپىلداۋ جىلپىلدا- 的不定式。

جىلپىلداۋىق 〈形〉① 滑溜的，光溜的 ② 〔转〕随机应变的，善于钻营的，圆滑的。

جىلپىڭ 〈形〉敏捷的，麻利的，机灵的: ٴجۇرىسى جىلپىڭ 动作麻利的 ▲ جىلپىڭ قاعۋ 显得敏捷，显得机灵。

جىلپىڭدا- 〈动〉显得敏捷，显得麻利，动作迅速。

جىلپىڭداۋ جىلپىڭدا- 的不定式。

جىلت 〈名〉① 光，光线，微光: وتتىڭ جىلتى 火光 ②〔转〕常识，起码的知识，意识，觉悟: جىلتى جوق كىسى 不懂常识的人 ▲ جىلت ەتۋ 闪耀，打闪，闪现: وت جىلت ەتىپ جاندى دا

ٴوشپ قالدى. 。了灭就下一了闪火
发地时不 جىلت-جىلت ەتۋ :جىلت-جىلت
。光闪地时不,光微
شامنىڭ :光微,光(之火、灯)〈名〉 جىلتىل
جىلتىلى 光灯 。
忽明忽;光发闪闪,光微发〈动〉 جىلتىلدا-
/ 火的光发闪闪 وت جىلتىلداعان :暗
جىلتىلداعان شام تۇبىندە 。下光灯的暗忽明忽在
جىلتىلداس- 。态互交的 جىلتىلدا-
جىلتىلدات- 。态动使的 جىلتىلدا-
جىلتىلداۋ 。式定不的 جىلتىلدا-
جىلتىڭ :出露,现闪 جىلتىڭ ەتۋ :جىلتىڭ
ەتىپ كورىنبەي كەتتى 。了见不就下一了现闪
地时不,现忽隐忽,现时隐时〈动〉 جىلتىڭدا-
。出露地时不,现闪
جىلتىڭداس- 。态互交的 جىلتىڭدا-
جىلتىڭدات- 。态动使的 جىلتىڭدا-
جىلتىڭداۋ 。式定不的 جىلتىڭدا-
① جىلتىڭ-جىلتىڭ ەتۋ :جىلتىڭ-جىلتىڭ
地时不,出露地时不,现闪地时不,现时隐时
从 قاراۋ ەتىپ جىلتىڭ-جىلتىڭ ەسىكتەن :伺窥
献,俏卖〔转〕②看地脑探头探地时不里缝门
جىلتىڭ-جىلتىڭ ەتكەن قىلىقتى :勤殷献,媚
جاقتىرمايدى 。为行俏卖厌讨(他)
,的亮光,的溜溜光,的滑光 ①〈形〉 جىلتىر
/ 场冰的滑光 جىلتىر مۇز مايدانى :的亮明
جىلتىر اينا :的秃秃光,的秃②子镜的亮明
甘光 جىلتىر قىزىل ميا ▲ جىلتىر باس 头秃
。词言的味无,谈空 جىلتىر ٴسوز ▲ 草[植]
: 耀闪,光闪,光发,亮发 ①〈动〉 جىلتىرا-
جىلتىراعان اينەك 璃玻的亮发 / السىتا وت
جىلتىرايدى. 。光火着闪处远 / شام جىلتىراپ
جاندى. 。了着点地闪一闪一灯 ②〔转〕打扮,
管不 قانشا جىلتىراعانىڭمەن دە :饰装,扮装
表上面表,情热作装〔转〕③……扮打么怎
سىرتى جىلتىراعانى بولماسا :意假情虚,感好示
سەنى جاقسى كورىپ وتىرعان جوق. 装是只他
。你欢喜不并但,情热作
جىلتىراق 见 جىلتىراۋىق.
جىلتىراقشىل 见 جىلتىراۋىقشىل.

جىلتىراس- 。态互交的 جىلتىرا-
جىلتىرات- 。态动使的 جىلتىرا-
جىلتىراۋ 。式定不的 جىلتىرا-
جىلتىراۋىق 〈形〉 ① 有光泽的,光滑的 :
جىلتىراۋىق قاعاز 光面纸 ② 装饰品 :
جىلتىراۋىق ساعان نە كەرەك؟ 你要装饰品干什
么 ?
جىلتىراۋىقشىل 〈形〉 喜欢装饰品的,爱打扮
的 。
جىلتىرلان- 〈动〉 变得光滑,变得滑溜溜 。
جىلتىرلانۋ جىلتىرلان- 的不定式的 。
جىلۋ I 〈名〉 ① 温度,暖度,热度 : وتتىڭ
جىلۋى 火的温度 / كۇن جىلۋى 太阳热 / اتومدىق
جىلۋ 原子热 ② 〔转〕 热忱,热情 ▲ شوق قايدا
بولسا جىلۋ سوندا. 【谚】 哪里有炭火那里就
暖和 。
جىلۋ II 〈名〉 救济物,资助,施舍 : جىلۋ
جيۋ 募集救济物 / جىلۋ بەرۋ 补助 / جىلۋ سۇراۋ
要求资助 。
جىلۋ III جىلى- II 、III 的不定式 。
جىلشىلىق 〈形〉 一年的;遥远的,很远的 :
جىلشىلىق جول 一年的路程 / جىلشىلىق جەردە
在遥远的地方 。
جىلى I 〈形〉 ① 暖的,暖和的暖洋洋的,温
的,温暖的 : جىلى اۋا 暖和的天气 / جىلى سۋ
温水 ② 〔转〕 温和的,和蔼的,热情的,亲热
的 : جىلى ٴجۇز 和蔼的面孔 / جىلى ٴسوز 热
情的言辞 / جىلى ۇشىراۋ 看着眼熟 ▲ جىلى
جاۋىپ قويۋ 不提,不追究,不过问 ▲ جىلى
شىراي بەرمەۋ 表现冷淡 ▲ "ٴسىز"، "ٴبىز"
دەگەن جىلى ٴسوز، اعايىنعا جاراسار. 【谚】
"您"是尊敬之言,朋友之间不可少 。 ▲
تونىڭ جىلىسىن يەسى بىلەدى. 【谚】大衣的温
暖主人知道 。
جىلى- II 〈动〉 变暖,变得暖和,变温和 : ٴۇي
جىلىدى. 屋子暖和了 。/ سۋ جىلىدى. 水温
和了 。 ▲ ٴىشى جىلۋ 感动;同情,发善心 。
جىلى- III 〈动〉 缓缓地(流),徐徐地(流) :
جىلىپ اققان بۇلاق 缓缓而流的溪水 。
جىلى-جۇمساق 〈名〉 美味佳肴,美餐 :

جىلى-جۇمساعىن بەرىپ كۈتۈ 用美味佳肴招待。
جىلىلىق I جىلى ① 的抽象名词②温度③
〔转〕亲切，热情，同情心：جىلىلىق كورسەتۈ
表现出热情。
جىلىم I 〈名〉（指海上捕鱼的）大网 ▲
جىلىم تور 拖网。
جىلىم Ⅱ 〈名〉① 漩涡 ② 〔转〕奸滑的，诡诈
的，滑头的，心地不良的：جىلىم ادام 狡猾的
人 ▲ جىلىم تارتۋ 掉进漩涡 ▲ جىلىم قۇرت
心地不良的人。
جىلىمدا- 〈动〉缓缓而流，徐徐地流，滴嗒。
جىلىمداۋ جىلىمدا- 的不定式。
جىلىمسۋ جىلىمسى- Ⅱ 的不定式。
جىلىمسى I 〈形〉狡猾的，油头滑脑的；卑鄙
龌龊的。
جىلىمسى- Ⅱ 〈动〉装好人，装作善良，假装正
经，假装正派。
جىلىمشۋ جىلىمشى- Ⅱ 的不定式。
جىلىمشى I 〈形〉① 淡而无味的，没有滋味
儿的，味道不佳的 ② 较温的，稍微温和的。
▲جىلىمشى تاتۋ 显得味道不佳，变得没滋味。
جىلىمشى- Ⅱ 〈动〉缓缓而流，徐徐而流：
جىلىمشىپ اعۋ 缓缓而流。
جىلىمشىلا- 〈动〉稍加热，稍加温：سۋدى
جىلىمشىلاۋ 把水稍微热一热。
جىلىمشىلاۋ جىلىمشىلا- 的不定式。
جىلىمىق I 〈形〉①稍温的，略温的，温和的：
جىلىمىق سۋ 温和的水 ②暖和的，暖洋洋的：
كۇن جىلىمىق تارتا باستادى. 天气开始暖和了。
جىلىمىق Ⅱ 〈名〉暖和，温暖（现象）。
جىلىمىقتان- 〈动〉变暖，趋于暖和：كوكتەم
كەلىپ اۋا جىلىمىقتاندى. 随着春天的到来气
候暖和起来了。
جىلىمىقتانۋ جىلىمىقتان- 的不定式。
جىلىن- ① جىلى- Ⅱ 的反身态 ② 取暖，暖
和：كۇن جىلىندى. 天气暖和了。/ وتقا جىلىنۋ
烤火。
جىلىندىر- جىلىن- 的使动态。
جىلىنۋ جىلىن- 的不定式。
جىلىس I 〈名〉① 移动，移迁，搬迁。② 难
民，流离失所的人，逃难者。
جىلىس- Ⅱ 〈动〉① 移动，缓慢地行走：
وزەنگە قاراي جىلىسۋ 朝着河流移动②溜掉，溜
走，滑过。
جىلىستا- 〈动〉①（慢慢地，悄悄地，静静
地）搬迁，迁移，移动：مالشىلار جايلاۋعا قاراي
جىلىستادى. 牧民们正往夏牧场慢慢搬迁。/
بىر ورىننان ەكىنشى ورىنعا جىلىستاۋ 悄悄地从
一处移到另一处 ② 移近，靠拢，靠近：بەرى
قاراي جىلىستاشى 往这边靠近 ③ 溜掉，溜走：
باياعىدا جىلىستاپ بەرگەن 早就溜走了。
جىلىستات- جىلىستا- 的使动态。
جىلىستاۋ جىلىستا- 的不定式。
جىلىستىر- جىلىس- Ⅱ 的使动态。
جىلىسۋ جىلىس- Ⅱ 的不定式。
جىلىت- جىلى- Ⅱ 的使动态 ▲ اۋىز جىلىتۋ
吃饭。
جىلىتقىلا- 〈动〉稍微加热，有点加温。
جىلىتقىلاۋ جىلىتقىلا- 的不定式。
جىلىتقى〈名〉加在凉水（奶）中的热水（奶）。
جىلىتقىش 〈名〉取暖设备，加热器。
جىلىتپالى 〈形〉加热的，经过加温的。
جىم I 〈名〉①（树林之中的）踪迹，足迹，
脚印：اڭنىڭ جىمى 野兽的足迹 ② 〔转〕痕
迹，马脚 ▲ جىمىن بىلدىرمەۋ 不留痕迹（不露
马脚）。
جىم: جىم بولۋ ① 不吭声，哑口无言，
不言语 ② 安静下来，寂静下来。
جىمبىل 〈名〉笼蒸，箅蒸。
جىمدا- 〈动〉使缝合，使相吻合，使对缝。
جىمداي: جىمداي بولۋ ① 不吭声，哑口无
言，不言语 ② 安静下来，寂静下来。
جىمداس- ① جىمدا- 的交互态②合缝，相吻
合，对缝。
جىمداستىر- ① جىمداس- 的使动态②接缝，
拼缝。
جىمداسۋ جىمداس- 的不定式。
جىم-جىلاس 〈形〉① 万籁俱寂的，毫无声响
的，静悄悄的：جىم-جىلاس تۇندە 在万籁俱寂
的夜晚 / جەر بەتى جىم-جىلاس 大地静悄悄 ②

无影无踪，毫无迹象：اياق ئىستىنان جىم-جىلاس جوعالۇ 突然间无影无踪了。

جىم-جىلاستىق جىم-جىلاس 的抽象名词。

جىمجىمىل 〈名〉姜，生姜。

جىم-جىرت 〈形〉静悄悄的，寂静的，安静的，万籁俱寂的：ءۇي-ءىشى جىم-جىرت 屋里静悄悄的／ جىم-جىرت بولا قالدۇ 突然寂静下来了。

جىم-جىرتتىق جىم-جىرت 的抽象名词。

جىمي- 〈动〉微笑，抿嘴笑，嘴角露出微笑：كوڭىلدەنىپ جىمىيۋ 高兴得微笑／ جىمىيىپ كۇلۋ 抿着嘴笑。

جىمىيت- ① جىمي- 的使动态 ② 抿起：قۇلاعىن جىمىيتۋ 抿起耳朵。

جىمىيۋ جىمي- 的不定式。

جىمىيس- جىمي- 的交互态。

جىمقىر- 〈动〉① 抿；咬：ەرنىن جىمقىرۋ 抿嘴唇 ② 掖；叠起来，折起来，卷起来：جەڭىن جىمقىرۋ 掖袖口／ مالاقايدىڭ قۇلاعىن ىشىنە قاراي جىمقىرۋ 把帽耳往里折起来 ③〔转〕偷，顺手牵羊：كىمنىڭ جىمقىرعانىن ءبىلدىڭ بە؟ 你知道谁偷的吗？

جىمقىرت- جىمقىر- 的使动态。

جىمقىرۋ جىمقىر- 的不定式。

جىمقىرىل- جىمقىر- 的被动态。

جىمقىرىن- جىمقىر- 的①、②的反身态。

جىمقىرىس- جىمقىر- 的交互态。

جىمپي- 〈动〉假装无事，装作无事，装佯；不露声色：بىلمەگەنسىپ جىمپيۋ 装作不知道／ جىمپيىپ كۇلۋ 若无其事的傻笑。

جىمپيت- ① جىمپي- 的使动态 ② 弄平，搞得滑溜，弄成光滑 ③ 抿：اۋزىن جىمپيتۋ 抿嘴。

جىمپيۋ جىمپي- 的不定式。

جىمپيس- جىمپي- 的交互态。

جىمۋ جىمى- 的不定式。

جىمى- 〈动〉抿（指耳朵）：ات قۇلاعىن جىمىسىمەن كەيىن قاشتى. 他一看马抿起耳朵就往回跑了。

جىمىڭ： جىمىڭ قاعۋ ① 微笑，显得喜悦，喜形于色：قۋانىشىن جاسىرا الماي جىمىڭ قاعۋ 瞒不住内心的喜悦而微笑 ② 闪烁，闪耀：جۇلدىزدار جىمىڭ قاقتى. 星星在闪烁着。▲ جىمىڭ ەتۋ ① 微微一笑 ② 一闪，一现（指星）。

جىمىڭدا- 〈动〉① 微笑，笑喜，喜笑，喜笑颜开，喜形于色：ونىڭ جىمىڭدايتىن ءجونى بار. 他一定有高兴的事儿才这样喜笑颜开。② 闪烁，闪耀（指星）。

جىمىڭداس- جىمىڭدا- 的交互态。

جىمىڭدات- جىمىڭدا- 的使动态。

جىمىڭداۋ جىمىڭدا- 的不定式。

جىمىڭ-جىمىڭ： جىمىڭ-جىمىڭ قاعۋ (ەتۋ) ① 微笑，喜笑，喜笑颜开，喜形于色 ② 闪烁，闪耀。

جىمىر- 〈动〉① 抿：ەرنىن جىمىرۋ 抿嘴唇 ② 叠起来，折起来，折叠，窝回：ىشىنە قاراي جىمىرۋ 往里折起来。

جىمىراي- 〈动〉① 抿（指耳朵，嘴）：جىمىرايعان ات 抿着耳朵的马 ② 折起来，卷起，皱起（指帽耳）③〔转〕面带怒色，发怒：ونىڭ جىمىرايىپ وتىرعانىن كورگەندە 见他面带怒色的时候。

جىمىرايت- ① جىمىراي- 的使动态 ② 抿起：ءيت قۇلاعىن جىمىرايتتى. 狗把耳朵抿起来了。③ 折起，叠，窝回：مالاقايدىڭ قۇلاعىن جىمىرايتۋ 折起帽耳。

جىمىرايتۋ جىمىرايت- 的不定式。

جىمىرايۋ جىمىراي- 的不定式。

جىمىرايس- جىمىراي- 的交互态。

جىمىرت- جىمىر- 的使动态。

جىمىرۋ جىمىر- 的不定式。

جىمىرىل- جىمىر- 的被动态。

جىمىرىس- جىمىر- 的交互态。

جىمىسقى 〈形〉心怀鬼胎的，心地不良的，别有用心的：جىمىسقى ادام 心怀鬼胎的人／ جىمىسقى قىلىق 别有用心的行为。

جىمىسقىلا- 〈动〉玩弄诡计，暗中捣鬼：جىمىسقىلاپ جەلىكتىرۋ 私下鼓动。

جىمىسقىلان- جىمىسقىلا- 的反身态。

جىمىسقىلاۋ جىمىسقىلا- 的不定式。

جىمىسقىلىق جىمىسقى 的抽象名词。

جن I 〈名〉① 鬼，魔鬼，恶魔 ② 精灵 ▲ جن اتۇ ① 中魔，中邪 ② 数不胜数，川流不息，密密麻麻 ▲ جن بۇۋ 生气，发怒 ▲ جن داۇ ① 附体 ② 着魔 ▲ جن يەكتەۋ 着魔，发疯 ▲ جن قۇئانداي 手忙脚乱，慌慌张张 ▲ جن ويناق（تيۇ، شالۇ، قاغۇ）魔窟，胡闹的场所 ▲ جن سوغۇ 中魔，中邪；发疯，精神错乱 ▲ جن شاقىرۇ 呼唤精灵 ▲ جنى كەلۇ ① 附体 ② 生气，发怒 ▲ جنىن قاغۇ 使老实，打掉傲气 ▲ جنى ۇستاۇ ① 着魔 ② 生气，发怒，犯毛病 ▲ بالانىڭ وينى، باقسىنىڭ جنى.【谚】如同儿戏。

جن II 〈名〉反刍动物回嚼的食物。

جندان- 〈动〉① 发病，发狂，丧失理智，精神失常：تەرس-قاعس سويلەپ جنداندىڭ با؟ 你疯了，胡言乱语些什么？/ جندانعان ادامنىڭ قىلىعى سەكىلدى 象是精神失常的人的行为 ② 撒野，捣蛋：جندانعان بالا 撒野的孩子 ③〔转〕疯狂起来，狂怒，狂暴起来：جەل جندانا سوعۇ 狂风大作。

جنداندىر- جندان- 的使动态。

جنداۇ جندان- 的不定式。

جندى 〈形〉① 发疯的，疯疯癫癫的，精神失常的：جندى كىسشە 象发疯的那样 ② 撒野的，捣蛋的，淘气的：جندى بالا 捣蛋的孩子 ③ 疯子，疯人，傻瓜 ▲ جندى بولۇ 发疯，成为疯子 ▲ جندى كوبەلەك 扑灯蛾 ▲ جندى سۋ 酒。

جندىحانا 〈名〉疯人院，精神病医院。

جندىلىق جندى 的抽象名词。

جن-سايتان 见 جن-شايتان.

جن-شايتان 〈名〉妖魔鬼怪，牛鬼蛇神，妖怪。

جنس I 〈名〉① 性，性别 ② 种，种类，品种 ③〔地〕层，岩层：تاۋ جنستارى 岩层 ▲ باستاپقى جنستار〔地〕原地岩体 ▲ انالىق جنس ①〔矿〕田岩 ②〔植〕母质 ▲ جنس بەزدەرى〔生理〕性腺 ▲ جنس مۇشەلەرى 性器官，生殖器官。

جنس II 〈形〉① 茂密的，茂盛的：جنس ورمان 密林 / جنس قاراعاي 茂密的松树 ② 密林。

جنس- II 〈动〉① 长得茂密，交织在一起，长得茂盛：جنسقان ورمان 茂密(原始)的森林 ② 密切(指血缘)。

جنسسىز 〈形〉无性的：جنسسىز كوبەيۋ 无性生殖 / جنسسىز بۋدانداستىرۋ 无性杂交。

جنستاس 〈形〉同性的；同一种族的，同血统的。

جنستاستىق جنستاس 的抽象名词。

جنستى 〈形〉① 有性的 ② 性的：ەر جنستى 种族的，种类的：اق جنستىلار 白色人种。

جنستىق 〈形〉性的：جنستىق بايلانىس 性交 / جنستىق ورگان 性器官 / جنستىق لاپسى 性欲。

جىڭ I 〈名〉〔旧〕喧哗，叫喊，嘈杂声。

جىڭ II 〈名〉〔汉〕斤：بەس جىڭ ۇن 五斤面粉。

جىڭعىل 〈名〉〔植〕红柳，柽柳。

جىڭعىلباس 〈名〉〔植〕冠尾草。

جىڭعىلدى 〈形〉有红柳的，柽柳多的。

جىڭعىلسىز 〈形〉无红柳的，不长柽柳的。

جىڭ-جىڭ: جىڭ-جىڭ ەتۋ ① 嗡嗡作响，② 铮铮作响，发出铿锵声。

جىڭىل 〈名〉① 嗡嗡声，嘈杂声：قۇلاقتىڭ جىڭىلى 耳鸣 ② 叮当声，铿锵声：قاڭىلتىردىڭ جىڭىلى 铁器的叮当声。

جىڭىلدا- 〈动〉① 嗡嗡作响：قۇلاق جىڭىلداۋ 耳朵嗡嗡响 ② 铮铮作响，发出铿锵声：جىڭىلداعان تەمىردىڭ داۋسى 铮铮作响的铁器之声。

جىڭىلداس- جىڭىلدا- 的交互态。

جىڭىلدات- جىڭىلدا- 的使动态。

جىڭىلداۋ جىڭىلدا- 的不定式。

جىپ: جىپ بەرۋ 一溜烟儿，一闪，一滑，一晃：جىپ بەرىپ قاشا جونەلۋ 一溜烟儿跑了 / جىپ ەتىپ كىرۋ 一闪(一滑)就进来 / جىپ بەرىپ شىعا جونەلۋ 一晃就出去。

جىپ-جىپ: جىپ-جىپ ەتۋ (指动作)迅速，

神速,麻利;轻巧,灵巧,敏捷。
جىپىلدا- 〈动〉① (指动作) 迅速,神速,麻
利;轻巧,灵巧,敏捷②〔转〕喋喋不休,滔滔
不绝,唠叨。
جىپىلدات- جىپىلدا- 的使动态。
جىپىلداۋ جىپىلدا- 的不定式。
جىپىلىق 〈形〉 好眨眼的, 爱眨巴眼的 ▲
جىپىلىق شام 小油灯。
جىپىلىقتا- 〈动〉 ① 不时地眨眼,眨巴 ②
发出一闪一闪的光,(灯光)时亮时暗。
جىپىلىقتاس- جىپىلىقتا- 的交互态。
جىپىلىقتات- ① جىپىلىقتا- 的使动态 ② 不
时地眨眼: كوزىن جىپىلىقتاتۋ 不时地眨眼。
جىپىلىقتاۋ جىپىلىقتا- 的不定式。
جىپىر-جىپىر: جىپىر-جىپىر ەتۋ 见
جىپىرلا-.
جىپىرلا- 〈动〉 众多,群聚,成群; 熙来攘往;
密密麻麻: جىپىرلاعان بالىق 成群的鱼/
جىپىرلاپ جۇرگەن ادامدار 熙来攘往的人/
جىپىرلاعان قويلار 密密麻麻的羊。
جىپىرلاس- جىپىرلا- 的交互态。
جىپىرلات- جىپىرلا- 的使动态。
جىپىرلاۋ جىپىرلا- 的不定式。
جىپىق 〈形〉 好眨眼的,爱眨巴眼的。
جىپىقتا- 〈动〉 (不时地)眨眼,眨巴。
جىپىقتات- جىپىقتا- 的使动态。
جىپىقتاۋ جىپىقتا- 的不定式。
جىر I 〈名〉 民歌,歌谣,歌: تاتار جىرى
塔塔尔民歌/ جەڭىس جىرى 胜利之歌 ▲
بەسىك جىرى 摇篮曲▲ جىر بولۋ 流传,议论,成
为议论的话题 ▲ جىر قىلۋ 传开,议论,传
颂。
جىر- II 〈动〉 ① 冲开,掘开,挖开: سۋ
توسپانى جىرىپ كەتتى. 水把堤坝冲开了。/
كۇرەكپەن جىرىپ جىبەرۋ 用铁锹挖开 ② 豁开
拉豁,拉坏: تۇيەنىڭ مۇرنىن جىرىپ كەتتى.
把骆驼鼻子给拉豁了。③〔转〕分出,留出:
جالعىز ۇلىن جانىنداي كورەدى، اۋزىنداعىسىن
جىرىپ بەرەدى. 把独儿子当宝贝,自己舍不
得吃都给他。▲ اۋزىنداعىسىن (اۋزىنان)

جىرىپ بەرۋ 疼爱,宠爱。
جىرا 〈名〉 沟,小山沟,谷地。
جىرا-جىرا 〈形〉 多沟的,沟沟坎坎的。
جىرا-جىقپىل 〈名〉 沟,沟壑,小山沟:
جىرا-جىقپىلمەن جۇگىرە جونەلۋ 顺着小山沟跑
去。
جىراق 〈形〉 远的,遥远的,偏僻的: جىراق
جەردە 在遥远的地方。
جىراقا 〈名〉 (指被水冲开的)凹地,洼地。
جىراقاي 〈名〉沟,小沟: جىراقايدىڭ ارجاعىندا
在小沟的那一边。
جىراقالاۋ 〈形〉比较洼陷的,稍洼的。
جىراقتا- 〈动〉①走远,远离: ونىڭ قاراسى
جىراقتاپ كورىنبەي كەتتى. 他的身影越来越
远逐渐消失了。②〔转〕疏远,保持距离,不亲
近: جاقىننان بەرى جىراقتاپ جۇر 近来开始
保持距离。
جىراقتال- جىراقتا- 的被动态。
جىراقتاس- جىراقتا- 的交互态。
جىراقتات- جىراقتا- 的使动态。
جىراقتاۋ جىراقتا- 的不定式。
جىرالا- 〈动〉挖沟,刨沟: جىرالاپ جىبەرسەڭ
سۋ اعىپ كەتەدى. 挖个沟水就会流掉。
جىرالات- جىرالا- 的使动态。
جىرالاۋ جىرالا- 的不定式。
جىرالى 〈形〉 多沟,多谷地的。
جىرالىق 见 جىرا.
جىراۋ 〈名〉 歌手,民间歌手,民间诗人。
جىراشىق 〈名〉 小沟。
جىربىڭ: جىربىڭ قاعۋ ① (指眼)跳 ②
(指嘴)一闭一合 ②〔转〕轻浮,轻佻;嘻嘻
哈哈。
جىربىڭدا- 〈动〉① (指眼)跳 ② (指嘴)一闭
一合 ③〔转〕轻浮,轻佻;嘻嘻哈哈。
جىربىڭداس- جىربىڭدا- ③ 的交互态。
جىربىڭدات- جىربىڭدا- 的使动态。
جىربىڭداۋ جىربىڭدا- 的不定式。
جىرعا I 〈名〉 (妇女)美化的头饰。
جىرعا- II 〈动〉得到满足,心满意足;享乐,享
福,感到痛快。

جىرعاس- جىرعا- 的交互态。

جىرعات- جىرعا- 的使动态。

جىرعاۋ جىرعا- 的不定式。

جىرعىز- جىر- II 的使动态。

جىردىر- جىر- I 的使动态。

جىرق-جىرق: جىرىق-جىرىق ەتۋ 嘿嘿地笑，
嘻嘻笑，傻笑。

جىرقىل 〈名〉嘿嘿地笑，傻笑，过分的玩笑。

جىرقىلدا- 〈动〉嘿嘿地笑，嘻嘻笑，傻笑。

جىرقىلداس- جىرقىلدا- 的交互态。

جىرقىلدات- جىرقىلدا- 的使动态。

جىرقىلداۋ جىرقىلدا- 的不定式。

جىرلا- 〈动〉歌颂，唱歌，颂扬，赞扬：
باقىتتى ءومىردى جىرلاۋ 歌颂幸福的生活。

جىرلان- جىرلا- 的使动态。

جىرلات- جىرلا- 的使动态。

جىرلاۋ جىرلا- 的不定式。

جىرما 〈形〉开叉的（西服，裤子）。

جىرمالا- 〈动〉① 分出，留出，零敲碎打：
جىرمالاپ بەرۋ 分给一点 ② 分割，瓜分：
قازىنانى جىرمالاۋ 瓜分财产/ سۋدى جىرمالاۋ 把
水渠的水给瓜分 ③ 划开，挖掘，开掘：ارىقتى
جىرمالاۋ 开掘水渠。

جىرمالان- جىرمالا- 的被动态。

جىرمالات- جىرمالا- 的使动态。

جىرمالاۋ جىرمالا- 的不定式。

جىرنا 〈名〉［方］（马鞍上紧贴马背的）汗
垫。

جىرناق 〈名〉尖而带钩的铁棍。

جىرت- 〈动〉① 撕破，扯破，撕碎： قاعاز
جىرتۋ 撕纸/ بۇل جىرتۋ 扯布 ② 耕，犁： جەر
جىرتۋ 耕地 ▲ بەتىن جىرتۋ ① 抓破脸 ②
伤心 ▲ جىرتىسىن جىرتۋ 辩护，替……说话
▲ مال باققاندىكى، جەر جىرتقاندىكى.【谚】牲
畜属于饲养者，土地属于耕种人。

جىرتا: جىرتا قارىس 一大扎咋： ۇزىندىعى
جىرتا قارىس 长度是一大咋。

جىرتاق 〈名〉（指轻浮的）笑，嘻笑，嘻嘻哈哈：
ورىنسىز جىرتاق 不适宜的笑。

جىرتاقتا- 〈动〉轻浮地笑，轻佻地笑，嘻嘻哈
哈，嘻皮笑脸。

جىرتاقتاس- جىرتاقتا- 的交互态。

جىرتاقتات- جىرتاقتا- 的使动态。

جىرتاقتاۋ جىرتاقتا- 的不定式。

جىرتاڭ 〈名〉（指轻浮的）笑，嘻笑，嘻嘻哈哈
▲ جىرتاڭ قاعۋ 轻浮地笑，轻佻地笑，嘻嘻哈
哈，嘻皮笑脸。

جىرتاڭدا- 〈动〉轻浮地笑，轻佻地笑，嘻嘻
哈哈，嘻皮笑脸。

جىرتاڭداس- جىرتاڭدا- 的交互态。

جىرتاڭدات- جىرتاڭدا- 的使动态。

جىرتاڭداۋ جىرتاڭدا- 的不定式。

جىرتاڭ-جىرتاڭ: جىرتاڭ-جىرتاڭ ەتۋ 轻
浮地笑，轻佻地笑，嘻嘻哈哈，嘻皮笑脸。

جىرتي- 〈动〉哭哭啼啼，哭丧着脸，装作哭
的样子。

جىرتيت- جىرتي- 的使动态。

جىرتيۋ جىزتي- 的不定式。

جىرتقىز- جىرت- 的使动态。

جىرتقىش 〈形〉① 凶残的，凶恶的，凶猛的：
جىرتقىش اڭ 猛兽/ جىرتقىش قۇس 猛禽 ②
〔转〕残暴的，暴虐的，凶狠的： جىرتقىش جاۋ
残暴的敌人 ③ 猛兽，猛禽 ④ 暴虐者，残
暴的人。

جىرتقىشتان- 〈动〉变得凶猛，变得残暴，变
得凶恶，丧失人性。

جىرتقىشتانۋ جىرتقىشتان- 的不定式。

جىرتقىشتىق جىرتقىش 的抽象名词。

جىرتىق 〈形〉① 破的，破旧的，破烂的：
جىرتىق كيىم 破衣服 ② 破绽，破口，窟窿：
كيىمنىڭ جىرتىعى 衣服的破口 ▲ جىرتىق اۋىز
嘴不严的。

جىرتىق-جىرتىق 〈形〉破破烂烂的，破烂不
堪的，褴褛的。

جىرتىق-تەسىك 〈名〉① 破口，破绽：
جامايتىن جىرتىق-تەسىك 该补的破口 ② 窟窿，
裂缝，残垣断壁： قورانىڭ جىرتىق-تەسىگى 院子
的残垣断壁。

جىرتتىر- جىرت- 的使动态。

جىرتۋ جىرت- 的不定式。

جىرتىل ① جىرت- 的被动态 ② 撕破，磨破，破旧：جىرتىلعان جەرىن جاماۋ 补破了的地方 ▲ جىرتىلىپ ايرىلۋ 众多，成群结队，熙来攘往。

جىرتىندى 〈名〉碎块，碎片，（布）条，（布）头。

جىرتاڭ 〈名〉（轻浮的）笑，嘻笑，嘻嘻哈哈，嘻皮笑脸。

جىرتاڭدا- 〈动〉轻浮地笑，轻佻地笑，嘻皮笑脸，嘻嘻哈哈：ورىنسىز جىرتاڭداۋ 不适宜的嘻皮笑脸。

جىرتاڭداس- جىرتاڭدا- 的交互态。

جىرتاڭدات- جىرتاڭدا- 的使动态。

جىرتاڭداۋ جىرتاڭدا- 的不定式。

جىرتاڭ-جىرتاڭ: **جىرتاڭ-جىرتاڭ قاعۋ (ەتۋ)** 轻浮地笑，轻佻地笑，嘻皮笑脸，嘻嘻哈哈。

جىرتىڭقىرا- 〈动〉稍微扯开，撕得再大一点。

جىرتىڭقىراۋ جىرتىڭقىرا- 的不定式。

جىرتىس Ⅰ 〈名〉婚礼时分送给女宾的布料 ▲ جىرتىسىن جىرتۋ 辩护，替……说话。

جىرتىس- Ⅱ جىرت- 的交互态。

جىرتۋ جىر- Ⅰ 的不定式。

جىرشى 〈名〉歌手，民间歌手。

جىرىق 〈形〉缺口的，豁口的，裂口的：ارىقتاڭ جىرىعى 水渠的缺口／ جىرىق ەرىن 豁嘴（兔唇）／ قولىڭنىڭ جىرىعى بارما؟ 你手漏啊？ ▲ جىرىق ەتەك 开隙儿的。

جىرىل- ① جىر- Ⅱ 的被动态 ② 豁裂，豁开：ايىلداڭ كوزى جىرىلىپ كەتتى. 肚带眼儿豁开了。③ 分离，离开，跑掉，溜掉：جىرىلىپ اققان سۋ 跑掉的水／ توپتان جىرىلىپ شىعۋ 从人群中溜出。

جىرىم Ⅰ 〈名〉（指肚带的）末端 ▲ جىرىم جەۋ ① 啃坏肚带末端 ② 占小便宜。

جىرىم Ⅱ 〈形〉破烂的，撕烂的，豁开的，豁开的，豁裂的：جىرىم ايىل 豁开的肚带。

جىرىمدا- 〈动〉① 分出，留出，零敲碎打：جىرىمداپ جيناۋ 一点一滴的积累 ② 瓜分，分割：جىرىمداپ اكەتۋ 瓜分走。

جىرىمدال- ① جىرىمدا- 的被动态 ② 豁开，豁裂。

جىرىمدان- جىرىمدا- 的被动态。

جىرىمدات- جىرىمدا- 的使动态。

جىرىمداۋ جىرىمدا- 的不定式。

جىرىم-جىرىم 〈形〉破烂的，破烂不堪的，褴褛的；豁开的，豁裂的 ▲ جىرىم-جىرىم بولۋ ① 被撕破，破烂不堪 ② 豁开。

جىرىندى 〈形〉①破烂，碎片（指布）②久经世故的，富有经验的，饱经风霜的，老练的。

جىرىندىلىق ① جىرىندى 的抽象名词 ② 经验，技能，绝窍。

جىت- 〈动〉溜掉，溜走，跑掉，撒腿就跑：ەكەۋ وزەنگە قاراي جىتا جونەلدى. 他俩朝着河边撒腿就跑了。▲ جىتىپ وتىرۋ 逃走，跑掉。

جىتا جىتا قارىس : 见 **جىرتا قارىس.**

جىتۋ جىت- 的不定式。

جىتىر- ① جىت- 的使动态 ② 干掉，斩除。

جىتىرت- جىتىر- 的使动态。

جىتىرۋ جىتىر- 的不定式。

جىبەك 〈名〉① 丝，蚕丝：جىبەك ءجىپ 丝线／ جاساندى جىبەك 人造丝 ② 丝棉：جىبەك تارتقان شاپان 丝棉袄／ جىبەك بۇيىمدارى 丝织品 ③〔转〕温柔的，温文尔雅的，可爱的：جىبەك مىنەزدى 脾气温柔的／ جىبەك جەل 微风 ▲ جىبەك جولى 丝绸之路 ▲ جىبەك كوبەلەك 蚕蛾 ▲ جىبەك قاراعان 〔植〕金合欢，马缨花 ▲ جىبەك قوزاسى 蚕茧 ▲ جىبەك قۇرتى 蚕 ▲ تال جىبەك 丝线 ▲ شىم جىبەك 纯丝。

جىبەكتەي 〈形〉① 象丝似的，象丝棉似的：جىبەكتەي جۇمساق 象丝棉似的柔软 ②〔转〕温柔的，温文尔雅的，可爱的，很有礼貌的：قىلىعى جىبەكتەي 举止温文尔雅。

جىبەكشى 〈名〉养蚕者，养蚕能手。

جىبەكشىلىك 〈名〉养蚕业。

جىبەر- 〈动〉① 派，派遣；送走，放走，打发走：كىسى جىبەرۋ 派人／ اسكەرگە جىبەرۋ 送……当兵／ بارعىسى كەلسە جىبەرە سال 他想去的话就让他去 ② 投，寄：حات جىبەرۋ 寄信 ③

كىمنەن/ 息消递传 جەبەرۋ حابار : 捎,带,递传
جەبەرىپتى؟ 的来带谁托 ? ④ 〔转〕 击射,打 :
表词动助做） ⑤ 弹子费白 جەبەرۋ وقتى تەككە
然突 جەبەردى كۈلۈپ : 速迅,决坚,然突(示
كەسىپ/ 走赶要定 一 جەبەرۋ قۇپ /了笑
往,望展 جەبەرۋ كوز السقا ▲ 掉切快 جەبەرۋ
بەتمەن ▲ 禁失 جەبەرۋ استىنا ▲ 看处远
▲ 欲所其随 , ...其任,流自任放 جەبەرۋ
看 كوز جەبەرۋ ▲ 亏吃,给输 جەبەرۋ ەسەسىن
,之任之听 جەبەرۋ برقىنا ▲ 望瞭,目举;眼一
。纵放,就迁

جەبەرت- -جەبەر 的使动态。

جەبەرتكىز- -جەبەرت 的使动态。

جەبەرتتىر- -جەبەرت 的使动态。

جەبەرۋ -جەبەر 的不定式。

جەبەرىل- -جەبەر 的被动态。

جەبەرىس- -جەبەر 的交互态。

ٴجىبۋ -ٴجىبى 的不定式。

ٴجىبى- 〈动〉 ① 变软,软化,溶化,泡软: قار ٴجىبۋ 雪融化/ جەر ٴجىبۋ 解冻/ سۋدا ٴجىبىيدى 在水里能泡软 ② 〔转〕(态度)趋于缓和,发善心,产生同情感: ٴىشى ٴجىبۋ 心软 ▲ كونى ٴجىبۋ 吃饱。

ٴجىبىت- ① -ٴجىبى 的使动态 ② 泡软,弄软,软化: سۋمەن ٴجىبىتۋ 用水泡软/ سوزگە يلاندىرىپ ٴجىبىتۋ 用说服的方法使软化。

جىبىتەرلىك 〈形〉 ① 能弄软的,能泡软的,软化的: تەرى جىبىتەرلىك 能使皮革软化的,的 ② 能使……发善心的,能使……同情的 感动……的: ونىڭ كوڭىلىن جىبىتەرلىك نە ايتاسىڭ؟ 你说什么能使他感动?

ٴجىبىتتىر- -ٴجىبىت 的使动态。

ٴجىبىتۋ -ٴجىبىت 的不定式。

ٴجىبىتىل- -ٴجىبىت 的被动态。

جىگەر 〈名〉 [波] 意志, 毅力;朝气,志气;气魄,干劲: قىيىنشىلىقتى جەڭەتىن جىگەر بولۋ كەرەك/ 要有克服困难的的意志 جىگەرى بولسا سۆلكىنى سۆعا كەتەر مە دى؟ 他有志气的话,能这样无精打采吗? ▲ جىگەر الۋ 受到鼓舞, ▲ جىگەر بەرۋ 鼓力,鼓舞 ▲ جىگەر 得到勇气 ▲ جىگەرى قۇم بولۋ 义愤填膺,非常气愤 ▲ قايناۋ 一败涂地,泄气。

جىگەرلەن- 〈动〉 长志气,勇气倍增,受鼓舞,感到振奋: جىگەرلەنگەن جاۋىنگەرلەر 勇气倍增的战士们/ جىگەرلەنىپ ۇيرەنۋ 勤奋地学习。

جىگەرلەندىر- -جىگەرلەن 的使动态。

جىگەرلەنۋ -جىگەرلەن 的不定式。

جىگەرلەنۋشىلىك 〈名〉 勇气倍增, 精力充沛。

جىگەرلى 〈形〉 有志气的,有毅力的,有气魄的,有魄力的: جىگەرلى جىگىت 有志气的男子汉。

جىگەرلىلىك جىگەرلى 的抽象名词。

جىگەرسىز 〈形〉无志气的,无毅力的,无魄力的,窝囊的 ▲ جىگەرسىز ادام جەتىمسىرەپ تۇرادى. 【谚】窝囊人显老得可怜。

جىگەرسىزدەن- 〈动〉意志薄弱,精神萎靡,意志消沉,情绪低落。

جىگەرسىزدەندىر- -جىگەرسىزدەن 的使动态。

جىگەرسىزدەنۋ -جىگەرسىزدەن 的不定式。

جىگەرسىزدىك -جىگەرسىز 的抽象名词。

جىگىت 〈名〉 ① 小伙子,(指男)青年人 ② 男子汉,大丈夫: جىگىتتە جىگىتتىك بولۋ كەرەك. 男子汉应有男子汉的样子。 ③ 好样的,拔尖的: جىگىت-اق ەكەن 真是好样的 ▲ جىگىت اعاسى (成熟的) 男性,男人 ▲ جىگىتتىك سىرتتانى (سولتانى، تورەسى) 小棒伙子,好小伙子 ▲ كۇيەۋ جىگىت 女婿 ▲ العىر جىگىت اقىلىنا قاراي ٴىس قىلار، ولاق جىگىت وڭاي جۇمىستى كۇش قىلار. 【谚】智者巧干,愚者蛮干。 ▲ ەر جىگىتتىڭ قادىرى ولگەندە وتەر، قۇنان جۇرتتىڭ قادىرى كوشكەندە وتەر. 【谚】勇儿死后倍感珍爱,故居移后倍感可亲。 ▲ جىگىتتى ٴبىلىم بايگەگە، جىلىك اتتى بايگەگە قوسادى. 【谚】有学问的青年可以成才,肥壮的骏马可以竞赛。

جىگىت-جەلەڭ 〈名〉(指复数)小伙子,青年人。

جىگىتسىز 〈形〉没有小伙子的;没有男朋友的: جىگىتسىز قىزدار 没有男朋友的姑娘们。

جىگىتسىزدىك جىگىتسىز 的抽象名词。

جىگىتسىن- 〈动〉(指男人)逞能,逞强,逞英雄: ول الدىندا جىگىتسىنۋ 在众人面前逞能。

جىگىتسىندىر- جىگىتسىن- 的使动态。

جىگىتسىنۋ جىگىتسىن- 的不定式。

جىگىتتىك ① جىگىت 的抽象名词 ② 小伙子气,小伙子劲头,男子汉气概,(指男人)青年人的志气 ③ 胆量,勇气。

جىگىتشىلىك 〈名〉① 小伙子气,男子汉气概,青年人的气魄 ② 勇气,胆量。

جىك 〈名〉① 缝,缝隙: جىگىنەن ٴبولىنۋ 从有缝隙的地方分开 ② 层,层次;阶层: تاستىڭ جىگى 石头的层次/ ەرەكشە ۋقىقتى جىك 特权阶层 ③〔转〕界,界线: جىگى بىلىنبەۋ 界线不清 ▲ جىگىن جازباۋ (جىك جازباۋ) 形影不离;亲密无间 ▲ جىك سالۋ 挑拨离间,制造不和 ▲ جىك تۇۋ 出现不和,发生纠纷。

جىك-جاپپار: جىك-جاپپار بولۋ 显得热情,表示盛意: جىك-جاپپار بولىپ قارسى الۋ 盛情(热情)接待。

جىك-جىك: جىك-جىك بولۋ ① 层层分离,分裂成一层一层: جىك-جىك بولىپ ٴبولىنۋ — 一层一层地分离 ② 分裂成集团(阶层,帮派,宗派): جىك-جىك بولعاندى توقتاتۋ 停止帮派活动。

جىكتە- 〈动〉① 分类,分级: جىكتەۋ امالى 分类法 ② 〔语〕变位,变化 ▲ جىكتەۋ ەسىمدىگى 〔语〕人称代词。

جىكتەل- ① جىكتە- 的被动态 ② 分裂,分化,分成集团,分成帮派: جىكتەلۋ پايدا بولۋ 出现分裂/ ەكى ۋيەككە جىكتەلۋ 两级分化 ③ 〔语〕变位: ەتىستىكتىڭ جىكتەلۋى 动词变位。

جىكتەن- جىكتە- 的反身态。

جىكتەندىر- جىكتەن- 的使动态。

جىكتەس- جىكتە- 的交互态。

جىكتەستىر- جىكتەس- 的使动态。

جىكتەت- جىكتە- 的使动态。

جىكتەۋ جىكتە- 的不定式。

جىكتىك 〈形〉〔语〕人称的,表示人称的 ▲ جىكتىك جالعاۋى 〔语〕人称附加成分。

جىكشىل 〈形〉闹分裂的,好搞宗派的,爱搞派性的: جىكشىل ادام 爱闹分裂的人(分裂分子)。

جىكشىلدىك ① جىكشىل 的抽象名词 ② 宗派,宗派主义,分裂主义: جىكشىلدىككە قارسى تۇرۋ 反对宗派主义。

جىلىك 〈名〉① 股骨,肱骨等之总称 ② 带肉的股骨 ③〔转〕肥壮的,健壮的: جىگىتتى ٴبىلىم بايگەگە، جىلىكتى اتتى بايگەگە قوسادى. 【谚】有学问的青年可以成才,肥壮的马可以竞赛 ▲ ارزاننىڭ جىلىگى تاتىماس. 便宜没好货。▲ اسىق جىلىك 胫骨 ▲ جىلىگى تاتىماۋ 瘦的,瘦得无味的 ▲ جىلىك مايى تاۋسىلۋ 骨髓枯竭,病得消瘦 ▲ كارى جىلىك 桡骨 ▲ ورتان جىلىك 股骨 ▲ توقپاق (توقپاس) جىلىك 肱骨。

جىلىكتە- 〈动〉按骨节分开,按关节部位卸(指肉)。

جىلىكتەل- جىلىكتە- 的被动态。

جىلىكتەت- جىلىكتە- 的使动态。

جىلىكتەۋ جىلىكتە- 的不定式。

جىلىنشىك I 〈名〉① 腓骨: جىلىنشىك سۇيەك 腓骨 ② 小腿: باتپاقتا جىلىنشىگىنەن باتۋ 泥没过小腿 ▲ سىرتقى جىلىنشىك 外踝 ▲ ىشكى جىلىنشىك 内踝。

جىلىنشىك II 〈名〉把,束: ٴبىر جىلىنشىك ٴشوپ 一把草。

جىلىنشىكتە- 〈动〉(常用其副动词形式)一把一把地: جىلىنشىكتەپ بايلاۋ 一把一把地扎(捆)。

جىلىنشىكتەس- جىلىنشىكتە- 的交互态。

جىلىنشىكتەس- جىلىنشىكتە- 的使动态。

جىلىنشىكتەۋ جىلىنشىكتە- 的不定式。

جىنىگۋ جىنىك- 的不定式。

جىنىگىس- جىنىك- 的交互态。

جىنتىكتەپ 〈副〉认真地,仔细地,周密地。

جىنىك- 〈动〉① 着急,慌张,气急败坏: جىنىكپەي اقىرىن سويلە 说话不要着急,慢慢

讲，② 生气，发怒气势汹汹：توبەلەسەمىن دەپ
جىنىگۋ 气势汹汹地要打架。
جىنىكتىر- جىنىك- 的使动态。
جىڭىشكە 〈形〉① 细的，细小的：جىڭىشكە ينە
细针/ جىڭىشكە ٴجىپ 细线/ جىڭىشكە بەل 细
腰 ② 尖的，尖细的，高亢的：داۋسى جىڭىشكە
声音尖/ سىبىزعىنىڭ جىڭىشكە ٴۇنى 尖细的
笛声 ③ 窄的，窄小的：جىڭىشكە جول 窄路
④〔转〕危险的，难办的，复杂的，敏感的：
جىڭىشكە ماسەلە 复杂（敏感）的问题 ▲
جىڭىشكە اۋرۋ 淋病。
جىڭىشكەلە- 〈动〉使细一些，弄细一点：
ٴجىپتىڭ ۇشىن جىڭىشكەلەۋ 把线头搓细一点/
جىڭىشكەلەپ اڭگىمەلەسۋ 细谈。
جىڭىشكەلەن- جىڭىشكەلە- 的被动态。
جىڭىشكەلەت- جىڭىشكەلە- 的使动态。
جىڭىشكەلەۋ جىڭىشكەلە- 的不定式。
جىڭىشكەلىك جىڭىشكە 的抽象名词。
جىڭىشكەر- 〈动〉① 变细，变得细长：ارقان
جىڭىشكەرىپ ٴۇزىلىپ كەتتى. 绳索细得都断
了。② 变窄，变得窄小：جول جىڭىشكەرىپ بارا
جاتقانداي. 路好象越来越窄了。③ 变尖，变
得尖细，变得高亢：ونىڭ داۋىسى تىم
جىڭىشكەرىپ كەتتى. 他的声音变得太尖了。
جىڭىشكەرت- جىڭىشكەر- 的使动态。
جىڭىشكەرۋ جىڭىشكەر- 的不定式。
ٴجىپ 〈名〉① 线，纱：ٴجۇن ٴجىپ 毛线/
ٴجىپ ٴيىرىپ كەزدەمە توقۋ 纺纱织布 ② 绳，线
绳，绳索：كەندىر ٴجىپ 麻绳 / جىپپەن بايلاۋ
用绳子绑起来 ▲ ايىق ٴجىپ 绊索 ▲ الا ٴجىپ
اتتاماۋ 不占一点便宜；不做一点坏事 ▲
باس ٴجىپ （牵或拴牛用的）绳索 ▲ ٴجىبى
ٴتۇزۋ 正派，正直 ▲ جىپكە ٴتىزۋ ① 用线穿 ②
把前前后后的琐事（问题）联系起来 ▲ ٴجىپ
ساتى （باسپالداق） 软梯 ▲ ٴجىپ تاعۋ ① 给（
马、牛）拴绳子 ② 贬低，挑毛病 ▲ ٴجىپ ۇشى
线头 ▲ ٴجىپ ۇشىنا شىعۋ 走极端 ▲ ورمەك
ٴجىپ 经线 ▲ ينە وتكەن جەردەن ٴجىپ وتەر.
【谚】能穿针的地方就能穿线。▲ قىسقا ٴجىپ
كۇرمەۋگە كەلمەس.【谚】短绳子打不起结（无
能为力）。
جىپسە 〈名〉① 板带，板条 ②（木器之）接
缝，合缝。
جىپسەلە- 〈动〉固定板带，安板带。
جىپسەلەن- جىپسەلە- 的被动态。
جىپسەلەس- جىپسەلە- 的交互态。
جىپسەلەت- جىپسەلە- 的使动态。
جىپسەلەۋ جىپسەلە- 的不定式。
جىپسەلى 〈形〉带板带的，有板带的。
ٴجىپسۋ ٴجىپسى- 的不定式。
ٴجىپسى- 〈动〉①（冰雪）刚刚融化，微融，
温润：قار ٴجىپسي باستادى. 雪刚刚开始融化
了。②〔转〕微微地冒汗，刚刚发汗：ماڭدايى
ٴجىپسىدى 前额微微地出汗。
ٴجىپسىز 〈形〉无线的；无绳的，无绳索的 ▲
ٴجىپسىز ارقاندالۋ （بايلانۋ） 不得脱身，缠身，
耽误 ▲ ٴجىپسىز تۇساۋ 耽误。
جىپسىك 〈形〉湿的，湿润的，湿乎乎的，潮
湿的。
ٴجىپسىت- ① ٴجىپسى- 的使动态 ② 润：
تاماعىن ٴجىپسىتۋ 润润嗓子。
جىپتەس- 〈动〉① 合缝，衔接，对缝 ② 和好，
和解，言归于好。
جىپتەستىر- ① جىپتەس- 的使动态 ②（指木
器）合缝，对缝 ③ 连接；继续：اڭگىمەسىن
جىپتەستىرۋ 继续自己的叙述 ④〔转〕调解，
说和（指关系）。
جىپتەستىرۋ جىپتەستىر- 的不定式。
جىپتەسۋ جىپتەس- 的不定式。
جىپتىك 〈名〉细绳，细条（物）。
جىپتىكتەي 〈形〉好看的，匀称的，标致的：
تال ارىق، سەمىز دە ەمەس جىپتىكتەي جىگىت 不
胖不瘦的，身材匀称的小伙子。
ٴجىپ-شۋ 〈名〉用于毡房，牲畜等的绳索的
通称，泛指绳索。
ٴجىتۋ ٴجىتى- I 的不定式。
ٴجىتى I 〈形〉快速的，急速的，急骤的，疾驰
的，急忙的：ٴجىتى باسقان اياقتىڭ دىبىسى 急
速的脚步声/ ٴجىتى كيىنۋ 急速穿上衣服▲
ٴجىتى كوز 目光锐利的。

：走跑的声作不，走溜 ① 〈动〉 Ⅱ **جىتى-**
？吗溜想你 ؟جىتىپ بەرەيىن دەپ ۋتىرسىڭ با
استىنان اياق ：踪无影无，飞 而 翼不，失消 ②
。了飞而翼不间然突 جىتىپ كەتتى
。聚类以物 **جىتىك: جىتىككە ساياق**
。词名象抽的 I جىتى- **جىتىلىك**
驱，走赶②态动使的 Ⅱ -جىتى ① **جىتىر-**
。丢弄，藏窝，拾收 ③ 走发打，赶
步一，三连二接，断不连接〈动〉 **جىتىرمەلە-**
。步一接
加 ② 态动使的 -جىتىرمەلە ① **جىتىرمەلەت-**
快加 اياغىنى جىتىرمەلەتە باسۇ ：忙急，速加，快
伐步 ③ 催，催促，逼迫 ： تۇرا جىتىرمەلەتپەي
。促催别，儿会一等微稍 تۇرشى
。式定不的 -جىتىرمەلەت **جىتىرمەلەتۇ**
。式定不的 -جىتىرمەلە **جىتىرمەلەۇ**

ز

ز 哈萨克文字母表中的第十个字母。

زابوي I 〈名〉〔矿〕井的工作面。

زابوي II 〈名〉〔体〕(球类运动的)发球。

زابويلا- 〈动〉钻井，钻探，钻眼。

زابويلاۋ زابويلا- 的不定式。

زابويلىق 〈形〉〔矿〕工作面的；井底的，采掘的。

زابويشى I 〈名〉采矿工，采煤工。

زابويشى II 〈名〉(排球)发球者。

زابويشىلىق 〈名〉钻探，钻井(之活儿)。

زابىن 见 زيان.

زابىر 见 ٴزابىر.

زاۆود 〈名〉① 工厂，制造厂：ماشينا زاۆودى 机械厂/ ۇن زاۆودى 面粉厂/ قانت زاۆودى 制糖厂 ② 养畜场：ىلە ات زاۆودى 伊犁养马场。

زاۆحوز 〈名〉事务科长，总务主任。

زاگس 〈名〉民事登记处，户籍登记处。

زاعارا 〈名〉〔土〕玉米面：زاعارا نان 玉米面馕。

زاعيپ 〈形〉① 畸形的，生理上有毛病的 ② 残疾人。

زاعيپتان- 〈动〉变成残疾人，变成畸形人。

زاعيپتانۋ زاعيپتان- 的不定式。

زاعيپتىق زاعيپ 的抽象名词。

زاعىما 〈名〉〔方〕平底大盘。

زاعىپ 见 زايىپ.

زاعىپىران 〈名〉〔植〕番红花(属)，藏红花(属)。

زادا 〈名〉〔波〕① 贵族，贵人，显贵 ② 用于男性人名▲ اسىل زادا 贵族出身。

زادى I 〈名〉根子，来源，出身：قازاق زادىڭ 你的根子是哈萨克族。

زادى II 〈副〉① 到底，究竟：زادى كىم؟ 到底是谁？/ ول زادى قانداي ادام؟ 他究竟是什么样的人？② 本来，根本，完全：زادى وعان ارتىق ايتقان ٴسوز ايىپ. 对他多说几句完全是一种罪过。

زادىندا 〈副〉原来，本来；看来。

زاي I 〈名〉阿拉伯字母“ ز ”的读音。

زاي II 〈名〉〔方〕潮湿，湿度。

زايا 〈副〉白费，枉费，徒劳：ۋاقىتتى زايا جىبەرمەۋ كەرەك 不要浪费时间/ پارتيانىڭ ٴۇمىتىن زايا جىبەرمەۋ 不辜负党的期望/ زايا قىلۋ 浪费(白费)/ زايا كەتۋ 浪费(使失去效用) ▲ قارۋسىز ادامنىڭ قايراتى زايا، قايراتسىز ادامنىڭ ايبارى زايا. 【谚】赤手空拳有力气也白费，没有力气要威风也徒劳。▲ وتىرىكشىنىڭ شىن ٴسوزى زايا 【谚】常说谎话的人无信用。

زايىم 见 زايوم.

زايىمكا 〈名〉领地。

زايوم 〈名〉债券，公债，国库券：زايوم ساتىپ الۋ 购买债券/ زايوم تاراتۋ 发行公债。

زايومدىق 〈形〉借债的，借款的：زايومدىق بەلەت 债券。

زايتۇن 〈名〉〔植〕橄榄：زايتۇن ماي 橄榄油 ▲ قارا زايتۇن 乌榄。

زايىعى 〈副〉白白地，徒然，枉然，徒劳：ٴومىرى زايىعى ٴوتتى 白白地渡过一生。

زايىپ 〈名〉[阿]夫人，妻子：زايىبىڭىزعا سالەم ايتىڭىز. 请向您夫人问好。

زايىپتى 〈形〉夫人的，有妻子的：زايىپتى ٴومىر 夫妻生活。

زايىپتىق 〈名〉夫人的地位，妻子身分。

زايىر 〈形〉[阿]明显的，清楚，显然，无疑义的：مۇمكىندىك زايىر كورىنىپ تۇر. 可能性是

显而易见的。

زاكاز 〈名〉① 定制，定做，定购：زاكاز بەرۋ 定做/ زاكاز بويىمدار 定购物资 ② 挂号：زاكاز حات 挂号信。

زاكازشى 〈名〉订购人，订制人，订货人。

زاقمەت 〈名〉苦难，痛苦，苦楚；忧患。

زاقپى 〈名〉甩石器。

زاقىم 〈名〉① 伤，创伤，伤口：جىعىلعاندا زاقىم بولعان سەكىلدى 可能是摔的时候受了伤 ② 损坏，损害；毁坏，破坏：زاقىم بولعان جەرى 损坏了的部分。

زاقىمدا- 〈动〉① 使受伤，伤害，使受损：مىنا نۇرجاننىڭ ەش جەرىن زاقىمداعان جوق. 炸弹没有伤着努尔江。② 弄坏，毁坏：قۇلىپتى زاقىمداپ الما. 别把锁弄坏了。

زاقىمدال- زاقىمدا- 的被动态。

زاقىمدان- زاقىمدا- 的反身态。

زاقىمداندىر- زاقىمدان- 的使动态。

زاقىمدات- زاقىمدا- 的使动态。

زاقىمداۋ زاقىمدا- 的不定式。

زاقىمداۋشى 〈名〉伤害者，使受损者。

زاقىمدى 〈形〉受伤的，有创伤的；受员的，有损坏的。

زاقىمدىلىق 〈名〉危害，伤害，损害。

زال 〈名〉① 大厅，厅堂，礼堂：جيىن زالى 会议厅/ قوناعاسى زالى 宴会厅 ② 客厅 ▲ ءماجىلىس زالى 会堂。

زالال 〈名〉[阿] 损失，损害，害处，危害；亏损，亏本：زالال تارتۋ 吃亏(受害)/ زالال كورۋ 受到损失/ زالال كەلتىرۋ 带来不好的后果(造成损失)/ بۇل ءدارىنىڭ ساعان ەشقانداي زالالى جوق. 这个药对你没有害处。

زالالدان- 〈动〉受损失，亏本，亏损；遭受危害。

زالالدانۋ زالالدان- 的不定式。

زالالدى 〈形〉有害的，有损害的，有危害的：دەنساۋلىققا زالالدى 有害于健康的。

زالالدىلىق ① زالالدى 的抽象名词 ② 害处，危害，损害。

زالالسىز 〈形〉无害的，不伤人的，无副作用的：زالالسىز اڭ 无害的野兽。

زالالسىزدان- 〈动〉变得无害，失去副作用，变得有用。

زالالسىزداندىر- ① زالالسىزدان- 的使动态 ②〔医〕消毒。

زالالسىزدانۋ زالالسىزدان- 的不定式。

زالالسىزدىق زالالسىز 的抽象名词。

زالوگ 〈名〉典当，抵押。

زالپ 〈名〉齐射，齐放，排射。

زالىم 〈形〉① 奸诈的，狡猾的，奸险的，阴险的：ول باسقالاردىڭ قىبىر-سىبىرىن اڭدىپ وتىراتىن زالىم. 他是个监视别人一举一动的阴险人。② 凶残的，暴虐的，残酷无情的，残无人道的：تارت قولدارىڭدى، زالىم جاۋلار، بۇل سەندەر بيلەيتىن جەر ەمەس. 住手，凶恶的敌人，这不是你们横行霸道的地方。③ 笑面虎，奸诈的人，狡猾的人。

زالىمدان- 〈动〉变得狡猾，成为阴险的人，要滑头。

زالىمدانۋ زالىمدان- 的不定式。

زالىمداۋ 〈形〉比较狡猾的，有些阴险的，有些骨头的。

زالىمدىق زالىم 的抽象名词。

زالىمدىلىق زالىم 的抽象名词。

زالىڭ 〈名〉〔旧〕佐领(清朝官名)。

زامازكا 〈名〉泥子，油灰。

زامازكالا- 〈动〉上泥子，抹油灰：تەرەزەنى زامازكالاۋ 往窗户上抹泥子。

زامازكالان- زامازكالا- 的被动态。

زامازكالات- زامازكالا- 的使动态。

زامازكالاۋ زامازكالا- 的不定式。

زامازكالى 〈形〉上过泥子的，抹过油灰的。

زامازكاسىز 〈形〉没有上过泥子的，没有抹过油灰的。

زامان 〈名〉[阿] ① 纪元，年纪 ② 时代，年代，时期；世道：تاياۋ زامان 近代/ كونە زامان 旧时代/ ەرتە زامان 古代/ قازىرگى زامان 现代 ▲ اتام زامان 地老天荒，古时 ▲ اقىر زامان ① 世界末日 ② 灾难 باياعى زامان 过去的年代，从前，古时 ▲ ءبىر زاماندا ① 从前，很早以前 ② 后来，稍后，过了一会儿 ▲ زامان دابىلى 时

代的声音 ▲ زامانىڭ اعمى 时代的潮流 ▲ زامان تارلىۇ 世道多艰 ▲ زاماننا قاراي ادامى.【谚】人随形势。▲ زاماننا قاراي امالى.【谚】时移俗易。▲ زامانىڭ قالاي بولسا بوركىڭدى سولاي كي.【谚】看形势选戴帽子（看风使舵）。

زامانا 〈名〉 时代，年代；时光，光阴： زامانا جاساعىرالقان كارىلەردى 让老年人返老还童的时代。

زامانالىق 〈形〉 时代的，年代的，时代性的。

زاماناقىر 〈名〉 ① 〔宗〕 世界末日 ② 〔转〕 艰难，困苦，灾难。

زاماندا 〈名〉 同时代的人，同一个年代的人，年龄相同的人： پوشكينمەن زاماندا اقىندار 和普希金同时代的诗人。

زاماندالىق 〈名〉 同代人的身份（特性），同岁人的地位。

زاماسكا 见 زامازكا.

زامات 〈名〉〔阿〕（某一）顷刻，一刻，时间，时刻： مىلتىقتىڭ داۋسى ەستىلگەن زامات تۇرا ۇمتىلدى 一听到枪声就冲上去了 ② 瞬间，刹那；立即，当即： جايىلدى زاماتىندا تالاي جەرگە 立即传到很多地方。

زاماتتا 〈副〉（某一）顷刻，在 …… 时候，瞬间 ▲ سول زاماتتا 当即，立即，马上。

زامعا- 〈动〉 高飞，飞翔；展翅： زامعاپ ۇشۋ 高高飞翔。

زامعات- زامعا- 的使动态。

زامعاۋ زامعا- 的不定式。

زامزام 见 زامزەم.

زامشى 〈名〉 熟好的鹿皮。

زاڭ 〈名〉 ①法， 法律，法规： زاڭعا نەمقۇرايدى قاراۋ 不重视法律 ② 规律，定律，法则： قوعام دامۋ زاڭى 社会发展规律/ تابيعات زاڭى 自然规律 ③ 〔转〕 规则，规矩，常规，风俗： بۇل وسى ولدىڭ زاڭى. 这是此地人的规矩。④ 〔转〕 习惯，毛病： كۇرىش تاماعىن جەمەيتىن مۇنىڭ زاڭى. 他有不吃米饭的毛病 ▲ اينالدىرۋ زاڭى 〔数〕交换定律 ▲ ارالىق زاڭى 〔医〕间隔法则 ▲ اۋىستىرۋ زاڭى 〔数〕交换定律 ▲ دىبىس سايكەستىك زاڭى 〔语〕语音对应规律 ▲ دىبىس ۇندەستىك زاڭى 〔语〕语音和谐规律。 ▲ زاڭعا تومپاق 违犯法律；与规矩相悖 ▲ زاڭ جولى 法律，法则 ▲ نەگىزگى زاڭ 宪法 ▲ ساۋدا زاڭى 商业法 ▲ ٴتىل زاڭدارى 语言规律 ▲ زاماننا قاراي زاڭى، توعايىنا قاراي اڭى.【谚】法律随着时代变，野兽多少看森林。

زاڭعار 〈形〉 巍峨的，巍巍的，高耸入云的： زاڭعار تاۋلار 巍峨的群山。

زاڭعىر-زۇڭعىر 〈拟〉 叮玲当啷，轰轰（声）： زاڭعىر-زۇڭعىر دىبىس 叮玲当啷声。

زاڭداس- 〈动〉 依照法律来衡量，按照法律说话： زاڭداساتىن بولسا ول جەڭىلەدى. 在法律面前他肯定失败。

زاڭداستىر- ① زاڭداس- 的使动态 ② 合法化，立法；合理化： زاڭداستىرۋ ۇسىنىسى 立法动议。

زاڭداستىرىل- زاڭداستىر- 的被动态。

زاڭداسۋ زاڭداس- 的不定式。

زاڭدى 〈形〉 ① 合法的，基于法律的；法定的，合乎规定的： زاڭدى كۇرەس ٴادىسى 合法的斗争方式/ زاڭدى ٴىزباسار 法定的接班人 ② 〔转〕 合理的，应有的，正当的，理所当然的： زاڭدى بايلانىس 正当的关系/ زاڭدى كۇدىك 理所当然的怀疑 ▲ زاڭدى تۇردە 合法地。

زاڭدىق 〈形〉 法律的，法律上的，法制的： زاڭدىق قۇدىرەتى جوق 没有法律效力。

زاڭدىلىق ① زاڭدى 的抽象名词 ② 定律性，规律性，合法性，合理性： بەلگىلى زاڭدىلىقتا يە 具有一定的规律性。

زاڭ - جارلىق 〈名〉 法律上的规定，法制，法令。

زاڭ-زاكون 〈名〉 法律和法规的泛称。

زاڭزۋ 〈名〉 藏族： زاڭزۋ جازۋى 藏文/ زاڭزۋ ٴتىلى 藏语。

زاڭزۋلىق 〈名〉 藏族人。

زاڭزۋشا ① 〈形〉 藏族的，藏族式的： زاڭزۋشا كيىم 藏族服装 ② 藏语，藏文： زاڭزۋشا بىلمەيدى 不会讲藏语。

زاڭسىز 〈形〉 ① 非法的，不合法的，违法的，

法律不允许的：زاكسىز ارەكەت 非法行为 ② 无理由的，无缘故的，无因由的：زاكسىز وق اتۋ 无缘无故地开枪。

زاكسىزدان- 〈动〉变得不合法，违犯法律；变得没有规律性：زاكدى نارسەنىڭ زاكسىزدانا قالعانىن كورمەيسىڭ بە. 你看，合法的东西突然变得不合法了。

زاكسىزداندىر- زاكسىزدان- 的使动态。

زاكسىزدانۋ زاكسىزدان- 的不定式。

زاكسىزدىق ①زاكسىز 的抽象名词 ② 非法，不合法，不合规律(的现象)。

زاكشى 〈名〉法学家；制定法律的人。

زاكشىل 〈形〉① 通晓法律的；严格遵守法律的，维护法制的 ② 严守法律的人。

زاكشىلداۋ 〈形〉懂法律的，守法较严的。

زاكشىلدىق زاكشىل 的抽象名词。

زاپال I 〈名〉〔医兽〕(马的)气肿病。

زاپال II 〈名〉导火管，火门，引火线，导火线，发火器。

زاپاس 〈名〉储备品，储藏(物)，备用品，预备品，贮存量：زاپاس ارميا 后备军 / زاپاس استىق 储备粮 / زاپاس ەگىس سايمانداری 备用农具 ▲ زاپاس بولشەكتەر 零配件。

زاپاستاعى 〈形〉备用的，预备的，储备的，储存的，后备的。

زاپى: زاپى بولۋ 厌烦，腻烦，讨厌；畏惧 زاپى قىلۋ 使厌烦，使腻烦，令人讨厌；吓唬。

زاپىلىق 〈名〉厌烦，讨厌，腻烦。

زاپىران I 〈名〉[阿] ① 胆汁，胆绿素；酸水：زاپىران كەكىرۋ 呃酸 ②〔转〕痛苦，苦恼，苦水，苦衷：كەۋدە تولعان زاپىران 满腹苦水。

زاپىران II 〈名〉〔植〕番红花(属)，藏红花(属)。

زاپىس: زاپىس بولۋ 厌烦，讨厌，腻烦，尝尽苦头。

زار 〈名〉悲痛，悲伤，伤忧，痛苦：زارىن ايتۋ 诉苦 ② (做谓语)很想，渴望：ونى ءبىر كورۋگە زارمىن. 我很想见他一面。▲ زار بولۋ 盼望，渴望；感到急需 ▲ زار ەڭىرەۋ 放大声哭 ▲ زار جىلاۋ 痛哭 ▲ زار زامان 苦难的时代 ▲ زار يلەۋ ①嚎啕，哀号 ② 唠叨 ▲ زار شەگۋ 忍受痛苦，经受艰难，悲伤 ▲ زارىن تارتۋ 痛苦到极点，受尽痛苦 ▲ زار قاقساۋ 哭诉、叫苦不迭 ▲ زار قاعۋ 痛哭 ▲ زار قىلۋ 让人感到急需 ▲ زار ۋرۋ 呼天抢地，叫苦连天 ▲ زارى ءوتۋ 显得珍贵，显得重要。

زارازاپ 见 زارەزەپ.

زاراپا 〈名〉〔动〕长颈鹿。

زارار 〈名〉[阿] 损失，损害，害处，危害。

زاراردان- 见 زالالدان-.

زاراردانۋ زاراردان- 的不定式。

زاراردى 见 زالالدى.

زارارسىز 见 زالالسىز.

زارات 〈名〉〔方〕草堆，粮堆。

زارداپ 〈名〉[波] ① 黄水，脓水，腐液 ② 影响，余波，后果，结果：اۋرۋدىڭ زاردابى 疾病的后果 / قۇرعاقشىلىق اپاتى اۋىل شارۋاشىلىعىنا زاردابىن تيگىزدى. 旱灾使农业受到严重影响。③ 害处，危害，余毒：سولشىلدىق ساياساتتىڭ زاردابى 左倾政策的余毒。

زارداپسىز 〈形〉没有什么影响的，没有什么后果的，不良后遗症的。

زارداپتى 〈形〉有影响的，有不良后果的，有余毒的。

زارجاق 〈形〉① 爱唠叨的，爱抱怨的，爱诉苦的 ② 爱哭的。

زار-زار: زار-زار ەتۋ ① 哭哭啼啼，痛哭流涕 ② (经常)诉苦，诉说苦衷；抱怨。

زارياد 〈名〉① 火药，药量，装药 ②〔电〕电荷：وڭ زارياد 正电荷 / سول زارياد 负电荷。

زاريادتا- 〈动〉① 装弹药，装火药 ② 充电。

زاريادتان- ① زاريادتا- 的被动态 ② 充好电。

زاريادتاۋ زاريادتا- 的不定式。

زارلا- 〈动〉① 大哭，嚎啕痛哭：الىستان سورلى انانىڭ زارلاعانى ەستىلدى. 远处传来不幸的母亲的嚎啕大哭声。② 抱怨，诉苦，发牢骚：كەزىككەن سايىن شەرىن شاعىپ زارلايدى 每次见面都诉一番苦。

زارلان- ① زارلا- 的反身态 ②抱怨，诉苦，发牢骚 ③惋惜，怜惜，悲叹：ٴوتىپ كەتكەن جاستىق شاعىنا زارلانادى 悲叹已逝的青春。

زارلاندىر- زارلان- 的使动态。

زارلانت- زارلان- 的使动态。

زارلانۋ زارلان- 的不定式。

زارلاس- زارلا- 的交互态。

زارلات- زارلا- 的使动态。

زارلاتقىز- زارلات- 的使动态。

زارلاتتىر- زارلا- 的使动态。

زارلاۋ زارلا- 的不定式。

زارلاۋىق 〈形〉①爱哭的，好哭的，一碰就哭的：زارلاۋىق بالا 爱哭的孩子 ②好叫的，叫个不停的：زارلاۋىق قوزى 老是咩咩叫的羊羔 ③好抱怨的，好埋怨人的；爱诉苦的，满腹牢骚的：زارلاۋىق شال 好抱怨的老头。

زارلى ①〈形〉忧愁的，忧伤的，悲哀的，悲伤的，令人伤心的：زارلى ٴان 忧郁的歌/ زارلى حابار 令人伤心的消息 ②贫穷的，穷苦的，苦难的：بۇرىنعى زارلى زامان 苦难的旧社会。

زارلىق 〈名〉急需，需求，苦头，（艰难的）处境：مەيلىنشە زارلىق تارتتى 吃尽了苦头。

زارۋات 〈名〉急需，需求，需要：قازىر اقشاعا زارۋات ەمەسپىن. 我现在并不急需用钱。

زارۋارتتىق 〈名〉急需（的程度），需求（的迫切性），需要性。

زارىعۋ زارىق- Ⅱ 的不定式。

زارىق Ⅰ 〈名〉怀念，想念的心情，精神上的苦闷。

زارىق- Ⅱ 〈动〉①盼望，想念，怀念，期待：ول السىتاعى دوسىن ٴبىر كورۋگە زارىعىپ ٴجۇر. 他盼望着见到远方的朋友。/ سەنى كۇتە - كۇتە زارىقتىم. （我）等你等得腻烦了。②受苦，苦恼不堪，苦闷；憔悴，疲惫：ول شەت جەردە جەتى جىل زارىقتى. 他在偏僻地方苦闷了七年。/ زارىقتاندارى جەبەۋ ٴبىزدىڭ ساياساتىمىزدىڭ ٴبىر مازمۇنى. 支持受苦受难的人们是我们政策的一项内容。

زارىقتىر- زارىق- Ⅱ 的使动态。

زاسەداتەل 〈名〉（某机关中某界的）代表；陪审员：حالىق زاسەداتەلى 人民陪审员。

زاستاۋا 〈名〉关口，关卡；哨所：شەگارا زاستاۋاسى 边界哨所。

زات 〈名〉①物，物品，物件，东西：زات باعاسى 物价 / اسىل زات 珍贵的物品 / ەلىمىزدىڭ زات بايلىعى مول. 我国的物产丰富。②物质，实体，物体，事物：زات — ٴبىزدىڭ سەزىمدىك مۇشەلەرىمىزگە اسەر ەتۋ ارقىلى تۇيسىك پايدا قىلاتىن نارسە. 物质是那种作用于我们的感官而发生感觉的东西。③〔转〕部落，先祖，祖源：بوراش: — اكەڭ كىم؟ — دەگەندە، ەركىنىنىڭ اكەسىنىڭ اتى ەمەس، زاتىن بىلمەك بولدى. 当博拉什问尔肯的父名时，艾他想知道的不是他的父名，而是想知道他父亲是哪个部落的。▲ ارعى زاتى 祖源 ▲ اتى زاتىنا ساي 名副其实 ▲ زات الماسۋ 新陈代谢 ▲ زات ەسىم 〔语〕名词 ▲ زات ەسىمنىڭ جاسالۋى 名词的构成 ▲ زات ەسىمنىڭ سەپتەلۋى 名词的变格 ▲ نەگىزگى زات الماسۋى 〔生理〕基础代谢 ▲ ورگانيكالىق زاتتار 〔物〕有机物。

زاتۆور 〈名〉①闭锁机，枪闩，炮闩 ②（相机的）快门儿。

زاتون 〈名〉（江湾的）停船处，船坞。

زاتسىزدان- 〈动〉〔哲〕非物化。

زاتسىزداندىر- زاتسىزدان- 的使动态。

زاتسىزدانۋ زاتسىزدان- 的不定式。

زاتتان- 〈动〉〔哲〕物化 ▲ زاتتانعان سىن ەسىم 体词化形容词。

زاتتاندىر- زاتتان- 的使动态。

زاتتاندىرىل- زاتتان- 的被动态。

زاتتانۋ زاتتان- 的不定式。

زاتتاي 〈形〉实物的：زاتتاي تولەۋ 以实物支付（以实物付酬）。

زاتتىق 〈形〉物质的，物质上的，实物的：زاتتىق سيلىق 实物奖励 ▲ زاتتىق دالەل 〔法〕物证，证物 ▲ زاتتىق قۇراۋ 有形损耗〔经〕▲ زاتتىق زات ەسىمدەر 物质名词。

زاتىندا 见 زادىندا.

زاۋال Ⅰ 〈名〉〔阿〕晌午，正午，中午：زاۋال

。木就将行 شاق زاۋال ▲ 午晌过 ئاۋۇ
倾，没覆；灭毁，亡死，亡灭 ①〈名〉Ⅱ **زاۋال**
灭将行人敌 .جاۋ زاۋالعا بەت الدى：难灾；覆
，落没，落衰 ② 头临难大 زاۋال ئتونۇ /。亡
كاپيتاليستىك ەلدەردەگى ەكونوميكالىق：败衰
زاۋال ▲ 落衰济经的国各义主本资 زاۋال تاپ-
。死该〔咒〕قىر
衰，落衰；亡灭将行，幸不受遭〈动〉**زاۋالدا-**
。败
。态动使的 زاۋالدا- **زاۋالدات-**
。式定不的 زاۋالدا- **زاۋالداۋ**
.زاۋود 见 **زاۋات**
，子龟金 ② 月五〔旧〕①［阿］〈名〉**زاۋزا**
。郎壳金，子龟金 زاۋزا قوڭىز ▲ 郎壳金
。天一有总，是正反，是总〈副〉**زاۋزامان**
.ئزاۋزات 见 **زاۋزات**
。的速迅，的速急，的快很〈形〉**زاۋ-زاۋ**
اتتى اسكەر-：奔飞，驰疾，驰奔 ①〈动〉**زاۋلا-**
而奔飞个个一们兵骑 .لەر زاۋلاپ وتە شىقتى
时的逝即息瞬 .ۋاقىت زاۋلاپ وتە شىقتى /。过
着火 .وت زاۋلاپ جاندى：烧燃熊熊 ② 。光
，练熟常非得显，利流很得显 ③ 。盛旺得
得说语俄的他 .ول ورىسشاعا زاۋلاپ تۇر：通精
东弹他 .ول دومبىراعا زاۋلاپ تۇر /。利流很
。行内很拉布
。态动使的 زاۋلا- **زاۋلات-**
。式定不的 زاۋلا- **زاۋلاۋ**
。鸟恐〔生〕〈名〉**زاۋرولوپ**
。(目亚)脚蜥〔生〕〈名〉**زاۋروپودا**
زاۋقى：愿意，望欲，趣兴 ①［阿］〈名〉**زاۋىق**
مەنىڭ：兴雅；好癖，性癖 ② 趣兴感不 سوقپاۋ
有没我跟酒、烟 .تەمەكى، اراقتا زاۋقىم جوق
。趣兴感（سوعۇ）زاۋقى ئاۋۇ ▲ 分缘
ئار：的佳不趣兴，的趣兴有没〈形〉**زاۋىقسىز**
每(他) .كۇنى جۇمىستا، ئبىراق زاۋىقسىز ەدى
。佳不趣兴但，班上来天
。心开，乐行，乐娱，娱自〈动〉**زاۋىقتا-**
，趣兴感 ② 态身反的 زاۋقتا- ① **زاۋىقتان-**
他 .ول ۇيرەنۇگە زاۋقتاندى：溺沉，恋迷，心醉
。趣兴的厚浓了生产习学对

。态动使的 زاۋقتان- **زاۋىقتاندىر-**
。式定不的 زاۋقتان- **زاۋىقتانۇ**
。式定不的 زاۋقتا- **زاۋىقتاۋ**
.زاۋلا- 见 **زاۋىلدا-**
。式定不的 زاۋىلدا- **زاۋىلداۋ**
。试考小，验测〈名〉**زاچەت**
.زاۋود 见 **زاۋىت**
ئزابىر：待虎，侮欺，凌欺［阿］〈名〉**ئزابىر**
كورۇ 。负欺 ئزابىر كورسەتۇ /负欺受
苦，待虐，侮欺，压欺，凌欺〈名〉**ئزابىر-جاپا**
。磨折受 ئزابىر - جاپا تارتۇ：磨折，难
سەنى：磨折，待虐，凌欺，负欺〈动〉**زابىرلە-**
？了你负欺谁 كىم زابىرلەدى؟
。的人负欺爱，的性成人欺〈形〉**زابىرلەگىش**
委受 ② 态动被的 زابىرلە- ① **زابىرلەن-**
。负欺挨，屈冤受，屈
。态动使的 زابىرلەن- **زابىرلەندىر-**
。式定不的 زابىرلەن- **زابىرلەنۇ**
，人的屈冤受，人的负欺受〈名〉**زابىرلەنۇشى**
。者待虐被
。态互交的 زابىرلە- **زابىرلەس-**
。态动使的 زابىرلە- **زابىرلەت-**
。式定不的 زابىرلە- **زابىرلەۋ**
。者虐暴，者负欺〈名〉**زابىرلەۋشى**
难人令，的人磨折，的负欺受〈形〉**ئزابىرلى**
。的受
.ئزابىر 见 **زابىرلىق**
害无，的害危无，的害无 ①〈形〉**ئزابىرسىز**
。的意恶无 ② 的处
。词名象抽的 ئزابىرسىز **زابىرسىزدىق**
。段地(的等场牧，地耕)〈名〉**زاگون**
زايتۇن 见 **ئزايتون**
。润湿，湿潮〔方〕〈名〉**زاك**
。的派正，的肠心好，的善心［阿］〈形〉**زاكي**
。锚〈名〉**زاكىر**
手 ② 规常，则规，矩规 ①〔口〕〈名〉**زاكون**
。计诡，段
。儿招绝，儿招高，计诡〈名〉**زاكونشىك**
，的法办出想于善，的多矩规〈形〉**زاكونشىل**
。的端多计诡

ٴزال 〈名〉阿拉伯文"ز"的读音。

زالەتكە 见 جەلەتكا.

ٴزاليل 〈名〉欺辱，欺凌，凌辱。

ٴزالىم 见 زالىم.

ٴزامزام 〈名〉〔阿〕〔宗〕圣水，长命水，探泉水 ▲ ٴزامزام بۇلاعى 探泉，渗渗泉 ▲ ٴزامزام سۋى 探泉水，渗渗泉水，圣水。

زامزەم 见 ٴزامزام.

زاندەم 〈名〉① 狡猾的人，阴险家 ②〔转〕无底洞，无底深渊。

زاندەمى 〈形〉狡猾的，刁猾的，阴险的。

زاندەمىلىك زاندەمى 的抽象名词。

ٴزانتالاق 〈名〉〔阿〕坏东西，贱骨头。

ٴزانتالاقتىق 〈名〉不知好歹，别有用心，不怀好意。

زاڭگى 〈名〉〔旧〕村长。

زاڭگىلىك 〈名〉村长之地位，村长之职务。

ٴزاھار 见 زاھار.

ٴزار 〈名〉① 毒，毒素，毒液，毒物：ٴزار ٴشۋ 吸毒 ② 尿：ٴزار قىسۋ 憋尿 ③〔转〕威严，气势，威风：جاۋ ٴزارىن شاشىپ تۇرعان كەز ەدى. 那是敌人气焰嚣张的时候。④〔转〕仇恨：ٴزار ساقتاۋ 怀恨在心。⑤〔转〕寒气，严寒：كۇنىنىڭ ٴزارى قايتپاي تۇر. 天气还很冷 ▲ ٴزار جۇتۋ 受痛苦 ▲ ٴزار شاشۋ 威胁，恐吓 ▲ ٴزارى سىنۋ 变得暖和，稍微变得温暖 ▲ ٴزارى تامۋ 气势汹汹，暴怒。

زارە: **زارە بولۋ** 讨厌，厌恶，厌烦，心灰意懒。

زارەدەي 〈形〉毒辣的，恶毒的，辛辣的：ٴتىلى زارەدەي 语言恶毒。

زارە I 〈名〉灵魂，魂魄 ▲ زارە جوق 吓坏 ▲ زارە قۇتى قاشۋ 惊恐万状，惊恐失色 ▲ زارەسىن الۋ 吓坏了 ▲ زارەسى ۇشۋ (كەتۋ) 魂不附体，魂飞魄散。

زارە II 〈名〉最小的颗粒。

زارەدەي 〈形〉很小的，微小的，一点点的，刚刚看得见的。

زارەزات 见 زارەزەپ.

زارەزەپ: **زارەزەپ بولۋ** 厌烦，厌恶，反感，腻烦。

زارەسىز 〈形〉吓破了胆的，失魂落魄的。

زارە - قۇت: **زارەقۇتى قالماۋ** 失魂落魄，魂不附体。

ٴزارجابا 〈名〉〔植〕欧芹。

ٴزار-زابا 〈名〉忙乱，忙碌，烦扰：ٴزار-زابا بولۋ 忙碌起来。

زارلە- 〈动〉使中毒，放毒：زارلەپ ٴولتىرۋ 毒死。

زارلەن- I ① زارلە- 的被动态 ② 中毒。

زارلەن- II 〈动〉发火，生气，气愤，怒气冲冲。

زارلەندىر- ① زارلەن- I、II 的使动态 ② 使中毒，毒害。

زارلەۋ زارلە- 的不定式。

ٴزارلى 〈形〉① 有毒的，含毒的 ② 毒辣的，恶毒的，辛辣的：ٴزارلى ٴتىل 恶毒的语言 ③ 严厉的，严酷的，严峻的：ٴزارلى كىسى 严峻 ④ 冷的，寒气逼人的：ٴزارلى جەل 刺骨的风。

ٴزاررا 见 زارە.

زاررەدەي 见 زارەدەي.

ٴزارسىز 〈形〉① 无毒的，无害的 ② 无恶意的，不严厉的，善意的。

ٴزارۋ 〈名〉需要，需求，急需：اقشاعا قازىر ولار ٴزارۋ ەمەس. 他们现在不需要钱。/ سەن نەگە ٴزارۋ بولىپ ٴجۇرسىڭ؟ 你现在需要什么？

ٴزارۋلىك 〈名〉缺乏的程度，必要性，需要的程度。

زارۋشىلىك 见 زارۋلىك.

ٴزانتا: **ٴزانتا بولۋ** 心有余悸，提心吊胆。

زانتە 见 ٴزانتا.

زاۋدە 〈副〉① 不管怎样儿 ② 往往，总是 ③ 不时，有时 ▲ زاۋدە ٴبىر 如果，万一，说不定。

زاۋدەدە 〈副〉如果，倘若：زاۋدەدە سەن دۇرىس جولىڭدى تاپپاساڭ 如果你不选择正确的道路/ زاۋدەدە ول ٴبىزدىڭ سىرىمىزدى ٴبىلىپ السا 倘若他知道我们的底细……

ٴزاۋزات 〈名〉子孙，后代；亲属，眷属。

ٴزاۋلىم 〈形〉高的，高大的，摩天的，高耸

入云的：ئزاۋلىم ئۆيلەر 高楼大厦。

زاۋىدە 见 زاۋەدە.

زاۋىمەن 〈副〉专门，特意，有意识。

زاۋۇر I 〈名〉〔旧〕负担，包袱；痛苦。

زاۋۇر II 〈名〉宗教四种神书之一。

زاھار 〈名〉[阿]毒，毒液；恶毒：ئسوزى زاھار ① 说话恶毒 ② 尿 ③〔转〕气焰，气势，威风。

زاھارلا- 〈动〉下毒，毒害，使中毒：زاھارلاپ ئۆلتىرۇ 毒死。

زاھارلان- ① زاھارلا- 的被动态 ② 中毒。

زاھارلاندىر- زاھارلان- 的使动态。

زاھارلاۋ زاھارلا- 的不定式。

زاھارلى 〈形〉① 有毒的，放毒的 ②〔转〕恶毒的，毒辣的。

زاھىر 〈形〉[阿] 明显，显然，清楚。

زەبر 〈名〉〔动〕斑马，斑驴。

زەبۇ 〈名〉〔动〕瘤牛。

زەۆس 〈名〉宙斯（希腊神话中最高的神）。

زەينەت 〈名〉[阿] ① 美，美观，美景；装饰：ۆيگە زەينەت بەرەتىن ەش نارسە كورىنبەدى. 没有看到什么使房间增加美感的东西。②〔转〕享受，享福：بەينەتتى دە زەينەتتى دە بىرگە كورۋ 同甘共苦 ▲ بەينەت، بەينەت ئتۆبى زەينەت. 【谚】苦尽甘来。

زەينەتتە- 〈动〉修饰，装饰，点缀上，打扮上，使美丽，使漂亮，使美化：ۆي ئىشىن سۆرەتپەن زەينەتتەدى 用画来装饰房间。

زەينەتتەل- زەينەتتە- 的被动态。

زەينەتتەن- ① زەينەتتە- 的被动态 ② 经过装饰而美观起来，得到美化：قالا مەرەكە قارسا- ئمەن زەينەتتەنىپ كەتتى. 城市在节日前装饰得美观了。

زەينەتتەندىر- زەينەتتەن- 的使动态。

زەينەتتەنۋ زەينەتتەن- 的不定式。

زەينەتتەۋ زەينەتتە- 的不定式。

زەينەتتى 〈形〉① 漂亮的，美观的，装饰华丽的 ② 享福的，享受的，美好的。

زەينەتتىلىك زەينەتتى 的抽象名词。

زەينەتشىل 〈形〉只图外观漂亮的，追求外表的装饰。

زەيىن 〈名〉① 悟性，神悟，智慧，才能：ونىڭ باسقالارداي ەمەس زەيىنى بار. 他有别人不能比的才能。② 注意力，用心，心思：ونىڭ بار زەيىنى وقۋدا. 他一心想学习。▲ زەيىن سالۋ (قويۋ) 用心，留心，聚精会神。

زەيىندە- 〈动〉用心，留心，细心，下功夫：زەيىندەپ ۆيرەنسەڭ يگەرىپ الۋعا بولادى 只要用心学习就能掌握。

زەيىندەۋ زەيىندە- 的不定式。

زەيىندى 〈形〉① 机灵的，伶俐的，聪明的，颖悟的，有才能的：زەيىندى وقۋشى 机灵的学生 ② 注意的，留心的，用心的，留神的：ۆيرەنۋدە زەيىندى وتە 学习很用功。

زەيىندىلىك ① زەيىندى 的抽象名词 ② 才能，才智，智慧，聪明，颖悟。

زەيىنسىز 〈形〉理解能力不强的，不机敏的，不伶俐的，头脑不灵活的，愚钝的：ونىڭ يشاراسىن ۆقپادىڭ با؟ زەيىنسىز - اق جانسىڭ عوي! 你没有明白他的暗示吗？你这个人头脑真不灵活！

زەيىنسىزدىك زەيىنسىز 的抽象名词。

زەيىنشوپ 〈名〉〔植〕远志。

زەيىر 〈名〉〔旧〕鼻环。

زەكەت 〈名〉[阿]〔宗〕① 施舍物 ② 天课，宗教税，则卡特：زەكەت جيۋ 征税(课税)/ زەكەت بەرۋ 纳税 ▲ زەكەتىڭ كەتەيىن (老人宠爱小孩儿时的用语)我的宝贝儿，我的命根子。

زەكەتتى 〈形〉征税的，课税的。

زەكەتتىك 〈形〉应予课税的，纳税的。

زەكەتشى 〈名〉课税者，征税人。

زەكۋ زەكى- 的不定式。

زەكى- 〈动〉呵斥，斥骂，叱咤，大声叱责：بەركەردەن بەكەر زەكۋ 无缘无故地呵斥。

زەكىر- 〈动〉呵斥，斥骂，责骂：بالانى زەكىرۋشى بولما. 你不要随便责骂孩子。

زەكىرت- زەكىر- 的使动态。

زەكىرۋ زەكىر- 的不定式。

زەكىرىك 〈名〉呵斥，斥骂，责骂。

زەكىرىس- زەكىر- 的交互态。

。态互交的-زەكى زەكىس-
。态动使的 زەكى- زەكىت-
جەلەتكا. 见 زەلەتكا
。子把抬 ③ 架担 ② 包提 ①〈名〉 زەمبىل
：抬（子把抬）架担用〈动〉 زەمبىلدە-
抬子把抬用土把 توپىراقتى زەمبىلدەپ ئەكەلدى
。了来过
。式定不的 زەمبىلدە- زەمبىلدەۋ
② 的包提背，的包提有 ①〈形〉 زەمبىلدى
。的子把抬抬 ③ 的架担抬
的架做用 ② 的包提做 ①〈形〉 زەمبىلدىك
。的子把抬制编③
。荆蔓〔植〕〈名〉 زەمبىل شوپ
زەنىت زەڭبىرەك ▲ 顶天〔天〕〈名〉 زەنىت
。枪关机射高 زەنىت پۇلەمەت ▲ 炮射高
。炮射高〈名〉 زەنىتكا
。镜远望〈名〉 زەنىت-تەلەسكوپ
。兵炮射高，手炮射高〈名〉 زەنىتچى
زەڭ قاۋغانى ئاش：霉绿，菌霉〔波〕〈名〉 زەڭ
。菌霉满长桶木 باسىپ كەتىپتى.
ئۇر زەڭبىرەك：炮大，炮〈名〉 زەڭبىرەك
/炮力坐后无 تەپىنسىز زەڭبىرەك /炮重
ئاتاتىن زەڭبىرەك /炮程射远 تانكىغا قارشى
قولدانىلاتىن زەڭبىرەك /炮克坦反 كوككە
ئاتاتىن زەڭبىرەك 。炮射高
。匠炮 ② 兵炮，手炮 ①〈名〉 زەڭبىرەكچى
زاڭغار. 见 زەڭگەر
。式定不的 زەڭگى- زەڭگۈ
野，生畜〔转〕② 牛 ①〔旧〕〈名〉I زەڭگى
。神牛，神护保的牛 زەڭگى بابا ▲ 兽
زەڭى-. 见 Ⅱ زەڭگى-
兰② 的大巨，的大高，的大 ①〈形〉 زەڭگەر
。睛眼兰 زەڭگەر كۆز ▲ 色兰天，色
دەڭكى-. 见 زەڭكى-
。式定不的 زەڭكى- زەڭكىۋ
。式定不的 زەڭى- زەڭۋ
。昏头 باش زەڭۋ：沉昏，昏，晕〈动〉 زەڭى-
：沉昏，昏，晕 ② 态动使的 زەڭى- ① زەڭىت-
？昏头是不是你 ماتىرۇ باشىڭ زەڭىتىپ
。辫银金，饰边银金，带条银金 ①〈名〉I زەر
。线（银）金 ③ 品织丝银金 ②
：心留，心用，力意注，意注〈名〉Ⅱ زەر
。习学心用 زەرسالىپ ئۆگىنىش
条（银）金有缀，的饰边（银）金〈形〉 زەرباراق
。的带
首，匠银，匠工造制带条银金 ①〈名〉 زەرگەر
。者矿探〔旧〕② 匠饰
（银金），花雕，绣刺（丝银金）〈动〉 زەرگەرلە-
。饰首做，饰装
。态动被的 زەرگەرلە- زەرگەرلەن-
。式定不的 زەرگەرلە- زەرگەرلەۋ
宝珠，艺技的饰首造制 ①〈名〉 زەرگەرلىك
زەرگەرلىك：的饰首，的宝珠 ② 术艺工加
。（店饰首）楼银 دۇكىنى
。悟颖，慧颖，慧智，脑头，悟觉〈名〉 زەردە
颖，的慧颖，的慧智有，的明聪〈形〉 زەردەلى
。的悟
。词名象抽的 زەردەلى زەردەلىلىك
钝愚，的明聪不，的钝迟子脑〈形〉 زەردەسىز
。的
差较力解理，的明聪太不〈形〉 زەردەسىزدەۋ
。的笨蠢点有，的
。词名象抽的 زەردەسىز زەردەسىزلىك
。架台，座底〈名〉I زەرە
。环鼻（饰装的人洲非，洲亚）〈名〉Ⅱ زەرە
。帽角高〈名〉Ⅲ زەرە
（سالۇ）زەرەبە تاستاۋ：阄[俄]〈名〉 زەرەبە
。阄抓
。阄抓〈动〉 زەرەبەلە-
。式定不的 زەرەبەلە- زەرەبەلەۋ
زەرەك تۇ- ▲（属）檗小〔植〕〈名〉I زەرەك
。目檗小 قىسماسى
俐伶，的明聪，的悟颖〔波〕〈形〉Ⅱ زەرەك
。子孩的明聪 زەرەك بالا：的赋天有，的
理 ② 词名象抽的Ⅱ زەرەك ① زەرەكتىك
。明聪，赋天，度程解理，力解
。的柱支有，的架台有，的座底有〈形〉 زەرەلى
زەرەڭ. 见 زەرەن
大制木 زەرەڭ اياق：碗木，子钵〈名〉 زەرەڭ
。脸圆 زەرەڭ جۇزدى ▲ 碗

زەرلە- I 〈动〉 用金银条带装饰,缝上金银边饰。

زەرلە- Ⅱ 〈动〉 引起重视,仔细观看,高度注意。

زەرلەن- زەرلە- I 的被动态。

زەرلەندىر- زەرلەن- 的使动态。

زەرلەس- زەرلە- I 的交互态。

زەرلەت- زەرلە- I 的使动态。

زەرلەۋ زەرلە- I、Ⅱ 的不定式。

زەرلى 〈形〉 用金银条带装饰的, 缝上边饰的,饰有金丝带的。

زەرتەك 〈名〉〔医〕大叶肺炎。

زەرتتە- 〈动〉 研究,探讨,调查: ناقتى ماسەلەنى زەرتتەۋ 研究具体问题。

زەرتتەگى 〈形〉 研究的,研究中的, 需要探讨的,需要调查的。

زەرتتەل- زەرتتە- 的被动态。

زەرتتەرمەن 〈名〉 研究员,研究人员。

زەرتتەس- زەرتتە- 的交互态。

زەرتتەت- زەرتتە- 的使动态。

زەرتتەۋ زەرتتە- 的不定式。

زەرتتەۋشى 〈名〉 研究者,探讨者,调查员。

زەرىكۋ زەرىك- Ⅱ 的不定式。

زەرىك- I 〈名〉 寂寞,无聊,苦闷。

زەرىك- Ⅱ 〈动〉 感到寂寞,觉得无聊,感到苦闷,觉得毫无趣味,厌烦: جۈمـس جوق زەرىكتىڭ بە؟ 你是不是因无事可做有些寂寞?

زەرىككەش 〈形〉 容易厌烦的,容易厌倦的,容易寂寞的,不能持久的。

زەرىكتىر- زەرىك- Ⅱ 的使动态。

زيا 〈形〉[波] 尊贵的,尊敬的,可贵的。

زياب 〈名〉 秋耕地,秋季翻耕地;秋耕。

زيادا 〈形〉 ①(比……)好的,好些的, 更好的 ② 用于女性人名。

زيالى 〈名〉〔阿〕 ① 知识分子,学者: زيالىلار ساياساتى 知识分子政策 ② 有知识的,念过书的: زيالى جاستار 知识青年。

زيالىلىق 〈名〉 知识分子的身分,知识分子具有的特点。

زيان 〈名〉[波] 害处,损害,危害;损失: زاياندى تولەۋ 赔偿损失 ▲ زيان كورۇۋ 受损失 ▲ زيان تارتۇ 吃亏 ▲ زيان شەگۇ 吃亏, 亏损,受害 ▲ زيانى تيۇ 妨碍,阻碍 ▲ زيان قىلۇ 有害,危害。

زياندا- 〈动〉 有害,损害,伤害,危害,破坏: تەمەكى دەنساۋلىقتى زياندايدى. 吸烟有害于健康。

زياندال- ① زياندا- 的被动态 ② 受害,受损,吃亏。

زياندان- ① زياندا- ①的反身态 ② 受损失,吃亏。

زيانداندىر- زياندان- 的使动态。

زياندانۋ- زياندان- 的不定式。

زيانداس- زياندا- 的交互态。

زياندات- زياندا- 的使动态。

زيانداۋ زياندا- 的不定式。

زياندى 〈形〉 ① 有害的,有危害的, 不利的: ەگىنگە زياندى 对庄稼有害的/ زياندى جاندىك 害虫 ② 亏本的,赔本的,受到损失的: زياندى ساۋدا 赔本的生意。

زياندىلىق ① زياندى 的抽象名词 ② 危害性,害处。

زيانكەس 〈形〉 ① 有危害的,陷害人的,有危害行为的 ②暗害分子,危害分子,破坏分子 ③害虫。

زيانكەستەۋ 〈形〉 有一定危害的,有一定害处的,有一定破坏活动的。

زيانكەستىك ① زيانكەس 的抽象名词 ② 危害行为,破坏行为,陷害,迫害: زيانكەستىككە ۋشىراۋ 受到迫害/ باسقالارعا زيانكەستىك جاساۋ 陷害别人。

زيانسىز 〈形〉 ① 无害的,没有害处的, 不害人的: زيانسىز °دارى 无害的药剂 ② 不亏本的,不赔本的;有利可图的: زيانسىز ساۋدا 不赔本的买卖。

زيانسىزدىق زيانسىز 的抽象名词。

زياپات 〈名〉[阿] 筵席,宴会。

زيارات 〈名〉[阿] ① 坟墓,墓地 ② 膜拜,崇拜。

زيات 〈形〉 较好的,好些的,(比……)强的:

。强人男比人女的有 بار ايەل زيات ەردەن
。词名象抽的 زيات **زياتتىق**
。度无欲情,色好淫贪,荡淫〔阿〕〈名〉 **زينا**
淫贪,的乱淫,的秽淫,的荡淫〈形〉 **زيناقور**
。妇荡 ايەل زيناقور :的色好
,荡淫② 词名象抽的 زيناقور ① **زيناقورلىق**
。为行的度无淫荒,色好淫贪
زيپا بوي :的立玉亭亭,的条苗〔波〕〈形〉 **زيپا**
。材身的条苗
زيرات جيناۋ :地墓,墓坟,坟 [阿]〈名〉 **زيرات**
上(قىلۋ) زيرات ەتۋ ▲ 坟砌(砖或头石用)
。坟
。墓公,地墓,园陵〈名〉 **زيراتتىق**
زيرەك 见 زەرەك.
زيرەكتىك 见 زەرەكتىك.
。菜野,草用食〔植〕〈名〉 **زلاك**
。子牌,章证,章徽〈名〉 **زناچوك**
زوبالاڭ سالۋ :难灾;乱混,乱纷〈名〉 **زوبالاڭ**
。(来起动惊)来起动骚使
زوبىر 见 وزبىر.
زوبىرلىق 见 وزبىرلىق.
;法不行横,为行暴横,行暴〈名〉 **زومبىلىق**
。力压,力强
▲ 区地,带地 ② 岩,层,带① 〔地〕〈名〉 **زونا**
دەمالىس زوناسى 。地养疗
按,的围范为带地以,的带地分〈形〉 **زونالىق**
。的区分,的带地
试〔矿〕② 针探,子探,杆探〔医〕①〈名〉 **زوند**
气空探〔气〕 ④ 锤探 〔海〕 ③ 器测探,器探
。球气测探,仪象
。测探,查探(器仪用)〈动〉 **-زوندلا**
。式定不的 -زوندلا **زوندلاۋ**
。伞雨,伞阳,伞〈名〉 **زونتيك**
。家学物动〈名〉 **زوولوگ**
。学物动〈名〉 **زوولوگيا**
野粗极,的蛮野,的学物动〈物〉 **زوولوگيالىق**
。的
。园物动〈名〉 **زووپارك**
。者作工牧畜,家学牧畜〈名〉 **زووتەحنيك**
。学牧畜〈名〉 **زووتەحنيكا**

魁;的大高 ,的大巨 ,的大很 ① 〈形〉 **زور**
زور دەنلى / 化变的大很 زور وزگەرىس :的梧
زور قۇرۇ- :的大庞,的模规大 ② 的大高材身
深很 ④ 的害厉,的强 ③ 设建的模规大 لىس
دامەسى ▲ 深很义意 زور ماعناسى :的刻深,的
زور 大口胃 ▲ زور كوكىرەك (زور كەۋدە) 高
▲ 大自高自,大自 زور تۇتۇ ▲ 的横骄,的傲
وزىڭنەن زور شىقسا ەكى كوزىڭ سوندا شىعادى.
。者弱距唬吓能者强【谚】
زوراي- ① 〈动〉 长生,长大: اعاشتار نەشە
جىلدىڭ الدىنداعىعا قاراعاندا زوراىيپ قالدى.
壮,大扩 ② 。了高长前以年几比树的里这
大: بۇل ارادامى كىتاپحانا بۇرىنعىدان الدەقايدا
增 ③ 。了多得大前以比店书的里这 زورايدى.
پارتيانىڭ ىقپالى كۇن سايىن :进增,强加,强
增 ④ 。增俱日与响影的党 زوراىيپ كەلەدى.
قالا زوراىيپ :达发,展发,加增,多增,长
。中展发在市城 كەلەدى.
,大加,大放 ② 态动使的 -زوراي ① **-زورايت**
。强加;大增
。态动使的 -زورايت **-زورايتىر**
。态动被的 -زورايت **-زورايتىل**
。式定不的 -زوراي **زوراىۋ**
不好 زورعا تابۋ :强勉,易容不好〈副〉 **زورعا**
。给嫁强勉 زورعا ٴتيۋ / 到找易容
,的段手制强用使,的力暴施〈形〉 **زورەكەر**
。主地霸恶 زورەكەر پومەشيك :的法不行横
恶 ② 词名象抽的 زورەكەر ① **زورەكەرلىك**
权强 زورەكەرلىك ساياساتى :道霸行横,为行霸
。治政
: 迫逼 ,使迫 ,制强,迫强 ① 〈动〉 **-زورلا**
زورلاپ اتقارتۋ 行执迫强 / جاعداي وسىلاي
强 ② 做样这使迫势情 وتىر زورلاپ ستەۋگە
。奸
力努,想力竭 ② 态身反的 -زورلا① **-زورلان**
كەلىپ ناۋقاس سويلەگىسى :要力尽,法设
,话说想力竭人病 .زورلانعانمەن سويلەي المادى
قولىڭنان :强勉,然自不 ③ 。来出说能没但
/。强勉要不就了不做你 .كەلمەي، زورلانبا
。笑为颜强 زورلانا كۇلۋ

زورلاندىر- زورلان- 。态动使的
زورلانۇ زورلان- 。式定不的
زورلاۋ زورلا- 。式定不的
زورلۇق 〈名〉① 力暴用使 ② 力暴,行暴;强
力,力压 ③ 暴虐,横暴行为,横行不法。
زورلۇق-زومبىلىق 〈名〉 暴行,横行霸道;敲
诈勒索,专横跋扈。
زورلۇقچى 〈名〉 强暴者,暴虐者,强迫者。
زورلۇقچىلىق 〈名〉 暴虐,横暴行为,横行不
法。
زورمان 〈名〉〔动〕 金花鼠,黄鼠。
زورىقىش زورىق- Ⅱ 的不定式。
زورىق Ⅰ 〈名〉 (过分的)劳累,疲劳,疲乏,
疲劳症。
زورىق- Ⅱ 〈动〉 精疲力竭,劳累过度,过度极
疲劳: ئاتنى زورىقتۇرۇپ قالماسلىق 别让马累坏了。
زورىقتۇر- زورىق- Ⅱ 的使动态。
زورغا 〈副〉 很勉强地,好容易,好不容易:
ئۇنى زورغا ئويغاتتىم. 好容易把他叫醒了。/ زورغا
كەلدى 勉强来了 ▲ زورغا دېگەندە 勉强,好不
容易。
زۇ: زۇ ئەتتۇ 嗖的一声: ماشىنا زۇ ئەتتۇپ ئوتە
شىقتى. 汽车嗖的一声开过去了。
زۇزا 〈名〉〔旧〕 担架。
زۇ-زۇ: زۇ - زۇ ئەتتۇ (连接) 发出嗖嗖声,
嗖嗖响: توبەدەن ئوق زۇ - زۇ ئەتەدى. 子弹在头上
嗖嗖响。
زۇلا- 〈动〉① 发出嗖嗖声 ②〔转〕 疾驰,飞
越,急速: جاستىق شاق زۇلاپ ئوتە شىقتى. 青春
很快就过去。
زۇلات- زۇلا- 的使动态。
زۇلاۋ زۇلا- 的不定式。
زۇمرەت: زۇمرەت تاس 绿柱石。
زۇۋىل 〈名〉 嗖嗖声,嗡嗡声,呼啸声。
زۇۋىلدا- 〈动〉① 嗖嗖作响,嗡嗡响: ئوق
توبەدەن زۇۋىلداپ ئوتىپ جاتىر. 子弹从头上嗖嗖
地飞过。② 飞奔,疾驰,奔驰: پويىز زۇۋىلداپ
كەلەدى. 火车在奔驰。
زۇۋىلداس- زۇۋىلدا- 的交互态。
زۇۋىلدات- زۇۋىلدا- 的使动态。

زۇۋىلداق 〈名〉 嗡嗡声,呼啸声,呼呼声。
زۇۋىلداۋ زۇۋىلدا- 的不定式。
زورە 〈名〉 货架,架子。
زۇلمات 〈形〉[波] 黑暗,昏暗;暗无天日。
زۇلماتتى 〈形〉黑暗的,昏暗的;暗无天日的。
زۇلماتتىق 见 زۇلمات.
زۇلپىقار 〈名〉[阿]〔旧〕 宝剑,神剑。
زۇلىم 〈形〉 专横的,独断独行的,凶暴的,暴
虐的。
زۇلىمدان- 〈动〉 暴虐,残暴,独断独行,成为
霸王。
زۇلىمدانۇ زۇلىمدان- 的不定式。
زۇلىمدىق ① زۇلىم 的抽象名词 ②暴虐,残
暴,恶霸行为,暴行为。
زۇلىمشىلدىق 见 زۇلىمدىق.
زۇبارجاعدان 〈名〉 宝石。
زۇبىرجات 见 زۇبارجاعدان.
زۇلجالال 〈名〉[阿]①〔宗〕真主,造物主②独
断独行的,凶暴的,暴虐的。
زۇرىيات 〈名〉[阿] 后代,子孙。
زىعىر Ⅰ 〈名〉〔植〕 亚麻(属),胡麻 ▲ اشتى
جابايى زىعىر 苦荨芳 ▲ بۇيرا زىعىر 油用亚麻
▲ جابايى زىعىر 荨芳。
زىعىر: Ⅱ زىعىرى قايناۋ 非常生气,很气愤,
怒气冲天。
زىعىردان: زىعىردانى قايناۋ 发怒,愤怒,气
愤。
زىقى: زىقى بولۇ 絮烦,厌烦 ▲ زىقىسىن
كەتىرۋ (الۋ) 烦扰,打搅,骚扰 ▲ زىقىسى شىعۋ
厌倦,厌烦,疲倦。
زىقىلا- 〈动〉 烦扰,打搅,使不得安宁。
زىقىلاۋ زىقىلا- 的不定式。
زىمعا- 〈动〉 飞奔,奔驰,疾驰,飞快地移动:
ول الدىدا زىمعاپ بارادى. 他在前面急速前进。
زىمعات- زىمعا- 的使动态。
زىمعاۋ زىمعا- 的不定式。
زىمعى- 见 زىمعا-.
زىم-زىيا: زىم-زىيا جوق بولۇ 无影无踪,不翼
而飞,杳无踪影,无下落。
زىميان 〈形〉 刁猾的,狡猾的,诡计多端的,不

怀好意的。

زىمىياندان- 〈动〉变得刁滑,成为狡猾,诡计多端,心怀鬼胎。

زىمىياندانۋ زىمىياندان- 的不定式。

زىمىيانداۋ 〈形〉有些狡猾的,比较刁滑的,诡计不少的。

زىمىياندىق ① زىمىيان 的抽象名词 ②刁滑的行为,狡猾的手段,邪恶的企图诡计。

زىمىپ : زىمىپ بەرۋ 见 زىپ بەرۋ.

زىمىرا- 〈动〉飞跑,奔驰,疾驰: ون جىل زىمىراپ وتە شىقتى. 十年一转眼就过去了。

زىمىرات- زىمىرا- 的使动态。

زىمىراتتىر- زىمىرات- 的使动态。

زىمىراۋ زىمىرا- 的不定式。

زىمىراۋىق 〈名〉(用股骨头做的)骨玩具。

زىمىستان 〈名〉〔波〕① 严寒,隆冬 ② 〔转〕灾难,苦难,痛苦。

زىمىستاندى 〈形〉① 严寒的,寒气逼人的② 〔转〕灾难深重的,苦难的,痛苦的。

زىندان 〈名〉地牢,(设在地下的)监狱: زىندانعا سالۋ 关在地牢里。

زىڭعىر : زىڭعىر ەتۋ 发出叮当声,叮铃一声,哗啦一声响。

زىڭعىرلا- 〈动〉叮当响,叮铃作响,铮铮作响: زىڭعىرلاعان التىن اقشا 叮当响的金币。

زىڭعىرلات- زىڭعىرلا- 的使动态。

زىڭعىرلاۋ زىڭعىرلا- 的不定式。

زىڭ : زىڭ ەتۋ ①发高音的金属响声,叮当作响,鸣响 ② (耳)鸣。

زىڭ-زىڭ : زىڭ-زىڭ ەتۋ ① 铮铮作响,发出叮当声 ② 嗡嗡响,(耳)鸣。

زىڭىل 〈名〉叮当声,铮铮声,象耳鸣似的响声。

زىڭىلدا- 〈动〉① 铮铮作响,发出叮当声 ② 嗡嗡响,(耳)鸣。

زىڭىلدات- زىڭىلدا- 的使动态。

زىڭىلداۋ زىڭىلدا- 的不定式。

زىپ : زىپ بەرۋ (زىپ ەتۋ) 嗖的一声,很快,一下: زىپ بەرىپ قاشىپ كەتتى 一溜烟儿地跑了/ زىپ بەرىپ توسەكتىڭ استىنا كىرىپ كەتتى 一下子钻到床底下。

زىپىلدا- 〈动〉飞跑,快走: زىپىلداپ بارىپ كەلە عوي 速去速回。

زىپىلدات- زىپىلدا- 的使动态。

زىپىلداۋ زىپىلدا- 的不定式。

زىر : زىر اينالۋ 飞速旋转,快速转动 ▲ **زىر ەتۋ** 嗖一声,很快 ▲ **زىر جۇگىرۋ** ① 飞跑,快跑 ② 听话 ▲ **زىر قاعۋ** 痛哭,哭泣。

زىرعۋ زىرعى- 的不定式。

زىرعى- 〈动〉疾驰,奔驰,飞奔,急速前进: بەس جىل زىرعىپ وتە شىقتى. 五年的时间一转眼就过去了。

زىرعىت- زىرعى- 的使动态。

زىرق : زىرق ەتۋ 扑通一跳;剧烈疼痛。

زىرق-زىرق : زىرىق-زىرىق ەتۋ (脉管)跳动,扑通扑通地跳: ەكى شەكە زىرق-زىرق ەتەدى. 两个太阳穴的血管在跳动。

زىرقىل 〈名〉(脉管的)跳动,(一阵一阵的)震动。

زىرقىلدا- 〈动〉(脉管)跳动,扑通扑通地跳,剧烈地疼痛: باسىم زىرقىلداپ اۋىرىپ تۇر. 我的头剧烈地疼痛。

زىرقىلدات- زىرقىلدا- 的使动态。

زىرقىلداۋ زىرقىلدا- 的不定式。

زىرقىرا- 〈动〉① 飞奔,疾驰,急驰: ماشينا بەكەتكە قاراي زىرقىراپ كەلەدى. 汽车向车站疾驰。② 剧烈地疼痛: باسىم زىرقىراپ اۋىرىپ وتىر. 我的头疼得非常厉害。

زىرقىرات- زىرقىرا- 的使动态。

زىرقىراۋ زىرقىرا- 的不定式。

زىرلا- 〈动〉飞驰,驶疾,飞速前进: ماشينا دوڭگەلەگى زىرلايدى. 车轮在飞速转动。

زىرلات- زىرلا- 的使动态。

زىرلاۋ زىرلا- 的不定式。

زىرىل 〈名〉嗖嗖声,嗞嗞声: كوشەدەن اۋتوموبيلدىڭ زىرىلى ەستىلدى. 街上传来汽车的响声。▲ **زىرىل قاعۋ** 飞快,很快(消失)。

زىرىلدا- 〈动〉① 嗖嗖响,发出嗞嗞声,发出嗞嗞声 ② 飞快地转动,疾驰,飞驰 ③ 〔转〕刺痛,灼痛,火辣辣地痛。

زىرىلدات- زىرىلدا- 的使动态。
زىرىلداۋ زىرىلدا- 的不定式。
زىرىلداۋىق 〈名〉捻捻转儿，趾骨玩具。
زىت 〈动〉溜掉，急急跑掉，逃之夭夭：ول بىلدۇرتپەي زىتىپ بەرىپتى. 他悄悄地溜掉了。/
زىتا جونەلۋ 拔腿便跑。
زىتقۋ زىتقى- 的不定式。
زىتقى- 〈动〉使劲跳跃，急忙跑掉；飞奔，疾驰。
زىتقىت- زىتقى- 的使动态。
زىتتىر- زىت- 的使动态。
زىتۋ زىت- 的不定式。
زىكىر 〈名〉〔波〕〔旧〕呼神驱邪的咒 ▲ زىكىر ايتۋ 〔旧〕狂热跳神 ▲ زىكىر سالۋ 降神，驱邪。
زىكىرلە- 〈动〉跳神；呼神驱赶邪祟。
زىكىرلەت- ① زىكىرلە- 的使动态 ②请巫师跳神。
زىكىرلەۋ زىكىرلە- 的不定式。
زىكىرشى 〈名〉〔宗〕念咒者。
ٴزىل I 〈名〉①瓜果的病，疾病 ② 重量，分量；重力 ③ 负担，包袱。▲ ٴزىل كوتەرەم 沉重的，沉甸甸的，死沉死沉的。
ٴزىل II 〈名〉气愤，愤恨，仇恨 ▲ ٴزىل ساقتاۋ 记仇，怀恨。
ٴزىل-باتپان 〈形〉千钧之重，死沉死沉的。
ٴزىلباۋىرداي 见 ٴزىلماۋىرداي.
ٴزىلدەي 〈形〉很重的，沉重的，沉甸甸的，笨重的：زىلدەي قارا تاس 很重的石头。
زىلدەن- 〈动〉发怒，气愤，愤怒；板脸：زىلدەنە قاراۋ 怒目而视。
زىلدەندىر- زىلدەن- 的使动态。
زىلدەنۋ زىلدەن- 的不定式。
ٴزىلدى 〈形〉① 重的，有分量的，沉重的，笨重的 ② 有气的，气愤的，愤怒的 ③ 严厉的，伤人之心的，刺激人的。
زىلدىلىك ٴزىلدى 的抽象名词。

زىلزالە 〈名〉[阿] ① 地震 ② 祸害，祸事，灾祸，不幸的遭遇。
ٴزىل-زالە 见 زىلزالە.
ٴزىلقارا 〈形〉沉重的，笨重的，死沉死沉的。
ٴزىلمانداي 见 زىلمەندەي.
ٴزىلماۋىر 〈形〉沉重的，笨重的，很有分量的。
ٴزىلماۋىرداي 〈形〉沉重的，笨重的，很有分量的。
زىلمەندەي 〈形〉很重的，沉重的，沉甸甸的，死沉死沉的。
ٴزىلسىز 〈形〉无恶意的，不严厉的，善意的：ٴزىلسىز ٴازىل 善意的玩笑。
ٴزىمپارا 〈名〉〔矿〕刚玉砂。
ٴزىمپارالىق 〈形〉刚玉砂的。
ٴزىن [波] 〈名〉悟性，神悟，理性，智力。
زىڭگىت 〈形〉大的，大而深的：زىڭگىت قازان 大锅。
زىڭگىتتەي 〈形〉高大的，魁梧的：زىڭگىتتەي جىگىت 身材高大的小伙子 / بالاڭ زىڭگىتتەي ازامات بولدى. 你的孩子都长大了。
ٴزىراۋىندا 〈名〉〔植〕马兜铃。
زىرە 〈名〉〔植〕和兰芹(属)，和兰芹菜籽。
زىرك-زىرك: زىرىك-زىرىك ەتۋ ① 震动，震颤，颤动 ② 大发雷霆，大声斥责。
زىركىل: زىركىل سالۋ 大发雷霆，发脾气，大动肝火，大声斥责。
زىركىلدە- 〈动〉① 震动，震撼，震荡；发出轰隆声，轰轰作响：زەڭبىرەك زىركىلدەپ تۇر. 炮声隆隆。② 大发脾气，大发雷霆，大声斥责：ول كەلە سالىپ وتىرعاندارعا زىركىلدەي جونەلدى. 他一进门就对在座的人大发脾气。③ 发狂，狂暴起来：سەن قاڭتاردىعى بۋرانىڭ قانداي زىركىلدەيتىنىن كورمەگەن شىعارسىڭ. 你可能没有见过驼种在十冬腊月发狂的情景。
زىركىلدەس- زىركىلدە- 的交互态。
زىركىلدەت- زىركىلدە- 的使动态。
زىركىلدەۋ زىركىلدە- 的不定式。

ي

ي 哈萨克文字母表中的第十一个字母。

يا I 〈助〉或者,或是,或抑: يا سەن كەل، يا مەن بارايىن. 或者你来,或者我去。/ يا بولار، يا بولماس 或是成功,或是失败。

يا II 〈叹〉啊,呀,噢: يا، اللا! 啊,天啊!

يابعۋ 〈名〉突厥人统治者的官衔。

ياگۋار 〈名〉〔动〕美洲豹。

ياعني 〈连〉①或,或者,或是②也就是,即,或者说。

يادرو 〈名〉核: يادرو قۋاتى 核能 / يادرو قابىعى 核膜 / يادروسىنىڭ ەرۋى 核溶解 / يادرو سىناعى 核试验 / انالىق يادرو 母核 / اتوم يادروسى 原子核 / اۋىر يادرو 重核。

يادرولىق 〈形〉核的: يادرولىق بوپسا 核讹诈 / يادرولىق سۋڭگۋىر كەمە 核潜艇 / يادرولىق قارۋ 核武器 / يادرولىق قوپارىلىس 核爆炸 / يادرولىق فيزيكا 核物理学 / يادرولىق راكسيا 核子反应。

يادروشىق 〈名〉〔生〕核仁儿。

ياكي 〈助〉或,或者,或是: سەيسەنبى ياكي سارسەنبى 星期二或者星期三。

ياكور 〈名〉① 锚: ياكور تاستاۋ 抛锚 ②(钟表的)卡子,摆轮。

ياكۋت 〈名〉亚库特人。

ياما 〈名〉〔宗〕(印度教的)阎王,死神。

ياماراجا 〈名〉〔宗〕(佛教的)阎罗,阎王,阎王爷。

يامب 〈名〉〔诗〕抑扬格。

يامبوحورەي 〈名〉〔诗〕抑扬扬抑格。

يانالدىرىق 〈名〉〔旧〕雨帽。

يانات 〈名〉骂,咒骂,骂人的话。

ياناتقور 见 ياناتشىل.

ياناتتا- 〈动〉骂,咒骂,漫骂: ياناتتاۋ ەلدى مادەنيەتتىلىك ەمەس 骂人是不文明的表现 / ياناتتاپ سويلەۋ 骂骂咧咧。

ياناتتاعىش 见 ياناتشىل.

ياناتتال- ياناتتا- 的使动态。

ياناتتاس- ① ياناتتا- 的交互态 ② 骂架,对骂。

ياناتتات- ياناتتا- 的使动态。

ياناتتاۋ ياناتتا- 的不定式。

ياناتشىل 〈形〉爱骂人的,喜欢骂街的。

ياناتشىلدىق ياناتشىل 的抽象名词。

يانۋار 〈名〉元月,一月: يانۋاردىڭ ءبىرىنشى 元旦 / يانۋاردىڭ ەكىنشى 一月二日。

يانكي 〈名〉美国佬(美国人的外号)。

يانتار 〈名〉琥珀。

ياپۋراي 见 ياپىرىم-اي.

ياپىراي 见 ياپىرىم-اي.

ياپىراۋ 见 ياپىرىم-اي.

ياپىرىم-اي 〈叹〉(表示后悔,惊奇等之意)啊,我的天啊。

ياپىرىم-اۋ 〈叹〉天啊,哎呀,嘿。

يارانگا 〈名〉鹿皮圆房(楚克奇人及科里亚克人等游牧的住所)。

يارد 〈名〉码(英国长度单位,等于三英尺)。

يارلىق 〈名〉①标签,签条②〔史〕封诰(蒙古—鞑靼汗国时代的)。

ياسا 〈名〉〔史〕雅撒(古代蒙古习惯法汇编)。

ياسلي 〈名〉托儿所: ياسليگە الماي قويدى 托儿所不收 / ياسلى جاسى 入托年龄。

ياۋزۋ 〈名〉瑶族: ياۋزۋ ءتىلى 瑶族语。

ياۋزۋشا 〈形〉①瑶族的,瑶族式的: ياۋزۋشا تۇرمىس 瑶族式的生活方式 ② 瑶族语: ياۋزۋشا ۇيرەنۋ 学习瑶族语。

ياحتا〈名〉快艇：ماتورلى ياحتا 摩托快艇。

ياشما〈名〉〔矿〕碧石。

يبا〈名〉〔阿〕① 羞耻，羞愧，耻辱，廉耻心，腼腆 ② 礼貌，礼仪 ③ 谦逊，谦恭 ▲ يبا تۇتۋ 讲礼貌 ▲ يبا قىلۋ (كورسەتۋ، ەتۋ) 尊敬，客气，表示谦逊。

يبا-ادەپ〈名〉①腼腆，廉耻心 ② 礼貌，礼仪，礼节 ③ 谦逊，谦恭。

يبادات I〈名〉〔阿〕〔口〕威望，威信，信誉；廉耻。

يبادات II〈名〉〔阿〕伊巴达特，崇拜。

يبالى〈形〉有礼貌的，温文尔雅的，彬彬有礼的，恭敬的，谦恭的：يبالى بالا 有礼貌的孩子 ▲ يبالى بولۋ 懂礼貌，讲礼貌 ▲ يبالى تۇردە 有礼貌地，恭敬地，谦恭地，彬彬有礼地。

يباللىق يبالى 的抽象名词。

يبالىق 见 يبالى.

يبارات〈名〉〔口〕典范，榜样；经验，教训。

يباسىز〈形〉无礼貌的，粗鲁的，粗野的；不谦逊的：يباسىز جارالعان جان 生来就不懂礼貌的人 ▲ يباسىز تۇردە 无礼貌地，粗鲁地。

يباسىزدىق يباسىز 的抽象名词。

يبەي〈名〉〔口〕绞车架。

يزۋ〈名〉彝族：يزۋ ٴتىلى 彝族语 / يزۋدىڭ بۋىندىق جازۋى 彝族的音节文字。

يزۋشا〈形〉① 彝族的，彝族式的：يزۋشا كيىم 彝族服装 ② 彝语，彝文：يزۋشا بىلەدى (他)会讲彝语。

يلالا〈名〉〔阿〕呀，安拉，呀，胡大。

يلان I〈名〉〔植〕阿魏。

يلان- II〈动〉① 相信，信任，信服：شىندىققا يلانۋ كەرەك 应该相信真实情况 ② 同意，赞同，顺从：ٴبىر جولعا يلانساڭشى (你)就同意一次吧。

يلانعىسىز〈形〉不可信的，没有说服力的，不可靠的。

يلانعىش〈形〉轻信的，容易相信的。

يلانعىشتىق يلانعىش 的抽象名词。

يلاندىر- ①يلان- II 的使动态 ② 说服，劝说。

يلانۋ يلان- II 的不定式。

يلانىم〈名〉信仰，信任：يلانىم ٴبىر تۇرلى جۇبانىش. 信仰是一种安慰。

يلانىمدى〈形〉可信的，可靠的，有说服力的。

يلانىمدىلىق يلانىمدى 的抽象名词。

يلانىس- يلان- II 的交互态。

يلاهي〈名〉〔阿〕胡大，主，天。

يلاهيم 见 لايىم.

يمام〈名〉〔阿〕〔宗〕① 伊玛目(伊斯兰教寺院主持礼拜的人) ② 伊斯兰教教长 ③ 伊斯兰教著名学者的尊号 ▲ يمام اعزام 伊玛目大人；宗教权威。

يمامدىق〈名〉教长身分，教长的活动，教长的地位。

يمان〈名〉〔阿〕〔宗〕(对真主的) ① 信仰，信奉：قۇدايعا دەگەن يمان 对真主的信仰 ② 虔诚，良心，天良，廉耻：يمانى جوق 没有良心(不虔诚)的 ▲ يمان ايتۋ 临死前向真主祈祷 ▲ يمان ٴجۇزدى 知耻的，谦虚的 ▲ يمان كەلتىرۋ 向真主表示虔诚 ▲ يمان تارازى 比……不错，相当好 ▲ يمان شارت 教规，戒律 ▲ يمانىن ٴۇيىرۋ 毛骨悚然，魂飞魄散 ▲ يمانىڭ كۇيىپ كەتسىن 撒谎，胡说 ▲ يمانى ۋشۋ 吃惊，心惊胆战。▲ يمانداي سىر 之言真心话，肺腑 ▲ يمانداي ۋيۋ 深信不疑，狂信。

يماندى〈形〉〔宗〕① 信仰的，信奉的，信教的 ② 虔诚的，有良心的，有天良的 ▲ يماندى بولسىن 愿亡灵升天。

يماندىلىق يماندى 的抽象名词。

يماندىق〈名〉〔宗〕信仰规范。

يمانسىز〈形〉① 不信真主的，不信教的，渎神的 ② 无良心的，无天良的，不正真的，不诚实的。

يمانسىزدىق يمانسىز 的抽象名词。

يمانشارت〈名〉〔阿〕信仰规范，教规戒律。

يمارات 见 عيمارات.

ينابات〈名〉① 威望，威信，信誉：ەل الدىندا يناباتى بار 在群众中有威望 ② 羞耻，良知，廉耻：يناباتتان ايرىلۋ 丢尽丑。

يناباتسىز〈形〉① 无威望的，无威信的，不

受尊敬的 ② 不知羞耻的，无耻的，丢丑的 ③ 不懂礼貌的，无礼的，不懂规矩的 ④ 无效的，作废的。

يناباتسىزدىق يناباتسىز 的抽象名词。

يناباتتى 〈形〉① 有威望的，有威信的，受人尊敬的 ② 有礼貌的，懂规矩的 ③ 有良知的，有廉耻的 ④ 受信用的，能兑现的，算数的：ايتقانى يناباتتى 说话算数的。

يناباتتىلىق يناباتتى 的抽象名词。

يوبكا 〈名〉短裙。

يون 〈名〉〔物〕离子，游子：اۋىر يون 重离子。

يوندان - 〈动〉〔电〕电离。

يوندانۋ يوندان- 的不定式。

يوندى 〈形〉离子的，游子：تەڭ يوندى دەنە 等离子体 / يوندى قابات 电离层 / يوندى زاريات 游子电荷。

يوپكا 见 يوبكا.

يوت 〈名〉〔化〕碘，碘酒：يوت تابليتساسى 碘片。

يرادا 〔阿〕〈名〉意志，决心：يرداسى بەرىك 意志坚强的 / ورتاق يرادا 共同的意志。

يرادالى 〈形〉意志坚强的，有决心的：يرادالى كىسى 意志坚强的人。

يراداسىز 〈形〉意志不坚强的，无决心的，懦弱的。

يراداسىزدىق يراداسىز 的抽象名词。

يرانباق 〈名〉乐园。

يۋبيلەي 〈名〉① (若干周年的)纪念日 ② (若干周年的)庆祝会，纪念会。

يۋبيليار 〈名〉受庆的人，受庆的机关。

يۋۋەلير 〈名〉① 珠宝匠，首饰匠 ② 珠宝商，首饰商。

يۋكاگير 〈名〉犹加吉尔人(居住在亚库特自治共和国)。

يۋل 〈名〉七月：ٴبىرىنشى يۋل پارتيانىـــڭ قۇرىلعان كۇنى 七一是党的生日。

يۋمور 〈名〉〔文〕幽默。

يۋمورلىق 〈形〉幽默的，滑稽的，诙谐的：يۋمورلىق شىعارما 幽默作品。

يۋن 〈名〉六月：ٴبىرىنشى يۋن بالالار مەرەكەسى 六一儿童节。

يۋرا 〈名〉〔地〕侏罗纪(中生代的第二纪)。

يۋفەرس 〈名〉〔海〕无轮三眼滑车。

يۋفتى 〈名〉油性革，多脂革。

يشان 〈形〉乱哄哄的，乱嘈嘈的，吵吵闹闹的。

يۋ-قيۋ 〈名〉〔宗〕依禅(伊斯兰教依禅教派首领和导师)。

يشاندىق 〈名〉伊善的地位，伊普的活动。

يشارا 〈名〉暗示，手势，示意：يشارا ٴبىلدىرۋ 暗示 / يشارا ٴسوز 暗语。

يشارات 〈名〉暗示，手势，示意：يشارات قىلۋ 暗示。

يشاراتتا- 〈动〉(用眼色或手)示意，暗示，递眼色：يشاراتتاپ جىبەرۋ 暗示一下。

يشاراتتاس- يشاراتتا- 的交互态。

يشاراتتاۋ يشاراتتا- 的不定式。

يشاراتتى 〈形〉暗示的，示意的，给暗号的：يشاراتتى ٴسوز 暗语。

يشاراتتىق 见 يشارات.

يىق 〈名〉① 肩，肩膀：يىقپەن كوتەرۋ 用肩扛 ② 〔转〕(山)脊，(山)梁：كۇن تاۋ يىعىنان جاڭا استى. 太阳刚落山。▲ ەكى يىعىنان دەم الۋ ① 气喘吁吁，急促地喘气 ② 神气十足，高傲，装腔作势 ▲ يىق سۇيەك 〔生理〕肩甲骨 ▲ يىق سۇيەۋ 依附，依赖，依靠，依仗 ▲ يىق قومداۋ ① 耸肩 ② 鼓劲，鼓起勇气 ▲ يىق شىلەك 无袖子的披肩大衣 ▲ يىعى جاۋىر بولۋ ① 肩膀被磨伤 ② 受折磨，吃尽苦头 ▲ يىعىنا سۋ كەتۋ 无精打采 ▲ يىعى ٴتۇسۋ 泄气，无精打采，情绪低落。

يىقتا- 〈动〉① (用肩膀)扛，抬，顶：يىقتاپ كوتەرۋ 用肩膀挑 ② (用肩膀)靠，倚靠：تامعا يىقتاۋ 倚着墙 ▲ يىقتاپ الۋ ① 压肩膀 ② 缠住，操纵，控制。

يىقتاس- ① يىقتا- 的交互态 ② 并肩，肩并肩：يىقتاسىپ ٴجۇرۋ 并肩而行。

يىقتات- يىقتا- 的使动态。

يىقتاۋ يىقتا- 的不定式。

يگىلىكسىز 〈形〉无益的,无用的,无成效的。

يگىلىكسىزدىك يگىلىكسىز 的抽象名词。

يگىلىكتەن- 〈动〉得到好处,得到益处,受益,享福,享受: مالدى يگىلىكتەنۋ 得到牲畜的好处。

يگىلىكتەنۋ يگىلىكتەن- 的不定式。

يگىلىكتى 〈形〉有益的,有意义的,有成效的: يگىلىكتى ٴىس 有益的事 / يگىلىكتى باستاما 良好的开端。

يدەال 〈名〉理想,愿望,期望 ② 典范,标准。

يدەاليزم 〈名〉唯心主义,唯心论。

يدەاليست 〈名〉① 唯心论者,唯心主义者 ② 幻想家。

يدەاليستىك 〈形〉唯心主义的: يدەاليستىك فيلوسوفيا 唯心主义哲学。

يدەيا 〈名〉① 思想,观念,观点: وڭشىل ورايشىلدىق يدەيا 右倾机会主义思想 ② 念头,想法,主意: جاقسى يدەيا 好想法 ③ 中心思想,主旨: كينونىڭ يدەياسى 电影的中心思想。

يدەيالاس 〈形〉① 思想相同的,观念一直的 ② 想法相同的 ③ 中心思想一直的。

يدەيالى 〈形〉思想的,观念的,念头的,具有……思想的: جاقسى يدەيالى 思想好的。

يدەيالىق 〈形〉思想的,思想上的,观念的: يدەيالىق سۋيسپەنشىلىك 思想感情 / يدەيالىق ماسەلە 思想上的问题 / يدەيالىق قارۋ 思想武器。

يدەيالىلىق يدەيالىق 的抽象名词。

يدەياسىز 〈形〉没有思想的;意义不深刻的,简单庸俗的。

يدەياسىزدىق يدەياسىز 的抽象名词。

يدەوگراما 〈名〉会意字,表意符号。

يدەوگرافيا 〈名〉表意书法,会意文字。

يدەوگرافيالىق 〈形〉表意的,会意的: يدەوگرافيالىق جازۋ 会意文字。

يدەولوگ 〈名〉思想家。

يدەولوگيا 〈名〉思想,思想体系,意识形态。

يدەولوگيالىق 〈形〉思想体系的,观念形态的,意识形态的: يدەولوگيالىق ماسەلە 意识形

يقتى 〈形〉① 肩宽的,肩膀大的,块大的 ②〔转〕魁梧的,有名气的,有名望的,显赫的;显贵的: يقتى ادام 肩宽(显赫)的人物。

ٴي I 〈名〉 糅料 ▲ ٴي يولۋ ① 皮子熟透 ② 顺从,被治服 ③ 习以为常 ▲ ٴي عىپ الۋ 治服,使顺从,使驯顺 ▲ ٴي قانۋ ① (皮子)熟好 ② (面)发醇 ③ 被治服,变得服服贴贴 ▲ ٴيى قاتتى ① 未熟好的,发硬的(指皮子) ② 固执的。

ٴي- II 〈动〉弯,弄弯,使弯曲,屈曲: بەل ٴيۋ 弯腰 / سىم تەمىردى ٴيۋ 把铁丝弄弯 / بىلەك ٴيۋ 屈曲胳膊 ▲ باس ٴيۋ 低首下心,低头屈服。

يگەر- 〈动〉① 掌握,精通: ٴبىلىم يگەرۋ 掌握知识 ② 操纵,控制: اتتىڭ باسىن يگەرىپ جۇرە المايدى (他)骑马控制不住缰绳 ▲ تىڭ يگەرۋ 垦荒,开荒。

يگەرت- يگەر- 的使动态。

يگەرۋ يگەر- 的不定式。

يگەرىل- يگەر- 的被动态。

يگەرىس- يگەر- 的交互态。

يگۋانا 〈名〉〔动〕巨折虫。

يگى 〈形〉① 良好的,善良的,善心的: تەزىرەك كەلسە يگى ەدى 快一点来就好了 / يگى نيەت 善良的心 ② 有用的,有益的,有效的: يگى ٴىس 有益的事 ③ 友好的,亲密的: يگى بايلانىس 友好往来 ④ 光荣的,至高无上的: يگى اتاق 光荣的称号 ▲ يگى جاقسى 头面人物,知名人士。

يگىز- ٴي- II 的使动态。

يگىزدىر- يگىز- 的使动态。

يگىلى 〈形〉有益的,有用的,良好的: يگىلى ٴىس 有益的工作。

يگىلىك 〈名〉① 福利,善事,好事: يگىلىك قاراجاتى 福利费 ② 好处,益处,用处: وشقانداي يگىلىگى جوق 无任何好处 ▲ يگىلىككە ۋستاۋ 使有裨益,变为有利 ▲ يگىلىك كورۋ (يگىلىگىن كورۋ) 得到好处,享福,享乐,享受 ▲ يگىلىك ٴىستىڭ ەرتە-كەشى جوق. 【谚】好事不分早晚。

。题问态
。诗园田〔文〕〈名〉 يديلليا
يديوما. 见 يديوم
。组词定固，语成〔语〕〈名〉 يديوما
。语成〔语〕〈名〉 يديوماتيزم
。学语成，和总的语成〈名〉 يديوماتيكا
催 ② 态动使的 -ىي ئ 和 II -ي ئ ① -ئيدىر
。奶挤后奶催先 ئيدىرىپ ساۋۇ：奶
。式定不的 -ئيدىر ئيدىرۇ
。态动被的 -ئيدىر ئيدىرىل-
。奶的出挤后以奶催过经〈名〉 ئيدىرىم
家 ئۆي يەسى：者有占，人主，主领 ①〈名〉 يە
造 ，主〔宗〕② 者有占地土 جەرىيەسى / 长
，说乱便随不 ئۆزىنا يە بولۇ ▲ 灵精 ③ 主物
聪，的事懂 اقىل يەسى ▲ 密泄不，慎谨话说
，责负，配支，主作 يە بولۇ ▲ 的识见有，的明
ات ،ايىلدىك باتقانىن يەسى بىلمەس ▲ 好管
道知才马有只疼不疼得勒带肚【谚】 بىلەر.
和【谚】 اس يەسىمەن ئتاتتى. ▲ 。(地处身设)
ۋرى كۆشتى بولسا ▲ 。香才道味餐共人主
者盗被道当盗强【谚】 يەسى ايىپقا جىعىلادى.
。(倒颠妖人)罚受
تيمەۋ يەگى يەگىنە ▲ 颏巴下，颏〈名〉 يەك
合，条缝接 يەك اعاش ▲ 抖发得冻，嗦哆得冷
依，靠依 يەك ارتۇ ▲ 处近 يەك ارتپا ▲ 带缝
头抬 يەك كوتەرۇ ▲ 的近离距 يەك استى ▲ 赖
，头点③ 示暗，意示 ② 气咽 ① يەك قاعۇ ▲
。赖依 يەك سۇيەۋ ▲ 呼招
الگى：离不踪行(人某让) ①〈动〉 يەكتە-
他了成已娘姑个那 قىزدى ول يەكتەپ السپتى
身入趴 الۋ باسىپ يەكتەپ：压，趴 ② 。子影的
يەكتەپ شەشەڭدى：甚太人欺，负欺〔转〕③ 上
جىن ▲ 。妈妈你负欺老别你 الماسائشى.
。疯发，魔着 يەكتەۋ
图有绣侧两颏面饰头女妇〔方〕〈名〉 يەكتەك
。饰头状条，条布形方长的案
。晓破，明黎 تاڭ قۇلان يەكتەنۋ：-يەكتەن
。态互交的 -يەكتە يەكتەس-
。态动使的 -يەكتە يەكتەت-
。式定不的 -يەكتە I يەكتەۋ

يەكتەۋ II：كەم يەكتەۋ 的巴下长：كەم يەكتەۋ
。人的巴下长
巴下 يەكتى كىسى：的大颏巴下〈形〉 يەكتى
。人的大颏
占 جەر يەلەۋ：领占，据占，有占 ①〈动〉 يەلە-
知握掌 بىلىم يەلەۋ ئ：握掌，会学 ② 地土领
。识
，有己为据，有占 ② 态身反的 -يەلە ① يەلەن-
مشكىم يەلەنە：的拥……属，有所……归
。地土的有占人何任被未还 جەر قويماعان
。态动使的 -يەلەن يەلەندىر-
。态动使的 -يەلەن يەلەنت-
。式定不的 -يەلەن يەلەنۋ
为据……把，人有所，者有占〈名〉 يەلەنۋشى
。者有己
。态互交的 -يەلەن يەلەنىس-
。态动使的 -يەلە يەلەت-
。式定不的 -يەلە يەلەۋ
。的有所……归，的……属，的主有〈形〉 يەلى
个 جەكەلىك يەلىك：权有所，权主〈名〉 يەلىك
▲ 有占，理管，主作 يەلىك ەتۋ ▲ 有所人
。契地〔旧〕 يەلىك قاعاز
مال：据占，有己为据，有占〈动〉 يەمدەن-
。畜牲有占 يەمدەنۋ
。态动使的 -يەمدەن يەمدەندىر-
。式定不的 -يەمدەن يەمدەنۋ
据……把，人有所，者有占〈名〉 يەمدەنۋشى
。者有己为
。态互交的 -يەمدەن يەمدەنىس-
يەلىك. 见 يەمدىك
ئۆي يەن：的凉荒，的烟人无，的人无〈形〉 يەن
يەن ▲野原的凉荒 يەن دالا / 子房的住居人无
。烟人无成变，人一无空 قالۇ
يەروگلىف حانزۋشا يەروگلىف：字形象〈名〉 يەروگلىف
。字汉形象
谁属不 ，的主领无 ，的主无 ①〈形〉 يەسىز
，的荡荡空空 ② 笔钢的主无 يەسىز قالام：的
。山的烟人无 يەسىز تاۋ：的烟人无
管人无得变 ，主无得变 ①〈动〉 يەسىزدەن-
。烟人无得变，凉荒得变②

يەسزدەندر- يەسزدەن- 的使动态。

يەسزدەنۋ 的不定式。

يەسزدىك ① يەسز 的抽象名词 ② 无主状态。

يجداھات 〈名〉[阿] 用心，勤奋，奋力。

يزە 〈动〉 ① 点头(以示承认，领会，同意，问候)，首肯：باس يزەپ قوسلۇ 点头同意①用头指示，示意，暗示 ② 频频点头。

يزەكتە- 〈动〉 频频点头，不住地晃脑袋。

يزەكتەت- يزەكتە- 的使动态。

يزەكتەۋ يزەكتە- 的不定式。

يزەل- يزە- 的被动态。

يزەلدر- يزە- 的使动态。

يزەلت- يزەل- 的使动态。

يزەلۋ يزەل- 的不定式。

يزەن 〈名〉〔植〕地肤，伏地肤扫帚菜 ▲ اق يزەن 白蒿。

يزەڭدە- 〈动〉 频频点头，晃悠脑袋：باسى يزەڭدەپ قالعۇ 晃着脑袋打瞌睡。

يزەڭدەت- يزەڭدە- 的使动态。

يزەڭدەۋ يزەڭدە- 的不定式。

يزەس- يزە- 的交互态。

يزەت- يزە- 的使动态。

يزەۋ يزە- 的不定式。

يزوگلوسسا 〈名〉〔语〕同语线。

يزوكلينا 〈名〉〔地〕(地磁)等倾线。

يزوكلينال 〈名〉〔矿〕等斜褶皱，同斜褶皱。

يكەم 〈名〉 擅长，专长；灵巧；本：ونىڭ اۋدارماشلىقا يكەمى بار. 他擅长搞翻译工作。▲ يكەمگە كەلۋ 适应与……，显得灵巧。

يكەمدە- 〈动〉 使适应，使合适，作好准备 ▲ يكەمدەپ الۋ 据为已有。

يكەمدەل- ① يكەمدە- 的被动态 ② 作好准备，摆好架势。

يكەمدەن- ① يكەمدە- 的反身态 ② 顺应，顺从。

يكەمدەس- يكەمدە- 的交互态。

يكەمدەت- يكەمدە- 的使动态。

يكەمدەۋ يكەمدە- 的不定式。

يكەمدى 〈形〉 ① 擅长于……的，善于……的，对……有专长的：ايتىسقا يكەمدى 擅长于赛歌的 ② 适合于……的，适应于……的，爱好……的：كوشىرمەشىلىككە يكەمدى 适合于抄写工作的 ③ 轻便的，灵便的，袖珍的：الىپ جۇرۇگە يكەمدى دۈنيە 携带方便的物品。

يكەمدىك 见 يكەمدىلىك.

يكەمدىلىك ① يكەمدى 的抽象名词 ② 特长，专长，擅长。

يكەمسىز 〈形〉 ① 无擅长的，无专长的，不善于……的 ② 不适合于……的，不适合于……的 ③ 笨的，笨拙的，笨重的，笨大的。

يكەمسىزدىك يكەمسىز 的抽象名词。

يكەمشىك 〈名〉 作沟器，划行器，划线器。

يكس 〈名〉 ① "X"的读音 ② 表示多少或某某等之意。

يكس-ساۋلە 〈名〉 X 射线。

يكتا 〈名〉〔旧〕收税权。

يلە- 〈动〉 ① 熟，加工，鞣(皮)：تەرى يلەۋ 熟皮子 ② 和：نان يلەۋ 和面 / لاي يلەۋ 和泥 ③〔转〕践踏，蹂躏，欺负，压服：تابانىمەن يلەۋ 踏在脚底下 / بىرەۋدى بەتالدى يلەپ الۋعا بولمايدى 不能随便欺负人家 ▲ زار يلەۋ ① 嚎啕，哀号，诉怨 ② 唠叨 ▲ ٴوزىم يلەيتىن تەرىنىڭ پۇشپاعى 需要自己动手的事。

يلەكتە- 〈动〉 ① 和成一团，揉成团，捏成团：كويلەكتى يلەكتەپ تاستاي سالۋ 把衬衣团成一团扔在一边 ② 〔转〕 欺负，治服：شەشەڭدى يلەكتەي بەرمە 你别老欺负你妈妈。

يلەكتەن- يلەكتە- 的反身态。

يلەكتەت- يلەكتە- 的使动态。

يلەكتەۋ يلەكتە- 的不定式。

يلەن- يلە- 的被动态。

يلەس- يلە- 的交互态。

يلەت- يلە- 的使动态。

يلەۋ I 〈名〉 窝，蚁垤：قۇمىرسقانىڭ يلەۋى 蚂蚁窝(蚁冢)。

يلەۋ II يلە- 的不定式。

يلەۋلى 〈形〉 ① 和好的：لاي يلەۋلى 和好的泥 ② 熟好的，加工好的：تەرى يلەۋلى 熟好的皮子。

يلەۋسز 〈形〉① 未和好的 ② 未熟过的。
ٴيلى 〈形〉用糅料熟过的，熟好的。
يلىگۈ يلىك- 的不定式。
يلىگىس- يلىك- 的交互态。
يلىك I 〈形〉糅料的，用做糅料的：يلىك ايران 用做糅料的酸奶 ▲ يلىك زاتتار 糅料。
يلىك- II 〈动〉① 弯腰，俯身：توڭىپ يلىگە المادى 冻得不弯下腰 ②〔转〕服从，屈服；拜倒：جاۋعا يلىكپەۋ 不屈服于敌人 ③〔转〕同意，听从；赞同：جولداستاردىڭ اقىلىنا يلىككەندەي بولدى 看来他听取了同志们的劝告。
يلىكتىر- يلىك- II 的使动态。
يمە I 〈形〉弯成的，弯曲的。
يمە II 〈名〉销钩。
يمەك 〈动〉① 弯曲的，弓形的，弧形的：يمەك اعاش 弯的木头 ② 驼背：يمەك جاۋرىندى كىسى 驼背的人 ▲ يمەك مۇرىن (تۇمسىق) 钩鼻子。
يمەكتە- 〈动〉弄弯，弯成弓形，弄成弧形，使弯曲：سىم تەمىردى يمەكتەۋ 把铁丝弄弯。
يمەكتەل- يمەكتە- 的被动态。
يمەكتەس- يمەكتە- 的交互态。
يمەكتەت- يمەكتە- 的使动态。
يمەكتەۋ I 〈形〉① 比较弯的，稍微弯曲的，略成弓形的：ۋشى يمەكتەۋ بىردەڭە جوق پا؟ 没有尖头弯曲一些的东西？② 有点驼背的：ۋزىن بويلى يمەكتەۋ جىگىت 高个子有点驼背的小伙子。
يمەكتەۋ II يمەكتە- 的不定式。
يمەكشە 〈形〉比较弯的，稍微弯曲的，略呈弓形的：يمەكشە تۇتىك 半规管。
يمەن- 〈动〉① 害怕，胆怯，畏惧，不敢：حاۋىپ-قاتەردەن يمەنبەۋ 不怕艰难险阻 ② 拘泥，客气；害臊，羞怯：يمەنبەي سويلەۋ 说话不拘束。
يمەندىر- يمەن- 的使动态。
يمەنۋ يمەن- 的不定式。
يمەنۋشىلىك 〈名〉① 害怕，胆怯（的行为）② 拘束，拘泥，客气。
يمەنشەك 〈形〉① 胆小的，胆小怕事的，胆怯的 ② 羞怯的，忸怩而胆小的。
يمەنشەكتەۋ 〈形〉有点胆小的，有些缩手缩脚的；不太泼辣的。
يمەنىس- يمەن- 的交互态。
يمەڭ: يمەڭ قاعۋ 弯着腰走，驼着背走，弓着身走。
يمەڭدە- 〈动〉弯着腰走，驼着背走，弓着身走。
يمەڭدەس- يمەڭدە- 的交互态。
يمەڭدەت- يمەڭدە- 的使动态。
يمەڭدەۋ يمەڭدە- 的不定式。
يمەڭ-يمەڭ: يمەڭ-يمەڭ قاعۋ (ەتۋ) 弯着腰走，驼着背走，弓着身走，弓腰驼背而行。
ٴيمي- 〈动〉① 弯曲，屈曲，蜷缩：يميگەن ۋلكەن مۇرىن 鹰钩大鼻子 ② 消瘦，憔悴，瘦得变腰驼背，变得骨瘦如柴：يميگەن قارا كوك ات 骨瘦如柴的铁青马。
ٴيميت- ٴيمي- 的使动态。
ٴيميۋ ٴيمي- 的不定式。
ٴيميىس- ٴيمي- 的交互态。
يمپەراتور 〈名〉皇帝，君主。
يمپەراتورلىق 〈形〉皇帝的，君主的。
يمپەريا 〈名〉帝国。
يمپەرياليزم 〈名〉帝国主义。
يمپەرياليست 〈名〉帝国主义者。
يمپەرياليستىك 〈形〉帝国主义的。
يمپورت 〈名〉进口，输入：يمپورت بۇيىمدارى 进口商品 ▲ يمپورت قىلۋ (ەتۋ) 进口。
يمپورتتال- 〈动〉进口，输入。
يمپورتتالۋ يمپورتتال- 的不定式。
يمپورتتىق 〈形〉进口的，输入的：يمپورتتىق شيكى زات 进口的原料。
ينوٴرسيا I 〈名〉〔阿〕威信，威望；羞耻，良知。
ينوٴرسيا II 〈名〉〔语，文〕倒句法。
يندەكس 〈名〉① 索引，目录 ②〔经〕指数，指标。
ٴيندي 〈名〉〔化〕铟。
يندىكان 〈名〉〔化〕靛甙 ② 尿蓝母。
يندىكاتور 〈名〉①〔技〕指示器，示功器；指压

器 ② 〔化〕指示剂。

ينه 〈名〉 针: ينه شانشۋ 扎针 ▲ باسەڭ ينه 缝衣服的针 ▲ ينه بالىق 海龙属 ▲ ينه جۇتقان يتتەي 难以忍受 ▲ ينه كوزىنەن وتكەندەي 身材苗条，漂亮的 ▲ ينه قارماق 针鱼钩 ▲ ينەمەن قۇدىق قازعانداي 大海捞针 ▲ ينەنىڭ جاسۋىنداي 细小的，微不足道的 ▲ ينه شانشار 会做针线活儿的 ▲ ينه شانشار جەر جوق 无立锥之地 ▲ كوك ينەنى كوتكه تۇرتپەگەن 没有做过针线活儿 ▲ تەبەن ينه 大针，粗针 ▲ ينه وتكەن جەردەن ٴجىپ وتەر. 【谚】能穿针的地方也能穿线。

ينەدەي 〈形〉 象针一样的，针似的，尖细的: ينەدەي ۇشكىر 象针一样的尖 ▲ ينەدەي قادالۋ 让人难受。

ينە-ٴجىپ 〈名〉 针线 ▲ ينە-جىبىنە شەيىن (دەيىن) ٴبىلۋ 了如指掌 ▲ ينە-جىپكە ٴتىزۋ 算得清 ▲ ينە-جىپتەن جاڭا شىققان 新的，暂新的。

ينەلى 〈形〉 有针的，带针的。

ينەلىك I 〈名〉〔动〕① 蜓蜻 ②〔转〕皮包骨头。

ينەلىك II 〈名〉(用大畜腓骨做的)织网骨针。

ينەلىكتەي 〈形〉 象蜓蜻一样的；细的，(腹部)瘪的 ▲ ينەلىكتەي قاتۋ ① 憔悴，消瘦，骨瘦如柴 ② 收缩，(腹部)瘪进去。

ينەرتسيا 〈名〉〔理〕 惯性，惯量。

ينەرتتى 〈形〉〔物〕 惯性的，惰性的: ينەرتتى گاز 惰性气体。

ينەسىز 〈形〉 无针的，不带针的。

ينەسىزدىك ينەسىز 的抽象名词。

ينەشى 〈名〉 做针的人。

ينجەنەر 〈名〉 技师，工程师 ▲ باس ينجەنەر 总工程师。

ينجەنەرلىك 〈形〉 ① 工程师的，技师的: ينجەنەرلىك بۇرىش 工程师的责任 ② 工程师的工作，技师的职务。

ٴينجىل 见 ٴىنجىل.

ٴينجىر 〈名〉〔植〕 无花果(树)。

ينسپەكتور 〈名〉 视察员，检查员。

ينسپەكتورلىق 〈名〉 视察员职位，检查员职位。

ينستيتۋت 〈名〉 ① 学院，专科大学 ② 研究所 ③ 学会，协会。

ينتەگرال 〈名〉〔数〕 积分。

ينتەگرالدا- 〈动〉〔数〕 求积分，适用积分法。

ينتەگرالداۋ ينتەگرالدا- 的不定式。

ينتەگرالدى 〈形〉〔数〕 积分的: ينتەگرالدى تەڭدەۋ 积分方程。

ينتەلليگەنت 〈名〉 知识分子。

ينتەلليگەنتتىك 〈形〉 有知识的，文化上有修养的，知识分子的。

ينتەرناتسيونال 〈名〉 国际团体，国际: ٴۇشىنشى ينتەرناتسيونال 第三国际。

ينتەرناتسيونالدىق 〈形〉 国际主义的: ينتەرناتسيونالدىق كومەك 国际主义援助。

ينتەرناتسيوناليزم 〈名〉 国际主义: ينتەرناتسيوناليزم رۇحي 国际主义情神。

ينتەرناتسيوناليست 〈名〉 国际主义者。

ينفورماتور 〈名〉 通报员，报导者。

ينفورماتسيا 〈名〉 报导，通报；情报，消息，信息。

ينفورماتسيالا- 〈动〉 通报，发布消息。

ٴينىش 〈名〉 衬肩布。

يرەك 〈名〉 ① 弯，弯曲处: ٴۇش يرەك 三个弯 ② 弯弯的，弯曲的，锯齿形的，蜿蜒的；迂回的，曲折的: جالعىز اياق يرەك جول 羊肠小道 ▲ يرەك اعاش (鞣皮子用的月牙形)刮皮板 ▲ ٴيت ٴمىنىپ يرەك قامشىلاۋ 受苦受累，受尽折磨。

يرەك-يرەك 〈形〉 弯的，弯曲的，锯齿形的，蜿蜒的；迂回的，曲折的: يرەك-يرەك تاۋ جولدارى 弯弯曲曲的山路。

يرەكتە- 〈动〉 画弯，弄弯，使成锯齿形，使成曲线。

يرەكتەل- يرەكتە- 的被动态。

يرەكتەن- يرەكتە- 的反身态。

يرەكتەس- يرەكتە- 的交互态。

يرەكتەت- يرەكتە- 的使动态。

يرەكتەۋ يرەكتە- 的不定式。

曲曲弯弯,行爬地蜒蜿,动蠕〈动〉**يرەلەڭدە-**
动地：جىڭشكە جول جىلانداي يرەلەڭدەپ جاتىر.
。蜒蜿的样那蛇象路小
。态互交的 يرەلەڭدە- **يرەلەڭدەس-**
。态动使的 يرەلەڭدە- **يرەلەڭدەت-**
。式定不的 يرەلەڭدە- **يرەلەڭدەۋ**
蜒蜿,动移地曲曲弯弯,动蠕〈动〉**يرەڭدە-**
行而：ايداعارداي يرەڭدەۋ 。动蠕样大那蟒象
。态互交的 يرەڭدە- **يرەڭدەس-**
。态动使的 يرەڭدە- **يرەڭدەت-**
。式定不的 يرەڭدە- **يرەڭدەۋ**
。卷弯,弯带,曲弯得显〈动〉**يرەتىل-**
。式定不的 يرەتىل- **يرەتىلۋ**
。术艺〈名〉**يسكۋستۆو**
。教兰斯伊［阿］〈名〉**يسلام**
斯伊张主,的教兰斯伊护拥〈形〉**يسلامشىل**
。的义主教兰
。奶下不,奶回(畜奶指)〈动〉**ٴيسىن-**
。态动使的 ٴيسىن- **ٴيسىندىر-**
。态动使的 ٴيسىن- **ٴيسىنت-**
。式定不的 ٴيسىن- **ٴيسىنۋ**
ٴيت〈名〉① 犬,狗：جاقسى ٴيت قاسقىرعا قوي
哈 ② 。害狼受兔群羊护保能狗好 بەرمەيدى.
③ 年狗 ٴيت جىلى：一之肖生个二十族克萨
اق اۋزىنان ▲ 儿艺玩个是不,西东狗〔转〕
ٴيت كىرىپ، كوك ٴيت شىعۋ 说不三不四的话,
狗嘴里吐不出象牙 ▲ اشا جولعا كەلگەندە،
ٴيتتىڭ باسى قاتادى 岐路亡羊 ▲ ٴيت اربا (小
孩学走路用的)手扶小车 ▲ ٴيت ارقاسى قياندا
遥远,渺茫 ▲ ٴيت باستى، سيىر اياقتى 不伦
不类的 ▲ ٴيت بولۋ 办傻事,做蠢事 ▲ ٴيت
谁晓得,鬼才知道 ▲ ٴيت جاندى 结实 بىلە مە
的,顽强的,不知疲倦的 ▲ ٴيت جەگەن تەرىدەي
打得皮开肉绽,打得死去活来;撕烂 ▲ قىلۋ
〔咒〕喂狗去 ▲ ٴيت جەرىك 孕期 ٴيت جەگىر
食欲多变 ▲ ٴيت جەعىس ① 轮流被摔倒 ②
有胜有负;相等 ▲ يتكە تاستا 自给都不要 ▲
ٴيت كويلەك (جەيدە) 为婴儿做的针脚朝外的
第一件衬衣 ▲ ٴيت كوتىنەن ينە الۋ 一毛不
拔,悭吝 ▲ ٴيت ماي جەمەيدى 狗不吃油)多此

举一) ▲ ٴيت ٴمىنىپ يرەك قامشىلاۋ 受苦受
累,受尽折磨 ▲ ٴيت نەمە 狗东西 ▲ ٴيت
سالپاقتا ٴجۇرۋ 累死累活,活受罪 ▲ ٴيت
تارتىس 互相争执 ▲ يتتەي كورۋ 讨厌,恨 ▲
ٴيتتىڭ ەتىنەن جەك كورۋ 非常讨厌,恨 ▲
ٴيتتىڭ ۇلى بايعوتان 人人,众人 ▲ ٴيت تۇمسىعى
(مۇرنى) وتپەيتىن 茂密的,茂盛的 ▲ ٴيت قور
不幸的,受尽折磨的;劳碌的 ▲ ٴيت قورلىق
折磨,受苦受难的处境 ▲ ٴيت قوسۋ 嗾使狗
(让其咬) ▲ ٴيت قىرىن جۇگىرۋ 不走运,
不幸运 ▲ ٴيت ٴتيۋ 遭了毒眼 ▲ ٴيت ٴتىس
犬牙,犬齿 ▲ ٴيت ولگەن جەر 遥远的地方,很
远的距离,偏僻的地方 ▲ ٴيت ٴولىم 死得没
有价值 ▲ ٴيت ٴوسىرۋ 养狗 ▲ ٴيت ۇيرەتۋ
驯狗 ▲ ٴيت اۋرە بولۋ 自找麻烦,吃苦头,白
费劲 ▲ ٴيت شانا 小雪橇,小爬犁 ▲ ٴيت
نىلدار (باقان اتتار) 小伙第一次来和未婚妻
见面所履行的礼节,狗认生 ▲ اۋىل ٴيتى الا
بولسا دا، ٴبورى كەلگەندە بىرىگەدى.【谚】狗平
时咬架,见狼会齐心 ▲ اقساق ٴيتتىڭ كوڭىلى
ٴار جاقتا.【谚】想入非非。 ▲ بۇرالقى ٴيت
ۇرگەنىمەن جاعار.【谚】野狗靠狂吠来讨好。
ٴيتتىڭ بوق جەمەسە باسى اۋىرادى.【谚】狗 ▲
改不了吃屎。
。槽食狗,盆食狗〈名〉**ٴيتاياق**
。子崽狗〈名〉**ٴيتاقاي**
。鸭麻鼻翘〔动〕〈名〉**ٴيتالاقاز**
。车小扶手(的用路走学孩小)〈名〉**ٴيتاربا**
。棚窝小刑字人〈名〉**ٴيتارقا**
。度坡有成堆,形字人成做〈动〉**ٴيتارقالا-**
。式定不的 ٴيتارقالا- **ٴيتارقالاۋ**
。者随追,子腿狗,狗走〈名〉**ٴيتارشى**
主随追,子腿狗当,狗走当〈动〉**ٴيتارشىلان-**
子。
。式定不的 يتارشىلان- **ٴيتارشىلانۋ**
。径行狗走〈名〉**ٴيتارشىلىق**
。病骨软,病偻佝〈名〉**ٴيتاۋرۋ**
。鱼狗 ② 蚪蝌 ①〔动〕〈名〉**ٴيتبالىق**
ٴيتباس: **ٴيتباس جار قانات** 大蝙蝠亚目。
▲ ٴيتباس مايمىل 狒狒。

隼猪,隼〔动〕〈名〉**يتەلگى**
。石沧海〈名〉**يتەلگەن**
。棍木长叉带(的走行驼骆使驱)〈名〉**يتەپە**
تاستان :挤推;开推,动推,推 ① 〈动〉**يتەر**
,向引〔转〕②去下推上头石从 يتەرىپ جىبەرۋ
〔转〕③ 路邪向引 يتەرۋ تەرس جولعا :诱引
在挤排 يتەرىپ شەتكە قاعۋ :裂分,斥排,挤排
向 العا قاراي يتەرۋ :促督,进促〔转〕④ 外
。进促前
شىنتاقپەن :挤推,动推,推 ① 〈动〉**يتەرمەلە-**
يتەرمەلەۋ ارت جاقتان / 推肘膊胳用 يتەرمەلەۋ
:励激,励 鼓,促督,进促〔转〕② 挤推边后从
العا باسۋعا يتەرمەلەۋ 。进前使促
。态互交的 -يتەرمەلە **يتەرمەلەس-**
。态动使的 -يتەرمەلە **يتەرمەلەت-**
。式定不的 -يتەرمەلە **يتەرمەلەۋ**
。态动使的 -يتەر **يتەرت-**
。式定不的 -يتەر **يتەرۋ**
动晃后前,稳不坐(时马骑) ①〈动〉**يتەڭدە-**
。动微然悄,动蠢匐匍 ②
。态互交的 -يتەڭدە **يتەڭدەس-**
。态动使的 -يتەڭدە **يتەڭدەت-**
。式定不的 -يتەڭدە **يتەڭدەۋ**
。菪莨洋,茄颠〔植〕〈名〉**يتجيدەك**
。门毡(的房毡)〈名〉**يتكىرمەس**
。葱野〔植〕〈名〉**ٴيتجۋا**
。蒿娘播〔植〕〈名〉**ٴيتجۋمىرشاق**
。葵龙〔植〕〈名〉**ٴيتجۋزىم**
向,伸前向,探前向(体身指) ①〈动〉**ٴيتي-**
,着盯光眼的婪贪以,馋眼〔转〕② 腰猫,弓前
。.求贪
。态动使的 -ٴيتي **ٴيتيت-**
。式定不的 -ٴيتي **ٴيتيۋ**
第的外朝脚针的做儿孩婴为〈名〉**يتكويلەك**
。衣衬件一
。草尾狗〔植〕〈名〉**ٴيتقوناق**
ٴيتقور :的狗欢喜,的狗养爱〈形〉**ٴيتقور**
كىسى 。人的狗养爱
。词名象抽的 ٴيتقور **ٴيتقورلىق**
.امان ٴيت-قۇستان مال :狼 ①〈名〉**ٴيت-قۇس**

جەم ٴيت-قۇسقا :兽猛 ② 。害伤狼被有没畜牲
قىلۋ 。虎豺畀投
。芹孟茹〔植〕〈名〉**ٴيتقۇسىق**
。薇蔷犬,薇蔷野〔植〕〈名〉**ٴيتمۇرىن**
。草针鬼,草把狼〔植〕〈名〉**ٴيتوشاعان**
驱以绳鼻穿的驼骆捅棍木用 ①〈名〉**يتپەك**
。促催,使促〔转〕② 。作动的进行使
以绳鼻穿的驼骆捅棍木用 ①〈动〉**يتپەكتە-**
。动晃后前(时马骑)② 进行其使驱
。态动使的 -يتپەكتە **يتپەكتەت-**
。式定不的 -يتپەكتە **يتپەكتەۋ**
。贼木假叶无,藜毒叶无〔植〕〈名〉**يتسيگەك**
。的狗养不,的狗有没〈形〉**ٴيتسىز**
。属志远〔植〕〈名〉**ٴيتتابان**
:碌劳,苦辛,累受苦受,累劳 ①〈动〉**يتتەن-**
累劳生一 يتتەنىپ ٴومىرىن قورلىقپەن وتكىزدى
撒,理讲不蛮,为行之人非出作 ② 负欺受还
。理讲不蛮得蠢 بولۋ اقىماق يتتەنىپ :野
。式定不的 -يتتەن **يتتەنۋ**
。病偻佝(羔羊)〈名〉**يتتيگەن**
。瓜鼠老,瓜生小〈名〉**يتتۇينەك**
养 ٴوۋي ٴيتتى :的狗养,的狗有〈形〉**ٴيتتى**
。家的狗
人非,为行的贱下,为行的劣鄙〈名〉**يتتىك**
。为行之
。草针鬼,草把狼〔植〕〈名〉**يتتىكەن**
。齿犬,牙犬〈名〉**ٴيتتىس**
。瓜鼠老〔植〕〈名〉**يتتۇينەك**
。鳅泥〔动〕〈名〉**يتشاباق**
。犁爬小,橇雪小〈名〉**يتشانا**
。柏刁石〔植〕〈名〉**ٴيتشۋ**
。磨折受,苦受,罪受〈动〉**يتشىلە-**
,识见般一 ② 态互交的 -يتشىلە ① **يتشىلەس-**
.اق قوي - يتشىلەسپەي ونىمەن :执争,吵争
。识见般一他跟别你
。式定不的 -يتشىلەس **يتشىلەسۋ**
。式定不的 -يتشىلە **يتشىلەۋ**
,伸前向,探前向 (体身指) ①〈动〉**ٴيتىن-**
② 坐子身着探 وتىرۋ ٴيتىنىپ :腰猫,弓前向
ل تاماق :求贪,着盯光眼的婪贪以,馋眼〔转〕

شكەندە يتىنبەي اۋاشا ٴجۇر. 人家吃的饭时候，
。着守里那在别你

ٴيتىندىر- ٴيتىن- 的使动态。
ٴيتىنۋ ٴيتىن- 的不定式。

يتىنشەكتە- 〈动〉身体向前摇动，身体向前晃
动：ول ات ۋستىندە يتىنشەكتەپ بارا جاتتى.
。他在马背上前后晃动

يتىنشەكتەس- يتىنشەكتە- 的交互态。
يتىنشەكتەت- يتىنشەكتە- 的使动态。
يتىنشەكتەۋ يتىنشەكتە- 的不定式。

يتىعىدە- 〈动〉① (骑马时) 坐不稳，前后晃
动 ② 葡匐蠢动，悄然微动。
يتىعىدەت- يتىعىدە- 的使动态。
يتىعىدەۋ يتىعىدە- 的不定式。

ٴيۋ① ٴي- Ⅱ 的不定式 ② ٴبي- 的不定式。
ٴيشى 〈名〉加工皮子的人，制革匠。
يۋيگۋ 〈名〉裕固族：يۋيگۋ ٴتىلى 裕固族语
言。

يۋيگۋشا 〈形〉① 裕固族的，裕固族式的：
يۋيگۋشا كيىم 裕固族服装 ② 裕固族语言：
يۋيگۋشا ۋيرەنۋ 学习裕固族语言。

ٴيى- 〈动〉①下奶，来奶，放奶：سيىر ٴيىدى.
牛下奶了。②〔转〕慷慨表现，显示豁达，表现
仁厚，发善心：كوپ سۇراپ ەدى، يىمەي-اق
قويدى. 要了几次，他就是舍不得给。③〔转〕
动心，表示同情，抱同感：قانشا ايتسا دا يىمە-
دى. 不知说了多少次，他就是不动心。▲ ٴيۋى
قايتۋ 回乳。

يىعىش 〈形〉①奶多的 ②〔转〕慷慨的；仁厚
的，善心的 ③〔转〕爱动心的，心肠软的。

ٴيىل- ① ٴي- Ⅱ 的被动态 ② 弯曲；下垂：
يىلگەن اعاش بۇتاقتارى 弯曲的树枝 ③ 尊敬，行
礼，鞠躬：ٴيىلىپ سالەم بەرۋ 很有礼貌地打招
呼 ▲ اقيقات يىلەدى سىنبايدى. 【谚】真理永
远是真理。▲ يىلگەن باستى قىلىش كەسپەيدى.
【谚】降者不杀。

ٴيىلدىر- ٴيىل- 的使动态。
ٴيىلۋ ٴيىل- 的不定式。

ٴيىلىس Ⅰ 〈名〉弯曲处，拐弯处：جول
ٴيىلىسى 道路的拐弯处。

ٴيىلىس- Ⅱ ٴيىل- 的交互态。
يىمە- 〈动〉不放乳，拒放乳。
يىمەۋ يىمە- 的不定式。

ٴيىن 〈名〉① (河流的) 转弯处，拐弯处
② 肩，肩膀，肩胛：يىنگە سالىپ كوتەرۋ 放在
肩膀上抬 ③ (衣服的)肩部：ٴيىنى تار كيىم
肩部窄的衣服 / ٴيىن قوندىرۋ 上袖子④〔转〕
窍门，诀窍，办法：ٴىستىڭ ٴيىنىن كەلتىرۋ 办
事要找窍门▲ ٴيىن تىرەسۋ 拥挤不堪，聚集，
摩肩接踵 ▲ ٴيىنى جارىپ كيىم كيمەۋ 穷得
穿不上衣服 ▲ يىنىنەن دەم الۋ 气喘吁吁，气
促。

ٴيىناعاش 〈名〉扁担。

يىندە- 〈动〉① 没到肩，没过肩膀：سۋعا
يىندەپ كەتۋ 水没过肩膀 ② 并肩，并肩 ③
〔转〕漫溢，被满装，被满盛：يىندەگەن سابا 装
得满满的皮囊。

يىندەس- ① يىندە- 的交互态 ② 聚集，拥挤，
拥挤不堪：يىندەسكەن قالىڭ كىسى 拥挤的人
群。

يىندەت- ①يىندە- 的使动态 ② 装满，盛满。
يىندەۋ يىندە- 的不定式。

ٴيىندى Ⅰ 〈名〉挤奶末了挤出的奶。
ٴيىندى Ⅱ 〈形〉① (衣服)肩幅宽的 ② 宽肩
的，魁梧的，魁伟的 ③ 盛满的，漫溢的：
ٴيىندى سابا 盛满(奶子的)皮囊。

ٴيىنشاللا 〈副〉〔阿〕〔宗〕如蒙主佑，托靠。
ٴيىنىش 〈名〉衬肩布。
ٴيىنىشسىز 〈形〉未垫衬肩布的。
ٴيىنىشتە- 〈动〉放(垫)衬肩布。
ٴيىنىشتەۋ يىنىشتە- 的不定式。
ٴيىنىشتى 〈形〉带衬肩布的，有衬肩布的。

ٴيىر Ⅰ 〈形〉弯的，弯曲的，不直的，蜿蜒的：
ٴيىر جول 弯曲的路 / ٴيىر اعاش 不直的木头
▲ ٴيىر ٴمۇيىزدى ەشكى 犄角弯曲的山羊 ▲
ٴيىر وركەش 弯曲的驼峰。

ٴيىر- Ⅱ 〈动〉① 纺，捻：ٴجىپ ٴيىرۋ 纺纱
(捻线)② (把牲畜)聚拢，集中，驱赶到一起：
سەن بارىپ قويدى ٴيىرىپ كەل. 你去把羊群赶
回来 ③ (把水)汇合在一起，引到一起 ④ 将

羊拐掷出之前在手中转圈。

يىرمەكىل 〈名〉玩羊拐时旋转郑子儿并弹出的动作。

ٴيىرت- ٴيىر- Ⅱ 的使动态。

ٴيىرۋ ٴيىر- Ⅱ 的不定式。

ٴيىرۋلى 〈形〉① 纺好的，捻好的 ② 集中在一起的，聚拢起来的。

ٴيىرىل- ① ٴيىر- Ⅰ 的被动态 ② 盘，盘在一起：جىلان ٴيىرىلدى. 蛇盘起来了。③ 漩，旋转：سۋ ٴيىرىلىپ اعۋ 水在打漩儿。

ٴيىرىم Ⅰ 〈名〉涡，漩涡：سۋ ٴيىرىمى 水涡。▲ اۋا ٴيىرىمى 〔气〕气团。

ٴيىرىم Ⅱ ：ٴبىر ٴيىرىم 一绽子，一纺锤：ٴبىر ٴيىرىم ٴجۇن 一纺锤羊毛。

ٴيىرىس- ٴيىر- Ⅱ 的交互态。

ٴيىس Ⅰ 〈名〉① 味儿，气味：ساسىق ٴيىس 臭味儿 ② 煤气：ٴيىس ٴتيۋ 中煤气 ▲ جاس ٴيىس 小孩儿 ▲ ٴيىس الماس 无动于衷的，满不在乎的 ▲ ٴيىس اڭقۋ 喷喷香 ▲ بەز ٴيىس 嗅腺 ▲ ٴيىس ماي 香脂 ▲ ٴيىس سابىن 香皂 ▲ ٴيىس سەزۋ مۇشەسى 嗅觉器官 ▲ ٴيىس سەزىمى 嗅觉 ▲ ٴيىس سۋ 花露水 ▲ ٴيىسى مۇرىندى جارۋ ① 香味儿扑鼻 ② 味道刺鼻 ▲ ٴيىسى قازاق 有一点哈萨克族味儿 ▲ حوش ٴيىستى 有香味儿。

ٴيىس- ٴي- Ⅱ 的交互态。

يىسكە- 〈动〉① 嗅，闻：ناسباي يىسكەۋ 闻鼻烟儿 ② 〔转〕吻，亲吻：ماڭدايىنان يىسكەۋ 吻了一下前额。

يىسكەل- يىسكە- 的被动态。

يىسكەلە- 〈动〉(连续地，反复地)嗅，闻：ٴيت جات ادامدى يىسكەلەدى. 狗把陌生人闻了又闻。

يىسكەلەس- يىسكەلە- 的交互态。

يىسكەلەت- يىسكەلە- 的使动态。

يىسكەلەۋ يىسكەلە- 的不定式。

يىسكەن- يىسكەر- 的反身态。

يىسكەس- يىسكە- 的交互态。

يىسكەت- يىسكە- 的使动态。

يىسكەۋ يىسكە- 的不定式。

ٴيىس-قوقىس 〈名〉浓劣的气味，污浊的气味，臭气。

ٴيىسسىز 〈形〉无味儿的，不香的。

يىسسىزدىك ٴيىسسىز 的抽象名词。

يىستەن- 〈动〉变味儿，发臭；发霉，变质：بالىق ەتى يىستەنگەن 发臭的鱼肉。

يىستەندىر- يىستەن- 的使动态。

يىستەنۋ يىستەن- 的不定式。

ٴيىستى 〈形〉① 有味儿的，变味儿的，难闻的：ٴيىستى ەت 变味儿的肉 / ٴيىستى گاز 臭气 ② 带香味儿的，好闻的：ٴيىستى سابىن 香皂 ▲ ٴيىستى بۇرشاق 〔药〕胡芦巴 ▲ ٴيىستى تامىر 〔药〕川芎 ▲ ٴيىستى قوي بالدىرعان 〔药〕香独活 ▲ ٴيىستى قوعا جاي 紫花地丁(堇香)。

يىستىلىك ٴيىستى 的抽象名词。

ٴيىسشىل 〈形〉嗅觉灵敏的，善于嗅闻，鼻子尖的：ٴيىسشىل ٴيت 嗅觉灵敏的狗。

يىسشىلدىك ٴيىسشىل 的抽象名词。

ٴيىسى 〈代〉全体，全部：ٴيىسى قازاق 全体哈萨克族人。

ٴيىت- 〈动〉催乳。

ٴيىتۋ ٴيىت- 的不定式。

ك

ك 哈萨克文字母表中的第二十个字母。

كاباك 〈名〉酒馆。

كاباكتى 〈形〉有酒馆的。

كاباكحانا 〈名〉酒馆。

كابەل 〈名〉电缆： كابەل قۇرىلىسى 电缆工程 / تەڭىز استى كابەل 海底电缆。

كابينا 〈名〉室，座舱，小屋。

كابينەت 〈名〉①办公室，工作室，书房 ②（高等院校的）研究室。

كابينكا 〈名〉司机室，座舱。

كابينكە 见 كابينكا.

كاۆكاز 〈名〉高加索式的图案。

كادەت 〈名〉立宪民主党人。

كادمي 〈名〉〔化〕镉。

كادر I 〈名〉干部，工作人员： ساقا كادر 老干部 / كادرلار جەتىلدىرۋ 培养干部。

كادر II 〈名〉①单张底片 ②一个画面，一个镜头。

كاجي 〈名〉卡叽，卡叽布。

كازارما 〈名〉营房，兵营。

كازەين 〈名〉干酪素。

كاكاك 〈形〉脏的，肮脏的： قولىڭ كاكاك بولىپ قالادى. 你的手会变成脏的。

كاكاو 〈名〉可可树（豆、粉、茶）。

كاكتۋس 〈名〉〔植〕仙人掌，仙人球，山影。

كالەندار 〈名〉日历。

كالەندارلىق 〈形〉日历的，按日历规定的： كالەندارلىق جوسپار 按日历的计划。

كالي 〈名〉〔化〕钾。

كاليبر 〈名〉（枪炮的）口径。

كاليلى 〈形〉钾的，含钾的： كاليلى تىڭاي-تىقشتار 钾肥。

كالوريا 〈名〉卡路里，卡（热量单位）。

كالوريمەتر 〈名〉热量计，卡计。

كالوش 〈名〉套鞋，胶套鞋。

كالتسي 〈名〉〔化〕钙。

كامبالا 〈名〉比目鱼，鲽。

كامبي 〈名〉〔植〕形成层。

كامەليا 〈名〉〔植〕山茶（属）。

كامەرا 〈名〉①（机关内有专门用途的）室，屋，房间 ②（医院内的）病室 ③（狱中的）囚房，禁闭室。

كامپانيا 〈名〉①〔军〕战役，出征 ② 运动。

كامفارا 〈名〉樟脑： كامفارا قىشقىلى 樟脑酸

▲ كامفارا قۇرتى ［动］樟蚕。

كانال I 〈名〉（人工的）水道，运河。

كانال II 〈名〉（电视）频道。

كانالشى 〈名〉挖运河（水道）的人。

كانديدات 〈名〉候选人，候补人 ②（学位）候补博士。

كانديداتتىق 〈形〉①候选人的，候补人的 ②候补博士的。

كانديداتۋرا 〈名〉候选资格。

كانيكۋل 〈名〉（指学校的）假期，休假： جازعى كانيكۋل 暑假 / قىسقى كانيكۋل 寒假。

كانيفول 〈名〉松香，松脂。

كاننا 〈名〉昙花（属）

كانون 〈名〉规律；典范，经典，教条。

كانوە 〈名〉①独木舟 ②独木舟型赛艇。

كانوەشى 〈名〉（乘独木舟）参赛者。

كانتاتا 〈名〉（多指合唱的）颂歌，赞歌。

كاپپەللا 〈名〉合唱团（不带乐队）。

كاپيتال 〈名〉①资本②积金，本钱③巨款，大笔钱④财产 ⑤ 资本主义者，资本家。

كاپيتاليزم 〈名〉资本主义，资本主义制度。

كاپيتاليست 〈名〉资本家，资本主义者；财主，

。人的钱有
度义主本资，的义主本资 〈形〉 **كاپىتالىستىك**
。的家本资；的制
② 。官校(军海)，尉大(军陆)①〈名〉 **كاپىتان**
。长队(的队球) ③ 长舰，长船
。盖(的上器机) 〈名〉 **كاپوت**
。物织针隆普卡，隆普卡 〈名〉 **كاپرون**
كاپۇستا ▲ 蓝甘，菜白圆 〔植〕 〈名〉 **كاپۇستا**
شىركەيى 蚜蓝甘。
。枪马，枪短，枪宾卡 〈名〉 **كارابىن**
。期断隔；断隔 〈名〉 **كارانتىن**
。(克 0.2 合，位单量重石宝)拉克 〈名〉 **كارات**
。物化碳 〔化〕 〈名〉 **كاربىد**
。酸碳石 〈名〉 **كاربولكا**
。纪炭石 〔地〕 〈名〉 **كاربون**
。石刚金黑 〈名〉 **كاربونادو**
。盐酸碳 〔化〕 〈名〉 **كاربونات**
。拟模的笑可，画刺讽，画漫 〈名〉 **كارىكاتۇرا**
入可，的般画漫，的笑可 〈形〉 **كارىكاتۇرالىق**
。的画漫
。架帘窗 ② 冠墙，檐 ① 〈名〉 **كارنىز**
。鱼鲤 〔动〕 〈名〉 **كارپ**
。牌克扑，牌纸 ② 图，图地 ① 〈名〉 **كارتا**
。人的牌克扑玩欢喜 〈名〉 **كارتاقۇمار**
，箱，匣机，箱轴曲 (的机动发) 〈名〉 **كارتەر**
。套，盒，壳
文)〔转〕② 画绘，画(色彩) ① 〈名〉 **كارتىنا**
。照写，写描(的上艺
。板纸，板纸硬 〈名〉 **كارتون**
。芋洋，豆土，薯铃马 〔植〕 〈名〉 **كارتوپ**
。芋洋，豆土，薯铃马 〔植〕 〈名〉 **كارتوپىيا**
照，片像 ② 片纸小，片卡 ① 〈名〉 **كارتوچكا**
。片
كارتوشكا 见 كارتوپ.
كارتوشكە 见 كارتوپ.
。帽便 〈名〉 **كارتۇز**
。帽铁，盔钢，盔头 〈名〉 **كاسكا**
钱 ②处款收，处纳出，处支收①〈名〉 **كاسسا**
。处蓄储 كاسساسى ساقلىق ▲ 柜金现，柜
。员理管金现，员纳出 〈名〉 **كاسسىر**

。务业纳出，理管金现 〈名〉 **كاسسىرلىك**
。装服，服西 〈名〉 **كاستوم**
。(料衣)的服西做能，的服西〈形〉**كاستومدىق**
服西着穿只，的服西着穿 〈形〉 **كاستومشەك**
。去出服西着穿 كاستومشەك سىرتقا شىغ :的
。锅 〈名〉 **كاسترىول**
。用作触接，用作化催 〈名〉 **كاتالىز**
。剂触接，媒触；剂化催 〈名〉 **كاتالىزاتور**
。录目书图，录目 〈名〉 **كاتالوگ**
。他卡，炎膜粘 〔医〕 〈名〉 **كاتار**
质 ساپالىق كاتەگورىيا :畴范 ① 〈名〉 **كاتەگورىيا**
بىرىنچى :级等 ③ 别类，类种 ② 畴范量
。等一 كاتەگورىيا
。桶铁 〈名〉 **كاتەل**
。桶铁 〈名〉 **كاتەلوك**
。艇汽，艇快 〈名〉 **كاتەر**
。边角直(的形角三) 〔数〕 〈名〉 **كاتەت**
。极负，极阴 〔物〕 〈名〉 **كاتود**
。器压镇 ② 机压辗，机路压 ① 〈名〉 **كاتوك**
主天 كاتولىك دىنى :徒教主天 〈名〉 **كاتولىك**
。教
。的教主天 〈形〉 **كاتولىكتىك**
。刑役苦，役苦 〈名〉 **كاتورگا**
كاۋسار 见 گاۋسار.
橡 كاۋچۇك اغاشى :胶树；胶橡 〈名〉 **كاۋچۇك**
。树胶
。组研教，室研教(学大) 〈名〉 **كافەدرا**
。声叫呼的狗对 〈叹〉 **كا**
قوناق :例惯，俗习，节礼，仪礼 ① 〈名〉 **كادە**
(的送赠节礼照按) ② 节礼的人客对 كادەسى
礼送 كادە بەرۇ / 品礼拿 كادە الۋ :物礼，品礼
。益有，用顶，用有 كادەگە جاراۋ ▲ 物
习照，事行仪礼照，事办节礼照 〈动〉 **-كادەلە**
。事办俗
。态动使的 -كادەلە **-كادەلەت**
。式定不的 -كادەلە **كادەلەۋ**
讲② 的物礼有，的品礼送赠 ①〈形〉 **كادەلى**
。的矩规讲，的节礼
，的节礼背违，的仪礼合不 〈形〉 **كادەسىز**
قىز قالىڭسىز ▲ 的惯习合不，的矩规合不

بولسا دا، كادەسىز قىز بولمايدى.【谚】姑娘出嫁可以没有彩礼，但不能不照礼仪。

كادۋەلگى 〈形〉原来的，往常的，平常的，无变化的，无变样的。

كادىك 〈名〉①危险，危难；不祥之兆：كادىككە ۇشىراۋ 遇到危险②怀疑，疑惑；担心，担忧，顾虑：بۇل جونىندەگى كادىك 对此的疑问 / ونىڭ سوزىندە كادىك بار. 他的话可疑。

كادىكسىز 〈形〉毫无疑问的，清楚的：كادىكسىز ٴبىلۋ 知道得一清二楚。

كادىكتەن- 〈动〉怀疑，生疑，疑惑：كادىكتەنۋدىڭ نەگىزى 怀疑的根据。

كادىكتەندىر- كادىكتەن- 的使动态。

كادىكتەنۋ كادىكتەن- 的不定式。

كادىكتى 〈名〉①令人生疑的，行踪可疑的；②令人担心的 ②危险的 ③把握不大的。

كادىمگى 〈形〉原来的，往常的，平常的，无变化的，无变样的：كادىمگى اڭگىمە 平常的谈话。

كادىمگىدەي 〈形〉①和原来一样的，像往常一样的，和平常一样的：ونىڭ جاعدايى كادىمگىدەي. 他的处境和往常一样。②相当好的，相当出色的：ول كادىمگىدەي - اق وقىپ ٴجۇر. 他学习得相当好。

كادىر 见 قادىر.

كاجەكەي 见 كازەكەي.

كاجەن 〈名〉雨衣。

كازەكەي 〈名〉(妇女穿的)长坎肩儿。

كاز-زاپ 〈名〉阴险的人，诡诈的人，奸猾的人，阴谋家。

كازىر 见 قازىر.

كايفار 〈名〉〔阿〕愉快的心情，快感，乐趣，兴味。

كاكيما: **كاكيما ەتىك** 高跟靴子。

كاكپىر 〈名〉漏勺。

كاكىر 〈名〉(烟筒的)拐脖儿。

كاكىر-شۇكىر 〈形〉琐碎的，细小的，零碎的，零七八碎的：كاكىر-شۇكىر جۇمىستار 琐碎的事情 / كاكىر-شۇكىر دۇنيەلىكتەر 零碎的东西。

كال I 〈叹〉对鹰的呼叫声。

كال II 〈形〉〔方〕长秃疮的。

كالام 〈名〉〔阿〕凯俩目，认主。

كالەندەر 〈名〉〔阿〕乞丐，叫花子，要饭的。

كاليله 〈名〉〔阿〕旋律，音调。

كاليما: **ٴتىلىن كاليماعا كەلتىرۋ** 信仰真主。

كاليفورني 〈名〉〔化〕锎。

كاللا 〈名〉〔波〕头部，脑袋。

كالوش 〈名〉〔口〕套鞋。

كالپە 见 قالپە.

كالتەكەي 〈形〉短的，短小的。

كالۋنگىر 〈名〉薄绸。

كاما 〈名〉海獭，水獭。

كامال 见 كەمەل.

كامالات 见 كامەلەت.

كامار I 见 كەمەر.

كامار II 〈名〉内胎，内带；内胆。

كامەك 〈形〉①生的，不熟的(多指甜瓜)②〔转〕不成熟的，无知的。

كامەلەت 〈名〉〔阿〕(多指年龄)成熟：كامەلەتكە تولۋ 成熟(长大成人)。

كامەلەتتەن- 〈动〉变得成熟，长大，长大成人。

كامەلەتتەنۋ كامەلەتتەن- 的不定式。

كامەر 见 كامار.

كامزول 〈名〉〔口〕坎肩。

كامپەسكە 〈名〉没收，充公。

كامپەسكەلە- 〈动〉没收：جەردى كامپەسكەلەۋ 没收土地。

كامپەسكەلەن- كامپەسكەلە- 的被动态。

كامپەسكەلەت- كامپەسكەلە- 的使动态。

كامپەسكەلەۋ كامپەسكەلە- 的不定式。

كامپيت 〈名〉〔阿〕糖果。

كامشات 〈名〉〔动〕①海獭，海龙 ②海獭皮，海龙皮：كامشات بورىك 海龙皮帽 ▲ كامشات قۇندىزى 海獭。

كامىل 〈形〉〔阿〕完全的，充足的，充分的，十足的：كامىل سەنۋ 坚信 / كامىل سەنىمى 信心十足 / كامىل ساۋلەلەندىرۋ 充分发挥。

كامىلدەن- 〈动〉变得完善，变得完备。

كامىلدەنۋ كامىلدەن- 的不定式。

كامىلدىك ① كامىل 的抽象名词 ②完美，

完善。

كانار: كانار بۇلبۇلى 金丝雀，黄鸟。

كاندەن 〈名〉 哈巴狗，巴儿狗，狮子狗。

كانە 〈叹〉 ①（表示催促，劝告，询问等意）好吧，好啦；得啦；喂，嗯：كانە، تەزىرەك كەتىڭدەر 好吧！你们快一点走吧！/ كانە، اشۇلانبا 得啦，别生气了！②（表示勉强，姑且同意）就算是：كانە، ول ايتتى، ال سونداشى؟ 就算他说了，那该怎么样！③ 在哪里，在何处：كانە، ىزدەپ تابا الماي قويدى 在哪里，(他)找了半天没找着。

كانيزاك 〈名〉〔波〕宫女，仕女。

كانيباس 〈名〉 坎尼发斯布。

كانۋا 〈名〉 花，绣花。

كانۋالا- 〈动〉 绣花：كانۋالاعان داستارقان 绣花餐单。

كانۋالات- كانۋالا- 的使动态。

كانۋالاۋ كانۋالا- 的不定式。

كانىگۋ كانىك- 的不定式。

كانىگى 〈形〉 熟练的，老练的，有经验的 ▲ كانىگى بولۋ ① 变得熟练，变得老练 ② 习惯于……的，迷恋于……的。

كانىگىلەن- 〈动〉 ① 变得熟练，变得老练，变得有经验：كانىگىلەنگەن دومبىراشى 演技高超的冬不拉手 ② 习惯于，迷恋于，醉心于：جامان-دىققا كانىگىلەنۋ 习惯于做坏事。

كانىگىلەنۋ كانىگىلەن- 的不定式。

كانىك- 〈动〉 ① 养成习惯，习惯成癖：شايعا كانىگۋ 养成喝茶的习惯 ② 追求，迷恋于……，醉心于……：كىتاپ وقۋعا كانىگۋ 醉心于读书。

كاڭ 〈名〉［汉］炕：كاڭعا شىعۋ 上炕。

كاپەر: كاپەرىنە كەلمەۋ 不在意，无动于衷，无所谓。

كاپكىر 〈名〉〔口〕漏勺。

كاپىر 〈名〉［阿］非穆斯林，异教徒。

كار 〈名〉 ① 怒色，怒气；盛怒，愤怒 ② 威严，威风 ▲ كارىنە مىنۋ 愤怒，发怒 ▲ كارىنە ۇشىراۋ 遭受冷遇愤遇 ▲ كارىن توگۋ 发怒，狂怒。

كاردەن I 〈名〉 毛茸小狗。

كاردەن II 〈名〉 陶瓷：كاردەن ىدىس 陶瓷器皿 / كاردەن اياق 瓷盆 / كاردەن شىنى 瓷碗 ▲ كاردەن كەسە 大瓷碗。

كارەسىن 〈名〉 煤油，火油。

كارزەنكە 见 كارزەڭكە.

كارزەڭكە 〈名〉〔俄〕篮，篓，筐。

كاريا 〈名〉（对老人的尊称）老人家，长者 ▲ اقىلدى كاريا — اعىپ جاتقان داريا. 【谚】聪明的老人象流不尽的江河。

كارلەن- 〈动〉 发怒，盛怒，狂怒，声色俱厉。

كارلەنۋ كارلەن- 的不定式。

كارلى 〈形〉 ① 严厉的，威风凛凛的；冷酷的，铁面无情的 ② 恶劣的，狂暴的。

كارس 〈名〉 充梳毛布。

كارتەمىش 〈形〉 老的，年级大的，年迈的。

كارتەڭ 见 قارتاڭ.

كارى 〈形〉 ① 老的，年迈的，上了年纪的：كارى ات 老马 / كارى ادام 年迈的人 ② 老的，旧的：كارى دوس 老朋友 ▲ كارى جىلىك 〔生理〕桡骨 ▲ كارى تارلان 老练的人，见多识广的长者 ▲ كارى شور اياق 老手，老油子 ▲ كارى قۇلاق 见多识广的，阅历丰富的 ▲ كارى تۇيە ويناقتاسا جۇت بولادى. 【谚】老骆驼玩要会发生灾害（不合适的意思）。▲ پەرى بىلمەگەندى كارى بىلەدى. 【谚】仙人不知老人知。

كارى-جاس 〈名〉 老少：كارى-جاس تولىق ارەكەتكە كەلۋ 老少齐动员。

كارىز 〈名〉 坎儿井。

كارىقىز 〈名〉〔植〕苍耳。

كارى-قۇرتاڭ 〈形〉 老的，年迈的；老态龙钟的，年老体弱的：ۇيىندە كارى-قۇرتاڭ ادام بار 家中有老人 / كارى-قۇرتاڭ مال 老牲畜。

كارىلىك ① كارى 的抽象名词 ② 年迈，老年，高龄：كارىلىككە مويىنداماۋ 不服老 ▲ كارىلىكتىڭ الدى — جاستىقتىڭ سوڭى. 【谚】年迈的开始意味着青年时代的结束。

كارىپ 〈形〉 ① 残废的，可怜的，不幸的：كارىپ ادام 残废者 ② 残废者，盲人，可怜的人。

كارىپ-كاسەر 〈形〉 可怜的，不幸的；无依无

靠的；贫穷的：كارىپ-كاسەرگە قاراسۇ 怜贫惜老。

كارىپ-قاسەر 见 كارىپ-كاسەر.

كارىپسىن- 〈动〉当成可怜，看作不幸：كارىپسىنىپ جانى اشۋ 认为可怜表示同情。

كارىپسىنۋ كارىپسىن- 的不定式。

كارىپتىك كارىپ 的抽象名词。

كارىپشىلىك كارىپ 的抽象名词。

كارىس 〈形〉毛的，纯毛的：كارىس جاۋلىق 毛头巾。

كارىسسىن- 〈动〉嫌老，嫌年纪大：كارىسسىنىپ كوزگە ىلمەۋ 因嫌老而看不起。

كارىسسىنۋ كارىسسىن- 的不定式。

كارىسسىنىڭكىرە- 〈动〉嫌年纪稍大，嫌岁数稍大。

كارىسسىنىڭكىرەۋ كارىسسىنىڭكىرە- 的不定式。

كاس 〈名〉〔方〕草土，草根土。

كاسەك I 〈名〉〔俄〕（指动物之）群：جىلقى كاسەگى 马群。

كاسەك II 〈名〉〔俄〕（指门窗的）框：ەسىكتىڭ كاسەگى 门框。

كاسىبى 〈名〉〔阿〕专业，职业，企业。

كاسىپ 〈名〉劳动，职业；企业；专业。

كاسىپكەر 〈名〉劳动者，手艺人。

كاسىپقور 〈形〉勤劳的，能干的。

كاسىپقورلىق كاسىپقور 的抽象名词。

كاسىپوداق 〈名〉劳动联盟，企业联盟；劳动组织。

كاسىپورىن 〈名〉工场，企业。

كاسىپسىز 〈形〉无职业的，失业的，无活可干的。

كاسىپسىزدىك كاسىپسىز 的抽象名词。

كاسىپتەس 〈形〉同一种专业的，干同一个职业的，同一个工种的。

كاسىپتەستىك كاسىپتەس 的抽象名词。

كاسىپتىك 〈名〉职业的，工种的；专业的，业务的：كاسىپتىك اۋرۋ 职业病。

كاسىپشى 〈名〉手艺人：قولونەر كاسىپشىلەرى 手工业者。

كاسىپشىلىك 〈名〉① 职业，工种 ② 经济。

كاسىر 〈名〉〔数〕余数 ▲ كاسى 〔数〕畸零。

كاتەپ 〈名〉（用单峰驼驮东西时为防止驼峰被而垫的）横木，驮架。

كاتە 〈形〉① 正式的，实在的，切实的：كاتە قوناق بولۋ 作正式的客人 ② 完全的，充足的：كاتە جەتۋ 足够。

كاۋاپ 〈名〉〔阿〕烤肉，烤肉串。

كاۋە 〈名〉〔方〕南瓜。

كاۋەك 〈名〉〔波〕洞，穴，窝。

كاۋكەلەكتە- 〈动〉显得热情，显得亲热：كاۋكەلەكتەپ كۇتىپ الۋ 热情接待。

كاۋكەلەكتەۋ كاۋكەلەكتە- 的不定式。

كاۋكىلدە- 见 كاۋكەلەكتە-.

كاۋسار 〈名〉〔阿〕探泉水，渗渗泉水。

كاشەك 〈名〉（牲畜吃剩的）草茎（秆）。

كاشەمير 〈名〉开司米（一种薄的毛织物）。

كاشەمر 见 كاشەمير.

كاشكۇر 〈名〉〔波〕木棍，棍棒。

كاشتان 〈名〉〔植〕栗（属），栗子。

كۆادرات 〈名〉①正方形 ②〔数〕平方；自乘。

كۆانت 〈名〉〔理〕量子：ساۋلە ەنەرگياسىنىڭ كۆانتى 光能量子。

كۆارتال 〈名〉街坊区。

كۆارتس 〈名〉石英 ▲ كۆارتس لامپاسى 石英灯。

كۆاس 〈名〉酸饮料，克瓦斯。

كەبە 〈名〉早产的羊羔。

كەبەجە 〈名〉①（存放食物的）木箱 ②（车）箱 ▲ اۋعان كەبەجە 箱框 ▲ كەبەجە اربا 斗车 ▲ كەبەجە قارىن 大肚子。

كەبەجەقاپ 〈名〉木箱套，箱套。

كەبەجەلە- 〈动〉装木箱，用木箱装：جەيتىن نارسەلەردى كەبەجەلەپ الۋ 把吃的东西用木箱装好。

كەبەجەلەت- كەبەجەلە- 的使动态。

كەبەجەلەۋ كەبەجەلە- 的不定式。

كەبەجەلى 〈形〉有木箱的。

كەبەك I 〈名〉麸子，肤皮，糠 ▲ كەبەك التىن 砂金。

كەبەك II 〈名〉头皮，头屑。

。子麸去,出筛(糠,皮麸把)〈动〉 **كەبەكتە-**
。态动被的 كەبەكتە- **كەبەكتەل-**
。态动使的 كەبەكتە- **كەبەكتەت-**
。式定不的 كەبەكتە- **كەبەكتەۋ**
糠有,的过筛未皮麸,的子麸有〈形〉 **كەبەكتى**
。面的过筛经未 كەبەكتى ۇن :的
。垛草,堆草〈名〉 **كەبەن**
。起垛,起堆(等草把)〈动〉 **كەبەندە-**
。式定不的 كەبەندە- **كەبەندەۋ**
▲ 篷斗毡,风披毡〈名〉 I **كەبەنەك**
كەبەنەك ▲ 的在健,的着活 كيگەن كەبەنەك
【谚】كيگەن كەلەدى، كەبىن كيگەن كەلمەيدى.
。来回能不再的死,来回能总的着活
。炎肺膜胸性染传性急羊山〈名〉 II **كەبەنەك**
. I كەبەنەك 见 **كەبەنتاي**
。肉烤[波、阿]〈名〉 **كەبەپ**
。式定不的 كەبەرسى- **كەبەرسۋ**
كەبەرسىپ كەبەرسى ەرىن :干风,干〈动〉 **كەبەرسى-**
。裂干唇嘴 جارىلۋ
。态动使的 كەبەرسى- **كەبەرست-**
。式定不的 كەپ- **كەبۋ**
▲衣殓布白,衣尸布白布尸裹〈名〉 I **كەبىن**
▲ 场下的样同到遭 ② 殓入 ① كەبىن كيۋ
كەبىن كيگەن كەلمەيدى، كەبەنەك كيگەن كەلدى.
回能不再人的了死,来回能总人的着活【谚】
。来
起鼓,涨膨 ② 态身反的 كەپ- ① II **كەبىن-**
。擂自吹自,嘘吹我自〔转〕③
。衣寿穿,殓入〈动〉 **كەبىندە-**
。态动被的 كەبىندە- **كەبىندەل-**
。态互交的 كەبىندە- **كەبىندەس-**
。态动使的 كەبىندە- **كەبىندەت-**
。式定不的 كەبىندە- **كەبىندەۋ**
。(布白)的尸裹,的衣寿做〈形〉 **كەبىندىك**
。式定不的 II كەبىن- **كەبىنۋ**
。地之毛不,地碱盐〈名〉 I **كەبىر**
كەبىر :的透干,的硬干,的干〈形〉 II **كەبىر**
。馕的硬干 نان كەبىر / 土干 توپىراق
جەلدەن جەر :硬干,透干,干〈动〉 **كەبىرلەن-**
。了干都地得吹风 كەبىرلەنىپ كەتتى.

。式定不的 كەبىرلەن- **كەبىرلەنۋ**
。的硬干,的透干,的干〈形〉 **كەبىرلى**
。式定不的 كەبىرسى- **كەبىرسۋ**
ەرىن :干风;裂干,干〈动〉 **كەبىرسى-**
。干发唇嘴 كەبىرسۋ
。的硬干,的巴巴干,的燥干〈形〉 **كەبىرتەك**
。硬干得变,透干,干风〈动〉 **كەبىرتەكسى-**
式定不的 كەبىرتەكسى- **كەبىرتەكسۋ**
。巴巴干得变,透干,干〈动〉 **كەبىرشى-**
كەبىرتەك. 见 **كەبىرتەك**
。式定不的 كەبىرشى- **كەبىرشۋ**
皮上套 كەبىس كيۋ :鞋套皮〈名〉 **كەبىس**
套皮下一穿合凑 اياقتا كەبىس بولا سالۋ / 鞋套
履草 كەبىس قۋرت ▲ 嘴大 كەبىس اۋىز ▲ 鞋
。虫
。子袜皮和鞋套皮〈名〉 **كەبىس-ٴماسى**
。鞋便轻跟平〈名〉 **كەبىسشە**
。颈后〈名〉 **كەگەجەك**
:腰着挺;子脖着挺(马指)〈动〉 **كەگەجەكتە-**
。弹动不腰着挺 كەگەجەكتەپ جۇرمەۋ
。式定不的 كەگەجەكتە- **كەگەجەكتەۋ**
。条辐〈名〉 **كەگەي**
。佛活的族蒙〈名〉 **كەگەن**
。鸭潜背灰〔动〕〈名〉 **كەگەر**
寒贫,的困贫,的穷贫,的穷 ①〈形〉 **كەدەي**
كەدەي :的乏贫 ② 农贫 كەدەي ديحان :的
法办穷,沸止汤扬 كەدەي امال ▲ 乏贫言语
سيىراعى ▲ 蛋光穷的型典 قارا قاسقا كەدەي ▲
▲ 的洗如贫一,的穷贫端极 شىققان كەدەي
【谚】باي بولىپ تاسما، كەدەي بولىپ جاسما.
。移能不贱贫,淫能不贵富
的困贫,人苦穷,人穷〈名〉 **كەدەي-كەپشىك**
。人
。穷贫得变,来起困贫,穷变〈动〉 **كەدەيلەن-**
。态动使的 كەدەيلەن- **كەدەيلەندىر-**
。式定不的 كەدەيلەن- **كەدەيلەنۋ**
:困贫得变,来起穷,穷变〈动〉 **كەدەيلەس-**
ول ٴبىر كەزدە قاتتى كەدەيلەسىپ كەتىپ ەدى.
。穷很得变期时个一有曾他
。式定不的 كەدەيلەس- **كەدەيلەسۋ**

。心成，地意故，地识意有〈副〉 **كەجدەنە**

▲ 勺脑后；颈后，部骨枕 〈名〉 **كەجەگە**

。去得懒，惰怠，惰懒 كەجەگەسى كەيىن تارتۇ

。鸭雄，鸭公〈名〉 **كەجەك**

كەجەك. 见 **كەجەكدار**

。碍阻，物碍障，碍障〈名〉 **كەجەۋىل**

。衣马，披马，被马〈名〉I **كەجىم**

。织编，织 كەجىم تەرۇ : II **كەجىم**

。上盖，上披（衣马将）〈动〉 **كەجىمدە-**

。态动被的 كەجىمدە- **كەجىمدەل-**

。态动使的 كەجىمدە- **كەجىمدەت-**

。式定不的 كەجىمدە- **كەجىمدەۋ**

。的被马着盖，的衣马着披〈形〉 **كەجىمدى**

任；的拗执，的执固；的固顽 ①〈形〉 **كەجىر**

调，的皮顽 ② 气脾的执固 - كەجىرمىنەز : 的性

。的气淘，的皮

كەيىن : 腰着挺；子脖着挺 ①〈动〉 **كەجىرەي-**

: 难刁，对作心成 ② 仰后朝 قاراي كەجىرەيۋ

。去不心成他 ول كەجىرەيىپ وتىرىپ الدى.

。态动使的 كەجىرەي- **كەجىرەيت-**

。式定不的 كەجىرەي- **كەجىرەيۋ**

执，来起执固，固顽得变 ①〈动〉 **كەجىرلەن-**

。气淘得变，皮顽 儿眼心死持；拗

。式定不的 كەجىرلەن- **كەجىرلەنۋ**

。词名象抽的 كەجىر **كەجىرلىك**

等，位单度长制俄旧）尺俄，孜开〈名〉I **كەز**

▲ جاعى جار، ٴتىلى كەز بولۋ （尺公 0.71 于

。舌口费，心婆口苦

。口凹的梢末杆箭〈名〉 II **كەز**

: 机时，分时，刻时，候时 〈名〉 III **كەز**

/ 候时的枪开 كەزدە جىبەرگەن اتىپ مىلتىقپەن

▲ 时当 كەزدە سول / 期时年童 كەزىندە بالا

اياق كەزى 末了，末尾，结束时 ▲ اۋزىنان

▲ 时 之势得 كەزدە تۇرعان شعىپ جالىن

دەركەزى 及时，按时，准时，适时；立刻，立即

▲ كەز بولۋ 遭遇，到遇 ▲ كەز كەلگەن ①不

▲ 会机到碰 كەزى كەلۋ ▲ 时随 ② 谁论

。日九、八、七月六历农 كەز تۇسكەن ۋركەر

浪流；游漫（处到），逛游，荡游〈动〉IV **كەز-**

。跑西奔东②界世游周① كەزۋ دۇنيەنى ▲

穷，穷贫 ② 词名象抽的 كەدەي ① **كەدەيلىك**

苦 : كەدەيلىكتەن قۇتىـــلۋ 困贫脱摆 / وي

كەدەيلىگى 乏贫的力象想 ▲ بايلىــق مۇرات

夸可不富【谚】 .ەمەس، كەدەيلىك ۋيات ەمەس

。耻羞不并穷，耀

。式定不的 كەدەيسى- **كەدەيسۋ**

قانشا سەن : 穷贫得装，穷装〈动〉 **كەدەيسى-**

你穷再得装 .كەدەيسىگەنىمەن كەدەي ەمەسسىڭ

。人穷是不也

ونىڭ : 裕富不嫌，穷嫌〈动〉 **كەدەيسىن-**

。穷家们他嫌 .ٴۇيىن كەدەيسىنەدى

。式定不的 كەدەيسىن- **كەدەيسىنۋ**

着人穷为，的益利人穷护维〈形〉 **كەدەيشىل**

的人穷护维该应 كەدەيشىل بولۋ كەرەك : 的想

。益利

贫，苦贫，困贫，穷贫 ①〈名〉 **كەدەيشىلىك**

，乏贫 ② 子日穷过 كەدەيشىلىكتە جاساۋ : 寒

的上言语 تىلدەگى كەدەيشىلىك : 富丰不，乏缺

。乏贫

。崖口，关海 I〈名〉I **كەدەن**

。头冲，争纷［阿］〈名〉 II **كەدەن**

: 扰干；力阻，碍妨，碍阻，碍障〈名〉 **كەدەرگى**

/ 碍 障 破 冲 كەدەرگىلەردى بۇزىپ-جارۋ

。石脚绊的中作工 كەدەرگى قىزمەتتەگى

挡；扰干，挠阻，碍阻，碍妨〈动〉 **كەدەرگىلە-**

。住

。态动被的 كەدەرگىلە- **كەدەرگىلەن-**

。式定不的 كەدەرگىلە- **كەدەرگىلەۋ**

。词名象抽的 كەدەرگى **كەدەرگىلىك**

行通，的碍障无，的碍阻无〈形〉 **كەدەرگىسىز**

وتە كەدەرگىسىز : 的力阻无，的通畅，的阻无

。过通地力阻无毫 شعۋ

凸凹，的平不低高，的洼洼坑坑〈形〉 **كەدىر**

。的糙粗，的滑光不；的平不

洼洼坑坑 ，的平不低高〈形〉 **كەدىر-بۇدىر**

: 的 岖 崎，的平 不凸凹 ，的坦平不 ，的

。路的平不低高 كەدىر-بۇدىر جول

كەدىر-بۇدىر. 见 **كەدىر-بۇدىرلى**

كەرلەڭدە-. 见 **كەدىرەڭدە-**

كەدىر-بۇدىر. 见 **كەدىرلى-بۇدىرلى**

كەزبە 〈名〉 ① 流浪者，走江湖的人，游子 ② 爱游荡的，爱游逛的，(到处)流浪的。
كەزبەلەن- 〈动〉 流浪，漂泊，漂流，游荡，游手好闲。
كەزبەلەنۋ كەزبەلەن- 的不定式。
كەزبەلىك ① كەزبە 的抽象名词 ② 流浪，游逛：كەزبەلىك ئومىر 流浪生活。
كەزگىش 〈形〉 爱游逛的，爱窜来窜去的，爱游荡的。
كەزدە- 〈动〉 用开孜量，以俄尺为单位计算。
كەزدەيسوق 〈副〉 ① 偶然，突然，猝然：كەزدەيسوق وتكەن قاتەلىك 偶然发生的错误 ② 偶尔：كەزدەيسوق بولماسا ادەتتە جوق 偶尔有，平时没有。
كەزدەمە 〈名〉 布，布匹，布料：ماقتالى كەزدەمە 棉布 / گۇلدى كەزدەمە 花布。
كەزدەمەلىك 〈形〉 布的，布匹的：كەزدەمەلىك ماقتا 纺织用的棉花。
كەزدەس- 〈动〉 ① 相遇，遇到，碰见：كۇتپەگەن جەردەن كەزدەسۋ 意外的相遇 ② 会见，会晤：قوناق ۇيدە كەزدەسۋ 在宾馆会晤 ③ 遭受，遭遇：قيىنشىلىققا كەزدەسۋ 遇到困难 / باقىتسىزدىققا كەزدەسۋ 遭殃 / پالەگە كەزدەسۋ 遭到不幸 ▲ كوك ەتكتى كەزدەسپەۋ، كون ەتكتىنى جاراتپاۋ 高不成，低不就。
كەزدەستىر- كەزدەس- 的使动态。
كەزدەسۋ كەزدەس- 的不定式。
كەزدەۋ كەزدە- 的不定式。
كەزدىك 〈名〉 小刀子，匕首，攮子 ▲ قوس كەزدىك 尖刀。
كەزدىر- كەز- Ⅳ 的使动态。
كەزە- 〈动〉 时准，瞄准：قۇسقا مىلتىقتى كەزەدى 用枪瞄准鸟。
كەزەگەن Ⅰ 〈解〉 爱东奔西跑的，爱游荡的，爱游逛的 ▲ بۆيرەك كەزەگەن ▲ 游走肾 ▲ كەزەگەن نەرۆى 〔生理〕 迷走神经 ▲ كەزەگەن تورعاي 燕雀，花雀。
كەزەگەن Ⅱ 〈名〉〔解〕(人，牲畜的)小腿骨。
كەزەگەندىك كەزەگەن 的抽象名词。
كەزەك 〈名〉 ① 顺序，顺次，(轮)班，轮次：ساعان كەزەك كەلدى. 该轮到你了。② 时机，机会：كەزەك كەلەر اسىقپا 会有机会，别着急 ▲ بىر كەزەك 时而，有时；稍微 ▲ دۇنيە كەزەك 世道多变，世道无常 ▲ كەزەك ەكى ئاتقىر ئبىر. 报应 ▲ كەزەك كۇتتىرمەيتىن 刻不容缓的。
كەزەك-كەزەك 〈副〉 轮流地，轮换地，轮番地：كەزەك-كەزەك بارۋ 轮流去 / كەزەك-كەزەك وقۇ 轮换着念。
كەزەكپە-كەزەك 〈副〉 轮流地，轮换地，轮番地。
كەزەكسىز 〈形〉 不按次序的，无次序的：كەزەكسىز شىعىپ كەتتى 没有按次序就出去了。
كەزەكتە- 〈动〉 轮流，替换，交替，轮换：ەكى قولىمەن كەزەكتەپ كوتەر 两只手换着提。
كەزەكتەس- ① كەزەكتە- 的交互态 ② 轮换，轮流，替换：اۋرۋدى كەزەكتەسىپ قاراۋ 轮换着看护病人。
كەزەكتەستىر- كەزەكتەس- 的使动态。
كەزەكتەت- كەزەكتە- 的使动态。
كەزەكتەۋ كەزەكتە- 的不定式。
كەزەكتى 〈形〉 轮流的，有轮次的，届时轮到的：3 - كەزەكتى قۇرىلتاي 第三届代表大会 / كەزەكتى دەمالىس 轮换的假期 / كەزەكتى مىندەت 例行的任务。
كەزەكشى 〈名〉 值班人，值班员：كەزەكشى دارىگەر 值班医生。
كەزەل- كەزە- 的被动态。
كەزەن- كەزە- 的反身态。
كەزەنۋ كەزەن- 的不定式。
كەزەنىس- كەزەن- 的交互态。
كەزەڭ Ⅰ 〈名〉 山口；山岗 〔地〕 马鞍形：كەزەڭنىڭ ار جاعى جازىق 过了山口就是平原。
كەزەڭ Ⅱ 〈名〉 ① 阶段：العاشقى كەزەڭدە 在最初阶段 ② 时期，期间：اۋرۋدىڭ جاسىرىن كەزەڭى 病的潜伏期。
كەزەڭدى 〈形〉 有山口的；能通过的，畅通的：كەزەڭدى جەردەن ئوتۋ 从有山口的地方通过。
كەزەپ 〈名〉〔阿〕 ① 诈骗者，奸猾的人，诡诈的人 ② 〔转〕 盗贼，强盗，盗匪。

كەزەپتەن- 〈动〉沦为强盗，变成强盗。

كەزەپتەنۋ كەزەپتەن- 的不定式。

كەزەپتىك ① كەزەپ 的抽象名词 ② 盗窃，抢掠：كەزەپچىلىك شۇغىلدانۋ 从事盗窃活动。

كەزەر- 〈动〉① (因缺水嘴唇)干裂，开裂：ەرىن كەزەرۋ 嘴唇干裂 ②固执，板着脸，绷着脸：كەزەرىپ وتىرىپ الۋ 绷着脸一动不动地坐着。

كەزەرۋ كەزەر- 的不定式。

كەزەس- كەزە- 的交互态。

كەزەت- كەزە- 的使动态。

كەزەۋ كەزە- 的不定式。

كەزقۇيرىق 〈名〉〔动〕鸢，黑耳鸢。

كەزمەل 〈名〉〔方〕布料，布匹。

كەزنار 〈名〉单峰驼的后裔。

كەزنەس- 〈动〉害臊，受窘；惭愧，难为情。

كەزنەسۋ كەزنەس- 的不定式。

كەزۋ كەز- Ⅳ 的不定式。

كەزۋشى 〈名〉游荡者，游逛者，(到处)走动的人。

كەزىگۋ كەزىك- Ⅱ 的不定式。

كەزىك Ⅰ 〈名〉黑热病。

كەزىك Ⅱ 〈动〉① 相遇，碰见，遇到：ٴبىرىنشى رەت كەزىگۋ 第一次碰见 ② 遭受，遭遇：قيىنشىلىققا كەزىگۋ 遭受困难 ▲ اۋرۋعا كەزىگۋ 害病，患病。

كەزىك Ⅲ：**كەزىك اياق** 窜来窜去的，东奔西跑的，东跑西窜的，疲于奔命的。

كەزىكتىر- كەزىك- Ⅱ 的使动态。

كەزىندە 〈副〉① 及时，按时 ② 当时，那时。

كەي 〈代〉有的；某些：كەي ادام 有的人 / كەي ۋاقىت 有时 / كەي جەردە 有的地方。

كەيبىر 〈代〉有的，有些，某个，某些：كەيبىر جولداستار 有些同志。

كەيبىرەۋ 〈代〉某人，某些人，有的人，有些人：كەيبىرەۋ ٴوز پىكىرىندە قالدى. 有的人保留了意见。

كەيدە 〈副〉有时，时而，偶尔：كەيدە كەلمەيدى (他)有时不来。

كەي-كەيدە 〈副〉有时，时而，偶尔：كەي-كەيدە كەلەدى (他)有时不来。

كەيكى- 〈动〉① 翘：مۇرنى كەيكىيىپ كەتىپتى 鼻子都翘起来了 ② 仰起：موينى كەيكىۋ 仰脖子 ③〔转〕摆架子，神气起来。

كەيكىت- كەيكى- 的使动态。

كەيكىۋ كەيكى- 的不定式。

كەيكى 〈形〉① (鼻子)翘的：كەيكى مۇرىن 翘鼻子 ② (头)后仰的：كەيكى باس 后仰的头。

كەيۋ كەي- 的不定式。

كەيۋانا 〈名〉大娘，大妈，老妪。

كەي- 〈动〉生气，不快；抱怨，埋怨：وعان كەيىمەڭىز 请(您)不要生他的气。

كەيىگىش 〈形〉易生气的，好发脾气的：好抱怨的，爱埋怨的：جوقتان وزگەگە كەيىگىش كىسى 对什么都爱生气的人。

كەيىگىشتىك كەيىگىش 的抽象名词。

كەيىن 〈副〉以后，往后，今后，后面：ٴبىر ايدان كەيىن 一个月以后 / كەيىن نە بولارىن كىم بىلەدى 谁知道往后会怎么样 / كەيىن قالۋ 落在后面 ▲ ازدان كەيىن 过一会儿，少许，片刻 ▲ بۇدان كەيىن 从今以后，此后，今后 ▲ كەيىن كەلگەن تورگە شىعار 后来居上 ▲ سودان كەيىن 此后 ▲ تۇستەن كەيىن 午后，下午 ▲ جاس جەتكىنشەكتەر بىلگەرى باسقان بالدىرعان، اقساقالدى كارىلەر كەيىن باسىپ بولدىرعان.【谚】青年人的成长如竹笋拔尖，老年人衰颓桑榆晚景。▲ ەكى كىسى بەيىم تۇرسا، ەستى كىسى كەيىن تۇرادى.【谚】看到旁人相近，聪明人会避开。

كەيىنگى 〈形〉以后的，今后的，往后的；后来的：كەيىنگى كەزدە 在以后的时间里 / كەيىنگى كەلگەن ٴبىر توپ كىسى 后来的一群人。

كەيىندە- 〈动〉① 落伍，落后，倒退，后退：كەيىندەپ قالا بەرۋ 渐渐落在后面 ② 延迟，耽误，拖后：جوسپاردىڭ كەيىندەپ قالۋىنىڭ سەبەبى 计划拖后的原因。

كەيىندەت- ① كەيىندە- 的使动态 ② 推迟，推后。

كەيىندەۋ كەيىندە- 的不定式。

كەيىندى: كەيىندى ىقپال〔语〕后退同化，逆同化。

كەيىنشەكتە- 〈动〉① 后退，倒退，退让；退走: كەيىنشەكتەپ قايدا باراسىڭ؟ 后退到哪里去？② 退缩，退步，退避: كەيىنشەكتەپ ىلگەرى باسپاۋ 退缩不前。

كەيىنشەكتەس- كەيىنشەكتە- 的交互态。

كەيىنشەكتەت- كەيىنشەكتە- 的使动态。

كەيىنشەكتەۋ كەيىنشەكتە- 的不定式。

كەيىنرەك 〈形〉稍后的，稍晚的，稍迟的: كەيىنرەك تۇرىڭىز. 请你靠后一点。

كەيىپ (كەيپى) 〈名〉① 外貌，长相；身材: كەيپى كورىم 外貌还可以 ② 面目，嘴脸: جيرەنىشتى كەيىپ 丑恶的嘴脸 ③ 神态，表情: كەيپىندەگى قۇبىلىس 表情上的变化。

كەيىپكەر 〈名〉(文艺作品中的)人物，角色: جاعىمدى كەيىپكەر 正面人物 / باس كەيىپكەر 主人公。

كەيىپ-كەسكىن 〈名〉外貌，长相，身材，身姿。

كەيىپ-كەسپىر 〈名〉① 长相，外貌，容貌 ② 面目，嘴脸。

كەيىپسىز 〈形〉(指长相)难看的，丑的，丑陋的: ٴوڭى كەيىپسىز 长相难看。

كەيىپسىزدەن- 〈动〉变得难看，变得丑陋: ٴوڭى بۇزىلىپ كەيىپسىزدەنىپ كەتۋ 脸色变得难看。

كەيىپسىزدەندىر- كەيىپسىزدەن- 的使动态。

كەيىپسىزدەنۋ كەيىپسىزدەن- 的不定式。

كەيىپسىزدىك كەيىپسىز 的抽象名词。

كەيىپتە- 〈动〉① 描写，描绘；表现 ②〔语〕拟人。

كەيىپتەل - كەيىپتە- 的被动态。

كەيىپتەن- ① كەيىپتە- 的反身态 ② 变得好看，变得漂亮。

كەيىپتەس 〈形〉外貌相似的，面貌相象的。

كەيىپتەۋ كەيىپتە- 的不定式。

كەيىپتى 〈形〉俊俏的，漂亮的，美貌的: كەيىپتى قىز 美貌的姑娘。

كەيىپتىك 〈形〉(指文艺作品中的)人物的，角色的。

كەيىپتىلىك كەيىپتى 的抽象名词。

كەيىس I 〈名〉① 不快，苦恼，懊丧 ② 抱怨，埋怨。

كەيىس II كەيى- 的交互态。

كەيىستىك 〈名〉① 不快，烦恼，苦恼 ② 抱怨，埋怨。

كەيىت- كەيى- 的使动态。

كەك 〈名〉仇，仇恨，怨恨，冤仇: تاپتىق كەك 阶级仇 / جەكەلىك كەك 私仇 ▲ اتا كەك 世仇，宿怨 ▲ كەك الۋ 报仇 ▲ كەك ساقتاۋ 记仇，结怨 ▲ كەك تۇيۋ 记仇，挟嫌 ▲ كەك قىسۋ 充满仇恨，义愤填膺 ▲ ٴوشى ، ۇزىندا قىسقادا، كەگى جوق 往日无怨，今日无仇 ▲ اعايىندا وكپە بار دا، كەك جوق .【谚】兄弟之间不记仇。▲ ەل ۇستاساڭ كەك ۇستاما، كەك ۇستاساڭ ەل ۇستامايسىڭ .【谚】与人相处不记仇，记仇难与人相处。

كەكە- 〈动〉讽刺，挖苦，讥讽: ەل كوزىنشە كەكەۋ 当着别人讽刺。

كەكەگىش 〈形〉喜欢挖苦人的，好讽刺人的。

كەكەي- 见 كەكىرەي-.

كەكەيۋ- كەكەي- 的使动态。

كەكەيت- كەكەي- 的不定式。

كەكەكتە- 〈动〉① 仰着脸，挺起脖子，梗着脖子 ②〔转〕摆架子，自命不凡，妄自尊大。

كەكەكتەۋ كەكەكتە- 的不定式。

كەكەڭدە- 〈动〉仰着脸，挺着脖子，鼻子朝天。

كەكەڭدەت- كەكەڭدە- 的使动态。

كەكەڭدەۋ كەكەڭدە- 的不定式。

كەكەپ-مۇقا- 〈动〉讥讽，讽刺，挖苦；嘲笑: كورىنگەندى كەكەپ - مۇقاۋ 见到谁讽刺挖苦谁。

كەكەپ مۇقاۋ كەكەپ-مۇقا- 的不定式。

كەكەس- كەكە- 的交互态。

كەكەسىن 〈名〉讽刺，讥讽，冷嘲热讽，挖苦，奚落: كەكەسىن ٴسوز 讽刺的语言。

كەكەسىندە- 〈动〉讽刺，讥讽，挖苦。

كەكەسىندەۋ كەكەسىندە- 的不定式。

كەكەسىندى 〈形〉 讽刺的，挖苦的，冷嘲热讽的。
كەكەسىندىك 〈名〉 讽刺，挖苦，冷嘲热讽。
كەكەت- كەكە- 的使动态。
كەكەتكىش 〈形〉 爱讽刺的，爱嘲笑的，爱挖苦的，善于挖苦的。
كەكەتتىر- كەكەت- 的使动态。
كەكەتىۋ كەكەت- 的不定式。
كەكەتىۋشىلىك 〈名〉 讽刺，挖苦，嘲讽。
كەكەتىندى 〈形〉 讽刺的，挖苦的，讥讽的，冷嘲热讽的。
كەكەتىپ-مۇقات- 见 كەكەپ-مۇقا-.
كەكەۋ كەكە- 的不定式。
كەكەش 〈形〉 结巴的，口吃的：كەكەش قىز 结巴的姑娘。
كەكەشتەن- 〈动〉 结巴，口吃：كەكەشتەنىپ سۆيلەۋ 结结巴巴地说。
كەكەشتەنىۋ كەكەشتەن- 的不定式。
كەكەشتىك ① كەكەش 的抽象名词② 结巴，口吃（的毛病）。
كەكجەك 〈名〉 项脊 怂。
كەكجي- 〈动〉 ① 挺着脖子，仰头缩颈，仰着脸：موينى كەكجيىپ يىلمەي قالىپتى 着梗脖子弯不下来了② 摆架子，傲慢，妄自尊大：كەكجيىپ ەشكىمدى تانىمايدى 摆臭架子谁都不认识。
كەكجيت- كەكجي- 的使动态。
كەكجيۋ كەكجي- 的不定式。
كەكي- 〈动〉 ① 仰着脸，挺着脖子：كەكيە قاراۋ 仰着脸看② 〔转〕妄自尊大，傲慢，骄傲自大：نەمەنەگە كەكيەسىڭ؟ 你摆什么架子？
كەكيت- كەكي- 的使动态。
كەكيۋ كەكي- 的不定式。
كەكس 〈名〉 大蛋糕。
كەكسە 〈形〉 ① 上年纪的，年纪大的：كەكسە ايەل 上了年纪的妇女 / كەكسە تارتۋ 上年纪② 〔转〕世故的，狡猾的，滑头滑脑的③〔转〕原来的，老的，过去的。
كەكسەلەن- 〈动〉 ① 上年纪，变老② 要滑头，施诡计，变得诡计多端。
كەكسەلەنۋ كەكسەلەن- 的不定式。
كەكسەلىك كەكسە 的抽象名词。
كەكسىز 〈形〉 不记仇的，无仇无怨的，宽厚的。
كەكتە- 〈动〉 记仇，结仇，结怨，仇恨。
كەكتەگىش 〈形〉 爱记仇的，爱记恨的，爱结怨的。
كەكتەن- كەكتە 的反身态 ② 愤恨，怀恨，仇恨；激怒。
كەكتەنگىش 〈形〉 爱记仇的，爱结怨的；气量小的。
كەكتەنىۋ كەكتەن- 的不定式。
كەكتەس- كەكتە- 的交互态。
كەكتەۋ كەكتە- 的不定式。
كەكتى 〈形〉 ① 有仇的，有仇恨的；抱怨的，② 有怨恨的 ② 气愤的，愤怒的。
كەكتىلىك كەكتى 的抽象名词。
كەكشەك: كەكشەك ەتۋ （突然）仰头，挺脖子，仰头缩颈。
كەكشەڭدە- 〈动〉 ① （连续不断的）仰头，挺脖子：كەكشەڭدەپ جۇرۋ 头一仰一仰地走② 〔转〕摆架子，妄自尊大，自命不凡。
كەكشەڭدەت- كەكشەڭدە- 的使动态。
كەكشەڭدەۋ كەكشەڭدە- 的不定式。
كەكشي- 〈动〉 ① 仰着脸，挺着脖子，梗着脖子：كەكشيىپ وتىرۋ 仰着脸坐着 ② 〔转〕变得傲慢，妄自尊大，自命不凡，摆架子：كەكشيە قالىپتى 一当领导就摆起架子来了。 باستىق بولعانعا
كەكشيت- كەكشي- 的使动态。
كەكشيۋ كەكشي- 的不定式。
كەكشىل 〈形〉 爱记仇的，爱记恨的，不忘旧怨的，爱报复的 ▲ كەكشىل بولما، كوپشىل بول. 【谚】不要记仇要团结和睦。
كەكشىلدىك ① كەكشىل 的抽象名词② 复仇心。
كەكىل I 〈名〉 ① （马的）额鬃，门鬃，脑鬃 ② 刘海儿：كەكىل قويۋ 留刘海儿 ▲ ات كەكىل 鬃 ▲ كەكىل تۇيۋ 决裂，断绝关系 ▲ كەكىلىن كەسۋ 扎发结。

كەكىل Ⅱ 〈名〉〔方〕门环子。
كەكىلباسار 〈名〉搭脑。
كەكىلدە- 〈动〉采穗。
كەكىلدەت- كەكىلدە- 的使动态。
كەكىلدەۋ كەكىلدە- 的不定式。
كەكىلدى 〈形〉① 有额鬃的②留刘海儿的。
كەكىلدىك 〈名〉搭脑。
كەكىلدىرىك 见 كەكىلدىك.
كەكىلىك 〈名〉〔动〕石鸡，岩鸡，红腿鸡 ▲ اق كەكىلىك 〔动〕雪鸡 ▲ بامبۇك كەكىلىگى 〔动〕竹鸡 ▲ ورمان كەكىلىگى 〔动〕鹧鸪。
كەكىر Ⅰ 〈形〉自高自大的，自命不凡的，傲慢的，摆架子的。
كەكىر- Ⅱ 〈动〉打嗝儿：تويىپ كەكىرۋ 打饱嗝儿。
كەكىرە Ⅰ 〈名〉〔植〕矢车菊，苦蒿 ▲ اق كەكىرە 〔植〕紫菀。
كەكىرە: كەكىرە بالىق 〈名〉〔动〕丝鲂鮄鱼。
كەكىرەباس 〈名〉〔植〕棘豆。
كەكىرەي- 〈动〉① 挺脖子，仰脖子，仰脸：كەكىرەيىپ جۈرۋ 仰着脸走 ② 〔转〕摆架子，傲慢，妄自尊大：اياق استىنان كەكىرەيە قالىپتى 突然间摆起架子来了。
كەكىرەيت- كەكىرەي- 的使动态。
كەكىرەيۋ كەكىرەي- 的不定式。
كەكىرەيۋشىلىك 〈名〉傲慢，妄自尊大，昂首阔步。
كەكىرەيىس- كەكىرەي- 的交互态。
كەكىرىك 〈名〉嗝儿，饱嗝 ▲ كەكىرىك ازۋ 消化不良 ▲ كەكىرىك اتۋ ① 打嗝 ② 暴食。
كەكىرلىك كەكىر Ⅰ 的抽象名词。
كەكىرت- كەكىر- Ⅱ 的使动态。
كەكىرۋ كەكىر- Ⅱ 的不定式。
كەكىرىن- كەكىر- Ⅱ 的反身态。
كەكىرىس- كەكىر- 的交互态。
كەل- 〈动〉① 来，来到，到来，临到：كوكتەم كەلدى 春天来了 / جۈگىرىپ كەلۋ 跑来 / ۋيگە جەتىپ كەلۋ 到家 ② 达到；有，近于：جاسى ەلۋگە كەلدى 年满五十岁 / كىسى بويى كەلگەن 一人高的 ③ 相当于，值(价)：باعاسى بەس دوللار كەلەدى 值五元 ④ 是，善长于，成为：مەيماندوس كەلەدى 是好客的 ⑤ (和形容词连用表示)显得：ۋلكەن كەلۋ 显得大 / كەڭ كەلۋ 显得宽 ⑥ (和带向格的动名词结合表示)能，可以：جەۋگە كەلەدى 能吃 / كيۋگە كەلەتىن كيىم 能穿的衣服 / ىشۋگە كەلەدى 可以喝 ⑦ 造成，带来，引起：سونان كەلگەنىن كورمەيسىڭ بە؟ 你不承担由此造成的后果吗？⑧ 作助动词，构成动词的愿望式：ونىڭ بارعىسى كەلەدى. 他想去。/ قايتقىسى كەلىپ جۈر. 他正想回来。⑨ 和副动词结合，表示动作的一直或持续：ول ءتىل زەرتتەۋ قىزمەتىن-مەن شۇعىلدانىپ كەلەدى. 他一直从事语言研究工作。▲ اجال كەلۋ 寿终 ▲ اياعى اسپاننان كەلۋ 摔得仰面朝天，人仰马翻；倒霉 ▲ ايتقانى كەلۋ 应验 ▲ ايتقانىڭ كەلسىن 但愿如此 ▲ اتانىسقا كەلۋ 动员起来 ▲ اشا جولعا كەلگەندە، ءيتتىڭ باسى قاتادى 歧路亡羊 ▲ اقىلعا كەلۋ 醒悟，听从劝告 ▲ اۋزىنا كەلگەنىن ايتۋ 胡说，信口开河 ▲ بابىنا كەلۋ ① 侍候得好 ② 管理得好 ③ 训练得好 ▲ باپ كەلۋ 正合适，正好 ▲ بارلىققا كەلۋ 涌现，现出；诞生，问世 ▲ باسىنا كەلۋ 遭遇；轮到 ▲ باقايىنان كەلمەۋ 无动于衷，满不在乎，不介意 ▲ باقىت كەلۋ 幸福来临 ▲ بىقپىرت كەلگىر 〔咒〕让你不得安静，让你倒霉 ▲ بىتىمگە كەلۋ 打成协议 ▲ دەگەنى كەلۋ 应验 ▲ دەگەنىڭ كەلسىن 但愿如此 ▲ دۇنيەگە كەلۋ 诞生，问世，出世 ▲ جىنى كەلۋ ① 附体 ② 生气，发怒 ▲ زيان كەلۋ 造成损失 ▲ يكەمگە كەلمەۋ ① 显得笨拙，显得不灵巧 ② 呆板，固执，执拗 ▲ كەل دەمەك بار، كەت دەمەك جوق 只道"请"，莫说"去" ▲ كەلەر جولى 下次，下回 ▲ كەلەر شاق 〔语〕将来时 ▲ كەلمەسكە كەتۋ 一去不复返 ▲ كەلىسىمگە كەلۋ 达成协议 ▲ مۇرساسى كەلمەۋ 忙不过来 ▲ پار كەلمەۋ 比不上；配不上 ▲ سايىپ كەلگەندە 总而言之 ▲ سوزگە كەلۋ 讲话 ▲ ءساتى كەلۋ 适逢良机，有了条件，变得顺利 ▲ حوش كەلىپ-سىز 您来得正好，欢迎您 ▲ ىمىراعا كەلۋ ① 和解，彼此和睦②勾结 ▲ ىنتىماققا كەلۋ 团结，

和解 ▲ قولدان كەلۇ 能办到,做得到 ▲ قولـــنان بوق كەلمەۋ 什么也干不了 ▲ ات ارقاسىنا ەر باتسا، اياغشىل كەلەدى.【谚】后背被鞍子压痛的马善于走碎步(办法都是逼出来的)。▲ اقىماقتىلىك ايتقانـــى كەلمەيدى، ساندىراقتاعانى كەلەدى. 愚者千虑,必有一得。▲ كەلگەن داۋلەت، كەتكەن بەينەت.【谚】付出了艰辛,才会换来财富。

كەلبەت 〈名〉① 相貌,容貌;形体, 体形: كەلبەتى كەلىسكەن 长得漂亮的 / باتىرعا لايىق بىتكەن كەلبەت 勇士的身材 ②〔转〕形象,景象: ٴومىر كەلبەتى 生活景象。

كەلبەتسىز 〈形〉难看的,不标致的,丑的,丑陋的: كەلبەتسىز ات 体形难看的马。

كەلبەتسىزدىك كەلبەتسىز 的抽象名词。

كەلبەتتەن- 〈动〉变得漂亮,变得好看,美丽起来。

كەلبەتتەنۋ كەلبەتتەن- 的不定式。

كەلبەتتى 〈形〉① 漂亮的,标致的,体形匀称的: كەلبەتتى ايەل 漂亮的妇女 ② 庄严的,雄伟的,堂皇的: كەلبەتتى قۇرىلىس 雄伟的建筑。

كەلبەتتىلىك كەلبەتتى 的抽象名词。

كەلگىز- كەل- 的使动态。

كەلگىشتە- 〈动〉老来,常来,来得勤: ول جاقىننان بەرى كەلگىشتەپ ٴجۇر. 他近来老到这里来。

كەلگىشتەت- كەلگىشتە- 的使动态。

كەلگىشتەۋ كەلگىشتە- 的不定式。

كەلدە 〈名〉头,脑袋 ▲ قارا قويدىڭ كەلدەسى، مەن قۇدايدىڭ پەندەسى. 黑羊的头,我是真主的奴仆。

كەلدەك I 〈名〉短棍。棍棒。

كەلدەك II 〈名〉(麦子,黍子等的)穗儿。

كەلدەكتە- 〈动〉(用棍棒)打,击: ونى كەلدەكتەپ ٴولتىرۋشى مە ەدىڭ؟ (你)想用棍子把他打死吗?

كەلدەكتەت- كەلدەكتە- 的使动态。

كەلدەكتەۋ كەلدەكتە- 的不定式。

كەلە I 〈名〉赛马时拉拉队半途助威之点。

كەلە II 〈名〉一群骆驼,母驼群。

كەلەبە 〈名〉经线。

كەلەكە 〈名〉嘲笑,讥笑,愚弄,奚落: كەلەكە ەتۋ جارامايدى 不应该嘲笑。

كەلە-كەلە 〈副〉① 常来,来着来着: كەلە-كەلە جالىعۋ 老来都来烦了 ② 逐渐地,逐步地: كەلە-كەلە جاقساراتىن بولدى 逐渐会好起来的。

كەلەكەلە- 〈动〉嘲笑,讥笑,愚弄,奚落: كورىنگەندى كەلەكەلەۋ 谁都嘲笑。

كەلەكەلەن- كەلەكەلە- 的被动态。

كەلەكەلەس- كەلەكەلە- 的交互态。

كەلەكەلەت- كەلەكەلە- 的使动态。

كەلەكەلەۋ كەلەكەلە- 的不定式。

كەلەكەشىل 〈形〉爱嘲笑的,爱讥讽的,善于挖苦的。

كەلەكەشىلدىك كەلەكەشىل 的抽象名词。

كەلەلە- 〈动〉(指骆驼)分成一群一群,分群(放牧)。

كەلەلەۋ كەلەلە- 的不定式。

كەلەلى 〈形〉① 重大的,重要的;巨大的;突出的,出色的: كەلەلى ماسەلە 重大的问题 / كەلەلى ناتيجە 巨大成就 ② 宏大的,宏伟的: كەلەلى ماقسات 宏伟的目标 / كەلەلى سكە كەدەرگى كوپ 伟业坦途少。

كەلەمەج 〈动〉嘲笑,讥笑,奚落,挖苦: كەلەمەج قىلۋ (ەتۋ) 嘲弄。

كەلەمەجدە- 〈动〉嘲笑,讥笑,笑讪,挖苦: نەمەنە ٴوزىڭ، بالانى كەلەمەجدەپ وتىرمىسىڭ؟ 你是怎么搞的,在讥笑孩子吗?

كەلەمەجدەل- كەلەمەجدە- 的被动态。

كەلەمەجدەس- كەلەمەجدە- 的交互态。

كەلەمەجدەت- كەلەمەجدە- 的使动态。

كەلەمەجدەۋ كەلەمەجدە- 的不定式。

كەلەڭ 〈名〉〔宗〕比丘,乞土。

كەلەڭسىز 〈形〉不合适的,不妥的,不应该的,不体面的。

كەلەپ 〈名〉(毛线)卷,束。

كەلەپتە- 〈动〉缠,缠绕,卷起: ٴجىپتى كەلەپتەۋ 把毛线缠起来。

كەلەپتەل- كەلەپتە- 的被动态。

كەلەپتەۋ كەلەپتە- 的不定式。

كەلەر-كەلمەس 〈形〉琐碎的,微不足道的,无意义的,鸡毛蒜皮的: كەلەر-كەلمەس ىسكە اشۋلانۋ 为琐碎的事生气。

كەلەر-كەتەر 〈形〉引起……的,造成……(后果)的,带来……(不利)的: مۇندا كەلەر-كەتەر ەشتەڭە جوق. 这个不会造成什么恶果。

كەلەس 〈名〉〔动〕泽巨蜥。

كەلەسى 〈形〉下一个的,其次的,接着的,继之后的……: كەلەسى كۇنى 第二天 / كەلەسى جىلى 第二年 / كەلەسى جولى 下一次。

كەلەشەك 〈名〉① 未来,将来: نۇرلى كەلەشەك 光明的未来 ② 前途,前程: ونىڭ كەلەشەگى بار. 他是有前途的。③ 将来的, 未来的: كەلەشەك جىلداردا 在未来的年代里。

كەلەشى 〈名〉(赛马时的)拉拉队员。

كەلكى: بىركەلكى 一模一样的,一类的,清一色的: بويلارى بىركەلكى 个子都一样高的。

كەلساپ 〈名〉杵。

كەلتە 〈形〉短的,半截的: كەلتە قۇيرىق 短尾巴 / كەلتە شەك 短大衣 ▲ كەلتە قايىرۋ (ٴسوزدى) (把话)说得简短 ▲ كەڭەسپەن كەسكەن تون كەلتە بولماس. 【谚】商量着裁的皮袄不会短。

كەلتەباس 〈名〉荠苧。

كەلتەك 见 كەلدەك.

كەلتە-كەلتە 〈形〉短的,半截的。

كەلتەلە- 〈动〉弄短,缩短,截短: كەلتەلەپ النعان قۇيرىق 剪短的尾巴。

كەلتەلەن- ① كەلتەلە- 的被动态 ② 变短,缩短。

كەلتەلەت- كەلتەلە- 的使动态。

كەلتەلەۋ I 〈形〉稍微短的,较短的。

كەلتەلەۋ II كەلتەلە- 的不定式。

كەلتەلىك كەلتە- 的抽象名词。

كەلتي- 〈动〉变短,缩短: اتتىڭ كەلتيگەن قۇيرىعى 变短的马尾巴。

كەلتيت- ① كەلتي- 的使动态 ② 剪短,截短。

كەلتيۋ كەلتي- 的不定式。

كەلتىر- ① كەل- 的使动态 ② 援引,引用,引举(例): بىرەۋدىڭ سوزىنەن سيتات كەلتىرۋ 引用某人的话 / مىسال كەلتىرۋ 举例 ③ 提供,提出: دالەل كەلتىرۋ 提供根据 ④ 引起,使产生,使成为: اشۋىن كەلتىرۋ 引起……的气愤,(激怒) / وتىرىكتىڭ قيسىنىن كەلتىرۋ 把谎话编得像些 ⑤ 引到,带到;带来,带给: ۇستەلدى جاقىن كەلتىرۋ 把桌子放近 / ۇيگە كەلتىرۋ 把(某人)带到家里 / جەڭىلدىك كەلتىرۋ 减轻负担 ▲ الدىنا كەلتىرۋ 一还一报,报复 ▲ اتتانىسقا كەلتىرۋ 发动,调动 ▲ ەسىنە كەلتىرۋ 提醒,使记起 ▲ يمانىن كەلتىرۋ 向真主祈祷 ▲ كىر كەلتىرمەۋ 不玷污(名誉) ▲ قالپىنا كەلتىرۋ 恢复,复原。

كەلتىرت- كەلتىر- 的使动态。

كەلتىرۋ كەلتىر- 的不定式。

كەلتىرىل- كەلتىر- 的被动态。

كەلتىرىندى 〈形〉引用的,援引的,引申的: كەلتىرىندى ماعىنا 引申意义。

كەلۋ كەل- 的不定式。

كەلى 〈名〉(木头做成的)臼: اعاش كەلى 木臼 / كەلى سوعۋ (ٴتۇيۋ) 舂 ▲ كەلى اۋىز 大嘴。

كەلى-كەلساپ 〈名〉杵臼: كەلى-كەلساپ ٴداۋىرى 杵臼时代。

كەلىمدارى 〈名〉〔方〕胡椒。

كەلىمدى-كەتىمدى 〈形〉来往的,来来去去的: كەلىمدى-كەتىمدى كىسى 来往的人。

كەلىم-كەتىم 〈名〉来往,交往,来来去去: كەلىم-كەتىمى كوپ ٴۇي 客人来得多的家。

كەلىمپاز 〈形〉常来的,老来的,来得勤的: جاقىننان بەرى سەن كەلىمپاز بولىپ الدىڭ عوي! 你最近以来成了常客罗!

كەلىمسەك 〈形〉① 常来的,老来的,来得勤的: كەلىمسەكتەر كوبەيىپ تۇر. 来往的人多起来了。② 外来的,异乡的,陌生的: كەلىمسەك ەمەس. 不是外人。

كەلىن 〈名〉① 儿媳,媳妇 ② 弟媳妇 ③ 新娘,媳妇 ▲ كەلىن ٴتۇسىرۋ 娶儿媳 ▲ كەلىننىڭ بەتىن كىم اشسا سول سىتىق. 【谚】新

▲ 。(德戴恩感)人的纱面揭激感最妇媳
قىزىم ساغان ايتام كەلىنىم سەن تىڭشا. 【谚】
。槐骂桑指

كەلىن-كەپشەك 〈名〉 。称泛的妇少和妇媳
كەلىن-كەپشىك 见 كەلىن-كەپشەك.
كەلىن-كەشەك 见 كەلىن-كەپشەك.
كەلىنشەك 〈名〉 。妇少,妇媳;娘新
كەلىپ-كەتەر 〈形〉 :的身出抽能,的来能
ۋيىندە كەلىپ-كەتەر ەشكىم جوق. 他家没有一
。人的来能个
كەلىس I 〈名〉 。达到,到来,来
كەلىس- Ⅱ ① كەل- 的交互态 ② 商定,商妥,
商量好;约定,约好: بىرگە بارۋعا كەلىسۋ 商
定一同前往 ③ 达成协议,达成协定: ەكى
جاق كەلىسكەندەي بولدى. 好象双方达成了协
议。④ 相宜,适合,合适: كيىمى كەلىسۋ 衣服
合身 / بۇگىن بازارعا بارۋعا جاعداي كەلىسپەيدى.
今天不便于上街 ⑤ 相投,投合,合得来: ول
ەشكىممەن كەلىسە المايدى. 他与谁都合不来。
▲ كوڭىل كەلىسپەۋ 不满意,不合意 ▲ سوزگە
كەلىسۋ 争吵,吵嘴。
كەلىسكەن 〈形〉 好看的,漂亮的,英俊的。
كەلىسكىش 〈形〉 ① 讲和的,(与人)合得来
的;能和睦相处的 ② 爱妥协的。
كەلىسسىز 〈形〉 ① 难看的,丑的,丑陋的:
容貌难看 كەلىسسىز ٴوڭى ② 不合适的,不恰
当的,不适当的,不妥的: كەلىسسىز ٴسوز 不
恰当的话 / كەلىسسىز اقىل 不妥的主意。
كەلىسسىزدىك كەلىسسىز 的抽象名词。
كەلىسسوز 〈名〉 谈判,协议: كەلىسسوز
جۇرگىزۋ 进行谈判 / كەلىسسوزگە كەلۋ 达成协
议。
كەلىستى 〈形〉 ① 漂亮的,标致的, 体格匀
称的,体态优美的: كەلىستى كەلبەت 漂亮的身
材 ② 合适的,适宜的,妥当的: كەلىستى شارت
适合的条件。
كەلىستىك 〈名〉 和睦,团结,讲和, 和解 :
جولداستار ارا كەلىستىك 同志间的团结。
كەلىستىلىك كەلىستى- 的抽象名词。
كەلىستىر- ① كەلىس- Ⅱ 的使动态 ② 调解,

旋斡,解和使,和调。
كەلىستىرۋ كەلىستىر- 的不定式。
كەلىستىرۋشى 〈名〉 调解者,调停人,中人。
كەلىستىرىل- كەلىستىر- 的被动态。
كەلىسۋ كەلىس- Ⅱ 的不定式。
كەلىسۋشىلىك 〈名〉 妥协,达成协议。
كەلىسىم 〈名〉 协定,协议,契约,合同, 条
约: سوعىس توقتاتۋ كەلىسىمى 停战条约 /
كەلىسىم بەرۋ 赞同,表示满意 ▲ كەلىسىمگە
كەلۋ 达成协议。
كەلىسىمدى 〈形〉 ① 美的,漂亮的,标致的,
体态匀称的,体态优美的: كەلىسىمدى كيىم
漂亮的衣服 / كەلىسىمدى جىگىت 体格匀称的
小伙子 ② 美好的,理想的: كەلىسىمدى وي
美好的愿望 ③ 合适的,妥当的,适宜的 :
كەلىسىمدى شارت-جاعداي 合适的条件 ④ 商定
好的,商量妥的: كەلىسىمدى ٴىس 商定好的
事儿。
كەلىسىمپاز 〈形〉 爱讲和的,能合得来的,善
于和睦相处的。
كەلىسىمپازدىق كەلىسىمپاز 的抽象名词。
كەلىسىمسىز 〈形〉 ① 不美的,难看的, 丑
的 ② 不合适的,不妥当的,不适宜的③ 未经
商量的,未商量好的,未达成协议的。
كەلىسىمشىل 〈形〉 爱讲和的,能合得来的,
善于和睦相处的。
كەم 〈形〉 ① 少的,缺少的,缺乏的,差的:
ٴبىر كىسى كەم 少一个人 / ەندى نە كەم 还
缺什么 / ساعات بەسكە بەس مينۋت كەم 五点
差五分 ② 比……不好的,比……差的,比…
…坏的,比……糟的: كەم كورىنۋ 显得不好/
كەم سوقپاۋ 不亚于 …… ③ 有缺点的,有缺
陷的,有毛病的,有短处的;残废的: كەم جا-
رالعان ادام 有先天性毛病的人④穷的,贫穷的,
贫苦的: كەم ٴۇيدىڭ ۇرپاعى 穷人家的后代
▲ اقىلى كەم 智力差 ▲ كەم بولماۋ 不差,不
缺;不坏 ▲ كەم كورۋ (تۇتۋ) 看不上,看不起
▲ ايتۋلى ▲ كەمىندە 至少,最低,起码 ▲ ەلڭ
دوستىڭ مالى ٴبىر، كەم دەگەننىڭ جانى ٴبىر.
【谚】好朋友不分彼此,穷苦人命运相连。

▲ اقىلداسساڭ شەشەرسىڭ، اقىلداسپاساڭ كەم
كەسەرسىڭ. 【谚】商量好办事，不商量出岔
子。▲ كەڭ بولساڭ، كەم بولمايسىڭ.【谚】
宽宏大量不会吃亏。

كەمباعال 〈形〉① 有残疾的，有缺陷的 ②
贫困的，贫苦的，穷苦的： كەمباعال ديحان 贫
农 / كەمباعال ءۇي 贫苦的家庭。

كەمباعالدان- 〈动〉变穷，贫困起来，变得不
富裕。

كەمباعالدانۋ كەمباعالدان- 的不定式。

كەمباعالدىق كەمباعال 的抽象名词。

كەمدە-كەم 〈副〉十分稀少，非常罕见。

كەمدى 〈形〉不足的，有缺陷的，不充分的▲
كەمدى كۇن 短暂的时间。

كەمدىك ① كەم 的抽象名词 ② 缺乏，缺少，
③ 缺陷，毛病，残废 ④ 困贫，贫穷，穷不
足。苦

كەمە 〈名〉船，轮船： ساۋدا كەمەسى 商船 /
كەمە باستىعى 船长 ▲ ءبىر كەمەدەگىنىڭ جانى
ءبىر. 【谚】同舟共济。

كەمەجاي 〈名〉码头。

كەمەي- 〈动〉① 变小，变少，减少，减轻： ءبىر
جىلى كەمەيىپ قالدى 少了一斤 ② 缩减，缩
短： ۇزىندىعى كەمەيىپ قالعان با؟ 长度是否
短了？

كەمەيمەلى 〈形〉减少的，降低的▲ كەمەيمەلى
كورسەتكىش 〔数〕降幂。

كەمەيت- كەمەي- 的使动态。

كەمەيۋ كەمەي- 的不定式。

كەمەك 〈名〉〔植〕防风。

كەمەل 〈名〉① 完善，完美，尽善尽美 ② 理想
境地，最高地步 ③ 成年 ▲ كەمەلىنە
كەلۋ ① 达到完善，臻于完善；炉火纯青；如日
方升 ② 成熟。

كەمەلدەن- 〈动〉① 完善，臻至完善，变得
尽善尽美 ② 发育成熟，达到成年。

كەمەلدەندىر- كەمەلدەن- 的使动态。

كەمەلدەنۋ كەمەلدەن- 的不定式。

كەمەلەك 〈名〉（山羊的）传染性胸膜炎 ▲
كەمەلەك كەلگىر （对山羊的咒语）该死的。

كەمەلىك 〈形〉船的，轮船的： ءبىر كەمەلىك
ورىن 一只船的地方。

كەمەڭگەر 〈形〉明哲的，英明的，贤明的，天
才的： كەمەڭگەر ءسوز 明智的话 / كەمەڭگەر
كوسەم 英明的领袖。

كەمەڭگەرلىك ① كەمەڭگەر 的抽象名词 ②
智谋，才智，英明，神机妙算 ▲ ـسـىـمـەردىڭ
بايلىعى قولىندا، كەمەڭگەردىڭ بايلىعى جولىندا.
【谚】巧手人的财富来自他的双手，伟人的业
绩反映在其一生。

كەمەر 〈名〉沿，沿边，边缘，岸边 ： وزەننىڭ
كەمەرى 河沿儿 / ۇستەلدىڭ كەمەرى 桌沿儿。

كەمەر: كەمەر بەلبەۋ 镶边的宽皮带。

كەمەرلە- 〈动〉沿着岸边，沿着边，顺着边
沿： وزەندى كەمەرلەپ ءجۇرۋ 顺着河沿儿走。

كەمەرلەن- ① كەمەرلە- 的反身态 ②（河岸
显得陡。

كەمەرلەت- كەمەرلە- 的使动态。

كەمەرلەۋ كەمەرلە- 的不定式。

كەمەش I 〈形〉（器皿）肚大的，（容量）大的，
深的： كەمەش استاۋ 肚大的木盆。

كەمەش II 〈名〉陡峭，陡坡。

كەمەشى 〈名〉船员，海员 ▲ كەمەشى كەلسە،
قايىقشى جولدان شىعار. 【谚】小巫见大巫。

كەمەشىلىك 〈名〉造船业。

كەمزول 见 قامزول.

كەميەك 〈形〉下长巴的： كەميەك ادام 长下
巴的人。

كەم-كەتىك 〈名〉① 缺陷，残废，毛病 ：
ونشالىقتى كەم-كەتىگى جوق 没有多大的毛病 ②
欠缺，不足之处： كەم-كەتىگىن تولىقتىرۋ 补充
不足之处。

كەمپەس 〈名〉〔口〕老妇，老太婆，老太太。

كەمپىر 〈名〉老妇，老太婆，老太太 ： قاۋساپ
ونىرعان كەمپىر 老态龙钟的老太婆 / كەمپىرى
ولگەن شال 鳏夫。

كەمپىراۋىز 〈名〉钳子，老虎钳。

كەمپىر-كەشەك 〈名〉（指复数）老太婆。

كەمپىرقوساق 〈名〉虹，彩虹，霓：
كەمپىرقوساق شىعۋ 出虹。

：妇老头老，妪老翁老〈名〉**كەمپىر-شال**
كەمپىر-شالدى باغۇ 。人老的里家活养
，嘴歪扭(时哭要）**كەمسەڭ: كەمسەڭ قاغۇ**
。泣哭，泣抽；噎抽
抽；噎抽，嘴歪扭(时哭要)〈动〉**كەمسەڭدە-**
。哭地搭搭抽抽 جىلاۋ كەمسەڭدەپ ：泣哭，泣
。态互交的 -كەمسەڭدە **كەمسەڭدەس-**
。态动使的 كەمسەڭدە **كەمسەڭدەت-**
。式定不的 -كەمسەڭدە **كەمسەڭدەۋ**
كەمسەڭ-كەمسەڭ: كەمسەڭ-كەمسەڭ قاغۇ
。噎抽，搭抽(时哭要) **(ەتۇ)**
不看，病毛有为认，废残嫌〈动〉**كەمسىن-**
并他 جوق كەمسىنىپ ۋتىرغانى ۋنى ：视蔑，起
。他起不看非
。式定不的 -كەمسىن **كەمسىنۇ**
，视轻，视蔑；抑贬，低贬 ①〈动〉**كەمسىت-**
，辱侮 ② 人某低贬 كەمسىتۇ بىرەۋدى ：起不看
：心尊自 …… 害伤 ，严尊的 …… 害损
。议建的性辱侮 كەمسىتەتىن ۋسىنىس
。态动使的 -كەمسىت **كەمسىتتىر-**
。式定不的 -كەمسىت **كەمسىتۇ**
。态互交的 -كەمسىت **كەمسىتىس-**
：的苦穷，的困贫，的穷贫 ①〈形〉**كەمتار**
，的少缺，的乏缺 ②庭家的穷贫 ۋي كەمتار
废残 ③ 识知乏缺 كەمتار بىلىمنەن ：的缺欠
残成变 كەمتار بولۇ ：的陷缺有，的病毛有，的
。缺，足不，够不 كەمتار سوغۇ ▲ 废
。词名象抽的 كەمتار **كەمتارلىق**
残 ② 词名象抽的 كەمتار ① **كەمتارشىلىق**
。陷缺，废
。式定不的 -كەمتى **كەمتۇ**
نان‌دى كەمتۇ ：块成弄，块成掰〈动〉**كەمتى-**
。块成掰馕把
كەمتىگى ：病毛，点缺，陷缺 ①〈名〉**كەمتىك**
缺，乏缺，足不 ② 马的病毛有 بار ات
足不有果如 بولسا ۋرىنداري كەمتىك ：缺欠，少
先 جارالۇ كەمتىك …：废残 ③ ……话的处之
。病有就无
。态动被的 -كەمتى **كەمتىل-**
كەمشات 见 كامشات.

：处短；错过；陷缺，点缺 ①〈名〉**كەمشىلىك**
/ 点缺的中作工 كەمشىلىك قىزمەتتەگى
不〔转〕② 短揭面当 باسۇ بەتىنە كەمشىلىگىن
。少缺，乏缺，足
有，的错过有，的点缺有〈形〉**كەمشىلىكتى**
。人的点缺有 كىسى كەمشىلىكتى ：的病毛
：轻减，少减，缺欠，少变 ①〈动〉**كەمى-**
ۋنىمى كەمۇ / 产减 سالماعى كەمۇ 量重轻减 ②
长 كەمىدى مەتر بىر ۋزىندىعى ：短缩，减缩
。米一了减缩度
，骨质松，骺骨，织组软(的头骨)〈名〉**كەمىك**
。骨绵海，骨孔多
。的骺骨有，的织组软有(头骨)〈形〉**كەمىكتى**
。低最，少至，少最〈副〉**كەمىندە**
啃 كەمىرۇ سۆيەك ：啮，啃 ①〈动〉**كەمىر-**
鼠老 تاستادى كەمىرىپ ساندىقتى تىشقان / 头骨
：受难使；磨折〔转〕② 。子箱了坏啃
难腰纪年了上因 كەمىرەدى ارقام كارىلىكتەن
受 。③〔转〕挖苦，备责， 斥责 ：كەشكە دەيىن
复重)〔转〕④ 责斥晚到天一别 بەرمە كەمىرە
(着看，学习，啃 ：كەشكە دەيىن كىتاپ كەمىرەدى
，备责 كەمىرۇ ەتىن قۇلاق ▲ 书看晚到天一
。责斥
。的啮爱，的啃爱〈形〉**كەمىرگىش**
。物动齿啮，目齿啮〔动〕〈名〉**كەمىرگىشتەر**
。态动使的 -كەمىر **كەمىرت-**
。式定不的 -كەمىر **كەمىرۇ**
。物动齿啮，目齿啮〔动〕〈名〉**كەمىرۇشى**
。物动齿啮，目齿啮〔动〕〈名〉**كەمىرۇشىلەر**
。态动被的 -كەمىر **كەمىرىل-**
。态互交的 -كەمىر **كەمىرىس-**
处短有，的病毛有，的点缺有 ①〈形〉**كەمىس**
个每 .بار كەمىسى ۋزىنىڭ كىمنىڭ ار ：的
：的陷缺有，的废残 ② 。点缺的己自有都人
缺，的少缺，的足不 ③ 人的废残 ادام كەمىس
不类肉 تولتىرۇ سۇتپەن كەمىسىن ەتىنىڭ ：的乏
。充补食奶用足
，陷缺 ② 词名象抽的 كەمىس ① **كەمىستىك**
。足不，点缺
：轻减，少减 ② 态动使的 -كەمى ① **كەمىت-**

سانىن كەمىتۇ 额减 ③ 小缩,减缩：ۋزىنىدىنى
كەمىتۇ 量长减缩 ④ 降落,低降： باغاسىن
كەمىتۇ 价降 ⑤ 〔转〕低降,低贬：ەلدى كەمىتپە
。家人低贬别

كەمىتىر- كەمىت- 的使动态 。
كەمىتۇ كەمىت- 的不定式 。
كەمىتىل- كەمىت- 的被动态 。
كەن 〈名〉① 矿,产矿,石矿：تەمىر كەنى
矿铁 / كومىر كەنى 矿煤 / كەن اشۇ 采矿 /
كەن ىزدەۋ 探矿 / كەنگە اينالۇ 化矿 / كەن قورى
藏矿 / كەن جۇمىسشىلارى 工矿 ② 〔转〕资源,
泉源;财富：اقىل كەنى 智慧的泉源 ▲ العاشقى
كەن 〔地〕原生矿 ▲ كەن بارلاعىش 探矿仪
▲ كەن ۇككىش 〈矿物〉碎石机 。
كەنگۇرۇ 〈名〉〔动〕袋鼠 。
كەندە 〈形〉短的,缺少的,缺乏的,贫乏的：
اقىلدان كەندە 缺少脑子的 ▲ كەندە بولۇ (قالۇ)
① 缺少 ② 落后 ▲ كەندە ەمەس 有,不缺,不
落后：اقشادان كەندە ەمەس 不缺钱 。
كەندى 〈形〉有矿的,矿藏丰富的：كەندى تاۋ
矿山 / كەندى جەر 有矿地带 。
كەندىر 〈名〉① 〔植〕麻,剑麻,线麻：كەندىر
جىپ 麻线 / كەندىر دانى 麻仁 ② 麻绳,麻
线：كەندىرمەن بۋلعان جۇك 用麻绳捆的行李。
▲ بۋيدا كەندىر 〔植〕苘麻 ▲ كەندىرى كەسىلۇ
饿得前胸贴后背 。
كەندىرلىك 〈名〉种麻的地方,长麻的地方 。
كەنە Ⅰ 〈名〉蜱,壁虱,扁虱 ▲ جەر كەنە ①土
鳖虫 ② 小矮个子 ▲ تاس كەنە 螨 ▲ تۋيە كەنە
驼扁虱 ▲ قوي كەنە 羊扁虱 。
كەنە- Ⅱ ：تاماق كەنەۋ 清嗓子,发出轻咳声：
ول تاماعىن كەنەپ سويلەي جونەلدى. 他咳了一
声便说起来了 。
كەنە- Ⅲ 〈动〉使富足,使富裕,使丰足 。
كەنەزە 〈名〉① 喉咙,嗓子 ② 〔转〕食欲,
欲望 ③ （土地的）表层,表皮 ,土层 ▲
كەنەزەسى كەبۋ 酷渴,口干舌燥 。
كەنەي 〈名〉（玩羊拐时输者准备给对方的
小羊拐 。
كەنەل- Ⅲ ① 〈名〉的被动态 ② 获得;享有;

كەنەلۇ 来起足富,来起裕富：استىقا كەنەلۇ 粮食满
仓 / داۋلەتكە كەنەلۇ 得到财富 ③ 〔转〕满意,
心满意足,惬意,称心;舒服：كوركەم كورى-
نىسكە كەنەلۇ 对美丽的景色感到非常惬意 。
كەنەلدىر- كەنەل- 的使动态 。
كەنەلت- كەنەل- 的使动态 。
كەنەلۇ كەنەل- 的不定式 。
كەنەپ 〈名〉① 〔植〕洋麻 ② 麻布,夏布,
粗麻布：كەنەپ كويلەك 夏布衬衣 / كەنەپ داعار
麻袋 。
كەنەر 见 كەنەرە.
كەنەرە 〈名〉① 沿,沿边,缘边;边际 ②墙
沿,(墙之)顶端 ▲ كەنەرە جول 环山的行路 。
كەنەرەلە- 〈动〉顺着岸边行,沿着山脚走 。
كەنەرەلەت- كەنەرەلە- 的使动态 。
كەنەرەلەۋ كەنەرەلە- 的不定式 。
كەنەت 〈副〉突然,忽然,出乎意料地,蓦地：
كەنەت مىلتىق داۋسى شىقتى. 突然枪声响了。
كەنەتتەن 见 كەنەت.
كەنەۋ Ⅰ 〈名〉营养,养分,滋补,补养：
كەنەۋى جوق تاماق 没有营养的饭 / كەنەۋى كەتۋ
变得营养少 。
كەنەۋ Ⅱ كەنە- Ⅲ 的不定式 。
كەنەۋلى 〈形〉① 有营养的,有补养的,有滋
养的：كەنەۋلى تاماق 有营养的食物 ② 浓的,
浓密的：كەنەۋلى بۇلت 浓云(密云) 。
كەنەۋسىز 〈形〉(食物)缺乏营养的,养分少
的,缺乏补养的 。
كەنجە 〈形〉① (几个孩子中)最小的：كەنجە
ۇل 最小的儿子 ② (指幼畜)晚生的：كەنجە
قۇلىن 晚生的马驹 ③ (指谷物)晚熟的：كەنجە
بورمي 晚玉米 ▲ كەنجە قالۇ 落后,不发达：
مادەنيەتتەن كەنجە قالعان ەل 文化落后的国家 ▲
ٴسۇت كەنجە 最小的孩子,幼子 。
كەنجەگۇل 〈名〉〔植〕君影草 。
كەنجەلە- 〈动〉退后,落后,迟缓;坐 蔸：
كەنجەلەپ تۋۋ (指幼畜)晚生 。
كەنجەلەت- كەنجەلە- 的使动态 。
كەنجەلەۋ كەنجەلە- 的不定式 。
كەنت 〈名〉① 都会,省城,城市② 村,村庄,

。民村 كەنت حالقى :镇村
。的落村有,的镇村有,的子村有〈形〉كەنتتى
。人工矿采,工矿〈名〉كەنشى
كەنش :的足充,的富丰,的裕富〈形〉كەنش
。活生的裕富 ٴومىر
كەڭ :的阔宽,的敞宽,的宽 ①〈形〉I كەڭ
② 道街的阔宽 كەڭ كوشە / 厅大的敞宽 زال
大肥 كەڭ كويلەك :的绰宽;的大肥,的大宽
的阔辽 كەڭ دالا :的阔辽,的阔广 ③ 衣衬的
大远光目 كوز اياسى كەڭ :的大远 ④ 地大
怀为大宽,的量大宏宽,的宏宽,的厚宽 ⑤ 的
:的慨慷,的方大 ⑥ 人的厚宽 كەڭ كىسى :的
钱花 ادام كەڭ تيىن-تەبەنگە تارلىق ستەمەيتىن
▲ 的慨慷,的方大 كەڭ الاقانى ▲ 人的啬吝不
ارقاسىن كەڭگە سالۋ 在自由自 ▲ اسپان استى
كەڭ ▲ 路绝无下天 كەڭ جاپىراقتى الابوتا
〔植〕 كەڭ جاپىراقتى قالاقاي ▲ 藜叶大〔植〕
植叶宽 كەڭ جاپىراقتى وسىمدىك ▲ 麻荨叶宽
的大儿头块,的膀肩宽 كەڭ جاۋىرىندى ▲ 物
كەڭ ▲ 地泛广,地模规大 كەڭ كولەمدى ▲
▲ 好气脾 كەڭ مىنەزدى ▲ 头额宽 ماڭدايلى
阔 كەڭ تاناۋ مايمىلدار ▲的孔鼻大 كەڭ تاناۋ
追 ② 虑熟思深 ① كەڭ تولعاۋ ▲ 目亚鼻
地模规大,地泛广 كەڭ تۇردە ▲ 源溯本追,溯
能 ② 的脚大手大;的方大 ① كەڭ قولتىق ▲
; 的厚宽人为 كەڭ قۇرساق ▲ 马跑的跑长
كەڭ ▲的慨慷,的方大 كەڭ قولى ▲ 的方大
会不,道厚人为【谚】. بولساڭ كەم بولمايسىڭ
。亏吃 ▲ پەيىلىڭدى كەڭگە سال، قىرمانىڭدى
修要场麦,阔开放要胸心【谚】. دوڭگە سال
。地高在
在自由自 ② 地遍普,地泛广 ①〈副〉 II كەڭ
。地面全,地分充 ③ 地忙不慌不,地
无边无, 的阔广, 的阔辽〈形〉كەڭ-بايتاق
。地大的阔辽 كەڭ-بايتاق دالا :的际
。度宽 ② 词名象抽的كەڭ ① كەڭدىك
大扩,宽加,敞宽得变,宽变 ①〈动〉-كەڭى
قالعان كەڭىپ بۇرىنعىدان ٴۇي :来起
变② 。了多敞宽前以比象好子屋 . سەكىلدى
ٴورىسى ۇي :面全得变,长增,大扩,泛广得

自得获 كەڭىۋ ارقاسى كەڭىۋ ▲ 高提界境想思
。重释;由
加,宽放 ② 态动使的 -كەڭى ① -كەڭەيت
:充扩,大扩 ③ 度宽宽加 كەڭەيتۋ :ەنىن 宽
▲ 积面种耕大扩 كەڭەيتۋ ەگىس كولەمىن
。张扩数代 كەڭەيتۋ الگەبرالىق
。态动使的 -كەڭەيت -كەڭەيتتىر
。态动被的 -كەڭەيت -كەڭەيتىل
。式定不的 -كەڭەي كەڭەيۋ
:商协,讨商,商磋,量商 ①〈名〉I كەڭەس
个一某对 كەڭەس ماسەلە جونىندەگى بەلگىلى
而议 كەڭەس / 商磋的题问 بار دا شەشىم جوق
不块 ② 主意,建议,劝告: جاقسى كەڭەس بەرۋ
上 كەڭەس :院议,会议 ③ 意主好出 جوعارعى
策献计献;说劝,意主出 كەڭەس بەرۋ ▲ 院议
▲ كەڭەس قۇرۋ 量商,讨商 ▲ كەڭەس سۇراۋ
▲ 聊闲,谈空 قىسىر كەڭەس ▲ 教讨,教请
商【谚】. كەڭەسپەن كەسكەن تون كەلتە بولماس
。短会不袄皮的裁着量
协,议商,商磋,讨商,量商〈动〉II -كەڭەس
解着量商 ماسەلەنى كەڭەسىپ شەشۋ :询咨,商
仔虑考分充 قابىرعاسىمەن كەڭەسۋ ▲ 题问块
。考思细
。式定不的 II -كەڭەس كەڭەسۋ
参,问顾,士谋,人的意主出〈名〉كەڭەسشى
事: ول سەنىڭ جاقسى كەڭەسشىڭ بولا الادى.
。问顾好的你作能他
,的商协好,的量商爱 ①〈形〉كەڭەسشىل
,的意主出于善,的意主出爱 ② 的教请于善
。的谋参当好
。义主会议〈名〉كەڭەسشىلدىك
كەڭك-كەڭك :地格格 ①〈拟〉كەڭك-كەڭك
كەڭك-كەڭك :地咽咽呜呜 ② 笑地格格 كۇلۋ
。哭地咽咽呜呜 جىلاۋ
哭的噎哽 ② 声笑的格格 ①〈名〉كەڭكىل
。声
:声笑的格格出发 ①〈动〉-كەڭكىلدە
的泣泣,咽呜 ② 笑地格格 كەڭكىلدەپ كۇلۋ
哭: كەڭكىلدەپ جىلاۋ 。泣啜
。态互交的 -كەڭكىلدە -كەڭكىلدەس

كەڭكىلدەت- كەڭكىلدە- 的使动态。

كەڭكىلدەۋ كەڭكىلدە- 的不定式。

كەڭ-مول 〈形〉富足的,富裕的,宽绰的,宽裕的: كەڭ-مول تۇرمىس 富裕的生活。

كەڭسە 〈名〉办公室,办公处;办公厅;机关。

كەڭسە-دۇكەن 〈名〉店,商店,门市部。

كەڭسەشىل 〈形〉爱蹲办公室的,脱离实际的。

كەڭسەشىللىك ① كەڭسەشىل 的抽象名词 ② 文牍主义。

كەڭسىرلىك 〈名〉① 鼻梁骨: كەڭسىرىگى بوزلىۋ 鼻梁骨被打破 ② (笼头的)鼻梁。

كەڭشۋ كەڭى- 的不定式。

كەڭشىلىك 〈名〉① 自由,畅快: ئومىردىك كەڭشىلىگى 生活的自由 ② 宽大,特赦: كەڭشىلىك سىياسىتى 宽大政策 ▲ كەڭشىلىك جاساۋ 饶恕,宽大处理。

كەڭى- 〈动〉变宽,变得宽敞,得到加宽,扩大起来: توسەكتى شىعارىپ تاستاعاننان كەيىن ئۈي كەڭىپ قالدى. 把床搬出去以后屋子显得宽敞了。

كەڭىردەك 〈名〉气管,喉咙: كەڭىردەك قابىنۇ 气管炎 ▲ جۇان كەڭىردەك 大牲口,大牲畜 ▲ كەڭىردەك بارقىت 粗条绒 ▲ كەڭىردەكتەن الۇ 卡脖子 ▲ كەڭىردەكتەن كەلۇ ① 吃得过饱,撑 ② (深度,高度)到脖子。

كەڭىردەكتە- 〈动〉① 使水漫到脖子,刚露出头: كەڭىردەكتەپ جۇزۇ 把头将将露出水面地游泳 ② 撑,吃得过饱: ابدەن كەڭىردەكتەدىك بە? 吃撑了吧? ③ 掐脖子: كەڭىردەكتەپ ئولتىرۇ 掐死 ④ [转] 强词夺理,蛮横: نەعىپ وسىنشا كەڭىردەكتەپ كەتتىڭ? 你怎么蛮横到这种地步?

كەڭىردەكتەل- كەڭىردەكتە- 的被动态。

كەڭىردەكتەن- كەڭىردەكتە- 的反身态。

كەڭىردەكتەس- كەڭىردەكتە- 的交互态。

كەڭىردەكتەت- كەڭىردەكتە- 的使动态

كەڭىردەكتەۋ كەڭىردەكتە- 的不定式。

كەڭىردەكشە 〈名〉[生理] 支气管: كەڭىردەكشەنىڭ كەڭەيۋى 支气管扩张。

كەڭىس 〈名〉① 空地,闲地 ② [转] 自由,自在,洒脱;舒畅 ▲ راقاتتىڭ ئتۋبى كەڭىس، كەڭىبەكتىڭ ئتۋبى جەمىس. 【谚】舒畅在于自由,劳动在于果实。

كەڭىستىك 〈名〉空间,空地: اۋاسىز كەڭىستىك 真空。

كەڭىت- كەڭى- 的使动态。

كەڭىتىل- كەڭىت- 的被动态。

كەپ I 〈名〉① 话,言辞,言语 ② 问题;要害 ▲ كەپى كەلۇ 应验,说对。

كەپ II 〈名〉气色,脸色: كەپى جامان 气色难看。

كەپ III 〈名〉① 有头疮的人戴的帽子 ② 处境,状态。

كەپ- (كەۋىپ) IV 〈动〉① 干,发干;晾干: كەپكەن ئشوپ 干草 ② 干硬,干涸: كەۋىپ قالعان توپىراق 干硬的土块 ③ 渴,干渴: تاڭداي كەبۇ 口干 ▲ اۋزى كەپپەۋ 净吃;嘴不离吃的 ▲ باسىنىڭ دمى كەپپەگەن 奶牙未退,未成熟的,不懂事的 ▲ ەرنى كەبۇ 嘴唇干;想喝水 ▲ كونى كەبۇ 口干,酷渴 ▲ ىندىنى كەبۇ 非常渴,渴得厉害 ▲ قانى كەبۇ 酷渴。

كەپ- V 〈动〉胀,饱胀,发胀: ئىشى كەبۇ 腹胀 ▲ ئىشىڭ كەپسىن 胡说,撒谎。

كەپە I 〈名〉窝,窝棚 ▲ جەر كەپە 地窝子。

كەپە II 〈名〉(羊产的)羊羔,大羊羔。

كەپە III 牛粪,(牛的)一堆粪。

كەپەلە- 〈动〉① (常用作副动词形式)一摊一摊地,一摊一摊地: كەپەلەپ تىشۇ 一堆一堆地拉粪 ② 硬是,强行: كەپەلەپ جەۋ 硬吃 ③ 层层加上,套上: كەپەلەپ كيۇ 套上好几层衣服。

كەپەلەن- كەپەلە- 的被动态。

كەپەلەۋ كەپەلە- 的不定式。

كەپەش 〈名〉小花帽,小帽儿: كەپەش كيۇ 戴小帽儿 ▲ تاز كەپەش 有头疮的人戴的帽子。

كەپەشسىز 〈形〉未戴小帽儿的,未戴小花帽的,无便帽的。

كەپەشتى 〈形〉戴小帽儿的,戴便帽的。

كەپەشتىك 〈形〉做小帽儿的,做小花帽的,做便帽的。

كەپيەت 〈名〉① 〔宗〕(分管各事物的)神： تاماقنىڭ كەپيەتى اتسىن! 让食物神惩款罚你！ ②多余的，不必要的，亵渎……的，会得罪的： قۇدايىعا دەگەن كەپيەت ءسوز 得罪真主的话。

كەپيەتتە- 〈形〉(对食物)不爱惜，糟蹋；(过分享受而)践踏。

كەپيەتتەن- كەپيەتتە- 的反身态。

كەپيەتتەۋ كەپيەتتە- 的不定式。

كەپكا 〈名〉 鸭舌帽，鸭嘴帽，便帽。

كەپكە 见 كەپكا.

كەپ-كەلستى 〈形〉① 漂亮的，标致的，体格匀称的 ② 合适的，适宜的，妥当的。

كەپ-كەسەك 〈形〉 大的，高大的： كەپ-كەسەك دەنەلى 身材高大的。

كەپ-كەشە 〈副〉 昨天，昨天……刚；最近，不久；刚刚： كەپ-كەشە بولعان ۋاقيعا 就在昨天发生的事。

كەپكىز- كەپ IV、V 的使动态。

كەپسەن 见 كەۋسەن.

كەپسەر 〈名〉 漏勺。

كەپسەرلە- 〈动〉 铆，铆接： كەپسەرلەپ شەگەلەۋ 铆接。

كەپسەرلەت- كەپسەرلە- 的使动态。

كەپسەرلەۋ كەپسەرلە- 的不定式。

كەپسۋ كەپسى- 的不定式。

كەپسى- 〈动〉 干，晾干，晒干；发干： جەر كەپسي باستادى. 地开始干了 / تاماعى كەپسۋ 口干。

كەپتە- 〈动〉① 塞，塞入，装： قار كەپتەپ تاستاپتى 雪堵住了洞口。② 层层加(套)： كەپتەپ كيۋ 层层加衣服。

كەپتەل- ① كەپتە- 的被动态 ②卡住，堵住；挤入： ەسىككە كەپتەلىپ قالۋ 卡在门上。

كەپتەر 〈名〉 鸽子： كەپتەر باعۋ 养鸽子 / بەيبىتشىلىك كەپتەرى 和平鸽 ▲ ساقاۋ كەپتەر 斑鸠。

كەپتەرحانا 〈名〉 鸽子窝，鸽棚。

كەپتەس I 〈形〉 有共同语言的，谈得来的；有交情的。

كەپتەس- II 〈动〉 谈话，说话，交谈： ونىمەن كەپتەستىڭ بە؟ 跟他说话了没有？

كەپتەس- III كەپتە- 的交互态。

كەپتەسۋ كەپتەس- II、III 的不定式。

كەپتەت- كەپتە- 的使动态。

كەپتەۋ كەپتە- 的不定式。

كەپتىر- ① كەپ- II、III 的使动态 ②弄干，晒干，晾干，吹干： كيىم كەپتىرۋ 晾干衣服。

كەپتىرگىش 〈形〉 烘干用的，起干燥作用的： كەپتىرگىش اسپاپ 烘干器 ② 引起发胀的： ءىش كەپتىرگىش 引起腹胀的③烘干器，凉干器。

كەپتىرت- كەپتىر- 的使动态。

كەپتىرۋ كەپتىر- 的不定式。

كەپتىرىل- كەپتىر- 的被动态。

كەپتىرىن- كەپتىر- 的反身态。

كەپشىك I 〈名〉 鼓。

كەپشىك II 〈名〉(用来淘米等的)瓢。

كەپىل I 〈名〉① 担保，保证： كەپىل بولۋ 替……作保 / ساپاسىنا كەپىل بولۋ 保证质量 ② 担保者，保证人： كەپىلگە الۋ 请担保人。

كەپىل II 〈名〉(垫在马背伤口处的)毡垫圈。

كەپىل III 〈名〉(用来固定绳索的)别棍，铁环，铁钩。

كەپىلدەمە 〈名〉 保证，证书，保证书： كەپىلدەمە تاپسىرۋ 交保证书。

كەپىلدى 〈形〉 有保证的，有人担保的，有证据的。

كەپىلدىك ①كەپىل I 的抽象名词 ② 保证，担保： كەپىلدىككە بەرۋ 保释。

كەپىلدىلىك ① كەپىلدى 的抽象名词 ② 保证，保障： كەپىلدىلىك بولۋ كەرەك 应有保证。

كەپىرەش 〈名〉 甘汞。

كەر I 见 كار.

كەر II 〈形〉(指马、牛的毛色)深棕色的，暗棕色的，深褐色的： كەر ات 深棕色的马 ▲ كەر جاعال 暗棕色并颊部有黑毛的 ▲ كەر قۋلا 浅棕色的 ▲ قارا كەر 深褐色的。

كەر III 〈名〉(山的)顶端，高处 ② 自高自大的，骄傲的，傲慢的，高傲的，神气十足的： كەر ايەل 傲慢的妇女 ▲ كەر ميق (指妇女)

كەر تاقس ▲ 的立玉婷娉,的度风有;的傲高
。的猾奸,的诈诡
ارقان :开撑,开劈,开伸,开拉〈动〉Ⅳ **كەر-**
كەرۋ 子绳开拉 / ئاياعىن كەرۋ 腿开劈 ▲
كوكىرەك كەرۋ ① 挺脑,昂首 ② 狂妄自大。
كەر: كەر ايىل 马胸带。
كەراميكا 〈名〉陶瓷,陶器。
كەراناۋ 〈形〉懒洋洋的;慢腾腾的,不慌不忙
的。
كەراناۋلىق كەراناۋ 的抽象名词。
كەربەز 〈形〉高傲的,傲慢的;有风度的:
كەربەز ادام 高傲的人。
كەربەزدەن- 〈动〉① 骄傲,傲慢,妄自尊大,
显得神气十足: كەربەزدەنىپ سويلەۋ 神气十足
地说② 显得有风度,显得大方: كەربەزدەنىپ
ءجۇرۋ 举止大方。
كەربەزدەنۋ كەربەزدەن- 的不定式。
كەربەزدىك كەربەز 的抽象名词。
كەربەزسۋ كەربەزسى- 的不定式。
كەربەزسى- 见 كەربەزدەن-.
كەربەزسىن- كەربەزسى- 的反身态。
كەرگۋ كەرگى- 的不定式。
كەرگى Ⅰ 〈名〉撑具,伸张棍。
كەرگى- Ⅱ 〈动〉拿架子,拿乔,装腔作势:
كەرگىپ جاۋاپ بەرمەۋ 拿起架子不予回答。
كەرگىز- كەر- Ⅳ 的使动态。
كەرگىلە- 〈动〉拉,扯,拽: كەرگىلەپ ۋزارتۋ
拉长 / اياق-قولىنان كەرگىلەۋ 拉胳膊拽腿。
كەرگىلەن- كەرگىلە- 的被动态。
كەرگىلەس- كەرگىلە- 的交互态。
كەرگىلەت- كەرگىلە- 的使动态。
كەرگىلەۋ كەرگىلە- 的不定式。
كەرگىس- كەرگى- 的交互态。
كەرگىت- كەرگى- 的使动态。
كەرگىش 〈名〉① 棚子,撑具,延伸器,伸张
器,展宽器②(桌椅等脚之间的)横木,横档;
(框架的)横条,撑子。
كەرگىشتە- 〈动〉① 绷,撑,展宽: كەرگىشپەن
كەرگىشتەۋ 用绷子绷起来 ② 拉,扯,拽:
تۇس-تۇستان كەرگىشتەۋ 你拉我拽。

كەرگىشتەس- كەرگىشتە- 的交互态。
كەرگىشتەت- كەرگىشتە- 的使动态。
كەرگىشتەۋ كەرگىشتە- 的不定式。
كەردەك 〈形〉高傲的,傲慢的,骄傲的,自大
的 ▲ كەردەك باسۋ 神气十足,傲慢。
كەردەڭدە- 〈动〉大摇大摆,大模大样,傲慢:
كەردەڭدەپ ءجۇرۋ 大摇大摆地走。
كەردەڭدەس- كەردەڭدە- 的交互态。
كەردەڭدەت- كەردەڭدە- 的使动态。
كەردەڭدەۋ كەردەڭدە- 的不定式。
كەردەڭدىك كەردەك 的抽象名词。
كەردەك-كەردەك: كەردەك-كەردەك باسۋ
(قاعۋ) 大摇大摆,大模大样。
كەردەرى 〈名〉双峰驼的一种。
كەردىر- كەر- Ⅳ 的使动态。
كەرە Ⅰ 〈名〉临终前的最后一顿饭,最后一餐
▲ كەرەڭدى شكىر! 〔咒〕该死的!
كەرە Ⅱ : **كەرە قار** 远的,偏远的 ▲ كەرە قارس
一大拃 ▲ كەرە قۇلاش 两臂伸长的长度。
كەرەگە 〈名〉(毡房的)木栅栏,格扇:
كەرەگە تۇرعىزۋ 把木栅栏立起来 ▲ كەرەگە
جال 长鬃 ▲ كەرەگە كوز 方格,棋盘状 ▲
كەرەگەسىنە قاراتۋ 使遭难,使破产 ▲ كەرەگە
تاس 方块巨石,岩石 ▲ ايىرى پىشەن قاسىندا،
كىسەنى كەرەگە باسىندا. 【谚】杈子放在草垛
旁,绊马索挂在屋架上(井井有条)。▲
ءۇي-ءىشى الا بولسا، كەرەگە باسى تولعان پالە.
【谚】家中不和,灾难重重。
كەرەگەلە- 〈动〉用木栅栏围起来,把木栅栏
立起来。
كەرەگەلەۋ كەرەگەلە- 的不定式。
كەرەگەشى 〈名〉制作木栅栏的匠人。
كەرەعار 〈形〉远的,偏远的,偏僻的。
كەرەگىنشە 〈副〉按其所需地,尽着需要;尽
量: كەرەگىنشە الۋ 视需要领取。
كەرەك 〈名〉要,应该,应当,必须: ۋعان
كەرەگى ەمدەلۋ. 他需要的是治疗。/
كەرەك قۇرمەتتەۋ ۋقىتۋشىلاردى 应当尊重教师
▲ كەرەك دەسە ……连……也: ءبىر كەرەك دەسە
قابات كيىمى دە جوق 连一套衣服都没有 ▲

كەرەك جوق 没关系，没有什么，不要紧 ▲ كەرەك قىلۋ 要用，需要 ▲ كەرەك تاستىڭ اۋىرلىعى جوق. 【谚】有用的石头不算重。▲ ءال كەرەك ايبار كەرەك، ءالسىز ايبار نە كەرەك. 【谚】有势力要威风，没有势力哪儿有威风。

كەرەك-جاراق 〈名〉有用的东西，所需物品（装备）: كەرەك-جاراقتاردى الىپ ءجۇرۋ 把有用的东西都带走。

كەرەكسۋ كەرەكسى- 的不定式。

كەرەكسى- 〈动〉感到需要，认为需要，认为必要。

كەرەكسىز 〈形〉不需要的，用不着的，无用的，作废的: كەرەكسىز نارسەلەر 用不着的东西 / كەرەكسىز بۇيىم 废物。

كەرەكسىزدىك كەرەكسىز 的抽象名词。

كەرەكسىن- كەرەكسى- 的反身态。

كەرەكسىندىر- كەرەكسىن- 的使动态。

كەرەكتى 〈形〉需要的，需用的，有用的，用得着的: كەرەكتى شيكىزات 有用的原料。

كەرەكتىلىك كەرەكتى 的抽象名词。

كەرەمەت 〈形〉①奇妙的，绝妙的，神奇的，奥妙的: كەرەمەت ءادىس 绝妙的办法 / كەرەمەت ەرلىك 神勇 ②非常，十分，很: كەرەمەت ۇلكەن 非常之大 ③奇迹，神奇，奇妙的事情: ەرلەردىڭ كەرەمەتى 英雄的奇迹。

كەرەمەتتى 〈形〉①有神灵的，耍妖术的 ②奇迹般的，绝妙的。

كەرەمەتتىك كەرەمەت 的抽象名词。

كەرەناۋ 〈形〉懒惰的，消极的，懈怠的，怠惰的: قىزمەتتە كەرەناۋ 工作上不主动 / كەرەناۋ تارتۋ 变得消极。

كەرەناۋ-جالقاۋ 〈形〉懒惰的，怠惰的，消极的，懈怠的。

كەرەناۋلا- 〈动〉偷懒，变懒惰，懒惰起来，消极起来: كەرەناۋلاپ سوڭىنان ىلەسۋ 懒洋洋地跟在后面。

كەرەناۋلان- كەرەناۋلا- 的反身态。

كەرەناۋلاۋ كەرەناۋلا- 的不定式。

كەرەناۋلىق كەرەناۋ 的抽象名词。

كەرەڭ 〈形〉①聋的，耳聋的: كەرەڭ شال 耳聋的老头 ②聋子: كەرەڭ بولۋ 成为聋子 ③〔转〕荒凉的，无人烟的，无生气的: كەرەڭ دالا 荒凉的大地。

كەرەڭدەن- 〈动〉变聋: نەعىپ كەرەڭدەنىپ كەتتىڭ؟ 怎么聋的？

كەرەڭدەنۋ كەرەڭدەن- 的不定式。

كەرەڭدىك كەرەڭ 的抽象名词。

كەرەڭ-مىلقاۋ 〈名〉聋哑，聋哑人。

كەرەڭقۇلاق 〈名〉〔植〕蘑菇。

كەرەۋەت 〈名〉床: اعاش كەرەۋەت 木床 / سىم كەرەۋەت 钢丝床。

كەرەۋەتسىز 〈形〉无床的: كەرەۋەتسىز جەرگە جاتۋ 没有床睡在地上。

كەرەۋەتتى 〈形〉有床的: كەرەۋەتتى ۇيدە 在有床的屋里。

كەرەۋەتتىك 〈形〉床的；做床的: كەرەۋەتتىك اعاش 做床的木头。

كەرەشى 〈名〉接送参赛马的人。

كەرجي- 〈动〉①挺脖子；昂首，仰头 ②〔转〕固执起来，执拗起来。

كەرجيت- كەرجي- 的使动态。

كەرجيۋ كەرجي- 的不定式。

كەرزى 〈名〉厚油布（代皮革用）: كەرزى ەتىك 厚油布高筒靴。

كەركىل 〈名〉吵嘴，争吵，争执，争论: جاقىننان بەرى كەركىل ازايىپ قالدى 近来争吵少了。

كەركىلدەس- 〈动〉吵嘴，争吵，争论: كەركىلدەسكەنىنەن ۇيالمايسىڭدار ما؟ 你们好意思吵嘴吗？

كەركىلدەستىر- كەركىلدەس- 的使动态。

كەركىلدەسۋ كەركىلدەس- 的不定式。

كەرمە 〈名〉①拴马（固定在两桩之间的）绳，系马索 ②（套马时用的）绳索 ③（家禽栖息的）杆子 ④（挂物用的）拉线，拉绳 ⑤〔转〕困境，危难: كەرمەگە ءتۇسۋ 陷入困境。

كەرمەك I 〈名〉〔植〕红景天，土三七。

كەرمەك II 〈形〉略带苦味的，苦涩的: ءبىراز كەرمەك ءدامى بار 有点苦味儿。

كەرمەكتەن- 〈动〉发苦，变得有苦味儿:

دامى كەرمەكتەنىپ كەتىپتى 味道变得有一点苦了。

كەرمەكتەندىر- كەرمەكتە- 的使动态。

كەرمەكتەنىۋ كەرمەكتەن- 的不定式。

كەرمەكتىك كەرمەك II 的抽象名词。

كەرمەلە- 〈动〉拦（用绳索）,拦阻,挡阻: كەرمەلەپ ۋستاۋ 用绳子拦住。

كەرمەلەس- كەرمەلە- 的交互态。

كەرمەلەت- كەرمەلە- 的使动态。

كەرمەلەۋ كەرمەلە- 的不定式。

كەرمەلى: كەرمەلى توسەك 吊床。

كەرمەشە 〈名〉摊网。

كەرنە- 〈动〉① 撑,容不下;充满,溢出: وزەن ارناسىن سۋ كەرنەپ كەتىپتى. 水漫过了河床。 ②〔转〕洋溢,充满;兴奋,高兴: كۇش كەرنەۋ 干劲倍增 / شاتتىق كەرنەۋ 兴高采烈 ▲ اشۇ كەرنەۋ 发怒,发起火来,火冒三丈 ▲ ازـ كەرنەۋ 怒发冲冠,满腔怒火。

كەرنەي 〈名〉〔音〕① (乌兹别克的)卡尔那号 ② 铜管乐器 ③ 烟筒。

كەرنەيلە- 〈动〉安烟筒,装烟筒。

كەرنەيلەت- ① كەرنەيلە- 的使动态 ② 吹卡尔那号,吹号: كەرنەيلەتىپ كەلۋ 吹着号走过来。

كەرنەيلەۋ كەرنەيلە- 的不定式。

كەرنەي-سىرناي 〈名〉铜管乐器的统称。

كەرنەيشى 〈名〉号手,铜管乐器的吹奏者。

كەرنەل- كەرنە- 的被动态。

كەرنەت- كەرنە- 的使动态。

كەرنەۋ I 〈名〉压力,应力: توك كەرنەۋى 电压 / جوعارى كەرنەۋ 上压力 / كەرنەۋ تولقىن 应力波。

كەرنەۋ II كەرنە- 的不定式。

كەروگاز 〈名〉无声煤油气炉。

كەروسىن 〈名〉煤油,火油。

كەروسىنكا 〈名〉① 煤油炉 ② 煤油容器。

كەرپىش 〈名〉砖,砖坯,砖头: كەرپىش ورتەۋ 烧砖 / كەرپىش قالاۋ 砌砖 ▲ جالعىز اعاش ورمان بولماس، جالعىز كەرپىش قورعان بولماس. 【谚】独木不成林,单砖不成墙。

كەرسامال 〈名〉干风,暖风。

كەرسەن 〈名〉木盆,大木碗。

كەرت I 〈名〉力量,干劲;本事: مەنىمەن ۋستاسار كەرتىڭ بار ما؟ (你)敢跟我较量吗？ ▲ كەرت (قارا) باس 只身,独自一人。

كەرت- II 〈动〉刻,砍,切: كەرتىپ بەلگى سالۋ 刻出标记 / كەرتىپ تۋراۋ 切成片。

كەرتاقىس 〈形〉固执的,执拗的,坚持己见的。

كەرتارتپا 〈形〉① 反动的,倒退的: كەرتارتپا توپ 反动集团 ② 反动派,反动分子。

كەرتارتپالان- 〈动〉退化,倒退,退步;走向反动。

كەرتارتپالانۋ كەرتارتپالان- 的不定式。

كەرتارتپالىق ① كەرتارتپا 的抽象名词 ② 反动,反动性。

كەرتارتپاشى 〈名〉反动分子,反动派: كەرتارتپاشىلارمەن كۇرەسۋ 同反动派作斗争。

كەرتارتپاشىلىق ① كەرتارتپاشى 的抽象名词 ② 反动性。

كەرتە I 〈名〉桩子,立柱;杆子。

كەرتە II 〈名〉〔方〕喂料槽。

كەرتەش 〈名〉(悬崖,斜坡等的)凸出的地方,阶梯形的部分 ▲ كەرتەش مۇرىن (تاناۋ) 短鼻子。

كەرتەش-كەرتەش 〈形〉(指悬崖,斜坡等的)凸出的,阶梯形的。

كەرتپە 〈名〉① 切口,刻痕,切痕 ② 切下来的(一块)。

كەرتپەش 〈名〉① 刻痕,切痕 ② (砍下来的)碎木,木块。

كەرتۋ كەرت- II 的不定式。

كەرتۋقىل 〈名〉(玩羊拐时赢着用大拇指弹输者的额头)弹头惩罚。

كەرتىك 〈名〉切口,刻痕,切痕: بەسىنشى كەرتىك 第五个切口。

كەرتىك-كەرتىك 〈形〉带切口的,有刻痕的: كەرتىك-كەرتىك تاياق 有好多刻痕的木棍。

كەرتىكتە- 〈动〉刻,切,砍: كەرتىكتەپ بەلگى سالۋ 刻出标记。

كەرتكتەۋ كەرتكتە- 的不定式。

كەرتىل- كەرت- II 的被动态。

كەرتىندى 〈名〉① 刻痕，切痕 ②（砍下来的）碎木。

كەرۋ I 〈形〉远的，遥远的；偏僻的：كەرۋ جول 远路 / كەرۋ جەر 偏僻的地方。

كەرۋ II كەر- IV 的不定式。

كەرۋەن 〈名〉（驮运货物的）商队，驼队，马帮：كەرۋەن باسى 商队的领头（马锅头）/ كەرۋەن ساراي 客店（马店）。

كەرۋەنشى 〈名〉商队或员，赶驼队的人。

كەرۋەنشىلىك 〈名〉驼队业，运输业。

كەرۋلى 〈形〉伸开的，撑开的，展开的。

كەرۋش 〈名〉〔旧〕弓形乐器。

كەرشە 〈形〉褐色加杂棕色的。

كەرشەۋ 〈名〉（马的一种病）肠痉挛。

كەرشەۋلە- 〈动〉挖，挖掘；开采：كەرشەۋلەپ كەن قازۋ 挖掘矿藏。

كەرشەۋلەۋ كەرشەۋلە- 的不定式。

كەرشۋلان 〈名〉〔植〕岩白菜。

كەرى I 〈形〉向后的，逆的，背的，反的；对立的：كەرى شەگىنۋ 倒退（后退）/ كەرى رەاكسيا 逆反应 / كەرى جاعى 反面 ▲ كەرى ايىل 马肚带 ▲ كەرى امال 〔数〕逆运算 ▲ كەرى اۋىز 坚持己见的，固执的 ▲ كەرى باقپا 停步不前的，守旧的，保守的 ▲ كەرى كەلۋ 落得同样下场，有同样的命运 ▲ كەرى كەتۋ 倒退，退步；衰退 ▲ كەرىن كەلتىرۋ 回敬，报复 ▲ كەرى ساندار 〔数〕倒数 ▲ كەرى تارتۋ ① 拉后腿 ② 后退，倒退 ▲ كەرى تەوريا 〔数〕逆定理 ▲ كەرى تۇرلەنسرۋ 〔数〕逆变换 ▲ كەرى ٴۇتىر 逗号。

كەرى II 〈形〉浅栗色（马）。

كەرىك I 〈名〉犀牛。

كەرىك II 〈名〉〔天〕鹿豹座。

كەرىك III 〈形〉自负的，好夸口的，说大话的。

كەرىز 见 كارىز.

كەرىك: **كەرىك بوكەن** 长颈羚羊。

كەرىكتىك كەرىك III 的抽象名词。

كەرىل- ① كەر- IV 的被动态 ② 伸展，舒展：كەرىلىپ جاتۋ 伸直身子躺下 ③〔转〕（指山脉）延伸，蜿蜒 ④〔转〕摆架子，拿乔：كەرىلىپ سويلەمەۋ 摆出架子一言不发。

كەرىلدە- 见 كەركىلدە-.

كەرىلدىر- كەرىل- 的使动态。

كەرىلت- كەرىل- 的使动态。

كەرىلۋ كەرىل- 的不定式。

كەرىلىپ-سوزىل- 〈动〉伸懒腰；伸展，舒展：ول كەرىلىپ-سوزىلىپ كوپ وتىردى. 他伸了个懒腰又坐了好久。

كەرىلىپ-سوزىلۋ كەرىلىپ-سوزىل- 的不定式。

كەرىم I 〈形〉① 美好的，了不起的，奇妙的：كەرىم اس 美味可口的饭食 ②〔转〕傲慢的，高傲的；拿乔的，拿架子的：كەرىم ادام 傲慢的人。

كەرىم II 〈副〉非常，很，特别，十分：كەرىم جاقسى 非常好。

كەرىمسال 〈名〉干风，热风：جازعى كەرىمسال 夏季的热风。

كەرىس I 〈名〉〔旧〕弓。

كەرىس II 〈名〉争吵，争执，口角，纠纷：كەرىس تۋلۋ 产生纠纷。

كەرىس- III 〈动〉争吵，吵嘴，争论，争执：ٴوزارا كەلىسە الماي كەرىسىپ قالۋ 因彼此不合而争吵。

كەرىسكەدەي 〈形〉（指人）大的，年长的：كەرىسكەدەي ادام الدىندا 在大人面前 / ول قىز ەمەس، كەرىسكەدەي قاتىن 她不是姑娘而是已结婚的妇女。

كەرىستىر- كەرىس- III 的使动态。

كەرىسۋ كەرىس- III 的不定式。

كەرىسىنشە 〈副〉相反，反之；反而，反着，倒着：ونىڭ كەرىسىنشە 与此相反 / كەرىسىنشە سويلەۋ 反着说。

كەرىش 〈名〉陶土，粘土：كەرىش توپىراق 粘土。

كەس- 〈动〉① 切，割，剪，拉破；砍，伐，截，裁：ەت كەسۋ 切肉 / تاسقاق كەسۋ 割包皮 / قايشىمەن كەسۋ 用剪子剪 / پىشاق كەسىپ كەتۋ

刀子拉破 / اعاش كەسۋ ①伐木 ②〔技〕切割，切削 ③ 阉割，骟 ④〔医〕截肢 ⑤ 开，写: تالون كەسۋ 开票 ⑥〔法〕判，定罪: بەس جىلعا كەسۋ 判五年(刑) ⑦ 穿过，横过: توپتىڭ ورتاسىنان كەسىپ ٴوتۋ 从人群中穿过去 ▲ ات قۇيرىعىن (تىزگىنىن، ٴىزىن) كەسۋ 断绝来往 ▲ باس كەسەر 刽子手 ▲ باعا كەسۋ 作价，定价，评价 ▲ جول كەسۋ 堵住(去路)，长断。▲ كەسىك كەسۋ ①作价，定价 ② 判明，判断 ▲ كەسىپ ايتۋ 肯定地讲 ▲ كەسىپ وتپەۋ 尊敬 ▲ كوكەي كەسۋ 急迫，刻不容缓 ▲ كىندىك كەسىپ، كىر جۋعان جەر 生长的地方，故乡 ▲ قۇلاق كەستى 安静 ▲ مۇرتىن بالتا كەسپەۋ 一切准备就绪，万事皆备 ▲ پىشاق كەسكەندەي تيىلۋ (一下)停息，停住；安静下来 ▲ اعاش كەسسەڭ ۇزىن كەس، قىسقارتۋىڭ وڭاي، تەمىر كەسسەڭ قىسقا كەس، ۇزارتۋىڭ وڭاي. 【谚】锯木要长，截铁要短。▲ باس كەسپەك بار، ٴتىل كەسپەك جوق. 【谚】人头杀得了，言论禁不住。

كەساپات 见 كەسەپات.

كەسە I 〈名〉大瓷碗 ▲ كاردەن كەسە 瓷碗 ▲ شاي كەسە 小碗，茶碗。

كەسە Ⅱ 〈副〉横着，横贯: كەسە ٴوتۋ 横着过去 ▲ كەسە سويلەۋ 说得干脆 ▲ كەسە تۇرۋ 挡住；阻碍。

كەسە Ⅲ: كەسە قار 积雪。

كەسە-اياق 〈名〉碗和器皿的泛称。

كەسەك I 〈名〉〔方〕土块，土坯。

كەسەك Ⅱ 〈名〉块: ٴبىر كەسەك تاس 一块石头 ▲ كەسەك كيىز 大块毡子 ▲ قارا كەسەك 瘦肉。

كەسەك Ⅲ 〈形〉① 大的，块大的，高大的: كەسەك كومىر 大块煤 / كەسەك دەنەلى 高大的身材 ② 〔转〕有份量的，深奥的: ٴسوزى كەسەك 话很有份量 ▲ قارا كەسەك ەت 瘦肉。

كەسەك-كەسەك 〈形〉大块大块的 : ەتتى كەسەك-كەسەك جەۋ 大块大块地吃肉。

كەسكتە- 〈动〉(将大块)挑出，拣出，拾出: كومىردى كەسەكتەپ كەسەگىن الۋ 把大块的煤挑出来。

كەسكتەل- كەسكتە- 的被动态。

كەسكتەن- ① كەسكتە- 的反身态 ② 变大，长大，长高。

كەسكتەت- كەسكتە- 的使动态。

كەسكتەۋ I 〈形〉较大的，块头不小的，比较高大的。

كەسكتەۋ Ⅱ كەسكتە- 的不定式。

كەسكتىك كەسەك Ⅲ 的抽象名词。

كەسە-كولدەنەڭ 〈副〉① 横着，横向，横亘: كوشەگە اربانى كەسە-كولدەنەڭ قويۋ 把马车横停在街上 ② 〔转〕逆着，背着，相反地: كەسە-كولدەنەڭ سويلەۋ 反着说 ③〔转〕挡着，阻碍: بىرەۋدىڭ جولىنا كەسەكولدەنەڭ تۇرۋ 挡着某人的路 ▲ كەسە-كولدەنەڭ بولۋ 阻挡，作梗。

كەسەقاپ 〈名〉碗袋。

كەسەل I 〈名〉① 病，疾病，病症，毛病，病态: جۇقپالى كەسەل 传染病 / قوعامدىق كەسەل 社会的病态 ② 〔转〕痛苦，忧愁，痛处: جانىنا باتقان كەسەلى 使人难受的痛苦 ▲ كەسەل تارتۋ 患病，害病。

كەسەل Ⅱ 〈名〉危害，损害: كەسەلى ٴتيۋ 连累 / وزىڭە كەسەل 对你自己不利。

كەسەلدەن- 〈动〉①患病，生病，害病 ②受害，遭殃 ③ 变得厉害，脾气变坏。

كەسەلدەندىر- كەسەلدەن- 的使动态。

كەسەلدەنۋ كەسەلدەن- 的不定式。

كەسەلدى 〈形〉① 有病的，患病的，有病症的，病态的 ② 有害的，无益的，有危的 ③ 历害的，不得了的。

كەسەلە- 〈动〉① 横着，横向: كەسەلەپ ٴوتۋ 横着过去 ② 拦阻，挡阻，阻碍: جولىن كەسەلەپ توسۋ 挡住路。

كەسەلەۋ كەسەلە- 的不定式。

كەسەنە 〈名〉〔方〕拱形大屋顶。

كەسەپات 〈名〉① 危害，害处；灾难，灾祸；不幸: ەلگە كەلگەن كەسەپات 人民的灾难 ② 邪恶，奸恶，恶事: ٴبىردىڭ كەسەپاتى مىڭعا 一人作恶千人倒霉 ③ 厉害，不得了: بۇل ادام كەسەپات بولىپ تۇر عوي. 这个人真厉害。④

危害分子，害人虫。

كەسەپاتتان- (动) 厉害起来，变得不得了，变得凶猛：جەل بارعان سايىن كەسەپاتتانىپ الدى. 风刮得越来越厉害。/ مــــنا بالا كەسەپاتتانىپ بارادى. 这孩子越来越不得了。

كەسەپاتتانۋ كەسەپاتتان- 的不定式。

كەسەپاتتى (形) 祸害的，邪恶的，危害深重的。

كەسەپاتتىق كەسەپات 的抽象名词。

كەسەر (名)（织毯时剪断的线）弯刀 ▲ كەسەر باسىنىڭ ءانا قامىن ويلاۋ 只顾自己，为自己着想。

كەسەرتكى 见 كەسىرتكە.

كەسەس- (形) 互相说好，说定：كەسەسىپ الۋ 话说在先。

كەسەسۋ كەسەس- 的不定式。

كەسەت- (动) 说好，说定，谈妥：الدىن الا كەسەتىپ الۋ كەرەك 事先说好。

كەسەتۋ كەسەت- 的不定式。

كەسكەك (名) ①（固定在羊的两侧使其不能转身舔伤口的）木棍，侧杆 ② 牵公牛（公驼）棒，鼻棍，鼻杆子 ③〔转〕障碍，阻碍。

كەسكەكتە- (动) ①（将木棍）绑起来，固定起来 ② 挡，堵，设置障碍。

كەسكەكتەل- كەسكەكتە- 的被动态。

كەسكەكتەت- كەسكەكتە- 的使动态。

كەسكەكتەۋ كەسكەكتە- 的不定式。

كەسەكتى (形) 两侧带有木棍的（羊）；有障碍的。

كەس-كەستە- (动) 穿过，横过，迎面走过，拦：كەس-كەستەپ الدىنان ەكى ادام شىعا كەلدى. 迎面走过来两个人。

كەس-كەستەس- كەس-كەستە- 的交互态。

كەس-كەستەت- كەس-كەستە- 的使动态。

كەس-كەستەۋ كەس-كەستە- 的不定式。

كەسكىز- كەس- 的使动态。

كەسكىلە- (动)（连续地）切，割，剁，砍：كەسكىلەپ ءولتىرۋ 连砍几刀而致死。

كەسكىلەن- كەسكىلە- 的被动态。

كەسكىلەس- ① كەسكىلە- 的交互态 ② 激烈起来，变得白热化：كەسكىلەسكەن سوعىس 激烈的战争。

كەسكىلەۋ كەسكىلە- 的不定式。

كەسكىن I (动) 相貌，容貌；体态，身材，身段；姿态，轮廓：ونىڭ كەسكىنىـــــندە ۋرەيلەنۋ پايدا بولدى. 他脸上出现了恐慌的神色。▲ كەسكىن تەلەفونى 传真电话。

كەسكىن II (副) 一定，毫无疑问，肯定：كەسكىن ورىندايدى 肯定完成 ▲ كەسكىن تۇردە 坚决地，果断地，断然地。

كەسكىندەمە (名) 绘画艺术。

كەسكىندەس (形) 相貌相同的，长相一样的。

كەسكىندى (形) 美貌的，漂亮的，好看的，体态匀称的：كەسكىندى جىگىت 一表人材的小伙子。

كەسكىن-كەلبەت (名) 身材，体态，相貌，容貌。

كەسكىنسىز (形) 不漂亮的，难看的，丑陋的，相貌不扬的。

كەسكىنسىزدىك كەسكىنسىز 的抽象名词。

كەسكىر I (形) 锋利的，锐利的：كەسكىر قىلىش 锋利的马刀。

كەسكىر II (名)〔方〕(切金属的)切刀，切削器。

كەسكىرلىك (名) ① 锐利，锋利 ② 顽固性，固执性，死硬性，执拗脾气。

كەسكىش (名) ① 錾子，錾刀 ②〔技〕(切金属的)切刀，切削器。

كەسپە I (名) 面条，切面：كەسپە كوجە 汤面条 / ءشي كەسپە 挂面 ▲ كەسپەگە قاراسى جوق 太肥。

كەسپە II：**باۋ كەسپە** 盗贼，窃贼 ▲ جان كەسپە 杀人不眨眼的；刽子手。

كەسپەك (名) 木桶。

كەسپەلە- (动) 弄成条状，切成细条：قامىردى كەسپەلەۋ 切面。

كەسپەلەت- كەسپەلە- 的使动态。

كەسپەلەۋ كەسپەلە- 的不定式。

كەسپەلەۋشى: **كەسپەلەۋشى ماشىنا** 压面机，切面机。

كەسىندى 〈名〉（切，割，剪下来的）一块一片：شۇپەرەكتىڭ كەسىندىسى 剪下来的碎布。

كەسىپ-ٴپىش- 〈动〉裁，剪。

كەسىپ-ٴپىشۋ كەسىپ-ٴپىش- 的不定式。

كەسىر 〈名〉① 危害，损害，害处；灾难：كەسىرى ٴتيۋ 连累 ② 作怪，障碍，妨碍：كەسىرىن تيگىزۋ 作祟。

كەسىرلەن- 〈动〉变得厉害，变得不得了；变得调皮，捣蛋起来。

كەسىرلەنۋ كەسىرلەن- 的不定式。

كەسىرلى 〈形〉有害的，带有危害性的，厉害的。

كەسىرلىك 〈名〉① 害处，危害，损害；倒霉 ② 阻碍，妨碍，干扰。

كەسىرتكە 〈名〉〔动〕蜥蜴，沙蜥，四脚蛇。

كەسىس- كەس- 的交互态。

كەت- 〈动〉① 走，走开，去，离开：ول قايدا كەتتى؟ 他上哪里去了？② 死，去世：ول وكپە اۋرۋىنان كەتتى. 他死于肺病。③ 掉，脱落，退（色）：سىرى كەتۋ 掉漆 ④ 花；需要：قانشا اقشا كەتتى؟ 花了多少钱？/ بارىپ-كەلگەنگە نەشە كۇن كەتەدى؟ 往返需要几天？⑤（作助动词，表示行为动作的突然，果断或顺便）：ٴولىپ كەتتى 突然死了 / اشۋلانىپ كەتتى 发起怒来 / قامشىمەن سالىپ كەتۋ 用皮鞭抽 / كەلىپ كەتۋ 顺便来 ▲ انا ٴسۇتى اۋزىنان كەتپەگەن 乳臭未干的 ▲ ارماندا كەتۋ ① 含冤而去 ② 含冤而死，壮志未酬 ▲ ارمانداپ كەتۋ ① 后悔地离去 ② 死，遗恨 ▲ ارتىق كەتۋ ① 拿得多 ② 给得多；过分，过火 ▲ ارقاسى كەتۋ 脊背磨破，脊背受伤（指牛、马）▲ اۋزىنان ەمشەگى تابى كەتپەگەن 乳臭未干 ▲ اعات كەتۋ 搞错 ▲ باس كەتۋ 掉脑袋，死：باس كەتەتىن قىلمىس 死罪 ▲ بەرەكەسى كەتۋ ① 不团结 ② 不经花（吃、用）③ 手足无措，张皇失措 ▲ بەسىك تابى بەلىنەن كەتپەگەن 乳臭未干 ▲ بەتىمەن كەتۋ 随心所欲，为所欲为 ▲ بويىنان كەتۋ 遗精，滑精 ▲ داۋعا كەتۋ（因牵涉到官司而无故）遭受损失，吃官司 ▲ ٴدامى كەتپەس 难忘的，不可忘记的 ▲ ەسى كەتۋ 倾心于……，迷恋于……

كەسپەلتەك 〈形〉① 短的，短粗的：كەسپەلتەك 短木头 ②〔转〕矮的，矮胖的：كەسپەلتەك بويلى 矮个子。

كەسپىر 〈名〉长相，相貌，外表。

كەسپىرسىز 〈形〉难看的，丑陋的，相貌不扬的。

كەستە 〈名〉① 绣花，刺花：كەستە تىكۇ 绣花 ② 图案，图表，表格：كوبەيتۋ كەستەسى 乘法表。

كەستەك 〈名〉短棍，木棍，棍棒。

كەستەلە- 〈动〉刺绣，绣上，绣出，绣饰：كەستەلەپ تىككەن شاقاي 绣花鞋。

كەستەلەن- كەستەلە- 的被动态。

كەستەلەس- كەستەلە- 的交互态。

كەستەلەت- كەستەلە- 的使动态。

كەستەلەۋ كەستەلە- 的不定式。

كەستەلى 〈形〉绣花的，刺绣的：كەستەلى جاستىق 绣花枕头 / كەستەلى جاعا 绣花领子。

كەستەشى 〈名〉刺绣女工，绣花匠。

كەستەشىلىك 〈名〉刺绣，绣业。

كەستىر- ① كەس- 的使动态 ② 阉割，割：تاساق كەستىرۋ 割包皮。

كەستىرت- كەستىر- 的使动态。

كەسۋ كەس- 的不定式。

كەسىك I 〈名〉判决。

كەسىك II 〈名〉① 切口，割口，刀口 ②（羊）耳朵上切割的记号。

كەسىكتى 〈形〉① 明确的，明白的，不含糊的 ② 固定的，确定的。

كەسىل- كەس- 的被动态 ▲ كەندىرى كەسىلۋ 挨饿。

كەسىم 〈名〉① 判决，裁决：سوت كەسىمى 法院的判决 ② 决定，决议，评判：جۇرتشىلىقتىڭ كەسىمى 大家作出的决议 ▲ كەسىم ايتۋ 判定，判明 ▲ كەسىم شىعارۋ（كەسۋ، قىلۋ）评决，评判，判定。

كەسىمدى 〈形〉① 判定的，决定的，规定的：كەسىمدى ۋاقىت 规定的时间 ② 确切的，不可更改的：كەسىمدى جاۋاپ 确切的答复。

كەسىمپاز 〈形〉会切的，善于切割的，会劈的。

▲ جالى كەتۋ (指马)消瘦,掉膘 ▲ جانى كەتۋ 失去知觉,麻木 ▲ جاۋ كەتكەن سوڭ قىلىشىڭ-دى بوقعا شاپ 贼去关门 ▲ جاهاننامعا كەتۋ 死亡;彻底完蛋 ▲ زايا كەتۋ 白费 ▲ كەرى كەتۋ 倒退,后退 ▲ كوكەيىنەن كەتپەۋ 铭记,记忆犹新 ▲ مازاسى كەتۋ 感到不安,烦躁 ▲ ٴمۇلت كەتۋ ① 偏,歪,未打中 ② 错了 ▲ ويعا كەتۋ 沉思 ▲ سالىندىسى سۋعا كەتۋ 垂头丧气,无精打采 ▲ سەلگە كەتۋ ①被洪水冲走 ② 白费,落空 ▲ سىنى كەتۋ 走样,变得难看 ▲ ىزعار كەتپەۋ ① 冷,寒冷 ② 怒气未消 ▲ ىنتىماعى كەتۋ 关系破裂 ▲ قادىرى كەتۋ 丧失威信,不受尊重 ▲ قيسىنى كەتۋ 不适宜,不象样子 ▲ قيۋى كەتۋ 走形,变形 ▲ قولدان كەتۋ 陷落 ▲ ٴالى كەتۋ 力竭 ▲ ەكى كەمەنىڭ قۇيرىعىن ۇستاعان سۋعا كەتەدى. 【谚】脚踏两只船的会淹死。 ▲ سىرلى اياقتىڭ سىرى كەتسە دە سىنى كەتپەيدى. 【谚】木碗的漆可以掉，形状不会变（好东西就是好）。

كەتەگەن 〈形〉（指牲畜）爱走动的,急于出牧的。

كەتەي- 见 كەتي-.

كەتەيت- كەتەي- 的使动态。

كەتەك 〈名〉 鸟窝,鸟棚。

كەتەر-كەتپەس 〈副〉 刚走，刚刚走，刚才走: ول كەتەر-كەتپەستەن 他刚一走。

كەتي- 〈动〉 出现豁口,变成缺口,碰掉(一角,一块,一节): ٴتىسى كەتيىپ قالۋ 豁牙 / سيىردىڭ ٴبىر ٴمۇيىزى كەتيىپ قالىپتى. 牛的角碰掉了一节。

كەتيت- كەتي- 的使动态。

كەتيۋ كەتي- 的不定式。

كەتون 〈名〉〔化〕 酮。

كەتپەن 〈名〉 坎土镘,月锄 ▲ كەزى كەلسە كەتپەن شاپ، مايىرىلماسا، قايىرىلسىن. 【谚】抡起坎土镘奋力干,让它不卷刃儿也得弯曲。

كەتپەندە- 〈动〉 用坎土镘挖,使用月锄: توپىراقتى كەتپەندەپ الۋ 用坎土镘挖土。

كەتپەندەۋ كەتپەندە- 的不定式。

كەتپەن-كۇرەك 〈名〉 坎土镘和铁锹。

كەتپەنشە 〈名〉 小坎土镘。

كەتپەنشوت 〈名〉 小坎土镘。

كەتپەنشى 〈名〉 使坎土镘的人,用坎土镘干活的人,挥坎土镘的人。

كەتۋ I كەت- 的不定式。

كەتۋ II كەتى- 的不定式。

كەتى- 〈动〉 啃(弄)出缺口, 碰出豁口, 使绷刃儿: استاۋدىڭ شەتىن كەتىپ تاستاپتى 在木盆的边沿上弄出了缺口。

كەتىگىش 〈名〉 啮齿目。

كەتىك 〈名〉 ① 缺口,豁口,罅 ② 有缺口的: كەتىك شىنى 有缺口的瓷碗 / كەتىك ٴتىس 缺牙的。

كەتىل- ① كەتى- 的被动态 ② 绷坏,绷出缺口。

كەتىلدىر- كەتىل- 的使动态。

كەتىلت- كەتىل- 的使动态。

كەتىلۋ كەتىل- 的不定式。

كەتىر- ① كەت- 的使动态 ② 打发走,送走。

كەتىس- كەت- 的交互态。

كەۋ: كەۋ تاماق 饭桶,草包,废物。

كەۋگىم 〈名〉黄昏,傍晚 ▲ الا كەۋگىم 黎明,拂晓 ▲ تاڭ كەۋگىم 晨昏 ▲ كەۋگىم تارتۋ 黑夜降临。

كەۋگىمدەن- 〈动〉 黑夜降临,变得昏暗。

كەۋگىمدەندىر- كەۋگىمدەن- 的使动态。

كەۋگىمدەنت- كەۋگىمدەن- 的使动态。

كەۋگىمدەنۋ كەۋگىمدەن- 的不定式。

كەۋدە 〈名〉 ① 胸，胸口，胸膛: كەۋدەسىن دالدەۋ 对准胸口 / كەۋدەسى اۋىرۋ 胸口痛 ② 〔转〕 躯体，身体: كەۋدەسىندە قاسىق قان قالعانشا 直到身上还有一滴血 ③ 〔转〕傲慢,高傲,自负; ول ٴبىر ٴوزى كەۋدە. 他是傲慢的人。 ④ 〔转〕 心,心胸,怀胸: كەۋدەسىندە ٴبارى سايراپ تۇر 心里一清二楚,心中有数 ▲ اشىق كەۋدە 勇敢的,有胆量的 ▲ كەۋدە اشا 真心实意地 ▲ كەۋدەگە قايعى تولۋ 心中充满忧伤,满腹忧愁 ▲ كەۋدە كورسەتۋ 逞凶,恫吓,威胁 ▲ كەۋدە كوتەرۋ ① 挺胸 ② 逞能 ▲ كەۋدەنى اتۋ (气味)呛 ▲ كەۋدەنى جارۋ (气

味)呛 ▲ كەۋدە ومىرتقا 〔生理〕胸椎 ▲ كەۋدەسى جوعارى 高傲的，傲慢的，自高自大的 ▲ كەۋدە قاعۋ ① 拍胸，捶胸 ② 逞能，逞强 ③ 担保，保证 ▲ ساسىق كەۋدە 好高骛远的 ▲ قۋىس كەۋدە 草包 ▲ قۋر كەۋدە 无能的，力不从心的；草包，废物 ▲ ٴور كەۋدە 自高自大的，高傲的。

كەۋدەلە- 〈动〉① 撞，冲撞，挤；横冲直撞： تويقا قاراي كەۋدەلەۋ 往人群里挤 ② 没到胸口。

كەۋدەلەن- كەۋدەلە- 的反身态。

كەۋدەلەۋ كەۋدەلە- 的不定式。

كەۋدەلى 〈形〉① 宽胸的；魁梧的 ② 〔转〕自高自大的，高傲的，傲慢的。

كەۋدەلىك 〈名〉胸衣，护胸罩。

كەۋدەم: كەۋدەم سوق ① 不讲理的，蛮横的，胡来的 ② 爱逞能的，爱逞强的。

كەۋدەشە 〈名〉胸衣，背心，坎肩。

كەۋدىرە- 〈动〉干，变干，干透： كەۋدىرەپ كەبۋ 干透。

كەۋدىرەت- كەۋدىرە- 的使动态。

كەۋدىرەۋ كەۋدىرە- 的不定式。

كەۋدىرلە- 〈动〉变得酥脆，变干，干透： جەلدە كەۋدىرلەپ كەبۋ 风干。

كەۋدىرلەك 〈形〉干的，脆的，酥脆的。

كەۋدىرلەت- كەۋدىرلە- 的使动态。

كەۋدىرلەۋ كەۋدىرلە- 的不定式。

كەۋەك 〈名〉①洞，穴，窝： قويانننىڭ كەۋەگى 兔子窝 ② 〔转〕空心，中空： اعاشتىڭ كەۋەگى 树的空心。

كەۋەكتە- 〈动〉掏，挖： كەۋەكتەپ قازۋ 掏个洞。

كەۋەكتەن- ① كەۋەكتە- 的反身态 ② 变成洞，变成空心。

كەۋەكتەۋ كەۋەكتە- 的不定式。

كەۋەكتى 〈形〉有洞的，空心的，中空的。

كەۋجىرلەك 〈形〉脆的，酥脆的。

كەۋزە- 〈动〉(指谷物)去皮，去壳，脱皮；舂。

كەۋزەل- كەۋزە- 的被动态。

كەۋزەس- كەۋزە- 的交互态。

كەۋزەت- كەۋزە- 的使动态。

كەۋزەۋ كەۋزە- 的不定式。

كەۋكەرىن 〈名〉小皮桶，小皮壶状皮囊。

كەۋ-كەۋ 〈叹〉驯鸟时对猎鸟的呼叫声。

كەۋ-كەۋلە- 〈动〉鼓动，鼓励，撺掇： وعان كەۋ-كەۋلەپ ىستەتۋ 鼓动他去做。

كەۋ-كەۋلەس- كەۋ-كەۋلە- 的交互态。

كەۋ-كەۋلەۋ كەۋ-كەۋلە- 的不定式。

كەۋلە- 〈动〉① 掏，往深里挖： ۇڭگىردى كەۋلەپ قازۋ 深挖洞 ② (风)吹进，吹满： ٴۇيدىڭ ٴىشىن جەل كەۋلەپ الدى. 屋里吹进了风。③ 〔转〕蛮横，横行霸道，为所欲为。

كەۋلەت- كەۋلە- 的使动态。

كەۋلەۋ كەۋلە- 的不定式。

كەۋنەي 〈名〉植物，草。

كەۋرەك 〈名〉植物，草。

كەۋسار 〈名〉〔阿〕(天园之)圣河。

كەۋسەن 〈名〉〔波〕秋收季节主人送给到打麦场的亲友的粮食，施舍粮。

كەۋسەنقۇلاق 〈名〉被施舍的粮食。

كەۋسەر 〈名〉〔阿〕圣水，渴泉水。

كەۋىل 见 كوڭىل.

كەۋلىجىر 〈名〉(鼻腔中的)软骨，鼻中隔，鼻甲。

كەۋىم: **كەۋىم تارتۋ** 天色将黑，黑夜障临。

كەش I 〈名〉① 晚上，晚间；暮： كەشكە شەيىن 直到晚上 / كەشكە جاقىن 傍晚 ② 晚会： ويىن-ساۋىق كەشى 娱乐晚会 ▲ ەكى كەشتىڭ اراسىندا 天快黑，傍晚 ▲ كەش باتۋ 天黑，夜幕降临 ▲ كەش جارىق 晚上好，晚安 ▲ كەشكە جاقىن (تامان) 傍晚 ▲ قارا كەش 晚上 ▲ ەڭبەگى ەشتىڭ كۇنى كەش. 【谚】劳而无获的日子难熬。

كەش II 〈副〉晚，迟： كەش كەلۋ 来晚。

كەش- III 〈动〉① 蹚，涉： سۋ كەشۋ 涉水 ② 踩，踏： لاي كەشۋ 踩泥 ③ 经过，经历： ٴوز باسىنان كەشكەنىن ايتۋ 讲自己经历的事情 ▲ باستان كەشۋ 经历，经过 ▲ كۇن كەشۋ 过日子，度日。

كەش- IV 〈动〉① 原谅，宽恕，饶恕： كەشۋگە بولمايتىن قىلمىس 不可饶恕的罪行 ② 放弃，背

弃,戒除: جاننان كەشۋ 豁出性命 / ۋادەدەن
كەشۋ 背约 / اراقتان كەشۋ 戒酒 ▲ باز كەشۋ ①
厌弃,嫌弃 ② 失望,绝望 ▲ دۇنيەدەن كەشۋ
世,抛弃一切 ▲ قان كەشۋ 浴血 ▲ الدىڭعا
كەلسە، اتاڭنىڭ قۇنى بولسا دا كەش.【谚】到你
面前认错的人,再大的仇恨你也应宽恕。
كەشە 〈副〉① 昨天,昨日: كەشە كەشتە 昨
晚 ②〔转〕过去,往日,昔日 ▲ كۇنى كەشە 直
到昨天。
كەشەگى 〈形〉① 昨天的,昨日的: كەشەگى
جوسپار 昨天的计划 ② 过去的,往日的,昔日
的,以往的: كەشەگى وتكەن زامان 过去的年
代。
كەشەلدە- 〈动〉 晚, 迟到, 迟误, 耽误:
كەشەلدەپ كەلۋ 来晚了。
كەشەلدەت- ① كەشەلدە- ,推迟,延误,迟误:
的使动态 ② 耽误 بەس كۇن كەشەلدەتىپ قويدى
耽误了五天。
كەشەلدەۋ كەشەلدە- 的不定式。
كەشەلى-بۇگىنگى 〈形〉 昨天和今天的,近日
的。
كەشەن 〈名〉〔旧〕墓畜。
كەشەڭ 〈形〉 稍晚的,稍迟的。
كەشەڭدە- 〈动〉 ① 迟到(些),来晚(些) ②
耽误(些),延误(些),延迟(些)。
كەشەڭدەت- كەشەڭدە- 的使动态。
كەشەڭدەۋ كەشەڭدە- 的不定式。
كەشەۋ 〈副〉 晚,迟: كەشەۋ قالۋ 迟到。
كەشەۋلە- 〈动〉 ① 迟, 晚, 未赶上:
كەشەۋلەپ كەلۋ 来得迟 ② 耽误,耽搁,迟延:
تىم كەشەۋلەپ قالماسىن 别耽误得太长了。
كەشەۋلەت- كەشەۋلە- 的使动态。
كەشەۋلەۋ كەشەۋلە- 的不定式。
كەشەۋىل 〈名〉 晚,迟;耽误。
كەشەۋىلدە- 〈动〉 ① 迟到, 来晚:
كەشەۋىلدەپ قايتۋ 晚一点回来 ② 耽误,耽搁
,迟延: جۇمىس كەشەۋىلدەپ قالدى. 工作延期
了。
كەشەۋىلدەت- ① كەشەۋىلدە- 的使动态 ②
推迟,延误,迟误。

كەشەۋىلدەۋ كەشەۋىلدە- 的不定式。
كەشكە 〈副〉 晚间,傍晚时刻。
كەشكى 〈形〉 晚上的, 晚间的, 黄昏的:
كەشكى ۋاقىت 晚上的时间/ كەشكى ۋيرەنۋ 晚间
的学习 / كەشكى مەكتەپ 夜校 / كەشكى اراي
晚霞 ▲ كەشكى (ٴىڭىر) اس 晚餐 ▲ كەشكى
سالىم 傍晚。
كەشكىز- كەش- Ⅲ、Ⅳ的使动态。
كەشكىل: كەشكىل تۇمسىق 塌鼻梁。
كەشكىلىك 〈形〉 傍晚的,晚间的: كەشكىلىك
ۋيرەنۋ 晚间的学习。
كەشكىر- 〈动〉 天晚,天黑,入暮,夜幕降临:
كۇن كەشكىرىپ قالعان شاق ەدى. 天快黑的时
候。
كەشكىرۋ كەشكىر- 的不定式。
كەشكىرىم 〈副〉 晚,傍晚,晚间。
كەشكىسىن 〈副〉 晚,晚间,傍晚: كەشكىسىن
ٴبىزدىڭ ۇيگە كەل. 你晚间到我们
كەشقۇرىم 〈副〉 傍晚;晚上,旬间: كەشقۇرىم
ٴبىر جاققا كەتىپ قالما 晚上不要到别的地方
去。
كەشتەت- 〈动〉 乘晚间,披着夜幕: ۇيگە
كەشتەتىپ كەلۋ 晚上到家。
كەشتەتۋ كەشتەت- 的不定式。
كەشتىك I 〈形〉 晚上的,晚间的: كەشتىك
تاماق 晚饭 ▲ تۇستىك ٴومىرىڭ بولسا، كەشتىك
مال جينا.【谚】只要活到晌午,也要为晚上
筹划。
كەشتىك Ⅱ 〈名〉 晚餐,晚饭。
كەشتىك Ⅲ 〈名〉 晚,迟。
كەشۋ I كەش- Ⅲ、Ⅳ的不定式。
كەشۋ Ⅱ 〈名〉 临终前的相互谅解: كەشۋ
ايتىسۋ 相互谅解 / كەشۋ سۇراۋ 请原谅。
كەششە 〈形〉 愚笨的,无知的,呆头呆脑的:
كەششە تاز 愚笨的秃子。
كەششەلىك ① كەششە 的抽象名词 ② 呆痴,
愚钝。
كەشىك- 〈动〉 ① 迟到,晚来,误点,未赶上:
ساباققا كەشىگىپ كەلدى 上课迟到了 / پويىز
كەشىگىپ كەلدى. 火车晚点了。② 耽误,延误

▲ 限期误延 مەرزىمنىڭ كەشكىپ قالۇ：误迟，
归晚手猎【谚】. ئاۋنىڭ كەشككەننىڭ دامەت
。获所有必

كەشكتىر- كەشك- 的使动态。

كەشكتىرىل- كەشكتىر- 的被动态。

كەشل I 〈名〉格西(教学的位)喇嘛② 喇嘛
。称尊的喇嘛对徒教

كەشل II كەش- III、IV 的被动态。

كەشن I 〈名〉 陵墓。

كەشن II 〈副〉 傍晚，晚间，黄昏。

كەشندە- 〈动〉 日落，太阳偏西，天黑。

كەشندەۋ كەشندە- 的不定式。

كەشر- 〈动〉 ① 原谅，宽恕，饶恕： ئبىر
كەشـــرۇگە / 原谅一次 سال كەشرە جولغا
بولمايتىن كۈنا 不可饶恕的罪 恶 ② 赦免，
豁免：قارىزنى كەشرۇ 豁免欠债 ③ 经过，经
历，经受：قىيىنشىلىقتى كەشرۇ 经受困难 ▲
باستان كەشرۇ 经历，经受 ▲ كۈن كەشرۇ 过
日子，度日 ▲ كوزدەن كەشرۇ 过目；视察。

كەشرەك 〈副〉 较晚，稍迟：كەشرەك كەل
晚一点来。

كەشرت- كەشر- 的使动态。

كەشرۇ كەشر- 的不定式。

كەشرىل- كەشر- 的被动态。

كەشرىم 〈名〉 ① 原谅，饶恕，宽恕 ② 豁免
③ 赦免，大赦 ▲ كەشرىم سۇراۋ ① 道歉 ②
讨饶 ③ 谢罪，请罪。

كەشرىمدى 〈形〉 宽宏大量的，宽恕的；不记
仇的。

كەشرىمدىلىك كەشرىمدى 的抽象名词。

كەشرىمسىز〈形〉不会原谅的，不可饶恕的；
气量小的；爱记仇的，爱结怨的。

كەشرىمسىزدىك كەشرىمسىز 的抽象名
词。

كەشرىمشىل 〈形〉 宽宏的，宽大为怀的，气
量大的；不记仇的。

كەشرىمشىلدىك كەشرىمشىل 的抽象名
词。

كي- I 〈动〉 穿，戴；披，围，罩 ： كيىم كيۋ
穿衣服 / مالاقاي كيۋ 戴帽子 / كوزىلدىرىك كيۋ

戴眼镜 / دالا جاسىل كيدى كوكتەم كەلىپ 春
天到了，大地披上了绿装 / شالعىش كيۋ 围上
围裙 / جۇمىس كيىمىن كيۋ 罩上工作服 ▲
اپاسىنىڭ كيگەن تونىن ئسىڭلىسى دە كيەدى.
【谚】姐姐穿过的皮袄，妹妹也要穿(比喻前
人经历的，后人也要经历)。

كي- II 〈动〉 ① 挤，乱撞，横冲直撞；乱插：
ئسوزدى / 连挤带撞地过去 كيىپ وتە شىعۇ
كيىپ اكەتۋ 打断人家的话 ② 碰到，遇到：
قاسقىر كيىپ كەتپەسە 只要不碰到狼……

كيگىز I 〈名〉 毡子 ▲ كيگىز كىتاپ 记事
本，笔记本 ▲ كيگىز بايپاق 毡袜子 ▲ كيگىز
ئۇي 毡房。

كيگىز- II ①كي- I 的使动态 ② 扣，戴：
قالپاق كيگىزۇ 扣帽子。

كيگىزتاران 〈名〉 绒毛蓼。

كيگىزىل- كيگىز- II 的被动态。

كيدىر- كي- II 的使动态。

كيدىرمەلە- 〈动〉 挤，乱撞，横冲直撞：
كيدىرمەلەپ قايدا باراسىڭ؟ 你往哪里挤？

كيدىرمەلەت- كيدىرمەلە- 的使动态。

كيدىرمەلەۋ كيدىرمەلە- 的不定式。

كيە 〈名〉〔宗〕 精灵，神灵；仙怪，魅： كيەسى
بار 有神灵 ▲ كيەسى اتۋ (سوعۇ، ئتيۋ، شالۋ)
着魔，神灵缠身。

كيەلى 〈形〉〔旧〕 有神灵的；显圣的，显灵的
▲ كيەلى ەرمەن 〔植〕 一枝蒿。

كيەلىلىك كيەلى 的抽象名词。

كيەڭكى I〈形〉怪脾气的，爱闹别扭的；固执
的。

كيەڭكى II 〈名〉 马嫖疫，马淋病。

كيەڭكىلىك كيەڭكى I 的抽象名词。

كيكىلجىڭ 〈名〉 ① 纠 纷，争 吵，不 和：
ەكەۋىنىڭ اراسىندا كيكىلجىڭ بار. 他们俩之间
有纠纷。 ② 爱闹别扭的，爱耍性子的，爱耍
小脾气的：كيكىلجىڭ مىنەز 怪脾气。

كيكىلجىڭدەس- 〈动〉 争吵，闹矛盾，出现纠
纷。

كيكىلجىڭدەسۋ كيكىلجىڭدەس- 的不定式。

كيلو 〈名〉〔口〕 公斤，千克。

كيلوۋات 〈名〉千瓦,瓩。

كيلوۋات-ساعات 〈名〉千瓦小时,瓩时。

كيلوۋاتتىق 〈形〉千瓦的。

كيلوۋولت 〈名〉〔电〕千伏。

كيلوگرام 〈名〉公斤,千克。

كيلوگرامدا- 〈动〉按公斤称,按公斤计算。

كيلوگرامداۋ كيلوگرامدا- 的不定式。

كيلوگرامدىق 〈形〉公斤的,千克的：ٴبىر كيلوگرامدىق اۋىرلىق 一公斤的重量。

كيلوليتر 〈名〉千升。

كيلومەتر 〈名〉公里,千米。

كيلومەترلە- 〈动〉按公里量,按公里计算。

كيلومەترلەۋ كيلومەترلە- 的不定式。

كيلومەترلىك 〈形〉公里的,千米的。

كيلىگۋ كيلىك- 的不定式。

كيلىگىس- كيلىك- 的交互态。

كيلىك- 〈动〉① 干涉,干预;过问,插手：بول ىسكە سەنىڭ كيلىگۋىڭ ورىنسىز. 你参与这件事不合适。② 挑衅;碰撞;侵犯,进犯：جاۋدىڭ كيلىككىسى كەلسە 敌人想挑衅的话………… ③〔转〕妨碍,干扰,阻挠：سوعىستىڭ كيلىگۋىمەن ··· 由于战争的阻挠……

كيلىككىش 〈形〉① 爱管闲事的,好多嘴的 ② 故意找岔儿的,惹是生非的,恣意闹事的。

كيلىكتىر- كيلىك- 的使动态。

كيمە: **كيمە ٴسوز** 插话,插嘴。

كيمەلە- 〈动〉① 乱挤,乱撞,横冲直撞：كيمەلەپ وتە شىعۋ 挤过去 ② 插话,插嘴,打断(别人的话)：بەتالدى كيمەلەۋ 乱插嘴。

كيمەلەس- كيمەلە- 的交互态。

كيمەلەت- كيمەلە- 的使动态。

كيمەلەۋ كيمەلە- 的不定式。

كيمەشەك 〈名〉(哈萨克已婚妇女戴的)头饰,套头,盖巾。

كيمەشەكسىز 〈形〉不戴头饰的,无头饰的。

كيمەشەكتى 〈形〉有头饰的,带头饰的。

كينو 〈名〉电影：كينو قويۋ 放映电影。▲ كينو جۋرنال 记录片。

كيرەك 〈名〉(马的)腰椎炎。

كيرزا: **كيرزا ەتىك** 厚油布高筒靴。

كيت 〈名〉〔动〕① 鲸,鲸鱼 ② 〔天〕鲸鱼座 ▲ اق قاپتال كيت 〔动〕海豚。

كيتىك 〈名〉小走,碎步 ▲ **كيتىك جورعا** 小走,碎步。

كيتىڭدە- 〈动〉小走,走碎步。

كيتىڭدەۋ كيتىڭدە- 的不定式。

كيتىك-كيتىك 〈形〉小走的,迈碎步的,小步走的。

كيۋ كي- Ⅰ、Ⅱ 的不定式。

كيىز 〈名〉毡子：كيىز باسۋ 擀毡 / كيىز بايپاق 毡袜子 / كيىز ٴۇي 毡房 ▲ كيىز بورىك 毡帽 ▲ كيىز ەتىك 毡筒靴 ▲ كيىز كىتاپ 笔记本,记事本 ▲ كيىز كەبىس 毡套鞋 ▲ كيىز كوپشىك 毡制鞍褥,毡制坐垫 ▲ كيىز كەلەم 绣花毡 ▲ كيىز قالپاق 毡帽 ▲ كيىز قاپ 毡口袋 ▲ كيىز سىرماق 密缝毡垫,绣花拼毡 ▲ كيىز ۇيىق 毡靴;毡袜 ▲ كيىز ۇلتاراق 毡靴垫。

كيىزشى 〈名〉擀毡的人。

كيىك 〈名〉〔动〕野山羊 ▲ كيىك ەمشەك 不出奶的乳房 ▲ كيىك ەنەي 野山羊的拐 ▲ كيىك وتى 〔植〕唇香草,丽山花 ▲ كيىك ٴشوپ 蓼属 ▲ كىسى كيىك 野人 ▲ تۇيە كيىك 野骆驼 ▲ اجالدى كيىك ادىرعا قاشادى.【谚】送死的野山羊往高地跑(自讨苦吃)。

كيىل- كي- Ⅰ 的被动态。

كيىم 〈名〉衣服,服装：اياق كيىم 鞋类 / باس كيىم 帽子 ▲ كيىم اسقىش 衣架 ▲ كيىم ىلگىش 衣架,挂衣钩 ▲ كيىمىنىڭ (تونىنىڭ، شىكتىنىڭ) شىكى باۋىندااي 关系密切,至友。

كيىمدى 〈形〉穿衣服的,有衣服的;衣服多的。

كيىمدىك 〈形〉做衣服用的：كيىمدىك ماتا 衣料。

كيىم-كەشەك 〈名〉衣服的泛称,衣物：كيىم-كەشەك، كورپە-جاستىق 衣物,被褥。

كيىمسىز 〈形〉未穿衣服的;无衣服的;衣服少的。

كيىمشەڭ Ⅰ 〈形〉穿着衣服的,和衣的：كيىمشەڭ جاتۋ 和衣而卧。

كيمشەك 〈形〉（再婚女人带来的）孩子。

كيين- كي- I 的反身态。

كييندىر- كيين- 的使动态。

كييندىرىل- كييندىر- 的被动态。

كيينۋ كيين- 的不定式。

كيسپ-جار- 〈动〉乱挤，乱撞，横冲直撞：كيسپ-جارىپ قايدا باراسڭ؟ 挤来挤去干什么？

كيسپ-جارۋ كيسپ-جار- 的不定式。

كيس I ： **كيس بەرۋ** 耐穿，耐磨，结实：كيس بەرمەيتىن كەزدەمە 不耐穿的布料。

كيس- II كي- I 的交互态。

كيت 〈名〉（亲家之间赠送的）服装，衣料。

كلاپان 〈名〉①〔机〕阀，活瓣，活门，汽门②〔生理〕瓣，瓣膜。

كلاس 〈名〉①教室，教堂，课堂：كلاستا ۋتىر 在教室里②班，班次，班级：جەتىنشى كلاس 初中三年级③〔生〕类，种类；纲。

كلاسكوم 〈名〉班长。

كلاسسيك 〈名〉经典作家，古典作家。

كلاسسيكا 〈名〉经典作品。

كلاسسيكالىق 〈形〉经典的，古典的：كلاسسيكالىق شعارما 经典作品。

كلاسسىز 〈形〉无教室的，无课堂的。

كلاستاس 〈形〉同班的，同年级的。

كلاستىق 〈形〉班的，班级的。

كلەت 〈名〉储藏室。

كلەتكا 〈名〉〔生〕细胞。

كلەتشى 〈名〉仓库管理员。

كليمات 〈名〉气候：قۇرلىقتىق كليمات 大陆性气候 تەڭىزدىك كليمات 海洋性气候。

كلۋب 〈名〉俱乐部：جۇمىسشىلار كلۋبى 工人俱乐部。

كنوپكا 〈名〉①图钉，按钉②按纽③按扣，子母扣。

كودەكس 〈名〉①法典②（指古代的）手抄本，手书本③〔转〕（道德，品行，思想等上的）规约，规范。

كوكس 〈名〉焦炭。

كوكستا- 〈动〉烧成焦炭，炭化，焦化，炼焦。

كوكستال- كوكستا- 的被动态。

كوكستاۋ كوكستا- 的不定式。

كوكستاۋشى 〈名〉炼焦工人。

كوكستىك 〈形〉烧焦炭的，焦炭用的。

كولباسا 〈名〉灌肠，香肠，腊肠。

كوللەگيا 〈名〉①（某单位的）全体负责人员，委员会②（某一些职业中的）协会，联合会。

كوللەگيالىق 〈形〉（负责人）集体的，委员制的。

كوللەكتيۋ 〈名〉集体；全体人员：ىنتىماقتى كوللەكتيۋ 团结一致的集体。

كوللەكتيۋيزم 〈名〉集体主义：كوللەكتيۋيزم رۇحى 集体主义精神。

كوللەكتيۋتەن- 〈动〉集体化，成为集体。

كوللەكتيۋتەندىر- ① كوللەكتيۋتەن- 的使动态②集体化：اۋىل شارۋاشىلىعىن كوللەكتيۋتەندىرۋ 农业集体化。

كوللەكتيۋتەنۋ كوللەكتيۋتەن- 的不定式。

كوللەكتيۋتىك 〈形〉集体的，集体性的，集体制的：كوللەكتيۋتىك مەنشىك 集体所有。

كوللەكتيۋشىل 〈形〉热爱集体的，有集体主义精神的。

كوللەكتيۋشىلدىك كوللەكتيۋشىل 的抽象名词。

كولونيا 〈名〉殖民地。

كولوننا 〈名〉纵列，纵队，队伍。

كولحوز 〈名〉集体农庄，集体农场。

كولحوزدان- 〈动〉集体农庄化，集体农场化。

كولحوزداندىر- كولحوزدان- 的使动态。

كولحوزدانۋ كولحوزدان- 的不定式。

كولحوزداس- 〈动〉组织成集体农庄，组织成集体农场。

كولحوزداستىر- كولحوزداس- 的使动态。

كولحوزداسۋ كولحوزداس- 的不定式。

كولحوزدىق 〈形〉集体农庄的，集体农场的：كولحوزدىق تارتىپ 集体农庄制度。

كولحوزشى 〈名〉集体农庄庄员，集体农民。

كوماندا 〈名〉①口令，号令：كوماندا بەرۋ 发出号令②指挥③队，小队④运动队。

كوماندالىق 〈形〉发出号令的；予以指挥的：كوماندالىق مىندەت 指挥任务。

كوماندا شى 〈名〉 ① 发出口令的人 ② 指挥者 ③ 领队的人，带队的人。

كوماندىر 〈名〉（军队中的）指挥员，司令，长：پولك كوماندىرى 团长。

كوماندىرلىك 〈形〉 指挥员的，司令的：كوماندىرلىك جاۋاپكەرشىلىك 指挥员的责任。

كوماندىرووۋكا 〈名〉 派遣，出差，公差：كوماندىروپكاعا شىعۋ 出差。

كوماندىروپكالىق 〈形〉 出差的，派出差的，出差用的：كوماندىروپكالىق قاراجات 出差费。

كوماندور 〈名〉 ①（中世纪）骑士团最高级团员 ②（某些运动组织的）领队。

كومباين 〈名〉 联合收割机：اۆتوماتتى كومباين 自动收割机。

كومباينشى 〈名〉 联合收割机手。

كومبينات 〈名〉 联合工厂，综合工厂；联合企业，大规模工厂。

كومەديا 〈名〉 ① 喜剧，滑稽剧 ②〔转〕可笑的事。

كومەديالىق 〈形〉 喜剧的，滑稽的：كومەديالىق شىعارما 喜剧作品。

كومەندانت 〈名〉 ① 警卫司令员；警卫队长 ② 要塞司令 ③ 纠察队长 ④（军事运输）指挥员。

كومەندانتۋرا 〈名〉 警卫司令部。

كوميسسار 〈名〉（指某种负责领导职务的）委员；（军队中的）政委。

كوميسسارلىق 〈形〉 委员的，政委的。

كوميسسيا 〈名〉 委员会：دايىندىق كوميسسيا-سى 筹备委员会。

كوميسسيالىق 〈形〉 委员会的。

كوميتەت 〈名〉（指常设性质的）委员会：پارتيا كوميتەتى 党委会。

كوممۋنا 〈名〉 公社：العاشقى كوممۋنا 原始公社 / حالىق كوممۋناسى 人民公社。

كوممۋنيزم 〈名〉 共产主义：كوممۋنيزمدى سكە اسىرۋ 实现共产主义。

كوممۋنيست 〈名〉 共产党员，共产主义者。

كوممۋنيستىك 〈形〉 共产主义的：كوممۋنيستىك پارتيا 共产党。

كومپانيا 〈名〉 ① 公司：ەكسپورت كومپانياسى 出口公司 ② 伙伴，一伙儿人：كومپانيا بولىپ الۋ 结成一伙儿。

كومپارتيا 〈名〉 共产党。

كومپاس 〈名〉 ① 指南针，罗盘 ②〔天〕罗盘座。

كومپوزيتسيا 〈名〉 ①（艺术，文学作品的）结构，组成，构图 ② 乐曲 ③〔乐〕作曲学。

كومپوزيتور 〈名〉 作曲家。

كومپوزيتورلىق 〈名〉 作曲：كومپوزيتورلىقپەن شۇعىلدانۋ 从事作曲。

كومسومول 〈名〉 ① 共产主义青年团 ② 共产主义青年团团员。

كومسومولدىق 〈形〉 共青团的；共青团员的：كومسومولدىق بىلەت 共青团团证。

كونۆەرت 〈名〉 信封，封套：كونۆەرتكە سالۋ 装信封。

كونۆەرتتە- 〈动〉 装信封：كونۆەرتتەپ جىبەرۋ 装信封寄出。

كونۆەرتتەل- كونۆەرتتە- 的被动态。

كونۆەرتتەۋ كونۆەرتتە- 的不定式。

كونۆوي 〈名〉 护送队；押送队。

كونگرەس 〈名〉 ① 议会，代表大会 ②（美国和某些南美国家的）国会 ③（印度等国的）国大党。

كوندور 〈名〉 兀鹰。

كونياك 〈名〉 白兰地酒。

كونكي 〈名〉（溜冰的）冰刀，冰鞋：كونكي تەبۋ 滑冰。

كونكيشى 〈名〉 滑冰者，溜冰者。

كونسەرۆاتيزم 〈名〉 保守主义，保守思想，保守性。

كونسەراۆتور 〈名〉 ① 保守分子，守旧分子 ② 保守党党员，保守党人。

كونسەرۆاتورلىق 〈形〉 保守的，守旧的：كونسەرۆاتورلىق كوزقاراس 保守观点。

كونسەرۆي 〈名〉 罐头，罐头食品。

كونسەرت 〈名〉 ① 音乐会，演奏会，歌舞会 ② 节目。

كونسپەكت 〈名〉 提要，纲要，概要，摘要。

كوبدك 〈名〉早产羊羔 。
كوبه I 〈名〉 ① 指甲沟,指甲缝 : كوبەسى
سوگىلۋ 指甲盖儿裂开 ② 〔转〕边,沿;周围。
كوبه II 〈名〉鳞状盔甲,盔甲,铠甲 。
كوبەگەن 〈形〉 早产的(羊羔)。
كوبەي- 〈动〉 ① 增加,增多 : مال باسى كوبەيۋ
增加牲畜头数 / ادام كوبەيۋ 人口增多② 繁
殖,生殖 : كوبەيۋ كلەتكاسى 生殖细胞。
كوبەيگش 〈名〉〔数〕被乘数 。
كوبەيت- ① كوبەي-的使动态 ② 〔数〕乘:
كوبەيتۋ امالى 乘法 / كوبەيتۋ كەستەسى 九九
表 。
كوبەيتكش 〈名〉〔数〕乘数 。
كوبەيتتر- كوبەيت- 的使动态 。
كوبەيتۋ كوبەيت- 的不定式 。
كوبەيتىل- كوبەيت- 的被动态 。
كوبەيتىندى 〈名〉〔数〕积,乘积 。
كوبەيۋ كوبەي- 的不定式 。
كوبەك 〈名〉〔旧〕管子,管道 。
كوبەلە- 〈动〉顺着指甲沟,顺着指甲缝 。
كوبەلەك 〈名〉〔动〕蝴蝶;蛾 ▲ اق كوبەلەك
白蝴蝶 ▲ جىندى كوبەلەك 蛾子 。
كوبەلەۋ كوبەلە- 的不定式 。
كوبەلى 〈形〉 穿着盔甲的,有铠甲的 。
كوبەن 见 كوبەك.
كوبەندىك كوبەن 的抽象名词 。
كوبەك 〈形〉稍肥的,肥而虚的,肥而无力的 。
كوبەڭدەن- 〈动〉稍微长膘,刚刚上膘 。
كوبەڭدەنۋ كوبەڭدەن- 的不定式 。
كوبەڭدىك كوبەك 的抽象名词 。
كوبەڭسۋ كوبەڭسى- 的不定式 。
كوبەڭسى- 〈动〉 开始长膘,刚刚上膘 。
كوبەڭسىت- كوبەڭسى- 的使动态 。
كوبەشك 〈名〉 (体积小的)草垛 。
كوبىك 〈名〉 ① 气泡,泡沫,水泡:كوبىك شىعۋ
冒泡 ② (指牲畜口中的)唾沫 ③ (指牲畜
走累后流的)汗水,汗沫 ▲ اق كوبىك 白色
泡沫 ▲ اۋزىنان اق كوبىك اعۋ 口吐白沫 ▲
كوبىك اۋىز 好闲扯的,说废话的 ▲ كوبىك قار
松软的雪 。

كونسپەكتلە- 〈动〉摘要记载,记出要点 。
كونسپەكتلەۋ كونسپەكتلە- 的不定式 。
كونستانتا 〈名〉〔数〕常数;恒量 。
كونستيتۋتسيا 〈名〉宪法 。
كونستيتۋتسيالى 〈形〉有宪法的,立宪的 。
كونستيتۋتسيالىق 〈形〉 宪 法 的 :
كونستيتۋتسيالىق نەگىز 宪法依据 。
كونسۋل 〈名〉领事 。
كونسۋلدىق 〈形〉领事的 。
كونسۋلحانا 〈名〉领事馆 。
كونتەكست 〈名〉上下文,前后文 。
كونتراباندا 〈名〉走私,私运;私货,黑货,禁
运品 。
كونتراباندالىق 〈名〉走私,私运(活动)。
كونترول 〈名〉操纵,控制,管制 。
كونۋس 〈名〉〔数〕圆锥体 。
كوردينات 〈名〉〔数〕坐标 。
كوردیناتور 〈名〉坐标方位仪 。
كورزينا 〈名〉蓝,篓,筐 。
كوريدور 〈名〉走廊,过道 。
كورول〈名〉①国王,王②(指扑克牌的)王,
"十三"③ (指棋的)王 。
كورولدىق 〈形〉 ① 国王的,王的 ② 王位 。
كورپۋس 〈名〉①(房屋,楼房,厂房等的)一
所,一幢 ② (军队中的)军团,团体 。
كورپۋستىق 〈形〉 ① 一所的,一幢的 ② 军
团的 。
كوررەكتور 〈名〉校对者,校对员 。
كوررەكتورلىق 〈形〉 校对的: كوررەكتورلىق
جۇمىس 校对工作 。
كوررەكتۋرا 〈名〉校对;校样 。
كوررەكتۋرالىق 〈形〉校对的,校样的 。
كوسينۋس 〈名〉〔数〕余弦 。
كوسمولوگيا 〈名〉宇宙学,宇宙论 。
كوسموس 〈名〉宇宙 。
كوسموستىق 〈形〉宇宙的 。
كوفه 〈名〉 ① 咖啡(属), 咖啡豆 ② (饮料)
咖啡 。
كوفەين 〈名〉咖啡硷,茶硷,咖啡因 。
كوفتا 〈名〉女短上衣 。

كوبىكسىز 〈形〉① 没有泡沫的，没有气泡的
② 〔转〕不带水分的，不夸张的，实在的。
كوبىكەن- 〈动〉冒泡，发泡，起泡沫：اۋزى
كوبىكتەنۋ 嘴里吐沫。
كوبىكتەندىر- كوبىكتەن- 的使动态。
كوبىكتەنۋ كوبىكتەن- 的不定式。
كوبىكتى 〈形〉冒泡的，有气泡的，出泡沫的。
كوبىكشە 〈名〉小泡，小泡沫。
كوبىنە 见 كوبىنەسە.
كوبىنەسە 〈副〉多半；通常：كوبىنەسە ۇيدە 多半时间(他)在家。
كوبىنشە 〈副〉多半；通常：كوبىنشە ونىڭ اعاسى كەلەدى 通常是他哥哥来。
كوبىر (牲畜的)干粪渣，干粪沫儿。
كوبىرشىك 〈名〉气泡，泡沫：كوبىرشىك شىعۋ 滋滋冒气。
كوبىرشىكتە- 〈动〉冒泡，冒气泡，发泡，起泡。
كوبىرشىكتەن- كوبىرشىكتە- 的①反身态
② 发泡，起泡，冒泡沫：سىرا كوبىرشىكتەنىپ كەلەدى. 啤酒滋滋冒气。
كوبىرشىكتەۋ كوبىرشىكتە- 的不定式。
كوۋەركوت 〈名〉科弗特科昵。
كوگال 〈名〉草坪，草地：كوگال جەر 草坪。
كوگالا 〈名〉〔医〕皮下出血，青紫，发绀。
كوگالدان- 〈动〉(指地)变绿，返青，长草：كوكتەم كەلىپ جەر كوگالدانا باستادى. 春天一到大地开始返青。
كوگالداندىر- ① كوگالدان- 的使动态 ② 绿化。
كوگالدانۋ كوگالدان- 的不定式。
كوگالدى 〈形〉有草的，长草的，绿草如茵的。
كوگارشىن 见 كوگەرشىن.
كوگارىش 〈名〉青草，绿草。
كوگاش 〈名〉青靛，青蓝。
كوگاشتا- 〈动〉用青蓝染。
كوگاشتاۋ كوگاشتا- 的不定式。
كوگەن 〈名〉(拴羊羔的)绳套，环扣 ▲ كوگەن كوز 幼小的(指小孩儿) ▲ كوگەن بويى 十米左右的距离 ▲ كوگەن كوبەيسىن! 祝愿牲畜无数！ ▲ كوگەن كوزدەنۋ 显得可怜 ▲ كوگەن تاستام 近处 ▲ كوگەننىڭ بۇرشاعى 环扣 ▲ كوگەن ٴتۇپ 十来米长 ▲ كوگەن (给羊羔耳朵上做记号时)分给小孩的羊羔。
كوگەندە- 〈动〉(指羊羔)拴，绑：قوزىلاردى كوگەندەۋ 拴羊羔 ▲ كوگەندەرىڭ كوبەيسىن! 祝愿牲畜满山(无数)！
كوگەندەل- كوگەندە- 的被动态。
كوگەندەس- كوگەندە- 的交互态。
كوگەندەت- كوگەندە- 的使动态。
كوگەندەۋ كوگەندە- 的不定式。
كوگەر- 〈动〉① 发青，变成青色：جارانىڭ اۋزى كوگەرۋ 伤口发青 ② 发绿，变绿：قولا كوپ جاتسا كوگەرەدى. 青铜时间一长就发绿 ③ 返青：كوكتەم كەلىپ جەر كوگەردى. 春天到了，大地葱绿 ④ 发霉：نان كوگەرۋ 馕发霉 ⑤〔转〕(指家庭)繁荣，兴旺 ⑥〔转〕固执，执拗，死心眼儿：كوگەرىپ ٴتىل الماي قويىدى 固执地不听进去 ▲ كوپتى سوككەن كوگەرمەس. 【谚】咒骂众人不会有好下场。
كوگەرت- كوگەر- 的使动态。
كوگەرۋ كوگەر- 的不定式。
كوگەرشىن 〈名〉①〔动〕鸽子 ②〔天〕天鸽座 ③ 对孩子的爱称。
كوگەرىپ-سازار- 〈动〉(指面部)发青：جوتەلدەن كوگەرىپ-سازارىپ ٴولىپ قالا جازدادى 咳嗽得脸都青了，差一点上不来气 / جاقپاسا كوگەرىپ-سازارا قالادى 一不合心意就脸沉下来。
كوگەرىپ-سازارۋ كوگەرىپ-سازار- 的不定式。
كوگەرىس 〈名〉青草；草坪；绿化。
كوگىلدىر I 〈形〉浅蓝色的，淡蓝色的，蔚蓝：كوگىلدىر اسپان 蔚蓝色的天空 ▲ كوگىلدىر بالىق 〔动〕鲭鱼 ▲ كوگىلدىر جايىن 〔动〕鲭鲸 ▲ كوگىلدىر تارتۋ 发淡蓝色，变浅蓝色，呈天蓝色，显蔚蓝色 ▲ كوگىلدىر شاعالا 〔动〕海鸥。
كوگىلدىر II 〈名〉小天鹅。
كوگىلدىرلەن- 〈动〉发淡蓝色，变浅蓝色，呈

。色蓝蔚显,色蓝天

كوگىلدىرلەنۇ كوگىلدىرلەن- 的不定式。。

كوگىلدىرلىك ① كوگىلدىر I 的抽象名词② 青色,兰色,绿。

كوگىلدىرىك 〈名〉小天鹅。

كوگىلجىم〈形〉浅蓝色的,淡蓝色的,淡青的:

كوگىلجىم كوز 蓝眼睛。

كوگىندەي 〈形〉青草似的,嫩苗一样的:

كوكتەمنىڭ كوگىندەي 象春天的青草一样。

كوگىس 〈形〉浅蓝色的,淡蓝色的,蔚蓝色的。

كوگىستەن- 〈动〉发蓝,变浅兰色,显得蔚蓝。

كوگىستەنۇ كوگىستەن- 的不定式。

كودە I 〈名〉〔植〕棱狐草。

كودە Ⅱ 〈名〉① (一)捆,(一)包② 草垛,草堆。

كودەك [波] ① 驴驹,驴崽 ② 子孙,后代 ③ 笨的,笨拙的,(手脚)不灵巧的;无手艺的:

كودەك سوزگە 嘴笨 ④ 难听的话。

كودە-كودە 〈形〉一垛一垛的,一堆一堆的。

كودەلى 〈形〉长有棱狐草的,棱狐草茂盛的。

كودي-ٴسودي 〈形〉① 琐碎的,细小的,不值钱的 ② 不三不四的,无地位的。

كودىك 〈名〉早产羔羊。

كودىرە 〈名〉盔甲带。

كودىرەڭ 〈形〉再生的,重新长的,野生的。

كوجە 〈名〉汤饭,粥: كەسپە كوجە 汤面 / تارى كوجە 小米粥 ▲ كوجە قاتىق 肉,油水。

كوجە قىمىز 放马奶酒的粥 ▲ناۋرىز كوجە 哈族庆祝新年(三月二十一日)时做的一种粥 ▲

كوكىرەگىنە كوجە پىسكەن 傲满,自我感觉了不起 ▲ قارا كوجە 油水少的汤饭(粥)。

كوجەك 〈名〉① 小兔,兔仔 ②[转] 小孩。

كوجەكجارىس 〈名〉小孩赛跑,小兔赛跑。

كوجەكوك 〈名〉香菜。

كوجە-كوكىر 〈名〉汤饭和粥一类流食的泛称。

كوجە-كوكتە- 〈动〉下小兔,生兔仔。

كوجەكتەۋ كوجەكتە- 的不定式。

كوز 〈名〉① 眼,眼睛,目: وڭ كوز 右眼 / كوزبەن مولشەرلەۋ 目测 ② 〔转〕眼力,视力;

③ 〔转〕眼力好: كوزى وتكىر 眼光,神眼光,眼神 ④ 〔转〕遗产,光阳: كوزى كۇن 光线,光芒: ⑤ 〔转〕后嗣: اتادان قالعان كوز 先父的遗产 ⑥ 〔转〕口,眼儿,孔;格: ەسىكتىڭ كوزى 门口 / جەلدىڭ كوزى 风口 / باستاۋدىڭ كوزى 泉眼 / تەرەزەنىڭ كوزى 窗孔 / كەرەگەنىڭ كوزى (毡房)栅栏的格子、(网)眼 ⑦ 〔转〕指戒) ⑧ 〔转〕指土豆 (上镶嵌的宝石,点缀形图案 كوز ▲ اينا كوز (的)芽 ▲ الا كوز 大而明亮的眼睛 ▲ الا كوزىمەن اتۋ (قاراۋ) 反目,仇视 ▲ بولۋ 恶,憎恶,嫌恶,憎恨 ▲ الاقان كوز 大眼睛 ▲ السقا كوز 展望;回顾 ▲ اش كوز 贪食 ▲ اق كوز 无知的,愚蠢的 ▲ جەبەرۋ 的馋鬼;贪婪的 ▲ بادىراق كوز 大眼睛 ▲ بالىق كوز 花油 ▲ باس جوق، كوز جوق 劈头盖脸;没头没脑地 ▲ باس-كوز بولۋ 关照,照顾 ▲ باس-كوز ەمەۋ 劈头盖脑地,不管三七二十一,没头没脑地 ▲ بوتا كوز 无精打采的 ▲ ٴبيتتى كوز 美丽的眼 ▲ بوتەن كوز 外人,生人,异 ▲ بولۋ 诱人的眼睛,睛 ▲ ەكى كوزى ٴتورت بولۋ 盼望,望眼欲穿 ▲ ەسكى كوز 老人,故人 ▲ جالتاڭ كوز 依附于人的,不能独立的 ▲ جانى كوزىنە كورىنۋ ① 难以忍受 ② 胆战心惊 ▲ جانىن كوزىنە كورسەتۋ 惩罚,收拾 ▲ جاپالاق كوز 大眼睛 ▲ جاۋتاڭ كوز ① 胆小鬼 ② 乞求别人可怜的人 ▲ جەل كوز (毡房架子的)格 ▲ جىلان كوز 瘘管 ▲ ٴجىتى كوز 目光锐利的 ▲ ينە كوزىنەن وتكەندەي 身材苗条的,细长柔美的 ▲ كوز اياسى تار 鼠目寸光的;坐井观天的 ▲ كوز ايدىن بولۋ 心满意足 ▲ كوز ايىرماۋ 盯着,目不转睛地瞧 ▲ كوز الايتۋ 睁大眼,瞪眼 ▲ كوز الارتۋ 反目,仇视,直眉瞪眼 ▲ كوز الداۋ 华而不实的,质量不好的 ▲ كوز الدىنا ەلەس- تەۋ 记起,想起,浮现在眼前 ▲ كوز الماسى 眼球 ▲ كوز الماۋ 凝视,目不转睛地看 ▲ كوز اۋدارماۋ 凝视,目不转睛地看 ▲ كوز اشۋ ① 睁开眼 ② 开阔眼界 ③ 重见光明 ▲ كوز اقى 鉴赏钱 ▲ كوز بايلانۋ 黄昏,天黑 ▲ كوز بايلاۋ 欺骗,蒙骗;变戏法 ▲ كوز بوياۋ 欺骗,蒙蔽,打马虎眼 ▲ كوز بوياۋشى 欺

骗者 ▲ كوز بۇلدىراۋ 眼花 ▲ كوزدەن بۇلبۇل ۇشۇ 罕见,稀罕,难得遇见
▲ كوزگە باسىلۇ 注目,夺目
▲ كوزگە ەلەستەۋ 浮现在眼前,呈现在眼前
▲ كوزگە جاس الۇ 哭,含着泪
▲ كوزگە كۇيىك بولۇ 看着难看
▲ كوزگە ۋتتاي باسىلۇ 光彩夺目
▲ كوزگە تۇرتكى بولۇ 成为眼中钉,受气
▲ كوزگە تۇرتسە كورگىسىز 伸手不见五指,漆黑
▲ كوزگە ٴتۇرتۇ 指着眼睛,指责
▲ كوزگە ٴتۇسۇ 被发现;显著
▲ كوزگە شىققان سۇيەلدەي 眼中钉
▲ كوزگە شۇقۇ 指着眼睛
▲ كوزگە ىلمەۋ 看不起,瞧不起,蔑视
▲ كوزگە قامشى تيگەندەي 晴天霹雳;挨了闷棍似的
▲ كوزدەن جاس ىرشىپ كەتۇ 眼泪夺眶而出
▲ كوزدەن كەشىرۇ 观看,观赏,视察;过目,浏览
▲ كوزدەن تاسا بولۇ 看不见,消失
▲ كوزدەن عايىپ بولۇ 不见踪影
▲ كوزدى اشىپ-جۇمعانشا 一眨眼的工夫,瞬间,一刹那
▲ كوزدىڭ اعى 白眼球
▲ كوزدىڭ جاۋىن الۇ 光彩夺目,琳琅满目
▲ كوزدىڭ قاراسى 黑眼珠
▲ كوز جازۇ 不见踪影,迷失
▲ كوز جاسى 眼泪;痛苦
▲ كوز جاسى كول بولۇ 泪流成河
▲ كوز جاسىن كورۇ ① 赐福 ② 怜悯 ③ 如愿以偿,夙愿得偿
▲ كوز جەتكىسىز ① 一望无际 ② 难以判断的
▲ كوز جىبەرۇ 看一眼;举目,瞭望
▲ كوز جۇگىرتۇ 瞟,瞧一眼,粗略地看,打量
▲ كوز جۇمبايعا سالۇ 睁一眼,闭一眼
▲ كوز جۇمۇ 否认,不承认
▲ كوز كورمەس قۇلاق ەستىمەس 天涯海角
▲ كوز كورىم جەر 能望见的,看得见的,近距离的
▲ كوز مايىن تاۋسۇ 专心读书
▲ كوز سوراسى اعۇ 流泪
▲ كوز ٴسۇزۇ 可怜地望着,眼巴巴地望着
▲ كوز ٴسۇزىنۇ 眼花缭乱,出水芙蓉
▲ كوز تالۇ 眼睛疲累
▲ كوز تارتۇ 夺目,引人注目
▲ كوز تاسالاۋ 避开视线,躲避
▲ كوز تاستاۋ 看,望
▲ كوز تاشىرقارلىقتاي 好看的,漂亮的
▲ كوز ٴتيۇ 遭了毒眼
▲ كوز تويۇ 满足,饱眼福
▲ كوز تىگۇ 看,望;注目,注视
▲ كوز تۇنۇ 盯,引人入胜
▲ كوز شاراسى 眼窝,眼眶
▲ كوز شىرىمىن الۇ 睡觉,打盹儿
▲ كوز شۇبارتۇ 眼花,昏眩
▲ كوزى الاقانداي بولۇ 惊愕,恐慌
▲ كوزى اشىق 有文化的,有见识的,有先见之明的
▲ كوزى اعۇ ① 眼珠掉下来 ② 变瞎
▲ كوزى بوزارۇ 显得没有眼神
▲ كوزى جايناۋ ① 眼里流露出高兴的神色 ② 喜欢,羡慕
▲ كوزى جەتۇ 看透
▲ كوزى جۇمىلۇ 瞑目,去世
▲ كوزى كوگەرۇ 受苦受难
▲ كوز ٴىلۇ 合眼
▲ كوزىن الايتۇ 睁大眼,瞪眼
▲ كوزىنە جاس الۇ 泪水汪汪,眼里含着泪,哭
▲ كوزىنە كوگالا شىبىن ۋيمەلەتۇ 整,折磨,欺压
▲ كوزىنەن جاس پارلاۋ 泪如雨下
▲ كوزىنە شەل قاپتاۋ ① 患白内障 ② 变瞎 ③ 目空一切
▲ كوزىنە ٴشوپ سالۇ 欺骗,瞒着(做坏事)
▲ كوزىنە قاراۋ 看着,留神
▲ كوزىن جويۇ 干掉,杀死
▲ كوزىن جوعالتۇ ① 杀死,消灭 ② 躲开 ③ 藏起来,隐藏
▲ كوزىن جۇتۇ 要命
▲ كوزىن ماي باسۇ 变瞎
▲ كوزىن ساتۇ 觊觎,眼馋;期望
▲ كوزىن سىعۇ 挤眼
▲ كوزىن قىزارتۇ 使馋眼,使红眼
▲ كوزى سۋالۇ 眼睛萎缩
▲ كوزى ٴتىرى 健在,还活着
▲ كوزى تۇنۇ 着迷,入迷
▲ كوزى شالۇ 看见,发现
▲ كوزى شاراسىنان شىعۇ 魄飞魄散
▲ كوزى شاتىناۋ 瞪眼,生气,发怒
▲ كوزى شىراداي جانۇ 眼睛炯炯发光,眼睛炯炯有神
▲ كوزى شىعۇ 变瞎
▲ كوزى قارايۇ 眼花,眼发黑
▲ كوزى قيماۋ (看着)舍不得
▲ كوزى قىزارۇ 眼红,眼馋
▲ كوزى ىلگشتەنۇ 困
▲ كوزى ىلىگۇ 打盹儿,打瞌睡
▲ كوزى ٴىلىنۇ 打盹儿,打瞌睡
▲ كوزىڭە باق 看着,瞧着
▲ كوزىڭە قوم قۇيىلسىن 〔咒〕该死
▲ كوزىڭنەن شىقسىن 〔咒〕装瞎
▲ كوز قاداۋ 盯,凝视,逼视
▲ كوز قانۇ 看够,看得一清二楚
▲ كوز قاراۋىتۇ 眼发黑,眼花
▲ كوز قارىعۇ 雪盲
▲ كوز قيىعى 外眦
▲ كوز قيىعىن سالۇ (تاستاۋ) 照应,关照,照管
▲ كوز قىلۇ 装门面,伪装,装腔作势
▲ كوز قىرىن سالۇ (تاستاۋ) 关照,照顾
▲ كوز قىرى ٴتۇسۇ 关心,注意
▲ كوز قىسۇ 挤眼;使眼色,挤眉弄眼
▲ كوز قۇنى 杀人之仇
▲ كوز ۋشىندا 眼睛刚刚看到的地方,远处
▲ كورەر تاڭدى كوزبەن اتقىزۇ 彻夜不眠
▲ وقتى كوزىمەن اتۇ 瞪眼;讨厌
▲ سىن كوزى 批评,评论
▲ ٴتورت كوزى

▲ 下况情的场在人关有在 تۇگەل وتىرعاندا
名戏游种一的童儿族哈 جوق كوزىم قاراڭعىدا
▲ 睫眉;间瞬一 اراسىندا كوزدىڭ قاس پەن ▲
قوي كوز 睛眼的色褐黄 ▲ قىس كوزى قىراۋ
严寒,寒气,冷寒 ▲ وزىڭنەن زور شىقسا ەكى
كوزىڭ سوندا شىعار 物一降物一 ▲ ولگەن
قويدىڭ كوزىندەي 神无睛眼 ▲ بارماق باستى،
▲ 。眼只一闭,眼只一睁【谚】 كوز قىستى.
جورعانىڭ تەرى كەپپەس، ەركەنىڭ كوزى
泪的儿娇,干个没水汗的马走【谚】 كەپپەس.
بولادى كوزدەن كەتسە كوڭىلدەن ▲ 。完个没水
。迁境过事【谚】 ۋمىت.
كوز اياق 〈名〉 小器皿,小木碗。
كوز ايىم: كوز ايىم بولۋ 欣喜,看到高兴,
。心安
كوزاينەك 〈名〉 眼镜:قارا كوزاينەك 墨镜。
كوزبە-كوز 〈副〉 当面,面对面 : كوزبە-كوز
ايتۋ 当面说。
كوزگەلدەك 〈名〉 [方] 特小木碗。
كوزگەنەك 〈名〉 [方] 蜂房。
كوزدە- 〈动〉 ① 看,照看: مال كوزدەۋ 照
看牲畜 ② 瞄准: كوزدەپ اتۋ 瞄准打了③以…
…为目标(目的),打算……, 图谋: جەكە
مۇددەنى كوزدەۋ 追求个人利益。
كوزدەي I 〈形〉 和眼睛一样的。
كوزدەي II 〈名〉 [方] 小器皿,特小木碗。
كوزدەل- كوزدە- 的被动态。
كوزدەن 〈动〉 眼睛象……,眼睛好似……▲
اش كوزدەنۋ 馋;贪婪▲ ەشكى كوزدەنۋ 瞪眼。
كوزدەنۋ كوزدەن- 的不定式。
كوزدەس- كوزدە- 的交互态。
كوزدەۋ كوزدە- 的不定式。
كوزدەۋشى 〈名〉 ①(火炮)瞄准手②放牧人,
照看牲畜的人。
كوزدى ① 〈形〉 眼的,眼睛的: جالعىز
كوزدى 独眼的 ② 〔转〕 眼儿的,孔的: كوپ
كوزدى باستاۋ 多眼泉③〔转〕镶有……宝石(钻
石) 的 ④ 〔转〕 有觉悟的,明心眼亮的。
كوزدىك 见 كوزىلدىرىك.
كوزە I 〈名〉 ① 陶盂,瓦罐 ② 花盆 ▲

كوزە قۇمىرا بۇيىمدار 陶器之品▲ كوزە قۇمىرا
كاسىپشىلىگى 陶器业。
كوزە- II 〈动〉 ① 指导,领导 ③ 对准瞄。
كوزەل I 〈名〉 柔软的皮革。
كوزەل II 〈名〉 小瓦罐。
كوزەل III 〈形〉 ① 漂亮的,美丽的;艳丽的:
كوزەل كورىنىس 美丽的景色 ② (表示轻蔑)
家伙,东西: كوزەلىڭ كەلمەس پە ەكەن 那个
家伙不来了吧。
كوزەلەك 〈名〉小陶器。
كوزە ساۋىت 〈名〉 盔甲、质等的通称。
كوزەۋ كوزە- II 的不定式。
كوزەشى 〈名〉 陶器工。
كوزقاراس 〈名〉 观点,看法,见解: دۇنيەگە
كوزقاراس 世界观。
كوز-قۇلاق 〈名〉 耳目: كوز-قۇلاق بولۋ 当
耳目。
كوزويناق 〈名〉 小块地,小场地。
كوزسىز 〈形〉 没眼的,盲目的,无知的:
كوزسىز سوقىر 没有眼的瞎子▲ كوزسىز تۇردە
盲目地。
كوزسىزدىك ① كوزسىز 的抽象名词 ② 盲
目,盲目性: كوزسىزدىكپەن ەرۋ 盲从。
كوزتانا 〈名〉 镶有宝石的扣子。
كوزىگۋ كوزىك- 的不定式。
كوزىك- ①〈动〉 盯 ② 出现,被人发现,被人
看见 ③ 遭毒眼。
كوزىلدىرىك 〈名〉 眼镜: كوزىلدىرىك سالۋ
(تاعۋ) 戴眼镜。
كوزىلدىرىكتى 〈形〉 有眼镜的,戴眼镜的 ▲
كوزىلدىرىكتى جىلان 眼镜蛇。
كوزىنشە 〈副〉 ……面前,在……眼前,当面,
当着……的面: كوزىنشە ەلدىڭ جامان ءسوز
ايتپا 别当着人家说坏话。
كوزىر I 〈名〉 手镯: كوزىر سالۋ 戴手镯。
كوزىر II 〈名〉 [俄] 王牌,主牌▲ كوزىر
تاستاۋ 打王牌。
كوزىرلى 〈形〉 戴手镯的。
كويلەك 〈名〉 ① 衬衣,衬衫 ② 裙子,连衣裙
▲ ءبىر كويلەك بۇرىن توزدىرۋ 年岁大▲

裙 كويلەك ەتەك▲裙褶百 كويلەك ەتەك گارمون
▲食足衣丰 كويلەگى كوك، تاماعى توق ▲子
ۇش▲难磨受，磨折受 جۇۋ كويلەك قانمەن
。裙衬，衣内 كويلەك

裤和衣衬，裤内和衣内（名）**كويلەك-دامبال**
。衩

。衣内穿只（副）**كويلەك-دامبالشالاڭ**

泛的衣内；衣衬，衣内（名）**كويلەك-كونشەك**
。称泛的装服；称

。的衣衬穿有没，的衣衬有没（形）**كويلەكسز**

。的子裙穿只；的衣衬穿只（形）**كويلەكشەك**

。裤内和衣内（名）**كويلەك-ىشتان**

ول：话闲扯，河开口信（动）I **كويـــت-**
ازكويىتكەن جوق .话的讲该不多好了讲他。

。西东的用借对向时要玩（名）II **كويىت**

。态动使的 I كويىت- **كويىتكىز-**

。态动使的 I كويىت- **كويىتتىر-**

。式定不的 I كويىت- **كويىتۇ**

皮细（的栏栅木房毡接连）①（名）I **كوك**
。处接连（的子格房毡）②。带皮细，条

قالقىپ كوكتە كوك بۇركىت：空天，天（名）II **كوك**
ۇجۇر .翔翱中空天在鹰雄。▲ كۆلىن كوككە
ۋشىرۇ 灭消，碎粉▲ كوك بويلاۋ 霄云入高▲
كوككە كوتەرۇ 捧吹，上天到捧▲ كوك سوققان
理无，的蛋捣 ② 的气淘，的皮顽，的皮调 ①
كوكتەن▲的死该〔咒〕 كوك سوققىر ▲的闹取
تىلەگەنىن جەردەن بەرۇ 外望出喜▲ كوك الەم
采高兴 تويەسى كوككە جەتۇ▲穹苍，空太，空天
烈，心满意足，得意▲ اقىل كوپكە جەتكىزەر،
ونەر كوككە جەتكىزەر .艺技，举人众者肾【谚】
。天通能

كوك شىعا：苗青，草青，草 ①（名）III **كوك**
باستادى .草长始开。/ ۇبيداي كوگى ② 苗麦
كوككە ▲的莱青卖 كوك ساتۇشى：莱蔬，莱青
جايۇ 青放▲ كوك قۇالاۋ 青跑。

：的色青，色绿，的色蓝 ①（形）IV **كوك**
كوك كوز 睛眼蓝 / كوك ۇشوپ 草青 / كوك
جىلقى 马毛青 ②〔转〕青的，未成熟的：كوك
الما 果苹青 ▲ اق قار، كوك مۇز 腊月冬天，冰
天雪地 ▲ كوك ايىل 蛮横不讲理的，爱吵架

〔植〕 الا بوتا كوك ▲的斑白灰 الا كوك ▲的
伤鳞体遍（得打被） كو الا قويداي بولۇ ▲ 黎绿
开皮，伤鳞体遍（得打） كوك الا قويداي قىلۇ ▲
罗里罗，人的叨叨絮絮 كوك الا قىرت ▲ 绽肉
كوك بالاق ▲ 舌多嘴多 كوك اۋىز ▲ 人的嗦
会不，的笨手，的笨 كوك بارماق ▲ 忙穷 بولۇ
▲ 至牛〔植〕 كوك باس شاي ۇشوپ ▲ 的艺手
横蛮 كوك بەت ▲ 脏脾，脾〔理生〕 كوك باۋىر
▲ 鸡松色蓝 كوك بۇلدىرىق ▲ 的理讲不蛮，的
气脾 كوك دولى ▲ 豆青，豆绿 كوك بۇرشاق
▲ 犟嘴，舌多嘴多 كوك ەزۋ ▲ 的躁暴，的大
生〕 كوك ەت ▲ 蒿香，蒿青〔植〕 كوك ەرمەن
；的有富，的钱有 كوك ەتكتى ▲ 膜隔纵〔理
كون ،كوك ەتكتى كەزدەسپەۋ ▲ 的位地有
ەتكتىنى جاراتپاۋ ▲ 就不低，成不高 كوك ينەنى
كوك ▲ 活线针做会不 كوتكە تۇرتە بىلمەۋ
كوك ▲ 色绿草 كوك جاسىل ▲ 症尿夜 جامباس
，石宝蓝 كوك جاحۇت ▲ 的瘦极（肉指） جاسىق
后背 ② 子梗脖，颈脖 ① كوك جەلكە ▲ 玉翠
懒，懒 ② 张反弓角 ① كوك جەلكەدەن تارتۇ ▲
惰 ▲ كوك جۇسان 陈茵灰 ▲ كوك جۇلىن بولۇ
，鸽岩，鸽原 كوك كەپتەر ▲ 弱衰，堪不惫疲
كوك ▲ 瘩疙奶酸的透干 كوك مالتا ▲ 鸽兰
كوك ▲ 子呆，瓜傻，的窍开有没，的笨愚 مي
质优 كوك نايزا ▲ 鸭野，鸭头绿 مويىن ۋيرەك
麦指） كوك ساعال ▲ 蓝靛 كوك ۇنىل ▲ 矛长
；子胡白花 كوك ساقال ▲ 的熟成全完未（子
كوك سۇر ەتەك ▲ 獭旱 كوك سۇر ▲ 人年中
كوك ▲ （乳）奶脂脱 كوك ۇسۇت ▲ 靴皮革兰
كوك ▲ 须点蓝 كوك تاماق بۇلبۇل ▲ 柳兰 تال
تامىر 脉静 ▲ كوك تەمىر 子刀 ▲ كوك تەرەك
兰 كوك تورعاي ▲ 钱文一 كوك تيىن ▲ 杨青
كوك تۇينەك ▲ 鹦网金蓝 كوك توتى ▲ 乌棕
▲ 瓜 甜生，瓜生小 ② 阻梗肠（的羊）①
▲ 鸥海 كوك شاعالا ▲ ② 狐青 كوك تۈلكى
▲ 肿胀，胞胀 كوك شەشەك ▲ 茶绿 كوك شاي
كوك ▲ 晰草，娘织纺，儿蝈蝈 كوك شەگىرتكە
▲ 蝇肉 كوك شىبىن ▲ 奶酸的水掺 شالاپ
，鸟星 كوك قارعا ▲ 鸫，雀山青 كوك شىمشىق
▲ 咋蜢，蝗飞 كوك قاسقا شەگىرتكە ▲ 鸦星

كوك ئورىم 年幼的；青少年。
كوكبازار 〈名〉菜市场，蔬菜和水果商场。
كوكبار 见 كوكپار.
كوكباقا 〈形〉(指牲畜) 极为消瘦的，非常瘦弱的，骨瘦如柴的；(肉)瘦得无味的。
كوكبارازدا- 〈动〉用淀粉洗。
كوكبارازداۋ كوكبارزادا- 的不定式。
كوكبارماق 〈形〉笨的，笨手笨脚的，不会做事的。
كوكباس: كوكباس ٴشوپ 〔植〕假荆芥。
كوكباۋىر 〈名〉脾、脾脏。
كوكبەك 〈名〉灰滨藜。
كوكبەت 〈形〉蛮横的、蛮不讲理的。
كوكبەتتەن- 〈动〉蛮横起来，表现得蛮不讲理。
كوكبەتتەنۋ كوكبەتتەن- 的不定式。
كوك: كوك بۇيرا 〈名〉上等纳斯，优质鼻烟。
كوككۇل 〈名〉[植]龙胆科。
كوكدارى 〈名〉硫酸铜。
كوكە 〈名〉①孩子对父亲的昵称②父母对孩子的昵称 ③[转]强人，超人 ▲ كوكە جاسىق (指肉)很瘦的 ▲ كوكە مىلجىلىق 废话连篇的。
كوكەي 〈名〉头脑；记忆；悟性，心目：كوكەيىندە سايراپ تۇر 胸有成竹 ▲ كوكەيگە قونۋ 领悟，领会 ▲ كوكەي جاسىق 指肉极瘦的 ▲ كوكەي كەستى (تەستى) 急迫的，刻不容缓的 ▲ كوكەيىنەن كەتپەۋ 难忘，记忆犹新 ▲ كوكەيىن تەسۋ 想往，盼望，梦寐以求。
كوكەك I 〈名〉①〔动〕布谷鸟，杜鹃，子规 ②〔天〕杜鹃座 ▲ كوكەك وتى 〔植〕杜鹃 ▲ كوكەك ٴوز اتىن ٴوزى شاقىرادى. 【谚】布谷鸟自己叫自己的名字(不打自招)。
كوكەك II 〈名〉四月：كوكەك ايى 四月。
كوكەكتە- 〈动〉(布谷鸟)不住地叫。
كوكەكتەۋ كوكەكتە- 的不定式。
كوكەلە- 〈动〉①叫爸爸，叫好爸爸 ②叫好孩子，叫宝贝，③当长辈。
كوكەلەت- كوكەلە- 的使动态。
كوكەلەۋ كوكەلە- 的不定式。
كوكەمارال 〈名〉〔植〕景天。
كوكەتاي 〈名〉①对亲父(叔叔)的爱称 ②表示对父亲的恳求 ③父母对孩子的昵称。
كوكجال 〈形〉①公狼 ②凶猛的，凶暴的，残暴的；老奸巨猾的：كوكجال قاسقىر (ٴبورى) 凶猛的狼 ②狼的别称。
كوكجاۋلىق 〈名〉[植]婆婆纳属。
كوكجەلىك 〈名〉(指绵羊春季)脱毛，换毛。
كوكجيەك 〈名〉天边，天际，地平线。
كوكجورە 〈名〉[动]胡元鹫。
كوكجوتەل 〈名〉[医]百日咳。
كوكجۇپار 〈名〉[植]紫茉莉，草茉莉。
كوكقۇتان 〈名〉[动]苍鹭、鹳。
كوك مايسا 〈名〉①青苗，青草 ②草坪，青草茂密的地方。
كوك مايسالى 〈形〉青草茂密的，绿草成茵的。
كوكمارال 〈名〉〔植〕景天。
كوكمويناق 〈名〉阿达依马的优良品种。
كوكنار 〈名〉〔植〕罂粟。
كوكوراي 〈名〉嗜麻醉剂者，嗜毒者。
كوكوراي 〈形〉花草繁茂的，青草茂密的 ▲ كوكوراي شالعىن 草坪，绿草成茵的地方。
كوكپار 〈名〉刁羊：كوكپار تارتۋ 刁羊。
كوكپارشى 〈名〉参加刁羊的人。
كوكپەك 〈名〉〔植〕碱蒿。
كوكپەڭبەك 〈形〉①蓝蓝的，蔚蓝的，淡青色：كوكپەڭبەك اسپان 蓝蓝的天 ②(指草)绿油油的，郁郁葱葱的。
كوكسال 〈名〉[口](做花边用的)蓝色皮草。
كوكساعىز 〈名〉〔植〕橡胶草。
كوكساۋ 〈名〉①气管炎 ②肺结核，肺痨。
كوكساۋىر 〈名〉做花边用的蓝色皮革。
كوكسە- 〈动〉迫切地希望，期望，盼望，渴望：ٴبىر كورسەم دەپ كوكسەۋ 盼望一见。
كوكسەرەك I 〈名〉优质长矛。
كوكسەرەك II 〈名〉大的狼崽子。
كوكسەرەك III 〈名〉(游戏名)当狼崽子。
كوكسەركە I 〈名〉〔动〕梭鲈，鲈鱼。
كوكسەركە II 〈名〉甜瓜。
كوكسەس- كوكسە- 的交互态。
كوكسەۋ كوكسە- 的不定式。
كوكسۋقتا 〈名〉融化中的冰雪。

كوك سۆڭگى 〈名〉长矛。

كوكتابان 〈名〉注铅羊拐。

كوك تامىر 〈名〉静脉。

كوكتاس 〈名〉硫酸铜。

كوكتە- I 〈动〉①（指草）长，出苗，（草木）发绿，返青：ʼشوپ كوكتەۋ 长草 / ʼبىداي ەندى كوكتەپ كەلەدى. 麦子刚刚出苗。②〔转〕（指生活）兴旺，充满生气，变得阔气 ▲ باسا كوكتەۋ 强行，横冲直撞。

كوكتە- II 〈动〉（往天上）升高，（在）空中：كوكتەپ ۇشۇ 向高处飞。

كوكتە- III 〈动〉① 用大针脚缝，绗：كوكتەپ تىگۋ 大针大针地缝 ②（凑合着）缝：كويلەگنى كوكتەپ بەرە سالساڭشى 把（他的）衬衣凑合着缝一下 ③ 串，连接：كەرەگە كوكتەۋ 把毡房的栅栏用皮条串起来。

كوكتەي 〈形〉青的，青嫩的；未成熟的：ʼبىدايدى كوكتەي ورۇ 收割未熟的麦子。

كوكتەكە 〈名〉[动]鸸。

كوكتەل- كوكتە- III 的被动态。

كوكتەم 〈名〉春，春天，春季：كوكتەم جەلى 春风 / كوكتەم كوركى باۋراپ الۇ 春色撩人。

كوكتەمگى 〈形〉春天的，春季的：كوكتەمگى ەگىس 春耕 / كوكتەمگى دەمالىس 春假。

كوكتەمدىك 〈形〉春天的，春季的：كوكتەمدىك داقىل 春季作物。

كوكتەمە I 〈名〉串连盔甲。

كوكتەمە II 〈名〉春季，春天。

كوكتەس- كوكتە- III 的交互态。

كوكتەت- كوكتە- III 的使动态。

كوكتەۋ I 〈名〉① 春季草场，春季牧场 ② 青草，青苗。

كوكتەۋ II 〈名〉连接驮架的绳索。

كوكتەۋ III كوكتە- I、II、III 的不定式。

كوكتەۋ-كۇزەۋلىك 〈名〉春秋牧场。

كوكتەۋلىك 〈形〉适合于春季放牧的（草场）。

كوكتىكەن 〈名〉[植]天车菊。

كوكۋ كوكى- 的不定式。

كوك شاعىر 〈名〉〔植〕蒿属。

كوكشە 〈名〉香瓜 ▲ كوكشە قاۋىن 香瓜。

كوكشەگۇل 〈名〉〔植〕江西腊。

كوكشۇلان 〈形〉灰色的，灰毛的（公狼）。

كوكشىل 〈形〉① 淡蓝色的，浅蓝色的，天蓝色的，蔚蓝色的：كوكشىل كوز 蓝眼珠 ② 发青的，青紫的 ▲ كوكشىل تارتۇ ① 发蓝，变蓝 ② 发青。

كوكشىلدەن- 〈动〉① 发蓝，变蓝色，变绿：ʼشوپ شىعىپ جەر كوكشىلدەنە باستادى. 大地返青。

كوكشىلدەنۋ كوكشىلدەن- 的不定式。

كوكى 〈动〉随便乱说，信口开河，信口雌黄：اۋزىنا كەلگەنىن كوكۋ 乱说一气。

كوكىلتاش 〈名〉[旧]认弟当哥。

كوكىمە 〈名〉胡说，乱说，信口开河：ماعىناسى جوق كوكىمە 无任何意义的胡说。

كوكىر 〈名〉牛乳酒，奶酒。

كوكىرەك 〈名〉① 胸脯，胸口：قولىن كوكىرەگىنە قويۋ 把手放在胸口 ② 心胸，胸怀，心怀：كوكىرەكتە ساقتالىپ قالۋ 存在心里 ③ 心，心目，心窍；头脑：كوكىرەگىندە سايراپ تۇر 心里很清楚 ④ [转] 傲慢，高傲：كوكىرەكتەن ەشتەڭە ونبەيدى 傲慢不会有什么好处 ▲ ەر كوكىرەك 勇敢的，胆量大的，果敢的 ▲ كوكىرەك اۋرۇ 肺结核，痨病 ▲ كوكىرەك پەردەسى〔生理〕胸膜 ▲ كوكىرەك كەرۋ ① 挺胸 ② 狂妄自大 ▲ كوكىرەك ماڭقا 胸膜炎 ▲ ʼور كوكىرەك 狂妄自大的 ▲ ʼار كىسىنىڭ كوكىرەگىنە ʼبىر اياق اس سيادى 谁得觉得不比别人差。

كوكىرەكتە- 〈动〉表现得傲慢，自认为了不起，表现得蛮横无理。

كوكىرەكتەۋ كوكىرەكتە- 的不定式。

كوكىرەكتى 〈形〉宽胸的，胸部宽的 ②〔转〕自高自大的，狂妄自大的，傲慢的。

كوكىرەكتىك 〈名〉傲慢，狂妄自大，自高自大。

كوكىرەكشە 〈名〉（女）坎肩儿，（男）背心。

كوكىس I 〈名〉焦炭。

كوكىس- II كوكى- 的交互态。

كوكىت- كوكى- 的使动态。

كول 〈名〉① 湖，湖泊：كول سۇۋى 湖水 / كول

تۇزى 盐湖/ كولدەگى قايىق 湖面上的船 ②
〔转〕富裕的，丰富的 ▲ ايدىن كول 大湖 ▲
كوز جاسى كول بولۋ 泪流成河 ▲ ساعىنعان ەلىن
اڭسايدى، سارالاقاز كولىن اڭسايدى.【谚】英雄
在外想念家乡，鸳鸯在外思念湖塘。
كولباقا 〈名〉〔动〕青蛙，田鸡。
كولبە- 〈动〉(指躺卧) 歪向一侧，斜向一侧：
كولبەپ جاتۋ 伸开腿侧卧/ كولبەگەن تاۋلار 横
亘着的山脉。
كولبەك 〈名〉(走路时的)大摇大摆的姿式。
▲ كولبەك قاعۋ 摇摇晃晃：大摇大摆，晃悠。
كولبەكتە- 〈动〉晃摇，晃悠；大摇大摆： كۇن
بويى كولبەكتەپ ٴجۇرۋ 整天晃悠。
كولبەكتەۋ كولبەكتە- 的不定式。
كولبەك : **كولبەك قاعۋ** 摆动，摇晃，晃悠：
كويلەگى كولبەك قاعۋ 裙子在摆动着。
كولبەڭدە- 〈动〉摆动，飘动；摇摇晃晃：
كولبەڭدەپ ٴجۇرۋ 摇摇晃晃地走。
كولبەڭدەۋ كولبەڭدە- 的不定式。
كولبەك-كولبەك: كولبەك-كولبەك قاعۋ (持
续性地)摆动，飘动，摇摇晃晃。
كولبەت- كولبە- 的使动态。
كولبەۋ I كولبە- 的不定式。
كولبەۋ II 〈形〉歪斜的，倾斜的 كولبەۋ بيىك-
تىك 〔数〕斜高 ▲ كولبەۋ بەت 斜面。
كولبەۋلىك 〈名〉斜度，斜率。
كولبىرە- 见 قولبىرا-.
كولبىرەۋ كولبىرە- 的不定式。
كولگىر 〈形〉伪善的，假惺惺的；狡猾的，奸
诈的 ▲ كولگىر كۇلكى 假笑。
كولگىرلەن- 〈动〉装模作样，装成……样子：
شىنىڭدى ايت كولگىرلەنبە 讲真的，别装作不
知。
كولگىرلەنۋ كولگىرلەن- 的不定式。
كولگىرلىك ①كولگىر 的抽象名词 ② 伪善，
伪装。
كولگىرسۋ كولگىرسى- 的不定式。
كولگىرسى- 〈动〉装模作样，装成……样，装
蒜，虚情假意，伪善。
كول-داريا 〈名〉湖泊河流，江河。

كولدە- 〈动〉(水)漫溢，泛滥。
كولدەمەش 〈名〉(埋在灰火中烤的)馕，烤饼。
كولدەنەڭ 〈形〉① 横的，横断的，横向的：
كولدەنەڭ سىزىق 横线/ كولدەنەڭىنەن كەسۋ 横
着切开/ كولدەنەڭ جاتۋ 横躺着 ② 〔转〕突然
的，偶然的，猝然的，出乎意料的： كولدەنەڭ
اۋرۋ 突然的疾病 ③ 〔转〕无关的，陌生的：
كولدەنەڭ كىسى 陌生人 ▲ الدىنان كەسە-كولدە-
نەڭ وتپەۋ 尊敬，对……有礼貌 ▲ كولدەنەڭ
كاسىپ 副业；外活儿 ▲ كولدەنەڭ كوز 外人，生
人 ▲ كولدەنەڭ كوك اتتى 没有交情的人，陌
生人，外人 ▲ كولدەنەڭ ٴسوز 议论，题外话 ▲
كولدەنەڭ سۇراق 间接的提问 ▲ كولدەنەڭ تابىس
外快 ▲ كولدەنەڭىنەن كەز بولۋ 突然遭遇到。
كولدەنەڭدە- 〈动〉① 横向，横过，横穿：
جولدان كولدەنەڭدەپ ٴوتۋ 横穿马路 ② 挡住，
拦住，阻拦： الدىنان كولدەنەڭدەۋ 挡住前面③
〔转〕浮现，出现(隐隐约约地)，显现。
كولدەنەڭدەت- كولدەنەڭدە- 的使动态。
كولدەنەڭدەۋ كولدەنەڭدە- 的不定式。
كولدەنەڭى 〈名〉宽度，宽幅。
كولدەت- ①كولدە- 的使动态 ② 尿，撒尿：
توسەككە كولدەتۋ 尿床 ▲ كولدەتىپ سۋارۋ 浇
透，浇水渗透 ▲ كوزىنىڭ جاسىن كولدەتۋ 泪水
洗面，眼泪纵横。
كولدەتىل- كولدەت- 的被动态。
كولدەۋىك 〈名〉水淹地。
كولدى 〈形〉湖泊多的。
كولەگەي 〈名〉隐蔽处，屏障。
كولەگەيلە- 〈动〉遮盖，遮挡；掩盖，隐藏：
قولىمەن كولەگەيلەۋ 用手遮挡。
كولەگەيلەن- كولەگەيلە- 的被动态。
كولەگەيلەۋ كولەگەيلە- 的不定式。
كولەم 〈名〉范围，面积，规模，体积： شاعىن
كولەمدە 在小范围内/ جەر كولەمى 土地面积/
اتومدىق كولەم 原子体积。
كولەمدەن- 〈动〉增大，变得大，扩大。
كولەمدەندىر- كولەمدەن- 的使动态。
كولەمدەنۋ كولەمدەن- 的不定式。
كولەمدى 〈形〉宽阔的，宽广的，面积大的，大

规模的 ▲ كەڭ كولەمدى 广泛的，大规模的。

كولەمدىلىك كولەمدى 抽象名词的。

كولەمسىز 〈形〉(指规模，体积)小的，窄小的，狭小的。

كولەڭدە- 见 كولەڭكەتە-.

كولەڭدەس- كولەڭدە- 的交互态。

كولەڭدەت- كولەڭدە- 的使动态。

كولەڭدەۋ كولەڭدە- 的不定式。

كولەڭكە 〈名〉①影子，背影，背阴面 ادامنىڭ كولەڭكەسى 人的影子 ② 背阴的地方，阴凉处: كولەڭكەدە وتىرۋ 坐在背阴的地方 ③(监狱)栖身之处 ④〔转〕阴暗面，不足，缺点 ⑤〔转〕痛苦，悲伤 ▲ الا كولەڭكە 晨昏，昏暗，朦胧 ▲ كولەڭكە باسىن ۇزارتۋ 天将黑 ▲ كولەڭكەسىندە جۇرۋ 依附，依赖。▲ قارا كولەڭكە قورقۋ كولەڭكەسىنەن 风声鹤唳 ▲ 黄昏。

كولەڭكەلە- 〈动〉① 乘凉，歇荫: اعاشتىڭ تۇبىندە كولەڭكەلەۋ 在树底下乘凉 ② 遮盖，遮挡: قولىمەن كولەڭكەلەۋ 用手遮挡。

كولەڭكەلەس- كولەڭكەلە- 的交互态。

كولەڭكەلەت- كولەڭكەلە- 的使动态。

كولەڭكەلەۋ I كولەڭكەلە- 的不定式。

كولەڭكەلەۋ II 〈形〉稍有荫凉的，有点背阴的。

كولەڭكەلى 〈形〉无影子的，有荫凉的，有背阴的: كولەڭكەلى جەر 有背阴的地方。

كولەڭكەلىك 〈形〉遮阳的，背阴的，阴凉的。

كولەڭكەسىز 〈形〉无影的，无荫凉的，无背阴的: كولەڭكەسىز شام 无影灯。

كولكەك: **كولكەك قاعۋ** 献殷勤，毕恭毕敬，讨好。

كولكەكتە- 〈动〉献殷勤，毕恭毕敬，讨好。

كولكەكتەۋ كولكەكتە- 的不定式。

كولكۋ كولكى- 的不定式。

كولكى- 〈动〉① 出漾，出溢，泛滥: كولكىگەن سەل سۋى 泛滥的洪水 ② 漂: كولكىگەن ماي 漂油。

كولكىلدە- 〈动〉①(指液体)出溢，出漾 ② 泛滥；水汪汪 ③ 显得肥大。

كولكىلدەت- كولكىلدە- 的使动态。

كولكىلدەۋ كولكىلدە- 的不定式。

كولكىت- كولكى- 的使动态。

كول-كوسىر 〈形〉大量的，不计其数的: كول-كوسىر اقشا جۇمساۋ 花钱如流水 / كول كوسىر سۋ 到处都是水。

كولپەك 〈形〉(多指雪)松软的，毛茸茸的。

كولشىك 〈名〉小湖，池塘，池水。

كولىك 〈名〉役畜，力畜: كولىگى مىنىس 骑用的牲畜 / كولىگى ەگىس 耕畜 ▲ كولىك مايى 役畜租费，(因使用他人役畜、力畜所付出的)劳动力 ▲ كولىك مالى 役畜，力畜。

كولىكسىز 〈形〉无役畜的，无力畜的；步行的，徒步的。

كولىكتى 〈形〉有役畜的，有力畜的，骑着马的。

كوم- 〈动〉① 埋，掩埋: مينا كومۋ 埋地雷/ جەرگە كومۋ 埋入地下 ② 埋葬: ولىكتى كومۋ 埋葬尸体 ③ 填，填平: شۇڭقىردى كومىپ تاستاۋ 填坑 ④(往深里)放入 ⑤〔转〕抽打，毒打: قامشىمەن كومۋ 鞭打 ▲ تىرىدەي كومۋ ① 活埋 ② 使无地自容。

كومبە I 〈名〉(在热灰中烤熟的)烤饼 ▲ كومبە نان (在热灰中烤熟的)烤饼。

كومبە II 〈名〉① (指储存粮食的)地窖，深坑 ② (指地下)宝藏，矿藏，财富 ③ 火种 ▲ كومبە قوناق 玉米。

كومبە III 〈名〉(指比赛的)终点，界标。

كومبەلە- 〈动〉(指在热灰中)烤饼。

كومبەلەۋ كومبەلە- 的不定式。

كومبەش 见 كومبە I.

كومبىس 见 كونبىس.

كومدىر- كوم- 的使动态。

كومەي 〈名〉① 咽喉，喉咙，喉门 ② 拐把 ③〔转〕心意，心思，念头，意图；口气: كومەيىنەن بەلگىلى 〔转〕从口气里就能听出来 ③(河渠的)狭口，(渠水的)分叉处 ▲ استىڭعى كومەي 〔生理〕下咽 ▲ كومەي داۋىسسىزدارى 〔语〕喉擦音 ▲ كومەيى بۇلكىلدەۋ ① 喉咙颤动 ② 嗓子发痒，想说话 ▲ كومەيى جىبىرلاۋ 嗓子发痒，想喝 ▲ كومىس كومەي 歌星 ▲ سىلدىر

كومەي 能说会道的。

كومەيقۇرت 〈名〉（指牲畜的）喉咙。

كومەيلەت- 〈动〉狼吞虎咽地吃，大块大块地吞：ەتتى كومەيلەتىپ سوعۇ 狼吞虎咽地吃肉。

كومەيلەتۇ كومەيلەت- 的不定式。

كومەيسىز 〈形〉〔转〕廉洁的，没有贪心的，正直的。

كومەك 〈名〉① 帮助，帮忙；协助：كومەك بەرۇ 给予帮助 ② 援助；救援，救济；扶持：كومەك قولىن سوزۇ 伸出援助之手 ▲ جەدەل كومەك 紧急援助 ▲ كومەك كورسەتۇ （بەرۇ، قىلۇ، ەتۇ، جاساۇ）帮助，援助，扶助。

كومەكەي 〈名〉① 咽喉，喉咙 ② 〔转〕心意，心思，念头，意图：كومەكەيى بەپ-بەلگىلى 意图很清楚 ▲ كومەكەي بەزى 〔生理〕扁桃体，扁桃腺 ▲ كومەكەيى بوس 贪心的，贪婪的。

كومەكەيلە- 〈动〉大口大口地吃，狼吞虎咽：ەتتى كومەكەيلەي اساۋ 狼吞虎咽地吃肉。

كومەكەيلەت- 见 كومەكەيلە-.

كومەكەيلەتۇ كومەكەيلەت- 的不定式。

كومەكەيلەۋ كومەكەيلە- 的不定式。

كومەكسىز 〈形〉无帮助的，无人帮忙的，无援助的，无支援的：كومەكسىز قالۇ 孤立无援。

كومەكتەس- 〈动〉帮助，协助，援助，救援，扶持：ٴوزارا كومەكتەسۇ 互相帮助 / زاتتىق جاقتان كومەكتەسۇ 物质上给予帮助 ▲ كومەكتەس سەپتىك 〔语〕助格，工具格。

كومەكتەسكەنسۇ كومەكتەسكەنسى- 的不定式。

كومەكتەسكەنسى- 〈动〉装着帮助，装着帮忙，装出援助的样子：كورىنىستە كومەكتەسكەنسۇ 表面上装着帮助。

كومەكتەستىر- كومەكتەس- Ⅱ 的使动态。

كومەكتەسۇ كومەكتەس- Ⅱ 的不定式。

كومەكشى 〈形〉① 起辅助作用的，协助的：كومەكشى كلەتكا 辅助细胞 / كومەكشى جۇمىسشى 小工（辅助工）② 助手，帮手，副手，协理员，助理员 ▲ كومەكشى ەتىستىك 〔语〕助动词 ▲ كومەكشى سوزدەر 〔语〕辅助词。

كومەكشىلىك 〈名〉辅助作用，帮助，协助。

كومەسكى 〈形〉① 隐隐约约的，昏暗的，暗淡的：شامنىڭ كومەسكى جارىعى 隐隐约约的灯光 ② 潜在的，不露在表面的，隐藏的：كومەسكى كۇش 潜力 ▲ كومەسكى داۋىس 秘密投票，无记名投票 ▲ كومەسكى تارتۇ 变得隐隐约约，变得不明显。

كومەسكىلە- 〈动〉① 变得模糊，变得隐隐约约，变得昏暗，变得暗淡：شام جارىعى كومەسكىلەپ بارادى 灯光变得昏暗起来 ② 含糊，隐晦：ماقساتىن كومەسكىلەپ ايتۇ 把自己的目的说得隐晦一些 ③ 隐藏，掩盖：كورسەتپەي كومەسكىلەي تۇرا تۇرۇ 藏起来暂时不让看见。

كومەسكىلەن- كومەسكىلە- 的被动态。

كومەسكىلەندىر- كومەسكىلەن- 的使动态。

كومەسكىلەۋ كومەسكىلە- 的不定式。

كومەسكىلىك كومەسكى 的抽象名词。

كومەش 〈名〉（埋在火灰中烤的）馕，烤饼。

كومكەر- 〈动〉① 折边儿，卷边儿，包边儿 ②〔转〕围起来，环绕起来。

كومكەرمە 〈名〉①（折起的）边儿，（镶的）边儿，沿边 ②（以防进水在毡房周围）围起来的土。

كومكەرت- كومكەر- 的使动态。

كومكەرۇ Ⅰ كومكەر- 的不定式。

كومكەرۇ Ⅱ 〈名〉床罩。

كومكەرىل- كومكەر- 的被动态。

كومقاپ 〈名〉〔旧〕外衣，大衣。

كومپەك 〈形〉胖乎乎的，虚胖的。

كومپەك 〈形〉结实的，敦实的。

كومپي- 〈动〉鼓起，凸起，肿胀：كومپييىپ ٴىسىپ كەتۇ 胀得都鼓起来了。

كومپيت- كومپي- 的使动态。

كومپيۇ كومپي- 的不定式。

كومپىس 见 كونبىس.

كومۇ كوم- 的不定式。

كومۇلى 〈形〉埋着的，掩埋好的；埋葬好的。

كومۇسىز 〈形〉未埋的，未掩埋的，未埋葬的；露着的 ▲ كومۇسىز قالعىر 〔咒〕死无葬身之地。

كومۇشى 〈名〉埋葬者。

كومىل- كوم- 的被动态 ▲ جەرگە كومىلۇ 惭愧，无地自容。

كومۇر 〈名〉 ① 炭： اعاش كومۇر 木炭/ كومۇر جاعۇ 烧炭 ② 煤： كومۇر كەنى 煤矿 ▲ كومۇر سۇتەگى 碳水化合物 ▲ كومۇر قىشقىلى 碳酸 ▲ تاس كومۇر 煤。

كومۇرلەن- 〈动〉(被煤渣)弄黑，弄脏，发乌。

كومۇرلەنۇ كومۇرلەن- 的不定式。

كومۇرتەگى 〈名〉〔化〕碳。

كومۇرحانا 〈名〉储煤室。

كومۇرشى 〈名〉 ① 烧炭的人 ② 挖煤的人，煤矿工人。

كومىس- I كوم- 的交互态。

كومىس II 〈名〉埋葬。

كومىسۇ كومىس- I 的不定式。

كون I 〈名〉(指手工的)大畜皮革： كون ەتىك 皮鞋 / كون زاۋودى 皮革加工厂 ▲ كون بەت 厚脸皮 ▲ كون بەتتەنۇ 厚着脸皮，死皮赖脸，不知羞耻 ▲ كون شالبار 皮裤 ▲ كون شارىق (牛皮或树皮制成的)轻便鞋 ▲ كونى ٴجىبۇ 解渴 ▲ كونى كەبۇ 口干，酷渴。

كون- II 〈动〉 ① 同意，顺从，服从，听从： ايتقانعا كونۇ 听从 ② 忍耐；忍受，经受： قيىنشىلىققا كونۇ 经受困难 ▲ ايتقانىنا كونىپ، ايداعانىنا ٴجۇرۇ 言听计从，惟命是从 ▲ اقىلعا كونۇ 醒悟，听从劝告 ▲ ەرىككە كونۇ 服从，顺从 ▲ تىلگە كونۇ 听话，听从 ▲ بۇرقىنا كونۇ 服从，顺从。

كونبىس 〈形〉能吃苦的，耐劳的，有耐力的；能忍受的： كونبىس ادام 能吃苦耐劳的人/ كونبىس ات 耐力强的马。

كونبىستى 见 كونبىس.

كونبىستىك كونبىس 的抽象名词。

كونبىستىلىك كونبىستى 的抽象名词。

كونگىش 〈形〉听话的，顺从的，百依百顺的，惟命是从的；逆来顺受的。

كونگىشتىك كونگىش 的抽象名词。

كوندە- 〈动〉用厚皮包。

كوندەل- كوندە- 的被动态。

كوندەن- 〈动〉增厚，变硬： ەرنى كوندەنىپ كەتىپتى 嘴唇增厚了。

كوندەۋ كوندە- 的不定式。

كوندىگۋ كوندىك- 的不定式。

كوندىگىس- كوندىك- 的交互态。

كوندىك- 〈动〉 ① 适应，习惯： قالا تۇرمىسىـنا كوندىگۋ 适应城市生活 ② 忍受，经受： قيىنشىلىققا كوندىگۋ 经受困难 ③ 顺从，服从，依从，驯服： بۇرىنعىداي ەمەس كوندىگىپ قالدى 比以前驯服多了。

كوندىكتىر- كوندىك- 的使动态。

كوندىر- ① كون- II 的使动态 ② 说服，使信服，使相信： ونى ەمدەۋگە كوندىرۋ 说服他治疗/ ونى كوندىرۋ قيىن 很难使他信服。

كوندىرت- كوندىر- 的使动态。

كوندىرۋ كوندىر- 的不定式。

كوندىرىل- كوندىر- 的被动态。

كونە 〈形〉 ① 旧的，陈旧的；用过的： كونە قوعام 旧社会/ كونە جول-جوسىن 陈规陋习 ② 老的，古老的，很久以前的： كونە دوس 老朋友/ كونە اڭگىمە 很久以前的事 ③ 久经世故的，阅历深的，富有经验的，老练的： كوپتى كورگەن كونە 见过世面的人 ▲ كونە كوز 老人，久经世故的 ▲ كونە قۇلاق 听得多的，阅历深的；老年人。

كونەك I 〈名〉（皮制）马奶桶。

كونەك II 〈名〉浮肿病。

كونەكتە- 〈动〉 ① 用皮桶盛，用皮桶装 ② 〔转〕倾注，倾盆而下： جاڭبىر كونەكتەپ تۇر. 大雨倾盆。

كونەكتەي 〈形〉(肿得)大的，(肿得)高的。

كونەكتەۋ كونەكتە- 的不定式。

كونەكتىك 〈形〉做皮桶的，用做皮桶的。

كونەلەن- 〈动〉变得旧，变得陈旧，变得破旧。

كونەلەنۋ كونەلەن- 的不定式。

كونەلىك كونە 的抽象名词。

كونەر- 〈动〉变旧，陈旧，破旧；退色，掉色： كونەرگەن كيىم 破旧的衣服。

كونەرت- كونەر- 的使动态。

كونەرۋ كونەر- 的不定式。

كونەتوز 〈形〉陈旧的，破旧的；用过的，使过

棉的旧破 كونەتوز شاپان :的色掉,的色退;的
。子靴的过穿 كونەتوز ەتىك /袄
▲病虫疥孔穿,病螨疥,癣皮 〈名〉 **كونقوتىر**
。螨疥,虫疥孔穿 كونقوتىر كەنەسى
كونپىس 见 كونبىس.
。式定不的 -كونسى **كونسۇ**
-كونسى 见 -كۆنسى.
粗革皮嫌,革皮的熟法土是嫌 〈动〉 **-كونسىن**
。糙
。式定不的 -كونسىن **كونسىنۇ**
,皮硬 (的生而擦磨因掌脚、手) 〈动〉 **كونتاقا**
。子茧
。茧老长,子茧生,皮硬起 〈动〉 **-كونتاقالان**
。式定不的 -كونتاقالان **كونتاقالانۇ**
。癣疥羊 〈名〉 I **كونتەك**
كونتەك :的厚(唇嘴指) 〈形〉 Ⅱ **كونتەك**
。唇嘴厚 ەرىن
干②子皮张大的缩收而干①〈名〉 I **كونتەرى**
。的韧坚;的实结;的实厚 ③ 的瘪干,的巴巴
。实厚得变,厚变 (肤皮指) 〈动〉 **-كونتەرلەن**
。式定不的 -كونتەرلەن **كونتەرلەنۇ**
的韧坚,的实结,的实厚 ① 〈形〉 **كونتەرلى**
。的性耐有,的耐忍能,的劳耐 ②
。的革皮做用,的用革皮做 〈形〉 **كونتەرلىك**
:胀鼓,起凸,起鼓 (唇嘴指多) 〈动〉 **-كونتي**
起鼓得肿唇嘴 ەرنى كونتيىپ ٴىسىپ كەتىپتى
。了来
:噘 ② 态动使的 -كونتي ① **-كونتيت**
。嘴噘 اۋزىن كونتيتۇ
。式定不的 -كونتي **كونتيۇ**
。子褥皮生,子垫皮 〈名〉 **كونتۇلاق**
。式定不的 Ⅱ -كون **كونۇ**
。子窝皮 〈名〉 **كون-شوقاي**
,瘾过,意满,足意满 **كونشۇ: كوڭلى كونشۇ**
满该 :心 كوڭىلىڭ كونشيتىندەي بولدى :快痛
。了意
。人工革皮,人的革皮工加 〈名〉 **كونشى**
。业革皮,革皮熟 〈名〉 **كونشىلىك**
قاربالاس :惯习,应适 ① 〈动〉 **-كونىك**
:服驯 ② 作工的忙繁应适 قىزمەتكە كونىگۇ

。来过服驯未还马烈 .اساۋ ات كونىكپەي ٴجۇر
。态动使的 -كونىك **-كونىكتىر**
,的顺百依百,的从须,的话听 〈形〉 **كونىمپاز**
。的受顺来逆;的从是命惟
。词名象抽的 كونىمپاز **كونىمپازدىق**
:从顺 ,从服 ,从听,意同 〈名〉 **كونىس**
قىزدىڭ اكە اقىلىنا كونىسىنە سوعىستىڭ باستالۋى
是要主告劝的亲父从听娘姑 .سەبەپ بولدى
。争战了生发
: 儿末粪干,渣粪干 (的畜牲) 〈名〉 **كوڭ**
。渣粪干撒 كوڭ شاشۇ
。线细(的眼网接连) 〈名〉 **كوڭگەي**
。移迁,迁搬 〈名〉 I **كوڭقارعا**
。鸦乌 〈名〉 Ⅱ **كوڭقارعا**
末粪干,渣粪干 (的畜牲) 〈名〉 **كوڭ-قوقىر**
。儿
:儿坎心,田心,肠心,心 ① 〈名〉 **كوڭىل**
كوڭىلى بوس 心软的 / شىن كوڭىلدەن راقمەت
: 力意注; 愿心, 思心 ② 谢感地心衷 ايتۇ
ونىڭ كوڭىلى ۆيرەنۋدە ەمەس. 在不思心的他
كوڭىلى :境心,绪心,情心 ③ 。上习学
قۋانىشتى 快愉情心 / كوڭىلى كوتەرىڭكى 绪情
不绪心,定不神心,意二心三 الا كوڭىل ▲ 高
▲ 良善地心,肠心好,心善 اق كوڭىل ▲ 定
▲ (属亲的者死对指) 唁慰,慰安 كوڭىل ايتۇ
关;意注 كوڭىل اۋدارۇ ▲ 望希寄 كوڭىل ارتۇ
开;慰宽,慰安 كوڭىل اۋلاۋ ▲ 念挂,记惦;心
解人别给于善 كوڭىل اۋلاعىش ▲ 儿闷解,心
对 كوڭىل اۋۋ ▲ 的心开人别给于善,的儿闷
▲ 上爱,心倾,感好有……对,趣兴生发……
كوڭىل اشۇ ▲遣消,乐娱,心开 كوڭىل بۇزىلۇ
关,视重 كوڭىل ٴبولۇ ▲ 快不里心,过难里心
▲ 里心在记,仇记 كوڭىلگە الۋ ▲ 意注,心
…… 着安;里心在记,里心在藏 كوڭىلگە بۇگۇ
心乎合 ,欢喜人令,上爱 كوڭىلگە جاعۇ ▲ 心
▲ 住记心用,里心在记 كوڭىلگە توقۇ ▲ ,意
解 كوڭىل جادىراۋ ▲ 定不神心 كوڭىل داۋالاماۋ
▲ 的话上说能 كوڭىل جەتەر ▲ 心开,儿闷
كوڭىل جۇتاۋ ▲ 兴扫到感,兴高不到感 كوڭىل
解,心开 كوڭىل كوتەرۇ ▲ 足意满心 كونىشگۇ

▲ 心安,心放 ۋرنعۇ كوڭىل ▲ 乐娱,儿闷
كوڭىل سەرگۇ ▲ 神精起提 كوڭىل سوعۇ
……于心倾,感好有……对,趣兴感……对
▲ كوڭىل سۇۋ 淡冷变;凉心,寒心 ▲ كوڭىل
سىنۇ 心伤 ▲ كوڭىل سۇراۋ 问慰;探望,看
望(指向病人) ▲ كوڭىل تاسۇ 欢欣鼓舞,
精神振奋;心潮澎湃 ▲ كوڭىل توق 神态悠闲
▲ كوڭىل تىنۇ 心情平静,心安 ▲ كوڭىل
ٴتۇسۇ 看中,合心意;倾心 ▲ كوڭىل حوشى
心情,心绪 ▲ كوڭىل شابۇ 感兴趣,对……
喜欢,入迷;想吃…… ▲ كوڭىل شالقۇ 高兴,
心情振奋 ▲ كوڭىلى بوساۋ 产生同情心,心软
▲ كوڭىلى جابىرقاۋ 心闷,心情不悦 ▲ كوڭىلى
جايلانۇ 心里得到安慰 ▲ كوڭىلى جارىم بولۇ
放心不下,担心,担忧 ▲ كوڭىلى كونشۇ 满意,
心满意足 ▲ كوڭىلى حوش 心情舒畅 ▲
كوڭىلى قاياۋ 心情不悦的 ▲ كوڭىل قالۇ 失望,
心情沮丧 ▲ كوڭىل قويۇ 注意,当心,用心,
留心 ▲ كوڭىل قوسۇ 两相情愿,情投意合 ▲
كوڭىل ٴوسۇ 振作精神,欢心鼓舞 ▲ ارىماق
سەمىرمەك كوڭىلدەن.【谚】胖瘦在于心情。▲
اقساق ٴيتتىڭ كوڭىلى ٴار جاقتا.【谚】想入非
非。▲ دوستىڭ كوڭىلى ٴبىر اتىم ناسىبايدان
قالادى.【谚】为一撮鼻烟儿会伤朋友的心
(小事能伤朋友的心)。▲ كوڭىلدەگى سىردى
كوز بىلدىرەدى.【谚】眼神传递心思。
كوڭىلدەن- 〈动〉高兴,愉快,欢喜,欢乐,感
到心情舒畅: كوڭىلدەنىپ ۋتىرعان كەزىندە 高
兴的时候。
كوڭىلدەندىر- كوڭىلدەن- 的使动态。
كوڭىلدەنۋ كوڭىلدەن- 的不定式。
كوڭىلدەس 〈形〉心心相印的,彼此相爱的;
心情一致的。
كوڭىلدەستىك كوڭىلدەس 的抽象名词。
كوڭىلدى 〈形〉高兴的,愉快的,快乐的,欢
乐的;有兴趣的: كوڭىلدى مەرەكە 欢乐的节
日 ▲ بوس ۋتكىزۋ ٴومىردى اقىماق ٴۋشىن
كوڭىلدى.【谚】蠢人把虚度年华当作乐趣。
كوڭىلدىلىك كوڭىلدى 的抽象名词。
كوڭىل-كۇي 〈名〉心思,情绪,神思,神态。

كوڭىلسىز 〈形〉① 不高兴的,不愉快的,不
痛快的: كوڭىلسىز ٴىس 不愉快的事情,无②
(要求方向格)不喜欢,不乐意,无兴趣好感
▲ بولىمسىزدان ۋلگى شىقپاس، كوڭىلسىزدەن
كۇلكى شىقپاس.【谚】无能的人成不了大事,
忧愁的人露不出笑容。
كوڭىلسىزدەن- 〈动〉变得不高兴,变得不愉
快;感到心情不舒畅;表情冷淡。
كوڭىلسىزدەندىر- كوڭىلسىزدەن- 的使动
态。
كوڭىلسىزدەنۋ كوڭىلسىزدەن- 的不定式。
كوڭىلسىزدىك كوڭىلسىز 的抽象名词。
كوڭىلشەك 〈形〉① 善心的,心软的,好心肠
的 ②慷慨的,大方的。
كوڭىلشەكتىك ① كوڭىلشەك 的抽象名词 ②
温情主义。
كوڭىرسۋ كوڭىرسى- 的不定式。
كوڭىرسى- 见 قوڭىرسى-.
كوڭىرسىك 见 قوڭىرسىق.
كوپ 〈形〉① 多的,许多的,大量的,大批
的: كوپ بىلەرى 知道的多/ كوپ كىسى كەلدى.
来了许多人。/ كوپ زات 大批的物资 ② 长
期,长久,很久: كوپ جاساۋ 长寿/ كەزىكپەگەلى
كوپ بولدى 很久没见面了 ③ 经常,往往,总
是: كوپ ۋشىراۋ 经常遇到④远的,遥远的:
ارالىسى كوپ جەر 两者之间的距离很远 ⑤ 众
人,大家,群众: كوپتىڭ ٴسوزى ٴبىر جەردەن
شىعۇ 众口一词/ كوپتىڭ قارعىسىنا ۋشىراۋ 千
夫所指 ▲ از بولسا دا كوپتەي كورۋ 以少当多
▲ يتتەن كوپ 多,多得很 ▲ كوپ رەتتە 往往,
通常 ▲ كوپتى كورگەن 见多识广 ▲ كوپ قۋۋ
为解决某个问题而)奔波,追查 ▲ كوپ ۋزا-)
ماۋ 没过多久 ▲ اقىلى ازدىڭ ازابى كوپ.【谚】
不会动脑子就会受折磨。▲ جامانعا ولجا
تۇسەدى، ۋلەسە الماي كوپكە تۇسەدى.【谚】脏
物不分均,必要归大伙。▲ كوپكە توپىراق
شاشپاس بولار.【谚】众怒难犯。
كوپە 〈名〉(不大的)草垛,麦草垛。
كوپەي 〈名〉① 晚辈,后代 ②晚产的羊羔。
كوپە-كورنەۋ 〈副〉公开地,明目张胆地;毫

不掩饰地，明显：كوپە-كورنەۋ وتىرىك ايتۋ 公开撒谎。

كوپەنە 〈名〉草堆：ٴبىر كوپەنە ٴشوپ 一堆草。

كوپەنەلە- 〈动〉（指草）堆，堆集：ٴشوپ كوپەنەلەۋ 堆草。

كوپەنەلەت- كوپەنەلە- 的使动态。

كوپەنەلەۋ كوپەنەلە- 的不定式。

كوپەس 〈名〉① 大商人，财东 ② 慷慨的，大方的，好施舍的。

كوپەستەن- 〈动〉变得慷慨，变得大方。

كوپەستەندىر- كوپەستەن- 的使动态。

كوپەستەنۋ كوپەستەن- 的不定式。

كوپەستىك كوپەس 的抽象名词。

كوپەسشىلدىك 见 كوپەستىك.

كوپ-كورىم 〈形〉比较好的，相当不错的，可以的。

كوپپە 〈形〉爱吹牛的，爱自吹自擂的，夸夸其谈的，言过其实的。

•**كوپسەك** 毛皮垫子。

كوپسۋ كوپسى- 的不定式。

كوپسى- 〈动〉显得松软，显得蓬松：كوپسىگەن ماقتا 蓬松的棉花。

كوپسىن- 〈动〉嫌多：ەندى ٴبىر سيىردىڭ ەتى بولسا دا كوپسىنبەيدى 再有一头牛的肉他也不会嫌多。

كوپسىندىر- كوپسىن- 的使动态。

كوپسىنۋ كوپسىن- 的不定式。

كوپسىت- كوپسى- 的使动态。

كوپتە- 〈动〉七手八脚，一起动手，（大伙儿）都来投入：كوپتەسە بىتپەيتىن جۇمىس جوق 大家一起动手没有做不完的事。

كوپتەن 〈副〉很久以来，长久以来：كوپتەن ويلانىپ كەلگەن 很久以来所考虑的。

كوپتەنگى 〈形〉很久以来的，长久以来的，长期以来的：ٴوزىنىڭ كوپتەنگى ارمانى وسى ەدى. 这是他很久以来的愿望。

كوپتەپ-كومەكتە- 〈动〉同心协力，七手八脚，一起动手：جۇمىستى كوپتەپ-كومەكتەپ ٴبىتىرۋ 一起动手完成任务。

كوپتەپ-كومەكتەس- كوپتەپ-كومەكتە- 的交互态。

كوپتەپ-كومەكتەۋ كوپتەپ-كومەكتە- 的不定式。

كوپتەس- كوپتە- 的交互态。

كوپتەۋ كوپتە- 的不定式。

كوپتىك ① كوپ 的抽象名词 ② 富裕，丰富 ③ 众人，公众 ④〔语〕多数的，复数的：كوپتىك جالعاۋ 复数附加成分。

كوپتىر- 〈动〉吹牛，吹嘘，自吹自擂：كوپتىرىپ سويلەۋ 说大话。

كوپتىرمە 〈形〉爱吹牛的，爱吹嘘的，爱自吹自擂的。

كوپتىرمەلىك كوپتىرمە 的抽象名词。

كوپتىرۋ كوپتىر- 的不定式。

كوپشە 〈名〉〔语〕多数，复数：كوپشە ٴتۇرى 多数形式。

كوپشەلەن- 〈动〉〔语〕变复数，变多数。

كوپشەلەنۋ كوپشەلەن- 的不定式。

كوپشىك 〈名〉鞍褥，坐垫 ▲ كوپشىك قويۋ 吹捧，捧场。

كوپشىل 〈形〉爱集体的，爱群众的，替大家谋利益的。

كوپشىلىك 〈名〉大家，大伙儿，群众，众人：كوپشىلىك قولدامايدى. 大家不拥护 ▲ كوپشىلىك اسحانا 公共食堂 ▲ كوپشىلىكتىڭ قولى ۇزىن. 【谚】人多力量大。

كوپىر I 〈名〉桥，桥梁：كوپىر سالۋ 架桥 / كوپىردەن ٴوتۋ 过桥 ▲ ات كوپىر بولۋ 多，丰富 ▲ قىل كوپىر ①〔宗〕细如毛鬃的独木桥（按伊斯兰教的传说人死后要过此种桥，才能进入天堂，凡世间有罪者，均难以渡过，而掉入地狱）② 严重的考验 ▲ تۇيەنىڭ ۇلكەنى كوپىردەن وتكەندە تاياق جەيدى. 【谚】骆驼过桥挨棍子（树大招风）。

كوپىر- II 〈动〉起泡沫，冒泡：كوپىرگەن سىرا 冒泡的啤酒 ②〔转〕自夸，夸海口，吹牛：كوپىرمەي وتىر 你别吹牛了。

كوپىرگىش 〈形〉① 爱起泡沫的，爱冒泡的：كوپىرگىش سابىن 多泡沫的肥皂 ② 自夸的，

爱吹牛。

كوپىرله- 〈动〉架桥,修桥。

كوپىرلەۋ كوپىرله- 的不定式。

كوپىرلى 〈形〉有桥的,有梁的。

كوپىرمە 〈形〉爱吹牛的,爱自吹自擂的,吹嘘的。

كوپىرمەلىك كوپىرمە 的抽象名词。

كوپىرسىز 〈形〉无桥的,无桥梁的: وزەن كوپىرسىز 河上没有桥。

كوپىرت- كوپىر- Ⅱ 的使动态。

كوپىرۋ كوپىر- Ⅱ 的不定式。

كوپىرشۋ كوپىرشى- Ⅰ 的不定式。

كوپىرشى Ⅰ 〈名〉架桥的人。

كوپىرشى- Ⅱ 〈动〉起泡沫,冒泡,泛泡沫,翻泡。

كوپىرشىك 〈名〉泡,沫,泡沫: سابىننىڭ كوپىرشىگى 肥皂泡 / كوپىرشىك شىعۋ 冒泡。

كوپىرشىكتەن- 〈动〉起泡沫,冒泡,泛起泡沫。

كوپىرشىكتەندىر- كوپىرشىكتەن- 的使动态。

كوپىرشىكتەنۋ كوپىرشىكتەن- 的不定式。

كوپىرشىت- كوپىرشى- 的使动态。

كوپىرىس- كوپىر- Ⅱ 的交互态。

كور Ⅰ 〈名〉坟,墓坟,墓穴 ▲ ٴبىر اياعى كوردە، بىر اياعى جەردە 半截入土,行将就木 ▲ كەبىنى جوق، كورى جوق كەتتى 尸体没有被埋葬 ▲ كوزىڭە كور توپىراق كىرسىن 该死的 ▲ كورگە كىرۋ (ەنۋ) ① 死亡,进入坟墓 ② 羞得无地自容 ▲ كور قازۋ ① 掘墓 ② 陷害 ▲ كور قازۋشى ① 掘墓人 ② 陷害者 ▲ بىرەۋگە دەپ كور قازبا ٴوزىڭ تۇسەرسىڭ.【谚】坑害别人的人会使自己落入陷井。▲ جول ازابى ـ كور ازابى【谚】出门上路是苦事。▲ ادەمى كوردەن جامان ٴۇي جاقسى.【谚】堂皇的墓穴也比不上简陋的住房。

كور Ⅱ 〈形〉① 瞎的: كور بولۋ 变成瞎子 〔转〕② 文盲,无知,愚昧 ▲ كور سوقىر ① 瞎子 ② 无知,愚昧。

كور- Ⅲ 〈动〉① 看,看见,看到;过目: قوي كورمەگەن 没见过羊 / كورسەدە كورمەسكە سالۋ 视而不见 ② 经历,经受;遇到,遭受: كوپ قيىنشىلىق كورۋ 经受(遭受)很多困难 ③ 接触,碰到: بيە كورمەگەن ايعىر 没有和母马接触(交配)过的种马 ④ 怪,怨,埋怨,抱怨: ونان كورۋگە بولمايدى. 不能怪他。⑤〔转〕当作,看作,视为,看待: ٴوز بالاسىنداي كورۋ 当作自己的孩子对待 / اتا جاۋىنداي كورۋ 视为宿敌 ⑥〔转〕得到,获得,取得: كورەر پايدا جوق 没有什么好处可得 ⑦ 和副动词结合,表示"尝试": ويلاپ كورۋ 想想看 ▲ الا-قۇلا كورۋ 另眼看待,不一视同仁 ▲ انا كورگەن 有教养的 ▲ ار كورۋ 感到羞耻,知耻 ▲ ارام بەز كورۋ 歧视,不信任,排挤 ▲ ارتىق كورۋ 看得起,看得重要;抬举 ▲ اتاي كورمە 别提,不屑说 ▲ اتاسىندا كورمەگەندى بوتاسىندا كورۋ 前人没有经历过的后人经历 ▲ بالا كورمەۋ 不孕,不怀孕 ▲ بەينەت كورۋ (تارتۋ، شەگۋ) 受苦,受难,受罪 ▲ بەل كورۋ 当作靠山,当作后台 ▲ بۇيىم كورمەۋ 不放在眼里,瞧不起,小看 ▲ دامىل كورمەۋ 不得闲,不停息,一不停停 ▲ ەرسى كورۋ 见怪 ▲ ەسىك كورگەن 嫁过人的 ▲ جامان كورۋ 讨厌,不喜欢 ▲ جانىنداي كورۋ 宠爱,疼爱 ▲ جارىق كورۋ 问世,诞生 ▲ جات كورۋ 视为异己 ▲ جاقسى كورۋ 喜欢,喜爱 ▲ جاقسىنى كورمەككە 以饱眼福,大开眼界 ▲ جەك كورۋ 讨厌,厌恶 ▲ جىلاننىڭ اياعىن كورگەن 很狡猾的,非常刁滑的 ▲ ٴجون كورۋ 同意,赞同 ▲ ٴجابىر كورۋ 受欺负 ▲ زالال كورۋ 受害,吃亏 ▲ زيان كورۋ 受损失 ▲ ٴزابىر كورۋ 受侮,被欺压 ▲ يگىلىك كورۋ 得到好处,享福,享乐,享受 ▲ يتتەي كورۋ 讨厌,恨 ▲ ٴيتتىڭ ەتىنەن جەك كورۋ 非常讨厌,恨 ▲ كۇن كورۋ 生活,度日 ▲ كوزگە تۇرتسە كورگىسىز 漆黑,伸手不见五指 ▲ كوپتى كورگەن 见多识广 ▲ كورگەن كورگەنىن ستەيدى، كوسەۋ تۇرتكەنىن ستەيدى 上行下效 ▲ كورگەن تۇستەي 做梦一样,无结果 ▲ كورگەنىنەن جازباۋ 如法炮制,一成不变,墨守成规 ▲ كورگەنىنەن كوزاقى الۋ 见什么要什么

么,雁过拔毛 ▲ كوره الماۋ 眼红,嫉妒 ▲
كورەر كوزگە 应名儿 ▲ كورەر تاغدى كوزبەن
اتقىزۋ 彻夜不眠,坐以待旦 ▲ كورەسىنى كورۋ
报应 ▲ كورمەگەندى كورۋ 受尽折磨,吃尽苦
头 ▲ كىرپىدەي كورۋ 讨厌,厌恶,嫌恶 ▲
لايىق كورۋ 认为合适,赞同,同意 ▲ ماقۇل
كورۋ 同意,赞同 ▲ مەسە كورمەۋ (توتپاۋ) 不
满足,不满意 ▲ سوققى كورۋ 受打击 ▲ تىنىم
كورمەۋ 不得闲,不休息 ▲ تىنىشتىق كورمەۋ
不得安宁,被打搅 ▲ ٴتۇس كورۋ 做梦 ▲ شارا
كورۋ 处罚,处理,处分 ▲ شىبىن قۇرلى
كورمەۋ ① 轻视,藐视 ② 轻而易举 ▲ سىتىق
كورۋ 宠爱,喜欢,亲热 ▲ قاجەت كورمەۋ 不需
要 ▲ قىزىق كورۋ 看热闹 ▲ قىسىم كورۋ 受
压 ▲ قۇپ كورۋ 赞成,同意 ▲ اۋەس كورۋ 对
……感兴趣,产生爱好 ▲ اۋەسلەسىن كورۋ 看
(他的)本事(能耐) ▲ التىندى كورگەندە
پەرىشتە دە جولدان تايادى. 【谚】有钱可以通
神。▲ كوپپەن كورگەن ۇلى تويى. 【谚】和
群众同甘共苦最幸福。▲ كوردىم دەگەن كوپ
ٴسوز، كورمەدىم دەگەن ٴبىر ٴسوز. 【谚】多一
事不如少一事。

كورباق 〈名〉〔宗〕坟主。

كوربالا 〈形〉 常蛰居家中的,与世隔绝的,未开窍的。

كوربالالىق كوربالا 的抽象名词。

كورگەندى 〈形〉 有礼貌的,有教养的,彬彬有礼的: كورگەندى بالا 有礼貌的孩子。

كورگەندىك 见 كورگەندىلىك.

كورگەندىلىك كورگەندى 的抽象名词。

كورگەنسۋ كورگەنسى- 的不定式。

كورگەنسى- 〈动〉 ① 表现得有知识,装得阅历深 ② 装作看见,假装过目。

كورگەنسىز 〈形〉 无礼貌的,没有教养的,粗野的;狎昵的。

كورگەنسىزدىك كورگەنسىز 的抽象名词。

كورگىز- كور- Ⅲ 的使动态。

كورگىسىز: ادام كورگىسىز 难看的,不忍心的。

كورگىش 〈形〉 眼快的,目光敏锐的,有洞察力的,有先见之明的。

كورگىشتە- 〈动〉 翻复看,常看: ول كىتاپ كورگىشتەپ ٴجۇر. 他近来常看书。

كورگىشتەۋ كورگىشتە- 的不定式。

كورگىشتىك كورگىش 的抽象名词。

كوردەي 〈形〉 漆黑的,黑洞洞的: ٴتۇن كور-دەي قاراڭعى 夜黑得伸手不见五指。

كورە-بىلە 〈副〉 明明知道,明明看见,知晓: كورە-بىلە تۇرسا دا ايتپاۋ 明明知道也不说。

كورەگەن 〈形〉 ① 视力好的,眼尖的: كوزى كورەگەن بالا 眼尖的孩子 ② 〔转〕 有先见之明的,有预见的,有洞察力的。

كورەگەندىك كورەگەن 的抽象名词。

كورە-كورە 〈副〉 看着看着,瞧着瞧着,越看越…… ▲ كورە-كورە كوسەم بولار. 【谚】见多识广(熟能生巧)。

كورەر-كورمەستەن 〈副〉 还未看清就……: كورەر-كورمەستەن الىپ كەتتى 还未看清就拿走了。

كورەرمەن 〈名〉 观众,观看者,目睹者。

كورەسى 〈名〉 报应,恶果: كورەسىسىن كورۋ 得到报应。

كورەشەك 见 كورەسى.

كوردەمشە 〈名〉 私生子,非婚生。

كور-جەر 〈名〉 ① 琐事,无关紧要之事;鸡毛蒜皮: كور-جەرگە جۇمساۋ 派去做一些琐事 ② 泛指乱七八糟的东西: كور-جەردى ٴشىپ جەۋ 吃些乱七八糟的东西 / كور-جەردى كيە سالۋ 随便穿一些衣服。

كوركەي Ⅰ 〈名〉 火鸡。

كوركەي- Ⅱ 〈动〉 繁荣,兴旺起来,昌盛起来: كوركەيىپ كەلە جاتقان ەلدەر 发展中的国家。

كوركەيت- كوركەي- Ⅱ 的使动态。

كوركەيتىل- كوركەيت- 的被动态。

كوركەيۋ كوركەي- Ⅱ 的不定式。

كوركەم 〈形〉 ① 美丽的,漂亮的,标致的,华丽的: كوركەم قالا 美丽的城市 ② 艺术的,美术的: كوركەم جازۋ 美术字。

كوركەمدە- 〈动〉 美化,装饰,使美丽,使漂

亮: كوركەمدەپ جازۋ 字写得好看。

كوركەمدەل- كوركەمدە- 的被动态。

كوركەمدەن- ①كوركەمدە- 的反身态 ② 显得好看,显得美丽,显得漂亮,显得华丽。

كوركەمدەندىر- كوركەمدەن- 的被动态。

كوركەمدەس- كوركەمدە- 的交互态。

كوركەمدەت- كوركەمدە- 的使动态。

كوركەمدەۋ كوركەمدە- 的不定式。

كوركەمدىك ① كوركەم 艺术性,美术性。

كوركەمدىلىك 见 كوركەمدىك.

كوركەمونەر 〈名〉艺术: كوركەمونەر تۋندىسى 艺术作品。

كوركەمونەرشى〈名〉从事艺术的人,艺术家。

كورقاپ 〈名〉用布裹着的尸体。

كورمە 〈名〉展览,展览品,展览会: اۋىل شارۋاشىلىق كورمەسى 农业展览 / كورمەگە قويۋ 展出(陈列)。

كورمەلىك〈形〉展览的,需要展出的,陈列的。

كورنەك 〈名〉① 橱窗 ② 〔转〕容貌,容颜。

كورنەكسىز 〈形〉一般的,普通的,微不足道的;不明显的,不显著的。

كورنەكتى 〈形〉① 明显的,显著的;突出的,出色的: كورنەكتى ۋلەس 突出的贡献 ② 出众的,著名的,有名的: كورنەكتى عالىم 著名的科学家 ③ (指体格)匀称的,端正的(仪表),堂堂的。

كورنەكتىلىك كورنەكتى 的抽象名词。

كورنەۋ 〈形〉① 公开的,公然,明目张胆的: كورنەۋ نارازىلىق ٴبىلدىرۋ 公开表示不满 ② 故意,存心,有意地: كورنەۋ بارماي قويدى 故意不去。

كورپە 〈名〉被子;褥子: كورپە جامىلىپ ۋيىقتاۋ 盖上被子睡觉 ▲ ات كورپە 鞍褥,鞍垫 ▲ كورپە كوك 再生草 ▲ كورپەگە قاراي كوسىل 量力而行,量体裁衣 ▲ كورپە قاپ 被套 ▲ كورپە قيمىلداتار 小伙子第一次和未婚妻同居时送给女方嫂子的礼物 ▲ قۇراق كورپە 白纳被 ▲ سىرىعان كورپە 绗被 ▲ تەرى كورپە 皮褥 ▲ تۇيە ٴجۇن كورپە 驼绒被 ▲ ٴتۇن كورپەسىن جامىلۋ 夜幕降临 ▲ ٴشايى كورپە 绢面被。

كورپە-جاستىق 〈名〉泛指床上用品,被褥,铺盖。

كورپەلدەس 〈名〉毛长肉肥的羊羔。

كورپەلدەش 见 كورپەلدەس

كورپەلە- 〈动〉盖被子,铺褥子。

كورپەلەۋ كورپەلە- 的不定式。

كورپە-توسەك 〈名〉泛指床和被褥。

كورپەش 〈名〉晚产的羊羔。

كورپەشە 〈名〉小被子,小褥子。

كورسەت- ① كور- Ⅱ 的使动态 ② 出示,示出,让看: تانىستىرۋىن كورسەتۋ 出示介绍信 / وقۋشىلارعا كينو كورسەتۋ 给学生放映电影 ③ 指给,指引;指导: جول كورسەتۋ 指引路 / نۇسقاۋ كورسەتۋ 指示 ④ 显示,发挥,表现: قابىلەتىلىگىن كورسەتۋ 显示自己的才能 ⑤ 演出,表演: ويىن كورسەتۋ 演节目 ▲ ايبات كورسەتۋ 显威风,要威风;威胁 ▲ اقىل كورسەتۋ 出主意,出谋,献计 ▲ اعالىق كورسەتۋ 关照,照顾,关怀 ▲ باس كورسەتۋ 作样子;露面 ▲ بوي كورسەتۋ 露头,露面 ▲ ٴجابىر كورسەتۋ 欺负 ▲ ٴجۇز كورسەتۋ 露面 ▲ يبا كورسەتۋ 尊敬;客气,谦逊 ▲ كەۋدە كورسەتۋ 逞能,逞强;逞凶 ▲ كۇن كورسەتپەۋ 欺负,虐待 ▲ كومەك كورسەتۋ 帮助 ▲ كورسەتىپ ىستەۋ 公开做,示范 ▲ سي كورسەتۋ 招待 ▲ سۋىق ٴجۇز كورسەتۋ 板面孔,作色 ▲ قارا كورسەتۋ 露面,摆样子 ▲ قاراسىن كورسەتپەۋ ① 未露面 ② (走得,跑得)无影无踪 ▲ قىر كورسەتۋ 摆架势;示威 ▲ قىسىم كورسەتۋ 压制,施加压力 ▲ قوشامەت كورسەتۋ 尊敬,献殷勤 ▲ ونەگە كورسەتۋ 做榜样,示范。

كورسەتكىش 〈名〉① 指数: سىنۋ كورسەتكىشى 折射指数 ② 指标,标志: ٴوندىرىس كورسەتكىشى 生产指标 / جول كورسەتكىش 路标 ③ 指示器,指针 ④ 指南 ⑤ 索引,一览表。

كورسەتۋ كورسەت- 的不定式。

كورسەتىل- كورسەت- 的被动态。

كورسەتىس- كورسەت- 的交互态。

كورت 〈名〉〔方〕劣种公驼。

كورتاس 〈名〉墓碑，石碑。

كورتىشقان 〈名〉〔动〕鼹鼠，瞎老鼠，鼢鼠。

كورخانا 〈名〉清真寺地下室。

كورشيقان 〈名〉疖子，多头疖。

كورشەگە 〈名〉(手工)大铁钉。

كورشى 〈名〉① 邻居，邻舍： كورشى وتىرۇ 作邻居 ② 邻近的，相邻的： كورشى ەل 邻国。

كورشى-كولەم 〈名〉邻导，邻舍。

كورشى-قولاڭ 〈名〉邻居，邻舍，街坊，左邻右舍。

كورشىلەس 〈形〉相邻的，邻近的，接壤的，接邻的，毗邻的： كورشىلەس اۋدان 邻县。

كورشىلەستىك ① كورشىلەس 的抽象名词 ② 四邻，邻居关系，毗邻关系。

كورشىلىك 〈形〉邻居的，邻舍的： كورشىلىك بايلانىس 邻居关系。

كورى: كورى قوبىز 乐器名(库尔禾布孜)。

كورىك (كوركى) I 〈名〉容颜，容貌长相，相貌 ▲ كورىك بەرۋ 美化，增添光彩。

كورىك II 〈名〉风箱： كورىك باسۋ 拉风箱。

كورىكسىز I 〈形〉(指容貌)难看的，长相不好的，丑的。

كورىكسىز II 〈形〉没有风箱的，不使用风箱的。

كورىكسىزدەن- 〈动〉变得难看，变得丑陋，失去美色。

كورىكسىزدەندىر- كورىكسىزدەن- 的使动态。

كورىكسىزدەنۋ كورىكسىزدەن- 的不定式。

كورىكتە- 〈动〉①打扮，装饰，修饰；美化②加工，润色。

كورىكتەل- كورىكتە- 的被动态。

كورىكتەن- ① كورىكتە- 的反身态 ② 变得好看，变得美丽；招人欢喜，惹人喜爱。

كورىكتەل- كورىكتە- 的使动态。

كورىكتەندىر- كورىكتەن- 的被动态。

كورىكتەندىرىل- كورىكتەندىر- 的被动态。

كورىكتەۋ كورىكتە- 的不定式。

كورىكتى 〈形〉美丽的，漂亮的，标致的；雅致的，精致的： كورىكتى كورىنىس 美丽的景色 / كورىكتى وي 美好的想象。

كورىكتىلەۋ 〈形〉有些美的，比较漂亮的，比较精致的。

كورىكتىلىك كورىكتى 的抽象名词。

كورىكشى 〈名〉拉风箱的人。

كورىل- كور- III 的被动态 ▲ شارا كورىلۋ 处罚，处理，处分。

كورىم 〈形〉① 较好的，不错的，可以的： 长相比较好看 / ۆزىرەنۋ ناتيجەسى كورىم ءوتى 学习成绩不错 ② 难看的，丑陋的。 ءبىر كورىممەن نە كەلەنپتى (他)和一个难看的女人结了婚。▲ كوز كورىم جەر 用眼所能看到的距离。

كورىمدىك 〈名〉(指送给婴儿或新媳妇和新郎的)见面礼： كورىمدىك الۋ 接受礼品 / كورىمدىك بەرۋ 赠礼品。

كورىمپاز 〈形〉机警的，机灵的，聪明的。

كورىمپازدىق كورىمپاز 的抽象名词。

كورىن- كور- III 的反身态 ① 出现，显现，显露，暴露： الىستان ورمان كورىندى. 远处出现了一片森林。/ كورىنبەي جاسىرىنا تۇر 不要暴露，先隐避一下 / كورىنىپ تۇرعان كەمشىلىك 明显的缺点 / كوڭگىرت كورىنۋ 显得昏暗 ③ 露面，看见： كوپتەن بەرى كورىنبەۋ 好久不露面 ④ 去看病： دوحتىرعا كورىنۋ 我去医院看病 ⑤ (和代词连用表示)看来，好象 ▲ كوزىنە كورىنۋ 被人讨厌 ▲ جانى كورىنۋ 难以忍受；胆战心惊 ▲ جاقسى كورىنۋ 讨人喜欢 ▲ اكدى نە ىرىنبەگەن اتادى، نە كورىنبەگەن اتادى. 【谚】不暴露自己的和有耐心的人才能捕到野兽。▲ قورىققانعا قوس كورىنەر. 【谚】草木皆兵。▲ ءار كىمدىكى وزىنە، اي كورىنەر كوزىنە. 【谚】各人认为自己的好。

كورىنگەن 〈名〉所看到的人，谁都，什么人都。▲ كىم كورىنگەن 谁都。

كورىنە 〈副〉有意识，故意；明目张胆。

كورىنەر-كورىنبەس 〈副〉时隐时现地，隐隐约约地，模模糊糊地。

كورىنەرلىك 〈形〉可见到的，能看到的： جەردە كورىنەرلىك 在可见到的地方。

كورنەۋ 〈副〉公然,公开,明目张胆。

كورنۋ كورن- 的不定式 ▲ كورنۋ بۇرشى 交叉点。

كورنىم: **كورنىم جەر** 能看到的地方,可见到的距离▲ كوز كورنىم 视线以内的。

كورنىس 〈名〉① 景色,景象;风景: تابيعات كورنىسى 大自然的景象 ② 外貌,外表,外观;外形,表面,样子: قالانىڭ كورنىسى 市容 / كورنىسى سۇمدىق 样子可怕 / كورنىستە ادام 表面是人 ③(戏剧的)场: ٴبىرىنشى پەردەنىڭ ٴتورتىنشى كورنىسى 第一幕第四场。

كورىس I 〈名〉挽歌,哀歌: كورىس ايتۋ 唱挽歌。

كورىس II 〈名〉视力,眼力;能见度。

كورىس - III 〈动〉① 相见,见面,会见,相逢: كورىسكەنشە ساۋ بولىڭىز 再见,祝你健康 ②(指会见)相互拥抱,相互握手 ▲ ٴجۇز كورىسۋ 见面 ▲ بەت-ٴجۇز كورىسۋ 见面 ▲ ولىسپەگەن كورىسەدى. 【谚】人俱在易重逢。

كورىس- IV 〈动〉唱挽歌,抱头痛哭。

كورىستىر- كورىس- III 的使动态。

كورىسۋ كورىس- III、IV 的不定式。

كوس- 〈动〉① 舀: ٴبىر شىنى كۇرىش كوسىپ الدى 舀了一碗米 ② 不住地打,使劲抽打。

كوسە I 〈名〉无胡须的(男人)。

كوسە- II 〈动〉(用火棍)拨,捅: وت كورسەۋ 拨火。

كوسەگە 〈名〉幸运,红运 ▲ كوسەگەسى كوگەرۋ 幸运,得到幸福;兴旺,繁荣。

كوسەك I 〈名〉棉铃,棉桃。

كوسەك II 见 كاسەك.

كوسەكتە- 〈动〉结棉铃,长棉桃。

كوسەكتەۋ كوسەكتە- 的不定式。

كوسەل- كوسە- II 的被动态。

كوسەم 〈名〉领袖,首领,头人 ▲ كوسەم ايعىر 良种种马 ▲ كوسەم ات 套马 ▲ كوسەم سەركە 带头山羊 ▲ كوسەم سالۋ 套拉套的马。▲ كورە-كورە كوسەم بولادى. 【谚】见多识广。

(熟能生巧)。

كوسەمدار 〈形〉英明的,明智的。

كوسەمدە- 〈动〉套拉套的马。

كوسەمدەۋ كوسەمدە- 的不定式。

كوسەمدىك 〈名〉领袖才能,领袖品质,领袖作风,领袖风度。

كوسەمسۋ كوسەمسى- 的不定式。

كوسەمسى- 〈动〉装作有才能,装作见多识广,自认为了不起。

كوسەمسىن- كوسەمسى- 的反身态。

كوسەمشە 〈名〉〔语〕副动词。

كوسەت- كوسە- II 的使动态。

كوسەۋ I 〈名〉拨火棍 ▲ كوسەۋ ساباق 没有分支的枝条 ▲ كوشتەن قالىپ، كوسەۋ مىنگەن 没有乘畜的,没有马骑的 ▲ كورمەگەنگە كوسەۋ تاڭ. 【谚】少见多怪。

كوسەۋ II كوسە- II 的不定式。

كوسەۋشى 〈名〉锅烙工。

كوس-كوس 〈拟〉呼叫母驼之声。

كوس-كوستە- 〈动〉(连续地)呼叫母驼。

كوس-كوستەت- كوس-كوستە- 的使动态。

كوس-كوستەۋ كوس-كوستە- 的不定式。

كوستەك 〈形〉①(指字体)不均匀的,大而难看的 ②(多指腿)长而难看的。

كوستەكتەت- 〈动〉① 写得不均匀,写得大而难看 ② 腿长而难看地行走。

كوستەكتەۋ كوستەكتەت- 的不定式。

كوستي- 〈动〉①(指腿)伸出,露出: اياعى — كورپەدەن كوستيىپ شىعىپ قالىپتى 腿从被子里伸出来了 ②(指字体)显得不匀称。

كوستيت- ① كوستي- 的使动态 ②(常用—其副动词形式)直接了当地,不隐讳地: كوستيتىپ قويىپ قالۋ 直说。

كوستيۋ كوستي- 的不定式。

كوسلك 〈名〉〔植〕野生胡萝卜。

كوسلك 见 كاسەك.

كوسىل- 〈动〉① 伸腿: كوسىلىپ جاتۋ 伸开腿躺下 ②〔转〕横亘,横卧,延伸 ▲ كورپەگە قاراي كوسىلۋ 量力而行,量体裁衣 ▲ كوسىلە ايتۋ 畅所欲言,畅谈 ▲ كوسىلە شابۋ

。步跑畅伸，驰奔，驰疾（直伸蹄四马）

كوسلدىر- كوسل- 。态动使的

كوسلت- كوسل- 。态动使的

كوسلۇ كوسل- 。式定不的

كوسلس- كوسل- 。态互交的

كوسنكا 〈名〉 。巾头角三

كوت 〈名〉 ① 面后，部后：ەر-توقىم كوتنە كەتۋ 马鞍子滑到后边去 ② 股屁，部臀 ③ 男性和女性生殖器的通称 ▲ ئىت كوتنەن ينەن الۋ 一毛不拔，悭吝 ▲ كوڭلسىزدەن كوتسز بالاتۋادى心情不佳事情不办好 ▲ كوتى بوس 软弱的，不理直气壮的 ▲ كوتى ەكەۋ مە 有什么了不起 ▲ كوتن اشۋ ① 赤身露体 ② 丢丑 ▲ كوتن اشىپ كۇلۋ 讥笑；幸灾乐祸 ▲ كوتنەن كەتۋ 倒退，后退；下降 ▲ كوتنە قىسترماۋ 不理睬，不理都理 ▲ كوتىڭدى قىس ▲ ۇرىنىڭ كوتى قۋس 放老实一点 作贼心虚。

كوتەك 〈叹〉 嘿，真丢人！

كوتەن 〈名〉 ① 肛门 ② 屁股 ③ 直肠 ▲ بور كوتەن 饭桶，笨蛋；屁篓子 ▲ ەدۇر كوتەن 爱吹嘘的 ▲ كوتەن اۋىز كوتەن شەك 翻嘴唇 △ (شەك تەك) 〔生理〕直肠 △ اسىق ويناۋان ازار، دويبى ويناعان توزار، بارىنەن دە قوي جايىپ كوتەن جەگەن وزار.【谚】耍钱赌博倾家荡产，放羊不愁吃穿。

كوتەنسز 〈形〉 爱吹牛的，爱吹嘘的，夸海口的。

كوتەنسزدىك كوتەنسز 的抽象名词。

كوتەر- 〈动〉 ① 举，抬，抱，提：تۋ كوتەرۋ 举旗 / تاس كوتەرۋ 抬石头 / بالا كوتەرۋ 抱孩子 / سومكا كوتەرۋ 提书包 ② 掀起，撩起：كيىمنىڭ ەتەگىن كوتەرۋ 撩起衣襟 ③ 踮起：وكشەسىن كوتەرۋ 踮起脚跟 ④〔转〕提高，抬高：باعاسىن كوتەرۋ 提高物价 ⑤ 吹捧；高：زات 提拔，提升：باستىقتىققا كوتەرۋ 提升为领导 ⑥〔转〕忍受，经得住，挺得住：سىن كوتەرمەۋ / قالجاڭ كوتەرمەۋ 经得住批评 / 经不住玩笑 ⑦〔转〕承担，担负，包：قاراجاتىن كوتەرۋ 担承费用 / جۇمىس كوتەرىپ الۋ 包工 ⑧〔转〕开，开拓：تىڭ كوتەرۋ 开荒 ▲

ايعاي-شۋ كوتەرۋ 大声喊叫 ▲ ايىبىن كوتەرۋ 受罚，受惩罚 ▲ اۋىرتپاشىلىعىن كوتەرۋ 承担重负 ▲ بالا كوتەرۋ ② 抱孩子 ② 怀孕 ▲ باس كوتەرەر ادام جوق 没有个男人，没有顶事的人 ▲ باس كوتەرمەۋ 埋头：ۇيقىدان باس كوتەرمەۋ 睡懒觉 / باس كوتەرمەي وقۋ 埋头学习 ▲ باس كوتەرۋ ① 康复，恢复健康 ② 翻身 ③（种畜）▲ باسىنا كوتەرۋ 大喊大叫，大声嚷嚷 ▲ بوي كوتەرۋ 解乏，提精神 ▲ داۋىسىن كوتەرۋ 提高嗓门 ▲ ەداس كوتەرۋ 一下喝掉，一饮而尽 ▲ دەنساۋلىعى كوتەرمەۋ 健康不佳 许 允 不 ▲ ەڭسەسىن كوتەرۋ 翻身；扬眉吐气 ▲ جۇرەگى كوتەرىلۋ 恶心 ▲ يەك كوتەرۋ 抬头 ▲ كوككە كوتەرۋ 捧上天 ▲ كوتەرە ماقتاۋ 吹捧 ▲ كوتەرە ساۋدالاۋ 批发买卖，批量生意 ▲ كوڭىل كوتەرۋ 高兴，欢乐，开心 ▲ مۇرنىن كوتەرۋ 高傲自大 ▲ رۋحىن كوتەرۋ 鼓励，鼓劲，勉励 ▲ سىن كوتەرمەۋ ① 经不起批评 ② 质量差 ▲ سىركەسى سۋ كوتەرمەۋ ① 烦，厌烦，嫌烦 ② 娇气 ▲ حان كوتەرۋ ① 拥戴为王 ② 十分尊敬，尊奉 ▲ شاشباۋىن كوتەرۋ 阿谀奉承，拍马，讨好 ▲ ىرگە كوتەرۋ 搬家，迁移，搬迁 △ ەش كوتەرۋ 怀胎 ▲ قازان كوتەرۋ 做饭 ▲ قالتاسى كوتەرمەۋ 花不起钱，买不起 ▲ قول كوتەرۋ ①表决，提问，② 举手（投降）③ 动手（打人）▲ قولى سەمەن ستەگەندى موينىمەن كوتەرۋ 自作自受，敢做敢当 ▲ قولىڭ كوتەرە المايتىن شوقپاردى بەلىڭە بايلاما.【谚】莫把抡不动的大木棍别在腰间（量力而行）。

كوتەرەم 〈形〉（指牲畜）瘦弱的，骨瘦如柴的，瘦得站不起来的：كوتەرەم سيىر 瘦弱的牛。

كوتەرەمدىك كوتەرەم 的抽象名词。

كوتەرمە I 〈名〉 ① 墩：كوپىر كوتەرمەسى 桥墩 ②（赛马到达终点时的）鼓励，鼓劲，③包，包干包揽：ەبىر مۇ جەردى كوتەرمەگە الۋ 承包 ④ 一亩地包 ⑤ 垫平的洼地 ⑥ 高利贷 吹捧，夸奖。

كوتەرمە II 〈名〉 搭腰，搭背。

كوتەرمە III 〈形〉 多余的，多提的，高的：كوتەرمە باعا 高价。

：助帮，扶搀，助扶 ①〈动〉 **كوتەرمەلە-**
〔转〕② 来起扶 كوتەرمەلەپ تۇرغۇزۇپ جىبەرۇ
：彩喝，劲鼓；持支，持扶 باسقالاردىڭ كوتەرمەلە-
。持支的人别到得 ۋىنە يە بولۇ
كوتەرمەلەس- 。态互交的 -كوتەرمەلە
كوتەرمەلەۋ 。式定不的 -كوتەرمەلە
，位单工包，人的工包 ①〈名〉I **كوتەرمەشى**
。者持支，者励鼓〔转〕② 商包承，位单包承
كوتەرمەشى Ⅱ〈名〉(时马赛)喊呐的威助人。
كوتەرت- 。态动使的 -كوتەر
كوتەرۋ 。式定不的 -كوتەر
高，升上 ② 态动被的 -كوتەر ① **كوتەرىل-**
空腾鹰老 .بۇركىت تىك كوتەرىلدى ：高升，升
漂，起浮 ③ 起升阳太 كۈن كوتەرىلۇ / 。起飞
④ 上面水在漂 شىغۇ بەتىنە سۇ كوتەرىلىپ ：起
.قالىپتى كوتەرىلىپ سۇى دەريانىڭ ：涨上，涨高
：开离；立站，来起 ⑤ 。了涨上水河 ورنىنان
：失消，撤消，开放 ⑥ 来起上子位从 كوتەرىلۇ
：病神精患，疯发〔转〕⑦ 散雾 تۇمان كوتەرىلۇ
كوتەرىلىپ سويلەۋ 说地癫癫疯疯 ▲ ەستەن
كوتەرىلۇ 记忘，记不清 ▲ جۇرەك كوتەرىلۇ 恶
心，反胃 ▲ كۈن ارقان بويى كوتەرىلدى 日上三
竿 ▲ كۈن نايزا بويى كوتەرىلدى 太阳升起一竿
子高了。
كوتەرىلىس 〈名〉 起义，暴动，造反：
كوتەرىلىس جاساۋ 举行起义 / قارۋلى كوتەرىلىس
武装暴动。
كوتەرىلىسشى 〈名〉参加起义的人，参加暴动
的人。
كوتەرىڭكى 〈形〉① 较高的： كوتەرىڭكى باعا
较高的价格 / كوتەرىڭكى داۋىس 较高的声
音 ② 昂扬的，高昂的，饱满的，旺盛的：
كوتەرىڭكى رۋح 饱满的精神 / كوتەرىڭكى
كوڭىل جىگەرى 旺盛的斗志 ▲ كوتەرىڭكى
مىندەتتەمە 额外的任务。
كوتەرىڭكىلىك كوتەرىڭكى 的抽象名词。
كوتەرىس- -كوتەر 的交互态。
كوتەۋ 〈名〉 痔疮。
كوتكەنشەك 〈形〉① (马)未经驯服向后退
的，不肯向前走的横逸的： كوتكەنشەك ات (烈
性)

(烈)马 ② 不肯向前走的〔转〕踟蹰不前的，畏
缩不前的，不果断的： كوتكەنشەك جان 畏缩不
前的人。
كوتكەنشەكتە- 〈动〉后退，倒退，踟蹰不前，
不肯前进。
كوتكەنشەكتەت- -كوتكەنشەكتە 的使动态。
كوتكەنشەكتەۋ -كوتكەنشەكتە 的不定式。
كوش I 〈名〉牧民和牲畜的迁徙；迁徙 ▲
اشتان ٴولىپ، كوشتەن قالماۋ 无损于一根
毫毛 ▲ كوش باستى 带领迁徙的人 ▲ كوش
بويى 迁移距离 ▲ كوش جەر 远距离 ▲ كوش
جۇرە تۇزەلەدى 逐渐走上正轨 ▲ كوش جونەكەي
迁徙途中，搬迁途中，忙乱之时 ▲ كوش قۇ-
لاش 长的，远的 ▲ كوش سىرماق 大块密缝垫，
大块绣拼毡 ▲ قوزى كوش جەر 近距离，短
距离。
كوش- Ⅱ〈动〉① 迁移，搬迁，转移： جايلاۋعا
كوشۋ 向夏牧场迁移 / جاڭا ۋيگە كوشۋ 搬进新
房 ② 〔转〕移动，浮动： بۇلت كوشۋ 云彩在移
动 ③〔转〕转入，转到；迁到，过渡到： تىلگە
كوشۋ 转入新的问题 ▲ كوشەرىن ماسەلەگە
جەل، قونارىن ساي ٴبىلۋ 不由自主 ▲ ەر
جىگىتتىڭ قادىرى ولگەندە وتەر، قونعان جۇرتتىڭ
قادىرى كوشكەندە وتەر. 【谚】勇士死后倍受珍
爱，故居移后倍觉可亲。
كوشباسى 〈名〉① 带领迁徙的人 ② 首领，头
面人物。
كوشە 〈名〉街，街道，街头： كوشەگە شىعۋ
上街 / كوشە تازالاۋ 清扫街道 ▲ قان كوشە
热闹的大街。
كوشەگەن 〈形〉爱搬家的，经常搬迁的，勤迁
移的。
كوشەك 见 كوشەت.
كوشەلە- 〈动〉沿街走，顺着街道行。
كوشەلەس 〈形〉同一个街道的，同一个胡同
的。
كوشەلەۋ -كوشەلە 的不定式。
كوشەلى I 〈形〉① 慷慨的，大方的： كوشەلى
بولا قالۋ (突然)变得慷慨起来②有知识的，有
学问的；通情达理的： كوشەلى ادام 有知识的

人。

كوشەلى I 〈形〉街道的，有胡同的：بىر كوشەلى قالاشىق 只有一条街的镇。

كوشەلىلىك كوشەلى 的抽象名词。

كوشەلىسۋ كوشەلىسى- 的不定式。

كوشەلىسى- 〈动〉① 变得慷慨，变得大方：اياق استىنان كوشەلىسى قالۋ（突然）变得慷慨起来③好为人师，显得有知识，显得有学问。

كوشەسىز 〈形〉无街道的，无胡同的。

كوشەسىماق 〈形〉小街；小巷。

كوشەت 〈名〉① 树苗，树秧：كوشەت ٶسىرۋ 育树苗 / كوشەت ەگۋ（تىگۋ، وتىرعىزۋ）栽树苗，② 秧苗：پاميدور كوشەتى 西红柿秧。

كوشەتتىك 〈形〉① 树苗的，做树苗用的 ② 苗圃。

كوشكى 〈名〉用来稳定鱼网的重物。

كوشكىن 〈名〉雪崩：كوشكىن جۇرۋ 发生雪崩。

كوش-قون 〈名〉迁徙，搬迁，搬家：كوش-قون بولىپ بارا الماۋ 因搬家未能去。

كوش-قوندى 〈形〉迁徙的；爱迁移的，爱转移的。

كوش-قوندىلىق كوش-قوندى 的抽象名词。

كوشپەلى 〈形〉① 游牧的，不定居的，迁徙的，时常迁移的：كوشپەلى تۇرمىس 游牧生活 ② 流动的，巡回的，活动的：كوشپەلى قۇم 流沙 / كوشپەلى مەكتەپ 流动学校 ③ 浮动的，漂动的：كوشپەلى بۇلت 浮云。

كوشپەلىلىك كوشپەلى 的抽象名词。

كوشپەندى 〈形〉游牧的，不定居的，时常迁徙的：كوشپەندى تۇرمىس 游牧生活 / كوشپەندى ۇلت 游牧民族。

كوشپەندىلىك كوشپەندى 的抽象名词。

كوشىپ-قون- 〈动〉迁移，搬迁，转移，徙居。

كوشىپ-قونۋ كوشىپ-قون- 的不定式。

كوشىر I 〈名〉[俄] 赶车的人，车把式。

كوشىر- II 〈动〉① كوش- II 的使动态 ② 迁移，转移，搬：مالدى كوشىرۋ 转移牲畜 / ٷيدى كوشىرۋ 搬家 ③ 抄写，缮写：كوشىرىپ جازۋ 抄写 ④ 抄袭，剽窃：ەلدىكىن كوشىرۋ 抄袭人家的东西 ▲ باسىنا كوشىرۋ 叫喊，喧嚷。

كوشىرگىش 〈名〉抄写者，缮写员，复写者。

كوشىرمە 〈名〉抄件，抄本，抄写稿。

كوشىرمەلى 〈形〉手抄的，抄写的。

كوشىرمەشى 〈名〉抄写者，缮写员，复写者。

كوشىرمەشىلىك 〈名〉缮写工作，抄写。

كوشىرت- كوشىر- I 的使动态。

كوشىرۋ كوشىر- II 的不定式。

كوشىرۋشى 〈名〉① 搬家的人，帮助迁移的人 ② 抄写的人 ③ 抄袭的人。

كوشىرىل- كوشىر- I 的被动态。

كوشىرىپ-قوندىر- كوشىپ-قون- 的使动态。

كوشىرىس- كوشىر- II 的交互态。

كران 〈名〉起重机，吊车，天车。

كراحمال 〈名〉淀粉。

كراحمالدى 〈形〉含有多量淀粉的；上浆的：كراحمالدى جاعا 浆硬的领子。

كرەديت 〈名〉〔俄〕①信贷，贷款，贷货②(商业上的)信用，支付能力。

كرەم I 〈名〉奶油，奶油甜食，甜奶油酱。

كرەم II 〈名〉(美容，润肤等的)膏，油，美容膏 ② (优质的)皮鞋油。

كرەپ 〈名〉绉绸，绉纹布。

كرەپدەشين 〈名〉(中国)绉纱。

كرەست 〈名〉十字形，十字架：قىزىل كرەست 红十字。

كرەستتە- 〈动〉画十字，画十字形，安十字架。

كرەستتەۋ كرەستتە- 的不定式。

كرەستتى 〈形〉带十字架的，带十字的。

كريستال 〈名〉结晶，晶体，水晶。

كريستالدا- 〈动〉弄成晶体。

كريستالدان- كريستالدا- 的被动态。

كريستالدات- كريستالدا- 的使动态。

كريستالداۋ كريستالدا- 的不定式。

كريستالدى 〈形〉结晶的，晶体的。

كريستالدىق 〈名〉结晶度。

كروكوديل 〈名〉〔动〕鳄鱼。

كرۋجكا 〈名〉带把的杯子。

كۆا 〈名〉旁证,证人,证实者 ▲ كۆا بولۇ 作证 ▲ كۆاما تارتۇ 请……作让,请……当证人。

كۆاگەر 〈名〉证人,见证人,目睹者,作证的人。

كۆالاندىر- 〈动〉实证,证明;作证。

كۆالاندىرۋ كۆالاندىر- 的不定式。

كۆالاندىرىل- كۆالاندىر- 的被动态。

كۆالەندىر- 见 كۆالاندىر-.

كۆالى 〈形〉有证据的,有证明的;有证人的。

كۆالىك 〈名〉证明,证件: كۆالىك قاعاز 证明信。

كۆاسىز 〈形〉无证据的,无证明的,无根据的;无证人的。

كۆاشى 〈名〉证人,见证人,证实者。

كۆب 〈名〉① 立方体 ② 〔数〕立方,立方数。

كۆبومەتر 〈名〉立方米。

كۆزوۆ 〈名〉车身,车体,车厢;(船的)骨架。

كۆلاك 〈名〉[俄] 富农。

كۆلە- 见 كۆلدە-.

كۆلەۋ كۆلە- 的不定式。

كۆپەتس 〈名〉商人。

كۆروت 〈名〉疗养地: كۆروتتا داۋالانۋ 在疗养地治疗。

كۆروتشى 〈名〉疗养者。

كۆرس I 〈名〉(飞机,轮船等的)航向,航线。

كۆرس II 〈名〉① 课程,教程 ② (高等,中等学校的)年级 ③ 学习班、训练班、培训班 ④ 疗程。

كۆرسانت 〈名〉①(学习班,训练班的)学员 ②(军事院校的)学员。

كۆرسيوۆ 〈名〉斜体字。

كۆرتكا 〈名〉(男子扣领的)短外衣,短上衣。

كۆىل 〈名〉① 呜呜声,呼啸声,呼呼声: جەلدىڭ كۆىلى 风的呼啸声 ② 烘烘声;呜呜声: وتتىڭ كۆىلى 火烘烘地燃烧 ③ 喧哗声,嘈杂声,议论: قۇر كۆىل 宣嚷(空谈)。

كۆىلدە- 〈动〉①(风)飕飕作响,呼啸,呼呼地刮 ②(火)烘烘作响,呼呼作响,发出呜呜声 ③ 喧哗,嘈杂,议论,议论纷纷。

كۆىلدەس- كۆىلدە- 的交互态。

كۆىلدەۋ كۆىلدە- 的不定式。

كۆبجىڭدە- 〈动〉① 弯着腰走,驼着背走 ② 〔转〕忙碌,手心脚乱。

كۆبجىڭدەۋ كۆبجىڭدە- 的不定式。

كۆبى 〈名〉大木桶 ▲ كۆبى شەلەك 大木桶。

كۆبدەي 〈形〉象大木桶似的;大的 ▲ ايرانداي ايتاپ، كۆبدەي كۆپتەۋ 为所欲为,任意摆布。

كۆبلجى- 见 كۆملجى-.

كۆبن- 〈动〉洋洋得意,趾高气扬;自吹。

كۆبنۋ كۆبن- 的不定式。

كۆبىر I 〈名〉耳语,窃窃私语声,悄悄说话声。

كۆبىر II 〈名〉〔动〕蜣螂。

كۆبىر-كۆبىر 〈名〉(连续的)耳语,窃窃私语声,小声说话声 ▲ كۆبىر-كۆبىر ەتۋ 窃窃私语,小声说话。

كۆبىرلە- 〈动〉低声说话,窃窃私语,嘀咕,嘟囔: ول ەكەۋى بىردەمە دەپ كۆبىرلەپ شىعىپ كەتتى. 他们悄悄地嘀咕了几句就出去了。

كۆبىرلەس- ① كۆبىرلە- 的交互态 ② 低声交谈,小声交谈,窃窃私语。

كۆبىرلەت- كۆبىرلە- 的使动态。

كۆبىرلەۋ كۆبىرلە- 的不定式。

كۆبىر-سىبىر 〈名〉窃窃私语,耳语,细语声,喃喃声。

كۆبىرتكە 〈名〉瘰疽,甲癣。

كۆبىرتكەلى 〈形〉患有瘰疽的,有甲癣的。

كۆبىرشەك 〈名〉〔旧〕(战时用的)油罐。

كۆبشى 〈名〉制桶工人,箍桶匠。

كۆدە I 〈名〉草堆,草垛: كۆدە سالۋ 把草垛起来。

كۆدە II 〈名〉(挤马奶时为了防止马走动而绑前腿的)绳索。

كۆدەلە- I 〈动〉(把草)堆起,垛起。

كۆدەلە- II 〈动〉(挤马奶时为了防止马走动而)绑前腿,用绳子加以控制。

كۆدەلەت- كۆدەلە- 的使动态。

كۆدەلەۋ كۆدەلە- 。式定不的 Ⅱ、Ⅰ
كۆدەر 〈名〉 ：望指,托寄,望期,望希 كۆدەر
ارتۇ 望希于寄 ▲ كۆدەر ئۈزۈ 。望绝,望失
كۆدەرى 〈名〉 牲牛,皮鹿(的软柔,的好熟)
。皮
كۆدىك 〈名〉 ：疑嫌；虑疑，团疑，问疑
كۆدىكپەن قاراۋ 。看光眼的疑怀用
كۆدىكسىز 〈形〉 无毫,的疑嫌无,的问疑无
。的问疑
كۆدىكتەن- 〈动〉 ：疑犯，惑疑，疑猜，疑怀
كورنگەننەن كۆدىكتەنۋ 。疑怀都谁
كۆدىكتەنگىش 〈形〉 爱,的重心疑,的疑怀爱
。的疑猜
كۆدىكتەندىر- كۆدىكتەن- 。态动使的
كۆدىكتەنۋ كۆدىكتەن- 。式定不的
كۆدىكتى 〈形〉 ：的疑嫌有,的问疑有,的疑可
كۆدىكتى ماسەلە 。题问的疑可
كۆدىكتىلىك كۆدىكتى 。词名象抽的
كۆدىكشىل 〈形〉 爱,的重心疑猜,的疑怀爱
。的心疑
كۆدىكشىلدىك كۆدىكشىل 。词名象抽的
كۆدىر 〈形〉 ：的平不坷坎, 的平不低高
كۆدىر جەر 。带地的平不低高
كۆدىرە 〈形〉 ① 微稍,的形拱成,的起拱微略
。的壮健,的劲有,的实结〔转〕② 的出凸
كۆدىرەي- 〈动〉 。起突,起隆,形拱成(背指)
كۆدىرەيت- كۆدىرەي- 。态动使的
كۆدىرەيۋ كۆدىرەي- 。式定不的
كۆدىس 〈形〉 。的起隆,的形弓,的曲弯
كۆدىستەن- 〈动〉 ：背驼得变,形弓成
جاۋرنى كۆدىستەنگەن كەمپىر 太老的背驼微稍
。婆
كۆدىستەنۋ كۆدىستەن- 。式定不的
كۆدىستەۋ 〈形〉 ,的背驼点一有,的背驼微稍
。的形拱成
كۆج: كۆج ەتۋ ① 叫声大(牛种指) ② 大
。说地气粗声粗,话说声
كۆجبان 〈形〉 ：的壮健,的大气力；的大
كۆجبان بۇقا 。牛种的大高
كۆج-كۆج: كۆج-كۆج ەتۋ ① 声粗,话说声大

。叫吼声大(牛种指) ② 嚷嚷声大,说地气粗
كۆجىل 〈名〉 ① (的牛种)吼声 ② 粗壮
声;嚷嚷声,吵嚷声: السىتان ەبىر توپ ادامنىڭ
كۆجىلى ەستىلەدى. 嚷的人群一了来传处远
。声嚷
كۆجىلدە- 〈动〉 ① 地气粗声粗,话说声大
说,嚷嚷声大: كۆجىلدەپ سويلەۋ 话说声大 ②
。叫吼声大(牛种指)
كۆجىلدەك 〈形〉 爱,的叫喊声大好,的高门嗓
。的嚷嚷
كۆجىلدەس- كۆجىلدە- 。态互交的
كۆجىلدەت- كۆجىلدە- 。态动使的
كۆجىلدەۋ كۆجىلدە- 。式定不的
كۆجىرگەي 〈名〉 。领绉,鹬苏流
كۆجىرەي- 〈动〉 ① 成变,形拱成(部背指)
。强逞,风威显〔转〕②腰着弓,背弓,状拱
كۆجىرەيت- كۆجىرەي- 。态动使的
كۆجىرەيۋ كۆجىرەي- 。式定不的
كۆجىرەيىس- كۆجىرەي- 。态互交的
كۆز 〈名〉 秋,天秋,季秋：كۆز كىرۋ 秋入 /
كۆزگە سالىم 候时的天秋快 ▲ التىن (سارى)
كۆز 金秋,秋深 ▲ كۆزباسى 秋早,秋立 ▲
سارى كۆز 天秋的色黄金 ▲ قوڭىر كۆز 。秋中
كۆزگى 〈形〉 ：的季秋,的天秋 كۆزگى
جاۋىن 雨秋 / كۆزگى ەگىس 耕秋 / كۆزگى
ستىق 。虎老秋
كۆزە- 〈动〉 ① 住居(场牧季秋在) ② 季秋
。窝动不
كۆزدەي 〈副〉 天秋一,天秋个整 ▲ الا كۆز-
دەي 。天秋个整
كۆزدەۋ Ⅰ 〈名〉 。场草季秋,场牧季秋
كۆزدەۋ Ⅱ كۆزدە- 。式定不的
كۆزدىگۇنى 〈名〉 ：季秋,天秋 وتكەن جىلدىڭ
كۆزدىگۇنى ەدى 。天秋的年去
كۆزدىك Ⅰ 〈形〉 ：的季秋,的天秋 كۆزدىك
بيداي 麦小冬 / كۆزدىك داقىلدار 。物作季秋 /
كۆزدىك تەرى 。子皮季秋
كۆزدىك Ⅱ 〈名〉 ① 场草秋,场牧季秋 ② 秋
。畜牲的杀宰季
كۆزە- 〈动〉 剪,(马鬃,驼毛等)： جىلقى

كۆزەۋ 剪马鬃 / تۆيە كۆزەۋ 剪驼毛 / ساقال كۆزەۋ 剪胡子。

كۆزەك 〈名〉① 春季剪马鬃的时期 ② 秋季剪羊毛的时期 ③ 秋牧场，秋草场，秋窝子。

كۆزەكتە- 〈动〉(在秋牧场)居住；迁往秋牧场：جىل سايىن كۆزەكتەيتىن ورىن 每年秋天居住的地方。

كۆزەكتەۋ كۆزەكتە- 的不定式。

كۆزەل- كۆزە- 的被动态。

كۆزەم 〈名〉① 剪秋毛季节 ② 秋羊毛：كۆزەم ٴجۇن 秋毛 / كۆزەم الۋ 剪秋毛 ▲ كۆزەم الۋ دۋمانى 剪秋羊毛仪式(聚会)。

كۆزەمدىك 〈形〉(秋季能剪的羊毛的)，秋毛的：كۆزەمدىك ٴجۇن 秋毛。

كۆزەن 〈名〉鼬 ▲ اق كۆزەن 白鼬 ▲ سارى كۆزەن 黄鼬 ▲ ساسىق كۆزەن 臭鼬(黄鼠狼) ▲ كۆزەن نشىك 紫貂皮大衣。

كۆزەندەي: اش **كۆزەندەي** 贪婪的，贪吃的。

كۆزەندى 〈形〉有鼬的，多鼬的。

كۆزەت I 〈名〉守卫，守护，看守；值勤，警戒；岗哨：كۆزەت قويۋ 放哨 / تۆنگى كۆزەت 夜间看守。

كۆزەت- II كۆزە- 的使动态。

كۆزەت- III 〈动〉看守，守护，守卫；警卫，警戒：مال كۆزەتۋ 看守牲畜 ▲ اي كۆزەتىپ وتىرساڭ با؟ 没有事呆着干什么？

كۆزەتكىز- كۆزەت- I、III 的使动态。

كۆزەتسىز 〈形〉无看守的，无岗哨的，无警戒的，无值勤的。

كۆزەتسىزدىك كۆزەتسىز 的抽象名词。

كۆزەتتىر- كۆزەت- I、III 的使动态。

كۆزەتۋ كۆزەت- II、III 的不定式。

كۆزەتشى 〈名〉守卫人员，看守人员，哨兵，值勤人员，更夫。

كۆزەتشىلىك 〈名〉看守，守护。

كۆزەتىل- كۆزەت- III 的被动态。

كۆزەتىس- كۆزەت- III 的交互态。

كۆزەۋ I 〈名〉秋牧场，秋草场，秋窝子：كۆزەۋگە كوشۋ 往秋牧场搬迁。

كۆزەۋ II كۆزە- 的不定式 ▲ ٴجىپ كۆزەۋ 剪马鬃(时在套马颈和一条后腿上的)绳索。

كۆزەۋلى 〈形〉(指马鬃，驼毛)剪好的，剪过的。

كۆزەۋسىز 〈形〉(指马鬃，驼毛)未剪的：جالى كۆزەۋسىز ات 未剪过鬃的马。

كۆزۋ 〈名〉(用来提起经线的线)吊线(棍)。

كۆي I 〈名〉曲，曲调，旋律：كۆي شەرتۋ 弹奏 ▲ كۆيگە باسۋ 纵情奏乐。

كۆي II 〈名〉① 情况，情形，状况，状态；处境，境地，地步：تۇرمىس كۆي 生活状况 / مالدىڭ كۆيى 牲畜的膘情 / وقشاۋ كۆيگە ٴتۇسۋ 陷入孤立的境地 ② 姿势，姿态，样子：جانتقان كۆيىندە كىتاپ وقۋ 躺着看书 / بۇل كۆيىندە 就这个样子 ③ 生活，生活状况，景况，境况：كۆيلەرى جاقسارىپ كەلەدى (他们的)生活状况逐渐好起来了。④ 心情，情绪：كۆيلەرى ناشار (他的)心情不好 ⑤ 条件；情形，情势。

كۆي- III 〈动〉① 烧，烧焦，烧糊：قارما كۆيىپ كەتتى. 烙饼烤糊了。② 烫，烫伤：وتقا كۆيۋ 被火烫伤 ③ (身体)发烧 ④ (天气)炎热，酷热 ⑤ 亏损，吃亏 ⑥〔转〕生气，气得火冒三丈：نەمەنەگە كۆيىپ وتىرساڭ؟ 你生什么气了？⑦〔转〕爱慕，倾心于……，迷恋于……：ول ٴبىر سۇلۋ بيكەشكە كۆيىپ قالدى. 他爱上了一位美丽的姑娘。⑧〔转〕背黑锅，受委屈，受冤枉 ▲ اي كۆيۋ 月蚀 ▲ اۋزى كۆيۋ ① 烫嘴 ② 吃苦头，吃亏 ▲ جان كۆيەر 至亲，亲人，体贴的人 ▲ ٴجۇزى كۆيگىر 不要脸的，无耻的 ▲ يمانىڭ كۆيىپ كەتسىن 撒谎，胡说 ▲ ىستىعىنا كۆيىپ، سۋىعىنا توڭۋ 同甘共苦，受冻受热 ▲ ٴىشى كۆيۋ 嫉妒，心怀不满 ▲ اۋزى كۆيگەن ٴۇرىپ ىشەدى.【谚】惩羹吹齑。

كۆيبەجەك 〈名〉忙碌，瞎忙：كوپ كۆيبە- جەكتى قوي 别再瞎忙了。

كۆيبەجەكتە- 见 كۆيبىجكتە-。

كۆيبەجەكتەۋ كۆيبەجەكتە- 的不定式。

كۆيبەك 〈名〉① 忙碌，瞎忙：تاڭەرتەڭنەن كەشكە دەيىنگى كۆيبەك 一天到晚地忙碌 ② 窘态；拘束：كۆيبەك قاعۋ 发窘。

كۆيبەكتە- 〈动〉① 忙碌，瞎忙，瞎折腾 ② 发

窘,发慌,举动慌乱,手足无措。

كۆيبەكتەۋ كۆيبەكتە- 的不定式。

كۆيبەلەكتە- 见 كۆيبەكتە-.

كۆيبەلەكتەۋ كۆيبەلەكتە- 的不定式。

كۆيبەلەڭدە- 见 كۆيبەڭدە-.

كۆيبەلەڭدەۋ كۆيبەلەڭدە-. 的不定式。

كۆيبەڭ 〈名〉忙碌,瞎忙,无谓地奔忙: كۆيبەڭنەن قۇتىلۋ 不再忙碌。

كۆيبەڭدە- 〈动〉忙碌,瞎忙,手忙脚乱。

كۆيبەڭدەس- كۆيبەڭدە 的交互态。

كۆيبەڭدەت- كۆيبەڭدە- 的使动态。

كۆيبەڭدەۋ كۆيبەڭدە- 的不定式。

كۆيبەڭدەك 见 كۆيبەڭ.

كۆيبىجىكتە- 〈动〉① 忙碌;瞎忙;磨磨蹭蹭: كوپكە دەيىن كۆيبىجىكتەپ ۋيگە كىرمەدى 磨蹭了半天未进屋子 ② 发窘,手足无措;拘束;迟疑: كۆيبىجىكتەپ نەدەرىن بىلمەدى. (他)迟疑了一会儿不知说什么好。

كۆيبىجىكتەۋ كۆيبىجىكتە- 的不定式。

كۆيبىڭدە- 见 كۆيبەڭدە-.

كۆيگەلەك 〈形〉不沉着的,毛躁的,急躁的,暴躁的,易生气的: كۆيگەلەك مىنەز 毛躁的脾气。

كۆيگەلەكتە- 〈动〉暴躁,急躁,火冒三丈。

كۆيگەلەكتەن- ① كۆيگەلەكتە- 的反身态 ② 沉不住气,火冒三丈,气急败坏。

كۆيگەلەكتەۋ كۆيگەلەكتە- 的不定式。

كۆيگەلەكتىك كۆيگەلەك 的抽象名词。

كۆيگىز- ① كۆي- Ⅲ 的使动态 ② 烧,烫。

كۆيگىزدىر- كۆيگىز- 的使动态。

كۆيدىر- ① كۆي- Ⅲ 的使动态 ② 烧,烧毁,焚烧: قاعاز كۆيدىرۋ 烧纸 ③ 烧伤,烫伤,烧灼: ساۋساعىن كۆيدىرىپ الۋ 烧伤手指。

كۆيدىرگى 〈名〉① 炭疽,炭疽病: كۆيدىرگى شىعۋ 感染炭疽 ② 刻薄的,尖酸的,挖苦的: كۆيدىرگى ءسوز 挖苦的语言 ③〔转〕悲伤,痛苦。

كۆيدىرگىش 〈形〉刻薄的,爱挖苦的;令人伤心的。

كۆيدىرت- كۆيدىر- 的使动态。

كۆيدىرۋ كۆيدىر- 的不定式。

كۆيدىرىل- كۆيدىر- 的被动态。

كۆيە Ⅰ 〈名〉① 蛀虫,衣鱼,蠹鱼: كۆيە ءتۇسۋ 生柱虫 / كيىمدى كۆيە جەۋ 衣鱼蛀食衣服 ② 黑粉病: بورمىيدىڭ قارا كۆيەسى 玉米的黑粉病 ▲ قارا كۆيە 麦蛾。

كۆيە Ⅱ 〈名〉① 烟黑,煤烟,烟子: بەت-اۋزى كۆيە بولۋ 满脸煤黑 ② 〔转〕污蔑,诽谤,中伤 ▲ كۆيە جاعۋ 污蔑 ▲ كۆيەدەي جالاۋ 一扫而光;吞噬 ▲ قازاننىڭ (ءتوپ) كۆيەسىندەي 黑黑的,黝黑的。

كۆيەز 〈名〉① 落枕,肌炎 ② 〔转〕花花公子,纨裤子弟。

كۆيەزدەن- 〈动〉① 落枕,患颈肌炎 ②〔转〕懒惰,懒散。

كۆيەزدەنۋ كۆيەزدەن- 的不定式。

كۆيەك Ⅰ 〈名〉①(羊的)发情期 ② 试情布,试精毡,防孕毡: كۆيەك بايلاۋ (戴)拴试情布 / كۆيەك الۋ 摘试情布(让种羊和母羊交配)▲ قىر كۆيەك 农历十月十四日。

كۆيەك Ⅱ 〈形〉浓密的,大的: كۆيەك ساقال 大胡子。

كۆيەكتە- 〈动〉(给种羊)拴试情布,拴上防孕毡。

كۆيەكتەل- كۆيەكتە- 的被动态。

كۆيەكتەت- كۆيەكتە- 的使动态。

كۆيەكتەۋ كۆيەكتە- 的不定式。

كۆيەكتى 〈形〉拴着试情布的,拴着防孕毡的: كۆيەكتى قوشقار (戴)拴着试情布的种羊。

كۆيە-كۆيە 〈形〉沾满煤黑的,沾满煤烟的: كيىمى كۆيە-كۆيە 衣服上沾满煤黑。

كۆيەلە- 〈动〉① 抹烟子,抹煤黑,粘煤烟: كيىمىڭدى كۆيەلەپ الما 不要把衣服蹭黑 ② 〔转〕污蔑,诽谤,中伤,抹黑: ەلدى كۆيەلەگەندى قويساڭ. (你)不要再给人家抹黑。

كۆيەلەن- كۆيەلە- 的被动态。

كۆيەلەت- كۆيەلە- 的使动态。

كۆيەلەۋ كۆيەلە- 的不定式。

كۆيەلەش 〈形〉熏黑的,烧黑的,烧焦的: كۆيەلەش بولۋ 熏黑 / كويەلەش قارما 烤焦的

烙饼。

كۇيەلەش-كۇيەلەش 〈形〉① 熏黑的，烧糊的，烤焦的 ② 沾满煤黑的，沾满煤烟的。

كۇيەلى I 〈形〉① 沾满煤黑的，沾满煤烟的 ② 〔转〕爱抹黑的，惹是生非的。③〔转〕被中伤，被污蔑的 ④ 〔转〕有失误的，没有脸见人的。

كۇيەلى II 〈形〉① 生蛀虫的 ② 患黑粉病的，有麦蛾的。

كۇيەنتە 〈名〉〔方〕扁担。

كۇيەۋ 〈名〉① 丈夫：كۇيەۋ الماۋ 无人娶 / كۇيەۋگە بارۋ（شىعۋ، ٴتيۋ）出嫁 ② 女婿，姑爷，新郎：سول ٴۇيدىڭ كۇيەۋى 那家的女婿 ▲ كۇيەۋ اتتانار 小伙子第一次去未婚妻家时举行的仪式 ▲ كۇيەۋ بالا 女婿，姑爷 ▲ كۇيەۋ جولداس 伴郎，男傧相 ▲ كۇيەۋ قازىق（刮风时用来固定毡房的钉在毡房后的木桩）▲ كۇيەۋ قوسشى 新郎朋友 ▲ كۇيەۋ ٴتوستى 女婿相亲 ▲ كۇشىك كۇيەۋ 上门女婿，招女婿，赘婿。

كۇيەۋ-قۇدا 〈名〉姑表亲。

كۇيەۋسىز 〈形〉没有丈夫的，未出嫁的。

كۇيەۋسىن- 〈动〉表现出丈夫架式；逞能。

كۇيەۋسىنۋ كۇيەۋسىن- 的不定式。

كۇيەۋسىرە- 〈动〉想丈夫，（指女人）性欲强烈。

كۇيەۋسىرەۋ كۇيەۋسىرە- 的不定式。

كۇيەۋشىلە- 〈动〉未婚夫看望未婚妻。

كۇيەۋشىلەۋ كۇيەۋشىلە- 的不定式。

كۇي-جاي 〈名〉情况，状况；处境，境遇：ٴۇيدىڭ كۇي-جايى 家里的情况。

كۇيزەل- 〈动〉受苦受难，受煎熬；受穷：اۋرۋدان كۇيزەلۋ 被疾病所折磨 ② 破产，遇到危机，萧条：كۇيزەلگەن ديحاندار 破产农民 ③ 感到痛苦，忧虑，忧愁：ىشتەي كۇيزەلۋ 心里感到痛苦。

كۇيزەلدىر- كۇيزەل- 的使动态。

كۇيزەلت- كۇيزەل- 的使动态。

كۇيزەلۋ كۇيزەل- 的不定式。

كۇيزەلۋشىلىك 〈名〉① 困境，煎熬 ② 危机，萧条。

كۇيزەلىس I 〈名〉① 困苦，危难：كۇيزەلىسكە ۇشىراۋ 陷入困境 ② 危机，萧条：ەكونوميكالىق كۇيزەلىس 经济危机 ③ 劳累，疲惫；煎熬：اۋىر ەڭبەكتەن بولعان كۇيزەلىس 繁重的劳动所造成的疲惫。

كۇيزەلىس- II كۇيزەل- 的交互态。

كۇيزەلىستى 〈形〉困苦的，艰难的，受苦受累的：كۇيزەلىستى تۇرمىس 非人的生活。

كۇيزەۋ 〈形〉贫穷的，贫困的，境遇不好的，受苦受难的：كۇيزەۋ تارتۋ 受苦受难。

كۇيزەۋشىلىك ① كۇيزەۋ 的抽象名词 ② 贫困；危难，窘困：كۇيزەۋشىلىككە ۇشىراۋ 遇到困难。

كۇيكەنتاي 〈名〉〔动〕青鹰，茶隼。

كۇيكى 〈形〉丑陋的，难看的，不标致的 ▲ كۇيكى باس 难看的，不清秀的 ▲ كۇيكى تىرشىلىك 平常的生活。

كۇيكىلىك كۇيكى 的抽象名词。

كۇيلە- 〈动〉发情：قوي كۇيلەيتىن مەزگىل 羊发情的季节。

كۇيلەن- 〈动〉①（生活条件）好转，富裕起来，变得富足 ②（指牲畜）上膘，变得肥壮 ③ 复原，养精蓄锐。

كۇيلەندىر- كۇيلەن- 的使动态。

كۇيلەنۋ كۇيلەن- 的不定式。

كۇيلەت- ① كۇيلە- 的使动态 ② 催情。

كۇيلەۋ كۇيلە- 的不定式。

كۇيلى 〈形〉① 富裕的，富足的，殷实的：كۇيلى سەميا 殷实之家 ② 肥壮的，膘大的，膘肥体壮的：كۇيلى جىلقىلار 膘肥体壮的马群。

كۇيلى-جايلى 〈形〉①（生活条件）好的，舒适的 ②（对牲畜而言）水草多的；水草繁茂的，喂养好的。

كۇيلىلىك كۇيلى 的抽象名词。

كۇيمە 〈名〉① 马车棚，车盖 ② 带篷的马车；轿车 ③ 轿子 ▲ كۇيمە اربا 带篷的马车。

كۇيمەلە- 〈动〉（马车）加篷子，上篷车，安装车篷。

كۇيمەلەت- كۇيمەلە- 的使动态。

كۆيمەلەۋ كۆيمەلە- 的不定式。

كۆيمەلى 〈形〉① 乘坐轿车的 ② 坐轿子的 ▲ كۆيمەلى اربا 带篷的马车。

كۆيمەشى 〈名〉 制做带篷马车的匠人。

كۆيرە- 〈动〉①折断,折毁: قابىرعاسى كۆيرەۋ 肋骨折断②遭到破坏,倒塌,毁坏,变成废墟: كۆيرەگەن ۇيلەر 遭到破坏的房子 ③ 破产;崩溃: كۆيرەگەن ساۋداگەر 破产的商人 / كۆيرەۋگە بەت الۋ 走向崩溃。

كۆيرەك 〈形〉① 软弱的,脆弱的: كۆيرەك ادام 软弱的人 ② 不耐用的,不结实的: كۆيرەك ماتا 不耐用的布。

كۆيرەكتەن- 〈动〉变得软弱,变得脆弱;变得无能。

كۆيرەكتەنۋ كۆيرەكتەن- 的不定式。

كۆيرەكتىك كۆيرەك 的抽象名词。

كۆيرەل- كۆيرە- 的被动态。

كۆيرەس- كۆيرە- 的交互态。

كۆيرەت- ① كۆيرە- 的使动态 ② 破坏,摧毁,毁坏: بومبا كوپىردى كۆيرەتىپ كەتتى. 炸弹炸毁了桥梁。

كۆيرەتىل- كۆيرەت- 的被动态。

كۆيرەۋ كۆيرە- 的不定式。

كۆيرەۋىك I 〈名〉〔植〉叉明棵。

كۆيرەۋىك II 〈形〉脆弱的,不坚强的,弱不经风的。

كۆيساندىق 〈名〉钢琴,风琴: كۆيساندىق ويناۋ 弹钢琴。

كۆيسە- 〈动〉① 反刍,倒嚼: قويلار كۆيسەپ جاتىر. 羊在倒嚼。② (大口大口地)吃: كەشكە دەيىن كۆيسەي بەرەسىڭ بە؟ 你一天到晚总是吃吗?

كۆيسەس- كۆيسە- 的交互态。

كۆيسەت- كۆيسە- 的使动态。

كۆيسەۋ كۆيسە- 的不定式。

كۆيسىز 〈形〉① 生活条件不好的,无适当条件的,不舒适的;经济条件不佳的,不富裕的: كۆيسىز مالشىلار 生活条件不好的牧民 ② 瘦弱的,膘情不好的;喂养不好的,饲养不好的: كۆيسىز سيىرلار 瘦弱的牛群。

كۆيسىزدەن- 〈动〉① 变得生活有困难,日子过得不好,遇到困难;遇到不快: سوعىستان كۆيسىزدەنگەن ەل 由于战争日子过得不好的人们 ② 掉膘,变得瘦弱: شوپ تاۋسىلىپ مال كۆيسىزدەنە باستادى. 草被吃光了,牲畜开始掉膘。

كۆيسىزدەنۋ كۆيسىزدەن- 的不定式。

كۆيسىزدىك كۆيسىز 的抽象名词。

كۆيىت I 〈名〉心情,情况;外境 ▲ كوڭىل كۆيىتى 心情。

كۆيىت II 〈名〉发情;情欲: كۆيىت مەزگىل 发情期 / كۆيىتى كەلۋ 发情。

كۆيىتتە- I 〈动〉关心,追求,考虑: حالىقتىڭ قامىن كۆيىتتەۋ 关心人民的疾苦 / ٶز باسىنىڭ قامىن كۆيىتتەۋ 只为自己着想。

كۆيىتتە- II 〈动〉(牲畜)发情。

كۆيىتتەل- كۆيىتتە- I 的被动态。

كۆيىتتەن- كۆيىتتە- I、II 的反身态。

كۆيىتتەۋ كۆيىتتە- I、II 的不定式。

كۆيىتىڭدە- 见 كۆيبەڭدە-.

كۆيىتىڭدەۋ كۆيىتىڭدە- 的不定式。

كۆيشى 〈名〉冬不拉手,作曲家。

كۆيشىلىك 〈名〉创作乐曲。

كۆيۋ كۆي- III 的不定式。

كۆيىگۋ كۆيىك II 的不定式。

كۆيىك 〈名〉① 烫伤,烧伤,灼伤: كۆيىكتىڭ ورنى 烫伤的地方 ② (火)烧焦处,烤糊处③〔转〕痛苦,悲伤,忧伤,幽怨: ماحابباتتىڭ كۆيىگى 爱情的痛苦 ▲ كوزگە كۆيىك بولۋ 成为眼中钉 ▲ كۆيىك تاتۋ 有糊焦味 ▲ جاقسى بالا سۋيىك، جامان بالا كۆيىك. 【谚】有出息的孩子令人宽心,没出息的孩子让人伤心。

كۆيىك- II 〈动〉变得炎热,酷热,烧焦。

كۆيىكباس 〈名〉黑粉病。

كۆيىكتەن- 〈动〉烧焦、烧黑。

كۆيىكتەنۋ كۆيىكتەن- 的不定式。

كۆيىكتى 〈形〉痛苦的,悲伤的,悲哀的,忧伤的: كۆيىكتى جان 悲伤的人。

كۆيىن 〈动〉① 伤心,痛苦: جامان قىلىقتا كۆيىنۋ 为不好的行为感到痛苦 ② 抱怨,怨

关 ③ 己自恨怨 كۆيىنۈ ئۆزى ۋزنه : 怒恼,恨
心,怀关,贴体 : ھشكىم ده ساعان كۆيىنبەيدى.
谁也不会关心你 。 ▲ دوس ئسۆيىنسىن،
دۈشپان كۆيىنسىن 。亲者快,仇者痛
كۆيىنگىش 〈形〉热心肠的,爱关心的,爱体
贴的。
كۆيىندىر- كۆيىن- 的使动态。
كۆيىنت- كۆيىن- 的使动态。
كۆيىنۈ كۆيىن- 的不定式。
كۆيىنىس- كۆيىن- 的交互态。
كۆيىنشه 〈副〉原样,原状;照旧,……样子,
كوشىرۇ كۆيىنشه بۇرنىعى : 姿态,……姿势……
照原样子抄写。
كۆيىنىش 〈名〉悲伤,悲哀,痛苦,伤心, 忧
愁 : كۆيىنىش ئبىلدىرۇ / 表示痛心 شتەگى
كۆيىنىش 内心的痛苦。
كۆيىنىش-ئسۆيىنىش 〈名〉悲欢,悲喜。
كۆيىنىشتى 〈形〉悲痛的,悲伤的,悲哀的,痛
苦的,伤心的;遗憾的 : كۆيىنىشتى جاعدايعا تاپ
بولۇ 遇到伤心事。
كۆيىنىشتىلىك كۆيىنىشتى 的抽象名词。
كۆيىپ-جان- 〈动〉 ① 烧,烧焦,烧糊焚烧
②火烧火燎,发高烧 ③〔转〕暴怒气炸,火
冒三丈 ④ 爱慕,倾心于……,迷恋于……。
كۆيىپ-جانۇ كۆيىپ-جان- 的不定式。
كۆيىپ-پىس- 〈动〉急怒,勃然大怒,起火儿,
火冒三丈 : كۆيىپ-پىسىپ وترا المادى 气得
坐不住。
كۆيىپ-پىسۇ كۆيىپ-پىس- 的不定式。
كۆيىس 〈名〉反刍,倒嚼 : كۆيىس مالى 反刍
牲畜 / كۆيىس قايتاراتىن جانۋالار 反刍动物▲
كۆيىس قايىرۇ 反刍,倒嚼。
كۆيىسته- 〈动〉反刍,倒嚼。
كۆيىستەۋ كۆيىسته- 的不定式。
كۆكىرت 〈名〉〔矿〕硫磺 : كۆكىرت قىشقىلى
硫酸。
كۆكىرتسىز 〈形〉不含硫的,不含硫磺的。
كۆكىرتتى 〈形〉含硫的,含硫磺的 : كۆكىرتتى
اراسان 硫磺泉 ▲ كۆكىرتتى مىرىش 纤锌矿。
كۆل I 〈名〉灰,灰烬 : وشاقتىڭ كۆلى 炉灰 /
كۆل ساقار 灰掏 ▲ كۆل بولۇ 粉碎 ▲ كۆل الۇ
灰菜属 ▲ كۆل شاشار 孩子 ▲ كۆلىن كوككه
ۇشىرۇ 粉碎,消灭 ▲ كۆل قىلۇ 打得粉碎▲
وتپەن كىرىپ، كۆلمەن شىعۇ 起早贪黑地干
活,累死累活地干活。
كۆل II 〈名〉疥癣 : كۆل ئتۇسۇ 传染上疥癣。
كۆل- III 〈动〉笑,发笑 : قارقىلداپ كۆلۇ 哈
哈大笑 / شەك-سىلەسى قاتقانشا كۆلۇ 笑断肠 /
شىنەن كۆلۇ 暗笑 / كۆلىپ جىبەرۇ 不禁失笑
▲ دۇ كۆلۇ 哄堂大笑 ▲ جىعىلىپ جاتىپ
قىسايعانعا كۆلۇ 自己倒在地上,还笑别人跌跤
▲ كۆله كىرىپ، كۆڭىرەنە شىعۇ 乘兴而来,败
兴而归 ▲ كۆله قاراۋ 微笑 ▲ مىيعىنان كۆلۇ
露出笑容;高兴 ▲ بۇرالقى ئسوز كۆلۇگە
جاقسى. 【谚】奇谈怪论只能当笑话听。
كۆلا 〈名〉(贵妇人)大檐帽。
كۆلابى 〈名〉小甜瓜,花皮甜瓜。
كۆلاپارا 〈名〉风帽,雨帽。
كۆلابابا 〈名〉〔植〕狮牙草。
كۆلىبىره- 〈名〉起水泡,起燎泡。
كۆلىبىرەت- كۆلىبىره- 的使动态。
كۆلىبىرەۋ كۆلىبىره- 的不定式。
كۆلىبىرەۋىك 〈名〉脑包虫。
كۆلگەنسۇ كۆلگەنسى- 的不定式。
كۆلگەنسى- 〈动〉装笑,假笑,皮笑肉不笑。
كۆلگىز- كۆل- III 的使动态。
كۆلگىن 〈形〉 ① 灰的,浅灰色的,淡灰色的
②紫的,紫色的 : كۆلگىن قىزىل 紫红色。
كۆلگىندەن- 〈动〉发白,变得苍白,
变灰色 : بەتى كۆلگىندەنۇ 脸色苍白。
كۆلگىندەنۇ كۆلگىندەن- 的不定式。
كۆلگىش 〈形〉爱嘲笑的,爱讥笑的,好讽刺
的人。
كۆلگىشتىك كۆلگىش 的抽象名词。
كۆلدارى 〈名〉薄纱。
كۆلدى 〈形〉有灰的,多灰的。
كۆلدىبادام 〈形〉① 淡色的,浅淡的,(颜色)
不鲜艳的 ② 不透亮的。
كۆلدى-كومەش 〈名〉 ① (在灰里烤的)馕 ②
身上落满灰的,不干净的。

كۇلدىر- ① كۇل- Ⅲ 的使动态 ② 逗笑,引人发笑 ▲ دوس جىلاتىپ ايتادى، دۇشپان كۇلدىرىپ ايتادى.【谚】朋友的话使你哭,敌人的话使你笑(忠言逆耳)。

كۇلدىرگى 〈形〉① 逗人发笑的,滑稽的,诙谐的,幽默的: كۇلدىرگى ٴسوز 诙谐的话 ② 相声。

كۇلدىرگىش 〈形〉会逗笑的,会说笑话的,滑稽的,幽默的。

كۇلدىرگىشتىك كۇلدىرگىش 的抽象名词。

كۇلدىرە- 〈动〉① 起燎泡,起燎浆泡 ② 咕隆隆响,发出咕隆隆声。

كۇلدىرەت- كۇلدىرلە- 的使动态。

كۇلدىرەۋ كۇلدىرە- 的不定式。

كۇلدىرەۋىش 〈名〉毡房天窗的拱形横木。

كۇلدىر-كۇلدىر 〈拟〉轰隆声,隆隆声,轰鸣声。

كۇلدىرلە- 〈动〉发轰隆声,隆隆作响: اربا كۇلدىرلەپ كەلە جاتىر. 大车隆隆而来。

كۇلدىرلەت- كۇلدىرلە- 的使动态。

كۇلدىرلەۋ كۇلدىرلە- 的不定式。

كۇلدىرت- كۇل- Ⅲ 的使动态。

كۇلەگەش 〈形〉① 爱笑的,好笑的,嘻嘻哈哈的 ② 爱嘲笑人的,爱讥笑人的。

كۇلەگەشتىك كۇلەگەش 的抽象名词。

كۇلەكەش 见 كۇلەگەش.

كۇلە-كۇلە 〈副〉笑着笑着,老笑: كۇلە-كۇلە ٴىش اۋىرۋ 笑得肚子都疼了。

كۇلەرلىك 〈形〉值得一笑的,惹人笑的,逗人发笑的: كۇلەرلىك ٴىس ەمەس 不是什么可笑的事儿。

كۇلكى 〈名〉笑,笑声;笑话,笑柄;玩笑;讥笑,嘲笑: دۋ كۇلكى 哄堂大笑 / قىران كۇلكى 哄然大笑 / كۇلكىدەن قىران - توپان بولۋ 笑得东倒西歪 / سىقىلىقتاعان كۇلكى 银铃般的笑声 ▲ كۇلكى باعۋ 终日玩乐 ▲ كۇلكى بولۋ 成为笑话,被人讥笑 ▲ كۇلكىگە باتىرۋ 使高兴,使笑破肚皮,使捧腹大笑 ▲ كۇلكىگە بولەنۋ 欢乐,高兴,愉快 ▲ كۇلكىگە قالۋ 成为笑话,被人嘲笑 ▲ كۇلكى ويناۋ 面带笑容,眉飞色舞 ▲ ارتىق بايلىق ادام ازدىرادى، ارتىق كۇلكى جيرەنشتى قوزدىرادى.【谚】财富过多会使人变坏,谄媚会招人厌恶。

كۇلكى-كەلەمەج 〈名〉讥笑,嘲笑,讽刺,挖苦。

كۇلكىلى 〈形〉可笑的,令人发笑的,逗笑的,有趣的,滑稽的: كۇلكىلى ٴىس 可笑的事儿 / كۇلكىلى ويىن 有趣的游戏。

كۇلكىشەڭ 见 كۇلكىشىل.

كۇلكىشى 〈形〉① 逗人发笑的,滑稽的,幽默的 ② 爱笑的,好笑的。

كۇلكىشىل 〈形〉① 爱笑的,好笑的 ② 爱嘲笑人的,爱讥笑人的。

كۇلكىشىلدىك كۇلكىشىل 的抽象名词。

كۇل-كوبىر 〈名〉灰,烬灰,灰土。

كۇللى 〈形〉所有的,全部的,全体的;整个的: كۇللى حالىق 全体人民 / كۇللى الەم 普天下。

كۇلمەڭ: كۇلمەڭ قاعۋ 高兴,喜笑颜开,现出笑容。

كۇلمەڭدە- 〈动〉① 微笑,略带笑容,高兴: ەكى كوزى كۇلمەڭدەپ تۇر. (他)两眼笑眯的。② 假笑,皮笑肉不笑。

كۇلمەڭدەۋ كۇلمەڭدە- 的不定式。

كۇلمەت 〈名〉过错,过失,罪过。

كۇلپارا 〈名〉碎块,碎末 ▲ كۇلپارا بولۋ 碎成小块 ▲ كۇلپاراسى شىعۋ 打得粉碎。

كۇلپارشا 〈名〉碎块,碎末 ▲ كۇلپارشا بولۋ 碎成小块 ▲ كۇلپارشاسى شىعۋ 打得粉碎。

كۇل سالعىش 〈名〉烟灰缸。

كۇل-تالقان: كۇل-تالقان بولۋ 粉碎,砸碎,碎成小块 كۇل-تالقانى شىعۋ 打碎,砸碎。

كۇلتە 〈名〉① 花被 ② 毡房装饰物(缨)▲ كۇلتە بالدىر 〔植〕马尾藻 ▲ كۇلتە جال 使成缕的马鬃 ▲ كۇلتە قۇيرىق 使成缕的马尾毛。

كۇلتەكتە- 〈动〉掩饰,掩盖,遮掩,隐瞒: كۇلتەكتەمەي قاز-قالپىندا ايتۋ 要毫不掩盖如实地讲出来。

كۇلتەكتەۋ كۇلتەكتە- 的不定式。

كۇلتەلە- 〈动〉弄成簇,弄成束,使成缕:

كۆلتەلەپ بايلاۋ 捆成一簇。

كۆلتەلەن- كۆلتەلە- 的被动态 ② 浮肿；起燎泡。

كۆلتەلەۋ كۆلتەلە- 的不定式。

كۆلتەلى 〈形〉毛绒绒的，绒毛状的，蓬松的▲ دارا كۆلتەلىلەر 〔植〕离瓣花。

كۆلتەشە 〈形〉一簇一簇的，一束一束的，一团一团的 ▲ كۆلتەشە بۇلت 蘑菇云。

كۆلتىلدە- 〈动〉肿；肿胀： كۆلتىلدەپ ئىسسىپ كەتتۋ 肿大。

كۆلتىلدەك 〈形〉肿的，肿胀的，肿大的。

كۆلتىلدەۋ كۆلتىلدە- 的不定式。

كۆلۋ كۆل- Ⅲ 的不定式。

كۆلشە Ⅰ 〈名〉① 小圆死面饼 ② 小圆奶疙瘩。

كۆلشە Ⅱ 〈名〉带花的皮革，印花的皮革。

كۆلشەلە- 〈动〉做成小圆饼状： قۇرتتى كۆلشەلەپ كەپتىرۋ 把奶疙瘩做成小圆饼状后晒干。

كۆلشەلەۋ كۆلشەلە- 的不定式。

كۆلشەتاي 〈名〉小圆饼。

كۆلشىك 〈名〉烟灰缸。

كۆلشىن 〈名〉鞋跟用皮。

كۆلىك 〈名〉千里驹，宝马。

كۆلىم: **كۆلىم كوز** 笑眯眯的眼睛▲ كۆلىم قاغۋ 微笑，含笑，笑眯眯。

كۆلىمدە- 〈动〉微笑，含笑，现出笑容，堆笑。

كۆلىمدەس- كۆلىمدە- 的交互态。

كۆلىمدەت- كۆلىمدە- 的使动态。

كۆلىمدەۋ كۆلىمدە- 的不定式。

كۆلىم-كۆلىم: كۆلىم-كۆلىم قاغۋ (ەتۋ) 微笑，现出笑容，堆笑，含笑。

كۆلىمسۋ كۆلىمسى- Ⅱ 的不定式。

كۆلىمسى Ⅰ 〈形〉腥臭的，腥臊的，发霉味儿的。

كۆلىمسى- Ⅱ 〈动〉发腥臭味儿，发霉味儿。

كۆلىمسىرە- 〈动〉微笑，含笑，堆笑，显出笑容，莞尔一笑: قۋانىپ كۆلىمسىرەۋ 高兴得微笑。

كۆلىمسىرەس- كۆلىمسىرە- 的交互态。

كۆلىمسىرەت- كۆلىمسىرە- 的使动态。

كۆلىمسىرەۋ كۆلىمسىرە- 的不定式。

كۆلىڭگىر 〈形〉模糊不清的，昏暗的，灰沉沉的，不透亮的: ئۆي ئىشى كۆلىڭگىر تارتۋ 屋里昏暗起来。

كۆلىپ-ۋىنا- 〈动〉高兴的玩儿，过得痛快: ئۆمىردى كۆلىپ-ۋىناپ ۆتكىزۋ 痛痛快快地过日子。

كۆلىپ-ۋىناۋ كۆلىپ-ۋىنا- 的不定式。

كۆلىس- كۆل- Ⅲ 的交互态。

كۆمان 〈名〉怀疑，疑惑，疑问，嫌疑: كۆمان تۋلۋ 产生怀疑。

كۆماندان- 〈动〉怀疑，猜疑，疑惑: ول بۇل ئىستىڭ ئاتتى بولاتىندىعىنا كۆماندانبايدى. 他对这件事的成功不会怀疑。

كۆماندانىدىر- كۆماندان- 的使动态。

كۆماندانۋ كۆماندان- 的不定式。

كۆماندى 〈形〉可疑的，令人怀疑的，有疑问的，有嫌疑的: كۆماندى جان 可疑的人。

كۆماندىلىق كۆماندى 的抽象名词。

كۆمانسىز 〈形〉无疑问的，无疑的，毫无疑问的: ونىڭ كەلۋى كۆمانسىز. 毫无疑问，他会来的。

كۆمانشىل 〈形〉爱怀疑的，疑心重的，爱猜疑的。

كۆمانشىلدىق كۆمانشىل 的抽象名词。

كۆمبەز 〈名〉①（有图案的）圆屋顶，拱形屋顶: اق كۆمبەز 白色圆屋顶 ②（伊斯兰教教徒的）灵墓，（圆顶形的）坟墓 ③〔转〕穹隆 ▲ كوك كۆمبەزى 苍穹。

كۆمبەزدە- 〈动〉① 建造（圆顶） ②（指建筑）修饰，装饰，雕梁画栋。

كۆمبەزدەل- كۆمبەزدە- 的被动态。

كۆمبەزدەن- كۆمبەزدە- 的被动态。

كۆمبەزدەت- كۆمبەزدە- 的使动态。

كۆمبەزدەۋ كۆمبەزدە- 的不定式。

كۆمبەزدى 〈形〉拱形的，圆屋顶的: كۆمبەزدى ئۆي 圆屋顶的房子。

كۆمبەزشە 〈形〉拱形的，弧形的: كۆمبەزشە قاقپاق 拱门。

,声响回的轰轰,声响回的嗡嗡〈名〉كۇمبىر
。声咚咚
كۇمبىرە- 见 كۇمبىرلە-.
。式定不的 كۇمبىرە- كۇمبىرەۋ
كۇمبىر-كۇمبىر: كۇمبىر-كۇمبىر ەتۋ
咚咚,响作轰轰,声响回的嗡嗡出发（قاعۋ）
。响作
咚咚,响作轰轰,响作嗡嗡〈动〉كۇمبىرلە-
كۇمبىرلەپ شىققان دومبىرانىڭ داۋىسى :响作
。声咚咚的出弹拉不冬
。态动被的 كۇمبىرلە- كۇمبىرلەن-
。态动使的 كۇمبىرلە- كۇمبىرلەت-
。式定不的 كۇمبىرلە- كۇمبىرلەۋ
发,声通扑出发（بەرۋ）كۇمپ: كۇمپ ەتۋ
扑 كۇمپ ەتىپ سۋعا ٴتۇسىپ كەتتى :声哒啪出
。中水入落声一通
:胀膨,大肿,胀肿,肿 ①〈动〉كۇمپي-
جەل كەۋلەپ :鼓 ② 胀肿 كۇمپيىپ ٴىسىپ كەتۋ
。的鼓鼓得吹风 كۇمپيۋ
。态动使的 كۇمپي- كۇمپيت-
。式定不的 كۇمپي- كۇمپيۋ
通扑出发 كۇمپ-كۇمپ: كۇمپ-كۇمپ ەتۋ
。声哒啪出发,响作通扑通扑,声
。声哒啪,声通扑〈名〉كۇمپىل
出发,声通扑出发(地续连)〈动〉كۇمپىلدە-
大说,牛吹〔转〕② 响作通扑通扑,声哒啪
。口海夸,话
。态互交的 كۇمپىلدە- كۇمپىلدەس-
。态动使的 كۇمپىلدە- كۇمپىلدەت-
。式定不的 كۇمپىلدە- كۇمپىلدەۋ
。式定不的 كۇملجي- كۇملجۋ
,嚅嗫;吐吐吞吞,吾吾支支〈动〉كۇملجي-
支 كۇملجىپ كوپكە دەيىن سويلەمەدى :喃喃
。话说不天半老了吾
。态互交的 كۇملجي- كۇملجىس-
。态动使的 كۇملجي- كۇملجىت-
纯 ساپ كۇمىس :银白,银 ①〈名〉كۇمىس
ازوت :银〔化〕② 银镀 كۇمىس جالاتۋ / 银
含,的制银,的银 ③ 银酸硝 كۇمىس قىشقىلدى
币银 كۇمىس اقشا / 器银 كۇمىس بۇيىم :的银

性女于用 ⑤ 的重贵,的丽美,的亮漂〔转〕④
① التىنمەن اپتاپ، كۇمىسپەن كۇپتەۋ ▲ 名人
银,币银 كۇمىس اقشا ▲ 化美,饰装 ② 银镀
كۇمىس ▲ 元银捡(马骑) كۇمىس الۋ ▲ 元
كۇمىس ▲ 足添蛇画 ەرگە قۇر قۇيىسقان تاعۋ
▲ 银涂,银包 كۇمىس شابۋ ▲ 婚银 تويى
مىلتىعىڭنىڭ كۇمىسىن ايتپا، ٴتيسىن ايت.
。头准的它看要,看好抢的你说莫【谚】
:银镶,银包,银镀〈动〉كۇمىستە-
。匙羹的银镀 كۇمىستەگەن قاسىق
银,的样一银象,的色银〈形〉I كۇمىستەي
色白银 ايدىڭ كۇمىستەي جارىعى :的亮透;的光
。光月的
。(式方的)币银用〈副〉Ⅱ كۇمىستەي
。态动被的 كۇمىستە- كۇمىستەل-
。态动使的 كۇمىستە- كۇمىستەن-
。态动使的 كۇمىستە- كۇمىستەت-
。式定不的 كۇمىستە- كۇمىستەۋ
。的银(涂)包,的子银有〈形〉كۇمىستى
:的样一银象,的色银〈形〉كۇمىسشە
。亮发样一银象 كۇمىسشە جىلتىراۋ
。鼠尾白〔动〕〈名〉كۇمىسقۇيرىق
شىعىس قىزارىپ كۇن :日,阳太 ①〈名〉كۇن
② 光日 كۇن نۇرى / 。升阳太,红方东 .شىقتى
ٴبىر كۇندە / 日息休 دەمالىس كۇنى :天,日
كۇنى دە ستىق، :昼,天白 ③ 内之天一在
,气天 ④ 热也里夜,热也天白 ٴتۇنى دە ستىق
,光时,间时 ⑤ 。冷气天 كۇن سۋىق :候气
وتكەن كۇندەردى ەسكە العاندا :日往;月岁,阴光
ارتىق كۇن جازۋ :分工,工 ⑥ 月岁的往以起想
كۇنە :存生,子日,活生〔转〕⑦ 分工写多
قوعامدا كەدەيلەرگە كۇن جوق ەدى. 有没会社旧
不活他 ونىڭ كۇنى از قالدى. / 。路活的人穷
▲ 居索可不人 ادام كۇنى ادامنەن ▲ 。久多了
,貌月容花 اي دەسە اۋزى، كۇن دەسە كوزى بار
ايى ▲ 日望〔天〕كۇن تولعان اي ▲ 花羞月闭
尽已数气 بىتكەن ايىندا، كۇنى بىتكەن كۇنىندە
كورەر اتار تالىڭ، ▲天前 ارعى كۇن ▲ 候时的
ات ▲ 过子日好有没 كۇن جوق (شـــعار)
▲ 征出续连,军行直一 وستىندە كۇن كورۋ

باسقا كۈن تۈۋ 殃遭，头临祸大 ▲ بۇرناعى كۈن
立；时适，时准，时按，时及 كۈن ەدر ▲ 天前
كۈن ارقان بويى ▲ 日隔 كۈن ارا ▲ 刻立，即
كوتەرىلۋ 竿三上日 ▲ كۈن اشلۋ 晴天 ▲ كۈن
باتۋ 落日，黑天 ▲ كۈن بەرمەۋ 待虐，负欺 ▲
كۈن داعى 子黑阳太 ▲ كۈن ەڭكەيۋ 西偏阳太，
夕阳西下 ▲ كۈن جايلاتۋ 使天气变坏，使下
雨 ▲ كۈن كالەندىرى 〔天〕太阳历 ▲ كۈن
كەشىرۋ 度日，过日子 ▲ كۈن كوزى 阳光▲
كۈن كورسەتپەۋ 欺负，虐待▲ كۈن كورۋ 度日，
生活，过日子▲ كۈن كورىس 生活，生计 ▲
كۈن ماي توڭعىسىز جىلى 天气暴暖 ▲ كۈن وزۋ
日久天长，后日 ▲ كۈن رايى 天气，气候 ▲
كۈن سايىن 天天，每天 ▲ كۈن ساناپ 一天比
一天，日益▲ كۈن سپەكترى 〔天〕太阳光谱 ▲
كۈن سىرىق بويى كوتەرىلۋ 日上三竿 ▲ كۈن
سىركىــــرەۋ 下毛毛雨，细雨霏霏 ▲ كۈن
ساۋلەسى 太阳光 ▲ كۈن تۇۋ 得到解放，获得
翻身 ▲ كۈن ٴتۇسۋ ① 太阳晒 ② 日子不好过
求告于人 ▲ كۈن تۇتىــلۋ 日蚀 ▲ كۈن
ٴتارتىبى 议事日程 ▲ كۈن تاۋلىك 〔天〕太阳
日 ▲ كۈن شالۋ 太阳晒，日照 ▲ كۈن شۇاق
日光，阳光 ▲ كۈن شىجۋ 天气炎热 ▲ كۇنى
بويى 整天，成天 ▲ كۇنى ٴبىتۋ 完蛋，垮台 ▲
كۇنى بۇگىن 时至今日 ▲ كۇنى ەرتەڭ 不久的
将来，终究，终久 ▲ كۇنى كەشە 直到昨天 ▲
كۈن ىلگەرى 事先，提前，预先 ▲ كۇنى قاران
بولۋ (كورگەن كۇنى قاران بولۋ) 日落西山，倒
霉 ▲ كۈن قاقتى 晒坏的，晒焦的 ▲ كۈن قاعۋ
晒坏，晒焦 ▲ كۈن قۋاتى 太阳能 ▲ كۈن
قۇرعاتپاۋ 天天，每天 ▲ كۈن ۇداي 天天，每
天 ▲ كۈن ۇزاق 一天到晚，整天 ▲ كۈن ۇزىن
一天到晚，整天 ▲ كۈن ۇياسى 日落处 ▲ كۈن
وتكىزۋ 度日，混日子 ▲ كۈن ٴوتۋ 中暑 ▲
مۇزعا جارىپ كۈنگە قويۋ 靠不住 ▲ قىرىق كۈن
شىلدە 农历七月十一日至八月底 ▲ ات باسىنا
كۈن تۇسا اۋىزدىعىمەن سۋ ىشەر، ەر باسىنا كۈن
تۇسا ەتىگىمەن سۋ كەشەر. 【谚】马遇危难带
着嚼子也喝水，人遇危难穿着靴子也过河。
▲ ىنالدىرعان اۋرۋ الماي قويماس، بولتتانعان
كۈن جاۋماي قويماس. 【谚】缠身之病终归要
命，乌云遮日必有大雨。

كۇنا 〈名〉〔波〕罪，罪行，恶罪，过罪，罪孽；
过错：كۇناسىن ەڭبەگىمەن/ كۇناعا باتۋ 犯罪
将功赎罪 ▲ كۇنا ارتۋ (تاعۋ) 诽谤，中伤，
诬蔑 ▲ كۇناعا (بەلشەسىنەن) باتۋ 犯了滔天
大罪 ▲ كۇنادان تازا 清白，无罪，无过。
كۇناكار 〈形〉① 有罪的，有罪行的，有罪恶
的：كۇناكار ادام 罪人 ② 罪人，罪犯。
كۇناكارلىق ① كۇناكار①的抽象名词 ② 罪
行，罪责，犯罪行为。
كۇنالا- 〈动〉责怪，责难，归罪，加罪：بولدى،
قوي-اق كۇنالاماي-ىنى 算了，别责怪他了。
كۇنالاۋ كۇنالا- 的不定式。
كۇناله- 见 كۇنالا-.
كۇنالى 〈形〉有罪过的，有罪恶的，有罪孽的，
犯罪的：كۇنالى بولۋ 犯罪。
كۇنالىلىق كۇنالى 的抽象名词。
كۇناسىز 〈形〉无罪的，无辜的，无过错的：
كۇناسىز دەپ قاراۋ 认定无罪。
كۇناسىزدان-كۇناسىز 〈副〉无辜，无罪。
كۇناسىزدىق كۇناسىز 的抽象名词。
كۇنباعار 〈名〉〔植〕向日葵，葵花。
كۇنباعارلى 〈形〉有向日葵的，长向日葵的。
كۇنباعىس 〈名〉〔植〕向日葵，葵花。
كۇنباتىس 〈名〉西，西方：كۇنباتىس جاق 西
面。
كۇنبە-كۇن 〈副〉当天，当日：كۇنبە-كۇن
بارىپ كەلۋ 当天去当天回来。
كۇنبە-كۇنگى 〈形〉当天的，当日的，每天的。
كۇنگەباعار 见 كۇنباعار.
كۇنگەي 〈名〉① 向阳面，阳坡：تاۋدىڭ
كۇنگەيى قىستا جىلى بولادى. 山的阳坡冬天暖
和 ② 南边：ٴۇيدىڭ كۇنگەي جاعى 楼的南边。
كۇنگەيلىك 〈形〉向阳的，朝阳的，阳坡的：
تاۋدىڭ كۇنگەيلىك جاعى 山的向阳的一面。
كۇنگىرت 见 كۇڭگىرت.
كۇندە Ⅰ 〈名〉(解放前的)乡长。
كۇندە Ⅱ 〈名〉(挤马奶时为防止母马踢人套
在马颈和一条后脚上的)绳索。

كۇندە Ⅱ 〈名〉〔方〕木犁。

كۇندە- Ⅳ 〈动〉嫉妒，妒忌，吃醋： ءبىر-ءبىرى كۇندەۋ 互相嫉妒。

كۇندە- Ⅴ 〈动〉论日，一天为单位： ۋاقىتتى كۇندەپ ۋتكىزۋ 让时间一天天地过去。

كۇندە Ⅵ 〈副〉天天，每天。

كۇندە باۋ 〈名〉〔旧〕和亲。

كۇندەگىلىك 〈名〉〔方〕轴心。

كۇندەگىش 〈形〉爱嫉妒的，爱吃醋的。

كۇندەگىشتىك كۇندەگىش 的抽象名词。

كۇندە: كۇندە ءجىبى （挤马奶时防止母马侧索，踢人套在马颈和一条后腿上的）绳呆索。

كۇندەلە- 〈动〉（挤马奶时为防止母马踢人，用绳索）套上，拴上。

كۇندەلەت- كۇندەلە- 的使动态。

كۇندەلەۋ كۇندەلە- 的不定式。

كۇندەلىك 〈形〉①天天的，每天的，日常的： كۇندەلىك جاعداي 每天的情况 / كۇندەلىك تۇرمىسقا كوڭىل ءبولۋ 关心日常生活 ②日记，笔记： كۇندەلىك جازۋ 写日记 ③ 日记本，笔记本。

كۇندەلىكتى 〈形〉每天的，日常的： كۇندەلىكتى جۇمىستار 日常的事务。

كۇندەمە 〈名〉零活，零工： كۇندەمە ىستەۋ 打短工。

كۇندەپ-تۇندە- 〈动〉（常用其副动词形式）日夜地，日以续夜地，日夜： جۇمىستى كۇندەپ-تۇندەپ ءبىتىرۋ 日以继夜地完成任务。

كۇندەپ-تۇندەۋ كۇندەپ-تۇندە- 的不定式。

كۇندەس Ⅰ 〈名〉①妻妾之间的称呼 ②〔转〕竞争者；爱吃醋者 ▲ كۇندەس شەشە 后娘，后母。

كۇندەس Ⅱ 〈形〉嫉妒的，妒忌的；吃醋的，争风吃醋的 ▲ كۇندەس باق 互相嫉妒。

كۇندەس- Ⅲ ①كۇندە- Ⅲ 的交互态 ② 嫉妒，吃醋；竞争。

كۇندەستىك ①كۇندەس Ⅱ 的抽象名词 ② 嫉妒心，妒忌。

كۇندەستىر- كۇندەس- Ⅲ 的使动态。

كۇندەسۋ كۇندەس- Ⅲ 的不定式。

كۇندەت- كۇندە- Ⅲ 的使动态。

كۇندەۋ كۇندە- Ⅲ、Ⅳ 的不定式。

كۇندەۋشى 〈名〉嫉妒者。

كۇندەۋشىلىك 〈名〉嫉妒，嫉妒心。

كۇندىز 〈名〉白天，昼，白昼： كۇندىز سەگىز ساعات قىزمەت 白天八小时工作 ▲ كۇندىز كۇلكى، تۇندە ۇيقى كورمەۋ 忧心忡忡。

كۇندىزگى 〈形〉白天的，白昼的： كۇندىزگى ۋاقىت 白天的时间 / كۇندىزگى جۇمىس （كەزەك） 白班。

كۇندىز-ءتۇنى 〈副〉日夜，昼夜： كۇندىز-ءتۇنى شايقاس جاساۋ 日夜奋战。

كۇندىك Ⅰ 〈名〉①〔旧〕（妇女的）白头布，头巾 ②〔转〕山顶，山峰。

كۇندىك Ⅱ 〈名〉遮太阳的用具，旱伞，阳伞。

كۇندىك Ⅲ 〈形〉① 天的，一天的： كۇندىك جەر 一天的路程 / كۇندىك جۇمىس 一天的活儿 ②（一天的）零活儿，日工，零工： كۇندىك ىستەۋ 打日工 ▲ ارا كۇندىك 两天的（路程）两天的 ▲ بەس كۇندىك دۇنيە 短时间的，短暂的，暂时的 ▲ ساۋىپ ىشسەڭ مىڭ كۇندىك، سويىپ جەسەڭ ءبىر كۇندىك.【谚】挤奶喝享用千日，宰肉吃受用一时（细水长流）。

كۇندىكسىز 〈形〉①不戴头饰的，不戴头巾 ② 没有阳伞的，不带阳伞的。

كۇندىكتە- 〈动〉论日，按日，按日计算： كۇندىكتەپ ىستەۋ 作短工。

كۇندىكتەۋ كۇندىكتە- 的不定式。

كۇندىكتى 〈形〉①戴头饰的，戴头巾的 ② 有阳伞的，带阳伞的。

كۇندىكتىك 〈形〉做头饰的，用做头巾的。

كۇندىكشى 〈名〉零工，日工，短工，按日计资的工人。

كۇندىكشىلىك 〈名〉短工，零活儿。

كۇنەلت- 〈动〉生活，以……为生，靠…… 生存： اڭ اۋلاپ كۇنەلتۋ 以狩猎为生。

كۇنەلتۋ كۇنەلت- 的不定式。

كۇنەس 〈形〉向阳的，朝阳的： كۇنەس جەر 向阳的地方。

كۇنجارا 〈名〉[波]（植物油）油渣，油渣饼。

كۈنجىت 〈名〉[波]〔植〕芝麻，胡麻，麻油：كۈنجىت مايى 麻油。

كۈنقاعار 〈名〉檐：ئۆيدىڭ كۈنقاعارى 房檐 / شاپكىنىڭ كۈنقاعارى 帽檐。

كۈنقاعارسىز 〈形〉(指屋子或帽子)无檐的。

كۈننەن-كۈنگە 〈副〉一天比一天，日益，日趋：كۈننەن-كۈنگە جاقسارۋ 一天比一天好起来。

كۈنسا- 〈动〉晒太阳，日光浴。

كۈنسال- 〈动〉遮着阳光看。

كۈنسالۋ كۈنسال- 的不定式。

كۈنساۋ كۈنسا- 的不定式。

كۈنسۋ كۈنسى- 的不定式。

كۈنسى- 〈动〉日晒，晒坏，晒得变质，晒得变味儿：قىمىز كۈنسىپ كەتىپتى. 马奶晒得变味儿了。

كۈنسىز 〈形〉①不见阳光的，阴暗的：كۈنسىز ئۆي 不见阳光的屋子 ②〔转〕受虐待的，受欺负的，受凌辱的。

كۈنسىزدىك كۈنسىز 的抽象名词。

كۈنسىرە- 〈动〉日晒，太阳底下呆着。

كۈنسىرەۋ كۈنسىرە- 的不定式。

كۈنسىت- كۈنسى- 的使动态。

كۈنتۇ 〈名〉〔植〕太阳花。

كۈنتايىم 〈名〉对小孩的昵称。

كۈن-تۈن 〈名〉日夜，白天黑夜，昼夜：كۈن-تۈن تىنباي ىستەۋ 昼夜不停地工作。

كۈنشە 〈副〉像太阳一样地：كۈنشە كۈركىرەۋ 犹如天打雷似地。

كۈنشعار 〈名〉旭日形图案。

كۈنشعىس 〈名〉东，东方，东面：مەكەمەنىڭ كۈنشعىسىندا 在机关的东面。

كۈنشىل 〈形〉爱吃醋的，爱嫉妒的，醋劲大的：كۈنشىل ايەل 爱吃醋的女人 ▲ كۈنشىلدىڭ كۈنى قاران. 【谚】爱嫉妒的过不了好日子。

كۈنشىلدىك كۈنشىل 的抽象名词。

كۈنشىلە- 〈动〉嫉妒，妒忌，吃醋。

كۈنشىلەۋ كۈنشىلە- 的不定式。

كۈنشىلىك I 见 كۈنشىلدىك.

كۈنشىلىك II 〈形〉一天的：كۈنشىلىك جەر 一天的路程。

كۈنىم 〈名〉对小孩或对自己的欢喜的人的昵称。

كۈنىمەن-تۈنىمەن 〈副〉日以继夜地，日夜地，白天黑夜地：كۈنىمەن-تۈنىمەن جۇرۇ 白天黑夜地行走。

كۈنى-تۈنى 〈副〉白天黑夜，日夜：كۈنى-تۈنى جاڭبىر جاۋۋ 昼班下雨。

كۈڭ I 〈名〉〔旧〕婢，婢妈，女奴，女仆，陪房：شاڭىراقتا مىڭگىزگەن كۈڭى 陪房 ▲ كۈڭىڭ بولايىن (女方说)给你当女奴；永远忠实于你。

كۈڭ II 〈名〉〔旧〕公。

كۈڭگەي 见 كۈنگەي.

كۈڭگىر 〈拟〉①咚咚声，嚷嚷声 ②嚷嚷声，哇啦哇啦声。

كۈڭگىر-كۈڭگىر 〈形〉①咚咚响的，嗡嗡响的：بارابانىڭ كۈڭگىر-كۈڭگىر داۋسى 鼓的咚咚声 ②主声嚷嚷的，哇啦哇啦的：كۈڭگىر-كۈڭگىر سويلەسۋ 哇啦哇啦的交谈 ▲ كۈڭگىر داۋس 中高音。

كۈڭگىرلە- 〈动〉①咚咚作响，嗡嗡作响，丁零当啷作响：ئۆيدىڭ ئىشى كۈڭگىرلەپ كەتتى. 屋里充满了回响声。②高声嚷嚷，大声说，哇啦哇啦地说话：سىرتتان كۈڭگىرلەگەن داۋس ەستىلدى 从外边传来了高声嚷嚷声。

كۈڭگىرلەس- كۈڭگىرلە- 的交互态。

كۈڭگىرلەت- كۈڭگىرلە- 的使动态。

كۈڭگىرلەۋ كۈڭگىرلە- 的不定式。

كۈڭگىرت 〈形〉①暗的，阴暗的，朦胧的，昏暗的：كۈڭگىرت اسپان 昏暗的天空 ②含糊的，模糊的，不明确的：قاساقانا كۈڭگىرت سويلەۋ 故意含糊其词 ▲ الا كۈڭگىرت 昏暗的，不明亮的 ▲ كۈڭگىرت جاسىل 淡绿色 ▲ كۈڭگىرت كوزىلدىرىك 墨镜 ▲ كۈڭگىرت تارتۋ 变得阴暗，变得昏暗；变得模糊。

كۈڭگىرتتە- 〈动〉使昏暗，遮挡(光线)，弄得不透亮。

كۈڭگىرتتەل- كۈڭگىرتتە- 的被动态。

كۈڭگىرتتەن- ① كۈڭگىرتتە- 的反身态 ②

得变，糊模得变 ③ 暗阴得变，暗昏得变，暗变
。清不糊含

كۆڭگىرتەندىر- كۆڭگىرتەن- 的使动态。

كۆڭگىرتەنۈ كۆڭگىرتەن- 的不定式。

كۆڭگىرتىك كۆڭگىرت 的抽象名词。

كۆڭدەن- 〈动〉当仆奴，当奴婢，当陪房。

كۆڭدەنۈ كۆڭدەن- 的不定式。

كۆڭدىك 〈名〉女婢的地位，使女身分：
كۆڭدىكتەن ازات بولعان ايەلدەر 从奴婢中解放
出来的妇女。

كۆڭك: كۆڭك ەتۋ 〈突然〉嘟哝，嘟囔一句：
باسىن دا كوتەرمەستەن كۆڭك ەتە ٴتۇستى 头抬
也没抬嘟哝了一句。

كۆڭكىل 〈名〉 ① 嘟哝，怨言（不公开的怨，
背后的）议论，闲话，是非话。② 牢骚，声

كۆڭكىلدە- 〈动〉 ① （不满地）嘟哝，发牢
骚，说怨言：كۆڭكىلدەپ ۋرسۋ 嘟嘟哝哝地申
诉。② （背后）议论，说闲话，谈论是非：
سىرتتان كۆڭكىلدەۋ 背后说闲话。

كۆڭكىلدەس- كۆڭكىلدە- 的交互态。

كۆڭكىلدەت- كۆڭكىلدە- 的使动态。

كۆڭكىلدەۋ كۆڭكىلدە- 的不定式。

كۆڭشىلىك 见 كۆڭدىك.

كۆڭىرەن- 〈动〉 哀号，号啕大哭；痛哭：
كۆڭىرەنىپ جىلاۋ 放声大哭 ▲ كۆلە كىرىپ،
كۆڭىرەنە شىقتى 违背诺言，要两面派。

كۆڭىرەندىر- كۆڭىرەن- 的使动态。

كۆڭىرەنت- كۆڭىرەن- 的使动态 ▲ ارۋاقتى
كۆڭىرەنتۋ 骂祖宗。

كۆڭىرەنۈ كۆڭىرەن- 的不定式。

كۆڭىرەنىس- كۆڭىرەن- 的交互态。

كۆپ I 〈名〉〔口〕立方：ٴبىر كۆپ توپىراق
一立方土。

كۆپ II 〈名〉皮囊，皮桶。

كۆپ III 〈名〉［俄］铁桶，铁罐。

كۆپ IV 〈名〉（指山谷里的）积水。

كۆپ V 见 كۆپكى.

كۆپ VI : **كۆپ بولۋ** 肿，肿胀：قولى كۆپ
بولىپ كەتىپتى. （他的）手肿得鼓鼓的。▲ كۆپ
بەرۋ 扑通一声 ▲ كۆپ ەتۋ 扑通一声响。

كۆپانا 〈名〉〔俄〕草堆。

كۆپەك 〈名〉包皮。

كۆپكى 〈名〉〔俄〕（用来防预羊皮肤病的）药
池子。

كۆپكىلە- 〈动〉让羊在药池子中趟过。

كۆپكىلەن- كۆپكىلە- 的使动态。

كۆپكىلەۋ كۆپكىلە- 的不定式。

كۆپسەك 〈形〉松软的，松散的：كۆپسەك قار
雪的松软 / كۆپسەك قۇم 沙子的松散。

كۆپسەر I 〈名〉皮筏，筏子。

كۆپسەر II 〈名〉外衣，罩衣。

كۆپسۋ كۆپسى- 的不定式。

كۆپسى- 〈动〉 ① 洋洋得意；得势，趾高气扬：
ونىڭ كۆپسىپ تۇرعان كەزى ەدى. 他正得势的
时候。② 自夸，吹嘘。

كۆپسىن- كۆپسى- 的反身态。

كۆپتە- I 〈动〉（常用其副动词形式）一立方
一立方地（堆，量）。

كۆپتە- II 〈动〉 ① 镀，包，涂 ② 搅，拍打 ▲
ايرانداي اپتاپ، كۆبەدەي كۆپتەۋ 任意摆布，为
所欲为 ▲ التىنمەن اپتاپ، كۆمىسپەن كۆپتەۋ
镀金包银，装饰，美化。

كۆپتەي: كۆپتەي بولىپ ٴىسۋ 肿，肿胀，肿
得鼓起来。

كۆپتەن- 〈动〉自吹自擂，自夸，吹嘘。

كۆپتەنۈ كۆپتەن- 的不定式。

كۆپتەۋ كۆپتە- I、II 的不定式。

كۆپتى I 〈形〉忧虑的，担忧的；忧伤的：
كۆپتى كوڭىل 忧虑的心情。

كۆپتى II **: جۇرەگى (كوڭىلى) كۆپتى بولۋ** 放
不下心，担心，忧虑 ▲ كۆپتى بولۋ 暴食，（吃
得）撑，积食；瘤胃闭塞。

كۆپۋ كۆپى- III 的不定式。

كۆپشەك 〈名〉［波］（轮）毂。

كۆپشەكتەي 〈形〉 ① 肥壮的，肥大的，丰满的
② 肿得鼓鼓的，肿得圆圆的。

كۆپشەكتەن- 〈动〉显得丰满，变得肥壮，变得
健壮：كۆپشەكتەنگەن سان 健壮的大腿。

كۆپشەكتەنۈ كۆپشەكتەن- 的不定式。

كۆپى I 〈名〉（絮有驼毛的）外衣 ▲ اپى

كىرىپ كۇپى شىعۋ 慌慌张张，急急忙忙 ▲ كۇپسىنە سىماۋ 摆架子。

كۇپى II 〈名〉①危险，险情 ②疑心，忧虑。

كۇپى- III 〈动〉吹牛，自吹自擂，说大话。

كۇپىلدە- 〈动〉①（连续地）扑通响，咕咚咕咚作响 ②〔转〕自夸，吹牛，吹嘘，夸夸其谈。

كۇپىلدەك 〈形〉自夸的，爱吹牛的，自我吹嘘的，爱夸夸其谈的。

كۇپىلدەس- كۇپىلدە- 的交互态。

كۇپىلدەت- كۇپىلدە- 的使动态。

كۇپىلدەۋ كۇپىلدە- 的不定式。

كۇپىلى 〈形〉穿着大衣的，穿着外衣的。

كۇپىلىك 〈形〉做外衣的：كۇپىلىك ٴجۇن 絮外衣的毛。

كۇپىن- ① كۇپى- III 的反身态 ②自吹自擂，吹嘘，大言不惭：ۇيدە وتىرىپ كۇپىنۋ 坐在家里吹嘘。

كۇپىندىر- كۇپىن- 的使动态。

كۇپىنۋ كۇپىن- 的不定式。

كۇپىنىس- كۇپىن- 的交互态。

كۇپىر 〈形〉［阿］〔宗〕违反教规的：كۇپىر بولىپ جۇرمە. 你不要违反教规。

كۇپىرلىك ① كۇپىر 的抽象名词 ②违反教规的行为：كۇپىرلىك ٴسوز 违反教规的言行。

كۇپىس- كۇپى- III 的交互态。

كۇر I ：**كۇر ەتۋ** ①发出雷鸣声，雷声作响 ②发出隆隆声，轰轰响。

كۇر II 〈名〉（海边的）冰丘。

كۇربەلەكتە- 〈动〉①迈不开步，伸不开腿：كۇربەلەكتەپ جۇرە الماۋ 迈不开步，行走不便 ②〔转〕手忙脚乱，慌忙，慌张，忙碌：كۇربەلەكتەپ ابىگەر بولۋ 忙碌一阵 ③〔转〕畏缩，缩手缩脚，畏缩不前。

كۇربەلەكتەۋ كۇربەلەكتە- 的不定式。

كۇربەڭدە- 见 كۇيبەڭدە-.

كۇربىك 〈名〉厚皮甜瓜。

كۇرگەيلە- 〈动〉将（羊群）包围，围拢：كۇرگەيلەپ ۇستاۋ 把（羊群）包围起来再抓。

كۇرگەيلەس- كۇرگەيلە- 的交互态。

كۇرگەيلەۋ كۇرگەيلە- 的不定式。

كۇردەك 见 كۇرتىك.

كۇردە 〈名〉（挤马奶时为防止有烈性的母马踢人套在马颈和一条后腿）绳索。

كۇردەك I 〈形〉大而蓬松的，大的，高大的。

كۇردەك II 〈名〉防寒圈。

كۇردەكشە 〈名〉（絮有毛或棉的）背心；皮背心。

كۇردەلەن- 〈动〉复杂化，变得复杂，变得困难：ماسەلە كۇردەلەنىپ كەتتى. 问题越来越复杂了。

كۇردەلەندىر- كۇردەلەن- 的使动态。

كۇردەلەنۋ كۇردەلەن- 的不定式。

كۇردەلى 〈形〉复杂的，繁杂的，繁难的；复合的；难解的：كۇردەلى ماسەلە 复杂的问题 ▲ كۇردەلى ەتىستىك 复合动词。

كۇردەلىلىك كۇردەلى的抽象名词。

كۇردەمشە 〈名〉私生子，非婚生。

كۇرە I 〈名〉生铝锅。

كۇرە I 〈名〉（蒙族的）喇嘛庙 ▲ كۇرە جول 大道，大路。

كۇرە III 〈名〉斗。

كۇرە- IV 〈动〉铲：قار كۇرەۋ 铲雪 ▲ كۇرەپ الۋ 得到一大笔（钱财）；获得大量（东西）。

كۇرە 〈形〉主要的，首要的：كۇرە مىندەتتەر-دىڭ ٴبىرى 主要的任务之一。

كۇرەگەيلە- 见 كۇرگەيلە-.

كۇرەك 〈名〉铲子，锹：اعاش كۇرەك 木铲 / تەمىر كۇرەك 铁锹 ▲ التىن كۇرەك 春风，暖风 ▲ بەل كۇرەك 短柄铲子 ▲ ارشۋ كۇرەك 铲雪露草 ▲ كۇرەك ٴتىس 门牙，切齿，切牙 ▲ كۇرەك شاي 获砖，青砖。

كۇرەكتە- 〈动〉铲：توپىراقتى كۇرەكتەپ الۋ 铲土。

كۇرەكتەي 〈形〉大的，大而宽的：ٴتىلى كۇرەكتەي 大舌头 ▲ تابانى كۇرەكتەي 整整：تابانى كۇرەكتەي ون جىل بولدى 整整十年了 ②拔尖的，好样的。

كۇرەكتەۋ كۇرەكتە- 的不定式。

كۈرەكچە 〈名〉小铲子，小铁锹。

كۈرەكچى 〈名〉制做铲子的人。

كۈرەل- كۈرە- Ⅳ 的被动态。

كۈرەن: **كۈرەن جول** 大道，大路。

كۈرەڭ 〈形〉深棕色的，栗色的，褐色的 ▲ قارا كۈرەڭ 深褐色 ▲ قىزىل كۈرەڭ 枣红色 ▲ قوڭىر كۈرەڭ 暗褐色 ▲ ال كۈرەڭ 浅栗色 ▲ قىزىل كۈرەڭ 红兔褐(马) ▲ كۈرەڭ تارتۇ 变棕色，成栗色，显得红中透黄 ▲ كۈرەڭ قاباقتانۇ 生气，恼火 ▲ كۈرەڭ قوجا 贝母 ▲ كۈرەڭ شاي 放奶油的浓茶。

كۈرەڭدەن- 〈动〉①变成深棕色，变成棕褐色 ②发黑，变得黑黝：كۆنگە كۈيىپ كۈرەڭدەنۇ 太阳晒得黑黝。

كۈرەڭدەنۇ كۈرەڭدەن- 的不定式。

كۈرەڭدەۋ 〈形〉浅褐色的，淡棕色的。

كۈرەڭكەي 见 كۈرەڭدەۋ.

كۈرەڭوت 〈名〉〔植〕柳叶菜。

كۈرەڭت- 〈动〉变得黑黝，发黑，变成褐色。

كۈرەڭتۋ كۈرەڭت- 的不定式。

كۈرەس Ⅰ 〈名〉①摔跤，角斗，角力：كۈرەسكە تۇسۋ 参加摔跤 ②斗争，战斗，奋斗：تاپتىق كۈرەس 阶级斗争。

كۈرەس- Ⅱ ① كۈرە- Ⅳ 的交互态 ②摔跤，角力，角斗：كۈرەسىپ جىعىلىپ قالۇ 被摔倒了 ③斗争，争斗，为……而奋斗，为……而斗争：وتان ۇشىن كۈرەسۋ 为祖国而斗争。

كۈرەسكەر 〈名〉①摔跤手，摔跤运动员 ②斗争者，战斗者。

كۈرەسكەرلىك ① كۈرەسكەر 的抽象名词 ②战斗精神。

كۈرەسكىش 〈形〉①爱摔跤的 ②为……而斗争的，为……而奋斗的。

كۈرەستىر- كۈرەس- Ⅱ 的使动态。

كۈرەسۋ كۈرەس- Ⅱ 的不定式。

كۈرەسۋشى 见 كۈرەسكەر.

كۈرەسشى 〈名〉斗争者，战斗者，为……而奋斗的人。

كۈرەسشىل 〈形〉爱摔跤的。

كۈرەسىن 〈名〉①垃圾堆：كۈرەسىنگە تاستاۋ 扔到垃圾堆去 ②堆在一起的：قار كۈرەسىن 堆积的雪堆。

كۈرەتامىر 〈名〉颈脉。

كۈرەۋ كۈرە- Ⅳ 的不定式。

كۈرەۋلى 〈形〉好铲的，铲除干净的：قارى كۈرەۋلى جەر 雪被铲除干净的地方。

كۈرەشكە 〈名〉(搪瓷或铝制的)带把缸子。

كۈرجەڭ 〈形〉猫着腰的，弓着背的。

كۈرجەڭدە- 〈动〉猫着腰走，弓着背走；拖着腿走。

كۈرجەڭدەۋ كۈرجەڭدە- 的不定式。

كۈرجي- 〈动〉弓着腰，驼着背：مويىنى كۈرجيگەن 颈部肉厚的。

كۈرجيت- كۈرجي- 的使动态。

كۈرجيۋ كۈرجي- 的不定式。

كۈرجيس- كۈرجي- 的交互态。

كۈرجي Ⅰ 〈名〉褡裢带。

كۈرجي Ⅱ 见 كۈرزى.

كۈرجىك 〈形〉弓着腰的，驼着背的；迈不开步的。

كۈرجىكتىك كۈرجىك 的抽象名词。

كۈرجىلە- 〈动〉(将褡裢带)穿起加以固定。

كۈرجىلەت- كۈرجىلە- 的被动态。

كۈرجىلەۋ كۈرجىلە- 的不定式。

كۈرزى 〈名〉[波](古代兵器名)金爪，棒，注铅棍棒。

كۈرزىلە- 〈动〉抡起(金爪)，挥舞(锤矛)。

كۈرزىلەۋ كۈرزىلە- 的不定式。

كۈركە 〈名〉毡窝，窝棚，窝铺：شوپ كۈركە 草棚 / تاۋىق كۈركەسى 鸡窝 ▲ كۈركە تاۋىق 火鸡，火食鸡。

كۈركەلە- 〈动〉搭草棚，修窝棚。

كۈركەلەن- كۈركەلە- 的被动态。

كۈركەلەۋ كۈركەلە- 的不定式。

كۈركەلى 〈形〉有窝的，有窝棚的，有茅屋的。

كۈركە تاۋىق 〈名〉火鸡，火食鸡。

كۈركەشىك 〈名〉小窝棚，小草棚。

كۈرك-كۈرك 〈拟〉咯咯声：كۈرك-كۈرك جوتەلۋ 咯咯地咳嗽 ▲ كۈرك-كۈرك ەتۋ 咯咯地咳嗽。

كۆركىل 〈名〉 咳嗽声，干咳声，嘶哑的咳嗽声。

كۆركىلدە- 〈动〉 ① 咯咯地咳嗽；发出咯咯的咳嗽声，剧烈地咳嗽：تالڭ اتقانشا كۆركىلدەدى 咯咯地咳嗽了一夜 ② （雄驼）发情，大发淫威 ③ （母鸡对雏鸡）咕咕叫。

كۆركىلدەس- كۆركىلدە- 的交互态。

كۆركىلدەت- كۆركىلدە- 的使动态。

كۆركىلدەۋ كۆركىلدە- 的不定式。

كۆركىرە- 〈动〉 打雷，响雷，雷鸣：كۆن كۆركىرەپ ناجاعاي جارقىلدادى. 雷鸣电闪。▲ كۆن كۆركىرەسە جەرگە ابيىر، جەر يىسە مالعا ابيىر. 【谚】天下雨地收益，草茂盛畜得利。

كۆركىرەمە 〈名〉 瀑布。

كۆركىرەس- كۆركىرە- 的交互态。

كۆركىرەت- كۆركىرە- 的使动态。

كۆركىرەۋ كۆركىرە- 的不定式。

كۆرت- 见 كۆرلدەت-.

كۆرمە I 〈名〉 坎肩。

كۆرمە II 〈动〉 ① 打活扣，打梅花扣：ارقاندى كۆرمەپ بايلاۋ 将绳子打活扣 ② 〔转〕束缚，约束，控制：اياق-قولدى كۆرمەپ جىبەرمەۋ 束手束脚的不得自由 ▲ قىسقا ٴجىپ كۆرمەۋگە كەلمەس. 【谚】短绳子打不起结（无能为力）。

كۆرمەك 〈名〉 〔植〕 稗子 ▲ كۆرىش ارقاسىندا كۆرمەك سۋ ىشەدى. 【谚】稗子靠水稻生存。

كۆرمەل- كۆرمە- II 的被动态 ▲ كۆرمەلىپ قالۋ ① 张口结舌，口齿不清 ② （指绳索）变成死结 ▲ ٴتىل كۆرمەلۋ 张口结舌，言语含糊，口齿不清（因醉或患病）。

كۆرمەس- كۆرمە- II 的交互态。

كۆرمەت- كۆرمە- II 的使动态。

كۆرمەۋ I 〈名〉 （绳索的）活结，活扣。

كۆرمەۋ II كۆرمە- 的不定式。

كۆرمەۋلى 〈形〉 活扣的，活结的，打梅花扣的。

كۆرپ-كۆرپ: كۆرپ-كۆرپ ەتۋ （指奶畜）滋滋作响，滋滋流。

كۆرپىل 〈拟〉 （挤奶时的）滋滋声。

كۆرپىلدە- 〈动〉 ① （挤奶时）滋滋作响，滋滋流 ② （奶畜性）显得多。

كۆرپىلدەت- كۆرپىلدە- 的使动态。

كۆرپىلدەۋ كۆرپىلدە- 的不定式。

كۆرس: كۆرس ەتۋ ① 咕咚作响：كۆرس ەتىپ جىعىلۋ 咕咚一声倒在地上 ② 轰隆作响，发出隆隆声：كۆرس ەتكەن زەڭبىرەك داۋسى 轰隆的大炮声。

كۆرس-كۆرس 〈拟〉 ① 咕咚声，砰砰声 ② 轰隆声，轰鸣声 ▲ كۆرس-كۆرس ەتۋ ① 咕咚作响 ② 轰隆作响。

كۆرسى I 〈名〉 精神；志气，骨气：كۆرسىسى ٴتۇسۋ 精神振作不起来。

كۆرسى II 〈名〉 〔阿〕 坐椅，椅子。

كۆرسىل 〈名〉 ① 轰隆声，隆隆声，轰鸣声：زەڭبىرەكتىڭ كۆرسىلى 大炮的轰隆声 ② 哎哟声，呻吟声；哀鸣声：ونىڭ كۆرسىلى ۋدەي ٴتۇستى. 他的呻吟声越来越响了。

كۆرسىلدە- 〈动〉 ① 发出轰隆声，发出轰轰声；咚咚作响 ② 呼吸困难，呼吸短促。

كۆرسىلدەت- كۆرسىلدە- 的使动态。

كۆرسىلدەۋ كۆرسىلدە- 的不定式。

كۆرسىن- 〈动〉 叹气，叹息，嘘气，哀叹，唉声叹气：قاتتى كۆرسىنۋ 长长地叹一口气 / ٴۇنسىز كۆرسىنۋ 暗自叹息。

كۆرسىندىر- كۆرسىن- 的使动态。

كۆرسىنت- كۆرسىن- 的使动态。

كۆرسىنۋ كۆرسىن- 的不定式。

كۆرسىنىس- كۆرسىن- 的交互态。

كۆرت I 〈副〉 蓦地；猛地一下，突然：كۆرت توقتاۋ 突然停下来 / باعاسى كۆرت قۇلدىراۋ 价格急剧下跌 ▲ كۆرت كەتۋ 过于耿直。

كۆرت II 〈名〉 杂交驼。

كۆرت III 〈拟〉 （指木头类断裂时的）咔嚓声。

كۆرتە 〈名〉 （皮、棉）坎肩。

كۆرتەشە 〈名〉 （皮、棉）小坎肩。

كۆرت-كۆرت 〔拟〕 咔嚓声，（脆物的）碎裂声：كۆرت-كۆرت شايناۋ 咔嚓咔嚓地咬 ▲ كۆرت-كۆرت ەتۋ 咔嚓作响；发出断裂声。

كۆرتىك I 〈名〉 〔方〕 （擀出来的）面张。

كۆرتەك Ⅱ 〈名〉(被风吹积成的)雪堆，积雪：جوتا-جوتا بولۇپ ۋېيىلگەن كۆرتەك قار 一堆一堆积的雪(雪堆)。

كۆرتەكتى 〈形〉有雪堆的，有积雪的。

كۆرتىل 〈名〉喀嚓声。

كۆرتىلدە- 〈动〉发出断裂声，喀嚓作响，喀嚓响。

كۆرتىلدەس- كۆرتىلدە- 的交互态。

كۆرتىلدەت- كۆرتىلدە- 的使动态。

كۆرتىلدەۋ كۆرتىلدە- 的不定式。

كۆرشەك 〈名〉挂勾，插销。

كۆرشەكتە- 〈动〉挂上(挂勾)，插上(插销)。

كۆرشەكتەل- كۆرشەكتە- 的被动态。

كۆرشەكتەت- كۆرشەكتە- 的使动态。

كۆرشەكتەۋ كۆرشەكتە- 的不定式。

كۆرىك: كۆرىگى باسىلۇ (قايتۇ) 醒巢 ▲ كۆرىك بولۇ 伏巢性，要抱窝 ▲ كۆرىك تاۋىق 巢鸡，抱窝母鸡。

كۆرىل 〈名〉①(水流的)哗哗声，哗啦啦声：وزەننىڭ كۆرىلى 河水的哗哗声②(马达之)轰隆声：ايروپلاننىڭ كۆرىلى 飞机的轰隆声。

كۆرىلدە- 〈动〉①(流淌)哗哗响，哗啦啦响②(马达)轰隆作响，轰轰作响，轰鸣③(腹部)咕噜咕噜作响④〔转〕激昂地说，激动地讲，嚷嚷⑤〔转〕汹涌，沸腾⑥〔转〕显得凶猛，显得凶恶。

كۆرىلدەك 〈形〉①哗哗响的，哗啦啦响的；轰鸣的，轰轰响的，轰隆作响的②小瀑布。

كۆرىلدەپ-سارىلدا- 〈动〉哗哗响，哗啦啦响：كۆرىلدەپ-سارىلداپ اغۇ- 哗哗地流。

كۆرىلدەپ-سارىلداۋ كۆرىلدەپ-سارىلدا- 的不定式。

كۆرىلدەس- كۆرىلدە- 的交互态。

كۆرىلدەت- كۆرىلدە- 的使动态。

كۆرىلدەۋ كۆرىلدە- 的不定式。

كۆرىش 〈名〉稻子，水稻；谷子，大米：كۆرىش كوجە 米粥 ▲ كۆرىشتىڭ ارقاسىندا كۆرمەك سۋ ىشەدى. 【谚】稗子靠水稻生存。

كۆرىششى 〈名〉种稻子的人。

كۆرىششىلىك 〈名〉种稻业 كۆرىششىلىكپەن شۇغىلدانۇ 从事种稻子。

كۆس Ⅰ 〈名〉(人体上的)污垢：كۆس باسۇ 积满污垢。

كۆس- Ⅱ 〈动〉①(要求从格)弃绝，抛弃，遗弃：مالدان كۆسۇ 抛弃牲畜 ②(要求宾格)抽，猛抽，猛击；扇：جۇدىرىقپەن كۆسىپ جىبەرۋ 猛击一拳。

كۆس- Ⅲ 〈动〉透针缝。

كۆسە- 〈动〉老朽，老态龙钟。

كۆسەت 〈形〉旺盛，兴隆的；兴旺的：ساۋداسى كۆسەت بولۇ 生意兴隆。

كۆسەۋ كۆسە- 的不定式。

كۆس-كۆس 〈形〉污垢的，积满污垢的，脏的。

كۆستەن- 〈动〉(指人体)积满污垢，沾满污垢，变脏：قولى كۆستەنىپ كەتىپتى. (他的)手上沾满污垢。

كۆستەنۇ كۆستەن- 的不定式。

كۆسۇ كۆس- Ⅱ 的不定式。

كۆت- 〈动〉①招待，接待，款待；迎接：قوناقتى كۆتۇ 招待客人 ②等，等候，等待：ءبىراز كۆتىپ تۇرىڭىز. 请您稍等一会儿。③侍奉，服侍，照料，关照：اتا-انانى كۆتۇ 侍奉父母 ④期待，期望，盼望：كومەك كۆتۇ 盼望援助 ⑤预料，料想：كۆتپەگەن كۇيگە ءتۇسۇ 陷入未料想到的处境 ▲ الاقانىنا سالىپ كۆتۇ 敬重，侍奉；宠爱，加倍爱护，加倍照顾 ▲ كۆتپەگەن جەردەن 不料，出乎意料，意外。

كۆتە-كۆتە 〈副〉①招待来招待去，伺候来伺候去，一直伺候着②等来等去，左等右等 ③左盼右盼，盼来盼去。

كۆتكىز- كۆت- 的使动态。

كۆتتىر- كۆت- 的使动态 ▲ كەزەك كۆتتىرمەيتىن 急待解决的，立刻处理的。

كۆتۇ كۆت- 的不定式。

كۆتۇسىز 〈形〉伺候不好的，照顾不周到的，照料不好的，无人照管的。

كۆتۇشىلىك 〈名〉照管……的人，保育员；招待员，服务员。

كۆتۇشى 〈名〉照管，伺候，服侍。

كۆتىل- كۆت- 的被动态。

كۈتىمى ：候伺，侍服，奉侍 ①〈名〉**كۈتىم**
جاقسى ：养保，养喂；照关，料照 ② 好得候伺
بالانىڭ كۈتىمى ：理管 ③ 料照的子孩对
ئېگىستىڭ كۈتىمى 。理管的稼庄对
：侍服；奉侍，候伺 〈动〉 **كۈتىمدە-**
كۈتىمدەۋدىك ارقاسىندا ⋯才料照心精靠⋯⋯。
كۈتىمدەۋ كۈتىمدە- 的不定式。
كۈتىمدى 〈形〉① 喂；的好料照，的到周候伺
养的好得 ② 的理管心精。
كۈتىمدىلىك كۈتىمدى的抽象名词。
كۈتىمسىز 〈形〉照，的周欠料照，的好不候伺
。的重保会不；的到周不顾
كۈتىمسىزدىك كۈتىمسىز 的抽象名词。
كۈتىمحانا 〈名〉敬老院。
كۈتىن- ①كۈت- 的反身态 ② 调养，养保，保
。治调；重
كۈتىندىر- كۈتىن- 的使动态。
كۈتىنۋ كۈتىن- 的不定式。
كۈتىر Ⅰ〈名〉[俄] 乡，乡村。
كۈتىر Ⅱ〈形〉咔嚓声，咔巴声 ▲ كۈتىر ەتۋ
（突然）发出咔嚓声，发出咔巴声。
كۈتىر-كۈتىر 〈拟〉咔嚓声，咔巴声，咯吱咯
吱：اتتار شۋپتى كۈتىر-كۈتىر شايناپ تۇر. 马
咯咯咯嚓地嚼着草。▲ كۈتىر-كۈتىر ەتۋ（连
续地）发出咔嚓声，发出咔巴声。
كۈتىرلە- 〈动〉咔嚓作响，发出咔巴声，咯噔
咯噔响：اعاشتىڭ كۈتىرلەگەن داۋسى 木头的
咔嚓咔嚓的断裂声。
كۈتىرلەك 〈形〉①（物体被踩或压断裂时）
咔嚓响的，咔巴响的，咯噔咯噔响的 ② 脆的，
。的硬脆
كۈتىرلەت- كۈتىرلە- 的使动态。
كۈتىرلەۋ كۈتىرلە- 的不定式。
كۈتىس- كۈت- 的交互态。
كۈش 〈名〉① 力，气力，力量，劲儿；势力：بار
كۈشىن سالۋ 使出全部力气 / اسكەري كۈش
军事力量 / كۈشى جوق 劲小的 / العا باسار
كۈش 进步势力 ② 能，能力，本领：كۈشى
جەتپەۋ 没有那么大的能力 ③ 效力：كۈشىنەن
قالۋ 失效 / كۈشىنەن قالدىرۋ 废除 / كۈشىنە

يە 有效（生效） ▲ ات كۈشى 〔物〕马力 ▲
بەلىنىڭ كۈشى، بەتىنىڭ قىزىلى بار 身强力壮，
有威望 ▲ بىلەكتىڭ كۈشى، نايزانىڭ ۇشىمەن
靠势力和武力 ▲ كۈش الۋ ① 休息片刻 ②（
摔跤时）胜者从败者头上迈过 ▲ كۈش بەرۋ
鼓劲，鼓励 ▲ كۈش بولۋ 难办 ▲ كۈشكە باسۋ
强迫 ▲ كۈش كورسەتۋ ①努力 ② 用力，威吓
▲ كۈش ٴتۇسۋ 受压力 ▲ كۈش قايتۋ 衰力；力
竭 ▲ قارا كۈش 傻劲儿 ▲ باستا مي جوق
بولسا، ەكى اياقا كۈش تۇسەر.【谚】头脑简单，
两腿受累。▲ ەسەكتىڭ ٴسۇتى ارام، كۈشى
الال.【谚】驴奶不可食，其力可用（扬长避
短）。▲ كۈش اتاسىن تانىماس.【谚】力不
认亲。
كۈشالا 〈名〉[波] ① 〔植〕马钱子 ② 〔化〕
砒，砒霜 ▲ قىزىل كۈشالا 鸡冠石，红景天。
كۈشە- 〈动〉① 竭力要⋯⋯，努力要⋯⋯，
使劲⋯⋯，硬要⋯⋯：تاماقتى كۈشەپ ٴىشۋ
硬吃 ② 施加压力，强迫，勉强：ونى بارۋعا
كۈشەمە. 你别强迫他去。
كۈشەي- 〈动〉① 变得有力，变得力气大：
بۇرىنعىدان كۈشەيىپ الىپتى（他）比以前力气
大了 ② 变大：داۋسى كۈشەيىپ شىقتى 声音
大起来了 / جەل كۈشەيىپ كەلەدى. 风越来越
大了。③ 变得强壮：دەنساۋلىقتىڭ كۈشەيۋى
身体变强壮 ④ 加重，恶化：ناۋقاسى كۈشەيىپ
كەتتى：（他的）病情加重了 ⑤ 变得强大：
مەملەكەتتىڭ كۈشەيۋى 国家的强大。
كۈشەيت- ① كۈشەي- 的使动态 ② 放大：
داۋىسىنى كۈشەيتىپ شىعار 把嗓门儿放大 ③
加强，强化，增强：ٴتارتىپتى كۈشەيتۋ 加强纪
律。
كۈشەيتكىش 〈名〉①〔电〕放大器，扩大器 ②
〔机〕加力档，增力器 ▲ كۈشەيتكىش ۇستەۋلەر
〔语〕强调副词。
كۈشەيتپەلى 〈形〉强化的，加强的，增强的 ▲
كۈشەيتپەلى فورما 〔语〕 强 化 形 式 ▲
كۈشەيتپەلى شىراي 〔语〕强化级，强调级。
كۈشەيتىل- كۈشەيت- 的被动态。
كۈشەيۋ كۈشەي- 的不定式。

كۆشەن- ①كۆشە- 的反身态 ② (排便时)
使劲，用力，努力 〔转〕 勉强，拼命，……，
（不会）硬要 ……： كۆشەنگەنمەن جازۋعا
بولمايدى 硬要写是写不出来。
كۆشەندۈر- كۆشەن- 的使动态。
كۆشەنت- كۆشەن- 的使动态。
كۆشەنۈ كۆشەن- 的不定式。
كۆشەنشەك 〈形〉 无能的，无才能的，无作为
的： كۆشەنشەك جازۋشى 无能的作家。
كۆشەنشەكتىك كۆشەنشەك 的抽象名词。
كۆش-جىگەر 〈名〉（力量和精神的泛称）力量，
干劲，精神，朝气。
كۆش-كولىك 〈名〉 人力和役畜。
كۆش-قايىرات 〈名〉 力 气，力 量，干 劲：
قىيىنچىلىقتى جەڭگۈ ئۈشىن كۆش-قايىرات كەرەك.
克服困难需要干劲。
كۆش-قۇۋات 〈名〉 ① 力量，力气，劲儿 ：
كۆش-قۇۋاتتىن ايرىلىۋ 没有力气 ② 能力，能耐，
本事： ونشالىقتى كۆش-قۇۋات جوق 没有那么大
的能力。
كۆش-قۇدىرەت 〈名〉 能力，能耐，本事，本
领： كۆش-قۇدىرەتى جەتپەۋ 无能为力。
كۆشسىز 〈形〉 ① 力气小的，力量不大的，劲
儿小的；无势力的 ② 能力小的，本领不大的，
软弱的 ③ 效力不大的 ④ 缺乏营养的，容
易消化的 ⑤ 贫瘠的，不肥沃的 ⑥(指气味)
不浓的，非烈性的。
كۆشسىزدىك كۆشسىز 的抽象名词。
كۆشتە- 〈动〉 ① 使劲，凭力气： كۆشتەگەنمەن
بىتپەيدى 光使劲还不行 ② 施加压力，强迫，
迫使： كۆشتەپ كوندىرۋ 强迫同意。
كۆشتەن- ①كۆشتە- 的反身态 ② 积蓄力量，
养精蓄锐。
كۆشتەس- كۆشتە- 的交互态。
كۆشتەت- كۆشتە- 的使动态。
كۆشتەۋ كۆشتە- 的不定式。
كۆشتەۋشى 〈名〉 施加压力的人，强迫者，逼
迫者。
كۆشتى 〈形〉 ① 力气大的，有力量的，有劲
的；有力的： كۆشتى ات 力气大的马 / كۆشتى
سوقى بەرۋ 给予有力的打击 ② 力大的马，大力
的马，马大力的 ③ 达马的大力马 ... 剧 ③ 大力的：كۆشتى ماتور
猛烈的，强烈的；很厉害的： كۆشتى
سوعىس 激烈的战争 / كۆشتى اۋرۋ 厉害的疾病
④ 有效力的，效力大的： كۆشتى دارى 效力
大的药 ⑤ 强大的，有势力的： كۆشتى ەل 强
大的国家⑥内行的，有专门知识的，擅长的，
有才能的： كۆشتى جازۋشى 有才能的作家 ⑦
营养高的，油腻的，难以消化的： كۆشتى تاماق
肥沃的 ⑧ 营养高的饮食 ⑨ 肥沃的： كۆشتى توپىراق
沃的土壤 ⑨ 有烈性的，(指气味)浓的，浓烈
的： كۆشتى اراق 烈性酒 ▲ كۆشتىنىڭ ارتى
(كوتى) تىيرمەن تارتادى 有钱能使鬼推磨 ▲
【谚】 كۆشتى بولسا يەسى ايىپقا جىعىلادى. ۋرى
强盗当道被盗者受罚(人妖颠倒)。
كۆشتىلىك كۆشتى 的抽象名词。
كۆشىگەن 〈名〉〔动〕 鸳，灰兀鸳。
كۆشىك 〈名〉 ① （狗、狼等的）崽子，狗
崽子： كۆشىگى تالدىڭ 狗崽子 ② 萌芽：
كۆشىگى 柳树的萌芽 ③〔转〕(对小孩儿的昵
称)小宝贝儿 ▲ كۆشىك كۆيەۋ 上门女婿，招
女婿，赘婿 ▲ ۋي كۆشىك 不出屋一步的，锁
居的 ▲ قاسقىردىڭ كۆشىگىن قانشا اسىراساڭ
دا، تاۋعا قاراپ ۋلىعانىن قويمايدى. 【谚】 你再
精心喂养狼崽子，它还时朝山里叫（江山易
改，本性难移）。
كۆشىكتە- 〈动〉 ① （指狗、狼等）下崽儿，产
仔： ىيتتىڭ كۆشىكتەۋى 狗下崽儿 ② （指柳
树类）生芽，萌芽，发芽。
كۆشىكتەي 〈形〉 像小狗似的，像狗崽儿一
样的： كۆشىكتەي سوڭىنان ەرىپ جۇرۋ 像小狗
似的跟着后面跑 ▲ جۇرتتا (كوشتەن) قالعان
كۆشىكتەي 孤独的；无人重视的 ▲ سۋتكە
تيگەن كۆشىكتەي 有过错的，犯错误的。
كۆشىكتەت- كۆشىكتە- 的使动态。
كۆشىكتەۋ كۆشىكتە- 的不定式。
كۆشىكتى 〈形〉（指狗、狼等）有崽子的，带崽
子的。
كىبىرتكى 见 كىبىرتىك.
كىبىرتىك 〈形〉 ① 慢慢的，缓慢的，慢行的，

慢性子的,低速度的: كېبىرتەك جۈرىس
慢腾腾的动作 ② 不果断的,犹豫不决的:
كېبىرتەك ادام 不果断的人。
كېبىرتەكتە- 〈动〉① 慢慢地走,缓慢地行走,慢腾腾地走: ول كېبىرتەكتەپ كەلە جاتىر. 他慢慢地走来。② 吞吞吐吐,犹豫不决,踌躇: كېبىرتەكتەمەي سويلەۋ 敢于说话。
كېبىرتەكتەن- كېبىرتەكتە- 的反身态。
كېبىرتەكتەت- كېبىرتەكتە- 的使动态。
كېبىرتەكتەۋ كېبىرتەكتە- 的不定式。
كىبسە: كىبسە جىل 闰年。
كىدي- 见 قىدي-.
كىدى 〈形〉爱急躁的,暴躁的;爱生气的,别扭的: كىدى ادام 急性子人 / كىدى مىنەز 怪脾气。
كىدىك 〈名〉疑心,猜疑,怀疑 ▲ كىدىك الۋ 产生怀疑。
كىدىلەن- 〈动〉生气,发怒;埋怨。
كىدىلەنۋ كىدىلەن- 的不定式。
كىدىلىك كىدى 的抽象名词。
كىدىڭ 〈名〉指责,责备,训斥。
كىدىڭدە- 〈动〉责备,指责,训斥,呵叱。
كەشكە دەيىن ەلگە كىدىڭدەۋ 成天训斥人。
كىدىڭدەس- كىدىڭدە- 的交互态。
كىدىڭدەت- كىدىڭدە- 的使动态。
كىدىڭدەۋ كىدىڭدە- 的不定式。
كىدىڭ-كىدىڭ: كىدىڭ-كىدىڭ ەتۋ (قاعۋ) 指责,责备,训斥,呵叱。
كىدىر- 〈动〉①停留,逗留,停顿,停滞;中断,中止: جولدا كىدىرىپ قالۋ 在路上停留 ② 耽搁,延误: كوپ كىدىرۋ 耽搁得太久。
كىدىرت- ① كىدىر- 的使动态 ② 留下,挽留,耽搁。
كىدىرۋ كىدىر- 的不定式。
كىدىرىڭكىرە- 〈动〉稍微停留,稍微停顿;稍微耽搁: ەسىك الدىندا كىدىرىڭكىرەۋ 在门口稍微停了一会儿。
كىدىرىڭكىرەۋ كىدىرىڭكىرە- 的不定式。
كىدىرىس I 〈名〉停留,停顿,停滞: ٴسال كىدىرىستەن كەيىن 稍微停留以后。

كىدىرىس- I كىدىر- 的交互态。
كىدىرىسسىز 〈形〉不停留的,不停顿的,不中断的,连续不断的: كىدىرىسسىز ەكى كۇن ٴجۇرۋ 连着走了两天。
كىجىن- 〈动〉生气,发怒,激动: كىجىنىپ سويلەۋ 气冲冲地说。
كىجىندىر- كىجىن- 的使动态。
كىجىندىرۋ كىجىن- 的不定式。
كىجىنۋ كىجىندىر- 的不定式。
كىجىنىس- كىجىن- 的交互态。
كىجىڭدە- 〈动〉训斥,斥责,呵叱: بەتالدى كىجىڭدەۋ 随随便便训斥。
كىجىڭدەس- كىجىڭدە- 的交互态。
كىجىڭدەت- كىجىڭدە- 的使动态。
كىجىڭدەۋ كىجىڭدە- 的不定式。
كىجىڭ-كىجىڭ: كىجىڭ-كىجىڭ ەتۋ 训斥,斥责,呵叱。
كىجىرەي- 见 كۆجىرەي-.
كىجىرەيت- كىجىرەي- 的使动态。
كىل 〈副〉① 一模一样地,一清一色地: كىل تورى اتتار 清一色的枣红马 ② 全是,全都是: كىل ايەلدەر 全都是妇女。
كىلبي- 〈动〉显出病态,面带病色,容颜憔悴: كوزدەرى كىلبيۋ 两眼无神。
كىلبيۋ كىلبي- 的不定式。
كىلەگەي 〈名〉① 生奶皮子 ②〔转〕薄的,稀薄的: كىلەگەي بۇلت 稀薄的云彩 ▲ كىلەگەي قابىق 黏膜。
كىلەگەيلەن- 〈动〉① (指生奶皮子) 凝结,② 凝固(指冰层)。
كىلەگەيلەنۋ كىلەگەيلەن- 的不定式 ▲ كوزى كىلەگەيلەنۋ 昏花。
كىلەم 〈名〉地毯,壁毯: توقۋ كىلەم 织地毯 / كىلەم قۇرۋ 挂壁毯 ▲ باس كىلەم 嫁妆中最精制的壁毯 ▲ قورجىن كىلەم 褡裢地毯 ▲ قالى كىلەم 贵重地毯,高级地毯 ▲ ماساتى كىلەم 丝绒地毯 ▲ نار كىلەم 特大地毯 ▲ تاقىر (تازا، تۇكسىز) كىلەم 短毛地毯,精织壁毯 ▲ تۇس كىلەم 避毯,挂毯 ▲ كىلەمگە بەرگىسىز الاشا بار، حانعا بەرگىسىز قاراشا بار.

底的强帝皇比有,单花的好毯壁比有【谚】
。民
كىلەمدەك〈形〉织毯的,用做地毯的。
كىلەم-كىلشه〈名〉大小地毯的泛称。
كىلەمشه〈名〉小块地毯,小块壁毯。
كىلەمشى〈名〉织毯工人。
كىلەمشىلىك〈名〉织毯业。
كىلەڭ〈副〉①全是,全都是:كىلەڭ جاقسى
اتلار 全是好马 ②单一的,单纯的:كىلەڭ
قورغانس 单纯的防御。
كىلىك: كىلىك ەتۋ 太油腻。
كىلەت〈名〉①储藏室 ②棚栏,窝。
كىلكۋ كىلكى- 的不定式。
كىلكى-〈动〉漂,浮:سورپانىڭ بەتى كىلكىگەن
ماي 肉汤上漂着一层油 ▲ جۇرەگى كىلكۋ 恶
心。
كىلكىلدە-〈动〉(指液体)装满,满得溢出。
كىلكىلدەت- كىلكىلدە- 的使动态。
كىلكىلدەۋ كىلكىلدە- 的不定式。
كىلكىت- كىلكى- 的使动态。
كىلمي-〈动〉面带病色,容颜憔悴,面黄肌瘦。
كىلميت- كىلمي- 的使动态。
كىلميۋ كىلمي- 的不定式。
كىلت Ⅰ〈名〉[波]①钥匙 ②〔转〕关键:
ماسەلەنىڭ كىلتى 问题的关键 ▲ باقىت كىلتى
ەڭبەكتە.【谚】勤劳是打开幸福之门的钥匙。
كىلت Ⅱ〈副〉突然,猛然间,一下子: كىلت
بۇرىلۋ 急转弯 / كىلت توقتاۋ 突然停住 ▲
كىلت ەتۋ (关节突然)咯嚓作响。
كىلتيپان〈名〉毛病,缺陷,缺点;不足;问题。
كىلتيپانسىز〈形〉没有毛病的,没有缺陷
的,完美的,十全十美的。
كىلتسىز〈形〉不带钥匙的,无钥匙的。
كىلتته-〈动〉锁上: ەسىكتى كىلتتەۋ 锁门。
كىلتتەن- كىلتته- 的被动态。
كىلتتەت- كىلتته- 的使动态。
كىلتتەۋ كىلتته- 的不定式。
كىلتتەۋلى〈形〉锁着的,锁好的。
كىلتتەۋسىز〈形〉未上锁的,开着的。
كىلتتى〈形〉带钥匙的,有钥匙的。

كىلتشى〈名〉①配钥匙的人 ②掌管钥匙的
人,仓库管理员。
كىلتشىلىك〈名〉①配钥匙②看门,看守。
كىلتىلدە-〈动〉(因病人体关节)发出响声,
喀嚓喀嚓响。
كىلتىلدەت- كىلتىلدە- 的使动态。
كىلتىلدەۋ كىلتىلدە- 的不定式。
كىم〈代〉谁,何人: كىمدى كىم جەڭدى؟
谁战胜了谁? / اتىڭ كىم؟ 你叫什么名字?
كىم ءبىلسىن؟ 谁知道,不清楚 ▲ كىم
كورىنگەن 谁都 ▲ كىمدى قالايسىڭ 喜欢谁?(
小伙子和姑娘一对一对挨次坐着,主持人问
其中一个"喜欢谁"答者说不出位置,就算
输)。
كىمدە-كىم〈代〉不论谁,谁也,谁都。
كىنا〈名〉〔阿〕过错,过失,错误: ءوزىنىڭ
كىناسىن مويىنداۋ 承认自己的过错 / نە كىناسى
بار؟ 他有什么错误? ▲ كىنا (قويۋ، اۋدارۋ)
تاعۋ 怪罪,归罪;挑毛病。
كىناز〈名〉〔俄〕①(封建时代的)公 ②
(帝俄公侯伯子男中的)公爵。
كىنازسۋ كىنازسى- 的不定式。
كىنازسى-〈动〉撒娇,显得娇里娇气,显得娇
生惯养。
كىنالا-〈动〉怪罪,责怪,责难,归罪,归咎于
……: ونى كىنالاۋدىڭ ورنى جوق. 没有理由
责怪他。
كىنالاعىش〈形〉怪罪的,责怪的,喜欢归罪于
……的。
كىنالان- كىنالا- 的被动态。
كىنالاس- كىنالا- 的交互态。
كىنالات- كىنالا- 的使动态。
كىنالاۋ كىنالا- 的不定式。
كىنالاۋشى〈名〉责备(责难,归罪别人的)人。
كىنالى〈形〉有过错的,有过失的,有错误的,
有罪的。
كىنامشىل〈形〉爱责怪人的,爱把责任归罪
于别人的;爱挑毛病的。
كىنامشىلدىق كىنامشىل 的抽象名词。
كىنارات〈名〉瑕疵,缺点,缺陷,毛病,弊病。

كىنارتسىز 〈形〉无瑕的，无缺陷的，无毛病的；良好的。

كىنارلاتا- 〈动〉责备，责难，责怪，谴责：جامان سوزبەن كىنارلاتاۋ 用难听的语言责备人家。

كىنارلاتىل- كىنارلاتا- 的被动态。

كىنارلاتاۋ كىنارلاتا- 的不定式。

كىنارلاتى 〈形〉有缺点的，有缺陷的，有毛病的，有弊病的。

كىنارلاتشىل 〈形〉① 爱责备的，爱责难的，爱谴责的 ② 爱挑毛病的，爱吹毛求疵的。

كىناسىز 〈形〉无过错的，无罪的，无辜的；清白的。

كىناسىزدىق كىناسىز 的抽象名词。

كىناشىل 〈形〉爱挑毛病的，爱吹毛求疵的，爱责备的。

كىناشىلدىق كىناشىل 的抽象名词。

كىندىك 〈名〉① 脐，脐带：بالا كىندىك ارقىلى قورەك الادى. 小孩靠脐带吸取营养。② 肚脐，肚脐眼儿：سۋدىڭ تەرەڭدىگى كىندىكتەن كەلەدى. 水没过肚脐。③ (车的)辖 ④ 〔转〕中心：جەر ٴجۇزىنىڭ كىندىگى 世界中心 ▲ ٴبىر كىندىكتەن 同胞的 ▲ ەركەك كىندىك 男人，男性 ▲ كىندىك كەسىپ كىر جۋعان جەر 生长的地方，家乡，故乡 ▲ كىندىك قانى تامعان جەر 出生地 ▲ كىندىك اتا (اكە) 指接生的男性，接生男士 ▲ كىندىك بالا 被接生的孩子 ▲ كىندىك بويى 没过肚脐，没过半腰 ▲ كىندىك ەنە 指妻子的接生婆 ▲ كىندىك قازىق 中心木桩 ▲ كىندىك تەمىر 辖，轴心 ▲ كىندىك شەشە 接生婆，接生员。

كىندىكسىز 〈形〉① 没有脐带的 ② 〔转〕没有孩子的，没有后代的。

كىندىكسىزدىك كىندىكسىز 的抽象名词。

كىندىكتە- 〈动〉没过肚脐，没过腰。

كىندىكتەس 〈形〉同胞的，弟兄的；亲近的。

كىندىكتەۋ كىندىكتە- 的不定式。

كىندىكتەستىك كىندىكتەس 的抽象名词。

كىندىكتى 〈形〉① 肚脐的 ② 有孩子的，有后代的。▲ ەركەك كىندىكتى 属于男性的，男的：ەركەك كىندىكتى جوق 没有男人。

كىر Ⅰ 〈名〉① 污垢，污秽，龌龊：كيىمنىڭ كىرى 衣服的污垢 ② 脏衣服：كىر جۋۋ 洗衣服 ▲ كىر ەتەك 月经 ▲ كىندىك كەسىپ، كىر جۋعان جەر 生长的地方 ▲ كىر ارزىمايتىن 无意义的，琐碎的 ▲ كىر باسۋ 脏得厉害 ▲ كىر بولۋ 变脏 ▲ كىر كەلتىرمەۋ 不玷污(名誉) ▲ كىر سابىن 肥皂 ▲ كىر شالدىرماۋ 保持干净 ▲ كوڭىلدىڭ كىرىن ايتساڭ كەتەر، كيىمنىڭ كىرىن جۋساڭ كەتەر. 【谚】心里的疙瘩说出就解开了，衣服上的污垢一洗就掉了。

كىر Ⅱ 〈名〉〔俄〕秤，秤砣；量器：كىرگە تارتۋ 过秤 / كىر تاسى 秤锤。

كىر- Ⅲ 〈动〉① 入，进入：ۇيگە كىرۋ 进屋 ② 加入，参加：پارتياعا كىرۋ 入党 ③ 上，到：وتىز جاسقا كىرۋ 到了三十岁 ④ 落：كۇن ۇياسىنا كىرۋ 太阳落了 ▲ اقىل كىرۋ 懂事，懂道理 ▲ باسىپ كىرۋ 闯入，强行而入，破门而入 ▲ جەرگە كىرۋ (羞得)无地自容 ▲ قۇلاعىنا كىرمەۋ 听不进去 ▲ ٴوڭ كىرۋ 容光焕发；显得漂亮 ▲ اۋرۋ باتپانداپ كىرىپ، مىسقالداپ شىعادى. 【谚】病来如山倒，病去如抽丝。▲ اقىماقتىڭ اقىلى تۇستەن كەيىن كىرەدى. 【谚】事后诸葛亮。

كىربەڭ 〈名〉不悦，不舒畅，不痛快：قاباعىنا كىربەڭ ٴبىلىنۋ 面带不悦 / كوڭىلىنە كىربەڭ ٴتۇسۋ 心情不快。

كىربەڭدە- 〈动〉不高兴，不愉快；面带怒气。

كىربەڭدەس- كىربەڭدە- 的交互态。

كىربەڭدەت- كىربەڭدە- 的使动态。

كىربەڭدەۋ كىربەڭدە- 的不定式。

كىربەڭدىك كىربەڭ 的抽象名词。

كىربەڭسىز 〈形〉① 高兴的，愉快的，舒畅的 ② 无纠纷的，无争执的；团结的，和睦的。

كىربي- 〈动〉面带病容，显得病弱；两眼无神；显得无精神。

كىربيۋ كىربي- 的不定式。

كىربىك 〈形〉(指牲畜)瘦弱的，虚弱的。

كىربىكتە- 〈动〉(指牲畜因病)迈不开腿，走不动，伸展不开身子。

。态身反的 -كىربىكتە -كىربىكتەن
。式定不的 -كىربىكتە كىربىكتەۋ
.كىربەلگ 见 كىربىلگ
كۆن :入列 ② 态动使的 Ⅱ -كىر① -كىرگۈز
捅,进插 ③ 程日事议入列 تارتىپىنە كىرگۈزۈ
。进
。态动使的 -كىرگۈز -كىرگۈزدۈر
。态动被的 -كىرگۈز -كىرگۈزۈل
。态互交的 -كىرگۈز -كىرگۈزۈش
。态动使的 Ⅱ -كىر -كىردۈر
货运(的货运车或驼骆用) [阿] 〈名〉 Ⅰ كىرە
。货运 كىرە تارتۇ :脚拉,业
。槽箭 〈名〉 Ⅱ كىرە
。草流一(的打被) 〈名〉 Ⅲ كىرە
。贷借,贷信 〈名〉 كىرەدىت
。金租畜役 〈名〉 كىرەي
。熊雌,熊母 〈名〉 كىرەكەي
。夫脚的驼骆拉,夫脚 〔阿〕 〈名〉 كىرەكەش
。业脚拉,业输运 〈名〉 كىرەكەشلىك
用租 تۆيە كىرەلەۋ :用租,用雇 〈动〉 -كىرەلە
。驼骆
。态动被的 -كىرەلە -كىرەلەن
。态动使的 -كىرەلە -كىرەلەت
。式定不的 -كىرەلە كىرەلەۋ
。罐陶 〈名〉 كىرەڭكە
时一 ,楚清时一 〈形〉 كىرەسلى-شىئاسلى
كىرەسلى :的定不复反,的常无复反,的涂糊
。人的常无复反 كىسى بار -شىئاسلى ەسى
当 كۆالگى كىرەۋ :铺当,当 ① 〈名〉 كىرەۋ
保作……以,质人 ② 当典 قويۇ كىرەۋ / 票
。证
▲衣外绸丝的制缝线金用 〈名〉 Ⅰ كىرەۋكە
。衣外重贵 كىرەۋكە تون
面,具面 〔转〕 ② 甲盔 ① 〈名〉 Ⅱ كىرەۋكە
楚清不,的明分不,的糊模 〔转〕 ④ 子釉 ③ 罩
。清不糊模得显 كىرەۋكە تارتۇ :的
。约约隐隐得弄,糊模得弄 〈动〉 -كىرەۋكەلە
变 ② 态动被的 -كىرەۋكەلە ① -كىرەۋكەلەن
。胧朦得显,暗昏得变,糊模得
。式定不的 -كىرەۋكەلە كىرەۋكەلەۋ

② 的甲盔有,的甲盔穿 ① 〈形〉 كىرەۋكەلى
。的儿花带,的子釉带
。铺当 〈名〉 كىرەۋخانا
。夫脚 〈名〉 كىرەشى
绷,脸着板,气怒带面,兴高不 〈动〉 -كىرجى
终始脸着绷 كىرجىپ سويلەمەي قويدى :脸着
。话说不
。态动使的 -كىرجى -كىرجىت
。式定不的 -كىرجى كىرجىۋ
面,恶憎,恶厌,厌讨,感反 〈动〉 -كىرجىڭدە
。容愠显
。态动使的 -كىرجىڭدە -كىرجىڭدەت
。式定不的 -كىرجىڭدە كىرجىڭدەۋ
كويلەك :来起秽污,脏变 ① 〈动〉 Ⅰ -كىرلە
,快不到感〔转〕② 。了脏衣衬 كىرلەپ كەتتى.
。快不里心 كۆڭلى كىرلەۋ :伤忧,兴扫
盖并水热上洒毡花的好染将)〈动〉 Ⅱ -كىرلە
。来起闷(好
土招爱,的脏爱,的脏易容 〈形〉 كىرلەگەش
。的脏耐不,的
。盆衣洗,盆大 〈名〉 Ⅰ كىرلەن
。态动被的 Ⅱ -كىرلە -كىرلەن
微稍得变, 脏点有得显 〈动〉 -كىرلەڭكىرە
子裤的你 سىمىڭ كىرلەڭكىرەپ كەتىپتى. :脏
。了脏点有
。式定不的 -كىرلەڭكىرە كىرلەڭكىرەۋ
。态互交的 -كىرلە -كىرلەس
。态动使的 -كىرلە -كىرلەت
。式定不的 Ⅱ 、Ⅰ -كىرلە كىرلەۋ
净干太不,的脏略,的脏点有 〈形〉 Ⅱ كىرلەۋ
。的
كىرلى قول :的垢污带,的脏 〈形〉 كىرلى
。服衣脏 كىرلى كىيىم / 手的脏
。单床,单罩 〈名〉 كىرلىك
,人的家本非,人的族本非 ① 〈名〉 Ⅰ كىرمە
。质杂〔转〕②子游,户来外,人的落部同是不
。湾,处曲湾(的等海河) 〈名〉 Ⅱ كىرمە
户来外,的族同非,的族本非 〈形〉 كىرمەلىك
。子日的人乡异 كۈن كىرمەلىك :人乡异,的
كىرنە بولۇ :痛绞腹,阑尾炎 〈名〉 كىرنە

。炎肠患

كىرپى 〈名〉〔动〕 刺猬 ▲ قارعا بالاسىن اپپاعىم دەيدى، كىرپى بالاسىن جۇمساعىم دەيدى.
【谚】乌鸦说自己的孩子是白净净的，刺猬说自己的孩子是软绵绵的。

كىرپەدەي 〈形〉 像刺猬一样的 ▲ كىرپەدەي جىيرىلۋ 讨厌，作出讨厌的姿式 ▲ كىرپەدەي كورۋ 讨厌，厌恶，嫌恶。

كىرپىك 〈名〉 睫毛 ▲ كىرپىگى قاتۋ 变得憔悴，变得瘦弱 ▲ كىرپىك ايقاستىرۋ 交睫，睡觉 ▲ كىرپىك جۇلۋ （预防母驼临产前患角膜炎）拔睫毛 ▲ كىرپىك ىلمەۋ 没有合眼 ▲ كىرپىك قاقپاۋ 不闭眼 ▲ كىرپىك قاققانشا 一眨眼，一转眼，一刹那，一瞬间 ▲ كىرپىك سانايدى （指月膏的）妖婆害人。

كىرپىكتى 〈形〉 长睫毛的。

كىرپىكشەشەن 〈名〉〔口〕 刺猬。

كىرپىلەن- 〈动〉 反感，嫌恶，皱眉，满脸怒色。

كىرپىلەنۋ كىرپىلەن- 的不定式。

كىرپىش 〈名〉 ① 砖坯，土坯：كىرپىش ورتەۋ 烧砖 ②〔转〕成员，分子，（一份）力量 ▲ كىرپىش ءۇي （تام، قورا） 砖房，土坯房，（墙，院墙） ▲ كىرپىش شاي 砖茶 ▲ تاس كىرپىش 砖。

كىرپىشتە- 〈动〉 放砖，砌砖，垫砖。

كىرپىشتەۋ كىرپىشتە- 的不定式。

كىرپىشتى 〈形〉 有砖的，用砖的：ەدەنى كىرپىشتى ءۇي 地上铺砖的房子。

كىرپىشتىك 〈形〉 做砖用的，用作砖的：كىرپىشتىك لاي 做砖用的泥。

كىرپىششى 〈名〉 打土坯的人，烧砖的人。

كىرسىز 〈形〉 ① 干净的，不带污垢的：كىرسىز كيىم 净的衣服 ②〔转〕清白的，纯洁的：كىرسىز كوڭىل 内心清白。

كىرسىزدىك كىرسىز 的抽象名词。

كىرسىن- 〈动〉（指服装等）嫌脏，嫌有污垢。كويلەكتى كىرسىنىپ كيمەۋ 嫌衬衣脏就不穿。

كىرسىنۋ كىرسىن- 的不定式。

كىرتى- 〈动〉 面容憔悴，疲惫不堪，萎靡不振：كوزدەرى كىرتىۋ 两眼失神。

كىرتىت- كىرتى- 的使动态。

كىرتىۋ كىرتى- 的不定式。

كىرت-كىرت: كىرت-كىرت ەتۋ 咯吱响，咔嚓咔嚓响。

كىرتىك 〈形〉（指眼睛）眯缝的，小的，一条缝的：كىرتىك كوز 眯缝眼。

كىرتىلدە- 〈动〉 咯吱响，咔嚓咔嚓响。

كىرتىلدەك 〈形〉 脆的，脆硬的。

كىرتىلدەت- كىرتىلدە- 的使动态。

كىرتىلدەۋ كىرتىلدە- 的不定式。

كىرۋ كىر- Ⅱ 的不定式。

كىرحانا 〈名〉 洗衣房，洗衣店。

كىرش: كىرش ەتۋ 吱地一声，噗地一声：كىرش ەتىپ تىكەن كىرۋ 刺嗦地一声扎进去。

كىرشەڭ 〈形〉 容易脏的，爱脏的，不耐脏的，爱招土的：كىرشەڭ كيىم 容易脏的衣服。

كىرشەڭدىك كىرشەڭ 的抽象名词。

كىرش-كىرش: كىرش-كىرش ەتۋ 吱吱作响；咔嚓咔嚓响。

كىرشى Ⅰ〈名〉（为他人）洗衣服的人，洗衣工。

كىرشى Ⅱ〈名〉[方] 洗衣盆。

كىرشىك 〈名〉 ① 污点，污垢，脏：كىرشىك شالۋ 变脏 ②〔转〕缺陷，瑕疵，毛病：بولماشى دا كىرشىگى جوق 一点毛病都没有 ③〔转〕杂念，不良的企图，不良的用心，邪念：كوڭىلىندە كىرشىك جوق 心地纯洁。

كىرشىكسىز 〈形〉 ① 干净的，洁净的：كىرشىكسىز اق كويلەك 洁白的衬衣 ②〔转〕诚实的，正直的，圣洁的：كىرشىكسىز جۇرەك 纯洁的心。

كىرشىكسىزدەن- 〈动〉 变得干净，变得纯洁，变得纯净。

كىرشىكسىزدەنۋ كىرشىكسىزدەن- 的不定式。

كىرشىكسىزدىك كىرشىكسىز 的抽象名词。

كىرشىكتەي 〈形〉 非常干净的，十分洁净的；纯净的，纯洁的，白净的，雪白的：كىرشىكتەي قار 洁白的雪。

土招爱,的脏爱,的脏易容〈形〉I كىرشىل
。的
。声嚓咔〈名〉Ⅱ كىرشىل
。响作吱吱;响嚓咔出发〈动〉كىرشىلدە-
。态动使的 كىرشىلدە- كىرشىلدەت-
。式定不的 كىرشىلدە- كىرشىلدەۋ
。词名象抽的 كىرشىل كىرشىلدىك
。酒啤米小〈名〉كىرشمە
。式定不的 كىرىك- كىرىگۋ
密,缝合丝严,紧连;起一起粘〈动〉كىرىك-
。合
,缝对 ② 态动使的 كىرىك-① كىرىكتىر-
。缝合
كىرىم 收入〈名〉项进, 入收 : كىرىم شعىمنان
كوپ 。多出支比入收
。支收〈名〉كىرىم-شعىم
从,的属附,的附依,的从依〈形〉كىرىپتار
属的;不自由主的,被追的: كىرىپتار اۋرۋعا
بولۋ 。病患
依 ② 词名象抽的 كىرىپتار ① كىرىپتارلىق
赖性,附属性,从属性: كىرىپتارلىققا ٴتۇسىرۋ
使……处于从属地位。
。式定不的 كىرىپ-شىق- كىرىپ-شعۋ
: 出 进, 进 ① 〈动〉 كىرىپ-شىق-
كىرىپ-شىققاندا 进出时 ② 见面 : ۋىنە ونىڭ
كىرىپ-شىقتىڭ با؟ 你到他家和他见面了吗?
:益收;得所;项进,入收〈名〉I كىرىس
ماليا كىرىسى 财政收入 ▲ كىرىس ٴسوز 序言,
。言前
。弦弓〈名〉Ⅱ كىرىس
: 入投,手动, 手着 ① 〈动〉Ⅲ كىرىس-
جۇمىسقا كىرىسۋ 着手工作②插手,干预,参与:
كەلسە-كەلمەس كىرىسۋ 乱插手 ▲ سىبانىپ
كىرىسۋ 积极投入。
言导,言导,言前,序,言引 ①〈名〉كىرىسپە
。论绪,论概 ②
。驼种劣 كىرىستى: كىرىستى قوسپاق
。态动使的 Ⅱ كىرىس- كىرىستىر-
。态定不的 Ⅱ كىرىس- كىرىسۋ
。支收〈名〉كىرىس-شعىس

。土粘,土陶〈名〉كىرىش
كىرىشتەي 见 كىرشكتەي.
: 怨嫌, 隙嫌,儿节过〈名〉كىر-قاياۋ
كوڭىلدىڭ كىر-قاياۋى 心里的过节儿。
。物什的洗该,服衣脏〈名〉كىر-قولاق
。物什的洗该,服衣脏〈名〉كىر-قوق
كىر-قوقىس 见 كىر-قوق.
。手扒,偷小[波]〈名〉كىساپىر
皮在缝)② 带皮的银镶 ① [波]〈名〉كىسە
带上的(小皮袋 ▲ كىسە كەمەر 武装带,佩刀
剑用的皮。
。位部的多肪脂的肚马〈名〉كىسەگە
。状网成切瓜甜将〈动〉كىسەلە-
。式定不的 كىسەلە- كىسەلەۋ
。的带皮做用,的带皮做〈形〉كىسەلىك
脚 ② 绊铁, 索马绊(制铁)①〈名〉كىسەن
镣 ▲ ايرى پشەن قاسىندا، كىسەنى كەرەگە
باسىندا. 【谚】杈子放在草垛旁,绊马索挂在
房架上(井井有条)。
。饼烤馅肉〈名〉كىسەنان
,上扣(镣脚,绊马铁将)①〈动〉كىسەندە-
套上,铸上 ②〔转〕控制,限制,制约。
。态动被的 كىسەندە- كىسەندەل-
。态动使的 كىسەندە- كىسەندەت-
。式定不的 كىسەندە- كىسەندەۋ
,的镣带 ② 的绊铁着带 ①〈形〉كىسەندەۋلى
带脚镣绊的。
,的镣带 ② 的绊铁着带 ①〈形〉كىسەندى
带脚镣的。
。嗽咳(的起引凉着)[波]〈名〉كىسەۋ
بەس / 人男 ەر كىسى : 人 ①〈名〉كىسى
كىسى 五个人 / مىنا كىسى كىم؟ 这位是谁?
② 人材: كىسى بولمايدى 成不了器 ③ 外人,
他人,别人: ۇيدە كىسى بارما؟ 家里有没有
外人? / كىسىنىڭ دۇنيەسى 人家的东西 ▲
كىسى ايۋ 人熊,马熊 ▲ كىسى بويى 一人高 ▲
كىسى كيىك 野人 ▲ كىسى سالۋ 派人,托人 ▲
ٴوز اعاسىن اعالاي الماعان، كىسى اعاسىن جاعالاي
المايدى. 【谚】不尊敬自己长辈的人,不可能
尊敬别人的长辈。

كىسىلىك ٴبىر كىسىلىك : 的人 ① 〈形〉 كىسىلىك
: 格人, 性人, 道人 ② 置位的人个一 ورنى
كىسىلىكتەن جۇرداي 性人无毫 。
كىسىمسۇ كىسىمسى- 的不定式 。
, 起不了为以自 , 凡不命自 〈动〉 كىسىمسى-
妄自尊大; 摆架子 : اياق استىنان كىسىمسىنە
قالۇ 突然拿起架子来 。
كىسىمسىن- كىسىمسى- 的反身态 。
جىلقى : 叫嘶, 叫 (马 指) 〈动〉 كىسنە-
كىسنەۋ 马嘶叫 。
〔转〕 ② 态互交的-كىسنە ① كىسنەس-
思念, 惦念, 想念 。
كىسنەت- كىسنە- 的使动态 。
كىسنەۋ كىسنە- 的不定式 。
: 地经正, 地好好; 地样一人像 〈副〉 كىسشە
كىسشە سويلەۋ 好好地讲 。
书 ٴسوز كىتابي : 的本书, 的面书 〈形〉 كىتابي
本上的话 (书面语) 。
读 كىتاپ وقۋ : 书图; 籍书, 书 ① 〈名〉 كىتاپ
书 / كىتاپ تۇپتەۋ 装订书籍 (图书) ② 册,
集 : ٴبىرىنشى كىتاپ 第一册 ▲ اق تىستى كىتاپ
白皮书 ▲ بال كىتاپ 卦书 ▲ كيىز كىتاپ 经
典 ▲ كىتاپ اشۋ 翻书判断吉凶祸福 。
كىتاپقاپ 〈名〉〔口〕 书包 。
كىتاپقۇمار 〈形〉 爱看书的, 手不离书的 。
كىتاپقۇمارلىق كىتاپقۇمار 的抽象名词 。
كىتاپپازدىق 〈名〉 本本主义, 教条主义 。
كىتاپسىز 〈形〉 没有书的, 没有图书的 :
كىتاپسىز وقىتۇ مۇمكىن ەمەس 没有书无法施
教 。
كىتاپسىزدىق كىتاپسىز 的抽象名词 。
كىتاپحانا 〈名〉 [阿、波] 书店; 图书馆, 图书
室 : اۋداندىق كىتاپحانا 县书店 / مەكتەپ
كىتاپحاناسى 学校图书馆 。
كىتاپحاناشى 〈名〉 图书馆馆员, 书店售货员 。
كىتاپشا 〈名〉 小册子, 单行本 。
كىتاپشىلا- 〈动〉 照着书本, 照本宣科 。
كىتاپشىلاۋ كىتاپشىلا- 的不定式 。
كىتىر : كىتىر ەتۋ (突然) 发出咯吱声, 咯
吱咯吱作响 。

كىتىرلە- 〈动〉 发出脆折声, 咯吱咯吱响, 卡
嚓卡嚓响 。
كىتىرلەك 〈形〉 脆的, 脆硬的, 松脆的 。
كىتىرلەت- كىتىرلە- 的使动态 。
كىتىرلەۋ كىتىرلە- 的不定式 。
كىشكەنە 〈形〉 ① 小的, 微小的; 稍微的, 少
量的 : كىشكەنە بالعا 小锤小 / كىشكەنە جۇمىسى
بار ەكەن (他) 有一点小事 。 / كىشكەنە قار
جاۋدى. 下了一点雪 。 ② 幼年的, 幼小的 :
كىشكەنە كۇنىنەن باستاپ 他幼年开始…… ③ 婴
孩, 小孩 : كىشكەنەلەرىڭ جاقسى شعار؟ (你的
小孩还好吗 ?
كىشكەنەلىك كىشكەنە 的抽象名词 。
كىشكەنتاي 〈形〉 小的, 不小点儿的, 微小的 :
كىشكەنتاي ءانا دۇنيە 很小的东西 / كىشكەنتاي
داق 微小的斑点 ▲ كىشكەنتاي بوبەك 小指 。
كىشكەنتايلىق كىشكەنتاي 的抽象名词 。
كىشى 〈形〉 ① 小的 : كىشى قاتىن 小老婆
② 年纪小的; 辈数小的 : كىشى اكە 叔父 ▲
كىشى ايۇ 〔天〕 小熊座 ▲ كىشى ارلان 〔天〕 小
犬座 ▲ كىشى ارىستان 〔天〕 小狮座 ▲ كىشى
ات 〔天〕 小马星座 ▲ كىشى بەسىن 后半响 ▲
كىشىدارەت 小便 ▲ كىشى ٴمازهاپ 〔宗〕 小乘
▲ كىشى وقپاندار 〔动〕 小苇鸦 ▲ كىشى ٴۇي
幼房, (指辈数小的) 小家庭 ▲ كىشى شولپان
〔天〕 晨星 ▲ كىشى شۇرەگەي 花脸鸭 ▲ ٴوز
بىلمەگەنىڭدى كىسىدەن سۇرا، ۇلكەن جوق بولسا
كىشىدەن سۇرا. 【谚】 不懂的要请教人, 没有
大人问小孩儿 。
كىشى-گىرىم 〈形〉 ① 小的, 较小的, 短小的 :
كىشى-گىرىم كولەمدە 在小范围内 /
كىشى-گىرىم ٴۇي 较小的房子 / كىشى-گىرىم
ماقالا 短小的文章 ② 一般的, 琐碎的, 细小
的 : كىشى-گىرىم ماسەلە ەمەس 不是一般的问
题 。
كىشىك 〈形〉 谦虚的, 谦逊的, 虚心的 ▲
ۇلىق بولساڭ دا كىشىك بول. 【谚】 官做得再
大也要谦虚 。
كىشىلەۋ 〈形〉 较小的, 略小的, 不大的 。
كىشىلىك ① كىشى 的抽象名词 ② 虚心, 谦

逊，谦虚：كشلىك ستەۋ 表现谦虚。

كش-كشتە- 〈动〉(赶羊时发出的声音) 嘘，吁吁。

كش-كشتەۋ كش-كشتە- 的不定式。

كشپەيل 〈形〉谦虚的，虚心的，谦逊的。

كشپەيلدەن- 〈动〉表现得谦虚，表现得虚心。

كشپەيلدەنۋ كشپەيلدەن- 的不定式。

كشپەيلدەۋ 〈形〉比较谦虚的，有点虚心的。

كشپەيلدى 见 كشپەيل.

كشپەيلدىك كشپەيل 的抽象名词。

كشپەيلدىلىك ① كشپەيلدى 的抽象名词 ② 谦虚，谦逊，谦恭。

كشپەيلسۋ كشپەيلسى- 的不定式。

كشپەيلسى- 〈动〉假装谦虚，装作虚心。

كشرەي- 〈动〉① 变小，缩小，缩短：سىم جۇعاننان كەيىن كشرەيىپ قالدى. 裤子洗了以后缩小了。② 减少：ون جاس كشرەيگەندەي 年龄好象减少十岁 ③〔转〕变得谦虚，变得谦逊，变得虚心：كشرەيگەندى بىلمەۋ 不领会人家的谦虚。

كشرەيت- كشرەي- 的使动态。

كشرەيتىل- كشرەيت- 的被动态。

كشرەيۋ كشرەي- 的不定式。

كشسن- 〈动〉觉得比自己小，认为年纪轻。

كشسنۋ كشسن- 的不定式。

ق

ق 哈萨克文字母表的第三十个字母。

قابا 〈形〉茂密的，大的 ▲ قابا جال 长而多的鬃(茂密的)：قابا جال ات 大鬃马 ▲ قابا ساقال 络腮胡子，全脸胡子，大胡子：قابا ساقال كارى كەلدى. 来了一个络腮胡子老人。▲ قابا قۇيرىق 长而多的(马)尾：قابا قۇيرىق ات 扫尾马 ▲ قابا تۇياق 大圆蹄。

قاباعان 〈形〉爱咬人的；凶恶的：قاباعان ٴيت 凶恶的狗。

قاباعاندىق قاباعان 的抽象名词。

قاباعات 〈副〉非常，十分，很，太，挺：قاباعات قامىعۋ 十分忧虑 / قاباعات قۋانۋ 很高兴。

قابادا 见 قابادان.

قابادان 〈名〉柳条网。

قاباق Ⅰ 〈名〉① 眼睑，眉棱，眉头：جاۋاتىن بۇلتتاي تۇنەرىپ قاباعىڭ نەگە تۇيىلگەن؟ 如 ② [转]态度，倾向；表情云密布其将雨，紧锁眉头是何故？▲ استىڭعى قاباق 盲俞 ▲ بوكەن قاباق 眉棱骨高的，高眉棱骨 ▲ سالقىن قاباق 不热情地，冷淡地 ▲ قاباق استى 睛俞 ▲ قاباق ٴبىلدىرۋ 暗示，使眼色 ▲ قاباق ٴتۇيۋ 发脾气，作愠色 ▲ قاباق شىتۋ 生气；发脾气 ▲ قاباق قاقانشا 眨眼间，瞬间，转眼间 ▲ قاباق قاعۋ 使眼色 ▲ قاباعى اشىلۋ 感到高兴，兴高采烈 ▲ قاباعى اشىق 高兴的，愉快的 ▲ قاباعى جابىلۋ 皱着眉头，沉下脸来 ▲ قاباعى جابىق 愁眉不展的，闷闷不乐的 ▲ قاباعى جادىراۋ 舒眉展眼 ▲ قاباعى كىرتيۋ 无精打采，萎靡不振 ▲ قاباعىنان قار جاۋۋ 发怒，怒气冲冲 ▲ قاباعىن باعۋ 看脸色，看眼色 ▲ قاباعىن جابۋ 皱着眉头，愁闷 ▲ قاباعىن جازۋ 高兴，愉快 ▲ قاباعىن قارس جابۋ (ٴتۇيۋ) 皱眉，生气 ▲ قاباعى تارتۋ 眼跳 ▲ قىرعي قاباق بولۋ 闹意见，闹不团结，闹不和 ▲ وزگەنىڭ قاباعىنا قاراۋ 仰人鼻息。

قاباق Ⅱ 〈名〉(悬崖、河岸等的)边缘，滨，崖。

قاباق Ⅲ 〈名〉〔植〕葫芦：قاباق وجاۋ 葫芦瓢。

قاباقسىز 〈形〉〔医〕无眼睑的。

قاباقحانا 〈名〉酒店，酒铺，酒馆。

قابالان- 〈动〉长得茂密，长得茂盛。

قابالانۋ قابالان- 的不定式。

قابان 〈名〉① 野公猪：قامىس اراسىندا قابان بار ەكەن. 芦苇中有野猪。② 公猪，种猪 ▲ قابان قانجار 大刀，马刀 ▲ قابان مىنەز 怪脾气，犟脾气。

قاباندى 〈形〉有野猪的，野猪多的，野猪出没的：كوكسۋ قاباندى جەر. 柯克苏是野猪出没的地方。

قابانشا 〈名〉小公猪。

قابار- 〈动〉① 肿，肿胀，膨胀，鼓起：بەتىڭ نەعىپ قابارىپ كەتكەن. 你的脸怎么肿了。② 发起，发酵，隆起：بۇگىنگى نان جاقسى قابارىپتى. 今天的馕起得很好。③ 酵：قامىر قاباردى. 面发了。

قابارت- قابار- 的使动态。

قابارۋ قابار- 的不定式。

قابارىڭقى ① 稍微肿胀，有些发肿：جارانىڭ ورنى قابارىڭقى. 疮口有些发肿；② 不甚发酶，稍发起一些：قامىر قابارىڭقى 面不甚发。

قابات Ⅰ 〈名〉① 层，层次，行列：استىڭعى قابات (房子、楼的)下层(楼下) / 12 قابات عيمارات 十二层楼房 ② 次，遍：نەشە قابات ايتتى 说了几次 ③ 股：ەكى قابات ٴجىپ 双股线，两股线 ▲ جالاڭ قابات ① 单的，不带里子的 ② 单薄的 ▲ جەتى قابات (指天，地)九重，九层 ▲ سۋلى قابات 含水层 ▲ سۇزگىش قابات 过滤层 ▲ تىرشىلىك قابات 生物层 ▲ توسەمەلى قابات

〔植〕 层绒毡 ▲ تۈگمىز قابات تورقادان
توقتىشاغىم تەرىسى ارتىق. 【谚】 如不缎绸罗绫
。(实不而华)皮羔羊

قابات Ⅱ 〈助〉 和 …… 一起，与 …… 一块儿，
同时：جاس پەن ٴبىلىم قابات ٴوسسىن 让年龄
和知识一起增长 / سونىمەن قابات 与此同时。

قاباتتا- 〈动〉 ① 叠，折叠，重叠 ：كورپەنى
قاباتتاپ جيدى 把被子叠好了 / قاعازدى قاباتتادى
把纸折叠起来 ② （衣服）套上，一层一层落，
一层；分层：كيىمدى قاباتتاپ كيدى 衣服上套
衣服 / قاباتتاپ قۋلاتۋ 分层采掘法 ③ 和 ……
一起，与 …… 同时：قارمەن قاباتتاپ جەل
سوقتى. 风雪交加。④ 接连不断：بىرنەشە
رەكاتانى قاباتتاپ اتتى 连续打了几个信号弹。

قاباتتال- قاباتتا- 的被动态。

قاباتتاس- قاباتتا- 的交互态。

قاباتتاستىر- قاباتتاس- 的使动态。

قاباتتاستىرىل- قاباتتاستىر- 的被动态。

قاباتتات- قاباتتا- 的使动态。

قاباتتاۋ قاباتتا- 的不定式。

قاباتتاۋلى 〈形〉 叠好的，折叠起来的：توسەكتە
قاباتتاۋلى كورپە تۇر. 在床上摆着叠好的被
子。

قاباتتى 〈形〉 层的，有……层的：التى قاباتتى
قۇرىلىس 六层的建筑物。

قاباتشا 〈名〉 〔地〕 层间，（较薄的）一层。

قابات-قابات 〈副〉 一层层，一次次，再三，再
次，三番五次：قابات-قابات ايتقاندى ۋقپادى
一再地讲都听不懂。

قابۋ Ⅰ قاپ- Ⅱ 的不定式。

قابۋ Ⅱ قابى- 的不定式。

قابى- 〈动〉 绗：كورپە قابۋ 绗被子。

قابىز: **جەل قابىز** Ⅰ 〈名〉 〔医〕 产后风，产
褥风：مالشىلىق رايونداعى ايەلدەردە جەل قابىز
اۋرۋى كوبىرەك كەزدەسەدى. 牧区妇女患产后
风的较多。

قابىز- Ⅱ 〈动〉 受风，受凉，着凉，受寒。

قابىزدان- 〈动〉 受风而发炎，受寒而肿起：
اتتىڭ ەرتوقىمىن ستەقتاي الىپ تاستاسا
قابىزدانىپ كەتەدى. 趁热卸下马鞍，马背会受
风而肿起的。

قابىزدانۋ قابىزدان- 的不定式。

قابىزۋ قابىز- Ⅱ 的不定式。

قابىق 〈名〉 皮，壳，外壳；膜，蜕：المانىڭ
قابىعى 苹果皮 / اعاشتىڭ قابىعى 树皮 /
قاربىزدىڭ قابىعى 西瓜皮 / ٴداننىڭ قابىعى 谷物
皮 / جاڭعاقتىڭ قابىعى 核桃皮 / جۇمىرتقانىڭ
قابىعى 鸡蛋壳 ▲ دارشىن قابىعى 桂皮 ▲ جىلان
قابىعى 蛇蜕 ▲ مي قابىعى 脑膜 ▲ مي
قابىعى 脑膜炎 ▲ ٴمولدىر قابىق
玻璃体膜 ▲ تاسباقا قابىعى ① 乌龟的外壳 ②
〔转〕 乌龟壳（对敌坦克的蔑称） ▲ قابىق بوياۋ
树皮染料（土染料，用来染皮货） ▲ قابىق
قوڭىزى 〔动〕 小齿蠹科。

قابىقتا- 〈动〉 去皮，去壳，剥皮，剥壳，削皮，
脱皮：المانى قابىقتاۋ 削苹果皮 / قابىقتاعان
تارى 去皮的粟子 / اعاشتى قابىقتاۋ 剥树皮。

قابىقتان- 〈动〉 长壳，生成外壳；长皮，形成
表层。

قابىقتانۋ قابىقتان- 的不定式。

قابىقتات- قابىقتا- 的使动态。

قابىقتاۋ قابىقتا- 的不定式。

قابىقتى 〈形〉 带皮的，带壳的，有壳的，有皮
的：اعاش قابىقتى 带皮的树木 / قابىقتى
جەمىستەردى اقتاپ جەۋ كەرەك. 带皮的水果要
去皮吃。

قابىقشا 〈名〉 ① 壳，外壳；薄层（外部），外
皮：ٴدان قابىقشاسى 谷壳 ② 〔解〕 膜，薄膜，膜
皮 ▲ ەلەكتروندىق قابىقشا 电子壳层 ▲ كلەتكا
قابىقشاسى 〔解〕 细胞膜 ▲ كوز ٴمۇيىزى
قابىقشاسى 〔解〕 角膜 ▲ كوز ٴمۇيىزى قابىقشاسى
قابىنۋى 〔医〕 角膜炎 ▲ كوز شاتىراش قابىقشاسى
〔解〕 虹彩膜，虹膜 ▲ شاتىراش قابىقشاسى
قابىنۋى 〔医〕 虹膜炎。

قابىقشالى 〈形〉 ① 有壳的，带壳的，有薄层
的，（外部）有外皮的，带外壳的 ② 有膜的，带
膜的，有膜皮的。

قابىقشالىلار 〈名〉 尾索动物纲，尾索动物亚
门。

قابىل- Ⅰ قابى- 的使动态。

قابىل II : **بېتى قىلبىل** 确正,对向方 ▲ قابىل
الۋ 下收,取录,纳采,过通,意同,受接 ▲
قابىل بولسۇن! 福祝,愿祝 : ايت قابىل بولسۇن!
好节过! 好日节! ▲ قابىل بولۇ 实,受接被
。偿以愿如,现

قابىلان 〈名〉〔动〕子豹,金钱豹,云豹 : قابىلان
تېرىسى 皮豹 / قابىلان سۆيەگى 骨豹 。

قابىلدا- 〈动〉① 接见,会见,接待 : شەتەلدىك
قوناقلارنى قابىلداش 接见外宾② 收下,接受,录
取,招收;发展 : ئوقۇغۇچىلارنى قابىلداش 招生 /
پارتىيا مۇشەلەرىن قابىلداش 发展党员 。

قابىلداعىش 〈名〉① 接收器 ② 容易接受
的 。▲ راديو قابىلداعىش 无线电收音机,收音
机 。

قابىلدان- قابىلدا- 的被动态 。
قابىلداس- قابىلدا- 的交互态 。
قابىلدات- قابىلدا- 的使动态 。
قابىلداۋ قابىلدا- 的不定式 。 قابىلداۋ
بولمەسى 接待室 。

قابىل-قابىل 见 قاپىل-قۇپىل.
قابىل-قۇبىل 见 قاپىل-قۇپىل.

قابىن- 〈动〉① 发炎 : اسقازان قابىنۋ 胃炎 /
وكپە قابىنۋ 肺炎 / باۋىر قابىنۋ 肝炎 ② 憋
气;呼吸短促 : كەۋدەسى قابىنۋ 胸口憋气 。

قابىندا- 〈动〉① 发炎,感染 ② 变得严重,恶
化 : ناۋقاس قابىنداپ كەتتى. 病情恶化了 。③
长得茂密,变得茂盛 。

قابىندان- قابىندا- 的使动态 。
قابىندات- قابىندا- 的使动态 。
قابىنداۋ قابىندا- 的不定式 。
قابىندىر- قابىن- 的使动态 。
قابىنت- قابىن- 的使动态 。
قابىنۋ قابىن- 的不定式 。

قابىر 〈名〉坟,墓,坟墓,墓穴,坟头儿 :
قابىر قازۋ 挖墓穴,(掘墓) / قابىرعا گۇل قويۋ
墓前献花 / قابىر الدىندا سويلەنگەن ءسوز 墓前
讲话 ▲ قابىر تاس 墓碑 ▲ قابىر قازۋشى 掘墓
人 。

قابىرعا I 〈名〉① 肋,肋骨,肋条骨 :
قابىرعا سىنۋ 肋骨折断 ② 壁,墙壁,一物之两
侧 : قابىرعاعا ءىلىپ قويىپتى 挂在墙壁上 ▲
استىڭعى قابىرعا ① 〔生理〕下帮,假肋 ②
〔矿〕下盘,下墙 ▲ قابىرعا اعايىن 远亲,非直
接亲属 ▲ قابىرعا ارالىق ەت 〔生理〕肋间肌 ▲
قابىرعا ارالىق نەرۆى 〔生理〕肋间神经 ▲
قابىرعا دوعاسى 〔生理〕肋弓 ▲ قابىرعامەن
اقىلداسۋ (كەڭەسۋ) 扪心自问;思考,细心琢
磨,思索 ▲ قابىرعا ساعات 挂钟 ▲ قابىرعاسىنا
باتۋ 痛心,难过 ▲ قابىرعاسى سوگىلۋ 怜悯,怜
惜,可怜,心痛 ▲ قابىرعاسى قايىسۋ 痛心,悲
痛,悲伤,伤心 ▲ قابىرعاسى قاتپاعان 肋骨还
未长硬的;翅膀未长硬的 。

قابىرعا II 〈名〉〔数〕边 : ءتورت قابىرعا 四边
形 ▲ تەڭ قابىرعا 等边 。

قابىرعالا- 〈动〉① 挨近,凑近,凑到跟前,靠近,并
排,并肩 ② 没山坡上或下盘,行 : ءبىز تاۋدان
قابىرعالاپ ءتۇسىپ كەلە جاتقان ءبىر ادامدى
كوردىك. 我们看到有个人从山坡走下来 。

قابىرعالاس- ① قابىرعالا- ① 的交互态 ② 相
等,对等 ③ 并肩而行,并排;紧隔壁,隔墙 。

قابىرعالات- قابىرعالا- 的使动态 。
قابىرعالاۋ قابىرعالا- 的不定式 。

قابىرعالى 〈形〉① 强大的,强有力的,有势
力的;结实的,强壮的;肥壮的,膘肥的:
قابىرعالى ەل 强大的国家 / قابىرعالى قوي 肥
壮的羊 ② 〔转〕巨大的,庞大的;显著的,卓
越的,成熟的 : قابىرعالى شىعارما 巨著 ▲
قابىرعالى قارا نار قابىرعاسىن سوكسەڭ، بىق
ەتپەس. 【谚】膘肥体壮的独峰驼,断了肋骨
也不吭声 。

قابىرعالىق 〈名〉① (砌墙,垒墙,筑墙用
的)材料 : ءۇي سالۋعا جانە ءبىر قابىرعالىق
ماتەريال كەرەك. 建房还需要一堵墙的材料 。
② 肋部,胸部两侧 ③ 山坡,坡面 : قابىرعا-
لىقتان كەلدى 水没过肚皮 。/ ات قابىرعالىقتا
جايىلىپ ءجۇر. 马在山坡上吃草 。

قابىرعالىراق 〈形〉较强大的,较强壮的,较
结实的,较棒的;较肥的 。

قابىرلا- 〈动〉安葬,埋葬,下葬 : قابىرلاۋعا
كوپ ادام قاتىناستى. 很多人参加了安葬仪式 。

قابىرلات- قابىرلا- 的使动态。
قابىرلاۋ قابىرلا- 的不定式。
قابىرلە- 见 قابىرلا-.
قابىرلەۋ قابىرلە- 的不定式。
قابىرشاق 〈名〉① 鳞，鳞片：بالىق قابىرشاقتارى 鱼鳞 ② 一物表面之薄层、薄壳，薄片：قابىرشاق مۇز 薄冰 ③ 〔生〕介壳纲 ▲ قابىرشاق تاس 〔地质〕介壳石灰岩 ▲ قابىرشاق قاناتتىلار 鳞翅目。
قابىرشاقتان- 〈动〉① 长鳞 ②（冰）结成薄层 ③（伤口）结薄痂。
قابىرشاقتانۋ قابىرشاقتان- 的不定式。
قابىرشاقتى 〈形〉带鳞的，鳞状的 ▲ قابىرشاقتى تەمىرەتكى 〔医〕鳞屑性湿疹 ▲ قابىرشاقتى وسىمدىكتەر 〔植〕鳞茎植物 ▲ قابىرشاقتى ۇشىق 鳞状苔藓。
قابىرٴشوپ 〈名〉〔植〕长春蔓。
قابىرشى 〈名〉掘墓人，掘墓者。
قابىرستان 〈名〉坟地，墓地，陵园。
قابىس- I قاپ- Ⅲ 的交互态。
قابىس- Ⅱ 〈动〉①（指牲畜饥饿，瘦弱肚）瘪 ② 变扁，压扁：مورجا قابىسىپ قالىپتى. 烟筒压扁了。③ 吻合，相符合，配合：اڭگىمەنىڭ ۋاقيعالارى قابىسىپ كەلىپتى. 故事情节显得紧凑。
قابىس- Ⅲ قابى- 的交互态。
قابىستىر- ① قابىس- Ⅱ 的使动态 ② 压扁，砸扁。
قابىسۋ قابىس- I、Ⅱ、Ⅲ 的不定式。
قابىلەت 〈名〉能力，才干，才能，本事，能耐：قابىلەتى قىزمەت 工作能力 / قابىلەتىنە قاراي ستەپ، ەڭبەگىنە قاراي اقى الۋ 各尽所能，按劳取酬。
قابىلەتسىز 〈形〉无能的，没有能力的，能力不足的，没有才干的，没有才能的，没有水平的：قابىلەتسىز ادام 无才能的人 / قۇر اتى بار ٴىس جۇزىندە قابىلەتسىز ادام 虚有其名而无实际工作能力的人。
قابىلەتسىزدىك قابىلەتسىز 的抽象名词。
قابىلەتتەن- 〈动〉提高能力，增长才干，变得有才能。
قابىلەتتەنۋ قابىلەتتەن- 的不定式。
قابىلەتتى 〈形〉有能力的，能力强的，有才干的，有才能的，有本事的，有本领的，有才华的：قابىلەتتى ادام 有能力的人 / قابىلەتتىنى ۇستاز تۇتۋ 以能者为师 ▲ قابىلەتتىگە كەلسە كەز، جۇمىس ماندىر سوندا تەز. 【谚】事到能者手，万件如水流。
قابىلەتتىلىك ① قابىلەتتى 的抽象名词 ② 富有才能，有才能，有能力，有才干，有才华，有本事。
قاعا: قاعا بەرىس ① 旮旯儿，角落；隐蔽处，暗处：قاعا بەرىسكە جاسىرىنۋ 躲藏在旮旯儿 ② 处，间或，偶尔 ▲ قاعا بەرىس قالدىرۋ 抛在一边，扔在一边，不了了之 ▲ قۇلاعىنىڭ قاعابەرىسى بار. （他）耳朵有点背。
قاعاجۋ 〈名〉排斥，排挤，冷待：ول بۇل ورنىندا قاعاجۋعا ۇشىرادى. 他在这个单位是受排挤的。
قاعاجۋلا- 〈动〉排斥，排挤，冷待：ول قاعاجۋلاۋ سەبەبىمەن باسقا ورنعا اۋىسىپ كەتتى. 他因受排挤而调到别的单位去了。
قاعاجۋلان- قاعاجۋلا- 的被动态。
قاعاجۋلاۋ قاعاجۋلا- 的不定式。
قاعاجىت- 〈动〉带刺，讽刺，暗射，影射，隐射：قاعاجىتىپ سويلەۋ 说话带刺儿。
قاعاجىتۋ قاعاجىت- 的不定式。
قاعاز 〈名〉① 纸，纸张：ماقالا قاعازى 稿纸 ② 信：مەن وعان قاعاز جازعانمىن. 我给他写过信。▲ ٴدارى قاعاز 药方 ▲ دومالاق قاعاز 匿名信 ▲ ماي قاعاز 油毛毡，油毡 ▲ كۋالىك قاعاز 证明，证明信 ▲ ماقتاۋ قاعاز 奖状 ▲ سابان قاعاز 草纸 ▲ سەنىم قاعاز 保证书，证明 ▲ قاعاز اقشا 纸币 ▲ قاعاز باستىلىق 文牍主义 ▲ قاعاز بەتىنە ٴتۇسىرۋ 记录下来，写出来 ▲ قاعاز جۇزىندە 书面形式 ▲ قاعاز شاي 纸包茶。
قاعازدا- 〈动〉① 登记，记录，写在纸上：مالدى ساناپ قاعازداپ الدى 把牲畜数点清登记在薄。② 笔录：ونىڭ كۇناسىن قاعازداپ

البپتى. 把她的罪行都做了笔录。

قاغازداي 〈形〉纸一样的，象一纸样薄的，很薄的：قاغازداي جۇقا تەرى 象纸一样薄的皮子。

قاغازدال- قاغازدا- 的被动态。

قاغازداس- ①قاغازدا- 的交互态 ②写成文字材料，形成文件 ③（书面形式）相互告状。

قاغازدات- قاغازدا- 的使动态。

قاغازداۋ قاغازدا- 的不定式。

قاغاز-پاغاز 〈名〉纸张：قاغاز-پاغازىڭ بار ما؟ 你有纸吗？

قاغازسىز 〈形〉①没有纸的，不用纸张的 ②口头的，不是书面的 ③没有证明的，没有证据的。

قاغا-ماغا 〈副〉连碰带撞地，横冲直撞地。

قاغان 〈名〉〔史〕可汗。

قاغانا 见 قاغاناق.

قاغاناق 〈名〉〔生理〕胞衣，衣胞，胎衣，羊膜，胎膜：قاغاناق جارىلىۋ 胎膜破裂 ▲ قاغاناعى قارس ايرىلىۋ 气愤，气得肚子要爆炸 ▲ قاغاناعى قارق، ساغاناعى سارق بولىۋ 兴高采烈，欢天喜地，喜笑颜开，喜形于色。

قاغاناقسىزدار 〈名〉无羊膜动物。

قاغاناقتىلار 〈名〉羊膜动物。

قاغار: كۇن قاغار 帽檐儿。

قاغاس 〈形〉远隔的，远离的，偏僻的：ءبىز قالادان قاغاس جەردە تۇرامىز. 我们住在远离城市的地方 ②差错，失误，误会，误解：ونىڭ سوزىندە ەشقانداي قاغاس جوق. 他的话没有任何差错。

قاغات- 〈动〉影射，旁敲侧击，含沙射影，讽刺：كەيبىرەۋلەر قالجىڭداسقان بولىپ باسقالاردى قاغاتىپ جۇرەدى. 有的人以开玩笑为名，对别人旁敲侧击。

قاغبا 〈名〉[阿]〔宗〕黑石，玄石。

قاغيدا 〈名〉规律，规则，规章，原理：ماركسيزم قاغيدالارى 马克思主义的原理 / قاتىناس قاغيداسى 交通规则。

قاغۋ I قاق- V 的不定式。

قاغۋ II 〈形〉刮风的，凉飕飕的。

قاغۋشى 〈名〉惊动猎物的人。

قاعىل- I ① قاق- V 的被动态 ②〔转〕扑空，落空，得不到：بۇگىن تۇستە تاماقتان قاعىلدىڭ با؟ 你今天中午没吃上饭吧？③碰上，碰撞：اياعى تاسقا قاعىلىپ جىعىلىپ قالدى 脚碰到石头上摔倒了 ④用光，倒光；抖搂：قالتام ابدەن قاعىلدى. 我的口袋抖搂空了（没有钱了）。▲ اۋزىنان قاعىلىۋ 没有口福，吃不上饭。

قاعىل II 〈形〉干旱的，干燥的，缺水的：قاعىل جەر 旱地。

قاعىلعا 〈名〉门墩。

قاعىلعان-سوعىلعان 〈形〉①不正经的，不务正业的，不三不四的：سەن قايداعى-بىر قاعىلعان-سوعىلعان ادامدارمەن ارالاسىپ جۇرەسىڭ. 你怎么尽跟一些不三不四的人来往。②受过排挤的，被排斥的：قاعىلعان-سوعىلعان ەكەۋىڭ عانا؟ 就你们两个受过排挤？③没有人要的，被淘汰的：قاعىلعان-سوعىلعان ارىق قويلار 被淘汰的瘦弱的羊。

قاعىلدا- 〈动〉①变得干旱，变得干燥，缺水：بيىل جاۋىن از بولعاندىقتان جەر قاعىلداپ كەتتى. 今年雨水少，土地干得厉害。②挑（干的）：قاعىلداپ ءجۇرۋ 在没有水的地方走。

قاعىلدان- قاعىلدا- 的被动态。

قاعىلدات- قاعىلدا- 的使动态。

قاعىلداۋ قاعىلدا- 的不定式。

قاعىلەز 〈形〉轻快的，伶俐的，灵巧的，敏捷的，轻捷的：اياق الىسى قاعىلەز 轻捷的脚步。

قاعىلەزدەن- 〈动〉显得勤快，显得伶俐，显得轻快。

قاعىلەزدەنۋ قاعىلەزدەن- 的不定式。

قاعىلەزدىك قاعىلەز 的抽象名词。

قاعىلىس- ① قاعىل- I 的交互态 ②互相挤，互相移动。

قاعىم: قاس قاعىم (قاعىمداي) 一瞬间，眨眼间，转眼间。

قاعىن- ① قاق- V 的反身态 ②发疯，发狂：قاعىنىپ كەتتىڭ بە؟ 你发疯了吗？③发炎，

:蛋捣皮调,坏变 ④ 炎肺 قاعىنۋى وكپه :染感
قاعىنعان بالا ▲ 子孩的蛋捣皮调 اۋزىنان قاعىنۋ
女指) قاعىنعان ەتەگىنەن ▲ 诌胡,坏学巴嘴
。薄轻,正不风作(人
قاعىندى I 〈名〉 (的羊、牛)炎肺,肺叶充血,
得牛 سيىر قاعىندى بولىپ قالىپتى. :肿气肺
。炎肺了
قاعىندى Ⅱ 〈形〉①调皮的,顽皮的,捣蛋的:
قاعىندى بالا 调皮的孩子 ② 抖落的东西,抖
把 قاعىندىنى سىپىرىپ تازالاپ قوي :掉的东西
抖掉的东西扫干净 ▲ قاعىندى كەلگىر
(تيگىر) 〔咒〕 该遭瘟的;该死的。
قاعىندىر- ① قاعىن- 的使动态 ② 激将,挑
。灯拨火
قاعىنۋ قاعىن- 的不定式。
قاعىنىپ-سىلكىن-①قاعىپ-سىلىك- 的反身
态 ② 掸掸,抖搂,拍打。
قاعىپ -قاعىپ 〈副〉 敲来敲去;钉来钉去;
قاعىپ-قا- :抖来抖去,抖搂来抖搂去 : ەسكىتى
عىپ كەتىپ قالدى شەگەنى / 敲了一阵子门走了
قاعىپ-قاعىپ اعاشتى جارىپ تاستادى. 钉来钉
去把木头钉劈了 / كيگىزدى قاعىپ-قاعىپ
ٴجۇرىپ تازالادى. 把毡子抖搂了半天,才抖干
。净
قاعىپ-سوعۋ قاعىپ-سوق- 的不定式。
قاعىپ-سوق- 〈动〉 ① 顺手牵羊;偷走:
قامشىنى بىرەۋ قاعىپ-سوعىپ كەتكەن سەكىلدى.
不知谁顺手牵羊把鞭子拿走了。 ② 利用巧
妙的手段,巧立名目: قاعىپ-سوعىپ تۇسىرگەن
پايدا 巧立名目所得到的便宜。
قاعىپ-سىلىك- 〈动〉 抖落, 扑打, 拍打 :
كيىم-كەشەكتى قاعىپ-سىلكۋ 把衣物抖搂干
。净
قاعىپ-سىلكۋ قاعىپ-سىلىك- 的不定式。
قاعىر 〈形〉 ① 干燥的,板结的: قاعىر جەر
板结的土地 ② 荒凉的,荒秃的: قاعىر تاۋ 荒
山 ③ 〔转〕 瘦弱的: قاعىر تۇيەلەر 瘦弱的骆
。驼
قاعىس I 〈形〉 ① 有些偏僻的,较偏远的;绕
道的: قاعىس قىستاق 有些偏僻的村落 ② 错

▲ 错听 ەستۇ قاعىس :的错差有,的差偏,的误
的靠可不 ٴسوز قاعىس ▲ 知通未 قالۋ قاعىس
。辞言
قاعىس- Ⅱ ①قاق- 的交互态 ② 顶撞,争吵,
俩们他 قالدى. قاعىسىپ ەكەۋى :牛顶,执争
互① (قاباق قاعىسۋ) نى قاعىسۋ ▲ 了儿牛顶
使眼色,暗示 ② 用眼睛传情,飞眼儿,吊膀,
一挤 (家大) بەرىۋ ورىن قاعىسىپ ▲ 情调
提 (ەتۋ) قىلۋ قاعىس قۇلاق ▲ 置位个出匀挤
相互,礼抗庭分 قاعىسۋ ۇزەڭگى ▲ 呼招打,醒
。量较相互,低高比
قاعىستا- 〈动〉反复地拍打,频频地掸,抖搂。
قاعىستاۋ قاعىستا- 的不定式。
قاعىستىر- ① قاعىس- Ⅱ 的使动态 ② 打听,
قىلاسىڭ؟ نە قاعىستىرىپ ونى :询探,听探
你打听他干什么? ③ 收拾,汇拢: بۇل نارسە-
لەردى قاعىستىرىپ ٴبىر جەرگە جيناڭدار 把这
些东西收拾在一块儿。④使唤,使唆,使,挑拨,
火上加油: جولداستاردى قاعىستىرىپ بەرەكەنى
بۇزۋ جاقسى ەمەس. 挑拨同志之间的关系是不
好的。 ▲ ۇزەڭگى قاعىستىرۋ 分庭抗礼,比高
。低;并驾齐驱
قاعىسۋ قاعىس- Ⅱ 的不定式。
قاعىت- 〈动〉 隐射,影射,指桑骂槐;挖苦;旁
非么怎你 باسىڭ؟ المايسىڭ وتىرا قاعىتپاي :击侧敲
? 可不人苦挖
قاعىتپا 〈形〉 隐射的,旁敲侧击的,挖苦的,
取笑的: قاعىتپا ٴسوز 俏皮话。
قاعىتپالا- 〈动〉 取笑,讥笑,挖苦,旁敲侧,指
。桑骂槐,隐射
قاعىتپالات- قاعىتپالا- 的使动态。
قاعىتپالاۋ قاعىتپالا- 的不定式。
قاعىتۋ قاعىت- 的不定式。
قاعىتىل- قاعىت- 的被动态。
قاعىتىس- قاعىت- 的交互态。
قادا I 〈名〉 ① 柱子,柱子,立柱, 橛子,一
قادا قاعىپ / 头尖的长木杆: قادا قاعۋ 钉木桩
شارباق بەركىتۋ 栽木桩上设篱笆 ② 茧子:
ەڭبەك قىلا بەرىپ قولعا قادا ٴتۇسىپتى. 由于
长期劳动,手上磨出了茧子。 ▲ قادا تاس 路

。碑界，石界，标界，标航，标

قادا- Ⅱ〈动〉① 插，扎，刺： نايزا قاداۋ 刺

/ 子扣缝 تۆيمە قاداۋ ：钉，别，织，缀，缝 ② 杀

تۆيرەۋشپەن قاداپ قوي 住别针别用 ③ 钉，裁，

立竖： جەرگە تاس قاداپ بەلگى قىلۋ 起立上地，

碑界以示标记 ④ 盯法视，凝视： كوز قاداپ

قاراۋ 不转睛地注视着 ⑤ 肯定地，坚定地 目，

毫不迟疑地： قاداپ ايتۋ 肯定地说 ▲ كوز قاداۋ

盯着，瞪眼 ▲ سۇعىن قاداۋ 热眼，红眼，馋眼，

眼巴巴地望着。

قاداعالا- 〈动〉① 监视，盯着，注视，审视，

注目，凝视，仔细看观，察观： ناۋقاستىڭ

احۋالىن قاداعالاپ وتىرۋ 观察病情 ② 认真，仔

细，细心，精心： قاداعالاپ سۇراۋ 仔细盘问/

قاداعالاپ باعۋ 精心饲养(精心照料) /قاداعالاپ

باسقارۋ 精心管理。

قاداعالان- قاداعالا- 的被动态。

قاداعالات- قاداعالا- 的使动态。

قاداعالاۋ قاداعالا- 的不定式。

قاداعالاۋشى 〈名〉督促者，检查者。

قاداق Ⅰ〈名〉① 俄斤(旧俄罗斯之重量 单位

=0.41 公斤) ② 磅(重量 0.45 单位，英美为

公斤；德为 0.5 公斤) ▲ تاس قاداق بولعانمەن

تاماق بولمايدى. 【谚】石头虽可做秤砣，却不

能成为食品。

قاداق Ⅱ〈名〉〔医〕① 鸡眼，疥子： اياقعا

قاداق شىعۋ 脚上长鸡眼 ② 肺炎： قاداق

ناۋقاسىمەن اۋىرعان ادامدى الدىن الا ەمدەتۋ

كەرەك. 患了肺炎就要及早治疗。

قاداق-قاداق 〈形〉稀疏的，稀稀拉拉的，一簇

一簇的： قاداق-قاداق وسكەن ٴشوپ 长得稀稀

拉拉的草。

قاداقتا- 〈动〉过磅，过秤，用磅称量： سەن

مىنا ۇندى قاداقتا. 请你把这面粉秤一秤。/

قاداقتاپ شىقتىم، تۋرا شىقتى 我秤过了，正好

儿。

قاداقتات- قاداقتا- 的使动态。

قاداقتاۋ قاداقتا- 的不定式。

قاداقتىق 〈形〉磅的： ٴبىر قاداقتىق گىر تاسى

一俄磅的砝码 /10 قاداقتىق قارىز 十磅重的

西瓜。

قادال- ① قادا- Ⅰ 的被动态 ② 插进，塞进，

刺入，扎进： قولعا تىكەن قادالدى. 手上扎进

刺了。/ كوزگە قادالعان تىكەن 眼中钉 ③ 盯，

注视，目不转睛地看着 ④ 坚持，坚决要求；

纠缠，扯皮： بولىمسىز نسكە بولا بىرەۋگە قادالىپ

الۋ 为了一点小事跟人家纠缠不清 ⑤ 对……

感兴趣，着迷，迷上： ول كىتاپتان كوزىن

ايىرماي قادالىپ قالىپتى. 他目不转睛地盯着

书本(他对书发生了兴趣了，他对书本着了迷)。

قادالۋ (نايزاداي، تىكەندەي، شەگەدەي) يەندەي ▲

令人难受 ▲ قادالعان جەرىنەن قان الۋ 非要……

不可，一定要达到目的 ▲ قادالىپ سۇراۋ 坚

持要，恳求 ▲ سەنىڭ تابانىڭا قادالعان شوگىر

مەنىڭ ماڭدايىما قادالسىن. 【谚】扎在你脚板

上的刺，不如扎在我的前额上(与其你疼，不

如我死)。

قادالدىر- قادال- 的使动态。

قادالت- قادال- 的使动态。

قادالۋ قادال- 的不定式。

قادالى 〈形〉① 有桩子的，有柱子的，有立柱

的，有长木竿的 ② 有茧子的，长茧子的，带茧

子的： قادالى قول 长满茧子的手。

قادالىق 〈名〉可做立柱的木料，杉篙：

قادالىقتى بۇتاقتاۋ 把杉篙上的枝杈删去。

قادالىس- قادال- 的交互态。

قادام 〈名〉① 步子，步伐，一步的距离： قادام

تاستاۋ 迈步 ② 〔转〕步骤： العاشقى قادامداعى

مىندەت 第一步的任务 ▲ ٴبىر (قىرىق) قادام

近距离 ▲ ٴبىر قادام شىقپاۋ 门不出一步，一

步不离 ▲ قادامى قۇتتى بولۋ 很顺利 ▲

قادامىڭ قايىرلى بولسىن 祝你旗开得胜，祝你

顺利，祝你成功。

قادامدا- 〈动〉① 迈步，踱步，迈开步伐 ②

用步子量。

قامداس- قادامدا- 的交互态。

قادامدات- قادامدا- 的使动态。

قادامداۋ قادامدا- 的不定式。

قاداني 〈名〉华达呢。

قادانلا- 〈动〉快步，迈大步，急步走： ول

قاداڭداپ بازارغا قاراي كەتتى. 走口街向步快他
。去

قاداڭداۋ قاداڭدا- 的不定式。

قاداڭ-قاداڭ: اياقتى قاداڭ-قاداڭ باسۋ 快
。走步急,迈前向步

قادار I 〈名〉[阿] 可能,可能性;(某种)条
。件

قادار Ⅱ 〈助〉迄,到 ……为止: كۇنى بۇگىنگە
قادار كەلمەدى 迄今未见来 / جىل اياعىنا قادار
。止为底年到

قاداري-حال ①〈形〉中等的,中适的 ; 平常
的,平凡的,一般的 ② 不错,还可以,凑合:
وسى قاداري-حالعا جەتسە بولعانى 能作到这个地
。了错不就步

قادارلى 〈形〉有力的,强的,力所能及的,能
胜任的,得力的: ول قادارلى كادر. 他是得力
。部干的

قادارىنشا 〈副〉尽量,尽力,尽其所能,力所
能及: ول قىزمەتتى قادارىنشا جاقسى ىستەدى.
他已尽其所能把工作做好了。 / قادارىنشا
ىستەۋ 尽量工作。

قاداس- قادا- Ⅱ 的交互态。

قاداستىر- قاداس- 的使动态。

قادات- قادا- Ⅱ 的使动态。

قاداۋ I قادا- Ⅱ 的不定式。

قاداۋ Ⅱ 〈名〉钻头,钻。

قاداۋباس 〈名〉(用铁钻)手摇钻孔机。

قاداۋ-قاداۋ ①〈副〉这儿一撮那儿一撮,这
里几棵那里几棵,稀疏不匀: ەيداي قاداۋ-قاداۋ
بولىپ ٶسىپتى. 小麦长得这儿一撮那儿一
撮。② 具体的,实在的: قاداۋ-قاداۋ ماسەلە 具
体的问题。

قاديس 〈名〉[阿]〔宗〕哈迪斯,圣训。

قادىم I 〈形〉[阿] 古阿拉伯的(文)。

قادىم Ⅱ 见 قادام.

قادىم Ⅲ **: قادىم زامان** 从前,古时。

قادىمشا 见 قادىمشە.

قادىمشە 〈形〉古代的,旧式的,老式的,古色
古香的: قادىمشە جاسالعان ٷي 古式房屋 /
قادىمشە كيىم 旧式衣服 / قادىمشە ٴداستۇر 古传

统。

قادىر 〈名〉[阿] 重尊,严尊,贵尊,重珍,珍
重,贵高,尚高,体面,美德,德行; 价值:
جۇرتشىلىق الدىندا قادىرى بار 受群众尊敬(在
群众中有尊严)▲ قادىر تۇتۋ 敬佩,敬重 ▲
قادىر ٴتۇنى 〔宗〕海达尔夜,珍贵之夜(斋月下
旬的一个晚上,认为这一夜天堂大门开着)
▲ قادىرى كەتۋ 失体面,失尊严 ▲ قادىرىنە
جەتۋ ① 珍惜,可惜 ② 感激,感谢: پارتيانىڭ
قامقورلىعىنىڭ قادىرىنە جەتۋ 感激党的关怀 ▲
اس قادىرىن اشىققاندا بىلەرسىڭ.【谚】饥饿时
才能体会到饭食的贵重。 ▲ اس قادىرىن
بىلمەسەڭ اشارشىلىق بەرەر سازاڭدى (جازاڭدى)
【谚】不知饭食的贵重,要受到饥饿的惩
罚。 ▲ اس قادىرىن توق بىلمەيدى.【谚】饱
汉不知饭食的珍贵。 ▲ بالا قادىرىن بالالى
بولعاندا بىلەسىڭ.【谚】有孩子的人才知孩子
的可爱。 ▲ بۇلبۇل قۇس زىمىستان كورمەي،
گۇلىستان قادىرىن بىلمەس.【谚】没有经过寒
冬的百灵鸟,不知道花丛的可贵。 ▲ ەسكى
جۇرتتىڭ قادىرى كوشكەندە وتەر.【谚】迁居异
地时才能体会到旧居的可爱。

قادىردان 〈形〉[波,阿] 尊敬的,尊贵的,亲爱
的,可爱的。

قادىردەن 见 قادىردان.

قادىر-قۇرمەت 〈名〉 尊敬,尊重,崇尊:
ۇستازدارعا قادىر-قۇرمەت ٴبىلدىرۋ 尊敬老师 /
اتا-انالار قادىر-قۇرمەتكە يە بولۋ ٴتيىس 父母应
受到尊重。

قادىر-قىمبات 〈名〉珍贵,贵宝,贵重,价
值: قادىر-قىمباتى بار نارسە 珍贵的东西 /
قادىر-قىمباتىن ٴبىلۋ 要知其贵重。

قادىرلە- 〈动〉尊重,尊敬,爱护,爱戴,表示,
敬意重视,器重: حالىق قادىرلەگەن ادام 人民
所尊敬的人。

قادىرلەن- قادىرلە- 的被动态。

قادىرلەس- قادىرلە- 的交互态。

قادىرلەت- قادىرلە- 的使动态。

قادىرلەۋ قادىرلە- 的不定式。

قادىرلى 〈形〉尊敬的,尊贵的,敬爱的,亲爱

قادىرلى ：的重贵，的贵宝，的贵珍，的爱可，的
جولداستار 们志同的敬尊 / قادىرلى كىسىلەر
/(宾上，客贵) 宾贵 قادىرلى قوناق /人的爱可
قادىرلـــــى ▲ 西东的重贵 قادىرلـــــى نارسە
ٴسوز-قامال بۇزار . 【谚】 严正之词能摧毁堡
。垒

قادىرلىلىك قادىرلى 的抽象名词。
قادىرمەن 〈形〉 [波，阿] 的敬尊，的贵尊，的亲
。的爱可，的爱

قادىرمەندى〈形〉 的敬尊，的贵尊，的敬可。
قادىرمەندىلىك قادىرمەندى 的抽象名词。
قادىرسىز 〈形〉 不受尊敬的，不尊贵的，不
的，受不重视的，不受器重的；没有价值的，不值钱
的： قادىرسىز 不受尊敬的人/ قادىرسىز نارسە
。(不值钱的东西) 没有价值的东西

قادىرسىزدەن- 〈动〉①失去尊敬，不受尊重，
② 失去威信 失去价值，变得无用。
قادىرسىزدەنۋ قادىرسىزدەن- 的不定式。
قادىرسىزدىك قادىرسىز 的抽象名词。
قادىس 见 قادىيس.
قاجا-〈动〉 ① 擦磨，磨破，磨损，擦伤，磨坏：
كەتتى. قاجاپ اياعىمدى ەتىك 皮靴磨破了我的
脚。② 啃： ٴيت سۇيەك قاجاپ جاتىر. 狗在
啃骨头。③〔转〕唠叨，絮叨，唠唠叨叨：
ٴسوزى تۇگەمەي قاجاي بەرىپ تىنىشىن العان ەدى
成天唠唠叨叨没个完，弄得他实在不耐烦了
④〔转〕讽刺，挖苦： ادامدى قاجاما 不要挖苦
。人

قاجاق-قۇجاق 〈名〉 ① 糊口，干粮 ②〔转〕
。生计，活儿

قاجال- قاجا- 的被动态。
قاجالا- 〈动〉 ① 擦磨，损磨，坏磨，蹭磨：
ماشينانىڭ زاپشاستارى قاجالا بەرسە بۇزىلادى.
机器零件经常擦磨就会损坏。② 啃： اعاش
قاجالاۋ 啃树皮 / سۇيەك قاجالاۋ 啃骨头。

قاجالات- قاجالا- 的使动态。
قاجالا- قاجالا- 〈副〉 磨来磨去，经常擦磨，老
擦磨： قاجالا-قاجالا توپسا سىندى. 磨来磨去合
页磨坏了。

قاجالاۋ قاجال- 的不定式。

قاجالىس I 〈名〉 擦磨；蹭磨。
قاجالىس- II قاجال- 的交互态。
قاجاس- قاجا- 的交互态。
قاجات- قاجا- 的使动态。
قاجاتتىر- قاجات- 的使动态。
قاجاۋ قاجا- 的不定式。
قاجەت 〈名〉 需要，必要，要，必须，应该；用
处： قاجەتى جوق 没有必要(没有用处，没用)/
قاجەتى نە 做什么(干什么用) / نەمەنەگە قاجەت
有什么必要 / نە قاجەت 需要什么 / قاجەت
ەمەس 不需要(不必要，不用，没有用处) ▲
جۇمساۋ قاجەتىنە ▲ 需要，必须，应该 قاجەت ەتۋ
(پايدالانۋ، جاراتۋ) 用上，使用 ▲ قاجەتىنە
قاراي ٴبولۋ 按需分配 ▲ قاجەتىنەن شىعۋ 不
辜负 ▲ قاجەتى شامالى 用处不大。

قاجەتسىز 〈形〉 不必要的，不需要的，没有用
。处的

قاجەتسىزدەن- 〈动〉 变得无用，显得没有用
。处

قاجەتسىزدەندىر- قاجەتسىزدەن- 的使动态。
قاجەتسىزدەنۋ قاجەتسىزدەن- 的不定式。
قاجەتسىزدەۋ 〈形〉 用处不大的，没有多少必
要性的，不怎么需要的。
قاجەتسىزدىك ① قاجەتسىز 的抽象名词 ②
无用，不必要，不需要。

قاجەتسىن- 〈动〉 感到需要，觉得有用，认为
。有必要

قاجەتسىندىر- قاجەتسىن- 的使动态。
قاجەتسىنۋ قاجەتسىن- 的不定式。
قاجەتتى 〈形〉 有用的，必要的，需要的，重
要的： قاجەتتى سوزدەر 必要的话 / قاجەتتى
شارت 必要的条件 / قاجەتتى ماسەلە 重要的问
题 / قاجەتتى ەڭبەك 必要劳动。

قاجەتتىك 〈形〉 有用的，必要的，必需的，需
要的： قاجەتتىك نارسەلەردى الىپ ٴجۇرۋ 带上
。必需的东西

قاجەتتىلىك ① قاجەتتى 的抽象名词 ② 必
要，必要性，需要，用处，重要性： قاجەتتىلىگى
شامالى 没有多大必要性(无足轻重) / ەش
قانداي قاجەتتىلىگى جوق 没有什么必要性。

。式定不的 Ⅱ -قاجى قاجۇ
过朝加麦去)克哈〔宗〕[阿]〈名〉Ⅰ **قاجى**
。圣朝 قاجىعا بارۇ ▲ 者觐朝,(人的圣
厌,惫衰,劳疲,惫疲,倦疲 ①〈动〉Ⅱ **-قاجى**
烦: ول قىزمەتتە قاجىپ كورگەن ادام ەمەس.
,棱翘 ② 。人的倦疲知不从是上作工在他
走了样,变形: قيۋى كەتىپ قاجىعان ەسىك
。严不关就了棱翘板门 .جاقسى جابىلمايدى
مەككەگە :圣朝,觐朝〔宗〕〈动〉 **-قاجىلا**
。圣朝去加麦到 قاجىلاپ بارۋ
。式定不的 -قاجىلا **قاجىلاۋ**
:吉哈,罕朝,圣朝〔宗〕①〈名〉 **قاجىلىق**
誉声的吉哈持保 قاجىلىق سىپاتىن ساقتاپ قالۋ
。(品念纪)品物的来回带时圣朝 ②
,地倦不孜孜,地倦不〈副〉 **قاجىماي-تالماي**
:的挠不屈不 ,地拔不韧坚,地懈不持坚
。作工地懈不持坚 قاجىماي-تالماي ىستەۋ
挠不屈不,的倦不,的倦疲不〈形〉 **قاجىماس**
争斗的挠不屈不 قاجىماس كۇرەس رۋحى :的
。神精
。词名象抽的 قاجىماس **قاجىماستىق**
,气志,力毅,力精,力能,气力 ①〈名〉 **قاجىر**
意志: قاجىر قىلۋدى قالاساڭ، دۇنيەدەن قۇر
。西东有没愁不就,气力出肯要只 .قالمايسىڭ
的强顽 قاجىرى بار ادام :忍坚,强坚,强顽 ②
。人
。力精;气意,气志〈名〉 **قاجىر-قايرات**
。气意,气力,量力〈名〉 **قاجىر-قۋات**
折百,拔不忍坚,屈不强顽〈动〉 **-قاجىرلان**
不回,强坚得变: كۇرەس بولعان سايىن قاجىرلانا
。强顽越战越 ٴتۇسۋ
。态动使的 -قاجىرلان **-قاجىرلاندىر**
。式定不的 -قاجىرلان **قاجىرلانۋ**
力毅有,的气志有,的气力有〈形〉 **قاجىرلى**
回不折百,的拔不忍坚,的毅刚,的强顽,的
成已他 .ول قاجىرلى ادام بولىپ شىقتى :的
قاجىرلى قىنشىلىق ارقاندايٴ / 。人的强顽为长
拔不忍坚向会都难困何任 .ادامعا باس يەدى
。头低人的
,性强坚,强坚,性强顽,强顽〈名〉 **قاجىرلىق**

قاجىرلىق :志毅,力毅,神精毅刚,拔不忍坚
بولماسا قىزمەتتە تابىسقا جەتۋ مۇمكىن ەمەس.
/成无事一将就,神精强顽乏缺中作工
。习学苦刻 قاجىرلىقپەن ۇيرەنۋ
。词名象抽的 قاجىرلى **قاجىرلىلىق**
不强坚,的屈不强顽〈形〉 **قاجىرلى-قايراتتى**
。的强顽毅坚,的拔不忍时,的屈
力毅有没,的弱虚,的力无〈形〉 **قاجىرسىز**
。的强坚不,的
。词名象抽的 قاجىرسىز **قاجىرسىزدىق**
。态动使的 Ⅱ -قاجى **-قاجىت**
/ 鹅养 قاز اسىراۋ :雁,鹅〔动〕〈名〉Ⅰ **قاز**
公 ▲ اتا قاز 鹅白 / اق قاز 鹅灰 / سۇرى قاز
脖的长细,美秀项颈 قاز موينى ▲ 雁公,鹅
قاز ▲ 立站学(儿幼) قاز تۇرۋ ▲ 马颈鹤;颈
قازقالپىندا :的样原持保,动不封原 قالپى
雁灰 قاراشا قاز ▲ (搬照)抄照 كوشىرىپ اكەلۋ
▲ اسپانداعى قازدىڭ سورپاسىنا نان شىلاپ جەۋ.
▲(饥充饼画)肉鹅天吃想蛙青【谚】
ساعىنعان ەلىن اڭسايدى، سارالا قاز كولىن
时无鸭黄,乡家念想刻时子游【谚】 .اڭسايدى
。塘湖恋不
توعان :刨,掘采,采,掘挖,挖〈动〉Ⅱ **-قاز**
قازۋ 道渠挖 / كومىر قازۋ 煤采 / توپىراق قازۋ
土刨 / كەن قازۋ 矿采 / كور قازۋ ① 墓掘 ②
,坑挖 ① ور قازۋ ▲ 阱陷挖,人别害坑,害陷
,窖挖 ② 阱陷设,人害陷 ▲ بارمەن بازار،
为入量,行而力量【谚】 .جوقتى قايدان قازار
出 ▲ بىرەۋگە دەپ كور قازبا، ٴوزىڭ تۇسەسىڭ.
داريا جانىندا ▲ 。阱陷入落己自会人别害坑
وقۋ ▲ 。井挖边河去要不【谚】 .قۇدىق قازبا
针花绣如犹习学【谚】 .ينەمەن قۇدىق قازعانداي
。井掘
。网条竹〈名〉Ⅰ **قازا**
:折夭,世逝,世去,亡死 ①[阿]〈名〉Ⅱ **قازا**
下欠〔宗〕② 亡死辛不 ۋاقىتسىز قازا بولۋ
骨毛 قازا بولۋ ازا بويى ▲ (拜礼)的作补,的
去故,亡死,死 قازا بولۋ ▲ 跳肉惊心,然悚
قازاعا ▲ 临来亡死 قازا جەتۋ ▲ 效失,下欠 ②
去,亡死 قازا تابۋ ▲ 难遇,幸不到遇 ۋشىراۋ

。世
قازاعۇار 见 قازاقۋار.
قازاق 〈名〉哈萨克人，哈萨克的：قازاق اۋىلى
哈萨克阿吾勒 / قازاق اتى 哈萨克马 / قازاق
قويى 哈萨克羊 / قازاق ٴتىلى 哈萨克语 ▲ ٴيىسى
قازاق 有一点哈萨族味儿 ▲ قازاق اربا 平
。车大板
قازاقباي 〈形〉属于哈萨克的（特性，品性）
قازاقبايشىلىق 〈名〉哈萨克人的特点。
قازاققۋار 见 قازاقۋار.
قازاقۋار 〈名〉哈萨克通，哈萨克化了的人；
قازاقۋار ول：熟悉哈萨克礼节与习俗的人
ادام. 他是个哈萨克通。
قازاقسىن- 〈动〉认为哈萨克。
قازاقسىنۋ قازاقسىن- 的不定式。
قازاقشا 〈形〉① 哈萨克式的，哈萨克的：
قازاقشا ٴتىل بىلەمىسىز؟ 你懂哈萨克语吗？/
قازاقشا كيىم 哈萨克式的衣服 ② 哈萨克语，
哈萨克文：ول قازاقشاعا اعىپ تۇر 他精通哈
萨克语 ▲ قازاقشا كۇرەس 哈萨克式的摔跤。
قازاقشالا- 〈动〉用哈萨克语讲话：ول حانزۋ
بولسا دا، قازاقشالاپ سويلەدى. 他虽然是
汉族，但完全用哈萨克语讲话。
قازاقشالاۋ قازاقشالا- 的不定式。
قازاقشىل 〈形〉热爱哈萨克民族的，对哈
萨克民族有深厚感情的：قازاقشىل ادام 热爱
哈萨克民族的人。
قازاقشىلا- 见 قازاقشالا-.
قازاقشىلاۋ قازاقشىلا- 的不定式。
قازاقشىلىق 〈名〉哈萨克人的特点。
قازاقى 〈名〉① 懂得哈萨克旧风俗的人，哈
萨克通：ول قازاقى ادام. 他是个哈萨克
通。② 哈萨克的，哈萨克式的：قازاقى تۇرمىس
哈萨克式的生活 / كيىم-كەشەگى قازاقى 着
哈萨克式的衣 قازاقى بورىك 哈萨克
式帽子 ▲ قازاقى ەتىك 哈萨克式靴子 ▲
قازاقى جىلقى 哈萨克马 ▲ قازاقى قوي 哈萨克
羊 ▲ قازاقى ٴۇي ① 平顶土房 ② 毡房。
قازاقىلا- 〈动〉照哈萨克旧传统办事，用哈
萨克方式办事：ولار قازاقىلاپ توي جاسادى. 他
们是以哈萨克方式办婚事的。
قازاقىلان- ① قازاقىلا- 的反身态 ② 哈萨
克化，成为哈萨克，照哈萨克礼节办事。
قازاقىلاندىر- قازاقىلان- 的使动态。
قازاقىلاۋ I قازاقىلا- 的不定式。
قازاقىلاۋ II 〈形〉接近哈萨克的，几乎已成
为哈萨克的。
قازاقىلىق 〈名〉哈萨克人的特点（属性）；朴
素。
قازالان- 〈动〉① 不幸死亡，不幸去世，不
幸逝世 ② 遭受不幸，经历灾难，遭遇灾难：
ول قازالانىپ كەتتى. ① 他不幸去世 ② 他不幸
遇难。③ 〔宗〕 作礼拜）误时。
قازالانۋ قازالان- 的不定式。
قازالى 〈形〉死亡的，不幸的，遇难的；哀悼
的，服丧的 ▲ قازالى كۇن 哀悼日。
قازان I 〈名〉〔阿〕 哈萨克历法的九月。
قازان II 〈名〉锅，锅炉：قازاندا ەت قايناپ تۇر.
锅里煮的肉在沸腾 ▲ اتوم قازانى 原子反应
堆 ▲ باسنا ٴۇي، باۋىرىنا قازان اسۋ 成家立
业，另起炉灶 ▲ جابۋلى قازان جابۋلىمەن 掩盖，
隐瞒 ▲ جان قازان 方便锅，行军锅，旅行锅
▲ جارىس قازان （临分娩时给孕妇准备的）催
产饭 ▲ تاي قازان 大锅 ▲ قازان اسۋ 做饭，准
备饭 ▲ قازان باس 大脑袋 ▲ قازان بولۋ 果园
里的西瓜，甜瓜收完了 ▲ قازان بۇزار 淘气
鬼，顽皮的 ▲ قازان كوتەرۋ 准备做饭（煮肉）
▲ قازان قۇيرىق 大尾巴（羊）▲ قازان سۋىتۋ
让跑累的坐骑）凉汗，退汗，休息 ▲ قازان
ۇشىق 妇女临产前举行的仪式 ▲ قازان ٴۇي ▲
厨房 قازان تولماس 〔生理〕 胃脘 ▲ قازان
شۇڭقىرلار 〔地质〕 盆地，凹地 ▲ قارا قازان 老
锅 ▲ تار قازان تاسقالاق، مەشكەي ادام اشقاراق.
【谚】小锅易溢，饭桶贪嘴。▲ قازان جاعالاعان-
نىڭ قارنى توق. 【谚】近水楼台先得月。▲
قازانى باسقانىڭ قايىسى باسقا. 【谚】锅灶另
起各想各的。▲ قايدا بارساڭ دا قازاننىڭ قۇلاعى
تورتەۋ. 【谚】天下的锅都是四个耳（天下的乌
鸦一般黑）。
قازان III 〈名〉冰眼，冰窟窿 ▲ قازانى اۋ

柳条网的底部。

قازان-اياق 〈名〉厨房用具，食具，锅碗瓢盆 ▲ قازان-اياعى ٴبىر 同吃一锅饭。

قازاناما 〈名〉军人死亡(阵亡)通知书。

قازاناسپا 〈名〉锅台，锅灶，炉灶。

قازانات 〈名〉良种马；有耐力的马，耐劳的马。

قازانباس 〈形〉头大的。

قازاندوپ 〈名〉地滚球，地坑球。

قازاندى 〈形〉有锅的，锅大的。

قازاندىق 〈名〉锅灶，灶炉，锅台：قازاندىق سالۋ 修锅灶 ▲ قازاندىق توپىراعى 〔药〕伏龙肝。

قازانجاپپا 〈名〉烙饼。

قازانجاپپاي 见 قازانجاپپا.

قازان-قازان 〈形〉一锅一锅的，成锅的，满锅的：قازان-قازان ەت 成锅的肉。

قازان-وشاق 〈名〉锅灶，灶具：قازان-وشاق 锅灶不够用。

قازانپەش 〈名〉圆炉，圆铁炉。

قازانپىشاق 〈名〉锅铲，铁铲子。

قازانتولماس 〈名〉胸口。

قازان-ۋشاق 〈名〉肉锅毡。

قازانۋشىق 〈名〉妇女临产之前举行的仪式。

قازانشا 〈名〉小锅。

قازانشى 〈名〉①铸锅匠 ②掌勺师傅，大师傅，厨师：جاقسى تاماق جەسەڭ قازانشىعا بار 要想吃好的，就去找厨师。▲ قازانشى بالا 鱼夫帮童。

قازانشىلىق 〈名〉①铸锅 ②掌勺儿，烹调业。

قازات 〈名〉[阿]①〔宗〕圣战 ②正义战争 ③〔转〕苦难，痛苦 ▲ نيەتى قازات 正派。

قازاتتاس 〈名〉战友，伙伴。

قازاۋات 见 عازاۋات.

قازبا I 〈形〉刨根问底儿的，追根究底的：قازبا ادام 刨根问底儿的人。

قازبا II 〈名〉①地下资源，矿物，矿石，矿藏：قازبا كەن 矿物(矿石) / ەلىمىزدىڭ جەر استى قازبا بايلىقتارى توتەنشە مول. 我国的地下矿藏十分丰富。②挖掘：▲ قازبا جۇمىستارى 挖掘工作 ▲ قازبا جانۋارلار 〔考〕挖掘出来的动物化石 ▲ قازبا وسىمدىكتەر 〔考〕挖掘出来的植物化石。

قازباي 〈名〉(用牲畜的肩胛骨做的)骨制小勺。

قازبالا- 〈动〉①乱挖，到处挖坑：جەر قازبالا-ماي وتىر 不要到处挖坑 ②〔转〕追究，追问，刨根问底儿，打破砂锅问到底：ونىڭ نە ىستەردى ىستەگەندىگىن قازبالاپ سۇراۋ كەرەك. 他究竟干了些什么要追问清楚。

قازبالاس- قازبالا- 的交互态。

قازبالات- قازبالا- 的使动态。

قازبالاۋ قازبالا- 的不定式。

قازعىز- قاز- II 的使动态。

قازداڭ: قازداڭ قاعۋ 急行，大步快行，快步行走：نە جەتتى ساعان قازداڭ قاعىپ؟ 你怎么啦，为啥走那么快？

قازداڭدا- 〈动〉不停地快步行走，颠簸着走路，连跑带颠地行走：قازداڭداعان ٴجۇرىسى نەدەگەن جامان. 他那连跑带颠的走路，实在不雅观。

قازداڭداس- قازداڭدا- 的交互态。

قازداڭدات- قازداڭدا- 的使动态。

قازداڭداۋ قازداڭدا- 的不定式。

قازداڭ-قازداڭ: قازداڭ-قازداڭ باسۋ (ەتۋ) 连跑带颠的走路，迈骆驼步：قازداڭ-قازداڭ باسپاي، ٴتۇزۋ جۇرسەڭشى. 别连跑带颠的，正经走不好吗。

قازدى- 〈动〉直立，竖立，笔直的站立，挺立，挺直：قازدىيىپ الدىمدا تۇرماشى. 别挺立在我面前。/ جولدىڭ شەتىندە ەلەكتر باعانالارى قازدىيىپ تۇر. 路旁挺立着电线杆。

قازدىت- قازدى- 的使动态。

قازدىۋ قازدى- 的不定式。

قازدىس- قازدى- 的交互态。

قازدىر- قاز- II 的使动态。

قازجۋا 〈名〉〔植〕顶冰花，顶凌花 ▲ سارى قازجۋا 黄顶冰花。

قازى 〈名〉[阿]〔宗〕宗教法官。

قازىنە 见 قازنىا.
。辋〈名〉 قازىنەك
قازىنەلى 见 قازنىالى.
。凫魁花〈名〉 قازكەگەر
用枪猎），弹子群，弹散榴〔口〕〈名〉 قازكوز
。砂枪木(的
摇摇儿小，步学儿小 قاز-قاز: قاز-قاز باسقۇ
。路走的晃晃
，动地不封原，地本本原原〈副〉 قاز-قالپىندا
不封原 قاز-قالپىندا ساقتاپ قويۇ：地十十一五一
动保存起来 / ۋل كىسى ۋزگەرمەيتى، ئالى
。子样老是还，变有没点一他 . قاز-قالپىندا تۇر
旧照，的样原，的动不封原〈副〉 قاز-قالىپ
动不封原 قاز-قالپىمەن ساقتاۋ：的生生好，的
。存保的
。蒿先马〔植〕 قازقاناتى: ادىر قازقاناتى
接个一，的行行一，的排排一〈形〉 قاز-قاتار
一个的，连续的：قاز-قاتار ەتىپ سالىنعان جاڭا
房楼新的排排一 / قاز-قاتار ۋقۋشىلار بينالار
队了成排的行一行一们生学 . بولىپ ئتىزىلدى
。形
。桶皮小口细〈名〉 قازموين
。草蟀蟋，草筋牛，草燕飞〔植〕〈名〉 قازوتى
。菜凌委〔植〕〈名〉 I قازتابان
。案图银烫，案图式掌鹅〈名〉 II قازتابان
草鹳龙，葵竺天，儿牛斗〔植〕〈名〉 قازتاماق
。(名药)
。草鹳老，草儿牛扰〔植〕〈名〉 قازتاماقگۇل
。式定不的 II -قاز قازۋ
قازۋلى قۇدىق：的采开，的好挖〈形〉 قازۋلى
。井的好挖
掘采，者矿开，者采开，者掘挖〈名〉 قازۋشى
者：كومىر قازۋشىلار /者煤采 كەن قازۋشىلار
。人的矿开
قازشا ئجۇرىس：的样一鹅，的似鹅〈形〉 قازشا
。走行的样一鹅
：肠灌肉马(的制熏)，子肠马〈名〉 I قازى
قوناقتاردى قازىمەن ۋزاتۋ 人客待款肠灌马用
▲ قوس قازى 子肠马的做条肋根两的马用 ▲
سەرە قازى 肪脂的上条肋马的厚指四 ▲ ئسور

قازى ئبارى تازى ئيتتىڭ ▲ 子肠马的制熏
不狗【谚】 بولماس، ەتتىڭ ئبارى قازى بولماس.
。肠马是都不肉，犬猎是都
法教宗(的教兰斯伊)〔宗〕[阿]〈名〉 III قازى
▲ 官法教宗席首 قازى رايىس ▲ 官
眼，判裁是心【谚】 كوڭىل-قازى، كوز-تارازى.
。秤是
قازىق قاعۋ：子橛，桩木，子桩 ①〈名〉 قازىق
：柱支，靠依，山靠〔转〕②（子橛钉）了桩钉
▲ 。了倒山靠的他 ونىڭ قازىعى جىعىلدى.
▲ 桩马 ات قازىق ▲ 心中，柱支 التىن قازىق
子绳拴而房毡定固来用时风刮） جەل قازىق
鞒前鞍马 ەر باس قازىق ▲ 桩风防，桩木(的
星极北〔天〕 تەمىر قازىق ▲ 子鞍的高而窄
一子桩的里那在钉象 قاقىقان قازىقتاي تۇرۋ ▲
ات ارقاندى ▲ 动不丝文，动不动一，着立直样
不离马的住系绳长用【谚】 قازىعىنا ورالار .
ات ايلانىپ ▲（来回要始终的挂牵有）子桩开
叶)头槽归终里千走马【谚】 قازىعىن تابار .
ئبىلىم ازىعى، ▲ وقۋ - ئبىلىم 。(一归九九，根归落
，识知于源来分福【谚】 ئبىلىم - بىرىس قازىعى.
。习学于源来识知
。结活打 قازىقباۋ شالۋ ▲ 结活〈名〉 قازىقباۋ
。结活打〈动〉 قازىقباۋلا-
。态动被的 قازىقباۋلا- قازىقباۋلان-
。式定不的 قازىقباۋلا- قازىقباۋلاۋ
的味美，子肠马的灌肉马肥〈名 قازى-قارتا
。食肉的味美上端 قازى-قارتا تارتۋ：食肉
。的子桩用不，的桩木有没〈形〉 قازىقسىز
اتتى：上子桩在拴，子桩钉〈动〉 قازىقتا-
。上子桩在拴马把 قازىقتاپ قويۋ.
钉，定固被②态动被的 قازىقتا- ① قازىقتال-
。置位……在
。式定不的 قازىقتا- قازىقتاۋ
上桩木在拴，的定固桩木用〈形〉 قازىقتاۋلى
。的
子桩在拴；的子橛用，的子桩有〈形〉 قازىقتى
。方地的子桩有钉 قازىقتى جەر：的上
قازىقتىق：的用子橛做，的桩木〈形〉 قازىقتىق
。来木桩根一找去你 . اعاش تاۋىپ اكەل

قازىقشا 〈名〉小木桩。

قازىل- قاز- II 的被动态。

قازىلى 〈形〉(马肋部)脂肪多的,肥的。

قازىلىق I 〈名〉(伊斯兰教)宗教法官的地位(身分)。

قازىلىق II 〈名〉(做马肠子的)肋条。

قازىمىر 〈形〉① 爱咬的人: ات قازىمىر 爱咬人的马 ② 刨根问底儿的人,一再追问的: قازىمىر ادام 刨根问底儿的人 ③ 絮烦的,罗嗦的,令人厌烦的,好找碴儿的,好挑剔的: قازىمىر ادام 好找碴儿的人。

قازىمىرلان- 〈动〉① 吹毛求疵,好找碴儿,好挑剔,挑毛病,唠唠叨叨: وسى شال كارتەيـ گەن سايىن قازىمىرلانىپ كەتتى. 这个老头越老越爱挑毛病(这个老头儿变得爱唠叨了)。② (指马)变得爱咬人。

قازىمىرلاندىر- قازىمىرلان- 的使动态。

قازىمىرلانۋ قازىمىرلان- 的不定式。

قازىمىرلاۋ 〈形〉① 比较爱挑毛病的,好吹毛求疵的,好找碴儿的;比较爱唠叨的: ونىڭ ەنەسى قازىمىرلاۋ ادام ەكەن. 他的岳母是个唠唠叨叨的人。② (马)有时咬人的。

قازىمىرلىق قازىمىر 的抽象名词。

قازىنا 〈名〉① 财产,财富;金库,宝库,财库: مەملەكەت قازىناسى 国库 / ٴبىلىم — قازىنا 知识是财富 ② 公家,国家: قازىنانىڭ مالى 公有牲畜 / قازىناعا استىق تاپسىرۋ 交公粮 ▲ قازىنا بازارى 金融市场 ▲ قازىنا كاپيتالى 金融资本 ▲ قازىنا شونجارلارى 金融寡头。

قازىنالى 〈形〉有财产的,有钱的,有财富的,很富的,富有的: ٴۇي قازىنالى 有钱的人家 / قازىنالى ادام 很富的人(富翁) / اقشانى سۇداي ساپىراتىن قازىنالى ادامدار 挥金如土的有钱人 ② 有矿藏的,矿藏多的,矿藏丰富的: قازىنالى جەر 矿藏丰富的地方。

قازىنالىق 〈名〉公有的,国有的: قازىنالىق مۇلىك 公有财产 / قازىنالىق جەر 公有土地。

قازىناشى 〈名〉管财库的人,管宝库的人,金库管理人,司库: حالىقتىڭ قازىناشىسى 人民的金库管理人员 / قازىناشىنىڭ مىندەتى 司库的职责。

قازىندى 〈名〉挖掘出来的东西,出土物: قازىندى مادەني مۇرالار 出土文物。

قازىر 〈副〉① 现在,马上,立即,立刻: قازىر باستايمىز (我们)现在就开始 / قازىر كەلەمىن (我)马上就来 ② 刚才,才,刚刚: ول قازىر كەتتى. 他刚刚走。③ 当前,目前,当今,如今: دۇنيەدە قازىر نە بولىپ جاتىر؟ 当前世界有什么变化?

قازىرگى 〈副〉现在的,当代的,现代的,目前的,当今的,当前的: قازىرگى كەزدە 现阶段 / قازىرگى جاعداي 目前的形势 / قازىرگى مىندەت 当前的任务 / قازىرگى زامان 现代(当代)。

قازىرەت 〈名〉宗教首领;郡王。

قازىرشە 〈副〉暂时: قازىرشە ايتپاي تۇرا تۇرۋ 姑置勿论。

قازىس- قاز- II 的交互态。

قازى- شۇجىق 〈名〉(马肉)小灌肠。

قاي I 〈代〉哪个,什么,怎样的: قاي مەكتەپتە وقيسىڭ؟ 你在哪个学上学? / قاي ۋاقىتتا كەلدىڭ؟ 你什么时候来的? / قاي جاقتا 在哪边(在哪一方) / قاي جاقتان 从哪儿(从哪里) / قاي كەزدە 在什么时候 / قاي ۋاقىت 何时(什么时候) ▲ قاي بىلگەنى 干什么,什么意思 ▲ قاي زامان 什么年代,很早以前 ▲ قاي كۇنى 几天前。

قاي II 〈名〉(大海之)波涛,波 浪,浪潮。

قاياز 〈名〉〔动〕条鳅属。

قايار [阿]〈名〉奸诈的猾兴的,奸猾的。

قاياۋ [阿]〈名〉① 愁苦,郁闷,怨气,忧愁,忧郁,悲伤: كوڭىلگە قاياۋ الۋ 生气(多心,见怪) / كوڭىلى قاياۋ 心情不悦(悲伤) ② 毛病,短处,损坏: دەنەگە قاياۋ ٴتۇسۋ 身体受损伤 / كوزگە قاياۋ ٴتۇسۋ 眼睛有毛病。

قاياۋلى 〈形〉忧愁的,悲伤的,愁苦的,愁闷的: ونىڭ قاياۋلى كوڭىلىن اۋىرتپاڭدار. 你们不要刺痛他那悲伤的心。/ قاياۋلى ادام 忧愁的人。

قاياۋلىق قاياۋ 的抽象名词 ▲ جاياۋلىق ەردى مەس، قاياۋلىق ازدىرادى. 【谚】男子汉不怕

步行，就怕伤心。

قاياۋسىز 〈形〉 ① 无忧愁的，无忧无虑的，心中无介蒂的，痛快的：كوڭلى قاياۋسىز ادام 无忧无虑的人 ② 未受损伤的，无损的：قاياۋسىز جاڭا ماشىنا 没有磨损过的新机器 / قاياۋسىز كوڭىل 没有损伤的心灵。

قاياۋسىزدىق قاياۋسىز 的抽象名词。

قايبات 〈名〉[阿] 闲话，坏话，谣言，诽谤，中伤：سىرتتان قايبات ايتۋ 背后说坏话。

قايباتتا- 〈动〉 造谣，诽谤，诬蔑，中伤。

قايباتتات- قايباتتا- 的使动态。

قايباتتاۋ قايباتتا- 的不定式。

قايبىر 〈代〉 某人，某个；有个，有的，有些；那个，那些：قايبىر ادامدار سوزگە كونبەيدى. 有的人就是不听话。/ قايبىر ادامنىڭ ىستەگەن ءىسى بۇل؟ 这是那个人干的事？

قايبىرەۋ 〈代〉 某人，某个；有人。

قايعى 〈名〉 忧愁，忧伤，悲伤，悲痛；辛酸，苦衷：قايعىنى قايراتقا اينالدىرۋ 化悲痛为力量 ▲ باس قايعى 个人安危 ▲ كەۋدەگە قايعى تولۋ 悲痛满胸怀 ▲ قايعى باسۋ 充满悲伤，充满忧愁 ▲ قايعى جەۋ 悲伤，伤心 ▲ قايعى جەمەۋ 别操心，别为……费脑筋 ▲ قايعى جۇتۋ 悲咽 ▲ قايعى تارتۋ 悲伤，悲痛 ▲ قايعىعا باتۋ 感到悲伤，痛感忧愁 ▲ قايعىعا ءتۇسۋ 悲伤，悲哀 ▲ بايتال تۇگىل باس قايعى. 【谚】泥菩萨过河自身难保。▲ قارا ەشكىگە جان قايعى، قاساپشىعا پۇل قايعى. 【谚】山羊为保命而发愁，屠夫为发财而操心。

قايعى-دەرت 〈名〉 悲愁，悲伤，悲戚，辛酸。

قايعى-زار 〈名〉 痛苦，苦衷，苦处：قايعى-زارىن ايتۋ 诉说自己的痛苦 / شىندەگى قايعى-زارىن توگۋ 倒出自己内心的苦水(苦衷)。

قايعى-قاسىرەت 〈名〉 忧愁，忧郁，悲伤。

قايعىلان- 〈动〉 悲伤，忧伤，发愁，伤心，犯愁：قايعىلانباي قايراتتانۋ 不要发愁，要振作精神。

قايعىلاندىر- قايعىلان- 的使动态。

قايعىلانۋ قايعىلان- 的不定式。

قايعىلى 〈形〉 悲伤的，忧伤的，忧愁的，悲痛的，悲哀的，伤心的，痛苦的，愁苦的：قايعىلى حابار 悲痛的消息（不幸的消息）/ قايعىلى كۇن 悲伤的日子。

قايعى-مۇڭ 〈名〉 悲伤，忧闷，忧衷，苦衷：ول ءوزىنىڭ قايعى - مۇڭىن ايتتى. 他诉说了自己的苦衷。

قايعى-مۇڭسىز 〈形〉 无忧悉的，无忧无虑的，心宽的：قايعى-مۇڭسىز بالالىق شاق 无忧无虑的儿童时代 / قايعى-مۇڭسىز ادام 心宽的人。

قايعىر- 〈动〉 悲痛，悲伤，忧愁，忧伤，发愁：قايعىرۋدىڭ قاجەتى جوق 不必发愁（没有必要忧伤）。

قايعىرت- قايعىر- 的使动态。

قايعىرۋ قايعىر- 的不定式。

قايعىرىس- قايعىر- 的交互态。

قايعىسىز 〈形〉 无忧无虑的，乐天的，没有忧虑的，高枕无忧的，心宽的 ▲ قارا قايعىسىز سۋعا سەمىرەدى. 【谚】心宽的人渴凉水也胖（心宽体胖）。

قايعىسىزدىق قايعىسىز 的抽象名词。

قايعى - شەر 〈名〉 忧愁，烦忧，忧闷，忧心：قايعى - شەرىن شىعارۋ 解除忧闷。

قايعىشىل 〈形〉 多愁善感的，容易发愁的。

قايدا 〈代〉 在什么地方，在哪里，去什么地方，去哪里：كىتاپ قايدا؟ 书在什么地方？/ ءۇيى قايدا؟ 家在哪里？/ قايدا باردىڭ؟ 你到什么地方去了？

قايدان 〈代〉 从什么地方，从哪里，从何处：قايدان كەلدى؟ 从哪里来？/ قايدان بولسا دا 无论从哪里 / قايدان بىلەيىن. 怎么知道。▲ 我 حاۋىپ قايدان بولسا، قاتەر سودان. 【谚】哪里有危险，哪里就会出问题。

قايداعى 〈代〉 什么，哪里，哪能，怎能：كىم ءبىلسىن ونىڭ قايداعىنى ايتىپ وتىرعانىن. 谁知道他在说些什么？/ قايداعى، مەن شەبەر ەمەس. 哪里，我的手不巧。/ بۇل قايداعى ادام؟ 这是哪里的人？▲ قايداعى ءبىر 哪里的，哪里来的；不三不四的：قايداعى ءبىر ادامدى باستاپ كەلدىڭ؟ (你)从哪里领来这个不三不四的人？

قايداعى - جايداعى 〈形〉① 不三不四的，不尴不尬的：قايداعى - جايداعى ادام 不三不四的人 ② 这样那样的，各种各样的：قايداعى - جايداعى ستەر كوز الدىعا كەلەدى 各种各样的事情（经历）出现在眼前。

قايدالا- 〈动〉问在那儿：ونى قايدالايدى 他问在哪儿。

قايدالاس- قايدالا- 的交互态。

قايدالاۋ قايدالا- 的不定式。

قايدام 〈叹〉（表示疑惑或不清楚之意）谁知道，不知道，不晓得：قايدام، ول كەلەدى دەپ كىم ويلاعان. 谁知道，谁想过他要来。

قايدان 〈代〉① 从哪里：قايدان كەلدى؟ 从哪里来的？ ② 怎么能，怎么会：ۋيدە نە بارىن قايدان ويلارسىڭ؟ 怎么能想到屋里有什么东西？ ▲ قايدان بىلەيىن 谁知道，怎么知道。

قايدار: قايدار ٴتۇنى 见 قادىر ٴتۇنى.

قايزا- 〈动〉啃，咬：تاماقتى قىزىل يەگىمەن قايزاپ شەدى 用牙龈咬食物。

قايزالا- 〈动〉不停地啃（咬）。

قايزالاۋ قايزالا- 的不定式。

قايزاۋ قايزا- 的不定式。

قايقاي- 〈动〉①（马）腰向下弯：اتتىڭ بەلى قايقايىپ كەتتى. 马的腰压弯了 ② 后仰，翘起：ەتىكتىڭ باسى قايقايۋ 皮靴尖翘起了 ③ 挺胸叠肚，趾高气扬，傲慢，傲气，不可一世：انانىڭ قايقايىپ العانىڭ كوردىڭ بە؟ 你看他那趾高气扬的样子？ ④ 朝上走，往高处走：اتتى بىرەۋ شوقىعا قاراي قايقايىپ بارادى. 有个骑马的人一直朝着山顶走去。⑤（表示命令）滚开，走开：قايقاي، بۇل ارادا ساعان نە بار؟ 走开！这里有你什么事？

قاي-قايداعى 〈形〉各种各样的，无论什么样的，不管什么样的，五花八门的，不三不四的，污七八糟的：قاي-قايداعى ويلار 各种各样的想法（胡思乱想）/ قاي-قايدايى ادامدارمەن جۇرمە 不要跟不三不四的人在一起。

قايقايما I 〈名〉平跟翘头靴子。

قايقايما II 〈形〉（大盘中）堆满了肉的，（车上）袋满货好的。

قاي-قايسى 〈代〉每一个，挨个儿的，个个的，任何的，任何一个，全部，都：وقۋشىلاردىڭ قاي - قايسى بولسا دا تارتىپكە بويسۇنادى. 学生们个个儿都遵守纪律。

قاي - قايسىسى 〈代〉无论哪一个，挨个儿的，任何的，任何一个，所有的，全部，一切：قاي - قايسىسى بولسادا بولا بەرەدى 无论哪一个都可以 / ونىڭ بالالارىنىڭ قاي - قايسىسى بولسا دا جاراپ تۇر. 他的孩子们挨个儿是好样的。

قايقايت- ①قايقاي- 的使动态 ② 朝后仰：باسىڭدى تىم قايقايتىپ جىبەرمە. （你）不要把头仰得太厉害了。③ 向内弯，成凹形。

قايقايۋ قايقاي- 的不定式。

قايقايىس- I قايقاي- 的交互态。

قايقايىس II 〈名〉上坡，斜坡：مال قايقايىستا جايىلىپ ٴجۇر. 畜群在坡上吃草。

قايقايىڭقى 〈形〉① 有点凹形的，有点向内弯的 ②〔转〕较傲慢的，有点傲气的；放不下架子的。

قايقاق 〈形〉傲慢的，自高自大的，神气的。

قايقاقتا- 〈动〉① 吃力，费劲，（负重）直不起腰：داعار كوتەرگەن كىسى قايقاقتاپ ارەڭ كەتىپ بارادى. 背麻袋的人吃力地行走。② 推辞，借故推托：ول قايقاقتاپ بۇل جۇمىستى قابىلداماي جاتىر. 他借故推托，不愿接受这个工作。③ 得意洋洋，忘乎所以，摇头晃脑：قاراي كور، انانىڭ قايقاقتاعان ٴجۇرىسىن. 看他那得意洋洋的劲儿。

قايقاقتاس- قايقاقتا- 的交互态。

قايقاقتات- قايقاقتا- 的使动态。

قايقاقتاۋ قايقاقتا- 的不定式。

قايقالاقتا- 〈动〉① 腰部压弯：ات اۋىر جۇك كوتەرە الماي قايقالاقتاپ كەتتى. 马负重过度，腰都压弯了。②〔转〕趾高气扬，昂首挺胸，大摇大摆：قايقالاقتاپ قايدا كەتتىڭ؟ 你大摇大摆的上哪里去了？

قايقالاقتات- قايقالاقتا- 的使动态。

قايقالاقتاۋ قايقالاقتا- 的不定式。

قايقاڭ 〈形〉① 凹形的，凹陷的，弯月形的 ②（牛、马、骆驼）腰向下弯的 ③（头朝后）仰的

。坡慢 قايقاڭ جون：的坡斜，的坡上 ④
不直（重负因），弯下向腰 ① 〈动〉 **قايقاڭدا-**
起不直都腰路走 قايقاڭداپ ارەڭ ٴجۈرۈ：腰起
：婷婷袅袅，美优（态姿），盈轻（态体）② 来
。人美的婷婷袅袅 قايقاڭداعان سۇلۇ
。态互交的 قايقاڭدا- **قايقاڭداس-**
。态动使的 قايقاڭدا- **قايقاڭدات-**
。式定不的 قايقاڭدا- **قايقاڭداۋ**
向腰 ① **قايقاڭ-قايقاڭ：قايقاڭ-قايقاڭ ەتۋ**
，美优（态姿），盈轻（态体）② 要起不直弯下
。婷婷袅袅
قايقي- 见 قايقاي-.
。式定不的 قايقي- **قايقيۋ**
凹呈，的起撅，的起突，的翘上向 〈形〉 **قايقي**
鼻翘 قايقي مۇرىن / 咀噘 قايقي ەرىن：的形
子 / قايقي ٴمۇيىز 角犄的曲弯 ▲ قايقي بەل ارقا
。（马）背凹
。布厚，布粗 〔旧〕〈名〉 **قايقىن**
قايلا I 〈名〉 十字镐，镐：قايلامەن تولىق قازۇ
。土冻刨镐字十用
قايلا II 见 ايلا.
قايلالا- 〈动〉 用镐挖，用镐刨：توعان قازۇشىلار
قايلالاپ تولىق قازىپ جاتىر. 挖渠的人们在用镐
。土冻刨
。式定不的 قايلالا- **قايلالاۋ**
قايلالى 见 ايلالى.
قايلا-شوت 见 قايلا I.
مەن： 人刨头镐用，人的镐用 〈名〉 **قايلاشى**
。人的土刨头镐用是我 .قايلاشىمىن
肪脂的结凝上奶熟 ）皮奶 ①〈名〉 **قايماق**
，华精 〔转〕② 茶的皮奶放 قايماق شاي ：（层
：萃精 سەن ستۇدەنتتەردىڭ قايماعى بولا تۇرىپ
堂堂名一是你 ？انايى تىلدە سويلەيتىنىڭ قالاي
بال ▲ ？言语的鲁粗种这用么怎，生学大的
▲ 肪脂奶，皮奶 ماي قايماق▲皮奶味美 قايماق
宠受，珠明上掌为成 قايماق بولۇ ٴسۇت ۋستىندە
▲ قايماق ەرىن 的美唇嘴，的唇嘴薄 ▲ قايماعى
。的整完，的动不封原，的过动未 بۇزىلماۋ
奶放 شاي قايماقتاعان：皮奶放 〈动〉 **قايماقتا-**
。水茶皮

。态动被的 قايماقتا- **قايماقتال-**
：皮奶上结，皮奶结凝 〈动〉 **قايماقتان-**
。了皮奶结凝上奶牛 .ٴسۇتتىڭ بەتى قايماقتاندى
。式定不的 قايماقتان- **قايماقتانۋ**
。式定不的 قايماقتا- **قايماقتاۋ**
放② 的多脂油，的厚皮奶 ① 〈形〉 **قايماقتى**
。茶的皮奶放 قايماقتى شاي：的皮奶
。式定不的 قايماقشى- **قايماقشۇ**
ٴسۇت ：皮奶结凝始开 ① 〈动〉 **قايماقشى-**
قايماقشىپ كەلە جاتىر. 牛奶开始结奶皮。②
〔转〕（水面）开始结冰：سۇدىڭ بەتى قايماقشىپ-
。冰薄层一了结始开面水 .تى
قايمال 见 قايمال.
قايمانا 〈形〉 陌生的；无关的：قايمانا كىسىلەر
。人生陌
。式定不的 قايمىق- **قايمىعۋ**
：然自不，束拘，怯羞，尬尴〈动〉 **قايمىجىقتا-**
ونىڭ قايمىجىقتاپ كەتكەن قياپاتىن بايقادىڭ با؟
？吗了觉发你，然自大不点有态神的他
。式定不的 قايمىجىقتا- **قايمىجىقتاۋ**
ول ：怕惧，惧畏，怕害，怯胆 ① 〈动〉 **قايمىق-**
。怕害不都么什他 .ەشنارسەدەن قايمىقپايدى
意好不，情为难，束拘，怯羞，尬尴，怕害 ②
想，思意好不别 .قايمىقپا، ايتاتىنىڭدى ايت：思
。说就么什说
。态动使的 قايمىق- **قايمىقتىر-**
قاينا- 〈动〉 ① 沸腾，沸滚，沸煮：سۋ قاينا-
（水开）水沸 قايناعان سۋ / ？了开烧水 .دى
的闹热 قايناعان بازار：沸鼎声人，闹热得显 ②
火，火发 ③ 活生的腾沸 قايناعان ٴومىر / 市集
冒三丈，激动：سەن قايناپ كەتپەي، پىكىرىڭدى
④ 。讲慢慢见意有，动激别你 .اقىرىن ايت
：麻麻密密，队结群成，集麇，集密，集群
密密人上街 .بازاردا ادام دەگەن قايناپ ٴجۇر
قايناپ تۇرعان ستىق ：جازدىڭ قايناپ 热炎 ⑤ 。的麻麻
كۇندەرىندە 天夏的热炎在 ▲ بىج - بىج قايناۋ
咕嘟咕嘟（沫水沫泡）①作响，沙沙作响，翻滚作响
▲集群（等蝇，虫昆）② 群集，集密，集麇，蠕动
جىگەرى قايناۋ 义愤填膺，非常气愤 ▲ سورى
قايناۋ 倒霉，运气不佳 ▲ ٴىشى قايناۋ 生气，发

怒，气愤 ▲ قايناۋ نۇكتەسى 沸点 ▲ قانى قايناۋ 发怒，暴怒，狂怒，大发雷霆 ▲ ءۇش قايناسا سورپاسى قوسىلماۋ 毫无瓜葛，毫不相干，贴不上边，风马牛不相及。

قايناعا 〈名〉夫妻双方对一方哥哥的称呼，哥哥，妻哥，大舅子，内兄。

قايناعالىق 〈形〉内兄（大舅子）应有的： قايناعالىق سىپات 内兄应有的身份。

قاينام: **قازان قاينام** 煮一锅饭的时间。

قاينار 〈名〉① 泉，泉源，源，源泉： قاينار بۇلاق 泉源 / توكتىڭ قاينارى 电源 / كۇشتىڭ قاينارى 力量的源泉 ② 根源： قاينارىن تابۋ 找到根源 ③（追根求源）资源： مۇناي قاينارى 石油资源 / بايلىقتىڭ قاينارى 财富资源 ▲ قاينار كوز 泉眼，泉源，水源。

قاينارلان- 〈动〉① 水源不断，水源丰富 ② 丰富的资源： قاينارلانعان جەر استى بايلىعى 资源丰富的地下宝藏。

قاينارلانۋ قاينارلان- 的不定式。

قاينارى 〈形〉有泉源的；资源丰富的。

قاينارسىز 〈形〉没有泉源的，缺乏资源的： قاينارسىز سۋ، تامىرسىز اعاش 无源之水，无本之本。

قايناس- ① قاينا- 的交互态 ② 溶合在一起，合成一体，凝聚在一起： بىتە قايناسقان بايلانىس 紧密的关系。

قاينات- ① قاينا- 的使动态 ② 烧（开），煮（开）： شاي قايناتۋ 烧茶 ③〔转〕搞得热闹，使愉快，使欢乐。

قايناتقىز- قاينات- 的使动态。

قايناتپا 〈名〉（草药或食料经煎熬以后的）汤 ▲ قايناتپا قۇرت 酸奶疙瘩。

قايناتتىر- قاينات- 的使动态。

قايناتىم: **ءبىر قايناتىم شاي** 够烧一壶茶的茶叶 ▲ ءبىر قايناتىم شاي بەرۋ 给够烧一壶茶的茶叶 ▲ شاي قايناتىم ۋاقىت 烧一壶茶的功夫 ▲ شاي قايناتىم ۋاقىت ءوتتى. 过了烧一壶茶的功夫。

قايناۋ قاينا- 的不定式 ▲ ءبىر قايناۋى كەم 不成熟，有不足之处。

قايىنى 〈名〉小叔子。

قايىنلىق 〈名〉（对姐夫或嫂子的）玩笑，喜戏。

قايرا- I 〈动〉① 磨： پىشاق قايراۋ 磨刀 / بالتا قايراۋ 磨斧子 / وراق قايراۋ 磨镰刀 ②〔转〕嗾使，怂恿，鼓动，激将，指使，挑动，挑唆，煽惑： سەن قانشا قايراساڭ دا، ول ساعان ەرە قويمايدى. 你怎么鼓动他，他也不会跟着你跑。 ▲ ءتىس قايراۋ ① 咬牙 ② 咬牙切齿，憎恨 ▲ قايراۋ ستانوگى 磨床。

قايراي-قايراي 见 قايراپ-قايراپ.

قايراق 〈名〉磨石，磨刀石 ▲ قايراق تاس 磨石 ▲ مايدا (ماي) قايراق 细磨石，油石 ▲ تاس قايراق 粗磨石 ▲ شارىق قايراق 粗磨石。

قايراقتىق 〈形〉用作磨石的；可以磨刀的： قايراقتىق تاس تاۋىپ كەلشى 找一块可以磨刀的石料。

قايراقشى 〈名〉磨刀人，磨刀的： ول قايراقشى 他是个磨刀人。

قايرال- قايرا- 的被动态。

قايران I 〈名〉① 吃惊，惊讶，惊奇： مەن ونىڭ قالاي كەلگەنىنە قايرانمىن. 他怎么来感到奇怪。②（表示惊讶，遗憾，悔恨等意的叹词）咳，哎呀，可惜，可叹： قايران دۇنيە، مۇنى نەگە تاستاپ قويدى ەكەن. 真可惜这东西，为什么把它扔了。 ▲ قايران باسىم 咳，我真不幸，咳，我真倒霉 ▲ قايران بولۋ 吃惊，惊讶，感到惊奇 ▲ قايران ەتبەگىم（表示懊悔）白费劲，可惜，白费劲了 ▲ قايران قالۋ 感到惊讶，吃惊，奇怪。

قايران II 〈名〉淤泥，激沙： قۇم قايران 淤沙 / قايراننىڭ كوشۋى 河沙运行。

قايران III 〈名〉① 施舍，好处，帮助： ول ساعان نە قايران بەرەر. 他对你有什么好处。 ② 能力，本事： قارسى تۇرۋعا قايران جوق 无力反对。

قايراندا- 〈动〉① 搁浅： قايىق قايرانداپ قالدى. 船搁浅了。 ② 积淤，沉积： قۇم قايرانداپ قالدى. 沙淤积了。

قايراندات- قايراندا- 的使动态。

قايرانداۋ قايراندا- 的不定式。

قايراق 〈名〉 ① (河水的)浅处,浅水处,浅滩,沙洲(退潮后的): قايراقدا شاباق بار 浅滩里有小鱼。▲ قايراقعا ۋتىرۇ 遇到不利的处境。

قايراقدا- 〈动〉 搁浅: پاراخود قايراقداپ قالدى. 轮船搁浅了。

قايراقدان- ① قايراقدا- 的反身态 ② 淤积,沉积。

قايراقدات- قايراقدا- 的使动态。

قايراقداۋ قايراقدا- 的不定式。

قايراقدى 〈形〉 (泥沙)淤积的,沉积的;有浅滩的。

قايراپ-قايراپ 〈副〉 ① 磨来磨去,一股劲的磨(刀或镰等): پىشاقتى قايراپ-قايراپ وتكىزىپ قويدى 把刀磨来磨去总算磨锋利了 ② 挑唆来挑唆去,怂恿来怂恿去: قايراپ - قايراپ ەكە-ۋىن سوعىستىرىپ قويدى 挑唆来挑唆去,使他们俩打起架了。

قايراس- قايرا- 的交互态。

قايرات I 〈名〉 劲头,干劲,气力,精力: جاستىق قايرات 年青人的干劲 / قايراتى مەعمۇر 精力充沛 / بويىنا قايرات ءبىتتۋ 全身是力气(干劲足) / قايراتى ۋستەم 干劲大(劲头大) ▲ قايرات بەرۋ 支持,鼓励 ▲ قايراتقا ءمىنۋ 下决心,鼓气勇气要…… ▲ قايرات قايتۋ (-قاشۋ) 干劲大减,力不从心 ▲ قايرات قىلۋ ① 振奋起来,振作起来,打起精神 ② 鼓足干劲,鼓劲 ▲ قايراتى بار كىسىنىڭ، بەرەكەتى بار ءىسىنىڭ. 【谚】有志者事竟成。▲ قارىن اشتى - قايرات قاشتى. 【谚】空腹力竭(精疲力尽)。

قايرات- II قايرا- 的使动态。

قايرات-جىگەر 〈名〉 毅力,精力;志气: بەرىك قايرات - جىگەر 坚强的毅力。

قايراتكەر 〈名〉 ① 活动家: ساياسي قايراتكەر 政治家(政治活动家) / قوعام قايراتكەرى 社会活动家 ② 人士: ايگىلى قايراتكەر 知名人士。

قايراتكەرلىك 〈名〉 干劲,热情,英勇精神。

قايراتقىز- قايرات- II 的使动态。

قايراتسىز 〈形〉 没有干劲的,没有气力的,懒怠无力的,懒悠悠的,没有气力的: قايراتسىز ادام 没有干劲的人。

قايراتسىزدىق قايراتسىز 的抽象名词。

قايراتتان- 〈动〉 鼓足干劲,振作精神,养精蓄锐: بۇگىنگى ءىستى ءبىتىرۋ ءۇشىن قايراتتانۋ كەرەك. 为完成今天的工作,要鼓足干劲。

قايراتتاندىر- ① قايراتتان- 的使动态 ② 鼓励,鼓劲。

قايراتتانۋ قايراتتان- 的不定式。

قايراتتى 〈形〉 ① 有干劲的,干劲足的,力气大的,有劲的;精力充沛的,有毅力的,刚毅的: قايراتتى ادام 有干劲的人(精力充沛的人,刚毅的人) / 4 تى ۋسىز اماندا ستىرۋعا قايراتتى ادامدار قاجەت 实现四化需要有干劲的人材 ② 硬的: قايراتتى شاش 头发硬的。

قايراتتىلىق قايراتتى 的抽象名词。

قايراتتىر- قايرات- II 的使动态。

قايرات-ونەر 〈名〉 技能,技艺: قايرات ونەر بولسا، قوسار ۋلەس زور بولادى 有技能才能做出更大的贡献。

قايراۋ قايرا- 的不定式。

قايراۋلى 〈形〉 磨过的,磨得锋利的,磨好的,磨得飞快的: قايراۋلى پىشاق 磨好的刀子。

قايراۋسىز 〈形〉 没有磨过的,未经磨过的: قايراۋسىز پىشاق 没有磨过的刀子。

قايراۋشى 〈名〉 ① 磨刀人 ② 怂恿者,唆使者,挑唆者,挑拨者。

قايراۋشىلىق 〈名〉 ① 磨刀 ② 唆使,挑唆,挑拨(等行为)。

قايرىل- ① قايىر- II 的被动态 ② 调转头,转过脸,回过头: ول قايتا-قايتا ارتىنا قايرىلىپ قاراي بەردى. 他再三回过头向后看。③ 来,返回,回到: كونە زامان ەندى قايرىلمايدى. 旧时代一去不复返了。④ 关照,关心,帮助: باقتسىزدارعا قايرىلا جۇرگەن جاقسى 应该关心不幸者 ⑤ 卷起,弯曲: پىشاقتىڭ ءجۇزى قايرىلىپ قالدى. 刀子卷刃儿了。▲ قاناتى قايرىلۋ 遇到不幸。

قايرىلۋ قايرىل- 的不定式。

قايرىلىس I 〈名〉 转弯处,拐弯处: جولدىڭ

قايرىلىسى 。处弯转的路道

قايرىلىس- Ⅱ قايرىل- 的交互态 。

قايرىم 见 قايرىم.

قايرىمدى 见 قايرىمدى.

قايرىمدىلىق见 قايرىمدىلىق.

قايرىمسىز 见 قايرىمسىز.

قايرىمسىزدىق 见 قايرىمسىزدىق.

قايرىمشىل 见 قايرىمشىل.

قايسار Ⅰ 〈形〉 ① 坚强的,顽强的,倔强的,坚强不屈的: قايسار مىنەزدى 性格坚强的 / قىينشىلىقتان تايىنبايتىن قايسار جىگىت 不怕困难的坚强的小伙子 ② 固执的,坚持己见的,执拗的,不妥协的: مىناۋ نە دەگەن قايسار بالا ەدى. 这孩子为什么那么固执。

قايسار- Ⅱ 〈动〉 执拗,固执,坚持己见。

قايسارلان- 〈动〉 ① 坚强起来,倔强,顽强不屈,表现刚毅,坚定起来: ول قىينشىلىقتا ۋشىراعان سايىن قايسارلانىپ وتىرادى. 他越到困难越坚强起来。② 变得顽固,变得固执,坚持己见: ول بارعان سايىن قايسارلانىپ الدى. 他变得更顽固了。

قايسارلاندىر- قايسارلان- 的使动态 。

قايسارلانۋ قايسارلان- 的不定式 。

قايسارلاۋ 〈形〉比较坚强的,比较刚毅的,比较坚定的,比较倔强的: قايسارلاۋ ادام 比较坚强的人。

قايسارلىق قايسار Ⅰ 的抽象名词 。

قايسارۋ قايسار- Ⅱ 的不定式 。

قايسارىس- قايسار- Ⅱ 的交互态 。

قايسى 〈代〉 哪个,哪位,什么: بۇل قايسى ادامنىڭ پىكىرى؟ 这是哪个人的意见? /? قايسى جەردە؟ 在什么地方? ▲ قايسى اۋزىڭ دەسە مۇرنىن كورسەتۋ 。过分老实

قايسىبىر 〈代〉 有的,某个: قايسىبىر ادامدار 有些人/ قايسىبىر ۋاقىتتا 有时 。

قايسىبىرەۋ 〈代〉 有人,某人: بۇل قايسىبىرەۋ-لەردىڭ قىلمىسى؟ 这个哪些人干的?

قايت- Ⅰ 〈动〉 ① 回,回去,返回,回来,归来: مەكتەپتەن قايتىپ كەلدى 从学校回来了 / كەتتى قايتىپ ساپقا الدىڭعى 返回前钱 ② 减退,退,消退,消失: سىسىك قايتۋ 消肿 / اشۋ قايتۋ 消气 ③ 变弱,减弱,减少,变得缓和: كەلەرگى ايدان باستاپ سىتىق قايتادى. 从下月开始温度下降。④ 反悔,收回: سوزىنەن قايتۋ 把话收回 ⑤ 重复: ʻبىر ايتقان ʻسوزدى قايتىپ ايتقان نە پايدا؟ 重复已经讲过的话有什么意思? ⑥ 死去,逝世 ▲ اجال اۋزىنان قايتۋ 死里逃生,虎口脱险 ▲ ايتقاننان قايتپاۋ 说一不二,说到做到 ▲ باعى قايتۋ 不走运,走背运 ▲ دۇنيەدەن قايتۋ 碰钉子,吃闭门羹 ▲ بەتى قايتۋ 离开人间,离开人世,逝世,去世 ▲ ʻدامى قايتۋ 变味,乏味 ▲ ەسەسى قايتۋ 一还一报 ▲ ʻجوزى قايتۋ ① 钝 ② 碰钉子,吃闭门羹 ▲ جورەگى قايتۋ 被吓坏,再不敢 ▲ كوۋش قايتۋ 乏力,没有劲儿,精力衰退 ▲ مەسەلى قايتۋ 受挫,遇到挫折,碰钉子 ▲ رايىنان قايتۋ 回心转意,变好 ▲ سىتىق قايتۋ ①(天气)凉爽,不热 ② 退烧,退热 ▲ قايتقان كۇن 夕阳 ▲ قارۋى قايتۋ ① 乏力,没有劲儿,干劲大减 ② 回礼,还礼 ▲ ʻولىم اۋزىنان قايتۋ 死里逃生 ▲ قايتقان كوڭىل شىققان جان. 【谚】心灵受创伤,如同人死亡。▲ قايتقان مالدىڭ قايىرى بار. 【谚】失畜返富贵来。

قايت- Ⅱ 〈动〉 (刀刃等)变钝,变得不锋利。

قايت- Ⅱ 〈动〉 怎么办,如何办: سەن ونىڭ ۋيىنە قايتىپ باراسىڭ؟ 你怎么到他家去? ▲ قايتكەندە دە 怎么样,如何,怎能 ▲ قايتكەن كۇندە 无论如何,任何条件下 ▲ قايتكەن كۇندە دە 无论如何 ▲ قايتسە دە 在何时 ▲ 无论如何,不论怎样。

قايتا 〈副〉 ① 重,重新,重复,又,再: قايتا جازۋ 再写(重写) / قايتا وقىشى 再读一遍 / قايتا باسۋ 重印 ② 反而,相反,反之,恰恰相反: قايتا وزىڭە زىيان 反而对你自己不利 ▲ قايتا قوزعالعان داۋ جامان، قايتا شاپقان جاۋ جامان. 【谚】重新引起的风波难解决,反扑过来的敌人最危险。

قايتادان 〈副〉 重新,又一次,再次: بۇل جۇمىس جاقسى ىستەلمەپتى، مۇنى قايتادان ىستەۋ كەرەك. 这件事情没有办好,需要重新办。/

قايتادان تابىسۋ 破镜重圆。

قايتا-قايتا 〈副〉再三，反复，屡次： قايتا-قايتا سۇراۋ 再三寻问 / قايتا-قايتا وقۋ 反复读 / قايتا-قايتا تاربيە بەرسە وزگەرمەۋ 屡教不改。

قايتالا- 〈动〉重复，反复，复发，重犯；再三，循环： اۋرۋ قايتالاۋ 旧病复发 / قاتەلىگىن قايتالاۋ 重犯错误 / قايتالاپ ايتۋ 反复说 / قايتالاپ شابۋىل جاساۋ 再三进攻（反复进攻）。

قايتالاقتا- 〈动〉翻来复去，反反复复： ول قايتالاقتاپ سويلەپ ءبىزدى ابدەن زەرىكتىردى. 他翻来复去地讲，听得我们都厌烦了。

قايتالاقتاۋ قايتالاقتا- 的不定式。

قايتالاما 见 قايتالامالى.

قايتالامالى 〈形〉反复的，重复的，循环的： قايتالامالى قوزعالىس 反复的运动，循环往复的运动 ▲ قايتالامالى سۇزەك 〔医〕回归热。

قايتالان- ① قايتالا- 的被动态 ② 重复，重迭： ءبىر ءسوز كوپ قايتالانعان ەكەن 一句话重复了几次 ▲ قايتالانعان داۋىسسىز دىبىستار 〔语〕重叠辅音 ▲ قايتالانعان دىبىس 〔语〕叠音。

قايتالانىل- قايتالان- 的被动态。

قايتالاس- قايتالا- 的交互态。

قايتالات- قايتالا- 的使动态。

قايتالاتقىز- قايتالات- 的使动态。

قايتالاتتىر- قايتالات- 的使动态。

قايتار- 〈动〉①送回，还回，归还，偿还，发还，付还，寄回： العان نارسەنى يەسىنە قايتارۋ 把借的东西送还主人 / تاۋىپ العان نارسەنى يەسىنە قايتارۋ 把拾到的东西归还原主 / قارىزدى قايتارۋ 偿还债务 / جاۋاپ قايتارۋ 回答（答复） ② 吆回，赶回，圈回： مالدى قايتارىپ كەلۋ 把牲畜赶回来 ③ 吐，呕吐： ىشكەن تاماعىن قايتارىپ تاستادى 把吃的东西都吐出来了 ▲ بەتىن قايتارۋ ① 不给面子，顶撞 ② （战时）打回去，打退（进攻） ▲ كەگىن قايتارۋ 报仇 ▲ ءسوز قايتارۋ 顶嘴，顶撞： ول اكەسىنە ءسوز قايتارىپ كورگەن ەمەس. 他从未和父亲顶过嘴。 ▲ تاۋىن قايتارۋ 大刹其锐气，大扫其威风。

قايتارا 〈副〉重复，再一： نەشە قايتارا ايتۋ 重复说好几遍 / ەكى قايتارا ىستەۋ 重作了两次。

قايتارما 〈形〉回归的，归返的，返回的；重复的： قايتارما سوققى 反击（还击） / قايتارما جاۋاپ 回答（回音）。

قايتارت- قايتار- 的使动态。

قايتارتقىز- قايتارت- 的使动态。

قايتارۋ قايتار- 的不定式。

قايتارىل- قايتار- 的被动态。

قايتقىز- قايت- Ⅱ 的使动态。

قايتپاي-قايىسپاي 〈副〉不屈不挠地，坚韧不拔地，百折不回地： قايتپاي-قايىسپاي كۇرەس جاساۋ 不屈不挠地进行斗争。

قايتپاس Ⅰ 〈形〉再不回来的，永不返回的： قايتپاس جولعا ءتۇستى 上了永不返回的路程（死亡）。

قايتپاس Ⅱ 〈形〉不屈不挠的，坚韧不拔的，百折不回的： قايتپاس جىگەر 不屈不挠的精神 / ايتقانىنان قايتپاس 言出必行 ▲ قىزبا قايتپاس 〔医〕稽留热 ▲ ەر ايتپاس، ايتسا قايتپاس. 【谚】君子不言，言则必信。

قايتپاس-قايسار 〈形〉坚强不屈的，坚定不移的，不屈不挠的，坚韧不拔的，顽强的： قايتپاس-قايسار كۇرەس جىگەرى 不屈不挠的斗争精神。

قايتۋ قايت- Ⅰ、Ⅱ、Ⅲ 的不定式。

قايتۋ Ⅱ 〈代〉怎么办，怎么做，应如何： بۇل ماسەلەنى قايتۋ كەرەك. 这个问题怎么办。

قايتىمدى 〈形〉反复的，循环往复的： قايتىمدى قوزعالىس 往复运动。

قايتىمدىلىق قايتىمدى 的抽象名词。

قايتىس 〈名〉回去，返回： سەنىڭ قايتىسىڭ قاشان؟ 你几时回去？ ▲ قايتىس بولۋ 逝世，去世，身故。

قايۋ قاي- Ⅰ、Ⅱ 的不定式。

قايۋانا 〈形〉陌生的，生熟的，外来的： قايۋانا ادام سەكىلدى 和陌生人一样。

قايشالىس- 〈形〉此肩继踵，肩碰肩，熙熙攘攘，熙来攘往： بازاردا ادام دەگەن قايشالىسادى. 市场上人群熙熙攘攘。

قايشالىستىر- قايشالىس- 的使动态。

قايشالىسۋ قايشالىس- 的不定式。

قايشى 〈名〉①剪子，剪刀：قايشىمەن قايشىلاۋ 用剪刀剪 ②矛盾的，对立的，相违背的，相反的：سەنىڭ سوڭعى سوزىڭ الدىڭعى سوزىڭە قايشى. 你的话前后是自相矛盾的。▲ قايشى كەلۋ 违背，矛盾 ▲ قايشى ماندەس قوس سوزدەر 〔语〕反义对偶词 ▲ قايشى نارىق 〔经〕剪刀差。

قايشىلا- 〈动〉①(用剪刀)剪，剪裁：قاعازدى قايشىلاپ كەسۋ 用剪刀剪纸 ②(马、兔、狗等动物将耳朵)交叉摆动：ات قۇلاعىن قايشىلاپ كەلەدى. 马在交叉摆动着耳朵。

قايشىلان- قايشىلا- 的被动态。

قايشىلاندىر- قايشىلان- 的使动态。

قايشىلانۋ قايشىلان- 的不定式。

قايشىلاس- قايشىلا- 的交互态。

قايشىلات- قايشىلا- 的使动态。

قايشىلاۋ قايشىلا- 的不定式。

قايشىلىق 〈名〉矛盾，矛盾性，纠纷，不一致：قايشىلىق تۋدىرۋ 制造矛盾(制造纠纷) / قايشىلىعى كوپ 矛盾百出 ▲ قايشىلىق جاساۋ 违反 ▲ قايشىلىق زاڭى 〔逻〕矛盾规律 ▲ قايشىلىق ستەۋ 违背。

قايشىلىقسىز 〈形〉没有矛盾的，不矛盾的：قايشىلىقسىز دا مۇعا بولمايدى. 没有矛盾就不能发展。

قايشىلىقتى 〈形〉矛盾的，矛盾着的，矛盾多的，充满矛盾的对立的：قايشىلىقتى پىكىرلەر 自相矛盾的意见 / قايشىلىقتى قوعام 充满矛盾的社会。

قايىۋ قايى- Ⅰ、Ⅱ 的不定式。

قايى- Ⅰ 〈动〉①缉，用密针脚缝：قايىپ تىگۋ 缉。

قايى- Ⅱ 〈动〉(母驼)受孕，怀胎：قارا ىنگەن قايىدى. 黑母驼受孕了。▲ جالعىز مايا قايىماس. 【谚】没有公驼独峰母驼不会受孕。

قايىز Ⅰ 〈名〉海滩，湖边。

قايىز Ⅱ 〈名〉月经，例假：قايىز مەزگىلى 月经期。

قايىزعاق 〈名〉头皮，头皮屑，头麸皮：شاشتى جۋىپ تۇرسا قايىزعاق بولمايدى. 经常洗头，就不会有头皮屑。

قايىزعاقتا- 〈名〉满头头皮、掉头皮屑，头皮屑脱落：باسىم قايىزعاقتاپ كەتتى. 我的头上直掉头皮屑。

قايىزعاقتان- قايىزعاقتا- 的反身态。

قايىزعاقتاۋ قايىزعاقتا- 的不定式。

قايىزعاقتى 〈形〉头皮多的，头皮屑多的，满头皮屑的。

قايىق 〈名〉①小船，船，舟：قوس ەسكەكتى قايىق 双浆小船 ②(缝纫机的)线轴，梭子：قايىققا جىپ وراۋ 往线轴上缠线 ▲ جەل قايىق 帆船 ▲ جەلكەندى قايىق 帆船 ▲ قايىق قۇيرىق 〔天〕船舻座。

قايىقشا 〈名〉小船，小舟：بەيحاي باقشاسىندا قايىقشا بار. 北海公园里有小船。

قايىقشى 〈名〉船夫，艄公，船公：قايىقشى ءبىزدى سۋدان وتكىزىپ قويدى، 船夫把我们送过河。▲ كەمەشى كەلسە، قايىقشى جولدان شەعار. 【谚】船夫见了大船公就让路(小巫见大巫)。

قايىم: قايىم ولەڭ (在诗歌对唱中，即席编的诗歌)哈依木。

قايىمال 〈形〉(指母驼)受孕的，怀胎的。

قايىمداس- 〈动〉以哈依木的形式对唱。

قايىمداسۋ قايىمداس- 的不定式。

قايىن 〈名〉岳父家，丈人家；公婆家 ▲ قايىن اتا ①岳父 ②公公 ▲ قايىن اعا (夫妻双方对一方哥哥的称呼)①大伯子 ②大舅子，内兄 ▲ قايىن بيكە 大姨子 ▲ قايىن ەنە ①岳母 ②婆婆，婆母 ▲ قايىن جۇرت 岳父家 ▲ قايىن ءسىڭلى 小姑子 ▲ قايىن ءىنى 小叔子。

قايىندا- 〈动〉去岳父母家：جاقىندا باقىت قايىنداپ كەلەدى. 巴合提最近到岳父家去了一趟。

قايىندات- قايىندا- 的使动态。

قايىنداۋ قايىندا- 的不定式。

قايىن-جۇرت 〈名〉岳父家，妻方部落。

قايىنساق 〈形〉爱到岳父(母)家去的 ▲

جامان كۇيەۋ قايىنساق. 【谚】没有出息的女婿爱到岳父爱。

قايىن-قاپتال 〈名〉妻子的亲属。

قايىڭ 〈名〉〔植〕桦,桦树: اق قايىڭ 白桦/ قايىڭنىڭ قابىعى 桦皮/ قىزىل قايىڭ 赤扬▲ قايىڭ قۇرىق 桦木套马杆。

قايىڭدى 〈形〉桦树多的,桦树成林的,有桦树的: ٴبىر قايىڭدىعا باردىق. 我们到桦树林里去了。

قايىڭدىق 〈名〉桦树林。

قايىڭتوز 〈名〉白桦皮。

قايىر I 〈名〉①赏赐,布施,施舍: قايىر بەرۋ 施舍 ②慈善,慈爱,仁慈,善心,善行;行好,帮助: مەن سەنەن قايىر كۇتپەيمىن. 我不指望你发善心。/ بىزگە ودان قايىر جوق. 他不会对我们有什么帮助。▲ قايىر تىلەۋ 乞讨,讨饭 ▲ قاباعان ٴيت قايىر بايلايدى. 【谚】凶悍的狗给主人带来好处。

قايىر II 〈名〉淤泥,淤沙: قايىر قۇم 浅滩上的细沙。

قايىر- III 〈动〉①赶回,回圈,调转(方向): مالدى قوراعا قايىرىپ اكەل 把牲畜赶回畜圈 ②还回,送回,归还,补偿,抵偿: العان قارىزدى قايىرۋ 归还借款 ③报答: اتا - انانىڭ جاقسىلىعىن قايىرۋ 报答父母之恩 ④卷起(衣袖,领子),翻起,卷边,撩起: جاعانى قايىرۋ 把领子卷起 / جەڭدى قايىرۋ 把袖子挽起 / كورپەنىڭ شەتىن قايىرىپ تىگۋ 把褥子边褶起来 ⑤弄弯,弯砸: شەگەنىڭ ۋشىن قايىرۋ 把钉子尖儿弯砸 ⑥调训(猎鹰): بۇركىت قايىرۋ 调训雄鹰 ⑦重复(话或动作): قايىرىپ ايتشى 重复说一遍 ▲ بەتىن قايىرۋ 顶,顶撞,驳面子 ▲ اس (باتا) قايىرۋ (饭后)祝福 ▲ جاۋاپ قايىرۋ 回答,应声,答应 ▲ جىل قايىرۋ 会算属相 ▲ كۇيىس قايىرۋ 反刍。

قايىر 〈叹〉[阿]①再见,回见: قايىر، امان بول! 再见,祝你平安! ②好,好吧: قايىر، مەن بارايىن. 好吧,我去。

قايىرعىز- قايىر- III 的使动态。

قايىرعىش 〈形〉会放(牧)的: اۋىل بالاسى مال قايىرعىش. 农村孩子会放牧。

قايىرعىشتا- 〈动〉①将(牲畜)集中,赶到一起 ②(多次)撩起,卷起。

قايىرعىشتاۋ قايىرعىشتا- 的不定式。

قايىرلا- 〈动〉①搁浅: قايىق قايىرلاپ قالدى. 小船搁浅了。②滞留,停留: ول سوڭعى رەت وسى اراعا قايىرلاعان. 他最后一次在此停留过。

قايىرلات- قايىرلا- 的使动态。

قايىرلاۋ قايىرلا- 的不定式。

قايىرلى I 〈形〉顺利的,成功的,吉利的,吉祥的: ساپارىڭىز قايىرلى بولسىن! 祝你一路顺风! / قايىرلى كۇن 吉日良辰 ▲ قايىرلى بولسىن 祝福 ▲ قايىرلى كەش 晚安 ▲ قايىرلى تاڭ 早安 ▲ قايىرلى ٴتۇن 晚安。

قايىرلى II 〈形〉有淤泥的,泥沙多的。

قايىرما I 〈名〉(诗歌的)重复句,叠句,副歌: ولەڭنىڭ قايىرماسى 歌曲的重复句。

قايىرما II 〈名〉犁刀。

قايىرما III 〈名〉击铁,机头。

قايىرما IV 〈形〉①挽起的(袖子),翻起的(领子),卷边的(帽子),有褶痕的(地方): جەڭنىڭ قايىرماسى 挽起的袖口 / پالتونىڭ جاعاسىن قايىرما قىلىپ تىك 把大衣做成翻领的 ②壁炉之回道: مەشتىڭ قايىرماسى كوپ بولسا جاقسى بولادى. 壁炉回道越多越好。③卷边,褶边 ▲ قايىرما جاعا 翻领。

قايىرمالا- 〈动〉①挽起,翻起,折回: جاعانى قايىرمالاۋ 把领子翻起 / جەڭدى قايىرمالاۋ 把袖子挽起 ②赶回,回圈,稍加(将牲畜)集中。

قايىرمالات- قايىرمالا- 的使动态。

قايىرمالاۋ قايىرمالا- 的不定式。

قايىرمالى 〈形〉①挽起的,翻起的,折回的: جاعاسى قايىرمالى شاپان 上衣的翻领 / قايىرمالى ەتىك 翻腰的靴子 ②有重复句的,有重叠词的: قايىرمالى حالىق ولەڭدەرى 有重复句的民歌。

قايىر-مەيىرىم 〈名〉仁慈,慈爱,慈善;恩惠,恩情,恩德: قايىر-مەيىرىم كورسەتۋ 发慈悲(发善心) / مەن ٴسىزدىڭ قايىر-مەيىرىمىڭىزدى

ماڭگى ۋ مىتپايمەن. 我永远忘不了您的恩情。

قايىر-ساداقا 〈名〉布施,施舍: قايىر-ساداقا بەرۋ 布施。

قايىرسىز 〈形〉① 无情的,没有心肠的,无恻隐之心的 ② 没有益处的,没有好处的 ③ 不得吉的,不顺利的,不顺心的 ④ 心肠毒辣的,专制的,专横的 ▲ قايىرسىز پايدادان قايىرلى زالال ارتىق. 【谚】宁愿善心的受损失,不愿得不意之财。

قايىرسىزدىق قايىرسىز 的抽象名词。

قايىرت- قايىر- Ⅱ 的使动态。

قايىرۋ قايىر- Ⅲ 的不定式。

قايىرشاق 〈名〉 砾石,瓦砾,沙粒: قايىرشاقتاردى تازالاپ شىعارۋ 清除砾石 / كوزگە قايىرشاق ٴتۇسۋ 眼睛里掉进小沙粒。

قايىرشى 〈名〉① 讨饭的,要饭的,叫花子,乞丐: بول شال كونە قوعامدا قايىرشى ەدى. 这个老头儿在旧社会曾是乞丐。② 贫困的,赤贫的: ونىڭ بۆرىنعى كۆيى جاقسى ەدى، كەيىن قايىرشى بولىپ قالعان. 他以前境况还不是错的,以后贫困了。

قايىرشىلا- 〈动〉 要饭,讨饭,讨乞: قازىر قايىرشىلاپ جۆرەتىن ادام كورىنبەيتىن بولدى. 现在见不到讨饭的人了。

قايىرشىلان- ① قايىرشىلا- 的被动态 ② 变得贫困,变得贫穷。

قايىرشىلاۋ قايىرشىلا- 的不定式。

قايىرشىلىق 〈名〉 贫穷,赤贫;讨乞,讨饭。

قايىرىل- ①قايىر- Ⅱ 的被动态 ② 卷刃儿: پىشاق قايىرىلۋ 刀卷刃儿 ▲ قايىرىلىپ قاراۋ 返顾,回顾。

قايىرىلىس- قايىرىل- 的交互态。

قايىرىم 〈名〉① 关怀,关照,怜悯心,恻隐心;慈仁,仁爱: باسقالارعا قايىرىمى جوق پەندە 不关心他人的人 ② 帮助,协助: جولداستار ارا قايىرىم بولۋ كەرەك. 同志之间应该互相帮助。

قايىرىمدى 〈形〉 有同情心的,富于同情心的,好心肠的,有慈悲心的;仁慈的,慈善的: قايىرىمدى ادام 好心肠的人(有慈善心的人) / قايىرىمدى ساياسات 仁政。

قايىرىمدىق قايىرىمدى 的抽象名词。

قايىرىمدىلىق قايىرىمدى 的抽象名词。 قايىرىمدىلىق ستەر 慈善事业 / قايىرىمدىلىق ستەۋ 行善(发慈悲)。

قايىرىمسىز 〈形〉 无情的,残忍的,无慈悲心的,硬心肠的,薄情的,无同情心的: بايلار قايىرىمسىز بولادى. 有钱的人总是无情的。/ قايىرىمسىز ادام 心肠硬的人。

قايىرىمسىزدىق قايىرىمسىز 的抽象名词。

قايىرىمشىل 〈形〉 有同情心的,富于同情心的,怜悯人的,富于怜悯心的: قايىرىمشىل ادام 富于同情心的人。

قايىرىمشىلدىق قايىرىمشىل 的抽象名词。

قايىرىس- قايىر- Ⅲ 的交互态。

قايىس Ⅰ 〈名〉① (手工加工的大畜)皮革,皮子 ② 细皮条: قايىسپەن تىگۋ 用细皮条缝 ③ 皮制的: قايىس ارقان 皮绳 / قايىس ايىل 皮肚带 / قايىس بەلبەۋ 皮腰带 ▲ قارا قايىس (人之身体)非常脏的 ▲ جۇننان قايىس الۋ 打得皮开肉绽 ▲ قايىس ٴتۇيۋ 用皮条编织。

قايىس- Ⅱ 〈动〉① 弯,折;弯曲,屈身: اعاش قايىسىپ كەتتى. 木料变曲了。/ قايىسپايتىن ادام 百折不屈的人 ② 同情,怜悯,怜惜;悲痛,痛心: سۋىق حاباردى ەستىپ ەل قاتتى قايىستى. 听到不幸的消息人们悲痛万分。▲ بەلى قايىسۋ 痛心,伤心 ▲ جەر قايىسۋ 遍地,处处,到处;众多的,密密麻麻的 ▲ قابىرعاسى قايىسۋ 怜惜,怜悯,怜恤,恻隐。

قايىسپاس 〈形〉 宁折不屈的,百折不屈的: قايىسپاس باتىر 宁折不屈的英雄。

قايىستا- 〈动〉 用皮条捆,用皮条绑: ول پىراشكەنىڭ سىنعان قاناتىن قايىستاپ بايلاپ قويدى. 他把折断了的车架子用皮条捆绑起来了。

قايىستات- قايىستا- 的使动态。

قايىستاۋ قايىستا- 的不定式。

قايىستىر- قايىس- Ⅱ 的使动态。

قايىستىق 〈名〉 做皮条的皮子,生皮子,皮料: وگىز تەرىسى قايىستىق بولادى. 牛皮可做皮条料。

قايىسۇ Ⅱ قايىس- 的不定式。
قايىسشى 〈名〉鞍具匠，马具匠，皮匠：
قايىسشى دۇكەنى 皮匠铺。
قايىت- Ⅱ قايى- ① 的使动态 ② （给母驼）配种。
قاق 〈名〉Ⅰ 积水，小水坑，水洼：سۇ تاپشى جەردە قاقتىڭ سۋى بال تاتىدى. 在缺水的地方，小水坑里的水也如甜蜜。▲ قاقتى جەردە قاق تۇرار. 【谚】干硬的土地上才能有积水。▲ قاعىنان جەرگەن قۇلان قاڭىزىپ ولەر. 【谚】厌积水的野马会渴死。
قاق 〈名〉Ⅱ 果干，干果儿：الما قاعى 苹果干 / ورىك قاعى 杏干儿。
قاق 〈名〉Ⅲ 污垢，污物：كيمگە جۇققان قاقتى جۋىپ شىعارۋ كەرەك. 衣服上的油垢要洗涤干净。
قاق 〈副〉Ⅳ 正，正中：كوشەنىڭ قاق ورتاسى 街道的正中间（街中心）/ قاق ءبولۋ 从正中分开 / قاق الدى 正前方 / قاق ايىرۋ 对半分（从正中分成两半）/ قاق ماڭدايعا ءبىر قويۋ 正打在额上。
قاق- 〈动〉Ⅴ ① 敲，叩，敲击，打：ەسىك قاعۋ 敲门（叩门）/ قوڭىراۋ قاعۋ 敲钟，击钟（打铃）② 拍打，抖，抖搂，弹，扑打：قانات قاعۋ 拍打翅膀（敲翅）/ كيىز قاعۋ 抖搂毡子（拍打毡子）/ كيىم قاعۋ 抖搂衣服（掸衣服）③ 钉，楔：شەگە قاعۋ 钉钉子 / قازىق قاعۋ 楔橛子 ④ 硬挤，挤碰：بالانى قاعىپ جىعىپ كەتتى 把孩子挤倒了 ▲ ارقاعا قاعۋ ① 拍肩膀 ② 称赞，赞赏 ▲ الا قاعۋ 打猎，狩猎 ▲ بالپاڭ قاعۋ ① 呼扇呼扇（衣襟），不时地摆动 ② 慌慌张张，慌乱一团，手忙脚乱 ③ 笨拙的跑 ▲ بەبەۋ قاعۋ ① （疼得）呻吟，哼哼 ② （乐器）弹奏出低沉的声调 ▲ بەزەك قاعۋ ① 印花，镶花边，装饰，修饰 ② 呻吟，哼哼 ③ 焦燥，不安 ④ 坐卧不安，乱跑，乱窜，跑来跑去 ▲ بۇراڭ قاعۋ 宠爱，护爱，骄惯 ▲ بەتىنەن قاقپاۋ 突然显现，忽然一闪（指犬科动物）▲ بۇراڭ قاعۋ ① 一扭一扭地走，扭扭捏捏地走 ② 卖弄风情 ▲ بۇگجەڭ - بۇگجەڭ قاعۋ 猫着腰走，
走着驼背，走着蜷缩着身子 ▲ بۇرسەڭ قاعۋ 着缩着肩膀走，冻得直哆嗦，战栗，打寒战 ▲ دابىل قاعۋ ①打鼓，敲鼓 ② 宣告 ▲ داردەڭ قاعۋ 笨拙地跑，不灵便地行走 ▲ دەدەك قاعۋ 急急地走，疾步走，踉踉地走 ▲ دەلدەڭ قاعۋ ① 慌张，急急忙忙 ② 勃起 ▲ دىردەك قاعۋ ① 打冷战，发抖，哆嗦 ② （血）淌流 ▲ ءدىرىل قاعۋ 哆嗦，发抖，抖擞 ▲ ەبەلەك قاعۋ 跑来跑去，忙得团团转 ▲ جالاڭ قاعۋ ① （蛇）不时地吐芯 ② 贪吃，贪咀 ③ 贪婪，贪求，贪得无厌 ▲ جالباق قاعۋ ① 表示热情，讨人喜欢，博得好感 ② 巴结，讨好，阿谀奉承，献殷勤，献媚 ▲ جالباڭ قاعۋ ① 高兴，高采烈 ② 表示热情，表现亲热 ③ 〔转〕阿谀奉承，拍马屁，巴结，讨好 ▲ جالماڭ قاعۋ ① 贪咀，贪吃 ② 变得贪婪，变得贪得无厌，变得贪心不足 ▲ جامپاڭ قاعۋ ① 一拽一拽地行走 ② 表示诚意，亲热 ③ 讨好，献殷勤，献媚 ▲ جەل قاقتى 风吹 ▲ جەل قاعۋ 风干，凉干 ▲ جىبىرلەك قاعۋ ①（眼）跳 ②（嘴）一闭一合 ③〔转〕轻浮，轻佻，嘻嘻哈哈 ▲ جىرتاڭ قاعۋ 轻浮地笑，轻佻地笑，嬉皮笑脸 ▲ جورەك قاعۋ 心跳 ▲ زار قاعۋ 痛哭，号泣 ▲ يەك قاعۋ ① 咽气 ② 示意，暗示 ③ 点头，招乎 ▲ كەۋدە قاعۋ ① 拍胸 ② 逞能，逞强 ③ 担保，保证 ▲ كىرپىك قاعۋ 眨眼睛，眨巴 ▲كىرپىك قاقپاۋ 目不转睛 ▲ كۇلىم قاعۋ 微笑，含笑，笑眯眯 ▲ كۇن قاقتى بولۋ 晒焦，日晒 ▲ ماڭدايىنان قاقپاۋ 宠爱，溺爱，娇生惯养 ▲ سىپسىڭ قاعۋ 传闲话，传播流言蜚语 ▲تاناۋ قاعۋ 喘不过气来，上气不接下气，气喘吁吁 ▲ تاڭداي قاعۋ ① 表示感叹而弹舌 ② 惊奇，奇怪，震惊 ▲ توقىم قاعار ▲ ءتىس قاققان 老练的，见识广的，见过世面的 ▲ نىزاڭ قاعۋ 嗡嗡叫，发出嗡嗡声 ▲ نىلپىڭ قاعۋ 动作迅速 ▲ ىم قاعۋ ① 使眼色，暗示 ②用眼睛传情，飞眼儿，吊膀 ▲ ىرجاق قاعۋ 嘻嘻哈哈的，呵呵大笑 ▲ ىرسىل قاعۋ 上气不接下气，气喘地喘，气吁吁 ▲ قاعىپ الۋ 接住，把抓住，一下接过来 ▲ قاعىپ سالۋ 一饮而尽，一口喝干。

قاق VI〈形〉真的，确实的，实在的：ونىڭ ايتقانى قاق. 他真的讲过。

قا-قا〈叹〉（指笑声）哈哈。

قاقا-〈动〉变得严寒，寒冷起来：قاقاعان قىس 严冬（寒冬）/ قاقاعان سۋىق 严寒。

قاقاي-〈动〉①直立不动，挺直，挺立，竖起，竖立：نەگە قاقايىپ تۇرسىڭ؟ 为什么挺立在那里一动不动？②（男性生殖器）勃起，发硬。

قاقايت- قاقاي- 的使动态。

قاقايۋ قاقاي- 的不定式。

قاقاق〈名〉（鸡）咯咯叫声。

قاقاقتا-〈动〉①催，催促，再三催促，催逼：قاقاقتاپ جانىمدى شىعاردىڭ عوي. 再三催我实在没有办法。②奔忙，折腾，闲不住；逞能，逞强：قاقاقتاپ تىنىشتىق كورمەيتىن كەمپىر 闲不住的老太太 / سەن قاقاقتاما. 你不要逞能。

قاقاقتاۋ قاقاقتا- 的不定式。

قاقال-〈动〉卡住，噎住，食管憩室：سۇيەككە قاقالۋ 被骨头卡住（喉咙里卡住骨头）。

قاقالدىر- قاقال- 的使动态。

قاقالدىرىپ-شاشالدىر- قاقالىپ-شاشال- 的使动态。

قاقالت- قاقال- 的使动态。

قاقالۋ قاقال- 的不定式。

قاقالىپ-شاشال-〈动〉连噎带呛。

قاقالىپ-شاشالۋ قاقالىپ-شاشال- 的不定式。

قاقاڭدا-〈动〉跑来跑去，乱腾腾，无谓奔忙，乱忙。

قاقاڭدات- قاقاڭدا- 的使动态。

قاقاڭداۋ قاقاڭدا- 的不定式。

قاقاڭ - قاقاڭ: قاقاڭ-قاقاڭ ەتۋ 跑来跑去，无谓奔忙，瞎忙。

قاقاس I〈形〉①荒漠的，荒野的，荒凉的，荒芜的：قاقاس ٴشول 荒野（荒原，无人烟）②耳背的：قۇلاعىمنىڭ قاقاسى بار. 我的耳朵有些背。③离群的，不合群的，不易接近的，脾性孤僻的：قاقاس ادام جولامايتىن ەلگە. 不接近人的，脾性孤僻的人。

قاقاس II〈副〉在一旁，在局外，不参与，不介入：قاقاس تۇرۋ 站在一旁，不介入，袖手旁观 ▲ قاقاس قالۋ ①不介入（不参与）②听不到（消息），得不到（音讯）。

قاقاۋ قاقا- 的不定式。

قاقباس I〈名〉老家伙，老东西，老绝户，老滑头。

قاقباستىق〈名〉老家伙，老绝户（的处境）。

قاقي-〈动〉①挺立，挺直，竖起，呆立不动：قاقيىپ تۇرعان سەنبىسىڭ؟ 是你在这里直挺挺地站着？②（男性生殖器）勃起，发硬 ③僵硬，冻僵：تۇندە قاقيىپ قالىپتى 夜里冻僵了。

قاقيت- قاقي- 的使动态。

قاقيۋ قاقي- 的不定式。

قاقتى: قاقتى كورۋ 受排斥，受排挤，受打击：قاقتى كورگەن ادام 受打击的人。

قاقتىز- قاق- 的使动态。

قاقتىلا-〈动〉（频频）敲，敲打，捶打；掸，扑，打：دابىلدى قاقتىلاۋ 击鼓 / قوڭىراۋدى قاقتىلاۋ 敲钟（打铃）/ كيىمدى قاقتىلاۋ 掸衣服。

قاقتىلان- ① قاقتىلا- 的反身态 ②掸，扑打。

قاقتىلات- قاقتىلا- 的使动态。

قاقتىلاۋ قاقتىلا- 的不定式。

قاقتى-سوقتى〈名〉①排斥，排挤；打击：ەشكىمنەن قاقتى-سوقتى كورگەن جوق. （他）没有受过任何人的打击。②受凌辱，受欺负：ٴومىر بويى قاقتى-سوقتى كورمەي ٴوتۋ 一辈子也不受凌辱。

قاقتىش〈名〉槌儿，鼓槌儿；掸子：قاقتىشپەن دابىلدى قاعۋ 用鼓槌儿击鼓 / قاقتىشپەن كيىمدى قاقتىلاۋ 用掸子掸衣服。

قاقتىشتا-〈动〉①反复地拍打，频频地掸：ول كيىمىن قاقتىشتاي بەردى. 他把衣服拍打了好半天。②（狩猎时）惊动猎物。

قاقتىشتاۋ قاقتىشتا- 的不定式。

قاقپا: قاقپا شەكپەن 精纺外衣。

قاقپا〈名〉大门，宅门，院门：قاقپا اشىلدى. 大门开了。

قاقپاي I〈名〉排挤，排斥 ▲ قاقپاي كورۋ 受排挤，受排斥。

قاقپاي: Ⅱ قاقپاي تاس （戏儿）石抓，拐羊抓
子。

قاقپاي Ⅲ 〈名〉横档。

قاقپايلا- 〈动〉① 慢慢地驱赶牲畜使其按
指定方向行进：ول اتىن قاقپايلاپ الىپ كەلدى.
他把马慢慢赶着回家了。②〔转〕排挤，排
斥：بىرەۋدى الباتى قاقپايلاۋ تۋرا ەمەس. 随意
排挤别人是不对的。③〔转〕阻止，打断别
人的话：بىرەۋ سويلەپ تۇرعاندا، ونىڭ ٴسوزىن
قاقپايلاپ قويماۋ كەرەك. 别人讲话时，不要打
断人家的话。

قاقپايلات- قاقپايلا- 的使动态。

قاقپايلاۋ قاقپايلا- 的不定式。

قاقپايلاۋشىلىق 〈名〉排它性，排挤主义，排外
性。

قاقپاق 〈名〉① 盖儿，盖子：شاينەكتىڭ
قاقپاعى 茶壶盖儿 / قازاننىڭ قاقپاعى 锅盖 ②
闸门，闸口：سۋ قويماسىنىڭ قاقپاعى 水库闸
门 ③ 截门（机），罩子： ماشينانىڭ قاقپاعى
机器的盖罩 ④ 护窗板，防寒板 ▲ اۋزىنا
قاقپاق بولۋ 堵住嘴，阻止说话 ▲ قاقپاق تاس
碑 ▲ قاقپاق قۇيرىقتى 大尾巴（羊）▲ قازاننىڭ
قاقپاعى كەتسە، ٴيتتىڭ ۇياتى كەتەدى.【谚】锅
盖一旦敞开，狗就不顾脸皮。

قاقپاقتا- 〈动〉① 盖上盖儿：قازاندى قاقپاق-
تاپ قوي.把锅盖盖上 ② （柜子一类木器上）
安装门。

قاقپاقتاي 〈动〉象盖子一样的，扁平的，大块
的，宽大的：جاۋرىنى قاقپاقتاي جىگىت 宽肩
膀的小伙子。

قاقپاقتال- قاقپاقتا- 的被动态。

قاقپاقتات- قاقپاقتا- 的使动态。

قاقپاقتاۋ قاقپاقتا- 的不定式。

قاقپاقتى 〈形〉① 有盖子的，带盖子的：
قاقپاقتى قۇدىق 有盖子的水井②有闸门的，有
闸口的：قاقپاقتى سۋ قويماسى 有闸门的水
库。③ 安有门的 ④ 有护窗板的，有防寒板
的。

قاقپاقتىق 〈形〉盖子的，门的： قاقپاقتىق
تاقتاي 做盖子的木板。

قاقپاقشا 〈名〉〔生理〕瓣膜：قارىن قاقپاقشا-
سىنىڭ جاپقىشى 幽门瓣膜。

قاقپاقىل 〈名〉抓羊拐，抓石子（游戏）。**بالالار**
قاقپاقىل ويناپ جاتىر. 小孩在玩抓羊拐。

قاقپاقىلدا- 〈动〉玩抓羊拐，玩抓小石子儿：
بالالار قاقپاقىلداپ اسىق ويناپ جاتىر. 孩子们
在玩抓羊拐的游戏。

قاقپاقىلداس- قاقپاقىلدا- 的交互态。

قاقپاقىلدات- قاقپاقىلدا- 的使动态。

قاقپاقىلداۋ قاقپاقىلدا- 的不定式。

قاقپالا- 〈动〉① 修筑大门，安大门：قورانى
قاقپالاۋ 在院墙上安大门 ② 关上大门，关
闭大门：قورانى قاقپالاپ قوي 把大门关上 ③
（骑牛或骆驼等牲畜时）用鞭（小棍）指挥着走：
ٴبىر بالا وگىزدى قاقپالاپ ٴمىنىپ كەلە جاتىر.
一个小孩骑着牛用小棍指挥着走来。④排斥，
排挤：بىرەۋدى بەتالدى قاقپالاۋ جاقسى ەمەس. 随
意排斥别人不好。⑤ 挡住：ەسىكتى قاشامەن
قاقپالاپ قويدىم. 我把门用篱笆挡住了。

قاقپالاۋ قاقپالا- 的不定式。

قاقپالى 〈形〉有大门的，安有大门的：قاقپالى
قورا 有大门的院子。

قاقپان 〈名〉① 捕兽器，捕禽器，（捕捉禽兽
的）夹子：قاقپان قۇرىپ قاسقىر ۇستاۋ 设置
捕兽器捕捉狼 ② 转 陷井，罗网，圈套：
قاقپانعا ٴتۇسىپ قالما 不要上了圈套 ▲ قاقپان
بەل 高腰（马）▲ قاقپان قۇرۋ ① 埋设捕兽夹
子，设陷井，诱捕 ② 施圈套 ▲ قاقپانعا ٴتۇسۋ
①（野兽）被夹住，踩上捕兽器 ② 落入圈套。

قاقپاندا- 〈动〉埋设捕兽器，使用捕兽夹子：
قاقپانداپ تۇلكى الۋ 用捕兽夹子捉住狐狸。

قاقپانداۋ قاقپاندا- 的不定式。

قاقپانشى 〈名〉安设捕兽器者，会用捕兽器
的，设套捕兽的人。

قاقپانشىلىق 〈名〉用捕兽器捕兽之业。

قاقپاشى 看门人，门卫，守门人，看守大门的
人：ول مەكەمەدە قاقپاشى بار. 那个单位设有
门卫。

قاقپاشىق 〈名〉① 较小的大门 ②［解］二间
瓣。

قاقپىش Ⅰ〈形〉瘦弱的，骨瘦如柴的，皮包骨

:的头 قاقپش بايتال 。马母岁三的弱瘦

قاقپش Ⅱ〈名〉肉熏。

قاقپش Ⅲ〈名〉子毽。

قاقسا- 〈动〉① 痛剧，痛刺，痛酸: ئتىسى قاقساۋ 疼痛烈剧齿牙 / تۇلا بويى قاقساۋ 剧身浑

② 痛 号哀，吟呻: قاقساعان داۋىس 哀)声吟呻 ③ (声号 苦诉，诉说，埋怨，发牢骚: قىزمەت جوننىدە قاقساپ جۇرەتىن ادام 对工作牢骚满腹

④ 人的 叨唠，三令五申，说破嘴皮，再三地 讲: جاقسى وقى دەپ قاقساۋ 一再地讲要好好 学习 ⑤ (牛、羊)不停地叫。

قاقسا Ⅱ〈形〉年纪大的，上了岁数的。

قاقساي-قاقساي 〈副〉不断地叫苦，一个劲 儿地哭穷;唠唠叨叨地没有个完，不地诉说: قاقساي-قاقساي ماسەلە شەشىلدى. 不断地诉说， 问题终于解决了。

قاقسال〈形〉老的，年纪大的，年过半百的。

قاقسات- قاقسا- 的使动态。

قاقساتقىز- قاقسات- 的使动态。

قاقساتتىر- قاقسات- 的使动态。

قاقساۋ قاقسا- 的不定式。

قاقساۋىق 〈形〉① 好叫苦的，爱诉苦的，喜 哭诉的，好发牢骚的: قاقساۋىق ادام 好叫苦的 人 ② 唠叨的，唠唠叨叨的，饶舌的，喋喋不休 的: قاقساۋىق كەمپىر 唠唠叨叨的老太太③爱 哭的，好哭的: قاقساۋىق بالا 爱哭的小孩儿。

قاق-سوق 〈形〉① 琐碎的，无味的: قاق-سوق شارۋ 琐碎的事儿 ② 不良企图，狡猾的手段: قاق-سوعى جوق قويشى 老实巴交的牧羊人。

قاقتا- Ⅰ〈动〉① 烤，烘: ەتتى قاقتاپ پىسىرۋ 把肉烤熟 / ۇيرەك قاقتاۋ 烤鸭 ② 晒，晾: كورپەنى كۇنگە قاقتاۋ 把被褥晒一晒。

قاقتا- Ⅱ〈动〉(用金银)装饰，烤。

قاقتا- Ⅲ〈动〉毫无所剩: قاقتاپ ساۋۋ (把奶) 挤净。

قاقتال- قاقتا- 的被动态。

قاقتاما 〈名〉烤饼。

قاقتان- ① قاقتا- 的反身态 ② 烤: وتقا قاقتانۋ 烤火 ③ 晒: كۇنگە قاقتانۋ 晒太阳。

قاقتاس- قاقتا- 的交互态。

قاقتات- قاقتا- 的使动态。

قاقتاۋ- قاقتا- 的不定式。

قاقتىعۋ قاقتىق- 的不定式。

قاقتىعىپ-سوقتىعۋ قاقتىعىپ-سوقتىق- 的 不定式。

قاقتىعىپ-سوقتىق- 〈动〉① 碰撞，乱撞，东 一头西一头乱撞: قاقتىعىپ-سوقتىعىپ جۇرىپ بارماعان جەرى قالماپتى 东一头西一头 的哪里都撞到了 ② 惹事，惹祸: قاقتىعىپ-سوقتىقپاساڭ بولماي ما؟ 你不惹事不行吗？

قاقتىعىس Ⅰ〈名〉冲突，纠纷，矛盾: ولاردىڭ ورتاسىندا قاقتىعىسى بار. 他们之间有矛盾。

قاقتىعىس- Ⅱ ① قاقتىق- 的交互态 ② 抵 触，冲突，斗殴: ولار قاقتىعىسىپ قالدى. 他 们发生冲突了。

قاقتىعىستىر- قاقتىعىس- Ⅱ 的使动态。

قاقتىعىستىرت- قاقتىعىستىر- 的使动态。

قاقتىق- 〈动〉① 碰，撞，碰撞，顶撞: ئبىر-بىرىنە قاقتىعىپ قۇلاۋ 互相碰撞而倒在 地上 ② 惹事，惹祸: بىرەۋگە قاقتىقپاي ئجۇر. (你)不要惹人家 ③ 青黄不接，没有吃的: استىقتان قاقتىعۋ 缺粮食。

قاقتىقتىر- قاقتىق- 的使动态。

قاقتىر- قاق- Ⅴ 的使动态。

قاقشاقتا- 见 قاقشاڭدا.

قاقشاقتات قاقشاقتا- 的使动态。

قاقشاقتاۋ قاقشاقتا- 的不定式。

قاقشاڭ : قاقشاڭ قاعۋ 奔忙，忙忙碌碌，显 得勤快。

قاقشاڭدا- 〈动〉(多指老人)奔忙，忙来忙去; 显得勤快，显得能干，逞能: اكەسى قارتايىپ، جۇدەپ بىتكەن ەكەن، توقال شەشەسى قاقشاڭداپ تۇر. 他父亲老得骨瘦如柴了，继母显得很有 精神。

قاقشاڭداس- قاقشاڭدا- 的交互态。

قاقشاڭدات- قاقشاڭدا- 的使动态。

قاقشاڭداۋ قاقشاڭدا - 的不定式。

قاقشي- 〈动〉①呆，呆立，愣住，呆立不动，呆 若木鸡: قاقشيىپ تۇرا بەرمەي وتىرساڭشى 别 呆立在那里，坐下吧 ②〔转〕固执，执拗，固执

见己 : ئوز پېكرىندە قاقشىپ تۇرۇپ الۇ 坚死
。法看的己自持
قاقشىت- قاقشى- 。态动使的
قاقشىتۇ قاقشىت- 。式定不的
قاقشىۇ قاقشى- 。式定不的
قاقسۇ قاقشى- 。式定不的
قاقشى-〈动〉① 住接 : تاستاعان كەرپىشتى
قاقشىپ الۇ 砖的来过扔住接 ② 人袭(气寒)，
(苗火)燎: ونىڭ بەتىن جالىن قاقشىپ كەتىپتى.
。了燎苗火被脸的他
قاقى I 〈名〉〔植〕 英公蒲。
قاقى I 〈名〉[阿] ① 权，权利: قاقسى بار
(جوق) 有(无)权 ② 义务，责任: قاقىنى اتقارۇ
履行职责(尽义务) ③ 报酬，工钱。
قاقىلدا- I 〈动〉① 高声喧哗，哇啦哇啦地
叫，不住地叫嚷: كۇن بويى قاقىلداپ قۇلاققا مازا
بەرمەۋ 整天嚷嚷，不让人安静 ② (鸡)格格
叫。
قاقىلدا- I 〈动〉 严寒，寒冷: جاقىنىنان بەرى
قاقىلداعان سۋىق 近来天气寒冷。
قاقىلدات- قاقىلدا- 的使动态。
قاقىلداۋ قاقىلدا- 的不定式。
قاقىندا 〈副〉 关于，对于，就……。
قاقىر- 〈动〉 咯，咳吐，吐痰，咳出: قان قاقىرۋ
咳血 / قاقىرىق قاقىرۋ 咯痰。
قاقىرا- I 〈动〉 撕破，撕成条状，开线，开绽:
كيىمنىڭ قاقىراعان جەرىن تىگىپ قويۇ 把衣服
开线处缝好。
قاقىرا I 〈名〉 芦棚。
قاقىراي- 〈动〉 挺直站立，神气地站立着，傲
慢地挺立着: قاقىرايىپ قاراپ تا قويمايدى 直挺
挺地站在一旁，看都不看一眼。
قاقىرايت- قاقىراي- 的使动态。
قاقىرايۇ قاقىراي- 的不定式。
قاقىرات- قاقىرا- I 的使动态。
قاقىراۋ قاقىرا- I 的不定式。
قاقىراۋىش 〈形〉 易破的，不结实的；易开线
的，易开绽的: قاقىراۋىش بۇل 不结实的布 /
قاقىراۋىش كيىم 易开线的衣服。
قاقىرىش 〈名〉 痰盂: قاقىرىقتى قاقىرىشقا

تۇكىرۇ كەرەك. 要吐痰在痰盂里。
قاقىرت- قاقىر- 的使动态。
قاقىرۋ قاقىر- 的不定式。
قاقىرىق 〈名〉 痰，粘痰: قاقىرىقتى كورىنگەن
جەرگە تۇكىرمەۋ كەرەك. 不要随地吐痰。/
قاقىرىق تۇسىرۇ 去痰 / قاقىرىق بوساتۇ 化痰。
قاقىرىن- قاقىر- 的反身态。
قاقىرىنىپ-جۇتكىرىنىپ- قاقىرىنىپتۇكى-
رىن-. 见
قاقىرىنىپ-تۇكىرىن- 〈动〉 老吐痰，连咳带
吐(痰)。
قاقىرىنىپ-تۇكىرىنۋ قاقىرىنىپ-تۇكىرىن-
的不定式。
قال I 〈名〉 记，胎记，痣，胎痣: بەتىندە الا
قانداي قالى بار. 他脸上有一大块记。
قال- I 〈动〉 ① 落后于……，落在: ارتتا
قالدى 落在后面 / جولداستاردىڭ كەيىنىندە
قالدى 落在同志们后面 ② 留，留在，停留在
(指保持原状态): ورنىندا قالدى 留在原地 / ۇيدە
قالدى 留在家里 ③ 剩，剩余，余下；残存:
از قالدى 剩不多了(剩一点儿了，快完结了，
快结束了) / سيماي قالدى 盛不下了(装不下
了，剩下了) ④ 失去，失掉，丧失:
قىزمەتتەن قالدى 失掉工作(失去工作能力) /
كوزى كورۋدەن، قۇلاعى ەستۋدەن قالدى. (由
于年迈)丧失听觉和视力(眼花耳聋) /
سوزدەن قالدى 失去说话能力 / كاسىپسىز قالدى
失业 ⑤ 作助动词和一部分副动词结合 ①
表示动作迅速: كوكتەم بولىپ قالدى. 春季来
临(春天到了)。/ دۇسپان كەلىپ قالدى. 敌
人逼近(敌人来了)。② 表示动作之偶然发
生，无意中发生: سىنىپ قالدى 断了 / كورىپ
قالدى 看见了(发现了)/ تۇسىپ قالدى 掉下▲
ادىرا (ادىرا) قالۇ ① 该死，倒霉的 ② 陈
旧，破旧，被遗弃 ③ 荒废，荒芜，报废▲
از قالۇ ① 剩不多，剩一点 ② 即将，就要，
▲ ارتتا قالۇ 落后，后进 ▲ 几乎，差一点，险些
اشتان ئولىپ، كوشتەن قالماۋ 比上不足，比
下有余 ▲ بالەگە قالۇ 找麻烦，惹火，自讨苦
吃 ▲ داۋعا قالۇ 被受讼，吃官司 ▲ دۇنيەدەن

تس قالۇ 与世隔绝 ▲ جولدان قالۇ 耽误,上
不了路 ▲ ەكى تۇۋپ ٴبىر قالعانى ەمەس 非亲非
故 ▲ كەنجە قالۇ 落后,不发达 ▲ كومۋسىز
قالعىر 〔咒〕死了无人埋葬 ▲ كوڭىل قالۇ
失望;沮丧 ▲ مانقاپى قالۇ 交臂失之 ▲ ۆيىندا
قالۇ 记住 ▲ پالەگە قالۇ 碰上麻烦,惹事 ▲
سوڭ قالۇ 迟到,落后,落伍 ▲ تاماقتان قالۇ
①没有赶上吃饭 ② 吃不下饭,滴水不进 ▲
تاقىرعا وتىرىپ قالۇ 一无所获,鸡飞蛋打 ▲
تاڭ قالۇ 吃惊,惊奇,惊讶 ▲ تاعاتى قالماۋ
不耐烦,忍不住 ▲ تىستەگەن جەردە ٴتىسىم
قالسىن 以牙还牙 ▲ شاتاققا قالۇ 找麻烦 ▲ ٴىز
قالۇ ①留下痕迹 ② 留下影响 ▲ قىر سوڭىنان
قالماۋ 跟踪,形影不离 ▲ ۇرەيى قالماۋ 非常
害怕,惊恐 ▲ ايتىلعان ٴسوز دالادا قالمايدى.
【谚】一言既出,驷马难追。 ▲ دوستىڭ
كوڭىلى ٴبىر اتىم ناسىبايدان قالادى. 【谚】为
一撮小鼻烟会伤朋友的心(小事能伤朋友的
心)。 ▲ كۇنىنە ٴجۇز تۇلكى السا دا، تازىنىڭ
ٴيت اتى قالمايدى. 【谚】一天能扑捉一百只
狐狸,猎犬的名称还是狗(本领再大狗仍旧是
狗)。

قالا I 〈名〉[波] 市,城市,都市: قالا ماڭى
城郊 / قالا جان سانى 城市人口 / قالانىڭ
ورتاسى 市中心 ▲ اق قالا 滚雪球(游戏名) ▲
باتىر قالا 英雄城市。

قالا- Ⅱ 〈动〉① 砌,砌造;打: قالاۋ مەش 砌
炉灶 / نەگىز قالاۋ 打基础 ② 放在……上
面,堆放,叠放: تەزەك قالاۋ 堆放干牛粪 ▲
نەگىزىن (بىرگەسىن) قالاۋ 打基础。

قالا- Ⅲ 〈动〉① 要,想得到,希望: سەنىڭ ٴبىر
اتىڭدى قالاپ كەلدىم. 我想要你的一匹马。②
中意,喜欢: سەنىڭ قالاعانىڭ وسى كىتاپ پا؟
你喜欢的是不是这本书? ③ 挑选,选择:
قالاعانىڭدى ال 任你挑选 ④ 愿意,意愿: سەن
كىنوعا بارۋدى قالايسىڭ با؟ 你愿不愿意去看
电影? ▲ قالاۋ راي 〔语〕愿望式,祈求式。

قالاي I 〈代〉怎么样,怎样,如何: ٴبىز بۇل
ىستەۋ كەرەك؟ / 这件事应怎样办理? / قالاي
ول قالاي دەگەن ەدى؟ 他怎么说的? ▲ ول قالاي

كوشەدى ①花媳妇,瓢虫 ② 没有主见的,没有
独立思考能力的 ▲ قالاي ايتساڭ، سولاي ايت
不管怎么说,想说什么就说什么 ▲ قالاي
بولماسىن (قالاي بولسا دا) 不管怎么样,无论
如何 ▲ قالاي بولسا سولاي 随随便便 ▲ قالاي
دەگەنمەن 不管怎么样。

قالاي Ⅱ 见 قالايى.

قالايدا 〈代〉无论如何,无论怎么样,不管怎
么样: سەندەر قالايدا ەكى كۇننەن قالماي
كەلىڭدەر. 无论如何你们要两天之内赶到。

قالاي-قالاي 〈代〉如何如何,怎样怎样,怎么
怎么,如此如此: ونىڭ قالاي-قالاي ايتقاندىعىن
تولىق ايت. 他是怎么怎么说的都要一一讲清
楚。

قالايى 〈名〉[波] 锡,锡镴: قالايى رۋدالارى
锡矿石 / قالاي قاعاز 锡纸 ▲ قالايى قاسىق
锡匙。

قالايسان 〈名〉大甜瓜。

قالايىق 〈名〉大家,众人,大众,大伙儿:
قالايىق ٴسىزدىڭ بۇل كوزقاراسىڭىزعا
قوسىلمايدى. 大家不同意你的这种观点。

قالايلا- 〈动〉镀锡,焊,焊锡: شاۋگىمنىڭ
تەسىلگەن جەرىن قالايلاپ جاماپ-قويدى. 水壶
的漏眼已经补焊好了。

قالايلان- قالايلا- 的被动态。

قالايلاس- قالايلا- 的交互态。

قالايلات- قالايلا- 的使动态。

قالايلاۋ قالايلا- 的不定式。

قالايلى 〈形〉含锡的;镀锡的;焊锡的:
قالايلى مەتال 含锡的金属 / قالايلى كاتەل 镀
锡的水桶 / قالايلى تەمىردى تات باسپايدى. 镀
锡的铁不生锈。 ▲ قالايلى قولا 锡青铜。

قالايشا 〈形〉锡一般的,如锡的,类似锡的:
قالايشا جۇمساق تەمىر 像锡一样软的铁。

قالايشى 〈名〉锡匠,锡工。

قالايشىلىق 〈名〉锡铁业,锡镴业;修补洋铁
的活: قالايشىلىق تەحنيكاسى 锡铁业技术 /
قالايشىلىقپەن شۇعىلدانۋشى 从事锡镴业的工
人。

قالاق I 〈名〉桨,橹。

قالاق I 〈名〉① 勺，小勺，小木勺，羹匙，调羹 ② 铲撮：كىرانىڭ قالاعى 吊车的撮铲 ▲ قالاق ئسگىر قابىنۇى 〔医〕腱膜炎。

قالاقاي 〈名〉〔植〕 荨麻，麻叶荨麻：قالاقاي تالشىعى 荨麻纤维 ▲ كەڭ جاپىراقتى قالاقاي 宽叶荨麻，大叶荨麻 ▲ قالاقاي كوبەلەگى 〔动〕 荨麻赤蛱蝶 ▲ قالاقاي تۇقىمداسى 〔植〕 荨麻科，荨麻目。

قالاقتا- 〈动〉① 用小勺：قالاقتاپ سۇ ىشكىزۇ 用小勺喂水 ② （用铲撮）撮。

قالاقتاي 〈形〉① 勺状的，象勺的 一 够的：سيىر سۇۋالايىن دەپ كەلەدى، ئبىر قالاقتاي ئسۇت شىعادى. 奶牛快要断奶了，现在只能挤出一点奶。

قالاقتاۋ قالاقتا- 的不定式。

قالاقتى 〈形〉① 有勺的，带勺的 ② 有撮铲的，带撮铲的 ▲ قالاقتى دوڭگەلەك 〔机〕叶轮 ▲ قالاقتى كىران 铲车。

قالاقتىق 〈形〉① 一小勺的，一汤匙的，一羹匙的，一调羹的：ئبىر قالاقتىق ئسۇت 一小勺奶 ② 用来作勺子的（材料），作羹匙的（材料）：قالاقتىق اعاش 作木勺的材料。

قالاقشا 〈名〉 小，小撮铲 ① 小铲子：كۇل قالاقشا 灰铲儿 ② 叶板，叶甲板。

قالاقشى 〈名〉板 ① 制勺人，制勺匠人 ② 制铲人，制铲匠。

قالالى 〈形〉① 有城市的，有城镇的，城镇多的：بۇ قالالى ئولكە. 这是一个城镇多的地带。② 城市的，城镇的，市的：قالالى جەردەك تۇرمىسى 城市生活 / قالالى جەردە وسكەن بالا 城市里长大的孩子 / قالالى جەردەك ادەتى 城市人的习惯。

قالالىق 〈名〉① 城市里的人，城里人，城镇居民，城市住户：قالالىقتاردىڭ تۇرمىسى 城里人的生活 ② 城市的，城镇的，市的：قالالىق ۇكىمەت 市政府 / قالالىق باستاۋشى مەكتەپ 市立小学 / قالالىق قۇرىلىس 市政设施。

قالام I 〈名〉〔阿〕笔，钢笔，沾水笔：ول قالام الىپ ماقالا جازا باستادى. 他执笔开始写文章。/ قالامى جۇيرىك 笔杆子硬（笔杆子快）▲ قالام اقى 稿费 ▲ قالام قاس 细而弯的眉，柳叶眉。

قالام II 〈名〉〔阿〕（支撑毡房顶圈的）曲椽尖，曲杆顶端。

قالاماقى 〈名〉 稿费。

قالامگەر 〈名〉 笔杆子，有写作能力的人。

قالامدا- 〈动〉（将曲椽）削成尖型，削尖。

قالامداس 〈形〉 同操写作的，具有同样写作生涯的。

قالامدات- قالامدا- 的使动态。

قالامداۋ قالامدا- 的不定式。

قالامدى 〈形〉 有钢笔的，带钢笔的：قالامدى ئبىر جان جوق. 一个人也没有带钢笔。

قالامدىق I 〈形〉 钢笔的：ئبىر قالامدىق اقشا 够买一支钢笔的钱。

قالامدىق II 〈形〉 够烧一次的：ئبىر قالامدىق تەزەك 够烧一次的干牛粪。

قالامدىق III 〈名〉（曲椽的）尖部，顶端。

قالامپىر 〈名〉〔阿〕〔植〕 丁香，石竹，鸡石香：قالامپىر گۇلى 丁香花 / قالامپىر مايى 丁香油 ▲ قالامپىر ساڭىراۋقۇلاق 小皮伞菌 ▲ قالامپىر ئشوپ 硬骨草。

قالامپىرلا- 〈动〉 加上丁香，加入丁香。

قالامپىرلان- قالامپىرلا- 的被动态。

قالامپىرلاۋ قالامپىرلا- 的不定式。

قالامساپ 〈名〉① 笔杆：قالامساپ اعاش 木制笔杆 ② 沾水笔：قالامساپپەن جازۋ 用沾水笔写。

قالامشا 〈名〉 树苗，栽子，树栽子。

قالامشالا- 〈动〉 肩苗。

قالامشالاۋ قالامشالا- 的不定式。

قالامۇش 〈名〉 笔尖：جاڭا شىققان قالامۇش 新产的笔尖。

قالان- قالا- I、II 的被动态。

قالاڭقا 〈名〉 背风处，防风体。

قالاس I 〈形〉〔阿〕 不妥的，有不当之处的：قالاس ئسوز 不妥之言。

قالاس- II قالا- I、II 的交互态。

قالاستىر- ① قالا- I 的交互态 ② 堆，放置，放在……上 ③ 砌，砌造。

قالاسماق 〈形〉与城市相似的，类似城市的；城镇的，小城市的。

قالات- قالا- Ⅰ、Ⅱ 的使动态。

قالاتتىر- قالات- 的使动态。

قالاۋ قالا- Ⅰ、Ⅱ 的不定式。

قالاۋ Ⅱ 〈名〉想得到的东西（物品）；希望，愿望。

قالاۋلى Ⅰ 〈形〉① 砌好的，砌造的 ② 整齐的，摆好的，放置好的。

قالاۋلى Ⅱ 〈形〉①喜欢的，心爱的，中意的 ② 优秀的，出色的，杰出的 ▲ حالق قالاۋلسى 人民的代表。

قالاۋشى 〈名〉石工，石匠，泥瓦工，泥瓦 ① 匠：تاس قالاۋشى 砌石工，石匠 ②（石匠）意中人，看中的人；选中的人 ③ 升火者，烧火人，火夫：وت قالاۋشى 烧火的人。

قالاۋىنشا 〈副〉随意，随便，任意，随心所欲。

قالاۋىش 〈名〉网驮。

قالاش 〈名〉薄镶。

قالاشى 〈名〉上街的人，进城的人：قالاشىلار قايتىپ كەلدى. 进城的人回来了。

قالاشىق 〈名〉城镇，镇子，小市镇，小城市：اۋىل-قىستاقتاردا قالاشىقتاردى كوبىرەك قۇرۇ كەرەك. 在农村要多建一些小城镇。

قالاشىل 〈形〉喜欢城市的，羡慕城市的，经常往城里跑的，热衷于城市的，有城市癖的：قالاشىل ادام 喜欢城市的人 / ول قالانى دەسە كوڭىلى كوتەرىلىپ كەتەتىن قالاشىل ادام. 他是一个提起城市就心里乐开花的有城市 癖 的人。

قالباعاي Ⅰ 〈名〉套马索。

قالباعاي Ⅱ 〈名〉琵鹭〔动〕。

قالباعاي Ⅲ 〈名〉① 大，宽大 ② 大耳朵山羊羔的名子。

قالباعايلى 〈形〉大的，宽大的：قالباعايلى مالاقاي 耳掩宽大的皮帽子。

قالباي- 见 قالبي-。

قالبايت- قالباي- 的使动态。

قالبايۋ قالباي- 的不定式。

قالبالاق 〈形〉奔忙的，忙碌的，空忙的，忙乱的，闲不住的：قالبالاق ادام 坐不住的人 ▲ قالبالاق قاعۋ ①忙来忙去 ② 表现出非常热情。

قالبالاقتا- 〈动〉① 忙碌，忙乱，闲不住，忙忙道道：نەگە قالبالاقتاپ ءجۇرسىڭ؟ 你在忙碌什么？/ قالبالاقتاپ ءجۇرىپ وتكەن ءومىر 在忙乱中度过的一生 ② 表现得热情：كاريا ولاردى قالبالاقتاپ كۇتىپ الدى. 老人热情地接待他们。

قالبالاقتاس- قالبالاقتا- 的交互态。

قالبالاقتات- قالبالاقتا- 的使动态。

قالبالاقتاۋ قالبالاقتا- 的不定式。

قالباڭ: قالباڭ ەتۋ （突然）出现，闪现。

قالباڭدا- 〈动〉① 动作显得笨拙，笨手笨脚 ② 跑来跑去，无谓奔忙，乱忙，忙碌。

قالباڭدات- قالباڭدا- 的使动态。

قالباڭداۋ قالباڭدا- 的不定式。

قالباڭ-قۇلباڭ 〈副〉笨拙地，手忙脚乱地：قويشى ۋستىندە تونى بار، قالباڭ-قۇلباڭ جۇگىرىپ كەلدى. 牧羊人身穿皮袄朝这边笨拙地跑过来了。

قالبي- 〈动〉显得大，显得突出，不象样子地站立：ونىڭ قالبيىپ تۇرعانى بولماسا بويىندا كۇش جوق. 他看起来身材高大但没有力气。

قالبيت- قالبي- 的使动态。

قالبيۋ قالبي- 的不定式。

قالبىر 〈名〉盒，铁盒，铁筒，匣子：سابىن قالبىرى 肥皂盒 / ءبىر قالبىر كامپيت الدىم. 我买了一铁盒糖果。/ ساندىق بۇيىمدار قالبىرى 化装品匣。

قالبىرلى 〈形〉有盒子的，带盒子的，装盒的：قالبىرلى پەرانىك 盒装饼干。

قالبىرلا- 〈动〉用盒装起，放在盒里。

قالبىرلات- قالبىرلا- 的使动态。

قالبىرلاۋ قالبىرلا- 的不定式。

قالبىرلىق 〈形〉制盒的，制匣的；能装一盒子的，匣子的：قالبىرلىق قاڭىلتىر 制盒的铁皮/ ءبىر قالبىرلىق كامپيت 够装一盒的糖 / ەكى قالبىرلىق اقشا 能买两盒东西的钱。

قالعان-قۇتقان 〈形〉剩下的，残留的：قالعان-قۇتقان تاماق 剩饭。

قالعۋ قالعى- 的不定式。

قالعى- 〈动〉打盹儿，打瞌睡，眯盹儿，眼皮子打架，犯困：ٴماجىلىس ۋاقتىندا قالعىپ وتىرسا بولمايدى. 开会时不能打瞌睡。

قالعىپ-مۇلگۋ قالعىپ-مۇلگى- 的不定式。

قالعىپ-مۇلگى- 〈动〉① 打盹儿，假寐，微睡 ②不动，静寂不动（指森林）。

قالعىپ-شۇلعۋ قالعىپ-شۇلعى- 的不定式。

قالعىپ-شۇلعى- 〈动〉打盹儿，打瞌睡，犯困，昏昏欲睡：تۇنىمەن ۇيىقتاماپ پا ەدىڭدەر، نەعىپ شەتتەرىڭنەن قالعىپ-شۇلعىپ وتىرسىڭدار. 你们是不是一夜没有睡觉，怎么一个个都打瞌睡。

قالعىس- قالعى- 的交互态。

قالعىسىز : ەستەن قالعىسىز 难以忘怀的，不可忘记，刻骨铭心的：ەستەن قالعىسىز ۋاقيعا 难以忘怀的事件。

قالعىت- قالعى- 的使动态。

قالعىتىپ-شۇلعىت- قالعىپ-شۇلعى- 的使动态。

قالداي 〈名〉〔旧〕翼长（官名）。

قالدىق 〈名〉① 剩余，残余，残渣；残渣余孽 ② 〔数〕余数 ③ 〔财〕尾欠 ▲ قالدىق ازوت 〔化〕剩余氮 ▲ قالدىق اۋىتقۋ 〔数〕剩余偏差 ▲ قالدىق بىرىگۋ كۇشى 〔化〕剩余亲合力 ▲ قالدىق گاز 〔物〕剩余气体 ▲ قالدىق زاريات 〔物〕剩余电荷 ▲ قالدىق ماگنيت 〔物〕剩磁 ▲ قالدىق ماگنيتتەلۋ 〔物〕剩磁化 ▲ قالدىق ماگنيتتىلىك 〔物〕顽磁性 ▲ قالدىق ماگنيت ٴورىسى 〔物〕剩磁场 ▲ قالدىق ساۋلە 〔物〕剩余射线 ▲ قالدىق قاتەلىك 〔数〕剩余误差。

قالدىقسىز 〈形〉〔数〕无余的，无尾欠的，无小数的 ▲ قالدىقسىز بولىنگىشتىك 〔数〕相重数。

قالدىر- Ⅱ قال- ① 的使动态 ② 留下，留给 ▲ اياقسىز قالدىرۋ 不了了之 ▲ كەيىنگە قالدىرۋ 拖延 ▲ تىگەر تۇياق قالدىرماۋ （指牲畜）全部抢走，一个不剩地赶走。

قالدىرلا- 〈动〉（干皮）发出磨擦声。

قالدىرلات- قالدىرلا- 的使动态。

قالدىرلاۋ قالدىرلا- 的不定式。

قالدىرت- قالدىر- 的使动态。

قالدىرۋ قالدىر- 的不定式。

قالدىرىل- قالدىر- 的被动态。

قالەندەر 〈名〉[波]海兰达尔，云游苦行者。

قالجا Ⅰ 〈名〉〔波〕产妇补养肉（专为产妇宰杀的羊肉）：ايەلى بوسانىپ قالجاسىنا قوي سويدى. 为了让坐月子的爱人补养身体，（他）宰了一只羊。▲ قالجاسى جاعۋ ① 发汗 ②感到舒服 ▲ ەر ولجادان، قاتىن قالجادان قالمايدى. 【谚】有外财男必得，有补肉女必食。

قالجاق 〈名〉玩笑，笑话，俏皮话，恶作剧，戏谑，戏弄：شىندىق پا، قالجاق پا؟ بول 你这是当真，还是开玩笑？/ سەن قالجاقتى قوي. 你别再开玩笑啦。/ مەن ەندى قالجاققا كونبەيمىن. 我再不受人戏弄了。

قالجاقباس 〈形〉爱开玩笑的，爱说笑话的，爱戏谑的，诙谐的，爱说俏皮话的，不严肃的：قالجاقباس ادام 爱开玩笑的人 / قالجاقباس ادامنىڭ قالجىڭ-شىنىن ايىرۋ قيىن. 爱开玩笑的人，说话真假难分。

قالجاقباستان- 〈动〉乱开玩笑，爱说俏皮话，变得不严肃。

قالجاقباستانۋ قالجاقباستان- 的不定式。

قالجاقباستاۋ 〈形〉有点乱开玩笑的，有点俏皮的，不太严肃的。

قالجاقباستىق قالجاقباس 抽象名词。

قالجاقتا- 〈动〉开玩笑，说笑话，取笑，戏弄，捉弄：ادامدى ٴبۇيتىپ قالجاقتاۋ ۇيلەسىمسىز. 这样取笑别人是不应该的。

قالجاقتاس- قالجاقتا- 的交互态。

قالجاقتات- قالجاقتا- 的使动态。

قالجاقتاۋ قالجاقتا- 的不定式。

قالجالا- 〈动〉（产妇）补养：بوسانعان ايەلىن قوي سويىپ قالجالاپتى. 宰了一只羊为产妇补养身体。/ قالجالاعان ايەل تەز الدەندى. 经过补养产妇很快恢复了元气。

قالجالان- قالجالا- 的被动态。

قالجالات- قالجالا- 的使动态。

قالجالاۋ قالجالا- 的不定式。

قالجاڭدا- 见 قالجقتا.
قالجاڭداۋ قالجاڭدا- 的不定式。
قالجاۋ: قالجاۋ ەتۋ 谋生,靠(什么)过日子,
靠(什么)维持生活。
قالجاۋرا- 〈动〉疲劳,疲倦,感到无力。
قالجاۋراۋ قالجاۋرا- 的不定式。
قالجۋر 〈名〉〔旧〕铁盒,小铁筒 ▲ ارتىنا
(قۇيرىعىنا) قالجۋر بايلاۋ 自找麻烦。
قالجىڭ 〈名〉笑话,玩笑,诙谐,戏谑: كوپە -
كورنەۋ قالجىڭدى دا كوتەرە المای اشۋلانـــــپ
ءجۇردىڭ عوي. 分明是开玩笑,你却恼火了。
▲ قالجىڭ قۇمار 爱开玩笑的,喜欢说笑话的。
قالجىڭباس 〈形〉爱开玩笑的,爱说笑话的,
诙谐的,戏谑的,滑稽的,好逗乐的:
قالجىڭباس ادام 爱开玩笑的人(诙谐的人)/ ول
قالجىڭباس ادام، ونىمەن بىرگە جۇرسە ا دام
زەرىكپەيدى. 他是个滑稽人,跟他一起就不觉
烦闷。
قالجىڭباستىق قالجىڭباس 的抽象名词。
قالجىڭدا- 〈动〉说笑话,开玩笑,戏谑,逗乐,
打趣: مەن قالجىڭداپ ايتقان ەدىم. 我是在开
玩笑。/ ول قالجىڭداعاندا، كوپشىلىك شەك -
سىلەسى قاتا كۇلىپ كەتەدى. 他开起玩笑来,
逗得大家捧腹大笑。
قالجىڭداس- قالجىڭدا- 的交互态。
قالجىڭدات- قالجىڭدا- 的使动态。
قالجىڭداۋ قالجىڭدا- 的不定式。
قالجىڭقوي 见 قالجىڭباس.
قالجىڭشى 见 قالجىڭشىل.
قالجىڭشىل 〈形〉爱开玩笑的,爱说笑话的,
诙谐的,戏谑的,滑稽的,好逗乐的。
قالجىڭشىلدىق قالجىڭشىل 的抽象名词。
قالجىر 〈名〉疲累,疲劳,疲倦,疲惫,疲乏。
قالجىرا- 〈动〉疲惫不堪,筋疲力尽,疲劳无
力,疲惫无力: ول قالجىراپ ءالى قالماي،
ورىندىققا وتىرا كەتتى. 他已累得筋疲力尽,一
屁股坐在椅子上不动了。
قالجىراعاندىق 〈名〉疲惫,倦意,筋疲力尽。
قالجىرات- قالجىرا- 的使动态。
قالجىراۋ قالجىرا- 的不定式。

قالجىراڭقىرا- 〈动〉有些倦意,稍感疲惫,略
有疲感: ول قالجىراڭقىراپ قالعان ەدى. 他感
觉有些疲倦了。
قالجىراڭقىراۋ قالجىڭقىرا- 的不定式。
قالىپا 〈名〉[阿]海里凡,继位人,代理人。
قالقا I〈名〉① 背风处,防风体,屏障,壁障:
مالدى توعايعا اپارىپ جاي، توعاي قالقا بولادى.
把牲畜赶到树林里去放牧,那里背篱笆,棚
栏,棚圈,遮棚:风。② اتتى قالقاعا بايلا، سۋىق
وتىپەسىن. 把马拴在棚圈里,以免受风。③▲
〔转〕依靠,靠山,支柱。▲باس قالقا 房子,住
所,栖身处: باسىندا باس قالقاسى جوق 上无片
瓦 ▲ قالقا داۋال 照墙,照壁。
قالقا II〈名〉① 亲爱的(年轻的男女情人相
互称爱): قالقام، سەنى قايدان ۇمىتايىن. 亲爱
的,我怎能忘记你。② 长辈(指男人)对小
辈的爱称。
قالقاباس 〈名〉男长者对年轻人的昵称。
قالقاجان 〈名〉小伙子对姑娘的爱称(亲爱
的,(我的)心上人。
قالقاي- 〈动〉呆立,呆立不动, 挺立,直立,
呆若木鸡: بۇل ادام نەگە جالعىز قالقايىپ تۇر؟
这人为什么一个人呆立在那里?
قالقايت- قالقاي-①的使动态②砌起,搭起,
树起。
قالقايتۋ قالقايت- 的不定式。
قالقايۋ قالقاي- 的不定式。
قالقالا- 〈动〉遮蔽,遮掩,掩蔽,掩护,障蔽,
迹住,盖住: جەلدەن قالقالاۋ 风蔽(挡风)/
قالقالايتىن كۇننىڭ كوزىن جاساپ كوركە ءشوپ.
搭个草棚遮挡阳光。
قالقالان- قالقالا- 的被动态。
قالقالاس- قالقالا- 的交互态。
قالقالات- قالقالا- 的使动态。
قالقالاۋ قالقالا- 的不定式。
قالقاما 〈名〉〔口〕屏障,避风处。
قالقان I〈名〉① 盾: ەرتەدە سوعىسقاندا باتىرلار
ءبىر قولىنا نايزا، ءبىر قولىنا قالقان الادى. 古
代打仗时勇士们一手持矛,一手持盾。② 障
碍物,路障;屏障: قۇمدى جەرلەردە ورمان

ئوسرىپ، قۇمنىڭ كوشۇنىنە قارسى قالقان جاسالدى. 在沙漠地带营造防风林作为治沙屏障。③〔转〕挡箭牌: الدە ئبىر ساياسي ناۋقاندى وزىنە قالقان ەتۋگە بولمايدى. 不能把某一次的政治运动当作自己的挡箭牌。④〔天〕盾牌座。

قالقان I 〈名〉廓,甲: قۇلاق قالقانى 耳廓 ▲ قالقان قاناتتىلار〔动〕鞘翅目 ▲ قالقان قۇلاق 大耳朵,扇风耳。

قالقانشا: قالقانشا بەزى 甲状腺。

قالقاناي 〈形〉亲爱的(年青小伙子对情人的爱称)。

قالقانايلا- 〈动〉叫亲爱的: قالقانايلاعان داۋسىڭ قۇلاعىمنان كەتپەيدى. 你那甜言蜜语还留在我的耳边。

قالقانايلات- قالقانايلا- 的使动态。

قالقانايلاۋ- قالقانايلا- 的不定式。

قالقاش ① 见 قالقاناي ② 用于女性人名。

قالقاڭۇل 〈名〉〔植〕黄芩。

قالقى- 见 قالقاي-.

قالقيت- قالقي- 的使动态。

قالقيۋ قالقي- 的不定式。

قالقۋ قالقى- 的不定式。

قالقى- 〈动〉① 漂浮,漂荡,浮起,漂游: سۋدا قالقىپ بارا جاتقان اعاشتى شىعارىپ الۋ 把漂浮在水面的木料捞上来 / قايىقتار سۋدا قالقىپ جۇر. 小船在水中漂荡 ②滑翔,飞翔: سۋدا جۇزسە اق شاباق، كوكتە قالقىپ شاعالا. 白条鱼在水中游荡,白鸥在空中飞翔。③撇: سورپانىڭ مايىن قالقىپ الۋ 撇肉汤上面的油。

قالقىمىش: قالقىمىش شەڭبەر 救生圈。

قالقىما 〈形〉浮动的,飘浮起的,浮起的 ▲ قالقىما كوپىر 浮桥 ▲ قالقىما سۋ〔地质〕季节水 ▲ قالقىما تامىر 浮脉 ▲ قالقىما وسىمدىكتەر 浮水植物。

قالقىمالى 〈形〉浮动的,飘浮的,浮泛的,浮游的: قالقىمالى بەلگى 浮标 / قالقىمالى پورت 浮游码头。

قالقىس- قالقى- 的交互态。

قالقىت- قالقى- 的使动态。

قالماق 〈名〉卡尔梅克人: قالماق جازۋى 卡尔梅克文 / قالماق ئتىلى 卡尔梅克语 ▲ قالماق ئۇي 蒙古包,蒙古式毡房。

قالماقشا 〈形〉蒙古式的,蒙古族的,蒙古人的: قالماقشا سويلەۋ 说蒙古话。

قالماقى: قالماقى ەر 蒙古式马鞍,鸭子头鞍。

قالپاق 〈名〉① 帽子,便帽,礼帽: اق قالپاق 白毡帽 / شي قالپاق 草帽 / حاۋىپسىز قالپاق 安全帽 ② 帽儿: ۆەنت قالپاعى 螺丝帽儿 ③〔转〕帽子: قالپاق كيگىزۋ 扣帽子(戴上帽子) ▲ قالپاق زاۋود 帽子工厂。

قالپاقتاي: قالپاقتاي ۇشۋ 一下子摔倒,栽跟头,摔马趴: قۇان مەن قالي كۇرەسكەندە قالپاقتاي ۇشتى. 胡万和哈力摔跤时,哈力一下子被摔倒了。/ ول اياق استىنان قالپاقتاي ۇشىپ اۋىرىپ قالدى. 他突然病倒了。

قالپاقتى 〈形〉有帽子的,戴帽子的: قالپاقتى بىرەۋ كەلدى. 来了一个戴帽子的人。

قالپە 〈名〉〔宗〕① 哈里发,继承人,代理人 ② 中世纪政教合一的阿拉伯国家和奥斯曼帝国的国家元首。③(中国清真寺学习经文的义学员)。

قالپى 〈名〉情况,景况: قالپىڭىز قالاي؟ 你景况如何?

قالپىنشا 〈副〉原样地,老样地,依然如故地,原封不动地: سەنىڭ نارسەلەرىڭ ئالى قالپىنشا تۇر. 你的东西原封不动地放在那里。/ ول وزگەرمەپتى، ئالى سول قالپىنشا ەكەن. 他没有变化,还是老样子。

قالت 〈副〉① 忽然,突然,猛然: قالت ەسىمە ئتۇستى 忽然记起(突然想起) ② 正确无误地,豪无期效有错地: حالىق ايتپايدى، حالىق ايتسا قالت ايتپايدى. 人民不说则已,说则不会说错。▲ قالت ەتكىزبەي ئسوزىن 说话算数 ▲ قالت ەتكەنشە 一瞬间,霎时,一刹那 ▲ قالت ەتۋ 动一下,闪现,一晃: ئبىر نارسە قالت ەتتى دە كورىنبەي كەتتى. 不知什么东西在眼前一闪就消失了。

قالتا 〈名〉① 口袋,兜: جان قالتا 衣服口袋儿(衣兜) / جانباس قالتا 裤子后兜 / ئتوس

口小,袋钱小,包钱 ② (兜胸)兜上服衣 قالتا
子袋一 ئۇن قالتا بىر: 包腰,囊,子袋小,袋
让包 .قويۇپتى بەرىپ ئورىغا قالتاسىن / 粉面
腰)洗如空囊 قالتا قاعىلۇ / 。了走掏偷小钱
胆 قالتاسى ئوت: 囊阴,囊〔解〕③ (空空包
囊/ بۆيرەك بەز قالتاسى 囊肾 ▲ قالتا كەسەر
▲ 绢手,巾手 قالتا ئورامال ▲ 手扒,偷小
قالتاسى كوتەرمەۋ 起不买,起不花 ▲ قالتاسى
▲文一剩不里兜,尽用,光花(钱) قاعىلۇ
قالتاسى تەرەك 的多钱,的钱有 ▲ تالتاڭداساڭ
تالتاڭدا، اقشاڭ بولسا قالتاڭدا. 【谚】 眉扬想若
。(硬板腰话说钱有)起鼓包腰得就,气吐

قالتاگۇل 〈名〉〔植〕 蹄驴草花。

قالتاق I 〈名〉 舞蹈病。

قالتاق II 〈形〉 颤抖的,摇晃的,晃动的,晃悠
的: قالتاق باس ادام 摇头晃脑的人。

قالتا-قالتا 〈形〉 一袋一袋的,成袋子的。

قالتاقتا- 〈动〉 摇晃,晃动,颤抖(多指脑袋,
手)。

قالتاقتات- قالتاقتا- 的使动态。

قالتاقتاۋ قالتاقتا- 的不定式。

قالتاق-قالتاق 〈形〉 摇摇晃晃的, 晃晃悠悠
的: بىر قارت قالتاق - قالتاق ەتىپ ارەڭ كەلە
جاتىر. 一个老人摇摇晃晃的吃力地走来。

قالتالاقتا- 〈动〉 蹒跚,摇晃,踉跄,晃悠: ادام
كارتەيگەندە قالتالاقتاپ قالادى. 人上岁数了就会
蹒跚起来。

قالتالاقتاۋ قالتالاقتا- 的不定式。

قالتالان- 〈动〉 ① 起皱,起皱纹,不平展:
كيىم قالتالانسا ۋتىكتە. 衣服不平展要烫烫。/
كيىمدى قاتتاپ قويسا قالتالانبايدى. 衣服叠起放
平不易起皱。② 有了钱,发财,腰包鼓起:
قالام اقى الىپ قالتالانىپ قالدى 拿了稿费腰包
鼓起来了。

قالتالاندىر- قالتالان- 的使动态。

قالتالانۋ قالتالان- 的不定式。

قالتالى 〈形〉 ① 带兜的,有兜的: قالتالى كيىم
带兜的衣服 ② 〔转〕 有钱的,富裕的, 富有
的: قازىر قالتالىلار ديقاندار بولىپ قالدى. 现在
的是农民富裕/ قالتالى ادام 有钱的人 ▲

قالتالى ايۇ 〈动〉 熊袋 ▲ قالتالى بورسىق 〈动〉
獾袋 ▲ قالتالى بولعىن 〈动〉 貂袋 ▲ قالتالى
جانۋارلار 〈动〉 有袋目 ▲ قالتالى كورتىشقان 〈动〉
袋鼯 ▲ قالتالى كۇزەن 〈动〉 袋鼬 ▲ قالتالى
سىلەك 〈医〉 囊肿,瘤囊 ▲ قالتالى قاسقىر 〈动〉
袋狼 ▲ قالتالى ورشىمە 〈生〉 孢子囊 ▲ قالتالى
سۋسار 〈动〉 袋貂 ▲ قالتالى تيىن 〈动〉 袋鼯。

قالتالىلار 〈名〉 有袋目。

قالتالىق 〈形〉 作兜的,作袋子的: ەكى
قالتالىق بۇل الدىم. 我买了作两个兜的布。

قالتاڭ 〈形〉 很繁忙的,手忙脚乱的,忙乱
的: باي بالپاڭ، جارلى قالتاڭ. 【谚】 富人大腹便
便,穷人饥寒肠断。

قالتاڭدا- 〈动〉 ① 跑来跑去,无谓奔忙,忙乱
忙: كۇن بويى قالتاڭداۋ 整天忙个不停 ② 踉
跄,摇摇晃晃,身子不稳: بىر ادام قالتاڭداپ
كەلە جاتىر. 一个人踉跄着走来。

قالتاڭداۋ قالتاڭدا- 的不定式。

قالتاڭ-قالتاڭ 〈副〉 踉踉跄跄地, 摇摇晃晃
地,跌跌撞撞地。

قالتاڭ-قۇلتاڭ 见 قالتاڭ-قالتاڭ.

قالتار- 〈动〉 呆发,发怔,发愣,呆若木鸡:
ول بۇزگە ستىگەندە، ەسى حابارلدى قالتارىپ
قاراپ قالدى. 听到这个消息时,他两眼直瞪瞪
地看着我们。

قالتارۋ قالتار- 的不定式。

قالتارىس 〈名〉 ① 避风处,隐蔽处,暗处:
شالدار قالتارىستا كۇن شۋاقتاپ وتىر. 老大爷
们坐在避风处晒太阳。/ ءبىز قالتارىستا، جاۋ
ءبىزدى اتالمايدى. 我们在暗处,敌人打不着我
们。② 转弯处,拐角: كوشەنىڭ قالتارىسىندا
在马路拐弯处 ▲ قالتارىس كوشە 背街小巷。

قالتي- 〈动〉 发怔,发呆,发愣,呆若木鸡:
ەسىك الدىندا بىرەۋ قالتيىپ تۇر. 一人在门口
动不动地站着。

قالتيت- قالتي- 的使动态。

قالتيۋ قالتي- 的不定式。

قالت-قالت 见 قالت-قۇلت.

قالتقۇ قالتقى- II 的不定式。

قالت - قۇلت 〈副〉 ① 摇 摇晃晃,踉踉跄

跄：بىرەر ەتىپ قالت-قۇلت بۇزاۋ تۇلعان جاعدا اتتاپ بارىپ جىعىلىپ قالدى. 初生的牛犊子摇摇晃晃地走了几步就摔倒了。② 勉勉强强，凑凑合合：كارىلىك جەتىپ قال كەتتى، قالت-قۇلت ەتىپ كۇن ٴوتتى. 年老体弱力不从心，勉勉强强度余生。

قالتقى I 〈名〉① 漂子，浮子，浮筒，（航道上的）浮标；（渔具上的）鱼漂：قارماق قالتقىسى 鱼钩上的漂子 / كەمە جولدارى قالتقى 航道上的浮标 ② 避风障，屏障，避风处，屏风，照壁：قالتقى تاۋ سىلەمى 屏障山脉 / ٴۇيدىڭ ٴبىر شەتىنە قويىلعان قالتقى گۇلدى 屋子的一角放着有花卉图案的屏风。③ 浮油：سورپانىڭ قالتقىسى 从肉汤上撇出的浮油 ④ 疑问，疑虑，怀疑，猜疑，疑心：ەگەر مەندە قالتقى باردەسەڭ ونىڭدى اشىق ايت. 如果对我有猜疑，那就当面说出来。⑤ 别有用心；隐讳，祸心：قالتقى دەگەندى بىلمەيتىن ادام 从不藏祸心的人。

قالتقى- II 〈动〉飘浮，飘荡，飘动。

قالتقىلى 〈形〉① 有漂子的，带浮子的：قالتقىلى قارماق 带漂子的鱼钩 ② 有屏障的，可避风的：مال تولدەتەتىن جەر قالتقىلى بولۋ ٴتيىس 接羔应选择有屏障的地方 ③ 隐讳的，怀疑的，疑心的：ٴسوز قالتقىلى بولماسىن 说话不要隐讳。

قالتقىسىز 〈形〉心怀坦白的，正直不阿的，大公无私的，坦率的：قالتقىسىز ٴتۇزۋ ادام 正直不阿的人 / قالتقىسىز كومەك 无私的援助。

قالتىل 〈名〉抖颤，哆嗦：ونىڭ قولىنىڭ قالتىلى بار. 他的手有哆嗦的毛病。

قالتىلدا- 〈动〉① 发抖，抖颤，哆嗦，打战：توڭىپ قالتىلداۋ 冷得打颤 ② 晃动，摇晃：باسى قالتىلداي بەرەدى ەكەن 脑袋直晃动。

قالتىلداعىش 见 قالتىلداۋىق.

قالتىلداق 〈形〉摇晃的，晃荡的，哆嗦的，颤抖的 ▲ قالتىلداق اۋرۋى 手足徐动症。

قالتىلدات- قالتىلدا- 的使动态。

قالتىلداۋ قالتىلدا- 的不定式。

قالتىلداۋىق 〈形〉① 发抖的，哆嗦的，怕冷的，

② 吝惜的，一毛不拔的。

قالتىر 〈名〉摇晃，颤动哆嗦：كوڭىل تولقىنىنىڭ قالتىرى ەمەس 不是因为激动而哆嗦。

قالتىرا- 〈动〉① 打冷战，颤抖，哆嗦：توڭىپ قالتىراپ كەتتى ② 冷得直打哆嗦，发颤，颤抖，打颤：ول سويلەگەندە داۋسى قالتىراپ كەتتى. 他说话时声音直颤抖。③ 胆颤，害怕：بۇل وقيعانى ەسىنە تۇسىرگەندە ول قالتىراپ كەتەتىن ەدى. 他一想起这件事情就害怕。

قالتىران- قالتىرا- 的反身态。

قالتىراس- قالتىرا- 的交互态。

قالتىرات- قالتىرا- 的使动态。

قالتىراۋ قالتىرا- 的不定式。

قالتىراۋىق 〈形〉① 怕冷的，不经冻的，不抗冷的，弱不经风的：ونىڭ دەنساۋلىعى ناشارلاپ قالتىراۋىق بولىپ كەتتى. 他的身体衰弱得弱不经风了。② 〔转〕吝啬的，小气的，一毛不拔的，爱叫苦的：قالتىراۋىق ادام 吝啬的人 ▲ 【谚】جىلانعا تۇك بىتكەن سايىن قالتىراۋىق. 蛇身上长毛反而怕冷（越是有钱的人，越吝啬）。

قالۋ قال- I 的不定式。

قالۋەن 〈名〉〔植〕苦苣菜，败酱草。

قالشى- 〈动〉（由于惊吓，惊奇或气愤）呆立，失神，发呆，发愣：ول سۋىق حاباردى ەستىپ قالشىپ تۇرىپ قالدى. 他听到噩耗呆立在那里。/ بىردەمە قالشىپ تۇرعانشا، ىستەسەڭشى. 别站在那里发呆了，还是干点什么去吧。

قالشىت- قالشى- 的使动态。

قالشىۋ قالشى- 的不定式。

قالشىل 〈名〉寒颤，颤抖，哆嗦：ونىڭ بۋىندارى دىرىلدەپ، قالشىل بار دەنەسىنە تارادى. 他觉得全身关节都在发抖，寒颤扩散到全身。

قالشىلدا- 〈动〉瑟瑟发抖，打哆嗦，打寒颤：ول سۇيەكتەن وتكەن سۋىقتا قالشىلداپ كەتكەن ەدى. 他因刺骨的寒冷而打起哆嗦来了。

قالشىلدات- قالشىلدا- 的使动态。

قالشىلداۋ قالشىلدا- 的不定式。

قالش-قالش: قالش-قالش ەتۋ 哆,抖发瑟瑟
抖抖颤颤,咳哆哩: توڭۇپ قالش-قالش ەتۋ 冻
。抖发瑟瑟得

قالى 〈形〉[波] 高级的,贵重的 ▲ قالى كىلەم
贵重的地毯,高级地毯: قالى كىلەم تارتۋ ەتكەن
。赠送了贵重的地毯

قالىق I 〈形〉落后的: وقسا بولماس ەدى ارتتا
قالىق 如果念书学习不会成为落后。

قالىق II 〈名〉〔旧〕创造者,缔造者;上帝,创
。世主

قالىقتا- 〈动〉① 飞翔,翱翔,展翅飞翔:
بۇركىت زەڭگىر كوكتە قالىقتاپ ءجۇر. 雄鹰在
高空展翅翱翔。② 浮游,漂浮,漂荡;飘动,
徐徐飘扬: قىزىل تۋ قالىقتاۋدا. 红旗在徐徐飘
扬。③ 悠扬: قالىقتاعان ءان 悠扬的歌声。

قالىقتاس- قالىقتا- 的交互态。
قالىقتات- قالىقتا- 的使动态。
قالىقتاۋ قالىقتا- 的不定式。
قالىن- قال- II 的被动态。

قالىڭ I 〈名〉彩礼,聘礼,定礼: قالىڭ بەرۋ
过彩礼,下聘礼 / قالىڭ الۋ 要彩礼,要定礼。
▲ قالىڭ مال 彩礼,定礼,聘礼。

قالىڭ II 〈形〉① 厚的,厚实的: قالىڭ شاپان
厚外衣 / قار قالىڭ جاۋدى. 雪下得很厚实。/
قالىڭ كيىنۋ 穿厚实一点(穿暖和一点) /
قالىڭ قاعاز 厚纸 / قالىڭ قار 厚雪(大雪) /
مايى قالىڭ 膘厚(肥膘) ② 密的,稠密的,茂
密的,茂盛的,菁菁的: قالىڭ ورمان 密林 /
قالىڭ توعاي 茂密的丛林 / قالىڭ ءشوپ 茂盛
的草 / قالىڭ قامىس 茂密的芦苇 ③ 浓的,
浓厚的,多的: قالىڭ قاس 浓眉 / قالىڭ شاش
头发很多 ④ 无数的,大批的,密密麻麻的,众
多的,广大的: قالىڭ ادام 众多的人 / قالىڭ
بۇقارا 广大群众 / قالىڭ مال 大群的牲畜 ⑤
〔转〕大的,狂暴的: قالىڭ جاۋىن 大雨 (暴
雨) ▲ قالىڭ بەت 脸皮厚的,不要脸的 ▲
قالىڭ ەرىن 厚嘴唇 ▲ قالىڭ وي 纷繁的思绪
▲ قالىڭ قول 千军万马。

قالىڭدا- 〈动〉① 厚,变厚,厚起来: قالىڭداپ
كيىنۋ 穿厚(穿暖和) / جەردەگى قۇم قالىڭداپ
قالدى. 地上的沙子厚起来了。/ مۇز قالىڭدا-
دى. 冰变厚了。/ تەرى قالىڭداپ كەتتى. 皮
肤变厚。② 密,稠密,密茂,茂盛: ءشوپ
قالىڭداپ قالدى. 牧草茂盛起来了。/ ەگىن وتە
قالىڭداپ كەتتى. 庄稼长得太稠密了。③ 浓,
变浓,浓起来: بۇلت قالىڭدادى. 乌云密布。④
变多,越来越多: ادام قالىڭداپ كەتتى. 人越集
越多。

قالىڭدات- قالىڭدا- 的使动态。
قالىڭداۋ I قالىڭدا- 的不定式。
قالىڭداۋ II 〈形〉较厚的,较为肥厚的,较浓
的,较密的: قالىڭداۋ كيىم 较厚的衣服 /
قالىڭداۋ شاش 较浓密的头发。

قالىڭدىق I 〈名〉未婚妻,对象,(女)女朋友:
قالىڭدىق ويناۋ 与未婚妻相会(按哈萨克人旧
的习俗,男女从小定亲直以结婚双方不能相
只能在女方姑嫂们的协助下秘密相会(见,
▲ قالىڭدىق ايتتىرۋ 说媒,保媒,定亲 ▲
قالىڭدىعىنا وكپەلەگەن، قايىنسىنا سالەم
بەرمەيدى. 【谚】跟未婚妻闹别扭的人,不向女
方的亲属问安。

قالىڭدىق II 〈名〉① 厚度: مۇزدىڭ قالىڭدىعى
冰的厚度 / قاردىڭ قالىڭدىعى 雪的厚度 ② 密
度: ءبيدايدىڭ قالىڭدىعى 小麦的密度。

قالىڭمال 〈名〉彩礼,礼财,聘礼: قالىڭمال
بەرۋ 送彩礼(放定)。

قالىڭسىز 〈形〉没有彩礼的,不要彩礼的,不
要聘礼的 ▲ قالىڭسىز قىز بولسا دا، كادەسىز
قىز بولمايدى. 【谚】姑娘出嫁可以没有彩礼,
但不能没有礼仪。

قالىپ (قالىپى) 〈名〉① 楦头,楦子: ەتىك
قالىپى 靴楦 / قالىپ سالۋ 上靴楦 ② 模具,
模型: كەرپىش قالىپى 砖模 / قالىپ زاۋودى 模
型厂 ③ 模式,样式,样子,式样: اعايىندى
ەكەۋى ءبىر قالىپتان شىققانداي وقشايدى. 弟兄
俩象一个模子里磕出来的一样。/ وسى قالىپتا
ەستەۋ كەرەك. 要照这个样子进行工作。原
状,原位,(人和事物本身的)状 ④〔转〕态:
وسى قالىپىمەن قالاي ىستەيسىڭ؟ 这种状态怎
么你能工作? ▲ ءبىر قالىپقا سالۋ 整轨化,整

雷,律一篇千 ۋاماۋ قالىپتان ٴبىر ▲ 化范规顿
同 ▲ ٴبىر قالىپتان شىققانداي (ٴبىر قالىپقا
قۇيعانداي، ٴبىر قالىپقا سوققانداي) 同出一辙,
如出一辙,同出一模 ▲ تاز قالىپىنا ٴتۇسۋ 恢复
原状,故态复萌 ▲ قالىپتان تىس 格外的,过
分的,额外的 ▲ قالىپتان شىعۋ 反常,越规 ▲
قالىپىنا كەلۋ 恢复(原状) ▲ تون قاتسا قالىپىنا
بارادى.【谚】皮子干了会恢复原状。

قالىپسىز 〈形〉① 无楦头,无楦模的:
ەتىكتى قالىپسىز قالاي تىگۋگە بولادى؟ 没有楦
头怎么缝靴子? ② 无模子的,无模式的,无
楷模的: قالىپسىز جاسالعان نارسە رەتسىز
بولادى. 不用模子制造出来的东西是不规则
的。③不正常的,反常的;不规则的: قالىپسىز
جاعداي 不正常的情况 / قالىپسىز ۇلكەن 特
大的。

قالىپتا- 〈动〉上楦头,定型,成型,使具有
……模样: اياق كيىم قالىپتاۋ سەحى 鞋靴上
楦车间。

قالىپتال- قالىپتا- 的被动态。

قالىپتان- ① قالىپتا- 的被动态 ② 习惯,适
应: قالا تۇرمىسىنا قالىپتانىپ قالدى 已适应城
市生活。

قالىپتاندىر- قالىپتا- 的使动态。

قالىپتانۋ قالىپتان- 的不定式。

قالىپتاس- ① قالىپتا- 的交互态 ② 雏形,形
成,成型,定型: جۇمىسشى-ديقاندار وداعى
قالىپتاستى. 工农联盟已形成。③ 适应,习
惯: ٴبىر مەزگىل وتكەننەن كەيىن بۇل جاعدايعا
قالىپتاسىپ قالاسىڭ. 过一段时间你也会适
应这种环境。④ 安 顿 ,安置,固定下来:
جۇمىسقا قالىپتاسقان جوق 还没有安排工作。

قالىپتاستىر-① قالىپتاس- 的使动态 ② 安顿,
安排,安置: مالعا قالىپتاستىردى 安排放牧③
规范化,正规化: ٴتىلدى قالىپتاستىرۋ 语言规
范化。

قالىپتاستىرۋ قالىپتاستىر- 的不定式。

قالىپتاستىرىل- قالىپتاستىر- 的被动态。

قالىپتاسۋ قالىپتاس - 的不定式。

قالىپتاۋ قالىپتا- 的不定式。

قالىپتى 〈形〉① 正常的,惯常的,常规的:
قالىپتى جاعدايدا 在正常的情况下 ② 一般的,
不快不慢的: قالىپتى ٴجۇرىس 一般的速度 ③
妥当的;适当的: قالىپتى شارا قولدانۋ 采取适
当的措施 ▲ ٴبىر قالىپتى 一种,千篇一律的
▲ قالىپتى تامىر 〔生理〕均脉 ▲ قالىپتى
تۇرلەندىرۋ 〔数〕正常变换。

قالىپتىق 〈形〉做楦头的,做模具的, 做模型
的: قالىپتىق اعاش 做楦头的木料 / قالىپتىق
ماتەريال 做模具的材料。

قالىپتىلىق قالىپتى 的抽象名词 ▲ ٴبىر
قالىپتىلىق 定型性,固定性。

قالىس Ⅰ 〈形〉① 公正的,不偏不倚的,不偏
向的,中立的,公道的: قالىس ٴسوز 公道话 /
قالىس بولۋ 保持中立 ② 局外的,未参与的:
قالىس ادام 局外人 / قالىس قالۋ 不参与 ▲
قالىس اعايىن 非亲戚关系的人。

قالىس- Ⅱ قال- 的交互态。

قالىسپا- 〈动〉不落后于,不亚于,不次于:
قالىسپاي جەتسىپ ٴجۇر 别落在后面,跟上走 /
مەنىڭ قالامىم ونىكىنەن قالىسپايدى. 我的钢笔
不次于他的。

قالىسپاۋ قالىسپا- 的不定式。

قام Ⅰ 〈名〉① 关心,关怀;忧虑,担心,惦念:
كەلەشەكتىڭ قامى 担心未来,操心 ,操劳,张罗,
忙碌,应办的事: ٴۇي-ٴىشىنىڭ قامى 操劳家
务 / قىستىڭ قامى 操劳过冬的事宜 ▲ قام
جاساۋ 准备,操劳,忙碌 ▲ قام جەۋ 操心,惦念,
替……担心 ▲ قىستىڭ قامىن جاز ويلا،
جازدىڭ قامىن قىس ويلا.【谚】冬季为夏季作
准备,夏季为冬季作准备。

قام Ⅱ 〈形〉① 生的,不熟的: قام قايىستان
ورىلگەن قامشى 生皮编的鞭子 ② 〔转〕不成
熟的,没有锻练的: قام ەكەنى سىنەن بىلىنەدى
看(他的)做事就知道不成熟。

قام Ⅲ 〈名〉忧愁,忧伤,悲郁。

قاما Ⅰ 〈名〉〔动〕水獭,海狸,海獭,海龙,海
虎: قاما تەرى 水獭皮。

قاما Ⅱ 〈名〉(捕鱼用的)芦苇网,芦苇甫。

قاما- Ⅲ 〈动〉①围起,包围,包抄,合围,围

抄：بالالار مەنى قاماپ الدى. 了围我把们子孩
来起。/ جاۋدى قاماپ الۋ 人敌围包/②拘留，
扣留；关押，监禁：ساقشى ٴبىر ۇرىنى اپارىپ
قاماپ قويدى. 。了来起押关偷小个一把察警
③ 圈，圈起：اتتى قوراعا قاما 圈马在圈马把
里 ④倒(牙)：ٴتىستى قاماۋ 。了牙倒

قاماجاۋلا- 〈动〉包围，围合，包抄：جاۋدى
قاماجاۋلاپ جويۋ 。人敌抄围

قاماجاۋلاۋ قاماجاۋلا- 的不定式。

قاماق: **مىرزا قاماق** 软禁。

قامال I 〈名〉〔天〕白羊星座。

قامال- Ⅱ قاما- Ⅱ 的被动态。

قامال Ⅲ 〈名〉城堡，堡垒，要塞，关隘，工事：
بۇزىلمايتىن قامال جوق 没有攻不破的堡垒 /
قورعانىس قامالى 防御工事 ▲ ٴسوز قامالى
قامال بۇزار.【谚】严正之词能摧毁堡垒。

قامالا- 〈动〉包围，包抄，围剿，围着：قامالاپ
ۋستاۋ 围捕 / جاۋدىڭ قالدىقتارىن قامالاپ جويۋ
围剿残敌。

قامالاس- قامالا- 的交互态。

قامالات- قامالا- 的使动态。

قامالاۋ قامالا- 的不定式。

قامالسىز 〈形〉没有城堡的，不设堡垒的。

قامالت- قامال- Ⅱ 的使动态。

قامالشىلدىق 〈名〉堡垒主义：قامالشىلدىق
ساياسات 堡垒政策 / قامالشىلدىق سوعىس 堡垒
战。

قامار 〈名〉发亮的哈拉库力羊羔皮。

قاماس- قاما- Ⅱ 的交互态。

قامات- قاما- 的使动态。

قاماتتىر- قامات- 的使动态。

قاماۋ I 〈名〉班房，监狱，监牢。

قاماۋ Ⅱ قاما- Ⅱ 的不定式。

قاماق 〈名〉班房，监狱：قاماققا الۋ 逮捕。

قامبا 〈名〉谷仓，粮仓，仓库，库房，货栈，储
藏室：استىق قامباسى 粮仓 / قارۋ-جاراق
قامباسى 武器库 / قامبا تەكسەرۋ 检查仓库▲
قامبا ەگەۋ قۇيرىعى 仓鼠。

قامبالا- 〈动〉入库，入仓：استىق قامبالاۋ 粮
食入库。

قامبالان- قامبالا- 的被动态。

قامبالاۋ قامبالا- 的不定式。

قامبار I 〈名〉卡木巴尔爷(保护神的马) ▲
قامبار اتا 保护神的马，卡木巴尔爷。

قامبار Ⅱ 〈名〉五颜六色的哈拉库力羊羔皮。

قامباشى 〈名〉仓库管理员，仓库保管员：
كەرەك قارۋ جاقسى قامباشى قامباعا 仓库保管
员要管好仓库。

قامدا- 〈动〉① 供应，供给：قامداۋ قىزمەتىن
جاقسى ستەۋ كەرەك. 要做好供应工作。② 准
备，预备，筹备：مالدىڭ قىستىق ازىعىن تولىق
قامداپ الدى. 充分准备了牲畜越冬的饲草。
▲ بەستە قامداۋ سەمياسى 五保护家庭 ▲
قامداۋ-ساۋدا كوۋپەراتيۆى 供销合作社 ▲ قامداۋ
ٴتۇزىمى 供给制 ▲ ٴوزىن ٴوزى قامداۋ 自给
自足。

قامدال- قامدا- 的被动态。

قامدان- ①قامدا- 的反身态 ② 准备，打算。

قامدانت- قامدان- 的使动态。

قامداس- قامدا- 的交互态。

قامداستىر- قامداس- 的使动态。

قامدات- قامدا- 的使动态。

قامداتتىر- قامدات- 的使动态。

قامداۋ قامدا- 的不定式。

قامدى 〈形〉有准备的，有预备的：قىسقا
قامدى بولعان ٴجون. 应该作好过冬的准备。

قامدىق 〈动〉准备，预备，筹办：جولعا شىعۋ-
دىڭ قامدىعى ٴبىتتى مە؟ 上路的准备工作就绪
了吗？/ تويدىڭ قامدىعى 筹办婚事。

قامزا 〈名〉海蜒。

قامزول 〈名〉坎肩：وقالى قامزول 饰有金丝
的坎肩。

قامزولدى 〈形〉穿坎肩的，身着坎肩的：
جۇيرىك مىنگەن قامزولدى جىگىت 身穿坎肩骑
着骏马的小伙子。

قامزولدىق 〈形〉可做坎肩的布料；够买坎肩
的：ٴبىر قامزولدىق بۇل 可做一件坎肩的布/
ەكى قامزولدىق 够买两件坎肩的钱。

قامزول-شالبار 〈名〉坎肩和裤子，一套衣
服：ٴبىر پار قامزول - شالبار الدى 买了一套

衣服。

قامقا I 〈名〉[波]锦缎,金银缎: قامقا تون 锦缎大衣 ▲ **قامقا تون** 锦缎大衣。

قامقا II 〈名〉〔动〕水獭,海狸。

قام-قايعى 〈名〉 忧伤, 忧虑, 忧愁: قام-قايعىمەن وتۆگە بولمايدى 不能生活在忧愁之中 ▲ قام-قايعى ەتۋ 伤忧,忧愁。

قام-قايعىسىز 〈形〉无忧无虑的,无忧无虑的,安心的,放心的: قازىر كىسىلەر قام-قايعىسىز تۇرمىس كەشىرەتىن بولدى. 现在人们可以无忧无虑的生活了。

قامقاپ 〈名〉獭皮大衣。

قامقور 〈名〉〔阿,波〕①关心,关怀,关切,关爱,慈爱: قامقور انا 关怀备至的母亲 ②关心的人,依靠,支持者。

قامقورلىق ① قامقور 的抽象名词 ②关怀,关心,照顾,关照: پارتيانىڭ قامقورلىعى 党的关怀 / ناۋقاستارعا قامقورلىق جاساۋ 照顾病人。

قامقورسۋ قامقورسى- 的不定式。

قامقورسى- 〈动〉假意关怀,假装关心,假殷勤: كورىنىستە قامقورسۋ، كومەسكىدە كور قازۋ 当面假装关心,背地挖陷井。

قامقورسىن- قامقورسى- 的反身态。

قامقورسىت- قامقورسى- 的使动态。

قامقورشى 〈名〉关怀者,关心者,庇护者,保护者,恩人,恩主: پارتيا ٴبىزدىڭ قامقورشىمىز. 党是我们的关怀者。

قامقورشىلىق 见 قامقورلىق.

قامپاي- 〈动〉①发涨,臌起,膨胀: بۇزاۋدىڭ قارنى قامپايىپ كەتتى. 牛犊的肚子发胀了。②夸张,夸大: قامپايىپ سويلەۋ 说大话。

قامپايت- قامپاي- 的使动态。

قامپايۋ قامپاي- 的不定式。

قامپى- 见 قامپاي.

قامپيت I 见 كامپيت.

قامپيت- II قامپى- 的使动态。

قامپيۋ قامپى- 的不定式。

قامساق 〈名〉芦苇滩。

قامساۋ 〈名〉搪寒,御寒,保暖: قامساۋى جوق شىك 皮袄不御寒了 / جاسانعان ادامدا قامساۋ قالمايدى 上了岁数的人不搪寒。②遮棚,暖窝。

قامساۋلا- 〈动〉①保暖,搪寒 ②修补,加补丁。

قامساۋلاۋ قامساۋلا- 的不定式。

قامساۋلى 〈形〉搪寒的,保暖的,御寒的: قاتتى سۋىقتا قامساۋلى كيىم كيۋ كەرەك. 天气冷了要穿上能御寒的衣服。

قامساۋلىق 〈名〉保暖,御寒: قامساۋلىقتان قالماعان تون 还能御寒的皮大衣。

قامسىز 〈形〉不暖和的,不保暖的,不搪寒的,不御寒的: قامساۋسىز كيىم 不保暖的衣服。

قامساۋسىز 〈形〉①无忧无虑的,无牵挂的;放心的,无后顾之忧的: قىزمەتتى قامسىز ستەۋ 无忧无虑的进行工作 ②无准备的,无筹备的: ٴىستى قامسىز ستەۋگە بولمايدى 工作不能没有准备。

قامسىزدان- 〈动〉①放下心,安心,无忧无虑,免除后顾之忧: قازىر تۇرمىستا قامسىزدانىپ قالدى 现在生活上无忧无虑了 ②不准备,不防备: قامسىزدانىپ قالۋ ساتسىزدىككە ۇشىراۋدىڭ ٴبىر سەبەبى 没有防备是失败的原因之一。

قامسىزداندىر- ① قامسىزدان- 的使动态 ②保证,保障,保险,使不发生意外: مال - مۇلىكتى قامسىزداندىرۋ 财产保险 ▲ الەۋمەتتىك قامسىزداندىرۋ 社会保障 ▲ قامسىزداندىرۋ مەكەمەسى 保险局。

قامسىزدانۋ قامسىزدان- 的不定式。

قامسىزدىق ① قامسىز 的抽象名词 ②无忧无虑,无牵挂 ③有保障,保险 ④无准备,莫不关心,疏忽大意。

قامتاما: **قامتاما ەتۋ** 供给,供应;满足需求。

قامتاماسىز 〈形〉有保障的,富裕的,充裕的: قامتاماسىز تۇرمىس 生活上有保障。

قامتاماسىزدان- 〈动〉有保障,得到改善,变得富裕: حالىق تۇرمىسى قامتاماسىزداندى. 人民的生活得到了保障。

قامتاماسىزداندىر- قامتاماسىزدان- 的使动

态。

قامتاماسزدانۋ قامتاماسزدان- 的不定式。

قامتۋ قامتى- 的不定式。

قامتى- 〈动〉① 捞,捞取,(急忙或多多地)取得,要过来;索取: ورايدان پايدالانىپ قامتىپ قالايىن دەگەن بولۋ كەرەك 可能想趁机捞一把 ② 包括,包含,囊括: ەكى ٴتۇرلى ماسەلەنى ٴوز ىشىنە قامتيدى 包括两个问题 ③ 席卷,卷进,扩大: توڭكەرىستىڭ داۋىلى بۇكىل ەلدى قامتىپ وتىر. 革命的风暴席卷全国。

قامتىل- قامتى- 的被动态。

قامتىس- قامتى- 的交互态。

قامتىت- قامتى- 的使动态。

قامشات: قامشات بورىك 见 كامشات بورىك.

قامشى 〈名〉① 鞭,鞭子,皮鞭: قامشىنىڭ استىنان قالۋ 用鞭子狠打,挨鞭笞 / قامشى ٴۇيىرۋ 抡起鞭子 ② (雄性动物的)鞭 ▲ بۇزاۋ ٴتىس قامشى 四棱皮鞭 ▲ دىراۋ قامشى 粗鞭子 ▲ كوزگە قامشى تيگەندەي 晴天霹雷,挨了闷棍似的 ▲ قامشى بولۋ 鞭策,促成 ▲ قامشى جاق 右侧,右边 ▲ قامشىنىڭ استىنان الۋ 用鞭子狠打 ▲ ٴتىستى قامشى 四楞皮鞭 ▲ جاقسى اتقا ٴبىر قامشى، جامان اتقا مىڭ قامشى. 【谚】好马一鞭,驽马千鞭。

قامشىگەر 〈名〉一鞭子能打倒对言的人,要鞭人。

قامشىلا- 〈动〉鞭打,用鞭子抽: اتتى قامشىمەن قامشىلاۋ 用鞭子抽马 ▲ ٴيت ٴمىنىپ ىيرەك قامشىلاۋ 受苦受累,受尽折磨 ▲ قامشى تاستاۋ 用鞭抓阄(有纠纷的双方以此确定谁见申诉自己的道理) ▲ قامشىلار جاق (役畜的)右侧,右边 ▲ سيپاي قامشىلاۋ 轻轻抽打。

قامشىلان- قامشىلا- ①的反身态②鞭打,用鞭子抽。

قامشىلاس- قامشىلا- 的交互态。

قامشىلات- قامشىلا- 的使动态。

قامشىلاۋ قامشىلا- 的不定式。

قامشىلى 〈形〉有鞭子的,持鞭子的,执鞭子的,拿鞭子的: قامشىلىنىڭ اتى جۇردەك. 手持鞭马不懒。 ▲ سالت باستى، ساباۋ قامشىلى 光

棍一个。

قامشىلىق 〈名〉(作鞭子的)材料;一鞭子: ٴبىر قامشىلىق تاسپا 够编制一个鞭子的皮条 / ول ٴبىر قامشىلىق 抽一鞭子他就受不了了。

قامشىشى 〈名〉① 编制皮鞭匠人 ② 一鞭子能打倒对方的人。

قامشىقۇرت 〈名〉鞭虫 ▲ قامشىقۇرت اۋرۋى 鞭虫病。

قامىعۋ 的不定式。

قامىعۋلى 〈形〉发愁的,悲伤的,忧愁的。

قامىعۋشىلىق 〈名〉发愁(忧悲,悲伤)的心情。

قامىعىس- قامىق- 的交互态。

قامىق- 〈动〉发愁,忧愁,悲伤,忧郁: ول دەنساۋلىعىنىڭ جاقسى بولماعاندىعى ٴۇشىن قامىعىپ ٴجۇر. 他为身体不佳而发愁。

قامىقتىر- قامىق- 的使动态。

قامىققانسۋ قامىققانسى- 的不定式。

قامىققانسى- 〈动〉显得忧愁的样子,作出忧虑的样子,假作忧伤: قامىققانسۋ ونىڭ كانىككەن سيقىرلىعى. 装出忧愁的样子是他惯用的伎俩。

قامىر 〈名〉(和好的)生面,面团: قامىر يلەۋ 和面 ▲ قامىر يلەگىش 和面机。

قامىرلان- 〈动〉变成面团: سۋعا ۇن ٴتيىپ قامىرلانىپ قالىپتى. 面粉沾上水变成面团了。

قامىرلانۋ قامىرلان- 的不定式。

قامىرىق 〈名〉忧伤,忧愁,忧虑,悲伤: كوكىرەكتەگى قامىرىق 内心的忧伤 / قامىرىق ەتىپ جۇرمە 不要忧伤。

قامىس 〈名〉〔植〕① 芦苇,苇子,苇杆: قامىس كول 芦苇塘 / قامىس بۇيرا 苇箔 / قامىس شوق 芦苇丛 ② 竹子: قامىس ورىندىق 竹椅子 / قامىس ماتەريالدار 竹器 ▲ قامىس مىسىعى 〔动〕丛林猫 ▲ قامىس سىرناي 芦笛 ▲ قامىس تورعاي 〔动〕苇莺,苇莺属 ▲ قامىس قۇلاق 细耳(马)。

قامىستى 〈形〉芦苇茂盛的,长芦苇的。

قامىستىق 〈名〉芦苇丛,长芦苇的地方。

قامىت 〈名〉马颈圈,(驾车时套在马颈上的)

: 锁枷 ② 圈颈马套 قامت كيگىزۇ : 套脖
قولدىق قامت 圈罗 قامت اياق ▲ 锁枷的役奴
腿 ▲ قامت باۋ 带皮套圈颈（绳套）。
قامت-دوعا（名）具套（的车套）（木拱；轭）:
قامت-دوعا جاساۋ 具套马作制 ▲ قامت كۆپى
袄棉厚加，袄棉厚。
قامت-سايمان（名）具套（的马）:
قامت-سايمان دۇكەنى 店商具套。
قامتتا-（动）圈颈套 : اتتى قامتتاۋ 给马套
圈颈上。
قامتتال- قامتتا- 的被动态。
قامتتاۋ قامتتا- 的不定式。
قامتتىق（名）毡制圈颈。
قامتشى（名）制圈颈者，制颈轭匠 :
قامتشى جاساعان قامت 圈颈匠制作的圈颈。
قان I（名）血，血液 : جارادان قان اعۋ 伤口
出血 ① / قان بەرۋ（قۇيۋ）输血 ▲ باۋىزداماي
ٴولتىرىپ، قان شىعارماي سويۋ 行讽刺和挖苦
之能事 ; 骂人不带脏字，杀人不用刀子 ▲
ٴبىر قاسىق قانىن قيدى 饶恕一命 ▲ كەسسە قان
تامبايتىن 死也不开口，死守秘密 ▲ كىندىك
قان تامعان جەر 出生地 ▲ شىرىك قان اۋرۋى
败血病 ▲ قان اينالىس جۇيەسى 血液循环系统
▲ قان الۋ 抽血；放血 ▲ قان باجى 屠宰税 ▲
قان بازار 闹市，繁华的市场 ▲ قان بۇزۋ 激怒，
狂怒，大发脾气 ▲ قان جايلاۋ 大草原，大草场
▲ قان جالاۋ 头破血流 ▲ قان جاساعىش
مۇشەلەر 造血器官 ▲ قان جول 大道 ▲ قان
جىلاۋ 伤心，忧愁，悲痛 ▲ قان جىلىم 温热
قان جيرەن（马）枣红 ▲ قان جوسا 血淋淋的
▲ قان جىلىك بولۋ 跑断了腿 ▲ قان ٴجۇرۋ ①
血液循环 ② 便血 ▲ قان جۇتۋ 伤心，忧愁，悲
痛 ▲ قان جىلىك 肥的，溜圆的 ▲ قان كوتەرۋ
十分尊敬，倍加爱护 ▲ قان كوشە 热闹的大
街 ▲ قان مايدان 战场 ▲ قانمەن جۇۋ 血洗 ▲
قان ويناق 母马发情时的跳跃 ▲ قان ساسۋ
腥血 △ قان ٴسيۋ 尿血 △ قان سوقتا ① 猎
鹰捕获的第一次猎物之肉 ② 用血，肉和油混
合而成的一种食物 ▲ قان سونار 新降的
雪，瑞雪▲ قان سورپا ① 带血沫的汤 ②（驼、
马等大畜因负重或奔跑而浑身大汗）③ 汗
流夹背 ▲ قان سورعىش 吸血鬼，寄生虫 ▲
قان سۇرعىش قۇرت 吸血虫 ▲ قان سۇداي اعۋ
血流成河，血流如注 ▲ قان سۇيىلۇى 稀血症
▲ قان تامىر 血管 ▲ قان تامىرى جيىرىلۋى 血
管收缩 ▲ قان تامىر كەڭەيۋى 血管扩张，血管
舒张 ▲ قان تامىرىنىڭ سالدانۋى 血管麻痹 ▲
قان تامىرىنىڭ تارىلۋى 血管狭窄 ▲ قان تامىر
قاتايۋى 血管硬化 ▲ قان تياتىن دارىلەر 止血药
▲ قان تولتىرۋ 补血 ▲ قان تشقاق 痢疾，血
性腹泻 ▲ قان ٴتۇسۋ 淤血 ▲ قان توگۋ 流血 :
قان توگىپ، قۇربان بەرۋ 流血牺牲 ▲ قان
شەگەر 鹰的一种 ▲ قان شىعارماي باۋىزداۋ 杀人
不见血 ▲ قانى بۇزىلۋ ① 患坏血病 ② 怒发
冲▲ قانى جەرگە تيمەۋ 珍贵，宝贵，有价值 :
非常好 جاقسى كىتاپتىڭ قانى جەرگە تيمەيدى.
书的价值是无穷的。/ بۇل ادامنىڭ قانى جەرگە
تيمەيدى. 这个人很受器重。▲ قانى كەبۋ 渴得
要命，渴得嗓子冒烟儿 ▲ قانىنا قارايۋ 仇恨满
腔，血涌上头 ▲ قانىن كەشۋ 饶恕，宽恕，恕命
▲ قانىن سۇداي اعىزۋ 使流血，打出血 ▲ قانىن
شىنە تارتۋ（气得）面色苍白 ▲ 怒容满面，
قانىن ٴىشۋ 杀掉（指人）▲ قانى سۇيىق 冷酷无
情，没有人性的 ▲ قان شەر 嗜血成性的，
杀人犯 ▲ قانى قايناۋ 发怒，发火，火冒三丈 ▲
قانى قاس 死敌，死对头 ▲ قانى قاشۋ（因病，
受怕或气愤）面无血色 ▲ قانى قىزۋ 发火，冒
火 ▲ قان قاقساتۋ 欺辱，欺凌 ▲ قان قىسىم 血
压▲ قان قۇيۋ 输血▲ قان قۇيىلۋ 出血，溢血
▲ قان قۇسۋ 咯血 ▲ قانعا بوياۋ 洗血，染血 ▲
قانعا قان، جانعا جان 以血还血，以命偿命 ▲
قانعا قۇنىققان 杀人不眨眼的，嗜血成性的 ▲
قان ۇيۋ 淤血 ▲ قان ۇيىتقىش فەرمەنت 凝血
酶 ▲ ٴبورىنىڭ اۋزى جەسە دە قان، جەمەسە دە
قان 【谚】狼始终是狼。
قان II 见 حان.
قان III（名）〔旧〕车，马车。
قان IV（形）大的，巨大的▲ قان بازار 大市场
▲ قان جول 大路。
قان- V（动）① 解渴；过瘾 : ٴشولى قانۋ 解

够喝 قانۇ شايعا : 足意满心,意满,足满 ② 渴
قانغان سۇغا ٴبيداي : 和饱,透浸,满充 ③ 茶
弄底彻 〔转〕④ 。透浇有没水里地麦 .جوق
قانغان ابدەن سەندەر جايدايعا بۇل : 解了底彻,清
شعارسىگدار . 。吧了清弄底彻们你况情一这
▲ ايىز قانۇ 意惬,意满,快痛到感 ▲ بوياۋ قانۇ
好熟(子皮指)① قانۇ ٴبى ▲ 收吸被全完色染
▲ 贴贴服服得变,服治被 ③ 酵发(面指) ②
مەيىرى قانۇ 快痛到,足意满心,服舒到感 ▲
感 قبى قانۇ ▲ 渴解;饱喝,足喝 قانۇ سۇسنى
。够睡,足睡 قانۇ ۇيقىسى ▲ 意满到感,快痛到
。苞花,壳,壳籽(的物植)〈名〉I **قانا**
。鹰之岁七〈名〉II **قانا**
:仅仅,仅,有只,只〈副〉III **قانا (عانا)**
جۇڭگونى تەك سوتسياليزم عانا قۇتقارادى 会社有
个一有只 بار ادام عانا ٴبىر / 国中救能才义主
。仅仅,有只 قانا تەك ▲ 人
-قانا IV〈动〉出血,流血: مۇرنى قاناۋ 鼻子
流血 / اۋزى قاناۋ 嘴流血 / اسقازان قاناۋ 胃出
血 ▲ ئۇشپاعى (وكشەسى) قاناماۋ 未生过孩子,
。妊不,育生不
-قانا V〈动〉剥削,盘剥: قاناۋ وسمقۇرلقپان
高利盘剥 / فەودالدىق ۇستەم كۇشتەر حالىقتى
قاناپ كەلدى. 封建势力对人民进行剥削。
قاناعات〈名〉满意,满足,称心如意,心满意
足,知足: بارعا قاناعات ەتۋ 满足于现状 / بارعا
قاناعات، جوقىا سالاۋات 有知足则无不则求 ▲
قاناعات ەتۋ 满足,知足,满意 ▲ جەتەرلىك -
قاناعات ەتەرلىك.【谚】知足者常乐。▲ قاناعات
قارىن تويعىزار، قاناعاتسىزدىق جالعىز اتتى
سويعىزار.【谚】知足者无乐穷,贪婪者两手
。空
قاناعاتسىز〈形〉不满足的,不知足的,贪婪
的,贪心的: ادام قاناعاتسىز بەرمەيتىن تويىپ
。人的贪婪
قاناعاتسىزدىق قاناعاتسىز 的抽象名词。
-قاناعاتتان〈动〉满足,满意: قازىرگى ول
ەڭبەك اقىسىنا قاناعاتتاندى. 他满足于现有的工
。资
قاناعاتتانارلىق〈形〉满意的,令人满意的,
如愿以偿的: ونىڭ ەمتيحانىنان العان ناتيجەسى
قاناعاتتانارلىق بولدى. 他的考试成绩是令人
。满意的
قاناعاتتانارلىقتاي〈形〉令人满意的,能满足
。的;欣慰的
قاناعاتتانعىسىز〈形〉不能令人满意的,不能
令人信服的;不如愿的,不理想的: قىزمەت
ناتيجەسى ادام قاناعاتتانعىسىز بولدى 工作的成效
。不能令人满意
-قاناعاتتاندىر قاناعاتتان- 的使动态。
قاناعاتتاندىرارلىق〈形〉令人满意的,令人
信服的,使人心满意足的: بۇل جاۋاپ قاناعاتتان-
دىرارلىق بولدى. 这个答复是令人信服的。
قاناعاتتانۋ قاناعاتتان- 的不定式。
قاناعاتتى〈形〉知足的,克己的,不贪心的,
不贪婪的: ول قاناعاتتى ادام، ورىنسىز تالاپ
قويماس 他是一个知足的人,不会提出过高的
。要求
قاناعاتتىق〈名〉满意,满足,过得去;一般:
قاناعاتتىق تاماقتانۋ 吃得满意 / قاناعاتتىق
تۇرمىس 生活水平一般。
قاناعاتشىل〈形〉易知足的,易满足的;不
贪婪的,不贪心的,没有奢望的: قاناعاتشىل
。人的望奢有没 ادام
قاناعاتشىلدىق قاناعاتشىل 的抽象名词。
قاناعىش〈形〉惯于剥削的,剥削成性的,以
剥削为业的: قاناعىش ادامداردى وزگەرتۋ كەرەك
。惯于剥削的人应得到改造
-قانال قانا- III 的被动态。
قانالۋشى〈名〉被剥削者,被盘剥者: قانالۋشى
。被剥削阶级 تاپ
قانالۋشىلىق〈名〉被剥削,被受剥:
زارىن قانالۋشىلىقتىڭ شارۋالارى ەلىمىزدىڭ
مەيلىنشە تارتقان ەدى. 我国的农民受尽了被剥
。削的苦处
قانار〈名〉麻袋,粗毛口袋: ٴبىر قانار
ٴبيدايدىڭ اۋىرلىعى قانشا؟ 一麻袋小麦有多重?
قانات I〈名〉① 翅膀,翼: قۇستىڭ قاناتى 鸟
的翅膀 / قانات قاعۋ 鼓翼(振翅) / قانات جايۋ
展翅 ② (鱼类的)鳍 ③ (飞机等的)翼:

侧（的等橇，车）④ 翼机 ساموليوتنىڭ قاناتى
壁（ 的房毡 ）⑤ 侧翼(的厢车)，帮车，面
التى قانات ئۆي：堵，扇（的屋房）⑥ 架棚，栅
的屋房 ئۆيدىڭ بىر قاناتى / 房毡的棚壁扇六
左 ）侧左 سول قانات ：侧翼，侧 ⑦ 墙堵一
击攻 جاۋدىڭ وڭ قاناتىنا شابۇل جاساۋ /（翼
片叶，片翼(的等轮涡，车风) ⑧ 侧右的人敌
ومىرتقا ▲ 鲌鳍红 〔动〕 قىزىل قانات بالىق ▲
鳍刺 تىكەن قانات بالىقتار ▲ 突横骨椎 قاناتى
▲ 急着，切急 ۋشارعا قانات جوق ▲ 目鳍硬，目
。膀翅的雄英是马【谚】 ات – ەردىڭ قاناتى.
تىشقان ▲ 动态使的 Ⅱ、Ⅰ قانا- Ⅱ **قانات-**
مۇرنىن قاناتپاۋ 。羊宰有没

قانات-قۇيرىعى ：翼羽 ① 〈名〉 **قانات-قۇيرىق**
جەتىلمەگەن 满丰未尚翼羽 ② 〔转〕 弟兄，手
的他 ئەمەس. قانات-قۇيرىعى از ونىڭ ：属亲；足
。少不弟兄

脱翼羽，的翼羽无 ① 〈形〉 **قانات-قۇيرىقسىز**
②鸡的落脱翼羽 قانات-قۇيرىقسىز تاۋۇق ：的落
胞同有没，的弟兄有没；的戚亲无，的属亲无
身独弟兄有没 قانات-قۇيرىقسىز سالت ادام ：的
。人一

：的翼长有没，的膀翅无 〈形〉 **قاناتسىز**
无 قاناتسىز قۇستار / 箭火翼无 قاناتسىز راكەتا
。类鸟翼

。科翼无，目亚翅无 〔动〕〈名〉 **قاناتسىزدار**

：了大长，了硬膀翅，膀翅长①〈动〉 **قاناتتان-**
كوپ قارلىعاشتىڭ بالاپاندارى قاناتتانىپ قالدى،
飞能就久不，硬长已膀翅燕雏 ۇزاماي ۇشادى.
شەكسىز قاناتتانعان ：发奋，奋振〔转〕②。了
长，硬长膀 翅〔转〕③ 民人的奋振限无 حالىق
长膀翅子孩这 بۇل بالا قاناتتانىپ قالدى. ：大
。了硬

。态动使的 قاناتتان- **قاناتتاندىر-**

。式定不的 قاناتتان- **قاناتتانۋ**

سىنتاس. 见 Ⅰ **قاناتتاس**

：的邻壁，的接邻，的近邻 〈形〉Ⅱ **قاناتتاس**
的壁隔 قاناتتاس ئۆي / 邻壁 قاناتتاس كورشى
قاناتتاس ▲ 庄村的近邻 قاناتتاس اۋىلدار / 子房
。邦邻，国邻 ەل

，近邻，邻相，近靠，近接 〈动〉 Ⅲ **قاناتتاس-**
阿 قاناتتاسا قوندى. اۋىلدار ：行并，排并；壤接
齐翼比 قاناتتاسىپ ۇشۋ / 。近靠很得离勒吾
。飞

。态动使的 Ⅲ قاناتتاس- **قاناتتاستىر-**

。态动被的 قاناتتاستىر- **قاناتتاستىرىل-**

。式定不的 Ⅲ قاناتتاس- **قاناتتاسۋ**

会，的飞能；的翼有，的膀翅有 〈形〉 **قاناتتى**
飞 قاناتتى ات / قاناتتى قۇستار 类鸟翼有 ：的飞
ساۋلە ▲ 类蝠蝙 قاناتتىلار جارعاق ▲ 马
目翅等 تەڭ قاناتتىلار ▲ 类鱼鳍辐 قاناتتىلار
▲ 目翅直 （تۇزۋ قاناتتىلار） تىك قاناتتىلار ▲
〔动〕قاناتتى قۇمىرسقا ▲ 果翅 قاناتتى جەمىس
；语成，言语的力命生有 قاناتتى ءسوز ▲ 蚁飞
، قاناتتىعا قاقتىرماۋ ▲ （汇 词）言语象形
▲ 爱宠，护爱常非 تۇمسىقتىعا شوقىتتىرماۋ
〔动〕قاناتتىلار ۋزىن ▲ 贝扇 〔动〕 قاناتتى ۋلۋ
。目翅长

。式定不的 Ⅱ、Ⅰ قانا- **قاناۋ**

ءوز قاناۋشىسىنى ：者削剥 〈名〉 **قاناۋشى**
ەڭبەگىمەن كۇن كورەتىن ەڭبەكشىگە اينالدىرۋ
。者动劳的力其食自成造改者削剥把

قاناۋشىلىقپەن ：为行削剥 〈名〉 **قاناۋشىلىق**
。为行削剥有许允不 شۇعىلدانۋعا جول بەرمەۋ

。态动使的 Ⅰ قان- **قانعىز-**

：迹血，污血，血上沾，血上染 〈动〉 **قاندا-**
？血了上染么怎上服衣 كيىمدى نەگە قاندادىڭ؟
的过经（他） جورگەن جەرىنىڭ ءبارىن قانداپتى
有猎打 قانجىعاسىن قانداۋ ▲ 迹血有留都方地
庆为)院场祭 قىرمان قانداۋ ▲ 物猎获捕，获收
。(院场于洒血其将并畜牲杀宰收丰

，的样么什，的样么怎，样怎 ① 〈代〉 **قانداي**
样么怎管不 قانداي بولماسىن ：的何如，何如
怎书本这 بۇل كىتاپ قانداي؟ / （何如论无）
② ？样么怎人个这 ول قانداي ادام؟ / ？样么
！们人的好么多 قانداي جاقسى ادامدار！ ：么多

ول ：的样么怎，的样么什 〈代〉 **قاندايلىق**
东那 نارسەنىڭ قاندايلىعىن ەش كىم بىلمەيدى.
。道知不也谁的样么什是竟究西

قاناشالىقتى. 见 **قاندايلىقتى**

قاندالا 〈名〉〔动〕臭虫，床虱：قاندالانى جوعالتۋ كەرەك. 应消灭臭虫。▲ ٴۇي قاندالاسى 臭虫。

قاندان- قاندا- 的被动态。

قانداس Ⅰ 〈形〉同一血统的，血缘相同的：قانداس بايلانىس 血缘关系 / قانداس تۋىس 血缘亲属（近亲）。

قانداس- Ⅱ ① قاندا- 的交互态 ② 打得不可开交，血战。

قانداستىق ① قانداس Ⅰ 的抽象名词 ② 血缘关系，同一血统。

قانداسۋ قانداس- Ⅱ 的不定式。

قاندات- قاندا- 的使动态。

قانداتتىر- قاندات- 的使动态。

قانداۋ قاندا- 的不定式。

قانداۋىر Ⅰ 〈名〉放血刀，血尖刀，血针。

قانداۋىر Ⅱ 〈名〉〔植〕梯子茅属。

قاندەن 〈名〉哈巴狗，巴儿狗，狮子狗：قاندەن يەسىنە قۇيرىعىن بۇلعاقتاتىپ تۇر. 哈巴狗向主人摇尾巴。

قاندەس 〈形〉凶恶的，凶狠的，残暴的。

قاندەستىك ① قاندەس 的抽象名词 ② 凶恶，残暴行为。

قاندى 〈形〉① 血的，有血的，带血的：قاندى ساباق 血的教训 / قاندى سوعىس 血战 / قاندى كيىم 血衣 ② 凶恶的，凶残的，流血的；血腥的：قاندى وقيعا 流血事件 ▲ جىلى قاندىلار 温血动物 ▲ سۋىق قاندىلار 冷血动物 ▲ قاندى اۋىز 嗜血成性的，凶残的 ▲ قاندى ايقاس 浴血奋战 ▲ قاندى بالاق ① 穷凶极恶的 ② 善捕猫的（鹰）③〔转〕凶手 ▲ قاندى دىزەنتەريا 〔医〕赤痢 ▲ قاندى كوز 残忍的，血腥的，凶恶的，嗜血的 ▲ قاندى شەلەك 心狠手辣的 ▲ قاندى قول 凶手，刽子手。

قاندى اعاش 〈名〉〔植〕桤木属。

قاندىر- قان- Ⅱ 的使动态。

قاندىرت- قاندىر- 的使动态。

قاندىرىس- قاندىر- 的交互态。

قانە 〈代〉① 在哪儿，在哪里，在什么地方：كىتاپ قانە؟ 书在哪里？/ سىرەڭكە قانە؟ 火柴在什么地方？② 好吧，那，那就，请吧：قانە، پىكىرىڭىزدى ايتا كورىڭىز. 好吧，讲一讲您的意见。/ قانە، ٴبىز ٴجۇرىپ كەتەيىك. 那我们走吧。/ قانە، تاماققا كەلىڭىزدەر. 请就餐吧。

قانەكي 〈代〉①（表示疑问）怎么样，什么样 ② 好吧，请吧。

قانجار 〈名〉匕首，短剑：قانجارمەن ادام ٴولتىرۋ - جاۋىزدىق. 用匕首杀人是暴行。/ جاقسى بولاتتان جاسالعان ٴساندى قانجار 用好钢精制的匕首。

قانجارلا- 〈动〉用匕首戳，用匕首戳杀：قانجارلاپ ٴولتىرۋ 有匕首戳杀而死 / قانجارلاپ جارالاۋ 用匕首戳伤。

قانجارلاس- قانجارلا- 的交互态。

قانجارلاۋ قانجارلا- 的不定式。

قانجارلى 〈形〉带匕首的，带短剑的，手持匕首的：قانجارلى جاۋىزدار 手持匕首的暴徒们。

قان-جوسا: قان-جوسا بولۋ 血泊，血淋淋，血迹斑斑，沾满血，血污：قان-جوسا سوعىسىپ بولۋ 打架打得血淋淋。

قانجىعا 〈名〉鞘绳，鞍带，鞍绳（鞍翅前后用系东西的细皮条）：قورجىندى قانجىعاعا بايلا 把褡裢用鞘绳系在鞍子后面 ▲ قانجىعا جول 山坡小道 ▲ قانجىعاعا بايلاۋ ① 把……捆在马鞘上 ② 送礼，分送猎获物 ▲ قانجىعاڭ مايلانسىن!（قاندانسىن!）祝打猎大有收获！▲ قانجىعاسىن قانداۋ 打猎有收获。

قانجىعالا- 〈动〉用鞘绳系住：قورجىندى قانجىعالاۋ 把褡裢用鞘绳系住。

قانجىعالاس- ① 的交互态 ② 并肩行走，并肩前进，同行：ەكەۋى قانجىعالاسىپ بارا جاتىر. 他们两人并肩行走着。

قانجىعالاۋ قانجىعالا- 的不定式。

قانجىعالى 〈形〉有鞘绳的，带鞘绳的：قانجىعالى ەر-توقىم 带鞘绳的鞍子。

قانجىعالىق 〈形〉① 做鞘绳用的（皮料，皮条）：ماعان ٴبىر قانجىعالىق قايىس بەردى 给我够做一付鞘绳的皮料 ② 鞍翅孔：قانجىعانى قانجىعالىقا وتكىزۋ 把鞘绳系在鞍翅孔上。

قان-جىن 〈名〉 血污物（宰杀牲畜时流的血和腹内的其他什物）：قان-جىنىن شىعارۋ 弄得血污物满地 ▲ قان-جىنى ارالاسقان 关系密切，彼此了解。

قانكوبەلەك 〈名〉 扑灯蛾。

قان-قان 〈形〉 流血的，满是血的，血淋淋的，血迹斑斑的：ول توبەلەسكەن سياقتى ٴۇستى-باسى قان-قان بولىپ كەتىپتى. 他可能打架了，浑身上下都是血。

قانقۇيلى 〈形〉 ① 凶残的，残暴的，暴虐的：قانقۇيلى ادام 残暴的人（恶棍）② 吃人的，杀人成性的，蛇蝎般的：قانقۇيلى كونە قوعامدا 在吃人的旧社会里 / قانقۇيلى ساياسات 吃人的政治。

قانقۇمار 〈形〉 嗜血的，杀人成性的，杀人不眨眼的，嗜血成性的；吸血鬼，杀人犯：قانقۇمار يمپەرياليستەر 杀人不眨眼的帝国主义分子 / قانقۇمارلار زالىم تۇزاعىنان قاشىپ قۇتىلا المايدى. 杀人犯是逃不脱法网的。

قانقۇرت 〈名〉 牙（齿）龈红肿。

قانقىز 〈名〉〔动〕 瓢虫，花媳妇，花大姐：ۇشىپ جۇرگەن قانقىزدار 花媳妇在飞来飞去。

قانقىزبا 〈形〉 容易激动的，爱冲动的。

قانەن-قاپەرسىز 〈形〉 ① 安心的，放心的，无忧无虑的，无忧无愁的，无牵挂的：قانەن-قاپەرسىز ٴجۇرۋ 行若无事 ② 大意，疏忽大意的，不防，无备：قانەن-قاپەرسىز وتىرعاندا قاسقىر ٴبىر قويدى الىپ كەتتى. 当我无备时狼把一只羊叼去了。

قانسىگەك 〈名〉〔植〕 马先蒿属。

قانسونار 〈名〉 新降的雪，瑞雪：قانسوناردا اڭعا شىعۋ 雪后狩猎。

قان-ٴسول 〈名〉（脸上的）血色：ونىڭ بەتىنە قان-ٴسولى جوق. 他面无血色。

قانسىز 〈形〉 ① 无血的，贫血的，无血色的：قانسىز ەرىن 嘴唇无血色 ② 不流血的，没有流血的：قانسىز شايقاس 不流血的战斗。

قانسىزدان- 〈动〉 ① 流血过多，失血，贫血 ② 变得没有血色，变得花白，发青。

قانسىزدىق ① قانسىز 的抽象名词 ② 贫血症。

قانسىرا- 〈动〉 流血过多，失血，大出血：قاندى تەز تيماسا قانسىراپ قالۋى مۇمكىن 要不赶快止血，就有流血过多的危险。

قانسىرات- قانسىرا- 的使动态。

قانسىراۋ قانسىرا- 的不定式。

قانت 〈名〉 糖：شاقپاق قانت 方块糖 / قانت زاۋودى 制糖厂 / قانت قايناتۋ 炼糖 ▲ مۇز قانت 冰糖 ▲ قانت قىزىلشاسى 〔植〕 甜菜，菜糖，糖萝卜 ▲ قانت قۇراعى 〔植〕 甘蔗。

قانتالا- 〈动〉 充血，瘀血，晕血：كوز قانتالاۋ 眼睛充血 / قانتالاپ كەتكەن ەت 瘀血肉。

قانتالات- قانتالا- 的使动态。

قانتالاۋ قانتالا- 的不定式。

قانتسىز 〈形〉 没有放糖的，不含糖的：قانتسىز شاي 没有放糖的茶水。

قانتتى 〈形〉 放糖的，含糖的：قانتتى وسىمدىكتەر 含糖植物。

قانتوگىس 〈名〉 流血，浴血：بۇل جولعى ۋاقيعادا قانتوگىس بولمادى. 这次事件没有造成流血。

قانتۋبىت 〈名〉 两岁小鹰。

قانت-شاي 〈名〉 饮茶所需物。

قانۋ قان- Ⅱ 的不定式。

قانشا 〈代〉 多少，若干，几，几何，多么：قانشا مال 多少牲畜 / قانشا ۋاقىت 多少时间（多久）/ قانشا ۇزىندىعى 多长 / قۇنى قانشا 价值几何？

قانشالىق 〈代〉 ① 多少，若干，几个；什么程度，什么地步，何程度，何地步：قانشالىق ادام 有多少人 / قانشالىق تەرەڭدىگى 有多深 / قانشالىق اۋىرلىعى 有多重 ② 无论多少，不计其数，很多，多次，再三，反复：قانشالىق ايتساق تا 无论怎么说 / قانشالىق سۇراعانىمەن دە 再三寻问（再三打听）。

قانشالىقتى 〈代〉 什么程度的，何种程度的：قانشالىقتى ٴبىلىمى بولعاندا جوعارى ٴبىلىم العان بولادى؟ 达到什么程度才算受过高等教育？

قانشاما 〈代〉 多少，多么：قانشاما قاجەتتى 多么需要。

قانشانشى 〈代〉 第几：قانشانشى ٴۇي؟ 第几号房间？

قانشەلەك 〈形〉杀人不眨眼的，杀人成性的，嗜血成性的：قانشەلەك ادام 杀人不眨眼的人 ② 刽子手，吸血鬼，杀人犯：قانشەلەكتەردى قولعا الۋ 逮捕杀人犯。

قانشىق 〈名〉母狗，犬属雌性的通称：قانشىق قوزىنى جارالادى. 母狗咬伤了小羊羔。/ قانشىق قاسقىر 母狼 / قانشىق تۇلكى 母狐 ② 〔转〕（骂人语）婊子，骚货。

قانشىل 〈形〉重亲谊的，重骨肉之情的：قانشىل ادام 重情谊的人。

قانشىلدىق ① قانشىل 的抽象名词 ② 血统观念，血统论：قانشىلدىق پارتيانىڭ ساياساتى ەمەس. 血统论不是党的政策。

قانشىر 〈名〉母狮，雌狮。

قانشىرداي: **قانشىرداي قاتۋ** 枯瘦，(因腹部瘪进而显得)细长；(体态)显得轻盈。

قانبەت 〈名〉平安，安好，安康，幸福：بەيبىت ەڭبەك - زور قانبەت 和平的劳动是最大的幸福。

قانىعۋ قانىق Ⅲ 的不定式。

قانىق Ⅰ 〈形〉浓的，酽的：بوياۋى قانىق 色泽浓艳。

قانىق Ⅱ 〈形〉精通的，熟悉的，通晓的：قانىق ٴتۇسىنۋ 融会贯通 / جاعدايعا قانىق 对情况了解得十分透彻。

قانىق- Ⅲ 〈动〉① 弄通，变得精通：كىتاپتى قانىعىپ ۇيرەنۋ كەرەك 要精读书本 ② 饱和：قانىقپاعان ەرتىندى 不饱和溶液。

قانىقتا- 〈动〉仔细了解，熟悉，深刻理解。

قانىقتال- قانىقتا- 的被动态。

قانىقتاۋ Ⅰ قانىقتا- 的不定式。

قانىقتاۋ Ⅱ 〈形〉比较熟悉的，较为熟练的，比较通晓的：بۇل سەن ٴۇشىن قانىقتاۋ قىزمەت قوي. 这工作对你来说是比较熟悉的。

قانىقتى 〈形〉熟悉的，熟炼的，一清而楚的。

قانىقتىق قانىق Ⅱ 的抽象名词。

قانىقتىر- قانىق- Ⅲ 的使动态。

قانىقتىرىل- قانىقتىر- 的被动态。

قانپەزەر 〈形〉凶恶的，残暴的，残酷，残忍的，人面兽心的：ونىڭ قانپەزەر قىلمىستارى حالىقتىڭ ىزالى كەگىن قوزعادى. 他的残暴行为激起了人民的义愤。

قانپەزەرلەن- 〈动〉变得穷凶极恶，变得残暴。

قانپەزەرلەنۋ قانپەزەرلەن- 的不定式。

قانپەزەرلىك ① قانپەزەر 的抽象名词 ② 残暴的行为，冷酷无情。

قانىس- قان- Ⅱ 的交互态。

قانىشەر 〈形〉① 嗜血的，嗜血成性的，杀人成性的：قانىشەر جاۋىزدىق 杀人成性的暴行 ② 吸血鬼，杀人犯，凶手，刽子手；暗杀者，行刺者：قانىشەرلەردى زاڭ بويىنشا جازالاۋ ٴتيىس. 杀人犯应依法惩办。

قاڭ 〈名〉〔旧〕(马)车。

قاڭباق 〈名〉〔植〕刺沙蓬，飞蓬，风滚草 ▲ اقساق تۇيەنىڭ اۋزىنا جەل ايداعان قاڭباق تۇسەدى. 【谚】风滚草吹到瘸骆驼的嘴边(瞎猫碰上死耗子)。

قاڭباقتاي 〈形〉象风滚草一样的；轻的，轻飘的：قاڭباقتاي جەڭىل ادام 体重很轻的人。

قاڭباقتى 〈形〉刺沙蓬多的，到处有风滚草的：قاڭباقتى سورتاڭ جەر 风滚草多的盐碱地。

قاڭعالاق Ⅰ 〈名〉线桃子。

قاڭعالاق Ⅱ 〈名〉(螺旋的)桨叶，(涡轮的)叶片。

قاڭعالاق Ⅲ 〈形〉轻率的，冒失的，轻举妄动的，不沉着的：اسقار بۇرىنعىداي سالماقتى ەمەس، قاڭعالاق بولىپ كەتتى. 阿斯哈尔不象以前那样稳重，现在轻率得很。

قاڭعالاقتا- 〈动〉变得轻率，轻易，有些冒失，不庄重，不慎重，变得轻举妄动：باسقالاردىڭ پىكىرىنە قاڭعالاقتاپ قوسىلىپ كەتپەي، ونى بايسالدىقپەن ويلاۋ كەرەك. 对别人的意见不要轻易表示同意，要慎重考虑。

قاڭعالاقتاۋ قاڭعالاقتا- 的不定式。

قاڭعۋ قاڭعى- 的不定式。

قاڭعى- 〈动〉① 游荡，流浪，流荡，流落；乱窜，东游西窜，游手好闲：باسقا جۇرتتا قاڭعىپ ٴجۇرۋ 流落他乡 / كەشكە شەيىن قاڭعىپ جۇرمە 不要整天游荡 ② 方向不定，没有目

标目有没 كەتۋ قاڭعىپ جاقتا اۋعان باسى :标
。弹飞 وق قاڭعىعان / 荡游的
。的住不坐;的逛游的浪流〈形〉I **قاڭعىباس**
,者荡游,汉浪游,者浪流〈名〉II **قاڭعىباس**
قوعامداعى :者闲好手游,子游,子浪,者窜乱
的上会社 .قاڭعىباستاردى ورنالاستىرۋ كەرەك
流 ▲ 。排安做要者浪流 قاڭعىباس پرولەتارلار
。者产无氓
。逛游,逛闲,荡游,浪流〈动〉**قاڭعىباستان-**
。式定不的 -قاڭعىباستان **قاڭعىباستانۋ**
。词名象抽的 II قاڭعىباس **قاڭعىباستىق**
手游,的泊漂,的荡游,的浪流〈形〉**قاڭعىما**
。人的游漫好 ادام قاڭعىما :的闲好
奔东;游漫,泊漂,逛闲,浪流〈动〉**قاڭعىر-**
/ 活生的迹浪萍风 ٴومىر قاڭعىرعان :跑西
ٴبىر كۇن قاڭعىرىپ جوعالعان قويدى تابا المادى.
那的失丢见找有没是还,天一了跑西奔东他
。羊只一
空空,荡荡空空得变,旷空变〈动〉**قاڭعىرا-**
。也如
。态动使的 -قاڭعىرا **قاڭعىرات-**
。式定不的 -قاڭعىرا **قاڭعىراۋ**
:冬丁,郎当零丁 ①〈拟〉**قاڭعىر-كۇڭگىر**
丁桶铁 .كاتەل قاڭعىر-كۇڭگىر دومالاپ كەتتى
哇啦哇,气粗声粗 ② 。了去下滚地郎当零
啦 :سىرتتان قاڭعىر-كۇڭگىر ەتكەن داۋس
。声嚷嚷的气粗声粗了来传边外 .ەستىلدى
郎当郎当,当当丁丁,响当丁〈动〉**قاڭعىرلا-**
郎当郎当声铃 .قوڭىراۋ قاڭعىرلاپ كەتتى :响
。响
。态动使的 -قاڭعىرلا **قاڭعىرلات-**
。式定不的 -قاڭعىرلا **قاڭعىرلاۋ**
.قاڭعىما 见 **قاڭعىرما**
。态动使的 -قاڭعىر **قاڭعىرت-**
。式定不的 -قاڭعىر **قاڭعىرۋ**
。态互交的 -قاڭعىر **قاڭعىرس-**
。态动使的 -قاڭعى **قاڭعىت-**
耳刺出发,声怪发,声恶发 **قاڭق: قاڭق ەتۋ**
尖,声 ٴيت :叫嚎,声一叫尖 يەسىنەن تاياق جەگەن
尖狗的了打人主被 .قاڭق ەتىپ قاشا جونەلدى

。了跑溜声一叫
قاڭقا ①〈名〉骷髅,架骨,骼骨 : قاڭقا سۇيەك
:础基,柱支,架骨,架支,子架〔转〕② 架骨
,子架头骨 قاڭقا قۇر ▲ 架桥 كوپىر قاڭقاسى
。骷髅同形,柴如瘦骨
قاڭقاي- 〈动〉(身躯高大而显眼地)站立,兀
.立,立呆;显得高大 :قاڭقايىپ جالعىز تۇيە تۇر
。里那在站地零零孤孤驼骆峰--
。式定不的 -قاڭقاي **قاڭقايۋ**
.-قاڭقاي 见 **قاڭقي-**
。态动使的 -قاڭقي **قاڭقيت-**
。式定不的 -قاڭقي **قاڭقيۋ**
.قاڭقىلدا 见 **قاڭق-قاڭق: قاڭق-قاڭق ەتۋ**
قاڭقۋ 〈名〉挖苦,挖苦话,奚落,风凉话,冷潮
讽热 : جولداستارعا قاڭقۋ ٴسوز ستەتپەۋ كەرەك.
。言语的苦挖用能不志同对
قاڭقۋلاۋ 〈形〉带挖苦的,连挖带讽的,冷潮
的讽热 : قاڭقۋلاۋ سوزبەن باسقالاردى شانشىپ الۋ
。人别刺话的讽带挖连用
قاڭقىل ①〈名〉(狗)嗷嗷叫声 : ٴيتتىڭ
قاڭقىلى ەستىلىپ تۇر. 可清晰地听到狗在嗷嗷
:声叫嘎嘎,声叫呱呱(等鹅、鸭) ② 。叫
قازدىڭ قاڭقىلى قايدان شىعادى؟ 哪里的鹅在
? 叫嘎嘎
قاڭقىلدا- ①〈动〉(狗)嗷嗷叫,汪汪乱叫:
ٴيت قاڭقىلداپ ٴجۇر. 狗在嗷嗷叫 ② (鹅)呱
呱叫,嘎嘎叫: قاڭقىلداپ جۇرگەن قاز 嘎嘎叫
个不停的鹅 。③ 粗声粗气地讲话,聒噪,哇
啦哇啦地讲话: قاڭقىلداپ كەتپە 别哇啦哇啦
。叫的
قاڭقىلداق 〈形〉嘎 嘎 鸣 叫 的; 聒 噪 的 :
قاڭقىلداق ۇيرەك 。子鸭的叫鸣嘎嘎
。态互交的 -قاڭقىلدا **قاڭقىلداس-**
。态动使的 -قاڭقىلدا **قاڭقىلدات-**
。式定不的 -قاڭقىلدا **قاڭقىلداۋ**
قاڭقىلداۋىق ①〈形〉不 停 地 嗷 嗷 叫 的 :
قاڭقىلداۋىق ٴيت 不停地嗷嗷叫的狗(爱汪汪叫
: 的 叫 呱 呱好 ,的叫嘎嘎爱 ② (狗的
قاڭقىلداۋىق قاز 鹅的叫嘎嘎爱 ③ 爱聒噪的,
爱哇啦哇啦讲话的: قاڭقىلداۋىق ادام 爱聒噪

。人的

قاڭسار 〈名〉 窦鼻 。

قاڭسۇ قاڭسى- 的不定式 。

قاڭسى- 〈动〉 干，涸干，枯干，透干，透干：جەر قاڭسىپ كەتتى. 土地干了。/ كەڭسىرىگىم قاڭسىپ كەتتى. 我的鼻腔发干。

قاڭسىق 〈名〉 锅干味儿，霉发味儿：قازاننىڭ قاڭسىق ئىسى 锅烧干后的糊味儿。

قاڭسىلا- 〈动〉（狗、狼）小声地嗥叫，发刺耳的声音：كۈشۈك قاڭسىلاپ ئۇرۇپ تۇر. 小狗尖嗥着。

قاڭسىلات- قاڭسىلا- 的使动态 。

قاڭسىلاۋ قاڭسىلا- 的不定式 。

قاڭسىت- قاڭسى- 的使动态 。

قاڭتار I 〈名〉 哈萨克历法的一月，元月，正月：قاڭتار سوغىقى 一月的严寒。

قاڭتار- II 〈动〉 ① 系紧马缰绳（将缰绳系于前鞍不让马吃草）停食 ②〔转〕限制，制止，阻止：مەن مالىمدى شوپتەن قاڭتارىپ قويا الماىمەن. 我没有法子限制我的牲畜吃草。

قاڭتارلى 〈形〉 一月的；正月的：قاڭتارلى سوغىق 腊月的严寒。

قاڭتارۋ قاڭتار- II 的不定式 。

قاڭتارۋلى 〈形〉 ① 吊着的（马），系紧缰绳的：قاڭتارۋلى ات 系紧缰绳的马。

قاڭتارىل- ① قاڭتار- II 的被动态 ② 受限制，不能自由行动，不能随意行动。

قاڭىلتاق 〈形〉 ① 薄的，薄片的：قاڭىلتاق نان 薄片馕 ② 轻的，没有重量的，轻飘飘的：قاڭىلتاق ادامنىڭ جۇرىسى تەز. 身体轻便的人走路快。③ 单薄的，瘦的，瘦干的，干瘪的：قاڭىلتاق شال 干瘪老头儿。

قاڭىلتىر 〈名〉 铁皮，铁叶，马口铁，镀锡铁皮：قاڭىلتىر شەلەك 铁桶 / قاڭىلتىر مورجا 铁皮烟筒。

قاڭىلتىرلا- 〈动〉 包铁皮，用铁皮包镶：قاڭىلتىرلانعان ساندىق 包铁皮的箱子 / قاقپانى قاڭىلتىرلاۋ 把大门用铁皮包起来。

قاڭىلتىرلان- قاڭىلتىرلا- 的被动态 。

قاڭىلتىرلات- قاڭىلتىرلا- 的使动态 。

قاڭىلتىرلاۋ قاڭىلتىرلا- 的不定式。

قاڭىلتىرشى 〈名〉 铁匠 。

قاڭىرا- 〈动〉 变空旷，显得空荡荡，荡空，空漠，显得空落落，空空如也，无一人：ۇي قاڭىراپ بوس قالدى. 屋里空荡荡，一无所有 / قاڭىراعان يەن دالا 空旷的荒野。

قاڭىراي- 〈动〉 兀立，鹤立，挺拔，显眼：قوي اراسىندا قاڭىرايىپ تۇرعان تۇيەدەي كوزگە كورىنۋ 象在羊群里的骆驼一样显眼。

قاڭىرايۋ قاڭىراي- 的不定式 。

قاڭىرات- قاڭىرا- 的使动态 。

قاڭىراۋ قاڭىرا- 的不定式 。

قاپ I 〈名〉 ① 袋子，口袋（指用羊毛粗线织成的）：ئبىر قاپ ئبيداي 一袋小麦 ② 盒，套，匣：ناگان قابى 手枪套 / شىنى قاپ 装碗的套子 / سىرىڭكە قابى 火柴盒 / كوز اينەك قابى 眼镜盒 ③ 外皮，表皮，膜，囊：كىتاپتىڭ قابى 书籍的封皮（封面）/ جۇرەك قابى〔解〕心膜 / مي قابى〔解〕脑膜 / ۇما قابى〔解〕阴囊 ▲ اياق قاپ 装器皿的毡袋 ▲ جەلىن قاپ 为防止幼畜吃奶给母畜戴的乳房罩 ▲ ئبيتتىڭ قابىنداي（象虱子皮一样）薄的 ▲ جۇرەگى قابىنان شىعىپ كەتۋ 吓破了胆，吓得心都要跳出来，惊心胆颤，惊心肉跳 ▲ قاپ تۇبىندە ئبىز جاتپاس.【谚】口袋里藏不住锥子（纸里包不住火）。

قاپ II 〈感〉 唉，咳（表示遗憾，惋惜或感伤）：قاپ، كەتىپ قالعانىن-اي! 唉，让他走掉了！/ قاپ، بۇگىن كەشىگىپ قالعانىمدى-اي! 唉，今天我迟到了！

قاپ- III 〈动〉 ①（狗）咬，咬伤：ئيت قاپقان جەردەن كوپ قان اقتى. 被狗咬伤的地方流了许多血。②〔转〕跌跤，嘴啃泥，摔跤子：جۇگىرە بەرىپ جەر قاپتى 没有跑几步就摔了个嘴啃泥 ③〔转〕打空，落空：تايىپ كەتكەن قىلىش جەر قابادى. 马刀落空砍空地。▲ ورمەم قاپسىن 该活，该死 ▲ ئيت قۇتىرسا يەسىن قابار.【谚】狗疯了会咬主人。

قاپا I 〈名〉〔波〕气愤，愤怒，生气，恼怒：قاپا بولما 不要生气。

قاپا Ⅱ 〈形〉 闷热的,窒息的,闷气的,溽热无风的: مۇندا كۈن ده قاپا، ٴتۈن ده قاپا 这里白天黑夜都闷热。

قاپاق 见 قاباق.

قاپالا- 〈动〉 热,闷热,显得闷热,闷起来,溽热无风: ٴۈي قاپالاپ كەتتى. 屋里闷热。

قاپالان- 〈动〉 生气,气愤,怒气,恼怒: ٴسىز نەگە قاپالاندىڭىز؟ 你为什么生气? / قاپالانسا، دەنساۋلىققا جاقسى بولمايدى 生气对身体没有好外。

قاپالاندىر- قاپالان- 的使动态。

قاپالانۋ قاپالان- 的不定式。

قاپالات- قاپالا- 的使动态。

قاپالاۋ قاپالا- 的不定式。

قاپالاقتا- 〈动〉 飘洒,飘落: قاپالاقتاپ قار جاۋدى. 飘着鹅毛大雪。

قاپالاقتات- قاپالاقتا- 的使动态。

قاپالاقتاۋ قاپالاقتا- 的不定式。

قاپالى 〈形〉 气愤的,愤怒的,生气的,不高兴的: ونى قاپالى كەزدە ىزدەپ بارما 在他不高兴的时候,别去找他。

قاپالىق 〈名〉 恼怒,气愤,愤怒。

قاپان 〈名〉 地磅,地秤。

قاپاس Ⅰ 〈名〉 ① 石牢 ② (鸟、兽之)笼,栏: تەمىر قاپاس 铁笼 / قامىس قاپاس 竹笼 ③〔转〕 暗无天日,黑暗的统治: كونە قوعامنىڭ قاپاسى 旧社会的黑暗统治。

قاپاس Ⅱ 〈形〉 闷热的,炎热的,不通风的: قاپاس كۇندەردە ستىقتاپ ادام دەمىن الالماي قالادى. 闷热天热得人透不过气来。

قاپاستى 〈形〉 有笼子的,带笼的,在笼子里的: قاپاستى ٴبىر قۇس الدى. (他)买了一只带笼子的鸟。

قاپاستىق 〈名〉 闷热,炎热,不透风。

قاپاسىز 〈形〉 无烦恼的,无烦心的,愉快的,高兴的,不生气的: ول ۇنەمى قاپاسىز جۇرەتىن ادام. 他是个从不生气的人。

قاپاش-قۇپاش 〈副〉 立即,即刻;唏哩喀嚓。

قاپاشىلىق 见 قاپالىق.

قاپەلىم 见 قاپەلدەمدە.

قاپەلىمدە 〈副〉 ① 立刻,一瞬间,一时,瞬息间,顷刻,一时半会儿: قاپەلىمدە ەسكە تۇسپەي قالعان شىعار، جاقسىراق ويلاپ كورىڭىز. 你可能一时想不起来,再 好好想一想。 ② 突然间,意外地: ول كەتىپ بارا جاتىپ قاپەلىمدە باسىن كوتەرىپ تۇرىپ قالدى. 他走着走着突然间抬起头来站在那里楞住了。

قاپەر 〈名〉 脑子,头脑;心思;在意,留心: ونىڭ نە دەپ تىرعانىن قاپەرىنە دە العان جوق. 他说了一些什么,她一点也没在意。

قاپەرسىز 〈形〉 无忧无愁的,无忧无虑的,莫不关心的,不在乎的; 安闲的, 安然无事的: ول قاپەرسىز ۇيىقتاپ جاتىر. 他在安然的睡觉。 / ول قاپەرسىز جۇرەتىن ادام. 他是个无忧无愁的人。

قاپىيا 见 قاپىيادا.

قاپىيادا 〈副〉 突然间,出乎意料之外,猝不及防地,无意之中: قاپىيادا كەزىگۋ 无意之中相逢 / قاپىيادا تايىپ جىعىلۋ 猝不及防地摔倒了 ▲ قاپىيادا قالۋ 后悔,懊悔,懊恨,遗憾。

قاپىيالى 〈形〉 突然的,出乎意料的,意外的: قاپىيالى ۋقيعا 突然的事件 / قاپىيالى وراي 意外的机会。

قاپ-قابىمەن 〈副〉 一袋子一袋子地,成袋子地,一麻袋一麻袋地: گۇڭشى مۇشەلەرى ٴبيدايدى قاپ-قابىمەن ۇيلەرىنە تاسىدى. 公社社员把小麦一麻袋一麻袋地往家里运送。

قاپ-قاپ 〈形〉 成袋子的,成麻袋的,一袋子一袋子的: سكلاتتا ۇن قاپ-قاپ بولىپ ٴۇيىلىپ تۇر. 库房里摞满了成袋子的面粉。

قاپساعاي 〈形〉 魁梧的,高大的,个头高的,高个子的: دەنەسى قاپساعاي كەلگەن جىگىت 身材魁梧的小伙子。

قاپساعايلاۋ 〈形〉 较魁梧的,个子较高的: قاپساعايلاۋ ادام 较魁梧的人。

قاپساعايلى 〈形〉 魁梧的,高大的,个子高的: ول قاپساعايلى ٴارى سىلىق مىنەزدى ادام. 他是一个身材高大、性格温柔的人。

قاپسىر- 〈动〉 紧握,紧夹,紧镶;紧挤;紧抱,

紧搂：قاپسىرا قۇشاقتاۋ 紧紧搂抱。

قاپسىرما I 〈名〉(妇女装饰品)衣襟装饰钩。衣饰钩。

قاپسىرما: **قاپسىرما الۋ** 围网 ▲ قاپسىرما ەسىك 双扇门。

قاپسىرۋ قاپسىر- 的不定式。

قاپسىرىل- قاپسىر- 的被动态。

قاپتا- I 〈动〉① 遍布，淹没：سۋ كوشەلەردى قاپتادى. 街道被水淹了。② 盖，蒙，遮蔽，笼罩：اسپاندى بۇلت قاپتادى. 天空笼罩着乌云。/ دالانى تۇمان قاپتادى. 浓雾笼罩草原。③ 蜂拥，聚集，积聚，密密麻麻地走动，成群移动，蜂拥而来，一拥而上：جاۋ قاپتاپ كەلە جاتقان 蜂拥而上的敌人 / تاۋدا قاپتاپ جۇرگەن قويلار 布满山野的成群的羊群 / ادام الاعا قاپتاپ جينالىپ جاتىر. 大批的人聚集，集在广场上。▲ كوزىنە شەل قاپتاۋ ① 患白内障变瞎 ② 目空一切。

قاپتا- II 〈动〉① 装口袋，往袋里装：بيداي قاپتاۋ 往袋里装麦子(装麦子) ② 包，包装，包，装：كىتاپ قاپتاۋ 包书皮 ③ 缝边，包镶边，沿着边儿缝：ساندىقتى قاڭىلتىرمەن قاپتاۋ 用铁皮包镶箱子边 ④ 罩上，套上：قاپتاما قاپتاپ كيۋ 罩上罩衣。

قاپتاعاي 〈名〉野骆驼。

قاپتاعايلا- 〈动〉呼喊着一拥而上，连喊带叫地拥上：بىر توپ كىسى قاپتاعايلاپ كەلەدى. 一群人连喊带叫地拥来。

قاپتاعايلاۋ قاپتاعايلا- 的不定式。

قاپتال I 〈名〉① 肋，腰帝；一物之侧 ② 鞍翅：ەردىڭ قاپتالى سىنىپ قالىپتى. 鞍翅坏了。جولدىڭ ەكى قاپتالى 马路两侧 ③ 坡，山坡：قاپتالدا جايىلىپ جۇرگەن مالدار 在山坡上吃草的牲畜 ▲ اق قاپتال ① 长期骑用的马 ② 〔天〕海豚座 ▲ قاپتال شاپان 外套，大衣，罩衣 ▲ قارا قاپتال 阳痿；(马)嫜疫。

قاپتال- II قاپتا- II 的被动态。

قاپتال III 〈副〉完全地；轻而易举地；随便地：بىر ۇيلى جاندى باعۋعا شاماسى قاپتال كەلەدى. 养活一家人完全有能力。

قاپتالدا- 〈动〉沿山坡(走)，走在山坡上：ەكى كىسى قاپتالداپ كەتىپ بارادى. 两个人沿着山坡而去。/ مال قاپتالداپ جايىلىپ جۇر. 牲畜在山坡上吃草。

قاپتالداس- قاپتالدا- 的交互态。

قاپتالدات- قاپتالدا- 的使动态。

قاپتالداۋ قاپتالدا- 的不定式。

قاپتالدىق 〈形〉① 做鞍翅用的(木料) ② 腰旁，背部两侧。

قاپتاما 〈名〉外衣，罩衣，套罩。

قاپتاس- قاپتا- II 的交互态。

قاپتات- قاپتا- II 的使动态。

قاپتاتتىر- قاپتات- 的使动态。

قاپتاتىل- قاپتات- 的被动态。

قاپتاۋ قاپتا- I、II 的不定式。

قاپتاۋلى 〈形〉① 包起来的，包装好的 ② 口袋里装好的。

قاپتەسەر 〈名〉家鼠，耗子，老鼠：مىسىق جوقتا قاپتەسەرلەر قۇتىرادى. 没有猫耗子就会闹翻天。

قاپتى 〈形〉① 有口袋的，口袋里装好的 ② 包好的，有包装的。

قاپتىر- قاپ- II 的使动态。

قاپتىرما 〈名〉银胸饰(哈萨克姑娘订在衣服胸前的装饰物)：قىزداردىڭ قامزولىنداعى قاپتىرمالار جارىق-جۇرىق ەتەدى. 姑娘们胸前的银饰闪闪发光。

قاپتىرمالى 〈形〉别着银饰的，有银胸饰的：قاپتىرمالى قىزدار 胸前别着银胸饰的姑娘们。

قاپشىق 〈名〉① 钱包，钱袋：قاپشىعىن جوعالتىپ قويىپتى 把钱包丢了 ② 小背包：اسكەرلەر قاپشىعىن ارقالاپ جولعا شىقتى. 战士们背着背包出发了。

قاپى I 〈名〉后悔，遗憾，懊悔 ▲ قاپى قالۋ ① 后悔，懊悔 ② 没有防备，没有提防。

قاپى II 〈名〉时机，机会 ▲ قاپى كەتۋ 错过机会，失掉机会 ▲ قاپىسىن تابۋ 趁机，找机会。

قاپى III 〈副〉忽然，突然，蓦然，不意，出乎意外。

قاپىدا （副）不意，不小心，出乎央外地，没有防备（的情况下）。

قاپىل （副）意外地，突然，出乎意外地。

قاپىل-قۇپىل （副）急忙，赶忙，慌慌张张，匆忙中：قاپىل-قۇپىل جولعا شىعۋ 急忙上路。

قاپىل-عۇپىل 见 قاپىل-قۇپىل.

قاپىلىس 见 قاپى II.

قاپىلىستا 见 قاپىدا.

قاپىلىق （名）意外性，意料之外；疏忽，疏失。

قاپىرىق （形）闷的，不通风的，闷热的；干热的：كۈن قاپىرىق بولىپ تۇر. 天气闷热。/ قاپىرىق ٴتۇن 闷热的夜晚。

قاپىرىقتان- （动）变得闷热，干热起来。

قاپىرىقتانۋ قاپىرىقتان- 的不定式。

قاپىرىقتىق 见 قاپىرىق.

قاپىسىز （形）不是突然的，不是出乎意料之外的，不感遗憾的：ونىڭ جىعىلعاندىعى قاپىسىز. 他不是突然的被摔倒了。▲ قاپىسىز بولۋ 做了充分的准备；不后悔。

قار I （名）雪：قار جاۋۋ 下雪 ▲ اق قار، كوك مۇز 腊月冬天冰天雪地 ▲ اقشا قار 白皑皑的雪 ▲ الاقانات قار （下得）不均匀的雪 ▲ جاپالاق-جاپالاق قار جاۋۋ 下鹅毛大雪，大雪纷飞 ▲ كۇرتىك قار （被风吹成的）积雪，雪堆 ▲ كوبىك قار （刚下的）松软的雪 ▲ قاباعىنان قار جاۋۋ 怒气冲冲，满脸怒气 ▲ قار باسۋ ① 下大雪，被大雪复盖 ②（指狗）长一岁：ەكى قار باسقان ٴيت 两岁的狗 ▲ قار كۇرەگىش 除雪机 ▲ قار سۋى 雪水 ▲ قىستاعى قار جەرگە بەرىس، جەردەگى ىلعال ەلگە بەرىس.【谚】冬天的雪可滋润土地，肥沃的土地把人民养育。

قار II （名）［蒙］① 上臂，前臂 ②［转］手，手臂。

قار III （名）①［波］（指女人）轻浮的，轻佻的，下贱的 ②（指女人）卑贱，下贱，骚货。

قارا I （形）① 黑的，黑色的，乌黑的：قارا بوياۋ 黑颜料 / قارا بۇلت 乌云 / سۇمبىل قارا شاش 乌黑的子辫子 / قارا جورعا 黑走马（马龙驹）②（人或物的）影子，黑影，身影，背影：الىستان ٴبىر ادامنىڭ قاراسى كورىندى. 远处有个人影。③〔旧〕贫贱的，低下的：قارا حالىق 平民（庶人）/ قارا سۇيەك 出身贫苦的人 ④ 大畜：قارانىڭ سانى جىل سايىن كوبەيىپ كەلەدى. 大畜的头数逐年增加 ⑤ 服：▲ قارا كيۋ 丧穿丧服 ⑥ 普通的：قارا جۇمىسشى 普通工人 ▲ الدا قاراسى جوق 一无所有，一贫如洗 ▲ الدىنا قارا سالماۋ 飞快，神速，领先，抢先 ▲ اتاعدى قارا تاۋدا ٴبىر جىعىپ ەدىم 刮目相看 ▲ اق دەگەنى العىس، قارا دەگەنى قارعىس 一呼百诺；一言堂 ▲ اق قارانى ايىرماۋ 不分青红皂白，不分是非 ▲ ٴجۇزى قارا 不要脸的，无耻的 ▲ كوزدىڭ قاراسى 黑眼珠 ▲ ماقپال قارا 黝黑的 ▲ ٴمولدىر قارا 黑而亮晶 ▲ ٴمۇيىزدى ٴىرى قارا 牛 ▲ ويسىل قارا 骆驼的保护神 ▲ سوقا قارا باسى 只身一人 ▲ سىرىڭكە قارا 黝黑的 ▲ تاز قارا 秃鹫，坐山雕 ▲ شوي قارا 黑大个 ▲ شىم قارا 纯黑的，黝黑的 ▲ ٴىرى قارا 大畜 ▲ قارا اجىرىق 〔植〕狗牙根 ▲ قارا ايداعار 〔天〕天狗 ▲ قارا اقساق （指马）小腿肿胀 ▲ قارا الما 黄山梅 ▲ قارا الماس 黑金刚石 ▲ قارا القا 〔植〕龙葵 ▲ قارا اندىز 〔植〕土木香 ▲ قارا استىق 粗粮 ▲ قارا باقىر 铜钱，铜币 ▲ قارا بالدىر 黑藻 ▲ قارا بالتا 钢不好的斧子 ▲ قارا بالىق 黑鱼，乌鱼 ▲ قارا بارىق 〔植〕藜科植物 ▲ قارا باس ٴشوپ 〔植〕夏枯草 ▲ قارا باسىسىن 〔咒〕倒霉的 ▲ قارا باسۋ 倒霉 ▲ قارا باسىنىڭ قامىن ويلاۋ 打小算盘，只顾个人利益 ▲ قارا باسقىر 倒霉鬼 ▲ قارا باۋىر 肝，肝脏 ▲ قارا بەت 不要脸的，死皮赖脸的 ▲ قارا بەتتەنۋ 变得不要脸，变得脸皮厚 ▲ قارا ٴبيداي 黑麦，裸麦 ▲ قارا بوران 飞沙走石的大风，沙暴 ▲ قارا بورباي 穷孩子 ▲ قارا بۇلدىرگەن 〔植〕黑草莓，乌莓 ▲ قارا بۇرشاق 毛草藤，黑豆 ▲ قارا بۇرىش 黑胡椒 ▲ قارا بۇرىل （指马）黑灰色 ▲ قارا بوكەن 〔动〕貂羚 ▲ قارادان قالۋ 落伍，掉队 ▲ قارا داۋىل 大风，暴风 ▲ قارا دۇلەي 不懂情理的，粗野的 ▲ قارا ٴدۇرسىن ① 老规矩，老一套 ② 大老粗 ▲ قارا جابۋ 抹黑，诬蔑，陷害，栽赃 ▲ قارا جاياۋ ① 一无所有的 ② 一无所知的 ▲

قارا جاملۇ 服丧，哀悼 ▲ قارا جارس 不授奖（
比赛，竞赛的）▲ قارا جەل 刺骨的寒风 ▲
قارا جول 土路 ▲ قارا جون （身体）结实的 ▲
قارا جۇمىس 体力劳动 ▲ قارا جۇمىسچى 体力
劳动者 ▲ قارا جۇزگەن 沙拐枣 ▲ قارا جۇرەك
黑心肠的，铁石心肠的 ▲ قارا زايتۇن 〔植〕乌
榄 ▲ قارا كەمىك 骨头的软组织 ▲ قارا كەر
深栗色 ▲ قارا كەسەك ەت 瘦肉 ▲ قارا كوبەيتۇ
滥于充数 ▲ قارا كوجە 没有油水的汤饭（粥）
▲ قارا كوك 铁青色 ▲ قارا كولەڭگە ①黑影
②黄昏，夜幕 ▲ قارا كورسەتۇ 露面，摆样子
▲ قارا كوڭۇل ①歹毒的，恶毒的 ②有忧愁
的 ▲ قارا كۇلۇك 焦斑 ▲ قارا كۇش 傻劲儿，
牛劲儿 ▲ قارا لاشىق 破烂的毡房 ▲ قارا مال
大牲畜 ▲ قارا ماڭداي تاغاناق 〔动〕牛头伯劳
قارا مەتاللار 黑色金属 ▲ قارامەڭدۇانا 〔植〕天
仙子 ▲ قارا مىلتىق 土枪 ▲ قارا نار 体壮力
大的骆驼 ▲ قارا نىيەت 心底不良的，别有用
心的，有野心的 ▲ قارانور 黑压压的一片（人
或牲畜）▲ قارا وت 〔植〕马齿苋 ▲ قارا وشاق
旧锅灶，老炉灶 ▲ قارا سابا 皮制大囊 ▲ قارا
سابىن 土制肥皂 ▲ قارا ساغۇز 〔旧〕八月 ▲
قارا ساقال 中年男子 ▲ قارا ساغاق 〔植〕通经
草 ▲ قارا ساغان 通经草，铁角蕨 ▲ قارا
سەكسەۋىل 〔植〕黑梭梭 ▲ قارا سۇ ①白开水
②不冻的河水 ③大水 ▲ قارا سوغۇق 干冷，严
寒 ▲ قاراسىن كورسەتمەۋ ①未露面 ②（走得，
跑得快，得）无影无踪 ▲ قاراسى ئوچۇ 湮没
无闻 ▲ قارا سۆيەك 出身贫苦的，出身低贱的
▲ قارا سۆيەل 黑色赘疣 ▲ قارا سۇلى 〔植〕乌
麦 ▲ قارا سۇر 深灰色，蟹青 ▲ قارا سۆز 俗
话，通俗的话 ▲ قارا تابان 贫穷的 ▲ قارا تاياق
文人，读书人，知识分子 ▲ قارا تالاسۇ 争抢，
比着 ▲ قارا تالاق بوپ جابىسۇ 缠身 ▲ قارا
تاماق 〔动〕鹡鸰 ▲ قارا تاماق قاز 伶雁 ▲ قارا
تاماق تورغاي 〔动〕鸟，白颊鹟 ▲ قارا تانۇ 识
字，有文化 ▲ قاراتارى 〔植〕糜谷 ▲ قارا تاس
石头 ▲ قارا تاۋۇق 〔动〕乌鸡 ▲ قارا تەر بولۇ
流大汗，汗流浃背；徒劳 ▲ قارا تەرەك 〔植〕
黑杨 ▲ قارا تىيىن 青鼬 ▲ قارا توقىلداق

〔动〕黑啄木鸟 ▲ قارا توپراق 土，黑土 ▲ قارا
تورى ①（皮肤）黝黑的 ②（马的毛色）深棕
色的，黑骝毛（马）▲ قارا تورغاي 〔动〕欧棕
鸟 ▲ قارا توقىلداۋۇق 〔动〕黑啄木鸟 ▲ قارا
توتى 黑鹦 ▲ قارا تۇياق 蹄甲 ▲ قارا تۇياقتان
حال كەتكەنچە 直到最后一口气，一息尚存 ▲
قارا تۈنەك 黑暗的，暗无天日的 ▲ قارا تۈلكە
〔动〕玄狐 ▲ قارا تۇمان 浓雾，大雾 ▲ قارا
تۇبەل 玉顶黑马 ▲ قارا تىگۇ （死者过夜的毡房
右侧）挂黑旗 ▲ قارا ۋلفىرىم 黑钨矿 ▲ قارا
وكپە （骆驼的）肺炎 ▲ قارا ۋلەك 黑三棱 ▲
قارا ئۆي 破旧的毡房 ▲ قارا شارۋا 老百姓 ▲
قارا شاڭىراق 大房，长辈房 ▲ قارا شاغالا 〔动〕
浮欧 ▲ قارا شاغان 〔植〕槭树 ▲ قارا شاي 清
茶 ▲ قارا شەگىرتكە 〔动〕蟋蟀，蛐蛐儿 ▲ قارا
شەشەك 黑痘，出血性天花 ▲ قارا شىبىن 黑蝇
▲ قارا شىمشىق 〔动〕乌灰鹀 ▲ قارا شىرىمتال
黑云母 ▲ قارا بىرغاي 栒子 ▲ قارا قابىرغا 肋
条，肋骨 ▲ قارا قايىس 又黑又脏的 ▲ قارا قان
坏血 ▲ قارا قارغا 乌鸦 ▲ قارا قاسقا 典型的：
قارا قاسقا كەدەي 穷光蛋 ▲ قارا قاتاق 早上未
化冰之时 ▲ قارا قاغاز ①离婚证 ②死亡通
知书 ▲ قارا قوتىر 痂疮 ▲ قارا قوڭۇر 深褐
色 ▲ قارا قىلدى قاق جارۇ 主持公道，仗义执
言 ▲ قارا قىلۇ 支柱，依靠；寄予希望 ▲ قارا
قويىن 冒失的 ▲ قارا قۇلاق بولۇ （指马驹或小
孩）长 ▲ قارا قوماق 未完全干的（驼、马的）粪
球 ▲ قارا قۇمىق 〔植〕荞麦 ▲ قارا قۇرت 儿
①〔天〕仙后座 ②红带蛛 ③（妇女骂男孩
语）该死的 ▲ قارا قۇرتشا قاپتاۋ 密密麻麻 ▲
قارا قۇرىم 黑压压一片 ▲ قارا قۇرىقتاتۇ 搬
弄是非 ▲ قارا قۇس 枕骨，后脑勺 ▲ قارا
ئۈزۈپ شىئغۇ 跑在最前面，超众 ▲ قارا وزەك
شاق 青黄不接 ▲ قارا ۋلەڭ ①〔植〕黑三棱
②俚歌 ▲ قارا ۋلەڭ ۋيقاسى 通俗韵，民歌体
的韵（一、二、四行押韵）▲ قارا ورىك 乌梅 ▲
ۋساق قارا 绵羊和山羊的泛称 ▲ وزىمدىكى
دەگەندە وگىز قارا كۇشىم بار، كىسىنىكى دەگەندە
اناۋ-مىناۋ ئىسىم بار. 【谚】为自己可以使出
劲干，为别人找借口不肯干。 قارا تۇياق

قارىندا جاتپايدى. 【谚】瓜熟蒂落。

قارا- II 〈动〉① 看，瞧，看望，观看，打量，注视：الىسقا قاراۋ 看远方 / دوختىر ناۋقاس قاراپ جاتىر. 医生在瞧病。② 找，寻找：سيىر قاراپ ّجۇرمىن. 我在找牛。③ 照看，照料，照管，看管：اۋىرعان ادامعا قاراۋ 照料病人 / بالالاعا قاراۋ 照看孩子 ④ 朝着，向着，对着（某方向）：ول قالاعا قاراپ كەتتى. 他朝城里去了。⑤ 属于，从属于：بۇل نارسە ماعان قارايدى. 这个东西属于我。⑥ 看待，对待，看法，视为，以为，认为：بۇل ماسەلەگە سەن قالاي قارايسىڭ؟ 你认为这个问题怎么样？⑦ 靠……供给，由……供养：ول اكە-شەشەسىنە قارايدى. 他由父母供给。⑧ 依照，按照：جاعدايعا قاراپ سويلەۋ كەرەك 按照实际情况讲话 ⑨ 等待，等着：ساعان قاراپ تۇر （人家）等着你。▲ الا اي-شايعا قاراماستان 不听招呼，不听劝告 ▲ الا-بوتەن قاراۋ 另眼看待 ▲ الاقان قاراۋ 看手相 ▲ الا-قۇلا قاراۋ 另眼看待，不一视同仁 ▲ الدى-ارتىنا قاراماستان 未经考虑地，轻率地，冒昧地 ▲ اي-جايعا قاراماستان 不考虑情况，不从实际出发 ▲ الا كوزبەن قاراۋ 厌恶，嫌恶；憎恨，憎恶 ▲ اۋزىنا قاراۋ 等着说话，听从 ▲ اۋزىن اشىپ قاراپ قالۋ 感到惊奇，感到迷惑不解，目瞪口呆 ▲ بالتاي-شالتايعا قاراماۋ 没有分说 ▲ ەلەۋسىز قاراۋ 不重视，轻视 ▲ جالت قاراۋ 猛地回头看，急转身看 ▲ جەرگە قاراۋ 害羞，害臊 ▲ جەڭىل-جەلپى قاراۋ 轻视 ▲ كوزىنە قاراۋ 看着，看眼神 ▲ كوزىڭە قاراپ ّجۇر 走路瞧着点儿（走路小心点儿）▲ كورپەگە قاراي كوسىلۋ 量力而行 ▲ كوتىنە قاراماي كوسەۋمەن قامشىلاۋ 麻雀下鹅蛋——好大的屁眼儿 ▲ وتقا قاراۋ 揭不开锅，断炊 ▲ وڭ كوزبەن قاراۋ 关心，关怀，热情相待 ▲ سالقىن قاراۋ 冷眼相待 ▲ تەرىس قاراۋ ①不理睬 ② 厌弃，鄙视 ▲ تۇيە ۇستىنەن تۇيمە قاراۋ 骑上骆驼找扣子（走马观花）▲ تۇشكىرىپ تە قاراماۋ 根本不理，不愿意理睬 ▲ شانشىلا قاراۋ 盯，不错眼 ▲ شەكەسىنەن قاراۋ 傲视 ▲ قاراپ قالۋ 凝视 ▲ قاراۋىل قاراۋ 放哨 ▲ اقىلدى وتقا قارايدى، اقىماق قازانعا قارايدى. 【谚】聪明人注意火，蠢人盯着锅。▲ ەردىڭ وزىنە قاراما، سوزىنە قارا. 【谚】好汉不视外观，要听其言。

قاراباي 〈名〉〔动〕黑鹳。

قارابايىر 〈名〉（洋马和哈萨克马交配而产的）杂交马，改良马。

قاراباراق 〈名〉茅庐，草堂。

قارابارقىن 〈名〉〔植〕夏枯草。

قاراباس: قارا باس ّشوپ 夏枯草 ▲ قاراباس كەپتەر 黑头鸽 ▲ قاراباس （قوي） 黑头（羊），黑面（羊）。

قارابەز 〈名〉（指骆驼）淋巴结发炎。

قارا بەتەگە 〈名〉黑穗羊茅。

قاراباۋىر 〈名〉〔动〕仓鼠，猬鼠。

قارابۇرا 〈名〉埽。

قاراعاي 〈名〉〔植〕松树：قاراعاي اعاش 松木 / قىزىل قاراعاي 红松 / قاراعاي شايىر 松脂 / قاراعايداي تىك تۇرۋ 象松树一样挺拔 ▲ بال قاراعاي 〔植〕五杈松，雪松 ▲ قاراعاي باسىن شورتان شالۋ 时代变了（贬义）▲ قىزىل قاراعاي 〔植〕红松，赤松。

قاراعايلى 〈形〉有松树的，松树多的，长满松树的：قاراعايلى تاۋ 松林山。

قاراعايلىق 〈名〉松树林，松树丛：ّبىز قاراعايلىققا بارىپ ويناديق. 我们到松树林里去玩了。

قاراعايشى 〈名〉伐松树工人。

قاراعان 〈名〉〔植〕锦鸡儿属 ▲ جىبەك قاراعان 马缨花 ▲ قىزىل قاراعان 〔植〕粉叶锦鸡儿 ▲ سارى قاراعان 金合欢。

قاراعاش 〈名〉〔植〕榆树：قاراعاش بۇرشىگى 榆荚（榆钱儿）/ قاراعاش ساپتى تەمىر كۇرەك 榆木把的铁锹。

قاراعىم 〈名〉（长者对晚辈的爱称）好孩子，宝贝儿：قاراعىم، وقۋىڭا بار. 好孩子，上学去吧。/ قاراعىم - اي، قارنىڭ اشتى - اۋ! 我的宝宝，你可能饿了吧！

قاراعىم-شىراعىم 〈名〉我的好宝贝儿，我的好孩子，我的眼珠儿（年长者对青少年的爱称）。

地舍不恋恋，看地睛转不目〈动〉**قاراعشتا-**
كوردىڭ عوي، ەندى : 看右看左，眼择不看，看
قاراعشتاي بەرمەي جۇمىسىڭدى ىستە. 看一眼就
。吧儿活干，够不看是老别，了行
。态互交的 قاراعشتا- **قاراعشتاس-**
。式定不的 قاراعشتا- **قاراعشتاۋ**
。顶后，勺脑后，壳脑后〈名〉**قاراعۇس**
:地端无，地故无缘无，地白白〈副〉**قارادाي**
。(非生事无)儿茬找的端无 قارادای سوقتىعۇ
ءۇندىرىس : 支开，用费，费经〈名〉**قاراجات**
قاراجاتى / 用费产生 كاسىپتىك قاراجات 务业
ءۇي / (费旅)费路 جول قاراجاتى / 费经
。支开庭家 قاراجاتى
，的钱有，的多费经，的费经有〈形〉**قاراجاتتى**
-بۇل قاراجات :的厚雄金资，的金资有，的多钱
بۇل زاۋود / 。多费经的位单个这 .تى مەكەمە
厂的厚雄金资个是厂工个这 .قاراجاتتى زاۋود
。子
。支开，金资，费经〈名〉**قاراجاتتىق**
: 金 资，费 经 〈名〉 **قاراجات-قارجى**
قاراجات-قارجىنىڭ جۇمسالۋى ءجوندى بولۋ
。理合得用要金资 .ءتيىس
。李鼠〔植〕〈名〉**قاراجەمىس**
قاراجون اۋىرۋ :背脊，背后〈名〉I **قاراجون**
。痛疼背后
:的劳耐苦吃，的实结(体身)〈形〉II **قاراجون**
。民农的劳耐苦吃 قاراجون ەگىنشى
。陈菌黑〈名〉**قارا جۇسان**
مەكتەپكە قاراي :着冲，往，着朝〈连〉I **قاراي**
。去走校学着朝كەتتى
كۇنگە :黑发，黑显，黑变 ①〈动〉II **قاراي-**
脸得晒阳太 .قاقتالىپ بەتى قارايىپ كەتىپتى
اناۋ :见可约隐廓轮，糊模得显 ② 。了黑变
，疏荒，疏生 ③ ?么什是影黑个那 قارايعان نە؟
忘淡 : كوپتەن بەرى جازۋ جازباي قارايىپ
。了生手点有，字写有没间时长得我 .قالىپپىن
▲ جۇرەك قارايۋ 水油少缺里子肚 ▲ كوزى
，望失 كوڭىل قارايۋ ▲ 黑发眼，花眼 قارايۋ
黄 قاس قارايۋ ▲ 坏变心 نيەت قارايۋ ▲ 丧沮
。临降幕夜，昏

。点黑;西东的乎乎黑，影黑〈名〉**قارايعان**
，看老，着望僚，着望，着看〈副〉**قاراي-قاراي**
كىتاپقا قاراي-قاراي كوزىم بۇلدىراپ : 看常经
。了花看都睛眼把书看老 .كەتتى
:顾返地时不，候等，待等 ①〈动〉**قارايلا-**
جولداستارعا قارايلاپ كەشىگىپ قالدى 同候等因
ارتىما : 望张，看右看左 ② 了晚来而们志
。看后往在直一我 .قارايلاپ كەلەمىن
差，的近相小大，的样一乎几〈形〉I **قارايلاس**
:的下上分不，的多不差低高，的仿相，的多不
的子孩个两 .ەكى بالانىڭ بويى قارايلاس ەكەن
قارايلاس اتى شەرىك ▲ 。高样一是乎几子个
。高般一马的士战【谚】
协，帮助 ② 态互交的 قارايلا- ① I **قارايلاس-**
。照关相互，助
。态动使的 II قارايلاس- **قارايلاستىر-**
。态动使的 قارايلا- **قارايلات-**
。式定不的 قارايلا- **قارايلاۋ**
:黑染，黑抹 ② 态动使的 قاراي- ① **قارايت-**
▲ 了黑染发头把 شاشىن قارايتىپ بوياپ الىپتى
。面露，子样作 باس قارايتۋ
。态动使的 قارايت- **قارايتتىر-**
。式定不的 قاراي- **قارايۋ**
较，糊模较得变忆记 ①〈动〉**قارايىڭقىرا-**
ۇيرەنگەن : 生手较，疏生较，清太不记，忘淡
شەتەل ءتىلى ۋزاق ۋاقىت ىستەتىلمەگەندىكتەن
用不年多因语外的学所 .قارايىڭقىراپ قالىپتى
-كۇنگە كۇيگەن : 黑点有得变 ② 。了疏生较而
的他 .دىكتەن ونىڭ بەتى قارايىڭقىراپ قالىپتى
。了黑晒点有脸
。式定不的 قارايىڭقىرا- **قارايىڭقىراۋ**
。(马指) 栗克黑，毛黑淡〈形〉**قاراكەر**
قاراكەت : 动运，动活 ① [阿]〈名〉**قاراكەت**
جاساۋ : 业从，生谋，生营 ② 动活 ول قاراكەت
营些了搞他 .ىستەپ تۇرمىسى جاقسارىپ قالدى
。了善改活生
: 事 从，手 动，动 活 〈动〉 **قاراكەتتەن-**
。业农事从 ەگىنشىلىكپەن قاراكەتتەنۋ
。态动使的 قاراكەتتەن- **قاراكەتتەندىر-**
。式定不的 قاراكەتتەن- **قاراكەتتەنۋ**

قاراكەش 〈形〉 不离群的；呆在屋前屋后的。

قاراكوز 〈名〉〔动〕 白眼鳊。

قاراكول 〈名〉 黑色卷毛羊、哈拉库力羊，波斯羊。

قاراكولشە 〈名〉质地一般的哈拉库力羊羔皮。

قاراكوزەن 水貂。

قاراكۇيە I 〈名〉〔动〕 柱虫，蛾： ءجۇن توقىمالارعا قاراكۇيە وڭاي تۇسەدى. 毛料衣服容易被虫蛀。

قاراكۇيە II 〈名〉〔农〕 黑穗病，黑锈病： بيدايعا قاراكۇيە ءتۇسىپتى. 小麦有了黑穗病。

قاراق 〈名〉（年长者对着年青人的爱称）亲爱的，好孩子。

قاراقاز 〈名〉〔动〕 水老鸭。

قاراقال 〈名〉〔动〕 狞猫。

قاراقاپتال I 〈名〉（马的）背部。

قاراقاپتال II 〈名〉〔医〕 ① 马瘘疫（马的一种疾病）： قاراقاپتال بولعان جىلقىنى ايىرىپ باعۋ كەرەك 患了马瘘疫的马要分开饲养。 ② 阳痿。

قاراقاس 〈名〉〔动〕 䳭： قاراقاس تورعاي 黑眉雀。

قاراقاسقا 〈形〉 额头有白的铁青色（马）。

قاراقات 〈名〉〔植〕 黑醋栗，黑茺子，茶藨子： ءبىز تاۋعا بارىپ قاراقات تەردىك. 我们到山里采摘茶藨子去了。 ▲ قاراقات كوز 黑眼睛水汪汪的。

قاراقاتتى 〈形〉 茶藨多的，有茶藨的，茶藨林子： قاراقاتتى جەرگە بارايىق. （我们）到茶藨子多的地方去。

قاراقياق 〈名〉 短柱苔草。

قاراقوعا 〈名〉 水菖蒲。

قاراقوشقىل 〈形〉 发乌的，发黑的；深浊的。

قاراقوشقىلدان- 〈动〉 变黑，发黑，发乌，变得深浊。

قاراقوشقىلدانۋ قاراقوشقىلدان- 的不定式。

قاراقوعىر 〈名〉〔植〕 楼半菜。

قاراقۋ 〈名〉〔动〕 黑天鹅。

قاراقۇيرىق 〈名〉〔动〕 黄羊，蒙古羚： قاراقۇيرىق تەرىسى 黄羊皮 / قاراقۇيرىق ەتى 羊肉。

قاراقۇلاق 〈名〉 ① 胡狼 ② 狼追羊（男女青年玩的游戏，小伙子扮演狼，姑娘扮演羊）。

قاراقۇمىق 〈名〉 黑荞麦。

قاراقۇر 〈名〉 黑雪鸡。

قارا-قۇرا 〈名〉 黑影，模糊不清的轮廓。

قاراقۇرت 〈名〉〔动〕 红带蛛，黑蜘蛛。

قارا-قۇرىم 〈形〉 ① 黑糊糊的，黑鸦鸦的： قارا-قۇرىم ادام قاپتاپ كەلە جاتىر. 黑鸦鸦的来了许多人。 ② 过于浓，酽： شاي قارا-قۇرىم بولىپ كەتىپتى. 茶太酽了。 ▲ قاراقۇرىم ءۇي 破旧的平民毡房。

قاراقۇس I 〈名〉〔动〕 乌雕。

قاراقتا- 〈动〉 盯，凝视，注视 ▲ جامان قاس قاسىنداعىسىن قاراقتايدى. 【谚】坏人盯着身边人。

قاراقتاۋ قاراقتا- 的不定式。

قاراقشى I 〈名〉（赛马）终点。

قاراقشى II 〈名〉 贼寇，盗贼，强盗： فاشيس قاراقشىلارى 法西斯强盗 / تەڭىز قاراقشىسى 海盗 ▲ قاراقسى جەتى 〔天〕大熊座 ▲ ۇرىنى قاراقشى سوعۋ 螳螂捕蝉，黄雀在后。

قاراقشى III 〈名〉 ① 稻草人，假人形： قورانىڭ جانىنا قاراقشى جاساپ قويۋ 在羊圈旁置上假人形（吓狼） / ءبيداي ءپىستى، تورعايدان ساقتانۋ ءۇشىن قاراقشى ورناتۋ كەرەك. 小麦熟了，要在麦田里插上稻草人，以防麻雀糟蹋。 ② 赛马路线的终点： مەن قاراقشىعا سەنەن بۇرىن جەتەرمىن. 我一定比你先到终点。

قاراقشىلىق 〈名〉 寇流，强盗，强盗行为： قاراقشىلىق يدەيا 寇流思想 / قاراقشىلىق لوگيكا 强盗逻辑。

قاراق-شىراق 见 قاراعىم-شىراعىم.

قارال- ① قارا- I 的被动态 ② 诊治，检查 ③ 议论，论议。

قارالا I ： **قارالا ۇيرەك** 麻鸭属。

قارالا- II 〈动〉 ① 抹黑，弄黑，弄脏： كومىر بەت-اۋزىن قارالاپ تاستاپتى 脸被煤抹黑了 ② 〔转〕玷污，蔑污，低毁，诽谤： باسقالاردى قارالا-ۋعا بولمايدى 不能诬蔑别人 ③ 初春： تارى

قارالاۋ 初春糜谷。

قارالان- قارالا- 的被动态。

قارالاس 〈形〉相差不多的，不相上下的。

قارالات- قارالا- 的使动态。

قارالاۋ I قارالا- 的不定式。

قارالاۋ II 〈形〉稍微黑的，有点黑的，略黑的。

قارالتم 〈名〉① 弄黑者，弄脏者，弄污者 ② 诽谤者，诬蔑者，玷污者：قارالاۋشلار جاقسى كۇن كورمەيدى. 诽谤者没有好下场。

قارالتقم 见 قارالتم.

قارالتم 〈形〉略黑的，稍黑的，浅黑的。

قارالۋ قارال- 的不定式。

قارالى I 〈形〉服丧的，哀悼的，致哀的，送殡的：قارالى كيىم 丧服 / قارالى كۇن 哀悼日（丧葬日）/ قارالى بولۋ 服丧 ▲ قارالى ات 男主人去世后将其生前的乘马鬃尾剪去，以示缅怀并过周年时宰杀的马 ▲ قارالى تۋ（表示主人去世的）黑旗。

قارالى II 〈形〉有大畜的，大畜多的。

قارالى III 〈连〉左右，约，差不多。

قارالىلىق قارالى 的抽象名词。

قارالىق 〈名〉骗术，鬼术，搞鬼，倒鬼，作弊，鬼心眼儿：قارالىق ىستەتپەۋ كەرەك 不能搞鬼 / قارالىق ىستەۋمەن قانشا جەرگە بارارسىڭ. 你想倒鬼，能混多久。▲ قارالىق ىستەۋ 搞鬼，倒鬼。

قارالىقشى 〈名〉搞鬼者，倒鬼者，骗子：سەن قارالىقشى بولىپ جۇرمە. 你不要成为搞鬼者。

قارام 〈形〉[阿]（伊斯兰教）禁止食用的，不洁的。

قاراماعىندا 〈形〉管辖之下的，隶属于，属于，附属，附设：زاۋود قاراماعىندا مەكتەپ 工厂附设的学校。

قاراماي 〈名〉柏油，沥青：قاراماي جاتقىزىلعان تاس جول 柏油公路。

قاراماينشا 〈副〉不管，不顾，不顾及：جولداستاردىڭ دەنساۋلىق جاعدايىنا قاراماينشا ٴبارىن بىردەي ەڭبەككە سالۋعا بولمايدى. 不顾同志们的身体情况，一律让参加劳动是不对的。

قاراماق 〈名〉管辖，隶属，附属：ورتالىقتىڭ قاراماعىنداعى زاۋود 中央管辖范围的工厂。

قاراما-قايشى 〈形〉矛盾的，对立的，相违背的。

قاراما-قايشىلىق قاراما-قايشى 的抽象名词。

قاراما-قارسى 〈形〉① 矛盾的，针锋相对的，互相对立的，正相反的，相反的：قاراما-قارسى پىكىرلەر 相反的意见（对立的意见）/ قاراما-قارسى ەكى لاگەر 针锋相对的两个阵营 ② 对面的，对过的：قاراما-قارسى ۇيدە تۇرا-مىز.（我们）住在对面的房子。▲ قاراما-قارسى بۇرىش 〔数〕外错角 ▲ قاراما-قارسى جاق 〔哲〕对立面。

قاراما-قارسىلىق 〈名〉〔哲〕矛盾，矛盾性，对立，对立性：قاراما-قارسىلىقتى بىرلىك 矛盾的统一（对立的统一）/ قاراما قارسىلىقتى بىرلىكتىڭ زاڭى 对立统一的规律。

قارامالا 〈名〉〔植〕马甲子属。

قاراموىناق 〈名〉黑颈甜瓜。

قاراميق 〈名〉①〔植〕麦郎，麦仙翁，王不留行：بيدايدىڭ ىشىندە قاراميق كوپ ەكەن. 小麦里麦郎很多。②〔医〕风疹，红疹：بالانىڭ دەنەسىنە قاراميق شىعىپتى. 小孩身上出风疹了。

قاراميقتان- 〈动〉（麦田里）长麦郎（麦仙翁）。

قاراميقتان- II 〈动〉变黑，发黑，显黑：ٴوڭى قاراميقتانىپ، ٴاجىم مولايا باستاپتى. 脸色变黑，皱纹多起来了。

قاراميقتانۋ قاراميقتان- I、II 的不定式。

قاراميقشا 〈名〉麦仙翁，麦郎。

قاران: I **قاران بولۋ** 无依无靠，失去一家之主，失去顶梁柱 ▲ قاران كۇنى 日子不好过，境遇很惨，境况不佳 ▲ كۇنشىلدىڭ كۇنى قاران.【谚】爱嫉妒的人过不了好日子。

قاران- ① قارا II 的反身态 ② 环顾，四顾，张望 ③ 诊治，检查治疗 ④ 寻求，探索，寻找。

قاراندىز 〈名〉〔植〕土木香。

قارانۋ قاران- II 的不定式。

قاراڭ I 见 قاران I.

قاراڭ II 〈形〉昏暗的，黑暗，一片漆黑的 ▲ قاراڭ تۇرمە 黑暗的牢房 ▲ قاراڭ كۇنى 生活艰难 ▲ قاراڭ ەتۋ 突然闪现黑影，黑影晃动

一下 ▲ قاراڭ قالعىر! 〔咒〕倒霉!

قاراڭعى 〈形〉 ① 黑暗的，漆黑的，黑洞洞的，黑咕隆冬的：ٴتۈن قاراڭعىسى 漆黑的夜 / تاڭ قاراڭعىسى 黎明前的黑暗 / قاراڭعى ٴتۈسۈ 夜幕降临 ② 〔转〕没有文化的，文盲的，愚昧无知的，睁眼瞎：مەن وقىماعان قاراڭعى ادام. 我是没有念过书的文盲。③ 一无所知的，不清楚的：بۇل ٴىس ماعان قاراڭعى. 对此事我一无所知。▲ اي قاراڭعى 没有月亮，黑夜 ▲ قاراڭعى ٴتۈسۈ 天黑，夜幕降临 ▲ سۇ قاراڭعى 青光眼，绿内障 ▲ تاس (تاستاي) قاراڭعى. 漆黑的，伸手不见五指的 ▲ ايدىڭ جارىمى جارىق، جارىمى قاراڭعى. 【谚】月有半月明，半月暗。

قاراڭعىلا- 〈动〉 遮光，遮暗，堵黑，弄暗，不让露光线：تەرەزەنى قاراڭعىلاپ قويىپتى 把窗户堵上了。

قاراڭعىلان- ① قاراڭعىلا- 的被动态 ② 变得昏暗，天黑，夜幕降临。

قاراڭعىلاس- قاراڭعىلا- 的交互态。

قاراڭعىلات- قاراڭعىلا- 的使动态。

قاراڭعىلاۋ قاراڭعىلا- 的不定式。

قاراڭعىلىق 〈名〉 ① 黑暗，漆黑，昏暗：ٴتۈن قاراڭعىلىعى 夜的黑暗 / كۈن باتىپ قاراڭعىلىق تۈسكەن كەز ەدى. 太阳已落，在夜幕降临的时候。② 〔转〕没有文化，愚昧无知：قاراڭعىلىقتىڭ زاردابىن تارتقان ادامدار 深受没有文化之害的人们。

قاراڭدا- 〈动〉 (物体的影子)闪现，晃动：ارتقى ٴۇيدىڭ ەلەكترى جاندى، تەرەزەدەن ٴبىر ادامنىڭ باسى قاراڭداپ كورىندى. 后厢房的灯亮了，一个人影在窗口晃动着。

قاراڭداۋ قاراڭدا- 的不定式。

قاراڭ-قاراڭ: قاراڭ-قاراڭ ەتۋ (黑影)刚刚看得见，隐隐约约出现，不时地闪现：ٴۇيدىڭ ارتىندا ٴبىر نارسە قاراڭ-قاراڭ ەتتى دە، كورىنبەي كەتتى. 屋子后面有个黑影晃了一下就不见了。

قاراڭ-قۇراڭ 〈名〉 ① 牲畜：از بولسا دا قاراڭ-قۇراڭ مالى بار. 虽说数量不多，但也有他一定的牲畜。② 黑影：تۈندە وسى ماڭايدا قاراڭ-قۇراڭ كوبەيىپ كەتتى، مال قورادان شىعىپ كەتكەن بولماسىن؟ 夜里附近有不少黑影，是不是牲畜跑出圈了？

قاراپايىم 〈形〉 普通的，一般的，平凡的，质朴的；淳朴的，朴素的，俭朴的，简单的：قاراپايىم ادام 普通人 / قاراپايىم جۇمىسشى 普通工人 / قاراپايىم جۇمىس 平凡的工作 / قاراپايىم كيىنگەن ادام 穿着朴素的人 / قاراپايىم قىزمەت ٴادىسى 简单的工作方法。

قاراپايىمدا- 〈动〉 搞得一般，简单化，弄成普普通通：قاراپايىمداپ قانا كۇتىپ الۋ 一般的招待。

قاراپايىمدان- ① قاراپايىمدا- 的反身态 ② 变得朴素，变得朴实；变得简单，一般化，普通化：ول بۇرىنعىداي ەمەس تۇرمىستا قاراپايىمدانىپ قالعان ەكەن. 他不象以前那样，现在在生活上朴素多了。

قاراپايىمداندىر- قاراپايىمدان- 的使动态。

قاراپايىمدانۋ قاراپايىمدان- 的不定式。

قاراپايىمدار 〈名〉〔动〕原生动物门。

قاراپايىمدىق 见 قاراپايىمدىلىق.

قاراپايىمدىلىق ① قاراپايىم 的抽象名词 ② 朴素，朴实，质朴。

قاراپ-قاراپ 〈副〉 看着看着，左瞧右瞧，不时地望着：قاراپ-قاراپ كوز تالۋ 看着看着，眼都看酸了。

قاراپتان-قاراپ 〈副〉 无缘无故地，白白地：قاراپتان-قاراپ كورىنگەنمەن توبەلەسۋ 无缘无故地和人家打架。

قارار 〈名〉 决定，决议，决议案：قارار الۋ 作出决定(作出决议) / حالىق قۇرىلتايىنىڭ قارارى 人民代表大会的决议。

قارارلاس- 〈动〉 决定下来，作出决议：بۇل الدەقاشان قارارلاسىپ بولعان ماسەلە. 这是早已决定下来的问题。

قارارلاستىر- قارارلاس- 的使动态。

قارارلاسۋ قارارلاس- 的不定式。

قارارلى 〈形〉 ① 有期限的，限定的：قارارلى ۋاقىت 限定的日子 ② 有决定的，有决议的：

قارارلى جيىن 有决议的会议。

قارارسىز 〈形〉①无期限的,无限期的,无定期的 ②无决议的,无议决案的。

قاراس- ① قارا- Ⅱ 的交互态 ②照看,照料,照顾;帮助,帮忙: بالاعا قاراسىپ بەرۋ 给照看孩子 / ٴۇي ىستەرىنە قاراسىپ بەرۋ 帮助料理家务 ▲ تەرىس قاراسۋ 反目。

قاراسان 〈名〉①(牛的)炭疽病 ②(人因缺乏维生素而引起的)黑腿病。

قاراسويا 〈名〉〔植〕蔓豆。

قارا سوراڭ 〈名〉〔植〕碱蓬属,高碱蓬。

قاراستى 〈形〉属于,隶属,附属的,管辖之下的,从属的: ورتالىققا توتە قاراستى 直属中央的 / مەكتەپكە قاراستى ەگىستىك مايدانى 学校附属农场。

قاراستىر- ①قاراس- 的使动态 ②寻求,想方设法: نازارىيالىق نەگىز قاراستىرۋ 找理论根据。

قاراستىرىل- قاراستىر- 的被动态。

قاراسۋ قاراس- 的不定式。

قاراسىن 〈名〉隐约出现的黑影,远处目极的黑点: الىستان كورىنگەن قاراسىن 远处看到有个隐约的黑影。

قاراسىندا- 〈动〉隐隐约约可见,显得模糊: الدىڭعى جاقتان قاراسىنداپ ٴبىر نارسە كورىندى. 前面出现了个模糊的东西。

قاراسىنداۋ قاراسىندا- 的不定式。

قارات- ① قارا- Ⅱ 的使动态 ②征服,统治,控制: كەلەسى كۇنى جاۋدى قاراتىپ الدى 第二天让敌人投降了 ③娶(丧夫的嫂子或弟媳妇) ④针对,冲着: بۇل ٴسوز ساعان قاراتا ايتىلعان جوق. 此话不是针对你说的。⑤争取,吸引: ونىڭ نازارىن وزىنە قاراتىپ الدى. 把他的注意力吸引到自己一边。⑥拖延,遇后: جيىندى ونىڭ كەلۋىنە قاراتتى. 把会议退后到等他来。▲ اۋزىنا قاراتۋ (讲话时)吸引,使…顺从,使……听从 ▲ بەت قاراتپاۋ (指暴风,严寒)很大,很冷。

قاراتالاق 〈名〉(马的)脾脏炎,革鞋脾,败血脾。

قاراتامىر 〈名〉〔植〕倒提壶属,琉璃草属。

قاراتپا: **قاراتپا ٴسوز** 〔语〕呼语。

قاراتىل- قارات- 的被动态。

قاراوكپە 〈名〉(骆驼的)黑肺病,肺炎。

قاراۋ Ⅰ 〈形〉吝啬的,悭吝的,小气的,一毛不拔的: قاراۋ ادام 小气鬼(吝啬鬼)。

قاراۋ Ⅱ قارا- Ⅰ 的不定式。

قاراۋلان- 〈动〉吝啬起来,变得小气: باي بولعان سايىن قاراۋلانىپ كەتەدى. 越是有钱的人越变得吝啬。②(火势)不旺: جاس وتىن بولعاندىقتان وت قاراۋلانىپ جاقسى جانباي جاتىر. 因为柴禾不干,火着得不旺。

قاراۋلانۋ قاراۋلان- 的不定式。

قاراۋلىق ① قاراۋ Ⅰ 的抽象名词 ②吝啬,一毛不拔,悭吝。

قاراۋسىز 〈形〉①无人照管的,无人照应的,无人照料的,无人照顾的: قاراۋسىز بالا 无人照管的孩子 / اۋرۋ ادام قاراۋسىز قالسا بولمايدى. 病人无人照料是不行的。②未经审查的,未被审核的,未经审议的: قاراۋسىز ماقالا از. 未经审查的稿件少。

قاراۋسىزدىق قاراۋسىز 的抽象名词。

قاراۋشىلىق قاراۋ Ⅰ 的抽象名词。

قاراۋىل Ⅰ 〈名〉守卫,警卫,哨兵,门卫,门岗: قاراۋىلعا تۇرۋ 站岗放哨 / ەسىكتە قاراۋىل بار. 门口有门岗。▲ قاراۋىل توبە (适合站岗的山冈)。

قاراۋىل Ⅱ 〈名〉①靶子 ②(枪的)准星 ▲ قاراۋىلعا الۋ 瞄准。

قاراۋىلدا- 〈动〉①守卫,看守,守护: قامبانى قاراۋىلداۋ 守护仓库 ②等待,守候: سىرتتا بىرەۋ قاراۋىلداپ جۇرگەن كورىنەدى 有人在外边等候。/ ساعان كوپ قاراۋىلداردى. 等了你很久。

قاراۋىلدات- قاراۋىلدا- 的使动态。

قاراۋىلداۋ قاراۋىلدا- 的不定式。

قاراۋىلدىق 〈名〉守卫任务,警卫工作。

قاراۋىلشى 〈名〉警卫员,卫士,哨兵;看守人员,看护: قاراۋىلشى اسكەرلەر 警卫部队。

قاراۋىلحانا 〈名〉角楼。

قاراۋىت- 〈动〉① 约隐,绰绰影影,清不糊模
变 ②清不糊模得看 كورىنۋ قاراۋىتىپ : 见可
乌发,黑 : ٴۇي ۇزاق ۋاقىت اقتالماعاندىقتان
قاراۋىتىپ كەتتى. 变而刷粉有没期长因子屋
了黑 。 ▲ كوزى قاراۋىتۋ 花眼,黑发眼 。
قاراۋىتۋ قاراۋىت- 的不定式 。
قاراشا I 〈名〉(哈萨克历法的)十一月 。
قاراشا II 〈名〉〔旧〕平民,贱民;贫穷户 :
قاراشادان قانشا شىعادى. 平民里出美女 。▲
حان ازارىندا قاراشامەن قاس بولادى، قازى
ازارىندا قايىرمى جوق بايمەن دوس بولادى. 【谚】
昏王腐败以平民为敌,法官丧天良以富人为
友 。
قاراشا III 〈形〉较黑的,淡青的 ▲ قاراشا قاز
〔动〕黑雁(属) 。
قاراشاعان 〈名〉〔植〕 槭树 。
قاراشايىر 〈名〉〔植〕狗牙根属,绊根草 。
قاراشاگىش 〈名〉 黑莱蓬 。
قاراشارۋا 〈名〉体力活,体力劳动,粗活,笨
重活 : جۇمىسشىلار قاراشارۋامەن شۇعىلداناادى.
工人从事体力劳动 。
قاراشارۋاشى 〈名〉 体力劳动者, 卖力气的
人 , 干粗活的人 , 干 笨 重 活 的 人 :
قاراشارۋاشىلاردىڭ تۇرمىسىنا ٴمان بەرۋ كەرەك.
要关心体力劳动者的生活 。
قاراشەگىرتكە 〈名〉 蟋蟀,蛐蛐儿 。
قارا شەكپەن 〈名〉 农民,农家人 。
قاراشۇلان 〈形〉 黑色较深的,黑色较浓的 。
قاراشىعىم 〈名〉 我的眼珠儿(对孩子的爱
称) 。
قاراشىعىن 〈名〉 〔旧〕 地税 。
قاراشىق ① 〈名〉 眼珠,瞳,瞳 仁 : تىلىقتىڭ
مال-مۇلكىن كوزدىڭ قاراشىعىنداي قورعاۋ
كەرەك. 要象保护自己的眼珠一样保护人民
的财产 。② 〔转〕心肝,宝贝 ▲ كوزىمنىڭ
قاراشىعىن سۋالدىردى 让眼泪哭干了 。
قاراشىل 〈形〉 不离群的,呆在屋前屋后的 。
قاراشىرىك 〈名〉 沤肥,窖肥 。
قاربالاق 见 قاربالاس.
قاربالاس I 〈形〉 忙碌的, 繁忙的 , 紧张的 ,
忙忙碌碌的 : قاربالاس جۇمىس 繁忙的工作 /
قاربالاس ىستەۋ 紧张的工作 / ول قاشان دا
قاربالاس بولىپ جۇرەتىن ادام. 他这个人总是
忙忙碌碌的 。
قاربالاس- II 〈动〉 繁忙,忙碌,紧张,忙忙碌
碌 : قاربالاسىپ ٴجۇرىپ كۇننىڭ باتقانىـــــندا
بىلمەي قالىپپىز. 在繁忙中不知不觉天黑
了 。
قاربالاستان- 〈动〉 紧张起来,忙碌;有些慌
张 : قوناقتار كەلىسىمەن قاربالاستانا باستادى.
客人一来就忙起来了 。
قاربالاستانۋ قاربالاستان- 的不定式 。
قاربالاستىق ①قاربالاس I 的抽象名词 ② 繁
忙,紧张,忙个不停 。
قاربالاسۋ قاربالاس- II 的不定式 。
قاربان- 〈动〉 设法,想办法,力求,力争,努
力 : ٴتول الۋ قىزمەتىنە قازىردەن باستاپ قاربانۋ
كەرەك. 接羔工作从现在起就得想办法 。
قارباندىر- قاربان- 的使动态 。
قاربانۋ قاربان- 的不定式 。
قارباڭدا 〈动〉 忙活,手脚不闲 : كۇن بويى
جۇمىستا قارباڭداپ ٴجۇرۋ 整天忙着干活 。
قارباڭداۋ قارباڭدا- 的不定式 。
قارباڭ-قارباڭ: قارباڭ ەتۋ 急急
忙忙,忙于 ……,急促地 (要干 ……) :
قارباڭ-قارباڭ ەتىپ قايدا باراسىڭ؟ 急急忙忙地
上哪儿去呀 ?
قاربۋ قارى- 的不定式 。
قارى- 〈动〉狼吞虎咽,大口大口地吃,猛吃:
ماي جاپىراقتى قارىپ قالۋ 大口吃几块肥肉 。
قاربىز 〈名〉〔植〕西瓜 : قاربىز جاپىراعى 西
瓜叶 / قاربىز ساباعى 西瓜秧 / قاربىز ۇرىعى
西瓜子 ▲ اشتى قاربىز 瓜蒌 。
قارىن- قارى- 的反身态 。
قارىنۋ قارىن- 的不定式 。
قارىت- ① قارى-的使动态②争取,捞取;
赶紧(要) 。
قارىتتىر- قارىت- 的使动态 。
قارىتۋ قارىت- 的不定式 。
قارعا I 〈名〉(扑克牌的)黑桃 。

كوك ▲ 鸦毛杂 الا قارعا ▲ 鸦乌〈名〉Ⅰ **قارعا**
قارعا قارعا قارا ▲ 鸦乌嘴红 شاۋ قارعا ▲ 鸦墨
近很，离距短 جەر ادەم قارعا ▲ 鸦乌鼻秃
行难步寸 بولۇ مۈك جەر ادەم قارعا ▲ 离距的
بويلى قارعا ▲ 礼定外额，礼彩加追 باۋ قارعا ▲
有 تامىرلى قارعا ▲ 的小矮材身，的小矮儿个
▲ 的杂复综错系关；的切密系关，的往有来
▲ 鸦颈白 قارعا ۋزاق ▲ 雪微 قار تۇياق قارعا
.تۇسەر جەم قۇزعۇنعا ەبىر ،تالاسسا قارعا كى‍ە
▲ 。里嘴鹫秃了到掉食，食抢鸦乌只两【谚】
.بوقتا كوزى ەبىر ،وقتا كوزى ەبىر قارعانىڭ
。便粪着盯眼个一，弹子着盯眼个一鸦乌【谚】
：骂臭，骂恶，骂咒，咒诅〈动〉Ⅱ **قارعا-**
。疼心又顿一骂臭想 قارعايىن دەسەم قيمايمەن
的样一鸦乌象，的般鸦乌 ①〈形〉**قارعاداي**
象 قارا قارعاداي ：的油油黑，的黑乌，的黑 ②
：的儿点不小 ，的小 ③ 黑乌的样一鸦乌
他惹子孩的儿点不小 .قارعاداي بالاعا تيسپە
。么什干
乌大，乌渡，鸦老，鸦乌〈名〉**قارعا-قۇزعىن**
鸦 ：مالدى قارعا-قۇزعىنعا جەم قىلىپ قويۇعا
。食啄的乌渡为成畜牲使能不 بولمايدى
。态动被的 Ⅱ قارعا- **قارعال-**
قارعالداق گۇلى ：莲雪〔植〕〈名〉**قارعالداق**
。花莲雪
。羊的肥肉细毛种一 **قارعالى قويى :قارعالى**
。保担，誓发②态身反的 Ⅱ قارعا- ① **قارعان-**
：咒 念，骂 咒，咒 诅〈动〉**قارعاپ-سىلە-**
قورلىعىنا شىداي الماعان اپاي سودىردى بارىنشا
狠徒暴将娘大老的忍可无忍 .قارعاپ-سىلەدى
。顿一了骂咒地狠
。式定不的 قارعاپ-سىلە- **قارعاپ-سىلەۋ**
。态互交的 Ⅱ قارعا- **قارعاس-**
。态动使的 Ⅱ قارعا- **قارعات-**
。式定不的 Ⅱ قارعا- **قارعاۋ**
：子（锯）锔，钉蟥蚂，钉铆〈名〉Ⅰ **قارعاشا**
。接铆钉铆用 قارعاشالاۋ قارعاشامەن
。线火防〈名〉Ⅱ **قارعاشا**
قازان قارعاشالاۋ ：锔，接铆〈动〉**قارعاشالا-**
。碗锔 قارعاشالاۋ شىنى /锅锔

。态动使的 قارعاشالا- **قارعاشالات-**
。式定不的 قارعاشالا- **قارعاشالاۋ**
。式定不的 Ⅱ قارعى- **قارعۋ**
颈，圈颈（的上子脖物动在套）〈名〉Ⅰ **قارعى**
套 ：يتتىڭ قارعىسى 圈颈的狗 ▲ قارعى باۋ
。礼聘，礼婚定，礼亲定 ②圈颈狗 ①
ارىقتان ：跃跳，跳蹦，蹦，跳〈动〉Ⅰ **قارعى-**
قارعىپ ٴوتۋ 去沟水过跳 / اتتان قارعىپ ٴتۇسۋ
قارعى ▲ 背马上跃 ٴمىنۋ / اتقا قارعىپ 马下跳
。行鸟剑〔动〕 تورعاي
。圈颈上套，圈颈上带（狗给）〈动〉Ⅰ **قارعىلا-**
ات ：跃跳，跳蹦地住不〈动〉Ⅱ **قارعىلا-**
无，跑地跳一蹦一马 .قارعىلاپ ۋستاتپاي قويىدى
。住抓法
。态动被的 Ⅰ قارعىلا- **قارعىلان-**
。态互交的 Ⅱ、Ⅰ قارعىلا- **قارعىلاس-**
。态动使的 Ⅱ、Ⅰ قارعىلا- **قارعىلات-**
。式定不的 Ⅱ、Ⅰ قارعىلا- **قارعىلاۋ**
قارعىلى ：的套颈有，的圈颈带〈形〉**قارعىلى**
。狗走 قارعىلى توبەت ▲ 狗的圈颈带 ٴيت
اق دەگەنى ▲ 骂咒，咒诅〈名〉Ⅰ **قارعىس**
常言一，诺百呼一 قارعىس قارا دەگەنى ،العىس
قارعىس ▲ 咒诅人被，骂咒挨 قارعىس الۋ ▲
好得不！ اتۋ قارعىس اتقىر ▲ 霉倒该，咒诅该
▲ 骂责，斥痛 قارعىس جاۋدىرۋ ▲ ！的死
。应报的得应，应报 قارعىس سوعۋ
。态互交的 Ⅱ قارعى- Ⅰ **قارعىس-**
قارعىستاپ قۋىپ ：骂咒，咒诅〈动〉**قارعىستا-**
。了去出赶（他把）边一，骂咒边一 شىقتى
。式定不的 قارعىستا- **قارعىستاۋ**
。的骂咒欢喜，的咒诅爱〈形〉**قارعىسشىل**
。态动使的 Ⅰ قارعى- **قارعىت-**
。态动使的 قارعىت- **قارعىتقىز-**
。户客，客顾〈名〉**قاردار**
，生营 ② 动运，动活 ①〔阿〕〈名〉**قارەكەت**
。业从，生谋
。事从，手动，动活〈动〉**قارەكەتتەن-**
。态动使的 قارەكتەن- **قارەكەتتەندىر-**
。式定不的 قارەكەتتەن- **قارەكەتتەنۋ**
闲，的事做欢喜，的动活爱〈形〉**قارەكەتشىل**

不住的。

قارجال- 〈动〉疲劳，疲倦，劳累（多指马和人）。

قارجالدىر- قارجال- 的使动态。

قارجالۋ قارجال- 的不定式。

قارجاس- 〈动〉① 发生纠纷，纷争，争夺 ② 争辩，论争 ③ 擦磨，相互擦磨，磨蚀，磨损： قارجاسقان تەمىردىڭ داۋسى قۇلاققا ٴتىپتى جايسىز ەستىلەدى. 铁器的擦磨声非常刺耳。

قارجاسۋ قارجاس- 的不定式。

قارجۋ قارجى- II 的不定式。

قارجى I 〈名〉经费，资金，资财： وندىرىستىك قارجى 生产资金 / قۇرىلىس قارجى 建设资金 / قارجى تۇپتاۋ 筹集资金 / مەملەكەتتەن بوساتىلعان قارجى 国家拨给的经费。

قارجى- II 见 قارجىلا-.

قارجى-قاراجات 见 قارجى I.

قارجىلا- 〈动〉花，花销，开支，费用： ول ٴۇي جابدىقتارىن الۋعا مىڭ يۋان قارجىلادى. 他购置家具花了一千元。/ قاراي كىرىسكە اقشانى جوسپارلى قارجىلاۋ كەرەك. 要根据收入有计划的花钱。

قارجىلاندىر- ① قارجىلان- 的被动态 ② 有了资金，经费多起来；变得有钱。

قارجىلاندىر- قارجىلان- ① 的使动态 ② 提供经费，支援资金。

قارجىلاندىرىل- قارجىلاندىر- 的使动态。

قارجىلانۋ قارجىلان- 的不定式。

قارجىلاۋ قارجىلا- 的不定式。

قارجىسىز 〈形〉没有资金的，没有经费的： قارجىسىز نە ىستەۋگە بولادى. 没有资金能做什么么。

قارجىسىزدىق قارجىسىز 的抽象名词。

قاري 〈名〉①［阿］〔宗〕诵经家，诵经者（只会诵谈古兰经，但不知其意的人）②〔转〕书呆子，书生。

قاريا 〈名〉老人，老年人，老人家，长老： باسىنان كوپ ٴىستى كەشىرگەن قاريا 饱经世故的老人。

قاريدار 〈名〉顾客，客户。

قارىلىق 〈名〉①〔宗〕背诵经文 ② 书呆子气。

قارىتا 〈名〉地图： قارىتاعا قاراۋ 看地图。

قارق: **قارق ەتۋ** 呱一声叫。

قارقارا I 〈名〉〔动〕苍鹭。

قارقارا II 〈名〉①（女式的帽子的）装饰羽毛 ②（女式）高筒帽子，高筒皮帽： قارقارا باسىنا كيگەن ادام 头戴高筒皮帽的人。

قارقاشىق 〈名〉（骆驼的）蹄甲。

قارقىل 〈名〉①（乌鸦）呱呱叫声，鸹鸹叫声 ② 哈哈的大笑声。

قارقىلدا- 〈动〉① 哈哈大笑： نەگە قارقىلداپ كۇلەسىڭ؟ 你为啥哈哈大笑？ ② 呱呱叫，鸹叫： قارعا قارقىلداۋ 乌鸦呱呱叫。

قارقىلداس- قارقىلدا- 的交互态。

قارقىلدات- **قارقىلدا-** 的使动态。

قارقىلداۋ **قارقىلدا-** 的不定式。

قارقىن 〈名〉速度，进度，进程： حالىق شارۋاشىلىعىنىڭ دامۋ قارقىنى 国民经济的发展速度 / ساباقتىڭ ٴوتىلۋ قارقىنى 教学进度 / قۇرىلىستىڭ قارقىنى 工程进度 ▲ قارقىنى باسىلۋ （قايتۋ） 减速，缓慢，减弱。

قارقىندا- 〈动〉① 加快，加速，加紧： قىزمەت قارقىنداپ، ٴونىم جوعارلاسا عانا كىرىم كوبەيەدى. 工作速度加快了，效率提高了才能增加收入。② 旺兴，盛兴，兴隆： ساۋدا قارقىنداپ تۇر. 生意兴隆。

قارقىندات- قارقىدا- 的使动态。

قارقىنداۋ قارقىندا- 的不定式。

قارقىندى 〈形〉速度快的，飞速的，高速的： قارقىندى پويەز 高速火车。

قارقىندىق 见 قارقىندىلىق.

قارقىندىلىق قارقىندى 的抽象名词。

قارق-قارق: **قارق-قارق كۇلۋ** 哈哈大笑，捧腹大笑： قىزىقشى بىرەۋدىڭ اڭگىمەسىن ەستىپ، ۇيدە وتىرعاندار قارق-قاق كۇلىپ كەتتى. 屋里的人听了一个人说的笑话，都哈哈大笑起来。

قارلا- 〈动〉吃雪，啃雪块： قارلاپ كەلگەن قوي دەرەۋ سۋ ىشپەيدى. 吃雪的绵羊不会马上喝水。

قارلان- قارلا- ① 的被动态 ② 有雪，降雪：

جەر ٴالى قارلانعان جوق. 。雪有没还上地

قارلانۋ قارلان- 的不定式。

قارلاس- قارلا- 的交互态。

قارلات- ①قارلا- 的使动态 ② 下雪：كۇن قارلاتسا جاقسى بولار ەدى. 要下雪就好了。

قارلاۋ I قارلا- 的不定式。

قارلاۋ II 〈形〉有一点雪的，雪不大的。

قارلى 〈形〉有雪的，积雪的，带雪的，多雪的：قارلى تاۋ 雪山 / قارلى كۇن 下雪天 ▲ قارلى بوران 风雪（扬风交雪）。

قارلعان: **قىزىل قارلىعان** 〔植〕红麋子。

قارلىعاش 〈名〉〔动〕燕子，燕科：قارلىعاش اۇزىمەن تستەپ تاسىپ بالشىقتان ۇيا سالدى. 燕子衔泥筑巢。▲ قارلىعاش سارىبەل 全腰燕 ▲ تاۋ قارلىعاشى 山燕，石燕 ▲ سۇر قارلىعاش 雨燕 ▲ قارلىقاش ٴشوپ 〔植〕飞燕草（伊犁飞燕草）▲ قىستاۋ قارلىعاشى، 家燕。

قارلىعۋ قارلىق- I 的不定式。

قارلىق I 〈名〉庆瑞雪（初雪时将雪团偷偷地送进某家，如果当时被发现了，就完事，要是事后才发现，就应请客庆瑞雪）▲ قارلىق تاستاۋ 送瑞雪，送喜雪。

قارلىق قار II 抽象名词。

قارلىق- II 〈动〉喉咙嘶哑，喑哑，沙哑：داۋسىم قارلىقتى / داۋىس قارلىعۋ 声音嘶哑 我的嗓子哑了。

قارلىقتىر- قارلىق- I 的使动态。

قارما I 〈名〉① 烙饼，饼锅：قارما پىسىرۋ 烙大饼 ② 烤鱼：بالىقشىنىڭ ۇيىنە بارساڭ قارما جەرسىڭ. 到渔民家里就会吃到烤鱼。

قارما II 〈名〉玉米炒面。

قارما- III 〈动〉捞，抓住，攫住，抓牢，使劲抓住：سۋعا كەتكەنىنىڭ تال قارمايتىنى ارەكەتى ەمەس پە بۇل؟ 这不是溺水者抓稻草的企图吗？▲ تال قارماۋ 捞稻草。

قارماق 〈名〉钩鱼：بالاڭىز قارماق الىپ بالىققا كەتتى. 你孩子拿着鱼钩钓鱼去了。▲ قارماعىنا ٴىلىنۋ 被骗，受骗上当 ▲ قارماق سالۋ ①钓鱼 ② 拉拢，勾引 ▲ قارماق تاستاۋ 灯笼草 ▲ 哄骗。

قارماقباۋ 〈名〉钓鱼线（绳）

قارماقساپ 〈名〉鱼杆。

قارماقتا- 〈动〉钓，（用钩子）搭。

قارماقتاۋ قارماقتا- 的不定式。

قارمالا- I 〈动〉摸，摸索，摸索，寻找：قاراڭعىدا قارمالاپ ىزدەۋ 在黑夜里摸索着找东西 / قارمالاپ ٴجۇرىپ ەش نارسە تابالمادىم. 西，摸黑儿找东西，摸来摸去找了半天，什么也没有找到。

قارمالا- II 〈动〉烙成饼：ۇندى قارمالاپ ٴبىتىردى. 把面烙成饼吃光了。

قارمالان- ① قارمالا- I 的反身态 ② قارمالا- II 的被动态。

قارمالاۋ قارمالا- I、II 的不定式。

قارمالاۋىش 〈名〉（动物的节肢）螯。

قارمان- ①قارما- II 的反身态 ② 争取，努力，力争；准备下手。

قارماس- قارما- II 的交互态。

قارمات- قارما- II 的使动态。

قارماۋ قارما- II 的不定式。

قارنا- 〈动〉（宰杀牲畜等时）破开腹部。

قارناۋ I 〈名〉（曲杆的）弯端。

قارناۋ II قارنا- 的不定式。

قارپۋ قارپى- I、II 的不定式。

قارپۋسىز 〈形〉① 未经擀过的，未整边的：قارپۋسىز كيگىز 未整边的毡子 ② 一点未动过的，完整无缺的：قارپۋسىز جاتقان قازاق دالاسىنىڭ بايلىعى 从未开发的哈萨克草原上的资源。

قارپى- I 〈动〉① 整边，擀（毡子时用胳膊）② 〔转〕捞一把，弄到手：مىنادان دا قارپىپ قالعىڭ كەلىپ وتىرما؟ 从这里也想捞一把？

قارپى- II 〈动〉① 大口吃，大口咬 ② 〔转〕多肥，捞 ▲ نار بالاسىن قارپىپ سۇيەدى.【谚】大口地咬是母驼对驼羔的亲吻。

قارپىل- قارپى- I、II 的被动态。

قارپىس- قارپى- I、II 的交互态。

قارپىت- قارپى- I、II 的使动态。

قارس: **كۇكىرەگى قارس ايرىلۋ** 万分悲痛，非常

伤心 ▲ قارس ايرىلۋ 咔嚓一声裂开 ▲ قارس
جابۇ 一下关上。

قارساق 〈名〉〔动〕沙狐 ▲ الپىس قارساق ات
بولماس. 【谚】六十只沙狐顶不上一匹马。

قارساقتى 〈形〉有沙狐的，沙狐多的：قارساق
ۋستاسالق قارساقتىعا بار. 要想捉到沙狐，就得
到沙狐多的地方去。

قارساڭ 〈名〉前夕，前夜，除夕：مەملەكەتتىك
مەرەكەنىڭ قارساڭى 国庆节前夕 / جاڭا جىل
قارساڭى 新年除夕。

قارسۇيەك 〈名〉桡尺骨。

قارسى 〈形〉① 对面的，迎面的，对过的：
قارسىمىزداعى عيماراتتا كىمدەر وتىرادى؟ 对面的
大楼里住的是什么人？/ جەل قارسى سوعۋدا.
风迎面吹着。② 相反的，反对的，违背的：
قارسى جاققا كەتىپ قالۋ 向相反的方向走去 /
حالىقتىڭ ەركىنە قارسى كەلەتىن ىستى ىستەمەۋ
不作违背人民意志的事情 ③ 反对，不同意，
不赞同：ونىڭ كەلۋىنە قارسى 他不同意他来。
④ 对：كىمگە قارسى پىكىرى بار 对谁有反对
意见 ▲ باقىتقا قارسى 不幸 ▲ جولدىزى قارسى
冤家对头，死对头 ▲ تىك قارسى بۇرىش 〔数〕
对顶角 ▲ قارسى ايداپ سالۋ 唆使，挑唆 ▲
قارسى الۋ 欢迎，迎接 ▲ قارسى بولۋ 反对，对
抗▲ قارسى جاق 对面，对方，敌方，反对派 ▲
قارسى ماندەس سوزدەر 〔语〕反义词 ▲قارسى
پروتون 〔物〕反质子 ▲ قارسى تۇرۋ 反对▲
قارسى شۇعىلا 〔天〕反辐射▲ قارسى قۇدا 换亲
▲ قارسى قۇدالاسۋ 换亲。

قارسىز 〈形〉无雪的，缺雪的 قارسىز قىس 无
雪冬季 / بىيىل قىس قارسىز بولدى، جازدا سۋ
تاپشى بولار ما ەكەن. 今年冬季无雪，来年可能
会缺水。

قارسىلا- 〈动〉① 迎接，欢迎 ② 烤 ③ 使
面向，(使)与……相对，(使)和……迎面。

قارسىلان- ① قارسىلا- 反身态 ② 面向，与……
对立。

قارسىلاس I 〈形〉对立的，矛盾的，相反的。

قارسىلاس- II 〈动〉① 反对，反抗，对抗，抵
制，闹对立：فەودالدىق كەرتارتپا يدەيالاردىڭ
قارسىلاسۋىن تالقانداۋ 粉碎封建反动思想的反
抗 ② 顶嘴，抬扛，抗辨，唱对台戏：باسشى
بوقارا مەن قارسىلاسا بولمايدى. 领导不能和群
众唱对台戏。

قارسىلاستىر- قارسىلاس- II 的使动态。

قارسىلاسۋ قارسىلاس- II 的不定式。

قارسىلاۋ قارسىلا- 的不定式。

قارسىلىق ①قارسى 的抽象名词 ② 反抗，抵
抗，对抗，抗拒，抗议，抵制：جاۋدىڭ قارسىلى-
عىن تويتارۋ 打退敌人的反抗 / بۇل پاسيىپ
تۇردەگى قارسىلىق. 这是消极对抗。③ 反作
用，对抗作用；反应，逆反映；反力 ▲ سىرتقى
قارسىلىق 〔物〕外阻抗 ▲ تەربەلىستىك
قارسىلىق 〔物〕振荡阻抗 ▲ تولىق قارسىلىق
阻抗。

قارسىلىقسىز 〈形〉不抵抗的，不反抗的，不对
抗的，顺从的：قاتە نارسەلەردى كورىپ تۇرىپ
قارسىلىقسىز جۇرە بەرۋگە بولمايدى. 对错误的
东 西 采 取 不 抵抗的态度是不对 的。/
قارسىلىقسىز ساياسات 不抵抗政策。

قارسىلىقتى 〈形〉反对的，抵抗的，抵制的。

قارسىما-قارسى 见 قاراما-قارسى.

قارت ①〈名〉老人，老年人，长者，长辈：قارت
اتا 老大爷 / اق ساقالدى قارت 白须老人 ② 年
长的，年迈的，老的：قارت اقىن 老阿肯(老歌
手) / قارت مۇعالىم 老教师 / قارت جۇمىسشى
老工人。

قارتا I 〔植〕〈名〉马蹄肠：ىشىنە ەت سالعان
قارتا 灌肉的马蹄肠 ▲ قارتا جوڭىشقا 〔植〕委
陵草，翻白草 ▲ قارتا قاشىر 〔动〕驴骡，駃
騠。

قارتا II 〈名〉扑克牌，纸牌：قارتا ويناۋ 打扑
克牌(玩纸牌)。

قارتاي- 〈动〉变老，衰老，显老，年迈，上年纪，
年纪大：ول قارتايىپ قالىپتى. 他显老了。/
ول قارتايىپ دەم السقا شىقتى. 他已年老退
休。▲ ادام وزىنەن كەيىنگىلەردى كورىپ
قارتايادى. 【谚】人看到下一代方知自己的衰
老。▲ ات قارتايسا ۋرىنشاق بولادى، ەر قارتايسا
جاڭىلشاق بولادى. 【谚】马老了性急，人老了健

忘。▲ ئۆمىر قارتايسا دا، كۆڭۈل قارتايماس. 【谚】人老心不老。

قارتايت- قارتاي- 的使动态。

قارتايۇ قارتاي- 的不定式。

قارتاكەش 〈形〉喜欢玩扑克牌的。

قارتالان- 〈动〉①(指马)长膘,变得肥壮② 起褶,起皱,褶皱;形成网状。

قارتالانۇ قارتالان- 的不定式。

قارتالى 〈形〉(多指马)肥的,肥壮的,膘厚的。

قارتامىس 〈形〉年纪大的,年迈的;上了年纪的。

قارتامىش 见 قارتامىس.

قارتاڭ 〈形〉渐近老境的,中年以上的,年纪较大的: قارتاڭ ايەل 渐近老境的妇女 ▲ قارتاڭ تارتۇ 上年纪,年迈。

قارتاڭدىق قارتاڭ 的抽象名词。

قارتاڭ-قۇرتاڭ 见 كارى-قۇرتاڭ.

قارتاشىل 〈形〉喜欢玩扑克牌的。

قارتاشىلدىق قارتاشىل 的抽象名词。

قارتىق ①قارت 的抽象名词 ②年迈,老年,上岁数,高龄。

قارت-قارىيا 见 قارت.

قارۇ I 〈名〉① 力量,气力;精力,锐力: ونىڭ قارۇى قولىندا. 他的手腕力量很大。/ ول بار قارۇن جۇمىسقا سالدى. 他把自己的全部精力用在工作上了。② 武器,军械,兵器: داعدىلى قارۇ 常规武器 / اتوم قارۇ 原子武器 / يدەيالىق قارۇ 思想武器 ▲ قارۇن قايتارۇ ①使刀剪卷刃②挫伤锐气③还报 ▲ قارۇ قايتۇ ①刀剪卷刃,刀剪不利,② 失去力量,丧失锐力,精力毫尽,精力衰退③回敬,回礼,还礼 ▲ ەر قارۇى بەس قارۇ. 【谚】英雄的武器是双手。

قارۇ II قارى- V 的不定式。

قارۇ-جاراق 〈名〉武器,军械,装备: زامانداسقان قارۇ-جاراق 现代化的武器装备 / قارۇ-جاراقپەن قامداۋ 供应武器装备 / قارۇ-جاراق قامباسى 军械库。

قارۇ-جاراقسىز 〈形〉没有(不带)武器的,没有军械的,没有武装的;赤手空拳的。

قارۇ-جاراقسىزدىق قارۇ-جاراقسىز 的抽象名词。

قارۇ-جاراقتان- 〈动〉武装起来,装备起来: ارميانى تولىق قارۇ-جاراقتاندىرۇ 把军队充分装备起来 / قارۇ-جاراقتانعان ادامدار 武装人员。

قارۇ-جاراقتاندىر- قارۇ-جاراقتان- 的使动态。

قارۇ-جاراقتانۇ قارۇ-جاراقتان- 的不定式。

قارۇ-قۇرال 见 قارۇ-جاراق.

قارۇلان- 〈动〉① 装武起来,持武器,掌握武器: وسىزامانعى قارۇ-جاراقپەن قارۇلانۇ 用现代化武器装备起来 ② 力量增强,体力增强,有力气,干劲倍增: جاقسى ازىقتانىپ قارۇلانىپ قالدى 经饮食补养有了力气。

قارۇلاندىر- قارۇلان- 的使动态。

قارۇلانۇ قارۇلان- 的不定式。

قارۇلاس 〈形〉(经济往来)相等的,差不多的。

قارۇلى 〈形〉① 有力量的,身强体壮的,力气大的: قارۇلى ادام 有力气的人 / ونىڭ قولى قارۇلى. 他的手是很有力量的。② 武装的,武装起来的,持械的,携带武器的: حالىقتىق قارۇلى كۇش 人民的武装力量 / حالىقتىق قارۇلى بولىمەردىڭ قاسيەتتى مىندەتتى - حالىقتىڭ مال-جانىنىڭ اماندىعىن قورعاۋ. 人民武装部队的神圣职责是保卫人民生命财产的安全。▲ قارۇلى كوتەرىلىس 武装起义。

قارۇلىق 〈名〉礼尚往来。

قارۇلىلىق قارۇلى 的抽象名词。

قارۇ-سايمان 〈名〉武器,装备。

قارۇسىز 〈形〉① 无力的,没有力气的,软弱的无力的: قارۇسىز ادام 没有力气的人 ② 没寸武器的,没有武装力量的;赤手空拳的,手无铁的: قارۇسىز اسكەر 没有携带武器的士兵 / قارۇسىز ەل زيان تارتادى. 没有武装力量的国家是会吃亏的。▲ قارۇسىز ادامنىڭ قايراتى زايا، قايراتسىز ادامنىڭ ايباتى زايا. 【谚】赤手空拳有力气也白搭,没有力气要威风也徒劳。

قارۇسىزدان- 〈动〉① 变得无力,力气大减: شارشادىڭ با، قارۇسىزدانىپ قالىپسىڭ عوي؟ 你没有力气了,是不是累了? ② 解除武装,放

了下放人敌 . جاۋ قارۋسىزداندى : 械缴,器武下
。器武

قارۋسىزداندىر- ① قارۋسىزدان- 态动使的
② 械缴,装武除解 。

قارۋسىزداندىرىل- قارۋسىزداندىر- 动被的
。态

قارۋسىزدانۇ قارۋسىزدان- 的不定式 。

قارۋسىزدىق قارۋسىز 的抽象名词 。

قارش: قارش ەتۇ 卒卒作,响吱咯,声折脆发
。声

قارشاداي 〈形〉小的,幼小的,幼年的,年纪小
的 : قارشاداي شاعى 年幼时代(童年时代) /
قارشادايىنان مال باعىپ كەلەدى 自小放牧 ▲
قارشاداي باسنان 从小,小时候开始 。

قارشاقىز 〈名〉(童话中的)雪姑娘 。

قارشى I 〈名〉(箱形并有图案的)毡袋 。

قارشى II 〈名〉扫雪工 。

قارشعا 〈名〉〔动〕隼 ▲ قارشعا تۇقىمداسى
目形隼 。

قارش-قارش: قارش-قارش ەتۇ 咯吱咯吱响,
发脆折声,卒卒作声,咔嚓咔嚓作响▲ قارش-
قارش شايناۋ 咯吱咯吱地嚼 。

قارشىل 〈名〉咯吱声,嘎吱声,脆折声 。

قارشىلدا- 〈动〉咯吱咯吱地响, 嘎噔嘎噔地
响,卒卒作响,咔嚓咔嚓响 : مۇز قارشىلداپ
ايىرىلىپ كەتتى . 冰咔嚓咔嚓地裂开了 。

قارشىلدات- قارشىلدا- 的使动态 。

قارشىلداۋ قارشىلدا- 的不定式 。

قارى I 〈名〉(毡房曲杆的)弯端 。

قارى II 〈名〉部落,亲属关系,同胞 。

قارى III 〈名〉〔生理〕肱骨;胳膊 : قولىمنىڭ
قارى اۋىرىپ بۇگىن تۇك ىستەي المادىم . 今天
胳膊痛,我什么也没有干成 。

قارى 见 IV كارى .

قارى- V 〈动〉① 烙,烧灼: قارما قارۋ 烙大
饼 ② 烫伤: ونىڭ قولىن مەش قارىپ كەتتى .
他的手让炉子烫伤了 。 ③ (因严寒铁器)粘
(手) ④ 寒冷,寒气袭人,严寒彻骨 ⑤ (治
疗牲畜时)烧烙 。

قارىعۇ قارىق- II 的不定式 。

قارىز 〈名〉① 债,债务,欠债,欠款,借款,贷
款 : مەنىڭ ەشكىمگە قارىزىم جوق . 我不欠任
何人的债 。 / العان قارىزدى قايتارۋ ٴتيىس
欠款必须还清 ② 〔转〕义务,天职,职责 :
وتان ٴۇشىن تەر اقىزىپ جاقسى ىستەۋ -
为祖国流汗出力 是 قارىزى قاراشانىڭ ٴار ب ىر
每一个公民的义务 。 ③ 〔转〕 欠情 : ول
ماعان جاقسىلىق ىستەدى، بۇل قارىزدى قايتارۋىم
كەرەك . 他对我做了好事,欠的这个情我一定
要补上 。 ▲ قارىزعا الۋ 赊欠,借贷 ▲ قارىزعا
بەرۋ 信贷,贷出 。

قارىزدان- 〈动〉欠债,负债,欠帐 : اۋرۋدىڭ
سالدارىنان كوپ قارىزدانىپ قالدىم . 我因患病
而负了很多债 。

قارىزداندىر- قارىزدان- 的使动态 。

قارىزدانۋ قارىزدان- 的不定式 。

قارىزدانىپ-قاۋعالانىپ 〈副〉连借带凌 。

قارىزدار 〈形〉欠帐的,欠债的,负债的 : مەن
مەكەمەگە قارىزدار بولىپ قالدىم . 我欠了机关
的债 。 / قارىزدار ەل 债务国 。

قارىق I 〈名〉(田间)小渠 。

قارىق II : **قارىق بولۋ** 完全满足,心满意足,
过望 : گۇڭشى مۇشەلەرى بيىل استىقتان مول
ٴونىم الىپ استىقعا قارىق بولدى . 今年粮食丰收
了,社员的粮食完全满足了 。 ▲ قارىق قىلۋ
充分满足,使满足 。

قارىق- III 〈动〉雪盲(因雪地上反射的强烈
光长时间刺激眼睛而引起的视力障碍)。

قارىقتىر- قارىق- II 的使动态 。

قارىقتىق 〈名〉(头上)放血细官,小尖刀 。

قارىل- قارى- V 的被动态 。

قارىلعىش 〈形〉易烙的,易于烙上印记的,易
烫伤的: قارما قارىلعىش 易烙熟的饼 。

قارىلعىشتىق قارىلعىش 的抽象名词 。

قارىم 〈名〉力量,力气,劲儿 : ول اتتى
جىبەرمەي ۇستاپ تۇرماقشى ەدى، ٴبىراق قارىمى
جەتپەي قويا بەردى . 他想抓住马不放,但因力
气不足放开了手 。

قارىما 〈名〉摸面烤鱼,干炸鱼 。

قارىمدا- 〈动〉(掷东西时)伸长手臂,胳膊用

。力
。式定不的 قارىمدا- **قارىمداۋ**
,的强量力,的量力有,的力有〈形〉**قارىمدى**
小的量力有 قارىمدى جىگىت :的实结,的劲有
。手的实结 قارىمدى قول / 子伙
。词名象抽的 قارىمدى **قارىمدىلىق**
قارىمجىنى :还偿,偿抵,偿补〈名〉**قارىمجى**
。(清还偿)偿补予给 قايتارۇ
قارىمجى. 见 **قارىمتا**
互相,系关,往来,系联〈名〉**قارىم-قاتناس**
来有们他 .بار قارىم-قاتناسى ئۇلاردىك :系关
的上作工 قارىم-قاتناس قىزمەتتەگى / 。往
كۆڭىل قارىم-قاتناسقا ارا جولداستار / 系关
系关互相的间之志同意注 .ماقسىزدى ئوته بۆلۈ
。要重很
قارىم-قاتناس. 见 **قارىم-قاتىس**
。还偿,偿抵,偿补〈名〉**قارىمتا**
قانىڭ :部腹,子肚 ①〈名〉**قارىن (قارنى)**
قارنى اۋىرىپ جاتىر .疼子肚的他。/ قارىن اشۋ
,子肚② (饿不)饱子肚 قارنى توق / 了饿子肚
ماي قارىن بىر / 子肚羊 قويدىك قارنى :胃瘤
子肚空,腹空 قارىن اش ▲ 油子肚羊一
肚大 قارىن كەبەجە ▲ 胃瓣重 قارىن جالبىرشاق
指) ② 的年中(女妇指)① قارىن سارى ▲ 子
▲ 胃窝蜂 قارىن تاز ▲ 的上以岁九八(马母
▲ 蝇马 قارىن بۆگەلەك ▲ 亲表姨 قارىن بوله
肚大 قارىن ساۋ ▲ 便便腹大,胖发 قارىن سالۋ
▲ 户窗肚羊 قارىن تەرەز ▲ 的大部腹,的
قارىن ▲ 胖体宽心 قارىن توق، قايىعى جوق
قوزى ▲ 发胎,毛胎 قارىن شاش ▲ 液胃 سۆلى
小)的皮肚着露 قارىن قىزىل ▲ 肚胖 قارىن
قۇمالاق بىر قارىن مايدى بىر ▲ (孩
子肚羊一坏能儿蛋粪羊粒一【谚】.شىرىتەدى
。(汤锅一坏鼠老只一)油黄
。碗木(的用专人某)〈名〉**قارىناياق**
:主财大,主牧大 ①〈名〉**قارىنباي**
畜牲的主牧大 .قارىنبايدىك مالىنىك سانى جوق
:奴财看,鬼气小,鬼啬吝 ② 。的数其计不是
毛一 قارىنباي شىعارمايتىن تيىن بىر جانىنان
。奴财看的拔不

肚,末葱肉碎装肚(名物食)〈名〉**قارىنبۇرمه**
。肉碎灌
ساري مايدى :装子肚羊用 ①〈动〉**قارىندا-**
凸 ② 了里子肚羊在装油黄把 قارىنداپ الدى
بارىپ قارىنداپ بۇل وزەن :起鼓,起隆,起
个一成形着流着流河条这 .اقسۇعا قوسىلادى
。了起一在合汇河 苏克阿和便弯
。态动被的 قارىندا- **قارىندال-**
قارىنداسىم مەنىك :妹妹〈名〉**قارىنداس**
▲ 。学上里校学在妹妹我 .مەكتەپتە وقيدى
而口从病疾【谚】.اۋرۇ استان، داۋ قارىنداستان
قارىنداسقا بۇرماعاننىك ▲ 。亲近自起执争,入
得不人的苦受人亲着看【谚】.قارى سىنسىن
。报好
قارىنداستىق :的妹妹 ①〈形〉**قارىنداستىق**
。亲肉骨,系关属亲 ② 务义的妹妹 بورىش
。式定不的 قارىندا- **قارىنداۋ**
红 قىزىل قارىنداش :笔铅〈名〉**قارىنداش**
▲ 信写笔铅用 قارىنداشپەن حات جازۋ / 笔铅
。笔色彩 بوياۋ قارىنداش
便腹大,的大部腹,的大子肚〈形〉**قارىندى**
。的便
。肠胃(的马)〈名〉**قارىن-قارتا**
装子肚羊用民牧克萨哈)〈形〉**قارىن-قارىن**
成,的子肚整,的子肚成(品食奶种各或油羊
تۇرمىسى مالشىلاردىك :的子肚成子肚
民牧 .جاقسارىپ، سارماي دەگەن قارىن-قارىن
肚成子肚成有都家每在现,了善改活生的们
。油黄的子
蜇等蝇蚊,虻牛止防为)〔方〕〈名〉**قارىنسا**
。罩肚(的做而部腹与
。子肚小〈名〉**قارىنشا**
قارىنشىق. 见 **قارىنشاق**
وسى سايدى :子弯小,弯山小〈名〉**قارىنشىق**
قولداساڭ الدىڭنان بىر قارىنشىق شىعادى، ولار
面前走谷山着顺你 .سول جول جەردە وتىرادى
。里那在住就们他,弯山小个有
قارىپ-قاسەر. 见 I **قارىپ**
ارىپ. 见 II **قارىپ**
;的困贫,的穷贫,的苦贫〈形〉**قارىپ-قاسەر**

苦难的，不幸的：ول قارىپ-قاسەرلەرگە جاردەم-دەسىپ تۇراتتىن ادام. 他是个经常济贫救苦的人。

قارىس I 〈名〉拃（拇指与中指或食指之间的长度）：بەس قارىس بۇل / 五拃布؛ وسى بۇلعا جانە ٴبىر قارىس قوسىلسا جەيدە شىعادى. 这块布再添上一五拃就能够做一件衬衣了。▲ ازۋى التى قارىس 凶恶的，凶暴的，残暴的 ▲ جەلىنى قارىس (بيە) 奶多的（母马等） ▲ جەرتا (كەرە، سەرە) قارىس 一大拃 ▲ قاباعىن قارىس جابۋ 沉下脸，吊脸子，板面孔 ▲ قارىس جەر مۇلك بولۋ 寸步难行 ▲ قارىس سۇيەم 张开母指和中指两端之间的距离 ▲ قارىستان سۇيەم جاقىن 关系略胜一筹。

قارىس- II قارى- II 的交互态。

قارىس- III 〈动〉① 痉挛，拘挛，抽筋：قول قارىسۋ 手拘挛 ② 固执，执拗，坚持己见；硬要：ول ٴوز پىكىرىندە قارىسىپ تۇرىپ الدى. 他硬要坚持自己的意见。/ قارىسىپ جەبەرمەي قويدى 揪住不放 ▲ جاعى قارىسۋ ① 张不开嘴，牙关紧闭 ②一言不发，闭口不言，死不吭声。

قارىسقاق 〈形〉好固执的，好执拗的，易于固执己见的：ٴوز پىكىرىنەن باسقانى قابىلدامايتىن قارىسقاق ادام 固执己见的人 / قارىسقاق مىنەز 执拗的脾气。

قارىسپا 〈形〉① 经常抽筋的，痉挛的：بۇنىڭ اياعىنىڭ قارىسپاسى بار، سۋعا تۇسە المايدى. 他的腿常抽筋，不能下水。② 固执的，执拗的，坚持己见的，一意孤行的：قارىسپا ادامعا دا داۋا بار. 对固执的人也有办法。

قارىسپالىق ①قارىسپا 的抽象名词 ② 固执，坚持己见，一意孤行：ول قارىسپالىقپەن كوپشىلىكتىڭ ٴناسيحاتىن قابىلدامادى. 他一意孤行，根本不听大家的劝告。

قارىستا- 〈动〉用拃量，用拃量：قارىستاپ كورشى، قانشا شىعار ەكەن. 你用拃量一量，看有多长。

قارىستاۋ قارىستا- 的不定式。

قارىستىر- قارىس- II 的使动态。

قارىت- قارى- V 的使动态。

قارىشتا- 〈动〉① 增长，蓬勃发展：قارىشتاپ دامۋ 蓬勃发展 ② 大步，阔步：قارىشتاپ العا 阔步前进，大踏步地前进。

قارىشتات- قارىشتا- 的使动态。

قارىشتاۋ قارىشتا- 的不定式。

قاس I 〈名〉眉毛 ▲ قارا قاس، بوتا كوز 浓眉大眼 ▲ قاس پەن كوزدىڭ اراسىندا 一瞬间，眉睫 ▲ قاس قارايۋ 黄昏，天黑，夜幕降临 ▲ قاس قاققانشا (قاس قاعىمدا) 转眼间，一眨眼，一瞬间 ▲ قاس قاعۋ 使眼色，调情 ▲ قاس قاعىم 一瞬间，眨眼间，转眼间 ▲ قيعاش قاس 柳叶眉，细而弯的眉毛。

قاس II 〈名〉仇人，敌人，仇敌；有害的：قاس دۇسپان 不共戴天的敌人 / قاس جاۋ 死敌（宿敌）▲ جانى قاس 恨之入骨的，切齿痛恨的 ▲ قانى قاس 死敌，死对头 ▲ قاس قىلۋ 暗害，伤害 ▲ الستاعى دۇسپاننان قاسىڭداعى قاس جامان. 【谚】身边的仇人比远处的敌人更危险。▲ وتىرىك ٴسوز جانعا قاس، وتكىر پىشاق قىنعا قاس. 【谚】利刀损鞘，谎言害己。

قاس III 〈名〉鞍鞒：الدىڭعى قاس 前鞍鞒 / ارتقى قاس 后鞍鞒。

قاس III 〈副〉〔阿〕很，非常，太，十分：قاس سۇلۋ قىز 非常美的姑娘 ② 〈形〉名符其实的，真正的：قاس جۇيرىك 名符其实的骏马 ▲ قاس باتىر 真正的英雄 ▲ قاس كەدەي 很穷，赤贫 ▲ قاس نادان 糊涂虫 ▲ قاس تاس 玉石 ▲ قاس جۇيرىكتە سىن بولماس، قاس سۇلۋدا ٴمىن بولماس. 【谚】真正的快马不在骏，真正的美人不在俏。

قاس IV 〈名〉边，旁边：مەكتەپتىڭ قاسىندا وزەن بار. 学校旁边有一条河。▲ جوقتىڭ قاسى 很少，几乎没有 ▲ وت باسى، وشاق قاسى 厨头灶脑 ▲ وت باسى، وشاق قاسىنان شىعا الماۋ 围着锅台转，出不了家门 ▲ قاسىنان ەكى ەلى ايرىلماۋ 寸步不离，形影不离 ▲ باي قاسىنا بارىپ باقىر بولماساڭ ماعان كەل، حان قاسىنا بارىپ باسىڭدى الماسا ماعان كەل. 【谚】给财主出力定受穷，为皇帝效劳必然丧命。

قاسا I 〈副〉十分，非常，很 ▲ قاسا سۇلۋ 真

美丽。

قاسا Ⅱ 〈名〉 (雄性的马或驴)鞭 ▲ قاساسن جيا الماۋ 垂缕不收。

قاسابا Ⅰ 〈名〉 尖顶高帽。

قاسابا Ⅱ 〈名〉 锅架顶钩。

قاسابا Ⅲ 〈形〉 老的(母马)。

قاساعا 〈名〉 阴阜。

قاساقانا 〈副〉 故意地,存心地,蓄意地,有意地: قاساقانا بۇرمالاۋ 故意歪曲。

قاساقى 〈形〉 有害的,恶毒的,危害的: قاساقى ستەگەن قاستىق 恶意的陷害。

قاساقلان- 〈动〉 伤害,危害;变得有害,变得恶毒: قاساقلانۇ – ساتسىزدىكتىڭ باستالسى. 阴险是失败的开始。

قاساقلانۇ قاساقلان- 的不定式。

قاساقلىق ①قاساقى 的抽象名词 ② 凶险,恶毒,恶意。

قاساقلىقتى〈形〉有害的,有危害的,恶意的: بۇل قاساقلىقتى قىلىق. 这是一种有害的行为。

قاسالىقتى 〈形〉 值得尊敬的,受人爱戴的: ول ەكەۋى دە كىسى ەدى قاسالىقتى. 他们两个都是受尊敬的人。

قاسام 〈名〉 [阿] 誓,誓言: قاسام بەرۋ 宣誓/ قاسام ىشۋ 起誓(发誓)。

قاسامداس- Ⅰ 〈动〉 互相发誓。

قاسامداس- Ⅱ 〈动〉 〔方〕说坏话,贬低,贬损: قاسامداسپاي-اق قويالىق 咱们不要说贬低的话。

قاسامداسۋ قاسامداس- Ⅰ、Ⅱ 的不定式。

قاساڭ 〈形〉 ① 发硬的,未熟好的: قاساڭ تەرى 未熟好的硬皮子 ② 陈旧的,磨损的: قاساڭ تاعا 磨损了的马蹄铁③懒怠的,懒洋洋的,怠慢的,迟缓的: قاساڭ ات 驽马 ▲ قاساڭ قابىق 角膜。

قاساڭدا- 〈动〉 ① 发硬,发干,变得干硬 ② 〔转〕精力衰竭,意志消沉。

قاساڭدان- ①قاساڭدا- 的反身态。① 发硬,变得没有弹性 ② 磨损,变得陈旧 ③ 变懒,懒洋洋,变得迟缓。

قاساڭدانۇ قاساڭدان- 的不定式。

قاساڭدات- قاساڭدا- 的使动态。

قاساڭداۋ 〈形〉 ① 有点发硬的,不太熟的② 比较旧的,有点磨损的 ③比较懒的,有点怠慢的,比较迟缓的。

قاساڭدىق 〈名〉 懒惰,贪懒,惰性。

قاساپ 〈名〉 ① 屠宰业,卖肉的,屠夫: قاساپتان ەت اكەلدىم. 肉是从卖肉的那里买的。② 手巧的,技术熟练的: وناڭ ايەلى شەك-قا-رىن ارشۋعا قاساپ. 他的妻子是清洗肚肠的能手。

قاساپتا- 〈动〉 屠宰,大卸八块: قاساپتاۋ ەتتى 把肉(连骨)卸成小块。

قاساپتاۋ قاساپتا- 的不定式。

قاساپحانا 〈名〉 屠宰场;肉店。

قاساپشى 〈名〉 屠夫,屠宰者: ول قارت قاساپشى. 他是个老屠夫。/ قاساپشىنىڭ ۇيى ەت-مايسىز بولماس. 屠夫家里不缺油肉。▲ قاساپشىعا مال قايعى، قارا ەشكىگە جان قايعى. 【谚】屠夫愁着无宰畜,山羊愁着灾祸来。

قاساپشىلىق 〈名〉 宰杀牲畜这业,屠宰业。

قاسار- 〈动〉 执拗,固执,坚持己见,不听劝说,说一不二: قاسارماي اقيقاتقا بويسۋنۋ كەرەك. 不能固执,要服从真理。

قاسارعىش 〈形〉 固执的,坚持己见的, 故意为难的,有意刁难的: قاسارعىش ادام 有意刁难的人。

قاسارعىشتىق 〈名〉 固执,坚持己见,故意刁难: قاسارعىشتىقتىڭ قاجەتى جوق 没有必要故意刁难。

قاسارت- قاسار- 的使动态。

قاسارۋ قاسار- 的不定式。

قاسارۋشىلىق 〈名〉 固执,执拗,坚持己见。

قاسارىس- ①قاسار- 的交互态 ② 固执,执拗,硬要: قاسارىسپ بارماي قويدى 硬是不去。

قاساس- 〈动〉 对抗,对立,对峙,对执: قاساسپ قالۋ 发生对立(对峙起来)。

قاساستىق 〈名〉 对立情绪,怨恨,愤恨。

قاسات: **قاسات قار** 积雪。

قاساسۋ قاساس- 的不定式。

قاسپەت 〈名〉门楼。

قاسەر 〈形〉贫穷的,赤贫的;苦难的,可怜的,不幸的: قاسەر كەمپىر 可怜的老太太。

قاسەرلىك قاسەر 的抽象名词。

قاسىدا 〈名〉赞歌,颂歌。

قاسيەت 〈名〉① 品质,品性,品德: تاغداۋلى قاسيەت 优良的品质 ② 特点,特性,长处,特长: ونىڭ قانداي قاسيەتى بار؟ 他有什么特长？ ③ 气节,骨气: جۇڭگو حالقى ئوز قاسيەتىن ساقتايدى. 中国人民要保持自己的气节。▲ ادامدىق قاسيەت نازارياسى 人性论 ▲ قاسيەت تۇتۇ 尊敬,尊重 ▲ تەربەلىستىك قاسيەت 振荡性能。

قاسيەتسىز 〈形〉① 不被尊敬的: قاسيەتسىز ادام 不被尊敬的人 ② 无益的,无用处的,没有价值的: قاسيەتسىز نارسە 无用的东西（没有价值的东西）。

قاسيەتسىزدەن- 〈动〉丧失威信,丧失尊严,身价降低。

قاسيەتسىزدەندىر- قاسيەتسىزدەن- 的使动态。

قاسيەتسىزدەنۋ قاسيەتسىزدەن- 的不定式。

قاسيەتسىزدىك قاسيەتسىز- 的抽象名词。

قاسيەتتە- 〈动〉① 尊敬,尊重: وقىتۇشىلاردى قاسيەتتەۋ كەرەك 应该尊敬老师 ② 珍惜,爱护: بۇل كىتاپتى قاسيەتتەپ ساقتا 这本书要珍藏 / ۋاقىتتى بەكەر وتكىزبەي قاسيەتتەۋ كەرەك 要珍惜时间,不要把它荒废了。

قاسيەتتەل- قاسيەتتە- 的被动态。

قاسيەتتەن- قاسيەتتە- 的反身态。

قاسيەتتەۋ قاسيەتتە- 的不定式。

قاسيەتتى 〈形〉① 神圣的,崇高的,高尚的: قاسيەتتى توپىراق 神圣的领土 ② 尊贵的,有威望的: قاسيەتتى قوناق 尊贵的客人 / قوعامدا قاسيەتتى ادام 在社会上有威望的人 ③宝贵的,珍贵的: قاسيەتتى كىتاپ 宝贵的书（珍贵的书,圣书）。

قاسيەتتىلىك قاسيەتتى 的抽象名词。

قاس-كوز 〈名〉（眼和眉之泛称）眼眉。

قاسكوي 〈形〉卑鄙的,奸诈的,存心不良的,损人利己的;凶残的,诡计多端的: قاسكوي ادام 卑鄙的人（诡计多端的人）。

قاسكويلىك قاسكوي 的抽象名词。

قاسكۇنەم 〈名〉暗害分子,危害分子,奸贼,害人虫,阴谋家: قاسكۇنەمنىڭ قاستىعى ئوز باسىنا جەتەدى. 阴谋家将以害己而告终。

قاسكۇنەمدەن- 〈动〉包藏祸心,怀有恶意,变得阴险毒辣。

قاسكۇنەمدەنۋ قاسكۇنەمدەن- 的不定式。

قاسكۇنەمدىك 〈名〉危害行为,破坏行为,暗害行为: حالىقتا قاسكۇنەمدىك ىستەۋگە جول بەرىلمەيدى. 危害人民的行为是不允许存在的。

قاسكۇنەمشىل 〈形〉爱搞破坏的,爱捣鬼的,诡计多端的。

قاسكۇنەمشىلدىك ① قاسكۇنەمشىل 的抽象名词 ② 危害行为,破坏行为,暗害活动。

قاسقا 〈形〉① 秃顶的,脱顶的,谢顶的: قاسقا باس ادام 脱了顶的人 ② 白鼻梁的,仙脸的（牲畜）: تورى قاسقا ات 白鼻梁的 栗 色 马 ▲ اتتىڭ قاسقاسىنداي انىق 明显的,清晰的 ▲ بوز قاسقا شالۋ 为表示对真主的虔诚而宰杀白额灰马 ▲ كوك قاسقا شەگىرتكە 〔动〕飞蝗,蚂蚱 ▲ قارا قاسقا ئيت 坏透了的家伙 ▲ قارا قاسقا كەدەي 穷光蛋 ▲ باس قاسقا ① 秃顶的 ② 经历丰富的;老奸巨滑的 ▲ جول قاسقا 跨越山梁的明显道路 ▲ ماڭداي قاسقا 秃顶的 ▲ قاسقا مەن جايساڭ 达官贵人,有权势的人 ▲ قاسقا ئتىس 门牙,切牙。

قاس-قاباق 〈名〉眼睑,睑: قاس-قاباق ئسۋ 鼻青眼肿 ▲ قاس-قاباققا قاراۋ 看人眉睫;看人脸色。

قاسقا-جايساڭ 〈名〉达官贵人,有权势的人,豪门富贵的人: ئسان-سالتانات قۇرىپ ئبىرىپ-شىرگەن قاسقا-جايساڭدار 过着豪华腐败生活的达官贵人。

قاسقاي- 〈动〉① 抬起头,仰起头,昂首挺胸: قاسقايىپ الدىدا جۇرۋ 挺起胸走在前头 ② 〔转〕无所畏惧,毫不畏怯,毫不动摇,挺身而出,屹立: ول جاۋعا قاسقايا قارسى توردى. 他毫不畏惧地站出来反对敌人。

猛，揍狼 ② 态动使的 -قاسقاي ① **-قاسقايت**
。打

。式定不的 -قاسقاي **قاسقايۋ**

使 ② 秃变额前使，顶谢使 ①〈动〉 **-قاسقالا**
。色白成涂（额前把），斑白有上额

②قاسقالا- 的反身态 ② ① قاسقالا- ① **-قاسقالان**
：顶谢，顶脱始开，秃变额前 ③ 态动被的 ②
始开已头的他 .ونىڭ باسى قاسقالانىپ قالىپتى
。了顶脱

鸡冬大，鸡顶骨，顶骨白〔动〕〈名〉 **قاسقالداق**
▲ قاسقالداقتىڭ قانىنداي 样一血的鸡顶骨象
。的贵珍；的

。屈笼〈名〉 **قاسقان**

不续持，执固；持坚；来起强倔〈动〉 **-قاسقار**
变，坚持不退，缠绵不止 ：ئۆز تالابىندا قاسقا-
رىپ تۇرىپ الدى 坚持自己的意见 。

。式定不的 -قاسقار **قاسقارۋ**

.-قاسقاي 见 **-قاسقي**

。态动使的 -قاسقي **-قاسقيت**

。式定不的 -قاسقي **قاسقيۋ**

جوعالتىپ قاسقىردى ：狼〔动〕〈名〉① **قاسقىر**
残，的暴残②畜保狼灭要 مالدى ساقتاۋ كەرەك
胆③人的暴残为行 ادام قىلىقتى قاسقىر ：的忍
قاسقىـــردىڭ مىنا ：的强顽 ，的敢勇 ，的大
▲ ！敢勇多伙家个这 ，瞧！ پالەسىن قاراشى
〔植〕قاسقىر جىدەك ▲子帽皮狼 قاسقىر بورىك
قاسقىر شىك ▲ 的眉浓 قاسقىر قاباق ▲ 霉毒
▲ 狼毛赤，狼红 قىزىل قاسقىر ▲ 衣大皮狼
【谚】 .مالدىڭ يەسى بولسا، قاسقىردىڭ قۇدايى بار
▲ 。（ 靠依的各有各 ）主狼有狼，主畜有畜
قاسقىردىڭ كۇشىگىن قانشا اسىراساڭ دا، تاۋعا
心精再子崽狼【谚】 .قاراپ ۇلىعانىن قويمايدى
性本，改易山江 ）叫嗥里山朝是还它，养喂
ۋە قويدىڭ ويلاعانى ارامدىق، قاسقىردىڭ ▲。（ 移难
的想羊，念邪是的想狼 【谚】 .ويلاعانى اماندىق
。安平是

。草蹄狼，棵蹄狼〔植〕〈名〉 **قاسقىرجەم**

残，性忍残，性本的狼，性狼〈名〉 **قاسقىرلىق**
本的狼 .قاسقىر قاسقىرلىعىن قويمايدى ：性暴
性是改变不了的。/ يمپەرياليستەر قاسقىرلىعىن

。的了不变改是性暴残的义主国帝 .قويمايدى

.قاسقىر 见 **قاسقىر-ماسقىر**

。子豁，嘴豁，裂腭〈名〉 **قاسقىرتاڭداي**

قازاننىڭ قاسپاعى ：巴嘎锅，巴锅〈名〉 **قاسپاق**
指）厚寸一有足巴嘎的上锅〔贬〕 .بىر ەلى
。（净干不，脏

قازاننىڭ ٴىشى ：巴锅结 ①〈动〉 **-قاسپاقتان**
，垢污上结 ② 。巴锅了结底锅 .قاسپاقتانىپتى
。垢污脸满 بەت-اۋزى قاسپاقتانۋ ：脏变

。态动使的 -قاسپاقتان **-قاسپاقتاندىر**

。式定不的 -قاسپاقتان **قاسپاقتانۋ**

沾，的巴嘎锅有，的巴锅有结〈形〉 **قاسپاقتى**
锅有结 قاسپاقتى قازان ：的垢油有，的垢污有
。锅的巴

污满沾，的污油，的脏〈形〉 **قاسپاق-قاسپاق**
家这 ەكەن قاسپاق-قاسپاق ايادتارى ىدىس- ：的垢
。脏太具食的

ادام دا قاسىز ：的毛眉无 ①〈形〉 **قاسىز**
人敌有没 ② 。人的毛眉无有也 .بولادى ەكەن
。的敌仇有没，的意敌有没，的

。词名象抽的 قاسىز **قاسىزدىق**

ول ：视敌，意敌有怀，害暗〈名〉 Ⅰ **-قاستان**
敌有没你对他 .ساعان قاستانىپ جۇرگەن جوق
。意

.قاسكۇنەم 见 Ⅰ **قاستان**

预，的害陷，的害迫，的害谋〈形〉 **قاستاندى**
件事的谋预是这 بۇل قاستاندى وقيعا ：的谋/
。陷诬的性害谋 قاستاندى جالا

：陷 诬，害 陷，害 迫 〈名〉 **قاستاندىق**
后的成造所害陷 قاستاندىقتان تۋىلعان زارداپتار
。果

敌为相互 ，的对敌，的仇结〈形〉 Ⅰ **قاستاس**
。的

对，家冤，对敌，怨结，仇结〈动〉 Ⅰ **-قاستاس**
间之 志同 جولداستار ارا قاستاسۋعا بولمايدى ：头
双对敌 قاستاسقان ەكى جاق / 仇怨下结能不
。方

。态动使的 Ⅱ -قاستاس **-قاستاستىر**

。式定不的 Ⅱ -قاستاس **قاستاسۋ**

قاستاۋشتان ۋلانۋ ：角麦〔植〕〈名〉 **قاستاۋىش**

麦角中毒。

قاستەر 〈名〉 尊严，尊贵，珍贵；美德，德行 ▲ قاستەر تۇتۇ 敬重，尊敬，珍惜。

قاستەرلە- 〈动〉 珍惜，爱惜，喜爱，爱护，珍视：ادامگەرشىلىكگىدى قاستەرلە 要珍惜自己的人格 / كىتاپتى قاستەرلەۋ 要爱惜书。

قاستەرلەن- قاستەرلە- 的被动态。

قاستەرلەت- قاستەرلە- 的使动态。

قاستەرلەۋ قاستەرلە- 的不定式。

قاستەرلى 〈形〉 尊敬的，尊贵的；珍贵的，宝贵的；珍爱的，疼爱的：ونىڭ ەڭ قاستەرلى نارسەسى ـ كىتاپ. 他最珍贵的东西是书。/ ول اپاسىنىڭ قاستەرلى بالاسى. 他是母亲最疼爱的孩子。

قاستەرلىلىك قاستەرلى 的抽象名词。

قاستى 〈形〉 浓眉的。

قاستىق 〈名〉 敌意，仇视，作对，恶意，坏心眼儿：قاستىق نيەتتە بولۇشلار دا بار. 持敌意的人是有的。▲ قاستىق قىلۇ 谋害(陷害)。

قاسۋ قاسى- I 的不定式。

قاسى- I 〈动〉 抓(痒)，搔，挠：ارقاسىن قاسۋ 搔背/ قىشىعان جەرىن قاسۋ 挠痒 ▲ باسىن قاسۋ ① 搔头 ② 无奈，无法可想，着急，为难 ▲ ءوز قوتىرىن ءوزى قاسۋ 自力更生。

قاسى II 〈名〉 旁边，附近，周围：وزەننىڭ قاسى 河边。

قاسى III 〈名〉 鞍鞒，鞍峰。

قاسى-كوزى 〈名〉 眼眉：ءورت ءوشىرىپ جۇرگەندە قاسى-كوزىن جالىن شالىپتى. 在救火时眼眉被火燎了。

قاسىن- قاسى- I 的反身态。

قاسىندىر- قاسىن- 的使动态。

قاسىنىس- قاسىن- 的交互态。

قاسىت- قاسى- I 的使动态。

قاسىق 〈名〉 匙子，调羹，羹匙，小勺：اعاش قاسىق 木勺 / قالاي قاسىق 铝制勺 ▲ بال قاسىق 小匙 ▲ شاي قاسىق 茶匙 ▲ قاسىق باسىنداي 很小的 ▲ قاسىق دوره (对破坏游戏规矩的人的一种惩罚)用小勺敲打 ▲ قاسىق ءشوپ〔植〕山嵛菜 ▲ قاسىق قانىم قالعانشا 流尽最后一滴血，誓死，终身 ▲ قۇرعاق قاسىق اۋىز جىرتادى. 【谚】空勺会磨破嘴唇(无济于事)。

قاسىقتا- 〈动〉 用勺舀，用勺盛，一勺一勺地舀；用勺扒：ول پالاۋدى قاسىقتاپ جەدى. 他一勺一勺地扒着吃抓饭。

قاسىقتاي 〈形〉 小的，一勺般大的：قاسىقتاي بۇلت 一小片浮云 ▲ قاسىقتاي قان 小命 ▲ قاسىقتاي قانىمدى قيا كور 饶我一条小命。

قاسىقتات- قاسىقتا- 的使动态。

قاسىقتاۋ قاسىقتا- 的不定式。

قاسىل I 〈名〉[阿] 傲慢，骄横；非分 ▲ مۇراتى قاسىل ەدى 愿望实现，如愿以偿。

قاسىل- II قاسى- I 的被动态。

قاسىم: يمانى (جانى) قاسىم بولۇ 吓破胆，吓得魂不附体。

قاسىن- قاسى- I 的反身态 ① 搔痒；② (动物)啃咬。

قاسىندىر- قاسىن- 的使动态。

قاسىنۋ قاسىن- 的不定式。

قاسىنىس- قاسىن- 的交互态。

قاسىت- قاسى- I 的使动态。

قاسىرەت 〈名〉 痛苦，悲伤，忧伤，伤心；悲痛：قاسىرەتكە باتۋ 陷于悲痛 ▲ قاسىرەت شەگۋ 忧愁，悲伤。

قاسىرەتسىز 〈形〉 无忧无愁的，无愁的，无忧虑的，无忧无虑的：قاسىرەتسىز ادام قاسىرەتتىنىڭ مۇڭ - زارىن قايدان ءبىلسىن. 无忧愁的人怎知忧愁者之苦。

قاسىرەتسىزدىك قاسىرەتسىز 的抽象名词。

قاسىرەتتەن- 〈动〉 伤心，悲伤，痛苦，忧伤，发愁，苦恼：قاسىرەتتەنۋدىڭ ەش پايداسى جوق 悲伤是毫无用处的。

قاسىرەتتەنۋ قاسىرەتتەن- 的不定式。

قاسىرەتتى 〈形〉 悲伤的，伤心的，忧愁的，悲惨的：قاسىرەتتى كوڭىل كۇيى 忧郁的心情 / قاسىرەتتى ولەڭ 悲歌。

قات I 〈名〉 需要，需求：ول اقشاعا قات. 他需要钱。▲ قولدا نە جوق بولسا، سول قات. 【谚】手头缺什么，就需要什么。

قات II 〈名〉层： قولدا بۇرعىم، ٴتۇستىم ٴبىر كۇن، جەتى قات جەر استىنا. 我握手钢钻的，
有一天下到大地的深层 ▲ جەتى قات جەر استى
〔旧〕十八层地狱。
قات- III 〈动〉 ① 变硬，松结，凝结，凝固： نان
قاتىپ قالىپتى. 馕变硬了（馕干了）。/ توپىراق
قاتىپ قالدى. 土板结了。② 冻结： سۇ قاتىپ
مۇزعا اينالدى. 水结成冰。③ 成熟，长硬： ەندى
ٴبىر مەزگىلدەن كەيىن ٴشوپ قاتىپ كەتەدى. 再
过一段时间草就不嫩了。/ بەلى قاتپاعان جاس
جىلقى 还没有发育成熟的小马 ④ 僵硬，冻
死： جىلى كيىنىپ ال، سۇىقتا قاتىپ قالاسىڭ.
穿厚一点，要不然你就会冻僵。 ▲ ارام قاتۇ
① 暴卒，暴死 ② 不得好死 ▲ ارام قاتقىر
〔咒〕该死，不得好死 ▲ اشا جولعا كەلگەندە،
ٴيتتىڭ باسى قاتادى. 歧路亡羊 ▲ بۇىنى قاتۇ
① 能站起来，会走路 ② 康复 ▲ بوعاناسى
قاتپاعان 幼小的，幼年的，未成年的 ▲ مى قاتۇ
① 能帮忙，起帮助作用 ② 晕头转向，晕头晕
脑 ▲ ىنەلىكتەي قاتۇ ① 憔悴，消瘦，骨瘦如柴
② 收缩，（腹部）瘪进去 ▲ كىرپىگى قاتۇ 变
得憔悴，气色难看 ▲ مۇردەم قاتۇ 猝死，暴死
▲ سەسپەي قاتۇ 死去 ▲ سىلەسى قاتۇ 过度劳
累；（小孩儿）哭得没了气 ▲ ٴسوز قاتۇ 说话，
答话，吭声 ▲ تاستاي قاتۇ ① 纹丝不动，死呆
② 固执己见，毫不退让 ③ 死抓不住着
放，一点也不肯给 ▲ تەر قاتۇ （出汗时）着
凉 ▲ تىستەي قاتۇ 不肯放手；固执己见 ▲
ٴتۇن قاتۇ 彻夜不停地走 ▲ شەك-سىلەسى قاتۇ
笑断肠 ▲ قاتۇ نۇكتەسى 〔物〕凝固点 ▲ قاتىپ
قالۇ ① 呆立，发楞，楞住，目瞪口呆②熟睡，
进入梦乡 ▲ ەڭبەگى تولىق ەكى اسايدى،
ەڭسەسى قاتقان ٴبىر اسايدى. 【谚】多劳者多
得，少劳者少得。
قات- IV 〈动〉放，掺加入： قايماق قاتۇ 放奶
皮子。
قات- V： جاۋاپ قاتۇ 复答，回答 ▲ ٴتىل
(ٴۇن) 答话，吭声，搭理。
قاتاي- 〈动〉 ① 变硬，硬化；变坚硬： جەردىڭ
بەتى قاتايىپ كەتتى. 土地表层变得坚硬了。②
加强，严格： ٴتارتىپ قاتايدى. 纪律加强了。③
严厉，铁面无私： بارعانشا قاتايىپ الۋ 变得越
来越厉害。
قاتايت- قاتاي- 的使动态 ① 弄紧： بەتتى
قاتايتۇ 拧紧螺丝钉。
قاتايتقىز- قاتايت- 的使动态。
قاتايتىل- قاتايت- 的被动态。
قاتايۇ قاتاي- 的不定式。
قاتال 〈形〉严厉的，严酷的，严格的，严肃的：
قاتال مىنەز 严厉的性格 / تالاپتى قاتال قويۇ
提出严格的要求。
قاتالا- 〈动〉焦渴，干渴，渴得嗓子冒烟儿，
口渴如焚： ىستىقتا شولدەپ قاتالاپ كەتتىم. 大
热天渴得我嗓子里直冒烟儿。
قاتالاس- قاتالا- 的交互态。
قاتالات- قاتالا- 的使动态。
قاتالاۋ I قاتالا- 的不定式。
قاتالاۋ II 〈名〉（牲畜的）枯瘦病。
قاتالدان- 〈动〉变得严厉，变得严酷，求全责
备，要求严格，变得严肃： وقۇشىلاردىڭ الدىندا-
ٴتىم قاتالدانىپ كەتسە بولمايدى. 在学生面前不
能过分严肃。
قاتالداندىر- قاتالدان- 的使动态。
قاتالدانۋ قاتالدان- 的不定式。
قاتالدىق ① قاتال 的抽象名词 ② 严肃，严
格，严酷。
قاتاڭ 〈形〉 ① 硬的，生硬的，坚硬的： ونىڭ
پوزيتسياسى قاتاڭ. 他的态度生硬。② 坚强
的，强硬的，坚决的，果断的： قاتاڭ ارەكەت
قولدانۋ 采取果断的行动 ③ 严格的，严厉的：
قاتاڭ كىسى 严格的人（严厉的人）/ قاتاڭ تالاپ
قويۇ 提出严格的要求 ④ 重的，严重的： قاتاڭ
اۋرۋ 重病 ▲ قاتاڭ داۋىسسىز دىبىستار 〔语〕清
辅音 ▲ قاتاڭ داۋىستى دىبىستار 〔语〕送气音
▲ قاتاڭ دىبىس 〔语〕清音。
قاتاڭدا- 〈动〉 ① 变硬，变得生硬： ونىڭ
پوزيتسياسى قاتاڭداپ الدى. 他的态度变得生硬
起来。②变得严格，严峻起来： ٴتارتىپ قاتاڭ-
داپ قالدى. 纪律比以前严格了。③ 严重，加
重： اۋرۋى قاتاڭداپ قالدى. 病情加重了。

قاتادان- ① قاتادا- 的反身态 ② 〔语〕清音化。

قاتادات- قاتادا- 的使动态。

قاتاداتىقىرا- 〈动〉① 使严一些，严格一些，抓得紧一点 ② 弄紧一点。

قاتاداتىقىراۋ قاتاداتىقىرا- 的不定式。

قاتاداۋ I قاتادا- 的不定式。

قاتاداۋ II 〈形〉① 较硬的，坚硬一点的 ② 较严格的，略微严肃的，严厉一点的。

قاتاداڭقىرا- 〈动〉较严格，较严厉，较坚决，较果断：ءتارتىپ قاتاداڭقىراماسا، قىزمەتكە كەپىلدىك ەتۋگە بولمايدى. 没有较严格的纪律，就不能保证工作的进行。

قاتاداڭقىراۋ قاتاداڭقىرا- 的不定式。

قاتادىق ① قاتاڭ 的抽象名词 ② 严厉，严格，生硬的态度。

قاتار I 〈名〉① 排，行，行列，队列，队伍，队，形：ءۇش قاتاردان تۇرۋ 站成三排（排成三行）/ ونىنشى قاتار ءۇشىنشى ورىن 十排三号 / ول داڭقتى كوممۋنيستىك پارتيا قاتارىنا ءوتتى. 他加入了光荣的共产党的队伍。② 同辈，同时代的人，同庚：ول مەنىڭ قاتارىم. 他与我同庚。③ 并行，并列，同时；连续，接连：قاتارىمىزدا ءۇش كىسى بار. 我们并行的有三个人。/ سونىمەن قاتار 与此同时 / قاتارىنەن ءۇش كۇن 连续三天（接连三天）/ قاتار سىزىق 平行线 ▲ قاتار تاڭبالى اۋىسپا 〔数〕交错级数 ▲ شەكسىز قاتار 无穷级数 ▲ شەكتەۋلى قاتار 有限级数。

قاتار- II 〈动〉褶缝，折缝。

قاتار-قاتار 〈副〉一行行地，一排排地，成行，成排地：قاتار-قاتار كەتكەن ۇيلەر 一排排地房子 / قاتار-قاتار ساپتا تۇرعان ادامدار 排成一行一行队列的人们。

قاتار-قۇربى 〈名〉同庚，同岁，同代，同辈：ءبىز قاتار-قۇربىلاردان بولامىز. 我们都是同代人。

قاتارلا- 〈动〉并列放置，并排放置，排成行，层层安放：قاتارلاپ تۇرعىزۋ 排成行 / داعارلاردى قاتارلاپ ءتىزىپ قويۋ 把麻袋层层码起。

قاتارلان- قاتارلا- 的被动态。

قاتارلاس I 〈形〉① 同代的，同岁的，同辈的，同庚的，平辈的：ولار قاتارلاس ادامدار. 他们是同一代的人。② 平行的，并行的：ولار قاتارلاس ءجۇرىپ وتىردى. 他们并行而去。

قاتارلاس- II ① قاتارلا- 的交互态 ② 并排站，并肩走。

قاتارلاستىر- قاتارلاس- II 的使动态。

قاتارلات- قاتارلا- 的使动态。

قاتارلاۋ قاتارلا- 的不定式。

قاتارلى 〈形〉① 相等的，相同的：شاماسى جاس قاتارلى جاستار 年龄相同的青年人 ② 并列的，并排的：ءبىر قاتارلى ۇيلەر 并排的房子。

قاتارما 〈名〉褶，褶子：قاتارما يۇبكا 百褶裙。

قاتارۋ قاتار- II 的不定式。

قاتە 〈形〉错误的，谬误的，错误，过失；不正确的，不对的，失误的：قاتە بولسا تۇزەتۋ كەرەك 错了就应改正 / قاتە تۇسىنىك 误解 / قاتە يدەيا 错误思想 ▲ اينا قاتەسى جوق 一模一样，毫无区别。

قاتە-كەمشىلىك 〈名〉缺点错误，失误：قاتە-كەمشىلىكتەردەن ساقتانۋ كەرەك 要防止缺点错误发生。

قاتە-كەمىستىك 〈名〉不足之处，失误，缺点和毛病。

قاتەلەس- 〈动〉犯错误，迷误：ول قاتەلەسىپ قالدى. 他犯错误了。/ قاتەلەسۋدەن ساقتانۋ 避免犯错误。

قاتەلەستىر- قاتەلەس- 的使动态。

قاتەلەسۋ قاتەلەس- 的不定式。

قاتەلىك 〈名〉错误，谬误，迷误，错误的程度：قاتەلىك بولسا وزگەرتۋ كەرەك. 有了错误就应改正。/ ونىڭ قاتەلىگى قانشالىق ەكەن؟ 他的错误有多大程度？/ قاتەلىك وتكىزۋ 犯错误。

قاتەر 〈名〉危险，危急，险恶，紧急，紧迫：قاتەردىڭ الدىن الۋ كەرەك. 要预防出危险。▲ باسىن قاتەرگە بايلاۋ（تىگۋ）冒生命危险，豁出去 ▲ قاتەر ءتونۋ 大祸临头，灾祸降临。

قاتەرلى 〈形〉危险的，险恶的，险峻的，紧迫

的急紧,的： قاتەرلىك قايراندار 滩险 / قاتەرلىك
ويلار 危险的念头 / قاتەرلىك تاغ جولى 险峻的
山路 / قاتەرلىك كەزەڭ 紧要关头。
قاتەرسىز 〈形〉 没有危险的，安全的：
قاتەرسىز رايوندار 非危险区 / قاتەرسىز ساپار
安全旅行。
قاتەرسىزلىك قاتەرسىز 的抽象名词。
قاتەر-خاۋپ 〈名〉 危险，险恶的，危险的情
境。
قاتەسىز 〈形〉 没有错误的，正确无误的：
ونىڭ ئۇدارماسى قاتەسىز شىقتى. 他翻译的东
西是没有错误的。▲ ئىنا قاتەسىز 毫无差错，
地地道道;一模一样 ▲ ئادام قاتەسىز بولماس،
كول باقاسىز بولماس. 【谚】没有无青蛙的湖，
没有不犯错误的人。
قاتەسىزلىك قاتەسىز 的抽象名词。
قاتيپا 〈名〉 平绒。
قات-قابات 〈形〉 层层的，层叠的，重叠的，重
重的，接二连三的，一连串的： قات-قابات
قىينچىلىقتى جەڭگۈ 克服重重困难 / قات-قابات
قارا بۇلت جاۋدى قات-قابات قورشاپ 层层乌云 /
الۇ 把敌人层层包围起来 / قات-قابات بۇدىرماق
تاۋ 重叠的山峦。
قاتقاق 〈名〉 上冻，上冻时期： تاڭەرتەڭگى
قاتقاق 晨冻 ▲ قاز كەلسە جاز كەلەر، قارغا كەلسە
قاتقاق بولار. 【谚】大雁飞来夏天到，寒鸦飞
来地上冻。
قاتقاقتا- 〈动〉 踩着冰凌，踏着冻地： جول
جامان، قاتقاقتاپ ارەڭ كەلدىك. 路不好走，(我
们)好不容易踩着冻凌才走到。
قاتقاقتاۋ I قاتقاقتا- 的不定式。
قاتقاقتاۋ II 〈形〉 冻的，冻结的： قاتقاقتاۋ جەر
冻结的土地。
قاتقاقتى 〈形〉 上冻的，初冻的，初凌期的：
قاتقاقتى جول 上冻的道路 / قاتقاقتى كۈن 初
凌天气。
قات-قات 见 قات-قابات.
قاتقىل ① 〈形〉 稍硬的，略硬的，较硬的：
قاتقىل اعاش 较硬的木料 / قاتقىل جەر 较硬的
土地 ② 〔转〕 生硬的，严肃的，冷酷的；冷冰
的冰： بوجەيدىڭ قىزدارى دا شەشەلەرى سەكىلدى
قاتقىل كورىنەدى. 布加依的几个姑娘像她们
母亲一样冷若冰霜。
قاتقىلدان- 〈动〉 变得较硬，有些发硬；开始
上冻： قار جاۋىپ جەر قاتقىلدانا باستادى. 降
雪以后地开始上冻了。
قاتقىلداندىر- قاتقىلدان- 的使动态。
قاتقىلداۋ قاتقىلدان- 的不定式。
قاتقىلدىق قاتقىل 的抽象名词。
قاتقىلتىم 见 قاتقىل.
قاتقىر: ارام قاتقىر! 〔咒〕 该死的，不得好
死！
قاتپا I 〈名〉①伊氏锥虫病 ② 消瘦的，瘦弱
的，干瘦的，羸弱的，骨瘦如柴的，干瘪的：
قاتپا ادام 干瘦的人 / قاتپا تۇيە 瘦弱的骆驼。
▲ قارا قاتپا 又黑又瘦的。
قاتپا II 〈名〉 便秘，便闭。
قاتپار 〈名〉 ① 〔地质〕 褶曲，褶皱，地层： جەر
قاتپارى 地壳褶皱②皱纹，褶皱，皱襞，褶子：
كيىمنىڭ قاتپارى 衣服上的 褶皱 / ميدىڭ
قاتپارى 脑子皱纹 ▲ قاتپار بيىكتىگى 〔地质〕
褶曲之高 ▲ قاتپار تۇپساسى 〔地质〕褶 曲脊
线。
قاتپار-قاتپار 〈形〉 ① 有一道道皱纹的，布满
皱纹的，多皱纹的，多皱褶的： كيىم جاقسى
قاتتاپ قويىلماعاندىقتان قاتپار-قاتپار بولىپ
قالىپتى. 衣服没有叠好，压出了许多褶子。②
一层层的，多层的： قاتپار-قاتپار تاۋلار 一层层
的山。
قاتپارلا- 〈动〉 ① 弄皱褶，弄皱，弄褶：
كيىمىمدى قاتپارلاپ تاستادىڭ. (你)把我的衣
服弄皱了 ② 揉皱，褶起，卷起，褶叠： ول
قاعازدى قاتپارلاپ جەرگە تاستادى. 他把纸揉皱
扔到地上。
قاتپارلان- ① قاتپارلا- 的反身态 ② 起皱
纹，有褶，褶皱作用。
قاتپارلاۋ قاتپارلان- 的不定式。
قاتپارلى 〈形〉 有褶子的，带褶子的，有皱纹
的： قاتپارلى يۇبكا 百褶裙（打褶子的裙子）
▲ قاتپارلى بۇلت 层云 ▲ قاتپارلى تاۋ 〔地质〕

。山皱褶
:的纹皱有没,的褶皱有没 〈形〉 **قاتپارسىز**
。子裤的褶皱有没 قاتپارسىز سىم
。胃巢峰,腔殖泄 〔动〕〈名〉 **قاتپارشاق**
材身,的瘦清,的瘦稍,的瘦略 〈形〉 **قاتپاشا**
。人的瘦清 قاتپاشا ادام :的条苗
قاعازدى قاتلاپ داپتەر :叠,叠折,折 〈动〉 **قاتلا-**
تىگۋ / 子本成钉来起叠折纸把 كيىمدى قاتلاپ
。来起叠服衣把 قوي
。态动被的 قاتلا- **قاتلال-**
بۈگىن بازارعا بارىپ :饼层千 〈名〉 **قاتلاما**
一了吃街上天今(我们) .قاتلاما جەپ كەلدۇك
。饼层千顿
。态动被的 قاتلا- **قاتلان-**
。态互交的 قاتلا- **قاتلاس-**
。态动使的 قاتلا- **قاتلات-**
。式定不的 قاتلا- **قاتلاۋ**
层一成叠,的好放叠,的着叠 〈形〉 **قاتلاۋلى**
كورپەلەر / 纸的好叠折 قاتلاۋلى قاعاز :的层
。子被的层层一成叠 قاتلاۋلى
قاتتى :的体固;的硬坚,的硬 ① 〈形〉 **قاتتى**
,的持坚,的决坚,的硬强 ② 西东的硬 نارسە
坚他 .ئۇ ئۆز پىكرىندە قاتتى تۇردى :的厉严
强持 قاتتى پوزىتسىيا قولدانۋ / 。见意的己自持
酷冷,的酷严 ③ (度态的厉严持)度态的硬
人的酷冷肠心 قاتتى ادام ئدىنى :的般石铁,的
قاتتى باسىم :极,很,常非 ④ (人的肠心石铁)
قاتتى / 。害厉很得痛头的我 .اۋىرىپ جاتىر
:地硬生,地声高,地声大⑤作工的度极 سىتەۋ
قاتتى :的啬吝,的吝悭 ⑥ 说地声大 قاتتى
,的子嚼咬(马指) قاتتى باسى ▲ 鬼啬吝 كىسى
指)的硬发,的好熟未 ① قاتتى ئبى ▲的紧口
① قاتتى تاستاي ▲ 的拗执,的执固 ②(革皮
毛一,的啬吝分十,的气小常非 ② 石磐如硬
قاتتى ▲ 甚太人欺 قاتتى باسىنۋ ▲ 的拔不
مۇقابا 〔植〕 جاي قاتتى تۇكتى قوعا ▲ (书)装精
动劳力体重 قاتتى قايرىم ▲ 草白翻,草陵委
▲ قاتتى قورىتپالار 金合质硬 ▲ بەينەتىڭ قاتتى
,苦中苦尽受【谚】 بولسا، تاتقانىڭ ئتاتتى بولار.
تەز كۈن جاۋعان قاتتى ▲ 。甜上甜得方

اشىلادى، قاتتى اشۋلانعان ادام تەز باسىلادى.
。快得消大气,快得晴大雨【谚】
化硬,度硬 ② 词名象抽的 قاتتى① **قاتتىلىق**
。性
ۋل :地厉严,地肃严 ① 〈副〉 **قاتتى-قاتتى**
严上会在他 .جيىندا پىكىرىن قاتتى-قاتتى ايتتى
捧捧硬 ,的硬硬 ② 。见意的己自了讲地肃
。馕的邦邦硬 قاتتى-قاتتى نان :的
。式定不的 Ⅱ قات- **قاتۋ**
发,怒愤,厉严,畏可肃严 ① 〈动〉 **قاتۋلان-**
ۋل كىسى بۈگىن نەگە :廷雷发大,火恼,怒
② ? 廷雷发大么什为天今他? قاتۋلانىپ ئجۇر
样这么什干 ? قاتۋلانىپ نە جەتتى :暴狂,狂发
? 狂发
。态动使的 قاتۋلان- **قاتۋلاندىر-**
。式定不的 قاتۋلان- **قاتۋلانۋ**
有,怒恼些有,气怒些有 〈动〉 **قاتۋلانىڭقىرا-**
ۋل بۈگىن قاتۋلانىڭقىراپ :兴高不,怒愤些
。怒恼些有天今他 .ئجۇر
。式定不的 قاتۋلانىڭقىرا- **قاتۋلانىڭقىراۋ**
发,的冲冲气怒,的怒狂,的怒发 〈形〉 **قاتۋلى**
要不 قاتۋلى ادمعا قالجىڭداسپا :的火恼,的狂
怒带面 قاتۋلى قاباعى ▲ 。笑玩开人的怒发对
。色
。词名象抽的 قاتۋ **قاتۋلىق**
书念,棍小(的拿手时节读)〔宗〕〈名〉 **قاتشاپ**
。棍
。账结,账算 〈名〉 **قات-شوت**
قاتشى 见 حاتشى.
قاتشىلىق 见 حاتشىلىق.
,的漠冷,的淡冷,的情无酷冷 〈形〉 **قاتىباس**
。人的情无酷冷 قاتىباس ادام :的冰冰冷
。词名象抽的 قاتىباس **قاتىباستىق**
酷冷,的恶凶,的忍残,的厉严 〈形〉 **قاتىگەز**
:دوسىمنىڭ سونداي قاتىگەز بولعانىنا كوڭىلىم :的
感我使,情表的情无酷冷人友 .اۋىرىپ قالدى
。心伤到
得变,酷冷得变,厉严得变 〈动〉 **قاتىگەزدەن-**
情无 :ونىڭ مىنەزى بارعان ساين قاتىگەزدەنىپ
。了情无酷冷越来越得变格性的他 .كەتتى

قاتىگەزدەندىر- قاتىگەزدەن- 的使动态。

قاتىگەزدەنۋ قاتىگەزدەن- 的不定式。

قاتىگەزدىك قاتىگەز 的抽象名词。

قاتىق 〈名〉① 酸奶：قاتىق جەۋ 喝酸奶 ② 酸奶酪，过滤的酸奶：قاتىق جەۋ 吃酸奶酪 ③ 油水（指饭菜中的脂肪质）：اسحانالىق تاماعىنىڭ قاتىعى جوق. تۇك تە 食堂的饭菜连点油水也一没有。▲ قاتىق كوجە 肉，油水 ▲ قاتىق تۇگىلۋ 牛犊（或羊羔）把奶吃光了。

قاتىقسىز 〈形〉没有油水的，没有油花的：قاتىقسىز تاماق 没有油水的饭。

قاتىقسىزداۋ 〈形〉（饭菜里）油水较的，肉不多的。

قاتىقسىزدىق قاتىقسىز 的抽象名词。

قاتىقتا- 〈动〉放酸奶，掺酸奶。

قاتىقتال- قاتىقتا- 的被动态。

قاتىقتات- قاتىقتا- 的使动态。

قاتىقتاۋ قاتىقتا- 的不定式。

قاتىقتى 〈形〉有油水的，有肉的，荤的：قاتىقتى تاماق 有肉的饭（荤饭菜）。

قاتىم 〈名〉[阿] 圆经，（为超度亡灵）诵读古兰经。

قاتىمدا- 〈动〉〔阿〕〔宗〕圆经。

قاتىمداۋ قاتىمدا- 的不定式。

قاتىن 〈名〉① 妻，妻子，妻室，老婆，爱人：قاتىن الۋ 娶妻（讨老婆，结婚）/ ەرلى قاتىن 有夫之妇 / ەرى اقىلدى، قاتىنى مىنەزدى بولسا، تاتۋ بولسا، ءۇي كوڭىلدى بولادى. 夫有才，妻子贤，和睦生活合家欢。② 已婚女子，妇人，妇女：قاتىنداردىڭ ءۇي جۇمىسى 妇人们的家务活 ③〔转〕胆小鬼 ▲ كىشى قاتىن 小老婆妾 ▲ قاتىن جاندى ① 一心爱老婆的，老是想着老婆的 ② 对女人献殷勤的，追逐女性的，色情的 ▲ ەرگە جاققان قاتىن، ەلگە دە جاعادى. 【谚】贤妻受丈夫的尊敬，也受众人的尊敬。

قاتىنا- 〈动〉通车，通行：جاڭا تەمىر جولدا بۇگىنىنەن باستاپ پويىز قاتىنادى. 新建铁路线今天开始通车了。/ ايروپلان ۇرىمجىگە قاتىنادى. 去乌鲁木齐的飞机通航了。

قاتىناس I 〈名〉① 关系，联系，往来：ايىرباس قاتىناستار 交换关系 / سىرتقى ىستەر قاتىناسى 外交关系（外事关系）/ قاتىناسى بار 有关系（有来往）/ قاتىناسى جوق 无关系（无联系，无往来）/ قاتىناس ورناتۋ 建立联系 ②〔口〕交通，交通工具（多指公交车）▲ قاتىناس جاي〔数〕单比 ▲ قاتىناس قاعاز 公文，公函，介绍信，证明信 ▲ قاتىناس قوس〔数〕交比 ▲ ٶندىرىستىك قاتىناس 生产关系。

قاتىناس- II 〈动〉① قاتىنا- 的交互态 ② 参加，参与：ەڭبەككە قاتىناسۋ 参加劳动 / جيىنعا قاتىناسۋ 参加会议 / ولاردىڭ جۇمىسىنا قاتىناسپا 不要参与他们的事情。

قاتىناستىر- قاتىناس- II 的使动态。

قاتىناستىرىل- قاتىناستىر- 的被动态。

قاتىناسۋ قاتىناس- II 的不定式。

قاتىنات- قاتىنا- 的使动态。

قاتىناتتىر- قاتىنات- 的使动态。

قاتىناۋ قاتىنا- 的不定式。

قاتىن-بالا 〈名〉妻子儿女，妻室儿女：قاتىن-بالا باعۋ مىندەتى 抚养妻子儿女的义务。

قاتىنباسشا 〈名〉女性化男人。

قاتىندى 〈形〉（男子）结了婚的，有妻子的。

قاتىندىق 〈名〉女人的性质，女人的气质。

قاتىن-قالاش 〈名〉妇妇（们），妇道人家：قاتىن-قالاشتاردىڭ سوزىنە ەرمە 不要听信妇道人家的话。

قاتىن-قىز 〈名〉妇人和姑娘的泛称。

قاتىنسىز 〈形〉没有老婆的，没有结婚的（指男人）。

قاتىنسىزدىق قاتىنسىز 的抽象名词。

قاتىڭقى 〈形〉① 发硬一些的，干枯一些的，干瘪一些的：نان قاتىڭقى ەكەن. 馕有点干了。/ بۇل ادام قاتىڭقى ەكەن. 这个人长得干瘪一些。② 瘪的，不饱满的：مىنا ءبيدايدىڭ ءدانى قاتىڭقى ەكەن. 这个小麦的颗粒是瘪的。▲ قاباعى قاتىڭقى 面带怒色的。

قاتىپ-سەم- 〈动〉① 消瘦，枯瘦，骨瘦如柴：ول ناۋقاس بولىپ ارىقتاپ قاتىپ-سەمىپ كەتىپتى. 他病得骨瘦如柴了。② 死板，僵死，僵硬，僵化：قول-اياعى قاتىپ-سەمۋ 手脚僵硬。

قاتىپ-سەمۇ قاتىپ-سەم- 的不定式。
قاتىر- ①قات- 的使动态 ② (马)吊膘(把)马
拴起来少给草料和少饮水,使其消瘦下来:
ئاتنى قاتىرىپ بايگەگە قوشۇ 把马吊膘,以便参
加赛马 ③[转] 欺骗,被骗上当: ساۋدىگەر
سەنى قاتىرىپ كەتكەن ئوخشايدۇ. 商人把你骗了。
▲ باش قاتىرۇ 伤脑筋,苦思冥想,费脑子。
قاتىران I 〈名〉〔植〕两节荠。
قاتىران II 〈名〉〔动〕刺鲨。
قاتىرغى 〈名〉 ① 浆料,凝固剂: قاتىرغى
داييندلاۇ 准备浆料 ② 厚(纸),硬(纸)。
قاتىرغىلا- 〈动〉 浆,浆制,使凝固: كارتون
قاتىرغىلاۇ 浆制硬纸。
قاتىرغىلاۇ قاتىرغىلا- 的不定式。
قاتىرغۇش 〈名〉〔化〕凝固剂。
قاتىر-قۇتىر 〈拟〉 嘎嘣嘎嘣作响,咯吱咯吱
声: ئاتتىنى قاتىر-قۇتىر ئەتكىزىپ شايناۋ 嘎嘣
嘎嘣地嚼糖块。
قاتىرلا- 〈动〉 进裂作响, 干裂作响, 噼啪响
地进裂,发脆折声,作萃萃声,作咯吱响: نان
قاتىپ كەتسە قاتىرلاپ كېتەدى. 馕干透以后一
咬就会嘎巴嘎巴响。
قاتىرلات- قاتىرلا- 的使动态。
قاتىرلاۇ قاتىرلا- 的不定式。
قاتىرما 〈名〉① (做衣服的)衬布,衬料:
يەقتىلىك قاتىرماسى 垫肩布 / جاغاغا قاتىرما كېرەك
需要领子衬布 ② 硬的,浆过的: قاتىرما قاغاز
硬纸匣 / قاتىرما جاغا 浆硬的领子。
قاتىرمالا- 〈动〉 ① 糊制,浆制: قاغازقاتىرمالاۇ
浆制纸板 / جاغالىق قاتىرمالاۇ 浆制领料 ②
垫衬料: يەقتى قاتىرمالاۇ 肩上垫衬料。
قاتىرمالات- قاتىرمالا- 的使动态。
قاتىرمالاۇ قاتىرمالا- 的不定式。
قاتىرمالىق 〈名〉 衬布,衬料。
قاتىرماش 〈名〉 脆薄饼。
قاتىرت- قاتىر- 的使动态。
قاتىرۇ قاتىر- 的不定式。
قاتىس I 〈名〉 关系,联系;有干,相干,有关
联: بۇل سىپەن قاتىسىم جوق. 我与这件事
无关。/ قاتىسى بار جۇمىستار 有关的事宜 /
بىز دىلىك قاتىسىمىز جوق. 我们没有联系。
قاتىس- II 〈动〉 参加,参与,加入: جىينغا
قاتىسۇ 参加会议 / سوعىسقا قاتىسۇ 参加战斗 /
باسقالاردىڭ سىنىنە قاتىسپا 不要参与别人的事
情 ▲ سوز قاتىسۇ 说话 ▲ ئۇن قاتىسۇ 说话。
قاتىسپاۋشىلىق 〈名〉 不介入,不参与,居中
立地位: بۇل ىسكە بولعان پوزيتسييام -
قاتىسپاۋشىلىق. 我对这件事所持的态度是不
介入。
قاتىسسىز 〈形〉 没有关系的,无关的,没有关联
系的,没有关联的: ساعان قاتىسسىز جۇمىس.
和你没有关系的事。
قاتىستى 〈形〉 有关的,有关系的, 有关联的,
有牵连的: قاتىستى ماتەريالدار 有关的资料(有
关的材料) / قاتىستى ماسەلە 有关的问题。
قاتىستىق 〈形〉 有关的,有关系的, 关联的▲
قاتىستىق ەسىمدىكتەر 〔语〕 关 系 代 词 ▲
قاتىستىق سەپتىك 〔语〕 关 系 格 ▲ قاتىستىق
سىن ەسىمدەر 〔语〕 关系形容词 ▲ قاتىستىق
شىلاۋلار 〔语〕 关系词。
قاتىستىر- قاتىس- II 的使动态。
قاتىستىرىل- قاتىستىر- 的被动态。
قاتىسۇ قاتىس- II 的不定式。
قاتىسۇشى 〈名〉 参与者,参加者。
قاۋ 〈名〉〔植〕隐子草 ▲ قاۋ ساقال 大胡子。
قاۋاق I 〈名〉 葫芦。
قاۋاق II 见 قاۋاشاق II。
قاۋاشاق I 〈名〉①〔植〕蒴果,棉铃,棉桃:
ئەكى قارت ماقتانى قاۋاشاقتان قولمەن ارشىپ
الۋدا. 两位老人正在用手从棉铃上剥离棉花。
② 花蕾,花苞,花骨朵: قىزىل گۇلدىڭ
قاۋاشاعى 玫瑰花的花蕾。
قاۋاشاق II 〈名〉①葫芦②〔转〕脑子,脑袋。
قاۋاشاقتاي 〈形〉 小 的, 狭 小 的, 窄 的:
قاۋاشاقتاي بولمە. 小屋子。
قاۋاشاقتان- 〈动〉 结棉铃,结棉桃: بىيىل ماقتا
كوپ قاۋاشاقتانىپتى. 今年棉花结了很多的铃。
قاۋاشاقتانۇ قاۋاشاقتان- 的不定式。
قاۋعا 〈名〉 (从井里提水的)吊桶, 吊斗,皮
桶: قاۋعامەن قۇدىقتان سۋ تارتىپ شىعارۇ 用吊

قاۋغا ▲ 水提里井从桶 ▲ قاۋغا باس 袋脑大
ساقال 子胡大。

قاۋغاداي 〈形〉① 形状象吊桶一样的: ول
قاۋغاداي ٴبىر نارسەنى كوتەرىپ كەلە جاتىر. 他
抱着形状象吊桶一样的东西走来了。② 大
的: ونىڭ قاۋغاداي باسى بولعانىمەن اقىلى جوق
ەكەن. 他虽长着一个大脑袋但脑子很笨。

قاۋعالا- 〈动〉(用吊桶)提水: ول اتسىن
قۇدىقتان سۋ قاۋعالاپ سۋرادى. 他从井里用吊
桶提水饮自己的马。

قاۋعالان- 〈动〉显得大: ساقالى قاۋعالانىپ
وسكەن 长大胡子。

قاۋعالانۋ قاۋعالان- 的不定式。

قاۋعالات- قاۋعالا- 的使动态。

قاۋعالاۋ قاۋعالا- 的不定式。

قاۋعالىق 〈形〉做吊桶的: ٴبىر قاۋعالىق تەرى
做一个吊桶的皮子。

قاۋدان 〈名〉干草,枯草: قاردان قاۋداننىڭ
باسى كورىنىپ تۇر. 枯草从积雪里只露出个
头儿。

قاۋداندى 〈形〉有干草的,枯草多的: مالدى
قاۋداندى جەرگە اپارىپ جاي 把牲畜赶到干草
多的地方去放牧。

قاۋداسىن 见 قاۋدان.

قاۋدي- 〈动〉变硬,发硬: تەرگە سۋ ٴتيىپ
قاۋديىپ قالىپتى. 皮子淋湿后变硬了。

قاۋديت- قاۋدي- 的使动态。

قاۋديۋ قاۋدي- 的不定式。

قاۋدىر 〈形〉干硬的,硬梆梆的,嘎吧嘎吧响
的: قاۋدىر تون ▲ قاۋدىر قاعۇ ① 干硬的皮袄
② 发硬,干硬 硬得嘎吧嘎吧作响。

قاۋدىرا- 〈动〉① 嘎吧嘎吧作响,(皮子)发
硬,干硬 ② 干瘪,骨瘦如柴: سۇيەكتەرى
قاۋدىراعان كارى كەمپىر 骨瘦如柴的老太婆。

قادىرات- قاۋدىرا- 的使动态。

قاۋدىراۋ قاۋدىرا- 的不定式。

قاۋدىر-قاۋدىر 〈拟〉悉悉卒卒,嘎吧嘎吧:
كەۋىپ كەتكەن نان قاۋدىر-قاۋدىر ەتەدى. 干馕
吃起来嘎吧嘎吧响。

قاۋدىر-قۋدىر 见 قاۋدىر-قاۋدىر.

قاۋدىرلا- 〈动〉(皮子)发硬,硬干,硬得嘎
吧嘎吧作响: قاۋدىرلاعان كونە تونىدى تاستايتىن
كەز كەلدى. 干硬的破皮袄该是脱的时候了。

قاۋدىرلاق 〈形〉悉卒作响的,索索作响的,嘎
吧嘎吧作响的: قاۋدىرلاق قوي تەرىسى 悉卒作
响的羊皮。

قاۋدىرلات- قاۋدىرلا- 的使动态。

قاۋدىرلاۋ قاۋدىرلا- 的不定式。

قاۋەسەت 〈名〉谣言,流言蜚语;道听途说,闲
话,传说: قاۋەسەت تاراتۋ 散布谣言 /
قاۋەسەتپەن جان باعاتىندار بولادى 也有专靠闲话
过日子的人。

قاۋەسەتشى 〈名〉散布流言蜚语的人,谣言者。

قاۋجايلا- 〈动〉① 以……为生,以……为食
② 糊口;料〔转〕惹,触犯。

قاۋجايلاۋ قاۋجايلا- 的不定式。

قاۋجاڭدا- 〈动〉磨蹭;啃食: كاريا ەتتى ٴالى
قاۋجاڭداپ شايناپ وتىر. 老人还在磨蹭着一
块肉 / مال بەتتە قاۋجاڭداپ ٴشوپ جەپ جاتىر.
畜群在山坡上啃食青草。

قاۋجاڭداۋ- قاۋجاڭدا- 的不定式。

قاۋجاڭ-قاۋجاڭ: قاۋجاڭ-قاۋجاڭ ەتۋ 磨蹭,
啃食。

قاۋجي- 〈动〉干枯,枯萎,萎缩,抽缩,干巴:
ٴشوپ شولدەن قاۋجيىپ قالىپتى. 因缺水草都
枯萎了。/ ول كوپ كورىم سەمىز ادام ەدى،
قازىر قاۋجيىپ كەتىپتى. 他原来身体还挺胖
的,现在却干巴了。

قاۋجيۋ قاۋجي- 的不定式。

قاۋزا- 〈动〉春去皮(指谷物): تارىنى قاۋزاپ
ودان كەيىن قۋىرۋ 糜谷先春去外壳然后再炒。

قاۋزال- قاۋزا- 的被动态。

قاۋزات- قاۋزا- 的使动态。

قاۋزاتتىر- قاۋزات- 的使动态。

قاۋزاۋ قاۋزا- 的不定式。

قاۋقالاق 〈形〉热情的,殷勤的,热心肠的。

قاۋقالاقتا- 〈动〉热情,殷勤;热心,勤快: ول
قاۋقالاقتاپ جۇرەتىن ادام. 他这个人很热情。/
قاۋقالاقتاپ كۇتىپ الۋ- 热心接待。

قاۋقالاقتاۋ قاۋقالاقتا- 的不定式。

قاۋقار 〈名〉力气，气力，精力，劲头；干劲：قاۋقارى جوق ادام 没有力气的人 / بار قاۋقاردەمەن ستەۋ 用全部精力去工作。

قاۋقي- 〈动〉（身材）高大，显得笨，臃肿：قاۋقيعان دەنەلى 身躯高大。

قاۋقيت- قاۋقي- 的使动态。

قاۋقيۋ قاۋقي- 的不定式。

قاۋقىلدا- 〈动〉待人热情，待人亲热，显得亲亲热热：قاۋقىلداپ سويلەسۋ 亲热的寒暄。

قاۋقىلداق 〈形〉好献殷勤的；热心肠的，热情的：قاۋقىلداق ادام 热心肠的人。

قاۋقىلداۋ قاۋقىلدا- 的不定式。

قاۋلا- 〈动〉① 长得茂盛，生机旺盛，蓬勃发展：قاۋلاپ ٶسۋ 茁壮生长 / حالىق شارۋاشىلىعى قاۋلاپ دامىپ كەلەدى. 国民经济蓬勃发展。② 猛烈起来，越来越汹：ٶرت قاۋلاپ بارادى. 火势越来越猛烈。③ 多起来，泛滥（多指流言蜚语）。

قاۋلات- قاۋلا- 的使动态。

قاۋلاۋ قاۋلا- 的不定式。

قاۋلى 〈名〉决定，决议：قاۋلى الۋ 作出决定（作出决议）/ حالىق قۇرىلتايى قاۋلى شىعاردى. 人民代表大会作出决议。

قاۋلى-قارار 〈名〉决议，决定：ۇكىمەتتىڭ تۇرلى قاۋلى-قارارلارى 政府的各项决议。

قاۋما 〈名〉〔旧〕会，议会，团聚。▲ ٴايت قاۋما 双人抬轿（游戏）。

قاۋماجاۋلا- 见 قاۋمالا-.

قاۋماجاۋلاۋ قاۋماجاۋلا- 的不定式。

قاۋمالا- 〈动〉① 包围，围合，团团围起来：قاۋمالاپ ۇستاۋ 围捕（牲畜）② 合抱，一起抬：قاۋمالاپ كوتەرۋ 合力抬（一起抬）③〔转〕支持，拥护：ٶز ۋاكىلىمىزدى ٶزىمىز قاۋمالاۋىمىز كەرەك. 我们应支持我们自己的代表。

قاۋمالاس- قاۋمالا- 的交互态。

قاۋمالات- قاۋمالا- 的使动态。

قاۋمالاۋ قاۋمالا- 的不定式。

قاۋمەت 〈名〉① 力量，精力，意志，志气，精神 ② 耐力，结实。

قاۋپي- 〈动〉① 显得高大，显得魁梧：ونىڭ دەنەسى قاۋپيىپ تۇرعانىمەن كۇشى جوق. 看上去他的身材高大，但没有一点力气。②〔转〕摆空架子，装腔作势：قاۋپيىپ جۇرگەنى بولماسا قولىنان ەشتەڭە كەلمەيدى. 他只不过是装腔作势，其实什么事也办不了。

قاۋپيت- قاۋپي- 的使动态。

قاۋپيۋ قاۋپي- 的不定式。

قاۋسا- 〈动〉① 破旧，破烂，陈旧不堪，糟烂：بۇل قاۋساپ تۇرعان اربا، كەرەككە كەلمەيدى. 这是一辆破旧的车，再不能用了。② 松动，活动：تىستەرىڭ قاۋساپ تۇر ەكەن، جۇلعىزىپ تاستا. 你的满口牙都松动了，该拔掉了。③ 枯竭，干枯：قاۋساعان اعاش 枯树 ④〔转〕衰老，衰竭，老朽，衰弱：قاۋساعان شال 衰老的老头 / قاۋساعان دەنە 干瘦的身体。

قاۋسار 〈名〉（为了防止雄驼发情时伤人而戴在嘴上的）铁制口套。

قاۋسات- قاۋسا- 的使动态。

قاۋساۋ قاۋسا- 的不定式。

قاۋسىر- 〈动〉① 掩襟，敛衽，裹住，裹起，包住：ول شاپانىن تويمەلەمەي قاۋسىرىپ الىپتى. 他没有扣衣服扣子，掩襟而去。② 抱，拥抱，搂抱：باۋىرىنا قاۋسىرۋ 搂在怀里 / قاۋسىرا قۇشاقتاۋ 紧紧搂抱。

قاۋسىرما 〈名〉① 对襟：قاۋسىرما شاپان 对襟上衣 ② 对开的，双扇的：قاۋسىرما ەسىك 双扇门 ③（坎肩等的）装饰小褂钩，衣饰钩。

قاۋسىرمالا- 〈动〉① 掩合，掩上（衣服之前襟）：كيىمدى قاۋسىرمالاپ تىگۋ 掩合着缝衣服前襟 ② 围起来，包围，夹在中间：ەكى ۇرىنى قاۋسىرمالاپ ورتاعالدى. 把两个小偷围起来了。

قاۋسىرمالان- قاۋسىرمالا- 的反身态。

قاۋسىرمالات- قاۋسىرمالا- 的使动态。

قاۋسىرمالاۋ قاۋسىرمالا- 的不定式。

قاۋسىرمالى 〈形〉掩着襟的，掩合着衣襟的；紧裹身的：ونىڭ كيگەنى قاۋسىرمالى كيىم. 他穿的是掩襟的上衣。

قاۋسىرت- قاۋسىر- 的使动态。

قاۋسىرۋ قاۋسىر- 的不定式。

قاۋسىرۋلى 〈形〉 掩上的，对襟合着的。

قاۋسىرىل- قاۋسىر- 的被动态。

قاۋسىرىن- ① قاۋسىر- 的反身态 ② （把衣襟）掩上，对上，合上。

قاۋتاغدا- 〈动〉 急忙，慌忙，急急忙忙： ول تاڭەرتەڭ شايىن شالا ٴىشتى دە مەكتەپكە قاراي قاۋتاغداپ جۇگىرىپ كەتتى. 他早晨喝了几口茶就急急忙忙到学校去了。

قاۋتاغداۋ قاۋتاغدا- 的不定式。

قاۋتارلان 〈名〉〔植〕隐子草。

قاۋشىق 〈名〉 花蕾，花托。

قاۋىز 〈名〉 ① （谷物的）外皮，外稃，壳儿： ول ماساقتى ۇكتى دە قاۋىزىن ۇردەدى. 他用手将麦穗揉了揉轻轻地吹去外皮。② （蛋）壳② 〔转〕糟粕： قاۋىزىن تاستاپ، ٴدانىن الۋ 去其糟粕，取其精华。③ 花苞 ▲ قاۋىز اشۋ 开苞。

قاۋىزدا- 〈动〉 去皮，去壳，去糠： تارىنىدى قاۋىزداپ تازالاۋ 春去糜谷的外皮。

قاۋىزدال- قاۋىزدا- 的被动态。

قاۋىزدان- 〈动〉 长壳，打苞。

قاۋىزداس- قاۋىزدا- 的交互态。

قاۋىزدات- قاۋىزدا- 的使动态。

قاۋىزداۋ قاۋىزدا- 的不定式。

قاۋىزدى 〈形〉 有壳的，带皮的。

قاۋىلدىرىق 〈名〉 芦苇叶。

قاۋىم 〈名〉 ① 氏族；村社，公社： العاشقى قاۋىم 原始公社② 群众，众人，大众，众民，大伙儿： قالىڭ ەڭبەكشىلەر قاۋىمى 劳苦大众③ 不少，多： قاۋىم ۋاقىت ٴوتتى. 过了不少时间。② （表示距离）相当远的② （表示数量）相当多的 ▲ ٴبىر قاۋىم ▲ كى جامان اۋىل بولماس، اۋىل بولسا دا قاۋىم بولماس. 【谚】勿以赖户为邻，赖户成不了睦邻。

قاۋىمدا- 〈动〉 ① 拉拢，拉交情，拉关系： باسقالاردى وزىنە قاۋىمداۋ 拉拢别人（把别人往自己身边拉） ② 集中，集合，聚拢： بىتىراپ كەتكەن قويدى قاۋىمداپ قوي. 请你把分散的羊群集中起来。

قاۋىمدان- قاۋىمدا- 的反身态。

قاۋىمداس- ① قاۋىمدا- 的交互态 ② 联合起来，组织起来： اۋىل شارۋاشىلىعى قاۋىمداستى. 农业已联合起来了。

قاۋىمداستىر- قاۋىمداس- 的使动态。

قاۋىمداۋ قاۋىمدا- 的不定式。

قاۋىمدىق 〈形〉 属于村社的，原始公社制的： قاۋىمدىق قوعام 原始公社制的社会。

قاۋىن 〈名〉〔植〕甜瓜，哈密瓜： شينجياڭدا قاۋىن كوپ شىعادى. 新疆盛产哈密瓜。/ قاۋىن قاق 瓜干 ▲ كوكشە قاۋىن 青皮脆（哈密瓜之一种）。

قاۋىندا- 见 قاۋلا-.

قاۋىندى 〈形〉 甜瓜多的，甜瓜之多，盛产哈密瓜的： قاۋىندى جەر 盛产哈密瓜的地方。

قاۋىندىق 〈名〉 瓜地，瓜田，甜瓜地，甜瓜园： قاۋىندىققا بارىپ ٴبىر ماشينا قاۋىن الىپ كەل. 你到瓜地里去拉一车甜瓜。

قاۋىنقاق 〈名〉 瓜干。

قاۋىن-قاربىز 〈名〉 甜瓜和西瓜的泛称。

قاۋىنقۋرت 〈名〉 浆瓜，瓜汁。

قاۋىنشەك 〈名〉 瓜条。

قاۋىنشى 〈名〉 种瓜的人，瓜农。

قاۋىپ (**قاۋىپى**) 〈名〉 ① 危险： ٴولىم قاۋپى بار 有生命危险 / قاۋىپكە ۇشىراۋ 遇到危险 ② 威胁，威吓，恫吓： جاۋ بىزگە قاۋىپ توندىرمەمەك بولىپ ويلاماسىن. 敌人休想威胁我们。▲ قاۋىپ ەتۋ 感到危险 ▲ قاۋىپ ٴتونۋ 临危。

قاۋىپ-قاتەر 〈名〉 危险，危急，艰险。

قاۋىپ-قاتەرلى 〈形〉 危险的，危急的，艰险的。

قاۋىپسىز 〈形〉 无危险的，安全的，保险的： قاۋىپسىز بولۋ قىزمەتىن جاقسى ىستەۋ 做好安全工作 / قاۋىپسىز ەڭبەك 安全劳动。

قاۋىپسىزدەن- 〈动〉 变得安全，不觉得危险，丧失警惕： قوعام قاۋىپسىزدەندى. 社会上安全多了。

قاۋىپسىزدەندىر- قاۋىپسىزدەن- 的使动态。

قاۋىپسىزدەنۋ قاۋىپسىزدەن- 的不定式。

قاۋىپسىزدىك ① قاۋىپسىز 的抽象名词 ② 安全，保险，无危险： ەڭبەك قاۋىپسىزدىگى 劳动保险 / قوعام قاۋىپسىزدىگىن ساقتاۋ مەكەمەسى

公安局。

قاۋپسىن- 〈动〉觉得危险，害怕，胆怯，担心，提心吊胆，担惊受怕：ول ۋرىدان قاۋپسىنىپ قوراسىن مىقتاپ بەكىتتى. 他害怕贼偷，把畜圈加固了。/ قاۋپسىنەتىن نە بار؟ 有什么担惊受怕的？

قاۋپسىندىر- قاۋپسىن- 的使动态。

قاۋپسىنۋ قاۋپسىن- 的不定式。

قاۋپتەن- 见 قاۋپسىن-.

قاۋپتەندىر- قاۋپتەن- 的使动态。

قاۋپتەنۋ قاۋپتەن- 的不定式。

قاۋپتى 〈形〉危险的，可怕的，危急的，有危险性的：قاۋپتى ادامداردىڭ بۇزعىنشىلىعىنان ساقتانۋ 防止危险分子的破坏 / قاۋپتى جەرگە بارما 不要到危险的地方去。

قاۋپتىلىك قاۋپتى 的抽象名词。

قاۋىرسىن 〈名〉翎管，羽毛，正羽：قاۋىرسىن دوپ 羽毛球 / قاۋىرسىن جەلپۋىش 羽毛扇 / قاۋىرسىن قالام 翎笔 ▲ قاۋىرسىن جەبە 羽毛箭 ▲ قاۋىرسىن جەلبەزەكتىلەر 〔动〕羽鳃纲。

قاۋىرسىندا- 〈动〉长羽毛，羽毛丰满：قۇستىڭ بالاپانى قاۋىرسىنداپ ۇيادان ۇشىپ شىعۋ الدىندا تۇر. 雏鸟已羽毛丰满，即将飞出鸟巢。

قاۋىرسىندان- ① قاۋىرسىندا- ① 的反身态 ② 长羽毛，羽毛长成：بالاپاندار قاۋىرسىندانىپ كەلەدى. 雏鸟正在长羽毛。

قاۋىرسىنداۋ قاۋىرسىندا- 的不定式。

قاۋىرسىندى 〈形〉羽毛丰满的，有饰羽毛的：قۇس قىستا قاۋىرسىندى بولادى. 鸟在冬天羽毛就会丰满。/ قاۋىرسىندى قالپاق 有饰羽毛的帽子。

قاۋىرسىنجەگى 〈名〉大羽虱，羽虱。

قاۋىرت ① 〈形〉急的，紧急的，紧迫的，要紧的；很快的，迅速的：قاۋىرت جۇمىس بار. 有紧急的工作。/ مال سانى قاۋىرت ۇسۋدە. 牲畜头数在很快地增加。② 赶紧，加快，快加紧：مىندەتتى ورىنداۋ ۇشىن قىزمەتتى قاۋىرت ىستەۋ كەرەك. 为了完成任务，要加紧工作。

قاۋىس I 〈名〉[阿] 十一月。

قاۋىس- II 〈动〉重逢，相逢，团圆，和好：ءبىز ەكەۋىڭنىڭ قاۋىسىپ قالۋلارىڭدى شىن جۇرەكتەن تىلەيمىز. 我们衷心希望你们重新团圆。▲ كۇن قاۋىسۋ 日落，太阳偏西，太阳西斜。

قاۋىستىر- قاۋىس- 的使动态。

قاۋىسۋ قاۋىس- 的不定式。

قاۋىش- 见 قاۋىس-.

قاۋىشۋ قاۋىش- 的不定式。

قاھار 〈名〉〔阿〕① 愤怒，暴怒，威凌，狂怒，气恼 ② 〔转〕寒气，严寒 ▲ قاھارىنا ءمىنۋ 愤怒，恼怒，发怒，狂怒，暴怒 ▲ قاھارى تۇعۋ 发脾气，发火，大发雷霆，火冒三丈。

قاھارات 〈名〉[阿] 污蔑，污辱；辱骂，谩骂：باسقالارعا قاھارات كەلتىرۋگە بولمايدى. 不能污辱别人。

قاھاراتتا- 〈动〉污蔑，诽谤，污辱；辱骂。

قاھاراتتاۋ قاھاراتتا- 的不定式。

قاھارلى 〈形〉愤怒的，怒气冲冲的，愤慨的，怒不可竭的，正颜厉色的：حالىق قاھارلى تۇردە 4 تىڭ توبەنىڭ قىلمىستارىنا لانات وقىدى. 人民愤怒的斥责了四人邦的罪行。

قاھارمان 〈名〉① 英雄，英杰，豪杰：سوعىس قاھارماندارى 战斗英雄 ② 〔转〕（文艺作品中的）人物，角色：باستى قاھارمان 主人公（主角）/ روماندىعى قاھارمان 小说中的主人公。

قاھارماندان- 〈动〉逞英雄，逞强：كوزسىزدەرشە قاھارماندانۋعا بولمايدى 不能盲目逞英雄。

قاھارماندانۋ قاھارماندان- 的不定式。

قاھارماندىق ① قاھارمان 的抽象名词。② 勇敢，英勇，英雄主义：قاھارماندىقپەن جاۋدى قىرۋ 英勇杀敌。

قاھارمانسۋ قاھارمانسى- 的不定式。

قاھارمانسى- 〈动〉装作勇敢，逞英雄。

قاھات 〈名〉[阿] 需求，需要，急需。

قاش- 〈动〉① 跑，逃，逃跑，潜逃，逃窜：ول قاشىپ كەتە المايدى. 他跑不了。/ جاۋ قاشتى. 敌人逃窜了。② （牛或羊的）交配，配种：قاشپاعان قاشار 没有配过种的二岁母牛 ▲ الىپ قاشتى (قاشپا) ءسوز 谎言，流言，蜚语 ▲ الىپ قاشۋ ① 抢走，抢跑 ② 抢婚 ▲ قاشۋ ارى

矢 ① قاشۇ الا بويىن ات ▲ 耻知不恬，臊害不
- ات ▲避躲，闪躲，避逃 ② 绝拒然断，认否口
، 认承不拒 ② 四阻三推 ① قاشۇ الا تونىن
▲ 线界清划，离距持保，远疏 ③ 认否口矢
باقمت قاشۇ ، 产破 ▲ داۋلەتى قاشۇ 霉倒，运倒
، 住不耐忍 قاشۇ دەگىبىرى ▲ 穷变，产荡家倾
زاردە-قۇتى ▲ 瘦消 قاشۇ ەتى ▲ 急着，烦耐不
قاشۇ 不子脑，钝迟脑头 قاشۇ مى ▲ 体附不魂
▲ 光吃被 草(的场草指) قاشۇ وتى ▲ 使好
سۈرى قاشۇ 打天三 قاشۇ تىيىپ ▲ 看难色气
▲ 电漏 قاشۇ توك ▲ 续时断时，网晒天两渔
▲ 看难色气，白苍色脸(惊受因) قاشۇ تۈسى
قانى قاشۇ 白苍色面，色白无面(惊受或病因)
▲ قاتىن قاشۇ 跑子妻(吵急生发间之妻夫因)
(缝合、榫之器木) ① قاشۇ قىيۇى ▲ 家娘回
، 分福有没 ① قاشۇ قۇتى ▲ 路坡下走 ② 动松
不睡 قاشۇ ۋيقىسى ▲ 色血无面 ② 气福有没
色土如面，白苍色脸 قاشۇ ئوڭى ▲ 眠失，觉着
ادىرعا ▲ 体附不魂 قاشۇ ۋرەيى ▲ اجالدى كىيىك
قاشادى. 跑带地陵丘往专羊山野的死送【谚】
。(吃苦讨自)

قاشا I 〈名〉 ① 笆篱，栅栏: قورانىڭ ەسگىنە
قاشا بەكىتۇ كەرەك. 畜圈门上要安上门栏 ②
门插关儿。

قاشا- Ⅱ 〈动〉 ① 凿，用凿子凿孔，凿眼:
اعاشتى قاشاپ تەسۇ 在木料上凿孔 ② 挖刨:
جەر قاشۇ 刨地 ▲ توبەسىن قاشاۇ 头上凿眼，
折磨。

قاشاعان 〈形〉(指牲畜) 不易捉住的，易于溜
跑的: قاشاعان ات 易于溜跑的马 ▲ بويلاۋىق
قاشاعان قۇرىق جەتپەس 用套马杆套不住的 ▲ قاشاعان شلبىر
易 不抓主缰绳的，停一下又溜跑的。

قاشاق 〈名〉 ① 逃路者，逃亡者，流亡者:
قاشاق اسكەر 逃兵 ② 爱逃跑的，不让人抓的;
怪脾气的: وسىنداي دا قاشاق جىلقى بولادى
ەكەن؟ 还有这样怪脾气的马？ ③ 母畜尤
其是母牛)不易受孕的: قاشاق سيىر 滥发情
而不受胎的母牛。

قاشاقتا- 〈动〉 躲避，逃避，溜边；移动:
قاشاقتاپ جۈرەتىن ات 老是溜马群边的马。

قاشاقتاۋ قاشاقتا- 的不定式。

قاشال - قاشا- Ⅱ 的被动态。

قاشالا- I 〈动〉 编筑篱笆，用栅栏围起:
قورانىڭ توڭىرەگىن قاشالاپ الدى 畜圈周围修
筑了篱笆。

قاشالا- Ⅱ 见 قاشا-.

قاشالان- قاشالا- 的被动态。

قاشالاۋ قاشالا- 的不定式。

قاشان 〈代〉 什么时候，何时: ول قاشان
كەلەدى؟ 他什么时候来？/ وقۇ قاشان باستالا-
دى؟ 何时开学？

قاشان دا 〈副〉 时刻，无论何时，永远，总是:
بىز ول جۇمىسقا قاشان دا دايىنبىز. 我们无
论何时都准备着干那个工作。

قاشاننان 〈副〉 ① 从来，自古，从老早:
قاشاننان بەرى ①从什么时候，从何时②自古以
来，很早以来/ قاشاننان باستاپ ① 从何时开
始，从何时起②自古就，从老早就本来，原来，
一直。

قاشانعى 〈形〉 ① 常年的，经常的；老早的，多
年的: قاشانعى ئۇي 老早的房子(多年的房子)
② 何时的: قاشانعى سوز 什么时候的话。

قاشقدا- 〈动〉 疏远，远离，躲避，闪躲:
بىزدەن قاشقداپ جۇرگەن كىسى. 躲避我们的
人。

قاشقدات- قاشقدا- 的使动态。

قاشقداۋ I قاشقدا- 的不定式。

قاشقداۋ Ⅱ 〈形〉 较远的，不太近的，较偏僻
的: اۋلدان قاشقداۋ جەردە 离阿吾勒较远的地
方。

قاشار 〈名〉 一岁半到二岁的母牛(雌鹿)▲
قاشپاعان قاشاردىڭ ۋزنا قاراتتى. 【谚】等着没
配种的母牛下奶——兑不了现。

قاشاس- قاشا- Ⅱ 的交互态。

قاشات- قاشا- Ⅱ 的使动态。

قاشاۋ I 〈名〉 凿子: اعاشتى قاشاۋمەن قاشاۋ
用凿子凿木料。

قاشاۋ Ⅱ قاشا- Ⅱ 的不定式。

قاشاۋا 〈名〉 [俄] 马拉雪橇。

:闪闪躲躲,闪躲,避躲,避回〈动〉 **قاشقاقتا-**
总他 .ۋل قاشقاقتاپ مەنىمەن سويلەسپەي ٴجۇر
。话谈我跟愿不着避躲是
。式定不的 قاشاقتا- **قاشاقتاۋ**
:闪闪躲躲,避躲,避回〈动〉 **قاشقالاقتا-**
躲就们我了见要不 بىزدەن قاشقالاقتاپ جۇرمە
。闪闪躲
。态互交的 قاشقالاقتا- **قاشقالاقتاس-**
。态动使的 قاشقالاقتا- **قاشقالاقتات-**
。式定不的 قاشقالاقتا- **قاشقالاقتاۋ**
跑逃,的亡逃,的匿逃〈形〉 **قاشقان-پىسقان**
盗的匿逃 قاشقان-پىسقان باندىلار :的遁逃,的
。贼
。壶净什喀 **قاشقار: قاشقار قوٴمان**
亡逃,者匿逃,者跑逃,者逃潜〈名〉 **قاشقىن**
捕追 قاشقىنداردى قۋىپ ۋستاۋ :犯逃,兵逃,者
犯逃(犯逃拿擒) / قىلمىسىنان قورقىپ قاشقان
。犯逃的逃潜罪畏 قاشقىن
②头念的跑逃;义主跑逃 ①〈名〉 **قاشقىندىق**
。窜逃,退溃,走败
。式定不的 قاش- **قاشۋ**
堤筑 قاشى جاساۋ :坝堤,坝水,坝〈名〉 **قاشى**
。坝
远遥 ,的僻偏,的远边,的远〈形〉 I **قاشىق**
موينى ▲ 勒吾阿的僻偏 قاشىقتاعى اۋىل :的
。的僻偏,的远 قاشىق
.عاشىق 见 II **قاشىق**
:道绕得觉,近不得觉,远嫌〈动〉 **قاشىقسىن-**
你 .ٴبىزدىڭ ٴۇيدى قاشىقسىنىپ ۋتىرسىڭ عوي
。远家们我嫌能可
。态动使的 قاشىقسىن- **قاشىقسىندىر-**
。式定不的 قاشىقسىن- **قاشىقسىنۋ**
:远得拉离距,隔远,离远 ①〈动〉 **قاشىقتا-**
ۋل ەكەۋى قانشا قاشىقتاعانىمەن لەزدە قۋىپ
能就儿会一们我 ,远多走们他管不 .جەتەمىز
ۋل بىزدەن :离距持保,避躲,远疏 ② 。上追
〔转〕③。们我着躲是老他 .قاشىقتاپ جۇرەدى
偏 ٴدىن جولىنان قاشىقتاپ كەتتى :离脱,离偏
،قاشىقتاساڭ قالاسىڭ ▲ 规教教宗离
近日 ,疏日远日【谚】.جاقىنداساڭ جاعارسىڭ

。亲日
。态动使的 قاشىقتا- **قاشىقتات-**
。式定不的 قاشىقتا- I **قاشىقتاۋ**
绕些有,的僻偏较,的远稍〈形〉 II **قاشىقتاۋ**
他 .ونىڭ ٴۇيى بىزدەن قاشىقتاۋ جەردە :的道
。远较们我离距家的
远遥,离距 ② 词名象抽的 قاشىق① **قاشىقتىق**
。仪距测 قاشىقتىق ولشەۋىش ▲
:的避回些有,的近接意愿大不〈形〉 **قاشىڭقى**
知不 .نە سەبەپتەن ەكەن، ول ەلدەن قاشىڭقى
。家大近接意愿大不是总他,么什为
:避逃,遁逃,匿逃,跑逃〈动〉 **قاشىپ-پىس-**
到匿逃能你 ؟قاشانعى قاشىپ-پىسىپ جۇرەسىڭ
你 ؟قاشىپ-پىسىپ قايدا باراسىڭ / ?候时么什
?方地么什到逃能
。式定不的 قاشىپ-پىس- **قاشىپ-پىسۋ**
قاشىرعا :骡驴,騠駃,子骡〈名〉 I **قاشىر**
。骡马 قارتا قاشىر ▲ 去子骡着骑 ٴمىنىپ بار
畜种和畜母 ② 态动使的 قاش-① II **قاشىر-**
。作动的畜种时配交
.قاشىر-قاشىر 见 **قاشىر-قۇشىر**
嘎吱嘎出发;声噔咯噔咯出发〈动〉 **قاشىرلا-**
。嚼地噔咯噔咯 قاشىرلا شاينالۋ :声吱
。态动使的 قاشىرلا- **قاشىرلات-**
。式定不的 قاشىرلا- **قاشىرلاۋ**
。态动使的 II قاشىر- **قاشىرت-**
。渠边〈名〉 **قاشىرتقى**
。式定不的 قاشىر- : **قاشىرۋ**
吱嘎吱嘎 قاشىر-قاشىرەتۋ **قاشىر-قاشىر**
。响作嚓咔嚓咔,响噔嘎噔嘎,响
粪羊,粪羊(的厚积中圈羊) ①〈名〉 I **قي**
大 ادامنىڭ قيى :便粪 ② 粪羊起 قي ويۋ :块
قي ▲油的出提中粪羊从 قي مايى ▲ (粪大)便
。郎壳屎 قي قوڭىزى ▲ 光而扫一 سىپىرۋ
قايشىمەن قيۋ :剪修,裁,切,剪 ①〈动〉 II **قي-**
②条枝剪修 تالدىڭ بۇتاعىن قيۋ / 剪刀剪用
,砍③ 。了坏勒子绳 .ارقان قيىپ كەتتى :勒
جولدان :(去过)着横 ④ 树砍 اعاش قيۋ :伐砍
。去过着横上路马 قيىپ ٴوتۋ
سەن وسى :得舍,惜吝不,惜不 ①〈动〉 III **قي-**

كىتابىڭدى قيىپ بەرەسىڭ بە؟ 你舍得给这本书吗？② 〔转〕献出，供献：جان قيۋ 献出生命 ▲ جان قيار 至亲，至友 ▲ كوزى قيماۋ 舍不得。

قيا 〈名〉① 山坡，山腰两侧之斜坡；峭壁：قيا جول 山坡路，盘山道，(盘山路) / قيا تاس 峭岩，(峭壁) ② 斜的，倾斜的，歪的：(اعاشتى) قيا شابۋ 斜劈(柴) / (كۇننىڭ) قيا تۇسكەن ساۋلەسى (太阳)斜射过来的霞光 ▲ قيا باسا الماۋ 走不动，动不了 ▲ قيا باستىرماۋ 不让离开一步：قيا باستىرماي ۇستاپ الۋ 挪动一步就抓住，很快就抓住 ▲ قيادان كورۋ 从老远就看到，从远处看见。

قياگەز 见 قيانكەس.

قياگەزدىك 见 قيانكەستىك.

قياق I 〈名〉弓弦。

قياق II 〈名〉① 雏鹰 ② 翎管 ▲ تۇلپاردان تۇياق قالار، سۇڭقاردان قياق قالار. 【谚】好马留驹，雄鹰留雏。

قياق III 〈名〉〔植〕剪子草 ▲ جىلان قياق 〔植〕马兰 ▲ تارلان قياق 〔植〕麦状苔草。

قياقتان- 〈动〉长出苔草，苔草蔓延。

قياقتانۋ قياقتان- 的不定式。

قياقتى 〈形〉① 苔草多的，遍地是苔草的，长满苔草的：قياقتى جەر 长满苔草的地方 ② 有雏鹰的。

قياقتىق 〈名〉苔草丛，苔草地。

قيال 〈名〉① 想望，愿望，理想，想象，宿愿，宿望：بىيجىڭگە بارۋدى قيال ەتۋ 想望着去北京 / كوركەم ادەبيەتتىك قيال 艺术上的想象 ② 梦想，妄想，空想，幻想：قيالعا سالىنۋ 沉溺于幻想之中 ▲ بوس قيال 幼想，空想，白日作梦 ▲ قۇر قيال 浮想联翩 ▲ قيالى قيانعا شارىقتاۋ 空想。

قيالا- 〈动〉沿着山坡走，顺着山坡行，斜着走：ءبىز تاۋعا قيالاپ شىقتىق. 我们沿着山坡上山。 ▲ قيالاپ شىعۋ ① 沿着坡上 ② 摆脱；克服各种困难。

قيالاس- قيالا- 的交互态。

قيالات- قيالا- 的使动态。

قيالاۋ I قيالا- 的不定式。

قيالاۋ II 〈形〉较坡的，有一定坡度的，较陡的。

قيالدا- 〈动〉① 想望，幻想，梦想：مۇعالىم بولۋدى قيالداپ ءجۇر 想望着当一名教师 ② 思索，思考，思量，默想，沉思：بولاشاقتى قيالداۋ 想望未来 / ول الدە نەنى قيالداپ وتىر. 他坐在那里不知沉思什么。

قيالدان- ① قيالدا- 的反身态 ② 思索，沉思，默想。

قيالداس- قيالدا- 的交互态。

قيالدات- قيالدا- 的使动态。

قيالداۋ قيالدا- 的不定式。

قيالدى 〈形〉沉思的，若有所思的，有心事的。

قيالي 〈形〉空想的，幻想的；虚幻的，虚构的：قيالي اڭگىمە 神话故事 / قيالي كينو فيلمى 科学幻想影片 ▲ قيالي سوتسياليزم 空想社会主义。

قياليلىق 〈名〉富于幻想，沉于空想。

قيالشىل 〈形〉富于空想的，富于幻想的，好幻想的，空思主义的：قيالشىل كوزقاراس 空想主义的观点 / قيالشىلداردىڭ قۇراستىرىپ شىققان اۋەندەرى. 空想家们捏造出来的论调。

قيالشىلدىق ① قيالشىل 的抽象名词 ② 幻想，空想主义。

قيامەت 〔宗〕〈名〉① 冥府，阴曹，阴间 ② 末日。

قيامەتتىك 〈形〉直到末日的，永久的，永恒的：قيامەتتىك دوس 永恒的朋友(生死之交)。

قيامەتشىل 〈形〉〔宗〕等待末日来临的，谋求世界末日的，等待下世的。

قيامەت-قايىم 〈名〉① 阴曹地府 ② 地球崩溃时，世界末日。

قيان 〈名〉远，远处，远方，遥远，远距离，偏僻：قياننان كورۋ 远望(眺远) / قيان شەت 边远的地方(边疆) ▲ ءيت ارقاسى قياندا 遥远，渺茫。

قيانات 〈名〉① 贪污：قيانات مال-مۇلىككە جاساۋ 贪污财产 ② 背叛，叛变，背信，负义，变

节,失节: دوستىققا قيانات ئەتۇ 背叛友谊 / ەرلى-زايپتىلار ورتاسىنداعى قيانات 夫妻之间的失节。

قياناتكەر 〈名〉① 贪污分子,贪污犯: قياناتكەرلەردى جازالاۋ 惩办贪污犯 ② 背叛者,背信者: وتان قياناتكەرى 叛国者。

قياناتكەرلىك 〈名〉① 贪污行为;盗用 ② 背叛行为,负义,变节。

قياناتقور 见 قياناتكەر.

قياناتسىز 〈形〉① 没有贪污的 ② 廉洁的,纯洁的,诚实的,不负义的。

قياناتتا- 〈动〉贪污,盗用: قياناتتاپ العان اقشا 贪污来的钱。

قياناتتاۋ قياناتتا- 的不定式。

قياناتتى 〈形〉① 有贪污的: قياناتتى كادرلار 有贪污的干部 ② 有罪的,不正直的,不正派的: كۇيەۋى الدىندا قياناتتى 在丈夫面前有罪。

قياناتشى 〈名〉贪污分子,贪污者。

قياناتشىل 〈形〉① 贪污成性的,一线进行贪污的 ② 背信弃义的;不诚实的,不正直的。

قياناتشىلدىق قياناتشىل 的抽象名词。

قيانات-ۇرلىق 〈名〉贪污盗窃,贪污盗窃行为。

قيانكەس 〈形〉① 调皮的,捣蛋的,不得安生的;打架挑衅的,欺侮弱小的: قيانكەس بالا 调皮的孩子 ② 激烈的,猛烈的,强烈的;残酷的,残暴的。

قيان-كەسكى 〈形〉尖锐的,激烈的,猛烈的,尖刻的,错综复杂的: قيان-كەسكى سوعىس 激烈的战斗 / قيان-كەسكى پىكىر 尖锐的意见 / قيان-كەسكى تولەس 激烈的争吵。

قيانكەستىك قيانكەس 的抽象名词。

قياڭقى 〈形〉① 顽皮的,捣蛋的,调皮的,淘气的;不听话的,不顺从的: قياڭقى بالا 调皮的孩子(顽童) ② 蛮横的,蛮横无理的,霸道的: قياڭقى ادام 霸道的人。

قياڭقىلان- 〈动〉① 变得顽皮,变得调皮,变得淘气,捣蛋起来: بۇل بالا قياڭقىلانىپ كەتتى 这孩子变得顽皮了。② 变得蛮横,变得蛮横无理,霸道起来: قياڭقىلانىپ كەلمەي قويىڭىز 蛮横无理,请也不来。

قياڭقىلانۋ قياڭقىلان- 的不定式。

قياڭقىلىق قياڭقى 的抽象名词。

قياپات 〈名〉外观,外形,外貌,相貌,面貌: قياپاتى جامان ەمەس 相貌还不错。

قيار 〈名〉〔植〕黄瓜: قيار گۇلى 黄瓜花 ▲ تەڭىز قيارى 〔海〕海参。

قيارلى 〈形〉有黄瓜的,黄瓜多的: قيارلى سۋىق ٴساي 黄瓜拌凉菜。

قيارلىق I : جان قيارلىق 奋不顾身的,自我牺牲的。

قيارلىق II 〈名〉黄瓜地。

قياس I 〈名〉① 作对,作对行为,故意作对;刁难: قياسپەن ىستەۋ 故意作对(故意刁难) ② 固执的,执拗的,顽固的,怪脾气的: سوزگە كونبەيتىن قياس ادام 不听话的固执的人。

قياس II 〈形〉歪斜的,倾斜的。

قياستان- 〈动〉① 变得固执,变得执拗,变得顽固: قياستانىپ قۇلاق اسپاي قويدى 固执地根本不听进去 ② 故意作对,故意刁难,闹别扭: ونەمى قياستانىپ جۇرەتىن ادام 老是闹别扭的人。

قياستانۋ قياستان- 的不定式。

قياستاۋ 〈形〉较固执的,较执拗的,较顽固的: قياستاۋ ادام 较固执的人。

قياستىق قياس I、II 的抽象名词。

قيبادات 〔阿〕〈名〉崇拜,信奉,顶礼。

قيباسپاق 〈名〉蹄缝炎。

قيعاق I 〈名〉鹅掌风,手脚皱裂,脚上的裂口。

قيعاق II 〈名〉〔植〕南芥菜。

قيعاش 〈形〉① 歪的,歪斜的,斜的,倾斜的,偏斜的,偏向一侧的: قيعاش قاراۋ 斜着眼睛看 / قيعاش كوز 斜眼的 ② 弯的,弯曲的: قيعاش قاس 弯曲的眉毛(柳叶眉,新月眉,月牙眉) ③ 偏僻的,远离的: قيعاش قىستاق 偏僻的村庄 / قيعاش جولدان 绕道的 ▲ قيعاش بۇرىش 〔数〕斜角 ▲ قيعاش كەلۋ 抵触,闹别扭,对立,拧着 ▲ قيعاش سىزىق 〔数〕斜线。

قيعاش-قيعاش 〈形〉歪斜的,歪歪斜斜的,支

。的曲曲弯弯;的斜歪里奇

قيعاشتا- 〈动〉斜倾,斜偏;离背,离偏;斜着: پارتيانىڭ سىياساتىنان قيعاشتاپ كەتۈ 的党离偏 策政 / تاۋعا قيعاشتاپ شىعۇ 上山要斜着走。

قيعاشتال- قيعاشتا- 的被动态。

قيعاشتان- قيعاشتا- 的反身态。

قيعاشتات- قيعاشتا- 的不定式。

قيعاشتاۋ I قيعاشتا- 的不定式。

قيعاشتاۋ II 〈形〉①稍斜的,稍偏的斜②较偏僻的,较远的③不太一致的,有点相违背的。

قيعاشتىق 〈名〉① 偏斜,偏离 ② 斜度,曲弯 ③曲度违忤,违背,背离,对立性,矛盾,抵触。

قيعىز- قي- I、II 的使动态。

قيعىلا- 〈动〉剪,铰,剪来剪去,铰来铰去: قيعىلاپ ارەڭ ٴۇزۇ 剪了半天才勉强剪断。

قيعىلاس- قيعىلا- 的交互态。

قيعىلات- قيعىلا- 的使动态。

قيعىلاۋ قيعىلا- 的不定式。

قيعىلىق 〈名〉争吵,吵闹,捣乱,起哄,乱闹,子乱,骚乱▲ قيعىلىق سالۋ 捣乱,惹乱,闹翻,惹祸;胡闹,起哄,无理取闹。

قيعىر 〈形〉能剪的,能绞的,锋利的,快的。

قيعىسىز 〈形〉舍不得的,依依不舍的;难发难舍的,不愿离舍的,不愿离开的: قيعىسىز عاشىقتار 难分难舍的情侣。

قيداي 〈形〉和羊粪一样的,象羊粪块似的▲ قيداي سىپىرۋ 全都拿走,一点不留 ▲ قيداي وتىرىك 全是假的,没有一点真的。

قيدالا- 〈动〉(用钝刀等)砍,剁,切,割,乱切: قيدالاپ تاستاۋ 剁成一块一块的 / تىسىمەن قيدالاۋ 用牙齿咬。

قيدالاس- قيدالا- 的交互态。

قيدالاستىر- قيدالاس- 的使动态。

قيدالاۋ قيدالا- 的不定式。

قيداس 〈名〉〔动〕貂和扫雪貂的杂种。

قيدىر- قي- II 的使动态。

قيق: قيق ەتۋ 呃逆,打嗝儿。

قيقا-جيقا 〈形〉随意堆放的,横七竖八的,乱七八糟的;杂乱无章的,混乱的,没有次序的,乱堆集起来的。

قيقاي- 〈动〉斜倾,斜歪: قيقايماي ٴتۇزۇ وتىر (你)别歪歪扭扭的,坐正了。② 〔转〕傲慢起来,摆架子: قيقايا قالىپتى، سويلەر ەمەس. 傲慢得很,理都不理人。

قيقايت- قيقاي- 的使动态。

قيقايۋ قيقاي- 的不定式。

قيقايىس- قيقاي- 的交互态。

قيقاق 〈形〉摇晃的,动弹的,不稳的,晃荡不稳的: قيقاق ورىندىق 晃荡不稳的凳子 ② 挑衅行为,惹事生非: مىرزا، ەندى قيقاقتى قويعانىڭ ٴجون. 先生,请你不要再挑衅了。③ 顽皮,淘气,固执行为: قىقاعىنا ونىڭ شەشەسى جول بەرمەيدى. 他妈妈不会让他再淘气下去。

قيقاقتا- 〈动〉① 摇摆不定,摇晃,晃来晃去,显得不稳: جۇك ەكى جاعىنا كەزەك قيقاقتاپ كەلەدى. 驮子不住地朝两边晃。② 挑衅,挑逗,惹事生非: كورىنگەنگە قيقاقتاپ جۇمىستى جاقسى ىستەمەيدى 和谁都闹别扭,不好好工作。

قيقاقتات- قيقاقتا- 的使动态。

قيقاقتاۋ قيقاقتا- 的不定式。

قيقالا- 〈动〉剪,铰: ولپى-سولپى جەرىن قيقالاپ كەسۋ 把长短不齐的地方铰一铰。

قيقالاق 〈形〉摇摇晃晃的,摇摆的,颠簸的,摇来晃去的。

قيقالاقتا- 见 قيقالاڭدا-.

قيقالان- قيقالا- 的被动态。

قيقالاڭدا- 〈动〉踉跄,摇摇晃晃地走;一拐一拐地走,一破一破地走,东倒西歪地走: ماس قيقالاڭداپ كەلە جاتىر. 醉汉摇摇晃晃地走来。

قيقالاڭدات- قيقالاڭدا-的被动态。

قيقالاڭداۋ قيقالاڭدا- 的不定式。

قيقالاۋ- قيقالا- 的不定式。

قيقالاڭ 〈名〉① 摇晃,摆动,踉跄,晃动②挑衅,挑逗,惹事生非 ③ 固执行为,顽皮, 淘气 ▲ قيقالاڭ ەتۋ ① 摇晃(一下),歪下(一下) ② (突然)闹别扭。

قيقاڭدا- 〈动〉① (因负重)摇晃,摆动,摇晃晃,摆来摆去,踉跄踉。跄,趔趔趄趄: داعار كوتەرگەن كىسى قيقاڭداپ ارەڭ كەتىپ بارادى. 背麻袋的人踉踉跄跄地勉强走着。②

风威要，势作腔装，逗挑，衅挑 ول ساعان نەگە
出 ③ ？势作腔装你对么什为他 قيقاڭدايدى؟
作造揉娇，脸鬼做，相怪 ：قيقاڭداماي وقۇنگا
。学上去快气淘要不你 .بار

قيقاڭدات- قيقاڭدا- 的使动态。
قيقاڭداۋ قيقاڭدا- 的不定式。
跄跄踉踉，的晃晃摇摇 ①〈形〉 قيقالڭ-قيقالڭ
的斜歪里迤，的 ：رابا قيقالڭ-قيقالڭ ەتسپ
样 的 倒要的晃晃摇摇车马 .قولاعالى كەلەدى
：的 跛 一 颠 一 ，的拐一瘸一 ② 。子
。路走地拐一瘸一 قيقالڭ-قيقالڭ ەتپ ئجۇرۇ
قيقالڭ-سيقالڭ 见 قيقالڭ-قيقالڭ.
，的执偏，的拗执，的固顽，的执固〈形〉 قيقار
。的强倔
②强倔，拗执，固顽，执固 ①〈动〉 قيقارلان-
。傲慢，切一空目
قيقارلانۋ قيقارلان- 的不定式。
固，性固顽 ② 词名象抽的 قيقار① قيقارلىق
。犟，性执
八七乱得较，的八扭七歪得剪〈形〉 قيقا-سيقا
。的斜歪里敧得剪，的糟
قيقي- 见 قيقاي-.
قيقيۋ قيقي- 的不定式。
地哧哧，笑地呵呵 قيق-قيق: قيق-قيق كۇلۇۋ
。笑
قيقۋ〈名〉 声叫，声喊呼，声叫呼：قيقۋ سالۋ
。(叫大喊大)喝吆声大
：叫鸣，喝吆声大，喊呼，喊叫〈动〉 قيقۋلا-
。群马赶着喝吆声大 قيقۋلاپ جىلقى جيۋ
قيقۋلاس- قيقۋلا- 的交互态。
قيقۋلات- قيقۋلا- 的使动态。
قيقۋلاۋ قيقۋلا- 的不定式。
迤，的序秩无，的八竖七横〈形〉 قيقى-جيقى
迤 قيقى-جيقى ۇيلەر ：的糟八七乱，的斜歪里
。子房的斜歪里
呃，畅流不吸呼，难困吸呼 ①〈动〉 قيقىلدا-
الا دەم قيقىلداپ كوپكە دەيىن ：嗝打地住不，逆
② 来气过不喘间时长时嗝打地住不因 المادى
〔转〕说废话，啰嗦，胡扯：قيقىلداماي شىق
！去出滚，话废别 ！ۇيدەن

قيقىلداس- قيقىلدا- 的交互态。
قيقىلدات- قيقىلدا- 的使动态。
قيقىلداۋ قيقىلدا- 的不定式。
قيقىلجىڭ 见 كيكىلجىڭ.
；料脚下，屑碎，片碎，块碎的下剪〈名〉 قيقىم
布碎)块布碎的下剪 بۇلدىڭ قيقىمى ：料脚边
。(条
碎索；的散零，的碎八七零〈形〉 قيقىم-باقاي
。的用无；的
；块小成剪，碎切，碎铰，碎剪〈动〉 قيقىمدا-
قيقىمداپ قاعازدى تاباق ئبىر ：裁乱，剪胡，铰乱
تاستاپتى 。块碎成剪纸张一把
قيقىمدان- قيقىمدا- 的被动态。
قيقىمداس- قيقىمدا- 的交互态。
قيقىمدات- قيقىمدا- 的使动态。
قيقىمداۋ قيقىمدا- 的不定式。
قيقىم-سيقىم〈名〉 屑碎，块碎：قاعازدىڭ
قيقىم-سيقىمى 。屑纸
歪歪，的斜歪，的歪八扭七〈形〉 قيقى-شويقى
。的扭扭
积，层粪成结（粪羊的里圈羊）〈动〉 قيلان-
。厚
قيلاندىر- قيلان- 的使动态。
قيلانۋ قيلان- 的不定式。
，的样多，的种多，的种各，的样各〈形〉 قيلى
布的色花种各 قيلى ئوڭدى كەزدەمە ：的同不
各 قيلى ئار ▲ 题问种各 قيلى ماسالەلەر / 匹
。的样各种
，的样各式各，的样各种各〈形〉 قيلى-قيلى
。的多繁类种，的样多种多
قيما I〈名〉 肠肥，肠结横 ▲ قيماسى قىشۋ
。惜吝，情同；袒偏，护偏
قيما II〈名〉 处接交，处接相，处合接 ▲ قيما
التىن（的来下切被）块金 ▲ قيما جاعا 领立 ▲
قيما قۇدىق 井深（的起筑头或料木用壁井）▲
قيما شاپان 衣上的腰掐 ▲ پايدالى قيما〔数〕有
效截面 ▲ تىڭ قيما〔数〕纵剖面。
吝，得不舍，舍不依依，舍难分难〈动〉 قيما-
惜：مەن سەنى قيمايمىن. 我)走你得不舍我
。(开离你让得不舍

قيماي (قيملي) 〈名〉(牲畜药用)粪油。

قيمالى 〈形〉有合缝的，相接的，对缝的 ▲ قيمالى شاپان (تون، پەنجەك) 掐腰的上衣(坎肩)。

قيماس I 〈形〉①珍惜的，舍不得的，珍爱的，珍贵的：قيماس كىتاب 珍贵的书籍 ②尊贵，可敬的，敬爱的，可爱的：قيماس دوستار 尊贵的朋友们 / قيماس قوناقتار 尊贵的客人们。

قيماستىق 〈名〉依依不舍，相亲相爱；舍不得。

قيماۋ 〈名〉难分难舍，依依不舍，舍不得，吝惜：وتانىن قيماۋدىك بەلگىسى 舍不得离开祖国的表现。

قيمجىقتا- 见 قيپىجىقتا-.

قيمىل 〈名〉①动作，行动，行为举动，举止，活动，运动：قولدىك قيمىلى 手的动作 / قيمىل جاساۋ 行动(活动) / توڭكەرىستىك قيمىل 革命行动 / اعارتۋ قيمىلى 启蒙运动 ②战斗，作战：ەرلىك قيمىل 英勇作战 ▲ قيمىل ەسىمدەرى 动名词 ▲ قيمىل تۋيسىگى 运动神经，传出神经。

قيمىل-ارەكەت 〈名〉①行动，动作，活动 ②生意，营生，活儿：قيمىل-ارەكەتپەن جان باعۋ 干点营生度日。

قيمىلدا- 〈动〉①动，行动，动作，活动，动弹：ال، قيمىلداڭدار! 好吧，你们行动吧！/ قيمىلداما! 别动！(不要动！别动弹！)②活动，松动，变得不稳：بۇل ۋستەل قيمىلداپ تۋرادى. 这张桌子活动了。③走，启程，上路，赶路：وتىرامىزبا، قيمىلدايىق. 别坐了，咱们走吧。④干(活)，做(事)，动弹，活动：بەكەر وتىرعانشا قيمىلداپ تۋرايىق 与其闲着，不知先干着 ▲ قولى قيمىلداعاننىڭ اۋزى قيمىلدار. 【谚】手勤吃饱饭(手勤富来)。

قيمىلداعىش 〈形〉动作神速的，手脚(活动)灵活的。

قيمىلدات- قيمىلدا- 的使动态。

قيمىلداس- قيمىلدا- 的交互态。

قيمىلداۋ قيمىلدا- 的不定式。

قيمىلدى 〈形〉有行动的，有活动的，有动向的；有动静的。

قيمىلسىز 〈形〉不动的，静止的，呆滞的，没有动静的 ▲ قيمىلسىز زات 〔美〕静物。

قيمىلسىزدىق قيمىلسىز 的抽象名词。

قينا- 〈动〉①折磨，虐待，使苦恼，使痛苦，使烦恼，烦扰：اۋرۋ ونى قيناۋدا. 疾病在折磨着他。/ بالانى قيناۋ 折磨孩子(虐待孩子) / ٶزىڭدى قيناما 别自找烦恼 ②拷打，拷问，使受苦：جازىقسىز قيناۋ 非刑拷打 / قيناپ تەرگەۋ 拷问 ③逼迫，迫使，强迫：كۇشپەككە قيناۋ 强迫劳动 / مەنى سويلە دەپ قيناما. (你)不要逼着我讲话。④使过于劳累，使累坏：اتتى قيناما. (你)不要把马累坏了。

قينال- ①قينا- 的被动态 ②苦恼，忧愁，忧虑，忧心；为难；担心：سەندە قينالاتىن ەشتەمە جوق. 你没有什么可苦恼的(你没有什么可担心的)。②受难，痛苦：اۋرۋدان قينالۋ 因病难受(病痛) ③辛苦，经受苦难：قينالىپ اقشا تاپقان 辛辛苦苦赚来的钱 ④受苦，有困难，手头紧，不宽裕：تۇرمىستا قينالۋ 生活上有困难。

قينالا-قينالا 〈副〉经受千辛万苦，多次受折磨，经受一个又一个的痛苦，遇到不少困难：جول بويى قينالا-قينالا ارەڭ جەتتىك 一路上遇到不少困难才到达这里。

قينالارلىق 〈形〉难的，困难的，难办的；为难的，难为情的，不好意思的；痛苦的；受折磨的，难受的：بۇل قينارلىق ٴىس ەمەس. 这不是什么难办的事。

قينالدىر- قينال- 的使动态。

قينالت- قينال- 的使动态。

قينالۋ قينال- 的不定式。

قينالىس- قينال- 的交互态。

قيناس- قينا- 的交互态。

قينات- قينا- 的使动态。

قيناۋ قينا- 的不定式。

قيپالاقتا- 见 قيپاقتا-.

قيپالاقتاۋ قيپالاقتا- 的不定式。

قيپاق 〈名〉胆怯，心虚，不安(心情)。

قيپاقتا- 〈动〉①心慌，心慌意乱，心虚，胆怯；心神不定，忐忑不安：قيپاقتاپ وتىرا الماۋ

心神不定的坐不住 / قيپاقتاپ سويلەي الماۋ
慌得不敢说 / قاتتى قيپاقتاۋ 心慌意乱得厉害
② 犹豫；不好意思，难为情，拘束：قيپاقتاماي
ايتا بەر！别犹豫讲吧！

قيپاق-قيپاق 〈形〉心神不定的，忐忑不安的；不好意思的，难为情的，扭扭捏捏的。

قيپاڭدا- 见 قيپقتا-.

قيپاڭداۋ قيپاڭدا- 的不定式。

قيپجىقتا- 见 قىبجىقتا-.

قيپجىقتاۋ قيپجىقتا- 的不定式。

قيپىق 〈形〉不好意思的，难为情的，羞涩的，抹不开情面的，羞羞答答的，扭扭捏捏的。

قيپقتا- 见 قيپاقتا-.

قيپقتان- قيپقتا- 的反身态。

قيپقتات- قيپقتا- 的使动态。

قيپقتاۋ قيپقتا- 的不定式。

قيرا I 〈形〉毛长歪的，绒竖不起来的。

قيرا- II 〈动〉① 受到破坏，粉碎，折断；倒塌：شىنى قيرادى. 碗碎了。/ ساندىق قيراپ قالدى. 箱子坏了（箱子散了架）。/ ئۆي قيرادى. 房子倒塌了。② 毁坏，毁灭，衰败，崩溃，灭亡，复灭，垮台：قيراعان قالا 被毁坏的城市。

قيراعات 〈名〉吟读（古兰经），朗诵（古兰经），背诵（古兰经）。

قيراعاتتا- 〈动〉吟读，朗诵，背诵（古兰经）。

قيراعاتتاۋ قيراعاتتا- 的不定式。

قيراق 〈名〉（羔羊）地方性缺铜病。

قيرالاڭدا- 见 قيقالاڭدا-.

قيرالاڭدات- قيرالاڭدا- 的动使态。

قيرالاڭداۋ قيرالاڭدا- 的不定式。

قيراڭ 〈形〉跛足的，一颠一跛的，一瘸一瘸的。

قيراڭدا- 〈动〉一颠一跛地走，瘸着腿走，一瘸一拐地走，跛行：بىر ادام قيراڭداپ كەتىپ بارادى. 一个人一瘸一拐地走去。

قيراڭدات- قيراڭدا- 的使动态。

قيراڭ-قيراڭ: قيراڭ-قيراڭ ەتۋ ① 一跛一跛的，一颠一跛的，一瘸一瘸的 ② 摇晃，摇摆：اربانىڭ دوڭگەلەگى قيراڭ-قيراڭ ەتىپ بارادى. 车轮子摇摇摆摆的滚动着。

قيرات- ① قيرا- 的使动态 ② 破坏，毁坏，毁、灭，砸烂：ئۆيدى قيراتۋ 毁坏房屋 / كوپىردى قيراتۋ 破坏桥梁 / كونە دۇنيەنى قيراتۋ 砸烂旧世界 / قيراتا سوققى بەرۋ 给予毁灭性的打击。

قيراتقىز- قيرات- 的使动态。

قيراتقىش 〈形〉破坏的，破坏性的；摧毁性的，毁灭性的，威力大的。

قيراتتىر- قيرات- 的使动态。

قيراتۋ قيرات- 的不定式。

قيراتۋشى 〈名〉①破坏者，毁坏者 ② 破坏的，破坏性的，毁 坏 的，毁灭性的，有害的：قيراتۋشى كۇش 破坏力。

قيراتىل- قيرات- 的被动态。

قيراتىندى 〈名〉废墟，瓦砾场。

قيراتىس- قيرات- 的交互态。

قيراۋ قيرا- 的不定式。

قيساي- 〈动〉①倾斜，歪斜，偏斜，偏向一边；弯曲：اۋزى قيسايۋ 歪嘴 / داۋال قيسايىپ كەتتى. 墙倾斜了。② 倾向于，偏向：ول ئبىر قيسايىپ السا قايتپايدى. 他只要有了一定的倾向就不会改变原来的主意。③ 受损害，吃亏：مەنىڭ ەشنارسەم قيسايىپ قالمايدى. 我不吃啥亏。▲ اۋزى قيسايماستان 不带表情的，不带相的 ▲ بەت-اۋزى قيسايماستان 不带表情的，不带相的，装得很象的 ▲ بەتى قيسايۋ ① 歪脸 ② 反脸 ▲ ئبىر از قيسايىپ الۋ 躺一会儿 ▲ جىعىلىپ جاتىپ قيسايعانعا كۇلۋ 自己倒在地上，还笑别人摔跤（猪还笑乌鸦黑）▲ كۇن قيسايۋ 过午，太阳偏西。

قيسايت- ① قيساي- ① 的使动态 ② 弄歪，扭歪 ▲ اۋزىن قيسايتۋ 撇嘴（表示轻视，不满等意）。

قيسايىڭقىرا- 〈动〉略微倾斜一点，稍弯曲一点，稍歪一点，稍偏一些。

قيسايىڭقىراۋ قيسايىڭقىرا- 的不定式。

قيسايۋ قيساي- 的不定式。

قيساقتا- 见 قيساڭدا-.

قيساقتات- ① قيساقتا- 的使动态 ② 使劲（或

قيساقتاۋ بەسكتى قيساقتاتۋ 荡摇,动摇,摆摇(地心情不
。篮摇晃摇动使

قيساقتاۋ قيساقتا- 的不定式。

قيساڭدا- 〈动〉行跛,一瘸一拐地走,摇晃:
ول جۇرگەندە قيساڭداپ جۇرەدى. 他走路时一瘸一
拐的(他走路时摇摇晃晃的)。

قيساڭداس- قيساڭدا- 的交互态。

قيساڭدات- قيساڭدا- 的使动态。

قيساڭداۋ قيساڭدا- 的不定式。

قيساپ 见 ەسەپ.

قيساپسىز 见 ەسەپسىز.

قيساپسىزدىق قيساپسىز 的抽象名词。

قيساپتا- 见 ەسەپتە-.

قيساپتاۋ قيساپتا- 的不定式。

قيسسا 〈名〉叙事诗,长诗,史诗。

قيسىق 〈形〉① 弯的,弯曲的: قيسىق اياق 的:
罗圈腿(腿弯) ② 歪的, 斜的,倾斜的,不正
قيسىق سىزىق 斜线 ③ 〔转〕不公正的, 不
正直的,不公平的,不公道的: ونىڭ ىستەگەن
ىسى قيسىق. 这件事他做得不公平。④ 〔转〕
固执的,执拗的,偏执的;任性的: ول ٴوزى
ەدەگەنىن ىستەيتىن قيسىق ادام. 他是一个固
执己见的人。▲ قيسىق سىزىق 〔数〕曲线 ▲
بەتىڭ قيسىق بولسا ايناعا وكپەلەمە. 【谚】脸歪
不要怪镜子;长得丑不要怪镜子(人不正怕影
子斜)。▲ تەز باسىندا قيسىق اعاش جاتپايدى.
【谚】众人能纠正任何疵。

قيسىقتىق ① قيسىق 的抽象名词②固执脾气,
执拗性,顽固性,任性脾气。

قيسىق-قيسىق 〈形〉弯弯曲曲的, 歪歪斜斜
的;曲里拐弯的,歧里歪斜的。

قيسىق-قىڭىر 〈形〉① 弯弯曲曲的,歪歪斜
斜的,曲里拐弯的 ② 固执的,刚愎自用的;
怪脾气的。

قيسىن I 〈名〉① 根据,依据;理由,道理:
ٴسوز بار / قيسىنى جوق قيسىنى بىر ەشبىر 没有任何根据
有道理的话(讲话得有道理) ② 时机,
机会,良机;适当,便利,方便: قيسىنى كەلسە
如有机会 / قيسىنىن كەلتىرىپ جوندەۋ 找机
会收拾 / قيسىنى كەلگەن ٴبىر كۇنى ۋگە

بارىڭىز. 方便的时候,请到我家去。③ 韵,辙:
ولەڭنىڭ قيسىنى تۇسپەپتى. 诗歌不压韵。④
连贯,条理: ٴسوزدىڭ قيسىنى كەلمەي تۇر. 句
子前后不连贯。⑤ 可能性 ▲ وتىرىكتىڭ
ورىنە نانبا، قيسىنىنا نان. 【谚】不要相信谎
言,要相信谎言的可能性。

قيسىن- 〈动〉① (说话)有道理,(说话)有根
据 ② (诗歌)合辙押韵的。

قيسىندا- I 〈动〉①(说话)有道理,(说话)有
根据 ② 成为押韵,合辙押韵。

قيسىنداس- ① قيسىندا- 的交互态②有条件,
有机会,碰巧。

قيسىنداستىر- ① قيسىنداس- 的使动态 ② 利
用某种条件(或机会)。

قيسىندى 〈形〉① 有理的,有道理的,有根据
的 ② 有机会的;便利的,方便的③押韵的,合
辙的 ④有可能的。

قيسىنسىز 〈形〉没有道理的,没有理由的,没
有根据的: قيسىنسىز سويلەي بەرۋ 没有根据
的胡说 ② 不可信的; 荒诞的,荒诞无稽的:
قيسىنسىز، ەشكىم دە نانبايدى. 荒诞无稽,谁
也不相信。/ قيسىنسىز قيال 异想天开 ③
不押韵的,不合辙的: ولەڭ قيسىنسىز 没有
韵脚的诗。

قيسىنۋ قيسىن- I 的不定式。

قيت: قيت ەتۋ 动不动,动辄,稍有……,一开
口就: قيت ەتسە اتىن ماقتايدى 动不动就夸耀
他的马。

قيتاق 〈名〉灌溉田。

قيتالاس- 〈动〉争夺,激烈抢夺,竞争;争论,
争辩。

قيتالاسۋ قيتالاس- 的不定式。

قيتار 〈形〉① 斜视的: قيتار كوز 斜眼 ②
〔转〕蛮横的,蛮不讲理的,霸道的: قيتار
وفيتسەر 蛮横的军官。

قيتارلىق ①قيتار 的抽象名词 ② 蛮横,蛮不
讲理,霸道。

قيتى- 〈动〉闹别扭,闹翻,不理睬,不顺眼;不
高兴: بۇگىن نەگە قيتيىپ قالدىڭ؟ (你)今天
为啥不高兴?

قيتيۋ قيتي- 的不定式。

قيتتا- 〈动〉发出吁吁声，驱赶（驴）：ەسەكتى، قيتتاماسالڭ جۆرمەيدى. 毛驴不驱赶，它就不走。

قيتتاۋ قيتتا- 的不定式。

قيت-قيت 〈拟〉驱赶（驱赶毛驴时的）声，吆喝声。

قيتۆرقى 〈形〉易生气的，脾气暴躁的，个性强的，固执的，执拗的。

قيتۆرقىلان- 〈动〉生气，发脾气，闹别扭，倔头倔脑：قيتۆرقىلانباي بارا سال. 不要闹别扭，还是去吧。

قيتۆرقىلانىۋ قيتۆرقىلان- 的不定式。

قيتۆرقىلىق قيتۆرقى 的抽象名词。

قيتىق I 〈名〉① 短处，疼处；要害：اقيتىعىنا ‘تيۋ 揭短（触到疼处）اقيتىعىنا تيگىزىپ سىنداۋ 批评到要害处 ② 自尊心，自重，自豪感 ▲ قيتىعىنا ‘تيۋ ① 伤……的自尊心 ② 触犯，触怒，触恼；惹火，惹怒 ▲ قيتىقتان سيتىق تابۋ 鸡蛋里挑骨头，吹毛求疵。

قيتىق- II 〈动〉被惹火，被触怒，憋气；恼羞成怒。

قيتىقسىز 〈形〉没有自尊心的，不自重的，没有自豪感的。

قيتىقتا- 〈动〉① 惹火，揶揄，触及，触恼，得罪：ونى قيتىقتاي بەرمە. （你）别老惹他。② 找借口，找碴儿，出难题，找麻烦：باسقىلاردى قيتىقتاي بەرۋ جاقسى قىلىق ەمەس. 老找别人的碴儿不是好现象。

قيتىقتان- ① قيتىقتا- ① 的反身态 ② 见 قيتىق- II ③ 受屈，抱怨，抢屈。

قيتىقتاۋ قيتىقتا- 的不定式。

قيتىڭ 〈名〉① 抱怨，怨气；恼火，恼怒：بولىمسىز ستەرگە قيتىڭ ەتىپ جۆرمە. 不要为一些小事抱怨。② （马行走时的）急促的碎步，溜蹄小跑。

قيۋ I 〈名〉合缝处，接缝处，接榫处：قيۋى قاشۋ （木器的）接缝裂开 ▲ قيۋى كەتۋ 变形，走形，走样。

قيۋ II 〈名〉① 机会，时机，适当机会；凑巧：‘ستىلىڭ قيۋى كەلگەندە （事情）在有机会时（凑巧时）/ ‘سوزدىڭ قيۋى كەلە قالعاندا （说话）碰上适当的机会时（调到话头时）③ 巧妙的办法，巧妙的手段：قيۋىن تابۋ 找到适当的办法（找到适当的机会）。

قيۋ III 〈名〉饰物，花边，包边：تۆسكيگىزدىڭ قيۋى 挂毯的花边。

قيۋ IV قي- I、III 的不定式。

قيۋا 〈名〉① 远地方，远处；偏僻，偏远的地方 ② 不料，突然，偶然：قيۋادا كەزگۋ 偶然相遇 ▲ قيۋاسىن تابۋ 找机会。

قيۋلا- 〈动〉① 严丝合缝，紧密结合，合缝，连结起来 ② 包边，镶嵌，修装。

قيۋلاس- قيۋلا- 的交互态。

قيۋلاستىر- ① قيۋلاس- 的使动态 ②（把缝或连接处）对上。

قيۋلات- قيۋلا- 的使动态。

قيۋلاۋ قيۋلا- 的不定式。

قيۋلى 〈形〉① 有合缝的，镶嵌的，连接的：قيۋلى ەسىك 有合缝的房门 ② 砍下的，砍倒的；剪好的，照图样剪好的：قيۋلى اعاش 砍倒的树木 / قيۋلى قاعاز گۇل 照图样剪下的剪纸花。

قيۋسىز 〈形〉① 无合缝的，没有接头的，没有接缝的：قيۋسىز تاقتاي 没有接缝的木板 ② 没有砍的；没有剪的：قيۋسىز قاراعاي كوپ. 没有砍阀的松树还不少。

قيىق 〈名〉①（剪下来的）碎布，布屑，碎屑，碎块，布头儿，下脚料 切口，切割面，断面，锯口 ▲ كوزدىڭ قيىعى 眼角 ▲ كوزدىڭ قيىعىنان قاراۋ 瞟一眼 ▲ كوز قيىعىن سالۋ 照应，关照，照管 ▲ قيىق ەن （畜耳上的）横切记号 ▲ قيىق مۇرت 八字胡 ▲ قيىق سەلەندىر 〔数〕截圆柱 ▲ قيىق تۇمار 三角形护符。

قيىقتا- 〈动〉① 剪成碎块，切成小块；乱剪，乱铰，乱裁，乱切：كوپ-كورىم شۇپەرەكتى قيىقتاپ تاستاعانىڭ نە؟ 怎么把好好的一块布剪成碎块？② 切成三角形，剪成角形，褶成角形，叠成角形：قاعازدى قيىقتاپ بۇكتەدى 把纸叠成三角形 / قيىقتاپ كەسكەن ۇن كوجە 切成三角形的面片汤。

قيقتان- قيقتا- 的被动态。

قيقتاۋ قيقتا- 的不定式。

قيقتى 〈形〉① 剪成小块的，切成碎块的，剪(切)成角形的 ② 有切口的，有缺口的。

قيقشا 〈名〉① 碎块，小块，块，片，屑：قاعاز قيقشاسى 纸屑 / بۆز قيقشاسى 布屑（碎布）② 棱角形的，角状的：قيقشا كەسپە 棱角形的面片 ▲ قيقشا ٴەن （牲畜耳朵上的）棱角形记号 ▲ قيقشا ورامال 三角头巾。

قيل- ① قي- Ⅱ 的被动态 ② 恳求，央求，苦求：ول بۆل كىتاپتى قيلا سوراپ وتىر. 他恳求要这本书。▲ جەلكەڭ قيلعىر 〔咒〕该死的 ▲ قيلعان قاس 新月眉。

قيلدىر- قيل- 的使动态。

قيلۋ قيل- 的不定式。

قيلىس- قيل- 的交互态 ▲ قيلىسۋ بۇرىشى 〔数〕交角。

قيىن Ⅰ 〈形〉① 难的，困难的，艰难的，艰巨的，费力的，艰苦的：قيىن جۇمىس 难事（艰难的工作，费力的工作）/ دۇنيەدە قيىن ٴىس جوق. 世上无难事。/ قيىن جاعداي 艰难境况（困境，困难的境况）/ قيىن جول 艰难的道路 ② 复杂的，错综的，纷繁的；严重的：قيىن ەسەپ 复杂的算题 / قيىن ماسەلە 复杂的问题 / قيىن كورۋ 认为错综复杂（认为难办）③ 厉害的，难对付的，有本事的，对…… 精通的，有能耐的，好样的：قيىن جىگىت 厉害的小伙子（难对付的小伙子，好样的小伙子）/ قيىن سوزگە 能说会道的（善于讲话的，能说善辩的）④ 险的，险要的：ٴارى بيىك ٴارى قيىن تاۋ 既高又险要的山 ▲ باس بولماق وڭاي، باستاماق قيىن. 【谚】当头容易，领头难。

قيىن Ⅱ 〈副〉很，非常，特别，太，十分：قيىن جاقسى 很好（非常好）/ قيىن قۋ 特别狡猾。

قيىندا- 〈动〉① 变困难，越加艰难，越来越复杂；越加严重，越加艰险，越来越险要：جاعداي قيىنداپ كەتتى. 情况越来越困难 ② 恶化，越加危险：اۋرۋى قيىنداپ بارادى 他(的病情)恶化。

قيىنداس- 〈动〉变得困难起来，变得艰难起来；变得复杂起来，复杂化；变得严重起来，严重化：بۇل ماسەلە قيىنداسىپ كەتتى. 这个问题复杂化了（这个问题变得严重了）。

قيىنداستىر- قيىنداس- 的使动态。

قيىندات- قيىندا- 的使动态。

قيىنداۋ Ⅰ قيىندا- 的不定式。

قيىنداۋ Ⅱ 〈形〉① 较为困难的，较为难办的；较为复杂的，较为严重的：سۇراق قيىنداۋ كورىنەدى. 问题看来有些难。/ مۇنى ىستەۋ قيىنداۋ بولار. 做这件事比较难吧。③ 比较厉害的；较有办法的，办法较多的：ول ادام مۇنداي ىسكە قيىنداۋ. 这个人对这样的事较有办法。

قيىندى 〈名〉（多指剪下来的）碎屑，屑，下脚料：تەمىر قيىندىسى 铁屑 / ماتا قيىندىلارى 碎布屑 / قاعاز قيىندىلارى 纸屑。

قيىندىق ① قيىن ① 的抽象名词 ②困难，难度，复杂；复杂性，严重性：مۇندا نە قيىندىق بار؟ 这有什么困难？

قيىندىقسىز 〈形〉没有困难，不难的，不艰难的，容易的；不复杂的；不严重的，不险要的。

قيىن-قىستاۋ ①〈形〉艰苦的，艰难困苦的，困苦的：قيىن-قىستاۋ كۇندەر 艰苦的日子 / قيىن-قىستاۋ جىلدار 艰苦岁月 ② 危急的，紧急的，紧要的，紧迫的：قيىن-قىستاۋ كەزدە 在危急关头。

قيىنسىن- 〈动〉感到困难，感到艰难，觉得艰巨；为难，发愁，作难；感到复杂；觉得险要，觉得危险；感到麻烦：ماسەلەنى شەشۋدى قيىنسىنۋ 感到问题难于解决。

قيىنسىندىر- قيىنسىن- 的使动态。

قيىنسىنۋ قيىنسىن- 的不定式。

قيىنشىلىق 〈名〉困难，难处；窘境；复杂，复杂性：قيىنشىلىق بولسا شەشۋ كەرەك. 有困难就应该解决。

قيىنشىلىقسىز 〈形〉不困难的，容易的，不复杂的。

قيىر 〈形〉边远的，边陲的，远的，遥远的，偏僻的，边缘的：قيىر رايون 边远地带 / قيىر ايماق 边区（偏僻的地区）▲ قيىر ٴبىر 相当远

▲ 远很 قيرى قيرداق ▲ 的远较离距,的
قير شعىس 〔地〕东远 ▲ پايداسى جوق
亲近【谚】. تۇستان، پايداسى تيگەن قير جاقسى
。(邻近如不亲远)朋远如不
:方地的僻偏到,远得离,远走〈动〉 **قيرلا-**
地的远很到走群马 .جىلقىلار قيرلاپ كەتيپتى
僻偏到迁 كەتتى قيرلاپ كوشىپ / 。了去方
。方地的
。态动使的 -قيرلا **قيرلات-**
。式定不的 -قيرلا I **قيرلاۋ**
僻偏较,的远遥较,的远边较〈形〉 II **قيرلاۋ**
偏较比村山 .بۇل قىستاق قيرلاۋ ەكەن :的
。僻
,的远不,的陲边不,的远边不〈形〉 **قيرسىز**
。的僻偏不,的近
.قيرشىق 见 **قيرشاق**
碎,渣;块小,粒颗,颗,粒 ①〈名〉 **قيرشىق**
/ 料肥粒颗 قيرشىق تىڭايتقىش :渣沉,渣
قيرشىق تۇز 盐粒颗 ② 的碎: قيرشىق تاستار
▲ 雪的状粒颗 قيرشىق قار ▲ 子石碎
。面粗 قيرشىق ۇن
,状粒颗成弄,块碎成弄 ①〈动〉 **قيرشىقتا-**
碎成砸头石把 تاستى قيرشىقتاۋ :碎砸,碎碾
块② 变得颗粒状,成为小碎块: قيرشىقتاپ
قار جاۋىپ تۇر. 正飘着雪花。
。态动被的 -قيرشىقتا **قيرشىقتال-**
。态身反的 -قيرشىقتا **قيرشىقتان-**
。式定不的 -قيرشىقتا **قيرشىقتاۋ**
▲ 的状粒颗,的性粒颗〈形〉 **قيرشىقتى**
性粒颗〔理生〕قيرشىقتى اق قان كلەتكالارى
。胞细血白
一向偏,的斜,的斜歪,的歪 ①〈形〉 I **قيس**
。近靠,挨紧 ② 的侧
,接衔 ② 态互交的 II、I -قى ① II **قيس-**
板木 .تاقتايدىڭ قيۋى قيسپايدى :缝合,拢合
应呼相 ,致一相〔语〕③ 。上不对缝合的
④(致一的面方等数和称人在语谓,语主指)
ۇيقاسى ولەڭنىڭ :韵押,辙合 ⑤ 切相〔数〕
。辙合脚韵 قيسۋ
恋眷,舍不恋恋,舍不依依〈名〉 **قيسپاستىق**

ەكەۋى بىر-بىرىنە :舍不恋相,舍不
互地舍不依依人俩 .قيسپاستىقپەن قاراپ تۇر
。着望相
想思的舍不,态状理心的舍不〈名〉 **قيسپاق**
容见互 قيسپاق قيىن ،كورىسپەك وڭاي :情感
。难舍离易
疏,近接不远偏;远得离,离远〈动〉 **قيستا-**
了见他 .ول مەنى كورسە قيستاپ كەتەدى :远
。的远远得离就我
。式定不的 -قيستا I **قيستاۋ**
بىزدىڭ :的僻偏较,的远较〈形〉 II **قيستاۋ**
离子村的们我 .قىستاق تاس جولدان قيستاۋ
。些一远路公
合丝严使 ② 态动使的 II -قيس ① **قيستىر-**
有话说 قيستىرىپ سويلەۋ :理条有贯连使,缝
▲ قيستىرىپ (道是头头话说)理有条
قالاسىڭ وتىن جانار، قيستىرىپ ايتساڭ حالىق
。听人众理在话说,高焰火生妙巧【谚】 .نانار
。式定不的 II -قيس **قيسۋ**
。态动被的 -قيستىر **قيستىرىل-**
。动骚,安不,荡动〈名〉 I **قوبالجۋ**
。式定不的 -قوبالجى II **قوبالجۋ**
心提,的定不神心,的安不〈形〉 **قوبالجۋلى**
。的胆吊
。的静平,的定稳,的定安〈形〉 **قوبالجۋسىز**
提,定不神心,乱意慌心〈名〉 **قوبالجۋشىلىق**
。胆吊心
心,慌心 ② 呕作,心恶 ①〈动〉 **قوبالجى-**
جۇرەگى ▲ 念悬,心担,定不神心,乱意慌
。定不神心,慌心 ② 呕作,心恶 ① قوبالجۋ
神心,(绪情)情心的安不〈名〉 I **قوبالجىس**
。定不
。态互交的 -قوبالجى II **قوبالجىس-**
。态动使的 -قوبالجى **قوبالجىت-**
② 箱具工小,箱木小,子箱小 ①〈名〉 **قوبدى**
。车篷带 قوبدى اربا ▲ 箱饰首,匣锦,匣小
装箱木小用,里子箱小在装 ①〈动〉 **قوبدىلا-**
شاشىلىپ ،سايماندارى قوبدىلاپ قويى :上
②散丢免以里箱具工小在装具工把 قالماسىن
。的方方四四得摞 قوبدىلاپ جيناۋ :块方四成弄

قوبديلان- ① قوبديلا- 态动被的 ② 子箱为成
。块方四成变，型
قوبديلاۋ قوبديلا- 。式定不的
قوبديشا 〈名〉 。子匣小，箱木小
قوبديشى 〈名〉 。人的（子匣小）箱木小作制
قوبدىرا- 见 قوبىرا-.
قوبدىرات- قوبدىرا- 。态动使的
قوبدىراۋ قوبدىرا- 。式定不的
قوبۋ قوپ- 。式定不的
قوبى I 〈名〉 。涧山，壑涧（的水无）
قوبى II 。剜刳，刀刻
قوبىز 〈名〉〔乐〕 用种一的族克萨哈）孜布禾
(器乐弦的拉弦弓 ▲ اۋىز قوبىز 。琴弦口
قوبىزشى 〈名〉 ① 禾，师乐孜布禾，手孜布禾
员奏演孜布 ② 。人匠的孜布禾作制
قوبىلا- 〈动〉 。形槽成搞，形凹成弄，形洼成弄
قوبىلان-قوبىلا- 态身反的 ② 凹成变，形洼变
。形槽成形，形
قوبىلاۋ قوبىلا- 。式定不的
قوبىلى 〈形〉 。的涧山，的壑涧
قوبىر 〈形〉 ① 的乱杂，的松蓬，的乱蓬 ② 废
。物废，品
قوبىرا- 〈动〉 ① ：糟八七乱得显；松蓬，乱蓬
قوبىراعان شاش 发头的乱蓬 / قوبىراعان ٴجۇن
毛的乱杂 ② ：振不靡萎，垮垮松松 جۇمىستا
قوبىراعان جان 。的垮垮松松是总上作工人个这
قوبىراس- قوبىرا- 。态互交的
قوبىرات- قوبىرا- 。态动使的
قوبىراۋ قوبىرا- 。式定不的
قوبىرسۋ قوبىرسى- 。式定不的
قوبىرسى- 〈动〉 ，涂糊塌一得乱，糟团一得乱
：序秩无乱，糟八七乱得显，糟糟乱 ٴۇيدەگى
。的糟糟乱里屋 ٴىشى قوبىرسىپ كەتتى.
قوعا 〈名〉〔植〕 .蒲菖，蒲香叶宽，物植属蒲香
草蒲： قوعا جەلپۋش 扇蒲 ▲ ساسىق قوعا 〔植〕
兰剑，蒲菖水 ▲ تاس قوعا 〔植〕 。蒲菖石
قوعاداي: قوعاداي جاپىرىلۋ ① 似草蒲菖象
上地倒匍的 ② 。待接情热；敬敬恭恭，敬尊
قوعاجاي I 〈名〉〔植〕 丁地，花紫 ▲ ٴيىستى
قوعاجاي 〔植〕 堇香 ▲ قوعاجاي قالپاق 帽草 ▲

ٴتۇن قوعاجايى 。丁地，花紫
قوعاجاي II 〈名〉 的沃肥，场牧的盛茂草水
。场牧
قوعاجايلى 〈形〉 。的密茂草牧，的盛茂草水
قوعالى 〈形〉 。的多草蒲，的盛茂得长草蒲
قوعام 〈名〉 ① 会社 ： تاپتىق قوعام 社级阶
会 / سوتسياليستىك قوعام 会社义主会社 /
قوعام قايراتكەرى / 序秩会社 قوعام ٴتارتىبى
家动活会社 / قوعام مۇلكى 富财会社 / قوعامعا
پايدالى ٴىس 事的会社于益有 ② 会社、党政）
：门部，会协，团社，体团 ，织组（的等业企、
دەنە تاربيە قوعامى 会协育体 / شارۋالار قوعامى
会协民农 / جازۋشىلار قوعامى 。会协家作
قوعامدا- 〈动〉 会社使，来起织组；合组，社结
化，化有公，化体集： اۋىل شارۋاشىلىقتى
ٴوندىرىس قۇرال-جاب- / 化会社业农使 قوعامداۋ
-دىقتارىن قوعامداۋ 。化有公料资产生使
قوعامداس- ① قوعامدا- 态互交的 ② 起织组
来，来起合联： العاشقى رەت قوعامداسۋ 次一头
。来起合联
قوعامداستىر- قوعامداس- 。态动使的
قوعامداستىرىل- قوعامداستىر- 。态动被的
قوعامداۋ قوعامدا- 。式定不的
قوعامدىق 〈形〉 会社 ，的会社于属，的会社
：的家大 ，的有公 ，的众公，的众群；的性
قوعامدىق ٴتۇزىم 度制会社 / قوعامدىق ٴتارتىپ
序秩会社 / قوعامدىق عىلىم 学科会社 /
قوعامدىق اماليات / 构结会社 قوعامدىق قۇرىلىس
践实会社 / قوعامدىق بولمىس 在存会社 /
قوعامدىق مەنشىك 制有公 / قوعامدىق سيپات 社
性会 / قوعامدىق ٴوندىرىس كۇشى 力产生会社 /
قوعامدىق بايلانىس 。系关会社
قوعامدىق-الۋمەتتىك 〈形〉 ：的共公，的会社
قوعامدىق-الەۋمەتتىك قيمىل 。动活会社
قوعامشىل 〈形〉 ① ；的体集爱 ，的会社心关
的结团于善，的结团讲；的强性织组 ② 会社
家动活： قوعامشىل بەلسەندى 动活会社的极积
。家
قوعامشىلدىق ① قوعامشىل 词名象抽的 ② 对
。趣兴的动活会社对，好爱的动活会社

。呢达华〈名〉 قوداني
قوجاڭ. 见 قوداڭ
قوجاڭدا. 见 قوداڭدا.
。态动使的 قوداڭدا. قوداڭدات.
。式定不的 قوداڭدا. قوداڭداۋ
قوجاڭ-قوجاڭ. 见 قوداڭ-قوداڭ
。牛牦〔动〕〈名〉 قوداس
。鹿小〈名〉 قودىغا
ۋنىڭ：出凸，出突，大高得显〈动〉 قودى-
دەنەسى بيىك، قالىڭ ادامنىڭ ىشىنەن باسـ
قودىيىپ شىعىپ تۇردى. 中群人在，大高子个他
。头一人高
。态动使的 قودى- قودىت-
。式定不的 قودى- قودىۋ
② 驹马斑，驹驴野，驹马野 ①〈名〉 قودىق
。驹驴
：的长生新重，的生再，的生野〈形〉 قودىرا
再 قودىرا كۆرىش / 子麦的生野 قودىرا ءبيداي
。稻生
摆；风威得显；出突得显，露显〈动〉 قودىراي-
قودىرايىپ جۇرە- ：己自赫显，势作腔装，子架
تىن كىسى 手笨，拙笨得显 ② 人的势作腔装
脚笨；壮粗得显：قودىرايعان قولدارى ەرەكشە
ۋسقىنسىز ەدى. 看难在实手的壮粗那他。
。态动使的 قودىراي- قودىرايت-
。式定不的 قودىراي- قودىرايۋ
行的）昂气高趾，脚划手指〈名〉 Ⅰ قودىراڭ
。（为
قودىرەڭ. 见 Ⅱ قودىراڭ
摆，昂气高趾，脚划手指 ①〈动〉 قودىراڭدا-
。人剋，斥训声恶，备责，责指 ② 子架
。态互交的 قودىراڭدا- قودىراڭداس-
。态动使的 قودىراڭدا- قودىراڭدات-
。式定不的 قودىراڭدا- قودىراڭداۋ
。子麦的种非〈名〉 قودىرەڭ
。勾小制骨（的做骨胛肩的畜牲用）〈名〉 قوج
伊；裔后的德默哈穆〔宗〕①〔波〕〈名〉 Ⅰ قوجا
〔转〕 ② 士教传，（加禾）卓和，表代的教兰斯
：（贬）子主；宰主，翁人主，者有所，主物，人主
厂 ءزي قوجاسى زاۋود / （东房）主房

劳 ەڭبەكشىلەر مەملەكەتتىڭ قوجاسى بولدى. /主
ءوز حالىق /。翁人主的家国了成民人动
تاعدىرىنىڭ قوجاسى بولدى. 运命己自为成民人
子主的们隶奴 قۇلداردىڭ قوجاسى / 。宰主的
قۇلاق- قوجا ▲ 人头，的柜掌，家东，爷老 ③
，通互息消们爷老【谚】.تاس، مولدا ساباقتاس
。承相脉一拉毛
قوجا ▲ 母贝〔植〕 كۆرەك قوجا ： Ⅱ قوجا
。莲雪〔植〕 ءشوپ
，板老，主户，人主房，的家当 ①〈名〉 قوجايىن
زاۋود ：子主：翁人主，人主 ② 的柜掌，家东
قوجايىن ارقا سۇيەر / （板老厂）主厂 قوجايىنى
。板老台后
。式定不的 قوجايىنسى- قوجايىنسۇ
以，态姿的翁人主出显 ①〈动〉 قوجايىنسى-
，风威要，己自赫显 ② 现出态姿的主作家当
摆，子架爷老摆，势作腔装，样作模装，子架摆
。子架官
。态身反的 قوجايىنسى- قوجايىنسىن-
。态动使的 قوجايىنسى- قوجايىنسىت-
。子钩岩石，子钩悬岩〔植〕〈名〉 قوجاكەي
。断续川〔植〕〈名〉 قوجاكەندىر
。暴粗，道霸，为行蛮野，性蛮野〈名〉 قوجاق
。子钩岩石，子钩悬岩〔植〕〈名〉 قوجاقات
：度态要，威扬武耀，脚划手指〈动〉 قوجاقتا-
ونى قوجاقتاپ سىكە سالدى 。活干去他使支
。式定不的 قوجاقتا- قوجاقتاۋ
黑，的点污有，的点斑黑有 ①〈形〉 قوجالاق
：的浊污 ，的垢污 ，的黑污，的脏；的秋溜不
بەت-اۋزى قوجالاق بالا 子孩的垢污脸满 / ايپاق
تام قوجالاق بولىپ قالدى. 了上弄上墙的白洁
不凸凹，的称匀不，的匀均不 ② 。点污少不
的平：ۋستەلدىڭ سىرى قوجالاق بولىپ قالىپتى.
。（匀均不得漆）糟八七乱得漆油子桌
脏常非，的堪不脏肮〈形〉 قوجالاق-قوجالاق
。的垢污是满，的
抹②点污上搞，污弄，脏弄①〈动〉 قوجالاقتا-
。匀均不得涂（漆），糟八七乱得
。态身反的 قوجالاقتا- قوجالاقتان-
。式定不的 قوجالاقتا- قوجالاقتاۋ

垄;制控;配支,宰主,治统 ① 〈形〉 **قوجالىق**
断: مەملەكەتكە قوجالىق ەتۋ 家国宰主 / باسقا
ەلگە قوجالىق ەتۋ 控制别的国家(支配别国) ②
قوجالىق ەتۋ 持主,管理,做主,当家: وعان ەشكىمنىڭ
قوجالىعى جۇرمەيدى. 谁都管(教)不了他。 /
حالىق قوجالىعىنداعى مەملەكەت 人民当家作主
的国家 ③ 总务,事务性,杂务: قوجالىق
شارۋاشىلىق 事务性工作 / قوجالىق ءبولىمى 总务科
▲ قوجالىق ەتۋ 当家做主,主宰,主持。
قوجا-مولدا 〈名〉 ① 宗教人士的泛称 ②专
施割礼的人。
قوجامسىن- 〈动〉 以主人的架子出现, 以老
爷的姿态出现,以支配者的姿态出现。
قوجامسىنۋ قوجامسىن- 的不定式。
قوجاناسىر 〈名〉 ① 阿凡提,先生 ②滑稽的
人,幽默的人,诙谐的人,爱说笑话的人③反
应迟钝的,天真的,朴实的。
قوجاناسىرلاۋ 〈形〉 ① 比较滑稽的,比较幽
默的 ② 头脑较为单纯的,比较纯朴的,较迟
钝的。
قوجاناسىرلىق قوجاناسىر 的抽象名词。
قوجانت 〈名〉 大刀。
قوجاڭدا- 〈动〉 指手划脚,指指划划,盛气凌
人,蛮横无理。
قوجاڭداس- قوجاڭدا- 的交互态。
قوجاڭدات- قوجاڭدا- 的使动态。
قوجاڭداۋ قوجاڭدا- 的不定式。
قوجاك-قوجاك: **قوجاك-قوجاك ەتۋ** 指手划
脚,指指划划,盛气凌人,蛮横无理。
قوجاسۋ قوجاسى- 的不定式。
قوجاسى- 〈动〉 以主人的姿态出现,以所有者
的姿态出现;摆官架子: سەن ماعان قوجاسىما!
你别对我摆官架子!
قوجاسىز 〈形〉 无主的,无主人的,没有老板
的;没有人管的,无人管理的。
قوجاسىزدىق ① قوجاسىز 的抽象名词 ② 无法
无天,横行无忌,胡作非为,为非作歹。
قوجاسىن- قوجاسى- 的反身态。
قوجاسىنۋ قوجاسىن- 的不定式。
قوجبان 〈形〉 高大的,魁梧的。

قوجىلدا- 见 بوجىلدا-.
قوجىلداۋ قوجىلدا- 的不定式。
قوجىر 〈形〉 ① 高低不平的,坑坑洼洼的,凹
凸不平的: قوجىر تاستار 高高低低的石头 ②
粗糙的,毛糙的,起毛的,不光滑的,起皱的:
تامنىڭ بەتى قوجىر بولىپ قالىپتى. 墙面的抹
太粗糙了。③有麻点的,疙里瘩的,有痘痕
的: قوجىر بەت 有痘痕的脸。
قوجىرا- 〈动〉 ① 变稀疏,变(母畜的产奶量)
少,减少: قوي (سيىر) قوجىرادى. 羊(牛)奶
产量减少了。 ② 松懈,松散,分离,脱离:
قوجىراپ بارا جاتقان ۇيىمدار 开始松散的组织
③〔转〕萎靡不振,无精打采,精疲力尽,精力
衰竭;消沉: ول نەگە قوجىراپ قالدى؟ 他为
什么消沉了?
قوجىراي- 见 قودىراي.
قوجىرايۋ قوجىراي- 的不定式。
قوجىراس- قوجىرا- 的交互态。
قوجىرات- قوجىرا- 的使动态。
قوجىراۋ قوجىرا- 的不定式。
قوجىراڭدا- 见 قوجاڭدا-.
قوجىراڭدات- قوجىراڭدا- 的使动态。
قوجىراڭداۋ قوجىراڭدا- 的不定式。
قوجىر-قوجىر 见 قوجىر.
قوج-قوج 见 قوجىر.
قوجىرلان- 〈动〉 ① 变得高低不平,变得坑坑
洼洼,变得坷坎不平 ② 变得粗糙,毛糙起来,
变得不光滑 ③ 变得有麻点,变得有斑痕。
قوجىرلانۋ قوجىرلان- 的不定式。
قوجىرماق 〈形〉 高低不平的,坑坑洼洼的,坎
坷不平的: قوجىرماق جەر 坑坑洼洼的地 ②
有痘痕的,有斑点的,满是斑点的: **قوجىرماق**
بەت 满脸斑点 ③ 粗糙的,不光滑的,毛糙的:
قوجىرماق تاقتاي 粗糙的木板。
قوجىرماقتان- 见 قوجىرلان-.
قوجىرماقتانۋ قوجىرماقتان- 的不定式。
قوز I 〈名〉 热灰,热炭,余烬 ▲ قوز تاستاۋ
挑拨,挑动。
قوز- II 〈动〉 ① 复发,发重犯,发作: ونىڭ
ەسكى ناۋقاسى قوزىپ ءجۇر. 近来他的旧病复

.了发 ②旺,盛旺: وت قوزىپ جانىپ كەلەدى.
火着得越来越旺盛 。③ 变得复杂, 发展:
问题越来越 . ماسەلە بارعان سايىن قوزىپ كەلەدى
越复杂化了。④ 激动,兴奋: شابىت قوزۇ 产
生感灵 ⑤ 重新蔓延,滋长,泛滥 : جامان
不良行为又泛滥起来. قىلىق قوزىپ كەتتى
了。▲ ارقاسى قوزۇ ① 来劲,劲头上来 ② 想
挨揍 ▲ دەلەبەسى قوزۇ ① 上劲,来劲,兴会 ②
犯神经病 ▲ ساتلى قوزۇ 〔物〕 分级激励 ▲
قۇمارى قوزۇ 上瘾,瘾上来了 ▲ وزدىگىنەن
قوزۇ 〔物〕自激。
قوزا I 〈名〉 各种菱形、方形、三角形)装饰
品 ▲ قوزا سىرعا 菱形耳坠。
قوزا II 〈名〉 棉桃,棉桃外壳。
قوزالى 〈形〉 有棉桃的,结棉铃的。
قوزاپايا 〈名〉 铃棉,棉桃。
قوزبا 〈形〉 ① 复发性的,激发性的: قوزبا
اۆرۇ 复发性疾病 ② 狂热性的,发热性的:
قوزبا قىلىق 狂热的行为。
قوزعا- 〈动〉 ① 动,移动,挪动,摇动,推动,
开动,调动,牵动,制动: ۋستەلدى ارتقا قوزعاپ
قوي 把桌子往后移动一下 ② 发动,动员,发
起,推进 : بۇقارانى قوزعاۋ 发动群众 /
ۆندىرىستىك دامۋىن قوزعاۋ 推进生产的发展
③ 引起,挑起,激起,鼓起,激发: نارازىلىقتى
قوزعاۋ 引起不满情绪 / جۇرتشىلىقتىڭ
بەلسەندىلىگىن قوزعاۋ 激发群众的积极性④打
扰,扰乱; 触犯,烦扰: ونى قوزعاما! ول
قىزمەت ىستەپ جاتىر. 别打扰他,他正在工作!
▲ وتتى قوزعاساڭ وشىرەسىڭ، كورشىنى
قوزعاساڭ كوشىرەسىڭ. 【谚】火捅来捅去就
熄灭,邻居惹火了就得搬家。
قوزعاعىش 〈形〉 有引诱作用的,有刺激性的,
激发的: تۇيە ەتى كونە اۋرۋدى قوزعاعىش نارسە.
骆驼肉有引起旧病复发的作用。
قوزعاعىشتىق قوزعاعىش 的抽象名词。
قوزعال- ① قوزعا- 的被动态②动,动起来,挪
动,微动,抖动,转动, 荡动 , 波动 , 颤动:
حالىق قوزعالدى. 人民起来了。 / ورنىنان
قوزعالدى. 被挪动了位置 / جاپىراعى اعاشتىڭ
树叶在微微颤动。 /ساعاتتىڭ قوزعالىپ تۇر.
钟摆在摆动着。 ③ 发 قوزعالىپ تۇر. تىلى
生,出现,激起,暴发,唤起: توڭكەرىس قوزعالۋ
发生暴动 / كەك قوزعالۋ 激起仇恨 ④ 动身,
行动;启程: قانە، قوزعالايىق. 咱们动吧(咱
们启程吧)。
قوزعالاق: قوزعالاق قاعۋ 坐不住,坐立不安;
着急,慌张。
قوزعالاقتا- 〈动〉 坐不住,坐立不安;着急,慌
张。
قوزعالاقتاۋ قوزعالاقتا- 的不定式。
قوزعالاڭ 〈名〉 造 反, 叛 乱, 暴 动, 哗 变:
قوزعالاڭدى جانشتاۋ 镇压叛乱。
قوزعالاڭشى 〈名〉 叛乱者,暴动者。
قوزعالمالى 〈形〉 可 移 动 的, 活 动 的:
قوزعالمالى ۇي 活动房。
قوزعالت- قوزعال- 的使动态。
قوزعالىس 〈名〉 ① 运动,行动: تابيعات
دۇنيەسىنىڭ قوزعالىسى 自 然 界 的 运 动 /
قوعامدىق قوزعالىس 社会运动 ② 动作,移动,
行动,动弹: يكەمسىز قوزعالىس 笨拙的行动
③ 起义,暴动: شارۋالار قوزعالىسى 农民起义
▲ اينالمالى قوزعالىس 〔物〕 自 转 运 动 ▲
ىنمالى قوزعالىس 〔物〕非匀速运动 ▲ تارامدى
قوزعالىس 〔物〕 径 向 运 动 ▲ تاۋەلسىز
قوزعالىس 〔物〕他激 ▲ قوزعالىس ورنىقتىلىعى
动量守恒 ▲ قوزعالىس شاماسى 〔物〕动量 ▲
قوزعالىس ۇيكەلىسى 运动摩擦。
قوزعالىسسىز 〈形〉 不动的,不活动的,静止
的。
قوزعاپ-قوزعاپ 〈动〉 不断地摇动,不住地晃
动: قازىقتى قوزعاپ-قوزعاپ جۇلىپ الدى 把桩
子晃动了几下就拔出来了。
قوزعارلىق 〈形〉可以摇动的,可以推动的,可
以移动的,能挪动的: قازىرشە قوزعارلىق اقشا
جوق 钱暂且还挪动不开 ② 能鼓动的,善于发
动的: جۇرتشىلىقتى قوزعارلىق قابىلەت بار. 有
发动群众的能力。
قوزعاس- قوزعا- 的交互态。
قوزعات- قوزعا- 的使动态。

قوزعاۋ قوزعا- 的不定式。

قوزعاۋشى 〈形〉① 动的，推动的，原动的：قوزعاۋشى كۇش 推动力 ② 推动者，发起者，发动者：توڭكەرىستىڭ قوزعاۋشىسى 革命的发动者。

قوزعاۋشىلىق 〈名〉发动，推动，鼓动。

قوزعاۋىش 〈名〉动力，推动力，动员，推进作用。

قوزعىش 〈形〉① 复发性的，发作性的，常发性的：قوزعىش اۋرۋ 复发性的疾病，常发性的疾病 ② 激化的，易于发生的；易于激动的，易于振奋的，易于动感情的：قوزعىش جان 易于激动的人。

قوزعىشتىق قوزعىش 的抽象名词。

قوزدا- 〈动〉① (绵羊)产羔：قوي قوزدايتىن كەز 羊产羔季节 ② 旺起来，炽烈起来，蔓延起来：وت قوزداپ جانىپ جاتىر. 火在炽烈地燃烧。③ 〔转〕滋长，泛滥；扩展：جامان قىلىقتار قوزداپ كەلەدى. 坏习气滋长了。

قوزدان- ① قوزدا- 的反身态 ② 更加炽烈，③ 越加蔓延起来；越来越滋长，(事态)更加扩大，激化，激烈起来。

قوزدات- ① قوزدا- 的使动态 ② 接羔（指羊羔）。

قوزداۋ قوزدا- 的不定式。

قوزدىر- ① قوزى- Ⅱ 的使动态 ② 煽动，鼓动，策动，挑动：جاڭجالداردى قوزدىرۋ 煽动闹事 ③ 〔物〕激励，激发：ساتىلى قوزدىرۋ 逐级激发 / سوقپا قوزدىرۋ 冲击激励 ▲ دەلەبەسىن قوزدىرۋ 引起兴趣，(指情感，兴趣)刺激，激起 ▲ قوزدىرۋ قۋاتى 〔物〕激发能 ▲ ارتىق بايلىق ادامدى ازدىرادى، ارتىق كۇلكى جيرەنىشتى قوزدىرادى. 【谚】财富过多会使人变坏，献媚会招人厌恶。

قوزدىرعى 〈名〉①〔物〕激发机 ②〔电〕激励器，励磁器。

قوزدىرعىش 〈形〉① 刺激的，有刺激性的，激发的 ② 〔医〕原虫 ▲ قوزدىرعىش ەنەرگيا (قۋات) 激发能 ▲ قوزدىرعىش سەبەپ 激发因素 ▲ قوزدىرعىش فەرمەنت 〔生理〕激酶。

قوزدىرعىشتىق ① قوزدىرعىش 的抽象名词 ② 刺激性，激发性，激励性。

قوزدىرت- قوزدىر- 的使动态。

قوزدىرۋ قوزدىر- 的不定式。

قوزدىرۋشى 〈名〉① 煽动者，鼓动者，策动者，挑动者，挑拨者 ② 〔物〕激发剂。

قوزدىرۋشىلىق 〈名〉煽动，鼓动，策动，煽惑，挑动，挑动行为。

قوزدىرىل- قوزدىر- 的被动态 ▲ قوزدىرىلعان ساۋلە 〔物〕激光。

قوزۋ قوز- Ⅱ 的不定式。

قوزۋشىلىق 〈名〉激动，冲动；刺激作用。

قوزى 〈名〉绵羊羔：ەگىز قوزى 双羔胎 / قوزى اياقتاندىرۋ 育羔 / جەتىمەك قوزى 无母羊羔 / قوزى جامىراۋ 分群的羊羔跑去吃母奶 ▲ قوزى جامىزۋ 羊羔贴乳 ▲ قوزى جەگىش ساقالداق 胡兀鹫 ▲ قوزى كوگەن جەر 近距离，近处 ▲ قوزى كوش جەر 近距离，短距离 ▲ قوزى كوزەم شاعى 羊羔剪毛季节 ▲ قوزىم (قوزىم-اي) (对孩子的爱称)我的小乖乖，我的小宝宝 ▲ قوزى پىسۋ 羊羔成熟，羊羔肥美 ▲ قوزى سالۋ 放羊羔吃奶，给小羊羔喂奶 ▲ قوزى قارىن 小的，不大的 ▲ قويدان قالعان قوزى قاسقىرعا تاپ بولادى. 【谚】离群羊羔会遇到狼。

قوزىبالاق 〈名〉〔动〕大鸨。

قوزىگۇل 〈名〉〔植〕樱草。

قوزىداي 〈形〉和绵羊羔一样的；老老实实的，乖乖的 ▲ ەگىز قوزىداي 亲密无间的，形影不离的 ▲ تويعان قوزىداي 乖乖的，老老实实的。

قوزىجاۋىرىن 〈名〉〔旧〕(箭的一种)扁箭。

قوزىكورپە 〈名〉嫩草，青草。

قوزىقۇيرىق 〈名〉〔植〕晚栮，牛肝菌，蘑菇：قوزىقۇيرىق تەرۋ 采蘑菇。

قوزىقۇلاق 〈名〉〔植〕糙苏属，糙苏，伞菌。

قوزىقۇماي 〈名〉〔动〕胡兀鹫。

قوزى-لاق 〈名〉绵羊羔和山羊羔的总称。

قوزىلى 〈形〉有羊羔的，羊羔多的，带羊羔的：قوزىلى ساۋلىق 带羊羔的母羊。

قوزى وشاعان 〈名〉〔植〕牛蒡，矢车菊。

قوي I 〈名〉① 绵羊：سەك قوي 二岁（二齿）羊 / قۇنان قوي 三岁羊 / دونەن قوي 四岁羊 / قوي باعۇ 放羊（牧羊）② 哈萨克十二生肖之一：قوي جىلى 羊年 ▲ قوي اقتىلى 白色的羊群，羊群遍野 ▲ الالى جىلقى، اقتىلى قوي 杂色的马群，白色的羊群；多得数不清的牧畜 ▲ اق سارباس قوي ايتىپ سويۋ 为表示良好的愿望专门宰杀洁白的羊 ▲ بويداق قوي 羯羊 ▲ بىرەۋ تويعا اينالعاندا، بىرەۋ قويعا اينالادى. 有人去赴宴，有人却趁机偷羊。▲ ٴيىستى قوي بالدىرعان 〔植〕香独活 ▲ مەرىنوس قوي 细毛羊 ▲ ور قوي 褐色的绵羊 ▲ قوي اۋزىنان ٴشوپ الماس 非常老实的 ▲ قوي بالدىرعان 〔植〕独活 ▲ قوي بۇرشاق 〔植〕大豆 ▲ قوي بۇلدىرگەن 〔植〕草莓 ▲ قويدان قوڭىر 非常老实的 ▲ قويدىڭ تاسپا قۇرت اۋرۋى 羊绦虫病 ▲ قوي كودە 狐草，酥油草 ▲ قوي جورعا （马的）小走，碎步 ▲ قوي جۋا 〔植〕薤白 ▲ قوي كوز 褐色眼睛，羊眼睛 ▲ قويمەن كوزى شىعۋ 长期放羊 ▲ قوي مىنەزدى 老实的，温和的 ▲ قوي قوداس 〔动〕麝牛 ▲ قوي قىرقۋ 剪羊毛 ▲ قوي سىلەۋسىن 〔动〕猞猁羊 ▲ قوي تاس 大块卵石，顽石 ▲ قوي تورى 放羊时骑的马 ▲ قوي ٴتىس 整齐的牙齿，羊牙齿 ▲ قوي تۇياق 小元宝 ▲ قويعا كەلگەن قوتىر ەشكىدەي 非常讨厌的 ▲ قوي ۋستىنە بوز تورعاي جۇمىرتقالاۋ 天下太平，尧天舜日 ▲ ساۋلىق قوي （产羔的）母羊 ▲ تۇ قوي 未产羔的母羊 ▲ ولگەن قويدىڭ كوزىندەي 眼睛无神 ▲ جامان قوي سەگىندە كارتەيەدى. 【谚】未老先衰 ▲ مولدا كوپ بولسا قوي ارام ولەدى.【谚】毛拉多了羊暴死（龙多不治水）。

قوي II 见 عوي.

قوي- III 〈动〉① 放，安放，放置，摆，搁；存放：جەرگە قوي 放在地上 / ارى قوي 往那边放（往远处放）/ اقشا قويۋ （往银行里）存款 ② 安置，安排，安顿：قىزمەتكە قويۋ 安排工作 ③ 停止，终止，中断，罢手，罢作，罢休，放弃：قولىڭداعى ٴىستى قويا تۇر. باسقا جۇمىس شىعىپ قالدى. 你把手中的工作先停下来，另有工作。/ ٴىستى بىتىرمەي قويماۋ 不做完工作不干不罢休 / اراق قويۋ 戒酒 / تەمەكى قويۋ 戒烟 ④ 打，揍，击：جۇدىرىقپەن قويىپ جىبەرۋ 猛打一拳 ⑤ 算了，行了，得了，不必了：قوي، جىلاما! 得了，别哭了！/ قالجىڭدى قوي 算了，别开玩笑了 / قوي، تيمە! 行了，别动了！⑥ 留，保留，保存：ساقال قويۋ 留胡子 / شاش قويۋ 留头发 ⑦ 埋葬，安葬：ولىكتى （سۇيەكتى، ولگەن ادامدى） قويۋ 埋葬尸体 ⑧ 作助动词 ① 表示动作在一刹那间发生，带有突然、迅速、意外等意：اتىپەن قويا جونەلدى 骑着马突然跑去 / باسىن باسقا جاققا بۇرا قويدى 把头很快转向一边 ② 表示动作的持续：ونىڭ ايتقانىن ۇعا الماي قويدىم. 他的话我怎么也听不懂。/ ىشپەي قويدى 就是不喝 ③ 表示请求：كەلە عوي 来吧 / الا عوي 拿吧 ⑨ 用 -قوي 的否定式和否定的副动词结合表示：坚决，一定，非……不可：كەلمەي قويمايدى 非来不可 / بارماي قويمايدى 一定要去 ⑩ 和 -پ 形式的副动词结合表示：全部，完全：ٴىشىپ قوي 喝尽（喝干）/ جەپ قوي 吃光 ▲ ٴاي دەيتىن اجا، قوي دەيتىن قوجا جوق 没人管；群龙无首，各行其事 ▲ العا قويۋ 提出，摆出 ▲ ات قويۋ ① 放马吃草 ② 纵马 ③ 进攻，冲锋 ④ 起名，取名，命名 ▲ ات قويىپ، ايدار تاعۋ 起外号；说坏话 ▲ اۋزىنا قاقپاق قويۋ 不让说话，封住嘴 ▲ اۋزىنا توكىرىپ قويعانداي 好像亲自教的 ▲ بادىرايتىپ قويىپ …… 明目张胆地，当着面 ▲ باعا قويۋ 定价，给价，评价 ▲ بەت قويۋ 朝着……走去 ▲ بولسا بولسىن، بولماسا قويسىن 行就行，不行就拉倒 ▲ دەن （زەيىن، نىتا، كوڭىل） قويۋ 用心，注意 ▲ دۇرسە قويا بەرۋ ① 扑过来（去）② 训斥，指责 ▲ ٴداس قويۋ ① 全部吃（喝）掉 ② 赌，押宝，下赌注 ▲ ەركىنە قويا بەرۋ 听其自然，听之任之 ▲ جانىن قويارعا جەر تاپپاۋ 惊慌失措，心神不安 ▲ جانىڭدى قويماۋ 催命，缠着不放 ▲ جەر جۇتىپ قويعانداي 无影无踪，毫无音讯 ▲ جولعا قويۋ 实行，贯彻；整顿 ▲ كىنا قويۋ 责难，怪罪，归罪 ▲ كوپشىك قويۋ 吹捧，捧场 ▲

كوڭىل قويۋ 心留,心用,心当,意注 ▲ كوزەت
قويۋ 哨放 ▲ لاپ قويۋ 上冲子下一,上而拥蜂
去 ▲ لوڭقا قويۋ 子罐火拔 ▲ مۇزعا جازىپ،
كۇنگە قويۋ 不靠）下底阳太在放,上块冰在写
（住 ▲ ويىن قويۋ 戏演,目节演 ▲ سۇراق قويۋ
题问出提,问提 ▲ تالاپ قويۋ 于寄;求要出提
望希 ▲ ٴتىل-اۋزىن قويۋ 力能的说失丧病因
▲ شاي قويۋ 茶烧 ▲ نىتتا قويۋ 专,奋勤,心用
心 ▲ ىقىلاس قويۋ 心专,心用 ▲ قوي، بولدى
了行,了算 ▲ قوي دەگەندە قويماعان اراشاعان زار
بولار 亏吃要话听不 ▲ قوي دەيتىن قوجا، ٴاي
دەيتىن اجە جوق 事其行各,首龙群;管人无 ▲
قويعانىڭ سۇىپ باراما؟ ？么什急 ▲ قويشى ٴارى
了算 ， 样这别;了说再别 ， 脚动手动别 ▲
قول قويۋ ① 字签 ② 气服 ,服佩 ,佩钦 ▲
قۇلاق قويۋ 听心用,听倾,听 ▲ قول قويۋ 签字
▲ ٴورت (وت) قويۋ 火纵,火放 ▲ اينالدىرعان
اۋرۋ المايى قويماس، بۇلتتاعان كۇن جاۋماي
قويماس. 【谚】日遮云乌,命要归终病之身缠
雨大有必 。▲ جاعالاي-جاعالاي تاس قايدىم،
جيرەن اتتى بوس قويدىم. 〔迷〕石砌儿圈着围
。(火箸:底迷)。头里放马烈鬃红,头

قويا 〈名〉等毛的里胃狗猎和子嗉鸟猎在留
。物杂

قويابا 见 قويا.

قويان 〈名〉① 兔: ٴۇي قويانى 兔家 / دالا
قويانى 兔野 / اق قويان 兔白 ② 二十族克萨哈
一之肖生: قويان جىلى 年兔 ③〔天〕座兔天
▲ ٴبىر تاياقپەن ەكى قويان سوعۋ 雕双箭一 ▲
جەردەن جەتى قويان تاپقانداي 珍获如,宝至获如
宝 ▲ ور قويان 兔褐 ▲ قويان بەدە 〔植〕冠小
花 ▲ قويان بۇلتاق ①躲闪,闪避②狡兔三窟,
角抹弯拐 ▲ قويان بۇرشاق 〔植〕豆豌香 ▲
قويان ەرىن 〔植〕花唇兔 ▲ قويان جىمىندايى 窄
路道的小 ▲ قويان جىرىق 唇兔,嘴豁 ▲ قويان
جۇرەكتىك 鼠如小胆,鬼小胆 ▲ قويان جۇرەك
尾畏首畏,事怕小胆 ▲ قوياننىڭ كەۋەگىندەي
(子房)的小窄 ▲ قويان قۇلاق 〔植〕草耳兔 ▲
اي جارىقتا قويان ارىق. 【谚】长子兔明亮月
肥不(胆吊心担)。 ▲ ەردى نامىس ولتىرەدى،

قوياندى قامىس ولتىرەدى. 【谚】于命亡雄英
。苇芦于命丧子兔,耻谦

قويان-قولتىق 〈名〉克萨哈种一的抱交臂四
式摔跤: قويان-قولتىق كۇرەسۋ 跤摔抱交 ▲
قويان-قولتىق ايقاسۋ 接相兵短 ▲ قويان-قولتىق
ارالاسۋ 往来切密,入深 ▲ قويان-قولتىق
سوعىسۋ 。战交刃白

قويانقۇيرىق 〈名〉〔植〕娘麦看,属娘麦看。

قويانقۇلاق 〈名〉〔植〕草耳兔。

قويانتوبىق 〔植〕葱鸦。

قويانشىل 〈形〉善于猎取兔子的,爱抓兔子
的: قويانشىل ٴيت 。狗猎的子兔取猎于善

قويانشىق 〈名〉①〔医〕痫癫,风痫羊,角羊
风 ②〔转〕半彪子,半吊子,二楞子,二百五。

قوياردا-قويماي 〈副〉非 …… 可不,定要 ,
硬要,死皮赖脸,死气白赖: قوياردا-قويماي
سۇراۋ 非要问个究竟不可(死皮赖脸地问个不
休)。

قويبالىق 〈名〉〔动〕鲑。

قويبەتەگە 〈名〉〔植〕茅羊。

قويبۇلدىرگەن 〈名〉〔植〕莓草,莓蛇。

قويعانسۋ قويعانسى- 的不定式。

قويعانسى- 〈动〉① 假装放下: قولىنداعى
قارۋىن جەرگە قويعانسىدى 假装把手中的武器
放在地上 ② 假意放弃,装作悔改,表面上洗
手不干: ول جامان ادەتىن قويعانسىپ ٴجۇر. 他
表面上表示放弃自己的恶习。

قويعىز- ① قوي- Ⅱ 的使动态 ② 挨打, 受
打: قوزعالماي جۇدىرىقپەن قويعىزا بەرەسىڭ بە؟
一动不动让人家用拳头打(你)?

قويعىزدىر- قويعىز- 的使动态。

قويعىزۋ قويعىز- 的不定式。

قويعىلا- 〈动〉① 拳打,接连地打,不住地打:
جۇدىرىقپەن قويعىلاپ جاتىر 用拳头在不停地打
② 劝说,劝架,再三地劝说: ەلدىڭ ٴبارى "
قوي، قوي!" دەپ قويعىلاپ تۇر. 人们都再三
地劝说:"算了,算了!"

قويعىلاس- قويعىلا- 的交互态。

قويعىلات- قويعىلا- 的使动态。

قويعىلاۋ قويعىلا- 的不定式。

قويداي 〈形〉和绵羊一样的 ▲ كوك الا قويداي سويۋ 打得遍体鳞伤，打得鼻青脸肿。

قويدىر- قوي- III 的使动态。

قويدىرت- قويدىر- 的使动态。

قوي-ەشكى 〈名〉羊的总称（泛指绵羊和山羊）。

قويجەلەك 〈名〉〔植〕婆罗门参。

قويقاقتا- 〈动〉娇柔造作，娇媚，娇滴滴，体态轻盈：ۋيدەن ٴبىر كەلىنشەك قويقاقتاپ شعا كەلدى. 一个小媳妇从屋里娇滴滴的走出来。

قويقاقتات- قويقاقتا- 的使动态。

قويقاقتاۋ قويقاقتا- 的不定式。

قويقاق 〈名〉（动作或体态）优雅，轻盈，娇媚 ▲ قويقاق ەتۋ 娇柔造作，作出优美的姿式。

قويقاڭدا- 〈动〉① 娇柔造作，娇媚，体态轻盈，举止娇情：قويقاڭداعان ايەل 举止娇情的女人 ② 大摇大摆，神气十足：قارشىعا جەم جەگەن جەرىندە ٴبىر از قويقاڭداپ ٴجۇردى. 隼在它那吃食的地方大摇大摆的走了一会儿。

قويقاڭداس- قويقاڭدا- 的交互态。

قويقاڭدات- قويقاڭدا- 的使动态。

قويقاڭداۋ قويقاڭدا- 的不定式。

قويقاق-قويقاق: قويقاق-قويقاق ەتۋ 迈着漫步子，娇媚的行走。

قويقاپ 〈名〉装放牧时刚生下的羔羊的（羊）羔袋，小袋子。

قوي-قوزى 〈名〉绵羊的泛称。

قوي-قويلا- 〈动〉（劝语）算了，算了！行了，行了！别那样！

قوي-قويلاس- قوي-قويلا- 的交互态。

قوي-قويلات- قوي-قويلا- 的使动态。

قوي-قويلاۋ قوي-قويلا- 的不定式。

قويلاق 〈名〉绵羊拐。

قويلى 〈形〉有（绵）羊的，羊多的：قويلى اۋىل 羊多的阿吾勒 / قويلى باي 羊多的（以养羊为主的）巴依。

قويما 〈名〉① 库，仓库，库房，贮藏室：سۋ قويماسى 水库 / التىن قويماسى 金库 / استىق قويماسى 粮仓（粮库）② 储藏物，储存物 ③ 〔转〕宝藏，宝库：ٴبىلىم قويماسى 知识宝库 ▲ سۇرلەم قويماسى 青贮饲料池。

قويمالداندىرعىش 〈名〉稠厚器；弄集机。

قويمالجىڭ 〈形〉较稠的，较浓的，黏糊的：قويمالجىڭ باتپاق 较稠的泥 ▲ قويمالجىڭ ٴدارى 〔药〕浸膏。

قويناۋ 〈名〉① 山沟，山谷，沟壑，深谷，峡谷，山峡，谷地：تاۋدىڭ قويناۋى 山谷（山峡，峡谷）② 海湾，港湾：تەڭىزدىڭ قويناۋى 海湾（港湾）。

قويت-قويت 〈拟〉（让种羊顶撞时发出的声音）快冲。

قويت-قويتتا- 〈动〉①（让公羊顶撞）快冲 ② 〔转〕唆使，挑动。

قويت-قويتتاۋ قويت-قويتتا- 的不定式。

قويتۇياق 〈名〉羊蹄形的元宝，小元宝。

قويۋ I 〈形〉① 浓的，稠的，浓厚的，浓密的：قويۋ شاي 浓茶 / قويۋ قاس 浓眉 / قويۋ قارا شاش 浓黑的头发 / قويۋ تۇمان 浓雾 / قويۋ كوجە 稠汤面 ② 密的，稠密的，密集：قويۋ ەگۋ 密植 / قويۋ جاپىراقتى اعاش 叶子长得很密的树 / قويۋ ورمان 密林 ③ 深的，深厚的（指颜色，感情）密切的：قويۋ ٴتۇستى 深颜色的 / قويۋ ٴتۇن 深夜（漆黑的夜）/ قويۋ ماحاببات 深厚的感情 / قويۋ بالانىس 交往很深（来往密切）④ 积得厚的：قويۋ شاڭ 积得厚的尘土（灰尘积得很厚）。

قويۋ II قوي- III 的不定式。

قويۋلا- 〈动〉① 弄稠，弄糨（浆），弄密 ② 弄得稠密 ③ 加深（感情），密切：ماحاببات قويۋلاۋ 感情加深 / بايلانىس قويۋلاۋ 关系密切。

قويۋلان- 〈动〉قويۋلا- 的反身态 ② 变稠，变浆，变浓：كوجە قويۋلانىپ قالىپتى. 汤面变稠了。② 变密，越来越密起来：ورمان بارعان سايىن قويۋلانىپ بارادى. 森林长得越来越茂密了。③ 变得深厚，变得密切，加深，越加密切：قارىم-قاتىناس قويۋلانۋ 交往更加密切。

قويۋلاندىر- قويۋلان- 的使动态。

قويۋلات- قويۋلا- 的使动态。

قويۋلاۋ I قويۋلا- 的不定式。

قويۇلاۋ Ⅱ 〈形〉 ① 较浓的,较稠的 ② 较密的,较稠密的③ 较密切的,较深厚的。

قويۇلۇق 〈名〉 ① 浓度,稠度: ايراننىڭ قويۇلۇقى 酸奶的稠度 ② 密度,稠密度: جان سانىنىڭ قويۇلۇقى 人口的密度 ③ (感情,友谊,交往的)深度,密切的程度。

قويچى 〈名〉 牧羊人,羊倌: قويچى بالا 牧(羊)童 ▲ قوي سەمىزى قويچىدان.

قويچى - قولاڭ 〈名〉 牧羊人,佣人。

قويچىلا- 〈动〉 称呼牧羊人,叫羊倌。

قويچىلاۋ قويچىلا- 的不定式。

قويچىلىق 〈名〉 放羊,以牧羊为业。

قويىن Ⅱ 〈名〉 怀,襟怀,怀抱: بوبەك اناسىنىڭ قويىنىندا ۇيىقتاپ جاتىر. 婴儿睡在母亲的怀里。/ قويىنىنا سالۋ 揣在怀里(藏在怀里)/ ۋتانىنىڭ قويىنىنا قايتىپ كەلۋ 回到祖国的怀抱 ▲ قويىنىنا الۋ 通奸(指女人),以身相允,找野汉子 ▲ قويىن داپتەر 小日记本 ▲ قوينى جاسقا تولۋ 泪洒满襟;悲痛万分 ▲ قۋانىشى قويىنىنا سيماۋ 喜出望外,兴高采烈,欣喜若狂 ▲ قويىنىنان توگىلسە قونىشىنا. 【谚】怀里的东西只能掉进靴靿里(肉烂在锅里)。

قويىنداس- 〈动〉 ①搂抱,搂在一起,互相偎依在怀中: قويىنداسىپ جاتۋ 搂着睡觉(同床睡觉,合盖一床被子) ② 交朋友,亲密无间: قويىنداسقان دوستار 亲密无间的朋友(很要好的朋友)。

قويىنداستىر- قويىنداس- 的使动态。

قويىنداسۋ قويىنداس- 的不定式。

قويىن-قولتىق 〈名〉 怀,胸怀: قويىن-قولتىعىنا قار كىرۋ 雪刮进了他的怀里。▲ قويىن-قولتىعىنا كىرۋ ① 钻进……的怀抱里 ② 投靠。

قويىن - قونىش 〈名〉 全身,周身,浑身,浑身上下: قويىن - قونىشىنا دەيىن سۋ بولۋ 浑身湿透 / قويىن - قونىشتىڭ ٴبارى اقشا 身上所有口袋里都有钱。

قويىر- 〈动〉 变稠,变成糊状。

قويىرت- قويىر- 的使动态。

قويىرتپاق 〈名〉 ① 掺了鲜奶或水的酸奶 ② 黏的,黏糊的,稠的: قويىرتپاق لاي 黏糊的泥 / قويىرتپاق ايران 稠酸奶 ③〔转〕杂和的,杂烩的,杂乱的,杂牌的: قويىرتپاق ۇن 杂和面。

قويىرتپاقتا- 〈动〉 ① 往酸奶里掺鲜奶或水 ② 使变稠,使变成黏糊状 ③ 变成大杂烩,变成杂牌,弄得杂乱无章。

قويىرتپاقتان- قويىرتپاقتا- 的反身态。

قويىرتپاقتات- قويىرتپاقتا- 的使动态 ② 搅和,扰乱。

قويىرتپاقتاۋ قويىرتپاقتا- 的不定式。

قويىرۋ قويىر- 的不定式。

قويىس- قوي- Ⅲ 的交互态。

قوقاي 见 Ⅰ قۇقاي.

قوقاي- Ⅱ 〈动〉 ① 隆起,突出,凸起,翘起,挺立,直立: قۇيرىعى قوقايۋ 翘尾巴 / اتقا قوقايىپ ۋتىرعانىن قاراشى 看他在马背上那个直挺挺的难看样子 ② 勃起,硬挺。

قوقاي-نوقاي 见 قوقاي Ⅰ.

قوقايت- ①قوقاي- 的使动态 ② 竖起,树起,翘起;突起,勃起。

قوقايتىس- قوقايت- 的交互态。

قوقايۋ قوقاي- 的不定式。

قوقاق 〈名〉 ① 不倒翁(玩具) ② 压板。

قوقاقتا- 〈动〉 ① 颠簸,一起一落,颠动,坐不稳: قوقاقتاپ ۋتىرالماۋ 屁股坐不住 ② (母鸡)作咕哒声 ③〔转〕指手划脚,耍威风,耀武扬威,发号施令: قوقاقتاعانىنان باسقا قىزمەت ٴادىسى جوق 除了指手划脚以外没有别的工作方法。

قوقاقتاۋ قوقاقتا- 的不定式。

قوقالاقتا- 〈动〉 颠簸,一颠一簸,一起一落: ات ۇستىندە قوقالاقتاپ كەلەدى 在马背上一颠一簸。

قوقالاقتاۋ قوقالاقتا- 的不定式。

قوقان: **قوقان اربا** 大车,大(双轮)车 ▲ قوقان ەر 霍汗式马鞍。

قوقان-لوقى 〈名〉 威胁,威慑,威棱;讹诈,恐吓,吓唬: قوقان-لوقى كورسەتۋ (جاساۋ) 讹诈(威胁,吓唬) / يمپەرياليستەردىڭ قوقان-لوقى ساياساتى 帝国主义的讹诈政策 / يادرولىق

قوقان-لوقى 核讹诈。

قوقان-لوقلا- 〈动〉 威胁，讹诈，恐吓，恫吓；耀武扬威，炫耀武力，要挟。

قوقان-لوقلاۋ قوقان-لوقلا- 的不定式。

قوقان-لوقلىق 〈形〉 威胁的，讹诈的，恐吓的，恫吓的；耀武扬威的，炫耀武力的。

قوقاق 〈名〉 ① 不倒翁 ② 威胁，恫吓。

قوقاڭدا- 〈动〉 指手划脚，趾高气扬，摆架子，要威风。

قوقاڭداۋ قوقاڭدا- 的不定式。

قوقي- 见 قوقاي-.

قوقيعاز 〈名〉〔动〕 红鹳，火列鸟。

قوقيلان- ①〈动〉 唬人，样子吓人；要威风；大摆架子，装腔作势 ② 目空一切，妄自尊大，翘尾巴。

قوقيلانۋ قوقيلان- 的不定式。

قوقيت- قوقي- 的使动态。

قوقيۋ قوقي- 的不定式。

قوقيقاز 〈名〉〔动〕 红鹳，火列鸟。

قوقسۋ قوقسى- 的不定式。

قوقسى- 〈动〉 ① 狼籍，乱七八糟地堆放，杂乱，零乱: قوقسىعان دۇنيەلىكتەردى جيناۋ 收拾杂乱的东西 ② 〔转〕 罗嗦，唠叨: ەندى قوقسىما سىرىڭ اشىلادى. 你不要再胡说，不然就会露馅。

قوقسىق 〈名〉 ① 破烂儿，破衣烂衫，零乱狼籍之物 ② 〔转〕 废话，罗嗦话。

قوقسىت- ① قوقسى- 的使动态 ② 乱搞，乱弄，弄得乱七八糟 ③ (把不该说的话) 说出口，脱口。

قوقتا 〈名〉 渣滓，渣子，残渣余孽: قوقتا كۇل 灰渣 / قوعامنىڭ قوقتاسى 社会的残渣余孽。

قوقتالا- 〈动〉 弄成碎渣，弄成碎沫；分(筛)出渣子，分(筛)出沫子: كومىردى قوقتالاۋ 弄出煤沫子。

قوقتالان- ① قوقتالا- 动态 ② 变成碎渣的被子，变成碎沫子。

قوقتالانۋ قوقتالان- 的不定式。

قوقتالاۋ قوقتالا- 的不定式。

قوقتالى 〈形〉 渣子多的，碎沫多的: قوقتالى كومىر 碎沫多的煤。

قوقتى 〈名〉 草长得茂盛的地方，水草茂盛的草场: مالدى قوقتىعا اپارىپ جايۋ 把牲畜赶到水草茂盛的草场去放牧。

قوقتىعۋ قوقتىق- Ⅱ 的不定式。

قوقتىق Ⅰ 〈名〉 垃圾堆，破烂儿堆，废料堆，废旧物堆；粪堆。

قوقتىق- Ⅱ 〈动〉 零乱不堪，脏乱不堪；到处是垃圾碎屑: ٷيدىڭ ٸشى قوقتىعىپ كەتتۋ 屋子搞得满地是垃圾碎屑。

قوقۋ قوقى- 的不定式。

قوقشي- 〈动〉 ① 僵化，僵硬，冻僵: قول قوقشيىپ قاتىپ قالۋ 手被冻僵 ② 痴呆的，呆呆的，呆若木鸡的: قوقشيىپ قاراپ تۇرۋ 痴呆呆的看着。

قوقشيت- قوقشي- 的使动态。

قوقشيۋ قوقشي- 的不定式。

قوقى- 〈动〉 邋遢，杂乱，零杂，狼籍满地，乱七八糟，零乱不堪: ٷيدىڭ ٸشى قوقىپ كەتكەن. 屋里搞得狼籍满地。

قوقىلدا- 〈动〉 (鸡)发出咕咕声。

قوقىلداۋ قوقىلدا- 的不定式。

قوقىم 〈名〉 渣子，沫子，碎屑: ناننىڭ قوقىمى 馕渣子 / كومىردىڭ قوقىمى 煤渣子(煤沫子) / اعاشتىڭ قوقىمى 锯沫。

قوقىمدا- 〈动〉 ① 弄成渣儿，弄成沫儿，捣成粉状: بالا ناندى قوقىمداپ تاستادى. 小孩把馕揉碎了。② 分离出渣子，分出沫子: كومىردى قوقىمداۋ 把煤渣(筛)分离出去。

قوقىمدان- ① قوقىمدا- 的被动态 ② 变成渣子，变成沫子，成为碎屑: كومىر قوقىمدانىپ كەتىپتى 煤变成渣子了。

قوقىمدات- قوقىمدا- 的使动态。

قوقىمداۋ قوقىمدا- 的不定式。

قوقىم-سوقىم 〈名〉 粉沫，残渣碎沫，碎屑，残渣，尘芥。

قوقىر Ⅰ 〈名〉 ① 琐碎物，破烂儿，杂乱废品 ② 垃圾。

قوقىر- Ⅱ 〈名〉 ① (装饰帽子的)羽毛束 ② 皇冠。

قوقىرا- 〈动〉 ① 散乱，零乱，显得不整洁，邋遢，杂乱，蓬乱：قوقىراعان شاش 蓬乱的头发 / كوكتەمدە تۆيەنىڭ ٴجۇنى قوقىراي باستادى. 春季驼毛就开始蓬松了。

قوقىراي- 〈动〉 ① 显眼，显得突出，显得难看 ② 〔转〕装腔作势，摆架子，傲气，妄自尊大，目中无人。

قوقىرايت- قوقىراي- 的使动态。

قوقىرايۋ قوقىراي- 的不定式。

قوقىراق 〈形〉 指手划脚的，装腔作势的，威吓的，威胁的；蛮横的。

قوقىراقتا- 〈动〉 吓唬，威吓；指手划脚；横行霸道，耀武扬威。

قوقىراقتاۋ قوقىراقتا- 的不定式。

قوقىراقدا- 见 قوقىراقتا-.

قوقىراقدات- قوقىراقدا- 的使动态。

قوقىراقداۋ قوقىراقدا- 的不定式。

قوقىرات- قوقىرا- 的使动态。

قوقىراۋ قوقىرا- 的不定式。

قوقىر-قوقسىق 〈名〉 破烂儿，杂乱的废物；污泥浊水。

قوقىرلان- 〈动〉 零乱，狼籍，(什物)堆满，散乱地放置，乱抛掷：ٴۇيدىڭ ٴىشى قوقىرلانىپ كەتىپتى. 屋子里狼籍不堪。

قوقىرلانۋ قوقىرلان- 的不定式。

قوقىرساۋىت 〈名〉 垃圾桶。

قوقىر-سوقىر 见 قوقتىق.

قوقىرسۋ قوقىرسى- 的不定式。

قوقىرسى- 见 قوقسى-.

قوقىرسىق 见 قوقسىق.

قوقىس 〈名〉 ① 垃圾，破烂儿，尘芥：قوقىستى شىعارىپ تاستاۋ 把垃圾倒出去 ② 矿渣，渣煤，残渣，渣物，灰渣。

قوقىستا- 〈动〉 ① 弄得到处是垃圾，弄得到处狼籍满地，搞得到处是破烂物 ② 弄得四处是煤渣，弄得到处是灰渣。

قوقىستاۋ قوقىستا- 的不定式。

قوقىت- ① قوقى- 的使动态 ② 见 قوقىست-.

قول I 〈名〉 ① 手，手臂，上肢，胳臂：وڭ قول 右手(右臂) / قول كوتەرۋ 举手 / قول سوزۋ 伸手 / قول ۇستاسۋ 携手(拉手，握手) / قول شاپالاقتاۋ 拍手(鼓掌) ② 手迹；签名；手艺：بۇل مەنىڭ قولىم. 这是我的手迹(签名，手艺)。 ③(动物的)前腿：قولى تۇسكەن تاي 前腿瘸的两岁马 / قويدىڭ قولى 羊的前腿肉 ④ 〔转〕人手，干活的人：جۇمىس كوپ، قول از. 事儿多，干活的人少。▲ ايعا قولى جەتكەندەي 显得非常了不起 ▲ الا قول 奸猾 ▲ الاعان قولىم بەرەگەن 欲取之必予之 ▲ ارزان قول 便宜的，廉价的 ▲ اتى جوق قول 无名指 ▲ بەرسە قولىنان، بەرمەسە جولىنان 明拿暗取 ▲ ٴبىر جاعادان باس، ٴبىر جەڭنەن قول شىعارۋ 团结一致，齐心协力 ▲ جۇمىس قولى 劳动力 ▲ ورتا قول 便宜的，普通的 ▲ ورتان قول 中指 ▲ وڭ قولى 得力助手，臂膀 ▲ وڭ قولى مەن سول قولىن تانۋ 有了辨别能力，懂得好坏 ▲ سۇق قول 小偷，扒手 ▲ سۇق قول 食指 ▲ قول الۋ 握手 ▲ قول ارا 手锯，小锯 ▲ قول اربا 手推车 ▲ قول ارتۋ ① 求援，求助 ② 依靠 ▲ قول ارىق 支渠 ▲ قول اقى 劳动报酬 ▲ قول اعاش 小木棒 ▲ قول بايلاۋ 阻碍，干挠，费时间 ▲ قول بالا 童养媳，等郎媳 ▲ قول بارماۋ 不想动手，不愿动手；不敢动手 ▲ قول باقان 带杈的木杆(用来揭或盖毡房天窗的毡子) ▲ قول بەرۋ 握手 ▲ قول بەرىم جەر 手够得着的地方(距离) ▲ قول بولماۋ ① 靠不住 ② 质量差的 ▲ قول بوساۋ 腾出空，闲起来 ▲ قول ٴبىلۋ 巧手的，手艺高明的 ▲ قول بۇلعاۋ 招手，挥手 ▲ قول بۇرعىسى 手钻 ▲ قولدا بار 现有的，手头上的 ▲ قولدا باعۋ 在家中饲养，圈养 ▲ قولدان كەلۋ 能办到，办得到；胜任 ▲ قولدان كەتۋ 陷落，失守 ▲ قول دىيرمەن 手推磨 ▲ قولدىڭ سالاسىنداي — 同成长 ▲ قول جازبا 手稿，手抄本 ▲ قول جالعاۋ ① 递给 ② 帮助，协助 ▲ قول جاۋلىق ① 手巾，手绢 ② 手中的玩物 ▲ قول جاۋلىق بولۋ 被摆布，被摆弄，成为玩物 ▲ قول جاۋلىق قىلۋ (ەتۋ) 欺负，摆弄 ▲ قول جەتۋ ① 取得，获得 ② 手中有权 ▲ قول جۇمساۋ 动手，打人，

▲ قول جۇمسى 手工活 ▲ قول كەسەر 帮人宰
牲畜时所得的一份 ▲ قول كوتەرۋ ①（指表
决，提问，投降）举手 ② 动手（打人）▲ قول
كۇرەك 小铁锹 ▲ قول سالۋ（指男性）搞不正
当的男女关系 ▲ قول ساندىق 手提箱 ▲ قول
سوزۋ 伸手；努力争取 ▲ قول سۇعۋ ① 干涉，
参与，插手 ② 偷窃，盗取 ▲ قول تيگىزۋ ①
干，做 ② 动手，打人 ▲ قول ٴتيۋ ① 碰手 ②
开始做，动手做 ③ 有空，得闲 ▲ قول تيسر-
مەن 手推磨 ▲ قول ٴتۇسۋ 脱膀 ▲ قول تۇتۋ
费时间，费工夫，麻烦 ▲ قول حات ①收条，
字据 ② 保证书 ▲ قول شوقپار ① 木棒 ②打
手▲ قولى جەڭىل 手轻，手巧▲ قولىنان بوق
كەلمەۋ 什么也干不了，没有能耐，没有一点能
力▲ قولىنا قاراۋ 求助于，依靠 ▲ قولى تايقى
手里拿不住东西的 ▲ قولى تار 吝啬的，小气
的，不大方的 ▲ قولى تارلىق ① 贫困，手头
紧 ② 吝啬，小气 ▲ قول توقپاق 木榔头，大
头棒 ▲ قول توقپاقتاي 小矮个的 ▲ قولى اشىق
大方的，慷慨的 ▲ قولى بوس 有空的，闲着的
▲ قولىمەن ىستەگەندى موينىمەن كوتەرۋ 自作自
受；敢做敢当 ▲ قولىنا ىشتەڭە تۇسپەۋ 没有捞
到（得到，抓到）任何东西 ▲ قولى قولىنا تيمەۋ
（جۇقپاۋ）神速，动作迅速 ▲ قولى قىسقا 手
头紧，不富裕 ▲ قولى ۇزىن ① 富裕的，宽裕
的② 有办法；交往广▲ قول قايتارماۋ ①不还
手 ▲ قول قويۋ ① 满意，佩服 ② 签字 ▲ قول
قۋسىرۋ ① 揣着手 ② 顺从，驯服，服贴 ▲
قول قۋسىرىپ قاراپ تۇرۋ 袖手旁观 ▲ قولعا الۋ
① 着手干 ② 逮捕 ▲قولعا ٴتۇسۋ 到手；被抓
住，落入（某人）手中；被捕 ▲ قولعا ٴتۇسىرۋ
捕获，抓住；弄到手 ▲ قول ۇشىن بەرۋ 援
助，接济，帮助 ▲ قول ۇزدىك 帮人裁衣服时
得到的报酬 ▲ قول ٴۇزۋ 脱离，断绝来往 ▲
قول ۇشىندا ىستەي سالۋ 草率从事，做得不认
真 ▲ وكپەسىن قولىنا الىپ جۇگىرۋ 拼命地跑
▲ باس جارىلسا بورىك ىشىندە، قول سىنسا جەڭ
ىشىندە. 【谚】家丑不可外扬。 ▲ جوقشىلىق
جومارت ەردىڭ قولىن بايلايدى. 【谚】贫困不能
使你大方（心有余而力不足）。

قول II 〈名〉军队，士兵： قالىڭ قول 大军
▲ قولى باسى 军队首领 ▲ جامان باستىق قولدى
بۇزادى، بۇزىلعان اربا جولدى بۇزادى. 【谚】领
导不正毁部下，车轮不正毁道路。

قولا 〈名〉青铜 ▲قولا ٴداۋىرى 青铜器时代。

قولابا 〈名〉炒糜谷的炒棒（一头裹有毡子）。

قولاعا 〈名〉〔旧〕将军，将领，将官，将士。

قولاي 〈名〉条件，机会，便利，方便： قولايىن
تاۋىپ بارىپ كەل 找个机会去一下。

قول-اياق 〈名〉手脚： قول-اياعىن جۋىپ جاتقالى
جاتىر ەكەن. 他洗脸洗脚正准备睡觉。 ▲
قول-اياعى جەرگە تيمەۋ 忙个不停，手忙脚乱 ▲
قول-اياعىن باۋىرىنا الۋ 分娩顺利 ▲ قول-اياعى
تازا 手脚干净，廉洁。

قولابا 〈名〉大头棒。

قولاعاش 〈名〉木槌，（打桩用的）短柄大头
棒。

قولازى 〈名〉（装饰帽子的）一撮羽毛，穗子。

قولايلا- 〈动〉① 收拾得当，准备妥当： الىپ
كەتەتىن نارسەلەردى قولايلاپ قوي. （你）把要带
走的东西准备好。 ② 弄得舒适，使适合，使
方便： سەن ٴۇيدى وعان قولايلاپ بەرگەنىڭ
ٴجون. 你应该把房子收拾得让他住着方便。

قولايلان- ① قولايلا- 的被动态 ② 准备，
想要，打算。

قولايلاۋ قولايلا- 的不定式。

قولايلى 〈形〉得当的，妥当的，适当的，合适
的，适宜的，方便的，可行的，合意的，便利的：
قاتىناس قولايلى 交通方便 / قولايلى وراي 适
当的时机 / قولايلى ٴۇي 合适的房子。

قولايلىلاۋ 〈形〉比较方便的，比较合适的，较
便利的。

قولايلىلىق قولايلى 的抽象名词。

قولايسىز 〈形〉不合适的，不适宜的， 不方
便的，不恰当的，不能接受的，引起不便的，不
能允许的： قاتىناس قولايسىز 交通不便 /
كەلىپ-كەتۋ قولايسىز 来去不方便（行动不方
便）。

قولايسىزدان- 〈动〉① 变得不便，变得不方
便；变得心应手： كوپىر جوق، ماشيناعا

قولايسىزدانىپ قالدى. 没有桥，车辆通行不方便。② 感到别扭，难为情，不好意思，害羞：ٴۇيگە كىرۋگە قولايسىزدانىپ قالۋ 不好意思进屋 / سويلەۋگە قولايسىزدانۋ 不好意思讲话。

قولايسىزدانۋ قولايسىزدان- 的不定式。

قولايسىزدىق قولايسىز 的抽象名词。

قولاقپانداي 〈形〉大的，粗大的，粗壮的，笨重的：قولاقپانداي مۇرىن 大鼻子 / قولاقپانداي تەمىر بالعا 笨重的铁锤。

قولالا- 〈动〉镀青铜，镀成青铜色。

قولالات- قولالا- 的使动态。

قولالاۋ قولالا- 的不定式。

قولامتا 〈名〉热灰，(未烧透的)灰烬，余烬：كارتوپىيانى قولامتاعا پىسىرۋ 把土豆埋在热灰里闷熟。

قولاڭ: **قولاڭ** شاش 乌黑而又长的发辫。

قولاڭسا 〈名〉①腋臭，狐臭②(马的)附蝉。

قولاپايسىز 〈形〉① 不方便的，笨拙的，笨手笨脚的，手脚不灵活的，迟钝的，呆钝的：قولاپايسىز قيمىل 笨拙的行动 ② 笨重的，粗笨的：قولاپايسىز ٴۇي جابدىقتارى 笨重的家具 ③ 不适当的，不适宜的，不恰当的，不妥当的：قولاپايسىز ٴسوز 不恰当的话。

قولاپايسىزدىق قولاپايسىز 的抽象名词。

قولات 〈名〉山谷斜坡。

قولاۋ 〈名〉(指二岁马因负重过度)前腿跛行，前腿变瘸。

قولباقىر 〈名〉炒勺。

قولباڭ: **قولباڭ** ەتۋ 笨拙的动作，笨手笨脚。

قولباڭدا- 〈动〉(走动时衣襟等)呼扇呼扇；衣服显得过于肥大。

قولباڭداۋ قولباڭدا- 的不定式。

قولباسشى 〈名〉头领，首领；领导人；指挥官，将领，统帅。

قولباسشىلىق 〈名〉领导，领导作用，统帅作用。

قولباسى 〈名〉〔军〕将领，统帅：ازاتتىق ارميانىڭ ەڭ جوعارى قولباسى 解放军的最高统帅。

قولباسلىق 〈名〉〔军〕军事首领，将领；统帅作用，担任统帅。

قولباۋ 〈名〉(播篮上的)压手带。

قولبىرا- 〈动〉①(衣服肥大而走起来)颤忽，颤忽，显得宽松 ② 萎靡不振，无精打采 ③ (因火伤或烫烧)起燎泡。

قولبىراۋ قولبىرا- 的不定式。

قولعابىس 〈名〉帮助，协助，帮忙：سەنەن وسى قاشان قولعابىس بولار ەكەن؟ 你什么时候能帮助我一臂之力？▲ قولعابىس ەتۋ (تيگىزۋ، بەرۋ) 帮助，帮忙，协助。

قولعابىسشى 〈名〉帮手，助手，副手，下手。

قولعانات 〈名〉① (小孩长大后能在家中帮父母干活的)帮手，臂膀 ② 伙伴；助手：جاستار وداعى پارتيانىڭ قولعاناتى. 共青团是党的助手。

قولعاناتتى 〈形〉有伙伴的，有助手的。

قولعاناتتىق 〈名〉帮助，协助，帮忙：قولعاناتتىقتا جارايتىن ادامداردىڭ سانى از. 能帮得上忙的人不多(很少)。

قولعاپ 〈名〉手套：تەرى قولعاپ 皮手套。

قولعاپسىز 〈形〉没有手套的，不带手套的：قىستا قولعاپسىز جۇرۋگە بولمايدى. 冬季不带手套不行。

قولعاپتىق 〈形〉能做手套的：قولعاپتىق تەرى 做手套的皮子。

قولدا- 〈动〉支持，赞成，赞同，赞助；支援，帮助，援助；拥护：ازاتتىق قوزعالىستى قولداۋ 支持解放运动 / مەن پىكىرىڭدى قولدايمىن. 我赞成你的意见。/ زاتتىق جاقتان قولداۋ 从物质上加以支援。

قولداي: ورتان **قولداي** 好样的，优秀的，拔尖儿的，出色的。

قولداما 〈名〉猫耳朵(面食之一种)。

قولدان- 〈动〉① 使用，采取，采用，运用，采纳：ٴتيىستى شارا قولدانۋ 采取必要的措施 / بۇرىنعى قولدانعان ساياسات 以前所采取的政策 ② 参照，遵照，遵循，奉行：ۇلتتىق ساياساتتى قولدانۋ 奉行民族政策。

قولدانارلىق 〈形〉可使用的，可应用的；可供采取的，可供采纳的；可供参考的：

قولدانارلىق ماتەريال 可供参考的材料。

قولدانبا 〈名〉 ① 手册: ەڭبەك قولدانباسى 劳动手册 ② 参考书,工具书: قولدانبا ماتەريال 参考资料。

قولدانعش〈形〉 善于利用的,善于运用的: ەلدىڭ تاجىريبەسىن ٴوز جۇمىسىندا قولدانعش ادام. 把别人的经验善于运用在自己工作中的人。

قولداندىر- قولدان- 的使动态。

قولدان-قولعا 〈副〉 手递手地,传来传去地,相传地;经手多次地,多次经手地,多次转手: بۇل كىتاپ قولدان - قولعا ٴوتىپ وقىلدى. 这本书传来传去地被阅读。/ بۇل ات قولدان-قولعا ٴوتىپ ساتىلدى. 这匹马在市场上多次转手售出。

قولدانۋ قولدان- 的不定式。

قولدانۋشىلىق 〈名〉 采取,使用,遵循。

قولدانىل- قولدان- 的被动态。

قولداس- ① قولدا- 的交互态 ② 携手,手拉手: قولداسىپ العا باسۋ 携手前进 ▲ قولداسا كوتەرۋ 合举,合抬,共携 ▲ جولداسى كوپتىڭ قولداسى كوپ. 【谚】多一个朋友,多一个拥护者(多一个朋友,多一条路)。

قولداستىر- قولداس- 的使动态。

قولداسۋ قولداس- 的不定式。

قولداۋ I قولدا- 的不定式 ▲ قولداۋ تابۋ 得到拥护,得到支持。

قولداۋ II 〈名〉 (牲畜的)腋窝。

قولداۋرا- 见 قولاۋلا-.

قولداۋراۋ قولداۋرا- 的不定式。

قولداۋشى 〈名〉 支持者,拥护者,赞成者。

قولدوپ 〈名〉 手球。

قولدى ▲ قولدى بولۋ 被偷走,被盗窃,丢失 ▲ قولدى ارزان 便宜的,廉价。

قولدى-اياق: **قولدى-اياقتا تۇرماۋ** 焦急,坐立不安,急不可待: ول قولدى-اياقتا تۇرماي كەتىپ قالدى. 他着急地走了。

قولدى-اياقتى: **قولدى-اياقتى بالا** 懂事的孩子,能搭下手的孩子,手脚勤快的孩子。

قولدىرا- 〈动〉 起血泡,起水泡,起燎泡: اياعى قولدىراپ كەتتى. 脚上起了水泡。

قولدىراۋ قولدىرا- 的不定式。

قولجازبا 〈名〉 手稿,原稿,手抄本: لۋشۇننىڭ قولجازبالارى 鲁迅的手稿。

قولجۋعىش 〈名〉 洗手壶。

قولق: **قولق ەتە ٴتۇسۋ** (靴子、毡靴等穿上去)显得松快,松敞,显得大: ەتىك اياققا قولق ەتە ٴتۇستى. 靴子一下子穿进去了。

قولقا ① 〔解〕〈名〉 主动脉,大动脉,心动脉 ▲ قولقا جەرى 要害,致命处 ▲ قولقانى اتۋ (قابۋ) 呛,熏,臭味难闻。

قولقا II 〈名〉 愿望,希望,要求,请求: نە قولقاڭ بار؟ 你有什么要求?(你要什么?) قولقا سالۋ 向亲戚朋友索取自己所急需或喜爱的东西 ▲ ٴسوز تاپقانعا قولقا جوق. 【谚】言之有理,令人满意。

قولقا III 〈名〉 (串绳索垫在骆驼胸部的)毡筒。

قولقابىس 见 قولعابىس.

قولقايىر 〈名〉 〔植〕 锦葵。

قولقالا- 〈动〉 (向亲戚朋友)索取自己所急需(或喜爱的)东西,请求,恳求。

قولقالاۋ قولقالا- 的不定式。

قولقانات 见 قولعانات.

قولقاناتتىلار 〈名〉〔动〕翼手目。

قولقانداي 〈形〉 大的,长大的,长成人的: سەن قولقانداي جىگىت بولدىڭ. 你已经长成大小伙子了。

قولقاپ 见 قولعاپ.

قولقات 〈名〉 垄,纵沟。

قولقاشتا- 〈动〉 提出要求,表示心愿,请求,恳求: ەكونوميكالىق جاقتان جاردەم بەرۋدى قولقاشتاپ وتىر 要求从经济上给予帮助。

قولقاشتاۋ قولقاشتا- 的不定式。

قولقىلدا- 〈动〉 (衣服等肥大不合体)晃荡,晃晃荡荡,宽松,肥大,(穿上)松松垮垮。

قولقىلدات- قولقىلدا- 的使动态。

قولقىلداۋ قولقىلدا- 的不定式。

قولما-قول 〈副〉 ① 马上,立即,立刻,赶快: قولما-قول ورىنداۋ 立即办理 ② 兑现,当面,亲自: قولما-قول تاپسىرىپ بەرۋ 当面交给 /

قولما-قول ساۋدا 现钱交易。
قولونەر 〈名〉手艺,手工,手工艺、手工业 ▲ قولونەر كاسىبى 手工业 ▲ قولونەر شەبەرحاناسى 手工作坊。
قولونەرشى 〈名〉手艺人,手工业者。
قولپاشتا- 〈动〉吹捧,捧场,拍马屁,溜须拍马,献媚奉承,讨好: جوعارىداعىلاردى قولپاشتايتىن كىسىلەر ٴالى دە بار. 对上级溜须拍马的人还是有的。
قولپاشتات- قولپاشتا- 的使动态。
قولپاشتاۋ قولپاشتا- 的不定式。
قولپىلدا- 〈动〉显得肥大,显得宽松,显得太大: قولپىلداعان ەتىك 不合脚的大靴子。
قولپىلدات- قولپىلدا- 的使动态。
قولپىلداۋ قولپىلدا- 的不定式。
قولسامار 〈名〉木盆;木槽。
قولسىز 〈形〉①无手的,缺一只手的,一只胳臂的 ②无前腿的,缺一只前脚的。
قولسىزدىق قولسىز 的抽象名词。
قولتارتپا 〈名〉铲刀,铲镰。
قولتاۋلا- 〈动〉(马)前腿稍跛: قولتاۋلاپ جۇرەتىن ات 前腿跛行的马。
قولتاۋلاۋ قولتاۋلا- 的不定式。
قولتاڭبا 〈名〉作者手笔(某人亲笔题词,题名,手稿等),墨迹: پۋشكيننىڭ قولتاڭباسى 普希金的手笔。
قولتوقپاق 〈名〉木榔头,短柄大头棒。
قولتۋما 〈名〉①家中养大的,亲手养大的: قولتۋما مال 自家养大的牲畜 ②〔转〕自制的,自造的,亲自做的: قولتۋما شىعارما 自己写的作品。③〔转〕属于自己的: قازاقتىڭ قولتۋما ماقال-ماتەلى 属于哈萨克族的格言谚语。
قولتۇزاق 〈名〉绊交交,绷绷插。
قولتىق 〈名〉①〔生理〕腋,腋窝,胳肢窝: ٴبىر قولتىق ٴشوپ 腋窝下夹一捆草 / قولتىعىنا قىسىپ الۋ 夹在腋下 ② 腋窝和中指两端的距离 ③ 湾,海湾: گۋاڭجوۋ قولتىعى 广州湾 ▲ كەڭ قولتىق 大方的;宽大为怀的 ▲ قولتىعى جەرتىلۋ (سوگىلۋ) (指马)纵身奔驰 ▲ قولتىعىنان الۋ (从腋窝)搀扶 ▲ قولتىعىنىڭ استىنا الۋ 庇护,袒护 ▲ قولتىعىنىڭ استىنا كىرۋ 在某人的庇护下,在某某的卵翼之下 ▲ قولتىعىنا سۋ بۇركۋ 挑唆,唆使,鼓动,煽动 ▲ قولتىق سۇيەر (指给搀扶新娘过门的人的)搀扶礼。
قولتىقتا- 〈动〉①夹在腋下,用胳膊夹住: كىتاپتى قولتىقتاپ الۋ 把书夹在腋下 ② 挽着臂膀,搀扶: سەن مىنا كارياني قولتىقتاپ ال. 你搀扶着这位老大爷走。③ 扶持,扶助,支持,鼓励: قولتىقتاي كور جۇرتشىلىق 希望大家给予支持。
قولتىقتاس- ①قولتىقتا- 的交互态 ② 拥抱,挽臂,挽手: قولتىقتاسىپ كورىسۋ 相见时拥抱起来。
قولتىقتات- قولتىقتا- 的使动态。
قولتىقتاۋ قولتىقتا- 的不定式。
قولتىقشا 〈名〉曲线形图案。
قولتىرماش 〈名〉(背柴火时防止摇晃的)横压绳。
قولحات 〈名〉收条,收据。
قولشاتىر 〈名〉伞,阳伞,雨伞。
قولشوقپار 〈名〉爪牙,帮凶,打手,狗腿子: پومەششيكتىڭ قولشوقپارى 地主的爪牙。
قولشىل 〈形〉① 爱护军队的,拥军的,爱护战士的: قولشىل اسكەر باسى 爱护战士的指挥员 ② 爱护部下的,关心部下的: قولشىل باستىق 爱护部下的领导人。
قولشىلدىق قولشىل 的抽象名词。
قولى-باسى 〈名〉① 满脸,浑身: قولى-باسى ارام 满脸污脏 / قولى-باسى لاي 浑身是泥土。② 手和头: قولى-باسى جارالى 手和头部有伤的。
قولى-قولىنا تيمەۋ: 神速,动作麻利,迅速: كەستە تىككەندە قولى-قولىنا تيمەيدى 绣花时动作非常麻利。
قوم 〈名〉① 骆驼背部的脂肪层,驼峰根部的脂肪 ② (骆驼的)驮轿,鞍垫: قومدى الۋ (ٴتۇسىرۋ) 卸下驮轿 ③ (田)埂,(河)堤 ▲ قوم ارقان (用来固定骆驼背部垫毡的)绳子。قوم جيۋ (指骆驼)上膘,长肥。▲ قوم سالۋ ①

。膘上(驼骆) ② 轿驮上备

饕餮,的食贪,的嘴馋,的吃贪〈形〉**قوماعاي**
/ 人的嘴馋 قوماعاي ادام :的咽虎吞狼,的
قوماعاي ▲ 吏官的厌无得贪 قوماعاي تورەلەر
。食暴于死鬼馋【谚】.تاماعىنان ولەدى

〔转〕② 食贪,嘴贪,馋贪①〈动〉**قوماعايلان-**
。厌无得贪,恋贪,婪贪

。式定不的 -قوماعايلان **قوماعايلانۇ**

,啖健②词名象抽的 قوماعاي ① **قوماعايلىق**
。甚太欲食,饕餮

ونىڭ :围范,积面,小大,积体〈名〉**قوماق**
他 .الىپ كەتەتتىن دۇنيەسىنىڭ قوماعى شامالى
。西东少多了不带

دۇنيەلىكتەردى :中集,积堆 ①〈动〉**قوماقتا-**
,醋加油 .قوماقتاپ ٴبىر جەرگە جيىپ قويىپتىدار
添,张夸,大扩②。起一在中集西东把(们你)
。醋加油添得说 قوماقتاپ ايتۇ :叶加枝添

,多得显 ② 态动被的 -قوماقتا① **قوماقتال-**
- بىرتە ال٥ جينالعان الاڭعا :集聚渐渐,大得显
群人的场广在集聚 .بىرتە قوماقتالىپ كەلەدى
。了来起多渐渐

见 ② 态身反的 -قوماقتا ① **قوماقتان-**
.-قوماقتال

。式定不的 -قوماقتا **قوماقتاۋ**

,的大积容,的大模规,的大 ①〈形〉**قوماقتى**
قوماقتى :的头部大,的大幅篇;的广围范
材身 قوماقتى دەنەسى / 作著的头部大 شىعارما
,的著显,的大,的要重②的梧魁材身,的大高
成的大重 قوماقتى تابىس :的义意有,的出突
。绩

积容,的大较模规,的大较①〈形〉**قوماقتىلاۋ**
要重较 ② 的大较幅篇;的广较围范,的大较
。的义意有较,的出突较,的著显较,的

。词名象抽的 قوماقتى **قوماقتىلىق**

② 鞍、驮备,轿鞍 备(驼骆给)①〈动〉**قومدا-**
يىعىن ▲ 堤筑,埂打 ③ 飞欲膀翅打拍,翅振
。劲鼓,试欲跃跃,肩双起耸 قومداۋ

。态动被的 -قومدا **قومدال-**

② 起竖峰驼,膘长(驼络)①〈动〉**قومدان-**
说未尚说想,说欲口张(人指)③ 飞欲翅振
。试欲跃跃,出

。态动使的 -قومدان **قومداندىر-**

。态互交的 -قومدا **قومداس-**

。态动使的 -قومدا **قومدات-**

。式定不的 -قومدا **قومداۋ**

② 的就备鞍驮(的驼骆)①〈形〉**قومداۋلى**
。的堤河好筑,的埂田好打

驮带 ② 的厚膘,的壮体肥膘 ①〈形〉**قومدى**
。的堤河有,的埂田有 ③ 的鞍驮有,的鞍

用 قومدىق كيىز :的鞍驮做用〈形〉I **قومدىق**
脂的部背驼骆 قومدىق ماي ▲ 子毡的鞍驮做
。肪

。肪脂部背(驼骆)〈名〉II **قومدىق**

撅 اۋزى قومپايۇ :起撅,撅 ①〈动〉**قومپاي**
鼓,出突,出凸;胀膨,胀肿 ②(兴高不)嘴
。(大肿)胀肿 ٴسۇ قومپايىپ :起鼓,出

:起撅,撅 ② 态动使的 -قومپاي① **قومپايت-**
。嘴撅 اۋزىن قومپايتۇ

。式定不的 -قومپاي **قومپايۇ**

。态互交的 -قومپاي **قومپايىس-**

:骚牢发,怨抱,囔嘟,嘴撅〈动〉**قومپاڭدا-**
他让有没 .ٴجۇر ٴالى قومپاڭداپ جىبەرمەگەنگە
。骚牢发在还他,去

。态动使的 -قومپاڭدا **قومپاڭدات-**

。式定不的 -قومپاڭدا **قومپاڭداۋ**

见 قومپاڭ-قومپاڭ: قومپاڭ-قومپاڭ ەتۋ
.-قومپاڭدا

.-قومپاي 见 **قومپي-**

。态动使的 -قومپي **قومپيت-**

,怨抱,话怪说,骚牢发,满不〈动〉**قومپىلدا-**
。囔嘟的了没完没别 بەرمە قومپىلداي :囔嘟

骚牢,的满不,的囔囔嘟嘟〈形〉**قومپىلداق**
。的怨抱,的腹满

② 的鞍驮备未,的鞍驮有没 ①〈形〉**قومسىز**
。的堤有没,的埂田有没

。词名象抽的 قومسىز **قومسىزدىق**

蔑,视歧,起不看,眼上不看〈动〉**قومسىن-**
ادامنىڭ قومسىنۇ ۋلتىن ٴوز :看小,视轻,视
。的鄙可最是族民的己自视鄙 .بەيشارالىعى

。态动使的 -قومسىن **قومسىندىر-**

。式定不的 -قومسىن قومسىنۇ
便轻(的用常时迁搬驼骆用) ① 〈名〉 قومشا
。子毡的旧破 ② 。轿驮的
破,的褛褴,的堪不烂破 〈形〉 قومشا-قومشا
。的旧
。褛褴,堪不烂破得变 〈动〉 -قومشالان
。式定不的 -قومشالان قومشالانۇ
兹穆库 (器乐弦的族孜克尔柯)〈名〉 قومىز
。琴
。人的琴兹穆库弹 〈名〉 قومىزشى
: 服衣的褛褴,服衣的烂破 ① 〈名〉 قومىت
,的纳百 ② 。服衣破你下脱 قومىتىڭدى شەش
: 的丁补摞丁补 ,的堪不烂破 ,的烂烂破破
。衣纳百 قومىت شاپان
破为认,丁补有嫌,旧破嫌 〈动〉 -قومىتسىن
。堪不烂
。式定不的 -قومىتسىن قومىتسىنۇ
قومىتتاپ : 丁补摞丁补,缀补 〈动〉 -قومىتتا
。穿就补一补 كيە بەرۇ
。态动被的 -قومىتتا -قومىتتال
。态互交的 -قومىتتا -قومىتتاس
。态动使的 -قومىتتا -قومىتتات
。式定不的 -قومىتتا قومىتتاۇ
歇栖,息栖,身栖,止栖(类鸟) ① 〈动〉 -قون
落 降机飞 .ايروپلان قوندى :临降,落降 ②
。他于临降福幸 .باسىنا باقىت قوندى /。了
夜一住 بىر قونۇ :宿歇,营宿,夜过,宿住 ③
来原住居 بۇرىنعى جۇرتقا قوندى : 住居 ④
车马坐乘 اربانا قوندى :坐乘,乘 ⑤ 地住的
可不 اقىلعا قونباۇ ▲ 身合,适合(服衣指) ⑥
▲ 事懂,悟领 اقىل قونۇ ▲ 解理法无,义思
اتقا قونۇ 马骑,马上,马上骑 ▲ اۋىل-ۇي قونۇ
近亲,近接,近靠 ② 起一在住同,居邻当 ①
▲ باق قونۇ 临来福幸,福幸得获 ▲ ول قونۇ
كوشىرىن ▲ 会领,悟领 كوكەيگە قونۇ ▲ 饱吃
كۇن ▲ 主自由不 ساي بىلۇ ،قونارىن جەل
ۇياسىنا قونۇ 山西落日 ▲ قۇتتى ورنىنا
قۇ ▲ 去出嫁,婚结(子女) قونۇ (جەرگە
قونباۇ ① سوزقونباۇ ▲ (孩小指)去进不学
住不记 ① (见意)受接不,(告劝)去进不听

▲ 住不坐,去跑来跑 ۇشىپ قونۇ ▲ (咐嘱)
بىرىس قونۇ 运红走,财发 ▲ جاقجالدى جەرگە
جاقىن قونبا، وقپاندى جەرگە ەگىن ەكپە.【谚】
قۇس ▲ 。种耕莫地之洼坑,近靠莫地之非是
قاناتىمەنەن ۇشادى، قۇيرىعىمەنەن قونادى.【谚】
个三笆篱个一) 落降巴尾靠 ,翔飞膀翅靠鸟
。(帮个三汉好个一,桩
قوناعا اسۇ :餐晚的人客待招 ① 〈名〉 قوناعا
قوناعا ارەڭ :晚傍,昏黄 ② 餐晚备准人客给
كەلدى 了到才时晚傍 。
قوناعاسى 见 قوناقاسى.
:的勤殷,的情热客待,的客好 〈形〉 قوناعۇار
قوناعۇار ۇي 。庭家的客好
。词名象抽的 قوناعۇار قوناعۇارلىق
قوناق I 〈名〉 客人, 宾客: قادىرلى قوناق
/(客请)人客请邀 قوناق شاقىرۇ / (客贵)宾贵
قوناق بولۇ 客作 / باس قوناق 宾主 ▲ ادەبى
قوناق 人客的来然偶 قۇداي قوناق ▲ 人客邀特
▲ قۇتتى قوناق 宾贵,客贵▲ پالەلى قوناق 刺挑
插老,嘴插 سوزگە قوناق بەرمەۇ ▲ 人客的儿
克萨哈照按) قوناق كادە ▲ 话的人别断打,话
唱均主宾后人客待款人主,节礼和统传的族
▲ 客请 قوناققا شاقىرۇ ▲ 歌的唱人客(歌
قوناق باستى بولۇ 断不人客 ▲ قوناق ۇي 客
قوناق ازۇتىرىپ كوپ ▲ 所待招,馆旅,栈客,房
سىنايدى.【谚】 客人呆的时间短,考验你的时
多间 。▲ قوناق قويدان جۇاس ماي بەرسەڭ دە
جەي بەرەدى.【谚】 客人好伺候, 油水再大也
吃得下。▲ قوناعىن سۇيىمەگەن بالاسىن ۇرادى
يا ۇيىن سىپىرادى.【谚】 讨厌客人的主人,
不是打孩子就是扫地。▲ قوناعىنىڭ التىنىن
الما، العىسىن ال.【谚】 不取客人的金银,要
取客人的心。
قوناق II 〈名〉〔植〕谷子,粟子 ▲ جەر قوناق
▲ 子谷狗 〔植〕 ▲ يت قوناق 参拳 〔植〕
سۇدان قوناق جۇگەرىسى 〔植〕野黍属 ▲ تۇيىنەك
قوناق 〔植〕 薏苡 。
قوناق III 〈名〉 (禽类的) 栖息处,过夜的地
方: قۇس قوناعى / 鸟巢 تاۋىق قوناعى (鸡舍
鸡窝)。

قوناقاسى 〈名〉宴席，宴会，客饭：قوناقاسى وتكىزۇ 设宴款待 / قوناقاسى وتكىزۇ 举行宴会。

قوناقباس 〈名〉〔植〕草原梯牧草。

قوناقجاي I 〈名〉客房，客店，旅馆，旅舍（社），宾馆，饭店。

قوناقجاي II 〈形〉好客的，好待客的，待客热情的，待客周到的，殷勤的。

قوناقجايلىلىق قوناقجاي II 的抽象名词。

قوناقجۇگەرى 〈名〉蜀黍属。

قوناق-قوپسى 〈名〉客人，来往的旅客：قوناق-قوپسلارى كوپ. 他们家来的客人多。

قوناقسۇ قوناقسى- 的不定式。

قوناقسى- 〈动〉摆出客人架势：قوناقسىماي وتىر، مىناۋ ئۆز ئۆيىڭ. 别象客人一样，这是你自己的家。

قوناقسىز 〈形〉没有客人的，不来客人的：ئبىر قوناقسىز بولعان جوق 没有一天不来客人（天天有客人）。

قوناقتا- ① 〈动〉（鸟类）栖息，栖止，栖歇，栖身：بۈركىت تۆعىرىندا قوناقتاپ وتىرادى. 猎鹰栖息在木架上。② 〔转〕住宿，过夜，留宿，借宿：كىم ۆيىندە قوناقتادىڭدار؟ 你们在谁家过的夜？③ 作客：بۈگىن تامىرىمنىڭ ۆيىنە بارىپ قوناقتاپ كەلدىم. 今天我到挚友家作客去了。

قوناقتارى 〈名〉〔植〕野谷子，小米。

قوناقتاس- قوناقتا- 的交互态。

قوناقتات- قوناقتا- 的使动态。

قوناقتاۋ قوناقتا- 的不定式。

قوناقشىل 〈形〉好客的，待客热情的，待客周到的，待客殷勤的。

قوناقشىلدىق قوناقشىل 的抽象名词。

قونالقا I 〈副〉傍晚，天黑，黄昏（时刻）。

قونالقا II 〈名〉住处，宿处，过夜的地方，宿营地，留宿处，下榻处 ② 驿站 ▲ ئبىر قونالقا جەر 一天的路程，一天能到的距离。

قونالقالىق 〈形〉过夜的，留宿的，住宿的。

قونالقى 见 قونالقا.

قونعىز- قون- 的使动态。

قوندىر- ① قون- 的使动态 ② 安放，安置，固定；架起：جىگىتتەر تەزدەن اسحاناعا قازاندى قوندىرىپ تا بولدى. 小伙子们很快就在厨房里安上了锅灶。③ 〔转〕写：ئبىر ئارىپتى قوندىرماستان كەتىپ قالدى 没有写一个字就走了。

قوندىرعى 〈名〉〔技〕基座，支座，支架，底座；脚手架：ستانوكتىڭ قوندىرعىسى 机床的基座 ▲ تۇراقتى قوندىرعى 〔技〕稳定装置。

قوندىرعىلا- 〈动〉安基座，装基架，建底座。

قوندىرعىلاۋ قوندىرعىلا- 的不定式。

قوندىرعىش 〈名〉安装机，支架机。

قوندىرما I 〈名〉〔哲〕上层建筑。

قوندىرما II 〈名〉上盖，顶盖，屋盖，屋顶：عيماراتتىڭ قوندىرماسى 建筑物的顶盖 / بينانىڭ قوندىرماسى 楼房的屋顶。

قوندىرت- قوندىر- 的使动态。

قوندىرىل- قوندىر- 的被动态。

قونجي- 〈动〉蹲；猫着腰坐：قونجيىپ اتقا مىنە المايدى 姿式难看，不会骑马。

قونجيت- قونجي- 的使动态。

قونجيۋ قونجي- 的不定式。

قونجىق 〈名〉熊崽子，小熊。

قونجىقتا- 〈动〉（指母熊）下崽子。

قونجىقتاۋ قونجىقتا- 的不定式。

قونجىڭدا- 〈动〉显得有精神；忙忙碌碌，手忙脚乱：قونجىڭداپ كەشكە دەيىن تىنىم جوق 一天到晚忙忙碌碌没有个闲的时候。

قونجىڭدات- قونجىڭدا- 的使动态。

قونجىڭداۋ قونجىڭدا- 的不定式。

قونۋ قون- 的不定式。

قونىمدى 〈形〉① 恰当的，适合的，合乎情理的，合情合理的：جانى اشي ايتىلعان وتە قونىمدى ئسوز 具有同情的极为合理的话 ② 好理解的，容易领会的：ونىڭ سابايى وقۋشىلارعا قونىمدى ەدى. 他讲课学生容易理解。③ 有营养的，肥沃的；容易被吸收的：بيىل ئشوپ مالعا قونىمدى بولىپ تۇر. 今年草长得好，牲畜吃了长膘。④ 合身的，合体的：قونىمدى كيىم 合身的服装。

道有没,的妥不,的当恰不 ①〈名〉 **قونمسز**
的解理以难,的事懂不 ② 的理情合不,的理
不,的身合不 ④ 的收吸以难,的养营乏缺 ③
。的体合

。词名象抽的 قونمسز **قونمسزدىق**

قازىر :点居定,地住居,地住 〈名〉 I **قونىس**
قونىس / ? 方地么什在住在现 قونىس قايدا؟
祖祖 قونىس ئاتا ▲ ! 居新贺祝 !جايلى بولسىن
祖 قونىس بابا ▲ 乡故,居故,方地的居定辈辈
قونىس ئەتۇ ▲ 移迁 قونىس ئۆدارۇ ▲ 居故,籍
قۇتتى قونىس ▲ 居定,点住居(做地某把)
مايلار قونىس ▲ ! 居新贺祝 ! جايلى بولسىن
喜之迁乔 قونىس توي ▲ 居邻待招,居新迁乔
让 قوندىرۇ (ورنىنا، جەرىنە) قۇتتى قونىسنا ▲
جەرde بار ئورىس ▲ 家婆找娘姑给,嫁出娘姑
。住有必迁有【谚】.قونىس بار

。态互交的 -قون II **-قونىس**

。住居,家安,居定 〈动〉 **-قونىستا**

。态身反的 -قونىستا **-قونىستان**

。态动使的 -قونىستان **-قونىستاندىر**

。人住居,者居定 〈名〉 **قونىسستانۇشى**

相,的近邻,的处一在住同〈形〉 I **قونىستاس**
قونىستاس :的界接,的壤接,的连毗,的邻毗
ئۆل باتىر باستاس، ▲ (子村)勒吾阿的邻毗相
利依巴,合道同志士壮【谚】.باي قونىستاس
。关攸益

。态互交的 -قونىستا II **-قونىستاس**

。态动使的 -قونىستا **-قونىستات**

。式定不的 -قونىستا **قونىستاۋ**

靴 قونىشى ئەتىكتىك :子勒,子统 〈名〉 **قونىش**
جۇان (统衬)勒袜 قونىشــــى باپپاقتىك /勒
虑无忧无 قونىش كەك ▲ 人富,人钱有 قونىش
قونىش قىسقا ▲ 摆大摇大 قونىشنان باسۇ ▲ 的
。的寒贫,人穷

قونىشسىز :的勒短,的勒无 〈形〉 **قونىشسىز**
。鞋皮勒无 باتىڭكە

:的勒长,的勒高,的勒有 〈形〉 **قونىشتى**
。鞋皮勒高 قونىشتى باتىڭكە

部臀 قوڭ ئەت :部臀(之畜牲) ① 〈名〉 **قوڭ**
▲ (膘长)膘上 قوڭ جيۇ ▲肥膘:膘 ② 肉

قوڭ ▲ 肉部臀 قوڭ ئەت ▲ 膘长,膘上 قوڭ الۋ
。柴如瘦骨,瘦(畜牲) تورعاي

。肥长,膘长,膘上 〈动〉 **-قوڭاي**

。态动使的 -قوڭاي **-قوڭايت**

。式定不的 -قوڭاي **قوڭايۋ**

,的肥不膘,的瘦较,的些一瘦〈形〉 **قوڭاشتاۋ**
。马的瘦较 قوڭاشتاۋ ات :的膘长不

مالدى :膘抓,膘上使,肥养 ① 〈动〉 **-قوڭدا**
。膘抓要季秋在畜牲 .كۇزدە قوڭداۋ كەرەك

长 , 膘上 ② 态身反的 -قوڭدا ① **-قوڭدان**
生) 〔转〕 ③ 膘上畜牲 مال قوڭدانۇ :胖吃,膘
:富致财发,来起裕富,来起富,善改,转好(活
富前以比他 .ول بۇرىنعىدان قوڭدانىپ قالدى
。了裕

。态动使的 -قوڭدان **-قوڭداندىر**

。式定不的 -قوڭدا **قوڭدانۇ**

。式定不的 -قوڭدان **قوڭداۋ**

:的壮体肥膘,的厚膘,的肥膘 〈形〉 **قوڭدى**
。畜牲的肥膘 قوڭدى مال

。部臀 〈名〉 **قوڭدىق**

,变肥 ② 词名象抽的 قوڭدى ① **قوڭدىلىق**
。肥膘

قوڭقاق. 见 **قوڭقا**

مۇرنى :出突,起隆,起高 〈动〉 **-قوڭقاي**
。人的子鼻大个有 قوڭقايعان بىرەۋ

。式定不的 -قوڭقاي **قوڭقايۋ**

قوڭقاق :的起高,的出突,的出凸 〈形〉 **قوڭقاق**
。(子鼻大)子鼻高 تاناۋ

قوڭقاق. 见 **قوڭقاش**

-قوڭقاي. 见 **-قوڭقي**

。式定不的 -قوڭقي **قوڭقيۋ**

قوڭقاق. 见 **قوڭقي**

满不,言怨 ② 声叫噜咕(子肚)〈名〉 **قوڭقىل**
。言之

肚 , 响噜咕噜咕 (子肚) ① 〈动〉 **-قوڭقىلدا**
饿子肚 .قۇرساعى اشىپ قوڭقىلداپ كەتتى :饥
牢发,叨叨唠唠,嘟囔 ② 。叫直噜咕噜咕得
牢而意满不因 ريزا بولماي قوڭقىلداپ وتىر :骚
。腹满骚

叨唠唠,的苦叫好,的嘟囔爱 〈形〉 **قوڭقىلداق**

。的骚牢发爱,的完有没叨
قوڭقىلداۋ قوڭقىلدا- 的不定式。
قوڭسۇ قوڭسى- Ⅱ 的不定式。
قوڭسى قونۇ :舍邻,居邻 ① 〈名〉 I قوڭسى
قوڭسى ئۆيلەر :的近邻,的居邻 ② 舍邻在住
:户来外 ;户难困 ,户穷 ③ 勒吾阿的近邻
阿们我 ئەمەس راز قوڭسىلا قىستاقتا بىزدىكى
بىتىسە، جاماﻥ ئاتقا جال .少不户难困的勒吾 ▲
جانىنا تورسۇق بايلاتىپاس، جاماﻥ ئادامغا مال
上马劣【谚】 بىتىسە، جانىنا قوڭسى قوندىرماس.
都近邻势了得人小,惊受都囊皮小了见膘了
。人住让不
قوڭسى- Ⅱ 见 قوڭىرسى-.
,的膘长不,的弱瘦 ,的瘦 ① 〈形〉 قوڭسىز
冬越 قىستان قوڭسىز شىققان جىلقىلار :的瘦膘
:的难困有,的裕富不② 群马的弱瘦的膘了掉
。户难困的上济经 قوڭسىزدار ئاۋقاتى-ئال
قوڭسىزدىق قوڭسىز 的抽象名词。
。儿味糊,儿味焦 〈名〉 قوڭسىق
قوڭسى-قولاك 见 كورشى - قولاك.
。居邻,舍邻 〈名〉 قوڭسىلىق
▲ 虫甲,目翅鞘,纲虫 〔动〕 〈名〉 قوڭىز
قوڭىز دۈنيە ▲ 科虫行步 قوڭىزدار بارىلداق
سارى ▲ 科丁吉 قوڭىزدار زەر ▲ 的财贪
,螂蜣 قوڭىز (تەزەك) ساسىق ▲ 子铃金 قوڭىز
虫路导,蝥斑 قوڭىزدار سەكىرگىش ▲ 螂壳屎
▲ سۈڭگۈر قوڭىزدار 科虱龙 ▲ ۋزىن مۇرت
。牛天 قوڭىز
:的脚光,的脚赤,的穿脚赤 〈副〉 قوڭىلتاياق
。靴皮穿脚着赤 قوڭىلتاياق كيۋ ەتكتى
衣内穿不 ,的服衣身贴穿不 〈形〉 قوڭىلتاق
棉着穿心空 قوڭىلتاق كيۋ ماقتالى شاپاندى : 的
。困贫活生 قوڭىلتاق تۇرمىسى ▲ 袄
قوڭىلتاقسۇ قوڭىلتاقسى- 的不定式。
得觉(服衣身贴穿有没因)〈动〉 قوڭىلتاقسى-
。飕飕冷得觉,冷清得觉,意寒些有
:的色棕,的色啡咖,的色褐暗 ①〈形〉 قوڭىر
的色褐暗 قوڭىر شاش / 马的色棕深 قوڭىر ات
和,的蔼和,的和温,的和柔,的柔温 ② 发头
,风的和温)风和 (سامال) قوڭىر جەل :的善

▲ 色褐(色毛的鸭指) قوڭىر دار ▲ (风微
قوڭىر ▲ 顺温情性,实老,柔温 قوڭىر قويدان
▲ 梨杜〔植〕 قوڭىر المۇرت ▲ 熊马,熊棕 ايۋ
和 قوڭىر جەل ▲ 茶浓味香 قوڭىر بۇيرا شاي
قوڭىر ▲ 晚傍 قوڭىر كەش ▲ 风微,风
▲ 秋晚,秋深 قوڭىر كۈز ▲ 科蛾夜 كوبەلەك
雁灰 قوڭىر قاز ▲ 快凉,爽凉 قوڭىر سالقىن
▲ 裕宽不 ,裕富不(济经) قوڭىر قالىتا ▲
〔动〕 قوڭىر ۋيرەك ▲ 燕雨褐 قوڭىر قارلىعاش
的和柔 ① (داۋىس) قوڭىر ئۈن ▲ 鸭野麻
。音中男 〔音〕 ② 音声的听动柔温,音声
成变,色褐深成变,色棕成变 〈动〉 قوڭىراي-
的马 :ئاتىڭ ئوڭى قوڭىرايىپ كەتىپتى 色啡咖
。色褐深了成变色毛
染 ② 态动使的 -قوڭىراي ①〈动〉 قوڭىرايت-
。色啡咖成染,色棕成
قوڭىرايۋ قوڭىراي- 的不定式。
打 قوڭىراۋ سوعۇ :钟,铛铃,铃 〈名〉 قوڭىراۋ
铃/ توك قوڭىراۋ 铃电 / قوڭىراۋ قاعۇ 钟敲 /
。铃驼 تۇيەنىڭ قوڭىراۋى
▲ 草漏,草铃风 〔植〕 〈名〉 قوڭىراۋباس
。目梗桔 قوڭىراۋ باس تۇقىمداسى
。梗桔 〔植〕 〈名〉 قوڭىراۋگۇل
:的锵铿音声,的晰清音声 〈形〉 قوڭىراۋداي
声的亮洪)音声的般铃银 داۋسى قوڭىراۋداي
。(音
。铃响使,钟敲,铃打 〈动〉 قوڭىراۋلات-
قوڭىراۋلاتۇ قوڭىراۋلات- 的不定式。
:的钟有,的铃带,的铃有 〈形〉 قوڭىراۋلى
。(钟鸣自)钟闹 قوڭىراۋلى ساعات
。人钟敲,人铃打 〈名〉 قوڭىراۋشى
。者反造,者义起〔旧〕〈名〉 I قوڭىرباس
。属禾熟早 〔植〕 〈名〉 Ⅱ قوڭىرباس
: 带热亚, 带温 〔地〕 〈名〉 قوڭىرجاي
。物植带热亚 قوڭىرجاي وسىمدىكتەرى
色黄棕,的色棕,的色褐棕浅 〈形〉 قوڭىرقاي
。的
。色棕呈,色褐灰呈 〈动〉 قوڭىرلا-
褐成变 ② 态动被的 -قوڭىرلا ① قوڭىرلان-
。色

قوڭىرلانۋ- قوڭىرلان- 。式定不的

قوڭىرلات- ①قوڭىرلا- 态动使的 ② (时唱歌)
。听动美优而慢变快由,低变高由音声使

قوڭىرلاتۋ قوڭىرلات- 。式定不的

قوڭىرلاۋ I قوڭىرلا- 。式定不的

قوڭىرلاۋ II 〈形〉 。的色啡咖浅,的色褐浅

قوڭىرلىق قوڭىر 。词名象抽的

قوڭىرسۋ II قوڭىرسى- 。式定不的

قوڭىرسى I 〈名〉 。儿味糊,儿味焦

قوڭىرسى- II 〈动〉 烟,儿味糊发,儿味焦发
道味的燎火薰: بىر دەڭەنىڭ قوڭىرسىعان ءيىسى
شىعىپ جاتىر 。儿味糊出发西东什是知不

قوڭىرسىق 见 قوڭىرسى I .

قوڭىرسىت- قوڭىرسى- II 。态动使的

قوڭىرشا 见 قوڭىرقاي.

قوپ- 〈动〉 。动冲,来起硬,起勃(茎阴)

قوپا 〈名〉 方地的生丛草杂,方地的生丛苇芦
▲ وت الىپ قوپاعا ءتۇسۋ ,火肝动大,遏可不怒
。丈三冒火

قوپاي- 〈动〉 :坐腰着猫,撅;坐地看难式姿
اتقا مىنگەندە قوپايماي وتىر 。正坐要时马骑

قوپايت- قوپاي- 。态动使的

قوپايۋ قوپاي- 。式定不的

قوپاقتا- ① 〈动〉 慌心 ,慌心 ,急着,住不坐
安不卧坐,乱意: قوپاقتاماي بۇگىن قونىپ
كەت. 。吧下住就天今,急着别 ② 上马在骑)
不坐,落一起一子身,簸颠下上(上车在坐或
稳: جول تەگىس ەمەس، ارباداعىلار قوپاقتاپ
وتىرالماي كەلەدى. 颠人的上车,平不坷坎路道
。稳不坐得簸

قوپاقتاۋ قوپاقتا- 。式定不的

قوپال 〈形〉 。的拙笨,的笨

قوپالى 〈形〉 :的草杂苇芦满长 قوپالى كول
。湖苇,荡苇芦

قوپاڭ: قوپاڭ ەتۋ (然突) 。下一晃摇,簸颠

قوپاڭدا- 见 قوپاقتا-.

قوپاڭداس- قوپاڭدا- 。态互交的

قوپاڭدات- قوپاڭدا- 。态动使的

قوپاڭداۋ قوپاڭدا- 。式定不的

قوپاڭ-قوپاڭ 〈副〉 落一起一(体上时马骑)

。地纵一纵一上向,地

قوپار- 〈动〉 ① 垦开,翻 : جەر قوپارۋ 地翻 /
جەردى تەرەڭ قوپارۋ 地土翻深 ② :毁捣,翻推
جاۋدىڭ بەكىنىسىن قوپارىپ تاستاۋ 的人敌毁捣
堡碉 ③ :腾翻,翻乱 ءۇيدىڭ ءىشىن قوپارماڭ-
دار. 。翻乱要不里屋在们你 ④ ,破爆,发爆
炸爆: قوپارۋ جۇمىسى 。业作破爆

قوپارعىش 〈形〉 :的发爆,的破爆 قوپارعىش
وق 弹破爆 / قوپارعىش تۇتىك 筒破爆 /
قوپارعىش زات 物炸爆 / قوپارعىش ءدارى 炸
。药

قوپارعىشتىق قوپارعىش 。词名象抽的

قوپارت- قوپار- 。态动使的

قوپارۋ قوپار- 。式定不的

قوپارۋشى 〈名〉 。手破爆

قوپارىل- ① قوپار- 态动被的 ② 爆,发爆
。炸爆,破

قوپارىلىس- I 〈名〉 ,炸爆,破爆;动震,震爆
发爆: قوپارىلىس ورتالىعى 心破爆 / جانار
تاۋدىڭ قوپارىلىسى 发爆山火 / قوپارىلىس
ەكپىنى 风爆▲ قوپارىلىس تولقىنى 炸爆〔物〕
。波

قوپارىلىس- II قوپارىل- 。态互交的

قوپارىلىستىر- قوپارىلىس- II 。态动使的

قوپارىس- قوپار- 。态互交的

قوپارىستىر- قوپارىس- 。态动使的

قوپسۋ قوپسى- 。式定不的

قوپسى- ① 〈动〉 弄被,软松变,松疏,散松
乱,乱蓬蓬,蓬松;虚浮,松软: قوپسىعان
توپىراق 土浮(土的软松) / قوپسىعان ءجۇن
毛的乱散 / قوپسىعان شاش 发头的松蓬 ②
〔转〕乱说,泄底: قوپسىپ قايداعىنى ايتادى
ەكەن 。去出说都西东的说该不

قوپسىق 〈形〉 。的松疏,的软松,的散松

قوپسىڭقىرا- 〈动〉 蓬较,些一乱散,散松散
:乱蓬较,松 قوپسىڭقىراعان شاش 。乱蓬较发头

قوپسىڭقىراۋ قوپسىڭقىرا- 。式定不的

قوپسىت- قوپسى- 。态动使的

قوپسىتىل- قوپسىت- 。态动被的

قوپىلدا- 〈动〉 不感慌,定不神心,安不立坐

安,犹豫不决:كوتى قوپلداپ قالدى 屁股坐不住(屁股不稳)。

قوپلداۋ قوپلدا- 的不定式。

قور I 〈名〉资金,基金,公积金,储备物资,资源,积累,库存,贮存,积蓄▲ قور جيناۋ 积累资金 / قازنا قورى 资金(公积金)/ اقشا قورى 货币积累 / مەملەكەت قورى 国家资金 / قورعانىس قورى 国防基金 / استىقتىك قورى 粮食储备 ▲ اينالمالى قور 流动资金 ▲ سوزدىك قور 基本词汇。

قور II 〈名〉(制马奶酒的)酵素,曲子,酵母。

قور III 〈形〉受屈的,受凌辱的,受气的;无能的,无知的,愚蠢的,窝囊废,蠢货 ▲ قور بولۋ ① 受凌辱(受折磨)之人 ② 成为无能 ▲ ٴيت قورى 受尽折磨,受尽辛酸 ▲ كەمدى قور تۇتساڭ، سونان زار تارتارسىڭ.【谚】虐待人的人早晚要得到应有的报应。

قور Ⅳ : **قور ەتە ٴتۇسۋ** 鼾一声睡着,一下子睡着。

قورا 〈名〉① 院子,院落,庭院: كەڭ قوراسى بار ٴۇي 有广阔庭院的房子 ② 圈,围栏,畜栏: قوي قورا 羊圈 / اعاش قورا 木围栏 ③ 圈;群: ٴبىر قورا قوي 一圈(群)羊 ▲ جايداق (اشىق) قورا 露天圈。

قورابا I 〈名〉财富,财产。

قورابا II 〈名〉引子,酵素,曲子,(马奶酒或其他饮料在器皿底的沉淀物)。

قورا-جاي 〈名〉① 住宅,住所,房产;宅院,院落,庭院: ونىڭ قورا-جايى بار. 他有房产(他有住宅)。② 畜圈,畜栏。

قوراز 〈名〉〔动〕公鸡 ▲ قوراز ايدار 〔植〕鸡冠花,青箱子。

قورازدان- 〈动〉〔转〕傲慢,傲气,傲岸,骄傲,神气十足,自鸣得意,摆架子。

قورازدانۋ قورازدان- 的不定式。

قورازدى 〈形〉有公鸡的: قورازدى تاۋىقتار 有公鸡的鸡群。

قورازسىن- 见 قورازدان-。

قورازسىنۋ قورازسىن- 的不定式。

قورازشا 〈副〉象公鸡一样地: قورازشا توبە-لەسۋ 象公鸡一样好斗。

قورا - قوپسى 〈名〉① 住宅,住所;院落,庭院,院子。② 畜圈,畜栏。

قورا - قورا 〈形〉一群一群的,成群的,大群的,成圈成圈的: قورا-قورا قوي 一群一群的绵羊。

قورالا- 〈动〉① 圈起来,围起来,(赶牲畜)入栏,入圈: قويدى قورالاۋ 把羊圈起来 ② 筑圈,修筑圈栏,筑围墙: ٴۇيدى قورالاۋ 把房子用围墙圈起来。

قورالان- قورالا- 的被动态 ▲ اي قورالانۋ 月晕 ▲ قورالانىپ وتىرۋ 围坐,围成一圈坐,坐成一圈。

قورالاس I 〈形〉① 同院的,邻近的,紧挨着的: قورالاس كورشى 同院的邻居 / قورالاس وتىرعان مالشىلار 紧挨着居住的牧民们 ② 同栏的,同圈的: قورالاس قوي 同一个圈的羊 ▲ قورالاس قوي، ارالاس اۋىل.【谚】各家相亲,羊只同群。

قورالاس- II قورالا- 的交互态。

قورالات- قورالا- 的使动态。

قورالاۋ قورالا- 的不定式。

قورالى 〈形〉① 成群的,大量的,众多的,满圈的: ونىڭ قورالى مالى بار. 他有成群的牲畜。② 有院落的,带庭院的;有圈的,有圈的: قورالى ٴۇي 带庭院的房子 / **مال** قورالى ٴۇي 有牲畜圈栏的家。

قورالىق 〈名〉① 院落,圈栏: بۇرىن ٴبىر ەسكى قورالىق بار ەدى. 以前有一个破旧的圈栏。② 能容纳一群牲畜的: ٴبىر قورالىق قىستاۋ 能容纳一群牲畜的冬季牧场。

قورام 〈名〉大小,范围,规模,面积。

قوراما 〈名〉铸弹模型。

قورامساق 〈名〉箭囊,箭壶。

قوراپ 〈名〉① 小盒,盒小匣子: سىرىڭكە قورابى 火柴盒 / تەمەكى قورابى 烟盒 ② 外壳,套子: ٴدۇربىنىڭ قورابى 望远镜的套子 ③ 笼子,小筐: تالدان توقىلعان قوراپ 荆条编制的筐子 ④ 车架。

قوراپسىز 〈形〉① 不带盒的,不装匣的,不装箱的;散装的: قوراپسىز سەرەڭگە 不装盒的火柴(散装火柴) ② 不带筐子的,无筐子的。

قوراپتا- 〈动〉 装盒,装匣,装箱;包装: بۇلىنگىش بۇيىمداردى قوراپتاپ تاسۇ 易损商品要装箱运输。

قوراپتاۋ قوراپتا- 的不定式。

قوراپتى 〈形〉① 带盒子的,带匣的,盒装的,匣装的 ② 带筐的,筐装的。

قوراپشا 〈形〉小盒,小匣,小箱: قوراپشا اعاش 小木箱。

قوراسان 〈名〉〔医〕天花,痘疹。

قوراش 〈形〉① 难看的,不好看的,不雅观的,丑的,丑恶的,其貌不扬的,不漂亮的,不美的: كورىنىسى قوراش بولعانمەن ءىشى سۇلۋ 外貌不扬,内心美 ② 窝囊的,没有本事的,无能的: قوراش جان 无能的人 ▲ قوراش ساناۋ 小看,看不起,蔑视。

قوراشسىن- 〈动〉① 嫌丑,嫌不漂亮,不嫌好看: بۇل جىگىت ءبىر قىزدى قوراشسىنىپ المادى. 这个小伙子嫌那个姑娘不漂亮而吹了。② 看不起,小看,轻视,蔑视,瞧不起: سەن ونى قوراشسىنبا، قابىلەتتى ادام. 你别小看他,其实他很有能力。

قوراشسىنۋ قوراشسىن- 的不定式。

قوراشتان- 〈动〉变得丑陋,变丑,显得难看,长得不漂亮: ول قازىر قىز كەزىندەگى ەمەس، قوراشتانىپ كەتتى. 她现在不象姑娘时那样漂亮了。

قوراشتانۋ قوراشتان- 的不定式。

قوراشتىق قوراش 的抽象名词。

قوراشى 〈名〉① 看院子的人,看守家院的人,料理庭院的人 ② 门房,看门人,守卫。

قوراشىل 〈形〉①(畜牲)不离圈的,不离圈门的,习惯于呆在圈里的,恋圈的: قوراشىل سيىر 不离圈的牛(恋圈的牛) ② 不离院门的,不出院门的,守卫的: قوراشىل ءيت 能守门的狗。

قورباق 〈形〉手脚笨的,动作不灵便的,蹒跚的: قورباق شال 动作不灵便的老大爷。

قورباڭدا- 〈动〉(身体笨重)行动不便,动作别扭,动作不灵活,蹒跚。

قورباڭدات- قورباڭدا- 的使动态。

قورباڭداۋ قورباڭدا- 的不定式。

قوربي- 〈动〉(因穿得太厚)显得笨重,臃肿,行动不便,弯不了身。

قوربيت- ① قوربي- 的使动态 ② 竖起(羽毛),膨胀。

قوربيۋ قوربي- 的不定式。

قورعا- 〈动〉① 保卫,保护,守卫,捍卫,维护: وتاندى قورعاۋ 保卫祖国 ② 爱护,拥护: ارميانى قورعاپ، حالىقتى ءسۇيۋ 说话,拥军爱民 ③ 袒护,庇护,包庇,替……卵翼: جامان كىسىلەردى قورعاۋ تۇۋرا ەمەس 包庇坏人是不对的 ▲ باس قورعاۋ 保护自己,保全自己 ▲ كوزدىڭ قاراشىعىنداي قورعاۋ 眼珠一样爱护 ▲ تورعاي جاڭبىر جاۋسا بالاسىن قورعار، بورشاق جاۋسا باسىن قورعار. 【谚】下雨时麻雀保护幼雏,下雹子时麻雀自顾不暇。

قورعاعىش 〈形〉善于保护的,善于保全的: ءوز باسىن قورعاعىش ادام 善于保全自己的人(明哲保身的人)。

قورعال- قورعا- 的被动态。

قورعالا- 〈动〉① 躲,避,躲避(风,雪,雨等): جاڭبىردان قورعالاۋ 避雨 ② 自卫;掩护,保护,遮挡,阻挡: كوزىن قولىمەن قورعالاۋ 用手遮挡眼睛 ③ 畏缩,葸缩,缩手缩脚,不敢放手,不大胆,胆怯: قورعالاپ قىزمەتتى باتىل ىستەي الماۋ 缩手缩脚地不敢放手工作 ④〔天〕下弦: قورعالاعان اي 下弦月。

قورعالاق 见 قورعانشاق.

قورعالاقتا- 〈动〉① 怕,怕事,胆怯,办事缩手缩脚,办事不果断: قىزمەتتە قورعالاقتاپ جۇرەتىن ادام 在工作上缩手缩脚的人 ② 羞怯,胆怯,害羞,躲藏,躲闪,不大方: كىسىدەن قورعالاقتاپ جۇرەتىن بالا 见了人就羞怯的孩子。

قوراعالاقتاۋ قورعالاقتا- 的不定式。

قورعالان- قورعالا- 的被动态。

قورعالات- قورعالا- 的使动态。

قورعالاۋ قورعالا- 的不定式。

قورعالاۋىق 见 قورعالاق.

قورعامپاز 见 قورعانمپاز.

قورعامپازدىق 见 قورعانمپازدىق.

قورعان I 〈名〉 ① 堡垒,要塞,城堡,屏障,围墙,寨墙,防御工事：بەيبىتشىلىكتىڭ قورعانى 和平的堡垒 / بەرىك قورعان 坚固的工事 / قورش قورعان 铜墙铁壁 ②〔转〕靠山,支柱,依靠,庇护者：حالىق ٴبىزدىڭ قورعانىمىز. 人民是我们的靠山。▲ قورعان بولۋ 作主,保护 ▲ ۇلى قورعان 长城 ▲ ەل - ىرىستىڭ كىلتى، ەر - ىرىستىڭ قورعانى. 【谚】幸福的钥匙是人民,幸福的柱石是英雄。▲ جالعىز اعاش ورمان بولماس، جالعىز كەرپىش قورعان بولماس. 【谚】独木不成林,单砖不成墙。

قورعان- II ① قورعا- 的反身态 ② 自卫,防卫,防备：قورعانۋ سوعىسى 自卫战争 ③ 畏怯,害羞,羞怯,胆怯：قورعانىپ سويلەي الماۋ 不敢讲话 ④ 怕,担心,有顾虑：قولىنىڭ جاراسىنان قورعانادى. （他）怕手上的伤口碰着了。

قورعانا - قورعانا 〈副〉 一再怕,总是担心,缩手缩脚：قورعانا - قورعانا پىكىر بەرۋدەن قالۋ 思想上总是有顾虑不敢提意见。

قورعاندا- 〈动〉 ① 修城堡,筑堡垒,修筑防御工事 ② 打围墙。

قورعاندال- قورعاندا- 的被动态。

قورعانداۋ قورعاندا- 的不定式。

قورعاندى 〈形〉 ① 有堡垒的,设有工事的 ② 有围墙的,有城墙的。

قورعانسىز ① 没有城堡的,没有堡垒的〔转〕没有设防的 ② 没有围墙的,没有 ③ 城墙的 没有保护的,无依无靠的,没有靠山的。

قورعانسىزدىق قورعانسىز 的抽象名词。

قورعانشاق 〈形〉 胆小的,胆怯的,畏怯的,畏畏缩缩的,提心吊胆的,胆小怕事的,缩手缩脚的。

قورعانشاقتا- 〈动〉 畏怯,胆小,羞怯,腼腆,胆小怕事,缩手缩脚：بالا قورعانشاقتاپ ۇيگە كىرمەدى. 孩子羞怯得没有进屋。

قورعانشاقتان- قورعانشاقتا- 的反身态。

قورعانشاقتاس- قورعانشاقتا- 的交互态。

قورعانشاقتات- قورعانشاقتا- 的使动态。

قورعانشاقتاۋ قورعانشاقتا- 的不定式。

قورعانمپاز 〈形〉 小心翼翼的,明哲保身的。

قورعانمپازدىق ① قورعانمپاز 的抽象名词 ② 防守主义。

قورعانىس 〈名〉 ① 防御,防卫,防守;自卫：قورعانىس سوعىسى 自卫战争 / قورعانىس اكوپى 防空壕 / مەملەكەت قورعانىس 国防 ② 保垒,地堡,工事：جاۋدىڭ قورعانىسىن قيراتۋ 摧毁敌人的堡垒。

قورعانىش 〈名〉 ① 保护物,防护物,掩护体,屏障：قولىن باسىنا قورعانىش ەتىپ الۋ 用两只手护着头 ②〔转〕保护者,庇护者,包庇者,支持者,支柱,靠山：ونىڭ قورعانىشى بار. 他有后台。

قورعانىشتى 〈形〉 有保护物的,有掩护体的,有屏障的 ②〔转〕有保护者的,有庇护人的,有支柱的,有靠山的。

قورعاس- قورعا- 的交互态。

قورعاسىن 〈名〉 ①〔矿〕铅：قورعاسىن رۋداسى 铅矿 ②〔转〕铅弹 ③〔转〕重的,沉重的,沉甸甸的：كولەمى كىشكەنە بولعانىمەن سالماعى قورعاسىن 看着体积很小可分量很重 ④〔转〕有营养的,营养价值高的：قويدىڭ ٴسۇتى قورعاسىن. 羊奶的营养价值很高。▲ قورعاسىن بەت 〔印〕铅版 ▲ قورعاسىن دوپ 〔体〕铅球 ▲ الماستىڭ جاۋى قورعاسىن. 【谚】钻石之敌是铅（水火不相容）。

قورعاسىندا- 〈动〉 镶铅,镀铅,用铅封起来,灌铅。

قورعاسىندات- قورعاسىندا- 的使动态。

قورعاسىنداۋ قورعاسىندا- 的不定式。

قورعاسىندى 〈形〉 有铅的,镶铅的,镀铅的,灌铅的,封铅的。

قورعاسىنشى 〈名〉 铅工。

قورعات- قورعا- 的使动态。

قورعاۋ قورعا- 的不定式。

قورعاۋشى 〈名〉 ① 保护者,保卫者,捍卫者：وتان قورعاۋشىلارى 保卫祖国的人们 ② 辩护

。员门守〔体〕③ 师律,者护祖,人

② 卫捍,卫保,护保 ① 〈名〉 **قورغاۋشىلىق**

。庇包,护庇,护祖,护辩

掩,物护掩,物挡遮,物护保 〈名〉 **قورغاۋىش**

动自〔物〕 ئۆتورماتتى قورغاۋىش ▲ 体掩,物盖

。角光遮〔电〕 قورغاۋىش بۇرىش ▲ 机险保

,的物挡遮无,的物护保无〈形〉 **قورغاۋىشسىز**

。的体掩无,的物盖掩无

,惜爱;住护,护保(力尽) ① 〈动〉 **قورغاشتا-**

دۆرس ئاركىم ئۆز باسىن قورغاشتاۋ :护爱,惜珍

② 。的对不是己自护保只人个一每 .ەمەس

قورغاشتاۋ- ئادامدارىدى جامان :护祖,庇包,护庇

。恶罪是人坏庇包 .قىلمىس

قورغاشتاۋ قورغاشتا- 的不定式。

堆粪(羊)牛(的年多积堆) ① 〈名〉 I **قوردا**

。料肥机有 ②

。线割,弦〔数〕〈名〉 II **قوردا**

:积垒,集聚,来起堆,积堆 ① 〈动〉 **قوردالا-**

,存储,蓄积,累积 ② 肥积 ئىگايتقىش قوردالاۋ

备贮 استىق قوردالاۋ :藏贮,备贮,存贮,存积

。金资累积 اقشا قوردالاۋ / 食粮

قوردالاۋ قوردالا- 的不定式。

储 ② 的堆成,的儿堆成堆 ① 〈形〉 **قوردالى**

③ 的存储有,的蓄积有,的蓄储有,的厚雄备

قوردالى :的厚子底,的裕充源财,的富丰源资

。庭家的厚子底 سەميا

قورداخدا 见 قورباخدا.

قورداخداۋ قورداخدا- 的不定式。

。母酵 〈名〉 **قورداپ**

笨手笨,拙笨得显(胖肥太因) 〈动〉 **قوردي-**

。便不动行,肿臃,脚

قورديۋ قوردي- 的不定式。

:食粮,物食,粮食,粮口 ① 〈名〉 **قورەك**

② (了炊断)了粮口断里家 ۋيدە قورەك قالماۋ

:料养,份养,品养滋 ,养滋 ,品养营 ,养营

ادامعا قورەك قاجەت، وسىمدىكتەرگە دە قورەك،

和份养要需也物植,养营要需人 .سۋ قاجەت

。水

قورەك-ازىق 见 قورەك.

,的粮口缺,的粮口有没 ① 〈形〉 **قورەكسىز**

سەميالار قورەكسىز :的物食缺,的物食有没

缺,的高不值价养营,的养营有没 ② 户粮缺

。物食的养营乏缺 قورەكسىز ازىق :的养营乏

:够不养营,养营乏缺 〈动〉 **قورەكسىزدەن-**

。子孩的养营乏缺 قورەكسىزدەنگەن بالا

قورەكسىزدەنۋ قورەكسىزدەن- 的不定式。

收吸,养营收吸,饭吃 ① 〈动〉 **قورەكتەن-**

ناۋقاستان ەندى جازىلعان :养营强加,养营,料养

人的愈病刚刚 .ادام جاقسى قورەكتەنۋ ئتيىس

接,取吸,收吸〔转〕② 。养营强加的好很要

/ 差力能收吸 قورەكتەنۋ قۋاتى ئالسىز :受

学里本书从 كىتاپتان ئبىلىم البپ، قورەكتەنۋ

。料养收吸,识知习

قورەكتەندىر- قورەكتەن- 的使动态。

补,品养滋,品养营 〈名〉 **قورەكتەندىرگىش**

。品养

قورەكتەندىرىل- قورەكتەندىر- 的被动态。

قورەكتەنۋ قورەكتەن- 的不定式。

,的养补,的性养滋,的养营有 〈形〉 **قورەكتى**

قورەكتى وسىمدىكتەر :的份养有,的富丰养营

▲ 目肉食 قورەكتىلەر ەت ▲ 物植的富丰养营

ئسۋت قورەكتىلەر 物动乳哺 ▲ ئشوپ قورەكتى-

。物动草食 لەر

养营 ② 物食,粮食,粮口 ① 〈名〉 **قورەكتىك**

。品养补,品养滋,品

富 ② 词名象抽的 قورەكتى ① **قورەكتىلىك**

。高性养滋,养营有

膘上,(马)的饱吃就快很 ① 〈形〉 **قورەقدى**

② 的元复快很,的力体复恢速迅;(马)的快

。的算细打精,的子日过会〔转〕

。庄村,庄村小,子村小 〈名〉 **قورجا**

手笨;走腰着猫,走行首俯 〈动〉 **قورجاقدا-**

。拙笨得显作动,脚笨

قورجاقداۋ قورجاقدا- 的不定式。

里怀或厚太得穿因人指) ① 〈动〉 **قورجي-**

,竭力衰身 ②囊囊鼓鼓,身弯便不(西东着揣

。衰体老年

قورجيۋ قورجي- 的不定式。

褡 قورجىن اۋ ▲ 子褡马,裢褡 〈名〉 **قورجىن**

قورجىن ▲ 圈畜套 قورجىن قورا ▲ 网式裢

满满得装裢褡 ① قورجىنى توق ▲ 房厢 ۋي
满包腰,的有富 ② 的囔囔鼓鼓得装裢褡,的
。的
东)装里子褡马往,裢褡装 〈动〉 قورجىندا-
。走装的裢褡成 : قورجىنداپ الۋ (西
。态动被的 قورجىندا- قورجىندال-
。态动使的 قورجىندا- قورجىندات-
。式定不的 قورجىندا- قورجىنداۋ
褡马,裢褡;装行,李行 〈名〉 قورجىن-قولاك
。子
,枪烟 (的烟麻,烟大抽) ,袋烟水〈名〉 قورقار
。袋烟
凶〔转〕② 狼斑,狗豺〔动〕① 〈名〉 قورقاۋ
▲的厌无得贪,的婪贪,的险阴,的恶凶,的残
。狗豺〔动〕 قورقاۋ قاسقىر
得贪,酷残得变,恶凶,残凶 〈动〉 قورقاۋلان-
。厌无
。式定不的 قورقاۋلان- قورقاۋلانۋ
。厌无得贪 ,酷残,恶凶,残凶 〈名〉 قورقاۋلىق
。声噜呼作,响声一哧扑 قورق ەتۋ :قورق
胆 ;的懦怯 ,的怯胆,的小胆 〈形〉 قورقاق
دا ول / 子孩的小胆 قورقاق بالا : 鬼小
ر ▲ 。一之鬼小胆是也他 .قورقاقتىڭ بىرى
بىر رەت ولەدى، قورقاق مىڭ رەت ولەدى.
▲ 。遍千死可鬼小胆,次一死只雄英【谚】
手,鬼小胆是眼【谚】. كوز قورقاق، قول باتىر
。汉雄英是
,慌恐,惧恐,惧畏,怕害,怕 〈动〉 قورقاقتا-
قورقاقتاپ ەلداڭ الدىنا : 尾畏首畏,胆吊心提
。去前面人众到敢不得怕害 بارالماۋ
。态身反的 قورقاقتا- قورقاقتان-
。式定不的 -I قورقاقتا قورقاقتاۋ
,的怯胆较比,的小胆点有〈形〉 II قورقاقتاۋ
。的大太不子胆
。词名象抽的 قورقاق قورقاقتىق
不,声噜呼噜呼发 قور-قور ەتۋ :قور-قور
。声鼾发,噜呼打地住
。式定不的 II قورىق- قورقۋ
作唧吧唧吧,声嗤噗嗤噗发 〈动〉 قورقىلدا-
噜呼,响作噜咕噜咕,(音声的里泥在踩) 响

。响作噜呼
。态动使的 قورقىلدا- قورقىلدات-
。式定不的 قورقىلدا- قورقىلداۋ
:怖恐,惧畏,惧恐,怕可 ① 〈名〉 قورقىنىش
考,虑顾 ② 怖恐的争战 قورقىنىشى سوعىستىڭ
ونىڭ قورقىنىشتا ول تۈندى : 安下忑忐,虑
③ 。夜一了过渡中安不忑忐在他 .ۋتكىزدى
,胁威 ④ 险遇 ۋشىراۋ قورقىنىشقا :急危,险危
,吓威)胁威 قورقىنىش تۇندىرۋ :吓恐,吓威
。(吓恫
危无,的险危不,的全安 〈形〉 قورقىنىشسىز
.ول قورقىنىشسىز تىك تۇر :的要紧关不,的害
。着立挺然安在他
,的惧恐,的吓恐,的怕可 〈形〉 قورقىنىشتى
قورقىنىشتى :的全安不,的险危;的惊心战胆
كورىنىس قورقىنىشتى / 象景的怕可 ۋاقيعا
。物人险危 ادام قورقىنىشتى / 件事的怖恐
名象抽的 قورقىنىشتى① قورقىنىشتىلىق
。绪情惧恐,理心怖恐,象景的怕可②词
喽嘿出发 (时断切咙喉把) 〈动〉 قورقىرا-
。响作噜呼噜呼,声喽嘿
。杀宰 ② 态动使的 قورقىرا- ① قورقىرات-
。式定不的 قورقىرا- قورقىراۋ
كوپ ▲ 态动使的 II قورىق- قورقىت-
火柴拾人众【谚】. قورقىتادى، تەرەڭ باتىرادى
。高焰
恐连连,唬吓地连接 〈副〉 قورقىتا-قورقىتا
。胁威地再一,吓威地断不,吓
吓恐,的威胁,的人唬,的唬吓 〈形〉 قورقىتپا
。话的人唬 قورقىتپا ءسوز :的
惊使,惊受使,吓惊 〈动〉 قورقىتىپ-ۋركىت-
。安不恐惊使,吓
不的 قورقىتىپ-ۋركىت- قورقىتىپ-ۋركىتۋ
。式定
,骂辱,笑耻;辱受,辱凌,辱侮 〈动〉 قورلا-
كەرەك قورلاماۋ باسقالاردى :待虐,躏蹂,蹋糟
。落部辱侮 قورلاۋ سۇيەك ▲ 人别辱凌能不
。态身反的 -I قورلا قورلان-
富;累积,多增,聚积(产财) 〈动〉 II قورلان-
民农 .قالدى قورلانىپ ديقاندار :财发,来起裕

富裕起来了。

قورلاندۇر- قورلان- Ⅱ 的使动态。

قورلانىس- قورلان- Ⅱ 的交互态。

قورلات- قورلان- 的使动态。

قورلاۋ قورلا- 的不定式。

قورلاۋشى 〈名〉凌辱者，侮辱者，蹂躏者，虐待者。

قورلاۋشىلىق 〈名〉欺压，欺凌，侮辱，凌辱。

قورلۇق 〈名〉① 耻辱，羞辱，丑行，不光彩，丢脸的行为：قورلۇق كورۋ 蒙受侮辱（受到欺压，折磨，虐待 ②（耻辱：قورلىعى ئوتۋ 欺人太甚 ▲ قورلۇق ئيت 受苦受难的处境 ▲ قورلۇق جۇماس ساقتىقتا. 【谚】行的端辱不粘。▲ قورلۇق ومىردەن ەرلىك ئولىم ارتىق. 【谚】忍辱偷生不如英勇献身。

قورلۇق-زورلۇق 〈名〉欺压，迫害，暴行，压迫，压诈，横行霸道，蛮横无理。

قورمال 〈名〉再生父母，恩人：پارتيا ئبىز-دىك قورمالىمىز. 党是我们的再生父母。

قورپىلدا- 〈动〉（因鞋大走起路来便）哐啷作响，踢里踏拉作响：اياعىنداعى باتىنكەسى كەڭ كەلىپ، جۇرگەندە قورپىلدايدى. 他脚上穿的皮鞋太大，走起路来直哐啷。

قورپىلدات- قورپىلدا- 的使动态。

قورپىلداۋ قورپىلدا- 的不定式。

قورس: قورس ەتۋ ①（刀剑刺人体、畜体时）发噗哧声 ② 大发脾气，勃然变色 ③（马）受惊发出鼻声。

قورساۋ 见 قۇرساۋ.

قورس-قورس: قورس-قورس ەتۋ 发齁齁声，发出哼哼声，不断地哼哼，发出呼噜呼噜声。

قورسىل 〈名〉①（指猪）齁，齁声，呼噜声 ② 哼哼声，抽噎声。

قورسىلدا- 〈动〉① 发出哼哼声，发齁齁声，发呼噜呼噜声：شوشقاشا قورسىلداۋ 象猪一样齁齁 ② 〔转〕抽噎：قورسىلداپ جىلاۋ 痛哭流涕。

قورسىلدات- قورسىلدا- 的使动态。

قورسىلداۋ قورسىلدا- 的不定式。

قورسىن- 〈动〉① 感到羞耻，感到不好意思，认为耻辱，认为丢脸，认为丢人 ② 认为窝囊，感到无能，当成囊货。

قورسىنۋ قورسىن- 的不定式。

قورتاڭ 〈名〉① 不正常的情绪，埋怨情绪，② 别别扭扭，笨拙，动作不灵便，笨手笨脚。

قورتاڭدا- 〈动〉闹情绪，闹别扭，抱怨：قورتاڭداۋدان نە بىتەدى، ئىسـ ـــك بولسا ئوز جونىڭمەن ايت. 只抱怨有什么用，有事正经八百地讲。

قورتاڭدات- قورتاڭدا- 的使动态。

قورتاڭداۋ قورتاڭدا- 的不定式。

قورتاڭ-قورتاڭ: **قورتاڭ-قورتاڭ ەتۋ** 见 قورتاڭدا-.

قورتپا 〈名〉〔动〕哲罗鱼。

قورتىق 〈形〉① 双隐睾的，单睾丸的，单隐睾的：قورتىق قوشقار 单睾丸的公绵羊 ② 身材矮小的，矬的 ③ 窝囊的，无能的 قورتـــق كەپتەر 侏儒鸽。

قورتىندى 见 قورتىندى.

قورتىندىلا- 见 قورتىندىلا-.

قورتىندىلاۋ قورتىندىلا- 的不定式。

قورۋش 〈名〉防卫体，保护物，掩体，掩护物，躲避处：قورۋش تام 围墙 / ئيت قورۋش 防狗（咬）棍 / شىبىن قورۋش 蝇甩子（蝇拍子）。

قورشا- 〈动〉① 围，包围，围绕，圈起：قورشاپ جويۋ 围剿 / جاۋدى قورشاۋ 包围敌人 ② 挡，遮挡，遮盖，蒙盖：اعاش قىستاقتى قورشاپ الىپتى. 树林挡住了村子。③ 笼罩；罩着：كۇڭگىرت تۇمان كولدىڭ بەتىن قورشاپ تۇر. 朦胧的薄雾笼罩着湖面。

قورشاعىش 〈名〉围栏，遮挡物。

قورشال- قورشا- 的被动态。

قورشالا- 〈动〉① 围，围起，围着：ۇستەلدى قورشالاپ وتىرۋ 围着桌子坐 ② 包围，围聚：جاۋدى قورشالاپ الۋ 把敌人包围住。

قورشالان- ① قورشالا- 的被动态 ② 笼罩，堆积，聚集：قورشالانعان قارا بۇلت 笼罩着的乌云。

قورشالاس- قورشالا- 的交互态。

قورشالاۋ قورشالا- 的不定式。

قورشامالى 〈形〉 围起来的,与……隔开的 ▲ قورشامالى جايلىم 草库伦。

قورشان- قورشا- 的反身态。

قورشات- قورشا- 的使动态。

قورشاۋ I 〈名〉①篱笆,栅栏,围栏,围墙 ② 驼背上用毡子围起来的适合于坐人的位置。

قورشاۋ II قورشا- 的不定式。

قورشاۋلا- 〈动〉 围直来,包围: جان-جامىنان قورشاۋلاپ 从四周围起来。

قورشاۋلاۋ قورشاۋلا- 的不定式。

قورشاۋلى 〈形〉 ① 围起来的,圈起来的,有围墙的,有栏杆的: قورشاۋلى قوي 圈起来的羊群 / قورشاۋلى گۈل باقشا 有围栏的花园 ② 被包围的, 被围困的, 处于包围圈里的: قورشاۋلى جاۋ اسكەرلەرى 被 围 困 的 敌 军 / قورشاۋلى قالا 处于包围圈的城市。

قورشىلىق 见 قورلىق.

قورى- 〈动〉 看守,守卫,守护;监视;保护, 保卫,防卫: مالدى قورۇ 守卫畜群 / ەگىن قورۇ 看护庄稼 ▲ ىيت قورىعان جەرگە ىوش. 【谚】狗专在被守卫的地方碍事。

قورىعىش 〈形〉 能看守的,善于看守的,善于守护的: قورا قورىعىش ىيت 善于看家的狗▲ شىبىن قورىعىش 蝇用子。

قورىق I 〈名〉 ① 牧草丰盛的地方,草场 ② 禁区,保护区,封锁区: بالىق قورىعى 禁渔区 / اڭ اۋلاۋ قورىعى 禁猎区 / ورمان قورىعى 禁伐区 ③ 围墙,城堡,寨墙,土围子。

قورىق I 〈名〉 石堆, 堆积物, 堆起来的东西: رۋدا قورىعى 矿石堆 ▲ تاس قورىق 烧红的石块)牧人在野外将这种烧红的石块放入有羊奶的碗里使奶变熟) ▲ تىشقان قورىق ① 老鼠多洞的地方 ② 〔医〕老鼠疮,淋巴结核,瘰疬。

قورىق- II 〈动〉 害 怕,胆 怯,畏惧: تۇندە جۇرۋدەن قورقۇ 惊于夜行 ▲ جانىنان قورقۇ 恐万分 ▲ قورىققانعا قوس كورىنۇ 草木皆兵 ▲ قورىققان بۇرىن جۇدىرىقتايدى. 【谚】胆小鬼先动手(先下手为强;恶人先告状)。

قورىقتا- I 〈动〉 ① 划为禁区,划为保护区, (把某地)封锁起来 ② 打围墙,修筑篱笆。

قورىقتا- II 〈动〉 (为了烧熟鲜奶)烧红石块。

قورىقتال- قورىقتا- I 的被动态。

قورىقتات- قورىقتا- I 的使动态。

قورىقتاۋ قورىقتا- I 、II 的不定式。

قورىقتىق 〈名〉 用烧红的石块煮熟的羊奶。

قورىقشى 〈名〉 看守者,守卫者,看守禁区的人。

قورىل I 〈名〉 鼾声,呼噜,鼾音。

قورىل قورى- II 的被动态。

قورىلدا- 〈动〉 打鼾,打呼噜,发出鼾声。

قورىلدات- قورىلدا- 的使动态。

قورىلداۋ قورىلدا- 的不定式。

قورىم I 〈名〉 砂砾,砾石,砂碛,(山地的) 砂石带动,乱石地带: قورىم تاستار 岩石,砾石) / تاۋدان تۇسكەن قورىم تاستار 从山上滚下来的乱石。

قورىم II 〈名〉 坟地,墓地。

قورىمدى 〈形〉 砂砾多的,砾石多的,乱石多的: قورىمدى بەت 乱石多的山坡。

قورىن- ① قورى- 的反身态 ② 〔转〕害羞, 害臊,忸怩不安,拘束: قورىنىپ سويلەمەۋ 不好意思说话。

قورىس I ① 沉积物,淤泥 ② 水坑: قورىسقا سۋ توقتاۋ 水坑里有积水 ③ 废墟: قورىس قىلۋ 造成严重破坏,弄成了废墟④杂乱无章,乱七八糟,混乱: قورىسىن شىعارۋ 搞得乱七八糟。

قورىس- II قورى- 的交互态。

قورىس-قوپا: **قورىس-قوپا بولۋ** 弄得乱七八糟,弄得一团糟,翻箱倒柜。

قورىت- ① قورى- 的使动态 ② 熔解,冶炼: قورىش قورىتۋ 炼钢 / تەمىر قورىتۋ 炼铁 ③ 总结,概括,总合: قورىتىپ ايتقاندا 概括起来说(总起来说) / قورىتىپ كەلگەندە 概括起来 ④ 消化,吸收: اس قورىتۋ جولى 消化道 / جەڭىل تاماق بولماسا قورىتا المايدى. 不好消化的食物消化不了。

قورىتقىش 〈形〉 ① 熔 炼 的,冶 炼 的:

قورىتقىش وشاق ② 熔炉；善于作出总结的，善于作结论的：تاجىريبەلەردى قورىتقىش ادام 善于总结经验的人。

قورىتپا 〈名〉熔合物，熔炼物，熔化液。

قورىتۋشى 〈名〉炼钢工人，冶炼工人。

قورىتىل- قورىت- 的被动态。

قورىتىندى I 〈名〉① 结论，总结；要点，结语：قىزمەت قورىتىندىسى 工作总结 / قورىتىندى شىعارۋ 作结论 ② 判断，论断，推论：دانىشپاندىق قورىتىندى 英明的论断 / ونىڭ قورىتىندىسى دۇرىس 他的判断是对的。

قورىتىندى II 见 قورىتپا.

قورىتىندىلا- 〈动〉作总结，作结论，总结：قىزمەتتى قورىتىندىلاۋ 总结工作 / قورىتىندىلانعان ىس 作过结论的事情。

قورىتىندىلاس- قورىتىندىلا- 的交互态。

قورىتىندىلات- قورىتىندىلا- 的使动态。

قورىتىندىلاۋ قورىتىندىلا- 的不定式。

قوس I 〈名〉耕地时一张犁，一对畜和一个人的统称：بۇگىن نەشە قوس شىعارادى؟ 今天出几套犁？ ▲ قوس ايداۋ 耕地(犁地) ▲ قوس جىعىلۋ 停犁，耕完地 ▲ بىر قوس جەر 一套犁的耕地(近四亩地) ▲ قوس شىعۋ 开犁，开始耕地。

قوس II 〈名〉马架，窝棚，简易帐篷，简易毡房：قوس تىگۋ 搭马架(搭简易帐篷)。

قوس III 〈名〉(转场时或者到远处放牧时，大畜百头以上的，上畜二、三百头的)畜群：بىر قوس جىلقى 一群马 / سيىر قوسى 牛群 / ەكى قوي قوس 两群羊。

قوس IV 〈数〉一对，一双，一付，成双的，成对的，双层的，两个，加倍的，双重的，双生的：قوس بارماق 双指手(连指手) / قوس وركەش تۇيە 双峰骆驼 ▲ ماندەس قوس سوزدەر 同义对偶词 ▲ تۇتىلمالى قوس جۇلدىز 〔天〕食双星 ▲ قوس اياقتاۋ 盖蹄而驰 ▲ قوس انالىق كىلەتكالىق 杂合性 ▲ قوس ارا تىستى 重锯状 ▲ قوس استار 衬布 ▲ قوس ات ① 两匹马 ② 乘马行军中的备用马 ▲ قوس اۋىز مىلتىق 双筒枪，双筒猎枪 ▲ قوس بۋىندى سوز 〔语〕双音节词 ▲ قوس داۋىستىلانۋ 〔语〕复元音化 ▲ قوس ەتەك (裙子底边)有两道褶裥的 ▲ قوس ەتەك كويلەك 有两道褶裥的连衣裙 ▲ قوس جاپىراقتى وسىمدىكتەر 〔植〕双叶植物 ▲ قوس جىنىستى 两性的 ▲ قوس جىنىستى گۇل 〔植〕完全花 ▲ قوس كورىنۋ 复视 ▲ قوس (ەكى) ماۋسىمدىق كۇرىش 双季稻 ▲ قوس مەكەندى جانۋارلار 两栖动物 ▲ قوس مەكەندىلەر 两栖类，两栖纲 ▲ قوس نۇكتە (توشكى) 〔语〕冒号 ▲ قوس سوز 〔语〕重迭词，对偶词 ▲ قوس تولىقتاۋىش 〔语〕双宾语 ▲ قوس توتىقتار 〔化〕二氧化合物 ▲ قوس تىنىستىلار 肺鱼亚纲 ▲ قوس تىرناق 〔语〕双引号 ▲ قوس تىس ① 重牙，包牙 ② 双锌 ▲ قوس ۋىس 一捧，一掬 ▲ قوس قاناتتىلار 双翅目 ▲ قوس ارىپ 〔语〕双字母 ▲ قورىققانعا قوس كورىنەدى.【谚】草木皆兵。

قوس- V 〈动〉① 集，集合，汇合，聚集，汇集，集会：مالدى مالعا قوسۋ 把分散的牲畜集中在一起 ② 加入，加进，列入；补充，充实：سۇتكە سۋ قوسۋ 奶里加水 / جاڭا مازمۇن قوسۋ 补充新内容 ③ 掺和，使混合：توپىراققا بور قوسۋ 往土里掺石灰 ④ 增加，添加，附加：قوسىپ بەرىلگەن جالاقى 附加工资 ⑤ 归并，合并，并，使联合：تاريح بولىمى مەن تىل بولىمىن قوسۋعا بولمايدى. 历史室和语言室不能合并。 ⑥ 使结伴，搭伴，随同：ول بالاسىن قالاعا باراتىندارعا قوسىپ جىبەردى. 他让孩子和别人搭伴进城去了。 ⑦ 允许，许配：اتا-اناسى قوسقان جارى 父母许配的丈夫 ⑧ 〔数〕加，用加法运算：ەكىنى ەكىگە قوسسا تورت بولادى. 二加二等于四。 ⑨ 凑份子，送礼 ▲ ات قوسۋ ① 参加赛马 ② 参与，介入 ▲ اقىل قوسۋ 出主意，出谋，献策，献计 ▲ باس قوسۋ ① 团聚 ② 集中，碰头 ▲ داۋىس قوسۋ ① 响应 ② 赞同，伴唱 ▲ يت قوسۋ 嗾使狗咬 ▲ كوڭىل قوسۋ 两相情愿，情投意合 ▲ تىزە قوسۋ 坐在一起；团结一致 ▲ ىسكە قوسۋ 使用，投产，交付使用 ▲ ۇلەس قوسۋ 作出贡献 ▲ ۇن قوسۋ ① 响应，应和 ② 伴唱 ▲ انگە

قوسۇ 歌颂；在歌词里提及 ▲ ءبىلىم جىگىتتى بايگەگە، جىلىك اتتى بايگەگە قوسادى.【谚】知识可使青年如虎添翼，膘壮可使骏马奔驰万里。

قوسا 〈副〉① 共同，一起，共同地，联合地，跟（和）……一起（一块）：ول ايەلىنە قوسا بالاسىن دا ەرتىپ باردى. 他连老婆带孩子都一起带去了。② 附带，顺便，兼：ايتىۋ قوسا 附带说 / قوسا الا كەل 顺便带来 / قوسا باسقارۋ 兼管 ▲ قوساعىمەن قوسا كارتەيۋ 白头偕老。

قوساعاش 〈名〉（搭马架，简易帐篷的）支杆，支架。

قوساياق 〈名〉〔动〕跳鼠。

قوساق 〈名〉①（挤羊奶时）交颈系在一条绳上的母羊，交颈系在一条绳上的羊：ءبىر قوساق قوي 串系在一条绳上的羊只 ② 〔转〕夫妻，一对夫妻，伴侣：قۇداي قوسقان قوساق 天生的一对 ▲ قوساق اراسىندا كەتۋ 被裹胁 ▲ قوساق تۇرتكەن قوزىداي 贪婪的，贪嘴的 ▲ قوساعىمەن قوسا كارتەيۋ 白头偕老 ▲ وزىنە قاراي قوساعى، قازانىنا قاراي وشاعى.【谚】找对象先把自己照，修锅灶先量大小锅。

قوسا-قابات 〈副〉和……一块，与……同时：بيىل جازدا جاڭبىر جوق بولدى، وعان قوسا-قابات جەل قاتتى سوقتى. 今年夏天没有雨水，与此同时风刮得很厉害。

قوساقتا- 〈动〉① 把（羊只）交颈系在一起，串系在一起，一对一对地缚住：ەكى اتتى قوساقتاپ ايداۋ 把两匹马拴在一起赶 ② 将（物品）双双捆住，扎束。

قوساقتال- قوساقتا- 的被动态。

قوساقتان- قوساقتا- 的反身态。

قوساقتاس- قوساقتا- 的交互态。

قوساقتات- قوساقتا- 的使动态。

قوساقتاۋ قوساقتا- 的不定式。

قوساقتى 〈形〉① 交颈串系起来的，成串的，一排排的：قوساقتى ۋاگوندار 成串的车箱 ② 铰接的，带挂斗的：قوساقتى تراللەيبۋس 铰接式无轨电车 ③ 〔转〕有配偶的，结成夫妻的 ▲ قوساقتى قۇستار (قوساقتىلار) 〔动〕小青。

قوساق-قوساق 〈形〉① 一串一串的，一连串的，一排一排的：قوساق-قوساق قويلار （交颈系在一起的）一串一串的羊只 / قوساق-قوساق اتتار 成对系在一起的马匹 ② 双双对对的，夫妻，成双成对的伴侣：ەر-ايەلدەر قوساق-قوساعىمەن باقشاعا بارىپ جاتىر. 成双成对的小夫妻到公园里去。

قوسالاقان 〈名〉〔植〕合掌消。

قوسالقى 〈形〉备用的，后备的，附带的，辅助的，补充的，增补的，追加的，兼的：قوسالقى ات 备用马 / قوسالقى ىستەۋ 兼做（兼办） / قوسالقى ساباق 兼课 / قوسالقى قىزمەت 兼职 / قوسالقى كىرىس 附带的收入 / قوسالقى ايلىق 追加工资 ▲ بۇيرەك قوسالقىسى 〔生理〕副肾 ▲ ەن قوسالقىسى 〔生理〕副睾丸 ▲ مي قوسالقىسى 〔生理〕副垂体 ▲ قوسالقى انىقتاۋىش 〔语〕补充定语 ▲ قوسالقى بوياعىش 副染色体 ▲ قوسالقى بۇتاق 〔植〕副梢 ▲ قوسالقى گورمون 副激素，副荷尔蒙 ▲ قوسالقى گۇل ءتاجى 〔植〕副花冠 ▲ قوسالقى دەنە 副基体 ▲ قوسالقى دىبىس 〔物〕陪音，泛音 ▲ قوسالقى ەن 〔生理〕副睾丸 ▲ قوسالقى زات 副产物，副产品 ▲ قوسالقى كراحمال 副淀粉 ▲ قوسالقى نەرۆى 〔生理〕副神经 ▲ قوسالقى نۇسقا 副本 ▲ قوسالقى ورام 〔电〕副线圈 ▲ قوسالقى رياكسيا 〔化〕副反应 ▲ قوسالقى سىمپاتيكالىق زەرۆى 〔生理〕副交感神经 ▲ قوسالقى تالاق 〔生理〕副脾 ▲ قوسالقى تامىر 〔生物〕副根 ▲ قوسالقى تاقىرىپ 副标题，副题 ▲ قوسالقى تولقىن 〔电〕副波 ▲ قوسالقى توپشا ەلەمەنتتەر 〔化〕副族元素 ▲ قوسالقى توستاعانشا 〔植〕副萼 ▲ قوسالقى تىڭايتقىش 〔农〕杂肥 ▲ قوسالقى شىقشىت بەز 副甲状腺 ▲ قوسالقى قالقانشا بەز 〔生理〕副腮腺 ▲ قوسالقى قانات 副翼 ▲ قوسالقى ءوس 副轴。

قوسالقىلا- 〈动〉归并，合并到一起，附带：ءبىر نارسەنى قوسالقىلاپ سويلەمەي قويمايدى 非附带地说几句不可。

قوسالقىلان- ① قوسالقىلا- 的反身态 ② 伴随，同时出现 ③ 附带，连带。

قوسالقىلاس- قوسالقىلا- 的交互态。

قوسالقىلات- قوسالقىلا- 的使动态。

قوسالقىلاۋ قوسالقىلا- 的不定式。

قوسانجارلا- 〈动〉① 抢先，抢嘴，争着要 … …: باسقالار سويلەپ بولسىن، قوسانجارلاماي تۇرا تۇر. 先让别人讲完，你别抢嘴。② 并行，同行，伴随: اداش قالاغا بارامسەن بىلەن دا قوسانجارلاپ بولمايدى. 哥哥要进城，他也非一块去不可。

قوسانجارلاس- قوسانجارلا- 的交互态。

قوسانجارلات- قوسانجارلا- 的使动态。

قوسانجارلاۋ قوسانجارلا- 的不定式。

قوسار 〈名〉牵着的备乘马，牵着的替换马▲ قوسار گۇل تاباقشاسى 〔植〕伞房花序。

قوسارلا- 〈动〉① (将牲畜) 并排拴系，交颈 系在一起，连在一起拴住; 并排牵行，随牵: جوق. ونى ەسەنگىن اتىن ٴالى العان قوسارلاپ 他还没有替换着的牵着的备用马。② 并排放置使 列队成形: اربالاردى قوسارلاپ قاتار قويۋ 将大车并排放成一行。

قوسارلان- ① قوسارلا- 的反身态 ② 成对，重叠; 伴随 ③ 并排而行，并驾，协同动作。

قوسارلاس- قوسارلا- 的交互态。

قوسارلات- قوسارلا- 的使动态。

قوسارلاۋ قوسارلا- 的不定式。

قوسارلى 〈形〉① 成双的，成对的，交颈系在 一起的 ② 并排的，并 列的，并驾的，并行的: قوسارلى ات اربا 双套马车。

قوساتار 〈名〉双筒枪，双筒猎枪。

قوساۋىز 〈形〉双筒的: قوساۋىز مىلتىق 双筒 枪。

قوسكىندىك 〈名〉(驼羔的) 脐带炎，脐带 病。

قوس-قولاك 见 قوس I.

قوس-قوس 〈形〉① (马架，简易帐篷) 一顶一 顶的 ② (牲畜) 一群一群的，成群的 ③ (犁) 一套一套的 ④ 成双的，成对的。

قوس-قوستا- 〈动〉一双双，一对对，双双对 对: قىز-جىگىتتەر قوس-قوستاپ باقشاعا كەتىپ بارادى. 男女青年们双双对对地到公园里去玩。

قوس-قوستاۋ قوس-قوستا- 的不定式。

قوس ٴمۇيىز 〈名〉羊角形图案。

قوسپا 〈名〉① 混合物，混合体，温合剂，合 成剂: قوسپا سابىن سۇيىقتىعى 合成洗涤剂 ② 奶 酪，黍米，糖和油等搀在一起) 拌儿 ③ 假的，伪造的，虚假的 ④ (起制成的一种食品) 言论，搀假的，有水分的: قوسپا سوزدەر 伪造 的话 ④ 连接处，交叉点 ▲ قوسپالارى سىناپ 水银化合物 ▲ قوسپا بولات 〔冶〕合金钢 ▲ قوسپا داۋىستى دىبىس 〔语〕复合元音 ▲ قوسپا مال 代放的牲畜 ▲ قوسپا تاقتاي 胶合板。

قوسپاق 〈名〉① 单峰驼和双峰驼交配而生 的) 杂交骆驼 ② 一对: قوسپاق وركەش تۇيە 双峰驼 / قوسپاق جول 双道 ▲ قوسپاق بال 双 峰种驼和单峰母驼交配而生的杂交驼 ▲ قوسپاق نار 第二代杂交驼 ▲ قوسپاق مىرزا 纯种单峰母驼和双峰公驼交配而生的后代▲ قوسپاق ۋىرەك 〔动〕针尾鸭。

قوسپاقتا- 〈动〉① (将两根绳子) 使成双 ② (将牛、马、羊等) 一对一对地缚住 ③ (单 峰驼和双峰驼) 杂交，配种。

قوسپاقتال- قوسپاقتا- 的被动态。

قوسپاقتاۋ قوسپاقتا- 的不定式。

قوسپاسىز 〈形〉① 非混合的，无搀合的，非 组合的，非合成的 ② 没有水分的，真实的。

قوستا- 〈动〉① 赞成，赞同，赞助，同意，支持， 拥护，附和，随声附和: پىكىرىن ونىڭ قوستايمىز. 我们同意他的意见。/ ادىلەتتى سوعىستى قوستاۋ 支持正义的战争 / ٴبىرى ايتىپ ٴبىرى قوستاۋ 一唱一合。② 使马成 双结队。

قوستابان 〈名〉蹄缝之间的脓肿。

قوستاس I 〈形〉① 同居在一个马架里的，同 居在一顶简易帐篷里的 ② 近邻，邻居: قوستاس وتىرعان مالشىلار 邻近居住的牧民们 ③ 合伙耕地的: قوستاس ەگىن سالۋ 合伙种庄 稼。

قوستاس- II ① قوستا- 的交互态 ② (种地 时) 合作，合伙。

قوستات- قوستا- 的使动态。

قوستاۋ قوستا- 的不定式。

قوستاۋشى 〈名〉 赞同者，赞成者，附和者，拥护者，支持者。

قوستىر- قوس- V 的使动态。

قوستىرت- قوستىر- 的使动态。

قوسۋ I 〈名〉〔数〕加法 ▲ قوسۋ بەلگىسى 加号。

قوسۋ II قوس- V 的不定式。

قوسشى 〈名〉 ① 马架主人，简易帐蓬的主家 ② 扶犁者，掌犁人 ③ 跟随者，追随者 ④ 随同者，随行者，随行人员，伴随者，结伴者。

قوسشىلىق 〈名〉 耕种作业，耕耘操作。

قوسىق 〈名〉 民歌，民谣：قوسىقتار جيناعى 民歌集，民谣集 / قوسىققا باي ەل 民歌丰富的人民。

قوسىقشى 〈名〉 民歌手，歌谣手，歌谣说唱者。

قوسىل- ① قوس- V 的被动态 ② 同意，赞成，附合：ونىڭ پىكىرىنە قوسىلۋ 同意他的意见 ③ 相会，会合，合师，汇合：ەكى ارميا قوسىلدى. 两军会师了。/ وزەن تەڭىزگە قوسىلدى. 河水汇入大海。④ 参加，加入，加进：ولار بىزگە قوسىلدى. 他们参加了我们的队伍。⑤ 联合，合并，归并，并入：ەكى توپتىڭ قوسىلۋى 两派的联合 / ەكى ٴوندىرىس گرۋپپاسى قوسىلىپ كەتتى. 两个生产小组合并了。⑥ 投入，交付使用：زاۋود ٴوندىرىسكە قوسىلدى. 工厂已投入生产。▲ ادام قاتارىنا قوسىلۋ 长大成人，懂事 ▲ دەمى قوسىلۋ 配合，相帮；情投意合，串通 ▲ توسەكتە باسى قوسىلۋ 同枕共寝 ▲ قوسىلۋ راكسياسى〔化〕聚合反应 ▲ ۇيىرگە قوسىلۋ 马交配 ▲ توسكەيدە مالى، توسەكتە باسى قوسىلعان.【谚】山水相连；亲如一家。

قوسىلعىش 〈名〉①〔数〕被加数 ② 易同意的，有求必应的：نە پىكىر بولسا دا قوسىلعىش ادام 不论什么意见都表示同意的人。

قوسىلعىشتىق قوسىلعىش 的抽象名词。

قوسىلىس I 〈名〉 汇合，汇集，结合，组合，会师，连接，接头：ەكى وزەننىڭ قوسىلىسى 两条河的汇合处 / ەكى باعىت ارميانىڭ قوسىلىسى 两个方面军的会师 / رەلىستىڭ قوسىلىسى 钢轨的连接处 ▲ ورگانيكالىق قوسىلىستار〔化〕有机化合物 ▲ سايكەس قوسىلىستار〔化〕相应化合物。

قوسىلىس- II قوسىل- 的交互态。

قوسىمشا I 〈名〉〔语〕接词，词尾，附加成分 ▲ قوسىمشا ەكپىن〔语〕次重音。

قوسىمشا II 〈形〉 ① 附加的，追加的，补充的，附带的，辅助的：قوسىمشا جالاقى 附加工资 / قوسىمشا ەڭبەك 辅助劳动 ② 副的，兼的：قوسىمشا ٴونىم 副产品 / قوسىمشا كاسىپ 副业 / قوسىمشا مىندەت 副职（兼职）③ 增的，增加的：قوسىمشا سان （报刊的）增刊 ▲ قوسىمشا قۇن〔经〕剩余价值。

قوسىمشالا- 〈动〉 补充，添加，附加：ٴبارى دە انىق، قوسىمشالايتىن ەشتەڭە جوق. 一切很清楚，没有什么补充的。

قوسىمشالاۋ قوسىمشالا- 的不定式。

قوسىن 〈名〉 ① 部队，队伍，军队，兵团：حالىق قوسىنى 人民军队 / توڭكەرىستىك قوسىن 革命队伍 / ٴوندىرىس-قۇرىلىس قوسىنى 生产建设兵团 ② 边境兵站，边境兵营，边防站。

قوسىندا- 〈动〉 ① 加，加在一起：ەكى ساندى قوسىنداعاندا قانشا بولادى؟ 把两个数字加起来等于多少？② 组织起来，编队：جاستاردى قوسىنداۋ 把青年人组织起来。

قوسىنداۋ قوسىندا- 的不定式。

قوسىندى I 〈名〉〔化〕化合物，混合物，混合体，内含物：حيميالىق قوسىندىلار 化学的化合物，化合物 ②〔数〕和数 ▲ الگەبرالىق قوسىندى〔数〕代数和 ▲ تولىق قوسىندى〔数〕完整和 ▲ شەكتەۋلى قوسىندى〔数〕有限和。

قوسىندى II 〈形〉 有军队的，队伍多的，带队伍的，驻有部队的。

قوسىندىق قوسىندى I、II 抽象名词。

قوتاق 〈名〉〔口〕男性生殖器，阴茎。

قوتان 〈名〉 露天畜栏，露天羊圈，羊群过夜的敞圈：قوتان تازالاۋ 打扫畜栏 / قويعا قوتىر قوتاننان جۇعادى. 羊的疥癣是从畜栏里传染

的。▲ القا قوتان وتىرۋ 围成圈儿坐,围坐。

قوتاندا- 〈动〉(将牲畜)赶入畜栏,(将畜群)圈起来。

قوتانداس- قوتاندا- 的交互态。

قوتانداۋ قوتاندا- 的不定式。

قوتاندى 〈形〉有畜栏的,有圈栏的,(畜群)有过夜处的。

قوتار- 〈动〉① 倾倒,(液体)倒:ساباداعى قىمىزدى تەگەنەگە قوتارۋ 把皮囊里的马奶酒倒到盆里 ② 一口喝干,一饮而尽:ول شاراداعى قىمىزدى قوتارىپ ءىشىپ كەتتى. 他把大木碗里的马奶酒全都喝光了。③ 翻:توپىراقتى تەرەڭ قوتارۋ 深翻土地 ④ 抄写,誊清,转录:ارگينالدى اقتا قوتارۋ 誊清原稿。

قوتارعىش 〈名〉倾倒装置,倾倒溶器。

قوتارت- قوتار- 的使动态。

قوتارۋ قوتار- 的不定式。

قوتارىل- قوتار- 的被动态。

قوتارىس- قوتار- 的交互态。

قوتىن 〈名〉① 鲁莽汉,愚顽 ② 野的,鲁莽的。

قوتىندىق ① قوتىن ② 的抽象名词 ② 鲁莽行为。

قوتىر 〈名〉① 疥疮,癣疥,疥癣病 ②〔转〕挖苦的,刻毒的,苛刻的,带刺儿的:قوتىر ءسوز 挖苦 / قوتىر ولەڭ 歪诗 ▲ ەشكى قوتىر 疥疮 ▲ سارباس قوتىر 黄癣,黄水疮 ▲ تەگگە قوتىر 牛皮癣 ▲ كەنەسى قوتىر 疥病螨,疥虫 ▲ قايىڭ قوتىر 疣枝桦 ▲ وت قوتىر 山萝卜 ▲ ءوز قوتىرىن ءوزى قاسۋ 个行其事,各扫门前雪 ▲ قوتىر اتقا قوتىر ات ءۇيىر.【谚】癞马找癞马(物以类聚,人以群分)。

قوتىراش 〈名〉① 疥疮,癣疥 ② 患疥疮的人。

قوتىر-قوتىر 〈形〉① 长满疥疮的,满是疥癣的 ② 疙里疙瘩的,非常粗糙的,不光滑的。

قوتىرلا- 〈动〉把一物表面弄污,把一物表面弄得疙里疙瘩。

قوتىرلان- ①قوتىرلا- 的被动态②生疥疮,患疥癣。

قوتىرلانۋ قوتىرلا- 的不定式。

قوتىرلاۋ قوتىرلا- 的不定式。

قوتىرءشوپ 〈名〉〔植〕糙草 ▲ سۇلاما قوتىرءشوپ 平卧糙草。

قوش I 〈叹〉① 再见,再会:قوش، ساۋلەم! 再见,亲爱的姑娘! ② 请:قوش، وتىرىڭىز! 请坐 / قوش، الىڭىز! 请吃吧! ③ 是,是的,好,好的:قوش، قازىر بارايىن. 是,我马上就去。

قوش II 〈形〉满意的,同意的,惬意的,顺心的,高兴的 ▲ كوڭىل قوش 心满意足,高兴,愉快 ▲ قوش الۋ 欢迎,赞同,满意 ▲ قوش بولۋ 高兴,满意 ▲ قوش ءيىس 香味儿,清香味儿 ▲ قوش كەلۋ 来的是时候,来的正好,来的及时 ▲ قوش كورۋ 满意,喜欢。

قوش III 〈感〉挤羊奶时催奶或唤羊归来的吆喝声。

قوشاقان 〈名〉① 对小羔羊的昵称 ②(对小孩儿的昵称)小宝宝,小宝贝。

قوش-امان 〈祝词〉平安,平安无事,安好:قوش-امان بولىڭىز! 祝您安好!

قوشامەت 见 قوشەمەت.

قوشامەتكەي 见 قوشەمەتكەي.

قوشامەتتە- 见 قوشەمەتتە-.

قوشامەتتەس- قوشامەتتە- 的交互态。

قوشامەتتەۋ قوشامەتتە- 的不定式。

قوشامەتتى 见 قوشەمەتتى.

قوشامەتشى 见 قوشەمەتشى.

قوشامەتشىل 见 قوشەمەتشىل.

قوشەمەت 〈名〉① 阿谀,献媚,奉承:ونىڭ سوزىندە ەشقانداي قوشەمەت جوق. 他的话没有丝毫奉承之意。② 尊敬,尊重,恭敬:كارىلەرگە دەگەن قوشەمەت 对老人的尊敬 ▲ قوشەمەت كورسەتۋ (قىلۋ) ① 尊敬 ② 献殷勤,奉承。

قوشەمەتكەي 见 قوشەمەتشىل.

قوشەمەتتە- 〈动〉① 尊重,崇尊:قوشەمەتتەپ شىعارىپ سالۋ 欢送 ② 赞许,赞扬,夸奖,表示敬佩:قوشەمەتتەيتىن ءسوز 应该赞扬的话。

قوشەمەتتەس- قوشەمەتتە- 的交互态。

قوشەمەتتەت- قوشەمەتتە- 的使动态。

قوشەمەتتەۋ قوشەمەتتە- 的不定式。

崇尊人受,的敬恭,的敬尊 〈形〉 **قوشەمەتتى**
:的赞称人受,的许赞人受 ;的重尊人受,的
。导领的敬尊的人受 قوشەمەتتى باستىق

谀阿 ② 者扬赞:者崇尊 ① 〈名〉 **قوشەمەتچى**
轿抬 ,者承奉谀阿 ,者媚献,者马拍须溜,者
。者好讨,者

爱,的媚献,的承奉谀阿 〈形〉 **قوشەمەتچىل**
好讨于善,的子轿抬好,的须溜欢喜,的马拍
:的 قوشەمەتچىل جان 。人的屁马拍爱

。恙无然安,然安,好安 〈名〉 **قوش-ەسەن**

قوشقاي 见 قوشاقان.

:羊绵种,羊公种,羊种,(羧) 〈名〉 **قوشقار**
قوشقار ^مۈيىزى 角犄羊公 / ^ناسلدى قوشقار
良种公羊绵 / توقتى قوشقار 一岁小公羊绵 ▲
قوشقاروگىز 〔动〕 牛麝 ▲ ەكى قوشقارنىڭ باسى
^بىر قازانغا سىمايدى. 【谚】两只种公羊的头煮
不到一口锅里(两个头儿尿不到一个壶里)。

قوشقار ^مۈيىز 〈名〉 ① 〔动〕 蜘蛛,蜘蛛科。
② 公羊犄角形图案。

قوش-قوش 〈叹〉 (赶羊或挤羊奶时)发出的
声音。

قوشقىل 〈形〉 ① 茶褐色的,深褐色的, 栗色
的,棕色的: قوشقىل بەت 茶褐色的脸 ② 浑
浊的,不清洁的: قوشقىل سۇ 浑浊的水 /
قوشقىل بۇلت 乌云。

قوشقىلدا- 〈动〉变成茶褐色,变成黑褐色。

قوشقىلدان- ①قوشقىلدا- 的反身态 ② 变成茶
褐包,变成黑褐色 ③ 变为浑浊。

قوشقىلدات- قوشقىلدا- 的使动态。

قوشقىلداۋ I قوشقىلدا- 的不定式。

قوشقىلداۋ II 〈形〉 浅茶褐色的,浅栗色的,
浅棕色的。

قوش-ساۋ: قوش-ساۋ بولغىنىز 祝您平安,祝
您安好,再见,再会。

قوشتا- 〈动〉表示同意,表示赞成,表示赞同,
表示支持: ۋىلانباي ^سوزنى بىرەۋدىنىڭ ۋل
قوشتاي سالدى. 对别人的话不加考虑就表示
同意。
他

قوشتاس- 〈动〉 ① 告别,告辞,辞别:

قوشتاسقاندا قوشتاسپاي كەتتۇ: 诀别 ② 不辞而别 ③
ايتقان ^سوزى 诀别之言 ▲ ماڭگى قوشتاسۇ 永
别。

قوشتاستۇر- قوشتاس- 的使动态。

قوشتاسۇ قوشتاس- 的不定式。

قوشتاۋ قوشتا- 的不定式。

قۇ I 〈名〉 〔动〕 天鹅。

قۇ II 〈名〉① 取火的火绒 ② 阿里红。

قۇ III 〈名〉 〔植〕 阿里红(药)。

قۇ IV 〈形〉 ① 干的,枯的,干枯的,枯凋的:
قۇ اعاش 枯树 / قۇ وتىن 干柴② 〔转〕 瘦的,干
瘦的,瘦瘪的,面黄肌瘦的: قۇ سۆيەك 瘦如
干柴的 ③ 〔转〕 鳏寡孤独的,孤身的,无依无
靠的 ▲ اۋزىنى قۇ شوپپەن ^سۆرتۈ 装穷,叫穷
▲ قۇ اۋىز 满嘴胡扯的人,信口雌黄的人 ▲
قۇ باس ① 无后代的人,绝户 ② 鳏寡孤独 ▲
قۇ باستان قۇيرداقتىق ەت الاتىن 一毛不拔的,
吝啬的 ▲ قۇ ەر 鞍骨 ▲ قۇ جان 骨瘦如柴
的;只有生命的▲ قۇ جاق 饶舌者,多嘴的,多
嘴多舌的;哭个不停的 ▲ قۇ مازار 没有孩子
的(家庭) ▲ قۇ مەديان 荒原,荒野 ▲ قۇ
^سوزدىڭ مايىنى اعىزۇ 夸夸其谈 ▲ قۇ تاماق
饭,食物 ▲ قۇ تاقىم ① 鳏夫 ② 丧失了乘马
的人 ▲ قۇ تاقىر 不毛之地,荒原 ▲ قۇ تۆيىنەك
该死的淘气鬼。

قۇ V 〈形〉 ① 狡猾的,奸诈的,虚伪的,易变
的 ② 骗子,老狐狸: قۇ تىلمەن جۇرتتى اۋزىنا
قاراتادى 哗众取宠 ▲ ەلدى قۇ بۇزادى، ^سۇتتى
سۇ بۇزادى. 【谚】国家毁于奸臣,鲜奶坏于
水分。

قۇ- VI 〈动〉 ① 追,追赶,追驱, 驱逐, 逐
出: قۇۋىپ جەتۇ 追赶上(追上) / قۇۋىپ شىعارۇ
赶出去(驱逐出去) ② 追求: ساعىم قۇۇ 盲
目追求 / ^بىلىم قۇۇ 追求知识 ▲ داۋ قۇۇ 诉
诸法律,打官司 ▲ جولىن قۇۇ ① 模仿,仿效
② 追随 ▲ كوپ قۇۇ 奔波 ▲ شارۋا قۇۇ 专心
于经济工作▲ جاماندىقتى كوپ قۇسالىڭ،
قۇتىلماس پالە جولىعار، جاقسىلىقتى كوپ
قۇسالىڭ، باق - داۋلەتىڭ مولىعار. 【谚】 行恶者
必陷深渊,行善者必享天福。

قۇاياق 〈形〉老于世故的，老奸巨猾的，奸猾的，奸诈的。

قۇا-قۇا 〈副〉追来追去，左追右捕；追根刨底：قۇا-قۇا ابدەن شارشادى 追来追去累得动不了了。

قۇاقى 〈形〉诙谐的，滑稽的，说话有趣的：قۇاقى ادام 滑稽的人。

قۇاقلان- 〈动〉变得诙谐，变得滑稽，变得让人发笑。

قۇاقلاندىر- قۇاقلان- 的使动态。

قۇاقلانۋ قۇاقلان- 的不定式。

قۇاقلاۋ 〈形〉比较诙谐的，有所滑稽的。

قۇاقىلىق قۇاقى 的抽象名词。

قۇالا- 〈动〉① 追赶，追踪，追逐，跟踪：قۇالاپ ۇستاۋ 追捕 / ءىز قۇالاۋ 跟踪追迹 / قۇالاپ سوققى بەرۋ 追击 ② 追根问底，刨根问底：ساعان قاتىسى جوق قوي، سونشا نەگە قۇالاپ كەتتىڭ. 和你没有一点关系，为什么问得那么详细。③ 赶，赶走：بوتەن مالدى قۇالاپ جىبەر. 把外来的牲畜赶走。④ 顺着，沿着：وزەندى قۇالاي كەتىپ قالدى. 沿着河边走了。⑤ 连接，接着：ءتىزىمدى قۇالاي كورىپ شىقتى 把名单按顺序看了一下。⑥ 追求，追究：ءبىلىم قۇالاۋ ورىندى 追求掌握知识是应该的。▲ تۇقىم قۇالاۋ 遗传 ▲ تۇقىم قۇالاۋ تەحنيكاسى 遗传工程 ▲ تۇقىم قۇالاۋشىلىق 遗传性 ▲ تۇقىم قۇالاۋشىلىقتى زەرتتەيتىن عىلىم 遗传学。

قۇالان- قۇالا- 的被动态。

قۇالاندى 〈形〉受排挤的，被驱赶的，被遗弃的。

قۇالاس- قۇالا- 的交互态。

قۇالاسپاق 〈名〉（儿戏）追跑。

قۇالات- قۇالا- 的使动态。

قۇالاۋ قۇالا- 的不定式。

قۇالاۋشىلىق 〈名〉追赶，追踪，追击，跟踪追迹。

قۇان- 〈动〉高兴，欢喜，愉快：نەگە قۇانىپ جۇرسىز؟ 你怎么这么高兴？/ التىن تاپقانداي قۇانۋ 极为高兴，（高兴坏了）▲ بازاردان اكەسى كەلگەندەي قۇانۋ 兴高采烈 ▲ بالاشا قۇانۋ 和孩子般地高兴 ▲ جەردەن جەتى قويان تاپقانداي قۇانۋ 高兴得如获珍宝 ▲ كوككە توبەسى جەتكەندەي قۇانۋ 高兴得不得了 ▲ ۇل تاپقانداي قۇانۋ 生男孩儿一般高兴，喜出望外 ▲ قۇانا كەلىپ، قۇارا شىعۋ 乘兴而来，扫兴而归。

قۇانا-قۇانا 〈形〉高高兴兴的，欢欢喜喜的，欢天喜地的。

قۇانارلىق 〈形〉可高兴的，值得欢天喜地的：قازىرشە سەن قۇانارلىق ەشتەڭە جوق. 到目前为止没有什么值得你高兴的事儿。

قۇاندىر- قۇان- 的使动态。

قۇانت- قۇان- 的使动态。

قۇانتارلىق 〈形〉令人高兴的，令人愉快的，令人欢心的。

قۇانۋ قۇان- 的不定式。

قۇانىس- قۇان- 的交互态。

قۇانىش 〈名〉高兴，喜欢，欢快，欢乐，快乐 ▲ بويىدى (بويىن) قۇانىش بيلەۋ 沉浸在快乐之中 ▲ كوز قۇانىش 令人高兴的，让人欣慰的 ▲ قۇانىش اكەلۋ 让人高兴，让人快乐 ▲ قۇانىشقا باتۋ 沉浸在快乐之中 ▲ قۇانىشقا بولەنۋ 沾沾自喜，洋洋自得，喜气洋洋 ▲ قۇانىشى قوينىنا سيماۋ 非常高兴，喜出望外，兴高采烈，欢喜若狂，欢天喜地。

قۇانىشسىز 〈形〉无以为欢的，不快乐的，不高兴的；忧郁的，凄凉的，惨淡的；闷闷不乐的。

قۇانىشسىزدىق قۇانىشسىز 的抽象名词。

قۇانىشتا- 〈动〉开心，高兴，娱乐：امان-ەسەن كەلگەندىگى قۇانىشتاپ وتىرمىز. 我们为你平安归来而高兴。

قۇانىشتاس- قۇانىشتا- 的交互态。

قۇانىشتاۋ قۇانىشتا- 的不定式。

قۇانىشتى 〈形〉高兴的，愉快的，欢乐的，欢喜的：قۇانىشتى كۇندەر 欢乐的日子 / قۇانىشتى مەرەكە 喜庆（庆祝会）。

قۇانىشتىلىق قۇانىشتى 的抽象名词。

قۇانىش-شاتتىق 〈名〉高兴，喜欢，愉快，欢乐，欢快。

قۇاڭ 〈形〉① 干旱的，干燥的：قۇاڭ دالا 干旱的地区 ② 干枯的，晒得焦黄的：ءشوپ

,的黄萎③。了黄枯始开草. قۇاڭ تارتا باستادى
他 .قۇاڭ كورنەدى ‌ ئىبراز ‌ ئوڭى ‌ ئونناڭ :的白苍
。病黄萎 قۇاڭ ئوق / 。黄发点有色脸的
قۇاقدا- 〈动〉①久旱不雨,旱干 ② 黄,渐渐
。白苍得变,黄萎(孔面)枯(物植)③黄发
قۇاقدان - قۇاقدا- 的反身态。
قۇاقداندۇر- قۇاقدان- 的使动态。
قۇاقداۋ I 〈形〉① 比较干旱的,有点干燥的
② 稍微萎黄的,比较苍白的。
قۇاقداۋ Ⅱ قۇاقدا- 的不定式。
قۇاقدىق ① قۇاڭ 的抽象名词 ② 旱灾,干
。白苍,黄萎 ③ 旱
قۇاقچاي 〈形〉浅黄的,发黄的,枯黄的。
قۇاقچىلىق 〈名〉干旱,旱灾 : قۇاقچىلىققا
قارسى تۇرۇ 。旱抗
قۇار I : **قىز قۇار** 姑娘追。
قۇار- Ⅱ 〈动〉①(植物)枯黄,枯萎,凋残 ②
只(去死女儿)〔转〕③白苍,瘦消,憔悴(孔面)
。(单孤)独孤得变,人一剩
قۇارلا- 〈动〉追问,刨根问底;一再追究。
قۇارلات- قۇارلا- 的使动态。
قۇارلاۋ قۇارلا- 的不定式。
قۇارت- قۇار- Ⅱ 的使动态。
قۇارۇ قۇار- Ⅱ 的不定式。
قۇارىڭقى 〈形〉① 略微枯黄的,有些枯萎的,
草的黄枯微略 قۇارىڭقى ئوت :的残凋始开
② 有些憔悴的,消瘦一些的,有点苍白的▲
ئوڭى قۇارىڭقى ادام 脸色有点苍白的人。
قۇارىڭقىرا- 〈动〉① 开始枯黄,有些枯萎 ②
。白苍点有得变,憔悴点有得变(色气,孔面)
قۇارىڭقىراۋ قۇارىڭقىرا- 的不定式。
قۇات 〈名〉[阿] ① 力,力量,力气, 能力,
气元 : قۇاتى بار 有力量的 / قۇاتى قالپىنا كەلۋ
恢复元气 / ساتىپ الۋ قۇاتى 购买力 ② 动力
,动因,能源 : قۇات سەحى 动力车间 / اتوم
قۇاتى 原子能 ③ 营养,滋补 : ازىقتا قۇات بولۋ
كەرەك. 食品要有营养 。/ قۇات قوساتىن
دارىلەر 补药(滋补药品)④ 效能,效力 :
ماشىنانىڭ قۇاتى 机器的效能 ▲ بويدان
(بويىنان) قۇات كەتۋ 变老,丧失劳动力 ▲

力蓄积,养营取吸,气元复恢 بويىنا قۇات الۋ
量 ▲ قۇات كۇشەيتكىش 功率放大器 ▲ داتكە قۇات 勉强凑合
。学力动 قۇات عىلىمى ▲
قۇاتسىز 〈形〉① 无力的,无力量的,无力气
的,丧失元气的,无能量的 ② 无动力的,无能
源的 ③ 无营养的,无养料的 ④ 无效能的,
无效率的。
قۇاتسىزدىق ① قۇاتسىز 的抽象名词 ② 无
力,软弱,虚弱。
قۇاتتا- 〈动〉① 支持,鼓励,勉励,鼓舞;赞
成,赞助,赞同: ئىبىز ئونىڭ پىكىرىن قۇاتتايمىز.
我们支持他的意见(我们赞同他的意见)。②
主张,提倡: ئىبىز كوممۋنيستىك يدەياسىن
قۇاتتايمىز. 我们提倡共产主义思想。
قۇاتتان- 〈动〉① 变得有力,变得结实,加强
② 加强营养,滋补,补养身体 ③ 得到支援。
قۇاتتاندىر- ① قۇاتتان- 的使动态 ② 滋补,
补养,补气: قۇاتتاندىراتىن دارىلەر 补益药。
قۇاتتانۋ قۇاتتان- 的不定式。
قۇاتتاۋ قۇاتتا- 的不定式。
قۇاتتى 〈形〉① 有力的,有强力的,强大的:
قۇاتتى مەملەكەت 强大的国家 ② 富裕的,家
境好的: قۇاتتى ئۇي 富裕的家庭 ③ 强壮的,
健壮的: دەنەسى قۇاتتى 体格强壮 ④ 营养丰
富的,热量高的。
قۇاتتىلىق ① قۇاتتى 的抽象名词 ② 有力,
强大;身强力壮。
قۋعىز- قۋ- Ⅵ 的使动态。
قۋعىن 〈名〉① 追捕,通缉: قىلمىستىنى
قۋعىنعا الۋ 通缉犯罪 ② 驱逐,放逐: شەكارا
وڭىرىنەن قۋعىن كورۋ 被驱逐出境。
قۋعىندا- 〈动〉追踪,驱逐,追捕,捉拿。
قۋعىندال- قۋعىندا- 的被动态。
قۋعىنداس- قۋعىندا- 的交互态。
قۋعىندات- قۋعىندا- 的使动态。
قۋعىنداۋ قۋعىندا- 的不定式。
قۋعىندىق 见 قۋعىنشىلىق.
قۋعىن-سۇرگىن 〈名〉放逐,逐遣,流放。
قۋعىنشى 〈名〉追缉者,追捕者,追踪者,驱逐
者,捉拿者。

。逐遣，捕追〈名〉 **قۇغىنشلىق**
追，底刨根追，问追；踪跟，踪追〈动〉 **قۇدالا-**
：问过，究 قۇدالاپ تۇتقىنغا الۇ / 捕追踪跟
كۇناسىن قۇدالاماۇ 。行罪其究追不
قۇدالان- قۇدالا- 的被动态。
قۇدالاس- قۇدالا- 的交互态。
قۇدالات- قۇدالا- 的使动态。
قۇدالاۇ قۇدالا- 的不定式。
قۇدالاۇشى 〈名〉 追踪者，跟踪者，追问者，过问者。
قۇدالاۇشىلىق 〈名〉 追踪，跟踪，追问，过问。
قۇداك 见 قۇاك.
قۇدىر- قۇ- Ⅵ 的使动态。
قۇدىرا- 〈动〉 干透，干硬： قۇدىراعان جامان تون 旧皮袄硬干的。
قۇدىراۇ قۇدىرا- 的不定式。
قۇدىرت- قۇدىر- 的使动态。
قۇجاڭدا- 见 قۇجىڭدا-.
قۇجىڭدا- 〈动〉 微微地嘲笑，带嘲意地笑玩。
قۇجىڭداۇ قۇجىڭدا- 的不定式。
قۇزا- 〈动〉 催促，督促，鞭策： قۇزاۋ - قىزمەت قارقىنىن جىلدامداتۇ ٴۇشىن وتە قاجەتتى. 对于促进工作进展是非常需要的。▲ قۇزاۋ سالۇ 催促，督促，追究。
قۇزالا- 〈动〉 催促，督促，促使： كىتاپتى تەزىرەك قايتارسىن سەن قۇزالاپ قوي. 让他早一点还书，你催一下。
قۇزالان- قۇزالا- 的被动态。
قۇزالاۇ قۇزالا- 的不定式。
قۇزاستىر- 〈动〉 追究，追问，深究，追查，过问： قۇزاستىرىپ سۇراۇ 追问（过问）。
قۇزاستىرۇ قۇزاستىر- 的不定式。
قۇزاستىرىل- قۇزاستىر- 的被动态。
قۇزاۇ قۇزا- 的不定式。
قۇقۇمالاق 〈名〉（羊的）便秘症。
قۇقىل 〈形〉 苍白的（脸色），枯黄的（草等）： قۇقىل ٴوڭ 苍白的脸 / قۇقىل تارتۇ 渐渐苍白。
قۇقىلدا- 〈动〉（脸色）变苍白，（草）变枯黄，枯萎。
قۇقىلدان- ① قۇقىلدا- 的反身态 ②（脸色）变得苍白，（草）变得枯黄，枯萎： قان كوپ كەتكەنگە ٴوڭى قۇقىلدانىپ قالىپتى 因为失血过多脸色显得苍白。
قۇقىلدات- قۇقىلدا- 的使动态。
قۇقىلداۇ Ⅰ 〈形〉（脸色）有些苍白的，略微苍白的，有些枯黄的（草）；悴的。
قۇقىلداۇ Ⅱ قۇقىلدا- 的不定式。
قۇۋلان- 〈动〉 ① 变得狡猾，变得奸诈： جاستايىنان تىم قۇۋلانىپ العان ەكەن 年纪轻轻的却变得很狡猾 ② 变得滑稽，变得诙谐，变得调皮： قۇۋلانىپ كۇلۇ 狡猾的微笑。
قۇۋلانعىش 〈形〉 诙谐的，滑稽的，作假相的；调皮的。
قۇۋلاندىر- قۇۋلان- 的使动态。
قۇۋلانۇ قۇۋلان- 的不定式。
قۇۋلاۇ Ⅰ 〈形〉 比较狡猾的，比较奸诈的，比较滑头的。
قۇۋلىق Ⅰ 〈名〉 初胎母马，头胎骡马 قۇۋلىق بيە 头胎母马，初产母马。
قۇۋلىق Ⅱ 〈名〉 狡猾，奸诈，诡谲，诡计，手腕： قۇۋلىق ستەتۇ 要诡计（要手腕）▲ باقاي（ساسىق） قۇۋلىق 小聪明，手腕，小智术 ▲ قۇۋلىعى كوگەن باسىنان اسپاۋ 兔子毛巴长不了 ▲ قۇۋلىعىنا قۇرىق（نايزا） بويلاماس 诡计多端的 ▲ قۇۋلىعىن اسىرۇ 骗欺 ▲ قۇۋلىق جاساۋ 欺骗，要手腕 ▲ ٴبىر قاتىننىڭ قۇۋلىعى قىرىق ەسەككە جۇك. 【谚】一个女人的诡计要由四十头毛驴驮。
قۇۋلىق-سۇمدىق 〈名〉 阴谋诡计，伎俩，狡猾的手段 ▲ قۇۋلىق-سۇمدىعى جوق（قۇۋلىق-سۇمدىق بىلمەيتىن） 老实，诚实。
قۇۋلىقشى 〈名〉 ① 猾头，狡诈者，使诡计人 ② 逗人发笑的人。
قۇۋلىقشىل 〈形〉 ① 狡猾的，狡诈的，奸诈的，② 猾头猾脑的 ② 诙谐的，逗人发笑的。
قۇما 〈形〉 ① 追赶的，追逐的 ② 纵的，纵，横的，纵深的 ▲ قۇما كەسىندى 〔测〕纵剖面 ▲ قۇما قۇدالىق 几家之间的亲家关系。▲ قۇما تەربەلىس 〔物〕纵振动，队向振动 ▲ قۇما

تولقىن 〔物〕纵波。

قۇنا- 〈动〉① (马指) 歇气，歇息，歇鞍 ② 积蓄力量，养精蓄锐，休养生息：ءبىر مەزگىل قۇناپ الۋ 休养一段时间 ▲ قۇناپ قۇناۋ 休养生息，养身体，恢复体力 ▲ كارى جاتسا قۇنايدى، جاس جۇرسە قۇنايدى. 【谚】老年人躺着是休息，年轻人蹦蹦跳跳是休息。

قۇناق 〈形〉① 精神饱满的，精力充沛的，兴致勃勃的，富于朝气的，充满活力的：جاستار قۇناق كەلەدى. 青年人是富于朝气的。② 顽皮的，调皮的，讨人嫌的 ▲ كۇندە ءمىنسەڭ تۇلاق، اپتادا ءمىنسەڭ قۇناق. 〔俗〕马天天乘骑就会骨瘦如柴，隔周乘骑就会身强力壮。

قۇناقى 见 قۇناق.

قۇناقىلىق قۇناقى 的抽象名词。

قۇنات- قۇنا- 的使动态。

قۇناتۇ قۇنات- 的不定式。

قۇناۋ قۇنا- 的不定式。

قۇرا- 〈动〉① 失去水分，发干，干燥，干涸，干裂：قۇراعان وتىن 干柴 ② 晒蔫，枯萎：گۇل قۇراپ كەتتى. 花儿晒蔫了。③ 〔转〕消瘦，削瘦，憔悴：قايعىدان قۇراۋ 因忧愁而消瘦 ▲ ءشوپ تە باسىنان قۇرايدى 〔俗〕草也先枯干顶。

قۇراي 〈名〉〔植〕① 蒿子，藜，藜属植物 ② (花草的)枯杆 ▲ بال قۇراي 〔植〕唇形花 ▲ قۇس قۇراي 手无缚鸡之力 ▲ قولان قۇراي 〔植〕蜀葵 ▲ قىزىل قۇراي 〔植〕红蒿。

قۇرايجۇسان 〈名〉〔植〕扫帚艾。

قۇرايلان- 〈动〉变成枯杆，变成干枯。

قۇرايلانۋ قۇرايلان- 的不定式。

قۇراق 〈形〉没有水分的，干枯的，干透的。

قۇرات- ① قۇرا- 的使动态 ② 晒干，晒坏。

قۇراۋ قۇرا- 的不定式。

قۇرىل- ① قۇر- 的被动态 ② 皱缩，干缩 ③ (口伤)愈合结疤。

قۇرىلعىش 〈形〉易于皱缩的，易于抽缩的。

قۇرىلۋ قۇرىل- 的不定式。

قۇسىن- 〈动〉认为狡猾，觉得奸诈，嫌诡计多。

قۇسىنۋ قۇسىن- 的不定式。

قۇسىر- 〈动〉① 掩(衣)襟，掩怀：كيمەدى قۇسىرىپ الۋ 把衣襟掩起来 ② 将两件东西相互掩起：داعاردىڭ اۋزىن قۇسىرىپ ۇستاۋ 把麻袋的口掩紧 ③ 〔转〕压缩，缩小包围圈，逼近：جان - جاقتان اسكەر كوبەيىپ قۇسىرىپ اكەتتى. 军队从四面八方来围，包围圈渐渐缩小。④ 〔转〕接近，将近，将要完成：ونعا قۇسىرىپ قالدى 快到十五岁了 / جۇمىستى قۇسىرىپ قالدى 任务就要完成了 / قۇسىرىپ جەتۋ 追近(即将赶上) ▲ قول قۇسىرۋ ① 两手在胸前合十，以示敬意 ② 袖手旁观。

قۇسىرت- قۇسىر- 的使动态。

قۇسىرۋ قۇسىر- 的不定式。

قۇسىرىل- قۇسىر- 的被动态 ▲ تاناۋى قۇسىرىلۋ 发怒，生气。

قۇسىرىن- قۇسىر- 的反身态。

قۇتاڭداۋ 见 قۇتىڭدا-.

قۇتاڭدا- قۇتاڭدا- 的不定式。

قۇتۇياق 〈名〉蹄眼炎，空蹄壁，白线裂。

قۇتۇمسىق 〈名〉〔动〕鸿雁。

قۇتىڭ: قۇتىڭ قاعۋ ① 怪相，作鬼脸，挤眉弄眼 ② 显得快活，高兴。

قۇتىڭدا- 〈动〉① 作怪相，作鬼脸，挤眉弄眼 ② 显得快活，高兴。

قۇتىڭداس- قۇتىڭدا- 的交互态。

قۇتىڭدات- قۇتىڭدا- 的使动态。

قۇتىڭداۋ قۇتىڭدا- 的不定式。

قۇتىڭ-قۇتىڭ: قۇتىڭ-قۇتىڭ ەتۋ 见 قۇتىڭدا-.

قۇۋ قۇ- VI 的不定式。

قۇۋشى 〈名〉追赶者，驱赶者 ▲ قۇۋشى جولىن 模仿者；继承者。

قۇشي- 〈动〉① 显得狭窄，显得窄小：قۇشيعان ءۇي 狭窄的房子 ② 变得干瘪，著得瘦削，显得干瘦：قۇشيعان شال 干瘪的老头。

قۇشيت- قۇشي- 的使动态。

قۇشيتۋ قۇشيت- 的不定式。

قۇشيۋ قۇشي- 的不定式。

قۇشىكەش 〈形〉戏谑的，滑稽的，诙谐的。

。小窄变,缩干,缩抽,缩

قۇس I 〈形〉① 空的,空心的,空洞的:
قۇس كەرپىش 空心砖 / قۇس ئۆي 空房子,
(空屋子)/ قۇس دان 空粒 ② 空洞,穴空,处
真空,窟窿:اعاشتىڭ قۇسى 树洞(窟窿树) /
داۋالدىڭ قۇسى 墙洞 ③ 腔,室:وكپە قۇسى
肺腔 / جۈرەك قۇسى 心室 / دابىل قۇسى
膱室 ④〔转〕栖身处,房子:بالالارعا ئبىر
ارتى ▲ 孩子们能有一个住的地方 قۇس بولسا
قۇس 有疑虑,没有把握 ▲ اۋىز قۇسى 口腔 ▲
قۇس كەۋدە ① 无力气的人,无能耐的人 ②
空架子 ▲ قۇس مۈيىزدىلەر 〔动〕洞角科 ▲
قۇس قۇراي 手无缚鸡之力 ▲ قۇس ۋىيدەن قۇر
شىقپاۋ 既来之就得食之 ▲ ۋرىنىڭ كوتىي
قۇس-【谚】做贼心虚。

قۇس- II ① قۇ- VI 的交互态 ②追问,追
究,过问:قۇسىپ جۈرمەۋ 不追究。

قۇس-قۇس 〈形〉空空的,窟窿眼多的,全是
洞眼的。

قۇسقۇلاق I 〈名〉挖锛。

قۇسقۇلاق II 〈名〉空芯大锥。

قۇسقۇلاق III 〈名〉凹型铁锨。

قۇسپاق 〈名〉(游戏名) 追跑。

قۇستا- 〈动〉挖穴,挖洞,挖窟窿,挖空:
جەردى قۇستاۋ 挖地洞 / داۋالدى قۇستاۋ 墙上
挖窟窿 / بتەۋ نارسەنى قۇستاۋ 把实心的东
西挖空。

قۇستال- قۇستا-的被动态。

قۇستان- 〈动〉心虚,感到不好意思,心里不
踏实;提心吊胆。

قۇستات- قۇستا- 的使动态。

قۇستاۋ قۇستا- 的不定式。

قۇستىق قۇس 的抽象名词。

قۇستىر- قۇس- II 的使动态。

قۇسۋ قۇس- I 的不定式。

قۇبا 〈形〉① 淡黄色的,浅黄色的,枯黄色
的,苍黄色的:قۇبا جىلقى 淡黄色的马 ② 接
近白色的,稍微白的:ئوڭى قۇبا 脸色稍微白
的 ▲ اق قۇبا 白皙的,白净的 ▲ قۇبا دالا 荒
野,荒原 ▲ قۇبا جون 荒凉的台地 ▲ قۇبا

قۇشكەشتەن- 〈动〉变得滑稽,变得诙谐,戏
谑,逗人发笑。

قۇشكەشتەندىر- قۇشكەشتەن- 的使动态。

قۇشكەشتەنۋ قۇشكەشتەن- 的不定式。

قۇشىق 〈形〉干巴的,抽巴的,干瘪的,干瘦
的,(肩膀)瘦小的:قۇشىق بەت 瘦脸 / قۇشىق
يىق 瘦小的肩膀 / قۇشىق مۇرىن 小蒜头鼻
子。

قۇشقتاۋ 〈形〉比较抽巴的,稍微发干的,略
有干瘪的,有点瘦小的(肩膀)。

قۇۋىق 〈名〉〔生理〕膀胱,尿泡,尿脬:قۇۋىق
سىزداۋ 尿憋 ▲ قۇۋىق بايلانۋ 〔医〕闭癃,尿潴
留 ▲ جەل قۇۋىق 飞快的,快速的(马) ▲ قۇۋىق
باس 锛儿头 ▲ قۇۋىق راگى 〔医〕膀胱癌 ▲
قۇۋىق تۇتىلۋ 〔疾〕闭尿,结尿,尿潴留,闭癃▲
قۇۋىق قابىنۋ 〔医〕膀胱炎。

قۇۋقتاي 窄的,窄小的,狭窄的:قۇۋقتاي بولمە
狭窄的屋子。

قۇۋىل- قۇ- VI 的被动态。

قۇۋىقىرا- 〈动〉紧追,继续追赶,驱赶出去。

قۇۋىقىراۋ قۇۋىقىرا- 的不定式。

قۇۋىر- 〈动〉① 炒,煎:ەت قۇۋىرۋ 炒肉 /
بيداي قۇۋىرۋ 炒小麦 ② 晒:كۈن قۇۋىرىپ
بارادى. 太阳晒得厉害。③〔转〕训斥,训话
▲ اپشىسىن قۇۋىرۋ 喝斥,训斥 ▲ بيدايداي
قۇۋىرۋ 痛斥,反复斥 ▲ قۇ سوزدەن قۇۋىرداق
قۇۋىرۋ 空谈 ▲ تاسقاياقتاي قۇۋىرۋ 责骂,斥责。

قۇۋىرداق 〈名〉过油肉,炒肉 ▲ قۇ باستان
قۇۋىرداق الادى 聪明过人(贬);吝啬的。

قۇۋىرداقتىق 〈形〉过油肉用的:قۇۋىرداقتىق
ەت 做过油肉用的肉。

قۇۋىرماش 〈名〉(游戏名)点手指。

قۇۋىرت- قۇۋىر- 的使动态。

قۇۋىرۋ قۇۋىر- 的不定式。

قۇۋىرشاق 〈名〉① 布娃娃,洋娃娃,玩偶:
بالالاسىنا قۇۋىرشاق الىپ بەردى 给孩子买个洋娃
娃。② 木偶,傀儡:قۇۋىرشاق ويىن 木偶戏 /
قۇۋىرشاق وكىمەت 傀儡政权 ▲ جاندى قۇۋىرشاق
空架子。

قۇۋىرىل- ① قۇۋىر- 的被动态 ②(皮革)皱

▲ 代年的治统古蒙前命革月十 قالماق زامانى
。马的色黄淡白头额 قۇبا توبەل
:的色白乳,的色黄淡带略 〈形〉 **قۇباقاي**
。马黄棕 قۇباقاي ات
带微稍,的色黄浅,的色黄褐淡〈形〉**قۇباقان**
。马黄棕 قۇباقان ات :的色黄点
淡得显;白苍得显 ,白灰发〈动〉 **قۇباقاندا-**
。黄
。态身反的 قۇباقاندا- **قۇباقاندان-**
点有微稍,的色黄淡点带〈形〉 Ⅰ **قۇباقانداۋ**
。的色白乳,的色黄
。式定不的 قۇباقاندا- Ⅱ **قۇباقانداۋ**
。好就那,对,好〈副〉 **قۇبا-قۇپ**
ونىڭ :的物礼带不,的手空〈形〉 **قۇبا-قۇر**
ۇيىنە قۇبا-قۇر بارسام بولماس. 手着空能不我
。去家他到
得变,瘦肌黄面得变,白苍得变〈动〉 **قۇبالان-**
。悴憔
。式定不的 قۇبالان- **قۇبالانۋ**
:的色白肚鱼,的白苍,的黄枯 〈形〉 **قۇباڭ**
ٴشوپ قۇباڭ تارتتى. 。了黄枯草 / شعىس جاق
قۇباڭ تارتتى. 。色白肚鱼了出显方东 。。
:黄枯得变,色黄成变,黄变〈动〉 **قۇباڭدا-**
ٴشوپ قۇباڭداپ كەتتى. 。了黄枯得变草
。式定不的 قۇباڭدا- **قۇباڭداۋ**
。犬猎种良〔旧〕〈名〉 **قۇبارلان**
。柳叶线〔植〕〈名〉 **قۇباتال**
。的净白,的皙白;的白苍稍〈形〉 **قۇباشا**
:西东的怕可,怪八丑,物怪〈名〉 **قۇبجىق**
▲ 释解来物怪为作 قۇبجىق ەتىپ ٴتۇسىندىرۋ
怪为成 (قۇبجىق بولىپ كورىنۋ) قۇبجىق بولۋ
。物之怕可为成,物
。怕害人让,物怪为成〈动〉 **قۇبجىقتان-**
。态动使的 قۇبجىقتان- **قۇبجىقتاندىر-**
。式定不的 قۇبجىقتان- **قۇبجىقتانۋ**
无化变 ,更变 ,动变,化变 ①〈动〉 **قۇبىل-**
常 :زات باعاسى قۇبىلۋ 变一儿会一价物 / ٴۇنى
قۇبىلۋ 常反态神 / كۇن رايى قۇبىلۋ 气)天变
:转婉扬抑,挫顿扬抑(音声) ②(常无化变候
بۇلبۇل ٴانىنىڭ قۇبىلۋى 动转婉得叫鸟灵百

。听
所时孜玛纳作林斯穆 ①[阿]〈名〉 **قۇبىلا**
西 ② 向正,拉卜格,向方的加麦,向方的朝
西朝头 (قويۋ) قۇبىلاعا باس بەرۋ ▲ 边西;南
(تۇگەل) ٴتورت قۇبىلاسى ساي ▲ 孜玛纳作南
。有尽有应
② 盘罗,针南指 ①〔阿〕〈名〉 **قۇبىلاناما**
وزىنە سوزدەرىن كوسەمدەردىڭ ولى : 铭右座
قۇبىلاناما ەتۋ 右座的己自为作话的袖领大伟把
。铭
变速 ,的常无复反 ,的变易〈形〉 **قۇبىلعىش**
。的端多化变,的变多,的
。词名象抽的 قۇبىلعىش **قۇبىلعىشتىق**
。态动使的 قۇبىل- **قۇبىلدىر-**
。式定不的 قۇبىلجى- **قۇبىلجۋ**
变多,端多化变,常无化变 ①〈动〉 **قۇبىلجى-**
(声歌),③ 幻变彩色,彩异发,目夺彩光 ②
。挫顿扬抑,听动转婉
。态动使的 قۇبىلجى- **قۇبىلجىت-**
无复反,的端多化变,的变易〈形〉 **قۇبىلمالى**
的常无化变 قۇبىلمالى اۋا رايى :的变多,的常
的变易,格性的变易 قوبىلمالى مىنەز / 气天
游 قۇبىلمالى كىلەتكالار ▲ 气脾的怪古,气脾
。态拟〔动〕 قۇبىلمالى ٴتۇس ▲ 胞细走
. ② 词名象抽的 قۇبىلمالى ① **قۇبىلمالىلىق**
格性 قۇبىلمالىعى مىنەزدىڭ :性常无,性变多
的气天 قۇبىلمالىعى اۋا رايىنىڭ / 性变多的
。性常无
,端多化变,性变多,性变易〈名〉 **قۇبىلمالىق**
。常无化变
,形变,换变 ② 态动使的 قۇبىل- ① **قۇبىلت-**
。换调,变改
。石变〈名〉 **قۇبىلتاس**
。式定不的 قۇبىل- **قۇبىلۋ**
显,化变微略,化变微稍〈动〉 **قۇبىلىڭقىرا-**
。常反点有得
。式定不的 قۇبىلىڭقىرا- **قۇبىلىڭقىراۋ**
قوعامدىق :件事;象现 ①〈名〉 **قۇبىلىس**
然自 قۇبىلىس / تابيعات قۇبىلىستارى 象现会社
象现 / فەودالدىق ٴتارتىپتىڭ جويىلۋى جۇڭگو

قوعامىنداعى جاڭالىق قۋبىلىستاردىڭ ٴبىرى بولادى. 封建制度被消灭是中国社会进步事件之一。② 表情，情态的变化，情貌：بەت قۋبىلىسى 面部表情 / قاس پەن قاباقتىڭ قۋبىلىسى 眉眼的变化。

قۋبىر 〈名〉〔波〕管子，管道，管状物：سۋ قۋبىرى 水管子 / گاز قۋبىرى 煤气管道。/ مۇناي قۋبىرى 石油管道。

قۇدا I 〈名〉① 亲家公：قۇدا بولۋ 结亲 ② 亲家的男性成员，亲家的男性亲属 ▲ باس قۇدا 最亲的亲家 ▲ باۋىزداۋ قۇدا 最先谈婚的亲家 ▲ بەل قۇدا ① 指腹亲 ② 最亲近的亲家 ▲ بەسىك قۇدا 摇篮亲，娃娃亲 ▲ سارى سۇيەك قۇدا 老亲家(广义的) ▲ قارسى قۇدا 换亲 ▲ قۇدا بالا 结亲双方的青年男亲属 ▲ قۇدا بولۋ (姑娘出嫁时男方送) ▲ قۇدا تارتار 定亲，结亲的)礼物 ▲ قۇدا تارتۋ (姑娘出嫁时的)娱乐活动 ▲ قۇدا ٴتۇسۋ (指男方)说亲，定亲 ▲ قۇدا ۇستىنە قۇدا 亲上加亲，亲上套亲。

قۇدا II 〈名〉〔口〕真主，胡大。

قۇدا-اندا 〈名〉亲家，亲家亲属(广义的)。

قۇدا-اندالى 〈形〉结亲的，攀亲的，有亲戚关系的。

قۇدا-اندالىق ① قۇدا-اندالى 的抽象名词 ② 亲家关系。

قۇداعاي 见 قۇداعي.

قۇداعي 〈名〉① 亲家母，亲家婆 ② 媒婆，红娘 ③ 亲家间年纪较大妇女之对称。

قۇداعيلىق 〈名〉亲家母身份。

قۇداكە 〈名〉对亲家公的昵称(尊称)。

قۇداجان 〈名〉对亲家公的昵称。

قۇدا-جەكجات 〈名〉亲家，亲家亲属。

قۇداجول 〈名〉谢天请客。

قۇداي 〈名〉〔波〕〔宗〕真主，安拉，胡大，永生者 ▲ قۇداي اتۋ ① 该死 ② 糟糕，倒霉 ▲ قۇداي اقى 向真主保证，对天发誓 ▲ قۇداي بەرگەن قىزىل ٴتىل 三寸不烂之舌 ▲ قۇداي ٴبىلۋ 天晓得，对天起誓 ▲ قۇداي بۇيىرسا 真主施恩的话，真主允许的话 ▲ قۇدايدان بەزۋ 违背真主的旨意 ▲ قۇدايدىڭ بۇيىرعى 真主的旨意 ▲ قۇدايدىڭ جازعانى 命中注定的，真主的旨意 ▲ قۇدايدىڭ قۇدىرەتى 神力，真主的威力 ▲ قۇداي جارىلقاۋ 真主的恩赐 ▲ قۇداي جاسامپازدىق 造神论！ ▲ قۇداي جولىڭدى بەرسىن! 愿上天保佑你！▲ قۇداي (قۇدايداي) كورۋ 奉为神人，非常崇拜 ▲ قۇداي وڭداۋ 托真主的福 ▲ قۇداي ساقتاۋ 真主保佑 ▲ قۇدايى ەتىپ بەرۋ 送给，白给 ▲ قۇداي قارعاۋ 不顺利，倒霉 ▲ قۇداي قاعۋ 真主保佑 ▲ قۇداي قوناق 偶然来的客人 ▲ قۇداي قوسقان قوساق 天生的一对 ▲ قۇدايعا تاپسىرۋ 求胡大保佑！▲ قۇدايعا تاۋبە (شۇكىر) 感谢真主！▲ قۇداي ۇرۋ 天诛，倒霉，不顺利 ▲ قۇداي ٴۇيى 麦加，圣地 ▲ باسى اۋىرماعاننىڭ قۇداي مەن ٴىسى جوق. 【谚】不历其身，不知其苦 ▲ كەدەي بايعا جەتەم دەيدى، باي قۇدايعا جەتەم دەيدى. 【谚】穷人想有钱，有钱想依天上。▲ قۇدايعا سەنسەڭ قۇر قالاسىڭ. 【谚】相信神，只会落得一场空。

قۇدايەكە 〈名〉对真主(胡大)的尊称。

قۇدايسۋ قۇدايسى- 的不定式。

قۇدايسى- 〈动〉自负，自命不凡，自以为了不起，凌驾于他人之上。

قۇدايسىز 〈形〉不信神的，无神论的，否认神之存在的。

قۇدايسىزدار 〈名〉〔哲〕无神论者，不信神者。

قۇدايسىزدىق ① قۇدايسىز 的抽象名词 ② 无神论，不信神。

قۇدايسىن- قۇدايسى- 的反身态。

قۇدايسىنۋ قۇدايسىن- 的不定式。

قۇداي تاعالا 〈名〉胡大，台阿拉，至高无上的胡大。

قۇدايشىل 〈形〉信仰真主的，笃信神的，信奉神的，虔诚的，深信仰的：قۇدايشىل ادام 信仰真主的人。

قۇدايشىلدىق ① قۇدايشىل 的抽象名词 ② 信仰真主，信神，虔信，虔诚，有神论。

قۇدايشىلىق 〈名〉① 有神论，信仰真主，信神 ② 公正，公道：قۇدايشىلىعىن ايتۋ 说公道话。

قۇدايى 〈名〉 (的后境险脱摆,复康病重患)
舍施 ▲ قۇدايى اس 谢天请客 ▲ قۇدايى بەرۋ
谢天舍施,谢天布施 ▲ قۇدايى شالۋ 宰杀牲
畜布施 ▲ قۇدايى قۇناق 出门在外而又突然来
的客人。

قۇدالا- 〈动〉 呼喊胡大(真主)。

قۇدالاس- 〈动〉 结亲,结为亲家,做亲。

قۇدالاستىر- قۇدالاس- 的使动态。

قۇدالاسۋ قۇدالاس- 的不定式。

قۇدالاۋ قۇدالا- 的不定式。

قۇدالىق 〈名〉 婚事,亲事: قۇدالىق سويلەسۋ 提
亲(说媒) ▲ قۇما قۇدالىق 几家人之间的亲
家关系 ▲ قۇدالىققا بارۋ 提亲,说亲 ▲
قۇدالىققا جۇرۋ 说媒。

قۇداندا 见 قۇدا-اندا.

قۇداندالى 见 قۇدا-اندالى.

قۇداندالىق 见 قۇدا-اندالىق.

قۇداسىن- 〈动〉 当作亲家,认为有亲家关系:
مەن سەندەردى قۇداسىنىپ كەلىپ وتىرمىن.
我把你们当作亲这,所以来探望你们。

قۇداسىنۋ قۇداسىن- 的不定式。

قۇداشا 〈名〉 指结亲双方的年青女亲属。

قۇددى 〈助〉 正象,正如,就象,恰似,丝毫不
差: بالاسى قۇددى وزىندەي 他的孩子长得就
象他自己。

قۇدي- 〈动〉 ① 盯,凝视: قۇدىيپ قاراۋ 盯着
看 / نەگە ماعان قۇدياسىڭ؟ 你为什么老盯着
我? ② 俯首,曲身,躬身: قۇديا قاراۋ 俯身向
下望 ③ 用其副动词形式表示由高向低,由
上向下(飞奔而下,冲下,疾驰而下,一掠而
过: قۇديا شابۋ 飞奔而下 / قۇديا ۇشۋ 俯冲。

قۇديت- قۇدي- 的使动态。

قۇديۋ قۇدي- 的不定式。

قۇديس- قۇدي- 的交互态。

قۇدى 见 قۇددى.

قۇدىق 〈名〉 井: تىك قۇدىق 竖井 / قۇدىق
سورەسى 井架 / قۇدىق سۋى 井水 / قۇدىق تۇزى
井盐 / مۇناي قۇدىعى 油井 ▲ اقپالى قۇدىق 自
流井 ▲ يىنەمەن قۇدىق قازعانداي 大海捞针 ▲
قۇدىق شەگە 井壁用柳条等加固的) 井水) ▲
深井 قۇدىق شىگىراۋ ▲ تاتقان قۇدىعىڭا دام 它的水。

قۇدىقسىز 〈形〉 没有井的,没有挖过井的:
بۇل جەردە قۇدىقسىز تىرشىلىك ەتۋگە بولمايدى.
这里没有井就无法生活。

قۇدىقسىزدىق قۇدىقسىز 的抽象名词。

قۇدىقتى 〈形〉 有井的,挖过井的,井多的。

قۇدىقشى 〈名〉 挖井人,钻井工。

قۇدىقشىلىق 〈名〉 挖井,钻井。

قۇدىر 〈名〉〔动〕香獐,麝亚科。

قۇدىرەت 〈名〉〔阿〕①〔宗〕真主,造物主,
造世者,创世主: و، قۇدىرەت! 噢,真主!(噢,
我的主!) ② 力量,能力,能耐;本事: بۇل
قىزمەتكە ونىڭ قۇدىرەتى جەتەدى. 他有能力做
这项工作。③ 强力,威力,全能: قۇدايدىڭ
قۇدىرەتى 真主的威力。

قۇدىرەتسىز 〈形〉 无力的,软弱的,无能的,
不强大的。

قۇدىرەتسىزدىك قۇدىرەتسىز 的抽象名词。

قۇدىرەتتەن- 〈动〉 ① 自认为有强力,自以为
无所不能,自认为很强大 ② 变得强大,强大
起来,变得有力量: قۇدىرەتتەنىپ قالعان ەل
变得强大的国家。

قۇدىرەتتەندىر- قۇدىرەتتەن- 的使动态。

قۇدىرەتتەنۋ قۇدىرەتتەن- 的不定式。

قۇدىرەتتى 〈形〉 ① 强大的,强有力的,威
严的,神威的: قۇدىرەتتى سوتسياليستىك
مەملەكەت 强大的社会主义国家 ② 全能的,万
能的,无所不能的: قۇدىرەتتى قۇداي 万能的真
主 ③ 力气大的,有力的: قۇدىرەتتى جۇدىرىق-
تاي 就象有力气的拳头一样 ④ 有(某种专门)
知识的,擅长于……的,对……内行的;有才
能的: سەن ماتيماتيكاعا قۇدىرەتتى شىعارسىڭ.
你可能擅长数学。/ قۇدىرەتتى جازۋشىلار 有才
能的作家。

قۇدىرەتتىلىك قۇدىرەتتى 的抽象名词。

قۇدىرەتتىسىن- 〈动〉 认为力大无比,认为有
势力,认为无所不能。

قۇدىرەتتىسىنۋ قۇدىرەتتىسىن- 的不定式。

قوْج 〈形〉凹凸不平的；大块的：قوْج تاستار 凹凸不平的石块。▲ قوْج قارا (كىسى) 魁梧而有力气的(人)。

قوْجانتۇ 〈名〉大刀。

قوْجات 〈名〉[阿] 文件，收据。

قوْجبان 见 كوْجبان.

قوْج-قوْج: قوْج قوْج قايناۋ 指(人或动物)聚集，群集，麇集，成群蠕动：كوشىدە كىسىلەر قوْج-قوْج قاينايدى. 街上人群麇集。

قوْجتەكە 〈名〉羊拐游戏名。

قوْجىۋ قوْجى- 的不定式。

قوْجى- 见 قوْجنا-.

قوْجنا- 〈动〉指(人或动物)聚集，麇集，群集，成群结队，密密麻麻：قوْجناغان ادام تاراپ كەتتى. 聚集的人群散开了。/ قوْمـــــرسقا قوْجناپ ٴجۇر. 满地都是密密麻麻的蚂蚁。

قوْجناس- قوْجنا- 的交互态。

قوْجنات- قوْجنا- 的使动态。

قوْجناۋ قوْجنا- 的不定式。

قوْجىر 〈名〉坚决性，坚定性，果敢性；毅力 ▲ ٴداندى قوْجىر 食物，蔬菜，美餐。

قوْجىرا- I 〈名〉[阿] 小房间，小间屋子，小型住宅：جول بويىنا قاتار-قاتار قوْجىرالار ٴتۇستى. 路旁筑起了一排排的小住宅。

قوْجىرا- II 〈动〉(说话)含糊不清，咿呀作语：كىشكەنە بالانىڭ قوْجىراپ سويلەگەن ٴسوزى قىزىق بولادى. 小孩的咿呀作语听起来真有意思。

قوْجىراي- 〈动〉(样子难看的)弓着背，弯着腰(驼背)：قوْجىرايعان شال 弯腰驼背的老头儿。

قوْجىرايت- قوْجىراي- 的使动态。

قوْجىرايۋ قوْجىراي- 的不定式。

قوْجىراۋ قوْجىرا- II 的不定式。

قوْجىرلان- 〈动〉① 显得神气十足，神气活现：قوْجىرلانىپ سويلەي بەردى 神气十足地说个不停。② 生闷气，咬牙切齿：قوْجىرلانىپ اعاش بۇتاعىن سىندىرا بەردى 看上去很生气，不住地折断树枝。

قوْجىرلانۋ قوْجىرلان- 的不定式。

قوْز 〈名〉① 峭壁，岩，山峰 ② 万丈深渊：تومەن قاراساڭ كوزجەتپەيتىن قوْز 往下看望不到的万丈深渊 ▲ جالاما قوْز 绝壁。

قوْزار 〈名〉悬崖，峭壁：تاۋدىڭ قوْزارى 高山峭壁。

قوْزعىن I 〈名〉① 〔动〕鸦属 ② 〔转〕吸血鬼，寄生虫，贪婪的人 ▲ سۋ قوْزعىنى〔动〕水老鸦 ▲ ۋلى قوْزعىن 鸩 ▲ قوْزعىن ٴسارى 黎明，大清早 ▲ قوْزعىن قارعا 渡鸦 ▲ قوْزعىن اس تاڭدامايدى. 【谚】渡鸦不挑食。

قوْزعىن II 〈名〉〔天〕乌鸦座。

قوْزعىندىق 〈名〉① 贪婪的欲望，不知足 ② 老不死(指年岁过大而又活着)。

قوْز-قيا 〈名〉悬崖峭壁。

قوْزىر 〈名〉〔阿〕命令，上谕；统治，管理。

قوْي I 〈名〉陷泥，淤泥，泥潭：قوْي تارتۋ 陷入泥潭 ▲ توبەگە قوْي قازۋ 陷害。

قوْي II 〈助〉或者，或许，也许：ارىزىمدى ايتايىن، قوْي بولار، قوْي بولماس. 我将自己的申述提出来，或许行，或许不行。

قوْي- III 〈动〉① 注，倒，倒入，斟，装，装入：شاي قوْيۋ 倒茶 / اراق قوْيۋ 斟酒 ② (雨)倾泻，倾盆：جاڭبىر قوْيىپ جاتىر. 雨下得很大 ③ 浇灌，浇筑，浇铸：بولات قوْيما قوْيۋ 浇铸钢锭 / سيمونت قوْيۋ 浇灌水泥 ④ 打，脱：كەرپىش قوْيۋ 脱土坯 ⑤ (泉水、江河等)汇，汇合 ▲ اق قوْيۋ (进入屋里的蛇头上)倒奶并拿出去 ▲ كوكەيگە قوْيىلۋ 加以理解，记在脑子里 ▲ كوكەيىنە (مىينا، ساناسىنا) قوْيۋ 说透，让理解透 ▲ قان قوْيۋ 输血 ▲ قوْيىپ قويعانداي 一模一样 ▲ اۋزىنا قوْم قوْيۋ 使不说话 ▲ باسىنا سۋ قوْيۋ 倾家荡产 ▲ باي بايعا قوْيادى، ساي سايعا قوْيادى. 【谚】官官相护。

قوْياق 〈名〉〔医〕脊神经根炎 ▲ جەل قوْياق 风湿症。

قوْياقتى 〈形〉风湿性的，风痹性的。

قوْيعان 〈名〉(河流的)流入处，汇合处 ▲ قوْيعان ۋلۋى 〔动〕蚬。

قوْيعۋ قوْيعى- 的不定式。

قوْيعى- 〈动〉快跑，飞奔，奔驰。

قۋيعمز- قۋي- Ⅲ 的使动态。
قۋيعمزۋ قۋيعمز- 的不定式。
قۋيعمت- ① قۋيعى- 的使动态 ②（策马）奔驰,驰骋: قۋيعمتىپ وته شعۋ 奔驰而过。
قۋيعمتۋ قۋيعمت- 的不定式。
قۋيعمش 〈形〉 善于铸造的;善于脱的: كەرپىش قۋيعمش 脱土坯的能手。
قۋيعمشتىق ① قۋيعمش 的抽象名词 ② 铸造技术（艺术）;脱（土坯）技术。
قۋيدىر- قۋي- Ⅲ 的使动态。
قۋيدىرۋ قۋيدىر- 的不定式。
قۋيقا 〈名〉 ① 燎过的毛皮: قۋيدىك باس قۋيقاسى 燎过毛的绵羊头皮 ②（人的）头皮: توبە قۋيقاسى ۋيۋ （的）头皮发麻 ③（地的）表皮: قۋيقا ▲（地之表层）地皮 قۋيقاسى جەر 人）تامىرى قۋرسۋ 心烦,讨厌 ▲ اشتا جەگەن قۋيقانى، تۇقتا ۇمىتپا.【谚】饱时不忘饥时苦。
قۋيقالاق 〈形〉 ① 蓬乱的,散乱的: قۋيقالاق شاش 蓬乱的头发 ② 燎过的: قۋيقالاق سيراق 燎过的羊蹄子。③ 烧烤的胸皮肉。
قۋيقالاقتا- 〈动〉 烧烤胸皮肉。
قۋيقالاقتاۋ قۋيقالاقتا- 的不定式。
قۋيقالان- 〈动〉 ① 起皱,起褶: تەرى قۋيقالانىپ كەتىپتى. 皮子抽缩起来了。②（土层）增厚,变得肥沃。
قۋيقالاندىر- قۋيقالان- 的使动态。
قۋيقالانۋ قۋيقالان- 的不定式。
قۋيقالى 〈形〉 ①（人之）头皮厚的 ② 表层厚的,肥沃的: قۋيقالى جەر 肥沃的土地。
قۋيقىلجۋ قۋيقىلجى- 的不定式。
قۋيقىلجى- 〈动〉 ① 声调抑扬,婉婉动听: قۋيقىلجىعان ٴان 婉转动听的歌声 ② 体态轻盈,轻快敏捷: قۋيقىلجىعان ات 走起来显得非常轻快的马。
قۋيقىلجىت- قۋيقىلجى- 的使动态。
قۋيقىلت- 〈动〉 ① 使富有表现力,使婉婉动听,使抑扬顿挫 ②（多指马）使走得轻快。
قۋيقىلتۋ قۋيقىلت- 的不定式。
قۋيلا- 〈动〉 陷在泥潭里,陷入泥泞里不能自拔: بايقاپ ٴجۇر، اتىڭ قۋيلاپ قالماسىن. 小心,别让马陷在泥潭里。
قۋيلات- قۋيلا- 的使动态。
قۋيلاۋ قۋيلا- 的不定式。
قۋيما Ⅰ 〈名〉 铸件,金属铸块: قۋيما بولات 钢锭 / قۋيما شويىن 铸铁块 ▲ قۋيما التىن（كۇمىس） 铸金（银） ▲ قۋيما قۇلاق 理解力强的,记在脑子里的。
قۋيما Ⅱ 〈名〉 牛粪块,牛粪砖（燃料）。
قۋيماق 〈名〉 炸糕一类的食品名。
قۋيماقتا- 〈动〉（把软面）炸熟: ۇن مەن ماي بولسا قۋيماقتاپ جەسە بولادى. 如果有面和油就可以炸着吃。
قۋيماقتاۋ قۋيماقتا- 的不定式。
قۋيمالا- 〈动〉（用模子将牛粪）作成牛粪砖。
قۋيمالات- قۋيمالا- 的使动态。
قۋيمالاۋ قۋيمالا- 的不定式。
قۋيمىشاق 〈名〉 尾骨。
قۋيرىق 〈名〉 ① 尾巴,尾巴上的毛: قۋيدىك قۋيرىعى 羊尾巴 / اتتىڭ قۋيرىعى 马尾 ② 人或动物之臀部 ③ 船、飞机等之尾部 ④ 后面的,尾部的 ▲ ات قۋيرىعىنا بايلاۋ 以马拖人体致死 ▲ ات قۋيرىعىن كەسۋ ① 剪马尾 ② 一刀两断,断交,断绝关系 ▲ اق قۋيرىق شاي 花茶 ▲ ٴبىز قۋيرىق 〔动〕 针尾鸭 ▲ بىتەۋ قۋيرىق 整块羊尾巴油 ▲ بۇلاڭ قۋيرىق ① 粗而长的尾巴（指马,狐狸） ② 中速,大走 ▲ بۇلاڭ قۋيرىقتا سالۋ 大走,中速前进 ▲ ٴمالىش قۋيرىق （قوي） 长尾巴（绵羊） ▲ وت قۋيرىق 挑拨离间的人,搬弄是非的人 ▲ سەمسەر قۋيرىق 〔动〕 剑尾类 ▲ سىپساڭ قۋيرىق （指马） 短而细的尾巴 ▲ تاقىر قۋيرىق 秃尾巴 ▲ تەگەنە قۋيرىق （قوي） 大尾巴（绵羊） ▲ قىل قۋيرىق （一匹）马 ▲ قۋيرىق تىستەسۋ 紧接,紧跟 ▲ قۋيرىعىن باسار-باسپاستان 还没有坐下,还没有坐稳 ▲ قۋيرىعىن باسۋ ①（指小孩）会坐 ② 稍坐 ▲ قۋيرىعىن كوتەرۋ ① 翘尾巴 ② 尥蹶子 ▲ قۋيرىعىن قىسۋ ① 夹起尾巴 ② 变老实 ▲ قۋيرىعى قونىس تاپپاۋ 席不暇暖 ▲ قۋيعىرىعىن مايلاۋ （有了一匹马时的）庆贺仪式 ▲ قىزىل قۋيرىق قۇمتىشقان 〔动〕 红尾鼠 ▲

قىزىل قۇيرۇق تاغاناق〔动〕红尾伯劳 ▲ قىزىل قۇيرۇق تورغاي〔动〕红尾鸲 ▲ ۋزىن قۇيرۇق سۈر 长尾旱獭 ▲ ۋزىن قۇيرۇق تاغاناق〔动〕长尾灰伯劳 ▲ ارامزانىڭ قۇيرىقى ئبىر-اق تۇتام.［谚］恶人的命运长不了（兔子的尾巴长不了）。

قۇيرۇق-باۋىر〈名〉拌酸奶的尾巴油和羊肝（食物）。

قۇيرۇق-جال〈名〉尾鬃。

قۇيرۇقسىز〈形〉无尾巴的，无尾毛的；无尾部的：ايروپلان قۇيرۇقسىز 无尾飞机 ▲ قۇيرۇقسىز قوس مەكەندىلەر〔动〕无尾两栖类。

قۇيرۇقتا-〈动〉抓住尾巴，从尾巴上抓（马）：جىلقىنى قۇيرۇقتاپ ۋستاۋ 抓住马尾捉马。

قۇيرۇقتان-〈动〉（羊）尾巴长肥，尾巴长大，上膘：قوي قۇيرۇقتانىپ قالدى. 羊巴长膘了。

قۇيرۇقتانۋ قۇيرۇقتان- 的不定式。

قۇيرۇقتاۋ قۇيرۇقتا- 的不定式。

قۇيرۇقتى〈形〉① 尾巴肥大的，尾脂多的：قۇيرۇقتى قوي 大尾羊 ② 马尾多的 ▲ قۇيرۇقتى بالاپان〔动〕尾蚴 ▲ قۇيرۇقتى دەنە 尾状体 ▲ قۇيرۇقتى جۇلدىز〔天〕彗星，扫帚星，流星。

قۇيرۇقتىلىق قۇيرۇقتى 的抽象名词。

قۇيرۇقشىلدىق〈名〉尾巴主义。

قۇيتىلان-〈动〉① 作假，耍滑头，耍花招：ولار بىرەسە اتىسىن ئسال توقتاتىپ، بىرەسە قايتا باستىرمالاتىپ قۇيتىلانۋمەن بولدى. 他们一会儿停止射击，一会儿拼命扫射，老是耍花招。② 逗人发笑，淘气，调皮起来：قۇيتىلانىپ كۇلۋ 调皮的微笑。

قۇيتىلانۋ قۇيتىلان- 的不定式。

قۇيتىلاڭ: قۇيتىلاڭ ەتۋ〈动〉表示不满，表示不同意；见怪，愤愤不平。

قۇيتىڭدا-〈动〉— 表示不满，表示不同意；见怪，愤愤不平：قوي ۋنىڭدى، بايىبىشە ئالىسى قۇيتىڭدايدى. 你别那样，老伴儿会不满意的。

قۇيتىڭداۋ قۇيتىڭدا- 的不定式。

قۇيتىرقى〈形〉古怪的，反常的，琢磨不透的，令人难以理解的：قۇيتىرقى مىنەز 古怪的脾气 / قۇيتىرقى جان 与众不同的人。

قۇيتىرقىلىق قۇيتىرقى 的抽象名词。

قۇيىۋ قۇي- Ⅱ 的不定式。

قۇيىۋشى〈名〉浇铸者，铸造者；脱坏者。

قۇيىل- ① قۇي- Ⅱ 的被动态 ② 注入，流入，灌入：حۋاڭحى دارياسى تەڭىزگە قۇيىلادى. 黄河流入大海。▲ اۋزىنا قۇم قۇيىلۋ 无言对答 ▲ سۋ قۇيىلۋ ىننە 无处藏身，走投无路 ▲ قان قۇيىلۋ 出血，溢血：مىيعا قان قۇيىلۋ 脑溢血。

قۇيىلدىر- قۇيىل- 的使动态。

قۇيىلدىرۋ قۇيىلدىر- 的不定式。

قۇيىلما 见 قۇيىلىس I。

قۇيىلمالى〈形〉① 流入的，注入的，② 浇灌的，浇铸的，铸造的。

قۇيىلت- قۇيىل- 的使动态。

قۇيىلتۋ قۇيىلت- 的不定式。

قۇيىلۋ قۇيىل- 的不定式。

قۇيىلىس I〈名〉河口，江口，合流处，江河会合处。

قۇيىلىس- Ⅱ ① قۇيىل- 的交互态 ②（江河）汇合。

قۇيىلىستىر- قۇيىلىس- Ⅱ 的使动态。

قۇيىمشاق〈名〉〔生理〕尾骨 ▲ قۇيىمشاعىنان مايى شىعۋ 特肥，滚瓜溜圆 ▲ قۇيىمشاق بەزى〔生理〕尾腺 ▲ قۇيىمشاق قىزىل تامىر〔生理〕尾动脉。▲

قۇيىمشاقتا-〈动〉从尾部开始剔（肉），将尾骨卸开 قۇيىمشاقتاۋ سيىر 大事化小，小事化了。

قۇيىمشاقتاۋ قۇيىمشاقتا- 的不定式。

قۇيىمىر〈形〉易动情的，易冲动的，情欲（女人）。

قۇيىن I〈名〉旋风，龙卷风 ▲ الا قۇيىن ① 心猿意马，不踏实，心神不定 ② 冒冒失失的，轻率的 ▲ اۋا قۇيىنى〔气〕气旋。

قۇيىن- Ⅱ ① قوي- Ⅲ 的反身态 ② 洗澡。

قۇيىندا-〈动〉飞奔，飞跑，飞快，飞驰：ات قۇيىنداپ شابۋ 马飞驰而过。

قۇيىنداي〈形〉旋风似的；飞快的，神速的。

قۇيىندات- ① قۇيىندا- 的使动态 ② 起旋风，

起龙卷风 ③ 纵马飞驰,疾驰。

قۇيىنداتۇ قۇيىندات- 的不定式。

قۇيىنداۋ قۇيىندا- 的不定式。

قۇيىندى 〈形〉旋转的,涡旋式的 ▲ قۇيىندى سىزىق 〔物〕涡旋线 ▲ قۇيىندى توك 〔物〕涡电流 ▲ قۇيىندى تۇماندىق 〔天〕旋涡星云 ▲ قۇيىندى قوزعالىس 〔物〕涡动。

قۇيىندىر- قۇيىن- I 的使动态。

قۇيىندىرۇ قۇيىندىر- 的不定式。

قۇيىنسىز 〈形〉无旋风的 ▲ قۇيىنسىز ٴورىس 〔物〕无旋场。

قۇيىنشا 〈形〉旋风似的,龙卷风一样的;飞快的,疾飞似的,非常快的 ▲ قۇيىنشا قوزعالىس 〔物〕紊流运动。

قۇيىنۇ قۇيىن- I 的不定式。

قۇيىرشىق 〈名〉〔生理〕① 尾骨尖 ② 牲畜之短尾巴 ③ 仆佣,走狗,奴才,巴结者 ④ 土匪。

قۇيىرشىقتان- 〈动〉拍马屁,巴结,舐屁股。

قۇيىرشىقتانۇ قۇيىرشىقتان- 的不定式。

قۇيىرشىقتىق 〈名〉迎合,拍马屁,讨好,走狗行为。

قۇيىس- قۇي- II 的交互态。

قۇيىسقان 〈名〉坐鞧,后鞧;纣棍: قۇيىسقاننىڭ سالپىنشاعى 鞧梢 ▲ قۇيىسقانعا قىستىرىلۇ 参与,替某人说话,帮腔 ▲ قۇيىسقانى بەرىك ① 很有信心 ② 很有把握 (占卜时的语言)一切顺利 ▲ قۇيىسقانى كوتەرىلۇ 准备出门,准备上路。

قۇيىسقاندا- 〈动〉系后鞧,系纣棍: قويىسقانداپ قويماسا ەر-توقىم الدىنا كەتەدى. 不系后鞧马鞍会往前滑。

قۇيىسقاندات- قۇيىسقاندا- 的使动态。

قۇيىسقانداۋ قۇيىسقاندا- 的不定式。

قۇيىسقاندى 〈形〉有后鞧的,系后鞧的。

قۇيىسقاندىق 〈名〉① (马和牛的)尾跟 ② 后鞧与鞍子连接处。做后鞧的;做纣棍的: قۇيىسقاندىق تەرى 做后鞧用的皮革。

قۇيىسقانسىز 〈形〉没有后鞧的,未系后鞧的。

قۇيىسۇ قۇيىس- 的不定式。

قۇق: قۇق قىلىۋ 〔史〕剥夺自由;限制活动。

قۇقاي 〈名〉威胁,威吓,恐吓: قۇقاي كورسەتۇ 威胁 / قۇر قۇقاي 瞎咋唬 ▲ كورگەن قۇقايى بۇل (وسى) ەمەس 受尽了折磨,没有不受罪。

قۇقى 见 قاقى.

قۇقىق 见 حۇقىق.

قۇل 〈名〉① 奴隶,奴仆: قۇلدار تابى 奴隶阶级 / قۇلدار تۇڭكەرىسى 奴隶革命 / قۇل يەلەنۋ 占有奴隶 / قۇل يەلەنۋشى 奴隶主(奴隶占有者) ② 仰人鼻息者,奴才: سەن وعان قۇل بولۋشى ما ەدىڭ؟ 你要当他的奴才吗? ③ (被某种习惯,心情等)支配的人,沉溺于……者,囿于……的人: ٴوز ادەتىنىڭ قۇلى 囿于自己习惯的人 ③ 顺从,百依百顺,心甘情愿: سەن نە ايتساڭ، مەن سوعان قۇلمىن. 你说什么,我都百依百顺。④ 〔宗〕真主的奴隶 ▲ جازعان قۇلدا جازىق جوق (شارشاۋ بارما) 不知疲倦 ▲ قۇلاق كەستى قۇل 家奴 ▲ قۇل قىلىۋ (ەتۋ) 奴役 ▲ دۇنيەقۇر ـ دۇنيەنىڭ قۇلى. 【谚】爱财的人是财产的奴隶。

قۇلا I 〈形〉① (指马的毛色)黄褐色的,黄色的(鬃尾为深棕色毛为色的)黄膘(马): اق قۇلا ات 淡黄色的马(乳黄色的马) ② 〔转〕荒漠的,无人烟的,空旷的,荒凉的: قۇلا شول 荒漠 / قۇلا دالا 荒原 / قۇلا ٴدۇز 荒原(荒野) ▲ قۇلا جيرەن 棕黄色的 ▲ قۇلا كەر 黄褐色的 ▲ قۇلا توبەل 白玉顶的黄色马 ▲ قۇلا قاسقا 白鼻梁黄色马。

قۇلا- II 〈动〉① 倒,翻倒;颠复;塌,倒塌,塌陷: كوپىر قۇلاپ كەتتى. 桥塌了。/ ٴۇي قۇلاپ كەتتى. 房子倒了。② 躺下: كەلە سالىپ قۇلاي كەتكەنىڭ نە؟ 你怎么来了就躺下? ② 落下,掉落,跌下,摔下,跌落: اتتان قۇلاۋ 从马上跌下 / ٴۇيدىڭ توبەسىنەن قۇلاپ ٴتۇسۋ 从房顶上摔下来 ③ 〔转〕倾泻(江河): ٴداريا قۇلاپ اعۇ 河水倾泻而流 / تاۋدان قۇلاپ اققان تاسقىن 从山上倾泻而下的洪水 ④ 〔转〕垮台,下台;被推翻,倒台,崩溃: فەودالدىق ٴتۇزىم قۇلادى. 封建制度被推翻了(封建制度崩溃了)。⑤

〔转〕朝着……方向走去：مال سۇغا قۇلادى. ⑥〔转〕倾心于……，迷恋于……，醉心于……：بالالار كىنو دەسە قۇلاپ تۇسەدى. 孩子们听说看电影，就非看不可。▲ اسقار تاۋى قۇلاۋ 失去亲人(靠山) ▲ جەر سۇزە قۇلاۋ 摔了个马趴，狗啃地的姿势摔倒 ▲ تاۋداعى قۇلاسا كەتكەنگىنى الا كەتەدى.【谚】山上掉石头，山下遭殃（城门失火，殃及池鱼）。

قۇلاعىز- 见 قۇلازى-.

قۇلاعىزۋ قۇلاعىز- 的不定式。

قۇلادىن 〈名〉〔动〕白头鹞，土豹 鵟。

قۇلازۋ قۇلازى- 的不定式。

قۇلازى- 〈动〉显得空闲，显得空旷；变得冷清，荒凉无际；凄凉，苍凉：ۇيدە جان جوق، قۇلا- زىپ - اق كەتكەن ەكەن. 屋里没有一个人显得空空荡荡。/ قۇلازىعان دالا 空旷的原野 / قۇلازىعان ئشول 无边无际的沙漠。

قۇلازىت- قۇلازى- 的使动态。

قۇلاق I 〈名〉① 耳，耳朵：ونىڭ قۇلاعى ەستىمەيدى. 他的耳朵听不见。/ ئوز قۇلاعىنا سەنبەۋ 不相信自己的耳朵 / ۇيالعاننان قۇلاعىنا شەيىن قىزاردى 羞得面红耳赤 / قۇلاقتى باسىپ الۋ 堵住耳朵(掩耳) / ەكى قۇلاعىن قايشىلاۋ (指马或其他动物)来回摆动耳朵 / قالقان قۇلاق 大耳朵(扇风耳) / سالپاڭ قۇلاق 耷拉耳朵 / شۇناق قۇلاق 小耳朵(秃耳朵) ② 帽耳，帽沿儿：تىماقتىڭ قۇلاعى 皮帽子的帽耳 ③ 弦乐的纽，弦柱：دومبىرانىڭ قۇلاعى 冬布拉的弦柱 ④（器物上供人提的）耳子，提手：قازاننىڭ قۇلاعى 锅耳子 / شەلەكتىڭ قۇلاعى 水桶的提手 / شاقتاستىڭ قۇلاعى 石磙子的榫眼 ⑤ 枪栓：مىلتىقتىڭ قۇلاعى اشۇلى، ئتىلى بارماقتا. 枪栓已拉开，手指扣着扳机。⑥(植物的)新叶，新芽，幼芽：بۇرمىدىڭ قۇلاعى 玉米的幼芽 / اعاش قۇلاق شىعاردى. 树长出了新叶。⑦ 伊斯兰教徒墓穴围墙上或尖顶建筑物周围的装饰物 ▲ اي قۇلاق 半圆的耳朵 ▲ اي قۇلاقتانۋ 自以为了不起，大摇大摆 ▲ اش قۇلاقتان تىش قۇلاق 耳不听，心不烦 ▲ اقپا قۇلاق 左耳进，右耳出的，健忘的，忘性大的 ▲ اعاش قۇلاق 不留心听的，不听话的，木头耳朵 ▲ باس دەسە قۇلاق دەۋ 说东道西；驴唇不对马嘴，牛头不对马嘴 ▲ بورپىلداق ساڭىراۋ قۇلاق 〔植〕马勃 ▲ بوتا قۇلاق 〔植〕海棠 ▲ ەكى ەزۋى قۇلاعىنا جەتۋ 笑得嘴咧到了耳根；笑得合不上嘴 ▲ ەل قۇلاعى ەلۋ 一传十，十传百 ▲ ەستىر قۇلاق جوق 没人听 ▲ كارى قۇلاعى جاستىققا تيمەۋ 忙个不停，得不到休息，日夜操劳 ▲ كارى قۇلاق 见识多的人，阅历丰富的人 ▲ كوز كورمەس، قۇلاق ەستىمەس جەر 天涯海角 ▲ كونە قۇلاق 老年人 ▲ ساق قۇلاق 耳朵灵的，耳朵尖的，消息灵通的 ▲ تاس قۇلاق 耳聋的，实耳的 ▲ تاقتا قۇلاق 〔植〕稀莶 ▲ قۇلاق تەبىنگى 耳朵大的 ▲ قۇلاق استى بەزى 耳下腺 ▲ قۇلاق اسۋ 听，听从，倾听 ▲ قۇلاق باۋ 帽儿带子 ▲ قۇلاق ئبىتۋ 耳朵被堵塞；听不见 ▲ قۇلاق ەتىن جەۋ 责备，责难，没完没了的唠叨 ▲ قۇلاق جارۋ ① 震耳 ② (植物)发芽 ▲ قۇلاق ينەسى 〔医〕耳针 ▲ قۇلاق كەستى ① 调皮的，捣蛋的 ② 坏人，刽子手 ▲ قۇلاق كەستى قۇل 家奴 ▲ قۇلاققا جىلى ئتيۋ 听得舒服 ▲ قۇلاق مۇجۋ 絮叨，责备 ▲ قۇلاق پەردەسى 〔生理〕耳膜 ▲ قۇلاق سالۋ 听，听取，倾听 ▲ قۇلاق ساسۋ 听烦，听够 ▲ قۇلاق توسۋ 听，注意听 ▲ قۇلاق تىگۋ 注意听，竖起耳朵听 ▲ قۇلاق تۇندىرۋ 震耳欲聋 ▲ قۇلاق تۇيمەشەگى 耳屏 ▲ قۇلاق ئتۇرۋ 注意听，竖起耳朵听；注意(关心)形势 ▲ قۇلاق شالۋ 听到 ▲ قۇلاق شەكە 耳光，耳刮子 ▲ قۇلاق شەرى تارقارۋ 听够了，听得过瘾 ▲ قۇلاق شىڭىلداۋ 耳鸣 ▲ قۇلاق شۋىلداۋ 被人议论 ▲ قۇلاق ىزىڭداۋ 耳鸣，耳朵嗡嗡响 ▲ قۇلاققا جاعىمدى 动听的，悦耳的 ▲ قۇلاققا ئسىڭىستى 听惯了的，熟悉的 ▲ قۇلاققا شالىنۋ (ئتيۋ) 听到，听见，传到耳朵里 ▲ قۇلاققا ئىلۋ 注意听，听进去 ▲ قۇلاققا ۇرعان تانادای 无声无息；寂静无声 ▲ قۇلاق قاعىس ەتۋ 告知，打招呼 ▲ قۇلاق قويۋ 用心听，注意听，仔细听 ▲ قۇلاق قۇرشىن

قاندرۇ 反复地讲,没完没了地说 ▲ قۇلاعى
اۋىر 重听,耳背,耳沉 ▲ قۇلاعى مۇكىس
(قاقاس) 耳聋的,耳背的 ▲ قۇلاعىنا كىرمەۋ
听不进去 ▲ قۇلاعىنا كىرىپ - شىقپاۋ 听不进
去,听不懂 ▲ قۇلاعىنان كەتپەۋ 言犹在耳 ▲
قۇلاعىنان كوتەرگەندەي 极度瘦弱的 ▲
قۇلاعىنان تارتىپ تۇرعىزعانداي 极度瘦弱的,
软弱无力的 ▲ قۇلاعىنان كۇن كورىنۋ 耳朵薄
得能见到太阳;特别瘦,皮包骨头 ▲ قۇلاعىن
تۇسۋ 贴耳倾听 ▲ قۇلاعىن شۇلاتۋ 议论(某人)
▲ قۇلاعى تاس ٴبىتۋ 一点也听不见,耳朵完全
堵住 ▲ قۇلاعى قانىق 听惯了的,熟悉的 ▲
ۋزىن قۇلاق 传闻,耳闻 ▲ بۇرىن شىققان
قۇلاقتان، كەيىن شىققان ٴمۇيىز وزار. 【谚】后
来者居上。▲ ٴيت ادامنىڭ قۇلاعى. 【谚】狗
是人的耳目。▲ سۋ اعاسى بۇلاق، ٴسوز اعاسى
قۇلاق. 【谚】水流不静,话要会听。

قۇلاق Ⅱ 〈名〉 ① 水口子: ارىقتىڭ قۇلاعى 水
渠口子 / ارىقتىڭ قۇلاعىن بايلاۋ 堵上水口子
(使水往畦田里流) / ارىقتىڭ قۇلاعىن اشۋ 开
水口子 (把畦田的水口子堵上使水往下面的
畦里流) ② 股(水): ٴبىر (ەكى) قۇلاق سۋ 一
(两)股水 / ٴبىر قۇلاق سۋ مايلاپ الۋ 租用一
股水。

قۇلاق-مۇرىن 〈名〉 耳鼻,五官的统称 ▲
قۇلاق-مۇرىن كەسكەندەي 毫无消息,毫无信息。

قۇلاقسىز 〈形〉 ① 没有耳朵的 ② 听觉不佳
的 ③(器物上)没有提手和耳子的 ④ 没有帽
耳的,没有耳沿儿的。

قۇلاقتا- 〈动〉 ① 抓住耳朵,揪住耳朵:
اساۋدى قۇلاقتاپ ۋيرەتۋ كەرەك. 驯服烈马时应
揪住它的耳朵 ② 堵上水口子(使水往畦田里
流)。

قۇلاقتان- 〈动〉 ① 获悉,得知,知悉: ول
بۇگىن بولعان ستەن قۇلاقتاندى. 今天发生的
事情他已获悉了。②(植物)发芽,上芽,出芽,
吐新苗 ▲ اي قۇلاقتانۋ 月晕 ▲ كۇن قۇلاقتانۋ
日晕 ▲ قارا قۇلاقتانۋ 耳朵上的胎毛退去长
黑毛,长大。

قۇلاقتاندىر- ① قۇلاقتان- 的使动态 ② 宣告,
通知,通告: جينالىس تۋرالى جۇرتتىڭ بارىنە
قۇلاقتاندىرۋ كەرەك. 通知大家开会。/
قۇلاقتاندىرۋ جازۋ 写通知 / قۇلاقتاندىرۋ جىبەرۋ
发通知。

قۇلاقتاندىرۋ قۇلاقتاندىر- 的不定式。

قۇلاقتاندىرىل- قۇلاقتاندىر- 的被动态。

قۇلاقتانۋ قۇلاقتان- 的不定式。

قۇلاقتاس I 〈形〉 互通消息的,互相通风报信
的,互相通信儿的 ▲ قۇلاقتاس بولۋ 互通消息
▲ قوجا قۇلاقتاس، مولدا ساباقتاس. 【谚】财主
们消息互通,文人们学识互近。

قۇلاقتاس- Ⅱ قۇلاقتا- 的交互态。

قۇلاقتات- ① قۇلاقتا- 的使动态 ② 朝着耳
朵,照着耳朵: ونى قۇلاقتاتىپ پەرىپ جىبەردى.
朝着耳朵给了他一下子。

قۇلاقتاۋ قۇلاقتا- 的不定式。

قۇلاقتى 〈形〉 ① 大耳的; 带帽耳的;有提手
的 ② 〔转〕 聪明的,机灵的 ▲ قۇلاقتى
جارقانات 大耳蝠。

قۇلاقتىق 〈名〉(帽子的)掩耳部位,帽耳,耳
扇。

قۇلاقشا 〈名〉(器物的)小耳子,小抓手,小耳
状物 ▲ جۇرەك قۇلاقشاسى 〔生理〕 心耳。

قۇلاقشىن 〈名〉(带耳扇的)棉帽子,皮帽子。

قۇلالا- 〈动〉 偏爱,偏待,偏心,不一视同仁,
另眼看待: بىرەۋدى الالاپ، بىرەۋدى قۇلالايتىن
ەمەس. 不能偏爱哪个,都应一视同仁。

قۇلالان- قۇلالا- 的反身态。

قۇلالات- قۇلالا- 的使动态。

قۇلالاۋ قۇلالا- 的不定式。

قۇلالى 〈形〉 ①(马群里)有黄色的,黄褐色
的 ② 骑着黄马的。

قۇلاما 〈形〉 ① 陡峭的,陡急的,险峻的:
قۇلاما جارقاباق 陡峭的河岸 ② 陡坡,峭壁:
مىنا قۇلاماعا ەشكى دە شىعا المايدى. 这个峭壁
连山羊都上不去 ▲ قۇلاما بەسىن 太阳西斜,
太阳偏西。

قۇلامالى 〈形〉 险峻的,陡峭的,有陡坡的:
قۇلامالى جار 陡峭的山崖。

قۇلان 〈名〉 〔动〕 野马,库兰驴 ▲ قۇلان اياق

飞毛腿 ▲ قۇلان قۇدىقىدا قۇلاسا، قۇرباقا قۇلاعىندا وينايدى. 墙倒众人推。▲ قۇلان قىردا، قۇندىز سۋدا. 【谚】野马在原野上自由，水獭在水中自在。

قۇلان-بۇلان 〈名〉〔动〕马鹿。

قۇلانيەك 〈副〉拂晓，黎明。

قۇلانيەكتە- 〈动〉破晓，鱼肚白：تاڭ قۇلانيەكتەدى. 天色破晓。

قۇلانيەكتەن- قۇلانيەكتە- 的被动态。

قۇلانيەكتەۋ قۇلانيەكتە- 的不定式。

قۇلانقۇراي 〈名〉〔植〕蜀葵。

قۇلانقۇيرىق 〈名〉〔植〕无叶豆。

قۇلانساز 〈名〉沼泽地，卑湿的草地。

قۇلانتازا 〈副〉彻底地，完全地，全部地；根本，压根儿：قارىزدان قۇلانتازا قۇتىلۋ 彻底还清债务 / بىلمەيمىن دەپ قۇلانتازا بولا قالىپسىڭ عوي. 你还装得好象根本不知道。

قۇلات- ① قۇلا- Ⅱ 的使动态 ② 推翻，打倒，废除：كونە قوعامدى قۇلاتۋ 推翻旧社会 ③ 颠复：قۇلاتۋ ارەكەتى 颠复活动 ④ 弄倒：ساسقالاقتاپ ٴجۇرىپ ۆەلوسيپەدتى قۇلاتىپ الدى. 在慌乱中把自行车弄倒了。

قۇلاتقىز- قۇلات- 的使动态。

قۇلاتتىر- قۇلات- 的使动态。

قۇلاتىل- قۇلات- 的被动态。

قۇلاۋ قۇلا- Ⅱ 的不定式。

قۇلاش 〈名〉两臂伸开之长度，庹 ▲ كەرە قۇلاش (سالا قۇلاش) 使劲伸开两臂之长度；长的 ▲ كوش قۇلاش 比……强的；领先于……的 ▲ قۇلاش بويى 成人两臂左右平伸时两手之间的距离（长度）▲ قۇلاش جايۋ (جازۋ) 伸开双臂，甩开肩膀 ▲ قۇلاش جايىپ قارسى الۋ 热烈欢迎 ▲ قۇلاش سەرمەۋ (ۇرۋ) 奔向，冲向，阔步向前：عىلىمنىڭ شىڭىنا قۇلاش ۇرۋ 向科学的高峰阔步前进 ▲ قۇلاش سوزىم (سوزبا) 很近，手够得着的地方 ▲ قۇلاش سوزۋ ① 伸开双臂 ② 朝着某个目标而努力，欲意争取。

قۇلاشا 〈名〉毛黄色小马。

قۇلاش-قۇلاش 〈形〉长的，很长的，很长很长的：قۇلاش-قۇلاش ٴتۇتىن 长长的乌烟。

قۇلاشتا- 〈动〉① 用庹量：ارقاندى قۇلاشتاپ ولشەۋ 用庹量大绳的长度 ② 伸开双臂，甩开臂膀：قۇلاشتاپ مالتاۋ 甩开膀子游泳 ③〔转〕迈进，进展，高速度，蓬蓬勃勃：حالىق شارۋا-شىلىعى قۇلاشتاپ دامىپ كەلەدى. 国民经济高速度的发展。

قۇلاشتاي 〈形〉两臂之长的，一米多长的。

قۇلاشتاۋ قۇلاشتا- 的不定式。

قۇلعانا 〈名〉〔医〕下疳，大疮 ▲ قۇلعانا مەرەز 梅毒。

قۇلعانادای: قۇلعانادای قادالۋ 死死缠住，死死地咬住不放。

قۇلدا- 〈动〉朝着下游走，朝下面的方向走：وزەندى قۇلداۋ 顺着河的流水走 / تومەن قاراي قۇلداي تۇسسەڭ كورىنەدى. 往下再走一点就能看见。

قۇلدالا- 见 قۇلدا-.

قۇلدالاۋ قۇلدالا- 的不定式。

قۇلدان- ① قۇلدا- 的被动态 ② 奴役，役使。

قۇلدانارلىق 〈形〉奴役的，役使的，使用的。

قۇلدانۋ قۇلدان- 的不定式。

قۇلدانۋشى 〈名〉奴役者，占有奴隶者。

قۇلدانۋشىلىق 〈名〉奴役，占有奴隶：قۇلدانۋشىلىق ٴتۇزىمى 奴隶占有制。

قۇلداس- قۇلدا- 的交互态。

قۇلدات- قۇلدا- 的使动态。

قۇلداۋ قۇلدا- 的不定式。

قۇلدي- Ⅰ 〈名〉下坡，坡度较大的地方。

قۇلدي Ⅱ 见 قۇلديلا-.

قۇلديلا- 〈动〉顺着下坡走，从坡上直下；俯冲，疾速下降：ٴبىر اتتى قۇلديلاپ كەلەدى. — 一个骑马的直往下走来。

قۇلديلاس- قۇلديلا- 的交互态。

قۇلديلات- قۇلديلا- 的使动态。

قۇلديلاۋ قۇلديلا- 的不定式。

قۇلديۋ قۇلدي- Ⅱ 的不定式。

قۇلدىرا- 〈动〉① 疾速下降，疾驰而下，快速滚下：بۇركىت كوكتەن قۇلدىراپ ۋشىپ كەلەدى. 猎鹰从高空一略而飞下来。② 萧条，

ـقۇلدىرا ەكونومىكانىڭ : 退衰,落衰,败衰,败腐
ۋى ,过而闪一〔转〕③（条萧济经)退衰济经
一 晃而过;落空 : ادامنىڭ جاستىق كەزەڭى
قۇلدىراپ ٴوتىپ كەتەدى. 人的青春时期一晃就
。了去过
قۇلدىراڭدا‌ـ〈动〉（小孩不抬头地）急步走,
。前向步疾
قۇلدىراڭداۋ قۇلدىراڭدا‌ـ 的不定式。
قۇلدىرات‌ـ قۇلدىرا‌ـ 的使动态。
قۇلدىراۋ قۇلدىرا‌ـ 的不定式。
قۇلدىق 〈形〉 ① 奴役的,奴隶的 : قۇلدىق
قوعام 奴隶社会 / قۇلدىق قامىت 奴隶枷锁 ②
奴隶身份,奴隶地位,奴隶制 : قۇلدىقتى جويۋ
消灭奴隶制 / قۇلدىققا ٴتۇسىرۋ 使沦为奴隶③
和奴隶一样（对待）, 十分驯服的态度 :
بۇيرىعىڭىزعا قۇلدىق 服从您的命令 /
سوزىڭىزگە قۇلدىق 完全照您的办 ▲ قۇلدىق
قىلۋ 崇拜,信奉 ▲ قۇلدىق ۇرۋ 俯首听命,奴
颜婢膝;央求,求告。
قۇلجا 〈名〉 ① 〔动〕雄盘羊,雄羊头大 ②盘
。羊的拐
قۇلجاز 见 قۇلجا.
قۇلقايىر 〈名〉〔植〕锦葵,锦葵属 ▲ قۇلقايىر
تۇقىمداسى 〔植〕锦葵科。
قۇلقىن 〈名〉 ① 咽喉,喉咙 : قۇلقىنىنان سىعۋ
卡喉咙 ① 胃口,食欲 : قۇلقىنىڭ نەدەگەن
جامان ەدى؟ 你为什么那么馋? / نان قۇلقىنعا
كەرەك. 馕是填肚子的。/ قۇلقىنعا سالۋ 吃到
肚子里 ▲ قۇلقىن ٴسارى 大清早,清晨 ▲
قۇلقىنى قۇرۋ 馋,贪食。
قۇلقىنشىل 〈形〉 贪食的,馋嘴的;贪婪的,贪
得无厌的 : قۇلقىنشىل كىسى 馋嘴的人。
قۇلماق〈名〉〔植〕啤酒花;蛇麻草,忽布。
قۇلپى I 〈名〉 金银布。
قۇلپى II 〈名〉 〔口〕 锁。
قۇلپى III 〈名〉 〔口〕 碑。
قۇلپىناي〈名〉〔植〕合叶子。
قۇلپىر‌ـ 〈动〉 ① 变换颜色,色彩变幻,呈现
出不同色彩 ② 更新,焕然一新,繁荣,欣欣
向荣 ③ （人）显得美,红光满面 ④ （马）的

毛色）显得有光泽,发亮。
قۇلپىرما 〈形〉 五彩缤纷的,五颜六色的 ▲
قۇلپىرما جىبەك 塔夫绸,闪光缎 ▲ قۇلپىرما
كەن 〔矿〕黝铜矿 ▲ قۇلپىرما تاس 闪光石 ▲
قۇلپىرما تاۋ قۇدىرەتى 彩鹬。
قۇلپىرت‌ـ قۇلپىر‌ـ 的使动态。
قۇلپىرۋ قۇلپىر‌ـ 的不定式。
قۇلپىتاس〈名〉 墓碑,碣石 : قۇلپىتاس جازۋى
碑文(碑铭)。
قۇلتوعىر 〈形〉（指马）速度慢的, 懒得走动
的。
قۇلتىلدا‌ـ 〈动〉 欢蹦乱跳,奔流不息,宛转回
环。
قۇلتىلداۋ قۇلتىلدا‌ـ 的不定式。
قۇلشار 〈名〉 奴隶的孩子。
قۇلشىلىق 〈名〉①奴性,奴隶主义;奴隶制度:
قۇلشىلىققا قارسى تۇرۋ 反对奴隶主义 ②〔宗〕
(对真主的)敬奉,崇拜;乞求。قۇلشىلىق ەتۋ
① 奴役,奴化 ② 敬奉,崇拜,乞求。
قۇلشىن‌ـ 〈动〉 努力,奋力,发奋 : قۇلشىنا
كۇرەسۋ 努力奋斗 / قۇلشىنا ٴتۇسۋ 继续努力 /
قۇلشىنا ۇيرەنۋ 努力学习。
قۇلشىندىر‌ـ قۇلشىن‌ـ 的使动态。
قۇلشىندىرت‌ـ قۇلشىندىر‌ـ 的使动态。
قۇلشىنت‌ـ قۇلشىن‌ـ 的使动态。
قۇلشىنۋ قۇلشىن‌ـ 的不定式。
قۇلشىنىس‌ـ قۇلشىن‌ـ 的交互态。
قۇلىق (قۇلقى) I 〈名〉 ① 品性,品格,品行:
جاقسى قۇلىق 优良的操行 ② 惯习,习气,习
尚: زياندى قۇلىق 有害的习惯 ③ 性情,脾气,
性格 : جامان قۇلىق 不好的脾气 ▲ قۇداي
قۇلقىن الۋ 不知足,贪得无厌 ▲ قۇلقى كەتۋ
(اۋۋ) 倾向于……, 热心于……, 喜欢 ▲
قۇلقى سۋىمەۋ 讨厌,厌烦。
قۇلىق II 〈名〉〔生理〕耳屎,耳垢。
قۇلىق III 〈名〉 羊蹄炎。
قۇلىقسىز I 〈形〉 品德不好的,品质不好的,
品格不好的,为人不正的;脾气不好的。
قۇلىقسىز II 〈形〉 没有耳屎的,干耳的。
قۇلىقسىزدىق قۇلىقسىز I、II 的抽象名词。

قۇلقتان- I 〈动〉注意，重视，热心于……，倾心。

قۇلقتان- II 〈动〉结耳垢，长耳屎。

قۇلقتانۋ قۇلقتان- I、II 的不定式。

قۇلقتى 〈形〉① 品行好的，品格好的，品德好的 ② 好脾气的，好性情的 ③ 温柔的，长耳屎的，结耳垢的。

قۇلىن 〈名〉① 马驹，幼马 ② 对孩子，晚辈的爱称 ▲ قۇلىن داۋسى قۇراقتا شىعۋ 大喊大叫，发出惨叫声 ▲ قۇلىن جارعاق 翻毛马驹皮，外衣 ▲ قۇلىن قاس 年青青的 ▲ قۇلىن مۇشەسى بۇزىلماعان 非常年轻的，年轻丰满的 ▲ قۇلىن سالۋ 挤马奶前让马驹吸吮母马的奶以引奶 ▲ ەنەسى تەپكەن قۇلىنىنىڭ ەتى اۋىرماس.【谚】打是疼，骂是爱。

قۇلىندا- 〈动〉（牝马）产驹。

قۇلىنداي 〈形〉象马驹一样的，漂亮的，好看的 ▲ قۇلاننىڭ قۇلىنىنداي 非常美丽。

قۇلىندات- ① قۇلىندا- 的使动态 ② 接马驹。

قۇلىنداۋ قۇلىندا- 的不定式。

قۇلىندى 〈形〉带马驹的，有吃奶的马驹的: ▲ قۇلىندى بيە 带马驹的牝马（带驹母马）。

قۇلىن-تاي 〈名〉幼马的泛称。

قۇلىن-تايداي 〈形〉象小马驹似的，如同小马驹一样的: قۇلىن-تايداي ويناقشىپ جۇرگەن بالالار 象小马驹一样奔跑的孩子们 ▲ قۇلىن-تايداي ايقاسۋ 共同享受年轻时的快乐 ▲ قۇلىن-تايداي تەبىسۋ 一块长大。

قۇلىنشاق 〈名〉① 马驹，幼驹，小马驹 ② 对小孩(男)的爱称。

قۇلىنىم 〈名〉（对小孩的昵称）宝贝，心肝。

قۇلىپ (قۇلپى) 〈名〉锁: ەسىك قۇلپى 门锁 / قۇلىپ سالۋ 锁上(上锁)。

قۇلىپتا- 〈动〉锁，锁上，加锁: ەسىكتى قۇلىپتاۋ 锁上门(把门锁上)。

قۇلىپتال- قۇلىپتا- 的被动态 ▲ اۋىز قۇلىپتالۋ 嘴紧，哑口无言，缄口不语，守口如瓶。

قۇلىپتان- قۇلىپتا- 的反身态。

قۇلىپتات- قۇلىپتا- 的使动态。

قۇلىپتاۋ قۇلىپتا- 的不定式。

قۇلىپتاۋلى 〈形〉锁着的，上锁的: قۇلىپتاۋلى ەسىك 锁着的门。

قۇلىپتى 〈形〉带锁的，有锁的。

قۇم 〈名〉① 沙，沙子，砂: التىندى قۇم 含金沙 / كوشپەلى قۇم 流砂 / قۇم توپىراق 沙土 / قۇم توبە 砂丘 / قۇم قايىرشاق 沙石 / قۇم قايراق 砂磨石 ② 陶制的: قۇم ىدىستار 陶制器皿 ③ 沙状的，砂粒状的: قۇم قانت 砂糖 ▲ اۋزىنا قۇم قۇيىلۋ 哑口无言，张口结舌 ▲ اۋزىڭا قۇم تولعىر! 〔咒〕该死的 ▲ جىگەرى قۇم بولۋ 垂头丧气，一败涂地 ▲ كوزىڭە قۇم قۇيىلسىن 〔咒〕该死的 ▲ سايدا سانى، قۇمدا ءىزى جوق 无影无踪，毫无踪迹 ▲ قۇم الما اعاشى 沙果树 ▲ قۇم باقىر 沙浅儿 ▲ قۇم بەدەرى 〔地质〕沙痕 ▲ قۇم بۇلاۋ 沙疗，沙浴 ▲ قۇم بىلاۋعا ءتۇسۋ 用锅炒热沙子后进行沙疗 ▲ قۇم دىڭگەك 沙柱 ▲ قۇم ساعات 土钟 ▲ قۇم سىلاق 沙灰 ▲ قۇم تىشقان 〈动〉砂土鼠，沙鼠 ▲ قۇم توبە 沙丘 ▲ قۇم شايانى 〔动〕螃蜞 ▲ قۇم قاربىز 沙瓤西瓜 ▲ قۇم قاباتى 〔地质〕砂层 ▲ قۇم قاعاز 砂纸 ▲ قۇم وسىمدىكتەرى 沙生植物 ▲ قۇم شايانى 〔动〕蟛蜞 ▲ قۇم شايعىش 洗沙装置。

قۇما 〈名〉〔旧〕女奴；女俘。

قۇماي I 〈名〉〔动〕黑鹰，胡兀鹫 ▲ اق باس قۇماي 〔动〕白鹫。

قۇماي II 〈名〉良种猎犬。

قۇماي III 〈名〉〔植〕蜀黍属。

قۇمايت 〈形〉① 带沙的，含沙的: قۇمايت جەر 沙地 ② 沙地，沙荒: قۇمايتقا سۋ توقتامايدى. 沙地里存不住水。

قۇمايتتى 〈形〉多沙的，沙质的。

قۇمايىق 见 قۇماي II.

قۇماق I 〈形〉① 砂的，含砂的，沙质的(土地)。

قۇماق II 〈名〉（马、驼的）干粪蛋。

قۇماق III 〈名〉〔植〕蛇麻草。

قۇمالاق 〈名〉①（指羊、驼、兔等的）粪蛋 ②

用羊粪蛋推断吉凶 ▲ جارقانات قۇمالاعى 夜明
砂 ▲ قۇمالاق اشۇ (سالۇ، تارتۇ) 卜卦，算卦 ▲
ٴبىر قۇمالاق ٴبىر قارىن مايدى شىرىتەدى.【谚】
一粒羊粪蛋会腐坏一肚子黄油(一个老鼠坏
一锅汤)。

قۇمالاقتا- 〈动〉(指羊、驼、兔等)拉粪蛋。

قۇمالاقتاي 〈形〉小的，很小的，不大的 ▲
قۇمالاقتاي شاشىلۇ 一摊散沙 ▲ تۇيەنىڭ قۇمالا-
عىنداي 骆驼粪蛋那么大的 ▲ ٴشىلداق
قۇمالاعىنداي 分散的，为数很小的。

قۇمالاقتات- قۇمالاقتا- 的使动态。

قۇمالاقتاۋ قۇمالاقتا- 的不定式。

قۇمالاقشى 〈名〉算卦人，占卦人。

قۇمان 〈名〉(伊斯兰教徒洗手洗脸用的)净
壶：جەز قۇمان 铜制净壶 / تاس قۇمان 陶制
净壶 / قارا قۇمان 生铁铸的净壶。

قۇمار I 〈名〉赌博：قۇمار ويناۋ 玩赌博。

قۇمار II 〈名〉① 强烈的愿望，欲望，热望，
迷恋，喜爱，爱好：مۇزىكاعا قۇمار 音乐爱好/
باق قۇمار 追求名利的 / دۇنيە قۇمار 财迷②瘾，
嗜好，癖好，癖性：تەمەكى قۇمار 爱吸烟的(有
烟瘾的) ▲ قان قۇمار 嗜血成性的 ▲ قۇمار
بولۇ 上瘾，有瘾 ▲ قۇمارى باسىلۇ (قۇمارى
قانۇ، قۇمارى تارقاۋ، قۇمارىنان شىعۇ) 过瘾，
解……的瘾。

قۇمارلان- 〈动〉① 爱好……，喜爱……，嗜
爱，入迷：كىتاپ وقۇعا قۇمارلانۇ 爱好读书 ②
有瘾，上瘾，有……的癖好：اراقىعا قۇمارلانۇ 有
酒瘾(有喝酒的癖好) / تەمەكىگە قۇمارلانۇ 有
烟瘾(有吸烟的癖好)。

قۇمارلاندىر- قۇمارلان- 的使动态。

قۇمارلانۇ قۇرمالان- 的不定式。

قۇمارلى 〈形〉有爱好的；有癖好的， 有嗜好
的，有瘾的。

قۇمارلىق ① قۇمار 的抽象名词 ② 爱好，嗜
好，癖好，瘾：كىتاپقا قۇمارلىق 读书的嗜好。

قۇمارپاز 〈名〉赌徒，赌棍，赌痞。

قۇمارپازدىق 〈名〉赌瘾；对赌博的爱好。

قۇمارت- 〈动〉(对什么)上瘾，染上…… 癖
好，沉溺于……，迷醉于……，醉心于……：
اراقىعا قۇمارتۇ 染上喝酒的嗜好(沉溺于酒) ②
羡慕，欣羡，如饥似渴：كىتاپقا قۇمارتىپ وقۇ
如饥似渴地读书。

قۇمارتتىر- قۇمارت- 的使动态。

قۇمارتۇ قۇمارت- 的不定式。

قۇمارشى 〈名〉赌徒，赌棍。

قۇمارشىق 〈名〉〔植〕沙蓬。

قۇمارشىقتى 〈形〉沙蓬多的，长满沙蓬的。

قۇمبەرىش 〈名〉〔植〕鸢尾属。

قۇمبەتەگە 〈名〉〔植〕羊茅属。

قۇمبيدايىق 〈名〉〔植〕下垂冰草。

قۇمعان 见 قۇمان.

قۇمعاتا 见 قۇمقاتا.

قۇمداق 〈形〉沙子的，有沙的，含沙的：
قۇمداق جەر 沙地 / قۇمداق توپىراق 沙土 /
قۇمداق توبە 沙丘。

قۇمداقتى 〈形〉有沙子的，含沙的，沙多的。

قۇمدان 〈名〉砖瓦窑，石灰窑。

قۇمداۋ 〈形〉含沙较多的，沙子较多的。

قۇمداۋىت 〈名〉沙地，沙荒，沙滩。

قۇمدى 〈形〉沙的，含沙的：قۇمدى جەر 沙地/
قۇمدى جول 沙土路。

قۇمدىق 〈名〉沙漠，沙地。

قۇمدىقبوز 〈名〉〔植〕针茅草。

قۇمەبەلەك 〈名〉〔植〕鹅不食。

قۇمقايىراق 〈名〉细磨石。

قۇمقانت 〈名〉砂糖。

قۇمقاتا 〈名〉结砂性疝痛。

قۇم-قيىرشىق 〈名〉沙石，沙砾。

قۇمقۇرت 〈名〉〔动〕海蚯蚓。

قۇمساعىز 〈名〉〔植〕粉芒菊。

قۇمتىل 〈名〉海滩。

قۇمشەكەر 〈名〉砂糖。

قۇمىعۇ قۇمىق- 的不定式。▲

قۇمىق I 〈名〉〔植〕珠芽蓼 ▲ قارا قۇمىق
荞麦。

قۇمىق II 〈名〉沙丘。

قۇمىق- III 〈动〉憋气，喘不过气，窒息。

قۇمىقتىر- قۇمىق- III 的使动态。

قۇمىر I 见 عۇمىر.

قۇمار Ⅱ 〈名〉〔医〕(牲畜患的)鼻疽。

قۇمرا 〈名〉① 罐子: تاش قۇمرا 陶罐 / جەز قۇمرا 铜罐 ② 瓶子: اراق قۇمرا 酒瓶子。

قۇمرالى 〈形〉带瓶的，装瓶的: قۇمرالى اراق 瓶装酒。

قۇمرالىق 〈形〉瓶的，制瓶子的: ءتۇرت قۇمرالىق كارەسىن 四瓶子煤油。

قۇمراشا 〈名〉① 小瓶子，小瓶 ② 小罐。

قۇمراشى 〈名〉制陶工匠。

قۇمرسقا 〈名〉〔动〕蚂蚁: قۇمرسقا يلەۋى 蚁穴 ▲ اق قۇمرسقا 白蚁 ▲ قىزىل قۇمرسقا 赤蚁 ▲ قۇمرسقا بەل ①(指女人)细腰，杨柳细腰，纤细的腰 ② 腰部紧身的衣服，细腰的裙子 ▲ قۇمرسقا بەل ارا 〔动〕细腰蜂 ▲ قۇمرسقا جەگىشتەر 〔动〕食蚁兽，土豚 ▲ قىزىل قۇمرسقا 〔动〕赤蚁 ▲ قۇمرسقا قىشقىلى 〔化〕甲酸 ▲ قۇمرسقا كىشكەنە بولسا دا، قايراتى تاۋ كۇشىرەدى.【谚】蚂蚁虽小，力可移山。

قۇمرسقاداي 〈形〉和蚂蚁一样的；如蚁攒聚的，密密麻麻的: قۇمرسقاداي قۇجىناۋ (قاپتاۋ، بىجىناۋ، قايناۋ) 如蚂蚁一样麇集在一起 / قۇمرسقاداي مال 密密麻麻的牲畜。

قۇمىتى 〈名〉〔动〕五倍子虫。

قۇن 〈名〉①〔旧〕(对有杀人罪的)罚款；人命: قۇن الۋ 讨还人命(讨还血债) ② 价，价格，价值；成本: ايرباس قۇنى 交换价值 / قۇن فورماسى 价值形式 / ءوندىرىس قۇنى 生产价值 / قۇن شاماسى بىردەي زات 等价物 ▲ قوسىمشا قۇن 〔经〕剩余价值 ▲ قوسىمشا قۇن زاڭى 〔经〕剩余价值规律 ▲ قوسىمشا قۇن مولشەرى 〔经〕剩余价值率 ▲ قۇن بەرۋ 偿命 ▲ قۇن داۋى 人命案 ▲ قۇن جەتپەس 无价的，昂贵的 ▲ قۇن زاڭى 〔经〕价值规律 ▲ قۇنىن كەشۋ 宽恕，不坚持偿命 ▲ قۇنىن قۋۋ 逼讨人命 ▲ وزىندىك قۇن 成本。

قۇناجىن 〈名〉两三岁之间的母畜: قۇناجىن سيىر 处女母牛 / قۇناجىن بايتال 两三岁之间的母马(处女母马) ▲ قۇناجىن كۇزىن سۇزبەسە، بۇقا بۇيداسىن (ءجىبىن) ۇزبەيدى. 母狗不摇尾，公狗不上去。

قۇناي 〈名〉〔动〕小水獭。

قۇنان 〈名〉两三岁之间的公畜: قۇنان بايگەسى 三岁公马赛跑 / قۇنان وگىز 三岁的犍牛/ قۇنان قوي 三岁的公羊，(四齿羯羊) ▲ قۇنان شاپتىرىم 约四、五公里的路程 ▲ قۇنان شىعار 接近三岁的(公畜) ▲ قۇنان قىمىز 有劲的马奶酒，存放三天的马奶酒。

قۇنانشا 〈名〉三岁的公驼。

قۇنار 〈名〉(地之)肥力，营养价值，产量高之特性: قۇنارى بار جەر 肥沃的土地 / قۇنارى جوق ءشوپ 不肥美的草。

قۇنارلان- 〈动〉① 变得产奶量高(指奶牛) ② 变得肥沃(指土地) ③ 变得富有营养。

قۇنارلاندىر- قۇنارلان- 的使动态。

قۇنارلانۋ قۇنارلان- 的不定式。

قۇنارلى 〈形〉① 产奶多的，出奶多的: قۇنارلى سيىر 产奶高的乳牛 ② 肥沃的；产量高的: قۇنارلى جەر 肥沃的土地 ③ 营养价值高的，容易被吸收的: قۇنارلى ءشوپ 富有营养的牧草。

قۇنارلىلىق قۇنارلى 的抽象名词。

قۇنارسىز 〈形〉① 产奶量低的(乳牛等) ② 贫瘠的，产量低的(土地) ③ 营养价值低的，没有营养的。

قۇنارسىزدىق قۇنارسىز 的抽象名词。

قۇنارت- 〈动〉① 使产奶量提高 ② 使土地肥沃，施肥，增加肥力 ③ 增加营养，加强营养，补养。

قۇنارتۋ قۇنارت- 的不定式。

قۇندا- 〈动〉作价，定出价格，评定价值: قويدى قۇنداپ بەرۋ 给羊作价。

قۇنداۋ Ⅰ 〈名〉婴儿的襁褓。

قۇنداق Ⅱ 〈名〉①(枪)托，(枪)柄: مىلتىقتىڭ قۇنداعىن جاستانىپ جاتقان اسكەرلەر 枕着枪托睡觉的战士们。② 外壳，套子。

قۇنداق Ⅲ 〈名〉为使猎鹰在途中休息用的木头制作的一种卧具。

قۇنداقتا- 〈动〉① 用襁褓包裹(婴孩) ② (把枪筒)固定于枪托(柄)上 ③ (让猎鹰)

。里具卧在躺
。态动被的 قونداقتا- **قونداقتال-**
。态动使的 قونداقتا- **قونداقتات-**
。式定不的 قونداقتا- **قونداقتاۋ**
里褓襁 ,的中之褓襁于裹〈形〉 **قونداقتاۋلى**
:的 قونداقتاۋلى بالا 儿婴的里褓襁
。式定不的 قوندا- **قونداۋ**
。者格价定议,人价定,人价作〈名〉 **قونداۋشى**
重贵,的贵宝,的钱值,的值价有〈形〉 **قوندى**
/(价评的度高)价高 قوندى باھا :的高格价,的
贵 قوندى نارسەلەر / 见意的贵宝 قوندى پىكىر
证价有 قوندى كۆالىك ▲ (西东重贵)品物重
。券

:皮獭水 ② 獭水,獭〔动〕① 〈名〉 **قۇندۇز**
水黑 قۇندۇز بات ▲ 子帽獭水 قۇندۇز بورك
獭 ▲ ساز قۇندۇزى 鼠狸河 ▲ قۇندۇز شوپ
▲ 衣大皮獭水 قۇندۇز شىلك ▲ 葱花〔植〕
生马野【谚】 قۇلان - قىردا، قۇندۇز - سۇدا.
。中水在活生獭水,外野在长
:皮獭水镶〈动〉 **قۇندۇزدا-** قۇندۇرداغان بورك
。子帽的皮獭水有镶
。科狸海〔动〕〈名〉 **قۇندۇزدار**
。态动使的 قۇندۇزدا- **قۇندۇزدات-**
。式定不的 قۇندۇزدا- **قۇندۇزداۋ**
脑② 缘蹄,冠蹄(之马)①〈名〉 **قۇندۇزدىق**
。勺脑后,后
背控,背驼成变,背弓腰弯 ①〈动〉 **قۇنجي-**
团一成缩得冷 سۇغۇقتان قۇنجىيىپ قالىپتى :肩供
② 消瘦,瘦羸: مىنا شالىك بۇرۇنقىدان قۇنجىيىپ كەتكەن ئەكەن. 这个老头比以前瘦多了。
。态动使的 قۇنجي- **قۇنجىيت-**
。式定不的 قۇنجي- **قۇنجىيۇ**
▲碌忙(的腰着弯人年老指多)〈名〉 **قۇنجىك**
兴,兴高,奋兴② 碌碌忙忙 ① قۇنجىك قاغۇ
。勃勃致
ول :脚忙手忙,碌碌忙忙 ①〈动〉 **قۇنجىكدا-**
里那在他知不 قۇنجىكداپ بىردەمە ستەپ جۈر.
بالاسى :勃勃致兴,匆匆兴〔转〕②。么什忙
回子孩到看 كەلگەنگە كاريا قۇنجىكداپ قالدى.
。兴高常非里心人老,了来

。态动使的 قۇنجىكدا- **قۇنجىكدات-**
。式定不的 قۇنجىكدا- **قۇنجىكداۋ**
;的用无;的值贬,的值价有没〈形〉 **قۇنسىز**
قۇنسىز كەتۈ ▲ 的等劣,的善完不;的钱值不
。命送白
اقشانىك :价落,价跌;值贬〈动〉 **قۇنسىزدان-**
。值贬币货 قۇنسىزدانۋى
。式定不的 قۇنسىزدان- **قۇنسىزدانۋ**
。词名象抽的 قۇنسىز **قۇنسىزدىق**
قونتپەن :意注;心关,心操,心用〈名〉 **قۇنت**
ۋيرەنۋ / 习学心用 قۇنتى جوق ئۆي جۇمىسىنا
ادام 人的务家心关大不 / قۇنت ەتۋ 对 …
… 引起注意 ▲ قۇنت قىلماۋ (قۇنتى جوق)
。漫散,忽疏,意注不
的谁到点,玩人青年)子脖缩〈名〉 I **قۇنتي**
罚,输为认被者钝迟应反,脖缩紧赶就谁字名
。(歌唱他
显(子脖),子脖着缩,着缩〈动〉 II **قۇنتي-**
。子脖着缩 مويىنى قۇنتىيىپ كەتۋ :短得
。态动使的 قۇنتي- **قۇنتىيت-**
。式定不的 قۇنتي- **قۇنتىيۇ**
心粗,的率草,的心粗,的忽疏〈形〉 **قۇنتسىز**
。的散漫;的意大
注不,视重不,意大心粗〈动〉 **قۇنتسىزدان-**
。漫散得变;心操不,意大 ,意
。态动使的 قۇنتسىزدان- **قۇنتسىزداندىر-**
。式定不的 قۇنتسىزدان- **قۇنتسىزدانۋ**
。词名象抽的 قۇنتسىز **قۇنتسىزدىق**
,心用,心专,心细,真认(事办)〈动〉 **قۇنتتا-**
تۇرمىستى / 字写心细 قۇنتتاپ جازۋ :心精
。活生理管心精 قۇنتتاپباسقارۋ
。态动使的 قۇنتتا- **قۇنتتات-**
。式定不的 قۇنتتا- **قۇنتتاۋ**
关极 ,的心细 ,的心留,的心用〈形〉 **قۇنتتى**
翼心小 ,的神会精聚 ,的志致心专;的心,的
。人的心细 قۇنتتى ادام :的重慎,的慎谨翼
审,意留 ② 词名象抽的 قۇنتتى ① **قۇنتتىلىق**
。心细,细仔;慎谨心小,慎
قۇنتتى. 见 **قۇنتشىل**
。折腾,活忙,碌忙(孩小)〈动〉 **قۇنتىكدا-**

قۋنتىعۋداۋ قۋنتىعۋدا- 的不定式。
قۋنۋ 〈名〉〔动〕狼獾，貂熊，月熊。
قۋنىعۋ قۋنىق- 的不定式。
قۋنىعىس- قۋنىق- 的交互态。
قۋنىكەر 〈名〉杀死自由人而被罚款者，偿命者。
قۋنىكەرلىك 〈名〉偿命，罚金（对杀人者而言）。
قۋنىق- 〈动〉养成习惯，习惯于…… ；追求……，沉迷于……醉心于……；对……上瘾：ارقا جامان ادەتكە قۋنىعۋ 养成不良的习惯 / قۋنىعۋ 养成喝酒的癖好。
قۋنىس I 〈名〉驼背，伛偻，弓背。
قۋنىس- II 〈动〉弓着背，弯着腰，（身体）卷缩，弓起，缩成一团。
قۋنىستىر- قۋنىس- II 的使动态。
قۋنىسۋ قۋنىس- I 的不定式。
قۋپ 〈叹〉对，好，行：قۋپ ٴسىز ايتتىڭىز. 好，你说吧。▲ قۋپ الۋ 赞同，赞成，同意：ونىڭ پىكىرىن قۋپ الدى 同意他的意见 ▲ قۋپ كورۋ（قۋپ دەۋ）赞同，赞成，同意。
قۋپيا 〈形〉秘密的，玄奥的，奥秘的，隐秘的；机密的，保密的：قۋپيا ورىن 秘密地点（隐秘的地方）/ قۋپيا تۇردە 秘密地（悄悄地，私下，偷偷地，暗中）/ قۋپيا كەلىسىم 秘密条约 / قۋپيا حوجات 机密文件 / قۋپيا ساقتاۋ 保守秘密 / قۋپيا كەڭەس 秘密会议 / قۋپيا سويلەسۋ 秘密交谈 / قوپيا بۇيرىق 秘令（秘密指令）。
قۋپيالا- 〈动〉保密，秘密，悄悄地干，偷偷地进行：قۋپيالاپ دايىندىق كورۋ 暗中准备 / ونىڭ قۋپيالاپ ايتتى 对他悄悄地说了。
قۋپيالان- قۋپيالا- 的被动态。
قۋپيالاس- قۋپيالا- 的交互态。
قۋپيالات- قۋپيالا- 的使动态。
قۋپيالاۋ قۋپيالا- 的不定式。
قۋپيالى 〈形〉秘密的，奥秘的，玄奥的，隐密的；机密的，保密的。
قۋپيالىق ① قۋپيا 的抽象名词 ② 秘密，机密，隐秘：ەرەكشە قۋپيالىق 特殊机密。
قۋپ-قۋ 〈形〉① 干的，干干的，干透的：قۋپ-قۋ وتىن 干透了的柴禾 ② 煞白的，苍白的，失色的：قۋپ-قۋ بولۋ شوشىنعانىنان 吓得脸色苍白。
قۋپتا- 〈动〉同意，赞同，附议：مەن ونىڭ پىكىرىن قۋپتايمىن. 我同意他的意见。▲ ٴبىر اۋىزدان قۋپتاۋ 一致赞同。
قۋپتان 〈名〉[波]〔宗〕夫坦，宵礼（伊斯兰教徒的每日五次礼拜的最后一次礼拜）。
قۋپتاس- قۋپتا- 的交互态。
قۋپتات- قۋپتا- 的使动态。
قۋپتاۋ قۋپتا- 的不定式。
قۋر I 〈名〉〔动〕鹧鸪，沙鸡 ▲ قۋر وتى 〔植〕鹧鸪菜。
قۋر II 〈名〉用毛线编织的宽带子（用来固定毡房的格扇）：قۋر ايىل 毛织马肚带 ▲ قۋر نوقتا 毛织笼头。
قۋر III 〈形〉（特指马）吃肥的，喂肥的，养肥的，长期未骑乘而长肥的：قۋر ات 养肥的马 / قۋربيە 养肥的骒马 / قۋر ايعىر 养肥的种马。
قۋر IV 〈形〉① 空的，空洞的，空间的，空虚的；无谓的，没有意义的：قۋر قالتا 空口袋 / قۋر شەلەك 空桶 / قۋر الاقان 两手空空 / قۋر الاقان بولۋ 手中空空（手中无钱）/ قۋر ايعاي 空喊，（空叫）/ قۋر ٴسوز 空话 / قۋر كوپىل 大话（吹牛）/ قۋر قيال 空幻（空想）/ قۋر اتاق 虚名（有名无实）/ قۋر مىلجىڭ 废话（胡言乱语）/ قۋر ساۋلەت 空架子 / قۋر قول 空手（一无所有，赤手空拳）② 干的，干涸的，干枯的，干瘪的：قۋر اعاش 干枯的树木 / قۋر وزەن 干涸的河床 / قۋر سۇيەك 干瘦的（瘦如干柴的）▲ قۋر اۋىز 空肚子：ولار قۋر اۋىز كەتتى. 他们不吃不喝就走了。▲ قۋر دالاعا سويلەۋ 话不对题，驴唇不对马嘴 ▲ قۋر جان 身上没有带刀子 ▲ قۋر جانى 皮包骨头 ▲ قۋر كەۋدە ① 空架子，草包 ② 力不从心，无能 ▲ قۋر سالپاق 白跑，冤枉路 ▲ قۋر سۇيەك 骨头架子 ▲ قۋر سۇلدە 骨头架子，皮包骨头 ▲ قۋر تۇلىپقا مۇڭىرەۋ 空自想望 ▲ قۋر قالتا 兜里空空的，没有钱的 ▲ قۋر قالۋ 一无所获，毫无收获 ▲ قۋر انشەيىن 随便 ▲ تۇيە بويىنا سەنىپ

جىلدان قۇر قالىپتى. 【谚】骆驼自信迈大步，反倒把时间误。▲ قۇر سۋدان ماي شىقپايدى، قۇر سوزدەن ئمان شىقپايدى. 【谚】白水不出油，空话无价值。

قۇر V〈叹〉抓马时的吆喝声。

قۇر- VI〈动〉① 设，设立：جاڭا ورگەن قۇرۋ 设立新的机构 ② 安装，安设；挂：پەردە قۇرۋ 挂窗帘 ③ 设立，建立，建设：سوتسياليزم قۇرۋ 建设社会主义 ④ 埋，埋设：قاقپان قۇرۋ 埋铁铙 ▲ بيلىك قۇرۋ 行使权力 ▲ مالداس قۇرۋ 盘腿而坐 ▲ ئماسلىحات قۇرۋ 协商，商讨 ▲ ساپ قۇرۋ 站队，排成行 ▲ ساۋىق قۇرۋ 娱乐，热闹 ▲ سەيىل قۇرۋ 游览 ▲ تور قۇرۋ 设网，布网 ▲ تۇزاق قۇرۋ 设圈套，设陷井，陷害 ▲ تۇرمىس قۇرۋ 结婚，出嫁 ▲ ىنتىماق قۇرۋ 团结，联合，合作 ▲ اڭگىمە دۇكەنىن قۇرۋ 谈得很热闹，打开话匣子 ▲ اڭگىمە قۇرۋ 聊天。

قۇرا- I〈动〉① 补缀，缝合，缝缀，修补：قۇراما قۇراۋ 把各色花布缝在一起 ② 装配，安装：ماشينا قۇراۋ 装配机器 / راديو قۇراۋ 安装收音机 ③ 组织，组合；组成，合成；成立，建立：ادام قۇراۋ 组织人(力) / كۇش قۇراۋ 组织力量 / ئۇي قۇراۋ 成家 ④ 攒，攒集，集聚：دۇنيە قۇراۋ 集攒财富 / اقشا قۇراۋ 攒钱 ⑤ 编写，编纂：ولەڭ قۇراۋ 编歌 / سوزدىك قۇراۋ 编纂词典 ▲ باس قۇراۋ ① 成家立业 ② 团聚，聚会，聚合。

قۇرا- II〈动〉损耗，耗伤：ئبيداي دەم بولسا ۇن تارتقاندا قۇراپ كەتەدى. 麦子受了潮，磨面时损耗就大。

قۇراعىت-〈动〉觉得渴，口渴，干渴。

قۇراعىتۋ قۇراعىت- 的不定式。

قۇراي I〈名〉(对马和羊的)吆喝声，呼唤声。

قۇراي II〈名〉芦笛。

قۇرايلا-〈动〉(对马和羊的)吆喝，呼唤：جىلقىنى قۇرايلاۋ 吆喝马 / قويدى قۇرايلاۋ 呼唤羊。

قۇرايلاۋ قۇرايلا- 的不定式。

قۇرايت〈名〉叫喊，呼唤，吆喝声。

قۇرايت-قۇرايت〈叹〉(种马和母马交配时的)催喊声。

قۇرايتتا- 见 قۇرايلا-.

قۇرايتتاۋ قۇرايتتا- 的不定式。

قۇراق I〈名〉由各色花布拼凑合缝的布块：قۇراق كورپە 百纳被 / قۇراق قۇراۋ 缝缀各色花布块。

قۇراق II〈名〉①〔植〕芦草，嫩芦苇 ②〔转〕少年儿童，幼苗：ۋتانىمىزدىڭ قۇراقتارى 祖国的幼苗 ▲ قۇراق ۋشۇ 先意承志，献殷勤，献媚。

قۇراق III〈名〉〔植〕甘蔗：قۇراق قانت 蔗糖 / قانت قۇراعى ساعدارى 蔗渣 ▲ تەڭىز قۇراعى 海带 ▲ كولدىڭ كوركى قۇراق، تاۋدىڭ كوركى بۇلاق. 【谚】绿草使湖水更秀丽，泉水使青山更美丽。

قۇراق-قۇراق〈形〉百纳的，由各色下脚料缝合成的。

قۇراك 见 قاراك-قۇراك.

قۇرال I〈名〉① 工具，用具，器具：ئتىل ادامداردىڭ قاتىناس قۇرالى. 语言是人们交际的工具。/ ئوندىرىس قۇرالدارى 生产工具 / قاتىناس قۇرالدارى 交通工具(交际工具) ② 武器，兵器：اتوم قۇرالى 原子武器 / قۇرال تاستاۋ 放下武器(缴械) ▲ وراقشى وراق تاڭدامايدى، باتىر قۇرال تاڭدامايدى. 【谚】收割能手不在镰刀好，英雄不把武器挑。

قۇرال- II ① قۇرا- 的被动态 ② 聚集，攒，攒集：قۇرالعان اقشا 攒的钱 / ون شاقتى ادام قۇرالدى. 集中了十来个人。

قۇرالاي I〈名〉①〔动〕雌性野山羊 ②(节气名)指每年五月下旬野山羊产羔雨水季节，天气 ▲ قۇرالايدى كوزگە اتۋ 百发百中，弹不虚发 ▲ قۇرالاي كوز 美丽的眼睛 ▲ قۇرالاي سالقىنى (سۋىعى) (节气名)五月下旬的寒冷天气。

قۇرالاي II〈名〉〔动〕鼯鼠 ▲ قۇرالاي قۇمالاعى ① 鼯鼠粪 ② 五灵脂。

قۇرال-اسپاپ〈名〉工具，器具：ئوندىرىس قۇرال-اسپاپتارى 生产工具 / ەڭبەك قۇرال-اسپاپتارى 劳动工具。

قۇرالدان- 〈动〉武装，装备：جاڭا قارۋمەن قۇرالدانۋ 用新式武器装备 / بىلىممەن قۇرالدانۋ 用知识武装起来 / تەحنيكامەن قۇرالدانۋ 用技术武装起来。

قۇرالداندىر- ① قۇرالدان- 的使动态 ② 武装，装备：كادىرلاردى ماركستىك-لەنيندىك نازارىيامەن قۇرالداندىرۋ 用马列主义理论武装干部 / اۋىل شارۋاشىلىعىن قازىرگى تەحنيكامەن قۇرالداندىرۋ 用现代化技术装备农业。

قۇرالدانۋ قۇرالدان- 的不定式。

قۇرالدى 〈形〉① 武装的，武装起来的，装备的，装备起来的：قۇرالدى كۇشتەر 武装力量 ② 有工具的，有生产工具的 ▲ قۇرالدى كوتەرىلىس 武装起义 ▲ قۇرالدى قاقتىعىس 武装冲突。

قۇرالدىلىق ①قۇرالدى 的抽象名词 ② 全付武装，装备齐全。

قۇرالدىق 〈形〉工具的，起工具作用的，具有工具作用的：قۇرالدىق كىتاپ 工具书。

قۇرال-جابدىق 〈名〉工具，用具，器具：ٴتۇرلى ٴوندىرىس قۇرال - جابدىقتارى 各种生产工具。

قۇرال - جاراق 〈名〉武器，兵器，军械：قۇرال - جاراق كەم 缺乏武器。

قۇرال - جاراقتىق 〈形〉用作武器的，起武器作用的，当兵器的。

قۇرال - سايمان 〈名〉工具，用具，器具：اۋىل شارۋاشىلىق قۇرال - سايماندارى 农具。

قورال-سايماندىق 〈形〉工具的，可作工具的，工具用的：قورال - سايماندىق بولات 工具钢。

قۇرالسىز 〈形〉① 没有工具的，无用具的② 无武器的，没有武装的，手无寸铁的，赤手空拳的。

قۇرالسىزدان- 〈动〉① 失掉工具，丧失工具，变得没有工具：قۇرالسىزدانىپ جۇمىسقا شىعا المايى وتىر 没有工具就不能出工 ② 解除武装，放下武器：وزدىگىنەن قۇرالسىزدانۋ 自动解除武装（自行放下武器） / بىرىقسىز قۇرالسىزدانۋ 被迫放下武器（被迫解除武装）。

قۇرالسىزداندىر- ① قۇرالسىزدان- 的使动态 ② 剥夺生产工具 ③ 解除武装。

قۇرالسىزداندىرىل- ①قۇرالسىزداندىر- 的被动态 ② 被解除武装，被缴械。

قۇرالسىزدانۋ قۇرالسىزدان- 的不定式。

قۇرالسىزدىق ① قۇرالسىز 的抽象名词 ② 手无寸铁，赤手空拳。

قۇرالىپتاس 〈形〉① （年龄）差不多的，同辈的：ول ەكەۋى جاس جاعىنان قۇرالىپتاس. 他们两个的岁数差不多。② 类似：قۇرالىپتاس كەمشىلىك 类似缺点。

قۇرالىس- قۇرال- Ⅱ 的交互态。

قۇرالۋ قۇرال- Ⅱ 的不定式。

قۇرام 〈名〉① 成分；成员：تاپتىق قۇرام 阶级成分 / باسشىلىق قۇرامىنداعىلار 领导成员 ② 结构，组成，构成：توپىراق قۇرامى 土壤结构 ▲ سوزدىك قۇرام 〔语〕词汇，语汇 ▲ ورگانىكالىق قۇرام 有机质。

قۇراما 〈形〉① 缝合的，缝在一起的：قۇراما كورپە 百纳被 ② 凑合的，凑合在一起的，合成的，合并的，联合的：امەريكا قۇراما شتاتتارى 美利坚合众国 / قۇراما اسكەرلەر 联合部队（杂牌军）▲ قۇراما ازىق 复合饲料 ▲ قۇراما ارقالىق 〔建〕组合梁 ▲ قۇراما دىڭگەك 〔建〕组合桩 ▲ قۇراما ستانوك 〔机〕组合机床。

قۇراماي: قۇراماي قابىۋ 碰一鼻子灰。

قۇرامالى 〈形〉拼凑起来的，缝在一起的。

قۇرامداس 〈形〉组成的，构成的：قۇرامداس بولەگى 组成部分。

قۇرامدى 〈形〉① 有……成分的 ② 构成……的，结构……的：تەمىر مەن اعاش قۇرامدى جابدىقتار 铁木结构的家具。

قۇرامشىلدىق 〈名〉唯成分论。

قۇرامىس 见 قۇراما.

قۇران 〈名〉〔宗〕[阿] 古兰经，可兰经，安拉神圣的语言，永久法典 ▲ قۇران وقۋ 念可兰经（诵读可兰经）▲ قۇران اۋدارۋ (شىعارۋ، ٴتۇسىرۋ) （为死者的灵魂）诵读古兰经，圆经 ▲ قۇران ۇستاۋ 手捧古兰经发誓。

قۇرانداس- 〈动〉以古兰经的名义盟誓：

قۇرانداسقان تامىر 以古兰经的名义盟誓之密友。

قۇرانداسۋ قۇرانداس- 的不定式。

قۇراندى I 〈形〉组合的，组成的，凑合的，拼合的，拼凑起来的 ▲ قۇراندى دۆيگاتەل 组合发动机 ▲ قۇراندى ەر 组合马鞍。

قۇراندى Ⅱ 〈形〉有古兰经的，手捧古兰经的。

قۇرانكارىم 见 قۇران.

قۇرانسىز 〈形〉手无古兰经的，没有带古兰经的。

قۇرانشى 〈名〉念古兰经者。

قۇراپا 〈名〉开会，聚会，会议。

قۇراپات 〈名〉迷信。

قۇراپاتسىز 〈形〉不迷信的，不信神的。

قۇراپاتسىزدىق قۇراپاتسىز 的抽象名词。

قۇراپاتتى 〈形〉迷信的。

قۇراپاتتىق ① قۇراپاتتى 的抽象名词 ② 迷信：قۇراپاتتىقتى جويۋ 破除迷信的。

قۇراپي 〈形〉迷信的。

قۇراپيلىق قۇراپي 的抽象名词。

قۇراس- قۇرا- I 的交互态。

قۇراستىر- ① قۇراس- 的使动态 ② 装配，组装，修配：ماشينا قۇراستىرۋ 装配机器 ③ 编辑，编写；编纂：ولەڭ جيناعىن قۇراستىرۋ 编辑诗集 / وقۋلىق قۇراستىرۋ 编写教材 / سوزدىك قۇراستىرۋ 编纂词典 ④ 拼凑，搜集：ودان - بودان قۇراستىرۋ 东拼西凑。

قۇراستىرۋ قۇراستىر- 的不定式。

قۇراستىرۋشى 〈名〉① 装配者，组装人 ② 收集者，编写者，编纂者。

قۇراستىرىل- قۇراستىر- 的被动态。

قۇراسۋ قۇراس- 的不定式。

قۇرات- ① قۇرا- I、Ⅱ 的使动态 ②损耗，伤耗：ۇن تارتقاندا بيدايدى قۇراتپاۋ كەرەك. 磨面时别让麦子受损耗。

قۇراتۋ قۇرات- 的不定式。

قۇراتىل- قۇرات- 被动态。

قۇراۋ I قۇرا- I、Ⅱ 的不定式。

قۇراۋ Ⅱ 〈名〉损耗，伤耗。

قۇراۋ Ⅲ 〈名〉补丁，补绽，补缀 ▲ قىرىق قۇراۋ ① 补丁摞补丁的 ② (成分)太杂的。

قۇراۋ-قۇراۋ I 〈形〉修修补补的，缝缝补补的，拼拼凑凑的。

قۇراۋ - قۇراۋ Ⅱ 〈叹〉(对马的)呼唤声。

قۇراۋلا- I 〈动〉① (鹤)鸣叫，长鸣 ② 叫马过来。

قۇراۋلا- Ⅱ 〈动〉修补，补丁摞补丁。

قۇراۋلاس- قۇراۋلا- 的交互态。

قۇراۋلاۋ قۇراۋلا- I 、Ⅱ 的不定式。

قۇراۋلاۋ قۇراۋلا- 的不定式。

قۇربان 〈名〉[阿] ①〔宗〕献牲，祭献牲畜 ② (为某事而遭受的)牺牲；牺牲者，烈士，先烈：قۇرباندارعا جالپى ازا ٴبىلدىرۋ 公祭烈士 ▲ قۇربان ايت 古尔班节(宰牲节) ▲ قۇربان بەرۋ 做出牺牲 ▲ قۇربان بولۋ 牺牲，就义，殉难：وتان ٴۇشىن قۇربان بولۋ 为祖国而牺牲 ▲ قۇربان ەتۋ 献出，贡献出：جانىن قۇربان ەتۋ 献出自己的生命 ▲ قۇربان شالۋ ①〔宗〕祭献牲畜，举行，献牲，宰牲 ② 牺牲。

قۇرباندىق 〈名〉① 祭献的牲畜 ② 牺牲精神〔转〕牺牲品，替罪羊，替死鬼：كىمنىڭ قۇرباندىعى بولار ەكەنسىڭ؟ 你将成为谁的牺牲品？ قۇرباندىق شالۋ 献牲，祭献牲畜。

قۇرباقا 〈名〉〔动〕蟾蜍，癞蛤蟆，疥蛤蟆。

قۇربى 〈名〉年岁相同的人，同年人，同龄人：ول مەنىمەن جاسى قۇربى. 他和我是同龄人。

قۇربىلاس 〈形〉年龄相仿的，年龄相差不多的：ەكەۋى قۇربىلاس ەكەن. 他们两人的年岁相仿。

قۇربىلىق ① قۇربى 的抽象名词 ② 同代人的感情，同代人的友情。

قۇربى-قۇرداس 〈名〉年龄相同的人，同辈人，同时代的人。

قۇرعا- 〈动〉干，干涸，干透，枯萎，干枯：قۇرعاپ كەتكەن اعاش 干枯了的树木 / جەر قۇرعادى. 地干了。

قۇرعاق I 〈形〉①干的，干燥的，无水分的：قۇرعاق ٴشوپ 干草 / قۇرعاق تاماق (ازىق) 干粮 / قۇرعاق جەر 干燥的土地 / قۇرعاق اۋا 干

燥的天气 / قۇرعاق جوتەل 干咳 ② 空的，无结果的；无根据的，凭空的：قۇرعاق ٴسوز 空话 / قۇرعاق قيال 空想 ▲ قۇرعاق تۇمسىق 〔动〕鹡 ▲ قۇرعاق شاي 清茶 ▲ قۇرعاق ٴسوز باس اۋىرتادى. 【谚】废话让人头痛。

قۇرعاق Ⅱ 〈名〉陆地，岸，无水的地方：قۇرعاقتا شىعۋ 登陆 / قۇرعاقپەن ٴجۇرۋ 在没有水的地方走。

قۇرعاقسۋ قۇرعاقسى- 的不定式。

قۇرعاقسى- 〈动〉发干，显得有些干，变得干燥。

قۇرعاقتا- 〈动〉（把干的）挑出来，选择（干的）：وتىندى قۇرعاقتاپ الىڭدار. 你们挑一些干柴。

قۇرعاقتال- قۇرعاقتا- 的被动态。

قۇرعاقتاس- قۇرعاقتا- 的交互态。

قۇرعاقتات- قۇرعاقتا- 的使动态。

قۇرعاقتاۋ Ⅰ قۇرعاقتا- 的不定式。

قۇرعاقتاۋ Ⅱ 〈形〉较干的，略干燥的。

قۇرعاقتىق ① قۇرعاق 的抽象名词 ② 干旱。

قۇرعاقشىلىق 〈名〉干旱，旱灾：قۇرعاقشىلىققا ٴتوزىمدى وسىمدىك 抗旱植物。

قۇرعات- ① قۇرعا- 的使动态 ② 晒干，晾干，吹干，烘干 ▲ كۇن قۇرعاتپاۋ 天天，每天。

قۇرعاتقىش 〈名〉吹风机，烘干机。

قۇرعاتىل- قۇرعات- 的被动态。

قۇرعاۋ قۇرعا- 的不定式。

قۇرعىز- قۇر- Ⅵ 的使动态。

قۇرعىر 〈叹〉〔咒〕该死的，倒霉的：قۇرعىر، كوزىم كورمەيدى. 真倒霉，眼睛看不见了。▲ سورلىك قۇرعىر 可怜的，不幸的 ▲ تۇقىمىڭ قۇرعىر 绝后。

قۇرداي 〈形〉象沙鸡一样的 ▲ قۇرداي جورعالاۋ 百依百顺，服服贴贴，巴结。

قۇردان-قۇر 〈副〉① 无缘无故地，平白无故地 ② 一无所获，两手空空。

قۇرداس 〈名〉同年龄的人，同岁的人，同年人，同庚者；同庚的密友：ول مەنىمەن قۇرداس. 他与我同庚。▲ دال (تۇيدەي) قۇرداس 年龄生辰相同的人 ▲ جان قۇرداس 年龄相同而亲近的人 ▲ جورعا مىنگەن جولداسىنان ايرىلادى، كوپ جاساعان قۇرداسىنان ايرىلادى. 【谚】骑走马的人要远离同伴，长寿者要与同庚者相别。

قۇرداستىق ① قۇرداس 的抽象名词 ② 同岁的人的身分，同代人的感情。

قۇردىم 〈名〉① 河流或泉水消没的地方，河流或泉水的尽头 ② 吝啬的，悭吝的：قۇردىم ادام 吝啬的人（悭吝生人）③ 贫瘠的，寸草不生的：قۇردىم جەر 贫瘠的土地（不毛之地）④（指身材）矮小的：بويى قۇردىم ادام 身体矮小的人。⑤ 暗坑，陷坑 ▲ سۋ اياعى قۇردىم. 【谚】水到尽头无踪影（无影无踪，无声无息）。

قۇردىر- قۇر- Ⅵ 的使动态。

قۇرجاڭدا- 〈动〉弯腰躬背，带着腰行走，伸不开腹部。

قۇرجاڭداۋ قۇرجاڭدا- 的不定式。

قۇرجەلباۋ 〈名〉毛编织防风带。

قۇرجي- 〈动〉控背拱肩，弯腰驼背，缩成一团。

قۇرجيۋ قۇرجي- 的不定式。

قۇرقۇلاق 〈名〉（因缺少维生素C而）齿龈出血，维生素C缺乏症；脚气病。

قۇر-قۇر 〈拟〉抓马或挤马奶时人的呼唤声以此让马停住或静耐。

قۇر-قۇرلا- 〈动〉抓马或挤马奶时连声呼唤，以此让马停住或静耐。

قۇر-قۇرلاۋ قۇر-قۇرلا- 的不定式。

قۇرقىلتاي 〈名〉〔动〕灵鹊。

قۇرلا- 〈动〉用毛织宽带加以固定。

قۇرلاۋ قۇرلا- 的不定式。

قۇرلى 〈助〉象……一样，与……相似：ادام قۇرلى كورمەۋ 不把……当人看待 / بۇيسىم قۇرلى كورمەۋ 不放在眼里（瞧不起，小看）▲ شىبىن قۇرلى كورمەۋ ① 轻视，藐视 ② 轻而易举。

قۇرلىق 〈名〉大陆，陆地：قۇرلىققا شىعۋ 登陆 ▲ قۇرلىق ارمياسى 陆军 ▲ قۇرلىق بەتكەيى 〔地质〕大陆坡 ▲ قۇرلىق سۋى 〔地质〕大陆水 ▲ قۇرلىققا اينالۋ قوزعالىسى 〔地质〕造陆运动 ▲ قۇرلىق قايراڭى 〔地〕大陆架 ▲ قۇرلىق

قوزعالىسى 〔地〕大陆移动。
قۇرلىقتىق 〈形〉 大陆的，大陆性的：
قۇرلىقتىق اۋا رايى 大陆性气候 ▲ قۇرلىقتىق
كورسەتكىش 大陆度。
قۇرما I 〈名〉 [阿] 〔植〕 ① 椰枣，椰子，密
枣，密饯 ② 椰子树，密枣树。
قۇرما: II **قۇرما سالۋ** (用绳)缚住(马)后腿
使其不能动弹 ▲ قورما اۋ (约 300—500 米
长的)大网。
قۇرمالا- 〈动〉 ① 包围，围着，围起来；环绕：
قويدى قۇرمالاپ ۋستاۋ 围起来抓羊 ② (用绳
索)缚住(马)腿： جىلقىنى قۇرمالاۋ 缚住马腿
走使其不能不动弹 ③ 〔转〕 使陷入绝境，使
头无路。
قۇرمالاس I 〈形〉 复合的 ▲ باعىنىڭقى
قۇرمالاس سويلەم 〔语〕 从属复合句 ▲ سالالاس
قۇرمالاس سويلەم 〔语〕 并列复合句 ▲
قورمالاس سويلەم 〔语〕 复合句。
قۇرمالاس- II 〈动〉 将单句变成复合句。
قۇرمالاسۋ قۇرمالاس- II 的不定式。
قۇرمالاۋ قۇرمالا- 的不定式。
قۇرمالدىق 〈名〉 包围，围困，围住；环绕。
قۇرمالى قۇرمالى اۋ 河中网。
قۇرمان 见 قۇربان.
قۇرماندىق 见 قۇرباندىق.
قۇرمەت 〈名〉 尊敬，尊重，崇敬，意：
قۇرمەتكە يە بولۋ 得到尊敬 / قۇرمەت كورسەتۋ
尊敬(敬重，致敬)▲ قۇرمەت قاراۋىلى 仪仗队
▲ كارىگە قۇرمەت بالاعا مىندەت. 【谚】尊敬老
人是年青人的本份。
قۇرمەتسىز 〈形〉不受尊重的，被人看不起的。
قۇرمەتسىزدىك ① قۇرمەتسىز 的抽象名词 ②
不礼貌的言行。
قۇرمەتتە- 〈动〉 尊重，尊敬： مەن سەنى
قۇرمەتتەيمىن. 我尊重你。/ بالالار اكە-شەشە-
سىن قۇرمەتتەۋ كەرەك. 小孩要尊敬父母。
قۇرمەتتەل- قۇرمەتتە- 的被动态。
قۇرمەتتەن- قۇرمەتتە- 的被动态。
قۇرمەتتەس- قۇرمەتتە- 的交互态。
قۇرمەتتەت- قۇرمەتتە- 的使动态。

قۇرمەتتەۋ قۇرمەتتە- 的不定式。
قۇرمەتتى 〈形〉① 尊敬的，尊重的，尊贵的，
荣誉的： قۇرمەتتى جولداس 尊敬的同志 ② 〔旧〕
足下，膝下 ▲ قۇرمەتتى اتاقتار 荣誉称号。
قۇرمەتتىلىك قۇرمەتتى 的抽象名词。
قۇرۋتى 〈名〉 〔植〕 鹧鸪菜。
قۇرسا- 〈动〉 包围，围住，围困；环绕，围绕：
جاۋدى قۇرساپ جوعالتۋ 围歼敌人 / ولار مەنى
قۇرساپ الدى. 他们把我围住了。
قۇرساق 〈名〉 ① 肚子，腹部： قۇرساق اشۋ 肚
子饿 / قۇرساق سالۋ 胖得肚子腆出，大肚皮
② 子宫 ③ 〔转〕 孩子 ▲ اش قۇرساق 饿着
肚子▲ كەڭ قۇرساق 为人宽厚的；大方的 ▲
تۆلكى قۇرساق 半饿半饱的 ▲ قۇرساق كوتەرۋ
怀孕。▲ قۇرساق شاشۋ (为祝福久未孕的妇女
或怀头胎的媳妇平安生下而)祭献牲畜仪式。
قۇرساقتان- 〈动〉 ① 怀孕，怀胎 ② 肚皮突
出，大腹便便，发富。
قۇرساقتاندىر- قۇرساقتان- 的使动态。
قۇرساقتانۋ قۇرساقتان- 的不定式。
قۇرساقتى 〈形〉 ① 大肚皮的，肚皮大的：
قۇرساقتى ادام 大肚皮的人 ② 有身孕的，怀
孕的。
قۇرسامال 〈名〉 臭鼻症。
قۇرسان- ① قۇرسا- 的反身态 ② 全付武装，
佩截武器： قۇرسانىپ العان اسكەرلەر 佩戴武
器的士兵。
قۇرسانت 〈形〉 [阿] 高兴的，愉快的，欢天喜
地的。
قۇرسانت- قۇرسان- 的使动态。
قۇرسانۋ قۇرسان- 的不定式。
قۇرسات- قۇرسا- 的使动态。
قۇرساۋ I 〈名〉 ① (车轮的)铁箍，(木桶的)
箍 ② 〔转〕 枷锁。
قۇرساۋ II قۇرسا- 的不定式。
قۇرساۋلا- 〈动〉 ① (为车轮)加箍，(把木桶)
箍起来 ② 〔转〕 环绕，包围，围起来 ③ 戴
上枷锁。
قۇرساۋلان- قۇرساۋلا- 的反身态。
قۇرساۋلات- قۇرساۋلا- 的使动态。

قۇرساۋلاۋ قۇرساۋلا- 的不定式。

قۇرساۋلى 〈形〉 ① 加箍的，有箍的 ② 被围困的，被包围的 ③ 戴上枷锁的。

قۇرت Ⅰ 〈名〉 酸奶疙瘩，酸奶酪：قۇرت جايۇ 将酸奶疙瘩凉干 / قۇرت قايناتۇ 将脱脂酸奶煮成糊状 ▲ باسپا قۇرت 圆形酸奶疙瘩 ▲ جاس قۇرت 新鲜酸奶疙瘩 ▲ سىقپا قۇرت 用手攥成的酸奶疙瘩 ▲ قۇرتتاك ئاتىن جاڭىلتىپ مالتا قويۇ 改头换面，换汤不换药。

قۇرت Ⅱ 〈名〉 蛆，蛆虫；虫子 ▲ باۋىر قۇرت 〔医〕 肝蛭 ▲ ءبىز تۇمسىق قۇرت 象虫 ▲ بۇراندا قۇرت اۋرۋى 〔医〕 钩端螺旋体病 ▲ جاۋىن قۇرت 蚯蚓，地龙 ▲ جەگى قۇرت 结核杆菌 ▲ جىلان قۇرت 条虫 ▲ جىلىم قۇرت 心地不良的人 ▲ جىبەك قۇرتى 〔动〕 蚕蛹 ▲ جۇلدىز قۇرت 〔动〕 槐蠖，草地螟，吊死鬼，毛虫 ▲ جۇمىر قۇرت 蛔虫 ▲ كەبىس قۇرت 草履虫 ▲ سورعىش قۇرتتار 吸浆虫 ▲ تالشىقتى قۇرت 鞭毛虫 ▲ تامشى قۇرت 滴虫 ▲ تاناۋنان ەسەك قۇرتى ءتۇسۋ 头脑发热，轻举妄动；惹事生非 ▲ تاسپا قۇرت 条虫 ▲ تىسكەنباس قۇرتتار 棘头纲 ▲ ىلمەك قۇرت 钩虫 ▲ ءىش قۇرت 肠道蛔虫 ▲ قۇرت اۋرۋى 〔口〕 结核病 ▲ قۇرت ەمشەك 瘩奶 ▲ قۇرت جۇتى 〔植〕 除虫菊 ▲ قۇرت ءشوپ 〔植〕 冬虫夏草 ▲ تۇماۋ اياعى – قۇرت، تۇمان اياعى – جۇت. 【谚】 小病能成疾，久雾能成灾。

قۇرت Ⅲ 〈名〉〔口〕 结核杆菌。

قۇرت- Ⅳ ① قۇرى- 的使动态 ② 消灭，歼灭：جاۋدى قۇرتۋ 消灭敌人 ② 把(东西)用完，(把钱)花光：ول اقشانى قۇرتتى. 他把钱花光了。/ ورتەپ قۇرتۋ 烧光 ③ 惩罚：حاتتى بەرمەسەم، ول مەنى قۇرتادى. 把信不交给他，他会惩罚我。▲ جەردى قۇرتقان الاياق 江湖骗子 ▲ تۇقىمىن تۇزداي قۇرتۋ 斩尽杀绝，斩草除根。

قۇرتاڭ 〈形〉 (指牲畜)瘸腿有病的，年老瘦弱的。

قۇرتقا 〈名〉〔动〕 深水鱼。

قۇرتقاشاش 〈名〉〔植〕 鸢尾 ▲ قۇرتقاشاش تۇقىمداسى 〔植〕 鸢尾科。

قۇرتقىز- قۇرت- 的使动态。

قۇرت-قۇمىرسقا 〈名〉 虫类之泛称，爬虫。

قۇرت-ماي 〈名〉 酸奶疙瘩和黄油。

قۇرتپا Ⅰ 〈名〉〔动〕 大白鲟。

قۇرتپا Ⅱ 〈形〉 晒干的，晾干的：قۇرتپا جەمىستەر 干果。

قۇرتپالى 见 قۇرتپا.

قۇرتتا- 〈动〉 ① 生蛆，长虫：ەت قۇرتتاپ كەتتى. 肉已经生蛆了。② (把牲畜伤口上的蛆虫)除掉，掏出，清除：قوي قۇرتتاۋ 除掉羊伤口上的蛆虫。

قۇرتتاي 〈形〉 ① 象虫子一样：قۇرتتاي جىبىرلاۋ 象虫子一样蠕动 ② 非常小的，很小的，极小的：قۇرتتاي، قولعا ۇستاۋعا دا كەلمەيدى 很小，手里拿不住。

قۇرتتال- قۇرتتا- 的被动态。

قۇرتتاس- قۇرتتا- 的交互态。

قۇرتتات- قۇرتتا- 的使动态。

قۇرتتاۋ قۇرتتا- 的不定式。

قۇرتتاۋىش 〈名〉 剜除蛆虫的薄木片。

قۇرتتىر- قۇرت- Ⅲ 的使动态。

قۇرتتۋ قۇرت- Ⅲ 的不定式。

قۇرتشاباق 〈名〉 小鱼。

قۇرتءشوپ 〈名〉 冬虫夏草，虫草。

قۇرتىل- قۇرت- Ⅲ 的被动态。

قۇرتىمداي 〈形〉 极小的，极微小的，非常小的。

قۇرتىس- قۇرت- Ⅳ 的交互态。

قۇرۋ قۇرى- 的不定式。

قۇرۋ-قۇرۋ 〈叹〉 对母马的呼喊声。

قۇرۋلا- 〈动〉 吆喝，呼唤(母马)。

قۇرۋلاس- قۇرۋلا- 的交互态。

قۇرۋلات- قۇرۋلا- 的使动态。

قۇرۋلاۋ قۇرۋلا- 的不定式。

قۇرۋلى 〈形〉 安装好的，安装就绪的，安好的；安设好的，架设好的。

قۇرۋشى 〈名〉 建立者，安设者，安装者，建设者：سوتسياليزم قۇرۋشىلار 社会主义建设者 / قاقپان قۇرۋشى ① 设捕兽夹子者 ② 设圈套者。

قۇرشا 见 قۇرداي.

قۇرشايان 〈名〉〔动〕旱獭。

قۇرى- 〈动〉① 灭亡，溃灭，溃败：جاۋ قۇرىدى. 敌人溃灭了（敌人灭亡了）。②（植物）凋谢，枯萎，干枯：اعاشتىڭ تامىرى قۇرىپ قالىپتى. 树根干枯了。③干，变干；（因干而）皱缩：قۇرىعان تەرى 干硬而皱缩了的皮了 ④ 绝，绝种：تۇقىمى قۇرىۋ 绝种（断子绝孙）⑤ 变穷，穷：قۇرىپ جۇرگەن كەز 穷的时候 / اقشانىڭ قۇرىپ جۇرگەن كەزىندە 没钱的时候 ▲ امالى قۇرىۋ 毫无办法，毫无所措 ▲ اتىم قۇرىسىن!（赌咒语）我不姓"×"，我的"×"字倒着写：مەن وسىدان ئوشمىدى الماسام، اتىم قۇرىسىن! 我不报这个仇就不姓"×"。▲ اۋزىنان سۆزى قۇرىۋ ① 羡慕 ② 馋，垂涎三尺 ▲ بۇىنى قۇرىۋ 精疲力尽；浑身酸懒，瘫软 ▲ دىمى قۇرىۋ 筋疲力尽 ▲ دىڭكەسى قۇرىۋ 筋疲力尽 ▲ مىسى قۇرىۋ ① 计穷智尽，不知所措，无能为力 ② 筋疲力尽 ▲ سۆلدە (سۆلدەرى) قۇرىۋ 筋疲力尽，极度疲劳 ▲ تيتىعى قۇرىۋ 筋疲力尽，疲惫不堪 ▲ تىم قۇرىسا 至少，起码 ▲ ىندىنى قۇرىۋ ① 非常 ② 渴望，迷恋于……，醉心于……。

قۇرىق 〈名〉套竿，套马竿：قۇرىق سالىۋ 用套竿套马 ▲ قۇرىعىنا تۇسۇۋ 受骗上当 ▲ قۇرىعى ۇزىن 手段多，诡计多端 ▲ قۇرىق بويلاماۋ 很深，套马杆不着地 ▲ قۇرىق بويى 套马杆那么深（长）▲ قۇرىققا تۇقتاماۋ 不听劝告，不服从。▲ قۇرىققا سىرىق جالعاۋ 挖肉补疮，剜肉医疮。▲ موينىنا قۇرىق تيمەگەن 没有驯服的，有烈性的。

قۇرىقسىز 〈形〉无套竿的，没有套马竿的。

قۇرىقتا- 〈动〉用套竿套，套马：اساۋ جىلقىنى قۇرىقتاپ ۇستاۋ 用套竿套住未经调驯过的烈马。

قۇرىقتاس- Ⅰ قۇرىقتا- 的交互态。

قۇرىقتاس Ⅱ 〈形〉一起牧马的。

قۇرىقتات- قۇرىقتا- 的使动态。

قۇرىقتاۋ قۇرىقتا- 的不定式。

قۇرىقتى 〈形〉带套竿的，有套马竿的。

قۇرىقشا 〈名〉小套竿，小套马竿。

قۇرىقشى 〈名〉套马能手。

قۇرىل- ① قۇر- Ⅵ 的被动态 ② 构成，造成，组成 ▲ قۇرىلۋ جىلۋى 〔物〕组合热。

قۇرىلعى 〈名〉装置。

قۇرىلدا- 〈动〉（肚子）咕噜咕噜叫。

قۇرىلداۋ قۇرىلدا- 的不定式。

قۇرىلما 〈名〉构造，结构：قۇرىلما جۇمىسى 结构工程。

قۇرىلمالىق 〈形〉结构的，结构式的 ▲ قۇرىلمالىق بولات 〔建〕结构钢 ▲ قۇرىلمالىق فورمۇلا 〔建〕结构式。

قۇرىلتاي 〈名〉大会，代表大会。

قۇرىلىم 〈名〉构造，结构：ادام دەنەسىنىڭ قۇرىلىمى 人体的结构 / رومانىنىڭ قۇرىلىمى 小说的结构 / ئتىلدىڭ قۇرىلىمى 语言的结构 ▲ تۇپىراق قۇرىلىمى 土壤结构 ▲ اتوم قۇرىلىمى 〔物〕原子结构 ▲ قوينىدى قۇرىلىم 〔地质〕涡性结构。

قۇرىلىمدىق 〈形〉结构式的，结构性的：قۇرىلىمدىق 〔地〕结构水 ▲ قۇرىلىمدىق تۇپىراق 〔地〕结构性土壤。

قۇرىلىس 〈名〉① 建筑，建筑物，建筑工程，建筑工地，建设，建设事业：زاۋود قۇرىلىستارى 工厂的建筑物 / قۇرىلىستا جۇمىس ستەۋ 在建筑工地工作 / سوتسياليستىك قۇرىلىس 社会主义建设 / مەملەكەت قۇرىلىسى 国家建设 / پارتيا قۇرىلىسى 党的建设 ② 构造，结构：ئتىلدىڭ گراماتيكالىق قۇرىلىسى 语言的语法结构 / جەر قابىعىنىڭ قۇرىلىسى 地壳结构 / ماشينانىڭ قۇرىلىسى 机器的构造 ▲ قۇرىلىس ماتەريالدارى 〔建〕构件，建筑材料。

قۇرىلىستىق 〈形〉建筑用的，可用作建筑的：قۇرىلىستىق اعاش 建筑用木材。

قۇرىلىسشى 〈名〉建筑工人，建筑者。

قۇرىم 〈名〉① 煤烟，烟垢，烟子 ② 被煤烟熏黑（污）的：قۇرىم كيىز 被煤烟熏黑的毡子 ③ 煤烟色的 / قارا قۇرىم 黑烟子色的 / قارا قۇرىم شاي 浓酽而发黑的茶 ▲ قۇرىم ەتىك 细柔皮靴。

قۇرىمدا- 〈动〉① 染黑，染成烟黑色 ② 清除

。子烟煤掏，子烟煤的内炉
قۇرىمداي 〈形〉象煤烟子一样的，颜色象煤
的烟：شاي قۇرىمداي بولدى. 茶酽得发黑了。
قۇرىمدان- ①قۇرىمدا- 的被动态②被烟熏
黑，被烟熏火燎，被烟熏脏。
قۇرىمدانۇ قۇرىمدان- 的不定式。
قۇرىمداۋ قۇرىمدا- 的不定式。
قۇرۇس I 〈名〉① 皱纹，褶皱 ② 郁闷，忧郁，
闷闷不乐：قۇرۇسى جازىلۇ 郁闷消失（心情舒
畅）/ قۇرۇسى تارقاۋ 愁容消散。
قۇرۇس- Ⅱ قۇر- Ⅵ 的交互态。
قۇرۇس- Ⅲ 〈动〉① 抽搐，痉挛：اسقازان
قۇرۇسۇ 胃痉挛 ② 皱缩，萎缩，皱在一起，蜷
缩：تەرى قۇرۇسۇ 皮肤萎缩③瑟缩，蜷缩，缩
成一团；搐搦，搦缩：اندا - ساندا قۇرۇسىپ
قالاتىن جىنى بار. 他有时有抽搐的毛病。④
揪着痛，绞痛：ئىشىڭ قۇرۇسىپ اۋىرىپ وتىر
ما؟ 你是不是肚子绞痛？⑤〔转〕愁眉不展，
郁闷，忧郁：بۇگىن نەگە قۇرۇسىپ وتىرسىڭ؟
今天你怎么愁眉不展？
قۇرىسقاق〈形〉爱皱缩的，易于缩在一起的。
قۇرىسپا 〈名〉搐搦，抽缩；痉挛。
قۇرىستا-〈动〉浑身酸痛，肌肉抽缩的痛。
قۇرىستان- ① قۇرىستا- 的反身态 ② 抽搐，
犯痉挛；蜷缩起来 ③ 闷闷不乐，忧郁。
قۇرىستاندىر- قۇرىستان- 的使动态。
قۇرىستات- قۇرىستا- 的使动态。
قۇرىستاۋ قۇرىستا- 的不定式。
قۇرىستىر- قۇرۇس- Ⅱ 的使动态。
قۇرۇس-تىرىس 〈名〉① 褶皱，皱纹② 〔转〕
闷闷不乐，愁眉不展，心情忧郁。
قۇرىسۇ قۇرۇس- Ⅱ、Ⅲ 的不定式。
قۇرىسىپ-تىرىس- 〈动〉① 皱缩不展，皱皱
巴巴 ② 抽缩，抽搐；浑身酸痛 ③〔转〕愁
眉不展，闷闷不乐，心里不痛快。
قۇرىسىپ-تىرىسۇ قۇرىسىپ-تىرىس- 的不
定式。
قۇرىت- قۇرى- 的使动态。
قۇرىش 〈名〉① 钢，纯钢：قۇرىش ماتەريالدار
钢材 / قۇرىش بولات 纯钢 ② 结实的，坚硬的：

قۇرىش دەنە 结实的身体壮健 ▲ قۇرىش قانۇ
过瘾，满足 ▲ قۇرىش قالىپتاۋ 〔冶〕轧钢 ▲
قۇرىش قالىپتاۋىش 〔机〕轧钢机。
قۇرىشتا- 〈动〉锤炼，锻炼，熏陶：قىزمەت
بارىسىندا ٴوزىن ٴوزى قۇرىشتاۋ كەرەك. 在工
作中要锻炼自己。
قۇرىشتاي 〈形〉象钢铁般坚硬的，坚定不移
的。
قۇرىشتان- قۇرىشتا- 的反身态。
قۇرىشتاۋ قۇرىشتا- 的不定式。
قۇس I 〈名〉鸟，禽，鹰：قۇس اسىراۋ ① 饲
养家禽 ② 养猎禽 / قۇس اۋلاۋ 捕鸟 / قۇس
سالۇ 放猎鹰捕禽兽 / قۇس شارۋاشىلىعى 家禽
饲养业 ▲ اۋزىمەن قۇس تىستەۋ 言过其实，夸口，口出狂
言，说大话，吹牛，放空炮 ▲ بالىقشى قۇس
〔动〕鱼鹰 ▲ باسىنان قۇس ۇشىرماۋ 娇生惯
养 ▲ بەيبىتشىلىك قۇسى 和平鸽 ▲ بۇلبۇل
قۇس 歌星；诗人 ▲ جىل قۇسى 候鸟 ▲ جىر
قۇسى 诗兴 ▲ جۇماق قۇسى 〔天〕天燕座 ▲
سايراعىش قۇستار 〔动〕鸣禽类 ▲ ٴتىستى
قۇستار 齿鸟类 ▲ شىراق قۇستار 早成鸟类 ▲
قۇس اعاش （猎鹰踞坐的）脚架 ▲ قۇس امياك
قىشقىلى 〔化〕鸟氨酸 ▲ قۇس بازارى ① 鸟市，
禽类市场 ② 沿海地区各种鸟类下蛋孵卵
的巢穴 ▲ قۇس جاستىق 绒毛枕头 ▲ قۇس
قالام 翎管笔 ▲ قۇس ويناق 鸟类发情 ▲ قۇس
ساپتى اياق 鹰食大木碗 ▲ قۇس تاڭداي 尖形
（图案）▲ قۇس توسەك 羽毛褥子 ▲ قۇس ۇيقى
警觉的睡眠 ▲ قۇس ۇيقىلى 轻睡的，睡眠不多
的 ▲ قۇسىڭ قۇتتى بولسىن! （对新婚人的祝
福）祝白头偕老！▲ انتىڭ ٴبارى تۇلپار بولماس،
قۇستىڭ ٴبارى سۇڭقار بولماس. 【谚】马不都
是骏马，鸟不都是雄鹰。▲ قۇس جەتكەن
جەرىنە قۇنادى. 【谚】鸟儿飞到哪里，哪里就
是他的家。
قۇس- Ⅱ 〈动〉呕吐：قان قۇسۇ 吐血 / قۇسۇ
ٴىش ٴوتۇ ارى 上吐下泻 ▲ قۇسقىسى كەلۇ 恶
心。
قۇسا I 〈名〉闷气，憋气，郁闷：ٴىشى قۇسا
بولۇ 生闷气（感到心里痛苦）。

قۇسا- II 见 ۋقسا-.

قۇسالان- 〈动〉生气,气闷,气憋,恼气;苦闷,忧郁: قۇسالانىپ جۇرمە، دەنساۋلىعىڭعا اسەر جەتەدى. 别老生气闷,会影响健康的。

قۇسالاندىر- قۇسالان- 的使动态。

قۇسالانۋ قۇسالان- 的不定式。

قۇسالى 〈形〉气闷的,气恼的,郁闷的;闷闷不乐的。

قۇسات- 见 ۋقسات-.

قۇساۋ قۇسا- II 的不定式。

قۇسباۋ (猎鹰的)脚线。

قۇسبەگى 〈名〉驯鹰人,善驯猎鹰者。

قۇسبەگىلىك 〈名〉驯鹰,驯鹰技术。

قۇسجولى 〈名〉〔天〕银河,天河 ▲ قۇسجولى جازىقتىعى 〔天〕银河面 ▲ قۇسجولى جۇيەسى 〔天〕银河系 ▲ قۇسجولى ورتالىعى 〔天〕银河心 ▲ قۇسجولى تۇماندىعى 〔天〕银河星云 ▲ قۇسجولى شوعىرى 〔天〕银河团体。

قۇسقىز- قۇس- II 的使动态。

قۇسسىراق 〈名〉〔植〕乌足豆。

قۇستا 见 قۇسا I.

قۇستاي 〈形〉和鸟儿一样的 ▲ قۇستاي ۇشۋ 飞速前进,快速跑步。

قۇستاران 〈名〉〔植〕扁蓄。

قۇستۇمسىق 〈名〉鹤咀镐,十字镐。

قۇستىر- ① قۇس- II 的使动态 ② 催吐: قۇستىراتىن دارىلەر 催吐剂。

قۇستىرعىش 〈名〉吐剂,催吐剂呕吐扬。

قۇستىرت- قۇستىر-的使动态。

قۇسۋ قۇس- II 的不定式。

قۇسحانا 〈名〉鸡窝,鸟窝。

قۇسىق 〈名〉① 恶心,呕吐,呕吐物: جاقىنىنان بەرى قۇسىق جوق 近来不呕吐了 ② 呕吐物,呕吐的东西: ارافكەش ماس بولىپ، ٴۇستى باسى قۇسىق بولىپ كەتىپتى. 醉汉喝醉了酒,弄得满身都是呕吐物 ▲ قۇسىق جاڭعاق 〔植〕马钱子 ▲ قۇسىق تامىر 〔植〕吐根 ▲ قۇسىق تامىر تۇنباسى 吐根酊。

قۇسىر 〈名〉违反教规,孽罪,罪恶,恶行: قويدىڭ قۇسىرىنا قالۋ 犯杀羊之罪。

قۇت I 〈名〉〔旧〕二月。

قۇت II 〈名〉①〔宗〕天惠,神赐 ② 幸运,幸福,福气,红运;美满: ونىڭ باسىنا قۇت قونىپتى. 他走红运了。▲ قۇت اق 〔动〕白尾鹰 ▲ قۇتى كەتۋ 背运,不走运,倒霉 ▲ قۇتى قاشۋ ① 倒霉,背运 ② 狼狈,张皇失措 ▲ قۇتى ۇشۋ 十分害怕,吓破了胆 ▲ قۇت قونۋ 侥幸,走红运,很幸福,吉利。

قۇتاي- 〈动〉① 增值,增长;富裕起来: ساعان مال قۇتايمايدى ەكەن. 你的牲畜怎么老不增长呢。② 耐用: كەشە عانا كيگەن كيىم، بۇگىن جىرتىپ كەلىپتى، بۇعان كيىم قۇتايمايدى. 昨天才穿的衣服今天就破了,他穿衣服很费。③ 生息,生存;住惯: بۇعان قاتىن قۇتايماي-اق كەتتى. 他妨妻(一连娶几个妻都死去)。④ 生长,适应(新的环境),驯化: بىيىل جاۋىن كوپ، ٴشوپ قۇتايمايدى. 今年雨水多草长不好。

قۇتايت- قۇتاي- 的使动态。

قۇتايۋ قۇتاي- 的不定式。

قۇتان 〈名〉〔动〕鹭,鹭鹰 ▲ اق قۇتان 白鹭 ▲ كوك قۇتان 苍鹭 ▲ قىزىل قۇتان 〔动〕红鹳。

قۇتان ٴشوپ 〈名〉〔植〕半枝莲。

قۇتقار- 〈动〉挽救,拯救,搭救,解救,营救: بالەدەن قۇتقارۋ 从灾难中解救出来 / اجالدان قۇتقارۋ 从死亡线上抢救过来。

قۇتقارت- قۇتقار- 的使动态。

قۇتقارتتىر- قۇتقارت- 的使动态。

قۇتقارۋ قۇتقار- 的不定式。

قۇتقارۋشى 〈名〉拯救者,解救者,营救者,救星,救命恩人;救世主。

قۇتقارىل- قۇتقار- 的被动态。

قۇتقارىس- قۇتقار- 的交互态。

قۇتپا 〈名〉〔宗〕呼特巴(伊斯兰教古尔邦等节日的祷告),宣讲,演说。

قۇتپان I 〈名〉[阿]虎夫坦,宵礼。

قۇتپان II 〈名〉① 牧羊能手,放羊能手 ② 狗名。

قۇتسىز 〈形〉不吉利的,不吉祥的,不顺的;

不幸运的，背运的 ▲ باۋىرى قۇتسىز 未生过孩子。

قۇتسىزدىق قۇتسىز 的抽象名词。

قۇتتى 〈形〉① 幸福的，有福气的，庆幸的 ② 幸运的，走运的；侥幸的 ③ 吉祥的，吉利的，造成美满结果的 ▲ قۇتتى بولسىن ايتۋ 祝福，庆贺 ▲ قۇتتى بولۋ 幸福，美满 ▲ قۇتتى ورنىنا قوندىرۋ 给女儿找个称心的婆家 ▲ قۇتتى قوناق 贵客，贵宾 ▲ قۇتتى قونىس 乔迁之喜 ▲ جەر قۇتتى بولسا، مال ٴسۇتتى بولار. 【谚】水草丰盛产奶多。

قۇتتىعالام 〈名〉宇宙，世界，普天下。

قۇتتىق 〈名〉① 吉利，吉祥 ② 贺喜，祝贺。

قۇتتىقتا- 〈动〉祝贺，贺庆，庆祝，致意：1- ماي مەيرامىن قۇتتىقتاۋ 庆祝五一节 / تويى قۇتتىقتاۋ 恭贺婚礼。

قۇتتىقتال- قۇتتىقتا- 的被动态。

قۇتتىقتاس- قۇتتىقتا- 的交互态。

قۇتتىقتات- قۇتتىقتا- 的使动态。

قۇتتىقتاۋ قۇتتىقتا- 的不定式。

قۇتحانا 〈名〉（属自己的）房子，家。

قۇتى 〈名〉精制的匣子。

قۇتىل- 〈动〉摆脱，解脱，逃脱，得救，免脱：جاۋدىڭ شابۋىلىنان قۇتىلۋ 摆脱敌人的袭击 / قاشىپ قۇتىلۋ 逃脱 / ولىمنەن قۇتىلۋ 得救（免于死亡）▲ قۇتىرعاننان قۇتىلعان اقىل 三十六计，走为上计。

قۇتىلا- 〈动〉装匣子里，放进小盒里。

قۇتىلات- قۇتىلا- 的使动态。

قۇتىلاۋ قۇتىلا- 的不定式。

قۇتىلعىسىز 〈形〉不可逃避的，不可挽救的，不可挽回的：قۇتىلعىسىز جازا 不可逃避的惩罚。

قۇتىلدىر- ① قۇتىل- 的使动态 ② 抢救，挽救。

قۇتىلت- ① قۇتىل- 的使动态② 抢救，挽救。

قۇتىلۋ قۇتىل- 的不定式。

قۇتىلىس 〈名〉解救，解脱，摆脱，解放。

قۇتىر- 〈动〉① 中魔，中邪，精神错乱 ② 发狂，发疯，狂乱，变得狂暴，愤激 ▲ تورعاي قۇتىرسا بۇركىتكە شابادى، ٴيت قۇتىرسا يەسىن قابادى. 【谚】麻雀逞狂撞老鹰，狗儿逞狂咬主人。

قۇتىرت- ① قۇتىر- 的使动态 ② 唆使，挑拨，煽动，挑拨灯火，激将。سەنى قۇتىرتىپ جۇرگەن بىرەۋ بار. 肯定有人在煽动你。

قۇتىرتۋ قۇتىرت- 的不定式。

قۇتىرتۋشى 〈名〉挑唆者，挑动者，挑拨者，教唆者，教唆犯，煽动者。

قۇتىرۋ قۇتىر- 的不定式。

قۇتىرىق 〈名〉①〔医〕狂犬症，恐水病；精神病 ②〔转〕疯子，狂人。

قۇتىرىقتان- 〈动〉发疯，发狂，狂气十足。

قۇتىرىقتاندىر- قۇتىرىقتان- 的使动态。

قۇتىرىقتانۋ قۇتىرىقتان- 的不定式。

قۇتىرىن- قۇتىر- 的反身态。

قۇتىرىس- قۇتىر- 的交互态。

قۇش- 〈动〉亲吻，接吻；搂抱：كۇن كوكشىل ورماندى قۇشىپ تۇر. 阳光沐浴着绿色的森林。▲ اياعىن قۇشۋ ① 央求，恳求，求饶 ②（和某人一样）落个同样下场 ▲ ات جالىن قۇشۋ 战死，牺牲。

قۇشاق 〈名〉怀，胸怀，怀抱，襟怀：قۇشاق جايۋ 张开双臂（伸开双臂）/ قۇشاق جايىپ قارسى الۋ 拥抱欢迎（热烈欢迎）▲ ٴبىر قۇشاق 一抱，一搂：ٴبىر قۇشاق وتىن 一抱柴禾。

قۇشاق-قۇشاق 〈形〉一抱一抱的，成抱的：قۇشاق-قۇشاق وتىن 一抱一抱柴火。

قۇشاقتا- 〈动〉① 抱，拥抱，搂抱，搂在怀中：ايقىرا قۇشاقتاۋ 展开双臂搂抱 / بالانى قۇشاقتاپ ال 把孩子抱上 ② 抱：ٴبىر قۇشاق ٴشوپ قۇشاقتاپ كەل 抱一抱草来 ▲ تىزەسىن قۇشاقتاپ قالۋ 丧失妻子。

قۇشاقتاس- قۇشاقتا- 的交互态。

قۇشاقتاستىر- قۇشاقتاس- 的使动态。

قۇشاقتات- قۇشاقتا- 的使动态。

قۇشاقتاۋ قۇشاقتا- 的不定式。

قۇشبەگى 〈名〉〔旧〕郡主。

قۇشتار 〈形〉具有强烈爱好的，非常喜爱的，

羡慕的，爱慕的，钟情的 ▲ قۇشتار بولۋ 羡慕，爱上，喜欢，钟情，迷醉，迷恋，有强烈兴趣。

قۇشتارلان- 〈动〉 恋慕，钟情，神往，迷恋，着迷，醉心于……。

قۇشتارلاندىر- قۇشتارلان- 的使动态。

قۇشتارلانۋ قۇشتارلان- 的不定式。

قۇشتارلىق ① قۇشتار 的抽象名词 ② 醉心，迷恋，爱好。

قۇشتىر- قۇش- 的使动态。

قۇشتىرت- قۇشتىر- 的使动态。

قۇشۋ قۇش- 的不定式。

قۇشحانا 〈名〉 屠宰场。

قۇشىناش 〈名〉〔旧〕女巫，巫婆，仙姑，神巫。

قۇشىر 〈名〉〔宗〕课税。

قۇشىر-زەكەت 〈名〉 苛捐杂税。

قۇشىرلان- 〈动〉 尽情，尽兴；如饥似渴。

قۇشىرلاندىر- قۇشىرلان- 的使动态。

قۇشىرلانت- قۇشىرلان- 的使动态。

قۇشىرلانۋ قۇشىرلان- 的不定式。

قۇشىس- قۇش- 的交互态。

قىبى 〈名〉 机会，时机：قىبىن تابۋ 找机会 ▲ قىبى قانۋ 过瘾，痛快，满意，心满意足；拍手称快：اراقتى قىبى قانعانشا ٴىشتى 他可过够了酒瘾。

قىبىجىق: **قىبىجىق قاعۋ** 胆怯；心虚；支支吾吾，结结巴巴。

قىبىجىقتا- 〈动〉 ① 坐立不安，不好意思，老是感到不拘束：قىبىجىقتاپ قاراي بەردى 老是不安地看 ② 心虚，提心吊胆，担心：قىبىجىقتاماي-اق قوي، مۇنىڭ سەنىمەن قاتىسى جوق· 你不要担心，这和你没有关系。③ 支支吾吾，结结巴巴：قىبىجىقتاپ سويلەۋ 说话支支吾吾的。

قىبىجىقتاۋ قىبىجىقتا- 的不定式。

قىبىجىڭدا- 见 قىبىجىقتا-.

قىبىجىڭداۋ قىبىجىڭدا- 的不定式。

قىبىلا 见 قۇبىلا.

قىبىلاناما 见 قۇبىلاناما.

قىبىلجۋ قىبىلجى- 的不定式。

قىبىلجى- 〈动〉 慢腾腾地动作，磨悠，磨磨蹭蹭，拖拖拉拉：سەن ٴۇستىپ قىبىلجىپ جۇرسەڭ بۇل جۇمىس قا شان بىتەدى· 你如此磨蹭下去，这个活什么时候能做完。

قىبىلجىت- قىبىلجى- 的使动态。

قىبىر 〈名〉 动，动作，动静，活动：قىبىر ەتپەۋ 一动不动 / قىبىر جوق 没有动静。

قىبىر-جىبىر 〈名〉 ① 蠕动，爬动 ② 活动，弹动 ③〔转〕忙碌，奔忙，奔波。

قىبىر-قىبىر: **قىبىر-قىبىر ەتۋ** 微动，蠕动，弹动：قۇرتتار قىبىر-قىبىر ەتىپ ٴجۇر 蛆虫在蠕动。

قىبىرلا- 〈动〉 ① 动，弹动，活动；移动，缓慢走动，慢慢地挪动：اياعىن قىبىرلاپ باسۋ 缓慢地迈着步子 / قىبىرلاپ تۇرساق ٴىسىمىز ٴبىتىپ قالار 活动活动工作就会做完 ② 蠕动，爬行：قىبىرلاپ جۇرگەن قۇمىرسقالار 蚂蚁在爬行 ③ 张罗，奔忙：جان باعۋ ٴۇشىن قىبىرلاۋ 为生活而奔忙。

قىبىرلاس- قىبىرلا- 的交互态。

قىبىرلات- قىبىرلا- 的使动态。

قىبىرلاۋ قىبىرلا- 的不定式。

قىبىر-سىبىر 〈名〉 ① 活动，乱动，动静 ② 嘀咕，议论。

قىبىرسىز 〈形〉 一动不动的，没有动静的，静悄悄的，鸦雀无声的：قىبىرسىز جىم-جىرت ٴتۇن 静静的深夜 / ٴۇيدىڭ ٴىشى قىبىرسىز ەدى 屋里静悄悄的。

قىبىرشىق 〈名〉 杂质：ٴسۇتتى ٴسۇزىپ ٴىشىندەگى قىبىرشىقتاردى الىپ تاستاۋ 将鲜奶进行过滤去其杂质。

قىدي- 〈动〉 死死盯着，呆着不动：نەگە سەن وعان قىديىپ الدىڭ؟ 你为什么老盯着他？

قىديت- قىدي- 的使动态。

قىديۋ قىدي- 的不定式。

قىدىڭدا- 〈动〉 催逼，指手划脚，咄咄逼人：ول ٴوزى-اق بارادى، قىدىڭداي بەرمە· 他自己肯定去，你不要老催他。

قىدىڭداس- قىدىڭدا- 的交互态。

قىدىڭدات- قىدىڭدا- 的使动态。

قىدىڭداۋ قىدىڭدا- 的不定式。

قىدىڭ-قىدىڭ ▲ قىدىڭ-قىدىڭ ەتۈ 支来使支
。人逼咄咄,逼催;脚划手指,去使
قىدىر I 〈名〉① 〔旧〕 克德尔(迷信传说中的
预言者,先知者,圣人) ②〔转〕财神,财神爷,
幸福之神 ▲ جەتى كىسىنىڭ ٴبىرى قىدىر 七
人之中必有一个是"克德尔"(先知者) ▲
قىدىر ▲ !祝你走运 جولداسلىق قىدىر بولسۇن
قولداعان 走运的,幸运的 ▲ قىدىر قونۇ (دارۇ)
。走运,发财
قىدىر- I 〈动〉 ① 串门,闲逛,游逛,漫游:
اۋىل قىدىرۇ 串阿吾勒 ② 摆动,活动,不稳(多
指毡房栅栏和天窗之间的木杆) ▲ قىدىرىپ
جەگەن جانباستان، شاقىرىپ بەرگەن جاۋىرىن
ارتىق. 【谚】 闲逛串门吃肥肉,不如请吃啃骨
。头
قىدىرعىش 〈名〉 爱串门的人,爱闲逛的人,
喜欢游逛的人,游手好闲者: قىدىرعىشتىڭ
بارمايتىن جەرى جوق. 爱串门的人没有串不到
。的地方
قىدىرما 〈形〉 爱串门的,爱闲逛的,游手好
闲的: بۇل بالا قىدىرما بولىپ جامان ۇيرەنىپ
كەتتى. 这个孩子养成了游手好闲的恶习。
قىدىرمالار 〈名〉〔天〕行星,大行星 ▲ جەر
شارى تەكتەس قىدىرمالار 〔天地类〕行星 ▲
。تومەنگى قىدىرمالار 〔天〕近日行星
قىدىرمالىق ① قىدىرما 的抽象名词 ② 爱串
。门的习惯,游手好闲
。قىدىرت- قىدىر- I 的使动态
。قىدىرتقىز- قىدىرت- 的使动态
。قىدىرتتىر- قىدىرت- 的使动态
。قىدىرۋ قىدىر- I 的不定式
قىدىرىمپاز 〈形〉 游手好闲的,游游逛逛的,
好串门的,游来逛去的: قىدىرىمپاز ادام 游手
。好闲的人
。قىدىرىمپازدىق قىدىرىمپاز 的抽象名词
قىدىرىندى 〈名〉 串门人,逛游者,游手好闲
者,闲逛者: قىدىرىندى كوبەيىپ كەتتى. 游手
好闲者多起来了。/ قىدىرىندىنىڭ اياعى
。ۇزىلمەيدى. 串门的人络绎不绝
قىدىرىس I 〈名〉 留达,闲逛,漫游,串门:

سەنىڭ قىدىرىستى ازايتقانىڭ ٴجون. 应该少串
。门
。قىدىرىس- قىدىر- II 的交互态
قىدىرىستا- 〈动〉 游逛,闲游,闲逛,散步:
كوشەدە قىدىرىستاپ ٴجۇرۋ 在街上游逛(逛街)。
。قىدىرىستاۋ قىدىرىستا- 的不定式
قىجاقتا- 见 كىجىكدە-.
。قىجاقتاۋ قىجاقتا- 的不定式
قىج-قىج: قىج-قىج قايناۋ ① 发酵过度,吱
吱作响: ايران اشىپ قىج-قىج قايناپ كەتىپتى.
酸奶发酵过度发出吱吱声。② (胃)灼热,胃
酸过多 ▲ جىگەرى قىج-قىج قايناۋ 火冒三丈,
。怒火冲冠,怒气冲冲
قىجىل 〈名〉 ① 醋心,骨里发酸,胃气痛;
胃酸 ② 〔转〕 仇恨,痛恨; قىجىلى اسقازاننىڭ
怨恨: بۇل قالجىڭ سىاقتى بولعانىمەن وعان
دەگەن قىجىلى بار ەدى. 这个话看上去是象玩
。笑,实际上包含着对他的仇恨
قىجىلدا- 〈动〉 ① (胃)发酸,灼痛,作酸:
اسقازان قىجىلداۋ 胃里发酸 ② 发酵过度:
。قىجىلداپ كەتكەن ايران 发酵过度的奶
。قىجىلداق 〈名〉 (胃之)发酸,灼痛
。قىجىلدات- قىجىلدا- 的使动态
。قىجىلداۋ قىجىلدا- 的不定式
قىجىم 〈名〉 长毛绒(布): قىجىم كويلەك 丝绒
。长衫 / قىجىم كىلەم 丝毯
قىجىڭدا- 〈动〉①不听驾御,不驯顺 ② 倔强,
。固执,不顺从
。قىجىڭداۋ قىجىڭدا- 的不定式
قىجىر 〈名〉 ① 愤怒,愤慨,气怒,愤懑:
قىجىرى قايناۋ (كەلۋ) 发怒(怒气冲冲) /
قىجىرىنا ٴتيۋ 触怒(激怒,惹怒) ② 皱纹,皱
褶,皱裂: جاپ-جاس تۇرىپ بەتىنە قىجىر
ٴتۇسىپتى 年纪轻轻的脸上就有皱纹了 /
。قىجىر بولىپ كەتكەن قول 破裂的手
。قىجىرا 〈名〉 [阿] 回历
قىجىراي- 〈动〉 ① 皱眉,蹙额;愁眉苦脸,沮
丧: جانىم-اۋ نەگە قىجىرايىپ ٴجۇرسىڭ؟ 我的
心肝儿,你为什么愁眉不展的? ② 闹别扭,
不高兴,堵气: ٴجونىڭ قىجىراياتىن ەشكىمگە

جوق. 你没有道理和任何人闹别扭。

قىجىرايت- قىجىراي- 的使动态。

قىجىرايۋ قىجىراي- 的不定式。

قىجىرايىس- قىجىراي- 的交互态。

قىجىرلان- 〈动〉激动，生气，愤恨：ول قىجىرلانىپ كەتتى. 他激动起来了。/ قىجىرلانا سويلەۋ 激动地说。

قىجىرلانۋ قىجىرلان- 的不定式。

قىجىرت- 〈动〉① 扰乱，搔扰，烦扰，使不得安宁：پارتيزاندارىمىز جاۋدى قىجىرتىپ، ولارعا تىنىم بەرمەدى. 我们的游击队搔扰敌人，使其不得安宁。②愤恨，愤懑，怨恨，愤怒：ونىڭ قىلىقتارى مەنى قىجىرتتى. 他的所作所为使我愤怒。

قىجىرتارلىق 〈形〉惹人生气的，使人愤慨的，该愤恨的，该怨恨的：ادامدى قىجىرتارلىق قىلىق 使人愤慨的行为。

قىجىرتۋ قىجىرت- 的不定式。

قىز I 〈名〉①女孩，女儿，闺女，少女：قىز بالا 女孩(小姑娘) ②姑娘，女郎 ▲ كارى قىز 老处女 ▲ حور قىزى ① 仙女 ②〔天〕仙女座 ▲ قىز ايتتىرۋ 说亲，说媒(给男子) ▲ قىز الىپ قاشۋ 抢婚 ▲ قىز ٴبورى 狼刁姑娘(哈萨克族青年男女的一种游戏，小伙子扮演狼，姑娘扮演羊) ▲ قىزدىڭ بالاسىنداي 可爱的，可亲的 ▲ قىز جارىس 女子赛跑 ▲ قىز جولداسى 伴娘，女傧相 ▲ قىز كادە 小伙子初见未婚妻时青年人的聚会 ▲ قىز كورۋ (小伙子)挑姑娘，物色对象 ▲ قىز تانىسۋ 姑娘在出嫁时和亲人告别仪式 ▲ قىز قاشار 送给协助逃婚者的礼物 ▲ قىز قۋار 姑娘追(哈萨克族的一种娱乐活动) ▲ قىز ويناق 青年人的文娱活动(聚会) ▲ قىز ۇزاتۋ 聘姑娘 ▲ قىزىم ساعان ايتايىن، كەلىنىم سەن تىڭدا. 【谚】指桑骂槐。▲ قىزىم ۇيدە، قىلىعى تۇزدە. 【谚】姑娘不出房，美名天下扬。▲ قىز قىلىعىمەن سۇيكىمدى، ۇل ادەبىمەن سۇيكىمدى. 【谚】姑娘美在仪表，男子美在道德。

قىز- II 〈动〉① 变热，发热，发烧：كۇن قىزدى. 天气变热了(天热起来了) / ونىڭ دەنەسى قىزىپ قالىپتى. 他发烧了。② 急躁，激动，激昂；发火，发怒：بوسقا قىزۋ 平白无故的发火 ③ 红火，热闹，活跃，(事物发展到高潮)：توي قىزىپ كەتتى. 婚礼办得很热闹。/ جاستار قىزىپ كەتتى. 青年人活跃起来了。/ جۇمىس قىزدى. 工作干得很起劲。④ 发搐，发酶，变质：ٴبيداي قىزىپ كەتتى. 小麦发搐了。⑤ 有醉意：قىمىز ٴىشىپ قىزىپ قالعان ادامدار 喝马奶酒喝得有点醉意的人们 ▲ كورسە قىزار 见异思迁，眼馋 ▲ قانى قىزۋ 发火，发怒，动肝火，火冒三丈 ▲ تەمىـــردى قىزۋىندا سوق. 【谚】趁热打铁。

قىزا-قىزا 〈副〉① 逐渐热起来，越来越热 ② 渐渐激动，越来越激昂③醉意渐渐加重。

قىزالاق 〈名〉小女孩，小姑娘，小闺女。

قىزامىق I 〈名〉〔医〕风疹，红疹。

قىزامىق II 〈名〉〔植〕越桔。

قىزار- 〈动〉① 呈红色，变成红色，发红：الما قىزاردى. 苹果红了。/ شىعىس قىزاردى، كۇن كوتەرىلدى. 东方红，太阳升。② 脸红，面红耳赤，害羞，害臊，羞愧，窘惑：ۇيالعاننان قىزا-رىپ كەتتى 羞得脸发红 ▲ بەتى قىزارۋ ① 脸庞泛起红晕 ② 脸红，害臊 ▲ كوزى قىزارۋ ① 眼睛发红 ② 眼红，眼馋，羡慕 ▲ قىزارا ٴبورتۋ 红扑扑，红光满面。

قىزاراقتا- 〈动〉生气，发火，发怒，脸红脖子粗：ول بۇگىن قىزاراقتاپ كەتتى عوي. 他今天为啥发起火来了。

قىزاراقتاس- قىزاراقتا- 的交互态。

قىزاراقتاۋ قىزاراقتا- 的不定式。

قىزاراڭدا- 〈动〉① 面红耳赤，面色羞红：قالجىڭ، وعان قىزاراڭداما. 那是开玩笑，用不着这样大发脾气。② 性急起来，焦急起来，激昂：سابىر ەت، قىزاراڭداما. 要冷静一点，不要激动。

قىزاراڭداس- قىزاراڭدا- 的交互态。

قىزاراڭدات- قىزاراڭدا- 的使动态。

قىزاراڭداۋ قىزاراڭدا- 的不定式。

قىزاراڭ-قىزاراڭ: قىزاراڭ-قىزاراڭ ەتۋ 见 قىزاراڭدا-.

قىزارت- قىزار- 的使动态。

قىزارتقىز- قىزارت- 的使动态。

قىزارتتىر- قىزارت- 的使动态。

قىزارۋ قىزار- 的不定式。

قىزارىندى 〈形〉发红的,呈红色的。

قىزارىڭقى 〈形〉稍红的,较红的,有点发红的。

قىزارىس- قىزار- 的交互态。

قىزبا I 〈名〉〔医〕热病 ▲ بالالار قىزباسى 〔医〕小儿热病 ▲ تولقىندى قىزبا 〔医〕波状热 ▲ ىلعالدىق قىزباسى 〔医〕瘴疠 ▲ قىزبا تۇسك 〔医〕热病性流产 ▲ ۇستامالى قىزبا 间歇热。

قىزبا II 〈形〉急躁的,性急的,急性的,心急的,易激动的: ول قىزبا مىنەزدى ادام. 他是个急性子的人。

قىزبالىق قىزبا II 的抽象名词。

قىز-بوزبالا 〈名〉青年男女。

قىزعالداق 〈名〉〔植〕郁金香属,山慈菇 ▲ الپى قىزعالداعى 仙客来。

قىزعالداقتاي 〈形〉红的,鲜艳的,象郁金香一样鲜艳的。

قىزعالداقتى 〈形〉郁金香多的, 郁金香生长多的,长有山慈菇的。

قىزعان- 〈动〉① 忌妒,嫉妒,吃醋: قىمىزدى باستالاردان قىزعانۋ 忌妒别人喝马奶酒 ② 小气,舍不得,吝啬,下作: تاماقتى قىزعانۋ 舍不得给别人吃饭。

قىزعاندىر- قىزعان- 的使动态。

قىزعانۋ قىزعان- 的不定式。

قىزعانشاق 〈形〉①好嫉妒的,含嫉妒心的,嫉妒心重的,好吃醋的,有醋意的: قىزعانشاق كوزقاراس 妒妨的眼光 ② 贪婪的 , 贪吃的 قاسقىرداي قىزعانشاق جامان ادام 象狼一样贪婪的坏人 ③ 小气的,吝啬的;眼红的: ول اسكە-رە قىزعانشاق، سامان كىتابىن بەرمەيدى. 他是个非常小气的人,不会把书给你。

قىزعانشاقتان- 〈动〉嫉妒,妒忌,吃醋,眼红。

قىزعانشاقتانۋ قىزعانشاقتان- 的不定式。

قىزعانشاقتاۋ 〈形〉妒妨心较重的,有些爱吃醋的;比较小气的。

قىزعانشاقتىق قىزعانشاق 的抽象名词。

قىزعانىس- قىزعان- 的交互态。

قىزعانىش 〈名〉① 嫉妒,嫉妒心,吃醋,醋意: ىشىندە قىزعانىش پايدا بولۋ 产生嫉妒心② 羡慕心,羡慕,眼热,眼红。

قىزعانىشتى 〈形〉① 嫉妒的,嫉妒心重的;吃醋的,含醋意的 ② 羡慕的,有羡慕心的。

قىزعانىشتىق 见 قىزعانىش.

قىزعىل 见 قىزعىلت.

قىزعىلت 〈形〉微红的,浅红的,粉红的: قىزعىلت گۇلدەر 浅红的花朵 / قىزعىلت سارى 桔红色(橙红色) ▲ قىزعىلت گۇلدى ساسىق مەڭدۋانا 〔植〕紫花曼陀罗 ▲ قىزعىلت كوك 藏蓝。

قىزعىلتتان- 〈动〉染成粉色,染成浅红色,变成浅红色,呈粉红色。

قىزعىلتتانۋ قىزعىلتتان- 的不定式。

قىزعىلتتىق قىزعىلت 的抽象名词。

قىزعىلتىم 〈形〉浅红的,桔红的。

قىزعىلىق 〈名〉娱乐,享乐,热闹。

قىزعىلىقسىز 〈形〉无趣的,没有趣味的,无聊的,没有意思的。

قىزعىلىقتى 〈形〉有趣的,令人感兴趣的, 引人入胜的,令人神往的,吸引人的,可笑的。

قىزعىن 〈形〉热情的,热烈的,热心的: قىزعىن كۇتۋ 热情的接待 / قىزعىن قارسى الۋ 热烈欢迎。

قىزعىندىق ① قىزعىن 的抽象名词 ② 热情,热忱,热心: ۇيرەنۋدەگى قىزعىندىق 学习热情。

قىزعىش 〈名〉〔动〕田凫,凤头麦鸡 ▲ تاس قىزعىش 〔动〕跳凫。

قىزعىشتاي 〈形〉和凤头麦鸡一样的 ▲ قىزعىشتاي قورعاۋ 极力坦护。

قىزداي 〈形〉和姑娘一样的;温柔的 ▲ قىزداي الۋ 和姑娘结婚 ▲ قىزداي جاس 非常年轻。

قىزدى 〈形〉有闺女的,姑娘多的 ▲ قىزدى اۋىلدىڭ ٴيتى جاتپاس. 【谚】姑娘多的阿吾勒狗不得安宁。

قىزدىق 〈名〉处女膜。

قىزدىر- Ⅰ قىز- ① 的使动态 ② 加热，烘热，烤热，烧热：مەشتى قىزدىرىپ جاغۇ 把炉子烧得通红 ③ 鼓动，激励，激发，激起；挑拨，挑唆，煽动：سەن ول ئەكەۋنى قىزدىرىپ توبەلەستىرۈيسەن دەپ ۋتىرسالىڭ با؟ 你是不是鼓动他们两个打架？④ 引起发热，提高温度；使觉得火辣辣：اراق ادامنىڭ ئەنەسىن قىزدىرادى. 酒能提高人的体温。

قىزدىرما Ⅰ 〈名〉① 煽动者，唆使者，教唆者，挑唆者：قىزدىرمالىق قىزىل تىل، تۆپكە جەتەر سونى بىل. 要知道，教唆者的舌头最终会带来灭顶之灾。② 善于把娱乐引入高潮的人，鼓动者。

قىزدىرما Ⅱ 〈名〉炉膛 ▲ مەش قىزدىرما 火墙，烤炉。

قىزدىرمالا- 〈动〉加以鼓动，加以鼓劲，使热闹起来。

قىزدىرمالاۋ قىزدىرمالا- 的不定式。

قىزدىرماشى 见 قىزدىرما.

قىزدىرت- قىزدىر- 的使动态。

قىزدىرۋ قىزدىر- 的不定式。

قىزدىرىل- قىزدىر- 的被动态。

قىزدىرىن- ① قىزدىر- 的反身态 ② 取暖，烤火：كۈنگە قىزدىرىنۋ 晒太阳 / وتقا قىزدىرىنۋ 烤火。

قىزدىرىس- قىزدىر- 的交互态。

قىز-كەلىنشەك 〈名〉姑娘，少妇，姑娘和媳妇；妇女（指年青的）。

قىز-قىز: قىز-قىز قايناۋ ① 炽热，炎热，热烘烘，热呼呼：ۇيدىڭ ىشى قىز-قىز قايناپ تۇر. 屋里热呼呼的。② 发热，发热，发烫：بالانىڭ باسى قىز-قىز قايناپ تۇر. 孩子的头在发热。

قىز-قىرقىن 〈名〉姑娘，女孩子（泛称）。

قىزمەت 〈名〉① 工作，服务，职业，任务：اسكەري قىزمەت 军事工作（军务）/ حالىق ۇشىن قىزمەت ەتۋ 为人民服务 / قىزمەت اتقارۋ 执行任务 ② 职务：ونىڭ قىزمەتى نە؟ 他担任什么职务？/ قىزمەتكە تاعايىنداۋ 委任 / قىزمەتتەن قالدىرۋ 免职（革职）▲ قىزمەت بابى 工作需要（原因，关系）。

قىزمەتكەر 〈名〉工作人员，工作者，职员：وزات قىزمەتكەر 先进工作者 / عىلمي قىزمەتكەر 科学工作者 / تەحنيكا قىزمەتكەرلەرى 技术人员。

قىزمەتتەس Ⅰ 〈名〉同事，共事者，同仁；从事同一种工作的人，同行。

قىزمەتتەس- Ⅱ 〈动〉一起工作，一起办事，协作。

قىزمەتتەستىك 〈名〉同事关系，共事，同行。

قىزمەتتەسۋ قىزمەتتەس- Ⅱ 的不定式。

قىزمەتشى 〈名〉工作人员，公务员，供职人员。

قىزتالاق 〈名〉〔咒〕贱货，下贱东西。

قىزتەكە 〈名〉两性人，阴阳人。

قىزۋ Ⅰ 〈名〉① 温度，热度，热量：كۈننىڭ قىزۋى 气温 ② 力量，劲儿，精力：قىزۋى قايتۋ 精力减退 ③ 热情，兴趣：قىزۋ قارسى الۋ 热烈欢迎 ④ 冲动，激动（的心情）قىزۋ سويلەۋ 激动地说 ▲ قىزۋ تۇردە ① 热烈地，热情地 ② 紧张地，激烈地 ▲ قىزۋ قاندى 性急的，易激动的，脾气暴的。

قىزۋ قىز- Ⅱ 的不定式。

قىزۋلان- 〈动〉① 兴奋起来，激动起来 ② 怒气发作，发怒，气势汹汹。

قىزۋلانۋ قىزۋلان- 的不定式。

قىزۋلاۋ 〈形〉① 稍热的，较热的，热量较大的 ② 较热烈的，较热情的，较热心的 ③ 有醉意的 ④ 容易发脾气的，性子较急的：قىزۋلاۋ ادام 性子较急的人。

قىزۋلى 〈形〉① 性情急躁的，易怒的，急躁的：قىزۋلى مىنەز 急躁的脾气 ② 热情的，热烈的，热情洋溢的 ③ 有醉意的：قىزۋلى سوزدەر ① 热情洋溢的言辞 ② 带有醉意的言语。

قىزۋلىراق 〈形〉① 比较热的，较炎热的温度较高的 ② 比较热情的，热心一些的，比较热烈的 ③ 力量大一些的，劲头较大的 ④ 较热闹的，较快活的。

قىزۋلىق 〈名〉① 热量，温度，热度 ② 兴奋，

激动,(一时的)冲动 ③ 醉意。

قىزۋىسىز 〈形〉① 不热的,温度不高的 ② 不热情的,冷淡的,不热烈的 ③ 精力不旺的,干劲不大的,没有干劲的。

قىزۋىسىزدىق قىزۋىسىز 的抽象名词。

قىزىعۇ قىزىق- Ⅱ 的不定式。

قىزىعۇشى 〈名〉爱好者,成癖者: ادەبىيەتكە قىزىعۇشىلار 文学爱好者。

قىزىعۇشىلىق 〈名〉爱好,喜爱,兴趣。

قىزىق I 〈形〉① 绝妙的,有趣的,有趣味的,有意思的,引人入胜的: قىزىق رومان ەكەن 引人入胜的小说(长篇) ② 滑稽的,可笑的,诙谐的,逗乐的;奇怪的: بۇل قىزىق ادام ەكەن. 这是一个滑稽人(这是一个怪人) ③ 娱乐,享乐,热闹,狂欢: بۈگۈن كەشتە كوشەدە قىزىق بولادى. 今晚街上有狂欢活动。④ 高兴,欢乐,愉快;喜事: ادامنىڭ ٴبىر قىزىعى بالا. 有孩子是人之一喜。▲ قىزىققا باتۇ 尽情享乐,尽情作乐 ▲ تويدىڭ بولعانىنان بولادىسى قىزىق.【谚】婚礼热闹在预期(喜事热闹在操办)。

قىزىق- Ⅱ 〈动〉① 感兴趣,爱好,喜爱,喜好;关心,关注: تەحنىكاعا قىزىعۇ 对技术感兴趣 / ادەبىيەتكە قىزىعۇ 爱好文学 / ساياساتقا قىزىعۇ 关心政治 ② 迷恋于,对……着迷: ويىنعا قىزىعىپ كەتۇ 玩得着了迷 ③ 羡慕,眼热: بىرەۋدىڭ نارسەسىنە قىزىعۇ 羡慕别人的东西。

قىزىققۇمار 见 قىزىققىش.

قىزىق-قىزىق 〈形〉① 热热闹闹的;的很有趣,趣味深远的: قىزىق-قىزىق ويىندار قويىلدى 上演了许多很有趣的节目 ② 可笑的,逗乐的,滑稽的,诙谐的: قىزىق-قىزىق ادامدار بار 有各种滑稽人。

قىزىققىش 〈形〉易感兴趣的,兴味高的,兴趣大的,易成癖的,易产生兴趣的: كىنوعا قى-زىققىش ادام 对看电影兴趣大的人。

قىزىقسىز 〈形〉无趣的,没有趣味的,无聊的,没有意思的。

قىزىقسىن- 〈动〉① 感兴趣,觉得有趣;觉得热闹 ② 觉得奇怪,觉得可笑;觉得怪有意见。

قىزىقسىنۇ قىزىقسىن- 的不定式。

قىزىقتا- 〈动〉看热闹,感兴趣,赏识,好奇: بالالار سوقىردىڭ سىرتىنان قىزىقتاپ تۇردى. 孩子们好奇地围着瞧。

قىزىقتاس- قىزىقتا- 的交互态。

قىزىقتات- قىزىقتا- 的使动态。

قىزىقتاۋ I قىزىقتا- 的不定式。

قىزىقتاۋ Ⅱ 〈形〉比较有趣的,比较有意思的,比令人感兴趣的。

قىزىقتاۋشى 〈名〉看热闹的人;取笑者;狂欢者。

قىزىقتى 〈形〉有趣的,令人感兴趣的,引人入胜的,令人神往的,吸引人的,可笑的: قىزىقتى ەرتەك 有趣的故事。

قىزىقتىر- ① قىزىق- Ⅱ 的使动态 ② 引起兴趣,使发生兴趣。

قىزىقشىل 〈形〉① 爱热闹的,爱玩的,喜欢娱乐的 ② 滑稽的,诙谐的,爱出洋相的。

قىزىل I 〈名〉〔植〕苋菜,食苋菜。

قىزىل Ⅱ 〈名〉〔医〕麻疹,疹子,痧子: قىزىل شىعۇ 出麻疹。

قىزىل Ⅲ 〈形〉① 红的,红颜色的;赤色的,红色的: قىزىل سارى 橘红色 / قىزىل قوڭىر 榴红色的(柿红色的) / قىزىل تۋ 红旗 / قىزىل ارميا 红军 / قىزىل جاساق 赤卫队 / قىزىل گالستوك 红领巾(少先队) / قىزىل رايون 红区 / قىزىل وكىمەت 红色政权 / ٴارى قىزىل ٴارى مامان 又红又专 ② 肉,肉食,晕食: قىزىل كورمەگەلى كوپ بولدى 好久没有吃到肉了 ③ 尸首,尸体: جىلقىنىڭ قىزىلى 马的尸体 ④ (打净的)谷物,粮食: قىزىلعا بەرەكە! 祝愿你粮食丰收! ⑤ 红晕,红润;面红,血色: بەتىنە قىزىل جۇگىرۋ ①面色红润 ② 脸红(害羞) ⑥ (女性)生殖器,下身,阴部: قىزىلى اشىلىپ قالۋ (指女性)裸体,露出下身 ⑦〔转〕红酒: ▲ قىزىل ىشەسىڭ بە؟ 喝红酒吗? ▲ جىلتىر قىزىل ميا 〔植〕光甘草 ▲ نارت قىزىل 通红的,鲜红的,嫣红的 ▲ ينفرا قىزىل ساۋلە 〔物〕红外线 ▲ قىزىل اياق 〔动〕

顶丹〔动〕قىزىل ئىدارلىق تېرنا ▲ 鹬脚长
,的加相白红（سىيىر）قىزىل ئالا ▲ 鹤仙，鹳
قىزىل ▲ 金赤 قىزىل ئالتۇن ▲（牛）毛花白红
قىزىل ▲ 红日千〔植〕②霞朝，艳红① ئاراي
红 قىزىل ئاعاش ▲ 子腕脚，骨踝〔理生〕ئاسىق
قىزىل بالىق ▲ 藻红 قىزىل بالدىر ▲ 树红，木
قىزىل باس ▲ 鱼鲟，鱼红〔动〕② 鱼的品一 ①
（人朗伊括包中其，者略侵来外指）"子帽红"
潜头赤〔动〕قىزىل باس سۇڭگۈر ۋىيرەك ▲
قىزىل ▲ 顶朱〔动〕قىزىل باس تورعاي ▲ 鸭
,豆小红〔植〕قىزىل بۇرشاق ▲ 鹿赤 بۇعى
▲ 面椒辣红；椒辣红 قىزىل بۇرۇش ▲ 豆红
红里山 قىزىل دولانا ▲ 石水寒 قىزىل گىپىس
红 قىزىل جاقۇت ▲ 的肉吃爱 قىزىل جاندى ▲
凛① قىزىل جەل ▲ 铜红 قىزىل جەز ▲ 石宝
▲ 枣红 قىزىل جىيدە ▲ 风热 ② 风寒的冽
قىزىل ▲（马）毛栗红（جىلقى）قىزىل جىيرەن
红〔植〕قىزىل جىڭعىل ▲ 流直血鲜 جوسا قان
的光掉齿牙，龈齿 قىزىل يەك ▲ 柳怪枝多，柳
▲ 麻布罗，花叶茶〔植〕قىزىل كەندىر ▲ 人
得吵，闹吵，吵争，架吵 قىزىل كەكىردەك بولۇش
▲ 鸠红，鸠鸽红 قىزىل كەپتەر ▲ 粗子脖红脸
قىزىل ▲ 会字十红 قىزىل كرەست قوعامى
红① قىزىل كوز ▲！登丰谷五祝 كوبەيسۇن!
قىزىل ▲ 人的诈诡 ③（鱼）眼红 ②（病）眼
▲ 茶浓 قىزىل كۇرەڭ شاي ▲ 病霉赤 كۇيە
قىزىل لاي ▲ 天景红，石冠鸡 قىزىل كۇشالا
肥）病汗多 قىزىل ماي بولۇش ▲ 泥红〔质地〕
قىزىل ميا ▲（态病种一的汗出就动不动马膘
قىزىل ▲ 鲫欧 قىزىل موڭكە ▲ 草甘〔植〕
人种红 قىزىل ناسىلدىلەر ▲ 铜红，铜赤 مىس
قىزىل ▲ 锅开不揭 قىزىل وت قىسراۋ ▲
檀紫 قىزىل ساندال ▲ 薇蔷紫〔植〕راۋشانگۇل
化溶）① قىزىل سۇ ▲ 字赤 قىزىل سىيىر ▲
قىزىل ▲ 水浮的面冰 ② 水冰漫，水雪（的
鹎赤 قىزىل سۇق تورعاي ▲ 髓石红 سۇتاس
قىزىل سىناپ ▲ 獭旱赤〔动〕قىزىل سۇغۇر ▲
▲ 贫赤 قىزىل ئىسكىر كەدەي ▲ 汞红〔药〕
قىزىل سالدىلىلەر ▲ "巾红"〔历〕قىزىل تال
▲ 鹅喉赤 قىزىل تاماق بودەنە ▲ 树桦〔植〕

〔动〕قىزىل تاناۋ بولۇش ▲ 忙穷 قىزىل تاراقان
赤 قىزىل تەمىر ▲ 蓄扁 قىزىل تاسپا ▲ 螂蟑
قىزىل ▲ 杨赤〔植〕قىزىل تەرەك ▲ 铁
قىزىل ▲ 雀朱 قىزىل تورعاي ▲ 䴕赤 توقىلداق
▲（马）骝枣 قىزىل تورى ▲ 矾赤 توتىيايسن
知 قىزىل توبەل بۆلبۆل ▲ 鹦红 قىزىل توتى
قىزىل ▲ 书皮红 قىزىل تىستى كىتاپ ▲ 雀更
红 قىزىل تۇمسىق شاۋقارعا ▲ 茅卫〔植〕تىكەن
红，狐火，狐赤〔动〕قىزىل تۈلكى ▲ 鸦山嘴
قىزىل شاقا ▲ 磷赤，磷红 قىزىل فوسفور ▲ 狐
红 قىزىل شەكەر ▲ 鸟雏的毛长未 ② 儿婴①
〔植 قىزىل شىرماۋىق ▲ 桃樱 قىزىل شىيە ▲ 糖
قىزىل ▲ 杉红〔植〕قىزىل شىرشا ▲ 藤血鸡〔
雀灰腹红 قىزىل شۇبارشىمشىق ▲ 柏河 شىلىك
قىزىل ▲ 寒苦，寒严 قىزىل شۇناق اياز ▲
قىزىل شىمشىق ▲（名药）芍赤〔植〕شۇعىنىق
قىزىل قاز ▲ 昏黄，夜入 قىزىل ئىڭىر ▲ 莺赤
▲ 桦赤〔植〕قىزىل قايىڭ ▲ 鹳红〔动〕
قىزىل قان ▲ 鱼翅红〔动〕قىزىل قانات بالىق
▲ 盐血 قىزىل قان تۇزى ▲ 脉动〔解〕تامىرى
قىزىل ▲ 松赤，松红〔植〕قىزىل قاراعاي 赤
赤，狼红 قىزىل قاسقىر ▲ 子蔗蔗红 قارلىعان
قىزىل ▲ 铅赤 قىزىل قورعاسىن ▲ 狼毛
打）① قىزىل قىرمان ▲ 麻如人杀 قىرعىن
▲ 的富丰，的足丰 ② 堆食粮，堆物谷（的净
قىزىل ▲ 鸲尾红〔动〕قىزىل قۇيرۇق تورعاي
قىزىل قۇيرۇق ▲ 劳伯尾红〔动〕قۇيرۇق تاعاناق
〔植〕قىزىل قۇراي ▲ 鼠尾红〔动〕قۇمتىشقان
قىزىل ▲ 娘姑红，浆酸 قىزىل قۇلاق ▲ 蒿红
قىزىل ▲ 鹳红 قىزىل قۇتان ▲ 蚁赤 قۇمىرسقا
▲ 管食，道食 قىزىل ۋگەش ▲ 虫铃红 قۇرت
〔动〕قىزىل ۋىيرەك ▲ 蛛蜘红 قىزىل ورمەكچى
娘姑【谚】قىزىلدىڭ كوزى قىزىلدا. ▲ 鸭麻赤
▲ 。（的红着望是老睛眼的娘姑）美爱都
。色变易紫发得红【谚】ئاسرە قىزىل تەز ۋڭار.
。属映映猎，映映猪〔植〕〈名〉**قىزىلبوياۋ**
：红弄，红染，色红成染 ①〈动〉**قىزىلدا-**
把）② 红口摸 ەرنىن قىزىلداپ بوياپ السپتى
。净扬并粒脱（子麦
红成 ② 态变互交的 قىزىلدا- ① **قىزىلداس-**

色,成为红色：يەيادا قىزىلداشۇ 思想上要红。

قىزىلدات- قىزىلدا- 的使动态。

قىزىلداۋ I قىزىلدا- 的不定式。

قىزىلداۋ II 〈形〉淡红的,浅红的,略红的,稍微红的。

قىزىلدى 〈形〉① 带有红色的，红颜色较突出的 ② 红晕的 红润的。

قىزىلدى-جاسىلدى 〈形〉红红绿绿的,花花绿绿的,大红大绿的。

قىزىلدىق ① قىزىل 的抽象名词 ② 红,红色的深浅,红色的程度 ▲ تۈلكىنىڭ قىزىلدىعى وزىنە سور. 【谚】狐狸的皮毛越好越给自己带来灾祸。

قىزىل-جاسىل 见 قىزىلدى-جاسىلدى.

قىزىلقات 〈名〉〔植〕红醋栗。

قىزىلقۇيرىق 〈名〉〔植〕苋属,红苋菜,反枝苋。

قىزىلقۇلاق 〈名〉〔植〕酸浆,红姑娘。

قىزىلسىماق 〈形〉有点象红的;所谓红的。

قىزىلسىرا- 〈动〉馋肉,想吃肉：ول ەت جەمەگەلى كوپ بولدى، قىزىلسىراپ ٴجۈرمەن دەيدى. 他说很长时间没有吃上肉,现在很想吃。

قىزىلسىراس- قىزىلسىرا- 的交互态。

قىزىلسىرات- قىزىلسىرا- 的使动态。

قىزىلسىراۋ قىزىلسىرا- 的不定式。

قىزىلشا I 〈名〉甜菜,甜菜根,糖萝卜 ▲ قانت قىزىلشاسى 甜菜 ▲ قىزىلشا كومبايىنى 甜菜联合收割机。

قىزىلشا II 〈名〉〔医〕麻疹,疹子,痧子：جەڭىل قىزىلشا 轻型麻疹。

قىزىلشا III 〈名〉〔植〕麻黄 ▲ قىزىلشاتامىرى 麻黄根 ▲ قىرىق بۋندى قىزىلشا 〔植〕木贼麻黄。

قىزىلشالىق 〈名〉甜菜地,甜菜田。

قىزىلشاشى 〈名〉种甜菜的人。

قىزىلشاشىلىق 〈名〉甜菜种植业。

قىزىلشۇ 〈名〉(马的)副伤寒。

قىزىلشى 〈名〉猎人随从。

قىزىلشىل 〈名〉爱吃肉的人,喜欢吃肉的人。

قىزىمىق 〈名〉〔植〕越桔：قىزىمىق جاپىراعى 越桔叶。

قىزىن- ① قىز- II 的反身态 ② 发烧 ③ 发脾气,气恼 ④ 暖和起来,取暖。

قىزىندىر- قىزىن- 的使动态。

قىزىر 〈名〉[阿]〔宗〕客族之神,(伊斯兰教传说中的)财神：قىزىر دارسىن! 愿财神降福于你!

قىزىس- قىز- II 的交互态。

قىزىستىر- قىزىس- 的使动态。

قىل I 〈名〉鬃毛,兽毛：قىل ارقان 粗毛绳 / قىل شوتكى 毛刷子 ▲ اراسىنان قىل وتپەۋ 亲密无间,关系极为密切 ▲ جۆرەك قىلىن شەرتۋ 扣人心弦 ▲ قارا قىلدى قاق جارۋ 主持公道,不偏不倚 ▲ قىل بۇراۋ (用以体罚的)粗毛短绳 ▲ قىل جۆعىش (刷锅用的)鬃毛刷子 ▲ قىل كوپىر 〔宗〕细如鬃毛的天桥,绥拉特桥(按伊斯兰教传说人死后要过此种才可进入天堂,凡世间有罪者,均难以过桥,而掉入地狱) ▲ قىل سىم 游丝 ▲ قىل شوقى (山的)最顶端 ▲ قىل قالام 毛笔 ▲ قىل قوبىز (乐器名)禾布孜 ▲ قىل قۇيرىق 泛指马 ▲ قىل ۋستىندە 在一发千钧的时刻 ▲ ەر موينىندا قىل ارقان شىرمەس.【谚】君子施恩不忘报。

قىل- I 〈动〉① 做,作,干,制造,制作：نە قىلىپ ٴجۈرسىڭ؟ 你在做什么? / مىنادىاي قىل! 这样做! / مۇنى نە قىلامىن؟ 我要这个干什么用? ② 为,行：شاماڭ كەلسەكسىگە جاقسىلىق قىل. 只要力所能及就要给人作好事。③ 把……当作……,把……作为……,用……作……：سەن ونى تالكەك قىلما. 你不要把他当作取笑的对象。④ 使……成为,使……充当……：سەن ونى وزىڭە قولعانات قىلىپ ال. 你让他成为你的助手。⑤ 两性关系上男性之动作 ▲ ادام قىلۋ 培养成人,哺育成人 ▲ ازات قىلۋ 解放 ▲ ايناداي قىلۋ 使非常干净 ▲ اڭىز قىلۋ 议论,谈论 ▲ باتا قىلۋ (到死者家中)为死者祷告 ▲ بەزەر قىلۋ 令人厌烦,令人讨厌 ▲ بودان قىلۋ 统治,控制;操纵,支配 ▲ بىت-شىت قىلۋ 打碎,砸碎;粉碎;

قىلۋ دال-دال ▲ 赌打 قىلۋ ٴباس ▲ 毁捣,毁催
▲ 歌晚唱 قىلۋ داۋس ▲ 烂扯,碎撕,碎扯
دۋعا ▲ 尬尴人令,痛头使,筋脑伤使 قىلۋ داڭ
呆;住不耐忍 قىلماۋ دايەك ▲ 福祝;告祷 قىلۋ
去 قىلۋ ٴتاسلىم جان ▲ 急着;来下不坐,住不
قىلۋ جوق ▲ 侮轻,视歧 قىلۋ جەر ▲ 牲牺,世
传,论议 قىلۋ جىر ▲除斩,掉干,灭歼,灭消
尊 قىلۋ ييا ▲ 需急到感人让 قىلۋ زار ▲ 开
顺使,服治 الۋ عىپ ٴي ▲ 逊谦示表,气客,敬
الا كوك ▲ 势作腔装 ,装伪 قىلۋ كوز ▲ 从
▲ 绽肉开皮,伤鳞体遍(得打) قىلۋ قويداي
欲所为 قىلۋ قىلماعانىن ▲ 恩开 قىلۋ شاپاعات
【谚】.جوق ايىبى ٴىستىڭ قىلعان ايتىپ ▲ 为
قىلعانىن قىل ايتقانىن مولدانىڭ ▲ 。先在言有
。做拉毛照能不,说拉毛听能只【谚】 .قىلما
قىلاعاي 〈名〉 驼杂种劣。
قىلامىق 〈名〉 雪微,花雪。
قىلامىقتا- 〈动〉 雪微下,花雪飘。
قىلامىقتاۋ قىلامىقتا- 的不定式。
قىلاڭ 〈形〉 灰白色的:قىلاڭ ات 灰白色的
马 ▲ قىلاڭ بەرۋ 拂晓,东方发白▲ قىلاڭ ەتۋ
闪现,突然出现 ▲ قىلاڭ جاپالاق 纵纹腹小。
قىلاڭدا- 〈动〉 ① 变灰白,呈灰白色: اتىڭ
ٴجۇنى قىلاڭداپ كەتتى. 马的毛色变得灰白了。
② 东方发白,破晓: تاڭ قىلاڭداۋ 天边出现
了鱼肚白。
قىلاڭدان- قىلاڭدا- 的反向态。
قىلاڭدات- قىلاڭدا- 的使动态。
قىلاڭداۋ قىلاڭدا- 的不定式。
قىلاڭ-سىلاڭ 〈形〉 ① 讲究穿戴的,爱打扮的
② 扭扭捏捏的,矫揉造作的。
قىلاۋ I 〈名〉 ① (平静无风天下的)雪花:
قىلاۋ قالقىپ ٴتۇسىپ جاتىر. 雪花在飘落。
قىلاۋ II 〈名〉 (之刀)刃: قىلاۋ تۇسپەگەن
(قايتپاعان) پىشاق 没有使用过的锋利的刀子
③ (马之)尘: قىلاۋى تۇسپەگەن قۇر ات 没有
骑过的肥马 ▲ قىلشىعىن قىلاۋ شالماۋ 一毛
不染;毛色明亮(指马)。
قىلاۋ III 〈名〉 (牛犊)舌炎(病发作时舌部生
出刺状物,难以进食)。
قىلاۋ IV 〈名〉 萝卜花(眼球角膜炎引起的眼内
白色瘢痕)。
قىلاۋلا- 〈动〉 雪花静静地飘,雪花徐徐飘落:
قار قىلاۋلاپ تۇر. 微雪徐徐飘落。
قىلاۋلان- قىلاۋلا- 的反身态。
قىلاۋلاۋ قىلاۋلا- 的不定式。
قىلاۋلى 〈形〉 降小雪的,小雪花飘落的:
قىلاۋلى ٴبىر كۇنى 降着小雪的一天。
قىلعۋ قىلعى- 的不定式。
قىلعى- 〈动〉 咽,吞咽,下吞,下咽: شايناماي
قىلعۋ 不嚼就吞下去。
قىلعىن- ① قىلعى- 的反身态②因喉部卡住
因)③ 咽 (作动的部喉时西东吃类禽或西东
馋)咽口水,咽哈喇子。
قىلعىندىر- قىلعىن- 的使动态。
قىلعىنت- قىلعىن- 的使动态。
قىلعىت- قىلعى- 的使动态。
قىلعىعىش 〈形〉①囫囵吞咽的,狼吞虎咽的:
قىلعىعىش ادام شايناماي جەيتىن 囫囵吞食
的人 ② 〔转〕贪婪的,贪嘴的,贪吃的,贪
脏的: قىلعىعىش ٴماناساپتىلار 贪官污吏。
قىلداي ① 〈形〉 象鬃毛一样的,非常细的,很
细的: قىلداي جىڭىشكە 象鬃毛一样细的②(与
表示否定意义的词相连表示加强否定之意)
丝毫的,略微的,一丁点儿: قىلداي قياناتى
بولعان جوق 一点贪污行为也没有 ▲ باسى
تاۋداي اياعى قىلداي 虎头蛇尾 ▲ جانى قىلداي
بولۋ 魂不附体,如走钢丝。
قىلدىر- قىل- I 的使动态。
قىلدىرت- قىلدىر- 的使动态。
قىلدىرىق I 〈名〉 结实的细绳。
قىلدىرىق II 〈名〉 骨制牙签。
قىلدىرىقتاي 〈形〉 细如发丝的,很细的,细长
的: ارىقتاپ مويىنى قىلدىرىقتاي بولىپتى 身体骨
瘦如柴,细长的脖子。
قىلجاي- 见 قىلجى-.
قىلجايت- قىلجاي- 的使动态。
قىلجايۋ قىلجاي- 的不定式。
قىلجاق 〈名〉 玩笑,奚落;俏皮话,嬉皮笑脸,
嬉笑,诙谐,举止不庄重,言语轻浮: ۋلكەن

كىسىلەردىڭ الدىندا قىلجاعىڭدى قوي. (你)在长辈面前别嬉皮笑脸的。

قىلجاقباس 〈形〉爱开玩笑的，爱讲俏皮话的，诙谐的，嬉皮笑脸的：ول قىلجاقباس ادام 他是个爱开玩笑的人。

قىلجاقباستىق قىلجاقباس 的抽象名词。

قىلجاقتا- 〈动〉开玩笑，打哈哈，嘻嘻哈哈，诙谐，插科打诨，作戏言：ماعان قىلجاقتاما. 你别跟我开玩笑。② 晃晃悠悠，慢慢悠悠：ماس ادامداي قىلجاقتاپ ٴجۇرۋ 象醉汉一样晃晃悠悠的走着。

قىلجاقتاس- قىلجاقتا- 的交互态。

قىلجاقتات- قىلجاقتا- 的使动态。

قىلجاقتاۋ قىلجاقتا- 的不定式。

قىلجاڭ 见 قىلجاقتا.

قىلجاڭباس 见 قىلجاقباس.

قىلجاڭباستىق 见 قىلجاقباستىق.

قىلجاڭدا- 见 قىلجاقتا-.

قىلجاڭداس- قىلجاڭدا- 的交互态。

قىلجاڭدات- قىلجاڭدا- 的使动态。

قىلجاڭداۋ قىلجاڭدا- 的不定式。

قىلجاڭ-قىلجاڭ: قىلجاڭ-قىلجاڭ ەتۋ ① 嬉皮笑脸，嘻嘻哈哈：كەشكە شەيىن قىلجاڭ-قىلجاڭ ەتىپ جۇرمە 别整天嘻嘻哈哈的 ② 晃来晃去，晃晃悠悠：قىلجاڭ-قىلجاڭ ەتىپ جۇرمەي جۇمىس ىستە 别晃来晃去的，要干点活儿。

قىلجي- 〈动〉① 倒向（某个方向），歪斜，歪，倒，偏斜，倾斜：باسى قىلجيىپ ۇيىقتاپ قالدى 一头倒就睡着了。② （动物）倒毙，死：قىلجيىپ جاتقان جەرىنەن ولىگىن تاۋىپ الدى 从倒毙的地方找到了尸体。

قىلجيت- قىلجي- ①的使动态②打死，干掉。

قىلجيۋ قىلجي- 的不定式。

قىلجيىس 〈名〉东倒西歪，歪倒的姿势。

قىلجىڭ-قىلجىڭ 见 قىلجاڭ-قىلجاڭ.

قىلجىر 〈形〉（指脾气）顽固的，固执的，刚直的，倔强的，犟的，牛性子的：قىلجىر مىنەز 牛脾气（犟脾气）。

قىلجىرا- 〈动〉执拗，固执己见，倔强起来。

قىلجىراي- 〈动〉① 歪斜，偏斜，倒向一边：باسى قىلجىرايىپ جەردە جاتىر 歪着脑袋躺在地上 ② 死去：قىلجىرايعان سەكىلدى 看样子已经死了。

قىلجىرايت- قىلجىراي- 的使动态。

قىلجىرايۋ قىلجىراي- 的不定式。

قىلجىرايىس- قىلجىراي- 的交互态。

قىلجىراۋ قىلجىرا- 的不定式。

قىلجىرلاۋ 〈形〉有些固执的，有些犟的，直来直去的：مىنەزى قىلجىرلاۋ ادام 脾气有些固执的人。

قىلي 〈形〉斜的，不正的，斜视的：قىلي كوز 斜眼儿。

قىليلان- 〈动〉眼变斜，变成斜眼儿：ونىڭ كوزى قىليلانىپ كەتىپتى. 他的眼睛变斜了。

قىليلانۋ قىليلان- 的不定式。

قىليلاۋ 〈形〉有点斜眼儿的，眼睛略斜的：الگى قىليلاۋ بالانىڭ اتى كىم؟ 那个眼睛有点斜视的孩子叫什么名字？

قىليلىق قىلي 的抽象名词。

قىليراق 〈形〉略有斜视的，有点斜眼儿的：ٴبىر كوزى قىليراق 一只眼略有些斜。

قىلكۇيەك 〈名〉〔医〕（雄性哺乳动物的）阴茎炎（患此种病的雄性动物的阴茎从阴囊里出不来或者出来以后缩不回去）。

قىلق: قىلق ەتكىزۋ （吞咽时）咕噜一声：ٴبىر بىلەم مايدى قىلق ەتكىزىپ جۇتا سالدى 把一大块肥油咕噜就咽下去了。

قىلقا: قىلقا موين 见 قىل موين.

قىلقالام 〈名〉毛笔。

قىلقان Ⅰ 〈名〉① 针叶（针叶树的叶子）：قىلقان جاپىراقتى اعاشتار 针叶树 ② 芒，麦芒：ٴبيدايدىڭ قىلقانى 麦芒 ③ （鱼的）小刺：مىنا بالىقتىڭ قىلقانى كوپ ەكەن. 这种鱼的小刺多。

▲ قىلقان جاپىراقتىلار 〔植〕针叶目，针叶属

▲ قىلقان سەلەۋ 针茅属。

قىلقان Ⅱ 〈名〉〔植〕卷须，刺毛。

قىلقاناتتىلار 〈名〉毛翅目。

قىلقاندى 〈形〉① 有针叶的，带刺的：قىلقاندى اعاش 针叶树 / قىلقاندى توعاي 针叶树林 ② 有芒的，带芒的：قىلقاندى ٴبيداي 有芒

قىلقاندى بالىق :的多刺小,的刺小有 ③ 麦小
▲ 獾箭〔动〕 قىلقاندى بورسىق ▲ 鱼的多刺小
قىلقاندى شەگىرشىن 榆刺 。

قىلقى- 〈动〉 ① 显得细长: قىلقىيغان موينى 细
(里那在呆的厌讨人惹)②子脖的看难又而长
看里这在呆! قىلقىماي بۇل ارادان كەت :望,看
! 开走,么什

قىلقىت- ① قىلقى- 的使动态 ② 伸长 。

قىلقىۋ قىلقى- 的不定式 。

قىلق-قىلق: قىلق-قىلق جۇتۋ 咕噜咕噜地咽
(喝) : ٴبىر اياق ٴسۇتتى قىلق-قىلق جۇتىپ الدى
。奶碗大一了喝气口一地噜咕噜咕

قىلقۇيرىق I 〈名〉 泛指马 。

قىلقۇيرىق II 〈名〉〔动〕毛腿沙鸡 。

قىلقۇيرىقتىلار 〈名〉〔动〕 缨尾目 。

قىلقۇرت 〈名〉①〔动〕① 丝虫病 ② (马驹)
舌炎线虫 : قىلقۇرت اۋرۋ 线虫病 ③ 〔转〕阴
险的,阴坏的 : قىلقۇرت ادام 阴险的人 。

قىلقۇرتتار 〈名〉 发虫类 。

قىل-قىبىر 〈名〉 杂质,杂物 : ٴسۇتتى ٴسۇزىپ
شىندەگى قىل-قىبىرىن ايىرۋ 将牛奶过滤,分
离出其中的杂质 。

قىلقىلدا- 〈动〉 ① 河、湖或器皿里的水)
满溢,将要溢出 ② 咕噜咕噜作响,咕嘟咕嘟
作响 ③ 死皮赖脸地央求,追根问底;贪求 。

قىلقىلداس- قىلقىلدا- 的交互态 。

قىلقىلدات- ①قىلقىلدا- 的使动态 ② 咕嘟咕
嘟响,咕噜咕噜响: سۋدى قىلقىلداتا جۇتۋ 咕嘟
咕嘟的喝水 。

قىلقىلداۋ قىلقىلدا- 的不定式 。

قىلقىن- 〈动〉 ① 被绳子勒得)窒息,喘不过
气,憋气 ; قىلقىنىپ ولۋگەاز قالعان ەكەن 憋气
(勒)得差一点死了 ② 自缢 : قىلقىنىپ ٴولىپ
الۋ 上吊自杀 。

قىلقىندىر- ①قىلقىن- 的使动态②掐,勒紧 。

قىلقىنۋ قىلقىن- 的不定式 。

قىلماق 见 قىلماق.

قىلماقدا- 见 قىلمىقدا.

قىلماقداس- قىلماقدا- 的交互态 。

قىلماقدات- قىلماقدا- 的使动态 。

قىلماقداۋ قىلماقدا- 的不定式 。

قىلماق-قىلماق 见 قىلمىق-قىلمىق.

قىلمى- 〈动〉 娇情,假作,故作客气,故作拘
束,扭捏,不大方,不爽快 : جايىلىپ-اشىپ
وتىرماي قىلمىعانىڭ نە؟ 大方一点,干什么故作
客气 ?

قىلمىت- قىلمى- 的使动态 。

قىلمىۋ قىلمى- 的不定式 。

قىلمىق 〈名〉 卖俏,作态,献媚 。

قىلمىقدا- 〈动〉 送秋波,眉目传情, 卖弄风
骚,撩拨,吊膀 : ماعان قىلمىقداما! 别对我卖
弄风骚 !

قىلمىقداس قىلمىقدا- 的交互态 。

قىلمىقدات- قىلمىقدا- 的使动态 。

قىلمىقداۋ قىلمىقدا- 的不定式 。

قىلمىق-قىلمىق: قىلمىق-قىلمىق ەتۋ
(قاعۋ) 眉目传情,卖弄风骚,卖俏,送秋波 。

قىلمىس 〈名〉 ① 罪,罪恶,罪行,刑事罪:
قىلمىس كۇنا 罪恶行为 / قىلمىسى بار 有罪
的 / قىلمىس ستەۋ (وتكىزۋ) 犯罪 / قىلمىس
زاڭى 刑法 / كەشپەس قىلمىس 不可饶恕的罪
行 ② 过错,失过,坏事,犯规 : نە قىلمىسى
بار؟ 他有什么过错 ? ▲ قىلمىسى
باسىنان اسقان 死有余辜,十恶不赦,罪大恶极
▲ قىلمىس كودەكسى 法典 。

قىلمىسكەر 〈名〉 罪犯,犯罪人 。

قىلمىسكەرلىك 〈名〉 犯罪行为 。

قىلمىسسىز 〈形〉 无罪的; 无过失的, 无过
的,无过错的 : قىلمىسسىز ادام 无罪的人(无
过失的人) 。

قىلمىستاس 〈形〉 共同犯罪的,同谋的 。

قىلمىستى 〈形〉 有罪的,有罪恶的, 犯罪的,
罪恶的;罪犯,犯罪分子 : قىلمىستى ادام 罪犯
(罪人)/ قىلمىستى ارەكەت 罪恶活动 。

قىلىپ: قىلىپ ەتۋ 闪现,隐约可见,探出 。

قىلپۋ I قىلپى- 的不定式 。

قىلپۋ II 〈名〉 ① 锋利,锐利 ② 朝气锐气 。

قىلپى- 〈动〉磨得快,磨得锐利,磨得锋利 。

قىلپىق I 〈名〉 隐约可见之物 。

قىلپىق II 〈名〉 雪片,雪花 。

。慌心,心担,情心的安不〈名〉 قىلپىل
吊心提,安不常非,安不 ①〈动〉 قىلپىلدا-
بالاسى :乱意慌心,安不惶惶,安不忑忐,胆
قايتىپ كەلمەگەن ئەكەن، اپاسى نە بولدى ئەكەن دەپ
قىلپىلداپ ۋتىر. 出为以亲母,家回有没子孩
,利锋(等斧、刀)② 。安不惶惶了事么什
/ 子刀的利锋 قىلپىلداپ تۇرغان پىشاق :利锐
。刀马的利锋 قىلپىلداغان قىلىش ئجۇزى
。态互交的 قىلپىلدا- قىلپىلداس-
得磨 ② 态动使的 قىلپىلدا- ① قىلپىلدات-
。快得磨,利锋
。式定不的 قىلپىلدا- قىلپىلداۋ
常异利锋 ① ئەتۇ قىلپ-قىلپ: قىلپ-قىلپ
惶惶,胆吊心提,安不常常 ② 快常非(刃刀)
。乱意慌心,安不
:逝即现一,没即现稍 ئەتۇ قىلت: قىلت
ۋىيرەك سۇدان قىلت ئەتىپ شىعا كەلدى دە قايتادان
سۇغا سۇڭگىپ كورۇنبەي كەتتى. 中水在子鸭
ئەتە قىلت ▲ 。了见不里水入潜又便头露一
。气生然突,兴高不子下一 ئتۇسۇ
围,弯腿大(的人)〔解〕①〈名〉 I قىلتا
了过没水 سۇ قىلتامىزدان اسىپ كەتتى. :窝
بەزى قىلتا ▲ 端飞(的兽) ② 。弯腿大们我
。腺围〔理生〕
。谷峡,谷深,角拐的窄狭〈名〉 II قىلتا
。癌道食,嗝噎〔医〕〈名〉 قىلتاماق
قىلتانى بالىقتىڭ قىلتانى :刺鱼,芒麦 ①〈名〉 قىلتان
地 جەردە قىلتان جوق. :草毛,草细 ② 刺鱼
。草有没上
:芒 ② 属麦雀〔植〕①〈名〉 قىلتاناق
بالىقتىڭ :刺 ③ 芒麦 قىلتاناعى ئبيدايدىڭ
بەتىندە :子胡(的疏稀)④ 刺鱼 قىلتاناعى
。有没都子胡根几连上脸 قىلتاناق تا جوق
ئبيداي قىلتاناقسىز :的芒无〈形〉 قىلتاناقسىز
。麦燕芒无 قىلتاناقسىز سۇلى / 麦小芒无
。性芒无〈名〉 قىلتاناقسىزدىق
。刺鱼提〈动〉 I قىلتاناقتا-
:疏稀得长,拉拉稀稀得长〈动〉 II قىلتاناقتا-
ئشوپ قىلتاناقتاپ شىعا باستادى. 拉拉稀稀草
شىعىپ مۇرت قىلتاناقتاپ / 。了来起长的

كەلدى 。子胡根几出长的疏稀
。态身反的 قىلتاناقتا- قىلتاناقتان-
。式定不的 II、I قىلتاناقتا- قىلتاناقتاۋ
قىلتانسىز :的刺无;的芒无〈形〉 قىلتانسىز
ئبيداي 麦小芒无 / قىلتانسىز بالىق 。鱼的刺无
ئشوپ :出破,露微,头露刚〈动〉 قىلتي-
جەردەن قىلتيىپ شىقتى. 出而土破芽草 。/
باسى قىلتيىپ شىقتى 。头出露
。态动使的 قىلتي- قىلتيت-
。式定不的 قىلتي- قىلتيۋ
,地现时隐时,地逝即现稍〈副〉 قىلت-قىلت
。地约约隐隐
قىلتىڭ-سىلتىڭ. 见 قىلت-سىلت
芒 (قىلتان ئشوپ) قىلتىق: قىلتىق ئشوپ
。草
(قىلتانسىز) قىلتىقسىز 见 قىلتىقسىز
。麦雀〔植〕 ارپاباس
现稍,现出间瞬一,现一然突〈动〉 قىلتىلدا-
كورىنىپ قىلتىلداپ قارا ئبىر :逝即瞬转,逝即
قايىپ بولدى. 。了失消即现一然突影黑个一
。态互交的 قىلتىلدا- قىلتىلداس-
。态动使的 قىلتىلدا- قىلتىلدات-
。式定不的 قىلتىلدا- قىلتىلداۋ
▲ 情风弄卖;态媚,态娇〈名〉 قىلتىڭ
:出现闪,出而闪一,出闪地忽 ① ئەتۇ قىلتىڭ
ئبىر دالدادان ئەكى ادام قىلتىڭ ئەتىپ شىعا كەلدى.
,嘴噘然突 ② 。来人个两出闪地忽处角拐从
تاعى نەگە قىلتىڭ ئەتە قالدى؟ :兴高不子下一
? 了兴高不又么怎
隐隐,现一隐一,现时隐时①〈动〉 قىلتىڭدا-
قاراسى قىلتىڭداعان ساموليوتتىڭ :约约
كورىنىدى 奕 ② 影身的机飞到看约约隐隐以可
قالاتىن قىلتىڭداي بالانىڭ ئەركە :娇撒,态作,弄
ادەتى. 。病毛的娇撒爱有子孩的气娇
。态互交的 قىلتىڭدا- قىلتىڭداس-
。态动使的 قىلتىڭدا- قىلتىڭدات-
。式定不的 قىلتىڭدا- قىلتىڭداۋ
时 ① ئەتۇ قىلتىڭ-قىلتىڭ: قىلتىڭ-قىلتىڭ
قىلتىڭ-قىلتىڭ تەڭىزدە :现忽隐忽 ,现时隐
ئەتىپ ئبىر كەمەنىڭ قاراسى كورىنىدى. 面海在

上时隐时现地看到一只船。② 卖俏,卖弄风
情: قىلتاڭ-قىلتاڭ ەتىپ جۇرەتىن ايەل 卖俏
的女人。

قىلتاڭ-سىلتاڭ 〈名〉怪脾气,喜怒无常的
表现),别扭的举止: قىلتاڭ-سىلتاڭى كوپ
بويجەتكەن 怪脾气的姑娘。

قىلۋ قىل- I 的不定式。

قىلۋەت 〈名〉〔宗〕艾合买提·亚沙吾依陵
墓下边建造的崇拜安拉之处。

قىلشا I 〈名〉〔植〕麻黄 ▲ تاۋ قىلشا 〔植〕
高山麻黄 ▲ قىلشا دارى 〔药〕麻黄素 ▲
قىلشا موينىن تالشا 俯首听命。

قىلشا II 〈形〉象鬃毛一样的,丝毫的,一点
点的: قىلشا قياناتى بولعان جوق 丝毫没有贪
污 / جانىن قىلشا اياماۋ 毫不吝惜自的生命。

قىلشان 〈名〉〔旧〕箭囊。

قىلشىق I 〈名〉(绒毛里的)粗毛,硬毛:
قىلشىق جۇن 粗毛(硬毛) / قىلشىق جۇندى
قوي 粗毛羊 / ەشكىدە قىلشىق كوپ بولادى. 山
羊的粗毛多。▲ قىلشىعى جىعىلماۋ 无任何损
失,不受任何影响 ▲ قىلشىعىن شىعارامىن
دەپ قىلشىعىن شىعارۋ 弄巧成拙。

قىلشىقسىز 〈形〉无粗毛的,无硬毛的:
قىلشىقسىز تۇبىت 无粗毛的绒毛。

قىلشىقتا- 〈动〉① (马)脱毛: جىلقى
قىلشىقتايتىن مەزگىل 马的脱毛期 ② (从绒毛
中)挑净粗毛,捡净粗毛 ③ 用刀子挑出黄油
里的毛。

قىلشىقتاس- قىلشىقتا- 的交互态。

قىلشىقتات- قىلشىقتا- 的使动态。

قىلشىقتاۋ قىلشىقتا- 的不定式。

قىلشىقتى 〈形〉粗毛多的,硬毛多的:
قىلشىقتى تۇبىت 粗毛多的绒毛。

قىلشىلدا- 〈动〉① (刀具的刃)锋利异常,非
常锋利: قىلشىلداپ تۇرعان پىشاق جۇزى 锋利
异常的刀刃 ②〔转〕精力旺盛,精力充沛,精
力十足;力气大,气力很足: قايراتى قىلشىلداپ
تۇرعان جاستار 精力旺盛的青年人 / قىلشىلداپ
تۇرعان وگىز 力气很大的犍牛。

قىلشىلدات- قىلشىلدا- 的使动态。

قىلسىلداۋ قىلسىلدا- 的不定式。

قىلىق 〈名〉① 行为,举动,行动: زاڭعا قايشى
قىلىق 违法行为 / ۇيلەسپەيتىن قىلىق 不恰
当的举动 ② 勾当: قاسكۇنەمدىك قىلىق 阴谋
勾当 / قىلمىستى قىلىق 罪恶勾当。

قىلىقسىز 〈形〉① 顽皮的,淘气的;胡闹的:
قىلىقسىز بالا 胡闹的孩子② 举止不端庄的,没
有规矩的: ۇيالمايتىن قىلىقسىز جان 举止不端
庄而又不知羞耻的人。

قىلىقسىزدان- 〈动〉① 变得顽皮,变得淘
气,胡闹 ② 没有规矩,举止令人讨厌,行为
越轨。

قىلىقسىزدانۋ قىلىقسىزدان- 的不定式。

قىلىقسىزدىق قىلىقسىز 的抽象名词。

قىلىقتى 〈形〉① 品行端正的,品德好的,举
止大方的 ② (举止,举动)讨人喜爱的,惹人
喜欢的,(小孩)调皮而又可亲的。

قىلمىدا- 见 قىلمىسى- I .

قىلمىداۋ قىلمىدا- 的不定式。

قىلمىسۋ قىلمىسى- II 的不定式。

قىلمىسى I 〈形〉做作的,卖俏的, 故作正经
的,卖弄风骚的: قىلمىسى قىلىق 做作的行为/
قىلمىسى ايەل 卖弄风骚的女人。

قىلمىسى- II 〈动〉做作, 故作姿态, 扭扭捏
捏,故作正经, 故作羞怯, 撩拨,卖弄风骚:
قىلمىسىعان ادام 装模作样的人 / مىنا ايەلدىڭ
قىلمىسىپ جۇرگەنىن كوردىڭ بە؟ 看,这个女人
扭扭捏捏的样子? ▲ قىلمىسىعان قاتىن قىزىل
كويلەك كيەدى.【谚】故作姿态的女人爱穿
红装。

قىلىن- قىل- I 的被动态。

قىلىش 〈名〉马刀,军刀,大刀: قىلىش باۋ 马
刀带 / قىلىش سابى 刀柄 / قىلىش سىلتەۋ 挥
舞战刀 ▲ اسفاحاني قىلىش 伊斯帕汗军刀 ▲
اتسا-مىلتىعى (وعى)، شاپسا-قىلىشى 打手 ▲
قىلىش بالىق 剑鱼 ▲ قىلىش تىستى جولبارىس
〔古生〕剑齿虎 ▲ الماس قىلىش مايداندا
سەرىك.【谚】宝刀是战场上的伙伴。▲ وق
جەتپەس جەرگە قىلىش سۋىرما.【谚】别冲枪打
不到的地方拔刀。

قىلىشپازدىق 〈名〉剑术: قىلىشپازدىق ۋىيىنى 耍剑术。

قىلىشتا- 〈动〉用大刀砍，用军刀劈，用马刀砍: جاۋدى قىلىشتاپ ئۆلتىرۋ 用大刀砍杀敌人。

قىلىشتاس- قىلىشتا- 的交互态。

قىلىشتات- قىلىشتا- 的使动态。

قىلىشتاۋ قىلىشتا- 的不定式。

قىلىشتى 〈形〉有大刀的，佩戴军刀的，手执马刀的: قىلىشتى اتتى اسكەر 佩带军刀的骑兵 / قىلىشتى ادام 手持大刀的人。

قىمبات 〈形〉① 贵的，昂贵的，价值高的，有价值的，高档的: باعاسى قىمبات نارسەلەر 价钱高的东西（高档货）② 贵重的，可贵的，珍贵的，宝贵的，尊贵的: قىمبات زات 贵重物品 / ۋاقىت قىمبات 时间是宝贵的 ▲ قىمبات كورۋ ① 认为价值高，嫌贵，觉得贵重 ② 敬重，珍重，珍惜 ▲ قىمباتقا ئتۇسۋ 价格高 ▲【谚】سىيلىق قىمبات ەمەس، ئسۆيۋ قىمبات. 礼薄情意深。

قىمباتسى- 见 قىمباتسىن-.

قىمباتسىن- 〈动〉嫌贵，认为价格高，觉得价钱昂贵: قىمباتسىنىپ الماي قويدى 嫌贵没有买。

قىمباتسىندىر- قىمباتسىن- 的使动态。

قىمباتسىنۋ قىمباتسىن- 的不定式。

قىمباتتا- 〈动〉物价昂贵，物价上涨，涨价: قازىر نارسە-كەرەكتەر قىمباتتاپ كەتتى. 现在什么东西都涨价了。

قىمباتتات- ① قىمباتتا- 的使动态 ② 抬价，提价: زات باعاسىن قىمباتتاتۋ 抬高物价。

قىمباتتاۋ I قىمباتتا- 的不定式。

قىمباتتاۋ II 〈形〉比较贵的，比较值钱的: بۇل كيىم قىمباتتاۋ ەكەن. 这件衣服的价格是比较贵的。

قىمباتتى 〈形〉① 贵重的，珍贵的，宝贵的: قىمباتتى نارسەلەردى جاقسى ساقتاۋ كەرەك 贵重的物品要妥善保管 ② 尊贵的，高贵的，尊敬的: قىمباتتى قوناقتار 尊贵的客人们。

قىمقاپ 〈名〉金银缎。

قىم-قيعاش 〈形〉① 偏僻的，偏远的: ئۇيى قىم-قيعاش جەردە. 他的家在一个偏僻的地方。② 歪斜的，纵横交错的，乱七八糟的: قىم-قيعاش كوشەلەر 歪歪斜斜的街道。

قىم-قۋىت 〈形〉交错的，交叉的，错综复杂的，杂乱无章的，繁杂的，五花八门的: جاعداي قىم-قۋىت 情况是错综复杂的 / قىم-قۋىت جازىلعان ماقالا 写得杂乱无章的文章。

قىم-قۋىتتىق قىم-قۋىت 的抽象名词。

قىمقى- 〈动〉隐瞒下来，隐藏起来: ئىستىڭ شىن سىرىن قىمقىپ قالۋ 把事情的真象隐瞒起来 ② 暗自占有: بىرەۋدىڭ نارسەسىن قىمقىپ الۋ 暗自占有别人的东西。

قىمقىر- 〈动〉① 卷，卷折；振起: مالاقايدىڭ قۇلاعىن شىنە قاراي قىمقىرىپ قويدى 把帽耳往里卷起来了 ② 偷偷拿走，趁人不备拿走，顺手牵羊: بىرەۋدىڭ نارسەسىن قىمقىرىپ كەلگەنىڭ ساۋسىڭ با؟ 你是不是偷了别人的东西？

قىمقىرما 〈名〉小偷，顺手牵羊的。

قىمقىرۋ قىمقىر- 的不定式。

قىمقىرىل- قىمقىر- 的被动态。

قىمس : قىمس ەتسە 〈副〉动辄，动不动（就）: قىمس ەتسە جانجال شىعارۋ 动不动就惹祸（动辄生风）。

قىمسىن- 〈动〉① 腼腆，拘束，羞怯，难为情: بۇرىن كورمەگەنگە قىمسىنىپ ۋتىرعان سەكىلدى 由于以前没有见过面而感到有些拘束 ② 畏缩，退缩，收敛；踌躇: ول قىمسىنىپ جاۋاپ بەرمەي كەلەدى. 他老踌躇一直不给答复。

قىمسىندىر- قىمسىن- 的使动态。

قىمسىنت- قىمسىن- 的使动态。

قىمسىنۋ قىمسىن- 的不定式。

قىمتا- 〈动〉① 掖住，掩上，裹紧: تونىنىڭ ەتەگىن قىمتاۋ 掩上皮袄的襟 ② [转] 掩盖，盖住: بۇل ماسەلەنى قىمتاپ قالا قويۋعا بولمايدى. 这个问题不能掩盖。

قىمتال- قىمتا- 的被动态。

قىمتان- قىمتا- 的反身态。

قىمتاندىر- قىمتان- 的使动态。

قىمتاس- قىمتا- 的交互态。
قىمتاۋ قىمتا- 的不定式。
قىمتاۋلى 〈形〉披严实的，盖严实的，裹紧的，塞严的，围严实的：قىمتاۋلى جاتسا توڭبايدى 盖严实一些就不会冷。
قىمتاۋسىز 〈形〉盖不得严的，塞不得严实的，没有披严的：بالا قىمتاۋسىز قالىپ توڭىپ قالماسىن. 孩子没有盖严，别着凉了。
قىمتۇ قىمتى- 的不定式。
قىمتى- 〈动〉①束紧，勒住，勒紧，握紧，攥紧，握紧：تىزگىندى قىمتىپ ۇستاۋ 握紧缰绳 ②闭紧，紧闭（指嘴和唇）：ەرىن قىمتۇ 紧闭嘴唇 ③偷偷拿走，偷偷挟去，顺手牵羊：كىتاپتى قىمتىپ الىپ كەتۇ 把书偷偷拿走。
قىمتىر- قىمتى- 的使动态。
قىمتىرىل- قىمتىر- 的被动态②不好意思，羞答答，羞惭。
قىمىز 〈名〉（发酵的）马奶，马奶酒：سارى قىمىز 优质马奶酒（带油质的马奶酒）/ قىمىز اشتۇ 酿制马奶酒 / قىمىزبەن ەمدەۋ 用马（骆驼）奶酒进行治疗 ▲ بەستى قىمىز 五昼的马奶酒 ▲ دونەن قىمىز 四昼的马奶酒 ▲ قۇنان قىمىز 三昼的马奶酒 ▲ قىمىز مۇرىندىق 用头一次刚发酵的马奶酒招待亲友的仪式 ▲ سارى قىمىز 美味的马奶酒 ▲ تۇساپ قىمىز 马奶的沉淀物 ▲ تۇنەمەل قىمىز 过夜的马奶酒。
قىمىزدىق 〈名〉〔植〕酸模属 ▲ قىمىزدىق ٴدارى 酸模 ▲ قىمىزدىق قىشقىلى 草酸。
قىمىزەك 见 قىمىزدىق.
قىمىزحانا 〈名〉马奶酒铺，马奶酒馆：قالا ادامدارى قىمىزحاناعا بارىپ قىمىز ىشەدى. 城里人在马奶酒铺喝马奶酒。
قىمىزشى 〈名〉卖马奶酒的人。
قىمىزشىل 〈形〉爱喝马奶酒。
قىمىزشىلا- 〈动〉串门喝马奶酒。
قىمىزشىلاۋ قىمىزشىلا- 的不定式。
قىمىران 〈名〉骆驼奶。
قىمىراندا- 〈动〉搀骆驼奶。
قىمىراندات- قىمىراندا- 的使动态。
قىمىرانداۋ قىمىراندا- 的不定式。

قىن 〈名〉鞘：قىلىش قىنى （剑鞘）马刀鞘 / پىشاق قىنى 刀鞘 / پىشاقتى قىنىنان شىعارۋ 把刀子从刀鞘里抽出来 ▲ قىن بۇرشاق 刀豆。
قىنا I 〈名〉〔植〕凤仙花，指甲花，指甲草：قىنا بوياۋى 指甲花染料。
قىنا II 〈名〉〔植〕地衣，苔藓：كوك قىنا 绿色地衣 / سارى قىنا 褐色苔藓 ▲ بوز قىنا 苍苔 ▲ سۇيەل قىنا 〔植〕松萝 ▲ تاس قىنا 石花 ▲ قىنا تاسقا بىتەدى، ٴبىلىم باسقا بىتەدى. 【谚】苔藓长在石头上，学问藏在头脑中。
قىنا- III 〈动〉（衣服）紧贴身，紧贴腰身，合身；紧束，束紧（腰带）：بەلبەۋدى قىناي بايلاۋ 把腰带系紧。
قىناداي: قىناداي قىرۋ 杀人如麻，屠杀。
قىناي 〈形〉细的，纤细的：قىناي بەل 细腰。
قىنال- قىنا- III 的被动态。
قىنالا- 〈动〉用指甲花染料染色：تىرناقتى قىنالاپ بوياۋ 用指甲花染指甲。
قىنالاۋ قىنالا- 的不定式。
قىناما 〈形〉紧腰身的，掐腰的，紧贴身的：قىناما كويلەك 掐腰的长衫 ▲ قىناما بەل 杨柳细腰，苗条的 ▲ قىناما بەلدىك 妇女紧身内衣。
قىنامەندە 〈名〉哈萨克族娱乐活动之一种（新郎首次来和未婚妻见面时晚间举行）。
قىناپ 〈名〉①鞘，刀鞘：تامىر قىنابى 血管鞘 ②阴道 ▲ قىناپ اۋزى 〔生理〕阴门，阴户 ▲ قىناپ قابىنۋى 〔医〕阴道炎。
قىناۋ قىنا- II 的不定式。
قىندى 〈形〉带鞘的，有鞘的：قىندى سەمسەر 带鞘的剑。
قىندىق 〈名〉做刀鞘的材料，刀鞘料：ٴبىر قىندىق تەرى 做一个刀鞘的皮料。
قىنجىل- 〈动〉为难；烦恼，苦恼，不痛快：قىنجىلىپ وتىرعانىنا قاراعاندا ناۋقاسى سالماقتى كورىنەدى. 他很痛苦，看来病不轻。
قىنجىلدىر- قىنجىل- 的使动态。
قىنجىلت- قىنجىل- 的使动态。
قىنجىلۋ قىنجىل- 的不定式。
قىنجىلىس 〈名〉苦恼的事，为难的事，烦恼的事。

قىڭجىلىس- I قىڭجىل- 的交互态。

قىڭق: قىڭق ەتۋ 吭声 ▲ قىڭق ەتپەۋ 不作声，不吭一声：قىزمەت قانشا اۋىر بولسا دا قىڭق ەتپەيستەيدى 无论工作有多么繁重，他都不吭一声地干去。

قىڭق-قىڭق: قىڭق-قىڭق ەتۋ 任性胡为，任性，纠缠不休；哼哼不休。

قىڭقىل 〈名〉哼哼声；任性的要求，乞求；作声。

قىڭقىلدا- 〈动〉（多指孩子）任性胡为，任性；纠缠不休。

قىڭقىلدات- قىڭقىلدا- 的使动态。

قىڭقىلداۋ قىڭقىلدا- 的不定式。

قىڭقىل-سىڭقىل 见 ىڭقىل-سىڭقىل.

قىڭسۋ قىڭسى- 的不定式。

قىڭسى- 〈动〉（狗）发哼叫声，哀怨地尖声吠叫，哀嚎。

قىڭسىل 〈名〉哼叫声，哀嚎声（指狗）。

قىڭسىلا- 〈动〉（狗、狼等）发哼叫声，低声吠叫，发哀嚎声。

قىڭسىلات- قىڭسىلا- 的使动态。

قىڭسىلاۋ قىڭسىلا- 的不定式。

قىڭىر 〈形〉① 斜的，歪斜的，不正的：قىڭىر اعاش 歪斜的木料 ② 固执的，执拗的，刚愎自用的：قىڭىر مىنەز 性格固执的（刚愎自用的）。

قىڭىراي- 〈动〉① 歪斜，歪扭，侧身，歪倒：قىڭىرايىپ جاتۋ 侧身躺着 / بۇل اعاش قىڭىرايىپ قالىپتى. 这根木头歪扭了。② 固执，任性，固执己见：ول قىڭىرايىپ باسقالاردىڭ پىكىرىنە قوسىلماي قويدى. 他非常固执，怎么也不同意别人的意见。③ 闹别扭，不理睬：ول ساعان قىڭىرايىپ جۇرگەن سەكىلدى. 他好像和你闹别扭了。

قىڭىرايت- ① قىڭىراي- 的使动态 ② 放得歪斜，弄歪 ③ 损害，造成恶果。

قىڭىرايىس- ① قىڭىراي- 的交互态 ② 相互闹别扭，互不理睬，互不交往。

قىڭىرايىسۋ قىڭىرايىس- 的不定式。

قىڭىرايۋ قىڭىراي- 的不定式。

قىڭىر-قيسىق 〈形〉歪歪斜斜的，东倒西歪的，歪歪扭扭的：كۇرەكتىڭ سابى قىڭىر-قيسىق ەكەن. 这个锹把儿歪歪扭扭的。/ قىڭىر-قيسىق جاتىپ قالۋ 东倒西歪的睡下。

قىڭىرلىق قىڭىر 的抽象名词。

قىپشا 〈形〉细的，纤细的：قىپشا بەل 细腰（扬柳细腰）。

قىپشاق 〈名〉克普哈克：قىپشاق ٴتىلى 克普恰克语。

قىپجىقتا- 见 قىبجىقتا-.

قىپجىقتاۋ قىپجىقتا- 的不定式。

قىپ-قىزىل 〈形〉① 红红的，鲜红的，艳红的 ② 分明是，简直是，完全是：قىپ-قىزىل وتىرىك 分明是在胡说。

قىپ-قىسقا 〈形〉很短的：قىپ-قىسقا ٴجىپ 很短的绳子。

قىپىق I 〈名〉（谷物的）壳，皮。

قىپىق II 〈形〉腼腆的，羞怯的，不大方的。

قىپىقتا- 〈动〉感到拘束，不自然，不好意思，难为情，腼腆。

قىپىقتاۋ قىپىقتا- 的不定式。

قىپىلدا- 〈动〉①（刀等）非常锋利，刀锋飞快：قىپىلداپ تۇرعان پىشاق 刀刃非常锋利 ② 十分不安，坐卧不安，如坐针毡：نەگە قىپىلداپ وتىرا المايسىڭ؟ 你为什么坐卧不安？

قىپىلداۋ قىپىلدا- 的不定式。

قىپىلىق 见 جىپىلىق.

قىپىلىقتات- قىپىلىقتا- 的使动态。

قىپىلىقتاۋ قىپىلىقتا- 的不定式。

قىر I 〈名〉① 高地，山地，乡下；野外：مەن قىرعا بارامىن. 我到乡下（山里）去。/ قىر جۇمىسى 野外工作 / قىر ەلى 山民 ②（山之）顶部，山脊 ③（河之）堤，岸 ④（物体之）侧棱，棱线，棱角 ⑤（刀子、斧子之）背 ⑥ 侧，腰旁：قىرىنان جاتۋ 侧身躺着 ⑦〔数〕（多面体的）面：تەكشەنىڭ التى قىرى بار 多面体有六个面 ▲ كوز قىرىن تاستاۋ (سالۋ) ① 斜视，瞟一眼 ② 关照，照顾，照应 ▲ كوز قىرى ٴتۇسۋ 关心，关照 ▲ ومىرتقا قىرى 椎骨棘突 ▲ قىر ارقا ① 脊柱，脊椎骨 ② 山脊，山梁 ▲

鼻高 قىر كورسەتۋ ▲ 威示，子架摆 قىر مۇرنى
梁 ▲ قىر سوگىنان قالماۋ (قىر سوگىنا ٴتۇسۋ)
①缠纠②跟踪，尾随 ▲ قىرى جوق(对……
感不 قىرى كەتۋ ▲ 的心热有没，的趣兴感不
，难刁，烦麻找 قىرىنا الۋ ▲ 情热去失，趣兴
，心热不，趣兴感不 قىرىن الۋ ▲ 难为意故
笔(服衣指) قىرى سىنباۋ ▲ 欢喜不，心关不
去失，挫受芒锋，减大气锐 قىرى سىنۋ ▲ 挺
气锐 ▲ جاز سايعا قونبا، قىس قىرعا قونبا.
【谚】 夏不住山坳，冬不住山梁。

قىر- Ⅱ 〈动〉 ① 刮，剃；铣： ساقال قىرۋ 刮
胡子 / شاشتى قىرىپ تاستاۋ 把头发剃光 /
مال : ياقتى قىرىپ جاساۋ 铣制木碗 ② 铲 :
大) ③ 铲除并打扫畜圈 قورانى قىرىپ تازالادى
（量地）砍伐，乱砍乱伐： ورماندى قىرىۋ تۋرا
مەس. 乱砍乱伐森林是不对的。 ④ 消灭，歼
杀；屠杀： جاۋدى قىرۋ 歼灭敌人 ⑤ （辛辣物对
嗓子和消化道的）刺激 ▲ قىرۋ ستانوگى 〔机〕
铣床 ▲ قىرۋ پىشاعى 〔机〕 铣刀。

قىراعات 〈名〉 [阿] 音韵，暗律。

قىراعى 〈形〉 敏锐的，锐利的，机敏的； 警惕
的，警觉的： قىراعى كوز 敏锐的目光 / قاشان
دا قىراعى بولۋ كەرەك 任何时候都应该保持
警惕。

قىراعىلان- 〈动〉 变得敏锐，变得机敏，警惕
起来，警觉起来： ول قازىر قىراعىلانىپ قالدى.
他现在警惕起来了（他现在有警觉了）。

قىراعىلاندىر- قىراعىلان- 的使动态。

قىراعىلانۋ قىراعىلان- 的不定式。

قىراعىلىق ① قىراعى 的抽象名词 ② 警惕
性，警觉性： قىراعىلىقتى ارتتىرۋ 提高警惕性。

قىراعىلىقسىز 〈形〉 不警惕的，警觉性不高
的，麻痹大意的。

قىراعىلىقسىزدىق قىراعىلىقسىز 的抽象名词。

قىران 〈名〉 ① 泛指鹰，鸷鸟 ： تاۋ قىرانى
山鹰 ② 〔转〕 雄鹰 ，铁鹰 （ 指飞机 ）:
ٴبىزدىڭ قىرانداردىڭ قايتاتىن كەزى بولدى. 我
们的雄鹰返回机场的时间到了。 ③ 机敏的，
机警的，敏捷的，灵巧的，目光锐利的，善于观
察的，娇健的： قىران تازى 敏捷的猎犬 /

قىران قارشىعا 娇健而敏捷的隼鹰 ▲ قىران
كۇلكى بولۋ 哄堂大笑 ▲ قىران قۇس 鹰，隼等
猛禽的泛称。

قىراندىق ① قىران 的抽象名词 ② 有远见，远
见卓识，有洞察力。

قىرانقارا 〈名〉 〔动〕 赤腹鹰。

قىرانوت 〈名〉 〔植〕 蕨。

قىراڭ 见 قىرات.

قىرات 〈名〉 丘陵，冈阜，山丘，山冈： قىرات
جەر 丘陵地带。

قىراتتى 〈形〉 山峦起伏的，有丘陵的，山冈多
的： قىراتتى جەر 山峦起伏的地方。

قىراۋ 〈名〉 霜： قىراۋ ٴتۇسۋ 下霜 / سوڭعى
قىراۋ 晚霜 ▲ قىس كوزى قىراۋ. 【谚】霜是
冬天的信息。

قىراۋلا- 〈动〉 结霜，被霜覆盖。

قىراۋلان- ① قىراۋلا- 的被动态 ② 下霜，结
霜，被霜覆盖： قىراۋلانعان توعاي 被霜覆盖的
树林。

قىراۋلانۋ قىراۋلان- 的不定式。

قىراۋلى 〈形〉 有霜的，霜多的： قىراۋلى كۇن
有霜的天气。

قىراۋسىز 〈形〉 无霜的 ▲ قىراۋسىز مەزگىل
〔冬〕 无霜期。

قىراۋىت- 〈动〉 结霜，下霜，霜冻： كۇن
سۋىتىپ قىراۋىتا باستادى. 天气变冷，开始降
霜了。

قىراۋىتۋ قىراۋىت- 的不定式。

قىرباي 〈形〉 不和的，闹不团结的，闹纠纷的
▲ قىرباي قاباق 闹不团结，闹不和。

قىرباق 〈名〉 小雪，雪花： جاقىندا قىرباق
جاۋدى. 最近下了一次小雪 ▲ قىرباق قار 雪
花，小雪。

قىرباقتا- 〈动〉 下微雪，飘雪花。

قىرباقتاۋ قىرباقتا- 的不定式。

قىربىق 〈形〉 ① 见 قىرباق ② 〔转〕稀疏的，
稀稀拉拉： نەشە جىلدىڭ الدىندا ونىڭ قىربىق
مۇرتى بار ەدى. 几年以前他有稀疏的胡须。

قىرعاۋىل 〈名〉 〔动〕 雉，野鸡，山鸡 ▲
قىرعاۋىل تۇقىمداسى 雉科。

قىرغي 〈名〉鹰雀松,鹰雀食 ▲ قىرغي قاباق
بولۇ 和不闹,结团不闹,见意闹 ▲ ورمان
قىرغيى 。鹰松
قىرغيداي: **قىرغيداي ٴتيۋ** 不使,乱搅,乱扰
。宁安
قىرغى 〈名〉 。器刮削
قىرغىز I 〈名〉人孜克尔柯〈族〉: قىــزىلسۇ
قىرغىز اۋتونومىيالى وبلىسى 孜克尔柯苏勒孜克
。州治自
قىرغىز- I قىر- I 的使动态 。
قىرغىزشا 〈形〉①的孜克尔柯,式孜克尔柯
的: قىرغىزشا كيىم 柯② 饰服的式孜克尔柯
قىرغىزشانى ول : 字文孜克尔柯,语孜克尔
ابدەن بىلەدى. 语孜克尔柯通精他 。
قىرغىزشالا- 〈动〉 ① 样式的孜克尔柯照 ,
قىرغىزشالاپ تاماقتى : 式方的孜克尔柯照
ستەۋ ② 饭的式孜克尔柯做 :语孜克尔柯用
قىرغىزشالاپ سويلەۋ 话讲语孜克尔柯用 。
قىرغىزشالاۋ قىرغىزشالا- 的不定式 。
قىرغىزشىلا- 见 قىرغىزشالا-.
قىرغىزشىلاۋ قىرغىزشىلا- 的不定式 。
قىرغىن 〈名〉 杀屠,戮杀,戮屠: قاندى قىرغىن
杀屠惺血 / قىرغىنعا ۇشىراۋ 杀屠到遭 被)
。(杀屠
قىرغىندا- 〈动〉 (的量大)杀屠,杀戮: بەيبىت
ەلدى قىرغىنداۋ 民人的平和杀屠 。
قىرغىندال- قىرغىندا- 的被动态 。
قىرغىنداس- قىرغىندا- 的交互态 。
قىرغىندات- قىرغىندا- 的使动态 。
قىرغىنداۋ قىرغىندا- 的不定式 。
قىرغىنداۋشىلىق 〈名〉 杀屠, 杀戮; 杀屠主
义: قىرغىنداۋشىلىق ساياساتى 策政戮杀 。
قىرغىندى 〈形〉 大屠杀的,进行屠杀的,杀人
如麻的: قىرغىندى جىلدار 代年的杀屠大 。
قىرغىنشى 〈名〉 者杀屠,者成性人杀 。
قىرغىنشىلدىق 见 قىرغىنشىلىق.
قىرغىنشىلىق 〈名〉 大屠杀,杀戮: 1938 -
جىلعى قىرغىنشىلىقتا ٴولدى (他)一九三八年
。了死时杀屠大
قىرغىش 〈名〉 锅铲; 刀刮,板刮,器刮削:

قىرغىشپەن قازاننىڭ قاسپاعىن قىرۋ 用锅铲铲
。巴锅
قىرغىشتا- 〈动〉 (用锅铲,削刮器)铲,刮:
قىرغىشتاپ العان قاسپاقتى كۇشىككە بەردى 把
。狗小喂巴锅的来下刮
قىرغىشتال- قىرغىشتا- 的被动态 。
قىرغىشتات- قىرغىشتا- 的使动态 。
قىرغىشتاۋ قىرغىشتا- 的不定式 。
قىرغىشتىق 〈形〉 做刮刀的, 做刮板的:
قىرغىشتىق ماتەريال 料材的刀刮做 。
قىرداسىن 〈名〉 (无屏障的)平地, 平原:
قىرداسىندا جەل قاتتى بولادى. 在无屏障的平
。大力风上地
قىردىر- قىر- II 的使动态 。
قىردىرت- قىردىر- 的使动态 。
قىرجي- 〈动〉 ① 布满皱纹,缩皱,起皱; 干
瘦,憔悴: قىرجيعان شال 儿头老的瘦干 ②
〔转〕面带愁容,皱着眉头,紧锁眉头: ول بۇ-
گىن نەگە قىرجيىپ وتىر؟ 他今天为什么愁眉
? 展不
قىرجيت- قىرجي- 的使动态 。
قىرجيۋ قىرجي- 的不定式 。
قىرجيڭقىرا- 〈动〉①有些皱起,稍有抽缩;
显得有些干瘦 ② 有些不高兴,有点愁眉不
。展
قىرجيڭقىراۋ قىرجيىرڭقىرا- 的不定式 。
قىرجىڭدا- 〈动〉 闹别扭,找麻烦,指摘:
ساعان قىلعان قىلداي قيناتىم جوق، ماعان نەگە
قىرجىڭداي بەرەسىڭ؟ 我并没有一点对不起你
的地方,可你为什么老给我找麻烦 ?
قىرجىڭداۋ قىرجىڭدا- 的不定式 。
قىركۇيەك 〈名〉 哈萨克历法的九月 。
قىرقا 〈名〉 ① 丘山,坡山,梁山,峦山;峰峦,
山峦: قىرقالارى ۇلاسىپ كەتكەن تاۋ 连绵起伏
的山峦 / قىرقادان اسۋ 越过山坡 ②〔转〕高
度; 水平; 角度; 阶段: قىرىقتىڭ قىرقاسىنان
اسۋ 过了四十岁 。
قىرقاياق 〈名〉 〔动〕 钱串子,钱龙 。
قىرقا-قىرقا 〈形〉 峰峦起伏的,山峦连绵的:
قىرقا-قىرقا تاۋلار ۇلاسىپ كەتۋ 连绵起伏的山

。峰
كى•：走梁山着沿，走坡山着顺〈动〉 **قىرقالا-**
人个两有 ادام تاۋدى قىرقالاپ كەتتىپ بارادى.
。去走坡山着顺
：断不绵连峦峰，伏起峦峰〈动〉 **قىرقالان-**
。峦峰的伏起绵连 تاۋلار قىرقالانىپ كەتكەن
。式定不的 قىرقالان- **قىرقالانىۋ**
。式定不的 قىرقالا- **قىرقالاۋ**
。刀军，刀马〈名〉I **قىرقار**
قىرقار قويان ：的生野，的野〈形〉I **قىرقار**
。兔野
قىرقار ：(毛羊)的剪〈形〉Ⅱ **قىرقار**
！产丰毛羊愿祝 كوبەيسىن!
ئۆي：的生野为变，野变 ①〈动〉 **قىرقارلان-**
② 。了狗野成变狗家 .ئيتى قىرقارلانىپ كەتتى
قىرقارلانىپ ：展发大群羊 ول اۋىل قازىر
。了展发大大在现群羊的勒吾阿个那 كەتتى.
。式定不的 قىرقارلان- **قىرقارلانىۋ**
量 ② 词名象抽的 Ⅱ、I قىرقار **قىرقارلىق**
。(毛羊指)毛
：冈山小，包山小，梁山小〈名〉 **قىرقاسىن**
阿 اۋىل وسى قىرقاسىننىڭ ار جاعىندا وتىرادى.
。边那的冈山小个这在勒吾
。冈山小，包山小，梁山小〈名〉 **قىرقاشىق**
。式定不的 Ⅱ قىرىق- **قىرقىۋ**
。病血坏〔医〕〈名〉 **قىرقۇلاق**
。式仪的过天十四后死人〈名〉 **قىرقى**
。态动被的 Ⅱ قىرىق- **قىرقىل-**
斯作，响作喽嘿喽嘿里咙喉〈动〉 **قىرقىلدا-**
ئيت قالعان بىر دەڭە تورىپ ：声哑
在正狗的西东住咔里子嗓 .قىرقىلداپ جاتىر
。着喽嘿
▲ 的喽嘿喽嘿，的哑嘶〈形〉 **قىرقىلداق**
。鸲歌喉蓝，颏点蓝〔动〕 قىرقىلداق تورعاي
。鸭嘴狭 قىرقىلداق شۇرەگەي
。态动使的 قىلقىلدا- **قىرقىلدات-**
。式定不的 قىرقىلدا- **قىرقىلداۋ**
：的强力富年，的年中〈形〉 **قىرقىلجىڭ**
中的十四满年 ادام قىرقىلجىڭ قىرىققا كەلگەن
。人年

。词名象抽的 قىرقىلجىڭ **قىرقىلجىڭدىق**
羊剪 قىرقىم كەزى ：毛(羊)剪〈名〉 **قىرقىم**
。节季毛
قىرقىم. 见 I **قىرقىن**
. I قىز 见 Ⅱ **قىرقىن**
。段线经〈名〉 **قىرقىندى**
。十四第〈数〉 **قىرقىنشى**
ولار：辩争，吵争的烈激 ①〈名〉 **قىرقىس**
激过生发间之们他 .ورتاسىندا قىرقىس بولدى
جاقتاڭ كى•：战酣，战血，战激 ② 。吵争的烈
。了始开战激的方双 .قاتتى قىرقىسى باستالدى
争相互 ② 态互交的 قىرىق- ① Ⅱ **قىرقىس-**
. قالدى قىرقىسىپ ەكەۋى：立对相互，辩争，执
。立对闹相互个两们他
。态动使的 Ⅱ قىرقىس- **قىرقىستىر-**
。式定不的 Ⅱ قىرقىس- **قىرقىسۋ**
قىرلاپ ئتورت ：角棱出(工加)做〈动〉 **قىرلا-**
。角个四出削 جونۋ
。角棱有得变②态动被的قىرلا-① **قىرلان-**
。态动使的 قىرلان- **قىرلاندىر-**
。式定不的 قىرلان- **قىرلانۋ**
。态动使的 قىرلا- **قىرلات-**
。式定不的 قىرلا- **قىرلاۋ**
角有棱有，的角棱带，的棱有 ①〈形〉 **قىرلى**
② (的棱带面四) 的棱四 قىرلى ئتورت ：的
要于善 قىرلى ادام ：的招花要于善，的多谋智
多智多 سەگىز قىرلى ئبىر سىرلى ▲ 人的招花
。盆骨状棘〔理生〕 قىرلى جامباس ▲ 的谋
：的角有棱有，的角角棱棱〈形〉 **قىرلى-قىرلى**
。石柱绿状棱样各种各 قىرلى-قىرلى ۋەرالدار
的过刮 قىرما ساقال ：的过刮 ①〈形〉 **قىرما**
：草皮地，草短的矮极 ② (儿茬子胡) 子胡
皮地上不割是镰钐 .قىرما شالعىعا ىلىنبەيدى
قىرما ▲ 称泛之羊牛的杀宰量大③ 。的草
发颌下，的子胡过刮)人年中 ساقال كوك يەك
。(的青
在 قىرمان باسىندا ：院场，场谷打〈名〉 **قىرمان**
▲ 场打 قىرمان باسۋ / (上场谷打在)院场
② 堆食粮，堆物谷(的净打)① قىرمان قىزىل
打) قىرمان قانداۋ ▲ 的富丰，的裕富，的足丰

场前宰杀羊只把血洒在麦场上的）祝福仪式，打场仪式 ▲ قىرمان تولسۇن! 祝五谷丰登！▲ قىرمان ٴتوپ 打场结束时的剩余粮分配 ▲ پەيلىڭدى كەڭگە سال، قىرمانىڭدى دوڭگە سال. 【谚】心胸开阔无愁肠，场院修在高坡上。

قىرماندىق 〈名〉场院地，做场院的地：قىرماندىق جەر شعارۋ 找一块场院地。

قىرمىزى 〈形〉鲜红的，赤色的，火红的：قىرمىزى تۋ جەلبىرەپ تۇر. 红旗招展。▲ قىرمىزى گۇل 〔植〕金盏花 ▲ قىرمىزى تون 紫红色无领大衣（哈萨克族的民族服装）。

قىرمىزداي 〈形〉红丝绸般的，红润润的：قىرمىزداي قىزىل ٴوڭدى 红润润的脸色。

قىرمىزىلىق قىرمىزى 的抽象名词。

قىرمىزى-قىزىل 〈形〉① 赤色的，玫瑰色的，火红的：قىرمىزى-قىزىل جىبەك 深红色的丝绸 ② 红润的：قىرمىزى-قىزىل تورى 红润而又略带黝黑的（脸色）。

قىرنا- 〈动〉① 刮去，刮光，削光；磨光，弄光滑：اعاشتى قىرناۋ 把木头弄光滑 ② 清理，咳出（嗓子里的痰）：تاماعىن قىرناۋ 清嗓子（清喉咙）③（辛辣物）刺激（嗓子）；擦破。

قىرناعىش 〈名〉削光器。

قىرنال- قىرنا- 的被动态。

قىرنات- قىرنا- 的使动态。

قىرناۋ قىرنا- 的不定式。

قىرناۋىش 〈名〉磨光用具。

قىرپۋ I 〈名〉① 能耐，劲头，干劲，气势，气魄，魄力：بۇل اتتىڭ قىرپۋى از. 这匹马的劲头不大。/ ونىڭ قىرپۋى جوق. 他一点力气都没有 ② 纹褶，折褶。

قىرپۋ II قىرپى- II 的不定式。

قىرپى I 〈名〉头盘内层。

قىرپى- II 〈动〉修剪，剪齐：اعاشتىڭ بۇتاقتارىن قىرپۋ 修剪树枝。

قىرساۋ I 〈形〉懒洋洋的，驽骀的，懒怠的：قىرساۋ ات 驽马 / قىرساۋ وگىز 懒洋洋的牛 / قىرساۋ تارتۋ 发懒。

قىرساۋ II 〈名〉枷锁。

قىرساۋلان- 〈动〉懒怠，怠情，发懒；行动迟缓，懒洋洋：ادامداردىڭ ٴبارى قىرساۋلانىپ جۇرسە ٴىس ماندي ما؟ 人们都懒怠的话，事情还能做好吗？

قىرساۋلانۋ قىرساۋلان- 的不定式。

قىرساۋلىق قىرساۋ 的抽象名词。

قىرسىزدانۋ قىرسىزدان- 的不定式。

قىرسىز 〈形〉① 无棱的，无棱角的，光滑的 ② 懒的，懒惰的，无所事事的，游手好闲的，没有兴趣的，对（……）不热心的。

قىرسىزدان- 〈动〉① 磨得没有棱，磨光滑，磨光溜 ② 无动于衷，漠不关心，不热心。

قىرسىزداندىر- قىرسىزدان- 的使动态。

قىرسىزداندىرىل- قىرسىزداندىر- 的被动态。

قىرسىزدىق قىرسىز 的抽象名词。

قىرسىعۋ قىرسىق- II 的不定式。

قىرسىق I 〈名〉① 固执，任性，执拗，拧：مىنەزى قىرسىق 脾气拧 ② 不幸，灾祸，倒霉，祸患，恶运：قىرسىق شالۋ 遭到不幸。

قىرسىق- II 〈动〉① 坚持，固执，执拗，任性，倔，拧，不听话：قىرسىعىپ سوزگە قۇلاق سالمايدى. 他很任性，不听别人的话。/ ول قىرسىعىپ تاماق ىشپەدى. 他拧着就是不吃饭。② 倒霉，遇到挫折，不顺当：قىرسىعىپ بۇل جولى تاعى بارالمايتىن بولدى 真倒霉，（他）这次又去不了了。▲ قىرسىققان جىگىت مال تاپپاس، اداسقان جىگىت جول تاپپاس. 【谚】厄运者发不了财，迷途者找不到方向。

قىرسىقتان- 〈动〉调皮捣蛋，耍脾气，任性胡为，固执。

قىرسىقتاندىر- قىرسىقتان- 的使动态。

قىرسىقتانۋ قىرسىقتان- 的不定式。

قىرسىقتى 〈形〉①（脾气）固执的，倔的，拧的，任性胡为的，好耍脾气的：قىرسىقتى ادام 脾气倔的人 ② 不幸的，倒霉的；不顺当的：قىرسىقتى جاعدايدا قيىنشىلىق كوبەيە بەرەدى. 越是在倒霉的时候困难越多。

قىرسىقتىر- قىرسىق- I 的使动态。

قىرت I 〈形〉① 唠叨的，唠唠叨叨的，爱唠

叨叨唠唠 قىرت ادام :的嘮罗,的叨絮,的叨
:的话流下说,的黄雌口信,的谈空好 ② 人的
。人的黄雌口信,人的语乱言胡 كوك الا قىرت
,扯胡,话流下说,扯闲,聊瞎 〈动〉 Ⅱ **قىرت-**
语乱言胡 : ونىڭ قىرتىپ جۆرگەن سوزىنە
سەنەمسىڭ؟ 吗语乱言胡的他信相你 ？
قىرتي- 〈动〉 撅嘴,板脸,生气: نەگە قىرتيپ
不育发因） ② ？嘴着撅么什为你 وتىرسىڭ؟
小矮得长 قالعان بالا قىرتيپ : 小矮得长（全
。子孩的
قىرتيۋ قىرتي- 。式定不的
,响嘣嘎嘣嘎,响作吱咯吱咯 〈动〉 **قىرتىلدا-**
。声折脆发
قىرتىلدات- قىرتىلدا- 。态动使的
قىرتىلداۋ قىرتىلدا- 。式定不的
。的广世多见,的大 〈形〉 **قىرتپىش**
قىرتىس- I قىرت- Ⅱ 。态互交的
(的草着长),壳外,皮外硬①〈名〉Ⅱ **قىرتىس**
地将 اۋدارۋ جەردىڭ قىرتىسىن :皮草,皮表地
：褶 皱（的 服 衣）② 次 一 耕翻皮表
جەر ▲ 褶皱的上服衣 كيىمنىڭ قىرتىسى
جەر ▲ 表地,层表地,壳地 〔质地〕 قىرتىسى
。动运壳地〔质地〕 قىرتىسى قوزعالىسى
表的盖覆掉去,层表去揭 ① 〈动〉 **قىرتىستا-**
层表的肉去剥 الۋ قىرتىستاپ مايىن ەتتىڭ :层
。油
قىرتىستال- قىرتىستا- 。态动被的
②壳硬成结,层表成形 ①〈动〉 **قىرتىستان-**
。纹皱满布,多纹皱得显,褶皱成弄,缩抽
قىرتىستات- قىرتىستا- 。态动使的
قىرتىستاۋ قىرتىستا- 。式定不的
:的 沃 肥, 的 厚 层 表 ① 〈形〉 **قىرتىستى**
②(地土的沃肥) 地土的厚层表 جەر قىرتىستى
③ 肉的厚膘 ەت قىرتىستى :的肥膘,的厚膘
。料布的多子褶 بول قىرتىستى :的多子褶
:噔咯噔咯,嘣嘎嘣嘎 〈拟〉 **قىرت-قىرت**
تىشقان بىردەمەنى قىرت-قىرت ەتكىزىپ كەمىرىپ
。西东么什咬地嘣咯嘣咯在鼠老 . جاتىر
قىرۋ قىر- Ⅰ 。式定不的
قىرۋار :的量大,的多众,的多很〈形〉 **قىرۋار**

。畜牲的量大 مال قىرۋار / 金资的量大 سوما
:病癣疥,癣(的上身马) ① 〈名〉 **قىرشاڭقى**
刺带里话,的刺讽〔转〕② 马癞 ات قىرشاڭقى
刻尖 سوز قىرشاڭقى :的刻尖话说,皮癞,的
قىرشاڭقى بىر قىرشاڭقىعا بىر ▲ 语言的
群以人 ,聚类以物【谚】. تۇعايدا كەزىگەندى
。分
说;刺带话说,薄刻语言 〈动〉 **قىرشاڭقىلان-**
قازىر ,ەدى جۋاس بۇرىن ول :薄刻酸尖话
变在现,实老很去过他 . قالدى قىرشاڭقىلانىپ
。了人苦挖会得
قىرشاڭقىلانۋ قىرشاڭقىلان- 。式定不的
قىرشاڭقىلىق قىرشاڭقى 。词名象抽的
قىرشۋ قىرشى- 。式定不的
اعاشتىڭ :断切,掉砍,去砍 ①〈动〉 **قىرشى-**
سىم / 掉砍杈树把 بۇتاعىن قىرشىپ تاستاۋ
断切头丝铁把 تەمىردىڭ باسىن قىرشىپ تاستاۋ
قىرشىپ قۇلاعىمدى بالا :咬劲使,咬狠,咬②
剪,下剪③ 。口一了咬朵耳的我把孩小 . الدى
夹子钳用 الۋ قىرشىپ تىستەۋىكپەن :断夹,断
。断
衣或料布）② 态动被的 قىرشى- ① **قىرشىل-**
。坏断,窿窟有(部局之服
。响嚓咔嚓咔声折脆出发 〈动〉 **قىرشىلدا-**
قىرشىلدات- قىرشىلدا- 。态动使的
قىرشىلداۋ قىرشىلدا- 。式定不的
قىرشىن :的幼年,的青年 ①〈形〉 **قىرشىن**
去死的青青年 ءولۋ قىرشىنىندا / 春青 ءومىر
:的春青发焕,的刚方气血 〔转〕② (折夭)
▲ 人年青的刚方气血 قىرشىن جاستار
。折夭 قىرشىنىنان قيىلۋ
اعاش :的断砍,的断剪 〈形〉 **قىرشىندى**
。枝树的断砍 قىرشىندىلارى
。嘣嘎嘣嘎,嚓咔嚓咔 〈拟〉 **قىرش-قىرش**
/ 天十四 كۇن قىرىق :十四〈数〉I **قىرىق**
▲ 系谱 قىرىق بۇتاق ▲ 岁十四 قىرىق جاس
▲ 堪不烂破,褛褴,丁补摞丁补 قىرىق جاماۋ
قىرىق ▲ 礼彩,礼定〔旧〕 قىرىق جەتى
▲ 离距的远遥,方地的远很 كۇنشىلىك جەر
قىرىق نايزا ▲ 远不;(路)步十四 قىرىق قادام

堪不烂破,孔百疮千 ▲ قىرىق پىشاق بولۇ ①
▲ 战混,讧内,角斗心钩 ② 流血破头得打
قىرىق ساقىا جۇگىرتۇ ▲ 贬时褒时 ▲ قىرىق
تەمىردىك قىلاۋى ▲ 众之合乌 قىرىق شوقىيت
قىرىق قۇبىلۇ ▲ 的丁补摞丁补,的孔百疮千
莫幻变 ,常无化变 ,常无复反 ,尔反尔出
拼东 قىرىق قۇراۋ ▲ 用信守不,端多化变,测
(法历克萨哈) قىرىق ۋېيىك ▲ 成而凑拼,凑而
▲ 天十四满(儿婴指) قىرقىنان شىغۇ ▲ 月十
▲ 祠祭做(天十四后死人) قىرقىن بەرۇ
قىرقىنا شىداعان، قىرىق بىرىنە دە شىدايدى. 能
。九十在留停能不十二到持坚

قىرىق-(قىرقى) Ⅱ 〈动〉① 剪: قوي قىرقۇ
剪毛 ② 铰,剪: تالدىك بۇتاعىن قىرقۇ 剪柳
枝 ▲ الا قويدى بولە قىرقۇ 厚此薄彼,一不视
同仁,不公道 ▲ قىرقاي ماتاۋ 全部捆绑起来
▲ قىرقاي شالۇ (摔跤时)下绊 ▲ قىرقۇ
ماشيناسى 剪毛机。

قىرىقاياق 〈名〉〔动〕串子钱,钱龙。

قىرىقبۇىن Ⅰ 〈名〉〔动〕毛虫。

قىرىقبۇىن Ⅱ 〈名〉〔植〕木贼,锉草 ▲ اتىز
قىرىقبۇىنى 〔植〕向荆。

قىرىق-ەلۇ 〈数〉四五十个: قىرىق-ەلۇ ادام 四
十五个人。

قىرىقجاپىراق 〈名〉〔植〕锯齿草。

قىرىققۇلاق 〈名〉〔口〕〔植〕蕨 ▲ قىرىققۇلاق
تەكتەستەر 蕨类植物。

قىرىقپا 〈形〉剪过毛的 ▲ قىرىقپا شالبار
剪毛皮裤。

قىرىقتاۋ 〈形〉矮的,不高的: شوپ قىرىقتاۋ
شىقتى. 草长得不高。

قىرىقتىق 〈名〉羊毛剪: قىرىقتىقپەن قوي
قىرقۇ 用羊毛剪剪羊毛。

قىرىقتىقشى 〈名〉剪羊毛能手,剪羊毛的
人: قىرىقتىقشىلار كۇنىنە 100 دەن ارتىق قوي
قىرقادى. 剪毛能手每天每人能剪一百多只
羊的毛。

قىرىقتىر- قىرىق- Ⅱ 的使动态。

قىرىقتىرت- قىرىقتىر- 的使动态。

قىرىق شىلتەن 〈名〉〔宗〕信仰中的助人神

灵。

قىرىل- Ⅰ قىر- ①Ⅰ 的被动态 ② 死光,一个
不剩的死去。

قىرىل Ⅱ 〈名〉斯哑声,暗哑声, 呼噜呼噜
声: ناۋقاستىڭ تاماعىندا قىرىل پايدا بولدى. 病
人的嗓子发出呼噜声。

قىرىلدا- 〈动〉发嘶哑声,发嘎声,用哑嗓讲
话: ول قىرىلداپ سويلەدى. 他嘶哑着讲话。

قىرىلداق 〈形〉沙哑的,嘶哑的,哑嗓的,嘎
声的: قىرىلداق ادامنىڭ سوزىن ۇققالى
بولمايدى. 嗓子嘶哑的人说话听不清楚。

قىرىلداقتىق قىرىلداق 的抽象名词。

قىرىلداڭقىرا- 〈动〉发出略带沙哑的声音,
声音有点嘶哑: بوساعادان قىرىلداڭقىراعان
داۋىس شىقتى. 门边传来略带沙哑的声音。

قىرىلداڭقىراۋ قىرىلداڭقىرا- 的不定式。

قىرىلدات- قىرىلدا- 的使动态。

قىرىلداۋ قىرىلدا- 的不定式。

قىرىلىس Ⅰ 〈名〉复灭,毁灭,屠杀,残杀,杀
戮: قاتتى قىرىلىس 大屠杀(残酷的杀戮)。

قىرىلىس- Ⅱ ① قىرىل- Ⅰ 的交互态 ② 激烈
争斗,生死搏斗,互相残杀,杀戮: قاتتى
قىرىلىسۇ 激烈搏斗(互相残杀)。

قىرىلىستىر- قىرىلىس- Ⅱ 的使动态。

قىرىلىسۇ قىرىلىس- Ⅱ 的不定式。

قىرىم 〈名〉远方,远处,偏远的地方,偏僻的
地方: ءبىزدىڭ اۋىل قىرىم شەتتە. 我们的阿吾
勒在偏远的地方。▲ قىرىم وشاعانى 小苜蓿
▲ ۋل - ۋرىمعا، قىز - قىرىمعا. 儿大传宗
接代,女大远走高飞。▲ قۇس بالاسى قىرىمعا
قارايدى، ءيت بالاسى جىرىمعا قارايدى. 【谚】雏
鸟眼睛盯着远方,小狗眼睛盯着近旁。

قىرىمشوعان 〈名〉〔植〕小苜蓿。

قىرىن Ⅰ 〈形〉歪的,斜的,倾斜的,偏斜的,
不正的: قىرىن وتىرۇ ② 斜坐 ,侧身 从一
边,从一旁: قىرىن ءوتۇ 绕过,从一旁走过 ▲
ءيتى قىرىن جۇگىرۇ ▲ 不幸运,不走运 ▲ قىرىن
كەلۇ ①闹对立,闹别扭 ② 不称心,不顺心,
时运不佳 ▲ قىرىن قاراۋ ①斜视 ② 横眼看,
白眼看,翻白眼 ③ 不采理,不答理。

قىرىن- II ① قىر- I 的反身态 ② 刮(脸，胡
须)。

قىرىنان 〈副〉侧着，侧身地： قىرىنان ياتۇ 侧
卧(侧身躺着) / قىرىنان قالاۋ 侧面立着放。

قىرىندا- 〈动〉 ① 侧着身子，歪着身子：
قىرىنداپ تۇرۇ 侧身站 / قىرىنداپ وتىرۇ 侧身坐
② 从一旁走过，绕过： جانىنان قىرىنداپ وتۋ 从他身边走过 ③ 调对，挑逗： ايەلدەرگە قىرىنداۋ 调戏妇女。

قىرىنداس- قىرىندا- 的交互态。

قىرىندات- قىرىندا- 的使动态。

قىرىنداۋ قىرىندا- 的不定式。

قىرىندى 〈名〉 ① 粘膜： شەكتىڭ قىرىندىسى
刮下来的肠子粘膜② 刮下来的碎末，刮下来
的碎屑： تەمىر قىرىندىسى 铁屑。

قىرىنۋ قىرىن- II 的不定式。

قىرىپ-جويۋ 〈动〉 ① 消灭，歼灭，根除，灭
绝，斩尽杀绝，屠杀： جاۋدى قىرىپ-جويۋ 歼灭
敌人 ② 乱伐乱砍： ورماندى قىرىپ-جويىپ
بىتىردى 乱伐乱砍把森林毁了。

قىرىس I 〈形〉 ① 有褶皱的，有褶子的 ②
〔转〕倔的，犟的，固执的： قىرىس مىنەز 倔脾
气。

قىرىس- قىر- I 的交互态。

قىرىستان- 〈动〉赌气，固执，执拗；任性胡为：
نەمەنەگە قىرىستانىپ وتىرسىڭ، جاعدايدى
تۇسىندىرىپ ايتىپ قوي. 你赌什么气，把情况
给他讲清楚。

قىرىستاندىر- قىرىستان- 的使动态。

قىرىستانۋ قىرىستان- 的不定式。

قىرىس-تىرىس 〈名〉 ① 皱褶，褶子，褶皱：
تەرىنىڭ قىرىس-تىرىسىن جازۋ 展开皮子褶皱
②(身体)不舒服的感觉，难受： شاي ىشىپ
باسىنىڭ قىرىس-تىرىسى جازىلدى. 喝茶以后他
的头不再痛了。 ▲ قىرىس-تىرىسىن جازۋ 整
治，惩罚。

قىس I 〈名〉冬，冬天，冬季： قىستان شىعۋ
过冬(越冬) / قىس تۇسۋ 入冬(冬季降临) /
قارلى قىس 多雪的冬天 / قاتتى قىس 严冬(寒
冬) / قىس مەزگىلى 冬季 / قىس بويى 整个
冬天 / قىس كيەر كيىم 冬装 ▲ قىس كوزى
霜是冬的头 / قىس قىستىعىن قىلماسا،
جاز جازدىعىن قىلمايدى. 【谚】冬不若象冬，夏
不必象夏。

قىس- II 〈动〉 ① 挤，夹： ەتىك كىشكەنە بولسا
اياقتى قىسادى. 靴子小了就会夹脚。/ تاس
قىسۋ 岩石挤压 / يت قۇيرىعىن قىسىپ قاشىپ
كەتتى 狗夹着尾巴逃跑了。 ② 紧，握紧：
قوشاعىنا قىسۋ 紧紧搂在怀里 ③ 折磨，使难
受： اۋرۋى قىسىپ بارادى. 病情折磨着他。/
تولعاق قىسۋ 分娩时(阵)痛 ④ 憋，憋
دارەت قىسۋ 憋尿(便) / دەم قىسۋ 憋气
闷 ⑤ 〔转〕抓紧，严加控制： تارتىپتى قىسىپ
ۇستاۋ كەرەك. 纪律要抓紧。 ⑥ 〔转〕逼，逼
迫： قىسپاۋ كەرەك، قىسساڭ شىندىقتى يەلەۋگە
بولمايدى. 不能逼，一逼就得不到真实情况。
⑦ 〔转〕卡；虐待： تۇرمىستا قىسۋعا بولمايدى 生
活上不能卡 ▲ اياز قىسۋ 寒气刺骨 ▲ اشۋ
قىسۋ 暴燥起来，发怒，发起火来，火冒三丈 ▲
كەك قىسۋ 充满仇恨，义愤填膺 ▲ كوز قىسۋ
①挤眼 ② 使眼色，挤眉弄眼 ▲ كوتىڭدى قىس
放老实一点 ▲ بارماق باستى، كوز قىستى.
【谚】睁一只眼，闭一只眼。 ▲ جالعىز بالا اتقا
شاپسا، ۇيدە وتىرىپ اناسى تاقىمىن قىسار. 独子
骑马在外，母亲替他担忧。

قىس III 〈形〉 紧张的，缺的，短缺的，紧缺
的，紧俏的： بازار قامداۋى قىس 市场供应是紧
张的 / قىس مالدار 短缺货(短缺商品，短线产
品，紧俏产品)。

قىسا- 〈动〉 逼，逼迫，硬逼；强迫，强制：
قىساپ جەگەن تاماق سىڭبەيدى. 硬逼着吃下的
饭不消化。/ قىساپ العان سۇراقتا شىندىق
جوق. 逼出的口供不可信。

قىساعا 〈名〉骆驼身上的疮疥，骆驼癣。

قىسالاڭ 见 قىستالاڭ.

قىساڭ I 〈名〉 隘，隘口，峡，峡谷：
سانمىنشياقىساڭى 三门峡。

قىساڭ II 〈形〉 ① 窄的，狭窄的，窄幅的： ونە
جەر 很窄的地方 ② 困难的，艰难的，
危急的，窘迫的： قىساڭ تۇرمىس 艰难的生活

▲ ئتىل ارتى قساڭ داۋىستى دىبىس〔语〕舌根
音元窄 ▲ قساڭ داۋىستى دىبىس〔语〕窄元音。
قساڭدىق 见 قساڭشىلىق.
قساڭشىلىق قساڭ 的抽象名词。
قساس 〈名〉怨恨,忿恨;堵气: قساس الۋ 报
复〈出气,解恨〉/ ول مۇنى قساس ئۇشىن
ىستەپ وتىر. 他是为了堵气,才这样做的。
قساستان- 〈动〉闹别扭,闹成见,成心,故意,
存心: ول وعان قساستانىپ ئجۇر. 他在和他
闹别扭 / ول قساستانىپ ماعان ايتپاي قويدى.
他成心不告诉我。
قساستانۋ قساستان- 的不定式。
قساستىق 〈名〉报复心,成见,怨恨: ونىڭ
قساستىعى بار. 他有报复心。
قساۋ قسا- 的不定式。
قسقا 〈形〉短的,短暂的,简短的: قسقا شاش
短发 / قسقا ۋاقىت ىشىندە 在短时间内(短期
内) / اقىلى قسقا 见识短 / قسقا اياق 腿短的
▲ ئسوزدىڭ قسقاسى 简而言之,一句话
▲ ئتىلى قسقا ① 笨嘴笨舌的 ② 理短,有口难
言 ▲ قولى قسقا 手头紧的,手头不富裕的 ▲
كەڭ كوڭىلگە قسقا قول جەتپەس. 【谚】力不从
心(心有余而力不足)。 ▲ قسقا ئجىپ
كۇرمەۋگە كەلمەس. 【谚】绳子短了结不成活
扣儿(经济上不富裕,生活上也难安排)。
قسقالىق قسقا 的抽象名词。
قسقار- 〈动〉变短,缩短,缩收,削减,收紧:
جول قسقارۋ 路程缩短 / كۇن قسقارۋ 天短。
قسقارت- ① قسقار- 的使动态 ② 截短,
缩短,压缩: ماقالانى قسقارتۋ 压缩文章 /
كويلەكتى قسقارتۋ 截短裙子 / ۋاقىتتى قسقارتۋ
压缩时间 ③ 结束,停止: بوس ئسوزدى قسقار-
تىڭدار! 你们不要再说废话了! ④〔数〕约,
消: قسقارتۋعا كەلەتىن بولشەك سان 可约分
数 / بولشەك ساندى قسقارتۋ 约分 ▲ قسقارتۋ
بەلگىسى〔语〕省略号。
قسقارتقىز- قسقارت- 的使动态。
قسقارتىل- قسقارت- 的被动态。
قسقارۋ قسقار- 的不定式。
قسقاسى 〈副〉简而言之,总之,总而言之,一
句话。
قسقاش 〈名〉火钳,炭铗,煤铗,夹剪:
قسقاشپەن وت شۇقىلاۋ 用火钳捅火。
قسقاشا 〈副〉简短地,简略地,简要地,简单
地: قسقاشا سويلەۋ 简短地说几句 / قسقاشا
بەرۋ دوكلات 简要地汇报。
قسقا-قسقا 〈形〉短 短 的,简 短 的:
قسقا-قسقا جىپتەر 短短的绳子 / سويلەمدى
قسقا-قسقا قۇراۋ كەرەك. 句子要造的简短。
قسقى I 〈形〉冬天的: قسقى كيىم 冬装 /
قسقى ۇيقىسى (动物之)冬
眠 / قسقى كەش 冬夜 ▲ قسقى سۋارۋ〔农〕
冬灌。
قسقى II 〈名〉夹具。
قسقىش 〈名〉镊子,夹子,夹具,卡具,票夹
子: دۇكەندە جەيتىن نارسەلەردى پريكازشىكتەر
قسقىشپەن الىپ بەرەدى. 商店的售货员们卖食
品时用食品夹子拿食品。
قسپا 〈名〉〔医〕憋气。
قسپاق 〈名〉① 窄狭的地方,峡谷 ② 压力,
压制,限制,钳制;约束: قسپاققا الۋ 施加压
力。
قسپاقتا- 〈动〉压迫,压制,限制,施加压力:
ونى ئار جاقتان قسپاقتاپ كۇن كورسەتپەدى.
他们从各方面压制他,使他的日子不好过。
قسپاقتاۋ I 〈形〉比较狭窄的,比较深而窄
的。
قسپاقتاۋ II قسپاقتا- 的不定式。
قستا- I 〈动〉过冬,越冬: بيىل ولار ەرتىس
بويىندا قستاپ شىقتى. 他们今年在额尔齐斯
河畔过的冬。
قستا- II 〈动〉① 催,催逼,催促: قارىزىن
قستاۋ 催债(逼债) ② 强迫,逼迫,强制,迫
使: قستاپ ايتقىزۋ 逼供 / جۇمىسقا قستاۋ 逼
迫去干活。
قستاي 〈副〉① 整个冬天,整冬: قستاي
سۋىق بولدى 整个冬天都很冷 ② 象冬天一样:
كۇن جىلي ما دەسە، قستاي سۋىتىپ كەتتى. 天
气该暖和了,可是又象冬天一样冷起来了。
▲ الا قستاي 整个冬天。

赛,点民居,庄村,落村,点居定〈名〉 **قىستاق**
子: قىستاققا بارۋ 去点居定到 / قىستاق باستىغى
。长村
切迫,的迫紧,的张紧,的急紧〈形〉 **قىستالاڭ**
的: قىستالاڭ جۇمىس 作工张紧 / قىستالاڭ
كۈي 况状急紧。
قىستامالى 〈形〉过冬的,越冬的: قىستامالى
قۇشلار 鸟的冬越 ▲ قىستامالى ۋرشمه 〔植〕冬
。子孢
قىستات- قىستا- Ⅰ、Ⅱ 的使动态。
قىستاۋ Ⅰ 〈名〉冬牧场,过冬的处所,冬营地:
قىستاۋغا شىغۇ (كوشۇ) 迁往冬牧场 ▲ قىستاۋ
قارلىعاشى 〔动〕家燕,针尾雨燕。
قىستاۋ Ⅱ قىستا- Ⅰ、Ⅱ 的不定式。
قىستىگۈنى 〈副〉冬天,在冬季: قىستىگۈنى
شاناعا وتىرامىز. 我们冬天可以坐雪橇。
قىستىعۇ قىستىق- Ⅱ 的不定式。
قىستىق Ⅰ 〈形〉(指物品)冬季所需的,冬季
所必要的,冬季必备的,冬季所用的: قىستىق
بۇيىمدار 冬季所必备的物品 / قىستىق كيىم
冬装 / قىستىق ازىق 冬季的口粮 / قىستىق
شوپ 冬季所用的饲草。
قىستىق- Ⅱ 〈动〉闭气,憋气,憋得喘不过气
来: قىستىعىپ دەم الا الماۋ 憋得喘不过气来 /
قىستىعىپ جىلاۋ 饮泣(啜泣)。
قىستىر- ① قىس- Ⅱ 的使动态 ② 塞入,
挤入,插上,夹住,卡住: بۇل ايەل باسىنا گۇل
قىستىرىپ الىپتى. 这女人在头上插上了一朵
花儿。/ سوز قىستىرۋ 插话 ▲ كاپەرىنە
قىستىرماۋ (把别人的话)当作耳边风,不往心
里去,不当一回事 ▲ كوتىنە قىستىرماۋ 不理
睬,理都不理。
قىستىرعىش: كيىم قىستىرعىش 衣架,挂衣
钩。
قىستىرما 〈形〉插入的,插进去的,嵌入的:
قىستىرما بەت 插页 / قىسرما سۋرەت 插图 ▲
قىستىرما سوز 〔语〕插入语 ▲ قىستىرما ولەڭ
〔音〕插曲。
قىستىرىل- ① قىستىر- 的被动态 ② 管闲
事,参与,插手,干预,介入与自己无关的事:

بىرەۋدىڭ سىنە نەگە قىستىرىلىپ الاسىڭ؟ 你为
什么要管人家的闲事? / باسقا بىرەۋدىڭ سىنە
قىستىرىلۋ 干预别人的事。
قىسۋ قىس- Ⅱ 的不定式。
قىسى-جازى 〈副〉冬夏,一年四季,成年累月:
قىسى-جازى قارامايى ىستەۋ 成年累月地干活。
قىسىق 〈形〉紧闭成一条缝的,眯缝的:
قىسىق كوز 眯缝眼。
قىسىل- ① قىس- Ⅱ 的被动态 ② 感到不好意
思,害羞,害臊,感到窘迫: ول الدىندا قىسىلىپ
سويلەي المايدى. 他当着大家不好意思讲话。
③ (因病痛)感到难受,难忍: تۇن بويى
قىسىلىپ شىقتى 难受了一夜 ▲ دەمى قىسىلۋ 憋
气 ▲ جۇرەك قىسىلۋ 心悸 ▲ جۇرەك قىسىلۋى
狭心症 ▲ جان قىسىلسا جاقىنىن تابادى.【谚】
急来抱佛脚。
قىسىلتاياڭ 〈形〉 ① 艰难的,困难的:
قىسىلتاياڭ جاعداي 艰难的处境 ② 紧急的,紧
迫的,切迫的;紧张的;危机的: قىسىلتاياڭ
كەزەڭ 紧要关头 / قىسىلتاياڭدا اقىل تابۋ 急
中生智。
قىسىلشاڭ 〈形〉 ① 困难的,艰难的, 危机
的: قىسىلشاڭ كەزدە كومەك كورسەتۋ 在困难
的时候给予帮助 ② 爱面子的,爱脸红的,爱
害羞的,腼腆的: قىسىلشاڭ بالا 腼腆的孩子。
قىسىلشاڭدىق قىسىلشاڭ 的抽象名词。
قىسىلىپ-قىمتىرىل- 〈动〉 ① 拥挤,显得很
窄: ۇي تار، قىسىلىپ-قىمتىرىلعانىنان باسقا
امال جوق. 屋子小得住拥挤,有啥法子呢。②
害羞,害臊,过分拘束: ۇز ۇيىڭ، قىسىلىپ-
قىمتىرىلماي وتىر. 这里就是你的家,别感到
不好意思。
قىسىلىپ-قىمتىرىلۋ قىسىلىپ-قىمتىرىل-
的不定式。
قىسىلىس 〈名〉 ① 困境,窘境,窘迫:
قىسىلىسقا ۇشىپ قالۋ 陷入困境 ② 拥挤,狭
窄: ۇي قىسىلىسى ۋاقىتشا شەشىلمەيدى. 房
子拥挤的情况暂时还解决不了。
قىسىڭقى 〈形〉 ① 紧一些的,挤一些的;较紧
张的,短缺一些的,紧缺一些的: تۇرمىس

بويمدارى قىسقى. 生活用品较紧张。②不自由的，受限制的，窘迫的：قىسقى جاعداي 窘迫的情况。

قىسقىرا- 〈动〉夹紧一些，捏紧一些，攥紧一些；稍微挤一挤：ول كىتاپتى قولتىعىنا قىسقىراپ الىپتى. 他把书放在腋下夹得较紧。/ ارى تامان قىسقىرا 往那边稍微挤一挤。

قىسقىراس- قىسقىرا- 的交互态。

قىسقىراۋ قىسقىرا- 的不定式。

قىسىلىس- ①قىسىل- Ⅱ 的交互态 ②挤一挤，靠紧，靠近：قىسىلىسىپ وتىرۋ 挤一挤坐。

قىسىم 〈名〉①压，压力：اۋا قىسىمى 气压 / بۋ قىسىمى 蒸汽压力 / سۋ قىسىمى 水压 / ەلەكتر قىسىمى 电压 ②压制，强制，钳制：قىسىم جاساۋ 施加压力，(强制) / جاۋدى قىسىمعا الۋ 钳制敌人 / قىسىم كورسەتۋ 压制（施加压力）▲ قىسىم شامالاعىش 测压管。

قىسىمدىق 见 قىسىمشىلىق.

قىسىمشىلىق 〈名〉压迫，压制，逼迫：قىسىمشىلىقتان بولعان زارداپ 由于受压迫所造成的恶果。

قىسىر 〈形〉①(指母畜)未怀上胎的，空胎的，空怀的：قىسىر بيە 未怀上胎的骡马（空怀骡马）/ قىسىر ساۋۋ 挤空怀母畜的奶 / قىسىر ەمگەن تاي 吃空怀骡马的奶的马驹子 ②空的，空洞的，空虚的，无意义的，无内容的：قىسىر كەڭەس 闲聊（闲谈）/ قىسىر ءسوز 无内容的话 / قىسىر اڭگىمە 空话（废话，空谈，闲谈，瞎扯，聊天）▲ قىسىر ەمگەن 吃空怀骡马的奶的马驹子 ▲ قىسىر قالماۋ 毫无损失，无关紧要 ▲ قىسىر قاتىننىڭ سىدىگى جەتەتىن جەر 近距离，不远的地方 ▲ اجالسىز جان شىقپايدى، قىسىر سوزدەن ءمان شىقپايدى. 【谚】无祸气难咽，闲话不宜谈。▲ قىسىر سوزدە قىرسىق كوپ. 【谚】闲话惹是非。

قىسىرا- 〈动〉①(母畜)不怀胎，空怀：بيە قىسىراپ قالدى. 骡马没有怀胎。②(树果)未结果，不结果，歇枝：بيىل الما قىسىراپ قالىپتى. 今年苹果树歇枝了。

قىسىراق 〈名〉刚配群的三岁母马：جاڭادان بولىنگەن قىسىراقتىڭ ءۇيىرى 刚配群的三岁母马群。

قىسىرات- قىسىرا- 的使动态。

قىسىراۋ قىسىرا- 的不定式。

قىتقىلدا- 〈动〉(鸡)咯咯叫：تاۋىقتىڭ قىتقىلداۋى 鸡咯咯叫。

قىتقىلدات- قىتقىلدا- 的使动态。

قىتقىلداۋ قىتقىلدا- 的不定式。

قىت-قىت 〈拟〉咯咯叫声：قىت-قىت ەتىپ بالاپاندارىن ەرتىپ ءجۇر. 咯咯地领着小鸡。

قىت-قىتتا- 〈动〉发咯咯声：اتەش قىت-قىت-تاپ ءشبيدى جەمگە شاقىردى. 公鸡咯咯咯咯的叫母鸡吃食。

قىت-قىتتاۋ قىت-قىتتا- 的不定式。

قىتىق 〈名〉胳肢：قىتىقتان قورقۋ 怕胳肢 / قىتىعى كەلۋ 怕痒(怕胳肢) ▲ قىتىعىنا ءتيۋ 触犯，触到痛处，使难堪。

قىتىقتا- 〈动〉胳肢，呵痒：بالانى قىتىقتاپ ويناۋ 胳肢小孩儿逗着玩儿。

قىتىقتات- قىتىقتا- 的使动态。

قىتىقتاۋ قىتىقتا- 的不定式。

قىتىقشىل 〈形〉怕呵痒的，怕胳肢的：قىتىقشىل ادام 怕呵痒的人。

قىتىقشىلدىق قىتىقشىل 的抽象名词。

قىتىمىر 〈形〉①苛薄的，忌刻的，不容人的；性情暴躁的 ②(马)爱咬人的，脾气暴躁的 ③冷酷无情的，严酷的。

قىتىمىرلان- 〈动〉①忌刻，不容人，性情暴躁；变得冷酷无情：جاسى ۇلعايعان سايىن قىتىمىرلانىپ بارادى 年纪越大性情变得越暴躁 ②(指马)又咬又踢，脾气古怪，不让接近：بۇل بيە قىتىمىرلانىپ قۇلىنىنادا قاراماي ءجۇر. 这匹母马的脾性真怪，连自己的马驹都不要。

قىتىمىرلاندىر- قىتىمىرلان- 的使动态。

قىتىمىرلانۋ قىتىمىرلان- 的不定式。

قىتىمىرلاۋ 〈形〉较冷酷无情的，有些冷冰冰的，不太热情的；较忌刻的，不太容人的；性情比较暴躁的：قىتىمىرلاۋ ادام 性情比较暴躁的

。人
。词名象抽的 قتمر قتمرلىق
时西东啃鼠老或品食的脆咬嚼)〈拟〉 قتر-
。声萃萃,声吱嘎,声吱咯(的出发
。声吱咯吱咯,响吱喀吱喀〈拟〉 قتر-قتر
تشقان قتر-قتر ەتكىزىپ بىردەمەنى كەمرىپ
。西东么什啃食在地吱喀吱喀鼠老 . جاتر
萃作,响吱咯,响吱嘎,响吱咯〈动〉 قترلا-
声萃: قۇرت جەگەندە قترلاعان داۋس شعادى.
。声吱咯出发会时酷奶干嚼
。态动使的 قترلا- قشرلات-
。式定不的 قترلا- قترلاۋ
陶 ,罐瓦 قش قۇمىرا ▲ 器陶 〈名〉 I قش
。罐
房盖砖用 قشتان ءۇي سالۋ :砖 〈名〉 II قش
。砖红 قىزىل قش / 子
子芥,膏末芥 قشا قاعاز ▲ 菜油 〈名〉 قشا
子菜 قشا مايى ▲ 张纸的膏末芥有带面一;泥
。油
。匠瓦泥,匠瓦砖 〈名〉 قشكەر
قشقاش 见 قسقاش.
:的性酸,的酸发,的味酸,的酸 〈形〉 قشقىل
قشقىل ءدام ءدامدى الما / قشقىل 的酸道味
酸耐)的酸耐 ءتوزىمدى قشقىلعا / 果苹的味酸
(的性 ▲ ازوت قشقىلى 〔化〕 酸硝 ▲ امين
قشقىلى 〔化〕 酸基氨 ▲ اسقازان قشقىلى 酸胃
▲ بور قشقىلى 〔化〕 酸硼 ▲ كومىر قشقىلى
▲ 酸硫 〔化〕 كۇكىرت قشقىلى ▲ 酸碳 〔化〕
ليمون قشقىلى 〔化〕 酸檬柠 ▲ ورگانيكالىق
قشقىل 〔化〕 酸机有 ▲ سىركە قشقىلى 〔化〕
▲ تۇز قشقىلى 〔化〕 酸盐 ▲ قشقىل 酸醋
ءتيۋ قشقىل ▲ 物合化的酸 〔化〕 ەرتىندىلەرى
。重过(的说话),激刺
قشقىلدا- 〈动〉 酸变,酸发: ايران قشقىلداپ
كەتكەن ەكەن. 。了酸太奶酸
قشقىلدان- ①قشقىلدا 的反身态 ② 变酸,带
味酸,酸化: قشقىلدانىپ بارا جاتقان ءسۇت
。子奶的酸变渐渐
。态动使的 قشقىلدان- قشقىلداندىر-
。式定不的 قشقىلدان- قشقىلدانۋ
。态动使的 قشقىلدا- قشقىلدات-
:的味酸带,的味酸带略 〈形〉 I قشقىلداۋ
قشقىلداۋ ▲ 味酸点带果苹 الما قشقىلداۋ ەكەن
。性激刺有带 ءتيۋ
。式定不的 قشقىلدا- II قشقىلداۋ
:的味酸带,的味酸有,的酸 〈形〉 قشقىلدى
بور ▲ 食饭的味酸有带 قشقىلدى تاماق
。盐酸硼 〔化〕 قشقىلدى تۇز
قشقىلدىق 〈名〉 酸性,酸度,含酸量: اسقازان
شىرىنىنىڭ قشقىلدىعى 胃液的酸度 /
توپىراقتىڭ قشقىلدىعى 土壤的酸性 ▲ ءتيىمدى
。度酸效有 〔化〕 قشقىلدىق
有没,的味酸带不,的酸不 〈形〉 قشقىلسىز
的性酸 ▲ اسقازاننىڭ قشقىلسىز سۇيىق ءبولۋى
。水溢胃 〔医〕
酸带,的味酸带略,的酸稍 〈形〉 قشقىلتىم
的溜溜酸 قشقىلتىم كەسپە :的溜溜酸,的味
。面汤
声大 ,叫呼声大 ;叫尖,叫喊 〈动〉 قشقىر-
قشقىرعان داۋس ەستىلدى :呼疾声大,叫喊
。声叫喊有到听
。式定不的 قشقىر- قشقىرۋ
处冬过 ,地营冬,场牧冬 〔口〕〈名〉 قشلاق
。所
:的砖产生,的多砖,的砖有 〈形〉 قشتى
قشتى دودەگە 。檐房的砌砖
。式定不的 II قشى- قشۋ
〔植〕 بوز قشى ▲ 菜油 〔植〕〈名〉 I قشى
油 قشى ۋرىعى ▲ 菜油 قشى مايى ▲ 芥灰
。籽菜
قشى- II 〈动〉 痒,发痒,刺痒 ▲ ارقاسى قشۋ
① 背后发痒 ② 挨打的预兆 ▲ اۋزى قشۋ ①
嘴痒痒 ② 想说话的预兆 ▲ كوزى قشۋ ① 眼
睛发痒 ② 要哭的预兆 ▲ تابان قشۋ ① 脚掌
发痒 ② 要出门或要走路的预兆 ▲ ءتىل
قشۋ ① 舌头发痒,嗓子发痒 ② 要说话的预
兆 ▲ قول قشۋ 手发痒 ② 要干活的预兆 ▲
قشىعان جەرىنە ءتيۋ ①触到痒处②击中要害,
打到痛处。
قشىق 见 قتىق.

قىشىمانى ：癣疥，疮疥 〔医〕〈名〉 قىشىما
。治医去要，疮疥了患 . كەرەك ئۈتمەە داۋالىتىش
。痒发，痒 ② 态身反的 I -قىشى ① -قىشىن
，理纹的上底鞋或蹄驼骆指）① 〈名〉قىشىر
قاشىنىتىپ ▲（面）皮磷，面擦的盒柴火②缕纹
。臊害知不，耻羞知不，耻羞有没 قىشىرى جوق
后到咬齿牙被石沙的中物食）〈动〉 -قىشىرلا
。响哧呵哧呵（音声的出发
ئىسىت ▲ 态动使的 -قىشىرلا -قىشىرلات
。牙咬，牙磨 قىشىرلاتتۇ
。态动使的 -قىشىرلات -قىشىرلاتقىز

。态动使的 -قىشىرلات -قىشىرلاتتىر
。式定不的 -قىشىرلا قىشىرلاۋ
进里嘴）ئۈتتە قىشىر-قىشىر ：قىشىر-قىشىر
。响哧呵哧呵（子沙了
。态动使的 I -قىشى -قىشىت
。态动使的 -قىشىت -قىشىتقىز
疥 كەنە قىشىتپا ▲ 癣疥，痒刺 〈名〉 قىشىتپا
。螨
。态动使的 -قىشىت -قىشىتتىر
。匠器陶 〈名〉 قىشىشى

ل

ل 哈萨克文字母表中的第十四个字母。

لابا 〈名〉喇叭,扬声器。

لاباز 〈名〉粮食店,米面店。

لابازشى 〈名〉粮店主人,米面商人。

لاباق 见 لاباقتى.

لاباقتى 〈名〉〔旧〕班房,监狱,牢房。

لابورانت 〈名〉(实验室的)实验员;(实验室的)教授助手。

لابوراتوريا 〈名〉实验室,试验室,化验所: حيميالىق لابوراتوريا 化学实验室。

لابوراتوريالىق 〈形〉实验室的,化验所的: لابوراتوريالىق انالىز 化验室的检验。

لابرادور 〈名〉〔矿〕拉长石。

لاۆا 〈名〉〔地〕(火山)熔岩,岩浆。

لاۆاندا 〈名〉〔植〕拉芬大,薰衣草。

لاۆر 〈名〉〔植〕月桂树 ▲ لاۆر تۇقىمداسى 月桂树属。

لاۆسان 〈名〉①合成纤维②合成纤维布料。

لاگەر 〈名〉① 营,兵营;露营,野营;夏令营;阵营,营垒: اسكەري لاگەر 军营 / بالالار جازدىق لاگەرى 儿童夏令营 ② 集中营,感化营;俘虏营: لاگەرگە قاماۋ 关在集中营里。

لاعمان 〈名〉拉面,抻面。

لاعۋ Ⅱ لاق- 的不定式。

لاعۋشىلىق 〈名〉① 流浪,离群落单,离散 ② 犯错误。

لاعىل 〈名〉[阿] 红宝石,红玉: لاعىل تاس 红宝石。

لاعىلداي 〈形〉宝贵的,珍贵的,有价值的。

لاعىنەت 〈名〉[阿] 诅咒,咒骂,真主的弃绝: لاعىنەت ايتۋ 深恶痛绝 ▲ لاعىنەت قامىت 枷锁。

لاعىنەت-قارعىس 〈名〉诅咒,咒骂。

لاعىنەتتە- 〈动〉诅咒,咒骂: جەرىنە جەتە لاعىنەتتەۋ 深恶痛绝。

لاعىنەتتەس- لاعىنەتتە- 的交互态。

لاعىنەتتەۋ لاعىنەتتە- 的不定式。

لاد 〈名〉〔乐〕调式;调子。

لادان 〈名〉乳香;(敬神的)神香。

لاج 〈名〉办法,方法;手段: ەشقانداي لاج جوق 没有办法 / لاجى تاۋسىلۋ (قۇرۋ) 毫无办法。▲ لاج (لاجى) بارما! 没有办法! ▲ لاجى بولسا 有可能的话,有办法的话。

لاجدا- 〈动〉想办法,想方设法;将就: لاجداپ اپارىپ بەرۋ 想办法送去 / قيىنشىلىقتى لاجداپ جەڭۋ 设法克服困难 / لاجداپ كۇن كورۋ 将就着过日子。

لاجداۋ لاجدا- 的不定式。

لاجسىز 〈形〉毫无办法的,束手无策的,无可奈何的: لاجسىز ماقۇل كورۋ 没有办法,只好同意 / لاجسىز كەلۋ 不得不来。

لاجسىزدان Ⅰ〈副〉毫无办法地,无可奈何地,不得已地。

لاجسىزدان- Ⅱ〈动〉毫无办法,束手无策,变得无可奈何。

لاجسىزداندىر- لاجسىزدان- Ⅱ 的使动态。

لاجسىزدانۋ لاجسىزدان- Ⅱ 的不定式。

لاجسىزدىق لاجسىز 的抽象名词。

لازارەت 〈名〉(军队的)医务所,小医院。

لازىم 〈名〉① 需求,需要: ولارعا نە لازىم؟ 他们需要什么? ② 必须,应该,应当: ەرتەڭ كەلۋىڭ لازىم. 你必须明天来。

لاي 〈名〉① 泥,泥浆: لاي يلەۋ 和泥 / ۇستى-باسى لاي 浑身是泥②污浊的,混浊的: لاي سۋ 混浊的水。

لايلا- 〈动〉① 搅浑,弄浑: سۋدى لايلاۋ 把水

浑搅 / سۇدى لايلاپ بالىق ۋوستاۋ 鱼摸水混 ②
泥糊，泥抹：تامدى لايلاپ الۋ 墙抹泥用 ▲ بالىق
اۋلاي الماعان سۇدى لايلار. 【谚】不会捕鱼的
人会把水搅浑。

لايلان- لايلا- 的被动态。

لايلاندىر- لايلان- 的使动态。

لايلات- لايلا- 的使动态。

لايلاۋ لايلا- 的不定式。

لايلى 〈形〉泥泞的；浑浊的，浑的：لايلى جول
泥泞的路 / لايلى سۇ 浑浊的水。

لايلىق 〈形〉泥的，和泥的：لايلىق تو پىراق تاسۇ
运送和泥的土。

لايلىلىق لايلى 的抽象名词。

لايىنەر 〈名〉英、美等国)定期船；班机。

لايساڭ 〈名〉① 泥泞，翻浆：جاڭبىر جاۋىپ
جول لايساڭ بولىپ كەتتى. 雨后道路泥泞。②
混乱；忙乱：مىنادىي لايساڭدا اياق باسقا، باس
اياقتا اينالدى. 忙得脚打后脑勺。

لايساڭدا- 〈动〉变得泥泞，翻浆。

لايساڭدان- لايساڭدا- 的反身态。

لايساڭدات- لايساڭدا- 的使动态。

لايساڭداۋ لايساڭدا- 的不定式。

لايسىز 〈形〉无泥的，不泥泞的；干的。

لايسىزدىق لايسىز 的抽象名词。

لايىعىنشا 〈副〉适当地，必要(的)，合理地。

لايىق 〈形〉合适的，妥当的，适宜的：وسىلاي
ىستەۋ وتە لايىق 这样做很合适 / لايىعىمەن شەشۋ
妥当地解决 ▲ لايىق كورۋ (تابۋ) 认为合适，
赞同，同意。

لايىقسىز 〈形〉不合适的，不适合的，不妥当
的，不适宜的：مۇلدە لايىقسىز 完全不合适 /
لايىقسىز ۋسىنىس 不妥当的建议。

لايىقسىزدان- 〈动〉显得不合适，显得不妥当，
显得不恰当。

لايىقسىزدانۋ لايىقسىزدان- 的不定式。

لايىقسىزدىق ① لايىقسىز 的抽象名词 ② 不
妥，不合适，不恰当。

لايىقتا- 〈动〉使适合于……，使适应于 …
…，使符合于……，弄得妥当：كيىمدى بويعا
لايىقتاپ ٴپىشۋ 量体裁衣 / ماقالانى ٴس

جۇزىندىك جاعدايعا لايىقتاپ جازۋ 写文章
要符合于实际情况。/ ٴسوزدى لايىقتاپ سويلەۋ
说话要注意分寸。

لايىقتال- لايىقتا- 的被动态。

لايىقتان- لايىقتا- 的反身态。

لايىقتاس- لايىقتا- 的交互态。

لايىقتات- لايىقتا- 的使动态。

لايىقتاۋ I لايىقتا- 的不定式。

لايىقتاۋ II 〈形〉较为合适的，比较妥当的，比
较适宜的。

لايىقتى 〈形〉合适的，适当的，妥当的，妥善
的：لايىقتى شارا قولدانۋ 采取适当的措施 /
لايىقتى ورنالاستىرۋ 妥善安排。

لايىقتىلىق لايىقتى 的抽象名词②合适，妥当，
恰如其分。

لايىم 〈副〉① 祝愿或诅咒用语（ 让真主
……：لايىم، قۇداي ساقتاسىن! 让真主保佑
你！/ لايىم، ولىگىڭ كورىلمەي قالسىن! 真主
让你不得好死！ ② 怎么也，无论如何也；
千万，绝对：لايىم، ايتپايمىن 怎么也不说。

لاكەي 〈名〉① 仆人，仆役，侍从，听差 ②
〔转〕奴才，走狗。

لاكەيلىك ①لاكەي 的抽象名词 ② 仆人的地
位，侍从身分。

لاق I 〈名〉(六个月以内的)山羊羔：ەگىز
لاق 双羔 ▲ اش قۇلاقتان تىش قۇلاق، ايداعانىم
ەشكى لاق. 眼不见心不烦，耳不闻心不烦；不
闻不问 ▲ لاق تارتۋ 刁羊 ▲ لاق تەكە 未去
势的六个月的种山羊。

لاق II : **لاق ەتۋ** ① 哗的一声，扑哧一声：سۇ
لاق ەتىپ توگىلدى. 水哗的一声倒出来了。
② 〔转〕轻易地，容易地；一下子：لاق ەتىپ
سەنە سالۋ 轻信。

لاق- III 〈动〉① 迷路，迷途；乱跑，离群：
لاعىپ جۇرگەن تۇيە كوردىڭىز بە؟ 您看见一峰
离群的骆驼了吗？②〔转〕乱说，(话)离题，
信口开河：سەن قايداعىنى سويلەپ لاعىپ
كەتكەنىڭ نە؟ 你怎么东拉西扯乱说一气？

لاقا 〈名〉〔动〕鲶鱼。

لاقاپ 〈名〉① 外号，绰号 ② 传闻，谣传，

لاقاپ سۆزدەر / 言谣布散 لاقاپ تاراتۇ ：言流
لاقاپ ▲ 号绰，号外 ات لاقاپ ▲ 语蜚言流
。闻传 ئاڭگىمە

لاقات 〈名〉〔阿〕 洞偏墓坟，穴墓，穴洞 。
لاقاتا- 〈动〉 穴墓挖 。
لاقاتاۋ لاقاتا- 的不定式 。
لاق-لاق: لاق-لاق توگۈلۈ 咕嘟咕嘟地倒出，
。出撒地咕嘟咕嘟
لاقپا 〈形〉 ① 离群的；迷路的；到处乱跑的：
题离，的气一说胡 ② 羊山的群离 لاقپا ئىشكى
的：لاقپا سۆز 离题的话 。
لاقسا 〈形〉 老的，老朽的：ئبارى ده لاقسا
كارىلەر 全都是老人 。
لاقسىز 〈形〉 无山羊羔的：لاقسىز ئىشكى 无羔
。羊山的
لاقتا- 〈动〉 （山羊）产羔：بىيىل ئگـــىزدەن
لاقتاغان ئىشكى وته كوپ. 今年产双羔的母山羊
。多很
لاقتاي 〈形〉 ① 象山羊羔似的；小的 ② 健康
。的跳乱蹦活，的
لاقتاس- لاقتا- 的交互态 。
لاقتات- لاقتا- 的使动态 。
لاقتاۋ لاقتا- 的不定式 。
لاقتى 〈形〉 有山羊羔的，带山羊羔的：لاقتى
ئىشكى 有羔的母山羊 。
لاقتىر- 〈动〉 扔，投，掷，抛，甩：تاش لاقتىرۇ
扔石头 / گرانات لاقتىرۇ 投弹 / كوككه لاقتىرۇ
抛到空中 ▲ تاش لاقتىرۇ ① 扔石头，掷石头
② 暗害，伤害 ▲ تاش لاقتىرىم جەر 近距离，
。处远不
لاقتىرت- لاقتىر- 的使动态 。
لاقتىرۇ- لاقتىر- 的不定式 。
لاقتىرىل- لاقتىر- 的被动态 。
لاقتىرىس- لاقتىر- 的交互态 。
لاقشا 〈形〉 象山羊羔似的；活蹦乱跳的，蹦
蹦跳跳的：لاقشا سەكرۈ 象山羊羔似地活蹦
。跳乱
لاقىلدا- 〈动〉 咕嘟咕嘟地流出：شەلەكتەگى
سۇ لاقىلداپ توگىلدى. 水桶里的水咕嘟咕嘟地
。了来出倒

لاقىلدات- ① لاقىلدا- 的使动态 ② 大口大口
地吐：لاقىلداتىپ قان قۇسۇ 大口大口地吐血。
لاقىلداۋ لاقىلدا- 的不定式 。
لالاگۈل 〈名〉〔植〕 百合 ▲ لالاگۈل تۇقىمداسى
〔植〕 百合科 。
لاما I 〈名〉〔宗〕 喇嘛：لاما ئدىنى 喇嘛教。
لاما II 〈名〉〔动〕 羊驼 。
لامبوك 〈名〉 兰布克缎纹布 。
لامپا 见 لامپى.
لامپاس 〈名〉 （衣服的）彩色镶条：قىــزىل
لامپاس 红色镶条 。
لامپاستا- 〈动〉 （在裤子的骑缝上）加镶条，
。边镶
لامپاستات- لامپاستا- 的使动态 。
لامپاستاۋ لامپاستا- 的不定式 。
لامپاستى 〈形〉 带镶条的，骑缝上有镶条(镶
边)的 。
لامپوشكا 〈名〉 灯泡 。
لامپى 〈名〉〔口〕 ① 灯：گازاۋاي لامپى 汽
灯 ② 喷灯 ③ 电子管，真空管 ▲ لامپى ماي
。油煤
لانتسەننىك 〈名〉〔动〕 蛞蝓鱼 。
لاك 〈名〉 ① 牛瘟；兽疫 ② 〔转〕 祸灾，灾难；
作恶：جاۋدىڭ لاكى 敌人的作恶 ▲ لاك سالۇ
。难灾成造，乱骚，乱捣
لاڭگى 〈名〉 毽踢 。
لاڭدا- 〈动〉 造成灾难，捣乱，作恶，破坏，作
孽：ئۆي ئىشىن لاڭداپ بولدىڭ (你)把全家给
。了毁
لاڭدات- لاڭدا- 的使动态 。
لاڭداۋ لاڭدا- 的不定式 。
لاڭدىلىق ① لاك 的抽象名词②灾祸，灾难，
。殃祸
لاكسىز 〈形〉 无危害的，对……无损害的，不
。的良善，的实老；的害妨
لاڭشى 〈名〉 捣乱者，制造骚乱的人，造成灾
。人的难
لاپ: لاپ بەرۇ 一拥而上，拥向……（火）لاپ
ەتۇ 一下着起，爆燃 ▲ لاپ قويۇ 一拥而上，
拥向 ……

لاپاس 〈名〉子棚，棚草，棚罩，棚凉：**مىسك**
الدىنا لاپاس سالۇ 子棚搭前门 / ات بايلايتىن
لاپاس 棚马 。
لاپ-لاپ: لاپ-لاپ جانۇ (ەتۋ) 熊熊燃烧，着
得旺盛：وت لاپ-لاپ جانىپ جاتىر. 火熊熊燃
烧。
لاپىز 〈名〉〔植〕秋水仙 。
لاپىلدا- 〈动〉 ① 熊熊燃烧，着得旺盛：
پەشتىڭ وتى لاپىلداپ جانىپ جاتىر. 炉火着得
旺盛 。② 〔转〕充满活力，精力 旺盛，生气
勃勃：لاپىلداعان جاستىق شاق 充满活力的青
年时代 。
لاپىلدات- لاپىلدا- 的使动态 。
لاپىلداۋ لاپىلدا- 的不定式 。
لاپىر- 见 لەپىر-.
لارەك 〈名〉〔俄〕售货棚(亭)。
لارى 〈名〉〔方〕储粮箱 。
لاس 〈形〉脏的，肮脏的，不卫生的， 龌龊的，
污秽的：ۇيدىڭ ىشى وتە لاس. 屋里很脏 。/
لاس ادام 不讲卫生的人 。
لاستا- 〈动〉 弄脏，污染；沾污：بالالار ۇيدى
لاستاپ تاستادى. 孩子们把屋子弄脏了 。
لاستاعىش 〈形〉不讲卫生的，不爱干净的，不
整洁的 。
لاستان- لاستا- 的被动态 。
لاستاندىر- لاستان- 的使动态 。
لاستات- لاستا- 的使动态 。
لاستاۋ لاستا- 的不定式 。
لاستىق ① لاس 的抽象名词 ② 脏，肮脏，龌
龊 。
لاسى 〈名〉哈拉库力羊羔皮(的不毛之处 。
لات 〈形〉 脏的，肮脏的，不卫生的，龌龊的：
لات جەردە ويناماۋ 不在脏的地方玩儿 ▲ لاتتىڭ
دوسى – شىبىن. 【谚】苍蝇爱肮脏 。
لاتيفا 〈名〉笑话；奇闻，故事 。
لاتتىق ① لات的抽象名词②脏，肮脏，龌龊 。
لاتىن 〈名〉拉丁：لاتىن تىلى 拉丁语 / لاتىن
ارىپى 拉丁字母 。
لاتىنداندىر- 〈动〉拉丁化：جازۋدى لاتىنداندىرۋ 文字拉工化 。
لاتىنداندىرۋ لاتىنداندىر- 的不定式 。
لاتىنداندىرىل- لاتىنداندىر- 的被动态 。
لاتىنشا 〈形〉 ① 拉丁的：لاتىنشا جازۋ 拉丁
字母 / لاتىنشا سويلەۋ 讲拉丁语 ② 拉丁语；
拉丁文 。
لاتىنشالا- 〈动〉讲拉丁语：لاتىنشالاپ سويلەۋ
用拉丁语讲话 。
لاتىنشالاس- لاتىنشال- 的交互态 。
لاتىنشالاستىر- ①لاتىنشالاس- 的使动态 ②
拉丁化：جازۋدى لاتىنشالاستىرۋ 使字母拉丁
化 。
لاتىنشالاستىرۋ لاتىنشالاستىر- 的不定式 。
لاتىنشالاستىرىل- لاتىنشالاستىر- 的被动态 。
لاتىنشالاسۋ لاتىنشالاس- 的不定式 。
لاتىنشالاۋ لاتىنشالا- 的不定式 。
لاتقا 〈名〉渣，渣滓，糟粕 。
لاۋ 〈名〉(摊派的)驿马，役畜；差役 ▲ لاۋ اياق
(骑用的)劣畜 ▲ لاۋ تارتۋ 拉客人，拉旅客 。
لاۋازىم 见 لاۋزىم.
لاۋزىم 〈名〉官衔，职位，职务 。
لاۋلا- I 〈动〉 熊熊燃烧，火焰熊熊，着得旺
盛：وشاقتاعى وت لاۋلاپ جانىپ جاتىر. 炉火
着得正旺 。
لاۋلا- II 〈动〉 摊派差役；骑用驿马：اتتى
لاۋلاپ مىنۋ 乘用派差役的马 。
لاۋلات- لاۋلا- I II 的使动态 。
لاۋلاۋ لاۋلا- I II 的不定式 。
لاۋ-لاۋ: لاۋ-لاۋ ەتۋ 熊熊燃烧，着得旺盛 。
لاۋرەات 〈名〉奖金获得者，获奖(金)者 。
لاۋرەاتتىق 〈形〉奖金获得者的 。
لاۋشى 〈名〉差役，赶送役畜的人 。
لاۋىلدا- 〈动〉熊熊燃烧，着得旺盛：وت لاۋىل-
داپ جانىپ جاتىر. 火熊熊燃烧着 。
لاۋىلدات- لاۋىلدا- 的使动态 。
لاۋىلداۋ لاۋىلدا- 的不定式 。
لاحات 见 لاقات.
لاحۋ 〈名〉拉祜族：لاحۋ تىلى 拉祜语 。
لاحۋشا 〈形〉 ① 拉祜族的，拉祜族式的：
لاحۋشا كيىم 拉祜族服装 ② 拉祜语：لاحۋشا
سويلەۋ 讲拉祜语 。

لاشكەر 〈名〉[波]〔旧〕兵，兵士，战士。
لاشىق 〈名〉草房，茅舍，陋室 ▲ قارا لاشىق 破旧的毡房，寒室。
لاشقىسىز 〈形〉无草房的，无茅舍的，上无片瓦的。
لاشقتاي 〈形〉（指房屋）简陋的，窄小的：
لاشقتاي ئۆي 窄小的房子。
لاشقىتىق 〈形〉草房的，茅屋的；用做茅屋的：
لاشقىتىق اغاش 盖草房的木料。
لاشىن 〈名〉〔动〕游隼，鸭虎。
لاشىنداي〈形〉象鹰一样的；矫健的，敏捷的。
ئلاپباي 〈叹〉是，对。
لابلەمە 〈名〉甜菜，糖萝卜。
ئلاززات〈名〉愉快，快感，乐趣，兴味，趣味；享乐，喜悦感 ▲ ئلاززات الۋ 感到舒服，得到乐趣，享受快感；欣赏。
ئلاززاتتان- 〈动〉得到享受，得到快，感到舒服，得到乐趣；欣赏。
ئلاززاتتاندىر- ئلاززاتتان- 的使动态。
ئلاززاتتانۋ ئلاززاتتان- 的不定式。
ئلاززاتتى〈形〉令人快感的，惬意的，舒服的，甜美的，有乐趣的：ئلاززاتتى ئومىر 有乐趣的生活。
ئلاززاتتىلىق ئلاززاتتى 的抽象名词。
لايلەك 〈名〉〔动〕鹳。
لايلەكشوپ 〈名〉〔植〕隐子草属。
ئلايلۋ ئلايلى- 的不定式。
ئلايلى I 〈名〉〔植〕蜀葵。
ئلايلى- II 〈动〉① 游荡，闲逛，信步而行，漫无目的的游逛：ئلايلىپ جۇرە بەرمەي ەڭبەككە ارالاسۋ 不要闲逛，要参加劳动 ② 晕头转向，昏眩；东倒西歪：اراق ئىشىپ ئلايلۋ 喝酒喝得晕头转向。
ئلايلىس- ئلايلى- 的交互态。
ئلايلىت- ئلايلى- 的使动态。
ئلايىم〈副〉经常，时常，往往。
لاكپە 〈名〉〔口〕店铺，门市部。
لالاگۇل 〈名〉〔植〕百合。
ئلام: ئلام دەمەۋ 一言不发，一声不吭：ول قانشا ازاپ تارتسا دا، ئلام دەپ كورگەن ەمەس.
他不管吃了多少苦头，可是从来不吭声。/
ئلام دەسپەۋ 互不说话。
ئلام-مەم: ئلام-مەم دەمەۋ 一声不吭，一言不发：ئلام-مەم دەمەي كەتىپ قالۋ 一言不发就走。
لانەت 见 لاعىنەت.
لاڭكە 〈名〉一种劣等的布料。
ئلاپسى 〈名〉欲望 ▲ ئلاپسى جالاڭداعان جالاڭاش قالتىرادى.【谚】贪得无厌会落得身败名裂。
لاسكەر 见 لاشكەر.
لاستىك 〈名〉羽毛绒，羽缎。
ئلات-مانات 〈名〉法兰绒，红呢绒。
لاۋلىگۋ لاۋلىك- II 的不定式。
لاۋلىك I 〈名〉叫喊，吵嚷，叫嚷：قۇر لاۋلىك 空喊。
لاۋلىك- II 〈动〉（激动地）叫喊，吵闹，吵嚷，叫嚷：لاۋلىكپەي كەتىڭدەرشى! 别吵吵嚷嚷，走开！
لاۋلىكتىر- لاۋلىك- II 的使动态。
لەبەدكا 〈名〉〔技〕起重机，卷扬机，绞盘，绞车。
لەبەدكاشى 〈名〉绞盘工人，绞车工人。
لەبىز 〈名〉① 声音，气息：جەلدىڭ لەبىزى 风的声音 ② 口气，语气，意图：ونىڭ لەبىزىنە قاراعاندا بارمايتىن سەكىلدى. 听他的口气好象他不想去。③ 迹象，动静；反应：بوراننىڭ لەبىزى ئبىلىنىپ تۇر. 有刮大风的迹象。
لەبىزدەس- 〈动〉交谈，谈话：لەبىزدەسكەلى كەلدۋ 想来交谈交谈。
لەبىزدەستىر- لەبىزدەس- 的使动态。
لەبىزدەسۋ لەبىزدەس- 的不定式。
لەبىزدىك 〈形〉语气的，口气的，有意图的 ▲ لەبىزدىك سوزدەر 〔语〕语气词。
لەگەن 〈名〉盆，洗手盆：كىر جۋاتىن لەگەن 洗衣盆。
لەگەندە- 〈动〉用盆装：سۋدى لەگەندەپ شىعارۋ 用盆把水倒出去。
لەگەندەۋ لەگەندە- 的不定式。
لەگەنسىز 〈形〉无盆的：لەگەنسىز كىر

جۆلملايدى 没有盆不能洗衣服。

لەززە 〈副〉一瞬间，刹那间；马上，立刻，立即：لەززە عايىپ بولۇ 一瞬间不见了 / لەززە قايتىپ كەلۇ 马上回来。

لەيتەنانت 〈名〉〔军〕尉官；中尉 ▲ اغا لەيتەنانت 上尉 ▲ كاپيتان لەيتەنانت 海军大尉 ▲ كىشى لەيتەنانت 少尉。

لەك 〈名〉排列，队列；群：ەرەۆلشـلـەردىك الدىڭعى لەگى 游行队伍的前列。

لەكەر 〈名〉纽带，媒介；连接物：كەۋىنىڭ اراسىنا لەكەر بولىپ وتىرعان جالعىز بالا. 他两口子之间起纽带作用的就是那唯一的孩子。
▲ لەكەر قىلۇ 凑合，将就。

لەكەرلە- 〈动〉凑合，对付，将就：لەكەرلەپ كيۋ 凑合着穿 / لەكەرلەپ قىستان شىعۇ 凑合着过冬。

لەكەرلەگىش 〈形〉能凑合的，能对付的，能将就的。

لەكەرلەس- لەكەرلە- 的交互态。

لەكەرلەت- لەكەرلە- 的使动态。

لەكەرلەۋ لەكەرلە- 的不定式。

لەكەرلەۋشى 〈名〉凑合着修……的人，将就做……的人。

لەك-لەك 〈形〉成群结队的，一列一列的，浩浩荡荡的：ادامدار لەك-لەگىمەن جينالىس الاڭىنا كەلدى. 人们成群结队地进入会场。/ لەك-لەك اتتى اسكەر 一队一队的骑兵。

لەكسەما 〈名〉〔语〕词汇单位，词。

لەكسيا 〈名〉讲座，讲演：لەكسيا تىڭداۋ 听讲演 / لەكسيا ۇيىمداستىرۋ 组织讲座。

لەكسيكا 〈名〉词汇，语汇，字汇。

لەكسيكالان- 〈动〉词汇化，具有词汇意义，变为词组。

لەكسيكالانۋ لەكسيكالان- 的不定式。

لەكسياكالىق 〈形〉词汇的，语汇的，字汇的：لەكسيكالىق ماعىنا 词汇意义 / لەكسيكالىق قور 词库。

لەكسيكوگرافيا 〈名〉① 辞典（辞书）编辑法 ② 辞书，辞典类书籍。

لەكسيكوگرافيالىق 〈形〉辞曲（辞书）编辑法的；辞书的。

لەكسيكولوگ 〈名〉词汇学家，辞学家。

لەكسيكولوگيا 〈名〉词汇学，辞学。

لەكسيكولوگيالىق 〈形〉词汇学的，辞学的。

لەكسيكون 〈名〉①词典，字典②词汇，语汇。

لەكتور 〈名〉讲演人，讲师。

لەكتورلىق 〈名〉演讲的工作，演讲的任务。

لەكتسيا 见 لەكسيا.

لەمما 〈名〉〔数〕辅助定理，预备定理，引定理。

لەنينيزم 〈名〉列宁主义：لەنينيزم جولىمەن العا! 沿着列宁主义的道路前进！

لەنينشىل 〈形〉① 列宁的，列宁主义的：لەنينشىل پارتيا 列宁主义的党 ② 列宁主义者。

لەنينشىلدىك لەنينشىل 的抽象名词。

لەنتا 〈名〉带子，（装饰用）条带；带形物：جىبەك لەنتا 绸带 / ماگنيتتى لەنتا 磁带 / كينو لەنتاسى 电影胶片。

لەپ 〈名〉① 微风，轻风：سالقىن لەپ 凉爽的微风 ② 气，劲，魄力：اعىننىڭ لەبىمەن قايىق ٴوزى جىلجىپ بارادى. 船靠河水的冲力向前移动。③〔转〕声音，气息；主张：اقىندار لەبى 诗人们的主张 ▲ لەپ بەلگىسى 〔语〕感叹号。

لەپەس 〈名〉心声，声息；消息 ▲ جاقسى لەپەس جارىم ىرىس - 好话鼓舞人心。

لەپتى 〈形〉① 有气流的；强劲的，猛烈的：سۋىق لەپتى كۇز 寒冷的秋天 / سالقىن لەپتى جەل 凉风 ②〔语〕送气的 ▲ لەپتى سويلەم 〔语〕感叹句。

لەپتىك 〈名〉乳罩。

لەپىلدە- 〈动〉急着，急着要……，急忙要……，赶快要……：لەپىلدەپ وتىرا الماۋ 急得坐不住。

لەپىلدەك 〈形〉心急的，急躁的，无耐心的：لەپىلدەك كىسى 心急的人。

لەپىلدەس- لەپىلدە- 的交互态。

لەپىلدەت- لەپىلدە- 的使动态。

لەپىلدەۋ لەپىلدە- 的不定式。

لەپىر- ① 〈动〉激动起来,慷慨激昂,滔滔不绝: ول سۆيلەگەن سايىن لەپىرە ئتۇستى. 他越说越滔滔不绝。② 变得猛烈,变得厉害,起劲: جەل لەپىرە ئتۇستى. 风刮得越来越猛烈。

لەپىرمە 〈形〉爱吹牛的,夸海口的: لەپىرمە ئسوز 夸夸其谈。

لەپىرمەلىك لەپىرمە 的抽象名词。

لەپىرت- لەپىر- 的使动态。

لەپىرۋ لەپىر- 的不定式。

لەپىرىس- لەپىر 的交互态。

لىبەرال 〈名〉自由主义者,自由派,自由主义分子。

لىبەرالدىق 〈名〉自由主义行为(作风);纵容态度。

لىبەرالىزم 〈名〉自由主义,自由主义作风,纵容态度,无原则的宽容,姑息。

لىبەرالشىل 〈形〉自由主义的;自由派的。

لىزۋ 〈名〉黎族: لىزۋ ئتىلى 黎族语。

لىزۋشا 〈形〉① 黎族的,黎族式的: لىزۋشا كىيىم 黎族服装 ② 黎族语: لىزۋشا ۆيرەنۋ 学习黎族语。

لىمون 〈名〉柠檬: لىمون اعاش 柠檬树 ▲ لىمون المۇرت 柠檬梨。

لىموناد 〈名〉柠檬汽水,柠檬水。

لىمفا 〈名〉〔生理〕淋巴,淋巴液: لىمفا تامىرى 淋巴管 / لىمفا بەزى 淋巴结 / لىمفا جۇيەسى 淋巴系统。

لىنگۆيستىكا 〈名〉语言学。

لىنگۆيستىكالىق 〈形〉语言学的: لىنگۆيستىكالىق دالەلدەر 语言学论据。

لىنزا 〈名〉透光镜。

لىنزالى 〈形〉装有透镜的。

لىرا 〈名〉〔天〕天琴座。

لىرىك 〈名〉抒情诗人。

لىرىكا 〈名〉抒情诗。

لىرىكادايى 〈形〉抒情诗似的,抒情般的。

لىرىكالىق 〈形〉抒情的: لىرىكالىق ولەڭ 抒情诗。

لىرىكادايى 〈形〉不带抒情的,不是抒情的。

لىركاسىز 〈形〉不带抒情的,不是抒情的。

لىسۋ 〈名〉傈僳族: لىسۋ ئتىلى 傈僳语。

لىسۋشا 〈形〉① 傈僳族的,傈僳族式的: لىسۋشا ئبى 傈僳族舞蹈 ② 傈僳语: لىسۋشا ۆيرەنۋ 学习傈僳语。

لىتى 〈名〉〔化〕锂。

لىتوگرافىيا 〈名〉石印术,石印法。

لىتولوگىيا 〈名〉岩石学,沉积岩石学。

لىتوپون 〈名〉〔化〕立德粉,锌钡白。

لىتر 〈名〉升,公升: ئبىر لىتر ئسۇت 一升奶。

لىترلىك 〈形〉升的,一升容量的: لىترلىك ىدىس 一升容量的器具。

لوبا 〈名〉珞巴族: لوبا ئتىلى 珞巴语。

لوباشا 〈形〉① 珞巴族的,珞巴族式的: لوباشا كىيىم 珞巴族服装 ② 珞巴语: لوباشا ۆيرەنۋ 学习珞巴语。

لوبيا 〈名〉〔植〕菜豆,豆角。

لوبلۋ لوبلى- 的不定式。

لوبلى- 〈动〉① 恶心,想呕吐: جۇرەك لوبلۋ 恶心 ② 〔转〕动摇,摇摆不定: لوبلىپ سەرتىنەن قايتۋ 背约失信。

لوبلىت- لوبلى- 的使动态。

لوبى 〈名〉〔植〕萝卜。

لوگارىفم 〈名〉〔数〕对数。

لوگىك 〈名〉逻辑学家。

لوگىكا 〈名〉逻辑,逻辑学,论理学: لوگىكاعا ۆيلەسپەيدى 不合逻辑。

لوگىكالى 〈形〉合乎逻辑的;合理的。

لوگىكالىق 〈形〉逻辑上的,理论上的: لوگىكالىق قاتەلىك 逻辑上的错误。

لوگىكاسىز 〈形〉不合逻辑的,不合理论的;不合理的。

لوگىكاسىزدىق لوگىكاسىز 的抽象名词。

لوعات 见 لۋعات.

لوجا I 〈名〉包厢,厢座。

لوجا II 〈名〉枪床,枪托。

لوكەت 〈名〉犁铧。

لوقىا 〈名〉(役畜未经休息吃草喝水后背上长出的)肿胀。

لوقى 见 لوقىا.

لوقى 〈名〉肿胀,肿块,胀肿。

لوقسۇ لوقسى- 的不定式。

لوقسى- 〈动〉欲呕,想呕吐。

لوقست- لوقسى- 的使动态。

لوقىلدا- 〈动〉① 松动,变松,晃动,摇荡。② (马)连跑带颠。

لوقىلداق 〈形〉① 晃动的,肥大的 ② 颠的,走路不稳的。

لوقىلدات- لوقىلدا- 的使动态。

لوقىلداۋ لوقىلدا- 的不定式。

لوم 〈名〉(尖端的)铁棒,铁棍: لومىمەن مۇز ويۇ 用铁棍碎冰。

لومدا- 〈动〉用铁棍打,抡铁棒。

لومدات- لومدا- 的使动态。

لومداۋ لومدا- 的不定式。

لومدىق 〈形〉铁棒的,用做铁棍的。

لوڭقا 〈名〉火罐儿: لوڭقا سالۋ 拔罐子。

لوڭقالا- 〈动〉拔罐子,拔火罐儿: لوڭقالاپ ەمدەۋ 拔火罐儿治疗。

لوڭقالات- لوڭقالا- 的使动态。

لوڭقالاۋ لوڭقالا- 的不定式。

لوڭقاشى 〈名〉拔火罐儿的人。

لۇعات 〈名〉[阿] 词典,辞书。

لۇعاتتى 〈形〉有词典的,有辞书的。

لۇقسات 见 رۇقسات.

لوك 〈名〉单峰公驼。

ءلۇپ: ءلۇپ ەتۋ 由于恐惧,发生意外等而(内心)发紧,(心)悸: جۇرەگىم ءلۇپ ەتە ءتۇستى. 我心里直发紧。

ءلۇپ-ءلۇپ: ءلۇپ-ءلۇپ ەتۋ 心怦怦跳,心发紧,心悸,心剧烈地跳动。

ءلۇپىل 〈名〉心悸,心发紧;跳动。

لۇپىلدە- 〈动〉心怦怦地跳,心发紧,心悸: جۇرەك لۇپىلدەپ سوعۋ 心脏剧烈地跳动。

لۇپىلدەت- لۇپىلدە- 的使动态。

لۇپىلدەۋ لۇپىلدە- 的不定式。

لىق: لىق تويۋ 吃得饱饱的 ▲ لىق تولۋ (装得,挤得,坐得)满满的: ءۇي لىق تولى ادام 屋里人挤得满满的。

لىقي- 〈动〉吃得过饱,吃得撑: لىقيا تويۋ 吃到嗓子眼儿。

لىقيت- لىقي- 的使动态。

لىقيۋ لىقي- 的不定式。

لىق-لىق: لىق-لىق ەتۋ (头)嗡嗡地痛: باستىڭ لىق-لىق ەتىپ اۋرۋى قيىن بولادى. 头嗡嗡地痛,真让人难受。

لىقسي- 见 لىقسى-.

لىقسيت- لىقسي- 的使动态。

لىقسيۋ لىقسي- 的不定式。

لىقسۋ لىقسى- 的不定式。

لىقسى- 〈动〉① 挤满,倒满,灌满: ۇيدە لىقسىعان ادام 满屋子人 ② 闪动;荡漾: ماشينا الدىعا قاراي ءبىر لىقسىعاندا، ادامدار جىعىلا جازدادى. 汽车一个急刹车,人们差一点摔倒了。

لىقسىت- لىقسى- 的使动态。

لىقسىتىل- لىقسىت- 的被动态。

لىقۋ لىقى- 的不定式。

لىقى- 〈动〉装满,挤满,多得水泄不通: كوشە لىقىعان ادام 街上人山人海。

لىقىلدا- 〈动〉① 满,溢满,载满,占满: وقۋشىلار كلاستا لىقىلداپ وتىر. 教室里学生坐得满满的。② 嗡嗡地痛: باسىم لىقىلداپ اۋىرىپ وتىر. 我的头嗡嗡地痛。

لىقىلدات- ① لىقىلدا- 的使动态 ② 装满,灌满,倒满。

لىقىلداۋ لىقىلدا- 的不定式。

لىقىت- لىقى- 的使动态。

لىپ: لىپ ەتۋ 一溜烟儿地(跑),刺溜地(出去): لىپ ەتىپ زىتا جونەلۋ 一溜烟儿地跑掉。

لىپا 〈名〉破旧的衣服,褴褛的服装,鹑衣 ▲ لىپاسى جوق 光着身子的,赤身露体的。

لىپالى 〈形〉穿着破旧衣服的,衣服褴褛的,鹑衣百结的。

لىپالىق 〈形〉能穿的,遮体的,能披挂的。

لىپاسىز 〈形〉衣不遮体的,褴褛不堪的。

لىپ-لىپ: لىپ-لىپ ەتۋ 动作利索,手脚快,动作敏捷 ▲ لىپ-لىپ سوعۋ (指脉搏)跳得快。

لىپۋ لىپى- 的不定式。

لىپى- 见 لىپىلدا-.

لىپىل: لىپىل قاعۇ ①动作迅速,动作 麻利,②动作敏捷,不安稳的,好乱动的;坐不住的,呆不住的。

لىپىلدا- 〈动〉动作快速,动作敏捷;飞驰,疾驰: پويەز لىپىلداپ كەلدى. 列车在飞驰。

لىپىلداعش 〈形〉飞速的,迅速的,飞驰的,疾驰的 ▲ لىپىلداعش جۇلدىزدار 〔天〕脉动星。

لىپىلدات- لىپىلدا- 的使动态。

لىپىلداۋ لىپىلدا- 的不定式。

م

م 哈萨克文字母表中的第十五个字母。

ما 〈语气〉（疑问语气词，其变体有 -مە، -با، -بە، -پا، -پە）吗，是吗，是否：ونىڭ ۇيىنە باردى ما؟ 他到他家去了吗？

ماۋزولەي 〈名〉陵墓。

ماگازين 〈名〉商店，门市部：ءتۇرلى مالدار ماگازينى 百货商店 / كيىم-كەشەك ماگازينى 服装门市部。

ماگازينشى 〈名〉售货员，营业员。

ماگازينشىك 见 ماگازينشى.

ماگازينشىل 〈形〉爱逛商店的，好上门市部的，喜欢逛街的：ول جاقىننان بەرى ماگازينشىل بولىپ الدى. 他近来好逛商店。

ماگيا 〈名〉妖术，法术；魔力。

ماگيستر 〈名〉硕士；硕士学位。

ماگما 〈名〉〔地〕岩浆。

ماگنەزيا 〈名〉氧化镁，苦土，镁氧。

ماگنەتيت 〈名〉磁铁矿。

ماگنەتو 〈名〉磁电机。

ماگني 〈名〉镁。

ماگنيت 〈名〉磁石，磁铁，磁体，吸铁石。

ماگنيتوگراف 〈名〉地磁记录仪。

ماگنيتومەتر 〈名〉磁强计；地磁仪。

ماگنيتوفون 〈名〉磁带录音机。

ماگنيتسىز 〈形〉无磁性的，无磁化的。

ماگنيتسىزدەن- 〈动〉无磁性，无磁化。

ماگنيتسىزدەندىر- ماگنيتسىزدەن- 的使动态。

ماگنيتسىزدەنۋ ماگنيتسىزدەن- 的不定式。

ماگنيتتە- 〈动〉使有磁性，使磁化。

ماگنيتتەل- ماگنيتتە- 的被动态。

ماگنيتتەت- ماگنيتتە- 的使动态。

ماگنيتتەۋ ماگنيتتە- 的不定式。

ماگنيتتى 〈形〉磁性的，带磁的，磁铁的：ماگنيتتى انتەننا 磁性天线。

ماگنيتتىك 〈形〉磁铁的，带磁的，有磁性的：ماگنيتتىك انتەننا 磁性天线 / ماگنيتتىك قاسيەت 磁的属性。

ماگنوليا 〈名〉〔植〕木兰。

ماعان: ماعان دەسە 哪怕……，管他……：ماعان دەسە ءۇش كۇن جاۋسىن 哪怕下三天雨 / ماعان دەسە ولە بەرسىن 管他呢，死就死吧 / ماعان دەسە ىشپەي قويسىن 管他呢，不想吃就别吃。

ماعزۇم 〈名〉〔宗〕毛拉之子。

ماعلۇم 〈形〉知道的，了解的，熟悉的，清楚的：قىزدىڭ سىرى توركىنىنە ماعلۇم. 姑娘的心事娘清楚。

ماعلۇمات 〈名〉① 报告，情报，消息：جوعارىعا ماعلۇمات بەرۋ 向上级报告情况 ② 学识，知识，学问：ءار نارسەدەن ماعلۇماتى بار كىسى 具有各方面知识的人。

ماعلۇماتسىز 〈形〉① 无学识的，无学问的，不学无术的 ② 不熟悉的（要求从格），不通门径的：شەتەل تىلىنەن ماعلۇماتسىز 不懂外语。

ماعلۇماتسىزدىق ماعلۇماتسىز 的抽象名词。

ماعلۇماتتى 〈形〉① 有学识的，有学问的，有知识的 ② 得到情报的，知道某事的；熟悉的；内行的。

ماعلۇماتتىلىق ماعلۇماتتى 的抽象名词。

ماعلۇمدا- 〈动〉报告，汇报，呈报；通知：بۇل ءىستى جوعارىعا ماعلۇمداۋ كەرەك. 此事应向上级报告。

ماعلۇمداما 〈名〉通知，声明。

ماعلۇمدات- ماعلۇمدا- 的使动态。

ماعلۇمداۋ ماعلۇمدا- 的不定式。

ماعلۇمسىز 〈形〉不清楚的，无人知晓的，无音讯的。

ماعرىپات 〈名〉教育；知识；文明。

ماعرىپاتتى 〈形〉受过教育的；有知识的，有学问的；文明的。

ماعرىپ 〈名〉西，西方：ماشرىقتان ماعرىپقا دەيىن 从东到西。

ماعىنا 〈名〉含意，意义，意味，意思；内容：▲ماعىناسى سوزدىڭ 词意 ▲ماعىنا اۋىسپالى〔语〕转意。

ماعىنالاس 〈形〉意义相同，同义的；内容一样的：ماعىنالاس ٴسوز 同义词。

ماعىنالى 〈形〉有意义的，意味深长的，富有思想的，耐人寻味的：ماعىنالى ۇقساس 意义相同的。

ماعىنالىق ماعىنا 的抽象名词。

ماعىناسىز 〈形〉无意义的，空洞的，无聊的：ماعىناسىز ٴومىر وتكىزۋ 过无聊的生活。

ماعىناسىزدىق ماعىناسىز 的抽象名词。

ماعرىپ 〈名〉[阿] 西边，西方。

ماداق 〈名〉赞扬，颂扬，表扬，表彰：ماداققا يە بولۋ 受到表扬。

ماداقتا- 〈动〉表扬，表彰，赞扬，赞美，颂赞：جيىندا ماداقتاۋ 在会上表扬。

ماداقتاعىش 〈形〉好表扬的，善于赞扬的；好吹捧的。

ماداقتال- ماداقتا- 的被动态。

ماداقتاس- ماداقتا- 的交互态。

ماداقتات- ماداقتا- 的使动态。

ماداقتاۋ ماداقتا- 的不定式。

ماداقتاۋشى 〈名〉表扬者，赞扬者，颂赞者，吹捧者。

ماديار 〈名〉匈牙利人的自称。

مادوننا 〈名〉〔宗〕天主教的圣母；圣母像。

ماجاۋرا- 〈动〉①(天气)变得温暖，变得暖和 ②显得昏沉，显得无力，显得精神不振：ماجاۋراپ ۇيقى كەلۋ 昏昏欲睡。

ماجاۋراس- ماجاۋرا- 的交互态。

ماجاۋرات- ماجاۋرا- 的使动态。

ماجاۋراۋ ماجاۋرا- 的不定式。

ماجىرا Ⅰ 〈名〉吵争，执争；纠纷：ماجىرا تۋلۋ 发生争吵。

ماجىرا- Ⅱ 〈动〉显示出热情，热情洋溢，喜笑颜开。

ماجىراس- ماجىرا- Ⅱ 的交互态。

ماجىرات- ماجىرا- Ⅱ 的使动态。

ماجىراۋ ماجىرا- Ⅱ 的不定式。

مازا 〈名〉安静，安宁，安闲，宁静 ▲مازا بەرمەۋ 扰乱，不让安静 ▲مازا جوق 不得安宁，生不得安宁 ▲مازا كەتۋ 坐卧不宁 ▲مازانى الۋ 扰乱，打搅。

مازاق 〈名〉嘲笑，嘲弄，讥笑，奚落，讽刺：مازاق بولۋ / مازاق قىلۋ 讥讽 被人嘲笑。

مازاقسىز 〈形〉非嘲笑的，不该讥笑的，非弄嘲的，不被奚落的：ٴبىر كۇن مازاقسىز بولماۋ 天天被人嘲笑。

مازاقتا- 〈动〉嘲笑，戏弄，耍笑，奚落 ▲【谚】ٴوزىڭدى ازاپتاعانىڭ ـ بىرەۋدى مازاقتاعانىڭ. 嘲弄别人等于糟蹋自己。

مازاقتاعىش 〈形〉① 好嘲弄人的，好嘲笑人的，爱取笑的 ② 嘲笑者，讥笑者。

مازاقتال- مازاقتا- 的被动态。

مازاقتاڭقىرا- 〈动〉再奚落一番，再嘲笑一顿。

مازاقتاڭقىراۋ مازاقتاڭقىرا- 的不定式。

مازاقتاس- مازاقتا- 的交互态。

مازاقتات- مازاقتا- 的使动态。

مازاقتاۋ مازاقتا- 的不定式。

مازاقشىل 〈形〉好弄嘲人的，好嘲笑人的，爱取笑的。

مازالا- 〈动〉① 打搅，扰乱，烦扰，使不得安宁，使不得安神：ايعاي-شۋ كوتەرىپ ەلدى مازالاۋ 吵吵闹闹让人家不得安宁 ② 使担心：ونىڭ اۋرۋى مەنى قاتتى مازالايدى. 她的病使我很担心。

مازالان- مازالا- 的反身态。

مازالاندىر- مازالان- 的使动态。

مازالات- مازالا- 的使动态。

مازالاۋ مازالا- 的不定式。

مازالى 〈形〉安生的,安谧的,安静的: مازالى بالا 安生的孩子。

مازالىلاۋ 〈形〉比较安生的,比较安谧的,比较安静的。

مازار 〈名〉〔阿〕圆顶形的坟墓,伟人之墓▲ مازار قۇ يۈز بالاسىز، بازار يۈز بالالى【谚】有女子的家好似闹市,无女子的家如同孤坟。

مازارات 见 مازار.

مازارلىق 〈名〉坟地,墓地。

مازاسىز 〈形〉不安分的, 不安生的, 不安静的,不安谧的: مازاسىز بالا 不安分的孩子。

مازاسىزدان- 〈动〉不安,坐卧不宁,烦扰: نىشتەي مازاسىزداندۇ 心里感得不安 / ستىقتان مازاسىزدانىپ ۇيىقتاي الماۋ 热得翻来覆去睡不着。

مازاسىزداندىر- -مازاسىزدان 的使动态。

مازاسىزدانۋ -مازاسىزدان 的不定式。

مازاسىزدانىڭقىرا- 〈动〉有些不安,有些坐卧不宁,有点烦躁。

مازاسىزدانىڭقىراۋ -مازاسىزدانىڭقىرا 的不定式。

مازاسىزدىق مازاسىز 的抽象名词。

مازاتتان- 见 -ماساتتان.

مازاتىسۋ -مازاتىس 的不定式。

مازاتىس- 〈动〉高兴,欢乐,欢欣,兴高采烈,喜气洋洋。

مازدا- 〈动〉火着得旺,火烧得旺,熊熊燃烧: وت مازداپ جانىپ جاتىر. 火在熊熊地燃烧。

مازدان- -مازدا 的被动态。

مازدات- -مازدا 的使动态。

مازداتىڭقىرا- 〈动〉(火)烧得更旺些。

مازداتىڭقىراۋ -مازداتىڭقىرا 的不定式。

مازداتىس- -مازدات 的交互态。

مازداۋ -مازدا 的不定式。

مازلۇم 〈名〉[阿]老实的,温顺的,柔顺的。

مازمۇن 〈名〉① 内容,含意: ماقالانىڭ مازمۇنى 文章的内容 ② 意义;思想: مازمۇنى تەرەڭ 意义深 ③ 目录: الدىمەن مازمۇننا قاراۋ 先看目录。

مازمۇندا- 〈动〉叙说,叙述,讲述,阐述,说明: ويىن مازمۇنداپ ايتىۋ 说明自己的想法。

مازمۇنداما 〈名〉公报,公告,声明。

مازمۇندات- -مازمۇندا 的使动态。

مازمۇنداۋ -مازمۇندا 的不定式。

مازمۇندى 〈形〉有内容的,内容丰富的,含意深的: مازمۇندى رومان 内容丰富的长篇小说。

مازمۇندىلىق مازمۇندى 的抽象名词。

مازمۇنسىز 〈形〉无内容的,内容空洞的,乏味的,无意义的。

مازمۇنسىزداۋ 〈形〉内容较空洞的,内容较贫乏的,意义不太深的。

مازمۇنسىزدىق مازمۇنسىز 的抽象名词。

ماي I 〈名〉① 动植物油的通称,脂肪,油脂,油;髓: ماي ۇلپاسى 脂肪组织 / زىعىر مايى 胡麻油 / سۇيەك مايى 骨髓 / حايۋاناتتار مايى 动物油 / وسىمدىكتەر مايى 植物油 ▲ ماي اۋزىڭا! 但愿如此 ▲ بالىق مايى 鱼肝油 ▲ بۇيرەك ماي 肾脂肪 ▲ باسپا مايى 油墨 ▲ جەر ماي 石油 ▲ جىلىك مايى تاۋسىلۋ 骨髓枯竭;病得消瘦 ▲ ئيىس ماي 香脂 ▲ ئيت ماي جەمەيدى 给狗喂油(多此一举) ▲ كوزىن ماي باسۋ ① 变瞎 ② 变得傲慢 ▲ ماي انا 火上浇油进行崇拜活动时的语言 ▲ ماي باسپا 油印 ▲ ماي باسۋ 发胖,变得肥胖,肥胖症 ▲ ماي بەزى 腺脂肪 ▲ ماي دارىلەر 〔药〕药膏,软膏 ▲ ماي توڭعىسىز 温暖的 ▲ ماي شام 油灯 ▲ مايىن تامىزۋ (说得)绘声绘色,(说得)动听,(说得)头头是道 ▲ ماي قايماق 奶 皮,奶脂肪 ▲ ماي قايراق 油石,细磨石 ▲ ماي قاعاز 油毡,油毛毡;油纸 ▲ ماي پالاۋ 抓饭 ▲ ماي ئپسۋ 提炼黄油 ▲ ماي وكشە 踮枕,脚后跟 ▲ ماي وكشەگە جاقسى بولماۋ 后果不利,没有好下场,自讨苦吃 ▲ ماي شايقاۋ 经过搅动从生奶脂里提炼黄油 ▲ ماي سارى 奶油,黄油▲ ماي توڭ (经溶化后凝固的)动物油 ▲ قارا ماي 沥青,柏油 ▲ دوس ايىرعان بوق جەيدى، توڭ ايىرعان ماي جەيدى.【谚】离间友谊会遭重难,历尽辛苦才有甘甜。▲ ئيتتىڭ ىشىنە سارى ماي جاقپاس.【谚】狗的肚子装

不得黄油。

ماي Ⅰ 〈名〉 五月: ماي مەرەكەسى 五一节。

ماي Ⅱ 〈名〉 租金,租费: مايعا الۋشى 租用 / مايعا بەرۋ 租给(出租,赁给) / مايعا الۋشى 租方 / جەر مايى 地租 ▲ مايىن ٴمىنۋ 租用(马)。

مايا Ⅰ 〈名〉 (草)垛,(麦)垛。

مايا Ⅱ 〈名〉 单峰母驼 ▲ مايا جالعىز قايىماس. 【谚】光是单峰母驼不怀上胎。

مايالا- 〈动〉 (将草、禾)垛起来,垛成垛: ٴشوپ مايالاۋ 垛草。

مايالان- مايالا- 的被动态。

مايالاس- مايالا- 的交互态。

مايالات- مايالا- 的使动态。

مايالاۋ مايالا- 的不定式。

مايالى 〈形〉 (草、禾)垛好的,垛起来的;有垛的: مايالى قىرمان 有麦垛的打谷场。

مايالىق 〈名〉 (干草)垛,(禾)垛。

ماياك 〈名〉 ① 灯塔,航标灯 ② 救星,希望的象征。

ماياقى 〈名〉 租金,租钱;租价: ايلىق ماياقىسى قانشا؟ 一个月的租金是多少?

مايبۇرگەن 〈名〉 〔植〕 油茶。

مايدا 〈形〉 ① 小的,细的: مايدا ارتەريا 小动脉 / مايدا قايراق 细磨石 ② 细腻的,光滑的;细嫩的: ۇستەلدىك بەتى مايدا 桌面光滑 ③ 零碎的,零星的: مايدا اقشا 零钱 ④ 温柔的,柔和的: مايدا اۋەن 柔和的声音 ▲ مايدا جەل 微风,和风 ▲ مايدا تولقىن 鳞波,涟漪。

مايداگەر 〈名〉 小生产者。

مايداي: مايداي ەرۋ 受感动,万分感激 ▲ مايداي جاعۋ ①(吃喝)合口,对口味②(听得)入迷,津津有味 ▲ مايداي ٴتيۋ ①腻,吃腻②对……留下深刻的印象。

مايدالا- 〈动〉 ① 捣碎,磨细,弄碎: كەسەك توپىراقتى مايدالاۋ 把土疙瘩打碎 ②(将钱)破开,兑换开: اقشا مايدالاۋ 破开钱 ③ (说得)委婉,(说得)婉转,(说得)动听: ٴسوزدى مايدالاپ سويلەۋ 说得委婉一些④弄得光滑,磨光。

مايدالاعىش 〈名〉 粉碎器,(机)捣碎的器具。

مايدالان- مايدالا- 的被动态。

مايدالاندىر- مايدالان- 的使动态。

مايدالاڭقىرا- 〈动〉 ① 稍微捣碎,稍微磨碎,磨细一些 ② (将钱)破开一部分,少兑换些 ③ (说得)稍微婉转,(说得)委婉一些。

مايدالاڭقىراۋ مايدالاڭقىرا- 的不定式。

مايدالاس- مايدالا- 的交互态。

مايدالات- مايدالا- 的使动态。

مايدالاتقىز- مايدالات- 的使动态。

مايدالاۋ مايدالا- 的不定式。

مايدالىق مايدا 的抽象名词。

مايدان 〈名〉 ① 场,场地,广场: ەگىس مايدانى 农场 / دەنە تاربيە مايدانى 体育场 / ناق مايدان 现场 ② 立场: تاپتىق مايدان 阶级立场 ③ 战场,战线: مايداندا قازا تابۋ 死于战场 ▲ جويقىن مايدان 血流成河的战场 ▲ قان مايدان 流血场面,浴血奋战 ▲ مايدان سوق جاساۋ 引发混战 ▲ الماس قىلىش مايداندا سەرىك. 【谚】宝刀是战场上的伙伴。 ▲ بولات قايناۋدا شىنىعادى، باتىر مايداندا شىعادى. 【谚】钢在熔炉中冶炼,英雄在战场上锤炼。

مايداناس Ⅰ 〈名〉 战友。

مايداناس Ⅱ 〈形〉 立场一致的,一个立场的。

مايداناس- Ⅲ 〈动〉 交火,交战,交锋;较量: كۇنى-ٴتۇنى مايداناسۋ 日夜交战 / مايداناسۋعا باتىلىڭ بارا ما؟ 你敢于较量吗?

مايداناستىر- مايداناس- Ⅲ 的使动态。

مايداناسۋ مايداناس- Ⅲ 的不定式。

مايداندوس 〈名〉 战友,生死之交的朋友,出生入死的朋友。

مايدانشى 见 مايداگەر.

مايدا-شۇيدە 〈形〉 锁碎的,微不足道的,无意义的。

مايكا 〈名〉 汗衫,背心。

مايقان 没有打净清扬的谷物。

مايقاباق 〈名〉 〔植〕 油瓜。

مايقاندا- 〈动〉 清扫(打净的谷物)。

مايقاندال- مايقاندا- 的被动态。

مايقانداس- مايقاندا- 的交互态。

مايقاندات- مايقاندا- 的使动态。

مايقانداۋ مايقاندا- 的不定式。

مايقاڭباق 〈名〉〔植〕虫实。
مايقاراغاي 〈名〉〔植〕油松。
مايقور 〈形〉①爱吃肥的,喜欢油水多的② 租金要得多的,索取高租金的。
مايقورلىق مايقور 的抽象名词。
مايقۇراي 〈名〉〔植〕匙叶草。
مايقى 〈形〉不幸的,可怜的, 可悲的, 悲惨的。
مايلا- 〈动〉① 上油, 涂油, 抹油, 擦油: ماشىنانى مايلاۋ 给机器上油 ② 抹泥: تام قابىرعاسىن مايلاۋ 抹墙 ③ 出租,租借: مايلاپ بەرۋ 租给 / مايلاپ الۋ 租用 / جەر مايلاۋ 出租土地 ④ 〔转〕 贿赂,行贿 ▲ اۋزىن مايلاۋ 贿赂,行贿。
مايلان- ① مايلا- 的被动态 ② 长肥,上膘,发胖。
مايلاس- مايلا- 的交互态。
مايلات- مايلا- 的使动态。
مايلاتقىز- مايلات- 的使动态。
مايلاتتىر- مايلات- 的使动态。
مايلاۋ مايلا- 的不定式。
مايلاۋلى 〈形〉① 上好油的,涂好油的,擦好油的,打过油的 ② 抹好泥的。
مايلاۋشى 〈名〉① 润滑工,上油的人; 擦鞋的人 ② 泥瓦匠 ③ 出租者,租用者。
مايلى 〈形〉① 含油的,脂肪多的, 油大的,油腻的: مايلى ەت 肥肉 ② 沾满油垢的,油污的 ▲ مايلى جۇرەگى 肚子里有油水 ▲ مايلى اعاش 乌柏,柏树 ▲ مايلى بوياۋ 油基色料 ▲ مايلى داقىلدار 油料作物 ▲ مايلى جىبەك قۇرتى 油蚕 ▲ مايلى ٴشى ① 肥壮的 ② 生活水平高。
مايلىق 〈名〉(吃肉后擦手用的)手巾: مايلىق ورامال 吃肉后擦手用的手巾 ▲ مايلىعى مەن سۈلعىنا بىردەي 多种作用,里里外外一把手。
مايلىقسىز 〈形〉(吃过肉后)没有擦手手巾的。
مايماق 〈名〉① 软骨病,佝偻病 ② 内趾翻的,脚趾向内的; 歪脚的 ③ 脚爪歪的,弯爪的 ④ 滚蹄。
مايماقتىق 〈名〉平足: اياعىنىڭ مايماقتىعىنان تەز جۇرە المايدى (他)因为平足走不快。
مايماڭ: مايماڭ قاعۇ ① (人,骆驼)向内歪着脚行走,向里偏着脚走;笨拙地行走;蹒跚 ② 象鸭子一样行走,〔转〕讨好,献殷勤,点头哈腰。
مايماڭدا- 〈动〉(人,骆驼)向内歪着脚行走,向里偏着脚走;笨拙地行走;蹒跚行走,象鸭一样行走。
مايماڭدات- مايماڭدا- 的使动态。
مايماڭداۋ مايماڭدا- 的不定式。
مايمى- 〈动〉弯曲,歪斜,撇斜,偏斜: ەرنى مايمىعان 撇着嘴的。
مايمىت- مايمى- 的使动态。
مايمىۋ مايمى- 的不定式。
مايموڭكە 〈名〉掩饰,搪塞;花言巧语,甜言蜜语。
مايموڭكەلە- 〈动〉巧于辞令,(花言巧语地)掩饰,搪塞,甜言哄骗。
مايموڭكەلەس- مايموڭكەلە- 的交互态。
مايموڭكەلەت- مايموڭكەلە- 的使动态。
مايموڭكەلەۋ مايموڭكەلە- 的不定式。
مايمىل 〈名〉① 猴子,猴类 ② 〔转〕善于模仿的(人) ▲ ادام ٴتارىزدى مايمىل 类人猿 ▲ بۇزاۋ بەل مايمىل 狭鼻猴。
مايمىلداي 〈形〉象猴子一样的;灵敏如猴的;敏捷的。
مايمىلشا 〈副〉象猴子一样地,猴子似的: مايمىلشا ەلىكتەۋ 象猴子一样模仿。
مايونەز 〈名〉蛋黄酱,沙拉子油; 沙拉子油拌的凉菜。
مايور 〈名〉〔军〕少校。
مايپازدا- 〈动〉(做事)有条有理, 做事认真;(说话)头头是道,说得妥贴。
مايپازداۋ مايپازدا- 的不定式。
مايسا 〈名〉① 幼苗,秧: ٴبيدايدىڭ مايساسى 麦苗 / كۇرىش مايساسى 稻秧 ② (绿油油的)草地,草坪 ▲ كوك مايسا 幼草。
ماي-ساي 〈名〉油类,油脂;油水。
مايسىز 〈形〉① 无油的, 无油水的; 素的,

不腻的 ② 不上油的，未抹过油的 ③不付租金的；无代价的。

مايسىزداۋ 〈形〉 油水不太大的，不太腻的：مايسىزداۋ سورپا 油水不大的肉汤。

ماي-سى 见 ماي-ساي.

مايسىرا- 〈动〉 想吃油。

مايسىراۋ مايسىرا- 的不定式。

مايتابان 〈形〉（狼）上膘的，（狼）吃肥的：كۇزده قاسقىر مايتابان بولعان كەزده 秋天狼吃肥的时候。

مايتالمان 〈形〉 老练的，熟练的，娴熟的：مايتالمان وقىتۋشى 老练的教师。

مايتالماندىق مايتالمان 的抽象名词。

مايتەمىر 〈名〉 抹子。

مايتوراڭعى 〈名〉〔植〕 油桐。

مايتىشقان 〈名〉〔动〕 大砂鼠。

مايحانا 〈名〉 油房。

مايشاباق 〈名〉〔动〕 鲱（科）。

مايشاپتول 〈名〉〔植〕 油桃。

مايشىل 〈形〉 爱吃肥肉的，爱吃脂肪多的，喜欢油水多的。

مايشۇمەك 〈名〉 油门。

مايىپ: مايىپ بولۋ ① 遇到不幸，成为残废：سوعىستا مايىپ بولدى 在战争中变成残废 ② 受到破坏，受到损坏：مايىپ بولعان ماشينا 损坏的汽车。

مايىر- 〈动〉 使卷刃儿：پىشاقتىڭ ٴجۇزىن مايىرىپ الما 别把刀子弄卷刃儿了。

مايىرت- مايىر- 的使动态。

مايىرۋ مايىر- 的不定式。

مايىرىل- ①مايىر- 的被动态②卷刃儿③〔转〕锐气受挫。

مايىرىلعىش 〈形〉 容易卷刃儿的，淬火不好的，钢口软的。

مايىس- 〈动〉 ① 弯，弯曲：مايىسقان سىم تەمىر 弯曲的铁丝 ②〔转〕恭敬，尊敬，毕恭毕敬，彬彬有礼，显得有礼貌：ۇلكەندەردىڭ الدىندا مايىسىپ تۇرۋ 在长辈面前显得恭恭敬敬。

مايىسقاق 〈形〉 ① 易于弯曲的，柔韧的，柔软的：مايىسقاق بۇتاق 易于弯曲的枝杈 ②〔转〕不坚定的，摇摆不定的；妥协的，随风倒的：مايىسقاق بولماي، تاباندى بولۋ كەرەك 要坚定不移，不能随风倒。

مايىسقىش 〈形〉 ① 易于弯曲的，柔韧的，随风柔软的 ②〔转〕不坚定的，摇摆不定的，倒的。

مايىستىر- مايىس- ①的使动态。

مايىسۋ مايىس- 的不定式。

ماك 〈名〉〔植〕 罂粟（属），罂菜花，虞美人：قىزىل ماك 红罂菜花。

ماكەت 〈名〉 模型；样本：ٴۇيدىڭ ماكەتى 房屋的模型 / كىتاپتىڭ ماكەتى 书的样本。

ماكەتتە- 〈动〉 设制模型，制作模型。

ماكەتتەۋ ماكەتتە- 的不定式。

ماكەتتىك 〈形〉 模型的，样本的：ماكەتتىك سۋرەتكە الۋ ٴادىسى 模型拍摄法。

ماكسيمالدىق 〈形〉 最大（最高）限度的；最大的；最高的；极度的，极端的。

ماكسيماليزم 〈名〉 最高纲领主义。

ماقال 〈名〉 谚语，格言 ▲ ماقال - ٴسوزدىڭ اتاسى. 【谚】谚语——语言的精华。▲ ٴسوزدىڭ كوركى - ماقال. 【谚】语言中美不过的是谚语。

ماقالا 〈名〉 文章，论文，稿件：ماقالا جازۋ 写文章 / ماقالا جىبەرۋ 投稿 ▲ باس ماقالا 社论。

ماقالالىق 〈形〉 文章的，论文的：ماقالالىق مازمۇنىنان قاراعاندا 从文章的内容上看。

ماقالدا- 〈动〉 引用谚语，引用格言，引用警句：ماقالداپ سويلەۋ 说话时引用谚语。

ماقالداس- ماقالدا- 的交互态。

ماقالدات- ماقالدا- 的使动态。

ماقالداۋ ماقالدا- 的不定式。

ماقالدى 〈形〉 引用谚语的，引用格言的，有警句的。

ماقالسىز 〈形〉 无谚语的，不带格言的，无警句的。

ماقالشىل 〈形〉 善于引用谚语的。

ماقام 〈名〉 腔调，调音，音律。

ماقامدا- 〈动〉读出韵律,读出韵脚,抑扬顿挫地朗读: ۋەزنگە ماقامداپ ئوقۇ 按韵律有节奏的朗读诗歌。

ماقامداش ماقامدا- 的不定式。

ماقاملىق 〈形〉有韵脚的,有韵律的,有节奏的,音调铿锵的。

ماقار 〈形〉矮的,矬的。

ماقارلاش 〈形〉有点矮的,比较矬的。

ماقارلىق ماقار 的抽象名词。

ماقاۋ I 〈名〉〔医〕① 麻风,麻风病 ② 患麻风病者。

ماقاۋ II 〈形〉① 哑巴的;口齿不清的 ② 〔转〕头脑不清的,糊涂的,不明事理的。

ماقاۋلىق ماقاۋ II 的抽象名词。

ماقلۇق 〈名〉① 活的人和动物,有生命之物 ② 〔骂〕畜生,坏蛋 ③ 〔转〕愚蠢的,头脑不清的,愚笨的。

ماقلۇقات 〈名〉(指复数) 活的人和动物,有生命之物,生物。

ماقلۇقاتسىز 〈形〉无生物的,非有机体的。

ماقلۇقتىق ماقلۇق 的抽象名词。

ماقپال 〈名〉①天鹅绒,长毛绒,丝绒 ②〔转〕柔软的;毛茸茸的 ▲ قارا ماقپال 黑的,黑色的。

ماقپالباس 〈名〉〔植〕火绒草。

ماقپالگۈل 〈名〉〔植〕西番莲。

ماقپالداي 〈形〉乌亮的,黑油油的,乌油油的: قارا شاش ماقپالداي 又黑又亮的头发。

ماقپالسىز 〈形〉无天鹅绒的,无丝绒的。

ماقرۇم 〈形〉无,没有,空空的: نەتىجىدىن ماقرۇم 对外语一窍不通 / دۇنيەدىن ماقرۇم 一无所有(一无所知) / ماقرۇم قالۇ 一无所获 / ماقرۇم بولۇ 丧失(失掉,失去)。

ماقسارى 〈名〉红花。

ماقسات 〈名〉① 目的,目标,宗旨: ماقساتقا يەتۈش 达到目的 ② 动机,意图: ماقساتىڭ نە؟ 你的意图是什么? ▲ ماقسات ۋستەۋلىگى 〔语〕目的副词。

ماقساتسىز 〈形〉无目的的,盲目的,无目标的,无宗旨的;无意识的: ماقساتسىز ۋرەنۇ 盲目地学习 / ماقساتسىز ايتىلعان ٴسوز 无意说出的话。

ماقساتسىزدىق ماقساتسىز 的抽象名词。

ماقساتتاس 〈形〉具有共同目的的,目标一致的,志同道合的。

ماقساتتى 〈形〉有目的的,有目标的,有宗旨的;有意识的: ول مىنانى ماقساتتى جازعان. 他这样写是有目的的。 ▲ ماقساتتى تۇردە 有目的地。

ماقساتتىلىق ماقساتتى 的抽象名词。

ماقسۇت 见 ماقسات.

ماقتا I 〈名〉棉花: ماقتا ەگۋ 种棉花 / ماقتا كەزدەمە 棉布 / ماقتا اتىزى 棉田 / ماقتا ٴجىپ 棉纱 / ازوتتالعان ماقتا 硝化棉 ▲ ماقتامەن باۋىزداۋ 软刀子杀人;讽刺,挖苦。

ماقتا- II 〈动〉① 赞扬,赞扬,称赞,夸奖,表扬: ەل قورعاعان ەردى ماقتاۋ 赞扬卫国的英雄 ② 吹捧,吹嘘: كوزىنشە ماقتاۋ 当面吹捧 / ٴوزىن ٴوزى ماقتاۋ 自我吹嘘 ▲ جەرسۋعا سيعىزباي ماقتاۋ 吹捧上天,大肆吹捧,吹得天花乱坠 ▲ ماقتاۋ قاعاز 奖状 ▲ ەل ماقتاعان جىگىتتى قىز جاقتايدى. 【谚】受到赞扬的小伙子会博得姑娘的欢心。 ▲ شاققان ولتىرەر، ماقتاعان جەتكىزەر. 【谚】遭暗算的一命呜乎,被吹捧的青云直上。 ▲ ٴوزىن ٴوزى ماقتاعان، ولىمەن تەڭ. 【谚】自吹自擂等于自毙。

ماقتاعىش 〈形〉好称赞人的,爱唱赞歌的,爱捧场的。

ماقتال- ماقتا- II 的被动态。

ماقتالى 〈形〉① 长棉花的,棉花多的 ② 装棉花的,放有棉花的。

ماقتالىق 〈名〉棉花地。

ماقتا-ماتا: 〈名〉棉料和布料: ماقتا-ماتا سەرىكتىگى 棉麻公司。

ماقتان I 〈名〉自豪,自豪感,骄傲。

ماقتان- II ①ماقتا- II 的反身态 ② 吹嘘,吹牛,夸耀,自夸: ٴبىلىم تاپپاي باپتانبا، ورىن تاپپاي ماقتانبا. 无权无势莫傲气,不学无术别吹嘘。

ماقتانارلىق 〈形〉值得骄傲的,值得自豪的;

。的耀夸得值

ماقتاندۇر- ماقتان- I 。态动使的

ماقتانۇ ماقتان- I 。式是不的

ماقتانشاق 〈形〉① 爱吹牛的，爱吹嘘的，爱

。王大牛吹 ② 的话大说

ماقتانشاقلىق ماقتانشاق 。词名象抽的

ماقتانشلىق 见 ماقتانش.

ماقتانغۇرا- 〈动〉更加吹嘘，越发吹牛，越

发夸耀，越发自夸：ماقتانغانسېرى ئالگەندەگى

جەتپەيدى، ماقتانغۇراي ئتوس . 你刚才还吹

。吧吹地好好再，够不得

ماقتانغۇراۋ ماقتانغۇرا- 。式定不的

ماقتانس- ماقتان- I 。态互交的

ماقتانش 〈名〉自豪，自豪感，自豪心，骄傲：

بىز ئەمگەك قەھرىمانلىرىنىڭ بولغانلىقىدىن ماقتىنىش ھېس قىلىمىز. 我们为有这样一些劳动英雄而感到

自豪 。/ ماقتانشى ئەل 。众人的骄傲

ماقتارلىق 〈形〉值得赞扬的，值得称赞的，值

。的奖夸得值，的扬表得

ماقتارلىقتاي 〈形〉值得赞扬的， 值得称赞

的，值得表扬的，值得夸奖的，值得赞口不绝

的：ماقتارلىقتاي نە ارتۇقچىلىقى بار؟ 有什么值

？点优的赞称得

ماقتاس- ماقتا- I 。态互交的

ماقتات- ماقتا- I 。态动使的

ماقتاۋ ماقتا- I 。式定不的

ماقتاۋلى 〈形〉出众的，出色的，优秀的，拔尖

的，出类拔萃的：ماقتاۋلى وقىتۇشى 优秀的教

。员

ماقتاۋسىز 〈副〉未经赞扬，未经表扬，未受到

夸奖：ماقتاۋسىز ىستەۋ 。做去而扬赞到受未

ماقتاشى 〈名〉。者棉植

ماقتاشىلىق 〈名〉植棉业，种棉业 。

ماقۇل 〈气语〉好吧，行，成，可以：ماقۇل،

سەنىڭ ايتۋىڭ بويىنشا بولسىن. 好吧，就照你

的意见办 。▲ ماقۇل كورۇ (تابۇ) 同意，赞

。允应，同

ماقۇلباي 〈名〉① 好好先生， 老好人 ② 什

。的意同头点爱，的扬赞都么什，的意同都么

ماقۇلدا- 〈动〉① 同意，称赞，赞同，答应，

应允：ولاردىڭ پىكىرىن ماقۇلدامادى. (他)没

有同意他们的意见 。② 通过：قارار ماقۇلداۋ

。议决过通

ماقۇلدان- ماقۇلدا- 。态动被的

ماقۇلداڭقىرا- 〈动〉有点同意，有点赞称，略

。成赞微

ماقۇلداڭقىراۋ ماقۇلداڭقىرا- 。式定不的

ماقۇلداس- ماقۇلدا- 。态互交的

ماقۇلدات- ماقۇلدا- 。态动使的

ماقۇلداتتىر- ماقۇلدات- 。态动使的

ماقۇلداۋ ماقۇلدا- 。式定不的

مال I 〈名〉① 畜牲，牲口：تورت تۇلىك مال

四类牲畜 ② 财产，财富：مەملەكەت مالى 国

家的财产 ③ 商品，货物：تۇرلى مالدار دۇكەنى

百货商店 ④ 〔骂〕 牲口，畜生：ادام ەمەس،

مال 不是人，是畜生 ▲ اق مال 靠正当手段获

得的牲畜 ▲ جۇمىس مالى 役畜 ▲ ازىق مال

饲料，草 ▲ مال بازار 牲畜市场 ▲ مال

بازارلى بولسىن 祝买卖兴隆 ▲ مال بولماۋ （生

命垂危）无法医治，无法挽救，病入膏肓 ▲

مال بولۋ 能成活，能治好，能康复 ▲ مال

دارىگەرى 兽医 ▲ مالدىڭ جاسىن ايىرۋ 判断牲

畜的年龄 ▲ مال قورالاۋ 放牧，（将牲畜）圈起

来 ▲ مال وتارلاتۋ 远道放牧 ▲ ساۋىن مال 乳

畜 ▲ ىرى قارا مال (قارا مال) 大畜 ▲ ۋزىن

اياق مال 大牲畜 ▲ ايتۋلى دوستىڭ مالى بىر،

كەم دەگەننىڭ جانى بىر. 【谚】挚友不分彼

此，穷人命运相连 。▲ مالدىڭ الاسى سىرتىندا،

ادامنىڭ الاسى ىشىندە. 【谚】牲畜的毛露在外

边，人的奸诈藏在心里（人心隔肚皮）。

مال- II 〈动〉使浸入，沾：قولىڭدى سۋعا مالما

。中水入浸手把要不

مالا 〈名〉耙 ▲ مالا اعاش 用役畜拉的原本

▲ مالا تاس 石碳，碳子，碌碡 。

مالاعان 〈名〉［阿］急执，纠纷，争论 。

مالاي 〈名〉〔旧〕① 仆人，佣人：مالاي بولۋ

当佣人 / مالاي ورنىندا كورۇ 以佣人看待②

奴仆，奴才：كەرتارتپاشىلاردىڭ مالايى 反动派

。才奴的

مالايلى 〈形〉有仆人的，有佣人的， 有奴仆

的。

مالايلىق ① مالاي 的抽象名词：مالايلىقتان قۇتىلۋ 摆脱被奴役地位 ② 奴才行径，奴颜卑膝。

مالايسىز 〈形〉无仆人的，无佣人的，无奴仆的。

مالاقاي 〈名〉皮帽子：تۈلكى مالاقاي 狐皮帽子。

مالاقايلى 〈形〉戴帽子的：قارا مالاقايلى كىسى 戴黑皮帽子的人。

مالاقايسىز 〈形〉不戴帽子的；脱帽的；光着头的：مالاقايسىز كىسى 没戴帽子的人。

مالاقايشى 〈名〉制做皮帽子的人。

مالاقايشىلىق 〈名〉制皮帽业。

مالاحيت 〈名〉〔矿〕孔雀石。

مال-باس 〈名〉人畜：مال-باس امان با؟ 人畜平安吗？

مالدان- 〈动〉① 牲畜增多，富裕起来，发财，致富：ول سوڭعى جىلداردا مالدانىپ كەتتى. 他最近几年富裕起来了。② 占有，据为己有：ەلدىڭ دۋنيەسىن مالدانۋ 把别人的东西据为己有 ③〔转〕相信，听信，轻信：ونىڭ ءسوزىن مالدانبا. 你不要听信他的话。

مالداندىر- مالدان- 的使动态。

مالدانۋ مالدان- 的不定式。

مالدانىس- مالدان- 的交互态。

مالداس 〈名〉盘腿（姿式）▲ مالداس قۇرۋ 盘（膝）腿而坐：مالداس قۇرىپ وتىرۋ 盘腿而坐。

مالداستا- 〈动〉盘腿而坐。

مالداستاۋ مالداستا- 的不定式。

مال-دۋنيە 〈名〉家产，产业，财产：مال-دۋنيەدەن ايرىلۋ 倾家荡产。

مال-دۋنيەلىك 〈名〉家产，产业，财产。

مالدى 〈形〉牲畜多的；富裕的，富足的：مالدى ءۇي 牲畜多的家庭。

مالدىلىق مالدى 的抽象名词。

مالدىر- مال- II 的使动态。

مالدىرت- مالدىر- 的使动态。

مال-جان 〈名〉人畜：مال-جان امان با؟ 人畜平安吗？

مالجان 〈形〉爱畜的，酷爱牲畜的，爱畜如命的：مالجان كىسى 酷爱牲畜的人。

مالجاندى 〈形〉爱畜如命的，酷爱牲畜的。

مالجاندىلىق مالجاندى 的抽象名词。

مالجاڭدا- 〈动〉左啃右啃，嚼来嚼去：ءتىسى وتپەي مالجاڭداۋ 咬不动硬啃。

مالجاڭدات- مالجاڭدا- 的使动态。

مالجاڭداۋ مالجاڭدا- 的不定式。

مالجاڭ-مالجاڭ: مالجاڭ-مالجاڭ ەتۋ 左啃右啃，嚼来嚼去，硬啃。

مالينا 〈名〉〔植〕悬钩子，麻林。

مالقۇر 〈形〉爱畜如命的，喜欢牲畜的。

مالقۇرلىق مالقۇر 的抽象名词。

مالما 〈名〉鞣料，鞣质，（熟皮子用的）发酵剂 ▲ مالما اياق 笨手笨脚的。

مالمالا- 〈动〉鞣革，鞣皮，鞣制。

مالمالاۋ مالمالا- 的不定式。

مالمالى 〈形〉浸在鞣料中的。

مالمالىلىق 〈形〉当鞣料用的，做（熟皮）发酵剂用的。

مالماندای 〈形〉（浑身）湿透的，湿淋淋的，落汤鸡似的。

مال-مۇلىك 〈名〉家产，产业，财产，资产：مال-مۇلكىنەن جۇرداي بولۋ 倾家荡产。

مال-مۇلىكسىز 〈形〉无家产的，无产业的，无资产的；穷的。

مال-مۇلىكتى 〈形〉有产业的，有家产的，占有资产的；富裕的。

مال-پۇل 〈名〉钱财，财产。

مالساق 〈形〉爱畜如命的，惜畜如子的，喜欢牲畜的：ول وتە مالساق كىسى. 他是个爱畜如命的人。

مالساقتىق مالساق 的抽象名词。

مالسىز 〈形〉无牲畜的；贫穷的，贫寒的。

مالسىزدىق مالسىز 的抽象名词。

مالتا I 〈名〉（经磨碎溶解后的）酸奶疙瘩 ▲ مالتاسىن ەزۋ 罗嗦，唠叨 ▲ مالتا تاس 卵石。

مالتا- II 见 مالتى-。

مالتالا- 〈动〉（将奶疙瘩）磨碎溶解，捣碎。

مالتالاۋ مالتالا- 的不定式。

مالتالى 〈形〉(指奶疙瘩磨碎后)成为碎块的，成为碎渣的。

مالتاپاز 〈形〉善于游泳的，熟悉水性的。

مالتۋ مالتى- 的不定式。

مالتى- 〈形〉游泳，泅：قارسى جاقا مالتىپ ٶتۋ 游到对岸。

مالتىعۋ مالتىق- 的不定式。

مالتىعىش 〈形〉善于游泳的，熟悉水性的。

مالتىعىشتىق مالتىعىش 的抽象名词。

مالتىق- 〈动〉陷进，陷入：قالىڭ قارعا مالتىعۋ 陷入深雪中 / باتپاقتا مالتىعىپ ٴجۇرۋ 在泥泞中行走。

مالتىقتىر- مالتىق- 的使动态。

مالۋ مال- Ⅱ 的不定式。

مالشۋ مالشى- Ⅱ 的不定式。

مالشى Ⅰ 〈名〉牧人，牧民，放牧人，牧工。

مالشى- Ⅱ 〈动〉使浸入，浸泡，弄成湿淋淋的：كيىمىن سۋعا ابدەن مالشىپتى (他)把衣服弄得湿淋淋的。

مالشى-جالشى 〈名〉佣人。

مالشىل 〈形〉爱好牲畜的，喜欢养牲畜的。

مالشىلا- Ⅰ 〈动〉使浸入，浸泡，弄成湿淋淋的。

مالشىلا- Ⅱ 〈动〉①(到畜群中)转一转，(到畜群中)看一看 ②(到牧区)转一转，(到牧区)游逛。

مالشىلان- مالشىلا- Ⅰ 的被动态。

مالشىلاس- مالشىلا- Ⅰ、Ⅱ 的交互态。

مالشىلات- مالشىلا- Ⅰ、Ⅱ 的使动态。

مالشىلاۋ مالشىلا- Ⅰ、Ⅱ 的不定式。

مالشىلىق ① مالشى Ⅰ 的抽象名词 ②牧业，畜牧业。

مالشىن- مالشى- Ⅱ 的反身态。

مالشىندىر- مالشىن- 的使动态。

مالشىنت- مالشىن- 的使动态。

مالشىنۋ مالشىن- 的不定式。

مالشىس- مالشى- Ⅱ 的交互态。

مالشىت- مالشى- Ⅱ 的使动态。

مالىن- ① مال- Ⅱ 的被动态 ②〔转〕衣着富有，穿戴华丽。▲ ۋلدەمەن بۇلدەگە مالىنۋ 穿戴华丽 ▲ شاش ەتەكتەن مالىنۋ 发财，大有收获。

مالىندىر- مالىن- 的使动态。

مالىنت- مالىن- 的使动态。

مالىنۋ مالىن- 的不定式。

ماما Ⅰ 〈名〉乳房，乳头 ▲ ماما بيە (سيىر) 奶多的母马(牛)。

ماما Ⅱ 〈名〉[俄]妈妈，母亲。

ماما Ⅲ 〈名〉桩子，马桩 ▲ ماما اعاش (قازىق) 马桩。

مامالا- 〈动〉叫妈妈。

مامالات- مامالا- 的使动态。

مامالاۋ مامالا- 的不定式。

مامان 〈名〉专门家，专家，行家：ٴتىل مامانى 语言学家。

ماماندان- 〈动〉成为专家，变为内行，获得专门知识(技能)：قىسقا مەرزىمنىڭ ىشىندە ماماندانىپ شىعۋ 在短期内成为专家。

مامانداندىر- ماماندان- 的使动态。

ماماندانۋ ماماندان- 的不定式。

ماماندас- 〈动〉成为专家，变为内行，获得专门知识。

ماماندастىر- ماماندас- 的使动态。

ماماندасۋ ماماندас- 的不定式。

ماماندىق ① مامان 的抽象名词 ②专门知识，专门技能，专长。

ماماتاي 〈名〉对母亲的尊称。

ماماتايلا- 〈动〉不停地叫好妈妈。

ماماتايلاۋ ماماتايلا- 的不定式。

ماماشىم 〈名〉对母亲恳求时的称呼。

مامونت 〈名〉猛犸，毛象，地下象。

مامىق 〈名〉(鸡、鸭等的)羽绒：مامىق جاستىق 鸭绒枕头 ▲ مامىق قار 松软的雪。

مامىقسىز 〈形〉无羽绒的。

مامىقتاي 〈形〉羽绒般的，软绵绵的，柔软的：مامىقتاي جۇمساق 像羽绒般的软和。

مامىقتى 〈形〉鸭绒的，羽绒的：مامىقتى جاستىق 鸭绒枕头。

مامىر Ⅰ 〈名〉(哈萨克族年历)五月：مامىر ايى 五月份。

مامىر II 〈名〉小鹅。

مامىرا 〈形〉明媚的，和暖的。

مامىرلا- 〈动〉缓慢而行，放慢速度：كوش مامىرلاپ قالدى. 搬迁队伍的速度缓慢下来了。

مامىرلات- مامىرلا- 的使动态。

مامىرلاۋ مامىرلا- 的不定式。

مانا I 〈名〉耙。

مانا II 〈副〉刚才，刚刚：مانا كەلىپ كەتتى. （他）刚来了就走了。/ مانادان بەرى نەگە سويلەمەيسىڭ؟ 这么半天了，你怎么不说话？

ماناعى 〈副〉刚才的，方才的：ماناعى كىسى كىم؟ 刚才的那个人是谁？

مانالا- 〈动〉犁耙。

مانالات- مانالا- 的使动态。

مانالاۋ مانالا- 的不定式。

ماناپ 〈名〉封建贵族的上层分子。

ماناپتىق 〈名〉贵族身分，上层地位。

مانات 〈名〉呢绒，红呢绒。

ماناتسىز 〈形〉无呢绒的，无红呢绒的。

ماناتسىزدىق ماناتسىز 的抽象名词。

ماناۋرا- 〈动〉朦胧欲睡，似睡非睡，打盹儿：ماناۋراپ ۇيقىسىنان اشا الماۋ 朦朦胧胧醒不过来。

ماناۋراس- ماناۋرا- 的交互态。

ماناۋرات- ماناۋرا- 的使动态。

ماناۋراۋ ماناۋرا- 的不定式。

مانگانيت 〈名〉水锰矿。

ماندام 〈名〉①（马的）淋巴管炎；② 脓疮〔转〕脏的，肮脏的，不讲卫生的。

ماندارين 〈名〉〔植〕柑子。

ماندات 〈名〉委任状，委任书，代表当选证。

ماندولين 〈名〉曼陀林，曼达林。

ماندۋ ماندى- 的不定式。

ماندى- 〈动〉取得进展；加速，加快：جۇمىس ماندىمادى. 工作没有取得进展。/ ەرتە شىققانمەن جول ماندىمادى 出来得早，但没有走多少路。

ماندىمدى 〈形〉较大的，较好的，令人满意的：ماندىمدى ناتيجەگە قول جەتكىزە الماۋ 未能取得较好的成绩。

ماندىمسىز 〈形〉微不足道的，微少的，微薄的：ماندىمسىز كىرىم 微薄的收入。

ماندىمسىزدىق ماندىمسىز 的抽象名词。

ماندىت- ماندى- 的使动态。

مانزۋ 〈名〉满族：مانزۋ جازۋى 满文。

مانزۋشا 〈形〉① 满族的，满族式的：مانزۋشا كيىم 满族服装 ② 满语，满文：مانزۋشا ۇيرەنۋ 学习满语。

مانوزا 〈名〉〔化〕甘露糖。

مانومەتر 〈名〉（流体或气体）压力计，气压计，气压表。

مانساپ 〈名〉官衔，官职，官阶；功名：جوعارى مانساپ 高级官阶。

مانساپقور 〈形〉爱做官的，只图升官的，钻营禄位的，官瘾大的。

مانساپقورلىق ①مانساپقور 的抽象名词 ② 官迷，钻营禄位。

مانساپقۇمار 〈名〉官迷。

مانساپسىز 〈形〉无官职的，不在任的。

مانساپتان- 〈动〉做官，得到官衔，得到官职。

مانساپتانۋ مانساپتان- 的不定式。

مانساپشىل 〈形〉爱做官的，钻营禄位的，官瘾大的。

مانسۇق 〈名〉不中用的，不使用的，无效的。

مانسۇقتا- 〈动〉否定，认为无用，贬低。

مانسۇقتاۋ مانسۇقتا- 的不定式。

ماڭ I 〈名〉① 周围，四周，附近，邻近：ونىڭ ۇيىنىڭ ماڭىندا ەشكىم جوق. 他家的毡房周围没有人。② 跟前，身边：ماڭىما جولاما. 你别靠近我。▲ جۇۋر ماڭدا ①附近，近处②轻而易举的 ③ 短时间内，很快 ▲ جۋىق ماڭدا 附近，近处。

ماڭ II 〈形〉缓慢的，迟缓的，慢腾腾的。

ماڭاي 〈名〉① 周围，四周，附近：ۇيدىڭ ماڭايى تاپ-تازا. 房子周围很干净。/ قالا ماڭايى 城郊 ② 跟前，身边：ماڭايىما كەلمە. （你）别靠近我。

ماڭايلا- 〈动〉接近，靠近，走近：قۇدىقتى ماڭايلاما. 你别到井边上去。

ماڭايلاتقىرا- 〈动〉（要求向格）稍加接近，有

些靠近,稍微走进一些。

ماڭايلاعقىراۋ ماڭايلاعقىرا- 的不定式。

ماڭايلاس I 〈形〉靠近的,接近的,挨着的。

ماڭايلاس- II ماڭايلا- 的交互态。

ماڭايلاستىر- ماڭايلاس- II 的使动态。

ماڭايلات- ماڭايلا- 的使动态。

ماڭايلاتتىر- ماڭايلات- 的使动态。

ماڭايلاۋ ماڭايلا- 的不定式。

ماڭعاز 〈形〉①稳重的,稳当的,四平八稳的: ماڭعازى كىسى 稳重的人 ②傲慢的,架子大的,傲气十足的。

ماڭعازدان- 〈动〉摆架子,装模作样,傲慢起来,显得神气十足: ماڭعازدانىپ وتىرۋ 神气十足地坐在那里。

ماڭعازدانۋ ماڭعازدان- 的不定式。

ماڭعازدىق ماڭعاز 的抽象名词。

ماڭعازدىلىق 见 ماڭعازدىق.

ماڭعازسۋ ماڭعازسى- 的不定式。

ماڭعازسى- 〈动〉假装稳重,装得四平八稳;装模作样,装出一付严肃的样子。

ماڭعازسىن- ماڭعازسى- 的反身态。

ماڭداي 〈名〉①额,前额,脑门: ماڭداي سۇيەك 额骨 / ماڭدايىنىڭ تەرىن سىپىرۋ 擦去脑门上的汗水,门楣 ▲ اق ماڭداي (اقشا ماڭداي) 宽额头的 ▲ كەڭ ماڭداي 宽额头 ▲ ماڭداي الدى ①正前方,名列前茅的,第一流的 ▲ ماڭداي تەر 劳动成果,汗水的结晶 ▲ ماڭدايدان سيپاۋ ①抚摸脑门 ②喜欢 ▲ ماڭدايى اشىلۋ 走运,享福 ▲ ماڭدايىنان باق كەتۋ (تايۋ) 潦倒落魄,遭厄运 ▲ ماڭدايىنان قاقپاۋ 宠爱,溺爱,娇生惯养 ▲ ماڭدايىنا سيماۋ 倒霉,不走运,走背运 ▲ ماڭدايىن كۇن شالماۋ 未经受过艰难困苦,处于顺境中 ▲ ماڭدايىعا باسۋ 头等的,优良的,百里挑一的 ▲ ماڭدايىعا جازىلعان 命中注定的 ▲ سور ماڭداي 没有福气的,没有运气的,苦命的 ▲ شوت ماڭداي 高前额,大脑门 ▲ قاسقا ماڭداي 秃顶的。

ماڭدايلا- I 〈动〉领先,名列前茅: ەمتيحاندا ماڭدايلاپ شىقتى. 考试名列前茅。

ماڭدايلا- II 〈动〉朝着……方向,迎面: بوعداعا قاراي ماڭدايلاپ ٴجۇرىپ كەتتى 朝着天池走去。

ماڭدايلاۋ ماڭدايلا- I、II 的不定式。

ماڭدايلى 〈形〉宽额的,大脑门的,宽额头的。

ماڭدايسىز 〈形〉窄脑门的,小脑门的。

ماڭدايسىزدىق ماڭدايسىز 的抽象名词。

ماڭدايشا 〈名〉门楣。

ماڭدايشالىق 〈形〉门楣的,做门楣的: ماڭدايشالىق اعاش 做门楣的木料。

ماڭق: ماڭق ەتۋ 发出汪的一声,汪地叫了一声。

ماڭقا 〈名〉①鼻疽,吊鼻子: ماڭقا بولۋ 得鼻疽 ②鼻涕: ماڭقاسىن ٴسۇرتۋ 擦鼻涕。

ماڭقاي 见 ماڭقى.

ماڭقايۋ ماڭقاي- 的不定式。

ماڭقي- 〈动〉呆立,呆视,痴呆,木然不动,呆若木鸡: ماڭقيىپ تۇرعان تۇيە 一动不动地站在那里的骆驼。

ماڭقيۋ ماڭقي- 的不定式。

ماڭقىلدا- 〈动〉发出汪汪声,汪汪地叫: اندا-ساندا ماڭقىلداعان ٴيتتىڭ داۋسى ەستىلە باستادى. 闻或传来了狗的汪汪叫声。

ماڭقىلدات- ماڭقىلدا- 的使动态。

ماڭقىلداۋ ماڭقىلدا- 的不定式。

ماڭ-ماڭ: ماڭ-ماڭ باسۋ 迈着四平八稳的步伐,迈着稳重的步子。

ماڭىز I 〈名〉意义,意思;本质,实质,内容: ماڭىزى تەرەڭ 意义深远。

ماڭىز II 生奶皮,(生奶表皮上的)油脂。

ماڭىزدان- 〈动〉显得庄重,显得稳重,摆出庄严的架势,装模作样: ماڭىزدانىپ سويلەۋ 拿着腔调讲话 / ماڭىزدانا باسۋ 迈着四方步。

ماڭىزدانۋ ماڭىزدان- 的不定式。

ماڭىزدى 〈形〉①有意义的,内容深刻的,重要的,重大的: ماڭىزدى نۇسقاۋ 重要的指示 ②有奶皮的,有脂肪的。

ماڭىزدىلىق ماڭىزدى 的抽象名词。

ماڭىزسىز 〈形〉①无意义的,无内容的,不重要的 ②脂肪少的,油脂少的,稀的。

ماڭىزسىزدىق ماڭىزسىز 的抽象名词。

ماڭىرا- 〈动〉咩咩地叫: قويدىڭ اناديدان ماڭىراعانى ەستىلدى. 从远处传来羊的咩咩叫声。▲ اقساق قوي تۇستەن كەيىن ماڭىرايدى. 【谚】贼去关门；雨后送伞。

ماڭىراما 〈名〉绵羊的别称。

ماڭىراس- ماڭىرا- 的交互态。

ماڭىرات- ماڭىرا- 的使动态。

ماڭىراۋ ماڭىرا- 的不定式。

ماڭىراۋىق 〈形〉咩咩叫个不停的，爱咩咩叫的 ▲ ٴسۇتسىز قوي ماڭىراۋىق. 【谚】奶汁少的羊叫得咩咩欢。

مار 〈形〉连接起来的，连成一片的，一块换着一块的 ▲ مار قاسقا ①宽额头的 ②〔转〕好样的，棒的。

مارال 〈名〉马鹿；母鹿 ▲ مارال اق 〔动〕母鹿 ▲ مارال بالدىرعان 〔植〕羌活 ▲ مارال وتى 〔植〕唐松草。

مارالداي 〈形〉象母鹿一样的；(身材)标致的，(体格)匀称的。

مارالدى 〈形〉有鹿的，有母鹿的，母鹿多的: مارالدى جەر 有母鹿的地方。

مارالسىز 〈形〉无鹿的，无母鹿的。

مارالشوپ 〈名〉〔口〕〔植〕唐松草。

ماراپاتتا- 〈动〉表扬，表彰，赞扬，赞松。

ماراپاتتال- ماراپاتتا- 的被动态。

ماراپاتتاس- ماراپاتتا- 的交互态。

ماراپاتتات- ماراپاتتا- 的使动态。

ماراپاتتاۋ ماراپاتتا- 的不定式。

مارافون 〈名〉〔体〕马拉松: مارافون جارىسى 马拉松赛跑。

مارگانەتس 〈名〉〔化〕锰。

مارگانەتستى 〈形〉锰的，含锰的。

مارگانسوپ 〈名〉〔化〕高锰酸钾。

ماراۋ I 〈形〉①缓慢的，迟缓的，慢腾腾的 ②懒洋洋的，懒得动的 ▲ ماراۋ كەتۋ 去远方，去远处，到遥远的地方 ▲ ماراۋ تارتۋ 蔫，萎缩。

ماراۋ II 〈名〉小猫，猫崽子。

ماراۋلا- 〈动〉动作缓慢，慢腾，磨磨蹭蹭。

ماراۋلاۋ ماراۋلا- 的不定式。

ماراۋلىق ماراۋ 的抽象名词。

ماردامسۋ ماردامسى- 的不定式。

ماردامسى- 〈动〉自吹自擂，自吹自嘘；说大话。

ماردان 〈名〉芦苇编制用具，竹编用具。

مارديم 〈名〉效力，效果，结果。

ماردى- 〈动〉取得进展，得到进步，取得成绩。

ماردىما- 〈动〉不能取得进展，不能得到进步，不能取得成绩: قانشا جۇرسەڭ دە جول ماردىماي قويدى 怎么赶也赶不出多少路。

ماردىماۋ ماردىما- 的不定式。

ماردىمدى 〈形〉较好的，较大的，较高的；令人满意的: ۇيىندە ماردىمدى ەشتەڭە جوق 家里没有什么陈设。

ماردىمدىلىق ماردىمدى 的抽象名词。

ماردىمسىز 〈形〉微小的，微不足道的，屈指可数的，微薄的: ماردىمسىز استىق 少量的粮食。

ماردىمسىزدىق ماردىمسىز 的抽象名词。

ماردىت- ماردى- 的使动态。

مارجان- 〈名〉①珊瑚: مارجان ارالى 珊瑚岛 ②珠子，项链 ③贵重之物，宝贵。

مارجاندا- 〈动〉镶珠子，缝珠子。

مارجاندات- مارجاندا- 的使动态。

مارجانداۋ مارجاندا- 的不定式。

مارجانداي 〈形〉①珍珠般的，洁白的: مارجانداي ٴتىس 珍珠般的牙齿 ②饱满的，(粒)大的: مارجانداي ٴبيداي 饱满的麦粒。

مارجاندى 〈形〉①有珊瑚的: مارجاندى لاي 珊瑚泥 ②佩戴项链的。

مارجانسىز 〈形〉①无珊瑚的 ②无项链的，不戴项链的。

ماركا 〈名〉①标记，商标，牌号: بۇيىمداردىڭ ماركاسى 商品的商标 ②邮票，印花: ماركا جاپسىرۋ 贴邮票 ③马克(德国和芬兰等国的货币单位)。

ماركالا- 〈动〉贴(印)上商标；打上记号(标号)。

ماركالان- ماركالا- 的被动态。

ماركالات- ماركالا- 的使动态。

ماركالاۋ ماركالا- 的不定式。

ماركالى 〈形〉① 有邮票的；有印花的 ② 有……商标的，有……标记的。

ماركاسىز 〈形〉① 未贴邮票的 ② 无商标的，无牌号的。

ماركەر 〈名〉犁，犁铧。

ماركەرلە- 〈动〉犁出沟。

ماركەرلەۋ ماركەرلە- 的不定式。

ماركسىزم 〈名〉马克思主义。

ماركسىزم-لېنىنىزم 〈名〉马列主义。

ماركسىست 〈名〉马克思主义者。

ماركستىك 〈形〉马克思主义的：ماركستىك ئۇسۇل 马克思主义的方法。

ماركسىشىل 〈形〉马克思主义的；马克思主义者的。

ماركسىشىلدىك 〈形〉马克思主义者的。

ماركشەيدەر 〈名〉矿山测量员。

مارقا 〈形〉① 早产的；大的：مارقا قوزى 早产的羊羔（大羔）② 早产的羊羔：مارقا سويۇ- 宰一只早产的羊羔 ▲ مارقا كۆڭلى 过去的心情，昔日的心情。

مارقابات 〈名〉① 恩惠，恩德；慈善，仁慈：مارقابات قىلىۋ 施恩 ② 你好！欢迎！：مارقابات، ئۆيگە كىرىڭىز 欢迎！请您屋里坐。▲ مارقابات ئېتىڭىز！请允许，请准许。

مارقاباتلى 〈形〉仁慈的，厚道的，开恩的，施恩惠的。

مارقاباتلىق مارقاباتلى 的抽象名词。

مارقادام 〈名〉好处，益处，利益。

مارقاي- 〈动〉（指幼畜）长大：قوزىلار مارقاي-يىپ قالدى. 羊羔都长大了。

مارقايت- مارقاي- 的使动态。

مارقايۋ مارقاي- 的不定式。

مارقالىق مارقا 的抽象名词。

مارقامات 见 مارقابات.

مارقۇم 〈形〉① 已故的，去世的：مارقۇم ئاكا 先父 ② 死者，亡者。

مارس 〈名〉〔天〕火星。

مارسەلەزا 〈名〉马赛进行曲，法国国歌。

مارت 〈名〉三月：8 - مارت ئاياللار مەرەكىسى 三八妇女节。

مارتېن 〈名〉（炼钢的）平炉，马丁炉。

مارتېنچى 〈名〉平炉工，炼钢工人。

مارتلىق 〈形〉三月的。

مارتۇ 〈名〉[阿]（迷信中的）女妖，妖婆，妖魔 ▲ مارتۇ باسۇ 着魔，中邪。

مارتىشكا 〈名〉〔动〉长尾猴。

مارش 〈名〉① 队列的步法；进行 ② 行军：ئۈچ كۈنلۈك مارش 三天的行军 ③ 进行曲 ④（用作命令式）走！开步走！

مارشال 〈名〉元帅。

مارشاللىق 〈形〉① 元帅的 ② 元帅衔，元帅级官。

ماس 〈形〉醉的，酒醉的：ماس كىشى 醉汉 ▲ ماس بولۇ ① 醉 ② 陶醉，入迷，迷恋于……，倾心于…… ③ 头脑发昏；洋洋得意。

ماسا 〈名〉蚊子 ▲ بەزگەك ماسا 虐蚊。

ماساداي 〈形〉象蚊子似的，密密麻麻的。

ماساي 〈动〉醉，喝醉，酒醉。

ماسايرا 〈动〉欣喜若狂，兴高采烈，喜气洋洋；洋洋得意：ماسايراغان ئەل 喜气洋洋的人们。

ماسايراس- ماسايرا- 的交互态。

ماسايرات- ماسايرا- 的使动态。

ماسايۋ ماساي- 的不定式。

ماساق I 〈名〉（掉在田间的）谷物穗，麦穗：ماساق تەرۋ 拾麦穗。

ماساق II 〈名〉箭头。

ماساقتا- 〈动〉拾麦穗。

ماساقتال- ماساقتا- 的被动态。

ماساقتات- ماساقتا- 的使动态。

ماساقتان- 〈动〉抽穗。

ماساقتانۋ ماساقتان- 的不定式。

ماساقتاۋ ماساقتا- 的不定式。

ماساقتى 〈形〉有穗的，麦穗多的：ماساقتى جەر 麦穗多的地方。

ماساقشى 〈名〉拾麦穗的人 ▲ ەرىنشەك ەگىنشىدەن ەلگەزەك ماساقشى ارتىق. 【谚】勤劳的拾麦穗的人比懒惰的农夫强。

ماسالا- 〈动〉躲避蚊子，避开蚊子。
ماسالاۋ ماسالا- 的不定式。
ماسالىق 〈名〉蚊帐：ماسالىق قۇرۇ 挂蚊帐。
ماساڭداۋ 〈形〉稍醉的，微醉的，有点醉的。
ماسات 〈名〉英姿，威武，雄壮：ماساتپەن جۈرۈ 英姿勃勃地行走。
ماساتتان- 〈动〉骄傲起来，自豪起来；洋洋得意，欣喜若狂：بولماشى ناتيجەگە بولا ماساتتانۇ 为点滴成绩而洋洋自得。
ماساتتاندىر- ماساتتان- 的使动态。
ماساتتانۇ ماساتتان- 的不定式。
ماساتتانۇشىلدىق 〈名〉骄傲，傲慢，自豪感。
ماساتى 〈名〉丝绒，天鹅绒 ▲ ماساتى كىلەم 绒毯。
ماساتىداي 〈形〉姹紫嫣红的，绚丽多彩的，花枝招展的。
ماساحانا 〈名〉蚊帐。
ماسكا 〈名〉① 口罩，面罩：ماسكا تاعۇ 戴口罩 ② 假面具，化妆面具 ③ 防护面具。
ماسكالى 〈形〉① 戴口罩的②戴假面具的③戴防护面具的。
ماسكۇنەم 〈形〉①爱喝酒的，酒瘾大的②醉鬼，醉汉，酒癖。
ماسكۇنەمدەن- 〈动〉变得爱喝酒，成为醉鬼，上酒瘾，嗜酒成癖：ماسكۇنەمدەنىپ كۇنىنە شىمدىك ئىشۇ 天天喝得醉醺醺的。
ماسكۇنەمدەنۇ ماسكۇنەمدەن- 的不定式。
ماسكۇنەمدەۋ 〈形〉爱喝酒的，酒瘾大的。
ماسكۇنەمدىك ماسكۇنەم 的抽象名词。
ماسقارا 〈名〉① 丢脸，出丑，丢人，丢丑 ② 不要脸的人 ▲ ماسقارا بولۇ ① 威信扫地，身败名裂 ② 狼狈不堪③难堪；陷入窘态。▲ ماسقارا قىلۇ 使出丑，嘲弄，奚落。
ماسقارالا- 〈动〉使丢脸，使出丑，使狼狈不堪；嘲弄；挖苦；奚落。
ماسقارالان- ماسقارالا- 的被动态。
ماسقارالات- ماسقارالا- 的使动态。
ماسقارالاۋ ماسقارالا- 的不定式。
ماسقارالىق ماسقارا 的抽象名词。
ماسقاراپاز 〈名〉丑角，小丑。

ماسقاراشىلىق ماسقارا 的抽象名词。
ماسسا 〈名〉① 质量，物质 ② 浆，糊，泥，糊状物质 ③ 轮廓。
ماستان- 〈动〉① 骄傲起来，自负，自豪；洋洋得意 ② 陶醉。
ماستاندىر- ماستان- 的使动态。
ماستانۇ ماستان- 的不定式。
ماستاۋ 〈形〉稍醉的，有一点醉的，微醉的。
ماستەر 〈名〉工匠，匠人，能手，内行，巨匠，行家：ئۆز كاسىبىنە ماستەر بولۇ 成为本行的行家能手 / سوزگە ماستەر 善于辞令的。
ماستەرلىك ① ماستەر 的抽象名词 ② 技艺，手艺，工艺 ③ 技能，技巧。
ماستودونت 〈名〉剑齿象，乳齿象。
ماستىق ① ماس 的抽象名词 ② 醉意，酒醉状态。
ماسشتاب 〈名〉比例尺，缩尺。
ماسشتابتىق 〈形〉比例的，比例尺的：ماشتابتىق سىزعىش 比例尺。
ماسىل 〈名〉累赘，负担：ماسىل بولۇ 成为累赘。
ماسىلدىق ماسىل 的抽象名词。
مات 〈名〉（下象棋时的）输，败局，失败 ▲ مات بولۇ （象棋中的）将死。
ماتا I 〈名〉① 大布，土布 ② 布匹，布料：جۇن ماتا 毛料。
ماتا- II 〈动〉（将几匹马、骆驼的前腿）绊住：تۆيەلەردى ماتاۋ 把骆驼绊在一起 ② 〔转〕严格控制，过于限制：بالالاردىڭ ارەكەتىن ماتاپ تاستاۋ دۇرىس تاربيە ەمەس. 过于限制孩子们的活动是不正确的教育。▲ اياعىن ماتاۋ 让呆在家里，使无法活动。
ماتال- ماتا- II 的被动态。
ماتاس- ماتا- II 的交互态。
ماتاستىر- ① ماتاس- 的使动态 ② （将几匹马或骆驼）绊在一起。
ماتاسىز 〈形〉无大布的，无土布的。
ماتاسىزدىق ماتاسىز- 的抽象名词。
ماتات- ماتا- II 的使动态。
ماتاۋ ماتا- II 的不定式。

。的住绊,的住拴〈形〉**ماتاۋلى**
。物版出,版出〈名〉**ماتبۇئات**
。员教学数;家学数〈名〉**ماتەماتىك**
قولدانبالى ماتەماتىكا :学数〈名〉**ماتەماتىكا**
。学数用应
ماتەماتىكالىق :的学数〈形〉**ماتەماتىكالىق**
ئادىس 法方学数 / ماتەماتىكالىق فورمۇلا 学数
。式公
。质物〈名〉**ماتېرىيا**
قۇرۇلۇش :料原,料材 ①〈名〉**ماتېرىيال**
ماتېرىيالى 料材建筑 ② 料资: ماتېرىيال جىغ 收
集资料 ③ 衣料,料子: كىيىملىك ماتېرىيال 做
。子料的服衣
物体 ,的质物 ,的上质物〈形〉**ماتېرىيالدىق**
质物 ماتېرىيالدىق قۇرۇلۇم :的体客,的体实,的
构造 / ماتېرىيالدىق يېگىلىك 物质福利 /
。界世质物 ماتېرىيالدىق دۇنيە
。论物唯,义主物唯〈名〉**ماتېرىيالىزم**
。者论物唯,者义主物唯〈名〉**ماتېرىيالىست**
:的论物唯,的义主物唯〈形〉**ماتېرىيالىستىك**
。学哲义主物唯 ماتېرىيالىستىك فىلوسوفىيا
。洲,陆大〈名〉**ماتېرىك**
. ماتكە I 见 **ماتكا**
ماتىقاپىدا :忙急,忙匆,促仓〈副〉**ماتىقاپى**
西东么什促仓因(们我) .ئىشتەك ئالدىق الماقىق
。臂交之失 ماتىقاپى قالغ ▲ 。来带有没都
。垫床,褥床〈名〉**ماتراس**
,的制权母,的族氏系母〈形〉**ماترىيارحالدىق**
。的权母
。治母,制权母,族氏系母〈名〉**ماترىيارحات**
。手水;军海,兵水〈名〉I **ماتروس**
。垫床,褥床〈名〉II **ماتروس**
萎靡 ② 的头大,的大袋脑 ①〈形〉**ماۋباس**
。子虎睡 ③ 的钝迟,的振不
得变,振不神精,振不靡萎〈动〉**ماۋباستان-**
你 ماۋباستانباي شىراساڭشى :脑呆头呆,钝迟
。些一灵机得变,的脑呆头呆别
。式定不的 -ماۋباستان **ماۋباستانۇ**
。词名象抽的 ماۋباس **ماۋباستىق**
。的谧静,的寂沉,的静安〈形〉**ماۋجىر**

困,力无得显,沉昏得显 ①〈动〉**ماۋجىرا-**
倦: ماۋجىراپ ئۇيقىسى كەلۇ 昏昏欲睡 ②(天
。来起和暖,暖温得变(气
。态互交的 -ماۋجىرا **ماۋجىراس-**
。态动使的 -ماۋجىرا **ماۋجىرات-**
。式定不的 -ماۋجىرا **ماۋجىراۋ**
。枪匣,枪手瑟毛,枪瑟毛〈名〉**ماۋزەر**
慰到得 ,慰安到得 **ماۋقى: ماۋقى باسىلۇ**
。瘾过;藉
。语难毛 ماۋنان تىلى :族难毛〈名〉**ماۋنان**
:的式族难毛,的族难毛 ①〈形〉**ماۋنانشا**
:语难毛 ② 舞歌族难毛 ماۋنانشا ئان-ئبي
。语难毛习学 ماۋنانشا ۋيرەنۇ
:月六(法历的族克萨哈) ①〈名〉**ماۋسىم**
ئبىرىنشى :度季,节季 ② 份月六 ماۋسىم ايى
/ 节季种播 ەگىس ماۋسىمى / 度季一第 ماۋسىم
جاز ماۋسىمى 季夏 / ئشوپ شابۋ ماۋسىمى
。节季草打
。的性节季,的节季〈形〉**ماۋسىمدى**
:的度季,的性节季,的节季〈形〉**ماۋسىمدىق**
。划计度季二第 ەكىنشى ماۋسىمدىق جوسپار
。式定不的 ماۋق **ماۋىعۇ**
欲性,情起,情发(物动科猫指)〈动〉**ماۋق-**
。配交要地切急,烈强
呢 ماۋىت شاپان :呢服制,子呢〈名〉**ماۋىت**
。衣大子
。呢服制〈名〉**ماۋىتى**
تاپتىق ماحاببات :情感 ① [阿]〈名〉**ماحاببات**
阶级感情 ② 爱,情爱;恋爱: ماحاببات تۇرالى
ئسوز 漫谈爱情 / ئوزارا ماحاببات 互相间的爱
。情
无 ;的情爱无,的情感无〈形〉**ماحابباتسىز**
。的爱恋
ۋل ەكەۋى :婚订;爱恋〈动〉**ماحابباتتاس-**
。了爱恋好谈已俩他 .ماحابباتتاسىپ بولعان
。式定不的 -ماحابباتتاس **ماحابباتتاسۋ**
。虎齿剑〔生〕〈名〉**ماحايرود**
。义主赫马〈名〉**ماحيزم**
。者义主赫马〈名〉**ماحيست**
烟花黄 ② 烟花黄〔植〕①〈名〉**ماحوركا**

。烟合马,烟山,草
ماحراب 〈名〉[阿]坛拜礼,坛神 。
ماجۇز 〈名〉[阿] 运命,天命;遇遭 。
ماحشار 〈名〉〔宗〕(人死后)被审判处,公道
场 。
ماحشىل 〈名〉马赫主义者 。
ماش: ماش كەلۇ 合适,相宜 : ئادامىا تورت ماش كەلگەن-اق ئۆي 适合住四个人的房子 。
ماشايىق 〈名〉〔阿〕神的仆人,圣人 。
ماشاقات 〈名〉困难,艰苦,艰难 : ماشاقات تارتۇ 受艰难(吃苦) 。
ماشاقاتسىز 〈形〉不艰难的,容易,顺利的,
一帆风顺的 。
ماشاقاتسىزدىق ماشاقاتسىز 的抽象名词 。
ماشاقاتا- 〈动〉使受困难,使为难,刁难;折
磨,使受煎熬 。
ماشاقاتتان- ① ماشاقاتا- 的反身态 ② 经受
困难,受艰难,辛苦 。
ماشاقاتتاندىر- ماشاقاتتان- 的使动态 。
ماشاقاتتانۇ ماشاقاتتان- 的不定式 。
ماشاقاتتى 〈形〉困难的,艰难的,困苦的;吃
力的 : ماشاقاتتى جۇمىس 艰苦的工作 。
ماشىنا 〈名〉 ① 机器,机械,机 ② 汽车 ▲
اياق ماشىنا 脚踏缝纫机 ▲ جەڭىل ماشىنا 轻便
轿车 ▲ جۇك ماشىنا 载重汽车 ▲ مەملەكەت
ماشىناسى 国家机器 ▲ قارا ماشىنا 卡车 。
ماشىنالان- 〈动〉 机械化 。
ماشىنالاندىر- ① ماشىنالان- 的使动态 ②使
机械化 : اۋىل شارۋاشىلىعىن ماشىنالاندىرۋ 使农
业机械化 。
ماشىنالاندىرۋ ماشىنالاندىر- 的不定式 。
ماشىنالاستىر- 见 ماشىنالاندىر-.
ماشىنالى 〈形〉 ① 有汽车的 ② 机械化的 。
ماشىناسىز 〈形〉没有汽车的;不坐车的 。
ماشىنىست 〈名〉(机车等的)司机 。
ماشىنكا 〈名〉打字机 。
ماشىنكالاندىر- 〈动〉推广打字机, 使打字
机化 。
ماشىنكالاندىرۋ ماشىنكالاندىر- 的不定式 。
ماشىق 〈名〉习惯;演习,操练 : اسكەري ماشىق
军事演习 。
ماشىقتا- 〈动〉练,练习,操练 : كۇن سايىن
ماشىقتاۋ 每天练习 。
ماشىقتان- ① ماشىقتا- 的反身态 ② 练习,
操练;习惯;熟练 。
ماشىقتانۇ- ماشىقتا- 的不定式 。
ماشىقتات- ماشىقتا- 的使动态 。
ماشىقتاۋ ماشىقتا- 的不定式 。
ماشىقتى 〈形〉习惯于……的,对 …… 熟练
的,善于长……的 : ۇيرەنۋ كەشكە كۇنى ار
ونىڭ ماشىقتى ىسى. 每天晚上学习已成了他
的习惯 。
ماشىقتىق ماشىق 的抽象名词 。
ماشرىق 〈名〉东,东方 : ماشرىقتان ماعرىپقا
دەيىن 从东到西 。
ما 〈气语〉给你,拿去 : ما، ال مىنا كىتاپتى.
给你,把书拿去 。▲ ما دەۋ ، دەسە ١٠ 寸步
不让 。
مادەني 〈形〉[阿] 文化的,文明的 : مادەني
مۇرا 文物 / مادەني كىسى 文明人 。
مادەني-اعارتۇ 〈名〉文化教育,文教 。
مادەنيەت 〈名〉文化,文明 : مادەنيەت بايلىعى
文化宝藏 / مادەنيەت ورتالىعى 文化中心 /
مادەنيەت مۇرالارى 文化遗产 / مادەنيەت سارايى
文化宫 / مادەنيەت تارىحى 文明史 ▲ مادەنيەت
وشاعى 文化摇篮 ▲ مادەنيەت سارايى 文化宫 。
مادەنيەتسىز 〈形〉不文明的,无文化的;不开
化的;粗鲁的,粗野的 。
مادەنيەتسىزدىك مادەنيەتسىز 的抽象名词 。
مادەنيەتتەن- 〈动〉受教育,有文化,变得文明 。
مادەنيەتتەندىر- ① مادەنيەتتەن- 使动态 。②
使受教育,使有文化,使文明,使开化,使开
通 。
مادەنيەتتەندىرۋ مادەنيەتتەندىر- 的不定式 。
مادەنيەتتى 〈形〉文明的,有文化的,文雅的;
受过教育的,开化的 。
مادەنيەتتىلىك مادەنيەتتى 的抽象名词 。
مادەت 见 مەدەت.
ماجبۇر 〈形〉 被迫的, 强迫的, 不得不 :
كەتۋگە ماجبۇر بولۋ 不得不走 。

ماجبۇرلە- 〈动〉强迫,胁迫,迫使,逼迫,威逼: ماجبۇرلەپ كوندىرۋ 强迫同意 / مەنىڭ ۆجدانىم وسىلاي ىستەۋگە ماجبۇرلەدى. 我的良心迫使我这样做。

ماجبۇرلەن- ماجبۇرلە- 的被动态。

ماجبۇرلەۋ ماجبۇرلە- 的不定式。

ماجبۇرلىك ٴماجبۇر 的抽象名词。

ٴماجنۇن 〈名〉① 七世纪阿拉伯诗人哈依斯(قايس ٴبن مۆلاۋباك)的外号——麦吉依 ② 钟情的,沉醉于爱情的人 ③ 狂者,狂人,疯子 ④神志不清的,发疯的,疯疯癫癫的,疯狂的。

ماجنۇندەن- 〈动〉发狂,发疯,丧失理智,神经错乱。

ماجنۇندەنۋ ماجنۇندەن- 的不定式。

ماجنۇندەۋ 〈形〉有点疯疯癫癫的,头脑顽钝的,有些糊涂的。

ماجنۇندىك ① ماجنۇن 的抽象名词 ② 发狂,狂行。

ماجنۇنسۇرەي 〈形〉有点疯疯癫癫的,头脑顽钝的,有些糊涂的。

ٴماجىلىس 〈名〉会,会议: ٴماجىلىس اشۋ 开会 / جالپى ٴماجىلىس 全体会议。

ٴماجىلىسقۇر 〈形〉喜欢会议的,常开会的。

ماجىلىستەس- 〈动〉开会协商,会谈: ماجىلىستەسىپ شەشۋ 开会协商解决。

ماجىلىستەسۋ ماجىلىستەس- 的不定式。

ٴماز-ٴمايرام 〈形〉兴高采烈的,喜气洋洋的;沾沾自喜,洋洋自得: اكەسى كەلىپ بالالارى ٴماز-ٴمايرام. 父亲回来了,孩子们欣喜若狂。

ٴمازھاپ 〈名〉[阿] ① 主张,学说,道路,方式 ② 派别,学派。

مايەك 〈名〉① 凝乳酶,凝乳酸 ②〔转〕油水,脂肪: ىشتە مايەك جوق 肚子里没有油水 ③〔转〕内容,意思,意义: مايەگى جوق ٴسوز 废话。

ٴمايىت 〈名〉尸体,遗体。

ٴمايىتحانا 〈名〉太平间,停尸间。

ماكرۋ 见 ماكرۋك.

ماكرۋك 〈形〉〔阿〕不圣洁的,(伊斯兰教)禁忌的;秽物 ▲ اۋىزعا كەلگەن تۇكىرىك، قايتا جۇتساڭ ماكرۋك. 欲吐出的唾沫勿咽下(话到嘴边别收回)。

مالعۇن 〈名〉① 恶魔,凶神 ② 可恶的,该死的,十恶不赦的;畜牲。

مالىكە 〈名〉王后。

مالىك 〈名〉〔医〕牛之一种病毒。

ٴمالىم 〈形〉① 已知道的,所知道的,众所周知的: ونىڭ ويى جۇرتقا ٴمالىم بولدى. 他的想法为大家所知。② 某,某种的;一定的: ٴمالىم بىرەۋ 某个人 / ٴمالىم جاعدايدا 在某种情况下 ▲ ٴمالىم قىلۋ (ەتۋ) 告知,通知 ▲ اتتىڭ سىرى يەسىنە ٴمالىم، قىزدىڭ سىرى شەشەسىنە ٴمالىم. 【谚】马的脾气主人熟悉,女儿的心事母亲了解。

مالىمدە- 〈动〉告知,通知,报告,汇报: جۇرتقا مالىمدەۋ 告诉群众 / جوعارىعا مالىمدەۋ 报告上级。

مالىمدەمە 〈名〉声明,通告;奏章: مالىمدەمە جارىيالاۋ 发表声明。

مالىمدەن- مالىمدە- 的被动态。

مالىمدەس- مالىمدە- 的交互态。

مالىمدەت- مالىمدە- 的使动态。

مالىمدەۋ مالىمدە- 的不定式。

مالىمەت 〈名〉① 消息;情报,报告: مالىمەتكە قاراعاندا 据报道 / اۋارايى جونىندەگى مالىمەت 天气预报 ② 学问,知识,学识;教育: جوعارى مالىمەتكە يە كىسى 受过高等教育的人 ▲ مالىمەت بەرۋ 报告,汇报。

مالىمەتتى 〈形〉① 得到消息的,熟悉情况的,得到通知的 ② 有学问的,有学识的,受过教育的。

ٴمالىمسىز 〈形〉无声无息的,无消息的,杳无音信的;未知的,无人知道的: كۇنى بۇگىنگە دەيىن ٴمالىمسىز 迄今杳无音信 / ەشكىمگە ٴمالىمسىز 谁都不知道。

مالىمسىزدىك ٴمالىمسىز 的抽象名词。

ٴمالىن 〈名〉〔动〕狸猫,丛林猫,野猫。

مالىسكەن 〈名〉鼠皮布,鼹皮洋缎。

ٴمالىش 〈名〉I 长尾细毛羊 ▲ ٴمالىش قوي 长尾细毛羊 ▲ ٴمالىش قۇيرىق 长尾巴(指

。(羊

/货杂卖 ٴمالش ساتۇ :货杂〈名〉 Ⅱ **ٴمالش**

。铺货杂 ٴمالش دۇكەنى

ساۋدا:书议协,定协,议协 ①〈名〉 **مامىلە**

取 ٴبىر مامىلەگە كەلۇ / 定协易贸 مامىلەسى

待,待对,系关 ② 议协成达,见意的致一得

遇 : مامىلە ورناتۇ ▲ 系关立建 مامىلە جاساۋ

。待对

意致一得取,议协成达 ①〈动〉 **مامىلەلەس-**

。好和;好要,好相 ② 见

。式定不的 مامىلەلەس- **مامىلەلەسۇ**

ٴمانى تەرەڭ : 义含,思意,义意 ①〈名〉 **ٴمان**

:质本,质实 ② 话的义意刻深有具 ٴسوز بار

题问个这 بۇل ماسەلەنى ٴمانى جاعىنان العاندا

دا ٴسانى بار : 值价,值 ③ ……讲上质本从

值 似 近 جۇق ٴمان / 实不而华 ٴمانى جوق

ارالىق ٴمان ▲ 值数代〔数〕 الگەبرالىق ٴمان ▲

گۇلى بار ▲ 视重 ٴمان بەرۋ ▲ 值数间中〔数〕

有【谚】.دا ٴدانى جوق، ٴسانى بار دا ٴمانى جوق

。(实不而华)实无名

,的同相容内 ,的义意同 ①〈形〉 **ماندەس**

ماندەس ▲ 的值等,的值同 ② 的同相义意

同〔数〕 ماندەس تەڭدەۋلەر ▲ 词意同〔语〕 ٴسوز

。程方值

。词名象抽的 ماندەس **ماندەستىك**

义丰涵,的实充容内,的容内有〈形〉 **ٴماندى**

ٴومىردى ٴماندى وتكىزۋ :的远深义意,的富

。义意有得过活生

。词名象抽的 ٴماندى **ماندىلىك**

التىن : 案图,彩花,样花,纹花〈名〉 **مانەر**

。案图的饰装丝金用 سىمنان مانەر ورناتۇ

,缀点,丽美使,扮打,饰修 ①〈动〉 **مانەرلە-**

读) ② 地大化美 جەر بەتىن مانەرلەۋ :化美

مانەرلەپ :色有声有(得说),听好使,听动(得

。听动耳悦得读 وقۇ

。态动被的 مانەرلە- **مانەرلەن-**

。态动使的 مانەرلەن- **مانەرلەندىر-**

。态互交的 مانەرلە- **مانەرلەس-**

。态动使的 مانەرلە- **مانەرلەت-**

。式定不的 مانەرلە- **مانەرلەۋ**

花有,的彩花有,的纹花有 ①〈形〉 **مانەرلى**

义意有 ② 作动样花 مانەرلى قيمىل :的样

مانەرلى :的值价有;的容内有,的思意有,的

的义意有少多出讲有没 ٴسوز سويلەي المادى

:的少不 ,的观可目数 ,的多当相 ③ 话

。钱少多得有没 مانەرلى اقشا العان جوق

。词名象抽的 مانەرلى **مانەرلىك**

内,情深;形情,况状,况情〈名〉 **ٴمان - جاي**

地细仔 ٴمان - جايدى تولىق ۇعىسۋ :细底;情

(他) ٴمان - جايىن ساعان ايتپايدى / 况情解了

。情内你诉告会不

。布衬子袖〈名〉 **مانجەت**

。的能无,的囊窝〈形〉 **ٴمانجۇباس**

ٴمانپازي 见 ٴمانپاسي.

糖色杂的汁果有混 ,谢巴蒙〈名〉 **ٴمانپاسي**

。果

ٴمانساپ 见 مانساپ.

,的聊无;的思意无,的义意无〈形〉 **ٴمانسىز**

。的虚空;的洞空

思意大多有没,的大不义意〈形〉 **مانسىزدەۋ**

。的虚空较比,的洞空较比;的

。词名象抽的 ٴمانسىز **مانسىزدىك**

▲子包面死 پەتىر ٴمانتى :子包〈名〉 **ٴمانتى**

吃人别 بىرەۋ جەگەن ٴمانتىنىڭ اقشاسىن تولەۋ

。(子橛拔你牛偷人别)钱掏你子包

ٴمانىسى جوق :义含,义意,思意〈名〉 **ٴمانىس**

。话废 ٴسوز

愚,的气傻里傻,的脑呆头呆〈形〉 **ماڭگۇرت**

。的笨

ماڭگى ەستە :的久永,的远永〈形〉 Ⅰ **ماڭگى**

ساقتاۋ ▲ 忘不永 ماڭگى جاسىل وسىمدىكتەر

。物植色绿常〔植〕

没;的气傻里傻,的脑呆头呆〈形〉 Ⅱ **ماڭگى**

的脑呆头呆 ماڭگى ادام :的笨愚,的脑头有

。人

,的久永 ,的恒永,的远永〈形〉 **ماڭگى-باقي**

ماڭگى-باقي بىرگە جاساۋ :的生终,的生永

生终 ماڭگى-باقي ۇمىتپاۋ / 起一在活生远永

。忘不

清不脑头,的脑昏头昏〈形〉 **ماڭگى-داڭگى**

醒的，恍惚的，迷离恍惚的。
ماڭگىلىك ① ماڭگى Ⅰ、Ⅱ 的抽象名词 ②
永远，永久性，永恒性：**ماڭگىلىك** جامان اتقا
قالۋ 遗臭万年。
ماڭگىر- 〈动〉头脑昏沉，恍恍惚惚，懵懂，
发呆：**ماڭگىرىپ** نە ىستەرىن بىلمەۋ 昏头昏脑
地不知做什么 / **ماڭگىرىپ** قايدا بارارىن بىلمەۋ
一时懵懂不知往哪儿去好。
ماڭگىرت- ماڭگىر- 的使动态。
ماڭگىرۋ ماڭگىر- 的不定式。
ماڭگىرىس- ماڭگىر- 的交互态。
ماڭگى-تاڭگى 见 ماڭگى-داڭگى.
ماپە 〈名〉养育，培养；拉扯；饲养。
ماپەلە- 〈动〉① 精心抚养，精心培养，精心养
育：ماپەلەپ باقىقان بالا 精心抚养的孩子 /
پارتيانىڭ ماپەلەۋىندە 在党的精心培育下 ② 细
心照料，细心服待：ماپەلەگەن جالعىز ات 细心
照料的唯一的一匹马 ③ 认真看护：ماپەلەگەن
ورمان 认真看护的森林。
ماپەلەن- ماپەلە- 的被动态。
ماپەلەس- ماپەلە- 的交互态。
ماپەلەت- ماپەلە- 的使动态。
ماپەلەۋ ماپەلە- 的不定式。
مارە 〈名〉（赛跑，赛马的）终点，界标：مارەگە
جەتۋ 到达终点。
مارەلى 〈形〉有界标的，界定的。
مارە-سارە 〈形〉高兴的，喜气洋洋的，高兴采
烈的，欢天喜地的：مارە-سارە بولۋ 喜形于色。
ٴمارمار 〈名〉大理石，花蕊石 ▲ اق ٴمارمار
汉白玉 ▲ ٴمارٴمار شۇرەگەي 〔动〕白眉鸭。
ٴمارت 〔波〕〈形〉慷慨的，大方的，无私的。
مارتەبە Ⅰ 〈名〉① 地位，身价 ② 威望，声
望，尊严 ③ 官衔，官职。
مارتەبە: Ⅱ **ٴبىر (ەكى) مارتەبە** 一(两)次，
一(两)回：نەشە مارتەبە ايتسا دا ۇقپادىڭ. 说了
多少次(你)也不明白。
مارتەبەلى 〈形〉① 有地位的，身价高的；显
贵的 ② 有官衔的，有官职的 ③ 尊贵的。
مارتەبەلىلىك مارتەبەلى 的抽象名词。
مارتەبەسىز 〈形〉无地位的，无威信的，无声
望的；卑微的。
مارتەبەسىزدىك مارتەبەسىز 的抽象名词。
ماسەلە 〈名〉① 问题：ماسەلەنى شەشۋ 解决
问题 ② 〔数〕题：ماسەلە ەسەپ 应用题 ▲
الداعى (كەزەكتەگى) ماسەلە 当前的问题。
ماسەلەن 〈插〉例如，比如。
ٴماسليحات 〈名〉〔阿〕① 主意，建议；劝告，
忠告：جاقسى ٴماسليحات 好主意 / ٴماسليحات
بەرۋ 劝告 / ٴماسليحات سۇراۋ 请教（咨询）
② 协商，商量，商讨：ساياسي ٴماسليحات
كەڭەسى 政治协商会议 ▲ ٴماسليحات قۇرۋ 协
商，商讨。
ٴماسليحاتتاس- 〈动〉协商，商量，磋商：
ٴماسليحاتتاسىپ شەشىم ەتۋ 协商解决 / كىممەن
ٴماسليحاتتاسۋ كەرەك 应该跟谁商量？
ٴماسليحاتتاستىر- ٴماسليحاتتاس- 的使动
态。
ٴماسليحاتتاسۋ ٴماسليحاتتاس- 的不定式。
ٴماسليحاتتاساندالي 〈形〉好象商量过似的，
不约而同的，不谋而合的。
ٴماسساعان 〈叹〉（表示后悔，惊讶）唉，呀，
哦：ٴماسساعان، ۇمىتىپ كەتىپپىن. 唉，我
都忘了 / ٴماسساعان، ەرتەڭ كەلەدى ەكەن.
呀，他明天就来。
ماستەك 〈名〉① 矮马，矬马 ② 身材矮小
的：ماستەك ات 矮马 / ماستەك ٴيت 小狗。
ماستەمىر 〈名〉手钳，铁钳子，夹钳。
ماسۋەك 〈名〉清齿木，牙签。
ٴماسى 〈名〉衬靴，皮袜子：ٴماسى تىگۋ 缝衬
靴。
ماتەك 〈名〉(游戏中的一种惩罚)用大拇指弹
(头部) ▲ ەشكى (تويە) ماتەك 轻(重)弹。
ماتەل 〈名〉格言，谚语。
ماتەلدە- 〈动〉引用格言，引用谚语：ماتەلدەپ
سويلەۋ 说话间引用格言。
ماتەلدەۋ ماتەلدە- 的不定式。
ماتەلدى 〈形〉引用格言的，引用谚语的。
ماتكە Ⅰ 〈名〉栋梁，大梁。
ماتكە Ⅱ 〈名〉〔生理〕子宫：ماتكەنىڭ
تومەندەۋى 子宫下垂 ② (扑克牌的)Q。

ماتكەلىك I （名）（扑克牌的）Q：ماتكەلىگىن شىعارۋ 把Q牌打出来。

ماتكەلىك II （形）可做大梁的：ماتكەلىك اعاش 可做大梁用的木料。

ماترۋشكە （名）〔植〕牛至。

ٴماتشا （名）脊檩，正梁。

ٴماتبي （名）〔阿〕毕（官名），有权威的人，有权的人。

ماۋە （名）果，果子，水果：ماۋەلەر تولىقسۋ 各种水果成熟。

ماۋەلە- （动）苗壮生长，（树叶）茂盛：جەمىسى ماۋەلەپ تۇرۋ 果实累累。

ماۋەلەن- ماۋەلە- 的反身态。

ماۋەلەۋ ماۋەلە- 的不定式。

ماۋەلى （形）结满果子的，果实累累的：ماۋەلى الما اعاشتارى 结满果子的苹果树 ▲ ماۋەلى اعاش مايىسقاق.【谚】果实累累的树枝总是弯曲着身子。

ٴماۋلىت：ٴماۋلىت كۇن 穆哈木德的诞辰之日。

ٴماۋتى 见 ماتەك.

ٴماۋىت （名）〔口〕制服呢。

ٴماشھۇر （形）〔阿〕著名的，出名的，驰名的：ٴماشھۇر دارىگەر 名医。

ٴماشھۇرلىق ٴماشھۇر 的抽象名词。

ٴماشى （名）母驴。

مە （语气）疑问词，语气词，其变体有 ما؛ با، بە؛ پا، پە）吗，是吗，是否：ول كەلدى مە؟ 他来了吗？

مەبەل （名）木器；家具：ۇيدە ٴۇش ورىندىقتان باسقا مەبەل جوق. 家里除了三把椅子以外什么家具也没有。

مەبەلدە- （动）陈设家具，摆上木器：ٴۇيدى مەبەلدەۋ 屋里摆上家具。

مەبەلدەت- مەبەلدە- 的使动态。

مەبەلدەۋ مەبەلدە- 的不定式。

مەبەلدىك （形）木器的，家具的：مەبەلدىك دۇكەن 家具店。

مەبەلشى （名）木匠，木工。

مەگاۋات （名）〔电〕兆瓦（特）。

مەگاگەرتس （名）〔电〕兆赫兹，兆周。

مەگافون （名）喇叭筒，扩音器，麦克风。

مەگەجىن （名）母猪。

مەگزە- （动）预料，预测，预想；估计，估量：بيىل مالشىلىقتان مول ٴونىم السنادى دەپ مەگزەپ وتىر. 预料今年畜牧业可能获得丰收。

مەگزەس- مەگزە- 的交互态。

مەگزەت- مەگزە- 的使动态。

مەگزەۋ مەگزە- 的不定式。

مەگزەۋلى （形）预料中的，预计到的，料想到的，意料中的：مەگزەۋلى جۇمىس 意料中的事。

مەدال （名）奖章，奖牌，纪念章：التىن مەدال 金质奖章。

مەدالدى （形）戴奖章的，佩戴奖章的。

مەدەت （名）① 帮助，援助，扶助：اللادان مەدەت سۇراۋ 祈求真主帮助 ② 支持；鼓舞；鞭策：زور مەدەت 最大的支持。

مەدەتكەر （名）支持者，帮忙的人。

مەدەۋ （名）慰藉，安慰；指望，依靠；寄托；支持；鼓舞：بالاسىنىڭ كەلگەنى ول ٴۇشىن مەدەۋ بولدى. 孩子的回来对他是个安慰。

مەديانا （名）〔数〕①（三角形）中线 ②（统计学中的）中位数。

مەديتسينا （名）医学，医术：مەديتسينا مەكتەبى 医校（卫生学校）。

مەديتسينالىق （形）医学的，医术的：جوعارى مەديتسينالىق مەكتەپ 高等医学院。

مەدرەسە （名）〔宗〕伊斯兰教经文学校 ▲ مەدرەسە كورگەن 受过教育（指伊斯兰教教育）。

مەدرەسەلىك （形）（伊斯兰教）初等经文学校的。

مەدۋزا （名）〔动〕水母，海蜇。

مەجە （名）①估计，估量：مەجە سان 估计数 ②（大概的）界线，范围，轮廓；界限：جەر مەجەسى 土地的界线 / شەگارانىڭ مەجەسى 国境线。

مەجەلە- （动）① 估计，估量；预料：ادام سانىن مەجەلەۋ 估计人数 / مەجەلەپ ايتۋ 估计着说 ② 划界，划地界，测定地界：شەگارانى مەجەلەپ الۋ 划定国界。

مەجەلەن- مەجەلە-的被动态。

مەجەلەس- مەجەلە-的交互态。

مەجەلەت- مەجەلە-的使动态。

مەجەلەۋ مەجەلە-的不定式。

مەجەلى 〈形〉估计的，估量的；预料中的，意料中的。

مەزگە- 〈动〉指，指点，指示：قاي كوپىردىك جەردە ەكەنىن مەزگەپ جىبەرىڭىزشى. 请您给我们指一下桥的位置。/ بۇل ءسوز مەزگەپ ايتىلعان ءسوز 这番话是有所指的。

مەزگەس- مەزگە- 的交互态。

مەزگەت- مەزگە- 的使动态。

مەزگەۋ مەزگە- 的不定式。

مەزگىل 〈名〉① 季，季节：كوكتەم مەزگىلى 春季 / مال تولدەتۋ مەزگىلى 接羔季节 ② 时间，时期：تاڭ اتقان مەزگىل 天亮的时候 ▲ ءبىر مەزگىل 一会儿，片刻，稍微 ▲ دەر مەزگىل 及时，按时，准时，适时；立刻，立即▲ مەزگىل ۋستەۋلەرى 〔语〕时间副词。

مەزگىلدى 〈形〉有时间性的，有期限的；有季节性的：مەزگىلدى ۋاعىندا جەتىپ بارۋ 在规定的时间内到达 / مەزگىلدى جۇمىس 有期限的活儿。

مەزگىلدىك 〈形〉一时的，暂时的，临时的，暂且的：مەزگىلدىك قيىنشىلىق 暂时的困难 / مەزگىلدىك شارا 临时性的措施。

مەزگىل-مەزگىل 〈副〉有时，偶尔，间或；一阵一阵，一时一时：مەزگىل-مەزگىل جوتەلۋ 一阵一阵地咳嗽。

مەزگىلسىز 〈形〉① 不适时机的，时间不适宜的，不是时候的：مەزگىلسىز كەلۋ 来得是不是时候 ② 不合节令的，过早的：كۇن مەز-گىلسىز جىلىنىپ كەتتى. 天气过早地变暖和了。

مەزگىلسىزدىك مەزگىلسىز 的抽象名词。

مەزەت 〈名〉时，时候，一时，一段时间，一度：سويلەپ تۇرعان مەزەتتە 正在说话的时候 ▲ ءبىر مەزەت 一会儿，片刻，一阵；一度：ءبىر مەزەت توسا تۇرۋ 等一会儿 / ءبىر مەزەت دەم العىزشى 让休息片刻 / ءبىر مەزەت مەشۋ قالۋ 一度落后。

مەزەتتە 〈副〉① 时候，时刻 ② 立刻，即刻。

مەزەتتىك 〈形〉一时的，暂时的，短暂的。

مەزون 〈名〉〔物〕介子：اۋىر مەزون 重介子。

مەزى: مەزى بولۋ 腻，腻烦；讨厌之至，厌恶：ەستي-ەستي مەزى بولۋ 听烦 / كورە-كورە مەزى بولۋ 看腻。

مەزىرەت 〈名〉心意，情意；敬意，尊敬：مەزىرەت ءبىلدىرۋ (قىلۋ) 表示尊敬。

مەيلى 〈语气〉无论，不管；随便，可以：مەيلى قاشان كەلسە دە بولادى 什么时候来都行 / مەيلى كەتە بەرسىن 可以，就让他走吧。

مەيلىنشە 〈副〉① 很，非常，十分：مەيلىنشە تەنتەك 非常淘气 ② 随便，任意，肆意；恣意：مەيلىنشە ادام ۇرۋ 随便打人 ③ 尽情，纵情：مەيلىنشە ءان ايتۋ 纵情歌唱。

مەيمان 〈名〉〔波〕客人，来宾，宾客：مەيمان بولۋ 作客 / مەيمان قىلۋ (ەتۋ) 请客 / شاقىرىلماعان مەيمان 不速之客 / قىمباتتى مەيمان 尊贵的客人。

مەيمانا: مەيماناسى اسۋ 心喜若狂；狂妄。

مەيمانگەرشىلىك 〈名〉好客，对客人的厚待。

مەيماندوس 〈形〉好客的，(对客人)殷勤的，厚待客人的：مەيماندوس ءۇي 好客的家庭。

مەيماندوستىق ① مەيماندوس 的抽象名词② 好客，对客人的厚待，殷勤招待。

مەيمانحانا 〈名〉宾馆，客店，招待所：مەيمانحاناعا جاتۋ 住在宾馆。

مەيرام 〈名〉节，节日，佳节：ماي مەيرامى 五一节 / جاڭا جىل مەيرامى 新年佳节。

مەيرامدا- 〈动〉过节，欢度节日：وكتابردە ەكى كۇن مەيرامدادىق. 十一国庆节我们欢度了两天的节日。

مەيرامدات- مەيرامدا- 的使动态。

مەيرامداۋ مەيرامدا- 的不定式。

مەيرامدىق 〈形〉节日的，过节的：مەيرامدىق دايىندىق 节日的准备。

مەيىز 〈名〉葡萄干：اق مەيىز 无核白葡萄。

مەيىزدەن- 〈动〉干硬，干透：مەيىزدەنىپ

قالعان اعاشتى كەسۋ وڭايعا ئۈسپەدى. 的透干砍
。易容不真头木
مەيىزدەنۈ مەيىزدەن- 的不定式。
مەيىزسىز 〈形〉不产葡萄的,不种植葡萄的,
无葡萄的。
مەيىل 见 پەيىل.
مەيىر 〈名〉感情,好感;慈爱 ,慈悲心;同
情,同情心: اكەنىڭ بالاعا دەگەن مەيىرى 父亲
对孩子的慈爱 ▲ مەيىرى قانۋ 感到舒服,心
满意足,感到痛快。
مەيىربان 〈形〉① 慈爱的,慈善的,仁慈的,
有怜悯心的 ② 厚待的,宽宏大量的。
مەيىرباندان- 〈动〉发善心,发慈悲,表现出仁
慈;对……宽宏大量。
مەيىرباندانۋ مەيىرباندان- 的不定式。
مەيىرباندى 〈形〉仁慈的,慈悲的;宽宏大量
的,厚道的。
مەيىرباندىلىق مەيىرباندى 的抽象名词。
مەيىربانسۋ مەيىربانسى- 的不定式。
مەيىربانسى- 〈动〉假装发善心,装出发慈悲
样子。
مەيىرلەن- 〈动〉① 发慈悲,发善心,仁慈,怜
悯 ② 产生好感,喜欢,喜爱。
مەيىرلەندىر- مەيىرلەن- 的使动态。
مەيىرلەنۋ مەيىرلەن- 的不定式。
مەيىرلى 〈形〉① 温柔的,温存的,和温的②
仁慈的,富有同情心的。
مەيىرلىلىك مەيىرلى 的抽象名词。
مەيىرىم 〈名〉慈爱,慈悲心;感情,好感;同
情心: مەيىرىمى جوق 没有感情(不喜欢) ▲
مەيىرىمى ئۈتۋ 发慈悲心。
مەيىرىمدەن- 〈动〉发慈悲心, 表现出仁慈,
发善心。
مەيىرىمدەنۋ مەيىرىمدەن- 的不定式。
مەيىرىمدى 〈形〉①慈爱的,慈善的,仁慈的,
有怜悯心的 ② 温和的,温柔的,温存的。
مەيىرىمدىلىك مەيىرىمدى 的抽象名词 ▲
مەيىرىمدىلىك جۇرەكتەن، مەيىرىمسىزدىك
بىلەكتەن. 【谚】仁慈出自内心,残忍来自权势。
مەيىرىمسىز 〈形〉无情的,铁石心肠的;残忍
的,冷酷的,狠毒的。
مەيىرىمسىزدەن- 〈动〉变得无情,变得铁石心
肠,变得残忍。
مەيىرىمسىزدەنۋ مەيىرىمسىزدەن- 的不定
式。
مەيىرىمسىزدىك مەيىرىمسىز 的抽象名词。
مەيىرىمشىل 〈形〉慈爱的,慈善的,仁慈的,
有怜悯心的,富有同情心的。
مەكە I 〈名〉麦加,天方 ▲ مەكەگە بارۋ 朝
觐,朝天方,朝克尔白。
مەكە II : مەكە جۇگەرى 小玉米。
مەكەمە 〈名〉机关,单位: مەكەمە قىزمەتكەرلە-
رى 机关工作人员 / زاڭ مەكەمەلەرى 司法机
关。
مەكەن 〈名〉① 住地,住宅,宅院: ون جىلدىق
مەكەن 十年的住宅②籍贯,故乡,老家: ونىڭ
مەكەنى التاي. 他的家乡是阿勒泰。③ 生产某
种东西的地方: ۇزىم مەكەنى 葡萄之乡 ④
〔语〕方位,地点: مەكەن پىسقتاۋىش 方位状
语 / مەكەن ۇستەۋلەرى 地点副词 ▲ اتا مەكەن
老家,祖籍,故乡,桑梓。
مەكەندە- 〈动〉住下,定居,安家,安居,安家
落户: ولار قالانى مەكەندەيدى. 他们住在城里。
مەكەندەن- مەكەندە- 的反身态。
مەكەندەندىر- مەكەندەن- 的使动态。
مەكەندەس- مەكەندە- 的交互态。
مەكەندەت- مەكەندە- 的使动态。
مەكەندەۋ مەكەندە- 的不定式。
مەكەندەۋشى 〈名〉住户,(住所的)拥有者,
定居者: بۇل جەردى مەكەندەۋشىلەر از ەدى.
从前住在这里的人少。
مەكەندى 〈形〉有住处的,有住地的,有住所
的 ▲ قوس مەكەندى جانۋارلار (قوس مەكەندىلەر)
两栖动物。
مەكەندىك 〈名〉① 住所, 住地, 住宅 :
ولاردىڭ مەكەندىگى وسىدان الىس ەمەس. 他们
的住地离这儿不远。②〔语〕方位的,地点的:
مەكەندىك سوزدەر 方位词。
مەكەن-جاي 〈名〉① 住所,住地,住宅,宅院:
بۇرىنعى مەكەن-جاي 故居 ② 家乡,故乡,老

家：سەندەرنىڭ مەكەن-جايلارىڭ قاي جەر؟ 你们的家乡是什么地方？

مەكەنسىز 〈形〉没有住地的，没有土地的；流浪的。

مەكەن - تۇراق 〈名〉住处，住地，住宅，宅院。

مەكەر 〈形〉狡猾的，诡计的，狡诈的：مەكەر ايەل 诡计多端的女人。

مەكەرلەن- 〈动〉变得狡猾，变得狡诈，耍滑头，施诡计。

مەكەرلەنىۋ مەكەرلەن- 的不定式。

مەكەرلىك ①مەكەر 的抽象名词 ②诡计，狡猾的手段。

مەكيەن 〈名〉母鸡，雌鸡，雌鸟。

مەكتەپ 〈名〉学校：باستاۋىش مەكتەپ 小学 / ورتالاۋ مەكتەپ 初中 / ورتا مەكتەپ 高中 / جوعارى مەكتەپ 高等学校 / مەكتەپ جۇرنالى 校刊 ▲ مەكتەپ كورگەن 受过教育的，上过学的，念过书的。

مەكتەپسىز 〈形〉无学校的，没建立学校的。

مەكتەپسىزدىك مەكتەپسىز 的抽象名词。

مەكتەپتەس 〈形〉同校的，同学的，同窗的；校友。

مەكتەپتى 〈形〉有学校的，设立学校的，学校多的：مەكتەپتى قالا 学校多的城市。

مەكتەپتىك 〈形〉学校的，学校中的：مەكتەپتىك تاربيە 学校教育 / ورتا مەكتەپتىك ٴبىلىم العان 受过中等教育。

مەكىرە 见 بەكىرە.

مەكىرەن- 〈动〉发出抚爱而温存的哼哼声，哼着缱绻缠绵的声音（多指大人对孩子，母羊对羊羔）。

مەكىرەندىر- مەكىرەن- 的使动态。

مەكىرەنىۋ مەكىرەن- 的不定式。

مەلدەك 〈名〉〔旧〕喉咙，气官。

مەلجە 〈名〉估计，估量；预测。

مەلجەلە- 〈动〉大略地计算，大略地据量，衡量，估计；预测。

مەلجەلەۋ مەلجەلە- 的不定式。

مەلجەمدى 〈形〉块儿大的，大个的：دەنەسى مەلجەمدى 个头大的。

مەلشى- 〈动〉发呆，发愣，呆若木鸡：مەلشىيىپ جاۋاپ بەرمەۋ 呆若木鸡，一声不吭。

مەلشىيت- مەلشى- 的使动态。

مەلشىۋ مەلشى- 的不定式。

مەلشىيىس- مەلشى- 的交互态。

مەملەكەت 〈名〉国，国家：كورشى مەملەكەت 邻国 / سوتسياليستىك مەملەكەت 社会主义国家 / مەملەكەت باسقارۋىنداعى ەگىنشىلىك الاڭى 国营农场。

مەملەكەتتىك 〈形〉国的，国家的，有国的，国立的，全国性的：مەملەكەتتىك قۇرىلىس 国家建设 / مەملەكەتتىك ساياسي ناۋقان 全国性的政治运动。

مەن I 〈代〉我：مەن سەنى كوپ توستىم. 我等了你好久。/ مەن دەسە قازىر كەلەدى. 他要想着我，会马上就来的。▲ مەندە ازىق جوق، سەندە جازىق جوق.（哈萨克人宰牲畜时的用语）你是无辜的，我是没有吃的（不得不宰杀你）。▲ سەن سالار دا مەن سالار، اتقا جەمدى كىم سالار. 张三推李四。

مەن II 〈连〉和，与，同。

مەندىك 〈代〉属于我的，为我所有的，归我的：مەن سەنى مەندىك بولادى دەپ سەنەمىن. 我相信你将是属于我的。

مەنىنگيت 〈名〉〔医〕脑膜炎。

مەنمەن 〈形〉①自负的，自大的，傲慢的，刚愎自用的：مەنمەن كىسى 傲慢的人②所谓的，自称的，自以为了不起的：مەنمەن دەگەن بالۋان 所谓的大力士。

مەنمەندىك ① مەنمەن 的抽象名词②自负，自大，傲慢，刚愎自用。

مەنمەنسىۋ مەنمەنسى- 的不定式。

مەنمەنسى- 〈动〉自负，高傲，傲慢，自以为了不起，刚愎自用：بولماشى ناتيجەگە مەنمەنسۋگە بولمايدى 不能因为有一点成绩就自以为了不起 ▲ ازىناعان ايعىردىڭ ٴۇيىرىن كور، مەنمەنسىگە جىگىتتىڭ ٴۇيىن كور.【谚】嘶叫的种马要看它的马群，自负的男子要看他的家庭。

مەنمەنسىن- مەنمەنسى- 的反身态。

مەنمەنسىت- مەنمەنسى- 的使动态。

مەنمەنشىل 〈形〉① 唯利是图的,只顾自己的,自私自利的,利己的 ② 自以为是的,傲慢的,自负的。

مەنمەنشىلدىك مەنمەنشىل 的抽象名词。

مەنسىز 〈副〉在没我的情况下,我不在场之时: مەنسىز كۈن كورە المايسىڭدار ما؟ 没有我,你们就不能过日子吗?

مەنسىن- 〈动〉(常用其否定形式 مەنسىنبە-) 看不起,瞧不上,轻视,歧视,蔑视。

مەنسىندىر- مەنسىن- 的使动态。

مەنسىنۋ مەنسىن- 的不定式。

مەنتول 〈名〉〔化〕薄荷脑,薄荷醇。

مەنتور 〈名〉〔农〕蒙导者 ▲ مەنتور ءادىسى 蒙导法。

مەنشە 见 مەنىڭشە.

مەنشەۆيك 〈名〉孟什维克。

مەنشەۆيكيزم 〈名〉孟什维克主义。

مەنشەۆيكتىك 〈形〉孟什维克的。

مەنشى 见 مەنشىك.

مەنشىك 〈名〉所有,所有制,所有权,所有物: كوللەكتيۆتىك مەنشىك 集体所有制 / مەنشىك جەر 自留地 / مەنشىك مال 自留畜 / ونىڭ مەنشىگىندەگى دۇنيە 属于他的东西 / مەنشىگىنە الۋ 据为己有。

مەنشىكسىز 〈形〉无主的,没主的,不归谁所有的,不归谁占有的: مەنشىكسىز مۇلىك 没主的财产 / مەنشىكسىز مال 不归谁所有的牲畜。

مەنشىكتە- 〈动〉占有,归谁所有,为谁占有: وسى ءۇيدى سول مەنشىكتەسىن. 这个房子归他所有。

مەنشىكتەن- مەنشىكتە- 的反身态。

مەنشىكتەندىر- مەنشىكتەن- 的使动态。

مەنشىكتەت- مەنشىكتە- 的使动态。

مەنشىكتەۋ مەنشىكتە- 的不定式。

مەنشىكتى 〈形〉① 私有的,个人所有的,私人的;有主的: مەنشىكتى جەر 个人所有的土地 / مەنشىكتى مال 自留畜 ② 〔物〕原有的,固有的,本身的 ▲ مەنشىكتى اينالىم 〔物〕固有周期 ▲ مەنشىكتى جيىلىك 〔物〕固有频率 ▲ مەنشىكتى نۇكتە 〔数〕真点。 مەنشىكتى تەربەلىس 〈物〉固有振动。

مەنشىكتىك مەنشىكتى 的抽象名词。

مەنشىكشىل 〈形〉① 私心重的,私有观念重的 ② 妄图独占者。

مەنشىكشىلدىك مەنشىكشىل 的抽象名词。

مەنىكى 〈代〉① 我的,归我的,为我所有的: بۇل ات مەنىكى. 这匹马是我的。/ مەنىكى اقىلسىزدىق ءىس. 我干的蠢事。 ② 我的家: بۇگىن كەشتە مەنىكىنە بارىڭدار. 今天晚上你们到我家去。

مەنىڭشە 〈插入语〉依我看,照我看;我认为,我觉得: مەنىڭشە بولعاندا ەرتەڭ قايت. 依我看你明天回去吧。/ مەنىڭشە بۇل ماسەلەنى اقىلداسىپ شەشۋ كەرەك. 我认为这个问题需要商量解决。

مەڭ 〈动〉痣,胎痣,胎记。

مەڭگەر- 〈动〉① 掌握,学会,操纵;支配: تەحنيكانى مەڭگەرۋ 掌握技术 / ماشينانى مەڭگەرۋ 操纵机器 ② 指挥,管理;控制: ءبىر پولكتى مەڭگەرۋ 指挥一个团 / زاۋودتى مەڭگەرۋ 管理工厂 / ونىڭ مەڭگەرۋىندە 在他的控制之下。

مەڭگەرت- مەڭگەر- 的使动态。

مەڭگەرتكىز- مەڭگەرت- 的使动态。

مەڭگەرۋ مەڭگەر- 的不定式。

مەڭگەرۋشى 〈名〉主管人,领导人: مەكتەپ مەڭگەرۋشىسى 校长。

مەڭگەرىل- مەڭگەر- 的被动态。

مەڭدە- 〈动〉使虚弱,使衰竭,丧失元气;缠住;制服: اۋرۋ مەڭدەۋ 疾病缠身(疾病恶化)/ ۇيقى مەڭدەۋ 睡意朦胧。

مەڭدەت- مەڭدە- 的使动态。

مەڭدەۋ مەڭدە- 的不定式。

مەڭدەڭكىرە- 〈动〉使有些虚弱,使有些衰竭,使稍有恶化。

مەڭدەڭكىرەۋ مەڭدەڭكىرە- 的不定式。

مەڭدۋانا 〈名〉〔植〕天仙子,莨菪 ▲ ساسىق مەڭدۋانا 〔植〕洋金花,曼陀罗。

مەڭدى 〈形〉长胎痣的,有胎记的。

مەڭزە- （动）指，指点，指示：ۋىنىڭ ئۆيىن
مەڭزەپ جىبەرگىنىشى. 请把他的家指给我们。
مەڭ-زەڭ （形）昏昏沉沉的，昏头昏脑的，
晕晕糊糊的：ئىسسىقتىن مەڭ-زەڭ بولۇش 热得头
发晕。
مەڭ - زەڭدىك مەڭ - زەڭ 的抽象名词。
مەڭزەس- مەڭزە- 的交互态。
مەڭزەت- مەڭزە- 的使动态。
مەڭزەۋ مەڭزە- 的不定式。
مەڭسىز （形）无胎痣的，无胎记的，无胎块
的。
مەڭگىرەۋ I （形）①傻里傻气的，愚笨的，愚蠢
的②傻瓜，傻子。
مەڭگىرەۋ II （形）① 无人烟的，荒漠的，荒僻
的：مەڭگىرەۋ دالا 荒漠的旷野 ② 幽深的，幽静
的，幽寂的：مەڭگىرەۋ تۈندە 在幽静的夜晚。
مەڭگىرەۋلەن- （动）发痴，变得呆痴，变成白
痴：ۋل مەڭگىرەۋلىنىپ قالىپتى. 他变得呆痴。
مەڭگىرەۋلەنۇۋ مەڭگىرەۋلەن- 的不定式。
مەڭگىرەۋلۈك مەڭگىرەۋ I 的抽象名词。
مەڭگىرەۋسۇ مەڭگىرەۋسى- 的不定式。
مەڭگىرەۋسى- （动）假装发呆，装出一付发痴
的样子；装得心不在焉，装成漠不经心的样
子。
مەرگەن （形）① 打得准的，百发百中的 ②
神枪手，射手 ③ 猎人，猎手 ▲ مەرگەن سۆز
百发百中的 ▲ باتــــــۇردىن ولجا، مەرگەندىن
سىرالغى. 【谚】勇士馈赠战利品，猎手分送猎
获物。
مەرگەندەۋ（形）枪法较准的，命中率较高的。
مەرگەندىك مەرگەن 的抽象名词。
مەرگەنسىن- （动）自以为打得准，自认神枪
手。
مەرگەنسىنىۋ مەرگەنسىن- 的不定式。
مەرگىيا （名）〔植〕灵芝。
مەردىگەر （名）［波］承包人。
مەرەز （名）① 梅毒，梅毒疹：مەرەز ئۇرۇۋ 梅
毒 ②〔转〕心地不良的，内心肮脏的，内心龌
龊的。
مەرەزدەۋ （形）存心有些不良的，内心显得有
些肮脏的，有些不怀好意的：ساق بولالمايسەن،
ول مەرەزدەۋ ادام. 你提防一点，他有些存心不
良。
مەرەزدىك مەرەز ② 的抽象名词。
مەرەي （名）① 成功，顺利；幸运：مەرەيىڭ
ۋستەم بولسىن! 祝你成功！② 欢乐，愉快，愉
似恰的心情：قىزۋ مەرەيمەن قارسى الۋ 以愉
快的心情欢迎。
مەرەيلەن- （动）高兴，快活，兴致勃勃，心情
愉快，心情舒畅：ول مەرەيلەنىپ وتىرعاندا بار.
你等他高兴的时候再去。
مەرەيلەندىر- مەرەيلەن- 的使动态。
مەرەيلەنۋ مەرەيلەن- 的不定式。
مەرەيلى （形）① 成功的，顺利的；幸运的：
قىزمەتى مەرەيلى بولدى 工作获得成功 ② 愉快
的，喜悦的，热情洋溢的，热情的：مەرەيلى
ئۆي 热情的家庭。
مەرەكە （名）节日，庆祝日，佳节：مەرەكە كۈنى
在节日里 / مەملەكەت مەرەكەسى 国庆节。
مەرەكەلە- （动）过节，庆祝节日：ماي مەرەكە-
سىن مەرەكەلەۋ 过五一节。
مەرەكەلەس- مەرەكەلە- 的交互态。
مەرەكەلەت- مەرەكەلە- 的使动态。
مەرەكەلەۋ مەرەكەلە- 的不定式。
مەرەكەلى （形）节日的，过节的；欢庆的，喜
庆的：مەرەكەلى كۈندەردە 在过节的日子里。
مەرەكەسىز （形）非节日的，不是过节的，不
过节的。
مەرزىم （名）期限，期间，时期，时间；季节：
دەمالىس مەرزىمى 假期 / قىس مەرزىمى 冬季。
مەرزىمدە- （动）限期，定期，规定时间：
مەرزىمدەگەن ۋاقىت ىشىندە ٴبىتىرىپ بەرۋ 在规
定的时间内完成。
مەرزىمدەل- مەرزىمدە- 的被动态。
مەرزىمدەۋ مەرزىمدە- 的不定式。
مەرزىمدى （形）① 有期的，有期限的，定期
的：مەرزىمدى جازا 有期徒刑 / مــەرزىــمدى
ۋاقىتتا كەلمەۋ 在规定的时间内不返回 ②季
节的，季节性的，时期的 ③ 暂时的，一时的，
短期的。

مەرزىمدىك 〈名〉 ① 季节性,时间性: سوزىلمالى اۇرۇدىڭ مەرزىمدىك قايتالاۋى 慢性病的季节性发作 ② 暂时性的,一时性的,短期的: مەرزىمدىك قارىز 短期借款。

مەرزىمسىز 〈形〉 无限期的,无期的,不定期的: مەرزىمسىز جازا 无期徒刑。

مەرىديان 〈名〉〔地〕 子午线,子午圈;经线。

مەردياندىق 〈形〉 子午线的,子午圈的,经线的。

مەرىنوس 〈名〉 美 利 奴 羊, 细 毛 羊: مەرىنوستىڭ جۇنىنەن توقىلعان بۇيىم 细绵羊毛纺织品/ مەرىنوس قويى 美利奴羊。

مەركۇري 〈名〉〔天〕 水星;晨星。

مەرلان 〈名〉〔动〕 里海鳕。

مەرت: مەرت بولۋ 夭折,夭亡,猝然死去,一下断送性命: سوعىستا مەرت بولۋ 阵亡 ▲ ارىستان ايعا شابامىن دەپ مەرت بولىپتى. 狮子吞月自取灭亡。

مەرتىگۋ مەرتىك- II 的不定式。

مەرتىگۋشى 〈名〉 骨折者。

مەرتىك I 〈名〉 骨折;脱臼,脱位,脱骱。

مەرتىك- II 〈动〉 骨折;脱臼,脱位,脱骱: مەرتىگە جازداۋ 差一点骨折。

مەرتىكتىر- مەرتىك- II 的使动态。

مەرتىل- 见 مەرتىك- II.

مەرۋەرت 〈名〉〔波〕 珍珠,珍珠母: مەرۋەرت القا 珍珠项链 / مەرۋەرت جۇزىك 珍珠戒指 ▲ مەرۋەرت ءتىس 皓齿,洁白如珍珠的牙齿,玉齿 ▲ مەرۋەرت ۇلۋى 蚌。

مەرۋەرتگۇل 〈名〉〔植〕 珍珠梅,玉玲草。

مەرۋەرتتەي 〈形〉 如珍珠般的,发亮的,晶莹的,漂亮的。

مەس 〈名〉 ① (用山羊皮做的)皮囊,皮桶 ② 〔转〕 大肚皮,饭桶 ▲ مەس قارىن 大腹便便的人。

مەسەل 〈名〉 上进心,进取心;魄力,干劲: مەسەلى قايتۋ 受挫(碰钉子)。

مەسەلدە 见 مەسەل.

مەتال 〈名〉 金属,五金: قارا مەتال 黑色金属/ اۋىر مەتالدار 重金属 / ءتۇستى مەتال 有色金属/ سيرەك كەزدەسەتىن مەتال 稀有金属/ قىمباتتى مەتال 贵金属 / جەڭىل مەتال 轻金属。

مەتالدا- 〈动〉 金属处理,金属加工。

مەتاللورگ 〈名〉 冶金工作者;冶金学家。

مەتاللورگيا 〈名〉 冶金: مەتاللورگيا ونەر-كاسىبى 冶金工业/ مەتاللورگيا علىمى 冶金学。

مەتاللورگيالىق 〈形〉 冶金的: مەتاللورگيالىق زاۋود 冶金工厂。

مەتالشى 〈名〉 金属工人,五金工人。

مەتامورفوز 〈名〉〔生〕 变态,变形,变样。

مەتامورفوزدان- 〈动〉 变样,变形。

مەتامورفوزدانۋ مەتامورفوزدان- 的不定式。

مەتاتەزا 〈名〉〔语〕 音位转移。

مەتاتەزالىق 〈名〉 音位转移现象。

مەتافيزيك 〈名〉 形而上学者,玄学派。

مەتافيزيكا 〈名〉 形而上学,玄学。

مەتافيزيكالىق 〈形〉 形 而 上 学 的: مەتافيزيكالىق ءادىس 形而上学的办法。

مەتافوني 〈名〉〔语〕 元音交替。

مەتافورا 〈名〉〔文〕 比喻法,借喻。

مەتەي 〈名〉 小木桶。

مەتەوريت 〈名〉〔天〕 陨石,陨星,陨铁。

مەتكال 〈名〉 细平布,细丝布;平纹织品。

مەتكەتون 〈名〉 棉织品。

مەتود 〈名〉 方法,办法;方式。

مەتوديكا 〈名〉 (一整套)方法;教学法。

مەتوديكالىق 〈形〉 方法的,教学法的。

مەتر 〈名〉 米,公尺: شارشى مەتر 平方米 / تەكشە مەتر 立方米。

مەترلىك 〈形〉 米 的, 米 制 的, 公 制 的: مينۋتىنا الپىس مەترلىك جىلدامدىق 一分钟60米的速度。

مەترو 〈名〉 地下铁路,地下电车。

مەترە 〈名〉〔动〕 鳇鱼。

مەحانيزاتور 〈名〉 机械化专家,机务人员。

مەحانيزاتورلىق 〈形〉 机械化专家的,机务人员的。

مەحانيزم 〈名〉 机械,机器: تراكتور مەحانيزمى 拖拉机机械。

مەحانىك 〈名〉机械专家,机械工程师,机械技术员。

مەحانىكا 〈名〉〔物〕力学:نازارىيالىق مەحانىكا 理论力学 / قولدانبالى مەحانىكا 应用力学。

مەحانىكالاندىر- 〈动〉使机械化:اۋىل شارۋا-شىلىعىن مەحانىكالاندىرۋ 使农业机械化。

مەحانىكالاندىرۋ مەحانىكالاندىر- 的不定式。

مەحانىكالىق 〈形〉① 力学的:مەحانىكالىق قاعيدا 力学规律 ② 机械的,机工的:مەحانىكالىق ەنەرگيا 机械能。

مەحانىكاسىز 〈形〉不是机械化的,没有实现机械化的,非机械化的。

مەحنات 〈名〉[波] 苦难,艰难,艰苦;折磨,痛苦:اۋىر مەحنات 深重的苦难 / مەحناتتان قۇتىلۋ 摆脱困苦 ▲ مەحنات كورۋ (كەشۋ، تارتۋ، شەگۋ) 受苦受难,受折磨。

مەحناتسىز 〈形〉不困难的,不艰苦的;容易的,顺利的;不费力的。

مەحناتسىزدىق مەحناتسىز 的抽象名词。

مەحناتتى 〈形〉困难的,艰难的,艰苦的;痛苦的:مەحناتتى جۇمىستار 艰苦的工作。

مەش 见 پەش.

مەشەل 〈形〉佝偻病,软骨病:مەشەل بالا 患佝偻病的儿童 ▲ سوزگە شەشەن، كۇشكە مەشەل. 【谚】语言的巨人,行动的侏儒。

مەشەلدەن- 〈动〉患佝偻病,得软骨病。

مەشەلدەنۋ مەشەلدەن- 的不定式。

مەشەلدەۋ 〈形〉有些软骨症的。

مەشەلدىك مەشەل 的抽象名词。

مەشەۋ 〈形〉落后的,后进的;不发达的:مەشەۋ ادىس 落后的办法 / مەشەۋ قالعان ەلدە 在不发达的国家里。

مەشەۋلىك مەشەۋ 的抽象名词。

مەشكەي 〈形〉贪吃的,贪嘴的,老是吃不饱的;饭桶:مەشكەي دەگەن جاقسى اتاق ەمەس. 【谚】饭桶这个名字不光彩。▲ مەشكەيدىڭ ئوزى تويسادا كوزى تويمايدى. 【谚】贪得无厌。▲ تار قازان تاسقالاق، مەشكەي ادام اشقاراق. 【谚】小锅易溢,饭桶易饿。

مەشكەيلەن- 〈动〉变得贪吃,变得嘴馋,变得老是吃不饱。

مەشكەيلەنۋ مەشكەيلەن- 的不定式。

مەشكەيلەۋ 〈形〉比较贪吃的,有些贪嘴的,有点嘴馋的。

مەشكەيلىك مەشكەي 的抽象名词。

مەشىن 〈名〉哈萨克族的十二生肖之一 ▲ مەشىن جىلى 猴年。

مەشىت 〈名〉[阿] 清真寺,礼拜寺。

مەششان 〈名〉〔俄〕① 市民,小市民 ② 〔转〕市侩,庸人。

مەششاندىق 〈形〉① 小市民的 ② 〔转〕市侩的,庸人的:مەششاندىق وي 市侩的见解(庸俗的见解)。

مي 〈名〉① 脑,脑髓,脑浆:ۇلكەن مي 大脑 / مي كلەتكالارى 脑细胞 / ميعا قان قۇيىلۋ 脑溢血 ② 〔转〕头脑,脑海,脑筋:ميى جاقسى ەمەس. 脑筋不太好 ▲ الدىڭعى مي 〔生理〕前脑 ▲ ارالىق مي 〔生理〕间脑 ▲ ارتقى مي 〔生理〕后脑 ▲ مەسەك ميىن جەگەن 没有头脑的,愚笨的 ▲ كوك مي 愚笨的,没有开窍的;傻瓜,呆子 ▲ مي اشۋ 伤脑子 ▲ مي جەتپەۋ 无法理解,无法明白 ▲ مي سەمۋ 脑萎缩 ▲ مي شايقالۋ 脑震荡 ▲ مي شەمەنى 〔医〕脑水肿,脑积水 ▲ مينا كىرىپ شىقپاۋ 不懂,不明白,不理解 ▲ ميىن جەۋ 伤透脑筋 ▲ مي قاينار 炎热的,酷热的 ▲ مي قاشۋ 头脑迟钝 ▲ مي قوسالقىسى 脑垂体 ▲ ميعا قونباۋ 不懂,不理解;记不住 ▲ مي قۇرتى 脑包虫 ▲ مي سۋ 愚笨的,呆痴的。

مي II 〈名〉烂泥,泥滩:ميعا باتۋ 陷入泥滩中 ▲ مي شىعۋ 变成烂泥,变成稀泥。

ميا 〈名〉〔植〕甘草(属)▲ اشتى ميا 〔植〕苦豆子 ▲ اق ميا 〔植〕苦豆子 ▲ جىلتىر قىزىل ميا 〔植〕光甘草 ▲ سارى ميا 〔植〕黄芪 ▲ قىزىل ميا 〔植〕甘草。

ميالى 〈形〉有甘草的,长甘草的,甘草茂盛的。

مياسىز 〈形〉无甘草的,不长甘草的:مياسىز جەر 不长甘草的地方。

ميات 〈名〉心灵的安慰,精神支柱;靠山,

依靠。

مياۋ 〈拟〉猫叫声，咪咪声的，喵喵声。

مياۋزۇ 〈名〉苗族：مياۋزۇ ءتىلى 苗语。

مياۋزۇشا 〈形〉① 苗族的，苗族式的：مياۋزۇشا كيىم 苗族服装 ② 苗语：ول مياۋزۇشا ۇيرەنىپ ءجۇر. 他正在学习苗语。

مياۋلا- 〈动〉咪咪叫，喵喵叫：مىسىق مياۋلادى. 猫咪咪地叫。

مياۋلاس- مياۋلا- 的交互态。

مياۋلات- مياۋلا- 的使动态。

مياۋلاۋ مياۋلا- 的不定式。

مياۋ-مياۋ 〈拟〉（连续的）咪咪声，喵喵声。

ميعۇلا 〈形〉愚笨的，笨头笨脑的：ميعۇلاجان 无知之徒。

ميعۇلالىق ميعۇلا 的抽象名词。

ميداي: ميداي بىلعۋ 一塌糊涂，一团糟 ▲ ميداي دالا 大平原 ▲ ميداي جازىق 一马平川。

ميزام I 〈名〉（哈萨克族历法）九月。

ميزام II 〈名〉植物絮，（植物飞絮结成的）网状物。

ميزام III 〈名〉① 法规，法则，法律 ② （宗教的）教义 ③ 天秤，天平，磅 ④ 〔天〕天秤座 ⑤（哈萨克族历法）九月。

ميزامشىل 〈形〉求助于法律的，爱打官司的。

ميزامشىلا- 〈动〉（因有所图谋而）缠讼不休，好打官司，借助法律而……，通过打官司达到……的目。

ميزامشىلاۋ ميزامشىلا- 的不定式。

ميزان 〈名〉［阿］天秤，天平，磅。

ميكروامپەر 〈名〉〔电〕微安培。

ميكرووۆلت 〈名〉微伏特（百万分之一伏特）。

ميكرومەتر 〈名〉〔技〕测微仪，千分尺；分厘卡。

ميكروپ 〈名〉微生物，微菌，细菌。

ميكروسكوپ 〈名〉显微镜。

ميكروتارازى 〈名〉微量天平。

ميكروتولقىن 〈名〉〔物〕微波。

ميكروفاگ 〈名〉〔生〕小吞噬细胞。

ميكروفون 〈名〉微音器，传声器，麦克风。

ميكروفيلم 〈名〉显微胶片。

ميقي- 〈动〉① 歪斜，倾斜：وكشەسى ميقيىپ قالۋ 鞋后跟歪了 / ميقيىپ قاراۋ 斜着身子看 ②（常用其形动词，副动词形式）显得难看，看着丑陋：ميقيعان بىرەۋ ۇيگە كىردى. 一个丑八怪进了屋子。

ميقيت- ميقي- 的使动态。

ميقيۋ ميقي- 的不定式。

ميقيىس- ميقي- 的交互态。

ميلاۋ 〈形〉愚笨的，迟钝的，呆头呆脑的：ميلاۋ كىسى 愚笨的人。

ميلاۋلىق ميلاۋ 的抽象名词。

ميلى 〈形〉① 聪明的，有头脑的，有智慧的：ميلى بالا 聪明的孩子 ② 有理性的，有理智的，明理的：ميلى ادامنىڭ قولىنان عانا كەلەدى. 有理智的人才能办得到。

ميلىلىق ميلى 的抽象名词。

ميلىق 〈名〉额角，鬓角。

ميلىقتا- 〈动〉（帽子）戴得低，（把帽子）压低遮住鬓角。

ميلىقتات- ميلىقتا- 的使动态。

ميلىقتاۋ ميلىقتا- 的不定式。

ميموزا 见 ءميموزا.

ميليتاريزم 〈名〉军国主义，军国制度，军阀制度。

ميليتاريست 〈名〉军国主义者；军阀。

ميليتاريستىك 〈形〉军国主义的，军阀的。

ءميللات 〈名〉［阿］〔史〕民族。

ميللياmپەر 〈名〉〔电〕毫安培。

ميلليارد 〈数〉① 十万万，十亿 ②（名词，常用复）亿万。

ميلليارد‌ەر 〈名〉亿万富翁。

ميلليگرام 〈名〉毫克。

ميلليگرامدىق 〈形〉毫克的。

ميلليمەتر 〈名〉毫米，公厘。

ميلليمەتردەي 〈形〉大约一毫米的，约有一公厘的。

ميلليمەترلىك 〈形〉毫米的，公厘的：ميلليمەترلىك سىزعىش 千分尺。

ميلليون 〈名〉百万：ءبىر ميلليون 一百万。

ميلليونەر 〈名〉百万富翁。

ميلليونەردەي 〈形〉象百万富翁似的。

ميموزا 〈名〉〔植〕含羞草。

ميمرت 〈形〉缓慢的，迟缓的，慢腾腾的。

ميمرتا- 〈动〉行动(动作)缓慢，(办事)迟缓，(动作)慢慢腾腾，磨磨蹭蹭。

ميمرتان- ميمرتا- 的反身态。

ميمرتاۋ ميمرتا- 的不定式。

ميمرتىق ميمرت 的抽象名词。

مينا 〈名〉地雷，水雷：مينا سوعىسى 地雷战。

مينالا- 〈动〉埋地雷，布雷；布水雷。

مينالات- مينالا- 的使动态。

مينالاۋ مينالا- 的不定式。

مينالى 〈形〉有地雷的，埋地雷的，布有地雷布水雷的：مينالى رايون 布雷区。

مينالىق〈形〉地雷的，水雷的，制造地雷的。

مينارەت 〈形〉〔阿〕宣礼塔，叫拜塔。

ميناسىز〈形〉没有地雷的，没有布雷的，没有布水雷的。

ميناشى 〈名〉地雷工兵；水雷手。

ميندال 〈名〉〔植〕扁桃树。

مينەرال 〈名〉矿物 ▲ مينەرال العاشقى 〔地〕原生矿物 ▲ مينەرال اۋسپالى 〔地〕交代矿物。

مينەرالدا- 〈动〉〔矿〕① 使矿化，使成矿 ② 使充满矿物盐，使饱含矿物盐。

مينەرالدان- مينەرالدا- 的被动态。

مينەرالداۋ مينەرالدا- 的不定式。

مينەرالدى 〈形〉矿物的，矿质的，无机的：مينەرالدى سۋ 矿物水 / مينەرالدى تىڭايتقىش 矿质肥料 / مينەرالدى تۇز 无机盐。

مينەرالدىق 〈形〉矿物的，矿质的：مينەرالدىق تالشىق 矿物纤维。

مينەرالسىز 〈形〉不含矿物的，非矿物质的。

مينيستر 〈名〉部长，大臣，相：سىرتقى ىستەر مينيسترى 外交部长，(外相)。

مينيسترلىك ① 〈形〉部长的，大臣的：مينيسترلىك دارەجە 部长级 ② 部：ىشكى ىستەر مينيسترلىگى 内务部。

مينومەت 〈名〉〔军〕迫击炮。

مينۋس 〈名〉〔数〕减号，负号，负数。

مينۋت 〈名〉分：ساعات ەكىدەن بەس مينۋت ٶتتى. 两点过五分。

مينۋتتاي 〈形〉大约一分钟，一分钟左右。

مينۋتتىق 〈形〉分钟的：بەس مينۋتتىق ۋاقىت 五分钟的时间。

ميپازدا- 见 بيپازدا-.

ميپازداۋ ميپازدا- 的不定式。

ميپايا 见 ۋساق.

ميپالاۋ 〈名〉脑杂碎(用煮熟的脑浆和杂碎拌在一起做成的食物)。

ميراس 〈名〉遗产：اكەدەن قالعان ميراس 父亲留下的遗产。

ميراسقور 〈名〉① 遗产继承者 ② 续位者，继承人。

ميراسقورلىق ①ميراسقور 的抽象名词 ② 继承：ميراسقورلىق ەتۋ 继承遗产。

ميسال 见 مىسال.

ميسىز 〈形〉呆头呆脑的，笨头笨脑的，脑筋迟钝的，无头脑的：ميسىز تۋىلۋ 无脑畸胎。

ميسىزدان- 〈动〉变得愚蠢，变得呆头呆脑，变得迟钝，丧失理智：بارعان سايىن ميسىزدانۋ 越来越变得愚蠢。

ميسىزدانۋ ميسىزدان- 的不定式。

ميسىزداۋ 〈形〉比较愚蠢的，比较愚笨的，头脑比较简单的，有些糊涂的。

ميسىزدىق ميسىز 的抽象名词。

ميتينگ 〈名〉集会，大会。

ميتىك 〈名〉缓慢的速度，效力极小的行动(动作)。

ميتىڭدا- 〈动〉(动作，办事)慢慢腾腾，磨磨蹭蹭：ول ساندىق جاسايمىن دەپ ميتىڭداعانىنا ەكى كۇن بولدى. 他要做木箱，已磨蹭了两天。

ميتىڭدات- ميتىڭدا- 的使动态。

ميتىڭداۋ ميتىڭدا- 的不定式。

ميتىك-ميتىك: ميتىك-ميتىك ەتۋ (动作，办事)慢慢腾腾，磨磨蹭蹭。

ميۋا 〈名〉①果子，果实②〔转〕结果，成果。

ميۋالا- 〈动〉① 结果子，产果子 ②〔转〕有了丰硕成果。

ميۋالان- ميۋالا- 的反身态。

ميۋالاۋ ميۋالا- 的不定式。

ميۋالى 〈形〉果子丰产的，果子茂盛的；成果多的。

ميف 〈名〉神话：گرېك ميفى 希腊神话。

ميفولوگيا 〈名〉神话集，神话学。

ميفولوگيالىق 〈形〉神话的。

ميفتىك 〈形〉① 神话的；神话般的 ② 〔转〕虚构的，臆造的。

ميحراپ 〈名〉［阿］〔宗〕(伊斯兰教寺院的)神坛，讲坛。

ميشا: ميشا بىلىعۇ 一塌糊涂，一团糟。

ميشىق 〈名〉〔生理〕小脑：ميشىق ساباعى 小脑脚。

ميىق 〈名〉嘴角 ▲ميىعىنان كۇلۋ 高兴，露出笑容，喜笑颜开。

مودا 见 مودى.

مودالدى 〈形〉〔语〕表态的，表态性的，情态的 ▲ مودالدى ەتىستىك 情态动词。

مودەل 〈名〉(艺术的)模特儿，模型，样式：مودەلى كىسى 模特儿 / ماشىنانىڭ مودەلى 汽车模型。

مودەلشى 〈名〉模型设计家，模型制作家。

مودى 〈名〉① 摩登，时髦，时兴：سوڭعى مودىمەن كيىنۋ 穿上最时髦的衣服 ② 时装，式样：جاڭا مودى 新时装。

مودىلا- 〈动〉(常用其副动词形式)衣着时髦，讲究时髦衣服；好穿戴。

مودىلاۋ مودىلا- 的不定式。

مودىلى 〈形〉① 摩登的，时髦的，时兴的 ② 时装的，式样的。

مودىسىز 〈形〉不时髦的，不时兴的，不流行的。

موجا 〈形〉老态龙钟的，年老体衰的。

موجانتوپاي〈形〉老实实的，老实巴交的。

موىناق I 〈名〉①（ 骆驼的)颈部 ② (骆驼的)颈部皮子。

موىناق II 〈名〉山口 ▲ اش موىناق 山隘，山垭口。

مويۋ مويى- 的不定式。

مويى- 〈动〉感到疲 乏，苦累，疲惫不堪，精疲力尽；受不住，经受不住，顶不住，支撑不住：ەڭبەككە مويمايتىن كىسى 干活不知疲倦的人 / قيىنشىلىققا مويۋشى بولما 要顶得住困难。

مويىل 〈名〉〔植〕稠李，稠李树。

مويىلدى 〈形〉长满稠李的，稠李密布的：مويىلدى ساي 长满稠李的山谷。

مويىن 〈名〉颈，脖子：مويىن كۇيەز بولۋ 落枕 ▲ الما مويىن 美丽的脖子 ▲ انالىق مويىن 〔植〕花柱 ▲ ٴبىر مويىن 顽固，固执，执拗 ▲ مويىنىنا الۋ 承认；担承 ▲ مويىنىنا ٴمىنۋ ① 骑在头上，欺负 ② 负债，欠债 ▲ مويىنىنا سۋ كەتۋ 无精打采，灰心丧气，精神不振 ▲ مويىنىنا قويۋ 揭发；证明 ▲ مويىن اعاش ① 挽杠 ② 扁担 ③ 固定在马颈部两侧使其不能转身舔伤口的木棍 ▲ مويىن بوساۋ 得空，脱手，得闲 ▲ مويىن بۇرۋ 过来，转身 ▲ مويىن جار بەرمەۋ 懒怠，懒得…… ▲ مويىن ٴجىپ 系牛绳 ▲ مويىن ٴجۇن 颈部的毛 ▲ مويىن ومىرتقا 颈椎，颈椎骨 ▲ مويىن وراۋىش 围脖 ▲ مويىن سەرىك 互助，协助 ▲ مويىنى ىرعايداي، ٴبىتى تورعايداي 骨瘦如柴，面黄肌瘦，瘦骨嶙峋 ▲ مويىن قاشىق 偏僻的，偏远 ▲ مويىن قويۋ 专心，用心，重视 ▲ مويىن ۇسىنۋ 服从，顺从 ▲ تولڭ مويىن 顽固的，固执的，执拗的 ▲ ىرعاي مويىن 细长脖子；面黄肌瘦 ▲ ىگىرشاعى مويىنىنا ٴتۇسۋ 无精打采，委靡不振 ▲ ىگىرشاعىن مويىنىنا الۋ 发脾气，发怒，动肝火 ▲ قاز مويىن 细长的脖颈 ▲ ەر مويىنىندا قىل ارقان شىرىمەس. 【谚】君子受恩不忘报。

مويىندا- 〈动〉承认，认供，认招：كەمشىلىگىن مويىنداۋ 承认自己的缺点。

مويىنداما 〈名〉自供状，自首书，供词。

مويىنداقىرا- 〈动〉承认一些，招认一些，供认一部分。

مويىنداقىراۋ مويىنداقىرا- 的不定式。

مويىنداس- مويىندا- 的交互态。

مويىنداستىر- مويىنداس- 的使动态。

مويىندات- مويىندا- 的使动态。

موينداۋ مويندا- 的不定式。

مويندى 〈形〉脖子粗的，颈部壮的 ▲ ئەر مويندى 固执己见的，刚愎自用的。

مويىنتۇرۇق 〈名〉挽杠，牛轭。

مويرىل- 〈动〉① 卷刃儿，锩：كەتپەننىڭ ئۇزى مويرىلىپ قالىپتى. 坎土镘卷刃儿了。② 〔转〕锐气受挫。

مويرىلۋ مويرىل- 的不定式。

مويس- مويى- 的交互态。

مويت- مويى- 的使动态。

مول 〈形〉① 丰富的，丰硕的，丰盛的；足够的，充足的：مول ئونىم 丰收 ② 魁伟的，魁梧的，块儿大的：مول دەنەلى 身材魁梧的 ③ 长的，时间长的，好久：ئەر كەتكەننەن مول كەتىپ كەلمەۋ 一走就长期不返 ▲ داستارقانى مول ① 生活富裕的 ② 好客的 ▲ مول قول 大方的，慷慨的，好施舍的。

مولا 〈名〉坟地，墓地，公墓，陵园，坟园。

مولاداي 〈形〉(指房屋)空荡的；宽大的；四面透风的：ئۆي ئىشى مولاداي، ھشتەڭە جوق. 屋里空空荡荡，什么也没有。

مولاي- 〈动〉增多，增加，得到扩充：كىرىم جىلدان-جىلعا مولايىپ كەلەدى. 收入一年比一年增加。

مولايت- ① مولاي- 的使动态 ②扩充，增加。

مولايۋ مولاي- 的不定式。

مولاق 〈形〉(多指狗)耳朵残缺的，剪短耳朵的：مولاق ئيت 短耳朵的狗。

مولاقتاۋ 〈形〉(多指狗)耳朵有点残缺的，耳朵剪去一点的。

مولالى 〈形〉有坟墓的，有公墓的，有陵园的。

مولالىق 〈名〉坟地，墓地。

مولاسز 〈形〉无坟墓的，无公墓的，无陵园的。

مولدا 〈名〉〔阿〕〔宗〕① 伊斯兰教的神学者，毛拉 ② (土耳其之敬语)老师 ▲ دۈمشە مولدا ① 知识浅薄的毛拉；半瓶醋，没有学问的人 ▲ مولدا كوپ بولسا، قوي ارام ولەدى. 【谚】毛拉多了羊没有人宰。▲ مولدانىڭ ايتقانىن قىل، قىلعانىن قىلما. 【谚】只能听听毛拉讲，不能跟着毛拉干(只能听其言，不能效其行)。

مولدالىق 〈名〉① 毛拉职业，毛拉的事业：مولدالىقپەن شۇعىلدانعان كىسى 从事过毛拉职业的人 ② 毛拉的地位。

مولداسز 〈形〉无毛拉的，无神学者的。

مولدىق مول 的抽象名词。

مولەكۋلا 〈名〉〔化〕分子。

مولەكۋلالىق 〈形〉〔化〕分子的：مولەكۋلالىق سالماق 分子量。

موللا 见 مولدا.

مولشلىق ① مول 的抽象名词 ② 富足，富裕，丰裕：استىق مولشلىعى 粮食富裕。

مولىعۋ مولىق- 的不定式。

مولىق- 〈动〉充足起来，丰富起来，富裕起来：زات قايىنارى مولىقتى. 货源充足了。

مولىقتىر- مولىق- 的使动态。

موماقان 〈形〉老实的，温顺的，温和的，柔顺的，驯良的：موماقان بالا 温顺的孩子 / موماقان ات 驯良的马。

موماقانداۋ 〈形〉较为老实的，比较温顺的，比较驯顺的，比较驯良的。

موماقاندىق موماقان 的抽象名词。

موماقانسۋ موماقان 的不定式。

موماقانسى- 〈动〉装作老实，装作温顺，佯装驯服。

مو-مو 〈叹〉(对马喂饲料时)发出的呼唤声。

مومىن 〈形〉〔阿〕老实的，温顺的，温厚的，驯顺的 ▲ قوي اۋزىنان ئشوپ الماس مومىن 非常老实的人，绵羊般温顺的人。

مومىنداۋ 〈形〉比较老实的，比较温顺的，比较温厚的，比较驯顺的：مومىنداۋ جارالعان پەندە 天生就是比较老实的人。

مومىندىق مومىن 的抽象名词。

مومىنسۋ مومىنسى- 的不定式。

مومىنسى- 〈动〉装作老实，假装温顺，佯装温和，假装驯顺的样子。

مومىنسىن- ①مومىنسى- 的反身态 ② 看作老实，认为温顺。

مونارح 〈名〉君主,帝国。

مونارحيا 〈名〉君主制度,君主政体,帝制;君主国。

مونارحيالىق 〈形〉君主制度的,君主政体的,帝制的;君主国的。

مونارحيزم 〈名〉君主主义。

مونارحيست 〈名〉君主主义者,保皇党,帝制派。

موناستىر 〈名〉修道院,寺院。

مونداناق I 〈名〉(游戏名)传扭结巾。

مونداناق II 〈名〉鸦葱。

مونيزم 〈名〉〔哲〕一元论: عىلمىي ماتەرىيالىس-تىك مونيزم 科学的唯物主义一元论。

مونوگامىيا 〈名〉一夫一妻制。

مونوگىدرات 〈名〉〔化〕一水化合物。

مونوگرافىيا 〈名〉专题研究;专题学术著作。

مونوپولىيا 〈名〉① 专营,专利(权),专卖(权),独有(权): مەملەكەتتىك مونوپولىيا 国家专营 ① 垄断,独占;垄断权,垄断制。

مونوپولىيالىق 〈形〉② 专利的,专营的,专卖的 ② 垄断的,独占的,垄断制的: مونوپولىيالىق ۋيمدار 垄断组织。

مونوپولىيست 〈名〉① 专营者,专卖者,专利者 ② 垄断者,独占者;垄断资本家。

مونتاج 〈名〉〔技〕① 安装,装置;装配 ② 剪辑,剪贴;集锦;(电影)蒙太奇。

مونتاجلا- 〈动〉〔技〕① 安装,装置,装配 ② 剪辑,剪贴。

مونتاجلات- مونتاجلا- 的使动态。

مونتاجلاۋ مونتاجلا- 的不定式。

مونتاجچى 〈名〉① 安装工匠 ② (电影)剪辑家,剪贴家,集锦家。

مونتانسۋ- مونتانسى- 的不定式。

مونتانسى- 〈名〉① 伪装,假装,佯装: بىلمەيمەن دەپ مونتانسۋ 装作不知道 ② 耍两面派,装好人,假情假意。

مونتانسىت- مونتانسى- 的使动态。

مونتانى I 〈名〉〔植〕金车花。

مونتانى II 〈形〉伪善的,口蜜腹剑的,包藏祸心的,居心险恶的。

مونتاك: مونتاك قاعۇ 假情假意,装作热情。

مونتي- 〈动〉(常用其副动词形式)老实,安生,安静,安稳,不调皮;恬静: مونتيىپ ئوز الدىنا ويناپ وتىر 自己老老实实地在那里玩儿。

مونتيۋ مونتي- 的不定式。

مونشا 〈名〉澡堂,浴室: مونشاعا ئتۈسۋ 在澡堂里洗澡。

مونشاداي 〈形〉象澡堂一样的;热的,闷热的: ۋيدىڭ ئشى مونشاداي ىسسىپ كەتتى. 屋里闷热得象澡堂一样。

مونشاق 〈名〉串珠,项链 ▲ بەت مونشاعى ئتۈسۋ 无地自容,羞愧 ▲ مونشاق بالدىر 〔植〕串珠藻 ▲ مونشاق جۈزۈم 索索葡萄。

مونشاقسىز 〈形〉无串珠的,不戴项链的。

مونشاقتا- 〈动〉泪如泉涌,潸然泪下,潸潸: كوزىنەن جاس مونشاقتاۋ 泪潸然而落。

مونشاقتات- مونشاقتا- 的使动态。

مونشاقتاۋ مونشاقتا- 的不定式。

مونشاقلى 〈形〉有串珠的,戴项链的。

مونشالى 〈形〉有澡堂的,有浴室的,有浴池的。

مونشاسىز 〈形〉无澡堂的,无浴室的。

مونشاسىزدىق مونشاسىز 的抽象名词。

مونشاشى 〈名〉① 开澡堂的人 ② 澡堂服务员,搓澡工人。

موڭعۇل 〈名〉蒙古族: موڭعۇل جازۋى 蒙古文 / موڭعۇل ئتىلى 蒙古语。

موڭعۇلشا 〈形〉① 蒙古族的,蒙古族式的: موڭعۇلشا كيىم 蒙古族服装 ② 蒙古语文,蒙古文: موڭعۇلشا بىلەدى 会讲蒙古语。

مور 〈名〉热炭,炭火。

مورال 〈名〉道德,德行: كوممۇنيستىك مورال 共产主义道德。

مورالدىق 〈形〉道德的,合乎道德的。

موراليزم 〈名〉道德风尚,道德观念。

موراليست 〈名〉道德家,道德问题专家。

مورجا 〈名〉〔口〕烟囱,烟筒。

مورزە 〈名〉莫尔斯(电信机发明者): مورزە اپپاراتى 莫尔斯式电信机 / مورزە الىپپەسى 莫

。码电式斯尔

مورلا- 。烤(中火炭在)〈动〉

مورلان- مورلا- 。态身反的

مورلات- مورلا- 。态动使的

مورلاۋ مورلا- 。式定不的

موروشاق 。灶土,灶锅(的内屋)〈名〉

موروشكا 。莓云〈名〉

مورت :的韧坚不,的断易,的脆〈形〉 مورت
اعاش ▲ 头木的断折易 مورت كەتۈ 断下一 ①
▲ 地余留不 ② 裂 مورت سىنۇ ▲ 断折下一
بولات بۇگىلمەس، مورت سىنار. 弯易不钢【谚】
。(服屈不绝断头可宁人的强坚)断折易而曲

مورتلىق مورت 。词名象抽的

مورتىلداق 见 مورت.

مورتىق 见 بىرتىق.

مورفەما 。根词,分部义词〔语〕〈名〉

مورفي 。啡吗〔药〕〈名〉

مورفىنىزم 。毒中啡吗,瘾啡吗〈名〉

مورفول 。酚啡吗〔化〕〈名〉

مورفولوگىيا :学态形〈名〉 ۋەسىمدىكتەر
مورفولوگىياسى ,法字,学态词 ② 学态形物植
:法词 قازاق تىلى مورفولوگىياسى 的语克萨哈
。法词

مورفولوگىيالىق 态词 ② 的学态型 ① 〈形〉
。的法词,的法字,的学

موسقال 了上,的纪年了上,的百半过年〈形〉
:的数岁 موسقال تارتۇ 。百半过年

موسقالدان- 入进,数岁了上,百半过年〈动〉
。逝已华韶,年暮

موسقالداتۋ موسقالدان- 。式定不的

موسقالداۋ :的百半过年,的数岁了上〈形〉
موسقالداۋ كىسى 。人的数岁了上

موسقاللىق موسقال 。词名象抽的

موسى :架脚三〈名〉 اعاش موسى 脚三制木
架 。/ تەمىر موسى 。架角三制铁

موسىلىق :的架脚三做用,的架脚三〈形〉
موسىلىق تەمىر 。棍铁的架脚三做用

موتور 。擎引,达马,机动发,托摩〈名〉

موتورلى 引有,的达马有,的机动发有〈形〉
:的擎 موتورلى قايىق 。艇托摩

موتورسىز 无,的达马无,的机动发无〈形〉
。的擎引

موتوسەكىل 。车踏脚器机,车托摩〈名〉

موتوسەكىلدى 。的化托摩;的车托摩骑〈形〉

موتوسپورت 。赛比车托摩,动运车托摩〈名〉

موح-موح 见 مو-مو.

ٴمو 。声叫哞哞(的牛)〈叹〉

مولدەك I 。圃苗,地苗树〈名〉

مولدەك II 。的小微,的点布小,的小〈形〉

ٴمولدىر ,的莹晶,的净明,的明透 ① 〈形〉
:的澈清 ٴمولدىر بۇلاق 朗晴 ② 水泉的澈清
:的亮明,的 ٴمولدىر اسپان 水 ③ 空天的朗晴
:的亮明,的汪汪 ٴمولدىر كوز 睛眼的汪汪水
ٴمولدىر ▲ 体璃玻〔理生〕 ٴمولدىر دەنەشىك ▲
قابىق 膜体璃玻〔理生〕 ▲ ٴمولدىر قارا 黑乌
。的亮黑,的

مولدىرە- 晶得显,澈清得显,明透 ① 〈动〉
:亮发,莹 مولدىرەگەن ٴبىر تامشى سۇ 的莹晶
:晶晶亮得显,汪汪水得显 ② 水滴一 مولدى-
رەگەن كوز 。睛眼的汪汪水

مولدىرەس- مولدىرە- 。态互交的

مولدىرەت- مولدىرە- 。态动使的

مولدىرەۋ مولدىرە- 。式定不的

مولدىرلىك ٴمولدىر 。词名象抽的

ٴمولي- ,求央；望地求央,着望地切殷〈动〉
:相怜可付一出显；看光眼的求祈用,求恳
ٴموليپ قاراۋ 着望地切殷 / ٴموليپ كۆزدە
كەلۋ 。来子样的怜可付一着带天天

ٴموليت- ٴمولي- 。态动使的

ٴموليۋ ٴمولي- 。式定不的

ٴموليس- ٴمولي- 。态互交的

ٴمولت: ٴمولت ەتۋ 射闪,烁闪,耀闪(泪眼)
:芒光出 كوزىنىڭ جاسى ٴمولت ەتىپ ىرشىپ
كەتتى 。花泪的莹晶了出进里眼

مولتەڭدە- 出显,求恳,求央;望地切殷〈动〉
。相怜可付一

مولتەڭدەس- مولتەڭدە- 。态互交的

مولتەڭدەت- مولتەڭدە- 。态动使的

مولتەڭدەۋ مولتەڭدە- 。式定不的

ٴمولت-ٴمولت: ٴمولت-ٴمولت ەتۋ ① 烁闪,

时时闪出微光 ② 溢，溢出。

مولتىلدە- 〈动〉 ① 闪烁，闪耀，闪闪发光：مولتىلدەگەن جاس 晶莹的泪花 ② 溢，溢出，过满：مولتىلدەگەن ٴبىر شىنى قىمىز 满满的一碗马奶酒。

مولتىلدەت- مولتىلدە- 的使动态。

مولتىلدەۋ مولتىلدە- 的不定式。

مولشەر 〈名〉 估计，估量，估算：كوز مولشەرى 目测 / جاس مولشەرى وتىزداردا 大约30来岁 / مولشەرمەن ەكى جىلدا بىتەدى 大约两年完成 ▲ بۇرىشتىق قوزعالىس مولشەرى 〔数〕角动量。

مولشەرلە- 〈动〉 估计，估量，估算，预算，预测：مولشەرلەپ اتۋ 估计着射击 / جەر كولەمىن مولشەرلەپ كورۋ 估量土地面积。

مولشەرلەن- مولشەرلە- 的被动态。

مولشەرلەس- مولشەرلە- 的交互态。

مولشەرلەت- مولشەرلە- 的使动态。

مولشەرلەۋ مولشەرلە- 的不定式。

مولشەرلى 〈形〉 有数的，有限的，数量不多的，一定数目的：مولشەرلى عانا مالى بار 仅有一定数量的牲畜 / مولشەرلى كۇندە 在一定期限内。

مولشەرلىك 〈形〉 大约的，大概的，大致的：مولشەرلىك سان 约数。

مولشەرسىز 〈形〉 ① 不计其数的，无法估计的，不可估量的，无限大的：مولشەرسىز بايلىق 不计其数的财富 ② 不合适的；(大小)不成比例的：مولشەرسىز كەڭ كيىم 过于肥大的衣服。

مولشەرسىزدىك مولشەرسىز 的抽象名词。

موڭكە 〈名〉〔动〕 小鲤鱼。

موڭكۋ موڭكى- 的不定式。

موڭكى- 〈动〉 ① (未经驯服的骆驼、牛、马)乱蹦乱跳，尥蹶子，不听使唤 ②〔转〕发怒，生气，火冒三丈。

موڭكىگىش 〈形〉 爱乱蹦乱跳的，烈性的，野性大的，难以驯服的。

موڭكىلدە- 〈动〉 (牛)笨拙地跑，一颠一颠地跑。

موڭكىلدەت- موڭكىلدە- 的使动态。

موڭكىلدەۋ موڭكىلدە- 的不定式。

موڭكىت- موڭكى- 的使动态。

موڭىرە- 〈动〉 (牛)哞哞叫：جىلقى كىسنەپ، سيىر موڭىرەدى. 马嘶嘶地鸣，牛哞哞地叫。 ▲ قۇر تۇلىپقا موڭىرەۋ 以幻想聊以自慰。

موڭىرەس- موڭىرە- 的交互态。

موڭىرەت- موڭىرە- 的使动态。

موڭىرەۋ موڭىرە- 的不定式。

موڭىرەۋىك 〈形〉 (指牛)好叫的，老是哞哞叫的：موڭىرەۋىك بۇزاۋ 好叫的牛犊。

ٴمور 〈形〉 ① 图章，印章，戳子：ٴمور باسۋ 盖图章 ② 纹理：ٴتىستىڭ ٴمورى 齿纹 ③ 容貌，相貌 ▲ بەتىنەن (جۇزىنەن) ٴمورى تامۋ 漂亮，美丽 ▲ ٴمورى كەتۋ 显得苍老，显得难看 ▲ 【谚】 ەڭبەك ٴموردى اجارلايدى. 劳动使人红光满面。

مورلە- 〈动〉 盖章，盖戳。

مورلەت- مورلە- 的使动态。

مورلەۋ مورلە- 的不定式。

ٴمورلى 〈形〉 盖章的，有戳子的：ٴمورلى تانىستىرۋ 盖章的介绍信。

ٴمورسىز 〈形〉 无图章的，无戳子的，不盖印章的。

ٴمورت 〈名〉 时机，机会：ٴمورتى كەلۋ 有了机会 / ٴمورتىن تابۋ 找个机会。

موشكە 〈名〉 [俄] 奶牛 ▲ موشكە سيىر 奶牛。

مرامور 〈名〉 大理石，白云石。

مرامورلا- 〈动〉 铺大理石，贴大理石。

مرامورلاۋ مرامورلا- 的不定式。

مۇازين 〈名〉 宣礼者，叫拜者。

مۇاپىق 〈形〉〔阿〕 妥当的，适当的，合适的，相宜的，合理的：مۇاپىق ورنالاستىرۋ 安排妥当 / مۇاپىق تالاپ 合理的要求。

مۇزا 〈名〉 ① 缪斯 ② (诗人的)灵感，诗才，诗情。

مۇزەي 〈名〉 博物馆，陈列馆。

مۇزەيدەي 〈形〉 象博物馆一样的，象陈列馆似的。

مۇزەيسىز 〈形〉 无博物馆的，无陈列馆的。

مۇزىكا 〈名〉音乐：مۇزىكا ساۋىعى 音乐会 / مۇزىكا اسپاپتارى 乐器。

مۇزىكالىق 〈形〉音乐的，曲乐的：مۇزىكالىق اسپاپتار 乐器。

مۇزىكانت 〈名〉音乐家，乐师。

مۇلاۋ 〈名〉仫佬族：مۇلاۋ ٴتىلى 仫佬语。

مۇلاۋشا 〈形〉① 仫佬族的，仫佬族式的：مۇلاۋشا كيىم 仫佬族服装 ② 仫佬语：مۇلاۋشا ۇيرەنۋ 学习仫佬语。

مۇلتيپليكاتور 〈名〉动画影片摄制者。

مۇلتيپليكاتسيا 〈名〉动画影片摄制，动画影片。

مۇلتفيلىم 〈名〉动画片。

مۇميا I 〈名〉[阿]（用防腐剂处理过的人或动物的）尸体，木乃伊，干尸。

مۇميا II 〈名〉〔化〕普鲁士红（从沥青中取得的褐色颜料；绦矾（褐色铁红粉）。

مۇندير 〈名〉制服，礼服。

مۇسكوس 〈名〉[波]麝香。

مۇفلون 〈名〉（一种）野绵羊，大角羊，盘羊。

مۇفتي 〈名〉[阿]穆夫提，教法说明人。

مۇعالىم 〈名〉[阿]教师，教员，老师：حالىق مۇعالىمى 人民教师 / ادەبيەت مۇعالىمى 文学教师。

مۇعالىمدىك 〈名〉教师工作，教育工作：مۇعالىمدىكپەن شۇعىلدانۋ 从事教育工作。

مۇجۋ مۇجى- 的不定式。

مۇجى- 〈动〉①（把骨头上的肉）刮干净，啃干净，抠干净 ② 风化 ▲ قولاق مۇجۋ 絮叨，责备。

مۇجىعىن 〈名〉〔植〕一枝黄花。

مۇجىق 〈形〉秃角的，断角的：مۇجىق سيىر 秃角牛。

مۇجىقتىق مۇجىق 的抽象名词。

مۇجىل- مۇجى- 的被动态。

مۇجىس- مۇجى- 的交互态。

مۇجىت- مۇجى- 的使动态。

مۇز 〈名〉冰：مۇز قاتۋ 结冰 / مۇز تاۋ 冰山 / مۇز قاباتى 冰层 / مۇز شىڭى 冰峰 ▲ مۇز شىڭى 冰峰 مۇز كوشپە 浮冰 ▲ مۇز ارالىق ٴداۋىر 间冰期 ▲ مۇزبالاق 英雄，豪杰 ▲ مۇز باسۋ 复盖着冰 ▲ مۇز دوپ 冰球 ▲ مۇز ٴداۋىر 冰期 ▲ مۇز جارعىش كەمە 破冰船 ▲ مۇز قانت 冰糖 ▲ مۇزعا جازىپ كۇنگە قويۋ 冰上刻字晒太阳（靠不住）▲ قار جاستانىپ مۇز توسەنۋ 餐风宿露 ▲ مۇز سارعالداق 〔植〕毛茛 ▲ مەزگىل جەتسە مۇز دا ەرىر. 【谚】节令一到冰融解冻 ▲ سيىر سۋ ىشكەندە، بۇزاۋ مۇز جالار. 【谚】母牛喝水，牛犊舔冰（上行下效）。

مۇز بالاق 〈名〉〔动〕雄鹰，白肩雕。

مۇزدا- 〈动〉冷，凉，受冻，冻僵，变冷：قول مۇزداۋ 手冷了 / تاماق مۇزداپ كەتتى. 饭都凉了。/ مۇزداپ ٴولۋ 冻死。

▲ مۇزداي- 〈形〉① 象冰似的，冰状的；结冻的 ② 冷冰冰的，阴森森的，冷酷的，寒心的：مۇزداي سۋىق 冰冷的，冰凉的。

مۇزداق 〈名〉①（初寒时的）薄冰 ② 冰层。

مۇزداقتا- 〈动〉结一层薄冰。

مۇزداقتان- مۇزداقتا- 的被动态。

مۇزداقتاۋ مۇزداقتا- 的不定式。

مۇزداڭقىرا- 〈动〉稍微冷，略微凉些：ٴۇيدىڭ ٴىشى مۇزداڭقىراپ كەتتى. 屋里有些冷了。

مۇزداڭقىراۋ مۇزداڭقىرا- 的不定式。

مۇزدات- ① مۇزدا- 的使动态 ② 使冰冻，弄凉，冰镇：مۇزداتقان سىرا 冰镇啤酒。

مۇزداتقىش 〈名〉冰箱。

مۇزداتتىر- مۇزدات- 的使动态。

مۇزداتىل- مۇزدات- 的被动态。

مۇزداتىڭقىرا- مۇزداڭقىرا- 的使动态。

مۇزداۋ مۇزدا- 的不定式。

مۇزدى 〈形〉有冰的，结冰的，冰上的，冰间的：مۇزدى تەڭىزدەگى ساپار 冰间航行。

مۇزدىق 〈名〉冰川，冰河：مۇزدىق علىم 冰川学 ▲ مۇزدىق قازان 〔地〕冰斗。

مۇزويناق 〈名〉冰场，滑冰场。

مۇزسىز 〈形〉无冰的，不结冰的，不封冻的。

مۇزحانا 〈名〉冰窖，冰库，冷藏处，冷库。

مۇقا- I 〈动〉讽刺，挖苦，嘲弄。

مۇقا- II 〈动〉①（精神上）经不住，受不住（压力），（面前）顶不住 ② 磨损，变钝，变秃，受挫。

مۇقابا 帧装,面封,皮书〈名〉: قاتتى مۇقابا 精
。装
مۇقابالا- 帧装,面封装〈动〉: كىتاپنى مۇقابالاۋ
。帧装籍书
مۇقابالان- مۇقابالا- 的被动态。
مۇقابالات- مۇقابالا- 的使动态。
مۇقابالاۋ مۇقابالا- 的不定式。
مۇقابالى 的帧装有,的面封有〈形〉: قاتتى
مۇقابالى كىتاپ 。书装精
مۇقال- مۇقا- Ⅱ 的被动态。
مۇقالت- مۇقال- 的使动态。
مۇقالىڭقىرا- 秃些有得变,钝点有得变〈动〉,
。挫受些有
مۇقالىڭقىراۋ مۇقالىڭقىرا- 的不定式。
مۇقاس- مۇقا- I 的交互态。
مۇقات- ①مۇقا- I 的使动态② 讽刺,挖苦,
嘲弄: ئۆز جولداسىن ئۆزى مۇقاتتۇ 嘲弄自己的
同志 ② 灭威风,挫败,打掉锐气: جاۋدى
مۇقاتتۇ 灭敌人的威风。
مۇقاتۇ مۇقات- 的不定式。
مۇقيات 确准;地心细,地细仔,地真认〈副〉
地,精确地: قىزمەتتى مۇقيات ىستەۋ认真工作/
جاعدايدى مۇقيات يەلەۋ 仔细地了解情况 /
مۇقيات ەسەپتەۋ 准确地计算。
مۇقياتسىز 虎马,的心细不,的真认不〈形〉
的,粗心的;草率的,疏忽的: مۇقياتسىز
قىزمەتكەر 粗心的工作人员。
مۇقياتسىزدىق مۇقياتسىز 的抽象名词。
مۇقياتتا- 细仔,(干)心细,(做)真认〈动〉
(事从)以认真的态度对待: مۇقياتتاپ ۇيرەنۋ
。习学真认
مۇقياتتاۋ مۇقياتتا- 的不定式。
مۇقياتتى 齐整;的心细,的细仔,的真认〈形〉
的: ئۆز ىسىنە مۇقياتتى بولۋ 对待自己的工作
要认真 ▲ مۇقياتتى تۇردە 认真地,细心地,仔
。地细
مۇقياتتىلىق مۇقياتتى 的抽象名词。
مۇقتاج 需要,需求;缺乏: ول اتقا
مۇقتاج. 他需要一匹马。/ مۇقتاج نارسەلەر 需
要的东西/ مۇقتاجى بولماس الدىڭا كەلمەيدى.

(他)没有需求是不会来找你的。▲ مۇقتاج
بولۋ 需要;缺乏……。
مۇقتاجدان- 〈动〉对……需要;对……感到
缺乏,需要;求,要: زاڭعى مۇقتاجدانىپ
وتىرعاندا 正需要法律的时候。
مۇقتاجداندىر- مۇقتاجدان- 的使动态。
مۇقتاجدانۋ مۇقتاجدان- 的不定式。
مۇقتاجدىق ① مۇقتاج 的抽象名词 ② 贫困,
贫穷,困境 ③ 需要性,需要的程度。
مۇقتاجسىز 〈形〉不需要的;不缺乏的: ول
ەشنارسەگە مۇقتاجسىز 他什么也不缺。
مۇقتاجسىزدىق مۇقتاجسىز 的抽象名词。
مۇقتاسار 〈名〉[阿]〔宗〕(伊斯兰教)教规
之典。
مۇقىل - 〈形〉秃的,短的,钝的: مۇقىل سيىر
秃角的牛。
مۇقىلدان- 〈动〉变短,变钝。
مۇقىلدانۋ مۇقىلدان- 的不定式。
مۇقىم 〈副〉① 彻底,完全,干净: اۋرۋدان
مۇقىم ارىلۋ 彻底地治好病 ② 全体,全部:
مۇقىم ەل 全体人员。
مۇناي 〈名〉石油,原油: مۇناي گازى 油气 /
مۇناي كەمەسى 油轮 / مۇناي قۇدىعى 油井。
مۇنايلى 〈形〉石油的,原油的,含石油的:
مۇنايلى قابات 含油层。
مۇنايلىق 〈名〉油矿,油田。
مۇنايسىز〈形〉无石油的,无原油的,贫油的:
مۇنايسىز ەل 贫油国家。
مۇنايشى 〈名〉石油工人,炼油工人。
مۇنايشىلىق 〈名〉石油业。
مۇنان (**بول** 的从格形式)由此,从此: مۇنان
بىلاي 从此以后(今后)/ مۇنان نەنى تۇسىنۋگە
بولادى؟ 从这一点上能了解什么? ▲ مۇنان
باسقا 除此之外。
مۇنار 〈名〉雾烟,烟尘,烟霭 ▲ مۇنار باسۋ 变
得雾蒙蒙,烟雾弥漫 ▲ مۇنار شالۋ (تارتۋ) 变
得昏暗。
مۇنارا 〈名〉〔阿〕塔,塔楼,高台;井架。
مۇنارادای 〈形〉象塔一样的,高如塔楼的。
مۇنارلان- 〈动〉变得昏暗, 变得雾蒙蒙的;

得变气天 كۆن مۇنارلانىپ كەلەدى. 漫弥雾烟：
。的沉沉气雾

مونارلانۇ مۇنارلان- 的不定式。

مۇنارلى（形）昏暗的，雾蒙蒙的，雾气沉沉的，
烟雾弥漫的。

مۇندا（代）这里，这儿：مۇندا كەل 往这边来。

مۇنداي（代）这样的，象这样的，如此：
مۇنداي قىينشىلىق ھېشتەگە ھەمەس. 象这样的困
难不算什么。

مۇندالا-（动）（说）在这里，（喊）在这里：
▲ "在这里"：老远就喊 شاقىرۇ مۇنالاپ الىستان
مۇندالاۋ جاۋ 喧嚷，瞎嚷嚷，嚷嚷出去。

مۇندالاۋ مۇندالا- 的不定式。

مۇندار（形）丧尽天良的，惨无人道的，残暴
的。

مۇندارلىق مۇندار 的抽象名词。

مۇنتازدا-（动）收拾干净，收拾整洁，弄得整
整齐齐。

مۇنتازداي（形）干净的，整洁的，整齐的：
ساقال-مۇرتىنى مۇنتازداي ھېتىپ الۇ 把胡子刮得
干干净净的 ▲ مۇنتازداي تازا 干干净净，非常
整洁。

مۇنتازداۋ I مۇنتازدا- 的不定式。

مۇنتازداۋ II （形）较干净的，较为整洁的。

مونشا（副）这样，如此，这么：مۇنشا نەگە
قۇدالايدى؟ 为什么这样追究？ / مۇنشا كوپ سۇ
جوق. 没有这么多的水。

مۇنشالىق（形）这样的，如此的：مۇنشالىق
كوپ كىسى سيمايدى. 这么多的人坐不下。

مونشاما 见 مونشا.

مۇڭ（名）① 愁忧，郁忧，悲伤，忧伤；痛苦；
伤心事：مۇڭىن ايتۇ 诉说自己的痛苦②〔转〕
难，困难：▲ جالعىز بارۋى مۇڭ（她）一个人去
难 ▲ مۇڭ بولۇ 难办，为难，难做 ▲ مۇڭ ھەكەن
一……就……，紧跟着 ▲ مۇڭ شاعۇ 诉说痛
苦，倾诉衷怨 ▲ مۇڭعا باتۇ 沉浸在悲痛中，
陷入痛苦之中 ▲ الىپ قالۇ ن اسقا بارسا،
ارقايىسسى ئوزىنىڭ مۇڭىن بايتار.【谚】六家
婆娘在一起，各说各的伤心事。▲ قارا كوز-
دەن نۇر تايسا، ئبىر كورۇگە مۇڭ بولار.【谚】

盲人难见光明。

مۇڭغاي-（动）悲伤，伤心，忧愁，难过：مۇڭغايا
سويلەۋ 伤心地说 / مۇڭغايا ەسكە الۇ 痛苦地回
忆。

مۇڭغايت- مۇڭغاي- 的使动态。

مۇڭغايۇ مۇڭغاي- 的不定式。

مۇڭغايىڭقىرا-（动）稍微忧郁，有些悲伤，轻
微的痛苦，有些愁闷。

مۇڭغايىڭقىراۋ مۇڭغايىڭقىرا- 的不定式。

مۇڭغايىس- مۇڭغاي- 的交互态。

مۇڭعىل（形）一无所知的，笨的，呆头呆脑
的。

مۇڭعىلا（形）愚蠢的，愚笨的；头脑简单的。

مۇڭدان-（动）悲伤，伤心，忧愁，难过，愁闷：
مۇڭدانىپ جىلاۋ 悲伤地哭泣。

مۇڭدانۇ مۇڭدان- 的不定式。

مۇڭداس（形）同甘共苦的，共患难的，同病
相怜的 ▲ مۇڭداس. ايلاس قاتىن【谚】同病
相怜。

مۇڭداستىق مۇڭداس 的抽象名词。

مۇڭدى（形）① 忧愁的，悲伤的，忧郁的，悲
哀的 ② 凄凉的，凄切的，低沉的，令人伤感
的。

مۇڭدى-زارلى（形）痛苦的，悲伤的，忧愁的；
凄惨的。

مۇڭدىلىق مۇڭدى 的抽象名词。

مۇڭ-زار（名）痛苦，悲伤，伤心事，忧愁。

مۇڭلى（形）① 忧愁的，悲伤的，忧郁的，悲
哀的 ② 凄凉的，凄楚的，低沉的。

مۇڭلىق-زارلىق 见 مۇڭ-زار.

مۇڭ-مۇقتاج（名）需求，需要，要求；痛痒：
مۇڭ-مۇقتاجىنا كوڭىل ئبولۇ جالىقتىڭ 关心人
民的痛痒。

مۇڭ-مۇددە（名）利益，利害，痛痒。

مۇڭ-مۇقتاجدىق مۇڭ-مۇقتاج 的抽象名词。

مۇڭسىز（形）无忧无虑的，无所顾忌的；快
活的，如意的；生活上有保障的。

مۇڭسىزدىق مۇڭسىز 的抽象名词。

مۇرا（名）① 遗产：مادەني مۇرا 文化遗产 ②
文献，文物：تاريحي مۇرا 历史文物 ▲ اتا مۇرا

祖业，祖产。

مۆراگەر 〈名〉 继承人，继承者。

مۆراگەرلىك 〈名〉 继承：داڭقتــى داستۇرگە مۆراگەرلىك ەتۇ 继承光荣传统。

مۆراگەرسىز 〈形〉 没有继承人的，后继无人的。

مۆراگەرسىزلىك مۆراگەرسىز 的抽象名词。

مۆراداي 〈形〉 象遗产一样的；珍贵的，贵重的：اتادان قالغان مۆراداي كورۇ 视为祖上的遗产。

مۆرالىق 〈形〉 遗产的，祖传的，继承的：مۆرالىق مۆلىك 继承的财产。

مۆراپ 〈名〉 水利管理员。

مۆراپلىق 〈名〉 水利管理业。

مۆراسىم 〈名〉 仪式：قارسى الۇ مۆراسىمى 欢迎仪式。

مۆرات 〈名〉 理想，意愿，愿望；宿愿，心愿：مۆراتىنا جەتۇ 达到自己的理想境界 ▲ بايلىق مۆرات ەمەس، جوقلىق ۋيات ەمەس. 【谚】富不为荣，穷不为耻。

مۆراشىل 〈形〉 迷恋遗产的，图谋遗产的，遗产迷。

مۆرجا 〈名〉 烟囱，烟筒。

مۆرناعى 〈副〉 三天(年)前的。

مۆرسا 〈名〉 〔口〕 闲暇，空暇，空闲，余暇：مۆرسا جوق 没有空 / مۆرسا كەلمەۋ 没有时间。

مۆرسات 〈名〉 准假；月急。

مۆرت 〈名〉 ① 髭，胡须，小胡子：كىشكەنە مۆرتىن قويا بەرۇ 把小胡子留长 ② (动物的)触须，触角：مىسىقتىڭ مۆرتى 猫的触须 / كىيتتىڭ مۆرتى 鲸须 ③ 留胡须的人 ▲ مۆرتىنان كۆلۇ 喜悦，高兴，喜笑颜开 ▲ مۆرتىن بالتا كەسپەۋ 万事就绪，一切准备妥当 ▲ مۆرتىن مايلاۋ 给某人嘴上抹油，使得到好处 ▲ مۆرتى سىنباۋ (东西)用不完，用不尽；(事情)做不完 ▲ ۋزىن مۆرت قوغىز 〔动〕天牛。

مۆرتسىز 〈形〉 无有须的，不长胡子的，未留胡须的：مۆرتسىز ەركەك 无髭须的男人。

مۆرتتاي: مۆرتتاي ءتۇسۇ (ۋشۇ) 一下摔倒，一下跌倒；累得趴下，累得倒下。

مۆرتتى 〈形〉 ①长髭须的，留胡子的；胡子多的 ② 有触须的，有触角的。

مۆرتشا 〈名〉 (动物的)小触角，小触须。

مۆرشا 〈名〉 闲暇，空暇，空闲，余暇：ۋيىقتاۋعا دا مۆرشاسى جوق 连睡觉的时间都没有。

مۆرىن 〈名〉 鼻子：مۆرىن ۋشى 鼻尖 / مۆرىن قىرى 鼻梁 / مۆرىن قۋىسى 鼻腔 / مۆرىنىنان قان اعۋ 鼻子流血 ▲ اۋزىڭ قايىسى دەسە مۆرىنىن كورسەتۋ 过分老实，憨厚 ▲ باۋىرساق مۆرىن 蒜头鼻子 ▲ بوق مۆرىن 毛孩子；废物，窝囊的 ▲ جانى مۆرىنىنىڭ ۋشىنا كەلۋ 魂飞魄散 ▲ يەمەك مۆرىن 鹰钩鼻子 ▲ ءيىسى مۆرىن جارۋ ① 香味扑鼻 ② 味道刺鼻 ▲ كەرتەش مۆرىن 翘鼻子 ▲ مۆرىنى بەت بولۋ 鼻青脸肿，鼻子被打扁 ▲ مۆرىنىنان جەل ءتۇسۋ 鼻子霉烂(性病) ▲ مۆرىنىنان جەتەلەۋ 牵着鼻子，强制 ▲ مۆرىنىنان ءتىزۋ 列出，排列出来，整理出来 ▲ مۆرىنىن كوككە كوتەرۋ 高傲自大，妄自尊大 ▲ مۆرىنىن تارتۋ ① 吸一下鼻子 ② 表示轻蔑，嗤之以鼻 ▲ مۆرىنىن تەسۋ (牛、骆驼等)穿鼻 ▲ مۆرىن جارۋ 呛鼻，刺鼻 ▲ مۆرىن جولدى داۋىسسىز دىبىس 〔语〕 鼻辅音 ▲ مۆرىن ءشۇيىرۋ 嗤之以鼻 ▲ مۆرىنعا سۇ جەتپەۋ 应接不暇 ▲ وراق مۆرىن 鹰钩鼻子 ▲ پىستە مۆرىن 小蒜头鼻子 ▲ پۇشىق مۆرىن 塌鼻子 ▲ سۇ مۆرىن 鼻涕虎，老流鼻涕的人 ▲ تالپاق مۆرىن 扁鼻子 ▲ تاڭقى مۆرىن 狮子鼻 ▲ ستىك مۆرىن 尖鼻子 ▲ قايقى مۆرىن 翘鼻子 ▲ قوڭقا مۆرىن 大鼻子。

مۆرىندى 〈形〉 鼻子大的：كوپ-كورىم مۆرىندى كىسى 鼻子相当大的人 ▲ ات ەرىندى كەلەر، ەر مۆرىندى كەلەر. 【谚】骏马之美在于唇，男子之美在于鼻。

مۆرىندىق 〈名〉 ① 鼻栓：مۆرىندىق وتكىزۋ 戴鼻栓 ② 销钉，销子 ③〔转〕带头人，领头的人，为首的人。

مۆرىندىقسىز 〈形〉 ① 无鼻栓的，不戴鼻栓的 ② 不插销钉的 ③ 〔转〕 不受约束的，放荡不羁的。

مۇرىندىقسىزدىق مۇرىندىقسىز 的抽象名词。

مۇرىندىقتا- 〈动〉① 给（牛、骆驼）戴鼻栓：سيىردى مۇرىندىقتاۋ 给牛戴鼻栓 ② 〔转〕抑制，制止，遏止，使就范，控制：ٶزىن ٶزى مۇرىندىقتاۋ 控制自己（自持）。

مۇرىندىقتال- مۇرىندىقتا- 的被动态。

مۇرىندىقتاڭقىرا- 〈动〉稍加抑制，稍加控制，略微限制，制：ەركىنە جىبەرمەي مۇرىندىقتاڭقىراۋ 不要放任自流，略加控制。

مۇرىندىقتاڭقىراۋ مۇرىندىقتاڭقىرا- 的不定式。

مۇرىندىقتات- مۇرىندىقتا- 的使动态。

مۇرىندىقتاۋ مۇرىندىقتا- 的不定式。

مۇرىندىقتى 〈形〉① 戴鼻栓的，上鼻栓的 ② 上销钉的，插销钉的。

مۇرىنسىز 〈形〉无鼻子的；塌鼻子的。

مۇساتىر 〈名〉〔化〕白硇砂。

مۇسىلمان 〈名〉[阿] 穆斯林，伊斯兰教徒。

مۇسىلمانداۋ 〈形〉比较虔诚于伊斯兰教的。

مۇسىلماندىق 〈名〉穆斯林的本分，穆斯林的职责，穆斯林的气质。

مۇت 〈副〉[波]白白地，无代价的，无偿的。

مۇحيت 〈名〉洋，大洋，海洋：سولتۇستىك مۇزدى مۇحيت 北冰洋 ▲ اتلانت مۇحيت 大西洋 ▲ تىنىق مۇحيت 太平洋 ▲ ٴۇندى مۇحيت 印度洋。

مۇحيتتاي 〈形〉大海一样的；无边无际的，汪洋大海的，无垠的。

مۇحتاسيب 〈名〉[阿]（伊斯兰教）宗教监督官。

مۇش 〈名〉〔旧〕拳头。

مۇشتا- 〈动〉拳击，用拳打，捶打。

مۇشتاق 〈名〉[阿] ① 爱好，迷恋，热望 ② 瘾，嗜好。

مۇشتاس- مۇشتا- 的交互态。

ٴمۇبادا 〈副〉万一，假若，一旦，如若，倘若：ٴمۇبادا، ول كەلمەي قالسا قايتەمىز؟ 万一他不来我们怎么办？

مۇبارك 〈名〉〔宗〕神圣的，神灵的，敬神的 ▲ مۇبارك ايتۋ 祝贺，恭贺，恭喜 ▲ مۇبارك بولسىن 庆贺，恭贺，祝贺。

مۇگەدەك 〈形〉残废的，残疾的，有病残的：سوعىستا مۇگەدەك بولۋ 在战争中变成残废。

مۇگەدەكتەن- 〈动〉残废，变成残疾。

مۇگەدەكتەنۋ مۇگەدەكتەن- 的不定式。

مۇگەدەكتەۋ 〈形〉有些残疾的，有点病残的，不太健康的。

مۇگەدەكتىك مۇگەدەك 的抽象名词。

ٴمۇدداعا 〈名〉[阿] 愿望，理想，目标。

ٴمۇدارريس 〈名〉[阿] 经文老师，宗教教员。

مۇددە 〈名〉① 利益，利害：جەكەلىك مۇددەنىڭ سوڭىنا تۇسپەۋ 不追求个人利益 ② 愿望，期望，夙愿，目的：حالىقتىڭ مۇددەسى ىسكە استى. 人民的愿望实现了。/ مۇددەسىنە جەتۋ 达到目的。

مۇددەلەس 〈形〉利益攸共的，有共同利益的。

مۇددەلەستىك مۇددەلەس 的抽象名词。

مۇددەلى 〈形〉有利的，有好处的，关系到利益的。

مۇددەسىز 〈形〉无利的，无利可图的，无好处的。

مۇددەشىل 〈形〉追求（个人）利益的，贪图私利，贪图功利的：جەكە مۇددەشىل كىسى 贪图私利的人。

مۇددەشىلدىك ① مۇددەشىل 的抽象名词 ② 功利主义。

ٴمۇدىر- 〈动〉（说话）停顿，停歇，嗫嚅：سۇراققا مۇدىرمەي جاۋاپ بەرۋ 对答如流 / مۇدىرمەي وقىپ شىعۋ 一口气读完 / سويلەپ كەلە جاتىپ ٴمۇدىرىپ قالۋ 正说着就停下来。

ٴمۇدىرت- ٴمۇدىر- 的使动态。

ٴمۇدىرۋ ٴمۇدىر- 的不定式。

ٴمۇدىرىڭكىرە- 〈动〉（说话间）稍加停一下，略微停顿一下。

مۇدىرىڭكىرەۋ مۇدىرىڭكىرە- 的不定式。

ٴمۇدىرىس I 〈名〉停顿，停歇，停息，间断，间歇；休止。

ٴمۇدىرىس- II ٴمۇدىر- 的交互态。

ٴمۇدىرىسسىز 〈形〉不停顿的，不间断的；顺

利的：ٴمۇدىرىسسىز سويلەۋ 不停地说。

ٴمۇجى 见 مۇجى-.

ٴمۇيۈز 〈名〉① 角，犄角：سىيىر ٴمۇيۈزى 牛角 / بۇعى ٴمۇيۈزى 鹿角 ② 角的，角制的：ٴمۇيۈز ساپ پىشاق 羊角把儿刀子 ▲ ٴمۇيۈز ٴجىپ 系在牛角上的绳子 ▲ ٴمۇيۈز كەسەر 铁匠送的礼物 ▲ ٴمۇيۈزى سىرقىراۋ 疼痛，疼痛难忍 ▲ ٴمۇيۈزى شىعۋ 满意，满足，心满意足；得意 ▲ بۇرىن شىققان قۇلاقتان كەيىن شىققان ٴمۇيۈز وزىپتى. 【谚】后长的犄角超过了先长的耳朵。（青出于蓝而胜于蓝）。▲ توقال ەشكى ٴمۇيۈز سۇرايمىن دەپ قۇلاعىنان ايرىلىپتى. 【谚】秃山羊没有要上犄角反而丢了耳朵(赔了夫人又折兵)。

مۇيۈزگەك 〈名〉① 茧子，趼子，老茧，胼胝② 骨痂：سىرتقى مۇيۈزگەك 外骨痂 / ىشكى مۇيۈزگەك 内骨痂。

مۇيۈزگۇل 〈名〉〔植〕牛角花。

مۇيۈزدە- 〈动〉① 抵，触，触角：ەشكىنى سىيىر مۇيۈزدەپ تاستاپتى. 牛把山羊顶伤了。②〔转〕攻击，排斥：ونى كەشكە دەيىن مۇيۈزدەي بەرەسىڭ بە؟ 你总是要排斥他吗？

مۇيۈزدەس- ① مۇيۈزدە- 的交互态 ②（牛、羊等）互触角，用角相顶，相顶。

مۇيۈزدەت- مۇيۈزدە- 的使动态。

مۇيۈزدەۋ مۇيۈزدە- 的不定式。

ٴمۇيۈزدى 〈形〉长角的，有犄角的，犄角大的：ٴمۇيۈزدى سىيىر 犄角大的牛 ▲ اي ٴمۇيۈزدى بوكەن 月牙形的犄角 ▲ اشا ٴمۇيۈزدى〔动〕叉角羚 ▲ ٴمۇيۈزدى ٴىرى قارا 牛的泛称。

ٴمۇيۈزجاپىراق 〈名〉〔植〕金鱼藻。

ٴمۇيۈزسىز 〈形〉无角的，不长犄角的；秃的。

مۇيۈزسىزدىك ٴمۇيۈزسىز 的抽象名词。

ٴمۇيۈزتۇمسىق I 〈名〉〔动〕独角犀，犀角牛。

ٴمۇيۈزتۇمسىق II 〈名〉〔动〕犀鸟。

ٴمۇيۈزٴشوپ 〈名〉〔植〕卷耳。

ٴمۇيىس 〈名〉①〔地〕岬，岬角，(海)角；转角 ②（图案中的）岬形部分，楔形部分 ▲ ٴۇمىت ٴمۇيىسى 好望角。

مۇيىستە- 〈动〉（把图案）绘成牛角形，制成楔形。

مۇيىستەۋ مۇيىستە- 的不定式。

مۇك 〈名〉苔藓，青苔：مۇك باسۋ 长满苔藓。

مۇكامال 〈名〉[阿] 家产，财产，财富。

مۇكەممال I 〈名〉所有物，家产，财产。

مۇكەممال II 〈形〉① 完善的，完美的，完美，无缺的；健全的：مۇكەممال جوسپار 完善的计划 ② 完全，一定，足以……：كوشى وعان مۇكەممال جەتەدى. 完全能把他摔倒。/ مۇكەممال جەتۋ 足够。

مۇكجيدەك 〈名〉〔植〕酸果蔓。

مۇكسىز 〈形〉无苔藓的，无青苔的，不长青苔的。

مۇكتە- 〈动〉苔藓丛生，长满青苔，布满苔藓。

مۇكتەن- مۇكتە- 的反身态。

مۇكتەۋ مۇكتە- 的不定式。

مۇكتى 〈形〉生苔藓的，长青苔的，多苔的。

مۇكى 〈形〉短缺的，短少的，为数不多的：مۇكى اقشا 不够花的钱。

مۇكىس 〈形〉（听觉）有缺陷的；口齿不清楚的，结巴的，口吃的：قۇلاعىنىڭ مۇكىسى بار 他听觉有缺隐 / ٴتىلىنىڭ مۇكىسى بار 他有些结巴 / مۇكىس ەستۋ 听不清楚（听错）▲ تۋما مۇكىس جازىلماس. 【谚】先天的缺陷治不好。

مۇكىستىك مۇكىس 的抽象名词。

مۇكى-تاقى 〈形〉① 少的，微少的，一丁点儿的；略微，稍微：مۇكى-تاقى ٴوسۋ 略微长高一点儿 ② 勉强，刚刚；几乎：مۇكى-تاقى جەتۋ 勉强够了。

مۇكى-تاقىلىق مۇكى-تاقى 的抽象名词。

ٴمۇلايىم 〈形〉① 温顺的，恭顺的，老实的，温情的，温和的：سىرتتاي قاراعاندا ٴمۇلايىم كىسى 外表看来是很温和的人 ② 和蔼的，和善的，和气的：ٴمۇلايىم بايلانىس جاساۋ 和蔼地对待。

مۇلايىمدىلىك ٴمۇلايىم 的抽象名词。

ٴمۇلايىمسۋ ٴمۇلايىمسى- 的不定式。

ٴمۇلايىمسى- 〈动〉伪善，假装和气，假装温存；笑里藏刀。

。态动使的 -مۇلايىمسى   **مۇلايىمسىت-**
。式定不的 -مۇلگى   **مۇلگۇ**
:寐假,睡瞌打,儿盹打 ①〈动〉 **مۇلگى-**
心专,神会精聚 ② 睡瞌打着坐 مۇلگىپ ولتۇرۇ
。听地神会精聚 مۇلگىت تىڭداۋ :志致
。态互交的 -مۇلگى   **مۇلگىس-**
。态动使的 -مۇلگى   **مۇلگىت-**
:定肯,对绝;本根,底彻,全完〈副〉 **مۇلدە**
مۇلدە ئۇنزىغا الماۋ/ 提不字只 / حانزۇعادان مۇلدە
حابارسىز / 通不窍一语汉对 / مۇلدە مۇمكىن
。能可不对绝 ەمەس
مۇلدەم :定肯,对绝,本根,全完〈副〉: مۇلدەم
ۋتىرىك 的假是全完 / مۇلدەم ۋقپايدى 不本根
。懂
ʻمۇلت: ʻمۇلت جىبەرمەۋ 分毫不差;原原本
本 ʻمۇلت كەتۋ 失口,口误;弄错。
مۇلتىك〈名〉缺点,缺陷,毛病,不足之处,
瑕疵: سوزىندە ʻبىر مۇلتىك جوق.(他)说得
完全正确/ ساپاسىندا مۇلتىك جوق 质量没毛
病。
مۇلتىكسىز〈形〉① 完美的,完善的,尽善尽
美的,无瑕的: مۇلتىكسىز بولسىن دەۋ 求全责
备 ② 准确的,精确的,丝毫不差的,不差毫
厘的: نىساناعا مۇلتىكسىز تيگىزۇ 准确地击中
靶。
مۇلتىكسىزدىك مۇلتىكسىز 的抽象名词。
مۇلىك〈名〉财产,产业,家产,所有物:
قوعامدىق مۇلىك 公共财产/ ونىڭ مۇلىگى مول.
他的家产多。▲ جىلجىمالى مۇلىك 动产 ▲
جىلجىمايتىن مۇلىك 不动产。
مۇلىكسىز〈形〉无财产的,无家产的,贫穷的
,贫苦的,清贫的。
مۇلىكسىزدىك مۇلىكسىز 的抽象名词。
مۇلىكتەن-〈动〉占有财产,把……资产归
己;生财,发财,获得财产。
مۇلىكتەندىر- مۇلىكتەن- 的使动态。
مۇلىكتەنۋ مۇلىكتەن- 的不定式。
مۇلىكتى〈形〉有财产的,有家业的,拥有资
产的;富裕的,殷实的。
مۇلىكتىك〈形〉值钱的,有用的,可以当做财
产的。
مۇلىكتىلىك مۇلىكتى 的抽象名词。
مۇمكىن〈形〉可能,可能的,也许: بۇگىن
كەلۋى مۇمكىن.(他)可能今天来。/ مۇمكىن
ەمەس 不可能。
مۇمكىندىك ① مۇمكىن 的抽象名词 ② 可能
性: مۇمكىندىگى كۇشتى 可能性大 / مۇمكىندىك
بەرۋ 创造条件。
مۇمكىنشىلىك〈名〉① 可能,可能性:ونىڭ
كەلۋ مۇمكىنشىلىگى جوق. 他不可能来。② 机
会,条件: مۇمكىنشىلىك جاراتۋ 创造条件。
مۇڭكۇ مۇڭكى- 的不定式。
مۇڭكى-〈动〉(气味)发,散发;吹来,袭来:
مۇڭكىگەن ʻيىس مايدىڭ ʻيىسى 散发出香料的
味道/ ساسىق ʻيىس مۇڭكىدى 臭气冲天。
مۇڭكىر-ناڭكۇر〈名〉[阿][宗](穆斯林死
后的)审判官。
مۇڭكىت- ① مۇڭكى- 的使动态 ② 发出臭味
儿;放屁: مۇڭكىتپەي وتىر 别在这里放屁。
مۇڭسىك〈名〉丑味。
مۇردە〈名〉坟,坟墓: ايەلدىڭ مۇردەسى 女墓。
مۇردەم: مۇردەم كەتۋ (قاتۋ) [咒] 猝死,暴
死,不得好死。
مۇردەحانا〈名〉墓地,坟地。
مۇردەشى〈名〉掘墓人,安葬人。
ʻمۇريت〈名〉[阿][宗] ① 穆里德派伊斯兰
教徒 ② 信徒;党徒。
مۇريتتىك ʻمۇريت 的抽象名词。
ʻمۇساپىر〈形〉①可怜的,无依无靠的;贫穷
的 ② 可怜的人,流浪人: ʻمۇساپىر بولۋ 变为
可怜的人。
مۇساپىرلەن-〈动〉变得可怜,遭到不幸;变
得无依无靠。
مۇساپىرلەنۋ مۇساپىرلەن- 的不定式。
مۇساپىرلىك ʻمۇساپىرلەن- 的抽象名词。
ʻمۇساپىرسۋ ʻمۇساپىر 的不定式。
ʻمۇساپىرسى-〈动〉装出一付可怜相:
ʻمۇساپىرسىپ جىلاۋ 装出可怜的样子哭泣。
ʻمۇساپىرسىت- ʻمۇساپىرسى- 的使动态。
ʻمۇساتىر 见 مۇساتىر.

مۇسكىن 〈形〉〔阿〕可怜的,无依无靠的;贫穷的。

ءمۇسىن 〈名〉① 体态,身材,身段: ءمۇسىنى كەلىستى 身材端正的 ② 塑像,雕像,雕塑: بالشىق ءمۇسىن 泥塑(人)。

مۇسىندە- 〈动〉雕塑,塑造。

مۇسىندەل- مۇسىندە- 的被动态。

مۇسىندەن- مۇسىندە- 使动态。

مۇسىندەندىر- مۇسىندەن- 的使动态。

مۇسىندەۋ مۇسىندە- 的不定式。

ءمۇسىندى 〈形〉标致的,优美的, 身材匀称的,体态端正的: ءمۇسىندى جىگىت 体态端正的小伙子。

مۇسىندىلىك ءمۇسىندى 的抽象名词。

ءمۇسىنسىز 〈形〉身材不好看的, 体格不匀称的,身段难看的。

مۇسىنسىزدىك ءمۇسىنشى 的抽象名词。

ءمۇسىنشى 〈形〉雕塑家。

مۇسىنشىلىك ① ءمۇسىنشى 的抽象名词 ② 雕塑业,雕塑行业。

مۇسىركە- 〈动〉怜悯,怜惜,怜恤,可怜, 同情;对……生恻隐之心: وتىرىك مۇسىركەۋ 假惺惺地同情。

مۇسىركەگىش〈形〉怜悯心重的,同情心大的, 心肠软的,有恻隐之心的,易表同情的。

مۇسىركەگىشتىك مۇسىركەگىش 的抽象名词。

مۇسىركەس- مۇسىركە- 的交互态。

مۇسىركەت- مۇسىركە- 的使动态。

مۇسىركەۋ مۇسىركە- 的不定式。

ءمۇتتايىم 〈形〉〔阿〕① 两面三刀的, 阴险的,邪恶的 ② 完全的,彻头彻尾的,地地道道的: ءمۇتتايىم وتىرىك 彻头彻尾的谎言 / ءمۇتتايىم جاۋىز 极为残暴的人。

ءمۇتتاهام 见 ءمۇتتايىم.

ءمۇازىن 〈名〉召唤作礼拜的人。

ءمۇفتي 〈名〉[阿] 教法说明人。

ءمۇھاجىر 〈名〉[阿] 迁士,迁徒者,迁移者, 侨民。

ءمۇشايرا 〈名〉比赛: اقىندار ءمۇشايراسى 诗人赛诗会。

مۇشە I 〈名〉① 身体的(各)部分,肢体,器官: ىشكى مۇشەلەر 内脏 / اس قورىتۋ مۇشەسى 消化器官 ② (社会团体的)成员,委员: پارتيا مۇشەسى 党员 ③〔数〕项: ءبىر مۇشە 单项 / مۇشەلەر اۋىستىرۋ 移项 ④〔语〕成分, 要素: سويلەم مۇشەسى 句子成分 / ءبىرىڭعاي مۇشە 同等部分 ⑤ (节肢动物的)节片 ▲ انالىق مۇشە 〔植〕雌蕊。

مۇشە II 〈名〉礼品,礼物,赠品: مۇشە بەرۋ 赠送礼品。

مۇشەل 〈名〉属相一轮,生肖的一轮: ءبىر مۇشەل 一轮。ۇلكەن مۇشەل 属相大一轮。▲ مۇشەل جاس 生肖一轮后的开头年龄 ▲ مۇشەل تويى (五十、六十等周岁)庆祝活动。

مۇشەلە- 〈动〉① (按照牲畜的肢体部分)分开,割开,切开: قويدىڭ ەتىن مۇشەلەپ بۇزۋ 把羊按肢体部分切开 ② 〔数〕分项,移项: مۇشەلەپ قوسۋ 逐项相加 / مۇشەلەپ كوبەيتۋ 逐项相乘。

مۇشەلەن- مۇشەلە- 的被动态。

مۇشەلەۋ مۇشەلە- 的不定式。

مۇشەلى I 〈形〉尊贵的,尊敬的: مۇشەلى اس 招待贵客的食物。

مۇشەلى II 〈形〉① 成员的,委员的,会员的 ② 〔语〕成分的,要素的 ③ (节肢动物)节片的。

مۇشەلىك 〈形〉① 身体(各)部分的,肢体的, 器官的 ② 成员的,会员的,委员的: مۇشەلىك بيلەت 会员证 ③ 〔数〕项的,项式的: ءبىر مۇشەلىك 单项式。

مۇشكىل 〈形〉艰苦的,艰难的,困难的;严重的,严峻的: مۇشكىل حالعا ءتۇسۋ 陷入困境 / جاعدايى مۇشكىل 形势险峻。

مۇشكىلدەن- 〈动〉变得艰苦,变得艰难,变得严重,成为严峻。

مۇشكىلدەنۋ مۇشكىلدەن- 的不定式。

مۇشكىلدىك مۇشكىل 的抽象名词。

مىعىم 〈形〉① 壮实的,结实的: مىعىم دەنەلى جىگىت 长得壮实的小伙子 ② 有力气的,力

معمم：的摧可不坚，的大强；的壮强，的大气
نتىماق 坚强有力的团结③对……强，(绩成)
/出突 ۋيرەنۋدە معمم：练熟(业专某对)，出突
。练熟语汉对 معمم تىلىنە ھانزۇ 绩成习学
معممدا- 〈动〉弄得结实，搞得牢固，搞得牢
靠：ەلدى معممداپ باسقارا المادى 没有把人们
。好理管理
معممدان- 。态动被的 معممدا-
معمماداۋ 。式定不的 معممدا-
معممدىق 。词名象抽的 معمم
معممدىلىق 见 .معممدىق
معممسۇ 。式定不的 معممسى-
معممسى- 〈动〉装作有劲，装作能干，能逞，
。势作强装
معممسىن- 。态身反的 معممسى-
مجعاۋ 〈形〉嘴碎的，絮叨的，罗里罗嗦的。
مجعاۋلىق 。词名象抽的 مجعاۋ
مجعۇ 。式定不的 مجعى-
مجعى- 见 .مجى-
مج-مج： مج-مج بولۇ ① 成为稀巴烂，
变成肉酱 ②〔转〕精神不振，无精打采，筋疲
。尽力
مجۇ 。式定不的 مجى-
مجى- 〈动〉① 捶碎，捏碎；砸扁，压碎：
قولىمەن مجۇ 用手捶碎 / شوشقانى ماشينا
مجىپ كەتىپتى. 汽车把猪压成肉酱了。②〔转〕
说废话，空谈，闲扯，饶舌：مجىپ باس اۋىرتۇ
。痛头人令话废说尽
مجىل- 。态动被的 مجى-
مجىراي- 〈动〉被压瘪，被砸扁；变成歪斜
。去下陷，去下塌，的
مجىرايت- 。态动使的 مجىراي-
مجىرايۋ 。式定不的 مجىراي-
مجىرىل- 见 .مجىل-
مجىس- 。态互交的 مجى-
مجىت- 。态动使的 مجى-
مزعۇ 。式定不的 مزعى-
مزعى- 〈动〉打盹儿，合眼，假寐：جۇرگەنشە
مزعىپ الۋ 走以前睡一会儿觉。
مزعما- 〈动〉一动不动，坚定不移。

مزعماس 〈形〉坚固的，坚不可摧的，坚
定不移的，坚韧不拔的：مزعماس دوستىق
坚不可摧的友谊/ مزعماس جاۋنگەر 坚定不
。移的战士
مزعماستىق 。词名象抽的 مزعماس
مزعماۋ 。式定不的 مزعما-
مزعىڭقىرا- 〈动〉再稍微打个盹儿，再少睡
一会儿，再略微睡一会儿：مزعىڭقىراپ الساق
جاقسى بولۋشى ەدى. 我们再睡一会儿觉就好
。了
مزعىڭقىراۋ 。式定不的 مزعىڭقىرا-
مزعىس- 。态互交的 مزعى-
مزعىت- 。态动使的 مزعى-
مىق 〈名〉钉子，铁钉子，小钉子。
مىقى- 见 .مىقشى-
مىقتا- 〈动〉① 加固，使坚固，使结实，使牢
固：مىقتاپ ۇستاۋ 抓得紧紧的 / مىقتاپ
شەگەلەۋ 钉得结实 ② 偷，偷盗，盗窃：ەسكىتى
بەكىتىپ قوي، دۇنيەنى بىرەۋ مىقتاپ كەتىپەسىن.
把门锁好，别让人把东西偷走。③ 整治，使吃
苦头，使尝尝厉害；收拾；报复：جاۋدى مىقتا-
ماي تىناتىن ەمەس. 他们不收拾敌人不会罢休
的。▲ مىقتاعاندا（表示程度的最高级）最好
不过，顶多不过，最多不过，大不过。
مىقتال- 。态动被的 مىقتا-
مىقتان- 。态身反的 مىقتا-
مىقتاسا 〈副〉最多，了不起，再怎么。
مىقتات- 。态动使的 مىقتا-
مىقتاتتىر- 。态动使的 مىقتات-
مىقتاۋ 。式定不的 مىقتا-
مىقتى 〈形〉① 结实的，健壮的，坚强的：
مىقتى ات 健壮的马 ② 坚固的，牢固的：مىقتى
قورعانىس 坚固的防御工事 ③ 坚定的，不动摇
的，坚持不渝的：سوزىنە مىقتى بولۋ 坚守诺言
④ 出色的，拔尖的，出类拔萃的；厉害的；过
得硬的：مىقتى وقۋشى 拔尖的学生。
مىقتىلىق 。词名象抽的 مىقتى
مىقتىسۋ 。式定不的 مىقتىسى-
مىقتىسى- 〈动〉装作有劲；装作能干，能逞；
假装坚强：مىقتىسىعاندارىمەن شىنتۋايتقا ادەتتە

كەلگەندە بەلگىلى 刻时键关到，干能作装时平
。露毕形原会

مىقتىسىن- مىقتىسى- 的反身态。

مىقشي- 〈动〉 弯腰，猫腰，弓腰，蜷缩，瑟缩，
曲蜷：توسەكتە مىقشيىپ جاتىر 躺在床上蜷缩着身子
。上床在

مىقشيما: مىقشيما ەتىك 低后跟鞋。

مىقشيت- مىقشي- 的使动态。

مىقشيۋ مىقشي- 的不定式。

مىقشيىڭقىرا- 〈动〉 稍微弯一下腰，稍微猫一
下腰，略微蜷缩身子，略微蜷曲一下身子。

مىقشيىڭقىراۋ مىقشيىڭقىرا- 的不定式。

مىقشىڭدا- 〈动〉 ① 弯腰驼背，佝偻着身子：
مىقشىڭداپ جۇرۋ 猫着腰走 ② 忙碌，奔忙：
قانشا مىقشىڭداعانمەن جۇمىس ستەي المايدى 不
管怎么忙碌也干不出活儿。

مىقشىڭداڭقىرا- 〈动〉 ① 弯腰弯得更厉害，
弯得更曲 ② 越发忙碌，越加不得闲。

مىقشىڭداڭقىراۋ مىقشىڭداڭقىرا- 的不定式。

مىقشىڭداس- مىقشىڭدا- 的交互态。

مىقشىڭدات- مىقشىڭدا- 的使动态。

مىقشىڭداۋ مىقشىڭدا- 的不定式。

مىقىن 〈名〉 腰旁，髂部：مىقىنىن تايانۋ 插腰 /
مىقىن سۇيەك 髂骨。

مىقىندىق 〈形〉 腰旁的，髂部的。

مىقىر 〈形〉 矮的，矬的，小个子的。

مىقىراي- 〈动〉 歪斜，倾斜，歪向一侧：
مىقىرايعان ءۇي 倾斜的房子。

مىقىرايت- مىقىراي- 的使动态。

مىقىرايۋ مىقىراي- 的不定式。

مىلجا: مىلجاسى شىعۋ 成为稀巴烂，变成肉
酱，被砸扁。

مىلجالا- 〈动〉 砸烂，砸破，压扁，弄成稀巴
烂。砸成肉酱：باسىن مىجالاۋ 砸烂头 / تاپتاپ
مىلجالاۋ 把坦克打得稀巴烂。

مىجالان- مىجالا- 的被动态。

مىلجالاڭقىرا- 〈动〉 砸得稀碎，使更加稀巴
烂。

مىلجالاڭقىراۋ مىلجالاڭقىرا- 的不定式。

مىلجالات- مىلجالا- 的使动态。

مىلجالاۋ مىلجالا- 的不定式。

مىلجا-مىلجا 〈形〉 稀巴烂的，体无完肤的：
مىلجا-مىلجاسىن شىعارۋ 砸成稀巴烂。

مىلجىڭ 〈名〉 ① 废话，妄语，无稽之谈，闲
话：مىلجىڭ ءسوز 废话 ② 嘴碎的，罗里罗嗦
的，絮叨的：مىلجىڭ كىسى 爱絮叨的人 ▲
كوكە مىلجىڭ 爱絮叨的人。

مىلجىڭباي 〈名〉 废话连篇的人，罗里罗嗦的
人。

مىلجىڭدا- 〈动〉 说废话，扯闲，空谈，妄谈，
罗里罗嗦，唠叨：كۇن بويى مىلجىڭداي بەرۋ 一
天到晚没完没了地唠叨。

مىلجىڭداس- مىلجىڭدا- 的交互态。

مىلجىڭدات- مىلجىڭدا- 的使动态。

مىلجىڭداۋ مىلجىڭدا- 的不定式。

مىلجىڭدىق مىلجىڭ 的抽象名词。

مىلقاۋ 〈名〉 ① 哑巴，聋哑人。② 〔转〕 哑
巴，一声不吭的人。

مىلقاۋلان- 〈动〉 ① 变成聋哑，变成哑巴 ②
〔转〕 一声不吭，不敢作声。

مىلقاۋلاندىر- مىلقاۋلان- 的使动态。

مىلقاۋلانۋ مىلقاۋلان- 的不定式。

مىلقاۋلاۋ 〈形〉 ① 稍微有些聋的 ② 头脑不
清醒的；有些不明事理的。

مىلقاۋلىق ① مىلقاۋ 的抽象名词 ② 聋哑，
哑状态，聋哑病。

مىلقاۋسۋ مىلقاۋسى- 的不定式。

مىلقاۋسى- 〈动〉 装聋作哑。

مىلقاۋشا 〈形〉 象哑巴一样的，哑巴似的。

مىلتىق 〈名〉 枪，枪支，步枪：مىلتىق اتۋ 开枪
▲ بەردەڭكە مىلتىق 单发步枪 ▲ بەس اتار
مىلتىق 五响枪 ▲ بىترا مىلتىق 散弹枪 ▲
بىلتەلى مىلتىق 火枪 ▲ جاق مىلتىق 弓 ▲
مىلتىق كەزەۋ 瞄准，对准 ▲ مىلتىق وقتاۋ ①
装子弹② 瞄准，对准 ▲ قارا مىلتىق 土枪 ▲
قوس اۋىز مىلتىق 双筒枪 ▲ قۇس مىلتىق 鸟
枪▲ ءشيتى مىلتىق 长筒土枪 ▲ مىلتىق
اۋزىن قانداۋ 枪筒抹血（出猎仪式） ▲ اتاسى
مىلتىق اتقاننىڭ بالاسى وق جونادى. 【谚】父亲，
会打枪儿子就能做子弹（上行下效）。 ▲ الق

تاپپاغان اتنان كورەدى، اتا الماعان مىلتىعىنان
كورەدى. 【谚】找不到野兽怪马，打不到野兽
怪枪。▲ مىلتىعىنىڭ كۇمىسىن ايتپا، ٴتيىسىن
ايت. 【谚】莫夸耀枪的漂亮，要说它的准头。
مىلتىقسىز 〈形〉无枪的，不带枪的，手无寸铁
的，赤手空拳的。
مىلتىقتى 〈形〉有枪的，带枪的：مىلتىقتى ادام
带枪的人。
مىنا 〈代〉这，这个，此：مىنا جەردەن انا جەرگە
دەيىن 从这儿到那儿。
مىناداي 〈形〉这样的，这种的，此种的：
مىناداي شەشۋ دۇرىس ەمەس 这样处理不妥。
مىناۋ 〈代〉这个，这是：مىناۋ كىمدىكى؟ 这
是谁的？▲ مىناۋ دەگەن 有名的，拔尖的，好
样的。
مىنبا 〈名〉门巴族：مىنبا ٴتىلى 门巴语。
مىنباشا 〈形〉① 门巴族的，门巴族式的：
مىنباشا ٴبي 门巴族舞蹈 ② 门巴语：مىنباشا
ۇيرەنۋ 学习门巴语。
مىڭ 〈数〉千：مىڭ قوي 一千只羊 ▲ مىڭ
العىس (مىڭ دا ٴبىر راحمەت) 万分感谢 ▲
مىڭ ٴبىر جاپا-ماشاحات 千难万险 ▲ مىڭ ٴبىر
ٴتۇن 一千零一夜(天方夜谭) ▲ مىڭ مارتەبە
无数次，无数遍 ▲ بىلەگى جۋان ٴبىردى
جىعادى، ٴبىلىمى جۋان مىڭدى جىعادى. 【谚】
力士胜一人，智者胜千人。▲ جاقسى اتقا ٴبىر
قامشى، جامان اتقا مىڭ قامشى. 【谚】良马一鞭
如飞，驽马千鞭似牛。▲ مىڭنىڭ اتىن
بىلگەنشە، ٴبىردىڭ ٴتۇسىن تانى. 【谚】百闻不
如一见。
مىڭباس: مىڭباس شىرماۋىق 〔植〕毛牵牛，
牵牛子。
مىڭباسى 〈名〉〔日〕① 千户长 ② (管千名
军人的)军官。
مىڭعىر- 〈动〉(常用其副词或动词形 动词形
式) 满山遍野，遍布，到处都是，显得密密麻
麻：مىڭعىرعان قوي 满山遍野的羊群。
مىڭعىرلا- 见 مىڭگىرلە-.
مىڭعىر-مىڭعىر 见 مىڭگىر-مىڭگىر.
مىڭدا- 〈动〉(常用其副词形式) 一千一千

地，以一千为单位：مىڭداپ ساناۋ 一千一千地
数。
مىڭداي 〈形〉大约一千的，一千左右的，一
千上下的：مىڭداي كىسى 大约一千人。
مىڭداۋ مىڭدا- 的不定式。
مىڭداعان 〈形〉成千上万的，千千万万的：
مىڭداعان ادام ەرەۋىلگە قاتىناستى. 成千上万的
人参加了游行。
مىڭجاپىراق 〈名〉〔植〕蓍草，锯齿草，蚰蜒
草。
مىڭق: مىڭق ەتۋ ① (不满地)嘟哝一句 ②
(狗)汪地叫一声 مىڭق ەتپەۋ 不吭一声，默不
作声；不叫一声。
مىڭق-مىڭق: مىڭق-مىڭق ەتۋ ① 带着难
听的鼻音，用难听的鼻音说话②嘟哝，唠叨。
مىڭقىلدا- 〈动〉① 带着难听的鼻音说话，
用难听的鼻音说话：مىڭقىلداعان ٴسوزى
ۇعىلمادى 听不清他用难听的鼻音说的话 /
مىڭقىلداپ ٴۇرۋ (狗)带着重鼻音吠 ② 嘟哝，
唠叨：مىڭقىلداپ ٴسوزى تاۋسىلمايدى 没完没了
的嘟哝。
مىڭقىلداق 〈形〉① 鼻音重的，发音不清的
② 好发怨言的，爱发牢骚的，爱嘟哝的，爱唠
叨的。
مىڭقىلداڭقىرا- 〈动〉(常用其副动词或形
容词形式)① 用更重的鼻音，(继续)发怨言，
动)发出强的鼻音②嘟哝不停，更浓的鼻音，
(发续)唠叨。
مىڭقىلداڭقىراۋ مىڭقىلداڭقىرا- 的不定式。
مىڭقىلداس- مىڭقىلدا- 的交互态。
مىڭقىلدات- مىڭقىلدا- 的使动态。
مىڭقىلداۋ مىڭقىلدا- 的不定式。
مىڭىنشى 〈数〉第一千。
مىرجي- 〈动〉皱眉，紧锁双眉，显出不高兴
的样子。
مىرجيت- مىرجي- 的使动态。
مىرجيۋ مىرجي- 的不定式。
مىرجيڭقىرا- 〈动〉稍微皱了一下眉头，显
得有些不高兴，略带愠色。
مىرجيڭقىراۋ مىرجيڭقىرا- 的不定式。

مىرجىق 〈形〉畸形的,天生有缺陷的;丑陋的,难看的。

مىرزا I 〈名〉① 达官贵人,老爷;先生,君子 ② 〔旧〕录事,司书 ▲ مىرزا قاماق 软禁 ▲ مىرزا شەگىرشىن ③大方的,慷慨的:〔植〕圆冠榆 ▲ مىرزا كىسى ② 大方的人 油头粉面的,穿戴讲究的,衣着华丽的。

مىرزا قوسپاق 〈名〉第三代杂交驼。

مىرزالاۋ 〈形〉① 比较慷慨的,有些大方的 ② 穿戴比较讲究的,有些爱打扮的。

مىرزالىق مىرزا I 、II 的抽象名词。

مىرزاسىۋ مىرزاسى- 的不定式。

مىرزاسى- 〈动〉装阔绰,假装大方,假装慷慨,假装好施舍: نەمەنەگە مىرزاسىيسىڭ؟ 装大方什么?

مىرزاسىماق 〈形〉所谓的达官贵人,所谓的老爷;所谓的先生。

مىرزاسىن- مىرزاسى- 的反身态。

مىرزا-شورا 〈名〉女扮男装,以女代男。

مىرس: مىرس ەتتۋ 扑哧一声笑: مىرس ەتىپ كۇلىپ جىبەرۋ 哑然失笑。

مىرس-مىرس: مىرس-مىرس كۇلۋ 哧哧地笑,不住地笑。

مىرسىلدا- 〈动〉哧哧地笑: مىرسىلداپ كۇلۋ 哧哧地笑。

مىرسىلداس- مىرسىلدا- 的交互态。

مىرسىلداۋ مىرسىلدا- 的不定式。

مىرتىق 〈形〉① 矮胖的,矮墩墩的: مىرتىق دەنەلى 矮胖的身材 ② 又短又粗的: مىرتىق ساۋساق 短而粗的手指头。

مىرشاي 〈名〉〔旧〕孤崽子。

مىرشىم 〈名〉嘴藏戒指(游戏名,男女青年玩,将戒指互相传给,期间有人将戒指藏嘴里,叫人猜,猜不着就输)。

مىرش 〈名〉锌: مىرش توتىعى 氧化锌 / كۇكىرتتى مىرش 硫化锌。

مىرششى 〈名〉锌工,锌矿工。

مىس 〈名〉〔矿〕铜: مىس كەنى 铜矿 / مىس اسپاپتارى 铜器 / مىس توتىعى 氧化铜 / قىزىل مىس 红铜 / سارى مىس 黄铜。

مىسال I 〈名〉例子,例证,实例: مىسال كەلتىرۋ 举例 / مىسال ارقىلى ٴتۇسىندىرۋ 通过例子说明。

مىسال II 〈名〉寓言: قوي مەن قاسقىر تۋرالى مىسال 关于羊和狼的寓言。

مىسالدى 〈形〉有例子的,有举例的,有例证的,有实例的。

مىسالسىز 〈形〉无例子的,无举例的,无例证的,无实例的。

مىسقال〈名〉(重量单位)钱(等于 4.52 克): ٴبىر مىسقال 一钱 / ون مىسقال ٴبىر ٴسارى 十钱等于一两。

مىسقالدا- 〈动〉一钱一钱地称(量),用戥子称 ▲ اۋرۋ باتپانداپ كىرىپ، مىسقالداپ شىعادى. 【谚】病来如山倒,病去如抽丝。

مىسقالداي 〈形〉约莫一钱,大约一钱,一钱左右 ① 一丁点儿的,微少的。

مىسقالداس- مىسقالدا- 的交互态。

مىسقالدات- مىسقالدا- 的使动态。

مىسقالداۋ مىسقالدا- 的不定式。

مىسقىل 〈名〉嘲笑,讥笑,嘲弄,揶揄。

مىسقىلدا- 〈动〉讽刺,讥笑,嘲笑: اشتى سوزبەن مىسقىلداۋ 用尖刻的语言加以讽刺。

مىسقىلداۋ مىسقىلدا- 的不定式。

مىسقىلدى 〈形〉嘲笑的,嘲弄的,讽刺的。

مىسقىلشىل 〈形〉爱嘲笑的,爱嘲弄的,爱奚落的: مىسقىلشىل جارالعان جان 天生就爱嘲笑人的人。

مىسقىلشىلدىق مىسقىلشىل 的抽象名词。

مىسسىز 〈形〉无铜的,不含铜的,不带铜的。

مىستاي 〈形〉象铜一样的,黄的: مىستاي جىلتىراۋ 象铜一样的发亮。

مىستان 〈形〉小气的,一毛不拔的,铁公鸡▲ مىستان كەمپىر 老妖精,妖妪。

مىستانداۋ 〈形〉有点小气的,不太大方的,不大慷慨的。

مىستاندىق مىستان 的抽象名词。

مىستى 〈形〉铜的,含铜的,有铜的;铜制的。

مىسى: مىسى قۇرۋ ① 计穷智尽,不知所措;无能为力 ② 筋疲力尽。

مىسىق 〈名〉猫：مىسىق پىرىلداپ ۇيىقتاپ جاتىر. 猫在呼噜呼噜地睡觉。▲ ايۇ مىسىق 熊猫 ▲ مىسىق جالبىز 〔植〕连钱草 ▲ مىسىق كوز 眯缝眼 ▲ مىسىق تورعاي 黄鹂 ▲ مىسىق قۇيرىقتانۋ (麦子)抽穗 ▲ مىسىق وتى 金莲花 (属) ▲ مىسىق جوقتا تىشقان توبەگە شىعادى. 【谚】猫不在的时候耗子能逞(山中无老虎猴子称大王)。▲ مىسىقپەن ويناتىن تىشقان ولەدى. 【谚】送死耗子才找猫玩儿。

مىسىققۇيرىق 〈名〉〔植〕棒头草。

مىسىقتابان 〈名〉蝶须。

مىتۋ مىتى- 的不定式。

مىتى- 〈动〉捏,掐：كەڭىردەكتەن مىتۋ 掐脖子。

مىتىت- مىتى- 的使动态。

مىتقۋ مىتقى- 的不定式。

مىتقى- 见 مىتى-.

مىتىم: ٴبىر مىتىم 一撮。

مىش 〈名〉瘪麦。مىشتاي: مىشتاي بولۋ 老实了,不敢吭声。

مىشياك 〈名〉〔化〕砷,砒霜。

ٴمىز: ٴمىز باقپاۋ 无动于衷,满不在乎。

ٴمىن I 〈名〉缺陷,缺点,短处,毛病,瑕疵：ٴمىن تابۋ (تاعۋ) 找缺点 ▲ بىتكەن ٴىستىڭ ٴمىنى جوق، بىتىرگەن ەردىڭ كەمى جوق. 【谚】善始善终的事业无缺陷,事业成功的人没有毛病。▲ جاقسىدا دا ٴبىر ٴمىن بار. 【谚】瑕瑜互见。

ٴمىن- II 〈动〉骑,乘：اتقا ٴمىنۋ 骑马 ▲ ات جالىن تارتىپ ٴمىنۋ (指男孩)长大,长成人 ▲ ات مىنگىزۋ 赠马 ▲ اشۋعا ٴمىنۋ 发怒,气忿 ▲ جايداق ٴمىنۋ 骑骣 ▲ ٴيت ٴمىنسەپ يرەك قامشىلاۋ 受苦受累,受尽折磨 ▲ كارىنە ٴمىنۋ 怒发,怒愤 ▲ ٴبىر مىنگەن اتىڭدى شابان دەمە، ٴبىر كۇنگى جولداستى جامان دەمە. 【谚】刚骑的马莫说慢,初识的朋友莫说坏。▲ جورعا مىنگەنگە جولداس بولما. 【谚】莫与骑走马的同行(不要和富人交)朋友。

ٴمىناجات 〈名〉〔宗〕祷告,祈祷;膜拜：ٴمىناجات قىلۋ 祷告。

ٴمىناسىپ 〈名〉[阿]应该的,妥当的,合适的。

مىنبە 〈名〉讲台,讲坛;观礼台：مىنبەگە شىعۋ 上讲台;上观礼台。

مىنبەلە- 〈动〉拥挤,向前挤,挤入,踮着脚向前看：مىنبەلەمەي كەيىنىرەك تۇر 别拥挤,靠后站/ مىنبەلەپ قايدا باراسىڭ؟ 挤到哪里去?

مىنبەلەس- مىنبەلە- 的交互态。

مىنبەلەت- مىنبەلە- 的使动态。

مىنبەلەۋ مىنبەلە- 的不定式。

مىنگەس- 〈动〉① 两个人同骑(一匹马),合骑,叠骑：ٴبىر اتقا مىنگەسۋ 叠骑一匹马 ② 挨着(坐),挤在一起：مىنگەسپەي كەڭىرەك وتىرۋ 别挤在一起,坐得松一些 ③ 堆在一起,摞在一起,堆挤在一起：مىنگەسىپ جاتقان دۇنيەلەر 堆在一起的东西。

مىنگەستىر- ① مىنگەس- 的使动态② 捎骑,使(某人)骑在马后。

مىنگەسۋ مىنگەس- 的不定式。

مىنگەسىپ-ۇشقاس- 〈动〉两个人同骑(一匹马),合骑,叠骑。

مىنگەسىپ-ۇشقاسۋ مىنگەسىپ-ۇشقاس- 的不定式。

مىنگى 〈形〉骑的,乘用的：مىنگى كولىك 乘畜。

مىنگىز- ٴمىن- II 的使动态 ▲ ات مىنگىزۋ 赠马。

مىنگىش 〈名〉① 乘畜：جىلقى ٴارى مىنگىش، ٴارى قىمىز بولادى. 马既可乘用又可挤马奶。② 善于骑(马)的,(乘马)技术高的 ③ 爱骑(马)的。

مىندە- 〈动〉评论,评头品足,挑剔,挑刺儿。

مىندەت 〈名〉任务,使命,职责;义务：داڭقتى مىندەت 光荣的任务 / بۇل ساعان مىندەت. 这是你应尽的义务。

مىندەتكەر 〈形〉有义务的,有责任的：جاۋاپ بەرۋگە مىندەتكەرسىڭ. 你有义务回答问题。

مىندەتكەرلىك مىندەتكەر 的抽象名词。

مىندەتسىز 〈形〉未接受任务的;不担负责任的,没有责任的,不负有义务的。

委;务义有负使,务任担承使〈动〉 **مىندەتتە-**
سەندەرگە نە مىندەت- :务任付交,责负成责,托
تەيتتىن بىلەسىگەر مە؟ 让你们承担什么任务,
你们知道吗 ?

مىندەتتەل- مىندەتتە- 的被动态 。
مىندەتتەمە 〈名〉任务,义务,职责 : مىندەتتەمە
الۋ 承担任务 。
مىندەتتەن- مىندەتتە- 的反身态 。
مىندەتتەندىر- مىندەتتەن- 的使动态 。
مىندەتتەۋ مىندەتتە- 的不定式 。
مىندەتتى 〈形〉接受任务的,负有义务的,负
有责任的: ونى شاقىرۋعا سەن مىندەتتى. 你负
责叫他 。
مىندەۋ مىندە- 的不定式 。
ٴمىندى 〈形〉有缺陷的,有缺点的, 有毛病
的: ٴمىندى بولعان سولك ارزانعا ساتۋ 有毛病
才廉价处理 。
مىنە I 〈代〉① 这,这个,这就;是你看,就
是(指眼前的事物): قاعاز مىنە جەردە. 纸张
在这里 。/ مىنە، ال. 这个,给你 。/ مىنە،
جازۋى بار. 你看,写着字呢 。
مىنە- II 〈动〉① 修整,修剪,剪齐;削平:
كيىمنىڭ شەتىن مىنەۋ 把衣服的边剪齐②批
评,责备;(用话语)刺激;挖苦,评头论足:
كەشكە شەيىن ەلدى مىنەگەننەن نە پايدا 老挖苦人
有什么好处 。
مىنەز 〈名〉性格,性情,脾气;操行,禀性:
مىنەزى ورنىقتى ▲ 性格稳重的 ▲ بايپاڭ مىنەز
温和的性格,斯文的性格 ▲ دۇشپان مىنەز 暴
躁的脾气 ▲ جات مىنەز 怪脾气 ▲ سۋتپەن
بىرگە بىتكەن مىنەز، سۇيەكپەن كەتەدى. 【谚】
江山易改,禀性难移(积习难忘) 。
مىنەزدە- 〈动〉评论,评价;描述(特征):
جاقسىلىق جاعىن مىنەزدەۋ 从好的方面评论 。
مىنەزدەمە 〈名〉(对某人的)评定,鉴定,评
语,评论 。
مىنەزدەۋ مىنەزدە- 的不定式 。
مىنەزدى 〈形〉性格稳重的,脾气好的,操行
好的,品行端正的: مىنەزدى كىسى 脾气好的
人 ▲ بالا مىنەزدى 孩子气的,稚气的,幼稚的

جىلقى ▲ 心情急躁的 جەڭىل مىنەزدى ▲
ق سىنىـــــ ▲ 难以相处的,乖张的 مىنەزدى
ور ▲ 文雅的,文静的,斯文的 مىـــــنەزدى
高傲的 مىنەزدى 。
مىنەزدىلىك مىنەزدى 的抽象名词 。
مىنەز-قۇلىق 〈名〉品质,品德;教养的,秉性。
مىنەز-قۇلىقتى 〈形〉品德端正的,品质好的;
贞节的,守贞节的 。
مىنەز-قىلىق 〈名〉品行,操行 。
مىنەزسىز 〈形〉轻佻的, 轻浮的; 脾气暴躁
的;品行不端的 。
مىنەزسىزدەۋ 〈形〉脾气较为暴躁的;显得有
些轻佻的,品德欠佳的 。
مىنەزسىزدىك مىنەزسىز 的抽象名词 。
مىنەكي 见 مىنە.
مىنەم 〈名〉(裁剪下来的)边料,碎块,布块。
مىنەر 〈形〉骑的,乘用的: مىنەر ات 乘用的
马 。
مىنەس- مىنە- II 的交互态 。
مىنەت- مىنە- I 的使动态 。
مىنەۋ مىنە- I 的不定式 。
ٴمىنسىز 〈形〉无缺陷的,无缺点的,无毛病
的,无瑕的,完美无缺的;称心如意的; 上等
的: ٴمىنسىز كىسى بولماس 人不会没有缺点。
ٴمىنسىزدىك ٴمىنسىز 的抽象名词 。
ٴمىنۋ ٴمىن- I 的不定式 。
ٴمىنشى 〈形〉爱挑毛病的,爱挑剔的,爱挑刺
儿的;爱评头品足的 。
ٴمىنشىل 见 ٴمىنشى.
ٴمىنىل- ٴمىن- I 的被动态 。
ٴمىنىس I 〈形〉① 骑的,乘用的: ٴمىنىس
كولىگى 乘畜 / ٴمىنىس كوتەرمەۋ 不爱骑 ②
乘畜: ٴمىنىس جوق 没有乘畜 。
ٴمىنىس- ٴمىن- I 的交互态 。
مىنىسكەر 〈形〉有手艺的,手艺高明的,手艺
超群的 。
مىنىسكەرلىك مىنىسكەر 的抽象名词 。
مىڭگىر 〈名〉嘟哝声,嘀咕声,喃喃声 。
مىڭگىرلە- 〈动〉带着难听的鼻音说话,嘟
哝,吭哧: وزىنەن ٴوزى مىڭگىرلەۋ 喃喃自语 。

منگگرلەس- منگگرلە- 的交互态。

منگگرلەت- منگگرلە- 的使动态。

منگگرلەۋ منگگرلە- 的不定式。

منگگرلەڭكرە- 〈动〉不停地嘟哝，吭哧得更厉害。

منگگرلەڭكرەۋ منگكرلەڭكرە- 的不定式。

منگگر-منگگر: منگگر-منگگر ەتۋ 带着鼻音说话，嘟哝，吭哧。

ٴمىر: ٴتىلى ٴمىردىك وعىنداي 唇枪舌剑，言词锐利。

ٴمىرى 〈名〉[波] 五分钱。

مىسە: مىسە كورۋ (تويتۋ، قىلۋ) 满足，知足，满意。

مىسكىن 〈形〉[阿] ① 贫困的，穷困的，贫寒的 ② 不幸的，可怜的。

مىسكىندىك مىسكىن 的抽象名词。

ن

ن 哈萨克文字母表中的第十六个字母。

نابات 〈名〉[阿] 冰糖。

نابور 〈名〉 活字版，排好的版。

نابورشيك 〈名〉 排字工人。

نابىت 〈名〉[波]〔口〕浪费，挥霍。

ناگان 〈名〉 手枪，七星手枪。

ناگاندى 〈形〉 带手枪的，持手枪的。

ناگانسىز 〈形〉 没有手枪的，不带手枪的。

ناگراد 〈名〉 奖赏，奖励；奖品：ناگراد الۋ 获得奖励。

ناگرادسىز 〈形〉 无奖赏的，无奖励的，无奖品的。

ناگرادتا- 〈动〉 奖，奖赏，给奖，给赏；奖励：ەڭبەك وزاتتارىن ناگرادتاۋ 奖励劳动模范。

ناگرادتال- ناگرادتا- 的被动态。

ناگرادتات- ناگرادتا- 的使动态。

ناگرادتاۋ ناگرادتا- 的不定式。

ناگرادتى 〈形〉 获得奖赏的，得到奖励的。

ناعايىل 〈形〉 说不定的，未必，不一定的，靠不住的；不清楚的：ونىڭ كەلۋى ناعايىل. 他不一定来。

ناعاشى 〈名〉 母系亲属 ▲ ناعاشى اكە 舅父 ▲ ناعاشى شەشە 舅母 ▲ ناعاشى اعا 舅舅 ▲ ناعاشى اپا ① 姨姨 ② 外祖母，姥姥 ▲ ناعاشى اپكە 姨 ▲ ناعاشى اتا 外祖父(姥爷) ▲ ناعاشى اجە 外祖母(姥姥) ▲ ناعاشى جۇرت 母系亲属 ▲ ناعاشى قارىنداس 姨；姨妹 ▲ ناعاشى ٴىنى 舅舅；表弟 ▲ جامان تۋسا ناعاشىسىنان كورەدى، ٴسوزىن سويلەي بىلمەگەن اتاسىنان كورەدى. 【谚】不肖之子怨舅舅，拙笨之舌怪父亲(怨天尤人)。

ناعاشىلا- 〈动〉 走亲戚，串亲戚(专指母系亲属)：ناعاشى اتاسىنىڭ ۇيىنە ناعاشىلاپ كەلۋ 到舅父家来。

ناعاشىلات- ناعاشىلا- 的使动态。

ناعاشىلاۋ ناعاشىلا- 的不定式。

ناعاشىلىق 〈名〉 母系亲属的身分(地位，关系)。

ناعىز 〈形〉 真正的，典型的；具体的：ادام ەمەس ناعىز ٴيت 不是人，是典型的狗东西。

ناعىلەت 〈名〉[阿] ① 诅咒，咒骂 ② 心地不良的，居心险恶的，卑鄙的 ▲ اتاڭا ناعىلەت 骂你祖宗。

ناعىپ 见 نەعىپ.

ناعىرا 〈名〉(维吾尔族的乐器名)鼓。

نادان 〈形〉[阿] ① 无知的，没教养的，没文化的，目不识丁的，文盲；不学无术的：وقىماعان نادان 没有念过书的 ② 愚昧的，愚蠢的，愚笨的：دۇنيەدەن تىس قالعان نادان 与世隔绝的蠢人 ③ 没有文化的人，无知识的人；不学无术的人。

ناداندىق نادان 抽象名词。

نادۇرىس 〈形〉①不对的，错的，错误的，不正确的 ②没有教养的；疯疯癫癫的。

ناجاعاي 〈名〉〔口〕雷电，闪电：ناجاعاي سوعۋ 雷击 / ناجاعاي جارقىلداۋ 闪电 / يرەك ناجاعاي 曲折闪电 / دومالاق ناجاعاي 球状闪电 ▲ نوسەر الدىندا ناجاعاي وينايدى. 【谚】暴风雨来时雷鸣电闪。

ناجاعايلا- 〈动〉 电闪。

ناجاعايلاۋ ناجاعايلا- 的不定式。

ناز 〈名〉 娇情，娇态，媚态；风骚，风情：ناز قىلۋ (ەتۋ) 撒娇(矫揉造作)。

نازا 〈名〉[阿] 不满情绪，抱怨，怨气，埋怨：نازاسىنا جولىعۋ 引起不满。

نازالان- 〈动〉 抱怨，埋怨，对…… 不悦，对

……不高兴，对……有气：باسقالارغا نازالانۇ 抱怨别人 / قاتتى نازالانۇ 非常生气。
نازالاندىر- نازالان- 的使动态。
نازالانۇ نازالان- 的不定式。
نازالى 〈形〉有不满情绪的，有怨气的，不悦的，对……有气的；怨天尤人的。
نازار 〈名〉［阿］① 注意，注意力，留心，用心：ٴوتكەن ٴىس ٴالى نازارىڭىزدا شعار؟ 过去的事儿你还记得吗？/ نازار اۋدارارلىق ماسەلە 值得注意的问题 / ويىنغا نازارى اۋۋ 贪玩儿 / نازار سالىپ ۋيرەنۋ 用心学习 ② 眼睛，眼神，视线，目光：▲ نازارى ۋشىراسۋ 互视 ▲ ساۋداگەر اجارىن ساتادى، سۇرامساق نازارىن ساتادى.【谚】买卖人卖的是笑容，乞讨者传的是眼神。
نازارلا- 〈动〉注意看，引起重视，注视。
نازارلاۋ نازارلا- 的不定式。
نازدان- 〈动〉① 卖俏，卖弄风情；娇揉造作，作态：نازدانىپ ەركەلەۋ 娇媚地撒娇 ② 假装不肯，故作不愿意状，扭扭捏捏。
نازدانعىش 〈形〉爱撒娇的，爱卖弄风情的，爱做作的。
نازداندىر- نازدان- 的使动态。
نازدانۋ نازدان- 的不定式。
نازدى 〈形〉娇媚的，娇态的，媚态的；卖俏的，风骚的。
نازدىق 〈名〉娇情，娇态，媚态；风骚，风情，娇揉造作。
نازدىلىق نازدى 的抽象名词。
نازسىز 〈形〉没有媚态的，不娇揉造作的，不卖俏的，不风骚的。
نازىم 〈名〉［波］① 诗 ②（男性的）人名。
نازىمشى 〈名〉诗人，诗歌作者。
ناي I 〈名〉烟锅，烟斗，长烟袋。
ناي II 〈名〉① 纳依笛，长笛；笛子 ② 芦苇秆。
نايزا 〈名〉① 矛，枪；刺刀：نايزا شانشۋ 用矛刺 / قىزىل شاشاقتى نايزا 红缨枪 ②〔体〕标枪：▲ نايزا لاقتىرۋ 投标枪 ▲ كۇن نايزا بويى كوتەرىلۋ 日上三竿 ▲ نايزا بويى 长约一矛。
نايزاگەر 〈形〉矛手，梭镖手。
نايزاگەرلىك نايزاگەر 的抽象名词。
نايزاعاي 〈名〉雷电，闪电。
نايزاقارا 〈名〉〔植〕无翅沙蓬。
نايزالا- 〈动〉（用矛）刺，戳，捅：نايزالاپ ٴولتىرۋ 刺死。
نايزالان- نايزالا- 的被动态。
نايزالاس- نايزالا- 的交互态。
نايزالات- نايزالا- 的使动态。
نايزالاۋ نايزالا- 的不定式。
نايزالى 〈形〉有矛的，手持长矛的。
نايزاسورا 〈名〉硬尖碱蓬。
نايزاسىز 〈形〉没有矛的，不带长矛的：نايزاسىز قۇر قول 没有带长矛，赤手空拳。
نايزاسىزدىق نايزاسىز 的抽象名词。
نايقال- 〈动〉① 摆，摇摆，摇动，摇曳：اعاش جەلمەن بىرگە نايقالىپ تۇر. 树枝迎风摇摆 ②〔转〕慢慢腾腾，慢条斯理，不慌不忙：نايقالىپ ٴجۇرىپ ۇيگە قاشان جەتەمىز. 这样慢慢腾腾地走（我们）什么时候才能到家。
نايقالدىر- نايقال- 的使动态。
نايقالت- نايقال- 的使动态。
نايقالۋ نايقال- 的不定式。
نايقالىس- نايقال- 的交互态。
نايساپ 〈形〉〔波〕坏的，恶劣的，下流的，卑鄙的；不诚实的，不正直的，诡诈的。
نايساپتىق نايساپ 的抽象名词。
ناينساپ 见 نايساپ.
ناق 〈副〉① 恰好，正是，正好：ناق سول كۇنى 恰好那天 / جاعداي ناق وسىنداي 情况正是这样 ② 完全：ناق اكەسى سەكىلدى 完全象他父亲 ③ 现有的，实有的：ناق اقشا 现金 ④ 实在的，真实的，真正的，确凿的：ناق دالەل 确凿的证据 ⑤ 整整的，不差毫厘的：ناق ەلۋ جاستا 整整五十岁 ⑥ 纯净的，纯正的，不掺假的：ناق التىن 纯金。
ناقاق 〈形〉［阿］无罪的，无辜的，冤枉的，冤屈的：ناقاق كىسى 无罪的人 / ناقاق كەتۋ 受冤枉。
ناقاقتان-ناقاق 〈副〉毫无根据地，无故地；无辜地，无罪地：ناقاقتان-ناقاق جالا جابۋ 毫无

根据地诬陷。
ناقاقتىق ناقاق 的抽象名词。
ناقپا-ناق 〈副〉① 恰好,正是,正好,恰巧 ② 完全 ③ 现有的,实有的 ④ 实在的,真实的,真正的 ⑤ 整整的,不差毫厘的。
ناقپا-ناقتىق ① ناقپا-ناق 的抽象名词 ② 准确性。
ناقتى 〈形〉具体的;现实的,真实的,实在的: ناقتى جاعداي 现实生活 / ناقتى اقشا 现钱。
ناقتىلا- 〈动〉搞得具体,具体化: ناقتىلاپ ايتقاندا 具体地说。
ناقتىلات- ناقتىلا- 的使动态。
ناقتىلاۋ ناقتىلا- 的不定式。
ناقتىلى 〈形〉具体的;真正的,真实的,实在的: ناقتىلى ماسەلە 具体问题 / ناقتىلى ادام، ناقتىلى ءىس 真人真事。
ناقتىلىق ناقتى 的抽象名词。
ناقۇرىس 〈形〉[波] 傻里傻气的,头脑不清醒的;精神失常的,疯疯癫癫的。
ناقۇرىستان- 〈动〉变得傻里傻气,疯疯癫癫,精神失常,发疯: ناقۇرستانباي تىنىش وتىر. 别发疯,老实一点儿。
ناقۇرىستاندىر- ناقۇرستان- 的使动态。
ناقۇرىستانۋ ناقۇرستان- 的不定式。
ناقۇرىستاۋ 〈形〉有些精神失常的,有些疯疯癫癫的;有些傻里傻气的,头脑有些不清的。
ناقۇرىستىق ناقۇرس 的抽象象词。
ناقىل 〈名〉格言,名言,警句: ناقىل كەلتىرۋ 引用名言。
ناقىس 见 ناقىش.
ناقىش 〈名〉① 花纹,图案;雕花,雕刻 ② 〔转〕(语言的)精炼,优美 ③ 〔转〕(歌曲的)旋律,音调。
ناقىشتا- 〈动〉① 雕刻,雕饰 ② 〔转〕(说得)绘声绘色,(说得)优美动听,(唱得)婉转动听,(唱得)委婉缠绵。
ناقىشتاس- ناقشتا- 的交互态。
ناقىشتات- ناقشتا- 的使动态。
ناقىشتاۋ ناقشتا- 的不定式。
ناقىشتى 〈形〉① 雕刻的,银嵌饰物的,有花纹的 ② 〔转〕委婉缠绵的,婉转动听的;绘声绘色的。
ناقىشتىلىق ناقشتى 的抽象名词。
نالا 〈名〉[阿] 愁闷,忧郁,忧愁;忧患;伤心,痛苦: ىشتەگى اۋىر نالاسىن شىعارۋ 倾诉心中深深的悲痛。
نالىۋ نالى- 的不定式。
نالى- 〈动〉苦恼,烦恼;忧郁,忧愁;悲伤,痛苦: ول ءوزىنىڭ ساۋاتى تومەن بولعاندىعىنا نالىدى. 他为自己的文化低而苦恼。
نالىن- نالى- 的反身态。
نالىرلىق 〈形〉令人苦恼的,使人烦恼的;让人忧愁的,使人痛苦的: مۇندا كىسى نالىرلىق تۇك تە جوق. 这里丝毫没有什么令人烦恼的。
نالىرلىقتاي 〈形〉令人苦恼的,令人痛苦的,使人烦恼的。
نالىت- نالى- 的使动态。
نام 〈名〉[波] 名字,姓名,名称。
ناما I 〈名〉曲调,旋律: ناما شەرتۋ 奏乐。
ناما II 〈名〉[波] 书信。
ناماعلۇم 〈形〉[波] 不清楚的,不知道的,无人知道的。
ناماز 〈名〉[波] 〔宗〕乃玛孜(伊斯兰教的)礼拜,祷祈: ناماز وقۋ 做乃玛孜 ▲ ايت نامازى (肉孜节,古尔邦节念的)乃玛孜,会礼 ▲ اقشام نامازى 昏礼 ▲ بامدات نامازى 晨礼 ▲ بەسىن نامازى 晌礼 ▲ ەكىنتى نامازى 晡礼 ▲ ەرتە نامازى 晨礼 ▲ جانازا نامازى 者那则乃玛孜 ▲ جۇما نامازى 周马乃玛孜,聚礼 ▲ قۇپتان نامازى 宵礼 ▲ ايۋعا ناماز ۇيرەتكەن تاياق. 【谚】狗熊做祷告是棍子教出来的。
نامازدىگەر 〈名〉傍晚之前,黄昏之前,日落西山。
نامازشام 〈名〉黄昏。
نامازشىل 〈形〉常做礼拜的;虔诚的。
ناماقۇل 〈形〉[阿] 错误的,不对的,不妥的。
نامالىم 〈形〉不清楚的,不知道的,无人知道的。
نامىس 〈名〉① 尊严;名誉;气节;节操;廉

耻: ۋلتتىق نامس / 民族尊严 / نامستى بىلمەيتىن جان ② 不知羞耻的人; 贞节: نامسنا ٴتيۋ 奸污 ▲ ەردى نامس ولترەدى، قوياندى قامس ولترەدى. 【谚】英雄亡命于廉耻,兔子丧生于芦苇。

نامسكەر (形) 爱面子的,自尊心强的,知廉耻的,爱惜声誉的: نامسكەر ادام 自尊心强的人。

نامسكەرلىك نامسكەر 的抽象名词。

نامسقوي (形) 维护声誉的,爱面子的,自尊心强的。

نامسقويلاۋ (形) 有些顾面子的, 自尊心比较强的。

نامسقويلىق نامسقوي 的抽象名词。

نامسقور (形) 自尊心强的,爱面子的,爱惜声誉的,知廉耻的。

نامسقورلىق نامسقور 的抽象名词。

نامسسىز (形) 无耻的,不要脸的,不知耻的,厚颜无耻的: نامسسىز نەمە 不知羞耻的家伙。

نامسسىزدىق نامسسىز 的抽象名词。

نامستان- (动) (感到)害羞,害臊,惭愧;耻于……,羞于……: ول نامستانىپ قاشىپ كەتتى. 他羞得跑掉了。

نامستاندىر- نامستان- 的使动态。

نامستانۋ نامستان- 的不定式。

نامستى (形) ① 丢脸的,有损于尊严的,羞愧的,不光彩的: نامستى ٴىس 丢脸的事 ② 自尊心强的,知廉耻的: نامستى كىسى 自尊心强的人。

نامستىلىق نامستى 的抽象名词。

نامسشىل (形) 爱面子的,自尊心强的,知廉耻的,爱惜声誉的。

نامسشىلدىق نامسشىل 的抽象名词。

نان I (名) ① 馕: اق نان 白面馕 / ٴبىر جاپىراق نان 一块馕 / پىسىرۋ نان 烤馕 ② 面团: يلەنگەن نان 和好的面团 ▲ دەمىنە (كەۋدەسىنە، كوكىرەگىنە) نان پسۋ 狂妄自大 ▲ نان سوعار 饭桶,不劳而获。

نان- II (动) 信,相信,信任,信赖: ايتىپ كور، شىن بولسا نانۋعا بولادى. 你先说吧,如果是真的就可以相信。

نانارلىق (形) 值得相信的,值得信任的,可以信赖的。

نانارلىقتاي (形) 令人相信的,不容置疑的,可以信赖的: سوزىندە نانارلىقتاي نەگىز جوق. 他的话里没有令人置信的根据。

نانار-نانباس (形) 半信半疑的,将信将疑的,又信又不信的: ونىڭ نانار-نانباسى بەلگىسىز 不清楚他是信还是不信。

نانبۋك (名) 南布克缎纹布。

نانعىسىز (形) 令人难以相信的,令人难以置信的;不可思议的。

نانعىش (形) 轻信的,随便相信的。

نانعىشتىق نانعىش 的抽象名词。

ناندى (形) 有馕的,馕多的。

ناندىر- نان- II 的使动态。

ناندىق (形) 馕的,做馕的: ناندىق ۇن 做馕的面粉。

نانكە (名) 南京土布。

نانسىز (形) 没馕的: 没食物的,缺粮的。

نانۋ نان- II 的不定式。

نانحانا (名) 馕房。

نانشى (名) 打馕人。

نانىم (名) 信念,信仰;信心;信任,信赖: دىنگە دەگەن نانىم 对宗教的信仰。

نانىمدى (形) 令人相信的,可以信赖的,可靠的,信守不渝的,不容置疑的: نانىمدى كىسى 可以信赖的人 / نانىمدى فاكت 不容置疑的事实。

نانىمدىلىق نانىمدى 的抽象名词。

نانىمپاز (形) 轻信的,随便相信的。

نانىمپازداۋ (形) 有些轻信的;不存戒心的。

نانىمپازدىق نانىمپاز 的抽象名词。

نانىمسىز (形) 不可相信的,不可信赖的;不守信用的,不可靠的 ▲ دەرەكسىز ٴسوز نانىمسىز. 【谚】无稽之谈不可信。

نانىمسىزدىق نانىمسىز 的抽象名词。

ناپوس 见 نوپوس.

نار I (名) 单峰驼 ▲ نار تاۋەكەل 冒险,不顾一—

切干到底,破釜沉舟 ▲ نار قوسپاق 纯种单峰母驼和双峰公驼交配而生的后代 ▲ نار ور-كەش بورىك (套骆驼的)特织笼头 ▲ نار نوقتا 高筒帽 ▲ جۇك ۋرىن نار كوتەرەدى، ەل ۋرىن ەر كوتەردى. 【谚】独峰驼驮起沉重的行李,英雄肩负起人民的重担。

نار II (名) 床板,铺板。

نارازى (形) 不满的,不满意的; 有意见的: ىشتەي نارازى 内心里不满 / نارازى بولۋ 不满意。

نارازىلىق ① نارازى 的抽象名词 ② 不满,不满意,有意见: نارازىلىق بىلدىرۋ 表示不满 / نارازىلىق تۋدىرۋ 引起不满。

ناراۋ (形) [波] ① 瘦弱的,有气无力的,虚弱的 ② 微弱的。

نارداي (形) 象独峰驼一样的;高大的,力气大的。

ناركەسكەن (名) 马刀,大刀,宝剑。

ناركوز (名) 麻醉,麻醉法: ناركوز بەرۋ 上麻药 / ناركوز ارقىلى وپەراتسيا جاساۋ 麻醉手术。

ناركوزدە- (动) 上麻药,使麻醉。

ناركوزدەت- ناركوزدە- 的使动态。

ناركوزدەۋ ناركوزدە- 的不定式。

ناركوتىك (名) 麻醉剂;毒品。

نارلى (形) 有单峰驼的,出单峰驼的。

نارلىق (形) 单峰驼的: نارلىق ەرەكشەلىك 单峰驼的特性。

نارسىز (形) 没单峰驼的,不出单峰驼的。

نارت I (形) 大红的,鲜红的 ▲ نارت قىزىل 通红的,鲜红的,嫣红的。

نارت II (名)〔植〕甘松

نارت III (名) (鹿或狗拉)雪橇。

نارتتاي (形) 通红的,鲜红的,绯红的,嫣红的: نارتتاي قىزىل تۋ 鲜红的红旗 / ەكى بەتى نارتتاي 两颊绯红。

نارۋانا (名) (用单峰驼驮东西的)驮轿。

نارشا (名) 单峰小公驼,小公驼。

نارىق (نارقى) (名) [阿] 价格,价钱,价值: بازار نارقى 市场价格 / مال نارقى تومەن 物价便宜 / نارىق قويۋ (بەلگىلەۋ) 限定价格 ▲ ۋيدەگى كوڭىلدى بازارداعى نارىق بۇزادى. 【谚】市面的物价使主妇的计划付诸东流。

نارىقسىز (形) 便宜的,廉价的,低廉的; 销路不大的。

نارىقسىزدىق نارىقسىز 的抽象名词。

نارىقتى (形) 价钱高的,不便宜的,昂贵的。

نارىقشى (名) 做价的人。

نارىن (名) (哈萨克族饭食之一) 纳仁,肉拌面片。

نارىندا- (动) (吃肉时)搀面片,拌面片: ەتتى نارىنداپ جەۋ 把肉和面片搀在一起吃。

نارىندال- نارىندا- 的被动态。

نارىندات- نارىندا- 的使动态。

نارىنداۋ نارىندا- 的不定式。

نارىندى (形) 拌纳仁的,有面片的。

ناس (形) 脏的,肮脏的,不讲卫生的,邋遢的: ناس ادام 不讲卫生的人。

ناسار (名) 丝织品。

ناسات (形) 结实的; 健壮的; 坚硬的: سۇيەگى ناسات تاستاي بەرىك 身体非常结实。

ناساتتان- (动) 骄傲起来,自豪起来;自鸣得意,洋洋得意;欣喜若狂。

ناساتتاندىر- ناساتتان- 的使动态。

ناساتتانۋ ناساتتان- 的不定式。

ناسەكوم (名) 昆虫(纲)。

ناسوس (名) ① 打气筒,唧筒; 水泵: ناسوسپەن جەل بەرۋ 用打气筒打气 / ناسوسپەن سۋ شىعارۋ 用水泵抽水 ② 〔天〕唧筒座。

ناستاۋ (形) 比较脏的,不太讲卫生的,不怎么爱干净的。

ناستىق ناس 的抽象名词。

ناسىباي (名) 纳斯,鼻烟: ناسىباي اتۋ 吃(吸)鼻烟 ▲ دوستىڭ كوڭىلى بىر اتىم ناسىبايدان قالادى. 【谚】一撮鼻烟寒了朋友的心。

ناسىبايداي (形) 很少的,微少的,微乎其微的,一丁点儿的。

ناسىبايلىق (形) 做纳斯的,用做鼻烟的: ناسىبايلىق تەمەكى 做纳斯的烟叶。

ناسىبايشى (名) 制做鼻烟的人;售鼻烟的人。

ناسىبايشىل (形) 鼻烟瘾大的;鼻烟嗜好者。

ناسبايشىلىق 〈名〉 鼻烟业，制做鼻烟。ناسر

▲ناسرعا شابۇ 恶化，复杂化，变得无可收拾，棘手：ناۋقاس ناسرعا شابۇ 病情恶化 / ئىش ناسرعا شابۇ 事情复杂化。

ناتر 〈名〉〔化〕氧化钠。

ناتري 〈名〉〔化〕钠 ازوت قىشقىلى ناتري 硝酸钠 / خلورلى ناتري 氯化钠。

ناتريلى 〈形〉 钠的，含钠的：ناتريلى اينەك 钠玻璃。

ناتۇرا 〈名〉① 天性，禀性；性格；性质 ②〔经〕实物。

ناتۇرال 〈副〉① 当然，自然，不用说，不待说 ② 很自然地，不做作地 ▲ ناتۇرال شاما〔数〕自然对数。

ناتۇرالدى 〈形〉 天然的，自然的 ▲ناتۇرالدى شارۋاشىلىق 自然经济。

ناتۇراليزم 〈名〉①〔文〕自然主义 ②〔哲〕自然化。

ناتۇراليست 〈名〉 博物学家；自然科学家；大自然的研究者。

ناۋا 〈名〉① 槽，木槽：ات ناۋاسى 马槽 ② 渡槽，水槽：ناۋامەن سۇ اعىزۋ 用渡槽引水。

ناۋاداي 〈形〉 槽形的，槽状的，象水槽一样的。

ناۋالا- 〈动〉 往槽里灌满。

ناۋالان- ناۋالا- 的被动态。

ناۋالاۋ ناۋالا- 的不定式。

ناۋالى 〈形〉 有槽的，架设渡槽的。

ناۋالىق 〈形〉 做槽的，做渡槽的：ناۋالىق اعاش 做槽的木料。

ناۋاسىز 〈形〉 无木槽的；无渡槽的。

ناۋاسىزدىق ناۋاسىز 的抽象名词。

ناۋات 〈名〉 冰糖： ناۋات قايناتۋ 熬冰糖水。

ناۋباي 〈名〉 打馕人，烤馕人。

ناۋبايخانا 〈名〉 馕房。

ناۋبايشى 〈名〉 打馕的人，烤馕的人。

ناۋبايشىلىق 〈名〉 烤馕行业。

ناۋعى 〈名〉 祖原，祖先，祖宗。

ناۋقان 〈名〉 运动；活动：ساياسي ناۋقان 政治运动/ كۇزگى جيىن-تەرىن ناۋقانى 秋牧活动。

ناۋقانگەرشىلىك 〈名〉 频繁的运动。

ناۋقاس 〈名〉① 病，疾病：ناۋقاس بولۇ (ناۋقاس جابىسۇ) 疾病缠身 ② 患病的，生病的，得病的：ناۋقاس كىسى 病人。

ناۋقاسسىز 〈形〉 健康的，不生病的，不得病的：نەشە جىل بولدى ناۋقاسسىز كەلەدى. (他) 几年未生病。

ناۋقاستان- 〈动〉 生病，患病： ناۋقاستانىپ قايتىس بولۇ 病故 / ناۋقاستانىپ بالنيتسادا جاتۇ 因病住院。

ناۋقاستاندىر- ناۋقاستان- 的不定式。

ناۋقاستانۇ ناۋقاستان- 的不定式。

ناۋقاستى 〈形〉 有病的，生病的，患病在身的，带病的：ول ناۋقاستى كورىنەدى. 看样子他有病。

ناۋقاستىق 〈名〉 病，疾病，病症；病情，病态。

ناۋقاسشىلىق 〈名〉 病，疾病；患病，带病：ناۋقاسشىلىقتان سىرتقا شىعا الماۋ 因病不能出去。

ناۋشا 〈形〉 高个的，身材高大的；身材苗条的。

ناۋرىز 〈名〉（哈萨克族历法中的）正月，新春，春节 ② 三月 ▲ ناۋرىز كوجە 年饭，八宝粥 ▲ ناۋرىز مەيرامى 纳吾勒孜节，新春节。

ناۋرىزداما 〈名〉 新年祝词，新年佳话。

ناۋرىزەك 〈名〉〔动〕灰雀。

ناۋرىزناما 〈名〉 新年祝词，新年佳话。

ناۋشا 〈形〉〔波〕 高个的，身材高大的；身材苗条的。

نافتالين 〈名〉〔化〕萘，骈苯，石脑，油精；臭樟脑，卫生球。

نافتول 〈名〉〔化〕萘酚。

ناش 〈名〉 音调；旋律；曲调： ناشىنا ٴاندى كەلتىرىپ ايتۋ 定好调唱歌。

ناشا 〈名〉 麻烟，大烟酚： ناشا تارتۋ 吸麻烟。

ناشاداي 〈形〉 象麻烟一样的；有害的，有毒的。

ناشاكەش 〈形〉① 有麻烟嗜好的，吸麻烟成瘾的 ② 吸麻烟者。

ناشاكەشتىك ناشاكەش 的抽象名词。

ناشار 〈形〉① 差的，低劣的；恶劣的，不良

的,不好的：قابىلىيىتى ناشار 能力差 / ساپاسى
ناشار 质量低劣/ ناشار ستيل 不良的作风 ②
弱的,不健康的,瘦弱的：دەنساۋلىغى ناشار （他
的)身体不健康/ ناشار قوي 瘦弱的羊 ③ 〔转〕
穷的,贫穷的,一贫如洗的：ناشار ۋىلەر 贫穷
的家庭。

ناشارلا- 〈动〉变坏,变糟,变得差劲,不如从
前;恶化：مىنا بالانىڭ ۋىرەنىۋى ناشارلاپ بارادى.
这个孩子的学习越来越差了。/ ناۋقاسى كۈن
سايىن ناشارلاپ بارادى. （他的）病情一天比一
天恶化/ كۈن كورىس ناشارلاپ كەتتى 生活每况
愈下。

ناشارلان- ناشارلا- 的反身态。

ناشارلاندىر- ناشارلان- 的使动态。

ناشارلاۋ I 〈形〉① 稍差的,比较低劣的,不
太好的 ② 比较弱的,不太健康的,稍微瘦弱
的 ③〔转〕比较穷的,不太富裕的。

ناشارلاۋ II ناشارلا- 的不定式。

ناشارلىق ناشار 的抽象名词。

ناشاسىز 〈形〉无麻烟的, 不带麻烟的;不种
植麻烟的。

ناشاشى 〈名〉①吸麻烟者,麻烟鬼 ② 有麻烟
嗜好的,吸麻烟成瘾的。

ناشي 〈名〉纳西族：ناشي ٴتىلى 纳西语。

ناشيشا 〈形〉① 纳西族的,纳西族式的：
ناشيشا ٴبي 纳西族舞蹈 ② 纳西语：ناشيشا
ۋىرەنىۋ 学习纳西语。

ٴناباتات 〈名〉[阿] 植物。

ٴنابي 〈名〉[阿]〔宗〕圣人,仙人。

ٴناجىس 〈名〉〔阿〕粪便。

ٴنازارىيا 〈名〉理论;观点：ٴنازارىيا ۋىرەنىۋ 学
习理论 / ٴنازارىيانى ٴىس جۇزىندىكپەن
بىرلەستىرۋ 理论联系实际。

ٴنازارىيالىق 〈形〉理论的：ٴنازارىيالىق نەگىز 理
论基础。

ٴنازارىياشى 〈名〉理论家。

نازىك 〈形〉①娇嫩的,娇弱的,柔弱的;娇生
惯养的,受不了苦的;脆弱的：نازىك قول 娇
嫩的手 / كىشكەنتايىنان نازىك وسكەن بالا 从小
娇生惯养的孩子 / نازىك كوڭىل 脆弱的感

情 ② 纤细的;细弱的：نازىك ساۋساق 纤细的
手指 / نازىك داۋىس 细弱的声音 ③ 虚弱的,衰
弱的 ④ 软弱的,薄弱的：نازىك كىسى 软弱的
人 ⑤易碎的,易断的,不结实的：نازىك شيشا
易碎的灯罩 ⑥ 微妙的,敏感的,机敏的;棘
手的,特别有分寸的：نازىك بايلانىس 微妙的
关系 / نازىك ماسەلە 棘手的问题 ⑦ 精密的,
精细的,精巧的：نازىك جاسالعان اسپاپتار 做得
精密的仪器。

نازىكتە- 〈动〉① (说得)透彻,(弄得)细
致,(搞得)详详细细：نازىكتەپ ٴتۇسىندىرۋ 详
细地说明 ② (做得)精密,(做得)精致：
نازىكتەپ جاساۋ 做得精密 ③ 变得棘手,变得
微妙,变得复杂：بۇل ماسەلە بارعان سايىن
نازىكتەپ بارادى. 这个问题变得越来越复杂。

نازىكتەن- ①نازىكتە- 的反身态②成为娇嫩
的,成为柔弱的,变得不能吃苦,变得意志薄
弱,变得脆弱,变得软弱：دەنساۋلىعى نازىكتە-
نىپ كەتتۋ （他）（她的）身体一天比一天虚弱。

نازىكتەندىر- نازىكتەن- 的使动态。

نازىكتەنۋ نازىكتەن- 的不定式。

نازىكتەۋ I 〈形〉① 比较娇弱的,比较柔弱
的;比较脆弱的 ② 较为细弱的 ③ 比较虚弱
的,比较衰弱的 ④ 有些软弱的, 不够坚强
的 ⑤ 不太结实的 ⑥ 比较微妙的,有些棘手
的。

نازىكتەۋ II نازىكتە- 的不定式。

نازىكتىك نازىك 的抽象名词。

ٴنازىر 〈名〉[阿]〔宗〕施舍,赈济,悼宴,乃
孜尔(祭奠亡人的宴席)：ٴنازىر بەرۋ 做祭祀。

ناك 〈名〉[波]〔植〕梨,大鸭梨。

ٴنال 〈名〉(鞋后跟的)月牙铁,(半圆形的)
铁鞋掌。

نالدە- 〈动〉(在鞋后跟上)钉月牙铁,钉(半
圆形)铁鞋掌。

نالدەت- نالدە- 的使动态。

نالدەۋ نالدە- 的不定式。

ٴنالدى 〈形〉钉上月牙铁的,钉上铁鞋掌的。

نالەت 〈名〉诅咒,咒骂：نالەت ايتۋ 诅咒 /
نالەت جاۋدىرۋ 念咒 ▲ اتاعا نالەت 〔咒〕骂祖

宗,缺了八辈儿德。

ئنالسىز〈形〉没有钉月牙铁的,不带(半圆形)铁鞋掌的。

ئنالى 见 ئنال.

ئنالىم〈名〉〔动〕山鲇鱼,江鳕。

نامەنگەر 见 امەنگەر.

ئنان〈形〉① 高大的,魁梧的,巨大的: ئنان جايىن 巨大的鲸鱼②巨物,庞然大物;大力士。

ئناپاقا〈名〉便宜,利益,好处: ئناپاقا الۋ 得到便宜 / ئناپاقا بەرۋ 给予好处。

ئناپاقالى〈形〉有好处的, 有益处的, 有收获的,占便宜的。

ئناپاقاسىز〈形〉无好处的,无益处的,无利可图的。

ئناپاقاسىزدىق ئناپاقاسىز 的抽象名词。

ئناپسى〈名〉[阿] 欲望,情欲,贪心,贪欲: ئناپسى جامان ادام 贪得无厌的人 / ئناپسىسىن تيۋ 克制自己的情欲 / ئناپسىسى اراندايى اشىلۋ 贪心不足 / ئناپسىسى بۇزىلۋ 起贪心。

ئناپسىسىز〈形〉贪得无厌的,贪心不足的,贪婪的,垂涎欲滴的。

ناپسىسىزدىك ئناپسىسىز 的抽象名词。

ئناپىل〈名〉〔宗〕非必须履行的礼拜 ▲ ئناپىل ناماز 非必须履行的礼拜,五次必须履行之外的礼拜。

ئنار〈名〉① 食物,饭食: ول ەكى كۇن بولدى ئنار تاتقاق جوق. 已经两天了,他没有吃东西。② 养分,养料,营养: ئنار الۋ 吸收养料 / ئنارى جوق تاماق 没有营养的饭食③〔转〕精华,精髓 ▲ ئنار سىزباۋ (تاتپاۋ) 滴水不进。

نارەستە〈名〉① 婴儿,婴孩,幼儿,小儿,小孩儿: ئبىر جاسقا تولماعان نارەستە 不满一岁的婴儿 ②〔转〕天真的,质朴的,朴实的: ول نارەستە ەمەس پە، ەشتەڭەنى ۇقپايدى. 他天真,什么都不懂。

نارەستەدەي〈形〉① 婴儿般的,小孩儿似的 ②〔转〕天真的,天真烂漫的,幼稚的。

نارەستەلى〈形〉有婴儿的,有孩子的,带孩子的: ول وتكەن جىلى عانا نارەستەلى بولدى. 他去年才有了个孩子。

نارەستەسىز〈形〉没有孩子的;未生过孩子的。

نارەستەسىزدىك نارەستەسىز 的抽象名词。

ناركەس: ناركەس كوز 炯炯有神的眼睛,漂亮的眼睛,诱人的大眼睛。

ناركەستەن-〈动〉变得漂亮,显得炯炯有神。

ناركەستەنۋ ناركەستەن- 的不定式。

ناركەستىك〈名〉漂亮,美丽。

نارلەن-〈动〉① 变得有营养,变得有养分,变得有养料②变得肥沃。

نارلەندىر- نارلەن- 的使动态。

نارلەنۋ نارلەن- 的不定式。

ئنارلى〈形〉① 有营养的,有养分的,有养料的: ئنارلى تاعام 营养丰富的食物 ② 肥沃的: ئنارلى جەر 肥沃的土地 ③ 有意义的,有价值的,含意深的: ئنارلى ئسوز 含意深的话。

نارلىلەۋ〈形〉① 有一些营养的,有一些养分的,有一定养料的 ② 比较肥沃的。

نارلىلىك ئنارلى 的抽象名词。

نارسە〈名〉① 东西,什物,物品: بۇل نە نارسە؟ 这是什么东西? ② 什么: ول ساعان نە نارسە ايتتى؟ 他给你说了一些什么? ③ 事情;情形,现象: ول بۇگىن كوپ نارسە ىستەدى. 他今天做了好多事情。

نارسەلى〈形〉有东西的,有什物的,带物品的。

نارسەسىز〈形〉没有东西的,没带东西的,没带物品的;空手的。

ئنارسىز〈形〉① 没有营养的,不含养分的,不含养料的 ② 不肥沃的,贫瘠的,薄的。

نارسىزدەۋ〈形〉① 稍有营养的,略含养料的,养分不大的 ② 略微肥沃的。

نارسىزدىك ئنارسىز 的抽象名词。

ئناسيحات〈名〉① 宣传,鼓动: ئناسيحات جۇرگىزۋ 进行宣传 / تەرىس ئناسيحات تاراتۋ 进行反面宣传 ② 劝告,劝导,规劝: ئناسيحاتقا قۇلاق اسۋ 听从劝告 / ئناسيحات بەرۋ 劝说。

ئناسيحاتتا-〈动〉① 宣传,鼓动: ساياساتتى ئناسيحاتتاۋ 宣传政策 / ئناسيحات قىزمەتىن جاقسى ىستەۋ 做好宣传工作 ② 劝说,劝告,劝

导，规劝：سوزگە يلاندۇرپ، ئناسىھاتتاۋغا كوڭۈل ئبولۋ 重视诱导和劝说。

ئناسىھاتتات- ئناسىھاتتا- 的使动态。

ئناسىھاتتاۋ ئناسىھاتتا- 的不定式。

ئناسىھاتشى 〈名〉宣传员，鼓动者；劝说者，劝导者。

ناسىھاتشىلىق 〈名〉宣传，鼓动；劝说，劝导。

ناسبە 见 نەسبە.

ئناسىل 〈名〉① 氏族，家族；血统：اقسۇيەكتەر ئناسلى 贵族门弟 ② (动物的)种，品种，种类：مالدىڭ ئناسلى 牲畜的品种 ③ 后裔，后代，子孙：ناسلدەن ناسىلگە قالتىرۇ 代代相传 / ئناسىل قۋالاۋ 遗传。

ناسىلدەندىر- 〈动〉改良品种(指牲畜)：مال تۇقىمىن ناسىلدەندىرۋ 改良牲畜的品种。

ناسىلدەندىرۋ ناسىلدەندىر- 的不定式。

ناسىلدەندىرىل- ناسىلدەندىر- 的被动态。

ناسىلدەس 〈形〉同族的，同血统的，同种的，亲缘的。

ناسىلدەستىك ناسىلدەس 的抽象名词。

ئناسىلدى 〈形〉良种的，品种优良的：ئناسىلدى جىلقى 良种马 / تازا ئناسىلدى 纯种的。

ناسىلدىك ① ئناسىلدى 的抽象名词 ② 亲族，血统关系，亲属关系，(生物)种属关系 ③ 纯种性，良种性。

ئناسىلسىز 〈形〉(指牲畜)劣种的，不良品种的。

ئناسىلشىل 〈形〉种族主义的，种族观念强的，维护种族利益的，重视血统关系的。

ناسىلشىلدىك ① ئناسىلشىل 的抽象名词 ② 种族主义：ناسىلشىلدىككە قارسى تۇرۋ 反对种族主义。

ئناسىپ 〈名〉① 食物，食品，饭食：مول ئناسىپ 丰盛的饭菜 ② 缘分，福分。▲ ئناسىپ ايداۋ 有了缘分。

ناتيجە 〈名〉① 成绩，成就，成果，结果，效果，成效：قىزمەت ناتيجەسى 工作成绩 / بۇل ئىستىڭ ناتيجەسى قانداي بولدى؟ 这件事情结果如何？/ ناتيجە بەرۋ 产生效果 ② 由于，因为；通过：وقىرەۋ ناتيجەسىندە جاڭا ئبىلىم الۋعا بولادى. 通过学习才能获得新的知识。

ناتيجەلى 〈形〉有成绩的，有成就的，有成果的，有结果的，有成效的，有效的：جۇمىس ناتيجەلى 工作有成绩 / ناتيجەلى شارا 有效的措施。

ناتيجەلىلىك ناتيجەلى 的抽象名词。

ناتيجەسىز 〈形〉没成绩的，没成果的，没结果的；徒劳的。

ناتيجەسىزدىك ناتيجەسىز 的抽象名词。

ناۋبەت I 〈名〉① 次序，顺序，轮次；轮流：ناۋبەتپەن كىرۋ 按次序进入 / ناۋبەتپەن ستەۋ 轮流做 ② 次，回：ئبىر ناۋبەت 一次 / ەكىنشى ناۋبەتتە 第二回。

ناۋبەت II 〈名〉[阿] 苦难，灾难，不幸。

ناۋبەتتى 〈形〉① 目前应办的，当前的，目前的 ② 顺序进行的，轮流的，轮班的；届时轮到的；照例的：ناۋبەتتى جارىس 例行比赛。

ناۋبەتشى 〈名〉① 轮班的人，值班人 ② 哨兵，步哨。

ناۋەتەك 〈形〉无能的，窝囊的；四体不勤的，好吃懒做的，好逸恶劳的。

ناۋەتەكتەن- 〈动〉变得无能，变得窝囊，成为废物，变为四体不勤，变得好吃懒做。

ناۋەتەكتەنۋ ناۋەتەكتەن- 的不定式。

ناۋەتەكتىك ناۋەتەك 的抽象名词。

ناۋمەز 〈形〉不满的，不满意的，抱怨的。

ناۋمەزدەن- 〈动〉不满，抱怨，有意见。

ناۋمەزدەنۋ ناۋمەزدەن- 的不定式。

ئناش 见 ناش.

نە I 〈代〉什么，什么样，怎么：نە دەگەنىڭ؟ 你这是什么意思？/ نە دەرسىڭ؟ 对此你能说什么？/ نە دەسە، و دەسىن (他)想说什么就让他说去 / نەتكەن كىسى 什么样的人 / نە قىلعانىڭ؟ 你这是怎么一回事？/ نە كەرەكتىڭ ئبارى بار 应有尽有 ▲ نە بولسا، سول بولسىن 不管三七二十一 ▲ نە بەتىن ايتۇ 有什么脸见人，把脸往哪儿放 ▲ نە دەگەن 何等，多么，如此 ▲ نە جوق بولسا سول قىمبات. 物以稀为贵。

نە I 〈连〉或,或者;不是……,就是……,要不……: نە تىڭدا، نە جاز 或者听或者写 / نە جەڭلەسلىك، نە جەڭسىلىك 不是输就是赢 / نە ايران ئىش، نە قىمىز ئىش 要不吃酸奶,要不喝马奶酒。

نەبارى 〈形〉全部的,所有的: اقشانىڭ نەبارى وسى 所有的钱就这么些。

نەئبىر 〈形〉① 什么样的,各种各样的,各式各样的: نە ئبىر قىينشىلىقتاردى باستان كەشىرۋ 什么困难都经历过 ② 多么的,何等的,如此的: نە ئبىر جاقسى وراي 多么好的机会。

نەگە 〈代〉为什么,为何: نەگە كەلمەيدى؟(他)为什么不来? / نەگە دەسە 要说为什么。

نەگىز 〈名〉根基,基础;根据,依据: نەگىزىن سالۋشى 奠基人 / نەگىزىن قالاۋ 打基础 / ونىڭ سوزىندە ەشقانداي نەگىز جوق. 他的话毫无根据。

نەگىزگى 〈形〉基本的,根本的,主要的,中心的: نەگىزگى قاينار 根源 / نەگىزگى تاجىرىبە 主要的经验 / نەگىزگى مىندەت 中心任务 ▲ نەگىزگى بىرلىك 基本单位 ▲ نەگىزگى جىنىستار 〔地〕基性岩 ▲ نەگىزگى جۇلدىز 〔天〕基准星 ▲ نەگىزگى زات الماسۋ 〔生理〕基础代谢 ▲ نەگىزگى زاڭ 宪法 ▲ نەگىزگى سوزدىك قور 〔语〕基本词汇 ▲ نەگىزگى شاما 〔物〕基本参量 ▲ نەگىزگى ۋيەك 〔物〕基根。

نەگىزدە- 〈动〉根据提出,说明理由,提出论证。

نەگىزدەل- نەگىزدە- 的被动态 ② 根据,依据,把……当作基础,从……出发。

نەگىزدەمە 〈名〉证据,根据,依据。

نەگىزدەن- نەگىزدە- 的反身态。

نەگىزدەۋ نەگىزدە- 的不定式。

نەگىزدى 〈形〉有基础的,有根据的,有依据的。

نەگىزدىك 〈形〉基础的,基本的: نەگىزدىك ونەركاسىپ 基础工业 ▲ نەگىزدىك ازوتتى قوسىلىستار 碱性氮化合物 ▲ نەگىزدىك جەرگىلىكتى ئتىل 〔语〕基础方言 ▲ نەگىزدىك توتقتار 〔化〕碱性氧化物。

نەگىزسىز 〈形〉无根据的,没依据的;无基础的;无理由的: نەگىزسىز كۇدىك 毫无根据的怀疑 / نەگىزسىز سوقتىعۋ 无理取闹。

نەگىزسىزدىك نەگىزسىز 的抽象名词。

نەگىزىنەن 〈副〉基本上,大体上。

نەگىر 〈名〉黑人: نەگىرلەردىڭ ازاتتىق كۇرەسى 黑人的解放斗争。

نەگىردەي 〈形〉象黑人一样的,黑黑的,黝黑的。

نەعايىل 见 ناعايىل.

نەعىپ نە قىلىپ 的简略形式。

نەعۇرلىم 〈副〉更,更加: نەعۇرلىم جاقسى ىستەۋ 做得更好些 ▲ نەعۇرلىم…سولعۇرلىم 越……越,……愈……愈……: … ماسەلە نەعۇرلىم ىشكەرلەي تالقىلانسا سولعۇرلىم جاقسى شەشىلەدى. 讨论得越深入问题就解决得越好。

نەداۋىر 〈副〉相当的,相当程度的,一定的: نەداۋىر سەمىز 相当肥 / نەداۋىر ناتيجەگە قول جەتكىزۋ 取得一定的成绩。

نەيلون 〈名〉尼龙。

نەيترينو 〈名〉〔物〕中微子,微中子。

نەيترون 〈名〉〔物〕中子: نەيترون بومباسى 中子弹。

نەكە I 〈名〉婚姻: نەكە قاعازى 结婚证 / نەكە زاڭى 婚姻法 ▲ نەكە جۇزىگى (ساقيناسى) 结婚戒指 ▲ نەكە كۇالىگى 结婚证 ▲ نەكە قيار 赠送证婚人的礼物 ▲ نەكە قيۋ (وقۇ) (在阿訇的主持下)举行婚礼 ▲ نەكە التىن 金婚 ▲ نەكە سۇى 在阿訇主持的婚礼上把放有戒指和糖的婚礼水敬给新郎、新娘及其双方父母,祝愿生活美满幸福。

نەكە II 〈名〉(指春季马身上出的)坏血。

نەكەلە- 〈动〉使成家,使结婚,娶亲: ول ۇلكەن ۇلىن نەكەلەپ قويماقشى. 他准备让大儿子结婚。

نەكەلەن- ① نەكەلە- 的反身态 ② 结婚: ول الدە قاشان نەكەلەنىپ العان. 他早已结过婚。

نەكەلەس- نەكەلە- 的交互态。

نەكەلەت- نەكەلە- 的使动态。

نەكەلەۋ نەكەلە- 的不定式。

نەكەلى 〈形〉已婚的,有配偶的。

نەكەلىك 〈形〉婚姻的,结婚的: نەكەلىك قاعاز 结婚证。

نەكەن 〈副〉一两个;独自,单独。

نەكەن-نوقان 见 نەكەن-ساياق.

نەكەن-ساياق 〈形〉很少的,少见的,罕见的,稀少的: بۇل جەرگە ادامدار نەكەن ساياق كەلەدى. 这里很少有人来。

نەكەس 〈形〉[波]可恨的,憎恶的;阴险的,诡诈的。

نەكەستىك نەكەس 的抽象名词。

نەكەسىز 〈形〉未婚的,非正式结婚的;无配偶的: نەكەسىز تۋىلعان بالا. 私生子。

نەكتار 〈名〉(希腊神话中的)玉液,仙酒。

نەلىكتەن 〈代〉为什么,为何,由于什么,因为什么: ول نەلىكتەن كەلمەيدى؟ 他为什么不来?

نەمە 〈名〉东西,家伙,厮: كەرەككە جارمايتىن نەمە 废物 / ٴيت نەمە 狗东西。

نەمەنە I 〈名〉重孙,重孙女,末孙。

نەمەنە II 〈代〉什么,什么东西: نەمەنە ىستەپ وتىرسىڭ؟ 你在做什么? / بۇل قارىنداش ەمەي نەمە؟ 这不是铅笔是什么呀?

نەمەرە 〈名〉孙子,孙女 ▲ نەمەرە ەتىن جەپ، سۇيەگىن بەرەدى. 【谚】孙子啃完了骨头扔给了奶奶(不孝的子孙)。

نەمەرەلەس 〈形〉叔伯关系,叔伯兄弟,堂兄弟: نەمەرەلەس اعايىن 远亲。

نەمەرەلى 〈形〉有孙子的,有孙女的: ۇزاق وتپەي نەمەرەلى بولاسىڭ. (你)不久就会抱孙子。

نەمەرەسىز 〈形〉没孙子的,没孙女的: ول بۇل دۇنيەدەن نەمەرەسىز كەتتى. 他一生中没有抱过孙子。

نەمەرەسىزدىك نەمەرەسىز 的抽象名词。

نەمەرە-شوبەرە 〈名〉孙子,子子孙孙。

نەمەسە 〈连〉或,或者,要不: نەمەسە ەرتەڭ كەلسىن. 要不让他明天来。

نەمقۇرايدى 〈形〉不认真的,轻率的,漠不关心的,马马虎虎的: نەمقۇرايدى پوزيتسيا 不认真的态度 / نەمقۇرايدى ايتا سالۋ 信口开河 / بۇل ماسەلەگە نەمقۇرايدى قاراۋعا بولمايدى. 这个问题不能忽视。

نەمقۇرايدىلىق نەمقۇرايدى 的抽象名词。

نەندەي 〈代〉① 什么: نەندەي جۇمىسىڭ بار؟ 你有什么事? / نەندەي دۇنيە 什么东西 ② 多么,何等,如此的: نەندەي باقىت 多么幸福。

نەندەيلىك 〈形〉什么样的,怎么样的,多么的,何等的,如此的: نەندەيلىك اسىعىس جۇمىس. 多么着急的事。

نەون 〈名〉[化]氖。

نەپتون 〈名〉[天]海王星。

نەربى 见 نەرۆ.

نەرۆ 〈名〉神经: ورتالىق نەرۆى 中枢神经 / اسقازان نەرۆى 胃神经 / نەرۆ كلەتكالارى 神经细胞 / نەرۆ اۋرۋى 神经病 / كەزەگەن نەرۆ 迷走神经。

نەسەپ 〈名〉尿,尿液,小便: نەسەپ جولى 尿道 ▲ نەسەپ جولىنا تاس بايلانۋ 尿道结石 ▲ نەسەپ توقتالۋى 尿闭。

نەسەپسىز 〈形〉无尿的,没解小便的: ەكى كۇن نەسەپسىز جاتىر 两天没解小便。

نەسەپسىزدىك ① نەسەپسىز 的抽象名词 ② 无尿症。

نەسيە 〈名〉信贷;赊欠: نەسيەگە بەرۋ 赊卖 / نەسيەگە الۋ 赊购 ▲ شومەلەنى ٴشوبىم بار دەمە، نەسيەنى مالىم بار دەمە. 【谚】莫把小草堆当作越冬的草,勿将赊来的东西算作财产。

نەسيەسىز 〈形〉不赊不欠的,现钱交易的。

نەسيەسىزدىك نەسيەسىز 的抽象名词。

نەسىبە 〈名〉① (某人所得的)部分,一份: تۇسكى نەسىبە 中午应得的一份饭 ② (命中注定的)福分,本分,缘分: قۇدايدىڭ بەرگەن نەسىبەسى 真主的赐福。

نەسىبەلى 〈形〉有福分的,有福气的,幸运的,运气好的。

نەسىبەسىز 〈形〉没福分的,没福气的,不走运的;倒霉的,到处碰壁的。

نەسىبەسىزدىك نەسىبەسىز 的抽象名词。

نەسىپ 见 نەسىبە.

نەفەلين 〈名〉〔矿〕霞石。

نەفت 〈名〉石油,原油: نەفت ٴوندىرۋ 生产石油。

نەشە 〈代〉多少,几个,若干: نەشە كىسى كەلدى؟ 来了几个人? / نەشەگە كەلدىڭ؟ 你几岁了? ▲ نەشە ٴتۇرلى 各种各样的,各式各样的。

نەشەۋ 〈代〉几个,多少: جان سانى نەشەۋ؟ 有几口人? / اعايىندى نەشەۋسىڭدەر؟ 你们兄弟几个?

نەشىنشى 〈数〉第几? 第几个?: نەشىنشى قاتاردا وتىراسىڭ؟ 你坐在第几排?

نياز 〈名〉布施,施舍。

نيەت 〈名〉[阿] ① 心意,心愿,意愿;心眼儿,心肠: نيەتى جاقسى كىسى 好心的人 / جات نيەت 别有用心 / ارام نيەت 坏心肠 ② 意向,意图:企图,打算: ونىڭ نيەتى نە؟ 他的企图是什么? ▲ اق نيەت 真心实意,真心 ▲ قارا نيەت 黑心肠 ▲ نيەتى اق (ٴتوزۋ، دۇرىس) 心底善良 ▲ اسقا تويعىزباساڭ دا، اق نيەتكە تويعىز.【谚】诚意胜过酒宴。

نيەتتەن- 〈动〉打算,想要……;下决心……,企图……: ول مۇعالىم بولۋعا نيەتتەنىپ ٴجۇر. 他想当教师。

نيەتتەندىر- نيەتتەن- 的使动态。

نيەتتەنۋ نيەتتەن- 的不定式。

نيەتتەس 〈形〉志同道合的,同心同德的,具有共同心愿的,一心一意的: نيەتتەس دوس بولۋ 成为同心同德的朋友。

نيەتتەستىك نيەتتەس 的抽象名词。

نيەتتى 〈形〉有意图的,有打算的,有企图的,有……用心的: اق نيەتتى 好心的 / قارا نيەتتى 居心不良的 / جات نيەتتى 别有用心的。

نيەتتىلىك نيەتتى 的抽象名词。

نيزام 〈名〉[阿] ① 法规,规章 ② 制度,章程。

نيكەل 〈名〉〔化〕镍: نيكەل-حروم قورىتپاسى 镍铬合金。

نيكەلدە- 〈动〉镀镍。

نيكەلدەۋ نيكەلدە- 的不定式。

نيكەلدى 〈形〉镀镍的,含镍的 ▲ نيكەلدى بولات 镍钢 ▲ نيكەلدى قورىتپا 镍合金。

نيكوتين 〈名〉尼古丁,烟草精 ▲ نيكوتين قىشقىلى 〔化〕尼克酸。

نيترون 〈名〉〔化〕尼特龙(化学纤维)。

نوباي 〈名〉① 模样;草图;轮廓,框框;毛坯;谱儿: نوبايى ۋقساپ كەلەدى. 画得模样有一点儿象 / نوبايىن جوبالاۋ 先把轮廓设计出来 / ٴسوزدىڭ نوبايىن كەلتىرىپ سويلەي الماۋ 话说不到点子上 ② 大略,大体,大概: نوبايمەن ايتقاندا 大略地说。

نوبايلا- 〈动〉① 构图,大致地搞出轮廓,搞出框框,弄出大概的样子: نوبايلاپ سىزۋ 大致地画出轮廓 ② 估计,推测: نوبايلاپ ايتۋ 估计着说。

نوبايلان- نوبايلا- 的被动态。

نوبايلاس- نوبايلا- 的交互态。

نوبايلات- نوبايلا- 的使动态。

بوبايلاۋ نوبايلا- 的不定式。

نوبايلى 〈形〉有轮廓的,有草图的,有大致样子的。

نوبايسىز 〈形〉没有轮廓的,没有大致样子的;难看的,不象样子的。

نوبايسىزدىق نوبايسىز 的抽象名词。

نوعالا 〈名〉白翳,白内障,角膜白斑;骨眼症。

نوعان 〈形〉无知的,愚笨的;蠢货。

نويابر 〈名〉十一月: نويابردىڭ باسى 十一月初。

نويان 〈形〉① 巨大的,特大的: نويان كۇش 巨大的力量 ② (身材)高大的,魁梧的: نويان جىگىت 魁梧的小伙子 ③ 拔尖的,好样的,出众的,出色的,出类拔萃的: ۋيرەنۋدە نويان 学习成绩出色。

نوقاي 〈形〉不明事理的,愚蠢的,愚昧无知的;野蛮的,粗野的,粗鲁的。

نوقايلىق نوقاي 的抽象名词。

نوقات I 〈名〉点,圆点,小黑点: الىستان ٴبىر نوقات كورىنەدى. 远处出现了一个黑点。

نوقات II 〈名〉〔植〕挑豆,鹰嘴豆。

نوقتا 〈名〉 ① 羁,笼头: اتقا نوقتا سالۋ 给
马戴笼头 / نوقتا سالىنباعان اساۋ 未套过笼
头的烈马 ② 〔转〕 孕斑,妊娠斑 ▲ نوقتا كيۋ
丧失自由 ▲ نوقتا سالۋ 控制,限制自由 。
نوقتالا- 〈动〉 ① 戴(上,套)笼头: اتتى
نوقتالاپ ٴمىنۋ 套上笼头骑马 ② 〔转〕 控制,
限制,使服从,使就范 。
نوقتالان- نوقتالا- 的被动态 。
نوقتالاڭقىرا- 〈动〉 有些控制,稍加限制 。
نوقتالاڭقىراۋ نوقتالاڭقىرا- 的不定式 。
نوقتالاس- نوقتالا- 的交互态 。
نوقتالات- نوقتالا- 的使动态 。
نوقتالاۋ نوقتالا- 的不定式 。
نوقتالى 〈形〉 ① 戴笼头的 ② 〔转〕 受控制
的,被限制的,受管制的 。
نوقتاسىز 〈形〉 不戴笼头的,未上笼头的:
نوقتاسىز ات 羁的,肆无忌惮的,无所顾忌的 。
不羁之马 ② 〔转〕 放荡不
نوقتاسىزدىق نوقتاسىز 的抽象名词 。
نوما 〈名〉 〔医〕 走马疳 。
نومەر 见 ٴنومىر.
نوركا 〈名〉 〔动〕 ① 水貂 ② 水貂皮 。
نورما 〈名〉 ① 标准额,定额,定量,平均量:
ەڭبەك نورماسى / 劳动定额 نورماسى بويىنشا
ٴبولۋ 按定量分配 ② 口粮,(粮食)定量: نورما
الۋعا بارۋ 买口粮去 ③ 比例率,率: پايدا
نورماسى 利润率 。
نورمال 〈形〉 正常的,常态的,正规的 。
نورمالا- 〈动〉 规定定额,规定标准额,规定
定量: نورمالاپ قامداۋ 定量供应 。
نورمالان- نورمالا- 的被动态 。
نورمالات- نورمالا- 的使动态 。
نورمالاۋ نورمالا- 的不定式 。
نورمالى 〈形〉 有定额的,有定量的;配给的:
نورمالى استىق / 定量的粮食 نورمالى ەت 配
给的肉 。
نورماسىز 〈形〉 没有定额的,不定量的, 不
限量的: نورماسىز قامداۋ 不限量供应,敞开
供应 。
نورماسىزدىق نورماسىز 的抽象名词 。

نوتا I 〈名〉 〔音〕 乐谱,歌谱,乐曲: نوتا
بەلگىسى 音符 / نوتا ۇيرەنۋ 学谱 / نوتامەن ايتۋ
按乐谱唱 。
نوتا II 〈名〉 照会,通牒: نوتا تاپسىرۋ 递交照
会 / قارسىلىق نوتا 抗议照会 。
نوكەر 〈名〉 ① 11—12 世纪时蒙古贵族的义
勇兵 ② 13 世纪时蒙古族中的亲兵 ③ 马弁,
护兵,卫士,侍卫,侍从 。
نوكەرلى 〈形〉 有侍从的,有马弁的,带护兵
的,带卫士的 。
نوكەرسىز 〈形〉 没有侍从的,不带卫士的,不
带护兵的 。
نوكەرسىزدىك نوكەرسىز 的抽象名词 。
ٴنول 〈名〉 ① 零, 零度: نولدەن تومەن 零
下 ② (学校用语)零,零分: ٴنول الۋ 得零分。
ٴنومىر 〈名〉 ① 号,号数,号码 : كىتاپ
ٴنومىرى 书号 ② (旅馆的)房间 : قايسى
نومىرگە ٴتۇستىڭىز؟ 你住哪个房间? ③ 节目:
كەزەكتەگى ٴنومىر 下一个节目 ④ 分数: بەس
ٴنومىر الۋ 得五分 。
نومىرلە- 〈动〉 编号,使有号数,打上号码:
ورىندىقتاردى نومىرلەۋ 把座位编上号 。
نومىرلەن- نومىرلە- 的被动态 。
نومىرلەس- نومىرلە- 的交互态 。
نومىرلەت- نومىرلە- 的使动态 。
نومىرلەۋ نومىرلە- 的不定式 。
ٴنومىرلى 〈形〉 号的,有号数的,有号码的:
قىرقىنشى ٴنومىرلى ەتىك 40 号的靴子 。
ٴنومىرسىز 〈形〉 ① 没有号数的,没有号码
的,未编号的 ② 不对号的,不按号的 。
ٴنوپىر 〈名〉 人群的,众多的人: قالىڭ ٴنوپىر
密密麻麻的人 。
نوسەر 〈名〉 暴雨,倾盆大雨,豪雨: نوسەر قۇيۋ
下大雨 ▲ نوسەر الدىندا ناجاعاي ويناپدى. 【谚】
暴雨来时雷鸣电闪 。
نوسەرلە- 〈动〉 下大雨,大雨倾盆: جاڭبىر
نەشە كۇن نوسەرلەپ جاۋدى. 大雨不住地下了
几天 。
نوسەرلەت- ① نوسەرلە- 的使动态 ② 下大雨,
大雨倾盆: جاڭبىر نوسەرلەتىپ جاۋۋ 下起倾盆

。雨大盆倾着顶,雨大着冒 ③ 雨大

نوسەرلەۋ نوسەرلە- 的不定式。

نوسەرلى 〈形〉下大雨的,倾盆大雨的:

نوسەرلى كۈنى 下雨天。

نۆ 〈形〉茂密的,浓密的,稠密的: نۆ ورمان 密林(处女林) / نۆ ورمان تۈمەسىعى وتپەيتىن 茂密的原始森林。

نۆزۋ 〈名〉怒族: نۆزۋ تىلى 怒族语言。

نۆزۋشا 〈形〉① 怒族的,怒族式的: نۆزۋشا كيىم 怒族服装 ② 怒族语言: سەن نۆزۋشا بىلەسىڭ بە؟ 你会讲怒族话吗?

نۇق 〈名〉〔宗〕诺亚: نۇقتىڭ كەمەسى 诺亚方舟。

نۇقسان 〈名〉妨碍,影响,损害;阻碍:

قىزمەتكە نۇقسان جەتكىزۋ 给工作带来影响。

نۇقتا 〈名〉① 点,点地,(地面上)一定的地方: ۋاقتى ٴبىر نوقتاعا جاۋدىرۋ 对准一点扫射 ② 要点,重点,核心: نۇقتالارىن انا جازىپ الۋ 记要点。

نۇقتالى 〈形〉重点的,主要的: نۇقتالى ماسەلە 重点问题 / نۇقتالى تەكسەرۋ 重点调查。

نۇقۋ نۇقى- 的不定式。

نۇقى- 〈动〉捅,戳: ساۋساعىمەن نۇقۋ 用手指捅。

نۇقىعىقىرا- 〈动〉用力捅,使劲戳,狠狠地杵。

نۇقىعىقىراۋ نۇقىعىقىرا- 的不定式。

نۇقىس- نۇقى- 的交互态。

نۇقىت- نۇقى- 的使动态。

نۇر 〈名〉光,光线;曙光,光明,光芒,光辉: كۇن نۇرى 阳光 / المگە نۇر شاشۋ 光照人间 / نۇر اكەلۋ 带来光明 ▲ بەتىنەن نۇرى تامۋ 亮,美丽,容貌好看 ▲ نۇر جاۋۋ (توگۋ) 阳光普照;得到幸福。

نۇرا 〈名〉水沟,深沟。

نۇرلان- 〈动〉发光,放光,发亮,变得灿烂: كوزى نۇرلانۋ 目光炯炯 / زامان نۇرلانۋ 时代光辉灿烂。

نۇرلاندىر- ① نۇرلان- 的使动态 ② 照耀,照亮,使有光彩,使光耀。

نۇرلانۋ نۇرلان- 的不定式。

نۇرلى 〈形〉① 光明的,光辉的,灿烂的: نۇرلى بولاشاق 灿烂的前程 ② 炯炯有神的,神采奕奕的。

نۇرسىز 〈形〉暗淡的,无光的。

نۇرسىزدىق نۇرسىز 的抽象名词。

نۇسقا I 〈名〉指若干同样东西之一的)本,份,件,个: موندای سوزدىكتەن وعان ەكى نۇسقا كەرەك. 这种词典他需要两本。/ ٴبىر نۇسقا حۇجات 一份文件 ② 蓝本,样品,样本,样子; 标本: كيىمنىڭ نۇسقاسى 服装样品 ③ 样式,型;式,式样,模型;轮廓: جاڭا نۇسقادا مىلتىق 新式的步枪 / ماشينانىڭ جاڭا نۇسقاسى 机器的新型号 ▲ ەكىدە ٴبىر نۇسقا جوق ① 八字没有一撇,毫无根据 ② 驴唇不对马嘴。

نۇسقا- II 〈动〉指,指点,指示;指给: قولمەن نۇسقاۋ 用手指 / ەل ونىڭ نۇسقاعان جاعىنا قارادى. 人们朝着他所指的方向望去。

نۇسقالا- 〈动〉做出样子,做出样式,做出大致的轮廓。

نۇسقالاۋ نۇسقالا- 的不定式。

نۇسقالىق 〈形〉样品的,样本的,样式的,型式的。

نۇسقاعىقىرا- 〈动〉再指一指,进一步指给,明确指示: ونىڭ ٴۇيىن جاقسىراق نۇسقاعىقىراپ جىبەرشى. 请你把他的家好好指一下。

نۇسقاعىقىراۋ نۇسقاعىقىرا- 的不定式。

نۇسقاس- نۇسقا- II 的交互态。

نۇسقاسىز 〈形〉没有样品的,没有样式的,不具有样式的;样式难看的,不顺眼的。

نۇسقات- نۇسقا- I 的使动态。

نۇسقاۋ I 〈名〉指示,指导,指令,训示: نۇسقاۋ بەرۋ 给予指示 / قىزمەتكە نۇسقاۋ كورسەتۋ 指导工作。

نۇسقاۋ II نۇسقا- 的不定式。

نۇسقاۋشى 〈名〉指示者,指导者,指点者: ساياسي نۇسقاۋشى 政治指导员。

نۇسقاۋشىلىق 〈名〉指导工作,领导责任,领导职责。

نۇكتە 〈名〉〔语〕标点符号中的句号(。) ▲ ايقاس نۇكتە 〔数〕交点 ▲ بۇرىشتىق نۇكتە 〔数〕

角点 جاي نۇكته 〔数〕寻常点。

نۇكتەدەي 〈形〉 犹如一点儿,一丁点儿的,微小的,一小点儿的。

نۇكتەلى 〈形〉 带点儿的,有句号的。

نۇكتەسىز 〈形〉 不带点儿的,没有句号的。

نعا- 〈动〉 (用力)塞,(使劲)塞满,(使劲)填满: قاپقا ءجۇندى نعاپ سالدى 把毛往口袋里塞得满满的。

نعاي- 〈动〉 巩固,变得牢固,得到加强: مەملەكەت قورعانىسى نعايدى. 国防巩固了。

نعايت- نعاي- 的使动态。

نعايۋ نعاي- 的不定式。

نعال- ① نعا- 的被动态 ② 塞住,堵住,堵塞。

نعاڭقىرا- 〈动〉 (再使劲)塞,(再用力)填,(再使劲)装。

نعاڭقىراۋ نعاڭقىرا- 的不定式。

نعارلا- 〈动〉 ① (用力)塞,(使劲)塞满,(使劲)填满: استىقتى داعارعا نعارلاپ سالۋ 往麻袋里使劲装粮食 ② (用力)按,(使劲)压: جەرگە نعارلاۋ 使劲往地上压。

نعارلاس- نعارلا- 的交互态。

نعارلات- نعارلا- 的使动态。

نعارلاۋ نعارلا- 的不定式。

نعات- نعا- 的使动态。

نعاۋ نعا- 的不定式。

نعىز 〈形〉 ① 瓷实的,(装得)紧紧的;坚硬的,坚定的: توپىراعى نعىز جەر 土质坚硬的地 ② 结实的,强壮的,强健的: نعىز دەنە 结实的身体。

نعىزدا- 〈动〉 使坚定,使坚硬,使瓷实,装得紧: بوران قاردى نعىزداپ تاستاپتى. 大风把积雪吹得结结实实的。

نعىزدال- نعىزدا- 的被动态。

نعىزدان- ①نعىزدا- 的反身态 ② 〔转〕 显得神气,拿架子: نعىزدانا سويلەۋ 用傲慢的口吻说。

نعىزداس- نعىزدا- 的交互态。

نعىزدات- نعىزدا- 的使动态。

نعىزداۋ I 〈形〉 ①比较瓷实的,比(装得)较紧的;有些坚硬的 ② 比较结实的,比较强壮的。

نعىزداۋ II نعىزدا- 的不定式。

نعىزدىق نعىز 的抽象名词。

نعىزسۋ نعىزسى- 的不定式。

نعىزسى- 〈动〉 装出一付神气的样子,表现得傲慢,显得不可一世。

نىق 〈形〉 坚定的,有力的,稳健的: ءسوزى نىق 口气硬 / نىق باسۋ 迈着稳健的步伐。

نقتا- 〈动〉 使劲,用力;使稳健: نقتاپ ۋرۋ 使劲打 / اياعىن نقتاپ باسۋ 迈着稳健的步伐。

نقتال- نقتا- 的被动态。

نقتات- نقتا- 的使动态。

نقتاۋ نقتا- 的不定式。

نىم 见 دىم.

نىمشا 〈名〉〔方〕背心。

نساي 〈名〉 倾向,趋向,趋势;现象,迹象: كاپيتاليستىك نساي 资本主义倾向 / بۇل جاقسى نساي ەمەس. 这不是好的迹象。

نسانا 〈名〉 ① 目标,靶子: نساناني دالدەۋ 对准目标 / نسانا اتۋ 打靶 ② 宗旨,目的: بالا تاربيلەۋدى ءوزىنىڭ نەگىزگى نساناسى ەتۋ 把教育儿童当作自己的主要目的。

نسانادای 〈形〉 象目标一样的,象靶子一样的;醒目的,明显的,突出的。

نسالا- 〈动〉 瞄准(靶子),对准(目标)。

نسالاۋ نسالا- 的不定式。

نسانالى 〈形〉 有目标的,目标明确的,有目的的,目的明确的。

نساناسىز 〈形〉 无目标的,目标不明确的,无目的的,盲目的: نساناسىز وق اتۋ 无的放矢。

نساپ 〈名〉 知足,满足;禁欲: ادامعا نساپ كەرەك. 人要知足。 / نسابى كەتكەن جان 不知足的人。

نساپسىز 〈形〉 不知足的,不满足的,贪婪的,贪得无厌的。

نساپسىزدىق نساپسىز 的抽象名词。

نساپتى 〈形〉 知足的,不贪婪的。

نساپتىلىق نساپتى 的抽象名词。

نسپى I 〈名〉姓名：نسپىڭ كىم؟ 你叫什么名字？

نسپى Ⅱ 〈副〉什么也，毫无：ۋيىندە نسپى جوق 家里什么也没有 / نسپى استىقتان دا قالمادى. 一点儿粮食都没有了。

نشان 〈名〉① 神情，神态，神色，神采：ۋرەيدىڭ نشانى 恐惧的神色 ② 征候，征兆，预兆；迹象；标志，特征：كۇزدىڭ نشانى 秋天的迹象。

نشانا 见 نسانا.

ٴنىل 〈名〉① （叶、果实的）汁，液：ٴشوپتىڭ ٴنىلى 青草叶中的水分 / المانىڭ ٴنىلى 苹果汁 ② 群青，蓝靛：نىلگە سالۋ 漂白。

نىلدە- 〈动〉使成兰色，染成蓝色。

نىلدەل- نىلدە- 的被动态。

نىلدەت- نىلدە- 的使动态。

نىلدەۋ نىلدە- 的不定式。

ٴنىلدى 〈形〉多汁的，多液汁的：ٴنىلدى وسىمدىكتەر 多汁植物。

نىلدىلەۋ 〈形〉汁液较多的，含汁较多的。

و

و I 哈萨克文字母表中的第十八个字母。

و II ول 的缩写形式 ▲ و باستا 最初，一开始 ▲ و دا 他(她)也 ▲ و دۇنيە 后世，彼岸世界 ▲ دۇنيەگە اتتاندى (ساپار شەكتى) 去世 ▲ و جاق 那边 ▲ و كەز 当时，那时 ▲ و كۇنى 那天 ▲ و نەگە 他(她)为什么？

و III 〈叹〉表示欣喜；惊异；伤感；请求等各种感情(呵，唉，呀，唉呀：و، سورلى باتەس، ەندى نە پالە كۇتىپ تۇر ەكەن الدىڭدا؟ 唉，可怜的白太斯，你面临着什么灾祸？ ▲ و بارەكەلدى 表示同意，满意，赞同)好啊 ▲ و جاساعان (ٴتاڭىرى) (表示恳求)天啊。

وبا I 〈名〉① 土堆，石头堆 ② 山丘，山坡 ③ 坟堆，墓地。

وبا II 〈名〉〔医〕瘟疫，霍乱：وبا اۋرۋى 瘟疫 / وبا كەلۋ 瘟疫流行 / وبا ٴتيۋ 染上霍乱 / 传 سيىر وباسى 牛瘟。

وباداي 〈形〉象土堡似的；笨拙的；肥胖的，(胖得)难看的：وباداي بولماي تۇرشى بىلاي 你别碍事，走开。

وبال 〈名〉① 罪孽，罪过，罪恶，过失；恶行：جوقتاماسام وبال عوي. 我若不痛哭流涕，岂不是一种罪过。② 冤枉，倒霉，不幸：ونىڭ وبالى سەندە. 是你害了他。▲ وبال بولۋ 受罪，受苦受难 ▲ وبال جوق 活该，罪有应得 ▲ وبالى جىبەرمەۋ 没有好下场，不得好报 ▲ وبالىم اتتاپاسىن 〔咒〕(你害我)让你马上不得好死 ▲ وبالىنا قالۋ 害，使倒霉，受损害 ▲ وبالى نە كەرەك (وبالى نەشىك) 不应该怪罪，不能归咎于 ▲ ٴوز وبالى وزىنە 咎由自取，自作自受。

وبالدى 〈形〉冤枉的，冤屈的，委屈的；可怜的，不幸的：وبالدى بولۋ 含冤(受屈)。

وبال-ساۋاپ 〈名〉善恶，功过：وبال-ساۋابى سەندە. 你会得到应得的报应。

وبالسىز 〈形〉① 无罪的，无过失的，无辜的，冤枉的：وبالسىز قولعا الىنۋ 无辜被捕 ② 不冤枉的，罪有应得的，自作自受的：وبالسىز، جەسىن تاياقتى 活该挨揍。

وبالسىن- 〈动〉怜悯，怜惜，可怜，恻隐：جاۋدى وبالسىنۋعا بولمايدى. 不能怜悯敌人。

وبالسىندىر- وبالسىن- 的使动态。

وبالسىنۋ وبالسىن- 的不定式。

وبالسىنىس- وبالسىن- 的交互态。

وباشىق 〈名〉①小土堆②小坟墓，小墓堆。

وبيەكت 〈名〉①〔哲〕客体 ② 对象，目标：زەرتتەيتىن وبيەكتى 研究对象。

وبيەكتيۆ 〈名〉客观：وبيەكتيۆ جاعداي 客观形势。

وبيەكتيۆيزم 〈名〉①〔哲〕客观主义 ② 客观态度。

وبيەكتيۆتى 〈形〉客观的；公正的：وبيەكتيۆتى شىندىق 客观现实。

وبيەكتيۆتىلىك 〈名〉客观性，客观态度。

وبيەكتىلىك 〈名〉客观性，客观态度。

وبلىس 〈名〉州：ىلە قازاق اۆتونوميالى وبلىسى 伊犁哈萨克自治州。

وبلىستىق 〈形〉州的，州级的：وبلىستىق مەكەمەلەر 州级机关。

وبراز I 〈名〉①(艺术作品的描写的)形象 ②(艺术作品中所描写的人物的)典型，类型。

وبراز II 〈名〉〔宗〕神像：وبرازدارىن قيراتىپ الماۋ ٴۇشىن جاي ٴجۇرىپ وتىرىپتى. (他)怕把手中的神像碰碎而慢慢地走着。

وبرازدا- 〈动〉形象化，变得生动：وبرازداپ ايتۋ 说得形象。

وبرازدان- وبرازدا- 的被动态。

وبرازداۋ وبرازدا- 的不定式。

وبرازدى 〈形〉① 形象的，形象化的；神态活现的，生动的，绘声绘色的：وبرازدى سوزدەر 形象的语言 ② 借喻的，譬喻的。

وبرازدىق 见 وبرازدىلىق.

وبرازدىلىق وبرازدى 的抽象名词。

وبۋ وپ- 的不定式。

وبعۋ وبق- 的不定式。

وبق- 〈动〉贪吃；贪婪，贪得无厌，露出贪心：تاماقتى وبعىپ جەۋ 狼吞虎咽地吃饭 / كورنگەنگە وبعۋ 见什么就想得到什么。

وبقتىر- وبق- 的使动态。

وبىل- وپ- 的被动态。

وبىلىس 见 وبىلس.

وبىر 〈形〉① 贪吃的，贪婪的，贪得无厌的：وبىر ادام 贪得无厌的人 ② 吸血鬼，饕餮之徒 ▲ وبىر ولجا ٴۋشىن ولەدى، كۆنشىل كۆندەۋمەن بولەدى.【谚】贪得无厌的为不义之财丧身，嫉妒心大的因嫉妒而挑拨离间。

وبىرلان- 〈动〉急食，狼吞虎咽。

وبىرلانۋ وبىرلان- 的不定式。

وبىرلىق وبىر 的抽象名词。

وبىرشىل 〈形〉贪吃的；贪婪的，贪得无厌的，不知足的。

وبىرشىلدىق وبىرشىل 的抽象名词。

وبىس- وپ- 的交互态。

وۆوش 〈名〉[俄] 青菜，蔬菜。

وۆوشتىق 〈名〉菜地，菜园。

وگورود 〈名〉〔俄〕菜园。

وگورودتىق 〈形〉菜园的： وگورودتىق جەر 菜园地。

وعاش 〈形〉① 单独的，单个的，孤独的，孤单的；孤零零的；不合群的： ول ەلدەن وعاش تۇر. 他独自一人站在一边。/ وعاش تاۋ 孤零零的山头 ② 不妥的，不合意的，不合适的，不当的，欠妥的：وعاش ٴسوز سويلەۋ 说欠妥的话 ③ 古怪的，奇怪的；不顺眼的：وعاش كورىنۋ 看着别扭。

وعاشتان- 〈动〉① 变得孤独，显得凸出 ② 欠妥，不合适意 ③ 不顺眼，显古怪。

وعاشتانۋ وعاشتان- 的不定式。

وعاشتىق وعاش 的抽象名词。

وداعاي I 〈名〉〔语〕感叹词：وداعاي سويلەم 感叹句 / وداعاي ٴسوز 感叹词。

وداعاي II 〈形〉① 笨拙的，不灵活的，不灵巧的：ول قارىنداشتى وداعاي ۇستاپ وتىر. 他笨拙地握着铅笔。② 粗鲁的；古怪的，怪僻的：وداعاي مىنەز 古怪的脾气。

وداعايلا- 〈动〉分离，离开，离群，单独行动：ول وداعايلاپ ٴبىر شەتكە شىقتى. 他独自离开人群走到一边去了。

وداعايلان- وداعايلا- 的反身态。

وداعايلاۋ وداعايلا- 的不定式。

وداعايلىق وداعاي II 的抽象名词。

وداق 〈名〉① 盟，联盟：جۇمىسشى-ديحان وداعى 工农联盟 ② 联邦：سوۆەت وداعى 苏联 ③ 协会；团：جاستار وداعى 青年团 ④ 盟约，协约：اتلانتيكا وداعى 大西洋协约。

وداقتاس I 〈名〉① 同盟者，联盟者：سەنىمدى وداقتاس 可靠的同盟者 ② 联盟的，同盟的，同盟者的：وداقتاس ەل 盟国 / وداقتاس ارميا 盟军。

وداقتاس- II 〈动〉结盟，结成联盟，结成同盟。

وداقتاستىر- وداقتاس- II 的使动态。

وداقتاستىق 〈形〉联盟的，同盟的；盟约的。

وداقتاسۋ وداقتاس- II 的不定式。

ودان-بۇدان 〈副〉由这儿由那儿，从各方面，到处：ودان-بۇدان جيعان اقشا 四处借来的钱。

ودان: ودان دا (ودان ارى) 更加，越加，比…更…，进一步。

ودەكولون 〈名〉花露水。

ودەيال 〈名〉毛毯，棉毯。

ودەون 〈名〉（古希腊的）音乐堂。

ودىر 〈形〉粗鲁的，不合群的。古怪的（脾气）。

ودىراي- 〈动〉① 惊讶地望，吃惊地看：ودىرايىپ قاراۋ 惊异地望 ② 睥睨；厌恶地看，翻白眼，怒视：ول ودىرايا ٴبىر از قاراپ تۇردى دا كەتىپ قالدى. 他不满地望了一会儿就走了。

了。③ (因不满或厌恶而)离开,避开,走开: ول ودىرايىپ ^بىر شەتتە وتىرىپ الدى. 他悻悻地走开,一个人坐在边上。

ودىرايت- ودىراي- 的使动态。

ودىرايۋ ودىراي- 的不定式。

ودىراڭدا- 〈动〉① 对人粗暴;指手划脚,发号施令,要威风: سونشا نەگە ودىراڭدايسىڭ؟ (你)为什么对那人那么粗暴? ② 勃然大怒,暴怒,暴躁起来: كىمگە ودىراڭدايسىڭ؟ (你)对谁发大脾气?

ودىراڭداس- ودىراڭدا- 的交互态。

ودىراڭدات- ودىراڭدا- 的使动态。

ودىراڭداۋ ودىراڭدا- 的不定式。

وجار 〈形〉粗鲁的,粗暴的,粗野的,鲁莽的: وجار مىنەز 鲁莽的性格。

وجارلان- 〈动〉对人无礼,待人粗暴的,粗暴,无礼,撒野: وجارلانا جاۋاپ قاتتى 粗暴地回答/ وجارلانا سويلەۋ 说话粗野。

وجارلانۋ وجارلان- 的不定式。

وجارلاۋ 〈形〉比较粗鲁的,有些粗暴的,比较粗野的;有些鲁莽的。

وجارلىق وجار 的抽象名词。

وجاۋ 〈名〉大勺子,舀子: وزىن ساپتى وجاۋ 长柄勺儿。

وجاۋلىق 〈形〉做舀子的, 做大勺子的: وجاۋلىق اعاش 做大勺子的木头。

وجاۋشا 〈形〉勺状的 ▲ وجاۋشا شەمىرشەك 〔生理〕勺状软骨。

وجدان 〈名〉[阿]〔口〕良心,天良,廉耻,羞耻。

وجىراي- 〈动〉①(身体)显得笨拙,显得难看,不灵便 ② 惊讶地望,吃惊地看 ③ 厌恶地看,翻白眼,怒视。

وجىرايۋ وجىراي- 的不定式。

وز- 〈动〉① 超过,追过,赶过;胜过: اتپەن وزىپ وتە شىقتى 骑马超过去 ② 指(时间)过去,流逝 ▲ ادەپتەن وزباۋ 有礼貌,有修养 ▲ باسىپ وزۋ 赶过,超过,领先 ▲ كۇن وزۋ 日久天长,日后 ▲ موينى وزۋ 名列前茅 ▲ الاشتاڭ اتى وزعانشا، اۋىلداستىڭ تايى وزسىن. 【谚】

远亲不如近邻。▲ اتتان تاي وزادى، اتادان بالا وزادى. 【谚】青出于蓝而胜于蓝,后生可畏。

وزان 〈名〉喊叫声,嚷嚷声。

وزاندا- 〈动〉①(不停地)喊叫,嚷叫,呼喊,大声乱嚷: كەشكە دەيىن وزانداپ تىنىشتىق بەرمەيتىن بولدى 整天大声嚷嚷不让人安宁 ② (不住地)大声哭,嚎啕: كورشىنىڭ بالاسى تۇنىمەن وزانداپ شىعادى. 邻居的孩子整夜哭个不停。

وزانداعىش 〈形〉① 爱嚷嚷的,爱叫喊的;唠叨不停的 ② 爱哭的,哭个不停的。

وزانداس- وزاندا- 的交互态。

وزاندات- وزاندا- 的使动态。

وزانداۋ وزاندا- 的不定式。

وزانداۋىق 〈形〉① 爱嚷嚷的,爱叫喊的;唠叨不停的 ② 爱哭的,哭起来没完的。

وزات 〈形〉先进的,模范的,优秀的: وزات قىزمەتشى 先进工作者 / وزات وقۋشى 优秀学生 ▲ وزات ويلى 具有先进思想的,见多识广的,远见卓识的。

وزاتتىق ① وزات 的抽象名词 ② 模范,先进,优秀。

وزبىر 〈形〉① 贪婪的,饕餮的,贪心不足的,贪得无厌的: وزبىر جارالعان جان 生性就是一个贪心不足的人 ② 霸道的,横行霸道的,飞扬跋扈的,横暴的,强暴的。

وزبىرلان- 〈动〉① 变得贪婪,变得贪心不足,变得贪得无厌 ② 想据为己有,企图侵害,想染指 ③ 横行霸道,变得霸道,变得强暴,变得暴虐。

وزبىرلانۋ وزبىرلان- 的不定式。

وزبىرلىق ① وزبىر 的抽象名词 ② 暴行,强力,横暴行为,横行不法。

وزعىز- وز- 的使动态。

وزعىن 〈形〉先进的,进步的,领先的; 远见卓识的。

وزعىندا- 〈动〉超出,胜过,领先。

وزعىندات- وزعىندا- 的使动态。

وزعىنداۋ وزعىندا- 的不定式。

وزدىر- وز- 的使动态。

وزدىرت- وزدىر- 的使动态。

وزون 〈名〉 臭氧：وزونعا اينالدىرۋ 使臭氧化 / وزونمەن تازارتۋ 用臭氧处理 / وتتەگىن وزونعا اينالدىرۋ 使氧变成臭氧。

وزۋ وز- 的不定式。

وزىعىراق 〈形〉 比较进步的,较为先进的,比较领先的。

وزىق 〈形〉 ① 先进的,优秀的,领先的,进步的：وزىق علىم-تەحنيكا 先进的科学技术 / وزىق وقۋشى 优秀的学生。② 早的,以前的：ءۇش جىل وزىق 早三年(三年以前的)

وزىقتىق وزىق 的抽象名词。

وزىڭقى 〈形〉 较为前面的,比较先进的,比较领先的。

وزىس- وز- 的交互态。

وي I 〈名〉 ① 思想,思维;想象力：جازۋشى شىعارمادا ءوز ويىن تولىق تۇسىندىرە الماعان. 作者在作品中未能把自己的思想完全阐明。② 想法,念头,打算,主意,意思：سەن ويىڭدى ايتشى. 你把你的想法讲一讲。③ 思绪,思路：ويى ون ساققا كەتۋ 思绪混乱 ④ 记忆,脑子,头脑：ويدەن شىققاندا ويىمدا بار ەدى. 刚从家里出来时我还记着。▲ وي ءبولۋ 注意;想;关心,关照 ▲ ويدا جوقتا 不料;突然,意料之外 ▲ ويدان كەتپەۋ 深深地印在脑海里,铭记 ▲ ويدان شىعارۋ ① 忘记,忘却 ② 臆造,编造 ▲ ويدان شىعۋ (كەتۋ) 忘记,忘却,遗忘 ▲ وي ەڭبەگى 脑力劳动 ▲ وي جوتا 想当然的,无根据的 ▲ وي جۇگىرتۋ 动脑子,想,深思 ▲ وي سالۋ 使想到,给……启发,引起……注意 ▲ ويىنا سالۋ 提醒,唤起记忆 ▲ ويىنا ءتۇسۋ 想起,记起 ▲ ويىندا قالۋ 记住 ▲ ويى ونعا، ساناسى سانعا ءبولىنۋ 心乱如麻;心不在焉 ▲ ويعا باتۋ 沉思 ▲ ويعا كەتۋ 想,思索,考虑 ▲ ويعا ورالۋ 记起,回想到 ▲ ويعا شومۋ 沉思,陷入沉思 ▲ بوي جەتپەگەن جەرگە وي جەتەدى. 【谚】个子够不着的地方,思想能够达到。بىرەۋدىڭ بويى الاسا، بىرەۋدىڭ ويى الاسا. 【谚】有的人身材矮小,有的人思路狭窄。

وي II 〈名〉 低地,洼地,凹地;(山)脚：ولار جوتادان ويعا قاراي ءتۇسىپ كەلەدى. 他们从山上朝着低地走来。▲ وي جەلكە 颈窝儿,后脑窝。

وي III 〈名〉 表示喜悦,惊讶;恼怒;惋惜等意思(啊,唉,唉呀,嘿,哎哟,哦,哼)：وي، قان-داي ادەمى! 呵,多么漂亮! / وي! ءيتتىڭ بالاسى. 哼!狗崽子。

وي- IV 〈动〉 ① 挖,剜,刳：جەردى ويىپ قازۋ 挖地 / كوزدى ويىپ الۋ 剜眼睛 / ويىپ جاماۋ 剜补 ② 凿,掏,掏洞：مۇز ويىپ سۋ الۋ 凿冰打水 ③ 刻,雕,雕刻：ءمور ويۋ 刻图章 / ويۋ ويۋ 雕刻图案 ④ 红肿;起泡,磨破：تەمەكى ءتىلىمدى ويىپ كەتتى. 吸烟吸得舌头都红肿了 / قارا شاي ءتىلىمدى ويىپ كەتتى. 老是喝清茶舌头都起泡了。/ كۇرەكتىڭ سابى قولىمدى ويىپ كەتتى. 铁锹把儿把我的手磨破了。▲ ويىپ الۋ 多多地拿,尽情地拿,心满意足地获得 ▲ ويىپ العانداي (指眼睛)好看,漂亮,又大又圆的 ▲ توبەسىن ويۋ 给个厉害看,使吃苦头。

وياز I 〈名〉 ① 县 ② 县长。

وياز II 〈形〉 ① 凹的,洼的,洼陷的：ورتاسى وياز كەلگەن اڭعار 中间成凹形的宽阔山谷 ② 〔转〕 瘦的,消瘦的;瘦弱的：ول-بابى تومەن-دەپ، كۇيى قايتا باستاعان وياز قۇسقا بەرىلەتىن جەم. 这是专给饲养欠佳,开始消瘦的猎鹰的食物。▲ وياز تارتۋ 消瘦,掉膘。

ويازدا- 〈动〉 ① 成凹形,洼陷,下陷,塌陷 ② 〔转〕 消瘦,变得瘦弱。

ويازدان- ويازدا- 的反身态。

ويازداۋ ويازدا- 的不定式。

ويان- 〈动〉 ① 睡醒,醒来：ۇيقىدان ويانۋ 睡醒 / ءار كۇنى ساعات بەستە ويانۋ 每天五点钟醒来 ② 〔转〕 苏醒：جاسىل شاپان جامىلىپ ويانىدى جالپاق دالا 大地苏醒,披上绿装 ③〔转〕 觉悟,觉醒,醒悟：ول ءالى ويانعان جوق. 他还没有醒悟过来。

ويانۋ ويان- 的不定式。

ويانىس- ويان- 的交互态。

وياڭ 〈形〉 ① 凹的,凹型的,洼的,洼陷的 ②

低地,洼地。

ويانخداۋ 〈形〉显得有些凹型的,有些凹陷的,比较洼的。

ويات- 〈动〉① 叫醒,唤醒: مەنى ەرتەرەك وياتىپ جىبەر. (你)早一点儿叫醒我。② 使觉醒的,使醒悟,使觉悟,唤起: قالىڭ ەلدى وياتۋ 让广大的群众觉悟过来。

وياتقىز- ويات- 的使动态。

وياتتىر- ويات- 的使动态。

وياتۋ ويات- 的不定式。

وياۋ 〈形〉醒着的,未睡觉的,未入睡的,未合眼的,不眠的: تاڭ اتقانشا وياۋ جاتتى 一整夜没有睡觉 ▲ كوكىرەگى (كوڭىلى) وياۋ 有文化的,见过世面的,有觉悟的。

وياۋلىق وياۋ 的抽象名词。

ويباي 〈叹〉①(表示惊奇,恐惧,惊慌,生气等意)哎哟,啊呀,唉,呀,阿: ويباي، ەندى ونى ماعان كورسەتپە. 哎哟,别让我看见他。/ ويباي-اۋ، قاپتاعى ونىڭ جارىمى جوق. 哟,半袋子面粉没有了! ② 啊呀声,叹息声 ▲ ويباي سالۋ (ويبايعا سالۋ) 大声喊,喊叫,嚷嚷。

ويبايلا- 〈动〉① 喊叫,惊呼,呼喊,大喊大叫;吵嚷,吵闹: اۋىرىپ ويبايلاۋ 痛得叫唤 ② 叱责,叱骂;怒气冲冲地说: بالالارعا كەشكە دەيىن ويبايلاي بەرمە. (你)不要整天叱骂孩子们。③ 哎哟哎哟地叫喊,哎呀哎呀地叫喊: ويبايلاپ جىلاۋ 哎哟哎哟地哭。

ويبايلاس- ويبايلا- 的交互态。

ويبايلات- ويبايلا- 的使动态。

ويبايلاۋ ويبايلا- 的不定式。

ويبايلاۋىق 〈形〉爱喊叫的,爱嚷嚷的: اۋرۋعا بيتتەي دە شىدامى جوق ويبايلاۋىق 一点儿都忍不住疼痛,老是嚷嚷。

ويبايشىل 〈形〉爱喊叫的,爱嚷嚷的。

ويعىز- وي- Ⅳ 的使动态。

ويداعىداي 〈形〉如想象的那样的,如意的,美好的: ويداعىداي قولباسشىلىق ەتۋ 指挥得很好/ ويداعىداي ٴساتتى بولدى 如想象的那样顺利。

ويداعى-قىرداعى 〈形〉各地的,远的和近的,山上的和山下的。

ويدىم 〈形〉有些凹形的,洼陷的: ويدىم ٴبىر شۇڭقىردا بۇرعىلاۋعا كەرەكتى سۋ بار ەدى. 在一块洼地里有钻探用的水。

ويدىم-ويدىم 〈形〉① 稀疏的,稀稀拉拉的,间隙大的,这儿一块那儿一块的: ويدىم-ويدىم شىققان شاش 长得稀疏的头发 ② 坑坑洼洼的: ويدىم-ويدىم جەرلەر 坑坑洼洼的地方。

ويدىر- وي- Ⅳ 的使动态。

ويدىرت- ويدىر- 的使动态。

وي-ٴدوڭ 〈形〉高低不平的,凹凸不平的,起伏不平的: وي-ٴدوڭ جەرلەر 高低不平的地方。

ويقاستا- 〈动〉①(马)昂头速步,(马惊恐地)侧身速步跑开,(马)不受控制蹦跳起来,(马)显得急躁不安起来 ②〔转〕(为了引起某人的注意而)从某人面前经过,走动;显示,显耀: قىزداردىڭ الدىندا كوپ ويقاستاي بەرمە 不要老在姑娘面前显示自己。

ويقاستات- ويقاستا- 的使动态。

ويقاستاۋ ويقاستا- 的不定式。

ويقىل 〈名〉凹处,洼地。

ويقىلدان- 〈动〉塌陷,沉陷,成凹形。

ويقىلدانۋ ويقىلدان- 的不定式。

وي-قىر 〈名〉到处,处处,各个角落: وي-قىردى دۋرلىكتىرۋ 弄得满城风雨。

ويقى-شويقى 〈形〉高低不平的,起伏不平的,坑坑洼洼的: ويقى-شويقى جەر 高低不平的地。

ويلا- 〈动〉① 想,考虑,思索,思量;意料: ويلاپ جاۋاپ بەرۋ 想好了回答 / جان-جاقتىلى ويلاۋ 全面考虑 / ويلاماستان ايتا سالۋ 不加思索就说出去 / ويلاعان جەردەن شىقتى 不出所料 ② (常和 دەپ 连用表示)认为,以为: وڭاي ەكەن دەپ ويلاما (你)不要认为容易 / ونىكىن ٴجونسىز دەپ ويلايمىن. 我认为他没有道理。③ 打算,想要;准备: ەرتەڭ تاڭەرتەڭ بارۋدى ويلاپ وتىرمىن. 我打算明早去。④ 为……着想;关心: حالىقتىڭ مۇددەسىن ويلاۋ كەرەك. 应该为人民的利益着想。/ ٴوز قامىن ويلاۋ 只顾自己 ▲ ويلاپ تابۋ 发现 ▲ ٴتۇبىن (ارتىن) ويلاۋ 考虑后果 ▲ از سويلەپ، كوپ ويلا.【谚】少说多思。▲ ويلاي بەرسەڭ دانا بولاسىڭ،

ويناي بەرسەڭ بالا بولاسەڭ. 【谚】不断思考分析则足智多谋，终日玩耍嬉戏则幼稚可笑。

ويلاعش 〈形〉多思考的，细想的，认真考虑的。

ويلان- ويلا- 的反身态。

ويلانت- ويلان- 的使动态。

ويلاندىر- ويلان- 的使动态。

ويلاس- ويلا- 的交互态。

ويلاستىر- ويلاس- 的使动态。

ويلات- ويلا- 的使动态。

ويلاتتىر- ويلات- 的使动态。

ويلاۋ ①ويلا- 的不定式②〔哲〕思维，思想。

ويلى I 〈形〉凹陷的，低洼不平的，坑坑洼洼的。

ويلى II 〈形〉①聪明的，有头脑的，善于思索的，好沉思的：ويلى جىگىت 善于思索的小伙子 ②若有所思的：ول الدە نەگە ويلى بولىپ جۇرگەن كورىنەدى. 他好象是在想什么。▲ ەكى ويلى 迟疑不决，犹豫不决，三心二意。

ويلى-قىرلى 〈形〉高低不平的，起伏不平的，凹凸不平的。

ويلىلىق ويلى I 的抽象名词。

ويلى-شۇڭقىرلى 〈形〉低洼不平的，坑坑洼洼的：ويلى -شۇڭقىر جەرلەردى تەگىستەۋ 填平坑坑洼洼的地方 ▲ كورمەگەن جەردىڭ ويلى -شۇڭقىرى كوپ 人生地不熟。

ويما: ويما تاز 花秃，斑秃。

ويماق 〈名〉顶针：ويماق سالۋ 戴顶针 ▲ ويماق اۋىز 樱桃小口 ▲ ويماق پىشسەڭ دە ويلاپ ٴپىش. 【谚】小事也需三思而后行。

ويماقگۇل 〈名〉〔植〕地黄。

ويماقتاي 〈形〉顶针那么大的，小的，一丁点儿的：ويماقتاي اۋىز 樱桃小口。

ويماقشا 〈名〉小顶针。

ويماۋت 〈名〉低地，盆地。

ويمش 〈名〉刻出来的图案，雕刻。

ويمشتا- 〈动〉①刺绣：بەت ورامالعا ويمشتاپ كەستە تىگىپتى 往手巾上绣花 ②刻，雕刻，剪刻，用图案装饰：اعاشقا ويمشتاپ سالىنعان ورنەكتەر 在木头上刻的图案。

ويمشتال- ويمشتا- 的被动态。

ويمشتات- ويمشتا- 的使动态。

ويمشتاۋ ويمشتا- 的不定式。

وينا- 〈动〉①玩，玩耍，玩乐，游玩，嬉戏：بالالار باقشادا ويناپ ٴجۇر. 孩子们正在公园里玩儿。/ قۇمار ويناۋ 赌博 / دوپ ويناۋ 打球 / شاحمات ويناۋ 下棋 ②表演，扮演，饰：پاتشانىڭ رولىن وينادى 扮演国王的角色 ③奏，弹，拉：سكرىپكا ويناۋ 拉小提琴 ④摆弄，弄，弄戏，弄：پىشاقپەن ويناپ وتىر (他)在摆弄刀子 ⑤闪跃，出现，出露，出浮：اسپانعا بۇلت ويناپ شىعا كەلدى. 天空出现了彩云。/ بەتىنەن كۇلكى وينادى 面带笑容 ⑥起(作用)：ماڭىزدى رول ويناۋ 起重要作用 ▲ ات قۇلاعىندا ويناۋ 骑术自然 ▲ بەتىنە (بەتىندە) قان ويناۋ 红光满面 ▲ جۇزىندە نۇر ويناۋ 容光焕发 ▲ كوزىندە وي ويناۋ 眼睛炯炯有神 ▲ نايزاعاي (جاسىل) ويناۋ 闪电 ▲ ويناپ ايتۋ 开玩笑，说着玩儿 ▲ اجالدى قارعا بۇركىتپەن وينايدى. 【谚】送死的乌鸦和雄鹰嬉戏。▲ كوپ ويناعان ٴبىر جىلار. 【谚】乐极生悲。▲ ويناپ ايتساڭ دا ويلاپ ايت. 【谚】开玩笑也得注意分寸。

ويناق 〈名〉①玩耍，嬉戏；跳跃：ويناقتى قويىپ وقۋعا بارىڭدار 别再玩耍了，(你们)快上学去吧 ②(玩耍，雀跃的)场所：قوزى ويناق 羊羔嬉戏的地方 ▲ جىن ويناق 魔窟；胡闹的场所 ▲ ويناق سالۋ 欢蹦乱跳，跳跃，嬉戏，雀跃 ▲ قىز ويناق 青年人的娱乐活动。

ويناقتا- 〈动〉欢跳，跳跃，蹦跳，欢蹦乱跳：بوتالار ويناق ٴجۇر. 驼羔在欢蹦乱跳。

ويناقتاس- ويناقتا- 的交互态。

ويناقتات- ويناقتا- 的使动态。

ويناقتاۋ ويناقتا- 的不定式。

ويناقشۋ ويناقشى- 的不定式。

ويناقشى- 〈动〉①显得活跃，显得活泼，欢蹦乱跳：لاقتار ٴۇي توڭىرەگىندە ويناقشىپ ٴجۇر. 山羊羔在房子周围欢蹦乱跳。②玩耍：ۇيدە ويناقشىماي سىرتقا بارىڭدار. 你们别在屋里玩耍，到外边去。

ويناقشت- ويناقشى- 。态动使的

ويناقى 〈形〉 ① 活跃的,活泼的,好动而快活的;爱玩闹的: ويناقى جىگىت 活跃的小伙子 ② 轻盈的,轻快的: ويناقى جۇرس-تۇرسى ③ 体态轻盈 轻浮的,轻佻的,轻率的,不庄重的: ويناقى ادام كورىنەدى 看样子是个轻佻的人 ▲ ويناقى كوز 含情脉脉的眼神,滴溜溜儿转动的眼睛;戏谑的眼神。

ويناقىلان- 〈动〉① 显得生气勃勃,显得活跃,转动 ② 显得活泼,(体态)轻盈 (眼睛)滴溜溜儿地转动。

ويناقىلانۋ ويناقىلان- 的不定式。

ويناقىلىق ويناقى 的抽象名词。

ويناl- وينا- 的被动态。

ويناملى 〈形〉变化无常的,变化多端的,常变的。

ويناپ-كۇل- 〈动〉 玩耍,娱乐: ويناپ ومىردى - كۇلىپ وتكىزۋ 愉快地度过一生。

ويناپ-كۇلۋ ويناپ-كۇل- 的不定式。

ويناس I 〈名〉①不正当的男女关系②情夫,姘夫③ 情妇,姘妇,姘头。

ويناس- II وينا- 的交互态。

ويناسشىل 〈形〉 淫荡的,淫乱的,贪色的,贪淫好色的。

ويناتـ- ①وينا- 的使动态 ② 挥动,挥舞: قامشى ويناتۋ 挥动鞭子 / قىلىش ويناتۋ 挥舞大刀 ▲ دەعىر ويناتۋ 欺负,虐待。

ويناۋ وينا- 的不定式。

وي-ورىس 〈名〉 思想境界;知识面;世面: وي-ورىسى تار 思想境界狭窄。

ويپاڭ 〈形〉①低地的,洼的 ②低地,洼地,凹处。

ويپاڭداۋ 〈形〉 比较低的,比较洼的,有些凹形的。

ويپاڭ-تويپاڭ 〈形〉 ① 怪僻的,孤怪的,出尔反尔的,变化无常的: ويپاڭ-تويپاڭ مىنەز 孤怪的脾气 ② 动荡的,动荡不定的,动乱的,捉摸不定的: ويپاڭ-تويپاڭ جاعداي 动荡的局势 ③天昏地暗的,乱糟糟的。

ويپات 〈名〉 ①〔地〕低地的,低处的 ② 盆地,低地,低处。

ويپاتتاۋ 〈形〉 比较低地,比较洼的,有些凹形的。

ويپاۋىت 见 ويپات.

وي-پىكىر 〈名〉 思想,想法,见解,意见: وي - پىكىرى جۇرتشىلىقتىڭ 大家的意见。

ويپىر-تويپىر 见 ويپاڭ-تويپاڭ.

ويران I 〈名〉〔植〕 蒿草。

ويران II 〈名〉 ① 破坏,毁灭,崩溃: جاۋدىڭ ويرانىنا ۇشىرادى 遭受敌人的严重破坏 ② 混乱,纷乱,动乱;不安: ەلگە ويران اكەلدى 给人民带来动乱 ▲ ويران بولۋ 被破坏,被毁灭,被粉碎;覆没: ۇي-ىشى ويران بولدى 家破人亡 ▲ ويران سالۋ 破坏,毁灭,毁坏。

ويران-اسىر 〈形〉 杂乱无章的,横七竖八的,一团糟的: ۇيدىڭ ويران-اسىرىن شىعارۋ 把屋里的东西搞得杂乱无章。

ويران - بوتقا 〈名〉 混乱不堪,乱七八糟,七扭八歪: جاۋدىڭ وقتارى زەڭبىرەكتىڭ ويران - بوتقاسىن شىعاردى. 炮弹把敌人炸得血肉横飞。

ويراندا- 〈动〉 ① 破坏,粉碎;毁灭,歼灭,使崩溃 ② 击溃敌人阵线 جاۋ شەبىن ويراندادى: 使杂乱无章 , 使乱七八糟 , 搞得一团糟: ويراندااماي شىق ۇيدەن! 别把屋里搞得乱七八糟,到外边去!

ويرانداس- ويراندا- 的交互态。

ويراندات- ويراندا- 的使动态。

ويرانداۋ ويراندا- 的不定式。

ويران - تۇپىر 〈名〉 乱七八糟,杂乱无章,横七竖八。

ويران شوپ 〈名〉 蒿草。

وي-سەزىم 〈名〉 思想,想法,心思; 感觉,意识: ادامداردىڭ وي-سەزىمى 人们的思想 / تاپتىق وي - سەزىم 阶级意识。

ويسىز 〈形〉 无加思索的,毫无思想的,无加顾忌的。

ويسىزدىق ويسىز 的抽象名词。

ويسلقارا 〈名〉 骆驼的保护神。

ويسىرا- 〈动〉 ① 减少,变少;消耗: ۇن

ويسراپ قالدى. 面粉少了。② 受到损失,破
产: ئۇر تابىعي اپاتتان ەل ويسراپ قالدى. 严
重的自然灾害使人民受到了很大的损失。
ويسرات- ويسرا- 的使动态。
ويسراۋ ويسرا- 的不定式。
ويۇ I 〈名〉(镂刻,剪出的)图案。
ويۇ II وي- Ⅳ 的不定式。
ويۇلا- 〈动〉镂刻,雕出图案。
ويۇلان- ويۇلا- 的被动态。
ويۇلاس- ويۇلا- 的交互态。
ويۇلات- ويۇلا- 的使动态。
ويۇلاتتىر- ويۇلات- 的使动态。
ويۇلاۋ ويۇلا- 的不定式。
ويۇلى 〈形〉有图案的,有花纹的。
ويۇشى 〈名〉镂刻的人,剪图案的人,雕刻者。
ويشاڭ 〈形〉有头脑的,有思想的;聪明的;善
于思考的。
وي-شوقىر 见 وي-شۇڭقىر.
ويشىل 〈形〉① 好思索的,善于深思的,深思
熟虑的,有思索力的 ② 思想家。
ويشىلدىق ويشىل 的抽象名词。
وي-شۇقىر 见 وي-شۇڭقىر.
وي-شۇڭقىر 〈名〉① 坑,洼地,凹地:
وي-شۇڭقىردى تەگىستەۋ 填平洼地 / وي-شۇڭقىر
ەتىپ تاستاعان بەكىنىستەر 到处都是坑坑洼洼
的工事 / ول بۇل جەردىڭ وي - شۇڭقىرىنا ابدەن
قانىق. 他对这里的地形了如指掌。
ويىق 〈形〉① (半圆形的)切口,(半圆形的)
缺口,豁口 ② 冰窟窿 ▲ ويىق ەن 耳朵上切
开的)半圆形记号。
ويىقشا 〈名〉(半圆形的)小切口,(半圆形的)
小缺口,小豁口。
ويىل- ① وي- Ⅳ 的被动态 ② 起泡,磨破。
ويمشا 〈副〉依我看,依我想,照我说: ويمشا
سول جىگىت بولادى. 依我看,那个小伙子可
以。
ويىن 〈名〉① 游戏,玩耍,游艺: بالالار ويىنى
儿童游戏 / ات ويىنى 马戏 / ويىنعا بەرىلۋ 贪
玩儿 / ويىن بولمەسى 游艺室 ② 文娱,娱乐;节
目: ويىن قويۋ 演节目 ③ 玩笑;笑话,戏言:
ويىندى قويىپ شىنىن ايت 别开玩笑,说真的 /
بۇل ويىن ەمەس. 这不是玩笑. ▲ ويىن بالاسى
只会玩的孩子,八岁左右的小孩 ▲ ويىنىنان
وت شىعۋ 玩笑过火伤感情 ▲ ويىنى وسىلعىر
对小孩贪玩儿时的咒骂 ▲ بالانىڭ ويىنى،
باقسىنىڭ جىنى. 【谚】如同儿戏。▲ مىسقىقا
ويىن كەرەك، تىشقانعا ٴولىم كەرەك. 【谚】猫
欢天喜地之时正是耗子一命呜呼之日。▲
قويدى سەركە باستايدى، ويىندى ەركە باستايدى.
【谚】绵羊由公山羊领路,娱乐由要姣姣者
带头。
ويىن-دۇمان 〈名〉娱乐活动,文艺活动;热
闹。
ويىندى 〈形〉(领)窝 ▲ ويىندى ەت 大腿的
肌肉。
ويىن - كۇلكى 〈名〉玩耍,娱乐;玩笑:
ٴومىردى ويىن - كۇلكىمەن وتكىزۋ 在欢乐中度
过一生。/ ويىن - كۇلكى قىلۋ 取笑。
ويىنقۇمار 〈形〉贪玩儿的,爱玩耍的;喜欢
娱乐的。
ويىنقۇمارلىق ويىنقۇمار 的抽象名词。
ويىنپاز 〈形〉贪玩的,喜欢玩耍的;喜欢娱乐
的。
ويىنپازدىق ويىنپاز 的抽象名词。
ويىن-ساۋىق 〈名〉文娱,娱乐: ويىن-ساۋىق
ۇيىرمەسى 文工团。
ويىن-ساۋىقشىل 〈形〉爱玩儿的,喜欢文娱
的,爱娱乐的,喜欢游戏的。
ويىن-تاماشا 〈名〉娱乐,玩耍;玩笑:
ويىن-تاماشانى قويىپ جاقسىراق ۇيرەن! 别老想
玩儿,好好学习吧!
ويىن-توي 〈名〉喜事,娱乐活动。
ويىنشى 〈形〉贪玩儿的,爱玩耍的: ويىنشى
بالا 贪玩儿的孩子。
ويىنشىق 〈名〉① 玩具;玩物,好玩儿的东西:
بالالار ويىنشىعى 儿童玩具 / جۇمىس ىستەۋ
ويىنشىق قوي دەيمىسىڭ؟ 你以为工作是好玩
儿的吗? ② 简单的,容易的,好玩儿的:
سوعىس ويىنشىق ەمەس. 战争不是儿戏。▲
ويىنشىق بولۋ 充当玩物 ▲ حان ەرىكسە، قارا

حالىق خاننىڭ ويىنشىعى بولادى.【谚】可汗取
乐时庶民就是坠下的玩物。
وينشىل〈形〉贪玩的，爱玩儿的，爱玩的要的；
好娱乐的；爱开玩笑的。
ويس I 〈名〉① 凹的，洼的：ويس ٴتوْسۋ
凹陷/ ويس اينەك 凹镜/ ويس جەر 洼地 ②
洼地，低地，(山)脚下：جىلقىلار ويسقا قاراي
كەتتى. 马群朝低地走了。
ويس- II ①وي- Ⅳ 的交互态 ② (众多的
人、畜) 下坡，下山，(从山上) 往下走：قويلار
جوتادان ويسىپ كەلەدى. 羊群正从山上下来。
③ (朝低处外) 转向，调头：بەرى كەنەت اتتى كى
这边走来。④ 准备……，想……，欲……：
دەمالىسقا قايتقان شاكىرت ولاردىڭ اڭگىمەسىنە
ويسپادى. 回来休假的学生不想参与他们的
聊天。
ويستا- 见 ويس- II
ويستاۋ ويستا- 的不定式。
ويستىر- ويس- II 的使动态。
ويسۋ ويس- II 的不定式。
وكيان 〈名〉洋，大洋，海洋。
وكيانوگراف 〈名〉海洋地理学家。
وكيانوگرافيا 〈名〉海洋地理学。
وكيانولوگ 〈名〉海洋学家。
وكيانولوگيا 〈名〉海洋学。
وكيسەل 〈名〉〔化〕氧化物。
وكوپ 〈名〉战壕，散兵壕，掩体：وكوپ قازۋ
挖战壕。
وكرۋگ 〈名〉区，州：سايلام وكرۋگى 选举区。
▲ اسكەري (سوعىس) وكرۋگ 军区。
وكرۋگتىق 〈形〉区的，州的，地区的。
وكسيقشىل 〈名〉〔化〕氧化，酸化。
وكتابر 〈名〉十月：ٴبىرىنشى وكتابر 十月一
日。
وكتان 〈名〉〔化〕辛烷。
وق 〈名〉① 子弹：مىلتىقتىڭ وعى 枪弹 /
زەڭبىرەكتىڭ وعى 炮弹 ② 箭，箭头，矢：ساداق
وعى 弓箭 ③ (马车的) 轴 ④ 〔天〕天箭座 ▲
اجال وعى 要命的子弹 ▲ اتارعا وعى جوق 气得
毫无办法，束手无策 ▲ جاي وعىنداي 迅如闪
电 ▲ وق ارىق 渠干，渠斗 ▲ وق استىنا الۋ
扫射 ▲ وق بويى 不远的，几十步的(距离) ▲
وق بوراۋ 弹如雨注 ▲ وق جىلان 箭蛇 ▲ وققا
بايلاۋ 献身，捐躯 ▲ وققا ۇشۋ 中弹身亡 ▲ وق
تىستەسۋ 嘴唷箭互相发誓 ▲ ٴتىلى ٴمىردىڭ
وعىنداي 唇枪舌剑，言词锐利 ▲ ايدالاعا اتقان
وق اجالدىعا تيەدى.【谚】流弹击中该死的人。
▲ ايتىلعان ٴسوز اتىلعان وق.【谚】一言既
出，驷马难追。▲ اتاسى مىلتىق اتقاننىڭ بالاسى
وق جونادى.【谚】父亲会打枪，儿子就能装
子弹。
وقا I 〈名〉(金银丝)刺绣，金银丝带，金银
边饰，金银边条。
وقا II : وقاسى جوق (وقا ەمەس) 没有关系，
不要紧，无所谓。
وقالا- 〈动〉(用金银丝线) 刺绣，镶金银边
饰，镶金银边条。
وقالاق 见 وقىرا.
وقالاقتا- 见 وقىرالا.
وقالاقتاۋ وقالاقتا- 的不定式。
وقالان- وقالا- 的被动态。
وقالاس- وقالا- 的交互态。
وقالات- وقالا- 的使动态。
وقالاتقىز- وقالات- 的使动态。
وقالاۋ وقالا- 的不定式。
وقالى 〈形〉用金银丝刺绣的；镶有金银边饰
的，镶有金银边条的；彩饰的，彩绣的 ▲
وقالى بورىك 镶有金银边饰的小姐帽。
وقاپ 〈形〉高低不平的，坎坷不平的，坑坑洼
洼的，起伏不平的(地方)：بۇل جەردىڭ جولى
وقاپ جۇرگىزبەيدى. 这里道路坎坷不平很难
走。
وقباقىر 〈名〉(子弹) 铸模。
وق-ٴدارى 〈名〉弹药：الدىڭعى شەپكە
وق-ٴدارى جەتكىزىپ تۇردى. 给前线运送弹药。
وقيعا 〈名〉① 事件，事故，事变：كۇتپەگەن
وقيعا 意外事件 / وقيعا تۋىلۋ 发生事故 ② 事
情，情况：بولعان وقيعانى كەزىندە جەتكىزىپ
تۇرۋ كەرەك 要及时报告所发生的事情。

وقيعالى 〈形〉充满事件的;多事的,情节丰富
的,有很多事实的: وقيعالى ولەڭ 叙事诗。
وقيعالىق 〈名〉情节,事实,事件: وقيعالىعى از شعارما 缺乏情节的作品。
وقيعاسىز 〈形〉缺乏情节的,没有什么事实
的,叙事性不强的。
وقپا 〈名〉模型。
وقپان I 〈名〉① (地面下的)穴,空洞,暗坑,
陷坑: وقپانعا ٴتۇسىپ كەتۋ 掉进陷坑 ② 引
水渠。
وقپان II 〈名〉鞍韂洞,鞍屉。
وقپاندا- 〈动〉① 把鞍垫衬到鞍屉下面 ② 掏
洞,搞成拱形,搞成弧形: جەر استى جولىن
وقپانداپ قازۋ 把地道挖成拱形。
وقپانداۋ وقپاندا- 的不定式。
وقپاندى 〈形〉有暗坑的,有陷坑的,暗坑多
的 ▲ جاڭجالدى جەرگە جاقىن قونبا، وقپاندى
جەرگە ەگىن سالما.【谚】是非之地莫停留,空
陷之地勿耕种。
وقسات- 见 ۋقسات-.
وقساتۋ وقسات- 的不定式。
وقتا- 〈动〉① 上子弹,子弹上膛,装子弹:
ول مىلتىعىن قايتا وقتادى. 他又重新上了子
弹。② 瞄准,对准: كىسىگە مىلتىق وقتاما.
(你)不要把枪口对着人。③ 把箭搭在弓上。
وقتاي: اتقان وقتاي ① 挺直的,笔直的 ② 飞
速地,疾速地 وقتاي زۋلاۋ 飞速前进 ▲ وقتاي
ٴتۇزۋ 挺直的,笔直的。
وقتال- ① وقتا- 的被动态 ② 准备要……,想
要……,意欲,作……企图: ول بىردەڭەنى
ايتۋعا وقتالا بەردى دە توقتاپ قالدى. 他不知想
要说什么突然停了下来。
وقتالىس- وقتال- 的交互态。
وقتاس- وقتا- 的交互态。
وقتات- وقتا- 的使动态。
وقتا-تەكتە 〈副〉有时,偶而,间或: وقتا-تەكتە
جەل سوعادى. 有时刮风 / وقتا-تەكتە باسىن
شعارۋ 偶尔探出头来。
وقتاۋ I 〈名〉擀面棍,擀面杖 ▲ وقتاۋ
جۇتقانداي 直挺挺的。

وقتاۋ II وقتا- 的不定式。
وقتاۋداي 〈形〉直的,笔直的,直挺挺的。
وقتى 〈形〉子弹上膛的,压上子弹的,顶上火
儿的 ▲ وقتى كوزىمەن اتۋ 瞪目而视,瞠目而
视。
وقتىق 〈形〉① 弹槽 ② 绊马索套扣之间的
部分。③ 箭头 ④ 辕木。
وقتىن-وقتىن 〈副〉一阵一阵, 有时, 时而,
偶尔: وقتىن-وقتىن مىلتىق ٴۇنى ەستىلدى. 传
来一阵阵的枪声。
وقۋ I 〈名〉① 读书,念书,学习: وقۋعا ٴتۇسۋ
入学 / وقۋ جاسى 学龄 ② 课,课程: وقۋ تاستاۋ
罢课 / تۇستەن كەيىن وقۋ جوق. 下午没有
课。▲ وقۋ-ٴبىلىم ازىعى، ٴبىلىم - ىرىس
قازىعى.【谚】福分来源于知识,知识来源于学
习。▲ وقۋ ينەمەن قۇدىق قازعانداي.【谚】学习
有如用绣花针掘井。
وقۋ II وقى- 的不定式。
وقۋ-اعارتۋ 〈名〉教育: وقۋ-اعارتۋ ىستەرى
教育事业 / وقۋ-اعارتۋعا كوڭىل ٴبولۋ 重视教
育。
وقۋ-ٴبىلىم 〈名〉知识,学问,学识:
وقۋ-ٴبىلىم الا الماۋ 学不到知识。
وقۋلىق 〈名〉教材,教课书,课本,读本:
قازاق ٴتىلى وقۋلىعى 哈语读本。
وقۋسىز 〈形〉失学的: وقۋسىز قالعان بالالار
没有上过学的孩子们。
وقۋ-تاربيه 〈名〉教育,培养,培训;教导:
وقۋ-تاربيه الۋ 受到教育。
وقۋشى 〈名〉学生,学员: ورتا مەكتەپ
وقۋشىسى 高中生 / وقۋشىلار جاتاعى 学生宿舍 /
وقۋشىلار قوزعالىسى 学生运动。
وقشانتاي 〈名〉① 弹囊,子弹袋 ② 箭囊。
وقشاۋ 〈形〉① 单独的,单个的: ول وقشاۋ
وتىرعاندا كەزىڭ. (你)在他单独在的时候去
见见他。② 孤独的,孤零零的: وقشاۋ ٴۇي 孤
零零的房子 ▲ وقشاۋ ٴسوز 〔语〕独立词 ▲
وقشاۋلا- 〈动〉① 使孤立,排挤: وقشاۋلاۋ
ساياساتى 孤立政策 ② 分出来,使离开(大伙):
ەرتەڭ الىپ كەتەتىن دۇنيەنى وقشاۋلاپ قويدى

(他)把明天要带走的东西单放起来了。
وقشاۋلان- ① وقشاۋلا- 的反身态 ② 不合群，单独活动；走到一边去，回避：ول ەلدەن وق-
شاۋلانىپ جالعىز جۇرەدى. 他总是离群单独一个人活动。
وقشاۋلاۋ وقشاۋلا- 的不定式。
وقشاۋلىق وقشاۋ 的抽象名词。
وقشاۋ-وقشاۋ 〈形〉 单独的，单个单个的，一个一个的：وقشاۋ-وقشاۋ ۇيلەر 单独的住户。
وقشي- 〈动〉 斜视，斜着眼看，歪着脑袋；睥睨：ول ساعاتىنا الىستان وقشيا قارادى. 他歪着脑袋看了一下手表。
وقشيۋ وقشي- 的不定式。
وقشى 〈名〉 手工造子弹者。
وقشىراي- 〈动〉 ① 斜着眼睛看，斜视，睥睨：وقشىرايا ٴبىر قارادى 斜着看了一眼 ② 歪，歪斜，偏斜：وقشىرايعان مالاقايى باسىنان ٴتۇسىپ قالعالى تۇر 帽子歪得快要掉下来了。
وقشىرايت- وقشىراي- 的使动态。
وقشىرايۋ وقشىراي- 的不定式。
وقشىرايىس- وقشىراي- 的交互态。
وقى- ① 读，阅读；念；看：ىشتەن وقۋ 默读 / داۋستاپ وقۋ 大声念 / گازەت وقۋ 看报纸 ② 吟，朗诵，朗读：ولەڭ وقۋ 朗诵诗 ③ 上学，读书，学习：ول مەكتەپتە وقيدى (他)在中学读书 ④ (指巫师)念咒驱邪 ▲ باتا وقۋ 吊唁，慰唁 ▲ وقىساڭ وزارسىڭ، وقىماساڭ توزارسىڭ. 【谚】读书能上进，弃学事无成。▲ وقىعاننىڭ بەتى جارىق، وقىماعاننىڭ بەتى كون شارىق.【谚】学之则明，不学则暗。
وقىعان 〈形〉 念过书的，有知识的，有学问的。
وقىعاندىق وقىعان 的抽象名词。
وقىعىش 〈形〉 爱看书的，书不离手的。
وقىل- وقى- 的被动态。
وقىمىستى 〈形〉 ① 有学问的，有学识的，知识渊博的，博学的；受过教育的：وقىمىستى كىسى 有学问的人 ② 知识分子，有学问的人，文人：وقىمىستىلار كوپ بولىپ وتىرعان جوق، قايتا از 知识分子不是多而是少。

وقىمىستىلىق ① وقىمىستى ① 的抽象名词 ② 博学，知识渊博。
وقىر 〈名〉 槽，食槽：ات وقىرى 马槽 / وقىر سالۋ 盘槽。
وقىرا 〈名〉 ① (牛蝇的)幼虫，牛蝇，牛皮蝇，牛皮蝇，绷虫 ② 树包，树瘤；疖子 ③ 白内障。
وقىرالا- 〈动〉 (牛被牛蝇叮得)到处跑，(为逃避牛蝇而)跑，躲避(牛蝇)。
وقىرالاس- وقىرالا- 的交互态。
وقىرالات- وقىرالا- 的使动态。
وقىرالاۋ وقىرالا- 的不定式。
وقىران- 〈动〉 (马)轻轻叫，鸣叫。
وقىراندىر- وقىران- 的使动态。
وقىرانۋ وقىران- 的不定式。
وقىرانىس- وقىران- 的交互态。
وقىرمان 〈名〉 读者：ٴبىز وقىرمانداردىڭ تالابىن قاناعاتتاندىرا الماي وتىرمىز. 我们还没有满足读者的要求。
وقىس I 〈副〉 ① 意外，突然，忽然，蓦然：ات وقىس ٴسۇرىنىپ كەتتى. 马突然打了个前失。② 不妥的，欠妥的，不合适的，不适宜的，不适当的：وقىس مىنەز كورسەتۋ 不妥当地发脾气 / وقىس قالجىڭ 不恰当的玩笑 ▲ وقىس بولۋ (كەتۋ) 发生意外，遭到不幸。
وقىس- II وقى- 的交互态。
وقىستان 〈副〉 突然，出乎意外：بايقا، وقىستان بىردەڭە بولىپ قالماسىن. 你要注意，别让他发生意外。
وقىت- ① وقى- 的使动态 ② 教，教授：ورىس ٴتىلىن وقىتۋ 教授俄语。
وقىتقىز- وقىت- 的使动态。
وقىتتىر- وقىت- 的使动态。
وقىتۋ وقىت- 的不定式。
وقىتۋشى 〈名〉 老师，教师，教员：ورتا مەكتەپ وقىتۋشىسى 中学教师。
وقىتۋشىلىق 〈名〉 教育工作，教学：ون جىل وقىتۋشىلىقپەن شۇعىلدانۋ 从事十年的教学工作。
وقىتىل- وقىت- 的被动态。

ول 〈代〉 ① 他,她;它: ونىڭ دەنساۋلىعى
جاقسى. 他的身体好。/ مەن ونى كورمەگەلى
كوپ بولدى. 我好久没有见她了。② 那,那
个,那种: ول تۆرالى اڭگمە كوپ. 关于那事
件的说法很多。/ ول كۇنى سەن جوقسىڭ. 那
一天你没有来。▲ ول دۇنيە ▲ 后世,来世
ول كەزدە 在那时。

ولاي 〈副〉 如此,那样,那样么;那么 : ولاي
دەۋگە قايتىپ اۋزىڭ باراردى. 你怎么能那样说。/
ولاي بولسا ەرتەڭ كەلسىن. 如果那样的话就
让他明天来。▲ ولاي تارتساڭ وگىز ولەدى،
بىلاي تارتساڭ ارباسىنادى.【谚】往那边拽牛死,
向这边拽车翻)进退维谷;左右为难;左也不
是,右也不是)。

ولاي-بۇلاي 〈副〉 ① 到处,各处,四处:
ولاي-بۇلاي بارا بەرمە 别到处乱跑 ② 这么着,
那么着: ولاي-بۇلاي ستەپ كورىپ ەدى، ناتيجە
بولمادى. 他这样那样试了一下,还是没有结
果。③ (隐语表示)死亡;不幸;意外,三长
两短: ولاي- بۇلاي بولىپ كەتسە قايتەمىز؟ 他
真是有个三长两短的话,我们怎么办?

ولايشا 〈副〉 那样地,这样地,像那样地,如此
这般地: ولايشا ويلاۋ قاتە. 那样想是错误的。

ولاق 〈形〉 没手艺的,手不巧的,笨手笨脚的:
ولاق ستەلگەن ۇستەل 桌子做得粗糙 ▲ ولاقتان
سالاق جامان.【谚】笨比懒人强。▲ شىقپاعان
ەگىننەن جەر بۇلىنەدى، ولاق باستىــــقان ەل
بۇلىنەدى.【谚】种不好庄稼使地变坏,蠢笨的
官吏逼迫民反。

ولاق-سالاق 〈形〉 邋遢的,不整洁的,不爱干
净的;不勤快的;粗疏的: ولاق-سالاق كىسى 邋
遢的人。

ولاقسۋ ولاقسى 的不定式。

ولاقسى- 〈动〉 显得笨拙, 笨手笨脚:
بۇرىنعىدان ارمان ولاقسىپ كەتتى (他)比以前
还笨。

ولاقتىق ولاق 的抽象名词。

ولەاندىر- 〈名〉〔植〕夹竹桃(属),柳叶桃。

ولەين 〈名〉〔化〕甘油,油酸脂;混酸脂。

ولجا 〈名〉 ① 俘获物,虏获物,拾物: ولجا
ءبولسۋ 分俘获物 ② 战利品,缴获品:
سوعىستان تۇسكەن ولجا 战利品 ③ 赃物;外财:
ولجاعا باتۋ 发横财 ▲ باتىردان ولجا، مەرگەننەن
سىرالعى.【谚】勇士赠馈战利品,猎手分送
猎获物。▲ جوعالىپ تابىلعان مال ولجا، اۋرىپ
جازىلعان جان ولجا.【谚】失而复得的畜如进
外财,病而康复的人似捡条命。

ولجالا- 〈动〉 缴获,获得;攫取;捕获;侵占,
侵夺: جاۋدىڭ كوپتەگەن قارۋجاراقتارىن ولجالاۋ
缴获敌人的大批武器。

ولجالان- ولجالا- 的使动态。

ولجالاس I 〈名〉 参与分得战利品的人,参与
分赃的人。

ولجالاس- II ولجالا- 的交互态。

ولجالات- ولجالا- 的使动态。

ولجالاۋ ولجالا- 的不定式。

ولجالى 〈形〉 有战利品的,有俘获物的;有收
获的;有外财的。

ولجالىلىق ولجالى 的抽象名词。

ولجاسىز 〈形〉 无战利品的,无俘获物的;毫
无收获的。

ولجاسىزدىق ولجاسىز 的抽象名词。

وليگارحيا 〈名〉 寡头政治,寡头政体。

وليمپيادا 〈名〉 ① 奥林匹克运动会 ② (体
育,文艺)比赛大会 ▲ اق وليمپيادا 冬季奥林
匹克运动会。

ولقى 〈形〉 ① 松的,不紧密的;大的,肥大的,
晃荡的: ەتىك اياعىنا ولقى كەلدى. 这双靴子他
穿着肥大。② 不满的;不饱的: ءالى داعار
ولقى. 麻袋还没有装满。/ قارنى ولقى. 他还
没吃饱。③〔转〕不足的,不够的,差劲的,
不怎么样的: ول ۇيرەنۋدە ولقى. 他学习差劲。

ولقىلا- 〈动〉 弄得不紧的,弄得松;装得不满。

ولقىلان- ولقىلا- 的反身态 ② (装在内部的
东西)活动不定,晃荡;(衣服)显得肥大;不
足,不满 ③〔转〕显得不明确, 显得不确切;
显得空虚, 显得不充分: ماعىنا جاعـــنان
ولقىلانۋ 从意思上看显得不明确。

ولقىلاۋ ولقىلا- 的不定式。

ولقىلىق ولقى① 的抽象名词 ② 缺点,不足

ولقىلىق قىزمەتتەگى: 疵瑕,陷缺,病毛,处之
病毛有 ولقىلىقى بار بۇيىمدار /点缺的中作工
。品商的
ولقىسىن- (动) 嫌有缺陷,嫌弃,小看,看不
起,轻视,歧视: ونىڭ ۇنى جامان دەپ
ولقىسىنىپ وتىر. 他嫌她容貌丑陋。② 不满
足,不满意;嫌少: ول ۇالى دە ولقىسىنىپ
وتىرعان سەكىلدى. 他好象还嫌东西少。
ولقىسىنۋ ولقىسىن- 的不定式。
ول-پۇل (代) 这个那个(的);琐碎的,零碎
的,杂碎的;乱七八糟的(东西)。
ولپى-سولپى (形) 长短不齐的,参差不齐的;
有缺陷的,有毛病的;不周到的,不足的:
ولپى-سولپى جەرىمىز بولسا كەشىرگەيسىز. (们
我)有什么不周到的地方请您多加原谅。
ولپى-سولپىلىق ولپى-سولپى 的抽象名词。
وم (名)〔电〕欧姆(电阻单位)。
وما: وما قابۋ 死去,一命呜呼,一瞑不视。
وماقا (名) 小土堆,土埂,土埝。
وماقاس- (动) (头朝下)摔倒,栽跟头,栽
倒,摔个大马趴: جۇگىرىپ كەلە جاتىپ
وماقاستى. 他跑着摔了个大马趴。
وماقاستىر- وماقاس- 的使动态。
وماقاسۋ وماقاس- 的不定式。
وماقات- 见 وماقاس-.
ومال- (动)(在一个地方)呆若木鸡,坐着
不动,懒得动,懒怠: ومالىپ وتىرا بەرمە. (你)
别懒得动都不动。
ومالۋ ومال- 的不定式。
ومان (形) 大的(水渠)。
ومار (名)〔动〕龙虾,大海虾。
ومارتا (名) ① 蜂窝,蜂房 ② 养蜂场。
ومارتاشى (名) 养蜂的人。
ومارتاشىلىق (名) 养蜂业。
وماش (名)〔旧〕木犁。
ومبرومەتر (名)〔气象〕雨量计,雨量表。
ومبى (形) 大的,深的,厚的 ▲ ومبى قار 深
雪,大雪: ومبى قاردان وتە المادى 过不去深雪中
去。
ومبىعۋ ومبىق- 的不定式。

ومبىق- 见 ومبىلا-.
ومبىقتىر- ومبىق- 的使动态。
ومبىلا- (动) 陷入深雪中,(在深雪中)艰难
地行走: ومبىلاپ اياق الىپ جۇرۋدىڭ ۇزى
قيىنعا تۇستى. 陷入深雪中行走艰难。
ومبىلاس- ومبىلا- 的交互态。
ومبىلات- ومبىلا- 的使动态。
ومبىلاۋ ومبىلا- 的不定式。
ومونيم (名)〔语〕同音词,同音异意词。
ومونيميكا (名)〔语〕① 同音词的研究,同
音异意词的研究 ② (某种语言的)全部同音
词。
ومپا (名) (在掷羊拐的游戏中)羊拐竖立。
ومسي- (动) (牙齿脱落后)嘴瘪,脸颊凹下,
两腮塌下: ومسيىپ اۋزى ايرىلىپ تىستەن
كەتىپتى. 牙都掉了,嘴也瘪了。
ومسيت- ومسي- 的使动态。
ومسيۋ ومسي- 的不定式。
ومسىراي- (动) ① (牙齿脱落后)嘴瘪;脸颊
凹下,两腮塌下 ② 〔转〕不高兴,不满意;撅
嘴。
ومسىرايت- ومسىراي- 的使动态。
ومسىرايۋ ومسىراي- 的不定式。
ومىر- (动) 折断,掰断: ومىرىپ ورتاسىنان
سىندىرۋ 从中间掰断。
ومىراۋ (名) ① 胸,胸脯,胸膛: سۋ ومىراۋعا
كەلدى. 水漫过了胸脯。② 乳房: ومىراۋى
اشىق 露着乳房 / ومىراۋ ۇسىنۋ 奶疮 ③ 〔转〕
傲慢的,妄自尊大的,狂妄的,目中无人的▲
ومىراۋ سوق 自以为是的,妄自尊大的 ▲
ومىراۋ تارتقىش 乳罩,胸罩 ▲ ومىراۋ قالتا 上
衣口袋儿。
ومىراۋلا- (动) ① (用胸部)顶,撞,挤;横冲
直撞: قالىڭ توپتىڭ اراسىنان ومىراۋلاپ بۇزىپ
وتە شىقتى. 从人群中强行通过。② 漫到胸脯,
陷到齐胸深的(雪)中: ات قاردا ومىراۋلاپ
جۇرە الماي قالدى. 马陷在深雪中寸步难行。
③〔转〕不讲理,蛮横无礼,飞扬跋扈;不依
不饶: ومىراۋلاپ سوزگە كونبەي قويىدى 蛮横无礼不
听劝告。

ومراۋلات- ومراۋلا- 的使动态。

ومراۋلاۋ ومراۋلا- 的不定式。

ومراۋلى 〈形〉乳房大的，高胸脯的。

ومراۋلىق 〈名〉①（牲畜的）前胸，胸脯 ② 衣领的胸前部位。

ومراۋشا 〈名〉紧身胸罩。

ومرت- ومر- 的使动态。

ومرتقا 〈名〉脊椎，脊骨，脊椎骨：ومرتقا ارالىق بۋىن 椎间关节 / ومرتقا ارالىق شەمىرشەك 椎间软骨 ▲ ارقا ومرتقا 〔生理〕胸椎 ▲ بەل ومرتقا 〔生理〕腰椎 ▲ موين ومرتقا 〔生理〕颈椎 ▲ ومرتقا قاناتى 椎骨横突 ▲ ومرتقا قىرى 椎骨棘突。

ومرتقالا- 〈动〉将脊椎分出来，把脊椎按关节一节一节地剔开。

ومرتقالاۋ ومرتقالا- 的不定式。

ومرتقالى 〈形〉有脊的，有脊椎的，有脊骨的：ومرتقالى جانۋارلار 脊椎动物。

ومرتقالىلار 〈动〉〔动〕脊椎动物 ▲ العاشقى ومرتقالىلار 〔动〕原索动物。

ومرتقاسىز 〈形〉无脊椎（骨）的：ومرتقاسىز جانۋارلار 无脊椎动物。

ومرتقاسىزدار 〈名〉〔动〕无脊椎动物。

ومىرۋ ومر- 的不定式。

ومىرىل- ومر- 的被动态。

ومىرىلعىش 〈形〉易断的，脆的，不结实的。

ومىرىلعىشتىق ومىرىلعىش 的抽象名词。

ون 〈数〉十，十个：ون كىسى 十个人 / ون جىلقى، 十匹马 / ون ەسە 十倍 ▲ جىل، ون ەكى، اي 一年四季 ▲ ويى ونعا ءبولىنۋ 思想分散 ▲ ون اياقتى شايان تارىزدىلەر 十足目，十腕目 ▲ ون باسى ① 十户长 ②（旧指）班长 ▲ ون ەكىدە ءبىر نۇسقا جوق ① 八字没有一撇；毫无根据 ② 驴唇不对马嘴 ▲ ون ەكى مۇشە 人体器官的通称（四肢，五官，六腑）▲ ون جەر-دە ون ءجۇز 10×10=100 ▲ ون جىلدىق 十年的，十年制的，十周年的 ▲ ون كۇندىك 十天的，一旬的 ▲ ون مىڭ 一万 ▲ ونىنان ءبىر 十分之一 ▲ ون ساقابا 十大撒哈拜 ▲ ون سەگىز مىڭ عالام 环球，普天之下，大千世界 ▲ ون شاماسىندا 十来个，十个左右 ▲ ون شاقتى 十来个，大约十个。

ونان: ونان ارمان 更加，进一步，越加 ونان ارى 更，更加 ▲ ونان بەتەر 比……，还……，比……更……（多指坏的方面）。

وندا 〈副〉那样，那样的话，那就，那么：وندا كىم بارادى؟ 那叫谁去？

ونداعان 〈数〉十来个，十个左右。

وندا-مۇندا 〈副〉这里那里，某些地方，有的地方，个别地方：وندا-مۇندا ەل بار 有的地方有人烟。

ونداي-مۇنداي 〈副〉这样那样的；琐碎的：ونداي-مۇنداي جۇمىس 琐碎的事。

وندىق 〈名〉①〔数〕十进位 ②（扑克牌之）十 ▲ وندىق بولشەك 〔数〕十进位小数，小数 ▲ وندىق لوگاريفم 〔数〕十进对数 ▲ وندىق سان 〔数〕十位数 ▲ وندىق تارازى 〔物〕十分天平 ▲ وندىق تاڭبا 天干。

ونوماستيكا 〈名〉〔语〕①（语言中）专有名词（的总合）② 专有名词的研究。

ونوماتولوگيا 〈名〉〔语〕名称学，名字学。

ون-ونداپ 〈副〉十个十个地：ون-ونداپ ءبولۋ 十个十个地分 / ولار ءبىر كەلگەندە ون-ونداپ كەلدى. 他们十个十个地一起来了。

ونتوگەنەز 〈名〉〔生〕个体发育。

ونتولوگيا 〈名〉〔哲〕（唯心论的）本体论。

ونشا 〈副〉十分，特别（多用于否定句）：ونشا جاقسى ەمەس 质量不十分好 / ونشا ماڭىزدى جۇمىس ەمەس 不是什么特别重要的事 ▲ ونشا ەمەس 不怎么样，一般。

ونشالىق 见 ونشا.

ونشاما 见 ونشا.

ونى-مۇنى 〈代〉这个那个；琐碎的，零碎的；乱七八糟的（东西或事）：ونى-مۇنى جۇمىستارى بار. （他）还有一些琐碎的事。/ ونى-مۇنىلارىڭدى جيناستىر. 把你的乱七八糟的东西收拾好。

ونىنشى 〈数〉第十：ونىنشى بەت 第十页 / ونىنشى ەسىك 第十个门。

وڭ I 〈形〉① 右方的，右边的，右面的：

قولمەن ۋستاۋ 用右手抓 ②〔电〕正的,阳的:
وڭ ەلەكترون 正电子 / وڭ ەلەكتر 阳电 ③(布
匹等的)正面 ④得手的,顺利的,成功的:
ٴىس وڭىنا كەلمەي وتىر. 事情办得不顺利。⑤
正确的,对的,有道理的: ٴىستىڭ جايىن
كەزىندە ايتىپ قويعانىڭ وڭ. (你)把事情的经
过及时告诉他是对的。⑥合适的,应该的,
理所当然的: ەرتەڭ بارعانىڭ وڭ. 你应该早
一点儿去。▲ ايى وڭىنان تۋۋ 如愿以偿,走
运,运气亨通 ▲ جەلى وڭىنان تۇرۋ 一帆风顺;
走运 ▲ جۇلدىزى وڭىنان تۇرۋ 走运,走红运 ▲
وڭ باتا 良好(衷心)的祝愿 ▲ وڭ باتاسىن بەرۋ
祝福;表示同意 ▲ وڭ ▲ وڭ جاق ① 右边,右方,
右面 ② 正面 ③ 娘家 ▲ وڭ كوزى 可靠的人,
可信赖的人,心腹 ▲ وڭ كوزىمەن قاراۋ 关心,
关照,关怀;热情相待 ▲ وڭ مەن سولىن ايىرۋ
分辨是非,懂得好坏 ▲ وڭىنا (وڭعا) باسۋ 顺
当,变得顺利 ▲ وڭ قاراماۋ 讨厌,冷淡,冷漠
▲ وڭ قولى 得力的助手,臂膀 ▲ (ٴىسى)
وڭعا باسۋ 顺利,一帆风顺 ▲ وڭ قولىڭنىڭ اشۋى
كەلسە، سول قولىڭمەن اراشالا.【谚】当你右手
发火的时候,要用你的左手相劝(要用智
慧,不要动肝火)。

وڭ- Ⅱ〈动〉① 退色,掉色: كۇنگە كۇيىپ
شاپانى وڭىپ كەتىپتى. (他)的上衣晒得都退
色了。②(眼光)变暗淡,变得无神: ونىڭ
كوزىنىڭ ٴنۇسى وڭىپ نۇرى قايتىپ كەتىپتى. 他
的眼神变得暗淡无光。▲ اسىرە قىزىل تەز
وڭار.【谚】红得发紫易变色。

وڭ- Ⅲ〈动〉① 好转,改善,有所起色: وعان
قانشا تاربيە بەرسە دە وڭبادى. 不管进行多少次
教育,他还是不堪造就。/ جاقىن ارادا وڭا
قوياتىن ەمەس 在短期内不会有起色 ② 整顿
好,上轨道;顺利,成功: ىنتىماقسىز ٴىس
وڭبايدى. 没有团结一事无成。

وڭا- 〈动〉① 整理,整顿,料理妥当: ٴۇي
ٴىشىن وڭاپ قويىڭدار (你们)把屋子整理好 /
ٴتارتىپتى وڭاماي تۇرىپ ۇيرەنۋدى جاقسارتۋعا
بولمايدى. 不整顿好纪律就不能搞好学习。②
恢复;改善,改进: ول اۋەلى دەنساۋلىعىن وڭاپ
السىن. 先让他恢复健康。③ 指出(错误),
指明;改正,纠正,指引;弄好: سەن ونىڭ
باعىتىن وڭاپ جىبەرشى. 你给他纠正一下方
向。/ سەن الدىمەن ٴوزىڭدى وڭاپ الشى. 你
先把自己弄好。④ 修理,整修,补修,翻修:
ولار بيىل قىستا ۇيلەرىن وڭاپ الماقشى. 他们
准备今年冬天修整一下房子。⑤ 讲得明
明白白,说得清清楚楚,弄得有条有理:
ٴسوزىڭدى وڭاپ سويلە. (你)把话说得有条
理一些。/ وڭاپ ٴبىر بايانداما بەرگەن ەمەس
(他)没有作过一次象样的报告 ⑥ 搞得工
整,弄得好看: جازۋدى قاشان وڭاپ جازاسىڭ.
(你)什么时候能把字写得工整一些。

وڭاز 〈形〉贪吃的,贪嘴的,馋的;饥不择食
的。

وڭازالان- 〈动〉贪吃,贪嘴,变馋,饥不择食。

وڭازالانۋ وڭازالان- 的不定式。

وڭازالىق وڭاز 的抽象名词。

وڭاي 〈形〉容易的,轻而易举的;简单的;轻
易的;不经过痛苦的: ايتۋعا وڭاي 说起来容
易 / سوعىس وڭاي اياقتاسپايدى. 战争不会轻
而易举地结束。/ وڭاي ٴىس ەمەس 不是简单
的事情 ② 老实的,好欺负的,任意摆弄的:
وڭاي كىسىڭدى تاپقان ەكەنسىڭ! 你倒找着了
这样好欺负的人! ▲ بوقتان وڭاي 非常容易
的,很简单的 ▲ جاراسى وڭاي 好办 ▲ اعاش
كەسسەڭ ۇزىن كەس، قىسقارتۋعا وڭاي، تەمىر
كەسسەڭ قىسقا كەس ۇزارتۋعا وڭاي.【谚】长
木匠,短铁匠。▲ باس بولماق وڭاي، باستاماق
قيىن.【谚】身居高位易,领导有方难。

وڭايلا- 〈动〉变得容易,变得轻而易举,变
方便;简易化,易于……: جۇمىس بارعان ساين
وڭايلاپ كەلەدى. 工作越来越容易了。/
دۇنيەلىكتەرىڭدى وڭايلاپ قوي. (你)把东西放
在方便地方。

وڭايلان- ① وڭايلا- 的反身态 ② 成为容易,简
易化,变得简单。

وڭايلاندىر- وڭايلان- 的使动态。

وڭايلاس- وڭايلا- 的交互态。

وڭايلات- وڭايلا- 的使动态。

ۋئايلاۋ I 〈形〉较容易的,较方便的,不太困难的：ۋل ۋئايلاۋ سۇراقتارعا دا جاۋاپ بەرە المادى. 他连比较容易的题都没回答上来。

ۋئايلاۋ II ۋئايلا- 的不定式。

ۋئايلىلىق ①ۋئاي 的抽象名词 ② 容易,方便,简单：جاۋ ءبىزدىڭ بەكىنىستى ۋئايلىلىقپەن الا المايدى. 敌人占领我们的阵地不那么容易。/ ۋل كوبىنشە وزىنە ۋئايلىلىقتى ويلايدى. 他往往考虑的是自己的方便。

ۋئاي-وسپاق 〈形〉① 容易的,轻而易举的,轻易的：بۇل ۋئاي-وسپاق ماسەلە ەمەس. 这不是容易的问题。② 简单的,简 易 的：ۋئاي-وسپاق جۇمىس 简单的事情 ③ 普通的,一般的,平常的：ۋئاي-وسپاق شارۋالار 普通的百姓 ④ 平凡的,老实的,纯朴的,质朴的：ۋل ۋئاي-وسپاق جان ەمەس. 他是个非同小可的人物。

ۋئايسىزدىق 〈名〉不方便,不便利,困难,麻烦。

ۋئايشىلىق ۋئاي 的抽象名词。

ۋئال- ①ۋئا- 的被动态 ② 好转,改善,得到改进,有起色：جاعداي كۇن سايىن ۋئالىپ كەلەدى. 形势一天比一天好转。/ حالىق تۇرمىسى بۇرىنعىدان ۋئالىپ قالدى. 人民的生活比以前有所改善。③ 变好,改 过,进 步：قاتەلىكتەرىڭدى تۇزەتىپ ۋئالىپ ادام بول. 你应该改正自己的错误做一个好人。④ 开始上膘：ارىق-تۇراقتار ۋئالىپ قالدى. 瘦弱的牲畜开始上膘了。⑤（健康）得到恢复,养好,身体复原,养胖：دەنساۋلىعىم ۋئالسا-اق قىزمەتكە شىعايىن دەپ وتىرمىن. 一旦康复,我就要上班。▲ الا جىلقى جوعالمايدى، ارامزادا ۋئالمايدى.【谚】花马丢不了,早产的羊羔肥不了。

ۋئالدىر- ۋئال- 的使动态。

ۋئالدىرت- ۋئالدىر- 的使动态。

ۋئالت- ۋئال- 的使动态。

ۋئالۋ ۋئال- 的不定式。

ۋئاۋ ۋئا- 的不定式。

ۋئاشا 〈副〉单独地,单个地,个别地,分别地：ۋئاشا اڭگىمەلەسۋ 单独谈话 / سەن ونان ۋئاشا ءجۇر. 你离他远一些。

ۋئاشالا- 〈动〉① 分出来,使分开,使分离：كەرەكتى دۇنيەلەردى ۋئاشالاپ قوي. （你）把需要的东西单独放好。② 腾出,空出：ۇيدى ۋئاشالاپ قويدى （他）把房子腾出来了 ③ 叫到一边,领到一边,带到一边：ونىمەن ۋئاشالاپ سويلەستىڭ بە؟ （你）把他叫到一边谈过吗？

ۋئاشالان- ①ۋئاشالا- 的反身态 ② 离开,脱离,保持距离,回避：ۋل نەگە سەنەن ۋئاشالانىپ جۇرەدى؟ 他为什么和你保持距离？

ۋئاشالاس- ۋئاشالا- 的交互态。

ۋئاشالات- ۋئاشالا- 的使动态。

ۋئاشالاۋ ۋئاشالا- 的不定式。

ۋئباعان 〈形〉讨 厌 的,可 恶 的,可 恨 的：ۋئباعان بالا 讨厌的孩子。

ۋئباعاندىق ۋئباعان 的抽象名词。

ۋئعاق 〈形〉① 容易退色的,爱掉色的：ۋئعاق بۇل 容易退色的布 ②〔转〕出尔反尔的,动摇不定的,不守信用的,言而无信的：ۋئعاقا ەرمە 不要和言而无信的人交朋友。

ۋئعار- 〈动〉保佑,赐福;使顺利,使一帆风顺：قۇداي ۋئعارسا جۇىردا قايتىپ كەلەمىز. 只要真主保佑,我们很快就会回来。

ۋئعارت- ۋئعار- 的使动态。

ۋئعارۋ ۋئعار- 的不定式。

ۋئعش 〈形〉容易退色的,爱掉色的。

ۋئعشتىق ۋئعش 的抽象名词。

ۋئدا- 〈动〉① 修理,修缮,修补,翻修：ۋلار بۇگىن، ەرتەڭ ۇيلەرىن ۋئدايتىن بولىپ جاتىر. 他们这两天准备修缮房屋。② 安排,料理,办妥：جۇمىستارىڭدى ۋئداپ ال. （你）先把事情办好。③ 指出（错误）,改正,指明,指引：سەن انانىڭ باعىتىن ۋئداپ جىبەرشى. 你帮他纠正一下方向。④ 像样,弄好：ۋل سوعان ۋئداپ تاربيە بەرە الادى عوي دەپ وتىرسىڭ با؟ 你以为他能好好地教育他吗？⑤ 说得明白,讲得清楚,搞得有条理：ۋل ءسوزىن دە ۋئداپ

سويلەي المايدى. 他连自己的话都说不清楚。⑥ 保佑，赐福：قۇداي وڭداسا باييسىڭ. 只要真主赐福的话，你会发财的。

وڭدال- وڭدا- 的被动态。

وڭداس- وڭدا- 的交互态。

وڭدات- وڭدا- 的使动态。

وڭداۋ وڭدا- 的不定式。

وڭدى 〈形〉① 整整齐齐的，井井有条的，秩序井然的：ٴۇي ٴىشى بۇرىنعىدان وڭدى ەكەن. 屋里的东西比以前显得整齐。② 好听的，动听的，悦耳的：تۋ شىركىن-اي! بۇل كۇي نەتكەن وڭدى! 嘿，真妙！这支曲子多么悦耳动听！③ 正确的，正经的，文明的，文雅的：سەنىڭ اۋزىڭنان قاشان ٴبىر وڭدى ٴسوز شىعار ەكەن! 你何时才能说一句正经话！

وڭدىر- ① وڭ- Ⅱ、Ⅲ 的使动态 ② 关心，关怀，照顾，体贴：ول سەنى وڭدىرادى عوي دەيمىسىڭ؟ 你以为他能关心你？

وڭدىرت- وڭدىر- 的使动态。

وڭدى-سولدى 〈副〉① 来回，左右：قىلىشتى وڭدى-سولدى سەرمەۋ 将马刀来回挥舞 ② 到处，(向)四周：وڭدى-سولدى كەزۋ 到处奔跑。

وڭقا 〈形〉(在掷羊拐的游戏中)羊拐垂直站立，羊拐竖立。

وڭقاي Ⅰ 〈名〉(牛、羊、猪等的右腿的)庶足骨。

وڭقاي Ⅱ 〈形〉只会用右手的。

وڭسىن- 〈动〉自认为正确，以为妥当(合适)。

وڭسىنۋ وڭسىن- 的不定式。

وڭتاي 〈名〉合适的时机，方便的机会，良机；合适的机会：وڭتاي كەلسە بارىپ كەل. 有合适的机会你就去一趟。

وڭتايلا- 〈动〉① 准备，备好：بۇركىت ۇشۋعا قاناتىن وڭتايلادى. 雄鹰准备起飞了。② 办好，安排，处理：بۇل جۇمىستى ٴوزىڭ وڭتايلاي سال. 这件事你自己处理一下。

وڭتايلان- ① وڭتايلا- 的反身态 ② 准备……，想要……，意欲，打算……：ول سويلەۋگە وڭتايلاندى. 他准备发言。

وڭتايلاۋ وڭتايلا- 的不定式。

وڭتايلى 〈形〉① 方便的，顺利的，得手的：وڭتايلى ۋاقىت 方便的时间 ② 合适的，适当的，适宜的，舒适的：وڭتايلى ٴۇي 合适的房子。

وڭتايسىز 〈形〉① 不方便的，不便利的；不舒服的，不舒适的：قاتناسى وڭتايسىز 交通不方便的/ وڭتايسىز ورىندىق 不舒适的椅子 ② 令人不快的，使人为难的，使人难堪的：وڭتايسىز جاعدايدا قالۋ 陷入难堪的境地 ③ 不妥当的，不适宜的：وڭتايسىز ٴسوز 不妥当的言论 ④ 不灵便的，笨拙的：الىپ جۇرۋگە وڭتايسىز 携带不方便。

وڭتايسىزدان- 〈动〉感到不方便，感到为难，陷入难堪的处境，感到不好意思：ول ٴبىزدى كورىپ وڭتايسىزدانىپ قالدى. 他见到我们感到不好意思。

وڭتايسىزداندىر- وڭتايسىزدان- 的使动态。

وڭتايسىزدانۋ وڭتايسىزدان- 的不定式。

وڭتايسىزدىق وڭتايسىز 的抽象名词。

وڭ-تەرىس 〈形〉正确与错误的，对与不对的。

وڭتۇستىك 〈名〉南方，南面，南边：وڭتۇستىك ولكەلەر 南方各省 / قالانىڭ وڭتۇستىگىندە 在城市的南边 / شىعىس وڭتۇستىك 东南 / باتىس وڭتۇستىك 西南 ▲ وڭتۇستىك بالىق (شوق جۇلدىزى) 〔天〕南鱼座 ▲ وڭتۇستىك ەندىك 〔地〕南纬 ▲ وڭتۇستىك كرەست (شوق جۇلدىزى) 〔天〕南十字座 ▲ وڭتۇستىك سۋىق بەلدەۋ 〔地〕南寒带 ▲ وڭتۇستىك ٴتاجى (شوق جۇلدىزى) 〔天〕南冕座 ▲ وڭتۇستىك قوڭىر جاي بەلدەۋ 〔地〕南温带 ▲ وڭتۇستىك قۇس جولى شوعىرى 〔天〕南星系团 ▲ وڭتۇستىك قۇس جولى ۇيەگى 南银极 ▲ وڭتۇستىك ٴۇشبۇرىش (شوق جۇلدىزى) 〔天〕南三角座。

وڭتۇستىك-باتىس 〈名〉西南，西南方向。

وڭتۇستىك-شىعىس 〈名〉东南，东南方向。

وڭۋ وڭ- Ⅱ、Ⅲ 的不定式。

وڭشىل 〈形〉① 右倾的，右派的，右翼的，右的 ② 右倾的人，右倾分子，右派。

وڭشىلدىق وڭشىل 的抽象名词。

وپ Ⅰ 〈名〉(沼泽地的)陷地，陷窝。

吞,没吞,掉吞;食吞,掉吃口一〈动〉 Ⅰ **وپ-**
下一象好 دۇنيەنى وبىپ جىبەرەتتىدەي-اق :噬
。的似界世个整掉吞要子
,事好,行善;惠恩,德恩,恩 [阿]〈名〉 Ⅰ **وپا**
好处,益处: ول ساعان بيتتەي دە وپا قىلمايدى.
他不会替你做一点好事。/ وتىرىك ايتىپ قانشا
? 你说假话得到了多少好处 وپا تاپتىڭ؟
擦 وپا جاعۋ :扑粉 ,香粉 [阿]〈名〉 Ⅱ **وپا**
粉 / وپا ساۋىتى 扑粉匣 。
抹脂涂 وپا-دالاپ جاعۋ :胭脂〈名〉 **وپا-دالاپ**
。粉
。子皮犊牛(的工加过经)〈名〉 **وپايكە**
看也么怎 **وپاق: وتىرسا وپاق، تۇرسا سوپاق**
。眼顺不
。妆化粉香用,粉抹脂涂;粉擦〈动〉 **وپالا-**
。态身反的 وپالا- **وپالان-**
。态动使的 وپالا- **وپالات-**
。式定不的 وپالا- **وپالاۋ**
事好做人替,的恩施,的善行 ①〈形〉 **وپالى**
。的贞忠,的实忠;的渝不守信,的靠可 ②的
。词名象抽的 وپالى **وپالىلىق**
可不;的用信守不,的义弃信背〈形〉 **وپاسىز**
。的常无化变;的实忠不,的靠
وپاسىزدىق :词名象抽的 وپاسىز **وپاسىزدىق**
。为行变叛 وپاسىزدىق ارەكەت / 叛变 ستەۋ
死,世去,去逝 وپات بولۋ ▲ [阿]〈名〉 **وپات**
亡 : نەشە جىلدىڭ الدىندا سوعىستا وپات بولعان.
。了亡阵前年几(他)
。团剧歌,院剧歌 ② 剧歌 ①〈名〉 **وپەرا**
歌 وپەرالىق تۋىندىلار :的剧歌〈形〉 **وپەرالىق**
。品作剧歌 وپەرالىق شىعارمالار / 作创剧
وپەراتسيا :术手(科外指)〔医〕〈名〉 **وپەراتسيا**
。术手行施 جاساۋ
وپەراتسيالىق : 的术手〈形〉 **وپەراتسيالىق**
。作工备准的术手 دايىندىق
力之灰吹费不 ,的举易而轻〈形〉 **وپ-وڭاي**
。的便便随随,的
深 وپپا قار ▲ 雪深,雪的软松而深〈名〉 **وپپا**
。雪厚,雪的软松而
行难艰中雪深在,中雪深入陷〈动〉 **وپپالا-**

雪深着踏马 :走 اتتار قاردا وپپالاپ كەلەدى.
。态动使的 وپپالا- وپپالات :着走地难艰
。式定不的 وپپالا- **وپپالاۋ**
。义主会机〈名〉 **وپپورتۋنيزم**
。者义主会机〈名〉 **وپپورتۋنيست**
义主会机;的义主会机〈形〉 **وپپورتۋنيستىك**
的义主会机 وپپورتۋنيستىك كوز قاراس :的者
。点观
。家学光〈名〉 **وپتيك**
。学光〈名〉 **وپتيكا**
。义主观乐,观乐〈名〉 **وپتيميزم**
。者义主观乐〈名〉 **وپتيميست**
。的义主观乐〈名〉 **وپتيميستىك**
▲ 惜惋,悔懊,憾遗,悔后 [阿]〈名〉 **وپىق**
وپىق جەۋ :悔懊,憾遗,悔后 : ول ٴوزىنىڭ جاقسى
没己自为他 ٴجۇر. وپىق جەپ وقىمادىم دەپ ٴۇيرەنبەگەندىگىنە
。根悔到感而习学好好有
。憾遗,悔懊,悔后〈动〉 **وپىن-**
。式定不的-وپىن **وپىنۋ**
وپىرما شايدىڭ :断折,断掰 ①〈动〉 **وپىر-**
一了下掰上边的茶茯从 شەتىنەن وپىرىپ الدى
。通凿,通打,开打〔转〕② 块
凹颊脸,瘪嘴 (后落脱齿牙)〈动〉 **وپىراي-**
。下塌腮两,下
。态动使的 -وپىراي **وپىرايت-**
。式定不的 -وپىراي **وپىرايۋ**
。态动使的 -وپىر **وپىرعىز-**
。茶茯 **وپىرما: وپىرما شاي**
。态动使的 -وپىر **وپىرت-**
乱,的忙慌,的乱忙,的乱纷〈副〉 **وپىر-توپىر**
وپىر-توپىر ٴحالدا قالىڭ :的团一作乱,的哄哄
。起一在集聚地哄哄乱人众 جينالا باستادى.
。式定不的 -وپىر **وپىرۋ**
وپىرىق ٴتىسى :的边缺,的口缺〈形〉 **وپىرىق**
。的齿牙无
。态动被的 -وپىر **وپىرىل-**
实瓷不,的松;的脆,的断易〈形〉 **وپىرىلعىش**
。的
。词名象抽的 وپىرىلعىش **وپىرىلعىشتىق**
。块一的下掰,的节一的断折〈名〉 **وپىرىندى**

ۋپىرس ۋپىر- 的交互态。

ور I （名）深坑，坑陷，阱陷：ورعا سىير ئتۇسۇپ كەتىپتى. 牛掉在深坑里了。▲ ورعا جىعىلۇ (قۇلاۋ، ئتۇسۇ) 被人陷害，受到伤害 ▲ ور قازۇ ① 挖深坑 ② 设阱陷；陷害（某人）▲ بىرەۋگە ور قازبا، ور قازساڭ تەرەڭ قاز، ئوزىڭ تۇسەرىڭە جاقسى.【谚】莫为别人掘阱陷，掘好阱陷，掉下去的正是自己（害人终害己）。

ور- II （形）红褐色的，深棕色的，棕黄色的：ور كيىك 深棕色的野山羊 / ور تەكە 红褐色的公山羊 / ور تۈلكى 褐狐。

ور III （形）大的，身高体大的：ور قويان 大兔。

ور- IV （动）①割，刈，收割：بورمى ورۋ 割玉米 / ورىس مەزگىل بولدى. 收获的季节到了。②（用指甲、利刃等）划破，割破，拉破，拉（一刀）：بەتىن تىرناعىمەن ورىپ جىبەردى 指甲把脸划破了 ③（急流把堤坝等）冲开，冲破：سۇ تۇعامدى ورىپ كەتتى. 水把大渠冲坏了。▲ اۋىزبەن وراق ورۋ 说大话，吹牛皮，夸海口 ▲ اۋىزبەن وراق ورعاننىڭ بەلى اۋىرمايدى.【谚】说大话不费力气（站着说话不腰痛）。▲ بەرسەڭ الارسىڭ، ەكسەڭ ورارسىڭ.【谚】有来才有往，有种才有收。▲ نە بەرسەڭ سونى الارسىڭ، نە سەپسەڭ سونى ورارسىڭ.【谚】善因善果，恶因恶果；种瓜得瓜，种豆得豆。

ورا- （包）① 包起来，裹：قاعازبەن وراۋ 用纸包起来 / كورپەمەن وراۋ 用被子裹起来 ② 缠，绕：جىپ وراۋ 绕线 ③ 环抱，围起来：تاۋلار قالانى وراپ تۇر. 群山环抱着城市。④ 卷：گازەتتى وراپ قويدى 把报纸卷起来了。

وراعىت- （动）① 绕过，转过，拐过；横过：بىرەۋ الدىڭعى جاقتان وراعىتىپ وتە شىقتى. 有人从前面绕过去了。②〔转〕（说话）拐弯，抹角，绕圈子，兜圈子：وراعىتپاي تۇتەسىن ايت.（你）说话别拐弯抹角，直说吧。

وراعىتۋ وراعىت- 的不定式。

ورازا 〔波〕（名）斋功，斋戒：ورازا كەزى 斋期 ▲ ورازا ايت 肉孜节，开斋节 ▲ ورازا ايى 斋月 ▲ ورازا اشۋ ① 开斋 ② 吃饭，进餐，吃早餐：ورازا اشقانىمىز جوق ئالى. 我们还没有吃饭。▲ ورازا بۇزىلۋ 破斋 ▲ ورازا ۇستاۋ (اۋىز بەكىتۋ) 封斋，守斋。

ورازدى （形）幸福的，走运的，有福气的。

وراي I （名）机会，时机，机遇：جاقسى وراي 好机会 / ورايى كەلۋ 有机会 / ورايىن كۇتۋ 等待时机 / ورايدان پايدالانۋ 趁机。

وراي II （名）头旋儿，旋儿，旋毛。

ورايلاس I （形）趁着……机会，利用……方便：قىستىق دەمالىستا ورايلاس ۇيىنە بارماقشى.（他）想利用寒假的机会回家一趟。

ورايلاس- II （动）礼尚往来，互惠；对换：كەيىن تاعى ورايلاسپايسىڭدار ما. 难道（你们）以后不可以互相送吗？/ ورايلاسىپ قۇدا تۇسۋ 换亲。

ورايلاستىر- ورايلاس- II 的使动态。

ورايلاستىق ورايلاس I 的抽象名词。

ورايلاسۋ ورايلاس- II 的不定式。

ورايلى （形）适当的，合适的，方便的：ورايلى ۋاقىتتا بارىپ كەل 方便的时候去一趟。

ورايسىز （形）不方便的，没机会的；不适宜的，不便当的。

ورايسىزدىق ورايسىز 的抽象名词。

ورايشىل （形）善于找机会的；善于投机的，伺机而行的，投机取巧的，善于钻营的：ورايشىل ەلەمەنت 投机分子。

ورايشىلدىق ① ورايشىل 的抽象名词 ② 机会主义。

وراق （名）① 镰刀 ② 收获：وراق كەزى 收获季节 / وراق ورۋ 收割 ▲ اي وراق 月牙镰刀 ▲ اۋىزبەن وراق ورۋ 吹牛皮，说大话，夸海口 ▲ بەل وراق 小镰刀 ▲ مۇرىن (تۇمسىق) وراق 鹰钩鼻子 ▲ تۇمسىق وراق 鹬嘴 ▲ ورس وراق 锯齿镰刀 ▲ تىستى وراق، اۋىزدى وت 出口伤人的，血口喷人的，尖酸刻薄的 ▲ شالعى وراق 大镰刀。

وراق-بالعا （名）锤子和镰刀。

وراقشى （名）收割者，刈手，收割能手。

ورال I （名）好时光；好条件：ورالىڭنىڭ بارىندا وينا دا كۇل 及时行乐。

ورال- Ⅱ ①ورا- 的被动态 ② 来回，返回，归：ول كوپ وتپەي ورالدى. 他不会耽误多久就会返回来。③ 缠住，缠绕：ات ورالـــپ ٴولپتى. 马被缠死了。▲ اياقتا ورالۋ 撒娇；拉后腿，绊脚 ▲ تەزگىننە (شلبىرىنا) ورالۋ 悬请家里来 ▲ ارقاندى ات قازىعىنا ورالار. 【谚】带着长绳的马离不开木桩子(有牵挂的还得回到家里)。

ورالعى 〈名〉障碍，妨碍；绊脚石；累赘：اياقتا ورالعى بولماي بىلاي تۇر. 你别当绊脚石，躲开！

ورالىم Ⅰ 〈名〉街坊区，街道。

ورالىم Ⅱ 〈名〉环绕型跑场，跑道。

ورالىمدى 〈形〉通俗的，流畅的，流利的：ٴسوزى تىلگە ورالىمدى 语言通俗的。

ورام Ⅰ 〈名〉通俗性，流利，流畅：قىزىل ٴتىلدى ورامعا كەلتىرە الماي-اق قويدىڭ عوي. ▲ 怎么那么笨嘴拙舌了。ورامى جوق 笨嘴拙舌的。

ورام Ⅱ ：ٴبىر ورام 一卷儿，一圈儿：ٴبىر ورام قاعاز 一卷儿纸 / ٴبىر ورام تەمەكى 够卷一支烟的烟叶。

وراما 〈名〉一卷儿。

ورامال 〈名〉毛巾，手巾：بەت ورامال 擦脸巾 ▲ كەستەلى ورامال 带绣花的手绢 ▲ قول ورامال 手巾 ▲ مايلىق ورامال (吃肉后擦手用的)毛巾 ▲ سۋلىق ورامال 洗手巾，毛巾 ▲ ورامال تاستاماق 男女青年坐成圆圈，其中一人手拿手巾转圈时将手巾放在某人背后，此人察觉不出来就算输。▲ ورامال تون بولمايدى جول بولادى (ورامال تونعا جاراماسا دا جولعا جارايدى). 一条毛巾顶不上一件皮衣，但礼轻情意重(千里送鹅毛礼轻情意重)。

ورامالدى 〈形〉系头巾的：قىزىل ورامالدى قىز 系红头巾的姑娘。

ورامدى 〈形〉通俗的，流利的，流畅的：ٴتىلى ورامدى 语言通俗。

ورامدىلىق ورامدى 的抽象名词。

وران- ①ورا- 的反身态 ② 裹；盖：كورپەگە ورانۋ 盖被子 ▲ ۋلدە مەن بۇلدەگە ورانۋ 身穿绫罗绸缎，身穿华丽的服装；过着安逸的生活。

ورانگۇتان 〈名〉猩猩；人猿。

ورانـدىر- وران- 的使动态。

ورانجەرەيا 〈名〉温室，暖花房，温床。

ورانۋ وران- 的不定式。

ورانىپ-شىمقان- 〈动〉盖严，盖好，裹紧：تۇندە ورانىپ-شىمقانىپ جاتپاساڭدار تۇڭىپ قالاسىڭدار. (你们)夜里不盖好被子会冷的 / جازدىڭ كۇنى ورانىپ-شىمقانباساڭ دا بولادى 夏天不用捂着那么严实。

ورانىپ-شىمقانۋ ورانىپ-شىمقان- 的不定式。

ورانىش 〈名〉包装物 ▲ باس ورانىش 头巾。

وراس- ورا- 的交互态。

وراسان 〈副〉很，非常，十分，极：وراسان كوپ 很多 / وراسان ۋلكەن ٴۇي 非常宽敞的房子 / وراسان باي 十分富裕。

ورات- ورا- 的使动态。

وراتقىز- وران- 的使动态。

وراتتىر- ورات- 的使动态。

وراۋ ورا- 的不定式。

وراۋلى 〈形〉① 包好的，裹好的：وراۋلى قاعاز 包好的纸 ② 缠起来的，绕好的：وراۋلى ٴجىپ 缠好的线 ③ 卷起来的：وراۋلى گازەت 卷好的报纸。▲ وراۋلى ٴشي 用五颜六色的毛线编的芨芨草席子。

وراۋىش 〈名〉包裹布，包装物 ▲ بالتىروراۋىش 绑腿 ▲ مويىن وراۋىش 围巾，围脖儿。

وراشولاق 〈形〉笨拙的，笨手笨脚的，笨嘴笨舌的；无能的：بارىپ تۇرعان وراشولاق جان 十足的笨人 / سوزگە وراشولاق 笨嘴拙舌 ▲ وراشولاقتىڭ قولى شولاق. 【谚】笨拙之人一事无成。

وراشولاقتان- 〈动〉变得笨拙，变得笨嘴拙舌；一句话也说不出来。

وراشولاقتانۋ وراشولاقتان- 的不定式。

وراشولاقتىق وراشولاق 的抽象名词。

وربيتا 〈名〉〔天〕轨道 ▲ اتومدىق وربيتا 原子轨道。

ورگان I 〈名〉管风琴;各种自动风管乐器。

ورگان II 〈名〉机关,机构: مەملەكەت ورگاندا-رى 国家机关。

ورگانىزم 〈名〉〔生理〕有机体,生物(体): ادام ورگانىزمى 人的机体。

ورگانىزمدىك 〈形〉机体的 ▲ ورگانىزمدىك تۇيسىك 机体的感觉。

ورگانىكا 〈名〉有机化学。

ورگانىكالىق 〈形〉〔化〕有机的: ورگانىكالىق دۇنيە 有机界 ▲ ورگانىكالىق بوياۋ 〔化〕有机染料 ▲ ورگانىكالىق ەرىتكىش 有机溶剂 ▲ ورگانىكالىق جىنىستار 〔地〕有机岩 ▲ ورگانىكالىق زاتتار 有机物 ▲ ورگانىكالىق تىڭايتقىش 〔农〕有机肥料 ▲ ورگانىكالىق حيميا 有机化学 ▲ ورگانىكالىق قوسىلىستار 有机化合物 ▲ ورگانىكالىق قىشقىل 有机酸 ▲ ورگانىكالىق قۇرام 有机质 ▲ ورگانىكالىق اينەك 有机玻璃。

ورگانوگرافيا 〈名〉〔生〕器官学。

ورعۋ ورعى- 的不定式。

ورعى- 〈动〉跳,跳跃,腾越;奔跑,奔驰,飞奔: ات وزەنىنەن ورعىپ وتە شىقتى. 马从河上腾越而过。

ورعىز- ور- II 的使动态。

ورعىس- ورعى- 的交互态。

ورعىت- ورعى- 的使动态。

وردا I 〈名〉①〔史〕突厥和蒙古部落的联盟;汗国: التىن وردا 金帐汗国 ② 宫殿: حان ورداسى 皇宫 ③ 高大而宽敞的毡房 ▲ التى قانات اق وردا 宽敞而洁白的毡房 ▲ ورداسى ويراندالعاننىڭ وشاعى ساۋ قالماس. 【谚】覆巢无完卵。▲ ورداعا كەرەك وتاۋعا دا كەرەك. 【谚】皇宫中需要的东西茅舍中也需要。

وردا II 〈名〉洞,洞穴 ▲ جىلان ورداسى ① 蛇穴(洞) ② (传说中的)蛇宫。

وردالى 〈形〉有洞的,有洞穴的;(爬行动物)一群的,一窝一窝的: وردالى جىلان 一窝蛇 ▲ وردالى جىلانىمەن ويناما. 【谚】莫要挑逗成窝的蛇。

ورداعدا- 〈形〉笨拙地行走,步履笨拙;笨拙地跳;大摇大摆地走。

ورداعداۋ ورداعدا- 的不定式。

وردەن 〈名〉勋章: قىزىل تۋ وردەنى 红旗勋章。/ داڭق وردەنى 荣誉勋章。

وردەندى 〈形〉有勋章的,佩带勋章的。

وردەر 〈名〉① 票据,单据,票证 ② 逮捕令。

وردينار 〈名〉平均水位,检潮标。

ورديناتا 〈名〉〔数〕纵座标。

وردىر- ور- II 的使动态。

وركەستىر 〈名〉乐队。

ورقاش 〈形〉起伏不平的,高低不平的,连绵起伏的,重峦叠嶂的: ورقاش جارتاستار 起伏不平的岩石/ ورقاش تاۋ 连绵起伏的山脉。

ورقاشتان- 〈动〉显得起伏不平,显得高低不平: ورقاشتانعان تاۋلار 连绵起伏的山脉。

ورقاشتانۋ ورقاشتان- 的不定式。

ورقىرا- 见 ارقىرا-.

ورقىرات- ورقىرا- 的使动态。

ورقىراۋ ورقىرا- 的不定式。

ورلا- 〈动〉挖坑,挖洞: ورلاپ كومۋ 挖坑埋起来。

ورلات- ورلا- 的使动态。

ورلاۋ ورلا- 的不定式。

ورما I 〈名〉(收割后的)麦田,粮田。

ورما II 〈名〉(被水冲的)决口。

ورمان 〈名〉林,树林,森林: قالىڭ ورمان 密林/ ورمان ٴوسىرۋ 造林 / سونى ورمان 处女林/ قىلتاندى ورمان 针叶林 / كەڭ جاپىراقتى ورمان 阔叶林 ▲ ورمان بۇلعىنى 松貂 ▲ ورمان بوكەنى 林羚 ▲ ورمان جاپالاعى 森鸟号 ▲ ورمان كەكىلىگى 鹧鸪 ▲ ورمان كەپتەرى 雉鸡 ▲ ورمان قۇرى 鹧鸪 ▲ ورمان قىرعيى 松鹰 ▲ ورمان سۋسارى 紫貂,林貂 ▲ ورمان تۇلكى-سى 林狸 ▲ ايۋدان قورىققان ورمانعا بارماس. 【谚】既然怕熊,就不要进树林。

ورماندان- 〈动〉长树林,变森林。

ورماندانىر- ورماندان- 的使动态。

ورماندانۋ ورماندان- 的不定式。

ورماندى 〈形〉树林的,森林的,多林的:

ورماندى القاپ 多林地带。

ورمانسىز 〈形〉无树林的，不长树木的。

ورمان-توعاي 〈名〉林，树林，森林。

ورمان-توعايلى 〈形〉多林的，树林多的。

ورمانشى 〈名〉林务员，护林员，林务区管理员。

ورمانشىلىق 〈名〉林业：ورمانشىلىقتى دامىتۋ 发展林业。

ورنا- 〈动〉① 住下，定居，落户，安家；扎营：ولاردىڭ بۇل اراعا كەلىپ ورناعانىنا كوپ بولدى. 他们定居在这里已经很久了。② 建立，成立：1949 - جىلى حالىق ۇكىمەتى ورناعانىنان بەرى 从1949年人民政府建立以来 ③ 盖起，建筑，建造，修建：تاۋلى رايونداردا جاڭا ۇيلەر ورنادى. 在山区盖起很多新房子。④ 留下，印入；得到(印象)：ونىڭ ٴسوزى ميعا تەرەڭ ورنادى. 他的话深深地印在脑海中。▲ زاماناقىر (اقىر زامان) ورناۋ 发生灾难，得不能不安宁 ▲ باقىت ورناۋ 走运，得到幸福，洪福降临。

ورنالاس- 〈动〉住下，居住，安身；安顿；驻扎：جاڭا ۇيگە ورنالاسۋ 住新房子 / اسكەرلەر تاۋ ەتەگىنە ورنالاستى. 军队驻扎在山脚下。② 安排，安置；参加，参与，就业：ٴالى قىزمەتكە ورنالاسقان جوق 还没有安排工作 / وقۋعا ورنالاسۋ 上学。

ورنالاستىر- ①ورنالاس- 的使动态 ② 安排，安顿，安插：ٴوز ادامدارىن ورنالاستىرۋ 安插自己的人。

ورنالاستىرت- ورنالاستىر- 的使动态。

ورنالاستىرىل- ورنالاستىر- 的被动态。

ورنالاسۋ ورنالاس- 的不定式。

ورناس- ورنا- 的交互态。

ورنات- ①ورنا- 的使动态 ② 安，安装，设置：ەسىك-تەرەزە ورناتتى 安上了门窗 ③ 建立，树立：مەملەكەت ارا قارىم-قاتىناس ورناتۋ 建立国与国之间的关系 / ەسكەرتكىش ورناتۋ 树立纪念碑。

ورناتقىز- ورنات- 的使动态。

ورناتۋ ورنات- 的不定式。

ورناتىل- ورنات- 的被动态。

ورناتىس- ورنات- 的交互态。

ورناۋ ورنا- 的不定式。

ورنىعۋ ورنىق- 的交互态。

ورنىعىس- ورنىق- 的交互态。

ورنىق- 〈动〉①(自己)安顿好，安安稳稳地坐下；住下：وقۋشىلار ورنىعىپ وتىرعاننان كەيىن، وقىتۋشى ساباق وتە باستادى. 学生们坐好以后老师开始讲课。/ ورنىعىپ وتىرماستان كوشىپ كەتتى 没有住几天就搬走了 ②〔转〕安心，安宁：كوڭىل ورنىعۋ 安下心来。

ورنىقسىز 〈形〉① 不稳的，摇晃的，晃动的，晃荡的，不稳重的，不踏实的：مىنا ورىندىق ورنىقسىز ەكەن. 这把椅子不稳。②〔转〕摇摆不定的，反复无常的：ول ورنىقسىز جان. 他是个摇摆不定的人。

ورنىقسىزدىق ورنىقسىز 的抽象名词。

ورنىقتى 〈形〉① 稳固的，不动荡的，不摇晃的；坚固的：ۇستەلدى ورنىقتى جەرگە قوي (你)把桌子放在平稳的地方 ② 固定的，长久的，非临时性的；不变的：ورنىقتى قىزمەت 固定工作 ③〔转〕坚实的，踏实的，稳重的：ورنىقتى كىسى 踏实的人。

ورنىقتىلىق ورنىقتى 的抽象名词。

ورنىقتىر- ورنىق- 的使动态。

ورساق: ورساق ٴتىس 獠牙，犬齿。

ورسي- 〈动〉(长牙)露出，(牙)露在外边。

ورسيت- ورسي- 的使动态。

ورسيۋ ورسي- 的不定式。

ورتا I 〈名〉①(表示方位)中，中间，中部，当中：كولدىڭ ورتاسى 湖的中间 / قالانىڭ ورتاسى 城市中央 ② 之间，里面：جۇرتتىڭ ورتاسىندا ٴار تۇرلى اڭگىمە بار. 在群众里面有种种议论。③ 半途，半路，一半：جۇمىستى ورتا جەرىنە كەلگەندە تاستاپ كەتتى 事情做了一半就走了 / ٴتۇن ورتاسى 半夜 ▲ جەر ورتا 半辈子 ▲ جول ورتا 半路，半途 ▲ جۇان ورتا ① 正当中，正中间 ② 有权势的部落 ▲ ورتا ٴبىلىم 中专知识 ▲ ورتا بۋىن 中年一代 ▲ ورتا جاس 中年，年过半百 ▲ ورتا جيىلىك〔物〕中频 ▲ ورتا ٴجۇز 中玉兹 ▲ ورتا مەكتەپ 高

中 ▲ ورتا تولسن 愿与大伙欢聚一堂 ▲ ورتا تولقىن 〔物〕中波 ▲ ورتا شارۋا 中牧 ▲ ورتاعا سالۋ (为了让大家讨论)摆出来,提出来,端出来 ▲ ورتا عاسىر 中世纪 ▲ ٴتىل ورتاسى داۋىسسىزدار 〔语〕舌面辅音。

ورتا Ⅱ 〈名〉环境: جىگسىز ورتا-لىڭ 安静的环境。

ورتا Ⅲ 〈名〉〔物〕媒介物,媒介质 ▲ اۋىر ورتا 〔物〕重介质。

ورتا Ⅳ 〈形〉①不满,没装满的,没载满的: ورتا شەلەك سۋ 半桶水 / اربا ٴالى ورتا. 马车还没有装满。②中等的,平常的,普通的,一般的: ول وقۋدى ورتا ناتيجەمەن تاۋىستى. 他以一般的成绩完成了学业。③平均的,折中的;大约的: جىلدىق ورتا تەمپەراتۋرا 全年平均温度 / ورتا پايدا 平均利润 / ورتا ەسەپپەن 平均计算 ▲ ورتا بويلى 中等身材 ▲ ورتا ٴبىلىم 中等文化水平 ▲ ورتا قول 便宜的;普通的。

ورتاي- 〈动〉①减少,变少;降低;下落: وزەن سۋى ورتايا باستادى. 河水开始减少。②瘪,塌陷: ەكى ۇرتى ورتايىپ، بەت سۇيەكتەرى شىعىپ كەتىپتى. 他的两腮塌陷,颧骨更加突出了。

ورتايت- ورتاي- 的使动态。

ورتايتىر- ورتايت- 的使动态。

ورتايۋ ورتاي- 的不定式。

ورتاق 〈形〉共同的,共有的;众人的,大家的;全体的: ورتاق ماقسات 共同的目的 ▲ ورتاق ٴبولىم 〔数〕共分母 ▲ باتىر ورتاق، ەر ورتاق، كۇن ورتاق، اي ورتاق. 【谚】英雄勇士是大家的,太阳月亮是共 有 的。▲ شەشەننىڭ ٴتىلى ورتاق، شەبەردىڭ قولى ورتاق. 【谚】雄辩家的口才是为大众的,能工巧匠的手艺是为大家的。

ورتاقتاس I 〈形〉①共享(福分,利益)的;同受(苦难)的;一起享受……的,分担……的,分享……的: قايعى مەن قۋانىشقا ورتاقتاس بولۋ 休戚与共 / زاۋودتى ورتاقتاس باسقارۋ 合伙经营工厂 ②合伙人,伙计,伙伴;共患难的人。

ورتاقتاس- Ⅱ 〈动〉①共同,合伙,合作: ورتاقتاسىپ باسقارۋ 共同经营 ②共分,共享: قۋانىشقا ورتاقتاسۋ 共享欢乐。

ورتاقتاستىق ورتاقتاس I 的抽象名词。

ورتاقتاستىرىل- ورتاقتاس- Ⅱ 的使动态。

ورتاقتاستىر- ورتاقتاس- 的被动态。

ورتاقتاسۋ ورتاقتاستىر- Ⅱ 的不定式。

ورتاقتىق 〈名〉共性,共同性。

ورتاقشى 〈名〉合作者,相互……的人,合伙者,伙伴。

ورتالا- 〈动〉①减少,变少;剩下一半,剩下一部分: سيا ورتالاپ قالىپتى. 墨水少了一半。②空出一部分,变松: كەلگەندەردىڭ بىرنەشەۋى كەتىپ ٴۇي ورتالاپ قالدى. 有几个人走了,屋子松了一些。③到……一半,过……一半,在……中(期,旬): جولدى ورتالاپ قالدىق (我们)已经走了一半的路程。/ قىرىقتى ورتالاعان كىسى 年岁在四十五、六岁的人 / وسى ايدى ورتالاپ كەلەمىز. (我们)在本月中旬回来。

ورتالان- ورتالا- 的被动态。

ورتالاس- ورتالا- 的交互态。

ورتالات- ورتالا- 的使动态。

ورتالاۋ I ورتالا- 的不定式。

ورتالاۋ Ⅱ 〈名〉初中: ول بيىل ورتالاۋعا شىعادى. 他今年上初中。

ورتالاڭقىرا- 〈动〉减少一大半,剩下一小半,剩得不多: قازانداعى سۋ ورتالاڭقىراپ قالدى. 锅里的水剩下不多了。

ورتالاڭقىرات- ورتالاڭقىرا- 的使动态。

ورتالاڭقىراۋ ورتالاڭقىرا- 的不定式。

ورتالىق I 〈名〉①首都,首府: مەملەكەت ورتالىعى 国家的首都 / ولكە ورتالىعى 省会 ②中央,中心: ورتالىقتىڭ نۇسقاۋى 中央的指示 / مادەنيەت ورتالىعى 文化中心 ③〔数、理〕中心,心: شەڭبەردىڭ ورتالىعى 圆心 / اۋىرلىق ورتالىعى 重心 ▲ ورتالىق بۇرىش 〔数〕圆心角。

ورتالىق Ⅱ 〈形〉中央的,中心的,中间的;中枢的: ورتالىق ۇكىمەت 中央政府 / ورتالىق كوشە 中心大街 / ورتالىق جۇيكە جۇيەسى 中枢神经系统。

ورتالىقتاندىر- 〈动〉集中: قونىستى

ورتالىقتاندىرۇ 集中居住点。

ورتالىقتاندىرۇ ورتالىقتاندىر- 的不定式。

ورتان: **ورتان بەل** 正中,正中央: ول جىيىن-نىڭ ورتان بەلىندە كەلدى. 他在会议的中间来了。▲ ورتان جىلىك 股骨 ▲ ورتان تەرەك 中指 ▲ ورتان قول (ساۋساق، تەرەك) 中指 ▲ ورتان قولداي 好样的,优秀的,拔尖的,出色的。

ورتانچى 〈形〉(三个兄妹中的)老二。

ورتاشا 〈动〉① 中等的,中级的,不大不小的;平常的,普通的: ورتاشا بويلى كىسى 中等身材的人 / ورتاشا جاڭبىر 中雨 / ورتاشا قار 中雪 ② 不穷不富的: /ورتاشا دىحان 中农。

ورتەكە 〈名〉木制野山羊。

ورتقۇ ورتقى- 的不定式。

ورتقى- 见 ورعى-.

ورۇ ور- Ⅲ 的不定式。

ورفوگرافىيا 〈名〉正字法,缀字法,写法。

ورفوگرافىيالىق 〈形〉正字法的,缀字法的: ورفوگيالىق سوزدىك 正字法词典。

ورفوەپىيا 〈名〉正音法,标准发音法: ورفوەپىيا سوزدىك 正音法词典。

ورشۇ ورشى- 的不定式。

ورشى- 〈动〉跳,跳跃,奔驰,奔跑: جۆرەگى ورشىپ تۇلايدى 心潮起伏 / ات ورشىپ شابا جونەلدى. 马奔跑起来了。

ورشعش 〈形〉善于跳跃的,善于穿越的: ورشعش قوياندار 善于跳跃的兔子。

ورشىس- ورشى- 的交互态。

ورشىت- ورشى- 的使动态。

ورىل- ور- Ⅲ 的被动态。

ورىن (ورنى) 〈名〉① 地方,地点;处所: سەندەردىڭ ۇيلەرىڭنىڭ ورنى جاقسى. 你们房子的地点好。/ ورنىنا قويىۋ 放到原处 ② 座位,位子,位置: وعان ورىن الىپ قويى. 给他留个位子。③ 床位: ول ساعات التىدا ورنىنان تۇردى. 他六点钟起了床。④ 部位: جارانىڭ ورنى 受伤的部位 ⑤ 职位;地位: ورنى جوعارى 地位高 ⑥ 部门,单位;岗位: قايسى ورىندا قىزمەت ىستەيسىڭ؟ 你在哪个单位工作? ⑦ 空间,空处,空地: ٴۇي سالاتىن ورىن بار ما؟ 有没有盖房子的空地? ⑧ 空位,空缺,缺额: ول اۋىسسام دەپ ٴجۇر، سەندەردە ورىن بار ما؟ 他想调工作,你们那里有没有空缺? ⑨ (加向格表示)代替,顶替;不仅……反而: ونىڭ ورنىنا سەن بار. 你替他去。/ ول راحمەت ورنىنا لاعنات ايتتى. 他不仅不感谢,反而破口大骂。▲ ارالىق ورىن 〔数〕中间位置。ول ورىنعا وتىرا 黄昏,傍晚 ▲ ورنىنا ٴتۇسۇ 恢复(正常),复原;复位 ▲ ورىن باسۋ 代替,顶替,取而代之 ▲ ورىن سىپاۋ 扑空,没有见到,没有碰上,吃闭门羹 ▲ ورىن اتتاۋ 〔数〕进位 ▲ ورىن باسۋ 代替,顶替,代谢 ▲ ورىن جوق 缺,短 ▲ ورىن تەبۋ 定居、落户 ▲ ەسكتەن ورىن تاپساڭ، تورگە وزبا. 【谚】门前有个坐的地方,就莫向上座凑。

ورىنباسار 〈名〉副职: ٴتوراعانىڭ ورىنباسارى 副主席。

ورىنباسارلىق 〈名〉副职的任务,副职的职责,副职的权力。

ورىندا- 〈动〉① 完成,实现: مىندەتتى ورىنداۋ 完成任务 / تالاپتى ورىنداۋ 实现要求 ② 履行,执行,实行: ۋادەنى ورىنداۋ 履行诺言 / بۇيرىقتى ورىنداۋ 执行命令 ③ 演,演出,演奏,表演: ٴان ورىنداۋ 演唱歌曲。

ورىندال- ورىندا- 的被动态。

ورىنداس- ورىندا- 的交互态。

ورىندات- ورىندا- 的使动态。

ورىنداۋ ورىندا- 的不定式。

ورىنداۋشى 〈名〉① 执行者,实行者,履行者 ② 演唱者,演奏者,表演者。

ورىندى Ⅰ 〈形〉有理的,合理的,正当的;恰当的,适当的: ورىندى ٴسوز 合理的话 / ورىندى ٴىس 正当的事 / ورىندى سىن 恰当的批评。

ورىندى Ⅱ 〈形〉① 〔数〕位的: ٴبىر ورىندى سان 单位数 ② 有座位的: قىرىق ورىندى اۋتوبۇز 有四十个座位的轿车。

ورىندى-ورىنسىز 〈形〉有理和无理的,合理的和不合理的,恰当的与不恰当的:

ورىندى-ورىنسىز بىرنەشە تالاپ قويدى 提出了一些合理的和不合理的要求。

ورىندىق 〈名〉 椅子,凳子,板凳: بۆكتەمەلى ورىندىق 折椅 / كىشكەنە ورىندىق 小板凳。

ورىندىقسىز 〈形〉 没椅子的;没有座位的,没位置的: ورىندىقسىز بەلەت 站票。

ورىنسىز I 〈形〉 不合理的,无理的,不恰当的,不适合的,不妥当的,不正当的: ورىنسىز تالاپ 不合理的要求 / ورىنسىز ٴسوزدى سويلەۋگە بولمايدى 不恰当的话不应该说 / ورىنسىز سەبەپ 不正当的理由。

ورىنسىز II 〈形〉 没有位置的,没有空位子的: كەشىگىپ ورىنسىز قالدى 来迟了没有位置坐。

ورىنسىزدىق ورىنسىز I 的抽象名词。

ورىنشىلدىق 〈名〉 本位主义。

ورىس I 〈名〉 俄罗斯,俄罗斯族 ▲ ورىس وراق 锯齿镰刀。

ورىس- I ور- II 的交互态。

ورىسشا 〈形〉 ① 俄罗斯(人)的;俄罗斯式的 ② 俄语,俄文: ول ورىسشا بىلمەيدى. 他不会俄语。

ورىسشالا- 〈动〉 ① 讲俄语: ٴسىز ەكى اۋىز ورىسشالاعانعا شاماڭ بار ما؟ 你能讲一两句俄语吗? ② 按俄罗斯人的方式做。

ورىسشالاس- ورىسشالا- 的交互态。

ورىسشالات- ورىسشالا- 的使动态。

ورىسشالاۋ ورىسشالا- 的不定式。

ورىسشىلا- 〈动〉 ① 讲俄语 ② 按俄罗斯人的方式做。

ورىسشىلاس- ورىسشىلا- 的交互态。

ورىسشىلات- ورىسشىلا- 的使动态。

ورىسشىلاۋ ورىسشىلا- 的不定式。

وس- 〈动〉 抽,抽打: قامشىمەن وسىپ جىبەرۋ 用鞭子抽 / شاپالاقپەن وسىپ قالۋ 用巴掌抽。

وسال 〈形〉 ① 不结实的,不坚固的,不坚实的: وسال اعاش 不结实的木料 ② 低劣的,差劲的,劣等的: ساپاسى تىم وسال 质量非常差 ③ 弱的,软弱的,没有出息的: ول الدىندا وسال تۇسكىسى كەلمەيدى. (他)在人家面前不想示弱。▲ وسال ساناماۋ 别小看,不可低估。

وسالدان- 〈动〉 变弱,变得软弱,变得没出息,显得窝囊;泄气。

وسالدانۋ وسالدان- 的不定式。

وسالدىق وسال ① 的抽象名词 ② 软弱,无能。

وسقىز- وس- 的使动态。

وسقىر- 〈动〉 ① (马受惊)发出喷鼻声: ٴبىز ٴجۇرىپ كەلە جاتىر ەدىك، اق بوز ات كەنەت وسقىرىپ قالدى 我们正走着,雪青马突然受惊发出了喷鼻声。② 〔转〕看作陌生人,视为异己;提防,警惕;怀疑: ولار بىزگە وسقىرا قاراپ تۇرعان سەكىلدى. 他们好象用疑惑的目光望着我们。

وسقىرۋ وسقىر- 的不定式。

وسقىرىن- وسقىر- 的反身态。

وسمان 〈名〉 〔动〕 黄瓜鱼。

وسپادار 〈形〉 ① 蛮干的,横行霸道的,捣蛋的,惹是生非的 ② 打手,捣蛋鬼,恶棍。

وسپاق 〈名〉 ①推测,揣测,假设②拐弯抹角,含糊其辞;隐语。

وسپاقتا- 〈动〉 ① 推测着说,假定地说,揣测着说,蒙着说: قانشا وسپاقتاعانىڭمەن ەشتەڭە شىعارا المايسىڭ. 你不管怎么推测都是枉费心机。② 拐弯抹角地说,隐约其词,兜圈子,绕圈子: ول وىىن وسپاقتاپ ايتتى. 他拐弯抹角地表达了自己的意思。

وسپاقتاس- وسپاقتا- 的交互态。

وسپاقتات- وسپاقتا- 的使动态。

وسپاقتاۋ وسپاقتا- 的不定式。

وسپاقشىل 〈形〉 ① 爱推测的,爱揣测的 ② 爱拐弯抹角的,爱兜圈子的。

وسپان 〈名〉 ① 〔动〕 黄瓜鱼 ② (男性的)人名。

وستىر- وس- 的使运态。

وسۋ وس- 的不定式。

وسى 〈代〉 这,这个,此种: وسى ادامدار 这些人 / وسى جەردە 在这里 / وسى ادىستەردى قولدانعاندا عانا 只有采取此种办法才能…… ▲ وسى جولى 这次,这回 ▲ وسى شاق 〔语〕 现在时。

وسىزاماندان- 〈动〉现代化。

وسىزامانداندىر- وسىزاماندان- 的使动态。

وسىزاماندانۋ وسىزاماندان- 的不定式。

وسىل- وس- 的被动态。

وسىلاي 〈副〉这样地，如此，那样地，就这么：ۇزاق جىلدار وسىلاي ٴوتىپ كەتتى. 漫长的岁月就这样过去了。/ وسىلاي ما ەدى؟ 是这样吗？

وسىلايشا 〈副〉这样地，如此，照这样地，如此，这般地：وسىلايشا كەتە بەرسە ٴتۇبى جاقسى ەمەس. 这样继续下去的话后果是不好的。

وسما 〈名〉〔植〕板蓝，菘蓝，乌斯玛。

وسىناۋ 〈代〉这，这个，这些，这种，这么（些）：وسىناۋ ۇيدە سەكىلدى ەدى 好象是住在这个房子里/ وسىناۋ جۇرتتىڭ تابى 这些人的要求。

وسىندا 〈副〉在此，在这里：وسىندا كىم بار؟ 谁在这里？

وسىنداي 〈形〉这样的，这种的，如此的：بىزگە ٴدال وسىنداي كىسى كەرەك. 我们正需要这样的人。

وسىندايدا 〈副〉在这样的时候，在这样的情况下，在……之际：وسىنداي اۋىر تالاپ قويۋ. 在这样的情况下应该严格要求。

وسىندا 〈形〉这里的，此处的，此地的：وسىنداعىلاردىڭ بارلىعى مالشى 这里的人都是牧民。

وسىنشا 〈副〉如此的，这样的，象这样的，到这（那）样的程度：وسىنشا كوپ كىسى كەلگەن بە؟ 来了这么多人？/ وسىنشا ۇلكەن قالا 象这样的大城市 / ونىڭ قاتەلىگى وسىنشا اۋىر دارەجەگە جەتتى. 他的错误到了如此严重的程度。

وسىر- 〈动〉放屁：ول كوزىنشە وسىرۋ 当着人放屁 / قاتتى وسىرۋ 放响屁。

وسىرت- وسىر- 的使动态。

وسىرۋ وسىر- 的不定式。

وسىرىق 〈名〉屁。

وت 〈名〉① 火，火焰；火灾：وت جاعۋ 烧火 / وت تامىزۋ 点火 / وتپەن ويناۋ 玩火 / وت كەتۋ 失火 ② 火光：تاس قاراڭعىلىق، ماڭايدان وت كورىنبەدى. 漆黑的夜晚，附近没有火光。③ 〔军〕力，炮火：جاۋعا وت اشۋ 向敌人开火 ④ 〔转〕热情，热烈的情绪；活力；志气，骨气：بويىندا وتى بار جىگىت 有朝气的小伙子 ▲ ارالارىنا وت سالۋ 挑拨离间 ▲ باسقالاردىڭ قولىمەن وت كوسەۋ 借刀杀人 ▲ بەتىنەن وتى شىعۋ 羞得无地自容，下分惭愧 ▲ وت الۋ ① 取火 ② 点燃，着火 ③ 走火，（枪）打响 ④（汽车）发动 ▲ وت الىپ قوپاعا ٴتۇسۋ 怒不可遏 ▲ وت اربا 火车 ▲ وت اۋىزدى، وراق ٴتىستى 出口伤人的，血口喷人的；尖酸刻薄的 ▲ وت باسى ① 家，炉台，锅台：وت باسىنان شىعا الماۋ 围着锅台转不出家门 ② 家里人：وت باسىنداعىلار امان با؟ 家里人都好吗？▲ وت جاق 床的外边 ▲ وت كيىز （铺在毡房中央的）半圆型毡子 ▲ وت ساباۋ （早先因纠纷）抽打火堆 ▲ وت ورىنداي （指面积）小块的，不大的 ▲ وتپەن كىرىپ كۇلمەن （سۋمەن） شىعۋ 累死累活，做牛做马 ▲ وت سالۋ 挑拨离间，煽风点火 ▲ وتتان، سۋدان تايىنباۋ 天不怕，地不怕 ▲ وت تاستاۋ 挑拨离间，煽风点火 ▲ وتقا سالار 刚过门的新娘赴宴时带的礼品 ▲ وتقا سالۋ 折磨，使受苦受难，蹂躏 ▲ وتقا قاراۋ 揭不开锅，断炊 ▲ وتقا قۇيار 燃火（哈族习俗：新娘进门后往火上烧股油，让火焰腾起照亮全屋，以驱灾祈福）▲ وت قۇيرىق 挑拨离间的人，拨弄是非的人 ▲ وت العالى كەلگەن قاتىننىڭ وتىز اۋىز ٴسوزى بار. 【谚】取火种的婆娘总是絮叨不完。▲ وت بالاسى الا بولسا، كەرەگە باسى تولعان پالە. 【谚】家人不和，是非接踵而来。▲ وتىرىك دەگەن دۇشپان بار، وتقا سۇيرەپ سالادى. 【谚】谎言犹如死敌，招灾惹祸。

وت Ⅱ 〈名〉草，青草：قاي جەردە وت، قاي جەردە سۋ بولسا، سول اراعا كوشىپ جۇرگەن مالشىلار 逐水草而居的牧民们 ▲ باقا وتى 〔植〕马尿花 ▲ كۇرەك وت 〔植〕柳叶菜 ▲ وتقا قويۋ 放（马）吃草。

وتا- 〈动〉① 锄草：ارام ٴشوپ وتاۋ 锄杂草 ② 〔转〕扫射；屠杀，消灭，杀戮：جاڭبىرداي

جاۋعان وق جاۋدىڭ بىرنەشەۋىن وتاپ ٴتۇستى. 响
。下倒声应兵敌个几,声枪的般点雨阵一了起
者长性男对 ② 主户,长家 ①〈名〉 **وتاعاسى**
。称尊的
。份身的辈长,责职的辈长〈名〉 **وتاعاسىلىق**
قار :生丛草青,草青出长,青返 〈动〉 **وتاي-**
كەتىپ جەر وتايا باستادى. 始开地大,化融雪积
。青返
。态动使的 وتاي- **وتايت-**
。式定不的 وتاي- **وتايۋ**
。态动被的 وتا- **وتال-**
وتامالى :分春(于当相)〈名〉 I **وتامالى**
كوكەك ايىنىڭ ون بىرىندە كىرىپ، ون جەتىسىندە
شىعادى. 结日七十始开日一十月三在是分春
。束
莠,草野,草杂 ② 法草锄 ①〈名〉I **وتامالى**
。草
。的草杂除清,的草锄该〈形〉II **وتامالى**
گۇلدەندىرۋ وتاندى :家国,国祖 〈名〉 **وتان**
ٴۇشىن كۇشىمىزدىڭ بارىن ارنايمىز. 的国祖了为
,家〔转〕② 。量力切一的己自出献将我荣繁
▲ 。子娇之家一 ٴبىر وتاننىڭ ەركەسى :庭家
وتان سوعىسى 争战国卫 ▲ وتان-التىن بەسىك.
ٴدا وتان وتتان ▲ 。篮摇的般子金是国祖【谚】
ستىق. 。火烈的热炽过胜国祖【谚】
祖个一属同,的家国个一同〈形〉 I **وتانداس**
。的国
。婚结,业立家成〈动〉 II **وتانداس-**
。式定不的 II وتانداس- **وتانداسۋ**
祖叛背;的国祖没,的籍国无〈形〉 **وتانسىز**
【谚】 وتانسىز ەر، ورمانسىز بۇلبۇل. ▲ 的国
。鸟的林森去失象,人的国祖记忘
义主国爱,的国祖爱,的国爱〈形〉 **وتانشىل**
。年青的国爱 وتانشىل جاستار :的
爱 ② 词名象抽的 وتانشىل ① **وتانشىلدىق**
。义主国
قويلاردى :地牧远,场牧远 ①〈形〉 I **وتار**
وتارعا اكەتتى 了去场牧远到赶群羊把 ②（冬
。群马,群羊(的去场牧远到赶季
。家国地民殖 وتار ەل :地民殖〈名〉II **وتار**

。车火〔旧〕〈名〉 **وتاربا**
远,牧放场牧远到赶畜牲把〈动〉 I **وتارلا-**
。牧放道
:地民殖成变使,化地民殖使〈动〉 II **وتارلا-**
。策政地民殖 وتارلاۋ ساياساتى
。态互交的 II 、I وتارلا- **وتارلاس-**
。态动使的 II 、I وتارلا- **وتارلات-**
。式定不的 II 、I وتارلا- **وتارلاۋ**
:者义主民殖,者民殖〈名〉 **وتارلاۋشى**
وتارلاۋشىلارعا قارسى كۇرەس 者义主民殖对反
。争斗的
。义主民殖〈名〉 **وتارلاۋشىلىق**
地民殖有 ② ,的场牧远有 ①〈形〉 **وتارلى**
。国民殖 وتارلى ەل :的
。地牧远,场牧远〈名〉 I **وتارلىق**
。地民殖,民殖〈名〉 II **وتارلىق**
。者义主民殖,者民殖〈名〉 **وتارشىل**
殖 ② 词名象抽的 وتارشىل ① **وتارشىلدىق**
。义主民
。态互交的 I وتا- **وتاس-**
融系关,活生同共,外相睦和〈动〉 II **وتاس-**
洽 : ونىڭ 20 جىل وتاسقان زايىبى جاقىندا
قايتىس بولدى. 子妻的年20了活生同共他和
。了世去前久不
。态动使的 II 、I وتاس- **وتاستىر-**
。式定不的 II 、I وتاس- **وتاسۋ**
。态动使的 وتا- **وتات-**
。态动使的 وتات- **وتاتقىز-**
小,房幼(的去出分后家成子儿)〈名〉I **وتاۋ**
家庭 : ٴارى كەدەي، ٴارى جاڭا ٴبولىنىپ
شىققاندىقتان وتاۋدىڭ دۇنيەسى شامالى ەكەن. 因
很设陈以所 ,房幼的来出分刚刚是又 ,穷为
وتاۋ تىگۋ ▲ 窝子(的棋子九族克萨哈)② 。少
。庭家小为成,来出分(庭家或子儿)
。式定不的 II وتا- **وتاۋ**
。过着分母父和媳儿、子儿让〈动〉 **وتاۋلا-**
。态身反的 وتاۋلا- **وتاۋلان-**
。式定不的 وتاۋلا- **وتاۋلاۋ**
。夫大骨接,匠骨接〈名〉 **وتاشى**
وتاشىلىقپەن :业职的匠骨接〈名〉 **وتاشىلىق**

。生为骨接以 كۆن كورۇ
。庭家,家〈名〉**وتباسى**
。器听助〔医〕〈名〉**وتوفون**
وتا- 〈动〉① 在野外)吃草,采食: سيىرلار
。草吃上边河在群牛. وزەن بويىندا وتتاپ ٴجۇر
:河开口信,语乱言胡,说瞎,道八说胡〔转〕②
? 呢么什说瞎在你؟ وتىرساڭ سەن نە وتتاپ
وتتاي 〈形〉象火一样的,炎热的,酷热的,炽
。切亲得觉,悉熟得觉 وتتاي باسىلۋ ▲ 的热
。食绝,食拒(畜牲)〈动〉**وتتاما-**
وتتاماۋ ① وتتاما- 的不定式 ② (畜牲)不食
症
。态互交的 وتتا- **وتتاس-**
وتتات- ① وتتا- 的使动态 ② 让吃草,放牧。
。式定不的 وتتا- **وتتاۋ**
وتتەگى 〈名〉氧,氧气: وتتەگى شىنە
。袋气氧 تولتىرىلعان قاپشىق
。的气氧,的氧〈形〉**وتتەكتىك**
وتتى I 〈形〉① 有火的,(火)着着的: وتتى
مەشكە كۆيىپ ولەيىن دەپ پە ەدىڭ! ؛炉子有火,
:的利犀,的利锐,的神有炯炯 ② ! 近靠要不
وتتى كوزدەر 锐利的目光 ② 极热烈的,热情
。心的热炽 وتتى جۇرەك :的热炽,的
وتتى II 〈形〉有草的,青草丛生的: قويدى
草有到放群羊把(们你). وتتى جەرگە جايىڭدار
。去方地的
。式定不的 II وتىق- **وتتىعۋ**
。槽马,槽(料)〈名〉I **وتتىق**
وتتىق II 〈名〉① 取火物,引火物,火绒 ②
。膛炉
وتتىق- II 〈动〉① (幼畜)学会吃草,习惯吃
草;吃草: تۇعاننان 3 ـ 4 جۇما بولعان بوتا وتتىعا
/。草吃始开后以周四至三下生羔驼. باستايدى
كەي جەردە ٴبيازى ٴجۇندى قويلار جەرلىك قويداي
وتتىعا المايدى. 有些地区的细毛羊不象当地
。草吃地好好样那羊
。态动使的 II وتتىق- **وتتىقتىر-**
。的停不草吃,的草吃爱〈形〉**وتشاڭ**
وتىز 〈数〉第三十: وتىز كىسى 第三十条 /
وتىز ات 三十匹马 ▲ وت العالى كەلگەن

قاتىننىڭ وتىز اۋىز ٴسوزى بار. 【谚】取火种的
。完不叨絮是总娘婆
وتىزىنشى 〈数〉三十: وتىزىنشى تاراۋ 三十个
人 / وتىزىنشى جىلدارى 三十年代。
。见 وتتىق- II **وتىق-**
وتىن 〈名〉柴,禾柴,柴木: وتىن جارۋ 劈柴 /
وتىن تاسۋ 运柴禾 ▲ مالدى باقىقانعا باقتىر،
وتىندى العانعا جاقتىر. 【谚】放牧的人会爱惜牲
畜,砍柴的人会节省柴禾(人尽其才,各得其
。(所
وتىندىق 〈形〉用做柴禾的,烧柴用的:
。料木的用柴烧 وتىندىق اعاش
。夫樵,人柴砍,人柴打〈名〉**وتىنشى**
。柴砍,柴打〈名〉**وتىنشىلىق**
وتىر- 〈动〉① 坐,坐下: تۇرەگەپ تۇرماي
وتىرساڭشى. 你别老站着,坐下。/ جۇگىنىپ
وتىرۋ 跪下 / جۇرەسىنەن (جۇرەلەپ) وتىرۋ 蹲
着 / مالداس قۇرىپ وتىرۋ 盘腿而坐 / تالتايىپ
وتىرۋ 叉开腿坐 / تىزەرلەپ وتىرۋ 跪下 /
توڭقايىپ وتىرۋ 撅着屁股(蹲坐) / اياعىن
ايقاستىرىپ وتىرۋ 跷起二郎腿 ② 乘;骑;坐;
搭: پويەزعا وتىرۋ 乘火车 ③ 坐,蹲: تۇرمەگە
وتىرۋ 坐监牢(蹲班房) ④ 年纪过大而未出
嫁,找不着婆家: ونىڭ ۇيىندە وتىرىپ قالعان
ٴبىر قىزى بار. 他家里有一个老姑娘。⑤ (房
屋,地基)下陷,下沉: جاڭبىردان كەيىن ٴۇيدىڭ
ىرگەسى وتىرىپ كەتتى. 雨后房屋的墙基下
陷了。⑥ (日)落: كۇن ۇياسىنا وتىرعاندا 日
落西山的时候 ⑦ 住,居住: ٴسىز قايىسى ۇيدە
وتىراسىز؟ 您住在哪个房间? ⑧ (鸟)栖在;落
在,停在: بۇتاقتا ٴبىر قۇس وتىر ەدى 树枝上
落着一只鸟 ⑨ 处在,呆在;陷入(困境中):
كۇن بويى ۇيدە وتىرادى 整天呆在家里 ⑩ 作助
动词表示动作正在进行: ول كىتاپ وقىپ
وتىر. 他正在看书。▲ دارەتكە وتىرۋ 解手。
وتىرعىز- ①وتىر- 的使动态 ② 栽,植(树)。
。凳长,凳板〈名〉**وتىرعىش**
。态动使的 وتىر- **وتىرت-**
。式定不的 وتىر- **وتىرۋ**
وتىرىقتان- 见 وتىرىقشىلان-.

وتىرىقتانۇ وتىرىقتان- 的不定式。

وتىرىقتى 见 وتىرىقشى.

وتىرىقشى 〈形〉定居的: وتىرىقشى ەل 定居的民居。

وتىرىقشلان- 〈动〉定居: بۇل وئىردەگى ەل جاقىنعى جىلداردا عانا وتىرىقشلاندى. 这一带的人最近几年才定居下来了。

وتىرىقشلاندىر- وتىرىقشلان- 的使动态。

وتىرىقشلانۋ وتىرىقشلان- 的不定式。

وتىرىقشلىق 〈名〉定居，定居生活: وتىرىقشلىققا ۋيرەنە الماۋ 不习惯过定居生活。

وتىرىس I 〈名〉① 聚会，聚餐: قازىر اپتا سايىن وتىرىس بار. 现在每周都有聚餐。② (坐得)姿式: ونىڭ اتقا وتىرىسى جامان. 他骑马的姿式实在难看。③ 闲坐，闲呆: ەندى وتىرىستى قويىڭدار. (你们)不要再闲坐着。

وتىرىس- II وتىر- 的交互态。

وچەرك 〈名〉〔文〕特写，随笔。

وشاعان 〈名〉〔植〕牛蒡▲تۇيە وشاعان〔植〕龙牙草。

وشاق I 〈名〉① 三脚铁架，铁支架；炉灶；② 〔转〕发源地的，策源地；基地；中心: ۇرۋ ▲ وشاعى تۆڭكەرىستىڭ 革命的发源地 ▲ مادەنيەت وشاعى 病灶 ▲ جەر وشاق 地灶 ▲ مادەنيەت وشاعى 文化的发源地 ▲ وشاق باسى 锅台，灶 头;家中。▲ قارا وشاق 老炉灶，旧锅灶。

وشاق II 〈名〉(牛的)炭疽。

وشاقتىق 〈形〉制做三脚铁架的，做炉灶的: وشاقتىق تاس اكەلىڭدەر. (你们)快去拿几块做炉灶的石头。

وشارلان- 〈动〉集聚，聚集，集合，聚在一起，凑在一起: ولار توپ-توبىمەن وشارلانىپ كەلىپ جاتتى. 他们聚成一伙一伙地走过来。

وشارلانۋ وشارلان- 的不定式。

وشارلى 〈形〉(家庭)人口众多的，老老少少一大家子的；众多的: وشارلى ۇي 人口众多的家庭。

وشارىل- 〈动〉集聚，聚集，聚在一起，(过不去)挤在一起，停留: كۇلىك جوق قالىڭ ەل وشارىلىپ كوشە الماي وتىر. 好多没有大牲畜的牧民聚在一起转移不了牧场。

وشارىلۋ وشارىل- 的不定式。

ٶ

ٶ I 哈萨克文字母表中的第十九个字母。

ٶ II 〈叹〉哇，哇哇（形容哭声屏气，小孩哭之意）。

وبە- 〈动〉（小孩或病人坐不稳时用物顶住）戗，戗住。

وبەك 〈名〉支撑，支撑的东西，支架，垫物。

وبەكتە- 〈动〉①（骑马）坐不稳，（脑袋）前后晃动 ② 非常疼爱，关怀备至，精心抚养 ③〔转〕焦急，急得坐卧不宁，着急不安。

وبەكتەس- وبەكتە- 的交互态。

وبەكتەت- وبەكتە- 的使动态。

وبەكتەۋ وبەكتە- 的不定式。

وبەرە 〈名〉曾孙，曾孙女。

وبەرەلى-شوبەرەلى 〈形〉有子孙的，子孙多的。

وبەرە-شوبەرە 〈名〉子子孙孙，后代。

وبەۋ وبە- 的不定式。

ٶبۋ ٶپ- 的不定式。

ٶبس- ① ٶپ- 的交互态 ② 相吻，亲嘴，接吻。

ٶبستىر- ٶبس- 的使动态。

وگەي 〈形〉非亲生的，异父异母的：وگەي انا （شەشە） 继母（后母，后娘）/ وگەي اتا （اكە） 继父 / وگەي بالا 非亲生的子女（指丧父或丧母后有了继父或继母的孩子）/ وگەي قىز 继女 ③〔转〕陌生的，不熟悉的：وگەي جەر 陌生的地方。

وگەيلە- 〈动〉怀念丧父（母）；觉得可怜。

وگەيلەت- وگەيلە- 的使动态。

وگەيلەۋ I 〈形〉感到陌生，觉得不太熟。

وگەيلەۋ II وگەيلە- 的不定式。

وگەيلىك ① وگەي 的抽象名词 ② 非亲生，丧父（母）之苦；受虐待的处境。

وگەيسۋ وگەيسى- 的不定式。

وگەيسى- 〈动〉① 怀念丧父（母），觉得不是亲生，觉得可怜 ② 觉得孤独，感到孤单 ③ 显出重要性，显得有用。

وگەيسىن- ① وگەيسى- 的反身态 ②（继父或继母）虐待继子或继女 ③ 觉得不是亲生，觉得可怜。

وگەيسىنۋ وگەيسىن- 的不定式。

وگەيسىرە- 〈动〉怀念丧父（母），觉得不是亲生。

وگەيسىرەۋ وگەيسىرە- 的不定式。

وگەيسىت- وگەيسى- 的使动态。

وگەيشوپ 〈名〉〔植〕款冬，蜂斗菜。

وگىز 〈名〉犍牛，阉牛 ▲ اتان وگىز 大的犍（阉）牛 ▲ دونەن وگىز 三岁阉牛 ▲ قۋنان وگىز 二岁阉牛 ▲ تاي وگىز 一岁半到两岁之间阉过的公牛 ▲ اياڭ وگىز 缓慢的速度，慢腾腾的动作，老牛破车，短慢 步 ▲ اربا وگىز 牛车 ▲ باقا وگىز 牛蛙 ▲ وگىزگە كۇمىس ەرتوقىم ۋتەۋ 画蛇添足；怪事 ▲ وگىز （بۋقا） تارتىس 民间式拔河 ▲ ٴيت بىلاۋلى ۇرەگەن، بايلاۋلى وگىز سۇزەگەن. 【谚】拴着的狗叫得凶，系着的牛顶得凶。▲ بۇزاۋدى ۇرلاعان وگىزدى دە ۇرلايدى. 【谚】敢偷牛犊的也敢偷大牛。

وگىزدەي 〈形〉和犍牛一样的 ▲ اۋزىن بۋعان وگىزدەي 一言不发的，一声不吭的，不爱说话的 ▲ وگىزدەي ۋكىگەن 个子大而笨的，大高个儿的 ▲ وگىزدەي وكىرۋ 哭喊，嚎啕大哭。

وگىزكوز 〈名〉〔植〕春黄菊。

وگىزشاعالا 〈名〉〔动〕银鸥。

وگىزشە I 〈名〉小犍牛，小的阉过的公牛。

وگىزشە II 见 وگىزدەي.

وجهت 〈形〉 果敢的,胆量大的,勇敢的,敢说
敢干的: وجهت جىگىت 胆大的小伙子 / ئۆزىدا
ئانا وجهت 只是在口头上勇敢。
وجهتسۇ وجهتسى- 的不定式。
وجهتسى- 〈动〉 装作勇敢,装作胆量大,摆出
敢说敢干的架式。
وجهتسىن- وجهتسى- 的反身态。
وجهتەن- 〈动〉 勇敢起来,竭力显示出什么也
不怕,变得果敢,变得有勇气。
وجهتەندىر- وجهتەن-的使动态。
وجهتەنۇ وجهتەن- 的不定式。
وجهتەنىڭكىرە- 〈动〉 变得胆子大一些,变
得果敢一些。
وجهتەنىڭكىرەۇ وجهتەنىڭكىرە- 的不定式。
وجهتىك ①وجهت 的抽象名词 ②果敢的行为,
敢说敢做,勇气。
وجهتشىلىك 见 وجهتىك.
وجهترەك 〈形〉 胆量较大的,比较敢干的,比
较勇敢的: اعاسىنا قاراعاندا ئىنىسى وجهترەك
弟弟比哥哥胆子大些。
ئوز 〈代〉 ① 自己,自身,本人,本身: ئوز ئۇيى
自家 / ئوزىن تەكسەرۋ 自我检查 / ئوز بىلگەنىن
ىستەۋ 随心所欲 / ئوز كۇشىنە سۇيەنىپ ئومىر
سۇرۋ 自力更生 / ئوزىن ئوزى جۇباتۋ 聊以
自慰/ وزىنە بالاۋ 视为知己 / ئوزىن شامالاي
بىلۋ 自知之明 / ئوزى ونەگە بولۋ 以身作则
② 亲自: ئوز كوزىمەن كورۋ 亲眼看见 / ئوز
قۇلاعىمەن ەستۋ 亲耳听见 ▲ باسىن ايتسا اياعىن
ئوزى ئبىلۋ 周一知十,举一反三 ▲ ئبىر ئوزى
自个儿,独自 ▲ ئوز اياعىنا ئمىنىپ كەتتى 独
立生活 ▲ ئوز الدىنا 独自,单独,独立 ▲ ئوز
الدىنا ئبىر توبە 自成一派 ▲ ئوز السىنشە 凭自
己的力量,力所能及,靠自己的能力 ▲ ئوز
بەتىمەن 擅自,自作主张,随心所欲地 ▲ ئوز
بەتىمەن كەتۋشىلىك 主观随意性 ▲ ئوز بەتىنشە
擅自 ▲ ئوز بەتىنشە كەسىپ ئپىشۋ 擅自为谋 ▲
ئوز بىلگەنىن ىستەۋ 随心所欲,为所欲为 ▲ ئوز
ەسەبى 小算盘 ▲ ئوز ەتىن ئوزى جۇلىپ جەۋ
〔医〕自食己肉 ▲ ئوز ەكبەگىمەن كۇنەلتۋ 自
食其力 ▲ ئوز كۇنىن ئوزى كورۋ 自己管自
己,另起炉灶 ▲ ئوز تاباعىن وزىنە تارتۋ 请君
入瓮;以子之矛,攻子之盾 ▲ ئوز تۇبىنە ئوزى
جەتۋ 自法自毙,自食其果,自取灭亡 ▲ ئوزىنە
ئوزى جۇقتىرۋ 〔医〕自体传染 ▲ ئوزىن زور
ساناۋ 自高自大 ▲ ئوزىن كورسەتۋشىلىك 风头
主义 ▲ ئوزىن تەزگە سالۋ 引火烧身 ▲ ئوزىن
ئوزى بىيلەۋ ۋقىعى 自治权,自决权 ▲ ئوزىن
ئوزىنە كوبەيتۋ 〔数〕自乘 ▲ ئوزىن ئوزى
شىرمالاۋ 作茧自缚 ▲ ئوزى تويسا دا كوزى
تويماۋ 眼馋肚饱 ▲ ئوزى حان، ئوزى ئبي بولۋ
称王称霸,称霸道王 ▲ ئوز قولى ئوز اۋزىنا
جەتۋ 自己养活自己;长大了,成熟了 ▲ ئوز
قوتىرىن ئوزى قاسۋ 井水不犯河水,各扫门前
雪,各干各的 ▲ اقىلدىعا ئسوزدىك باسىن
ايتساڭ، اياعىن ئوزى بىلەدى. 【谚】聪明人听其
一即知其二。▲ كىسى ەلىندە سولتان بولعانشا،
ئوز ەلىڭدە ۇلتان بول. 【谚】宁为本国的庶
民,不为他国的君主。▲ ئوز ەلىڭ - التىن
بەسىك. 【谚】祖国是金色的摇篮。
ئوزارا 〈副〉 互相,相互,彼此: ئوزارا ۇيرەنۋ
互相学习 / ئوزارا تيىمدىلىك جاساۋ 互利 /
ئوزارا كومەكتەسۋ 彼此帮助 ▲ ئوزارا سىن 相
互批评 ▲ ئوزارا ىقپال 〔语〕相互同化。
وزبەك 〈名〉 乌孜别克: وزبەك ئتىلى 乌孜别
克语。
وزبەكشە 〈形〉 ① 乌孜别克式的,乌孜别克
模样的: وزبەكشە كيىم 乌孜别克式的服装②
乌孜别克语: وزبەكشە سويلەي المايدى 他(不)
会讲乌孜别克语。
وزبەكشىلە- 〈动〉 ① 按照乌孜别克人的方
式,和乌孜别克人一样 ② 讲乌孜别克语,说
乌孜别克话。
وزبەكشىلەس- وزبەكشىلە- 的交互态。
وزبەكشىلەت- وزبەكشىلە- 的使动态。
وزبەكشىلەۋ وزبەكشىلە- 的 不 定 式 。
وزبەكشىلىك 〈名〉 乌孜别克人的习惯,乌孜别
克人的习气。
وزگە 〈形〉 ① 别的,其它的,另外的,不同的:
وزگە ۋاقىتتا اڭگىمەلەسسەك قايتەدى؟ 咱们另
外找个时间谈好吗?② 别人,另外一人,异己:

وزگەنىڭ قامىن جەۋ 人别心关 / وزگە ۋشىن
باسىن بای تىگۋ 人救己舍 / وزگەنىڭ قولىمەن
وت كوسەۋ 人杀刀借（人于手假）/ وزگەنى دە،
وزىن دە بىلۋ 己知彼知 ▲ جوقتان وزگە 小
事,事琐;不值钱的 ▲ وزگەنى دە وزىندەي كورۋ
以己度人 ▲ وزگەنىڭ قاباعىنا قاراۋ 仰人鼻
息。

وزگەلە- 〈动〉视为异己,当外人看待,另眼相
待。

وزگەلەن- ① وزگەلە- 的反身态 ② 疏远,单
行,孤行。

وزگەلەندىر- وزگەلەن- 的使动态。

وزگەلەنۋ وزگەلەن- 的不定式。

وزگەلەس- وزگەلە- 的交互态。

وزگەلەت- وزگەلە- 的使动态。

وزگەلەۋ I وزگەلە- 的不定式。

وزگەلەۋ II 〈形〉较为特殊的,有一点不同的,
有所不同的: مەنىڭ بالالىق شاعىم باسقالاردان
وزگەلەۋ وتتى. 我的童年和别人有些不同。

وزگەلىك 〈名〉区别,差别;特点,特殊性:
ەكى تورىنىڭ وزگەلىگى جوق. 两匹枣骝马没
有什么区别。▲ وزگەلىك ەتىس 〔语〕使动
态 ▲ وزگەلىك ەتىس جۇرناقتارى 〔语〕使动
态附加成分 ▲ وزگەلىك ەتىستىك 〔语〕他动
词。

وزگەر- 〈动〉改变,变更,起变化,变样子,变
卦;进化: ونىڭ مىنەزى دە وزگەردى. 他的脾
气也变了。/ قايشىلىقتىڭ سيپاتى وزگەرەدى.
矛盾的性质会起变化 ▲ وزگەرگەن ساباق 〔植〕
变态茎。

وزگەرگىش 〈形〉易变的,变得快的,变化多
端的,变化无常的,变化不定的: سوزىندە
تۇرمايتىن وزگەرگىش ادام 变化无常 不守信用
的人 ▲ وزگەرگىش تاياقشالار 变形杆菌。

وزگەرگىشتىك ① وزگەرگىش 的抽象名词 ②
易变性,可变性。

وزگەرەك 见 وزگەلەۋ II.

وزگەرت- ① وزگەر- 的使动态 ② 改造,改
革,变革: يدەياسىن وزگەرتۋ 改造思想 /
قوعامدىق تۇزىمدى وزگەرتۋ 改革社会制度 ③
修改,改动,改变,变动; وزگەرتىپ جازۋ 改
写 / ۋاقىتتى وزگەرتۋ 改期。

وزگەرتۋ وزگەرت- 的不定式。

وزگەرتۋشى 〈形〉改造者,改变者。

وزگەرتىل- وزگەرت- 的被动态。

وزگەرتىس- وزگەرت- 的交互态。

وزگەرۋ وزگەر- 的不定式。

وزگەرۋشىلىك 〈名〉改变,变化,变动性。

وزگەرىل ① وزگەر- 的被动态 ② 变为……,
起变化。

وزگەرىلۋ وزگەرىل- 的不定式。

وزگەرىلت- وزگەرىل- 的使动态。

وزگەرىڭكىرە- 〈动〉有一些变
化,起一定的变化,有所变更,有所改造。

وزگەرىڭكىرەۋ وزگەرىڭكىرە- 的不定式。

وزگەرىس 〈名〉变化,变转,变更,改革: ۇلى
وزگەرىس 伟大的变化 / وزگەرىس ەنگىزۋ 进
行修改 / قوعامدىق وزگەرىس 社会改革 ▲
بۇرىشتىق وزگەرىس 〔数〕角变 ▲ وزگەرىس
ەنگىزۋ 改变,修改 ▲ وزگەرىسكە تۇسۋ
(ۇشىراۋ) 发生变化。

وزگەرىسسىز 〈形〉没有变化的,没有变动
的,未经修改的;原封不动的。

وزگەرىسسىزدىك وزگەرىسسىز 的抽象名
词。

وزگەشە 〈形〉① 特别的,特殊的,与众不同
的,独特的: وزگەشە تۇرمىس 特殊生活 /
وزگەشە مىندەت 特殊任务 ② 特殊地,特别,
地,格外地: وزگەشە قۋانۋ 格外高兴。

وزگەشەلە- 〈动〉使特殊,搞得特别,使特出。

وزگەشەلەن- ① وزگەشەلە- 的反身态 ② 变得
特殊,变得特出,变为突出③不与人接近,单
独行动,不与人往来。

وزگەشەلەنۋ وزگەشەلەن- 的不定式。

وزگەشەلىك 〈名〉特点,特性,特殊性,特征:
قازاق تىلىنىڭ وزگەشەلىگى 哈萨克语的特点。

وزدەستىر- 〈动〉领会,掌握,熟悉: ساباقتى
وزدەستىرە المای جۇر 功课跟不上。

وزدەستىرۋ وزدەستىر- 的不定式。

وزدەستىرىل- وزدەستىر- 的被动态。

وزدىگىمەن 〈副〉主动地，自愿地：وزدىگىمەن بارعىسى كەلسە بارسىن 主动要去就让去吧。

وزدىگىنەن 〈副〉自动地，自发地，自行地：وزدىگىنەن قاتىناسۋ 自动参加 / وزدىگىنەن ۇيرەنۋ 自学 ▲ وزدىگىنەن جاراتىلۋ 自然发生论 ▲ وزدىگىنەن توزاڭدانۋ 自花传粉 ▲ وزدىگىنەن ۇرىقتانۋ 自花受粉 ▲ وزدىگىنەن ىدىراۋ 〔物〕自发衰变 ▲ وزدىگىنەن قوزۋ 〔物〕自激 ▲ وزدىگىنەن قوزعالۋ 〔物〕自转运动。

وزدىك 〈形〉自己的，自己干的〔语〕第一人称 ▲ وزدىك ەسىمدىك 〔语〕反身代词 ▲ وزدىك ەتىستىك 〔语〕反身动词，自动词。

ٶزدى-ٶزى 〈代〉各自，各个；互相：ٶزدى-ٶزى قىرقىسۋ 互相残杀。

وزەگىرەك 〈名〉小山沟，小山溪。

وزەك I 〈名〉①（植物的）髓部；空心：اعاشتىڭ وزەگىن قۇرت جەپ قويىپتى. 树心被虫子吃空了。②编织在鞭鞘中的硬物③〔转〕中心，核心，最重要部分：ماسەلەنىڭ وزەگى 问题的核心 ▲ وزەك قۇرت 〔动〕钻心虫，蛀心虫。

وزەك II 〈名〉①山涧，山沟，山溪②陷落凹地③瓦楞，瓦垄。

وزەك III 〈名〉①食道，食管：شاي ىستىق ونىڭ وزەگىن كۇيدىردى. 热茶烫坏了他的喉咙。②〔转〕心，内心，心绪：وزەگىنەن دەرت كەتپەۋ 忧心忡忡 ▲ اش وزەگىنە ٴتۇسۋ 饿坏了，十分饥饿 ▲ اش وزەك 饥饿 ▲ شاق وزەك سارى وزەك (قارا وزەك شاق) 青黄不接之际 ▲ وزەگىن جارىپ شىققان 亲生的 ▲ وزەگى تالۋ 饿坏，因饥饿而虚弱 ▲ وزەگىن ٴورت شالۋ 万分悲痛 ▲ وزەگى ورتەنۋ (وزەگى جانۋ، وزەگى كۇيۋ) ①辣嗓子 ②悲痛，伤悲 ▲ ونەرلىنىڭ وزەگى تالماس.【谚】有技艺者不会挨饿。

وزەكتەس- I 〈动〉连结，联系在一起，结合。

وزەكتەس II 〈形〉休戚相关的，休戚与共的，命运相联的。

وزەكتەستىك وزەكتەس I 的抽象名词。

وزەكتەستىر- وزەكتەس- I 的使动态。

وزەكتەسۋ وزەكتەس- I 的不定式。

وزەكتى 〈形〉中心的，核心的，带有实质性的：وزەكتى مىندەت 中心任务 / وزەكتى ٴسوز 中心词。

وزەكتى: وزەكتى جان 活人，有生命的人。

وزەكتىلىك وزەكتى 的抽象名词。

وزەكشە 〈名〉小沟，小河谷。

وزەلەن- 〈动〉喊破嗓门，声嘶力竭：وزەلەنىپ جىلاۋ 大哭 / ٴيت وزەلەنىپ ٴۇرىپ تۇر. 狗不停地狂吠。

وزەلەندىر- وزەلەن- 的使动态。

وزەلەنۋ وزەلەن- 的不定式。

وزەن 〈名〉河，河流：وزەن سۋى 河水 / وزەن بىتكەن تەڭىزگە قۇيادى. 百川汇海。/ وزەن تاسۋ 河水上涨 ▲ سارى وزەن 黄河 ▲ وزەن شايانى 〔动〕河蟹 ▲ وزەن جاعالاعاننىڭ وزەگى تالماس.【谚】河边活动饿不着（近水楼台）。

وزەندى 〈形〉有河的，有河流的。

وزەنسىماق 〈名〉小河。

وزەنسىز 〈形〉没有大河的，没有河流的。

وزەنشە 〈名〉小河，小溪。

وزەۋرە- 〈动〉①奄奄一息；（因饥饿而）显得非常可怜 ②死缠，纠缠不休，死皮赖脸。

وزەۋرەس- وزەۋرە- 的交互态。

وزەۋرەت- وزەۋرە- 的使动态。

وزەۋرەۋ وزەۋرە- 的不定式。

ٶز-ٶزى 〈代〉各自，彼此，互相。

ٶزى-ٶزىمەن 〈副〉自我，自己：ٶزى-ٶزىمەن سويلەسۋ 自言自语。

ٶزى-ٶزىنەن 〈副〉无缘无故地，毫无理由地：ٶزى-ٶزىنەن اشۋلانۋ 无缘无故地发脾气。

ٶزىمسۋ ، ٶزىمسى- 的不定式。

ٶزىمسى- 〈动〉①看作自己人，当亲人，不见外②自以为是；任性，放肆，自由放纵。

ٶزىمسىن- ٶزىمسى- 的反身态。

ٶزىمسىندىر- ٶزىمسىن- 的使动态。

ٶزىمسىت- ٶزىمسى- 的使动态。

ٶزىمشىل 〈形〉自私的，自私自利的，利己主义的。

وزىمشىلدىك ①ٶزىمشىل 的抽象名词 ②自私自利，利己主义 ③〔哲〕唯我论。

ۆزىنىدىك (形) ① 自己的，自身的，本身的，
自有的：ئۆزىنىدىك ئارقايىسىنىڭ ئەرەكشەلىگى
各有各的特点 / ئۆزىنىدىك مانگە يە بار 具有本
身的含意 ② 一定的，相当的，某种程度的：
ئۆزىنىدىك ئورنى بار 社会上有一定地位
▲ ئۆزىنىدىك ئەتىس 〔语〕(动词的)反身态
ئۆزىنىدىك ئەتىس جۇرناقتارى 〔语〕反身动词附加
成分 ▲ ئۆزىنىدىك ئىندوكسىيا 〔物〕自感应 ▲
ئۆزىنىدىك تاپ 自在阶级 ▲ ئۆزىنىدىك قاسيەت 个
性。

ۆزىنەن-ئۆزى 〈副〉无缘无故地，白白地：
ئۆزىنەن-ئۆزى بۇلقان-تالقان بولۇ 无缘无故地大
发脾气。

ۆزىنشە 〈副〉随自己的意愿，照自己的想法，
自以为：ئۆزىنشە باغا بەرۇ 从自己的角度给予
评价。

ۆزىنشەلىك 〈名〉特点，特征，特性： ورىس
تىلىنىڭ ۇلتتىق ئۆزىنشەلىگى 俄语的民族特点。

ۆزىن ئۆزى 〈代〉自己，自我：ئۆزىن ئۆزى
تاربيەلەۋ 自我教育。

ئوي 〈叹〉(表示满意，惊讶或不满，悔恨等之
意)唉，哎，哎呀：ئوي، بىلاي مەس، 不
是这样/ ئوي، سەن نەعىپ وسىنشا كەش
كەلدىڭ؟ 哎呀，你怎么来得这么晚呀？

ويدە- 〈动〉那样说，那样讲：ئىبىراق مەن
ويدەمەي-اق قويايىن 但是我不准备那样说。

ئويدەيت 见 ئوي-ئدۋيت.

ويدەۋ ويدە- 的不定式。

ئويدويت 见 ئوي-ئدويت.

ئوي-ئدويت 〈叹〉(表示赞赏或讽刺之意)好
极了，妙极了，真棒。

ئويت- 〈动〉那样做，那么干：ويتۇگە بولمايدى
不能那样做 / ويتپەڭىز، ول رەنجيدى. 您别
那样，他会不高兴的。

ويتكەنمەن 〈助〉然而，虽然如此，尽管：
ويتكەنمەن ونىڭ كوڭىلى سۇنىا قويعان جوق. 然
而他并不灰心。/ ويتكەنمەن بارىپ كورگەن
ورىندى. 尽管如此还是去一下好。

ويتكەنشە 〈助〉那样(还不如)，与其……不
如……：ويتكەنشە تەلەفون سوعا سالمايمىسىڭ.
那样还不如打个电话。

ويتكەنى 〈助〉因为：ئجۇنى دەۋدىڭ شال ونى
بار، ويتكەنى وندا جاستىقتىڭ ەرەكشەلىگى جوق.
说他是老头是有道理的，因为从他身上看不
出青年人的任何特点。

ويتكىز- ئويت- 的使动态。

ئويتۋ ئويت- 的不定式。

ئويتىپ-ئويت- 〈动〉① (做事)马马虎虎，漫
不经心，潦草：جۇمىستى ئويتىپ ئبۇيتىپ
ئبىتىردى 马马虎虎把活儿干完了 ② 好容易，
好歹，勉勉强强：ۇيگە ئويتىپ-ئبۇيتىپ جەتتىك
好容易走回家来了。

ئويتىپ-ئبۇيتۋ ئويتىپ-ئبۇيت- 的不定式。

وك 〈叹〉(赶牛的)吆喝声。

وكمەت 见 وكمەت.

وكپە Ⅰ 〈名〉① 肺，肺脏：وكپە اۋرۋى 肺
病/ وكپە راگى 肺癌/ وكپە تۋبەركۇلەزى 肺结核
② 〔转〕肺病，肺炎：ونىڭ قوزىلارى وكپە
بولدى 他家的羊羔得了肺炎。▲ وكپە جەل 轻
率的，浮躁的，轻举妄动的 ▲ وكپە كوبىك 无
能的，窝囊的 ▲ وكپە تەسىك 受磨练的，饱
经风霜的 ▲ وكپە شيكى ① 婴儿，婴孩 ② 幼
稚的，不成熟的 ▲ وكپەسى القىنۋ 呼哧呼哧
地喘气，气喘吁吁 ▲ وكپەسى اۋزىنا تىعىلۋ 累
得上气不接下气 ▲ وكپەسىن اۋزىنا تىستەۋ 气
喘吁吁，上气不接下气 ▲ وكپەسىن قولىنا
الىپ جۇگىرۋ 拼命地跑 ▲ وكپە تۋس 躯干之
两侧 ▲ وكپە قان اينالىسى 〔生理〕小循环 ▲
وكپە قۇرت 寄生蠕虫病 ▲ وكپەسى قىسىلۋ 憋气
▲ وكپە بەر، باۋىر بەر، سىباعامدى ئتاۋىر بەر.
【谚】不图花样儿多定让人吃好。

وكپە Ⅱ 〈名〉埋怨，怀恨，抱怨，委屈：وكپە
ارتۋ (قىلۋ) 埋怨 ▲ اعايىندا وكپە بار دا كەك
جوق. 【谚】兄弟抱怨不记仇。

وكپە-ارازدىق 〈名〉(互相间的)成见，怨恨，
意见。

وكپە-بازىنا 〈名〉怨气，抱怨，不满。

وكپە-باۋىر 〈名〉内脏，杂碎。

وكپەك 〈名〉寒风，冷风，朔风。

وكپەقۇرت 〈名〉寄生蠕虫病。

وكپەلە- 〈动〉 见怪，多心，抱怨，委屈：سەنىڭ الگى سوزدەرىڭە ول قاتتى وكپەلەپ قالىپتى. 他因为你那话非常抱怨你。/ مەن شاقىرماعان ەدىم، ول سوعان وكپەلەپ قالىپتى. 因为我没有邀请他，他多心了。▲ بەتىڭ قيسىق بولسا ايناعا وكپەلەمە.【谚】长得丑别怪镜子。

وكپەلەگىش 〈形〉 因小事而抱怨的，易见怪的，易多心的，常常以为自己受委屈的，器量小的。

وكپەلەگىشتىك وكپەلەگىش- 的抽象名词。

وكپەلەس- وكپەلە- 的交互态。

وكپەلەت- وكپەلە- 的使动态。

وكپەلەۋ وكپەلە- 的不定式。

وكپەلى I 〈形〉 有肺的，有肺脏的 ▲ وكپەلى مولىۋسكىر 有肺目。

وكپەلى II 〈形〉 （对某人）抱怨的，认为受委屈的：وكپەلى جاۋاپ بەرگەندەي بولدى 好象表示了受委屈的答复。

وكپەلىلىك وكپەلى II 的抽象名词。

وكپە-ناز 〈名〉 （对亲友的）怨气，埋怨，抱怨，委屈，不满（情绪）。

وكپە-ساقپا 〈名〉 纠纷，争执，争吵。

وكپەسىز 〈形〉 没有不满情绪的，不觉受屈的，没有抱凶的。

وكپە-سوكپە 见 وكپە I、II。

وكپەشىل 〈形〉 易见怪的，易抱怨的，往往觉得自己受委屈的，器量小的。

وكپەشىلدىك وكپەشىل 的抽象名词。

وكسە- 〈动〉 盼望，想望，渴望，希望：ول كوپتەن تاۋعا شىعۋدى وكسەپ ءجۇر ەدى. 很久以来他非常想望到山上去。

وكسەۋ وكسە- 的不定式。

وكسۋ وكسى- 的不定式。

وكسى- 〈动〉 ① 呜咽，抽泣，泣沥，哭泣，偷声饮泣：وكسي جىلاۋ 歔虚欠 ② 忧伤，忧愁；悲观失望：كوڭىلىنىڭ وكسىپ جۇرگەنىن ءولتەكەن جاس بايقاتىپ قويدى 眼泪夺眶而出暴露了内心的痛苦 ▲ ءومىرى وكسۋ 一生痛苦，日子难熬。

وكسىك 〈名〉 ① 抽噎声，呜咽声，哽咽：وكسىگىن باسا الماي جىلاۋ 不停地偷声饮泣 ② 〔转〕悲伤，悲哀，沮丧：بالانىڭ وكسىگى باسىلعانىنان كەيىن ءجۇرىڭىز. 请您等孩子心里好受一些再走吧。

وكسىت- ① وكسى- 的使动态 ② 带来痛苦，造成悲伤，令人伤心：ءولىم وكسىتەدى 死亡（不幸）会给人带来痛苦。

وكتە- 〈动〉 恣意暴行，横行无忌，猖獗，横冲直撞。

وكتەم 〈形〉 处在统治地位的，占优势的，有势力的；有威风的：وكتەم تاپ 统治阶级 / وكتەم ورىندا تۇرۋ 处在占优势的地位。

وكتەمدە- 〈动〉 显得有优势，统治，威风凛凛；发号施令。

وكتەمدەۋ I وكتەمدە- 的不定式。

وكتەمدەۋ II 〈形〉 略占优势的，处在一定统治地位的，有一定势力的。

وكتەمدىك ① وكتەم 的抽象名词 ② 统治，优势；强权，强暴：قاندى وكتەمدىك ورناتۋ 建立血腥的统治 / وكتەمدىك ساياسات 强权政治。

وكتەمسۋ وكتەمسى- 的不定式。

وكتەمسى- 〈动〉 耍威风，表现有势力，发号施令。

وكتەمسىن- وكتەمسى- 的反身态。

وكتەمسىت- وكتەمسى- 的使动态。

وكتەمشى 〈名〉 统治者，发号施令者，管制者。

وكتەمشىل 〈形〉 好发号施令的，好耍威风的；蛮横的，强暴的。

وكتەمشىلدىك 见 وكتەمشىلىك.

وكتەمشىلىك 〈名〉 统治，蛮横的行为，欺压。

وكتەۋ وكتە- 的不定式。

وكشە 〈名〉 ① 脚后跟，踵 ② （鞋、袜的）后跟 ▲ بيىك وكشە 高跟 ▲ ءبىرىنىڭ وكشەسىن ءبىر باسۋ 一个跟着一个，跟随，紧跟 ▲ جانى وكشەسىنە بارىپ توقتاۋ 吓坏，魂不附体 ▲ جەز وكشە 娼妓 ▲ ماي وكشە 踵 ▲ ماي وكشەگە جاقسى بولماۋ 后果不利，没有好下场，自讨苦吃 ▲ وكشە اۋدارۋ 转移，迁搬 ▲ وكشە باسار 年龄差不多 ▲ وكشەسىن باسا 紧跟着，随即 ▲

وكشەسنە ئتۆسۈ 跟踪，追踪，跟踪寻找 ▲ وكشەسىن جالتىراتۇ 走，回去；滚蛋 ▲ وكشەسىن كوتەرۇ 动身，出门，外出 ▲ وكشەسى قاناماۋ 子未生过孩子 وكشە سۆيەك 跟骨 ▲ وكشە تەمىر 马刺 ▲ وكشە (تابان) تىرەۇ 站稳脚跟，站得住脚。

وكشەلە- 〈动〉①上后跟，钉后跟 ②〔转〕跟踪，紧跟着，接踵而来（去）： وكشەلەي قۇۋپ، سلەيتە سوعۇ 穷追猛打 ③用脚跟（走，踏，压）： وكشەلەپ ئجۈرۇ 用脚后跟走路。

وكشەلەن- وكشەلە- 的被动态。

وكشەلەس 〈形〉（指年龄）相仿的，相差不多的，大致相同的。

وكشەلەستىك وكشەلەس 的抽象名词。

وكشەلەت- وكشەلە- 的使动态。

وكشەلەۋ وكشەلە- 的不定式。

وكشەلى 〈形〉有后跟的： بيىك وكشەلى ەتىك 高跟靴子。

وكشەلىك 〈名〉①（鞋、袜的）后跟，后跟部位 ②用做后跟的料。

وكشەسىز 〈形〉没有后跟的，平底的： وكشەسىز ەتىك بولمايدى 没有带后跟的靴子。

وكىل 〈名〉代表，代理人： حالىق وكىلى 人民代表/ پارتيا وكىلى 党代表/ وكىل سايلاۋ 选举代表 ▲ وكىل اتا (اكە) 干爹 ▲ وكىل بالا 被收养的孤儿，养子。

وكىلدىك 〈名〉①代表性，代表资格，代表身分： سەن كىمگە وكىلدىك ەتە الاسىڭ؟ 你能代表谁？② 代表机构： ولاردىڭ ئوزىنىڭ وكىلدىگى بار. 他们都有自己的代表机构。

وكىلسىۋ وكىلسى- 的不定式。

وكىلسى- 〈动〉自以为代表，摆代表架子；自高自大，装腔作势。

وكىم 〈名〉① 判决： قىلمىسسىز دەگەن وكىم شىعاردى 宣告无罪的判决 ② 评判，批判；决定，决议： وكىمىن ئوزىڭ شىعار. 你自己来评判。③ 统治，控制： ون نەشە جىل وكىم جۈرگىزگەن 进行过十几年的统治。

وكىمدە- 〈动〉蛮横无理，仗势欺人；控制。

وكىمدىك 〈名〉统治，专制，暴力。

وكىمەت 〈名〉政权；当局： جوعارعى وكىمەت 最高政权 / ۋيەتنام وكىمەتى 越南当局。

وكىمەتسىز 〈形〉没有政权的。

وكىن- 〈动〉觉得可惜，惋惜，遗憾，懊悔，后悔： وكىنگەنمەن پايداسى جوق 悔之无及。

وكىندىر- وكىن- 的使动态。

وكىنەرلىك 〈形〉令人惋惜的，令人遗憾的，值得后悔的。

وكىنت- وكىن- 的使动态。

وكىنۋ وكىن- 的不定式。

وكىنىس- وكىن- 的交互态。

وكىنىش 〈名〉后悔，懊悔，遗憾： بارعاندار دا بارماعاندار دا وكىنىشتە. 去的和没有去的都表示后悔。

وكىنىشسىز 〈形〉不后悔的，不无遗憾的，无悔的。

وكىنىشسىزدىك وكىنىشسىز 的抽象名词。

وكىنىشتى 〈形〉可惜的，惋惜的，令人后悔的，令人遗憾的： بۇل ئىس وكىنىشتى-اق ەكەن! 这件事实在令人遗憾！

وكىنىشتىلىك وكىنىشتى 的抽象名词。

وكىر- 〈动〉①（指牛）吼叫，哞哞叫 ②〔转〕大声哭，嚎啕 ▲ كورىڭدە وكىر (كورىڭدە وكىرگىر!) 该死的 ▲ وگىزدەي وكىرۋ 哭喊，嚎啕大哭。

وكىرگىش 〈形〉①（指牛）吼叫不停的，哞哞叫的 ② 爱哭的，（因过分娇）眼泪不干的。

وكىرەك 〈形〉强词夺理的，蛮不讲理的，自以为是的，蛮横的。

وكىرەكتە- 〈动〉强词夺理，蛮不讲理，自以为是，蛮横。

وكىرەكتەن- وكىرەكتە- 的反身态。

وكىرەكتەت- وكىرەكتە- 的使动态。

وكىرەكتەۋ وكىرەكتە- 的不定式。

وكىرەڭدە- 见 وكىرەكتە-.

وكىرەڭدەس- وكىرەڭدە- 的交互态。

وكىرەڭدەت- وكىرەڭدە- 的使动态。

وكىرەڭدەۋ وكىرەڭدە- 的不定式。

وكىرەۋىك 〈形〉爱吼叫的，大喊大叫的 ▲ وكىرەۋىك مايمىل 吼猴。

وكىرت- ① وكىر- 的使动态 ② 〔转〕使劲大
干；干净利落。
وكىرۋ وكىر- 的不定式。
وكىرەپ-باقىر- 〈动〉① (牛)吼叫 ②
〔转〕哭喊，嚎啕大哭。
وكىرەپ-باقىرۋ وكىرەپ-باقىر- 的不定式。
وكىرىس- وكىر- 的交互态。
ُول- 〈动〉死去，死亡，身死，就木，逝世：
ُولىپ بارا جاتسا دا قاراماۋ / ولسه ده 见死不救
ايتقاننان قايتپاۋ ُوش اجالدان ▲ 誓死不二
كۇن بۇرىن ُولۋ ارام ُولۋ ▲ 死于非命 ① 暴
ُولىپ اشتان ▲ 受冤枉，死得无意义 ② 死
كوشتەن قالماۋ ▲ 无损于一根毫毛 ▲ اكەسى
ولگەندەي ▲ 非常痛苦，悲伤 ▲ ُولۋ ەتى 麻木不
仁，不满在乎 ▲ ُيت ولگەن جەر 遥远的地方，
偏僻的地方 ▲ ولگەن قويدىڭ كوزىندەي 眼睛
无神 ▲ ولگەن قىمىز 没有劲的马奶酒 ▲ ُول
دەيمسىڭ ُول دە ماعان ▲ 叫我怎么办，让我死
你叫我死 ▲ وله جازداۋ ① 险些死，差一点送
命 ② 死乞白赖 ▲ وله جەگەنشە بوله جەۋ 有福
大家享 ▲ ولەردەي قورقۋ 很怕 ▲ ولەر جەرى
要害 ▲ ادام بولىپ تۋعان سوڭ، ادام بولىپ ُولۋ
لازىم.【谚】要生而有为，死而无愧。 ▲ كارى
قىز ەرتاڭدامايدى، ولگەن ادام جەر تاڭدامايدى.
【谚】老姑娘挑对象，死人挑不了地方。 ▲
تۋماق بولسا، ولمەك بار. 有生必有死。
ُولارا 〈名〉月末至月初的期间，晦朔。
ولگەنشە 〈副〉① 终身，一生，至死： ولگەنشە
ەستەن كەتپەۋ 终身难忘 ② 拼命地，狠狠地：
ولگەنشە جالىنۋ 拼命地哀求 / ولگەنشە ساباۋ 狠
狠地打。

ُولدىم-تالدىم: ُولدىم-تالدىم دەگەندە 累
死累活地，精疲力尽地，有气无力地： بۇل
جەرگە ُولدىم-تالدىم دەگەندە ارەڭ جەتتىم. 我累
死累活地才走到这里。

ولەگىز- 〈动〉脸色惨白，精疲力尽，无精打
采： كوزدەرى ولەگىزىپ، باستارى سالبىراپ
كەتىپتى 眼睛无神，耷拉着脑袋。
ولەگىزۋ ولەگىز- 的不定式。
ولەز 〈形〉无能的，窝囊的。

ولەزدىك ولەز 的抽象名词。
ولەكسە 〈名〉① (人的或牲畜的)死体，
死尸，尸体： ولەكسە سۇيرەتۋ 拖曳死体 /
جاۋدىڭ ولەكسەسى 敌人的死尸 ② 〔转〕软弱无
能的人，废物： قولىنان تۇك كەلمەيتىن
ولەكسەلەر از عوي دەيسىڭ بە؟ 什么也不会干的
废物难道还少吗？ ▲ ولەكسە شىبىن 黑颊丽
蝇。
ولەكسەلىك 〈名〉无能，废物，窝囊行为。
ولەكشىن I 〈名〉母狗，母狼。
ولەكشىن II 〈名〉鹫，灰兀鹫。
ولەم: ولەم قاپ 〔咒〕该死！
ولەڭ I 〈名〉① 歌，歌曲： ولەڭ ايتۋ ，诗篇：
唱歌 ② 诗，诗歌 ولەڭ جازۋ 写诗 / ولەڭ
شۋعاعى 诗段 / ولەڭدەر جيناعى 诗集 ▲ اق ولەڭ
无固定押韵的歌 ▲ بادىك ولەڭ 去邪歌 ▲
جوقتاۋ ولەڭ 挽歌 ▲ جۇمباق ولەڭ 猜谜歌 ▲
ەركىن ۇيقاستى ولەڭ 自由诗，自由体诗 ▲
لەريكالىق ولەڭ 抒情诗 ▲ قارا ولەڭ 民歌 ▲
قارا ولەڭ ۇيقاسى 民歌体韵（一、二、三行押
韵） ▲ ولەڭ ىرعاعى 诗韵 ▲ انشەيىندە اۋىز
جاپپاس، توي دەگەندە ولەڭتاپپاس.【谚】平时唱
得不住口，该唱的时候不张口。
ولەڭ II 〈名〉〔植〕拂子茅 ▲ قارا ولەڭ 青
色拂子茅。
ولەڭدەت- 〈动〉① 编歌 ② 放声歌唱，尽情地
唱歌；唱歌。
ولەڭدەتۋ ولەڭدەت- 的不定式。
ولەڭدى I 〈形〉拂子茅茂盛的 ▲ ولەڭدى
جەردە وگىز سەمىرەدى، ُولىمدى جەردە موللا
سەمىرەدى.【谚】水草茂盛的地方牛肥，办丧事
的地方毛拉富。
ولەڭدى II 〈形〉爱唱歌： ولەڭدى اۋىل 歌舞
之乡。
ولەڭ-جىر 〈名〉诗，诗歌。
ولەڭشى 〈名〉歌手，歌唱家。
ولەڭشوپ 〈名〉〔植〕拂子茅
ولە-ولگەنشە 〈副〉永世，永远，终身，今生到
死： ولە-ولگەنشە ۇمىتپاۋ 永世不忘 /
ولە-ولگەنشە وزگەرمەۋ 死不改悔。

ولەردەي 〈副〉过分,格外,非常,特别: ولەردەي قىسىلۋ 很难为情 / ولەردەي رەنجۋ 非常生气 / ولەردەي اسىرەلەۋ 过分夸张。

ولەرلىك 〈形〉① 快死的,濒死的,奄奄一息的: ولەرلىك حالگە جەتۋ 到了濒死状态② 值得一死的,致死的,使人身亡的: كىسى ولەرلىك اۋرۋ ەمەس 并非使人丧身的疾病。

ولەرمەن 〈形〉① 快要死的,奄奄一息的: ولەرمەن كەمپىر 快要死的老太婆 ② 不顾死活的,奋不顾身的,冒生命危险的,拼死拼活的: ولەرمەن جان 不怕冒生命危险的人。

ولەرمەندەن- 〈动〉不顾死活,奋不顾身,冒着生命危险,豁出去,不要命。

ولەرمەندەندىر- ولەرمەندەن- 的使动态。

ولەرمەندەنۋ ولەرمەندەن 的不定式。

ولەرمەندىك ①ولەرمەن 的抽象名词 ② 不顾死活的行为,冒险行为,不顾一切;拼命主义。

ولەسى: **ولەسى بولۋ** 精疲力尽,累死累活,奄奄一息,濒于丧身。

ولەت 〈名〉〔医〕坏死的肉。

ولەۋرە- 〈动〉不顾死活,不要命,豁出去。

ولەۋرەت- ولەۋرە- 的使动态。

ولەۋرەۋ ولەۋرە- 的不定式。

ولەۋسىرە- 〈动〉① 显得病弱,显得极度衰弱,有气无力,奄奄一息: ولەۋسىرگەن بالا 病弱的孩子② 显得微弱,暗淡无光: ولەۋسىرگەن شام جارىعى 微弱的灯光。

ولەۋسىرەس- ولەۋسىرە- 的交互态。

ولەۋسىرەت- ولەۋسىرە- 的使动态。

ولەۋسىرەۋ ولەۋسىرە- 的不定式。

ولكە 〈名〉① 地区,区域,地带,领土: ٴبىزدىڭ تۋىپ-وسكەن ولكەمىز 我们生长的地方 ② 省: ولكە ورتالىعى 省会 / ولكە باستىعى 省长 ▲ تاۋ كەزەڭسىز بولماس، ولكە وزەنسىز بولماس.【谚】山有山口,地有江河。

ولكەك 〈名〉微风,和风。

ولكەلىك 〈形〉省的,省级的: ولكەلىك ۇكىمەت 省政府 / ولكەلىك حالىق قۇرىلتايى 省人民代表大会。

ولمەلى 〈形〉年迈,衰老的,老朽的,即将入土的: ولمەلى كەمپىر-شال 年迈的老头和老太。

ولمەسەك 〈名〉死里逃生的人。

ولمەشى 〈形〉(生活)艰难的,艰苦的。▲ ولمەشىنىڭ كۇنى 非人的生活,艰苦的日子,恶劣的条件 ▲ ولمەشىنىڭ كۇنىن كورۋ 历经艰辛。

ٴولتىر- ①ٴول- 的使动态 ② 打死,杀死,处死,杀害 ▲ ولتىرە اشكەرەلەۋ 彻底揭露 ▲ ولتىرە سوعۋ 狠狠地打 ▲ ولتىرە سىناۋ 不客气地批评,不留情面地指出。

ٴولتىرت- ٴولتىر- 的使动态。

ولتىرتكىز- ٴولتىرت- 的使动态。

ٴولتىرۋ ٴولتىر- 的不定式。

ٴولتىرى 〈名〉(订婚时男方头一次送女方的)彩礼,订亲礼,茶礼: ٴولتىرى بەرۋ 过彩礼。

ٴولتىرىل- ٴولتىر- 的被动态。

ٴولۋ ٴول- 的不定式。

ولشە- 〈动〉① 量,计量,测量,衡量: جەر ولشەۋ 丈量土地 ② 称: تارازىمەن ولشەۋ 用秤称一下 ③ 试: ولشەپ كور، پاتىنكەنىڭ ۇلكەن-كىشىلىگى قانداي ەكەن. 你先试一试, 皮鞋的大小怎么样。▲ سىلكىنىس ولشەۋ 测震 ▲ ساۋلە ولشەۋ 光测法 ▲ جەتى ولشەپ ٴبىر كەس.【谚】七次量,一次裁(三思而后行)▲ نامىسسىزدا ار بولماس، ولشەپ تىككەن تار بولماس.【谚】厚颜的人无耻,量体做的衣合身。

ولشەگىش 〈名〉量器,测量器 ▲ بيىكتىك ولشەگىش 测高机,高度机 ▲ بۇرىش ولشەگىش 测角器,量角器 ▲ سەرپىن ولشەگىش 弹性计 ▲ تولقىن ولشەگىش 测波仪。

ولشەم 〈名〉① 尺度,量度,标准,规准: اقشا قۇنىنىڭ ولشەمى 货币是价值尺度 / ٴمورال ولشەمى 道德标准 ② 〔乐〕节拍。

ولشەمدەس 〈形〉(尺度,标准等)大致相同的,不相上下的,相差不多的。

ولشەمدەستىك ولشەمدەس 的抽象名词。

ولشەمدىك 〈形〉以……为尺度的,以……

。线基 ۋلشەمدىك جەلى :的准标为作
ۋلشەمدىلىك 〈名〉 尺度,度量单位,标准:
ۋلشەمدىلىككە تولماۋ 不够标准。
ۋلشەن- ۋلشە- 的被动态。
ۋلشەپ-ٴپىش-〈动〉 ① 量体裁剪 ② 细想,
琢磨。
ۋلشەپ-ٴپىشۋ ۋلشەپ-ٴپىش- 的不定式。
ۋلشەس- ۋلشە- 的交互态。
ۋلشەت- ۋلشە- 的使动态。
ۋلشەۋ ۋلشە- 的不定式。
ۋلشەۋلى 〈形〉 量过的,称过的,测量好的;有
限的,有一定限度的。
ۋلشەۋسىز 〈形〉 没有量过的,不限量的,无数
的,不可估量的。
ۋلشەۋسىزدىك ۋلشەۋسىز 的抽象名词。
ۋلشەۋشى 〈名〉 计量者,测量者,使用计量器
的工作者。
ۋلشەۋىش 〈名〉 量器,测量器,计具器 ▲ سۋ
ۋلشەۋىش 水计量 ▲ ۋلشەۋىش باعان 标尺,标
杆。
ٴولى I 〈形〉 ① 死的, 没有生命的, 不是
活的: ٴولى تۋدى. بالا 婴儿生下来就是死的 /
ٴولى بولارى، ٴتىرى قالارى بەلگىسىز 死活难保
② 死的,不灵活的,死板的: ٴولى وقۋ كىتاپتى
死读书/ ٴولى ادىستەرى 不灵活的办法 ③ 无
生物的,非有机体的: ٴولى تابيعات 无生物界
④ 无生气的,死气沉沉的,没有活力的: ٴول
جاس بولسا دا ،ەكشە ٴولى. 他虽然是个青年,
但一点生气也没有。 ⑤ 愚昧的,无知的,愚
蠢的 ▲ ٴولى اۋىراق 空架子 ▲ ٴولى ەت ①陈
肉 ②(多指不是专为客人现宰的畜肉) 瘦
肉 ▲ ٴولى ٴجۇن ①(瘦弱的牲畜身上的)春
毛 ②死羊身上拔下来的毛,死毛 ▲ ٴولى
سۇيەك 窝囊废,毫无生气的人 ▲ ٴولى تەڭىز
死海 ▲ ٴولى ٴتيۋ (马)得肠梗阻 ▲ ٴولى
تىلدەر 死的语言 ▲ ٴولى جولبارىستان ٴتىرى
مىسىق ارتىق.【谚】活猫胜过死虎。
ٴولى II 〈名〉 肠痉挛。
ۋلىك 〈名〉 ①死体,死尸 ②〔转〕没有生气
的人,无能之徒,废物 ▲ ٴتىرى ۋلىك 无能之
徒,废物。
ٴولىم 〈名〉 ① 死亡,丧身,逝世: ٴولىمدى
كورمەۋ قۇرلى 视死如归 / ٴولىم مەن ەلەك
ارتتا ٴومىر ② 存亡 〔转〕羞耻,耻辱,丢脸:
ٴولىم اق ٴولىم قالۋ ▲ 落在后面是丢脸的事
▲ ٴولىمى ٴيت 死得没有价值
正常死亡,老死 ▲ تورقالى توي، توپىراقتى ٴولىم 红白喜事 ▲
ٴولىم اۋزىنان قايتۋ 死里逃生,九死一生 ▲
ٴولىم اۋزىندا 在虎口,在死亡线上 ▲ ۋلىمگە
بەل بايلاۋ 豁出去,誓死 ▲ ٴولىم حالىنە جەتۋ 濒
于绝境 ▲ ٴولىم ٴۋستى 病危,危笃 ▲ ۋلىمنەن
اسىق. بارىنە باسقانىڭ【谚】不要急着死,要争
着活。
ٴولىمدى 〈形〉 有死亡的,有死人的 ▲ ۋلەگدى
جەردە وگىز سەمىرەدى، ٴولىمدى جەردە مولدا
سەمىرەدى.【谚】青草茂盛之地牛肥壮,死人
多时毛拉肥胖。
ٴولىم-ٴجىتىم 〈名〉 死亡,丧事:
ٴولىم-ٴجىتىم ازايۋ 死亡减少。
ۋلىمسەك 〈形〉 年迈的,老朽的,即将人土的。
ۋلىمسىرە- 〈动〉 ① 半死不活的,奄奄一息,
显得极度虚弱 ② 显得微弱,显得暗淡无光。
ۋلىمسىرەۋ ۋلىمسىرە- 的不定式。
ۋلىمتىك 〈名〉 ① 死体,死尸,尸骸 ② 〔转〕
精神不振的人, 什么也干不了的 人 ▲
ۋلىمتىگىن ارتۋ 耍无赖。
ٴولىمشى 〈形〉 半死不活的,奄奄一息的,半
死的: سويىلعا جەعىلىپ ٴولىمشى بولۋ 打得半
死。
ٴولىپ-تال- 〈动〉 累死累活, 精 疲 力 尽:
ٴولىپ-تالىپ ەكى كۇندە ارەڭ جەتتى 累死累活
的,两天才走到这里。
ٴولىپ-تالۋ ٴولىپ-تال- 的不定式。
ٴولىپ-ٴتىرىل- 〈动〉 死去活来,拼死拼活,
累死累活: پالاۋدى ٴولىپ-ٴتىرىلىپ جەدى 狼
吞虎咽地吃抓饭 / ٴولىپ-تىرىلگەنىنە قاراماي
جۇگىردى 拼命地跑。
ٴولىپ-ٴتىرىلۋ ٴولىپ-ٴتىرىل- 的不定式。
ٴولىپ-ٴوش- 〈动〉 拼命追求 , 拼死拼活 :
ٴولىپ-ٴوشۋ سۇراۋ 一再地打听。

ۇلىپ-ۇشۇ ۇلىپ-ۇش- 的不定式。
ۇلىس- ۇل- 的交互态 ▲ ۋلىسپەگەن كورسەدى. 【谚】人俱在易再逢。
ۇلى-ۇترى 〈名〉(订婚时男方出的彩礼),订亲礼,茶礼: ۇلى-ۇترى بەرۇ 过彩礼 / ۇلى-ۇترى جۇرگىزۇ 送订婚彩礼。
ۇلى-ۇترىسى 〈形〉死的和活的: ۇلى-ۇترىسى بولىپ ەلۇ نەشە 包括死的和活的在内五十多个。
ۋملدىرىك 〈名〉(马的)胸带,马前鞦,攀胸。
ۋملدىرىكتە- 〈动〉(给马)套上前鞦,系上胸带。
ۋملدىرىكتەل- ۋملدىرىكتە- 的被动态。
ۋملدىرىكتەت- ۋملدىرىكتە- 的使动态。
ۋملدىرىكتەۋ ۋملدىرىكتە- 的不定式。
ۋملدىرىكتى 〈形〉套上前鞦的,系有胸带的。
ۋملدىرىكتىك 〈形〉用做前的,做胸带的。
ۇمىر 〈名〉① 生活,生存,生命: ۇمىرى ۇزاق بولسىن 愿长生不老(愿长寿) / ۇمىرىنىڭ سوڭى 余年 ② 平生,一生,生涯: اۋتوردىڭ ۇمىرى 作者的生平 / ۇمىردە تۇڭعىش رەت بولعان ۋاقيعا 一生中头一次发生的事件 ③ 现实生活,生活环境: ۇمىردەن تورىعۋشىلىق 厌世主义 / ۇمىردى تۇسىنە ۇبىلۋ كەرەك 要懂得生活 ④ 一辈子,永远: ۇمىرى سەنبەي قويدى 一辈子不相信 ▲ ۇزاق ۇمىر 似古松 ▲ 长寿,长命,寿 ۇمىر باقي 永远,永生,终生: ۇمىر باقي ەستەن شىعارماۋ 没齿不忘 ▲ ۇمىر بويى 一生,一辈子,终身 ▲ ۇمىرگە بويلاۋ 体验生活,深入生活 ▲ ۇمىر جاسى ۋكسۋ 一生受苦 ▲ ۇمىر سەرىك 终身伴侣 ▲ ۇمىر ۇسۇرۇ ① 生存,过日子 ② 存在 ▲ ۇمىرى اياقتاۋ 寿终,寿终正寝 ▲ ۇمىرى زايا كەتۋ (ۇمىرى زايىعى بولۋ) 虚度一生 ▲ ۇمىرى كىسى ەسگىندە ۇتۋ 一生当长工 ▲ ۇمىر ۋكسۋ 一生痛苦,日子难熬 ▲ بوس ۋتكىزۇ ۇمىردى، اقىماقتا كۇتىلدى. 【谚】虚度年华是蠢人的乐趣。▲ ۇمىر وزادى، اجار توزادى. 【谚】年华易逝,容颜易老。
ۇمىربايان 〈名〉传记,自传,生平: سۇن جۇڭشاننىڭ ۇمىربايانى 孙中山传。
ۇمىرلى 〈形〉长寿的,长命的 ▲ ۇمىرلى بول! 祝健康长寿!
ۋمىرلىك 〈形〉① 一生的,毕生的,终生的,永生的,永久的: ۋمىرلىك ىس 毕生事业 / ۋمىرلىك سەرىك 终身伴侣 / ۋمىرلىك ازىق 一生够吃的粮食 ② 生活的,生活所需的: ۋمىرلىك مازمۇن 生活内容。
ۋمىرشەڭ 〈形〉富有生机的,生命力强的。
ۋمىرشەڭدىك ① ۋمىرشەڭ 的抽象名词 ② 生命力,生机,生气: ۋمىرشەڭدىگى بايقالۋ 显示了生命力。
ۇمىرى 〈副〉一生,终生,一辈子: ۇمىرى ۇمىتپاۋ 终生不忘。
ۋمىرىنشە 〈副〉一生,终生,一辈子: ول ۋمىرىنشە دۇرىستىقپەن كەتتى. 他一生没有犯过错误。
ۇن I : ۇن بويى ① 浑身,全身,周身: ۇن بويى اۋىرۇ 全身痛 / ۇن بويى قىزۋ 浑身发烧 ② 全程,从头至尾: ۇن بويى جولدىڭ تاس اعاش. 公路的两旁全是树。
ۇن- II 〈动〉① 发芽,长,生长,(植物)有: بيداي ۋنبەي قالدى. 麦子没有长出来。/ ۋڭتۇستىكتەگى ۋسىمدىكتەر سولتۇستىكتە ۋنبەيدى. 南方的植物在北方不能长。② 成功,有效果,进行得顺利,得到好结果: ۋنبەيتىن داۋ 打不赢的官司 / سان رەت تاجىريبە جاسادى، ەش نارسە ۋنبەدى 做了好几次试验,但一事无成 ③ 增加(许多),增多: قۇدىقتىڭ سۋى ۇندى. 井水增加了不少。④ 有了进展,速度得到加快,进展得快: اتتىڭ جۇرىسى ۋنبەدى. 马走得很慢 ▲ كەبەگى ازدىڭ ۋنبەگى از. 【谚】劳动得少就收效少。▲ ەكبەگى كوپتىڭ ۋنبەگى كوپ. 【谚】多劳多得。
ۋنبەس 〈形〉不成功的,不会有结果的,不得到效果的: ۋنبەس ىس 不成功的事。
ۋنگىز- ۇن- I 的使动态。
ۋنگىش 〈形〉容易长出的,(植物)适应性强

的,容易成活的。

ونگشتىك ونگش 的抽象名词。

ٴوندى- 〈动〉 有进步,得到发展,有进展,提高效率,成功: ولاردىڭ جۇمىس قارقىنى ٴوندىپ قالدى. 他们的工作有了进展。/ سەنىڭ ٴجۇرىسىڭ ٴبىر وندىمەي قويدى عوي. 你走得太慢了。

ٴوندىر- I ① ٴون- 的 II 使动态 ② 种,种植: استىق ٴوندىرۋ 种粮食 ③ 生产,制造,制出: حيميالىق تىڭايتقىش ٴوندىرۋ 生产化肥 ④ 追偿,追缴: قارىزىن ٴوندىرۋ 追偿欠款 ⑤ 获胜,得胜,打赢: سەنىڭ داۋىڭنان بىردەڭە ونەتىن بە؟ 你的官司有没有打赢的可能? ⑥ 成功,有成效: سەن نە وندىرە الاسىڭ؟ 你能办到什么? / نەشە جىل بولدى، ٴالى ەشتەڭە وندىرگەن جوق. 已有几年了,他还是一事无成。

ٴوندىر II 〈形〉 ① 年幼的,幼小的 ② 嫩绿的,绿油油的。

وندىرگىز- ٴوندىر- I 的使动态。

وندىرگىش 〈形〉 生产的,有生产能力的,有成效的: وندىرگىش كۇشتەر 生产力 / وندىرگىش كاپيتال 生产资本(有成效的开支)/ وندىرگىش كۇشتەردى ورنالاستىرۋ 安排生产力。

وندىردەي 〈形〉 娇嫩的,年纪很轻的。

ٴوندىرت- ٴوندىر- I 的使动态。

وندىرتكىز- ٴوندىرت- 的使动态。

ٴوندىرۋ ٴوندىر- I 的不定式。

ٴوندىرۋشى〈名〉生产者,直接参加生产的人。

وندىرشەك 〈名〉 咽管,喉管;喉咙: وندىرشەكتەن الىپ قويا بەرمەۋ 抓住喉咙不放 ▲ وندىرشەگى ۋزىلگەنشە ايعايلاۋ 声嘶力竭地喊叫。

وندىرشەكتە- 〈动〉 ① 掐住喉咙 ② 〔转〕 蛮横无理,强词夺理;骄横: وندىرشەكتەپ باسقالارعا ٴسوز بەرمەدى 蛮横无理不让别人讲话 ③ 横冲直撞,乱冲乱撞: وندىرشەكتەمەي باسقالارعا جول بەر. 你别横冲直撞,给人让路。

وندىرشەكتەۋ وندىرشەكتە- 的不定式。

ٴوندىرىل- ① ٴوندىر- I 的被动态 ② (被)生产,制造,出产: جۇڭگودا ساپالى ٴارتۇرلى ماشينالار وندىرىلۋدە. 在中国正在生产各种品质优良的机器。

ٴوندىرىلۋ ٴوندىرىل- 的不定式。

ٴوندىرىس 〈名〉 生产: سوتسياليستىك ٴوندىرىس 社会主义生产 / ٴوندىرىس باعاسى 生产价值 / ٴوندىرىس بىرلەستىگى 生产的联合 / ٴوندىرىس قۋاتى 生产能力 / ٴوندىرىس قارجىسى 生产开支 / ٴوندىرىس قۇرىلىمى 生产结构 / ٴوندىرىس ٴادىسى 生产方式 / ٴوندىرىستى اۆتوماتتاندىرۋ 生产自动化 / ٴوندىرىس قۇرال-جابدىقتارى 生产资料 / ٴوندىرىس پروتسەسى 生产过程 / ۋدايى ٴوندىرىس 现生产 / ۋلعايمالى ۋدايى ٴومدىرىس 扩大再生产。

وندىرىستىك 〈形〉 生产的: وندىرىستىك قيمىل 生产活动 / وندىرىستىك قاتىناس 生产关系。

ٴوندىرىس-قۇرىلىس 〈名〉 生产建设: ٴوندىرىس-قۇرىلىس ارمياسى 生产建设部队。

ٴوندىت- ٴوندى- 的使动态。

ونە: **ونە بويى** 满身,浑身,周身: سەنىڭ ونە بويىڭ توپىراق قوي، جىعىلىپ قالدىڭ با؟ 你满身都是土,是不是摔倒了?

ونەگە 〈名〉 ① 范例,模范,榜样: ٴوزى ونەگە بولۋ 以身作则 ونەگە كورسەتۋ 做榜样 ② 典范,典型: ونەگە بولا المايدى 成不了典型。

ونەگەلە- 〈动〉 以身作则,做出榜样,起典范作用。

ونەگەلەن- ونەگەلە- 的反身态。

ونەگەلەندىر- ونەلەگەن- 的使动态。

ونەگەلەۋ ونەگەلە- 的不定式。

ونەگەلى 〈形〉 模范的,典范的,典型的,优秀的: ونەگەلى ارەكەت 模范行为 / ونەگەلى ىستەر 优秀事迹。

ونەگەلىلىك ونەگەلى 的抽象名词。

ونەگەسىز 〈形〉 作不了榜样的,没有礼貌的,没有教养的: ونەگەسىز بالا 没有教养的孩子。

ونەگەسىزدىك ونەگەسىز 的抽象名词。

ونەر 〈名〉 技能,技艺,技巧,手艺,艺术;擅长: ات ونەرى 马术(马戏) / سوعىس ونەرى 作战艺术 ▲ ون ساۋساعىنان (ون قولىنان) ونەر تامعان 全能的,多才多艺的;多面手 ▲ ونەر

الدى 最好是……,最好的办法 ▲ ونەر الدى
جان باقىان 明哲保身 ▲ اقىل كوپكە جەتكىزەر،
ونەر كوككە جەتكىزەر. 【谚】贤者众人举,技
艺能通天。

ونەر-ٴبىلىم 〈名〉技艺,技能,艺术;擅长。

ونەركاسىپ 〈名〉工业: ونەر كاسىپ جالپى
ٴونىمى 工业总产值 / ونەركاسىبى سوعىس 军事
工业 / ونەر كاسىپ ورتالىعى 工业中心 / ونەر
كاسىپ توڭكەرىسى 工业革命 ▲ اۋىر ونەركاسىپ
重工业 ▲ جەڭىل ونەركاسىپ 轻工业。

ونەركاسىپ-ساۋدا 〈名〉工商业: ونەركاسىپ
-ساۋداعا سوتسياليستىك وزگەرتۋ جۇرگىزۋ 对工
商业进行社会主义改造。

ونەركاسىپتەن- 〈动〉工业化: ونەركاسىپتەنۋدى
جۇزەگە اسىرۋ 实现工业化。

ونەركاسىپتەندىر- ونەركاسىپتەن- 的使动
态。

ونەركاسىپتەنۋ ونەركاسىپتەن- 的不定式。

ونەركاسىپتى 〈形〉工 业 的,工 业 化 的:
ونەركاسىپتى قالا 工业化的城市。

ونەركاسىپتىك 〈形〉工 业 的: ونەركاسىپتىك
داعدارىس 工业危机 / ونەركاسىپتىك ۇيلەر 工业
用房。

ونەركاسىپشى 〈名〉工业家,实业家。

ونەرلە- 〈动〉① 修饰,美化,装饰 ②〔转〕施
骗术,搞鬼把戏。

ونەرلەن- ونەرلە- 的被动态。

ونەرلەت- ونەرلە- 的使动态。

ونەرلەۋ ونەرلە- 的不定式。

ونەرلى 〈形〉有技术的,有技能的,多才多艺
的,巧手的,有手艺的: ونەرلى دە وجەت 艺高胆
大 / ونەرلى جاستار 有技术的青年 ▲ ونەرلى بالا
سۇيكىمدى. 【谚】有手艺的孩子惹人爱。▲
ونەرلىنىڭ وزەگى تالماس. 【谚】有技艺者不愁
没饭吃。

ونەرلىلىك ونەرلى 的抽象名词。

ونەرمەن 〈名〉手艺人,手工业者。

ونەرمەندىك 〈名〉手艺,技术,技艺。

ونەرپاز 〈名〉① 手艺人,多才多艺的人,技术
高明的人,能手 ② 能歌善舞的人。

ونەرپازدىق 〈名〉技艺,技能,对……专长。

ونەرسىز 〈形〉没有技术的,没有手艺的,笨
手笨脚的。

ونەرسىزدىك ونەرسىز 的抽象名词。

ونەرشى 〈名〉① 技术能手 ② 能歌善舞者。

ٴونجىرعا 见 ٴۇنجىرعا.

ونكەي 见 وڭكەي.

ٴونۋ ٴون- Ⅱ 的不定式。

ونىك 〈形〉茂密的,茂盛的,繁茂的。

ٴونىم 〈名〉① 产品,产量,成品: جالپى ٴونىم
总产量 / ٴسۇت ونىمدەرى 奶制品 / ونەركاسىپ
ونىمدەرى 工业产品 / مال شارۋاشىلىق ونىمدەرى
畜产品 ② 收获,收成: استىقتان مول ٴونىم الۋ
粮食丰收 ③ 效果,效率,收益: ونىك ٴسوزى
قانشالىق ٴونىم بەرەر ەكەن؟ 他的话能有多大
的效果? ▲ ٴونىم ٴبولۋ (年终)分配 ▲ ٴونىم
قۋنى 产值。

ٴونىمدى 〈形〉① 产量高的,有生产效能的,
生产力高的 ② 有效果的,有成效的,有效益
的: ٴونىمدى ەڭبەك 有效的劳动 ③ 长势好
的,茂密的,茂盛的。

ونىمدىك 〈形〉产品的,产量的,收获的。

ونىمدىلىك ① ٴونىمدى 的抽象名词 ② 生产
效能,生产力,生产率 ③ 产量 ④ 效果,效
率: ەڭبەك ونىمدىلىگى 劳动效率。

ٴونىمسىز 〈形〉① 无生产力的,生产效率低
的,产量低的: ٴونىمسىز ٴوندىرىس ورىندارى 生
产效率低的生产单位 ② 徒劳无益的,无效
果的,无结果的,白费的: ٴونىمسىز ەڭبەك 无
效的劳动 ▲ ٴونىمسىز بۇتاقشا 无效分蘖。

ونىمسىزدەن- 〈动〉生产力下降,产量变低,
生产效能低下,没有效果。

ونىمسىزدەنۋ ٴونىمسىز 的不定式。

ٴونىمسىزدىك ① ٴونىمسىز 的抽象名词 ②效
率低,收效低下,无效果。

ٴونىپ-ٴوس- 〈动〉繁 殖,生 长: وسى ارادا
ٴونىپ-وسكەن 土生土长的。

ٴونىپ-ٴوسۋ ٴونىپ-ٴوس- 的不定式。

ٴونىس 〈名〉(草、农作物的)长势,(牲畜等
的)生长,增殖。

：貌相，貌容，容面，庞面 ①〈名〉 I **ٴوڭ**
有没并她 .ونىڭ ٴوڭى ادام قىزىعاتىنداي ەمەس
ٴوڭى ：色气，色脸 ② 。貌相的欢喜人讨
ٴوڭى / 瘦肌黄面 سارعايىپ ارىقتاپ كەتىپتى
能可，好不色气的他 .ناشار، ناۋقاس سەكىلدى
色颜 ٴوڭى اشىق بول ：彩色，色颜 ③ 。病有
▲ 面光，面正（ 的子料 ）④ 料布的颜鲜
▲ 看好得显使 ② 色染，色颜上 ① ٴوڭ بەرۋ
ٴوڭ جوق، ▲ 架吵，脸翻相互 ٴوڭ بۇزىسۋ
，发焕光容 ٴوڭ كىرۋ ▲ 白苍色脸 ٴتۇس جوق
糊模，楚清不 ٴوڭ مەن تۇستەي ▲ 亮漂得显
ٴوڭى ▲ (象长的方对)看细 ٴوڭ توقتاتۋ ▲
得显 ٴوڭى جاس ▲ 来起肃严，色脸变 بۇزىلۋ
改 ② 解曲，曲歪 ① ٴوڭىن اينالدىرۋ ▲ 轻年
▲ 孔面着板，脸翻 ٴوڭىن بۇزۋ ▲ 面换头
▲ 振不神精 ② 看难色气 ① ٴوڭى سولعىن
ٴوڭى ▲ 色退 ٴوڭى ٴتۇسۋ ▲ 熟面 ٴوڭى تانىس
。白苍色脸，色土如面，色人无面 قاشۋ
：(对相想梦，梦与)实事，实现〈名〉 II **ٴوڭ**
？梦作是还，事真是这 ٴوڭىم بە، ٴتۇسىم بە؟
。垫汗，毡汗(的面下垫鞍)〈名〉 III **ٴوڭ**
. II ٴوڭ 见 IV **ٴوڭ-**
.ٴوڭمەن 见 **ٴوڭبەن**
：的外另，的它其，的别 ①〈形〉 **ٴوڭگە**
② 了忘给都的它其 ٴوڭگەنىڭ ٴبارى ۇمىتىلدى
ٴوزىنىڭ دە، ٴوڭگەنىڭ ：己异，人一外另，人别
/人他心关要也己自心关要既 دە قامىن ويلاۋ
走都人别(外以谁了除) ٴوڭگەنىڭ ٴبارى كەتتى
。了
ٴوگىزبەن ：前在抱，前在置横〈动〉 **ٴوڭگەر-**
/ 走驮上背牛在架横羊把(人) قوي ٴوڭگەرۋ
ٴوپ-ۇلكەن بالانى ٴوڭگەرىپ وتىرعانىڭ جاقسى
。好不多里怀在抱还子孩的大么这 ەمەس
。态动使的 ٴوڭگەر- **ٴوڭگەرت-**
。态动使的 ٴوڭگەرت- **ٴوڭگەرتكىز-**
。式定不的 ٴوڭگەر- **ٴوڭگەرۋ**
。态动被的 ٴوڭگەر- **ٴوڭگەرىل-**
。态互交的 ٴوڭگەر- **ٴوڭگەرىس-**
ٴوڭدەۋ تەرى ：工加，成制，造制 ①〈动〉 **ٴوڭدە-**
地土良改 ٴوڭدەۋ جەر ：肥施，良改 ② 革皮制鞣
ٴوڭدەمە ٴسال ەندى ：饰润，色润，改修，饰藻 ③
就色润加稍章文篇这 .بۇل ماقالا بولعانداي
ساراي ：补修，复修，原复 ④ 。了用以可
的殿宫复修 .ٴوڭدەۋ جۇمىسى ٴالى بىتكەن جوق
。工竣有没还程工
。态动被的 ٴوڭدە- **ٴوڭدەل-**
漂得显，美得显 ② 态身反的 ٴوڭدە- ① **ٴوڭدەن-**
ٴوڭدەنىپ ：来起看好，亮 كۇيەۋى كەلگەننەن بەرى
多亮漂得显她，后以来回夫丈她从自 .الىپتى
。了
。态动使的 ٴوڭدەن- **ٴوڭدەندىر-**
。式定不的 ٴوڭدەن- **ٴوڭدەنۋ**
象相，的同相(貌相，相长)①〈形〉 I **ٴوڭدەس**
。的彩色样同，的多不差色颜 ② 的
。态互交的 ٴوڭدە- II **ٴوڭدەس-**
。词名象抽的 I ٴوڭدەس **ٴوڭدەستىك**
。态动使的 ٴوڭدە- **ٴوڭدەت-**
。式定不的 ٴوڭدە- **ٴوڭدەۋ**
土)良改②者造制，者工加 ①〈名〉 **ٴوڭدەۋشى**
整修，家复修 ④ 者改修(的章文) ③ 者(地
。家
(的看好其使时品物某作制)〈名〉 **ٴوڭدەۋىش**
。料材，料颜
美，的亮漂，的看好(貌容) ①〈形〉 **ٴوڭدى**
色颜 ② 子伙小的亮漂 ٴوڭدى جىگىت ：的丽
كيىم ٴوڭدى ادامعا كارى ：的艳鲜，的出突
加 ③。适合不服衣的艳鲜穿人老 .جاراسپايدى
▲ 。子皮的好 .ٴوڭدى تەرى ：的好鞣，的好工
▲ 的秀俊，的俏俊 (ٴجۇزدى) ٴوڭدى اشاڭ 鞣
。的悴憔容面 اش ٴوڭدى
。垫汗，毡汗(的背马贴紧鞍马)〈名〉 **ٴوڭدىك**
些一看好(色颜)，的亮漂较比〈形〉 **ٴوڭدىلەۋ**
。的
，亮漂，观美②词名象抽的 ٴوڭدى ① **ٴوڭدىلىك**
。态美
滑的质变(的壁内囊皮，桶木) ①〈名〉 **ٴوڭەز**
舌) ③ 液脓，脓(的面表口伤) ② 质物的腻
。苔舌 ٴتىل ٴوڭەزى ：苔(的上头
ساباۋ ٴوڭەزدەنىپ ：烂腐，霉发〈动〉 **ٴوڭەزدەن-**
。了霉发囊皮 .كەتىپتى

وځەزدەندىر- وځەزدەن- 。态动使的

وځەزدەنۇ وځەزدەن- 。式定不的

وځەزدى 〈形〉 。的烂腐,的霉发

وځەي- 〈动〉 。发焕光容,亮漂得显,看好得显

وځەيت- وځەي- 。态动使的

وځەيۇ وځەي- 。式定不的

وځەش 〈名〉 ① ,食饮〔转〕 ② 管食,道食
: 饭食 سەن وځەشلىق ئۈشىن قىزمەت ىستەپ
ئجۈرسىلق بە؟ ③ ? 吗作工而饭吃了为是只你
满 : 望欲的婪贪 ونىڭ وځەشىن تولتىرۇ قيىن.
,道食 قىزىل وځەش ▲ 。的难是望欲的他足
▲ 管食 ▲ وځەش سوزۇ 门嗓高提,叫大喊大
وځەشى ▲ وځەشىن ئجبىتۇ 子嗓润,料饮喝
ۋزىلگەنشە ايعايلاۋ 竭力嘶声

وځەشتە- 〈动〉 硬,辩强,竭力嘶声,叫大喊大
: 辩争要 جالعىز ئۆزى وځەشتەپ باسقالارعا ئسوز
بەرمەي قويدى. 不本根叫大喊大个一他是就
。话讲人别让

وځەشتەت- وځەشتە- 。态动使的

وځەشتەۇ وځەشتە- 。式定不的

وځكەي 〈副〉 : 地色一清,是全,全完,地个整
妇是都 وځكەي ايەلدەر / 子孩是全 وځكەي بالا
。女

وځكەځدە- 〈动〉 显作动,拙笨得显,跑地拙笨
: 便灵不得 وگىزدەي وځكەځدەۋ 拙笨样一牛象
。跑地

وځكەځدەس- وځكەځدە- 。态互交的

وځكەځدەت- وځكەځدە- 。态动使的

وځكەځدەۋ وځكەځدە- 。式定不的

وځكي- 〈动〉 : 拙笨又而大高躯身 وځكيگەن
قارا وگىز 。牛黑大

وځكيت- وځكي- 。态动使的

وځكيۇ وځكي- 。式定不的

وځكىلدە- Ⅰ 〈动〉 (牛指)松松垮垮地跑,笨
。拙地跑动

وځكىلدە- Ⅱ 见 ەځكىلدە-.

وځكىلدەت- وځكىلدە- Ⅰ、Ⅱ 。态动使的

وځكىلدەۋ وځكىلدە- Ⅰ、Ⅱ 。式定不的

وځك-وځك: وځك-وځك ەتۋ ① (牛指)松松
垮垮地跑,笨拙地跑动② 见 ەځك-ەځك ەتۋ.

وځمەن 〈名〉 前胸,胸膛 : وق قاسقىسىردىڭ
وځمەنىنە ئتيدى. 子弹打中了狼的前胸 。كوزى
وځمەنىنەن ئوتۋ 目不转睛地看;虎视眈眈▲
ئسوزى وځمەنىنەن ئوتۋ 话语刺伤,语言伤人 ▲
وځمەنىنەن ئوتۋ 击中要害,刺到痛处 。

وځمەندە- 见 وځمەځدە-.

وځمەندەس- وځمەندە- 。态互交的

وځمەندەت- وځمەندە- 。态动使的

وځمەندەۋ وځمەندە- 。式定不的

وځمەڭ: وځمەن قاعۋ ① 横冲直撞,硬要往前
挤 ② 强词夺理,无理嚷嚷 。

وځمەځدە- 〈动〉 横冲直撞,硬要往前挤 :
وځمەځدەمەي كەيىن تۇر 。挤什么,往后靠(站)。

وځمەځدەس- وځمەځدە- 。态互交的

وځمەځدەت- وځمەځدە- 。态动使的

وځمەځدەۋ وځمەځدە- 。式定不的

ئوځسىز 〈形〉 ① 不好看的,不美观的,难看
的,丑的 ② (颜色)暗淡的,不鲜艳的 ③ 无
色的 : ئوځسىز رۋدالار 无色矿物 。

وځسىزدەن- 〈动〉 (面容)变得难看,长得不如
以前 : بالا تۋعاننان كەيىن وځسىزدەنىپ كەتىپتى
生孩子以后不如以前好看了 。

وځسىزدەندىر- وځسىزدەن- 。态动使的

وځسىزدەنۇ وځسىزدەن- 。式定不的

وځسىزدىك ئوځسىز 的抽象名词 。

ئوځۋ ئوڭ- Ⅳ 的不定式 。

وځشەڭ 〈副〉 : 清一色地,全部,完全,都是
وځشەڭ سىلدىر ئسوز 全是好听的空话 。

ئوځىر Ⅰ 〈名〉 ① (衣服的)前襟 ② 襟饰 。

ئوځىر Ⅱ 〈名〉 附近,周围 : قالا ئوځىرى 城
市附近 ③ 地带,地区 : ئبىزدىڭ بۇل وځىردە
مال كوپ. 我们这一带牲畜很多 。

وځىرە- 〈动〉 大哭,号啕大哭,痛哭 : كوزىڭ
جاسىن ئسۇرت، وځىرەمە. 擦干眼泪,不要号
啕大哭 。

وځىرەۋ وځىرە- 。式定不的

وځىرجيەك 〈名〉 胸饰品 。

وځىرلە- 〈动〉 ① 缝(衣服之)前襟 ② 沿着
山的一侧)朝着某个向走去 。 ③ 划分地区,
一块一块(一片一片)的分割 。

وڭىرلەن- وڭىرلە- 的反身态。
وڭىرلەۋ وڭىرلە- 的不定式。
ٶڭى-ٹۇسى 〈名〉① 容貌,面目,长相,相貌 ②颜色,毛色。
ٶپ- 〈动〉亲嘴,吻,接吻: كوكتەمگى سامال وبەدى بەتتەن 春风拂面。
وپكە 见 وكپە.
وپكەلە- 见 وكپەلە-.
وپكەلەس- وپكەلە- 的交互态。
وپكەلەت- وپكەلە- 的使动态。
وپكەلەۋ وپكەلە- 的不定式。
وپكەلى 见 وكپەلى-.
وپكىز- ٶپ- 的使动态。
ٶپتىر- ٶپ- 的使动态。
ٶپ-وتىرىك 〈形〉完全假的,谎谬的,一点也不真实的。
ٶپشىن 〈名〉〈旧〉马被,马披。
ٶر I 〈名〉①上坡道,上坡路和下坡(相对)上 ②坡和下坡: ٶر مەن ٴقىس 上坡 / ٶرگە شىعۋ 上坡高 ②高的,高亢的: ٶر داۋىس 高声 ▲ ٶرگە دومالاۋ 飞黄腾达,走红运,扶摇直上 ▲ ٶرگە سۇيرەۋ 促进,推动,使进步;提拔 ▲ وتىرىك ٴسوز ٶرگە باسپاس.【谚】谎言变不了真理。
ٶر II 〈形〉①固执的,执拗的 ②骄傲的,傲慢的,高傲的 ▲ ٶر كەۋدە 自高自大的,高傲的 ▲ ٶر كوكىرەك 狂妄自大的,妄自尊大的 ▲ ٶر كوڭىل 傲慢的,骄傲的 ▲ ٶر مىنەزدى 脾气固执的。
ٶر- III 〈动〉①(指畜牲)散开,走散,跑散: تۇندە قوي ٶرىپ كەتىپتى. 昨天夜里羊群走散了。 ②显得很多,显得密密麻麻,成群结队: ٶرىپ جۇرگەن ٴبيت 密密麻麻的虱子 ▲ ٶرە باسۋ 有进步,前进 ▲ ٶرە تۇرۋ (تۇرەگەلۋ) 一下子站起来。
ٶر- IV 〈动〉编,编织,编制: شاش ٶرۋ 编辫子 / قامشى ٶرۋ 编皮鞭。
ٶربۋ ٶربى- 的不定式。
ٶربى- 〈动〉①繁殖,增殖,生殖 ②起源于……,来源于…… ③发生,发展;变得复杂

ٶربىت- ... ④杂化 ⑤蠕动,爬动(蚊蝇等密密麻麻地)。
ٶربىگىش 〈形〉繁殖力强的,容易繁殖的。
ٶربىس- ٶربى- 的交互态。
ٶربىت- ٶربى- 的使动态。
ورگىز- ①ٶر- II、III 的使动态 ②赶,放(牲畜)出牧。
ورگىزدىر- ورگىز- 的使动态。
ورگىزىل- ورگىز- 的被动态。
ٶردىر- ٶر- II、III 的使动态。
ورە I 〈名〉①用来晒奶酪、酸奶酪疙瘩等的架子,托架 ②〔转〕思想境界,水平;能力: ورەسى شامالى 思想境界有限的 ③〔转〕规模,大小,范围: بۇل ەكى اۋلانىڭ ورەسى بىردەي. 这两个院落的大小一样。
ورە II 〈名〉绊(马用的)绊索。
ورەكيىز 〈名〉大块毡子,大毡子。
ورەكپۋ ورەكپى- 的不定式。
ورەكپى- 〈动〉①烦心,心烦,心慌,心神不安: باسى اينالىپ، جۇرەگى ورەكپۋ 头昏心烦 ②〔转〕发狂,猖獗,气焰嚣张: ورەكپىگەن جاۋ 猖狂的敌人。
ورەكپىت- ورەكپى- 的使动态。
ورەلە- 〈动〉①将马前后腿绊住 ②〔转〕控制,限制,束缚: ورەلەپ ۇستاۋ 控制在自己手里。
ورەلەن- ورەلە- 的被动态。
ورەلەس- ورەلە- 的交互态。
ورەلەت- ورەلە- 的使动态。
ورەلەۋ ورەلە- 的不定式。
ورەلى I 〈形〉有绊索的。
ورەلى II 〈形〉崇高的,高尚的;意义重大的,很有意义的: ورەلى ارمان 崇高的理想 / ورەلى ماسەلە 重大的问题 / ورەلى ٴىستىڭ ٴورى كوپ 好事多磨。
ورەلىك 〈名〉绊索绳。
ورەم: ورەم قابۋ 〔咒〕活该,该死: ولسە ورەم قاپسىن 该死 / جاۋلار ورەم قاپتى. 敌人被击毙。
ورەن I 〈副〉极为,非常,特别: ورەن جۇيرىك ات 神速的马 / ورەن كۇشتى 力大无比的。

ورەن II 〈名〉① 青年一代,后代: جاس ورەن 青少年 ② 健儿,英雄: وتاندى قورعاعان ورەندەر 保卫祖国的英雄们。

ورەن-جاران 〈名〉① 子孙后代,子子孙孙 ② 狐朋狗党,三朋四友。

ورەن-جاراندى 〈形〉有子孙后代的,后代多的。

ورەك I 〈形〉(指地形)较高的,有一点坡度的,有高坡的。

ورەك II 〈形〉比较傲慢的,有点狂妄自大的;有点固执的。

ورەپكۋ ورەپكى- 的不定式。

ورەپكى- 见 ورەكپى-.

ورەپكىت- ورەپكى- 的使动态。

ورەسكەل 〈形〉① 奇怪的,古怪的,奇异的: ورەسكەل كيىم 奇装异服 / ورەسكەل كەيىپ 古怪的样子 ② 粗鲁的,不礼貌的;过分的: ورەسكەل ٴسوز 粗鲁的语言 ③ 极大的,极为,特别: ورەسكەل اۋىر قاتەلىك 极为严重的错误。

ورەسكەلدەن- 〈动〉显得古怪,显得奇异,显得不顺眼: بۇرىن كورمەگەنگە مە، ايتەۋىر ورەسكەلدەنىپ تۇرادى ەكەن 不知是不是因为以前没有见过,反正看着不顺眼。

ورەسكەلدەندىر- ورەسكەلدەن- 的使动态。

ورەسكەلدەنۋ ورەسكەلدەن- 的不定式。

ورەسكەلدىك ① ورەسكەل 的抽象名词 ② 粗鲁,粗野,无礼 ③ 奇异,奇怪,古怪。

ورەشە 〈名〉(用芨芨草编的)小席子。

ورکەن 〈名〉① 萌芽,幼苗,秧苗,蔓: جاس ورکەن 新苗 / قاۋىن ورکەن جايدى 甜瓜秧向外伸展。② 后代,子孙 ▲ ورکەنى ٴوسۋ ① 子孙满堂 ② 兴旺,发达 ③ 前途辉煌。

ورکەندە- 〈动〉① 生芽,生枝,长芽 ②〔转〕发生,生殖,繁殖,繁衍 ③〔转〕繁荣,昌盛,兴隆,茂盛,兴旺。

ورکەندەت- ① ورکەندە- 的使动态 ② 发展,繁荣: ٴوندىرىستى ورکەندەتۋ 发展生产。

ورکەندەتىل- ورکەندەت- 的被动态。

ورکەندەتۋ ورکەندەت- 的不定式。

ورکەندەۋ ورکەندە- 的不定式。

ورکەندى 〈形〉兴旺发达的,繁荣昌盛的。

ورکەش 〈名〉① 驼峰,(骆驼的)峰肉: ايىر ورکەش 双峰(驼) / قايشى ورکەش 向左右倾斜的驼峰 / تىك ورکەش 直立的驼峰 ② (山)之峰,巅,山顶 ③ (浪)尖,浪峰 ▲ تۇيەگە ٴمىنىپ ورکەشىنە جاسىرىنۋ 骑在骆驼上,藏在骆驼峰里(此地无银三百两) ▲ تۇيەنىڭ ەكى ورکەشىندەي 高大的,高耸的。

ورکەشسىز 〈形〉① 无驼峰的 ② (专指骆驼)瘦弱的,掉膘的。

ورکەشتەن- 〈动〉① (骆驼)长膘,长肥,驼峰竖起 ② (波涛)起伏,(波涛)翻滚,掀起巨浪 ③ 峰峦起伏,(山脉)显得起伏不平。

ورکەشتەندىر- ورکەشتەن- 的使动态。

ورکەشتەنۋ ورکەشتەن- 的不定式。

ورکەشتى 〈形〉① 驼峰的: ٴبىر ورکەشتى 单峰的(骆驼) / قوس ورکەشتى 双峰的(骆驼)。

ورکەشتىك 〈名〉驼峰罩。

ورکەش-ورکەش 〈形〉峰峦起伏的,连绵起伏的: ورکەش-ورکەش تولقىن 滚滚的波涛。

ورلە- 〈动〉① 上升,升高: كوككە ورلەۋ 升向天空 ② 提高,高涨,发展: ەكونوميكالىق ورلەۋ 经济高涨 ③ 往上走,登,爬: تاۋدىڭ توبەسىنە قاراي ورلەپ بارادى 正朝着山顶走去 ▲ توسكە ورلەۋ 攀高峰。

ورلەمە 〈名〉上坡道,上坡路 ▲ ورلەمە توق شەك 〔生理〕升结肠 ▲ ورلەمە ٴتۇيىن 〔天〕升交点。

ورلەن- I 〈动〉固执,执拗,死心眼儿。

ورلەن- II 〈动〉地形显得高,逐渐变得有坡度。

ورلەنۋ ورلەن- I、II 的不定式。

ورلەڭكىرە- 〈动〉再往上走,再往高里爬(登)。

ورلەڭكىرەۋ ورلەڭكىرە- 的不定式。

ورلەس- ورلە- 的交互态。

ورلەت- ورلە- 的使动态。

ورلەۋ ورلە- 的不定式。

ورلىك I 〈名〉〔方〕① 固执行为,执拗脾气,

固执己见 ② 高傲，傲慢。

ورلۇك II 〈名〉 栋梁，正梁。

ورمە 〈形〉 ① 编织的，编结起来的：ورمە قامشى 用皮条编的皮鞭 / ورمە نوقتا 用皮条编成的马笼头 ② 编制物，编成的东西 ▲ ورمە بۇرشاق 〔植〕 云豆 ▲ ورمە سىم ① 交合线 ② 多股线。

ورمەك I 〈名〉 （蜘蛛）网。

ورمەك II 〈名〉 经线团（束）。

ورمەك III 〈名〉 土制织机 ▲ ورمەك ئجىپ 经线 ▲ ورمەك قۇرۇ (جۇگىرتۇ) 操作土制织机。

ورمەكشى I 〈名〉 〔动〕 蜘蛛 ▲ ورمەكشى كەنە 蟏蛸 ▲ ورمەكشى تارىزدىلەر 蛛形纲。

ورمەكشى II 〈名〉 织工。

ورمەلە- 〈动〉 ① 爬，爬往，爬行；攀登：ورمەلەپ ئجۇرۇ 爬行 / اعاشقا ورمەلەۋ 爬树 / تاۋعا ورمەلەۋ 爬山 ② （植物）攀缘，爬蔓，蔓延。

ورمەلەگىش 〈形〉 会爬的，攀缘的，爬蔓的。

ورمەلەس- ورمەلە- 的交互态。

ورمەلەت- ورمەلە- 的使动态。

ورمەلەۋ ورمەلە- 的不定式。

ورمەلەۋشىلىك 〈名〉 爬行主义。

ورمەلەۋش: ورمەلەۋش وسىمدىكتەر 攀缘植物。

ورنەك 〈名〉 ① 花纹，花样，图案，浮雕：قابىرعا ورنەك 壁画 / ورنەك سالۋ 刻划出图案 ② 〔转〕 样板，榜样：باسقالار ىبىزدەن ورنەك الىپ وتىر. 别人在学习我们的榜样。▲ الگەبرالىق ورنەك 代数式 ▲ گەومەتريالىق ورنەك 几何图案装饰 ▲ تالدامالى ورنەك 解析式。

ورنەكتە- 〈动〉 ① 画花纹，绘图案，刻浮雕 ② 装饰，美化，装潢，使美观。

ورنەكتەل- ورنەكتە- 的被动态的。

ورنەكتەن- ورنەكتە- 的反身态。

ورنەكتەس- ورنەكتە- 的交互态。

ورنەكتەت- ورنەكتە- 的使动态。

ورنەكتەۋ ورنەكتە- 的不定式。

ورنەكتى 〈形〉 带花纹的，有图案的，有浮雕的。

ورنەكتىلىك ورنەكتى 的抽象名词。

ئورت 〈名〉 ① 火灾，失火：ئورت ئسوندىرۋ 灭火 / ئورت كەتۋ 起火（失火） / ئورت قويۋ 放火 / ورتتەن ساقتانۋ 防火 ② 〔转〕 烈火，火焰，烽火：توڭكەرىستىك ئورتى 革命的火焰 / سوعىس ئورتى 战火 ③ 〔转〕 忧虑，悲伤，忧伤，痛苦：وزەگىن ئورت شالۋ 万分悲痛 / جۇرەگىنە ئورت سالۋ 造成内心的痛苦 ▲ ئورت سوندىرگىش 灭火机，灭火器 ▲ ئورت ئسوندىرگىش شۇمەك 消火栓 ▲ ئورت ئسوندىرۋ تەحنيكاسى 灭火技术 ▲ ئورت وشىرگەندەي 焦虑不安 ▲ ئورت وشىرگىش 灭火机，灭火器。

ورتە- 〈动〉 ① 放火，纵火，烧焚：كوكىس ورتەۋ 烧焦炭 / كەرپىش ورتەۋ 烧砖 / ئۇي ورتەۋ 放火烧屋 ② 〔转〕 （刺激性之物）使嗓子难受，灼痛，觉得火辣辣 ③ 〔转〕 使心痛苦恼，造成悲痛，引起悲伤 ▲ وزەگىن ورتەۋ ① 辣嗓子 ② 悲痛，悲伤。

ورتەگىش 〈形〉 引起火灾的，造成失火的 ▲ ورتەگىش بومبى 燃烧弹。

ورتەل- ورتە- 的被动态。

ورتەن- ① ورتە- 的被动态 ② 燃烧起来，起火，着火：ورمان ورتەنۋ 森林起火 ③ 发烧，烧得火辣辣：دەنەسى ورتەنىپ جاتىر 发高烧 ④ 〔转〕 冒火，发怒：ورتەنىپ ولە قالۋ 气死 ⑤ 〔转〕 对……发生热爱：سول قىزدى كورگەن جەردەن ورتەنىپ كەتتىڭ بە؟ 你是否一见那个姑娘心里就燃起爱情之火？▲ ئشى ورتەنۋ 嫉妒，眼红。

ورتەندىر- ورتەن- 的使动态。

ورتەنۋ ورتەن- 的不定式。

ورتەڭ 〈名〉 火灾遗址，失过火的地方：ورماندىعى ورتەڭ 林中失过火的地方 ▲ ورتەڭگە ەگىن سالۋ 刀耕火种。

ورتەس- ورتە- 的交互态。

ورتەت- ورتە- 的使动态。

ورتەتكىز- ورتەت- 的使动态。

ورتەۋ ورتە- 的不定式。

ورتەۋشى 〈名〉 放火者，纵火者。

ورتەي 〈形〉和火一样的，象熊熊的烈火 ▲ ورتەي قىزارۋ 显得通红。

ٴورتشى 〈名〉放火者，纵火犯。

ٴورتشىل 〈名〉① 放火者 ②〔转〕战争贩子，战争狂。

ٴورۋ ٴور- Ⅲ、Ⅳ 的不定式。

ٴورۋلى 〈形〉编制好的，编结好的。

ٴورۋشى 〈名〉编织者，编结工人。

ورشەلەن- 〈动〉① 变得更加疯狂，变得更加猛烈：ٴيت ورشەلەنە ٴۋرۋ 狗在狂吠 ② 更加激烈，上劲：ورشەلەنە ەرگەسۋ 吵得面红耳赤。

ورشەلەندىر- ورشەلەن- 的使动态。

ورشەلەنت- ورشەلەن- 的使动态。

ورشەلەنۋ ورشەلەن- 的不定式。

ٴورشۋ 的不定式。

ٴورشى- 〈动〉增长，发展；蔓延，泛滥，流行：جاۋعا دەگەن كەك ونان ارى ٴورشىدى 对敌人的仇恨更加增长 / ٴورت ٴورشي ٴتۇستى. 火烧得更加猛烈。

ورشىگۋ ورشىك- 的不定式。

ٴورشىك- 〈动〉冒火，发怒，怒气冲冲，愤怒；显得更激烈。

ورشىكتىر- ورشىك- 的使动态。

ٴورشىل 〈形〉① 善于爬坡的：ٴورشىل ات 能爬坡的马 ② 好强的，好胜心强的：ٴورشىل ادام 好强的人。

ورشىلدىك 的抽象名词 ② 好胜心理 ③ 高傲，傲慢。

ٴورشىت- ٴورشى- 的使动态。

ورىك 〈名〉〔植〕杏，杏树：ورىك اعاشى 杏树 ▲ اق ورىك 银杏 ▲ تىكەندى قارا ورىك 乌荆子李 ▲ قارا ورىك 乌梅。

ورىك-مەيىز 〈名〉杏和葡萄通称；水果。

ٴورىل ٴور- Ⅳ 的被动态。

ٴورىم 〈名〉① 辫子：شاشتىك ٴورىمى 发辫 ② 编制物，(鞭子的)皮条 ③〔转〕少年，青少年 ▲ كوك ٴورىم 年幼的；青少年。

ورىمدە- 〈动〉① 编制，编结成一根，编织起来 ③ 撕碎，撕烂，撕成一条一条。

ورىمدەي 〈形〉① 年幼的；非常年青的，年青的：ورىمدەي جىگىتتەر العى شەپكە اتتانىپ جاتىر. 年青的小伙子们正在赶赴前线。② 幼嫩的，柔嫩的：ورىمدەي مايسا 幼嫩的苗子。

ورىمدەل- ورىمدە- 的被动态。

ورىمدەس- ورىمدە- 的交互态。

ورىمدەت- ورىمدە- 的使动态。

ورىمدەۋ ورىمدە- 的不定式。

ٴورىم-ٴورىم 〈形〉① 撕成一条一条的，撕得粉碎的，破烂不堪的 ② 血肉模糊的，遍体鳞伤的，皮开肉绽的。

ٴورىمشى 〈名〉编织者，编制能手。

ورىمشىلىك 〈名〉编织业。

ٴورىس Ⅰ〈名〉① 放牧地，草场，牧场：مال ورىستە جايىلىپ ٴجۇر. 牲畜在草场上吃草。② 境界，程度，范围：وي ٴورىسى 思想境界 / جانۋشىلاردىڭ كوركەمونەر ٴورىسى تار 艺术创作家们的创作范围有限 ▲ باعىتتىق ٴورىس 〔数〕向量场 ▲ تەربەلىس ٴورىسى 〔物〕振动场 ▲ ٴورىسى الۋ 开展，展开；泛滥 ▲ ٴورىسى كەڭەيۋ 有活动的余地 ▲ ورىسكە مال جاراسادى، اتقا جال جاراسادى.【谚】有牲畜的草原显得壮观，鬃毛长的马显得漂亮。

ٴورىس Ⅱ 〈名〉(经线的)长度 ▲ ٴورىس ٴجىبى 经线。

ٴورىس- Ⅱ ٴور- Ⅳ 的交互态。

ورىستە- 〈动〉①(畜牲)奔向草场，走到牧草的：مال ورىستەپ بارا جاتىر. 畜牲正朝着牧草地走去。②〔转〕展开，发展，得到推广：سىن مەن ٴوزارا سىن ورىستەدى 批评和自我批评得到开展。

ورىستەگىش 〈形〉能走到牧草地的，爱走动的，不在屋前屋后吃草的。

ورىستەمەلىلىك 〈名〉周延性。

ورىستەس 〈形〉① 牧草地相连的，牧场相近的：ورىستەس قونۋ 居住在牧草地相连的地方。②〔转〕水平差不多的，思想境界相同的。

ورىستەت- ①ورىستە- 的使动态 ② 开展，展开，推广，掀起：جارىستى ورىستەتۋ 开展竞赛。

ورىسەتۋ ورىستەت- 的不定式。

ورىستەتىل- ورىستەت- 的被动态。

ئورىستى 〈形〉① 牧场大的，牧草地多的 ② 范围大的，广阔的 ▲ ئورىستى كەسكىندەمە 〔艺〕透视雕刻。

ورىستىلىك ①ئورىستى 的抽象名词 ② 〔艺〕（绘画）透视，配景 ▲ ورىستىلىك تار （思路，目光）狭隘性。

ئورىسشىل 〈形〉（指牲畜）喜欢到远处（高处）吃草的。

ورىسشىلدىك ئورىسشىل 的抽象名词。

ئورىش 〈名〉 圆皮条。

ئوس- I 〈名〉①〔数，理〕轴，中心线，轴线 ②〔天〕自转（线）轴 ▲ جەردىڭ ئوسى 地轴 ▲ تىك ئوس 〔数〕纵轴 ▲ وسىندە اينالۋ 〔天〕自转。

ئوس- II 〈动〉① 长，生长，成长；增生：سەن قاي جەردە تۋىپ ئوستىڭ؟ 你生长在什么地方？② 增长，增多，增加；壮大，发展：حالىق شارۋاشىلىعىنىڭ كىرىسى ئوستى. 国民收入增加了。③ 增加，加强，增强：جۇرتشىلىقتىڭ ساياسي بەلسەندىلىگى ئوستى. 群众的政治积极性增强了。④（植物）生长，有：سولتۇستىكتە وسپەيتىن وسىمدىك 在北方没有的植物。⑤ 长利息 ▲ اردا ئوسۋ 娇生惯养 ▲ بويى ئوسىپ، بۋعاناسى قاتۋ 长大成人，成熟 ▲ بىرگە ئوسىپ، بىتە قايناسقان 一块长大 ▲ كوڭىل ئوسۋ 振作精神，欢心鼓舞 ▲ ئوسۋ نۇكتەسى 〔植〕生长点 ▲ جاس وسەر، جارلى بايىر. 【谚】年轻的会长大，穷的会变富 ▲ تۇلىك تولدەن وسەدى. 【谚】有了幼畜才有畜群。

وسەك 〈名〉 谣言，谣传，议论（人家的）坏话，诽谤语：وسەك تاراتۋ 散布谣言 / وسەك تاسۋ 传闲话 ▲ وسەك قاشتى البى 流言蜚语 ▲ وسەككە تاڭۋ （وسەك تاعۋ）诽谤，造谣中伤。

وسەك-اياڭ 〈名〉 谣言，谣传，流言蜚语：وسەك-اياڭ تاراتۋ 散布流言蜚语 / وسەك-اياڭ تاراتىپ جۇرتتى ازدىرۋ 造谣惑众。

وسەك-جالا 〈名〉 诽谤，诽语，造谣中伤。

وسەكقۇمار 〈形〉 爱传谣言的，好挑是非的，爱讲（别人）坏话的。

وسەكقۇمارلىق وسەكقۇمار 的抽象名词。

وسەكتە- 〈动〉 讲人坏话，制造是非，挑拨是非，造谣中伤：ولاردا جۇمىس جوق، ولدى وسەكتەيدى دە وتىرادى. 他们闲坐着无所事事专讲别人的坏话。

وسەكتەۋ وسەكتە- 的不定式。

وسەكشى 〈名〉 制造是非的人，挑拨是非者，造谣者。

وسەكشىل 〈形〉 挑拨是非的，传谣言的，传播流言蜚语的。

وسەكشىلدىك وسەكشىل 的抽象名词。

وسيەت 〈名〉① 遗训，遗教，遗嘱，遗言 ② 教训，教导，训导 ▲ وسيەت ايتۋ （قالدىرۋ）遗言，嘱咐，留下遗言。

وسيەتتە- 〈动〉① 遗言嘱咐，留下遗嘱：وقىمىستى شاكىرتتەرىنە ۇزدىكسىز زەرتتەۋدى وسيەتتەپ ەدى. 学者遗言嘱咐学生们继续研究。② 教导，教训，训导：دۇرىس جولدى وسيەتتەۋ 指导真正的道路。

وسيەتتەۋ وسيەتتە- 的不定式。

وسيەتشى 〈名〉① 立遗嘱的人 ② 教导者，训导者。

وسيەتشىل 〈形〉 喜欢教育人的，处处训导别人的，以教育者自居的。

وسيەتشىلدىك وسيەتشىل 的抽象名词。

وسكەلەڭ 〈形〉① 长得高的，长得长的，茂密的：بيىك-بيىك بوي سالعان وسكەلەڭ وسىمدىكتەر 长得高而茂密的植物 ② 繁殖力强的，繁殖力大的；结果实多的：ئۇي قويانى وسكەلەڭ كەلەدى. 家兔的繁殖力大。③ 迅速的，得到进步的：وسكەلەڭ ئوندىرىس 发展迅速的生产 ④ 高尚的，崇高的：وسكەلەڭ رۋح 崇高的精神。

وسكەلەڭدەۋ 〈形〉① 长得较高的，长得长些的；比较密的 ② 繁殖力较强的 ③ 发展较迅速的，进步较大的。

وسكەلەڭدىك ①وسكەلەڭ 的抽象名词 ② 繁殖和；繁盛，生长速度。

وسكىن 〈名〉 萌芽，新芽，嫩芽 ▲ جاس وسكىن 青少年。

وسكىنده- 〈动〉萌动，萌发。

وسكىنده‌ۋ وسكىنده- 的不定式。

وسكىنشه 见 وسكىن.

وسكىش 〈形〉长得快的，繁殖力强的，生长迅速的；容易长的，适应力强的。

وسپه 〈名〉〔医〕瘤子，肿瘤。

ٴوسپىرىم 〈名〉少年，小孩儿：وسپىرىمدەردى تاربيەلەۋ 培养少年。

ٴوستۋ ٴوستى- 的不定式。

ٴوستى- 〈动〉就这样做，如此去做：ٴوستىپ جاساسا كورىنىسكە جاقسى 照这样做显得好看 / وعان ٴوستىپ ايت. 你跟他就这么说。

وستىك I 〈形〉轴的，中心的 ▲ وستىك ۆەكتور 轴矢量 ▲ وستىك قاتىناس 轴比 ▲ وستىك قيما 轴向断面。

وستىك II 〈名〉轴，轴性。

ٴوسۋ ٴوس- II 的不定式。

وسىك 〈形〉繁茂的，茂密的；长得高的。

ٴوسىم 〈名〉① 增长额，增加额，增长率，生长量：ادام ٴوسىمى 人口的增长 / بيىل مال ٴوسىمى تەز. 今年畜群增长得快。② 利息，赢利：ٴوسىم الۋ 收利息 / ٴوسىمى جوعارى 利息高。

ٴوسىمدى 〈形〉① 增长率高的；生长快的，容易繁殖的：ەشكى قويعا قاراعاندا ٴوسىمدى كەلەدى. 山羊比绵羊繁殖得快。② 有利息的，有赢利的：تومەن ٴوسىمدى قارىز اقشا 低息贷款。

وسىمدىك 〈名〉植物：وسىمدىك علىمى 植物学 / وسىمدىك مايى 植物油 / وسىمدىكتەر باعى 植物园 / ٴبىر جىلدىق وسىمدىك 一年生植物 / كوپ جىلدىق وسىمدىك 多年生植物 ▲ اۋا قورەكتى وسىمدىكتەر 气生植物 ▲ بوياۋ وسىمدىكتەر 染料植物 ▲ ەكپە وسىمدىكتەر 栽培植物 ▲ سور وسىمدىكتەرى 盐碱地植物 ▲ سۇلاما ساباقتى وسىمدىكتەر 藤本植物，匍匐植物 ▲ تاۋ وسىمدىكتەرى (某地区的)植物群，山地植物 ▲ تومەنگى ساتىداعى وسىمدىكتەر 叶状植物，藻菌植物 ▲ ۇيتپا وسىمدىكتەر 麻药植物。

وسىمدىكسىز 〈形〉不长植物的，没有植物的。

وسىمدىكتىك 〈形〉植物的，植物性的；由植物构成的：وسىمدىكتىك قورەك 植物性营养 ▲ وسىمدىكتىك نەرۆ 〔生理〕植物性神经，自主神经。

وسىمدىلىك 〈名〉① 生产率，产量 ② 繁殖力，增殖率。

ٴوسىمقور 〈名〉放债者，高利贷者。

ٴوسىمقورلىق 〈名〉高利贷：وسىمقورلىقتى جويۋ 消灭高利贷 / وسىمقورلىقپەن قاناۋ 高利盘剥 / ساۋدا ٴوسىمقورلىعى 商业高利贷。

ٴوسىمتال 〈形〉繁殖力强的，容易繁殖的，迅速生长的：ٴوسىمتال مال 繁殖力强的牲畜 / ٴوسىمتال داقىل 生长迅速的作物。

ٴوسىمتالدىق ① ٴوسىمتال 的抽象名词 ② 生殖力，生殖能，增殖率。

وسىڭكى 〈形〉① 长得高的，长得长的，茂密的：ٴشوپ وسىڭكى شىعىپتى. 草长得茂密。② 〔转〕高兴的，舒畅的，愉快的：جاقىننان بەرى ونىڭ كوڭىلى وسىڭكى. 近来他的心情很愉快。

وسىڭكىرە- 〈动〉① 长高一些，长得长一些，长得大一些 ② 有所发展，有所增长。

وسىڭكىرەۋ وسىڭكىرە- 的不定式。

ٴوسىپ-ٴون- 〈动〉生长，繁殖，生殖：مال دا، جان دا ٴوسىپ-ٴوندى. 人畜两旺。

ٴوسىپ-ٴونۋ ٴوسىپ-ٴون- 的不定式。

ٴوسىپ-ٴونۋشىلىك 〈名〉繁殖，繁荣，兴旺。

ٴوسىپ-ٴوربۋ ٴوسىپ-ٴوربى- 的不定式。

ٴوسىپ-ٴوربى- 〈动〉繁殖，繁衍，滋长，滋蔓。

ٴوسىر- ① ٴوس- II 的使动态 ② 养，培养，培植，养殖，育：گۇل ٴوسىرۋ 养花 / بالا-شاعا ٴوسىرۋ 养儿育女 / ٴوسىرىپ جەتكىزۋ 养大成人 ③ 饲养，喂养：تاۋىق ٴوسىرۋ 养鸡 / مال ٴوسىرۋ 饲养牲畜 ④ 提拔：جاس كادرلاردى ٴوسىرۋ 提拔青年干部 ⑤ 提高，增加：وقۋشىلاردىڭ ٴبىلىمىن وسىرۋگە كوڭىل ٴبولۋ كەرەك. 应该注意提高学生的文化水平。⑥

مالشلاردىك شارۋاسن：达发使，荣繁使，展发
وسىرۋگە كومەك بەرۋ كەرەك. 民牧助帮该应
产生展发 。▲ ۇش بالانى وسىرگەنشە ۇش
شاھار اپات بولادى.【谚】 子孩个三育养， 造可
。难灾大莫成

وسىرگىز- ۇوسىر- 态动使的。

ۇوسىرۋ ۇوسىرۋ 式定不的。

ۇوسىرۋشى 〈名〉 者育养，者养饲，者植培，培
者养：گۇل ۇوسىرۋشى 匠花养。

ۇوسىرىل- ۇوسىر- 态动被的。

ۇوت Ⅰ 〈名〉 胆，汁胆，胆苦：ۇوت قابى 囊胆 /
ۇوت جولى 道胆 ▲ ۇوت ايدايتىن دارىلەر 胆利
药 ▲ ۇوت جاسىل زاتى 素绿胆 ▲ وتكە تاس
بايلانۋ 石结胆 ▲ ۇوت سارى زاتى 素黄胆 ▲
ۇوت تاسى 石胆 ▲ ۇوتى جارىلۋ 恼根，愤怒，发
脾气 ▲ ۇوت قابىنىك قابىنۋى 炎囊胆 ▲ ۇوت
قىزىل زاتى 素红胆。

ۇوت Ⅱ 〈名〉 ……（的过通）地方，……（的）
口，……之下，……旁边：جەل ۇوتى 风口（向
坡风）/ كۇن ۇوتى 烈日下 / وت ۇوتى 火焰
前。

ۇوت- Ⅲ 〈动〉 ① 走过，通过，驶过：كوپىردەن
وتۋگە بولادى 可以从桥上走过去 / ەكى
ساعاتتان كەيىن قايىق وزەننەن وتەدى. 两个小
时以后小船将通过江河。/ ۇوزىنىڭ ەسىگىنىڭ
الدىنان وتە شىعۋ 驶过自己的家门 ② 过去；消
失，逝去：بىلىنبەي جاز وتە شىقتى. 不知不觉
地夏天已经过去了。③ 渐渐地过去，渐渐
地消失：باستىڭ اۋرعانى ۇوتىپ كەتتى. 头不再
疼了。④ 穿过，透过，通过，渗透，透漏，漏过
穿通：وق وكپەدەن ۇوتىپ كەتتى. 弹丸打穿
了肺部。/ شەگە وتپەيدى. 钉子不透过去。/
مىنا ۇجىپ ينەنىڭ كوزىنەن وتپەيدى 这根线穿不
过针眼。⑤ 掠过，突然闪现：بالالىق شاقتىڭ
كورىنىسى كوز الدىنان ۇوتۋ 孩提时的景象在
眼前掠过 ⑥ 接受，受经：سىناقتان ۇوتۋ 经受
考验 ⑦ 变为锋利，变得快：قايىراسا دا وتپەيتىن
پىشاق. 怎么磨也是钝刀子 ⑧ 教，讲授：
سابلق ۇوتۋ 上课 ⑨ 畅销，销路广：بۇگىن قوي
ەتى ۇوتىپ، سيىر ەتى وتپەي قالدى. 今天羊肉

畅销，牛肉卖不出去。⑩ 超过，超越，胜过：
ونان جۇيرىك وتپەيدى. 谁都没有他跑得快。▲
ابى ۇوتۋ 事后，过后)感到不必可缺，感到重
要 ▲ الدىنان ۇوتۋ 尊敬 ▲ الدىنان كەسىپ وتپەۋ
① 提醒，告诫，警告 ② 道歉，请求谅解 ▲
دۇنيەدەن ۇوتۋ 离世，去世，逝世 ▲ ينە كوزىنەن
وتكەندەي 身材苗条的，漂亮的 ▲ ۇيت تۇمسىعى
وتپەيتىن 湿透，渗透 ▲ سۋ ۇوتۋ 受寒，冻坏 ▲
سىز ۇوتۋ 受潮，反潮 ▲ ۇسوزى ۇوتۋ ① 说话
灵，话起作用 ② 恶语伤人 ▲ تاياق ۇوتۋ 打痛，
破打得难受 ▲ تەسىپ وتەتىن كەرنەۋ 〔物〕击
穿高压 ▲ ۇتىل ۇوتۋ 用难听的话骂人 ▲
نزاسى ۇوتۋ 欺人太甚 ▲ س ۇوتۋ 中煤气 ▲
ۇش ۇوتۋ 腹泻 ▲ قورلىعى ۇوتۋ 受尽欺凌 ▲
وتكەن جولى 上次，上一回 ▲ وتكەن شاق 〔语〕
过去时 ▲ ينە وتكەن جەردەن ۇجىپ وتەر.【谚】
能穿针的地方也能穿线。▲ ۇسوز سۇيەكتەن
وتەدى، تاياق ەتتەن وتەدى.【谚】 恶语能伤心，
棍棒只能伤皮肉。

وتە Ⅰ 〈副〉 很，太，非常，特别，十分：وتە
قولايلى 很方便 / وتە از 太少 / وتە كورىكتى
非常漂亮 / ماعىناسى وتە تەرەڭ ۇسوز 意义特
别深刻的话。

وتە- Ⅱ 〈动〉 ① 服（满），执行，履行，尽到：
اسكەرلىك مىندەتىن وتەۋ 服兵役 / وتەۋگە
ۇتيىستى بورىش. 应尽的责任 ② 归还，还偿，
抵偿：ول قارىزىن ۇالى وتەپ بولعان جوق 他还
没有还清债务。/ ەڭبەكتى وتەمەيدى 不得偿
失。

وتەل- ① وتە- Ⅱ 的被动态 ② 补偿，抵补；弥
补：شىعىن وتەلىپ قالار. 亏损将会得到补偿。

وتە-موتە 〈副〉 特别，尤其：ول وتە-موتە گۇلدى
ۇناتادى. 他尤其是喜欢花儿。

وتەس- وتە- Ⅱ 的交互态。

وتەت- وتە- Ⅱ 的使动态。

وتەتكىز- وتەت- 的使动态。

وتەۋ وتە- Ⅱ 的不定式。

وتكەل 〈名〉 ① 渡河点，渡口，渡头：وتكەلگە
جەتكەنشە ۇالى تالاي جەر بار. 离渡口还有相当
远的距离。② 〔转〕关，关口：قيىن وتكەل 难

关/ حانزۋ ٴتىلىن يگەرۋ ٴۇشىن كوپتەگەن وتكەلدەن وتۋگە تۋرا كەلەدى 要精通汉语须过不少难关。▲ وتكەل بەرۋ 能渡过，能涉过。

وتكەلەك 〈名〉① 数数儿或驯服牲畜时用的木制栏杆 ② 遂道 ③〔转〕窘境，难关。

وتكەلەك 〈名〉难关，关口，障碍。

وتكەن-كەتكەن 〈形〉① 过去的，已往的，曾经发生过的：وتكەن-كەتكەندى ەسكە ٴتۇسىرۋ 回忆往事 ② 来来往往的，路过的：وتكەن-كەتكەندەر تولاستامادى. 来来往往的人络绎不绝。

وتكەر- 〈动〉① 经历，经过，经办：جاپالى ٴومىردى باستان وتكەرۋ 经历艰苦的生活 / سەن تالاي جۇمىستى قولىڭنان وتكەردىڭ عوي. 你经手了许多事情。② 交代，移交，交卸：سەن بۇل ىسكە ارالاسپاي باسقالارعا وتكەرىپ بەر. 这件事你不要参与，把它移交给别人。③ 补偿，抵偿，弥补：ٴوز ەڭبەكپەن وتكەرۋ 以自己的劳动抵偿。

وتكەرمە I 〈名〉① 用以通行的地方，(矿里的)人行道 ② 天桥，吊桥。

وتكەرمە II 〈名〉（系，拴绳索的一种方法）活结法，活扣。

وتكەرۋ وتكەر- 的不定式。

وتكەرىل- وتكەر- 的被动态。

وتكىز- ① ٴوت- II 的使动态 ② 放行，给……让路，让……走过去：بالالاردى الدىڭعى جاقا وتكىزىپ جىبەرىڭدەر. （你们）让孩子们到前边去。③ 渗进；透过；滤过，漏过；浸润：ستىق وتكىزىپ داۋلاۋ 透热疗法 ④ 错过，误，放过：سەندەر ماشينانى وتكىزىپ الىپ جۇرمەڭدەر. 你们不要误车。⑤ 穿入，塞入，伸入：اياعىڭدى ۇزەڭگىگە وتكىز. 你把脚伸入镫里。⑥ 传，传导：ستىق وتكىزۋ 传热 ⑦ 交代，移交：ول قىزمەتىن باسقاعا وتكىزىپ بەرىپتى. 他把工作移交给别人了。▲ كۇن وتكىزۋ 度日，混日子 ▲ سىناننان وتكىزۋ 考验，检验 ▲ ٴسوز وتكىزۋ 用话刺激，挖苦 ▲ بوس وتكىزۋ ٴومىردى اقىماقتا كوڭىلدى.【谚】虚度年华是蠢人的乐趣。

وتكىزگىش 〈名〉传导，具有导电（热）性能，有传导作用 ▲ جارتىلاي وتكىزگىش 半导体。

وتكىزگىشتەر 〈名〉导体，传导体。

وتكىزگىشتىك 〈名〉传导性，传导率，传导作用。

وتكىزدىر- وتكىز- 的使动态。

وتكىزۋ وتكىز- 的不定式。

وتكىزىل- وتكىز- 的被动态。

وتكىنشى 〈形〉① 过渡的，转瞬即逝的：وتكىنشى ٴداۋىر 过渡时期 ② 走过的，过路的，行路的，来来往往的：كۇندىز وتكىنشىلەر وتە كوپ. 白天来往的人很多。③〔气〕阵雨：وتكىنشى قازىر توقتايدى. 这场阵雨一会儿就停。

وتكىر 〈形〉① 快的，锋利的，锐利的：وتكىر پىشاق 快刀 / وتكىر تۇياق 锋利的爪子 ②〔转〕敏锐的，犀利的：وتكىر كوز 敏锐的眼睛（犀利的目光）③〔转〕尖锐的，激烈的，强烈的，紧张的：تاپتىق وتكىر كۇرەس 尖锐的阶级斗争 ④〔转〕辛辣的，尖刻的：وتكىر سىقاق 辛辣的讽刺 ⑤ 胆大的，敢说敢干的，果敢的：وتكىر بالا 胆大的孩子 ④〔化、技〕苛性的，侵蚀性的：وتكىر بۋ 苛性气 ⑤ 急性的，剧烈的，厉害的：وتكىر سوقىر شەك قابىنۋى 急性阑尾炎。

وتكىرلە- 〈动〉磨利，磨快，使锋利：ۇستارانى وتكىرلەۋ 磨剃刀。

وتكىرلەن- وتكىرلە- 的被动态。

وتكىرلەت- وتكىرلە- 的使动态。

وتكىرلەۋ I 〈形〉① 比较快的，较锋利的：مىنا پىشاق انا پىشاقتان وتكىرلەۋ ەكەن. 这把刀子比那把刀子快些。

وتكىرلەۋ II وتكىرلە- 的不定式。

وتكىرلىك ① وتكىر 的抽象名词 ② 快，锋利，③ 尖锐，辛辣的程度 ④ 锐利，敏锐 ⑤ 大胆，果敢，果断。

وتكىسىز 〈形〉不能通行的，走不过去的，不能穿行的：ادام وتكىسىز ساز 人走不过去的沼泽地 / جان وتكىسىز ورمان. 茂密的森林。▲ اراسىنان قىل وتكىسىز 亲密无间的 ▲ ٴيت

。的密茂 (مۆرنى) وتكسز تۆمسعى
段阶间中，的间中，的渡过 ①〈形〉 **وتپەلى**
堂过，的堂穿 ② 期时渡过 وتپەلى ٴداۋىر ：的
وتپەلى ▲ 风堂穿 وتپەلى جەل ：的通穿，的
曲介 وتپەلى جول ▲ 音介〔语〕 داۋىستى دىبىس
。线曲导，线
وتپەس پىشاق ：的钝，的快不 ①〈形〉 **وتپەس**
：的气骨有没，的有没都气勇点一 ② 子刀钝
人的气骨有没于对 ！وتپەس ادامعا نە امال بار
▲ وتپەس پىشاق قول كەسەر． ！子法么什有
。快手拉子刀钝【谚】
。管胆 وتتەك جول ：的汁胆，的胆〈形〉 **وتتەك**
。式定不的 Ⅲ -ٴوت **ٴوتۋ**
。望愿，求要，求请，求恳〈名〉 Ⅰ **ٴوتىل**
ايتىپ ▲ 态动被的 Ⅲ - ٴوت Ⅱ **ٴوتىل-**
。的说所上如，的到提，的到说(边前) وتىلگەن
قازىر ：额售销，率售销，路销〈名〉 **ٴوتىم**
在现 ٴوتىمى جوعارى دىبىس العىش بولىپ تۇر．
。快售销 ٴوتىمى تەز / 。机音录是的高率售销
场市有，的广路销，的销畅 ①〈形〉 **ٴوتىمدى**
/ 货销畅 ٴوتىمدى بۇيىمدار ：的行流；的
ساۋداسى ٴوتىمدى / 隆兴意生 بازارى ٴوتىمدى
用作起，的用作生发 ② (的销畅)的广路销
ٴسوزى بالاعا مۇعالىمنىڭ ：的能效有，的
老子孩对 اكە-شەشەگە قاراعاندا ٴوتىمدى بولادى．
。用作起更话的母父比话的师
，路销 ② 词名象抽的 ٴوتىمدى ① **ٴوتىمدىلىك**
。能效，用作 ③ 度程之销畅，额售销
有没，的低量售销，的销滞 ①〈形〉 **ٴوتىمسىز**
用管不，的能效有没，的用作起不 ② 的场市
。的
。词名象抽的 ٴوتىمسىز **وتىمسىزدىك**
مىندەت ：求要，求恳，求请〈动〉 **ٴوتىن-**
。务任给求请 بەرۋدى ٴوتىنەدى
。态动使的 -ٴوتىن **ٴوتىندىر-**
。式定不的 -ٴوتىن **ٴوتىنۋ**
。者请申，人求请〈名〉 **ٴوتىنۋشى**
ٴوتىنىش ：请申，求恳，求请 ①〈名〉 **ٴوتىنىش**
جوعارى ：书请申，文呈 ② 书请申写 جازۋ
。书请申递级上给 ورنعا ٴوتىنىش بەرۋ

所有，的人于助求，的求恳〈形〉 **ٴوتىنىشتى**
恳有出看以可 ٴوتىنىشتى الپەت بايقالادى ：的求
。子样的求
求 ② 词名象抽的 ٴوتىنىشتى ① **وتىنىشتىلىك**
。(境处的)人于求恳，人于助
荒，的唐荒，的伪虚，的假 ①〈形〉 **وتىرىك**
病装 وتىرىك اۋرۋ / 言谎 وتىرىك ٴسوز ：的谬
وتىرىكتى ▲ 谎说 وتىرىك ايتۋ ：话假，言谎 ②
▲ 儿眼有子鼻有得说话谎 ٴتۇندىرىپ ايتۋ
有煞 وتكىرىكتى شىنداي، اقساقتى تىڭداي سوعۋ
▲ 歌谎 وتىرىك ولەڭ ▲ 真乱假以，事介
دوستىڭا وتىرىك ايتپا، دۇشپانىڭا سىرىڭدى ايتپا.
▲ 。情真吐勿人敌对，话假说莫友朋对【谚】
وتىرىك دەگەن دۇشپان بار، وتقا سۇيرەپ سالادى.
。炕火进拖你把会它，人敌如犹言谎【谚】
分水定一有，的实真太不〈形〉 **وتىرىكتەۋ**
。的信轻可不，的
。语蜚言流，传谣，言谎〈名〉 **وتىرىك-وسەك**
爱① 人的谎说好，者谎撒①〈名〉 **وتىرىكشى**
ٴوزىن وتىرىكشى الدىمەن ▲ 的谎说好，的谎撒
。己自骗先首人的谎说【谚】 الدار.
人的谎说【谚】 وتىرىكشىنىڭ شىن ٴسوزى زايا.
。用信无
伪虚；的谎说好，的谎撒爱〈形〉 **وتىرىكشىل**
。的
骗欺，性伪虚，谎撒好〈名〉 **وتىرىكشىلىك**
。性
分难假真，的假假真真〈形〉 **وتىرىك-شىندى**
。的
الۋ ٴوش ：根仇；忿激，根愤 ①〈名〉 Ⅰ **ٴوش**
تاپ ：的意敌有怀，的根仇有 ② (仇复)复报
贪 ③ 。们我根仇人敌级阶 جاۋى بىزگە ٴوش.
وله تاتتىگە ：的……爱，的……好，的……
ٴوش. 。西东甜吃爱他 ▲ وزىندا ٴوشى، قىسقادا
，冤无日往，仇无世后，冤无世前 كەگى جوق.
ٴوش. جەرگە قورىعان ٴيت ▲ 。仇无日近
。方地的赶被在守欢喜狗【谚】
شام ٴوشىپ ：灭熄，灭 ①〈动〉 Ⅱ **ٴوش-**
熄在火 قالدى. / وت ٴوشىپ بارادى. 。了灭灯
جازۋ كوپ ：糊模得变；失消，掉磨 ② 。灭

ٴوشىپ قالىپتى. 好多字看不清了。③ 渐消，
凋落：ٴومىتى ٴوشۋ 希望渐微 ④ 灭亡，消亡，
死去：وشكەن قۇربان، اقىقان جاس ەسسىگدە
شىعار. 你会记得死去的烈士和流的眼泪。⑤
消电〔物〕消电离电势，消电离电位。▲ وكپەسى
ٴوشۋ 累得喘不过气来，精疲力尽 ▲ وشىر
قوزعالىس 停止出声，不作声，不吭声，沉默起
来，沉寂下来 ▲ ٴوشۋ ٴوزنى 〔物〕阻尼运动 ▲
وشەتىن تەربەلىس 〔物〕振荡衰减。

وشەرىك 〈名〉〔文艺〕特写，随笔。

وشكىن 〈形〉① 模糊不清的 ②（颜色）暗淡
的，不太鲜艳的，素的。

وشكىندەۋ 〈形〉① 有些模糊的，不够清楚的
②（颜色）暗淡的，不鲜艳的，素的。

ٴوش-قاس 〈名〉仇恨，怨恨：ٴوش-قاس بولۋ
结仇。

وشپەيتىن 〈形〉① 不灭的，老是烧着的，永不
熄灭的 ② 不会被磨掉的，不会蹭掉的 ▲
وشپەيتىن تولقىن 〔物〕无阻尼电波。

وشپەندەس- 见 وشتەس-.

وشپەندەسۋ وشتەس- 的不定式。

وشپەندى 〈形〉抱有敌意的，有仇的，敌视的，
敌对的。

وشپەندىك 见 وشپەندىلىك.

وشپەندىلىك 〈名〉敌意，敌视，敌对，仇恨，仇
视。

وشپەنشىلىك 见 وشپەندىلىك.

وشپەس 〈形〉不灭的，不会被磨掉的，永不消
失的：وشپەس ٴوش، كەشپەس كەك 新仇旧恨。

وشتەس I 〈形〉彼此敌对的，相互仇视的，彼
此有仇根的。

وشتەس- II 〈动〉为敌，结仇，敌对，仇视：
وشتەسكەن ادامىنا قاستاندىق جاساۋ 陷害仇人。

وشتەستىك 〈名〉敌视，敌意，仇恨。

وشتەستىر- وشتەس- II 的使动态。

وشتەسۋ وشتەس- II 的不定式。

وشتىك 〈动〉① 仇恨，敌视，敌对行为 ② （
过分的）爱好，嗜好，贪图。

ٴوشۋ ٴوش- II 的不定式。

وشىگۋ وشىك- 的不定式。

وشىك- 〈动〉① 仇恨，记恨，仇视：ول ساعان
ولەردەي وشىگىپ العانىنان ساۋ ما؟ 他是不是非
常恨你？② 发狠，非常凶狠：وشىگە شابۋىل
جاساۋ 发动猖狂的进攻。

وشىكتىر- ①وشىك- 的使动态 ② 引起愤恨，
激起仇恨；刺激，挑拨。

وشىكتىرۋ وشىكتىر- 的不定式。

ٴوشىر- ①ٴوش- II 的使动态 ② 熄灭，按熄，
吹灭；关：شام ٴوشىرۋ 熄（关）灯 ③ 擦掉，涂
去，抹掉：جازۋ ٴوشىرۋ 把字涂掉 ④ 使丧身，
夺取生命，除掉 ▲ ٴوزنىن ٴوشىرۋ 使哑口无
言，使不说出话。

وشىرگىش 〈名〉橡皮，黑板擦 ▲ ٴورت
وشىرگىش 灭火器。

وشىرەت 见 كەزەك.

ٴوشىرت- ٴوشىر- 的使动态。

وشىرتكىز- ٴوشىرت- 的使动态。

ٴوشىرۋ ٴوشىر- 的不定式。

ٴوشىرىل- ٴوشىر- 的被动态。

ٴوشىرىس- ٴوشىر- 的交互态。

پ

پ 哈萨克文字母表中的第二十个字母。

پا I （疑问语气词），见 پا سول الىپ پا؟ 是他拿了吗？

پا II 〈叹〉（表示惊异，欣喜，赞叹等感情）啊，呵，呀，噢：پا، قانداي سۇلۋ ەدى! 呵，多么美丽！

پاۋيان 〈名〉〔动〕狒狒。

پاعال 〈名〉〔方〕棉桃壳。

پادا 〈名〉〔方〕（牛、羊）群，一群。

پاداشى 〈名〉（代人放牧的）放牧人。

پاديشا 〈名〉［波］皇帝，国王，君主。

پازىل 〈名〉［阿］美德，品德，品质。

پاي I 〈名〉①（应得的）一份：تويدىڭ پايى 喜事中应得的一份 ② 股，股份，股金：پاي قوسۋ 入股 / ونىڭ قانشا پايى بار؟ 他有多少股份？

پاي II 〈叹〉（表示惊异，赞叹，埋怨等意）呵，嘿，哎哟，啊，噢，呀：پاي، نەتكەن شابىستى ات ەدى! 嘿，这匹马跑得真快！

پايا 〈名〉［波］（植物之）茎。

پايعامبار 〈名〉［阿］〔宗〕圣人，先知。

پايعامبارداي 〈形〉象圣人一样的：پايعامبارداي كورۋ 象圣人一样看待。

پايعامبارلىق پايعامبار 的抽象名词 ▲ پايعامبارلىق ەتۋ ① 预言 先见之明 ② 神启。

پايدا 〈名〉［阿］① 赚的钱，收入，利钱，利润；剩余：جىلدىق پايدا 年的收入 / جوعارى پايدا 高额利润 ② 好处，益处，利益；用处；效益，效用：وتىرىك ايتىپ نە پايدا؟ 撒谎有什么好处？ / كوپكە پايدا 对大家有利 / ٴبىر پايداسى تيەر 会有用处 ▲ باس پايدا 私利 ▲ نە پايدا 有什么好处，有什么用，有什么必要 ▲ پايدا الۋ 获利，得到好处，占便宜，赢利 ▲ پايدا بولۋ 出现，发生，呈现 ▲ پايداسىن كورۋ 得到好处 ▲ پايدا تابۋ 获得利益，谋利，得到好处 ▲ پايداعا اسۋ 变为有用，发挥作用，生效，见效 ▲ پايداعا شاش ەتكەن باتۋ 得到极大的好处 ▲ پايدا كورۋ (تابۋ) 获利，占便宜，得到好处 ▲ پايدا قىلۋ 有好处，起效，有效果 ▲ پايداسى ٴتيۋ 有好处，给予帮助 ▲ پايدانىڭ زورى — دوس ٴۇشىن شەككەن زيان. 【谚】高不过舍命陪君子。

پايدا-زيان 〈名〉利害，损益。

پايداكوس 〈形〉唯利是图的，爱占便宜的，自私自利的。

پايداكۇنەم 〈形〉爱占便宜的，自私自利的，图谋私利的，唯利是图的。

پايداكۇنەمدىك پايداكۇنەم 的抽象名词。

پايداقور 〈形〉爱占便宜的，贪图私利的，自私自利的，利欲熏心的。

پايداقورلىق پايداقور 的抽象名词。

پايداقۇمار 见 پايداقور.

پايداقۇمارلىق پايداقۇمار 的抽象名词。

پايدالان- 〈动〉① 利用，使用，运用，采用，应用：ورايدان پايدالانۋ 利用机会 / باسقالاردىڭ تاجىريبەسىنەن پايدالانۋ 采用别人的经验 ② 参考，参照：حابارلارى پايدالانۋ 参考消息 ③ 占据，剥削；滥用：ەلدىڭ ەڭبەگىنەن پايدالانۋ 剥削他人的劳动 / جولداستاردىڭ سەنىمىنەن پايدالانۋ 滥用同志们的信任 ④ 趁：ابايسىزدىقتان پايدالانۋ 趁其不备。

پايدالانعىش 〈形〉善于钻营的，爱钻空子的，善于利用（某种机会）图谋私利的。

پايدالانعىشتىق پايدالانعىش 的抽象名词。

پايدالاندىر- پايدالان- 的使动态。

پايدالانۋ پايدالان- 的不定式。

پايدالانۇشى 〈名〉利用者、使用者；参考者，参照者。

پايدالانىشقىرا- 〈动〉① 略微利用一些，稍微使用一下 ② 略微参考一下，稍微参考一下。

پايدالانىشقىراۋ پايدالانىشقىرا- 的不定式。

پايدالى 〈形〉① 有利的，有好处的，有益的，有用处的：پايدالى جاعداي 有利的条件 / پايدالى ٴسوز 有益的话 / پايدالى ماتەريال 有用处的材料 ② 有利可图的，能挣钱的；收入多的：پايدالى ساۋدا 有利可图的买卖 ③ 有效的，见效的，有效用的：پايدالى ٴدارى 有效的药物。

پايدالىلىق پايدالى 的抽象名词。

پايداسىز 〈形〉① 无益的，无好处的，不利的 ② 无用的，无效果的，不见效的 ③ 徒劳的，白费力气的 ④ 无利可图的，不上算的，得不偿失的。

پايداسىزداۋ 〈形〉① 益处不大的，好处不多的 ② 不很上算的，不太合算的 ③ 效果不大的，效率不佳的。

پايداسىزدىق پايداسىز 的抽象名词。

پايداشىل 〈形〉爱占便宜的，贪图私利的，自私自利的，利欲熏心的。

پاي-پاي 〈叹〉（表示惊异，赞叹，埋怨等）呵，嘿，哎哟，噢哟哟，哦呀呀：پاي- پاي، سوزشە- ڭى-اي 嘿，他多能讲啊。

بايتاق 〈名〉〔波〕首都，首府，京城，都城。

پايشى 〈名〉入股者。

پايى 〈名〉面料丝织品的。

پايىز I 见 بايىز.

پايىز Ⅱ：**پايىز تورعاي** 〔动〕金翅（属）。

پايىم 〈名〉① 含意，意思，意义：سوزىنەن پايىمداۋ 领会话的含意 ② 理解，理解力：بولماشى دا پايىمى جوق 解：没有一点理解力 ③ 看法，观点，见解：مەنىڭ پايىمىمشا سەنىكى دۇرىس ەمەس. 照我的看法你是不对的。

پايىمدا- 〈动〉体会，领会；辨明，判明；分析，思考：ول تاجىريبەلى مۇعالىمنىڭ وينىن تەز پايىمدادى. 他很快就领会了这位有经验的老师的意思。

پايىمداعىش 〈形〉善于辨明的，善于判明的；有领悟力的，理解力强的，好动脑筋的。

پايىمدال- پايىمدا- 的被动态。

پايىمداقىرا- 〈动〉有所体会，有所领会；稍加思考一下，略微分析一下。

پايىمداقىراۋ پايىمداقىرا- 的不定式。

پايىمداس- پايىمدا- 的交互态。

پايىمدات- پايىمدا- 的使动态。

پايىمداۋ پايىمدا- 的不定式。

پايىمدى 〈形〉① 稳重的，沉着的，踏实的 ② 有理智的，有头脑的，头脑冷静的。

پايىمدىلىق پايىمدى 的抽象名词。

پايىمسىز 〈形〉不稳重的，满不在乎的，随随便便的，毛毛糙糙的。

پايىمسىزدىق پايىمسىز 的抽象名词。

پايىمشىل 〈形〉理解力强的，好动脑子的；善于判明的。

پاكەت 〈名〉纸包，纸袋；一封公文：پاكەتتى اشىپ كورۋ 拆开公文看。

پاقىر 〈名〉〔阿〕① 穷苦人，贫穷人，贫民 ② 可怜的人，可怜虫 ③ 贫穷的，贫苦的，穷苦的 ④ 不幸的，可怜的 ⑤（谦词）小人，敝人。

پاقىرلىق پاقىر 的抽象名词。

پاقىرشىلىق ① پاقىر 的抽象名词 ② 贫困，贫穷；不幸。

پال I 〈名〉罚金，罚款：پال سالۋ 罚款。

پال Ⅱ 〈名〉〔旧〕（原时）打场（粮）工具。

پال Ⅲ 〈名〉灌溉地；畦灌。

پالاتا I 〈名〉① 厅堂；宫殿 ② 病房，病室。

پالاتا Ⅱ 〈名〉院，议院：جوعارعى پالاتا 上议院 / تومەنگى پالاتا 下议院 / كەڭەس پالاتاسى 众议院。

پالاتالدىق 〈形〉〔语〕硬口盖的，硬腭的，舌面的；软音的。

پالاۋ 〈名〉抓饭：پالاۋ جاساۋ 做抓饭 / پالاۋ جەۋ 吃抓饭。

پالەوگراف 〈名〉古文字学家。

پالەوگرافيا 〈名〉古文字学。

پالما 〈名〉〔植〕棕榈（科）。

پالتو 〈名〉大衣，外衣，大氅：قىستىق پالتو

冬季大衣。

پالتولۇق 〈形〉大衣的,外衣的,做大衣用的: پالتولىق پوبىرېك 做大衣的呢子。

پالتۇس 〈名〉〔动〕鲽 ▲ اق پالتۇس 庸鲽 ▲ جەبە تىستى پالتۇس 箭鲽。

پالۋان 见 بالۋان.

پالۋبا 甲板: استىڭعى پالۋبا 下层甲板 / ۋستىڭگى پالۋبا 上层甲板。

پامدات 〈名〉〔宗〕晨礼。

پامىدور 〈名〉〔植〕西红柿,番茄。

پان 〈名〉① 盘(希腊神话中的畜牧神)② 领主。

پانا 〈名〉① 住处,安身之地,栖身处: قىستىق پانا 冬天的栖身处 ② 避难所,躲避的地方;稳匿处: پانا ىزدەۋ 寻找避难处 ③ 掩蔽部,掩蔽所;防空洞: سوعىستاعى پانامىز وسى. 这是我们战争时期的掩蔽部。④〔转〕保护者,祖护者;庇护者;靠山: پانا بولۋ 成为保护者。

پانالا- 〈动〉① 寻找栖身之处,寻找避难处;居住,安身;躲避: قارلىعاش ۇيدىڭ دودەگەسىن پانالادى. 燕子在房檐下找着了栖身处。②〔转〕寻求庇护,寻求保护,找靠山: ول ٴسىزدى پانالاپ كەلىپ وتىر. 他是来求您保护的。▲【谚】 بۇتاعا پانالاعان تورعاي دا امان قالادى. 麻雀躲在灌木中能保住性命。

پانالاس- پانالا- 的交互态。

پانالات- ① پانالا- 的使动态 ② 收留,收容,给避难的地方,给栖身的地方。

پانالاۋ پانالا- 的不定式。

پانالى 〈形〉①有栖身处的;有躲避之处的② 〔转〕有依靠的,有靠山的,有保护者的。

پانالىلىق پانالى 的抽象名词。

پانالىق 〈名〉住处,栖身处,安身之处。

پاناما 〈名〉① 巴拿马(国) ② 巴拿马草帽 ③ 巴拿马绸。

پانامەرىكانىزم 〈名〉泛美主义。

پانار 〈名〉提灯,马灯。

پانارابىزم 〈名〉泛阿拉伯主义。

پاناسىز 〈形〉无家可归的,流离失所的,流浪街头的;无依无靠的,无人照顾的 ▲ پاناسىز - باتاسىز، اناسىز ٴۇي - اتاسىز ٴۇي 【谚】无父之家不作祈祷,无母之室没有温暖。

پاناسىزدىق پاناسىز 的抽象名词。

پانبارحات 〈名〉丝绒,薄天鹅绒。

پاندورا 〈名〉潘多拉。

پانتەرا 〈名〉〔动〕金钱豹。

پانتومەتر 〈名〉万测仪。

پانتوپون 〈名〉〔药〕阿片总碱。

پانى 〈形〉〔旧〕虚假的,空虚的 ▲ پانى دۇنيە 浊世,尘世,人间,阳间。

پانوراما 〈名〉全景。

پانىسلامىزم 〈名〉泛伊斯兰主义。

پانتەيزم 〈名〉〔哲〕泛神论。

پاڭ 〈形〉傲慢的,骄傲的,狂妄自大的,目空一切的: پاڭ ادام 傲慢的人。

پاڭدان- 〈动〉傲慢,骄傲,自负;摆架子: پاڭدانىپ قاراپ تا قويعان جوق. (他)显出一付傲慢的态度连睬也不睬。

پاڭداندىر- پاڭدان- 的使动态。

پاڭدانۋ پاڭدان- 的不定式。

پاڭدانىڭقىرا- 〈动〉显得有些傲慢,显得有些自高自大,显得有些自负。

پاڭدانىڭقىراۋ پاڭدانىڭقىرا- 的不定式。

پاڭداۋ 〈形〉有些傲慢的,有点自高自大的,爱摆架子的。

پاڭدىق پاڭ 的抽象名词。

پاڭسىن- 〈动〉傲慢,骄傲,高傲自负,妄自尊大,摆架子。

پاڭسىنۋ پاڭسىن- 的不定式。

پاڭسىنىڭقىرا- 〈动〉显得有些傲慢,显得有些妄自尊大,显得有些自负。

پاڭسىنىڭقىراۋ پاڭسىنىڭقىرا- 的不定式。

پاپاحا 〈名〉毛皮高帽。

پاپىروس 〈名〉(俄式带纸嘴儿的)烟卷儿,纸烟,香烟: پاپىروس تارتۋ 吸烟卷儿。

پاپىروستىق 〈形〉烟卷儿的: پاپىروستىق قاعاز 卷烟纸。

پاپىرۋس 〈名〉〔植〕纸沙草。

پاپكا 〈名〉① 纸夹,厚纸夹 ② 文件袋,公

文包。

پار I 〈名〉汽，蒸汽，热气：پارمەن ئىنالۋ 以蒸汽为动力运转 / پارغا ئىنالۋ 蒸发。

پار II 〈名〉〔农〕休闲地，休耕地：پار جىرتۇ 翻耕休闲地。

پار III：ءبىر (ەكى) **پار** ① 一双，一对：ءبىر پار ەتىك 一双靴子 ② 一付：ءبىر پار قولعاپ 一付手套 ③ 一身，一套：ءبىر پار كيىم تىكتىردى 做了一套衣服 ▲ پار كەلمەۋ 不配上，不相称，比不上。

پار IV 〈形〉成对的，成双的，成套的，双套的：پار ات شەككەن اربا 双套马车。

پارا I 〈名〉贿赂：پارا الۋ 受贿赂 / پارا بەرىپ ساتىپ الۋ 行贿收买。

پارا II 〈名〉〔旧〕（某物的）一部分，一块，一片 ▲ ءبىر پارا 一些，一部分：جۇرتتىڭ ءبىر پاراسى ونىڭ ءسوزىن قۋاتتادى. 一部分群众支持他的意见。

پاراباي 〈名〉〔俄〕拉套的马。

پارابولا 〈名〉〔数〕抛物线。

پارابولويد 〈名〉〔数〕抛物面。

پاراگراف 〈名〉节，段，条；（节、条的）符号"§"。

پاراد 〈名〉① 阅兵式，大检阅：اسكەري پاراد 阅兵式 ② 庆祝游行。

پارازيت 〈名〉①〔生〕寄生物；寄生虫 ②〔转〕寄生者，剥削者，好吃懒做的人 ▲ بەزگەك پارازيتى 疟原虫。

پارازيتيزم 〈名〉①〔生〕寄生；寄生物 ②〔转〕寄生生活，剥削生活，寄生现象。

پارازيتتى 〈形〉寄生的，寄生物的。

پارازيتتىك 〈形〉寄生的，寄生物的；剥削的，好吃懒做的：پارازيتتىك تۇرمىس 寄生生活。

پاراق 〈名〉[阿] 页；片：كىتاپتىڭ ەكىنشى پاراعىن اشتى 翻开了书的第二页 / ءبىر پاراق قاعاز 一片纸。

پاراقور 〈形〉〔波〕受贿赂的，勒索的，贪婪；贪得无厌的：پاراقور كىسى 受贿的人 / پاراقور ءمانساپتىلار 贪官污吏。

پاراقورلىق پاراقور 的抽象名词。

پاراقتا- 〈动〉翻（页），（一页一页地）翻开：پاراقتاي بەرمەي وقىساڭشى 别老是翻来翻去的，该读了。

پاراقتاس- پاراقتا- 的交互态。

پاراقتات- پاراقتا- 的使动态。

پاراقتاۋ پاراقتا- 的不定式。

پارالا- I 〈动〉贿赂，行贿：ونى بىرنەشە رەت پارالاسا دا كوندىرە المادى. （他）贿赂他几次，但都遭到拒绝。

پارالا- II 〈动〉撕成一条一条，撕破。

پارالان- ① پارالا- 的被动态 ② 受贿，接受贿赂。

پارالاۋ پارالا- I、II 的不定式。

پاراليچ 〈名〉① 麻痹，瘫痪 ② 瘫痪状态，停顿状态。

پاراللەل 〈名〉①〔数〕平行线，平行面 ②〔地〕纬线：38 - پاراللەل 38 度纬线。

پاراللەلدىك 〈形〉〔数〕平行的。

پاراللەليزم 〈名〉①〔数〕平行，平行性 ②〔生〕平行论，平行现象。

پارامەتر 〈名〉〔数〕参变数量，参数，变数。

پارامەترلە- 〈动〉计算出参数，得出参数，求出参数。

پارامەترلەۋ پارامەترلە- 的不定式。

پارانجى 〈名〉[阿]（某些伊斯兰教妇女在公共场所穿的）带面幕的长衫；面罩。

پارانجىلا- 〈动〉穿带面幕的长衫。

پارانجىلاۋ پارانجىلا- 的不定式。

پارانجىلى 〈形〉穿带面幕长衫的；戴面纱的。

پارانجىسىز 〈形〉不穿带面幕长衫的；不戴面纱的。

پاراپار 〈形〉相等的，同等的，均衡的，一样的，平等的；大小相等的：سالماعى پاراپار 重量相等的 / كۇشى پاراپار 势均力敌的 / ەر-ايەل پارا-پار قۇقىقتا 在权利上男女平等。

پارا-پارا 〈形〉（指衣服等）撕成一条一条的，撕碎的，破碎的：كيىمدەرىنىڭ پارا-پاراسى شىعىپتى 衣服被撕得一条一条的。

پاراسات 〈名〉天分，才华，才略，智谋，才智；睿智，聪慧，智慧。

پاراساتسىز 〈形〉无才智的，无才华的，无智谋的；缺乏理智的，丧失理性的。

پاراساتسىزدىق پاراساتسىز 的抽象名词。

پاراساتتى 〈形〉有才智的，有才华的，有智谋的；有理性的，有理智的，聪慧的，睿智的。

پاراساتتىلىق پاراساتتى 的抽象名词。

پارات 见 پاراد.

پارافىن 〈名〉〔矿〕石蜡。

پارافىنده- 〈动〉摸石蜡。

پارافىندەل- پارافىنده- 的被动态。

پارافىندەۋ پارافىنده- 的不定式。

پاراشا 〈名〉〔口〕垃圾筒。

پاراشوت 〈名〉降落伞：پاراشوتپەن سەكرەۋ 跳伞。

پاراشوتچى 〈名〉①〔体〕跳伞者，跳伞运动员 ②〔军〕伞兵。

پاراشىل 〈形〉受贿的；贪心不足的，贪婪的，贪得无厌的。

پاراشىلدىق پاراشىل 的抽象名词。

پارىك 〈名〉［俄］假发。

پارك 〈名〉①公园 ②车库，车场 ▲ ھايۋاناتتار پاركى 动物园。

پارلا- Ⅰ〈动〉①使成双，使成对，配成一付，配成套：كىيىمدى پارلاپ كيۋ 穿一套衣服 ②（指水泪）潸潸下流，（泪）如泉涌，成串儿 ③（指乳房奶胀）外流不止。

پارلا- Ⅱ〈动〉高飞，空中飞翔。

پارلامەنت 〈名〉①国会，议院 ②（英国13世纪的）阶层代表机关；（法国1792年前的）最高审判机关。

پارلامەنتارىزم 〈名〉国会制度，代议制；议会主义。

پارلامەنتتىك 〈形〉国会制的，代议制的。

پارلان- پارلا- 的被动态。

پارلاس- پارلا- 的交互态。

پارلات- پارلا- 的使动态。

پارلاۋ پارلا- 的不定式。

پارنىك 〈名〉温室：پارنىكتە وسكەن گۈل 温室里长的花。

پاروۋوز 〈名〉机车，火车头：جۈك پاروۋوزى 货运机车。

پاروۋوزچى 〈名〉机车司机。

پارودىيا 〈名〉讽刺性的摹拟作品；讽刺作品。

پارول 〈名〉口令；暗语。

پاروم 〈名〉平底渡船，摆渡。

پارومچى 〈名〉摆渡水手。

پارومەر 〈名〉〔技〕蒸汽表，汽量表；蒸汽压力计。

پارومچى 〈名〉摆渡水手；渡船主人。

پاروحود 〈名〉轮船，汽船：جولاۋچىلار پاروحوردى 客轮。

پاروحودتى 〈形〉有轮船的；乘船的。

پاروحودچى 〈名〉开轮船的人，轮船工人，船员。

پاروحودچىلىق 〈名〉轮船业，轮船运输业。

پاراحوت 见 پاراحود.

پار-پار 〈形〉一对一对的，一双一双的；一套一套的：پار-پار كىيىم 一套一套的衣服。

پار-پارلا- 〈动〉使成一双又一双，使成一对又一对，配成一套又一套。

پار-پارلاس- پار-پارلا- 的交互态。

پار-پارلات- پار-پارلا- 的使动态。

پار-پارلاۋ پار-پارلا- 的不定式。

پارسى 〈名〉①波斯 ②波斯人 ③波斯的：پارسى تىلى 波斯语 ▲ پارسى گىلەم 波斯毯 ▲ پارسى تىلى 波斯语 ▲ پارسى شىغاناقى 波斯湾。

پارسشا 〈形〉①波斯语：پارسشا سويلەۋ 讲波斯语 ②波斯的，波斯式的：پارسشا كىيىم 波斯式的衣服。

پارتا 〈名〉课桌：جالغىز كىشىلىك پارتا 单人课桌。

پارتالاس 〈形〉同课桌的：پارتالاس ساباقداش 同课桌的同学。

پارتالى 〈形〉有课桌的，各有课桌的。

پارتاسىز 〈形〉无课桌的，不备课桌的：پارتاسىز وقۇ 没有课桌进行学习。

پارتاسىزدىق پارتاسىز 的抽象名词。

پارتبىلەت 〈名〉党证。

پارتىيا Ⅰ 〈名〉①一帮，一派，派别：ەكى

پارتىياغا ٴبولۇنۇش 分成两派 ② 党,党派,政党: پارتىيانىڭ ۋستاۋى 党章 / پارتىيا مۇشەسى 党员。

پارتىيا II 〈名〉〔乐〕分谱,音部。

پارتىيالى 〈形〉 党内的,参加党的: پارتىيالى بولدى 加入了党。

پارتىيالىق 〈形〉 ① 党的,党内的,党员的: پارتىيالىق ۋيىم 党组织 / پارتىيالىق ماسەلە 党内的问题 / پارتىيالىق بورىش 党员的责任 ② 党性,党籍: پارتىيالىققا ۋيلەسپەيدى 不符合党性。

پارتىياسىز 〈形〉 无党派的,党外的,非党的: پارتىياسىز ادامدار 党外人士。

پارتىياسىزدىق پارتىياسىز 的抽象名词。

پارتىزان 〈名〉 游击队员: پارتىزاندار ۋيىمى 游击队组织 / بۇرىن پارتىزان بولعان 曾经当过游击队队员。

پارتىزاندىق 〈形〉 ① 游击的,游击队的: پارتىزاندىق سوعىس 游击战 ② 游击作风的,游击式的;流动的。

پارتىزانشىلدىق 〈名〉 游击主义,游击作风,游击习气。 پارتكوم (پارتيا كوميتەتى 的缩写) 党委,党委会: اۋداندىق پارتكوم 县委。

پارشا I 〈名〉〔波〕锦,锦缎。

پارشا II 〈名〉 ① (不完整的)块,片: قاعازدىڭ پارشاسى 纸片 ② 封,片: ٴبىر پارشا حات جازۋ 写一封信。

پارشالا- 〈动〉 ① 撕碎,撕成好几片,使成为零星;打碎: ٴبۇتىن بولدى پارشالاپ تاستاۋ 把整块的布撕成好几块 ② 兑换: كەسەك اقشانى پارشالاپ بەرۋ 把大票子兑换成零钱。

پارشالات- پارشالا- 的使动态。

پارشالاۋ پارشالا- 的不定式。

پارشا-پارات 〈形〉 零碎的,零星的,琐碎的,零零散散的,零七八碎的: پارشا-پارات جۇمىس 零碎事 / پارشا-پارات دۇنيەلەر 零七八碎的东西。

پارشا-پارشا 〈形〉 一块一块的,一片一片的;破碎的,零碎的,琐碎的: پارشا-پارشا دۇنيە-لىكتەر 零七八碎的东西 / پارشا-پارشاسىن شىعارۋ 打碎(弄成碎块)。

پارىز 〈名〉[阿](穆斯林应尽的)天职,义务;职责,责任,任务: اكەلىك پارىز 父亲的义务。

پارىز-قارىز 〈名〉 义务,职责,责任: اكەلىك پارىز-قارىزدى وتەۋ 尽父亲的义务。

پارىق (پارقى) 〈名〉 区别,差别,不同: مالدان پارقى جوق 和牲畜别无两样 / ول ەكەۋىندە نە پارىق بار؟ 他俩有什么差别?

پارىقسىز 〈形〉 ① 不加区别的,不加选择的,好坏不分的; 不加考虑的, 不顾利害的: پارىقسىز سويلەي بەرەتىن ادام 说话不加考虑的人 ② 没有区别的,无差别的,同样的;难以区别的,难以辨认的: پارىقسىز بايلانىس جاساۋ 同样对待。

پارىقسىزدىق پارىقسىز 的抽象名词。

پارىقتا- 〈动〉 ① 区分, 区别, 辨明,辨别,识别: دۇرىس پەن بۇرىستى پارىقتاۋ كەرەك 应该辨明是非 ② 看得出来,听得出来,觉得出来: داۋىسىنان پارىقتاۋعا بولادى 听声音就能听得出来 ② 加以选择,加以考虑: پارىقتاپ سويلەۋ 说话要加以考虑 ④ 珍 惜, 爱惜: كەزىندە پارىقتاي المادىق 当时没有爱惜。

پارىقتاعىش 〈形〉 善于区别的,辨别力强的,会识别的。

پارىقتاعىشتىق پارىقتاعىش 的抽象名词。

پارىقتال- پارىقتا- 的被动态。

پارىقتان- پارىقتا- 的反身态。

پارىقتاس- پارىقتا- 的交互态。

پارىقتات- پارىقتا- 的使动态。

پارىقتاۋ پارىقتا- 的不定式。

پارىقتى 〈形〉 ① 有区别的,有差别的,不同的,不一样的 ② 加以区别的,注意好坏的,考虑优劣的。

پارىقتىلىق پارىقتى 的抽象名词。

پارىس 见 پارىسى.

پاس I 〈名〉 (指打牌时)帕司(过关,不进牌之意)。

پاس II 〈名〉〔运动〕传球。

پاسكا 〈名〉 ① (耶稣教的)复活节 ② (犹太教的)逾越节。

پاسپورت 〈名〉 ① (国内用的)公民证,身份证 ② (出国用的)护照。

پاسپورتسىز 〈形〉① 无公民证的，不带身份证的 ② 无护照的，不带护照的。

پاسپورتسىزلىق پاسپورتسىز 的抽象名词。

پاسپورتتى 〈形〉① 有公民证的，有身份证的 ② 有护照的，带护照的。

پاسپورتچى 〈名〉办护照员。

پاساژ I 〈名〉（游廊式的）市场，商场。

پاساژ II 〈名〉〔音〕乐句，经过句。

پاسسىپ 〈形〉消极的，无进取心的；被动的：پاسسىپ سۆزلەر 消极的语言 / پاسسىپ كىشى 无进取心的人。

پاستا 〈名〉糊（剂），膏（剂），浆。

پاسىق 〈形〉庸俗的，平庸的；下贱的，低贱的，下流的，低级趣味的。

پاسىقسىز 〈形〉不庸俗的，高尚的，高雅的。

پاسىقلىق پاسىق 的抽象名词。

پاتەنت 〈名〉①（发明专利）特许证 ② 营业执照，执照。

پاتەنتسىز 〈形〉① 无（专利）特许证的 ② 无营业执照的，无执照的。

پاتەنتلە- 〈动〉① 发给特许证 ② 发给营业执照。

پاتەنتلەن- پاتەنتلە- 的被动态。

پاتەنتلەۋ پاتەنتلە- 的不定式。

پاتەنتلىك 〈形〉① 有（专利）特件证的 ② 有营业执照的，有执照的。

پاتەفون 〈名〉留声机：پاتەفون قويۇش 放留声机。

پاتىجا 〈名〉[阿] ①〔宗〕古兰经的第一章 ② 祈祷：پاتىجا ئوقۇ 诵祷词 ③ 祝福，祝愿：پاتىجاسىن ئال 受祝福。

پاتولوگىيا 〈名〉〔医〕病理学：پاتولوگىيالىق ئاناتومىيا 病理解剖学 ▲ پاتولوگىيالىق فىزىئولوگىيا 病理生理学。

پاترىيارخ 〈名〉族长。

پاترىيارخالدى 〈形〉① 父权制的，宗法（式）的 ② 守旧的；不拘礼节的。

پاترىيارخالدىق 〈形〉① 父权制的 ② 太古时代的 ③ 宗法的，古旧的；守旧的。

پاترىيارخات 〈名〉① 父权制，族长制 ②〔宗〕总主教管辖的教会。

پاترون 〈名〉（用弹筒装好的）弹药，弹药的一发，子弹。

پاترۇل 〈名〉〔军〕巡逻，巡察；巡逻队，巡察队。

پاتساي I 〈名〉绸缎，锦缎。

پاتساي II 〈名〉〔植〕甜瓜的一种。

پاتسايداي 〈形〉象锦缎一样的，象绸缎一样的；好看的，华丽的。

پاتسايسىز 〈形〉没锦缎的，没绸缎的。

پاتۋا 见 پاتۇ.

پاتشا 〈名〉〔波〕①（旧时一些伊斯兰教国家君主的称号）皇帝 ② 皇帝，国王，君主：پاتشا بولۇ 作皇帝 / ئەل پاتشا 女王 ③〔转〕王（指出众的人或动物）：ول جىگىتتىلەرنىڭ پاتشاسى. 他是出众的小伙子。/ ئارىستان ئەلدارلىق پاتشاسى. 狮子是兽中之王。▲ ئاق پاتشا 沙皇。

پاتشاعار 〈名〉〔波〕讨厌的，可恨的；调皮的。

پاتشازادا 〈名〉王子，太子。

پاتشالىق 〈名〉① 王朝，帝国，王国，王位：پاتشالىق ورناتۇ 建立王朝 ② 王国的，帝国的，君主的：پاتشالىق ۋكىمەت 王国政府 / پاتشالىق تۈزۈمى 君主制度。

پاۋ 〈叹〉（表示欣喜，赞叹，惊异等意）呵，嘿，哎哟：پاۋ، بىيىل ئەگىن جاقسى ئۆسىپتى. 呵，今年的庄稼长得真好哇！/ پاۋ، اۋىرىپ بارادى 哎哟，越来越疼得厉害。

پاۋزا 〈名〉①（发言，声音，工作等时间不长的）间断，间歇，停顿 ②〔音〕休止；休止符。

پاش 〈形〉明了的，明确的，公开的，人人皆知的 ▲ پاش بولۇ 暴露，泄露 ▲ پاش ئەتۇ (قىلۇ) 揭露，揭穿，揭发，检举。

پاشا 〈名〉伊斯兰教国家高级官吏称谓，帕夏。

پاشاق 〈名〉〔方〕①（西瓜，甜瓜的）籽，瓜子 ② 瓜皮。

پادەر: پادەرىغە نالەت [波]缺了八辈德。

پاك 〈形〉〔波〕① 纯洁的，纯真的；贞洁的，清白的；忠贞不渝的：پاك نيەت 纯洁的心 / پاك

قىز 贞洁的少女 ② 诚实的,诚心诚意的,廉洁的: پاك ادام 廉洁的人。

پاكەنە 〈形〉〔波〕矮个的,矮小的。

پاكتىك پاك 的抽象名词。

پاكىزە 〈形〉〔波〕干净的,整洁的,纯洁的。

پالە 〈名〉〔阿〕① 不幸,祸灾,灾难;倒霉: پالەگە جولىعۋ 遭遇不幸,倒霉 ② 能干的,有本事的,有能耐的,不简单的: جالعىز ٴوزىڭ كەلسەڭ پالە ەكەنسىڭ! 你要是独自一个人来的话可真不简单哪! ③ 厉害的,不好对付的: ول پالە كىسى. 他是厉害的人。 ▲ پالەگە ۋشىراۋ 倒霉,遭遇不幸 ▲ پالە جابۋ 栽脏,诬陷,诽谤,血口喷人 ▲ پالە جاپسىرۋ 栽脏,陷害,诬陷 ▲ پالە جۋماۋ 不惹祸,不招事 ▲ پالە شىعارۋ 惹祸,无事生非 ▲ پالەسىنە قالۋ 找麻烦,惹事 ▲ وت باسى الا بولسا، كەرەگە باسى تولعان پالە. 【谚】家人不和,是非接踵而至。

پالە-جالا 〈名〉诽谤,中伤,诬陷。

پالەك 〈名〉〔波〕(爬蔓植物的)蔓,藤。

پالەكەت 见 پالە.

پالەلى 〈形〉有害的,有恶果的,不可沾边的,不可接触的;惹是生非的: پالەلى جان 惹是生非的人 / پالەلى جەر 马蜂窝。

پالە-قازا 〈名〉不幸,祸灾,灾难;倒霉: پالە-قازادان اۋلاق بولۋ 躲避事故。

پالەقور 〈形〉〔波〕爱拨弄是非的,造谣中伤的,惹是生非的: پالەقور ادام 爱拨弄是非的人。

پالەقورلىق پالەقور 的抽象名词。

پالەلىك پالەلى 的抽象名词。

پالەن 〈代〉某,某某,某一个: پالەن كۇنى 某一天 / پالەن ۋاقىتتا 某一个时候 ▲ پالەن دەمەۋ 没有说什么,没吭声,一言不发。

پالەنباي 〈代〉① 某,某某,某一个: پالەنباي كورىپتى. 某一个人看见了。② 某个时候;好多: پالەنباي جىلدان كەيىن 过了好多年以后。

پالەندەي 〈形〉① 难以表示或不值得表示(的情势和事情: پالەندەي ناتيجەگە قول جەتكەن جوق 没有取得多少成绩 / پالەندەي قيىنشىلىق جوق 没有多少困难 ② 某,某种;什么(样): پالەندەي ەشكىم جوق 没有什么人。

پالەن-پىستان 〈代〉这个,那个,这样,那样: ول پالەن-پىستان دەمەدى. 他什么也没有说。

پالەن-پاشتەن 见 پالەن-ٴپاشتۋان.

پالەن-ٴپاشتۋان 〈代〉这个那个,这种那种,这样那样: پالەن-ٴپاشتۋاندى قويىپ ىنتىماقتاسىڭدار 少说这样那样的话,要团结起来。

پالەن-تۋلەن 见 پالەنشە-تۋگەنشە.

پالەنشە 〈代〉① 某人,某某: پالەنشە ايتتى دەپ سەنبە 不要因为某某说了就相信。② 很长(时间),好多(年): كىتاپ وقىماعالى پالەنشە جىل بولدى. 好多年没有看书。

پالەنشە-تۋگەنشە 〈代〉这个,那个,张三李四: پالەنشە-تۋگەنشەڭدى قويىپ وزىڭە كەلشى. 别说张三李四,就说你自己。

ٴپالساپا 见 فيلوسوفيا.

ٴپالساپالىق 见 فيلوسوفيالىق.

ٴپالى 〈叹〉① (表示赞叹,高兴等意)妙,妙极了,好,好极了: ٴپالى، ايتا بەر 好极了,继续说 ② 哎,嗳,嘿: ٴپالى، قار جاۋىپتى. 嘿,下雪了。

ٴپامىل: **ٴپامىل شاي** 包装红茶。

ٴپان 〈名〉学科,科学,学术: جاراتىلىستىق ٴپان 自然科学(理科) / قوعامدىق ٴپان 社会科学(文科) / ٴپاندى زەرتتەۋ 学术研究。

پانگى I 〈形〉〔波〕有麻烟嗜好的,吸烟成瘾的。

پانگى 〈名〉公驴,种驴。

ٴپانى 〈名〉〔阿〕尘世,阳间,人间。

ٴپان-تەحنيكا 〈名〉科学技术: ٴپان-تەحنيكانى دامىتۋ 发展科学技术。

ٴپار 〈名〉〔波〕美观,美貌,美丽。

ٴپارماش 〈名〉油炸小肉饼。

پارمەن 〈名〉〔波〕① 力,力量,气力,劲;能,势;冲力: پارمەنىمەن يتەرىپ جىبەردى 用力一推 / جۇرۋگە پارمەن قالمادى 再没有力气走啦 ② 速度: پارمەنىمەن جۇگىرۋ 以最大的速度跑 ▲ اللادان پارمەن تىلەۋ 求上帝支持 ▲ پارمەنى كوشتى قۇداي 真主无敌 ▲ بارداقتىڭ ٴىسى پارمەنىمەن، جوقتىڭ ٴىسى دارمەنىمەن. 【谚】富

。力靠人穷，势仗人
干，魄气出现表，力活有得显〈动〉 **پارمەندە-**
。天冲劲
使，力用 ② 态动使的 **پارمەندە-** **پارمەندەت-**
شابا پارمەندەتپ اتىن ：速加；力尽，劲加，劲
。奔飞速快马使 جونەلدى
。式定不的 پارمەندەت- **پارمەندەتۇ**
力有，的大很量力，的力有强〈形〉 **پارمەندى**
▲ 攻进的力有 پارمەندى شابۇل ：的劲强，的
。地劲使，地烈猛，地力有强 پارمەندى تۇردە
。词名象抽的 پارمەندى **پارمەندىلىك**
力为能无 ，的弱软，的力无〈形〉 **پارمەنسىز**
。的力能付应没，的
。词名象抽的 پارمەنسىز **پارمەنسىزدىك**
。壶瓷〈名〉 **پارنەك**
关 ② 养修，育教，养教 ①［波］〈名〉 **پارۋاي**
。心操；意注；心关，照
，的育教受没，的养教无 ①〈形〉 **پارۋايسىز**
子孩的貌礼知不 پارۋايسىز بالا ：的貌礼知不
： 的索思加不，的意大心粗，的心关不漠 ②
。人的意大心粗 پارۋايسىز كىسى
得变，貌礼懂不得变 ①〈动〉 **پارۋايسىزدان-**
显，意大心粗得变 ② 养修没得显，养教有没
。莽鲁得变，虎虎马马得
。式定不的 پارۋايسىزدان- **پارۋايسىزدانۇ**
教乏缺，的养教乏缺 ①〈形〉 **پارۋايسىزداۋ**
有，的意大心粗些有 ② 的貌礼懂太不，的育
。的周欠虑考，的虎虎马马些
▲ 蛾谷，蛾夜，蛾灯〔动〕［波］〈名〉 **پارۋانا**
。品牲牺为成，死而……为 پارۋانا بولۇ
。员导指，员导教［波］〈名〉 **پارۋار**
，主世创，主真〔宗〕［波］〈名〉 **پارۋاردىگار**
。主世救
پاس ：的矮，的低 ①［波］〈形〉 I **پاس**
پاس ：的微低；的度低，的级低 ② 墙矮 داۋال
ساپاسى ：的下低，的等劣，的劣低 ③ 价低 باھا
：的鄙卑，的流下，的贱下 ④ 下低量质 پاس
。人的贱下 پاس ادام
。帽花小穗带〈名〉 II **پاس**
。价评；量分，值价〈名〉 III **پاس**

比 ② 的矮较比，的低较比 ①〈形〉 **پاستەۋ**
较比，的贱下较比 ③ 的等劣较比，的级低较
。的鄙卑得显，的流下
پاتى ▲ 力冲，劲冲，劲孟［波］〈名〉 **پات**
。和缓，弱减 قايتۇ
租房 اقى پاتەر ：所寓，所住，间房〈名〉 **پاتەر**
。费
。者房租〈名〉 **پاتەرشى**
پاتكەردە ▲ 人犯，犯罪［波］〈名〉 **پاتكەردە**
。罪有到感；罪犯 بولۇ
斯伊据根提福穆）①〔宗〕［阿］〈名〉 **پاتۋا**
② 。决裁，定决（的出作情事种某于对典法兰
پاتۋا سوزىندە ونىڭ ：头准，性靠可，性实真
致一），论结，果结 ③ 。住不靠话的他 جوق.
后最 پاتۋاغا كەلە المادى ابىر اقىرى ：法说（的
：口借；据依，据根；由理 ④ 果结有没是还
就这 ونىڭ ەندى تاپقان پاتۋاسى سول ما ەكەن؟
پاتۋا شىعارۋ ：程章 ⑤ ？由理的出找又他是
。程章出乱
。说，实证，明证〈动〉 **پاتۋالا-**
；解和，妥谈，好议商，和讲〈动〉 **پاتۋالاس-**
ما؟ وزدەرىڭ-اق پاتۋالاسىپ المايسىڭدار ：好和
？吗好不议商还己自们你
。态动使的 پاتۋالاس- **پاتۋالاستىر-**
。式定不的 پاتۋالاس- **پاتۋالاسۋ**
。式定不的 پاتۋالا- **پاتۋالاۋ**
说，的赖信以可，的住得靠 ①〈形〉 **پاتۋالى**
据根有 ② 的在在实实，的言食不，的数算话
。的明证有，的据依有，的
。词名象抽的 پاتۋالى **پاتۋالىلىق**
，的数算不话说，的住不靠 ①〈形〉 **پاتۋاسىز**
根有没 ② 的言食，的赖信可不，的头准有没
。的据依有没，的据
。词名象抽的 پاتۋاسىز **پاتۋاسىزدىق**
，的厌讨（语骂的孩小对人老）〈形〉 **پاتشاعار**
。的养教有没；的皮调；的恨可
。饼薄面死〔口〕〈名〉 **پاتىر**
。车马篷带轮四［俄］〈名〉 **پاۋەسكە**
运，拉（车马篷带轮四用）〈形〉 **پاۋەسكەلە-**
。装；送

。态动使的 پاۋسكەلە- **پاۋسكەلەت-**
。式定不的 پاۋسكەلە- **پاۋسكەلەۋ**
。的车马(篷带轮四)坐乘〈形〉 **پاۋسكەلى**
不,的车马篷带轮四有没〈形〉 **پاۋسكەسىز**
。的车马篷带轮四是
给 پە؟ بەرىپ پە：体变的 پا 词气语问疑〈虚〉 **پە**
？了
。岩岗花晶伟,岩晶伟〔矿〕〈名〉 **پەگماتىت**
：的晶伟,的岩晶伟〈形〉 **پەگماتىتلىك**
پەگماتىتلىك قۇرۇلىم 。构结晶伟
。家学育教〈名〉 **پەداگوگ**
。学育教〈名〉 **پەداگوگىكا**
育教;的学育教;的育教〈形〉 **پەداگوگىكالىق**
پەداگوگىكالىق مەكتەپ ：的范师,的学教;的家
。校学范师
;的师教,的员教,的家育教〈形〉 **پەداگوگلىك**
。的学教,的育教
。蹬脚,板踏〈名〉 **پەدال**
。育教童儿〈名〉 **پەدولوگىيا**
。计度步〈名〉 **پەدومەتر**
水山,画景风 ② 色景,景风 ①〈名〉 **پەيزاج**
。写描的景风;画
。的画景风,的景风〈形〉 **پەيزاجلىق**
پەيلى ：儿眼心,境心,意心 ①〈名〉 **پەيل**
جامان ：好爱,趣兴,愿意,向倾 ② 儿眼心坏
تاماققا پەيلى سوغۇ 欲食有 ▲ كەڭ پەيل 宽 ①
پەيل كىشى ▲ 的方大 ② 的厚宽,的量大宏
胸心 ① پەيلى تار ▲ 的心虚,的逊谦,的虚谦
薄菲;的吝悭,的啬吝 ② 的小量气,的窄狭
。的
勃致兴 …… 对,兴高到感〈动〉 **پەيلدەن-**
学对 - ۋېرەنۇگە پەيلدەنە باستاۋ ：趣兴生产,勃
。念邪生产 پەيلدەنۇ ارام / 趣兴生产始开习
启 ② 态动使的 پەيلدەن- ① **پەيلدەندۈر-**
。励勉,励鼓,发
。式定不的 پەيلدەن- **پەيلدەنۇ**
致兴,的快愉情心,的兴高 ①〈形〉 **پەيلدى**
来看 .ۋل بۆگىن وتە پەيلدى كورىنەدى ：的勃勃
很,的趣兴有很 …… 对 ② 。兴高很天今他
意乐很他 .ۋل ۋقۋعا پەيلدى ：的 …… 意乐

,的心用……有具,的图企……有具③。书念
。的良不心居 ارام پەيلدى ：的望愿 …… 有具
。词名象抽的 پەيلدى **پەيلدىلىك**
…… 对,的意乐不,的兴高不〈形〉 **پەيلسىز**
…… 对,的思心有没 …… 对,的趣兴感不
。的懒意灰心
意灰心得变,趣兴掉失〈动〉 **پەيلسىزدەن-**
。烦腻(始开),懒
。态动使的 پەيلسىزدەن- **پەيلسىزدەندۈر-**
。式定不的 پەيلسىزدەن- **پەيلسىزدەنۇ**
趣兴感太不,的兴高太不〈形〉 **پەيلسىزدەۋ**
。的懒意灰心点有,的大不思心,的
。词名象抽的 پەيلسىز **پەيلسىزدىك**
。界世乐极,堂天〔宗〕[波]〈名〉 **پەيىش**
。饨馄〈名〉 **پەلمەن**
和食粮 ەت پەن استىق ：同,与,和〈连〉 I **پەن**
。肉
كەلدى. ۋل اتپەن ：(分成加附的格助)〈 Ⅱ **پەن**
。的来马骑他
奴,仆奴,(的神,的主真指)①〈名〉 **پەندە**
人,人 ② 隶奴的主真 قۇدايدىڭ پەندەسى ：隶
俘 ③ 现出类人为作 جارالۋ پەندە بولىپ ：类
جۇمىر باسى ▲ 虏俘为成 پەندە بولىپ قالۋ ：虏
。人男 پەندە
。词名象抽的 پەندە **پەندەلىك**
。词名象抽的 پەندە **پەندەشىلىك**
。衣上,衣单〈名〉 **پەنجاق**
پەنجاق. 见 **پەنجەك**
。头灯油煤〈名〉 **پەنجىرە**
پەنسيا ：金恤抚,金老养,金休退〈名〉 **پەنسيا**
。休退 پەنسياعا شىعۇ / 金休退取领 الۋ
抚)金老养领,者金休退领〈名〉 **پەنسيونەر**
。者(金恤
قالدى پەرىپ جۇدىرىقپەن ：戳;击,打〈动〉 **پەر-**
。拳一了打
。王国(及埃),老法[阿]〈名〉 **پەرعاۋىن**
ەسىك ：幕,幔帷,帘 ①[波]〈名〉 **پەردە**
。了开拉幕 .پەردە اشىلدى / 帘门 پەردەسى
بەس ：幕 ③ 纱面戴 پەردە سالۋ ：纱面 ②
:膜〔理生〕③ 剧话幕五 پەردەلى دراما

كوكرەك پەردەسى 胸膜 ▲ بەت پەردەسىن اشۇ 揭穿,揭发底细,使原形毕露 ▲ داۋىس پەردەسى 〔生理〕声带,声门 ▲ پەردە جامىلۇ 戴上假面具 ▲ تۈن پەردەسى 夜幕。

پەردەلە- 〈动〉(用帘、帐幔)遮上;拉上帘(帐幔): تەرزىنى پەردەلەپ قويپتى (他)把窗户用窗帘遮上了。② 戴面纱,戴面具 ③〔转〕回避,掩饰。

پەردەلەن- پەردەلە- 的被动态。

پەردەلەت- پەردەلە- 的使动态。

پەردەلەتكۈز پەردەلەت- 的使动态。

پەردەلەۋ پەردەلە- 的不定式。

پەردەلى 〈形〉① 挂帘的,挂帐幔的,有幕的: تەرەزىسى پەردەلى 窗户挂着窗帘 ② 幕的: تۆرت پەردەلى تىياتر 四幕剧 ③ 戴面纱的,戴面具的。

پەردەسىز 〈形〉没有帘的,没有帐幔的,没有幕的: ساحناسى پەردەسىز 舞台上没有幕。

پەرزەنت 〈名〉〔波〕子女,子弟,女儿: ايەل الىپ پەرزەنت كورۋ 娶妻生子。

پەرزەنتسىز 〈形〉没有子女的,没有儿女的: ئومىر بويى پەرزەنتسىز ئوتۋ 一生没有子女。

پەرزەنتسىزدىك پەرزەنتسىز 的抽象名词。

پەرزەنتتەن- 〈动〉有孩子,有儿女,生儿育女。

پەرزەنتتەنۋ پەرزەنتتەن- 的不定式。

پەرزەنتتى 〈形〉有子女的,有儿女的,有孩子的。

پەرزەنتتىلىك پەرزەنتتى 的抽象名词。

پەرزەنتحانا 〈名〉婴儿室。

پەريزادا 见 پەريزات.

پەريزات 〈名〉[波]仙女;美女。

پەريزاتتىق پەريزات 的抽象名词。

پەريللا 〈名〉〔植〕紫苏(属)。

پەريوت 〈名〉周期。

پەرنە 〈名〉弦位,定音格,把位。

پەرنەلە- 〈动〉上定音格。

پەرنەلەت- پەرنەلە- 的使动态。

پەرنەلەتكىز- پەرنەلەت- 的使动态。

پەرنەلەتتىر- پەرنەلەت - 的使动态。

پەرنەلەۋ پەرنەلە- 的不定式。

پەرنەلى 〈形〉有定音格的,有弦位的: پەرنەلى 有十二个定音格的。

پەرنەسىز 〈形〉没有定音格的,没有弦位的。

پەرنەسىزدىك پەرنەسىز 的抽象名词。

پەسەي 〈名〉〔天〕英仙座。

پەرسوناج 〈名〉(戏剧,电影,小说中的登场)人物,角色,主人公。

پەرۋ پەر- 的不定式。

پەرمە 见 فەرما.

پەرى 〈名〉[波](神话中的)谪凡天使,人间守护女神,神女 ▲ پەرىنىڭ قىزى 仙女 ▲ پەرى سارايى 天宫 ▲ پەرى سوعۋ 中魔,中邪;发疯 ▲ سۋ پەرىسى 人鱼,人鱼公主,美人鱼 ▲ پەرى بىلمەگەندى كارى بىلەدى.【谚】仙人不知老人知。

پەرىلىك پەرى 的抽象名词。

پەرىشتە 〈名〉[波]天使,安琪儿 ▲ التىندى كورگەندە پەرىشتە دە جولدان تايادى.【谚】天使见了黄金也会忘义。

پەسىر 〈名〉司书,录事,抄写员。

پەسىرلىك 〈名〉抄写,录事,文书。

پەش 〈名〉① 炉子,火炉,炉灶 ②〔天〕天炉座 ▲ دومنا پەشى 〔冶〕高炉。

پەشەنە 〈名〉[波] ① 额,额前,脑门儿: پەشەنەسىنەن سۇيۋ 吻前额 ② 命运,遭遇: پەشەنەسىنە جازعان 命中注定的。

پەشەنىيا 〈名〉点心,饼干,烤制的食物。

پەشەت 〈名〉封条: پەشەتتى اشۋ 启封。

پەشەتتە- 〈动〉封,上封条,封闭: ەسىكتى پەشەتتەپ تاستاپتى (他)把门上加了封条。

پەشەتتەل- پەشەتتە- 的被动态。

پەشەتتەس- پەشەتتە- 的交互态。

پەشەتتەت- پەشەتتە- 的使动态。

پەشەتتەۋ پەشەتتە- 的不定式。

پەشكا 〈名〉卒,小卒,马前卒。

پەشپەنت 〈名〉〔口〕外衣,褂子,单上衣。

پەشپەت 〈名〉〔口〕外衣,褂子,单上衣。

پەشتە- 〈动〉砌炉子。

پەشتەت- پەشتە- 的使动态。

پەشتەۋ پەشتە- 的不定式。

。匠炉砌〈名〉پەششى
。葱洋,头葱〈名〉پياز
杯一 ٴبىر پيالا شاي : 杯茶,碗茶 ①〈名〉پيالا
:璃玻 ② 儿罩璃玻,儿罩灯(灯油煤) ① 茶
。璃玻的户窗 پيالاسى تەرەزەنىڭ
装 ② 的杯茶有配,的碗茶带 ①〈形〉پيالالى
玻有装,的璃玻安 ③ 的罩灯有上,的罩灯有
。的璃
② 的杯茶没,的碗茶带不 ①〈形〉پيالاسىز
。的璃玻装没 ③ 的罩灯装没,的罩灯无
。琴钢式竖〔音〕〈名〉پيانينو
。手琴钢,家琴钢〈名〉پيانيست
。的手琴钢,的家琴钢〈形〉پيانيستلىك
-) پيدا بولۇ ▲ 牲牺,身献 [阿]〈名〉پيدا
قىلىۋ) : وتان ٴۈشىن (命生)牲牺,躯捐,射献
。身献国祖为 جانىن پيدا قىلىۋ
。衣外(的穿里家),衣睡〈名〉پيجاما
。车普吉,车卡型小〈名〉پيكاپ
。筒毡擀 پيما باسۇ : 靴毡,筒毡〈名〉پيما
。的筒毡穿,的筒毡有〈形〉پيمالى
ٴوتۇ پيونەرگە : 员队先少,队先少〈名〉پيونەر
。队先少入加
队锋先年少,的队锋先年少〈形〉پيونەرلىك
。的队先少,的员
。锥棱,体锥,体锥角〔数〕〈名〉پيراميدا
。形锥角成搞,形角三成堆〈动〉-پيراميدالا
。式定不的 -پيراميدالا پيراميدالاۋ
。的形塔字金,的形锥角〈形〉پيراميدالى
林比基氨,洞米拉匹〔医〕〈名〉پيراميدون
。(剂热退)
。计温高〔技〕〈名〉پيرومەتر
。枪短,枪手〈名〉پيستولەت
。儿管雷,门火弹子,帽筒弹〈名〉پيستون
。(望欲的良不)良不心存 پيعىلى جامان
。贴招(的画图有),语标幅横〈名〉پلاكات
。机翔滑〈名〉پلانەر
。动运翔滑;术翔滑〈名〉پلانەرلىك
。星行〔天〕〈名〉پلانەتا
文天 ② 仪象天,仪星行 ①〈名〉پلانەتاري
。馆仪象天,馆

状星行;的星行象,的星行〈形〉پلانەتارلىق
。的
。片音录,片唱〈名〉پلاستينكا
。胶塑,料塑〈名〉پلاستماسسا
。剂膏,药膏〈名〉پلاستىر
。矿铂 پلاتينا رۇداسى : 金白,铂〈名〉پلاتينا
。台月,台站〈名〉پلاتفورما
。套外袖无,篷斗 ② 衣雨 ①〈名〉پلاش
扩 كەڭەيتىلگەن پلەنۋم : 议会体全〈名〉پلەنۋم
。议会体全的大
。(十)号正;号加〔数〕〈名〉پليۇس
。子炉(的上盖板铁用)灶炉,炉厨〈名〉پليتا
。炉电〈名〉پليتكا
。星王冥〔天〕〈名〉پلۇتون
。钚〔化〕〈名〉پلۇتونىي
上子呢 پوبەرىك شاپان : 子呢〈名〉پوبەرىك
。衣
官军 وفيتسەرلىك پوگون : 章肩〈名〉پوگون
。章肩
。章肩带佩〈动〉-پوگوندا
。式定不的 -پوگوندا پوگونداۋ
。的章肩带佩〈形〉پوگوندى
。的章肩做,的章肩〈形〉پوگوندىق
。盘托,盘茶〈名〉پودنوس
中(的军空或军陆)〔军〕〈名〉پودپولكوۆنيك
。校
。尉少〈名〉پودپورۇچىك
,场立,度态 ② 置位;地阵 ①〈名〉پوزيتسيا
观的己自持坚 ٴوز پوزيتسياسىندا تۇرۇ : 点观
。点
有持,的场立(种某)有具〈形〉پوزيتسيالى
。的度态(种某)
度态示表不,的场立没〈形〉پوزيتسياسىز
。的点观没;的
名象抽的 پوزيتسياسىز پوزيتسياسىزدىق
。词
,学诗;品作歌诗,篇诗,诗〔文〕〈名〉پوەزيا
。才诗
پوەزيالىق : 的篇诗,的诗〈形〉پوەزيالىق
。品作歌诗 شىعارما

پوەما 〈名〉① 〔文〕长诗，叙事诗，史诗 ② 〔音〕音乐史诗。

پوەتيكا 〈名〉〔文〕① 诗学，作诗法 ② 诗体，诗人的风格，诗派。

پوەتيكالىق 〈形〉① 诗的，诗学的：پوەتيكالىق تەوريا 诗学理论 ② 富有诗意的，优美可爱的。

پويەز 〈名〉列车，火车：جولاۋشىلار پويەزى 客车 / جۇك پويەزى 货车。

پويەزدى 〈形〉乘火车的，坐火车的：پويەزدى جولاۋشىلار 乘火车的旅客。

پوليتسيا 〈名〉警察；警察队，警察局。

پوليتسيالىق 〈形〉警察的；警察队的，警察局的。

پوليۋس 〈名〉①〔地〕极；极地：سولتۇستىك پوليۋس 北极 / وڭتۇستىك پوليۋس 南极 ②〔物〕极，电极；磁极 ③〔数〕极点。

پولك 〈名〉〔军〕团，团队：پولك كوماندیری 团长。

پولكا 〈名〉①（钉在墙上的）隔架；（橱中隔成层的）隔板；架子；（客车的）行李架 ② 卧铺。

پولكوۆنيك 〈名〉〔军〕上校。

پومازي 〈名〉单（双）面绒布。

پومبارقىت 〈名〉印花灯芯绒。

پومەششيك 〈名〉地主，领地地主。

پومەششيكتىك 〈名〉地主的地位，地主的权势。

پوميدور 见 پاميدور.

پوپ 〈名〉牧师，教士。

پورت 〈名〉港，港口；港埠：تەڭىز پورتى 海港 / وزەن پورتى 河港 / اسكەري پورت 军港 / ساۋدا 商港（埠）。

پورترەت 〈名〉像片，照片，画像。

پورتتى 〈形〉有港的，有港口的，有港埠的。

پورتتىق 〈名〉港口设施。

پورتفەل 〈名〉皮包，提包。

پورشەن 〈名〉活塞，勾革鞲；（炮的）闩体。

پورشەندىك 〈形〉活塞的，鞲的；用做闩体的。

پوسەلكا 〈名〉邮包，邮件，包裹。

پوسەلكە 〈名〉镇，市镇；居住区。

پوسەلكەلىك 〈形〉镇的，市镇的；居住区的：پوسەلكەلىك ۋكىمەت 镇政府。

پوچتا 〈名〉邮政，邮（政）局。

پوچتاليون 〈名〉① 邮递员 ②〔史〕邮车驿员。

پوچتاليوندىق 〈名〉邮务，邮递。

پوچتا-تەلەگراف 〈名〉邮电：پوچتا-تەلەگراف مەكەمەسى 邮电局。

پوچتاخانا 〈名〉邮局，邮电所。

پوچتاشى 〈名〉① 邮递员，邮差，邮政工作人员 ②〔史〕邮车驿员。

پراۆو 〈名〉权，权利：ازاماتتىق پراۆو 公民权。

پراۆلى 〈形〉有权的，有权利的：سويلەۋگە پراۆولى 有发言权。

پراۆولىلىق 〈名〉权，权利。

پراۆوسىز 〈形〉无权的，无权利的：سويلەۋگە پراۆوسىز 无发言权。

پراۆوسىزدىق پراۆوسىز 的抽象名词。

پراگماتيزم 〈名〉〔哲〕实用主义，实际主义（唯心主义哲学派别）。

پراكتيكا 〈名〉① 实际应用，实践，实用，实用的办法：ءنازاريا مەن پراكتيكانى ۇشتاستىرۋ 理论和实际相结合 ② 实习，见习：جازدىق پراكتيكا 暑假实习。

پراكتيكالىق 〈形〉实际的，实用的，实行的，应用的：پراكتيكالىق تاجىريبە 实际经验。

پراكتيكانت 〈名〉见习生，实习生，练习生。

پرەدسەداتەل 〈名〉主席：جيىننىڭ پرەدسەداتە-لى 会议主席。

پرەزيدەنت 〈名〉① 总统 ② 主席，（指某些机关与社会团体的）长。

پرەزيديۋم 〈名〉主席团：پرەزيديۋم سايلاۋ 选举主席团。

پرەمەر 〈名〉总理，首相。

پريكازشيك 〈名〉① 掌柜的 ②（商人雇的）店员，伙计，售货员。

پرينسيپ 〈名〉原则；（科学的）原理，原则，定理：ەڭبەگىنە قاراي ءبولۋ پرينسيبى 按劳分配的原则 / سالىستىرمالىلىق پرينسيپ 相对性原理。

پرينسيپتى 〈形〉原则的，带有原则性的，基

/题问的则原 پرىنسىپتى ماسەلە :的性则原于
پرىنسىپتى كىسى 。人的则原有
有,的性则原; 的则原 ① 〈形〉 **پرىنسىپتىك**
原 پرىنسىپتىك ماسەلە :的则原于基,的则原
:的上本基,的上本根,的上则原 ② 题问则
پرىنسىپتىك جاقتان قوسلۇ 意同上则原 /
错(的上本根)的上则原 پرىنسىپتىك قاتەلىك
。误
②词名象抽的 پرىنسىپتى ① **پرىنسىپتىلىك**
。性则原
。题问 〈名〉 **پروبلېما**
纲,领纲 ② 划规,划计 ① 〈名〉 **پروگرامما**
③ 领纲的党 پارتىيانىڭ پروگراممىسى :纲政;要
。单目节,目节④ 纲大,纲大学教
。进攻;步进 〈名〉 **پروگرەسس**
:灯光聚,灯照探,灯光投 〈名〉 **پروجەكتور**
قول پروجەكتورى 。筒电手
。文散 〈名〉 **پروزا**
پروزالىق ئۇدارما :的文散 ① 〈形〉 **پروزالىق**
散象;的用文散,的文散于属 ② 译翻的文散
:的文 پروزالىق تىل 。言语文散
关机察检 ② 关机察检 ① 〈名〉 **پروكۇراتۇرا**
。员人察检,员人作工
。长察检;官察检;员察检 〈名〉 **پروكۇرور**
。者产无 〈名〉 **پرولېتار**
پرولېتارىيات : 级阶产无 〈名〉 **پرولېتارىيات**
توڭكەرىسى 。命革级阶产无
:的者产无,的级阶产无 〈形〉 **پرولېتارىياتلىق**
پرولېتارىياتلىق پارتىيا 。党政的级阶产无
。的级阶产无;的者产无 〈形〉 **پرولېتارلىق**
假,脚假:如例) 物补弥(工人) 〈名〉 **پروتېز**
پروتېز : (等眼假,床牙假,齿义,手假,脚
زاۋۇدى 。厂工肢假
(的上交外);录笔,录记 ① 〈名〉 **پروتوكول**
。书明证,录记(的事某生发明证) ② 书定议
燥枯常非,体文的式录记 〈名〉 **پروتوكولىزم**
。体文的
。子质 〔理〕〈名〉 **پروتون**
之分百;数分百;率分百 ① 〈名〉 **پروتسەنت**
。成提 ③ 钱利,息利,率利 ② ……

。的钱利无,的息利无 〈形〉 **پروتسەنتسىز**
分百按,示表数分百用 ① 〈动〉 **پروتسەنتلە-**
。成提算计,息利算计 ② 算计比
پروتسەنتلەۋ پروتسەنتلە- 的不定式。
有 ②的示表比分百用 ①〈形〉 **پروتسەنتلىك**
。的钱利有,的息利
:续手,序程,程过 ① 〈名〉 **پروتسەسس**
جۇمس پروتسەسسى 序工 ② 〔法〕讼诉程序:
ازاماتتىق پروتسەسسى 。序程讼诉事民
化 حىميا پروفەسسورى :授教 〈名〉 **پروفەسسور**
。授教学
。务职授教,位职的授教 〈名〉 **پروفەسسورلىق**
。情心,理心 〈名〉 **پسىخىكا**
。家学理心 〈名〉 **پسىخولوگ**
。学理心,理心 〈名〉 **پسىخولوگىيا**
。的学理心,的理心 〈形〉 **پسىخولوگىيالىق**
。语米普 پۇمي تىلى :族米普 〈名〉 **پۇمي**
:的式族米普,的族米普 ① 〈形〉 **پۇمىشا**
ول :言语族米普 ② 装服族米普 پۇمىشا كىيىم
پۇمىشا سويلەي الادى. 他会讲普米语。
پۇل Ⅰ 见 بۇل.
پۇل Ⅱ 〈名〉 〔波〕钱,金钱,货币,款: ناق پۇل
现钱 / پۇل تاپۇ 挣钱 / پۇل تاپسىرۇ 付款 /
پۇل دەسە جانىنان بەزۇ 见钱舍命 ▲ پۇل بولۇ
值钱 ▲ اتادان پۇل قالعانشا ۇل قالسىن.【谚】
。子儿个一有如不财家贯万下留其与
高 پۇلداپ ساتۇ :价抬,价提 ① 〈动〉 **پۇلدا-**
:子架拿,子架摆,价身高抬 〔转〕 ② 售出价
ساقالىن پۇلداۋ 。老卖老倚
。态互交的 -پۇلدا **پۇلداس-**
。式定不的 -پۇلدا **پۇلداۋ**
ونان :的裕富,的有富,的钱有 ① 〈形〉 **پۇلدى**
值 ② 。多钱他有没都谁 .پۇلدى ەشكىم جوق
值 پۇلدى زات :的价高;的贵珍,的重贵,的钱
:的费免非,的钱付要, 的费收 ③ 品物的钱
پۇلدى بەلەت 。票的钱付要
。词名象抽的 پۇلدى **پۇلدىلىق**
没(上身);的钱缺,的钱没 ① 〈形〉 **پۇلسىز**
免 ③ 的价廉,的宜便,的钱值不 ② 的钱带
。的钱付不,的钱要不,的费

پۇلسىزدان- (动) ① 变,钱缺得变,钱没得变
②穷 值贬,值价没得变,钱值不得变。
پۇلسىزدانغ پۇلسىزدان- 的不定式。
پۇلسىزدىق پۇلسىز 的抽象名词。
پۇراق (形) 淘汰的: پۇراق قوي 淘汰羊。
پۇرسات (名) [阿] 〔口〕 机会,闲暇,空闲。
پۇسرمان (名) 〔口〕 穆斯林。
پۇت (名) 普特(俄重量单位,相当于16.38
公斤): بىر پۇت استىق 一普特粮食。
پۇتتا- (动) 以普特为计量单位)秤称,量:
پۇتتاپ ولشەۋ 以普特为计量单位秤。
پۇتتال- پۇتتا- 的被动态。
پۇتتاس- پۇتتا- 的交互态。
پۇتتات- پۇتتا- 的使动态。
پوتتاۋ پۇتتا- 的不定式。
پۇتتىق (形) ① 相当于普特的,一普特重的,
② 相当于一普特的 容一普特(散体物)的
重量。
پۇشايمان (名) 不幸,悲痛,可怜;灾难,苦难:
ەلدى پۇشايمان قىلىۋ 给人们带来灾难。
پۇشايماندان- (动) 变得可怜,变得不幸;因
……而悲痛,因……伤心。
پۇشايماندانتدىر- پۇشايماندان- 的使动态。
پۇشايماندانغ پۇشايماندان- 的不定式。
پۇشايماندىق ① پۇشايمان 的抽象名词 ② 不
幸,可怜;悲痛;苦难。
پۇشايت (叹) 对母羊的呼唤声。
پۇشپاق I (名) (野兽、家畜膝盖以下的) 皮
子,腿皮: تۈلكىنىڭ پۇشپاعىنان تىگىلگەن نشىك
狐腿皮做成的大衣 ▲ پۇشپاعىنا تاتىماۋ 不配
上,不够上,比……差得远 ▲ پۇشپاعى قاناماۋ
未生过孩子的,不生育的,不妊的 ▲ ۋزىم
ۋقالايتىن تەرىنىڭ پۇشپاعى 反正是自己的事,多
咱也是自己干的活儿,推托不掉的事 ▲
پۇشپاق بورىك 腿皮帽耳帽子 ▲ پۇشپاق جۇن
腿毛,刺毛。
پۇشپاق II (名) 拐角,角落,旮旯儿。
پۇشپاقتا- (动) ① 把野兽或家畜的腿皮)
剥下来 ② (用狐腿皮) 镶边,上边,包边。
پۇشپاقتال- پۇشپاقتا- 的被动态。

پۇشپاقتات- پۇشپاقتا- 的使动态。
پۇشپاقتاۋ پۇشپاقتا- 的不定式。
پۇشپاقتى (形) 有(兽)腿皮的,用(兽)腿皮
做的;镶有(兽)腿皮的,上边的。
پۇشپاقتىق (形) (兽) 腿皮的,(兽) 腿皮料
的。
پۇشىق (形) 塌鼻子;烂鼻子。
پۇشىقتاۋ (形) 鼻子有些塌的,鼻子短小的。
پۇشىقتىق پۇشىق 的抽象名词。
پۇلىس 见 پۇلىش.
پۇلىش (名) 〔俄〕 长毛绒;针织里绒布。
پۇلىشتە- (动) 用长毛绒(做)用针织里绒
布做里子。
پۇلىشتەت- پۇلىشتە- 的使动态。
پۇلىشتەۋ پۇلىشتە- 的不定式。
پىر: پىر ەتۋ 发出扑棱一声,扑棱一声:
تورعاي پىر ەتىپ ۇشىپ كەتتى. 麻雀扑棱一
声飞了。
پىراق (名) 布拉格,天马,神马,千里驹。
پىر-پىر (拟) 扑棱声,噜噗声。
پىرىلدا- (动) ① 扑棱扑棱作响,发出噜噗
噜噗声: ۇيرەكتەر پىرىلداپ ۇشا جونەلدى. 野
鸭扑棱扑棱地飞走了。② (在水里的吸气
声)噜噗噜噗作响。
پىرىلداس- پىرىلدا- 的交互态。
پىرىلدات- پىرىلدا- 的使动态。
پىرىلداۋ پىرىلدا- 的不定式。
پىرىلداۋىق (名) 〔乐〕 一种吹奏乐器名。
پىس I: پىس ەتۋ 发出噗哧声。
پىس- II (动) ① 搓紧,捻紧(绳索) ② 上膘,
长肥,肥美: قوزى پىسقان كەز 羊羔肥美的时
期 ③ 变老练,坚强起来,受到锻炼: پىسقان
باس 饱经风霜的 ▲ پىسۋ ش 寂寞,烦闷,厌
烦。
پىس- II 见 پىس- I.
پىسقىر- (动) ① 打响鼻儿,喷鼻② 〔转〕(常
用其否定形式)看不上,瞧不上,不放在眼里:
پىسقىرىپ تا قاراماۋ 不睬不理。
پىسقىرت- پىسقىر- 的使动态。
پىسقىرۋ پىسقىر- 的不定式。

پىسقىرىق 〈名〉 ① (马等的)响鼻声,喷鼻声 ② (羊的)鼻炎。

پىسقىرىن- پىسقىر- 的反身态。

پىس-پىس: **پىس-پىس ەتۋ** 急促地喘气,呼哧呼哧地喘气。

پىستان 〈名〉 (系在鞍褥上饰有花纹的)搭腰。

پىسۋ پىس- Ⅱ 的不定式。

پىسى Ⅰ 见 ٴپىسى.

پىسى Ⅱ: **پىسى باسۋ** 压制,压服,吓住。

پىسىق Ⅰ 〈形〉 (线、绳)结实的,有拉力的。

پىسىق Ⅱ 〈形〉 ① 熟练的,娴熟的;老练的: ٴوز كاسىبىنە پىسىق 对自己的业务熟练 ② 勤快的,勤劳的: جۇمىسقا وتە پىسىق 干活非常勤快 ③ 吝啬的,悭吝的,小气的: ەلدەن ەرەن پىسىق جان 与众不同的小气的人 ▲ جاۋاتىن كۇن ستىق بولادى، بولاتىن بالا پىسىق بولادى. 【谚】要下雨的天闷热,有出息的孩子勤快。

پىسقىسۋ پىسقىسى- 的不定式。

پىسقىسى- 〈动〉 装得能干,假装勤快;逞能: مىنا پىسقىسعان بىرەۋ قايدان كەلگەن؟ 这位装得能干的人是从哪里来的?

پىسقىسىن- پىسقىسى- 的反身态。

پىسقىست- پىسقىسى- 的使动态。

پىسقىتا- Ⅰ 〈动〉 (用毡子时胳膊肘)擀搓,擀熟。

پىسقىتا- Ⅱ 〈动〉 温习,复习,练习: ساباق پىسقىتاۋ 温习功课。

پىسقىتاعىش 〈爱〉 爱温习的,常常复习的,经常练习的。

پىسقىتال- پىسقىتا- Ⅰ、Ⅱ 的被动态。

پىسقىتاقىرا- 〈动〉 进一步温习,再复习一下;多复习,多练习。

پىسقىتاقىراۋ پىسقىتاقىرا- 的不定式。

پىسقىتاس- پىسقىتا- Ⅰ、Ⅱ 的交互态。

پىسقىتات- پىسقىتا- Ⅰ、Ⅱ 的使动态。

پىسقىتاۋ Ⅰ پىسقىتا- Ⅰ、Ⅱ 的不定式。

پىسقىتاۋ Ⅱ 〈形〉 ① 比较熟练的,比较老练的 ② 比较勤快的,比较勤劳的,比较能干的 ③ 有些吝啬的,有些悭吝的,比较小气的。

پىسقىتاۋىش 〈名〉〔语〕状语 امال پىسقىتاۋىش 〔语〕方式(方法)状语 ▲ دارەجە پىسقىتاۋىش 〔语〕程度状语 ▲ ماقسات پىسقىتاۋىش 目的状语 ▲ مەزگىل پىسقىتاۋىش 〔语〕时间状语 ▲ مەكەن پىسقىتاۋىش 〔语〕地点状语 ▲ ساپالىق پىسقىتاۋىش 〔语〕程度状语 ▲ سەبەپ پىسقىتاۋىش 〔语〕原因状语 ▲ شارتتى پىسقىتاۋىش 〔语〕条件状语。

پىسقىتاۋىشتىق 〈形〉 状语的: سويلەمدە پىسقىتاۋىشتىق قىزمەت اتقارادى 在句中的起状语的作用。

پىسقىتىق پىسىق 的抽象名词。

پىسقىشا 〈形〉 能干的,勤快的,勤劳的。

پىسقىشالاۋ 〈形〉 比较能干的,比较勤快的,比较勤劳的。

پىسكىرا- 〈动〉 ① 快要熟,将要熟: تاماق پىسكىراعاندا كەلدى 饭快要熟的时候来了 ② 长膘,上膘,长肥,肥美: قوزى پىسكىراسىن 让羊羔长膘 ③ 进一步谈妥,进一步商量,(把话)说透。

پىسكىراۋ پىسكىرا- 的不定式。

پىسىل 〈名〉 ① (急促的)喘气声,呼哧声: بۇرشتان بىرەۋدىڭ پىسىلى ەستىلدى. 从屋角里传来了一个人的呼哧声。 ② (湿柴在火中的)吱啦声。

پىسىلدا- 〈动〉 ① 发出急促的喘气声,发出急促的呼哧声: پىسىلداپ دەم الا الماۋ 呼哧呼哧地喘不上气 ② (湿柴在火中)发出吱啦声,吱啦吱啦响。

پىسىلداعىش 〈形〉 爱喘气的,老是呼哧呼哧的。

پىسىلداس- پىسىلدا- 的交互态。

پىسىلدات- پىسىلدا- 的使动态。

پىسىلداۋ پىسىلدا- 的不定式。

پىسىلداۋىق 〈形〉 爱喘气的,老是呼哧呼哧的。

پىسىنا- 〈动〉 感到闷热,(热得)透不过气,(热得)喘不过气,(热得)冒汗: پىسىناپ وتىرا المادى (他)热得坐不住。

پىسىناقىرا- 〈动〉 感到有些闷热,(热得)有些喘不过气,(热得)有一点冒汗。

پسناڭغراۋ پسناڭغرا- 的不定式。

پسناس- پسنا- 的交互态。

پسنات- پسنا- 的使动态。

پسناۋ پسنا- 的不定式。

پسر- ① پس- Ⅱ 的使动态 ② 将(绳索)搓紧，紧捻 ③ 将(毡子)熟：كيگز پسرۋ 熟毡子 ④ 说妥，议妥，商量好：سوزدى پسرىپ الۋ كەرەك 把话说好。

پسرت- پسر- 的使动态。

پسرتقز- پسرت- 的使动态。

پسرۋ پسر- 的不定式。

پسرىڭقرا- 〈动〉①指(加工制造)再熟一下，进一步熟好 ② 下一步谈妥，说透，进一步商量好。

پسرىڭقراۋ پسرىڭقرا- 的不定式。

پسست- ① پس- Ⅱ 的使动态 ② 见 پسر-.

پسستڭقرا- 见 پسرىڭقرا-.

پشاق 〈名〉刀子：پشاق ءجۇزى 刀刃儿 / پشاق سرتى 刀背 ▲ بيتكه پشاق سۇرۋ 杀鸡用牛刀 ▲ بۇنسىز جەردەن پشاق سالۋ (ۇرۋ) 出难题，刁难 ▲ جاعىنا پشاق جانىعانداي 皮包骨，骨瘦嶙峋 ▲ پشاق كەسكەندەي تيىلۋ (一下子)停息，停住，安静下来 ▲ پشاق سالۋ 动刀子，捅刀子，用刀子戳 ▲ پشاقتى وزىڭە سال، اۋىرماسا وزگەگە سال ▲ 己所不欲，勿施于人 ▲ پشاعى بار سۇيگەنىن جەر، پشاعى جوق تيگەنىن جەر. 带刀子的选着可口的肉吃，没刀子的碰上什么吃什么。▲ قىرىق پشاق 钩心斗角，矛盾尖锐 ▲ پشاققا جاراۋ (牲畜可以宰杀)肉不瘦不肥。▲ ەشكى سويعاننىڭ ەكى مالى بار، مۇيىزى پشاعىنا ساپ، تەرىسى بالاسىنا جارعاق. 【谚】宰只山羊妙在角可做刀柄，皮可缝衣服。▲ وتپەس پشاق قول كەسەر. 【谚】钝刀易伤手。

پشاقسز 〈形〉无刀子的，不带刀子的。

پشاقتا- 〈动〉(用刀子)割，切，捅，戳：پشاقتاپ ءولتىرۋ 用刀子捅死 ▲ بوعىن پشاقتاۋ 后悔，懊悔。

پشاقتال- پشاقتا- 的被动态。

پشاقتاس- پشاقتا- 的交互态。

پشاقتاستر- پشاقتاس- 的使动态。

پشاقتات- پشاقتا- 的使动态。

پشاقتاتتر- پشاقتات- 的使动态。

پشاقتاۋ پشاقتا- 的不定式。

پشاقتى 〈形〉有刀子的，带刀子的，持刀的。

پشاقتىق 〈形〉做刀子的，造刀子的：پشاقتىق تەمىر 造刀子的钢。

پشاقشى 〈名〉制造刀子的工匠；动刀子的人。

پشقى 〈名〉小锯。

پش-پش 〈形〉① 窃窃的，喁喁的，嘀嘀咕咕的：پش-پش سوزدەر 窃窃私语 ② 窃窃私语，喁喁私议，嘀咕：پش-پشتى قويىڭدار 别嘀咕了 ③ 传说；流言，流言蜚语：جاقىنان بەرى پش-پش كوبەيىپ كەتتى. 近来流言很多。

پش-پشتا- 〈动〉背地里说坏话，散布流言蜚语，暗中议论；造谣，中伤。

پش-پشتاس- پشا-پشتا- 的交动态。

پش-پشتات- پش-پشتا- 的使动态。

پش-پشتاۋ پش-پشتا- 的不定式。

پشتاي: پشتاي بولۋ ① 愣怔，变得哑口无言：وتكەنگى جيىنان كەيىن ول پشتاي بولدى. 上次会议后他再不作声了。② 安静下来，变得鸦雀无声：ءۇي ءىشى كەنەت پشتاي بولا قالدى. 屋里突然安静下来了。

پشل 〈名〉(鼻子呼出的)酣睡声，喘息声，呼哧声。

پشلدا- 〈动〉发出酣睡声，发出喘息声，发出呼哧声。

پشلداس- پشلدا- 的交互态。

پشلدات- پشلدا- 的使动态。

پشلداۋ پشلدا- 的不定式。

پشرا- 〈动〉分散，散开：كۇش پشراپ كەتتى. 力量分散了。

پشراڭقرا- 〈动〉有些分散，有些散开，散开一些。

پشراڭقراۋ پشراڭقرا- 的不定式。

پشرات- پشرا- 的使动态。

پشراۋ پشرا- 的不定式。

。明神若奉 ٴپىر تۇتۇ ▲

恪，徒信的诚虔〔宗〕① ［阿］〈名〉 **ٴپىرادار**
。弟兄，兄老，弟老 ② 者律戒守

熟饭 . ٴپىستى تاماق :熟成，熟〈动〉 I **ٴپىس-**
了。/ الما ٴپىستى . 了熟果苹 。 ▲ كەۋدەسىنە
نان پىسكەن 的负自傲高，的慢傲 ▲ الما ٴپىس،
ئۇزما ٴتۇس . 【谚】 坐享其成；守株待兔。

搅下上（棒拌搅用中囊皮在）〈动〉 II **ٴپىس-**
。动

پىسكەك 见 پىسپەك.

پىسكىز- ٴپىس- II 的使动态。

پىسكىزدىر- پىسكىز- 的使动态。

，义名的拉安以〔宗〕①［阿］〈名〉 **ٴپىسمىللا**
一第，语头开，白场开〔转〕② 义名的主真以
。话句

。的诚虔不；的主真信不〈形〉 **ٴپىسمىللاسىز**

（的用时油黄炼提或酒马马酿 ）〈名〉 **پىسپەك**
。棒拌搅

。的棒拌搅没〈形〉 **پىسپەكسىز**

搅下上，搅（棒拌搅用）①〈动〉 **پىسپەكتە-**
。扎针用 پىسپەكتەۋ يىنەمە :刺，扎 ② 动

پىسپەكتەل- پىسپەكتە- 的被动态。

پىسپەكتەس- پىسپەكتە- 的交互态。

پىسپەكتەت- پىسپەكتە- 的使动态。

پىسپەكتەۋ پىسپەكتە- 的不定式。

▲子浑月阿，（属）木连黄 ①〔植〕〈名〉 **پىستە**
。子鼻尖 پىستە مۇرىن 实籽的子浑月阿 ②

پىستىك: **پىستىك مۇرىن** 尖鼻子。

ٴپىستىر- ٴپىس- I 的使动态。

ٴپىستىرت- ٴپىستىر- 的使动态。

:的熟成；的成现，的好做，的熟〈形〉 **ٴپىسى**
。饭成现（تاماق）ٴپىسى اس

ٴپىسىل- ٴپىس- II 的被动态。

生夹，的熟不生半〈形〉 **ٴپىسىلى-شىكىلى**
。的

，做，烧 ② 态动使的 I ٴپىس- ① **ٴپىسىر-**
ٴسۇت / 饭做 ٴپىسىرۋ تاماق :烤，炖，熬，煮
ٴپىسىرۋ نان / 肉炖 ٴپىسىرۋ ەت / 奶熬 ٴپىسىرۋ
。馕烤

ٴپىسىرت- ٴپىسىر- 的使动态。

啦啪里噼出发，响作啦啪里噼〈动〉 **پىشىرلا-**
。响啪啪劈劈，声

پىشىرلاۋ پىشىرلا- 的不定式。

给送而罪赎者死给为）〔宗〕［阿］〈名〉 **ٴپىدىيا**
。赎罚，财钱，物财（的拉毛

/ 见意求征 پىكىر الۋ :见意 ①〈名〉 **پىكىر**
科 پىكىر بەرۋ 见意提 ② 解见: عىلمي پىكىر
他 ونىڭ پىكىرى :意主，法想，思意 ③ 解见学
得取）意主定拿 ٴبىر پىكىرگە كەلۋ / 思意的
一 致 的 意 见）④ 议 论，舆 论 : جۇرشىلىق
پىكىرى 群众舆论 ▲ پىكىر السۋ 交换意见。

示表；法看出提，见意提，论议〈动〉 **پىكىرلە-**
。满不

پىكىرلەن- پىكىرلە- 的被动态。

，的合道同志，的同相趣志〈形〉 I **پىكىرلەس**
。的致一见意，的同相点观

交 ② 态互交的 پىكىرلە- ① II **پىكىرلەس-**
。商磋，讨商，见意换

پىكىرلەستىك پىكىرلەس I 的抽象名词。

پىكىرلەستىر- پىكىرلەس- II 的使动态。

پىكىرلەت- پىكىرلە- 的使动态。

پىكىرلەۋ پىكىرلە- 的不定式。

法想有，的法看有，的见意有〈形〉 **پىكىرلى**
。的见己持坚 ٴبىر پىكىرلى :的

پىكىرلىلىك 〈名〉意见一致，观点相同。

ٴپىل ▲ 牙象 ٴپىل ٴتىسى :象〔动〕〈名〉 **ٴپىل**
تاسپاقا 象龟 ▲ ٴپىل تۇمسىق قۇرت 象鼻虫。

大巨；的似象大，的样一象大象〈形〉 **پىلدەي**
。的

ٴپىلدى :的多象，的象有〈形〉 **ٴپىلدى**
ورمان 大象没出的森林。

ٴپىللا 〈名〉［波］蚕。

ٴپىلماي 〈名〉〔动〕鲟（属）。

ٴپىلسىز 〈形〉无象的。

پىلتە 见 بىلتە.

پىلىك 见 بىلتە.

ٴپىنىنا 〈名〉〔植〕藿香。

人始创，祖始，长教〔宗〕①［阿］〈名〉 **ٴپىر**
پىرگە ▲ 匠宗，祖鼻，爷师祖，师祖〔转〕②
戒破不誓发，规教越不誓发长教向 قول بەرۋ

پىسسىرتىل- پىسسىرت- 的被动态。

پىسسىرىل- پىسسىر- 的被动态。

پىسسىرىم 〈名〉① 够煮(烤、炖)一次的分量 ② 煮(烤、炖)熟食物所需的时间。▲ ئەت پىسسىرىم 煮熟肉的功夫,煮熟肉的时间(约 2～3 小时)▲ سۈت پىسسىرىم 煮熟奶的时间,短时间。

پىسسىرىڭكىرە- 〈动〉再煮一会儿,再熬一会儿,再炖一会儿,再烤一会儿。

پىسسىرىڭكىرەۋ پىسسىرىڭكىرە- 的不定式。

پىسسىرىس- پىسسىر- 的交互态。

پىتۋانا 〈名〉谣言,流言蜚语: پىتۋانا تارقاتۋ 造谣。

پىتنە 〈名〉[阿] 诽谤,诬陷,诬害。

پىتىر 〈名〉〔宗〕(斋月期间按人头收取的)贡赋: پىتىر جىناۋ 收贡赋。

پىتىرلىك 〈形〉① 作为贡赋的 ② 贡赋。

پىتىر-سادىقا 〈名〉布施,施舍,施舍品。

پىتىرسىز 〈形〉(斋月期间)免去贡赋的。

پىش- I 〈动〉① 裁,剪裁: كىيىم پىشۋ 裁衣服 ② 〔转〕估量,酌量,思忖,琢磨,盘算: بۇل مەنىڭ كوڭىلمنەن پىشكەن نارسەم. 这是我心里琢磨的东西。▲ تون پىشۋ 评论,评价 ▲ بويىڭا قاراي كيىم پىش. 【谚】量体裁衣。▲ كەڭەسپەن پىشكەن تون كەلتە بولماس. 【谚】商量着裁出的皮袄不会短(集思广益)。▲ ويماق پىشسەڭ دە ويلاپ پىش. 【谚】小事也须三思而后行。

پىش- II 〈动〉阉割,骗,去睾丸: ايعىر پىشۋ 骗公马。

پىشەن 〈名〉牧草,饲草: پىشەن شابۋ 打草 ▲ پىشەن جەگىش 啮虫目。

پىشەنگۇل 〈名〉〔植〕射干。

پىشەندەمە 〈名〉青饲料。

پىشەندەن- 〈动〉(牧草)长势繁茂,(牧草)长得好,(牧草)茂盛。

پىشەندەنۋ پىشەندەن- 的不定式。

پىشەندىك 〈名〉草地,牧草地,打草的地方。

پىشەنشى 〈名〉打草的人,刈草者。

پىشەنشىلىك 〈名〉打草,打草业。

پىشپە 〈名〉骗马,阉马,阉割的(牲畜)。

پىشتۋ 〈叹〉(表示厌恶、卑视等意)哼,呸: پىشتۋ، سەنى سۇيەدى عوي 哼,她能爱你。▲ پىشتۋ دەمەستەن ① 根本不放在眼里,一点也看不起…… ② 很容易地,不费吹灰之力地;一下就……▲……پىشتۋ قۇرلى كورمەۋ 一下就……,很容易地,不费吹灰之力地。

پىشتىر- پىش- I、II 的使动态 ② 阉割,骗,去睾丸。

پىشتىرگىز- پىشتىر- 的使动态。

پىشتىرت- پىشتىر- 的使动态。

پىشتىرتتىر- پىشتىرت- 的使动态。

پىشتىرىل- پىشتىر- 的被动态。

پىشۋ پىش- I、II 的不定式。

پىشۋلى 〈形〉裁好的,裁成的: پىشۋلى كيىم 裁好的衣服。

پىشۋشى 〈名〉① 剪裁匠,裁缝 ② 骗牲口者。

پىشىل- پىش- I、II 的被动态。

پىشىلت- پىشىل- 的使动态。

پىشىم 〈名〉裁剪样式。

پىشىن 〈名〉相貌,面孔,面容;体态,身材,身段: پىشىنىنە قاراعاندا اعايىندى وقسايدى 从(他们的)长相看象是兄弟。

پىشىندە- 〈动〉塑造,雕塑,雕琢;描摹。

پىشىندەل- پىشىندە- 的被动态。

پىشىندەلگىز- پىشىندەل- 的使动态。

پىشىندەلت- پىشىندەل- 的使动态。

پىشىندەمە 〈名〉① 塑象,雕象,雕琢 ② 描绘,描写,描摹。

پىشىندەمەلى 〈形〉形状象……的,形象的 ▲ پىشىندەمەلى جازۋ 象形文字。

پىشىندەس 〈形〉相貌一样的,模样相同的,身材一样的。

پىشىندەت- پىشىندە- 的使动态。

پىشىندەتكىز- پىشىندەت- 的使动态。

پىشىندەتتىر- پىشىندەت- 的使动态。

پىشىندەۋ پىشىندە- 的不定式。

پىشىندى 〈形〉① 体格均匀的,身材好看的,体态端正的,漂亮的: پىشىندى جىگىت

象貌容,的……象相长 ② 子伙小的正端材身
相长 ئپشندى ايەل :的……象材身,的……
。的形定,的形成 ③ 的似人女象
。词名象抽的 ئپشندى **پشندىلىك**
亮漂不,的看难(材身) ① 〈形〉 **ئپشنسز**
不,的形定有没 ② 的匀均不格体;的陋丑,的

。碳形定无 كومر ئپشنسز :的形成
太不,的看难较比(相长)〈形〉 **پشنسزدەۋ**
。的些丑得显,的匀均太不格体,的亮漂
。词名象抽的 ئپشنسز **پشنسزدىك**
。态互交的 Ⅱ 、Ⅰ -ئپش **-ئپشس**

ر

ر 哈萨克文字母表中的第二十一个字母。

رابادا 见 رابات.

راباي 〈名〉 表现，面貌；症状。

رابايدا 〈副〉 偶而，有时，很少。

رابايسىز 〈形〉 ① 特别的，不一般的；过分的：رابايسىز ۇلكەن 特别大 / اۋزىن رابايسىز اشۋ 把嘴张得大大的 ② 笨重的，不灵巧的：رابايسىز جاسالعان ساندىق 做得笨重的箱子 ③ 粗壮的，高大的：رابايسىز دەنە 粗壮高大的身体。

رابايسىزدىق رابايسىز 的抽象名词。

رابات 〈名〉〔旧〕市郊，郊区。

رابىي 〈名〉〔阿〕〔宗〕创世主，真主。

رادار 〈名〉 雷达。

رادي 〈名〉〔化〕镭：رادىيمەن ەمدەۋ 镭疗法。

رادياتور 〈名〉 ①〔技〕散热器，冷却片，冷却管 ③〔建〕放热器，暖气片 ③〔物〕辐射体；辐射器。

رادياتسيا 〈名〉〔理〕辐射（能）：كۇن رادياتس- ياسى 日光辐射（太阳辐射）。

رادىكال I 〈名〉 ① 激进派 ② 激进分子。

رادىكال II 〈名〉 ①〔数〕根号（√），根数，根式，根 ③〔化〕基，根，原子团。

رادىكالدى 〈形〉〔数〕根的，等幂的。

رادىكاليزم 〈名〉 ① 激进行为 ② 激进主义。

رادىيو 〈名〉 ① 无线电，射电 ② 无线电收音机（接收机）③ 无线电广播 ▲ رادىيو جۇلدىز 〔天〕射电星。

رادىيواپپارات 〈名〉 无线电机，无线电装置。

رادىيوگازەت 〈名〉 ① 广播新闻 ② 广播节目报。

رادىيوگرامما 〈名〉 无线电报，电报：رادىيو- گرامما جولداۋ 发电报。

رادىيوٴدۇربى 〈名〉 射电望远镜。

رادىيوەلەمەنت 〈名〉〔化〕放射性元素。

رادىيوجيىلىك 〈名〉 无线电频率。

رادىيوجۋرنال 〈名〉 无线电杂志。

رادىيوكومپاس 〈名〉 无线电罗盘。

رادىيوقابىلداعىش 〈名〉 收音机，接收器。

رادىيولامپا 〈名〉 电子管，真空管。

رادىيولاندىر- 〈动〉 无线电化。

رادىيولاندىرۋ رادىيولاندىر- 的不定式。

رادىيولوگيا 〈名〉 放射学，应用辐射学。

رادىيولوكاتور 〈名〉 雷达，雷达机，无线电定位器，无线电探测器。

رادىيوماياك 〈名〉 无线电导航台，无线电指标。

رادىيومەتر 〈名〉 辐射表，辐射计。

رادىيومۇنارا 〈名〉 无线电塔。

رادىيوپروگرامما 〈名〉 无线电广播节目。

رادىيوپروجەكتور 〈名〉 雷达探照灯；锐定向无线电发射台。

رادىيوسيگنال 〈名〉 无线电讯号。

رادىيوسكوپ 〈名〉〔物〕放射镜。

رادىيوستانسيا 〈名〉 无线电台，广播电台。

رادىيوستۋديا 〈名〉 无线电播音室。

رادىيوتارانقىش 〈名〉 无线电发射器。

رادىيوتەاتر 〈名〉 广播剧院。

رادىيوتەلەگراف 〈名〉 ① 无线电报 ② 无线电电报局。

رادىيوتەلەمەحانيكا 〈名〉 无线电遥控机械学。

رادىيوتەلەسكوپ 〈名〉 无线电望远镜。

رادىيوتەلەفون 〈名〉 无线电话。

رادىيوتەحنيك 〈名〉 无线电技术员。

رادىيوتەحنيكا 〈名〉 无线电工程。

رادىيوتولقىن 〈名〉〔物〕无线电波。

راديوتوراپ 〈名〉广播网。
راديست 〈名〉① 无线电报务员；无线电话
务员 ②〔军〕无线电兵。
راديۇس 〈名〉〔数〕半径：شەكبەردىك راديۇسى
圆的半径 / شاردىك راديۇسى 球的半径 /
اتومدىق راديۇس 原子半径。
رازمەر 〈名〉大小，长短；尺寸，尺码，规格。
رازى 〈名〉① 满意，满足，知足：جۇرت وعان
رازى. 群众对他是满意的。③ 愿意，甘愿，
情愿：حالىق ٴۇشىن قۇربان بولۇعا رازى 甘愿
为人民牺牲自己的生命 ▲ رازى بولۇ① 满意，
心满意足 ② 同意，赞同。
رازىلا- 〈动〉使满意，使心满意足；使高兴：
رازىلاپ جولعا سالۇ 使(他)满意地走。
رازىلان- رازىلا- 的反身态。
رازىلاۋ رازىلا- 的不定式。
رازىلىق ① رازى 的抽象名词 ② 满意，满足，心
满意足 ③ 同意，愿意。
رازى-حوش 〈名〉满意，满足，知足：
رازى-حوش بولۇ 心满意足。
راي 〈名〉① 表情；心情，情绪：سۇىق راي
كورسەتۋ 冷漠对待 / جىلى راي بەرۋ 热情相待
② (天气的)状况，状态 ③〔语〕动词的式
▲ اۋا رايى 气候，天气 ▲ اشىق راي〔语〕陈
述式，直陈式 ▲ بۇيرىق راي〔语〕命令式 ▲
كۇن رايى 天气，气候 ▲ رايىنان قايتۋ 回心转
意，悔悟 ▲ تۇيىق راي〔语〕不定式 ▲ شارتتى
راي〔语〕条件式。
رايكوم 〈名〉(رايوندىق كومىتەت 的缩写)区
委会。
رايقان 见 رايحان.
رايلان- 〈动〉① 显得慈祥，显得温柔；和蔼
可亲，和颜悦色：شەشەسى بالاسىنا رايلانا قاراپ
وتىر. 母亲慈祥地望着自己的孩子。② 变得
漂亮，变得好看；容光焕发：ونىڭ بەتىنە قان
جۇگىرىپ رايلانا باستاپتى. 他现在变得红光满
面了。
رايلانۋ رايلان- 的不定式。
رايلاس- 〈动〉和好，和解，和睦相处；讲和，言
归于好：رايلاسىپ بۇرىنعىداي تاتۇ بولۇ 和好
如初。
رايلاستىر- ① رايلاس- 的使动态 ② 调解，调
停，劝解。
رايلاسۋ رايلاس- 的不定式。
رايلى 〈形〉① 愉快的，快活的，心情舒畅的
② 悦目的，好看的，美丽的，美貌的。
رايون 〈名〉区，地区，区域：اق رايون 白区 /
شەكارا رايون 边境地区。
رايوندىق 〈形〉区的，区一级的：رايوندىق
ۇكىمەت 区政府。
رايسىز 〈形〉心情不佳的，不快活的，闷闷不
乐的，心灰意懒的，消沉的。
رايسىزدىق رايسىز 的抽象名词。
رايحان 〈名〉①〔植〕紫素 ③ (女性)人名 ▲
رايحان جالبىز〔植〕香薷。
رايحانگۇل 〈名〉〔植〕紫苏。
رايىس I 〈名〉①〔宗〕检查官 ② 首领，领
袖。
رايىس II 〈名〉[阿] 幸福；舒服，享受，享乐：
رايىس ۇستىندەگى ٴۇي 过着幸福生活的家庭 /
جانى رايىس تابۋ 感到幸福。
راك I 〈名〉〔医〕癌，毒瘤：راك اۋرۋى 癌
症 / راككا اينالۋ 癌变。
راك II 〈名〉〔动〕虾。
راكاعات 〈名〉[阿]〔宗〕(做乃玛孜时)顶礼。
راكەتا 〈名〉① 起花，焰火 ②〔军〕信号弹，
照明弹 ③ 火箭。
راكەتالىق 〈形〉火箭的：راكەتالىق اسكەر 火箭
部队 / راكەتالىق قارۋ 火箭武器。
راقايلاس- 〈动〉团结一致，同心协力：
مىندەتتى راقايلاسىپ ورنداۋ 同心协力完成任
务。
راقايلاستىر- راقايلاس- 的使动态。
راقايلاسۋ راقايلاس- 的不定式。
راقات 〈名〉① 舒服，舒适，享乐；享福：
راقاتتى دا، جاپانى دا بىرگە كورۋ 同甘共苦 ②
快乐，快感：ٴومىردىڭ راقاتى 生活的快乐 ③
(口令)稍息 ▲ راقات تابۋ 感到舒服；感到快
乐，享福，享乐，享受 ▲ ميحنات بولماي راقات

بولماس. 【谚】不受苦中苦,难得甜上甜。

راقاتتان- 〈动〉① 感到舒服,感到舒适;享福,享乐,享受: راقاتتانىپ ۋيقتاۋ 舒舒服服地睡觉 ② 感到快乐,得到快乐: ٴان ەستىپ راقاتتانۋ 欣赏歌曲心旷神怡。

راقاتتاندىر- راقاتتان- 的使动态。

راقاتتانۋ راقاتتان- 的不定式。

راقاتتى 〈形〉舒服的,舒适的,安乐的;快乐的,愉快的,惬意的: راقاتتى ٴۇي 舒适的房子 / راقاتتى ٴومىر 愉快的生活。

راقاتتىق 〈名〉① 舒服,舒适,享乐,安逸 ② 愉快,快乐,快感。

راقمەت 〈名〉感谢,谢意,谢忱: نيەتىڭىزگە راقمەت. 谢谢你的心意。▲ راقمەت ايتۋ (دەۋ) 感谢,致谢,道谢。

راقىم 〈名〉① 仁慈,慈爱,慈悲心;同情,同情心;善心: باسقالارعا راقىمى جوق جان 对别人没有同情心的人 ② 恩赐,恩惠,恩典: قۇدايدىڭ راقىمى 真主的恩赐 ③ 男性人名 ▲ راقىم ەتۋ (قىلۋ، كورسەتۋ) 宽恕,怜悯,发善心,发慈悲,施恩惠。

راقىمدى 〈形〉① 仁慈的,慈悲的,慈爱的,富有同情心的,富有怜悯心的 ② 厚待的,宽大的,宽恕的。

راقىمدىلىق راقىمدى 的抽象名词。

راقىمسىز 〈形〉无情的,冷酷的,残忍的,残酷的;黑心肠的,铁石心肠的: راقىمسىز ەزگى 残酷的压迫 / راقىمسىز سوققى 无情的打击。

راقىمسىزدىق راقىمسىز 的抽象名词。

راقىم-شاپاعات 〈名〉恩赐,恩惠,恩情;同情心,怜悯心: راقىم-شاپاعات ەتپەۋ 不施恩。

راقىمشىل 见 راقىمدى.

راقىمشىلدىق راقىمشىل 的抽象名词。

راما 〈名〉框: تەرەزە راماسى 窗框。

رامازان 〈名〉①[阿](伊斯兰教历的)九月,斋月: رامازان ايى 九月 ② 男性人名。

رامات 〈名〉苛捐杂税的一种,户头税。

رامبۋله 〈名〉细毛羊。

رامكا 〈名〉小框子: سۋرەت رامكاسى 像框。

رامكالا- 〈动〉(把照片、画等)放在框里;装在镜框里: سۋرەتتى رامكالاۋ 把像片放在框里。

رامكالاس- رامكالا- 的交互态。

رامكالات- رامكالا- 的使动态。

رامكالاۋ رامكالا- 的不定式。

رامپا 〈名〉(舞台上的)脚灯,脚灯光。

راڭ 〈名〉〔植〕苔草(属)。

راڭدا- 〈动〉长膘,长肥;变肥: ات راڭداپ قالدى. 马开始长膘了。

راڭداۋ راڭدا- 的不定式。

راپايىسىز 见 رابايىسىز.

راپورت 〈名〉汇报,报告: قىزمەتتەن راپورت بەرۋ 汇报工作。

راس 〈名〉① 真话,实话;真情,真相: ونىڭ ايتقانى راس. 他说的是真话。② 真的,真实的,实在的,与事实相符的: ونىڭ راس ويى وسى. 这就是他真实的想法。③ 是,是的,(作语气词用在句前)的确,不错,诚然: راس، مەن ونىڭ سوزىنە قوسىلمايمىن. 是的,我不同意他的话。/ راسىندا قاتە 实在是错误的 ▲ اۋەلگى ٴسوزىڭ راس بولسا، سوڭعى ٴسوزىڭنىڭ وتىنە جاقسى. 【谚】头一句讲的是真话,后一句讲的就有人信。

راستا- 〈动〉证实,核实;查清,弄清真相;判明: شىندىق بۇل تۇجىرىمنىڭ دۇرىس ەكەندىگىن راستادى. 事实证实了这个判断是正确的。

راستال- راستا- 的被动态。

راستاس- راستا- 的交互态。

راستات- راستا- 的使动态。

راستاۋ راستا- 的不定式。

راستىق ① راس 的抽象名词 ② 真实性,正确性。

راسۋا 见 ٴراسۋا.

راسشىل 〈形〉说真话的,不说假话的;诚实的,老实的;直爽的,直率的: راسشىل كىسى 不说假话的人(诚实的人)。

راسۋل 〈名〉〔宗〕使者,钦差。

راسىمەن 〈副〉真的,确实,实在。

راتسيونالدى 〈形〉① 合理的 ② 唯理论的 ③〔数〕有理的,合法的,命分的: راتسيونالدى سان 有理数(命分数)。

راتسيونالدىق 〈形〉纯理性主义的，纯理性的。

راتسيونالىزم 〈名〉〔哲〕唯理论。

راتسيوناليست 〈名〉①〔哲〕唯理论者 ② 纯理性主义者。

راۋا 〈名〉[阿] ① 同意，允许，许可；随意，随便：نه ستەسەڭ ده راۋا ەكەن وندا. 等，与… 这样你想干什么都可以。②〔转〕等于，相当…：ٴبىر باسى سان ادامعا راۋا 一个人等于好几个人。

راۋاعاش 〈名〉〔植〕大黄。

راۋايات 〈名〉〔波〕① 主意，点子，建议，劝告；说教：راۋايات ايتۇ 出主意 ② 传说，故事。

راۋان 〈名〉[波] 霞：ولار تاڭ راۋانىندا جولعا شىقتى. 他们黎明时启程了。كەشكى راۋان 晚霞。

راۋاندا- 〈动〉① 刚刚亮，破晓，初露曙光，东方露出鱼肚白色 ② 日落，天开始黑。

راۋانداۋ راۋاندا- 的不定式。

راۋعاش 〈名〉〔植〕大黄。

راۋشان 〈名〉[波] ① 蔷薇（属）；蔷薇花；玫瑰花；月季花 ②〔转〕明亮的，光亮的，光明的；鲜明的：راۋشان نۇر شاشۇ 发出明亮的光 ▲ راۋشان كەكرە 〔植〕项羽菊。

راۋشانگۇل 〈名〉薔薇（属）；月季花；玫瑰花；蔷薇花 ▲ راۋشانگۇل تۇقىمداسى 蔷薇科。

راۋشاندان- 〈动〉① 发光，发亮；光辉灿烂：راۋشاندانىدى سوتسياليستىك ەلىمىز 社会主义祖国光辉灿烂 ② 精神焕发；容光焕发；兴致勃勃：ۇرپاقتارىنىڭ ەرجەتكەنىنە راۋشاندانىدى كوڭلى 看到后代长大成人，她内心充满了喜悦。

راۋشاندانىۋ راۋشاندان- 的不定式。

راحىت 〈名〉〔医〕佝偻病，软骨病，伛偻病。

راحىتىزم 〈名〉〔医〕佝偻病的症状。

راحمان 〈形〉① 吉祥的，如意的；慈善的，仁慈的：راحمان جاڭبىر 喜雨（及时雨）②（男性）人名。

راحمەتۇللا 〈名〉[阿] 天恩，主的慈悯，真主慈惠。

راشاتكى 〈名〉篱笆，栅栏，围栅。

ٴراپات 〈名〉[阿] 长相，容貌，相貌。

ٴراسا 〈名〉（正教僧侣窄腰肥袖的）长袍。

ٴراسۋا 〈名〉[阿] ① 糟蹋，挥霍，浪费：ادام كۇشىن ٴراسۋا ەتپەۋ كەرەك. 不要浪费人力。② 耻辱，羞辱：ٴراسۋاسىن شىعارۋ 使出丑 / ٴراسۋا بولۋ 丢尽面子。

ٴراسۋالا- 〈动〉① 糟蹋，挥霍，浪费：ٴراسۋالاپ اقشانى بەتالدى جۇمساۋ 把钱挥霍浪费 ② 搞臭，使名声扫地；凌辱：باسقالاردى ٴراسۋالاۋعا بولمايدى 不能凌辱人家。

ٴراسۋالان- ٴراسۋالا- 的被动态。

ٴراسۋالاس- ٴراسۋالا- 的交互态。

ٴراسۋالات- ٴراسۋالا- 的使动态。

ٴراسۋالاۋ- ٴراسۋالا- 的不定式。

ٴراسۋالىق 〈名〉① 糟踏，挥霍，浪费 ② 耻辰，羞辱。

ٴراسۇلوللا 〈名〉[阿] 使者，圣人。

ٴراسىم 〈名〉风俗，习惯，习俗。

ٴراۋىشتى 〈形〉① 形象的，神灵活现的，生动的，绘声绘色的 ② 借喻的，譬喻的。

ردۋان 〈名〉带帮大车。

رەاكسيون 〈形〉反动的：رەاكسيون كۇشتەر 反动势力。

رەاكتيۋ 〈名〉①〔化〕试剂 ②〔医〕反应剂。

رەاكتيۋتى 〈形〉①〔化〕反应的；试剂的 ②〔物〕喷射的，推进的，喷气式的；反作用的。

رەاكتيۋتىك 〈形〉①〔化〕反应的；试剂的 ②〔物〕喷射的，推进的，喷气式的；反作用的。

رەاكتسيا 〈名〉反应，反响，反应方法；反应作用。

رەاكتسيالى 〈形〉〔化〕反应的，反作用的。

رەال 〈名〉现实，实际，真实，实在：رەال ٴومىردەن قول ٴۇزۋ 脱离现实生活。

رەالدى 〈形〉现实的，实际的，真实的，实在的：رەالدى ٴومىر 现实生活。

رەالدىق ① رەال 的抽象名词 ② 现实，现实性，真实性。

رەالىزم 〈名〉①〔哲〕唯实主义，实在论 ②〔文〕现实主义，写实主义。

رەئالىست 〈名〉 ① 〔哲〕 实在论者 ② 〔文〕 现实主义者，写实主义者 ③ 实事求是的人。

رەئالىستىك 〈形〉 现实主义的，写实主义的；讲求实际的，切合实际的。

رەۋكوم 〈名〉 革命委员会。

رەۋماتىزم 见 رەماتىزم.

رەۋولۇتسىيا 〈名〉 革命： ئەركىنلىك ئۈچۈن رەۋولۇتسىيا جاساۋ 为自由而进行革命。

رەۋولۇتسىياشىل 〈名〉 革命者，革命家： قارت رەۋولۇتسىياشىل 老革命家。

رەۋولۇتسىونەر 〈名〉 革命者，革命家：

رەداكسىيا 〈名〉 ① 校订，校勘： رەداكسىيا 进行校订 ② 编辑部，全体编辑人员。

رەداكسىيالا- 〈动〉 校订，校勘的，加工(稿件)；编辑，编纂： تالاي ماقالانى رەداكسىيالاعان 校订过很多稿件 / جۇرنالدى رەداكسىيالاۋ 编辑杂志。

رەداكسىيالان- رەداكسىيالا- 的被动态。

رەداكسىيالاس- رەداكسىيالا- 的交互态。

رەداكسىيالات- رەداكسىيالا- 的使动态。

رەداكسىيالاۋ رەداكسىيالا- 的不定式。

رەداكتور 〈名〉 编辑，(人)校订者： باس رەداكتور 总编辑(主编) / جاۋاپتى رەداكتور 责任编辑 / تەحنىكالىق رەداكتور 技术编辑。

رەداكتورلىق 〈形〉 ① 编辑的，校订的： رەداكتورلىق كوللەگىيا 编辑委员会 ② 编辑工作： رەداكتورلىقپەن شۇعىلدانۋ 作编辑工作。

رەدكوللەگىيا 〈名〉 编辑委员会。

رەجىم 〈名〉 ① 政体，(政治)制度： دەموكراتىيالىق رەجىم 民主制度 ② (生活，饮食，治疗等)制度： دۇرىس تاماقتانۋ رەجىمى 正确的饮食制度 / جاتاق رەجىمى 宿舍里的制度 ③ (法律，经济等的)制度；规章： زاڭ رەجىمى 法律制度 ④ 监督，管制： رەجىمگە الۋ 进行管制。

رەجىسسىيور 〈名〉 导演。

رەجىسسىورلىق 〈形〉 ① 导演的： رەجىسسىورلىق ونەر 导演艺术 ② 导演工作，导演职业： رەجىسسىورلىقپەن شۇعىلدانۋ 当导演。

رەزىنكا 〈名〉 橡皮，橡胶： رەزىنكا ەتىك 胶靴 / رەزىنكا شاقاي 胶鞋 / رەزىنكا دوڭگەلەكتى قول اربا 手推胶轮车。

رەزىنكالا- 〈动〉 上胶；加(垫)胶皮。

رەزىنكالاۋ رەزىنكالا- 的不定式。

رەكورد 〈名〉 (最高)记录： رەكورد بۇزۋ 打破记录 / جاڭا رەكورد جاراتۋ 创造新记录。

رەكوردتىق 〈名〉 最高记录： رەكوردتىقتى الۋ 打破最高记录。

رەكوردشى 〈名〉 创造记录者。

رەلس 〈名〉 轨道，钢轨： رەلس جاتقىزۋ 铺轨 / رەلستەن شىعىپ كەتۋ 出轨 / رەلس جاساۋ 轧制钢轨。

رەلستە- 〈动〉 铺轨，铺设钢轨。

رەلستەن- رەلىستە- 的被动态。

رەلستەۋ رەلىستە- 的不定式。

رەماتىزم 〈名〉 〔医〕 风湿病： سوزىلمالى رەماتىزم 慢性风湿病。

رەماتىزمدىك 〈形〉 风湿性的： رەماتىزمدىك قاقساۋ 风湿痛 / رەماتىزمدىك قىزبا 风湿热 / رەماتىزمدىك بۋىن قابىنۋى 风湿性关节炎。

رەمونت 〈名〉 修理，维修： رەمونت زاۋودى 修理厂 / ئۈيدىڭ رەمونتى 房屋的修理。

رەمونتتا- 〈动〉 修理，维修： ەگىس سايماندارىن رەمونتتاۋ 修理农具。

رەمونتتال- رەمونتتا- 的被动态。

رەمونتتاس- رەمونتتا- 的交互态。

رەمونتتات- رەمونتتا- 的使动态。

رەمونتتاۋ رەمونتتا- 的不定式。

رەمونتتىق 〈形〉 修理的，需要修理的： رەمونتتىق زاۋود 修理厂。

رەمونتشى 〈名〉 修理工人。

رەمونتشىلىق 〈名〉 修理，维修，修理业： رەمونتشىلىقپەن شۇعىلدانۋ 从事修理业。

رەنگەن 〈名〉 ①〔物〕伦琴(伦琴射线的单位) ②〔医〕伦琴射线，爱克司光： رەنگەنگە تۇسۋ 爱克司光透视 / رەنگەن ارقىلى تۇسكەن سۇرەت 爱克司光照片。

رەنگەنشى 〈名〉 爱克司光学家，爱克司光大夫。

رەنجۋ رەنجى- 的不定式。

رەنجى- 〈动〉 不满意,生气,埋怨,抱怨,见
怪: جوق نارسەگە رەنجۇ 动不动就生气 / ول
ساعان رەنجىمەيدى. 他不会埋怨你。
رەنجىگەش 〈形〉 容易生气的,好抱怨的,爱
闹别扭的。
رەنجىس- ① رەنجى- 的交互态 ② 闹纠纷,
闹别扭;互相见怪。
رەنجىت- ① رەنجى- 的使动态 ② 伤心,得
罪: ونى رەنجىتىپ الما. (你)别得罪他。
رەنجىتتىر- رەنجىت- 的使动态。
رەنتگەن 见 رەنگەن.
رەنىش 〈名〉 ①恼,恼怒,生气;怨气,不满②
伤心,痛心,不快。
رەنىشسىز 〈形〉① 痛痛快快的,高高兴兴的,
心情舒畅的,欢快的,欢乐的 ② 没有怨气的,
没有怨言的。
رەنىشسىزدىك رەنىشسىز 的抽象名词。
رەنىشتى 〈形〉 ① 不高兴的,不愉快的,闷闷
不乐的;扫兴的: بولمەدەن رەنىشتى شىقتى 从
办公室悻悻离去 ② 生气的;有怨气的,怨气
满腹的: رەنىشتى ٴسوز 怨言。
رەنىشتىلىك رەنىشتى 的抽象名词。
رەڭ 〈名〉 ① 脸色,气色;容颜: رەڭى ناشار
脸色难看 ② 憔悴: رەڭىن بەرمەيتىن جىلقى
不掉膘的马 ③ 色,颜色,彩色;色泽,色调:
قىزىل رەڭ 红颜色 / رەڭى ٴوشۋ 退色 / رەڭى
اشىق 色泽鲜明 ▲ رەڭىنەڭ بۇلاعى كوز،
ماقالدىڭ بۇلاعى ٴسوز. 【谚】色泽之泉在于眼,
谚语之源出自言。
رەڭدە- 〈动〉 上色,染色,着色,涂染: كوك
بوياۋمەن رەڭدەۋ 上蓝颜色。
رەڭدەل- رەڭدە- 的被动态。
رەڭدەن- ① رەڭدە- 的反身态 ② 吃色,上色
③ 气色好起来,脸色红润,容光焕发,显得好
看。
رەڭدەس 〈形〉 ① 面貌相似的,相貌相同的:
رەڭدەس كىسى 面貌相似的人 ② 颜色相同
的,同颜色的: رەڭدەس بارقىت 颜色相同的
绒 ③ 灯芯绒,相似的,一样的,同样的:
ساقال-مۇرتى رەڭدەس 胡须相似的。

رەڭدى 〈形〉①气色好看的,漂亮的,美的,美
丽的: رەڭدى جىگىت 漂亮的小伙子 ② 膘肥
的,毛色油亮的,毛色光亮的: رەڭدى
جيرەن ات 毛色油亮的枣红马 ③ 有色的,带颜
色的,着色的,彩色的: رەڭدى كينو 彩色影片
④ 色泽鲜明的,鲜艳的: رەڭدى ۋلكەندىرەتىن كيىمى
تىم رەڭدى بولىپ كەتسە بولمايدى. 上年纪人不
能穿颜色太鲜艳的服装。
رەڭك 见 رەڭ.
رەڭسىز 〈形〉 ① (气色)难看的,苍白的,
面无血色的,面色如土的: ول اۋىرعاندىكى مە
قالتى رەڭسىز ەكەن. 是否因为生病的关系,他
的气色非常难看。②无色的,淡白的,(颜色)
暗淡的,淡素的: رەڭسىز اسپان 淡白色的天
空 / رەڭسىز كينو 黑白电影。
رەڭسىزدەن- 〈动〉 ① 变苍白,变得面无血
色,气色变得难看 ② 退色,掉色,(色泽)变
得暗淡。
رەڭسىزدەنۋ رەڭسىزدەن- 的不定式。
رەڭسىزدىك رەڭسىز 的抽象名词。
رەپەتىسيا 〈名〉 排演,试戏,演习,(新戏的
最后)彩排。
رەپس 〈名〉 棱纹平布。
رەسمي 〈形〉 ① 官方的,政府方面的:
رەسمي ستەرىن ۋگىتتەدى 宣传了
政府的官方活动 ② 正式的: رەسمي حوجات
正式文件 / رەسمي جارىس 正式比赛。
رەسميات 〈名〉 ① 手续: رەسميات وتەۋ 办手
续 ② 〔口〕仪式: توي رەسمياتى اياقتادى. 结
婚仪式结束了。③门面;样子;过场: رەسميات
ٴۋشىن عانا 为了装门面而已。
رەسميلىك رەسمي 的抽象名词。
رەسپۋبليكا 〈名〉 共和国,共和政体:
بىرلەسكەن رەسپۋبليكا 加盟共和国。
رەسپۋبليكالىق 〈形〉 共和国的,共和政体的:
رەسپۋبليكالىق تۋ 共和国旗。
رەستوران 〈名〉 饭馆,餐厅。
رەستوراندات- 〈动〉 常下饭馆,常去餐厅。
رەستوراندانۋ رەستوراندات- 的不定式。
رەسىم 〈名〉 习惯,习俗,风俗;规矩;惯例:

习种这有没地此 .بۇل ارادا ونداي رەسىم جوق
惯为成 ）俗习为成 رەسىم بولىپ قالۇ / 。惯
。（例

رەت I 〈名〉 ① 序顺，序次，序秩： رەتىمەن
首 ② 坐序顺按 رەت ئبىرىنشى ：次，回 وتىرۇ
原 ③（次一第）次 行，列，排列： رەت قىلمدوتا
④ 列排子 机会，时机，条件；可能性： شابۇلىعا
ئوتۇدلىك رەتى كەلدى. 进攻的时机已经到了。
⑤办法，门路： رەتىن تابۇ 找个门路 ⑥ 理由，
借口，口实，根据： اقشا سۇراۋدىك رەتى بولماي
وتىر. 没有要钱的理由。▲ كوپ رەتتە 好几
次，往往，通常 ▲ رەتىندە 作为…… ，当作
……： بۇل جۇمىستى ساياسي مىندەت رەتىندە
ورىنداۋ كەرەك. 把这件事当作一项政治任
务去完成。▲ رەتكە كەلتىرۇ 归着好，收拾好；
整顿好 ▲ رەتكە سالۇ 整顿，调整 ▲ رەت سان
〔语〕顺序数词。

رەت II 〈名〉 ① 脸色，面容，容颜： جاقىنىنان
بەرى ونىڭ رەتى جاقسى. 近来他的脸色好。
② （牲畜的）膘情： قويلاردىڭ رەتى جاقسى
ەمەس. 羊群的膘情不好。

رەت-رەتىمەن 〈副〉 有次序地；有顺序地；有条
理地，整整齐齐地： كىتاپتار رەت- رەتىمەن
قويىلدى. 书整整齐齐地摆好了。

رەتسەپت 〈名〉 ①药方，处方 ② 〔转〕制法，
作法；方法，办法。

رەتسىز 〈形〉 ① 无次序的，无秩序的，不按顺
序的；提前的： رەتسىز كىرىپ كەتتى 没有按
次序就进去了 ② 无条理的，紊乱的，凌乱的，
纷乱的，杂乱的，错乱的，乱七八糟的： ۇستەل
ئۇستى رەتسىز شاشىلىپ جاتقان قاعازدار 桌子
上凌乱地堆满了纸张 ③ 破旧的；俭朴的，简
陋的；不象样子的： رەتسىز كيىم-كەشەك 破旧
衣服 ④ 不整洁的，不整齐的： كيىمدى
وسىنداي دا رەتسىز كيىنگەن بار ما؟ 衣服还有
穿得如此不整洁的吗？ ⑤ 面色难看的，憔悴
的，面黄肌瘦的： ونىڭ اۋىرعاننان بەرى ئوڭى
قاتتى رەتسىز. 病后他的脸色显得非常难看。
⑥ 瘦弱的，膘情不好的： بىيىل مالدىڭ ئبارى دە
رەتسىز. 今年牲畜的膘情普遍不好。 ⑦ 不合

环境的，不合适的，不妥当的，不应当的。

رەتسىزدەن- 〈动〉 ① 紊乱，凌乱，杂乱 ② 变
得不整洁，变得不整齐 ③ 变得面色难看，面
黄肌瘦，变得憔悴。

رەتسىزدەنۇ رەتسىزدەن- 的不定式。

رەتسىزدىك رەتسىز 的抽象名词。

رەتتە- 〈动〉 ① 收拾，归拢，归着，整理：
(ول) ئۇيدى رەتتەپ قويدى 他把屋子收拾好了 ②
整顿，调整： پارتيانى رەتتەۋ جۇمىسى 整党工作。

رەتتەگىش 〈名〉 调节器，调整器。

رەتتەل- ①رەتتە- 的被动态 ② 整理好，收拾
好，归着好 ③ 整顿就绪，走上正轨。

رەتتەن- ①رەتتە- 的反身态 ② （气色）好转，
（开始）发胖 ③ 上膘，长膘。

رەتتەڭكىرە- 〈动〉 ① 稍加收拾，略加整理 ②
略微整顿，稍加调整。

رەتتەڭكىرەت- رەتتەڭكىرە- 的使动态。

رەتتەڭكىرەۋ رەتتەڭكىرە- 的不定式。

رەتتەس- رەتتە- 的交互态。

رەتتەستىر- رەتتەس- 的使动态。

رەتتەت- رەتتە- 的使动态。

رەتتەۋ رەتتە- 的不定式。

رەتتەۋشى 〈名〉 ① 整理人 ② 整顿者，整治
者；调整者。

رەتتى ① 有次序的，有秩序的，按顺序
的；进行的；有条不紊的，井井有条的；整齐的，整
洁的 ② 气色好看的，健康的 ③ 膘肥的，膘肥
的 ④ 体壮的，合适的，妥当的，适宜的。

رەتتىك 〈形〉 次序的，依次的，序列的，顺序
的 ▲ رەتتىك سان ەسىم 〔语〕序数词。

رەتتىلىك رەتتى 的抽象名词。

رەفلەكس 〈名〉 〔生理〕反射（作用）；反射运
动 ▲ شاتتى رەفلەكس 条件反射。

رەفلەكتور 〈名〉 ① 反射望远镜；反射镜，反
光镜 ② 反射器。

رەفورما 〈名〉 改革，革新，改良： جەر رەفورما-
سى 土地改革。

رەفورمالا 〈动〉 改革，革新，改良： ردەفورمالاۋ
进行土地改革。

رەفورمالان- ①رەفورمالا- 的被动态 ② 得到

改革，得到革新，得到改良。

رەفورمالاۋ رەفورمالا- 的不定式。

رەفورماتور 〈名〉改革者，改革家。

رەفورماتسىيا 〈名〉〔史〕（16世纪西欧的）宗教改革（运动）。

رەفورماشى 〈名〉改革者，改革家，革新者。

رەفورماشىل 〈形〉提倡改革的，

رەفورماشىلدىق 〈名〉改良主义。

رەفورمىزم 〈名〉改良主义。

رەفورمىست 〈名〉改良主义者。

ريا 〈名〉伪善，虚伪，虚情假义；矫饰。

ريالى 〈形〉伪善的，虚伪的，虚情假义的，矫饰的。

رياسىز 〈形〉天真的，天真无邪的；直率的，坦率的；开诚布公的，推心置腹的：رياسىز بالالىق شاق 天真的童年时代。

رياسىزدىق رياسىز 的抽象名词。

رياشىل 〈形〉善于伪装的，狡猾的，伪善的。

ريزا 〈名〉① 满意，满足，知足：ول سىزگە ريزا. 他对您很满意。② 愿意，甘愿，情愿：قۇرباندىققا ريزا 甘愿牺牲 ▲ ريزا بولۋ ① 满意，心满意足 ② 同意，赞同。

ريزالاس- 〈动〉谈妥，讲好，互相满意，彼此同意，彼此谅解，讲和：ەكى جاق ريزالاسىپ ماسەلەنى شەشىم ەتتى. 双方都满意地解决了问题。

ريزالاستىر- ريزالاس- 的使动态。

ريزالاسۋ ريزالاس- 的不定式。

ريزالىق ① ريزا 的抽象名词 ② 满意，满足，心满意足 ③ 同意，意愿；赞许；谅解：ريزالىقپەن بەرۋ 自愿送给。

ريزاشىلىق 见 ريزالىق.

ريزىق 〈名〉①（真主给予生物的）食物 ② 福分，福禄，福寿；口福：ريزىعى تاۋسىلۋ 福寿已尽。

ريزىقسىز 〈形〉①（真主）不赐于食物的：قۇداي ريزىقسىز جاراتپايدى. 真主不会不赐于食物。② 没有福分的，薄命的，穷命薄福的，福寿已尽的：ريزىقسىز قالۋ 福寿已尽。

ريزىقتى 〈形〉①（赐）真主于食物的 ② 有福分的，有福气的，福星高照的。

ريتىم 〈名〉（诗的）韵律，律；（音乐的）节律，节奏，节拍；（动作的）节律；（美术作品各部的）调和，协调。

ريتىمدى 〈形〉有韵律的，有节律的，有节奏的；律动性的；调和性的，协调性的。

ريتىمدىك 〈名〉韵律性，节律性，节奏性；律性，律动性；调和性，协调性。

ريتمىكا 〈名〉① 韵律学，节律学 ② 节律性。

ريتمىكالىق 〈形〉韵律学的，节律学的。

روگاتكا 〈名〉弹弓。

رودانيد 〈名〉〔化〕硫氰化物。

رودي 〈名〉〔化〕铑。

رودونيت 〈名〉〔矿〕蔷薇辉石。

روزا 〈名〉〔植〕〔口〕玫瑰花。

روزاگۇل 〈名〉玫瑰花。

رويال 〈名〉大钢琴。

رويالىست 〈名〉保皇党分子，君主主义者。

رول 〈名〉① 角色：جاعىمدى رول 正面角色 / رولىن الۋ 表演角色（饰演）② 作用，效益，效用：باستاماشىلىق رول 带头作用 ③ 舵，方向盘，（自行车的）把：رول ۇستاۋ 掌舵。

رولدى 〈形〉起作用的，有作用的，发挥作用的：جۇرت اراسىندا رولدى 在群众中起作用的。

رولسىز 〈形〉不起作用的，没有作用的；没有影响的。

رولشى 〈名〉舵手，掌舵的人，操舵员。

روم 〈名〉糖酒，罗木酒（甘蔗作的一种烈性酒）。

رومان 〈名〉长篇小说：تارىحي رومان 历史小说。

رومانيست 〈名〉① 小说家，长篇小说作家 ② 拉丁语系语言学家。

رومانس 〈名〉①〔音〕浪漫歌曲，抒情歌曲 ②〔文〕抒情诗。

رومانيزم 〈名〉浪漫主义；理想主义。

رومانتيك 〈名〉① 浪漫主义者；浪漫主义作家 ② 偏于理想的人，心境理想化的人，理想主义者。

رومانتيكا 〈名〉① 浪漫主义精神;崇高豪迈的精神 ② 理想主义的心境;理想主义。

رومانتيكالى 〈形〉 ① 浪漫主义的: رومانتيكالى ولەڭ 浪漫主义的诗 ② 理想主义心境的,好幻想的 ③ 爱情的。

رومانتيكالىق 〈形〉 浪漫主义的;好幻想的: رومانتيكالىق مۋزىكا 浪漫主义的音乐。

رومب 〈名〉〔数〕菱形,斜方形。

رومبىلىق 〈名〉 菱形的,斜方形的。

رومكا 〈名〉 酒杯,盏: رومكا سوعىستىرۋ 碰杯/ رومكا كوتەرۋ 举杯。

روسسيا 〈名〉 俄国: شار روسسيا 沙皇俄国。

روسسيالىق 〈形〉 俄国的;俄罗斯的。

روتا 〈名〉〔军〕(指步兵、工兵、坦克兵的)连。

روتانگ 〈名〉〔植〕黄藤。

رۋ 〈名〉 部落,部族: سىزدەر قايسى رۋدان بولاسىزدار؟ 你们是属于哪个部落的? ▲ رۋباسى 部落头目。

رۋبايات 〈名〉[阿] 四行诗。

رۋبين 〈名〉〔矿〕红宝石。

رۋبل 〈名〉 卢布(俄罗斯货币名称)。

رۋدا 〈名〉 矿,矿石,岩矿: تەمىر رۋداسى 铁矿石。

رۋدالى 〈形〉 矿石的,矿产丰富的。

رۋدينيك 〈名〉 矿山,矿井。

رۋلاس 〈形〉 同一个部落的,同一个部族的。

رۋلاستىق رۋلاس 的抽象名词。

رۋلەتكا 〈名〉 卷尺。

رۋلى 〈形〉 ① 部落的,部族的: ەكى رۋلى ەل 两个部落的人 ②部落成员多的;部落势力大的。

رۋلىق〈形〉部落的,部族的;宗族的,宗法的: رۋلىق قوعام 宗法社会 / رۋلىق ٴتارتىپ 宗法制度。

رۋمبا 〈名〉 伦巴舞。

رۋمىن 〈名〉 罗马尼亚人。

رۋنيكالىق: رۋنيكالىق جازۋ 如尼文。

رۋپيا 〈名〉 卢比(印度、巴基斯坦等国的货币名称)。

رۋسىز 〈形〉 部落人数少的;不在本部落之内的。

رۋسىزدىق رۋسىز 的抽象名词。

رۋتيل 〈名〉〔矿〕金红石。

رۋح 〈名〉①〔宗〕灵魂 ② 精神;情绪;心灵: كوممۋنيستىك رۋح 共产主义精神 / كوتەرىڭكى رۋح 高昂的情绪 ▲ رۋح ٴتۇسۋ 情绪低落,意气消沉,无精打采,泄气。

رۋحاني 〈形〉 精神上的;内心的,心灵上的: رۋحاني بايلىق 精神财富 / رۋحاني ازاپ 心灵上的痛苦。

رۋحي 见 رۋحاني.

رۋحسىز 〈形〉 无精打采的,意志消沉的。

رۋحسىزدان- 〈动〉 无精打采,情绪低落,消沉起来,萎靡不振。

رۋحسىزداندىر- رۋحسىزدان- 的使动态。

رۋحسىزدانۋ رۋحسىزدان- 的不定式。

رۋحتان- 〈动〉 感奋,振奋,振作起来,意气风发。

رۋحتاندىر- ①رۋحتان- 的使动态 ② 鼓舞,鼓励,激励,勉励。

رۋحتانۋ رۋحتان- 的不定式。

رۋحتى 〈形〉 有精神的,朝气勃勃的,精力旺盛的,意气风发的。

رۋشىل 〈形〉 部落观念强的,维护部落利益的。

رۋشىلدىق ①رۋشىل 的抽象名词 ② 部落观念,部落意识;家族主义。

رۇحسات 见 رۇقسات.

رۇقسات 〈名〉 允许,许可,准许: كىرۋگە رۇقسات جوق 禁止入内 / رۇقسات سۇراۋ 请假 / رۇقسات الۋ 得到许可。

رۇقساتسىز 〈形〉 不准许的,不许可的,未经允许的;未经请假的: رۇقساتسىز كەتۋ 没请假擅自走。

رىزىق 见 ريزىق.

س

。母字个二十二第的中表母字文克萨哈 س
سابا I 〈名〉 ① 皮囊(多用于盛酸奶或马奶
酒)： سابا ٴپىسۋ 搅动皮囊中的奶子 / سابامعا
قىمىز قۇيۋ 把马奶盛入皮囊里 ②〔转〕河床；
水准，水平： سابا سىنان سۋى وزەننىڭ
كەتتى. 河水溢出河床。 ▲ بەس بيەنىڭ
ساباسىنداي 肥胖的；魁梧的(指女人) ▲ سابا
اياق 皮囊架，皮囊垫座 ▲ سابا بيە 多胎母马 ▲
ساباسىنان اسۋ ①(水)溢出河床 ② (行为)过
火；超出界线 ▲ ساباسىنا ٴتۇسۋ 冷静下来 ▲
سابا قارىن (قۇرساق) 大肚子，大腹便便。
سابا- II 〈动〉 ① 打，抽打，揍，捶： بالانى
شىرىلداتىپ ساباۋ 把孩子打得直叫 / قامشىمەن
ساباۋ 鞭打 ② 弹： ٴجۇن ساباۋ 弹毛 ▲ دىرداي
ەتىپ ساباۋ 打得半死不活，打得皮开肉绽 ▲
جەر ساباپ قالۋ 后悔 ▲ كوك الا قويداي ەتىپ
ساباۋ 打得皮开肉绽，打得遍体鳞伤 ▲ ساباپ
ٴجۇرۋ 不停地走，加鞭快走 ▲ وتىرىك پەن
وسەكتى جۇندەي ساباۋ 谎话连篇，满口胡言乱
语。
سابادای 〈形〉 象皮囊一样的，大的： قارنى
سابادای 大腹便便的。
ساباز 〈名〉 ① 骑士 ② 勇士，俊杰，豪杰 ③稳
重的；度量大的，心胸开阔的，达观的： ساباز
كىسى 稳重的人 ④ (含有讽刺的意思)亲爱
的；尊敬的。
سابازدىق ساباز 的抽象名词。
سابازسىن- 〈动〉 假装稳重，假装沉着；装出
一本正经的样子。
سابازسىندىر- سابازسىن- 的使动态。
سابازسىنۋ سابازسىن- 的不定式。
ساباق I 〈名〉 ① 课，功课，课程： تارىيح ساباعى
历史课 / ادەبيەت ساباعى 文学课 / ساباق ٴوتۋ

上课(教课) ② 〔转〕 教训： بۇل وعان ساباق
بولدى. 这对他是个教训。 ▲ ساباق الۋ 吸取
教训 ▲ ساباق بەرۋ 讲课 ▲ ساباق بولۋ 成为
教训 ▲ ساباق ەتۋ 引以为教训 ▲ ٴبىر ساتسىزدىك
ٴبىر ساباق. 【谚】吃一堑，长一智。
ساباق II 〈名〉 茎，杆，藤，柄： وسىمدىك ساباعى
植物的茎 / ٴبيدايدىڭ ساباعى 麦杆 / ٴجۇزىمنىڭ
ساباعى 葡萄藤 / جاپىراقتىڭ ساباعى 叶柄 ▲
انالىق ساباق 〔植〕 雌株 ▲ ساباق اۋدارىستىرۋ 翻
蔓 ▲ ساباق قۇرت 〔动〕 茎线虫。
ساباق III 〈数〉 根： ٴبىر ساباق ٴجىپ 一根
线 ▲ ينە ساباق جىبىنە تيمەۋ 不拿一针一线，
分文不取。
ساباقتا- 〈动〉 ① 穿针，纫线：ينە ساباقتاۋ 穿
针 ② 〔转〕 连接，接续： ٴسوزىن ساباقتاي
ٴتۇستى. (他)把话接着说下去了。
ساباقتال- ساباقتا- 的被动态。
ساباقتان- 〈动〉 (植物)抽茎，长出茎。
ساۋاقتانۋ ساباقتان- 的不定式。
ساباقتاس I 〈名〉 同学，学友，同窗： كونە
ساباقتاس 老同学 / ٴارى ساباقتاس ٴارى قۇرداس
又是同学又是同岁。
ساباقتاس II 〈形〉 ① 一个茎上的，一个藤上
的，同株的 ② 〔转〕 关系密切的，有联系的，
密切相关的；同出一辙的；一脉相承的 ▲
ساباقتاس بايلانىس 〔语〕 主从关系 ▲ ساباقتاس
سويلەم 〔语〕 主从句，偏正句 ▲ ساباقتاس
قۇرمالاس سويلەم 〔语〕 主从复句，偏正复句。
ساباقتاس- III ساباقتا- 的交互态 ② 结合，
连结，联系在一起；连接，串联；相触：
ساباقتاسىپ جاتادى. اдەت پەن پاسىق نيەت زۇلىمدىق
毒辣的用心夹杂着卑鄙的邪念。
ساباقتاستىق ① ساباقتاس I 的抽象名词 ②

同学关系,同学情谊。

سابا‌قتاستىر- سابا‌قتاس- Ⅲ 的使动态。

ساباقتات- ساباقتا- 的使动态。

ساباقتاتقىز- ساباقتات- 的使动态。

ساباقتاۋ ساباقتا- 的不定式。

ساباقتاۋلى 〈形〉 穿线的,纫线的,带线的。

ساباقتى 〈形〉 ① 有茎的,带茎的,有杆的: كوپ ساباقتى ئشوپ 多茎的草 ② 带线的,纫着线的: ساباقتى ينه 带线的针 ▲ ساباقتى ەتستىك 〔语〕 及物动词 ▲ ساباقتى ينه ساتىمەن 祝愿缝纫得心应手 ▲ ساباقتى مۇك 〔植〕 耳蕨。

ساباقتىق 〈形〉 ① 功课的,课程的 ② 值得吸取教训的。

ساباقشا 〈名〉 小茎。

سابال- سابا- Ⅱ 的被动态。

سابالا- Ⅰ 〈动〉 用皮囊盛,倒入皮囊里: قىمىزدى سابالاپ اكەلۋ 用皮囊盛马奶酒运来。

سابالا- Ⅱ 〈动〉 ① 连续地打,不住地抽打: ول اتىن سابالاپ شاۋىپ كەلدى. 他快马加鞭,飞奔而来。② 频频拍打,频频抖动: كەپتەر قاناتىن سابالاپ ۋشىپ كەتتى. 鸽子拍打着翅膀飞走了。/ ئبىر ۋلكەن بالىق قۇيرىعىمەن مۇز سابالاپ ۋزاق تۇلادى. 一条大鱼不住地用尾巴拍打着冰,挣扎了好长时间。③ (雨)倾注,倾盆而下: جاڭبىر سابالاپ قۇيىپ تۇر. 大雨倾注。

سابالاق 〈形〉 毛发蓬松的,毛发蓬乱的;长毛的: سابالاق قۇيرىق ئيت 长毛尾巴的狗 ▲ سابالاق مايمىل 〔动〕 金丝猴。

سابالاقتان- 〈动〉 (毛)交织在一起,卷在一起。

سابالاقتانۋ سابالاقتان- 的不定式。

سابالان- سابالا- Ⅰ、Ⅱ 的被动态。

سابالاس- سابالا- Ⅰ、Ⅱ 的交互态。

سابالات- سابالا- Ⅰ、Ⅱ 的使动态。

سابالاۋ سابالا- Ⅰ、Ⅱ 的不定式。

سابالىق 〈形〉 作皮囊用的: سابالىق تەرى 做皮囊用的皮革。

سابان Ⅰ 〈名〉 麦草,麦秸,麦杆: اتىزداعى سابان تۇگەل جينالىپ، قوراعا تاسىلىپ جاتىر. 地里的麦草全部堆积在一块儿,正在运往大院儿。▲ سابان استىنان سۋ جۇگىرتۋ 暗地害人,放冷枪。

سابان Ⅱ 〈名〉 (一种旧式的)木犁。

سابانتوي 〈名〉 (播种或秋收时举行的)庆祝活动。

سابان-توپان 〈名〉 (稻麦等作物脱下的)秸和糠,茎和皮壳。

سابانشى Ⅰ 〈名〉 〔动〕 羊猪獾。

سابانشى Ⅱ 〈名〉 堆麦秸的人。

ساباس- Ⅱ 的交互态。

سابات Ⅰ 〈名〉 草地。

سابات- Ⅱ سابا- Ⅱ 的使动态。

ساباتقىز- سابات- Ⅱ 的使动态。

ساباۋ Ⅰ 〈名〉 ① (弹羊毛的)细棍,弹毛棍: ساباۋ ساباپ جاتىر. (他们)正在弹羊毛。② 链枷 ③ (纺织)杼 ▲ ساباۋ قۇيرىق 〔动〕 长尾黄鼠,长尾鼠 ▲ ساباۋ ئتىس (刷马用的)铁刷子 ▲ سالت اتتى، ساباۋ قامشىلى 光棍,只身一人,单身汉。

ساباۋ سابا- Ⅱ 的不定式。

ساباۋداي 〈形〉 ① 象弹毛棍一样的;细长的: ساباۋداي جىڭىشكە 象弹毛棍一样细 ② 腹瘪的;体轻的: ات اشىعىپ ساباۋداي بولىپ قالدى. 马饿得肚子都瘪了。▲ ساباۋداي جىگىت 结实的小伙子,硬小伙子。

ساباۋشى 〈名〉 ① 弹羊毛的人 ② 用链枷打麦的人。

سابىنا 〈名〉 〔植〕 沙芬。

سابىل- 〈动〉 ① (来回)奔走,奔跑,奔波: بۇل جۇمىستىڭ سوڭىنا ئتۇسىپ سابىلعالى نەشە كۇن بولدى. 为了这件事已经奔波了好几天。② 人来人往,熙熙攘攘: كوشەدە ەل سابىلىپ ئجۇر. 街上的行人熙熙攘攘 ③ 疲惫不堪,极端疲劳: اتىم قاتتى سابىلدى. 我的马累得疲惫不堪了。

سابىلت- سابىل- 的使动态 ▲ ات سابىلتۋ 使马跑得精疲力尽。

سابىلۇ سابىل- 的不定式。

سابىلىس I 〈名〉奔波，奔跑，奔走，忙碌：بەكەر سابىلىس 无谓的奔波。

سابىلىس- II سابىل- 的交互态。

سابىن 〈名〉肥皂：ٴبىر كەسەك سابىن 一块肥皂 ▲ اق سابىن بولۇ 汗流夹背，大汗淋淋 ▲ جۇپار سابىن 香皂 ▲ ٴيىس سابىن 香皂 ▲ كىر سابىن 洗衣皂 ▲ اماش سابىن 〔植〕皂荚，皂角 ▲ قابىق سابىن 石硷树皮 ▲ قارا سابىن 土制肥皂 ▲ سابىن كىردى اشادى، سابىرسىز سىردى اشادى. 【谚】肥皂洗掉污垢，急性的人泄露机密。

سابىندا- 〈动〉① 擦肥皂，打肥皂，抹肥皂：قولدى سابىنداپ جۋۋ 搓上肥皂洗手 ② 把肥皂溶于（水或其它液体）：سۋدى سابىنداۋ 把肥皂溶在水中。

سابىندای 〈形〉象肥皂一样的 ▲ سابىندای بۇزىلۇ 大闹情绪；性情变化无常。

سابىندال- سابىندا- 的被动态。

سابىندان- سابىندا- 的反身态。

سابىنداس- سابىندا- 的交互态。

سابىندات- سابىندا- 的使动态。

سابىنداۋ سابىندا- 的不定式。

سابىندى 〈形〉肥皂的，含肥皂的：سابىندى سۋ 肥皂水 / سابىندى كوبىك 肥皂沫。

سابىندىق I 〈名〉〔植〕肥皂草。

سابىندىق II 〈形〉制做肥皂的：سابىندىق ماي 做肥皂的油。

سابىنكوك 〈名〉〔植〕石硷树。

سابىنشوپ 〈名〉〔植〕无瓣石竹。

سابىنشى 〈名〉制皂工人。

سابىنشىلىق 〈名〉肥皂制造业。

سابىر I 〈名〉忍耐，耐心，耐性；慎重，稳重：ايتپاسقا سابىر جەتەتىن ەمەس 非说不可，不说忍耐住了 / سابىر كەتۋ 忍耐不住（失去耐心）▲ سابىر ەتۋ 沉住气，忍耐 ▲ سابىر ساقتاۋ 忍耐，沉住气，自制，自持；泰然自若 ▲ سابىر تۇتۋ 沉住气 ▲ سابىر قىلۋ 忍耐，沉住气 ▲ سابىر تاۋسىلۋ 失去耐心，沉不住气 ▲ سابىر قالماۋ 失去耐心急躁起来，沉不住气 ▲ سابىر ٴتۇبى

ساری التىن. 【谚】耐心贵如金。

سابىر II 〈形〉泥泞的：كۇن جاۋىپ، جەر سابىر 雨后大地泥泞。

سابىرلا- 〈动〉① 放慢，减慢：جۇرىستەرى سابىرلاپ قالدى （他们）放慢了脚步 ② 寂静下来，平息；停息，歇息：ٴبىراز سابىرلاپ الىڭدار. 你们休息一会儿。

سابىرلاۋ سابىرلا- 的不定式。

سابىرلى 〈形〉耐心的，有耐性的，沉着的，稳重的，慎重的：سابىرلى كىسى 有耐心的人。

سابىرلىلىق ① سابىرلى 的抽象名词 ② 耐心，耐性，忍耐：سابىرلىلىقپەن يالىندىرۋ 耐心说服。

سابىرلىق 见 سابىرلىلىق.

سابىرسۋ سابىرسى- 的不定式。

سابىرسى- 见 سايابىرلا-.

سابىرسىز 〈形〉无耐心的，不耐烦的，急躁的，焦躁的，不沉着的，不能自持的，缺乏自制力的。

سابىرسىزدان- 〈动〉失去耐心，丧失自制力，变得不耐烦，沉不住气，急躁起来：ول مەيلىنشە سابىرسىزداندى، كۇنىنىڭ تەز باتۋىن تىلەدى. 他变得更加急躁不安了，急盼着日落。

سابىرسىزداندىر- سابىرسىزدان- 的使动态。

سابىرسىزدانۋ سابىرسىزدان- 的不定式。

سابىرسىزدىق ① سابىرسىز 的抽象名词 ② 不耐烦，无自制力，急躁，焦躁：سابىرسىزدىقپەن سويلەۋ 不耐烦地说。

سابىر-تاعات 〈名〉忍耐，耐心；容忍，慎重：ادامدا سابىر-تاعات بولۋ كەرەك 人应该有耐心 / سابىر-تاعاتتىڭ دا شەگى بار 忍耐是有限度的。

سابىرشىلىق 见 سابىرلىلىق.

ساگوبىينكتەر 〈名〉〔植〕苏铁科，凤尾蕉科。

ساعا 〈名〉① （河川的）入口，入口处：وزەن ساعاسى 河口 ② （山的）脚，根儿：تاۋ ساعاسى 山脚下 ③ （刀剑等刀身和柄的）衔接处 ④ （叶子的）柄：جاپىراقشا ساعاسى 小叶柄 ▲ سابىرسىز بالىق ساعاسىنان ىلىنەدى. 【谚】性急的鱼从腮口被勾住。

,颈脖,颈前(的兽鸟、畜牲) ① 〈形〉 **ساعاق**
: 柄 (的物植) ③ 腮(的鱼) ② 部下的颊
جاپىراقشا ساعاعى 小叶柄 。
ساعاقسىز 〈形〉 无颈的;无柄的 : ساعاقسىز
جاپىراق 无柄叶 / ساعاقسىز اتالىق 无柄雄蕊 。
ساعاقتى 〈形〉 ① (马) 颈细的,细脖子的 ②
(植物)有柄的 。
ساعاقتىق 〈名〉 (马的)前颈 。
ساعال 〈形〉 黄中带绿的,黄中透白的,带黄
的 : ساعال ەشكى 黄花脸的山羊 ▲ كوك ساعال
(指麦子)嫩黄的 ▲ ساعال كوز 近视眼 。
ساعالا- 〈动〉 靠近,依傍(山水)居住 : تاۋ
ساعالاپ، وزەن جاعالاۋ 依山傍水 。
ساعالاس- ساعالا- 的交互态 。
ساعالات- ساعالا- 的使动态 。
ساعالاۋ ساعالا- 的不定式 。
ساعالدان- 〈动〉 ① 显得五花六道儿的,脏乎
乎,积满污垢 : بەت-اۋزى ساعالدانعان جولاق-جولاق
لاق قاننىڭ ٴىزى 满脸血迹斑斑 ② 发黄,变黄 :
ساعالدانعان ٴبيداي 发黄的麦子 。
ساعالدانۋ ساعالدان- 的不定式 。
ساعالدىرىق 〈名〉 (笼头的)勒颊带,脖揪 。
ساعانا: ساعانا تام 带顶墓房,墓屋 。
ساعاناق I 〈名〉 前颈,颈部,喉咙 : ساعاناقتان
قان سارقىرادى. 血从颈部突突地喷出 。
ساعاناق II 〈名〉 (毡房栅架上的)短栅条 ▲
قاعاناعى قارق، ساعاناعى سارق بولۋ 欢天喜地 。
ساعاناقتىق 〈形〉 做(毡房)栅架的,做栅条
的(材料) 。
ساعات 〈名〉 ① 表,钟 : قول ساعات 手表 /
قويىن ساعات 怀表 / قابىرعا ساعات 挂钟 /
قوڭىراۋلى ساعات 闹钟 / ساعات ٴتىلى 表针 ②
点,点钟,小时,钟头 : تاڭعى ساعات ۋشتە 凌
晨三点 / نەشە ساعات بولدى؟ 有几个钟头了? /
ساعاتىنا الپىس كيلومەتر شاپشاڭدىقپەن ٴجۇرۋ 以
每小时 60 公里的速度行驶 ▲ دەر ساعات 及
时,按时,准时;立刻,立即 ▲ ٴساتتى ساعات 好
时机,良机 ▲ سىن ساعات 关键时刻,接受考
验的时候 。
ساعاتتىق 〈形〉 小时的,钟头的;按钟点的,论
钟头的 : ٴبىر ساعاتتىق اڭگىمە 一小时的谈话 /
سەگىز ساعاتتىق جۇمىس ٴتۇزىمى 八小时工作
制 。
ساعاتشى 〈名〉 钟表匠 。
ساعاتشىلىق 〈名〉 钟表业 。
ساعادىر 〈名〉 (吃剩的)草秆 。
ساعىز 〈名〉 ① 橡胶汁,橡胶液 ② 嚼脂,(用
松脂等做的类似胶姆糖的)嚼嚼物 ③ 粘的,
粘性的,胶性的 : ساعىز توپىراق 粘土 (粘质
土) / ساعىز بالشىق 胶泥 。
ساعىزدال- 见 ساعىزدان- .
ساعىزدان- 〈动〉 变得有粘性,胶状般地凝
固,凝结 : ساعىزدانىپ قاتقان ىرىمشىك 凝固的
甜奶酪 。
ساعىزدانۋ ساعىزدان- 的不定式 。
ساعىزٴشوپ 〈名〉 〔植〕 禽足草 。
ساعىم 〈名〉① 蜃景,海市蜃楼;雾气;(热天
从地上蒸发的)热蒸气 : ساعىم دالاداعى ٴشول
沙漠中的海市蜃楼 ② 摇景(指物体轮廓摆
动而模糊不清的现象) ③ 〔转〕 泡影,幻影,
梦幻,虚无飘渺的(东西) : ساعىم قۋۋ 追求虚
无飘渺的东西 。
ساعىمداي 〈形〉 犹如海市蜃楼的,蜃景般的;
幻影一样的;模糊不清的 : ساعىمداي وتە شىعۋ
象幻影似的一闪而过 。
ساعىمدال- 见 ساعىمدان- .
ساعىمدان- 〈动〉 ① 出现蜃景,出现海市蜃楼
② 变得模糊不清,显得隐隐约约,薄雾笼罩:
ساعىمدانعان كەڭ دالا 薄雾笼罩的原野 。
ساعىمدانۋ ساعىمدان- 的不定式 。
ساعىمدى 〈形〉 显现海市蜃楼的 : ساعىمدى
دالا 海市蜃楼的原野 。
ساعىن- 〈动〉 想念,思念,怀念;惦念 :
دوس-جاراندارىن ساعىنۋ 怀念友人 / شەشەسىن
ساعىنۋ 想念母亲 ▲ ساعىنعان ەلىن اڭسايدى،
سارالا قاز كولىن اڭسايدى. 【谚】 鸳鸯眷恋湖
泊,英雄思念故乡 。
ساعىندىر- ساعىن- 的使动态 。
ساعىنۋ ساعىن- 的不定式 。
ساعىنىس- ساعىن- 的交互态 。

ساعىنىش 〈名〉想念，思念，怀念：تۋعان جەرگە دەگەن ساعىنىش 对故乡的怀念 / ساعىنىش سەزىمى 怀念之情。

ساعىنىشتى 〈形〉想念的，思念的，怀念的：ساعىنىشتى سالەم جولداۋ 致以深切的思念之情。

ساعىنىشتىق 〈名〉想念，思念，怀念。

ساعىر 见 ساعدار.

ساعىراق 〈形〉比较警慢的，比较警觉的，有一定警惕性的；小心翼翼的：ساعىراق بولۋ كەرەك 有所警惕。

ساداعا 〈名〉①［波］牺牲，牺牲品：جان ساداعاسى 为了保住生命而做出的某种牺牲品 ②布施，施舍，周济：ساداعا بەرۋ 布施(施舍) ▲ باستان قۇلاق ساداعا 失去耳朵保住脑袋(丢车保帅) ▲ ساداعاڭ كەتەيىن（长辈对晚辈的昵称用语）我最可爱的，我的心肝，我的宝贝儿 ▲ ساداعا ورنى 〔天〕天坛座 ▲ ﺀتانىم - جانىم ساداعاسى، جانىم - ارىم ساداعاسى.【谚】躯体是灵魂的牺牲品，性命是廉耻的牺牲品。

ساداعالا- 〈动〉施舍，当牺牲品。

ساداعالاۋ ساداعالا- 的不定式。

ساداعاشى 〈名〉施舍的人，布施的人。

ساداق 〈名〉弓弩：ساداق باۋى 弓弦 / ساداق وعى 箭 / ساداعى سايلاۋلى تۇرۋ 箭在弦上 ▲ ساداق سۇيەك 桡骨 ▲ ساداق تارتۋ 射箭。

ساداقا 〈名〉［阿］施舍，布施，周济。

ساداقالا- 〈动〉施舍，布施，周济。

ساداقالاۋ ساداقالا- 的不定式。

ساداقگەر 见 ساداقشى.

ساداقشا 〈形〉①弓形的：ساداقشا يىلگەن 象弓一样弯曲的 ②〔数〕弓形 ▲ ساداقشا ارقا 〔建〕弓形拱 ▲ ساداقشا ارقالىق 〔建〕弓形梁。

ساداقشى 弓箭手，射箭的人。

سادىزم 〈名〉①〔医〕施虐淫，施虐色情 ②暴虐狂；极残忍的行为。

سادىيست 〈名〉①〔医〕施虐淫者 ②暴虐者，极残忍的人。

سادىرا 〈名〉（牲畜的）粪便。

سادىرالا- 〈动〉排泻粪便，泻肚。

سادىرالاۋ سادىرلا- 的不定式。

سادىرالى 〈形〉带粪便的。

ساجدا 见 ساجدە.

ساجىن 〈名〉①沙绳，俄丈，托（俄国旧长度单位，等于 2.134 米）②一立方俄丈。

ساز I 〈名〉①粘土，胶泥 ②沼泽，泥沼，沼泽地 ▲ ساز بەت 赖皮脸，脸皮厚的 ▲ ساز بەتتەنۋ 要赖皮 ▲ ساز قۇلادىنى 〔动〕白头鹞 ▲ ساز قۇندىزى 〔动〕河狸鼠 ▲ تولارساقتان ساز كەشۋ 受艰难，经历困苦。

ساز II 〈名〉①（高加索、土耳其等地的）弦乐器 ②调音，音律，韵音，旋律：سازىنا كەلتىرىپ وقۋ 抑扬顿挫地朗读 ▲ ﺀبىر سازدى 同一个调的，单调的 ▲ تاڭ سازبەرۋ 天刚刚亮，拂晓，破晓 ▲ كولىنە قاراي قازى، زامانىنا قاراي سازى.【谚】什么样的湖飞来什么样的鹅，什么样的时代唱什么样的歌。

ساز III 〈形〉精美的，好的，完美的，顶用的：از بولسا دا، ساز بولسىن 少而精(宁缺勿滥)。

ساز: جۇرەگى سازدى 饿肚子，感觉胃往下吊。

سازا 〈名〉（对恶事，罪过的）惩罚，惩办，处 ▲ سازاسىن بەرۋ 报复；惩罚，惩办；收拾，整治 ▲ سازاسىن تارتۋ 受到应得的惩罚 ▲ اس قادىرىن بىلمەسەڭ، اشارشىلىق بەرەر سازاڭدى.【谚】不知饭食的珍贵，倍受饥饿的惩罚。

سازاي 〈名〉惩罚，惩处，惩办 ▲ سازايىن بەرۋ 惩罚；整治，收拾 ▲ سازايىن تارتۋ 受到惩罚，得到报应 ▲ سازايىن تارتقىزۋ 惩罚，整治，收拾 ▲ قوماعايدىڭ سازايى - ﺀبىر شوكىم ەت.【谚】贪食的人被一块肉噎死。

سازان 〈名〉〔动〕野鲤，鲤鱼，沙钻鱼。سازانداي اپپاق سازانداي 白胖的。

سازار- 〈动〉①生闷气，赌气；愣怔；摆出严厉的面孔：سازارىپ سويلەمەي قويدى. 他赌气一声不吭。②变苍白，变得没有血色，面(容)憔悴：ﺀوڭى سازارىپ كەتتى 脸色苍白 ▲ تاڭ سازارىپ اتۋ 拂晓，破晓。

سازارت- سازار- 的使动态。

سازارۋ سازار- 的不定式。

سازارىس- سازار- 的交互态。

入陷 ② 泥烂成变,泞泥成变 ① 〈动〉 سازدا-
。中泞泥

سازداق 见 سازداۋىت.

سازدان- I 〈动〉 受潮,变潮湿,发潮: ٴۇي
ٴىشى سازدانىپ كەتتى. 屋里发潮。

سازدان- II 〈动〉 傲慢,妄自尊大,装腔作势,
摆架子: ونى قاشان كورسەڭ دە ادامعا جولاماي
سازدانىپ جۇرەدى. 你什么时候见他,都是一
付让人难以接近的傲慢样子。

سازدانۋ سازدان- I 、 II 的不定式。

سازداۋ I 〈形〉 湿的,潮湿的,半沼泽的:
سازداۋ جەر 潮湿的地。

سازداۋ II سازدا- 的不定式。

سازداۋىت 〈名〉 沼泽地,低湿地;水洼地。

سازدى 〈形〉 ① 粘土的,含粘土的,粘土质
的;泥质的: سازدى جەر 沼泽地 ▲ سازدى
جىنىس 粘土岩 ▲ سازدى تەمىر تاس 粘土质页
岩 ▲ سازدى قۇم تاس 粘土砂岩,泥质砂岩。

سازدىق 见 سازداۋىت.

سازدىلىق سازدى 的抽象名词。

سازىعىرلان- 见 ساعىزدان-.

ساي I 〈名〉 ① 山谷,峡谷,山涧;河谷,溪
涧: تەرەڭ ساي 深谷 ② 槽儿,道儿,线:
اعاشتىڭ سايى 木槽 / بارقىتتىڭ سايى 灯心绒
的条儿 / مىلتىقتىڭ سايى 枪的来复线 ③ 帽片
(指帽子的顶部) ▲ كوشەرىن جەل، قونارىن
ساي ٴبىلۋ 不由自主 ▲ سايدا سانى، قۇمدا ٴىزى
جوق 无影无踪,杳无音信,杳如黄鹤 ▲
سايدىڭ تاسىنداي 精选的,强悍的;健壮的 ▲
【谚】.پايدا جوق بايدان بەز، پانا جوق سايدان بەز
疏远不义的富人,远离荒凉的山谷。 ▲ ٴوز
ەلىمنىڭ باسى بولماسام دا، سايدىڭ تاسى بولايىن.
【谚】虽不为众人之首,愿做山中之石。

ساي II 〈形〉 ① 准备好的,现成的: جۇمىسقا
ساي تۇرعان نارسە / 准备好上工 ساي ۇتىر
جوق. 没有什么现成的东西。 ② 齐全的,齐
备的: ٴبارى ساي 什么都有 ▲ جال قۇيرىعى ساي
ما ەكەن؟ 他有没有亲近的? ▲ ساقاداي ساي
تۇرۋ 严阵以待,时刻准备着 ▲ ٴتورت تۇلىگى
ساي 四畜俱全;应有尽有 ▲ ٴتورت قۇبىلاسى

ساي 应有尽有,骡马成群。 ▲ ٴبىر تۇلىككە باي
بولعانشا، ٴار تۇلىككە ساي بول. 【谚】与其一
种牲畜不计其数,不如各种牲畜样样俱全。

ساي III 〈形〉 ① 根据,按照,依照: ناقتى
جاعدايعا ساي 根据具体情况 / ساياساتقا ساي 按
照政策 / زاڭعا ساي 依照法律 ② 合乎于……
的,与……相应的,适合于……的: جينالىس
قابىلداعان قارارعا ساي شارالار 与会议决议相应
的措施 ▲ ساي كەلۋ 符合,适合,吻合 ▲
سايىپ كەلگەندە 概括起,总括;综上所述 ▲
كۇيەۋىنە قىزى ساي. 【谚】郎才女配貌。 ▲
اپەكەمە جەزدەم ساي. 【谚】姐姐和姐夫相配
(一路货色)。

ساي- IV 〈动〉 ① 总括;综合,概括: سايىپ
ايتقاندا 概括起来说 ② 归于,归属;关系到,
牵涉到,涉及;趋于,转向,向 …… 发展:
ٴسوزساياسي ماسەلەگە سايادى (他的)言论涉及
到政治问题。

سايا 〈名〉 ① 荫,荫凉,荫凉处,背阴地方,
有荫凉的地方;背光地方: اعاشتىڭ ساياسىندا
坐在树荫下 ② 〔转〕保护,庇护;靠山:
ۋتىرۋ 坐在某人的庇护 كۇن كورۋ ساياسىندا بىرەۋدىڭ
下度日 ▲ سابىر - كۇن تۇسىرمەيتىن سايا،
اسىعىس - اۋناتىپ كەتىن مايا. 【谚】沉着犹
如一块遮日的荫凉,急躁好比一峰撞人的疯
驼。

سايابىق 〈名〉 凉亭。

سايابىر 〈形〉 缓慢的,徐缓的: سايابىر
ٴجۇرىس 缓慢的步子 / جاڭبىر سايابىر جاۋىپ
تۇر. 雨下得小了。

سايابىرلا- 〈动〉 缓慢下来,(雨、风)变小;停
息;寂静下来: ٴجۇرىس سايابىرلادى. 步子慢下
来了。/ جەل سايابىرلاي باستادى. 风渐渐刮得小
了。/ ۋ-شۋ سايابىرلادى. 喧哗声平息了。

سايابىرلان- سايابىرلا- 的反身态。

سايابىرلاس- سايابىرلا- 的交互态。

سايابىرلات- سايابىرلا- 的使动态。

سايابىرلاۋ سايابىرلا- 的不定式。

سايابىرسۋ سايابىرسى- 的不定式。

سايابىرسى- 见 سايابىرلا-.

سايابىرسىز 〈副〉不停地，不住地，不间断地：سايابىرسىز ٴجۇرۋ 不停地走。

ساياجاي 〈名〉别墅。

ساياز 〈形〉①浅的，不深的：ساياز سۋ 浅水 ②〔转〕浅薄的，肤浅的，一知半解的：ساياز ٴبىلىم 肤浅的知识 / ساياز كىسى 浅薄的人。

سايازدا- 〈动〉变浅，水位下降：سۋ سايازداپ كەتتى. 水浅了。

سايازدان- سايازدا- 的反身态。

سايازداۋ I سايازدا- 的不定式。

سايازداۋ II 〈形〉①略浅的，不太深的，②比较浅薄的，比较肤浅的。

سايازدىق ساياز 的抽象名词。

ساياق 〈名〉①离群的牲畜，不合群的牲畜；单个的牲畜：ساياق كوردىڭ بە؟ 见到离群的牲畜没有？ ②不合群的，离群的，落单儿的：ساياق قوي 不合群的羊 / ساياق ادام 不合群的人 ▲ ساياق جۇرسەڭ تاياق جەرسىڭ. 【谚】只身度日吃苦头。

ساياقتىق ساياق② 的抽象名词。

سايالا- 〈动〉①乘凉，纳凉，歇凉，歇荫：اعاش كولەڭكەسىن سايالاۋ 在树荫下乘凉 ②〔转〕受……保护，受……庇护，以……为靠山：ٴوزىڭدى سايالاپ كەلىپ وتىر (他)来求你保护 ▲ جان سايالاۋ 保命，保全性命。

سايالات- سايالا- 的使动态。

سايالاۋ سايالا- 的不定式。

سايالى 〈形〉有荫凉的，有遮荫的，多荫的；背荫的：سايالى باقشا 绿荫如盖的花园 / كوشەنىڭ سايالى جاعىمەن ٴجۇرۋ 沿着街道的背荫处走。

ساياسىز 〈形〉没有荫凉的，无荫的：ساياسىز دالا 没有荫凉的旷野。

ساياسات 〈名〉①政策：ۇلتتىق ساياسات 民族政策 / سىرتقى ساياسات 对外政策 / ىشكى ساياسات 对内政策 / ساياساتتى شىعارۋ 制定政策 / ساياساتتى تياناقتاندىرۋ 落实政策 ②〔转〕手段，手腕儿；招儿；奸计：ونىڭ ساياساتى ابدەن تۇسىنىكتى. 他的手段是十分清楚的。

ساياساتپاز 〈名〉政客：بۇرجۋازيا ساياساتپازى 资产阶级政客。

ساياساتپازدىق 〈名〉政治手腕儿，政治权术；政客作风。

ساياساتشى 〈名〉政治家；政客：كورەگەن ساياساتشى 有远见的政治家 / بۇرجۋازيا ساياساتشىسى 资产阶级政客。

ساياساتشىل 〈名〉政治家，留心政治问题的人；喜欢钻研政策的人。

ساياسي 〈名〉①政治：ساياسي - ەكونوميكانىڭ شوعىرلانعان بەينەسى. 政治是经济的集中表现。②政治的，政治上的：ساياسيداعى داعدارىس 政治危机 / ساياسي پانا 政治避难 / ساياسي ەكونوميكا 政治经济学 / ساياسي قايراتكەر 政治家 / ساياسي سوقىرلىق 政治上的盲目性 ▲ ساياسي ٴماسليحات كەڭەسى 政治协商会议。

ساياسي-اكىمشىلىك 〈名〉行政。

سايات I 见 ساياحات.

سايات II 〈名〉打猎，狩猎；(用网)捕鸟：ساياتقا شىعۋ 去打猎 / ساياتقا بولعان قۇمارلىق 打猎的爱好。

ساياتتا- 见 ساياحاتتا-.

ساياتتان- 〈动〉架上猎鸟(鹰)准备出猎，携带鸟(鹰)去打猎。

ساياتتانۋ- ساياتتان- 的不定式。

ساياتتاۋ ساياتتا- 的不定式。

ساياتشى 〈名〉(用猎鸟)捕猎的人，(用猎鸟)捕猎的能手；驯养猎鹰的人。

ساياتشىلىق 〈名〉(用猎鸟)捕猎，打猎。

ساياحات 〈名〉①旅行，旅游，游历，游览：ساياحات جاساۋ 旅游 / ساياحات مەكەمەسى 旅行社(旅游局) ②考察，访问：ٴبىرىنشى رەتكى ساياحات 第一次考察。

ساياحاتتا- 〈动〉旅行，游历，游览：ەۋروپانى ساياحاتتاۋ 到欧洲旅行。

ساياحاتتاس- ساياحاتتا- 的交互态。

ساياحاتتات- ساياحاتتا- 的使动态。

ساياحاتتاۋ ساياحاتتا- 的不定式。

ساياحاتشى 〈名〉旅行者，旅行家，旅客，游人。

ساياھاتشىلىق 〈名〉旅行活动,旅游业,游览事业。

سايگۈلىك 〈名〉① 骏马,宝马,千里驹:全部 سايگۈلىكتەر قاتىرغان سەمىزدەن وئكەي 是经吊后身轻善跑的骏马 ② 飞快的,善跑的,神速的:سايگۈلىك ات 飞快的骏马。

سايعاق I 〈名〉〔动〕高鼻羚羊。

سايعاق II 〈名〉①坟头上插的木桩②木棍,木棒,棍棒。

سايعاقتا- 〈动〉(坟头上)立木桩,插木桩。

سايعاقتاۋ سايعاقتا- 的不定式。

سايداق I 见 سايعاق II.

سايداق II 〈形〉优秀的,出色的,精英。

سايداۋىت I 〈形〉小山沟的,小山谷的,小峡谷的。

سايداۋىت II 〈形〉魁梧的,剽悍的;挑选的:سايداۋىت جىگىتتەر 剽悍的小伙子们。

سايداق 〈名〉(大畜在泥泞的斜坡上行走时滑出的)蹄印儿,痕迹。

سايداقتا- 〈动〉(大畜在泥地)滑,打滑,滑出蹄印儿。

سايداقتات- سايداقتا- 的使动态。

سايداقتاۋ سايداقتا- 的不定式。

سايقال 〈形〉① 轻佻的,轻浮的,放荡的;卖弄风骚的,卖俏的:سايقال ايەل 卖弄风骚的女人 ② 耍花招的,狡猾的,诡计多端的,骗人的:وتىرىك كۆلكى، جالعان ٴسوز - سايقال ادامنىڭ ەرەكشەلىگى. 奸笑,谎言是诡计多端者的特点。

سايقالدان- 〈动〉耍花招,变成狡猾,施诡计。

سايقالدانۋ سايقالدان- 的不定式。

سايقالدىق سايقال 的抽象名词。

سايقان: سايقان جەل 〔气〕(西伯利亚高压所形成的)寒流,寒风,朔风。

سايقى-مازاق 〈名〉讥笑,讥讽,嘲弄,奚落:سايقى-مازاق قىلۋ (ەتۋ) 取笑。

سايلا- I 〈动〉① 选举,推举;评选:سايلاۋ ۋقىعى 选举权 / تىكەلەي سايلاۋ 直接选举 ② 选择,安排:قىزمەت ورنىن سايلاپ الۋ 选择好工作地点。

سايلا- II 〈动〉准备,准备好;预备:وق سايلاپ، قىلىش قايراۋ 子弹上膛,磨刀霍霍。

سايلام 〈名〉① 选举,推举:جالپى سايلام 普选 / سايلام جۇرگىزۋ 进行选举 / سايلامنان قالۋ 落选 ② 男(性)人名。

سايلان- I سايلا- I 的被动态。

سايلان- II ① سايلا- II 的反身态 ② 准备,预备:شايقاسقا سايلانۋ 准备战斗。

سايلانۋ سايلان- I、II 的不定式。

سايلانۋشى 〈名〉被选举者。

سايلاس- سايلا- I、II 的交互态。

سايلات- سايلا- I、II 的使动态。

سايلاتقىز- سايلات- 的使动态。

سايلاتتىر- سايلات- 的使动态。

سايلاۋ I 〈名〉选举,推举:سايلاۋ زاڭى 选举法 / جاسىرىن داۋىسپەن سايلاۋ 无记名投票选举。

سايلاۋ II سايلا- I、II 的不定式。

سايلاۋلى 〈形〉① 时刻准备的,整装待发的,摩拳擦掌的:قارۋ-جاراق سايلاۋلى 武器准备好的 ② 选择好的,安排好的:قىزمەت ورنى سايلاۋلى 工作地点早有安排。

سايلاۋشى 〈名〉选举者,选举人,选民。

سايلاۋشىلىق 〈名〉选举,选举活动。

سايلاۋىت 〈形〉山沟多的,小山谷的。

سايلى I 〈形〉① 有峡谷的,有山谷的;峡谷多的:سايلى جەر 有峡谷的地 ② 帽片的:التى سايلى تىماق 六片缝制的帽子。

سايلى II 〈形〉合适的,适当的,恰当的,适宜的:باسشىلىققا سايلى كىسى 适合于当领导的人 / وسىدان سايلى ٴسوز جوق. 没有比这个再恰当的话了。▲ ەڭبەگىڭ سايلى بولسا، ٴىشىڭ مايلى بولادى. 【谚】事情干得称心如意,肚子肥得油水外溢。

سايمان 〈名〉① 工具,用具;器具;设备:ەڭبەك سايمانى 劳动工具 / ەگىس سايمانى 农具 / سايمان جەتىسپەۋ 工具不够用 ② 〔转〕男性生殖器。

سايماندا- 〈动〉装备,配备,准备用具:ونىڭ سايمانداپ ات مىنبەيتىنى عاجاپ! 他骑马连鞍

！讶惊人令在实，齐不备配都辔

سايماندات- سايماندا- 。态动使的

سايمانداۋ سايماندا- 。式定不的

سايماندى 〈形〉有工具的，工具俱全的。

سايماندىق 〈形〉① 工具的，用具的：سايماندىق نارسىلەر 用具，工具 ② 当用具的东西；具：سايماندىق جوق 没有什么工具。ايداشقاندا

سايمانسىز 〈形〉没有用具的，没有工具的；工具不全的，用具缺少的：سايمانسىز جاعدايدا 在没有工具的情况下。

سايما-ساي 〈副〉① 恰好，正好，丝毫不差地 ② 适合于……的，符合于……的，与……相合的，与……相等的，与…… 相匹敌的：ناقتى مالىمەتتەرگە سايما-ساي كەلۋ 与切实情报相符合。

سايرا I 〈名〉〔动〕秋刀鱼，竹刀鱼。

سايرا- II 〈动〉①（鸟）鸣，啼：قۇس بىتكەن شاتتانا سايراۋ 百鸟齐鸣 ②〔转〕唱，唱歌，滔滔不绝地说：بۇلبۇل سايراپ، قارلىعاش سايرانداۋ 莺歌燕舞 / ول تىقىلداپ سايراعاندا الدىنا جان سالمايدى. 他讲起话来口若悬河，没有人比得上。③ 显现，展现，呈现：كوز الدىندا سايراپ تۇر 一切展现在眼前。

سايراعىش 〈形〉① 会啼啭的，善鸣的：سايراعىش قۇس 善鸣的鸟 ②〔转〕善于词令的；口若悬河的，滔滔不绝的 ▲ سايراعىش قۇستار 〔动〕鸣禽类。

سايراپاز 〈爱〉话多的，爱说的，滔滔不绝的。

سايران 〈名〉娱乐，乐玩，游玩；游戏：جازعى سايران 夏季的游艺活动 ▲ سايران سالۋ （قىزىق، قۇرۋ）① （尽情地）游玩，玩要，娱乐 ② 欢跳。

سايراندا- 〈动〉娱乐，玩耍，游玩，欢聚：وتكەن جازدا ٴبىر اي سايرانداپ تاماشا قىلدىق. 去年夏天（我们）快活地玩儿了一个月。

سايرانداس- سايراندا- 。态互交的

سايراندات- سايراندا- 。态动使的

سايرانداۋ سايراندا- 。式定不的

سايراندى 〈形〉欢乐的，快乐的，快活的，愉快的，热闹的：سايراندى جيىن 热闹的聚会。

سايراندىلىق 〈名〉娱乐，欢乐；热闹。

سايرانشىل 〈形〉喜欢玩的，喜欢热闹的，喜欢娱乐的。

سايراس- سايرا- II 。态互交的

سايرات- سايرا- II 。态动使的

سايراۋ سايرا- II 。式定不的

سايراۋىق 见 سايراعىش.

ساي-ساي 〈形〉① 山谷多的，峡谷多的，沟沟的，壑壑的：ساي-ساي ٴوڭىر 沟沟壑壑的地形 ② 山谷，峡谷，沟沟壑壑：ساي-سايدى كەزۋ 走遍沟沟壑壑。

ساي-سالا 〈名〉沟沟壑壑，山谷，峡谷：بارلىق ساي-سالانى اقتارىپ شىقسا دا تۇيەسىن تابا الماپتى. 附近的山谷都跑遍了，就是没有找着他的骆驼。

سايساعىز 〈名〉〔植〕牛膝。

ساي-سۇيەك: **ساي-سۇيەگى بوساۋ** 心软，同情，生恻隐之心 ▲ ساي-سۇيەگى سىرقىراۋ ① 浑身疼痛，全身酸痛 ② 悲痛欲绝。

سايتان 〈名〉① 鬼，怪鬼；魔鬼，妖魔 ②〔转〕（对某人厌恶或不满意时用的语）鬼东西：ٴاي، بەرى كەلشى سايتان. 哎，过来一下，鬼东西 ▲ سايتانى ۇستاۋ 犟，（毛病，脾气）发作 ▲ سايتان جۇلدىز〔天〕大陵五 ▲ سايتان اق 伟力 ▲ سايتان كوبەلەك 扑灯蛾 ▲ سايتان ٴتورتۋ 鬼差，鬼使神差。

سايتاندىق 〈名〉① 顽皮，调皮，淘气 ② 鬼把戏，不可告人的勾当；不可理解的事情。

سايىز 见 سایاز.

سايىن 〈后〉（和时间名词连用表示）每，每次；越来越：اي سايىن 每月（月月）/ بارعان سايىن 越来越（更加）/ جىل سايىن 每年（年年）/ كۇن سايىن 每天（天天）/ داۋىل بارعان سايىن ۇدەي ٴتۇستى. 风暴更加猛烈了。▲ جىلانعا تۇك بىتكەن سايىن قالتىراۋىق.【谚】蛇身上长绒毛就越多越会哆嗦（越是有钱的人越吝啬）。

سايىپكەر 〈名〉饲马能手，会调教马的人，善于驯马的人。

سايىپكەرلىك 〈名〉饲马技术，驯马技术，调

教马的方法。

سايىپقىران 〈名〉 ① 雄鹰 ② 英雄，勇士，勇敢的人。

سايىس I 〈名〉 ①(骑在马上行进的)角斗，角力：سايىس ۋىنى 角力游戏 ② 交战，战斗；斗争：سايىس جاساۋ 进行距斗 / ءنازارىالىق جاقتاعى سايىس 论战 / العاشقى سايىستا 在最初的斗争中。

سايىس- II 〈动〉 ①(骑在马上)进行角力，进行角斗 ② 相打，相斗，搏斗；作战，交战：جاۋمەن سايىسۋ 与敌人作战 ② 争论，争议：سايىسقاندى قويىڭدار. 你们别再争论了。

سايىستىر- سايىس- II 的使动态。

سايىسۋ سايىس- II 的不定式。

سايىسۋشى 〈名〉 ① 骑马的角力士，角斗士 ② 搏斗者，战斗者，战斗员 ③ 论战员。

ساكيامۋني 〈名〉〔宗〕释迦牟尼。

ساكسون 〈名〉 萨克森人。

ساكسوفون 〈名〉〔音〕萨克管(一种吹奏的铜乐器)。

ساكسى 〈名〉 萨克斯人。

ساق I 〈名〉 (牲畜吃剩的)干草，②(谷物被碾碎后的)渣子。

ساق II 〈形〉 警惕的，警觉的，机警的；谨慎的；小心的：ساق جىگىت وتە 非常谨慎的小伙子 ▲ ساق بولۋ 警惕，提防，当心 ▲ ساق قۇلاق 消息灵通的，耳朵长的 ▲ وزىڭە ءوزىڭ ساق بول، كورشىڭدى ۇرى تۇتپا. 【谚】自己慎重行事，莫把邻居当贼看。

ساق III : **ساق ەتۋ** 啪的一声响，咯噔一声响：ءتىسى ساق ەتە ءتۇستى 牙齿咯噔一声响 ▲ ءار (سان، نەشە) ساقا جۇگىرتۋ 随口乱说，信口雌黄，乱加评论。

ساقا I 〈名〉 萨哈(玩儿羊拐时弹击用的老子儿)：ساقا اتۋ 弹萨哈。

ساقا II 〈形〉 老的，上岁数的；老练的，阅历深的；有经验的：ساقا كادر 老干部 / ساقا باقتاشى 老牧工 / ساقا ايعىر 老种马 ▲ ساقا تارتۋ 上岁数，上年纪。

ساقاداي: ساقاداي ساي (سايلانۋ) 准备就绪，严阵以待。

ساقاي- 〈动〉 康复，痊愈，病愈：ساقايماىتىن دەرت 不治之症。

ساقايت- ① ساقاي- 的使动态 ② 治愈。

ساقايۋ ساقاي- 的不定式。

ساقال 〈名〉 胡子，胡须，髭：ساقالى بەلۋارىنا تۇسكەن 胡子长的人 / ساقال قويۋ 留胡子 / ساقال سيپاۋ 捋胡子 / ساقال قىرۋ 刮胡子 ▲ اتا ساقال 承须 ▲ اتا ساقالى اۋزىنا ءبىتۋ (شىعۋ، ءتۇسۋ) 长大，成年(指男性) ▲ دوربا ساقال 大胡子 ▲ ساقالى كۇرەكتەي 方形胡子 ▲ ساقالىن بۇلداۋ 倚老卖老，摆老资格 ▲ ساقالىن ساتۋ 倚老卖老 ▲ ساقالى ساپسيۋ 老了，岁数大了 ▲ تەكە ساقال 山羊胡子 ▲ شوقشا ساقال 山羊胡子 ▲ قابا ساقال 大胡子，又浓又密的胡子 ▲ بوياۋشى، بوياۋشى دەگەنگە ساقالىن بويايدى. 【谚】弄巧成拙。▲ ساقالىن ساتقان كارىدەن ەڭبەگىن ساتقان بالا ارتىق، اقىلسىز تۋعان پاتشادان ءبىلىمدى تۋعان قارا ارتىق 【谚】昏庸无能的皇帝不如一个通情达理的庶民，倚老卖老的老汉不如一个自食其力的少年。▲ ساقال تەكەدە دە بار. 【谚】山羊也长着胡子(莫倚老卖老)。

ساقالدى 〈形〉 ① 留胡子的，大胡子的：ساقالدى كىسى 留胡子的人 ② 上了年纪的，年迈的：ساقالدى باسىڭمەن وسىنداي ىستەگەنىڭ نە؟ 你这么大的人竟干出这种事情，象什么话？▲ ساقالدى باسىمەن 那么大年纪(还做或说不该做的事) ▲ ساقالدى كەكىلىك 〔动〕斑翅山鹑，须鹧鸪 ▲ ساقالدى قۇلجا 髯羊 ▲ ساقالدى قۇل جارىتپاس. 【谚】老奸巨猾不可靠。

ساقال-مۇرت 〈名〉 胡子，胡须，髭：ساقال-مۇرتىن تاپ-تازا ەتىپ قىرۋ 把胡子刮得干干净净。

ساقالسىز 〈形〉 没有胡子的；不长胡子的。

ساقالتاي 〈名〉〔动〕胡兀鹫。

ساقار I 〈名〉 滨藜灰，碳酸钾：ساقار سابىن 钾肥皂。

ساقار II 〈名〉〔宗〕封斋饭。

ساقارا. ساھارا. 见

ساقارشام 〈名〉晨清，明黎，破晓。

ساقاۋ Ⅰ 〈名〉马腺疫：ساقاۋ ئۆرۈى 患马腺疫 / ساقاۋ تېگۈ 患马腺疫。

ساقاۋ Ⅱ 〈形〉① 口齿不清的，吐字不清的；笨嘴拙舌的：ساقاۋ جان جارالغان 天生口齿不清的人 ② 哑的，哑巴的：ساقاۋغا تىل شىغۇ 哑巴会说话 ▲ ساقاۋ كەپتەر 斑鸠，山斑鸠 ▲ ساقاۋ كوكەك 杜鹃，杜鹃鸟。

ساقاۋلان- 〈动〉口吃，说话结巴；说话不流利：ساقاۋلانباي سويلە 不要结结巴巴地说。

ساقاۋلانۇ ساقاۋلان- 的不定式。

ساقاۋلىق 〈名〉口吃，结巴。

ساقاۋ ئشوپ 〈名〉〔植〕马先蒿。

ساقى- 〈动〉警惕地注视，高度警惕，格外提防；十分慎重：كۆزەتشى ساقىپ تۇر. 哨兵警惕地注视着。

ساقىنا Ⅰ 〈名〉① 戒指，指环：التىن ساقىنا 金戒指 / ساقىنا سالۇ 戴戒指 ② 〔刀、剑柄上的〕环剑，剑首，护手；环箍 ③ 〔机〕轴承：اۋالى ساقىنا 空气轴承。

ساقىنا Ⅱ 〈名〉〔医〕偏头痛：ساقىناسى ۋستاۋ 犯偏头痛 ▲ ساۋ باسىنا ساقىنا تىلەۋ 自找苦吃，没有病找病。

ساقىنالى 〈形〉① 戴戒指的 ② 有（剑、刀）护手的，有剑环的，有箍环的，带箍的。

ساقىۋ ساقى- 的不定式。

ساقمان ساقپان. 见

ساقپان Ⅰ 〈名〉① 投石索，投石器 ②（绳索一端系一石块而后抡圆，发出嗡嗡声以收拢羊群或惊吓鸟类的）发声器 ▲ ساپتى ساقپان 杆式投石器 ▲ تۆيمە ساقپان 绳索投石器。

ساقپان Ⅱ 〈名〉一群带羔的母羊：ئبىر ساقپان قوي 一群羊，一圈羊。

ساقپانشى 〈名〉放羊羔（牛犊）的人。

ساقپى 〈名〉筷子：ساقپى ۋستاي الماۋ 不会使用筷子。

ساق-ساق: ساق-ساق كۈلۈ 放声大笑，发出朗朗的笑声 ساق-ساق ەتۆ（牙齿）格格作响。

ساق-سۇق 〈拟〉噼里啪啦声，乒零乓啷声，齐里咔嚓声。

ساقسىن- 〈动〉做出警惕性高的样子，显出一付提防的神气；自认为警惕性高。

ساقسىنۇ ساقسىن- 的不定式。

ساقتا- 〈动〉① 保存，存放，储存，收藏：ساقتاۋ استىق 储存粮食 / زامان بۇرنعى ساقتاۋ 收藏古物 ② 保护，保持，维持：ئدەنساۋلىق ساقتاۋ 保健 / ئتارتىپ ساقتاۋ 维持秩序 ② 〔宗〕保佑：قۇداي ساقتاسىن! 真主保佑！▲ ادەپ ساقتاۋ 讲礼貌 ▲ ئدەستە（ەسكە）بوي ساقتاۋ 当心，小心，警惕 ▲ جان ساقتاۋ 度日，活命 ▲ كەك ساقتاۋ 记仇，结怨 ▲ كوزدىڭ قاراشىعىنداي ساقتاۋ 珍惜，爱惜 ▲ ئتارتىپ ساقتاۋ 遵守纪律 ▲ كەرەك بولسا ارىگى ساقتا، ار-ۇيات اقىلىڭ ئار ۋاقىتتا. 【谚】明智者维护声誉时时要 知情达理。▲ مال ساقتاما، ار ساقتا. 【谚】莫珍惜财产，要珍重声誉。▲ ەل ئۇمىتىن ەر اقتار، ەر اتاعىن ەل ساقتار. 【谚】英雄不辜负人民的希望，人民维护英雄的声誉。

ساقتال- ①ساقتا- 的被动态 ② 存在：ساقتالعان ماسەلەلەر 存在的问题。

ساقتالىن- ساقتال- 的被动态。

ساقتان- ① ساقتا- 的反身态 ② 避免，防止，预防：قاتەردەن ساقتانۇ 避免危险 / جۇقپالى اۋرۋ-سىرقاۋدان ساقتانۇ 防止疾病 ③ 注意，小心，当心，慎谨，谨防：سۇتقىتان ساقتانۇ 注意心 不要受凉 / ۇرىدان ساقتانۇ 谨防窃贼 ▲ قۇداي ساقتانساڭ ساقتايدى. 【谚】自己谨慎行事，真主才能保佑。

ساقتاندىر- ساقتان- 的使动态。

ساقتاندىرعىش 〈名〉〔电〕保险丝 ▲ ساقتاندىرعىش قالقا（矿井的）保护设施。

ساقتانۇ ساقتان- 的不定式。

ساقتاس- ساقتا- 的交互态。

ساقتات- ساقتا- 的使动态。

ساقتاتقىز- ساقتات- 的使动态。

ساقتاتتىر- ساقتات- 的使动态。

ساقتاۋ ساقتا- 的不定式。

ساقتاۋلى 〈形〉保存的，储蓄的，贮藏起来的，

保管的。
ساقتاۋشى 〈名〉 ① 保存者,保留者,保管者;
贮藏者: سىر ساقتاۋشى 守口如瓶的人 ② 保
护者 ③ 维持者,维护……的人: تارتىپ
ساقتاۋشى 维持纪律的人。
ساقتيان 〈名〉 ① 精制皮革,油鞣革: ساقتيان
بەلبەۋ 上等革制做的皮带 ② 精制山羊皮:
ساقتيان ەتىك 精制山羊皮靴。
ساقتىق 〈名〉 ① 慎重,谨慎,小心;警惕性,
警觉性: ساقتىعىن قاراي كور! 看他警惕性多
高啊! ② 储备,储存: ساقتىق كاسساسى 储
蓄处 / ساقتىق قور 储备物 ▲ ساقتىق جاساۋ 提
高警惕 ▲ ساقتىقتا قورلىق جوق. 【谚】有备
无患。
ساقشى 〈名〉 ① 警察;治安人员: حالىق
ساقشىسى 民警 / قاتناس ساقشىسى 交通警 /
ساقشى مەكەمەسى 警察局 ② (口语)警察局,
派出所: ساقشىعا مالىمدەۋ 报告派出所。
ساقشىلىق 〈名〉 ① 警察工作,保卫工作 ②
警察身份,警察职责。
ساقىلدا- 〈动〉 ① (水)发出沸腾声,咕嘟作
响: سۋ ساقىلداپ قايناپ جاتىر. 水咕嘟咕嘟
地开着 ② (牙齿)发出颤震声: توڭعاننان
تىستەرى ساقىلداپ كەتتى. 冻得上下牙齿直打
颤。③ 〔转〕得势,神气: ساقىلداپ تۇرعان
كەزى 得势之时 ▲ ساقىلداعان اياز 严寒 ▲
ساقىلداعان ايازدا، سارى قامىستى ساعالا. 【谚】
天寒地冻之时芦苇最暖和。
ساقىلدات- ساقىلدا- 的使动态。
ساقىلداۋ ساقىلدا- 的不定式。
ساقىر 见 ساقار.
ساقىرا 见 ساحارا.
ساقىرلا- 见 سىقىرلا-.
ساقىر-سۇقىر 〈拟〉 嘎吱嘎吱 声:
ساقىر-سۇقىر ەتۋ 嘎吱嘎吱响。
سال I 〈名〉 筏木,排木,排竹,筏子: سال
اعىزۋ 放木排 / سالعا وتىرىپ، وزەننەن وتۋ 乘
木筏过河 ▲ سالى سۋعا كەتۋ ① 木筏被水冲走
② 灰心丧气,无精打采,失望。
سال II 〈名〉 (飞机、轮船上的)救生器,降落
伞;救生圈。
سال III 〈名〉 麻痹;瘫痪,瘫风,麻木: سال
اۋرۋى 瘫痪症 / ەكى اياعى سال بولىپ قالدى.
下肢瘫痪了。▲ سال بوكسە 懒惰的;动作笨
拙的 ▲ سال سۇيەك 羸弱的,虚弱的;精神萎
靡的。
سال IV 〈名〉 ① 纨绔子弟,花花公子;寻欢作
乐的人 ② 骑士,侠客,武士。
سال- V 〈动〉 放,放入,装,下;插入,嵌上,
镶上;伸入: اقشانى تارتپاعا سالۋ 把钱放入抽
屉里 / اسقا تۇز سالۋ 饭里加盐 / پىشاقتى قىنعا
سالۋ 把刀插入刀鞘 / حاتتى كانۋەرتكە سالۋ 把
信装入信封里 / قازانعا ەت سالۋ 往锅里下肉 /
ۋ سالۋ 下毒(放毒) / اينەكتى رامكاعا سالۋ 把
玻璃嵌入镜框 / ءتىس سالۋ 镶牙 / قولدى
قالتاعا سالۋ 把手伸进口袋里 ② 投入,关入,
关进: اباقتىعا سالۋ 投入监牢 ③ 撒,搀: بۇرىش
سالۋ 撒胡椒面 ④ 戴,系: سىرعا سالۋ 戴耳
环 / جۇزىك سالۋ 戴戒指 / جاۋلىق سالۋ 系头
巾 ⑤ 套上: نوقتا سالۋ 套笼头 / اتقا سالعان اربا
套上马的车 ⑥ 安,装,上: ەسىك سالۋ 安门 /
قۇلىپ سالۋ 上锁 / مىلتىققا وق سالۋ 上子弹(压
子弹) ⑦ 铺: توسەك سالۋ 铺床 / كىلەم سالۋ
铺地毯 / داستارقان سالۋ 铺餐巾 / اتقا ەر سالۋ
备马(鞴备) ⑧ 刺绣,绣花: كەستە سالۋ 绣
花 ⑨ 修建,建筑,修造: ءۇي سالۋ 盖房 /
كوپىر سالۋ 修桥 / جول سالۋ 筑路 / ۇيا سالۋ
筑巢 ⑩ 打,揍: باسىنا تاياقپەن ءبىر سالىپ
جىبەردى 照他的头上打了一棍 ⑪ 做;使用,使
出,施加: ەن سالۋ (给牲畜)做记号 / قيعىلىق
سالۋ 制造事端,捣乱 / ىس سالۋ 用烟熏 / بار
كۇشىن سالۋ 使出全部力气 / قىسىم سالۋ 施
加压力 ⑫ 熨: ۇتىك سالۋ 熨衣服 ⑬ 脱,摘
掉: شاپانىن سالۋ 脱掉上衣 ⑭ 靠,依靠:
كۇشكە سالۋعا بولمايدى 不能光靠力气 ⑮ 使陷
入(困境等): قيىنشىلىققا سالۋ 使陷入困境
⑯ 注定: قۇدايدىڭ سالعانى 真主的安排 ⑰
走,走动,移动: تاۋعا قاراي سالدى 朝山上走
去 ⑱ 配(种): ايعىر سالۋ 用种马配种 ⑲ 装
做,假装: ءبىلىپ تۇرىپ بىلمەسكە سالۋ 装做

造制，乱捣，扰骚 بۇلۇڭ سالۇ ▲ 角抹弯拐
بالە سالۇ ▲ 猎捕鹰放 بۇركىت سالۇ ▲ 纷纠
داۋسقا سالۇ ▲ 赌打 ٴباس سالۇ ▲ 赖诬，陷诬
▲污玷，脏弄，破弄，坏损 داق سالۇ ▲ 决表
水凉喷口，词有念念(婆)师巫〔旧〕 دەم سالۇ
迫逼，逼威；促催 دەگىر سالۇ ▲ 病治魔驱以
，笞鞭 دۆرە سالۇ ▲ 世逝，世去 دۇنيە سالۇ ▲
▲ 地耕 ，种播 ，地种 ٴەگىن سالۇ ▲ 打拷
جان سالۇ 奋 جانىن سالۇ ▲ 命生以给，活复使
② 喊叫，喊呼 ① جار سالۇ ▲ 命拼，身顾不
，路修 ① جول سالۇ ▲ 召号 ③ 知通，信报
，行送 ① جولعا سالۇ ▲ 头带 ② 路道平铺
▲ 顿整 ，行实，轨正向引 ② 走发打 ，走送
جىك سالۇ ▲ 和不造制，间离拨挑 جۆك سالۇ
管 ① جوڭگە سالۇ ▲ 产家分部走搬先时移迁
▲ 注关；心用，心专 زەر سالۇ ▲ 顿整 ② 教
كىسى سالۇ ▲ 情说人让，人托，人派 كوز
جۇمبايعا سالۇ ▲ 眼一闭眼一睁 كوزىنە ٴشوپ
سالۇ كوزىنىڭ قىرىن ▲ 着背，瞒隐，目耳人遮
سالۇ ① 瞥一，瞧，望，看 ② 照关，顾照 ▲ كوز
قيىعىن سالۇ ▲ 管照，照关，应照 كۇن سالىپ
قاراۋ ，力努 كۇش سالۇ ▲ 望眺光阳住遮手用
▲ 嚷嚷，叫喊，喊声大 ويباي سالۇ ▲ 力用
ويناق سالۇ ▲ 跃雀，戏嬉，跃跳，跳乱蹦活
② 糟八七乱得弄，坏毁，坏破 ① ويران سالۇ
▲ 意注起引，思深使 وي سالۇ ▲ 闹吵，架吵
وينا سالۇ ，出提 ورتاعا سالۇ ▲ 忆记起唤，醒提
，间离拨挑 وت سالۇ ▲见意求征，上面桌在摆
时宴赴娘新的门过刚 وتقا سالار ▲ 火点风煽
▲ 子面靠，格资摆 سالاۋات سالۇ ▲ 品礼的带
سالىق سالۇ ▲ 税征 ▲ سالعان بەتتە ，到直，接直
当，子下一，始开一 سالعان جەردەن ▲ 直径
▲ 玩游，历游，览游 سەرۋەن سالۇ ▲ 下当，即
سوز بۇيداعا سالۇ ▲ 误延，延拖 ٴسوز سالۇ 通
，见意求征，论讨出提 تالقىعا سالۇ ▲ 情说；话
许允不，许准不，止禁 تيىم سالۇ ▲ 众于布公
▲ تالكەككە سالۇ ▲ 落奚，讽讥，弄嘲 شار سالۇ
▲ 纷纠造制，乱捣 شۇرقان سالۇ ▲ 票投，决表
قايراپ سالۇ ▲ 唆挑，使唆 قاندى شەڭگەلىن سالۇ
，喊呼① قيقۇ سالۇ ▲ 犯侵，略侵，爪魔出伸

视）见看有没装假 كورمەسكە سالۇ / 道知不
سالىپ باستارىن سوڭىنان ：拉牵，垂⑳（见不而
两着跟后身(他) .ەكى توبەت ەرىپ جۇرەتىن
وتقا سالۇ ：下抛，掉扔 ㉑ 。狗的袋脑着拉牵条
جولعا مىنانى ：发打，遣派，派 ㉒ 里火进扔
他把是法办的一唯 .سالعانىنان باسقا امال جوق
㉔ 税征 باجى سالۇ ：派摊，收征 ㉓ 。走发打
：给还，给㉕ 子刀捅 پىشاق سالۇ ：捅，刺，戳
اقشانى سالۇ 钱拿 / قارىزدى سالۇ 债还 ㉖ 刻，
突示表 ，词动助作 ㉗ 案图刻 ورنەك سالۇ ：画
ايتا سالۇ / 出而口脱 ايتىپ سالۇ ：心经不，然
بارا / 下一看便顺 كورە سالۇ / 声一说便顺
嚷喧，叫大喊大 ازان سالۇ ▲ 下一去便顺 سالۇ
驱 ① ايداپ سالۇ ▲ 属家者死助资 ازا سالۇ ▲
ايىپ ▲ 使指，唆挑，使唆 ② 走撵，走赶，逐
▲ 嚷叫，叫喊 ايعاي سالۇ ▲金罚，款罚 سالۇ
加倍 ，爱宠；奉侍，重敬 كوتۋ الاقانىنا سالىپ
一，先领 الدىنا قارا سالماۋ ▲ 顾照加倍 ，护爱
▲ 停调人请 كىسى سالۇ اراعا ▲ 先当马
不，迫不容从；竹成有胸 ارقاسىن كەڭگە سالۇ
迷沉 ，跳乱蹦欢，跳欢 اسىر سالۇ ▲ 忙不慌
呼高，锋冲喊呼① اتتان سالۇ ▲ 中之耍玩在
救呼出发（时惧恐和殆危于处）② ！啊冲
关 绝 断 ات ٴىزىن سالماۋ ▲ 声喊呐出发；声
侵 ② 尝，吃 ① اۋىز سالۇ ▲ 来往相不死老，系
اقىل ▲ 示提 اۋىزىنا ٴسوز سالۇ ▲ 吞侵，略
谋出，策献，计献②量商；教求，教请 ① سالۇ
▲众示 ② 售兜，销推 ① بازارعا سالۇ ▲ 策划
بايبالام سالۇ ▲ 喊叫，闹吵，嚷吵 باس سالۇ 一
باسىپ سالۇ ▲住搂下一，住抓下一，去上扑下
بەس ▲ 掉打下一(枪用) ② 的满满得装 ①
把一子胡毛眉 ساۋساقتى اۋىزعا ٴبىر-اق سالۇ
▲ بەتىن تەرىسكە سالۇ ▲ 远疏，避躲 ٴبيتىن ▲ 抓
سالۇ بويىن اۋلاققا سالۇ ▲ 皮脸着厚，脸赖皮死
بۇن ▲ 四阻三推，脱推，辞推；避躲，远疏
سالۇ بۇنىسىز جەردەن پىشاق سالۇ ▲ 位复，归归
② 风防〔植〕① ٴبىر سالار ▲ 难刁，题难出
▲ 下一打猛 ٴبىر سالۇ ▲ 品食(的次一吃)
▲ 进行步大 ，走步大 بۇلاڭ قۇيرىققا سالۇ
；塞搪，托推 ② 避闪，闪躲 ① بۇلتاققا سالۇ

干 ① قول سالۋ ▲ 扰骚,乱扰,扰打 ② 叫呼
生发图企(方女引色方男) ② 手动;预干,涉
,西东……要قولقا سالۋ ▲ 系关女男的当正不
偿 قۇن سالۋ ▲ 听倾,听 قۇلاق سالۋ ▲ 求祈
▲ 猎捕鹰放,猎打鹰养 قۇس سالۋ ▲ 命抵,命
之世绝,丽美常非得长 سالعاندايُ اۋىزعا پۇرىُ
,手身显大 ونەرىن سالۋ ▲ 貌之花羞月闭,美
الەك ▲ 刻雕,饰装 ورنەك سالۋ ▲ 领本出显
سالۋ ▲ ٴان ▲ 闹取理无,烦麻造制,乱捣
歌唱 ▲ ايعىردى نەدەن سالساڭ، اتتى سودان
么什出配会马种的样么什【谚】 مىنەرسىڭ.
▲ (豆得豆种 , 瓜得瓜种)来驹马的样
ەرگەسپەي ەر سىنالمايدى، ەگىس سالماي جەر
,弱强雄英出看量较手交【谚】 سىنالمايدى.
جەرگە ▲ 。瘦肥地土出显获收种耕 جانجالدى
جاقىن قونبا، وقپاندى جە رگە ەگىس سالما.【谚】
▲ 。种 耕 勿地之洼坑 , 近凑莫地之非是
جورعاڭ قاتتى بولسا باسكە سال، ٴىسىڭ ادال
加参马骏的水如走行【谚】 بولسا كوپكە سال.
▲ 。人 众避 不 情事的大正明光 , 赛比
【谚】 پىشاقتى وزىڭە سال، اۋىرماسا وزگەگە سال.
不所己)人别戳再话的痛不,己自戳先子刀用
。(人于施勿,欲

سالا Ⅰ 〈名〉 ① (的河)叉分,支分,支流:
道) ② 流支的河斯齐尔鄂 ەرتىستىڭ سالاسى
山)③ 线支 ,路岔,道岔,路支 ,岔分(的路
部,域领,面方⑤间指,儿缝指手 ④ 脉支(的
方要主 شارۋاشىلىق مال سالاسى باسىم :界,门
/ 门部业工 ونەركاسىپ سالاسى / 业收是面
مادەنيەت سالاسى 界化文 ▲ سالا قۇلاش ,庹一
相 ① قولدىڭ سالاسىنداي ▲ 离距的间之臂两
。的齐整很 ② 的进并头齐,的几天差
سالا Ⅱ 〈名〉 撒拉族:سالا ٴتىلى 。语拉撒
سالابا 〈形〉 破旧的,破烂的,褴褛。
سالاكا 〈名〉 〔动〕 黑背鲱,北方鲱。
سالاق 〈形〉 邋遢的,散漫的,懒
/ 人的漫散 سالاق جان :的惰怠,的懒疏,的散
جاسىڭدا ▲ 风作漫散服克 جويۋ ستيلدى سالاق
【谚】 سالاق بولساڭ، بارا-بارا بىلىق بولارسىڭ.
جامان. سالاق ولاقتان ▲ 。能无大长,勤不幼自

ولاق ▲ 。强人的惰懒比要人的笨愚【谚】
【谚】 قاتىن ويماقشىل، سالاق قاتىن ساۋىقشىل.
▲。门串了不忘娘婆懒,针顶用会不人女笨
娘婆懒【谚】 سالاق قاتىن تۇتقىشقا جارىماس.
。有没都儿垫毡的锅端只两连
سالاقسۋ سالاقسى- 的不定式。
سالاقسى- 〈动〉 懒散,散漫,散漫漫,吊儿
郎当,漫不经心: ول ۇيرەنۋدە سالاقسي باستا-
دى. 他开始对学习马马虎虎了。
سالاقسىت- سالاقسى- 的使动态。
سالاقسىتىل- سالاقسىت-① 的被动态 ② 马马
虎虎,拖拖拉拉,漫事经心。
سالاقسىتىلۋ سالاقسىتىل- 的不定式。
سالاقتا- 〈动〉 ① 悬垂, 下垂,牵拉, 低垂:
ٴيتتىڭ ٴتىلى سالاقتاپ تۇر. 狗牵拉着舌头。 ②
(衣物)显得肥大,显得滴里牵拉,显得滴里嘟
噜 ③ 游手好闲,闲逛, 游荡 , 吊儿郎当 :
ۇزاق كۇن جۇمىس جوق، سالاقتاپ ٴجۇرۋ 整
天没有事,游手好闲 ④ 跟随,追随: سالاقتاپ
سوڭىنان قالماۋ 形影不离。
سالاقتات- سالاقتا- 的使动态。
سالاقتاۋ Ⅰ سالاقتا-的不定式。
سالاقتاۋ Ⅱ 〈形〉 有些懒散的,比较散漫的,
略疏懒的,有些怠惰的,有些吊儿郎当的。
سالاقتىق ① سالاق 的抽象名词 ② 散漫的,
懒散;吊儿郎当 ▲ ولاقتىقتان سالاقتىق جامان.
【谚】 愚笨比懒惰强。
سالالا- 〈动〉 ① 分开;分成一条一条;分类,
分立,分门别类: كاسپتەردى سالالاپ باسقارۋ
按行业经营 / ماسەلەنى سالالاپ ٴتۇسىندىرۋ 分
门别类的说明问题 ② 梳开,捋开: ساقالىن
ساۋساعىمەن سالالاۋ 用手指捋胡须。
سالالان- سالالا- 的反身态。
سالالاس Ⅰ 〈形〉 并列的,相等的 ▲ سالالاس
باياۋلىق 〔语〕 并列关系 ▲ سالالاس ٴماندى
جالعاۋلىق 〔语〕 并列连接词 ▲ سالالاس
تىركەس 〔语〕 并列词组 ▲ سالالاس قۇرمالاس
سويلەم 〔语〕 并列复句。
سالالاس- Ⅱ سالالا- 的交互态。
سالالات- سالالا- 的使动态。

سالالاۋ سالالا- 的不定式。
سالالى 〈形〉① 长的，纤细的，细长的：سالالى قويدىڭ سالالى ژجۇنى 纤维长的羊毛 / سالالى ساۋساقتار 纤细的手指 ② 掌状的：سالالى تامىر 掌状根 ③ 多支的，多叉的：سالالى بۇغى مۈيىزى 多叉的鹿角 ④ 分叉的，分支的，有沟的：بەس سالالى 有五道沟的 ▲ سالالى جاپىراق 〔植〕掌状复叶。
سالالىق 〈形〉分支的，分叉的，支流的。
سالالى-تورلى 〈形〉掌状网的：سالالى-تورلى تالشىق 掌状网脉。
سالاماندىرا 〈名〉〔动〕蝾螈(科) ▲ تەڭبىل سالاماندىرا 斑蝾螈。
سالامات 〈名〉平安，安康，健康。
سالاڭدا- 〈动〉① 下垂，垂挂，悬垂；垂摆，垂 ② 摇(衣物等) 呼扇呼扇；显得肥大，显得宽 ③ 〔转〕闲游，闲逛，闲溜很，游手好闲：كوشەدە سالاڭداپ بوس ژجۇرۇ 在街上闲逛。
سالاڭدات- سالاڭدا- 的使动态。
سالاڭداۋ سالاڭدا- 的不定式。
سالار 〈名〉长官，头头 ▲ سەن سالار دا مەن سالار، انقا جەمدى كىم سالار. 【谚】你也是长官，我也是长官，谁来喂马（大懒支小懒无人去喂料）。
سالا-سالا 〈形〉① 多支的，多岔的，一道一道的，分成一沟一个沟的：سالا-سالا جولدار 一条一条的路 ② 各样的，各式各样的，不同的：ژومىردىڭ جولى سالا-سالا. 生活的道路是各式各样的。
سالات I 〈名〉〔植〕莴苣。
سالات Ⅱ 〈名〉沙拉子；冷盘，凉拌菜。
سالاۋات 〈名〉①〔宗〕(对真主，穆罕默德的)颂词，赞扬 ② 风度，气派，派头；威严，威风；资历：سالاۋاتى بار كىسى 有风度的人 ▲ سالاۋات سالۋ 摆资格；靠面子 ▲ سالاۋاتى باسۋ 拘束，畏缩，胆怯。
سالاۋاتتى 〈形〉① 有气派的，有风度的；威风的，凛凛的 ② 有威信的，有威望的，声望高的 ③ 有资格的，有资历的。
سالاۋاتتىق 〈名〉① 威信，威望；威严；稳重 ②气派，派头，风度。
سالاۋاتتىلىق سالاۋاتتى 的抽象名词。
سالاۋمالەيكۇم 〈名〉[阿]（伊斯兰教徒问候语）您好。
سالاشا 〈形〉① 撒拉族的，撒拉族式的：سالاشا باس كىيىم 撒拉族帽子 ② 撒拉语：سالاشا ۈيرەنۋ 学习撒拉语。
سالباڭ 〈名〉闲逛，游荡，游逛；无所事事，忙碌：ۇزاق كۇن سالباڭمەن ژوتتى 忙碌中度过。了一天。
سالباڭدا- 〈动〉闲逛，闲溜，游荡：كۇن بويى سالباڭداپ ژجۇرۇ 整天溜闲。
سالباڭدات- سالباڭدا- 的使动态。
سالباڭداۋ سالباڭدا- 的不定式。
سالبۇرىن 〈名〉(刚降雪后用猎鸟)出猎。捕猎，打猎 ▲ سالبۇرىنعا شىعۋ (指多人有准备的)打猎，狩猎。
سالبىر 〈形〉① 慢腾腾的，慢条斯理的，拖拉拉的 ② 精神不振的，萎靡不振的，无生气的，颓丧的。
سالبىرا- 〈动〉① 悬，挂，吊：شام توبەدە سالبىراپ تۇر. 灯吊在天花板上。② 垂下来，耷拉下来，斜垂：ژبىر ەتەگى سالبىراپ تۇر. 一边的衣襟斜垂着 / كەتپتى باسى سالبىراپ (衣物)显得肥大，显得宽松 ③ 头耷拉下来 ④〔转〕情神萎靡，垂头丧气，颓唐：رەنجىگەندىكتەن ژوزىنىڭ اتىن قاراي سالبىراپ جۇرە بەردى. (他)闷闷不乐，朝着自己的马车垂头丧气地走去。
سالبىراق 〈名〉悬挂物，垂吊物。
سالبىرامالى 〈形〉① 悬挂的，垂着的，悬垂的，耷拉的。
سالبىراڭقى 〈形〉① 稍微耷拉的，略微下垂的，稍微低垂的：سالبىراڭقى قاباق 微微低垂的前额 ②〔转〕有些垂头丧气的，精神不太振作的，精神有些萎靡的。
سالبىرات- سالبىرا- 的使动态。
سالبىراۋ سالبىرا- 的不定式。
سالبىرلىق سالبىر 的抽象名词。
سالعاستىر- 〈动〉比较，相比，对比，相提并

论：قايسىسى جاقسى، ەكەۋىن سالعاستىرىپ كور
。下一较比请,好个一那个两这
سالعاستىرۋ سالعاستىر- 的不定式。
سالعاستىرىل- سالعاستىر- 的被动态。
سالعىز- سال- V 的使动态。
سالعىزدىر- سالعىز- 的使动态。
سالعىلاس- 〈动〉论争,吵争,顶嘴;驳斥,反
驳：سالعىلاسپاي جوعال! 别和我顶嘴,快滚!
سالعىلاستىر- سالعىلاس- 的使动态。
سالعىلاسۋ سالعىلس- 的不定式。
سالعىرت I 〈形〉① 冷漠的,冷淡的;怠慢
的,漫不经心的,漠不关心的,兴趣不大的;轻
率的：سالعىرت بايلانىس جاساۋ 冷淡地对待 ②
怠惰的,消极的：قىزمەتكە سالعىرت 对工作消
极。
سالعىرت II 〈名〉苛捐杂税,贡赋。
سالعىرت- سالاق 〈形〉怠惰的,消极的,懒怠
的。
سالعىرتسۋ سالعىرتسى- 的不定式。
سالعىرتسى- 〈动〉变得消极起来,对……漫
不经心,漠然处之,怠慢,变得冷漠：ۆيرەنۋدە
سالعىرتسي باستادى (他)对学习开始消极起来
了。
سالعىرتسىن- سالعىرتسى- 的反身态。
سالعىرتتىق سالعىرت 的抽象名词。
سالعىش 〈名〉容器 ▲ كۇل سالعىش 烟灰缸。
سالداقى 〈形〉① 下贱的,下流的：سالداقى
قاتىن 淫妇 ② 淫妇,泼妇。
سالداقىلان- 〈动〉变得淫乱,放荡起来;堕落
下去。
سالداقىلانۋ سالداقىلان- 的不定式。
سالداقىلىق سالداقى 的抽象名词。
سالداما 〈形〉① 破旧的,陈旧的：سالداما
قازان 破旧的锅 / سالداما ماشينا 陈旧的机器
② 陈腐的。
سالدامالىق ① سالداما 的抽象名词 ②陈腐的
思想,腐朽的势力。
سالدامان 〈名〉① 淫妇,泼妇 ② 淫乱的,放
荡的,下贱的,下流的。
سالدان- 〈动〉〔医〕瘫痪,麻痹：بىر ٴبولىك
قولى سالدانىپ قالدى. 他的一只手瘫痪了。/
جارىم دەنەسى سالدانۋ 半身不遂 / اسقازان
سالدانۋ 胃麻痹。
سالدانۋ سالدان- 的不定式。
سالدار 〈名〉原因,原故;(不好的)结果,(不
良的)后果;(不良的)影响：ونىڭ كەلمەۋىنىڭ
سالدارىنان …因为他没有来…… / اۋرۋدىڭ
سالدارى 疾病的后果。
سالداۋ 〈名〉杉篙,椽子。
سالداۋىر 〈动〉① 重,重量,分量 ② 锚：
سالداۋىر تاستاۋ 抛锚。
سالدۋار 〈名〉用来稳定鱼网或鱼钩的重物
(铅块)。
سالدى： سالدى بالاق (衣着)不整齐的,不整
洁的;懒惰的,懒散的：سالدى بالاق ايەل 懒婆
娘。
سالدىق سال① III 的抽象名词②娱乐,游戏;
聚会。
سالدىر I 〈拟〉咕隆声,隆隆声,当啷声,轰
隆声,辚辚声：اربانىڭ سالدىرى 马车的咕隆
声。
سالدىر- II سال- V 的使动态。
سالدىرا- 〈动〉① 叮哐响,哗啦响,叮零哐当
响,辚辚声：اربانىڭ دوڭگەلەگى سالدىراپ
كەلەدى. 大车轮子发出辚辚声。② 〔转〕喧
嚣,喧哗,大声嚷嚷：سالدىراپ سويلەۋ 大声说
话 ③〔转〕麻木,发麻：قولىم سالدىراپ
تۇرادى. 我的胳膊常常发麻 ④ 〔转〕松劲;
脱落：ۆەنت سالدىراپ بوس قالدى. 螺丝松了。
⑤ 〔转〕不舒服,感到疲惫。瘫软,酥软：
تۇلا بويى سالدىراپ تۇرادى 浑身酥软。
سالدىراس- سالدىرا- 的交互态。
سالدىرات- سالدىرا- 的使动态。
سالدىراۋ سالدىرا- 的不定式。
سالدىر-گۇلدىر 〈拟〉瓜啦啦声,哗啦啦声,
当啷声：تاۋدان سالدىر-گۇلدىر تاس قۇلادى. 石
头从山上哗啦啦地滚下来了。
سالدىر-كۇلدىر 见 سالدىر-گۇلدىر.
سالدىرلا- 〈动〉① 叮当作响,发出梆当声,
哗啦哗啦响,叮零哐当作响,稀里哗啦作响;

سالدىرلاغان ىدىس-اياقتىك داۋىسى 的啦哗里稀
碗碟声 ② 〔转〕大声(说话)嚷嚷：سالدىرلاپ
سويلەۋ / 话说声大 سالدىرلاغان چان، كوڭىلىندە
ارامدىق جوق. 没并里心,已而说说是只(他)
有恶意。/ سالدىرلاپ ٴبارىن ايتا سالدى 一口气
全部说出了来 ③ 〔转〕絮叨不休,喋喋不休：
كەشكە دەيىن سالدىرلاي بەرمەسەڭشى. 你别老
是那么喋喋不休。

سالدىرلاق 〈形〉直爽的,开诚布公的,直言不讳的。

سالدىرلاقتىق سالدىرلاق 的抽象名词。

سالدىرلات- سالدىرلا- 的使动态。

سالدىرلاۋ سالدىرلا- 的不定式。

سالدىر-سالاق 〈形〉马虎的,不经心的;邋遢的,疲遢的,散漫的,懒散的;不衫不履的,不修边幅的：سالدىر-سالاق ادام 散漫的人。

سالدىر-سالاقتىق: **سالدىر-سالاق** 的抽象名词。

سالدىر-سالدىر: **سالدىر-سالدىر ەتۋ** ① 哗啦哗啦作响,丁零当啷作响,稀里哗啦作响② 〔转〕大声(说话),嚷嚷,喊叫。

سالدىر-سۇلدىر 〈拟〉丁零当啷,哗啦啦,稀里哗啦。

سالدىرت- سالدىر- 的使动态。

سالىۋت 〈名〉(以鸣炮,升旗等表示的)敬礼：礼炮 سالىوت بەرۋ 敬礼,(致敬;鸣礼炮)。

سالقام 〈形〉① 不整齐的,不整洁的,邋遢的：衣着不整洁的 ② 旧的,陈旧 كيىمى سالقام 的,破旧的：سالقام ۇستەل 破旧的桌子。

سالقامدان- 〈动〉变得不整洁,变得肋 سالقامدانباي رەتتى كيىن 穿得整齐一点,不要那样肋。

سالقامدانۋ سالقامدان- 的不定式。

سالقامدىق سالقام 的抽象名词。

سالقار 〈名〉① 行,列 ② 排成行的,成列的：سالقار كوش (游牧迁移时)人畜之长队：سالقار قۇلاش 一庹。

سالقار-سالقار 〈形〉(转移草场时)一队一队的,一列一列的(人畜)。

سالقى 〈形〉下垂的,悬吊的,垂悬的,奄开拉

的：سالقى ٴتوس 腰部下垂的。

سالقىلدا- 〈动〉① 哐里哐当作响,哗啦啦作响 ② 颤巍巍 ③ 显得宽松,显得肥大。

سالقىلدات- سالقىلدا- 的使动态。

سالقىلداۋ سالقىلدا- 的不定式。

سالقىلىق 〈名〉松散,散漫,疲沓,怠惰。

سالقىن 〈形〉① 凉的,凉爽的,凉快的,清凉的：سالقىن سۋ 凉水 / سالقىن اۋا 凉爽的气候 / سالقىن جەر 凉快的地方 / سالقىن سۋسىن 清凉饮料 / سالقىن ٴتيۋ 着凉(受凉)②〔转〕冷静的,沉着的：سالقىن قاندى كىسى 冷静的人 ③ 〔转〕冷淡的,冷漠的：سالقىن پوزيتسيا 冷淡的态度 ⑤ 〔转〕(感情上的)疏远,裂痕：سالقىن ٴتۇستى بىتپەستەي 感情上产生了不可愈合的裂痕 ▲ سالقىنى ٴتيۋ 受影响 ▲ سالقىن قاباق 冷漠的脸色,冷淡的态度 ▲ سالقىن قاراۋ 冷眼看待。

سالقىندا- 〈动〉① 变凉,变得凉爽,冷却：كۇن سالقىندادى. 天气凉爽了。② 乘凉,纳凉,凉快：اعاشتىك كولەڭكەسىندە سالقىنداۋ 在树荫下乘凉 ③ 〔转〕变得冷淡,变得冷漠,(感情上)疏远。

سالقىندات- ①سالقىندات- 的使动态 ② 放凉：سالقىنداتىپ ٴىش 放凉了再喝。

سالقىنداتقىش 〈名〉散热器,冷却器;电扇。

سالقىنداتىل- سالقىندات- 的被动态。

سالقىنداۋ سالقىندا- 的不定式。

سالقىندىق ①سالقىن 的抽象名词 ② 冷漠,冷淡,(感情上的)疏远,不和。

سالما Ⅰ 〈名〉① (刮风时加固毡房的)绳索 ② 架,架子：ٴجۇزىمنىڭ سالماسى 葡萄架 ▲ سالما تاس 刮大风时用于固定毡房压在木桩上的石头。

سالما Ⅱ 〈名〉面条。

سالما Ⅲ 〈名〉水灌渠。

سالما Ⅳ 〈名〉奶煮烤饼。

سالما Ⅴ 〈名〉钉锅儿。

سالما Ⅵ：سالما الۋ 飞马拾羊(哈萨克族游戏名:把一头牛犊或一只羊置于凹地,骑士飞马掠过时探身将其抓起以锻炼骑术和意志)。

سالماباس 〈名〉〔植〕千屈菜。

سالماق 〈名〉①（物的）重，重量，分量：جۆكتىڭ سالماعى 行李（货物）的重量 / تازا سالماق 净重 / سالماعى بار ٴسوز 有分量的话 ② 负荷，负载，荷载：ەكى تونناليق سالماق 两吨的载重量 ③〔转〕负担，重担，负重；困苦；压力：شاما كەلمەيتىن سالماق 力不能胜的重担 / سالماق سالۋ 施加压力 ④〔转〕影响；声望，威信，面子：جۇرتقا سالماعى بار ادام 在群众中有影响的人物 ⑤（加助格表示）郑重地，认真地，严肃地，稳重地：سالماقپەن سويلەۋ 郑重地说 ▲ الماقتىڭ دا سالماعى بار. 拿人家的总是个负担，投桃报李，礼尚往来 ▲ اتومدىق سالماق 原子量 ▲ بالاما سالماق 比重 ▲ مولەكۋلالىق سالماق〔化〕分子量。

سالماقسىز 〈形〉① 轻的，没有分量的，没有重量的 ② 轻率的，急躁的，不稳重的 ③ 不重要的，没有力量的：سالماقسىز دالەل 没有力量的论据。

سالماقسىزدىق ① سالماقسىز 的抽象名词 ② 极轻，没有重量。

سالماقتا- 〈动〉① 称重量，掂量，掂分量：قولمەن سالماقتاۋ 用手掂掂 ②〔转〕估计；酌量，衡量，斟酌：سالماقتاپ كور قايسىسى وزىڭە پايدالى. 斟酌一下，那一个对你有利。

سالماقتان- 〈动〉① 变重，加重；加剧；感觉沉重：شارشاسا، كوتەرگەن نارسە سالماقتانا بەرەدى. 累的时候，背上的东西就变得更沉重了 ②〔转〕变稳重，老成，练达，变得沉着：ەرجەتكەن سايىن سالماقتانىپ قالدى（他）年岁大了，变得稳重得多了。

سالماقتاندىر- سالماقتان- 的使动态。

سالماقتانۋ سالماقتان- 的不定式。

سالماقتاس- سالماقتا- 的交互态。

سالماقتات- سالماقتا- 的使动态。

سالماقتاۋ سالماقتا- 的不定式。

سالماقتى 〈形〉① 重的，重量大的，沉重的，有分量的，沉甸甸的：سالماقتى نارسە 沉重的东西 / سالماقتى ٴسوز 有分量的话 / سالماقتى تاس 沉甸甸的石头 ② 稳重的，稳健的；沉重的，老成的，练达的，城府深的，庄重的：سالماقتى كىسى 稳重的人 / سالماقتى مىنەز 庄重的性格 ③ 严重的；厉害的：ونىڭ اۋرۋى سالماقتى. 他的病严重。④ 重要的，说服力强的：سالماقتى ماسەلە 重要的问题。

سالماقتىق 〈名〉〔物〕重量，重力 ▲ سالماقتىق انالىز 重力测量 ▲ سالماقتىق انالىز علمى 重力测量学 ▲ سالماقتىق كاتوگوريا 体重分组。

سالماقتىلىق ① سالماقتى 的抽象名词 ② 稳重，稳健，老练。

سالماقتىراق 〈形〉① 比较重的，重量较大的，有点分量的 ② 比较稳重的，比较稳健的，比较沉着的 ③ 比较严重的，比较厉害的。

سالون 〈名〉① 沙龙，华美的客厅 ②（资产阶级，贵族社会政治、文艺的）沙龙，社交界，社交社。

سالون-ۆاگون 〈名〉〔交〕有公共客厅的 车辆，瞭望车。

سالپ: سالپ ەتۋ 叭嗒一声响，发出啪的一声。

سالپاي- 〈动〉① 下垂，垂挂，悬垂， 垂吊，耷拉：ەرنى سالپايعان 耷拉下来的嘴唇 ②[转] 精神不振，没精打采；懒洋洋：سالپايىپ قايدان ٴجۇرسىڭ؟ 你没精打采从哪里来啊？

سالپايت- سالپاي- 的使动态。

سالپايۋ سالپاي- 的不定式。

سالپاق 〈名〉奔波，奔忙，忙碌，东奔西跑；风尘仆仆：سالپاقتان باسقا تىندىرىپ جۇرگەنى بەلگىلى. 他终日忙忙碌碌无所成就。▲ بوس سالپاق 白跑，白费劲 ▲ ٴيت سالپاقتا ٴجۇرۋ 累死累活，活受罪 ▲ قۇر سالپاق 白跑，白费劲，徒劳。

سالپاقتا- 〈动〉① 奔忙，奔波，忙碌，跑来跑去：سالپاقتاۋمەن كۇن وتكىزۋ 终日奔忙 / بىرەۋدىڭ سوڭىنان سالپاقتاپ ٴجۇرۋ 跟着某人跑 ② 艰难地走，拖着沉重的步子行走：سالپاقتاپ ارەڭ كەلە جاتىر 拖着沉重的步子勉强走着。

سالپاقتاس- سالپاقتا- 的交互态。

سالپاقتات- سالپاقتا- 的使动态。

ساپاقتاۋ سالپاقتا- 的不定式。

سالپاڭ I 〈名〉奔波，奔忙，忙碌，空跑，白跑：سالپاڭ قۇر 空忙。

سالپاڭ II 〈名〉下垂的，悬吊的，耷拉的：

سالپاڭ قۇلاق 耷拉的耳朵（扇风耳）。

سالپاڭدا- 〈动〉①（耳朵，衣襟）频频弹动，频频摆动，呼扇，扇动 ② 奔忙，奔波，忙 碌：قۇر / سالپاڭداپ كۇن وتكىزۋ 终日忙碌 / 空忙 ③ سالپاڭداۋ 笨拙地行走，动作显得笨拙。

سالپاڭداس- سالپاڭدا- 的交互态。

سالپاڭدات- سالپاڭدا- 的使动态。

سالپاڭداۋ سالپاڭدا- 的不定式。

سالپاڭ-سالپاڭ 〈副〉笨拙地，不灵便地：سالپاڭ-سالپاڭ جۇگىرۋ 笨拙地跑 ▲ سالپاڭ-سالپاڭ ەتۋ ①（耳朵，衣襟）频频弹动，频频摆动，呼扇呼扇 ② 奔忙，奔跑，忙碌。

سالپى- 〈动〉① 下垂，垂挂，悬垂，耷拉：ەرنى سالپيعان 嘴唇耷拉下来的 ②〔转〕精神不振，无精打采，懒洋洋：سالپيىپ قايدان كەلدىڭ؟ 你无精打采地从哪里来啊？

سالپيت- سالپى- 的使动态。

سالپيۋ سالپى- 的不定式。

سالپى 〈形〉耷拉的，垂吊的，下垂的：سالپى اۋىز (ەرىن) 大嘴唇（耷拉的嘴唇）/ سالپى قۇيرىق 长尾巴（耷拉的尾巴）▲ سالپى ەتەك （指妇女）不整洁的，肋的 ▲ سالپى جەلىن 垂乳房。

سالپىلدا- 〈动〉① 奔忙，奔波，东奔西跑：بوس سالپىلداۋ 徒劳地奔忙 ② 唠叨，信口胡说，胡诌，胡扯：بەتالدى سالپىلداپ سويلەي بەرۋ 乱说一气 ③ 呼扇呼扇，滴里耷拉：ەتەكتەرى سالپىلداۋ 衣襟不停地呼扇 ④ 显得疲劳，显得没精神，显得懒散：(ات) سالپىلداپ جەلۋ（马）懒懒散散地跑。

سالپىلداق 〈名〉徒劳，奔忙，奔波，东奔西跑。

سالپىلداس- سالپىلدا- 的交互态。

سالپىلدات- سالپىلدا- 的使动态。

سالپىلداۋ سالپىلدا- 的不定式。

سالپىنشاق 〈名〉① 垂缨，穗饰，垂饰品 ② 肉瘤，赘疣 ③ 悬垂物。

سالپىنشاقتى 〈形〉① 下垂的，垂吊的，垂悬的，耷拉的：سالپىنشاقتى سىرعا 坠子 ② 有垂缨的，有垂饰品的 ③ 长肉瘤的。

سال-سال: سال-سال بولۋ 瘫软，酥软；感到不舒服：ونە بويى سال-سال بولۋ 感觉浑身无力。

سال-سەرى 〈名〉公子哥儿，阔少爷；衣着华丽的小伙子，善于歌舞娱乐的人。

سالت I 〈名〉① 习惯，习俗，风俗；礼节，礼仪；典礼；惯例：ەسكى سالت 旧习惯 / ەجەلگى سالت 古老的风俗 / سالتتان تايۋ 伤风败俗 ② 习惯；脾气；毛病：سەنىڭ وسى سالتىڭ جاقسى ەمەس. 你这个习惯不太好。▲ سالت ايتىسى 习惯唱法，习惯唱腔 ▲ سالت ەرتەگىلەرى 反映风俗习惯的传说 ▲ سالتى سوزدىك 习惯说法；说说而已。

سالت II 〈形〉轻装的；单身的，只身的，单匹的：سالت، الى ۇيلەنگەن جوق 单身一人，还没有结婚 / سالت اتتى 骑马的一人（一个骑马的人）▲ سالت باستى، ساباۋ قامشىلى 单身汉，光棍儿，只身一人 ▲ سالت ەتىستىك 〔语〕不及物动词。

سالتاق 〈名〉① 脏点，污垢，污秽：سالتاعى كەتپەي قويدى 污垢洗不掉 ② 脏的，肮脏的，不洁的，污秽的，污垢的：سالتاق كيىم 脏衣服。

سالتاق-سالتاق 〈形〉脏的，肮脏的，非常污秽的，布满污垢的。

سالتاقتا- 〈动〉弄脏，弄污，污损：توسەكتى بالالار اياعىمەن سالتاقتاپ تاستاپتى. 孩子们的脚弄脏了床铺。

سالتاقتال- سالتاقتا- 的被动态。

سالتاقتان- سالتاقتا- 的反身态。

سالتاقتاس- سالتاقتا- 的交互态。

سالتاقتاۋ سالتاقتا- 的不定式。

سالتانات 〈名〉①（隆重的）庆典，庆祝会，纪念会，庆祝典礼，庆祝仪式，喜庆日：ەملەكەت قۇرۋ سالتاناتى 开国大典 ② 隆重，盛大，庄严：جينالىس سالتاناتپەن اشىلدى. 会议隆重开幕。③ 胜利，凯旋：ادىلەتشىلدىك سالتاناتى 正义的

胜利 / سالتاناتپەن ورالۋ 凯旋归来 ④ （仪表）堂皇，漂亮；华美，华丽；奢华： سالتاناتقا بولەنۋ 显得富丽堂皇 ⑤ 光荣，荣耀，荣誉： كۆنادان ولگەن جامانات، جاۋدان ولگەن سالتانات 死于非过可耻，死于敌人光荣 ⑥ 光辉，光彩： سالتانات بەرۋ 增添光彩 ⑦ 威容，尊严；体面；自尊感： سالتاناتىنا نۇقسان جەتكىزۋ 损害尊严 ▲ سالتانات ەتۋ 庆祝，欢庆 ▲ سالتاناتىن ات تارتا الماۋ 神气十足，不可一世 ▲ سالتانات قاقپاسى 凯旋门，彩门。

سالتاناتتا- （动）① 庆祝，祝贺，欢庆： جەڭىستى سالتاناتتاۋ 欢庆胜利 ② 表示尊敬，敬重，表示热情： سالتاناتتاپ اتتاندىرۋ 热情欢送。

سالتاناتتاس- سالتاناتتا- 的交互态。

سالتاناتتات سالتاناتتا- 的使动态。

سالتاناتتاۋ سالتاناتتا- 的不定式。

سالتاناتتى （形）① 隆重的，盛大的： سالتاناتتى جينالىس 隆重的会议 / سالتاناتتى قوناعاسى 盛大的宴会 ② 宏伟的，雄伟的，壮丽的；辉煌的： سالتاناتتى قۇرىلىس 宏伟的建筑 / سالتاناتتى جەڭىس 辉煌的胜利 ③ 胜利的，凯旋的： سالتاناتتى ورالۋ 胜利归来 ④ 庄严的，庄重的，郑重的： سالتاناتتى مالىمدەمە 庄严的声明 / سالتاناتتى ۋادە 郑重的诺言 ⑤ 洋洋得意的，昂扬的，神气的： سالتاناتتى كۆلكى 洋洋得意的微笑。

سالتاناتتىلىق سالتاناتتى 的抽象名词。

سالتاڭ （形）轻装的；单身的，独身的；单匹的： سالتاڭ جىگىت 单身汉。

سالتقى （名）门插关儿。

سالت-ماشىق （名）习俗，习惯；传统： ەجەلگى سالت-ماشىق بويىنشا 按照古老的习俗。

سالت-سانا （名）① 习惯，习俗，风俗： قوعامدىق سالت-سانا 社会习俗 ② 思想觉悟，思想意识： بۇلاردىڭ سالت-ساناسى وسىنشالىق. 他们的思想觉悟也就是这么高。

سالتتىق （形）① 习惯的，习俗的，风俗的： سالتتىق ەرەكشەلىك 习惯上的特点 ② 单身的，只身的，独身的，单身汉的： سالتتىق تۇرمىس 单身生活 ③ 单身生活： سالتتىقتى ۋناتپاۋ 不愿过单身生活。

سالى （名）方头巾，大头巾： مويىن سالى 围巾 / سالى سالۋ 戴头巾 / بۇرتپەن سالى 提花头巾 / ٴتۇبىت سالى 羊毛绒头巾。

سالىعۇ سالىق- Ⅱ 的不定式。

سالىق Ⅰ （名）① 税，苛捐杂税，捐税，赋税；贡赋： سالىق سالۋ 征税（课税） / سالىق تولەۋ 纳税（交税） / سالىق تولەتۋ 征税 / سالىق تاپسىرۋشى 纳税者 ② 负担，累赘，包袱： سالىق بولدى عوي اياعى 最后成了我们的负担 ▲ بەتكە سالىق بولۋ 丢脸，丢人，出丑 ▲ جاناما سالىق 间接税 ▲ كىرىس سالىعى 所得税 ▲ سالىق جەڭىلدىگى 减税，免税 ▲ سالىق مولشەرى 税额，税率 ▲ تۋرا سالىق 直接税。

سالىق- Ⅱ （动）累，疲倦，疲劳，劳累： اتىم سالىعىپ كەلە جاتىر. 我的马跑累了。

سالىقتىر- سالىق- Ⅱ 的使动态。

سالىقشى （名）收税人员。

سالىم Ⅰ （名）福，福分，福气；造化： سالىمى بار 有福气 ▲ اۋزىنىڭ سالىمى بار 有口福。

سالىم Ⅱ （名）界内刁羊 ▲ سالىم سالۋ 界内进行刁羊。

سالىم Ⅲ ： ٴبىر （ەكى） سالىم 一撮： ٴبىر سالىم تۇز 一撮盐（放一次的盐）。

سالىم Ⅳ （助）快到，接近，临近： جازعا سالىم 快到夏天的时候（春末，夏初） ▲ قامشى سالىم جەر 很近的距离，咫尺之间。

سالىمدى （形）有造化的，有福的，有福气的： اۋزى سالىمدى 有口福的 ▲ سالىمدى اۋزىن ساقتاعانىڭدى جەيدى. 【谚】有口福之饱餐佳肴。

سالىمدىق سالىمدى 的抽象名词。

سالىمسىز （形）没有造化的，没有福分的，没有口福的；不走运的，晦气的，倒霉的： اۋزى سالىمسىز كىسى 没有口福的人。

سالىمسىزدىق سالىمسىز 的抽象名词。

سالىن- V سال- ① 的被动（反身）态 ② 追求，贪求，奢求，沉溺于……，陶醉于……，热中，习惯于……： سالىنۋ ويىنعا 贪玩儿 /

اراقا سالىنۋ 养成爱喝酒的习惯。
سالىندى 〈名〉（被水冲到岸上的草木等）漂
积物的,漂流物 ▲ سالىندىسى سۇعا كەتۋ 垂头
丧气,泄气,无精打采;失望;变得灰溜溜的。
سالىندىر- سالىن- 的使动态。
سالىنۋ سالىن- 的不定式。
سالىڭقى 〈形〉略微下垂的,微微低垂的;
垂悬的,低垂的: ومىراۋى سالىڭقى ات 胸部
略微下垂的马 / قارنى سالىڭقى 大腹便便的 ▲
قاباعى سالىڭقى 皱着眉头的,闷闷不乐的。
سالىس- ① **سال-** V 的交互态 ② 打架,相斗,
殴斗,搏斗: ەكەۋى سالىسىپ جاتىر ەكەن. 当
时他俩正在打架。③ 比一比,试比,比赛:
جورعا سالىسىپ كورەيىك، كىمنىڭ اتى قاتتى
جورعالايدى ەكەن. 比一比看谁的马走得好。▲
ات سالىسۋ 帮助,协助;参与,投入。
سالىستىر- ① سالىس- 的使动态 ② 比较,相
比,对比,对照,相提并论: ونەر سالىستىرۋ
比手艺 / جاڭا مەن كونەنى سالىستىرۋ 新旧对
比 / سالىستىرىپ وقۋ 对照阅读 / ونىمەن
سالىستىرۋعا بولمايدى 不能和他相提并论 /
سالىستىرا زەرتتەۋ 对比研究。
سالىستىرما 〈形〉〔口〕 ① 比例: حالىق
شارۋاشىلىعىنىڭ سالىستىرماسى 国民经济的比
例 ② 对照,对比,比较: وزىنە ٴتان سالىستىرما
بولۋ 应有相应的对比 ③ 比较的,对比的,对
照的: سالىستىرما ٴادىس 比较方法。
سالىستىرمالى 〈形〉 ① 比较的,对比的,对照
的,比拟的: سالىستىرمالى باعا 比较价格 /
سالىستىرمالى سوزدىك 对照词典 ② 相对的:
سالىستىرمالى جىلدامدىق 相 对 速 度 /
سالىستىرمالى ارالىق 相对距离 ▲ سالىستىرمالى
اقيقات 〔哲〕 相对真理 ▲ سالىستىرمالى
گراماتيكا 〔语〕 比较语法 ▲ سالىستىرمالى
سالماق 比重 ▲ سالىستىرمالى سيپات 〔生〕 相对
性状 ▲ سالىستىرمالى تەڭدەۋ 〔数〕 对比方程
式 ▲ سالىستىرمالى تىعىزدىق 〔物〕 比率密
度 ▲ سالىستىرمالى ٴتىل علىمى 〔语〕 比较语
言学 ▲ سالىستىرمالى شىراي 〔语〕 比较级 ▲
سالىستىرمالى قاتىس 〔数〕 对 比 关 系 ▲
سالىستىرمالى قۇن 〔数〕 比值。
سالىستىرمالىلىق 〈名〉 比较,对比;相对性,
相对论,相对状态。
سالىستىرماشىلىق 〈名〉 相对主义。
سالىستىرۋ سالىستىر- 的不定式。
سالىستىرىل- سالىستىر- 的被动态。
سالىستىرىس- سالىستىر- 的交互态。
سالىسۋ سالىس- 的不定式。
سام 〈名〉 [阿] 黄昏,傍晚,夜色降临 ▲ سام
جامىراۋ 夜幕降临,天黑: جۇلدىز سام جامىراۋ
繁星满天。
ساما 〈名〉 剩茶,茶底儿。
ساماي 〈名〉 鬓,鬓角,太阳穴;颞颥: ساماي
شاش 鬓发 / سامايى اپپاق قۋداي 鬓发苍白 /
سامايىنا اق كىرۋ 两鬓花白 / ۋلكەن ميدىڭ
ساماي بولەگى 大脑颞叶 ▲ ساماي تاز 两鬓秃
的,鬓角秃的。
سامايلى: اق سامايلى 鬓发苍白的。
سامايلىق 〈名〉 妇女头饰的鬓角部位。
سامال Ⅰ 〈名〉 微风,和风,清风: سالقىن
سامال 凉爽的微风 / تاڭ سامالى ەسۋ 晨风拂
拂 / سامال جەل 微风。
سامال Ⅱ 〈名〉（因性病）鼻子霉烂症。
سامالادي 〈形〉 ① 明亮的,光亮的,眩目的,
光彩夺目的: سامىسعان سامالادي شام جارىعى
灯火通明 / سامالادي سامىعان جۇلدىزدار 繁星
满天 ② 明显的,清晰的: سامالادي بولىپ
كورىنۋ 历历在目 ③ 精悍的,精锐的,拔尖的:
سامالادي جىگىتتەر 精明强干的小伙子们。
سامالالى 〈形〉 精干的,强悍的,精明强干的。
سامالاتاس 见 سىنتاس.
سامالدا- 〈动〉 乘凉,换换空气,透透风: اعاش
تۇبىندە سامالداۋ 在树底下乘凉。
سامالداس- سامالدا- 的交互态。
سامالدات- سامالدا- 的使动态。
سامالداتقىش 〈名〉 送风器,通风器;风扇。
سامالداۋ سامالدا- 的不定式。
سامالدى 〈形〉 微风凉爽的,清风拂拂的:
سامالدى سالقىن كەش 清风拂拂的凉爽夜晚。
سامالدىق 〈名〉 通风口,通气口。

سامالسز 〈形〉一丝风没有的, 空气凝固似
的,闷热的。
سامان 〈名〉大土块,大土坯:سامانناں سالعان
ٴۇي 用土坯盖的房子。
سامار I Ⅱ〈名〉椭圆形木盆▲سامار اياق 大
木碗。
سامار Ⅱ〈形〉滔滔不绝的,话匣子▲سامار
جاق 喋喋不休的,爱唠叨的;哭个不停的。
سامارداي:سامارداي قاقساۋ 不住地叫喊,大喊
大叫,叫嚷。
ساماري 〈名〉〔化〕钐。
سامارقاۋ 〈形〉① 缓慢的,慢慢腾腾的 ②
无精打采的,精神不振的,倦怠的,懒惰的;消
极的,冷淡的,冷漠的:ايامن سامارقاۋ باسۋ 拖
着懒洋洋的步子 / سامارقاۋ پوزيتسيا ۇستاۋ 持
消极态度 / سامارقاۋ تىڭداۋ 心不在焉地听。
سامارقاۋلان- 〈动〉颓唐变得心灰意懒,变得
无精打采;对…… 漠不关心,对……消极起
来: قىزمەتتە سامارقاۋلانىپ قالدى (他)对工作
消极起来。
سامارقاۋلاندىر- سامارقاۋلان- 的使动态。
سامارقاۋلانۋ سامارقاۋلان- 的不定式。
سامارقاۋلىق سامارقاۋ 的抽象名词。
سامىرقاۋ-سالعىرتتىق 〈名〉懒惰,消极;萎靡
不振,无精打采。
ساماۋىر 〈名〉〔口〕茶炊,茶汤壶: ساماۋىر
قويۋ 生茶炊。
ساماۋرىن 〈名〉〔俄〕茶炊,茶汤壶:ساماۋرىن
قايناتۋ 烧茶炊。
سامبىر-كۇمبىر 〈形〉响亮的,宏亮的,大声
的,高声的:سامبىر-كۇمبىر داۋىس 大如雷的
嗓音。
سامبىرلا- 〈动〉大声说话,高声说话,大声嚷
嚷;滔滔不绝,口若悬河:ٴۇي شىنىنەن سامبىر-
لاعان داۋىس شىقتى. 屋里有人在大声谈话。
سامبىرلاس- سامبىرلا- 的交互态。
سامبىرلات- سامبىرلا- 的使动态。
سامبىرلاۋ سامبىرلا- 的不定式。
سامعا- 〈动〉① 飞翔,高翔,翱翔:اق كوگەر-
شىن اسپاندا سامعايدى. 白鸽在空中翱翔。②
〔转〕放声歌唱,纵情歌唱,引吭高歌 ▲
سۆڭقار سامعاسىنان بايقاتار، قارعا قالجاسىنان
بايقاتار. 【谚】雄鹰搏击长空,乌鸦叼啄腐肉。
سامعات- سامعا- 的使动态。
سامعاۋ سامعا- 的不定式。
سامعۋ سامعى- 的不定式。
سامعى- 见 سامعا-.
سامعىت- سامعى- 的使动态。
ساميان I〈名〉(固定挽杠的)铁棍,插棍。
ساميان Ⅱ〈形〉和畅的,和煦的: ساميان جەل
和风。
ساموگون 〈名〉私酿的白酒。
ساموگونشى 〈名〉自家酿酒者。
ساموله‌ت 见 سامولىيەت.
سامولىيەت 〈名〉飞机: ماشقتانۋ سامولىيەتى
教练机 / سوعىس ساماوليەتى 战斗机。
سامپىلدا- 〈动〉大声说话,高声嚷嚷;唠叨,
喋喋不休: سامپىلداپ سويلەۋ 大声说话 /
سامپىلداپ سويلەي بەرۋ 喋喋不休地说。
سامپىلداس- سامپىلدا- 的交互态。
سامپىلدات- سامپىلدا- 的使动态。
سامپىلداۋ سامپىلدا- 的不定式。
سامسا I〈名〉烤包子: سامسا پىسىرۋ 做烤
包子。
سامسا- Ⅱ〈动〉密集,密布,众多,密密麻
麻: اسپاندا سامساعان جۇلدىز 夜空繁星密布 /
سامساعان سارى قول 千军万马。
سامسات- سامسا- Ⅱ 的使动态。
سامساۋ سامسا- Ⅱ 的不定式。
سامساشى 〈名〉烤包子的人。
سامسيت 见 سامشيت.
سامسۋ سامسى- 的不定式。
سامسى- 〈动〉密集,密布,布满,众多:
سامسىعان جۇلدىز 繁星满天。
سامسىت- سامسى- 的使动态。
سامۇرىق 〈名〉① 鲲鹏,凤凰 ② 〔天〕凤凰
座。
سامشيت 〈名〉〔植〕黄杨(属)。
سامىرقاۋ 见 سامارقاۋ.
سامىرسىن 〈名〉〔植〕雪松,雪云杉 ▲

سامىرسىن قاراغاي (属)松〔植〕 ▲ سامىرسىن
قۇش 〔动〕 。鸟星

سامىرىق 见 سامۇرىق.

سان I 〈名〉 :股;腿后(之畜、兽),腿大 سان
ەت 肉腿大 / سانىن ئبولىپ الۋ 腿后开卸 ▲
سان ارتەرياسى 脉动股 ▲ سان سۆيەك 骨股 ▲
سانىن ئبىر-اق سوعۋ 悔懊,惜惋,惜叹 ▲ سانىن
شاپالاقتاۋ 笑嘲,讽讥;祸乐灾幸 ▲ قارا سان
。腿后,腿大

سان II 〈名〉 ① 数: تاق سان 数单 / جۇپ سان
数偶 ② :目数,量数,数(干若) ادام سانى 人
/数 سانى كوپ 多量数 / سانى جوق 数无 ③
:号,期(的物刊),码号,数号 «قىــــزىلتۇ»
جۇرنالىنىڭ ئبىرىنشى سانى 一第志杂《旗红》
期 ④ :量〔哲〕 سانىنىڭ ساپاعا اينالۋى 的质到量
化变 ⑤ 〔语〕 词数 ⑥ 〔转〕 ：些好,多众
سان اجالدان ساۋ قالۋ 生一死九 / سان مىڭ ادام
人千几好 ▲ الگەبرالىق سان 数数代 ▲ اتاۋلى
سان 数名 ▲ اتسىز سان 数名无 ▲ بەلگىسىز
سان 数知未 ▲ بولجالدىق سان ەسىم 词数计估
▲ ئبۇتىن سان 数整 ▲ بولشەكتى سان 数分 ▲
وندىق سان 数进十 ▲ رەتتىك سان ەسىم 数序
词数第次,词 ▲ سان الۋان ,样各色各,样各
门八花五 ▲ ساندار تەورياسى 〔数〕 论数 ▲
سان ەسىم 词数 ▲ سان جەردە 好;方地个几好
次几 ▲ سان جەتپەۋ 多之数无,数胜可不 ▲
سان كاتەگورياسى 畴范的数 ▲ سان ئتۇرلى 各
色各样,色十光五 ▲ سان قيلى 五,色色形形
。状怪形奇,门八花五,纷缤彩

سانا I 〈名〉 ① :识意 سانانى بولمىــــس
بەلگىلەيدى. 。识意定决在存 ② :悟觉 تاپتىق
سانا 悟觉级阶 ▲ ويى ونعا، ساناسى سانعا ئبولىنۋ
。焉在不心;麻如乱心

سانا II 〈名〉 〔植〕 。(属)豆扁山

سانا- III 〈动〉 ① :算计,算,数点,数数,数
قويلاردى ساناۋ 只羊数 / اقشا ساناۋ 钱数 / ونعا
دەيىن ساناۋ 十到数 ② 当……把;为以,为认
:待看;做 ونى جاقسى ادام دەپ ساناپ وتىرعان
جوق. 。人好是他为认不并 / ئوزىن زور ساناۋ
大自高自 / الا-قولا ساناۋ 待看眼另 / جات ساناۋ
人外当 ③ 算位单为作……以,起算……从
:起 اي ساناپ (月月)月个一比月个一 / كۇن
ساناپ 天一比天一(日逐) / جىل ساناپ 比年一
(年逐)年一 ▲ اياعىن ساناپ باسۋ 腾慢慢路走
腾 ▲ ساۋساقپەن ساناعانداي 少很,数可指屈 ▲
الاسانى اتقا سانامى، جاقسىنى جانقا سانامى. 【谚】
。己知作当要人的明贤,骑乘能不马的小瘦

ساناعىش 〈形〉 的清得算,的较计斤斤 ▲
تيىن ساناعىش 。的拔不毛一,的啬吝

ساناق 〈名〉 :算计,计统 ساناق كەستەسى 统
表计/ مال ساناعى 数计统畜牲 ▲ ساناق عىلىمى
。学计统

ساناقشى 〈名〉 。员计统

سانالى 〈形〉 ① 思能,的想思有,的识意有
:的维 ادام سانالى جانۋار. 。物动的识意有是人
② 性理有,的高界境想思,的悟觉有,的觉自
:的 سانالى وقۋ 书读觉自 ▲ سانالى تۇردە 觉自
地 ▲ سانالى ادام ساعىڭدى سىندىرماس، ساناسىز
ادام جاعىڭدى تىندىرماس. 【谚】 会不人的智明
。舌唇费白你让人的涂糊,誉声的你坏败

سانالىلىق ① سانالى 词名象抽的 ② ,性悟觉
:性觉自 جوعارى سانالىلىق 性觉自的度高 /
بۇقارانىڭ ساياسي سانالىلىعى 。悟觉治政的众群

سانالىلىقپەن 〈副〉 :地觉自 سانالىــــقپەن
ۇيرەنۋ 。习学地觉自

سانالىمدى: سانالىمدى جيىن 〔数〕 。集穷无

ساناماق 〈名〉 。歌诀口(的学数)

ساناملا- 〈动〉 :体具讲;数 ساناملاپ ايتقاندا
بىلەتىن ادام وتە از. 的会,数地个一个一要你
。多不真人

ساناملاۋ ساناملا- 。式定不的

ساناس- ①سانا- III 考;重注,视重②态互交的
:到顾照,到及顾,到虑 جولداستاردىڭ پىكىر-
ەمەن ساناسۋ 见意的们志同视重 / ئىس جۇزىن-
دىڭ جاعدايىمەن ساناسۋ 况情际实到虑考 ③ 计
:较计斤斤,较 ۇساق-تۇيەككە دەيىن ساناسۋ 计
。情事的碎琐较

سانا-سەزىم 〈名〉 :悟觉,识意 ۇساق-بۋرجۋا
زيالىنىڭ سانا-سەزىمى 识意的级阶产资小 /
ساياسي سانا-سەزىمدى ئوسىرۋ 悟觉治政高提 /

سانا-سەزىمگە بايلانىستى 和觉悟有关的 /
سانا-سەزىمى ويانۇ 觉悟，觉醒。
ساناسۇ ساناس- 的不定式。
ساناسىز 〈形〉 ① 不自觉的，没有觉悟的，
无自觉性的；缺乏理性的： ساناسىز ادام 没有
自觉性的人 ② 没有思想的，没有意识的：
ساناسىز ماحلۇق 没有思想的动物 ▲ سانالى
ادام ساعىڭدى سىندىرماس، ساناسىز ادام جاعىڭدى
تىندىرماس. 【谚】明智的人不会败坏你的声
誉，糊涂的人让你白费唇舌。
ساناسىزدىق ساناسىز 的抽象名词。
سانات I 〈名〉 数；行列；用处；地位： ادام
ساناتىنا قوسپاۋ 不当人看待 ▲ ساناقتا بار،
ساناتتا جوق 没有地位，不被人看得起 ▲ ساناقتا
قوسىلۋ 有了地位，平起平坐。
سانات- II سانا- II 的使动态。
ساناتوريا 〈名〉 疗养院，疗养所： جۇمىسشىلار
ساناتورياسى 工人疗养院 / وكپە اۋرۋلار
ساناتورياسى 肺病疗养所。
ساناتتىر- سانات- II 的使动态。
ساناۋ سانا- III 的不定式。
ساناۋلى 〈形〉 有数的，有限的，屈指可数的；
少量的： ساناۋلى كۇندەر 屈指可数的日子 /
ساناۋلى ادام عانا كەلدى. 只来了那么几个人
▲ باسقان اياعى (قارىمى، ٴجۇرىسى) ساناۋلى 监
视之中，被监督着。
ساناۋسىز 〈形〉 数不胜数的，数不清的，无数
的： ساناۋسىز مال 数不清的牲畜。
ساناۋىش 〈名〉 电表。
سانداعان 〈形〉 不少的，很多的，无数的：
سانداعان ماماندار بار 有很多的专家。
ساندال I 〈名〉〔植〕 檀香树。
ساندال II 〈名〉 铁砧垫木。
ساندال III 〈名〉 凉鞋；便鞋。
ساندال- IV 〈动〉 ① 闲逛，闲溜，游荡：
كوشەدە جۇمىسسىز ساندالىپ ٴجۇرۋ 在街上没
事闲逛② 闲扯，讲废话，瞎说： ساندالعان ٴسوز
胡说八道 ③ 忙碌，奔忙；受苦受累： مەن بۇل
ٴىستى بىتىرە الماي ابدەن ساندالدىم. 这件事没有
办完就把我忙坏了。 ④ 痛苦，难受，苦恼：
اناڭ وتىر زارلانىپ، اكەڭ قاجىپ ساندالىپ. 母
亲诉着哀怨，父亲陷入痛苦的折磨中。
ساندالدىر- ساندال- IV 的使动态。
ساندالما 〈名〉 ① 闲逛，游逛，游荡 ② 奔忙，
奔波，忙碌 ③ 胡说，废话，瞎扯。
ساندالت- ساندال- IV 的使动态。
ساندالتقىز- ساندالت- 的使动态。
ساندالۋ ساندال- IV 的不定式。
ساندالىس- ساندال- IV 的交互态。
ساندان- 〈动〉 大腿变粗；发胖；变肥壮。
ساندانۋ ساندان- 的不定式。
ساندۋعاش 〈名〉 百灵鸟，夜莺： سايرايدى
ساندۋعاش 百灵鸟在歌唱。
ساندى 〈形〉 数的，数字上的，用数字表示的：
ساندى مالىمەت 数据。
ساندىق I 〈名〉 大箱子： اعاش ساندىق 木箱
子 / تەمىر ساندىق 铁皮箱子 / ساندىق قاپ 箱套
▲ كۇي ساندىق 钢琴 ▲ قول ساندىق 手提箱
▲ ساندىق تاس 方形大石块 ▲ ٴسوز ساندىعىن
اشۋ 打开话匣子 ▲ سىر ساندىعى 阴私。
ساندىق II 〈形〉 数的，数量的，数值的：
ساندىق كورسەتكىش 数量指标 / ساندىق ورىن
数位 / ساندىق جۇيە 数系 ▲ ساندىق ايىرما 〔数〕
差数 ▲ ساندىق الاپ 〔数〕 数域 ▲ ساندىق انالىز
数值分析 ▲ ساندىق ديامەتر 〔物〕 数值孔径 ▲
ساندىق جازىقتىق 〔数〕 数平面 ▲ ساندىق
كوبەيتىندى 〔数〕 数量积 ▲ ساندىق ٴمان 数值
▲ ساندىق قاتار 数值级数 ▲ ساندىق وزگەرىس
〔物〕 数量变异。
ساندىققاپ 〈名〉 箱套。
ساندىقتا- 〈动〉 用箱子装： ساندىقتاپ اكەتۋ 装
箱运走。
ساندىقتال- ساندىقتا- 的被动态。
ساندىقتاس- ساندىقتا- 的交互态。
ساندىقتات- ساندىقتا- 的使动态。
ساندىقتاۋ ساندىقتا- 的不定式。
ساندىقشا I 〈名〉 小箱子。
ساندىقشا II 〈形〉 箱式的，箱子形状的：
ساندىقشا كەپتىرگىش 箱式干燥器。
ساندىقشى 〈名〉 制箱工人。

ساندىراق 〈名〉 ① 谵语，呓语，梦话：سوزىنە ساندىراق ارالاسۋ 说呓语 ② 〔转〕胡说，废话，妄说，怪话，谬论：ساندىراقتى توقتات 别瞎说 ③ 空洞的，瞎扯的：ساندىراق ٴسوز 胡话（废话）。

ساندىراقتا- 〈动〉 ① 发呓语，发谵语：اۋرۋ ادام ساندىراقتاپ جاتىر. 病人发谵语。② 〔转〕胡说八道，说胡话，胡扯，瞎说：ساندىراقتاماي تىنىش وتىر! 别胡说，老实呆着！▲ اقىماقتىڭ ايتقانى كەلمەيدى، ساندىراقتاعانى كەلەدى. 【谚】愚者千虑必有一得。

ساندىراقتاس- ساندىراقتا- 的交互态。

ساندىراقتات- ساندىراقتا- 的使动态。

ساندىراقتاۋ ساندىراقتا- 的不定式。

سانيتار 〈名〉 ① 卫生工作者；卫生员 ②〔军〕看护兵；担架兵。

سانيتاريا 〈名〉 ① 卫生，保健 ② 环境卫生。

سان-ساق: **سان-ساققا جوگىرتۋ** 乱加猜疑，添枝加叶，乱加评论。

سان-ساناقسىز 〈形〉 无数的，数不胜数的，不计其数的；千头万绪的，纷繁的：سان-ساناقسىز ىستەر 千头万绪的事情 / سان-ساناقسىز ويلار 纷繁的思绪。

سان-ساپالاق 〈形〉 千头万绪的，纷繁的，纷乱的，繁杂的：سان-ساپالاق جۇمىس بىتەر ەمەس 繁杂的事情没个完 / سان-ساپالاق جۇمىستان قول بوساماۋ 从纷繁的事情中脱不开身。

سانسكريت 〈名〉 梵文。

سانسكريتولوگ 〈名〉 梵文学者，梵文专家。

سانسكريتتىك 〈形〉 梵文的，用梵文写的。

سانسىز 〈形〉 无数的，数不清的，数不胜数的：سانسىز ادامدار 无数的人们 / سانسىز وزگەرىس 千变万化。

سانسىرا- 〈动〉 劳累，疲倦，精疲力竭。

سانسىرات- سانسىرا- 的使动态。

سانسىراۋ سانسىرا- 的不定式。

سانتال 见 ساندال I 。

سانتەحنيكا 〈名〉 卫生技术，卫生工程学。

سانتيگرام 〈名〉 厘克，公毫。

سانتيم 〈名〉 （法国、比利时、瑞士等国的辅币，等于百分之一的法朗）生丁。

سانتيمەتر 〈名〉 ① 厘米，公分 ② 皮尺，米突尺。

ساڭ I 〈名〉 仓：ساڭعا كىرگىزۋ 入仓。

ساڭ II 〈名〉 厚白布。

ساڭعۋ ساڭعى- 的不定式。

ساڭعۋىر 〈名〉 ①（鸟之）肛门，粪门 ② 粘有鸟粪的地方，鸟拉粪的地方。

ساڭعى- 〈动〉（鸟）撒粪，拉粪 ▲ تۇعىرىنا ساڭعىعان سۇڭقار وڭباس، ۇيىرىنەن قاڭعىعان تۇلپار وڭباس. 【谚】在巢中撒粪的鹰不是雄鹰，离群乱跑的马不算骏马。

ساڭعىعىش 〈形〉 乱撒粪的，乱拉粪的 ▲ قۇس جامانى-ساڭعىعىش، ادام جامانى-قاڭعىعىش. 【谚】劣鸟乱拉粪，懒人好闲逛。

ساڭعىرا- 〈动〉 ① 显得宽敞，豁亮：ساڭعىراعان بيىك ٴۇي 高大而宽敞的房子 ② 叮当作响，叮咚作响：ساڭعىراپ كەبۋ 干透。

ساڭعىرات- ساڭعىرا- 的使动态。

ساڭعىراۋ ساڭعىرا- 的不定式。

ساڭعىرلا- 〈动〉 ① 显得宽敞，豁亮 ② 叮当作响，叮咚作响 ③ 大声嚷嚷，高声说话：ساڭعىرلاماي اقىرىن سويلەۋ 别大声嚷嚷，小点声说。

ساڭعىرلاس- ساڭعىرلا- 的交互态。

ساڭعىرلات- ساڭعىرلا- 的使动态。

ساڭعىرلاۋ ساڭعىرلا- 的不定式。

ساڭعىرىق 〈名〉 鸟粪。

ساڭعىت- 〈动〉 ①（鸟）撒粪，拉粪 ②〔转〕拉肚子，泻肚子。

ساڭعىتۋ ساڭعىت- 的不定式。

ساڭدا- 〈动〉 入仓，装仓：استىقتى ساڭداپ الۋ 把粮食入仓。

ساڭداق I 〈名〉 骏马，快马，千里马。

ساڭداق II 〈形〉 ① 快速的；良种的：ساڭداق جۇيرىكتەر 骏马 ② 优秀的，出色的，精选的：ساڭداق جۇمىسشىلار 优秀的工人。

ساڭداقتان- 〈动〉 表现得出色，露出本色，显得矫健：ساڭداقتانىپ جەتىلىپ كەلە جاتقان جاستار 矫健而茁壮成长中的青年们。

ساخداقتانۇ ساخداقتان- 。式定不的

ساخدال- ساخدا- 。态动被的

ساخدات- ساخدا- 。态动使的

ساخداۋ ساخدا- 。式定不的

ساخزى 。子馓〈名〉

ساخق: ساخق ەتۋ 宏出发，声一的亮响出发 亮一的声：ارت جاقتان تەز جۈزگەندەر دەگەن داۋىس ساخق ەتتى. 你"：声叫喊了来传后背从 "！走快点们

ساخقى- 。塌瘪，隐凹，陷塌（子鼻）〈动〉

ساخقىت- ساخقى- 。态动使的

ساخقىۋ ساخقى- 。式定不的

ساخق-ساخق: ساخق-ساخق ەتۋ 的亮响出发 。叫鸣声高；音声的亮宏出发，音声

ساخق-سۇخق 。声叫鸣（的鹰）〈拟〉

ساخقىلدا- 响出发，音声的亮宏出发 ①〈动〉 ساخقىلداپ：话说声大，话说声高；音声的亮 سويلەۋ / داۋىسى ساخقىلداپ شىقتى 发话说声大 。叫啼，叫鸣（鹰雄）② 音声的亮响了出

ساخقىلدات- ساخقىلدا- 。态动使的

ساخقىلداۋ ساخقىلدا- 。式定不的

ساخلاق 见 ساخداق.

ساخلاۋ 眼窿窟，口裂，缝裂，隙缝，缝 ①〈名〉 ：孔，儿 ەدەننىڭ ساخلاۋى 缝裂的板地 / ساخلاۋدان جەل كىرۋ 风进里隙缝从 / تەرەزەنىڭ ساخلاۋىنان قاراۋ 视窥缝户窗从 ，识意〔转〕② ساخلاۋى بار كىسى：悟觉；脑头 ▲ 人的脑头有 ساخلاۋ ىزدەۋشى 。器测探空真

ساخلاۋلى 缝裂有，的隙缝有，的缝有 ①〈形〉 的：ەسىك ساخلاۋلى 门的隙缝有 意有〔转〕② 有 ادام ساخلاۋلى：的悟觉有，的脑头有，的识 。人的脑头

ساخلاۋلىلىق ساخلاۋلى 。词名象抽的

ساخلاۋسىز ，的隙缝有没，的缝有没 ①〈形〉 ：的紧紧，的实严 ，的光透不 ；的隙空无 ساخلاۋسىز ۇي 子屋的光透不 ② 〔转〕头有没 ساخلاۋسىز دا ۋسىنداي：的昧愚，的知无，的脑 جان بولادى ەكەن. 。人的知无种这有还

ساخلاۋسىزدىق ساخلاۋسىز 。词名象抽的

ساخىراۋ 的聋耳 ادام ساخىراۋ：的聋 ①〈形〉 ，人聋，子聋 ② 人 ▲ ساخىراۋ قۇلاق〔植〕，菇蘑 菌 ▲ ساخىراۋعا سالام بەرسەڭ "اتاڭنىڭ باسى" دەيدى. 【谚】向聋子问安，他却说"他妈的" 。（报好得不心好）

ساخىراۋلان- 。聋变〈动〉

ساخىراۋلانۋ ساخىراۋلان- 。式定不的

ساخىراۋلاۋ 。的背耳，的聋点有，的聋稍〈形〉

ساخىراۋلىق 。聋〈名〉

ساخىراۋ-ساقاۋ 哑聋〈名〉：ساخىراۋ-ساقاۋلار مەكتەبى 。校学哑聋

ساخىراۋسۋ ساخىراۋسى- 。式定不的

ساخىراۋسى- ：子聋装假，聋装〈动〉 ەستىپ وتىرىپ ساخىراۋسىعانىڭ نە؟ 为了见听明明你 ？聋装么什

ساپ I 杆；柄，手把，儿把〈名〉： بالتانىڭ سابى 儿把斧 / پىشاقتىڭ سابى 柄刀 / قالامنىڭ سابى 杆笔 ▲ جوعالعان پىشاقتىڭ سابى التىن. 【谚】丢掉的刀子把儿也是金的（敝帚自珍） ▲ ساپتاياقتان اس ىشىپ، سابىنان قاراۋىل قاراۋ. 用带把儿的木碗吃饭，站到木碗的把 儿上观察四周（管窥蠡测） ▲ قاتىن ولىپ قامشىنىڭ سابى سىندى. 【谚】死了妻子断了鞭 。（散子离妻，亡人破家）杆

ساپ II 列队，队，排，列，行 ①〈名〉：ساپقا تۇرۋ 队站，队排 / ساپقا تىلىزبىلۋ 队列 / ساپتان شىعۋ 列行出退 ② 线战，线阵：ەكى ساپتا سوعىس جۇرگىزۋ 战作线两 / مادەنيەت سابى 文 。线战化

ساپ III 的粹纯，的净纯，的纯 ①［阿］〈形〉： ساپ التىن 金纯 / ساپ سپىرت 精酒纯 ② 干 净的，清洁的，洁净的：ساپ اۋا 清洁的空气③ 〔转〕纯洁的；纯正的；诚实的，真诚的：ساپ نيەت 真心 ④ 完全，全然，都是，光是：بۇگىن جيىنعا كەلگەندەر ساپ بالالار. 今天到会的 全 。子孩小是

ساپ IV ：ساپ بولۋ 停息，宁静下来： جەل ساپ بولدى. 。了停风 ▲ ساپ ەتۋ 一下，突然 地：ساپ ەتىپ ۋستاي الدى 一下子抓住了 / ەسىنە ساپ ەتە تۇستى 。了来起想然突

ساپا 质性；量质，质 ①〈名〉：سان وزگەرىسى

ساپا وزگەرىسىن تۋدىرادى. 量的变化引起质的变化。/ ساپا كورسەتكىش 质量指标 ②（物品的）品质，质地，成色：ساپاسى جاقسى 品质优良 / التىنىنىڭ ساپاسى 金子的成色。

ساپاق: ساپاق سارى 黄（指脸）的，黄脸堂的：ساپاق سارى قاتىن 黄脸堂的女人。

ساپالاق （名）马棒，细条木棍 ▲ سايتاننىڭ ساپالاعى 可恨的，可恶的。

ساپالاق II （名）敷衍了事，粗枝大叶，马马虎虎。

ساپالاقتا- （动）（做事）马马虎虎，敷衍了事；急急忙忙：ساپالاقتاپ سويلەۋ 急急忙忙地说。

ساپالاقتات- ① ساپالاقتا- 的使动态 ② 做事不细心，急忙从事，敷衍了事，乱来：جۇمىستى ساپالاساقتىپ ستەۋ 草率从事。

ساپالاقتاۋ ساپالاقتا- 的不定式。

ساپالان- （动）（质量）得到改进，质量提高；得到改良。

ساپالاندىر- ①ساپالان- 的使动态 ② 提高质量，使质量提高；改进，改良：مالدى ساپالاندىرۋ 改良牲畜的品种。

ساپالانۋ ساپالان- 的不定式。

ساپالدىرىق （名）（第三代或第四代以后的）杂交驼。

ساپالى （形）质量好的，优质的，上等的：ساپالى بولات 优质钢 / ساناۋلى بولسا دا، ساپالى بولسىن 宁缺毋滥。

ساپالىلىق ساپالى 的抽象名词。

ساپالىق （形）质的，质量的，质方面的；性质的，定性的：ساپالىق وزگەرىس 质的变化 / ساپالىق انالىز 定性分析 ▲ ساپالىق سىن ەسىم 〔语〕性质形容词。

ساپان: باسى باپان، اياعى ساپان. 【谚】头重脚轻；虎头蛇尾。

ساپار （名）①旅行，旅游，游历：ساپار تارتۋ 到欧洲旅行 / ۇزاق ساپار 长途旅行（长征）② 旅程，旅途；行程，路程：ساپارىڭىز ساتتى بولسىن. 祝您旅途顺利。③ 访问：شەتەلدىك قوناقتاردىڭ ەلىمىزدە ساپاردا بولۋى 外国客人来我国进行访问 ▲ كەلمەس ساپارعا كەتۋ，去世，逝世。

ساپاركەسە （名）大碗。

ساپارلا- （动）①旅游，旅行，出远门，周游 ②访问。

ساپارلان- ساپارلا- 的反动态。

ساپارلاس （形）同行的，一同出门的。

ساپارلاۋ ساپارلا- 的不定式。

ساپارلى （形）常旅游的，经常旅行的，常常出远门的。

ساپارناما （名）旅游（旅行）日记。

ساپارشى （名）旅客，旅行者。

ساپارشىل （形）喜欢旅游的，喜欢旅行的，常出远门的。

ساپاسىز （形）质量低的，次等的，劣等的：ساپاسىز بۇيىم 次等品。

ساپاسىزدان- （动）变得质量低下，变得劣质（劣等）。

ساپاسىزداندىر- ساپاسىزدان- 的使动态。

ساپاسىزدىق ساپاسىز 的不定式。

ساپاسىزدانۋ ساپاسىزدان- 的抽象名词。

ساپەر （名）〔军〕工兵。

ساپيان （名）精制的山羊皮，上等山羊皮革。

ساپسالعى （名）皮袋，皮制工具袋。

ساپ-ساپ （叹）按捺，克制；镇静。

ساپسي- （动）（胡子）显得又长又密：ساقالى ساپسيعان كوك كوز جىگىت 胡子又长又密的蓝眼睛小伙子。

ساپسيت- ساپسي- 的使动态。

ساپسيۋ ساپسي- 的不定式。

ساپسۋ ساپسى- 的不定式。

ساپسى- （动）搅和，搅匀：كىشكەنە بالا ايراندى قولىمەن ساپسىپ وتىر. 小孩儿用手搅和着酸奶。

ساپسىز （形）没有把儿的，不带柄的。

ساپسىزدىق ساپسىز 的抽象名词。

ساپسىت- ساپسى- 的使动态。

ساپتا- （动）① 安柄，安把儿：بالتا ساپتاۋ 安斧子把儿 ②〔转〕准备，配备，安排；挑选，选择：باستى-باستى كىسىنى ساپتاپ الدى 挑选了几个主要的人 ▲ ساپتاۋ سوز 用词，选词。

。态动被的 ساپتا- **ساپتال-**

ساپتاما ：靴皮筒长（的盖膝盖）〈名〉**ساپتاما**
ەتىك 需天冬 ساپتاما كەرەك قىستا / 靴皮筒长
。靴皮筒长要

جولغا شىغ ساپتانىپ ：队列，队站〈动〉**ساپتان-**
。发出队列

。式定不的 ساپتان- **ساپتانۇ**

سوغىسىندا ازاتلىق ：友战 ①〈名〉I **ساپتاس**
行同 ② 友战的期时争战放解 ساپتاس بولغان
谁 ساپتاس؟ كىممەن كىم ：的列同，的排同，的
？的排同是谁和

。态互交的 ساپتا- II **ساپتاس-**

。态动使的 ساپتا- **ساپتات-**

。式定不的 ساپتا- **ساپتاۋ**

：的耳带 ，的儿把带 ，的柄有〈形〉**ساپتى**
。头斧的儿的把带 ساپتى بالتا

。碗木的耳带〈名〉**ساپتىاياق**

。碗大的耳带〈名〉**ساپتياق**

ساپتىق ：的柄作制，的儿把做用〈形〉**ساپتىق**
。头木的儿把做 اغاش

。玉青，石宝蓝〈名〉**ساپفير**

ساپى ▲ 子攮 پىشاق ساپى ▲ 剑短〈名〉**ساپى**
。鞘刀 قىنى

鼓唇摇；休不呶呶，休不喋喋〈动〉**ساپىلدا-**
。休不喋喋 بەرۇ سويلەي ساپىلداپ ：舌

。态互交的 ساپىلدا- **ساپىلداس-**

。态动使的 ساپىلدا- **ساپىلدات-**

。式定不的 ساپىلدا- **ساپىلداۋ**

频 قىمىز ساپىرۇ ：舀频频 ①〈动〉**ساپىر-**
〔转〕② 汤肉舀频频 سورپا ساپىرۇ / 奶马舀频
说来说 ，叨叨唠唠，休不喋喋，讲地去复来翻
▲ 了没完没得说 ساپىرىپ وتىر اڭگىمەنى ：去
儿勺掌连【谚】. قازان ساپىرغاننىڭ دا بۇى بار
。来起气神会也的

。态动使的 ساپىر- **ساپىرت-**

。式定不的 ساپىر- **ساپىرۇ**

。态动被的 ساپىر- **ساپىرىل-**

。拥簇，挤拥；乱纷，乱混〈名〉I **ساپىرىلىس**

，龙马水车，攘攘熙熙〈动〉II **ساپىرىلىس-**
：乱混得显 ；拥 簇 ，挤 拥 ，往 往 来 来
。们人的攘攘熙熙 ساپىرىلىسقان جۇرت

。态动使的 ساپىرىلىس- II **ساپىرىلىستىر-**

。式定不的 ساپىرىلىس- II **ساپىرىلىسۇ**

。态互交的 ساپىر- **ساپىرىس-**

قارا سۆزدى ：舀频频 ①〈动〉**ساپىرىستىر-**
么怎论不 ساپىرىستىرغانمەن قايماق شىقپايدى.
② 。子皮奶的灿灿黄来不出也里水清 ，舀
ءبىر ءسوزدى ：去过说来过说，复重〔转〕
。话句几那复重老别 ساپىرىستىرا بەرمە

。式定不的 ساپىرىستىر- **ساپىرىستىرۇ**

سار جەلىس ▲ 跑小，驰疾（马）**سار: سار جەلۇ**
。步快畅伸，步快大

，的色出，的尖拔，的好最 ①〔波〕〈形〉**سارا**
/ 子伙小的尖拔 جىگىتتىڭ ساراسى ：的秀优
辉光，的明光 ② 地土的好最 جەردىڭ ساراسى
明，的大 ③ 道大庄康 سارا جول ：的阔宽，的
（的切上朵耳畜牲）سارا تىلىك ：的目醒，的显
。脚针大 سارا تىگىس /子口大

。的年中，的年成〈形〉**سارابدال**

。年中到（人），年成〈动〉**سارابدالدان-**

。式定不的 سارابدالدان- **سارابدالدانۇ**

。词名象抽的 سارابدال **سارابدالدىق**

。柏黄刺，蘖小〔植〕〈名〉**سارااغاش**

。羊毛细尾大 **سارادجا: سارادجا قويى**

پاتشا ：廷宫，殿宫，宫 ①［波］〈名〉I **ساراي**
芳 سارايى / 宫皇 ەڭبەكشىلەر مادەنيەت سارايى
كەرۋەن ：社旅，栈客，店客 ② 宫化文民人动
府政）③ 店住 ساراي / 店车马 **سارايعا ءتۇسۋ**
▲ 宫白 اق ساراي ▲ 邸府（的等员高最和
。变政廷宫 ساراي توڭكەرىسى

欲食 سارايى تازا ：脏腑；口胃〈名〉II **ساراي**
欲食了有，好变口胃 ① ساراي اشىلۇ ▲ 常正
舒到感里心 ③ 窍开，亮眼明心，阔开胸心 ②
。阿不直刚，直刚地心 سارايى ءتۇزۋ ▲ 服

。者卫护殿宫〈名〉**سارايشى**

：练精，选精，选挑，择选 ①〈动〉**سارالا-**
تۇقىم سارالاپ الۋ 种选 / ءسوز سارالاۋ 练精
胡拷 تاراۋ سارالاپ ساقالدى ：拷 ②（辞修）言语
。须

。态动被的 سارالا- **سارالان-**

سارالاس- سارالا- 的交互态。
سارالات- سارالا- 的使动态。
سارالاتقىز- سارالات- 的使动态。
سارالاتتىر- سارالات- 的使动态。
سارالاۋ سارالا- 的不定式。
سارالجىن 〈名〉〔植〕蒿（属）。
ساراماس 〈名〉① 鸶的一种 ②〔转〕傻子，呆子，白痴 ③〔转〕糊涂的，愚蠢的：ساراماس ادام 愚蠢的人。
سارامجال 〈名〉细针密缕的，勤俭的。
سارانا 〈名〉〔植〕野百合。
ساراناۋ: ساراناۋ سيىر 产奶多的母牛。
ساراڭ 〈形〉① 吝啬的，悭吝的，一毛不拔的：بارىپ تۇرعان ساراڭ ادام 十分吝啬的人 ② 吝啬鬼，守财奴，一毛不拔的人 ▲ ساراڭ، يىتتەن سورپاسىن دا قىزعاناندى. 【谚】吝啬人见了肉汤比狗都馋。▲ ساراڭنان سارقىت جەگەنشە، يىتتەن تارتىپ جە. 【谚】与其吃守财奴的残羹剩饭不如去争狗食。▲ قاس ەكەنىڭدى قاباعىڭنان تانىدىم، ساراڭ ەكەنىڭدى تاباعىڭنان تانىدىم. 【谚】从你的脸色察觉你心怀恶意，从你的盘碟中知晓你小气吝啬。
ساراڭدان- 〈动〉吝惜，舍不得，成为吝啬鬼：سەن بارعان سايىن ساراڭدانىپ باراسىڭ عوي. 你怎么变得越来越吝啬了。
ساراڭدانۋ ساراڭدان- 的不定式。
ساراڭداۋ 〈形〉比较吝啬的，显得有些小气的，不太慷慨的。
ساراڭدىق ① ساراڭ 的抽象名词 ② 吝啬，悭吝：ساراڭدىق ەتۋ （ەتۆ）吝啬（舍不得）。
ساراڭسۋ ساراڭسى- 的不定式。
ساراڭسى- 〈动〉吝惜，舍不得，吝啬，不爱，不愿意：اقشاعا ساراڭسۋ 吝惜钱 / ول سوزگە ساراڭسىپ وتىر. 他不爱讲话。
ساراڭسىن- ساراڭسى- 的反身态。
ساراپ I 〈名〉澡堂，浴室。
ساراپ II 〈名〉评判，评价，评议，鉴室；估价：جۇرتتىڭ ساراپىنان وتكەن 经过群众的评议 ▲ ساراپقا سالۋ 评议，鉴定。
ساراپاي 〈名〉[波] 筒裙，长裙。

ساراپتا- 〈动〉挑选*，评选，评议。
ساراپتال- ساراپتا- 的被动态。
ساراپتاس- ساراپتا- 的交互态。
ساراپتات- ساراپتا- 的使动态。
ساراپتاۋ ساراپتا- 的不定式。
ساراپشالڭ 〈名〉（用丝、马鬃等织成的）妇女面罩。
ساراپشى I 〈名〉鉴定人，分辨者，估价员。
ساراپشى II 〈名〉银钱兑换商人。
ساراپشىن 见 ساراپشالڭ.
ساراتان 〈名〉[阿] ①〔旧〕六月 ② 哈萨克族节气名，五月廿五日前后。
ساراتان-زاۋزا 〈名〉〔动〕五月虫，小金虫，金龟子。
ساراۋرۋ 〈名〉〔医〕黄病，黄疸性肝炎。
سارافان 〈名〉萨腊范（俄罗斯民间妇女穿的一种无袖裙子，马甲裙）。
سارباز 〈名〉[波] 骑士，士兵，卒：ساربازىن قيىپ، ساردان ساقتاۋ 舍卒保帅。
سارباس 〈名〉〔植〕水田芥 ▲ اق سارباس قوي ايتىپ سويۋ 为表示良好的愿望专门宰杀洁白的羊只 ▲ سارباس ەرمەن 〔植〕黄花蒿 ▲ سارباس جوڭىشقا 〔植〕黄花苜蓿 ▲ سارباس قوتىر 黄癣 ▲ سارباس تورعاي 金头雀。
سارباسقۋراي 〈名〉〔植〕蜀葵（属）▲ دارىلىك سارباسقۋراي 药用蜀葵。
ساربورتپە 〈名〉（血被水冲过的）猎鸟肉食。
ساربۋىن 〈名〉关节肿胀，关节积水。
ساربۋعا 〈名〉〔植〕姜黄。
سارگىدىر 〈形〉（指妇女）成年的，中年的：سارگىدىر ايەل 成年妇女。
سارعاي- 〈动〉① 发黄，变黄，显出黄色：تەرەكتىڭ جاپىراقتارى سارعايىپ كەلەدى. 杨树叶子渐渐黄了 / ٴوڭى سارعايىپ كەتتى 脸色发黄 ② 望眼欲穿地等待，殷切地盼望：سارعايا كۇتۋ 急切地期待。
سارعايت- سارعاي- 的使动态。
سارعايۋ سارعاي- 的不定式。
سارعالداق I 〈名〉〔植〕毛茛 ▲ سارعالداق تۇقىمداسى 毛茛属。

سارعالداق II 〈名〉〔动〕 黄鹂；黄鹫。

سارعىلت 〈形〉 土黄的，嫩黄的：سارعىلت ءتۈستى 土黄色的 / سارعىلت تارتۇ 变黄，发黄。

سارعىلتتان- 〈动〉 略发黄色，变淡黄色，成为浅黄色。

سارعىلتتانۇ سارعىلتتان- 的不定式。

سارعىلتتاۇ 〈形〉 略显淡黄色的，略发浅黄色的。

سارعىلتتىق 〈名〉 淡黄色，土黄色。

سارعىلتىم 〈形〉 浅黄色的，淡黄色的。

سارعىش 〈形〉 ① 浅黄色的，淡黄色的，略发黄色的，蜡黄色的 ② 憔悴的，面黄肌瘦的。

سارعىشتان- 〈动〉 发浅黄色，变淡黄色，略发黄色。

سارعىشتانۇ سارعىشتان- 的不定式。

سارعىشتىق سارعىش 的抽象名词。

ساردار 〈名〉[波] 司令，统帅，将军：ساردارى قۇلاسا سارباىزى توزار 树倒猢狲散 ▲ باس ساردار 总司令，总统帅。

ساردىنا 〈名〉〔动〕 ① 鱼，沙丁鱼(组) ② 罐头沙丁鱼。

ساردوربا 〈名〉 ①（地下）冷水（雪）库 ②圆顶水井。

سارجا I 〈名〉〔旧〕 弓射箭。

سارجا II 〈名〉（里子用的）斜纹布，羽纱。

سارجاق 〈名〉（幼畜）喉部肿胀。

سارجان 〈名〉 ① 沙绳，俄丈，拓（俄国旧长度单位，等于 2.134 公尺）②（丈量土地、面积的）测量器，卡规：سارجانمەن ولشەۋ 用测量器丈量 ③ 男性人名。

سارجاندا- 〈动〉（用测量器）丈量，测量：جەردى سارجانداپ ولشەۋ 丈量土地。

سارجانداس- سارجاندا- 的交互态。

سارجاندات- سارجاندا- 的使动态。

سارجانداۋ سارجاندا- 的不定式。

ساركوما 〈名〉〔医〕 肉瘤。

ساركىدىر 见 سارگىدىر.

ساركس 〈名〉〔动〕 黄鼬，黄鼠狼。

سارق- 见 سارقى-.

سارق-سۇرق 〈拟〉 咕嘟咕嘟：سارق-سۇرق قايناۋ （水）咕嘟咕嘟地开。

سارقى- 〈动〉 ① 尽；耗尽，费尽，用尽，用完：بارلىق اراقتى سارقىپ ىشە الاسىڭ با؟ 你能把所有的酒喝光吗？② 使一滴不留，倒尽：سۇدى سارقىپ توگۇ 把水倒干净。

سارقىل- ① سارقى- 的被动态：سارقىلماس بايلىق 取之不尽的财富 ②（水源）干涸，枯竭：بۇلاق سۇى سارقىلىپ قالدى. 泉水枯竭。▲ بۇلاعى بولماسا وزەن دە سارقىلار. 【谚】没有源泉的河水也会干涸。

سارقىلعىسىز 〈形〉 取之不尽的，用之不竭的。

سارقىلدا- 〈动〉（水）发出沸腾声，作咕嘟响：سۇ سارقىلداپ قايناپ جاتىر. 水咕嘟咕嘟地开着。

سارقىلدات- سارقىلدا- 的使动态。

سارقىلداۋ سارقىلدا- 的不定式。

سارقىلدىر- سارقىل- 的使动态。

سارقىلماس 〈形〉 取之不尽的，用之不竭的。

سارقىلت- سارقىل- 的使动态。

سارقىلۇ سارقىل- 的不定式。

سارقىن 〈名〉 剩余，结余；残余，残渣：تاماقتىڭ سارقىنى 剩饭 / كونە ادەتتىڭ سارقىنى 旧习惯的残余。

سارقىندى 〈形〉 残余的，剩余的，残渣的，余孽的：سۇ سارقىندى 剩余的水 ▲ سارقىندى كەن 〔地〕 残余矿床。

سارقىنشاق 见 سارقىن.

سارقىرا- 〈动〉（河水）奔流，奔泻，哗哗地流：وزەن سارقىراپ اعىپ جاتىر. 河水哗哗地流着。

ساقىراما 〈名〉 ① 瀑布；急流，湍流：سارقىراماڭ گۇرىلى 瀑布的哗哗声 ② 哈萨克族妇女忌讳说出以 وزەن 起首的长辈名字时而叫 سارقىراما（河流之意）。

سارقىرات- سارقىرا- 的使动态。

سارقىراۋ سارقىرا- 的不定式。

سارقىت 〈名〉 ①（老人吃剩的）剩饭，残羹剩饭：بىرەۋدىڭ سارقىتىن ءشۇ 吃别人的剩饭 ②（从宴席上带回家的）佳馔美味，糖果糕点的泛称 ③〔转〕 礼物，礼品，赠品 ④〔转〕 遗腹子 ⑤ 用于人名 ▲ ءوزى تويماعاننان

سارسۇ I 〈名〉〔医〕①关节炎，关节肿胀②)
胸腔，腹部，关节等的(渗出液，黄水。
سارسۇ Ⅱ 〈名〉①甜奶酪中的水分② 酸奶中
的黄水。
سارسۇ Ⅲ 〈名〉醋。
سارسۇ Ⅳ سارسى- 的不定式。
سارسى- 〈动〉(马)跑累，疲惫，跑乏 ▲ قۇلاقى
سارسۇ 听烦，听腻。
سارسىق 〈名〉溃脓，溃烂，脓包。
سارسىل- ①سارسى- 的被动态②久等，苦等，
等烦。
سارسىلدىر- سارسىل- 的使动态。
سارسىلت- سارسىل- 的使动态。
سارسىت- سارسى- 的使动态。
سارت I 〈名〉〔旧〕萨尔特人(过去对乌兹别
克人和维吾尔人所用的名称，含有轻 视 之
意)。
سارت Ⅱ : سارت ەتۇ ① 啪哒一声作响，叭的
一声作响；咕咚一声作响： تاياق سارت ەتىپ
جاۋرىنىنا ٴتيدى 叭的一声，一棒打到肩上② 突
然想起，蓦地想起： سارت ەتىپ تەلەفون سوعۇ
ەسىمە ٴتۇستى 猛然间想起打电话。
سارتابان 〈名〉〔动〕扁鱼。
سارتاڭداق 〈名〉黄斑，锈斑，黄点： تات باسىپ
سارتاڭداق تارتقان قىلىش 发黄生锈的马刀。
سارتاپ 〈形〉① 焦黄的，恰到火候的： نان
سارتاپ بولىپ پىستى. 馕烤得焦黄可口。② 憔
悴的，面黄肌瘦的： ول ۇزاق اۋىرىپ توسەك
تارتىپ سارتاپ بولىپ قالدى. 他久病卧床，面黄
肌瘦。③ (指马)吊好的，调教好的；体轻善
跑的。
سارتاپتان- 〈动〉① 成为焦黄色，颜色变黄；
② 风干，烘干 ② 变得憔悴，变得面黄肌瘦 ③
(马)吊好，变得身轻善跑。
سارتاپتاندىر- سارتاپتان- 的使动态。
سارتاپتانۇ سارتاپتان- 的不定式。
سارت-سارت: سارت-سارت ەتۇ 噼里啪啦作
响，发出敲击声，乒零乓啷响。
سارت-سۇرت 〈拟〉敲击声，噼里啪啦声，乒零
乒啷声： ەكەۋى سارت-سۇرت توبەلەسىپ كەتتى.

سارقىت دامەتپە. 【谚】莫向饿汉要剩饭。
سارلىق 〈名〉牦牛。
سارما 〈名〉〔气〕沙尔玛风(晚秋贝加尔湖上
的冷风)。
سارماي 〈名〉黄油。
سارمان 〈名〉(中玉孜瓦克部落的一支)萨尔
蛮。
سارمات 〈名〉〔史〕萨尔玛特人(古代东俄草
原上的游牧民族)。
سارميا 〈名〉〔植〕黄芪。
سارموين: سارموين سۇسار 黄颈貂。
سارنا- 〈动〉① 呻吟，哼哼： اۋىرىپ تونەمەن
سارناپ شىقتى 疼得哼了一夜 ② 唠叨，喋喋不
休，嘟嘟不休： كەشكە شەيىن سارناپ سويلەۋ 成
天喋喋不休说个没完③ 数落着大声哭，哭诉
④〔转〕(风)呼啸，怒吼 ⑤ 〔转〕发出凄厉
声，尖叫声： السىتان سارناعان دومبىرانىڭ
داۋسى ەستىلدى. 从远处传来冬不拉的凄婉的
声音。
سارناق 〈名〉带齿刮刀。
سارنات- سارنا- 的使动态。
سارناۋ سارنا- 的不定式。
سارناۋىق I 见 سارناق.
سارناۋىق Ⅱ 〈形〉① 爱呻吟的，无病呻吟的，
爱哼叫的 ② 爱发牢骚的，唠叨不休的。
ساروس 〈名〉〔天〕沙罗周期。
سارپ 见 سارپ Ⅱ.
سارپاي 〈名〉(母畜的)阴门，阴户。
سارپەنكە 〈名〉花条布，方格布，条格布。
سارپىلدا- 〈动〉① 忙碌，奔忙，不得闲，忙得
不可开交： ٴتۇن بويى سارپىلدادى 忙碌了一夜
② 发出踏啦声。
سارپىلدات- سارپىلدا- 的使动态。
سارپىلداۋ سارپىلدا- 的不定式。
سارسازان 〈名〉〔植〕藜砂。
سارسان 〈名〉〔波〕星期三，礼拜三。
سارساڭ 〈名〉〔波〕忙碌，张罗；历尽艰难，历
尽辛苦；麻烦，艰难。
سارساڭ 〈名〉〔波〕① 疲惫不堪；受折磨，受
罪 ② 陷入困境，感到困难。

。了来起打地当乓丁乓俩他
،声啦啪里噼，声击敲 ① 〈拟〉 **سارتتا-سۇرت**
当乓丁乓 سارتتا-سۇرت توبەلەسۇ ；声啷乓零乓
：嚓 咔 里 齐 ，二除五下三 ② 来起打地
嚓咔里齐 سالۇ جۇمىستى سارتتا-سۇرت بىترە
。完作事把下几
。将鱼寿 〔动〕〈名〉 **سارتۇقش**
。嘴蜡 〔动〕〈名〉 **سارتۇمسق**
：声 裂 折，声 嚓 咔，声 啪 噼 〈名〉 **سارتىل**
。声啪噼的打抽鞭皮 قامشىنىڭ سارتىلى
شوت ：声嚓咔发，声啪噼发 〈动〉 **سارتىلدا-**
。响作啪噼盘算 سارتىلداپ تۇر
喋〔转〕② 板哒呱，板响 ①〈名〉 **سارتىلداق**
。人的话说般子豆炒，人的休不喋
。态互交的 سارتىلدا- **سارتىلداس-**
。态动使的 سارتىلدا- **سارتىلدات-**
。态动使的 سارتىلدات- **سارتىلداتتىر-**
。式定不的 سارتىلدا- **سارتىلداۋ**
。鼠胸黄 〔口〕〈名〉 **سارتشقان**
。式定不的 Ⅱ ساری- **سارۋ**
。人主，主领 [波]〈名〉 **سارۋار**
。鹫雄 〔动〕〈名〉 **سارشا**
大〈名〉 سارشا تامىز ▲ 旬下月七 〈名〉 **سارشا**
。暑酷；暑
。贼眼大；鼠松地，鼠黄〔动〕〈名〉 **سارشۇناق**
。名落部 〈名〉 Ⅰ **ساری**
ساری بوياۋ ：的色黄，的黄 ①〈形〉 Ⅱ **ساری**
：的色黄棕 ② 狗黄 ساری ئيت / 料颜色黄
▲ 色黄大 ساری اشىق ▲ 马的色黄棕 ساری ات
骨刺 ساری اياز ▲ 色黄浅，色白黄 ساری اق
(兵的党民国指) ساری اياق ▲ 流寒，寒严的
ساری ▲ 鸯鸳 ساری الا قاز ▲ 兵子腿黄
酸掺 ساری الا سورپا ▲ 鼠黄 〔动〕 الاقورجىن
ساری ▲ 瓜金〔植〕 ساری اسقاباق ▲ 汤肉的奶
▲ 口黄 ساری اۋىز ▲ 炎肝性疸黄，病黄 اۋرۋ
腿）ساری بالاق ▲ 儿小口黄 ساری اۋىز بالاپان
▲ 蓿苜花黄 ساری باس جوڭىشقا ▲ 鹰（的黄毛
ساری باۋىر ▲ 芥蒜大果垂 ساری باس قۋراي
، 胀肿节关 ساری بۋىن ▲ 蜥蛇〔动〕 كەسەرتكى
ساری ▲ 豆黄 ساری بۇرشاق ▲ 水积节关

▲ 野旷，原平的阔广 ساری دالا ▲ 椒花 بۇرش
▲体黄〔理生〕 ساری دەنە ▲ 斑黄 ساری داق
ساری جانباس بولۋ ▲ 种一之属楂山 ساری دولانا
ساری ▲ 起不床卧（人），寒受（中圈在羊、牛）
▲ 胶明黄〔药〕 ساری جەلىم ▲ 蝠山 جارعانات
〔天〕 ساری جول جارىعى ▲ 道黄〔天〕 ساری جول
▲ 带道黄〔天〕 ساری جول جەلىسى ▲ 光道黄
ساری ▲ 石赭黄 ساری جوسا ▲ 岗山 ساری جون
（的中牧游） ساری جۇرت ▲ 莱针金 جوڭىشقا
牧地住的牧放 ساری جۇرت بولۋ ▲ 居旧，地旧
ساری ▲ 马毛栗黄 ساری جىلقى ▲ 少减草
▲ 的年中 ساری كەدىر ▲ 麻黄〔植〕 كەندىر
ساری ▲ 鼬黄 ساری كۆزەن ▲ 秋晚 ساری كۇز
很存保 ساری مايداي ساقتاۋ ▲ 油黄，油奶 ماي
不丝一 ساری مايدان قىلشىق سۇرعانداي ▲ 久
黄尾马〔植〕 ساری مارالشوپ ▲ 细仔真认，苟
〔植〕 ساری ميا ▲ 蛟库〔动〕 ساری ماسا ▲ 莲
黄 ساری ئناسىل ▲ 铜黄 ساری مىس ▲ 芪黄
际之接不黄青（天春） ساری وزەك شاق ▲ 种
酪奶甜 ① ساری سۇ ▲ 河黄 ساری وزەن ▲
ساری ▲ 醋 ③ 水黄，液出渗 ② 分水的中
于疲，的碌忙 ساری تابان ▲ 家亲老 سۇيەك قۇدا
风 ساری تاپتانۋ ▲ 树柳 ساری تال ▲ 的命奔
▲ 病锈黄（的物植） ساری تات ▲ 干晾，干
ساری ▲ 鸟黄 ساری تورعاي ▲ 海黄 تەڭىز
胸黄 ساری تىشقان ▲ 儿鸡锦〔植〕 تورعايگۇل
ساری ▲ 的纪年上，的老年 ساری ئتىس ▲ 鼠
虑忧 ساری ۋايىمعا سالىنۋ ▲ 虑忧的重重 ۋايىم
乳胶，乳初（的后产羊、牛） ساری ۋىز ▲ 重重
▲ 鱼黄小〔动〕 ساری شاباق ▲ 黄蛋（的蛋鸡）
ساری ▲ 座蝎天〔天〕② 蝎黄 ① ساری شايان
黄〔植〕 ساری قازجۋا ▲ 雀黄，雀翅金 شىمشىق
败花黄，茴头墓〔植〕 ساری قالۋەن ▲ 花冰顶
▲ 欢合金，儿鸡锦〔植〕 ساری قاراعان ▲ 酱
ساری ▲鹟黄莺黄，鹂黄 ساری قارا تاماق
中 ساری قارىن ايەل ▲ 燕丝金〔动〕 قارلىعاش
ساری قوڭىز ▲ 属麦野 ساری قىياق ▲ 女妇年
。酒奶马的香醇 ساری قىمىز ▲ 子铃金
尿泄排，尿撒（物动科犬）①〈动〉 Ⅱ **ساری-**
。玩狎，嫖，淫奸〔转〕②

سارىگۈل 〈名〉金莲花(属)。

سارىغۇ سارىق- Ⅱ 的不定式。

سارىجاز 〈名〉遗址;旧居(指1898年在阿拉木图地区纳伦库勒区被发掘出的46处遗址)。

سارىجەتىم 〈名〉(中玉孜阿尔思部落之一)萨尔吉特木。

سارىجومارت 〈名〉(中玉孜乃蛮部落的祖先名)萨尔居马特。

سارىق Ⅰ 〈名〉黄疸病。

سارىق Ⅱ 〈名〉长尾细毛羊,细毛羊。

سارىق Ⅲ 〈名〉(犬科动物的)尿,尿液。

سارىق Ⅳ 〈名〉关节肿胀,关节积水。

سارىق- Ⅴ 〈动〉①尽;耗尽,费尽,用尽,用完: سارقىپ ٴىشۋ 喝光 ②使一滴不留,倒尽: سۋدى سارقىپ توگۋ 把水倒干净。

سارىقاس: سارىقاس تورعاي 黄眉鹀。

سارىقىياق 〈名〉〔植〕野麦(属)。

سارىقىنشاق 〈名〉(克普卡克部族一支)萨尔肯卡克。

سارىل Ⅰ 〈拟〉哗哗声: وزەننىڭ سارىلى 河水的哗哗声。

سارىل- Ⅱ 〈动〉久等,苦等,令苦闷地等待: سارىلىپ ساعىنۋ 望眼欲穿 / سارىلا كۇتۋ 焦急地等待。

سارىلدا- 〈动〉(急流,瀑布)哗哗地响,哗啦地流: سۋ سارىلداپ اعۋ 水哗哗地流。

سارىلدات- سارىلدا- 的使动态。

سارىلداۋ سارىلدا- 的不定式。

سارىلدىر- سارىل- Ⅱ 的使动态。

سارىلت- سارىل- Ⅱ 的使动态。

سارىلۋ سارىل- Ⅱ 的不定式。

سارىلىس- سارىل- Ⅱ 的交互态。

سارىلىق 〈名〉牦牛。

سارىموين: سارىموين بۇلعىن 黄颈貂。

سارىمساق 〈名〉①野葱,②葱头 ③大蒜 ▲ جۋا سارىمساق 〔植〕小野葱 ▲ تاۋ سارىمساق 〔植〕石蒜,野葱 ▲ ۋسارىمساق 蒜,大蒜。

سارىمساقتا- 〈动〉(食物中)放葱,加葱。

سارىمساقتال- سارىمساقتا- 的被动态。

سارىمساقتات- سارىمساقتا- 的使动态。

سارىمساقتاۋ سارىمساقتا- 的不定式。

سارىمساقتى 〈形〉有葱的,长葱的: سارىمساقتى جەر 长葱的地方。

سارىمساقتىق 〈名〉葱地。

سارىن 〈名〉①声音,音调,调声,调曲;旋律: السىتان ٴبىر سارىن ەستىلەدى. 远处传来一种声响。/ ەسكى سارىن 老调 / بابايى سارىن 老一套 ②趋向,意图,意思,意味: ٴسوزىنىڭ سارىنىنا قاراعاندا ……听他的意思……。

سارىندا- 〈动〉讲述,诉说,叙述,表述,倾述。

سارىنداس Ⅰ 〈形〉调子相同的,一个调子的,意思相似的: ەكەۋىنىڭ ٴسوزى سارىنداس. 他俩的意思相同。

سارىنداس- Ⅱ سارىندا- 的交互态。

سارىنداستىق سارىنداس Ⅰ 的抽象名词。

سارىندات- سارىندا- 的使动态。

سارىنداۋ سارىندا- 的不定式。

سارىندى 〈形〉①音调的,调子的,旋律的: ٴبىر سارىندى. 单调的;老一套的 ②动听的,悦耳的,好听的: سارىندى كۇي 好听的曲子。

سارىندىلىق سارىندى 的抽象名词。

سارىپ Ⅰ 〈名〉鹅口疮。

سارىپ Ⅱ: سارىپ قىلۋ (ەتۋ) 用尽,花费,消费,耗费;浪费,挥霍: كۇش سارىپ قىلۋ 消耗力量 / كوپ اقشا سارىپ قىلۋ 花钱 ▲ سارىپ قىلىنۋ 被使用,被花费,耗费。

سارىس- سارى- Ⅱ 的交互态。

سارىت- سارى- Ⅱ 的使动态。

سار ٴۇيسىن 〈名〉(大玉孜的部落之一)萨尔玉孜。

ساس- 〈动〉慌张,慌忙;惊慌,沉不住气: نە ىستەرىن بىلمەي قالتى ساسۋ 不知所措,惊慌失措 ▲ بار بولساڭ اسپا، جوق بولساڭ ساسپا. 【谚】富勿傲,贫勿馁。▲ پالەلى جەردى باسپا، باسقا تۇسسە ساسپا. 【谚】是非之地勿靠近,遭祸遇险莫慌张。▲ ساسقان ۇيرەك ارتىمەن سۇڭگىر. 【谚】鸭子急了先藏屁股。

ساساي 〈名〉(种羊、种牛等的)性欲不良症。

ساسقالاق 〈形〉性急的,沉不住气的,慌里慌

慌 ساسقالاق كىسى :的安不;的乱脚忙手;的张
人的张 ▲ اقىلدى ادام باتپان-اق، اقىلسىز ادام
ساسقالاق .【谚】智者从容不迫, 愚人张惶失
措。
ساسقالاقتا- 〈动〉慌惊,张惶失措,手忙脚乱;
狼狈不堪 : ساسالقتاپ قاشۋ 狼狈逃窜 /
ساسقالاقتاماي سويلەۋ 从容不迫地讲。
ساسقالاقتاس- ساسقالاقتا- 的交互态。
ساسقالاقتات- ساسقالاقتا- 的使动态。
ساسقالاقتاۋ ساسقالاقتا- 的不定式。
ساستىر- ساس- 的使动态 ▲ قورلاسالق ەردى
ساستىرار، استى قورلاسالق قۋستىرار. 【谚】凌
辱英雄让你灵魂出窍, 遭踏粮食使你上吐下
泻。
ساسۋ I ساس- 的不定式。
ساسۋ II ساسى- 的不定式。
ساسۋشىلىق ① ساسۋ I 的抽象名词 ② 心慌
意乱,惊慌失措。
ساسى - 〈动〉 ① 臭,发臭,发臭味儿: ەت
ساسىپ كەتتى. 肉臭了。/ ساسىعان اۋا 发臭的
空气 ② 腐烂,腐臭: پاميدور وگاي ساسىپ
كەتەدى. 番茄容易腐烂。③ 吝啬,一毛不拔,
〔转〕④ 悭吝: ساسىعان باي 一毛不拔的巴依
〈名声〉败坏;扫地,臭: ول جۇرت اراسىندا
ساسىپ كەتتى. 他在群众中已经臭了。
ساسىق I 〈名〉(中玉孜部落之一)萨色克。
ساسىق II 〈形〉臭的,发臭的,气味难闻的,腐
臭的: ساسىق ٴيىس 臭味儿 / ساسىق ەت 臭肉
▲ ساسىق باي 吝啬的巴依;土老财 ▲ ساسىق
جۇا 〔植〕沙葱 ▲ ساسىق كەۋدە 狂妄的;心地
龌龊的 ▲ ساسىق كىرپى 〔动〕大鼠猬 ▲
ساسىق كۇزەن 〔动〕鸡貂,臭鼬 ▲ ساسىق
كوكەك 〔动〕戴胜 ▲ ساسىق مەڭدۋانا 〔植〕曼
陀罗 ▲ ساسىق ساڭىراۋ قۇلاق 蛤蟆菌 ▲
ساسىق ٴشوپ 〔植〕益母草(属) ▲ ساسىق
قاراعاي 〔植〕臭松 ▲ ساسىق قوڭىز 蜣螂 ▲
ساسىق قوعا 〔植〕水菖蒲 ▲ ساسىق قۋلىق 小
聪明 ▲ ساسىق قۋراي 〔植〕毒芹(属) ▲
ساسىق ۋيەڭكى 〔植〕臭椿。
ساسىقتابان 〈名〉指马的蹄腕。

ساسىقتىق ① ساسىق 的抽象名词 ② 腐臭,恶
臭,臭气。
ساسىپ-پىس- 〈动〉慌忙,慌张; 急急忙忙,
匆忙: ساسىپ-پىسىپ قايدا باراسىڭ؟ 你急急忙
忙地上哪儿去?
ساسىپ-پىسۋ ساسىپ-پىس- 的不定式。
ساسىر 〈名〉〔植〕阿魏,前胡。
ساسىت- ساسى- 的使动态。
سات- 〈动〉① 卖,售,售出: ساتىپ جىبەرۋ 卖
掉(出卖)/ بولشەكتەپ ساتۋ 零售 / ارزان ساتۋ
贱卖 ② 〔转〕叛卖,出卖: وتان ساتۋ 卖国 /
ارىن ساتۋ 出卖灵魂 ▲ ەڭبەگىن ساتۋ 出卖劳
力 ▲ كوزىن ساتۋ 觊觎,馋眼;期望 ▲ ساتىپ
الۋ 买,购买;买通;赎买 ▲ ساتىپ الۋشى 买
主,购买者,顾客,主顾 ▲ ٴسوز ساتۋ 耍嘴皮
子,卖嘴 ▲ ٴتان ساتۋ 出卖肉体,卖淫 ▲ ەلىن
ساتىپ اساعان، ەكى كۇن-اق جاساعان. 【谚】
出卖祖国下场可鄙。 ▲ ساۋداگەر اجارىن
ساتادى، سۇرامساق نازارىن ساتادى. 【谚】买卖
人卖笑脸,乞讨者靠眼神。
ساتالا-ساتالا 〈形〉脏的,肮脏的,污秽的: ونە
بويى ساتالا-ساتالا 满身肮脏。
ساتانا 〈名〉撒旦,恶魔,魔鬼。
ساتانيزم 〈名〉〔宗〕魔鬼崇拜,崇尚恶魔主
义和赞扬邪恶。
ساتار 〈名〉沙塔尔(维吾尔族的弦乐器)。
ساتارمان 〈名〉贩子,出售者。
ساتين 见 ساتەن.
ساتيرا 〈名〉① 〔文〕讽刺作品 ② 讽刺,讥
刺,讥讽。
ساتيرالىق 〈形〉讽刺的,讽刺性的: ساتيرالىق
رومان 讽刺小说。
ساتيراشى 〈名〉讽刺作家。
ساتيرىك 〈名〉讽刺作家。
ساتقاق 〈名〉急性痢疾: ساتقاق ۋرعانداي
ارىقتاپ كەتتى 犹如患了急性痢疾似的变得骨
瘦如柴。
ساتقىز- سات- 的使动态。
ساتقىن 〈名〉叛徒,变叛者,背叛者,逆叛者,
倒戈者: ىشكى ساتقىن 内奸 / وتان ساتقىنى 卖

国贼 / ارسز ساتقىن 可耻的叛徒。
ساتقىندىق 〈名〉叛变，背叛，背叛行为，变节行为：ساتقىندىق ىستەۋ 叛变(叛逆)。
ساتقىنشى 见 ساتقىن.
ساتپاق 〈名〉脏点，污垢，泥渍：ساتپاعــــــن كەتىرۋ 去污 ▲ ساتپاق ٴجۇن 粪尿污染的羊毛。
ساتپاق-ساتپاق 〈形〉肮脏的，花里胡哨的，积满污垢的，龌龊不堪的：بەت-اۋزى ساتپاق-ساتپاق 满脸污垢的(蓬头垢面的)。
ساتپاقتا- 〈动〉弄脏，弄污，弄得花里胡哨：بەت-اۋزىن ساتپاقتاۋ 满脸弄得脏乎乎的。
ساتپاقتال- ساتپاقتا- 的被动态。
ساتپاقتان- ساتپاقتا- 的反身态。
ساتپاقتات- ساتپاقتا- 的使动态。
ساتپاقتاۋ ساتپاقتا- 的不定式。
ساتتىر- سات- 的使动态。
ساتۋ سات- 的不定式。
ساتۋرن 〈名〉〔天〕土星。
ساتۋشى 〈名〉卖主，卖货人；店员，售货员。
ساتۋشىلىق 〈名〉买卖，销售；生意。
ساتى 〈名〉① 梯子，梯级，台阶，阶梯：اعاش ساتى 木梯 / ساتىمەن شىعۋ 拾级而上 ② 程度，等级：ٴبىلىمىن بيىك ساتىعا كوتەرۋ 提高知识程度 ③ 阶段；步骤：مادەنيەت دامۋىنىڭ ەڭ جوعارعى ساتىسى 文化发展的最高阶段 ▲ جاڭا ساتىعا كوتەرىلۋ 发展，提高到新的阶段(台阶) ▲ ٴجىپ ساتى (باسپالداق) 软梯。
ساتىل- ①سات- 的被动态 ② 投靠：جاۋعا ساتىلۋ 投靠敌人(背叛)。
ساتىلا- 〈动〉① 上(下)台阶，上(下)梯子，拾级：ساتىلاپ شىعۋ 拾级而上 / ساتىلاپ ٴتۇسۋ 顺着梯子下 ② 分级，分阶段，按步骤，分层：سوعىستى ساتىلاپ ورىستەتۋ 战争升级 / ساتىلاپ جيۋ 一层一层地放。
ساتىلان- ساتىلا- 的被动态。
ساتىلاندىر- ① ساتىلان- 的使动态 ② 梯形化，阶梯化：اتىزدى ساتىلاندىرۋ 梯田化。
ساتىلاۋ ساتىلا- 的不定式。
ساتىلعىش 〈形〉卖身投靠的，背叛的，叛变的，变节的，可以收买的。
ساتىلعىشتىق ساتىلعىش 的抽象名词。
ساتىلۋ ساتىل- 的不定式。
ساتىلى 〈形〉① 有阶梯的，梯形的，阶梯式的：ساتىلى اتىز 梯田 ② 分阶段的，有步骤的：ساتىلى تۇردە 分阶段地(有步骤地) ▲ ساتىلى كوبەيتىندى 〔数〕阶乘积 ▲ ساتىلى كوبەيتۋ 〔数〕阶乘 ▲ ساتىلى سالالاس سويلەم 〔数〕递进复句 ▲ ساتىلى قوزۋ 〔物〕分级激励。
ساتىلىق 〈名〉阶梯，阶段性，步骤：ساتىلىق تالداۋ 阶段分析。
ساتىلىلىق ساتىلى 的抽象名词。
ساتىمساق 〈名〉生意，买卖；卖售，销售：ساتىمساقپەن شۇعىلدانۋ 做生意。
ساتىمساقتىق 〈形〉卖的，售卖的，出售的，出卖的：ساتىمساقتىق بۇيىم 出售的物品。
ساتىن 〈形〉卖的，售卖的，出售的， 出卖的：ساتىن مال 出卖的牲畜。
ساتىر 〈名〉哗哗声，噼里啪啦声，咔嚓声：بۇرشاقتىڭ ساتىرى 冰雹的噼里啪啦声 ▲ ساتىر ەتۋ 咔嚓一声响。
ساتىرلا- 〈动〉哗哗作响，噼里啪啦作响，(马蹄)发出哒夸哒夸声，(木头、冰等)发出咔嚓声：جاڭبىر ساتىرلاپ جاۋىپ تۇر. 雨哗哗地下着。
ساتىرلاس- ساتىرلا- 的交互态。
ساتىرلات- ساتىرلا- 的使动态。
ساتىرلاۋ ساتىرلا- 的不定式。
ساتىر-سۇتىر 〈拟〉噼里啪啦，哒(马蹄声)，兵丁梆当：سويلدار ساتىر-سوتىر ەتە ٴتۇستى. 棍棒兵丁梆当作响。
ساتىس- سات- 的交互态。
ساتىشا 〈形〉梯形的，阶梯形的。
ساۋ I 〈形〉① 健康的，安然无恙的，无疾患的；健在的：دەنى ساۋ 身体健康 / ٴالى ساۋ 还健在 ② 贞节的，不违犯道德原则的；清白的，清白无辜的，无罪的：ۇرلىق قىلعانىنان ساۋ 无偷窃行为 / ساۋ ادامدى قولعا الۋ 抓无辜的人 ③ 完好的，完整的， 完整无缺的，没有损坏的：

损有没 ساۋ ۋرىندىق / 瓜西的好完 ساۋ قاربىز
;病找病没 ساۋ باسىنا ساقىينا تىلەۋ ▲ 子椅的坏
▲ 安平你祝 ساۋ بول ▲ 身烧火惹,吃苦讨自
▲ 堪不烂破,孔百疮千 ساۋ تامتىعى جوق
【谚】 ۋرداسى ۋيراندالعاننىڭ ۋشاعى ساۋ قالماس.
。(卵完无下之巢覆)灶完无殿宫的塌倒

ساۋ I : ساۋ جەلىس 跑小,步速快 ساۋ جەلۋ
,出涌下一,现出然突 ساۋ ەتۋ ▲ 跑小,跑步慢
出冒: ۋن شاقتى كىسى ساۋ ەتىپ ۋيگە كىرىپ
كەلدى. 。人个来十进闯下一里屋 / قان ساۋ
ەتە تۋستى. 。血冒 / كوزىنەن جاس ساۋ ەتە
تۋستى. 。出而眶夺泪眼

ساۋ- II 〈动〉(奶)挤,(奶)捋: سىير ساۋۋ 挤
ساۋۋ (جەبە) 牛奶 ▲ جەبە (جەبەپ، جەبەي) 指挤奶方
法)快挤 ▲ ساۋىپ ىشسەڭ مەڭ كۇندىك، سۋيىپ
جەسەڭ بىر كۇندىك. 【谚】 挤奶喝享用千日,
。宰肉吃受用一时

ساۋال 〈名〉问题,疑问: ساۋال قويۋ (بەرۋ) 提
问 / ساۋالدى شەشۋ 解答问题。

ساۋاپ 〈名〉 ① 〔宗〕 报偿 ② 阴德,阴功;善
举;恩典,恩惠: ساۋابىن الۋ 得到报偿) 积阴
德) / ساۋاپ بولۋ 得到报应 ▲ ەكى دوستى
قوسقاننىڭ ساۋابى بار، دوس اراسىن اشقاننىڭ
ۋابالى بار. 【谚】 调解者行善,离间者作恶。 ▲
جىلاندى ۋلتىرگەننىڭ ساۋابى بار. 【谚】 见蛇不
。打三分罪

ساۋاپتى 〈形〉 行善的,积德的,慈善的。

ساۋات 〈名〉 ① 识字,文化: ساۋات اشۋ 扫盲,半文
盲(粗识文字)/ ساۋاتى بار 识字的(有文化的)
② 常识,知识: ساياسي ساۋات 政治常识 ▲
ساۋات اشۋ 扫盲。

ساۋاتسىز 〈形〉 ① 不识字的,无文化的,文
盲: ساۋاتسىز كىسى 不识字的人 / ساۋاتسىز
بولۋ 成为文盲 ② 无常识的;不开通的,一窍
不通的: ول دەنە تاربيەدەن ساۋاتسىز. 他在体
育方面一窍不通。

ساۋاتسىزدان- 〈动〉 成为文盲,变得无知,显
得不学无术,荒废,荒疏(学业): ەشە جىل
كىتاپ كورمەي ساۋاتسىزدانا جازدادى. (他) 几
年不看书几乎变成了文盲。

ساۋاتسىزداندىر- ساۋاتسىزدان- 的使动态。

ساۋاتسىزدانۋ ساۋاتسىزدان- 的不定式。

ساۋاتسىزدىق ①ساۋاتسىز 的抽象名词 ② 文
盲,不识字状态,文盲现象 ③ 无学识,不开
窍: بىزدە ساۋاتسىزدىق تولىق جويىلدى. 我们这
里已经扫除了文盲。

ساۋاتتان- 〈动〉 脱盲,学会识字,变成有文
化: ۋلكەندەر تولىق ساۋاتتاندى. 年岁大的人们
都脱盲了。

ساۋاتتاندىر- ① ساۋاتتان- 的使动态②扫盲,
教会,教识字: جارىم جىلدا ساۋاتتاندىرۋ 半年
之内教会识字。

ساۋاتتانۋ ساۋاتتان- 的不定式。

ساۋاتتى 〈形〉 ① 识字的,能读能写的,通文
理的,有文化的: ساۋاتتى كىسى 识字的人 ②
〔转〕 内行的,有经验的: ۋتىرىككە ساۋاتتى 会
说假话。

ساۋاتتىلىق ساۋاتتى 的抽象名词。

ساۋعا 〈名〉 猎获物,战利品(以战利品或猎
获物作为)礼品,赠品: ساۋعا تارتۋ 赠送礼品 /
ساۋعا سۇراۋ 索取礼物 ▲ باس ساۋعا 人个安全,
人身安全 ▲ سوقىر ىيت اقساق يتتەن ساۋعا
تىلەيدى. 【谚】 瞎子向瘸子讨饭。

ساۋعىز- ساۋ- II 的使动态。

ساۋعىش 〈名〉 挤奶器,挤奶机: توكپەن
ساۋعىش 电动挤奶器。

ساۋعالا- 〈动〉 保命,保全性命;避难 ▲ باس
ساۋعالاۋ 保命,保全性命。

ساۋعالان- ساۋعالا- 的被动态。

ساۋعالاۋ ساۋعالا- 的不定式。

ساۋدا 〈名〉 生意,买卖,商业,贸易,交易:
مەملەكەتتىك ساۋدا 国营商业 / جەكەلىك ساۋدا
私人商业 / ساۋدا دۇكەنى 商店 / ساۋدا كەمەسى
商船 ▲ باقال ساۋدا 小本生意,小买卖 ▲
كوتەرە ساۋدا 小商贩 ▲ ساۋدا بالانسى 贸易平
衡 ▲ ساۋدا جابدىقتارى 商业设备 ▲ ساۋدا زاڭى
商业法 ▲ ساۋدا كاپيتالى 商业资本 ▲ ساۋدا
كۇسەت بولۋ 买卖兴隆 ▲ ساۋدا كورمەلەرى 贸
易展览 ▲ ساۋدا پايداسى 商业利润 ▲ ساۋداسى
بىتۋ (事情) 失败,没有达到的目的,告吹;完

蛋,呜呼哀哉 ▲ ساۋدا تورابى 商业网 ▲ ساۋدا توقتاتۇ 罢市 ▲ ساۋدا ۋاكىلى 商业代表 ▲ سىرتقى ساۋدا 对外贸易 ▲ ئىشكى ساۋدا 国内贸易。

ساۋداگەر 〈名〉商人,商贩,买卖人,生意人: ۋساق ساۋداگەر 小商 / جالداپ ساۋداگەر 奸商 ▲ باقال ساۋداگەر 小商,杂货商 ▲ ساۋداگەر اجارىن ساتادى، سۇرامساق نازارىن ساتادى.【谚】买卖人卖的是笑脸,乞讨者靠的是眼神。▲ ساۋداگەردىڭ كوڭىلى ۋگىزدە ەمەس ۋزىڭدە.【谚】醉翁之意不在酒。

ساۋداگەرلىك 〈名〉买卖,生意: ساۋداگەرلىك ىستەۋ 作生意。

ساۋداگەرشىلىك 见 ساۋداگەرلىك.

ساۋدايى 〈形〉冒失的,鲁莽的,莽撞的。

ساۋدايىلىق ساۋدايى 的抽象名词。

ساۋداق 〈名〉〔植〕大戟(属)。

ساۋدالا- 〈动〉作买卖,作生意;卖,卖出: ۋتاندى ساۋدالاپ تىزە بۇگۇ 卖国投降。

ساۋدالاس- ① ساۋدالا- 的交互态 ② 作买卖,作交易,进行贸易 ③ 讲价,讨价,讨价还价;讲条件: ەندى ساۋدالاسقاندى قوي. 你别再讨价还价了。

ساۋدالاستىر- ساۋدالاس- 的使动态。

ساۋدالاۋ ساۋدالا- 的不定式。

ساۋدالىق 〈形〉商业的,贸易的,交易的,商务的: ساۋدالىق ەرەكشە ۋقىق 商业特权。

ساۋدا-ساتتىق 〈名〉买卖,生意,贸易,交易: ساۋدا-ساتتىق جۇمىستارى 商务工作。

ساۋدا-ساتىق 见 ساۋدا-ساتتىق.

ساۋدا-ونەركاسىپ 〈名〉工商业,实业: ساۋدا-ونەركاسىپ ۋيىمدارى 工商业组织(实业团体)。

ساۋدىر I 〈拟〉哗啦啦,哐啷,哐当: كۇمىس تەڭگەلەر ساۋدىر ەتە ٴتۇستى. 银元叮零当啷撒落一地。

ساۋدىر- II ساۋ- II 的使动态。

ساۋدىرا- 〈动〉① 松,松劲,松弛,活动: ماشىنانىڭ زاپچاستارى ساۋدىراپ قالدى. 机器的小零件都松了。/ تىستەرى ساۋدىراپ بوس تور. 牙齿都活动了。② 布满,到处都是,满地都是: وزەن بويى ساۋىراعان تاس 河的沿岸到处都是卵石 ③〔转〕老朽,老迈,老态龙钟: ساۋدىراپ وتىرعان كەمپىردىڭ دە ولگىسى كەلمەيدى. 老朽年迈的老妪也不愿意死。

ساۋدىراۋ ساۋدىرا- 的不定式。

ساۋدىرلا- 〈动〉① (银元等发出的碰击声)当啷作响,哗啦啦响: ساۋدىرلاعان كۇمىس تەڭگەلەر 丁零当啷作响的银元 ② 沙沙作响,发出簌簌声: جەل شىعىپ قامىستار ساۋدىرلاي باستادى. 风吹得芦苇在沙沙作响 ③〔转〕见 ساۋدىرا- ②、③。

ساۋدىرلات- ساۋدىرلا- 的使动态。

ساۋدىرلاۋ ساۋدىرلا- 的不定式。

ساۋدىر-ساۋدىر 〈拟〉哗啦啦声,丁零当啷声,沙沙声: ساۋدىر-ساۋدىر ەتۋ (不停地)哗啦啦响,(不停地)丁零当啷作响。

ساۋدىرت- ساۋدىر II 的使动态。

ساۋيا 〈名〉水平,能力;水准,程度: ساۋياسى جوعارى 水平高的 / ورتا مەكتەپ ساۋياسى 中学程度。

ساۋيالى 〈形〉有水平的,水平高的,能力强的: ساۋيالى كىسى 水平高的人。

ساۋيالىلىق ساۋيالى 的抽象名词。

ساۋياسىز 〈形〉水平低的,不学无术的,能力差的。

ساۋياسىزدىق ساۋياسىز 的抽象名词。

ساۋقات 〈名〉礼物,礼品,赠品,贺礼: ساۋقات جىبەرۋ 寄送礼品。

ساۋقىت 见 ساۋقات.

ساۋلا- 〈动〉① (泪水)涔涔,潸潸(泪下),簌簌(泪下),簌簌落(泪) ② (尘土)飞扬,哗哗地落下,噗噗落下 ③ 快速前进,疾驰,飞奔: قويلار ساۋلاپ كەلە جاتىر. 羊群快速地跑过来。/ ساۋلاپ وتە شىقتى 疾驰而过。

ساۋلات- ساۋلا- 的使动态。

ساۋلاۋ ساۋلا- 的不定式。

ساۋلى 〈形〉(驼羔,牛犊死后)继续出奶的: ساۋلى ىنگەن 驼羔死后继续出奶的母驼。

ساۋلىق I 〈名〉(三岁以上产羔的)母绵羊▲

ٴبىرىنشى بايلىق-دەنساۋلىق، ەكىنشى بايلىق-اق جاۋلىق، ٴۇشىنشى بايلىق-ون ساۋلىق. 康健，
。宝三是羊绵的羔产只十和妻贤

ساۋلىق I 〈名〉 ① 康健，壮健，康健：况状
ساۋلىقتى ساقتاۋ 保持健康（保重） / ٴسىزدىڭ
ساۋلىعىڭىز ٴۇشىن 为您的健康（干杯） /
ساۋلىق، ساۋلىقتا نە جەتسىن 健康第一 ② 平
安，安全无恙：ساۋلىقپەن كەزدەسۋ 平安见面
③ （指物品）完整无缺，完整性，无损失 ▲
تازالىق-ساۋلىق نەگىزى، ساۋلىق-بايلىق
نەگىزى. 【谚】卫生是健康之本，健康是财富
之源。

ساۋمال 〈名〉 鲜马奶，生马奶，没有发酵的
马奶，未酿好的马奶 ▲ ساۋمال سۋ 〔地〕微盐
水 ▲ ساۋمال شىسەڭ قىمىز جوق، بايتال
مىنسەڭ قۇلىن جوق. 【谚】喝了刚挤下的马
奶，不酿成马奶酒，骑了三岁的母马，不怀上
小马驹。

ساۋمالا- 〈动〉（双手不断地倒换着）拉，拽；
（绳用）提起，吊起：قۇدىقتان سۋدى ساۋمالاپ
تارتىپ الۋ 从井里往上打水。

ساۋمالاۋ ساۋمالا- 的不定式。

ساۋمالداۋ 〈名〉 未完全发酵的，半发酵
的马奶。

ساۋمالدىق 〈名〉 〔植〕 酢浆草 ▲ ساۋمالدىق
تۇقىمداسى 〔植〕 酢浆草属。

ساۋ-سالامات 〈名〉 平安，安好；健康：ساۋساق
祝您一路平安！/ ساۋ-سالامەت بولىڭىز! 祝您
健康！

ساۋ-سالاماتتىق 见 ساۋ-سالامات.

ساۋساق 〈名〉 （手）指，（脚）趾，指头：
ساۋساقپەن ساناۋ 屈指一算 / ساۋساقتىڭ تابى 指
纹 ▲ اق ساۋساق 白面书生；不劳动的人 ▲
بەس ساۋساعىنداي ٴبىلۋ 了如指掌 ▲
ساۋساعىنان ونەر تامعان 飞针走线，裁云 ▲
ساۋساق بۋىنى 〔生理〕指关节 ▲ ساۋساق
سۇيەگى 〔生理〕指骨 ▲ ساۋساق قالىپ 首饰
模型 ▲ ساۋساق قاناتتى بالىقتار 〔动〕总鳍
亚纲 ▲ سۇق ساۋساق 食指 ▲ بەس ساۋساق
بىردەي ەمەس. 【谚】五个指头不一般齐。 ▲
ساۋساق بىرىكپەي ينە ىلىكپەيدى. 【谚】手指
合到一起，连针也不拿住。

ساۋساقسىز 〈形〉 无指的 ▲ ساۋساقسىز تۋىلۋ
〔医〕无指畸形。

ساۋساقتا- 〈动〉 用手指，用（手指）抓：ٴبىر
ساۋساقتاپ كوتەرۋ 用一个手指提起来 / بەس
ساۋساقتاۋ 一把抓。

ساۋساقتاۋ ساۋساقتا- 的不定式。

ساۋسىل 〈名〉 ① （许多人）闲逛，悠荡；وسى
ساۋسىلدان نە پايدا؟ 你们这样闲逛有什么好处
？ ② 丁零当啷声。

ساۋسىلدا- 〈动〉 ① （身上佩带的武器，奖章，
银饰物等）发出叮当声，丁零当啷作响：
كەۋدەسىندە ساۋسىلداعان مەدال 胸前挂满了
零当啷的奖章 ② （好多人）闲逛，闲荡，悠荡，
串来串去：ساۋسىلداپ جۇرگەن قىزدار 闲逛的
一群姑娘。

ساۋسىلداس- ساۋسىلدا- 的交互态。

ساۋسىلدات- ساۋسىلدا- 的使动态。

ساۋسىلداۋ ساۋسىلدا- 的不定式。

ساۋ-تامتىق 〈名〉 ① 完整，无损无缺，囫囵，
完好：ساۋ-تامتىعى جوق كيىم 破烂不堪的衣服
② 系统性，完整的概念：سوزىندە ساۋ-تامتىق
جوق 讲话没有一点系统性。

ساۋىعۋ ساۋىق- I 的不定式。

ساۋىق I 〈名〉 娱乐，娱乐活动，文娱，文娱
事业：ساۋىق كەشى 文艺晚会 / ساۋىق قۇرۋ
娱乐（嬉戏）。

ساۋىق- II 〈动〉 痊愈，恢复健康，康复，复原：
ابدەن ساۋىقتى 完全恢复健康。

ساۋىققوي 〈形〉 爱玩儿的，爱娱乐的。

ساۋىققويلىق ساۋىققوي 的抽象名词。

ساۋىق-سايران 〈名〉 娱乐，娱乐活动，文娱活
动，游艺：ساۋىق سايران سالۋ 举行文娱活动
（尽情地娱乐）。

ساۋىقتىر- ساۋىق- II 的使动态。

ساۋىقشى 〈名〉 爱娱乐的人，爱玩儿的人；贪
玩儿的人。

ساۋىقشىل 〈形〉 爱好娱乐的，喜欢文娱活动
的。

ساۋقشىلدىق ساۋقشىل 的抽象名词。
ساۋىل- ساۋ- Ⅱ 的被动态。
ساۋىلدا- 〈名〉① 涌出，流出；倾注，倾泻：نوسەر ساۋلداپ قۇيۇ 大雨倾盆 ② 噗噗作响，哗哗响：توبەدەن توپىراق ساۋلداپ تۇر. 房顶上哗哗地漏土。③（人群）蜂拥，簇拥，熙熙攘攘：كوپ ادام ساۋلداپ كەلە جاتىر. 好多人蜂拥而来。
ساۋىلداس- ساۋلدا- 的交互态。
ساۋىلدات- ساۋلدا- 的使动态。
ساۋىلداۋ ساۋلدا- 的不定式。
ساۋىم 〈名〉① 两次挤奶间的间隔时间：بيە ساۋىمى بولعان جوق. 还没有到挤马奶的时间。/ ەكى ساۋىمداي ۋاقىت 大约挤两次奶的时间 ②（指挤奶的）次数，回；（一次的）挤奶量：العاشقى ساۋىم 头一回（挤奶的）/ ءبىر ساۋىم ءسۇت 挤一次的奶量。
ساۋىن Ⅰ 〈名〉〔旧〕（为死者过周年前提前发出的）消息，通知；邀请：ساۋىن ايتۋ 通知（告知，送消息）。
ساۋىن Ⅱ 〈形〉① 产奶的，挤奶的，出奶的，有乳的：ساۋىن مال 奶畜/ ساۋىن سيىر 乳牛 ② 奶畜，乳牛：ۇيىندە ساۋىن جوق（他）家里没有奶畜 ▲ ساۋىن اقى 租赁乳牛的租金。
ساۋىندىق 〈形〉① 挤奶的，产奶的：ساۋىندىق سيىر 乳牛 ② 奶畜；乳牛：ساۋىندىق بەرۋ 给奶畜。
ساۋىنشى 〈名〉① 挤 奶 的 人，挤 奶 员：تاجىريبەلى ساۋىنشى 有经验的挤奶员 ②（旧时的）挤奶的女仆。
ساۋىنشىلىق 〈名〉挤奶，挤奶工作，挤奶业：ساۋىنشىلىقپەن شۇعىلدانۋ 从事挤奶工作 / ساۋىنشىلىقپەن كۇن وتكىزۋ 以挤奶为生计。
ساۋىر 〈名〉①（马的）后部，臀部（从背到尾部）：اتتىڭ ساۋىرىنا قامشى سالۋ 抽打马的臀部 ② 高岗，高地，土丘 ③（经过加工的大畜的）背部皮 ▲ ات ساۋىرىن بەرۋ 帮助，协助 ▲ تىشقاننىڭ دا ساۋىرى بار.【谚】连耗子也有臀部（麻雀虽小五脏俱全）。
ساۋىرلا- 〈动〉抽打臀部，朝着臀部打；（种马）咬臀部：استىنداعى اتىن ساۋىرلاپ كەلە جاتىر.（他）不住地抽打着胯下的马的臀部奔跑过来。/ قارا ايعىر كۇرەڭ ايعىردى ساۋىرلاپ تاستاپتى. 黑种马咬破了枣红种马的臀部。
ساۋىرلاۋ ساۋىرلا- 的不定式。
ساۋىرلى 〈形〉臀部大的。
ساۋىرسىن 见 ساۋىر.
ساۋىس Ⅰ 〈名〉① 污垢，积垢，泥垢；脓痂，疮痂：تۇلا بويى ساۋىس قان 身上满是血痂 ② 脏的，肮脏的，污秽的，龌龊的：ساۋىس ساقال 龌龊的胡子。
ساۋىس Ⅱ 〈形〉① 产奶的，产乳的：ساۋىس سيىر 乳牛 ② 奶畜，乳畜：ساۋىسى جوق ءۇي 没有奶畜的家庭。
ساۋىس- Ⅲ ساۋ- Ⅲ 的交互态。
ساۋىسقان 〈名〉〔动〕鹊，喜鹊：ساۋىسقان شىقىلىقتايدى. 喜鹊喳喳地叫。▲ ساۋىسقاننان ساق 警惕性很高的，格外警惕的 ▲ ساۋىسقان توتى بولامىن دەپ جۇرىسىنەن جاڭىلىپتى.【谚】喜鹊要当孔雀结果连自己的步子也忘了（邯郸学步）。
ساۋىس-ساۋىس 〈形〉肮脏的，龌龊的，满是积垢的；（身上）满是疮痂的。
ساۋىستال- 见 ساۋىستان-.
ساۋىستان- 〈动〉糊上脏东西，积满污秽，布满污垢，变得花里胡哨。
ساۋىستانۋ ساۋىستان- 的不定式。
ساۋىت Ⅰ 〈名〉① 铠甲，盔甲，胄甲：ساۋىت كيىپ مايدانعا شىعۋ 披甲上阵 ② 装甲，甲壳：جانۋارلاردىڭ ساۋىتى 动物的装甲。
ساۋىت Ⅱ 〈名〉① 盒，罐，瓶：كۇمىس ساۋىت 银盒 / سيا ساۋىتى 墨水瓶 / تەمەكى ساۋىتى 烟盒 ② 冠：ءتىس ساۋىتى 齿冠。
ساۋىت-سايمان 〈名〉盔 甲，铠 甲；装 备：ساۋىت-سايمان تولىق 装备齐全。
ساۋىتتا- 〈动〉用瓶盛，用盒装：سيانى ساۋىتتاپ الۋ 用瓶装墨水。
ساۋىتتال- ساۋىتتا- 的使动态。
ساۋىتتاۋ ساۋىتتا- 的不定式。
ساۋىتتى Ⅰ 〈形〉① 有铠甲的，披戴盔甲的：

ساۋىتتى باتىر 穿盔甲的武士 ② 装甲的:
ساۋىتتى جانۋارلار 装甲动物 / ساۋىتتى پويىز 装
甲列车 ▲ ساۋىتتى بالىقتار 〔动〕盾皮鱼类,甲
胄鱼纲 ▲ ساۋىتتى مولليۋسكىلار 有甲纲 ▲
ساۋىتتى شىبىرتقىلار 涡鞭虫类,硬皮鞭毛类 ▲
ساۋىتتى شورتان 〔动〕鳞骨鱼(目),雀鳝(目)。
ساۋىتتى II 〈形〉装瓶的,装盒的,瓶装的:
ساۋىتتى سيا 瓶装墨水 / ساۋىتتى ئتاتتى توقاش
装盒的点心。
ساۋىتتىلار 〈名〉〔动〕装甲动物,有甲纲。
ساۋىتشا 〈名〉小盒,小罐。
ساف 〈名〉[阿] 纯的,纯净的,纯粹的,干净
的。
سافيان 见 ساحتيان.
سافلور 〈名〉〔植〕红花。
ساحابا 〈名〉〔宗〕神门弟子。
ساحار 〈名〉① 清晨,黎明 ② 封斋饭(斋戒日
开始前吃的饭)。
ساحارا 〈名〉原野,野荒,野原;草原: ساحارانى
استىق القابىنا اينالدىرۋ 把原野变成米粮川 /
ساحارانى گۇلدەندىرۋ 使草原繁荣兴旺起来。
ساحارالىق 〈形〉野外的,旷野的;流动的:
ساحارالىق زەرتتەۋشىلەر توبى 野外勘探队。
ساحارىمەتر 〈名〉糖量计。
ساحارين 〈名〉糖精。
ساحنا 〈名〉① 舞台,戏台: ساحناعا شىعۋ 登
台 / تاريح ساحناسىنان ئتۋسۋ 退出历史舞台 /
ساحنا ونەرى 舞台艺术 ② 活动场所。
ساحنالاستىر- 〈动〉变成戏,改编成剧,搬上
舞台: روماندى ساحنالاستىرۋ 把小说搬上舞台。
ساحنالاستىرۋ ساحنالاستىر- 的不定式。
ساحنالىق 〈形〉① 舞台的,戏剧的: ساحنالىق
ئومىر 舞台生活 / ساحنالىق سىرتقى كورىنىس
舞台外景 ② 适于舞台上演的;适于上台演
剧的: ساحنالىق شىعارما ەمەس 不适于舞台的
作品。
ساحتيان 见 ساقتيان.
ساحيپجامال 〈名〉美人,佳人。
ئسابي 〈名〉① 婴儿,幼儿,乳儿: اۋزىنان
ەمشەك تابى كەتپەگەن ئسابي 乳臭未干的毛孩子
② 幼小的,幼稚的,天真的,无知的: ئسابي
بالا 幼稚的孩子 / ئسابي شاق 童年时代。
ئسابيلى 〈形〉有婴儿的,有小孩的。
سابيلىك 〈名〉① 稚幼,天真,孩子气:
سابيلىك ەتۋ 耍孩子气 ② 婴儿的,幼儿的,
幼小的: سابيلىك شاق 幼年时代。
ئسابيحانا 〈名〉哺乳室。
ئسابىز 〈名〉黄萝卜,胡萝卜(属)。
سابىزدىك 〈名〉胡萝卜地。
سادەپ 〈名〉〔旧〕监室石。
ساجدە 〈名〉(礼拜用的)小毯,布垫 ▲
ساجدەگە باسى تيمەۋ 不做礼拜 ▲ ساجدە قىلۋ
(ئتۋ) 顶礼膜拜,跪拜。
ئساي 〈名〉菜: ساي قۋرۋ 炒菜。
سايگەل 〈名〉牛蝇,牛虻,狂蝇: سايگەل
شاققانداي (تيگەندەي) 象被牛蝇蜇了一样。
سايگەلدەك 见 سايگەل.
سايكەس I 〈形〉① 相当的,相应的;适当的,
恰当的,符合于……的,适合于……的:
سايكەس شارا 相应的措施 ② 根据,按照:
بۇيرىققا سايكەس ەتۋ 根据命令去做 ▲
سايكەس بۇرىش 〔数〕相应角 ▲ سايكەس كەلۋ
相一致 ▲ سايكەس قوسىلىستار 〔化〕相应化
合物。
سايكەس- II 〈动〉相应,符合于,与……相
适应,配合: كۇشتەرگە سايكەسەتىن ۇندىرگىش
ۇندىرىستىك قاتىناستار 与生产力相适应的生产
关系 / سايكەسە قيمىلداۋ 配合行动。
سايكەسسىز 〈形〉不相应的,不相适应的,与
当…… 不相符合的,不适合于……的,不适
的。
سايكەسسىزدىك ① سايكەسسىز 的抽象名词 ②
相抵触,不适合,(大,小)不相称。
سايكەستە- 〈动〉使相适应,使适合;使合理,
使恰当,使……相符合,使协调,使一致起来:
جۇمىستارعا بارلىق ۋاقىتتى كۇندەلىكتى
سايكەستەپ ئبولۋ 把所有的时间合理地分配到
各项日常工作上。
سايكەستەل- سايكەستە- 的被动态。
سايكەستەن- سايكەستە- 的反身态。

سايكەستەندىر- سايكەستەن- 的使动态。

سايكەستەت-سايكەستە- 的使动态。

سايكەستەۋ I سايكەستە- 的不定式。

سايكەستەۋ II 〈形〉比较适当的，较为相象的；比较协调的，比较相似的：ولاردىڭ قولدانىپ وتىرعان شارالارى بىزدىكىمەن سايكەستەۋ ەكەن. 他们采取的措施同我们的较为相似。

سايكەستى 〈形〉相应的，相适应的，与……相适应的，合乎……的；适当的，恰当的：سايكەستى امالدى قولدانۋ 采取相应的措施。

سايكەستىك سايكەس 的抽象名词 ▲ دىبىس سايكەستىك زاڭى 〔语〕语音对应规律。

سايكەستىر- سايكەس- II 的使动态。

سايكەسۋ سايكەس- II 的不定式。

سايلىك 〈名〉菜地。

ساكۋن 〈名〉[阿]短音符号。

ساكى 〈名〉① 铺板，板床 ② (木制的)台阶，阶梯 ③ 长木凳。

ساكىن 〈名〉① 阿拉伯字母表中标在辅音上的符号，这个符号表明不带元音 ② 等于，算是；具有：جوققا ساكىن 等于没有 / سەنىڭ ءسوزىڭ نەگە ساكىن؟ 你的话有什么用？

ءسال 〈副〉① 稍微，略微；一点儿，一会儿：ءسال بيىك 稍微高些 / ءسال ارتىق 略多一点 / ءسال توسا تۇر 稍等一下 / ونىڭ داۋسى ءسال قاتتى شىقتى. 他的声音重了一点。② 差的，次的，不太好的：ءسال بۇيىمدار 质量次的物品 ▲ ءسال انا 稍微，略微；微微地 ▲ ءسال بولماعاندا 差一点 ▲ ءسال قاباعى 有点不高兴，面带愠气。

ءسالامات 见 سالەمەت.

سالدە 〈名〉(毛拉，阿訇的)缠白头布 ▲ سالدە بوز 市布 ▲ سالدەسىن ساتقان موللادان ساقالىن ساتقان شال ارتىق. 【谚】显示美髯的老者要比不学无术的毛拉强。

سالدەلى 〈形〉缠白头巾的。

سالدەن: سالدەن كەيىن (سوڭ) 过一会儿，等一会儿：سالدەن كەيىن (سوڭ) بارىپ كەل 你过一会儿去吧。

سالەم 〈名〉① 问候；致意，敬礼，敬意：ۋاكىلدەرگە سالەم 向代表们致敬 / وتان قورعاۋشىلارىنا جالىندى سالەم 向祖国的保卫者们致以热烈的问候 ② 嘱咐，拜托，托付：ساعان ءبىر جاقتا كەتىپ قالماسىن دەپ سالەم ايتتى. (他)嘱咐你不要到别处去。▲ دۇعاي سالەم 多多问候，再三问候 ▲ سالەم ايتۋ 问候，问好；托付，嘱咐 ▲ سالەم بەرۋ 问候，问好，请安，拜访 ▲ سالەم دەۋ 问候，问好 ▲ سالەم ەتۋ 鞠躬 △ سالەم جولداۋ 敬礼，致敬 △ سالەم حات 问候信，家信 ▲ ءبىر كورگەنگە مىڭ كۇن سالەم. 【谚】一次相见，千日祝福。▲ دۇلەيگە سالەم بەرسەڭ "اكەڭنىڭ باسى" دەيدى. 【谚】你向愚蠢的人问安，他却说"去你的妈"。▲ سالەمدە جاتتىق جوق، ساۋدادا بولىستىق جوق. 【谚】问候不分亲疏，买卖不看情面。

سالەمدەمە 〈名〉(托人带来的或送去的)礼物，礼品，赠品，慰问品：سالەمدەمە بەرۋ 送礼 / الدىڭعى شەپتەگى جاۋىنگەرلەرگە سالەمدەمە جىبەرۋ 给前线的战士送慰问品。

سالەمدەس- 〈动〉互相问候，互相问安，互相打招呼。

سالەمدەستىر- سالەمدەس- 的使动态。

سالەمدەسۋ سالەمدەس- 的不定式。

سالەمەت 〈名〉平安，安康，健康，安好(多用于见面时打招呼或祝福时用语)：سالەمەتسىز بە؟ 您好吗？ / سالەمەت بولىڭىز! 祝您健康！ / سالەمەت بارىڭىز! 祝您一路平安！

سالەمەتتىك 〈名〉健康，健康状况，安康：سالەمەتتىك تىلەۋ 祝健康。

سالەم-ساۋقىت 见 سالەمدەمە.

ءسال-ءپال 〈副〉稍微，略微，一点：ءسال-ءپال كەم 稍微少一点 / ءسال-ءپال بيىك 略微高点。

ءسال-ءسال 〈副〉险些，几乎，差一点：جىعىلۋعا ءسال-ءسال قالدى 险些摔倒。

ءسامبى: ءسامبى تال 柳丛。

سامەك 〈名〉〔植〕(棉田)杂草。

ءسان 〈名〉精美，优美，雅致，美丽，漂亮，华美，华丽，绚丽：تابيعاتتىڭ ءسانى 大自然之美/

جاستىقتىڭ ءسانى 青春的美妙 / سانگە اينالعان كيىمدەر 时髦的服装 ▲ ءسانى بار دا ءمانى جوق 华而不实 ▲ ءسان جانە قوسالقى ونەر 艺术和装璜 ▲ ءسان تۇزەۋ 装饰，打扮 ▲ ءسان ونەرى 装饰艺术 ▲ جەردىڭ ءسانى ەگىن، ەلدىڭ ءسانى ءبىلىم.【谚】大地之美在于庄稼，男子之美在于知识。

ساندە- 〈动〉装饰，化妆；装璜，美化，使美观：ءۇيدى ساندەۋ 布置屋子 / ساندەپ كيىنۋ 穿着华丽。

ساندەل- ساندە- 的被动态。

ساندەن- ① ساندە- 的反身态 ②打扮，梳妆，装扮：ساندەنىپ بوس جۇرەتىن ۋاقىت ەمەس 现在不是梳妆打扮，游手好闲的时候。

ساندەندىر- ساندەن- 的使动态。

ساندەنۋ ساندەن- 的不定式。

ساندەنۋشى 〈名〉爱打扮的人，追求外观漂亮的人。

ساندەنۋشىلىك 〈名〉打扮，装饰，梳妆。

ساندەس- ساندە- 的交互态。

ساندەت- ساندە- 的使动态。

ساندەۋ ساندە- 的不定式。

ساندەۋشى 〈名〉化装师，美化师。

ءساندى 〈形〉精致的，雅致的；美丽的，优美；华丽的，豪华的：ءساندى ءۇي جاھازدارى 精致的家具 / ءساندى كيىمدەر 华丽的服装 ▲ ات جۇرىسىمەن ءساندى، ەر ىسىمەن ءساندى.【谚】骏马在于走势，英雄在于事业。▲ جىلقى ۇيىرىمەن ءساندى ەر ەلىمەن ءساندى.【谚】马的聪慧在于不离开马群，人的美德在于不脱离人民。

ساندىق 〈名〉①装饰，华美，优美，华丽，艳丽 ②装饰的，化装的：ساندىق بۇيىمدار 装饰品 ▲ ساندىق جالاتپا 装饰图案。

ءسانقوي 〈形〉爱打扮的，追求外观漂亮的。

ءسانقويلىق ءسانقوي 的抽象名词。

ءسان-سالتانات 〈名〉排场，奢侈，奢华；富丽，华丽，豪华：ءسان-سالتاناتقا بەرىلۋ 追求奢侈的生活。

ءسان-سالتاناتتى 〈形〉①奢侈的，奢华的，纸醉金迷的，豪华的 ②美妙的，丰富多采的，绚丽多姿的。

ءسانسىز 〈形〉不好看的，不美观的，难看的，丑陋的。

سانسىزدەن- 〈动〉变得难看，变得不美观，变丑陋；变得粗糙。

سانسىزدەندىر- سانسىزدەن- 的使动态。

سانسىزدەنۋ سانسىزدەن- 的不定式。

سانسىزدىق ءسانسىز 的抽象名词。

ءسان-ساۋلەت 〈名〉美观，宏伟壮观，富丽堂皇。

ءسانشى 〈名〉化装师，美化师；善于布置的人。

ءسانشىل 〈形〉爱打扮的，追求外观美的，只图外观漂亮的。

سانشىلدىق ءسانشىل 的抽象名词。

ساڭكي- 〈动〉有缺口。

ساڭكيۋ ساڭكي- 的不定式。

ءساپ: **ءساپ سالۋ** 看，注视，注意，重视：شاكىرت بالا ءساپ سالماي سىبىزعىسىن تارتا بەردى. 小徒弟看也不看一眼，只顾吹笛。

سارە 见 ءسارى I.

سارەسى 〈名〉①清晨，黎明 ②封斋饭（斋戒日开始前吃的饭）。

سارسەم 〈形〉干的，干透的：سارسەم اعاش 干木头 / سارسەم بولىپ كەۋ 干透。

سارسەمبى 见 سارسەنبى.

سارسەن 见 سارسەم.

سارسەنبى 〈名〉[波] 星期三：سارسەنبى كۇنى تۇستەن كەيىن 星期三下午 ▲ سارسەنبى ءساتتى كۇنى قىزدىڭ تويى 星期三是黄道吉日。

ءسارى I 〈名〉黎明，拂晓，清早，清晨：كوك جيەككە تاڭ ءسارىسىنىڭ سىزىعى ءتۇستى. 天际射出了一线黎明之光 ▲ قۇلقىن (قۇزعىن) ءسارى 大清早。

ءسارى II 〈名〉两：ءبىر ءسارى ەكى مىسقال التىن 一两二钱金子。

ءسارى III : **ءبىر ءسارى** 有情可原，说得过去；另一回事：بالا اداسسا ءبىر ءسارى ەدى، ۇلكەن ادامنىڭ اداسقانى ۇيات قوي. 孩子迷路

还说得过去，大人迷路就丢人了。

سارىدەن 〈副〉大早，早清，清晨 ▲ تاڭ سارىدەن 大清早。

ساسكە 〈名〉早半晌儿，时辰 ▲ ٴتۇس ساسكە 小晌午 ▲ سىپىر ساسكە 日上三竿 ▲ ۋلى ساسكە 半晌。

ساسكەلىك 〈名〉早半天儿，早半晌儿 ▲ ساسكەلىك اس 早餐，早饭 ▲ ساسكەلىك جەر 半天的路程。

ٴسات 〈名〉① 顺利，成功；机会，便利：بۇل ٴىس ساتىمەن ٴبىتتى. 这件事顺利完成了。/ ونىڭ جايىن ايتىپاقشى ەدى، ٴساتى تۇسپەدى. 想谈谈他的情况，就是没有机会。② 时间，时刻，……之际：سول ٴسات 当时 / قىسىلتاياڭ ساتتە نە ىستەرىن بىلمەدى. (他)关键的时刻不知怎么办好。▲ ساتتە دەم 一瞬间，一刹那 ▲ ٴسات ساعات 良机，有利时刻 ▲ ٴساتى بولۋ (كەلۋ، ٴتۇسۋ) 适逢良机，有机会，有条件 ▲ ٴسات سىكە 祝愿成功 ▲ ەڭبەكشىگە ٴار كۇن ٴسات، ەڭبەكسىزگە ٴبىر كۇن ٴسات. 【谚】劳动的人天天吉利，懒惰的人一天吉利。▲ ٴساتى تۇسەر ىسكە سالدەن سەبەپ بولادى. 【谚】事情的成功往往在一瞬间。

ساتەن 〈名〉假缎子，细纹布。

ٴساتىپا 〈名〉(妇式)短袖外衣。

ٴساتسىز 〈形〉不成功的，失败的，失利的，不顺利的，倒霉的；不吉利的，不吉祥的：ٴساتسىز ٴىس 失败的事情 / ٴساتسىز كۇن 不吉祥的日子。

ساتسىزدىك 〈名〉失败，失利，挫折：ساتسىزدىككە ۇشىراۋ 受到挫折 / ٴبىر ساتسىزدىك ٴبىر ساباق 吃一堑，长一智。

ٴساتتى 〈形〉① 顺利的，成功的，胜利的；运气的；平安的：ٴساتتى اۋدارما 成功的译文 / ٴساتتى قادام 顺利的一步 / ساپارىڭىز ٴساتتى بولسىن! 祝您一路平安！② 吉祥的，吉利的，如愿的：ٴساتتى كۇن 黄道吉日 ▲ ٴساتتى ٴىستىڭ باسىنا جاقسى كەلەر قاسىنا. 【谚】事业成功之时总会有贤者光临。

ساتتىلىك 〈名〉成功，顺利，良机；吉祥，吉利。

ٴساتىن 见 ساتەن.

ساۋدەگەر 见 ساۋداگەر.

ساۋەگەي 〈名〉预言家，先知者：مەن ساۋەگەي بولماسام دا، ٴتۇبى وسى ىستەن شاتاق شىعادى. 我虽不是预言家，但肯定这事情要出问题的。

ساۋەگەيلىك 〈名〉预见性，先见之明；先验论：ساۋەگەيلىك ىستەۋ 预言，预见。

ساۋەگەيسۋ ساۋەگەيسى- 的不定式。

ساۋەگەيسى- 〈动〉冒充预言家，自命为先知，自以为有预见性：ساۋەگەيسىپ جۇرتتى الداۋ 假冒先知欺骗众人。

ساۋگەيست- ساۋگەيسى- 的使动态。

ساۋكەلە 〈名〉(旧时哈萨克族姑娘出嫁时戴的缀有宝石的)头饰，凤冠。

ساۋكەلەلە- 〈动〉(凤冠上)缝垂饰物。

ساۋكەلەلەۋ ساۋكەلەلە- 的不定式。

ساۋكەلەلى 〈形〉戴凤冠的，戴头饰的。

ساۋكەلەلىك 〈形〉制作凤冠的，用做头饰的(料子)。

ساۋلە 〈名〉① 光，光线，光芒，光亮：كۇن ساۋلەسى 日光(阳光) / تاڭ ساۋلەسى 曙光 ② 〔转〕悟性；觉悟，头脑，聪明：ساۋلەسى بولسا ۋعار 有点头脑的人会明白 ③ 〔转〕(对姑娘的爱称)亲爱的：ساۋلەم مەنىڭ 我亲爱的 ▲ الفا ساۋلەسى 阿尔法射线，甲种射线 ▲ اتوم ساۋلەسى 原子射线 ▲ ساۋلە بولگىش 〔物〕分光计 ▲ ساۋلە بولگىش اينا 〔物〕分光镜 ▲ ساۋلەمەن ەمدەۋ 光疗 ▲ ساۋلە شىعارعىش 辐射器 ▲ ساۋلە قاناتتىلار 〔动〕辐鳍鱼类 ▲ ساۋلە ولشەۋ 测光法。

ساۋلەلەن- 〈动〉① 发光，发亮，照耀，放光，闪耀 ② 反射 ③ 〔转〕表现出，显出，显得突出。

ساۋلەلەندىر- ① ساۋلەلەن- 的使动态 ② 发挥，发扬：باسشىلىق رولىن ساۋلەلەندىرۋ 发挥领导作用。

ساۋلەلەنۋ ساۋلەلەن- 的不定式。

ساۋلەلى 〈形〉① 发光的，光明的，光辉的，光芒的，灿烂的：ساۋلەلى بولاشاق 光辉灿烂的前程 ② 〔转〕有觉悟的，有理性的，聪明的：

ساۋلەلى كىسى 聪明的人。

ساۋلەلىك 〈名〉发光，射光；辐射，放射 ▲ ساۋلەلىك اعىن〔物〕辐射通量 ▲ ساۋلەلىك دەنە〔物〕辐射体 ▲ ساۋلەلىك جىلۋ〔物〕辐射热 ▲ ساۋلەلىك قۋات〔物〕辐射能。

ساۋلەسىز 〈形〉① 无光线的，无光芒的；黑暗的 ②〔物〕无理性的，觉悟低的，无头脑的。

ساۋلەسىزدىك ساۋلەسىز 的抽象名词。

ساۋلەت 〈名〉① 庄严，壮观，宏伟 ② 美容，美貌；漂亮 ▲ ساۋلەت ونەرى 造型艺术，建筑学，建筑术 ▲ باتىر ەلدىڭ سالەتى، بال قوراق كولدىڭ ساۋلەتى.【谚】英雄地人民的荣耀，芦苇是湖泊的仪表。

ساۋلەتتەن- 〈动〉显得壮观，显得壮丽，显得金碧辉煌。

ساۋلەتتەندىر- ساۋلەتتەن- 的使动态。

ساۋلەتتەنۋ ساۋلەتتەن- 的不定式。

ساۋلەتتى 〈形〉庄严的；壮观的，宏伟的，富丽堂皇的，金碧辉煌的 ساۋلەتتى حالىق قۇرىلتاي سارايى 宏伟的人民大会堂。

ساۋلەتتىلىك ساۋلەتتى 的抽象名词。

ساۋلەتشى 〈名〉建筑师，建筑学家。

ساۋرىك 〈名〉刚配群的种马。

ٴساۋىر 〈名〉[阿]〔旧〕四月 ▲ ٴساۋىر بولماي، ٴتاۋىر بولماس.【谚】不到四月，天气不暖。▲ ساۋىردە كۇن كۇركىرەر، كۇن كۇركىرەسە كوك دۇركىرەر.【谚】谷雨雷声，大地翠绿。

سەبەزگى 〈形〉（雨、雪）小的，稀稀落落的：سەبەزگى جاڭبىر 毛毛细雨。

سەبەزگىلە- 〈动〉（雪、雨）渐渐小，变得稀稀落落：جاڭبىر سەبەزگىلەپ جاۋىپ تۇر. 下着毛毛细雨。

سەبەزگىلەۋ سەبەزگىلە- 的不定式。

سەبەزدە- 〈动〉变稀疏，渐渐散开；（雨）渐渐小，变得疏疏落落：اسپانداعى بۇلت سەبەزدەي باستادى. 天空的云开始散开。

سەبەزدەۋ سەبەزدە- 的不定式。

سەبەلە- 〈动〉① 阴雨连绵，下毛毛雨，下蒙蒙细雨：ەكى كۇن بولدى جاڭبىر سەبەلەپ جاۋىپ تۇر. 已经两天了细雨蒙蒙。② 象（弹子）雨点似的射来，倾泻：سەبەلەگەن وق باس كوتەرتپەيدى. 像雨点似的射来的弹子让人抬不起头来。

سەبەلەت- سەبەلە- 的使动态。

سەبەلەۋ سەبەلە- 的不定式。

سەبەپ 〈名〉① 原因，缘故，因由；理由，借口，口实：ٴىستىڭ سەبەبى 事因 / سەبەبىن ىزدەۋ 找原因 / سەبەپ تاۋىپ قۇتىلۋ 找借口脱身 ② 效能，媒介，作用：اۋرۋدىڭ جازىلۋىنا سەبەپ 治病有作用 ▲ سەبەپ باعىنىڭقى سويلەم〔语〕原因副句 ▲ سەبەپ بولۋ（成为某事的）原因，导致，致使，引起，成为媒介，起作用 ▲ سەبەپ پىسىقتاۋىش〔语〕原因状语。

سەبەپكەر 〈名〉① 起因，导因，诱因：ٴىستىڭ تۋىلۋىنا سەبەپكەر سەن. 发生这件事儿的原因就在于你。② 媒介；效能，作用：بۇل ٴدارى اۋرۋدىڭ جازىلۋىنا سەبەپكەر بولار ما ەكەن؟ 这种药对治好这样的病有疗效吗？③ 造因者，发端者，鼓动者：ٴۇيدىڭ ورتەنۋىنە وسى ادام سەبەپكەر بولدى. 这个人是房屋失火的肇事者。

سەبەپكەرلىك 〈名〉原因，起因，诱因。

سەبەپكەرشىلىك 见 سەبەپكەرلىك.

سەبەپ-سالدار 〈名〉因果：سەبەپ-سالدار زاڭى 因果律 / سەبەپ-سالدار قاتناسى 因果关系 ▲ سەبەپ-سالدار جالعاۋلىقتارى〔语〕原因连词 ▲ سەبەپ-سالدار ۇستەۋلەرى〔语〕原因副词 ▲ سەبەپ-سالدار سالالاس〔语〕因果关系并列句。

سەبەپسىز 〈形〉无原因的，无理由的，无故的，无缘无故的：سەبەپسىز كەشىگۋ 无故迟到 / قىزمەتتەن سەبەپسىز قالۋ 无故缺勤 / سەبەپسىز ۇرىنۋ 无缘无故地找岔儿 / سەبەپسىز ەمەس 并非无缘无故。

سەبەپسىزدىك سەبەپسىز 的抽象名词。

سەبەپتى 〈形〉有原因的，有理由的：ونىڭ كەلمەۋى سەبەپتى شىعار. 他没有来可能是有原因的。▲ سول سەبەپتى 因此，所以，故。

سەبەپتىلىك سەبەپتى 的抽象名词。

سەبەپشى 见 سەبەپكەر.

سەبەت 〈名〉筐子，竹筐。

سەبۋ سەپ- Ⅱ 的不定式。
سەبىزگى 见 سەبەزگى.
سەبىل- سەپ- Ⅱ 的被动态。
سەبىن- سەپ- 的反身态。
سەبىس- سەپ- Ⅱ 的交互态。
سەگمەنت 〈名〉〔数〕弓形;段,节。
سەگنال 见 سىگنال.
سەگىز 〈数〉八: سەگىز ساعاتتىق جۇمىس كۇنى 八小时工作日 / سەگىز ونىنان 十分之八 / قىس پەن جاز، كۇن مەن ٴتۇن، تاق پەن جۇپ، جاقسىلىق پەن جاماندىق بولدى سەگىز 冬夏昼夜奇偶善恶可谓八事 ▲ ەكى سەگىز ون التى 半斤八两 ▲ سەگىز اياق 〔文〕八行诗 ▲ سەگىز بۇرىش 〔数〕八角形 ▲ سەگىز جاق 〔数〕八边形;八面体 ▲ سەگىز قىرلى، ٴبىر سىرلى 多才多艺的,手艺高超的;能工巧匠 ▲ سەگىز ەشكىگە سەكسەن تەكە.【谚】八十只公山羊带领着八只母山羊(十羊九牧,一国三公)。
سەگىزاياق 〈名〉〔动〕蛸科 ▲ سەگىزاياق ۇلۋ 〔动〕八腕亚目,八脚类。
سەگىزدىك 〈名〉扑克牌的八点儿。
سەگىزكوز 〈名〉〔生理〕骶骨。
سەگىز-سەگىزدەن 〈副〉 八 个 八 个 地: سەگىز-سەگىزدەن ٴبولۋ 八个八个地分出来。
سەگىز-توعىز 〈数〉八九个: سەگىز-توعىز كىسى كەلدى. 来了八九个人。
سەگىزىنشى 〈数〉第八: سەگىزىنشى كۇنى 第八天 / سەگىزىنشى كەزەكتى قۇرىلتاي 第八次代表大会。
سەز- 〈动〉① 感觉,感到;觉得,觉察;发觉,意识到;理会: قىستىڭ ىزعارىن سەزگەن قاز، تىرنالار ستىق ىزعارىن سەزگەن قاز، تىرنالار ستىق جاقتا قايتادى. 感到冬天的严寒的鸭子和鹤要返回热带去。/ مەن بۇل ٴىستى الدەقاشا سەزگەنمىن. 这件事我早就 觉察到了。/ ول مەنىڭ ويىمدى سەزبەدى. 他没有领会我的 意图。② 预料,意料,猜到;思忖: بۇل ستەن جاقسى ناتيجە شىقاپايتىنىن ول ىشتەي سەزىپ وتىر. 他心里思忖着这事不会有好结果。③ 辨别,辩出,听出,嗅出: ٴيت قاسقىردىڭ كەلگەنىن سەزىپ تۇر. 狗嗅出有狼来过。▲ ٴوز قاتەسىن كورمەگەن، كىسىنىڭ قاتەسىن سەزبەيدى.【谚】不察觉自己的错误也察觉不出他人的错误。
سەزگىر 〈形〉敏感的,机敏的,灵敏的,锐敏的;警觉的: سەزگىر ادام 敏感的人。
سەزگىرلىك 〈名〉敏感性,灵敏性,灵敏度。
سەزگىش 〈形〉敏感的,灵敏的,机灵的;警惕性高的: سەزگىش ٴيت 嗅觉灵敏的狗。
سەزگىشتىك 〈名〉敏感性;警觉性,警惕性: بالانىڭ سەزگىشتىگى وتە جوعارى 孩子的敏感性非常强。
سەزدىر- سەز- 的使动态。
سەزدىرت- سەز- 的使动态。
سەزۋ سەز- 的不定式
سەزىك 〈名〉怀疑,猜疑,疑虑,疑心;耽心: كوڭىلىنە سەزىك كىرۋ 心里产生了疑虑 / نەگىزسىز سەزىك 无根据的怀疑。
سەزىكتەن- 〈动〉① 怀疑,猜疑,对…… 疑心: ول ماعان سەزىكتەنە قاراپ وتىر. 他用怀疑的眼光望着我。② 耽心,担忧;害 怕: الماۋ جۇرە ىلگەرى سەزىكتەنىپ 地不敢往前走提心吊胆。
سەزىكتەندىر- سەزىكتەن- 的使动态。
سەزىكتەنۋ سەزىكتەن- 的不定式。
سەزىكتى 〈形〉怀疑的,可疑的,嫌疑的;多心的,多疑的,疑心重的: سەزىكتى ادام 可疑的人 ▲ سەزىكتى سەكىرەر.【谚】做贼心虚。
سەزىكتىلىك سەزىكتى 的抽象名词。
سەزىل- سەز- 的被动态。
سەزىم 〈名〉① 感觉,感触,知觉: سەزىم نەرۆلەرى 感觉神经 / تاتىم سەزىمى 味觉 / ٴيىس سەزىمى 嗅觉 ② 感,感情,情感: اياۋشىلىق سەزىمى 怜悯感 / ماقتانىش سەزىمى 自豪感 / تەرەڭ سەزىم 深厚的感情 ③ 悟性,感性;灵敏: سەزىمىنەن جۇرداي 没有一点悟性 ④ 兴趣,兴味,趣味: سەزىمىن قوزعاۋ 引起兴趣 / سەزىم تۋۋ 产生兴趣 ▲ سەزىم مۇشەلەرى〔生理〕感官,感受器。
سەزىمدى 〈形〉① 有知觉的,易感受的 ② 敏

。的灵机，的悟颖，的敏灵，的感
سەزىمدىك 〈形〉 感觉的，感性的： سەزىمدىك
。段阶性感 سەزىمدىك ساتى /识知性感 بىلىم
سەزىمدىلىك سەزىمدى 的抽象名词。
سەزىمپاز 见 سەزىمتال.
سەزىمسىز 〈形〉 ① 无感觉的，无知觉的；麻
。的酷冷；的情感有没 ② 的木
سەزىمسىزلىك سەزىمسىز 的抽象名词。
سەزىمتال 〈形〉（觉感）灵敏的，敏感的，过敏
。子孩的灵机 سەزىمتال بالا ：的灵机，的
سەزىمتاللىق سەزىمتال 的抽象名词。
سەزىمشىل 见 سەزگىش.
سەزىمشىللىك سەزىمشىل 的抽象名词。
سەزىن- ① سەز- 的反身态②察觉到，意识到；
。悟领
سەيدانا 见 سىيادان.
سەيدىن 〈形〉[阿] 精神饱满的，愉快的。
سەيسەنبى 〈名〉[波] 星期二： سەيسەنبىنىڭ
كەچى 星期二晚上。
سەيسەپ 〈名〉 被套，布被套。
سەپسەپتى 〈形〉 套被套的。
سەيف 〈名〉 保险柜。
سەيلى I 〈名〉 游玩，游览；散步，溜达，娱乐
▲ سەيلى قۇرۇق 游玩，进行娱乐活动。
سەيلى- II 〈动〉 ①（云雾）散开，消散；变得
稀疏： بۇلت سەيلىپ / 云消散 تۇمان سەيلىپ
بارادى. 浓雾渐渐散去。② 〔转〕 心散，畅快；
快慰，宽慰： كۆڭۈل سەيلىش 心情感到舒畅。
سەيلىدە- 〈动〉 游玩，游览；散步；消遣；娱
乐： باقشاغا بارىپ سەيلىدەۋ 逛公园。
سەيلىدەس- سەيلىدە- 的交互态。
سەيلىدەت- سەيلىدە- 的使动态。
سەيلىدەۋ سەيلىدە- 的不定式。
سەيلىدىر- سەيلى- II 的使动态。
سەيلىت- ①سەيلى- II 的使动态② 散拨，驱
散，散分，疏散： جەل بۇلتتى سەيلىتتى. 风吹散
了乌云。③ 消除，解除： جابىرقاڭقىلىقتى
سەيلىتۋ 消除烦闷。
سەيىس 〈名〉 调马能手。
سەك 〈名〉 二齿羯羊： سەك قوي 二齿羯羊。

سەكەك-سەكەك： سەكەك-سەكەك ەتۋ (قاغۋ)
跳跃，连蹦带跳地走，蹦蹦跳跳地走：
سەكەك-سەكەك قاقىقان لاقتار 活蹦乱跳的山羊
羔。
سەكەكتە- 〈动〉 ① 跳跃；连蹦带跳地走，蹦
蹦跳跳地行走： بالالار بىر اياقتاپ سەكەكتەپ
جۇر. 孩子们用一只脚向前跳跃着。② 颠
簸，上下震动： تەڭىز تولقىنىدا كەمە سەكەكتەپ
كەلەدى. 船在海浪中颠簸着驶过来。
سەكەكتەس- سەكەكتە- 的交互态。
سەكەكتەت- سەكەكتە- 的使动态。
سەكەكتەتكىز- سەكەكتەت- 的使动态。
سەكەكتەتىر- سەكەكتە- 的使动态。
سەكەكتەۋ سەكەكتە- 的不定式。
سەكەم 〈名〉 怀疑，猜疑，多心 ▲ سەكەم الۋ 疑
惑，怀疑，猜疑，多心；惊恐，受惊： بىرەۋدىڭ
قىلىعىنان سەكەم الۋ 怀疑某人的行为 / سەكەم
العان ات بۇلت ەتە تۇسكەندە ۋستىندەگى ادام
قۇلاي جازدادى. 受惊的马一闪，马上的人差一
点摔下来。
سەكەمدەن- 〈动〉 怀疑，疑惑，猜疑；引起警
觉；惊恐，受惊： ول الگى سوزدەن سەكەمدەنىپ
قالعان سەكىلدى. 他对那句话产生了怀疑。
سەكەمدەندىر- سەكەمدەن- 的使动态。
سەكەمدەنۋ سەكەمدەن- 的不定式。
سەكەمدى 〈形〉 提心吊胆的，疑虑重重的，猜
疑的；满腹狐疑的；提防的，警觉的。
سەكەمدىلىك سەكەمدى 的抽象名词。
سەكەمشىل 〈形〉 疑心重的，多心的，满腹狐
疑的，爱猜疑的；受惊的。
سەكەمشىلدىك سەكەمشىل 的抽象名词。
سەكەمشىلىك سەكەمشىل 的抽象名词。
سەكەڭ： سەكەڭ ەتۋ ① 蹦，跳，蹿②忽而露
出，忽而沉下 سەكەڭ قاغۋ 连蹦带跳，跳跃，蹦
蹦跳跳地行进： سەكەڭ قاعىپ سىرتقا شىعا
جونەلدى 蹦蹦跳跳地跑到外边去了。
سەكەڭدە- 〈动〉 跳跃，蹦蹦跳跳，一蹦一跳，
一蹿一跳： سەكەڭدەگەن اق قويان 一蹿一跳的
白兔子。
سەكەڭدەس- سەكەڭدە- 的交互态。

سەكەڭدەت- سەكەڭدە- 的使动态。

سەكەڭدەتكىز- سەكەڭدەت- 的使动态。

سەكەڭدەۋ سەكەڭدە- 的不定式。

سەكەك-سەكەك: سەكەك-سەكەك قاعۋ (ەتۋ) ① 跳跃，连蹦带跳，一蹦一跳 ② 忽而露出，忽而沉下。

سەكەر 见 شەكەر.

سەكي- 〈动〉站立，呆立，站着。

سەكيۋ سەكي- 的不定式。

سەكيس- سەكي- 的交互态。

سەكونت 见 سيكونت.

سەكپىل 〈名〉雀斑：بەتى ونىڭ تۇگەل سەكپىل. 他满脸都是雀斑。/ سەكپىل ٴتۇسۋ 长雀斑。

سەكپىلدەن- 〈动〉长雀斑，变得有雀斑：بەتى سەكپىلدەنىپ كەتىپتى 他的脸上长雀斑了。

سەكپىلدەنۋ سەكپىلدەن- 的不定式。

سەكپىلدى 〈形〉有雀斑的，长雀斑的：سەكپىلدى بالا 脸上有雀斑的孩子。

سەكرەتار 〈名〉书记：باس سەكرەتار 总书记。

سەكرەتاريات 〈名〉书记处，秘书处。

سەكرەتارلىق 〈名〉① 书记职务 ② 书记的：سەكرەتارلىق جاۋاپكەرشىلىك 书记职责。

سەكسەن 〈数〉八十：سەكسەن قوي 八十只羊 ▲ سەكسەندە سەگىز بايلىق، سەگىز جارلىق. 【谚】八十岁会有八福八祸。▲ سەكسەن شىقپاي توقسان كىرمەس.【谚】八十没过，九十不到。

سەكسەنىنشى 〈数〉第八十：سەكسەنىنشى جىل 80年。

سەكسەۋىل 〈名〉〔植〕无叶树，盐肤木；梭梭 ▲ سەكسەۋىل جورعا تورعاي 〔动〕盐木鸦。

سەكسەۋىلدى 〈形〉有盐木的，长梭梭的：سەكسەۋىلدى جەر 长梭梭的地方。

سەكسەۋىلدىك 〈名〉① 生长盐木的沙漠地 ② 盐木林，梭梭林。

سەكسي- 〈动〉（令人不顺眼地）站着；竖立着；直立着：سەن بۇل ارادا سەكسيىپ نەعىپ تۇرسىڭ؟ 你老是直挺挺地站在这儿干什么？/ سەكسيگەن ٴبىر ٴتوپ اعاش 光秃秃的地方长着一棵树。

سەكسيت- سەكسي- 的使动态。

سەكسيۋ سەكسي- 的不定式。

سەكستانت 〈名〉〔天〕六分仪座。

سەكتور 〈名〉〔数〕扇形；象限；（球心）角体。

سەكتورلىق 〈形〉扇形的：سەكتورلىق جىلدامدىق 扇形运动。

سەكۋند 〈名〉秒。

سەكۋندومەر 〈名〉秒表。

سەكىلدەن- 〈动〉变得和……一样；和……相似，和……相仿，如同……：زالدىڭ توبەسىندەگى لامپادان شاشىلىپ تۇرعان نۇر اي ساۋلەسى سەكىلدەنىپ تۇر. 大厅吊灯射出的光线如同月光一样。

سەكىلدەندىر- سەكىلدەن- 的使动态。

سەكىلدەنۋ سەكىلدەن- 的不定式。

سەكىلدى 〈后〉和……相似，象……一样，如同，类似，好像：قار سەكىلدى اپپاق 象雪一样白 / كۇن سەكىلدى 如同太阳 / ول ۇيدە سەكىلدى. 他好象在家。

سەكىن 见 ساكىن.

سەكىر- 〈动〉① 跳，跳跃：ٴۇيدىڭ توبەسىنەن سەكىرىپ ٴتۇسۋ 从房顶上跳下来 / بيىككە سەكىرۋ 跳高 / ۇزاققا سەكىرۋ 跳远 / سۋعا سەكىرۋ 跳水 ② 〔转〕不同意，不赞同，反对：ايتقان جەردەن سەكىرىپ كەتتى 一听就不同意 ▲ بىرەۋ قۋانىپ سەكىرسە، بىرەۋ توڭىپ سەكىرەدى.【谚】有人高兴得跳，有人冻得跳。▲ سىزىكتى سەكىرەر.【谚】做贼心虚。

سەكىرگىش 〈形〉善跳的：الىسقا سەكىرگىش 跳远的 / بيىككە سەكىرگىش 善于跳高的 / بيىككە سەكىرگىش دەنە ارەكەتشىلەر 跳高运动员。

سەكىرمە I 〈名〉①跳跃，飞跃；跃进②（瀑布的）崖壁，山壁 ③ 〔地〕急滩。

سەكىرمە II 〈名〉（游戏名）跳格子。

سەكىرمەك 〈名〉跳绳。

سەكىرمەلى 〈形〉飞跃的，跳跃的，跃进的：سەكىرمەلى دامۋ 飞跃发展。

سەكىرت I 〈名〉（牲畜因疫病传染）大批倒

毙,病死;疫病。

سەكىرت- Ⅱ سەكىر- 的使动态。

سەكىرتكىز- Ⅱ سەكىرت- 的使动态。

سەكىرتپە 〈名〉(腐败梭菌引起的)羊快疫。

سەكىرتپەلى 〈形〉跳跃的,跃进的: سەكىرتپەلى داۋام 跳跃式发展。

سەكىرتپەلىك 〈形〉羊快疫的: سەكىرتپەلىك دارىلەر 治羊快疫的药物 / سەكىرتپەلىك بەلگى 羊快疫的症状。

سەكىرۋ سەكىر- 的不定式。

سەكىرىم 〈名〉跳一次的距离;(一次)跳: ەكى سەكىرىم ارالىق 跳两次的距离。

سەكىرىس Ⅰ 〈名〉〔哲〕飞跃。

سەكىرىس- Ⅱ سەكىر- 的交互态。

سەل 〈名〉洪水,大水: سەل باسۋ 洪水泛滥 / سەلدەن ساقتانۋ 防洪 ▲ سەل بولۋ 大水滔滔;接连不断: كوز جاسى سەل بولۋ 泪如泉涌 ▲ سەلگە كەتۋ 落空,白费,徒劳 ▲ سەل ٴتىلسىز جاۋ. 【谚】洪水是无情之敌。

سەلبە- 〈动〉续上,接上,接连: ارقان سەلبەۋ 接连大绳。

سەلبەك 〈名〉帮助,协助,帮忙;资助,救济: سەلبەگى جوق بالا 对别人没有什么帮助的孩子 / سەنىڭ قاشان سەلبەگىڭ تيەدى؟ 你什么时候能助一臂之力?

سەلبەس- ① سەلبە- 的交互态 ② 帮助,协助;协作,合作,合伙: قىزمەتتى سەلبەسىپ ىستەۋ كەرەك 应该互相帮助进行工作。/ ٴبىر نيەتپەن سەلبەسۋ 齐心协力 / سەلبەسۋ ۇيىمى 互助会。

سەلبەستىك 〈名〉协作,互助,合作: سەلبەستىك ىستەۋ 协作(合作)/ سەلبەستىك قورى 互助金 / سەلبەستىك قوعامى 互助会。

سەلبەستىر- سەلبەس- 的使动态。

سەلبەسۋ سەلبەس- 的不定式。

سەلبەت- سەلبە- 的使动态。

سەلبەۋ سەلبە- 的不定式。

سەلدە- 〈名〉① 大雨倾盆,大雨如注;发大水: شىعىس جاق سەلدەپ كەتتى. 东边发了大水。② 〔转〕心潮起伏,心潮澎湃。

سەلدەن- ① سەلدە- 的反身态 ② 发大水,洪水泛滥。

سەلدەت- سەلدە- 的使动态② 冒着大雨,不顾大雨: سەلدەتىپ قايدا باراسىڭ؟ 你冒着大雨准备上哪儿去?

سەلدەۋ سەلدە- 的不定式。

سەلدىر 〈形〉稀的,稀疏的,稀薄的,不密的: سەلدىر ورمان 疏林 / سەلدىر تۇمان 稀薄的云 / سەلدىر ساقال 稀少的胡须 / سەلدىر شاش 稀疏的头发。

سەلدىرە- 〈动〉变稀,变稀疏,变稀薄,渐稀,渐少,减少: سەلدىرەپ بارا جاتقان ورمان 渐渐变得稀疏的树林 / شاشى سەلدىرەپ كەتتى. 他的头发变稀了。/ تۇمان سەلدىرەپ بارادى. 雾渐渐稀薄。/ سەلدىرەگەن ەشكى تۇقىمى 减少的山羊种。

سەلدىرەك 〈名〉〔植〕须草,米芒发草 ▲ سەلدىرەك تۇقىمداسى 〔植〕须草属,发草属。

سەلدىرەت- سەلدىرە- 的使动态。

سەلدىرەۋ سەلدىرە- 的不定式。

سەلدىرلەن- 〈动〉变得稀疏,变得稀薄,变得稀稀拉拉。

سەلدىرلەنۋ سەلدىرلەن- 的不定式。

سەلەبە 〈名〉短剑。

سەلەكتور 〈名〉〔电〕选择器,选择机。

سەلەن Ⅰ 〈名〉〔化〕硒。

سەلەن Ⅱ 见 سەلو.

سەلەنات 〈名〉〔化〕硒酸盐。

سەلەنيد 〈名〉〔化〕硒化物;硒醚。

سەلەنيت 〈名〉〔矿〕透石膏。

سەلەنوگرافيا 〈名〉〔天〕月面学。

سەلەۋ 〈名〉〔植〕三芒草(属),羽茅草,锥子草 ▲ اق سەلەۋ 白茅。

سەلەۋباس 〈名〉〔植〕野菅。

سەليترا 〈名〉〔化〕硝酸钾。

سەلك: **سەلك ەتۋ** ① 大吃一惊,吓一跳,为之一怔;突然一哆嗦,打一个寒噤: ناجاعاي شاتىر ەتە تۇسكەندە، ول سەلك ەتە ٴتۇستى. 霹雷轰隆一声,他哆嗦了一下。② (某物)猛地震一下,抖动一下: تام سەلك ەتە ٴتۇستى. 墙震动了一下。

سەلك-سەلك: سەلك-سەلك ەتۋ ,嗦哆地住不
抖颤地停不,抖发地住不 :توخىپ سەلك-سەلك
ەتىپ ۋتىر (他)嗦哆直得冷 。
سەلكىل: سەلكىل قاعۋ 嗦哆,抖发,颤打:
شالدار سۇۋقتان شىمىركەنىپ سەلكىل قاقتى.
抖发直得冻们儿头老 。
سەلكىلدە- (动) ① 栗战,嗦哆,抖发,抖颤:
قورقىپ سەلكىلدەۋ / 抖发得吓 سۇۋقتان توخىپ
سەكىلدەۋ 嗦哆得冻 ② 晃摇,动震: بوران
سوعىپ كيگىز ءۇي سەلكىلدەپ تۇر. 刮风大
晃摇直房毡得 。③ 动飘,(下上)波动 :
تۇيەنىڭ شۇداسى جۇرگەن سايىن سەلكىلدەپ
كەلەدى. 频毛长的下颈那它,子步的驼骆着随
着动飘动频 。④ 〔转〕晃晃悠悠,游荡;吊
当郎儿: سەلكىلدەپ كۇنى بويى بوس جۇرەسىڭ
بە؟ 你怎么整天晃晃悠悠什么事也不干 ?
سەلكىلدەس- سەلكىلدە- 的交互态 。
سەلكىلدەت- سەلكىلدە- 的使动态 。
سەلكىلدەۋ سەلكىلدە- 的不定式 。
سەلقوس (副) 冷漠地,冷淡地,对……兴趣不
大地 。
سەلقوستان- (动) 态度冷漠,变得冷漠,兴趣
不大 。
سەلقوستاندىر- سەلقوستان- 的使动态 。
سەلقوستانۋ سەلقوستان- 的不定式 。
سەللوفان (名) 玻璃纸 。
سەللۋلويد (名) 赛璐珞 。
سەلو (名) 村,村庄;乡村 。
سەلولاس (形) ① 同乡的,同一个村庄的 ②
乡亲 。
سەلولىق (形) 村的,村庄的,乡村的:
سەلولىق ۇكىمەت 乡政府 。
سەلسوۆەت (名)〈原苏联的)村劳维埃 。
سەلسوق (副) 冷漠地, 冷淡地, 漠不关心地,
不经心地, 趣味索然地, 不感兴趣地 :
سەلسوق كوزقاراس / سكە سەلسوق 冷漠的眼光
قاراۋ 对工作漠不关心 / سەلسوق جاۋاپ بەرۋ
不经心地回答 。
سەلسوقتان- (动) 变得冷淡起来,对……漠
不关心,对……变得不感兴趣: ول قىزمەتكە
他对工作 بارعان سايىن سەلسوقتانىپ بارادى.
越来越觉得无聊 。
سەلسوقتاندىر- سەلسوقتان- 的使动态 。
سەلسوقتانۋ سەلسوقتان- 的不定式 。
سەلسوقتاۋ (副) 心不在焉地;无精打采地;
无聊地,意兴萧疏地,郁郁不乐地, 忧心重重
地,怏怏地: ايانسەلسوقتاۋ باسۋ 踏着无精
打采的步子 。
سەلسوقتىق (名) 冷淡,冷漠, 淡漠, 漠不关
心;漠不关心的态度;怠工 。
سەلت: سەلت ەتۋ ① 一惊,一怔,(突然)惊
觉,震惊: بوجەي ءولىپتى دەگەن حاباردى
ەستىگەندە ءۇي ءىشى سەلت ەتە قالدى. 听到博
杰依死亡的消息全家感到愕然。② 一下(放
晴): ول كۇن سەلت ەتىپ اشىلا قالسا بازارعا
بارماقشى. 只要天一晴他就准备进城。③ 振
作精神,抖擞精神: سىرقاتنىڭ بەتى بەرى
قاراعاندىقتان سەلت ەتىپ سىرتقا شىقتى. 因病情
有些好转,他打起精神到外面去了 。
سەلتەك (形) 竖起的,尖而立起来的: كەۋ
قۇلاعى سەلتەك 两只耳朵竖起来的 ▲ سەلتەك
قاعۋ ① 手脚不得闲,跑来跑去,连蹦带跳(2)
(马)起跑,一颠一颠地跑,连跑带颠 ③ (举
止)轻佻,表现得轻浮,显得不庄重 。
سەلتەك-سەلتەك: سەلتەك-سەلتەك ەتۋ
(قاعۋ) 见 سەلتەكتە-.
سەلتەكتە- (动) ① 手脚不得闲,跑来跑去,
连蹦带跳,蹦蹦跳跳: بالا مەسسىلىڭ، سەلتەكتە-
مەي ءجۇر. 你也不是小孩子了,别那么跑来
跑去的 。②(马)颠跑,一颠一颠地跑③〔转〕
(举止) 轻佻, 表现得轻浮, 显得不庄重:
سەلتەكتەپ ۇيدە ۋتىرا المايدى (他)不能安稳地
呆在家里 。
سەلتەكتەت- سەلتەكتە- 的使动态 。
سەلتەكتەۋ سەلتەكتە- 的不定式 。
سەلتەڭ: سەلتەڭ قاعۋ 见 سەلتەكتە-.
سەلتەڭدە- 见 سەلتەكتە-.
سەلتي- (动) (高的或长的东西向上)直立着,
戳着,耸立,竖起;(某物不正常地)撅起,突
出,凸出,露出;(不像样子地,不是地方地)站

边那 سەلتيگەن انادايدان جالعىز تىرەۋ تۇرىدۇ：着摆，在
直立着一个孤零零的柱子 / سەلتيىپ سۇۋدان
شىعىپ تۇعان ٴبىر ٴتۇپ اعاش 从水里露出来的
一棵树 / شاش سەلتيۋ 头发坚立 / ساقالى
سەلتيۋ 胡子翘起。
سەلتيت- سەلتي- 的使动态。
سەلتيۋ سەلتي- 的不定式。
سەلتسي 〈名〉 摄氏 ▲ سەلتسي تەرمومەتر 摄
氏温度计。
سەم- 〈动〉 ①枯，枯干，枯萎，枯瘦，干瘪；萎
缩：اعاش جاپىراقتارى سەمە باستادى. 树叶开
始枯干了。/ مي سەمۋ 脑萎缩 ② 变僵，僵硬，
僵化：سەمىپ قالعان ولىك 僵硬了的尸体 ③
衰退，消失：كۇن قىزىلى ابدەن سەمگەن سوڭ
جۇلدىز شىعادى. 太阳的余辉完全消失后星星
才会出来。
سەمانتيكا 〈名〉〔语〕① 语义学 ② 字义，词
义。
سەمانتيكالىق 〈形〉 语义学的。
سەمافور 〈名〉〔交〕臂板信号（机）,信号杆。
سەمبى 见 سەنبى.
سەمدىر- سەم- 的使动态。
سەميا 〈名〉 ① 家，家庭：سەميا باستىعى 家
长 / سەميا مۇشەلەرى 家庭成员 ②〔语〕语言
的)系属：التاي ٴتىلى سەمياسى 阿尔泰语系。
سەميالىق 〈形〉 家的，家庭的：سەميالىق
قولونەر كاسىپ 家庭手工业。
سەمونت 〈名〉 水泥：سەمونت زاۋودى 水泥厂。
سەمسەر 〈名〉 剑，宝剑：سەمسەر سۋىرۋ 拔出
剑 ▲ سەمسەر بالىق 〔动〕箭鱼 ▲ سەمسەر بالىق
تۇقىمداسى 箭鱼属 ▲ سەمسەر قۇيرىق 〔动〕箭
尾类。
سەمسەرشى 〈名〉 制造剑的工匠。
سەمۋ سەم- 的不定式。
سەمىز 〈形〉 ① 胖的，肥胖的，肥的：سەمىز
ادام 胖人 / سەمىز مال 肥畜 / سەمىز ەت 肥
肉 / بيىل قىستان مال سەمىز شىقتى. 今年牲
畜没有掉膘，安全越冬了。② 〔转〕粗的，粗
状的；大的：كوزىن جۇمسا-اق بولعانى سەمىز
جەلكەلى قارا سۇراقشىلار پايدا بولا قالادى. 只
要他一闭上眼睛，那些脖子粗壮，面带凶相的
审判官就出现在他眼前。 ▲ ارىق ايتىپ،
سەمىز شىق. 【谚】说得谦虚，干得出众。 ▲
سەمىز، سەمىزدىڭ اياعى سەگىز. 【谚】四条腿
的肥畜等于八条腿的畜。
سەمىزدەۋ 〈形〉 比较胖的，稍肥的：سەمىزدەۋ
قويدان بىرەۋىن سويدى 宰了一只较肥的羊。
سەمىزدىك 〈名〉 胖，肥胖；膘情： ادامعا
سەمىزدىك جاراسپايدى 人不宜胖。
سەمىزشە 〈形〉 稍胖的，比较肥的： سەمىزشە
ايەل 比较胖的妇女。
سەمىك 〈名〉（肌肉因疾病）萎缩。
سەمىر- 〈动〉 ① 胖，发胖；发福：ول سەمىرىپ
بارادى. 他一天比一天胖了。② 肥，上膘，长
膘：بيىل مالدىڭ سەمىرۋى جاقسى. 今年牲畜
上膘好。③ 富，富裕起来：وعان جال ٴبىتىپ
سەمىرىپ قالدى. ادامعا قايدان قاراسىن! 他富
起来了，还能瞧得起别人！ ④〔转〕骄傲，神
气十足：اقشاعا سەمىرۋ 有了钱而神起来 ▲
ٴبيتى سەمىرۋ 神起气来；撒娇，淘气 ▲ بۇنا
سەمىرۋ 狐假虎威，仗势欺人 ▲ ادام قۇلاقتان
ازادى، كوڭىلدەن سەمىرەدى. 【谚】耳闻流言人
消瘦，精神爽快人体胖。 ▲ اقساق قوي جاتىپ
سەمىرەر. 【谚】卧着不动的瘸羊肥（饭来张口
的人胖）。 ▲ بورسىق ۇرعان ساين سەمىرەدى.
獾越打越肥（没有骨气）。 ▲ ولەڭدى جەردە
وگىز سەمىرەدى، ٴولىمدى جەردە موللا
سەمىرەدى. 【谚】水草茂盛的地方牛肥，办丧
事的方毛拉富。
سەمىرت- سەمىر- 的使动态。
سەمىرۋ سەمىر- 的不定式。
سەن I 〈代〉 你：سەن موندا نە ىستەپ
ٴجۇرسىڭ؟ 你在这儿干什么？ / سەن مەن دەپ
بولىنبەۋ 不分彼此 / بارىنەن دە سەن سۇلۋ 你
可是绝代佳人！ ▲ سەن تۇر، مەن اتايىن 唯我
独尊，老子天下第一 ▲ سەنىمە بالەم! 你等着
瞧吧！ ▲ سەندە جازىق جوق، مەندە ازىق جوق
（哈萨克人宰牲畜时用的语）你是无辜的，莫
怪我宰你。 ▲ سەن سالاردا مەن سالار، اتقا
جەمدى كىم سالار. 〔俗〕大懒支小懒。

سەن- I 〈动〉信，相信；信赖，信任；信仰；依赖，依靠：مەن بۇعان سەنبەيمەن. 我不相信这个。/ بۇقاراعا سەنۇ 相信群众 / راس دەپ سەنۇ 信以为真 / دىنگە سەنۇ 信仰宗教 / قۇدايعا سەنۇ 信仰胡大 / ٴبىزدىڭ سەنىپ كەلە جاتقانىمىز ارباداعى وسى ەكى ات. 我们所依赖的就是套车的这两匹马。▲ وتىرىكتىڭ وزىنە سەنبە، ەبىنە سەن.【谚】莫相信他的谎言，要信服他说谎的妙处。

سەن- II 见 سەم-.

سەنات 〈名〉①〔史〕(古罗马的)元老院 ②〔史〕(帝俄)枢密院 ③(美、法等的)参议院，上议院。

سەناتور 〈名〉①〔史〕(古罗马的)元老②〔史〕(帝俄)枢密官 ③(美、法等的)参议员，上议员。

سەنبەستىك 〈名〉不信任，疑心，怀疑。

سەنبى 〈名〉[波]星期六：سەنبى كۈنى كەشتە 周末晚上。

سەنبىلىك 〈名〉星期六义务劳动，义务星期六。

سەنگەنسۋ سەنگەنسى- 的不定式。

سەنگەنسى- 〈动〉装作信任，假装相信。

سەنگىسىز 〈形〉不可信的，无法相信，难以置信的。

سەنگىش 〈形〉轻信的，随便相信的：ول ايتقانعا سەنگىش جان. 他是个什么话都相信的人。

سەنگىشتىك 〈名〉轻信，轻信态度，随便相信：سەن ٴوزىڭدى سەنگىشتىكپەن اۋرە ەتپە. 你别轻信，免得被捉弄。

سەندەل- 〈动〉① 徘徊，彷徨；闲游，闲逛；流浪：ول قورا شىندە سەندەلىپ ٴجۇر. 他在院子里徘徊。/ سەندەلىپ بوس ٴجۇرۋ 闲游 ② 摇摇晃晃，摇摇摆摆，跌跌撞撞，东倒西歪，踉跄，趔趄：ول ۇيگە سەندەلىپ كىردى. 他趔趄着走进屋里来。

سەندەلدىر- سەندەل- 的使动态。

سەندەلەكتە- 〈动〉踉跄，趔趄，摇摇晃晃，东倒西歪。

سەندەلەكتەس- سەندەلەكتە- 的交互态。

سەندەلەكتەت- سەندەلەكتە- 的使动态。

سەندەلەكتەۋ- سەندەلەكتە- 的不定式。

سەندەلۋ- سەندەل- 的使动态。

سەندەلت- سەندەل- 的不定式。

سەندەلىس- سەندەل- 的交互态。

سەندىر- سەن- I 的使动态。

سەنە 见 سەنەك.

سەنەك 〈名〉过道，穿堂，前室。

سەنەر-سەنبەس 〈形〉半信半疑的，将信将疑的，不大可靠的，把握性不大的。

سەنتابىر 〈名〉九月：سەنتابىردىڭ باس كەزى 九月初。

سەنۋ سەن- I、II 的不定式。

سەنۋشى 〈名〉相信者，信任者。

سەنۋشىلىك 〈名〉相信，信任，信赖。

سەنىم 〈名〉① 信心，信念；决心，信任，信赖；信仰，信用，信义：سەنىمدى ارتتىرۋ 增强信心/ وعان سەنىم جوق. 觉得他不可靠。② 把握：مىندەتتى ورىنداۋعا تولىق سەنىمى بار. (他)对完成任务有绝对的把握。▲ سەنىمىن اقتاماۋ 辜负某人的信任 ▲ سەنىمىن اقتاۋ 不辜负 ▲ سوقىر سەنىم 虚无的信念；迷信 ▲ سەنىم قاعاز 保证书；证明。

سەنىمدى 〈形〉可信的，可信赖的，靠得住的，可靠的；有把握的：سەنىمدى كىسى 可靠的人/ سەنىمدى دوس 可信赖的朋友 / سەنىمدى جولعا ات 路上靠得住的马 / سەنىمدى تىرەك 可靠的支柱。

سەنىمدىلىك 〈名〉信赖，可靠性，把握，把握性。

سەنىمسىز 〈形〉不可信的，不可靠的，靠不住的；不确实的；没有把握的，没有信心的；可疑的：سەنىمسىز ادام 不可靠的人 / سەنىمسىز حابار 不确实的消息。

سەنىمسىزدەۋ 〈形〉不太可靠的，不大确切的，把握不大的：ونىڭ ٴسوزى سەنىمسىزدەۋ كورىنەدى. 他的话不太可靠。

سەنىمسىزدىك سەنىمسىز 的抽象名词。

سەنىس- سەن- II 的交互态。

سەنىڭشە 〈副〉依你看，依你看来，照你的看法：سەنىڭشە بولعاندا بۈگىن بارماعان ٴجون عوي. 依你看，今天不去为好。

سەڭ 〈名〉（解冻之后海、河上漂浮的）浮冰，冰块：سەڭ ٴجۇرۋ 冰块漂浮 ▲ سەڭ سوققان بالىقتاي بولۋ 茫然若失，呆愣。

سەڭگىر 〈形〉① 高耸入云的，摩天的：سەڭگىر تاۋ 高山 ② 高山，层峦叠嶂；山峰：سەڭگىردەگى ارقار 山顶上的盘羊。

سەڭدەي 〈形〉象浮冰一样的 ▲ سەڭدەي سوعىلىسۋ 熙来攘往，人山人海，摩肩接踵。

سەڭدى 〈形〉漂流浮冰的，有浮冰的。

سەڭسەك 〈名〉（春羔秋宰的）羔皮，长毛羊羔皮：سەڭسەك ىشىك 带面子的羊羔皮大衣 ▲ سەڭسەك باس 蓬乱的头 ▲ سەڭسەك بورىك 羔皮帽子 ▲ سەڭسەك تون 长毛羔皮大衣。

سەپ Ⅰ 〈名〉好处，益处；用处；作用，效能；帮助：سەنىڭ بۇل ايتقان ٴسوزىڭ نەگە سەپ؟ 你讲的这话有什么用处？▲ سەبى جوق 无益，无好处；没帮助，不起作用。

سەپ- Ⅱ 〈动〉撒，洒；播；喷；泼：تۇقىم سەبۋ 撒种（播种）/ جەر سىپىرعاندا الدىمەن سۋ سەبۋ كەرەك. 扫地要先洒些水。/ جۇرتشىلىقتىڭ قىزعىندىعىنا سۋىق سۋ سەبۋ 给人们的热情泼冷水 ▲ نە بەرسەڭ سونى الارسىڭ، نە سەپسەڭ سونى ورارسىڭ. 【谚】善有善报，恶有恶报；种瓜得瓜，种豆得豆。

سەپاراتور 〈名〉牛奶分离器。

سەپكىز- سەپ- Ⅱ 的使动态。

سەپكىش 〈名〉喷壶，喷射器 ▲ سۋ سەپكىش 喷壶；洒水车 ▲ تۇقىم سەپكىش 播种机。

سەپسۋ سەپسى- 的不定式。

سەپسى- 〈动〉分散，消散；败失，耗散：10-ايدىڭ ورتا شەنىندە جاۋعان قار سەپسىمەي قىستاپ قالدى. —十月中旬下的雪一冬天都没有化。

سەپتە- Ⅰ 〈动〉（把断的绳、网等）接直来，联缀，连结；修补：ۇزىلگەن ارقاندى سەپتەپ قويدى. 把断了的绳子接好了。

سەپتە- Ⅱ 〈动〉〔语〕变格。

سەپتەل- سەپتە- Ⅰ、Ⅱ 的被动态。

سەپتەس- سەپتە- Ⅰ 的交互态。

سەپتەستىر- سەپتەس- 的使动态。

سەپتەت- سەپتە- Ⅱ 的使动态。

سەپتەۋ سەپتە- Ⅰ、Ⅱ 的不定式。

سەپتىك Ⅰ 〈名〉好处，益处；帮助；作用，效果：سەپتىگى ٴتيۋ 受益 / سەنىڭ ماعان ەشقانداي سەپتىگىڭ جوق. 你对我没有任何帮且。

سەپتىك Ⅱ 〈名〉〔语〕格，格的变化 ▲ اتاۋ سەپتىك 主格，第一格 ▲ بارىس سەپتىك 与格，向格，第三格 ▲ جاتىس سەپتىك 位格，方位格，第五格 ▲ كومەكتەس سەپتىك 助格，工具格，第七格 ▲ سەپتىك جالعاۋى 格的附加成分 ▲ سەپتىكتىڭ قولدانىلۋى 格的用法 ▲ تابىس سەپتىك 宾格，把格，第四格 ▲ شىعىس سەپتىك 从格，第六格 ▲ ىلىك سەپتىك 领格，属格，第二格。

سەپتىر- سەپ- Ⅱ 使动态。

سەر: سەر بويداق 光棍，单身汉。

سەرادەللا 〈名〉〔植〕鸟足豆，禽足草。

سەربەك 〈名〉腰角。

سەربەڭدە- 见 ەربەڭدە-.

سەربەڭدەت- سەربەڭدە- 的使动态。

سەربەڭدەۋ سەربەڭدە- 的不定式。

سەربي- 〈动〉凸出，突出；撅起，竖直，直立，耸立；显（眼地）露出，（碍眼地）站立：ونىڭ ساقالى سەربيىپ تۇر. 他的胡子翘起来了。/ ونىڭ قويۋ دا ۇزىن كەلگەن سارعىش قاستارى ٴبيدايدىڭ ماساعىنداي سەربيىپ كەتكەن. 他那又长又浓，两道发黄的眉毛犹如麦穗似地竖着。

سەربيت- سەربي- 的使动态。

سەربيۋ سەربي- 的不定式。

سەربويداق 〈名〉单身汉。

سەرگەك 〈形〉① 精神抖擞的，精神饱满的，朝气蓬勃的，生气勃勃的：سەرگەك قارت 精神抖擞的老人 ② 机敏的，机灵的；活泼的；清醒的，机警的，慎重的，细心的：ٴجۇرىس-تۇرىسى سەرگەك 行动敏捷 / سەرگەك ۇيقى 轻睡 ▲ ەركەك سەرگەك ۇيقتاسا، ىرىس بىتەدى، ايەل

سەرگەك ۇيىقتاسا، جۇمىس بىتەدى.【谚】男子机灵致富,女人机灵出活。

سەرگەكسۋ سەرگەسى- 的不定式。

سەرگەكسى- 〈动〉① 自以为富有活力,自以为精神饱满;极力显示自己有精神 ② 自以为机警,自以为谨慎,自以为细心。

سەرگەكسىت- سەرگەكسى- 的使动态。

سەرگەكتەن- 〈动〉① 变得精神抖擞,显得精神饱满;充满活力 ② 变得活泼,变得机灵,变得机警,对……留神;清醒过来。

سەرگەكتەندىر- سەرگەكتەن- 的使动态。

سەرگەكتەنۋ سەرگەكتەن- 的不定式。

سەرگەكتىك سەرگەك 的抽象名词。

سەرگەلدەڭ 〈形〉① 流浪的,流荡的,飘泊的,飘流不定的: سەرگەلدەڭ ٴومىر 流浪生活 / سەرگەلدەڭ بولۋ 流浪(飘泊) / جات جەردە سەرگەلدەڭ بولىپ جۇرگەندەر 飘泊异乡的人们 ② 东奔西走的,奔忙的,忙碌的: ول وسى جۇمىس ٴۇشىن ٴبىر كۇن سەرگەلدەڭ بولدى. 为了这件事,他忙碌了一天。③ 流浪汉,流浪者 ▲ ەر جىگىتكە سەرۋەن دە سەرۋەن، سەرگەلدەڭ دە سەرۋەن.【谚】对男子汉大丈夫来说游历是游历,流浪也是游历。

سەرگەلدەڭدىك سەرگەلدەڭ 的抽象名词。

سەرگۋ سەرگى- 的不定式。

سەرگى- 〈动〉① 舒展身体,伸腰,恢复精神;清除疲劳,散心,消遣;缓缓气,休息一下: دالاعا بارىپ سەرگىپ كەلىڭدەر. 到外边去散散心。② 清醒,清爽,爽快;轻松;清新: ادام ەرتە تۇرىپ ارەكەت جاساسا، مىي سەرگىپ قالادى. 人若早起活动,头脑清醒,精神爽快。③ 渐干,稍干: جەر سەرگىگەننەن كەيىن جۇرىڭدەر. 你们等地干一干再走。④ 散开,变得稀疏;(雨)变小: بۇلت سەرگۋ 阴云散开 / تۇمان سەرگۋ 雾消散。

سەرگىت- سەرگى- 的使动态。

سەردار 见 ساردار.

سەردەبە 〈名〉团聚用餐。

سەرە I 〈名〉(大拇指和食指伸长后的距离)拃 ▲ سەرە قازى 马肋条上四指厚的脂肪 ▲ سەرە قارىس 一拃。

سەرە II 〈名〉鱼叉,捕鱼的叉子。

سەرە III 〈名〉马桩: سەرە ورناتۋ 固定马桩。

سەرەي- 〈动〉伸直身体(站、卧),展肢;直挺挺地卧躺;呆呆地站立: ول ەسىنەن ايرىلىپ تاس ەدەندە سەرەيىپ جاتىر ەكەن. 他昏厥过去了,直挺挺地躺在石板地上。/ سەن نەعىپ سەرەيىپ تۇرسىڭ؟ 你为什么呆呆地站在那儿?

سەرەيت- ① سەرەي- 的使动态 ② 打死,杀死: جۇدىرىقپەن ٴبىر قويىپ سەرەيتە سالۋ 一拳打死。

سەرەيۋ سەرەي- 的不定式。

سەرەيىس- سەرەي- 的交互态。

سەرەك I 〈名〉墓园四隅墙头的石头。

سەرەك II 〈形〉长的,身长的,身高的,(腿)长的: سەرەك بويلى 高个子 / سەرەك قۇلاق 长耳朵 ▲ سەرەك قۇلاق (游戏名)姑娘与狼。

سەرەسان 〈名〉赛力散。

سەرەڭ: **سەرەڭ ەتۋ** 四肢抽搐动了(一下),肢体动了(一下),手脚动了(一下): مىلتىق داۋسى تارس ەتتى دە كولەڭكە سەرەڭ ەتىپ قۇلادى. 砰的一声枪响,那个人身子晃了一下便栽倒了。

سەرەڭدە- 〈名〉(手脚)乱动,四技抽搐,肢体乱动,手抓脚踢: وق تيگەن ادام سەرەڭدەپ جاتىر. 中了弹的人手脚乱动。

سەرەڭدەت- سەرەڭدە- 的使动态。

سەرەڭدەۋ سەرەڭدە- 的不定式。

سەرەڭ-سەرەڭ: **سەرەڭ-سەرەڭ ەتۋ** 手脚频频乱动,四肢抽搐。

سەرجانت 〈名〉〔军〕军士,中士 ▲ اعا سەرجانت 上士。

سەرجانتتىق 〈形〉军士的,中士的: سەرجانتتىق دارەجە 军士级。

سەركە 〈名〉① 四岁以上去势的公山羊,羯山羊 ② 带头羊,领头的山羊 ③〔转〕带头人,首领: جۇرتشىلىقتىڭ سەركەسى 群众的带头人。

سەركەش 〈名〉二岁的羯山羊,二岁去势的山羊。

سەركەشتىك 〈形〉相当于二岁的羯山羊的钱,

价值等于二岁羯山羊的：جىلىنا التى سەركەشتىك اقى بەرۋ 一年付相当六只二岁羯山羊的工钱。

سەركەشىك 见 سەركەش.

سەرمە- 〈动〉① 挥动，挥舞：جۇدىرىق سەرمەۋ 挥动拳头 / قىلىش سەرمەۋ 挥舞马刀 / قانات سەرمەۋ 振翅 ②〔转〕力求，争取，奋进：ءبىر عىلىم ەدى ىگەرلىڭ، ءارى قيىنعا سەرمەدىڭ 为了掌握科学，你始终迎着困难上。▲ قۇلاش سەرمەۋ 奋力前进，努力向前。

سەرمەل- سەرمە- 的被动态。

سەرمەن- سەرمە- 的反身态。

سەرمەندەي 〈形〉愚蠢的，莽撞的：وڭكەي جۇرگەن سەرمەندەي جاندار 都是蠢家伙。

سەرمەنت- سەرمەن- 的使动态。

سەرمەس- سەرمە- 的交互态。

سەرمەت- سەرمە- 的使动态。

سەرمەۋ سەرمە- 的不定式。

سەرنە 〈名〉赛尔乃（哈萨克族习俗之一）：几家人聚餐，歌舞娱乐（多在秋收后或夏牧场举行）。

سەرپەنت 〈名〉〔音〕塞尔宾特（中世纪的蛇形管乐器）。

سەرپەنتين 〈名〉〔矿〕蛇纹石，蛇纹岩。

سەرپەنتيندە- 〈名〉〔地〕蛇纹石化，蛇纹岩化。

سەرپەنتيندەۋ- سەرپەنتيندە- 的不定式。

سەرپەر 〈名〉（捕兽器的）弹簧，绷簧。

سەرپپە 见 سەرپپە.

سەرپۋ سەرپى- 的不定式。

سەرپى- 〈动〉① 抛，扔，甩，掷：ول شاشىن سەرپىپ تاستاپ ءجۇرىپ كەتتى. 她一甩辫子就走了。② 敞开，打开，揭开，掀开，撩开：تەرەزەنىڭ پەردەسىن سەرپىپ اشۋ 把窗帘掀开 ③（手、足往旁，往后）一伸，一踢：تۇيە اياعىن سەرپىپ قالعاندا ءتيىپ كەتە جازدادى. 骆驼向后一踢，差一点儿踢着。④ 反弹，回弹 ⑤〔转〕丢开，撇开（念头）⑥〔转〕驱散，逐散：توڭكەرىستىڭ داۋىلى قارا تۇنەكتى سەرپىپ تاستادى. 革命的风暴驱散了黑暗。

سەرپىل- ① سەرپى- 的被动态 ② 急忙散开，急忙躲开 ③ 消散（云、雾）④ 打起精神，振作起来 ⑤ 解闷儿，消遣。

سەرپىلدىر- سەرپىل- 的使动态。

سەرپىلت- سەرپىل- 的使动态。

سەرپىلۋ سەرپىل- 的不定式。

سەرپىم 见 سەرپىن.

سەرپىمدى 见 سەرپىندى.

سەرپىمدىلىك 见 سەرپىندىلىك.

سەرپىن 〈名〉① 弹力，弹性：سەرپىننىڭ قايتۋ كۇشى 弹回力 ② 冲力，蹬力，来势：جۇگىرىپ كەلىپ سەرپىنمەن سوعىپ كەتتى 跑着猛力撞上。▲ سەرپىن ولشەگىش 弹性计。

سەرپىندى 〈形〉① 弹性强的，弹力大的：سەرپىندى بولات 弹簧钢 ② 有猛劲的，暴发力大的，冲力大的：تۇيەنىڭ اياعى سەرپىندى كەلەدى. 骆驼的踢力量很大。▲ سەرپىندى سوعۋ 弹性撞击 ▲ سەرپىندى تولقىن〔物〕弹性波 ▲ سەرپىندى شەمىرشەك 弹性软骨。

سەرپىندىلىك 〈名〉弹性，弹力；冲力，惯性：سەرپىندىلىك شەگى 弹性限度 / سەرپىندىلىك كۇيى 弹性状态 / سەرپىندىلىك شاماسى 弹性模量。

سەرپىڭكىرە- 〈动〉再用力扔（一下），稍微用力甩（一下）；稍微再掀开些，稍微用力踢。

سەرپىڭكىرەۋ سەرپىڭكىرە- 的不定式。

سەرت 〈名〉誓约，誓言；诺言；决心：كوممۋنيزم ءۇشىن اقتىق دەمىنە دەيىن كۇرەسۋگە سەرت ەتتى. 誓为共产主义奋斗终身 / سەرتكە بەرىك 信誓旦旦 ▲ سەرت بايلاۋ（بەرۋ）宣誓，发誓，起誓；许诺 ▲ سەرتتەن تايۋ（سەرتىندە تۇرماۋ）违反誓约，毁约，食言，失约。

سەرتتەس- 〈动〉一起发誓，共同起誓，互相约定，互相保证：قول الىسىپ سەرتتەسۋ 握手相定。

سەرتتەستىر- سەرتتەس- 的使动态。

سەرتتەسۋ سەرتتەس- 的不定式。

سەرتتى 〈形〉发誓的，起誓的，誓约的，许下诺言的。

سەرتتىلىك 〈名〉遵守誓约，信守誓言。

سەرتشىل 〈形〉守信誓言的，恪守信约的，不毁约的，不食言的：سەرتشىل جىگىت 守信誓言的小伙子。

سەرتشىلدىك سەرتشىل 的抽象名词。

سەرۋ: سەرۋ اعاش 线提棍。

سەرۋەن 〈名〉〔波〕① 逛游，游玩，游览；闲逛，散步：بيېجيڭدە سەرۋەن ورنى كوپ 北京游览的地方很多。/ بالالار تاۋعا سەرۋەنگە شىقتى. 孩子们上山游玩去了。② 游戏；狂欢：سەرۋەن كەشى 狂欢之夜 ▲ جىگىتكە سەرۋەن دە سەرۋەن، سەرگەلدەڭ دە سەرۋەن. 【谚】对男子汉大丈夫来说游历是游历，流浪也是游历。

سەرۋەندە- 〈动〉逛游，游玩，游览，转悠，散步：باقشاعا بارىپ سەرۋەندەۋ 到公园去游玩 / سەرۋەندەگەن جاستار 逛游的青年们。

سەرۋەندەس- سەرۋەندە- 的交互态。

سەرۋەندەت- سەرۋەندە- 的使动态。

سەرۋەندەۋ سەرۋەندە- 的不定式。

سەرۋەندىك 〈形〉游览的，游玩的：سەرۋەندىك ورىن 游览场所。

سەرۋەنپاز 〈形〉好游览的，爱游逛的；爱游玩的：سەرۋەنپاز كىسى 爱游逛的人。

سەرۋەنپازدىق سەرۋەنپاز 的抽象名词。

سەرۋەنشى 〈名〉游客，游人。

سەرۋەنشىل 〈形〉爱游览的，爱游逛的。

سەرى 〈名〉〔阿〕花花公子，公子哥儿；寻欢作乐的人：سەرى جىگىت 穿戴讲究的小伙子 ▲ جەتىم سەرى 穷打扮的人 ▲ سەرى توڭبايدى، قالتىرايدى. 【谚】衣着俏皮的人不冷，就是打哆嗦。

سەرىك I〈名〉①伙伴，伴侣，同伴；战友：ومىرلىك سەرىك 终身伴侣 / تۇڭكەرىستىك سەرىك 革命战友 ② 助手，帮助；后盾，支柱：ەرجەتكەندە ساعان سەرىك بولادى (他)长大了以后会成为你的助手的 ▲ جان سەرىك 爱人，伴侣；战友 ▲ الماس قىلىش مايداندا سەرىك. 【谚】宝刀是战场上的伙伴。▲ جاقسى ات جانعا سەرىك، جاقسى ءيت مالعا سەرىك. 【谚】良马是人的伙伴，益犬是牲畜的伙伴。

سەرىك II 〈名〉〔天〕卫星，伴星 ▲ جاساندى سەرىك 人造卫星 ▲ جاساندى سەرىك وربيتاسى 人造卫星轨道 ▲ جەر سەرىگى 〔天〕地球卫星。

سەرىك III 〈名〉杂技：سەرىك ويىنى 杂技 / سەرىك ۇيىرمەسى 杂技团。

سەرىكتەس I 〈名〉① 伙伴，同伴，同伙；同谋人：قىزمەتتەگى سەرىكتەس 同事 / جاقىن سەرىك 挚友 ② 合伙的，同伙的，共谋的：جالعىز ءوزى ەمەس، سەرىك ادامى بار. 他不是一个人，肯定有他的同伙。

سەرىكتەس- II 〈动〉合伙，同伙，合作：سەرىكتەسىپ باسقارۋ 合伙经营 / مىندەتتى ءبولىسىپ الىپ، سەرىكتەسىپ ىستەۋ 分工合作。

سەرىكتەستىر- سەرىكتەس- II 的使动态。

سەرىكتەسۋ سەرىكتەس- II 的不定式。

سەرىكتىك I 〈名〉① 伙伴，伴侣：ول سەرىكتىككە جارامايتىن ادام. 他是个不宜做伙伴的人。② 联合，同盟；互助组：سەرىكتىك كاسىپورىندارى 联合企业。

سەرىكتىك II 〈动〉公司：جارنالىق سەرىكتىك 股份公司 / شەكتى جارنا سەرىكتىگى 有限股份公司 / قامسىزداندىرۋ سەرىكتىگى 保险股份公司 / مۇناي سەرىكتىگى 石油公司。

سەرىل- 〈动〉① 舒畅；畅快；惬意，爽快，轻松；高兴：كوڭىلى سەرىلۋ 心情舒畅 ② 散开，消散；消失；完结：بۇلت سەرىلۋ 阴云消散 / اڭگىمە سەرىلە باستادى. 谈话快结束了。

سەرىلت- سەرىل- 的使动态。

سەرىلۋ سەرىل- 的不定式。

سەرىلىك 〈名〉衣着华丽，讲究穿戴，打扮：سەرىلىك ىستەۋ 打扮 / مەن سەرىلىك قۋىپ جۇرگەنىم جوق. 我并不是讲究穿戴的人。

سەرىماس 〈名〉过分讲究服饰的人，穷打扮的人。

سەرىپپە I 〈名〉① 弹簧：قايتىمدى سەرىپپە 回动弹簧 / تەجەگىش سەرىپپە 控制弹簧 ② (钟、表的)发条：ساعاتتىڭ سەرىپپەسى 钟的发条 ③ 扳机：مىلتىقتىڭ سەرىپپەسىن باسىپ قالدى 扳动扳机。

سەرپپە- II 〈动〉一动也不动弹,连腿也不蹬: تۇياق سەرپپەي ئۆلۈ 一点也没动就死去。

سەرپپەلى 〈形〉弹 簧 的, 有 弹 簧 的: سەرپپەلى تارازى 弹簧秤 / سەرپپەلى ورىندىق 弹簧椅。

سەرپپەلىك 〈名〉弹性,弹力。

سەرپپەۋ سەرپپە- 的不定式。

سەس 〈名〉[阿] ① 威严,威风: جاۋدىڭ سەسىن الۋ 灭敌人的威风 ② 威胁,威吓,恫吓: سەستەن قورىقپاۋ 不畏威胁 ▲ سەسى باسۋ 被震住,被吓倒 ▲ سەس كورسەتۋ 威胁,恐吓,恫吓。

سەسكەن- 〈动〉① 嫌,怕(食物不净),腻烦: تاماقتان سەسكەنۋ 嫌饭不干净 ② 害怕,恐惧,胆怯;惊吓: ول سەسكەنىپ شەگىنە بەردى. 他畏惧了,直向后退。③ 哆嗦一下,战栗一下: ول ەسىكتەن شىعىپ بوراننان سەسكەنىپ ۇيگە قايتا كىرىپ كەتتى. 他出一门见风,打了个寒战又回屋了。

سەسكەندىر- ① سەسكەن- 的使动态 ② 威胁,威逼;恐吓,恐赫;惊扰: وسى وي ونى سەسكەندىرىپ تاستادى. 这种想法使他害怕了。/ بالانى سەسكەندىرۋ 吓唬孩子。

سەسكەنۋ سەسكەن- 的不定式。

سەسكەنشەك 〈形〉①胆小的,易惊恐的;提心吊胆的;疑虑重重的: سۋىقتان سەسكەنشەك ادام 怕冷的人 ② 嫌脏的: تاماقتان سەسكەنشەك ادام 怕饭不干净的人。

سەسكەنشەكتىك سەسكەنشەك 的抽象名词。

سەسپەي: سەسپەي قاتۋ ① 一下子死去,立即死去,马上咽气 ② 睡得死,睡得沉。

سەستيما 见 سيستەمە.

سەستى 〈形〉威严的,威风凛凛的人,凛然的;可怕的: سەستى ادام 威风凛凛的人 / سەستى جاۋ 可怕的敌人。

سەستىلىك سەستى 的抽象名词。

سەسترمە- 〈动〉使不能动弹,使动弹不得,使来不及(反抗): جاۋدىڭ سەسترمەي ئۈنىن ئۆشىردى. 敌人还没来得及反抗就被消灭了。

سەسترمەۋ سەسترمە- 的不定式。

سەتكا 〈名〉〔体〕网,网球。

سەتكالى 〈形〉有网的,支起球网的。

سەتكاسىز 〈形〉没有网的,没支起球网的。

سەتۋ سەتى- 的不定式。

سەتى- I 〈动〉(指把马或骆驼的鼻子)割出口子。

سەتى- II 〈动〉(把布边)弄成毛边,使线条秃噜,使线头外露。

سەتىك 〈形〉豁鼻子的: سەتىك ىنگەن 豁鼻子的母驼 / سەتىك تاناۋ 豁鼻孔。

سەتىل- سەتى- I、II 的被动态。

سەتىنە- ① سەتى- II 的反身态 ②(布边)秃噜,线头外露 ③〔转〕消散,一扫而光: كۇڭشەنىڭ تۇندەگى وكپەسى ازداپ سەتىنەگەندەي بولدى. 孔谢昨夜内心的不快消散了一些。

سەتىنەۋ سەتىنە- 的不定式。

سي I 〈名〉① 尊敬,敬意;款待;礼遇: سيعا يە بولۋ 受到尊敬 ② 赠品,礼品,礼物: سي تارتۋ 赠送礼品 ③ 奖,奖赏: سيعا العان مەدال 奖章 ④ 尊敬的,尊贵的: سي قوناق 尊贵的客人 ▲ سي كورسەتۋ 热情款待 ▲ سي تاباق 专为款待贵客的一盘肉食 ▲ سيعا سي، سىراعا بال. 【谚】礼尚往来。

سي- II 〈动〉① 容纳,盛(得下),容(得下),进得去,放(得下),装(得下);(衣服、鞋袜等)穿(得下): بۇل زالعا مىڭ ادام سيادى. 这个礼堂容纳一千人。/ باپپاق سيماي قويدى. 袜子穿不进去。② 合乎……,符合: پرينسيپكە سيمايدى 不符合原则 ③〔转〕和得来,处得来,和好: جۇرتقا سيماۋ 和大伙儿格格不入 ▲ اقىلعا سيماۋ 不合情理的;不可思议的,不能容忍的 ▲ جەر سۋعا سيماۋ 自吹自擂,说大话 ▲ ماڭدايىنا سيماۋ 倒霉,不走运,走背运 ▲ قۋانىشى قوينىنا سيماۋ 喜出望外,兴高采烈 ▲ ەڭبەكسىز ەلگە سيماس. 【谚】不劳动的人受到人民的唾弃。

سيا 〈名〉墨水: كوك سيا 蓝墨水 / قىزىل سيا 红墨水 / قارا سيا 墨汁 / سيا ساۋىت 墨水瓶 ▲ سيا جاپىراق 〔植〕五倍子 ▲ سيا سورعىش 吸墨纸。

。草种黑〔植〕〈名〉**سيادان**
：子样；貌容，相长，貌外，表外〈名〉**سياق**
سياعىڭىزنى قاراسام، سەن دە وزىڭنىڭ ادام
一我和是也像好你，子样的你看 .كورىنەسىڭ
。人的样
付一出摆，似类，样一……像〈动〉**سياقتان-**
……式架，装出一付……相：بەيشارا سياقتانۋ
。相怜可付一出装
。态动使的 -سياقتان **سياقتاندىر-**
。式定不的 -سياقتان **سياقتانۋ**
与，的样一……同如，的……像〈后〉**سياقتى**
……相似的：قار سياقتى 样一雪像 / بۋرىنعى
سياقتى 如同从前一样。
。点同相，性似相，似相，似类〈名〉**سياقتىلىق**
قاعازدى：水墨水染，水墨上弄〈名〉**سيالا-**
سيالاپ تاستاپتى 。水墨是满纸得弄
。态动被的 -سيالا **سيالان-**
。式定不的 -سيالا **سيالاۋ**
. I سي 见 **سياپات**
。瓶水墨〈名〉**سياساۋىت**
جەر-دۇنيەگە ▲ 态动使的 II -سي **سيعىز-**
(جەر-سۋعا) سيعىزباۋ 吹得天花乱坠。
。态动使的 -سيعىز **سيعىزدىر-**
。儿刺粗，儿刺大〈名〉I **سيدا**
。桩木〔方〕〈名〉II **سيدا**
دەنە：的长修；的高瘦，的长细〈形〉III **سيدا**
بىتىمى سيدا، وڭى اشاڭ قىز 身位一是(她)
。娘姑的悴憔容面，长修材
. -سيداڭدا 见 **سيداقتا-**
。权枝掉砍，细削，尖削〈动〉**سيدالا-**
。态动被的 -سيدالا **سيدالان-**
。态动使的 -سيدالا **سيدالات-**
又高又；的长细较，的细较〈形〉I **سيدالاۋ**
细的：ناسىلدى قويلاردىڭ قوزىلارى سيدالاۋ
كەلەدى. 候时的来下产刚羔羊的羊毛细种良
。细又高又得显
。式定不的 -سيدالا II **سيدالاۋ**
，的长修；的高瘦，的个高细 ①〈形〉**سيدام**
，的长细 ② 材身的长修 سيدام دەنەلى：的条苗
。枝树的长细 سيدام بۇتاق：的杈枝有没

，桠枝掉砍，掉弄（枝树把）〈动〉**سيدامدا-**
اعاشتىڭ بۇتاقتارىن：些细使，细砍（干树把）
كەسىپ سيدامداپ قويىپتى 杈枝的树掉砍(他)
。细变干树使
变，细变 ②态动被的 -سيدامدا ① **سيدامدال-**
كەشە عانا سيدامدالعان：秃光得变；长细成
جالاڭاش دالا ورمانعا اينالدى. 荒的秃秃光日昔
。林森的葱葱郁郁了成变野
。的长细显略，的高瘦显稍〈形〉I **سيدامداۋ**
。式定不的 -سيدامدا II **سيدامداۋ**
细 اياق سيداڭ：的长细，的细 ①〈形〉**سيداڭ**
不，的浮轻，的浮心，的散松〔转〕② 腿的长
سوزى قىلجاڭ، ٴسيداڭ ٴوزى ول：的重稳
ٴسى ولاق ادام ەدى. 不话说，遢邋漫散个是他
قاعۋ سيداڭ ▲。人的事了衍敷事做，四不三
地快轻履步(腿长细)，行疾腿两的长细开迈
。浮轻止举得显；走行
长细)，行疾腿两的长细开迈〈动〉**سيداڭدا-**
。浮轻止举得显；走行地快轻履步(腿
。态互交的 -سيداڭدا **سيداڭداس-**
。态动使的 -سيداڭدا **سيداڭدات-**
。式定不的 -سيداڭدا **سيداڭداۋ**
。态动使的 II -سي **سيدىر-**
。态动被的 -سيدىر **سيدىرىل-**
سيراعى：高瘦得显，长细得显 ①〈动〉**سيدي-**
سيديعان ٴبىر جىگىت ۇيگە كىرىپ كەتتى. 着长
(木树) ②。了去屋进了伙小的腿长细条两
جوق بۇتاعى：立耸地零零孤；叶枝有没，秃光
سيديعان اعاش 树叶脱落得光秃秃的枯树。
。态动使的 -سيدي **سيديت-**
。式定不的 -سيدي **سيديۋ**
。秒十六 سيكونت الپىس：秒〈名〉**سيكونت**
：遇礼，意敬，重敬，重尊〈名〉**سي-قۇرمەت**
。待相礼以 سي-قۇرمەت كورسەتۋ
〔转〕②术法，术巫，术妖，术魔 ①〈名〉**سيقىر**
女的猾狡 سيقىر قاتىن：的端多计诡，的猾狡
。人
中使，人惑迷术邪以，术妖施〈动〉**سيقىرلا-**
。骗欺，惑迷；邪
。态动被的 -سيقىرلا **سيقىرلان-**

سيقىرلاۋ سيقىرلا- 的不定式。

سيقىرلى 〈形〉① 魔法的，妖术的，迷惑的；妖媚的，销魂的：سيقىرلى كۇش 魔力 / سەن قانشا سيقىرلى بولساڭ دا ماقساتىڭا جەتە المايسىڭ. 不论你有多大的迷惑力，你都不会得逞。② 神秘的，神奇的，奥妙的：بۇل ارادا سيقىرلى ٴبىر نارسە بار سەكىلدى. 此处好象有什么神秘的东西。▲ سيقىرلى تاياق 神棍。

سيقىرلىق 〈名〉魔法，妖术，法术；障眼法；骗术。

سيقىرشى 〈名〉① 魔法师，巫神，巫师 ② 魔术家，变戏法的人 ③ 骗子手，狡猾的人。

سيقىرشىلىق 〈名〉魔法，妖术，障眼法；骗术。

سيلا- 〈动〉① 尊敬，尊重，敬重：ۇلكەندەردى سيلاۋ 尊重长辈 / سيلاعاندى بىلمەۋ 不识抬举 ② 赏奖，励奖，赠礼品，发给奖品：وزاتتاردى سيلاۋ 奖励先进生产者 ③ 请客，款待，酬谢：ىڭعايىن تاۋىپ سيلايمىن. 我找个机会好好酬谢你。▲ كوپتى سيلاساڭ ٴوزىڭدى سيلاعانىڭ. 【谚】尊重众人等于尊重自己。▲ ىقتىرما بولماسا جەلگە وكپەلەمە، ەل سيلارلىق بولماسا ەلگە وكپەلەمە. 【谚】没有避风之地莫怨风，没有送人的礼品莫怨人。▲ ٴيت تە يەسىن سيلايدى. 【谚】狗也尊重主人。

سيلاعىش 〈形〉有礼貌的，尊敬人的，孝敬的：اكە-شەشەسىن سيلاعىش بالا 尊敬父母的孩子。

سيلان- سيلا- 的被动态。

سيلاس- سيلا- 的交互态 ▲ كوپپەن دوسى سيلاس، دوسى ازبەن سىرلاس. 【谚】对朋友多的敬而远之，对朋友少的推心置腹。▲ جىلاسۋعا تۋىس جاقسى، سيلاسارعا جات جاقسى. 【谚】抱头痛哭亲戚好，彼此尊重生人好。

سيلاسۋ سيلاس- 的不定式 ▲ سيلاسۋ ەكى كىسىگە بىردەي. 【谚】相互尊重是双方的。

سيلاسىمدى 〈形〉亲密无间的，亲如手足的；情谊深的，和睦相处的：سيلاسىمدى كورشى 和睦相处的邻居。

سيلاسىمدىلىق سيلاسىمدى 的抽象名词。

سيلى 〈形〉尊敬的，敬重的，尊贵的，可敬的：سيلى قوناق 尊敬的客人。

سيلىق 〈名〉① 奖，品奖，金奖，励奖，赏奖：سيلىق قاعاز 奖状 / سيلىق اقشا 金奖 / سيلىق الۋ 得到奖励 ② 礼物，礼品：ساعان اكەلگەن سيلىعى 这是给你带来的礼物。

سيلىقتى 〈形〉有奖的，有奖赏的，有奖励的：سيلىقتى امانات اقشا 有奖储蓄。

سيمفونيا 〈名〉〔乐〕交响乐，交响曲。

سيمفونيالىق 〈形〉交响乐的：سيمفونيالىق وركەستىر 交响乐队。

سيپا- 〈动〉① 摸，抚摸：بالانىڭ باسىن سيپادى 摸了一下孩子的头。② 轻触；轻轻地拂过：سامال سيپار بەتىڭدى 微风拂面 / سيپاي قامشىلاۋ 轻轻抽打 ③ 爱抚，抚慰，疼爱：شەشەم ماڭدايىمنان سيپاعاننان باسقا قاتتى ٴسوز ايتىپ كورگەن ەمەس. 母亲除了抚慰我之外没有训斥过我一句。④ 扫过，卷过，卷起：قۇيىن جولدىڭ شەتىن سيپاپ كەتتى. 旋风卷起路边的尘土飞旋而过。▲ جەر سيپاپ قالۋ 扑空，落空，白跑，一无所获 ▲ ماڭدايىنان سيپاۋ 抚慰，爱抚，疼爱 ▲ ورنىن سيپاپ قالۋ 扑空，落空，未能见面 ▲ سيپاي قامشىلاپ ٴوتۋ 轻描淡写，不痛不痒 ▲ سيىر سيپاعاندى، جامان سيلاعاندى بىلمەيدى. 【谚】牛不爱让人抚摸，蠢人不识抬举。

سيپاقتا- 〈动〉① (马、牛等)摆动，抖动(尾巴)；乱动：بايلاۋلى وگىز سيپاقتاپ تۇر. 拴着的犍牛在地上摆尾。② 犹豫不定，踌躇；支支吾吾；胆怯：ٴسوزىن سيپاقتاپ ايتا الماۋ 嗫嚅。

سيپاقتات- سيپاقتا- 的使动态。

سيپاقتاۋ سيپەقتا- 的不定式。

سيپال- سيپا- 的被动态。

سيپالا- 〈动〉① 反复摸：قولمەن سيپالاۋ 用手来回地摸 ② 按摩，揉：كوبىرەك سيپالاپ قوي 多揉几下 ③ (在黑暗中)摸索，探索：قاراڭعىدا سيپالاپ ٴجۇرۋ 在黑暗中摸索而行。

سيپالاقتا- 〈动〉① 左右摆动，摇摆：سيىر شىبىن-شىركەيگە شىداماي سيپالاقتاپ تۇر. 牛受不住蚊蝇的叮咬，不住地左右摇摆着头和尾巴。② 徘徊，踌躇；犹豫不定； 支支吾吾：

سيپالاقتاماي ٴسوزىگەدى اشىق ايت. 你别支支
吾吾,把你的意思说清楚一点。

سيپالاقتاۋ سيپالاقتا- 的不定式。

سيپالاس- سيپالا- 的交互态。

سيپالات- سيپالا- 的使动态。

سيپالاۋ سيپالا- 的不定式。

سيپان- سيپا- 的反身态。

سيپاقدا- 见 سيپاقتا.

سيپاك-سيپاك 〈副〉犹豫不决地,抓耳挠腮地,地踯躅不前地。

سيپاس- سيپا- 的交互态。

سيپات I 〈名〉① 性质,属性,特性: سيپاتى ٴبىر-بىرىنە وقساماىتىن ەكى ٴتۇرلى قايشىلىق 两种不同性质的矛盾 ② 容貌,外貌,外表。

سيپات- II سيپا- 的使动态。

سيپاتتا- 〈动〉① 说明……的性质,证明,证实,论证: ونىڭ قىلمىسى ونىڭ قانداي ادام ەكەندىگىن تولىق سيپاتتايدى. 他的行为完全证实了他的为人。② 描述,描写,描绘;表现出: كولدەردى سيپاتتاپ جازۋ 描写湖泊。

سيپاتتال- سيپاتتا- 的被动态。

سيپاتتاما 〈名〉描写,描述,写照;评价: دۇرىس سيپاتتاما 符合实际的描写。

سيپاتتاس- سيپاتتا- 的交动态。

سيپاتتات- سيپاتتا- 的使动态。

سيپاتتاۋ سيپاتتا- 的不定式。

سيپاتتى 〈形〉性质的,特性的,具有…… 特征的: ەرەكشە سيپاتتى 具有特殊性质的。

سيپاتتىلىق 〈名〉特异的,特征,特性。

سيپاۋ سيپا- 的不定式。

سيپىر 见 سيفىر

سيراق 〈名〉① 胫,小腿,脚: سيراعى سىڭكىنىڭ 山羊的小腿 ② (桌、椅等的)腿儿: ۇستەلدىڭ سيراعى 桌子腿儿 ③ (器物的)架子,托架,支撑架: مىلتىقتىڭ سيراعى 枪架 ▲ بۇيرەكتەن سيراق شىعارۋ 无中生有,节外生枝,挑刺儿 ▲ قارا سيراق (قارا بۇرباي) 未成年的小孩,孩子 ▲ تۇيە ۇستىنەن سيراق ٴۇيتۇ 缘木求鱼。

سيراقتا- 〈动〉① 抓小腿,抓腿部 ② 给(桌、椅等)安腿儿。

سيراقتال- سيراقتا- 的被动态。

سيراقتاۋ سيراقتا- 的不定式。

سيراقتى 〈形〉① 长腿的,长胫的;高个儿的 ② 带腿儿的 ③ 有托架的,带支架的。

سيرات 〈名〉〔宗〕(指架于火狱之上的桥) 甫勒斯拉提桥。

سيرەن 〈名〉〔植〕丁香花。

سيسا 〈名〉印花布,市布。

سي-سيپات 〈名〉敬意;款待,礼遇: نەندەي سي-سيپات كورسەتتى؟ 他是如何款待你们的?

سيتات 〈名〉引证,引语,引文: سيتات كەلتىرۋ 引用 / سيتات وتە كوپ الىنعان 引文太多。

سيتسا 见 سيسا.

سيۋ سي- I 的不定式。

سيفىر 〈名〉数,数码,数字。

سيىق (سيقى) 〈名〉① 容貌,相貌,外貌,面貌;外表;德行: سيقى جامان 其貌不扬 ② 气色,脸色: اۋىرىپ سيقى كەتىپ ٴجۇر 病得气色 ③ 外形,外观,样子: سيقى كورىم 不好外形 ④ 还可以景色,景致: كۇزدىڭ سيقى 秋天的景色 ⑤ 情况,形势,状况: قالانىڭ سيقى جاقسىراق بۇرىنعىدان 城市的状况比以前好些 ▲ سيقى كەتۋ (容貌,气色,景色,情况等)变坏,变得难看,变得不景气。

سيىقسىز 〈形〉① 难看的,丑陋的,猥琐的 ② 萧瑟的,凄凉的;不景气的。

سيىقسىزدان- 〈动〉变得难看,变得丑陋,变得不像样子,每况愈下,变得不堪入目: كارتەيىپ سيىقسىزدانىپ كەتىپتى 变得老态龙钟。

سيىقسىزداندىر- سيىقسىزدان- 的使动态。

سيىقسىزدانۋ سيىقسىزدان- 的不定式。

سيىقسىزدانۋ 〈形〉显得有些难看的,显得有些丑陋的,不太雅观的。

سيىقسىزدىق سيىقسىز 的抽象词。

سيىقتى 〈形〉好看的,顺眼的,像样的;漂亮的,五官端正的: سيىقتى كوشەسى دە جوق 一连条像样的街道都没有 / سيىقتى ٴبىر قىز كورگەم جوق 一连个五官端正的姑娘都没有见到。

سيىم 〈名〉① 容量，容积 ②〔转〕宽厚，宽宏，气量大。

سيىمدى 〈形〉① 容量大的，容积大的：ٴبىزدىڭ چەمودان سىزدىكىنەن گورى سيىمدى بولسا كەرەك. 我们的皮箱可能比你的皮箱体积大一点。② 合得来的，易与相处的；宽厚的，气量大的 ▲ جۇرتقا سيىمدى 和大伙儿和睦相处的(人) ③ 合理的，合乎 …… 的，符合……的：زاڭعا سيىمدى 合乎法律的(合法的)/ ەرەجە-تارتىپكە سيىمدى 符合规章制度的 ▲ اقىلعا سيىمدى 合情合理的，合乎情理的 ▲ سيىمدى سان〔数〕有理数 ▲ سيىمدى تەڭدەۋ〔数〕有理方程 ▲ سيىمدى فورمۋلا〔数〕有理式。

سيىمدىلىق 〈名〉① 容量，容积：اتومدىق جىلۋ سيىمدىلىعى 原子热容量 ②〔转〕和气和睦，易与相处：جۇرتقا سيىمدىلىعى جوق 不能与人和睦相处的(人)。

سيىمسىز 〈形〉① 乖僻的，难于相处的，不合来的：سيىمسىز مىنەز 乖僻的性格 ② 不合理的，无理的，不符合 …… 的，不适合的：پرينسيپكە سيىمسىز 不符合原则 ▲ سيىمسىز سان〔数〕无理数 ▲ سيىمسىز تەڭدەۋ〔数〕无理方程 ▲ سيىمسىز ٴتۇبىر〔数〕无理根 ▲ سيىمسىز فورمۋلا〔数〕无理式。

سيىمسىزدىق 〈名〉① 难相处，不和睦 ② 无理，不合情理，不近情理。

سيىن- 〈动〉① 信仰，敬仰，崇拜，膜拜；相信：دىنگە سيىنۋ 信仰宗教 / قۇدايعا سيىنۋ 崇拜真主 ② 乞求，请求，求援：باقسىلارعا سيىنۋ 求巫师治病 ③ 仰仗；指望，凭借：ولەڭىنە سيىنۋ 寄希望于自己的诗篇 / كۇشىنە سيىنۋ 以力量为雄 / جەكەگە سيىنۋ 个人崇拜。

سيىندىر- سيىن- 的使动态。

سيىنۋ سيىن- 的不定式。

سيىنۋشى 〈名〉膜拜者，崇拜者，香客。

سيىر 〈名〉① 牛的泛称，牛 ② 母牛，乳牛：：سوزەگەن سيىر 好顶人的牛 / سيىر ٴسۇتى 牛奶 / سيىر ساۋۋ 挤牛奶 / قىسىر سيىر 没有怀胎的母牛 ② 哈萨克族十二生肖之一：سيىر جىلى 牛年 ▲ ٴيت باستى، سيىر اياقتى 牛头马面，牛鬼蛇神 ▲ ماما سيىر 产过几胎的老母牛。▲ ساۋلى سيىر (牛犊死后)继续出奶的母牛 ▲ ساۋىن سيىر 奶牛，乳牛 ▲ سيىر اعاش〔植〕牛乳树 ▲ سيىر بۇرشاق〔植〕豇豆 ▲ سيىر بۇلدىرگەن 黑梅 ▲ سيىر بوكەن 牛羚，羚狷 ▲ سيىردىڭ قۇلاعىنا دومبىرا شەرتۋ 对牛弹琴 ▲ سيىردىڭ سارى بەزگەگى 牛芽焦虫病 ▲ سيىردىڭ تەنتەگى 牛多头蚴病 ▲ سيىر وباسى ▲ 牛瘟 ▲ سيىر ٴتىل〔植〕牛舌草 ▲ سيىر ٴتۇس 上午九时左右 ▲ سيىر شەشەك 牛痘 ▲ سيىر قۇيمشاقتاتۋ 敷衍塞责，虎头蛇尾 ▲ سيىر قۇيرىق بالىق 牛尾鱼 ▲ سيىرعا كۇمىس ەر-توقىم ەرتتەۋ 多此一举，画蛇添足 ▲ كارى سيىر سوقپاقشىل، كارى ادام تاقپاقشىل. 【谚】老牛不离路，人老爱转文。▲ سيىر سيپاعاندى، جامان سيلاعاندى بىلمەيدى. 【谚】牛不爱让人抚摸，贱人不识抬举。▲ سيىر سۋ ىشسە، بۇزاۋ مۇز جالايدى. 【谚】母牛饮水，牛犊舔冰(上行下效)。

سيىر- Ⅱ 〈动〉推，推动，移动，拨拉，挪动：قاعازدى سيىرىپ قويدى 把纸张拨拉到一边去。

سيىر جوڭىشقا 〈名〉〔植〕巢菜属。

سيىر قۇيرىق 〈名〉〔植〕毛蕊。

سيىرلى 〈形〉有牛的，有乳牛的，养牛的；牛多的：سيىرلى ٴۇي 牛头数多的家 ▲ سيىرلىنىڭ ٴۇيى ايران، سيىرسىزدىڭ ٴۇيى سىرداڭ. 【谚】有乳牛的家酸奶多，无乳牛的家干巴巴。

سيىرسىز 〈形〉无牛的，没有乳牛的：سيىرسىز ٴۇي 没有乳牛的人家。

سيىرسىلەكەي 〈名〉〔植〕黄精 ▲ دارىلىك سيىرسىلەكەي 地榆。

سيىرۋ سيىر- Ⅱ 的不定式。

سيىرشى 〈名〉① 放牛的人，养牛的人 ②〔天〕牵牛星，牛郎星。

سيىرشىلا- 〈动〉如牛，象牛一样；吃力，笨拙：سيىرشىلاپ تۇرۋ 象牛一样起来。

سيىرشىلات- سيىرشىلا- 的使动态。

سيىرشىلاۋ سيىرشىلا- 的不定式。

سيىس- ① سي- Ⅱ 的交互态 ② 和睦相处，合

跟他 .ول ەشكىممەن سىسپايدى: 来得处,来得
谁也合不来 。③挤,紧挤,在一起: سىسىپ
وتىرۇ 挤着坐下 。

سىسقىش 〈形〉与人合得来的, 易与人相处
的,人缘儿好的: سىسقىش ادام 与人和
睦相处的人。

سىسقىشلىق ① سىسقىش 的抽象名词 ② 和
睦,易与相处。

سىستىر- ① سىس- 的使动态 ② 消除摩擦;
劝解,调解,使和睦 ③ 挤进,塞进,加进。

سىسىمدى 〈形〉人缘儿好的,能和睦相处的,
与人合得来的。

سىسىمدىلىق سىسىمدى 的抽象名词。

سىسىمسىز 〈形〉与人不好相处的, 不和睦
的,不团结的。

سكامەيكە 〈名〉板凳,长凳。

سكاميا 见 سكامەيكە.

سكاندي 〈名〉〔化〕钪。

سكات 〈名〉〔动〕工鱼(亚目)。

سكەپتىك 〈名〉① 怀疑主义者,怀疑论者,怀
疑派 ② 多疑之人。

سكرىپكا 〈名〉〔音〕小提琴。

سكرىپكالىق 〈形〉小提琴的,小提琴演奏的。

سكرىپكاشى 〈名〉小提琴手。

سكۇمپيا 〈名〉〔植〕黄栌,栌木。

سلەسار 〈名〉钳工。

سمەنە 〈名〉(工作等的)班: تۈنگى سمەنا 夜班
工作(上夜班)。

سمەنالاس 〈形〉(上班)同班的。

سناىپەر 〈名〉狙击兵,特等射手,神枪手。

سنارىياد 〈名〉炮弹: اتومدىق سنارىياد 原子炮
弹。

سو 代词 سول 的简缩形式: سول جەردە 就
在那个地方。

سوبالاق I 〈形〉① 毛发蓬松的, 毛发蓬乱
的;长毛的 ② 没有出息的;窝囊的: سوبالاق
جان 没有出息的人。

سوبالاق II 〈名〉灰烤饼。

سوبالاقتا- 〈动〉卷成长形,搓(拉)成长条状:
سوبالاقتاپ ەسۇ 搓成长条。

سوبالاقتان- ① سوبالاقتا- 的反身态 ② 搓(卷)
成条状: سوبالاقتانعان ءجۇن 卷成条状的羊毛
③ 交织在一起,蓬乱: ءيتتىڭ سوبالاقتانعان
قۇيرىق ءجۇنى 狗尾巴的蓬乱。

سوبالاقتاس- سوبالاقتا- 的交互态。

سوبالاقتات- سوبالاقتا- 的使动态。

سوبالاقتاۋ سوبالاقتا- 的不定式。

سوبالاقتىق ①سوبالاق 的抽象名词 ② 窝囊,
软弱无能,没有出息。

سوبور 〈名〉① 会议(古时高级政教会议)②
〔宗〕大教堂,大礼拜堂。

سوبىق 〈名〉玉米芯;玉米(棒)子: بورمي
سوبىعى 玉米棒子 ▲ سوبىق بايلاۋ (玉米)结籽,
结粒。

سوبىقتا- 〈动〉(玉米)结籽,结粒。

سوبىقتان- ① سوبىقتا- 的反身态 ② (露水)凝
结,凝聚,附着……之上。

سوبىقتاۋ سوبىقتا- 的不定式。

سوبىقشا 〈名〉玉米芯状的,条状的,条形的。

سوۆەت 〈名〉苏维埃: سوۆەت اكىمشىلىگى 苏
维埃政权。

سوۆەتتەن- 〈动〉苏维埃化,建立苏维埃政权。

سوۆەتتەندىر- 的使动态 ② 使苏维埃化,使
建立苏维埃政权,使思想意识苏维埃化。

سوۆەتتەندىرۋ سوۆەتتەندىر- 的不定式。

سوۆەتتىك 〈形〉苏维埃的,苏联的: سوۆەتتىك
ۋكىمەت 苏联政府。

سوۆەتتەنۋ سوۆەتتەن- 的不定式。

سوۆەتتەنىل- سوۆەتتەن- 被动态。

سوۆحوز 〈名〉(苏联的)国营农场,苏维埃农
场。

سوعۋ سوق- II 的不定式。

سوعىل- ① سوق- II 的被动态 ② 撞碰: تامعا
سوعىلۋ 撞墙。

سوعىلۋ سوعىل- 的不定式。

سوعىلىس I 〈名〉撞,碰撞。

سوعىلىس- II سوعىل- 的交互态。

سوعىلىستىر- سوعىلىس- I 的使动态。

سوعىم 〈名〉冬宰畜: سوعىم ەتى 冬肉 /
سوعىم ▲ سوعىم سويۋ 宰杀作为冬肉用的牲畜

餐聚居邻右左请（时畜牲杀宰季冬指）باسی
。式仪
。畜牲的用食天冬为作杀宰（动）سوعىمدا-
。式定不的 سوعىمدا- سوعىمداۋ
。（畜牲)的宰冬合适（形）سوعىمدىق
。态身反的 Ⅰ سوق- سوعىن-
撞，撞 ② 块碎的坏撞碰 ①（名）سوعىندى
。挤排，害迫，击打〔转〕③ 击
ەندى ەكەۋلەك ：架打 ①（名） Ⅰ سوعىس
。了架打再要不俩们你 .سوعىستى قويىڭدار
/ 战宣 سوعىس جاريالاۋ：仗打，斗战，争战 ②
战 سوعىس قىلمىستىسى / 报战 سوعىس حابارى
ۋلت / 争战略侵 سوعىسى شاپقىنشىلىق / 犯
ۋزاقتا / 争战放解族民 سوعىسى ازاتتىق
سوعىس پارتيزاندىق / 战久持 سوعىسى سوزىلاتىن
دالا ▲ 争战片鸦 سوعىسى اپيىن ▲ 战击游
▲ 舰军 كەمەسى سوعىس ▲ 战野 سوعىسى
ونەركاسىبى سوعىس ▲ 俘战 تۇتقىنى سوعىس
。业工事军
，斗相，架打②态互交的 Ⅱ سوق- ①-سوعىس
سوعىسىپ ەكەۋى بولماشى سىكە بولا ول ：吵争
③。了来架起打事小点一了为俩们他 .قالدى
ازاتتىقتا سوعىسىپ جىل نەشە ：伏打，战交，战作
④ 放解得获才仗的年几了打 .جەتكىزدى قول
ەكى جاتقان كەلە قارسى قاراما ：撞相，碰相
对 .قالدى سوعىسىپ تارلىعىنان جولدىڭ ماشينا
。了撞相而窄狭面路于由车辆两的开
② 的斗好，的架打爱 ①（形）سوعىسقۇمار
。人狂争战，子分战好 ③ 的仗打爱，的战好
词名象抽的 سوعىسقۇمار ①سوعىسقۇمارلىق
。狂战好，战好 ②
：事事军，的用军，的争战（形）سوعىستىق
سوعىستىق / 衅挑争战 سوعىستىق ارانداتۋشىلىق
。学事军 علىم
。域海战作（名）سوعىس-تەڭىز
。态动使的 Ⅱ -سوعىس سوعىستىر-
。态动被的 -سوعىستىر سوعىستىرىل-
。式定不的 Ⅱ -سوعىس سوعىسۋ
架打 ② 者战交，者战参 ①（名）سوعىسۋشى
。人的

好 ② 的斗好，的架打爱 ①（形）سوعىسشىل
。的仗打爱，的战
。词名象抽的 سوعىسشىل سوعىسشىلدىق
سودا اسقا سالاتىن：碱，钠酸碳，打苏（名）سودا
。钠性苛，碱火 كۇيدىرگىش سودا ▲ 碱用食
。的碱含，的打苏，的钠酸碳（形）سودالى
外之此除 باسقا سودان ▲（سونان） سودان
سودان ▲ 来以时那从，后以那从 سودان بەرى
…，后以此从 كەيىن سودان ▲ 后以此从 بىلاي
。后之…… سولڭ سودان ▲ 后之…
，徒暴，鬼蛋捣，人的事惹好 ①（名）سودىر
气淘 ② 者产无氓流 سودىر پرولەتاريات：氓流
孩的气淘 سودىر بالا：的蛋捣爱，的事惹好，的
。害伤；害损，害危 سودىر ءتيۋ ▲子
：为非作胡，闹胡，气淘得变（名）سودىرلان-
这 .بارادى سودىرلانىپ سايىن بارعان بالا بۇل
。气淘越来越得变子孩
。态动使的 -سودىرلان سودىرلاندىر-
。式定不的 -سودىرلان سودىرلانۋ
：的为非作胡，的闹胡，的气淘（形）سودىرلى
胡 قىلىق سودىرلى / 子孩的气淘 بالا سودىرلى
。动行的为非作
捣，闹胡 ② 词名象抽的 سودىر ① سودىرلىق
。非生事惹 سودىرلىق ستەۋ：为非作胡，蛋
/ 病淋 سوز اۋرۋ：病柳花，病淋（名） Ⅰ سوز
。菌淋 سوز ميكروبى
：长抻，长伸，长延，长拉 ①（动） Ⅱ سوز-
/ 面抻 قامىر سوزۋ / 丝属金长拉 سىم سوزۋ
拖，延拖 ② 唱歌音声长拉 ءاندى سوزىپ ايتۋ
把别你 .بەرمە سوزا كەيىنگە ءىستى سەن：拉
，直伸③间时延拖 ۋاقىت سوزۋ / 。拖后往情事
جاققا ەكى قولىن ەكى توسەكتە ول：张扩；展伸
路只两，着睡上床在他 .جاتىر ۇيقتاپ سوزىپ
扩胃 سوزىلۋ اسقازان ▲ 。旁两在横地直直胳
قول ▲ 拖再拖一，延拖 سالۋ بۇيداعا سوز ▲ 张
。取争力努 ② 手伸 ① سوزۋ
缝）سوزان اق ▲ 针曲（的子靴缝）（名）سوزان
سارى ▲ 线蓝 سوزان كوك ▲ 线白（的子靴
。线黄 سوزان
。的高细，的长细（形）سوزاڭ

سوزاڭداتـ 见 سوزباقتاـ.
سوزاڭداتۇ سوزاڭداـ 的不定式。
سوزاڭداۋ 〈形〉 较长的，稍长的，较细长的。
سوزاڭغراق 〈形〉 较细长的，稍细的。
سوزباق: سوزباققا سالۇ 拖延，延长。
سوزباقتاـ 〈动〉 ① 拉长，伸长： سوزباقتاماي قىسقاراق سويلە. 你别东拉西扯，说话要简练 ② 拖延，延长，拖拖： كەيىنگە سوزباقتاي بەرۋ 老是往后拖。
سوزباقتاتـ سوزباقتاـ 的使动态。
سوزباقتاۋ سوزباقتاـ 的不定式。
سوزعىلاـ 〈动〉 ① （不住地，来回地）拉长，伸长，开伸 ② （一再地）拖，拖延 ③ 伸直，展伸。
سوزعىلانـ سوزعىلاـ 的被动态。
سوزعىلاسـ سوزعىلاـ 的交互态。
سوزعىلاتـ سوزعىلاـ 的使动态。
سوزعىلاۋ سوزعىلاـ 的不定式。
سوزعىش 〈名〉 绷子，撑大器。
سوزدىرـ سوزـ Ⅱ 的使动态。
سوزىلـ ① سوزـ Ⅱ 的被动态② 扩张，伸长，伸展： اسقازان سوزىلۋى 胃扩张 ▲ سوزىلۋ سىزىعى 〔地〕走向线。
سوزىلعىش 〈形〉 能伸延的，可拉长的，有松紧的，有弹性的： سوزىلعىش تەزەڭكە 能伸延的橡皮 / سوزىلعىش باياۋ 有弹性的袜子。
سوزىلعىشتىق 〈名〉 弹性，伸缩性，延展性。
سوزىلمالى 〈形〉 ① 有伸缩的，能延展的，能伸展的，能延伸的： سوزىلمالى ماتەريال 有伸延性的材料、② 持续长久的，延续的，旷日持久的；慢性的： سوزىلمالى ناۋقاس 慢性病。
سوزىلتـ ① سوزىلـ 的使动态 ② 拖延，延长，（往后）拖。
سوزىلمدى 见 سوزىلمالى.
سوزىمدى 〈形〉 ① 有伸延性的，有弹性的，柔韧的，拉力强的： سوزىمدى جۇن 有伸延性的毛 ② 耐力强的，能持久的： سوزىمدى جىلقى 有耐力的马。
سوزىمدىلىق سوزىمدى 的抽象名词。
سوي 〈名〉 根子，渊源，家族，出身；种，种类。
سويـ Ⅰ 〈动〉 ① 宰，杀宰，宰屠： قوي سويۋ 宰羊 ② 剥，剥下；揭： قاسقىردىڭ تەرىسىن سويىپ الۋ 把狼皮整张地剥下来 / تامعا جاپسىرعان قاعازدى سويىپ الىپ تاستاۋ 把贴在墙上的纸揭下来 ③ 划破，擦破，拉口子： اعاشتىڭ بۇتاعى سيىردىڭ سانىن سويىپ كەتىپتى. 树枝把牛的大腿划破了。④ 〔转〕（水）冲刷；冲陷，冲破： تاسقىن جەردى سويىپ جىرا قىلىپ كەتتى. 洪水把地冲成了一条沟。⑤ 〔转〕抽打，打痛，揍： توقتاقۇن ەسەگىن قامشىمەن سويىپ كەلەدى. 托合塔洪用鞭子不住抽打他的毛驴。⑥ 〔转〕挖苦，讽刺： ول ەكەۋى ساعيتتى بىرەۋى سويىپ، بىرەۋى رەپ ابدەن اقىماق قىلدى. 他俩合着糟蹋沙黑特，一个挖苦，一个帮腔。⑦ 〔转〕流利，畅流： ول حانزۋشاعا سويىپ تۇر. 他的汉语说得很流利。▲ سويىس سويۋ 宰牲畜 ▲ سوعىم سويۋ 宰杀冬肉 ▲ ەشكى سويعاننىڭ ەكى مالى بار، مۇيىزى پىشاعىنا ساپ، تەرىسى بالاسىنا جارتاعاق. 【谚】宰只山羊妙在角可做刀柄，皮可缝衣服。
سويا 〈名〉 蚕豆，大豆 ▲ سويا بۇرشاق 蚕豆。
سويالانـ 见 سوياۋلانـ.
سويان 〈名〉 骚乱，乱子，骚动。
سوياۋ Ⅰ 〈名〉 ① （没有叶子的）茎杆，没有刺儿 ② （叶子的）树枝，秃枝 ▲ قاستاعى سوياۋ كوزدى اڭدىيدى. 【谚】眼皮上的刺儿要快扎进眼珠。▲ سوياۋ بەتەگە 〔植〕牛尾草。
سوياۋ Ⅱ 〈名〉 （缝毡子用的）木针，针。
سوياۋداي-سوياۋداي 〈形〉 一条一条的，一长条的： سوياۋداي-سوياۋداي سىزات تۇسكەن ۇستەل 有一条一条裂纹的桌子 ② 大的，又粗又大的： سوياۋداي-سوياۋداي تىكەن 又粗又大的刺儿。
سوياۋلانـ 〈动〉 叶子掉光，变成光光的茎杆： سوياۋلانعان قامىس 叶子掉光的芦苇。
سوياۋلانۋ سوياۋلانـ 的不定式。
سوياۋ-سوياۋ 〈形〉 光光的，（叶子）掉落光的： سوياۋ-سوياۋ بوتاق 叶子掉落光的树枝。
سويعىزـ سويـ Ⅱ 的使动态。

。破划,破拉〈动〉 **سويعلا-**
。式定不的 سويعلا- **سويعلاۋ**
تىس سويداق ▲ 来起凸,的长〈形〉 **سويداق**
。牙獠
滑,滑打,滑(上地泥在畜大)〈动〉 **سويداقتا-**
。印蹄出
畜大)让 ② 态动使的 ① سويداقتا- **سويداقتات-**
,长拉画笔(时字写)③ 跑让,滑打(上地泥在
。草潦画笔
。式定不的 سويداقتا- **سويداقتاۋ**
:出露,出凸,出突 ① 〈动〉 **سويدي-**
سۆيەك-سۆيەگى سويديپ شىقىپ تۇر. 嶙骨瘦
ۋۇزى سويديغان: 高瘦得显,高细得显 ② 峋
又粗又得显 ④ 人的儿个高瘦 ③ بويلى ادام
: 鞏刺的大又粗又 سويديغان تىكەن : 大
。枝树的鞏 سويديغان بۇتاق
。态动使的 سويدي- **سويديت-**
。式定不的 سويدي- **سويديۋ**
。态动使的 Ⅱ سوي- **سويدىر-**
: 闹胡; 端事,故事,乱骚,子乱〈名〉 **سويقان**
سويقان ▲ 子乱了出此由 سويقان ۋسىدان شىقتى
引 سالۋ ▲ سويقان شىعارۋ 乱捣,坏破,事闹
。子乱出弄,乱骚起
:乱扰,端事造制,事闹,乱捣〈动〉 **سويقاندا-**
قازىرگى جاعدايدا بۇزاقىلاردىڭ سويقانداۋىنا جول
。乱捣人坏许允不决下势形的前当在 .جوق
。态动使的 سويقاندا- **سويقاندات-**
。式定不的 سويقاندا- **سويقانداۋ**
,的衅寻,的事闹,的乱捣 ① 〈形〉 **سويقاندى**
。的子乱出,的多故事②的害厉;的非生事惹
。子乱,端事,乱骚,乱捣〈名〉 **سويقاندىق**
的非生事惹,者乱捣,者事闹〈名〉 **سويقانشى**
。人的为非作胡,人
。式定不的 Ⅱ سوي- **سويۋ**
现 ەت سويۋلى : 的成现,的好宰〈形〉 **سويۋلى**
。肉的成
。板雪滑(的做骨胫的马用)〈名〉 **سويشاڭعى**
سويىلمەن : 棒棍,子棒,子棍〈名〉 Ⅰ **سويىل**
▲ 揍地 اتىنان الۋ / سويىلدىڭ 打子棍用 ۋرۋ
سويىل قاق ▲ 老棒子 اق سويىل 狠狠棒棍用
打棒,击棒 سويىل سالۋ ▲ 子棒实硬 ▲ سويىل
充,劳效 سويىل سوعۋ ▲ 凶帮,手打 سوعار
方地的长子竿 سويىل سوعىم جەر ▲ 手打当
。打毒遭,打挨 سويىلعا جىعىلۋ ▲
。态动被的 Ⅱ سوي- Ⅱ **سويىل-**
كۆزەتشى : 击棒,打子棍用〈动〉 **سويىلدا-**
بورمىعا تۇسكەن وگىزدەردى سويىـــلداپ قۋىپ
用牛的米玉啃来跑把人的米玉守看 .شىقتى
。子走撵地赶带打连子棍
。态互交的 سويىلدا- **سويىلداس-**
。态动使的 سويىلدا- **سويىلدات-**
。式定不的 سويىلدا- **سويىلداۋ**
。的棒棍持手〈形〉 **سويىلدى**
。畜牲的杀宰合适〈名〉 **سويىم**
: 畜家用肉,畜牲的杀宰〈名〉 Ⅰ **سويىس**
。畜肉 سويىس مالى / 畜牲杀宰 سويىس سويۋ
。态互交的 Ⅰ سوي- Ⅱ **سويىس-**
。场畜宰,场宰屠〈名〉 **سويىسقانا**
: 的食肉,的杀宰备准 ① 〈形〉 **سويىستىق**
杀宰备准 ② 畜牲的杀宰备准 سويىستىق مال
肉的杀宰天冬备准 قىسقى سويىستىق : 畜肉的
。畜
。行疾,驰疾(马着骑) **سوق جۇرىس** : Ⅰ سوق
سويىلمەن : 打敲,敲,打 ① 〈动〉 Ⅰ **سوق-**
冲,冲 ② 鼓敲 سوعۋ باراباﻥ / 打子棍用 سوعۋ
。岸着击冲浪 .تولقىن جاعانى سوعىپ تۇر : 击
树的坏劈电雷 جاي سوققان اعاش : 劈,中击 ②
/ 刀马造打 قىلىش سوعۋ : 制打,造打,造锻 ④
سوعۋ ساراي : 造筑,筑建 ⑤ 铁打 تەمىر سوعۋ
(钟) ⑥ (墙筑)墙打 تام سوعۋ / 殿宫筑建
六了打钟 .ساعات التىنى سوقتى : 鸣,响,点打
جول-جونەكەي : (到说)带附;(去)便顺 ⑦ 。点
ول : (到)触接,及涉 ⑧ 下一去路顺 سوعا كەتۋ
问个那及涉要不万千你 .ماسەلەگە سوعا كورمە
.ول يعىمەن سوعىپ كەتتى : 撞,碰 ⑨ 。题
: 谷打,场打,粒脱 ⑩ 。下一了撞膀肩用他
قىرمان سوعۋ / بورمىدى ماشينامەن سوعۋ 场打
: (风)起,(风)刮 ⑪ 粒脱米玉行进器机用
了刮风大 .بوران ۇش كۇن، ۇش تۇن سوقتى
سوعىپ الدى تولكى : 猎狩,猎打 ⑫ 。夜三天三

سەسرانىڭدلە：偷，拿，捞 ⑬ 狸狐只一获捕

سوعىپ الۋ 西东的人别拿 ⑭ 大口大口地吃，

狼吞虎咽地吃：ول ەتتى باس الماي سوعىپ

جاتىر. 他头也不抬地狼吞虎咽地吃着肉。▲

ات سوعۋ 马骑得疲劳 ▲ دىرداي ەتىپ سوعۋ

打得皮开肉绽，打得半死不活 ▲ دۇرە سوعۋ

鞭笞，拷打 ▲ جاي سوعقانداي 懵懂，晕头转向

▲ جار سوعۋ 碰壁 ▲ جاتقا سوعۋ 背诵 ▲ جەر

سوعۋ 受骗上当，扑空 ▲ جىن سوعۋ 中魔，中

邪；发疯 ▲ جۇرەك سوعۋ 心脏跳动 ▲

جورگەكتە سوعقان 从小就是好玩艺儿 ▲ كەم

سوقپاۋ 比…… 不差，不亚于…… ▲ كيەسى

سوعۋ 着魔，神灵缠身 ▲ كوك سوعقان ① 调皮

的，顽皮的，淘气的 ② 捣蛋的，无理取闹的

▲ كوك سوعقىر （咒）该死 ▲ كوڭىلى سوعۋ 对

…… 感兴趣，对……倾心 ▲ ومىراۋ سوق 自

以为是的，妄自尊大的 ▲ سانىن سوعۋ 遗憾，

后悔 ▲ ٴسوز سوعۋ 满口废话，空谈 ▲ تامىر

سوعۋ 脉搏跳动 ▲ تەلەگراما سوعۋ 打电报 ▲

تەلەفون سوعۋ 打电话 ▲ قيىنعا سوعۋ （遇到）困

难，难办 ▲ قارىمى سوعۋ 得到报应 ▲ وتىرىك

سوعۋ 撒谎，说谎 ▲ اڭگىمە سوعۋ 聊天，谈天

▲ تەمىردى قىزۋىندا سوق. 【谚】趁热打铁。

سوقا I （名）木犁，土犁：سوقا ٴتىسى 犁铧

▲ ات سوقا 马拉犁 ▲ سوقا جىعىلۋ 耕种完

毕，耕种结束。

سوقا II ： **سوقا باس** 孤身的，孤单的，单身

的；独身一人，单身汉：سوقا باسىنىڭ قامىن

ويلاۋ 考虑个人的得失 ▲ سوقا قارا باسى 只身

一人。

سوقالا- （动）① 犁地，耕地：جەردى سوقالاپ

بولعان سوڭ تىرمالاۋعا كىرىسەمىز. 犁完地之

后，（我们）接着就耙地。② 〔转〕泛泛地说，

大概地说，粗略地说：ول ٴوز ويىن حانىزۋ

تىلىمەن سوقالاپ جەتكىزدى. 他凑凑合合地用

汉语说明了自己的意思。

سوقالان- سوقالا- 的被动态。

سوقالاس- سوقالا- 的交互态。

سوقالات- سوقالا- 的使动态。

سوقالاۋ سوقالا- 的不定式。

سوقالى （形）拉犁的：سوقالى وگىز 拉犁的

公牛。

سوقا-سايمان （名）木犁；农具。

سوقاشى （名）扶犁者，犁地的人。

سوققى （名）① 打击；殴打：جاۋعا اۋىر سوققى

بەرۋ 给敌人沉重的打击 ② （物体的）冲

击，碰击，撞击 ③ 〔转〕冲击，攻击，袭击：

قايتارما سوققى 反击 / جاۋدىڭ قارسى الدىنان

سوققى بەرۋ 从正面袭击敌人 ④ 折磨，凌辱，欺

压，蹂躏：كونە قوعامدا بايدىڭ سوققىسىن كوپ

كورگەن قارت 在旧社会受尽了巴依凌辱，欺

压的老人 ⑤ 捶打，棒打：جامان تەرى سوققىعا

شىدامايدى. 坏的旧皮子吃不住棒槌。▲

سوققى جەۋ 受打击，吃败仗，被凌辱 ▲ سوققىعا

جىعىلۋ 挨打，被打倒，被打得半死不活。

سوققىز- سوق- 的使动态。

سوققىلا- （动）① （反复地，不住地）打，敲

打，锤打，冲击：تەمىردى بالعامەن سوققىلادى

用锤子频频地打铁 ② （频频地，不住地）

撞，碰，碰撞；拍打：ۋيەلەگەن سيىر تۇرا الماي

باسىن جەرگە سو قىلاپ جاتىر. 倒在地上起

不来的牛不住地用头撞着地。/ بالىق

قۇيرىعىن جەرگە سوققىلاپ جاتىر. 鱼用尾巴拍

打着地。③ 〔转〕（不停地）打击，攻击：

جاۋدى تۇس-تۇستان سوققىلادى 从四面八方打

击敌人。

سوققىلان- سوققىلا- 的被动态。

سوققىلاس- سوققىلا- 的交互态。

سوققىلات- سوققىلا- 的使动态。

سوققىلاۋ سوققىلا- 的不定式。

سوقپا I （名）① 山路中挡住去路的山（山

岩，岩石的凸出部分），石礁 ② 河流弯曲处受水冲

击的地方 ▲ سوقپا تاستار 暗礁。

سوقپا II （名）土墙，干打垒的墙：سوقپا ٴۇي

干打垒的房子。

سوقپا III （形）跳动的，冲击的：سوقپا تامىر

动脉 ▲ سوقپا تولقىن 〔转〕① 击岸浪 ②

〔物〕冲击波 ▲ سوقپا قوزدىرۋ 〔物〕冲击激

励。

سوقپا IV （名）疾病的发作，犯病 ▲ سوقپا

دەرت 突然发作的病,意外的病。
سوقپاق 〈名〉小径,小路,狭路,羊肠小道 ▲ ئۆمۈر سوقپاعى 生活之路 ▲ اداسقاننىڭ الدى جون، ارتى سوقپاق. 【谚】迷路者总想前面是大路后面是小路。
سوقپاقتى 〈形〉小径的,小路的,狭路的。
سوقپالى 〈形〉打击的: سوقپالى مۇزىكالار 打击乐器。
سوقتا 〈名〉(疖子的)脓肿,凝固的血块,凝结物: قان سوقتا 凝固的血块。
سوقتاداي 〈形〉(身体)高大的,魁伟的,魁梧的: سوقتاداي جىگىت 彪形大汉。
سوقتالا- 〈动〉凝结;弄瓷实,撑实: قان سوقتالاۋ 血凝结成块。
سوقتالان ① سوقتالا- 的被动态 ② 凝结,凝成痂子。
سوقتالاۋ سوقتالا- 的不定式。
سوقتالداي 见 سوقتاداي.
سوقتالى 〈形〉大的,粗大的,高大的;魁梧的: قالامشا وسە كەلە سوقتالى ەمەن بولادى. 树苗渐渐长成一棵又粗又高的橡树。/ سوقتالى ات 高大的马。
سوقتانداي 见 سوقتاداي.
سوقتى: ات سوقتى بولۋ 骑马骑得疲乏▲ جول سوقتى بولۋ 路途乏累,路途累,鞍马劳顿。
سوقتىعۋ سوقتىق- 的不定式。
سوقتىعىس I 〈名〉惹,触犯,挑衅;挑逗。
سوقتىعىس- II ① سوقتىق- 的交互态 ② 发生冲突: بۇل ارادا مۇددەلەرىمىز سوقتىعىسىپ قالدى. 在这点上我们的利益发生了冲突。
سوقتىق- 〈动〉① 撞,碰,碰上: كەلت بۇرىلعاندا اربا اعاشقا سوقتىعىپ دارتەسى سىنىپ قالدى. 大车一个急转弯碰到树上,车辕木断了。/ سوقتىعىپ كيمەلەۋ 横冲直撞 ② 惹,触犯,侵犯;干涉;挑逗,挑衅: بىزگە بىرەۋ سوقتىقپاسا، ٴبىز دە وعان سوقتىقپايمىز. 人不犯我,我不犯人。/ ونىڭ سىنىە سوقتىقپا! 你别干预他的事!
سوقتىقىش 〈形〉爱找碴儿的,寻衅闹事的,爱打架的。
سوقتىقپالى 〈形〉① 纠纷多的,纷争的,多事的;纷乱的,不得安宁的: سوقتىقپالى ورتادا جاساۋ 生活在多事的环境里 ② 爱找碴儿的,无理取闹的,好斗的: سوقتىقپالى جان 好斗的人。
سوقتىقتىر- سوقتىق- 的使动态。
سوقتىر- سوق- I 的使动态。
سوقىر 〈形〉① 盲的,瞎的,瞎眼的: سوقىر ات 瞎马 ② 瞎子,盲人: سوقىرلار قوعامى 盲人协会 / سوقىر بولۋ 失明 ③ 〔转〕愚昧的,无知的,文盲的: ٴبىلىمسىز سوقىر 无知的文盲 ▲ كور سوقىر ① 瞎子 ② 无知,愚昧 ▲ سوقىر جارماق 一文钱 ▲ سوقىر جارماققا تاتىماۋ 一文不值,一钱不值 ▲ سوقىر كورگەنىنەن جازبايدى 一成不变,老一套 ▲ سوقىر سەنىم 迷信;盲目性 ▲ سوقىر تەكە 捉迷藏 ▲ سوقىر تيىن 一文钱,一个铜板 ▲ سوقىر تىشقان 盲鼠,鼢鼠 ▲ سوقىر تۇمان 浓雾,大雾 ▲ سوقىر تاۋەكەل 蛮干,冒险,盲动 ▲ سوقىر ىشەك 盲肠 ▲ سوقىرعا تاياق ۇستاتقانداي (ايتۋ) 说明白,讲清楚 ▲ كوڭىل سوقىردان كوزى سوقىر ارتىق. 【谚】愚昧无知的还不如双目失明的。▲ سوقىردىڭ قولىنا تۇسپە، ساڭىراۋدىڭ استىنا تۇسپە. 【谚】莫落到瞎子手中,别掉到聋子脚下。▲ سوقىر كوزىنە سەنبەيدى، قولىمەن كورەدى. 【谚】盲人不相信眼,只相信手。▲ سوقىر تاۋىققا ٴبارى ٴبيداي. 【谚】瞎鸡以为啄到的都是麦粒儿。
سوقىراي- 〈动〉失明,变成瞎子;象瞎子: سوقىرايىپ قاراۋ 瞎摸瞎样地看。
سوقىرايت- سوقىراي- 的使动态。
سوقىرايۋ سوقىراي- 的不定式。
سوقىرالدا- 〈动〉瞎撞,横冲直撞: سوقىرالداماي كوزىڭە قاراپ ٴجۇر. 别瞎撞,看着点走。
سوقىرالداۋ سوقىرالدا- 的不定式。
سوقىرلىق ① سوقىر 的抽象名词 ② 失明,眼瞎,盲目 ③ 盲目性,愚昧,盲目无知: ساياسي سوقىرلىق 政治上的盲目性。

سول ادام تانس : 个那,那 ① 〈代〉 I **سول**
سەكىلدى سول ۋاقتتان / 熟面象好人个那 سول
بەرى / 来以时那从 العانى سول كىتاپ مەس
他是就,个那是就 ② 书本那是不的拿(他)
就 سول، مەن ونى تانيمەن. : 个那是正,(她)
之,儿那从 (سونان) سودان ▲ 。识认我,他是
سونى ▲ 时那,儿那在 سوندا ▲ 后以了完,后
سونىڭ ▲ 是于,(个那)用 سونمەن ▲ 个那把
شوق ▲ ……靠,于由 (ارقاسىندا) ارقاسمەن
。暖取能才火有【谚】 قايدا بولسا جىلۋ سوندا.
سول II 〈形〉 左,的面左,的边左,的侧左:
سول قول 手左 / سولعا بۇرىلۋ 向左转 / سول
جاق جاعالا 岸左 / سول قانات 翼左 / سول قانات
。盟联家作翼左 جازۋشىلار وداعى
سول- III 〈动〉 发蔫,萎枯,谢枯,凋萎: گۇل
سولىپ كەتتى. 花蔫了。 ② 消瘦,憔悴: ونىڭ
ەكى جاعى بۇرىنعىدان كوپ سولىپ كەتىپتى. 他
。了多得瘦消前以比颊两的
سولاي 〈代〉 ① 那样;那边: سولاي بولسىن 就
那样吧 ② 就是,是这样,是那样: سولاي
بولدى دە ▲ 原来是这样 ▲ قالاي بولسا سولاي 随
。虎虎马马,便便随
سولاقاي 〈名〉 ① 左撇子,用左手的人 〔转〕
② 左倾的,极左的,过左的: سولاقاي ادام 左
倾思想严重的人 ▲ سولاقاي اسىق 左侧的腿弯
骨▲ سولاقاي تابىس 外快,外财 。
سولاقايلان- 〈动〉 ① 习惯用左手: قولىڭمەن
ۇستاي بەرمە، سولاقايلانىپ كەتەسىڭ. 别老用
左手,你会变成左撇子的。 ② 〔转〕 变得过
左,变得极左: سولاقايلانىپ بارادى 逐渐变得
。左极
سولقايلانۋ سولاقايلان- 的不定式。
سولاقايلىق ① سولاقاي 的抽象名词 ② 极
。想思倾左,左过,左
سولبىر 〈形〉 无能的,窝囊的;萎靡不振的,
无生气的;拖拉的: سولبىر بەيشارا 窝囊废 /
ونىڭ سولبىر سۇرەتىنە قارادى. 望了望他那萎
。片照的振不靡
سولبىرا- 〈动〉 ① (衣服)显得肥大,显得宽
肥;滴里嘟噜 ② 〔转〕 显得无精打采,精神萎

ونىڭ ايتقانىنا ول رۋحتانعاندى 靡,沉消,泄气 :
قويىپ، قايتا سولبىراپ قالدى. 他讲的话,使人
。了气泄而反,舞鼓到受有没但不们
سولبىراي- 见 سولبىرا-.
سولبىراس- سولبىرا- 的交互态。
سولبىرات- سولبىرا- 的使动态。
سولبىراۋ سولبىرا- 的不定式。
سولبىرلىق سولبىر 的抽象名词。
سولعۇرلىم 〈助〉 更加,越加: سولعۇرلىم
جاقسى ناتيجەلەرگە قول جەتكىزۋ 取得更好的成
。绩
سولعىن 〈形〉 ① 淡色的,暗淡的,不鲜明的
② 朦胧的,模糊的,③ 萎靡的,精神不振的,
消沉的 ④ 低沉的, 微弱的; 缓慢的 ⑤ 暧
昧的, 不明朗的, 不坚决的, 不果断的 ▲
سولعىن تارتۋ ① 变得暗淡,模糊起来,变得朦
胧 ② 变低沉,缓慢起来。
سولعىندا- 〈动〉 ① 变得暗淡,模糊起来,变
得朦胧;变得微弱: اي ساۋلەسى سولعىنداپ
بارادى. 月色渐渐朦胧。 ② 变低沉;缓慢起来,
减慢: جۇمىس قارقىنى سولعىنداپ قالدى. 工
。来下慢缓度速的作
سولعىندات- سولعىندا- 的使动态。
سولعىنداۋ I 〈形〉 ① 略显朦胧的,比较模糊
的 ② 比较低沉的,有点微弱的,比较缓慢的
③ 比较暧昧的,不明朗的,不太坚决的,不太
。的断果
سولعىنداۋ II سولعىندا- 的不定式。
سولعىندىق سولعىن 的抽象名词。
سولدات 〈名〉 兵,士兵,兵士,战士。
سولدىر- سول- III 的使动态。
سوليار 〈名〉 太阳油,索拉油。
سولياركا 〈名〉 太阳油,索拉油。
سوليپسيزم 〈名〉〔哲〕唯我论,唯我主义。
سوليست 〈名〉 独奏者,独唱者,独舞者。
سولق: سولق ەتۋ 震了一下,动了一下,(猛
地)跳动: جەر سولق ەتە ٴتۇستى. 地震了一
。下
سولق-سولق: سولق-سولق جىلاۋ 抽噎,抽抽
搭搭地哭 ▲ سولق-سولق ەتۋ (频频地)摇晃,

。动晃,动摇

سولقىلدا- ①〈动〉动震,动晃,晃摇,动颤,
簸颠;抖颤: جەر سولقىلداپ ‹ۋي ‹دىر-‹دىرەتە
‹تۆستى. 地震了一下,接着房子晃动起来 ②
跳动: سولقىلداپ ئۇرۇ 跳动着痛 ③ 显得有
弹性: سولقىلداغان قوۇرىق 有弹性的套马杆 ④
〔转〕动摇,犹豫不决: سولقىلداماي ‹بىر
بەكىمگە كەل. 你别犹豫不决了,快拿主意。⑤
〔转〕变得软弱无力;变得无能为力: سىزدەن
قايرات بولماسا، سولقىلدادى بەلىمىز. 没有您的
鼓励,我们就会支撑不住了。

سولقىلداق ①〈形〉有弹性的,有弹力的;柔
韧的: سولقىلداق شىبىق 柔软的树枝 ②〔转〕
动摇的, 不坚定的, (意 志) 薄 弱 的 :
توڭكەرىستىك قيمىلدا سولقىلداق ادامدار
كەزدەسىپ تۇرادى. 在革命运动中会出现一些
动摇的人们。

سولقىلداقتاۋ ①〈形〉有一点弹性的,弹力不
大的;比较柔韧的 ②〔转〕不够坚定的,有些
动摇的。

سولقىلداقتىق ①سولقىلداق 的抽象名词 ②弹
性,弹力 ③ 动摇性,不坚定的行为。

سولقىلداس- سولقىلدا- 的交互态。

سولقىلدات- سولقىلدا- 的使动态。

سولقىلداۋ سولقىلدا- 的不定式。

سولما 〈名〉焦虫病: جىلقى سولماسى 马焦虫
病。

سولو ①〈名〉独奏曲,独唱曲②独舞,单人
舞。

سولپى- 见 سولپىرا-.

سولپىت- سولپى- 的使动态。

سولپىۋ سولپى- 的不定式。

سولپى ①〈名〉(衣物)参差不齐的部份;层
次不齐的地方②〔转〕毛病,缺点,不足之外。

سولتاق 〈形〉跛的,瘸的,瘸腿的: سولتاق اياق
跛腿;瘸子。

سولتاقتا- 〈动〉(行 走) 跛, 瘸, 跛 行 :
سولتاقتاپ باسۋ 一颠一跛地走。

سولتاقتات- سولتاقتا- 的使动态。

سولتاقتاۋ سولتاقتا- 的不定式。

سولتاقتىق ① سولتاق 的抽象名词 ② 跛疾,
瘸。

سولتان 〈名〉[阿] 苏旦,君主,统治者。

سولتۇستىك ① 〈名〉 北, 北 方, 北 部 :
سولتۇستىككە ساياحاتتاۋ 到北方去旅行 ② 北
方的: سولتۇستىك جەل 北风 ▲ سولتۇستىك اق
گۇل ‹شوبى 〔植〕喉咙草 ▲ سولتۇستىك
بۇعىسى 〔动〕驯鹿,北方鹿 ▲ سولتۇستىك
مۇزدى مۇحيت 北冰洋 ▲ سولتۇستىك ۋيەك 北
极。

سولۇ سول- Ⅲ 的不定式。

سولشىل ①〈名〉左派,左派分子,左倾分子
② 左倾的: سولشىل يدەيا 左倾思想 / سولشىل
وراىشىلدىق 左倾机会主义。

سولشىلدان- 〈动〉变得左倾,成为左派。

سولشىلدانۇ سولشىلدان- 的不定式。

سولشىلدىق سولشىل 的抽象名词②左倾思
想,左倾行为: سولشىلدىققا قارسى تۇرۇ 反对
左倾。

سولىق ①〈名〉(畜牲)急促的喘气 ② 哽咽,
啜泣 ▲ سولىعىن باسۋ ① 喘喘气,歇一会儿,
休息一下 ② 不再啜泣,不再哽咽。

سولىقتا- ①〈动〉(指牲畜) 急喘,急促地呼
吸: قاتتى جۇرگەندىكتەن وگىزدەر سولىقتاپ تۇر.
因走得太快耕牛累得直喘。 ② 啜泣,哽咽,
抽噎: سولىقتاپ جىلاۋ 啜泣。

سولىقتاۋ سولىقتا- 的不定式。

سوم Ⅰ 〈名〉(货币)苏木: بەس سوم 五苏
木。

سوم Ⅱ 〈名〉痈,痈疽。

سوم Ⅲ 〈形〉又粗又圆的,粗壮的,粗大而结
实的;健壮的: سوم دەنەلى 虎背熊腰 / سوم
تەمىر 铁棒 / سوم بىلەك 粗壮的胳膊 / سوم
التىن 金条 / سوم نايزا 又粗又长的矛。

سوما 〈名〉钱,钱金,金额;价值 : قانشا
سوماسى بار ەكەن؟ 他有多少钱?

سومادای 〈形〉长大的,高大的: سومادای
بولىپ كىتابىڭدى جوعالتىپ الما. 你已经长大
了,别把书弄丢了。

سومالا- 〈动〉定价,给价,划价: قانشا اقشا

个定你请,钱少多值 .شعادى سومالاپ كورشى
。价

سومالاس- 。态互交的 سومالا-
سومالات- 。态动使的 سومالا-
سومالاۋ 。式定不的 سومالا-
سومالى 。的钱趁,的多钱,的钱有〈形〉
سومدا- 〈动〉打锤,锤炼,砸:قۇرىشتان سومداپ سۇارغان قىلىش 刀钢的成打锤 ②〔转〕使牢回,使结实,锻炼:بەيىتشىلىكتىك قورغانىنى سومداپ سوقتى 堡平和的摧可不成筑
。垒

سومدال- 。态动被的 سومدا-
سومدان- 。态动使的 سومدا-
سومداندۇر- 。态动使的 سومدان-
سومداۋ 。式定不的 سومدا-
سومدىق 〈形〉元的,……元的:بەش سومدىق اقشا 五元钱。
سومكا 〈名〉书包,提包:سومكا اسۋ 背书包。
سومكالا- 〈动〉用书包装,往提包里装:سومكالاپ العانىڭ نە؟ 书包里装的是什么?
سومكالاس- 。态互交的 سومكالا-
سومكالات- 。态动使的 سومكالا-
سومكالاۋ 。式定不的 سومكالا-
سومكالى 。的包书带,的包书背〈形〉
سومپا 。立站直垂的拐羊〈名〉
سومسا 见 سامسا.
سومسىن- 〈动〉自以为健壮,自以为结实,自以为有力气。
سومسىنۋ 。式定不的 سومسىن-
سونا 〈名〉〔动〕牛虻,牛蜂。铁头苍蝇。
سوناعۇرلىم 〈副〉更加,比……还要。
سونادا 〈副〉以前,早先,原先。
سونادايى 见 سونادايدان.
سونادايدان 〈副〉老远,从远处:سونادايدان تانىدى 老远就认出来了。
سونادان 见 سونادايدان.
سونان سول I 的从格形式 ▲ سونان بىلاي بەرى 从那时以来,从那以后 ▲ سونان كەيىن 从那以后 ▲ سونان سوڭ 从那以后,以后,后来。

سونانت 〈名〉〔语〕音响,响声音。
سونار 〈名〉晴朗的雪后天气 ▲ كەلتە سونار 雪薄猎物足迹模糊 ▲ قان سونار 猎物足迹明显 ▲ سونار قۇر ءسوز 长篇累赘的空话 ▲ سونار ۇزىن (ۇزاق) ① 长时间的,长篇累赘 ② 的雪后猎物足迹明显。
سونارلا- 〈动〉刚下雪时跟踪,追踪,寻找(猎物):سونارلاپ اڭ اۋلاۋ 跟踪打猎。
سونارلاۋ 。式定不的 سونارلا-
سونارلى 〈形〉初雪大的,初雪厚的。
سونارشى 〈名〉(初雪后)出猎的人。
سوناتا 〈名〉奏鸣曲,朔拿大。
سوناۋ 〈代〉那个,那时:سوناۋ جىلداردا 当年,在那些年代里 / سوناۋ تاۋدىڭ ارى جاعى 在那座山的背面。
سوندا ①سول I 的位格形式 ② 那时,当时:سوندا ول نە دەدى؟ 当时他说什么了? ▲ سوندا دا 然而,但是,毕竟,还是,到底:ءبىز وعان بار دەپ نەشە رەت ايتامىز، ول سوندا دا بارماي قويىدى. 我们说过几次让他去,他还是不去。
سونداعى 〈形〉① 那里的,那个地方的,在那儿的:سونداعى ەل 在那个地方的人民 ② 那时的,当时的:سونداعى ايتقان ءسوزى 当时(他)所说的话。
سونداي 〈代〉① 那样的,那种的:سونداي ادامنىڭ بىزگە كەرەگى جوق. 那样的人我们不要。② 与……类似的,和……相似的,和……一样的:جان ۇشىاعان ول دا سونداي. 他也是那种不地道的人。③ (表示加强语气)那样的,那么:سونداي كورىكتى 那样美丽 / سونداي قىزىق اڭگىمە 那么有趣的故事 ④ (表示肯定语气)是那样,是这样:سونداي، ەندى وعان نە امال بار؟ 是这样,那又有什么法子?
سونداي-اق 〈连〉同时,也是,还有:سونداي-اق بۇل كىتاپتى ول دا ۇقىدى. 还有,他也读了这本书。
سوندايلىق 〈副〉那样地,那般地:سوندايلىق جەك كورىنىشتى ادام 那样令人讨厌的人。
سوندىق 〈形〉那样的,那般的,与……相等的,值得……的:سوندىق تيىن-تەبەنى جوق پا

? 吗钱的多么那有没 ەكەن؟

ول قازىر :以所,而因,此因 〈连〉 **سوندىقتان**
قاتتى اسىعىس، سوندىقتان سەنىكىنە بارا المايدى.
。去里那你到能不以所,忙常非在现他

:么那,样那(气语强加示表) ① 〈副〉 **سونشا**
بۇل تاماق سونشا ءدامدى بولىپتى. 得做饭顿这
的多么那 سونشا كوپ مال / 。口可甜香么那
这到迟么怎你 سونشا كەشىككەنىڭ نە؟ / 畜牲
:示表,配搭词一 قانشا 和常 ② ?间时的长么
:少多 …… 少多 …… ;越……越,愈……愈
قانشا تەز بولسا سونشا جاقسى 好越快越 / قانشا
السا سونشا بەرەدى 。少多给少多拿

سونشالىق 见 سونشا.

:的 种 那, 的 样 那 ① 〈形〉 **سونشالىقتى**
与 ② ?吗快样那是 سونشالىقتى تەز بە ەكەن؟
的……得值,的等相…… : سونشالىقتى اقشاڭ
? 钱的多么那有没你 جوق پا؟

سونشاما 见 سونشا.

,的新,的用动未,的过及触有没 〈形〉 **سونى**
سونى / 草的过吃示畜牲 سونى ءشوپ :的鲜新
ماسەلە سونى / 题问新 سونى ءسوز / 话鲜新 سونى جەر
(地草鲜)方地的踏践有没还畜牲 / سونى قار
过放有没 سونى جايلاۋ / (雪的下刚)雪场头
。场牧夏的畜牲

方地换畜牲,吃草鲜新找畜牲 〈动〉 **سونىلا-**
。草鲜新吃

سونىلات- سونىلا- 。态动使的

سونىلاۋ سونىلا- 。式定不的

سونىمەن نە :是于,样这就 〈助〉 **سونىمەن**
ىستەمەكشى بولىپ جۇرسىڭدەر؟ 备准们你样这
)随,(他) 和 ① سونىمەن بىرگە ▲ ?么什做
块一他和你 بار. سونىمەن بىرگە :他同,(他
سونىمەن :时同此与,且并,时同 ② 去儿
بىرگە ايتا كەتەتىن ەندىگى ءبىر ماسەلە 需还时同
此与 سونىمەن قاتار ▲ 题问个一另的明说要
。且而,且并,时同,时同

(畜牲),草鲜新吃想(畜牲) 〈动〉 **سونىرقا-**
。吃草鲜新找寻

سونىرقان- سونىرقا- 。态身反的

سونىرقات- سونىرقا- 。态动使的

سونىرقاۋ سونىرقا- 。式定不的

:底;点终;面后,尾结,尾末 ① 〈名〉 **سوڭ**
年 جىل سوڭى / 尾末的议会 جيىننىڭ سوڭى
ءىستىڭ سوڭى نە بولار :局结,果结,果后 ② 底
作用) ③ ? 何如道知不局结的情事 ەكەن؟
下 تۇستەن سوڭ :后然,后以(格从求要词置后
午 / ازدان سوڭ 儿会一过 / ءبىر ساعاتتان سوڭ
随尾,踪跟 ① ءتۇسۋ سوڭىنا ▲ 后以时小个一
于头埋,……于力致,求追 ③ 害暗,算暗 ②
قىر ▲ 伍落,后落;到迟 سوڭ قالۋ ▲……
سوڭىنان قالماۋ 踪跟;离不影形。

之头钟把个 ,后之子阵一过 〈副〉 **سوڭىرا-**
。吧来后之头钟把个你 سوڭىرا كەلەرسىڭ :后

;的后最,的儿子末,的尾末 ① 〈形〉 **سوڭعى**
的点终: سوڭعى ۆرىن 子位的尾末 / سوڭعى
بەكەت 站点终 / سوڭعى ءسوز 语束结 ②)时
(间 سوڭعى كەزدە :的来后,的晚较,的后靠
تۋلعان وقيعا 儿事的生发来后 / ءومىرىنىڭ
سوڭعى كەزى 年晚 ▲ سوڭعى كوكتامىر 静终
脉 ▲ سوڭعى ورام 〔物〕圈线级次 ▲ سوڭعى
تولعاق 痛阵的后最 ▲ سوڭعى قىراۋ 霜晚 ▲
الدىڭعى اربا قالاي جۇرسە سوڭعى اربا سولاي
جۇرەدى. 【谚】前有车,后有辙(上行下效)。
▲ سوڭعى تۇيەنىڭ جۇگى اۋىر. 【谚】最后一
。重最担负驼骆个

,驾,儿得声牛赶的时活干牛犍用 〈叹〉 **سوپ**
。鞭皮柄长 سوپ قامشى ▲ 啾儿得

成,形圆长成变,形长成变 ① 〈动〉 **سوپاي-**
:长瘦为成,瘦消;形圆椭为 ەكى بەتى
سوپايىپ، كوز جانارى سونە باستاپتى. 瘦消他
孤得变 ② 。彩光了去失眼两 ,长细颊面得
单,变得孤独: ول سوپايىپ جالعىز ءوزى وتىر.
。里那在坐地单单孤孤他

سوپايت- سوپاي- 。态动使的

سوپايۋ سوپاي- 。式定不的

:的形卵,的圆椭,的形圆长 〈形〉 **سوپاق**
芦胡 سوپاق باس ▲ 子盘的形圆椭 سوپاق تاباق
头 ▲ سوپاق بەت 脸马,脸方长 ▲ وتىرساڭ
سوپاق، تۇرساڭ سوپاق. 【谚】左也不是,右也不
。是

سوپاقتا- 〈动〉弄成椭圆,弄成卵形。
سوپاقتاۋ I 〈形〉稍微椭圆的,略显卵形的。
سوپاقتاۋ II سوپاقتا- 的不定式。
سوپاقشا 〈形〉稍微椭圆的,略显卵形的 ▲ سوپاقشا مي 丘脑。
سوپاق: **سوپاق ەتۇ** 闪现,突然闪出,突然露出: ول سۋدان سوپاق ەتىپ شىعا كەلدى دە كورىنبەي كەتتى. 他突然露出水面又沉下去了。
سوپاڭدا- 〈动〉闪现,一闪一闪: ونىڭ باسى تەرەزەدەن اندا-ساندا سوپاڭداپ كورىنەدى. 他的头有时在玻璃窗户上晃一下。
سوپاڭداس- سوپاڭدا- 的交互态。
سوپاڭدات- سوپاڭدا- 的使动态。
سوپاڭداۋ سوپاڭدا- 的不定式。
سوپاڭ-سوپاڭ: سوپاڭ-سوپاڭ ەتۋ 见 سوپاڭدا-.
سوپى- 见 سوپاي-.
سوپىت- سوپى- 的使动态。
سوپىۋ سوپى- 的不定式。
سوپى 〈名〉①〔宗〕苏非派人,提倡禁欲者(伊斯兰教的一个流派,提倡禁欲,守教规)②〔转〕不染红尘的人,苦行僧,修道者;守戒律者。
سوپىلىق 〈名〉禁欲主义;公正,正派。
سوپرانو 〈名〉女高音;童音。
سور I 〈名〉①碱,碱盐: سور باتپاق 盐碱泥/ سور جەر 盐碱地 ②盐碱地: سورعا شىقپايتىن وسىمدىكتەر 不适宜在盐碱地长的植物 ▲ سور توپىراق 盐渍土 ▲ سور تۇز 碱性大的盐 ▲ سور وسىمدىكتەر 盐碱地植物。
سور II 〈名〉不幸,痛苦,苦难,灾难,灾祸,倒霉: ماڭدايىنان ارىلماعان سور 无法摆脱的不幸 ▲ سور بەيباق 不幸的人,倒霉的人 ▲ سورىنا قاراي 不幸,倒霉 ▲ سورى قايناۋ 受累,受尽折磨 ▲ سورىڭ قۇرعىر ①不幸的,可怜的,倒霉的 ②〔咒〕让你倒邪霉 ▲ 【谚】 تۇلكىنىڭ قىزىلدىعى وزىنە سور. 狐狸美丽的皮毛是它的灾难。
سور- II 〈动〉①吃,吸: بالا شەشەسىنىڭ ەمشەگىن سورىپ وتىر. 婴儿吃母亲的奶。②吮,嘬,嘬,吮含: بارماعىڭدى سورما! 嘬手指头! / 你别 اۋىزعا سالىپ سوراتىن ٴدارى 放在嘴里含的药片 ③抽: جەر استىنداعى سۋلاردى سورىپ شىعارۋ 把地下水抽出来 ④采,采集: ارالار گۇل شىرىنىن سورىپ جيناپ ٴجۇر. 蜜蜂正在采集花的蜜汁。⑤〔转〕榨取,勒索: قاناۋشىلار ەڭبەكشىلەردىڭ قانىن سورۋمەن جان باعادى. 剥削者靠榨取劳动者的血汗来生活。▲ اياز سورۋ 受冻,冻坏 ▲ سۋىق سورۋ 冻,冻坏。
سور III 见 سورا I.
سورا I 〈名〉眼泪;清鼻涕,鼻涕: كوزىنەن سوراسى اعۋ 流眼泪 / مۇرنىنىڭ سوراسىن ٴسۇرتۋ 擦擦鼻涕。
سورا II 〈名〉〔植〕大麻属 ▲ سورا جوكە 大麻科。
سوراعىت- 〈动〉徐徐地干,渐渐变干: جەر سوراعىتىپ قالدى. 地快干了。
سوراعىتۋ سوراعىت- 的不定式。
سوراي- 〈动〉直立,耸立,竖起;显得细长,显得高: سورايعان مورجا 高耸的烟筒 / كىم ەكەنىن تانىمايمىن سورايعان بىرەۋ. 我不认识,他是谁,是个长得又细又高的人。
سورايت- سوراي- 的使动态。
سورايۋ سوراي- 的不定式。
سوراقى 〈形〉①荒谬的,荒唐的,没有道理 ②奇怪的;粗野: سوراقى اۋەندەر 奇谈怪论 ③粗鲁的,莽撞的: سوراقى ٴسوز 粗野的话/ سوراقى جان 莽汉 ③过分,非常,十分: سوراقى ۇزىن بويلى 个子特别高的。
سوراقىلان- 〈动〉变得粗鲁,变得粗野,不近情理,荒唐,(言论,行为)越轨,过头。
سوراقىلاندىر- سوراقىلان- 的使动态。
سوراقىلانۋ سوراقىلان- 的不定式。
سوراقىلىق سوراقى 的抽象名词。
سوراڭ 〈名〉〔植〕猪毛菜属 ▲ سۇراڭ قاراما-تاۋ 刺沙蓬。
سۇراڭدا- 〈动〉(个子)显得高,显得细高,(个子)殊众: سوراڭداعان ۇزىن بويلى 大高个子。

سوراڭداس- سوراڭدا- 的交互态。
سوراڭدات- سوراڭدا- 的使动态。
سوراڭداۋ سوراڭدا- 的不定式。
سوراڭ-سوراڭ: سوراڭ-سوراڭ ئەتۋ (指个子高的人)晃来晃去，走动：سوراڭ-سوراڭ ئەتىپ بۇل ارادا نەعىپ ءجۇرسىڭ؟ 你在这里晃来晃去干什么？
سوراڭشا 〈名〉〔植〕叉毛蓬。
سوراڭشوپ 〈名〉〔植〕海蓬子(属)。
سوراپ I 〈名〉隐约可见的路，路印儿，路的痕迹：جولداڭ سورابىمەن ءجۇرۋ 按照路印儿走。
سوراپ II 〈拟〉① 让骆驼喝水的叫声，呼叫 ② 骆驼饮水的声音(喝稀的饮食和饮料时发出的)咕嘟声。
سوراپ-سوراپ 〈拟〉咕嘟咕嘟：ولار شايدى سوراپ-سوراپ تارتىپ جاتىر. 他们在咕嘟咕嘟地喝茶。
سوراپتا- 〈动〉咕嘟咕嘟地喝，不慌不忙地喝：شايدى سوراپتاعالى نەشە ساعات بولدى 喝茶已经喝了几个钟头了。
سوراپتاس- سوراپتا- 的交互态。
سوراپتاۋ سوراپتا- 的不定式。
سورعالا- 〈动〉① 流，淌，流；漏，滴漏：جاس ماڭدايدان تەر سورعالاۋ 汗从脑门流下 / جاس سورعالاۋ 簌簌落泪 ② 俯冲，冲下：ايروپلان جەرگە قاراي سورعالاپ كەلەدى. 飞机朝着地面俯冲下来。
سورعالات- سورعالا- 的使动态。
سورعالاۋ سورعال- 的不定式。
سورعۋ سورىق-(سورعى-) 的不定式。
سورعى- 〈动〉渐渐变干，开始干：جاڭبىر باسىلىسىمەن جەر سورعىپ قۇرعاي باستادى. 雨一停地就开始干了。/ سورعىعان ەت 半湿半干的肉。
سورعىز- ①سور- II 的使动态 ② 吸灌：سيا سورعىزۋ 吸墨水。
سورعىت- سورعى- 的使动态。
سورعىش 〈名〉吸墨纸 ▲ سورعىش قۇرتتار 吸浆虫。

سوردىر- سور- II 的使动态。
سورلا- I 〈动〉受苦受难过苦日子；倒霉，遭遇不幸，受折磨：سورلاپ وتكەن ءومىر كەلمەسكە كەتتى. 过去的那些苦难生活一去不复返了。
سورلا- II 〈动〉(刚剥下的皮子上)加盐晾干。
سورلان- I 〈动〉返盐，盐渍化。
سورلان- II سورلا- I、II 的被动态。
سورلاس- سورلا- I、II 的交互态。
سورلات- سورلا- I、II 的使动态。
سورلاۋ سورلا- I、II 的不定式。
سورلى I 〈形〉盐碱的，盐碱性大的。
سورلى II 〈形〉可怜的，不幸的，倒霉的；苦命的：سورلى قىز الپىستاعى شالعا توقال بولدى. 不幸的姑娘嫁给60岁的老头作小老婆。▲ سورلى سويلەعا جىعىلادى. 【谚】不幸的人总是挨棍子。
سورلىلىق سورلى 的抽象名词。
سورماقتا 〈名〉用盐水浸泡的驼毛，消炎驼毛：سورماقتا تارتۋ 敷消炎驼毛。
سورماڭداي 〈形〉不幸的，倒霉的，苦命的。
سورپا 〈名〉汤，肉汤：سورپا ءىشۋ 喝汤 ▲ اق سورپا 掺奶(酸奶)肉汤 ▲ ارزاننىڭ سورپاسى تاتىمايدى 便宜没好货 ▲ جاس سورپا 新鲜肉汤 ▲ سورپا بەتىنە شىعارى 最好的，精华 ▲ قان سورپاسىن شىعارۋ (قان سورپاعا ءتۇسىرۋ) 使(马、牛、骆驼)满身大汗，使疲劳不堪 ▲ قان سورپاعا ءتۇسۋ (قان سورپا بولۋ) ①(马、牛、骆驼)满身大汗 ② 添麻烦，烦扰 ▲ ءۇش قايناسا سورپاسى قوسىلمايدى 毫无瓜葛，风马牛不相及。
سورپالا- 〈动〉(病后)给喝肉汤，加强营养，补养，滋补。
سورپالان- سورپالا- 的反身态。
سورپالاۋ سورپالا- 的不定式。
سورپا-سۋ 〈名〉残汤，汤汤水水；剩饭。
سورپىلدات- 〈动〉咕噜咕噜地(喝)，咕嘟咕嘟地(饮)：بۇزاۋ سورپىلداتىپ ەمىپ جاتىر. 牛犊咕嘟咕嘟地吸奶。
سورپىلداتۋ سورپىلدات- 的不定式。

سورت 〈名〉等,等级;〔农〕(植物的)品种: ءبىرىنشى سورت ماقتا 一等棉花 / ءبيدايدىڭ جاقسى سورتى 小麦的优良品种 / سورتقا ايىرۋ 分等级。

سورتاڭ 〈形〉① 含碱的,碱性大的: سورتاڭ جەر 盐碱地,盐沼地,盐土 ② 盐碱地: سورتاڭعا شىعاتىن وسىمدىكتەر 盐土植物。

سورتاڭدان- 〈动〉地盐碱化,变成盐碱地。

سورتاڭداندىر- سورتاڭدان- 的使动态。

سورتاڭدانۋ سورتاڭدان- 的不定式。

سورتاڭداۋ 〈形〉有些盐碱的,盐碱性不太大的: سورتاڭداۋ جەر 盐碱性不太大的土地。

سورتاڭدى 〈形〉盐碱性的,含有盐碱的: سورتاڭدى جەر 盐碱地。

سورتاڭدىلىق 〈名〉盐碱性,盐碱程度。

سورتاڭىراق 见 سورتاڭداۋ.

سورتتا- 〈动〉(按等级)分类,(按品种)区分,分级,分等: تۇقىم سورتتاۋ 选种 / بۇيىمداردى سورتتاۋ 把货物按等级分类。

سورتتال- سورتتا- 的被动态。

سورتتاس- سورتتا- 的交互态。

سورتتات- سورتتا- 的使动态。

سورتتاۋ سورتتا- 的不定式。

سورتتاۋشى 〈名〉等级分类者,挑选者。

سورتتى 〈形〉① 等级的;品种的: ەكىنشى سورتتى 第二等的 / جاقسى سورتتى 良种的 ② 高级的,上等的,优良品种的: سورتتى بۇيىمدار 上等货物。

سورتتىلىق 〈名〉品级,等级,品种等级: تۇقىمنىڭ سورتتىلىعىن جوعارىلاتۋ 提高种子的品种等级。

سورىعۋ سورىق- 的不定式。

سورىق- 见 سورىع-.

سورىقتىر- سورىق- 的使动态。

سوستي- 〈动〉① 惊讶地望,惊奇地看: قالا ادامدارى قىردان كەلگەندەرگە سوستيا قاراپ تۇر. 城里人惊讶地望着乡下人。② 瞪眼,怒视,怒目相视: بەتالدى نەمەنەگە سوستياسىڭ؟ 你无缘无故瞪什么眼?

سوستيۋ سوستي- 的不定式。

سوسىن 见 سونان.

سوت 〈名〉① 法院,法庭: حالىق سوتى 人民法院 / جوعارعى سوت 最高法院 / اسكەري سوت 军事法庭 / سوت تەرگەۋى 法院审讯 / سوت ۇكىمى 法院判决 / سوتقا شاقىرۋ 传讯 ② (法庭)审判,审讯: اشىق سوت 公审(开庭审判) / سوتقا تاپسىرۋ 交付法庭审判 / سوتقا تارتىلۋ 受法庭审判 / سوتقا كەتۋ 被判决 ▲ سوت جوق 无法指责;无法无天。

سوتا 〈名〉短棍。

سوتاناق 〈形〉淘气的,调皮的,好闯祸的。

سوتقار 〈形〉① 淘气的,调皮的,好惹事的,好斗的;爱打架的: سوتقار بالا 淘气的孩子 ② 好闹事的孩子,好惹事的人,好斗的人。

سوتقارلان- 〈动〉变得淘气,耍顽皮,胡闹: سوتقارلانعان بالانى مۇعالىم جەك كورەدى. 老师讨厌淘气的孩子。

سوتقارلانۋ سوتقارلان- 的不定式。

سوتقارلىق ① سوتقار 的抽象名词 ② 顽皮,淘气,好打架,胡作妄为。

سوتسيال ① 表示社会和社会主义之意 ② 社会的。

سوتسيال-دەموكرات 〈名〉社会民主党人: سوتسيال-دەموكراتتار پارتياسى 社会民主党。

سوتسيال-دەموكراتيا 〈名〉社会民主主义。

سوتسيال-دەموكراتيالىق 〈形〉社会民主主义的: سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيا 社会民主党。

سوتسيال-دەموكراتيزم 〈名〉社会民主主义。

سوتسيالدى 〈形〉社会的,社会性的,社会上的。

سوتسيالدىق 〈形〉社会的,社会性的: سوتسيالدىق تەڭسىزدىك 社会的不平等。

سوتسياليزم 〈名〉社会主义,社会主义制度: عىلمي سوتسياليزم 科学社会主义 / سوتسياليزم قۇرۋ 建设社会主义。

سوتسيال-يمپەرياليزم 〈名〉社会帝国主义。

سوتسيال-يمپەرياليست 〈名〉社会帝国主义者。

سوتسيال-يمپەرياليستىك 〈形〉社会帝国主

。的者义主国旁会社,的义
党会社 ② 者义主会社 ①〈名〉 **سوتسياليست**
。人
：的 义 主 会 社 〈形〉 **سوتسياليستىك**
/ 家国义主会社 سوتسياليستىك مەملەكەت
/ 制有所义主会社 سوتسياليستىك مەنشىك
。造改义主会社 سوتسياليستىك وزگەرىس
。义主食改会社〈名〉 **سوتسيال-رەفورميزم**
。义主文沙会社〈名〉 **سوتسيال-شوۋىنيزم**
。学会社〈名〉 **سوتسيولوگيا**
。(度态)点观学会社〈名〉 **سوتسيولوگيزم**
：的院法有没,的庭法无 ①〈形〉 **سوتسىز**
消 ② 决解法无院法经不 سوتسىز شەشىلمەيدى
سوتسىز ول ：的束约律法受不,的外法遥
。人的束约律法受不个是他 .كەتكەن ادام
ئتورت ：决判,办法;讯审,判审〈动〉 **سوتتا-**
。年四刑判 سوتتاۋ جىلعا
。态动被的 -سوتتا **سوتتال-**
官打……与 ② 态互交的 -سوتتا① **سوتتاس-**
：讼诉,司 ونىمەن سوتتاسقالى كوپ جىل بولدى.
。了年几有已司官打他和
。态动使的 -سوتتاس **سوتتاستىر-**
。式定不的 -سوتتاس **سوتتاسۋ**
。态动使的 -سوتتا **سوتتات-**
。式定不的 -سوتتا **سوتتاۋ**
过判被;的科前有,的司官过吃〈形〉 **سوتتى**
前无)的刑过判被有没 سوتتى بولماعان ：的刑
。(的科
。讼诉,司官〈名〉 **سوتتىلىق**
。米平百一〈名〉 **سوتىق**
论头评得值,的评批得值〈形〉 I **سوگەرلىك**
。的足
。处接连的椎腰和骨肋〈名〉 II **سوگەرلىك**
。树柳〔植〕〈名〉 **سوگەت**
。式定不的 III 、I -سوك **سوگۋ**
(等服衣) ② 态动被的 I -سوك① **سوگىل-**
：开绽,绽开,线开 ول سوگىلگەن شاپانداردىڭ
的线了开把他 .تىگىستەرىن قايتا تىگىپ قويدى
/ 。了好缝新重服衣 شاقايىمنىڭ جۇلىعى
,开脱 ③ 。了绽开底鞋的我 .سوگىلىپ كەتتى

تاڭ ▲ 开离分肉肌和甲指 سوگىلۋ ：كوبە 离分
。晓破,天亮 سوگىلۋ
绽易,的绽开易,的线开易〈形〉 **سوگىلگىش**
。的实结不;的开
。态身反的 II -سوك **سوگىن-**
,骂责,备责;戒训,斥训 ①〈名〉 I **سوگىس**
随能不 ورىنسىز سوگىس بەرۋگە بولمايدى ：难责
。评批到受 سوگىس الۋ ：告警,评批 ② 备责便
② 态互交的 III 、II -سوك ① I **سوگىس-**
جىبەر. كيىمدى سوگىسىپ ：拆助协,拆助帮
。服衣下一拆助帮你
。态动使的 I -سوگىس **سوگىستىر-**
. I -سوك 见 **سوگىت-**
怪;的眼顺不,的观雅不 ①〈形〉 **سودەگەي**
装奇 سودەگەي كيىم ：的野粗,的貌礼不;的
疑可为行 سودەگەي ادام ئجۇرىس-تۇرىس / 服异
：的主无,的识认不,的来外,的来跑 ② 人的
。畜牲的来跑 سودەگەي مال
。词名象抽的 سودەگەي **سودەگەيلىك**
。地翻秋,耕秋〈名〉 **سودىگەر**
ئبىر سىزگە ：言语,言,语,话 ①〈名〉 **ئسوز**
/ 。话句说您对我 .اۋىز ئسوزىم بار
ئسوز / 。理有话的您 .ئسوزىڭىزدىڭ جانى بار
/ 对答言无 قايىرۋ / اۋىزىنا ئسوز تۇسپەۋ 话回
جوق تۇراق سوزىندە / 炼精言语 ئسوزى نقشامدى
/ 理有之言 ئسوزىنىڭ قيسىنى بار / 信无而言
② 笨嘴 سوزگە كودەك / 言寡 سوزگە ساراڭ
词 ئسوز ماعناسى / 词单 جەكە ئسوز ：词〔语〕
ئسوز ：词(致),见意,言发,论议,论言 ③ 义
/ 词祝 ئسوزى قۇتتىقتاۋ / 由自论言 بوستاندىعى
：约誓,约,言诺 ④ 词悼 ئسوزى ئبىلدىرۋ ازا
(的曲歌)⑤约失,言诺行履不 سوزىندە تۇرماۋ
论,论辩 ئسوز ايتىس ▲ 词作 ئسوزىن جازۋ ：词
العى ▲ 息消路马,言流 قاشپا ئسوز الىپ ▲ 战
有 ئسوز اتالى ▲ 论绪,言导,言序,言前 ئسوز
ئسوز باياڭ ▲ 语壮言豪;言名理至,言之理
强 ئسوز اسىرماۋ ئسوز باسىنان ▲ 言之婉委,言婉
▲词属从 ئسوز باعىنىڭقى ▲ 见意得不听,辩
稽无 ئسوز بەيپىل ▲ 词喻借 ئسوز بەينەلى
▲ 词成合 ئسوز بىرىككەن ▲ 说胡,谈之

ءلىكتەۋئش ءسوز 〔语〕 词仿摹 ▲ جارىس ءسوز
表态发言 ▲ جەل ءسوز ▲ 话空,话大 ▲ ءسوز
托人说情 ▲ ءسوز الۋ 争取发言权;要
ايتتىرۋ 求发言 ▲ ءسوز اشۋ ▲ 开口,说话 ▲ ءسوز اقپاۋ
说不通,说不赢;被驳回 ▲ ءسوز بايلاۋ 说定,
约定;勾结 ▲ ءسوز باستاۋ 开口,开言;开始
演讲 ▲ ءسوز باتۋ 语言伤人,说到痛处 ▲
ءسوز باعۋ 说闲话 ▲ ءسوز بەكىتۋ 商定, 说
定,谈妥 ▲ سوزبەن ساباۋ 讽刺,挖苦 ▲
سوزبەن سويۋ 讽刺,挖苦 ▲ سوزبەن شەنەۋ 挖苦
▲ ءسوز بەرۋ 答应;准许讲话▲ ءسوز بولۋ 提
到,议论,谈论 ▲ سوزگە باعۋ 听一听,看看 ▲
سوزگە ەرۋ 轻信,符合,随波逐流 ▲ سوزگە
كيلىگۋ 插嘴,插话;打断(话) ▲ سوزگە ءىلىنۋ
被议论,被指摘 ▲ سوزگە قوناق بەرمەۋ 插嘴,
抢嘴,老是打断别人的话▲ سوزگە ۋيۋ 倾听,
听得入迷 ▲ سوزدەن بۇتاق شىعارۋ 节外生枝
▲ ءسوز ەمەس 不成问题,没有什么了不起 ▲
ءسوز ەستۋ 挨骂,挨训,被人说不是 ▲ ءسوز
ەتۋ 议论,谈论 ▲ ءسوز جاساۋ 〔语〕 构词 ▲
ءسوز جوق 一定,定必,无疑 ▲ ءسوز جۇتپاۋ 守
信用,不食言 ▲ ءسوز ماعىناسى 〔语〕 词义,语
义守▲ ءسوز سالۋ 通气,托人打招呼▲ ءسوز
سوڭى 词尾 ▲ ءسوز سويلەۋ 发言,演说,讲话
▲ ءسوز تالاستىرۋ 争论,争辩;争吵 ▲ ءسوز
تاپتارى 〔语〕 词类 ▲ ءسوز تاسۋ 传闲话,挑拨
离间,造谣生事 ▲ ءسوز تىركەسى 〔语〕 词
组 ▲ ءسوز ءتۇبىرى 〔语〕 词根 ▲ ءسوز ءتۇيىنى
结论,论断 ▲ ءسوز توركىنى 词源 ▲ ءسوز
توركىنى علىمى 词源学 ▲ ءسوز ءتارتىبى 〔语〕
词序,语序 ▲ ءسوزى دۋالى 说话应验的,有神
通的 ▲ ءسوزى مايدا 说话斯文的,嘴甜的 ▲
ءسوزى ءمىردىك وعىنداي 唇枪舌剑 ▲ ءسوزىن
ساباقتاۋ 接着说下去 ▲ ءسوزىن سويلەۋ 帮腔,
替别人说话 ▲ ءسوزىن قالت ەتكىزبەۋ 照办 ▲
ءسوز قايتارۋ 顶嘴,顶撞 ▲ ءسوز قاتۋ 答腔,吭
声,回答 ▲ ءسوز قىلۋ 议论;发言 ▲ ءسوز
قۇمار 爱说话的人,饶舌,多嘴 ▲ ءسوز ۇستار
(争论双方的)定调人,首席发言人 ▲ تۇندى
ءسوز 〔语〕 派生词 ▲ قارا ءسوز 俗话,通俗的

对偶词 〔语〕 ▲ قوس ءسوز ▲ 话语,粗话 ▲
قىستىرما ءسوز 〔语〕 插入语 ▲ التىن ءتىستى
اۋىزدان اسا جامان ءسوز شىعار، جاننان بەزگەن
جاۋىزدان جازىعى جوق كوز شىعار. 【谚】 满嘴
金牙口会冒出恶言秽语,丧失人性之徒会
挖出眼睛掏心之事。▲ اۋزىنان ءسوزى، قوينىنان
ءبوزى ءتۇسۋ 〔俗〕 笨嘴笨舌 ▲ اۋزىندا ءسوزى
تۇرماستىك ءبىر جەردە ءوزى تۇرماس. 【谚】 说
话没准儿,办事不牢。▲ اقىلدىعا ءسوزدىڭ
باسىن ايتساڭ، اياعىن ءوزى بىلەر. 【谚】 聪明
人听其一知其二。▲ اقىلدى سويلەگەن اۋىرماي
ولەدى. 【谚】 一句失言,死于非命。▲
بىرەۋدىڭ ءسوزى ادەمى، بىرەۋدىڭ كوزى ادەمى.
【谚】 一个人话说得动听,一个人眼睛长
得迷人。▲ جالقاۋدىڭ سوزىنە باقپا، ىسىنە باق.
【谚】 莫听懒汉说的话,要看懒汉干的事。▲
جاقسى ءسوز-جارىم ىرىس. 【谚】 美好的词语
等于一半的财富。▲ ينە كوزىنەن سىنادى،
شەشەن سوزىنەن سىنادى. 【谚】 针断于针眼,
雄辩家败于言词。
ءسوز-اتاۋ 〈名〉 术语。
ءسوز-بە-ءسوز 〈形〉 字面的: ءسوزبە-ءسوز
اۋدارۋ 字面翻译(硬译)。
سوزدىك I 〈名〉 字典,词典,辞书: تۇسىندىرمە
سوزدىك 详解词典 / سوزدىك اقتارۋ 查词典 /
سوزدىك علىمى 词典学 / سوزدىك قۇراستىرۋ
编纂词典。
سوزدىك II 〈形〉 词的,词汇的: سوزدىك
قاسيەت 词性 ▲ سوزدىك قور 〔语〕 词汇 ▲
سودىك قۇرام 〔语〕 词汇,语汇。
ءسوزسىز 〈副〉 无条件地,绝对地,毫无保留
地;一定,肯定;无疑地,无可争辩地:
ءسوزسىز تىزە بۇگۋ 无条件投降 / ءسوزسىز
باعىنۋ 绝对服从 / مىندەتتى ءسوزسىز ورىنداۋ
一定完成任务 / ءسوزسىز قاتە 肯定不对。
ءسوز-سويلەم 〈名〉 字句,文句,语句。
ءسوزتىزبە 〈名〉 (词典的)词条。
ءسوزۋار 〈形〉 话多的,好多言的,爱说话的:
ول انشەيىندە اۋىز جاپپايتىن ءسوزۋار جان. 平时
她是个说起话来没完没了的人。

ٴسوزۋارلىق ① ٴسوزۋار 的抽象名词 ② 空谈，空谈主义。

سوزشەڭ 〈形〉有口才的，能言善辩的，擅于词令的，雄辩的，健谈的。

سوزشەڭدىك سوزشەڭ 的抽象名词。

ٴسوزشىل 〈形〉擅于词令的；能说会道的，爱说话的，话多的。

سوزشىلدىك ٴسوزشىل 的抽象名词。

سويدەۋ 见 سۋيدەۋ.

سويلە- 〈动〉① 谈，说，讲，发言，提到，涉及到：مىسال كەلتىرىپ سويلەۋ 举例说 / اشىلىپ سويلەۋ 毫无拘束地讲 / اۋزى بارعانشا سويلەۋ 尽情地讲 ② 讲（某种语言）：ول قازاقشانى جاقسى سويلەيدى. 他哈萨克语讲得很好。③ 理睬，答理，说话：كوپ بولدى وعان سويلەمەيدى （他）好久不理她了。④ 说坏话，议论，说人是非，议论：سىرتتان سويلەۋ 背后议论 ▲ بىلدىر-بىلدىر سويلەۋ 咿呀学语；嘀里嘟噜地说 ▲ قۇر دالاعا سويلەۋ 白费口舌；对牛弹琴 ▲ از سويلەپ، كوپ تىڭدا. 【谚】少说多听。▲ اڭداماي سويلەگەن اۋىرماي ولەر. 【谚】一句不慎，死于非命。▲ جاقسى بايقاپ سويلەر، جامان شايقاپ سويلەر. 【谚】智者言谈慎重，蠢人信口雌黄。▲ كوپ سويلەسەڭ تاقىلداق دەر، سويلەمەسەڭ اقىماق دەر. 【谚】话多你怨饶舌，言寡你嫌呆头呆脑。▲ كوڭىل كوزىن ٴسوز اشار، سويلەمەسەڭ كىر باسار. 【谚】心眼儿是话语启开的，忧愁是沉默积成的。▲ ويناپ سويلەسەڭ دە، ويلاپ سويلە. 【谚】说句笑话也要三思。▲ ٴسوزىڭدى بىرەۋ سويلەسە، اۋزىڭ قىشىپ بارا ما؟ 【谚】有人为你辩护，你就别插嘴。

سويلەگىش 〈形〉① 能言善辩的，口齿灵俐的，有口才的 ② 能讲的，绕舌的，多嘴的。

سويلەگىشتىك سويلەگىش 的抽象名词。

سويلەم〈名〉〔语〕句子：سويلەم ٴبىر تياناقتى ويدى بىلدىرەدى. 句子表达一个完整的意思。/ سويلەم قۇرىلىمى 句子结构 ▲ باس سويلەم 主句 ▲ باعىنىڭقى سويلەم 从属句 ▲ بولىمدى سويلەم 肯定句 ▲ بۇيرىقتى سويلەم 祈使句 ▲ جاي سويلەم 简单句 ▲ قايىلما سويلەم 扩展句 ▲ لەپتى سويلەم 感叹句 ▲ سۇراۋلى سويلەم 疑问句 ▲ سويلەم مۇشەلەرى 句子成分 ▲ سويلەمنىڭ تۇرلاۋلى موشەلەرى 句子的主要成分 ▲ سويلەمنىڭ تۇرلاۋسىز مۇشەلەرى 句子的次要成分 ▲ سويلەم قۇراۋ 造句 ▲ سويلەم قۇراۋ زاڭدارى 造句规则 ▲ حابارلى سويلەم 陈述句 ▲ سىلىكتەس سالالاس سويلەم 连贯复句 ▲ قۇرمالاس سويلەم 复合句。

سويلەمدىك 〈形〉句子的。

سويلەمپاز 〈形〉能言善辩的，有口才的；健谈的。

سويلەمپازدىق سويلەمپاز 的抽象名词。

سويلەمشە 〈名〉语，短语：بەينەلى سويلەمشە 借喻语。

سويلەن- سويلە- 的被动态。

سويلەس- ①سويلە- 交互态 ② 通话：اسپانمەن سويلەسكەن قاراعاي 高入云霄的松树 ③ 谈恋爱：قىزعا سويلەسۋ 和姑娘谈恋爱 ▲ جىلقى كىسىنەسكەنشە، ادام سويلەسكەنشە. 【谚】马嘶叫便会合群，人交谈便会友好。

سويلەستىر- سويلەس- 的使动态。

سويلەسۋ سويلە- 的不定式。

سويلەسۋشى 〈名〉① 会谈者，交谈者，对话人 ② 谈恋爱者。

سويلەت- سويلە- 的使动态。

سويلەۋ سويلە- 的不定式 ▲ سويلەۋ مۇشەلەرى 发音器官。

سويلەۋشى 〈名〉演讲者，发言人；议论者。

ٴسويت- 〈动〉这样做，如此做：سويتكەنشە بولمادى 还未来得及……就…… / سويتپەگەندە قايتەسىڭ؟ （你）不这样做那该怎么做？ ▲ سويتسە دە 不过 ▲ سويتە تۇرىپ 尽管如此。

سويتپەگەندە 〈副〉不这样的话，不那样的话，要不，不然，否则。

ٴسويتۋ ٴسويت- 的不定式。

ٴسويتىپ 〈插〉这样一来，如此，于是：ٴسويتىپ ول كەلمەيتىن بولدى. 于是他就不来了。

سوك 〈名〉小米，粟：سوك كوجە 小米粥。

:开剥，开切，(服衣)开拆，拆〈动〉 I **سوك-**
كيىم سوگۋ 拆衣服 / كورپە سوگىپ جۋۋ 拆
洗被子 / قابىرعانى سوگۋ 卸开肋骨 。
:评批；骂责，备责，斥申，斥训〈动〉 II **سوك-**
ٴوزىن ٴوزى سوگۋ 自我批评 ▲ سوگە جامانداۋ
辱【谚】 كوپتى سوككەن كوگەرمەس. ▲ 怪见
قابىرعالى قارا نار، ▲ 。场下好有没的人众骂
قابىرعاسىن سوكسە باق ەتپەس. 【谚】肥膘强倔
。吭不声一也骨肋了断驼峰独的
捷敏不，的活灵不；的拙笨 ①〈形〉 **سوكەت**
的： ونىڭ ٴجۇرىس-تۇرىسى سوكەت. 他的行动
不，的观雅不；的陋粗，的劣拙 ②。拙笨慢缓
顺眼的；粗鲁的，不礼貌的： سوكەت تىگىلگەن
كيىم 做得不好看的衣服 / سوكەت ٴسوز 不礼
ونىڭ ：的外意；的怪，的常反 ③ 言语的貌
بۇگىنگى ٴجۇرىسى سوكەت. 他今天的举动反
常 。/ جاستىق جۇمىسسىز جۇرگەنى سوكەت،
يتتەن باسقانىڭ ۇرگەنى سوكەت. 【谚】游手好
。厌讨者声的吠狗作装，憎可年青的闲
سوكەتتىك سوكەت 的抽象名词 。
سوكتە- 〈动〉将小米的外壳)春去，去掉 。
سوكتەت- سوكتە- 的使动态 。
سوكتەۋ سوكتە- 的不定式 。
سوكتىر- سوك- I 、II 的使动态 。
ٴسول 〈名〉①汁，液汁；液浆： وسىمدىكتەردىڭ
ٴسولى كيىمگە 植物的汁液 / ەتتىڭ ٴسولى كيىمگە
جوقسا شىقپايدى. 肉汁弄到衣服上就洗不掉 。
② 血色，气色： وڭىندە ٴسول جوق. （他）面
部毫无血气 。③ 皮下脂肪 ▲ اسقازان
ٴسولى 〔生理〕胃液 ▲ اسقازان ٴسولىنىڭ اعۋى
。胃液溢
富丰液汁，的多液汁，的汁含〈形〉 **ٴسولدى**
的： ٴسولدى شوپتەردى جەگەن مال تەز تويىنادى.
。快膘上畜牲的草汁多了吃
捷敏不，的活灵不，的拙笨 ①〈形〉 **سولەكەت**
的： ارەكەتى سولەكەت 行动笨拙 ② 粗鲁的，不
礼貌的；不雅观的，不顺眼的： سولەكەت كيىم
奇装 ③ 反常的，怪的；不对的： جۇمىسسىز
ٴجۇرۋ سولەكەت 游手好闲是不正常的 。
显，活灵不得变，拙笨得显〈动〉 **سولەكەتتەن-**
诞怪得变，眼顺不得显，看难得变，观雅不得
不经 ： بىرەۋدىڭ قىلىعى جاقسى بولسا دا،
جاقتىرماعانعا سولەكەتتەنىپ كورىنەدى. 一个人
说来人的惯不看对但，义非可无然虽止举的
。眼顺不得显是也
سولەكەتتەنۋ سولەكەتتەن- 的不定式 。
سولەكەتتىك سولەكەت 的抽象名词 。
سولكەباي 〈名〉［俄］现洋，银元 。
سومكە 见 سومكا.
سومپەك 〈形〉蜷缩的，弯腰驼背的；奄拉的：
يىقتارى سومپەك 蜷缩的肩膀 。
سومپەكتە- 见 سومەڭدە-.
سومپەڭدە- 〈动〉驼着背行走，猫着腰走 。
سومپەڭدەۋ سومپەڭدە- 的不定式 。
ٴسون- 〈动〉 ① （火等）熄，灭 ： وت ٴبىر
جانىپ، ٴبىر ٴسونىپ تۇر. 火一着一灭 。/
سونگەن جانار تاۋ 熄灭的火山 ② 〔转〕完结，
结束；疏落；变得死气沉沉，变得无生气 ：
ونىڭ جىگەرى ٴسونىپ قالدى. 他的干劲消失
了 。/ كوز جانارى ٴسونۋ 目光呆滞无神 / تاڭ
سوگىلگەن كەزدە جۇلدىزدار سونە باستادى. 黎明
时，晨星开始疏落 。▲ جانعان شىراعى ٴسونۋ
咽气，死 ▲ سونبەس جۇلدىز 〔天〕老人星 ▲
【谚】 ٴوزى سونەيىن دەپ تۇرعان وتقا سۋ بۇرىكپە.
。(石下井落要不)水泼勿火的灭熄要将
ٴسوندىر- ① ٴسون- 的使动态 ② 灭，扑灭：
وت ٴسوندىرۋ 灭火 。
ٴسوندىرگىش- 〈名〉①灭火器，灭火机 ②灭
火罩，压火罩，灭(灯)盖 。
ٴسوندىرىت- ٴسوندىر- 的使动态 。
ٴسوندىرىس- ٴسوندىر- 的交互态 。
ٴسونۋ ٴسون- 的不定式 。
سوڭكە 〈形〉干透的，白花花的 。
سورە I 〈名〉 ① 碗架，物架，托架： كىتاپ
سورەسى 书架 ② （文章的）结构，架子：
جازىلاتىن ماقالانىڭ سورەسىن ويلاۋ 考虑好要
。写的文章的结构
，线点终(的时车赛，马赛，跑赛)〈名〉 II **سورە**
。界标
سورەلە- 〈动〉放置架子，立架子；放在架子

上 : سورەلەپ قويعان كىتاپتار 图的上架书在摆
。书

سورەلەن- سورەلە- 的被动态。

سورەلەس- سورەلە- 的交互态。

سورەلەت- سورەلە- 的使动态。

سورەلەۋ سورەلە- 的不定式。

ٴسوت- I 见 سوك- Ⅱ、Ⅲ

ٴسوت- Ⅱ 〈动〉牛吹,吹嘘,说大话 : ول توپ ورتاسىندا ٴسوتىپ وتىر. 他正在众人中吹牛
。皮

ٴسوتتىر- ٴسوت- Ⅰ 、Ⅱ 的使动态。

ٴسوتتۋ ٴسوت- Ⅰ 、Ⅱ 的不定式。

سپارتاكيادا 〈名〉斯巴达克运动大会。

سپارتاكيادالىق 〈形〉斯巴达克运动会的。

سپارتاكشى 斯巴达克运动团团员② 斯巴达克团团员。

سپەكتاكل 〈名〉演出。

سپەكتر 〈名〉〔物〕光谱,谱;波谱 : اتومدىق سپەكتر 原子光谱 / سپەكتر سىزعىش 光谱线。

سپەكترلىك 〈形〉光谱的 : سپەكترلىك تالداۋ 光谱分析。

سپەركترومەتر 〈名〉〔物〕分光仪,分光器。

سپەكترومەتروسكوپ 〈名〉〔物〕分光镜。

سپەكتروسكوپيا 〈名〉〔物〕光谱学。

سپەكتروسكوپيالىق 〈形〉光谱学的。

سپيرت 见 سپيرت.

سپيرت 〈名〉① 酒精,火酒 ② 〔化〕醇 ▲ (ەتىل) استىق سپيرتى 〔化〕乙醇 ▲ اعاش (مەتىل) سپيرتى 〔化〕甲醇,木醇,木精醇 ▲ ناشاتىري سپيرت 〔化〕(氯化)铵水。

سپيرتتە- 〈动〉① 加酒精,掺酒精 ② 用酒精浸,浸上酒精。

سپيرتتەل- سپيرتتە- 的被动态。

سپيرتتەۋ سپيرتتە- 的不定式。

سپيرتتى 〈形〉含酒精的,加酒精的。

سپورت 〈名〉〔体〕运动,竞技 : شاڭعى سپورتى 滑雪运动 / بۇقارالىق سپورتتى ورىستەتۋ 开展群众性的体育运动。

سپورتزال 〈名〉体育室,体育馆。

ستاۋكا 〈名〉〔军〕(战时的)大本营。

ستاج 〈名〉工龄;资历,资格 : قىزمەت ستاجى 工龄 / ستاجى ۇزىن 资历深 / ستاجىن بۇلداۋ 摆老资格。

ستاجدىق 〈名〉工龄,资历,资格。

ستاكان 〈名〉玻璃杯 : ٴبىر ستاكان سۋ 一杯水。

ستانوك 〈名〉〔技〕机床,车床,母机,工具机 : اجارلاعىش ستانوك 磨床 ▲ جونۋ ستانوگى 刨床 ▲ قايراعىش ستانوك 磨刀床,磨刀机。

ستانوكتىق 〈形〉机床的,车床的,母机的,工具机的。

ستانسا 见 ستانسيا.

ستانسيا 〈名〉① 车站 : پويىز ستانسياسى 车站 ② 站,台 : راديو ستانسياسى 广播电台。

ستارشينينا 〈名〉〔军〕准尉;司务长,(海军)军士。

ستاتيا 〈名〉条,条款,条文;项(目)。

ستاتيالا- 〈动〉引用条文;按照条款,照条文做。

ستاتيالات- ستاتيالا- 的使动态。

ستاتيالاۋ ستاتيالا- 的不定式。

ستاتيست 〈名〉统计学家,统计员。

ستاتيستيكا 〈名〉统计学,统计。

ستاتيستيكالىق 〈形〉统计的,统计学的。

ستاتوسكوپ 〈名〉〔气〕高差仪;微动气压计,灵敏气压器。

ستەرەوكينو 〈名〉立体电影。

ستەرەوسكوپ 〈名〉立体镜,体视镜。

ستەرەوفيلىم 〈名〉立体电影。

ستەرەوفونيا 〈名〉立体声音。

ستەرەوحيميا 〈名〉立体化学。

ستيل 〈名〉① 作风,风格 : ستيلى جاقسى 作风好 ② 方式,方法,作风;派头 : قىزمەت ستيلى 工作作风 / ٴار كىمنىڭ ٴوز ستيلى بار 各人都有自己的派头 ③ 文体,体裁 : ستيلدەگى قاتەلىك 文体上的错误。

ستيلدىك 〈形〉作风的,有一定作风的,有一定风格的 : ستيلدىك قاتەلىك 作风上的错误。

ستيليستيكا 〈名〉① 修辞学 ② 文体学,风格学。

ستيحيا 〈名〉自发,自发性。
ستيحيالىق 〈形〉自发的,自发性的:
ستيحيالىق كۇش 自发势力 / ستيحيالىق
قوزعالىس 自发性的运动。
ستراتەگيا 〈名〉〔军〕战略;兵法: ستراتەگيا
مەن تاكتيكا 战略与战术。
ستراتەگيالىق 〈形〉战略的,战略性的:
ستراتەگيالىق شابۋىل 战略进攻 / ستراتەگيالىق
ۇران 战略性的口号。
ستراتەگياشى 〈名〉战略家。
ستەرەلكا 〈名〉① (钟表,仪器等的)针,指针:
كومپاستىڭ ستەرەلكاسى 罗盘的指针 ② 箭头
(←): كورسەتكىش ستەرەلكا 指示箭头。
ستەرەلكالى 〈形〉有针的,带指针的,装有指
针的。
ستەرەلكاشى 〈名〉扳道员。
سترونىي 〈名〉〔化〕锶。
ستۋدەنت 〈名〉大学生。
ستۋدەنتتىك 〈形〉大学生的,当大学生的:
ستۋدەنتتىك ٴداۋىر 大学生时代。
ستۋديا 〈名〉① 画室,艺术工作室;雕刻室'
② 艺术专科学校 ③ 电影制片厂。
سۋ I 〈名〉① 水: اعىن سۋ 活水(流水) /
ٴولى سۋ 死水(静水) / ىشەتىن سۋ 饮用水 /
جەر استى سۋى 地下水 / جاڭبىر سۋى 雨水 /
قار سۋى 雪水 / سۋدا مالتاۋ 游泳 / سۋ دەڭگەيى
水位 / سۋ اپاتى 水灾 / سۋ تاسىمالى 水运 /
سۋ ونىمدەرى 水产品 ② 湿的,潮湿的: سۋ
جەرگە وتىرما 潮湿的地方不要坐▲ العاشقى سۋ
〔地〕原生水 ▲ سۋ اۋىز 饮用水,吃的水 ▲
اۋىزىنىڭ سۋى قۇرۋ 垂涎三尺,醉心 ▲ اق سۋ
掺奶的开水 ▲ جايىلما سۋ 泛滥的水 ▲ جىندى
سۋ 酒 ▲ يىعىنا سۋ كەتۋ 灰心丧气,无精打采
▲ يىنىنە سۋ قۇيىلۋ 无处藏身 ▲ ٴيىس سۋ 香
水 ▲ موينىنا سۋ كەتۋ (قۇيىلۋ) 丧心丧气,无
精打采 ▲ مۇرنىنا سۋ جەتپەۋ 忙得不可开交 ▲
وتپەن كىرىپ، سۋمەن شىعۋ 累死累活,做牛
做马 ▲ وتتان سۋدان تايىنباۋ 天不怕,地不怕
▲ سالى (سالىندىسى) سۋعا كەتۋ ① 木筏让水
冲走 ② 无精打采,灰心丧气,失望▲ ساۋمالى
سۋ 〔地〕微盐水 ▲ سۋ ايداھارى 蟒蛇,蛟龙 ▲
سۋ ايدىنى 积水;水域 ▲ سۋ اينالىمى (地球上)
水的循环 ▲ سۋ ايرىق 分水岭 ▲ سۋ اندىزى
水菖蒲 ▲ سۋ اۋرۋى 寄生虫侵入而引起的病
▲ سۋ بالانسى 水当量 ▲ سۋ بۋى 水汽 ▲ سۋ
بۇلدىرگەن 水杨梅 ▲ سۋ بۇرگەسى 水蚤 ▲ سۋ
بۇركىت 海雕 ▲ سۋ بۇرىككىش 消防喷水器
▲ سۋ بۇلاق 水疗 ▲ سۋ بوگەنى 水库, 水
坝 ▲ سۋ بوكەن 水羚 ▲ سۋدان شىققان
تىشقانداي 落汤鸡 ▲ سۋدا ىدىراۋ 〔化〕水解 ▲
سۋ دوبى 水球 ▲ سۋ دوڭعالاعى 水蛇发动机 ▲
سۋدىڭ شالقۋى-شەگىنۋى 涨潮和退潮 ▲ سۋ
ەگەۋقۇيرىق 水田鼠, 水 ▲ سۋ جانۋارلارى ▲
水生动物 سۋ جاڭا 崭新的 ▲ سۋ جولى 水
路,航线,航道 ▲ سۋ جول جەلكەنى 水车前 ▲
سۋ جورعا 平稳而快速的走马 ▲ سۋ جىلان 水
蛇 ▲ سۋ جۇرەك 胆小鬼,胆小如鼠的人 ▲ سۋ
جۇقپاس شەشەن 口若悬河的人,口才超众的人
▲ سۋ ماي 清油 ▲ سۋمەن ەمدەۋ 水疗 ▲
سۋمەن كەن قازۋ 用水枪采矿 ▲ سۋ مي 愚笨
的,蠢的 ▲ سۋ مۇرىن ① 经常流鼻涕的人
② 废物,窝囊废 ▲ سۋ سەپكەندەي باسىلۋ 顿时
静下来 ▲ سۋ تارتقىش ماشينا 抽水机 ▲ سۋ
تەگىن 很便宜的 ▲ سۋ تيىرمەن 水磨 ▲ سۋ
تۇشىتۋ (把水)淡化 ▲ سۋ توگىلمەس جورعا 平
稳的溜蹄步(走马) ▲ سۋ شاياني 螃蟹 ▲ سۋ
شارۋاشىلىعى 水产业 ▲ سۋ شىرشا 水杉 ▲ سۋ
قارامىعى 胡水蓼 ▲ سۋ قۇزعىن 水老鸦 ▲ سۋ
قۇستارى 水禽 ▲ سۋ ولشەۋىش 水量计 ▲
سىردىڭ سۋى سيراعىنان كەلمەۋ 满不在乎,不
放在眼里,对……无所谓 ▲ سىركەسى سۋ
كوتەرمەۋ ① 烦,厌烦 ② 显得过于娇 ▲ ىركىن
سۋ 积水,死水 ▲ قولتىعىنا سۋ بۇركۋ 挑唆,唆
使,鼓动 ▲ اعىن سۋدا ارامدىق جوق. 【谚】流水
不腐。 ▲ كورشىنىڭ ارقاسىندا كوربەك سۋ
ىشەدى، كوپ ارقاسىمەن كولبەك سۋ ىشەدى.
【谚】杂草随着稻子长,懒汉随着大伙吃。 ▲
سۋمەن ويناما باتارسىڭ، وتپەن ويناما جانارسىڭ.
【谚】玩水者自溺,玩火者自焚。 ▲ شەشىنگەن
سۋدان تايىنباس. 【谚】脱掉衣服的不怕水(孤

注一掷)。

سۋ Ⅰ : جۇرەگى سۋ ەتە ٴتۇسۋ 突然害怕起来；胆战心惊。

سۋ Ⅱ 〈名〉淬火，蘸火：سۋى قايتتى 钢火硬的 / بالتانىڭ سۋى قايتىۋ 斧子的钢火退了。

سۋاعار 〈名〉① 人中 ② (房顶的)排水设备，水落管，檐沟。

سۋاينا 〈名〉〔植〕荇菜。

سۋايت 〈形〉① 爱撒谎的，爱说谎话的 ② 撒谎者，骗子。

سۋايتتان- 〈动〉变成撒谎者，成为说假话的人。

سۋايتتانۋ سۋايتتان- 的不定式。

سۋايتتىق سۋايت 的抽象名词。

سۋال- 〈动〉① (哺乳动物)不再产奶，不再出奶，奶枯竭，干乳：سيىرلار سۋالىپ كەتتى. 几头奶牛不再产奶了。② 变干，干枯，干涸，枯竭：كوز جاسى سۋالۋ 泪干了 ③ 干枯，枯萎，干瘪，枯瘦：گۇل سۋالىپ كەتتى. 花凋谢 枯萎。/ ۆرتى سۋالۋ 两颊干瘪 ▲ جاعى سۋالۋ 消瘦；上年纪，上岁数 ▲ كوزى سۋالۋ 失明，变瞎 ▲ تامىر سۋالۋ 枯干，枯萎。

سۋالدىر- سۋال- 的使动态。

سۋالت- ① سۋال- 的使动态 ② 断奶：ەمشەكتەن سۋالتۋ 断奶 ③ 不再挤奶。

سۋالتىل- سۋالت- 的被动态。

سۋالۋ سۋال- 的不定式。

سۋان Ⅰ 〈名〉(大玉孜中的一个部落名称)苏万。

سۋان Ⅱ 见 سۋايت.

سۋار- 〈动〉① 饮(牲畜)，给(牲畜)饮水：ات سۋارۋ 饮马 ② 浇，浇水，灌溉：ەگىن سۋارۋ 灌溉庄稼 / جەر سۋارۋ 浇地 ③ 淬火，硬化：پىشاق سۋارۋ 刀子进行淬火 ④〔转〕灌输，输送，教育：بالالاردى كوممۋنيزم يدەياسىمەن سۋارۋ كەرەك. 要给孩子们灌输共产主义思想。▲ سۋارۋ جۇيەسى 灌溉系统。

سۋارعىش 〈名〉灌溉设备。

سۋارما 见 سۋارمالى.

سۋارمالى 〈形〉水浇的，灌溉的：سۋارمالى اتىز 水浇地 / سۋارمالى ەگىنشىلىك 靠水浇的庄稼。

سۋارت- سۋار- 的使动态。

سۋارۋ Ⅰ 〈名〉骆驼关节炎。

سۋارۋ Ⅱ سۋار- 的不定式。

سۋارىل- سۋار- 的被动态。

سۋارىس- سۋار- 的交互态。

سۋات Ⅰ 〈名〉饮水处，有水的地方：ٴشوبى شۇيگىن، سۋاتى مول جايلاۋ 水草茂盛的夏牧场 ▲سۋات جەر 河汊多的地方。

سۋات Ⅱ 〈名〉刃儿，刀口：بالتانىڭ سۋاتى 斧刃儿。

سۋاتتى 〈形〉水源多的，饮水处多的：سۋاتتى جەر 水源多地方。

سۋاتتىلىق 见 سۋاتتىق.

سۋاتتىق 〈名〉饮水处，饮牲畜的地方；饮水的条件。

سۋبەدە 〈名〉〔植〕睡菜属。

سۋبەتەگە 〈名〉〔植〕羊茅属。

سۋبيەكت 〈名〉〔法、哲〕主体，主观。

سۋبيەكتيۆيزم 〈名〉主观主义，主观态度，主观论。

سۋبيەكتيۆتىك 〈形〉主观的，个人的，本人的。

سۋبيەكتىلىك 〈名〉主观，主观性，主观态度。

سۋبتروپيك 〈名〉亚热带。

سۋبتروپيكتىك 〈形〉亚热带的：سۋبتروپيكتىك داقىلدار 亚热带农作物。

سۋ بوكەن 〈名〉〔动〕水羚。

سۋ بۇلدىرگەن 〈名〉〔植〕水杨梅。

سۋ بۇركىت 〈名〉〔动〕海雕，海鹰。

سۋعار- 见 سۋرا-.

سۋدا 见 سۋدا.

سۋداي 〈副〉① (对某种语言)熟练地，流利地，精通地：ول حانزۋشانى سۋداي اعىپ تۇر. 他汉语说得非常流利。/ قازاق تىلىنە سۋداي 精通哈萨克语 ② (对某种饮料喝得)凶，厉害：اراقتى سۋداي ٴسىمىرۋ 喝酒喝得凶 ▲ سۋداي جورعا 非常平稳的走马 ▲ سۋداي ساپىرۋ 任意，随意，恣意 ▲ سۋداي تاسۋ ① (情绪)高涨，

② 昂扬，茂盛，兴旺 ▲ سۋداي شاشۋ 挥金如土，挥霍浪费 ▲ قانىن سۋداي اعىزۋ (使)血流成河，大屠杀。

سۋدان 〈名〉〔植〕苏丹草 ▲ سۋدان قوناق جوگەرىسى 蜀黍属。

سۋدجا 〈名〉苏扎：سۋدجا جازبا ەسكەرتكىشتەرى 苏扎碑文(在蒙古北部发现的)。

سۋدىر 〈名〉沙沙声，簌簌声：جەلدىڭ لەبىمەن اعاش جاپىراعى سۋدىر قاعادى. 风吹得树叶簌簌作响。

سۋدىرا- 〈动〉① 发出沙沙声，簌簌作响，飒飒作声：جۇرگەن سايىن جىبەك كويلەگى سۋدىرايدى 越走(她的)丝裙子越沙沙作响 ② (妇女) 显得年轻美貌，显得敏捷娇健：سۋدىراعان جاس كەلىنشەك 年轻美貌的媳妇 ③ 光采夺目；显得光滑，显得溜溜的：سۋدىراعان تورعىن 光滑的绸子 ④ (说话) 滔滔不绝，口若悬河，能言善辩，能说会道：سۋدىراعان بالا 能言善辩的孩子。

سۋدىراق 〈形〉沙沙响的，簌簌响的；(绸子)崭新的，滑溜的。

سۋدىرات- سۋدىرا- 的使动态。

سۋدىراۋ سۋدىرا- 的不定式。

سۋدىرلا- 见 سۋدىرا-.

سۋدىرلاق 〈形〉① 沙沙作响的，发出簌簌声的 ② 光滑的，崭新的(指绸子) ③〔转〕狡猾的，滑头的。

سۋدىر-سۋدىر I 〈名〉(游戏名)传手巾。

سۋدىر-سۋدىر II : **سۋدىر-سۋدىر ەتۋ (قاعۋ)** ① 沙沙作响，簌簌作响 ② 滔滔不绝，口若悬河，唠叨没完。

سۋقاباق 〈名〉葫芦，水葫芦。

سۋقان: سۋقانى سۋيمەۋ 不喜欢，厌恶，讨厌 ▲ سۋقانى ۋشۋ (قالماۋ) 魂不附体，魂飞胆裂。

سۋقاراعى 〈名〉青光眼，缘内障。

سۋلا- 〈动〉弄湿，淋湿；浸湿，浸泡：موحوركانى قاعازعا وراپ تىلمەن سۋلاپ جاپسىردى. (他)用纸卷上莫合烟，用舌头弄湿粘住。

سۋلان- ① سۋلا- 的被动态 ② 变湿，受潮，淋湿：جەر سۋلانىپ كەتتى. 土地受潮了。

سۋلاندىر- ① سۋلان- 的使动态 ② 湿润，滋润，灌溉：جەر سۋلاندىراتىن جۇيەلەر 灌溉系统。

سۋلاندىرۋ سۋلاندىر- 的不定式。

سۋلاندىرىل- سۋلاندىر- 的被动态。

سۋلانۋ سۋلان- 的不定式。

سۋلاس- سۋلا- 的交互态。

سۋلات- سۋلا- 的使动态。

سۋلاۋ I 〈形〉比较潮的，有些湿的。

سۋلاۋ II سۋلا- 的不定式。

سۋلى 〈形〉有水的，含水的，湿的，潮湿的：سۋلى جەر 有水的地方 / سۋلى توپىراق 含水的土壤 ▲ سۋلى بورتكەن 〔矿〕水白云母 ▲ سۋلى بورتكەن 疱疹 ▲ سۋلى سۋيەل 湿疣 ▲ سۋلى تەمىرەتكى 湿疹 ▲ سۋلى توتىق 〔化〕氢氧化物 ▲ سۋلى قابات 含水层 ▲ تاۋلى جەر بولاقسىز بولماس، سۋلى جەر قوراسىز بولماس. 【谚】山有泉水，水边长芦苇。

سۋلىق I 〈名〉嚼环，嚼子。

سۋلىق II 〈名〉(哈萨克族人洗手后用的)长条毛巾，洗手巾。

سۋلىق III 〈名〉雨衣，防潮衣：سۋلىق كيۋ 穿雨衣。

سۋلىقتا- 〈动〉① (在笼头上)固定口衔铁 ② 勒(马)。

سۋلىقتاۋ سۋلىقتا- 的不定式。

سۋماقاي 〈形〉① 爱传闲话的，爱拨弄是非 ② 嘴碎的，爱闲逛的，东游西串的 ③ 手脚不干净的，小偷小摸的。

سۋماقايلان- 〈动〉① 传闲话，拨弄是非 ② 闲荡，东游西串，逛 ③ 扒窃，小偷小摸；顺手牵羊。

سۋماقايلانۋ سۋماقايلان- 的不定式。

سۋماقايلاۋ 〈形〉① 有些爱传闲话的，有些拨弄是非的 ② 有时闲逛的，有时闲荡的 ③ 手脚不太干净的。

سۋماقايلىق سۋماقاي 的抽象名词。

سۋماقى 〈形〉惯偷的，手脚不干净的，有扒手行为的：سۋماقى كىسى 手脚不干净的人 / سۋماقى ٴيت 贪嘴狗。

سۇماقىلىق سۇماقى 的抽象名词。

سۇماك: سۇماك قاغۇ ① 鬼鬼祟祟，鬼头鬼脑，偷偷摸摸：بىر قاسقىر توعايدان سۇماۋ قاغىپ شىعا كەلدى دە قويعا قاراي ۇمتىلدى. 一只狼偷偷摸摸地从树丛中钻出来扑向羊。② 东游西串，闲逛，闲荡：ورت سۇماك قاغىپ جان-جاعىن جايپاپ بارادى. 顿时火舌乱窜把周围烧得一干二净。③ 显得敏捷，显得飞快：بوز ات سۇماك قاغىپ الدىعا وتە بەردى. 白马很快跑到前面去了。

سۇماڭدا- 〈动〉① 鬼鬼祟祟，鬼头鬼脑，偷偷摸摸 ② 闲逛，闲荡，东游西串 ③ 显得敏捷，显得机灵；显得飞快。

سۇماڭداس- سۇماڭدا- 的交互态。

سۇماڭدات- سۇماڭدا- 的使动态。

سۇماڭداۋ سۇماڭدا- 的不定式。

سۇماك-سۇماك: سۇماك-سۇماك ەتۋ 见 سۇماك قاغۋ.

سۇمۇرىن 〈名〉（小玉孜中一个部落的名称）苏木任。

سۇۋتى 〈名〉〔植〕剪股颖属。

سۇۋرەت 〈名〉① 像，肖像，画像；画：بۇل قازاق مالشىلارىنىڭ سۇۋرەتى. 这是哈萨克族牧民的画。/ سۇۋرەت تارتۋ 照像 ② 画，相片，照片；图片，图画：ماي بوياۋلى سۇۋرەت 油画 / بۇل سۇۋرەت وتە جاقسى 这张照片照得非常好。/ سۇۋرەت داپتەرى 图画本 / سۇۋرەتپەن تۇسىندىرۋ 图解 ③〔转〕描写，描绘，写照：ومىر سۇۋرەتى 生活的写照 ▲ سۇۋرەتكە تۇسۋ 照像，拍照。

سۇۋرەتسىز 〈形〉没有照片的，没有画的，不带插图的。

سۇۋرەتتە- 〈动〉描写，描绘：اباي كەدەيلەر تۇرمىسىن جانى اشىپ سۇۋرەتتەيدى. 阿拜以极大的同情心描绘了穷苦人的生活。/ سۇۋرەتتەپ ايتۋ 描述。

سۇۋرەتتەل- سۇۋرەتتە- 的被动态。

سۇۋرەتتەمە 〈名〉描写，写生，写照。

سۇۋرەتتەس- سۇۋرەتتە- 的交互态。

سۇۋرەتتەت- سۇۋرەتتە- 的使动态。

سۇۋرەتتەۋ سۇۋرەتتە- 的不定式。

سۇۋرەتتى 〈形〉有画的，有图画的，有图案的，有插图的：سۇۋرەتتى بەت 画页 / سۇۋرەتتى جۇرنال 画报。

سۇۋرەتحانا 〈名〉照象馆，摄影部。

سۇۋرەتشى 〈名〉① 画家，画匠，画图者 ②〔转〕绘架星座。

سۇۋرەتشىل 〈形〉爱好绘画的，喜欢画儿的：كىشكەنتايىنان سۇۋرەتشىل ەدى （他）从小喜欢画儿。

سۇۋرەتشىلىك 〈名〉绘图，画画儿。

سۇسا- 〈动〉① 渴，焦渴，干渴：سۇ ىشپەي ابدەن سۇسادىق.（我们）没有喝上水，渴得非常厉害。② 干旱：سۇساعان ەگىن 干旱的庄稼 / سۇساعان دالا 缺水的原野 ③〔转〕渴望，渴，求，切望；想念；追求：بىلىمنەن سۇساعان جۇرت 渴望得到知识的人。

سۇساعىش 〈形〉爱渴的，好喝水的。

سۇسامىر 〈名〉渴水症。

سۇسار 〈名〉〔动〕貂：سۇسار تەرىسى 貂皮 / سۇسار شىنەل 貂皮大衣 ▲ ورمان سۇسارى 紫貂，林貂 ▲ سۇسار بورىك 貂皮帽子 ▲ تاۋ سۇسارى 草雪貂。

سۇسات- سۇسا- 的使动态。

سۇساۋ سۇسا- 的不定式。

سۇساۋىسقان 〈名〉〔动〕水鹊。

سۇسەك 〈名〉储粮木槽。

سۇسىر 〈名〉水牛，沉牛。

سۇسۋ سۇسى- 的不定式。

سۇ-سۇ: سۇ-سۇ ەتۋ 发出簌簌声，飒飒作响，飕飕作响：جەل لەبىمەن قاراعايلار سۇ-سۇ ەتەدى. 风吹得松林发出飒飒声。

سۇ-سۇۋان 〈名〉① 茶水：ۇيگە بارىپ سۇ-سۇۋان ىشەيىك.（我们）回家喝一点茶。② 残羹剩饭：بايدىڭ سۇ-سۇۋانىن ىشىپ كۇن كورەتىن زامان ەمەس. 不是靠巴依的残羹剩饭过日子的年代。

سۇسى- 〈动〉① 滑，滑落，滑掉；脱落：قولدان سۇسىپ شىعىپ كەتۋ 从手中滑出去 ② 松，松动：جۇك باستىرعان ارقان سۇسىپ بوساپ كەتتى. 绑行李的绳子松了。③ 移动：جەلمەن

سۋسىپ كوشكەن قۇم 风吹动的流沙。

سۋسىز 〈形〉① 流动的，滑动的，松动的 ② 光滑的，滑溜的，滑落的。

سۋسىعش 〈形〉① 没有水的，干旱的，干燥的，缺水的：سۋسىز 无水的荒原，戈壁滩 ②〔化〕不含水的。

سۋسىزدان- 〈动〉变得没有水，变得缺水，变得干旱，受旱；干燥。

سۋسىزداندىر- سۋسىزدان- 的使动态。

سۋسىزدانۋ سۋسىزدان- 的不定式。

سۋسىزدىق ① سۋسىز 的抽象名词 ② 干旱，干燥。

سۋسىل 〈名〉沙沙声，簌簌声，丝丝声；噗噗声：قۇمنىڭ سىرعىپ كوشكەن سۋسىلى 沙子流动的沙沙声 / ۋيرەك قاناتىنىڭ سۋسىلى 鸭子振翅的扑扑声。

سۋسىلدا- 〈动〉① 发出沙沙声，簌簌作响，发出丝丝声，刷刷作响，发出扑扑声：سۋسىلداعان اق جىبەك كويلەك 刷刷作响的白色长绸裙 ②〔转〕显得轻快娇捷，显得快活的样子：وزەندى كەسە كولدەنەڭ قۇلاعان اعاشتىڭ ۋستىنەن سۋ سۋسىلداپ اعىپ جاتىر. 水从横倒的树干上涓涓流过。

سۋسىلداق 〈形〉① 簌簌响的，丝丝响的，沙沙响的 ② 光滑的，滑溜的。

سۋسىلداس- سۋسىلدا- 的交互态。

سۋسىلدات- سۋسىلدا- 的使动态。

سۋسىلداۋ سۋسىلدا- 的不定式。

سۋسىما 见 سۋسىمالى.

سۋسىمال 见 سۋسىمالى.

سۋسىمالى 〈形〉① 移动的，流动的，易动的，滑动的；活动的：سۋسىمالى قۇم 流沙 ② 光滑的，滑溜的；滑落的；易散碎的：سۋسىمالى جىبەك ٴجىپ 光滑的丝线 / سۋسىمالى الاپ 滑落区 / سۋسىمالى دەنەلەر 散粒体。

سۋسىن 〈名〉饮料，清凉饮料：قىمىز ەڭ جاقسى سۋسىن. 马奶酒是最好的饮料。▲ سۋسىن قانۋ 喝足，喝饱，解渴。

سۋسىندا- 〈动〉① 喝饮料；止渴，解渴：دەم الىپ سۋسىنداپ الۋعا ەشكىم دە قارسى بولعان جوق. 谁也没有反对休息一会儿喝点儿饮料。② 〔转〕享受(到)，得到快乐，感到惬意；吸取营养：حالىق جەڭىس جەمىستەرىمەن سۋسىندا- 人民渴望着享受胜利的果实。

سۋسىندان- سۋسىندا- 的反身态。

سۋسىنداندىر- سۋسىندان- 的使动态。

سۋسىنداس- سۋسىندا- 的交互态。

سۋسىندات- سۋسىندا- 的使动态。

سۋسىنداۋ سۋسىندا- 的不定式。

سۋسىندىق 〈名〉(清凉)饮料：بۇل ارادا سۋسىندىق جوق. 此地没有清凉饮料。

سۋسىت- سۋسى- 的使动态。

سۋتارتار 〈名〉黑水鸡。

سۋتاس 〈名〉透明石，水晶。

سۋتارىعى 见 سۋتارتار.

سۋ تورعاي 〈名〉河乌。

سۋۋ سۋى- 的不定式。

سۋشايانى 〈名〉螃蟹，河蟹。

سۋشى 〈名〉① 运水的人，拉水的人 ② 浇地的人。

سۋشىل 〈形〉① 水性好的，善于游泳的：سۋشىل ات 水性好的马 ② 爱喝水的：سيىر سۋشىل كەلەدى. 牛是爱喝水的。

سۋشىل قارا 〈名〉河乌。

سۋشىلدىق سۋشىل 的抽象名词。

سۋى- 〈动〉① 变冷，变凉，冷却：سۋىپ قالعان تاماق 凉了的饭 ②（大畜）凉汗，退汗；休息：ات ٴالى سۋىعان جوق. 马身上的汗还没有干（马还没有歇过来）。▲ جۇرەگى سۋىپ قويا بەرۋ 心里凉了半截 ▲ كوڭىلى سۋۋ 扫兴，失意，不感兴趣 ▲ ٴىزى سۋىپ كەتۋ 忘记；消失，失踪 ▲ قويعانىڭ سۋىپ بارا ما؟ 急什么？

سۋىق 〈形〉① 冷的，凉的，寒冷的，严寒的：سۋىق كۇن 冷天 / سۋىق جەل 寒风 / سۋىق ٶڭىر 严寒地带 ② 冷淡的，冷漠的；冷酷的：سۋىق كوزقاراس 冷酷的目光 ③ 严寒，寒冷：سۋىقتان قالتىراۋ 冻得发抖 / سۋىق تۇسە باستادى. 开始冷起来。▲ مۇزداي سۋىق 冰冷的，冰凉的 ▲ سۋىق بەلدەۋ 寒带 ▲ سۋىق ٴجۇزدى 冷冰的脸色 ▲ سۋىق ٴجۇز كورسەتۋ 板

面孔 ▲ سۋىق ٴجۇرىس 放荡的行为 ▲ سۋىق كوزبەن قاراۋ 以冷漠的态度对待 ▲ سۋىق ٴسوز 冷言冷语 ▲ سۋىق تەر 冷汗,虚汗 ▲ سۋىق ٴتيۋ 受凉,着凉 ▲ سۋىق تورعاي 灰雀鹭 ▲ سۋىق ٴتۇسۋ 天冷,入冬 ▲ سۋىق حابار 噩耗,坏消息 ▲ سۋىق قاندى جانۋارلار 冷血动物 ▲ سۋىق قول 小偷,扒手 ▲ سۋىق ۇستاۋ 受冷,受风寒 ▲ ىستىعىنا كۇيىپ، سۋىعىنا توڭۋ 受热受冻,同甘共苦。

سۋىقسىرا- 〈动〉 冷,觉得冷,(浑身)发冷: قىستىگۇنى كۇن بويى دالادا ٴجۇرىپ سۋىقسىراپ كەتتى 冬天整天在外奔波浑身寒冷。

سۋىقسىراۋ سۋىقسىرا- 的不定式。

سۋىقتاۋ 〈形〉 ① 比较冷的,较寒的: بۇگىن كەشەگىدەن سۋىقتاۋ 今天比昨天冷些 ② 比较冷淡的,比较冷漠的,不太热情的: سۋىقتاۋ بايلانىس جاساۋ 态度上不太热情。

سۋىقتىق 〈名〉 冷,寒冷,寒气: سۋىقتىعى اسۋ 受寒。

سۋىل 〈名〉 飒飒声,飕飕声;哗哗声: جەلدىڭ سۋىلى 风的飒飒声 / وزەننىڭ سۋىلى 河水的哗哗声 ▲ سۋىل قاعۋ 发出沙沙声,飒飒作响。

سۋىلدا- 〈动〉 (风)发出飒飒声,飕飕作响: وق توبەمىزدەن سۋىلداپ وتە شىقتى. 子弹从我们头顶上飕飕地飞过。▲ جۇرەگى سۋىلداۋ 惊恐万分,魂飞魄散。

سۋىلداق 〈名〉 飒飒声,沙沙声;簌簌声。

سۋىلداس- سۋىلدا- 的交互态。

سۋىلدات- سۋىلدا- 的使动态。

سۋىلداۋ سۋىلدا- 的不定式。

سۋىن- ①سۋى- 的反身态 ② 冷淡,冷漠,失去热情,失去兴致: قىزمەتتەن سۋىنۋ 对工作失去热情。

سۋىندىر- سۋىن- 的使动态。

سۋىنت- سۋىن- 的使动态。

سۋىنۋ سۋىن- 的不定式。

سۋىنىڭقىرا- 〈动〉 变得有些冷淡,变得有些冷漠,变得不太热情,对……不太感兴趣。

سۋىنىڭقىراۋ سۋىنىڭقىرا- 的不定式。

سۋىڭقىرا- 〈动〉 稍微凉一下,略微冷却一下: سۋىڭقىراعاننان كەيىن ٴىشۋ 稍微凉一下再喝。

سۋىڭقىراۋ سۋىڭقىرا- 的不定式。

سۋىر I 〈名〉〔动〕 旱獭,土拨鼠 ▲ دالا سۋىرى 旱獭 ▲ ۇزىن قۇيرىق سۋىر 长尾旱獭 ▲ كوپ سۋىر ٴىن قازباس، ٴىن قازسا ٴتۇزۋ قازباس. 【谚】成群的旱獭挖不成洞,即使挖成洞也不是直洞。

سۋىر- II 〈动〉 抽出,掏出,拔出,拉出,拖出,揪出: جىبەك سۋىرۋ 抽丝 / قالتادان اقشا سۋىرىپ شىعارۋ 从口袋中掏钱 ▲ سۋىرىپ سالما اقىن 即兴诗人,出口成章的阿肯 ▲ وق جەتپەس جەرگە قىلىش سۋىرما. 【谚】枪打不着的地方剑无用。

سۋىرما 〈名〉 (桌、柜等的)抽屉。

سۋىرمالى 〈形〉 能抽出来的,能拉出来的;有抽屉的: جاڭا جاسالعان ۇستەل ٴۇش سۋىرمالى. 新做的桌子是三个抽屉的。

سۋىرت- سۋىر- II 的使动态。

سۋىرتپاق 〈名〉 (缝衣服时专门抽线的)布条。

سۋىرتپاقتا- 〈动〉 (为抽线把布)撕成布条。

سۋىرتپاقتاۋ سۋىرتپاقتا- 的不定式。

سۋىرتىڭقىرا- سۋىرىڭقىرا- 的使动态。

سۋىرۋ سۋىر- II 的不定式。

سۋىرىل ①سۋىر- II 的被动态 ② 挺身而出,勇敢地站出: باسقالاردىڭ بارىسى كەلمەي تۇرعاندا، ول سۋىرىلىپ شىعىپ: [مەن بارامىن] - دەدى. 别人都不愿意去的时候,他挺身而出说道:"我去"。 ③ 超群,出众,出类拔萃: تۇپتان سۋىرىلىپ شىققان ٴبىلىمدى كىسى 才能出众的人 / سۋىرىلعان ٴانشى 著名的歌唱家 ④ 滔滔不绝,喋喋不休: سۋىرىلىپ سويلەگە-نىڭدى قويىشى (你)别再滔滔不绝了。

سۋىرىلۋ سۋىرىل- 的不定式。

سۋىرىڭقىرا- 〈动〉 再稍微抽出一点,再拉出一点。

سۋىرىڭقىراۋ سۋىرىڭقىرا- 的不定式。

سۋىس- 〈动〉 ① 滑动,滑落,掉落: ارباداعى اعاش سۋىسىپ ٴتۇسىپ قالىپتى. 车上的木头

滑落到地上。② 溜走，掉溜；走开，离开：ۋيدەگى ادامدار سۇسىپ كەتە باستادى. 屋里的人开始一个一个地溜走了。③（关系）疏远，冷淡：ولاردىڭ قاتناسى كەيىن كەلە سۇسىپ كەتتى. 他们的关系后来疏远了。

سۇسۋ سۇس- 的不定式。

سۇۋت I （副）火速，急速，匆忙：كۇندىز-ٴتۇنى سۇۋت ٴجۇرىپ وتىردى. 昼夜不停地赶路 / سۇۋت جۇرمەسەڭدەر جەتە المايسڭدار. 不赶紧走的话你们到不了。

سۇۋت- II ① سۇۋى- 的使动态 ② 放凉，冷却：قايناعان سۋدى سۇۋتۋ 把开水放凉 ②〔转〕挫伤（积极性），泼冷水：ونىڭ بەلسەندىلىگىن سۇۋتىپ الماڭدار （你们）别挫伤他的积极性 ③ 让（跑累的坐骑）凉汗，退汗，休息，吊糟，吊：ات سۇۋتۋ 让马休息 ▲ كوڭىلىن سۇۋتۋ 使扫兴，得罪 ▲ ٴىزىن سۇۋتپاۋ ① 趁热；当即，立刻 ② 常来。

سۇۋتقىز- سۇۋت- II 的使动态。

سۇۋتقىش （名）冷却器。

سۇۋتقىشتىق （名）冷却作用，冷却效果，冷却程度。

سۇۋتۋ سۇۋت- II 的不定式。

سۇۋتىل- سۇۋت- II 的被动态。

سۇۋتىڭقىرا- سۇڭقىرا- 的使动态。

سۇبجات 见 سۇقبات.

سۇبقتا- （动）削细，弄细，弄成条状。

سۇبقتال- ① سۇبقتا- 的被动态 ② 变得细长，长得又细又长：قانشىق سۇ بولىپ سۇبقتالعان قۇيرىعىن بۇتىنا قىسىپ الدى. 浑身湿透的母狗夹起又细又长的尾巴。

سۇبقتات- سۇبقتا- 的使动态。

سۇبقتاۋ سۇبقتا- 的不定式。

سۇعاناق （形）① 贪婪的，贪得无厌的；贪财的；馋嘴的：سۇعاناق ادام 贪财的人 / ول ەت سۇعاناق ەمەس. 他不是一个盯肉吃的馋鬼。② 偷窃的，偷盗的；小偷，贼：سۇعاناق تىنىش جۇرمەيدى. 小偷不会老老实实的。

سۇعاناقتان- （动）成为贪得无厌，变得贪婪，变得贪心不足：نەعىپ سۇعاناقتانىپ ٴجۇرسىڭ؟ （你）想在这儿捞点什么？

سۇعاناقتانۋ سۇعاناقتان- 的不定式。

سۇعاناقتاۋ （形）① 有些贪婪的，馋嘴的，有些贪心不足的 ② 手脚不太干净的，小偷摸的。

سۇعاناقتىق （名）① 贪婪，贪欲，贪得无厌 ② 盗窃，偷窃行为 ③ 侵略，入侵：سۇعاناقتىق سوعىس 侵略战争。

سۇعۋ سۇق II 的不定式。

سۇعىل- ① سۇق- II 的被动态 ② 进入，插进。

سۇعىلما （名）〔电〕① 插头，插销。

سۇعىن- سۇق- II 的反身态 ② 钻进，钻入，进入：ول توپ ادامنىڭ شىنە سۇعىنىپ كىرىپ كەتتى. 他钻进人群中。③ 凸出，凸起，隆起，鼓起：سايعا قاراي سۇعىنىپ تۇرعان جارتاس 向山谷凸出的峭壁 ④ 贪食，馋贪，贪婪：اش قاسقىرداي سۇعىنۋ 象饿狼一样的馋贪。

سۇعىنبا （名）三角港（河的）三角形岸：اتتى وزەننىڭ شۇعىنباسىنا اپارىپ تۇساپ قوي. （你）把马牵到河的三角形岸边用绳索绊起来。

سۇعىندىر- ① سۇعىن- 的使动态 ②（把突出的，掉出的部分）插入，插进；塞进，塞入：سۇعىلمانى دۇعىندىرىپ قوي 把插销插上去。

سۇعىنۋ سۇعىن- 的不定式。

سۇعىس- سۇق- II 的交互态。

سۇيقىل （形）① 液体的，液态的，流质的 ② 稀的，稀薄的，稀疏的 ③ 淡的，不浓的 ④ 不密切的；不经常的。

سۇيقىلدان- （动）变稀，变得稀少，变得稀疏：ايران سۇيقىلدانىپ كەتىپتى. 酸奶变稀了。

سۇيقىلداندىر- سۇيقىلدان- 的使动态。

سۇيقىلدانۋ سۇيقىلدان- 的不定式。

سۇيقىلتىم （形）较稀的，较稀薄的，较稀疏的；清淡的，不太浓的。

سۇيىعىراق （形）较稀的，较稀薄的，有点稀疏的，较稀稀拉拉的；较清淡的，不太浓的：ٴشوپ سۇيىعىراق 草长得较稀薄 / شاي سۇيىعىراق بولسىن 茶烧得不要太浓。

,的动流 ；的态液 ，的体液 ① 〈形〉 **سۇيىق**
的质流： سۇيىق جانار زات 料燃体液 / سۇيىق
水 ，的稀 ② 食流 سۇيىق تاماق 气态液 / گاز
：的薄稀 ，的疏稀 ，的浓不 ，的淡；的多分
泥稀 سۇيىق باتپاق 茶淡 / سۇيىق شاي / بيىل
③ 。疏稀得长草年今 ٴشوپ سۇيىق شىقتى.
：的常经不 ，的够 不 ， 的 少 ；的切密不
切密不往来 سۇيىق بارىش-كەلىستەرى / سىي
▲ （好太不得待招） 够不待招 سۇيىق بولدى
。的性人有没，的情无酷冷 قانى سۇيىق
سۇيىقتا- 见 سۇيىل-.
سۇيىقتان- سۇيىقتا- 的反身态 。
سۇيىقتات- سۇيىقتا- 的使动态 。
سۇيىقتاۋ I سۇيىقتا- 的不定式 。
疏稀较，的薄稀较，的稀较 〈形〉 II **سۇيىقتاۋ**
疏稀 的少较，的淡较；的 ：سۇيىقتاۋ قارا مۇرت
。料颜的淡较 سۇيىقتاۋ بوياۋ / 子胡黑的
稀，度稀 ② 词名象抽的 سۇيىق① **سۇيىقتىق**
薄 ③ 体液，态液 。
，薄稀变，少稀得变，稀变 ① 〈动〉 **سۇيىل-**
变奶 ٴسۇت سۇيىلىپ كەتتى： 淡变；疏稀得变
散消始开云 بۇلت سۇيىلا باستادى. / 。了稀
/ 。了淡变料颜 بوياۋ سۇيىلىپ كەتتى. / 。了
（情事）〔转〕 ② 疏稀得变发头 شاش سۇيىلۋ
ٴىستاق اياعى：吹告；功成不，效成无，果结无
سۇيىلىپ بىتپەي قالدى. 。了吹情事 ▲ سۇيىلعان
。体气化液 〔物〕 گاز
冲，稀弄 ② 态动使的 سۇيىل- ① **سۇيىلت-**
酒释稀 سپيرتتى سۇيىلتۋ ：释稀，化液使，淡
挑，间离 ③ 化液化气使 سۇيىلتۋ گازدى / 精
：坏破，拨 ول ارامىزداعى قارىم-قاتىناستى
关的间之们我了拨挑他 سۇيىلتىپ جىبەردى.
。系
سۇيىلتقىش 〈名〉 剂释稀，剂化液，剂淡冲 。
سۇيىلتقىشتىق 〈名〉 释稀，用作释稀，能功 。
سۇيىلتىل- سۇيىلت- 的被动态 。
سۇيىلۋ سۇيىل- 的不定式 。
贪，婪贪 ② 心妒嫉；心慕羡 ① 〈名〉 I **سۇق**
（سۇق قول ▲ 的饭要，丐乞 ③ 凯觎，欲
眼，馋眼，热眼 سۇعىن قاداۋ ▲ 指食） ساۋساق
视凝；着望地巴巴 ▲ اش ٴىيتتىڭ كوتىن سۇق
ٴىيت جالايدى. 【谚】 得贪）股屁的狗饿舔狗馋
（厌无 。▲ سۇق سەمىرمەس، ۇرى بايىماس.
【谚】 。了不富偷小，了不胖丐乞
سۇق- II 〈动〉 插入，伸进，塞进，刺入，穿上：
ول تاياعىن قارعا سۇعىپ كورىپ ەدى، قالىڭدىعى
ٴبىر مەتر ەكەن. 试了试里雪入插棍木把他，
厚米一有 。▲ باس سۇعۋ 面露；进入，来，去
▲ سۇعا سالۋ 随便插上；穿上 ▲ ٴتىلىن سۇعۋ
出口伤人 ▲ قول سۇعۋ ① 干涉，参与 ② 偷
窃，盗取 。
سۇقبات 〈名〉 [阿] 谈话，交谈，座谈 。
سۇققىز- سۇق- II 的使动态 。
سۇققىلا- 〈动〉 （反复不断地）戳，捅，刺，扎：
نايزا سۇققىلاۋ 用矛频频地戳 / ينە سۇققىلاۋ
用针频频地刺 / سۇققىلاپ اۋىرۋ 刺痛 。
سۇققىلاس- سۇققىلا- 的交互态 。
سۇققىلات- سۇققىلا- 的使动态 。
سۇققىلاۋ سۇققىلا- 的不定式 。
سۇقپا 〈名〉 插棍儿，插门关儿，门闩 。
سۇقپالا- 〈动〉 （反复地）塞入，塞进，插入，刺
入： ينەمەن سۇقپالاۋ 用针频频地刺 。
سۇقپالاۋ سۇقپالا- 的不定式 。
سۇقسىر 〈名〉 ① 〔动〕鹧鸪 ② 〔转〕坏蛋，
歹徒，恶棍▲ سۇقسىر ۇيرەك 鹧鸪 。
سۇقتان- 〈动〉 ① 注视；惊奇地望，愣视；欣
赏，羡慕 ： ول بالاسىنىڭ ەرەكشە قيمىلدارىنا
سۇقتانا قاراپ قالىپتى. 他惊讶地望着自己孩
子的出乎寻常的举动。 ② 显出贪婪的样子，
对……眼红，眼馋，觊觎；企图，妄图： ول قا-
زانداعى تاماققا سۇقتانا قاراپ وتىر. 他贪婪地
望着锅里的饭 。
سۇقتاندىر- سۇقتان- 的使动态 。
سۇقتانۋ سۇقتان- 的不定式 。
سۇقتانۋشى 〈名〉 企图者，妄图者；羡慕者，对
…… 贪心的人 。
سۇقتى: **سۇقتى كوز** 贼眼，贪婪的眼神 。
سۇقتىر- سۇق- II 的使动态 。
سۇلا- 〈动〉 （直着身子）躺下，躺倒；（直着身
子）栽倒，（直挺挺地）趴在（地上）： بىر-نەشە

جاۋ اسكەرنىڭ ولىگى سۇلاپ جاتىر. 几个敌军
的尸体直挺挺地躺在地上。 / كۇلدەنەڭ
سۇلاعان بيىك تاۋ 横亘的高山 ▲ سۇلاپ ٴتۇسۇ
（直着身子）躺下，躺倒，栽倒。
سۇلاما 〈名〉 山下平原，（山的）倾斜面 ▲
اقتابات شۇبىرىندى، القا كول سۇلاما 灾难性的年
代 ▲ سۇلاما ساباقتى وسىمدىكتەر 藤本植物，
匍匐植物 ▲ سۇلاما تۇڭعيىق 〔植〕睡莲 ▲
سۇلاما قوتىر ٴشوپ 〔植〕平卧糙草。
سۇلات- ① سۇلا- 的使动态 ② 吹倒，砍倒，撞
倒、摔倒：اعاش كەسۋشىلەر اعاشتى سۇلاتىپ
جاتىر. 伐木工人正在砍伐树木。
سۇلاتپا: سۇلاتپا بۇتاق （把活枝压倒埋入土
中）压条，压枝。
سۇلاتىل- سۇلات- 的被动态。
سۇلاۋ سۇلا- 的不定式。
سۇلتان 〈名〉①（某些伊斯兰国家的）国王，
苏丹，酋长 ②〔转〕好汉，英雄，勇士 ③ 用
于男性人名。
سۇلتاندىق 〈名〉 苏丹的统治，（某一位）苏丹
在位时期：سۇلتاندىق مەملەكەت 酋长国。
سۇلۇ 〈形〉 美的，美丽的，漂亮的，好看的；英
俊的；优美的：سۇلۇ قىز 美丽的姑娘 / سۇلۇ
كورىنىس 秀丽的景色 / سۇلۇ ٴسوز 花言巧语
▲ اي سۇلۇ 美女儿，美女 ▲ قاسا (قاس) سۇلۇ
真正美丽的，真正好看的；美女，美人儿 ▲
سۇلۋنان جىلۋى 华丽的不如暖和的（衣服）▲
سۇلۇ-سۇلۇ ەمەس، سۇيگەن سۇلۇ.【谚】漂亮
的不算美，心爱的才叫美（情人眼里出西施）
▲ ٴتانى سۇلۇ - سۇلۇ ەمەس، جانى سۇلۇ -
سۇلۇ.【谚】外表美的不算美，心灵美的才真
正美。
سۇلۇلا- 〈动〉 ① 使美丽，使漂亮，使变得好
看，使生色；美化，修饰，点缀，打扮：سۇلۇلاپ
كيىنۇ 穿得好看 ② 润色，润饰：ٴسوزدى
سۇلۇلاپ سويلەۋ 说得动听。
سۇلۇلان- سۇلۇلا- 的反身态。
سۇلۇلات- سۇلۇلا- 的使动态。
سۇلۇلاۋ I 〈形〉 比较美的，比较好看的，比
较漂亮的。

سۇلۇلاۋ II سۇلۇلا- 的不定式。
سۇلۇلىق 〈名〉 美丽，漂亮，美观，美貌：
تابيعات سۇلۇلىعى 自然界的美丽 / ونىڭ
سۇلۇلىعىندا باعا جوق. 他具有绝世的美貌。
سۇلۇشا 〈形〉 稍微漂亮的，比较美的，比较
好看的。
سۇلۇشاش 〈名〉〔植〕长寿菜。
سۇلۇراق 〈形〉 比较美的，比较漂亮的，比较
好看的。
سۇلفات 〈名〉〔化〕硫酸盐，硫酸钠。
سۇلى 〈名〉 燕麦：سۇلى اعىزى 燕麦田 ▲ قارا
سۇلى 野燕麦。
سۇلىق: سۇلىق جاتۇ 一动不动地躺着，纹丝
不动地躺着，处于昏迷状态中，神智不清地
躺着：ول تالىقسىپ توسەكتە سۇلىق جاتىر. 他
神智不清，纹丝不动地躺在床上。▲
سۇلىق وتىرا كەتۇ 一下子坐下，一下子瘫倒 ▲
سۇلىق ٴتۇسۇ 一下子倒下，一下子瘫软 ▲
سۇلىق قاراۋ 冷漠地望着；呆痴地望着。
سۇم 〈形〉 奸诈的，诡诈的，险恶的，阴险的，
邪恶的：سۇم ادام 奸诈的人 / سۇم قىلىق 阴险
的行为 / سۇم وي 邪念。
سۇمداۋ 〈形〉 有些狡猾的，比较奸诈的。
سۇمدىق 〈名〉① 坏事，滑头的办法（行为），
狡猾的办法（行为），阴险的行为：نە سۇمدىق
بولارىن كىم بىلەدى؟ 谁能知道将会发生什么
坏事？② 巧妙的，奥妙的：سۇمدىق ٴادىس 巧
妙的计谋 ③ 不幸的，不吉利的，骇人听闻的：
سۇمدىق حابار 不幸的消息 ④（口语中表示赞
扬）非常，十分；了不起的，不简单的：سۇمدىق
ونەرلى كىسى 手艺非常高超的人 / سۇمدىق
جۇيرىك ات 非常快的马 ⑤〔天〕火卫二。
سۇمپايى 〈形〉① 可恶的，卑鄙的，令人厌恶
的，使人讨厌的 ② 坏人，坏家伙，恶棍。
سۇمپايىلىق سۇمپايى 的抽象名词。
سۇم-سۇرقيا 〈形〉 狡猾的，奸诈的，阴险的，
卑鄙的。
سۇمىراي 〈名〉① 传说中人头鸟身的恶鸟
（此鸟全身无羽毛，能喝干河、湖中的水，造成
旱灾，象征灾难）② 凶神，恶鬼；鬼子③恶人，

坏人,坏家伙 ④ 阴险的,卑鄙的,奸诈的: سۇمىراي ادام 奸诈的人 ▲ سۇمىراي كەلسە، سۇ قۇريدى. 【谚】鬼蜮降临,河干水涸。

سۇمىرايلان- 〈动〉令人讨厌,变得奸诈,显得阴险: بۇل ادام تىم سۇمىرايلانىپ كەتكەن ەكەن. 这个人实在变得太坏了。

سۇمىرايلانۋ سۇمىراي- 的不定式。

سۇمىرايلىق سۇمىراي 的抽象名词。

سۇمىراق 〈形〉有些狡猾的,有些奸诈的,比较阴险的。

سۇڭعاق 〈形〉个子高的,细高的,修长的;身材匀称的,体魄健美的: سۇڭعاق بويلى جىگىت 身材高的小伙子 / سۇڭعاق بويلى قىز 身材修长的姑娘 / ىلە جىلقىسىنىڭ ٴبىتىمى سۇڭعاق كەلەدى. 伊犁马得体高腰细。

سۇڭعاقتان- 〈动〉变得细高,长得细长;长高,长大: ونىڭ بويى كۇن سايىن سۇڭعاقتانىپ كەلەدى. 她的个子一天比一天长得又高又细。

سۇڭعاقتاندىر- سۇڭعاقتان- 的使动态。

سۇڭعاقتانۋ سۇڭعاقتان- 的不定式。

سۇڭعاقتاۋ 〈形〉较高大的,(个子)比较细高的,(个子)略显修长的: ونىڭ جاسى كىشكەنە بولعانىمەن بويى سۇڭعاقتاۋ. 他的年纪虽小,但身材较高。

سۇڭعىلا I 〈形〉滑头的,奸滑的;老练的,足智多谋的,聪明的: ٴوزىن ٴوزى سۇڭعىلا سانايتىن جان 自认为是老练的人。

سۇڭعىلا II 〈名〉苁蓉,肉苁蓉 ▲ سۇڭعىلا تۇقىمداسى 列当属。

سۇڭعىلالىق سۇڭعىلا I 的抽象名词。

سۇڭقار 〈名〉① 〔动〕隼,矛隼: سۇڭقار باعۋ 驯养隼 ② 〔转〕鹰(对年轻美男子的象征用语或对人的爱称)③〔转〕雄鹰,铁鸟(对优秀飞行员的称颂用语)▲ اق سۇڭقار 白隼 ▲ اتتىڭ ٴبارى تۇلپار بولماس، قۇستىڭ ٴبارى سۇڭقار بولماس. 【谚】马不都是骏马,鸟不全是雄鹰。

سۇڭقىق-سۇڭقىق: سۇڭقىق-سۇڭقىق جىلاۋ (ەتۋ) 痛哭,号啕大哭,哀号。

سۇڭقىل - 〈名〉痛哭声,哀号声。

سۇڭقىلدا- 〈动〉① 痛哭,哀号,号啕大哭;唱挽歌: ولار قايعىعا باتىپ، سۇڭقىلداپ وتىر. 他们陷入痛苦深渊;唱着挽歌哀号着。②〔转〕鸣叫,啼叫: اققۋلار كولدى ايىنالىپ سۇڭقىلدايدى. 天鹅发出咯咯的叫声在湖上盘旋。

سۇڭقىلداس- سۇڭقىلدا- 的交互态。

سۇڭقىلدات- سۇڭقىلدا- 的使动态。

سۇڭقىلداۋ سۇڭقىلدا- 的不定式。

سۇر I 〈名〉面色,神气;样子;(自然界和社会的)形势,状况,情况: ▲ سۇرى قاشۋ 面色憔悴 / كۇننىڭ سۇرىن بايقاۋ 观察天象 / ونىڭ كەلگەن سۇرى جامان. 他的来势不妙。▲ سۇرى قاشۋ 气色难看。

سۇر II 〈形〉灰色的: اق سۇر 灰白色 / سۇر ات 灰马 / سۇر شاپان 灰色上衣 / سۇر ايۋ 灰熊 ▲ سۇر بويداق 单身汉 ▲ قارا سۇر 黑灰色 ▲ سۇر داۋىلپاز 灰鹱 ▲ سۇر جابايى قاز 蓝雁 ▲ سۇر جەبە (箭杆末梢附着灰色羽毛的)利箭 ▲ سۇر جىلان ① 蝰科 ② 阴险毒辣的人 ▲ سۇر تاعاناق 灰伯劳 ▲ سۇر توقىلداق 灰列 ▲ سۇر تۇلكى 灰狐 ▲ سۇر ٴتيىن 灰鼠 ▲ سۇر تىشقان 田鼠亚科 ▲ سۇر قارلىعاش 雨燕科 ▲ سۇر قۇتان 灰鹭。

سۇرا- 〈动〉① (不知道或不明白而)问,询问,打听: بۇل ٴىستى مەن بىلمەيمىن، انا كىسىدەن سۇراپ كور. 这事我不知道,你问问他吧。② (表示关切而)询问,慰问: اماندىق سۇراۋ 问候(问安) / كوي-جايىن سۇراۋ 问寒问暖 ③ 求,请求,要求: اقىل سۇراۋ 请教 / نۇسقاۋ سۇراۋ 请示 / كەشىرىم سۇراۋ 求饶 / كومەك سۇراۋ 求援 ④ 向(某人)要……,请(某人)给……,(向某人)借用: ٴسۇت سۇراۋ 要奶子 / ول اقشا سۇراپ كەلىپتى. 他是来借钱的。⑤ 管理,统治,操纵,把持: ول ٴبىر مەكەمەنى جالعىز ٴوزى سۇرايدى. 他一个人管一个机关。▲ ايران سۇراي كەلىپ اياعىڭدى جاسىرما. 【谚】要酸奶的莫把碗藏起来。▲ بۇراۋدىڭ دا سۇراۋى بار. 【谚】一根小别棍儿也有主。▲ كوپ جاساعاننان سۇراما، كوپ كورگەننەن سۇرا. 【谚】莫向岁数大的人求教,

要向阅历深的人求教。

سۇراق 〈名〉 ① 疑问,问题,询问: سۇراق قويۋ 提问② 审问,审讯: سۇراقا تارتۋ 审讯(提审)。 ▲ سۇراقا تارتىلاتىن كۇن 清算日,报应日,末日。

سۇرال- سۇرا- 的抽象名词。

سۇرامپاز 〈形〉 猛烈的,凶猛的,剧烈的。

سۇرامپازدىق سۇرامپاز 的被动态。

سۇرامساق 〈形〉 ① 爱要东西的,乞讨的 ② 要惯东西的人,伸手派。

سۇرامپازدىق سۇرامپاز 的抽象名词

سۇرامساق 〈形〉 ① 爱要东西的,习惯要东西的,乞讨的 ② 伸手派,习惯要东西的人,乞讨者。

سۇرامساقتان- 〈动〉 变得爱要东西,习惯要东西,乞讨,央求。

سۇرامساقتانۋ سۇرامساقتان- 的不定式。

سۇرامساقتىق سۇرامساق 的抽象名词

سۇرامشاق 见 سۇرانشاق.

سۇران- 〈动〉 ① سۇرا- 的反身态② 请教,求教;申请,想获得许可: ول قــــزمەتتەن بوسانۋ جونىندە سۇرانىپ ءجۇر. 他正在申请退职。③ 乞讨;伸手(要);讨饭: ەڭبەك ەتپەي سۇرانۋمەن كۇنەلتۋ 靠讨饭度日。

سۇرانۋ سۇران- 的不定式。

سۇرانۋشىلىق 〈名〉 乞求,乞讨,索取。

سۇرانشاق 〈形〉 ① 爱要东西的,习惯要东西的,乞讨的 ② 习惯要东西的人,乞讨者。

سۇرانشاقتىق سۇرانشاق 的抽象名词。

سۇرانشى 见 سۇرانشاق.

سۇرانشىلىق سۇرانشى 的抽象名词。

سۇراپىل 〈形〉 猛烈的,凶猛的,剧烈的,激烈的,严酷的: سۇراپىل بوران 暴风 / سۇراپىل سوعىس 激烈的战争 / سۇراپىل شابۋىل 猛烈的攻击 ▲ سۇراپىل داۋىل 〔气〕飓风。

سۇراپىلدى 见 سۇراپىل.

سۇراس- سۇرا- 的交互态▲ سۇراسۋ ءجۇن 互相打听。

سۇراستىر- 〈动〉 ① 询问,打听: ول بىلەمە ەكەن سۇراستىرىپ كورەيىن. 我问问他知道不知道。② 调查,查问,查询,查访,追问,追究: ءىستىڭ تەگىن سۇراستىرۋ 查问事情的根源。

سۇراستىرىل- سۇراستىر- 的被动态。

سۇرات- سۇرا- 的使动态。

سۇراتتىر- سۇرات- 的使动态。

سۇراۋ Ⅰ 〈名〉 询问,疑问,质问;问题: سۇراۋ قويۋ 提出问题 / سۇراۋعا جاۋاپ بەرۋ 回答问题 ▲ سۇراۋ بەلگىسى 〔语〕问号(?) ▲ سۇراۋ ەسىمدىگى 〔语〕疑问代词 ▲ سۇراۋ سالۋ 寻问,寻找。

سۇراۋ Ⅱ سۇرا- 的不定式。

سۇراۋلى 〈形〉 询问的,疑问的,提出问题的 ▲ سۇراۋلى سويلەم 〔语〕疑问句。

سۇراۋلىق 〈名〉 疑问,问题,询问。

سۇراۋسىز 〈形〉 ① 未经许可的; 不打招呼的: سۇراۋسىز الىپ كەتۋ 不打招呼就拿走② 无人过问的,无人查询的,不加追究的: ونىڭ ءىسى سۇراۋسىز كەتتى. 他的事没有过问,不了了之。

سۇراۋشى 〈名〉 询问者,请求者,申请者: كومەك سۇراۋشى 求援者 / قايىر سۇراۋشى 乞讨者 / جوق سۇراۋشى 寻找牲畜的人 ▲ ەل سۇراۋشى 统治者。

سۇرعىلت 〈形〉 ① 略带灰色的,浅灰色的,浅灰色的,淡灰色的 ② 〔转〕 愁眉不展的,(面色)阴沉的,忧郁的: سۇرعىلت توپ 愁眉不展的人群。

سۇرعىلتتان- 〈动〉 (天色)昏暗起来,灰暗起来,变得阴沉。

سيۇرعىلتتانۋ سۇرعىلتتان- 的不定式。

سۇرعىلتىم 〈形〉 略带灰色的, 淡灰的, 浅灰的。

سۇرقاي 〈形〉 阴郁的,阴沉的,愁眉不展的,闷闷不乐的。

سۇرقيا 〈形〉 奸诈的,狡猾的,险恶的;两面三刀的: سۇرقيا كىسى 奸诈的人。

سۇرقيالا- 〈动〉 欺骗,欺诈,施鬼计,施奸计。

سۇرقيالان- ① سۇرقيالا- 的反身态 ② 变得狡猾,变得奸诈,变得阴险,要两面三刀。

سۇرقىيالاۋ سۇرقىيالا- 的不定式。

سۇرقىيالىق ①سۇرقىيا 的抽象名词 ② 奸诈，狡诈，诡计多端。

سۇرقىل 见 سۇرعىلت.

سۇرقىلدان- 见 سۇرعىلدان-.

سۇرقىلتاي I 〈名〉①〔动〕云雀的一种。

سۇرقىلتاي II 〈名〉帮凶，打手，狗腿子；奸臣。

سۇرقىلتايلىق 〈形〉阴险的，毒辣的，万恶的，十恶不赦的。

سۇرلان- 〈动〉① 变成灰色，灰暗起来，昏暗起来，变得暗淡：بۇلت باسقان ايدىڭ بەتى سۇرلانىپ، جەر بەتى قاراۋتا قالدى. 阴云笼罩，月色朦胧，大地昏暗。② 因(生气)面如土色，面色发青，显出盛怒的样子：ول اشۋعا بۋلعىپ، ٴوڭى سۇرلانىپ بەدىرەيە قالدى. 他勃然大怒，脸色发青，瞪着眼。

سۇرلاندىر- سۇرلان- 的使动态。

سۇرلانۋ سۇرلان- 的不定式。

سۇرلاۋ 〈形〉稍带灰色的，浅灰的，淡灰的。

سۇرلىق 〈名〉灰色，灰色之深度。

سۇرسىز 〈形〉面容憔悴的，气色不好的，脸色难看的。

سۇرسىزدان- 〈动〉变得气色不好，变得脸色难看。

سۇرسىزدانۋ سۇرسىزدان- 的不定式。

سۇرسىزدىق سۇرسىز 的抽象名词。

سۇرتاعى 〈名〉藏驴，野驴。

سۇر سۇرسىز 的抽象名词。

سۇرشا 见 سۇرلاۋ.

سۇرىق 〈名〉①(人之)面色，气色，面容，容貌 ②(牲畜之)体型，外貌 ③(物品之)样子 ④(自然界和社会之)形势，状况，情况。

سۇرىقسىز 〈形〉①气色难看的，面容憔悴的，不起眼的 ② 瘦的，瘦弱的 ③ (大气) 阴暗的，阴沉的，昏暗的。

سۇرىقتى 〈形〉① 好看的，漂亮的 ② 健壮的，壮实的。

سۇرىپ I 〈名〉粗布，未漂过的布。

سۇرىپ II ： **ەت سۇرىپ** 净肉，剔骨肉。

سۇرىپتا- 〈动〉挑选，选择，精选：قويدىڭ ەندى سۇرىپتايتىنداي ەشتەمەسى قالعان جوق. 这几只羊里没有什么可再挑选的了 / سۇرىپتاۋ قۇمى. 选种。

سۇرىپتاعىش 〈名〉选种机。

سۇرىپتال- سۇرىپتا- 的被动态。

سۇرىپتان- سۇرىپتا- 的反身态。

سۇرىپتاس- سۇرىپتا- 的交互态。

سۇرىپتات- سۇرىپتا- 的使动态。

سۇرىپتاۋ سۇرىپتا- 的不定式。

سۇرىپتاۋشى 〈名〉挑选者，精选的，分等者。

سۇس 〈名〉威风，威严，威势：سۇس كورسەتۋ 显示威风(吓威) ▲ سۇسى باسۋ 威风凛凛，被吓住。

سۇستان- 〈动〉显示威风，显得威严，威吓，威逼：سۇستانا قاراۋ 威胁地看。

سۇستانۋ سۇستان- 的不定式。

سۇستى- 〈动〉厌恶地望，不满地看，鄙夷地看。

سۇستىس- سۇستى- 的交互态。

سۇستىۋ سۇستى- 的不定式。

سۇستى 〈形〉威严的，威风凛凛的，令人可畏的，严厉的。

سۇستىلىق سۇستى 的抽象名词。

سۇهبات 见 سۇقبات.

سۇفيزم 〈名〉〔宗〕苏非派。

سۇبە 〈名〉① 肋条肉：سەمىز قويدىڭ جاس سۇبەسى 肥羊的鲜嫩肋条肉 ②〔转〕有威望的人，受尊敬的人：ول وسى اۋلدىڭ سۇبەسىنىڭ ٴبىرى. 他是本乡有威望的人之一。▲ سۇبە قابىرعا 假肋。

سۇبەلە- 〈动〉介入，插手，干涉，干预：ونىڭ سونشالىق جان سالا سۇبەلەۋىندە نە ماقسات بار؟ 他这样拼命地干涉有什么目的？

سۇبەلەۋ سۇبەلە- 的不定式。

سۇبەلى 〈形〉① 膘肥的，肥壮的，脂肪多的：سۇبەلى قابىرعا 膘肥的肋骨 ②〔转〕(水草) 好的，(青草)茂盛的，茂密的：سۇبەلى جەر 青草茂盛的地方 ③〔转〕有权势的，有钱有势的：سۇبەلى ادام 有钱有势的人。

سۇبەلىك 〈名〉助部。

真,主真美赞,拉纳哈卜苏〈名〉**ئسوبقانالللا**
。绝超主
سۇگىرەت 见 سۇرەت.
。地翻秋,地耕秋〈名〉**سۇدىگەر**
سىير :顶,撞,抵(角、头用)〈动〉I **ئسۈز-**
顶 ئسۈزۈپ جارالاۋ / 。人顶牛 .ادامدى سۈزەدى
伤 / مۈيىزبەن ئسۈزۈۋ 顶角用 ▲ جەر سۈزە قۇلاۋ
。趴马个了摔
过 ئسۈت ئسۈزۈۋ :滤过,滤 ① 〈动〉II **ئسۈز-**
:篦,出捞,捞 ② 奶酸滤过 ئسۈزۈۋ قاتىق / 奶滤
شاش / 来出捞面拉把 ئسۈزىپ الۋ لاعماندى
比加参为)ئسۈزۈۋ جال قۇيرىعىن ▲ 头篦 ئسۈزۈۋ
目,视凝 ① ئسۈزۈۋ كوز ▲ 尾鬃整梳(马的赛
سۈزە ▲ 望渴;着望地婪贪 ② 看地睛转不
▲ 看地睛转不目,看细仔,看睛定 قاراۋ
打 ② 遍查,找寻,查巡,视巡 ① ئسۈزىپ شىعۋ
。忆回,想回,顾回 ئسۈزىپ ئوتۋ ▲ 量
سۈزبە ▲ 奶酸的滤过,酪奶酸〈名〉**سۈزبە**
。可两棱模,决不豫犹 بۋاز بولۋ
。乳凝酸作;滤过复反〈动〉**سۈزبەلە-**
。式定不的 سۈزبەلە- **سۈزبەلەۋ**
。的乳凝酸作,的酪奶酸作〈形〉**سۈزبەلىك**
滤过,具有滤过的做鬃颈马用〈名〉I **سۈزگى**
▲ 布纱的用滤过 سۈزگى شۈپەرەك :器滤,器
اكۋستيكالىق سۈزگى 器声滤 ▲ ەلەكترلىك
سۈزگى 器滤电 ▲ سۈزگى تاراق ①子篦 ②〔植〕
。器波滤 سۈزگى تولقىندىق ▲ 马绵欧,众贯
سۈزگى II 〈名〉子篦: شاشتى سۈزگىمەن تاراۋ
。头梳子篦用
。网鱼捞形小〈名〉III **سۈزگى**
。态动使的 II、I ئسۈز- **سۈزگىز-**
频,顶再一(角、头用)① 〈动〉I **سۈزگىلە-**
:辱欺,辱凌,负欺〔转〕② 戳地住不,抵频
负欺 ماتاينداعى ەلدى سۈزگىلەپ مازا بەرمەدى
:撞乱碰乱,撞直冲横,闯〔转〕③ 人的围周
里 哪往撞直冲横你 سۈزگىلەپ قايدا باراسىڭ
? 去
。梳子篦用〈动〉II **سۈزگىلە-**
。态互交的 I سۈزگىلە- **سۈزگىلەس-**
。态动使的 II、I سۈزگىلە- **سۈزگىلەت-**

。式定不的 II、I سۈزگىلە- **سۈزگىلەۋ**
قابات سۈزگىش ▲ 器滤过〈名〉I **سۈزگىش**
。层滤过
顶好,的癖抵有,人的顶好〈形〉II **سۈزگىش**
。的撞
。质性滤过,用作滤过〈名〉**سۈزگىشتىك**
。态动使的 II、I ئسۈز- **ئسۈزدىر-**
。态动使的 ئسۈزدىر- **ئسۈزدىرگىز-**
。态动使的 ئسۈزدىر- **سۈزدىرت-**
:的斗好,的癖抵有,的人顶爱〈形〉**سۈزەگەن**
好 سۈزەگەن سيىر / 牛的人顶爱 سۈزەگەن بۇقا
بايلاۋلى ئيت ۋرەگەن، بايلاۋلى ▲ 牛公的斗
着系,凶得叫狗的着拴【谚】.وگىز سۈزەگەن
ئمۈيىز قۇداي سۈزەگەن سيىرعا ▲。凶得顶牛的
出长牛的人顶爱让会不大胡【谚】.بەرمەيدى
。角犄
。词名象抽的 سۈزەگەن **سۈزەگەندىك**
سۈزەكپەن :病寒伤,寒伤〔医〕〈名〉**سۈزەك**
于死 ئولۋ سۈزەكتەن / 者患病寒伤 اۋىرعاندار
سارى ▲ 寒伤疹斑 بورتپە سۈزەك ▲ 寒伤
▲ 寒伤肠 ئش سۈزەك ▲ 寒伤性行流 سۈزەك
。热归回 قايتالاما سۈزەك
سۈزەكتەنىپ ول :病寒伤患〈动〉**سۈزەكتەن-**
两有已病寒伤患他 .اۋىرعالى ەكى اي بولدى
。了月个
。式定不的 سۈزەكتەن- **سۈزەكتەنۋ**
。的用滤过 ② 网鱼小,网鱼 ① 〈名〉**سۈزەكى**
。式定不的 II、I ئسۈز- **ئسۈزۈۋ**
▲ 态动被的 II、I ئسۈز- **ئسۈزىل-**
。看睛定,量打细仔,视凝 ئسۈزىلىپ قاراۋ
。音擦〔语〕ئسۈزىلمەلى دىبىستار: **ئسۈزىلمەلى**
② 体液的后滤过,液滤 ① 〈名〉**ئسۈزىندى**
的过滤过 ئسۈت ئسۈزىندى :的滤过 ③渣滤
。奶
。态互交的 II、I ئسۈز- **ئسۈزىس-**
,的癖抵有,的斗好,的顶爱〈名〉**سۈزىسكەك**
جامان، جامان تەكە سۈزىسكەك :的撞顶好
暴,顶爱羊山公的害厉【谚】.جىگىت ۋرىسقاق
。斗好子伙小的躁
。态动使的 ئسۈزىس- **ئسۈزىستىر-**

ٴسۆي- 〈名〉① 爱：ەڅبەكتى ٴسۆيۈ 爱劳动 /
وتاندى ٴسۆيۈ 爱祖国 ② 吻，接吻，亲嘴：
بەتنەن ٴسۆيۈ 亲脸 ③ 喜欢，爱好；适应：دەنە
تاربيەنى ٴسۆيۈ 爱好体育 / ول جەم-جەرتتىقتى
سۆيەدى. 他喜欢安静。▲ جانى سۆيمەۋ 讨厌，
不喜欢 ▲ اياعى كىشى سۆيگەنىن كيەر،
ۆلكەن سيعانىن كيەر. 【谚】小的脚选称心如
意的，大的脚只能挑合适的。▲ ەل سۆيگەندەي
دۇسىڭ بولسىن، جەر سۆيگەندەي قوسىڭ
بولسىن. 【谚】朋友要找众人爱戴的，毡房要
做适于当地的。▲ سۆيگەنىن شۇناعىم دەيدى.
【谚】人们都把心爱的当成自己的宝贝。▲
ٴار كىم سۆيگەنىنىڭ قۇلى. 【谚】人喜欢什么就
是什么的奴隶。

سۆيگەن 〈形〉① 喜欢的，喜爱的，爱上的：
سۆيگەن قىز 爱上的姑娘 ② 情人，爱人，心上
人：ونىڭ سۆيگەنى جوق. 他还没有爱人 ▲
سۆلۋ — سۆلۋ ەمەس، سۆيگەن سۆلۋ. 【谚】漂亮
的不算美，心爱的才叫美。(情人眼里出西施)

سۆيگەندىك 〈名〉爱喜，喜欢；热恋，迷恋，钟
情。

سۆيگىز- ٴسۆي- 的使动态。

سۆيگىزدىر- سۆيگىز- 的使动态。

سۆيگىش 〈形〉容易迷恋的；易钟情的；多情
的。

سۆيدە- 〈动〉(سولاي دەۋ، ٴسۆيتىپ ايتۋ 的
简缩形式) 那样说，这样说，那样谈论：
سەن وعان سۆيدە، ول نە دەر ەكەن. 你如此
告诉他，看他怎回答。

سۆيدەۋ سۆيدە- 的不定式。

ٴسۆيدىر- ٴسۆي- 的使动态。

سۆيە- 〈动〉①挽，扶；支，支撑：كەل، مىنا
داعاردى سۆيەي تۇر. 你过来，把这个麻袋扶
住。/ اعاشتى تامعا سۆيەپ قويۋ 把木头支在墙
上 / برگەسى قۇلاعان وكىمەتتى سۆيەۋگە ۇرىنۋ
妄图支撑摇摇欲坠的政权 ② 〔转〕支持，帮
助、协助：جولداستارىڭ سۆيەمەسە كىم سۆيەيدى.
同志们不支持(你)，谁支持(你)。④ 〔转〕
包庇，庇护：ونى سىرتتاي سۆيەپ جۇرگەن بىرەۋ
بار. 有人在背地里包庇他。▲ ارقا سۆيەۋ 依

仗，依靠，仰仗 ▲ يەك سۆيەۋ 依赖 ▲ يىق
سۆيەۋ 依附，依赖，依靠。

سۆيەك 〈名〉① 骨，骨头：اۋرۋى سۆيەك 骨
质病 / قۋر سۆيەك بولىپ قالۋ 骨瘦如柴 ②
果类(的核)，核，粒子：③ 尸骸，尸体，遗骸，尸首
④ 〔转〕氏族，部落：ونىڭ سۆيەگى ورىك 杏核
سۆيەگى قارا كەرەي. 他是哈拉克列依部落的
人。▲ اتسىز سۆيەك 〔理生〕无名骨 ▲ اشا
سۆيەك 〔理生〕舌骨 ▲ اق سۆيەك ① (哈族男
女青年夜间抛寻羊腿骨的)游戏名 ② 贵族
▲ باقايشىق سۆيەك 〔理生〕趾骨 ▲ بەت سۆيەك
面颊骨 ▲ بىلەك سۆيەك 〔理生〕桡骨 ▲
بىلەزىك سۆيەك 〔理生〕腕骨 ▲ بۇرشاقشا سۆيەك
〔理生〕豌豆骨 ▲ دابىل سۆيەك 髌骨 ▲ جايا
سۆيەك 〔理生〕骶骨 ▲ يىق سۆيەك 肩胛骨 ▲
كىشى جىلىنشىك سۆيەك 腓骨 ▲ مىقىن سۆيەك
〔理生〕髂骨 ▲ ساماي سۆيەك 〔理生〕颞骨 ▲
ساي سۆيەك سىرقىراۋ ① 浑身酸痛 ② 悲痛，悲
伤 ▲ سار سۆيەك قۋدا 老亲家 ▲ سۆيەگى اسىل
① 出身高贵；品种优良 ② 坚强，硬骨头，结
实 ▲ سۆيەگى بەكۋ 长大成人 ▲ سۆيەگى جاساۋ
含冤受屈，受压抑 ▲ سۆيەگى ساۋدىراپ تۇر.
老态龙钟，年老体衰 ▲ سۆيەك جاقىن ① 近
亲，血缘关系近 ② 亲家关系 ▲ سۆيەك
جاڭعىرتۋ 亲上加亲 ▲ سۆيەككە بىتكەن مىنەز 天
性，秉性 ▲ سۆيەككە ٴسىڭۋ 积习已久，根深
蒂固 ▲ سۆيەككە ٴتيۋ 精疲力尽，疲愈不堪 ▲
سۆيەككككە ٴتۋسۋ 洗死者的尸体 ▲ سۆيەك
تۋبەركۋلەز 骨结核 ▲ سۆيەك توسەك 用骨头和
银子镶嵌成图案的木床 ▲ سۆيەك شورى 外
生骨赘 ▲ سۆيەك شىرىگى 骨疽，骨疡 ▲
سۆيەك قورلاۋ 侮辱部落 ▲ سۆيەك قۇراۋشى
كىلەتكا 造骨细胞 ▲ ٴسوز سۆيەكتەن ٴوتۋ 恶
语伤心 ▲ سشىنتاق سۆيەك 〔理生〕尺骨 ▲ قۇ
سۆيەك 干枯的骨骼，皮包骨头 ▲ ۇلكەن
جىلىنشىك سۆيەك 〔理生〕胫骨 ▲ سۆيەك تامىر
سۆيەنىسىپ كۇن كورەدى، اۋىز تامىر ايتىسىپ
ارتىعىن الادى. 【谚】知心朋友相依为命，嘴上
的朋友斤斤计较。▲ سۇتپەن بىتكەن مىنەز،
سۆيەكپەن كەتەدى. 【谚】积重难返。▲ ٴسوز

سۆيەكتەن وتەدى، تاياق ەتتەن وتەدى.【谚】恶语伤人之心,棍棒破皮裂肉。

سۆيەك-ساياق 〈名〉啃过的骨头;残羹剩饭,残汤冷餐: يتكە سۆيەك-ساياق بەردىڭ بە؟ 给狗吃了点儿什么吗?

سۆيەكسىز 〈形〉① 无骨的,不带骨头的: سۆيەكسىز ەت 剔骨肉 ② 无核的: سۆيەكسىز جەمىستەر 无核果 ③ 骨骼小的,个子矮小的: سۆيەكسىز بولعانىمەن كۇشى مىعىم 虽然个子小但力气大 ▲ سۆيەكسىزدەر باس 〔动〕无亚门。

سۆيەكسىزدىك سۆيەكسىز 的抽象名词。

سۆيەكتەن- 〈动〉① (水果的果实,果核)成熟;硬化: 8-ايدا جاڭعاقتاردىڭ سىرتى سۆيەكتەنەدى. 八月份核桃的外壳长硬。② (人和动物骨骼)成长,长大,长高。

سۆيەكتەنۋ سۆيەكتەن- 的不定式。

سۆيەكتەس 〈形〉同部落的,同氏族的,有血缘关系的。

سۆيەكتەستىك 〈名〉同族关系,血缘关系。

سۆيەكتى 〈形〉① 有骨的,带骨的,连骨的: سۆيەكتى ەت 带骨头的肉 ② 骨骼大的,魁伟的: سۆيەكتى جىگىت 魁伟的小伙子 ③ 经久的,耐用的,结实的,质量好的: سۆيەكتى كەزدەمە 结实的布料 ▲ سۆيەكتى بالىقتار 〔动〕硬骨鱼类 ▲ سۆيەكتى گانويدتار 〔动〕硬鳞类 ▲ سۆيەكتى جەمىستەر (蔷薇科的)假果,单果,核果。

سۆيەكتىلىك سۆيەكتى 的抽象名词。

سۆيەكحانا 〈名〉太平间。

سۆيەك-شاتىس 〈形〉亲戚关系的,亲家关系的: ولار سەندەرگە سۆيەك-شاتىس بولاما؟ 他们和你们有亲戚关系吗?

سۆيەك-شاتىستىق 〈名〉亲戚关系,亲家关系。

سۆيەكشى 〈名〉安葬者,送葬者。

سۆيەكشىل 〈形〉亲戚观念强的,血统观点强的,部落观念强的,爱拉亲戚关系的。

سۆيەل I 〈名〉疣,刺瘤,瘊子 ▲ جۇمساق سۆيەل 软疣 ▲ كوزگە شىققان سۆيەلدەي 眼中钉,肉中刺 ▲ قاتتى سۆيەل 硬疣 ▲ جالپاق سۆيەل 扁平疣 ▲ مۆيەل قىنا 〔植〕松萝,女萝。

سۆيەل- II سۆيە- 的被动态。

سۆيەلدى 〈形〉长疣的,长瘊子的 ▲ سۆيەلدى بالىق 〔动〕毒鲉。

سۆيەم 〈名〉(大姆指和食指长间的距离)拃: جەردىڭ قاتقانى سونشالىقتى ٴبىر سۆيەم قازۋدا وڭايعا تۇسپەيدى. 地冻得连一拃都挖不动。▲ سىنىق سۆيەم 半拃 ▲ قارىس سۆيەم 一大拃(大姆指和中指之间的距离) ▲ قارىستان سۆيەم جۇق.【谚】关系略胜一筹。

سۆيەمدە- 〈动〉以拃量,拃: سۆيەمدەپ كورشى ۇزىندىعى قانشا ەكەن؟ 拃一下看多长?

سۆيەمدەس- سۆيەمدە- 的交互态。

سۆيەمدەت- سۆيەمدە- 的使动态。

سۆيەمدەۋ سۆيەمدە- 的不定式。

سۆيەمەل 〈名〉① 柱子,支柱;顶杠,支撑物,支架,支座: جارالى قول سۆيەمەلگە جارامايدى. 受伤的手撑不起来。/ تاياق جول ٴجۇرۋدىڭ سۆيەمەلى. 手杖是走路的支撑物。② 〔转〕支持者;助手: تۇرمىستا ٴوزارا سۆيەمەل بولۋ 生活上互相帮助。

سۆيەمەلدە- 〈动〉① (用支撑物)支撑,顶住,托住: قوي دالارىدى بەردەڭگەمەن سۆيەمەلدەپ. 用什么东西把麻袋顶住一下。② 搀,扶,搀扶: باسپالداقتان سۆيەمەلدەپ ٴتۇسىرۋ 从台阶上搀下来 ③ 〔转〕扶助,支持,帮助,撑腰: قىزمەتتە ونى سۆيەمەلدەۋ كەرەك. 工作中要帮助他。④ 〔音〕伴奏: گارمونمەن سۆيەمەلدەۋ 用手风琴伴奏。

سۆيەمەلدەس- سۆيەمەلدە- 的交互态。

سۆيەمەلدەت- سۆيەمەلدە- 的使动态。

سۆيەمەلدەۋ سۆيەمەلدە- 的不定式。

سۆيەن I 〈名〉橡子。

سۆيەن- II ① سۆيە- 的反身态 ② 靠,依,依靠,依赖;仗;凭借: تامعا سۆيەنىپ وتىرۋ 靠着墙坐 / ٴوز كۇشىنە سۆيەنىپ ٴومىر ٴسۇرۋ 自力更生 / باسقالاردىڭ كومەگىنە سۆيەنۋ 依赖别人的帮助 / فاكتكە سۆيەنۋ 凭事实 ③ 扶,拄: تاياققا سۆيەنىپ ٴجۇرۋ 拄着手杖走路 ▲ مالىڭا سۆيەنبە، ارىڭا سۆيەن.【谚】莫仗着钱财办事,

要凭着良心办事。

سۆيەندىر- سۆيەن- 的使动态。

سۆيەنۋ سۆيەن- 的不定式。

سۆيەنىس- سۆيەن- 的交互态。

سۆيەنىش 〈名〉① 支柱，支架：تامعا سۆيەنىش قويۋ 墙上顶上支柱；② 靠山，柱石，依靠：پارتيا-حالىقتىڭ سۆيەنىشى. 党是人民的靠山。③〔转〕骨干：سۆيەنىش كۈش 骨干力量 ▲ سۆيەنىش ەتۋ 依靠，依仗。

سۆيەس- سۆيە- 的交互态。

سۆيەۋ I 〈名〉① 支柱，顶杆：مىنا جىڭىشكە اعاشتى سۆيەۋ قىلۋعا بولمايدى. 这根木头做支柱不行。②〔转〕帮助，支持；保护，掩护：اسكەرلەر حالىقتىڭ سۆيەۋىمەن جاۋ شەبىن تالقاندادى. 部队在人民的支持下冲垮了敌人的防线。

سۆيەۋ II سۆيە- 的不定式。

سۆيەۋشى 〈名〉① 扶助者，扶搀的人；② 支持者，撑腰的人；包庇者。

سۆيكە- 〈动〉① 搓，蹭，擦，磨：اق بوز ات قابىرعاسىن قايىڭعا سۆيكەپ تۇر. 大白马正在桦树上蹭它的肋部。/ پىشاقتى قايراقعا سۆيكەۋ 在磨石上磨刀 ② 涂抹：سىر سۆيكەۋ 上漆 ③（随便，大概地）写，描：مەن حات جازا المايمىن، ٴسىز سۆيكەپ بەرىڭىزشى. 我不会写信，请您给划拉几笔吧。④ 擦过，划过；掠过：وق باستان سۆيكەپ وتە شىقتى. 子弹擦着头皮而过。

سۆيكەل- سۆيكە- 的被动态。

سۆيكەلە- 〈动〉（反复地，频频地）擦，磨；蹭；涂抹：سەن بوياۋدى از سۆيكەلەگەن جوقسىڭ. 你没有少涂颜料。

سۆيكەلەۋ سۆيكەلە- 的不定式。

سۆيكەن- ① سۆيكە- 的反身态 ② 蹭：سيىر تامعا سۆيكەنىپ جاتىر. 牛在墙上蹭背。③ 挨近，贴近，靠近，偎依：سۆيكەنبەي اۋلاق ٴجۇر.（你）别靠近（我）。

سۆيكەندىر- سۆيكەن- 的使动态。

سۆيكەنۋ سۆيكەن- 的不定式。

سۆيكەنىس- سۆيكەن- 的交互态。

سۆيكەس- سۆيكە- 的交互态。

سۆيكەت- سۆيكە- 的使动态。

سۆيكەۋ سۆيكە- 的不定式。

سۆيكىم 〈名〉好感，悦目的举止，讨人喜欢的行为，中人心意的言行。

سۆيكىمدەن- 〈动〉显得可爱，讨人喜欢，惹人爱：ونىڭ كىشكەنەسى وسكەن سايىن سۆيكىمدەنىپ كەلەدى. 他的小孩儿越长越让人喜爱。

سۆيكىمدەندىر- سۆيكىمدەن- 的使动态。

سۆيكىمدەنۋ سۆيكىمدەن- 的不定式。

سۆيكىمدى 〈形〉可爱的，悦目的，惹人喜欢的；动人的，迷人的，诱人的：سۆيكىمدى بالا 可爱的孩子 / سۆيكىمدى كورىنىس 悦目的景色 / سۆيكىمدى كوز 迷人的眼睛 ▲ سۆيكىمدى بولۋ 让人喜欢 ▲【谚】ونەرلى بالا سۆيكىمدى. 有手艺的孩子惹人爱。

سۆيكىمدىلىك سۆيكىمدى 的抽象名词。

سۆيكىمسىز 〈形〉令人厌恶的，讨厌的，不顺眼的：سۆيكىمسىز قىلىق 令人讨厌的行为 / سۆيكىمسىز ادەت 不良的习惯 / سۆيكىمسىز ٴسوز 不顺耳的话。

سۆيكىمسىزدەن- 〈动〉令人讨厌，不让人喜欢；变得不顺眼。

سۆيكىمسىزدەندىر- سۆيكىمسىزدەن- 的使动态。

سۆيكىمسىزدەنۋ سۆيكىمسىز 的不定式。

سۆيكىمسىزدىك سۆيكىمسىز 的抽象名词。

سۆيمەن 〈名〉（尖的）铁棒，铁棍，撬棍，撬杠：سۆيمەنمەن مۇز ويۋ 用铁棍破冰。

سۆيمەندە- 〈动〉用铁棒砸，用撬杠撬：مۇزدى سۆيمەندەپ ويۋ 用铁棒砸冰。

سۆيمەندەۋ سۆيمەندە- 的不定式。

سۆيمەنتامىر 〈名〉〔植〕独沾草。

سۆيرە- 〈动〉① 拖，拉，拽，牵引：پاراۋوز 12 ۋاگون سۆيرەپ بارادى. 火车头拖着二十节车厢行进。/ اعاش سۆيرەۋ 拉木头 ② 拖延，拖拉：بۇل ٴىستى قاشانعا دەيىن سۆيرەيسىڭ؟ 这件事你拖到什么时候？〔转〕促进，推动；带领：اكەم قارعادايىمنان سۆيرەپ ٴجۇرىپ ادام

قىلدى. 我父亲从小把我拉扯大。▲ ورگە
سۆيرەۋ 促进,推动 ▲ وتىرىك دەگەن دۆشپان
بار، وتقا سۆيرەپ سالادى.【谚】谎言犹如死敌
拖你进入火坑。

سۆيرەل- سۆيرە- 的被动态。

سۆيرەلە- 〈动〉连拉带扯,生拉硬扯,生拉硬
拽: سەن مەنى قايدا سۆيرەلەپ باراسىڭ؟ 你把
我拉到哪儿去?

سۆيرەلەۋ سۆيرەلە- 的不定式。

سۆيرەلت- سۆيرەل- 的使动态。

سۆيرەم 〈名〉无齿耙。

سۆيرەڭدە- 〈动〉鼓唇弄舌,说闲话,胡言乱
语: ەكى ءۆيدىڭ اراسىندا سۆيرەڭدەپ جۆرگەننەن
نە پايدا؟ 说张家长,道李家短有什么好处?
▲ سۆرەڭدەگەن قىزىل ءتىل سۆيگەنىڭدى ايىرار
يا جاۋدى قايىرار.【谚】鼓唇弄舌疏远亲朋,义
正辞严挫败顽敌。

سۆيرەڭدەت- سۆيرەڭدە- 的使动态。

سۆيرەڭدەۋ سۆيرەڭدە- 的不定式。

سۆيرەس- سۆيرە- 的交互态。

سۆيرەت- ① سۆيرە- 的使动态 ② 拉,拖,拽:
تاۋدان اعاش سۆيرەتۋ 从山上拉木头。

سۆيرەتكى 〈名〉(用二根木椽做的)拖架,爬
犁。

سۆيرەتكىز- سۆيرەت- 的使动态。

سۆيرەتكىش 〈形〉① 拖曳的,拖拉的,牵引
的: سۆيرەتكىش كەمە 拖船 ② 牵引器。

سۆيرەتپە I 〈名〉(盛马奶的)皮囊。

سۆيرەتپە II 〈形〉① 拖的,拖拉的,拖曳的:
سۆيرەتپە شاقاي 拖鞋 / سۆيرەتپە اۋ 拖网 /
سۆيرەتپە اۋلى بالىقشى كەمە 拖网渔船。② (用
两根木椽做的)拖架,爬犁 ③ (和捕兽器连
接的)拖物。

سۆيرەتپەلىك I 〈名〉拖拉,拖拉作风。

سۆيرەتپەلىك II 〈形〉① 做皮囊的:
سۆيرەتپەلىك جىلقى تەرىسى 做皮囊的马皮 ②
做皮囊的材料: سۆيرەتپەلىك جوق. 没有做皮
囊的材料。

سۆيرەتتىر- سۆيرەت- 的使动态。

سۆيرەتۋ سۆيرەت- 的不定式。

سۆيرەتىل- ① سۆيرەت- 的被动态 ② 拖拉,拖
拖拉拉,磨磨蹭蹭: سۆيرەتىلمەي تەز ءجۈر 别
磨磨蹭蹭,走快点 ③ (长条布,绳,长衣下部)
拖着,曳着;显得肥大: ونىڭ كويلەگى جەرگە
سۆيرەتىلىپ ءجۈر. 她的裙子在地上拖拉着。

سۆيرەتىس- سۆيرەت- 的交互态。

سۆيرەۋ سۆيرە- 的不定式。

سۆيرىك I 〈名〉(芦苇等植物的)幼根。

سۆيرىك II 〈形〉① 尖形的,尖头的,尖端▲
的,圆锥形的▲ سۆيرىك تۇمسىق قۇستار 尖嘴
的鸟 ② 纤细的,细长的 ▲ سۆيرىك ساۋساق
纤细的手指。

سۆيرىكتەي 〈形〉① 标致的,漂亮的,苗条
的: سۆيرىكتەي سۇلۋ ات 漂亮的马 ② 纤细的,
细长的: سۆيرىكتەي اق ساۋساق 纤细白嫩的
手指。

ءسۆيسىن- 〈动〉满意,惬意;舒服,畅快,欣
赏: سۆيسىنە قاراۋ 越看越爱看 / بالالار كەي
تاماقتى ءسۆيسىنىپ شپەيدى. 有些饭孩子们不
喜欢吃。

ءسۆيسىندىر- ءسۆيسىن- 的使动态。

سۆيسىنەرلىك 〈形〉令人满意的,令人赞叹
的,令人佩服的: جان سۆيسىنەرلىك جەڭىسكە
قول جەتكىزۋ 取得令人满意的胜利。

ءسۆيسىنت- ءسۆيسىن- 的使动态。

ءسۆيسىنۋ ءسۆيسىن- 的不定式。

ءسۆيسىنىس- ءسۆيسىن- 的交互态。

ءسۆيت- 见 ءسويت-.

ءسۆيۋ ءسۆي- 的不定式。

سۆيكتى 〈形〉可爱的,亲爱的;尊敬的,尊贵
的;敬爱的: سۆيكتى تۋعان جەر 可爱的故乡 /
سۆيكتى وتان 亲爱的祖国 / سۆيكتى قوناقتار
尊敬的来宾。

سۆيكتىلىك سۆيكتى 的抽象名词。

ءسۆيىن- 〈动〉① 欢喜,高兴,感到喜悦: مەن
سەنىڭ باقىتتى ومىرىڭە سۆيىنەمىن. 我为你的
幸福生活而高兴。② 满意,得意;佩服, 敬
佩: ول سەنىڭ قىزمەتىڭنىڭ ناتيجەسىنە
ءسۆيىنىپ وتىر. 他对你的工作成绩感到满
意。③ 赞赏,欣赏,赞美: الدىڭعى شەپتەن

قايتقان ادامداردىڭ بەتيۋندى اۋىزعا العاندا، وعان
سۈيىنبەيتىن بىردە-ٴبىر جوق. 从前线回来的
人说到白求恩,没有一个不佩服。▲ دوس
ٴسۈيىنسىن، دۇشپان كۈيىنسىن.【谚】亲者快,
仇者痛。
ٴسۈيىندىر- ٴسۈيىن- 的使动态。
ٴسۈيىنۋ ٴسۈيىن- 的不定式。
ٴسۈيىنىس- ٴسۈيىن- 的交互态。
ٴسۈيىنشى 〈名〉① (给报喜讯的人)赏钱礼
物,赠品: اپا، اعام كەلدى، ماعان ٴسۈيىنشى
بەر. 妈妈,我哥哥来了,给我报喜的赏钱吧!
② 喜讯,捷报: جەڭىس ٴسۈيىنشىسى 胜利的
喜讯。
سۈيىنشىلە- 〈动〉报喜讯: سۈيىنشىلەپ
كەلۋ 报喜讯。
سۈيىنشىلەس- سۈيىنشىلە- 的交互态。
سۈيىنشىلەت- سۈيىنشىلە- 的使动态。
سۈيىنشىلەۋ سۈيىنشىلە- 的不定式。
ٴسۈيىنىش〈名〉欢喜,喜悦,快乐;中意,满意:
ەرەكشە سۈيىنىشتە بولۋ 感到非常得意。
ٴسۈيىنىشسىز 〈形〉令人讨厌的,令人厌恶
的,令人反感的,令人沮丧的。
سۈيىنىشسىزدىك ٴسۈيىنىشسىز 的抽象名
词。
ٴسۈيىنىشتى 〈形〉令人高兴的,令人满意的,
赏心悦目的。
سۈيىنىشتىلىك ٴسۈيىنىشتى 的抽象名词。
ٴسۈيىر 〈形〉① 尖的,尖形的,尖头的;圆锥
形的: ٴسۈيىر جاپىراق 尖形叶子 / ٴسۈيىر
تۇمسىق 尖鼻子 ② 纤细的,细长的: ٴسۈيىر
ساۋساق 纤细的手指 ▲ ٴسۈيىر بۇرىش 〔数〕锐
角 ▲ ٴسۈيىر تۇمسىق 〔生理〕蝶骨嘴。
سۈيىرلە- 〈动〉削尖,削成圆锥形,使成为尖
形: سۈيىرلەگەن اعاش 削尖的木头 / ٴسال
سۈيىرلەپ قويىڭىز 请(您)稍微削尖一些 /
توبەسىنەن جاۋىن وتپەۋ ٴۇشىن ٴشوپتى سۈيىرلەپ
جيناۋ كەرەك. 为防止雨水渗透要把草垛成尖
形的。
سۈيىرلەن- سۈيىرلە- 的被动态。
سۈيىرلەس- سۈيىرلە- 的交互态。

سۈيىرلەت- سۈيىرلە- 的使动态。
سۈيىرلەۋ I 〈形〉比较尖的,略成圆锥形的。
سۈيىرلەۋ II سۈيىرلە- 的不定式。
ٴسۈيىس I 〈名〉相爱,爱情;感情: ٴسۈيىس
بۇزىلمايدى 真正的爱情不会破裂。
ٴسۈيىس- II ① ٴسۈي- 的交互态 ② 相爱,发
生爱情的。
سۈيىسپەندىك 见 سۈيىسپەنشىلىك.
سۈيىسپەنشىلىك 〈名〉感情,爱戴,热爱;爱
情,恋爱,爱慕: تەرەڭ سۈيىسپەنشىلىك 深厚的
感情 / وتانعا بولعان سۈيىسپەنشىلىك 对祖国的
热爱 / سۈيىسپەنشىلىك تاقىرىبى 爱情的题材 /
حالىقتىڭ سۈيىسپەنشىلىگىنە بولەندى 他受到了人
民的爱戴。
سۈيىستىك 〈名〉相爱,爱情,恋爱,钟情; 感
情;热爱。
سۈلگى 〈名〉长条毛巾,抹布。
سۈلگىلىك 〈名〉① 用做长条毛巾的 ② 长条
毛巾的大布。
سۇلدە 〈名〉骨骼,骨架: ول شالا جانسار،
كوزى ەشنارسەنى كورمەيدى، سۇلدەسى عانا
قالىپتى. 他奄奄一息,什么也看不见,只剩下
一付骨头架子。▲ سۇلدە قۇرۇ (قاتۋ) 筋疲
力尽,极度疲劳。
سۇلدەر 〈名〉骨骼,骨架: سۇلدەرى قالماۋ 瘦
得皮包骨头 ▲ سۇلدەرى قۇرۇ 筋疲力尽,极
度疲劳。
سۇلە 〈形〉① 慢性的;经久不愈的: سۇلە
ناۋقاس 慢性病 ② 不认真,敷衍了事;冷淡,
冷漠: قىزمەتكە سۇلە قاراۋ 对工作敷衍了事 /
سۇلە عانا امانداسۋ 淡淡地打招呼 ③ 闷闷不乐
地,不愉快地,忧郁地;无精打采地: سۇلە
قاراپ قويدى 无精打采地看了一眼。
سۇلەلەن- 〈动〉(变得)容颜憔悴;不舒服;忧
愁,闷闷不乐: ول بۇل كۈنگە دەيىن سۇلەلەنىپ
ٴجۇردى. 他直到今天仍然心情不佳。
سۇلەلەنۋ سۇلەلەن- 的不定式。
سۇلە-ساپا 〈副〉不认真,敷衍;冷淡地,冷
漠地: سۇلە-ساپا جاۋاپ بەرۋ 敷衍回答 /
سۇلە-ساپا قاراۋ 不重视 / سۇلە-ساپا امانداسۋ 淡

。呼招打地淡
打精无;的振不靡萎,的丧颓 〈形〉 **سۇلەسوق**
不打象 جانداي ئۆرۈ سۇلەسوق : 的郁忧;的采
。样一人病的神精起
。词名象抽的 سۇلەسوق **سۇلەسوقتىق**
سۇلكىن : 气神,神精,情心 〈名〉 **سۇلكىن**
。(采打精无)丧沮神精 ٴتۈسۈ
سۈ : 蝗蚂,蛭水 〔动〕 ① 〈名〉 **سۇلۇك**
شىندەگى سۇلۇك بالانىڭ دەنىسىنە جابىسىپ
② 。上身的子孩到贴下一蝗蚂的里水 .الدى
肝〔医〕 باۋىر سۇلۇگى ▲ 鬼血吸,虫血吸 〔转〕
。马黑腹小圆滚 قارا سۇلۇك ▲ 蛭
的样一蛭水和,的似蝗蚂象 〈形〉 **سۇلۇكتەي**
② 血吸地样一蝗蚂象 ① سورۇ سۇلۇكتەي ▲
强;休不缠纠 قادالۇ سۇلۇكتەي ▲ 削剥,取榨
。要硬,求
سۇلۇكتەي. 见 **سۇلۇكشە**
ٴسۇمبى. 见 **سۇمبە**
سۇمبەلەپ جەزدى : 捅条通用 〈动〉 **سۇمبەلە-**
。来出捅壳弹把条通用 شىعارۇ
。式定不的 سۇمبەلە- **سۇمبەلەۋ**
。的条通带,的条探有 〈形〉 **سۇمبەلى**
。的条通带不,的探条有没 〈形〉 **سۇمبەسىز**
مىلتىقتىڭ : 条通,条探 〈名〉 **ٴسۇمبى**
。条通的枪 ٴسۇمبىسى
:的粗又长又,的密又长又 〈形〉 I **ٴسۇمبىل**
。子辫长的黑乌 شاش ٴسۇمبىل قارا كومىردەي
。子信风 〔植〕 〈名〉 II **ٴسۇمبىل**
▲ 星狼天 〔天〕 ② 月八 ① 〈名〉 **سۇمبىلە**
月八 تەكە سۇمبىلە ▲ 旬上月八 لاق سۇمبىلە
一月八【谚】 .سۇمبىلە تۇسا سۇ سۇرا ▲ 旬下
。灌秋要就到
。式定不的-سۇمگى **سۇمگۇ**
سۇڭگى-. 见 **سۇمگى-**
。态动使的 -سۇمگى **سۇمگىس-**
的牛奶 سىيىردىڭ سۇمەسى : 房乳 ① 〈名〉 **سۇمە**
。奶卖 سۇمە ساتۇ : 计奶,水奶,乳,奶 ② 房乳
大出 بولۇ سۇمەك : 汗大,水汗 〈名〉 **سۇمەك**
قارا سۇمەك ▲ 背夹流汗 ٴتۇسۇ سۇمەككە / 汗
。汗大流 بولۇ

流汗 ,汗大流 ,汗淌,汗流 〈动〉 **سۇمەكتە-**
大身满 سۇمەكتەۋ تەر اعىپ تۇلا بويىدان : 背夹
。汗
。态动使的 -سۇمەكتە **سۇمەكتەت-**
。式定不的 -سۇمەكتە **سۇمەكتەۋ**
▲ 草燕飞,(属)雀翠 〔植〕 〈名〉 I **سۇمەلەك**
。杨矮 تال سۇمەلەك
囊窝.的能无弱软,的怜可 〈形〉 II **سۇمەلەك**
。虫怜可 بەيشارا سۇمەلەك : 的
سۇمەڭدە-. 见 **سۇمەلەكتەت-**
。态动使的 **سۇمەلەكتەۋ**
。式定不的 -سۇمەتىل **سۇمەتىلۇ**
شۇباتىل-. 见 **سۇمەتىل-**
。式定不的 -سۇمەتىل **سۇمەتىلۇ**
耷,走腰着弯,走腰着猫 ① 〈动〉 **سۇمەڭدە-**
يىتشە ەرگەن ارباعا : 走子身着缩蜷,走袋脑着拉
耷样一狗的车大着跟如犹 سۇمەڭدەپ وتىردى
:窜流处四,跑乱;祟祟鬼鬼 ② 走袋脑着拉
地祟祟鬼鬼你 ؟سۇمەڭدەپ نە عىپ ٴجۇرسىڭ
? 么什干
。态互交的 -سۇمەڭدە **سۇمەڭدەس-**
。态动使的 -سۇمەڭدە **سۇمەڭدەت-**
。式定不的سۇمەڭدە **سۇمەڭدەۋ**
قاعۇ سۇمەڭ-سۇمەڭ : **سۇمەڭ-سۇمەڭ**
سۇمەڭدە- 见 (ەتۋ)
。汁奶,水奶,奶 〈名〉 **سۇمەسىن**
靡萎,报导丧心灰;怜可得显 〈动〉 **ٴسۇمپي-**
一下留只他怜可 قالۇ جالعىز ٴسۇمپيىپ : 振不
。人个
。式定不的 -ٴسۇمپي **ٴسۇمپيۇ**
瑟,曲蜷,缩蜷 (冷寒因) ① 〈动〉 **ٴسۇمسي-**
身着缩蜷得冻 ٴجۇرۇ ٴسۇمسيىپ سۇىقتان : 缩
:气丧头垂,丧沮,气泄,心灰 〔转〕 ② 走子
。心灰而折挫受 ٴسۇمسيۇ ساتسىزدىكتەن
。态动使的 -ٴسۇمسي **ٴسۇمسيت-**
。式定不的 -ٴسۇمسي **ٴسۇمسيۇ**
。器丝拔 〈名〉 **ٴسۇمسۇر**
。式定不的 -ٴسۇمى **ٴسۇمۇ**
ورمانىنىڭ : 没沉;失消;入,进钻 〈动〉 **ٴسۇمى-**
。中林森在失消 بەردى ٴسۇمىپ اراسىنا

:缩蜷,缩瑟,曲蜷 ① 〈动〉 **سۇمدىرەي-**
泄〔转〕② 子身着曲蜷得冻 سۇمىرەيۋ سۇقتان
ول :溜溜灰得变;气丧心灰,振不靡萎,气
气丧心灰自独他 . وتىر جالغىز سۇمىرەيىپ ۋيدە
。中家在呆地

سۇمىرەيت- 。态动使的 -سۇمىرەي
سۇمىرەيۋ 。式定不的 -سۇمىرەي
سۇمىرەيىس- 。态互交的 -سۇمىرەي

سۈندەت 原)训圣,提奈逊 ① 〔宗〕[阿] 〈名〉
穆是为认被论言和为行、业事的德默罕穆始
性男兰斯伊) ② 。(则准的为行和活生林斯
:礼割(称皮包的器殖生除切期时年童在徒教
礼割被) سۈندەت ات ▲ 式仪礼割 سۈندەت توي
男小给) سۈندەتكە وتىرغىزۋ ▲ 马(的骑专童男
。皮包除切,礼割(儿孩

سۈندەتسىز 皮包过割未,的礼割过行未〈形〉
。的

سۈندەتتە- 割(儿孩男小给教兰斯伊)〈动〉
。术手切环皮包进,皮包割,礼行

سۈندەتتەل- 。态动被的 -سۈندەتتە
سۈندەتتەت- 。态动使的 -سۈندەتتە
سۈندەتتەۋ 。式定不的 -سۈندەتتە
سۈندەتتەۋشى 。者皮包割 〈名〉
سۈندەتتى 。的皮包过割,的礼割过行 〈形〉
سۈندەتتىك 包(茎阴) ② 的训圣尊 ① 〈形〉
。皮

ٴسۇننات 。责职,务任;务义,职天 [阿] 〈名〉
ٴسۇننيت 。派尼逊 [阿] 〈名〉
سۇڭگۋ 。式定不的 -سۇڭگى
سۇڭگۋشى 。者水潜,员水潜 〈名〉
سۇڭگۋىر ▲ 的水潜于善,的水潜 〈形〉
ايدارلى سۇڭگۋىر ۋيرەك ▲ 鸭潜头凤 اق ٴبۇيىر
سۇڭگۋىر ۋيرەك ▲ 鸭潜背斑 اقكوز سۇڭگۋىر
ۋيرەك ▲ 鸭脸花 سۇڭگۋىر جابدىعى 材器水潜
▲ سۇڭگۋىر كەمە ▲ 艇水潜 سۇڭگۋىر كيىمى
▲ 凫晨,鸭潜 سۇڭگۋىر ۋيرەك ▲ 衣水潜
قىزىلباس سۇڭگۋىر ۋيرەك ▲ 鸭潜头红 قىزىل
تۇمسىق سۇڭگۋىر ۋيرەك 。鸭嘴赤

سۇڭگى I 〈名〉① 叉渔 ② 矛,长枪,镖梭:
كوك سۇڭگىنى قولعا الىپ ۋمتىلدى الغا 持手
。柔长 كوك سۇڭگى ▲ 阵陷锋冲矛长

سۇڭگى II 〈名〉 。签牙制骨

سۇڭگى III 〈名〉① 锥冰,柱冰: جارتاسقا قاتقان
سۇڭگى 柱冰的结凝上崖悬 ② 屋在落)
ٴۋيدىڭ : 灰塔,埃尘,尘烟(的上壁墙或顶
ەرنەۋلەرىنە سۇڭگى تۇرا باستادى. 板花天内屋
。埃尘上落始开周四的

سۇڭگى- IV 〈动〉① 下沉,没沉,入潜: سۋعا
سۇڭگۋ 中水入潜 / سۇڭگىپ مالتاۋ 泳潜 /
قايىق سۋعا سۇڭگىپ كەتتى. 里水在没沉船 。②
ادامنىڭ قالىڭ ول :进钻,入钻;失消;没隐
اراسىنا سۇڭگىپ كەتتى. 去中群人到入混他
اي بۇلتقا سۇڭگىپ كەتتى. 云在没隐亮月 。/ 了
پويىز وتكەلەككە سۇڭگىپ كەتتى. 车火 。/ 中层
。里洞山入钻

سۇڭگىگىش 〈形〉 善,的子猛扎会,的水潜善
。的游潜于

سۇڭگىگىشتىك سۇڭگىگىش 的抽象名词。
سۇڭگىلە- 〈动〉 。刺,捅,戳(矛长用)
سۇڭگىلەۋ سۇڭگىلە- 的不定式。
سۇڭگىلى 〈形〉 手持长矛的,有长枪的;带梭
。的镖

سۇڭگىمپاز 〈形〉 。的游潜于善,的水潜于善
سۇڭگىمپازدىق سۇڭگىمپاز 的抽象名词。
سۇڭگىس- سۇڭگى- 的交互态。
سۇڭگىت- ① سۇڭگى- 的使动态 ② 塞进,放
入: ول اقشاسىن قالتاسىنا سۇڭگىتە سالدى. 他
把钱塞在口袋里。/ كىتاپتى تارتپاعا سۇڭگىتىپ
جىبەردى 把书放入抽屉里。

ٴسۇر I 〈形〉① 熏干的,腌制的,腌腊的;风干
的,阴干的: ٴسۇر ەت 熏肉 / ٴسۇر ٴشوپ 青
贮饲草 ② 熏肉,干肉,腊肉 : ٴسۇر اسۋ 煮
熏肉 ▲ ٴسۇر بويداق 单身汉,光棍 ▲ ٴسۇر
قازى 熏马肠。

ٴسۇر- II 〈动〉① 擦破,蹭破: قولىن اعاش
ٴسۇرىپ كەتتى 木头擦破了手 ② 割 ③ 戳 ▲
العا ٴسۇرۋ 往前推动 ▲ ٴداۋىر ٴسۇرۋ 统治,
控制,作威作福 ▲ داۋرەن ٴسۇرۋ 生活,过活,
生存 ▲ ٴىش ٴسۇرۋ 腹泻 ▲ ٴومىر ٴسۇرۋ ①
生活,生存,过活 ② 存在。

سۈرگى 〈名〉 包推,子刨 : سۈرگى ٴجۈزى 刨刀 / سۈرگى سالىپ تەگىستەۋ 平刨 ▲ سۈرگى ستانوگى 〔机〕 床刨 。

سۈرگىز- ٴسۈر- Ⅱ 的使动态 。

ٴسۈرگىزگىش ▲ ٴش سۈرگىزگىش دارىلەر 泻药,泻剂 。

سۈرگىلە- 〈动〉 刨,削 刨,平 刨,光 : تاقتايدى سۈرگىلەپ قويۋ 把木板刨平 。

سۈرگىلەن- سۈرگىلە- 的被动态 。

سۈرگىلەس- سۈرگىلە- 的交互态 。

سۈرگىلەت- سۈرگىلە- 的使动态 。

سۈرگىلەۋ سۈرگىلە- 的不定式 。

سۈرگىلەۋشى 〈名〉 刨工,推刨子的人 。

سۈرگىن 〈名〉 流放,放逐,充军,发配 : سۈرگىنگە ايداۋ 流放 ▲ سۈرگىن كورۋ 被流放 。

سۈرگىندە- 〈动〉 流放,充军,发配,放逐 : ەلسىز جەرگە سۈرگىندەپ جىبەرۋ 流放到荒凉的地方 。

سۈرگىندەل- سۈرگىندە- 的被动态 。

سۈرگىندەت- سۈرگىندە- 的使动态 。

سۈرگىندەۋ سۈرگىندە- 的不定式 。

سۈرگىش 〈名〉 火漆 。

سۈرگىشتە- 〈动〉 粘封加印 : سۈرگىشتەپ ارحيپكە تاستاعاننان باسقا شارا جوق. 除了粘封加印放在档案室里没有别的办法 。

سۈرگىشتەل- سۈرگىشتە- 的被动态 。

سۈرگىشتەۋ سرۈگىشتە- 的不定式 。

سۈردەك 〈名〉 (人和牲畜经过后所留下的) 羊肠小道;小路,蹊径;老路,旧路 : قوي سۈر- دەك 羊群踏出来的小路 / ٴبىز كوشكەن قالىڭ ەلدىڭ سۈردەگىمەن ٴجۈرىپ وتىرىپ جايلاۋداعى ەلگە كەلدىك. 我们顺着大批牧民搬家的路来到夏季牧场 。

سۈرە 〈名〉 [阿] ① 〔宗〕 (古兰经的) 章节,段落;经文 ② 轮廓,基础;概貌 ③ 旧路,老路;路迹 : سۈرە جولدىڭ ۇستىندە بىرەۋ تۇر. 古道上站着一个人 。 ▲ سۈرە ايتىس 标准的对唱会 。

سۈرەي 〈后〉 所谓的,徒有虚名的,不怎么样的;犹如……一样的 : جازۋشى سۈرەي 所谓的作家 / ٴبىلىمدى سۈرەي 所谓有学问的人 / جىندى سۈرەي 象疯子似的 / الباستى سۈرەي 象鬼一样的 。

سۈرەك Ⅰ 〈名〉 (畜牲的) 群 : تۈيە سۈرەگىندە بوتالار ويناقتاپ ٴجۈر. 骆驼群中,驼羔在欢奔乱跳 。

سۈرەك Ⅱ 〈名〉 树秆,(植) 茎 。

سۈرەن 〈名〉 喊叫声,嚷叫声,大喊大叫声 ▲ سۈرەن سالۋ 喊叫,高喊,呼喊,大声疾呼 。

سۈرەندە- 〈动〉 喊叫,高喊,呐喊,呼喊,大声疾呼 。

سۈرەندەۋ سۈرەندە- 的不定式 。

سۈرەڭ - 〈名〉 ① 繁难,麻烦;艰难;不幸,灾难 : باستان وتكەن سۈرەڭ كۈندەر 历经艰难,漂泊,流浪 ② 外貌,面貌,外观,样子 : جۇرتقا جاڭا سۈرەڭ كىرۋ 人们有了新的面貌 ③ 景象,景色,年景 : بيلعى جىلدىڭ سۈرەڭى جامان ەمەس. 今年的光景不错 ④ 模样,轮廓;印象 : ول قاراڭعى تۈسپەي مالدىڭ سۈرەڭىن كورىپ قالۋعا اسىعىپ كەلدى. 为了在天黑以前对牧群有个大概的了解,他急忙赶来了 。

سۈرەڭسىز 〈形〉 ① 脸色难看的,气色不好的 ② 贫困的,贫乏的;不景气的,惨淡的 ③ 消沉的,萎靡的,颓废的,庸俗的 。

سۈرەڭسىزدىك ① سۈرەڭسىز 的抽象名词 ② 庸俗,鄙俗;萎靡不振 ③ 不团结,不和睦 。

سۈركەي 〈形〉 ① 凄惨的,痛苦的,悲惨的 : سۈركەي ٴومىر 凄惨的生活 ② 阴冷的;阴沉的, 阴森森的 : سۈركەي اۋا 天气阴冷 ③ 冷清的, 沉寂的 : ەل كوشىپ كەتكەننەن كەيىن بۇل ارا سۈركەي بولىپ كەتەدى. 牧民们迁走后,这里变得冷冷清清 。 ④ 令人讨厌的,不顺眼的, 厌恶的;阴森的 : جۇرتقا جاقپايتىن سۈركەي جان 大家讨厌的人 。

سۈركەيلەن- 〈动〉 (生活) 凄惨;(天气) 阴冷, 变得阴冷;变得冷冷清清;变得令人讨厌 : كۈن سۈركەيلەنىپ كەتتى. 天气变得又阴又冷 。 / جۇرتقا سۈركەيلەنىپ كەتپە 你不要成为

。人的厌讨所家大
。态动使的 -سۆركەيلەن **سۆركەيلەندۈر-**
。式定不的 -سۆركەيلەن **سۆركەيلەنۋ**
的劣恶,的沉阴,的冷阴 ① 〈形〉 **سۆركەيلى**
苦痛,的惨悲,的惨凄 ② 的常无化变;(气天)
僻怪;的厌讨人令 ④ 的寂沉,的清冷 ③ 的
。的戾乖,的
بۇل :乱动;动暴,动骚,反造 〈名〉 **سۆركىل**
看 .ارادا دا ٴبىر سۆركىل بولايىن دەپ تۇر عوي
。乱动场一生发会将也里这在来
:贮青;干风,干熏(后腌盐用) 〈动〉 **سۆرلە-**
。草青贮青 ەت سۆرلەۋ / ٴشوپ سۆرلەۋ 肉干熏
▲ 料饲的贮青;料饲的干阴 〈名〉 **سۆرلەم**
سۆرلەم ▲ 机池出料饲贮青 سۆرلەم كەرتكىش
سۆرلەم ▲ 机割收合联料饲贮青 كومبايىنى
تيەۋىش 机车装料饲贮青 ▲ سۆرلەم قويماسى
。池料贮青
饲贮青,来起埋(料饲青把) 〈动〉 **سۆرلەمدە-**
。料
。态动被的 -سۆرلەمدە **سۆرلەمدەن-**
。态互交的 -سۆرلەمدە **سۆرلەمدەس-**
。式定不的 -سۆرلەمدە **سۆرلەمدەۋ**
:的料饲当,的贮青能 〈形〉 **سۆرلەمدىك**
。物作料饲 سۆرلەمدىك داقىلدار
。态动被的 -سۆرلە **سۆرلەن-**
。态动使的 -سۆرلە **سۆرلەت-**
。式定不的 -سۆرلە I **سۆرلەۋ**
سۆرلەۋمەن :路老,路旧,径小 〈名〉 II **سۆرلەۋ**
ٴجۇرۋ 走径小着沿 / ٴتۇندى قويىپ كۇندىز ارەك
也天白连,里夜说用不 جول سۆرلەۋ تانىلاتىن
。路小的认辩以难
。锑 〔化〕 〈名〉 I **سۆرمە**
眉,药(的须、眉)发染①〈名〉〔波〕 II **سۆرمە**
②眉染墨眉用 قاسقا سۆرمە ٴسۆرتۋ :黛粉,墨
بۇل سەنىڭ :物之罕稀,品珍,贝宝 〔转〕
的你 .نارسەڭ كوزگە سۆرتەتىن سۆرمە ەمەس
。物之罕希么什是不并西东个这
سۆرمە جاپىراق ▲ 菜苋 〔植〕 〈动〉 III **سۆرمە**
。叶青大 〔植〕
。眉画,黑染,黑描(等毛眉把)〈动〉**سۆرمەلە-**

。态动被的 -سۆرمەلە **سۆرمەلەن-**
。态动使的 -سۆرمەلە **سۆرمەلەت-**
。式定不的 -سۆرمەلە **سۆرمەلەۋ**
سۆرمەلى :的毛睫黑描,的眉染 〈形〉 **سۆرمەلى**
。人女的眉描 ايەل
كوزدى :拖,揩,擦,拭 ① 〈动〉 **ٴسۆرت-**
,扇②手擦 ٴسۆرتۋ قول / 泪拭 ٴسۆرتۋ جاسىن
个一扇 :抽 بەتكە شاپالاقپەن ٴسۆرتىپ جىبەرۋ
。青沥涂 قارامايى ٴسۆرتۋ :抹涂,涂 ③ 巴嘴
。态动使的 -ٴسۆرت **سۆرتكىز-**
反;拭揩地复反,揎地频频 〈动〉 **سۆرتكىلە-**
。板地拖地复反 ەدەندى سۆركىلەۋ :拖地复
。态互交的 -سۆرتكىلە **سۆرتكىلەس-**
。态动使的 -سۆرتكىلە **سۆركىلەت-**
。式定不的 -ٴسۆر **سۆرتكىلەۋ**
橡,子刷;擦板;布抹,布擦 〈名〉 **سۆرتكىش**
。子掸;皮
。式定不的 -ٴسۆرت **ٴسۆرتۋ**
。态动使的 -ٴسۆرت **ٴسۆرتىل-**
。态身反的 -ٴسۆرت **ٴسۆرتىن-**
。态互交的 -ٴسۆرت **ٴسۆرتىس-**
。式定不的 II -ٴسۆر **ٴسۆرۋ**
:革皮的软柔,的革皮等上 〈名〉 **سۆرىك**
靴做革皮等上用 سۆرىك بىلعارىدان ەتىك تىگۋ
。子
.-سۆرلە 见 **سۆرىلە-**
摔,子绊打,跤跌,失前打 ① 〈动〉 **ٴسۆرىن-**
跤: ات ٴسۆرىندى. 。失前打马 / ول بايقاۋسىزدا
不路走他 اياعىن تاس قاعىپ ٴسۆرىنىپ قالدى.
失,利失,折挫受 〔转〕 ② 。了倒绊头石被留
败;犯错误,栽跟头: ايتىس ۋستىندە ٴسۆرىنىپ
眼 ٴسۆرىنۋ كوز ▲ 输而言失上唱对在 جەڭىلۋ
ەر تانىماس، جەر سۆرىنبەي ات ▲ 乱缭花
不失前打不马 【谚】. سۆرىنبەي ول تانىماس
,堑一吃) 民人识不折挫遇不汉子男,路道认
بولماس، جاق جاڭىلماس ▲ 。(智一长
的言失不有没 【谚】. سۆرىنبەس تۇياق بولماس
。畜的跤跌不有没,人
سۆرىنگىش :的失前打爱 ① 〈形〉 **سۆرىنگىش**
犯常,的头跟栽爱 〔转〕 ② 马的失前打爱 ات

错误的：سەن نە عەيپ كوپ سۇرىنگىش بولىپ كەتتىڭ؟ 你怎么老是栽跟头？

ٴسۇرىندىر- ٴسۇرىن- 的使动态。

ٴسۇرىنۋ ٴسۇرىن- 的不定式。

سۇرىنشەك 〈形〉① 爱打前失的，常跌跤的，容易摔倒的：سۇرىنشەك ات 好打前失的马 ②〔转〕好栽跟头的，常犯错误的：ول جاقسىنان بەرى سۇرىنشەك بولىپ كەتتى.（他）近来老犯错误。

سۇرىنشەكتە- 〈动〉老打前失，一再跌跤：سۇرىنشەكتەپ جۇرە الماۋ （马）因一再打前失而走不快。

سۇرىنشەكتەۋ I سۇرىنشەكتە- 的不定式。

سۇرىنشەكتەۋ II 〈形〉好打前失的，爱跌跤的。

سۇرىنشەكتىك سۇرىنشەك 的抽象名词。

ٴسۇرىنىپ-قابىن- 〈动〉跌跌撞撞，摇摇晃晃；气喘吁吁：ٴسۇرىنىپ-قابىنىپ جۇگىرۋ 跌跌撞撞地跑。

ٴسۇرىنىپ-قابىنۋ ٴسۇرىنىپ-قابىنىپ- 的不定式。

ٴسۇت 〈名〉① 乳，乳汁，奶，奶子：ٴسۇت پىسىرۋ 熬奶 / ٴسۇت قىشقىلى 乳酸 / ٴسۇت بەلوگى 乳蛋白 / ٴسۇت پاراشوگى 奶粉 ②（植物的）乳浆：باق-باقتىڭ ٴسۇتى 蒲公英的乳浆 ▲ انا ٴسۇتى اۋزىنان كەتپەگەن 乳臭未干 ▲ اق ٴسۇتىن اقتاۋ 报答（母亲的）哺育之恩，报恩 ▲ جەبىن ٴسۇتى كەپپەگەن 乳臭未干 ▲ ٴسۇت ٴمىشەك 最先挤出来的奶 ▲ ٴسۇت اقى（订亲后男方送的）母乳金，抚养费 ▲ ٴسۇت انا 乳母 ▲ ٴسۇت بەزى 乳腺 ▲ ٴسۇت كەنجە 最小的孩子 ▲ ٴسۇت كەتۋ 奶汁减少 ▲ سۇتكە تيگەن كۇشىكتەي قىلۋ 不当人看，欺侮；歧视；使无地自容 ▲ ٴسۇت كوپ، كومىر از 祝牲畜肥壮，奶水多如江河 ▲ ٴسۇت پىسىم （پىسىرىم）一会儿，一阵子，很短短的时间 ▲ ٴسۇت ٴتىس 乳齿 ▲ ٴسۇت قورەكتىلەر 哺乳动物 ▲ ٴسۇت ونىمدەرى 奶制品 ▲ ٴسۇت ۇستىندە قايماق بولۋ 成为掌上明珠，宠爱 ▲ انانىڭ ٴسۇتى بال، بالانىڭ ٴتىلى بال.【谚】母亲的奶甜，婴儿的嘴甜。

▲ قويدىڭ ٴسۇتى قورعاسىن، قويدى سوققان وڭباسىن.【谚】羊的奶珍贵，折磨羊的可恶。

سۇتەي- 〈动〉（母畜）奶汁多，产奶多：قويلار سۇتەيە باستادى. 羊的奶开始产得多了。

سۇتەيت- سۇتەي- 的使动态。

سۇتەيۋ سۇتەي- 的不定式。

ٴسۇتقور 〈形〉好喝牛奶的，能喝牛奶的。

ٴسۇتقورلىق ٴسۇتقور 的抽象名词。

ٴسۇتسىز 〈形〉无奶的，不产奶的，奶少的；不掺奶的：ٴسۇتسىز سيىر 产奶少的乳牛 / ٴسۇتسىز شاي 没有掺奶的茶（清茶）▲ ٴسۇتسىز قوي ماڭىراۋىق.【谚】产奶少的羊爱叫（无能的人喊得凶）。

سۇتسىزدەن- 〈动〉变得产奶少：سيىر سۇتسىزدەنىپ كەتتى. 牛挤不出奶了。

سۇتسىزدەندىر- سۇتسىزدەن- 的使动态。

سۇتسىزدەنۋ سۇتسىزدەن- 的不定式。

سۇتسىزدەۋ 〈形〉产奶比较少的，出奶不多的：سۇتسىزدەۋ تۇيە 出奶不多的母驼。

سۇتسىزدىك ٴسۇتسىز 的抽象名词。

سۇتتە- 〈动〉变得奶多，变得出奶多。

سۇتتەي 〈形〉和奶一样的，乳汁一样的；洁白的，乳白的 ▲ اي سۇتتەي جارىق 月光如水 ▲ سۇتتەي ۇيۋ ① 专心，专心致志，全神贯注 ②深信，深信不疑。

سۇتتەن- ① سۇتتە- 的反身态 ②（母畜）出奶多，产奶多，变得奶多：جەم بەرگەننەن كەيىن سيىرلار سۇتتەنىپ كەتتى. 加料之后牛产的奶多了。②（作物）灌浆：سۇتتەنگەن بورميلار 灌浆的玉米。

سۇتتەندىر- سۇتتەن- 的使动态。

سۇتتەنۋ سۇتتەن- 的不定式。

سۇتتەۋ سۇتتە- 的不定式。

ٴسۇتتى 〈形〉有奶的，产奶多的：ٴسۇتتى سيىر 产奶多的乳牛 ▲ ٴسۇتتى اعاش〔植〕牛乳树。

سۇتتىگەن 〈名〉〔植〕天戟 ▲ سۇتتىگەن تۇقىمداسى〔植〕大戟科。

سۇتتىلىك ٴسۇتتى 的抽象名词。

ٴسۇتحانا 〈名〉牛奶店。

ٴسۈتچى 〈名〉① 送牛奶的人 ② 卖牛奶的人。

ٴسۈتچىل 〈形〉爱喝牛奶的，能喝牛奶的。

ٴسۈتچىلىك 〈名〉牛奶业。

ٴسۈف 〈叹〉(巫师为病人治病时念咒语边吹气以驱出妖魔)苏哺。

سخېما 〈名〉略图，图解，示意图。

سخېمىلىق 〈形〉略图的，示意图的，图解的。

سخېماتىزم 〈名〉公式主义，公式化作风。

سىبا- 〈动〉① 骂，谩骂，辱骂，破口大骂：از سىباعان جوقسىڭ 你没有少骂人家。② 〔转〕撩实，捏瓷实，弄瓷实：ول بالشىقتى سىباپ لاقتىردى. 他把一块泥撩瓷实，然后扔得远远的。

سىباعا 〈名〉①(专为长者留下的)一份肉食，孝敬肉，美食；②(应得的)一份，份额，部分：ۋزىڭە ٴتيىستى سىباعاڭدى الدىڭ ەمەس پە؟ 你不是拿了应得的一份吗？③(应受到的)惩罚，报应：سەنىڭ الاتىن سىباعاڭ وسى. 这就是你应受到的惩罚。▲ قۇر ويالعان سىباعاسىنان قالار. 【谚】客气会失去应得之份。▲ وكپە بەر، باۋىر بەر، سىباعامدى ٴتاۋىر بەر. 〔俗〕肝要给，肺要给，该给我的份儿要全给。

سىباعالى 〈形〉① 应得的；当然的，应该的：سىباعالى جاۋاپ 应该的答复 / بۇل ونىڭ سىباعالى ۋلەسى. 这是他当然的一份。② 受到款待的；酬应的：ول بۇل رەت سىباعالى بولدى. 这次他受到了款待。

سىباعالىق 〈名〉(应得的)一份，份额，部分：سىباعالىق اپارۋ 把应得的一份送去。

سىبايلاس 〈形〉① 邻接的，毗连的，毗邻的：سىبايلاس اۋىلدار 上天作美让我和有姑娘的村落住得近些 ② 〔转〕合得来的；一鼻孔出气的，同伙的。

سىبايلاس 〈形〉① 近邻的，邻接的，毗连的：سىبايلاس اۋىلدار 邻接的阿吾勒 ② 一鼻孔出气的，同伙的，相互勾结的 ③ 同伙，一伙，死党 ▲ سىبايلاس بۇرىش 〔数〕邻角。

سىبايلاستىق سىبايلاس 的抽象名词。

سىباي-سالتاڭ 〈副〉只身，单身；单独，独自：سىباي-سالتاڭ كەلۋ 空手来，只身一人来。

سىبان- 〈动〉捋袖，捋胳膊；摩拳擦掌：اق بىلەگىن سىباندى 露了白嫩的胳膊 ▲ بىلەك سىبانۋ 摩拳擦掌，鼓起劲来 ▲ سىبانىپ كىرىسۋ 积极投入，踊跃参加。

سىباندىر- سىبان- 的使动态。

سىبانۋ سىبان- 的不定式。

سىبانڭقىرا- 〈动〉(把袖子)稍稍捋起，略微捋起：بىلەگىن سىبانڭقىراۋ 把袖子稍微捋起来。

سىبانڭقىراۋ سىبانڭقىرا- 的不定式。

سىبانىس- سىبان- 的交互态。

سىباس- سىبا- 的交互态。

سىبات- سىبا- 的使动态。

سىباۋ سىبا- 的不定式。

سىبدىر 〈名〉沙沙声，簌簌声：قامىستىڭ سىبدىرى 芦苇的沙沙声 ▲ سىبدىر دىبىستار 〔语〕唏音 ▲ سىبدىر ەتۋ 发出沙的一声 ▲ سىبدىر قاعۋ 沙沙作响，发出簌簌声。

سىبدىرلا- 〈动〉沙沙作响，发出簌簌声：تەرەكتىڭ جاپىراقتارى سىبدىرلايدى. 杨树叶子沙沙作响。

سىبدىرلاس- سىبدىرلا- 的交互态。

سىبدىرلات- سىبدىرلا- 的使动态。

سىبدىرلاۋ سىبدىرلا- 的不定式。

سىبدىر-سىبدىر: **سىبدىر-سىبدىر ەتۋ** 沙沙作响，发出簌簌声。

سىبىزعى 〈名〉笛，长笛，横笛：سىبىزعى تارتۋ 吹笛子 ▲ سىبىزعى كۇيى 笛子曲 ▲ سىبىزعى قۋراي 〔植〕当归(属)。

سىبىزعىداي 〈形〉像笛子似的；细细的，细长的：داۋسى سىبىزعىداي سوزىلىپ شىعادى 发出细长的声音。

سىبىزعىلىق 〈形〉做笛子的，用做笛子的：سىبىزعىلىق قامىس 做笛子用的竹子。

سىبىزعىشى 〈名〉吹笛者，笛子手。

سىبىر 〈名〉耳语，私语，喁语，低声细语：بۇل نە سىبىر، ٴسوزىڭ بولسا اشىق ايت. 说什么悄悄话，有什么话明着讲么。

سىبىر-كۇبىر 〈名〉低声细语，窃窃私语，咕

咴。

سىبىرلا- 〈动〉 低声说话，喁喁私语，窃窃私语，悄声细语：بىرەۋدىڭ قۇلاعىنا سىبىرلاۋ 在某人的耳边喁喁私语。

سىبىرلاس- سىبىرلا- 的交互态。

سىبىرلات- سىبىرلا- 的使动态。

سىبىرلاۋ سىبىرلا- 的不定式。

سىبىرشىل 〈形〉 ① 叽叽咕咕的，窃窃私语的，喁喁细语的 ② 低语者，老是低声说话的人 ③ 〔转〕爱背后议论人的，（低语）传闲话者，挑拨是非者。

سىبىس 〈名〉 传闻，传说，风传，消息，流言：نەندەي سىبىس بار؟ 有什么传闻？ / جامان سىبىس 不好的消息 / جاقىننان بەرى سىبىس كوبەيىپ كەتتى. 近来流言很多。

سىعا- 见 سىقا-.

سىعاي: ىعاي مەن سىعاي 有地位的，头面的，显赫的，显贵的（人物）：ىعاي مەن سىعايلار باس قوسۋ 头面人物聚集在一起 ▲ ىعايعا سىعاي قوسىلۋ 物以类聚。

سىعايلا- 〈动〉 挑选，精选，选拔：اتتى سىعايلاپ ٴمىنۋ 挑选良马骑。

سىعايلان- سىعايلا- 的反身态。

سىعايلاۋ سىعايلا- 的不定式。

سىعالا- 〈动〉 ① 偷看，窥探，窥视：ەسىكتەن سىعالاپ قارادى 从门缝偷看 ② 瞄，瞄准：سىعالاپ اتۋ 瞄准射击。

سىعالاعىش 〈形〉 ① 爱偷看的，爱窥探的 ② 善于瞄准的。

سىعالاس- سىعالا- 的交互态。

سىعالات- سىعالا- 的使动态。

سىعالاۋ سىعالا- 的不定式。

سىعالاۋشى 〈名〉 ① 窥探者，窥视者；密探 ② 瞄准者。

سىعان 〈形〉 吝啬的，悭吝的，小气的，一毛不拔的：سىعان جان 一毛不拔的人（铁公鸡）。

سىعاندىق سىعان 的抽象名词。

سىعاۋ سىعا- 的不定式。

سىعۋ سىق- 的不定式。

سىعىل- ① سىق- 的被动态 ② 发紧，收缩，抽缩，缩紧：جۇرەگى سىعىلۋ 心脏收缩 / دەمى سىعىلۋ 憋气 ③ 挤：سىعىلىپ كىرۋ 挤进来 / سىعىلىپ شىعۋ 挤出去。

سىعىلعىشتىق （物体受外界压力时）变形，可变性。

سىعىلۋ سىعىل- 的不定式。

سىعىلىس- ① سىعىل- 的交互态 ② 紧挨着，拥挤，挤紧，挤成一团：سىعىلىپ وتىرۋ 挤紧坐 / ٴوزارا سىعىلۋ 互相拥挤。

سىعىلىستىر- سىعىلىس- 的使动态。

سىعىلىسۋ سىعىلىس- 的不定式。

سىعىم Ⅰ 〈名〉 把，握：ٴبىر سىعىم ۇن 一把面。

سىعىم Ⅱ 〈名〉〔方〕丝巾。

سىعىمدا- 〈动〉 ①（不住地，反复地）握，攥，掐：ول توپىراقتى قولىمەن سىعىمداپ كوردى. 他抓起一把土用手攥。② 榨出，挤出：سۋىن سىعىمداپ شىعارۋ 把水分挤出去 ③ 〔转〕节省，俭省：اقشانى سىعىمداپ ۇستاۋ 不乱花钱（手紧）。

سىعىمدال- سىعىمدا- 的被动态。

سىعىمدان- سىعىمدا- 的反身态。

سىعىمداس- سىعىمدا- 的交互态。

سىعىمدات- سىعىمدا- 的使动态。

سىعىمداۋ سىعىمدا- 的不定式。

سىعىندى 〈名〉 ①（榨尽汁液的）渣滓，提取物：ٴجۇزىم سىعىندىسى 葡萄渣 ②（用手攥的）疙瘩，块状物 ▲ سىعىندى ٴدارى 浸膏。

سىعىر 〈叹〉（表示惊讶，诧异等）难道，真要：داۋ شىعارايىن دەپ وتىرسىڭ-اۋ سىعىر 难道你还想引起纠纷。▲ سىعىر كوز 眯缝眼。

سىعىراي- 〈动〉 变小，眯缝着眼睛；变弱：سىعىرايىپ قاراۋ 眯缝着眼睛看 / شام سىعىرايىپ جانىپ تۇر. 灯光变得微弱。

سىعىرايت- سىعىراي- 的使动态。

سىعىرايۋ سىعىراي- 的不定式。

سىعىرايىس- سىعىراي- 的交互态。

سىعىس- ① سىق- 的交互态 ② 紧挨着，拥挤，挤紧：سىعىسىپ وتىرۋ 挤着坐。

سىعىستىر- ① سىعىس- 的使动态 ② 挤紧，挤，

成一团;塞进: كىتاپ سورەسىنە سىعىستىرىپ قويعان كىتاپتار 书架上塞得满满的图书。

سىعىستىرۋ سىعىستىر- 的不定式。

سىعىستىرىل- سىعىستىر- 的被动态。

سىعىستىرىس- سىعىستىر- 的交互态。

سىدىر- 〈动〉 ① 剥。剥去: اڭنىڭ تەرىسىن سىدىرىپ الۋ 剥去兽皮 / اعاشتىڭ قابىعىن سىدىرۋ 剥树皮 ② 〔转〕 剥削,勒索,敲诈: تەرىسىن تىرىدەي سىدىرىپ بولدى 剥削得很厉害 ▲ كوزىمەن ٴبىر سىدىرىپ ٴوتۋ 向四周一瞥,扫视,环视。

سىدىراجىرتقىش 〈名〉 松土机。

سىدىرعى 〈名〉 (割皮条时夹刀子的) 夹刀木 ▲ سىدىرعى ەن 割耳记(羊的一种耳记)。

سىدىرعىش 〈名〉 骨制剥皮器。

سىدىرما 〈名〉 皮线,细皮条。

سىدىرت- ① سىدىر- 的使动态 ② 飞奔,急速;快速: اتپەن سىدىرتىپ كەلدى 骑马飞奔而来 / سىدىرتىپ شىعۋ 一口气说完。

سىدىرتۋ سىدىرت- 的不定式。

سىدىرۋ سىدىر- 的不定式。

سىدىرىل- سىدىر- 的被动态。

سىدىرىم 〈形〉 ① 割开的,割下的: ٴبىر سىدىرىم تاسپا 割下来的一条皮。 ② 皮线,细皮条。

سىدىرىمتا 〈名〉 偷他人之牲畜为己有,外财,外块。

سىدىرىندى 〈名〉 (被切下来的) 碎皮,下脚料。

سىز I 〈名〉 ① 潮湿,湿气,湿润;潮湿的地方: سىزعا وتىرما 别坐在潮湿地方 ② 潮湿的,有湿气的: سىز ٴۇي 潮湿的屋子 ▲ وكپە سىزى 怨恨,嫉恨。

سىز- II 〈动〉 ① 划,画,绘: سىزىق سىزۋ 划线 / سۋرەت سىزۋ 画画儿 / گراپا سىزۋ 绘制图表 ② 溜掉,跑掉;逃避,躲避: ول الدەقاشان سىزىپ بەرىپتى. 他早就溜掉了。 ③ 擦破,划破: اعاش بۇتاعى قولىمدى سىزىپ كەتتى. 树枝划破了我的手。▲ جەلىنى جەر سىزۋ (指母畜)奶头拖到地下巨乳 ▲ تاڭ سىزا بەرگەندە 破晓时,天蒙蒙亮的时候。

سىزات 〈名〉 ① 裂缝,裂纹,裂口: سىزاتى بار تاقتاي 有裂纹的木板 ② 擦痕,划痕: پىشاقتان تۇسكەن سىزات 刀子划出的印儿 ③ 〔地〕 擦痕。

سىزاتتا- 〈动〉 刚刚露出一线光亮: تاڭ سىزاتتاپ بەلگى بەرگەندە جولعا شىقتى 天麻麻亮的时候(他)起身上路了 ② 划,划道儿: اعاشقا سىزاتتاپ بەلگى سالۋ 在木头上刻道儿做记号。

سىزاتتان- سىزاتتا- 的反身态。

سىزاتتاۋ سىزاتتا- 的不定式。

سىزاتتىق 〈名〉 裂纹,裂缝,裂口。

سىزبا 〈形〉 ① 画的,绘的: سىزبا سۋرەت 画像 ② 画儿,(画家的)作品 ▲ سىزبا گەومەتريا 立体几何学。

سىزبالا- 见 سىزعىلا-.

سىزعىز- سىز- II 的使动态。

سىزعىلا- 〈动〉 ① 画来画去,乱画,涂抹: بەتالدى سىزعىلاي بەرمە. 别乱画。② 〔转〕改来改去,写来写去: ۆزىنشە سىزعىلاپ وتىرعان كورىنەدى. 他像是按照自己的想法在写呢。

سىزعىلان- سىزعىلا- 的被动态。

سىزعىلات- سىزعىلا- 的使动态。

سىزعىلاۋ سىزعىلا- 的不定式。

سىزعىر- 〈动〉 发出刺耳的声音,发出萧萧声: جەل سىزعىرا سوعىپ تۇر. 风萧萧地刮。

سىزعىرۋ سىزعىر- 的不定式。

سىزعىرىق 〈名〉 啸鸣,刺耳的声音;低沉的乐声。

سىزعىش 〈名〉 尺子: سىزعىشپەن سىزۋ 用尺子划线 / ۇزىن سىزعىش 长尺子 / كىشكەنە سىزعىش 小尺子。

سىزعىشتا- 〈动〉 ① 用尺子(量),用尺子(划线) ② 画来画去,乱画。

سىزعىشتاۋ سىزعىشتا- 的不定式。

سىزدا- 〈动〉 ① 发胀,胀痛,肿痛: سىزداپ اۋىرۋ 胀痛 / ٴىرىڭى شىقسا سىزداعانى باسىلادى. 脓一出来就再胀痛了。 ② 〔转〕 傲慢,妄自尊大: سىزداپ قاراۋ 傲慢地看 ▲ باسى اۋىرىپ،

بالتىرى سىزداۋ 头痛脑热 ▲ جەلىنى سىزداۋ 奶憋得发胀 ▲ قارنى سىزداۋ （吃得，喝得过多而）肚子发胀 ▲ قوۋۇق سىزداۋ 尿憋得难受。

سىزدان- سىزدا- 的反身态。

سىزدات- سىزدا- 的使动态。

سىزداۋ I 〈形〉比较潮湿的，有些潮湿的：سىزداۋ جەر 比较潮湿的地方。

سىزداۋ II سىزدا- 的不定式。

سىزداۋىق 〈名〉疖子：سىزداۋىق شىعۋ 长疖子 / سىزداۋىق يىرىڭدەۋ 疖子化脓。

سىزدى 〈形〉① 湿的，潮湿的，水气大的：سىزدى جەر 潮湿的地方 ②〔转〕严厉的，严峻的；阴郁的：سىزدى كەسكىن 阴郁的面孔。

سىزدىق 〈名〉① 纹儿，纹道；缝儿，细缝：ءتىستىڭ سىزدىعى 牙缝儿 ②（衣服、靴等之）缘边，贴边，缘条，条子：سىزدىق سالۋ 上贴边 ▲ تىسكە سىزدىقتا بولماۋ 还不够塞牙缝儿。

سىزدىقتا- 〈动〉（常用其副动词形式）一点一点地，一滴一滴地，细细地，慢慢地：سۋ سىزدىقتاپ اعىپ جاتىر. 水涓涓而流。/ شايدى سىزدىقتاپ تارتۋ 小口小口地喝茶。

سىزدىقتات- سىزدىقتا- 的使动态。

سىزدىقتاۋ سىزدىقتا- 的不定式。

سىزدىقتى 〈形〉上缘条的，加贴边的：سىزدىقتى ەتىك 带缘条的皮靴。

سىزدىر- ① سىز- II 的使动态 ② 慢步而行，缓步而行。

سىزدىرت- سىزدىر- 的使动态。

سىزۋ I 〈名〉图案，图形；线条：سىرماقتىڭ سىزۋى 花毡的图案。

سىزۋ II سىز- 的不定式。

سىزۋلى 〈形〉画好的，画线的，画格的，有线的：سىزۋلى سۋرەت 画好的画儿 / سىزۋلى قاعاز 画线的纸。

سىزىق 〈名〉① 线，线条，条纹，道痕，纹路：ءتۇزۋ سىزىق 直线 / كولدەنەڭ سىزىق 横线 / قيعاش سىزىق 斜线 / قوس سىزىق 双线 / ۇزىك سىزىق 虚线 ② 破折号 ③ 笔划 ▲ ايقاس سىزىق 〔数〕交叉线 ▲ جاناما سىزىق 〔数〕切线 ▲ سىزىقتان شىقپاۋ 安分守己，循规蹈矩；因循守旧。

سىزىقتى 〈形〉① 带道儿的，画有线的，有纹路的：سىزىقتى داپتەر 带格的本子 / سىزىقتى قاعاز 带格的纸 ②（指汉字）笔划的，划的。

سىزىقتىق 〈名〉线，线性 ▲ سىزىقتىق الگەبرا 线性代数，线代数 ▲ سىزىقتىق بولىك 线性部分 ▲ سىزىقتىق جوبالاۋ 线性规划 ▲ سىزىقتىق كەسكىن 线性型 ▲ سىزىقتىق كەڭىستىك 线性空间 ▲ سىزىقتىق كوبەيتكىش 线性因式 ▲ سىزىقتىق كوپ مۇشە 线性多项式 ▲ سىزىقتىق تەڭدەۋ 线性方程 ▲ سىزىقتىق تۇرلەندىرۋ 线性变换 ▲ سىزىقتىق تاۋەلدىك 线性相关性 ▲ سىزىقتىق ىعىسۋ 线位移 ▲ سىزىقتىق سپەكتر 线条谱，带状光谱 ▲ سىزىقتىق قاتىناس 线性关系 ▲ سىزىقتىق ۇدەتكىش 线性加速器 ▲ سىزىقتىق ۇدەۋ 线性加速度 ▲ سىزىقتىق ۇلكەيتكىش 线性放大 ▲ سىزىقتىق ۇلعايۋ 线膨胀 ▲ سىزىقتىق ولشەم 线性度量。

سىزىقشا 〈名〉① 条状的痕迹；短线 ②（标点符号的）短横。

سىزىل- ① سىز- II 被动态 ②（举止）娴雅，雍容文雅：سىزىلعان بويجەتكەن 举止娴雅的姑娘 ③ 委婉动听，悠扬：سىزىلىپ الىستان شىققان ءان ەستىلدى. 从远处传来了悠扬的歌声。

سىزىلت- سىزىل- 的使动态。

سىزىلۋ سىزىل- 的不定式。

سىزىلىس- سىزىل- 的交互态。

سىق- 〈动〉① 握，拧，攥，掐：كىردى سىعىپ الۋ 拧干衣服 / كەڭىردەكتەن سىعۋ 掐喉咙 ② 挤出，压出，榨出：انارداڭ شىرىنىن سىعىپ الۋ 挤出石榴汁儿 ③〔转〕排挤，排斥：بىرەۋدى ارادان سىعىپ شىعارۋ 把某人排挤出去 ▲ القىمىنان سىعۋ 掐脖子 ▲ ءبيتىن سىعىپ قانىن جالاۋ 一毛不拔 ▲ كوزىنىڭ جاسىن سىعۋ 挤出眼泪。

سىقا- 〈动〉塞满，装满，硬塞：قاپقا ۇندى سىقاپ سالدى 把面粉往袋子里装得满满的 / سىقاپ تويۋ 吃得饱饱的。

سىقاق 〈名〉嘲笑，讥讽，讽刺，奚落，挖苦：

被 قالغ سقاعىنا باسقالاردىڭ / 弄嘲 سقاق ەتۋ
。笑嘲人
سقاققوي 〈形〉好嘲笑的，爱讽刺的，好嘲弄
。的
سقاققويلىق سقاققوي 的抽象名词。
سقاقتاۋ سقاقتا- 的不定式。
سقاقشىل 〈形〉① 好嘲笑的，好讽刺的，喜
欢讥讽的：سقاقشىل جازۋشى 讽刺作家 ② 嘲
。笑者，讽刺者，嘲弄者
سقاقشىلدىق سقاقشىل 的抽象名词。
سقال- سقا- 的被动态。
سقات- سقا- 的使动态。
سقاۋ سقا- 的不定式。
سقاۋىرىن 〈名〉隐括。
سقي- 见 سىلقي-.
سقپا 〈名〉（用手撵成的）奶疙瘩 ▲ سقپا
قۇرت 奶疙瘩 ▲ سقپا ماي （管装）擦（手）
。油
سقپالا- 〈动〉（反复地）撵，握紧，挤压：قۇرت
سقپالاۋ 用手撵制奶疙瘩。
سقپالان- سقپالا- 的被动态。
سقپالاس- سقپالا- 的交互态。
سقپالات- سقپالا- 的使动态。
سقپالاۋ سقپالا- 的不定式。
سقپالى〈形〉（用手）撵制的，撵出的，挤压的。
سقپان 〈名〉〔方〕揪面片。
سقپا سافار 〈名〉土制黑肥皂。
سقپىرت- 〈动〉痛骂，臭骂，骂得狗血喷头，
骂得痛快淋漓：سقپىرتىپ بوتاۋ 骂得狗血喷
。头
سقپىرتۋ سقپىرت- 的不定式。
سقپىت 〈名〉① 容貌，外貌，外表，模样 ②
神态，表情；气度，风度。
سقسي- 〈动〉①（眼皮）微微合上，微微闭
上，眯缝：سقسيىپ كۆلۋ 眯缝着眼睛笑 ②
哭，哭泣，哭哭啼啼：سقسيماي وتىر 别哭哭啼
啼 ③〔转〕（灯光）变暗，变弱：شام سقسيىپ
جانىپ تۇر. 灯发着微弱的光。
سقسيما 〈形〉①（指灯光）微弱的，昏暗的，
不亮的 ② 昏暗的灯，无网罩的小灯。

سقسيما شام 昏暗的灯。
سقسيت- سقسي- 的使动态。
سقسيۋ سقسي- 的不定式。
سىق-سىق: سىق-سىق كۆلۋ 发出咯咯的笑
声，嘻嘻地笑，发出欢乐的笑声。
سقتا- 〈动〉① 加固，紧固，使牢固，使结实：
سىنانى سقتاپ قاغۋ 把楔子紧紧地打入 ② 挑
选，选择：كوپ ادامنىڭ شىنەن ەكەۋىن عانا
سقتاپ الدى 从许多人中挑选了两名。
سقتاۋ سقتا- 的不定式。
سقىل 〈名〉外表，形状，模样。
سقىلدا- 见 سقىلىقتا-.
سقىلدان- 〈动〉象 …… 与 …… 相似，和
…… 一样，类似：…… بالا سقىلدانىپ كۆلۋ
象孩子似的笑。
سقىلدانۋ سقىلدان- 的不定式。
سقىلداۋ سقىلدا- 的不定式。
سقىلدى 〈后〉好象……的，与……相似的，
和……一样的，仿佛：اي سقىلدى 象月亮 /
بالا سقىلدى 和孩子一样 / سەن سقىلدى جان
جوق 没有像你一样的人。
سقىلدىلىق 〈名〉相似性，类似，近似。
سقىلىق 〈名〉银铃般的笑声，妩媚的笑声；
欢乐的笑声：ۇيدەن بالالاردىڭ سقىلىعى
ەستىلدى. 屋里传来了孩子们欢快的笑声。
سقىلىقتا- 〈动〉发出银铃般的笑声，愉快地
笑，快活地笑：ول بالاشا سقىلىقتاپ كۆلدى.
他象孩子一样愉快地笑了。
سقىلىقتاس- سقىلىقتا- 的交互态。
سقىلىقتات- سقىلىقتا- 的使动态。
سقىلىقتاۋ سقىلىقتا- 的不定式。
سقىر 〈名〉吱吱声，吱嘎声，吱喽声：اۋىر
جۇك باسقان اربا سقىر ەتتى. 载着过重货物
的大车嘎吱作响。/ ەسىك اقىرىن عانا سقىر
ەتتى. 门吱喽响了一下。
سقىرلا- 〈动〉吱吱作响，作吱喽声，发出
嘎吱声，吱喽作响：اياق استىندا قار سقىرلاي-
دى. 雪在脚下发出了嘎吱声。/ ەسىك
سقىرلاپ اشىلدى. 门吱喽一声开了。▲
سقىرلاعان اياز 严寒，奇寒。

سقىرلاعش 见 سقىرلاۋق.

。态互交的 -سقىرلا سقىرلاس-

。态动使的 -سقىرلا سقىرلات-

。式定不的 -سقىرلا سقىرلاۋ

吱嘎吱嘎,的响喽吱喽吱 ①〈形〉 سقىرلاۋق
吱咯 سقىرلاۋق توسەك :的响吱咯吱咯,的响
。门木扇门(的房毡) ② 。床的响吱咯

。属鱼鲟〔动〕〈名〉 I سىرلا

,搪,泥,抹(等油、灰、土用) ①〈动〉 Ⅱ سىلا-
:摩按,拿推;摸 ② 泥抹上墙 تام سىلاۋ :涂
生新给 بالانى سىلاۋ ▲ 子胡摸 ساقالىن سىلاۋ
。油抹上身儿婴

。刷涂(的用时墙刷)〈名〉 سىلاعش

泥,浆泥,泥(的墁上墙或顶屋)〈名〉 سىلاق
〔建〕 سىلاق جۇرگىزۇ ▲ 灰沙 قۇم سىلاق ▲ 灰
سىرتقى سىلاق ▲ 子抹泥 سىلاق تەمىر ▲ 面抹
皮泥,泥灰,泥(的上壁墙外室) ▲ شكى
。泥灰,泥(的上壁墙内屋) سىلاق

。泥墁,泥抹(子抹泥用)〈动〉 سىلاقتا-

。态动使的 سىلاقتا-

。式定不的 سىلاقتا- سىلاقتات-

修,扮装,扮打 ② 态动被的 -سىلا ① سىلان-
饰自己 : ول جاقىنىنان بەرى سىلانىتىن بولىپ
。己自扮打常常来近他 الدى.

。态动使的 -سىلان سىلاندىر-

。式定不的 -سىلان سىلانۇ

装艳爱,的扮打爱,的戴穿好 ①〈形〉 سىلاك
:的媚娇 ,的俏卖 ,的艳妖 ;的妆艳喜 ,的
打好,人女的戴穿好 ② 尾摆头摇 سىلاك ەتۇ
媚 سىلاك جۇرس ▲人女的俏卖;人女的扮
;扮打,亮漂戴穿 ① سىلاك قاعۇ ▲ 止举的
。盈轻态体,健矫伐步 ② 俏卖

风出装艳,亮漂戴穿,扮打 ①〈动〉 سىلاكدا-
女轻年的戴穿究讲 سىلاكداعان جاس قاتىن :头
,健矫伐步 ③ 情风弄卖,态娇作,俏卖 ② 人
。盈轻态体

。态互交的 -سىلاكدا سىلاكداس-

。式定不的 -سىلاكدا سىلاكداۋ

墁,些一厚得抹(灰、土用)〈动〉 سىلاكقىرا-
。点一厚

。式定不的 -سىلاكقىرا سىلاكقىراۋ

:摩按地轻轻,摸抚 ①〈动〉 سىلاپ-سيپا-
宠,抚爱〔转〕 ② 头摸抚 باسىن سىلاپ-سيپاۋ
爱,溺爱,娇生惯养 : بالانى سىلاپ-سيپاپ
,痒不痛不〔转〕 ③ 养惯生娇子孩对 ٶسىرۋ
写淡描轻 : سىلاپ-سيپاپ ەكى-ٷش اۋىز بىر دەمە
。句几了说地写淡描轻(他) ايتقان بولدى

。态动使的 -سىلاپ-سيپا سىلاپ-سيپات-

。式定不的 -سىلاپ-سيپا سىلاپ-سيپاۋ

。态互交的 -سىلا سىلاس-

。态动使的 -سىلا سىلات-

推,摩按 ② 抹涂,泥,搪,抹〈名〉 I سىلاۋ
▲ 拿推的上疗医 ەمدىك سىلاۋ ▲ 拿
。妆化 كوسمەتيكالىق سىلاۋ

。式定不的-سىلا Ⅱ سىلاۋ

。雪夹雨,雪雨〈名〉 سىلبى

钝迟,的泼活不,的气生无 ①〈形〉 سىلبىر
سىلبىر :的弱懦;的倦怠;的唐颓,的靡萎;的
缓,的子性慢 ② 人的弱懦性个 مىنەزدى كىسى
的慢缓作动 سىلبىر ارەكەتى :的腾腾慢,的慢
سىلبىر جاڭبىر ▲ 的蒙蒙,的绵连,的小细 ③
اتى سىلبىردىك ▲ 雨细毛毛;绵连雨阴
。采打精无马的人懒【谚】 شلبىرىنا سۇرىنەر

蹭磨磨,理斯条慢(作动) ①〈动〉 سىلبىرا-
蹭,显得懒洋洋 : سىلبىراي بەرمەي تەزىرەك
ستە! ! 干些快,蹭磨别 ② 连绵不断,下蒙蒙
雨: كۇن سىلبىراپ جاۋىپ تۇر. 天下着毛毛
。雨

。式定不的 -سىلبىرا سىلبىراۋ

敏够不,的钝迟些有得显 ①〈形〉 سىلبىرلاۋ
腾慢点有,的慢缓较比 ② 的利麻太不;的捷
。的子性慢点有,的腾

。词名象抽的 سىلبىر سىلبىرلىق

沙;声哗哗,声淙淙,声潺潺 ①〈名〉 سىلدىر
的水 سىلدىرى سۇدىك :声飒飒,声簌簌,声沙
声沙沙的苇芦 قامىستىك سىلدىرى / 声潺潺
تەڭگەنىك :声勺瓢碗锅,声当叮,声玲叮 ②
一的沙 سىلدىر ەتۇ ▲ 声玲叮的元银 سىلدىرى
▲ 声一玲叮出发 ,声一当叮出发 ,响声
巧言花,的道会说能 سىلدىر كومەي جەز تاڭداي

① سۆز سىلدىر ▲ 汤水清 سۇ سىلدىر ▲ 的语
篇连话空，话空说 ② 声潺潺出发；响作沙沙
。语巧言花，话空 قاتۇق سىلدىر ▲

：声淙淙出发，响作潺潺 ①〈动〉 **سىلدىرا-**
叮，响作玲叮 ② 流淙淙水溪 سۇ سىلدىراپ ئاقۇ
电 .تەلەفون سىلدىرايدى ：声啦哗出发，响作当
▲ 河悬惹口，绝不滔滔，谈空 ③ 。响玲叮话
ئاقىلى جوق باشقا ادىرايغان كوز بىتەدى، دۇاسى
没【谚】.جوق ئوزىغا سىلدىراغان سۆز بىتەدى
得喊门嗓人的屈理，大得睁睛眼人的脑头有
。高

سىلدىراق 见 سىلدىرماق.

سىلدىرات- سىلدىرا- 的使动态。

سىلدىراۋ سىلدىرا- 的不定式。

سىلدىراۋىق 见 سىلدىرماق.

سىلدىراقتى 见 سىلدىرماقتى.

发，响作当叮，响作玲叮 ①〈动〉 **سىلدىرلا-**
〔转〕③ 声淙淙出发，响作潺潺 ② 声啦哗出
。河悬若口，绝不滔滔，谈空

سىلدىرلات- سىلدىرلا- 的使动态。

سىلدىرلاۋ سىلدىرلا- 的不定式。

سىلدىرلاۋىق 见 سىلدىرماق.

化，具马）② 具玩响发 ①〈名〉 **سىلدىرماق**
。棒啷哗 ③ 铛铃（的等衣舞装

▲ 的声响出，的响发〈形〉 **سىلدىرماقتى**
。蛇尾响〔动〕 سىلدىرماقتى جىلاندار

① ەتۇ **سىلدىر-سىلدىر** : **سىلدىر-سىلدىر**
作当叮，响作玲叮 ② 声淙淙出发，响作潺潺
口，绝不滔滔，谈空〔转〕③ 声啦哗出发，响
。河悬若

سىلق ：倒栽头一，下倒子下一 ① ەتۇ : **سىلق**
ەتىپ جەرگە جىعىلۇ 地在倒栽头一 ② 变下一
子下一 سىلق ەتىپ قۇبىلا قالدى ：口改然突，卦
ەتىپ سىلق ：声一通噗 ，声一咚咕③了卦变
。了下坐下一通噗 .وتىرا كەتتى

سىلقيا تويۇ ەتكە ：饱常非得吃 ①〈动〉 **سىلقي-**
توسەكتە سىلقيىپ ：卧躺 ② 饱常非得吃肉
，命毙，命丧，去死〔转〕③ 着躺上床在 جاتىر
么什 .قاشان سىلقياتىنىڭدى قۇداي بىلەدى ：销报
。道知主真有只死候时

，倒打下一 ② 态动使的 -سىلقي ① **سىلقيت-**
倒打拳一 جۇدىرىقپەن سىلقيتۇ ：地在翻打下一
كەشە سىلقيتىپ كەتىپتى ：死害；死杀，死打 ③
。的死打里夜天昨

سىلقيۇ سىلقي- 的不定式。

سىلقيس- سىلقي- 的交互态。

大口大 جۇتۇ **سىلق-سىلق** : **سىلق-سىلق**
：喝地嘟咕嘟咕 ，喝地噜呼噜呼 ，吞地口
奶马喝地嘟咕嘟咕 قىمىزدى سىلق-سىلق جۇتۇ
笑地朗爽，笑地活快 سىلق-سىلق كۇلۇ ▲ 酒
虎吞狼，吃地口大口大 سىلق-سىلق سوعۇ ▲
。咽

ءتىسى ：动活，动松，动摇 ①〈动〉 **سىلقىلدا-**
松，软发，软变 ② 了动活齿牙 سىلقىلداپ تۇر
疏得变雪积 .قار سىلقىلداپ ەرىپ جاتىر ：软
：喜欣，活快，快欢〔转〕③ 。了化融始开，松
。笑地活快 سىلقىلداپ كۇلۇ

سىلقىلداق ：的动活，的动松〈形〉 **سىلقىلداق**
。掌马的了动松 تاعا

سىلقىلداس- سىلقىلدا- 的交互态。

سىلقىلدات- سىلقىلدا- 的使动态。

سىلقىلداۋ سىلقىلدا- 的不定式。

粉头油；的丽华装服，的扮打好〈形〉 **سىلقىم**
。子伙小的扮打好 سىلقىم جىگىت ：的面

声一噜咕，声一唧叭出发 ەتۇ **سىلپ** : **سىلپ**
。响

出发，响作 ەتۇ سىلپ-سىلپ ▲ **سىلپ-سىلپ**
。声唧叭唧叭出发，声噜咕

作唧叭唧叭，声唧呱出发 ①〈动〉 **سىلپىلدا-**
。跑西奔东，波奔，忙奔 ② 响

سىلپىلداق 〈名〉（初春雪融后的）泥泞。

سىلپىلدات- سىلپىلدا- 的使动态。

سىلپىلداۋ سىلپىلدا- 的不定式。

② 身转急，弯转速急 ① ەتۇ **سىلت** : **سىلت**
。来起势作腔装（子下一），来起作做（然突）

سىلتاۋ ：由理；词托，口借，实口〈名〉 **سىلتاۋ**
借为作病把 ئاۋرۇدى سىلتاۋ ەتۇ / 口借找 تابۇ
愿不【谚】.كوپ سىلتاۋى بەرمەستىڭ ▲ 口
.سىلتاۋ جوق ەرىنشەككە ▲ 。多最口借的给意
سىنىقا ▲ 。时之口借无有没汉懒【谚】

善,口借于巧【谚】.سلتاۋ، قۇلاقسزغا مىلقاۋ
。哑装于

借,由理为……以,口借找〈动〉**سلتاۋرات-**
口借 اۋرۇمىن دەپ سلتاۋراتىپ بارماۋ :托推辞
。去想不病有

。式定不的 -سلتاۋرات **سلتاۋراتۋ**

,的由理无毫,的口借有没〈形〉**سلتاۋسز**
着不找 سلتاۋسز قالۋ :的因原无,的实口无
。口借何任

…… 把于善,的口借找爱〈形〉**سلتاۋشل**
。的由理当

。式定不的 -سلتى **سلتۋ**

显,瘸发微稍,行跛度轻,跛稍〈动〉**سلتى-**
微稍来起走 سلتىپ باسۋ :拐一瘸一微略得
。瘸发

.سلتىما 见 **سلتىق**

.-سلتى 见 **سلتىقتا-**

。式定不的 -سلتىقتا **سلتىقتاۋ**

:的瘸发微稍,的瘸微,的跛稍〈形〉**سلتىما**
条一的他 .ونىڭ ءبىر اياعىنىڭ سلتىماسى بار
。瘸些有腿

。式定不的 -سلى **سلۋ**

/ 肉剔 ەت سلۋ :去剥,除切,剔〈动〉**سلى-**
。肪脂去剥 مايىن سلۋ

:落脱;烂变 ② 态动被的 -سلى ① **سلىن-**
。了烂煮肉 .ەت سلىنىپ پىستى

。态互交的 -سلى **سلىس-**

。态动使的 -سلى **سلىت-**

سىم تەمىر :丝金五,线属金 ①〈名〉 I **سىم**
网丝铁 سىم قورشاۋ / 丝铜 مىس سىم / 丝铁
② 线电: تەلەفون سىمى 线话电 / سىم جول
。线接 سىم جالعاۋ / 路线

جالاڭ / 裤棉 ماقتالى سىم :子裤〈名〉 II **سىم**
短 سىم شولاق / 裤长 ۇزىن سىم / 裤单 سىم
。裤

类示表后词容形、词名在加〈缀后〉**سىماق**
一湖像 كولسىماق :彩色蔑轻有,意之象好,似
。(的似湖小)的样

。李行,包货〈名〉**سىمبال**

压,凑紧使,(些)密紧使 ①〈动〉**سىمبالدا-**
的紧紧得捆李行把 بۋۇ سىمبالداپ جوكتى :紧
② 砍掉(条枝),劈成块小,截短: اعاشتى
。条枝掉砍 سىمبالداپ بۇتاۋ

。态动被的 -سىمبالدا **سىمبالدان-**

。态动使的 -سىمبالدا **سىمبالدات-**

。式定不的 -سىمبالدا **سىمبالداۋ**

,态姿);姿身;材身,态体,格体〈名〉**سىمبات**
美优致标 كوركتى سىمبات :正端,称匀(材身
。材身的

正端不材身,的称匀不格体〈形〉**سىمباتسز**
称匀不材身 سىمباتسز ادام :的美不姿身,的
。人的

② 词名象抽的 سىمباتسز ① **سىمباتسزدىق**
。正端不,称匀不(格体,材身)

体,的正端体身,的称匀格体〈形〉**سىمباتتى**
年青的称匀材身 سىمباتتى جاس :的美优态
。儿人美的看好条身 سىمباتتى سۇلۋ / 人

体) ② 词名象抽的 سىمباتتى① **سىمباتتىلىق**
دەنە ءپىشىنىنىڭ :正端,称匀(材身,格
。称匀材身 سىمباتتىلىعى

:也(西东)何任,也么什〈代〉**سىمبىلباي**
。到不得也么什人敌 جاۋعا سىمبىلباي دا جوق

(电) 有,的丝有,的线属金〈形〉 I **سىمدى**
سىمدى راديو / 话电线有 سىمدى تەلەفون :的线
。播广线有

جالاڭ :的子裤穿,的子裤有〈形〉 II **سىمدى**
裤绒条穿 سىمدى بارقىت / 的裤单穿 سىمدى
。的子

做 سىمدىق بارقىت :的子裤做〈形〉**سىمدىق**
。绒条的子裤

。圈线〔电〕〈名〉**سىمورام**

。圈线带,的圈线有〈形〉**سىمورامدى**

之间瞬,那刹,快极示表(سىمپ بەرۋ :**سىمپ**
意)飕一声,楞扑一声,啦噗一声 :قۇس سىمپ
楞扑鸟 .بەرىپ قاناتىن جايىدى دا ۇشىپ كەتتى
。起飞翅展声一

失丧,获所无一,有所无一得落〈动〉**سىمپي-**
空手两他 .ول سىمپيىپ ءوزى كەلىپتى : 切一
。了来回的空 / قۇمار ويناپ سىمپيىپ شىعا كەلۋ
赌博中输得精光 / سىمپيىپ قۇيرىعى انا قالۋ

。的光光得脱毛的上巴尾

سىمپىيت- سىمپي- 。态动使的

سىمپىۋ سىمپي- 。式定不的

سىمپىلدا- 〈动〉声楞扑出发,声翅振出发:
سىمپىلداپ ۋشقان ۋيرەكتەر 的过飞楞扑楞扑
。子鸭

سىمپىلداۋ سىمپىلدا- 。式定不的

سىمپىس 〈形〉细的,细长的: سىمپىس قۇيرىق
细尾巴(马)。

سىمسىز 〈形〉无线的: سىمسىز تەلەفون 无
线电话。

سىمىرلار 〈名〉〔动〕蛉科。

سىن I 〈名〉① 批评;批判: سىن جانە
ٴوز-وزىنە سىن 批评与自我批评 / سىن تەزىنە
الۋ 严厉批判 ② 评论: سىن كوتەرمەۋ 经不
起评论 / ادەبي سىن 文学评论 ③ 试验,考验,
测验,考试: بارلىق سىنىنان ٴوتۋ 经受住一切
考验 / سىن ساعاتى 考验时刻 ▲ نەگىزگى سىن
ەسىم 〔语〕非派生形容词 ▲ ساپالىق سىن
ەسىم 〔语〕性质形容词 ▲ سىن ەسىم 〔语〕形
容词 ▲ سىن ەسىمنىڭ شىرايلارى 〔语〕形容
词的级 ▲ سىن كوزى 批评,评论 ▲ سىن
كوزىمەن قاراۋ 用批判的眼光看待 ▲ سىن
كوتەرمەۋ ① 经不起批评 ② 质量的差 ▲ سىن
تاعۋ 评论,挑剔 ▲ سىن ۋستەۋلەر 〔语〕方式副
词 ▲ تۋىندى سىن ەسىم 〔语〕关系形容词,派
生形容词 ▲ جولداس كۇتۋ جارعا سىن، جالعان
سوزدىك ارعا سىن. 【谚】关照体贴是对爱情
的考验,扯谎欺诈是对良知的考验。

سىن II 〈名〉外形;样式,外(形)美观,精致:
سىن بۇزىلۋ 变得不好看 ▲ سىرلى اياقتاڭ
سىرى كەتسە دە سىنى كەتپەيدى. 【谚】木碗的漆
会掉,形状不会变。

سىن- III 〈动〉① 打碎,破碎: اينا سىنۋ 镜
子打碎 / شىنى سىنىپ قالدى. 碗摔碎子。
② 折,折断: اعاش سىنۋ 木头折断 / سۇيەك
سىنۋ 骨折 ③ 〔物〕折射: اتوم سىنۋ 原子折
射 / سىنۋ بۇرىشى 折射角 ④ 破产: سىنعان
ساۋداگەر 破产的商人 ⑤ 跌落,落(价),变得
不值钱: باعاسى سىنۋ 跌价 ▲ ٴزارى سىنۋ 变

暖得和,稍微变得温暖 ▲ كوڭىلى سىنۋ 心碎,
心情沮丧 ▲ مۇرتى سىنباۋ 九牛一毛 ▲ ساعى
سىنۋ 威风扫地 ▲ ٴتۇسى سىنۋ 面色苍白 ▲
اقيقات يىلەدى، سىنبايدى. 【谚】真理可能被歪
曲,但颠扑不破。 ▲ باس جارىلسا بورىك
شىنىدە، قول سىنسا جەڭ شىنىدە. 【谚】家丑
不可外扬。 ▲ بولات بۇگىلمەس، مورت سىنار.
【谚】钢不易弯而易断(宁死不屈)。

سىنا I 〈名〉① 楔子,楔形物: اعاش سىنا 木
楔子 ② 〔物〕光劈 ▲ سىنا جازۋ 楔形文字▲
سىنا جاپىراقتىلار 〔植〕楔叶目 سىنا ٴتارىزدى
بوبەشىك 〔理生〕蝶小舌 ▲ سىنا ٴتارىزدى يادرو
楔状核。

سىنا- II 〈动〉① 试,试验,测验,考验:
سىناپ جاساۋ 试制 / ادالدىعىن سىناۋ 考验(某
人的)忠诚 ② 批评: جەتىستىكتى ماقتاپ،
كەمشىلىكتى سىناۋ 表扬成绩,批评缺点 ▲
باعىن سىناۋ 碰运气 ▲ الىس جول ات سىنايدى،
اۋىر جول ەر سىنايدى. 【谚】路遥知马力,
难见勇士。 ▲ باتىر مايداندا سىنالار. 【谚】战
场出英雄。 ▲ دوس دەپ سىناماي سىرلاسپا،
دوستىڭ دا دوسى بار. 【谚】未经考验过的朋
友莫谈心,朋友还有他自己的朋友。 ▲
ستەۋ قيىن، سىناۋ وڭاي. 【谚】口说容易,实
干难。

سىناعىش 〈名〉鉴赏家,鉴别家;评论者,批
评者。

سىناعىشىل 〈形〉爱评论的,爱挑毛病的,
吹毛求疵的,爱挑剔的。

سىنايپەر 〈名〉〔军,体〕阻击兵,阻击手,特
等射手,神枪手。

سىناق 〈名〉① 试验: سىناق جۇرگىزۋ 进行
试验 / سىناق رەتىندە انقارۋ 试行 ② 考验;测
验,考试: اۋىر سىناق 严重的考验 / سىناقتان
ٴوتۋ 考试合格(经受考验)。

سىنال- سىنا- II 的被动态。

سىنالا- 〈动〉① 打楔子,加楔子,楔入:
سىنالاپ كىرگىزۋ 楔入 / سىنانى سىنالاۋ 打楔子
② 〔转〕挤入,嵌入,插入: ولار ٴوز ادامىن
ارامىزعا سىنالاپ كىرگىزىپ وتىر. 他们把自己

的人硬塞到我们中间。

سىنالان- سىنالا- 的被动态。

سىنالاس- ①سىنالا- 的交互态 ② 挤入，挤进，插入： قوسىن جاۋ جەرىنە سىنالاسىپ كىردى. 部队插入到敌人的阵地。

سىنالات- سىنالا- 的使动态。

سىنالاۋ سىنالا- 的不定式。

سىناپ 〈名〉〔化〕水银，汞： سىناپپەن ەمدەۋ 水银疗法 / سىناپپەن ۋلانۋ 水银中毒 ▲ سىناپ ماي 水银软膏 ▲ سىناپ قوسپالارى 水银化合物 ▲ توتىقتاندىرىلعان سارى سىناپ 氧化汞 ▲ 黄 توتىقتاندىرىلعان قىزىل سىناپ 红氧化汞 ▲ تۇندىرىلعان اق سىناپ 白降汞 ▲ حلور سىناپ 甘汞，氯化汞。

سىناپ-مىنە- 〈动〉评头品足，乱加评论： كورىنگەندى سىناپ-مىنەۋ 什么都乱加评论。

سىناپ-مىنەۋ سىناپ-مىنە- 的不定式。

سىناپسىز 〈形〉无汞的，无水银的 ▲ سىناپسىز قىسىم ولشەۋىش 无液气压计。

سىناپتاي 〈形〉像水银一样的；活动的，滑溜的： سىناپتاي جىلپىلداۋ 像水银一样滑溜： سىناپتاي سىرعۋ 随机应变，圆滑 ▲ سىناپتاي تولقۋ 动摇；游移不定。

سىناپتى 〈形〉水银的，含有水银的： سىناپتى كەن 水银矿。

سىناپشا 见 سىناپتاي،

سىناس- سىنا- Ⅰ 的交互态。

سىنات- سىنا- Ⅱ 的不定式。

سىناۋ Ⅰ 〈名〉考验，测验，考试： سىناۋ بەرۋ 测验 / سىناۋدان ٴوتۋ 考试及格 / سىناۋ الۋ 考试。

سىناۋ Ⅱ سىنا- Ⅱ 的不定式。

سىناۋشى 〈名〉① 试验者，主考人 ② 批评者 ③ 评论者。

سىنعاق 〈形〉易断的，易碎的，脆的： سىنعاق شىبىق 易折断的树枝。

سىنعاقتىق سىنعاق 的抽象名词。

سىنعىش 〈形〉易折断的，易碎的；脆的。

سىندا- 〈动〉批评，批判： قاتاڭ سىنداۋ 严肃批评 / سىنداپ تاربيه بەرۋ 进行批评教育。

سىندال- سىندا- 的被动态。

سىندارلى 〈形〉（样子，姿态）好看的，漂亮的；匀称的，端正的： ونىڭ سىندارلى اياقتارىنا عانا قارادى. 他只看了看她那修长，健美的腿。

سىندارلىق سىندارلى 的抽象名词。

سىندات- سىندا- 的使动态。

سىنداۋ سىندا- 的不定式。

سىندى 〈助〉（和名词连用表示）如同，像类似……，等……： بيجيڭ جانە شاڭحاي سىندى ۇلكەن قالالار 北京和上海等大城市。

سىندىر- ①سىن- Ⅰ 的使动态 ② 打碎，弄坏： اينەكتى سىندىرۋ 打碎玻璃 ③ 打断，折断： بۇتاقتى سىندىرۋ 折断树枝 ④ 掰断： نان سىندىرۋ 掰馕 ⑤ 折合，折算： اقشاعا سىندىرۋ 折合钱 ▲ دارەت سىندىرۋ 解手。

سىندىرت- سىندىر- 的使动态。

سىندىرۋ سىندىر- 的不定式。

سىندىرىل- سىندىر- 的被动态。

سىندىرىس- سىندىر- 的交互态。

سىن-سيپات 〈名〉威信，尊严；品性，品格： سىن-سيپاتىن ساقتاۋ 维护尊严。

سىنسىز 〈形〉①体态不端正的，身材不匀称的；不好看的，不美观的： كەيىپ-كەسپىرى جامان، سىنسىز 长象丑陋，体态不端正 ② 不加批评的，不加评论的： كەمشىلىك سىنسىز تۇزەلمەيدى. 不进行批评，缺点不能改正。③ 无可指责的，无可挑剔的，无毛病的： سىنسىز جۇيرىك 天生的快马。

سىن-سىمبات 〈名〉外貌，容貌，外表。

سىنتاس 〈名〉〔考古〕石碑；人象石雕。

سىنشى 〈名〉① 内行，行家，鉴赏家，鉴别者： ات سىنشى 马的鉴赏家（伯乐）② 批评者，批评家，评论家： ادەبي سىنشى 文学评论家 ③ 爱挑剔的人，爱吹毛求疵的人 ▲ سىكە بىتكەن سىنشى كوپ، پىسكەن اسقا جەۋشى كوپ. 【谚】事做完后多嘴的人多，饭做好后贪嘴的人多。▲ مەردىك سىنشىسى-ەلى. 【谚】人民是英雄的评论家。▲ ورمان ارالاعان ٴۇيشى بولار، ەل ارالاعان سىنشى بولار. 【谚】进出森林的人能成为制作毡房的匠人，深入群众的人能成为

。家别鉴
力眼有；的待对度态判批用〈形〉 سىنشىل
力眼有 سىنشىل اقىن ：的题问现发于善，的
。人诗的
。词名象抽的 سىنشىل سىنشىلدىق
批（的术艺对），价评，论评〈名〉 سىنشىلىق
。评
/ 骨接 سىنىق تاڭۋ ：折骨 ①〈名〉 I سىنىق
裂，裂断，痕断 ② 合愈折骨 سىنىقتىڭ ٴبىتۋى
③ 痕裂的碗 شىنىنىڭ سىنىعى ：处断，口破；痕
碎的璃玻 اينەكتىڭ سىنىعى ：骸残；块碎，片碎
块 ▲ اسلدىڭ (التىنىنىڭ، بولاتتىڭ) سىنىعى
角麟毛凤 ▲ سىنىق سۆيەم ▲ 拃半 سىنىقا
سىلتاۋ بىزدەۋ (سىنىقا سىلتۋ تابۋ، سىنىقتى
سىلتاۋ قىلۋ) 借口胡闹，找碴儿 ▲ سىنىقتان
باسقانىڭ ٴبارى جوعادى. 骨折不会传染，疾病
。(响影的界外脱超以难人)防预易不
سىنىق ：的残，的断，的碎，的破〈形〉Ⅱ سىنىق
弱瘦 ② 头木的裂断 سىنىق اعاش / 碗破 شىنى
面 سىنىق ٴوڭى ：的悴憔(颜容)；的弱虚，的
سىنىق ٴجۇزدى ：的心伤，的伤悲 ③ 的悴憔容
有，的气客；的柔温，的和温 ④ 的面满容愁
سىنىق ▲ 话的和温 سىنىق ٴسوز ：的貌礼
。的文斯，的静文，的雅文 سىنەزدى
。生医骨正，医骨接，匠骨接〈名〉 سىنىقشى
。骨正，骨接〈名〉 سىنىقشىلىق
سىڭاينان ：情表，色脸，态神 ①〈名〉 سىڭاي
趋 ② 。畏生人令态神的他 . جۇرت شوشىدى
。图意解了 سىڭايىن بايقاۋ ：图意；向倾，势
中付一，对一，双一），个独，个单〈形〉 سىڭار
铁轨单 سىڭار رەلىستى تەمىر جول ：支一（的
① سىڭار ەزۋ ▲ 子袜支一 سىڭار بايپاق / 路
，的拗执，的执固 ② 的弯转面一朝只（马指）
سىڭار ▲ 丸睾单〔理生〕 سىڭار ەن ▲ 的强倔
▲ 性面片 سىڭار جاقتىلىق ▲ 的面片 جاقتى
座麟麒〔天〕② 鲸角独〔动〕① سىڭار ٴمۇيىز
▲ سىڭار ▲ 数导方单〔数〕 سىڭار تۋىندى
。物植叶子单 ۋرىقتى ۋسىمدىكتەر
：声唧哔，声锵铿，声铃打 ①〈名〉 سىڭعىر
亮响 ② 声当叮的铃铛 قوڭىراۋدىڭ سىڭعىرى

اشىق سىڭعىر داۋىس ：音声的亮宏，的音声的
作当叮 سىڭعىر قاعۋ ▲ 音声的亮响而吭高
。音声的亮响出发，声作锵铿，响
سىڭعىرلا-. 见 سىڭعىرا-
玲叮，响作当叮（等铃、钟）①〈动〉 سىڭعىرلا-
تۆيەنىڭ مويىنىنداعى ：声之锵铿出发，响作
铃的上子脖驼骆 قوڭىراۋ سىڭعىرلاپ كەلەدى.
：吭高，亮响音声〔转〕② 。响作玲叮在铛
。亮宏音声话说 سىڭعىرلاپ سويلەۋ
，的响作玲叮，的响作当叮〈形〉 سىڭعىرلاق
。的亮宏，的亮响，的耳悦锵铿，的般铃银
。态动使的 سىڭعىرلا- سىڭعىرلات-
。式定不的 سىڭعىرلا- سىڭعىرلاۋ
出发，音声的般铃银出发 سىڭق ەتۋ ：سىڭق
سىڭق ەتكەن .؛ 音声的脆清出发，音声的亮响
笑的般铃银那(她) كۇلكىسى قۇلاقتان كەتپەيدى
。耳于绝不萦萦声
脆清出发 سىڭق-سىڭق كۇلۋ ：سىڭق-سىڭق
。笑地咯咯，笑地快欢，声笑的
短，声笑的轻轻，声笑的脆清〈名〉 سىڭقىل
。声笑的粗
咯；音声的脆清出发〈动〉 سىڭقىلدا-
。声笑的脆清出发 سىڭقىلداپ كۇلۋ ：笑地咯
。的耳悦；的亮响，的脆清〈形〉 سىڭقىلداق
。态互交的 سىڭقىلدا- سىڭقىلداس-
。式定不的 سىڭقىلدا- سىڭقىلداۋ
。笑欢，声笑，笑玩〈名〉 سىڭقىل-سىلتاڭ
。式定不的 Ⅱ 、 I سىڭسى- سىڭسۋ
嫁出娘姑指）别哭，诉哭〈动〉 I سىڭسى-
。（时
：泣悲，泣哭，悼哭，诉哭 ①〈动〉 Ⅱ سىڭسى-
子屋一 . ٴۇي تولى ايەلدەر سىڭسىپ جىلاپ وتىر
：调 哼 ，唱 哼 ② 。泣哭地怆凄在女妇的
稠，密茂〔转〕③ 子调着哼 سىڭسىپ ٴان سالۋ
▲ 林森的密茂 سىڭسىعان ورمان ：多繁；密
不数 سىڭسىعان مال ▲ 主财大 سىڭسىعان باي
。畜牲的清
。的怆凄，的怨哀，的泣悲〈形〉 سىڭسىعىش
。态互交的 سىڭسى- سىڭسىس-
。态动使的 سىڭسى- سىڭسىت-

سپ: سپ بەرۋ (ەتۋ) 表示行为,动作的
速度(发出噌的一声溜一声: سپ ەتپ كرۋ
吡溜一声进去 / قاقپادان سپ بەرىپ زىتا
جونەلدى (他)一下奔出大门,飞速而去。
سپا 〈名〉[阿]〔史〕国家领导人。
سپا II 〈名〉板床,铺板 ▲ سپا بويلى 高
个子。
سپايى 〈形〉有礼貌的,彬彬有礼的,恭敬
的;文雅的,温柔的,客气的: سپايى جاۋاپ 有
礼貌的回答 / سپايى سويلەۋ 客气地说 ▲
سپايى ٴتۇر 〔语〕敬称,敬体 ▲ سپايى سىرىن
جاسىرماس، پوشىق مۇرنىن جاسىرماس. 【谚】
老实的人不隐瞒住秘密,塌鼻子的人掩盖不
住鼻梁。
سپايىگەرشىلىك 见 سپايىلىق.
سپايىلا- 〈动〉客气地对待;(说得)婉转;
姑息: وعان سپايىلاۋدىڭ كەرەگى جوق. 对他
不用客气。
سپايىلان- ① سپايىلا- 的反身态 ② 客气,不
好意思;显得谦恭,显得彬彬有礼。
سپايىلاۋ I 〈形〉比较讲礼貌的,有些客气
的;比较文雅的。
سپايىلاۋ II سپايىلا- 的不定式。
سپايىلىق ① سپايى 的抽象名词 ② 礼貌,谦
恭,恭敬,客气 ▲ سپايىلىق كاتەگورياسى 〔语〕
尊卑范畴。
سپايىسۋ سپايىسى- 的不定式。
سپايىسى- 〈动〉装作有礼貌,装作谦恭,假
装客气。
سپايىسىن- سپايىسى- 的反身态。
سپايىشىلىق 见 سپايىلىق.
سپات 见 سيپات.
سپ-سيدا 〈形〉细细的,细长的,纤细的,细
高的,修长的: سپ-سيدا كوك كيىمدى بىرەۋ
一个穿着一身蓝的细高挑儿的人。
سپ-سپ: سپ-سپ ەتۋ ① (动作)麻利,
索利,敏捷;娴熟: قولدارى سپ-سپ ەتپ
كوز ىلەستىرمەيدى. 他那灵巧而敏捷的动作
使你目不暇接。② 说闲话,传话,絮絮叨叨:
سپ-سپ ەتپ وسەك ايتۋ 老是散布流言蜚
语。
سپسڭ 〈名〉传言,流言,谣言,闲话:
سپسڭعا ارالاسپاۋ 不传闲话 ▲ سپسڭ قاعۋ
传递闲话,散布流言蜚语 ▲ سپسڭ قۇيرىق
(指马)短而细的尾巴。
سپسڭدا- 〈动〉散布谣言,传播谣言,说闲
话;拨弄是非: سەن-اق ارادا سپسڭداپ ٴسوز
تاسىپ جۇرەدى ەكەسڭ. 怎么老是你在中间传
闲话。
سپسڭداس- سپسڭدا- 的交互态。
سپسڭدات- سپسڭدا- 的使动态。
سپسڭداۋ سپسڭدا- 的不定式。
سپتا- 〈动〉 ① 使紧密,使紧凑,压紧,弄瓷
实 ② 弄得细长,弄直;削得光滑。
سپتاي 〈形〉 ① 挺拔的,笔直的: دەنەسى
سپتاي 身材挺拔的 ② 细长的,瘦长的,紧身
的: سپتاي قىلىپ تىككەن سىم 做成裤腿细长
的裤子。
سپتال- سپتا- 的被动态。
سپتات- سپتا- 的使动态。
سپتاۋ سپتا- 的不定式。
سپتعر 〈形〉 ① 细而光滑的,粗细适中的:
قامشىنىڭ سابى سپتعربولعانى جاقسى. 鞭把
儿粗细适中使用得劲。② 尖细的,细而长
的: وشى سپتعر باقان 顶端尖细带叉的毡
房中央的立柱 ③ (体形)健美的,(身材)适
中的;苗条的,婷婷玉立的: بۇرنعى سپتعر
دەنەسى ەندى ماي باسا باستاپتى. 从前(她)那
苗条的身段开始发胖了。
سپتعرداي 〈形〉 ① (体形)健美的,(身材)
适中的;苗条的 ② 细而光滑的,粗细适中的。
سپتعرلا- 〈动〉削成又光又细的,弄光滑;
使变得精致。
سپتعرلان- سپتعرلا- 的被动态。
سپتعرلات- سپتعرلا- 的使动态。
سپتعرلاۋ I سپتعرلا- 的不定式。
سپتعرلاۋ II 〈形〉 ① 显得细而光滑的,粗
细适中的 ② 比较尖细的,较细的 ③ (身材)
细长的,挺拔的,婷婷玉立的。
سپلدا- 〈动〉 ① (动作)迅速,敏捷,麻利,

قارسىلى ەرسلى سىپىلداپ ماشىنالار ：熟娴
ۇتۇپ جاتىر. 过而梭穿地般电闪辆车种各；
滔 سىپىلداپ سويلەۋ：休不喋喋，绝不滔滔 ②
قولعا سىپىلداپ：溜呲，溜滑 ③ 说地绝不滔
。住不拿得溜滑 تۇقتاماۋ

سىپىلداق 〈形〉① 麻利的，利索的，敏捷的；
唠爱，的休不喋喋，的嘴快 ② 的练熟，的熟娴
。的叨

سىپىلدات- سىپىلدا- 的使动态。

سىپىلداۋ سىپىلدا- 的不定式。

سىپىر- 〈动〉① 扫，扫打，扫清，扫除；掸，掸
掉：جەر سىپىرۋ 扫地 / ۇيدى سىپىرىپ تازالاۋ
清扫屋子 ② 拿下，取下，卸下；脱下，摘下，扒
去；试去：ۇستەلدەن داستارقاندى سىپىرىپ الۋ
把餐布从桌子上拿下来 / باس كيىمىن
سىپىرىپ تاستاۋ 脱下帽子了 / قولمەن ماڭدايىنان
اقىان تەردى سىپىرىپ تاستادى 用手拭去前额上
流下的汗水 ③ 一扫而光，通 通 拿 走：
ەتتى سىپىرا سوعۋ 把肉一扫而光 ④ 撇：
قازانداعى سورپانىڭ مايىن سىپىرىپ الۋ 撇去锅
中肉汤表面上的油 ▲ بەت پەردەسىن سىپىرۋ
揭露，揭穿，使原形毕露。

سىپىرا I 〈名〉（和面时用的）和面皮。

سىپىرا II〈副〉①不停地，连续的地，不断地：
سىپىرا جورتۋ 马不停蹄地走 ② 全部，都，整
个，所有：سىپىرا جوقتا شىعارۋ 全盘否定 /
سىپىرا سوعۋ 挨个儿地打 ▲ ءبىرسىپىرا 一
些，好些，许多。

سىپىرعى 〈名〉帚，扫帚，帚管 ▲ سىپىرعى
كەلسە شاڭ قاشار. 【谚】扫帚一到灰尘跑掉。

سىپىرعىش 〈名〉① 帚，扫帚，帚管 ② 毛掸，
掸子。

سىپىرت- سىپىر- 的使动态。

سىپىرتقى 〈名〉帚，扫帚，帚管。

سىپىرتقىلىق 〈形〉做扫帚的，做帚管的。

سىپىرۋ سىپىر- 的不定式。

سىپىرۋشى 〈名〉清扫者，清道夫，清洁工。

سىپىرىق 见 سىپىرىندى.

سىپىرىل- ① سىپىر- 的被动态 ② 脱落，落
下，滑落，掉下：اتتىڭ نوقتاسى سىپىرىلىپ

قالدى. 马笼套脱落下来了。/ بارىنەن سىپىرى-
لىپ قالۋ 一个不剩（全被抹光）。

سىپىرىندى 〈名〉① 垃圾：سىپىرىندىلاردى
جيناپ اكەتۋ 把垃圾集中起来拉走 ②〔转〕（社
会）渣滓。

سىپىرىپ-سىپىر- 〈动〉① 集中起来，收拾，
归着：ۇيدى سىپىرىپ-سىپىرىپ قويىپتى 把屋
子归着好了 ② 一扫（而光），一卷（而光）：
تاباقتاعى ەتتى سىپىرىپ-سىپىرىپ سوعىپ الدى
他把盘子里的肉一扫而光 / ۇيدەگى سكە
جارايتىن دۇنيەنى سىپىرىپ-سىپىرىپ الىپ كەتتى
（他）把家里有用的东西全卷走了。

سىپىرىپ-سىپىرۋ سىپىرىپ-سىپىر- 的不定
式。

سىپىرىس- سىپىر- 的交互态。

سىر I 〈名〉漆，油漆：سىر جاعۋ 上油漆 ▲
مايلى سىر 油漆 ▲ سىر اعاش 漆树 ▲ شايىرلى
سىر 树脂漆 ▲ سىر اياقتىڭ سىرى كەتسە دە
سىنى كەتپەيدى. 【谚】木碗的漆可以掉，形状
不会变。

سىر II 〈名〉朱砂，银朱。

سىر III 〈名〉琅珐，釉。

سىر IV 〈名〉干酪。

سىر V 〈名〉① 秘密，机密：سىر ساقتاۋ 保
守秘密 / سىر الدىرۋ 让人摸底 ② 神秘，奥
秘，奥妙：جاراتىلىستىڭ سىرى 大自然的奥秘
③ 秘诀，窍门：تابىستىڭ سىرى 成功的秘诀
④ 脾气，秉性 ▲ يامانداي سىرى 内心话，真心
话▲ سىر مىنەز ادام 摸透脾气的人，知脾气的
人 ▲ دوسىڭا وترىك ايتپا، دوسپانىڭا سىرىڭدى
ايتپا. 【谚】别对朋友隐瞒秘密，莫对敌人盛气
凌人。▲ دوسىڭا سىرىڭدى جاسىرما، جاۋىڭدى
باسىڭنان اسىرما. 【谚】勿让朋友说假话，
对敌人勿吐真情。▲ كوڭىلدەگى سىردى كوز
بىلدىرەر. 【谚】眼神传递心思。

سىر VI ： **سىر ەتكىزۋ** 刺啦一声，唰的一声：
سىر ەتكىزىپ كەسۋ 唰的一声拉开。

سىرا 〈名〉啤酒：سىرا ءىشۋ 喝啤酒 ▲ سيعا
سي، سىراعا بال. 【谚】礼尚往来。

سىرالعى 〈形〉知心的，熟悉的，了解脾性的，

知己知彼的：ٴارى قىزمەتتەس ٴارى سىرالعى ادامدار 既时同事又是彼此了解底细的人。

سىرالقى 〈名〉(由猎物中分出赠送他人的)一份，猎物份 ▲ باتىردان ولجا، مەرگەننەن سىرالقى.【谚】勇士馈赠战利品，猎手分送猎物份。

سىرامان 〈名〉〔宗〕沙门 ▲ جاس سىرامان 沙弥。

سىراپ 见 سىراپ.

سىرات 〈名〉〔宗〕斯拉特桥(伊斯兰教传说中所谓世界末日来临时所有生灵要通过的桥)。

سىراحانا 〈名〉啤酒馆。

سىرباز I 〈名〉又肥又嫩的羊羔肉。

سىرباز II 〈形〉富于同情心的，有道义的；知廉耻的：سىرباز ادام 有道义的人。

سىربازدان- 〈动〉(羊羔)长得肥美，(肉)变得可口：قوزىنىڭ ەتى سىربازدانعان كەزدە 羊羔长得肥美的时候。

سىربازداۋ سىربازدان- 的不定式。

سىرعا I 〈名〉耳坠，耳环，耳饰：التىن سىرعا 金耳环 / كۇمىس سىرعا 银耳环 / قۇلاققا سىرعا تاعۋ 耳朵上戴耳环 / اي سىرعا 月牙式耳环 / شىعىرشىق سىرعا 环状耳环 ▲ قىزىمنىڭ قۇلاعىنا التىن سىرعا.【谚】姑娘戴上金耳环(两耳不闻肮脏话)。

سىرعا II 〈名〉(马的)第一趾骨，球节。

سىرعاق I 〈名〉霰，雪珍，雪子。

سىرعاق II 〈形〉① 滑的：سىرعاق تامىر 滑脉 ② 沮丧的，抑郁的，悲郁的：وتە اجارى سىرعاق 面容异常沮丧。

سىرعاقتا- 〈动〉① 移动，走动：جىلقىلار سىرعاقتاپ جايىلۋ 马群边走边吃草 ② 〔转〕回避，躲避，闪躲，不愿接近：سىرعاقتاپ جاۋاپ بەرمەۋ 总是回避不作答复。

سىرعاقتاۋ سىرعاقتا- 的不定式。

سىرعالا- 〈动〉戴耳环，固定耳环。

سىرعالان- سىرعالا- 的被动态。

سىرعالاۋ سىرعالا- 的不定式。

سىرعالى 〈形〉戴耳环的，有耳环的。

سىرعالىق I 〈名〉耳垂。

سىرعالىق II 〈形〉制做耳环的：سىرعالىق كۇمىس 制做耳环的银料。

سىرعانا- 〈动〉① 滑溜，滑动，滑下：مۇزدا سىرعاناۋ 在冰上滑行 / قارلى بەتتەن قول شانامەن سىرعاناۋ 坐在小雪橇从雪坡上滑下 ② 移动：شەگىنگەن اسكەرلەر جاتا قالىپ باۋىرمەن سىرعاناندى. 退却的士兵匍匐移动。

سىرعاناق I 〈名〉① 溜冰，滑雪 ② 溜冰场，滑梯 ▲ سىرعاناق ساتى 滑梯 ▲ سىرعاناق تەبۋ 溜冰，滑冰(雪)。

سىرعاناق II 〈形〉滑的，光滑的，平滑的：ەسىك الدى سىرعاناق ەكەن، تايىپ جىعىلا جازدادىم. 门口很滑，我差一点滑倒了。

سىرعاناقتا- 〈动〉滑溜，滑动，滑下：سىرعاناقتاپ جۇرە الماۋ 滑得走不了了。

سىرعاناقتات- سىرعاناقتا- 的使动态。

سىرعاناقتاۋ سىرناقتا- 的不定式。

سىرعاناس- سىرعانا- 的交互态。

سىرعانات- ① سىرعانا- 的使动态 ② 〔转〕拖延，延宕，延搁：مەنىڭ جۇمىسىمدى "بۇگىن، ەرتەڭ" مەن ٴالى كەيىنگە سىرعاناتىپ كەلەدى. 对我的事情全然不顾，"今日复明日"地还在拖延。

سىرعاناۋ سىرعانا- 的不定式。

سىرعاسىز 〈形〉不戴耳环的，没有耳环的。

سىرعاۋىل 〈名〉椽子；杉篱。

سىرعۋ سىرعى- I 的不定式。

سىرعى I 〈名〉耙犁。

سىرعى- II 〈动〉① 滑，滑下，滑动，滑落，滑移：بيىكتەن سىرعىپ ٴتۇسۋ 从高处滑下 ② 移动，迁移：وزەننىڭ ارعى جاعىنا سىرعىپ قوندى 搬到河的对岸住下了。

سىرعىز- سىرى- I、II 的使动态。

سىرعىما 〈名〉① 滑地，滑坡 ② 滑板。

سىرعىمالى 〈形〉滑动的，滑移的，传送的：سىرعىمالى ەسىك 拉门 ▲ سىرعىمالى ساقينا 〔机〕滑动轴承 ▲ سىرعىمالى ٴتۇيىلىس 滑动接点。

سىرعىن 〈名〉〔植〕毛蕊花。

سىرعىت- سىرعى- II 的使动态。

سرعش 〈名〉 (用来堆积粮食或雪的)推板,推雪板。

سرداق 〈名〉 (用单峰驼驮货物时围驼峰周围的)鞍垫,毡垫。

سرداقتا- 〈动〉 ① 躲避,闪避,不愿接近,疏远: ول ٴبىزدىڭ اۋلىعا كەلمەي سرداقتاپ ٴجۇر. 他不愿接近我们的阿吾勒。② 移动,走动: جىلقىلار بورانعا تەرىپ سرداقتاي جايىلدى. 马群避开风暴边走边吃草。

سرداقتاۋ سرداقتا- 的不定式。

سرداڭ 〈形〉 ① 贫瘠的,光秃的,寸草不生的: سرداڭ جەر 不毛之地 ② 尖刻的,寒酸的,吝啬的,悭吝的,小气的: سرداڭ ٴجۇز 寒酸相 / سرداڭ ادام 吝啬的人。

سردىر- سرى- I 的使动态。

سرقات 〈名〉 病,疾病,病症,病态: سرقاتتان قايتىس بولۋ 病故 / سرقات بولۋ 患病(生病)。

سرقاتتان- 〈动〉 患病,生病,害病: سرقاتتانعالى نەشە جىل بولدى (他)几年来一直有病 / سرقاتتانىپ جازىلۋ 病愈。

سارقاتتاندىر- سرقاتتان- 的使动态。

سرقاتتانۋ سرقاتتان- 的不定式。

سرقاۋ 〈名〉 病,疾病,病症,病态。

سرقاۋلان- 见 سرقاتتان-.

سرقاۋلانۋ سرقاۋلان- 的不定式。

سرقاۋلى 〈形〉 有病的,患病的,常犯病的。

سرقىرا- 〈动〉 疼痛,剧痛,酸痛,刺痛: تولا بويى سرقىراپ اۋىرۋ 浑身疼痛 ▲ سۇيەگى ساي سرقىراۋ ① 浑身痛疼 ② 毛骨悚然。

سرقىراما 〈名〉〔医〕 刷痛,刺痛,疼痛。

سرقىرات- سرقىرا- 的使动态。

سرقىراۋ سرقىرا- 的不定式。

سرلا- 〈动〉 ① 漆,上漆,涂漆,油漆,上釉: سرلاۋ ۇستەل 油漆桌子 ② 〔转〕(说得)动听,天花乱坠,渲染: سرلاپ سويلەمەي-اق قوي 别说得天花乱坠。

سرلان- سرلا- 的被动态。

سرلاس I 〈形〉 ① 知心的,推心置腹的,亲密的: سرلاس دوستار 知心朋友 ② 挚友,密友,亲密的朋友。

سرلاس- II 〈动〉 ① 谈心,倾诉,倾吐衷肠: ۇنەمى سرلاسۋ 经常谈心 ② 窃窃私语,悄悄地谈论,秘密谈话: ولار ٴتۇن بويى سرلاستى. 他们密谈了一夜。

سرلاس- III سرلا- 的交互态。

سرلات- سرلا- 的使动态。

سرلاۋ سرلا- 的不定式。

سرلاۋلى 见 سرلى I.

سرلى I 〈形〉 漆过的,油漆的,上过漆的;上过搪瓷釉的: سرلى ساندىق 上过漆的箱子 / سرلى كەزدەمە 漆布 ▲ سرلى اياقتىڭ سىرى كەتسە دە سىنى كەتپەيدى. 【谚】木碗的漆会掉,形状不会变。

سرلى II 〈形〉 秘密的,神秘的,神乎其神的,奥妙的;摸不透的,不可知的: سرلى ادام 神秘的人物 / دۇنيە بارعان سايىن سرلى بولىپ بارادى. 世界变得越来越不可知。▲ سرلى ٴسوز 寓意很深的话。

سرما 〈名〉 ① 密线绗成道儿的棉衣 ② 绗过的: سرما شالبار 绗过的棉裤 / سرما شاپان 绗过的棉衣。

سرماق 〈名〉 花毡,绣花毡: سرماق سالۋ 铺花毡 / سرماققا وتىرۋ 坐在花毡上。

سرماقتا- 〈动〉 铺花毡,铺绣花毡。

سرماقتات- سرماقتا- 的使动态。

سرماقتاۋ سرماقتا- 的不定式。

سرماقتى 〈形〉 花毡多的;铺花毡的。

سرمالى 〈形〉 ① 穿着密线绗成道儿的棉衣的 ② 绗过的,密线绗成道儿的。

سرناي I 〈名〉 ① 口琴 ② 唢呐。

سرناي II 〈名〉〔口〕 手风琴。

سرنايشى 〈名〉 ① 吹口琴者 ② 唢呐手。

سر-سيپات 〈名〉 本性,特性,气质,性格。

سر-سر: سر-سر ەتۋ 发出嘶哑声,发咝咝声;咽喉发哑。

سرت I 〈名〉 ① 外,外面,外边: ٴۇيدىڭ سرتى 屋外 / سرتقا شىعۋ 外出 / سرتتا كورىنبەيدى 不在外边 ② 外表,外貌: سرتى قانداي بولسا ٴىشى سونداي 表里如一 / سرتىنا

قاراي باعا بەرۋ 以貌取人 ③ 背面，后面，反面：قولدىڭ سىرتى 手背 ④ (刀具的)背，粗端：پىشاقتىڭ سىرتى 刀背 / بالتانىڭ سىرتى 斧背 ⑤ 不当面，背地里，背着；不直接，间接，从旁；非正式：بىرەۋدىڭ سىرتىنان سويلەۋ 背着人说话 / سىرتىنان عايىبات ايتىۋ 背后议论 / سىرتىنان كۇڭكىلدەۋ 背地里嘀咕 / سىرتتان تانىۋ 间接认识 / سىرتتان تىڭداۋ 旁听 ⑥ 以外：كاسىپتەن سىرت 业余 / مۇنان سىرت 除此之外 ⑦ 其他的，另外的；陌生的：سىرت كىسى 外人(旁人) / سىرت كىسى كورگىش كەلەدى. 旁观者清。▲ پىشاق سىرتى قازى 马的小膘肋条肉 ▲ سىرت اينالۋ ① 转身，掉头，背向 ② 不理睬；拒绝 ▲ سىرت بەرۋ 不愿理睬，不爱答理；疏远 ▲ سىرت جەر 外地，外乡，陌生的地方 ▲ سىرت كيىم 外衣，外套 ▲ سىرت تارتۋ 疏远，不愿接近 ▲ سىرتى ٴبۇتىن، ٴىشى ٴتۇتىن 外强中干，色厉内荏 ▲ سىرتى جالتىراۋىق، ٴىشى قالتىراۋىق 金玉其外，败絮其中 ▲ سىرتى جىلماڭ، ٴىشى قىلماڭ 口蜜腹剑，笑里藏刀 ▲ سىرتىنان تون ٴپىشۋ 背后议论，背后做结论 ▲ سىرتقا تەبۋ 排斥，排挤 ▲ سىرتى تۋ 后背，背部 ▲ جامانمەن دوس بولساڭ سىرتىڭنان جۇرەر وسەك.【谚】与口蜜腹剑的人为友，他会背地里造谣中伤。▲ مالدىڭ الاسى سىرتىندا، ادامنىڭ الاسى ىشىندە.【谚】牲畜的毛色在外边，人的奸诈藏在心里(人心隔肚皮)。▲ سىرىن بىلمەگەن اتتىڭ سىرتىنان جۇرمە.【谚】未知马的脾性勿从其后走。

سىرت I 〈拟〉咯叭声，嘎叭声，咔嚓声 ▲ سىرت ەتۋ 咯叭一声响，发出嘎叭一声。

سىرتقارى 〈后〉在……之外，除……以外，此外：قىزمەتتەن سىرتقارى 业余 / جوسپاردان سىرتقارى 计划之外。

سىرتقى ①〈形〉外的，外面的，外部的：سىرتقى كورىنىس 外景 / سىرتقى قابىرعا 外墙 ② 表面的，表面上的，外表的：سىرتقى بايسالدىلىق 表面的镇静 / سىرتقى بەلگىلەر 外表上的特征 ③ 对外的，国外的：سىرتقى ساۋدا 对外贸易 / سىرتقى ساياسات 对外政策 / سىرتقى جاعداي 国外形势 ④ 边沿的，外侧的 ▲ سىرتقى بايلانىس 外交 ▲ سىرتقى بۇرىش〔数〕外角 ▲ سىرتقى ٴبولىنۋ〔生理〕外分泌 ▲ سىرتقى دۇنيە 外界 ▲ سىرتقى جىلىنشىك〔生理〕外踝 ▲ سىرتقى كۇلگىن ساۋلە 紫外线 ▲ سىرتقى سەبەپ〔哲〕外因 ▲ سىرتقى سەبەپ ٴنازارياسى〔哲〕外因论 ▲ سىرتقى شۇرا 外痔 ▲ سىرتقى قىزىل ساۋلە 红外线 ▲ سىرتقى قىسىم〔物〕外压力 ▲ ٴسوزدىڭ سىرتقى فورماسى〔语〕词的外部形式。

سىرت-سىرت 〈拟〉咯叭咯叭声，嘎叭嘎叭声，咔嚓咔嚓声 ▲ سىرت-سىرت ەتۋ 咯叭咯叭响，发出嘎叭嘎叭声。

سىرتتا- 〈动〉① 闪开，躲开，让开，离开：جول شەتىنەن سىرتتاپ شىعا بەردى 躲到路边 ② 回避，避开，逃避，躲避；疏远：سىرتتاپ جاقىن-داسقىسى كەلمەي ٴجۇر.（他）老是躲躲闪闪不愿意接近。

سىرتتاي 〈副〉非正式的，间接的，从旁地；表面地：سىرتتاي قاتىناسۋ 列席 / سىرتتاي ەستۋ 听人说 / سىرتتاي تانۋ 间接地认识 / سىرتتاي جۇىق، ىشتەي سۇىق 貌合神离 ▲ سىرتتاي سىزىلعان شەڭبەر〔数〕外接圆 ▲ سىرتتاي تون ٴپىشۋ 背地里议论，乱加评论。

سىرتتان I 〈名〉〔植〕泻根 ▲ اق سىرتتان 白泻根。

سىرتتان II 〈名〉① 良种猎犬 ②〔转〕好汉，勇士，英雄：جىگىتتىڭ سىرتتانى 棒小伙子。

سىرتتان III 〈副〉① 从外面，从外部，从表面上：ەسىكتى سىرتتان قۇلىپتادى 把门从外面锁上了 / سىرتتان كەلگەن جاۋ 外部敌人 / سىرتتان قاراعاندا جامان ەمەس 从表面看还不错 ② 背后，背地里：سىرتتان سويلەۋ 背后议论 ▲ كونەكتى سىرتتان سالۋ 不愿接近，疏远，避开 ▲ سىرتتان وقۋ 自学；旁听。

سىرتتاس- سىرتتا- 的交互态。

سىرتتات- ① سىرتتا- 的使动态 ② 排挤，排斥。

سىرتتاۋ سىرتتا- 的不定式。

سىرتتىق 〈名〉面料。

سىرتىل 〈拟〉 叩打声，敲击声，断裂声，咯叭声，咔嚓声：تەرەزەنى قاقتان سىرتىل ەستىلدى. 传来了敲窗户的啪啪声。/ سىنعان بۇتاقتاردىڭ سىرتىلى 树枝断裂的叭嘎声。

سىرتىلدا- 〈动〉 发出叭咯叭咯声，嘎叭嘎叭作响，发出咔嚓咔嚓声：سىرتىلداپ سىنعان بۇتاقتار جەرگە ٴتۇسىپ جاتىر. 劈里咔嚓断裂的树枝落在地下。

سىرتىلداق 见 سىرتىل.

سىرتىلدات- سىرتىلدا- 的使动态。

سىرتىلداۋ سىرتىلدا- 的不定式。

سىرۋ سىرى- Ⅰ、Ⅱ 的不定式。

سىرى- Ⅰ 〈动〉 绗，细缝，透针缝：كورپە سىرۋ 绗被子 / سىرما سىرۋ 绗棉衣 / سىرماق سىرۋ 透针缝花毡。

سىرى- Ⅱ 〈动〉 ① 推，推动，移动，挪动：كىتاپتى ارى تامان سىرىپ قوي 把书往那边推一下 ② 抹去，擦掉：ماڭدايىنداعى تەر مونشاقتارىن سىرىپ تاستادى 抹去前额上的汗珠 ③ 推后，拖延：قىزمەتتى كەيىنگە سىري بەرەسىڭ بە؟ (你)把工作老是往后拖吗？

سىرىق 〈名〉 长竿，长棍子。

سىرىقتا- 〈动〉 用长竿支起，用长竿顶。

سىرىقتاي 〈形〉 高个子的，大个儿的，(身材)修长的：بويى سىرىقتاي بولىپ ەرجەتۋ 长高个儿。

سىرىقتاۋ سىرىقتا- 的不定式。

سىرىل Ⅰ 〈名〉 嘶哑声，嗞嗞声，干音，咽喉音：ٴداري ٴىشىپ سىرىلى باسىلدى 服药后嘶哑声消失了。

سىرىل- Ⅱ ① سىرى- Ⅰ、Ⅱ 的被动态 ② 让开，闪开，躲避；挤：سىرىلىپ ٴبىر شەتكە شىعۋ 躲到一边 / سىرىلىپ وتىرۋ 挤一挤坐。

سىرىلدا- 〈动〉 发出嘶哑声，发嗞嗞声，咽喉发哑。

سىرىلداق 〈形〉 嘶哑的，哑嗓的。

سىرىلدات- سىرىلدا- 的使动态。

سىرىلداۋ سىرىلدا- 的不定式。

سىرىلداۋىق 〈名〉 警报器。

سىرىس- سىرى- Ⅰ、Ⅱ 的交互态。

سىرت- سىرى- Ⅰ、Ⅱ 的使动态。

سىتۋ سىتى- 的不定式。

سىتى- 〈动〉 挤，挤出，挤压：جارانىڭ اۋزىن سىتۋ 挤疮口。

سىتىل- ① سىتى- 的被动态 ② 溜掉，跑掉，逃脱，摆脱：ارەڭ سىتىلىپ شىعۋ 好不容易才跑出来 / اقىرىن سىتىلىپ شىعۋ 悄悄地溜掉。

سىتىلدىر- سىتىل- 的使动态。

سىتىلۋ سىتىل- 的不定式。

سىتىر 〈拟〉 噼啪声，嘎叭声，咯叭声：وتتىڭ سىتىرى ەستىلدى. 传来了火焰的噼啪声。

سىتىرلا- 〈动〉 噼啪作响，发出嘎叭声，咯叭作响：اعاشتىڭ بۇتاقتارى سىتىرلاپ سىنىپ جەرگە ٴتۇسىپ جاتىر. 嘎叭嘎叭断裂的树枝落在地下。

سىتىرلات- سىتىرلا- 的使动态。

سىتىرلاۋ سىتىرلا- 的不定式。

سىتىر-سىتىر: سىتىر-سىتىر ەتۋ 噼噼啪啪作响，发出频频的嘎叭声。

سىبە 〈名〉 锡伯族：سىبە اۆتونوميالى اۋدانى 锡伯族自治县。

سىبەرلە- 〈动〉 天边出现鱼肚白，天刚刚放亮，破晓：تاڭ سىبەرلەي باستادى. 天刚刚亮。

سىبەرلەۋ سىبەرلە- 的不定式。

سىبەشە 〈名〉 ① 锡伯族的，锡伯族式的：سىبەشە ٴبي 锡伯族舞蹈 ② 锡伯语：سىبەشە ۇيرەنۋ 学习锡伯语。

سىبىرتكى 〈名〉 扫帚，笤帚。

سىگۋ سىك- 的不定式。

سىدەت 〈名〉 嘱托，托付；麻烦。

سىدىك 〈名〉 小便，尿液。

ٴسىز 〈代〉 您：ٴسىزدى قىزۋ قارسى الامىز. 我(们)热烈欢迎您。

ٴسىز-ٴبىز 〈名〉 互敬，相互尊敬，敬仰，敬意。

"ٴسىز"، "ٴبىز" دەگەن جىلى ٴسوز، اعايىنعا جاسار. 【谚】"您"是尊敬之言，朋友之间不可少。

ٴسي- 〈动〉 小便，溺尿，解小手 ▲ ٴسيۋ بۇتىنا ① 尿裤子 ② 害怕，魂不附体。

سيباتەري 〈名〉四角鹿。
سيگارا 〈名〉雪茄烟,吕宋烟。
سيگەرەتا 〈名〉① 香烟,烟卷儿②细小的雪
茄烟,外号雪茄烟。
سيگنال 〈名〉① 信号,号志;旗语;手势;信
号机: سيگنال بەرۋ 发信号 ② 〔转〕信号,预
兆,先声,预告: ونىڭ ماقالاسى ايتستـــاڭ
他的文章 是要辩论的先声。 سيگنالى.
سيگنالدا- 〈动〉发信号,显示信号,打旗语。
سيگنالداۋ سيگنالدا- 的不定式。
سيگنالدى 〈形〉信号的,旗语的。
سيگناليزاتور 〈名〉信号机,信号器,信号指
示器。
سيگنالشى 〈名〉信号员,信号兵。
سيگىز- ٴسي- 的使动态。
ٴسيدىر- ٴسي- 的使动态 ▲ ٴسيدىرۋ بۇتىنا
吓唬,恐吓。
سيليكات 〈名〉〔化〕硅酸盐。
سيليكاتتا- 〈动〉硅酸盐化, 硅化, 水玻璃
处理。
سيليكاتتان- سيليكاتتا- 的被动态。
سيليكاتتاۋ سيليكاتتا- 的不定式。
سيليكوز 〈名〉〔医〕石末沉着病,硅土入肺
病。
ٴسيلتي 〈名〉〔化〕硅。
سيمۆول 〈名〉象征;标志: كوگەرشىن بەيبىت-
شىلىكتىڭ سيمۆولى 鸽子是和平的象征。
سيمۆولدا- 〈动〉象征,用……作为……的象
征,用(某种形象)象征(某事物)。
سيمۆولداۋ سيمۆولدا- 的不定式。
سيمۆوليست 〈名〉象征主义作家,象征主义
的艺术家。
سيمۆوليزم 〈名〉〔艺〕象征主义。
سيمپلەكس 〈名〉〔数〕单纯形(或体)。
سيمفونيا 〈名〉〔音〕交响乐,交响曲。
سيمفونيالىق 〈形〉交响乐的: سيمفونيالىق
مۋزىكا 交响乐音乐作品。
سيمفنيزم 〈名〉〔音〕交响乐艺术,交响乐的
作法,交响风格。
سيناگوگا 〈名〉犹太教堂,犹太教的祈祷所。

سينانتروپ 〈名〉中国猿人,北京猿人。
سينگارمونيزم 〔语〕词根元音化,元音和谐。
سينەكدوحا 〈名〉〔文〕提喻法。
سينولوگ 〈名〉汉学家,中国学家。
سينولوگيا 〈名〉汉学,中国学。
سينولوگيالىق 〈形〉汉学的,中国学的。
سينونيم 〈名〉〔语〕① 同义词,同义字 ②
〔转〕别名,代替语。
سينونيمدىك 〈形〉同义词的,同义的:
سينونيمدىك سوزدەر 同义词。
سينونيميا 〈名〉〔语〕同义性。
سينونيميالىق 〈形〉同义性的。
سينونيميكا 〈名〉〔语〕同义词学。
سينۋس 〈名〉〔数〕正弦。
سينوستوز 〈名〉〔医〕骨性结合。
سينتاگما 〈形〉〔语〕音义段,音段,音群。
سينتاگمالىق 〈形〉音段的,音群的。
سينتاكسيس 〈名〉〔语〕句法,造句法,句法学,
结构学。
سينتاكسيستىك 〈形〉句法的,结构的:
سينتاكسيستىك ماعنا 句法意义 /
سينتاكسيستىك ولشەم 句法标准。
سينتويزم 〈名〉〔宗〕(日本的)神道教。
ٴسيردار 见 ساردار.
سيرە- 〈动〉(渐渐)稀疏,稀少,稀薄;渐少;
散去: اعاشتار سيرەپ بارا جاتىر. 树木渐渐地
稀疏了。/ جۇلدىزدار سيرەي باستادى. 繁星渐
渐疏落。/ بارىس-كەلىس سيرەپ كەتتى 来往
渐少(关系疏远)。
سيرەك 〈形〉① 稀的,稀疏的,不密的,稀稀
拉拉的: سيرەك شاش 稀疏的头发 / ەگىن
سيرەك شعىپتى. 庄稼长得稀稀拉拉。② 稀
有的,稀奇的,不常见的,罕见的,少有的:
سيرەك قوناق 稀客 / سيرەك كەزدەسە-
تىن مەتال 稀有金属 / سيرەك ۋشىرايتىــن
قۇبىلىس 罕见的现象。
سيرەكسۋ سيرەكسى- 的不定式。
سيرەكسى- 〈动〉变稀,稀疏,稀少,变得稀稀
落落;减少: مىلتــقپەن اتـــسۋ سيرەكسي
باستادى. 互相射击渐渐减少。

سيرەكسەت- سيرەكسى- 的使动态。

سيرەكتە- 〈动〉使稀疏，使稀薄；使稀少；间（苗）。

سيرەكتەن- سيرەكتە- 的反身态②变得稀疏，变得稀稀落落③变为稀有的，成为罕见的。

سيرەكتەندۈر- ①سيرەكتەن- 的使动态。②使稀疏，使稀薄，使稀稀拉拉。

سيرەكتەنۋ سيرەكتەن- 的不定式。

سيرەكتەس- سيرەكتە- 的交互态。

سيرەكتەت- سيرەكتە- 的使动态。

سيرەكتەۋ I سيرەكتە- 的不定式。

سيرەكتەۋ II 〈形〉①较稀的，比较稀疏的②比较罕见的，比较少有的，比较稀奇的。

سيرەكتىك ①سيرەك 的抽象名词②稀疏，稀少，疏落③稀罕，稀奇，少有的现象。

سيرەن I 〈名〉〔植〕丁香花。

سيرەن II 〈名〉〔动〕泥鳗，土鳗。

سيرەنا I 〈名〉（希腊神话中的）女首鸟身的海妖。

سيرەنا II 〈名〉〔动〕海牛（目）。

سيرەت- ①سيرە- 的使动态②疏散，散开，减少③使稀疏，使变得稀薄，间（苗）。

سيرەتۋ سيرەت- 的不定式。

سيرەتىل- سيرەت- 的被动态。

سيرەتىس- سيرەت- 的交互态。

سيرەۋ سيرە- 的不定式。

سيستەما 〈名〉①系统，（有系统的）次序，顺序；②秩序；体系，系，系统：نەرۋ سيستەماسى 神经系统③分类法：بوتانيكالىق سيستەما 植物分类法④构造型式，式，型：جاڭا سيستەما- داعى ايروپلان 新型飞机。

سيستەمالا- 〈动〉使系统化，有系统地整理，分门别类：ماتەريالدى سيستەمالاپ رەتتەۋ 把材料加以系统地整理。

سيستەمالان- سيستەمالا- 的被动态。

سيستەمالات- سيستەمالا- 的使动态。

سيستەمالاۋ سيستەمالا- 的不定式。

سيستەمالى 〈形〉①有系统的，系统分明的，有条不紊的；有秩序的 ② 经常的，不断的，一贯的。

سيستەمالىق 〈名〉系统性。

سيستەماتيكا 〈名〉分类，分类法，分类学。

سيستەماتيكالىق 〈形〉分类的，分类法的，分类学的。

ٴسيۋ ٴسى- 的不定式。

سيۋجەت 〈名〉〔文〕①情节，题材：تارتىمدى سيۋجەت 迷人的情节②内容，题目：اڭگىمەنىڭ سيۋجەتى 谈话的内容。

سىك- 〈动〉〔口〕肏，性交时男性的动作。

سىككىز- ①سىك- 的使动态②以身相允。

سىكتىر- ①سىك- 的使动态②以身相允。

ٴسىلان 〈名〉〔化〕甲硅烷。

سىلبە 〈名〉蜘蛛织网液。

سىلبەك 见 ٴسىلبى I ①.

ٴسىلبى I 〈名〉①（入冬和初春）冰雪时消时冻的时节②蜘蛛织网所吐的粘液。

سىلبى II 〈名〉（穿骆驼、牛的鼻）鼻绳，鼻勒，细绳。

سىلبىلە- I 〈动〉（雨、雪）不住地降落，接连不断地下：ٴۇش كۇننەن بەرى سىلبىلەگەن اق جاۋىن ايىقپادى. 三天以来阴雨连绵。

سىلبىلە- II 〈动〉给（牛和骆驼）穿鼻绳，穿鼻勒。

سىلبىلەت- سىلبىلە- II 的使动态。

سىلبىلەۋ سىلبىلە- I 、II 的不定式。

سىلبىرە- 见 سىلبىلە- I .

سىلە I : **سىلەسى قاتۋ (قۇرۋ)** 精疲力尽，疲惫不堪 ▲ سىلەسى قاتقانشا جىلاۋ 泣不成声 ▲ سىلەسى قاتقانشا كۇلۋ 笑得要死，笑得前仰后合。

سىلە- II 〈动〉责骂，斥骂，诅咒，咒骂：ادامدى تەككە سىلەۋ دۇرىس ەمەس. 无端地责骂人是错误的。

سىلەي- 〈动〉①呆，发呆，发愣，愣神儿，呆，痴，（一动不动地）躺着，站立：ول ەسكىتىك الدىندا سىلەيىپ تۇر. 他在门口发呆。/ سىلەيىپ جاتا بەرمەي تۇر （你）别老直挺挺地躺着②死去：ٴبىر جۇدىرىقتان قالماي سىلەيدى 被一拳打死。

سىلەيت- ①سىلەي- 的使动态②把……打倒，

打翻在地；痛打，痛击：ٴبىر جۇدىرىقپەن سىلەيتتى — 一拳打死 / جاۋعا سىلەيتە سوققى بەرۋ 给于敌人致命的打击。

سىلەيۋ سىلەي- 的不定式。

سىلەكەي 〈名〉口水，哈喇子，唾液：بالانىڭ اۋزى ۋلىپ سىلەكەيى اعىپ قالىپتى. 孩子的口腔发炎流着口水。▲ سىلەكەي اعۋ ① 流涎 ② 馋，眼馋 ▲ سىلەكەي اۋرۋى 流涎症 ▲ سىلەكەي بەزى 〔生理〕舌下腺，唾液腺 ▲ سىلەكەي شۇبىرۋ 垂涎三尺。

سىلەكەيلە- 〈动〉以唾液玷污，蘸吐沫，涂以唾液，弄涎水：ساۋساعىن سىلەكەيلەۋ 手指头上弄上唾沫。

سىلەكەيلەن- سىلەكەيلە- 的被动态。

سىلەكەيلەت- سىلەكەيلە- 的使动态。

سىلەكەيلەۋ سىلەكەيلە- 的不定式。

سىلەكەيلى 〈形〉流着口涎的，老流口水的：سىلەكەيلى بالا 流着口涎的孩子。

سىلەم 〈名〉末尾，尽头；痕迹，样子，轮廓；(大体的)方向，方位：تاۋ سىلەمى 山脉 / جول سىلەمى 道路的痕迹 / ولاردىڭ اۋلى وسى سىلەمدە. 他们的阿吾勒就在这附近的地方。

سىلەمەي 〈名〉涎水，口水，唾液：سىلەمەيىن بۇرىكتى 手心上吐了一点唾沫。

سىلەمەيلە- 〈动〉吐上唾沫，涂以唾液：سىلەمەيلەپ جۇتۋ 狼吞虎咽。

سىلەمەيلەس- سىلەمەيلە- 的交互态。

سىلەمەيلەت- سىلەمەيلە- 的使动态。

سىلەمەيلەۋ سىلەمەيلە- 的不定式。

سىلەسسار 〈名〉钳工；小炉匠。

سىلەۋ سىلە- Ⅱ 的不定式。

سىلەۋسىن 〈名〉①〔动〕猞猁，天猫，猞猁狲，林独 ②〔天〕天猫座。

سىلكۋ سىلكى- 的不定式。

سىلكى- 见 سىلىك-.

سىلكىدەي: سىلكىدەي تىنۋ 寂静，安静，鸦雀无声，万籁俱寂：ٴۇي ٴىشى سىلكىدەي تىنىپ قاپتى. 屋里安安静静的。

سىلكىلە- 〈动〉①(反复地)抖动，摇撼：سىلكىلەپ وياتۋ 摇醒 ②(不住地)甩：قولىڭدى سىلكىلەي بەرمە (你)别老甩手 ③ 震动，颠簸，晃动：ماشينا سىلكىلەپ جول بويى مازا بەرمەدى. 汽车一路上颠簸得让人难受。④ 推搡，撕攫，扯拽：سىلكىلەمە، كيىمى جىرتىلادى (你)不要扯拽，会撕坏他的衣服。

سىلكىلەس- ① سىلكىلە- 的交互态 ② 相互谩骂，吵架：ول ەكەۋى كەزدەسكەن جەردەن-اق سىلكىلەسە جونەلدى. 他俩一见面就对骂起来了。③ 交手，较量：سىلكىلەسكىلەرىڭ كەلسە سىرتقا شىعىڭدار. (你们)想较量请到外面去。

سىلكىلەت- سىلكىلە- 的使动态。

سىلكىلەۋ سىلكىلە- 的不定式。

سىلكىن- ① سىلىك- 的反身态 ② 震动，震荡，颠簸，摇晃：پويەز ٴبىر سىلكىنىپ ٴجۇرىپ كەتتى. 火车震动了一下开走了。③ 抖动：ات سىلكىنىپ ەدى، ۇستىندەگى بالا ۇشىپ كەتە جازدادى. 马一颠，那孩子差一点儿从马背上掉下来。④〔转〕振奋，打起精神，抖擞精神：بوي جازىپ سىلكىنسەڭشى (你)应该打起精神来 ▲ جەر سىلكىنۋ 地震。

سىلكىندىر- سىلكىن- 的使动态。

سىلكىنت- سىلكىن- 的使动态。

سىلكىنۋ سىلكىن- 的不定式。

سىلكىنىس 〈名〉震动，震荡；颠簸，摇晃：سىلكىنىس شارپىنى 〔地〕余震 ▲ سىلكىنىس تولقىنى 〔地〕震波 ▲ سىلكىنىس ولشەۋ عىلىمى 测震学。

سىلكىس- ① سىلىك- 的交互态 ② 吵嘴，吵架，对骂：ەكەۋى پىكىر بىرلىگىنە كەلە الماي سىلكىسىپ قالدى. 他们俩意见发生分歧便吵起架来。③ 打架，撕打；较量；格斗，搏斗：جاۋمەن سىلكىسۋ 与敌人搏斗。

سىلكىسۋ سىلكىس- 的不定式。

سىلكىت- سىلىك- 的使动态。

سىلتە- 〈动〉① 挥，挥动，挥舞：قول سىلتەۋ 挥手(动手) / جۇدىرىق سىلتەۋ 挥动拳头 ②(以手势)指示，指点：باعىت سىلتەۋ 指出方向 ③ 向…让(某人)找，打发：اۋدان ايماققا سىلتەپ وتىر. 县里推到专区。④〔转〕前进，冲向…，奋进…：العا قاراي سىلتەي بەر! 奋勇前进！

▲ اسرا سلتەۋ (做得)过火,过分,过头 ▲ جول سلتەۋ 指导,引导,引指方向 ▲ ٴجون سلتەۋ 指点,指引方向 ▲ سلتەۋ ٴسمدىگى 〔语〕指示代词。

سلتەگىش 见 سلتەمە.

سلتەم 〈名〉回合,照面: ٴبىر سلتەمنەن قالمايدى 打不了一个回合。

سلتەمە 〈名〉路标,航标,指示器。

سلتەس- سلتە- 的交互态。

سلتەت- سلتە- 的使动态。

سلتەۋ سلتە- 的不定式。

سلتەۋىش 〈名〉路标,航标,指示器。

ٴسلتى 〈名〉碱,烧碱: سلتىلدەن ۋلانۋ 碱中毒。

سلتىدەي: سلتىدەي تىنۋ 雀鸦无声;目瞪口呆。

سلتىلە- 〈动〉加碱,放碱,使碱化。

سلتىلەن- ①سلتىلە- 的被动态 ② 碱化。

سلتىلەندىر- ①سلتىلەن- 的使动态 ② 加碱,放碱,使碱化。

سلتىلەۋ سلتىلە- 的不定式。

ٴسلتىلى 〈形〉碱的,含碱的,碱性的: ٴسلتىلى بوياۋلار 碱性染料 ▲ ٴسلتىلى مەتالدار 碱金属 ▲ ٴسلتىلى تاۋ جىنىستار 碱性岩。

سلتىلىك 〈名〉碱性,碱度 ▲ سلتىلىك جەر مەتالدار 碱土金属 ▲ سلتىلىك تۇز 碱式盐 ▲ سلتىلىك قوسىلىستار 碱性溶渣。

سلك- (سلكى-) 〈动〉① 抖,抖动,抖落: كىلەمدى سلكۋ 抖落壁毯 ② 甩: قولدى سلكىپ ٴجۇرىپ كەتۋ 甩手就走 ③ (用犄角)挑,戳: مۇيىزىمەن سلكىپ تاستادى 用犄角挑了一下 ④ 〔转〕斥,斥驳,斥训: سوزبەن سلكىپ تاستادى 训斥一顿 ▲ سلكىپ سالارى جوق 连块巴掌大的毡子也没有。

سلكىپە 〈名〉煮得烂烂的肉,炖得过烂的肉: سلكىپە بولىپ پىسقان ەتتىڭ ٴدامى جاقسى بولمايدى. 煮得过烂的肉没有什么味道。▲ سلكىپەسى شىعۋ ① 成为稀烂,撕得七零八碎 ② 变得毫无精神。

سلمتىك 〈名〉废料,废品;废物,窝囊废: ول سلمتىكتىڭ قولىنان ەشتەمە كەلمەيدى. 那个废物什么也干不了。▲ سلمتىگى شىعۋ 变成废物,破烂不堪。

ٴسلمتىر 见 سلمتىك.

ٴسمىر- 〈动〉① 大口大口地喝;畅饮,干杯 畅饮: ٴبىر اياق قىمىزدى ٴبىر-اق ٴسمىردى — 一大碗马奶酒一饮而尽 ② 呼吸,长呼吸;吸收: تۇنىق اۋانى ٴسمىرۋ 呼吸新鲜空气。

سمىرگىش 〈形〉能喝的,爱喝的: اراق سمىرگىش 爱喝酒的。

سمىرلە- 〈动〉天边现出鱼肚白,天刚刚放亮,破晓: تاڭ سمىرلەپ جاڭا اتىپ كەلەدى. 天刚刚亮。

سمىرلەۋ سمىرلە- 的不定式。

ٴسمىرت- ٴسمىر- 的使动态。

ٴسمىرۋ ٴسمىر- 的不定式。

ٴسىڭ- 〈动〉① 渗,渗进,渗入: سۋ جەرگە ٴسىڭىپ كەتتى. 水渗进地里。/ تەر ٴسىڭىپ كەتكەن كيىم 汗水浸透的衣服 ② 消化,吸收: جاقىنىنان بەرى تاماق سىڭبەيتىن بولدى. 近来消化不好。③ 不觉生疏,合得来,打成一片: ٴبىزدىڭ اۋىلعا سىڭگەن جىگىت. 完全变成我们阿吾勒的小伙子。④ (不义之财)变为己有,不被人发现 ⑤ 进入,钻入: ايروپلان بۇلت شىنە ٴسىڭىپ كەتتى. 飞机钻入云中。▲ ەڭبەگى سىڭگەن 作出贡献的,建立功勋的 ▲ سۇيەككە سىڭگەن اۋرۋ (ادەت) 痼疾,老毛病 ▲ بولارى بولدى، بوياۋى ٴسىڭدى. 【谚】生米煮成熟饭(木已成舟)。

سىڭبە 〈名〉外来户,异乡人。

سىڭبىرىك 〈动〉擤(鼻涕) ▲ سىڭبىرۋگى تيىلماۋ 忙得不可开交。

ٴسىڭبىرۋ ٴسىڭبىر- 的不定式。

ٴسىڭبىرت- ٴسىڭبىر- 的使动态。

سىڭبىرىك I 〈名〉鼻涕: سىڭبىرۋگە قولى تيمەۋ 流鼻涕的人(鼻涕虎)。

سىڭبىرىگى I 〈名〉〔植〕画眉草(属)。

ٴسىڭبىرىن- ٴسىڭبىر- 的反身态。

سىڭگىش 见 ٴسىڭگىدى.

ٴسىڭدىر- ٴسىڭ- 的使动态。

ٴسىڭلى 〈名〉妹妹（姐姐对妹妹的称呼）：ونىڭ ٴسىڭلىسى مەكتەپتە وقيدى. 她的妹妹在学校念书。▲ اپاسىنىڭ كيگەن تونىن ٴسىڭلىسى كيەدى. 【谚】姐姐穿过的皮袄妹妹也要穿。▲ اكانى كورىپ ٴىنى وسەر، اپانى كورىپ ٴسىڭلى وسەر. 【谚】弟弟学着哥哥的举止，妹妹看着姐姐的打扮。

ٴسىڭلىلى 〈形〉有妹妹的，妹妹多的（仅对姐姐而言）：ەكى ٴسىڭلىلى 她有两个妹妹。

ٴسىڭلىسىز 〈形〉没有妹妹的（仅对姐姐而言）：ول دا ٴسىڭلىسىز ەمەس. 她也不是没有妹妹。

ٴسىڭۋ ٴسىڭ- 的不定式。

ٴسىڭىمدى 〈形〉① 好消化的，易吸收的：ٴسىڭىمدى اس 易消化的食物 ② 易渗透的，易渗入的：ٴسىڭىمدى بوياۋ 渗透性强的染料 ③ 有成效的，效用大的，管用的：ٴسىڭىمدى تاربيە 有成效的教育 ④ 合得来的，善于团结的，和睦相处的：جۇرتقا ٴسىڭىمدى كىسى 与别人合得来的人。

سىڭىمدىلىك ٴسىڭىمدى 的抽象名词。

ٴسىڭىر I 〈名〉筋，韧带，腱 ▲ جۋان ٴسىڭىر ① 大畜 ② 健壮的（指牲畜），有耐力的：جۋان ٴسىڭىر جىلقى 健壮的马（有耐力的马）▲ ٴسىڭىر سوزىلۋ 韧带劳损 ▲ ٴسىڭىرى شىققان اربىق 骨瘦如柴，瘦骨嶙峋 ▲ ٴسىڭىرى شىققان كەدەي 一贫如洗的 ▲ ٴسىڭىرى تارتىلۋ（ٴتۇيىلۋ）抽筋，痉挛 ▲ ٴسىڭىر قىنابى 腱鞘 ▲ ٴسىڭىر قول 干瘦的手。

ٴسىڭىر- II ① ٴسىڭ- 的使动态 ② 消化，吸收：ونىڭ اسقازانى تاماق سىڭىرە المايدى. 他的胃消化功能不好。③ 浇透，灌溉：سۋدى سىڭىرە سۋارۋ 浇透地 ④ 打入，插入，楔入：قازىقتى سىڭىرە قاقتى 把桩子打得深深的 ⑤ 灌输，输入：جاڭا يدەيا ٴسىڭىرۋ 灌输新思想 ▲ ەڭبەك ٴسىڭىرۋ 立功，作出贡献，建立功勋。

سىڭىرگىش 〈形〉① 渗透性强的：سۋ سىڭىرگىش جەر 渗透性强的土地 ② 吸收性强的，消化功能好的：ونىڭ اسقازانى تاماق سىڭىرگىش. 他的胃吸收得好。

سىڭىرگىشتىك 〈名〉吸收性，吸收率，（食物）容易消化。

ٴسىڭىرلى 〈形〉① 多筋的：ٴسىڭىرلى ەت 多筋腱的肉 ② 青筋嶙嶙的，筋脉显露的：ٴسىڭىرلى قول 青筋嶙嶙的手 ③ 有劲的，有力气的：ٴسىڭىرلى جىلقى 有劲的马。

ٴسىڭىرت- ٴسىڭىر- 的使动态。

ٴسىڭىرۋ ٴسىڭىر- II 的不定式。

سىڭىرىك 〈名〉〔植〕画眉草。

ٴسىڭىس- ٴسىڭ- 的交互态。

سىڭىسپەلى 〈形〉习惯性的，形成习惯的，不易改变的：سىڭىسپەلى ادەت 痼习 ▲ سىڭىسپەلى قوتىر 顽癣。

ٴسىڭىستى 〈形〉形成习惯的，惯熟的，以习为常的：قۇلاققا ٴسىڭىستى بولعان ٴسوز 听惯的话 / ٴسىڭىستى داعدى 痼习。

ٴسىڭىستىر- ٴسىڭىس- 的使动态。

ٴسىرا 〈插〉似乎，好象，看来，大概，也许；究竟，到底：جاز ٴسىرا ەرتە شىعاتىن بولار. 夏天看来要来得早些。/ ٴسىرا ول نە دەمەكشى؟ 究竟他想说什么？

سىرگە 〈名〉①（不让牛吃奶而从鼻柱穿过的带尖的）木栓，（固定在鼻子上的方形的）笼头 ② 鼻环。

سىرگەلە- 〈动〉（给犍牛）戴木栓，套笼头。

سىرگەلەن- سىرگەلە- 的被动态。

سىرگەلەت- سىرگەلە- 的使动态。

سىرگەلەۋ سىرگەلە- 的不定式。

سىرگەلى 〈形〉（犍牛）戴木栓的，套笼头的，戴鼻环的。

سىرە- 〈动〉填满，塞满；硬塞：سىرەپ سالعان ٴبىر داعار ۇن 装得瓷瓷实实的一袋面粉。

سىرەنكە 见 سىرىڭكە.

سىرەس- 〈动〉① 变硬，硬化；僵硬，僵直：قول اياعى سىرەسىپ قالىپتى 四肢僵硬 ② 拥挤：ٴۇي ٴىشى سىرەسكەن ادام 挤得满满的一屋子人 ③ 堆满，摆满，满是……：ٴۇي سىرەسكەن دۇنيە 一屋子堆满东西 ④ 打扮，装饰：بۇگىن سىرەسىپ الىپسىڭ عوي؟ 今天你怎么打扮得这么漂亮？⑤〔转〕倔强起来，

سىرەسىپ ول：来起持僵，来起拗执，来起执固
بارماي قويىدى. 去不是硬他 。

سىرەسپە I 〈名〉〔医〕破伤风，脐带风，强
直症 。

سىرەسپە II 〈形〉倔强的，固执的，执拗的：
سىرەسپە جان 固执己见的人 。

سىرەستىر- سىرەس- 的使动态 。

سىرەسۋ سىرەس- 的不定式 。

سىرەۋ I 〈名〉（冻硬的）积雪：سىرەۋ قار 积
雪 。

سىرەۋ II سىرە- 的不定式 。

سىرەۋلەن- 〈动〉（冰、积雪）冻瓷实，冻结实，
冻硬：كۇن قاتتى سۋىتا باستادى، اعاشتـــاعى
بۇتاقتارىنداعى سارقىلمـــاپ ۋلگـــىرە الماعان
جاڭبىردىڭ تاماشىلارى سىرەۋلەنىپ قاتىپ قالدى.
天开始变得寒冷了，树枝上的雨水还未来得
及滴落就凝结成串串的冰柱 。

سىرەۋلەنۋ سىرەۋلەن- 的不定式 。

سىركە I 〈名〉虱卵，虮子 ▲ سىركەسى سۋ
كوتەرمەۋ 什么都不合心意；易激怒 。

سىركە II 〈名〉醋 ▲ سىركە اعاشى 〔植〕盐
肤木 ▲ سىركە ٴشوپ 冥菥 ▲ سىركە قىشقىلى
醋酸 。

سىركەدەي 〈形〉象虮子一样大的，很小的，极
小的，小小的：سىركەدەي نارسە 很小的东西 。

سىركەلە- 〈动〉① 下虮子 ② （身上，衣服上）
长虮子，布满虮子：ٴىش كيىمدەرى سىركەلەپ
كەتىپتى 内衣上长满了虮子 。

سىركەلەۋ سىركەلە- 的不定式 。

سىركىرە- 〈动〉下毛毛雨，下细雨：جاڭبىر
سىركىرەپ تۇر. 下毛毛雨 。

سىركىرەمە 〈名〉毛毛细雨，朦朦细雨 。

سىركىرەۋ سىركىرە- 的不定式 。

سىرنە I 〈名〉（某些物质失去水份、汁液后
结成的）硬团，硬块儿：ەت سىرنە بولــــىپ
قاتىپتى. 肉变成肉干儿了 。 / قۇيرىقتـــاعى
سىرنەسى 硬化成块儿的羊尾巴 。

سىرنە II 见 سەرنە.

ٴسىرى 〈名〉① 干皮子，硬皮子 ② 做靴、鞋
时后跟里面的垫（硬块 ③ 干硬的：ٴسىرى
تەرى 干硬的皮子 ④ 〔转〕坚强的，顽强的：
ٴسىرى ادام 顽强的人 ▲ ٴسىرى تاباندىلار
〔动〕皮趾类（如骆驼、象等）。

سىرىك 〈名〉〔植〕高山生长的一种矮草 。

سىرىڭكە 〈名〉火柴：سىرىڭكە شاعۋ 划火柴 /
سىرىڭكەنىڭ تالى 火柴棍儿 / سىرىڭكەنــــىڭ
قىشىرى 磷面 ▲ سىرىڭكە قارا 黝黑的：سىرىڭكە
قارا جىگىت 黝黑的小伙子 。

ت

ت 哈萨克文字母表中的第二十三个字母。

تا 见 دا.

تابا I 〈名〉[波] 平锅,铛饼,煎锅: تابا نان 饼锅 ▲ تابا تەمىر 饼铛 ▲ تابا قازان 平底锅。

تابا II 〈名〉幸灾乐祸;落井下石;挖苦: دوشپاننىڭ تاباسىنان قورىقپاۋ 不怕敌人的幸灾乐祸 ▲ تابا بولۋ 被人取笑 ▲ تابا قىلۋ 幸灾乐祸,取笑 ▲ تاباسى قانۋ 幸灾乐祸。

تاباق I 〈名〉盘,盘子: ۇلكەن تاباق 大盘子 / اعاش تاباق 木盘子 / ءبىر تاباق ەت 一盘肉 ▲ قوس تاباق 加倍款待 ▲ تاباق جاساۋ ①制盘 ②往盘中盛熟肉 ▲ تاباق تارتار 请客仪式 ▲ تاباق تارتۋ 端盘拿肉,上菜,摆饭 ▲ جالعىز ءۇيدىڭ تاماعى جەتسە دە، تاباعى جەتپەيدى.【谚】独户人家的饭菜虽丰富,盘碗却不够(独居无援)。

تاباق II 〈名〉张: ءبىر تاباق قاعاز 一大张纸 ▲ باسپا تاباق 印张。

تاباقسىز 〈形〉没有盘子: تاباقسىز ءۇي بولماس. 任何一家不会没有盘子。

تاباقتا- I 〈动〉用盘子盛,往盘里盛: تاباقتاپ تارتقان ەتتى ءالى سوڭىندا جەۋگە اۋىز بولمادى. 一大盘一大盘的肉最后谁都吃不下了。

تاباقتا- II 〈动〉以一张为单位计算。

تاباقتال- تاباقتا- I 的被动态。

تاباقتاس 〈形〉同席的,同桌就餐的,共餐的: ول نەشە رەت بىزبەن تاباقتاس بولدى. 他和我们一起吃了好几次饭。

تاباقتاس- II تاباقتا- I 的交互态。

تاباقتات- تاباقتا- I 的使动态。

تاباقتاۋ تاباقتا- I、II 的不定式。

تاباقشا 〈名〉①小盘子,碟子 ②〔机〕围盘。

تاباقشى 〈名〉(办红白喜事或举行宴会时)端饭的人;跑堂儿的;招待员,服务员。

تابالا- I 〈动〉幸灾乐祸;取笑;挖苦: تابالاپ كۇلۋ 幸灾乐祸地笑。

تابالا- II 〈动〉用平锅(铛饼): تابالاپ نان پىسىرۋ 用平锅烤馕。

تابالاعىش 〈形〉好幸灾乐祸的;爱取笑的。

تابالان- تابالا- 的被动态。

تابالارلىق 〈形〉值得幸灾乐祸的,值得取笑的。

تابالاس- تابالا- I、II 的交互态。

تابالات- تابالا- I、II 的使动态。

تابالاۋ تابالا- I、II 的不定式。

تابالاۋشى 〈名〉幸灾乐祸的人,取笑者。

تابالاۋشىلىق 〈名〉幸灾乐祸。

تابالدىرىق 〈名〉门槛,门坎儿: تابالدىرىقتان اتتاۋ 迈过门坎儿 / مەن ونىڭ تابالدىرىعىن اتتاپ كورگەمىن جوق. 我从来没有去过他家。

تابالدىرىقتىق 〈形〉做门槛的,做门坎儿的: تابالدىرىقتىق اعاش 做门坎儿的木料。

تابالى I 〈形〉有平锅的,带着铛饼的。

تابالى 〈形〉让人幸灾乐祸的,让人取笑的: ەلگە تابالى بولعانشا ولگەن ارتىق 与其让人取笑,还不如一死。

تابان ①〈名〉脚掌,脚板,脚底;蹄掌,蹄底;足底: تابان سۇيەك 足底骨 / ايۋدىڭ تابانى 熊掌 ②靴掌,鞋掌;(物体最下部分)底: ەتىكتىڭ تابانى 皮靴底 / تابان قاقتىرۋ 钉鞋掌 ③(坦克,拖拉机的)履带,(大车轮的)铁箍,(雪橇,爬犁底部的)滑铁,铁条,滑体: شىنجىر تابان 链轨 ④〔数〕底边 ▲ ءبىر تابان جاقىن 较近的 ▲ جوعارى تابان〔数〕上底 ▲ سارى تابان 老练的,久经锻炼的;疲于奔命的: سارى تابان ەگىنشى 老农 ▲ سارى تابان بولۋ 老

练，久经锻炼；疲于奔命，忙碌 ▲ تابان اياق 大
木碗 ▲ تابان استىندا 立即，立刻，马上 ▲ تابان
ئۇ 大眼网 ▲ تابان ئۇدارماۋ 不挪步，动都不动，
一动不动 ▲ تابان ئۇدارۇ 弹动，活动，挪动；
(近距离的)搬迁 ▲ تابان ئۇزىندا 立即，立刻，
马上，当即；一下子 ▲ تابان اقى 脚钱，跑路
钱 ▲ تابان اقى، ماڭداي تەر 劳动所得，报酬
▲ تابان بالىق 〈动〉 鲫鱼，鲋 ▲ تابان سەرپىپەۋ
(جازباي) 腿蹬也不蹬一下；立即， 当即：
تابانىن سەرپىپەي ٴولۇ 当即死去 ▲ تابان ٴتيۋ
因(走得多而)脚痛；(马的蹄子)磨破而走不
动 ▲ تابان تىرەۋ 站稳脚根，毫不动摇，坚定
不移 ▲ تابانى كۇرەكتەي 整整：تابانى كۇرەكتەي
ون جىل 整整十年 ▲ تابانى مايدالانۇ 老练 ▲
تابانىنا ينە كىرگەندەي 犹如脚掌扎刺，疼痛不
已 ▲ تابانىنان تاۋسىلۇ (توزۇ) 徒劳无益，空自
忙碌 ▲ تابانىن جالاۋ 拍马，阿谀奉承 ▲ تابانىن
جالتىراتۇ 走，走开，滚 ▲ تابانىن جەرگە تيگىزبەۋ
不让喘口气 ▲ تابانىنىڭ ٴبۇرى جوق 动摇不定
的 ▲ تاباق قارىس 一满拃 ▲ تۆيە تابان 〔植〕牛
蒡(属) ▲ قاز تابان 〔植〕委苓菜 ▲ قارا تابان
قۇل 佣人，奴隶 ▲ سەنىڭ تابانىڭا قادالعان
شوگىر مەنىڭ ماڭدايىما قادالسىن. 【谚】宁可让
刺扎在我的头上，也不愿让它扎在你的脚上
(愿为舍命)。

تاباندا- I 〈动〉① 稳站，站住，站立不动；
(因脚掌疼痛而)走 不 动 ； 停步不前 ：
شارشاعان قويلار جارتاستىڭ تۆبىندە ۋيلىعىپ
تاباندىپ تۇرىپ الدى. 疲惫的羊群聚拢在岩石
下不肯再走了。/ ارقاندى تاباندىپ تارتۇ 用双脚
蹬住地拔河 ② 〔转〕坚持；固执己见，固执，
执拗： ول باسقالاردىڭ سوزىنە قۇلاق اسپاي، ٴوز
كوزقاراسىندا تاباندىپ تۇرىپ الدى. 他根本不听
别人的话，一定坚持自己的观点。

تاباندا- II 〈动〉① 上鞋底，钉靴掌： ونىڭ
كيگەنى تاباندىعان ەسكى قارايىما ەكەن. 他穿着一
双钉了掌的旧毡靴。② 装，安，上(大车的轮
铁箍；拖拉机，坦克的)履带。

تاباندا III 〈副〉 立即，立刻，马上，当即： تاباندا
ٴولۇ 立即死去 / تاباندا جوعال! 马上滚！

تاباندال- تاباندا- II 的被动态。

تابانداس- تاباندا- I、II 的交互态。

تاباندات- تاباندا- I、II 的使动态。

تاباندانقىز- تاباندات- 的使动态。

تابانداۋ تاباندا- I、II 的不定式。

تاباندى I 〈形〉 滑铁的，滑条的，履带的 ▲
شىنجىر تاباندى كران 履带起重机。

تاباندى II 〈形〉 坚定不移的，坚韧不拔的，毫
不动摇的；稳当的，踏实的： زاڭدى تاباندى
اتقارۋ 坚定不移地按法律办事 / پرينسيپتە
تاباندى بولۋ 坚持原则 / ۆيرەنۋدە تاباندى وقۋشى
学习踏实的学生。

تاباندىلىق ① تاباندى II 的抽象名词 ② 坚
定不移，坚韧不拔；稳当，踏实。

تابانسىز 〈形〉 不坚定的，动摇不定的，意志
薄弱的，不顽强的；不恒心的；不踏实的：
تابانسىز ادام 意志不坚定的人 / ۆيرەنۋدە
تابانسىز 学习不踏实。

تابانسىزدىق ① تابانسىز 的抽象名词 ② 不坚
定，意志不坚；无恒心。

تاباسىز I 〈形〉 没有平锅的： تاباسىز قايتىپ
نان پىسىرۋگە بولادى؟ 没有饼铛怎么烙饼？

تاباسىز II 〈形〉 不让人幸灾乐祸的，不让取
笑的。

تاباشى 〈名〉 幸灾乐祸的人，取笑者。

تاباشىل 〈形〉 幸灾乐祸的，爱取笑的。

تاباشىلدىق تاباشىل 的抽象名词。

تابەل 〈名〉 (学生的)出勤表，成绩簿。

تابەلەتكا 〈名〉 锭剂，片剂，药片。

تابەلشى 〈名〉 记工员，考勤员。

تابجىل- 见 تاپجىل-.

تابجىلت- تابجىل- 的使动态。

تابجىلۋ تابجىل- 的不定式。

تابيعات 〈名〉 ① 自然，大自然，自然界：
تابيعات قۇبىلىستارى 自然现象 / تابيعات بايلىعى
自然资源 / تابيعات تانۋ 认识大自然 / تابيعاتتى
وزگەرتۋ 改造大自然 / ٴولى تابيعات 无机界 ②
〔转〕脾性，天性： تابيعاتى تارتپاۋ 不感兴趣 /
ونىڭ تابيعاتى سول. 他的天性就是那样。 ▲
تابيعات زاڭى 自然规律 ▲ تابيعات علىمى 自然

。学科

تابىئىي 〈形〉自然的，天然的：تابىئىي شارۋاشىلىق 自然经济 / تابىئىي بايلىق 自然资源 / تابىئىي گاز 天然气 / تابىئىي جايلىم 天然牧场 / تابىئىي سۈلۈلۈق 自然美 ▲ تابىئىي دارىتپاۋشىلىق 自然免疫 ▲ تابىئىي جارىق 〔物〕自然光，天然光 ▲ تابىئىي جەز 自然铜 ▲ تابىئىي جەلدەتپە 〔治〕自然通风 ▲ تابىئىي ماگنىيت 天然磁体，天然磁铁 ▲ تابىئىي سان 〔数〕自然数 ▲ تابىئىي ئىسلتى 天然碱 ▲ تابىئىي شەكارا 自然边界 ▲ تابىئىي تىرىكتەلۈ 〔生〕自然选择。

تابىئىلىق تابىئىي 的抽象名词。

تابلىتسا 〈名〉表，表格；报表，统计表：كوبەيتۈ تابلىتساسى 乘法表。

تابۇ Ⅰ〈名〉禁忌，忌讳：تابۇ سوزدەر 禁忌语。

تابۇ Ⅱ تاپ- Ⅴ 的不定式。

تابۇشى 〈名〉① 捡到者，找到的人 ② 发明者，创造者。

تابىل- ① تاپ- Ⅴ 的被动态 ▲ بولىپ تابىلادى 是 ▲ تابىلعان اقىل 上策，良策，妙计，好主意，好办法 ▲ اس تابىلسا، دوس تابىلمايدى، دوس تابىلسا، اس تابىلمايدى. 【谚】有饭却无友，有友却无饭。▲ جوعالىپ تابىلعان مال ولجا، اۋىرىپ جازىلعان جان ولجا. 【谚】失而复得的牲畜是外财，病而康复的人是捡的命。

تابىن Ⅰ〈名〉牲畜，野兽的）群，（放牧的）畜群：ئبىر تابىن سىير 一群牛 / مالدى تابىنعا ئبولىپ باعۋ 分群放牧。

تابىن- Ⅱ〈动〉① 崇敬，敬仰，敬奉，顶礼膜拜：قۇدايعا تابىنۋ / بۇدقا تابىنۋ 敬奉胡大 / 拜佛 ②〔转〕鞠躬，下跪，跪拜；奉承，献媚：بارىنشا تابىنىپ قوشەمەت كورسەتۋ 极力地阿谀奉承 ▲ جەكەگە تابىنۋشىلىق 个人崇拜。

تابىندا- 〈动〉（将牲畜）分群，分成一群一群，（野兽）成群：سيىردى تابىنداپ باعۋ 把牛分群放牧。

تابىنداۋ تابىندا- 的不定式。

تابىندىر- تابىن- Ⅱ 的使动态。

تابىنت- تابىن- Ⅱ 的使动态。

تابىن-تابىن 〈形〉（牲畜）一群一群的：تابىن-تابىن تۇيە 一群一群的骆驼。

تابىنۋ تابىن- Ⅱ 的不定式。

تابىنۋشى 〈名〉崇拜者，顶礼者。

تابىنۋشىلىق 〈名〉崇拜，敬仰，敬奉：جەكەگە تابىنۋشىلىق 个人崇拜。

تابىنشى 〈名〉（分群）放牧人。

تابىنشىلىق 〈名〉放牧，放牧业。

تابىر 〈名〉烙印；戳子，（包装箱上的）字。

تابىرشى 〈名〉（包装箱上）印字的人，盖戳的人：بالا تابىرشى 小孩的印字儿。

تابىرلا- 〈动〉（包装箱上）印字，烙印，盖戳。

تابىرلات- تابىرلا- 的使动态。

تابىرلاۋ تابىرلا- 的不定式。

تابىس Ⅰ〈名〉① 收入，所得，收益，收获；工钱，报酬：ەڭبەك تابىستارى 劳动收入 / تابىس باجى 所得税 ②〔转〕成绩，成就，成果；胜利：جەتكىزۋ قول تابىستارعا مول 取得丰硕的成果 / علمي تابىستار 科学上的成就 ▲ سولاقاي تابىس 外快，外财，额外的收入 ▲ تابىس ەتۋ 交给，还给；移交。

تابىس- Ⅱ ① تاپ- Ⅴ 的交互态 ② 讲和，和好，相交；和解：ول ەكەۋى قايتا تابىستى. 他们俩言归于好了 ③ 相遇，相逢；找到：قوزى ەنەسىنە تابىستى. 羊羔找到了母羊。

تابىس Ⅲ：تابىس سەپتىك 〔语〕宾格，把格。

تابەر 〈形〉① 会挣钱的，会赚钱的；收入多的 ② 有成就的，取得成就的。

تابىسكەرلىك تابىسكەر 的抽象名词。

تابىسقور 〈形〉会挣钱的，会赚钱的：تابىسقور كىسى 会挣钱的人。

تابىسقورلان- 〈动〉变得会挣钱，变得会赚钱：ول ئبىر-ەكى جىلدان بەرى تابىسقورلانىپ الدى. 这两年来他变得越来越会挣钱。

تابىسقورلانۋ تابىسقورلان- 的不定式。

تابىسقورلىق تابىسقور 的抽象名词。

تابىسسىز 〈形〉① 没有收入的，没有收获的 ② 没有成绩的，无成果的。

تابىسسىزدىق تابىسسىز 的抽象名词。

تابىستا- 〈动〉交与，交给，委托，托附。

تابىستاۋ تابىستا- 的不定式。

تابستى 〈形〉 ① 收人多的,赚钱的,可获利
的: تابستى جۇمىس 可得到好多收入的活儿
② 收获大的, 有成绩的,有成就的; 取胜利
的: تابستى ورالۋ 满载而归。
تابستىر- تابس- Ⅱ 的使动态。
تابستىرىل- تابستىر- 的被动态。
تابسۋ تابس- Ⅱ 的不定式。
تابسۋشى 〈名〉 协助寻找的人。
تابت 〈名〉[阿] ① 灵柩,棺材,棺木,尸匣
② 〔转〕(瘦得)皮包骨头的人;骨架;骷髅一
样的: اۋرۋدان تابت بولىپ قالعان ادام 因病
瘦得皮包骨头的人。
تابتسىز 〈形〉 没有灵柩的,没有棺材的。
تابتتا- 〈动〉 入殓,装殓。
تابتتال- تابتتا- 的被动态。
تابتتاۋ تابتتا- 的不定式。
تابتشى 〈名〉 ① 抬灵柩的人,抬棺材的人②
卖棺材的人。
تاعا Ⅰ 〈名〉 马掌,马蹄铁: اتقا تاعا قاقتى 给
马钉上马蹄铁 ▲ ەمشەك (ەمشەكتى) تاعا 瓜子
掌 ▲ جايپاق تاعا 平马掌。
تاعا Ⅱ 〈名〉〔方〕母系亲属。
تاعاين 〈名〉 任命,委任,指定: باستىق
تاعاين بولدى 领导已任命了。
تاعايىندا- 〈动〉 任命,委任,委派,指定:
زاۋود باستىقتىعىنا تاعايىندادى 任命当厂长 /
ەلشى تاعايىنداپ جىبەرۋ 委派大使。
تاعايىندال- تاعايىندا- 的被动态。
تاعايىنداس- تاعايىندا- 的交互态。
تاعايىندات- تاعايىندا- 的使动态。
تاعايىنداۋ تاعايىندا- 的不定式。
تاعايىندى 〈形〉 固定的,固有的,稳定的;一
定的,指定的: تاعايىندى كاسىپ 固定的职业。
تاعايىندىلىق تاعايىندى 的抽象名词。
تاعايىنسىز 〈形〉 不一定的,靠不住的;不固
定的: ونىڭ نە ستەپ جۇرگەنى تاعايىنسىز. 他
没有固定的职业。
تاعايىنسىزدىق تاعايىنسىز 的抽象名词。
تاعالا Ⅰ 〈名〉[阿] 至高无上,崇高(安拉,胡
达名字后出现)。

تاعالا- Ⅱ 〈名〉(给马)掌马钉,马蹄铁钉: ول
اتىن تاعالاپ الدى. 他给马钉上了马掌 ▲
شوشقا تاعالادىڭ با؟ 这么慢干什么了?
تاعالان- تاعالا- 的被动态。
تاعالاس- تاعالا- 的交互态。
تاعالات- تاعالا- 的使动态。
تاعالاۋ تاعالا- 的不定式。
تاعالى 〈形〉 钉上马掌的,钉有马掌铁的:
(شىبىن) تاعالى ات ▲ 钉上马掌的马 تاعالى ات
تايىپ جىعىلعانداي 光得连苍蝇都打滑 ▲ تاعالى
تاي قالماۋ 一无所有。
تاعالىق 〈形〉 ① 打造马掌的,做马蹄铁的:
تاعالىق تەمىر 打造马掌的铁 ② 钉马掌的:
تورت تاعالىق شەگە 够四个马掌的钉子 ③ 蹄
边,装蹄处。
تاعام 〈名〉[阿] 饭,食物,食品: دامدى
تاعامدار 美味的饭菜 / تاعام قالدىقتارى 剩饭
剩菜 / دايار تاعام 现成饭 ▲ تاعام تان
سەمىرتەدى، اڭ جان سەمىرتەدى. 【谚】吃饭养
身,狩猎养神。
تاعامدان- 见 تاماقتان-.
تاعامداندىر- تاعامدان- 的使动态。
تاعامدانۋ تاعامدان- 的不定式。
تاعان Ⅰ 〈名〉 底基,地基: ۇي تاعانى 屋基 /
وزەن تاعانى 河谷 / تاۋ تاعانى 山脚 ▲ تاعان
جىنىس 〔地〕基岩。
تاعان Ⅱ 〈名〉〔口〕伯劳。
تاعاناق 〈名〉〔动〕伯劳 ▲ سۇر تاعاناق 灰伯
劳 ▲ وزىن قۇيرىق تاعاناق 长尾灰伯劳 ▲ قارا
ماڭداي تاعاناق 牛头伯劳 ▲ قىزىل قۇيرىق
تاعاناق 红尾伯劳。
تاعاندا- 〈动〉 赖着不走,迈不开步子,走不
动: اتىم ابدەن بولدىرىپ، تاعانداپ جۇرە الماي
قالدى. 我的马累得精疲力尽一步也不能走
了 ▲ تورت تاعانداۋ 赖着不走,走不动。
تاعاندال- تاعاندا- 的被动态。
تاعاندات- تاعاندا- 的使动态。
تاعانداۋ تاعاندا- 的不定式。
تاعاسىز 〈形〉 没有马掌的,没有钉马蹄铁的:
تاعاسىز شەگە نە كەرەك 没有马掌光有钉子有

。用么什
تاعات ：烦耐，耐忍，心耐 [阿]〈名〉 **تاعات**
不耐忍 تاعات تاپپاۋ ▲ 儿点心耐您请 ەتىڭىز
,住不耐忍 (قالماۋ) تاعاتى تاۋسىلۇ ▲ 急焦，住
。烦耐不
不沉，的住不耐忍，的烦耐不〈形〉 **تاعاتسىز**
تاعاتسىز جان ：的躁急情性，的急着爱，的气住
。人的躁急情性
着，住不耐忍，心耐去失〈动〉 **تاعاتسىزدان-**
急心 تاعاتسىزدانىپ سابىرى كەتۋ ：来起躁急，急
。安不立坐火如
。态动使的 -تاعاتسىزدان **تاعاتسىزداندىر-**
。式定不的 -تاعاتسىزدان **تاعاتسىزدانۋ**
烦耐不些有，的心耐大不〈形〉 **تاعاتسىزداۋ**
。的急性些有，的
。词名象抽的 تاعاتسىز **تاعاتسىزدىق**
得沉；的重稳；的烦耐，的心耐有〈形〉 **تاعاتتى**
。的气住
.تاعاتتىلىق 见 **تاعاتتىق**
。词名象抽的 تاعاتتى **تاعاتتىلىق**
；掌马的小，西东的形铁蹄马〈名〉I **تاعاشا**
。掌鞋铁
▲ 的形圆半，的形铁蹄马〈形〉II **تاعاشا**
。肾蹄马〔理生〕 تاعاشا بۆيرەك
,的铁蹄马钉 ② 的掌马打 ①〈名〉 **تاعاشى**
。的掌马装
تاعدىرداش ：运命，命天 ① [阿]〈名〉 **تاعدىر**
遭；途前；存生，命生 ② 的定注中命 جازعانى
和 مەملەكەت تاعدىرىمەن تىكەلەي بايلانىستى ：遇
جازعانى تاعدىرداش ▲ 系关的接直有途的家国
(سالعانى) تاعدىر جەتۋ ▲ 排安的运命，的定命
。到期寿
。的同相遇遭，的运命共〈形〉 **تاعدىرلاس**
：敬恭，意敬，重尊，敬尊 [阿]〈名〉 **تاعزىم**
。揖作躬打 (قىلۇ) تاعزىم ەتۋ
。式定不的 V -تاق **تاعۋ**
野 تاعى ايۋاندار ：的生野，的野 ①〈形〉I **تاعى**
鲁粗，的野粗；的蛮野，的花开不〔转〕② 兽
野粗 تاعى ادام / 族民的化开不 تاعى ۇلت ：的
见怕 تاعى بالا ：的僻孤，的生认〔转〕③ 人的

。子孩的人生
تاعى ：要还，次再，又，还，再〈助〉II **تاعى**
不来还他 ول تاعى كەلمە؟ / 等等 باسقالار
例个一举再 تاعى ٴبىر مىسال كەلتىرۋ / ؟ 来
(تاعىسىن تاعى (تاعى تاعىلار، تاعى باسقالار ▲ 子
。等等
。态动被的 V -تاق **تاعىل-**
野粗为变，蛮野得变，野变 ①〈动〉 **تاعىلان-**
。际交爱不得变，来起僻孤得变 ②
。态动使的 -تاعىلان **تاعىلاندىر-**
。式定不的 -تاعىلان **تاعىلانۋ**
,性野 ② 词名象抽的 I تاعى ① **تاعىلىق**
。际交爱不，僻孤 ④ 粗野，鲁粗 ③ 蛮野
。例范，导引；养培，育教〈名〉 **تاعىلىم**
：养抚；养培，育教〈名〉 **تاعىلىم-تاربيە**
。育教的师老 مۇعالىمنىڭ تاعىلىم تاربيەسى
。(弦)根一 (**شەك**) **ٴبىر تاعىم** : **تاعىم**
。态身反的 V -تاق **تاعىن-**
。态动使的 -تاعىن **تاعىندىر-**
。态互交的 -تاق **تاعىس-**
。他其有还，等等〈助〉 تاعىلار- **تاعىسىن**
。等等，等(词写缩的 تاعى-باسقالار) **ت.ب.**
：冠桂，冠王，冕，冠(的王国，帝皇)〈名〉 **تاج**
پاتشا تاجىسى 冠王 / تاج كيگىزۋ 冕加 / تاج
。礼冕加 كيگىزۋ جوراسى
世于中话神教兰斯伊) ① [阿]〈名〉 **تاجال**
,子骗 ② 精人吃，神凶，鬼魔(的现出日末界
〔转〕④ 害祸，祸灾，难灾〔转〕③ 主世救假
。徒之餮饕，人的吃贪
。词名象抽的 تاجال **تاجالدىق**
。的冠王戴，的冕加〈形〉 **تاجدى**
سەن بۇرىن ：癖囊毛，癣黄，疮秃 ①〈名〉 **تاز**
？吗疮秃过长来原上头你 تاز بولىپ پا ەدىڭ؟
的疮秃长上头 تاز بالا ：的癣生，的疮秃长 ②
实确他 .ونىڭ تاز ەكەنى راس ：子秃 ③ 子孩
جىلتىر ▲ 子秃的光光亮 اينا تاز ▲ 。子秃是
,秃花 ويما تاز ▲ 头秃(得变而疮长头因) تاز
تاز ▲ 怒迁 تاز اشۋىن تىرناداى الۋ ▲ 秃斑
,状原复恢 كيۋ (كەپەسىن، كەپەشىن) كەبىن
态故，状原复恢 تاز قالپىنا ٴتۇسۋ ▲ 萌复态故

蜂 تاز قارن ▲ 雕山座,鹫秃 تاز قارا ▲ 萌复
بالا جاسىنداعىسىن ۋمىتپايدى، ▲ 胃网,胃窝
会不子孩【谚】 تاز باسىنداعىسىن ۋمىتپايدى.
。疮秃的己自记忘会不子秃,年童的己自记忘
疮头染传是子帽【谚】 تاز تاقيادان جوعادى. ▲
。介媒的

:的澈清;的洁整,洁清,的净干 ① 〈形〉 **تازا**
/ 子屋的洁整 تازا ءۇي / 净干得穿 تازا كيىنۋ
:的正真,的粹纯,的正纯 ② 水的澈清 تازا سۋ
/ 银足 تازا كۇمىس / (金赤)金足 تازا التىن
洁好性素,的洁清爱 ③ 统血纯 تازا ءناسىل
清 ,的鲜新 ④ 人的洁清爱 تازا كىسى :的
⑤ 识知么什有没 تازا بىلىمنەن :的爽清,的新
⑥ 气空鲜新 تازا اۋا :的爽清,的新清,的鲜新
تازا :的白清;的洁贞,的正真,的洁纯 〔转〕
⑦ 白清史历 تازا تارىحى / 言语的洁纯 ءتىل
/ 康健体身 تازا دەنى :的病无,的康健〔转〕
وپكەسى تازا 常正部肺 ▲ سۇتتەن اق، سۇدان تازا
病有没 تازا ارىق ▲ 白清很,洁纯常非(人指)
的过交杂有没;的种纯 تازا قاندى ▲ 的瘦干
。种血纯,种纯 تازا تۇقىم ▲

,除扫,除清,净干使,洁清使 ① 〈动〉 **تازالا-**
/ 子房扫清 تازالاۋ ءۇي :洗刷,扫打,扫清
净擦 ۇستەلدى تازالاۋ / 服衣洗刷 كيىم تازالاۋ
去,皮削,皮剥 ② 井掏 قۇدىق تازالاۋ / 子桌
بالىق / 皮薯铃马削 كارتوپ تازالاۋ :鳞去,壳
:荡扫;清肃,洗清,除清 ③ 鱼拾收 تازالاۋ
بۇزىقتاردى / 织组党洗清 پارتيا ۋيمىن تازالاۋ
。人坏除清 تازالاۋ

。具用化净,具用洁清 〈名〉 **تازالاعىش**
。态(身反)动被的 -تازالا **تازالان-**
。态动使的 -تازالا **تازالاندىر-**
。态互交的 -تازالا **تازالاس-**
。态动使的 -تازالا **تازالات-**
。式定不的 -تازالا **تازالاۋ**
。人的生卫搞,工洁清 〈名〉 **تازالاۋشى**
ءۇي :洁整,洁清,生卫 ① 〈名〉 **تازالىق**
生卫 تازالىق اسپاپتارى / 洁清的屋房 تازالىعى
备设 ② 纯洁性,清白;纯真: پارتيا ۋيمدارى-
▲ 性洁纯的织组党持保 نىڭ تازالىعىن ساقتاۋ
تازالىق-ساۋلىق نەگىزى، ساۋلىق-بايلىق
富财是康健,本之康健是生卫【谚】 نەگىزى.
。源之

洁清爱不,的净干爱不 ① 〈形〉 **تازالىقسىز**
不,的秽污,的脏 ② 的遢邋,的生卫讲不,的
。的净干

讲,的洁好性素,的洁清爱 ① 〈形〉 **تازالىقتى**
。的洁整,的洁清,的净干 ② 的生卫

素,的生卫讲爱,的洁清爱 〈形〉 **تازالىقشىل**
。的洁好性

〔转〕 ② 来起洁清,净干得变 ① 〈动〉 **تازار-**
清被,洗清被〔转〕③ 白清为成,(点污)净洗
。清澄被 〔转〕 ④ 清肃被,除

收,扫打 ② 态动使的 -تازار ① **تازارت-**
清〔转〕 ④ 化净,馏蒸;清澄 ③ 洁清使,拾
。荡扫;清肃,除清,洗

。态动使的 -تازارت **تازارتقىز-**
馏蒸,备设化净 剂涤洗 ① 〈名〉 **تازارتقىش**
。器

。态动使的 -تازارت **تازارتتىر-**
。式定不的 -تازارت **تازارتۋ**
卫搞,人的扫清,人工洁清 〈名〉 **تازارتۋشى**
。人的生

。态动被的 -تازارت **تازارتىل-**
。态互交的 -تازارت **تازارتىس-**
。式定不的 -تازار **تازارۋ**
以自,净干为以自,脏嫌不 ① 〈动〉 **تازاسىن-**
。洁纯为认自,白清为认自 ② 洁好性素为

。态动使的 -تازاسىن **تازاسىندىر-**
。式定不的 -تازاسىن **تازاسىنۋ**
。略传,传 〈名〉 **تازكيره**
。雕山座,鹫秃 〔动〕〈名〉 **تازقارا**
。儿孩小的疮秃长 〈名〉 **تازشا**
تازى سالۋ :猩灵种亚细亚中,犬猎 〈名〉 **تازى**
كۇننە ءجۇز تۇلكى السا دا، ▲ 猎打犬猎放
一捉捕天一【谚】 تازىنىڭ ءيت اتى قالمايدى.
。狗是还称名的犬猎,狸狐只百

。地凉荒,地之毛不 〈名〉 **تازىعىر**
。座犬猎 〔天〕〈名〉 **تازىلار**
小岁二 تاي بايگە ▲ 马小的多岁一 〈名〉 **تاي**

马赛 ▲ تاي شاپتىرىم 一岁多的小马赛跑的距离 ▲ تاي قازان 大锅 ▲ تاي قىمىز 没有马奶酒 ▲ تايعا تاڭبا باسقانداي 很明显的，一清二楚的 ▲ تاي ۋگىز 一岁半到两岁之间阉过的公牛 ▲ تاي شىعۋ （指小马）满一岁 ▲ الاشتىڭ اتى وزعانشا، اۋىلداستىڭ تايى وزسىن. 【谚】远亲不如近邻。 ▲ اتتان تاي وزادى، اتادان بالا وزادى. 【谚】小马会强于大马，儿子会强于父亲（青出于蓝而胜于监）。

تاي Ⅱ 〈名〉捆，包： ءبىر تاي ماقتا 一捆棉花。

تاي- Ⅲ 〈动〉① 滑，溜，打滑，滑动，过滑： بۇل ارادان جۇرۋگە بولمايدى، اياق تايادى. 这里不走过去，滑脚。 ② 脱臼： بۋىن تايۋ 关节脱臼 ③ 〔转〕迷失，迷路；失误： بەتىنەن العان تايماۋ 不迷失方向 ④ 〔转〕离背，违背： انتتان تايۋ 违背誓言 ⑤ 〔转〕离开，溜掉，逃跑： جاۋدان تايمادى 没有被敌人吓跑 ▲ باق تايۋ 失去好运气，走背运 ▲ جولدان تايۋ 背离正道，犯错误 ▲ ءجۇزى تايۋ ① 失掉面子；害羞 ② 害怕，胆怯 ▲ كوز تايۋ 眼耀；目不暇接 ▲ كوزى تايۋ 离开，不在场，没有注意看 ▲ ماڭدايىنان باق تايۋ 潦倒落魄，遭厄运 ▲ سەرتتەن تايۋ 失约，失信 ▲ تاعالى شىبىن تايىپ جىعىلعانداي 光得连苍蝇都打滑 ▲ التىندى كورگەندە پەرىشتە دە جولدان تايادى. 【谚】神仙见黄金也会忘义。 ▲ اتان تۇيە دە جولدان تايادى. 【谚】老骆驼也会迷失方向（错误难免）。

تاي Ⅳ 和名词连用表示亲昵或恳求： اعاتاي 好哥哥 / اپاتاي 亲爱的姐姐。

تايا- 〈动〉① 靠近，接近，靠拢，临近： ۇيگە تاياپ قالدى 快到家了 / ەلۋ جاسقا تاياعان كىسى 快五十岁的人 ② 支起，支撑起，支住，撑住，托住： اعاش تاياپ قويۋ 用木头支住 / تامعا تاياپ قويۋ 靠着墙放置。

تاياز 〈形〉① 浅的，不深的： بۇل وزەننىڭ سۋى تاياز 这条河的水浅。 ② 〔转〕肤浅的，浅薄的，浅近的： ءبىلىمى تاياز كىسى 学识浅薄的人 ▲ تاياز سۋ سارقىراپ اعادى. 【谚】水浅流声大。

تايازدا- 〈动〉① （水位）降低，淤浅，变浅： سۋ بۇرىنعىدان تايازداپ قالدى. 河水比以前浅了。 ② 〔转〕变得肤浅，变得浅薄： ونىڭ ءبىلىمى تايازداپ قالعان سەكىلدى. 看来他的学问不如从前了。

تايازدان- تايازدا- 的反身态。

تايازدات- تايازدا- 的使动态。

تايازداۋ Ⅰ 〈形〉① 比较浅的，不太深的 ② 〔转〕比较肤浅的，比较浅薄的。

تايازداۋ Ⅱ تايازدا- 的不定式。

تايازدىق ① تاياز 的抽象名词 ② 浅 ③ 肤浅，浅薄。

تايازسىن- 〈动〉① 认为浅，认为不深 ② 〔转〕嫌肤浅，认为浅薄。

تايازسىنۋ تايازسىن- 的不定式。

تاياق 〈名〉① 棍子，棒子，棍棒；拐杖，手杖： اعاش تاياق 木棍 / تەمىر تاياق 铁棒 ② 挨打： تاياقتان قۇتىلا الماۋ 老挨打 ▲ "ا" نى (ءالىپتى) تاياق دەپ بىلمەۋ 目不识丁 ▲ اشتى تاياق 毒打 ▲ ءبىر تاياقپەن ايداۋ 一概而论 ▲ اعىرقسو تاياق ۇستاتقانداي (ايتۋ) 说明白，讲清楚 ▲ تاياق جەۋ 挨打 ▲ تاياق لاقتىرۋ 掷棍 ▲ تاياق تاستام جەر 棍棒所及之处，很近的距离 ▲ قارا تاياق 用棍棒狠打 ▲ الۋ استىنان تاياقتىڭ 〔旧〕知识分子 ▲ ايۋعا ناماز ۇيرەتكەن تاياق. 【谚】狗熊做祷告是棍子教出来的。 ▲ جار-اسقاتانعان ءيت جانتالاسا تاياق جەيدى. 【谚】摇尾乞怜的狗常挨棍子。 ▲ ءسوز سۇيەكتەن وتەدى، تاياق ەتتەن وتەدى. 【谚】棍棒只伤皮肉，恶语会伤人心。

تاياقسىز 〈形〉没有棍棒的，不带棍子的；不柱拐杖的： تاياقسىز جۇرە المايدى (他）不住拐杖走不了。

تاياقتا- 〈动〉用棍棒打，用棍子揍；打，毒打： كۇندە تاياقتايدى 天天毒打。

تاياقتال- تاياقتا- 的被动态。

تاياقتان- 〈动〉手持杖拐，手持拐棍；带上棍棒。

تاياقتاس- تاياقتا- 的交互态。

تاياقتات- تاياقتا- 的使动态。

تاياقتاۋ تاياقتا- 的不定式。

تاياقتى 〈形〉带棍棒的；手持拐棍的，柱着拐杖的。

تاياقشا 〈名〉① 小棍，短棒 ② 〔转〕杆菌：وزگەرگەن تاياقشالار 变形杆菌。

تايال- ① تايا- 的被动态 ② 接近，靠近，临近：كۈن باتۇعا تايالعاندا 快日落西山的时候。

تايامەم 见 تاماميم.

تاياميم 〈名〉〔宗〕土净（伊斯兰教徒无水时用沙土作小净）。

تايان- ① تايا- 的反身态 ② 靠，支撑，托住；凭借：ەڭبەككە تايانىپ كۈن كورۇ 依靠劳动过日子 / تاياق تايانۇ 拄拐棍 ③ 接近，临近，快到：كۈن بەسىنگە تايانۇ 快到晌午 ④ 想要……，意欲……：توبەلەسۇگە تاياندى 想要打架 ▲ بۇيىرىن تايانۇ 两手叉腰 ▲ دەمعەر تايانۇ 大难临头 ▲ جەر تايانۇ 伤心，悲伤，悲衰。

تاياندىر- تايان- 的使动态。

تايانۇ تايان- 的不定式。

تايانۇشى 〈名〉依靠，靠山：ونىڭ تايانۇشىسى جوق. 他没有靠山。

تايانىس- تايان- 的交互态。

تايانىش 〈名〉① 支柱，支架，支座，支撑：ەسىكتىڭ تايانىشى 门柱 ② 门柱：تايانىش جاساتىپ الۇ 请人做门柱 ③ 〔转〕支持力，依靠，靠山；骨干：ءبىزدىڭ تايانىشىمىز حالىق جۇرتشىلىعى. 我们的靠山是人民群众。/ تايانىش كۇش 骨干力量。

تايانىشسىز 〈形〉① 无支柱的，无支架的，无支座的 ② 无门柱的 ③ 〔转〕无依靠的，得不到支持的，无靠山的。

تايانىشتى 〈形〉① 有支柱的，有支座的；被顶住的 ② 有门柱的 ③ 〔转〕有依靠的，有靠山的。

تايانىشتىلىق 〈形〉① 用以支撑的，作为支柱的，作为支座的，有支持作用的，可供依靠的 ② 用做门柱的。

تايار 见 دايىن.

تاياس- تايا- 的交互态。

تايات- ① تايا- 的使动态 ② 把……靠近，放近，贴近。

تاياتقىز- تايات- 的使动态。

تاياتتىر- تايات- 的使动态。

تاياۋ I 〈名〉支撑的东西，支柱。

تاياۋ II 〈形〉接近于……的，靠近的，临近的；近期的，最近的：ءبىزدىڭ قىستاق قالاعا تاياۋ جەردە. 我们的村子在离城市不远的地方。/ تاياۋدان بەرى 最近以来 / تاياۋ زامان تارىح 近代史。

تاياۋ III تايا- 的不定式。

تاي-بايتال 〈名〉两、三岁的马的泛称。

تايگا 〈名〉泰加森林（亚寒带针叶林的一种）。

تايگالىق 〈形〉泰加森林的。

تايعاق 〈形〉① 滑的，平滑的，滑溜的，光滑的：تايعاق جەرمەن جۇرمە （你）别走滑脚的地方 ② 〔转〕靠不住的，不牢靠的，不稳的；模棱两可的：تورە تايعاق بولسام ءبىلىم بولماس، توبە تايعاق بولسا شىعىپ بولماس. 【谚】无能的长司官靠不住，滑脚的山坡不能上。▲ تار جول، تايعاق كەشۋ 艰难困苦，艰难险阻，荆棘载途。

تايعاقتا- 〈动〉① 打滑，滑行，滑动：اياعى تايعاقتاپ جۇرە المادى 脚直打滑走不稳 ② 移动，不停地走动：جىلقىلار بۇل اراعا تايعاقتاپ توقتاماي جۇر. 马群总是走动，在这里呆不住 ③ 〔转〕躲躲闪闪，支吾搪塞，规避：تايعاقتاپ تىكە جاۋاپ بەرمەدى 老是支吾搪塞，没有给直接了当的答复。

تايعاقتاۋ I 〈形〉有些滑的，比较平滑的。

تايعاقتاۋ II تايعاقتا- 的不定式。

تايعاقتىق تايعاق 的抽象名词。

تايعانا- 〈动〉滑，滑动，滑行：تايعاناپ جىعىلۋ 滑倒 / ول مۇزدىڭ ۇستىنە شىقسا دا، تايعاناپ جۇرە المادى. 他虽然到了冰上，但滑得走不动。

تايعاناق 〈形〉滑的，平滑的，光滑的：مىنا جەر وتە تايعاناق ەكەن. 这里很滑。

تايعاناقتا- 〈动〉滑，滑得站不稳，打滑，滑行：بۇل ارادان جۇرۇگە بولمايدى، اياق تايعاناقتايدى. 这里走不过去，滑脚。

تايعاناقتاس- تايعاناقتا- 的交互态。

تايعاناقتات- تايعاناقتا- 的使动态。

تايعاناقتاۋ تايعاناقتا- 的不定式。

تايعاناقتــــق 〈名〉 滑，光滑，平滑：جولدىڭ تايعاناقتىعىنان جۇرىس اقىرىن 因为路滑，走得很慢。

تايعاناڭقىرا- 〈动〉 滑一点：تايعاناڭقىراپ بارىپ توقتاپ قالدى. 滑了不多就站住了。

تايعاناڭقىراۋ تايعاناڭقىرا- 的不定式。

تايعاناس- تايعانا- 的交互态。

تايعانات- تايعانا- 的使动态。

تايعاناۋ تايعانا- 的不定式。

تايعىز- تاي- Ⅲ 的使动态。

تايدىر- تاي- Ⅲ 的使动态。

تايدىرت- تايدىر- 的使动态。

تايجاقى 〈名〉 马驹皮制的外衣。

تايجى 〈名〉〔史〕台吉（蒙古旧时封建贵族爵位；源自汉语"太子"）。

تايجى 见 تايجي.

تايقا- 〈动〉 ① 回避，躲闪，闪避；退却：بىر جاق شەتكە تايقاپ شىعا بەردى 让到一边 / ول سەنەن تايقاپ جۇرگەن جوق. 他并没有回避你。 ② 偏离，离开；出偏差：نىشانادان تايقاپ كەتتى 偏离目标。

تايقاق 〈形〉不坚定的，不果断的，动摇不定的，犹豫不决的：ارى جالتاق، ارى تايقاق كىسى 既不大胆又不果断的人。

تايقاقتا- 〈动〉 动摇不定，犹豫不决；躲闪，规避：ايتايىن دەگەنىن تايقاقتاپ ايتا الماۋ 想说又不敢说。

تايقاقتاۋ تايقاقتا- 的不定式。

تايقار 〈名〉 两岁的草驴。

تايقاس- تايقا- 的交互态。

تايقات- تايقا- 的使动态。

تايقاۋ تايقا- 的不定式。

تايقۇ تايقى- Ⅱ 的不定式。

تاي-قۇلىن 〈名〉 泛指小马。

تايقى Ⅰ 〈形〉 ① 微斜的，稍倾斜的，有慢坡的：تايقى بەت 斜坡 ② 扁平的，低浅的：تايقى استاۋ 平底的木盆 ▲ تايقى قولى 手里拿不住东西的。

تايقى- Ⅱ 〈动〉 ① 回避，躲避，闪避；退却 ② 偏离，离开；出偏差。

تايقىلا- 〈动〉 ① 做成扁平，制做成平底，做成平底浅盆形 ② 做成有斜度，使成斜坡形。

تايقىلان- ① تايقىلا- 的被动态 ② 显得微斜，显得有些倾斜。

تايقىلانۋ تايقىلان- 的不定式。

تايقىلات- تايقىلا- 的使动态。

تايقىلاۋ Ⅰ تايقىلا- 的不定式。

تايقىلاۋ Ⅱ 〈形〉①微斜的，有慢坡的，稍倾斜的②比较扁平的，底略微浅的。

تايلا- 〈动〉 包装好，打成包，捆成捆儿：قويدىڭ جۇنىن تايلاپ جيىپ قويدى （他）把羊毛一捆一捆地摞起来了。

تايلاق 〈名〉 一岁多的小骆驼。

تايلاقتا- 〈动〉 （骆驼）蹦蹦跳跳，欢蹦乱跳。

تايلاقتاۋ تايلاقتا- 的不定式。

تايلان- تايلا- 的被动态。

تايلاس- Ⅰ تايلا- 的交互态。

تايلاس- Ⅱ 〈动〉 顶嘴，强嘴，强辩；اكەسىمەن تايلاسۋ 和父亲顶嘴。

تايلاسقىش 〈形〉 好顶嘴的，爱强辩的，好争执的。

تايلاستىر- تايلاس- Ⅰ、Ⅱ 的使动态。

تايلاسۋ تايلاس- Ⅰ、Ⅱ 的不定式。

تايلات- تايلا- 的使动态。

تايلاۋ تايلا- 的不定式。

تايلى 〈形〉 带一岁多小马的，带一岁多马驹的：تايلى بيە 带一岁多小马的骒马。

تايلىعۇ تايلىق- Ⅱ 的不定式。

تايلىق Ⅰ 〈形〉 值一岁多马驹的，价值等于一匹小马的。

تايلىق- Ⅱ 〈动〉 畏缩，胆怯，害怕；退避，不敢：بۇل بالا اكەسىنەن دە تايلىقپايدى. 这个孩子连他的父亲都不怕。

تايلىقتىر- تايلىق- Ⅱ 的使动态。

تايلى-تاياق 〈名〉全家，全村；老小：بىر اۋىل تايلى-تاياعىمەن بىر-اق كەلدى. 全阿吾勒的人都来了。

门太,鱼罗哲,(属) 鱼罗哲〔动〕〈名〉 **تايمەن**
。鱼罗哲

联族氏 تايپالار ۋداعى ;落部,族氏〈名〉I **تايپا**
盟 ▲ ٴبىر تايپا ەل 一个部落的人,群众。

。踏践,坏踏,坏踩〈动〉 II **تايپا-**

تايپاق :的浅,的底平,的平扁 ① 〈形〉 **تايپاق**
تاباق 子盘浅 ② 的矮,的矬;的矮低: تايپاق
بويلى ادام 矮个子的人 / تايپاق ٴۇي 低矮的
房子 ③ 微斜的,有慢坡的,缓倾斜的: تايپاق
جوتا 慢坡的山岗。

تايپاقتىق تايپاق 的抽象名词。

تايپال- 〈动〉 平稳地走大,溜蹄: تايپالعان
جورعا 走得平稳的溜马蹄。

تايپالدىر- تايپال- 的使动态。

تايپالت- تايپال- 的使动态。

تايپالۋ تايپال- 的不定式。

تايپاۋ تايپا- II 的不定式。

تايپى- 〈动〉 ① 变浅,变扁平: تايپيعان تاباق
平浅的盘子 ② 变矮,变矬,显得矮小;变得
低矮: ۇيدە تايپيعان بىرەۋ وتىر. 屋里坐着一
个身材矮小的人。

تايپيت- تايپي- 的使动态。

تايپيۋ تايپي- 的不定式。

تايپى 见 تايپا.

تايراقتا- 见 تايراڭدا-.

تايراڭ: تايراڭ قاعۋ ① (驼骆)欢蹦乱跳,蹦
蹦跳跳 ② 〔转〕 高兴,得意,自由自在。

تايراڭدا- 〈动〉 ① (多指骆驼)蹦蹦跳跳,欢
蹦乱跳: تايراڭداعان بوتا بالانى باسىپ كەتە
جازدادى. 欢蹦乱跳的驼羔差一点把孩子 踩
着。② 〔转〕 高兴,得意,自由自在: بالالار
شەتىنەن قۋانىپ تايراڭداپ قالدى. 孩子们个个
欢欣雀跃。

تايراڭداس- تايراڭدا- 的交互态。

تايراڭدات- تايراڭدا- 的使动态。

تايراڭداۋ تايراڭدا- 的不定式。

تايراڭ-تايراڭ: تايراڭ-تايراڭ ەتۋ ① 撇着
腿走,笨拙地跑;欢蹦乱跳 ②〔转〕兴高彩烈,
得意,自由自在。

تايسا- 〈动〉 ① 偏离,离开;出偏差: وق
تاياپ كەتتى. 子弹没有打中目标。② 让开,
躲开,避开,规避,回避: جول شەتىنە تايساپ
شعا بەردى 让到路边(它)。

تايساق 〈形〉 ① 拐弯抹角的,支吾搪塞的,模
棱两可的 ② 随和的,肯让步的;躲躲闪闪的;
胆怯的。

تايساقتا- 〈动〉 ① 规避,回避,逃避; 支吾搪
塞;抵赖: جاۋاپكەرشىلىكتەن تايساقتاۋ 规避责
任 ② 害怕,胆怯; 犹豫不决, 动摇不 定 :
ول بارۋعا باتىلى بارماي تايساقتاپ وتىر. 他犹
豫不决不敢去。

تايساقتاعىش 〈形〉 胆怯的,胆小的,怯懦的,
畏缩的。

تايساقتاعىشتىق تايشاقتاعىش 的抽象名词。

تايساقتاس- تايساقتا- 的交互态。

تايساقتات- تايساقتا- 的使动态。

تايساقتاۋ تايساقتا- 的不定式。

تايسال- ① تايسا- 的反身态 ② 回避,躲避,
规避: ول بۇل ماسەلەدەن تايسالىپ وتىرعان
جوق. 他并不回避这个问题。③ 胆怯,畏缩,
畏惧,不敢: تايسالماي شابۋىل جاساۋ 勇敢地发
起进攻。

تايسالاقتا- 见 تايساقتا-.

تايسالدىر- تايسال- 的使动态。

تايسالماستان 〈副〉 勇敢地,大胆地,毫无动
摇地,坚定不移地;无所顾虑地: تايسالماستان
العا ۇلتىلۋ 勇往直前。

تايسالت- تايسال- 的使动态。

تايسالۋ تايسال- 的不定式。

تايسان- 见 تايسال.

تايساس- تايسا- 的交互态。

تايسات- تايسا- 的使动态。

تايساتقىز- تايسات- 的使动态。

تايساتتىر- تايسات- 的使动态。

تايساۋ تايسا- 的不定式。

تايتاقتا- 见 تايتاڭدا-.

تايتاقتاۋ تايتاقتا- 的不定式。

تايتالاس I 〈名〉 ① 顶嘴,争吵,争辩,抬杠
② 争奇,相争,较量,搏斗。

تايتالاس- II 〈动〉 ① 顶嘴,强辩,争辩,抬

杠：سەن ونمەن تايلاسىپ نە قىلاسەن. 你和他争吵有什么意思。② 争奇，相争，相持，较量，搏斗：نەشە كۈن تايتالاسىپ اقىرى جاۋدى جەڭىپ شىقتى 经过几天的较量终于战胜了敌人。

تايتالاستىر- تايتالاس- 的使动态。

تايتالاسۋ تايتالاس- 的不定式。

تايتاڭدا- 〈动〉① 撇着腿走，笨拙地跑：سارى اتان تايتاڭداپ جەلىپ كەلەدى. 黄毛阉驼撇着腿跑来。②〔转〕欢蹦乱跳，兴高采烈，得意：تايتاڭداپ اسىر سالۋ 欢欣雀跃。

تايتاڭدات- تايتاڭدا- 的使动态。

تايتاڭداۋ تايتاڭدا- 的不定式。

تايتەرى 马驹皮褥子(垫子)。

تاي-تۇلاق 〈名〉一、两岁的马的泛称：ۋيده اتتى قويىپ، تاي-تۇلاق تا جوق. 家里不但没有大马，连小马也没有。

تايتۇياق I 〈名〉〔植〕细辛。

تايتۇياق II 〈名〉马蹄金，马蹄银。

تايتۇقىر 〈名〉游戏中的一种惩罚(用大拇指弹击)。

تايۋ تاي- III 的不定式。

تايفۇن 〈名〉台风。

تايشا 见 تايىنشا.

تايىز 〈形〉① 浅的，不深的 ②〔转〕肤浅的，浅薄的。

تايىزدا- 〈动〉① 变浅，变得不深，(水位)下降 ②〔转〕变得肤浅，变得浅薄。

تايىزدال- تايىزدا- 的被动态。

تايىزدان- تايىزدا- 的反身态。

تايىزدات- تايىزدا- 的使动态。

تايىزداۋ تايىزدا- 的不定式。

تايىزدىق ①تايىز 的抽象名词 ③ 浅，不深 ② 肤浅，浅薄。

تايىن- 〈动〉羞怯，胆怯，害怕，畏缩，不敢：ول قىينشىلىقتان تايىناتىن ادام ەمەس. 他不是困难所能吓倒的人。▲ وتتان، سۋدادن تايىنباۋ 天不怕，地不怕 ▲ شەشىنگەن سۋدان تايىنباس. 【谚】赤身露体的人不怕水。

تايىندىر- تايىن- 的使动态。

تايىنۋ تايىن- 的不定式。

تايىنشا 〈名〉① 一岁多的小牛 ② 下棋时赢者所剩的棋子 ▲ تايىنشانىڭ مۇرنى جۇدىرىقپەن تەسۋ 穿凿附会，用强硬的办法 ▲ تايىنشا تۇلاپ ىگىرشاق شاقپاس. 【谚】受惊的小牛摔不坏牛鞍(弱者翻不了天)。

تايىنشالى 〈形〉带一岁多的小牛的；小牛多的：تايىنشالى سيىر بەرۋ 送给一头带小牛的母牛。

تايىنشا-تورپاق 〈名〉泛指牛犊和小牛。

تاك 〈叹〉①(吆喝马停下来)吁！ ②〔转〕且慢，自制：تاك، ەندى باسقالار سويلەسىن 且慢，先让别人讲。

تاكسي 〈名〉出租汽车。

تاكسيومەتر 〈名〉①(汽车)里程表 ② 哑罗经。

تاكسومەتر 〈名〉(出租汽车等的)计费器，计费表。

تاكسونوميا 〈名〉〔动、植〕分类学，分类法。

تاكت 〈名〉〔音〕拍；小节。

تاك-تاك I 〈叹〉①(频频地吆喝马停下来)吁！吁！ ②〔转〕且慢。

تاك-تاكتا- 〈动〉① 发出吁吁的吆喝声 ②〔转〕限制，提醒自我控制。

تاك-تاكتاس- تاك-تاكتا- 的交互态。

تاك-تاكتاۋ تاك-تاكتا- 的不定式。

تاكتيك 〈名〉战术家，策略家。

تاكتيكا 〈名〉①〔军〕战术：سوعىس تاكتيكاسى 作战战术 ② 策略：توڭكەرىس تاكتيكاسى 革命的策略。

تاكتيكالىق 〈形〉① 战术的，战术上的，战术性的：تاكتيكالىق بارلاۋ 战术侦察 / تاكتيكالىق جەڭىس 战术上的成功 ② 策略的，策略上的：تاكتيكالىق نەگىز 策略的基础。

تاكتيكاشى 〈名〉战术家；策略家。

تاق I 〈名〉宝座，王位，帝位 تاقتان تايۋ ① 废黜王位 ② 下台 ▲ تاقتان قۇلاتۋ ① 废黜王位 ② 赶下台。

تاق II 〈名〉① 单数，奇数 ② 单数的，奇数的：تاق سان 单数 ▲ تاق تۇياقتىلار 奇蹄目 ▲

تاق فونكتسيا 〔数〕奇函数。

تاق Ⅲ : **تاق ەتۆ** 发出砰的一声，咚的一声响。

تاق Ⅳ 〈副〉正是，恰好，就是： اينا قاتەسى جوق، تاق ئۆزى 没有错，就是他。/ بۇل تاق سەنىڭ ئىسىڭ. 这正是你的事儿。

تاق- Ⅴ 〈动〉① 钉上，缝上，缀上： تۈيمە تاعۇ 钉扣子 ② 戴上，佩戴；套上；别上： كوز اينەك تاعۇ 戴上眼镜 / قارعى باۋ تاعۇ（给狗）套上颈圈 ③ 缠，绑，拴，系： قايىس بەلباۋ تاعۇ 系上皮带 ▲ ايىپ تاعۇ 怪罪，问罪；遣责，责备 ▲ بۇرگەگە ات قويىپ ايدار تاعۇ 起外号；说坏话 ▲ بۇيدا تاعۇ 异想天开 ▲ ئجىپ تاعۇ ①（给马、牛）带绳索 ② 贬低，挑毛病 ▲ ئجىپ تاعا الماۋ 捉摸不透 ▲ كىنا تاعۇ 罪怪，归咎 ▲ سىن تاعۇ 找碴儿，吹毛求疵 ▲ ىلىك تاعۇ 挑剔，吹毛求疵 ▲ وسەك تاعۇ 诽谤 ▲ اۋىل ئۇيدىڭ مونشاعىن كۇندىز ۇرلاپ تۇندە تاق. 【谚】白天偷邻居的项链夜里戴。

تاقا Ⅰ 〈名〉鞋后跟： تاقا قاعۇ 钉后跟。

تاقا Ⅱ 〈副〉完全地，全部地，彻底地： اقشا تاقا تاۋسىلدى. 钱全部花光了。

تاقا- Ⅲ 〈动〉① 接近，逼近，靠拢，移近，推近，拉近： ۇيگە تاقاپ قالعاندا 走近房子的时候 / تاقاپ وتىر 靠近坐 ② 快到，即将完成，即将结束： كەتۇگە تاقاپ قالعاندا 快要走的时候 / جيىن تاقاپ قالدى. 会议快结束了。

تاقاي 〈名〉驴驹。

تاقايلا- 〈动〉（草驴）产驹： نەشە جىل بولدى، تاقايلامادى 好几年了，没有产小驹。

تاقايلاۋ تاقايلا- 的不定式。

تاقايلى 〈形〉带驴驹的： تاقايلى ەسەك 带驹的草驴。

تاقايسىز 〈形〉不带驴驹的。

تاقاق 〈名〉催逼，催促，督促。

تاقاقتا- 〈动〉① 叮咛，叮嘱，再三重复： تاقاقتاپ سۇراۋ 再三地问 / بار ەدى وعان تاقاقتادى 千叮咛万嘱咐，叫他去 ② 催促，紧催，逼催；强求： تاقاقتاپ دەپ كوش بىزگە ول كۇندە كەلەدى. 他天天来催我们搬走。

تاقاقتاس- تاقاقتا- 的交互态。

تاقاقتات- تاقاقتا- 的使动态。

تاقاقتاۋ تاقاقتا- 的不定式。

تاقال- تاقا- Ⅲ ① 的被动态 ② 接近，临近，靠近。

تاقالى 〈形〉鞋后跟的： بيىك تاقالى ەتىك 高跟靴子。

تاقاس- تاقا- Ⅲ 的交互态。

تاقاستىر- تاقاس- 的使动态。

تاقات- Ⅰ ① تاقا- Ⅲ 的使动态 ② 靠近，推近，放近。

تاقات Ⅱ 见 تاعات.

تاقا-تاق 〈副〉完全地，彻底地，全部地： استىق تاقا-تاق تاۋسىلدى. 粮食全部吃光了。

تاقاتقىز- تاقات- 的使动态。

تاقاتتىر- تاقات- 的使动态。

تاقاۋ Ⅰ تاقا- Ⅲ 的不定式。

تاقاۋ Ⅱ 〈形〉近的，不远的；临近的，靠近的： ونىڭ ئۇيى قالاعا تاقاۋ جەردە. 他家住在离城市不远的地方。

تاقدىر 见 تاعدىر.

تاقيا 〈名〉绣花小圆帽，小花帽 ▲ تاقياسىنا تار كەلمەۋ 足够，够用；相当理想 ▲ تاقيا تەپپەك 踢小帽（游戏中踢输者的小帽） ▲ تاقياڭ ەتىك 陡峻 （تۇسەردەي） جەرگە تۇسەدى ▲ جاماعاندى كورىپ ەدىك، تاقيا جاماعاندى كورگەمىز جوق. 【谚】见过修靴的，未曾见过补花帽的（穷装）。

تاقيادای 〈形〉和小圆帽一样的；小的，不大的，极小的： تاقيادای جەرگە سالعان تارى 一小块地上种的黍子。

تاقيالا- 〈动〉用小圆帽盛，以小圆帽为计量单位： تاقيالاپ شاشقان ۇرىق 以小圆帽为计时单位撒播的种子。

تاقيالات- تاقيالا- 的使动态。

تاقيالاۋ تاقيالا- 的不定式。

تاقيالى 〈形〉戴小圆帽的，戴小花帽的。

تاقيالىق 〈形〉做小圆帽的，做小花帽的： ئبىر تاقيالىق بۇل 做一顶小圆帽的布料。

تاقياسىز 〈形〉未戴小圆帽的，没有小花帽

。的头光；的
。匠帽的帽圆小做 〈名〉 **تاقياشى**
(的韵押)；调叙宣；谣歌行流 〈名〉 **تاقپاق**
。(言名证引)说地似诵朗 تاقپاق ايتۋ ：言名
地调拿腔拿 ，说地似诵朗 ① 〈动〉 **تاقپاقتا-**
陈慨慷 تاقپاقتاپ كوپ سويلەدى ：言名证引，说
： 遍 几复重 ，说地复反 ② 天半好说地词
ٴبىر ٴسوزدى تاقپاقتاپ ايتا بەرگەننەن نە پايدا؟
？ 思意么什有话句一复重老
。态互交的 تاقپاقتا- **تاقپاقتاس-**
。态动使的 تاقپاقتا- **تاقپاقتات-**
。式定不的 تاقپاقتا- **تاقپاقتاۋ**
的富名用引于善；手谣歌行流〈名〉 **تاقپاقشى**
。人
用引欢喜；的谣歌行流说爱〈形〉 **تاقپاقشىل**
كارى سيىر سوقپاقشىل، كاريا ادام ▲ 的言名
话说者长，道平找路走牛老【谚】 تاقپاقشىل.
。多言名
阁，人大，人主，爷老〔旧〕[阿]〈名〉 **تاقسىر**
下 ： تاقسىر-اي بۇل سىكە ونىڭ باتىلى قايدان
。事种这种敢么怎他，爷老 بارسىن.
；苦痛，难困；困窘，境困[阿]〈名〉 **تاقسىرەت**
果恶 ： ەگىن ەكپەگەننىڭ تاقسىرەتىن ەندى تارتتى
。头苦的稼庄种不了到尝经已(他)在现
：板字写；栏专，榜，板 [波] 〈名〉 I **تاقتا**
/ 榜民选 سايلام تاقتاسى / 板黑 قارا تاقتا
习学 ۇيرەنۋ تاقتاسى / 榜荣光 قۇرمەت تاقتاسى
تاقتا تاستار ▲ 路道的坦平 تاقتا جول ▲ 栏专
▲ 茶压紧，茶砖密，茶砖 تاقتا شاي ▲ 岩板
。盘棋 شاحمات تاقتاسى ▲ 蒺藜〔植〕 تاقتا قۇلاق
。田畦，畦 〈名〉 II **تاقتا**
/ 田块一 ٴبىر تاقتا اتىز ：张，块 〈数〉 III **تاقتا**
。纸白张两 ەكى تاقتا اق قاعاز
木 تاقتاي توسەك ：子板，板木 ①〈名〉 **تاقتاي**
木薄 جۇقا تاقتاي / 房板 تاقتاي ٴۇي / 床板
借你请 تاقتايىڭىزدى بەرە تۇرىڭىز ：板案②板
的板案做 تاقتاي جاساتاتىن اعاش / 。板案下一
。料木
：的 坦 平，的 平 平，的 平 〈形〉 **تاقتايداي**
。路的平平 تاقتايداي جول

：上铺，上盖（板木用） ① 〈动〉 **تاقتايلا-**
木上铺子房把 ٴۇيدىڭ توبەسىن تاقتايلاپ جابۋ
，层一上加层一(式形词动副其用常) ② 顶板
码地齐齐整整 تاقتايلاپ جيىۋ ：齐齐整整得弄
。放
。态动被的 تاقتايلا- **تاقتايلان-**
。态交互的 تاقتايلا- **تاقتايلاس-**
。态动使的 تاقتايلا- **تاقتايلات-**
。式定不的 تاقتايلا- **تاقتايلاۋ**
توبەسى ：的板上铺，的板木有 〈形〉 **تاقتايلى**
。子房的顶盖板木用 تاقتايلى ٴۇي
：的板铺有没，的板木有没 〈形〉 **تاقتايسىز**
桌做能板木有没 ؟ تاقتايسىز ۇستەل جاسالا ما
？吗子
。雀尾白〔动〕〈名〉 I **تاقتاق**
：的 坦 平，的 平 平，的 平〈形〉 II **تاقتاق**
。路的平平 تاقتاق جول
撞碰发 ，声击敲作 ① تاق-تاق ەتۋ ：**تاق-تاق**
，绝不滔滔〔转〕② 响作噔咯噔咯，响咚咚，声
非得握掌〔转〕 ③ 河悬若口，说地啦哇啦哇
。练熟很……对，楚清常
：畦 作，畦 分 划（地 种 播 把）〈动〉 **تاقتالا-**
。灌畦 تاقتالاپ سۋارۋ / 播畦 تاقتالاپ ەگۋ
。态动被的 تاقتالا- **تاقتالان-**
。态动使的 تاقتالا- **تاقتالات-**
。式定不的 تاقتالا- **تاقتالاۋ**
قارا ：的栏专有，的板有 ① 〈形〉 **تاقتالى**
：的畦成划 ② 室教的板黑有 تاقتالى بولمە
تاقتالى ：的形方，的格带 ③ 田畦 تاقتالى اتىز
。茶砖 شاي
。态动使的 تاقتىر- V **تاق-**
。态动使的 V تاق- **تاقتىر-**
。态动使的 تاقتىر- **تاقتىرت-**
。式定不的 تاقتىر- **تاقتىرۋ**
：将 将，刚 刚，地 强 勉 〈副〉 I **تاق-تۇق**
刚刚饭的天今 بۇگىنگى تاماق تاق-تۇق جەتتى.
。了吃够
咚，声打叩，声哒哒，声击敲 〈拟〉 II **تاق-تۇق**
：敲地响哒哒，敲一敲 تاق-تۇق ەتكىزۋ ▲ 声咚
木啄 تۇمسىعىمەن تاق-تۇق ەتكىزدى. توقىلداۋىق

鸟用嘴哒哒响地啄。

تاقۋا 〈形〉〔阿〕①〔宗〕笃信宗教的，虔诚的，遵守教规的；②〔转〕遵守规矩的，正直的，行为端正的；禁欲的，有节制的；③〔转〕狡猾的，刁猾的；④〔转〕诙谐的，俏皮的。

تاقۋالاۋ 〈形〉① 比较虔的，比较信宗教的 ② 有点正直的，比较端的 ③ 比狡猾的，有些猾头猾脑的 ④ 比较诙谐的，有些俏皮的。

تاقۋالىق تاقۋا 的抽象名词。

تاقۋاسىن- 〈动〉装作虔诚的样子，自以为遵守教规；表现得行为端正。

تاقۋاسىنىۋ تاقۋاسىن- 的不定式。

تاقى I 〈名〉粘在一起的羊毛。

تاقى II 〈形〉① 老练的狡猾的，刁滑的：تاقى ادام 狡猾的人 ② 办法，手段；途径：تاقىسىن تابۇ كەرەك 找个办法。

تاقىل 〈名〉敲击声，碰撞声，咚咚声。

تاقىلدا- 〈动〉① 敲，叩，作敲击声，发碰撞声，咚咚响：جۈرگەن سايىن اياعى تاقىلدايدى 走起来脚踏得咚咚响 ②〔转〕滔滔不绝，哇啦哇啦地说，口若悬河：قارشادايىنان تاقىلداعان، بۇل نە قىلىق 这么小的孩子说起话来滔滔不绝，这成什么样子。③〔转〕掌握得清楚：ول سۇراققا شەتىنەن تاقىلداپ تۇر. 他对哪一个问题都回答得非常干净利落。

تاقىلداق 〈形〉① 硬的：تاقىلداق ورىندىق 硬座（木板椅子）② 喋喋不休的，滔滔不绝的，口若悬河的：تاقىلداق كىسى 喋喋不休的人 ③ 喋喋不休的人，炒豆似地说话的人 ▲ كوپ سويلەسەڭ تاقىلداق دەر، سويلەمەسەڭ اقىماق دەر.【谚】话多怨你饶舌多嘴，言寡嫌你呆头呆脑（左右为难）。

تاقىلدات- ① تاقىلدا- ① 的使动态 ② 敲，叩，敲打：بىرەۋ ەسىك تاقىلداتىپ تۇر. 有人在敲门。

تاقىلداۋ تاقىلدا- 的不定式。

تاقىلەت 〈名〉模仿，仿效。

تاقىلەتتى 〈形〉和……一样的，和……相似的，好像……的，相像的：جەلپۇش تاقىلەت-تى پالمالاردىڭ جاپىراقتارى 和扇子一样的芭蕉叶子。

تاقىل-تاقىل 〈副〉常常，常时；时而，频频：تاقىل-تاقىل جوتەلۋ 常常咳嗽 / تاقىل-تاقىل تاماقتانۋ 少食多餐。

تاقىل-تۇقىل 〈副〉勉强，刚刚，将：تاپقانى تاقىل-تۇقىل جەتۋ 挣的收入勉强够吃饭。

تاقىلىق I تاقى 的抽象名词。

تاقىم 〈名〉腘窝：ات مىنبەسە ونىڭ تاقىمى قىشيدى. 他长期不骑马就感到不舒服。▲ تاقىم بۇراۋ (تاقىمىنا قىل بۇراۋ) سالۋ 刑罚的一种，用绳子勒紧腘窝 ▲ تاقىم قاعار（马镫子面的）皮垫子 ▲ تاقىمى تولماۋ 显得矮小（指马）▲ تاقىمعا باسۋ ① 用大腿压住 ② 作为私有（指马）▲ قۇ تاقىم ① 不爱护（马）的 ② 狡猾的，老奸巨猾的，诡计多端的 ▲ جالعىز بالا اتقا شاپسا، ۋيدە وتىرىپ اناسى تاقىمىن قىسار.【谚】独生子骑马在外，母亲在家替他担忧。

تاقىمدا- 〈动〉① 用大腿压住：لاقتى تاقىمداپ جەبەرمەدى（刁羊时）把山羊用大腿压住不放手 ②〔转〕紧跟，紧追，追逼：تاقىمداپ قۋۋ 紧追上 ③〔转〕催促，催逼；强求；纠缠不休：اتىمدى بەر دەپ ول كۈندە تاقىمدايدى. 他天天来催，要我把马给他。

تاقىمداس- تاقىمدا- 的交互态。

تاقىمدات- تاقىمدا- 的使动态。

تاقىمداۋ تاقىمدا- 的不定式。

تاقىمدى 〈形〉腿上有劲的；力气大的，力大无穷的。

تاقىمكەش 〈形〉善于刁羊的，刁羊能手。

تاقىر 〈形〉① 光秃的，不毛的，荒凉的，荒漠的：تاقىر دالا 荒凉戈壁 ② 无毛的，赤裸裸的，赤体的；短毛的：تاقىر تەرى 无毛的皮子 ③ 没有铺盖的，没有垫的：تاقىر ەدەنگە ۋيىقتاۋ 睡在光地板上 ④ 不毛之地，荒漠地：تاقىرعا ەگىن سالۋ 在戈壁滩治上种庄稼 ⑤ 龟裂土：سولتوستىك بالقاش ماڭى تاقىرى 北部巴尔喀什附近的龟裂土 ▲ تاقىر باس 光头 ▲ تاقىر كەدەي 一贫如洗的 ▲ تاقىرعا وتىرىپ قالۋ 一无所获，鸡飞蛋打。

تاقىراي- 〈形〉变得光秃秃，变得光亮。

تاقرايت- ① تاقراي- 的使动态 ② 剃光：ونىڭ شاشىن تاقرايتىپ الىپ تاستاپتى. 把他的头发剃得光光的。

تاقرايۋ تاقراي- 的不定式。

تاقرلا- 〈动〉① (把毛发)剃光，(把草)吃光，割光；(把钱等)花光，用尽：شاشتى تاقرلاپ الدى 把头发剃光了 / ءشوپتى تاقرلاپ كەتتى 把草吃光了 / بازارعا بارىپ قالتانى تاقرلاپ شىعا بەردى 一进城把钱全花光了 ② 弄清洁，清除：قورانى تاقرلاپ سىپىردى 把院子扫得干干净净 ③ 〔转〕偷光，偷净；抢空：ونىڭ ءۇيىن كەشە تۇندە تاقرلاپ كەتىپتى. 他家里的东西昨天夜里全被偷光了。④ 使输尽，把……赢光：ول كەشە سەنى تاقرلاپ كەتتى عوي دەيمەن. 好象昨天他把你赢得光光的。

تاقرلان- ① تاقرلا- 的被动态 ② 变得光秃 ③ 变成赤贫，变得贫穷 ④ 输尽。

تاقرلاس- تاقرلا- 的交互态。

تاقرلات- تاقرلا- 的使动态。

تاقرلاۋ I تاقرلا- 的不定式。

تاقرلاۋ II 〈形〉(毛发)稀疏的，有些光秃的，(草木)稀稀拉拉的，不茂密的。

تاقرلىق تاقر 的抽象名词。

تاقر-تۇقر 〈拟〉脚步声，咯噔声；咔嘶咔嘶声。

تاقرشاق 〈名〉不毛之地，光地，荒漠地。

تاقرشىلىق تاقر 的抽象名词。

تاقرىپ 〈名〉① 题材，主题：وسى زامانعى ادەبي شعارمالاردىڭ تاقرىبى 现代文学作品的主题 ② 题目，标题：ەكىنشى تاراۋدىڭ تاقرىبى 第二章的标题 / قازىرگى اڭگىمەنىڭ تاقرىبى 现在的话题。

تاقرىپسىز 〈形〉没有主题的；没有标题的，没有题目的；没有中心的。

تاقرىپسىزدىق تاقرىپسىز 的抽象名词。

تاقرىپتى 〈形〉① 以……为题材的，以……为主题的 ② 有题目的，有标题的。

تاقرىپشا 〈名〉小标题。

تاقس 〈形〉① 狡猾的，狡诈的，奸猾的：تاقس ساۋداگەر 奸商 ② 一毛不拔的，吝啬的，悭吝的：تاقس كىسى 铁公鸡。

تاقستان- 〈动〉① 变得狡猾，变得滑头滑脑，成为老奸巨猾 ② 变得吝啬，成为铁公鸡。

تاقستاندىر- تاقستان- 的使动态。

تاقستانۋ تاقستان- 的不定式。

تاقستاۋ 〈形〉① 比较狡猾的，比较滑头的，有些滑头滑脑的 ② 比较吝啬的，有些小气的。

تاقستىق تاقس 的抽象名词。

تاقت 〈名〉〔口〕王位，皇位 ▲ التىن تاقت 王位，皇位，宝座。

تال I 〈名〉〔植〕柳(属) ▲ اق تال 白柳 ▲ جىلاۋق تال 垂柳 ▲ سارى تال 孤柳 ▲ سۆمەلەك تال 小杨柳 ▲ بوي تال 全身 ▲ جىبەك تال 丝线 ▲ ءتۇس تال 中午；大白天 ▲ شىبىقتاي بۇرالعان تال 苗条的，杨柳细腰的 ▲ قارماۋ تال 捞稻草 ▲ قىزىل تال 杷柳，红皮柳。

تال II 〈名〉根，株，支，发：ءبىر تال شاش 一根头发 / ءبىر تال ءشوپ 一株草 / ءبىر تال تەمەكى 一支烟 / ءبىر تال وق 一发子弹。

تال III 〈名〉线：مىلتىقتىڭ تالى 来复线。

تال- IV 〈动〉① 昏迷，昏厥，晕倒，休克：قانسىراپ تالىپ قالۋ 因流血过多而昏迷过去 / ىستىق ۇستىپ تالۋ 因中暑而晕倒 ② 〔医〕抽风：قانشا ۋاقىتتا ءبىر رەت تالادى؟ 多长时间抽一次风？③ 麻木，发麻：قولى تالۋ 手发麻 ④ 显得无力，疲备不堪，精疲力竭：اياق-قولى تالىپ جۇرۋدەن قالدى 四肢无力走不动 / كوزى تالۋ 眼睛累得发酸 ▲ وزەك تالۋ 非常饥饿。

تال: **ءتۇس تال** 中午，大白天。

تالا- 〈动〉① (狗、狼等)咬断，咬，咬伤：بالانى ءيت تالاپ تاستاپتى. 狗咬伤了孩子。② (黄蜂等)蜇，蜇伤：ارا تالاۋ 黄蜂蜇伤 ③ 抢，抢夺，劫掠：قاراقشىلار ەلدىڭ مال-مۇلكىن تالاپ كەتتى. 强盗抢走了老百姓的财物。▲ ارا ادى تالاۋ ① 蜂拥而上，群起而攻之；围功 ② 抢光，分光，瓜分，一扫而光。

تالاي I 〈名〉〔阿〕福气，运气，幸运：تالايى بار 有福气 / تالاي سىناۋ 碰碰运气 / مەنەن كورمەي، تالايىڭنان كور. 别怪我，怪你的运

。好不气

تالاي Ⅱ 〈形〉好多的，许多的，很多的，不少的：تالاي ادام كەلدى 来了好多人。/ تالاي كۈن ئۆتتى. 过了许多天。/ تالاي جەر 相当远的地方 / تالاي جەردەن شيكىلىگى شىعۋ 破绽百出 ▲ تالاي ەكى 不一定，不见得，说不定：تالاي ەكى كەلۋ-كەلمەۋى 来不来不一定。

تالايعى 〈形〉很久的，很久以来的，常期以来的。

تالاي-تالاي 〈形〉好多的，许许多多的，相当不少的：تالاي-تالاي ادامەن تانىسۋ 结识相当不少的人。

تالاق Ⅰ 〈名〉① 〔生理〕脾，脾脏 ②(马的)脾炎：تالاق بولۋ (马)得脾脏炎 ▲ تالاعى تارس ايرىلۋ 大发脾气，盛怒，狂怒 ▲ تالاعىڭ 骂女孩子时用)该死的 ▲ قارا تالاق تۇسسىن (脾充血。

تالاق Ⅱ 〈名〉〔阿〕〔旧〕休妻，离婚，塔拉格 ▲ تالاق قاعاز (حات) 休书 ▲ تالاق قىلۋ (ەتۋ) ①休妻，遗弃妻子 ② 抛弃，摈弃。

تالاقاي 见 تالاماي.

تالاماي 见 تالاقاي.

تالامايلا- 见 تالاماقايلا-.

تالاماقاي 〈名〉抢，抢夺；瓜分。

تالاماقايلا- 〈动〉(争先恐后地) 抢，掠光，瓜分：جەمىستى تالاماقايلاماڭدار! 你们别把水果抢光！

تالاماقايلاس- تالاماقايل- 的交互态。

تالاماقايلات- تالاماقايلا- 的使动态。

تالاماقايلاۋ تالاماقايلا- 的不定式。

تالان- Ⅰ 幸运，运气，福气。

تالان- Ⅱ تالا- 的被动态。

تالاندى 〈形〉抢夺的，抢劫的，掠夺的：مال تالاندى بولۋ 牲畜被抢劫。

تالانت 〈名〉才能，才干；本领，禀赋，天赋，天资：مۋزىيكالىق تالانت 音乐天才。

تالان-تاراج 〈名〉〔波〕抢劫，抢掠，掠夺。

تالان-تاراجلا- 〈动〉抢劫，掠夺，抢掠。

تالان-تاراجلاۋ تالان-تاراجلا- 的不定式。

تالان-تاراجلىق 〈名〉抢劫，掠夺，强盗行径。

تالان-تاراجسىز 〈形〉没有抢劫的：ئورمەن بولۋ تالان-تاراجسىز بولعان ەمەس. 这一带老发生抢劫事件。

تالانتسىز 〈形〉没有天才的，没有才干的，没有本领的：تالانتسىز جازۋشى 蹩脚的作家。

تالانتسىزدىق تالانتسىز 的抽象名词。

تالانتتى 〈形〉有才能的，有才干的；有本领的，多才多艺的：تالانتتى جازۋشى 有才能的作家。

تالانتتىلىق تالانتتى 的抽象名词。

تالاپ 〈名〉〔阿〕① 要求，需要，需求，请求：قاتاڭ تالاپ 严格的要求 / نەندەي تالابى بار؟ (他)有什么请求？② 志向，志趣；愿望：ونىڭ بولاشاقتا جازۋشى بولۋ تالابى زور. 他很想将来当一名作家。/ ونىڭ اسكەرگە قاتناسامىن دەگەن تالابى سكە استى. 他参军的愿望实现了。▲ جاڭا (جاس) تالاپ ①新的志向，新的愿望 ② 青少年，新的一代 ▲ تالاپ ارىز 志愿书，申请书 ▲ تالاپ ەتۋ 要求，请求 ▲ تالاپ قويۋ 提出要求；请愿 ▲ تالاپ-تالماس قانات.【谚】志向是百折不挠的翅膀。▲ تالاپ ەردى ۋشىرار، قۋستى قانات ۋشىرار.【谚】志向使英雄高攀，翅膀使鸟儿飞翔。

تالاپاي 〈名〉(七手八脚地)抢，瓜分 ▲ تالاپايعا سالۋ 七手八脚地抢，你一把我一把地分光。

تالاپايلا- 〈动〉(争先恐后地，你一把我一把地)抢，拿光，分光。

تالاپايلاس- تالاپايلا- 的交互态。

تالاپايلات- تالاپايلا- 的使动态。

تالاپايلاۋ تالاپايلا- 的不定式。

تالاپكەر Ⅰ 〈名〉原告，起诉人。

تالاپكەر Ⅱ 〈形〉有上进心的，有进取心的，有主动精神的：وجەت، سكەر، تالاپكەر جاستاردى جەتىستىرۋ كەرەك 要培养坚定，能干，有进取心的年轻人。

تالاپكەرلىك تالاپكەر Ⅱ 的抽象名词。

تالاپتان- 〈动〉努力，力图，力求，发奋；要求：تالاپتانىپ العا ۇمتىلۋ 努力前进 / بىلىم الۋعا تالاپتانۋ 追求知识 / اسكەر بولۋعا تالاپتانۋ 争

。兵当取
تالاپتاندۇر- تالاپتان- 的使动态。
تالاپتانىۋ تالاپتان- 的不定式。
تالاپتانىپ-تالپىن- 〈动〉努力,力争,力求:
تالاپتانىپ-تالپىنىپ ۋىزىمەنۇ 努力学习 ▲
تالاپتانىپ-تالپىنباساڭ جاسىڭدا، قارتايغاندا قايغى
تۇسەر باسىڭا. 【谚】少壮不努力,老大徒伤悲。
تالاپتانىپ-تالپىنىۋ تالاپتانىپ-تالپىن- 的不
定式。
تالاپچى 〈形〉有上进心的,有主动精神的;有
志向的,有志气的: تالاپچى جاستار 有上进心的
青年 ▲ تالاپچى بالا تالپىنعان قۇستاي، قۇمارى
قانباس اسپانعا ۋشپاي. 【谚】有志青年如展翅
雄鹰,不飞到天空决不甘心。 ▲ تالاپچى تاۋ
كوشىرەر. 【谚】有志者移泰山。 ▲ تالاپچىعا نۇر
جاۋار. 【谚】有志者,事竟成。
تالاپچىلىق تالاپچى 的抽象名词。
تالاس I 〈名〉① 议争,论争,辩争;争执,纠
纷: تالاس ماسەلە 有争议的问题 / تالاس تۇۋ 产
生争论 / تالاستان پايدالانۇ 利用纠纷 ② 意图,
企图;希望,欲望,愿望: ۋناك حانزۋ ٴتىلىن
بىلسەم دەگەن تالاسى بار. 他有学会汉语的愿
望。③ 不相上下,势均力敌;平行: ول ماعان:
– وزعان جوقسىڭ، كومبەگە تالاس كەلدىك، ـ
دەدى. 他对我说:你没有领先,咱们并排地跑
到了终点。 ▲ باق تالاس 相争的,比高低的;
相嫉妒、的,勾心斗角的。
تالاس- II ① تالا- 的交互态 ② (犬、马等)咬
斗,咬架,相咬: قاسقىرمەن تالاسقان يتتەر 同
狼咬架的狗 ③ 抢,争,争夺;竞争,争 胜:
جۇمىستى تالاسا ىستەۋ 争着干活儿 / پەن وقىق
پايداعا تالاسۋ 争权夺利 ④ 争论,争辩,辩论;争
执,争吵: تۇككە تۇرمايتىن نارسەگە تالاسۋ 为鸡
毛蒜皮的事争论 ▲ اسپانمەن تالاسۋ 高入云霄
▲ باق تالاسۋ 争名夺利,勾心斗角 ▲ بوي
تالاسۋ 比上下,争高低 ▲ جان تالاسۋ 挣扎,拼
命 ▲ يتشە تالاسۋ 狗咬狗地争吵不休 ▲ اتالى
سوزگە ارسىز تالاسادى. 【谚】不要脸的人无理
狡辩(恬不知耻的人才强词夺理)。 ▲ مال
ٴۋشىن تالاسپا، ار ٴۋشىن تالاس. 【谚】莫为财

产争吵,要为廉耻争气。
تالاسا-تارماسا 〈副〉争先恐后地,七手八脚
地,互相竞争地。
تالاسسىز 〈形〉无争议的,没有分歧的;无可
争辩的,无庸置疑的: ٴبىر كۇن تالاسسىز
بولعان ەمەس 没有一天不发生争论 / تالاسسىز
ماسەلە 无可争辩的问题。
تالاس-تارتىس 〈名〉争论,争执,纠纷;竞争:
نەشە / كۇندە تالاس-تارتىس 每天争论不休
جىلدان بەرگى تالاس-تارتىس 几年来的纠纷。
تالاستىر- تالاس- II 的使动态 ▲ ٴسوز
تالاستىرۋ 争论,辩争,争吵。
تالاسۋ تالاس- II 的不定式。
تالات- تالا- 的使动态。
تالاتقىز- تالات- 的使动态。
تالاتتىر- تالات- 的使动态。
تالاۋ I 〈名〉炭疽,炭疽热: تالاۋ ٴتيۋ (马)
患炭疽热。
تالاۋ II تالا- 的不定式。
تالاۋلا- 见 تالاۋرا-.
تالاۋلان- تالاۋلا- 的反身态。
تالاۋلاۋ تالاۋلا- 的不定式。
تالاۋرا- 〈动〉① (皮肤)发紫,发炎;充血:
تالاۋراپ ٴىسۋ 肿得发紫 ② 散发余晖: كۇن
تالاۋراپ باتۋ 日落余晖。
تالاۋرات- تالاۋرا- 的使动态。
تالاۋراۋ تالاۋرا- 的不定式。
تالاۋشى 〈名〉强盗,掠夺者,寇贼。
تالاۋشىلىق 〈名〉抢劫行为,掠夺行为。
تالگۇل 〈名〉〔植〕夹竹桃。
تالعا- 〈动〉① 挑食,挑嘴,挑剔: تاماق
تالعاماۋ 不挑食 ② 〔转〕选择,挑选,精选:
جاقسى-جاماندى تلعاماۋ 好坏不分。
تالعاش 见 تالعامپاز.
تالعاشتىق تالعاش 的抽象名词。
تالعاجاۋ 〈名〉(少量的)食物; 喂料,饲料,
草料: 10 كۇنگە عانا تالعاجاۋ بولارلىق ٴشوپ 刚
够吃十天的草料。
تالعاق 〈名〉(妇女妊娠期的)特异反应,性质
反应,对食物的挑剔。

: 性 择 选，选 挑，择 选；剔 挑 〈名〉 تالعام
儿点一饭吃)食挑不饭吃 تاماعىندا تالعام جوق
。(究讲不也
严求要，的件条有，的择选有 〈形〉 تالعامدى
。的格
。词名象抽的 تالعامدى تالعامدىلىق
全 求 ；的谨严上择选在 ① 〈形〉 تالعامپاز
：的拣拣挑挑爱，的眼挑好，的剔挑好；的备责
植、动) ② 人的味口究讲 تاماق تالعامپاز ادام
。的性件条有，的性择选有(境环对物
。词名象抽的 تالعامپاز تالعامپازدىق
不 ；的剔挑不 ，的择选加不 〈形〉 تالعامسىز
。的剥活吞生，的枣吞囵囫；的坏好分
。词名象抽的 تالعامسىز تالعامسىزدىق
择选，选挑微稍，择选所有 〈动〉 تالعاقىرا-
。谨严较比上
。式定不的 تالعاقىرا- تالعاقىراۋ
。态互交的 تالعا- تالعاس-
اس اشتـــق ▲ 态动使的 تالعا- تالعات-
饥【谚】.تالعاتپايدى، اشىقتىق جاس تالعاتپايدى
。龄年看不人的慨慷，食择不人的饿
。式定不的 تالعا- تالعاۋ
▲ 的样好，的尖拔；的选挑 〈形〉 تالعاۋلى
。级 高 最 的 词 容 形 〔语〕 تالعاۋلى شىراي
择选 〔语〕 تالعاۋلىقتى: تالعاۋلىقتى جالعاۋلىق
。词连
。尽力疲筋 〈动〉 تالعاۋرا-
。态互交的 تالعاۋرا- تالعاۋراس-
。式定不的 تالعاۋرا- تالعاۋراۋ
囵，的坏好分不，的择选加不〈形〉 تالعاۋسىز
。的剥活吞生，的枣吞囵
。词名象抽的 تالعاۋسىز تالعاۋسىزدىق
。تالىقسى- 见 تالعاۋسىرا-
。式定不的 تالعاۋسىرا- تالعاۋسىراۋ
تاماق :的剔挑爱；的食挑爱 〈形〉 تالعاۋشى
。人的食挑爱 تالعاۋشى كىسى
。词名象抽的 تالعاۋشى تالعاۋشىلىق
ٴبىر شاشىن :出折；出分，开分 ① 〈动〉 تالدا-
，择选，选 ② 发头揪地根一根一 تالداپ جۇلۋ
：究研；析解，析分 ③ 种选 تۇقىم تالداۋ :选挑

题问把 ماسەلەنى ەگجەي-تەگجەيلى تالداپ انىقتاۋ
。楚清析分地尽详
②的力眼有；的选挑于善 ① 〈形〉 تالداعىش
。器板分 〔理生〕
。的出选，的选挑，的择选 〈形〉 تالداما
，的析分 ② 选挑，的择选 ① 〈形〉 تالدامالى
تالدامالى ▲ 面析解 تالدامالى بەت ▲ 的析解
〔数〕 تالدامالى جالعاس ▲ 何几析解 گەومەتريا
。式析解 تالدامالى ورنەك ▲ 拓开析解
来挑；的剔挑好；的选挑于善 〈形〉 تالدامپاز
。的去拣
。词名象抽的 تالدامپاز تالدامپازدىق
。态动被的 تالدا- تالدان-
。态动被的 تالدان- تالدانىل-
。态互交的 تالدا- تالداس-
。态动使的 تالدا- تالدات-
。态动使的 تالدات- تالداتقىز-
。态动被的 تالدات- تالداتىل-
。式定不的 تالدا- تالداۋ
。的密茂树柳，的多树柳 〈形〉 تالدى
擀（子毡将）② 态动使的 Ⅱ تال- ① تالدىر-
。实压，实瓷
تالدىرما :的实压，的实瓷擀 〈形〉 تالدىرما
。毡薄的实瓷擀 كيگىز
纤；的长修，的长细，的条苗〈形〉 تالدىرماش
的长修 تالدىرماش دەنە :的长颀，的细纤，的弱
。娘姑的条苗 تالدىرماش قىز / 材身
。态动使的 تالدىر- تالدىرت-
。粉石滑，石滑 〔矿〕 〈名〉 تالك
炒麦大 ارپا تالقانى :末粉；面炒 〈名〉 تالقان
面 / تالقان تارتۋ 面炒磨 / قولىنان تالقان جەۋدەن
其，外以面炒吃会了除 باسقا تۇك كەلە قويماس
تالقانىن) تالقان قىلۋ ▲ 了不干都么什他
② 末粉成弄，面成磨 ① (تالقان ەتۋ شىعارۋ،
。溃击，碎粉
玉，麦小，麦大的过炒把) ① 〈动〉 تالقاندا-
粉成捣，碎捣 (西东的状块把)；面炒成磨(米
玉把们他 .ولار بورميلارىن تالقانداپ الدى :末
头石把 تاس تالقانداۋ / 。了面成磨后以熟炒秋
:毁捣；垮打，溃击，碎粉 〔转〕 ② 块碎成砸

جاڭ شابۇلىن تالقانداۋ 粉碎敌人的进攻。

تالقاندال- تالقاندا- 的被动态。

تالقاندان- تالقاندا- 的反身态。

تالقانداس- تالقاندا- 的交互态。

تالقاندات- تالقاندا- 的使动态。

تالقانداتقىز- تالقاندات- 的使动态。

تالقانداۋ تالقاندا- 的不定式。

تالقاندى 〈形〉有炒面的，带炒面的，装炒面的：تالقاندى دوربا 装炒面的袋子。

تالقانسىز 〈形〉没有炒面的，没有装炒面的：ول ئۇيى تالقانسىز قالعان ەكەن. 他家连炒面都没有了。

تالقى 〈名〉① 木制的鞣革具，鞣革机，鞣革器 ②〔转〕讨论，研究；议论，评论；批评：تالقى جينالىسى 讨论会 / جۇرتشىلىقتىڭ تالقىسى 群众的批评 ③〔转〕困难，艰难，难关；折磨：تۇرمىستىڭ تالقىسى 生活上的困难 / كوپ تالقىنى باسىنان وتكىزۋ 经历过不少很难困苦 ▲ تالقى اياق 大脚 ▲ تالقىعا سالۋ 进行讨论，进行评论 ▲ تالقىعا ئتۇسۋ 被讨论，被议论。

تالقىلا- 〈动〉① 鞣(用鞣革器)皮 ②〔转〕讨论，研究，商讨；评论：ئسىزدىڭ باياندامىڭىزدى كەڭىنەن تالقىلاۋ ۇشىن، باسقا ماسەلەلەردى كەيىنگە قالتىرا تۇرۋ كەرەك. 为了广泛讨论您的报告，其他问题需要往后拖一拖。

تالقىلان- تالقىلا- 的被动态。

تالقىلاس- تالقىلا- 的交互态。

تالقىلات- تالقىلا- 的使动态。

تالقىلاۋ تالقىلا- 的不定式。

تالقىلاۋشى 〈名〉① 用鞣革器鞣皮的人 参加讨论的人，评论者，批评者。

تالقىلاۋىش 〈名〉木制鞣革器，鞣皮机。

تاللي 〈名〉〔化〕铊。

تالما I 〈名〉① 昏厥症，癫痫：تالما اۋرۋ 昏厥症(癫痫病) / كەشە تاعى تالماسى ۇستادى (他)昨天又抽风了 ② 容易昏厥的，要害的，致命的：تالما جەر 致命处。

تالما II：**تالما بەل** 细腰，腰的细部 ▲ تالما ئتۇس 中午，正午。

تالما- III 〈动〉孜孜不倦，坚持不懈。

تالماستان 〈副〉孜孜不倦地，坚持不懈地，不懈息地：تالماستان ۇيرەنۋ 孜孜不倦地学习。

تالماۋ I 〈形〉要害的，致命的：يتتىڭ تالماۋ جەرى قارا تۇمسىعى. 狗的致命处是鼻子尖儿。

تالماۋ II تالما- III 的不定式。

تالماۋسىرا- 〈动〉① 昏厥，昏迷不醒：اۋرۋى اسقىنىپ تاعى تالماۋسىراپ كەتتى (他)病情恶化又昏过去了 ② 显得无力，感觉困倦；发麻：اياعىم تالماۋسىراپ جۇرە الماي قالدىم. (我)双腿发麻无力，走也走不动。

تالماۋسىرات- تالماۋسىرا- 的使动态。

تالماۋسىراۋ تالماۋسىرا- 的不定式。

تالماۋىر： **تالماۋىر جەر** 要害，要害处，致命之处。

تالمۇد 〈名〉犹太圣法经传。

تالون 〈名〉票，票证，单据；(票券的)副券，票根，存根 ▲ اق تالون 白条(没有盖公章的)。

تالپاق 〈形〉矮的，矮小的，低矮的：تالپاق دەنەلى ادام 矮个子的人 ▲ تالپاق تاناۋ (مۇرىن) 塌鼻子，狮鼻子。

تالپاقتاۋ 〈形〉较矮的，比较矮小的，有点低矮的。

تالپي- 〈动〉变扁，呈扁平状；塌陷，塌瘪：تاناۋى تالپيعان بىرەۋ 一个塌鼻子的人。

تالپيت- تالپي- 的使动态。

تالپيۋ تالپي- 的不定式。

تالپىن- 〈动〉①(婴儿)极欲，极力想(爬起，站立)：ەڭبەكتەۋگە تالپىنىپ تۇرعان بالا 极欲爬起来的小孩儿 ②(鸟)展翅欲飞：قۇس تالپىنىپ ۇشا بەرگەندە مىلتىق تارس ەتە ئتۇستى. 鸟正要起飞砰的一声枪响了。③〔转〕力图，力求，努力，争取：ئبىلىم الۋعا تالپىنىپ جۇرگەن جاستار 努力探求知识的青年人 / ازاتتىققا تالپىنعان حالىق 争取解放的人民。

تالپىندىر- تالپىن- 的使动态。

تالپىنت- تالپىن- 的使动态。

تالپىنۋ تالپىن- 的不定式。

تالپىنىس- تالپىن- 的交互态。

تالتاي- 〈动〉(两腿)叉开，劈开：تالتايىپ وتىرۋ 叉开腿坐着 / تالتايىپ تۇرۋ 叉开腿站

。立
：开叉，开支 ② 态动使的 تالتاي- ① تالتايت-
支架角三把 موسىنىڭ سيراعىن تالتايتىپ قويۋ
。开
。式定不的 تالتاي- تالتايۋ
撇外向，的形字八外，的开叉 ① 〈形〉 تالتاق
的：تالتاق اياق 腿的形字八外 / تالتاق ٴمۇيىز
腿条两（生天）② 牛的形字八外角犄 سيىر
。人的撇向外
：步字八迈，走腿开叉 〈动〉 تالتاقتا-
。走腿开叉 تالتاقتاپ ٴجۇرۋ
。态互交的 تالتاقتا- تالتاقتاس-
。态动使的 تالتاقتا- تالتاقتات-
。式定不的 تالتاقتا- تالتاقتاۋ
。词名象抽的 تالتاق تالتاقتىق
形字八外，的开叉（腿条两）① 〈形〉 تالتاڭ
，的形忘意得，的满自〔转〕② 的撇外向，的
。的扬气高趾
摇大；步字八迈；走腿开叉 ① 〈动〉 تالتاڭدا-
大摆地走：تىسقا شىعا، اقبايدىڭ ۇيىنە قاراي
تالتاڭداي جونەلگەن نورقوجانىڭ سوڭىنان ٴبىر
着朝，屋了出加霍尔努 .توپ ادام ەرە جونەلدى
一着跟后身，去走地摆大摇大家的依巴克阿
：得自洋洋，扬气高趾，满自傲骄〔转〕②。人帮
出摆起不了为以自 كىسىمسىپ بوسقا تالتاڭداۋ
子架的慢傲付一▲ اقشاڭ تالتاڭدا، تالتاڭداساڭ
。子架摆再，钱有中囊【谚】 بولسا قالتاڭدا.
。态互交的 تالتاڭدا- تالتاڭداس-
。态动使的 تالتاڭدا- تالتاڭدات-
。式定不的 تالتاڭدا- تالتاڭداۋ
تالتاي-. 见 تالتي-
。式定不的 Ⅱ تال- تالۋ
学化 حيميالىق تالشىق ：维纤 〈名〉 I تالشىق
脉细〔植〕② 束维纤 تالشىق شوعى / 维纤
③ 毛：پالما تالشىعى 棕毛 ▲ ازوتتى تالشىق
。维纤化硝
刚），物食（的活生持维够仅）〈名〉 Ⅱ تالشىق
够糊口（的）饭食；（少量的）饲料，料草： ولار
.وسى جالعىز سيىردىڭ ٴسۇتىمەن تالشىق ەتىپ وتىر
。活过奶的牛头这靠就们他

根一 ٴبىر تالشىق ٴجۇن ：根 〈名〉 Ⅲ تالشىق
。毛儿
的短维纤；的维纤有没 ① 〈形〉 تالشىقسىز-
。的饿饥；的物食有没 ②
جىبەك ： 丝纺；维纤成变 〈动〉 I تالشىقتا-
。丝缫 تالشىقتاۋ
ٴبىر ： 补点，补垫，口糊 〈动〉 Ⅱ تالشىقتا-
持维奶的牛头一靠 سيىردىڭ ٴسۇتىن تالشىقتاۋ
。活生
。态身反的 I تالشىقتا- تالشىقتان-
。态动使的 Ⅱ、I تالشىقتا- تالشىقتات-
。式定不的 Ⅱ、I تالشىقتا- تالشىقتاۋ
تالشىقتى ۆسىمدىكتەر ：的维纤 〈形〉 تالشىقتى
▲ 物作维纤 تالشىقتى داقىلدار / 物植维纤
纤 تالشىقتى تاس ▲ 白蛋维纤 تالشىقتى بەلوك
▲ 骨软维纤 تالشىقتى شەمىرشەك ▲ 石沸维
。虫毛鞭 تالشىقتى قۇرت
。皮桂，桂肉 〈名〉 تالشىن
。的腰细柳杨；的条苗 〈形〉 تالشىنداي
。丛柳〔植〕〈名〉 تال-شىلىك
。式定不的 تالىق- تالىعۋ
جۇرە تالىعىپ ：乏困，尽力疲筋 〈动〉 تالىق-
。弹动能不尽力疲筋 الماۋ
。式定不的 تالىقسى- تالىقسۋ
ول ：迷昏，清不志神，厥昏 ① 〈动〉 تالىقسى-
直他 سۇلىق جاتىر، تالىقسىپ كەتكەن سياقتى.
而力无觉感 ② 。了去过昏是象，着躺地挺挺
夏 جازعى ىستىقتان تالىقسۋ ：尽力疲筋，倦怠
。倦困人使暑酷天
。态动使的 تالىقسى- تالىقسىت-
。态动使的 تالىق- تالىقتىر-
。囊皮，袋具工制皮 〈名〉 تالىس
里囊皮往，装袋具工制皮用 〈动〉 تالىستا-
。装
اياعى ：的粗又大又，的大 〈形〉 تالىستاي
。脚大 تالىستاي
。式定不的 تالىستا- تالىستاۋ
/ 儿根墙 تام ٴتۇبى ：壁墙，墙 ① 〈名〉 I تام
，子房土 ② 墙打 تام سوعۋ / 角墙 تام برگەسى
كەمپىرشالى بار / 子房土盖 تام سالۋ ：屋土

ۋيلەردىڭ كوپشىلىگى تامنان كوشىپ شىعىپ، كيگىز ۋيلەرىن كوتەرگەن ەدى. 大多数有老人的家那搬出土房子，支起了毡房。③ （坟墓的）围墙 ▲ تام ەتەگى 〔建〕墙裙 ▲ تام سالۋ ① 打墙，砌墙 ② 盖土房。

تام- Ⅱ （动）滴，滴落，滴下，漏：تەر تامۋ 汗水滴落 / كوز جاسى ەتەگىنە تامدى 眼泪滴在衣襟上 / تەسىكتەن سۋ تامۋ 小孔漏水 ▲ اۋزىنان بال تامۋ ① 嘴甜如蜜的 ② 娓娓动听的；能说会道的，花言巧语的 ▲ بارماعىنان بال تامعان 手巧的，巧夺天工的，手艺高超的 ▲ بەتىنەن تورى تامۋ 美丽的，容颜艳丽的 ▲ ەبىر تامسا دا بيكەمە 处处事事想着亲人 ▲ كىندىك قانى تامعان 出生地，家乡 ▲ قىلىشىنان قان تامعان 威风的，凶恶的 ▲ ساۋساعىنان ونەر تامعان 巧夺天工，镂月裁云；飞针走线 ▲ تاما-تاما كول بولار. 【谚】滴水成湖。

تام- Ⅲ （动）燃着，点着：وت تامباي قويدى. 火着不起来。

تامادا （名）司仪。

تاماق Ⅰ （名）饭，食物，食品：تاماق جەۋ 吃饭 / تاماققا تويىپ اراققا بوگۋ 酒足饭饱 / تاماق قاراجاتى 膳费 / تاماقتان ۋلانۋ 食物中毒 / تاماققا تابەتى سوقپاۋ 食欲不振 / قۋرعاق تاماق 干粮 ▲ اق تاماق 奶食品，奶制品 ▲ ارام تاماق 寄生的，不劳而获的 ▲ اۋىر تاماق 难以消化的饭食 ▲ تاماق اسىراۋ 混饭，度日，混日子 ▲ تاماق بولۋ 顶饭，做为食品 ▲ تاماقتان قالۋ 吃不下饭 ▲ تاماقتان (كەشىرەدەكتەن) وتكەننىڭ ەبارى تاماق. 【谚】能吃的都是食物（吃饭勿挑别）。▲ تاماق توق كويلەك كوك. 【谚】丰衣足食。▲ ۋشقان قۇس، جۇگىرگەن اڭ ەبارى تاماق. 【谚】天上的飞禽，地上的走兽皆为食物。

تاماق Ⅱ （名）〔生理〕① 咽喉，喉咙；嗓子：تاماق قۋرعاۋ 喉咙发干 / تاماعىنا قادالعان سۇيەكتەي 如鲠在喉 ② 脖子：تاماعىنان قىلقىندىرۋ 掐脖子 ▲ اق تاماق 歌曲名（《美丽的姑娘》）▲ كوكتاماق بۇلبۇل 〔动〕蓝点颏 ▲ تاماق جىبىرشۋ 嗓子眼儿发痒 ▲ تاماق ەجىبىتۋ 润嗓子 ▲ تاماق كەنەۋ 清一清嗓子 ▲ تاماق قىرۋ 太辣 ▲ تاماعى ەسۋ 馋，想吃。

تاماقساۋ （形）贪吃的，吃不饱的，饕餮的，大啖的：تاماقساۋ ادام 贪食的人。

تاماقساۋلان- （动）变得贪食，变得贪馋，显得食欲太盛。

تاماقساۋلاندىر- تاماقساۋلان- 的使动态。

تاماقساۋلانۋ تاماقساۋلان- 的不定式。

تاماقساۋلىق （名）贪食，暴食，饕餮。

تاماقسىز （形）没有饭吃的，没有食物的；穷的：نەشە كۇن تاماقسىز قالۋ 连续几天吃不上饭。

تاماقتا- （动）（从脖子上）抓住，（从喉咙上）扼住，掐住。

تاماقتان- （动）吃饭，进餐，以……为食；充饥：ولار تاماقتانعاننان كەيىن جولعا شىقتى. 他们吃过饭之后就上路了。/ ەتپەن تاماقتانۋ 以肉为食。

تاماقتاندىر- ① تاماقتان- 的使动态 ② 喂，喂饭，喂食：بالانى تاماقتاندىرۋ 喂孩子吃饭。

تاماقتانۋ تاماقتان- 的不定式。

تاماقتات- تاماقتا- 的使动态。

تاماقتاۋ تاماقتا- 的不定式。

تاماقتى （形）有饭的，食物丰盛的：تاماقتى ەۋي 食物丰盛的人家。

تاماقحانا （名）食堂，饭厅；饭铺，饭馆。

تامام （形）① 所有的，全体的，全部的：ماجىلىسكە تامام كادرلار كەلدى. 所有的干部都参加了会议。/ تامام ەل 全体人们 ② （做谓语）完，完结，结束：مەنىڭ ەسوزىم تامام. 我的话完了。▲ تامام بولۋ 完结，结束：ونىڭ جۇمىسى تامام بولدى. 他的事情结束了。

تامامدا- （动）完成，结束；弄光：ول وقۋىن بيىل تامامدايدى. 他今年完成学业。/ استىقتى تامامداپ بولىپتى （他们）把粮食吃光了。

تامامدال- تامامدا- 的被动态。

تامامداس- تامامدا- 的交互态。

تامامدات- تامامدا- 的使动态。

تامامداۋ تامامدا- 的不定式。

تامان （后）快到，接近，靠近：كەشكە تامان

جاڭبىر جاۋدى. 傍晚下雨了。/ سەن اعاڭا تامان
وتىر. 靠近你哥哥坐。② 朝着，向着：ۋيگە
تامان جىلاپ بارۋ 哭着回家。

تاماشا I 〈形〉美好的，美妙的，漂亮的；优良
的；有趣的：ونىڭ ۋيىندە بۇگىن تاماشا بار. 美
好的生活 / تاماشا كيىم 漂亮的衣服 / تاماشا
ءداستۇر 优良的传统 / تاماشا ءان 好听的歌曲。

تاماشا II 〈名〉游戏，游玩，娱乐；热闹：ونىڭ
ۋيىندە بۇگىن تاماشا بار. 今天他家里有娱乐
活动。/ تاماشا كورۋ 看热闹(看笑话) / تاماشا
قىلۋ 娱乐(散心)。

تاماشالا- 〈动〉游玩，娱乐，散心；看热闹，欣
赏，观赏，玩赏：جاس ەرلى-زايىپتىلاردىڭ
باقىتتى ءومىرىن تاماشالادى 欣赏一对青年夫妇
的幸福生活 / تاماشالاپ تامسانۋ 叹观止矣。

تاماشالاس- تاماشالا- 的交互态。

تاماشالات- تاماشالا- 的使动态。

تاماشالاۋ تاماشالا- 的不定式。

تاماشالاۋشى 〈名〉观赏者，看热闹的人，看
客，观众。

تاماشاشىل 〈形〉爱玩儿的，爱游戏的，爱逛
的，喜欢娱乐的；爱看热闹的。

تامبۋر I 〔建〕①鼓座，圆柱顶②(防风雨的)
门斗，风挡，外室 ③ (客车的)通过台，门廊。

تامبۋر I 〈名〉〔音〕塔木布尔(弦乐器)。

تامبۋر III 〈名〉锁针绣法；锁针编织法。

تامعا 见 تاڭبا.

تاموجنا 〈名〉海关，关税。

تامسان- 〈动〉① 咂，咂嘴，咂摸；吧嗒（下
嘴）：ول اراقتى ءبىر جوتتى دا تامسانىپ
قويدى. 他喝一口酒就咂一下嘴。②〔转〕惊
讶，惊奇，赞叹：تامسانا باسىن شايقادى 惊奇地
摇了摇头 / ول تامسانعان سۇلۋ 人人赞叹的美
人儿。

تامساندىر- تامسان- 的使动态。

تامساندىرت- تامساندىر- 的使动态。

تامسانت- تامسان- 的使动态。

تامسانۋ تامسان- 的不定式。

تامسانىس- تامسان- 的交互态。

تام-تۇمدا- 〈动〉一点一点，一点一滴；七折
八扣，扣克；节省：تام-تۇمداپ ۋيرەنگەن تاجىريبە
一点一滴学到的经验。

تام-تۇمداۋ تام-تۇمدا- 的不定式。

تامۋ تام- I 的不定式。

تامۇق 〈名〉①〔宗〕地狱②〔转〕艰难，困苦，
煎熬，折磨：كونە قوعامدا ءومىر تامۇعىن ابدەن
تارتقان ادام 在旧社会受尽煎熬的人。

تامتىق 〈名〉碎片，碎块，残片，残渣；残余：
كيىمىنىڭ تامتىعى قالعان جوق. 衣服破烂不
堪。/ تانكىلەردىڭ تامتىعى قالمادى. 坦克全
部被摧毁。▲ تاقيادايى تامتىعى قالماۋ 千疮百
孔，破烂不堪；彻底毁坏 ▲ ساۋ تامتىعى جوق
千疮百孔，破烂不堪；彻底摧毁。

تامتىقسىز 〈形〉① 千疮百孔的，破烂不堪的：
تامتىقسىز كيىم 破烂不堪的衣服②没有意义
的，没有味道的：تامتىقسىز ءسوز 废话。

تامتىمدا- 见 تام-تۇمدا-.

تامشى I 〈名〉(液体的)点，珠，滴：تامشى سۋ
一滴水 / جاڭبىر تامشىسى 雨点儿 / سۋ
تامشىسى 水珠 / جاس تامشىسى 泪珠 ▲ تامشى
قۇرت 滴虫 ▲ تامشىدان تاما بەرسە داريا بولار.
【谚】滴水成河。▲ تامشى سۋ دا تاس جارار.
【谚】滴水穿石。

تامشى II 〈名〉瓦工，泥瓦匠，泥水匠。

تامشىلا- 〈动〉(液体)一滴一滴地流，滴滴答
答地流，滴落，抖落：جاڭبىر تامشىلاپ جاۋىپ
تۇر. 雨一点一点地滴下着。/ تامشى تىرس-تىرس
ەتىپ تامشىلاپ تۇر. 水还在滴滴答答地流
着。/ تەر تامشىلاۋ 汗珠抖落。

تامشىلات- تامشىلا- 的使动态。

تامشىلاۋ تامشىلا- 的不定式。

تامىز I 〈名〉① 八月份 ② 大暑 ▲ سارشا
تامىز ① 八月 ② 大暑。

تامىز- I ① تام- I 的使动态 ② 滴，点：
اۋىزعا سۋ تامىزۋ 往口里滴水 / كوزگە ءدارى
تامىزۋ 点眼药水 ③ 燃，点燃：تەمەكى تامىزۋ
点烟。

تامىز- II ① تام- 的使动态 ② 点着，点燃，
生火：وت تامىزۋ 点火。

تامىزعى I 见

。滴一(的滴点) 〈名〉 Ⅱ **تامزعى**
。柴劈细,柴火引,物火引 〈名〉 Ⅰ **تامزعش**
② 管细小(的等药点) ① 〈名〉 Ⅱ **تامزعش**
。管移吸,管量吸
تامزدىق :柴火引,物火引 ① 〈名〉 **تامزدىق**
كومىر 引火煤 / تامزدىق ئۆشىن الىپ قويعان
اعاش 种火: ② (柴劈)柴木的用火点 تامزدىق
。种火借 الۋ

:的 火 点, 的 火 引 ① 〈形〉 **تامزدىقتىق**
火引)物火引 ② 片木的火引 تامزدىقتىق جاڭقا
ۇيدە تامزدىقتىق تا :片木,柴劈细(的
。了有没都柴劈儿点一连里家 .قالماپتى
。式定不的 Ⅲ 、Ⅱ تامز- **تامزۋ**
② 柴劈细,柴火引,物火引 ① 〈名〉 **تامزىق**
。种火
:火引柴劈细用(时火点) 〈动〉 Ⅰ **تامزىقتا-**
起不着火柴劈细放不 تامزىقتاماساڭ جانبايدى
。来
② 滴点 ,点地滴一滴一①〈动〉 Ⅱ **تامزىقتا-**
。流长水细,省节 〔转〕
。式定不的 Ⅱ 、Ⅰ تامزىقتا- **تامزىقتاۋ**
引 ② 的火点,的火引 ① 〈形〉 **تامزىقتىق**
。片木,柴劈细(的火引),物火
تامىق 见 تامۇق.
。式定不的 تاملجى- **تاملجۋ**
风,煦和,来起和暖(气天)① 〈动〉 **تاملجى-**
的丽日和风 اۋا تاملجىعان:热闷得变;丽日和
:听动转婉,耳悦扬悠(声歌) 〔转〕 ② 气天
。声歌的耳悦扬悠 ئان تاملجىعان
。态动使的 تاملجى- **تاملجىت-**
قامىس تامىرى :根(的物植) ① 〈名〉 Ⅰ **تامىر**
/ 根幼的树松 قاراعايدىڭ جاس تامىرى / 根芦
血,管血 〔理生〕 ② 法接根 تامىردا ۋلاۋ ئادىسى
تامىر / 血抽管血从 قان الۋ تامىردان :搏脉,脉
:因起,由根,源根 〔转〕 ③ 快搏脉 سوعۋ تەز
▲ 根气 〔植〕 اۋا تامىر ▲ 根祸 اپاتتىڭ تامىرى
〔植〕 جان تامىر ▲ 根状柱圆 〔植〕 بىلەم تامىر
经神 جۇيكە تامىر ▲ 脉命 جان تامىر ▲ 根侧
静 كوك تامىر ▲ 芎川 〔植〕 ئيستى تامىر ▲
足根 اياقتىلار تامىر ▲ 脉动 كورە تامىر ▲ 脉

纲 ▲ تامىر جايۋ 盘地大扩;根扎 ▲ تامىر
جۇسان 〔植〕 属蒿 ▲ تامىر سوعۋ 动跳搏脉 ▲
〔植〕 تامىر تۇينەگى 〔植〕 瘤根 ▲ تامىر تۇكتەر
毛根 ▲ تامىر ئتاجى 〔植〕 冠根 ▲ تامىرىنا بالتا
شابۋ 灭消底彻,除根 ▲ تامىرىن تارتۋ 底摸 ▲
تامىر سۋالۋ 萎枯,干枯 ▲ تامىر قىنابى 管血
鞘 ▲ تامىر ۇستاۋ 脉诊,脉号,脉摸 ▲ تىك
تامىر 〔植〕 根直 ▲ ئتۇپ تامىر 〔植〕 根主 ▲
شاش تامىر 〔植〕 根须 ▲ شەكە تامىر 〔理生〕
筋青 ▲ قان تامىر 管血 ▲ قان تامىرى
جيىرىلۋى 缩收管血 ▲ قان تامىرىنىڭ كەڭەيۋى
张扩管血 ▲ قان تامىرىنىڭ جارىلۋى 破管血
裂 ▲ قان تامىرىنىڭ سالدانۋى 木麻管血 ▲ قان
تامىرىنىڭ ئتۇيىلۋى 挛痉管血 ▲ قان تامىرى
قاتايۋى 化硬管血 。
老 كونە تامىر :友好,友朋 ① 〈名〉 Ⅱ **تامىر**
情,人情 ② 朋友的上头口 تامىر اۋىز / 友朋
اتىن تامىردىڭ كورەر جاقسى ▲ 头姘;妇情;夫
以可,骑坐的友好要莫 【谚】 .ال تايىن الما،
سۇيەك ▲ 。(美之人夺要不)驹马的他受接
تامىر سۇيەنسىپ كۇن كورەدى، اۋىز تامىر ايتسىپ
嘴,命为依相友朋心知 【谚】 .ارتىعىن الادى
。较计斤斤友朋的上
。芦藜 〔植〕 〈名〉 **تامىر ئدارى**
暴筋青 ② 根粗长 ,根发 ① 〈动〉 **تامىرلان-**
。起隆筋青,起
。式定不的 تامىرلان- **تامىرلانۋ**
夫情 ②的友好 ,的友朋①〈形〉 Ⅰ **تامىرلاس**
。的妇情;的
:友朋作,友朋交,交结 〈动〉 Ⅱ **تامىرلاس-**
作就前以早很们我 .ئبىز ەرتەدە تامىرلاسقامىز
。了友朋
。式定不的 Ⅱ تامىرلاس- **تامىرلاسۋ**
。的根有,的根长 〈形〉 Ⅰ **تامىرلى**
有 ② 的交结,的友朋有 ① 〈形〉 Ⅱ **تامىرلى**
。的妇情有,的夫情有,的人情
熟;友四朋三,友朋戚亲 〈名〉 **تامىر-تانىس**
。人
,系关的间之友朋戚亲 〈名〉 **تامىر-تانىستىق**
。来往的间之人熟

تامىر-تومىر 〈名〉根，根子。

تامىرشا 〈名〉①(植物的)叶脉 ②〔生理〕毛细管；毛细血管，微血管。

تامىرشى I 〈名〉按(号)脉的医生，民间大夫。

تامىرشىلىق I 〈名〉民间医术。

تامىرشىلىق Ⅱ 〈名〉① 朋友之间的关系，友谊，友情，交情 ② 人情之间的关系。

تان- 〈动〉① 否认，不承认，不认账，抵赖：ايتقاننان تانۇ 否认自己说过的话 ② 丢失，失掉，遗忘；放弃：جۇرسىنەن تانعان ات 失掉自己走式的马 / ايەلدەر كۇرسىنگەندەرىنەن تانبادى. 妇女们不住地叹气。▲ اقىلىنان تانۇ 失去理智，神魂颠倒；糊涂 ▲ ەستەن تانۇ 昏迷，昏厥，不省人事。

تانا- I 〈名〉一岁的牛犊：تاناعا ٴمىنىپ ويناپ جۇرگەن بالالار 骑着牛犊玩要的孩子们。

تانا- Ⅱ 〈名〉用玛瑙做的服装装饰品，玛瑙装饰扣；大钮扣：ۇلكەن شەشەسى نەمەرەسىنىڭ جاڭا كيىمىنىڭ جاعاسىنا جىلتىراعان تانا تاقتى. 祖母给小孙女的新衣服领子上缀了一颗光闪闪的大钮扣。▲ تانا كوز ①钮扣 ② 美丽的眼睛 ▲ تانا تاعار 定亲时给姑娘送的物品。

تانا Ⅲ 〈动〉裁短，剪短；铰小，修剪；割去。

تاناداي 〈形〉(指眼睛) 又大又圆的，亮晶晶的，明亮的 ▲ قۇلاقتا ۇرعان تاناداي 静悄悄的，毫无声响的。

تاناپ 〈名〉① 相等于六分一公顷的面积 ② 地段，地块：ٴبىر تاناپ جەر 一块土地 ▲ تاناپ تارتۇ 丈量(土地)，(地上)拉线。

تاناپتا- 〈动〉(指土地)丈量，测量；拉线；分成小块。

تاناپتاۋ تاناپتا- 的不定式。

تاناپتى 〈形〉(指土地)小块的，分成一块一块的。

تاناۋ I 〈名〉鼻子，鼻孔：تاناۋى ٴبىتۇ 鼻塞 ▲ كەڭ تاناۋ 大鼻孔 ▲ تالپاق تاناۋ 塌鼻子 ▲ تاناۋىنان ەسەك قۇرتى ٴتۇسۇ 头脑发热，轻举妄动；惹是生非 ▲ تاناۋىن كوتەرۇ 傲慢，目空一切 ▲ تاناۋىن تىرجيتۇ 鄙视；厌恶，嫌恶 ▲ تاناۋى قۇسىرىلۇ 发怒，生气 ▲ تاناۋ قاعۇ 喘不过气来，气喘吁吁，喘得上气不接下气 ▲ قايقى تاناۋ 翘鼻子 ▲ قوڭقا تاناۋ 大鼻子 ▲ قىزىل تاناۋ بولۇ 烦忙，忙乱。

تاناۋ Ⅱ تانا- Ⅲ 的不定式。

تاناۋلا- 〈动〉喘不过气来，气喘吁吁，喘得上气不接下气。

تاناۋلات- تاناۋلا- 的使动态。

تاناۋلاۋ تانالا- 的不定式。

تاناۋلى 〈形〉大鼻子的，鼻孔大的。

تاناۋرا- 〈动〉气促，气喘吁吁，喘得上气不接下气：شابىستان تاناۋراعان ات 跑得气喘吁吁的马。

تاناۋرات- تاناۋرا- 的使动态。

تاناۋراۋ تاناۋرا- 的不定式。

تانگەنس 〈名〉〔数〕正切；切线。

تانگەنسويدا 〈名〉〔数〕正切线图。

تانگو 〈名〉探戈舞：تانگو ويناۋ 跳探戈舞。

تاندىر I 〈名〉①(烤馕用的)馕坑：تاندىرعا نان جابىلعان 用馕坑烤熟的馕 ② 干巴的，干瘪的；干枯的；荒漠的：تاندىر ەت 干巴的肉 / تاندىر دالا 荒漠的原野 / تاندىر ەمشەك 干瘪的乳房 ▲ تاندىر نان (用馕坑烤熟的)馕。

تاندىر- Ⅱ تان- 的使动态。

تاندىرلان- 〈动〉变得干巴巴，干瘪，干枯，干涸：تاندىرلانعان وزەن اڭعارى 干涸的河床。

تاندىرلانۋ تاندىرلان- 的不定式。

تانك 见 تانكى.

تانكەر 〈名〉〔海〕油(槽)船。

تانكى 〈名〉坦克：تانكى پولىگى 坦克团 / اۋىر تانكى 重型坦克 / جەڭىل تانكى 轻型坦克 / تانكى جاساۋ ونەركاسىبى 坦克制造业。

تانكىلى 〈形〉坦克的，有坦克的，配有坦克的：تانكىلى شابۋىل 坦克的攻击。

تانكىشى 〈名〉坦克手，坦克驾驶员，坦克兵。

تانتين 〈名〉〔化〕单宁酸，鞣酸，鞣质。

تانتال 〈名〉〔化〕钽。

تانتالات 〈名〉①〔化〕钽酸盐 ②〔化〕钽铁矿。

تانتالين 〈名〉〔矿〕钽铁矿。

。式定不的 -تانتى تانتۇ

ول :谎扯;河开口信,扯胡,说胡〈动〉 -تانتى
ئۆزىنا كەلگەنىنى تانتى بەرەتتىن كورىنەدى،
سەنبەڭىز. 他是信口胡说,别信他。/ بولدى
ەندى، تانتى بەرمە 算了吧,别再胡说八道了。

话废,的道八说胡,河开口信〈形〉 تانتعش
。的流下(言语);的多

爱,的道八说胡,的河开口信 ①〈形〉 تانتىق
的 河开口信 ادام تانتىق :的流下;的话废说
,说瞎,论谬 ② 言语的流下 سۆز تانتىق / 人
谈之稽无 تانتىق نەگىزسىز :谬乖,话废,说胡
休不喋喋 ;人的道八说胡,人的河开口信 ③
说胡的二无一独 دۇنيەدەگى ەلك تانتىق :人的
八的道人 ▲ ەكى تانتىق قوسلسا ساۋدايى بولار،
个两【谚】. ەكى اقىلدى قوسلسا تاۋداي بولار
到遇者明贤位两,狂越说越块一在凑者谈空
。高越界境谈越起一

。词名象抽的 تانتىق تانتىقتىق

。态互交的 -تانتى -تانتىس

。态动使的 -تانتى -تانتىت

。式定不的 -تان I تانۇ

。式定不的 -تانى II تانۇ

,认辩;识熟;得认,识认,认 ①〈动〉 -تانى
认不你 ?با تۆرسىك تانىماي مەنى سەن :辩分
己自领认 الۋ تانىپ دۇنيەسىن ئوز / ?吗我识
会领 تانۇ سۆز :会体,解理,会领 ② 西东的
错过的己自认承 تانۇ كىناسىن :认承 ③ 意话
眼一 ▲ اينتپاي تانۇ 出认眼一 ▲ جازباي تانۇ
(ولك قول سولىن تانۇ) مەن سولىن تانۇ ▲ ولك 出认
قولىن تانۇ) 有辩别能力,懂得好坏 ▲ حات تانۇ
知有 ▲ قارا تانۇ 识知有,化文有,字识,字认
识,有文化 ▲ ات سۆرنبەي جەر تانىماس، ەر
认不失前打不马【谚】. سۆرىنبەي ەل تانىماس
道路, 英雄不受挫折不识人民。 ▲ كۇش
▲ 。认不亲六上场跤摔【谚】. اتاسىن تانىماس
مىڭنىڭ اتىن بىلگەنشە، ءبىردىڭ ءتۇسىن تانى.
。见一如不闻百【谚】

认辩于善 ;的尖眼 ,的力眼好〈形〉 تانىعش
。的别辩不善,的

:的悉熟,的知熟;的楚清,的确明〈形〉 تانىق

ماقسات تانىق 确明的目 / وتكەن كۇن كوزگە
تانىق 过去的日子记忆犹新。

:悉熟,识熟,解了 ② 态动使的① -تانىل
جۇرتقا تانىلعان ءارتيس 为众人所熟悉的演员
③ 出名,驰名: الەمگە تانىلعان عالىم 驰名中
外的科学家④常和 دەپ 结合表示)认为,看
作: قاتە دەپ تانىلۋ 认为是错误的。

تانىم 〈名〉认识;觉悟: تانىمنىڭ داموۋ بارىسى
认识的发展过程 / تانىمىن ءوسىرۋ 提高认
识 / تانىم تاريحى 认识史 ▲ تانىم ءنازارياسى
〔哲〕认识论。

所人;的悉熟,的识熟,的识认〈形〉 تانىمال
共知的,周知的: تانىمال ادام 认识的人 /
تانىمال داۋس 熟识的东西 / تانىمال نارسە 熟
悉的声音。

تانىمالدىق ①تانىمال 的抽象名词 ② 认识,熟
悉,相识: تانىمالدىقتان باسقا ەشقانداي بايلانىس
جوق. 除了认识外,没有任何其它关系。

熟,的识熟,的识相,的识认①〈形〉 I تانىس
悉的,惯熟的: تانىس كىسى 认识的人 / تانىس
جەر 惯熟的地方 ② 熟人,相识的人: مەنىڭ
جاقىن تانىسىم 我的近友 ▲ تانىس ءجۇز 面熟
的,一面之交的。

,识结,识相 ② 态互交的 -تانى ① II -تانىس
交结: ول ەكەۋى وتكەن قىستا عانا تانىسقان ەدى.
他俩去年冬天才相识的。③熟悉,知悉,了解:
جاعدايمەن تانىسۋ 熟悉情况 ④ (姑娘出嫁前到
亲戚家)辞别。

تانىس-ءبىلىس 〈形〉 ① 认识的,熟悉的,熟
识的: تانىس-ءبىلىس ادام 认识的人 ② 熟人,
相识的人: بۇل ماڭايدا تانىس-ءبىلىس جوق. 附
近没有熟人。

تانىستىق 〈名〉认识,熟悉,熟识;交情: ۇزاق
جىلدىق تانىستىق 多年的交情。

推;绍介 ② 态动使的 II -تانىس① -تانىستىر
荐,举荐: مەن وعان جاڭا كەلگەن قوناقتاردى
تانىستىرىپ قويدىم. 我把新来的客人介绍给他
了。/ مەكتەپكە ءبىر ادەبيەت مۇعالىمىن
تانىستىرۋ 给学校举荐一位文学教员。

。式定不的 -تانىستىر I تانىستىرۋ

تانستىرۇ II 〈名〉介绍信：ونىڭ تانستىرۇۋى
جوق •كەن. 他没有带介绍信。

تانىت- ①تانى- 的使动态 ② 让看看，让知道：
مەن ساماں كوكەڭدى تانىتىپ قويايىن. 我让你
看看我的厉害。

تاڭ I 〈名〉黎明，破晓，拂晓：تاڭ اتىپ
ورنىنان تۇرۇ / 黎明起床 / ءبىز ويانعاندا تاڭ اتىپ
كەتىپ •دى. 我们睡醒时，天已经破晓了。▲
بوز الاتاڭ 黎明，清晨 ▲ كورەر· تاڭدى كوزبەن
اتقىزۇ 彻夜不眠 ▲ تاڭ اسۇ（不给吃不给喝）
把马吊上一夜 ▲ تاڭ اسىرۇ 天亮，破晓 ▲
تاڭ اتقانان تاڭ اتقانشا 起早贪黑，起早摸黑 ▲
通宵达旦 ▲ تاڭ بوزارۇ 天色微明，天色微亮
▲ تاڭ بوزى 大清早 ▲ تاڭ ءبىلىنۇ 天麻麻亮
▲ تاڭدى تاڭعا ۇرۇ 彻夜不眠，(因病)一夜难
受 ▲ تاڭ ناماز 晨礼 ▲ تاڭ راۋاندانۇ 天色微
亮，天麻麻亮 ▲ تاڭ ساز بەرۇ（تاڭ سازارىپ
اتۇ）天亮，拂晓 ▲ تاڭ سارعايۇ（سوگىلۇ،
ءسۇزىلۇ، سبەرلەۋ）破晓，东方发白 ▲ تاڭ
ءسارى 大清早，凌晨 ▲ تاڭ شاپاعى 早霞 ▲ تاڭ
قاراڭعىسى 黎明前的黑暗 ▲ تاڭ قۇلان يەكتەنۇ
（تاڭ قىلاڭداپ اتۇ）东方发白，东方出现鱼肚
白 ▲ تاڭعا ءبىر ۇيقى قالعاندا 四更 ▲ تاڭعا
جۇىق 快天亮时 ▲ باتار كۇننىڭ اتا تاڭى بار.
【谚】日落西出定将破晓。

تاڭ II 〈名〉①(马的)大腿的后侧，(羊的)臀端
▲ تاڭى ايرىلۇ ①（羊）肥得臀部开绽 ② 自不
量力，自讨苦吃 ▲ تاڭ ءجۇن 臀腿毛 ▲ تاڭ
بولۇ 惊奇，惊讶，感到奇怪 ▲ تاڭىم بار（我对…
…）惊奇，惊讶，惊异，感到奇怪 ▲ تاڭ قالۇ 感
到吃惊，惊讶，惊奇 ▲ تاڭ قىلۇ 令人吃惊，惊使
人感到惊讶 ▲ كورمەگەنگە كوسەۋ تاڭ.【谚】
没有见过火棍的人，见了火棍也感到稀罕(少
见多怪)。

تاڭ- II ①〈动〉扎住，捆扎，捆绑；包扎，缠
上，裹上；系上：كەندىر ارقانمەن تاڭۇ 用麻绳紧
紧地捆住 / جارانى تاڭۇ 包扎伤口 ②〔转〕
加强，硬套，硬推到……（身上）：سەن ءوز
كوزقاراسىڭدى باسقالارعا تاڭبا. 你不要把自己
的观点强加于别人。▲ وسەككە تاڭۇ 诽谤。

تاڭبا ①〈名〉图章，戳子，印章，印把子 ②
记号，标记；记印，烙印 ③ 烙印器，打印器 ④
〔转〕不幸事情，不良现象(的)痕迹，迹象 ⑤
〔转〕(受辱的) 烙印，恶名 ⑤ 〔化〕符号：
原子符号 ▲ تاڭبا بەتكە 丧失体
面，丢丑，丢脸 ▲ تاڭبا قوندىرۇ 天干 ▲ ككەيۇس
تاڭبا بولۇ 败坏名声，丢脸 ▲ تاڭبا تايعا
很明显的，一清二楚的 ▲ تاڭبا باسۇ
① 烙印，盖上印记，打上戳子 ② 留下痕迹，
留下记号。

تاڭبالا- 〈动〉① 盖章，盖上印记，打上戳子；
打烙印：جىلقىلاردى تاڭبالاۋ 马身上打烙印 ②
(上身)刺花纹，纹身：كەيبىر ازيالىق ۇلتتار
ءبۇتىن دەنەسىن تاڭبالاپ الادى. 亚洲有些民族
全身刺上花纹。③〔转〕留下痕迹，留下记
号：كارىلىك ونىڭ بەتىن تاڭبالاپ كەتىپتى. 因
年老他脸上有了皱纹。

تاڭبالان- تاڭبالا- 的被动态。
تاڭبالاس- تاڭبالا- 的交互态。
تاڭبالات- تاڭبالا- 的使动态。
تاڭبالاۋ تاڭبالا- 的不定式 ▲ تاڭبالاۋ اسپابى
烙印器，打印器。

تاڭبالاۋشى 〈名〉盖章的人，做记号的人，打
烙印的人。

تاڭبالى ①〈形〉盖上图章的，的戳子上的；有
标记的；打上烙印的：تاڭبالى تانستىرۇ 盖章
的介绍信 / تاڭبالى مال 身上有烙印的牲口 ②
〔数〕有记号的，有符号的 ▲ تاڭبالى اۋسپا
〔数〕交错极数 ▲ ءبىر تاڭبالى سان 〔数〕
单名数 ▲ تاڭبالى اتوم 显迹原子。

تاڭبالىق ①〈名〉(牲口身上)打烙印的部位
烙印器，打印器。

تاڭباسىز 〈形〉没有图章的，没有盖戳子的；
没有标记的，没有记号的；没有打烙印的：
تاڭباسىز مال 身上没有烙印的牲口。

تاڭباسىزدىق تاڭباسىز 的抽象名词。

تاڭباشى 〈名〉烙印工；掌握图章的人。

تاڭ-عاجايىپ 〈形〉奇怪的，奇特的，光怪陆
离的；令人吃惊的，令人惊异的：تاڭ-تالاي
عاجايىپ ۋاقيعالار تۋىلدى. 发生好多奇怪的事

情。/ تاڭ-عاجايىپ ئىس 奇迹。

تاڭمىش 〈名〉 ① (用毛线织成的固定毡房门框)宽带子；(用在摇篮上的)宽布带。

تاڭمىشسىز 〈形〉 没有绑带的，没有宽布带的。

تاڭمىشتا- 〈动〉 (用绑带)绑上，缠住，裹上，包上；捆上；束上：شتەپەن باسىن تاڭمىشتاپ الىپتى 用方巾包上头。

تاڭمىشتاۋ تاڭمىشتا- 的不定式。

تاڭمىشتى 〈形〉 用绑带捆好的，用宽布带缠起来的。

تاڭدا- 〈动〉 ① 选择，择出，挑选，精选，拣选：تاقىرىپ تاڭداۋ 选择题材拣选：كاسىپ تاڭداۋ 选定职业 ② 分类，分级，分等：بۇيىمداردى تاڭداۋ 把货物分类 ▲ اڭقاۋ اڭدامايدى، اڭگى تاڭدامايدى. 【谚】粗心大意的人不会挑选，头脑简单的人不会思索。▲ كارى قىز ەر تاڭدامايدى، ولگەن ادام جەر تاڭدامايدى. 【谚】老姑娘不挑男人，死人不选坟地。▲ تاڭداعان تازا جولىعادى. 【谚】挑来挑去挑花眼。

تاڭداي 〈名〉 ① 腭，口盖：ارتقى تاڭداي 后腭 / استىڭعى تاڭداي 下腭 / بادامشا بەزى تاڭداي 腭扁桃体 / جارىعى تاڭداي 腭裂 / سۇيەك تاڭداي 腭骨 ② 炉的圆供上部，炉膛；(枪的)膛；(布匹等的)条纹 ▲ جەز تاڭداي 能说善辩的，有口才的 ▲ تاڭداي دىبىستى ارىپتەر 〔语〕腭音字母 ▲ تاڭداي جىبىتۋ 稍解口渴 ▲ تاڭداي كەبۋ 口渴，焦渴 ▲ تاڭداي قاعۋ 惊奇，奇怪，震惊 ▲ تاڭداي قۇم 〔地〕沙痕 ▲ تاڭداي قۇس 尖形(图案)。

تاڭداي II ： **تاڭداي شوپ** 〔植〕耳蕨。

تاڭدايلا- 〈动〉 绣成对称的图案，以对称的图案装饰。

تاڭدايلان- I تاڭدايلا- 的被动态。

تاڭدايلان- II 〈动〉〔动〕腭化，硬口盖化，软音化。

تاڭدايلانۋ تاڭدايلان- I、II 的不定式。

تاڭدايلاۋ تاڭدايلا- 的不定式。

تاڭدايلىق 〈形〉〔语〕硬口盖的，硬腭的；软音的：تاڭدايلىق داۋىسسىزدار 硬腭辅音。

تاڭداي-تاڭداي： **تاڭداي-تاڭداي ەتۋ** 绣成对称的图案，以对称的图案装饰。

تاڭداق 〈名〉 斑，斑点，斑块，斑纹：تاڭعى قىزىل تاڭداق 早霞 اق تاڭداق 白斑，白斑病，白癣，白变病 ▲ بورمي اق تاڭداعى 〔农〕玉米白变病。

تاڭداقتان- 〈动〉 发白，变白，出现白斑：جەر اق تاڭداقتاندى. 地一块一块泛碱。

تاڭداقتانۋ تاڭداقتان- 的不定式。

تاڭداق-تاڭداق 〈形〉 几处有斑点的，斑块多的，有白斑的：بەت-اۋزى تاڭداق-تاڭداق 满脸净是白斑。

تاڭدال- تاڭدا- 的被动态。

تاڭدامالى 〈形〉 挑选的，选出的，选定的；精选的；精锐的；上等的：تاڭدامالى شىعارمالار 选集 / تاڭدامالى مال تۇقىمى 选定的畜种 / تاڭدامالى جەمىستەر. 上等的水果。

تاڭدان- 〈动〉 觉得奇怪，感到惊奇，惊讶，诧异，大吃一惊：تاڭدانا قاراۋ 惊奇地看。

تاڭدانارلىق 〈形〉 值得奇怪的，令人惊奇的，让大吃一惊的。

تاڭداندىر- تاڭدان- 的使动态。

تاڭدانت- تاڭدان- 的使动态。

تاڭدانۋ تاڭدان- 的不定式。

تاڭدانىس- تاڭدان- 的交互态。

تاڭداس- تاڭدا- 的交互态。

تاڭدات- تاڭدا- 的使动态。

تاڭداۋ تاڭدا- 的不定式 ▲ تاڭداۋ امالى 〔数〕优选法。

تاڭداۋلى 〈形〉 挑选的，精选的；精锐的；上等的，最好的；优质的，优良的：پارتيانىڭ تاڭداۋلى مۇشەسى 优秀党员 / تاڭداۋلى ساۋدا بۇيىمدارى 上等的商品 ▲ تاڭداۋلى شىراي 〔语〕(形容词的)最高级。

تاڭدىر- تاڭ- IV 的使动态。

تاڭەرتەڭ 〈名〉 早晨，清早，清晨：بۇگىن تاڭەرتەڭ 今天早晨。

تاڭەرتەڭگىلىك 〈形〉 早晨的，清早的：تاڭەرتەڭ توسەكتەن تۇرۋ قوڭىراۋى 早晨起床铃。

تاڭەرتەڭگى 〈形〉 早晨的，清早的：

ەر تاڭەرتەڭگىلىك اس ورنىنا كوجە ىشەدى
每天早晨喝稀饭。

تاڭق : **تاڭق ەتۋ** 发出梆地一声: تاياق باسىنا تاڭق ەتە ٴتۇستى. 木棍绑地一声打到头上。

تاڭقى- 〈动〉(鼻子)向上翘起；(羊尾)向上撅起。

تاڭقىت- تاڭقى- 的使动态。

تاڭقىۋ تاڭقى- 的不定式。

تاڭقۋراي 〈名〉〔植〕复盆子，悬勾子，山莓。

تاڭقى 〈形〉短而上翘的；短秃的 ▲ تاڭقى مۇرىن (تاناۋ) 短而上翘的鼻子，狮子鼻 ▲ تاڭقى شايان 短尾亚目 ▲ تاڭقى قۇيرىق 秃尾巴。

تاڭقىلدا- 〈动〉① 作敲击声，发碰撞声，发出咚咚声发洪亮而清晰的声音。

تاڭقىلدات- تاڭقىلدا- 的使动态。

تاڭقىلداۋ تاڭقىلدا- 的不定式。

تاڭلاق 见 تاڭداق.

تاڭسىق 〈形〉稀有的，稀罕的，珍奇的，稀奇的；特别喜欢的: تاڭسىق تاماق (اس) 异味儿 / تاڭسىق ەمەس 屡见不鲜 / قازاق حالقى كوكتەم، جاز ايلارىندا كيگىز ۇيدە وتىرۋدى تاڭسىق كورەدى. 哈萨克人春夏季特别喜欢住毡房。

تاڭسىقتوي 〈形〉视为罕见的；喜欢异味儿的。

تاڭسىقتويلىق تاڭسىقتوي 的抽象名词。

تاڭسىقتان- 〈动〉变得不常有，成为稀罕，变成稀奇。

تاڭسىقتانۋ تاڭسىقتان- 的不定式。

تاڭسىقتاۋ 〈形〉比较稀罕的，有些罕见的，不太常有的；比较稀奇的。

تاڭ-تاماشا 〈形〉① 特别好的，非常有趣的；惊羡的: تاڭ-تاماشا بولۋ 吃惊(大惊小怪) / تاڭ-تاماشاعا قالۋ 使惊叹 ② 快乐，娱乐，玩乐: تاڭ-تاماشانى قويىپ ۇيگە قايتىڭدار. 你们别再玩了，快回家去。

تاڭ-تاماشالا- 〈动〉① 惊羡，羡慕；好奇快乐，娱乐，玩乐。

تاڭ-تاماشالاس- تاڭ-تاماشالا- 的交互态。

تاڭ-تاماشالاۋ تاڭ-تاماشالا- 的不定式。

تاڭۋ تاڭ- Ⅳ的不定式。

تاڭىل- تاڭ- Ⅳ的被动态。

تاڭىراي- 〈动〉① (鼻子)向上翘起，(羊尾)向上撅起 ②〔转〕骄傲起来，自负起来。

تاڭىرايت- تاڭىراي- 的使动态。

تاڭىرايۋ تاڭىراي- 的不定式。

تاڭىراڭدا- 〈动〉兴高采烈，欢天喜地。

تاڭىراڭدات- تاڭىراڭدا- 的使动态。

تاڭىراڭداۋ تاڭىراڭدا- 的不定式。

تاڭىرقا- 〈动〉感到奇怪，好奇，惊奇，惊讶，惊异，惊叹: ونىڭ سوزىنە تاڭىرقاماي-اق قوي. 他的话你不要觉得奇怪。/ ول ٴوز ۇيىنە تاڭىرقاي كوز جۇگىرتىپ شىقتى. 他惊讶地把自己的房间打量了一番。

تاڭىرقان- تاڭىرقا- 的反身态。

تاڭىرقارلىق 〈形〉令人惊奇的，令人奇怪的，令人惊异的，让人吃惊的，让人惊叹的: تاڭىرقارلىق ٴىس ەمەس 这不是什么奇怪的事情。 تاڭىرقارلىقتاي كوز 好看的，漂亮的，光彩夺目的。

تاڭىرقاس- تاڭىرقا- 的交互态。

تاڭىرقات- تاڭىرقا- 的使动态。

تاڭىرقاۋ تاڭىرقا- 的不定式。

تاڭىرىق 〈形〉短面上翘的，短秃的: تاڭىرىق تاناۋ 短而上翘的鼻子。

تاڭىس- تاڭ- Ⅳ的交互态。

تاپ Ⅰ〈名〉阶级: تاپ جاۋى 敌人阶级 / تاپ تارتىسى 阶级斗争 / تاپ مۇددەسى 阶级利益 ▲ تاپ شايقاسى 阶级搏斗 / ٴسوز تاپتارى〔语〕词类。

تاپ Ⅱ〈名〉痕迹，印迹: بەتىندە تىرناقتاردىڭ تابى قالىپتى 脸上留下了指甲划的痕迹 / قولدىڭ تابى 手印儿 ▲ بەلىنەن بەسىك تابى كەتپەگەن 乳臭未干的 ▲ ەمشەك تابى ەرنىندە، بەسىك تابى بەلىندە. 【谚】唇边粘着奶汁，背上留着摇蓝的印儿(乳臭未干)。

تاپ 〈名〉(快要熄灭的红炭火的)余热，余温，热度: ول شاۋگىمدى وتتىڭ تابىنا قويدى. 他把茶壶放在热灰上了。

تاپ Ⅳ〈副〉恰恰，恰好，正好，正是，完全；确

别是不 .باسقا ەمەس، تاپ سەنسىلەك : 在实,实
正的市城 قالانىڭ تاپ ورتاسىندا / 。你是正人
تاپ ▲ 着找好正;对得说 تاپ باسۋ ▲ 心中
上冲 تاپ بەرۋ ▲ 遇遭,受遭;到遇,上碰 بولۋ
قويدان قالعان قوزى ▲ 扑猛,去上扑,去
遇会羔羊的群离【谚】.قاسقىرعا تاپ بولادى
。狼到

تاپ- (تاۋپ) 〈动〉 ① 得寻,到找,着找: ول
总他 .اقىرى وزىنە ٴبىر جاقسى ات تاۋىپ الدى
: 得获 ,得求 ② 。马好匹一了着找算
دۇرىس جاۋاپ تابۋ 案答的确正到得 / بەدەل تابۋ
望威得获 ③ 到拾,到检: ول جولدان اقشا
:赚,挣 ④ 。钱到拾上路在他 .تاۋىپ الدى
得挣年今 كەرىم تاپقان بيىلعى / 钱挣 اقشا تابۋ
入收的 ⑤ 〔数〕 求,出求: پروسەنتىن تابۋ 求
出分百出 ⑥ 明发,现发,出想: امال تابۋ 出想
⑦ 素元的新现发 جاڭا ەلەمەنت تابۋ / 法办好
惹,招惹,找 (事): وزىنە ٴوزى اڭگىمە تابۋ 自
烦麻找 / ٴمىن تابۋ 儿碴找 ⑧ 生,生育: ول تابۋ
子儿生 / بەس بالا تاپقان ايەل 生过五个孩子
的妇女 ⑨ 和 دەپ 结合表示认为,以为,认定,
断定: ول بۇل كوزقاراستى دۇرىس دەپ تاپتى.
他认为这种观点是正确的。 ⑩ 猜,猜中,猜
对: جۇمباق تابۋ 猜谜语 / ونىڭ ويىن دۇرىس
تاپتىڭ. 他的想法(你)猜对了。 ▲ ورنىن تابۋ
想办法,出主意 ▲ بابىن تابۋ ① 找到……门
路(办法,径途,窍门) ② 收拾,整治,治惩 ▲
بالتام تاپ 见 بالتا 条 ▲ باپاسىن تابۋ 想办法,
找窍门 ▲ بالە تابۋ 找麻烦,惹祸,自讨苦吃
▲ دامىل تابۋ 停息,休息 ▲ دايەك تاپپاۋ 忍耐
不住;呆不住,坐不下来,着急 ▲ ەبىن تابۋ 想
出办法,找窍门 ▲ ەسەبىن تابۋ ① 细算,精打
细算 ② 想办法, 找机会, 找窍门 ▲
جاي تابۋ (指心情)感到舒服,舒畅,惬意;放心
▲ جانى جاي تابۋ ① 享福,感到舒服 ② 死 ▲
جانىن قويارعا جەر تاپپاۋ 惊慌失措,心神不安
▲ جولىمدى تاپ 走开,滚蛋 ▲ جەردەن التىن
(جەلەك، جەتى قويان) تاپقانداي 如获至宝,如
▲ جول تابۋ 拿主意,想办法,找出路 ▲ 获珍宝
▲ مال تابۋ 挣钱 ▲ ماقۇل دەپ تابۋ 同意,赞

同 ▲ ويلاپ تابۋ 发明;想出 ▲ پايدا تابۋ 获得
利益,谋利,得到好处 ▲ سۇن تابۋ ① 钢火得
当 ② (事情)做得尽如人间, 可人心意 ▲
سىنىقتان سىلتاۋ تابۋ 无事生非,无中生有 ▲
تاۋىپ ايتۋ 说得对,说到点子上 ▲ تاۋىپ دەۋ 说
得对,说到点子上 ▲ تەڭىن تابۋ 找到意中人,
قاپىسىن ▲ 找到心上人 ▲ قازا تابۋ 逝世,去逝
تابۋ 伺机,寻找机会(报复) ▲ ايىبى جوق،
قايتىپ ٴۇيىرىن تاپقان سوڭ. 【谚】迷途如返,
不应怪罪。 اتا ايىنالىپ قازىعىن تابار. 【谚】
拴着的马离不开桩子(九九归一)。 ▲ ٴسوز
تاپقانعا قولقا جوق. 【谚】言之有理不能挑剔。
▲ قاتىن قالسا باي تابار، بالا قالسا مال تابار.
【谚】丧夫的女人能改嫁, 留下的孤儿会致
富。

تاپ: تاپ بەرۋ 扑过去,冲过去。
تاپ: تاپ بولۋ 碰到,遇到,遭到,遭遇。
تاپا: تاپا تال ٴتۇس 中午,正午。
تاپا- ① 〈动〉 踩踏,践踏,踏平,踩坏: قالىڭ
مال جەردىڭ ٴشوبىن ٴبىر-اق كۇندە تاپاپ كەتتى.
大群的牲畜仅一天就把地里的草踏平了。
〔转〕 蹂躏,践踏,压迫;消灭: ەڭبەككەشىلەر
قاناۋشىلاردىڭ تاپاۋىنان قۇتىلدى. 劳动人民从剥
削阶级的蹂躏中解放出来了。
تاپال- I تاپا- 的被动态。
تاپال II 〈形〉 矮的,矬的;低的,低矮的: بويى
تاپال كىسى 个子矮的人 / تاپال ۇيلەر 低矮的房
屋 / تاپال بۇتالار 矮小的灌木。
تاپالا- ① 〈动〉 踩,踏,践踏。 سيىرلار ەگىندى
تاپالاپ كەتتى. 牛把庄稼踩坏了。 ② (为了
晒干当柴烧,把湿牛粪用手)拍打成扁圆形,
团成球形。
تاپالان- تاپالا- 的被动态。
تاپالاس- تاپالا- 的交互态。
تاپالات- تاپالا- 的使动态。
تاپالاۋ تاپالا- 的不定式。
تاپالداۋ 〈形〉 比较矮的,有些矬的,比较矮小
的,比较低矮的: بويى تاپالداۋ بىرەۋ،
تانىمايمىن. 一个个子比较矮的人,我不认识
他。

تاپالتاق 〈形〉矮的，矬的，矮小的，低矮：تاپالتاق بۇزاۋ 矮小的牛犊。

تاپالتىق 见 تاپالتاق.

تاپالشا 见 تاپالتاق.

تاپانشا 〈名〉手枪：تاپانشا اسنۇ 佩带手枪 / تاپانشا شىعارۇ 掏手枪。

تاپانشالى 〈形〉有手枪的，佩带手枪的。

تاپاس- تاپا- 的交互态。

تاپات- تاپا- 的使动态。

تاپا-تال: تاپا-تال ٴتۇس 中午，正午；大白天。

تاپاۋ تاپا- 的不定式。

تاپجىل- 〈动〉动弹，走动，移动，开动：سەن بۇل ارادان تپجىلۇشى، بولما. 你一步沘要离开这里。/ تاپجىلماستان قيىنشىلىقتى قارسى الۋ 坚定不移地迎着困难。

تاپجىلدىر- تاپجىل- 的使动态。

تاپجىلت- ① تاپجىل- 的使动态 ②（用其否定形表示）保持原样，原封不动：جوعارىنىڭ نۇسقاۋىن تاپجىلتپاي ورىنداۋ 原原本本地执行上级的指示。

تاپجىلۋ تاپجىل- 的不定式。

تاپىر 〈名〉〔动〕貘科。

تاپقان-تاپىنعان 〈形〉挣得的，得到的，获得的：تاپقان-تاپىنعان اقشاسىن ٴوزى جۇمسادى. 挣得的钱都自己花。

تاپقىز- تاپ- V的使动态。

تاپقىزدىر- تاپقىز- 的使动态。

تاپقىزدىرت- تاپقىزدىر- 的使动态。

تاپقىر 〈形〉① 机智的，机灵的，足智多谋的：تاپقىر كىسى 足智多谋的人 ② 发明家。

تاپقىرلان- 〈动〉得到发明，有创造性，进一步发现。

تاپقىرلانۋ تاپقىرلان- 的不定式。

تاپقىرلىق 〈名〉① 足智多谋；机智 ② 发明，创造性：تاپقىرلىق ۋقىق 发明权。

تاپقىش 〈形〉① 机智的，机灵的；颖悟的 ② 有创造性的，有发明能力的 ③ 善于猜的：تاپقىش جۇمباق 善于猜迹的。

تاپقىشتىق تاپقىش 的抽象名词。

تاپسىز 〈形〉无阶级的：تاپسىز قوعام 无阶级的社会。

تاپسىر- 〈动〉① 交，交纳，交给；付给；交代；递交：سىناق قاعازىن تاپسىرۇ 交卷 / اۋىل شارۋاشىلىق باجىسىن تاپسىرۇ 交纳农业税 / مىندەت تاپسىرۇ 交代任务 / ماسەلەسىن تاپسىرۇ 交代问题 / مەملەكەتتىك جولداما تاپسىرۇ 递交国书 ② 归还，交还：قارىز تاپسىرۇ 还债 / ۋكىمەت مۇلكىن تاپسىرۇ 归还公物 ③ 委托，托付，嘱托，吩咐：وسى بالانى سىزگە تاپسىردىم. 这个孩子托付给您了。▲ جان تاپسىرۇ 逝世，归天 ▲ قۇدايعا تاپسىرۇ 求胡大保佑。

تاپسىرما 〈名〉① 委托，交办的事务，委托办的事项，派定的任务 ② 家庭作业。

تاپسىرت- تاپسىر- 的使动态。

تاپسىرتقىز- تاپسىرت- 的使动态。

تاپسىرتتىر- تاپسىرت- 的使动态。

تاپسىرۋ تاپسىر- 的不定式。

تاپسىرۋشى 〈名〉委托者，交付者，送交者，递交者：ساعان كىتاپ الا كەل دەپ تاپسىرۋشى كىم؟ 谁托你买书？

تاپسىرىق 〈名〉① 委托，交办的事务，委托办的事项，派定的任务 ② 训示，指示，训令 ③ 家庭作业。

تاپسىرىل- تاپسىر- 的被动态。

تاپسىرىس- تاپسىر- 的交互态。

تاپتا- 〈动〉① 踏，踩，踩踏；踩坏，踏平；践踏：جىلقىلار ەگىستىكتى تاپتاپ كەتىپتى. 马群把庄稼踩坏了。② 压平：جول تاپتاۋ 压路 ③ 砸扁，压扁，锤平，轧扁：پىشاق تاپتاۋ 打制刀子 ④ 镇压 ⑤〔转〕践踏，蹂躏；压迫，消灭：قاناۋشىلاردىڭ تاپتاۋىنان قۇتىلۋ 摆脱剥削阶级的压迫。

تاپتاعىش: جول تاپتاعىش 压路机。

تاپ-تازا 〈形〉干干净净的，一尘不染的：ۋستەل تاپ-تازا 桌子很干净。

تاپ-تاقىر 〈形〉光秃秃的，一毛不长的，寸草不生的。

تاپتال- تاپتا- 的被动态。

تاپ-تاپال 〈形〉很矮的,非常矮小的;矮墩墩
的。

تاپ-تار 〈形〉非常小的,非常狭小的, 很狭
窄的: تاپ-تار ئۆي 非常狭窄的屋子。

تاپتاس- ① تاپتا- 的交互态 ② 分类,分级 ③
阶级分化。

تاپتاستىر- 〈动〉分类,分门别类,分级:
سۆزلەردى دۇرىس تاپتاستىرۇ 正确地区分词类。

تاپتاستىرۇ تاپتاستىر- 的不定式。

تاپتاستىرىل- تاپتاستىر- 的被动态。

تاپتات- تاپتا- 的使动态。

تاپتاتقىز- تاپتات- 的使动态。

تاپتاتىل- تاپتات- 的被动态。

تاپتاۋ تاپتا- 的不定式。

تاپتاۋىرىن 〈名〉多次踩过(之地),踏平的,践
踏过的。

تاپ-تۇيناقتاي 〈形〉整整齐齐的,有次序的;
整洁的;有条不紊的: تاپ-تۇيناقتاي تىزىلگەن
كىتاپتار 摆得整整齐齐的书 / ئۈيدىڭ ئىشى
تاپ-تۇيناقتاي 屋里十分整洁。

تاپتىق 〈形〉阶级的: تاپتىق تارتىس 阶级搏
斗 / تاپتىق كۇرەس 阶级斗争 / تاپتىق تالداۋ
阶级分析 / تاپتىق سانا 阶级觉悟 / تاپتىق
جىكتەلۋ 阶级分化。

تاپتىر- تاپ- V 的使动态。

تاپتىرت- تاپتىر- 的使动态。

تاپشى 〈形〉不足的,缺少的,紧缺的, 缺乏
的,贫乏的,稀有的,稀少的: قاعاز تاپشى 纸
张缺少 / قارۋ-جاراق تاپشى 武器不足 / تاپشى
ەلەمەنتتەر 稀有元素。

تاپشىل 〈形〉维护本阶级利益的。

تاپشىلان- 〈动〉缺少,缺乏,不足,贫乏;变得
稀少;变得稀缺: استىق تاپشىلانبايتىن بولدى.
粮食够吃了。

تاپشىلاندىر- تاپشىلان- 的使动态。

تاپشىلانۋ تاپشىلان- 的不定式。

تاپشىلاۋ 〈形〉比较缺少的,比较缺乏的,不
太足的,比较贫困的: تاپشىلاۋ ئۆي 比较贫困
的家庭。

تاپشىلىق تاپشى 的①抽象名词 ② 不富裕,
贫乏;不足,紧缺。

تاپىراق: بوتا تاپىراق (驼羔子)笨拙的步子,
一颠一晃的步子,跑跑颠颠。

تاپىراقتا- 〈动〉笨拙地跑,不灵便地跑;跑
跑颠颠。

تاپىراقتاۋ تاپىراقتا- 的不定式。

تاپىر-تۇپىر 〈拟〉杂乱而非常重的脚步声。

تار 〈形〉① 窄的,狭窄的;拥挤的: تار كوشە
狭窄的街道 / تار ەنى بۇل 面幅小的布料 /
تار ئۆي ②拥挤的屋子②(衣服)紧的,瘦小的,
紧贴的,贴身的: بۇل كيىم ماعان تار ەكەن. 这
件衣服我穿有些紧。/ تار بولىپ يعنى كستكشتك
قالىپتى. 皮大衣的肩部窄了。③ 狭隘的,狭
小的: تار ئۆمىر تاجىرىيبەسى 狭隘的生活经验
④〔转〕困难的,难难的,艰难困苦的;不自由
的: تار جاعداي 困难的情况 / تار زاماندا وتكەن
在过去艰难困苦的时代 ▲ تار بەيلى 心地狭
窄的,好嫉妒的 ▲ كوز اياسى تار 眼光短浅
的,目光狭小的 ▲ تار ەسىك، تار بوساعا 艰难
困苦的生活 ▲ تار جول ①狭路 ② 艰难的道
路 ▲ تار جول تايعاق كەشۇ 艰难困苦,艰难险
阻,荆棘载途 ▲ تار ماعىنا 狭义 ▲ تار مىقىن
杨柳细腰 ▲ تار تاناۋ مايمىلدار 狭鼻猴类 ▲
تار توسەك 单人床 ▲ تار ۇلتشىلدىق 狭隘的民
族主义 ▲ تار قاپاس ①窄小的笼子,窄小的
兽栏 ② 艰难的处境 ▲ تار ورىستىك (思路、
目光)狭隘性 ▲ تار تەرىسى 气量小的,容易生
气的,脾气暴躁的 ▲ تار ئىشى 心地狭窄的,
好嫉妒的 ▲ تار قولى 吝啬的,小气的,不大方
的 ▲ تار ئىمىسسىزدا ار بولماس، ولشەپ تىككەن
بولماس. 【谚】厚颜的人无耻 , 量体的衣合
身。▲ تار قازان تاسقالاق، مەشكەي ادام اشقاراق.
【谚】锅小易溢,饭桶贪嘴。

تارا- 〈动〉① 梳,梳理;平梳,勾梳,解梳,开精
梳;拢: شاشتى ەكىگە ئبولىپ تاراۋ 梳成分头 /
ماقتا تاراۋ 精梳原棉 ② 抓,搂;耙拢: ئشوپ
تاراۋ 抓山羊绒 / تاراق ماشىنامەن ئشوپ تاراۋ 用
搂草机搂草 ③舒展开,按摩,推拿: جونىن
تاراۋ 做背部按摩 ④ (多数人或好多牲畜向各
个方向)散去,走散,散散;四散: ماجىلىستەن

تاراعان ەل 们人的会散 / قويلار جان-جاققا تاراپ
كەتپتى. 了散四群羊 。⑤ 散,散消(等雾、云)
开;散扩,延蔓: تۇمان تارادى. 了散云消雾。/
اشۇ تارادى. 消 了怒气 / جارانىڭ ۋىتى بويىعا
تارادى. 身全到散扩毒的口伤 。/ جىلۇ تاراۋ 散
热 ⑥散布,散播;流传: بۇل حابار تاراپ كەتتى.
这个消息传得很广。
تارازبان 〈名〉 掌秤的人,过磅员。
تارازى I 〈名〉 戳子,秤,天平,台秤,磅秤:
تارازى تاسى 秤锤 / تارازى بىلەگى 秤钩 / تارازى
تاباعى 秤盘子 / ٴدال تارازى 精密天平 /
سەرىپپەلى تارازى 弹簧秤 / وتىرمالى تارازى 座
秤 / تارازىعا تارتۋ 过秤 ▲ اقىل (وي)
تارازىسىنا سالۋ 思考,考虑 ▲ يمان تارازى 比…
…强,相当好 ▲ كوڭىل تارازىسى 思想上的考
虑(判断) ▲ تارازىنىڭ باسىن تەڭ ۇستاۋ ①秤
平 ② 坚持公道 ▲ تارازىعا سالۋ ①过秤,过
磅 ② 衡量。
تارازى II 〈名〉〔天〕猎户(星)座 ▲ تارازىلار
〔天〕猎户(座),流星群 ▲ تارازىنىڭ ۇلكەن
تۇماندىعى 〔天〕猎户(座)星云。
تارازى III 〈形〉较瘦的,清瘦的,瘦削的:
تارازى دەنە 瘦削的身体。
تارازىلا- 〈动〉秤,称量,过秤,过磅: تارازىلاپ
كور نەشە جىڭ ەكەن 秤一秤一共有几斤?
تارازىلان- تارازىلا- 的被动态。
تارازىلاس- تارازىلا- 的交互态。
تارازىلات- تارازىلا- 的使动态。
تارازىلاۋ تارازىلا- 的不定式。
تارازىشى 〈名〉掌秤的人,过磅员。
تاراي- 〈动〉①(衣服、鞋帽等)收缩,缩小,变
狭小,显得紧: سەمىرگەندىكى مە كيىم تارايىپ
قالعان سەكىلدى 不是因为胖,衣服显得小
了 ② (住地,房间)显得狭窄,显得窄小: ادام
كوبەيىپ، ٴۇي تارايىپ كەتتى. 因为人多,屋子
显得小了。③ 变得吝啬;(度量,心胸) 变
小,狭窄: ٴىشى تارايىپ بەرگىسى كەلمەۋ 的吝啬
舍不得给 مىنەزى تارايۋ 爱发脾气 ▲ تىنىسى
تارايۋ 憋气。
تارايت- ① تاراي- 的使动态 ② 缩小, 使狭

تارايتقىز- تارايت- 的使动态。
تارايتىل- تارايت- 的被动态。
تارايتىڭقىرا- 〈动〉缩小一些,使狭窄一些,
使窄一些: سىمىنىڭ بالاعىن تارايتىڭقىراپ تىگۋ
把裤脚做得小一些。
تارايتىڭقىراۋ تارايتىڭقىرا- 的不定式
تارايۋ تاراي- 的不定式。
تاراق I 〈名〉 ① 梳子,拢子: اعاش تاراق 木
梳子 / ٴمۇيىز تاراق 角制梳子 / جازبا تاراق 木
梳子 ② 铁刷子: ات تاراق 洗刷马用的铁刷
子 ③ 耙子: تاراق اعاش 木耙子 ④ 搂草机:
ات تاراق 马拉搂草(麦穗)机 ▲ سۋزگى تاراق
①篦子②〔植〕贯众▲ تاراق بالتا 齿斧 ▲ تاراق
باۋ 镫带 ▲ اينا مەن تاراق بار، الماسالڭ دا قاراپ
قال. 【谚】镜子梳子随心选,买不买照照看。
تاراق II 〈名〉(书,纸张等的)页,张,块。
تاراقان 〈名〉〔动〕蟑螂,蜚蠊。
تاراقبوز 〈名〉〔植〕雀麦属。
تاراقتۇيرىق I 〈名〉〔动〕黄鼠。
تاراقتۇيرىق II 〈名〉〔植〕多叶蓍,千叶蓍,蓍
草。
تاراقتا- 〈动〉① (用梳子)梳,梳开;捋 ②
(用铁刷子)刷 ③ 抓;搂;耙拢。
تاراقتال- تاراقتا- 的被动态。
تاراقتان- تاراقتا- 的反身态。
تاراقتاس- تاراقتا- 的交互态。
تاراقتات- تاراقتا- 的使动态。
تاراقتاۋ تاراقتا- 的不定式。
تاراقشى 〈名〉 ① 制做梳子的匠人 ② (用搂
草机)搂草(麦穗)的人。
تارال- ① تارا- 的被动态 ② 传播,流传: ەل
اراسىندا تارالعان ەرتەگىلەر 人民中流传的民
间故事 ③ 传染,蔓延: اۋرۇ تاراۋ 疾病蔓延
④ 循环: قان تاراۋ 血液循环 ▲ تىستەن
شىققان ٴسوز وتىز رۋلى ەلگە تارار. 【谚】一人
之言可传遍千家万户。
تارالعى 〈名〉马镫皮带,镫带。
تارالعش 〈形〉流行性的;传染性的:

。冒感性行流 تارالعش تىماۋ
支;线支,脉支,流支;叉分,支分①〈名〉**تارام**
派;岔子;(分出的)股缕,条:تەمـــر جول
تارامدارى 铁路的支线 / بلە°دارياسـنـــاك
تارامدارى 伊犁河的支流 / تيانشان تاۋنىـاك
تارامدارى 天山支脉 / وزىن قارا شاشىن قىز
وزبەكشە قىرىق تارام قىپ °ورىپ، يىعنا جاۋىپ
جىبەرىپتى. 姑娘把自己那乌黑的长发按乌孜
别克式样编成四十条小辫子披散在肩上。②
〔地〕分歧,山岔 ▲ تارام تامىر 〔生理〕支脉。
تارامدا- 〈动〉①捋;把……分成支,使……
支,使……分叉:تارامداۋ ساقالىن 捋胡子 ②
〔转〕分析,分析楼: بۇل ماسەلـەنــى ناقتاپ
تارامدايتىن بولسا كۇردەلى. 这个问题如果认
真分析的话那是相当复杂的。
تارامدال- ①تارامدا- 的被动态 ②〔数〕分叉:
تارامدالۇ نۇكتەسى 分叉点。
تارامدان- تارامدا- 的反身态。
تارامداس- تارامدا- 的交互态。
تارامدات- تارامدا- 的使动态。
تارامداۋ تارامدا- 的不定式。
تارامدى 〈形〉分叉的,分支的, 分枝庞杂的
▲ تارامدى جىلدامدىق 〔地〕径向速度 ▲
تارامدى قوزعالىس 径向运动。
تارام-تارام 〈形〉分支的,分叉的,分支庞杂
的;一条一条的;分成多支流的河。
تارام-تارام وزەندەر 分成多支流的河。
تارامىس 〈名〉①〔生理〕腱,筋,腱鞘 ② 用羊
筋捻成的线,筋线: كوكتەۋ تارامىس 粗筋线 /
قايۋ تارامىس 细筋线 / تارامىس ەسۋ (شيراتۋ)
搓筋线 ③〔转〕消瘦而结实的,瘦而有耐力
的 ▲ تارامىس كۇبىرتكەسى 〔医〕腱鞘瘰疽 ▲
تارامىسنا °بلىنۋ 消瘦,瘦骨如柴 ▲ تارامىس
قىنابى قابىنۋ 〔医〕腱鞘炎。
تارامىستا- 〈动〉① 用筋线(缝): تارامىستاپ
تىگۋ 用筋线缝 ② 抽取筋腱: °الى تارامىستاعان
جوق 筋腱还没有抽取。
تارامىستاي 〈形〉① 消瘦的,骨瘦如柴的 ②
消瘦而结实的,瘦而有耐力 ▲ تارامىستاي
تارتىلۋ 抽(筋) ▲ تارامىستاي تارتىسۋ ① 顽强的

倔强的 ② 紧抓不放的;吝啬的,悭吝的。
تارامىستال- تارامىستا- 的被动态。
تارامىستان- 〈动〉消瘦, 变得皮包骨头,骨
瘦如柴。
تارامىستات- تارامىستا- 的使动态。
تارامىستاۋ تارامىستا- 的不定式。
تاران I 〈名〉①〔旧〕攻城槌,破城槌, 撞杆,
撞槌,冲锤。
تاران II 〈名〉蓼属。
تاران- II ①的反身态 ②梳妆,打扮,装饰,修
饰: تارانۋ تۇتىنداي 打扮得象孔雀一样好看 ▲
تاز تارانعاشا توي تارقار. 【谚】等秃子梳妆打扮
好了,丰盛的酒宴也散了过分的梳妆打扮反
而误大事)。
تاراندىر- تاران- II 的使动态。
تارانتاس 〈名〉四轮带篷马车。
تارانتەللا 〈名〉(意大利民间的)塔兰台拉车。
تارانۋ تاران- II 的不定式。
تارانۋشى 〈名〉爱梳妆的人,喜欢打扮的人。
تارانشى 〈名〉塔兰赤人,农民(指居住在伊犁
地区和 18 世纪自新疆迁往哈萨克斯坦境内
的一些维吾尔人)。
تارانىس- تاران- II 的交互态。
تارالك 〈形〉① 窄的,狭窄的,拥挤的 ② (衣
服)紧的,瘦小的,紧贴的,贴身的 ③ 困难的,
艰难的;不自由的。
تارالخدىق تارالك 的抽象名词。
تاراپ 〈名〉方向,方面;边,面: سول تاراپتان
كەلۋ 从左面来 / قارسى تاراپ 相反的方向(对
立面) / ورىندىقتى °بىر تاراپقا قوي 把椅子放到
一边去 ▲ شار تاراپ 四面八方,天南海北。
تاراپتى 〈助〉关于,有关,对于。
تاراس- تارا- 的交互态。
تارات- ① تارا- 的使动态②散发;散播,散布,
传播: ۋگىت قاعازدارىن تاراتۋ 散发传单 /
قاۋەسەت تاراتۋ 散布流言蜚语 ③ 解散,取缔,
取消;放(假): جيىندى تاراتۋ 解散会议 /
وقۋشىلاردى ەمالىسقا تاراتۋ 学生放假 ④ 发,发
放;发行;发射: سايلام كۋالىگىن تاراتۋ 发选民
证 / ستانساسى تاراتۋ 发射台。

تاراتقىز- تارات- 的使动态。

تاراتقىش 〈名〉发射机;放射器。

تاراتتىر- تارات- 的使动态。

تاراتۋ تارات- 的不定式。

تاراتۋشى 〈名〉散发者,发放乾;传播者;传染者: ۇگىت قاعازدارىن تاراتۋشى 散发传单的人 / اۋرۋ تاراتۋشى 带来传染病者 / وسەك-اياڭ تاراتۋشى 散布流言蜚语的人。

تاراتىل- ① تارات- 的使动态 ② 散发,发放,发行: تاراتىلعان كىتاپتار 发行的图书。

تاراتىس- تارات- 的交互态。

تاراۋ I 〈名〉① 篇,章,条款,条文: ٴبىرىنشى تاراۋ 第一章 / قاتىستى زاڭنىڭ نەگىزگى تاراۋلارى 宪法的有关条款 ② 部门;系统;领城: قازىنا باسقارۋ تاراۋلارى 财政管理部门 / مال-شارۋاشىلىعى. حالىق شارۋاشىلىعىنىڭ نەگىزگى تاراۋلارىنىڭ ٴبىرى 畜牧业是国民经济的主要部门之一。③ 分支,支流,支脉: جول تاراۋى 岔道 / وزەننىڭ تاراۋى 河的支流。

تاراۋ II تارا- 的不定式。

تاراۋلا- 〈动〉分章,分条目: تاراۋلاپ تالداۋ 一章一章地加以分析。

تاراۋلاۋ تاراۋلا- 的不定式。

تاراۋلى I 〈形〉① 篇的,章的,条款的,条文的 ② 部门的;系统的;领城的 ③ 分支的,支流的;分叉的。

تاراۋلى II 〈形〉① 梳好的,梳匀的,梳平的;梳解的: تاراۋلى شاش 梳好的头发 ② 抓好的;耙拢的: تاراۋلى ٴتۇبىت 抓好的山羊绒。

تاراۋسىز 〈形〉① 未梳过的,未梳匀的;未梳解的;乱蓬蓬的 ② 没有抓好的;没有搂过的。

تاراۋشا 〈名〉(文章等的)小段,条文。

تاراۋىق I 〈名〉[阿]〔宗〕(斋月期间晚餐后做的)乃玛孜,间歇拜。

تاراۋىق II 〈名〉耙子: اعاش تاراۋىق 木耙。

تاراۋىش 见 تاراۋىق I.

تاراشتا- 〈动〉(不住地)梳,梳平,精梳。

تاراشتال- تاراشتا- 的被动态。

تاراشتاۋ تاراشتا- 的不定式。

تارباعاي 〈形〉叉开的,撇开的,张开的。

تارباعان 〈名〉(西伯利亚)土拨鼠。

تارباق 〈形〉塌又扁的,矮矬的: تارباق تاناۋ 塌鼻子。

تارباقا 〈名〉〔动〕蟾蜍,癞哈蟆 ▲ قىرشىعىس تارباقاسى 铃蟾。

تارباقاداي 〈形〉象癞蛤蟆似的;(动作)笨拙的: تارباقاداي تىربىڭداۋ 象癞蛤蟆似的蹦跃。

تاربان- 见 تىربان-.

تارباڭدا- 〈动〉费力地爬行;笨拙地行走: تارباڭداپ جۇگىرۋ 笨拙地跑步。

تارباڭداس- تارباڭدا- 的交互态。

تارباڭدات- تارباڭدا- 的使动态。

تارباڭداۋ تارباڭدا- 的不定式。

تارباڭ-تارباڭ: **تارباڭ-تارباڭ ەتۋ** 费力地爬行;笨拙地行走。

تاربى- 〈动〉(难看地)叉开,撇开,张开(向四处);伸开(向四处)伸开: تاربيعان جاپىراقتار 长得又宽又大的向四处伸开的叶子。

تاربيت- تاربى- 的使动态。

تاربيۋ تاربى- 的不定式。

تارعاق I 〈形〉有雀斑的,有斑点的 ▲ تارعاق بەت 雀斑脸。

تارعاق II 〈名〉〔动〕长脚麦鸡。

تارعاق III 〈名〉〔植〕鸡脚草,鸭茅,果园草 ▲ تارعاق ٴشوپ 鸡脚草,鸭茅,果园草。

تارعىل 〈形〉①(牲畜之毛色)有花斑的,带不同颜色条纹的;带有黑红斑点的 ② 嘶哑的,沙哑的: تارعىل داۋىس (ٴۇن) 嘶哑的噪音 ▲ تارعىل بۇرگە 〔动〕黄条跳甲。

تارعىلدان- 〈动〉①(牲畜之毛色)变得带有黑红斑点 ② 〔转〕嘶哑起来,变得难听: داۋىسى تارعىلدانۋ 噪音嘶哑起来。

تارعىلداندىر- تارعىلدان- 的使动态。

تارعىلدانۋ تارعىلدان- 的不定式。

تارىقات 〈名〉[阿]〔宗〕禁欲,恪守教规。

تارىف 〈名〉① 率;税率,费率;② 价目表。

تارىح 〈名〉① 历史: ادامزات تارىحى 人类历史 / ەرتەدەگى تارىح 古代历史 / ورتا عاسىر تارىحى 中世纪的历史 / تاياۋ زامان تارىحى 近

代史 / وسىزامان تاريحى 现代史 / ادەبيەت تاريحى 文学史 / تاريحتا بولىپ كورمەگەن 史无前例的 ② 历史学,史学: تاريح دەگەننىڭ نە ەكەنىن بىلمەيدى (他)根本不懂什么叫史学 ③ 史册: تاريحتا اتى قالۋ 名垂青史 ④ 往事;经过: بۇل ءىستىڭ تاريحىن ول بىلەدى. 他知道这件事情的经过。

تاريحي 〈形〉历史的,历史性的: تاريحي ۋاقيعالار 历史事件 / تاريحي كەزەڭ 历史阶段 / تاريحي مىندەت 历史任务 / تاريحي مۇرا 历史文物 / تاريحي كورەگەندىك 历史性的预见 ▲ تاريحي داستان 〔文〕史诗 ▲ تاريحي ماتەرياليزم 〔哲〕历史唯物主义 ▲ تاريحي رومان 〔文〕历史小说 ▲ تاريحي سالىستىرمالى گرامماتيكا 〔语〕历史比较语法(学) ▲ تاريحي ءتىل عىلىمى 〔语〕历史语言学。

تاريحيلىق 〈名〉历史,历史性。

تاريحناما 〈名〉史书,历史著作。

تاريحتىق 〈形〉历史的,历史性的: تاريحتىق مۇرا 历史遗产。

تاريحتىلىق 〈名〉有关历史的,历史性,具有历史主义。

تاريحشى 〈名〉历史学家,历史家,史学家。

تاريحشىلدىق 〈名〉历史观,历史研究。

تارق: تارق ەتكىزۋ 放响屁。

تارقا- 〈动〉① 散去,散开,四散,解散,离散: جيىن تارقادى. 散会。② 消散,分散: تۇمان تارقاي باستادى. 雾渐渐消散了。③ 消解,解除,消失,打消: قايعىسى تارقادى 痛苦解除了 / كۇدىگى تارقادى 顾虑打消了 / اشۋى تارقادى 怒气消了 ④ 传开,传遍,流传: جاقىندا تارقاعان وسەك 近来流传的谎言。

تارقاق 〈形〉分散的,不集中的,稀稀落落的。

تارقاقتىق تارقاق 的抽象名词。

تارقال- ①تارقا- 的被动态 ② 流传,传遍,传开: وسەك-اياڭ تارقالۋ 散布流言蜚语。

تارقاس- تارقا- 的交互态。

تارقات- ①تارقا- 的使动态 ② 分发,发给,散发,发放: بەلەت تارقاتۋ 发票 / ايلىق تارقاتۋ 发工资 / ۋگىت قاعازدارىن تارقاتۋ 散发传单 ③ 散布,传播: وسەك تارقاتۋ 散布谣言 ④ 解散,取缔;驱散: جيىندى تارقاتۋ 应该散会 / ەرەۋىل جاساۋشىلاردى تارقاتىپ جىبەردى 驱散了游行示威者 ⑤ 解除,消除: شەر تارقاتۋ 解闷儿 ⑥ 捻开;拆开,解开: ءجىپ تارقاتۋ 捻开钱 / بۇرىمىن تارقاتۋ 解开发辫。

تارقاتقىز- تارقات- 的使动态。

تارقاتتىر- تارقات- 的使动态。

تارقاتىل- تارقات- 的使动态。

تارقاتىس- تارقات- 的交互态。

تارقاۋ تارقا- 的不定式。

تارقىلدا- 〈动〉哈哈大笑,放肆地哈哈大笑: تارقىلداپ كۇلۋ 放肆地哈哈大笑。

تارقىلداق 〈名〉好哈哈大笑的人,好高声大笑的人。

تارقىلداس- تارقىلدا- 的交互态。

تارقىلدات- ① تارقىلدا 的使动态 ② 放响屁: تارقىلداتىپ وسىرۋ 放大屁。

تارقىلداۋ تارقىلدا- 的不定式。

تارقىلداۋىق 见 تارقىلداق.

تارلان I 〈形〉① 浅紫灰色的;瓦灰色的(指马的毛色) ② 老练的;老奸巨滑的,老滑头的,诡计多端的 ▲ كارى تارلان 老练的;老奸巨滑的 ▲ تارلان تارتۋ 年迈,上年纪。

تارلان II 〈名〉〔植〕野麦(属),新麦草。

تارلانبوز 〈形〉① 瓦灰色的(指马的毛色) ② 〔转〕老练的,见多识广的。

تارلاندان- 〈动〉年迈,上年纪。

تارلاندانۋ تارلاندان- 的不定式。

تارلاۋ I 〈名〉〔植〕野麦(属),新麦草。

تارلاۋ II 〈形〉① 比较瘦小的,比较紧贴点的,有点贴身的 ② 略窄的,比较狭窄的;比较狭隘的;比较拥挤的。

تارلىق ① تار ①的抽象名词 ② (地方)窄,狭窄,拥挤 ③ (衣服)瘦小,贴身 ④ 〔转〕困难,艰难;贫困 ▲ كوڭىل تارلىق 嫉妒心;心眼儿小;度量小的 ▲ قولى تارلىق ① 贫困,拮据;手紧 ② 吝啬。

تارماق 〈名〉① 分支;支流;支脉,支线: وزەننىڭ تارماعى 河的支流 ② 条,条款,条目;

项目: نەگىزگى زاكوننىڭ بەسىنشى تارماعى 宪法
的第五条 ③ 部门: ونەر كاسىپ تارماقتارى 工
业的各个部门。

تارماقتا- 〈动〉分成条, 分成几部分; 分成
项: تارماقتاپ ۇيرەنۋ 逐条地学习。

تارماقتال- تارماقتا- 的被动态。

تارماقتان- تارماقتا- 的反身态。

تارماقتات- تارماقتا- 的使动态。

تارماقتاۋ تارماقتا- 的不定式。

تارماقشا 〈名〉① 小分支,小枝条 ② 小条,小条目。

تارنا 〈名〉〔植〕芸苔 ▲ تارنا كوبەلەك 〔动〕冬油菜粉蝶。

تارپ 〈拟〉踢里吐噜声 ▲ تارپ ەتۋ 发出踢里吐噜声。

تارپا: تارپا باس سالۋ 一下子抓住,一把抓住: تارپا باس سالىپ ساباۋ 一下扑上去,抓住就打。

تارپان 〈名〉〔动〕太盘马,欧洲野马。

تارپاڭ 〈形〉① 烈性的,未驯服的: تارپاڭ ات 烈性的马 ② 笨拙的(步子)。

تارپاڭداۋ 〈形〉略有烈性的,未完全驯服的: تارپاڭداۋ تۇيە 略有烈性的骆驼。

تارپاڭدىق تارپاڭ 的抽象名词。

تارپاڭىراق 〈形〉略有烈性的,未完全驯服的。

تارپ-تارپ: تارپ-تارپ باسۋ 走路踢里吐噜, (鞋)拖着地走 ▲ تارپ-تارپ ەتۋ 踢里吐噜作响。

تارپۋ تارپى- 的不定式。

تارپى- 〈动〉(马、骆驼和犬科用前蹄的)刨: بايلاۋلى ات تىقىرشىپ جەر تارپىپ تۇر. 拴着的马急得用前蹄刨地。

تارپىل 〈名〉(走路时的)踢里吐噜声。

تارپىلدا- 〈动〉走路踢里吐噜, (鞋)拖着地走。

تارپىلدات- تارپىلدا- 的使动态。

تارپىلداۋ تارپىلدا- 的不定式。

تارپىن- تارپى- 的反身态。

تارپىس- تارپى- 的交互态。

تارپىت- تارپى- 的使动态。

تارس: تالاعى تارس ايرىلۋ 大怒,盛怒,大发脾气 ▲ تارس ءبىتۋ 完全堵住 ▲ تارس بۇركەنۋ 把头蒙(裹)得严严的 ▲ تارس ەتۋ 砰地一声响, 堂口地一声响,哐当一声响 ▲ تارس جابۋ (门窗等)关死,砰地一声关上 ▲ تارس جۇمۋ (嘴,目,拳头等)闭紧,握紧,攥紧。

تارس-تارس 〈拟〉噼噼啪啪声, 吧嗒吧嗒嗒声,砰砰声: تارس-تارس ەتكەن مىلتىق داۋسى 砰砰的枪声。

تارس-تۇرس 〈拟〉砰砰声,噼噼啪啪声,吧嗒吧嗒声,哐当声: قۋىرعان بۇرمى تارس-تۇرس اتىلىپ جاتىر. 炒的玉米噼噼叭叭地爆着。

تارسىل 〈名〉噼啪声,哐当声,叮当声,乒乓声: مىلتىقتىڭ تارسىلى 枪声 / بالعانىڭ تارسىلى 铁锤的叮当声。

تارسىلدا- 〈动〉发出咚咚声;叮当作响, 砰砰作响,发出梆当声: السىتان تارسىلداعان مىلتىق داۋسى ەستىلدى. 从远处传来了一阵砰砰的枪声。

تارسىلداق 〈名〉① 噼啪声,哒哒声 ② 砰砰响的玩具。

تارسىلدات- ① تارسىلدا- 的使动态 ② 使劲砸, 使劲敲: جۇدىرىقپەن ۇستەلدى تارسىلداتتى 用拳头使劲砸桌子 / ۇرۋ تارسىلداتىپ 狠狠地打。

تارسىلداۋ تارسىلدا- 的不定式。

تارسىلداۋىق 〈名〉砰砰响的玩具。

تارسىل-كۇرسىل 〈拟〉砰砰声,轰鸣声。

تارسىل-تۇرسىل 〈拟〉砰砰声,噼噼啪啪声。

تارسىن- 〈动〉嫌窄,嫌窄狭;嫌狭小;嫌小, 嫌瘦小: ول ەتىكتى تارسىنىپ كيمەدى. 他嫌靴子小没有穿。

تارسىنۋ تارسىن- 的不定式。

تارت- 〈动〉① 拉,拖,扯,揪;牵引,曳引: ارا تارتۋ 拉锯 / بىرەۋدىڭ جەڭىنەن تارتىپ قالدى 扯住某人的袖子 ② 把(钱状物横着)拉上, 架设: توك سىمىن تارتۋ 架设电线 ③ 拉,奏, 弹(乐器);(尽情地)唱: گارمون تارتۋ 演奏手风琴 / ءان تارتۋ 尽情地歌唱 ④ 拉,挂: تەرزەگە پەردە تارتۋ 窗上挂窗帘 ⑤ 系,戴;蒙;

①勒住马 ②悬崖勒马 ▲ات جالىن تارتىپ
ٴمىنۋ （指男孩）长大，长大成人 ▲اۋزىن تارتۋ
住口，闭嘴 ▲ باس تارتۋ ①向贵客敬献羊头
②拒绝，推托，谢绝 ▲باۋىر تارتۋ 当亲人，当
做亲戚，攀亲 ▲باۋىرىنا تارتۋ 亲近，攀亲；拉拢
▲بەينەت تارتۋ （ارقالاۋ، كورۋ، شەگۋ）受罪，受
苦受难 ▲ بوي تارتۋ ①推辞，推脱 ②长高，长
个子，长大 ▲ دارعا تارتۋ 绞死 ▲ ٴدام-تۇز
تارتسا 有机会……，有条件…… ▲ ەگدە تارتۋ
年迈，上年纪 ▲ جازاسىن تارتۋ 受惩罚 ▲ جان
تارتۋ ①亲近，当做亲戚 ②偏袒，袒护 ▲جاپا
تارتۋ 受苦受难，受折磨 ▲ جاۋاپقا تارتۋ 审讯；
责备 ▲ جاقىن تارتۋ 亲近；宠爱，抚爱 ▲ جول
تارتۋ ①动身，起程，上路 ②铺路，筑路 ▲
جىلىم تارتۋ 掉进旋涡，被旋涡卷走 ▲ جونىگە
تارت 走开，滚 ▲ ٴجابىر تارتۋ （كورۋ）受苦受
难，受欺负 ▲ زيان تارتۋ 吃亏 ▲ كەجەگەسى
كەيىن تارتۋ 懒惰，不愿意去干（活儿）▲ كەرى
تارتۋ 后退，倒退 ▲ كوز تارتۋ ①夺目，耀眼，
引人注目 ②眼皮跳动 ▲ لاق تارتۋ 刁羊 ▲
مارعاۋ تارتۋ 蔫，萎缩 ▲ مۇرنىن تارتۋ ①吸鼻
子 ②表示轻蔑，嗤之以鼻 ▲ ساداق تارتۋ 射
箭，拉弓 ▲ سازايىن تارتۋ 受到惩罚，得到报
应 ▲ ساپ تارتۋ 列队 ▲ سىر تارتۋ 摸底，试探
秘密 ▲ سىرت تارتۋ 疏远；回避 ▲ ٴسۋت تارتۋ
用奶油分离器提出牛奶之油脂 ▲ ٴسوز تارتۋ
试探，套话 ▲ تاباق تارتۋ 用饭菜招待，宴请 ▲
تارازىعا تارتۋ ①过秤，秤量 ②衡量 ▲تارتىپ
الۋ 抢去，夺去，剥夺 ▲ تاقسىرەت تارتۋ 受苦受
难，受折磨 ▲ ٴتىلىن تارتۋ 住口，住嘴 ▲ ٴتىل
تارتپاۋ 当下死去，猝然死去 ▲ تۇگىن تارتسا
ماي شىعادى （牲畜）膘肥，滚瓜流油油 ▲ ىندىنى
تارتۋ 有食欲 ▲ ٴىش تارتۋ ①关心，亲热，亲近
②受惊 ▲ ٴىشىن تارتۋ ①肚子痞了，肚子变
小 ②起疑心 ③（风）变小，减弱 ▲ قاباعى
تارتۋ 眼皮跳动 ▲ قايعى تارتۋ 陷入悲痛，沉浸
在悲伤中 ▲ قانىن ىشىنە تارتۋ 怒容满面，怒
发冲冠 ▲ قۋلاعىنان تارتىپ تۇرعىزعانداي 骨瘦
如柴，软弱无力 ▲ اتاعا تارتىپ ۇل تۋماس، اناعا
تارتىپ قىز تۋماس. 【谚】子未必像其父，女

盖：سالى تارتۋ 戴头巾 ⑥赠送，献给，奉献：
سىلىق تارتۋ 赠送礼物 ⑦打，扇，抽打：
قامشىمەن تارتىپ جىبەرۋ 用皮鞭猛抽 ⑧划，
擦：سىرىڭكە تارتۋ 划火柴 ⑨吸（烟），吸收：
تەمەكى تارتۋ 吸烟 / مورجا ٴتۇتىندى جاقسى
تارتادى. 炉子的通风力好。/ دىم تارتۋ 受潮
⑩拉运，运输：جۇك تارتقان اربالار 载运物货
的车辆 ⑪去势：قوزى تارتۋ 为小公羊去势
⑫磨榨：ۇن تارتۋ 磨面 / ماي تارتۋ 榨油 ⑬
收住，勒住，勒紧：سەن تىزگىنىڭدى تارتا ۇستا.
请你把缰绳勒紧一点。⑭秤，秤量：ەتتى
كىرگە تارتتى 秤肉 ⑮节约，节省：اقشانى تارتىپ
ۇستاۋ 节约用钱 ⑯压（分量），有重量：اۋىرلىقى
قانشا تارتتى 重量有多少 ⑰酿，酿造：اراق تارتۋ
酿酒 ⑱前往，向……去（来），到……地方：
ولار قالاعا تىكە تارتتى. 他们径直往城里去
了。/ ٴبىز ەندى ۇيگە تارتايىق. 我们该回家
了。⑲叼，咬伤：قاسقىر تارتىپ كەتكەن قوي 被
狼咬伤的羊 ⑳絮，铺：ماقتا تارتقان شاپان 絮
棉花的上衣 ㉑摄影，照（像）：ول سۋرەت تارت-
قاندى بىلمايدى. 他不会照像。㉒〔转〕（长相，性
格等）酷肖，相似，一模一样：ول اكەسىنە
تارتقان. 他长得像他父亲。㉓〔转〕摹仿，学习：
سەن وعان تارتىپ جۇرمەگەيسىڭ. 希望你千万
不要学他。㉔〔转〕吸引，招引，引诱，诱惑；拉
拢：جاعىمدى ٴان بىردەن جۇرتشىلىقتى ۇزىنە
تارتىپ الدى. 悦耳的歌声把听众一下吸引住
了。㉕〔转〕想要，意欲；倾向于……：ساياحات
جاساۋعا كوڭىلىڭ تارتاما؟ 你想不想旅游？㉖
〔转〕变得……，显得……，呈现出……；具有
……（样子，形式）：سارعىلت تارتۋ 呈现出浅
黄色 / كوكەسكى تارتۋ 变得隐隐约约 ㉗（和有
些副动词结合表示）从……起，从……开始：
ەجەلدەن تارتىپ مۇنداي وي بولعان ەمەس 从来
就没有这种想法 / جەردەن تارتىپ انا
جەرگە دەيىن 从这一块地到那一块地 ▲ اراپ
تارتۋ 受苦受难，受折磨 ▲ ايىپ تارتۋ 受罚，被
罚款 ▲ الدىنا تارتۋ 报应；回敬 ▲ اراقان تارتۋ
①打绳子（把儿股绳往一起拧）②拔河 ▲
اس تارتۋ 用饭菜招待（客人）▲ ات باسىن تارتۋ

。母其随必未 ▲ اشۇلاق كەلسە قولىڭدى تارت،
勿切怒发【谚】ايتپاس جەردە ٴتىلىڭدى تارت.
口住要时说该不,手动 ▲ تارتا جەسەڭ تاي
食缩衣节【谚】قالار، قويا جەسەڭ قوي قالار.
。(食缩衣节)羊出余能流长水细,马出节能
近接(量或间时示表,格向求要)〈后〉 **تارتا**
一 كىسى تارتا جۇزگە : 近接;到快;下上,右左,
快他. قايتتى تارتا كۇزگە ۇينە ول / 右左人百
。家回才天秋到
。鸡身脚长,鸡秧〔动〕〈名〉 **تارتار**
。的直很,的直笔 **تارتقانداي: سىمعا تارتقانداي**
。带条 تارتقى باۋ ▲ 带绷;布包〈名〉 **تارتقى**
。态动使的 تارت- **تارتقىز-**
ەتەكتەن: 勒揪;曳,拉(地次多)〈动〉 **تارتقىلا-**
。襟衣揪频频 تارتقىلاۋ
。态身反的 تارتقىلا- **تارتقىلان-**
。态互交的 تارتقىلا- **تارتقىلاس-**
。态动使的 تارتقىلا- **تارتقىلات-**
。式定不的 تارتقىلا- **تارتقىلاۋ**
胸,罩乳 **تارتقىش: ومىراۋ (ەمشەك) تارتقىش**
罩 ▲ سۋ تارتقىش ماشينا 机水抽 ▲ تەمەكى
。的大瘾烟,的烟抽爱 تارتقىش
。刀钐,镰钐〈名〉I **تارتپا**
子桌 ۇستەلدىڭ تارتپاسى : 屉抽〈名〉Ⅱ **تارتپا**
。屉抽的
。地泞泥,塘泥〈名〉Ⅲ **تارتپا**
كەرى ▲ 的动反 **كەرى تارتپا** : Ⅳ **تارتپا**
。派动反 تارتپاشىلار
ايىل (شاپ) تارتپا ▲ 带肚马〈名〉Ⅴ **تارتپا**
。带肚后(的鞍马)
,食鸟,肉(的吃鸟猪给时练驯)〈名〉Ⅵ **تارتپا**
。饵诱
。缩退,退后;前不缩畏〈动〉 **تارتپاقتا-**
。态动使的 تارتپاقتا **تارتپاقتات-**
。式定不的 تارتپاقتا- **تارتپاقتاۋ**
,缩退些有,退后些有〈动〉 **تارتپاقتاڭقىرا-**
。前向肯不
。式定不的 تارتپاقتاڭقىرا- **تارتپاقتاڭقىراۋ**
تارتپاقىل 见 تارتىنشاق.
تارتپالا- 见 تارتقىلا-.

。式定不的 تارتپالا- **تارتپالاۋ**
。的刀钐持手,手镰钐有〈形〉I **تارتپالى**
ۇش: 的屉抽有;的屉抽〈形〉Ⅱ **تارتپالى**
。桌屉三 تارتپالى ۇستەل
:的刀钐带不,的镰钐有没〈形〉I **تارتپاسىز**
打法无镰钐有没 تارتپاسىز ٴشوپ شابىلمايدى
。草
。的屉抽带不,的屉抽有没〈形〉Ⅱ **تارتپاسىز**
。态动使的 تارت- I **تارتتىر-**
。势去〈动〉Ⅱ **تارتتىر-**
تارتۋ تارتۋ : 品赠,品礼,物礼〈名〉I **تارتۋ**
。品礼送赠 (ۇسىنۋ)
。式定不的 تارت- Ⅱ **تارتۋ**
كوپ : 品赠,品礼,物礼〈名〉 **تارتۋ-تارالعى**
。物礼多很了送 تارتۋ-تارالعى بەردى
。的品礼作,的物礼〈形〉 **تارتۋ-تارالعىلىق**
,退减;竭枯,枯②态动被的 تارت- ① **تارتىل-**
وزەننىڭ / 井枯 قۇدىق تارتىلعان سۋى : 降下
,搐抽 ③ 。了竭枯水河 سۋى تارتىلىپ قالدى.
。筋抽 ٴسىڭىر تارتىلۋ: 挛痉
تارتىلدات- 见 تىرتىلدات-.
。式定不的 تارتىلدا- **تارتىلداۋ**
تارتىلىس : 力引,力重〔物〕〈名〉 **تارتىلىس**
。(量恒引吸)数常引吸 تۇراقتىلىعى
。力魅,力惑诱,力引吸〈名〉 **تارتىم**
。种一的网鱼〈名〉Ⅱ **تارتىم**
。点鱼售交边(红)海〈名〉Ⅲ **تارتىم**
ٴبىر: 支(两)一 تارتىم (ەكى) ٴبىر : Ⅳ **تارتىم**
。烟支一 تەمەكى تارتىم
力引吸有,的人诱,的人迷 ①〈形〉 **تارتىمدى**
重郑,的庄端 ② 的目注人引;的力惑诱有,的
。的重持成老,的
。词名象抽的 تارتىمدى **تارتىمدىلىق**
力魅有没,的力引吸有没①〈形〉 **تارتىمسىز**
不;庄端不 ② 的趣有没;的迷着人令能不,的
。的矩规
。词名象抽的 تارتىمسىز **تارتىمسىزدىق**
拘,促侷 ② 态身反的 تارت- ①〈动〉 **تارتىن-**
تارتىنباي : 怕点有,敢不;怯羞,气客,束
ٴشىپ-جەگىز 不要客气,多吃一点 / تارتىنىپ

كوپ سويلەمەۋ 不敢多说 / ەل كۈلەدى دەپ
تارتىنىۋ 怕人笑话 / تارتىنبايتىن كىسى 胆大的
人 ③ 偷懒,懒得不走,不肯走(牲畜): تۆيە
تارتىنىپ جۆرمەي قويدى. 骆驼懒着不走了。④
不愿参与,规避,逃避: ول كوپپەن بىرگە
جۆرۋشەن تارتىنىدى. 他不愿意和大家一块走。

تارتىنعاسۋ تارتىنعاسى- 的不定式。

تارتىنعانسى- 〈动〉装作拘束,假装偏促,假装客气;假装羞怯;装作有点怕。

تارتىندىر- تارتىن- 的使动态。

تارتىنىۋ تارتىن- 的不定式。

تارتىنشاق 〈形〉① 拘谨的,拘束的,腼腆的,偏促的,客气的胆怯的,畏缩的,不果断的后退的,不肯向前的,不趑趄前的。

تارتىنشاقتا- 〈动〉① 拘束,拘谨,客气;羞怯;不敢 ② 偷懒,懒着不走,畏缩不前,趑趄不前 ② 不愿意参与,回避,规避。

تارتىنشاقتان- تارتىنشاقتا- 的反身态。

تارتىنشاقتاس- تارتىنشاقتا- 的交互态。

تارتىنشاقتات- تارتىنشاقتا- 的使动态。

تارتىنشاقتاۋ تارتىنشاقتا- 的不定式。

تارتىنشاقتىق تارتىنشاق 抽象名词。

تارتىنىڭقىرا- 〈形〉有些拘束,有些偏促,比较客气;有一点怕,不大敢: ول تۆندە ورمان ارالسىمەن جۆرۋگە تارتىنىڭقىراپ تۇرى. 他夜间砂敢在森林里走路。

تارتىنىڭقىراۋ تارتىنىڭقىرا- 的不定式。

تارتىڭقىرا- 〈动〉① 拉紧,绷直,勒紧: ايلدى تارتىڭقىراپ بايلا 把马肚带勒紧一点 ② (长相,性格等)相似,有点像: شەشەسىنە تارتىڭقىراپ كەتكەن ەكەن (他)长得有点像母亲。

تارتىڭقىراۋ تارتىڭقىرا- 的不定式。

تارتىس I 〈名〉① 争执,斗争,争论,辩论: ۋاقتا سوزىلعان تارتىس 很久以来的争论 ② 搏斗,斗争,争夺,斗争: تاپ تارتىسى 阶级斗争 ▲ ٴيت تارتىس 无意义的相互争执。

تارتىس- II ① تارت- 的交互态 ② 争执,争论;纠缠: ەندى تارتىسقاندى قويساڭدار. 你们不要再争论不休了。③ 争夺,搏斗,较量: اجالمەن

تارتىسۋ 和死亡作斗争 ④ 抽搐,抽搦: ٴسىڭىر تارتىسۋ 抽筋。

تارتىستىر- تارتىس- II 的使动态。

تارتىسۋ تارتىس- II 的不定式。

تارحان 〈名〉〔史〕① 自由所有主(中世纪突厥各民族、波斯、古俄等地封建制度的)领主,达官贵人享有免纳赋税的特权者。

تارشىلىق ① تار 的抽象名词 ② 狭窄,窄小 ③ 困难,艰难;贫乏,贫困: تارشىلىقتا جۆرگەن ادام 过着清贫生活的人。

تارى 〈名〉① 黍子,糜子: تارى قايناتۋ 煮糜子 ② 炒米: تارى سالىپ شاي ٴىشۋ 吃炒米喝奶茶 ▲ تارى قۋىرۋ 炒炒米 / تارى پىسىرىم ٴتاتتى ٴتۇس 黄粱一梦 ▲ قاسىق تارى بوتقا بولماس، بوتقا بولسا دا جۇرتقا بولماس. 【谚】— 小勺米煮不成粥,煮成粥也不充了众人之饥。

تارىعۋ تارىق- 的不定式。

تارداي 〈形〉微小的,细小的;微不足道的: تارداي پايداسى جوق 一点点好处都没有 ▲ تاردايدى تانادايى ەتۋ 故意扩大,节外生枝。

تارىق- 〈动〉感到缺乏;遇到困难,陷入困境;手头紧,手头不宽裕: اقشادان تارىعۋ 缺钱花 / تۇرمىستان تارىعۋ 感到生活困难。

تارىقتىر- تارىق- 的使动态。

تارىل- 〈动〉①(衣服,鞋帽等)收缩,缩小,缩紧;显得小 ②(房屋,住地)显得狭小,显得狭窄,变得窄小 ③〔转〕变得吝啬;(度量,心胸)变小,狭窄 ④〔转〕心情忧伤;感到憋闷,不高兴 ▲ اسقازان تارىلۋ 〔医〕胃狭窄 ▲ زامان تارىلۋ 世道多艰 ▲ تەرىسى تارىلۋ 怒气冲天怒气冲冲 ▲ تىنىسى تارىلۋ 憋气,喘不过气 ▲ ٴىشى تارىلۋ ① 心胸狭窄 ② 感到憋闷。

تارىلدىر- تارىل- 的使动态。

تارىلت- ① تارىل- 的使动态 ② 缩小,使狭窄,使收缩。

تارىلتىڭقىرا- تارىلڭقىرا- 的使动态。

تارىلۋ تارىل- 的不定式。

تارىلىڭقىرا- 〈动〉①(衣服,鞋帽)等有点
变得有些吝啬;(心胸)有些狭窄 ④〔转〕不大
,高住地)显得有些狭小,显得窄一些 ③〔转〕

屋房）② 紧点有得显，小瘦些有得显，缩收
。闷憋点有到感，兴

تارىلىڭقىراۋ تارىلىڭقىرا- 的不定式。

委受到感；满不示表；怨抱，怪见〈动〉 **-تارىن**
。屈

تارىنۋ تارىن- 的不定式。

紧较比，的小瘦较比（服衣）①〈形〉 **تارىراق**
窄狭较比 ，的窄较比 ② 的身贴点有 ，的贴
。的隘狭较比；的

子黍工加 ② 民农的子黍种 ①〈名〉 **تارىشى**
。人的

/ 石巨 تاس تۇيە ：岩；头石，石 ①〈名〉 I **تاس**
قوي تاس 石巨圆 / مالتا تاس 石卵 / شاعىل تاس
石 تاس ٴمۇسىن / 板石 جالپاق تاس / 石沙
تاسى 17 ：石钻，石宝（的等饰首、表钟）② 像
بار ساعات 表手的石钻七十有 ③ 砣； 盘 ：
تارازىنىڭ تاسى 砣秤 / تيىرمەن تاسى 盘磨 ▲
اي تاسى 〔矿〕 石长月 ▲اك تاسى 石灰石 ▲
اسىل تاس 石宝，石钻 ▲ اسقازان تاسى 胃，石胃
تاس 石结 ▲ اقىق تاس 石白蛋 ▲ بالشىق تاقتا تاس
بەيىت 石印石 ▲ باسپا تاس 岩板泥 〔地〕 ▲
تاسى 碑墓 ▲ گاۋھار تاس 石宝 ▲ دۋيبى تاسى
岩 〔地〕 جاقپار تاس ▲石陨 جاي تاسى ▲ 子棋
巨形方 تاس كەرەگە ▲石陨 جۇلدىز تاس ▲ 块
سازدى تاقتا 珠珍 ▲ مەرۋەرت تاس ▲ 石岩；石
تاس 岩石质土粘 ▲ سازدى تەمىر تاس 石铁泥
▲ 岩砂质泥，岩砂土粘 سازدى قۇم تاس ▲
سوقپا تاس 礁暗 ▲ تاس الما 果棠海 ▲ تاس
اتۋ 六，肠心石铁 تاس باۋىر ▲ 邪驱石投，石射
冷得变 ② 化硬，硬僵① تاس بولۋ ▲ 认不亲
情无酷 ▲ تاس بوياۋ 石矿料染 ▲ تاس بۇيرەك
تاس ▲ 蓬小 تاس بۇرگىن ▲ 的力耐有（马指）
بۇلاۋ 气蒸的生产后水洒上头石的红烧往 ▲
تاس ٴداۋىرى 代时器石 ▲ تاس ەلەك 机分筛 ▲
تاس ەمەن 烁青冬 ▲ تاس جەتىم 孤的亲双有没
儿 ▲ تاس جول 路公 ▲ تاس جۋا 蒜石 ▲ تاس
جۇرەك ① 胆大的，无所畏惧的②狠心的， 铁
تاس 石心肠的，冷酷的 ▲ تاس كەنە 虱圆 ▲
كەرەڭ 聋子，聋的 ▲ تاس كىرنە 结石 ▲ تاس
كىرپىش 砖 ▲ تاس كومىر 煤 ▲ تاس ماقتا 石

棉 ▲ تاس ناقشى 石雕，石刻 ▲ تاس تۇز 石盐
▲تاسى ورگە دومالاۋ 走红运，飞黄腾达，扶摇
直上 ▲ تاس وكپە （肺部）结成硬块，瘰块 ▲
تاس ▲ 清楚的，明显的 تاسقا باسقان تاڭبادای
قايناتۋ ① 炼矿石 ② 酷热，炎热 ▲تاس قاراڭعى
漆黑的，伸手不见五指的 ▲ تاس قورىق 热奶
术（羊倌将石头烧红放入奶中使之变熟） ▲
تاس قوعا〔植〕 菖蒲 ▲تاس قىنا 石花 ▲ تاس
وتكەل 放在水中以便过河的石头 ▲ شاقپاق
تاس 火石 ▲ برگە تاس 基石；基础 ▲ قاس تاس
玉石 ▲ اقىل جاستان، اسىل تاستان. 〔植〕 智
慧出自青年，珍宝出自岩石（儒子可教）。 ▲
جاعالاي-جاعالاي تاس قويدىم، جيرەن اتتى بوس
قويدىم. 〔谜〕围圈儿砌石头，红鬃烈马放里时
头。（谜底；篝火） ▲ كەرەك تاستىڭ اۋىرلىعى
جوق. 【谚】有用的石头不嫌重。

تاس II ：جۇرەگى تاس توبەسىنە شىعۋ 心惊胆战，
魂飞魄散 ▲ تاس بەكىتۋ 紧关，死关；死捆，
拴得结结实实 ▲ تاس بۇركەنۋ （头）蒙（盖）
得严严的 ▲ تاس ٴتۇيىن بولۋ （تۇرۋ） 一切准
备就绪 ▲ تاس توبە 头顶： كۇن تاس توبەگە
كەلدى. 中午，正午 ▲ تاس ۇمىتۋ 忘得一干而
净 ▲ تاس قىلىپ بەكىتۋ① 关紧，关死② 拴得
结结实实 ▲ تاس قىپ بايلاۋ 绑死，捆死 ▲
قۇداي تاس توبەسىنەن ۇرسىن 〔咒〕该死的 ▲
قۇلاعى تاس ٴبىتۋ 一点儿也听不见，耳朵完全
堵住。

تاسا 〈名〉（天然的）屏障，掩藏物，隐蔽处，躲
避的地方： جەر تاسا 可以躲避的地方 /
قاراعايدىڭ تاساسى 松树的背后 ▲ كوزدەن تاسا
بولۋ 消失，消失不见，躲藏，躲避。

تاساق 〈名〉 〔口〕 鸡巴▲ تاساق كەسۋ 割礼，包
皮术。

تاسالا- 〈动〉 ① 掩蔽，掩盖，遮掩，挡住：
بۇتاقتى، جاپىراقتى اعاشتار ٴبىزدى تاسالاپ
تۇردى. 枝叶繁茂的树林把我们掩蔽住了。 /
كوزىن قولىمەن كۇننەن تاسالادى. 用手遮住阳
光 ② 躲避，避开，隐蔽： جاڭبىردان تاسالاۋ 避
雨 ▲ بوي تاسالاۋ 躲避，躲藏 ▲ كوز تاسالاۋ 避
开视线，躲避。

تاسالان- ①تاسالا- 的反身态 ② 隐藏,躲藏,
匿隐: بىرنەشچە كۈن تاسالانا تۇر 隐藏几天。
تاسالاس- تاسالا- 的交互态。
تاسالات- تاسالا- 的使动态。
تاسالاۋ تاسالا- 的不定式。
تاساتتىق 〈名〉① (用于祭祀的)供物,祭品:
تاساتتىق بەرۇ 献供祭品 ② 〔阳〕捐助,捐输。
تاسباقا 〈名〉龟科,海龟(属);乌龟: تاسباقا
قابىعى 乌龟壳。
تاسباس 〈名〉〔动〕犬首鮈鱼。
تاسبىح 见 تاسپىىق.
تاسبۇلدىرگەن 〈名〉〔植〕极地莓。
تاسجارعان 〈名〉〔植〕虎耳草。
تاسجەلىن 〈名〉肉乳房,乳房硬结。
تاسكەنە 〈名〉圆虱,硬蜱。
تاسقاباق I 〈名〉石岸,岩岸。
تاسقاباق II 〈名〉〔植〕葫芦。
تاسقاياقتاي: تاسقاياقتاي قۇىرۇۋ 责骂,斥责,
指责。
تاسقالاق 〈形〉外溢的,容易滚沸的 ▲ تار
قازان تاسقالاق، مەشكەي ادام اشقاراق.【谚】锅
小易溢,饭桶贪嘴。
تاسقورىقتىق 〈名〉用烧红的石块煮熟的羊
奶。
تاسقىن 〈名〉洪水,大水,洪水: تاسقىن ءجۇرۇۋ
发洪水 / تاسقىن مەزگىل 洪泛期 / تاسقىننان
ساقتانۋ 防洪 / تاسقىن دەڭگەيى 势不可挡的
时代洪水水位 ② 〔转〕洪流,潮流: بۇگەۋ
بەرمەيتىن زاماننىڭ تاسقىنى 势不可挡的时代洪
流 ③ 〔转〕高涨的,冲天的,充满活力的,汹
涌澎湃的: تاسقىن كۇش 冲天的干劲。
تاسقىندا- 〈动〉① 发洪水,发大水;泛滥: سۇ
تاسقىنداعان كەزدە بۇل اراعا وترۇعا بولمايدى.
洪水泛滥的时候,不能在这里居住。②〔转〕
澎湃,高涨,蓬勃,奋发;奔放: تاسقىنداعان
قىزعىندىق 澎湃的热情 / تاسقىنداعان قايرات
冲天的干劲。
تاسقىندات- تاسقىندا- 的使动态。
تاسقىنداۋ تاسقىندا- 的不定式。
تاسقىندى 〈形〉① 汹涌澎湃的, 轰轰烈烈
。的昂高,的天冲,的涨高 ② 的勃勃蓬蓬;的
تاسپا I 〈名〉细条皮,窄条皮;皮条: تاسپا
جاسايتىن تەرى 做细条皮的皮子 ▲ جونىنان
تاسپا ءتىلۇ 打得皮开肉绽 ▲ تاسپا قۇرت 绦
虫(病) ▲ تاسپا قۇرت اۋرۇى 绦虫病。
تاسپا II 〈名〉〔植〕黄芪(属) ▲ تاسپا بۇرشاق
〔植〕豇豆 ▲ تاسپا جاپىراق 蓬子菜 ▲ تاسپا
جوڭىشقا 〔植〕篇蓄。
تاسپاگۇل 〈名〉〔植〕桑寄生。
تاسپاداي 〈形〉细长的,犹如皮条似的;一条
一条的: تاسپاداي بۇلاق 细长的泉水。
تاسپالا- 〈动〉① 把皮子割成皮条;用细皮条
(缝) ② (往衣服上)上缘子。
تاسپالان- تاسپالا- 的被动态。
تاسپالات- تاسپالا- 的使动态。
تاسپالاۋ تاسپالا- 的不定式。
تاسپالىق 〈形〉做皮条的;做缘子的: تاسپالىق
تەرى 做皮条的皮张。
تاسپاشا I 〈名〉小皮条,细皮条。
تاسپاشا II 〈形〉①犹如皮条似的②〔植〕线
形的,条状的: تاسپاشا جاپىراق 线形叶。
تاسپىىق 〈名〉念珠,赞珠 ▲ تاسپىىق بالدىر
念珠草。
تاسسىز 〈形〉没有石头的;石头少的。
تاستا- I 〈动〉① 抛,投,掷,扔,甩: ياگور
تاستاۋ 抛锚 / تورعا دوپ تاستاۋ 投篮球/ گرانات
تاستاۋ 掷手榴弹 / جەرگە تاستاي سالدى 扔在
地上 / ونى جالعىز تاستاپ كەتپەي كۆتە تۇرايىق.
① 别把他一人甩在后面等他一下。② 放
下,搁下,摆下,留下: ول قالامدى ۋستەلگە
تاستاپ شىعىپ كەتتى. 他把钢笔放在桌子上就
走了。/ ول بالاسىن اعاسىنىڭ ۋيىنە تاستاپ
كەتتى. 他把孩子留在他哥哥的家里。③ 抛
弃,放弃,遗弃;丢掉: ەسكىلىكتى تاستاپ،
جاڭالىقتى ۋمتىلۋ 弃旧图新 / ايەل تاستاۋ 抛弃
妻子 / بوس قيالدى تاستاۋ 丢掉幻想 ④ 戒;停
止: تەمەكىنى تاستاۋ 戒烟 / اراقتى تاستاۋ 戒
酒 / ساباق تاستاۋ 罢课 ⑤ 脱,蜕: تۇك تاستاۋ
脱毛 / قابىق تاستاۋ 蜕皮⑥留下,遗留: بەلگى
تاستاۋ 留下标记⑦作助动词表示动作的果断

ول قورانــاڭ قــارــن كــۆرەپ : 成完速迅或
تاستادى. 他把院里的雪全部铲干净了。 ▲
اياقسىز تاستاۋ 半途而废,弃之不顾,不了了之
▲ اۋزىنىان تاستاماۋ 挂在嘴边,常常提到,老惦
念着 ▲ بالا تاستاۋ 流产 ▲ ەسىنەن تاستاماۋ 铭
记,念念不忘 ▲ كوز تاستاۋ 扫了一眼,瞟了
一眼,一瞥 ▲ كوز قيىعىن تاستاۋ ①扫了一
眼,瞟了一眼 ② 照顾,照应,关照 ▲ كوز
قىرىن تاستاۋ 关照,照顾,应照 ▲ وت تاستاۋ 挑
拨离间,扇风点火,扇动 ▲ ٴش تاستاۋ(牲畜)
流产,早产 ▲ ۇران تاستاۋ 提出口号,呐喊 ▲
ٴبىر ٴسىتى باستاما، باستاعانىنان كەيىن تاستاما.
【谚】一不做二不休。
تاستا- II 〈动〉淘: كۇرىش تاستاۋ 淘米 / التىن
تاستاۋ 淘金。
تاستاي 〈形〉硬的,坚硬的,石头般的:固的,
结实的 : جۇدىرىعى تاستاي قاتتى ونىڭ 他的
拳头坚硬如石头。▲ تاستاي سۋىق 冰冷的 ▲
تاستاي ٴتۇيىلۋ ①盯着,盯着不放 ② 俯冲 ③
大怒,怒气冲冲 ▲ تاستاي ٴتۇيىنۋ 准备就绪,
整装待发 ▲ تاستاي قاراڭعى 漆黑,伸手不到
见五指 ▲ تاستاي قاتتى ① 像石头一样硬 ②
非常小气的 , 十分吝啬的, 一毛不拔的 ▲
تاستاي قاتۋ ①纹丝儿不动,死呆着不动② 固
执己见,毫不退让 ③ 死抓住不放,一点也不
肯给。
تاستاق 〈名〉石滩,石头多的地方, 多石的
地方: تاستاقتا ەگىن سالىنبايدى. 石滩上不能
耕地。 ▲ سارى تاستاق 戈壁滩。
تاستاقســـىز 〈形〉石头少的: بـۇل مـاڭدا
تاستاقسىز جەر جوق. 这一带没有石头少的地
方。
تاستاقتى 〈形〉有石头的,石头多的: تاستاقتى
جەر 石头多的地方。
تاستال- تاستا- I 的被动态。
تاس-تالقان: تاس-تالقان بولۋ ① 大怒,盛怒
② 被弄得乱七八糟 ; 被粉碎 , 被毁灭▲
تاس-تالقانى شىعۋ 同上 ▲ تاس-تالقان قىلۋ ①使
大怒,使盛怒 ② 粉碎,毁灭 ▲ تاس-تالقانىن
شىعارۋ 同上。

تاستام : تاياق تاستام جەر 手持的棍棒所及之
处,距离不远的地方,近处,近在咫尺。
تاستاندى 〈形〉 ① 被遗弃的,被抛弃的:
تاستاندى بالا 弃儿 ② 被忘却的,被荒废的,被
废弃的: تاستاندى ەسكى ٴۇي 无人照顾的破房
子 ③ 无用的东西,破烂儿,废物。
تاستاس- تاستا- I 、II 的交互态。
تاستات- تاستا- 的使动态。
تاستاتقىز- تاستات- 的使动态。
تاستاتتىر- تاستات- 的使动态。
تاستاۋ تاستا- I 、II 的不定式。
تاستۇلەك 〈名〉①〔动〕四岁鹰,雄鹰②〔转〕
勇士,英雄。
تاستى 〈形〉 ① 有石头的;石头多的,多岩石
的: تاستى جەر 石头多的地方 ② (地名)塔
斯特。
تاسۋ تاسى- I 、II 的不定式。
تاسۋسىز 〈动〉没有运的,没有搬运的: استىق
تاسۋسىز قالدى. 粮食还没有运走。
تاسۋشى 〈名〉 ① 搬运工,运送者,载运货物
的人: جۇك تاسۋشى 搬运工 / حات تاسۋشى 投
递员 ② 散布者,传播者;媒介物: وسەك
تاسۋشى 散布流言蜚语的人 ▲ دەنە تاسۋشى
〔化〕载运体。
تاسۋشىلىق 〈名〉 ① 搬运,运输,转运 ② 傲
慢,骄傲,骄气。
تاسشىن 〈名〉〔植〕百里香(属)。
تاسشى 〈名〉 ① 石匠 ② 采石人。
تاسى- I 〈动〉①溢,涨,泛滥: وزەن تاسىدى.
河水上涨。/ ٴسۇت تاسىدى. 牛奶溢了。/
تاسىعان ٴداريا 泛滥的河流 ②〔转〕(心情,热
情,干劲)高涨,洋溢,倍增;(钱财,幸福) 增
多;充满: كوڭىل تاسۋ 精神振奋,心潮澎湃 /
ۋلىنى تاسۋ داۋلەتى تاسۋ 干劲倍增 / قايرات تاسۋ 发财(富
裕起来) ▲ سۋداي تاسۋ ①(情绪)高涨,昂扬
② 茂盛,兴旺 ▲ باي بولىپ تاسىما، كەدەي
بولىپ جاسىما. 【谚】富不骄,贫不馁。
تاسى- II 〈动〉 ① 运,运送,搬运;挑: جۇك
تاسۋ 运货 / استىق تاسىعان اربا 运粮食的马
车 / سۋ تاسىپ ٴجۇر 正在挑水 ②〔转〕传,

ئوسهك تاسۇ تاسۇ ئسوز ▲ 言谣传 传递：وسهك تاسۇ 传
。间离拨挑，话闲

تاسمال 〈名〉① 运输，运送：تاسمال اقى 运
费 / سۇ تاسمال 运水 / اۇا تاسمالى 运航 ②
〔语〕移行：تاسمال بهلگىسى 移行符号 /
تاسمال ەرەجەلەرى 移行规则。

تاسمالدا- 〈动〉①（分几次）送运，输运，转
运；搬运：جۇكتى ئۇش رەت تاسمالداپ اكەلدى
分三次把行李运来了 ② 〔语〕移行，移写：
ئسوزدى تاسمالداپ جازۇ 把词按音节移行。

تاسمالدان- تاسمالدا- 的反身态。
تاسمالداس- تاسمالدا- 的交互态。
تاسمالدات- تاسمالدا- 的使动态。
تاسمالداۋ تاسمالدا- 的不定式。

تاسىن- تاسى- Ⅰ 的反身态 ② 搬，搬运；搬
迁：ەرتەڭ تۇيەمەن تاسىنباقشى 准备明天用骆
驼搬家。

تاسىر 〈拟〉① 马蹄声；踏脚声：الىستان اتىڭ
تاسىرى ەستىلدى. 从远处传来马蹄声。②
莽撞，鲁莽的，粗鲁的，笨拙的，迟顿的：
ئسوز ۇقپايتىن تاسىرلار 听不讲话的莽汉们。

تاسىراي- 〈动〉① 大睁眼睛，瞪眼：
ئبىر-بىرىنە تاسىرايا قاراۋ 瞪目相视 ② 凸起来，
鼓起来，突出来：ئىشى تاسىرايىپ شىعىپ
كەتىپتى 肚子都鼓起来了 ③ 〔转〕傲慢，妄自
尊大：تاسىرايا قاراۋ 傲视。

تاسىرايت- تاسىراي- 的使动态。
تاسىرايۋ تاسىراي- 的不定式。
تاسىرايىس- تاسىراي- 的交互态。

تاسىراڭدا- 〈动〉① 睁大眼睛，瞪眼睛，瞪目，吹
胡子瞪眼 ②（马）受惊，惊吓。
تاسىراڭدات- تاسىراڭدا- 的使动态。
تاسىراڭداۋ تاسىراڭدا- 的不定式。

تاسىراڭ-تاسىراڭ: تاسىراڭ-تاسىراڭ ەتۋ
① 睁大眼睛，瞪眼，瞪目②受惊，惊吓。

تاسىرقا- 〈动〉①（马蹄、牛足）让石头磨损：
ات تاسىرقاسا جۇرە المايدى. 马蹄让石头磨损
后就不能走动了 ②〔转〕拘束，局促；觉得陌生：
قاي سوزىڭە تاسىرقاپ بوگەلەمىن 对（我）你的
每一句话都记忆犹新。

تاسىرقات- تاسىرقا- 的使动态。
تاسىرقاۋ تاسى- 的不定式。

تاسىرلا- 〈动〉发出敲击声，咚咚作响，作镳
声：تاسىرلاعان ات ئدۇبىرى 发出哒哒声，镳声
ەستىلدى. 传来马蹄的哒哒声。

تاسىرلات- تاسلا- 的使动态。
تاسىرلاۋ تاسىرلا- 的不定式。

تاسىر-تۇسىر 〈拟〉夸哒声，得得声；轰隆声；
镳镳声。

تاسىس- تاسى- Ⅱ 的交互态。
تاسىت- تاسى- Ⅱ 的使动态。

تات Ⅰ 〈名〉① 锈，锈斑：تات جەۋ ②烂锈〔转〕
污点，不良的事情；坏名声：تاتى جۇعادى دەپ
(你)不要怕他的坏名声会玷污
قورىقپا. ونان
你。

تات- Ⅱ 〈动〉① 尝，品尝；吃：سەن مىنا
المانىڭ ئدامىن تاتىپ كوردىڭ بە? 你尝过这种
苹果的味道吗？②〔转〕尝到，尝试，感受到，
体验，领略：ئومىردىڭ قاسىرەتىن تاتقان ادام 尝
尽了人生苦头的人 ▲ ئدام تاتۋ 吃饭，做客，光
临 ▲ ئدامىن تاتۋ ① 尝尝味道 ② 尝到滋味儿，
体验（生活）▲ اشتى مەن تۇشتىنى تاتقان بىلەر،
الىس پەن جاقىندى جورتقان بىلەر. 【谚】尝者
知道饭的咸甜，行者熟知路的远近。 ▲
بەينەتىڭ قاتتى بولسا، تاتقانىڭ ئتاتتى بولار. 【谚】
受尽苦中苦，方得甜上甜。 ▲ ۇيالماعان
بۇيىرماعاننان تاتار. 【谚】脸皮厚的人不该吃
的也吃。

تاتار 〈名〉塔塔尔，塔塔尔人：تاتار ۇلتى 塔
塔尔族。

تاتارشا 〈形〉① 塔塔尔族的：تاتارشا جازۇ 塔
塔尔族文字 ② 塔塔尔式的：تاتارشا جاسانۋ 塔
塔尔式的打扮 ③ 塔塔尔语：تاتارشا سويلەۋ
讲塔塔尔语。

تاتارشىلا- 〈形〉讲塔塔尔语：باستا تۇ
تاتارشىلاپ سويلەمەدى （他）一开始没有讲塔塔
尔语。

تاتارشىلاس- تاتارشىلا- 的交互态。
تاتارشىلاۋ تاتارشىلا- 的不定式。

تاتىقسىز 〈形〉不好吃的，味道不好的，不能

她 .تاتقسىز ادام تاماعىن جاساعان ونىڭ :的吃
。吃能不直简饭的做
,的烂锈有没 ,的锈生有没 ① 〈形〉 **تاتسىز**
。的白清;的声名坏有没,的点污有没②
。烂锈,锈生,锈长 〈动〉 **تاتتان-**
。态动使的 -تاتتان **تاتتاندىر-**
。式定不的 -تاتتان **تاتتانۋ**
。的烂锈,的锈长 〈形〉 **تاتتى**
请 دام تاتتىرۋ ▲ 态动使的 -تات **تاتتىر-**
。行钱 تاتتىرىپ اتتاندىرۋ دام :请宴,客
:的好和,的睦亲,的好友,的睦和〈形〉 I **تاتۋ**
处相睦和 تاتۋ وتۋ / 庭家的睦和 تاتۋ سەميا
اعايىن تاتۋ بولسا ات كوپ، ابىسىن تاتۋ بولسا اس
饭有睦和娌妯,骑马有睦和弟兄【谚】.كوپ
。吃 ▲ ەكى اياقتىدا باجا تاتۋ، تورت اياقتىدا
和羔驼里畜,密亲襟连中人【谚】.بوتا تاتۋ
。睦
。式定不的 Ⅱ -تات Ⅱ **تاتۋ**
。式定不的 Ⅱ 、I -تاتى Ⅲ **تاتۋ**
友,的睦亲,的好和,的睦和〈形〉 I **تاتۋلاس-**
。的好
于归言,解和。好和,和讲 〈动〉 Ⅱ **تاتۋلاس-**
-سەندەردىڭ داۋ-جانجالدى قويىپ تاتۋلاسقاندا :好
。好和此彼给纠除消该应们你 .رىڭ جون
。词名象抽的 I -تاتۋلاس **تاتۋلاستىق**
,停调②态动使的 Ⅱ -تاتۋلاس① **تاتۋلاستىر-**
你 .سەن ول ەكەۋىن تاتۋلاستىرىپ قوي :解调
。吧好和个两们他让去
。式定不的 -تاتۋلاستىر **تاتۋلاستىرۋ**
。者停调,者解调 〈名〉 **تاتۋلاستىرۋشى**
。式定不的 Ⅱ -تاتۋلاس **تاتۋلاسۋ**
جارتىنى ▲ 词名象抽的 I تاتۋ **تاتۋلىق**
西东【谚】.جارىپ جەگەن تاتۋلىقتىڭ بەلگىسى
▲ 。志标的爱友结团是才享分肯也少再
。大绩成结团心齐【谚】.تاتۋلىقتا تابىس مول
。的洽融,的睦亲,的睦和 〈形〉 **تاتۋ-تاتتى**
。词名象抽的 تاتۋ-تاتتى **تاتۋ-تاتتىلىك**
。词名象抽的 تاتۋ **تاتۋشىلىق**
得配;于等,等相,当相,得值,值 〈动〉 **تاتى-**
学得值 ۆيرەنۋگە تاتيتىن تاجىريبە :上得够,上

▲ 个十顶个一 تاتيدى بىرى ونعا / 验经的习
得差……比,上不够,上不配 تاتىماۋ پۇشپاعىنا
钱一,值不钱一 تاتىماۋ جارماقا سوقىر ▲远
سىكە ▲ 要需于合,用顶 تاتۋ سىكە ▲ 值不
。的用顶,的用能 تاتىر
味……有得变(料饮、物食) ① 〈动〉 Ⅱ **تاتى-**
马 .قىمىز تاتىپ كەتىپتى :儿味……用带,儿
.شاي تەمىر تاتىپ كەتىپتى / 。了儿味变酒奶
:甜香得显,口合得显 ② 。儿味锈铁有带茶
好正得放盐咸里饭 .تاماقتىڭ تۇزى تاتىپتى
▲ 口可甜香 تاتۋ بال ▲ 。(香真得做饭)
ارزاننىڭ ▲ 儿味无得瘦,瘦 جىلىگى تاتىماۋ
好没宜便【谚】 .جىلىگى تاتىماس (ارىقتىڭ)
货 。▲ تويعاندا توقتىنىڭ ەتى توپىراق تاتيدى.
饱肚)味腥土有带都肉羔羊连候时的饱【谚】
。(臭肴佳
تاتىم: بىر تاتىم :口一 بىر تاتىم قىمىز دا
。有没都酒奶马口一连 .جوق
تاتىمال :的坏腐,的儿味变 〈形〉 **تاتىمال**
。酒奶马的儿味变 قىمىز
可,的儿味滋有,的好道味 ① 〈形〉 **تاتىمدى**
.ول تاماقتى تاتىمدى جاسايدى :的甜香,的口
用顶,的用有 〔转〕 ② 。口可常非得做饭她
,的 :ونىڭ ۇيىندە تاتىمدى دۇنيەسى :的值价有
.جوق 。西东的用有么什有没里家他 / تاتىمدى
格合,的力得 〔转〕 ③ 验经的值价有 تاجىريبە
④ 部干的力得 تاتىمدى كادر :的干才有 ;的
美 تاتىمدى دوستىق :的好美,的意满人令 〔转〕
。复答的意满人令 تاتىمدى جاۋاپ / 谊友的好
。词名象抽的 تاتىمدى **تاتىمدىلىق**
无,的口可不,的香不道味 ① 〈形〉 **تاتىمسىز**
足不微,的小渺,的小微 ② 的味乏,的儿味滋
轻足无;的格合不;的用无,的用顶不 ③ 的道
。的意满人令能不,的义意无 ④ 的重
可大不,的香太不道味 ① 〈形〉 **تاتىمسىزداۋ**
用,的大不值价 ② 的儿味滋么企有没,的口
太不,的大不义意 ③ 的用顶太不。的大不处
。的意满人令
。词名象抽的 تاتىمسىز **تاتىمسىزدىق**
。地干秃,滩荒碱盐,滩石沙 〈名〉 I **تاتىر**

تاتىر- II تات- 的使动态: سۇ دا تاتىرماي قويدى
连水都不给喝。
تاتىران 见 تاتىر I .
تاتىراۋىن 见 تاتىر I .
تاتىرلىق 〈形〉值得的，相等的；配得上的，够
得上的: اۋىز اۋىرتۇعا تاتىرلىق ٴىس ەمەس 不值
得一提的事情。
تاتىرت- تاتىر- II 的使动态。
تاتىرىس- تاتىر- II 的交互态。
تاتىرتىس- تاتىرت- II 的交互态。
تاتىت- تاتى- I、II 的使动态。
تاۋ 〈名〉山: تاۋ باسى 山顶 / تاۋدىڭ ورتان بەلى
半山腰 / تاۋ سىلەمى 山脉 / تاۋ شىڭى 山峰 /
تاۋ ەتەگى (بوكتەرى، القىمى) 山脚 / تاۋ كولى
山塘 / تاۋ جوتاسى 山脊 / تاۋ ساعالاپ، وزەن
جاعالاۋ 依山傍水 ▲ بارار جەر، باسار تاۋ جوق.
上天无路，入地无门；走投无路 ▲ باتتاۋىق تاۋ
جاپىراق 〔植〕山萝卜 ▲ جانار تاۋ 火山 ▲ تاۋ
اق كەكىرەسى 〔植〕高山紫菀 ▲ تاۋ بوكەنى
〔动〕山羚 ▲ تاۋ ٴدارى 〔植〕山药 ▲ تاۋ
جالپىزى 〔植〕唇香草 ▲ تاۋ جانۋارلارى（某地
区的）动物群 ▲ تاۋ جاڭعاعى 小胡桃 ▲ تاۋ
جەلايدارى 〔植〕高山白头翁 ▲ تاۋ جىنىستارى
عىلىمى 岩石学 ▲ تاۋ جىنىسى 岩石 ▲ تاۋ
ٴيتجۇزىمى 〔植〕蜀羊泉 ▲ تاۋ كومپاسى 矿山罗
盘 ▲ تاۋ قارعا 〔动〕红嘴乌鸦 ▲ تاۋ قۇدىرەت
〔动〕大沙锥，扇尾沙锥 ▲ تاۋ سارىمساعى 〔植〕
石蒜，野葱 ▲ تاۋ ساعىز 〔植〕鸦葱 ▲ تاۋ
سۋسارى 〔动〕草雪貂 ▲ تاۋ سۋىرى 〔动〕草雪
貂，榉貂 ▲ تاۋ تارانى 〔植〕高山蓼 ▲ تاۋ
شاپتولى 〔植〕山桃 ▲ تاۋ شەگىرشىنى 〔植〕山
榆 ▲ تاۋ شىمشىق 〔动〕燕雀 ▲ تاۋىن قايتارۋ
使碰壁，使碰钉子 ▲ تاۋى شاعىلۋ 失望，绝
望，大失所望 ▲ تاۋى قايتۋ 碰壁，碰钉子 ▲ تاۋ
قىزىلشا 〔植〕高山麻黄 ▲ تاۋ قىلۋ 堆成山 ▲
تاۋعا اينالۋ قوزعالىسى 〔地〕造山运动 ▲ تاۋ
وسىمدىكتەرى（某地区的）植物群 ▲ تەسكەن تاۋ
隧道 ▲ جاتىپ ىشكەنگە تاۋ دا شاق كەلمەس.【谚】
坐吃山空。▲ كورىنگەن تاۋدىڭ الىستىعى جوق.
【谚】看见的山不远。△ تاۋدا[illegible]

ەتەكتەگىنى الا كەتەدى.【谚】上山的掉下来，山
下的遭殃（城门失火，殃及池鱼）。▲
قاسقىردىڭ كۇشىگىن قانشا اسىراساڭ دا، تاۋعا
قاراپ ۇلىعانىن قويمايدى.【谚】再精心喂养，狼
崽子还是朝山里叫（青山易改，本性难移）。
تاۋال 〈名〉锐气，气魄，气势，魄力 ▲ تاۋالى
قايتۋ (شاعىلۋ) 锐气大伤，碰壁，碰钉子；大
失所望。
تاۋاپ: تاۋاپ قىلۋ (ەتۋ) ① 朝圣，朝山进香
② 〔转〕崇拜，尊崇，崇敬 ▲ تاۋاپ قىلۋشى
(ەتۋشى) 朝圣者，朝山进香者，香客。
تاۋار 〈名〉① 货物；商品；制品，产品 ② 布
匹，织物 ③ 牛皮: تاۋار تاباندى 牛皮底(鞋)。
تاۋارنا 〈名〉〔植〕野麦草。
تاۋ ٴبيدايىق 〈名〉〔植〕下垂冰草。
تاۋداعان 〈名〉〔植〕山梅花。
تاۋ ٴدارى 〈名〉〔植〕怀山药。
تاۋداي 〈形〉① 山一样大的；巨大的，很大的:
قار تاۋداي بولىپ ٴۇيىلىپتى 雪堆成山。② 高
大的，魁伟的，魁梧的: تاۋداي بۋقا 又大又重的
高大的种牛 ③ 笨重的，又 تاۋداي جۇك 笨重的
行李 ▲ باسى تاۋداي، اياعى قىلداي 虎头蛇尾
▲ تاۋداي بول（老人对小孩儿）愿你快快长
大。
تاۋەشكى 〈名〉〔动〕① 岩羊，石羊 雕岩羊。
تاۋ-كەن 〈名〉矿山；矿业: تاۋ-كەن مەكتەبى
矿业学校。
تاۋقالاقاي 〈名〉〔植〕野芝麻。
تاۋقارعا 〈名〉〔动〕红嘴乌鸦。
تاۋقۇدىرەت 〈名〉〔动〕大沙锥，扇尾沙锥。
تاۋقىمەت 〈名〉苦难，苦头，痛苦；不幸，逆境:
ٴومىر تاۋقىمەتى 生活上的艰难困苦 / ەل
تاۋقىمەتى 人民的不幸遭遇 ▲ تاۋقىمەتىن تارتۋ
吃尽苦头；自食恶果。
تاۋلى 〈形〉多山的: تاۋلى جەر 山地 / تاۋلى
رايون 山区 / تاۋلى ولكەلەر 山岳地带 ▲ تاۋلى
جەر بولاقسىز بولماس، سۋلى جەر قۋراقسىز
بولماس.【谚】山麓有泉水，水边生芦苇。
تاۋپىق 见 تاۋفىق.
تاۋسوعار 〈名〉①（神话中的）巨人，庞然大物

冒〔转〕③ 的气淘，的皮顽，的皮调〔转〕②
。的撞莽，的鲁粗；的昧冒，的失

تاۋسىز 〈形〉没有山的，平坦的：تاۋسىز جازىق 平原 ▲ ەل جاۋسىز بولماس، جەر تاۋسىز بولماس.【谚】大地上不会没有山，人民不会没有敌人。

تاۋسىل- ① تاۋس- I 的被动态① ② 用尽，耗尽 ③ 完结，结终，结束 ④〔转〕抱怨，埋怨，见怪 ▲ دەمى تاۋسىلۇ 背见，去世，烟气 ▲ جىلىك مايى تاۋسىلۇ 髓髓枯竭，病得消瘦 ▲ ەرىنشەكتىك ەرتەڭى تاۋسىلماس.【谚】懒汉总有个明天。

تاۋسىلماس 〈形〉用之不竭的，消耗不完的；没有终结的，没完没了的：تاۋسىلماس بايلىق 用之不竭的财富 / تاۋسىلماس جيىن 没完没了的会议。

تاۋسىنشاق 〈名〉① 剩下的(小块肥皂，肥皂) ② 头儿一瞬间的，(很快)消逝的；短暂的：تاۋسىنشاق كۇن 短暂的时间。

تاۋ-تاس 〈名〉高山和岩石；山地，高地：تاۋ-تاستان باسقا ەشتەڭە جوق. 除了山和石头，其它什么也没有。

تاۋتايلاق 〈名〉〔动〕长颈鹿。

تاۋتارى 〈名〉落芒草。

تاۋتەكە 〈名〉〔动〕雄岩羊 ▲ تاۋتەكەنىڭ تاۋعا شىقپاسا تۇياعى قشيدى.【谚】野山羊不上山蹄子发痒(禀性难移)。

تاۋشا 〈名〉壁橱。

تاۋقبق 〈名〉〔旧〕知足，满足，满意。

تاۋىق 〈名〉①〔动〕鸡：تاۋىق ايدارى 鸡冠 / تاۋىق وباسى 鸡瘟 / تاۋىق ۇياسى 鸡窝 ② 哈萨克族的十二个生肖之一：تاۋىق جىلى 酉年 (鸡年) ▲ كۇركە تاۋىق 火鸡 ▲ تاۋىق تارى〔植〕稗子，穇子 ▲ تاۋىق تەكتەستەر 鸡形目 ▲ سوقىر تاۋىققا ٴبارى ٴبيداي.【谚】瞎鸡把什么都当做麦子吃。▲ تاۋىقتىڭ تۇسىنە تارى ەنەدى.【谚】鸡梦见黍子。

تاۋىقكوز I 〈名〉〔植〕一色堇。

تاۋىقكوز II 〈名〉〔医〕夜盲症。

تاۋىقحانا 〈名〉鸡窝，鸡房。

تاۋىقشى 〈名〉养鸡人。

تاۋىس I 〈名〉①〔动〕孔雀，孔雀绿，孔雀座 ▲ كەپتەر تاۋىس 孔雀鸽。

تاۋىس- II 〈动〉① 用尽，消耗，消费掉：ولار ەكى ايدىڭ ىشىندە استىقتى تاۋىسىپتى. 他们两个月之内把粮食吃光了。② 完结，终结，结束，完毕：وقۋ تاۋىسقان وقۋشىلار 完成学业的学生 ▲ اقىل توزبايتىن تون، ٴبىلىم تاۋسىلمايتىن كەن.【谚】智慧是穿不破的衣裳，知识是用不尽的矿藏(智慧和知识是无价之宝)。

تاۋىسقىز- تاۋىس- I 的使动态。

تاۋىسقىسىز 〈形〉消耗不完的，用之不竭的，完不了的，没有终结的：تاۋىسقىسىز ايتىپ 说也说不完的。

تاۋىستىر- تاۋىس- I 的使动态。

تاۋىسۋ تاۋىس- II 的不定式。

تاشا 见 تازشا.

تابارەك 见 تابارىك

تابارىك I 〈名〉〔宗〕古兰经的一部分。

تابارىك II 〈名〉①[阿]亡人亲属送的财务 ②[转]礼物，礼品。

تابەل 〈名〉(学生之)成绩本儿，文凭。

تابەت 〈名〉胃口，食欲：تابەتى اشىلۋ 有了食欲 / تاماققا تابەتى تارتپاۋ (سوقپاۋ) 食欲不振 ▲ تابەتى شابۋ ① 有食欲 ② 感兴趣 ▲ تابەتى تارتپاۋ ① 不想吃 ② 不感兴趣。

ٴتابيعات 见 تابيعات.

ٴتابىل 见 تابەل.

ٴتاج 〈名〉[名]冕，王冠，桂冠。

ٴتاج-تاق 〈名〉王冠，桂冠。

تاجىك 〈名〉塔吉克族；塔吉克人。

تاجىكەلەس- 〈动〉争论，争吵，吵嘴：بولماشى نسكە تاجىكەلەسىپ قالدى 为一点儿小事而争吵起来了。

تاجىكەلەسۋ تاجىكەلەس- 的不定式。

تاجىكشە 〈形〉① 塔吉克族的：تاجىكشە جازۋ 塔吉克族文字 ② 塔吉克式的：تاجىكشە جاسانۋ 塔吉克式的打扮 ③ 塔吉克语：تاجىكشە سويلەۋ 讲塔吉克语。

تاجىكچەلە- 〈动〉讲塔吉克语，用塔吉克语

讲话：ئۇنىڭ تاجىكچەلىگەننى ھېچكىم ئۇقمىدى. 他讲塔吉克语谁也没有听懂。

تاجىكچەلەش- تاجىكچەلە- 的交互态。

تاجىكچەلەۋ تاجىكچەلە- 的不定式。

تاجلە- 〈动〉加冕，戴冠。

تاجلەت- تاجلە- 的使动态。

تاجلەتكۈز- تاجلەت- 的使动态。

تاجلەتكۈز تاجلە 的不定式。

ئتاجلىق 〈形〉① 加冕的，戴王冠的 ② 有冠的 ▲ ئتاجلىق كەپتەرلەر 〔动〕凤头鸽。

ئتاجىم 〈名〉尊敬，敬意，恭敬 ▲ ئتاجىم قىلىۋ (ئەتۇ) 尊敬，鞠躬。

تاجرىبە 〈名〉① 经验；阅历，经历：ئومىر تاجرىبەسى 生活经验 / تاجرىبە قورتىندىلاۋ 总结经验 ②实验：ئىلمىي تاجرىبە 科学实验。

تاجرىبەلە- 〈动〉总结经验；进行实验。

تاجرىبەلەۋ تاجرىبەلە- 的不定式。

تاجرىبەلىك 〈形〉有经验的，富有经验的；阅历深的，久经世故的：تاجرىبەلىك كىشى 有经验的人(富有经验的人)。

تاجرىبەلىك 〈形〉有经验性的；实验性的：تاجرىبەلىك ئېتىز 试验田。

تاجرىبەسىز 〈形〉无经验的，缺乏经验的；无阅历的，阅历少的：تاجرىبەسىز ئوقىتقۇچى 没有经验的老师。

تاجرىبەسىزلىك ①تاجرىبەسىز 的抽象名词 ②无经验：تاجرىبەسىزلىكتىن بولغان خاتالىق 由于没有经验而造成的差错。

تاجرىبەخانا 〈名〉实验室。

تاجرىبەچى 〈名〉作实验的人，实验员。

تاجرىبەچىلىك 〈名〉经验主义，经验论：تاجرىبەچىلىك خاتالىقىنى تۈزىتىش 犯经验主义的错误。

ئتازىيە 〈名〉[阿]追思，哀悼。

تايەم 〈名〉[阿]土净。

تايكە 〈名〉（庶骨平面的名称）大耳，目 ▲ تايكە ئتوۋسۇ تۈسپەي قالدى 适得其反。

ئتايىت 〈叹〉呔，咄，嘿：ئتايىت، ئارى ئولتۇر 往那边坐 ▲ ئتايىت، دەپ كەتتى 悄悄地溜越卓，

偷，偷地跑掉。

ئتاي-ئتاي: ئتاي-ئتاي باسقۇ（指小孩儿）初学走路。

ئتاي-ئتايلا- 〈动〉领着小孩儿学走步：ئىنىڭنى ئتاي-ئتايلاپ ماڭغۇز. 你领着弟弟(让他)慢慢地学走路。

ئتاي-ئتايلاۋ ئتاي-ئتايلا- 的不定式。

تايتەرى 〈名〉皮制坐垫，皮垫子。

تايتاك 〈形〉没有教养的，不懂礼貌的；胡作非为的，粗野的：تايتاك كېلىن بولسىپ جۇرمەسۇن 可别是个没教养的媳妇。

تاكاپپار 〈形〉骄傲的，傲慢的，自大的，妄自尊大的，目空一切的。

تاكاپپارلان- 〈动〉狂妄自大，骄傲起来，傲慢起来，变得目空一切：سوۋغىنى كۆزدە تۇتماي تاكاپپارلىنىپ كەتتى (他)近来非常骄傲。

تاكاپپارلاندۇر- تاكاپپارلان- 的使动态。

تاكاپپارلانۇ تاكاپارلان- 的不定式。

تاكاپپارلىق ①تاكاپپار 的抽象名词 ②傲慢，高傲，傲气。

تاكاپپارسۇ تاكاپپارسى- 的不定式。

تاكاپپارسى- 〈动〉自高自大，自觉了不起，傲慢起来。

تاكبىر 〈名〉〔宗〕颂词，口颂(意为主安拉至大)。

تاكباي 〈名〉(游戏中的一种惩罚)捏头皮。

تالەكەي 见 تالاماي.

تالەنكە 〈名〉盘子：ۇلكەن تالەنكە 大盘子/ كىشكەنە تالەنكە 小盘子。

تالكەك 〈名〉嘲弄，讥笑，愚弄：تالكەك قىلىۋ (ئەتۇ) 戏弄。

تالكەكتە- 〈动〉嘲弄，讥笑，戏弄，愚弄：ئەلدى تالكەكتەۋ ئمورالعا جات نارسە. 愚弄别人是不道德的行为。

تالكەكتەس- تالكەكتە- 的交互态。

تالكەكتەۋ تالكەكتە- 的不定式。

ئتالپىش 〈形〉淘气的，顽皮的；横行无忌的。

تالپىشتەن- 〈动〉变得顽皮，变得淘气；横行无忌。

تالپىشتەنۇ تالپىشتەن- 的不定式。

تالپشتىك ٴتالپش 。词名象抽的

ٴتالتي- 〈动〉显得矮,显得小矮,显得矬：ٴۋي
توبەسندە تالتيگەن بىرەۋ تۇر. 屋顶上站着一
个矮小的人。

ٴتالتيۋ ٴتالتي- 。式定不的

تالترەك 〈名〉踉跄,蹒跚,晃摇的姿式。

تالترەكتە- 〈动〉蹒跚而行,跟跟跄跄,摇摇
晃晃地走：تالترەكتەپ ۋيگە كىردى 晃晃摇摇
地走进屋子。

تالترەكتەس- تالترەكتە- 的交互态。

تالترەكتەت- تالترەكتە- 的使动态。

تالترەكتەۋ تالترەكتە- 的不定式。

ٴتالىم 〈名〉[阿]教育,教养,教导;教益：
جاقسى ٴتالىم 良好的教育/ ٴتالىم الۋ 受教育/
ٴتالىم بەرۋ 进行教育。

ٴتالىمدى 〈形〉受过教育的,有教养的。

ٴتالىمدىلىك ٴتالىمدى 的抽象名词。

ٴتالىمسۋ ٴتالىمسى- 的不定式。

تالىمسۋشىلىك 〈名〉伪装,假装客气。

ٴتالىمسى- 〈名〉打官腔,摆架子;假装客气：
ۋيدە از ەستىپ جۇرگەن ٴسوزىمىز بە ەدى؟
سەن-اق ٴتالىمسي بەرەدى ەكەنسىڭ. 这样的话我
们在家里不是常常听到的吗? 你倒装得好像
没有听过似的。

ٴتالىمسىز 〈形〉没有受教育的,没有教养的,
没有修养的。

ٴتالىمسىزدىك ٴتالىمسىز 的抽象名词。

ٴتالىمسىس- ٴتالىمسى- 的交互态。

ٴتالىمسىت- ٴتالىمسى- 的使动态。

ٴتالىم-تاربيە 〈名〉教育,教养,培养;训练：
ٴتالىم-تاربيە باعىتى 教育方针/ اسكەري
ٴتالىم-تاربيە 军事训练。

ٴتالمى 〈名〉旱地 ▲ ٴتالمى ٴبيداي 旱麦。

تامپەك 〈形〉扁平的,短粗的：تامپەك تاناۋ 扁
平的鼻子。

تامپىك 见 تامپەك.

ٴتامپىش 见 تامپەك.

ٴتامسىل 〈名〉[阿]寓言。

تامسىلدە- 〈动〉用寓言比喻着说,用寓言作
比喻。

تامسىلدەۋ تامسىلدە- 的不定式。

ٴتامسىلشىل 〈形〉爱讲寓言的;喜欢作比喻
的。

ٴتان I 〈名〉①[波]身体,躯体,肌体,肉体：
ٴتان جازاسى 体罚 ② 生殖器：ٴتانىن جابۋ 遮
羞/ ▲ ٴتانىن ساتۋ ▲ 卖淫 ٴتانىم—جانىم
ساداعاسى، جانىم—ارىم ساداعاسى. 身体是灵魂
的牺牲品,生命是廉耻的牺牲品。

ٴتان II 〈形〉① 本性上的,固有的,所特具
的,属于……的：ٴار ۇلتقا ٴتان ادەت 各民族特
有的习惯 ② 等于……：جوقفا ٴتان 等于没有/
ٴتان ايتپاعانعا 等于没有告知。

تانەپىس 〈名〉[阿]课(工)间休息。

ٴتانتى: ٴتانتى بولۋ 满意,心满意足;钦佩,
敬佩：ول ساعان ٴتانتى بولدى. 他对你非常满
意。

تانترەكتە- 见 تالترەكتە-.

تانترەكتەس- تانترەكتە- 的交互态。

تانترەكتەت- تانترەكتە- 的使动态。

تانترەكتەۋ تانترەكتە- 的不定式。

ٴتاڭىر 〈名〉上帝,老天爷,神灵：ٴتاڭىردىڭ
بۇيرىعى 上帝的旨意/ ٴتاڭىر جارىلقاسىن 上天
保佑/ ٴتاڭىر ەسىركەۋ 老天爷可怜 ▲ ٴتاڭىر
العىر 该死的,见鬼去吧。

تاپەك 〈名〉矮的,矮小的：تاپەك بويلى 矮小的
个子。

تاپەلتەك 见 تاپەك.

ٴتاپسىر 〈名〉[旧]解 释,阐明,注释,注解。

ٴتاپ-ٴتاتتى 〈形〉很甜的;味道很香的,非常
可口的：ٴتاپ-ٴتاتتى قاۋىن 很甜的哈密瓜/
ٴتاپ-ٴتاتتى تاماق 非常可口的饭菜。

ٴتاپ-ٴتاۋىر 〈形〉较好的,相当不错的,能拿
得出去的：ٴتاپ-ٴتاۋىر بويجەتكەن 相当不错的
姑娘。

تاپتەشتە- 见 تاپتىشتە-.

تاپتىشتە- 〈动〉详细地了解,认真地调查,搞
得仔细：جاعدايىن ٴشىنىڭ ٴۇي-ٴىشىنىڭ
تاپتىشتەپ سۇرادىڭ با؟ 他家里的情况你详细地
了解了吗?

تاپتىشتەت- تاپتىشتە- 的使动态。

تاپتشتەۋ تاپتشتە- 的不定式。
تاربيە 〈名〉[阿] 教育，培养，教养，修养：
مەكتەپ تاربيەسى 学校教育/ تاربيە كورمەگەن
بالا 没有教养的孩子。
تاربيەلە- 〈动〉 教育，培养，教养： بالالاردى
ەڭبەك سۇيۋگە تاربيەلەۋ كەرەك. 要培养儿童
热爱劳动。
تاربيەلەن- ①تاربيەلە- 的被动态 ② 受教育，
修养： ۇزاق جىل تاربيەلەنگەن كادر 受到多年
教育的干部。
تاربيەلەنۋ تاربيەلەن- 的不定式。
تاربيەلەنۋشى 〈名〉 受教育的人，受教育者，被
培养的人，接受培养的人。
تاربيەلەس- تاربيەلە- 的交互态。
تاربيەلەت- تاربيەلە- 的使动态。
تاربيەلەۋ تاربيەلە- 的不定式。
تاربيەلەۋشى 〈名〉 教育者，教养者： بالا
تاربيەلەۋشى 保育员。
تاربيەلى 〈形〉 受过教育的，有教养的，有修养
的，有礼貌的： تاربيەلى بالا 有教养的孩子。
تاربيەلىك 〈形〉 教育的： تاربيەلىك ماڭىزعا يە
具有教育意义。
تاربيەسىز 〈形〉 没有受过教育的，没有教养
的；没有礼貌的： تاربيەسىز كەتكەن بالا 没有教
养的孩子。
تاربيەسىزدىك تاربيەسىز 的抽象名词。
تاربيەشى 〈名〉 教育者，教养者，教练。
تارەلكا 见 تارەلكە.
تارەلكە 〈名〉 盘子，碟子。
تارجىمە 〈名〉[阿] 翻译，译文。
تارك: تارك ەتۋ 放弃，抛弃，废弃，遗弃。
تاركى: تاركى دۇنيە 下世，阴间。
تارنەك 〈名〉 小瓜。
تارتە 〈名〉 辕，车杆，拉杆： اربا تارتەسى 车辕。
ٴتارتىپ (ٴتارتىبى) 〈名〉 ① 秩序，条理，
头绪： ٴتارتىپ ساقتاۋ 遵守秩序 ② 顺序，次
序，程序： ٴارىپ ٴتارتىبى 字母顺序/ سايلام
ٴتارتىبى 选举程序 ③ 规矩，制度，纪律：
ٴتارتىپ بويىنشا ستەۋ 循规蹈矩/ ەڭبەك
ٴتارتىبى 劳动纪律/ اسكەري ٴتارتىپ 军纪/
تارتىپكە بويسۇنۋ 遵守纪律 ▲ كۇن ٴتارتىبى 议
事日程 ▲ تارتىپكە سالۋ 加以整顿；维持秩序。
ٴتارتىپسىز 〈形〉 ① 无秩序的，没有头绪的，
无条理的； 杂乱的，紊乱的， 乱糟糟的：
ٴتارتىپسىز جۇمىس 无条理的工作 ② 无纪律
的，不遵守纪律的；不规矩的： ٴتارتىپسىز
وقۋشى 不遵守纪律的学生/ ٴتارتىپسىز كەتكەن
بالا 不懂规矩的孩子。
تارتىپسىزدەن- 〈动〉 不守纪律，违犯纪律：
جاقىننان بەرى ٴشىنارا وقۋشىلار تارتىپسىزدەنىپ
كەتتى. 近来有一部分学生不遵守纪律。
تارتىپسىزدەندىر- تارتىپسىزدەن- 的使动
态。
تارتىپسىزدەنۋ تارتىپسىدەن- 的不定式。
تارتىپسىزدىك ٴتارتىپسىز 的抽象名词。
تارتىپتە- 〈动〉 整顿好，整好，归着，收拾好：
كىتاپتاردى تارتىپتەپ جيىپ قويىپتى 书摆得整
整齐齐的。
تارتىپتەل- تارتىپتە- 的使动态。
تارتىپتەس- تارتىپتە- 的交互态。
تارتىپتەستىر- ①تارتىپتەس- 的使动态 ② 整
顿，整理，有序化。
تارتىپتەسۋ تارتىپتەس- 的不定式。
تارتىپتەت- تارتىپتە- 的使动态。
تارتىپتەۋ تارتىپتە- 的不定式。
ٴتارتىپتى 〈形〉 ① 有秩序的，秩序井然的， 有
条不紊的；整齐的： ٴۇيى ٴىشى ٴتارتىپتى 屋里
摆设很整齐 ② 守纪律的， 懂规矩的：
ٴتارتىپتى وقۋشى 守纪律的学生/ ٴتارتىپسىز
كەتكەن بالا 不懂规矩的孩子。
تارتىپتىلىك ٴتارتىپتى 的抽象名词。
تارىزدەن- 〈动〉 和……相似，与……一样：
ول شەشەسى تارىزدەنىپ وسكەن ەكەن. 他长得
跟母亲一样。
تارىزدەندىر- تارىزدەن- 的使动态。
تارىزدەنۋ تارىزدەن- 的不定式。
تارىزدەس 见 ٴتارىزدى.
ٴتارىزدى 〈助〉 像……一样的，像……似的，
好像，仿佛： ۇيدە كىسى جوق ٴتارىزدى. 屋里
好像没有人。 ▲ ادام ٴتارىزدى مايمىل 类人

。猿

ٴتاسبيق 〈名〉〔宗〕珠赞，珠念 ▲ ٴتاسبيق بالدىر 〔植〕念珠藻。

ٴتاسبيح 见 تاسپيق.

ٴتاسپيح 〈名〉〔阿〕珠念，珠赞。

ٴتاسلىم: جان ٴتاسلىم قىلۇ (ەتۇ) 去世，牺牲。

ٴتاسپى 〈名〉〔阿〕念珠。

ٴتاسىل 〈名〉方法，办法；段手，法手， 手腕儿：ماسەلەنى شەشىم ەتۋدىڭ ٴتاسىلى 处理问题的方法/ توڭكەرىستىك سوعىس - وكىمەتتى تارتىپ الۋدىڭ ٴتاسىلى. 革命战争是夺取政权的手段。

تاسىلدە- 〈动〉想办法，想方设法，采取措施；利用手段，利用诀窍：ەڭبەكتى قارا كۇشكە ٴانا سۇيەنبەي تاسىلدەپ ىستەۋ كەرەك 干活儿不能光靠力气，还要巧干：

تاسىلدەس- تاسىلدە- 的交互态。

تاسىلدەۋ تاسىلدە- 的不定式。

ٴتاسىلدى 〈形〉有办法的，办法多的，有手腕儿的，诡计多端的，狡猾的。

ٴتاسىلقوي 〈形〉办法多的，机灵的；巧妙的，工于心计的，诡计多端的。

ٴتاسىلسىز 〈形〉没有办法的，办法少的；笨手笨脚的，笨拙的。

ٴتاسىلسىزدىق ٴتاسىلسىز 的抽象名词。

ٴتاسىلشىل 〈形〉有办法的；巧妙的，灵巧的；诡计多端的，工于心计的。

تاتە 〈名〉① 对母亲的称呼：تاتە، كىتابىم قايدا؟ 妈妈，我的书在哪儿？② 嫂子，大婶儿，大娘：ونى مۇنان كەيىن تاتە دەپ شاقىر. 你以后管她叫大婶儿。

تاتەجان 〈名〉对母亲或姐姐的昵称。

تاتەي 〈名〉大嫂；大婶：تاتەي، ٴوزىڭىز ٴبىلىڭىز. 大嫂，您自己看着办吧。

تاتەلە- 〈动〉叫妈妈，呼喊妈妈：جۇدىرىقتاي ەركەك بالا تاتەلەپ جۇگىرىپ كەلەدى. 一个小男孩边叫喊妈妈边朝这边跑来。

تاتەلەس- تاتەلە- 的交互态。

تاتەلەت- تاتەلە- 的使动态。

تاتەلەۋ تاتەلە- 的不定式。

ٴتاتتى I 〈名〉糖，果糖，果糖的总称：شاقپاق ٴتاتتى 方块糖 / دۇكەننەن ٴتاتتى ساتىپ اكەل. 你去到店里买点儿糖来。

ٴتاتتى II 〈形〉① 甜的，很甜的：ٴتاتتى تاعامدار 甜食 ② 甜蜜的，香甜的，美满的：ٴتاتتى ۇيقىعا كەتۋ 睡得很香(甜睡)③〔转〕宝贵，贵重：بارىنەن دە جان ٴتاتتى 生命比什么都宝贵 ▲ ٴتىلى ٴتاتتى 嘴甜 ▲ ٴتاتتى كارتوپ〔植〕红薯，甘薯 ▲ اس يەسىمەن ٴتاتتى.【谚】和主人共餐味道才香甜。▲ اشتى مەن ٴتاتتىنى تاتقان بىلەر.【谚】尝者知其味。

ٴتاتتىلەن- 〈动〉① 变甜，变得甜美；熟透 ②〔转〕变得可爱，变得宝贵。

ٴتاتتىلەندىر- ٴتاتتىلەن- 的使动态。

ٴتاتتىلەنۋ ٴتاتتىلەن- 的不定式。

ٴتاتتىلىك ① ٴتاتتى 的抽象名词 ② 甜味儿，美味，甘美 ③ 可爱，可贵，宝贵，贵重。

ٴتاتتىرەك 〈形〉微甜的，有点甜味儿的；较为可口的：ٴتاتتىرەك تاعام شە المايتىن بولدى 略微甜的食物(他)都不能吃。

ٴتاۋ: ٴتاۋ ەتۋ 崇拜，跪拜，磕头。

ٴتاۋاپ 〈名〉绕行。

ٴتاۋاپ: ٴتاۋاپ ەتۋ (قىلۋ) 见 تاۋاپ ەتۋ.

تاۋبە 〈名〉〔阿〕①后悔，悔过，忏悔 ②讨白(指宗教上的誓言) ③ 天，上帝，真主(多半表示惊讶)：تاۋبە، دۇنيەدە وسىنداي ادام بولادى ەكەن. 我的天啊，世界上竟有这样的人 ④ (对天命的) 满足，知足 ▲ تاۋبەسىن ەسىنە ٴتۇسىرۋ 整治，惩罚 ▲ تاۋبە قىلۋ (ەتۋ) ① 满意，满足 ② 后悔，悔过，忏悔。

تاۋبەلە- 〈动〉表示惊讶，感到惊讶，感到 ① 惊奇：ونى تاۋبەلەيتىن ەشتەڭە قالعان جوق 现在还有什么可惊讶的 ② 呼唤上帝，求助上帝，呼天唤地：تاۋبەلەگەنمەن ەشنارسە ونبەيدى 无论怎么求助于上帝也是无济于事的。

تاۋبەلەۋ تاۋبەلە- 的不定式。

تاۋەكەل 〈名〉① 冒险，盲动，风险：تاۋەكەل دەيسىڭدەر مە! 怎么样，你们冒一下风险吧！② 〔宗〕指望，希望，期望：قۇدايعا تاۋەكەل 把

希望寄托在真主身上（真主保佑）▲ نار
تاۋەكەل 冒险,不顾一切的干到底,破釜沉舟
▲ سوقىر تاۋەكەل 蛮干,冒险,盲动 ▲
تاۋەكەل ▲ (بۇۋ) تاۋەكەلگە بەل بايلاۋ 豁出去
قىلۇ 冒险试一试,冒险看一看,豁出来试一
试、碰一碰运气 ▲ تاۋەكەل ەت تە تاس جۇت،
اجال جەتپەي ٴولمەي جوق.【谚】冒天险,吞巨
石,死神远离,安然无恙(不要怕前狼,后怕
虎)。

تاۋەكەلدە- 〈动〉冒险试一试,试来豁出一
试,碰一下运气: تاۋەكەلدەپ كور، جەڭىلسەڭ
جەڭىلەرسىڭ 冒险试一试,输就输了。

تاۋەكەلدەن- تاۋەكەلدە- 的反身态。

تاۋەكەلدەس- تاۋەكەلدە- 的交互态。

تاۋەكەلدەت- تاۋەكەلدە- 的使动态。

تاۋەكەلدەۋ تاۋەكەلدە- 的不定式。

تاۋەكەلدىك 〈名〉冒险性,冒险行为,盲动,
盲动性,盲动行为。

تاۋەكەلشىل 〈形〉① 爱冒险的,盲动的,不顾
死活的 ② 冒险家,冒险主义者。

تاۋەكەلشىلدىك 〈名〉冒险行为,冒险主义。

تاۋەلدە- 〈动〉占有,定为(某人)所有: سەن
بۇل اتتى كىمگە تاۋەلدەپ وتىرسىڭ؟ 你想把这
匹马给谁? ▲ تاۋەلدەۋ ەسىمدىگى 〔语〕物主
代词。

تاۋەلدەن- تاۋەلدە- 的反身态 ▲ زات ەسىم-
نىڭ تاۋەلدەنۋى 〔语〕名词的领属人称。

تاۋەلدەۋ تاۋەلدە- 的不定式。

تاۋەلدەۋلى 〈形〉占有的,……所有的,属于
(某人)的。

تاۋەلدەۋسىز 〈形〉不被占有的;没有主的。

تاۋەلدى 〈形〉从属的,附属的,依从的,归
属的: تاۋەلدى بولۋ 依附 / تاۋەلدى ەل 卫星
国 / تاۋەلدى قالا 卫星城 / ادەبيەت-كوركەمونەر
ساياساتقا تاۋەلدى. 文艺是从属于政治的。

تاۋەلدىك 〈名〉领属,附属 ▲ تاۋەلدىك جالعاۋ
〔语〕领属附加成分 ▲ تاۋەلدىك جىكتىك
جالعاۋ 〔语〕领属性人称附加成分。

تاۋەلدىلىك ① تاۋەلدى 的抽象名词 ② 从属
关系,依附性 ③ 〔数〕相关性。

تاۋەلسىز 〈形〉独立的,自主的,不依赖于人
的,不依附于人的,不是由……作主的:
تاۋەلسىز ەل قۇرۋ 建立独立的国家 ▲ تاۋەلسىز
اينالمالى سان 〔数〕自变数 ▲ تاۋەلسىز قوزدىرۋ
〔物〕他激。

تاۋەلسىزدىك تاۋەلسىز 的抽象名词 ② 独立,
独立性,独立地位,自主性: تاۋەلسىزدى-
گىن قورعاۋ 保卫民族独立 ③ 〔数〕无关。

تاۋىت 〈名〉〔动〕螳螂,螵蛸。

تاۋلىك 〈名〉昼夜: توقتاۋسىز ەكى تاۋلىك
ٴجۇردى 不停地走了两昼夜 ▲ كۇن تاۋلىك
〔天〕太阳日。

تاۋمۇجىك 〈形〉(指坎土曼)磨损的,破旧不
堪的。

ٴتاۋپىج 〈名〉[阿] 成功,顺利,幸运。

ٴتاۋرات 〈名〉〔宗〕(指犹太教及基督教的
讨拉特,圣经。

ٴتاۋشە 〈名〉(果树之)节子。

ٴتاۋىپ 〈名〉民间医生;巫医。

تاۋىپتىك 〈名〉民间医术;巫术。

ٴتاۋىر 〈形〉较好的, 好些的,不错的,不坏
的: ٴتاۋىر. ونىڭ دەنساۋلىعى بۇرىنعىدان 他的
身体比以前好些。▲ ٴتاۋىر بولۋ ① 病情好
转 ② (形势)好转 ▲ ٴتاۋىر كورۋ 喜欢,看中,
相中 ▲ ٴساۋىر بولماي ٴتاۋىر بولماس.【谚】
四月不到,天气不暖。

تاۋىرلە- 〈动〉弄得好些,搞得象样子:
تاۋىرلەپ تاماق جاسادى (她)做了一顿可口的
饭菜。

تاۋىرلەن- ① تاۋىرلە- 的反身态 ② 痊愈;好
转,好起来: ٴسىزدىڭ تەزىرەك تاۋىرلەنىپ
شىعۋىڭىزدى تىلەيمىز. 祝您早日恢复健康。/
ونىڭ تۇرمىسى تاۋىرلەنىپ قالدى. 他的生活比
以前改善多了。

تاۋىرلەنۋ تاۋىرلەن- 的不定式。

تاۋىرلەت- تاۋىرلە- 的使动态。

تاۋىرلەۋ تاۋىرلە- 的不定式。

ٴتاۋىرميا 〈名〉〔植〕甘草属。

تاشەك 〈名〉(杏子等的)核。

تاشكە 〈名〉独轮手推车。

تاشكەلە- توپىراقتى : 装车推小轮独用 〈动〉
تاشكەلەپ تاشۇ 。土运车推小轮独用
تاسكەلەۋ تاشكەلە- 。式定不的
تاشكوم 。环拉 〈名〉
تاشموشكە 六十(的块整或位单个一某)〈名〉
。一之分
تەاتر 见 تياتر.
تەبەگەن 好 تەبەگەن جىلقى ؛的人踢好 〈形〉
。马的人踢
تەبەگەندىك تەبەگەن 。词名象抽的
تەبەن I 〈名〉 针大 ,针粗: تەبەن يىنە 。针大
تەبەن II 〈名〉 。布动劳,布粗
تەبەندە- (须胡);出而土破(芽幼物植)〈动〉
。出长刚刚
تەبەندەۋ تەبەندە- 。式定不的
تەبەتەي 。帽圆小式男 〈名〉
تەبۋ تەپ- 。式定不的
تەبىن I 〈名〉 吃后开刨蹄前用羊绵、马季冬
。草的到
تەبىن II 〈名〉 ① 冲力,冲击力;速度: ات
قاتتى تەبىنمەن كەلىپ قارعىپ كەتتى. 马以最大
的冲力跳越过去了。② 〔转〕 闯劲,魄力:
جاستاردىڭ تەبىنى 。儿劲闯的人青年
تەبىن- ① II تەپ- 的反身态 ② (为让马走
快一点用脚跟)不住地踢,蹬。
تەبىنگى 〈名〉 鞍鞯,革鞍 ▲ تەبىنگى قۇلاق
。耳风扇
تابىنگىدەي 〈形〉 大的,粗大的,宽大的:
قۇلاعى تەدەبىنگىدەي 。(耳风扇) 朵耳大
تەبىنگىلە- 〈动〉 固定鞍革 。
تەبىنگىلەت- تەبىنگىلە- 。态动使的
تەبىنگىلەۋ تەبىنگىلە- 。式定不的
تەبىنگىلىك I 〈形〉 鞍革的, 用做鞍革
的: تەبىنگىلىك تەرى 。子皮的革鞍做
تەبىنگىلىك 〈名〉 (指大畜之)胸部两侧。
تەبىندە- I 〈动〉(马、羊)用蹄刨雪(吃草)。
تەبىندە- II 〈动〉 ① 长得既快又茂密,迅速
生长: مۇرتى تەبىندەپ كەلەدى 又快又得长子胡
密 ② 使劲,用力,以最快的速度: تەبىندەپ
كەلىپ وزەننەن قارعىپ كەتتى 从度速的快最以

有得显,力魄有得显 〔转〕 ③ 了去过跳上河
势得;劲闯: ونىڭ تەبىندەپ تورعان كەزى ۋتىپ
كەتتى. 。了去过经已期时的力魄有得显他
تەبىندەت- تەبىندە- I、II 的使动态 。
تەبىندەۋ تەبىندە- I、II 的不定式 。
تەبىندى 〈形〉 ① 冲力大的,有力的;速度快
的 ② 有闯劲的,有魄力的:
تەبىندىكسىز 〈形〉 (雪底下)没有草的, 光
。的秃
تەبىندىكتى I 〈名〉 被雪复盖的草地 (指冬
季马、羊用前蹄刨开吃的)。
تەبىندىكتى II 〈形〉 (雪底下)有草的 。
تەبىنسىز 〈形〉 ① 冲力小的,劲儿不大的;
速度慢的 ② 没有魄力的,没有闯劲的 ▲
تەبىنسىز زەڭبىرەك 〔军〕 无后坐力炮 。
تەبىنت- تەبىن- II 的使动态 。
تەبىنۋ تەبىن- II 的不定式 。
تەبىرەن- 〈动〉 动情,激动,激昂,感动:
تەبىرەنبەيتىن، سالماقتى مىنەزدى 不易动感情
的,性格稳重的(人)。
تەبىرەندىر- تەبىرەن- 的使动态 。
تەبىرەنت- تەبىرەن- 的使动态 。
تەبىرەنۋ تەبىرەن- 的不定式 。
تەبىس- تەپ- 的交互态 。
تەگەنە 〈名〉 大木盆,大陶瓷盆: ٴبىر تەگەنە
قىمىز 一大木盆马奶酒 ▲ تەگەنە قۇيرىق 大尾
巴: تەگەنە قۇيرىق قوي 大尾巴羊 。
تەگەنەدەي 〈形〉和大盆一样的;大的,大而圆
的: قۇيرىعى تەگەنەدەي قوي 大尾巴羊 。
تەگەنەلى 〈形〉 有大盆的;用大盆盛的好 。
تەگەنەلىك 〈形〉 作用大盆的: تەگەنەلىك اعاش
作用大盆的木料 。
تەگەنەسىز 〈形〉 没有大盆的,没有用大盆盛
的好 。
تەگەرمەش 〈名〉 轮子,辘轱 。
تەگەرشىك 〈名〉 轮子,车轮: اربانىڭ
تەگەرشىگى 车轮 / تارىح تەرگەشگى 历史的车
轮 。
تەگەرشكتە- 〈动〉 安上轮子,装上车轮 。
تەگەرشكتەي 〈形〉 和轮子一样的, 车轮似

。的

تەگەرشكتەل- تەگەرشكتە- 的被动态。

تەگەرشكتەت- تەگەرشكتە- 的使动态。

تەگەرشكتەۋ تەگەرشكتە- 的不定式。

تەگەرىك〈名〉垫壶。

تەگەرىش〈名〉固定毡房格扇上部的(绣花扁带。

تەگەۋرىن〈名〉① (禽类之) 距，后距 ② 〔转〕冲力，撞力，速度；威力 ▲ تەگەۋرىنى باتۇ 压欺，凌辱，欺负。

تەگەۋرىندە-〈动〉①(猛禽用爪子)抓紧，抓 住不放： قارشىعا قوياندى تەگەۋرىندەپ وتىر. 苍鹰把兔子抓得紧紧的。②〔转〕汹涌澎湃； جانقانداي تەگەۋرىندەپ 来势凶猛，显得有气魄： تەگىز تاسىپ 好象汹涌澎湃的大海翻起波涛。

تەگەۋرىندەۋ تەگەۋرىندە- 的不定式。

تەگەۋرىندى〈形〉有力的，有劲的，来势猛的，势不可挡的。

تەگەۋرىنسىز〈形〉① 没有距的，无后距的 ② 没有气魄的，没有力量的，劲头不足的。

تەگەش〈名〉小陶瓷盆。

تەگەشتە-〈动〉用小盆盛，盛在小盆里： تەگەشتەپ كاتەلگە سۋ قۇيۇ 用小盆往水桶里扛水。

تەگەشتەۋ تەگەشتە- 的不定式。

تەگى〈助〉看来，想必，恐怕；原来；究竟，到底： تەگى، سەنكى دۇرىس سەكىلدى. 看来还是你说对了。/ تەگى، قالاي ٴىس؟ 究竟是怎么回事？

تەگىن〈形〉① 无代价的，不花钱的，免费的，无报酬的，无偿的，白白的： تەگىن وقۇ 免费上学 / تەگىن كومەك 无偿援助 / تەگىن العان دۇنيە 白来的东西 ② 白费地，无益地，徒然，枉然： ۋاقىتتى تەگىن وتكىزۋ 白白浪费时间 ③ 凭空地，无故地，无缘无故地，无原因地： تەگىن جىلاعان جوق 并非无缘无故地哭。

تەگىندە〈副〉本来，原来，原先： ول تەگىندە قاي جەرلىك ەدى؟ 他原先是什么地方的人？

تەگىننەن〈副〉自古以来，原来就，原先就，早就： ٴبىز ونىمەن تەگىننەن تانىس ەدىك. 我们原来就认识他。

تەگىننەن-تەگىن〈形〉① 无代价的，不花钱的，免 费 的，无报酬的，无偿的，白白的： ەشكىم دە دۇنيەسىن تەگىننەن-تەگىن بىرەۋگە بەرە سالمايدى. 推也不会把东西白白地给人家。② 白费的，无益的，毫无结果的： تەگىننەن تەگىن كەتكەن ەڭبەك 白费的劳动 ③ 凭空地，无故地，无缘无故地： ول ٴوزى تەگىننەن-تەگىن كەلىپ ٴتيىستى مە؟ 他无缘无故地来招惹你了吗？

تەگىس〈形〉① 平的，平坦的，平整的，光滑的，没有波折的： تەگىس جەر 平地 / تەگىس جول 平坦的道路 / كول بەتى تەگىس 平静无波 ② 糊面的 相同的，相等的，一样的，平等的，平均的： ادام سانى تەگىس. شىقتى 人数相同 / تەگىس بولىنبەدى 分得不均 ③ 整个地，完全，全面，全盘，毫无例外地，都： وقۇشىلار تەگىس كەلدى. 学生们全都来了。/ تەگىس جوققا شىعارۋ 全盘否定。

تەگىستە-〈动〉① 平整，使成为平坦，弄平，铲平(推，刮，刨，熨)平，抿平： جەر تەگىستەۋ 平整土地 / سۇرگىمەن تاقتاي تەگىستەۋ 用刨子把木板刨平 ② 使相等，使相同，使成为一样，使平等，使平均，使均匀： تەگىستەۋ ٴبولۋ 平均分得 ③ 把一样多③弄整齐： كورپەنى تەگىستەپ كوكتەۋ 把被子叠整齐。

تەگىستەل- ①تەگىستە- 的被动态 ② 站齐，看齐，排齐： وڭعا قاراپ تەگىستەل 向右看齐 ③ 熨平，抿平，舒展开！ اجىمدەرى تەگىستەلۋ 皱纹舒展开。

تەگىستەس- تەگىستە- 的交互态。

تەگىستەت- تەگىستە- 的使动态。

تەگىستەۋ تەگىستە- 的不定式。

تەگىستەۋىش〈名〉平整装置。

تەگىستىك ① تەگىس 的抽象名词 ② 平，平坦，平整 ③ 平原。

تەگىسشىلدىك〈名〉相等，平衡，均衡。

تەگىسىرەك〈形〉① 稍微平坦的，比较平坦的，较为平整的，有些光滑的 ② 大体相同的，大体相等的，(数量，分量)相互差不多的。

;住勒,束约,约节,制节,制限 ① 〈动〉 **تەجە-**
勒提拉木 . مۇرات ئاتنىڭ باسىن تەجەدى : 制抑
马了住 。/ سۇدى تەجەپ ىستەتۇ 节约用水 / ئۆز
سەزىمىن تەجەۋ 情感的己自制抑 ② 〔物〕阻
。尼

تەجەگۈش 〈名〉 限制器,减速器 。
تەجەل- تەجە- 的被动态 。
تەجەس- تەجە- 的交互态 。
تەجەت- تەجە- 的使动态 。
تەجەۋ تەجە- 的不定式 。

تەجەۋلى 〈形〉 限制的,受约束的,被阻止的 。
تەجەۋسىز 〈形〉 不受限制的,不受约束的;不
经济的;放荡不羁的 。
تەجەۋسىزدىك تەجەۋسىز 的抽象名词 。
تەجەۋىش 〈名〉 减速器,限制器 。

تەز I 〈名〉①(制作毡房木架时用的)矫正装
置 , 隐括 ② 弯折机 ,弯曲机 ,变板机 ▲
تەزگە سالۇ ① 矫正(弯木) ② (把直木)弯成
曲折形 ③ 教训 (一顿) , 纠正 (错误) ▲
تەز باسىندا قيسىق اعاش جاتپايدى. 【谚】规矩
之下无斜木 。

تەز II 〈形〉快的,迅速的,快速的,急速的,迅
疾的 : تەز بارىپ، تەز كەلۇ 快去快回 / تەز
ىلگەرىلەۋ 进步很快 / تەز تۇسىنە قويۇ 领悟得
快 / تەز شەشۋشى سوعىس 速决战 。

تەزبە-تەز 〈副〉快地,迅速地,快速地;立即,
当即,立刻 : تەزبە-تەز جاۋاپ قايتارۇ 迅速地作
出答复 / تەز بۇيرىق ٴتۇسىرۇ 立即下达命令 。

تەزدە- 〈动〉 加速,加快,加快速度,使快些 ,
使早一点 : جۇمىستى تەزدەپ بىتىرىڭدەر 把工
作快点搞完 / اۋىل شارۋاشىلىعىن تەزدەپ
ورکەندەتۇ 要加速发展农业 。

تەزدەت- ①تەزدە- 的使动态②加快,加速;抓
紧(时间),促进(发展) 。
تەزدەتكىز- تەزدەت- 的使动态 。
تەزدەتتىر- تەزدەت- 的使动态 。
تەزدەۋ I تەزدە- 的不定式 。
تەزدەۋ II 见 تەزىرەك.

تەزدىك 〈名〉 速度,迅速,急速 : ساعاتىنا
تەزدىگى 40 كيلومەتر 时速40公里 。

تەزەك 〈名〉 (牛、马等的)干粪块 ▲ تەزەك
تەرۋ ①拾干粪块 ② 落伍,落在后面 ▲ تەزەك
تاستاۋ (指牛、马等)拉粪, 排便 ▲ تەزەك
تەرۋگە دە جاراماۋ ① 连干粪块都不会拾 ② 什
么事儿也干不了,无能 ▲ تەزەك قوڭىز 蜣螂,
屎壳郎 。

تەزەكتاس 〈名〉 马宝 。

تەزيس 〈名〉 提纲,论题 : باياندامانىڭ تەزيسى
报告的提纲 。

تەزيستىك 〈形〉 提纲的,提纲性的 。

تەز-تەز 〈副〉 快 快 的, 迅 速 地; 频 频 地 :
تەز-تەز ٴجۇرۇ 快快走(疾步行走) / كىشى
دارەتكە تەز-تەز وتىرۇ 尿频 。

تەي 〈叹〉 哧,咄 : تەي، تىنىش وتىر 哧,安安
静静地坐着(哧,安生一点儿) 。

تەك I 〈名〉 ① 门弟;血缘,家族,族系,身出 :
تەگى قازاق 按族系说是哈萨克人 / تەگى
جۇمىسشى 工人出身 ② 种,品种,种类 : تەگى
تازى 猎犬的 品种 ③ 起源,来历,源起 :
ٴتىلدىڭ تەگى 语言的起源 ▲ ارعى تەك 祖源 ▲
اتا تەگى 先祖,祖籍,宗祖 ▲ تەگىنە تارتۇ 返祖
▲ جاقسى ادامدا كەك بولمايدى، جامان ادامدا تەك
بولمايدى. 【谚】君子不记仇,小人无骨气 。

تەك II 〈副〉 ① 白白地,徒劳地,枉费地,徒劳
无益地 : ٴبىر كۇندىك ۋاقىت تەككە كەتتى. 一
天的时间白白地浪费了 。② 安静地,不好闹
的,温顺地,和易地 : تەك وتىر 安静地坐 —
会儿 / تەك ٴجۇرۇ 安分守己 ③ 悠闲的,悠
闲的,好闲的,闲着的 : تەك جۇرگەنشە تەگىن ىستە.
【谚】与其闲着不如白干。④ 随便地 : تەك ايتا
سالعان ٴسوز 随便说说而已 ▲ تەك قانا 随随
便便地 。

تەك III 〈助〉 ① 只是,只有,光,仅仅 : تەك ول
جۇمىس جايىن ايتتى. 他只谈了事务 。② 不
过,才,刚才 : جۇمىستى تەك ەندى باستادى 工作
这才开始 ▲ تەك قانا 仅仅 ,唯有 ,只是 ,只有
……才 ,只要……就 。

تەكە 〈名〉 公山羊,种山羊 ▲ تەكە ور 带头羊
▲ سوقىر تەكە 捉迷藏 ▲ تەكە كوزدەنۋ 斜视
▲ تەكە ٴمۇيىزىن انا كورۇ 窥豹一斑 ▲ تەكە

▲ 下不执争 تەكە تىرەس ▲ 子胡羊山 ساقال
子胡着长也羊山【谚】.ساقال تەكىدە دە بار
سەكسەن ئەشكگە سەگىز ▲ 。(老卖老倚莫)
一)羊山母只八着带羊山公只十八【谚】.تەكە
。(牧九羊十,公三国
种良种一的曼库土于产出〈名〉**تەكەجاۋمىت**
。马
指)走着跃跳,跑地蹦一蹦一〈动〉**-تەكەكتە**
。(马
。态动使的 -تەكەكتە **-تەكەكتەت**
。式定不的 -تەكەكتە **تەكەكتەۋ**
قارا الا : 毡花绣,子毡花〈名〉**تەكەمەت**
。子毡的花白底黑 تەكەمەت
:的子毡花作用,的子毡花〈形〉**تەكەمەتلىك**
。毛的毡花擀 تەكەمەتلىك جۈن
。草穗多〔植〕〈名〉**تەكەساقال**
。羊山公小〈名〉**تەكەشلىك**
تەكپى 见 تەپكى.
,力威 ② 度速;力撞冲,力冲 ①〈名〉**تەكپىن**
。魄气,力魄
تەكپىش 见 تەپكىش I .
绣用时马骑初最儿孩小)〈名〉I **تەكپىشەك**
。裢褡小(的成作毡花
تەكپىشەك Ⅱ 见 تەكپىش I .
تەكسەرۈ ناۋقاس : 查审,查检 ①〈动〉**-تەكسەر**
情病查检 / تەكسەرۈ تولىمدىلىكىن ۋاكىلەردىك
: 验测 ,查勘 ,查考,查调 ② 格资表代查审
勘 تەكسەرۈ ورمان / 言语查调 تىل تەكسەرۈ
تەكسەرۈ علمي : 究探,究研 ③ 林森查
查,证验,验检 ④ 作工究研学科 جۇمىستارى
实 ولشەمى تەكسەرۈدىك نازارىيانى : ماليات 验
تەكسەرۈ قان : 验化 ⑤ 准标的理真验检是践
جىنىدا قاتەلىكىن وزىنىك ول : 讨检 ⑥ 血验
。误错的己自了讨检上会在他 .تەكسەردى
。态动使的 -تەكسەر **-تەكسەرت**
。态动使的 -تەكسەرت **-تەكسەرتكىز**
。式定不的 -تەكسەر **تەكسەرۈ**
查 审经未 ,的查检经未〈形〉**تەكسەرۈسىز**
没 ;的查考行进有没 ;的查调行进有没 ;的
。的理审有

。的词名象抽 تەكسەرۈسىز **تەكسەرۈسىزدىك**
者验检,者查调,员查检 ①〈名〉**تەكسەرۈشى**
。员验化 ②
。态动被的 -تەكسەر **-تەكسەرىل**
。查考;查审,查检〈名〉I **تەكسەرىس**
。态互交的 -تەكسەر Ⅱ **-تەكسەرىس**
تەكسەرىسسىز 见 تەكسەرۈسىز.
分或部全的等品作,件文) ①〈名〉**تەكست**
请 قاراڭىز تەكستكە : 文原,文本,词文,文(的
(的曲乐) ③ 文课(的言语学) ② 文原看
。词
② 的良不种品,的种良非 ①〈形〉**تەكسىز**
,的养教有没 ③ 贱下,的贱插;的身出族贵非
。的息出有没;的貌礼懂不
。词名象抽的 تەكسىز **تەكسىزدىك**
بۇل : 究追,问追,问审,问询 ①〈动〉**-تەكتە**
要需题问个这 .كەلدى تۈرا تەكتەۋگە ماسەلەنى
اتاسىنىك : 究讲;讳避,讳忌 ② 。楚清查追
。字名的亲父说讳避 تەكتەۋ اتىن
。态动被的 -تەكتە **-تەكتەل**
:地故无缘无,地故无 ①〈副〉**تەكتەن-تەككە**
便随随 ② 端事找故无 سوقتىعۇ تاكتەن-تەككە
随非并 سوز ئەمەس ايتىلعان تەكتە-تەككە : 地便
:地钱花不,地费免,地白白 ③ 话的便便随
。(你)给地白白会不 بەرمەيدى تەكتەن-تەك
缘血个一同 ,的族种同 ①〈名〉I **تەكتەس**
ازيادا ورتا كەزدەردە العاشقى : 的族家个一同,的
بارى ناسىلدەردىك تەكتەس مۇڭعول جانە تۈرىك
中在初最 .كەرەك بولۇ اتالعان دەپ نوعايلار دە
盖诺叫都许也人古蒙和人厥突的住居亚细亚
سوزدەر تەكتەس : 的同相源来,的源同 ② 。族
,的样同;的形同,的种同,的类同 ③ 词源同
亲父他和形体的他 .تەكتەس اكەسى : 的似相
جەر ▲ 属金种同 مەتالدار تەكتەس / 。似相
。星行地类〔天〕 قىدىرمالار تەكتەس شارى
。态互交的 -تەكتە Ⅱ **-تەكتەس**
同 ② 词名象抽的 I تەكتەس ① **تەكتەستىك**
。色一清,同相,性类同,种
。态动使的 -تەكتە **-تەكتەت**
。式定不的 -تەكتە **تەكتەۋ**

تەكتونىكا 〈名〉①〔地〕大地构造学,构造学 ②〔地〕地质构造,大地构造 ③〔建〕结构。

تەكتور 〈名〉岩石缝,山石缝。

تەكتى 〈形〉① 良种的,品种好的 ② 出身高贵的,世袭名门的 ③ 有教养的,有礼貌的,受过教育的;有出息的: تەكتى بالا 有教养的孩子 ④ 遗传的: ئۆرۈق تەكتى 遗传的病 ⑤ 种类的,类型的: ٴبىر تەكتى ماسەلە 同一类的问题 ▲ ئۆرۈق تەكتى 癌症,恶性肿瘤 ▲ جارا تەكتى 恶疮。

تەكتىلىك تەكتى 的抽象名词。

تەكشە 〈名〉① 立方: تەكشە مەتر 立方米 / تەكشە ٴتۈبىر 立方根 / تەكشە دەنە 立方体 ② 龛,壁龛: شامدى تەكشەنىڭ ىشىنە قويدى 把油灯放在壁龛里 ③ 百宝小箱 ④ (山上的)平地。

تەكشەلە- 〈动〉整齐地放在一起,叠起来,垛起来,摞起来: كورپەنى تەكشەلەپ جىناپ قويىپتى (他)把被子叠得四四方方的 / ٴشوپتى تەكشەلەپ جىناۋ 把草整齐地垛起来。

تەكشەلەن- تەكشەلە- 的被动态。

تەكشەلەس- تەكشەلە- 的交互态。

تەكشەلەت- تەكشەلە- 的使动态。

تەكشەلەۋ تەكشەلە- 的不定式。

تەكشىل 〈形〉家族观念强的,门弟观念浓厚的。

تەكشىلدىك تەكشىل 的抽象名词。

تەكىرەك 〈名〉(马的)跳跃的步法,跳跳蹦蹦的步法。

تەكىرەكتە- 〈动〉连跑带跳,跳跃着跑,连颠带跑,大步颠走。

تەكىرەكتەن- تەكىرەكتە- 的反身态。

تەكىرەكتەس- تەكىرەكتە- 的交互态。

تەكىرەكتەت- تەكىرەكتە- 的使动态。

تەكىرەكتەۋ تەكىرەكتە- 的不定式。

تەل 〈名〉吃双母畜的奶的幼畜或者母畜死后吃其他母畜的奶的幼畜 ▲ تەل قوزىداي تەڭ وسكەن 两小无猜。

تەلەبىنوكل 〈名〉双筒望远镜。

تەلەۆيدەنيە 〈名〉电视: رەڭدى تەلەۆيدەنيە 彩色电视。

تەلەۆيزور 〈名〉电视机,电视接受机。

تەلەگەي 〈名〉茫茫大海。

تەلەگەي-تەڭىز 〈形〉无边无际的,茫茫的,浩如烟海的;不知其数的。

تەلەگرامما 〈名〉电报: تەلەگرامما جىبەرۋ 打电报。

تەلەگراف 〈名〉① 电报 ② 电报局。

تەلەگرافيا 〈名〉电报学,电报术。

تەلەديدار 〈名〉电视接收机,电视机: تەلەديدار كورۋشىلەرى 电视观众。

تەلەقابىلداعىش 〈名〉电视接收机。

تەلەسكوپ 〈名〉①〔天〕(天文)望远镜 望远镜星座。

تەلەسكوپيا 〈名〉望远镜观测术。

تەلەستانسيا 〈名〉电视电。

تەلەسدۋديا 〈名〉电视台。

تەلەتايپ (تەلەتايپى) 〈名〉〔技〕电传打字机,打字电报机。

تەلەفون 〈名〉电话,电话机。

تەلەفونيا 〈名〉电话学;电话。

تەلەفوندا- 〈动〉安装电话,供给电话机。

تەلەفوندان- تەلەفوندا- 的被动态。

تەفونداندىر- ① تەلەفوندان- 的使动态 ② 安装电话,供给电话机。

تەلەفونداۋ تەلەفوندا- 的不定式。

تەلەفونيست 见 تەلەفونشى.

تەلەفونشى 〈名〉电话员,话务员: تەلەفونشى قىز 女电话员。

تەلەفوتو 〈名〉传真照片。

تەلەفوتوگراف 〈名〉传真照片。

تەلەفوتوگرافيا〈名〉传真术,传真。

تەللۇر 〈名〉〔化〕碲。

تەلمەڭ: تەلمەڭ قاعۋ 可怜地望,乞求地看,央求地望着: تەلمەڭ قاعىپ كۇن كورۋ 可怜地过日子(可怜度日)。

تەلمەڭدە- 〈动〉可怜地望,乞求地看,似有所求地望,眼巴巴,投以可怜的目光。

تەلمەڭدەس- تەلماڭدە- 的交互态。

تەلمەڭدەت- تەلمەڭدە- 。态动使的
تەلمەڭدەۋ تەلمەڭدە- 。式定不的
تەلمىر- 〈动〉① 视凝，视注，眸凝：الـسقا
تەلمىرە قاراۋ / 望远眸凝 ول ساعان تەلمىرىپ
كوپ قارادى. 他目不转睛地看了你很久。②
望穿水秋，望眼欲穿，眼巴巴：ۇي-ۇشى ونىڭ
ونىڭ تەزىرەك كەلۋىن تەلمىرە كۇتتى. 他家里
的人眼巴巴地等他快一点回来。③ 乞求地
望，恳求地望，令人爱怜地看：مەن تۇرمىستا
ساعان تەلمىرىپ وتىرعانىم جوق 我在生活上并
没有让你爱怜我。
تەلمىرت- تەلمىر- 。态动使的
تەلمىرۋ تەلمىر- 。式定不的
تەلمىرىس- تەلمىر- 。态互交的
تەلوفازا 〈名〉〔生〕（细胞分裂的）末期。
تەلپەك 〈名〉 小圆布帽。
تەلپەكسىز 〈形〉 没有戴小圆帽的。
تەلپەكتى 〈形〉 头戴小圆帽的。
تەلپەكشى 〈名〉 小圆帽匠，做小圆帽的人。
تەلۋ تەلى- Ⅱ 的不定式。
تەلۋشى 〈名〉〔植〕 砧木。
تەلشە 见 تەلشىك.
تەلشىك 〈名〉（马的）腰窝：تەلشىك قازى 用
腰窝肉制作的马肠。
تەلى Ⅰ 〈形〉吃双母畜的奶的（指幼畜）▲ تەلى
اساۋ 从未驯养过的，从未调教过的 ▲ تەلى
ۇسۋ 一块长大。
تەلى- Ⅱ 〈动〉① 为使死了幼畜的母畜不回
奶，让其他幼畜习惯吃它的奶 ② 为了使
了母畜的幼畜不致饿死，让它习惯于吃其它
母畜的奶）代哺乳，代养 ③（指植物）嫁接。
تەلىم 〈名〉 应得的一份，份额。
تەلىمسىۋ تەلىمسى- 。式定不的
تەلىمسى- 见 تەلمەڭدە-.
تەلىن- تەلى- Ⅱ 的被动态。
تەلىنت- تەلىن- 的使动态。
تەلى-تەنتەك 〈形〉 淘气的，调皮的，顽皮的；
惹事的，招惹是非的，是非头。
تەمبىر 〈名〉 音色，音质。
تەمەكى 〈名〉 ① 烟草，烟叶：تەمەكى ۇسىرۋ
种植烟草 ② 烟卷，卷烟儿：تەمەكى تارتۋ
吸烟（抽烟）/ تەمەكى قاعازى 卷烟纸。
تەمەكىلى 〈形〉 ① 种烟草的，多草烟的 ② 有
纸烟的，带卷烟的，有香烟的。
تەمەكىسىز 〈形〉 ① 不种烟草的，没有烟草的
② 没有纸烟的，没有香烟的，没有吸烟的。
تەمەكىشى 〈名〉 ① 烟草种植者，种烟草者，
② 烟农 吸烟者，爱吸烟者，烟鬼。
تەمەكىشىلىك 〈名〉 ① 种烟叶，烟草种植业
② 吸烟。
تەمپەرامەنت 〈名〉 ① 气质，气概 ② 热情。
تەمپەراتۋرا 〈名〉 ① 温度，气温 ：جوعارى
تەمپەراتۋرا 高温度 / تومەنگى تەمپەراتۋرا 低温度②
〔化〕溶点，沸点③体温：تەمپەراتۋراسىن ولشەۋ
量体温。
تەمپاراتۋرالا- 〈动〉 量温度，检查体温。
تەمپەراتۋرالاۋ تەمپەراتۋرالا- 的不定式。
تەمپەراتۋرالىق 〈形〉 温度的，体温的：
تەمپەراتۋرالىق وزگەرگىشتىك 温度变率 ▲
تەمپەراتۋرالىق كەرنەۋ 〔物〕 温度应力 ▲
تەمپەراتۋرالىق ساۋلە 〔物〕温度幅射。
تەمپەراتۋراسىز 〈形〉 没有温度的，温度低
的。
تەمىر 〈名〉 〔矿〕铁，铁石：تەمىر رۋداسى 铁
矿 / ماگنيتتى تەمىر 磁性铁 / تەمىر قىرىندىسى
铁屑 / تەمىر قابىرشاعى 铁鳞 / تەمىر قاپاز 铁
笼 ▲ ازوتتى تەمىر 氮化铁 ▲ كىندىك تەمىر
轴心 ▲ كوك تەمىر 刀子 ▲ ماي تەمىر 泥抹
子 ▲ سازدى تەمىر 泥铁石 ▲ سوم تەمىر 撬
杠，钢钎 ▲ تەمىردى قىزۋىندا سوق. 趁热打
铁 ▲ تەمىر جول 铁路 ▲ تەمىر جولشى 铁
路工人 ▲ تەمىر كوزدى 铁丝网 ▲ تەمىر
كۇرەك 铁锹（铣）▲ تەمىر قازىق جاستانباي 不
经冒险 ▲ تەپسە تەمىر ۇزەدى 体壮力大，血气
方刚，气吞山河 ▲ قىرىق تەمىردىڭ قىلاۋى 乌
合之众 ▲ اعاش كەسسەڭ ۇزىن كەس، قىس-
قارتۋعا وڭاي، تەمىر كەسسەڭ قىـسقا كەس،
ۇزارتۋعا وڭاي. 【谚】短铁匠，长木匠。
تەمىراعاش 〈名〉 铁树，苏铁。
تەمىردەي 〈形〉 像铁的，如铁的，铁一般的：

تەمىردەي قاتتى 铁一般的硬 / تەمىردەي فاكت 铁证如山。

تەمىرەتكى 〈名〉〔医〕癣,癣苔;疱疹: سۋلى تەمىرەتكى 湿疹。

تەمىرقازىق 〈名〉北斗星。

تەمىرقانات 〈名〉欲飞的小鸟。

تەمىرلە- 〈动〉(用铁,铁皮)包起来,固定。

تەمىرلەۋ تەمىرلە- 的不定式。

تەمىرلى 〈形〉铁的,有铁的,含铁的,有铁矿的: تەمىر تاۋ 铁矿山。

تەمىرسىز 〈形〉无铁的,不含铁的,无铁矿的。

تەمىرتاس 〈名〉铁矿石。

تەمىرتەك 〈名〉刀子,小刀,质次小刀: جانىندا قىل اياعى تەمىرتەك تە جوق. (他)身上连把小刀都没有。

تەمىر-تەرسەك 〈名〉泛指铁(铁制品)。

تەمىرتىكەن 〈名〉〔植〕蒺藜。

تەمىرشى 〈名〉铁匠,铁工。

تەمىرشىلىك 〈名〉铁活儿,铁匠活儿,打铁业。

تەندەنسيا 〈名〉① 趋向,趋势,倾向: وڭشىلدىق تەندەنسيا 右倾 ② 意向,意图,用意: جازۋشىنىڭ نەگىزگى تەندەنسياسى 作者的基本意图 ③ 偏见,成见: ئبىر توپ ادامدار اراسىندا-ى تەندەنسيا 一部分人之间的成见。

تەننىس 〈名〉网球: تەننىس ويناۋ 打网球 / تەننىس الاڭى 网球场。

تەنور 〈名〉男高音: ليريكالىق تەنور 抒情男高音。

تەنتەك I 〈名〉(羊的)眩目病,多头蚴病,脑包虫病。

تەنتەك II 〈形〉① 调皮的,淘气的,顽皮的: تەنتەك بالا 淘气的孩子 ② 胡闹的,瞎闹的,乱闹的;固执的;(马)不驯顺的 ▲ تەنتەك سۋ 酒,酒类 ▲ تەنتەك جۇرتقا تەنتەك، وزىنە دۇرىس.【谚】他人认为非的,捣蛋的人认为是。▲ تەنتەك شوقپار جينايدى. 好斗者搜集棍棒。

تەنتەكقۇس 〈名〉〔动〕蚊母鸟。

تەنتەكتەن- I 〈动〉(羊)患眩晕病。

تەنتەكتەن- II 〈动〉变得淘气,变得调皮,变得顽皮;胡闹,胡作非为: بۇل بالا بۇرىنعىدان تەنتەكتەنىپ كەتتى. 这个孩子比原先调皮了。

تەنتەكتەنۋ تەنتەكتەن- I、II 的不定式。

تەنتەكتىك ① تەنتەك 的抽象名词 ② 调皮,顽皮,淘气 ③ (马)烈性 ④ 胡闹,胡作非为。

تەنتىرە- 〈动〉① 流浪,游荡,漂流,漂泊,过不定居生活: تۇرمىستا تياناق جوق كورىنگەن جەردە تەنتىرەپ ئجۇرۋ 生活无着落,到处流浪 / جات ەلدە تەنتىرەۋ 背井离乡 ② 游手好闲;东跑西串,走南闯北: تاڭ اتقاننان كەش باتقانشا تەنتىرەۋ 一天到晚闲逛 / تەنتىرەپ ئجۇرىپ ارەڭ تاپتىم (我)东奔西跑最后才找到了。

تەنتىرەگىش 〈形〉流浪的,游荡的;爱东奔西跑的;坐不住的。

تەنتىرەك 见 تەنتىرەۋىك.

تەنتىرەس- تەنتىرە- 的交互态。

تەنتىرەت- تەنتىرە- 的使动态。

تەنتىرەۋ تەنتىرە- 的不定式。

تەنتىرەۋشى 〈名〉流浪者,游荡者;东跑西串的人;到处奔波的人。

تەنتىرەۋىك 〈名〉流浪者;游荡者;东奔西跑的人。

تەڭ I 〈名〉(货)包,捆,行李,驮子: تەڭ بۋۋ 捆行李 / تەڭ تەڭدەۋ 驮驮子。

تەڭ II 〈形〉① 相等的,同等的,平等的,相同的: تەڭ باعا 等价 / تەڭ ۇقىق 平等权力 ② 均匀,平均的,均等的;一致的: تەڭ جىلدام-دىق 均匀速度(等速) / تەڭ ئبولۋ 平均分配 ③ 像……似的,和……一样的: قۇتىرىقپەن تەڭ 像疯子似的 ④ 等于……的,相当于……的: باعاسى ئبىر باقىرعا تەڭ 价值等于一个铜板 / تەڭىن تابۋ 找到一个相配的对象 ▲ تارازىنىڭ باسىن تەڭ ۇستاۋ ① 秤平 ② 坚持公道,一碗水端平 ▲ تەڭ تەرەزەسى 门当户对的;平起平坐的 ▲ تەڭ باعا 〔经〕等价 ▲ تەڭ باعالى ايىرباس 〔经〕等价交换 ▲ تەڭ ئبۇيىرلى 〔数〕等腰 ▲ تەڭ ئبۇيىرلى ئۇشبۇرىش 〔数〕等腰三角形 ▲ تەڭ بۇرىش 〔数〕等角,等角形 ▲ تەڭ بۇرىشتى

جاقتار 〔数〕等角多角形 ▲ تەڭ بۇرىشتى ئۈچبۇرۇش 〔数〕等角三角形 ▲ تەڭ جىيىلىك 〔物〕等频率 ▲ تەڭ يوندى دەنە 〔物〕等离子体 ▲ تەڭ سالماق 〔经〕均衡率 ▲ تەڭ ئتۈبىر 〔数〕等根 ▲ تەڭ شامالى دەنە 〔数〕等积体 ▲ تەڭ قابىرغا 〔数〕等边 ▲ تەڭ قابىرغالى ئۈچبۇرۇش 等边三角形 ▲ تاڭ قاناتتىلار 等翅目 ▲ تەڭ قۇرىلغاندىق 〔数〕等组成性。

تەڭبە-تەڭ 〈形〉① 平等的，平均的，平衡的，对等的，相等的，相同的，完全一样的：تەڭبە-تەڭ ئبولۇس 平均分配 / كۆشتەرى تەڭبە-تەڭ 力量相等（势均力敌）② 〔数〕同等的，同级的。

تەڭبە-تەڭدىك ① تەڭبە-تەڭ 的抽象名词 ② 平均，平等，平衡，对等 ③ 同等，同级。

تەڭبىل 〈形〉有花斑的，有斑点的，有斑块的，浅底深斑的：تەڭبىل كوك ات 青沙马 / تەڭبىل بۇلت 朵朵云彩 ▲ تەڭبىل بۇعى 〔动〕梅花鹿 ▲ تەڭبىل جاپىراق 〔植〕斑叶兰 ▲ تەڭبىل كوك 沙青（马）▲ تەڭبىل مەڭىرەۋ قۇر 〔动〕斑纹野鸡 ▲ تەڭبىل تۇلەن 〔动〕环海豹。

تەڭبىلدەن- 〈动〉变得有花斑，变得有斑点；显得浅底深斑。

تەڭبىلدەنۋ تەڭبىلدەن- 的不定式。

تەڭبىلدەۋ 〈形〉稍有斑点的，有点斑点的，显得有些浅底深斑的。

تەڭبىلدىلىك 〈名〉花斑，斑点，斑块。

تەڭبىلسىز 〈形〉不带花斑的，没有斑点的；（毛色）清一色的。

تەڭگە 〈名〉① 二十戈比的钱币 ② 现洋，大洋：كۇمىس تەڭگە 银元 ▲ تەڭگە تاز 斑秃，鬼剃头 ▲ تەڭگە قوتىر 病菌，癣钱，秃毛癣 ▲ تەڭگە ئىلۇ 飞马拴现洋 ▲ ئبىر تەڭگە 皮块真 بەرىپ جىرلاتىپ، مىڭ تەڭگە بەرىپ قويعىزالماۋ. 【谚】有法清神，无法送神。

تەڭگەبالىق 〈名〉〔动〕斑花鱼类

تەڭگە باس 〈名〉〔植〕兰花。

تەڭگەدەي 〈形〉大小和现洋一样的，小的，小块的：اسپاندا تەڭگەدەي بۇلت جوق. 晴空万里。

تەڭگەلە- 〈动〉① 以银元为单位（计算）② 用银元装饰。

تەڭگەلەۋ تەڭگەلە- 的不定式。

تەڭگەلىك I 〈形〉银元的，值……银元的：ئبىر تەڭگەلىك بۇيىم 价值一银元的东西。

تەڭگەلىك II 〈名〉（钉在衣服上的）银元。

تەڭگە-مونشاق 〈名〉垂饰物，插戴。

تەڭگەر- 〈动〉使相同，使相等，使成为一样，使平等，使平均：ئوز بالاسىمەن تەڭگەرىپ قاراۋ 和自己的孩子一样看待 / تەڭگەرىپ ئبولۇ 平均分配 ▲ بويىنا تەڭگەرمەۋ 看不起。

تەڭگەرمەشىلدىك 〈名〉〔政〕平均主义。

تەڭگەرمەشىلىك 见 تەڭگەرمەشىلدىك.

تەڭگەرت- تەڭگەر- 的使动态。

تەڭگەرۋ تەڭگەر- 的不定式。

تەڭگەرىل- تەڭگەر- 的被动态。

تەڭگەرىس- تەڭگەر- 的交互态。

تەڭدە- I 〈动〉驮：جۇك تەڭدەگەن تۇيە 驮货物的骆驼。

تەڭدە- II 〈动〉使平等，使均等，使相等：كەرەك تەڭدەۋ كۇشتى قاراي مىندەتكە 根据任务均衡安排人力。

تەڭدەي 〈形〉① 同样的，一样的，相等的：تاۋمەن تەڭدەي 好象和一座山一样 ② 象驮子似的；分量重的；笨拙的：ئبىر جۇكتى تەڭدەي كىسى كوتەرە المايدى. 这么大的行李一个人背不动。

تەڭدەل- تەڭدە- I、II 的被动态。

تەڭدەمە I 〈名〉（牲畜背上的）驮子，货物，行李。

تەڭدەمە II 〈名〉〔数〕方程式，等式。

تەڭدەس I 〈形〉① 相等的，相同的，同样的，等于……的：جاسى تەڭدەس 相同的年龄 / ارالىعى 5 شاقىرىمعا تەڭدەس 距离等于五千里 ② 平等的，均等的：تەڭدەس بايلانىس 平等的关系。

تەڭدەس- II تەڭدە- I、II 的交互态。

تەڭدەسسىز 〈形〉无敌的，无比的，至高无上的，无与伦比的，无可比拟的。

تەڭدەستىك ① تەڭدەس I 的抽象名词 ② 平等（地位），均等。

تەڭدەستىر- تەڭدەس- I、II 的使动态。

تەڭدەستىرىل- تەڭدەستىر- 的被动态。

تەڭدەسۋ تەڭدەس- II 的不是式。

تەڭدەت- تەڭدە- I、II 的使动态。

تەڭدەۋ ①تەڭدە- I、II 的不定式②〔数〕方程，方程式 ▲ العاشقى تەڭدەۋ 〔数〕原方程 ▲ بولشەكتى تەڭدەۋ 〔数〕分式方程 ▲ تەڭدەۋ جۇيەسى 〔数〕方程系（组）▲ تەڭدەۋ ٴتۇبىرى 〔数〕方程根。

تەڭدەۋش （名）〔数〕未知数。

تەڭدىك ① تەڭ II 的抽象名词 ② 平等： ۇلتتىق تەڭدىك 民族平等 ③ 对等，相等，均衡： قاشىقتىق تەڭدىك 距离相等 ④〔数〕等式 ▲ تەڭدىك بەلگى 等号。

تەڭدىكسىزدىك 见 تەڭسىزدىك.

تەڭە- （动）① 使相等，使平等，使平均，弄平： ەر-ايەل ۇقىعىن تەڭەۋ 使男女权力平等 ② 比较，相比，对比： مەن قازىرگىنى وتكەنمەن تەڭەۋگە بولمايدى. 不能把现在和过去相提并论。③ 认为一样，看作相等，认为配得上： ونى وزىنە تەڭەمەيدى 认为她配不上自己 ④ 作比喻，比拟，把……比作： اقىندار ادامنىڭ جاستىق شاعىن كوكتەمگە تەڭەيدى. 诗人们用春天来比喻人的青春。

تەڭەل- ① تەڭە- 的被动态 ② 赶上，相等于……，并驾齐驱： وعان تەڭەلگەنشە تالاي ۋاقىت بار. 要赶上他还要一段时间。

تەڭەلدىر- تەڭەل- 的使动态。

تەڭەلت- تەڭەل- 的使动态。

تەڭەلۋ تەڭەل- 的不定式。

تەڭەلىس （名）春分，秋分。

تەڭەس- ① تەڭە- 的交互态 ② 赶上，相等于……，并驾齐驱……。

تەڭەستىر- ①تەڭەس- 的使动态②相比，比较，把……和……相提并论： سەنى مەنىمەن تەڭەستىرۋگە بولمايدى. 不能拿他和你相提并论。▲ بوي تەڭەستىرۋ 比上下争高低。

تەڭەستىرىل- تەڭەستىر- 的被动态。

تەڭەسۋ تەڭەس- 的不定式。

تەڭەۋ I（名）比喻，比拟： ەشقانداي تەڭەۋ تابا الماۋ 找不到任何比喻。

تەڭەۋ II تەڭە- 的不定式。

تەڭەۋلى （形）和……相比的，比作……的，比喻性的。

تەڭەۋسىز （形）没有比喻的： تەڭەۋسىز شىعارما تارتىمدى بولمايدى. 没有比喻的作品是不生动的。

تەڭەۋشى （名）作比喻的人。

تەڭكي- （动）① 直挺挺地躺着，伸直肢体躺着： توسەكتە تەڭكيىپ جاتقان كىم؟ 谁在床上直挺挺地躺着？② 显得大，显得突出；显得鼓： ٴبىر دوربا ۇن تەڭكيگەن 装得满满的一袋子面粉 ③ 死去，挺了： ٴبىر كۇنى تەڭكيەدى عوي 不知那一天就会挺了。

تەڭكيت- تەڭكي- 的使动态。

تەڭكيۋ تەڭكي- 的不定式。

تەڭسەل- （动）① 摆动，摇晃，摇摆；颠簸，簸动，波动： قايىق تولقىندا تەڭسەلىپ كەلەدى. 小船在波浪中颠簸而来。/ اعاشتار جەلدەن تەڭسەلىپ تۇر. 风吹得树在摇晃着。② 踉跄，一溜歪斜地走： تەڭسەلىپ ۇيگە كىردى 踉跄着走进屋里 ③〔天〕天平动： اي تەڭسەلۋى 月天平动。

تەڭسەلدىر- تەڭسەل- 的使动态。

تەڭسەلمەلى （形）振荡的，摇晃的，颠簸的： تەڭسەلمەلى قوزعالىس 振荡运动 ▲ تەڭسەلمەلى بۇرىلۋ 天平动偏异。

تەڭسەلت- تەڭسەل- 的使动态。

تەڭسەلۋ تەڭسەل- 的不定式。

تەڭسەلىس I（名）①摇晃，振荡，颠簸，波动②踉跄（的姿式），一溜歪斜（的样子）。

تەڭسەلىس- II تەڭسەل- 的交互态。

تەڭسىز （形）不平的，不平等的： تەڭسىز شارت 不平等条约。

تەڭسىزدىك ①تەڭسىز 的抽象名词 ② 不平等，不平等现象，不平衡状态，不均衡现象。

تەڭسىن- （动）认为和自己平等，看作和自己一样，认为配得上自己： ول قىزدى تەڭسىنەتىن بولساڭ سويلەسپەيسىڭ بە. 你认为那个姑娘配得上自己，就和她谈一谈。

تەڭسىنىۋ تەڭسىن- 的不定式。

تەڭشىلىك 见 تەڭدىك.

تەڭىز 〈名〉海：تەڭىز جاعالاۋى 海岸 / تەڭىز ونىمدەرى 水产 / تەڭىز وسىمدىكتەرى 海生植物 / تەڭىز تاسىمالى 海运 / تەڭىز قاراقشىلارى 海盗 ▲ سارى تەڭىز 黄海 ▲ تەڭىز ايۋى 海熊 ▲ تەڭىز ارىستانى 海狮 ▲ تەڭىز داۋىلى 台风 ▲ تەڭىز دەڭگەيى 海拔；海平面 ▲ تەڭىز جۇلدىزى 海星 ▲ تەڭىز مىسىعى 海狗，腽肭兽 ▲ تەڭىز ٴپىلى 海象 ▲ تەڭىز سايتانى 翻车鱼 ▲ تەڭىز سيىرى 海牛 ▲ تەڭىزتاسپاقاسى 海龟 ▲ تەڭىز شايانى 海蟹 ▲ تەڭىز شوشقاسى 海豚 ▲ تەڭىز ٴشوبى 大叶藻（属）▲ تەڭىز قيارى 海参 ▲ تەڭىز قۇراعى 海带，昆布 ▲ ۋشان تەڭىز 汪洋大海；似海的；无数之多；一望无际。

تەڭىزدەي 〈形〉① 和大海一样的 ② 无边无际的，不可估量的。

تەڭىزدى 〈形〉有海的。

تەڭىزسىز 〈形〉无海的。

تەڭىزشى 〈名〉海员，水兵，水手。

تەودوليت 〈名〉〔天〕经纬仪。

تەورەمە 见 تەوريما.

تەوريا 〈名〉① 理论，学说：تانىم تەورياسى 认识论 ② 论调，见解，看法，论点：ٴوزى شىعار-عان تەوريا 自己制造的论调。

تەوريالىق 〈形〉理论的，理论上的，理论性的：تەوريالىق نەگىز 理论基础 / تەوريالىق قورىتىندى 理论上的结论 / تەوريالىق ماقالا 理论性的文章。

تەورياشى 〈名〉理论家。

تەورياشىل 〈形〉好钻研理论的，理论上有成绩的。

تەوريما 〈名〉定理：ماتەماتيكا تەوريماسى مەن اكسيوماسى 数学的定理和公式 ▲ كەرى تەوريما 〔数〕逆定理。

تەپ- (تەۋىپ-) 〈动〉① 踢，蹶子：دوپ تەبۋ 踢球 / ات تەبۋ 马踢 ② 游玩，滑（冰），溜冰，滑（雪）：شاڭعى تەبۋ 滑雪 / سىرعاناق تەبۋ 在（冰）雪上乘车游玩 / كونكي تەبۋ 滑冰 ③（包）鼓起；（脓疮）突出，显出 ▲ التىباقان (الپەنشەك) تەبۋ 打秋千 ▲ باسقا تەبۋ 践踏，不敬遵 ▲ بەتىنە قان تەبۋ 红潮脸，红润脸 ▲ قار تەبۋ（羊，马在冬季指）刨雪（吃草）▲ مەكەن (ورىن) تەبۋ 定居，落户 ▲ سىرتقا تەبۋ 排斥，排挤 ▲ تاقيا تەبۋ（游戏名）踢帽子 ▲ تەپسە تەمىر ٴۇزۋ 血气方刚，峰强力壮 ▲ تۇگى سىرتىنا تەبۋ ① 显得肥 ② 大怒 ▲ بىرگە تەبۋ 定居，安家落户，扎根 ▲ تەپكەن ەنەسى قۇلىنىنىڭ ەتى اۋىرماس.【谚】母马踢马驹，马驹不觉痛（打是疼，骂是爱）。

تەپەك 〈名〉（骑马时）前俯后仰的动作（姿式）。

تەپەكتە- 〈动〉（骑马时）向后踢脚，刺马快走：ەكى اياعى تىنىم تاپپاي تەپەكتەۋ 两脚不停地踢马快走。

تەپەكتەت- تەپەكتە- 的使动态。

تەپەكتەۋ تەپەكتە- 的不定式。

تەپەرىش 〈名〉欺压，凌辱，虐待：تەپەرىش كورسەتۋ 进行虐待。

تەپە-تەڭ 〈形〉完全平等的，分得一样多的，数（分）量相同的。

تەپە-تەڭدىك ① تەپە-تەڭ 的抽象名词 ② 平等，相等，相同：كۇش جاعىنداعى تەپە-تەڭدىك 势均力敌。

تەپەڭ 见 تەپەك.

تەپكى 〈名〉① 踢，脚踢：كەۋدەگە تيگەن تەپكىدەن تالىپ قالدى 由于踢在胸口上，一下晕倒了 ② 〔转〕凌辱，凌欺，欺压：تەپكىدەن ازات بولۋ 不再受人欺凌 ▲ تەپكى كورۋ (جەۋ) ① 被脚踢，挨打 ② 受凌辱，被欺压 ▲ تەپكى سۇيەك 距骨。

تەپكىز- تەپ- 的使动态。

تەپكىلە- 〈动〉（不住地，不停地）踢；踩脚，踢蹬，顿足；践踏：الدەكىمدى بىرەۋلەر جىعىپ سالىپ تەپكىلەپ جاتىر ەكەن. 有几个人正在把一个人摔倒在地上拳打脚踢。

تەپكىلەن- تەپكىلە- 的反身态。

تەپكىلەس- تەپكىلە- 的交互态。

تەپكىلەت- تەپكىلە- 的使动态。

تەپكىلەۋ تەپكىلە- 的不定式。

تەپكىلى 〈形〉挨打的，受凌辱的，受欺压的。

تەپكىنشەك 〈名〉(小孩骑马时用的)小鞍袋。

تەپكىسىز 〈形〉不挨打的，不受凌辱的，不受欺压的，不受气的。

تەپكىش I 〈名〉毽子：تەپكىش تەبۋ 踢毽子。

تەپكىش II 〈形〉好踢人的，爱尥蹶子的。

تەپكىشەك I 〈名〉① 铜板 ② 毽子。

تەپلوۋوز 〈名〉台阶，阶梯。

تەپلوحود 〈名〉内燃机车。

تەپسەك 〈名〉(山上的)平地，台地，阶地。

تەپسىن- 〈动〉跺脚，顿足；威吓，吓唬：ول تەپسىنگەنىمەن باتا المادى. 他只是吓唬吓唬而已，不敢下手。

تەپسىندىر- تەپسىن- 的使动态。

تەپسىنۋ تەپسىن- 的不定式。

تەپسىنىس- تەپسىن- 的交互态。

تەپ-تەگىن 〈形〉白白的，分文不花的，毫无代价的；非常便宜的。

تەپ-تەگىس 〈形〉平平的，很平的，非常平滑的。

تەپتىر- تەپ- 的使动态。

تەپشۋ تەپشى- I、II 的不定式。

تەپشى- I 〈动〉渗出，渗漏，微微冒出：تەپشىپ تەر شىعۋ 微微出汗。

تەپشى- II 〈动〉绗，透针缝住；缀：جەڭلەك جىرتىلىپ قالىپتى، مەن تەپشىپ بەرە سالايىن. 你的袖子破了，我给你缀上两针。

تەپشىت- تەپشى- I、II 的使动态。

تەر I 〈名〉①汗，汗水，汗液：تەر سۋداي سورعالۋ 汗如雨下 / تەر شىعارۋ 发汗 ②(凝结的)汽汗，水珠，蒸馏水 ▲ ارام تەر بولۋ 汗水白流，白费力气 ▲ اشتى تەر 冷汗，大汗 ▲ جان تەرگە تۇسۋ 精疲力尽 ▲ ماڭداي تەر 劳功成果，汗水的结晶 ▲ سۋىق تەر 冷汗，虚汗 ▲ تەر بەزدەرى 汗腺 ▲ تەرىن الۋ (吊膘之前)使马出透汗 ▲ تەر قاتۋ 着凉 ▲ قارا تەر بولۋ (قارا تەرگە تۇسۋ) 流大汗，汗流夹背；徒劳 ▲ جورعانىڭ تەرى كەپپەس، مەركەننىڭ كوزى كەپپەس. 【谚】走马的汗水淋淋，娇儿的泪水涔涔。

تەر- II 〈动〉①拣，捡，拾：شومشەك تەرۋ 拾柴禾 / تەزەك تەرۋ 拾干牛粪 ②采，采集，摘：تاۋدان دارى شوپ تەرۋ 在山上采集草药 ③挑选，挑出；收集：دانىدى تۇقىمدارىدى تەرۋ 把粒儿大的种子挑选出来 ④(用带钩的针)编织，钩织，钩 ▲ ارىپ تەرۋ 拣字。

تەربە- 〈动〉①摇动，摇荡，摇晃，摆动：بەسىك تەربەۋ 摇摇篮 / جەل تەربەۋ 风吹动 ②〔转〕鼓舞，使感动；令人陶醉，使人心醉：جان تەربەيتىن ىستىق لەبىز 令人受到鼓舞的热情的言辞。

تەربەل- ①تەربە- ①的被动态 ②轻轻地摆动，飘动，飘荡，飘扬，徐徐摇动。

تەربەلدىر- تەربەل- 的使动态。

تەربەلمە 〈名〉〔物〕摆动，振动，振荡 ▲ اينالمالى تەربەلمە 〔物〕循环摆 ▲ جاي تەربەلمە 〔物〕单摆。

تەربەلت- تەربەل- 的使动态。

تەربەلتكىش 〈名〉振荡器，振动器，振动机。

تەربەلۋ تەربەل- 的不定式。

تەربەلىس 〈名〉振动，振荡，摇动 ▲ اۆتوماتتى تەربەلىس 〔物〕自振 ▲ تەربەلىس سىم ورامى 振荡线圈 ▲ تەربەلىس ورىسى 〔物〕振荡场。

تەربەلىستىك 〈形〉振动的，振荡的 ▲ تەربەلىستىك قارسىلىق 〔物〕振荡阻抗。

تەربەن- تەربە- 的反身态。

تەربەنت- تەربە- 的使动态。

تەربەس- تەربە- 的交互态。

تەربەت- ① تەربە- 的使动态 ②摇动，摇荡，摆；动：颠簸，簸动：بەسىك تەربەتۋ 摆动摇篮 / جەل تەربەتكەن اعاش بۇتاقتارى 风吹动着的树梢。

تەربەتكىز- تەربەت- 的使动态。

تەربەتتىر- تەربەت- 的使动态。

تەربەتۋ تەربەت- 的不定式。

تەربەتىل- ① تەربەت- 的被动态 ②颠簸，踉跄，一溜歪斜地走：تەربەتىلىپ ورىندىققا ارەڭ كەلدى (他)踉跄着好不容易才走到椅子跟前。

تەربەتىس- تەربەت- 的交互态。

تەربەۋ تەربە- 的不定式。

تەربىي 〈名〉〔化〕铽。

تەرگە- 〈动〉① 盘问,追问,仔细打听;责问: وسنشا نه عبپ تەرگەپ كەتتىڭ؟ 你为什么问得这样仔细? ② 忌讳,避讳: ات تەرگەۋ 讳称 ③〔法〕审问,审讯,讯问: ايــپكەردى تەرگەۋ 审问被告。

تەرگەل- تەرگە- 的被动态。

تەرگەلۋ تەرگەل- 的不定式。

تەرگەلۋشى 〈名〉受审讯的人,受审者。

تەرگەس- تەرگە- 的交互态。

تەرگەت- تەرگە- 的使动态。

تەرگەۋ I تەرگە- 的不定式。

تەرگەۋ II 〈名〉审问,审讯 ▲ اشىق تەرگەۋ 〔法〕公审 ▲ تەرگەۋگە الۋ 〔法〕审问,审讯 ▲ تەرگەۋ ورنى 审讯处。

تەرگەۋسىز 〈形〉不经审问的,不审讯的。

تەرگەۋحانا 〈名〉审讯室,(旧)公堂。

تەرگەۋشى 〈名〉〔法〕审讯人员,审讯者。

تەرگەۋشىلىك 〈名〉〔法〕审讯,审问。

تەرگىز- تەر- II 的使动态。

تەرگىزدىر- تەرگىز- 的使动态。

تەرەزە 〈名〉窗,窗户,窗口,窗子: تەرەزە پەردەسى 窗帘 / تەرەزە الدى 窗台 / تەرەزە كوزى 窗户眼(窗户孔) ▲ تەرەزەسى تەڭ 门当户对的;平起平坐的。

تەرەزەلى 〈形〉有窗户的,安有窗子的,带窗户的。

تەرەزەلىك 〈形〉做窗户的;做窗框的;安窗户的。

تەرەزەسىز 〈形〉没有窗户的,没有安上窗户的: تەرەزەسىز ٴۇي 没有窗户的房子(没有安上窗户的房子)。

تەرەزەشى 〈名〉做窗户的人;安装窗户的人。

تەرەك 〈名〉〔植〕杨属,杨树 ▲ اق تەرەك 银白杨 ▲ باقا تەرەك 矮杨,小叶树 ▲ كوك تەرەك 青杨 ▲ مىرزا تەرەك 钻天杨,箭杆杨 ▲ قارا تەرەك 黑杨 ▲ جاڭبىر ٴبىر جاۋسا، تەرەك ەكى جاۋادى. 【谚】祸不单行。

تەرەكسىز 〈形〉不长杨树的,没有杨树的: تاۋ ەتەگى تەرەكسىز ەدى. 山脚下不长杨树。

تەرەكتى 〈形〉① 长杨树的,杨树多的,长满杨树的,满是杨树的 ② 地名。

تەرەكتىك 〈名〉杨树林,杨树丛。

تەرەڭ 〈形〉① 深的,深处的: تەرەڭ سۋ 深水 / تەرەڭ ساي 深谷 / تەرەڭ جىرتىپ، قۋىتتاپ باپتاۋ 深耕细作 ② 深刻的;深厚的,深奥的,深远的;高深的: تەرەڭ بەدەر 深刻螺纹 / تەرەڭ سەزىم 深厚的感情 / تەرەڭ ماعىنالى 有深远意义的 / تەرەڭ ويلانۋ 深思熟虑 ▲ كوپ قورقىتادى، تەرەڭ باتىرادى. 【谚】众人拾柴火焰高。

تەرەڭدە- 〈动〉① 深起来,变深,知深,深化: وزەن بارعان ساين تەرەڭدەپ كەتتى. 河水越来越深了。 ② 深入,更深地进入,进去得更深: تەرەڭدەي زەرتتەۋ 深入地研究 / قازىق تەرەڭدەپ كىردى. 木桩钉得更深了。③深刻化,变得加深奥,更加深邃: ٴبىلىم تەرەڭدەدى. 知识更加深邃了。

تەرەڭدەن- تەرەڭدە- 的反身态。

تەرەڭدەت- ①تەرەڭدە- 的使动态 ② 掘深,挖深,加深: قۇدىقتى تەرەڭدەتىپ قازۋ 把井挖得深一些。

تەرەڭدەتىڭكىرە- 〈动〉掘深些,挖深些,加深一些。

تەرەڭدەتىڭكىرەۋ تەرەڭدەتىڭكىرە- 的不定式。

تەرەڭدەۋ I 〈形〉①比较深的,略微深的②比较深刻的,有些深奥的。

تەرەڭدەۋ II تەرەڭدە- 的不定式。

تەرەڭدىك ① تەرەڭ 的抽象名词 ② 深度, ③ 深处 ③ 深刻,深奥,深远 ④ 纵深。

تەرەڭىرەك 〈形〉① 深些的,比较深的: تەرەڭىرەك قۇدىق 比较深的井 ② 比较深刻的;较深奥的: تەرەڭىرەك ساباق الۋ 吸取较深刻的教训 ③ 更加深入,更知认真: تەرەڭىرەك زەرتتەۋ 更加深入地研究。

تەريتورىيا 〈名〉① 领土,国土,疆域: مەملەكەت تەريتورىياسى 国家领土 ② 境域,境地,有一定范围的土地。

تەريتورىيالىق 〈形〉区域的,地区的,领土的:

تەرىتورىيالىق اۆتونومىيا 治自域区 / تەرىتورىيالىق
تۇتاستىق 。一统的土领

تەرلە- 〈动〉 ① 出汗,流汗,发汗: ستىقتاپ تەرلەۋ / تۇلا بويى تەرلەۋ 热得出汗 / 满身大汗 ② 蒙上汽车,挂有水珠: تەرەزە تەرلەپ كەتىپتى. 窗户蒙上了水汽。

تەرلەگىش 〈形〉 出汗多的,易出汗的, 爱出汗的。

تەرلەپ-تەپشۇ تەرلەپ-تەپشى- 的不定式。

تەرلەپ-تەپشى- 〈动〉 ① 出汗,冒汗,汗流夹背 ② 很努力地工作,费力地做,辛辛苦苦地做: تەرلەپ-تەپشىپ تاپقان كىرىم 辛辛苦苦赚得的收入。

تەرلەت- ①تەرلە- 的使动态 ② 发汗,催汗 ▲ ات تەرلەتۋ 骑马走远道,长途跋涉。

تەرلەتكىش 〈形〉 有发汗作用的,发汗的, 催汗的: تەرلەتكىش دارىلار 发汗药。

تەرلەتتىر- تەرلەت- 的使动态。

تەرلەۋ تەرلە- 的不定式。

تەرلەۋىك 〈形〉 ① 爱出汗的,易出汗的,多汗的 ② 容易蒙上汽车的,挂有水珠的。

تەرلىك 〈名〉 垫在鞍和马背中间的汗垫。

تەرلىكتە- 〈动〉 (备马鞍时)垫上汗垫。

تەرلىكتەۋ تەرلىكتە- 的不定式。

تەرمە Ⅰ 〈名〉 (用各色毛线编织的)花带▲ تەرمە ئشي 用各色毛线编织并有图案的芨芨草围席。

تەرمە Ⅱ 〈名〉 无韵诗。

تەرمەلە- Ⅰ 〈动〉 编织花带。

تەرمەلە- Ⅱ 〈动〉 说唱无的诗。

تەرمەلەۋ تەرمەلە- Ⅰ、Ⅱ 的不定式。

تەرمەشى 〈名〉 说唱无韵诗的人。

تەرمىن 〈名〉 ① 术语,专有名词 ② 〔转〕 名辞,术语。

تەرمىندە- 〈动〉 定术语,定名称。

تەرمىندەۋ تەرمىندە- 的不定式。

تەرمىنولوگىيا 〈名〉 术语,术语学: علمي تەرمىنولوگىيا 科学术语。

تەرمىنولوگىيالىق 〈形〉 术语的,术语学上的: تەرمىنولوگىيالىق سوزدىك 术语词典。

تەرمومەتر 〈名〉 温度计,寒暑表,体温表。

تەرمومەترلىك 〈形〉 温度表的,测温器的。

تەرموپارا 〈名〉 〔物〕 温差电偶,热电偶。

تەرموس 〈名〉 暖水瓶,保温瓶,保温器。

تەرموسكوپ 〈名〉 验温器。

تەرموسفەرا 〈名〉 〔气〕 热成层。

تەررور 〈名〉 恐怖,恐怖手段: اق تەررور 白色恐怖。

تەرروريزم 〈名〉 恐怖主义,恐怖分子的活动。

تەررورلىق 〈形〉 恐怖的: تەررورلىق ساياسات 恐怖政策。

تەرورشى 〈名〉 恐怖主义者,恐怖分子。

تەرسىزدىك 〈名〉 〔医〕 无汗症。

تەرتە 〈名〉 镟,车镟。

تەرۋ تەر- Ⅱ 的不定式。

تەرشەك 〈形〉 爱出汗的,好出汗的,多汗的: تەرشەك كىسى 爱出汗的人。

تەرشەڭدەن- 〈动〉 变得汗水多,变得爱出汗: السىزدىكتەن تەرسەڭدەنىپ كەتتى 因身体虚弱经常出虚汗。

تەرشەڭدەنۋ تەرشەڭدەن- 的不定式。

تەرشەڭدىك تەرشەك 的抽象名词。

تەرشۋ تەرشى- 的不定式。

تەرشى- 〈动〉 ① 微微冒汗,略微发汗,稍微出汗: ماڭدايى تەرشۋ 前额上稍微出了一点汗 ② 蒙有汽水,挂有水珠: تەرزەنىڭ اينەگى تەرشىپ تۇر. 窗户玻璃上蒙有汽水。

تەرشىل 〈形〉 多汗的,好出汗的,爱出汗的。

تەرشىلدىك تەرشىل 的抽象名词。

تەرشىس- تەرشى- 的交互态。

تەرشىت- تەرشى- 的使动态。

تەرى 〈名〉 ① 皮,皮肤,表皮,浮皮: قولدىك تەرىسى جارىلۋ 手上的皮肤皱裂 / تەرىسىن سىدىرىپ كەتۋ 把表皮擦破了 ② 皮子,皮革: سيىر تەرىسى 牛皮 / تەرى زاۋدى 皮革厂 ③ 皮制的,革制的: تەرى بۇيىمدارى 皮制品 / تەرى قولعاپ 皮手套 ▲ تەرى كورپە 皮褥子 ▲ باس تەرىسى اۋرۋ 〔医〕 纠发病 ▲ ئبيت تەرىسىنەن ئبيلاي جاساۋ 手巧,手艺高超 ▲ ئبيت تەرىسىنەن شەل سىپىرۋ 铁公鸡 ▲ ماڭداي تەر 劳动

成果,汗水的结晶 ▲ تەرىسىنە سيماۋ 怒发冲冠 ▲ تەرىسى تار ①脾气暴躁的,好生气的 ②不好接近的,不好交际的 ③(指牲畜)不易长膘的,吃不肥的 ▲ تەرىسى تارلىۋ 不高兴,闷闷不乐;生气,生闷气 ▲ تەرى تۇيسىگى 〔生理〕肤觉 ▲ تەرى ۋقساتۋ 精心制作(皮制品),精制 ▲ پۇشپاعى تەرىنىڭ ۋقالايتىن ٴوزىمۇ 反正是自己的事,推托不掉的事 ▲ كوپ جورتقان تۇلكى تەرىسىن الدىرادى. 【谚】东奔西跑的狐狸定被剥皮。

تەرىل- تەر- Ⅱ 的被动态。

تەرلە- 〈动〉①用皮子做,吊皮子,用皮子包 ②缝(用刚宰的羊皮)去寒。

تەرلەۋ تەرلە- 的不定式。

تەرلى 〈形〉皮的,皮肤的: قالىڭ تەرلى 皮肤厚的。

تەرىم 〈名〉收割,收获: كۇزگى تەرىم 秋收 / ماقتا تەرىمى 摘棉花。

تەرىمدە- 〈动〉〔数〕结合。

تەرىمدەل- تەرىمدە- 的被动态。

تەرىمدەۋ تەرىمدە- 的不定式。

تەرىمدى 〈形〉拣起来的,采集的,收集的;拾起来的: تەرىمدى ەسكى-قۇسقى بۇيىمدار 拣来的废品。

تەرىمدىلىك 〈名〉〔数〕结合,结合性 ▲ تەرىمدىلىك زاڭى 〔数〕结合律。

تەرىس I 〈形〉①错误的,不正确的,不对的: ونىڭ قىزمەت ٴادىسى تەرىس. 他的工作方法是错误的。②否定的,反对的,不赞成的: تەرىس جاۋاپ 否定的答复 / تەرىس قىلىق 反对的意见 ③邪的,邪恶的,不良的: تەرىس جولعا ٴجۇرۋ 走上邪路 / تەرىس پىكىر 不良行为 ④反着的,倒着的,相反的,逆的: تەرىس جاعى 反面 / تەرىس وقۋ 倒着念 / تەرىس اعىم 逆流 / تەرىس كيۋ 反着穿 ⑤〔数〕负(数)的 ⑥〔物〕阴(电)的,负的: تەرىس ەلەكترون زارياتى 负电荷(阴电荷) ▲ تەرىس ات 避讳的名字(指长辈的) ▲ تەرىسكە بەتتەن سالۋ 疏远 ▲ تەرىس اياقتىلار 外翻足 ▲ تەرىس اۋىز 固执的,执拗的,犟的,犟脾气的 ▲ تەرىس باتا 咒诅 ▲ تەرىس باتا بەرۋ 咒诅,念丧经 ▲ تەرىس كەلۋ 胎儿不正,产式异常 ▲ تەرىس كەتۋ ①朝相反的方向走去 ②弄错;离题 ▲ تەرىسكە شىعارۋ 否定,否决,否认 ▲ تەرىس كورۋ 认为不当,不赞成 ▲ تەرىس قاقپاي 歪曲(本意) ▲ تەرىس قاراسۋ 反目 ▲ تەرىس قاراۋ ①扭头看 ②转过头去 ③厌弃,鄙视;不理睬。

تەرىس- Ⅱ تەر- 的交互态。

تەرىسكەي 〈形〉(山的)阴面,北面,北坡: تەرىسكەي جەل 北风。

تەرىسكەن I 〈名〉〔植〕优若藜,驼绒蒿。

تەرىسكەن Ⅱ 〈名〉针眼,麦粒肿,睑腺炎 ▲ تىلىڭە تەرىسكەن شىقسىن! (咒语)让你无法说话。

تەرىستىك I 〈名〉北,北方,北部。

تەرىستىك Ⅱ 〈名〉错误;邪恶,不良行为: ٴىستىڭ تەرىستىگى 事情的错误程度。

تەرى-تەرسەك 〈名〉皮子,皮子的泛称: تەرى-تەرسەك دۇكەنى 皮革商店。

تەس- 〈动〉钻孔,穿孔,打眼儿,穿出窟窿,击穿: اعاش تەسۋ 钻木头 / وق تەسىپ كەتتى. 子弹穿过去了。▲ كوزى تەسۋ 凝视,盯,目不转睛地看 ▲ كوكەيىن تەسۋ 向往,盼望,梦寐以求 ▲ كوكەيگە تەستى 迫切的,紧急的 ▲ تايىنشانىڭ مۇرنىن جۇدىرىقپەن تەسۋ 采用生硬的办法 ▲ تەسىپ وتەتىن كەرنەۋ 〔物〕击穿高压 ▲ توبەسىن تەسۋ 折磨,头上凿眼。

تەسە 〈名〉①小锄头,镐头: تەسەمەن توپىراق قازۋ 用镐头刨土 ②〔转〕钝的,不锋利的,不快的: تەسە پىشاق 钝刀子。

تەسەلە- 〈动〉用锄头锄,用镐头刨。

تەسەلەۋ تەسەلە- 的不定式。

تەسكىز- تەس- 的使动态。

تەسكىلە- 〈动〉扎出好多眼儿,不住地穿孔,弄出好多窟窿,不停地戳孔。

تەسكىلەس- تەسكىلە- 的交互态。

تەسكىلەت- تەسكىلە- 的使动态。

تەسكىلەۋ تەسكىلە- 的不定式。

تەسكىش 〈名〉钻,钻孔器,穿孔器,钻孔机: تەسكىش ستانوك 钻床。

تەستۈر- تەس- 。态动使的

تەسۋ تەس- 。式定不的

تەسۋلى 〈形〉打好眼儿的,钻好孔的,穿的窟窿的,穿孔的。

تەسۋسز 〈形〉没有眼儿的,未穿也的,未掘出洞口的。

تەسك 〈名〉① 孔,洞,眼儿,榫眼,窟窿:تەسكتەن قاراۋ 从洞口往外看 / ماقتالىق تەسك تەسۋ 棉袄上的窟窿 / شاپاننىڭ تەسگى 钻孔 ② 有孔的,有窟窿的,有破绽的: تەسك قايىق (كىرەرگە (كىرۋگە ▲ 有窟窿眼儿的船 قالتاسىنىڭ ٴتۆبى تەسك 无地自容 ▲ 存不住钱 ▲ تەسك وجاۋ 漏勺 ▲ تەسك وكپە 受苦难磨练的,饱经风霜的。

تەسكسز 〈形〉无孔的,无眼儿的,无窟窿的。

تەسكتى 〈形〉有孔的,有眼儿的,满是窟窿的。

تەسل- ① تەس- 的被动态 ② 变得有孔,有破洞,破成窟窿,穿孔: اسقازان تەسلۋ / 胃穿孔 / شەك تەسلۋ 肠穿孔 ③ 盯,凝视,注视,目不转睛地看;埋头看: ول قارسى جاقتا تەسلە قاراپ تۇر. 他目不转睛地看着对岸(凝视着对方) / كىتاپقا تەسلە قاراۋ 埋头看书。

تەسلگش 〈形〉容易穿孔的,好凿眼儿的,容易破成窟窿的。

تەسرەي- 〈动〉① 聚精会神地看,不错眼珠地望着,眼不转瞬在凝视: ول الدە تاڭىرقاعان-دىكى مە، تەسرەيىپ قاراپ قالىپتى. 不是是因为感到惊讶,他不错眼珠地望着。瞪眼,真目,瞪目怒视: ول تەسرەيىپ ٴبىر قارادى دا ٴجۇرىپ كەتتى. 他瞪了一眼就走了。

تەسرەيت- تەسرەي- 的使动态。

تەسرەيۋ تەسرەي- 的不定式。

تەسرەيىس- تەسرەي- 的交互态。

تەتە 〈形〉挨着长大的,比着长大的: ۋيدەگى تەتە وسكەن قىزدار بىردەي كىنگەندى ۋناتادى. 在家挨着长大的儿个女孩子都喜欢同样的打扮。

تەتەلەس 〈形〉① 年岁相近的,年龄差不多的: ەكەۋلەك تەتەلەس شعارسڭدار؟ 你们俩的年龄差不多吧? ② 嫂子对小叔子的称呼。

تەتەلەستك تەتەلەس 的抽象名词。

تەتك 〈名〉① 机械的部件,零件,装置: مەحانيكانىڭ تەتكتەرى 机械的各个部件②〔转〕实质,本质: ماسەلەنىڭ تەتگى 问题的实质 ③〔转〕窍门、诀窍,密诀,要领: جۇمىستىڭ تەتگىن تاۋىپ ستەۋ 办事要掌握其密诀(要领)。

تەتر 〈形〉相反的,错误的,不正确的。

تەحنيك 〈名〉技术员,技师: قۇرال-سايمان تەحنيگى 工具技师。

تەحنيكا 〈名〉① 技术,工程学: تەحنيكا مەڭگەرۋ 掌握技术 / قۇرىلىس تەحنيكاسى 土木工程学 ② 技术,手法,技巧,技艺: تەحنيكاسى تومەن كىسى 技艺不高明的人 ③ 办法,方法,手段: بۇل تەحنيكا ماسەلەسى. 这是方法问题。

تەحنيكالىق 〈形〉技术性的,技术上的: تەحنيكالىق قاتەلىك 技术性的错误 / تەحنيكالىق ەرەجە 技术操作规程 / تەحنيكالىق توڭكەرىس 技术革命 / تەحنيكالىق داقىل 技术作物。

تەحنيكۋم 〈名〉中等技术学校,中等专业学校。

تەحنولوگيا 〈名〉工艺师,制造师;施工员。

تەحنولوگيالىق 〈名〉工艺学,工艺规程,制造法,操作法。

تي- 〈动〉① 禁止,使停止;不准,限制,劝阻: بالاڭنىڭ بوقتىعىن تي 请(你)不要让你的孩子骂人 ② 止住: قان تياتىن دارىلەر 止血药 ▲ اۋىز تيۋ ①不进餐 ② 住口,停止说话。

تياناق 〈名〉① 支撑,支撑的东西,固定物 ②〔转〕支持力,依靠,依恃: ولاردىڭ ٴۇيىنىڭ تياناعى وسى بالا. 这个孩子是他们全家的依靠。③〔转〕安慰: كوڭىل تيناق تابۋ 心里有个安慰 ④〔转〕落脚点,立足点: بۇل قىستاق وعان تياناق بولىپ مەكەندەپ قالدى. 这个村子成了他的落脚点,已居住下来了。⑤〔转〕结果,结局;结论,结语: جيىننىڭ تياناعى نە بولدى؟ 会议的结论是什么?⑥〔转〕

固定性，一贯性；始终不渝，忠实：تياناعى جوق ادام 靠不住的人。

تياناقسىز 〈形〉① 不稳的，摇晃的，晃动的 ②不固定的，临时的 ③ 靠不住的，动摇不定的，不坚定的。

تياناقسىزدىق تياقسىز 的抽象名词。

تياناقتا- 〈动〉① 固定下来，稳定下来；停住：تاسقا بارىپ تياناقتادى 碰到石头停住了 ② 以……作结局，以……作结束；罢休：بۇگىنگى جيىن ەكى قارار شعارىپ تياناقتادى. 今天的会议以作出两项决议而告结束。③ 居住下来，呆下去：ەل تياناقتايتىن جەر ەمەس. 不是人所呆的地方。

تياناقتال- تياناقتا- 的被动态。

تياناقتان- تياناقتا- 的反身态。

تياناقتاندىر- ①تياناقتان- 的使动态 ② 稳定下来，固定下来，确定下来，落实：ساياساتتى تياناقتاندىرۋ 落实政策。

تياناقتاس- تياناقتا- 的交互态。

تياناقتات- ① تياناقتا- 的使动态 ② 确定，肯定，落实③结束，终结。

تياناقتاۋ تياناقتا- 的不定式。

تياناقتى 〈形〉①稳定的，牢固的，稳固的②，一贯的，不变的，始终不渝的 ④ 肯定的，明确的，长期的，非临时的，经久的，固定的 ③ 坚定的；靠得住的。

تياناقتىلىق ① تياناقتى 的抽象名词 ② 固定性，一贯性；始终不渝；忠实。

تيعىز- تي- 的使动态。

تيدىر- تي- 的使动态。

تيوركولوگ 见 تۇركولوگ.

تيپىل 〈形〉① 平的，平整的，平坦的；平滑的，光面的：تيپىل، داڭعىل جول 平坦而又宽广的道路 ② 精光的，一个不剩的：اقشادان تيپىل بولدى 把钱全都花光了 ▲ تيپىل قىلۋ ① 用光，花光，吃尽 ② 彻底消灭。

تيپىلدا- 〈动〉① 抹平，磨光，弄光滑；平整：ۋتتىقتى تيپىلداۋ 抹平炉堂 ② 用光，耗尽 ③ 消灭，使一个不剩。

تيپىلدان- تيپىلدا- 的被动态。

تيپىلداۋ تيپىلدا- 的不定式。

تيراج 〈名〉（出版物的）份数，印数，发行量：كىتاپتىڭ تيراجى 书的印数 / گازەتتىڭ تيراجى 报纸的发行量。

تيراجدىق 〈形〉份数的，印数的。

تيتۋل 〈名〉① 书名，标题 ② 里封，扉页。

تيتۋلدا- 〈动〉① 印（书名），印（标题字）② 印装（扉页）。

تيتۋلدات- تيتۋلدا- 的使动态。

تيتۋلداۋ تيتۋلدا- 的不定式。

تيتۋلدى 〈形〉有里封的，有扉页的。

تيتۋلسىز 〈形〉不带里封的，没有扉页的。

تيتىق 〈名〉力气，力量，劲儿，精力 ▲ تيتىعى بىتۋ （قۇرۇ）精力耗尽 ▲ تيتىعىنا جەتۋ 精疲力尽。

تيتىقتا- 〈动〉精疲力竭，疲惫不堪，气力耗尽：دەم الماعاندىقتان ابدەن تيتىقتادى 因为没有休息累得都没有劲了。

تيتىقتاس- تيتىقتا- 的交互态。

تيتىقتات- تيتىقتا- 的使动态。

تيتىقتاۋ تيتىقتا- 的不定式。

تيۋ تي- 的不定式。

تيۋلەن 〈名〉〔动〕海豹。

تيۋلى 〈形〉受约束的，受限制的。

تيۋسىز 〈形〉不受约束的，不受限制的，无拘无束的；放荡不羁的。

تيىل- ① تي- 的反身态 ② 停止，止住：ۋرلىقتان تيىلۋ 不再行窃 / قان تيىلۋ 血止住▲ پىشاق كەسكەندەي تيىلۋ （一下）停住；安静下来。

تيىلدىر- تيىل- 的使动态。

تيىلت- تيىل- 的使动态。

تيىلۋ تيىل- 的不定式。

تيىم 〈名〉禁止，禁令，限制，制止 ▲ تيىم سالۋ 禁止，制止，限制，制裁。

تيىمدى 〈形〉受约束的，受限制的，被禁止的。

تيىمدىلىق تيىمدى 的抽象名词。

تيىمسىز 〈形〉不受限制的，不受约束的，无拘无束的，放荡不羁的，放肆的。

تيىمسىزدىق تيىمسىز 的抽象名词。

تيىن 〈名〉① 戈比(卢布的百分之一),一
分钱 ② 钱. تيىنلىك بولسا ازىراق قارىز بەر 你
有钱的话借(我)一点 ▲ كوك تيىن 一文钱 ▲
سوقىر تيىن 一文钱,一个板铜 ▲ تيىن ساناعان
(قۇعان) 一个钱都舍不得花的,打小算盘的
▲ اقشا تيىنىنان، جىلقى قۇلىنىنان. 【谚】积沙成
塔,积少成多。
تيىندا- 〈动〉常用其副动词形式)一戈比戈
比地,一分一分地,一点一滴地;很细地:
تيىنداپ جيعان اقشا 一分一分地在积攒下来的
钱。
تيىنداۋ تيىندا- 的不定式。
تيىندىق 〈形〉一戈比的,一分的: سەگىز
تيىندىق ماركا 八分的邮票。
تيىنسىز 〈形〉连一个戈比都没有的,一分钱
也没有的,一个铜板都没有的。
تيىنسىزدىق تيىنسىز 的抽象名词。
تيىن-تەبەن 〈名〉零钱,少量的钱;钱:
تيىن-تەبەن قايتارۋ 找零钱 / مەن بىلسەم وندا
تيىن-تەبەن جوق. 我知道他没有钱。
تيىن-تەبەندە- 〈动〉(常用其副动词和形动
词形式)一分一分地,一点一滴地;很细地:
تيىن-تەبەندەپ جيعان اقشا 一分一分地积攒下
来的钱 / تيىن-تەبەندەپ قايتارۋ 一点一滴地还。
تيىن-تەبەندەۋ تيىن-تەبەندە- 的不定式。
تيىش 见 تىنىش.
ٴتي- 〈动〉① 摸,接触,触及,触动: كورگەنىزبە
بۇيىمدارىنا تيمەڭىز! 请勿摸展品! ② 碰到,
撞上: دوپ تورعا ٴتيدى. 球碰到网了。③ 找
麻烦,招惹,触犯,冒犯: سەن وعان تيمە. 你别
招惹他。④ 归于,属于,落到…… 手中,得
到: ايىنا 50 يۋان تيەدى 每月能得到五十元
钱 ⑤ 打中,击中,挨上: وق ٴتيىپ ٴولۋ 中弹
死亡 ⑥ 嫁给: بايعا تيەتىن كەز كەلدى 到了
该找婆家的时候了 ▲ اۋزى اقعا ٴتيۋ 喝奶;有
了吃的;走运 ▲ اۋىز ٴتيۋ 尝一尝,吃一点儿
▲ اۋىر ٴتيۋ (指言论)刺耳,伤人之心 ▲ اشۋىنا
ٴتيۋ 发火,惹人生气 ▲ بايعا ٴتيۋ 出嫁 ▲ باسى
ساجدەگە تيمەگەن 从未做过礼拜的 ▲ بۇيىدەي
ٴتيۋ 使不得安宁,搞得惊恐万状 ▲
بۇلدىرگەسىنە دە تيمەۋ 秋毫无犯,一沾不半鳞抓
▲ دىڭكەگە
دەس ٴتيۋ 有了机会,轮到 ▲
جانىنا ٴتيۋ 使人烦恼 ▲
ٴتيۋ 使人不快,令人
جاستىققا قۇلاعى جارعاق 伤心,触及灵魂 ▲
تيمەۋ 忙个不停,得不到休息,日夜操劳 ▲
جەل ٴتيۋ 受风 ▲ جىن ٴتيۋ 中魔,中邪 ▲
جۇگەن-قۇرىق تيمەگەن (指马)烈性的 ▲
جۇرەككە ٴتيۋ ①吃腻 ② 尝够苦头 ▲ كيەسى
ٴتيۋ 着魔,缠身灵身 ▲ كوز ٴتيۋ 遭了毒眼儿
▲ پايداسى (كومەگى، جاردەمى، سەلبەگى) ٴتيۋ
会有帮助,会有好处,有助于…… ▲ سالقىن
ٴتيۋ ① 着凉,受惊 ② 受影响 ▲ سۋدىرى ٴتيۋ
危害,伤害,招致麻烦 ▲ سۆتكە تيەگەن كۇشىك-
تەي قىلىۋ 搞臭,使无地自容,不当人看,欺侮,
歧视 ▲ تۇمسىعى تاسقا ٴتيۋ 碰壁 ▲ س ٴتيۋ
煤气中毒 ▲ ىقپال ٴتيۋ 受影响 ▲ ىقىلىق ٴتيۋ
打嗝儿 ▲ قارعىس ٴتيۋ 极可恶的,万恶的,该
死的 ▲ قولى ٴتيۋ ①开始做 ② 有空儿,得
闲 ▲ ۇرى ٴتيۋ 被偷,被盗 ▲ ايدالاعا اتقان وق
اجالدىعا تيەدى. 【谚】流弹击中该死的人。▲
مىلتىعىڭنىڭ كۇمىسىن ايتپا، ٴتيىسىن ايت.
【谚】莫夸枪的银饰,要论它的准头。▲
پىشاعى بار سۇيەگىنىن جەر، پىشاعى جوق تيەگىنىن
جەر. 【谚】有刀子的吃好肉,没刀子的吃赖
肉。▲ اكەسىنىڭ شوتى اسا-اسا تيەدى. 【谚】
得寸进尺。
تياتر 〈名〉戏剧: تياتر ۇيىرمەسى 戏剧班子,
剧团。
تياترحانا 〈名〉戏馆子,戏(剧)院,戏园子。
تياترلى 〈形〉戏剧性的,演戏般的。
تياترلىق 〈形〉戏剧的,适合于演出的:
تياترلىق شىعارما 剧本。
تياترشىل 〈形〉爱好戏剧的,常看戏的:
تياترشىل كىسى 爱好戏剧的人。
تيبەت 〈名〉西藏。
تيبەتتىك 〈形〉西藏的;西藏人。
تيگىز- ① ٴتي- 的使动态 打中,击中,摸,碰,
触及 ▲ جامباسىن جەرگە تيگىزۋ ①安葬,埋葬
② 结束,了结 ▲ تيگىزىپ ايتۋ 严肃指出来,
不客气地讲 ▲ ٴتيىنىنىڭ كوزىنە تيگىزۋ 百发

百中 ▲ ٴتىل تيگىزۋ 骂人，诋毁 ▲ قول تيگىزۋ ①干，做 ② 动手，打人 ▲ قول قابىس تيگىزۋ 帮助，助一臂之力。

تيگىزدىر- تيگىز- 的使动态。

تيگىزۋ تيگىز- 的不定式。

ٴتيدىر- ٴتي- 的使动态。

تيە- 〈动〉（往车，船上）装，装载： استىق تيەۋ 装粮食 / جۇك تيەۋ 装货物。

تيەك 〈名〉① 码子，统码 ② 门扣，门钩，门闩；闸门 ③（捕猎器的）机构 ④（绊绳的）钮 ⑤〔转〕关键，方法，窍门。

تيەكسىز 〈形〉① 没有码子的，没有弦码的 ② 没有门钩的，没有门闩的 ③ 不带钩机的。

تيەكتە- 〈动〉① 固定码子，垫上弦码 ② 把（门扣，门闩等）挂上，扣上，插上 ③ 固定（钩机）。

تيەكتەل- تيەكتە- 的被动态。

تيەكتەت- تيەكتە- 的使动态。

تيەكتەۋ تيەكتە- 的不定式。

تيەكتى 〈形〉① 固定码子的，有弦码的 ② 挂上门钩的，插上门闩的 ③ 有钩机的。

تيەل- تيە- 的被动态。

تيەلت- تيەل- 的使动态。

تيەس- تيە- 的交互态。

تيەسى 〈名〉①（应得的）一份，份额： تيەسى ەڭبەك اقى 应得的工钱 ② 应负的，应承担的： ٴار كىمنىڭ وزىنە تيەسى جاۋاپكەرشىلىگى بار. 每人有每人应负的责任。

تيەسىلى 〈形〉应得的，该拿的，应获得的；属于……的，归于……的。

تيەت- تيە- 的使动态。

تيەتكىز- تيەت- 的使动态。

تيەۋ تيە- 的不定式。

تيەۋىش 〈名〉装车机 ▲ سۇرلەم تيەۋىش 青贮饲料装车机。

تيلليت 〈名〉〔地〕冰碛岩。

تيمەماعان 〈名〉〔植〕含羞草。

تيمول 〈名〉〔药、化〕百里酚，麝香草酚。

تيول 〈名〉透花纱，网状纱。

ٴتيپ 〈名〉① 型，式，类型，形式，样式 ② 典型 ③（生物分类学上的）门。

تيپولوگيا 〈名〉类型学： دۇنيە ٴجۇزى تىلدەرى-نىڭ تيپولوگياسى 世界语言类型学。

تيپتەس I 〈形〉同类的，同一种类型的。

تيپتەس- II 〈动〉典型化，成为典型： قۇبىلىستاردىڭ تيپتەسۋى 现象的典型化。

تيپتەستىر- تيپتەس- II 的使动态。

تيپتەسۋ تيپتەس- II 的不定式。

ٴتيپتى 〈形〉典型的，合乎（某种）类型的。

تيپتىك 见 ٴتيپتى.

تيپتىلىك 〈名〉典型性，普遍性。

ٴتيتان 〈名〉〔化〕钛。

تيتتەي 〈形〉① 小小的，很小的，一点点的，丝毫的： تيتتەي بالا 很小的孩子 / تيتتەي بايلانىسى جوق 丝毫没有关系 ② 略微的，稍微： تيتتەي جاقىنداتىشى 略微靠近一点。

تيتىمدەي 见 تيتتەي.

ٴتيۋ ٴتي- 的不定式。

ٴتيىل- ٴتي- 的被动态。

ٴتيىمدى 〈形〉有利的，有益的，有好处的，方便的；有效的，妥当的： ٴتيىمدى جاعداي 有利条件 / ٴتيىمدى وقۋ 读书有好处 / ٴتيىمدى شارا 有效措施 ▲ ٴتيىمدى قىشقىلدىق 〔化〕有效酸度 ▲ ٴتيىمدى قۇنارلىلىق 〔农〕有效肥力。

ٴتيىمسىز 〈形〉不便利的，无益的，无效的；不恰当的，不妥当的。

تيىمسىزدىك ٴتيىمسىز 的抽象名词。

ٴتيىن 〈名〉①〔动〕松鼠（属），松鼠： ٴتيىن تەرىسى 松鼠皮 ② 用松鼠皮制作的： ٴتيىن شىك 松鼠皮大衣 ▲ اق ٴتيىن 白鼬 ▲ كادىمگى ٴتيىن 松鼠 ▲ سۇر ٴتيىن 灰鼠 ▲ قارا ٴتيىن 青鼬。

ٴتيىندى I 〈名〉〔数〕商，商数。

ٴتيىندى II 〔形〕有松鼠的，生长灰鼠的： ٴتيىندى ورمان 有松鼠的森林。

ٴتيىنسىز 〔形〕没有松鼠的，不生长灰鼠的。

ٴتيىپ-قاش- 〈动〉抽出一点工夫，时断时续，三天打鱼两天晒网： ٴتيىپ-قاشىپ ۇيرەنۋ 只能抽一点工夫学习。

ٴتيىپ-قاشۇ ٴتيىپ-قاش- 的不定式。

تيىرمەن 〈名〉磨；坊磨，面机 ▲ جەل تيىرمەن 风磨 ▲ سۇ تيىرمەن 水磨 ▲ تيىرمەن تاسى 磨盘 ▲ توك تيىرمەن 电磨 ▲ اعاشتىڭ سورلىسى تيىرمەنگە شىقلىداق بولادى.【谚】好人不当兵，好铁不打钉。 ▲ ٴبيدايدىڭ بارار جەرى تيىرمەن.【谚】麦子的去向是磨房。

تيىرمەنشى 〈名〉①磨房工人，看磨坊的人② 磨坊主。

تيىرمەنشىلىك 〈名〉磨坊业。

ٴتيىس I 〈副〉该应，当应，必须，必要： ول بارۋعا ٴتيىس. 他应该去。

ٴتيىس- Ⅱ ①ٴتي- 的交互态 ② 接触，碰，靠，挨着： ورىندىقتار تامعا ٴتيىسىپ تۇر. 凳子靠墙放着。③ 招惹，触犯，攻击，进犯，进攻，侵犯： بۇل بالاعا تيىسپە. 你别惹这孩子。/ حالىقتىڭ مۇددەسىنە ٴتيىسۋ-قىلمىس. 侵犯人民的利益是罪恶。④ 伤害，侵害： ادامعا تيىسپەيتىن جولبارىس بار دەگەنگە سەنەسىڭ بە؟ 你能相信有不伤人的老虎吗？/ كىسىگە تيىسپەيتىن ٴيت 不咬人的狗 ▲ بادىراڭ كوز سەن تيىسپەسەڭ، مەن تيىسپەيمىن.【谚】井水不犯河水。

ٴتيىسسىز 〈形〉不必要的，不合适的，不恰当的，不妥当的。

ٴتيىستى 〈形〉必要的，适当的，恰当的，妥当的；有关的： شۇعىل ٴتيىستى شارا قولدانۋ 采取适当紧急措施 / ٴتيىستى شەشىم كەرەك / ٴتيىستى كىسىلەردى شاقىرۋ 妥当地处理 / ٴتيىستى كىسىلەردى شاقىرۋ 召集有关人员。

ٴتيىستىر- ٴتيىس- Ⅱ 的使动态。

ٴتيىسۋ ٴتيىس- Ⅰ 的不定式。

تيىسىنشە 〈副〉应得的，应分得的： استىقتى تيىسىنشە الدى 拿了应得的粮食。

توبا 〈叹〉（表示惊讶或满意）老天爷，啊呀： و، توبا! ونى كەلەدى دەپ كىم ويلاعان. 啊呀！谁想他还能回来。 ▲ توبا دەۋ 我的老天爷！表示满意 ▲ توبا قىلۋ (توباسىنا كەلۋ) 悔悟，悔罪，悔改。

توبان: توبان اياق ①（因某种原因）脚趾变

残的脚掌，滚蹄 ② 〔转〕蹩脚的，笨手笨脚的，动作迟慢的。

توبارىسۋ توبارىس- 的不定式。

توبارىس- 〈动〉① 有点干涸，逐渐变干，半干： قورانىڭ باتپاعى توبارىسىپ قالدى. 院里的泥有些干了。/ شولدەن ەرنى توبارىسىپ كەتتى. 渴得嘴唇都干了。② 指（伤口）开始收口。

توبارىستىر- توبارىس- 的使动态。

توباشىل 见 ٴتاۋباشىل.

توبىق 〈名〉髌骨 ▲ توبىق ويناۋ 藏髌骨（指男女青年经协商一方将髌骨藏好，另一方不分场合时间向他（她）要，当场拿不出来就算输）。

توبىلعى 〈名〉〔植〕绣线菊（属） ▲ توبىلعى تورى （指马的毛色）红枣骝。

توبىلعىلى 〈形〉绣线菊茂盛的： توبىلعىلى جەر 绣线菊茂盛的地方。

توبىلعىسىز 〈形〉没有绣线菊的，不生长绣线菊的。

توبىر 〈名〉人群，聚集的人： قالىڭ توبىر 密集的人群。

توبىرلان- 〈动〉聚集，密集，聚拢，堆集： ەل توبىرلانا باستادى. 大伙儿聚集在一起了。

توبىرلاندىر- توبىرلان- 的使动态。

توبىرلانۋ توبىرلان- 的不定式。

تاۋار 〈名〉① 商品 ② 货物，制品；产品： ساپاسىز تاۋار 劣质货（产品）。

توعا I 〈名〉（皮带，马肚带等的）扣，绊，紧口，带扣，扣环，紧环： مىس توعا 铜带扣 ▲ ٴبىر توعا 稳重的，慎重的；温文尔雅的。

توعا Ⅱ 〈名〉小铜锅。

توعا- Ⅲ 〈动〉侵近，逼近，临近 ▲ ۋركەر توعاۋ 昴宿侵月。

توعاي I 〈名〉林，树林，森林： توعادي ارالاۋ 在树林中穿行 / قالىڭ توعاي 密林 ▲ ٴيت تۇمسىعى وتپەس توعاي 密林，茂林 ▲ توعاي سىلەۋسىنى 丛林猫 ▲ ەل ارالاعان سىنشى بولادى، توعاي ارالاعان ٴۇيشى بولادى.【谚】周游天下自成鉴赏家，游遍森林会成营造者。

توعاي- Ⅱ 〈动〉① 吃饱，吃足，吃好，吃够：

(们你）. جول جۇرسەڭدەر ابدەن توعايىپ الىڭدار
:膘长,肥长;胖发,胖吃②。饱吃要定一路上
بيىل جايلاۋدىڭ كوكتەۋى جاقسى بولدى دا مالدار
普畜牲,好得长草场牧夏年今 .توعايىپ قالدى
اي :近临,近逼,近侵〔天〕③ 。了膘上遍
توعايۋ 。月满

توعايلى 〈形〉多林的,树木很多的,树林茂密
的: توعايلى القاپ 多林地带。

توعايلىق 〈名〉多休地带,森林地。

توعايسىز 〈形〉没有森林的,没有树林的,不
长树木的。

توعايسىزدىق توعايسىز 的抽象名词。

توعايت- توعاي- I 的使动态。

توعايۋ توعاي- II 的不定式。

توعايشى 〈名〉管林员,护林员。

توعان 〈名〉水渠,水道; توعان قازۋ 挖水渠 /
توعان ارشۋ 清理水道。

توعاناق I 〈名〉歇子,(歇运的)行李:
توعاناقتاردى ءتۇسىرىپ تۇيەلەردى دەم الدىرىڭدار.
(你们)把歇子卸下来,让骆驼歇一歇。

توعاناق II 〈名〉带绳木钩。

توعاناقتا- 〈动〉(把货物)捆成歇子。

توعاناقتات- توعاناقتا- 的使动态。

توعاناقتاۋ توعاناقتا- 的不定式。

توعاندا- 〈动〉堰止,截流,用水坝堵住。

توعاندال- توعاندا- 的被动态。

توعاندات- توعاندا- 的使动态。

توعانداۋ توعاندا- 的不定式。

توعاندى 〈形〉水渠的,有渠的,有水道的。

توعانسىز 〈形〉没有水渠的,没有水道的。

توعار- 见 دوعار-.

توعارت- توعار- 的使动态。

توعارۋ توعار- 的不定式。

توعاۋ توعا- III 的不定式。

توعىز 〈数〉九,九个: توعىز ادام 九个人 /
توعىز ات 九匹马 / توعىز سيىر 九头牛 ▲ باس
توعىز 〔旧〕以九头牲畜为罚金或奖励的传统
(以前按哈萨克族的法律对犯有重大罪行的
人或部落的罚金多为九头牲畜,其中包括一
峰骆驼) ▲ توعىز جولدىڭ تورابى 交通要冲,
行人过往的地方,十字路口 ▲ توعىز قۇمالاق
九子棋,九窝棋 ▲ توعىز قۇمالاقشى 九窝棋手
▲ توعىز ساققا جۇگىرتۋ 闪烁其辞;借题发挥
▲ توعىز قابات تورقادان توقتشاعىم تەرىسى
ارتىق. 【谚】绫罗绸缎不如羊羔皮 (华而不
实)。

توعىزدىق 〈名〉(扑克牌的)九点儿。

توعىزىنشى 〈数〉第九: توعىزىنشى اي 九月 /
توعىزىنشى قاتار 第九排。

توعىل- 〈动〉① 滑动,滑移,接连不断 ② 汇
合,矛集,聚拢。

توعىلت- توعىل- 的使动态。

توعىلۋ توعىل- 的不定式。

توعىن 〈名〉(毡房天窗的)圆型木架。

توعىس I 〈名〉① 移近点,靠近点 ②〔天〕对
日照。

توعىس- II 〈动〉融合,相遇;交叉,相碰,汇
合: ۇلتتاردىڭ توعىسۋى 民族融合 ▲ دىبىس
توعىسۋ قۇبىلىسى 〔语〕语音同化现象 ▲
جوعارى توعىسۋ 〔天〕上合 ▲ ءشىنارا توعىسۋ
〔语〕局部同化。

توعىستىر- توعىس- II 的使动态。

توعىسۋ توعىس- II 的不定式。

توعىت- 〈动〉①(剪毛前把羊)抛在水中,使
沐浴: قوي توعىتۋ 把羊抛在水中,冲洗身上
的脏物 ②〔转〕装入,塞进: اقشانى قالتاعا
توعىتا بەردى 把钱往兜里塞 ▲ بويعا توعىتپاۋ
轻视,视蔑,瞧不起。

توعىتپا 〈名〉(给棉羊洗澡的)水池,浴羊池。

توعىتتىر- توعىت- 的使动态。

توعىتۋ توعىت- 的不定式。

توعىتىس- توعىت- 的交互态。

توعىشار 〈形〉① 庸庸碌碌的,平庸的, 无
能的: توعىشار جان 庸人 ② 庸才,庸人,井底
之蛙。

توعىشارلىق توعىشار 的抽象名词。

توز I 〈名〉〔植〕木栓层,木栓皮。

توز II 〈名〉〔植〕白桦皮。

توز- III 〈动〉① 变旧,破旧,变陈旧,破烂:
توزىپ كەتكەن كيىم 破旧的衣服②走散,四散,

مالدار توزىپ كەتىپ۔ :去走方四向,散分,落散
تى. 。了散走畜牲 ③ 零凋,谢凋 : توزىپ
كەتكەن گۈل 儿花的谢凋 ④ 飞场,飞散,起场:
توپىراىى توزۇ 扬飞土尘 ⑤ 处态状难困于处,
ئۆي تۇرمىستىق جاقتان 难受苦受,境困于: بۇل
توزىپ بارادى ەكەن. 来越上活生在庭家个这
越困难。▲ بورداي توزۇ 一盘散沙,支离破碎
▲ تورعايداي توزۇ 如鸟兽散,分崩离析,七零
八落 ▲ اسىق ويىنازان ازار، دويبى ويناعان
توزار، بارىنە دە قوي جايىپ كوتەن جەگەن وزار.
【谚】要钱赌博倾家荡产 , 勤恳放羊不愁吃
.توزارسىڭ، وقىماساڭ وزارسىڭ، وقىساڭ ▲ 穿。
【谚】读书明眼心亮, 不读书两摸黑。 ▲
ومىر وزادى، اجار توزادى. 【谚】年华易逝,容
颜易老(年华似水流)。
توزاق 〈名〉〔阿〕①〔宗〕地狱火狱 ②〔转〕困
苦,苦难,难磨,折磨,极大的痛苦: تۋزاق
ومىر 非人的生活 ▲ توزاق باسۇ 天诛地灭。
توزاڭ 〈名〉① 尘土,尘埃,灰尘: توزاڭ باسۇ
蒙上灰尘 / توزاڭ ۋشۇ 尘土飞扬 ② (花之)
粉: گۇل توزاڭى 花粉 ▲ توزاڭ ەسەپتەگىش 测
尘计,计尘器 ▲ توزاڭ قونۇ 落上灰尘。
توزاڭدا- 〈动〉灰尘飞扬,尘土飞扬, 扬起尘
土。
توزاڭدان- ①توزاڭدا- 的反身态 ② 传粉,授
粉: تابيعى توزاڭدانۇ 自然传粉。
توزاڭداندىر- ①توزاڭدان- 的使动态 ② 扬起
尘土③ 人工授粉,传粉。
توزاڭداندىرۇ توزاڭداندىر- 的不定式。
توزاڭداندىرۋشى 〈名〉〔植〕传粉媒介。
توزاڭدانۇ توزاڭدان- 的不定式。
توزاڭدات- ①توزاڭدا ①的使动态 ② 扬起尘
土,使落上尘土,使落满尘土 ③ 人工授粉,传
粉。
توزاڭداتقىش 〈名〉传粉装置,人工授粉器。
توزاڭداتۇ توزاڭدا- 的不定式。
توزاڭداتىل- توزاڭدات- 的被动态。
توزاڭداۋ I توزاڭدا- 的不定式。
توزاڭداۋ Ⅱ 〈形〉灰尘较多的,有点灰尘的。
توزاڭدى 〈形〉落满灰尘的,灰尘很大的:
توزاڭدى كوشه 。道街的多很尘灰
توزاڭدىق 〈名〉满是尘土的地方。
توزاڭسىز 〈形〉没有灰尘的,没有尘土的;干
干净净的。
توزعاناق 〈名〉① 〔植〕花药 ② 蒲公英。
توزعىندا- 〈名〉① 受苦难受,受尽折磨②
破落,衰败,破产 ③ 四散,到处散落。
توزعىندات- توزعىندا- 的使动态。
توزعىنداۋ توزعىندا- 的不定式。
توزعىش 〈形〉不耐穿的,不经用的,不结实
的。
توزدا- 〈动〉缝皮鞋时在鞋底(垫一层白桦
皮。
توزدان- توزدا- 的被动态。
توزدات- توزدا- 的使动态。
توزداۋ توزدا- 的不定式。
توزدى 〈形〉(鞋底)垫桦皮的。
توزدىر- ① توز- Ⅱ 的使动态 ② 穿破,穿坏,
穿旧,用坏: توزدىرعان سىم 穿坏的裤子 ▲
بوساعا توزدىرۋ 踏破门坎,常来常往 ▲ ءبىر
كويلەك بۇرىن توزدىرۋ 多穿坏一件褂子(年纪
较大) ▲ اراق نە وزدىرادى، نە توزدىرادى.【谚】
酒既能成事又能败事。
توز-توز :توز-توز بولۇ (توز-توزى شىعۇ) ①
破烂不堪 ② 分散,四散,散走,到处散落 ③
溃散,溃不成军,分崩离析,土崩瓦解。
توزۇ توز- Ⅲ 的不定式。
توزىق 〈名〉① 破旧,陈旧: توزىعى جەتكەن
كيىم 破烂不堪的衣服 ② 痛苦,苦难,折磨:
توزىعنان باسقا پايداسى جوق 受折磨外,没有侨
何好处。
توي Ⅰ 〈名〉①喜事,结婚典礼,婚宴,大筵席,
大请客: توي جاساۋ 办喜事 / كەلىن تويى 娶媳
妇时的酒席② 大规模的庆祝活动,盛典,节
日: 30 جىلدىق تويى وتانىمىزدىڭ 国庆三十周
年③仪式: سۋندەت توي 割礼仪式 ▲ سابان توي
麦收节(秋季庆祝丰收的节日) ▲ سارسەنبى
ساتتى كۇنى قىزدىڭ تويى 星期三是姑娘的
黄道吉日 ▲ تورقالى توي، توپىراقتى ءولىم 婚
丧嫁娶▲ توي باستار 婚礼(酒宴)开始时唱的,

بىرەۋ تويغا ئىنالغاندا، بىرەۋ ▲ 白场开,儿歌
قويغا ئىنالادى. 【谚】 奉手顺人有,宴赴去人有
بۇرنى بار، ▲ تويغا بارساڭ بۇرنى بار، （劫打火趁）羊
بۇرنى بارساڭ ۋەرنى بار. 【谚】 早要礼婚加参
جاپپاس، توي دەگەندە ولەڭ تاپپاس. 【谚】 时平
▲ انشەيسەندە اۋىز 。找已自用不位坐,去
。口张不时歌唱该,口住不个唱

توي- Ⅱ 〈动〉①吃饱,饱足: تويىپ نشىگدەر.
请你们吃饱 。② 满足,过瘾,知足,满意:
كۆڭلى تويۇ 心满意足③讨厌,厌烦,厌恶,腻
烦: سەن ونان ابدەن تويغان شعارساڭ؟ 你是否
对他感到讨厌了? ▲ كوز تويۇ ①大饱眼福,
不眼馋 ② 知足,满足 ▲ تويغان قوزىداي 乖乖
的,老老实实的▲ ادام ويغا تويماس، ئبورى
قويغا تويماس. 【谚】 人的想象无穷,狼的贪婪
无尽 ▲ بىرەۋ تويىپ سەكرەدى، بىرەۋ توڭىپ
سەكرەدى. 【谚】 有的人吃饱了跳,有的人却
冻得跳 ▲ جەعىلغان كۆرەسكە تويماس. 【谚】
被摔倒的人总是不服气。

تويات 〈名〉① 捕获猎物后当时给猎鹰吃的
鸟食,喂食 ② 饲料,草料 ③ 〔转〕 安慰,抚
▲ تويات الۋ ① 吃喂食,吃饲料 ② 满意,满
足。

تويات- 〈动〉 ① (鸟)吃食,吃饱② (牲畜)吃
草,吃饲料 ③ 〔转〕 满意,满足,知足。

توياتان- توياتا- 的反身态。
توياتاندىر- توياتان- 的使动态。
توياتانۋ توياتان- 的不定式。
توياتاۋ توياتا- 的不定式。
تويعانسۋ تويعانسى- 的不定式。
تويعانسى- 〈动〉 装作吃饱,假作客气:
تويعانسماي كوبىرەك ئش. 别客气,多吃一点
儿。

تويعىز- توي- Ⅱ 的使动态。
تويدىر- توي- Ⅱ 的使动态。
توي-جيىن 〈名〉 喜事,集会,庆典等的泛称。
تويلا- 〈动〉 ① 宴饮,宴乐;大吃大喝: توي
تويلاۋ 参加婚宴 庆祝,祝贺,欢度: مەملەكەت
مەرەكەسىن تويلاۋ 庆祝国庆。
تويلاس- تويلا- 的交互态。

تويلات- تويلا- 的使动态。
تويلاۋ تويلا- 的不定式。
تويلىق 〈名〉 聘礼,(送的)礼物。
تويلىقسىز 〈形〉 不带聘礼的,没有礼物的。
تويتاڭدا- 〈动〉 ① 显得愉快,显得活泼,显
得快活: ئبىر توپ بالا تويتاڭداپ ويناپ ئجۇر.
一群孩子正在活蹦乱跳地玩耍。② 歪着脚
迈碎步。

تويتاڭداس- تويتاڭدا- 的交互态。
تويتاڭدات- تويتاڭدا- 的使动态。
تويتاڭداتقىز- تويتاڭدات- 的使动态。
تويتاڭداۋ تويتاڭدا- 的不定式。
تويتار- 〈动〉 ① 阻止,阻挡,挡住;赶走,
赶回: قويدى بەرى قاراي تويتارىپ قوي. 把羊群
往这边赶一下。② 刀刃儿,钉子等)使卷
起,铆,砸平 ③ 顶回,反驳,批驳,驳回:
ول ونى ئبىر-اق اۋىز سوزبەن تويتارىپ تاستادى.
他用一句话就把他顶回去了。④ 反击,回
击,击退: جاۋ شابۋىلىن تويتارىپ تاستادى 击
退了敌人的进攻。

تويتارعىش Ⅰ 〈名〉 铆钉机 ▲ تويتارعىش بالعا
铆钉锤。

تويتارعىش Ⅱ 〈形〉 爱顶撞的,强词夺理的,
受争辩的。

تويتارما 〈名〉 批驳,反驳;还击,反击 ▲
تويتارما شەگە 铆钉。

تويتارت- تويتار- 的使动态。
تويتارۋ تويتار- 的不定式。
تويتارىل- تويتار- 的被动态。
تويتارىس 〈名〉 反驳,驳斥;返击,还击,回
击▲ تويتارىس بەرۋ 驳斥,批驳;还击,反击。
تويتي- 〈动〉 (指鞋后跟)变歪,歪斜起来。
تويتيت- تويتي- 的使动态。
تويتيۋ تويتي- 的不定式。
توي-تومالاق 〈名〉 喜事,婚事,喜庆;典礼,仪
式。

توي-تويىر 〈名〉 聚会,欢庆会,热闹。
تويتىق 〈形〉 (指脚和鞋后跟)往里歪的,歪
斜的。

تويۋ توي- Ⅱ 的不定式。

تويشى 〈动〉 加参,人的宴赴,人的礼婚加参
。人的席宴
تويشلا- 〈动〉 席宴加参,礼婚加参: تويشلاپ كەلگەن ٴبىر توپ جىگىت 一的礼婚加参来前
。子伙小群
تويشلاۋ تويشلا- 的不定式。
تويىم 〈名〉 ① 饱,饱吃,够吃,足吃: قانشا تويىم جوق. 有多少他也吃不够。 شىسە دە وعان
② 满足,知足,满意;克制: اتاق دەپ ىنتىعا- سىڭ دا تۇراسىڭ، تويىم بولمايتىن با ٴبىر؟ (你)
老是追求名利,有没有个满足的时候?
تويىمدى 〈形〉 ① 容易吃饱的,有营养的②
养肥的,肥胖的,保养得很好的。
تويىمدىلىق تويىمدى 的抽象名词。
تويىمسىز 〈形〉 ① 吃不饱的,贪吃的,饭量大
的贪得无厌的,贪婪的,不知足的,饕餮的。
تويىمسىزدان- 〈动〉 变得不知饱,光想吃, 变
馋 变得贪得无厌,变得贪婪。
تويىمسىزدانۋ تويىمسىزدان- 的不定式。
تويىمسىزدىق تويىمسىز 的抽象名词。
تويىن- ① توي- Ⅱ 的反身态②吃饱③发胖,长
得更肥胖,长膘: قويلار بىلتىرعىدان دا ارمان
تويىندى. 绵羊比去年还肥。
تويىندىر- تويىن- 的使动态。
تويىنت- تويىن- 的使动态。
تويىنۋ تويىن- 的不定式。
توك 〈名〉 电,电流: توك سوعۋ 触电 / توك
جولى 电路 / توك وشاق 电炉 / توك ارا 电
锯 / توك تىعىزدىعى 电流容度。
توكار 〈名〉 车工,旋工: توكار ستانوگى 车床
(旋床)。
توكارلىق 〈形〉 旋工的,车工的: توكارلىق
ونەرى 旋工技术(车工技艺)。
توق Ⅰ 〈形〉 ① 吃饱的: توق ادام 吃得饱饱
的 ② 胖胖的;养肥的,肥胖的,保养得很好
的: توق مال 养肥的牲畜 / ونىڭ قاتىنى توق
كورىنەدى. 看来他的老婆保养得很好。③ 容
易吃饱的,有营养的,使人吃得饱的: توق اس
使人吃得饱的饭 ④ (颜色)深的: توق سارى
橙黄 ⑤ 〔转〕富足的,富裕的: توق ولكەلەر

似乎是富裕的地区 ▲ توق جىلىگى ① ٴتارىزدى
(畜牲)比较肥的 ② (人)从小营养得很好的
▲ توق كوڭىل ▲ كوڭىلگە توق ساناۋ 心有所恃
神态悠闲 ▲ توق باسۋ 消化;(饭后)休息 ▲
未经调教而进行的赛马 ▲ توق جاراۋ توق بايگە
因不给吃喝而使役(畜)收回腹部 ▲ توق
شەك 〔生理〕结肠 ▲اس قادىرىن توق بىلمەي-
دى. 【谚】饱汉不知饭食的珍贵。 ▲ اش بالا
توق بالامەن ويناماىدى، توق بالا اش بولام دەپ
ويلاماىدى. 【谚】饥饿的孩子不和吃饱的孩子
玩,吃饱的孩子不从自己想会挨饿(饱汉不
知饿汉饥)。 ▲ تاماق توق، كويلەك كوك.
【谚】丰衣足食。
توق Ⅰ : **توق ەتەر** (的话)重心;意图 ▲ توق
ەتەرىن ايتۋ 说到点子上;直截了当地说出 ▲
توق ەتكىزۋ 敲一下,撞一下 ▲ توق ەتۋ 发出
咚一声。
توقايلاس- 〈动〉 集中在一起,聚集, 会合在
一起: توقايلاسىپ اڭگىمەلەسۋ 坐在一起聊天。
توقايلاسۋ توقايلاس- 的不定式。
توقال Ⅰ 〈名〉妾,小老婆,偏房,姨太太: توقال
الۋ 讨小老婆 / توقال قاتىن 小老婆。
توقال Ⅱ 〈形〉①无犄角的,秃的: توقال سيىر
无犄角的母牛② 无芒的 ▲ توقال ٴبيداي 无芒
小麦,蓝麦 ▲ توقال ٴۇي (تام) 平房,平顶房
屋 ▲ توقال ەشكى ٴمۇيىز سۇرايمىن دەپ
قۇلاعىنان ايرىلىپتى. 【谚】秃山羊没有要上犄
角反而丢了耳朵(赔了夫人又折兵)。
توقالدا- 〈动〉 把犄角锯掉。
توقالدان- ① توقالدا- 的被动态② 当作小老
婆,娶为偏房,纳妾。
توقالدانۋ توقالدان- 的不定式。
توقالدات- توقالدا- 的使动态。
توقالداۋ توقالدا- 的不定式。
توقالدىق Ⅰ 〈名〉 没有犄角。
توقالدىق Ⅱ 〈名〉 妾,小老婆,小老婆的地位:
توقالدىققا الۋ 作为小老婆娶(娶……为妾)。
توقاش 〈名〉 小圆馕: توقاش پىسىرۋ 烤小圆
馕。
توقباق 见 توقپاق.

توقباس جىلىك 见 توقپاق جىلىك.

توقمەيىل 〈形〉 满足的，知足的，不馋的：بارىنا قاناعات ەتەتىن توقمەيىل كىسى 在生活上满足于现状的人。

توقمەيىلدەن- 见 توقمەيىلسى-.

توقمەيىلسۋ توقمەيىلسى- 的不定式。

توقمەيىلسى- 〈动〉 自满自足，心满意足，自得其乐；得意：ول كوپ جىلداردان بەرى تۇراقتى تابىسىنا توقمەيىلسىپ جۇرە بەردى. 他对多年来的固定收入感到心满意足。

توقمەيىلسىت- توقمەيىلسى- 的使动态。

توقپاق 〈名〉 木槌，(打桩用的)大头棒 ▲ تورعايعا توقپاق جۇمساۋ 牛刀小试，大材小用 ▲ توقپاق جال 浓密的颈鬃 ▲ توقپاق جەۋ 挨打 ▲ توقپاق جىلىك 〔生理〕 臂骨，肱骨 ▲ توقپاق مۇرىن 大鼻子，蒜头鼻子。

توقپاقتا- 〈动〉 (棒)打，捶打，(棒)砸；不住地使劲捶打：قاقپانى بىرەۋ توقپاقتاپ جاتىر. 有人在使劲地敲大门。

توقپاقتاي 〈形〉 ① 和大头棒一样大的，粗大的，粗壮的，粗笨的：توقپاقتاي بۇرىم 粗大的辫子 / توقپاقتاي مۇرنى كىسى 大鼻子的人(蒜头鼻子的人) / توقپاقتاي جۇدىرىق 粗壮的拳头 / ول جىلاي-جىلاي كوزى توقپاقتاي بولىپ ٴىسىپ كەتتى. 他哭得眼睛都肿了。② 矮胖的，矮墩墩的：توقپاقتاي شال 矮胖的老头儿。

توقپاقتاس- توقپاقتا- 的交互态。

توقپاقتات- توقپاقتا- 的使动态。

توقپاقتاۋ توقپاقتا- 的不定式。

توقپان 见 توقپاق.

توقپان: توقپان جىلىك 股骨。

توقپەيىلسۋ توقپەيىلسى- 的不定式。

توقپەيىلسى- 见 توقمەيىلسى-.

توقسان 〔数〕 ① 九十，九十个：توقسان جەتى 九十七 / توقسان وقۋشى 九十名学生 ② 季度，季节：ٴبىرىنشى توقسان 第一季度 ▲ جەل توقسان 十二月 ▲ توقسان ٴتۇسۋ 入冬 ▲ سەكسەن شىقپاي، توقسان كىرمەيدى. 【谚】八十不过，九十不到。

توقساندىق 〈形〉 季度的：توقساندىق جۇرنال 季刊。

توقسانىنشى 〔数〕 第九十：ول توقسانىنشى ۇيدە تۇرادى. 她住在九十号房间里。

توقتا- 〈动〉 ① 停，停止，停留，停歇；住宿；停顿下来，休止，终止：جۇمىس توقتاۋ 停工 / جاۋبىر توقتادى. 雨住了。② 〔转〕 叙述，申述，述，讲述，论述：بۇل جولعى باياندامادا ول ٴوندىرىس تۇرالى توقتامادى. 这次报告中他没谈(论术)生产问题。▲ اقىل توقتاۋ 成熟，长大 ▲ جاس توقتاۋ 年迈，上年纪 ▲ سوزگە توقتاۋ 听话，听从劝告 ▲ توقتاۋ ايتۋ 安慰，抚慰。

توقتال- ① توقتا- ①的被动态 ② 停止，停留 ③ 受影响，耽搁 ④ 讲述，叙述，阐明，论述。

توقتالۋ توقتال- 的不定式。

توقتالىس I 〈名〉 停止，中止，中断，停滞，停歇：ۋاقىتتىق توقتالىس 临时停顿。

توقتالىس- II توقتال- 的交互态。

توقتام 〈名〉 ① 协定，协议，合同，条约：ساۋدا توقتامى 贸易合同 ② 结论，结语；结果，结局：ٴتۇبى ٴبىر توقتام بولاتىن شىعار 总会有个结论 / توقتام ايتۋ 作出结论。

توقتاماستان 〈副〉 不停地，不停留地，不停顿，不间断地：جول ورتاعا توقتاماستان تىكە كەلدى 路上没有耽搁直接到达。

توقتاڭقىرا- 〈动〉 略微停顿，稍加停顿，稍停，停一停，稍微等一会儿；有点耽搁：توقتاڭقىراي تۇرىڭدار، ول قازىر كەلەدى. (你们)稍微等一会儿，他马上就来。

توقتاڭقىراس- توقتاڭقىرا- 的交互态。

توقتاڭقىرات- توقتاڭقىرا- 的使动态。

توقتاڭقىراۋ توقتاڭقىرا- 的不定式。

توقتار-توقتاماستان 〈副〉 未停下来就……：ول اربا توقتار-توقتاماستان ۇستىنە قارعىپ شىقتى. 马车尚未停下来，他就跳上去了。

توقتاس- ①توقتا- 的交互态 ② 讲好，说好，商定，定好，决定：ەرتەڭ بارۋعا توقتاستىق. 我们商定明天去。

توقتات- ① توقتا- 的使动态 ② 阻拦,阻留,
不放行,使耽搁: كەيىمر جۇمىستار مەنــى
توقتاتىپ تاستادى. 有些事把我耽搁住了。③
阻止,制止,扼止;挡住,截住: جاۋدى توقتاتۇ
阻止敌人 ④ 止住,停止,停滞;中止: قان
توقتاتۇ 止血 / تىنىسىن توقتاتۇ 停止呼吸 /
ساۋدا توقتاتۇ 罢市 ⑤ 〔转〕制动 ⑥ 发情期结
束 ▲ اقىل توقتاتۇ 智力成熟 ▲ بوي توقتاتۇ
长大,成年,成熟 ▲ سۆدى شــم توقتاتار،
سوزدى شىن توقتاتار.【谚】草皮能挡住水流,
真理能戳穿谎言。
توقتاتقىز- توقتات- 的使动态。
توقتاتتىر- توقتات- 的使动态。
توقتاتۇ توقتات- 的不定式。
توقتاتىل- توقتات- 的被动态。
توقتاۋ I 〈名〉潴,死水 ▲ توقتاۋ سۇ 滞水,积
水,死水。
توقتاۋ Ⅱ توقتا- 的不定式▲توقتاۋ ايتۇ 安慰,
安抚,慰 ▲ توقتاۋ بولۇ 停止,扼止,被禁
止。
توقتاۋسىز 〈副〉不停地,不歇地,不间断
地: جاڭبىر توقتاۋسىز ٴۇش كۇن جاۋدى. 雨不
停地下了三天。
توق-توق: توق-توق ەتۇ 发出梆当声,嗒嗒作
响,发出嘣嘣声。
توقتى I 〈名〉(六个月以上,一岁以下的)绵
羊羔: توقتى قوشقار 羊公羊(小骚羊) ▲
تويعاندا توقتىنىڭ ەتى توپىراق تاتيدى.【谚】肚
子饱的时候连羊羔肉都带有土腥味(肚饱佳
肴不香)
توقتى Ⅱ 〈名〉〔天〕白羊座。
توقتىبالاق 见 دۇاداق.
توقتىق ①توق I 的抽象名词 ② 饱,足食;(生活
上的)富裕,充裕 ▲ ٴبىر اشتىقتىڭ ٴبىر
توقتىعى بار.【谚】有饥必有饱(饥饿和足食是
相对的)。
توقتى-تورىم 〈名〉一岁以下的绵羊羔的誉
称。
توقتىشاق 〈名〉(六个月以上,一岁以下的)绵
羊羔 ▲ توعىز قابات تورقادان توقتىشاعىم ئەرسى

ارتىق.【谚】绫罗绸缎不如羊羔皮(华而不
实)。
توقۇ توقى- 的不定式 ▲ ٴبىز توقۇ 骨制钩
针。
توقۇلى 〈形〉① 织好的,编织好的,编 结
好的: توقۇلى بايپاق 织好的袜子 ② 深有体会
的,记在心里的: ٴبارى دە كوڭىـــلدە
توقۇلى. 对那些东西心里都有数。
توقۇسىز 〈形〉未织成的,未编织的,未编结
的。
توقۇشى 〈名〉织工,编结者: قولعاپ توقۇشى
织手套的人。
توقۇشلىق 〈名〉纺织业,编织业。
توقشلىق ① توق I 的抽象名词②饱,足食;
生活上的)富裕,充裕。
توقى- I 〈动〉备鞍垫 ▲ جاۋىردى جابا تۇقۇ 隐
瞒。
توقى- Ⅱ 〈动〉① 织,纺织,编织,编结,针织:
بۇل توقۇ 织布 / ورمەكشى ورمەك توقۇ 结网 /
شارباق توقۇ 编萝筐 / بايپاق توقۇ 打袜子
蜘蛛②〔转〕领会;掌握,学会,会用: وقىعاندى ميعا
توقۇ 把学过的东西记在脑子里 ▲ كوڭىلگە
(كوكەيىنە، جادىنا) توقۇ 记在心里,用心记住。
توقىل- توقى- Ⅱ 的被动态。
توقىلدا- 〈动〉梆梆作响,发出梆梆声,发出
嗒嗒声。
توقىلداق I 〈名〉啄木鸟,鴷 ▲ توقىلداق
تورعاي 砍林鸟 ▲ توقىلداق توقىمداسى 啄木鸟
科。
توقىلداق Ⅱ 〈名〉梆。
توقىلداق Ⅲ 〈形〉梆梆作响的,梆当响的;硬
梆梆的。
توقىلداقتار 〈名〉〔动〕啄木鸟科。
توقىلداقشالار 〈名〉〔动〕啄木鸟亚科。
توقىلدات- ①توقىلدا- 的使动态 ② 敲响,叩,
嗒嗒响地敲: پويەز توقىلداتىپ زىمىراپ بارادى.
火车隆隆地驶过。
توقىلداۋ توقىلدا- 的不定式。
توقىلداۋىق 〈名〉〔动〕啄木鸟 ▲
توقىلداۋىقتىڭ تاۋبەسى 难改的本性。

توقىم 〈名〉 革建，鞯鞍，鞯毡，垫鞍毡 ▲ اداي
توقىم 鞯鞍式依达阿 ▲ ارعىن توقىم 式更尔阿
▲ 鞯鞍 دۆلات توقىم ▲ 鞯鞍式提拉都 جەل
توقىم 背马坏磨防以）鞯鞍洞挽，鞯鞍的风通
▲ （口伤的部 كۈمۈش توقىم 鞍的饰装子银用
▲ 鞯 نايمان توقىم 鞯鞍式满乃 ▲ ويما توقىم
▲ 垫鞍毡的儿眼带 قاعار توقىم 外人有中家
▲ （利顺中途愿祝）式仪的时出 قاپتال توقىم
▲ 鞯 قىرعىز توقىم 。鞯鞍的式孜克尔柯
توقىما 〈名〉 ① 匹布，品织纺 ② 织编，的成织
:的结编，的 توقىما بويىمدار 品织纺 / توقىما
قولعاپ 套手的织编 ▲ توقىما ونەركاسىبى 纺
▲ 业工织 توقىما ىلمە 。织针
توقىماشى 〈名〉 ① 编；工织纺，工布织，工织
▲ 工织 توقىماشى قۇش 鸟巢织 ▲ توقىماشى
قىز ① 娘姑织纺 ② 〔天〕。星女织
توقىماشىلىق 〈名〉 : 业 织 编，业 织 纺
توقىماشىلىق ونەركاسىبى 业 工 织 纺 /
توقىماشىلىق فابرىكاسى 。厂织纺
توقىمدا- 〈动〉 : 鞯 鞍 加，（鞯 鞍 毡）垫
توقىمداپ ئەرتتەۋ 。马备鞯鞍加
توقىمداي 〈形〉 :的块小；的大般一垫鞍毡和
توقىمداي جەر 地土块小 / توقىمداي جەرى جوق
كەدەي 。人穷的地之推立无
توقىمدات- توقىمدا- 。态动使的
توقىمداتقىز- توقىمدا- 。态动使的
توقىمداۋ توقىمدا- 。式定不的
توقىمدى 〈形〉 。的鞯鞍加，的垫鞍毡带
توقىمدىق 〈名〉 。部肋（的马指）
توقىمسىز 〈形〉 。的鞯鞍加未，的垫鞍毡带不
توقىرا- 〈动〉 ① 留停，滞停，停 : توقىراپ العا
باسپاۋ الدىنعىلار توقىراپ قالدى. / 封自步固
。了来下停都的面前 ② :退倒；朽衰，老衰
جاس ۋلعايىپ توقىراپ قالدى. 也人，纪年了上
。了老衰
توقىراي- 〈动〉 : 秃秃光为成，秃变 ونىڭ
توقىرايعان باسى عانا كورىنەدى. 那他到看能只
。袋脑的秃秃光
توقىرايت- توقىراي- 。态动使的
توقىرايۋ توقىراي- 。式定不的

توقىراس- توقىرا- 。态互交的
توقىرات- توقىرا- 。态动使的
توقىراتقىز- توقىرات- 。态动使的
توقىراتتىر- توقىرات- 。态动使的
توقىراۋ توقىرا- 。式定不的
توقىراۋشىلىق 〈名〉 。退衰，前不滞停
توقىس- توقى- 。态互交的
توقىت- توقى- 。态动使的
توقىتتىر- توقىت- 。态动使的
تول I 〈名〉 。梯恩，梯，苯甲基硝三
تول- II 〈动〉 ① 满装；满噙；满含，含饱，满充，
满灌；满挤，满占 : قارتتىڭ كوزىنە جاس تولىپ
كەتتى. 。水泪了满噙里眶眼的人老 / ۋيگە
ئتۈتىن تولىپ كەتتى. 。雾烟了满充里屋 ② 发
胖，长得丰满 : ول وتكەندە ارىق ەدى، ئەندى
تولىپ كەلەدى. 。了胖发在现，瘦很他去过 ③
（时间，期限）过，满，到 : مەنىڭ بۇل قالادا
تۇرعانىما كەشە ەكى جىل تولدى. 城个这在住我
市里到昨天已满两年了。④ （年龄）满，够：
ول بيىل 10 جاسقا تولدى. 岁十满已年今他
了 。▲ ايدىڭ تولىپ كەمۋى 亏盈的亮月 ▲
اقىل تولۋ 事懂，熟成育发子脑 ▲ بەرەكە
تولسىن 爱和亲相愿 ▲ كوزگە تولۋ 漂，看好
满，悦喜满充中心 كوڭىلگە تولۋ ▲ 眼顺，亮
泄水得挤，的满满得挤 لىق تولۋ ▲ 意得，意
تولسىن ورتا ▲ ……是满，的满满得装，通不
تولۋ سىنعا ▲ 堂一聚欢伙大与愿，坐满朋高
اي تولعان ▲ 的儿样好，的好，的论评起得经
باسى وت ▲ قازان تولماس ▲ 窝心 月圆，月满
الا بولسا، كەرەگە باسى تولعان پالە بولادى.【谚】
。顺不事万，和不中家
تولاعاي I 〈名〉 。风的刮常
تولاعاي II 〈副〉 。的凉荒，的毛不，的秃光
تولايىم 〈副〉 :概大，来看，之言而总，之总
تولايىم، ئسوز الىپەتتەرىڭە قاراعاندا سول سەندەر
ەكەنسىڭدەر عوي. 。们你是就来原气口听
تولارساق 〈名〉 〔理生〕 端飞；腿小，胫外 ▲
تولارساقتان ساز كەشۋ 磨受，苦困经历，难艰受
。难
تولارساقتا- 〈动〉 （等雪或泞泥）到没小腿：

没泞泥在 مي باتپاقتا تولارساقتاپ ارەڭ كەلەدى
。走行地难艰上路道的子肚腿
。态互交的 تولارساقتا- **تولارساقتاس-**
。态动使的 تولارساقتا- **تولارساقتات-**
。式定不的 تولارساقتا- **تولارساقتاۋ**
كۇن بويىنا : 顿停,息停,停暂 〈名〉 **تولاس**
。雪的天整一了下 تولاس الماي قار جاۋدى.
,的断间不,的住不,的停不 〈形〉 **تولاسسىز**
持续不断的,无间歇的 ▲ تولاسسىز تەربەلىس
持续振荡 〔物〕 ▲ تولاسسىز تولقىن 〔电〕 持
。续波
:停暂,息停,来下静平,止停 〈动〉 **تولاستا-**
。了停雨 جاڭبىر تولاستادى.
。态动使的 تولاستا- **تولاستات-**
。式定不的 تولستا- **تولاستاۋ**
。式定不的 تولاسى- **تولاسۋ**
;止停,息停,来下静平,止,停 〈动〉 **تولاسى-**
。了小渐渐风 جەل تولاسىپ كەلەدى. 停暂
قازىقتى تولعاپ : 荡晃,晃摇①〈动〉 I **تولعا-**
/ 了来出拔就下几了晃摇桩木把 جۇلىپ الدى
晃回来囊皮的奶盛把 سابانى ارلى-بەرلى تولعاۋ
,晃摇(子沙,土尘的中粒谷净去了为) ② 荡
旋(向方个一着朝子绳将时子绳搓) ③ 淘,筛
倒,去磨来磨(里嘴在放物食将)④ 动转,转
嚼有没 شايناماستان تولعاپ جۇتا سالدى : 去倒来
。去下吞就碎
,述叙(式形的奏弹,唱歌用) 〈动〉 II **تولعا-**
追,溯追 ② 虑熟思深① تولعاۋ كەڭ ▲ 述描
。源求根
成)② 缩阵,痛阵(的时娩分)①〈名〉 **تولعاق**
剧的时娩分 اشتى تولعاق ▲ 机时,件条(的熟
痛 ▲ سوڭعى تولعاق 最后的阵痛 ▲ تولعاق
جيىلەتكىش 〈分娩〉 ▲ تولعاق قىسۋ ▲ 催产素
机时, 件条) (پىسۋ) تولعاعى جەتۋ ▲ 剧痛(时
。产难 تۋيە تولعاق ▲ 熟成(等
。草苦德 〔植〕 〈名〉 **تولعاق شوپ**
。脑头,平水想思,力能维思 〈名〉 **تولعام**
思,虑熟思深②态身反的 II تولعا- ① **تولعان-**
好你 سەن جاقسىراق تولعانىپ كور. : 度忖,考
。刻片度忖 از تولعانۋ / 。想一想好

。态动使的 تولعان- **تولعاندىر-**
。态动使的 تولعاندىر- **تولعاندىرت-**
。态动使的 تولعان- **تولعانت-**
。式定不的 تولعان- **تولعانۋ**
酌,考思些有,虑思加稍 〈动〉 **تولعانىڭقىرا-**
。量
。式定不的 تولعانىڭقىرا- **تولعانىڭقىراۋ**
。考思真认,想细,思深 〈名〉 **تولعانىس**
تولعاتپاي : 痛阵(的时娩分) 〈动〉 **تولعات-**
。娩分痛无 بوسانۋ
。式定不的 تولعات- **تولعاتۋ**
。诗情抒;调叙宣 〈名〉 I **تولعاۋ**
。式定不的 II、I تولعا- II **تولعاۋ**
。态动使的 تول- **تولعىز-**
。式定不的 تولقى- I **تولقۋ**
。动骚,乱动,荡动 〈名〉 II **تولقۋ**
,湃澎,涌汹 (水),伏起浪波 ①〈动〉 **تولقى-**
晃 ② 。漾荡在水湖 كول تولقىپ تۇر. : 荡动
浪麦 بيدايلار تولقىعان : 舞起,动摆,动摇,动
不得显,常无化变,动波,定不荡动 ③ 滚滚
动 ④ 势局的荡动 تولقىپ تۇرعان جاعداي : 稳
他 ول قاتتى تولقىعان بولاتىن. : 定不豫犹,摇
再一 تولقۋ سىناپشا ▲ 。害厉很得摇动经曾
。定不摇动,决不豫犹,常无化变,摇动
豫犹,的常无化变,的定不摇动〈形〉 **تولقىما**
。的定不
定稳不,的乱动,的安不荡动 〈形〉 **تولقىمالى**
。的
تەڭىز : 动波,涛波,浪波,浪 ① 〈名〉 **تولقىن**
تولقىنى 海浪 / تولقىن سەكىلدى 波浪式 /
ەلەكتر تولقىنى 电波 / بيداي تولقىنى 麦浪 /
داۋىس تولقىنى 声波 ② 〔转〕 高潮,浪潮,潮
流 : تۆڭكەرىس تولقىنى 革命的浪潮 ▲ اينالۋشى
تولقىن 〔物〕 自旋波 ▲ ارالىق تولقىن 〔物〕 中
间波 ▲ اسپان تولقىنى 天波,空间波 ▲ اۋا
تولقىنى 气浪 ▲ دىبىس تولقىنى 〔语〕 音波 ▲
مايدا تولقىن 鳞波,涟漪 ▲ ورتا تولقىن 中波 ▲
سەرپىندى تولقىن 〔物〕 弹性波 ▲ سوقپا تولقىن
〔物〕 冲击波 ▲ سىلكىنىس ① 〔地〕 击岸浪 ② 〔物〕 冲击波 ▲ سىلكىنىس
تولقىن 〔地〕 震波 ▲ تولقىن كوشەيتكىش 〔电〕

无线电放大器 ▲ تولقىن تاراتقىش 〔电〕无线电发射机 ▲ تولقىن ىرىكتەۋ 检波 ▲ تولقىن ۇزىندىعى 波长 ▲ تولقىن ولشەگىش 〔物〕测波仪。

تولقىندا- 〈动〉起波浪,起波涛,起风波,荡漾: تەڭىز تولقىندادى. 海浪滚滚。

تولقىندال- تولقىندا- 的被动态。

تولقىندان- ①تولقىندا- 的反身态 ② 起浪,起浪涛,起风波。

تولقىندات- تولقىندا- 的使动态。

تولقىنداۋ تولقىندا- 的不定式。

تولقىندى 〈形〉 ① 波状的,波浪式的,波浪起伏的,波纹的: زور تولقىندى ارەكەت 波澜壮阔的运动 ② 波段的: ورتا تولقىندى 中波段的▲ تولقىندى قىزبا 〔医〕 波状热。

تولقىندىق 〈形〉 波的,波浪的,波状的: تولقىندىق كولەم 波状面 ▲ تولقىندىق سۇزگى 滤波器。

تولقىنسىز 〈形〉 不起浪的,没有波浪的,没有波涛的;风平浪静的。

تولقىنت- 见 تولقىندات-.

تولقىس- تولقى- 的交互态。

تولقىت- تولقى- 的使动态。

تولتىر- ①تول- Ⅱ 的使动态 ②倒满,装满,弥补,增补: ورنىن تولتىرۋعا بولمايتىن شىعىن 不可弥补的损失 / شۇڭقىردى توپىراقپەن تولتىرۋ 用土把坑填满 ▲ اۋىز تولتىرىپ ايتارلىق (ايتارلىق) 值得一说的 ▲ اۋىز تولتىرىپ سويلەۋ 说大话,说空话,大谈特谈,夸夸其谈。

تولتىرعىز- تولتىر- 的使动态。

تولتىرت- تولتىر- 的使动态。

تولتىرۋ تولتىر- 的不定式。

تولتىرىل- تولتىر- 的被动态。

تولتىرىس- تولتىر- 的交互态。

تولى 〈形〉 ① 满的,满满的,装(盛,倒)满的: تولى ٴبىر اربا وتىن 满满的一车柴禾 ② (地名)托里。

تولىعۋ تولىق- Ⅱ 的不定式。

تولىق Ⅰ 〈形〉 ① 完全的,完备的,完整的;全部的;彻底的;绝对的;充分的,充足的; 极圆满的: ٴسىزدىڭ دايىندىعىڭىز تولىق ەمەس. 您的准备不够充分。/ تولىق ٴبىر جىل 整整一年 / تولىق جەڭىس 彻底的胜利 / تولىق سەنىم 绝对的把握 / تولىق نەگىز 充分的根据 ② 肥胖的,丰满的;粗实的,健壮的: تولىق دەنە 健壮的体格 ③ 齐全的;富有的: وندا ٴبارى تولىق. 他非常富有。④ 精通的,熟练的,流利的: حانزۋ ٴتىلىن تولىق بىلەدى 精通汉语 ▲ تولىق اي 〔天〕 望月,满月,圆月 ▲ تولىق جىيىن 〔数〕 完全集,完备集,完备数 ▲ تولىق كەرنەۋ 总压力 ▲ تولىق ورتا 高中 ▲ تولىق تۋسىك 〔医〕 完全流产 ▲ تولىق قوسىندى 〔数〕 完整和 ▲ تولىق ۋقىقتى ەلشى 全权大使 ▲ ەڭبەگى تولىق ەكى اسايدى، ەڭسەسى قاتقان ٴبىر اسايدى. 【谚】多劳多得,少劳少得。

تولىق- Ⅱ 〈动〉 ① 发胖,肥胖起来;丰满起来: ول قىرىق جاسقا كەلگەندە تولىعا باستادى. 他到四十岁时开始胖起来了。② 变得富,变得富有,繁荣,兴旺: بورىنعىداي ەمەس دۇنيە تولىعىپ كەلەدى. 不象以前,现在东西越来越多了。

تولىقسۋ تولىقسى- 的不定式。

تولىقسى- 〈动〉 ① 发育成熟,发育得健壮,(肌肉)丰满 ② 兴旺,繁荣,欣欣向荣。

تولىقسىز 〈形〉 不确切的,不大可靠的;不完全的。

تولىقسىت- تولىقسى- 的使动态。

تولىقتا- 〈动〉充实,补充,增补,附加,补……的不足;健全: مازمۇنىن تولىقتاۋ 充实内容 / كەم جەرىن تولىقتاۋ 补充不足之处。

تولىقتاما 〈名〉 补充,充实,增加。

تولىقتان- تولىقتا- 的被动态。

تولىقتاس- تولىقتا- 的交互态。

تولىقتات- تولىقتا- 的使动态。

تولىقتاۋ تولىقتا- 的不定式。

تولىقتاۋىش 〈名〉 ① 〔语〕 宾语 ; 补语 ② 〔数〕 余子数 ▲ ٴبىرىڭعاي تولىقتاۋىش 〔语〕 同等成分 ▲ جاناما تولىقتاۋىش 〔语〕 间接补语 ▲ تىكە تولىقتاۋىش 〔语〕 直接补语 ▲ تولىقتاۋىش بۇرىش 〔数〕 余角 ▲ تولىقتاۋىش جىيىن 〔数〕

余集。

تولقتىق 〈名〉丰满，肥胖；壮实。

تولقتىلىق تولق I 的抽象名词。

تولقتىر- ①تولق- 的使动态 ② 充实，增补，添补，补充，补……的不足：بىرىن بىرى تولقتىرۋ 互补不足 / تولقتىرىپ شىعارىلعان نۇسقاسى 增订本。

تولقتىرۋ تولقتىر- 的不定式。

تولقتىرىل- تولقتىر- 的被动态。

تولىمدى 〈形〉有资格的，合格的，符合标准的：تولىمدى كىسى 有资格的人 / شارتقا تولىمدى ۋاكىل 符合条件的代表 / كوزگە تولىمدى بىرۋ جوق. 没有一个被人看得上的（没有一个顺眼的）。▲ تولىمدى سويلەم 〔语〕完整句。

تولىمدىلىق ①تولىمدى 的抽象名词 ② 条件，资格；合格率：ۋاكىلدەردىڭ تولىمدىلىعىن تەكسەرۋ جوراسى 代表资格审查委员会。

تولىمسىز 〈形〉不合标的，不符合条件的，不符合标准的，质量差的；不好的 ▲ تولىمسىز سويلەم 〔语〕不完全句。

تولىمسىزدىق تولىمسىز 的抽象名词。

تولىس- ①تول- I 的交互态 ② 发育成熟，发育得健壮；（肌肉）丰满：قىزدىڭ دەنەسى تولىسىپ كەتىپتى. 姑娘的身体发育得很丰满。③ 发胖，养胖：ول بۇرىنعىدان كوپ تولىسىپ كەتىپتى. 他比以前胖得多了。

تولىسۋ تولىس- 的使动态。

تولىستىر- تولىس- 的不定式。

توم 〈名〉卷，册，很厚的一本（书），大部头（书）：بىرىنشى توم 第一卷 / ول جاقىندا بىر توم جازدى. 他最近写完了很厚的一本书。

توماعا 〈名〉鹰帽，（鹰的）眼罩：توماعاسىن (الۋ) تارتۋ 摘下鹰帽 / توماعاسىن سالۋ 戴上鹰帽。

توماعالا- 〈动〉（给鹰）戴鹰帽。

توماعالات- توماعالا- 的使动态。

توماعالاۋ توماعالا- 的不定式。

توماعالى 〈形〉戴上鹰帽的，戴上眼罩的：توماعالى بۇركىت 戴上眼罩的猎鹰。

توماعاسىز 〈形〉未戴鹰帽的，未戴眼罩的。

توماعا-تۇيىق 〈形〉一声不吭的，缄默的，不暴露思想的。

تومالا- 见 دومالا-.

تومالاق 见 دومالاق.

تومار 〈名〉树墩，木墩，伐根。

تومار بوياۋ 〈名〉匙叶草（属），补血划（属）。

توماردای 〈形〉树墩似的，矮小的：توماردای شال 矮小的老头儿（矮墩墩的老头儿）。

تومار داری 〈名〉藜芦（药草）。

تومات 〈名〉番茄泥，番茄酱，西红柿酱。

توماتتا- 〈动〉放番茄酱。

توماتتال- توماتتا- 的被动态。

توماتتاۋ توماتتا- 的不定式。

تومپاي- 〈动〉凸起，突出，鼓起，掘起，肿起，膨胀：قالتاسى تومپايىپ تۇر 口袋里装得鼓鼓的。

تومپايت- ①تومپاي- 的使动态 ② 噘起：اۋزىن تومپايتۋ 噘起嘴。

تومپايۋ تومپاي- 的不定式。

تومپاق 〈形〉① 凸的，凸形的：تومپاق اينەك 凸面玻璃（凸面镜）② 鼓起的：تومپاق جازۋ 鼓起的字母 ③ 胖的，矮胖的：تومپاق بەت 圆胖脸 / تومپاق بوي 矮胖墩 ④ 凸出的地方，小丘，墩：اناۋ تومپاقتىڭ ۇستىندە بۇلدىراپ كورىنگەن نەمەنە؟ 那个小丘上隐约可见的是什么呀？▲ زاڭعا تومپاق 与法相悖。

تومپاقتا- 〈动〉弄成凸形，使鼓起，使隆起。

تومپاقتال- تومپاقتا- 的使动态。

تومپاقتان- تومپاقتا- 的反身态。

تومپاقتاۋ I تومپاقتا- 的不定式。

تومپاقتاۋ II 〈形〉① 比较凸的，有些凸形的，突出来的较为鼓起的，有点隆起的，有点胖的。

تومپاقتىق تومپاق 的抽象名词。

تومپاقشا 〈形〉凸起的，突出的，丘形的 ▲ استىڭعى تومپاقشا مي 〔生理〕下丘脑。

تومپاڭ: تومپاڭ قاعۋ 见 تومپاڭدا-.

تومپاڭدا- 〈动〉（指小孩儿或幼畜等）迈着小碎步（走）：تومپاڭداپ ورىپ وتىردى 迈着小

。走而后在跟步碎
。态互交的 تومپاڭدا- **تومپاڭداس-**
。态动使的 تومپاڭدا- **تومپاڭدات-**
。式定不的 تومپاڭدا- **تومپاڭداۋ**
小指（ **تومپاڭ-تومپاڭ: تومپاڭ-تومپاڭ ەتۋ**
。步碎小迈（等畜幼或儿孩
肿，起隆，起鼓，出突，起凸 ①（动） **تومپي-**
，乖得显〔转〕② 胀肿 تومپيىپ ٴىسۋ：胀膨，起
بالالار تومپيىپ ەرتەك تىڭداپ：厚憨，实老得显
。事故听地乖乖都们子孩 .وتىر
。态动使的 تومپي- **تومپيىت-**
。式定不的 تومپي- **تومپيىۋ**
تومپىلدا- 见 تومپاڭدا-
；怒恼，怒发；客蹙眉皱，气闷生（动） **تومسار-**
头眉着皱 تومساراپ ٴوزن قاتپاي تويدى：色愠作
。发不言一
。态动使的 تومسار- **تومسارت-**
。式定不的 تومسار- **تومسارۋ**
，的脸苦眉愁，的头眉着皱（形） **تومسارىڭقى**
闷郁 تومسارىڭقى كىسى：的乐不闷闷，的闷郁
。人的
。态互交的 تومسار- **تومسارىس-**
着绷，头眉着皱，气闷生 ①（动） **تومسىراي-**
。嘴着噘 ② 怒恼，怒发，脸
。态动使的 تومسىراي- **تومسىرايت-**
。式定不的 تومسىراي- **تومسىرايۋ**
。态互交的 تومسىراي- **تومسىرايىس-**
تومىلدىرىق 见 تۋمىلدىرىق.
。根刨，根拔，出掘，出拔根连（动） **تومىر-**
把（ تومىرتقا قىلۋ：料饮镇冰（名） **تومىرتقا**
。镇冰，凉放（料饮
。式定不的 تومىر- **تومىرۋ**
تومىرىق：的脑倔头倔，的强倔（形） **تومىرىق**
老的脑倔头倔 تومىرىق شال / 气脾倔 مىنەز
。子头
。词名象抽的 تومىرىق **تومىرىقتىق**
，来起强倔 ② 态动被的 تومىر- ① **تومىرىل-**
。脑倔头倔得显
外皮，袄皮，衣大皮（的面带不）（名） I **تون**
▲袄皮短 شولاق تون / 衣大皮长 ۋزىن تون：套

الا تونىن ات ▲ 乏马困人 ات ارىپ، تون توزۋ
躲 ② 认否口矢；球皮踢，托推，诿推 ① قاشۋ
，论评后背 تون ٴپىشۋ سىرتىنان ▲ 近接不，避
▲ 论结做里地背，足品头评下私，论议后背
交深，深往交，足手如亲 تونىنىڭ ىشكى باۋىنداي
▲ 价评，论评 ② 袄皮剪裁 ① تون ٴپىشۋ ▲
تونىن ▲ 的苦穷，的空贫（قىسقا） تونى كەلتە
ادال ▲ 扮打装乔，装伪 تەرىس اينالدىرۋ
的直正【谚】.ادامنىڭ اتى ارىپ، تونى توزباس
尊受处处人的直正）破不穿袄皮，瘦不马的人
دە ٴىسكىلىسى تونىن ▲ 。（敬
▲ 。穿要也妹妹袄皮的过穿姐姐【谚】.كيەر
商【谚】.كەڭەسپەن پىشكەن تون كەلتە بولماس
▲ 。（益广思集）短会不袄皮的剪裁着量
一【谚】.ورامال تونعا جاراماسا دا جولعا جارايدى
轻礼）重义深情但，衣大件一上不抵虽巾毛条
。（重义情
腔，调声 ② 子调，调；音纯，音①（名） II **تون**
。调色 ③ 调
مال-مۇلىكتى：夺掠，夺抢，劫抢（动） **تونا-**
。策政夺掠 تونادۋ ساياساتى / 产财劫抢
。态动被的 تونا- **تونال-**
تونار نانى：炉馕烤，坑馕烤，坑馕（名） **تونار**
里坑馕在 تونارعا نان پىسىرۋ / 馕的烤里坑馕
。馕烤
。态互交的 تونا- **تونااس-**
。态动使的 تونا- **تونات-**
。态动使的 تونات **توناتقىز-**
。态动使的 تونات- **توناتتىر-**
。式定不的 تونا- **توناۋ**
。马响，盗强，者夺掠，者劫抢（名） **توناۋشى**
：为行盗强，夺掠，劫抢（名） **توناۋشىلىق**
。争战夺掠 توناۋشىلىق سوعىسى
شولاق：的袄皮着穿，的衣大皮有（形） **توندى**
。人的袄皮短穿身 توندى بىرەۋ
袄皮做 توندىق تەرى：的袄皮做（形） **توندىق**
。（皮羊皮外）皮羊的
。物货吨一 ٴبىر توننا جۇك：吨（名） **توننا**
。数吨，量重载，位吨（名） **تونناج**
公吨（位单算计输运）（名） **توننا-كيلومەتر**

里。

تونىنالا- 〈动〉以吨为计算单位计算: كۆنىنە تونالاپ كومۇر قازدى 一天挖好几吨煤。

تونىنالات- تونىنالا- 的使动态。

تونىنالاۋ تونىنالا- 的不定式。

تونىنالىق 〈形〉吨的,载重量的: تۆت تونىنالىق ماشىنا 四吨载重量的汽车。

تونىنەل 见 تۆننەل.

توڭ I 〈名〉① 冻土,土冻层,(土壤的)冻结 ② 挖冻土 توڭ قازۇ; 冻结状态,冻结的: توڭ يەر 冻结的土地 ▲ توڭ ماي (经溶炼后凝固的)动物油,浮油,硬脂,内脏油 ▲ توڭ مويىن 顽固的,固执的,执拗的 ▲ توڭ مويىن ئەلەمەنت 顽固分子 ▲ توڭ مىنەز 倔强的性格;暴躁的脾气 ▲ دوس ئايرىغان بوق جەيدۇ، توڭ ئايرىغان ماي قەيدۇ.【谚】离间朋友遭人唾骂,历尽辛苦万物皆得。

توڭ- II 〈动〉冻,冷,爱冻,发冷: سەن جىلدىراق كىيىن، ئىتپەسە توڭۇپ قالىسەن. 你穿暖和一点,不然会冻死的。/ توڭباي قالتىراۋ 不寒而栗 ▲ ماي توڭمىسىز 暖和的 ▲ ئىسسىقىنا كۆيۈپ، سوغىقىغا توڭۇپ 受热受冷,同甘共苦 ▲ بىرەۋ تويۇپ سەكرەيدۇ، بىرەۋ توڭۇپ سەكرەيدۇ.【谚】有的人吃饱了跳,有的人冻得跳。▲ سەرى توڭبايدۇ، قالتىرايدۇ.【谚】衣着俏的人不冷就是打哆嗦。

توڭغازۇ توڭغازى- 的不定式。

توڭغازى- ①〈动〉冻结,冻硬,冷冻;凝结: توڭغازغان گۆش 冻肉 / توڭغازغان قوي مېيى 凝结的羊油 ② 觉得极冷,发冷: تولا بويى توڭغازىپ كەتتى 深身发冷。

توڭغازىت- ① توڭغازى- 的使动态 ② 冷冻: گۆشتى توڭغازىتىپ ساقتادى 把肉冷藏起来。

توڭغازىتقۇچ 〈名〉冰箱,冷冻机,冷藏器(箱);冷藏剂。

توڭغازىتىل- توڭغازىت- 的被动态。

توڭغاق I 〈名〉胎便,胎粪,漆屎 ▲ توڭغاق قاتۇ 仔畜便秘,奶结。

توڭغاق II 〈形〉怕冷的,容易冷的,容易冷坏的,经不住冷的,不结冻的。

توڭغاقتا- 〈动〉排泄胎便,拉漆屎。

توڭغاقتاۋ I توڭغاقتا- 的不定式。

توڭغاقتاۋ II 〈形〉有冷点的,有结冻点的。

توڭغاقتىق توڭغاق 的抽象名词。

توڭغۇز- توڭ- II 的使动态。

توڭغۇش 〈形〉怕冷的,不经冷的,容易冻坏的。

توڭدان- 〈动〉冻结,冻硬,封冻,凝结: يەر بەتى توڭدانا باشلىدى. 地面开始冻上了。

توڭدانۇ توڭدان- 的不定式。

توڭدۇر- توڭ- II 的使动态。

توڭقاي- 〈动〉四肢着地,撅屁股。

توڭقايما 〈名〉简易的毡房。

توڭقايت- توڭقاي- 的使动态。

توڭقايۇ توڭقاي- 的不定式。

توڭقايىس- توڭقاي- 的交互态。

توڭقالاڭ: **توڭقالاڭ ئاسۇ** ① 翻跟头,翻筋斗,前滚翻 ②〔转〕栽跟头,一败涂地。

توڭقالاڭدا- 〈动〉弯着腰,猫着腰,弓着背,撅着屁股;点头哈腰: توڭقالاڭداپ جۈرۈۋ 弯着腰行走。

توڭقالاڭداس- توڭقالاڭدا- 的交互态。

توڭقالاڭدات- توڭقالاڭدا- 的使动态。

توڭقالاڭداۋ توڭقالاڭدا- 的不定式。

توڭقاڭدا- 〈动〉撅屁股,埋头弓腰;弯着腰: توڭقاڭداپ جۈگرۈۋ 弯着腰跑。

توڭقاڭداس- توڭقاڭدا- 的交互态。

توڭقاڭدات- توڭقاڭدا- 的使动态。

توڭقاڭداۋ توڭقاڭدا- 的不定式。

توڭقىلدا- 〈动〉发出叮咚声,叮咚作响。

توڭقىلدات- ① توڭقىلدا- 的使动态 ② 使劲敲打,猛力砸。

توڭقىلداۋ توڭقىلدا- 的不定式。

توڭ-تورىس 〈形〉① 不亲的,(亲属关系)较远的 ② 冷漠的,冷淡的。

توڭۇ توڭ- II 的不定式。

توڭىراي- 〈动〉面有愠色,生闷气,绷着脸: توڭىرايىپ كىسىگە قاراماۋ 绷着脸不理人。

توڭىرايت- توڭىراي- 的使动态。

توڭىرايۇ توڭىراي- 的不定式。

توڭرايس- توڭراي- 的交互态。
توڭراڭدا- 见 توڭراي-.
توڭراڭداس- توڭراڭدا- 的交互态。
توڭراڭدات- توڭراڭدا- 的使动态。
توڭراڭداۋ توڭراڭدا- 的不定式。
توپ I 〈名〉① 一群，一批，一簇，一丛，儿个：توپ ارال 群岛 / بىر توپ قۇشى 一群学生 / بىر توپ ياغاچ 一丛树 ② 派，派别，宗派，集团：توپتار اراسىنداكى كۆرەش 派别斗争 / قوغامدىق توپتار 社会集团③人群，众人，群众，大家，大伙：توپ ماقۇلداسا، ۋل قارسى شىعا قويماس. 只要大家都同意，他一个人不会反对的。▲ العاشقى تىرشىلىك توبى 〔地〕古生界 ▲ اتومدىق توپ 原子团 ▲ ازوت توبىنداعى- لار 〔化〕氮族 ▲ توبىن جازباۋ 聚拢，聚集，行影不离 ▲ توپ بۇزار 害群之马。
توپ II 〈名〉痈，痈疾：توپ اۋرۇ 痈疾病 / توپ بولۇ 截痈。
توپ III 〈名〉匹 ▲ بىر توپ 一匹：بىر توپ بۆل 一匹布。
توپ IV : **توپ ەتۇ** 发出扑腾声，扑通作响：توپ ەتىپ تامنان سەكرىپ تۇستى 扑腾一声，从墙上跳下来。
توپاي 〈名〉(大畜之)蹄腕骨，牛拐子(玩具)：توپاي ويناۋ 玩儿牛拐。
توپالاڭ 〈名〉① 羊瘟，羊炭疽 ② 暴动，哗变，造反，叛乱，叛变：توپالاڭنى باستۇرۇ 平息叛乱 / توپالاڭنى جانىشتاۋ 镇压叛乱 ▲ توپالاڭ تىگەندەي ەتۇ 大大地惊动，使丧魂失魄。
توپالاڭچى 〈名〉叛乱者，暴动者，造反者。
توپان I 〈名〉谷壳，谷糠。
توپان II 〈名〉洪水，发水，水灾；(圣经神话里的大洪水)，暴洪：توپان باسۇ 被洪水淹没 ▲ توپان سۇ 〔宗〕大洪水，暴洪。
توپاس 〈形〉① 钝的，不快的，不锋利的：توپاس پىچاق 钝刀 ②〔转〕愚笨的，愚蠢的，顽钝的，脑子迟钝的；无知的：توپاس جان 蠢人 ③〔转〕蠢人，白痴，笨人：ەلگە پايداسى جوق توپاس 对人民毫无用处的蠢货。
توپاستان- 〈动〉① 变钝，变得不快，变得不锋利 ②〔转〕脑子变得迟钝，笨头笨脑。
توپاستاندۇر- توپاستان- 的使动态。
توپاستانۇ توپاستان- 的不定式。
توپاستاۋ 〈形〉① 不太锋利的，有点钝的 ② 头脑比较迟钝的，有点呆头呆脑的。
توپاستىق ① توپاس 的抽象名词 ② 脑筋迟钝，愚钝，呆钝，傻头傻脑。
توپاتاي 〈名〉旅行壶。
توپپىن 见 توپىلىك.
توپوگراف 〈名〉地形测绘员。
توپوگرافىيا 〈名〉地形学；地形；地形测绘术。
توپوگرافىيالىق 〈形〉地形的，地形测绘的：توپوگرافىيالىق كارتا 地形图。
توپولوگ 〈名〉拓扑学家。
توپولوگىيا 〈名〉〔数〕拓扑学，拓扑结构。
توپونىمىيا 〈名〉地名，地名录；地名研究。
توپونىمىكالىق 〈形〉地名的，地名录的；地名研究的。
توپسا 〈名〉合页，折叶，铰链，蝶铰：ەسىك-تەرەزىنىڭ توپساسى 门窗的合页。
توپسالا- 〈动〉上合页：ەسىكنى توپسالادى 门扇上钉上了合页。
توپسالان- توپسالا- 的被动态。
توپسالاس- توپسالا- 的交互态。
توپسالات- توپسالا- 的使动态。
توپسالاۋ توپسالا- 的不定式。
توپسالى 〈形〉安合页的：توپسالى دوگىلەك ۈستەل 安合页的圆桌。
توپتا- 〈动〉① 集中，积累，集聚，结集：قاراجات توپتاۋ 集资 / اسكەر توپتاۋ 集结兵力 / قور توپتاۋ 积累资金 / ماتەريال توپتاۋ 搜集资料 ② 分类，分派，分系，分组：ۋقۇشلاردى ۋيرەنۇ ناتيجەسىنە قاراي توپتاۋ كەرەك 把学生按学习成绩分成几组。
توپتال- ① توپتا- 的被动态 ② 集合，集聚，拥挤在一起；成群结队。
توپتان- توپتا- 的反身态 ② 集合，集聚，群集，成群结队。
توپتاندۇر- توپتان- 的使动态。
توپتانۇ توپتان- 的不定式。

توپتانس- توپتان- 。态互交的

توپتاس- ①توپتا- 的交互态 ② 聚,合集,聚集
集,成群结队: توپتاسپ كەلگەندىر 一个一要不
个地来,要一起来。

توپتاستىر- توپتاس- 的使动态。

توپتات- توپتا- 的使动态。

توپتاۋ توپتا- 的不定式。

توپ-توبىمەن 〈副〉一群一群地,一帮一帮地,
成群结队地: الاڭنان توپ-توبىمەن ئوتتۇ 成群
结队地通过广场。

توپ-تولۇق 〈形〉① (身体)结实的,壮实的,
丰满的 ② 装得满满的,盛得满满的,装得瓷
③整整的,一点不缺的: تولۇق ئبىر جىل
بولدى. 实的 整整一年了。

توپ-توپ 〈形〉① 成群的,成帮的,一群一群
的,成群结队的: توپ-توپ كىسىلەر 成群的人/
توپ-توپ بولۇپ كەلۇ 成群结队地来②成匹的:
دۈكەندە بۇل توپ-توپ بولۇپ باسىلىپ قالىپتى.
商店里积压了成匹成匹的布。

توپتىق 〈形〉一群的,集体的: توپتىق نەكە 群
婚,集体结婚 / توپتىق سۇرەت 合影。

توپشى Ⅰ 〈名〉肩膀,膀子,肩端: وق توپشى-
سىنا ئتيدى. 子弹打中了(他的)肩膀。

توپشى Ⅱ 〈名〉估计,预测,推测: نەگىز جوق
توپشى 毫无根据的推测。

توپشىل 〈形〉① 和群的, 和群众打成一片
的,替零群众着想的, 急众人所急的 ② 爱搞
宗派的,爱搞小山头的。

توپشىلا- 〈动〉估计,估量,推测,预测,揣测,
假设: توپشىلاۋ مۇمكىن ەمەس 无从推测 /
توپشىلاپ ايتىلعان ئسوز 假设而言。

توپشىلان- توپشىلا- 的被动态。

توپشىلاس- توپشىلا- 的交互态。

توپشىلات- توپشىلا- 的使动态。

توپشىلاۋ توپشىلا- 的不定式。

توپشىلدىق 〈名〉派性,宗派主义,山头主义:
توپشىلدىققا قارسى تۇرۇ 反对宗派主义。

توپى 〈名〉尖顶小圆帽。

توپىلدا- 〈动〉(接连不断地)发出扑腾声,扑
通扑通作响: الما‌لار توپىلداپ جەرگە ئتۇسىپ
جاتىر. 苹果扑腾扑腾地掉落在地上。

توپىلدات- توپىلدا- 的使动态。

توپىلداۋ توپىلدا- 的不定式。

توپىلىك 〈名〉〔植〕白藓。

توپىر- 〈名〉① 人群,集会: قالىڭ ولار
توپىردىڭ اراسىنان كەتىپ قالعان سەكىلدى. 看
来他们早已离开了这个混乱的人群。② 混
乱的状态,慌乱,纷乱,忙乱: توپىر سالۋ 搞得
乱糟糟的(搞得乌烟瘴气)。

توپىراق 〈名〉① 土,土壤: قۇنارلى توپىراق 肥
沃的土壤 / توپىراق سىزدىعى 土壤密度 /
قۇمدى توپىراق 沙土(沙质土) / توپىراق تانۋ
علمى 土壤学 ② 地,土地: توپىراق جىرتۋ 耕
地 ③〔转〕国土,领土▲ ارتىنان توپىراق شاشۋ
咒骂 ▲ دوڭىز توپىراق 〔植〕沙草 ▲ كوزىنە
كور توپىراق كىرسىن 该死的 ▲ سور توپىراق
盐渍土 ▲ توپىراق ايداۋ 死期来临,大限来到
▲ توپىراق الۋ 撮土入穴,埋葬 ▲ توپىراق
بۇيىرۋ 被埋葬 ▲ توپىراقتى تۇرگە ايىرۋ 土壤
分类 ▲ توپىراق ىلعالى 土壤湿度,土地的墒情
▲ توپىراق قۇرىلىمى 土壤结构 ▲ توپىراعى
جەڭىل 不被人尊重的 ▲ توپىراعى تورقا
بولسىن! 安息吧! ▲ كوپكە توپىراق شاشپاس
بولار. 【谚】众怒难犯。

توپىراقتى 〈形〉① 土的,土壤的: ماي
توپىراقتى جەر 肥沃的土地 ② 落满尘土的,
灰尘很多的: توپىراقتى كوشە 尘土飞扬的街
道 ③ 带土的: توپىراقتى بوران 尘暴。

توپىراش 〈名〉身体笨重,动作缓慢的马。

توپىراشتاۋ 〈形〉动作较缓慢的,较迟缓的。

توپىرلا- 〈动〉① 拥挤,聚集,汇集,成群结
队: الاڭدا توپىرلاعان ەل 拥挤在广场上的人
群 ② 乱蹦乱跳;(聚集在一起)闹腾,折腾:
ۇيگە توپىرلاماي سىرتقا شىعىڭدار 别在屋里闹
腾,到外边玩儿去。

توپىرلاس- توپىرلا- 的交互态。

توپىرلات- توپىرلا- 的使动态。

توپىرلاۋ توپىرلا- 的不定式。

تور Ⅰ 〈名〉①网,小网;(汽灯的)白热纱网②
网兜儿 ③〔体〕网子,球网 ④ 网格线方格

تورعا ٴتۇسۋ : 套圈,网罗〔转〕⑥ 物状网 ⑤ 线
تور دوپ ▲ 格晶子原 تور اتومدىق ▲ 套圈入落
تور ▲骨筛〔理生〕 تور سۇيەك ▲ 球网〔体〕
▲ 巾纱的眼网带 تور جاۋلىق ▲ 篮网 شارباق
。胞细状网〔理生〕 تور كلەتكا
。座星罟网〔天〕〈名〉 II **تور**
تاۋنا قاراي ▲ 仔猪,猪小,子崽猪〈名〉 **توراي**
么什有【谚】 توعايى، شوشقاسىنا قاراي تورايى.
产就猪的样么什有 ,树的样么什有就山的样
。崽的样么什
ٴار جىلى سەگىزدەن :崽猪下〈动〉 **تورايلا-**
。崽猪个八下年每 تورايلايدى
。式定不的 تورايلا- **تورايلاۋ**
تورايلى :的崽猪带,的崽猪有〈形〉 **تورايلى**
。猪母的子崽猪带 مەگەجىن
تورالۋ تەك :肉长,胖发,胖长〈动〉 **تورال-**
ٴىشىپ-جەۋگە بايلانىستى ەمەس 饭和全完不胖发
。关有食
。态动使的 تورال- **تورالت-**
。态动使的 تورالت- **تورالتىر-**
。式定不的 تورال- **تورالۋ**
。杨胡,(属亚)桐胡〔植〕〈名〉 **توراڭعى**
توراڭعى. 见 **توراڭعىل**
杨胡 ,的多杨胡,的杨胡有〈形〉 **توراڭعىلى**
。丛
。方地的杨胡长〈名〉 **توراڭعىلىق**
,网 ;处合汇 ,点叉交 ,处叉交〈名〉 **توراپ**
商 ساۋدا تورابى / 网通交 قاتناس تورابى :纽枢
توعىز ▲ 纽枢路铁 تەمىر جول تورابى / 网业
。方地的往过人行,冲要通交 جولدىڭ تورابى
。母云,铀铜〔矿〕〈名〉 **توربەرنيت**
الا ▲ 雀麻,(属)雀麻〔动〕〈名〉 **تورعاي**
سارىقاس ▲ 鸟灵百 بوز تورعاي ▲鹡鸰 تورعاي
盐 سەكسەۋىل جورعا تورعاي ▲ 巫眉黄 تورعاي
雀麻 سۋىق تورعاي ▲ 鸟河 سۋ تورعاي ▲ 鸦木
تورعاي ▲ 雪大毛鹅 قار باس تورعاي ▲
تارىزدىلەر 雀形属 ▲ تورعاي ٴشوپ (تورعاي
菊车失〔植〕 تورعاي قانباس ▲ 草紫 وتى)
▲ 试小刀牛 تورعايعا توقپاق جۇمساۋ ▲ (属)
قارا تورعاي 鹆鸲,歌八黑 ▲ بوتاعا قورعالان

木灌于身藏雀麻【谚】 تورعاي دا امان قالادى.
中也能脱险。▲ تورعاي جاۋبىر جاۋسا بالاسىن،
麻时雨下【谚】. بۇرشاق جاساۋ باسىن قورعار
▲ 。己自护保雀麻时子雹下,雏幼护保雀
تورعاي قۇتىرسا بۇركىتكە شابادى، ٴيت قۇتىرسا
儿狗,鹰老撞狂逞雀麻【谚】. يەسىن قابادى
。人主咬狂逞
一雀麻和,的大般一雀麻和〈形〉 **تورعايداي**
骨 ٴبيتى تورعايداي. مويىنى ىرعايداي، ▲ 的样
تورعايداي ▲ 峋嶙骨瘦,瘦肌黄面,紫如瘦
。析离崩分,散八零七,散兽鸟如 توزۋ
。甲盔状鳞小〈名〉 **تورعايكوز**
。甲盔〈名〉 **تورعاۋىت**
。绸丝,子绸〈名〉 **تورعىن**
تورعىندى :的绸丝,的子绸〈形〉 **تورعىندى**
。子被的面子绸 كورپە
。的绸丝是不,的子绸有没〈形〉 **تورعىنسىز**
。缎绸罗绫,缎绸〈名〉 **تورعىن-تورقا**
〔矿〕 توري رۋدالارى ▲ 钍〔化〕〈名〉 **توري**
。石钍
。石钍〔矿〕〈名〉 **توريت**
而滑光,的滑光〔转〕② 子缎 ①〈名〉 **تورقا**
! 吧息安 تۇپىراعى تورقا بولسىن! ▲ 的软柔
▲ توعىز قابات تورقادان توقتىشاعىم تەرىسى
不而华)皮羔羊如不缎绸罗绫【谚】 ارتىق.
。(实
▲ 的服衣缎绸着穿;的缎绸〈形〉 **تورقالى**
。娶嫁丧婚 تورقالى توي، تۇپىراقتى ٴولىم
网织编 تور تورلاۋ :织编,织 ①〈动〉 **تورلا-**
锁 تۇيمەنىڭ تەسىگىن تورلاۋ :(法方纫缝)锁②
كوكتى بۇلت :蔽遮;住遮,罩笼 ③ 儿眼扣
的定一在) ④ 空天罩笼云乌 .تورلاپ الىپتى
。徊徘,伺窥(内离距
状网 ,的路纹有,的理纹有〈形〉 I **تورلاما**
。的
。瓜甜的理纹有〈名〉 II **تورلاما**
。态动被的 تورلا- **تورلان-**
。态互交的 تورلا- **تورلاس-**
。态动使的 تورلا- **تورلات-**
。式定不的 تورلا- **تورلاۋ**

تورلى 〈形〉 带网的，用网罩罩起来的，挂窗
纱的： تورلى ماقتا 棉被套 / تورلى تەرەزە 挂窗
纱的窗户 ▲ تورلى ۋلپا 〔医〕 筛状组织。
تورموز 〈名〉 制动装置，制动器，闸，轫，刹
车。
تورموزدا- 〈动〉 ① 制动，施轫，收闸，刹(车)
②抑制，阻遏。
تورموزدال- تورموزدا- 的被动态。
تورموزدات- تورموزدا- 的使动态。
تورموزداۋ تورموزدا- 的不定式。
تورموزسىز 〈形〉 没有制动装置的，没有制动
机器的。
تورنىك 见 تۆرنىك.
تورپاق 〈名〉 ① 牛犊 ② 〔天〕 金牛座。
تورپاقسىز 〈形〉 没有牛犊的，不带牛犊的。
تورپاقتى 〈形〉 有牛犊的，带牛犊的。
تورس: تورس ەتۆ 发出扑通声，咕咚一声响，
扑哧一声响： دوپ تورس ەتىپ جارىلىپ قالدى.
皮球扑哧一声破了。
تورسي- 〈动〉 ① 膨胀，鼓起来，肿起： قارنى
تورسىيىپ شىعىپ كەتىپتى. (他的)肚子鼓起来
了。发胖，肥胖起来： تورسيىپ جارىلۇعا تاياپتى
胖得不得了(胖得快要爆炸了)。
تورسيت- تورسي- 的使动态。
تورسيۋ تورسي- 的不定式。
تورس-تورس: تورس-تورس ەتۆ 扑通扑通作
响，发出咕咚声，扑哧扑哧响。
تورسىق 〈名〉 (盛液体的)小皮囊 ▲ جان
تورسىق (便于携带的)小皮囊 ▲ تورسىق شەكە
(指孩子)宽额的头 ▲ جامان اتقا جال بىتسە
جانىنا تورسىق بايلاتپاس.【谚】劣马长了膘，见
小皮囊都受惊。
تورسىقتا- 〈动〉 用小皮囊盛，装在小皮囊里：
ول قىمىزدى تورسىقتاپ اكەلدى. 他把马奶酒
盛在小皮囊里带回来了。
تورسىقتاي 〈形〉 宽额的头；胖胖的，胖乎乎
的： شەكەسى تورسىقتاي ۇل تاپ! 祝你生个胖
儿子！
تورسىقتال- تورسىقتا- 的被动态。
تورسىقتات- تورسىقتا- 的使动态。

تورسىقتاۋ تورسىقتا- 的不定式。
تورسىل 〈名〉 扑通声，咕咚声，扑哧声。
تورسىلدا- 〈动〉 ① 扑通扑通作响，咕咚，咕
咚作响，发噼啪声 ② 发怒，恼怒，生气：
تورسىلداپ جارىلعالى وتىر 气得要爆炸了。
تورسىلداق 〈名〉 鱼鳔 ▲ تورسىلداق تۇيمە 按
扣，子母扣。
تورسىلدات- تورسىلدا- 的使动态。
تورسىلداۋ تورسىلدا- 的不定式。
تورتا 〈名〉 (炼黄油后的沉淀物，渣子：
سارى مايدىڭ تورتاسىن ايىرۋ 提炼黄油。
تورتالا- 〈动〉 (用高温)精炼黄油，除去渣子。
تورتالان- تورتالا- 的被动态。
تورتالات- تورتالا- 的使动态。
تورتالاۋ تورتالا- 的不定式。
تورۋ تورى- Ⅱ 的不定式。
تورۋىل 〈名〉 ①埋伏；(暗中)监视 ②监视
者。
تورۋىلدا- 〈动〉 密切监视，窥伺，跟踪，尾随：
مىنا بىرەۋلەر ماناداڭ ٴبىزدى تورۋىلداپ ٴجۇر،
ساق بولىڭدار. 那儿个人一直在跟踪监视我
们，要警惕。
تورۋىلداس- تورۋىلدا- 的交互态。
تورۋىلدات- تورۋىلدا- 的使动态。
تورۋىلداۋ تورۋىلدا- 的不定式。
تورشا 〈形〉 网状的 ▲ تورشا تالشىق 〔生理〕
网脉 ▲ تورشا ەلەكتروت 〔电〕 栅极。
تورى Ⅰ 〈形〉 枣红的，枣红色的，枣骝的：
تورى ات 枣骝马 ▲ توبىلعى تورى (指马之毛
色)枣红色的 ▲ قارا تورى (指人的皮肤) 古
铜色；(指马之毛色) 深褐色 ▲ تورى توبەل 额
头白斑枣骝(马)。
تورى- Ⅱ 〈动〉 ① 窥视，监视，窥伺；守候： ول
بازارعا سىلتاۋمەن ساۋدا تورىپ، قالىڭدىعىن
كەلگەن ەكەن. 他以进城买东西为名看看自己
的未婚妻。② 埋伏，隐伏；拦路： جول تورىعان
قاراقشى 拦路抢劫犯。
تورىعۋ تورىق- 的不定式。
تورىعۋشىلىق 〈名〉 悲观失望，悲观主义，绝
望。

توريق- 〈动〉悲观，失望，绝望，灰心，心灰意懒：ۋاقىتتىق قىيىنچىلىقتا بولا تورىغۇغا بولمايدى 在暂时的困难面前不能悲观。

توريقتىر- توريق- 的使动态。

تورىل- تورى- I 的被动态。

تورىس- تورى- II 的交互态。

تورىت- تورى- II 的使动态。

توس- 〈动〉① 等，等待，等候，期待：ۋل سەنى وسى ارادا توسپاقشى بولعان. 他准备在这里等你。② 接，接迎，迎候：قوناقتاردى پويەز بەكەتىنەن توسىپ الدى 到火车站迎接来宾 ③ 把（让小孩儿大小便）：بالا توسۋ 把孩子 ④ 阻挡，住挡，拦阻，拦截；堵；遮挡，制止，禁止：جەل توسۋ / 挡风 / جول توسۋ 挡路 / جول توسىپ بۇلاڭشىلىق ستەۋ 拦路抢劫 / سۋ توسۋ 堵水 / كوزدى توسۋ 遮住眼睛 ⑤ 送给（吃），请吃：اس قوناعىنا توسادى 把吃的送给客人吃。▲ الاقانىن توسۋ ①用手接 ②伸手（要东西）▲ اۋزىن توسۋ ①张嘴接 ②堵嘴，不让说话 ▲ جول توسۋ ①等待，迎接 ② 拦路抢劫 ▲ قۇلاعىن توسۋ 贴耳倾听 ▲ ٴسوز توسۋ 等着说话。

توسالعى 〈名〉① 障碍，障碍物，拦阻物：جولدا ەشقانداي توسالعى جوق. 路上没有任何障碍物。② 妨碍，干扰；绊脚石：توسالعى بولۋ 碍手碍脚。

توسالعىسىز 〈形〉无阻挡的，通畅的，畅通，无阻的，无障碍的：توسالعىسىز ٴوتىپ كەتۋ 毫无阻挡地通过。

توساڭ 〈形〉① 陌生的，生疏的，不熟悉的：توساڭ جەر 生疏的地方 ② 聋的，耳背的：قۇلاعى توساڭ كىسى 耳朵聋的人。

توساڭداۋ 〈形〉① 有些陌生的，有点生疏的，不大熟悉的 ② 有点聋的，耳朵有些背的。

توساڭدىق توساڭ 的抽象名词。

سوساڭسۇ توساڭسى- I、II 的不定式。

توساڭسى- I 〈动〉眼生，觉得生疏，感到陌生；生，拘束：كوپ جىل كورمەگەنگە توساڭسىپ قالدى 多年不见感到陌生。

توساڭسى- II 〈动〉耳背听不清。

توساڭسىت- توساڭسى- 的使动态。

توساپ I 〈名〉①（水底下的）沉积物 ②尘埃，尘土。

توساپ II 〈名〉细食，营养液：توساپ سورپا 浓肉汤。

توساپ III 〈名〉果子酱，果酱糖。

توساپتا- 〈动〉奶中加油煮。

توساپتان- 〈动〉变稠，变成糊状。

توساپتانۋ توساپتان- 的不定式。

توساپتاۋ توساپتا- 的不定式。

توسات 〈副〉忽然，突然间，骤然，意外地：توسات مىلتىق داۋسى ەستىلدى. 忽然传来了枪声。

توساتتان 见 توسات.

توساۋىل 见 توسقاۋىل.

توسقاۋىل 〈名〉① 障碍，妨碍，障碍物；阻难：توسقاۋىلدان ٴوتۋ 越过障碍物 ② 等待，等候；埋伏：ولار توسقاۋىلداعى قولىنا ٴتۇستى. 他们中了埋伏。

توسقاۋىلدا- 〈动〉① 等待，等候：ٴبىز ونى كەلەدى دەپ توسقاۋىلداعالى نەشە كۇن بولدى. 我们估计他来，已经等了好几天了。② 挡住，阻挡，拦阻，设置障碍：جاۋ اسكەرىنە توسقاۋىلداپ سوققى بەردى. 阻击敌军。

توسقاۋىلداس- توسقاۋىلدا- 的交互态。

توسقاۋىلدات- توسقاۋىلدا- 的使动态。

توسقاۋىلداۋ توسقاۋىلدا- 的不定式。

توسقاۋىلدى 〈形〉阻挡的，阻塞的，设置障碍的：توسقاۋىلدى اتۋ 阻挡射击。

توسقاۋىلسىز 〈形〉无阻挡的，无障碍的，畅通无阻的。

توسقاۋىلشى 〈名〉阻挡者，阻截者，设置障碍的人：توسقاۋىلشى قوسىن 阻击部队。

توسقىز- توس- 的使动态。

توسقىن 〈名〉阻碍，妨碍，阻塞物，障碍物，阻绝：باسقالاردىڭ ۇيرەنۋىنە توسقىن بولۋ 妨碍别人的学习 / اسكەري توسقىن 军用障碍物。

توسقىندا- 〈动〉妨碍，阻碍，阻碍，阻挡；干扰。

توسقىندات- توسقىندا- 的使动态。

توسقنداۋ توسقندا- 的不定式。

توسقندى 〈形〉阻挡的,挡住的,有障碍的,没有障碍物的。

توسقندىق 〈名〉阻碍,障碍,妨碍,干扰: قىزمەتكە توسقندىق جاساۋ 妨碍工作。

توسقنشى 〈名〉等候的人,等待的人。

توسپا 〈名〉围堤,堤坝,堤堰: كول توسپاسى 塘堰 / وزەن توسپاسى 拦河坝 / توسپانى سەل اكەتۋ 堤坝被洪水冲垮。

توسپالا- 〈动〉① 修堤坝,筑围堤 ② 挡住,堵住,阻止住;不让前进: الدىن توسپالاپ جۇرگىزبەي قويدى 挡住不让走。

توسپالان- توسپالا- 的被动态。

توسپالى 〈形〉有堤的,有堤坝的;被挡住的,被堵住的。

توسپاشى 〈名〉阻拦猎物的人。

توست 〈名〉举杯的祝词;举杯: توست كوتەرۋ 干杯。

توستاعان I 〈名〉小木碗 ▲ كوز توستاعانى 眼眶 ▲ توستاعانىن جۋۋ 哭,流泪。

توستاعان II 〈名〉〔天〕巨爵座。

توستاعاندا- 〈动〉用小木碗盛,往小木碗里盛: شايدى توستاعانداپ ىشتى 用小木碗喝茶 / توستاعانداپ ولشەۋ 用小木碗量。

توستاعانداي 〈形〉大的: كوزى توستاعانداي 大眼睛 ▲ كوزى توستاعانداي بولۋ 吓破胆。

توستاعانداۋ توستاعاندا- 的不定式。

توستاعانشا 〈名〉小木碗。

توستاق 〈名〉〔口〕小木碗 ▲ التىن جوق اسى اياقتان ايرانى بار توستاق ارتىق. 【谚】有酸奶的木碗胜过空的金盆。

توستىر- توس- 的使动态。

توسۋ توس- 的不定式。

توسۋلى 〈形〉挡住的,遮挡起来的;围起来的,与……隔绝的。

توسىل- توس- 的被动态。

توسىلت- توسىل- 的使动态。

توسىن I 〈形〉陌生的,生疏的,不熟悉的: توسىن ادام 陌生的人 / توسىن جەر 不熟悉的地方 / توسىن وقيعالار 不熟悉的事件 / توسىن ەل 异乡人。

توسىن II 〈副〉突然,忽然,骤然,意外地,突如其来地: ونىڭ كەلۋى وتە توسىن بولدى. 他来得很突然。

توسىندىق توسىن I 的抽象名词。

توسىراي- 〈动〉① 疏远,不接近,显得孤僻: ەشكىمگە جولامايدى توسىرايىپ 显得孤僻,跟谁都不来往 ② 露不出喜欢的神态,作愠色: توسىرايىپ تەرىس قاراۋ 面带怒色,看都不看一眼 ③ (马)惊,受惊。

توسىرايت- توسىراي- 的使动态。

توسىرايۋ توسىراي- 的不定式。

توسىراڭدا- 〈动〉①睁大眼睛,瞪眼,瞪目 ② (马)受惊,惊吓。

توسىراڭداس- توسىراڭدا- 的交互态。

توسىراڭدات- توسىراڭدا- 的使动态。

توسىراڭداۋ توسىراڭدا- 的不定式。

توسىرقا- 〈动〉① 认生,眼生,觉得陌生,感到生疏: كىشكەنتاي قىز توسىرقاۋدى بىلمەيدى. 小姑娘不知道认生。② 拘束,拘谨: ول جات كىسىلەردەن توسىرقاپ وتىر. 他见了生人有点拘束。

توسىرقان- توسىرقا- 的反身态。

توسىرقاڭقىرا- 〈动〉① 觉得有点陌生,感到有点生疏,觉得不大熟悉 ② 有点拘束,显得不太大方。

توسىرقاڭقىراس- توسىرقاڭقىرا- 的交互态。

توسىرقاڭقىرات- توسىرقاڭقىرا- 的使动态。

توسىرقاڭقىراۋ توسىرقاڭقىرا- 的不定式。

توسىرقاس- توسىرقا- 的交互态。

توسىرقات- توسىرقا- 的使动态。

توسىرقاۋ توسىرقا- 的不定式。

توت 〈名〉锈,锈理: تەمىر توتى 铁锈 / توت باسۋ 生锈。

توتاي 〈形〉娇生惯养的,娇纵的。

توتى- 〈动〉用尽,花光,一个不剩: ولار تيىننان توتىيپ قالىپتى. 他们把钱全花光了。

توتىيايىن 〈名〉蓝矾,绿矾,胆矾,硫酸铜。

توتىيايىندا- 〈动〉掺蓝矾,使含有绿矾。

توتىيايىنداي 〈形〉和蓝矾一样的;(指味道)苦

。的蓝蓝,的绿青(色颜指);的

توتيايىندال- توتيايىندا- 。态动被的

توتيايىندات- توتيايىندا- 。态动使的

توتيايىنداۋ توتياتىندا- 。式定不的

توتيايىنسىز 〈形〉不含蓝矾的,没有绿矾的。

توتيىت- توتي- 。态动使的

توتيۇ توتي- 。式定不的

توتيىس- توتي- 。态互交的

توتتان- 〈动〉生锈,锈烂: توتتانغان پىشاق 生锈的刀子 / توتتانبايتىن بولات 不锈钢。

توتتانغىش 〈形〉爱生锈的,容易生锈的。

توتتاندۇر- توتتان- 。态动使的

توتتانغۇ توتتان- 。式定不的

توتى 〈名〉〔动〕鹦鹉,鹩哥 ▲ توتىلار 鹦鹉科。

توتىغۇ توتىق- II 。式定不的

توتىغۇ-توتىقسىزدان- 〈动〉〔化〕氧化还原。

توتىغۇ-توتىقسىزدانغۇ ① توتىغۇ-توتىقسىزدان- 的不定式 ② 氧化还原作用。

توتىق 〈名〉（风吹日晒后在脸上出现的）黑斑。

توتىق 〈名〉锈,氧化物 ▲ ازوت توتىقى 氮氧化 ▲ الیۇمىن توتىقى 〔化〕氧化铝 ▲ نەگىزدىك توتىقتار 碱性氧化物 ▲ مىس توتىقى 正氧化铜 ▲ مىس شالا توتىقى 氧化亚铜 ▲ سۇلى توتىق 氢氧化物 ▲ ۋران توتىقى 氧化铀。

توتىق- II 〈动〉① (脸)晒黑,变黑,发黑: ونىڭ بەتى كۈنگە كۆيۈپ توتىقىپ كەتىپتى. 他的脸被太阳晒黑了。② 〔化〕氧化: توتىققان كەن 氧化矿石。

توتىققىش 〈形〉① 容易晒黑的 ② 容易氧化的,爱生锈的。

توتىقسىزدان- 〈动〉脱氧。

توتىقسىزداندۇر- توتىقسىزدان- 。态动使的

توتىقسىزداندۇرغۇچ 〈名〉脱氧剂。

توتىقسىزدانغۇ توتىقسىزدان- 。式定不的

توتىقتان- 〈动〉氧化,生锈。

توتىقتاندۇر- توتىقتان- 。态动使的

توتىقتاندۇرغۇچ 见 توتىقتۇرغۇچ.

توتىقتاندۇرۇل- توتىقتاندۇر- 的被动态 ▲ توتىقتاندۇرۇلغان سارى سىناپ 黄氧化汞。

توتىقتانغۇ توتىقتان- 。式定不的

توتىقتۇر- ① توتىق- II 的使动态 ② 氧化,氧化处理,表层氧化: توتىقتۇرۇپ قورۇتۇ 氧化熔炼 ③ 晒黑。

توتىقتۇرغۇچ 〈形〉① 起氧化作用的: توتىقتۇرغۇچ فەرمەنت 氧化酶 ② 氧化剂。

توتىقۇس 见 توتى.

توشالا I 〈名〉庖厨,有天窗的仓库。

توشالا II 〈名〉〔植〕刺李,醋栗刺葡萄。

توبە I 〈名〉旧居,故址,遗迹(古代村落的遗迹)。

توبە II 〈名〉① 小山,小丘,岗,丘阜: توبەدە ئاياداي ئۆي بار ئەدى. 丘阜上曾有过一所小房子。② 堆: بىر توبە قۇم 一堆沙子 / بىر توبە قار 一堆雪 ③ 派,帮,帮派,山头 / ئۆز الدىنا بىر توبە بولۇ 自成一派。

توبە 〈名〉① 头顶: توبەسىندە بىر تال شاش جوق (他)头顶上连一根头发都没有 ② (一物之)顶部,顶端,端上,头上,上面: باس كىيىم-نىڭ توبەسى 帽顶 / ئۆيدىڭ توبەسى 屋顶 / تاۋدىڭ توبەسى 山顶 ▲ بىر توبە ② 一伙儿 ▲ ① (在心目中)占据特殊地位的,受宠爱的 ▲ جۆرەگى تاس توبەسىنە شىعۇ 心惊胆战,魂飞魄散 ▲ تاس توبە 头顶 ▲ توبە بي 上层人物 ▲ توبەگە كوتەرۇ 尊敬,爱戴;极力抬高 ▲ توبەمىنىڭ شۈكۈرى كورسىن! 再也不让见到 ▲ توبەسى كوككە جەتۇ 心满意足,得意忘形,趾高气扬,神气十足 ▲ توبەسى كوككە تيۇ 如愿以偿 ▲ توبەسى كورىنۇ 刚刚露出,初露头角 ▲ توبەسىنەن جاسىل تۇسكەندەي بولۇ (توبەسىنە جاي تۇسكەندەي بولۇ) 晴天霹雳 ▲ توبەسىنە ويناۋ 骑在头上 ▲ توبەسىن ويۇ 给个厉害看,使吃苦头 ▲ توبە سۇيەك 〔生理〕蝶顶骨 ▲ توبەسى تەسىك (جارىق) 会外语 ▲ توبە شاشى تىك تۇرۇ 毛骨悚然 ▲ تۆردىڭ توبەسى 上座,首席 ▲ مىسىق جوقتا تىشقان توبەگە شعادى. 【谚】猫不在时耗子翻天。

توبەگۈل 〈名〉〔植〕顶花。

توبەل 〈名〉牲畜额头上的白斑,白星点,玉顶: تورى توبەل ات 枣红玉顶马 ▲ ات توبەلىن-

دەي 一小撮,极少数 ▲ بوز توبەل 显得陈旧的,比较破旧的: بوز توبەل ۋيلەر 陈旧的毡房 ▲ توبەل تاز 秃顶的,脱顶的。

توبەلدى 〈形〉有白斑的,带玉顶的。

توبەلدىرىك 〈名〉(女式)帽顶装饰物。

توبەلە- 〈动〉堆起,堆积,摞起;توبەلەپ جيناعان استىق 堆积如山的粮食。

توبەلەن- توبەلە- 的被动态。

توبەلەس I 〈名〉打架,斗殴,殴打: سەن ەكەۋلاڭ توبەلەستى قويىڭدار. 你们俩别再打架了。

توبەلەس- II 〈动〉打架,互相殴打,相斗: ول ەكەۋىنىڭ توبەلەسپەگەنىنە كوپ بولدى. 他们俩好久没有打架了。

توبەلەسكىش 〈形〉爱打架的,好斗的: توبەلەسكىش جان 好打架的人。

توبەلەسقوي 〈形〉爱打架的,好斗的: توبەلەسقوي بالا 爱打架的孩子。

توبەلەستىر- توبەلەس- II 的使动态。

توبەلەسۋ توبەلەس- II 的不定式。

توبەلەت- توبەلە- 的使动态。

توبەلەۋ توبەلە- 的不定式。

توبەلى 〈形〉多岗的,多丘的,山峦起伏的。

توبەلى-تومپەشىكتى 〈形〉有很多山的,山峦起伏的,多岗的: توبەلى-تومپەشىكتى القاپ 山峦起伏的地带。

توبەت 〈名〉牡犬,公狗;②〔转〕色鬼 ▲ كوك توبەت قانشىق قۇيرىعىن بۇلعاقتاتپاسا، توبەت جاقىندامايدى. 【谚】母狗不摇尾,公狗不上前。

توبەتەي 〈名〉〔口〕(男式)小圆帽。

توبە-توبە 〈形〉一堆一堆的;许多许多的,许许多多的: توبە-توبە استىق 一堆一堆的粮食。

توبەشىك 〈名〉小山丘,丘陵,小山岗,山坡。

توگۋ توك- 的不定式。

توگىل- ①توك- 的反身态;②洒,倒出,洒;掉出;溢: شىنىسى جوندەپ ۋستا، ٴسۋت توگىلىپ قالماسىن 把碗端平,别洒了牛奶 ② 显得长而漂亮: شاشى توگىلگەن بويجەتكەن 长发姑娘 ▲ ابرويى ايرانداي توگىلۋ 威信扫地,身败名裂 ▲ اسپ توگىلۋ ①出溢,出漫 ②绰绰有余 ▲ ٴيت باسىنا بركەت توگىلۋ 丰富的,丰盛的,富裕的 ▲ قويىنىنان توگىلسە قونشىنا. 【谚】怀里的东西只能掉在靴勒里(肉烂在锅里)。

توگىلدىر- توگىل- 的使动态。

توگىلت- توگىل- 的使动态。

توگىلۋ توگىل- 的不定式。

توگىلىپ-شاشىل- توگىپ-شاش- 的被动态。

توگىلىس- توگىل- 的交互态。

توگىندى 〈形〉倒掉的;扔掉的: توگىندى سۋ 倒掉的水。

توگىپ-شاش- 〈动〉①倒出,洒出,洒落: ايراندى توگىپ-شاشىپ تاستاپتى (他)把酸奶倒了一地 ②〔转〕浪费,挥霍,糟蹋: اقشانى توگىپ-شاشىپ ۋستاۋ 挥金如土。

توگىپ-شاشۋ توگىپ-شاش- 的不定式。

توگىس I 〈名〉(大量地)流,洒: ۇزاق ۋاقىت قان توگىس ارقىلى قول جەتكەن جەڭىس 经过长期的流血牺牲才得来的胜利。

توگىس- توك- II 的交互态。

ٴتوز- 〈动〉①忍耐,忍受,容忍,忍让: ونىڭ ياناتىنا ەشكىم توزە المايدى. 谁也不能容忍他的谩骂。/ رۇحي ازاپقا ٴتوزۋ 忍受精神痛苦经受住(外在不良条件);显得结实,耐用: شولگە توزە الاتىن وسىمدىك 耐旱植物。

توزگىسىز 〈形〉不能忍受的,不能容忍的,难以忍受的;无法顶得住的: ادام توزگىسىز قيىنشىلىق جاعدايدا 在不能令人忍受的困难条件下。

توزگىش 〈形〉①耐劳的,刻苦耐劳的;坚韧的,刚毅的;能顶得住的 ②有耐心的,有耐性的,能忍耐的。

توزگىشتىك توزگىش 的抽象名词。

ٴتوزدىر- ٴتوز- 的使动态。

ٴتوزۋ ٴتوز- 的不定式。

ٴتوزۋشى 〈名〉忍受者,容忍者。

ٴتوزۋشىلىك 〈名〉忍受,容忍,忍受的限度,容忍的程度。

ٴتوزىم 〈名〉 耐心，忍耐，耐性，耐力，耐劳，刻苦耐劳；坚韧 ▲ ٴتوزىمى جەتپەۋ (تاۋسىلۋ) 失去耐心。

ٴتوزىمدى 〈形〉①耐劳的，刻苦的，刻苦耐劳的；有耐心的，能忍耐的；坚韧的；能经受住外在不良条件的：قيىنشىلىقتا ٴتوزىمدى 能顶得住困难的 / سۋىققا ٴتوزىمدى وسىمدىكتەر 耐寒植物 ② 耐用的，坚固的，耐久的，结实的：ٴتوزىمدى بۇل 结实的布 ▲ ٴتوزىمدى جىنىس 〔矿〕稳定岩。

توزىمدىلىك ① ٴتوزىمدى 的抽象名词 ② 忍耐，耐性 ③ 坚忍，刚毅，结实。

ٴتوزىمپاز 〈形〉① 有耐心的，能忍耐的 ② 耐劳的，刻苦耐劳的，坚忍的；结实的。

ٴتوزىمپازدىق ٴتوزىمپاز 的抽象名词。

ٴتوزىمسىز 〈形〉① 无耐性的，忍不住的，不耐烦的 ② 不结实的，不坚固的，不经用的，不耐用的。

توزىمسىزدەن- 〈动〉变得不耐烦，着急，失去耐心。

توزىمسىزدەنۋ توزىمسىزدەن- 的不定式。

توزىمسىزدىك ① ٴتوزىمسىز ① 的抽象名词 ② 不耐烦，急躁，急不可待 ③ 不结实，不经用，不坚固。

ٴتوزىمتال 见 ٴتوزىمدى.

ٴتوزىمتالدىق ٴتوزىمتال 的抽象名词。

ٴتوزىمشىل 见 ٴتوزىمدى.

توزىمشىلدىك ٴتوزىمشىل 的抽象名词。

توك- 〈动〉① 倒，撒，倾倒，洒：سۋ توگۋ 倒水 / ۇندى توگىپ الدى 把面粉撒了一地 ② 流，洒：قان توگىپ قۇربان بەرۋ 流血牺牲 / كوز جاسىن توگۋ 流眼泪 / تەر توگىپ جۇمىس ىستەۋ 汗流夹背地干活 ③ 倒：ٴجىپ توگۋ 倒线 ④ 刺，绣：گۇل توگۋ 绣花 ⑤〔转〕摆满，堆满，放满；(大量地)拿出来：داستارقانعا ماي مەن باۋىرساقتى توگىپ تاستادى. 餐单上摆满了黄油和油炸果子。⑥〔转〕(大量地)投入：ماشينامەن قالاك اسكەردى توگىپ تاستادى 汽车运来了大批部队 ⑦〔转〕吐露，倾诉：شەر توگۋ 诉苦 ⑧〔转〕扫射：پۋلەمۋتپەن جاۋ وقتى توگىپ جاتىر. 敌人用机关枪不停地扫射。▲ ابىروين ايرانداي توگۋ 威信扫地，身败名裂 ▲ كارىن (قاھارىن) توگۋ 发怒，狂怒 ▲ نۇرىن توگۋ 阳光照着 ▲ نوسەر توگۋ 倾盆大雨。

توككىز- توك- 的使动态。

توككىزدىر- توككىز- 的使动态。

توككىش 〈名〉倒泻装置。

توكپە 〈形〉即兴的：توكپە اقىن 即兴诗人 ▲ توكپە جاڭبىر 倾贫大雨。

توكپەلىك توكپە 的抽象名词。

توكتىر- توك- 的使动态。

توكتىرت- توكتىر- 的使动态。

ٴتول 〈名〉① 仔畜，幼畜：ٴتول الۋ 接羔 / ٴتولدى باعىپ-قاعۋ 育羔 / ٴتولدىك قاتارعا قوسىلۋ 仔畜成活率 ② 属(某人)所有的，所属的，属于(某人)的，专有的：ول سەكرەتارلىقتى ٴوزىنىڭ ٴتول اتى دەپ بىلەتىن. 他把书记的职务当作自己专有的称号。▲ ٴتول باسى 一头只牲畜 ▲ ٴتول ٴسوز 〔语〕直接引语 ▲ ٴتول شىعارما 创作 ▲ تۇلىك تولدەن وسەدى. 【谚】有了幼畜才有畜群(或积少成多)。

تولدە- 〈动〉产羔，产幼畜，孳生，产仔，繁殖：مال تولدەيتىن ماۋسىم 牲畜产羔的季节 / تولدەۋ شاماسى 产仔率(产羔率) ▲ تولدەيتىن مال 繁殖畜，母畜。

تولدەگىش 〈形〉繁殖力强的，繁殖得快的：ونىڭ قويلارى نەعىپ تولدەگىش بولىپ كەتكەن؟ 他的羊群为什么那么繁殖得快？

تولدەت- ① تولدە- 的使动态 ② 接羔：قوي تولدەتۋ 接羊羔。

تولدەۋ تولدە- 的不定式。

ٴتولدى 〈形〉带幼畜的，有仔畜的；幼畜多的：ٴتولدى ساۋلىق 带羔的母羊。

تولە- 〈动〉① 付，支付：ناق اقشا تولەۋ 用现款支付 / ايىپ تولەۋ 付罚款 ② 缴纳：باجى تولەۋ 纳税 / پارتيا جارناسىن تولەۋ 缴纳党费 ③ 偿还，还清，付偿，赔偿：ەڭبەك تولەمەۋ 得不偿失 / زياندى تولەۋ 赔偿损失 / تولەپ ٴبىتىرۋ

答报,报还 ④ 清偿 :اتا-اناسىنىڭ قارىزىن تولەۋ
命抵 تولەۋ قۇن :偿抵 ⑤ 情恩的母父答报 。
تولەم 〈名〉 偿赔,款赔,款付;价代: سوعىس
تولەمى 款赔争战 。

تولەن- ①تولە- 的使动态 ② 赔;付偿,出付
偿: بۇل سىكە ەشبەك تولەنبەيدى. 是事件这做
的失偿不得 。

تولەنىل- تولەن- 的被动态 。
تولەڭگىت 〈名〉 土兰格特(对上层人物周围
的人的称呼)。
تولەڭگىتتىك 〈名〉 土兰格特的地位 。
تولەس- تولە- 的交互态 。
تولەت- ①تولە- 的使动态 ② 追赔: ايىپ تولەتۋ
处以罚金 。
تولەتكىز- تولەت- 的使动态 。
تولەتتىر- تولەت- 的使动态
تولەۋ I 〈名〉 罚款,罚金,赔款 ▲ تولەۋ الۋ
处以罚金 تولەۋ بەرۋ 赔偿 ▲ تولەۋ ٴسوز 〔语〕
直接引语 。
تولەۋ II تولە- 的不定式 。
تولەۋلى 〈形〉 付了钱的,有报酬的: ايلىعى
تولەۋلى قىزمەت 领薪金的工作 。
تولەۋسىز 〈形〉 无代价的, 无报酬的, 无偿
的: تولەۋسىز كومەك 无报酬的帮助 。
تولەۋشى 〈名〉 ① 支付人,支付者;缴纳者,偿
款人 ② 偿债人,负债者,债户 。
تومەن 〈副〉 ① 下面,下边,低下: تومەن قاراۋ
往下看 / تومەنگە ٴتۇسىرۋ 放下 ② 低的: تومەن
ەڭبەكاقى 低工资 ③ 较低级的,下级的;下贱
的,低下的: سەن ٴوزىڭدى تومەن ساناما. 你不
要把自己当成低下的人 。 ④ 低劣的,差的:
ساپاسى تومەن بۇيىمدار 质量差的产品 /
دەنساۋلىعى تومەن 健康不佳 ⑤ 低沉的,低落
的: ونىڭ جاقىنىنان بەرى رۋحى تومەن. 近来
他的情绪有些低沉。 ▲ جوعارعىنى ەلگە،
تومەنگىنى سەلگە جىبەرۋ 一笔勾销;挥霍浪费
▲ تومەن ەندىك 〔地〕 低纬度 ▲ تومەن ەتەك 女
性,妇女▲ تومەن جىيىلىك 低频▲ تومەن قىسىم
〔物〕低压▲ تومەن ساناۋ 看不起,贬低▲ ىرا
تومەن تارتۋ 一直朝下走,直直地往下走 ▲

جەمىستى اعاشتىڭ باسى تومەن. 【谚】果实累累
的树会垂下头(越有知识越谦虚)。
تومەنگى 〈形〉 下边的,下面的,下列的,以
下的: تومەنگى قاباتتار / 下层 تومەنگى ساتى 低
级▲ تومەنگى ساتىداعى ٴسۇت قورەكتىلەر〔动〕
有袋目 ▲ تومەنگى ساتىداعى وسىمدىكتەر 〔植〕
叶状植物,藻菌植物 ▲ تومەنگى قىدىرمالار
〔天〕近日行星▲ تومەنگى قۋىس ۆەناسى〔生理〕
下腔静脉 。
تومەندە I 〈副〉 在下边,在下面,在下层:
تومەندە ايتىلاتىن ماسەلەلەر 下边所讲的问题 。
تومەندە- II 〈动〉 ① 下降,降低,减低,下落:
سۋ تومەندەپ كەتتى. 水位下降了 。 / تالاپ
بۇرىنعىدان تومەندەپ كەتتى. 要求比以前降低
了 。 ② 变低,变矮;下沉: دىڭگەك تومەندەپ
بارادى. 柱子有些下沉 。③ 低弱,变弱: قۇلاعى
اۋىرعانان بەرى قۇلاعىنىڭ ەستۋى تومەندەپ
كەتتى (他) 患耳病以后听觉变弱了 ④ 退
化,退步,变劣,变坏,不如以前: ونىڭ وقۋ
ناتيجەسى تومەندەپ كەتتى. 他的学习成绩下降
了 。/ دەنساۋلىق تومەندەپ كەتتى. 健康状况不
如以前了 。 ⑤ 下垂: اسقازان تومەندەۋى 胃
下垂 。
تومەندەگى 〈形〉 如下的,下面的,下层的, 下
边的: تومەندەگىلەردىڭ پىكىرىن الۋ كەرەك 应
该征求下层的意见 。
تومەندەمە 〈形〉 下降的,下垂的,降低的 ▲
تومەندەمە اعىن 〔物〕下降气流 ▲ تومەندەمە توق
ىشەك 〔生理〕 降结肠 。
تومەندەس- تومەندە- II 的交互态 。
تومەندەت- ①تومەندە- II 的使动态 ② 降低,
减低,抑低: تالاپتى تومەندەتۋ 降低要求 / زات
باعاسىن تومەندەتۋ 降低物价 / داۋىستى تومەندەتۋ
抑低嗓音 。
تومەندەتتىر- تومەندەت- 的使动态 。
تومەندەتىل- تومەندەت- 的被动态 。
تومەندەۋ تومەندە- II 的不定式 。
تومەندىك 〈名〉 谦逊,谦恭,恭敬 。
تومەنشىك 〈形〉①卑躬毕敬的,恭恭敬敬的;
过于谦逊的 ② 卑躬屈膝的,奴颜婢膝的,低

。的心下首低,的四下三
تومەنشكتە- ① 〈动〉 恭毕毕敬,恭恭敬敬
② 卑躬屈膝,奴颜婢膝,低首下心, 低三下
四。
تومەنشكتەۋ تومەنشكتە- 的不定式。
تومەنرەك 〈形〉 略低的, 较低级的, 较差
的: سەنىڭ ورنىڭ وعان قاراعاندا تومەنرەك. 你
的地位比他低一些。
تومپە 见 تومپەشك.
تومپەشتە- 〈动〉 捶,打,痛打, 殴打;(使劲)
敲打: بىرەۋ تومپەشتەۋ 拳打 / جۇدىرىقپەن تومپەشتەۋ
有人在使劲敲大门。 قاقپانى تومپەشتەپ تۇر.
تومپەشتەس- تومپەشتە- 的交互态。
تومپەشتەت- تومپەشتە- 的使动态。
تومپەشتەۋ تومپەشتە- 的不定式。
تومپەشك 〈名〉 小丘,山坡,土坡;土堆。
تومپەشكسىز 〈形〉 没有小丘的, 没有山坡
的;下的: تومپەشكسىز جەر 平地。
تومپەشكتەن- 〈动〉 堆积;形成土坡, 变成
土(沙)堆: تومپەشكتەنگەن قۇمدار 沙堆。
تومپەشكتەنۋ تومپەشكتەن- 的不定式。
تومپەشكتى 〈形〉 有小丘的,有山坡的,有土
坡的: تومپەشكتى دالا 丘阜地带。
ٴتون- ① 〈动〉 降临,来临,临近: ٴتونۋ حاۋىپ
临危 / اجال ٴتونۋ 临死 ② 接近,靠近,凑近;
逼近,迫近: وتقا تونبەي اۋلاق تۇر 不要靠近
火,离得远一点儿 ③ 盯;决定要: ول ساعان
تونە قويماس. 他不会对你怎么样。④ 害怕得
不得了对准,瞄准: مىلتىقتىڭ اۋزى وزىنە
ٴتونىپ تۇرعانداي قورقۇشى ەدى. 他似乎以为枪
口对准了自己害怕得不得了。▲ باسىنا بۇلت
(قاۋىپ، قاۋىپ-قاتەر) ٴتونۋ 面临困境,遇到危
险。
تونگىز- ٴتون- 的使动态。
ٴتوندىر- ٴتون- 的使动态 ▲ وتىرىكتى
ٴتوندىرىپ ايتۋ 把谎话说得象真的一样。
ٴتوندىرت- ٴتوندىر- 的使动态。
ٴتوندىرىل- ٴتوندىر- 的被动态。
ٴتونۋ ٴتون- 的不定式。
ٴتونىس- ٴتون- 的交互态。

ٴتونىستىر- ٴتونىس- 的使动态。
توڭبەكشى- 见 دوڭبەكشى-.
توڭكەر- ①〈动〉 翻倒,翻转,颠倒,推倒,型
翻,倾倒: قولىنداعى شىنىسىن ۋستەلگە
توڭكەرىپ تاستادى (他)把手里的碗扣在桌子
上了 ② 〔转〕 推翻,颠覆: پاتشا وكىمەتىن
توڭكەرىپ تاستاۋ 推翻帝制政权 ③ 〔转〕 喝
干: ٴبىر رۋمكانى توڭكەرىپ تاستادى (他) 干
了一杯。
توڭكەرگىز- توڭكەر- 的使动态。
توڭكەرگىش 〈名〉 翻转装置,倒卸装置,倒装
装置。
توڭكەرمە I 〈形〉 翻卸的, 翻底的, 扣底
的: توڭكەرمە كەبەجەلى اۆتوموبيل 翻斗车。
توڭكەرمە II 〈名〉 烙饼,饼锅。
توڭكەرت- توڭكەر- 的使动态。
توڭكەرتكىز- توڭكەرت-. 的使动态。
توڭكەرۋ توڭكەر- 的不定式。
توڭكەرىل- ①توڭكەر- 的被动态 ② 翻倒:
قايىق توڭكەرىلىپ قالدى. 小船翻了。
توڭكەرىس I 〈名〉 变命, 变革,大转变; 政
变: سوتسياليستىك توڭكەرىس 社会主义革命 /
قوعامدىق توڭكەرىس 社会变革。
توڭكەرىس- II توڭكەر- 的交互态。
توڭكەرىستىك 〈形〉革命的,革命性的;变革
的: توڭكەرىستىك پارتيا 革命党(革命政党) /
توڭكەرىستىك قوزعالىس 革命运动。
توڭكەرىستىر- توڭكەرىس- 的使动态。
توڭكەرىسۋ توڭكەرىس- II 的不定式。
توڭكەرىسشى 〈名〉 革命者,革命家。
توڭكەرىسشىل 〈形〉 革命的,主张变革的:
توڭكەرىسشىل قايراتكەرلەر 革命活动家。
توڭكەرىسشىلدىك توڭكەرىسشىل 的抽象
名词。
توڭىرەك 〈名〉 四周,周围,四方,四处,邻近
的地带: توڭىرەكتىڭ ٴتورت بۇرىشىنان
كەلگەندەر 来自五湖四海的人 / توڭىرەگىنە
قاراۋ 环顾 / قالا توڭىرەگى 市郊。
توڭىرەكتە- ① 〈动〉 围着…… 转,转游, 打
转,徘徊: ٴبىر قاسقىردىڭ قوي قورانى

توخىرەكتەگەننە نەشە كۆن بولدى. 一只狼在羊圈周围转游了好几天了。② 想接近，想靠拢，欲接近：ۋيمدى توخىرەكتەپ جۆرگەندەر كوپ 想靠拢组织的人很多。

توخىرەكتەس- توخىرەكتە- 的交互态。

توخىرەكتەت- توخىرەكتە- 的使动态。

توخىرەكتەۋ توخىرەكتە- 的不定式。

توپە- 〈动〉① 不住地抽打，打乱：ارىق اتتى قانشا توپەگەنگەمەن تەز جۆرە المايدى. 再打瘦弱的马还是不走快。② 递增，不断增加，越来越多：قار توبەپ جاۋىپ تۇر. 雪不住地下着。/ مىندەتتى توپەپ بەرىپ جاتىر 不断增任务。

توپەلە- 〈动〉① 不住地抽打 ② 不断地下（多指雪）▲ باسقا، كوزگە توپەلەۋ 乱打一气。

توپەلەمە 〈形〉装得满满的，堆得高高的：توپەلەمە ٴبىر شىنى كوجە 盛得满满的一碗面。

توپەلەس- توپەلە- 的交互态。

توپەلەت- توپەلە- 的使动态。

توپەلەۋ توپەلە- 的不定式。

توپەت- توپە- 的使动态。

توپەۋ توپە- 的不定式。

توپەشتە- 见 تومپەشتە.

توپەشتەۋ توپەشتە 的不定式。

ٴتور 〈名〉客位，上座，首席：تورگە شىعىڭىز 请上座 / ٴتوردىڭ توبەسى 客席 ▲ توردەگى باسىن ەسىككە سۇيرەۋ 明珠暗投 ▲ تورىنەن كورى جۋىق (جاقىن) 风中之烛，风烛残年，日薄西山 ▲ ٴتور ٴۇي 里层，正房，上房 ▲ اياعى جامان ٴتوردى بىلعار، اۋزى جامان ەلدى بۇزار. 【谚】脚不干净会弄脏座位，口出秽言会伤人。▲ ەسىكتەن ورىن تاپساڭ، تورگە وزبا. 【谚】门口有座别争上席。▲ كەيىن كەلگەن تورگە شىعار. 【谚】后来者居上。

ٴتوراعا 〈名〉主席：مەملەكەت ٴتوراعاسى 国家主席。

تورگى 〈形〉首席的，上座的；里边的：تورگى قوناق 坐在首席的客人 / تورگى ٴۇي 里屋（正房）。

توردەي: ەسك پەن توردەي （指马）高大的，高耸的。

تورە 〈名〉① 贵族（阶层）：تورەنىڭ تۇقىمى 贵族出身的人 / تورە ۇرپاعى 贵族后代 ②〔转〕长官，官长，吏：پاراقور تورەلەر 脏官（贪官污吏）/ جەرلىك تورەلەر 地方官吏 / تورەنىڭ تۇرىنەن قورىقپا، تورەلىگىنەن قورىق，不怕官，就怕管。③〔转〕老爷：تورە، وتىرىڭىز! 老爷，您请坐！/ ٴۇيدىڭ تورەسى 这一家的老爷 ④〔转〕珍重的，贵重的；优良的，拔尖的：اققۋ قۇستاردىڭ تورەسى. 白天鹅是珍贵的禽类 / جىگىتتىڭ تورەسى 棒小伙子 ▲ تورەگە ەرگەن ەرتوقىمىن ارقالار. 【谚】追随权势者只能落个两手空空。

تورەلە- 〈动〉占上风，占优势；出名，扬名；出类拔萃。

تورەلەس- تورەلە- 的交互态。

تورەلەت- تورەلە- 的使动态。

تورەلەۋ تورەلە- 的不定式。

تورەلىك 〈名〉① 老爷习气；贵族态度，阔老派头；官气，官僚派头：تورەلىكتى تاستاۋ 克服老爷习气（克服官僚派头）② 裁决，裁决权；审判职能：بۇل ٴىستىڭ تورەلىگىن ساعان بەردىك. 这件事请您来公正解决。/ تورەلىك ايتۋ 仲裁。

تورەسۋ تورەسى- 的不定式。

تورەسى- 〈动〉摆老爷架式，摆官架子；妄自尊大，官气十足。

تورەسىزدىك تورەسىز 的抽象名词。

تورەسىماق 〈名〉有老爷派头的人，官气大的人。

تورەسىن- تورەسى- 的反身态。

تورەشى 〈名〉评判人，判断者，主持公道的人：ول تورەشى بولا المايدى. 他没有资格做评判人。

تورەشىلدىك 〈名〉老爷派头；官僚主义。

تورەشىلىك 见 تورەلىك.

توركىن 〈名〉① 娘家，女家：ول كەشەعانا توركىنىنەن قايتىپ كەلدى. 她昨天才从娘家回来。② 根源，来源，起源：ماسەلەنىڭ توركىنىن انىقتاماي تۇرىپ، تۇجىرىم ايتۋعا

بولمايدى. 未把问题的来龙去脉搞清楚不能乱下结论。▲ ٴسوز توركىنى عىلمى〔语〕词源学，语源学。

توركىندە- (动) 回娘家，回娘家出亲戚：اسىلقاننىڭ ايەلى توركىندەپ كەتىپتى. 阿斯力汗的妻子回娘家去了。

توركىندەس (形) 同源的，同族的：توركىندەس تىلدەر 语系相同的语言。

توركىندەت- توركىندە- 的使动态。

توركىندەۋ توركىندە- 的不定式。

توركىنسىز (形) 没有娘家的，娘家人早亡的。

توركىنشىل (形) 偏爱娘家的；常回娘家的。

تورلە- (动) 上座，上客位：ٴسىز تورلەمەگەندە كىم تورلەيدى. 您不坐客位，还有谁坐。

تورلەت- ①تورلە- 的使动态 ② 上座，上客位：تورلەتىڭىز، باعانادان ٴسىزدى توسىپ وتىرمىز. 请上座，我们一直在等您。

تورلەۋ تورلە- 的不定式。

ٴتورت (数) 四：ٴتورت كۇندىك جول 四天的路程 / ٴتورت ماۋسىم 四季 / ٴتورت قابات ٴۇي 四层楼房 / ٴتورت ورىندى سان 四位数 ▲ دۇنيەنىڭ ٴتورت بۇرىشى 五湖四海，全世界，整个宇宙 ▲ ەكى كوزى ٴتورت بولۋ 盼望，望眼欲穿 ▲ تىك ٴتورت بۇرىش〔数〕矩形 ▲ ٴتورت اياعىن تەڭ باسقان 十全十美 ▲ ٴتورت اياقتاۋ 走不动，动弹不了 ▲ ٴتورت اياقتى جانۋارلار 四足动物 ▲ ٴتورت اياقتىلار 四足类 ▲ ٴتورت امال〔数〕四则 ▲ ٴتورت بۇرىش 四边形 ▲ ٴتورت كوزبەن كۇتۋ 眼巴巴地等，盼望 ▲ ٴتورت كوزى تۇگەل 大家都在，各方的人都在场 ▲ ٴتورت كوشە 十字路口，十字街头 ▲ ٴتورت كىتاپ 四部启示经典（古兰经，讨拉特，引支勒，则逋尔）▲ ٴتورت ٴمۇيىزدى بوكەن〔动〕四角羚 ▲ ٴتور تاعانداۋ 走不动，动弹不了 ▲ ٴتورت تۇلىگى ساي 富裕的，富强康乐 ▲ ٴتورت تۇلىك 四类牲畜（牛、羊、马、驼）▲ ٴتورت قۇبىلاسى (جاعى) تەڭ 应有尽有，骡马成群 ▲ ٴتۇن ۇيقىسىن ٴتورت ٴبولۋ 彻夜不眠，睡不安生。

ٴتورتباق 见 ٴتورتپاق.

ٴتورتەۋ (数) 四个（哈萨克语"四"的集合数词）：ولار ٴتورتەۋى دە كەلگەن جوق. 他们四个都没来。

تورتەۋلە- (动) 四人一起动作，四人（动手）同时行动：ولار بۇل جۇمىستى تورتەۋلەپ ىستەسە دە، ٴبىر كۇندە بىتىرە المايدى. 这些活儿他们四个人一起动手干，一天也干不完。

تورتەۋلەۋ تورتەۋلە- 的不定式。

تورتكىل (形) 长方，长方形的：ەڭ ۇلكەن بولمەسى تورتكىل 最大的房间是长方形的。

تورتكىلدە- (动) 搞成长方形：تورتكىلدەپ جاسالعان ٴۇي 长方形的房子。

تورتكىلدەن- تورتكىلدە- 的被动态。

تورتكىلدەۋ تورتكىلدە- 的不定式。

تورتكىلدى 见 تورتكىل.

تورتكىلسىز (形) 不是正方形的。

تورتكوز (形)〔贬〕四眼儿的；戴眼镜的 ▲ تورتكوز بالىق〔动〕四眼鱼。

ٴتورتپاق (形) 粗壮的，短粗的；矮墩墩的，矮胖的：ٴتورتپاق جىلقى 矮矮的马（矮墩墩的马）/ ٴتورتپاق جىگىت 矮胖的小伙子。

تورتپاقتان- (动) 变得矮胖胖，变得矮墩墩。

تورتپاقتانۋ تورتپاقتان- 的不定式。

تورتتىك (名) 扑克牌的四点儿：تورتتىك شىعارۋ （玩牌时）出四 / قارا تورتتىك 黑桃四。

ٴتورت-تورتتەن (副) 四个四个地，四个一组地：ٴار ۇيگە ٴتورت-تورتتەن جاتقىزدى 让四个人住一间房子。

ٴتورتىنشى〔数〕第四，第四个：ٴتورتىنشى قابات 第四层 / جارىستا ٴتورتىنشى بولدى 比赛中获得第四名。

ٴتورشىل (形) 喜欢上座的。

ٴتوس I (名) ① 胸脯，胸膛：ٴتوس ەت 胸脯肉 ②〔转〕（亲娘之）乳房：اناسىنىڭ ٴتوسىن ايمالايدى 吃亲母的奶 ③〔转〕山坡，山的倾斜面：قويدار توسكە قاراي جىلجىپ بارادى. 羊群往坡上移动着。▲ اپاي ٴتوس ① 宽面高的 ②（胸脯）宽广的，宽阔的 ▲ ارشىن ٴتوس 宽胸脯的 ▲ جازىق ٴتوس 胸脯宽而凸出

带胸,肚扯,带肚前(的马) ٴتوس ايل ▲ 的
توسكە ورلەۋ ▲ 压腹〔理生〕 ٴتوس ٴەتەگى ▲
▲ 骨砧,骨胸〔理生〕 ٴتوس سۇيەك ▲ 峰高攀
彼友挚为成为 ① (ٴتۇيىستىرۋ) ٴتوس قاعىسۋ
▲ 式仪的时别辞,式候问 ② 膛胸碰誓发此
ٴتوسىن قاعۋ 能逞;膛胸拍 ▲ شىنجىر بالاق،
شىبار ٴتوس 者削剥,者治统 ▲ قۇس ٴتوس 胸
。脯胸鸡,的起突脯

ٴتوس Ⅱ 〈名〉 砧子: تەمىر ٴتوس 铁砧 ▲ اعاش
ٴتوس 〈的轴车〉 木砧。

ٴتوساعاش 〈名〉 ① 铺板,木床 ② (车帮底下
的)横垫木。

توسە- 〈动〉 ① 铺上,垫上,铺设,砌铺: كىلەم
توسەۋ 铺地毯 / ٴشوپ توسەۋ 铺草 / تاقتاي
توسەۋ 垫上木板 / كەرپىش توسەۋ 铺(砌)砖
② 挡住;顶住;靠近,挨近,贴近: كەۋدەسىن
وقعا توسەۋ 用胸膛挡住子弹 / بەتىن توسەۋ 贴近
脸。

توسەك 〈名〉 ① 床,床铺,卧铺: توسەكتەن
تۇرۋ 起床 / توسەك سالۋ 铺床 / توسەك بەلەتى
卧铺票 ② 卧具,被褥: توسەك جيۋ 收拾被褥
▲ اعاش توسەك 木床 ▲ جاتىپ جاستىق، ٴيىلىپ
توسەك بولۋ 弓背曲腰,热情招待 ▲ جەر توسەك
地铺 ▲ قۇس توسەك (مامىق توسەك) 羽毛褥
子 ▲ سارى توسەك بولۋ 卧床不起,久病不起
▲ سۇيەك توسەك 用骨头和银子镶嵌成图案
的木床 ▲ اعاش توسەك 板床,床架 ▲ توسەك
جاڭعىرتۋ 续弦 ▲ توسەكپەن كوتەرۋ 婚后怀孕
▲ توسەك تارتۋ 卧床不起 ▲ توسەكتە باسى
قوسىلۋ 同枕共寝 ▲ توسكەيدە مال، توسەكتە
باسى قوسىلعان.【谚】山水相连;亲如一家。

توسەكچاپقىش 〈名〉 床单,床罩

توسەك-ورىن 〈名〉 卧具,被褥,铺盖,床铺:
توسەك-ورىن جيۋ 收拾被褥。

توسەل- ① توسە- 的被动态 ② 熟悉,熟练,
变得老练: توسەلگەن جازۋشى 挥笔成章的作
家。

توسەلدىر- توسەل- 的使动态。

توسەلمە 〈形〉〔植〕 匍匐的: توسەلمە ساباق 匍
匐茎。

توسەلمەلى 〈形〉 ① 熟练的,娴熟的,老练的,
熟成的: توسەلمەلى اقىن 老练的诗人 ② 〔植〕
匍匐的: توسەلمەلى وسىمدىكتەر 匍匐植物
توسەلمەلى قابات 〔植〕 毡绒层。

توسەلۋ توسەل- 的不定式。

توسەم 〈名〉〔建〕 底,底基。

توسەن- ① توسە- 的反身态 ② 铺上,垫上:
كيگىز توسەنىپ جاتۋ 铺上毡子睡觉。

توسەندىر- توسەن- 的使动态。

توسەنۋ توسەن- 的不定式。

توسەنىش 〈名〉(铺在地上的)铺垫,褥子,垫
子: جەرگە جاتقاندا توسەنىش قالىڭ بولعانى جاقسى
睡在地上时铺厚一点儿好。

توسەنىشسىز 〈形〉 没有铺垫的, 没有褥子
的,没有垫子的: توسەنىشسىز جەرگە جاتىپ
ۇيىقتاۋ 在光秃秃的地上睡觉。

توسەنىشتە- 〈动〉 铺上,铺开,垫上: كورپە
توسەنىشتەدى 铺上褥子。

توسەنىشتەن- توسەنىشتە- 的反身态。

توسەنىشتەۋ توسەنىشتە- 的不定式。

توسەنىشى 见 توسەنىش.

توسەس- توسە- 的交互态。

توسەت- توسە- 的使动态。

توسەتتىر- توسەت- 的使动态。

توسەۋ توسە- 的不定式。

توسكەي 〈名〉 半山腰;山之斜坡面 ▲
توسكەيدە مالى، توسەكتە باسى قوسىلعان 山水相
连;亲如一家。

توسكەيلە- 〈动〉 在山坡上走,顺着半山腰
行走: توسكەيلەپ ەكى اتتى كىسى شىعىسقا قاراي
كەتتى. 两个骑马的人顺着半山腰往东去了。

توسكەيلەس- توسكەيلە- 的交互态。

توسكەيلەت- توسكەيلە- 的被动态。

توسكەيلەۋ توسكەيلە- 的不定式。

ٴتوستابان 〈名〉 驼胸尖。

توستە- Ⅰ 〈动〉 朝坡上走;顺着半山腰走。

توستە- Ⅱ 〈动〉 放在铁砧上打(砸);垫砧子:
وراق توستەۋ 在砧子上锻造镰刀。

توستەت- توستە- Ⅰ、Ⅱ 的使动态。

توستەۋ توستە- Ⅰ、Ⅱ 的不定式。

توستىك 〈名〉 子脯,肉脯胸：توستىك قاقتاۋ 。肉脯胸烤

توستىكسىز 〈形〉 的肉脯胸带不：توستىكسىز تاباق 。肉脯胸有没里盘

توستىكتە- 〈动〉 肉脯胸下剥,肉脯胸下剁。

توستىكتەۋ توستىكتە- 的不定式。

توستىكتى 〈形〉 有肉脯胸的。

توتە I 〈形〉 ① 直的,直接的,直达的：توتە جول 路直 / توتە پويەز 车客达直(车火) / توتە قارايتىن مەكەمە 关机属直 ② 一直,直着,径直：توتە جۇرسە ەكى كۇندە جەتۋگە بولادى 直径 ③ 走的话,两天可以到达 直率地,直截了当 开门见山地,坦率地：ايتارىڭدى توتە ايت. 有什么话,你就开门见山地讲吧。

توتە- II 〈动〉 应付,对付。

توتەلە- 〈动〉 ① 直着走,一直走,照直走,直行：بۇرىلماي، توتەلەپ جۇرۋ 不拐弯照直走 ② 坦白地(说),坦率地(说),直截了当地 开门见山地(说),(说)：ول ءوز ويىن توتەلەپ ايتتى. 他把自己的想法直截了当地讲出来了 ③ 不加思考,未经细想：توتەلەپ قويىپ قالعان ءسوز 不加思考而说出来的话。

توتەلەي 〈副〉 直接地;当面地：وزىڭ ونى توتەلەي ايت. 你直接告诉他本人吧。

توتەلەس- توتەلە- 的交互态。

توتەلەت- تولە- 的使动态。

توتەلەۋ توتەلە- 的不定式。

توتەلىك 〈名〉 笔直,直性,直接：بۇل جولدىڭ توتەلىگىن ەسكە الماعاندا، جەرى حاۋىپتى. 主要是考虑到这条路不绕远,不然的话,就地形来说还是很危险的。

توتەن 〈副〉 ① 突然,忽然,偶然,意外地：بۇل تابىستار توتەن قولعا كەلگەن ەمەس. 这些成就是不得取的偶然的。② 非常,特别,异常：توتەن جاقسى كىسى 非常好的人。

توتەندە- 〈动〉 出类拔萃,名列前茅;显得特别,显得特殊。

توتەندەۋ توتەندە- 的不定式。

توتەندىك 〈名〉 非常性,异常性,特殊性。

توتەنشە 〈副〉 特别,非常,异常,极端：توتەنشە جاقسى 特别好 / توتەنشە اۋىر قاتەلىك 极端严重的错误 ▲ توتەنشەالىپ جۇلدىزدار 〔天〕超巨星 ▲ توتەنشە جاڭا جۇلدىزدار 〔天〕超新星 ▲ توتەنشە جاڭا تۇراقتى جۇلدىزدار 〔天〕最新恒星。

توتەپ: **توتەپ بەرۋ** 对付,应付;挡得住,顶住：جاۋعا توتەپ بەرۋ 对付敌人 / اۋرۋعا توتەپ بەرۋ 忍受着疾病的折磨。

توتەسىن- 〈动〉 以为直(路),以为近(路)：بۇل جولدى توتەسىنگەندەرىڭمەن جولى قيىن. 你们以为这条路近,其实不好走。

توتەسىنەن 〈副〉 直言不讳地,毫不掩饰地,毫不顾忌地。

توتەسىنۋ توتەسىن- 的不定式。

تراگەديا 〈名〉 ① 悲剧,悲剧剧本 ② 〔转〕 惨事,凄惨事情,悲惨事件。

تراگەديالىق 〈形〉 ① 悲剧的,悲剧剧本的,演 ② 悲剧的 悲惨的,凄惨的,惨痛的,悲痛的。

تراكتور 〈名〉 拖拉机 ▲ دوڭگەلەكتى تراكتور 轮式拖拉机 ▲ جىلان باۋىر تراكتور 履带拖拉机 ▲ قول تراكتور 手扶拖拉机。

تراكتورلان- 〈动〉 拖拉机化,有拖拉机。

تراكتورلاندىر- تراكتورلان- 的使动态。

تراكتورلانۋ تراكتورلان- 的不定式。

توراكتورلىق 〈形〉 制造拖拉机的：تراكتورلىق زاۋود 拖拉机制造厂。

تراكتورشى 〈名〉 拖拉机手。

تراليبۋس 〈名〉 无轨电车。

ترامباي 〈名〉 电车：ترامبايعا ونرۋ 坐电车。

ترامبايشى 〈名〉 电车工作人员。

ترانسپورت 〈名〉 运输,运送,输送;运输业。

تراحوما 〈名〉 〔医〕 沙眼。

ترەسكە 〈名〉 大西洋鳕

تريگونومەتريا 〈名〉 〔数〕 三角学。

تريكە 〈名〉 斜纹呢(布,绸)。

تريكو 见 تريكە.

تريكوتين 〈名〉 针织布。

تريلوگيا 〈名〉〔文〕 三部曲,三部戏,三部作。

ترويكا 〈名〉 三套马车,三马车。

تروپيكا 〈名〉 ① 回归线 ② 热带。

تروپكا 〈名〉 烟斗,烟袋。

。等等,等(词写缩的) **ت.ت. تاعى-تاعىلار**
مەملەكەت : 旗旌,帜旗,子旗,旗 〈名〉 I **تۇ**
تۇى 旗国 / كوشپەلى قىزىلتۇ 旗红动流 / پارتيا
تۇى استىندا 下帜旗的党在 ▲ تۇ تىگۇ ,旗树
旗插 ▲ تۇعان جەرگە تۇلىك تىك. 【谚】 旗让
。乡故的已自在场飘帜

تۇ : 的肥而怀空,的怀空,的产不〈形〉 II **تۇ**
قوي 羔产不 / تۇ بيە 空怀而肥的母马。
تۇ III 〈代〉 那么 : تۇ السىتاعى جەرگە كىم
بارادى؟ 那么远的地方谁去? ▲ تۇ باستا ,始开
起初,起先 ▲ تۇ سىرت 背后,背后 。
تۇ IV 〈叹〉 嗨,啊呀,哟 (表示惊讶,后悔等
意): تۇ، شاتاستىرىپ وتىرىپپىن 嗨, 我搞错
了 。/ تۇ، نەدەگەن الىس ەدى. 啊呀 ! 这么远
的地方 。

تۇ- V 〈动〉 ① 生,分娩: ۇل تۇدى 生了个男
孩儿 ② 出生,出世;诞生,诞辰: جاڭا تۇعان
بالا 刚出生的婴儿 ③ 下,流: ٴبىر ساۋلىق ەگىز
قوزى تۇدى. 一只母羊产了双羔。④ (日,月)
出来,升起: اي تۇدى. 月亮出来了。⑤ 产生,
出现,出发,暴发: جىك تۇۋ 出现不和 / تىك
تۇۋ 产生新的想法 ▲ باسقا كۇن تۇۋ 大祸
临头,遇到不幸 ▲ ٴبىر تۇعان 同一父母生的,
手足之亲 ▲ كۇن تۇۋ 日出之头,得到解放;走
运 ▲ تۇعان جەر 故乡,故土,梓里 ▲ تۇعان
كۇن 生日,生辰 ▲ تۇعان ەل 祖国 ▲ ادام تۇا
جامان ەمەس، جۇرە جامان. 【谚】人不是生来就
坏 。▲ انادان التاۋ تۇساڭ دا ٴبىر جالعىزدىق
كورەسىڭ. 【谚】母亲虽生六胞兄,有朝一日
会觉孤零零。▲ تۇماق بولسا ولمەك بار. 【谚】
有生就会有死(生死不由人)。
تۇاجات 〈名〉 仍孙,第六代。
تۇاتار 〈名〉〔动〕 楔齿蜥 。
تۇاشاق 〈形〉 将要生的,要出生的 。
تۇبەركۋلەز 〈名〉 结 核 病, 结 核, 痨 病 :
تۇبەركۋلەز ناۋقاسى 结核病 / سۇيەك تۇبەركۋلەزى
骨结核 / تۇبەركۋلەزبەن اۋرعان ادام 结核病
患者 。
تۇبەركۋلين 〈名〉〔医〕 结核菌素 。
تۇعان-تۇىسقان 〈名〉 亲 戚, 亲 属, 亲 族 :

تۇعان-تۇىسقانىن پانالاۋ 寻亲觅友(投亲靠友)。
تۇعىز- ① تۇ- V 的使动态 ② 引起,惹,制造:
داۋ تۇعىزۋ 引起纠纷 ③ 接生,助产 : قوي
تۇعىزۋ 接羊羔 ④ 造成,创造: جاعداي تۇعىزۋ
创造条件 。
تۇعىزدىر- تۇعىز- 的使动态 。
تۇعىزۋ تۇعىز- 的不定式 。
تۇعىزىل- تۇعىز- 的被动态 。
تۇدىر- ① تۇ- 的使动态 ② 引起,生产,制造,
肇事: بۇلىك تۇدىرۋ 引起骚乱 / بەرەكەسىزدىك
تۇدىرۋ 制造不和 ③ 〔语〕 构成,产生: ٴسوز
تۇدىرۋ قابىلەتى 构词能力 ④ 助产,接生,引产:
قوي تۇدىرۋ 接羊羔 。
تۇدىرۋ تۇدىر- 的不定式 。
تۇدىرۋشى 〈名〉 ① 助产士,助产婆,接生婆
② 引起……的人,制造……的人,肇事者 。
تۇجيا 〈名〉 土家族: تۇجيا ۇلتى 土家族 。
تۇجياشا 〈形〉 ① 土 家 族 的, 土 家 族 式 的:
تۇجياشا ۇيرەنۋ 土族服装 ② 土家语: تۇجياشا
سويلەۋ 学习土族语 。
تۇلا- 〈动〉 ① (驼、马、牛)犯烈性,挣跳,乱
奔乱跳,奋力奔跳: اساۋ جىلقى مىنگەندە تۇلامای
قويمايدى. 未驯过的马初骑时定会犯烈性。②
(河江)翻滚, 狂奔,汹涌澎湃 ③ 〔转〕 火
冒三丈,大发脾气,暴跳如雷: ٴبىر اۋىز
قالجىڭعا بولا تۇلاعان بار ما 哪儿有为了一句玩
笑话而大发雷霆的道理 ▲ جۇرەگى اتتاي تۇلاۋ
心怦怦直跳 ▲ تايىنشا تۇلاپ ىگىرشاق شاقپاس.
【谚】 牛犊子再挣跳也弄不坏牛鞍(泥鳅翻不
了天)。
تۇلاعىش 〈形〉 ① (驼、马、牛)有烈性的,有
恶习的,爱狂奔乱跳的 ② 〔转〕 易生气的,脾
气暴躁的,倔强的,犟的 。
تۇلاق 〈名〉 ① (弹打畜毛时铺在地上的
生牛皮或马皮 ② 〔转〕 瘦的,干瘦的,皮包骨
头的: اتىڭ تۇلاق بولىپ قالىپتى عوي. 你的
马瘦得成了皮包骨头了。 ▲ ەر ارسا ارۋاق،
ات ارسا تۇلاق. 【谚】 人瘦一把柴,马瘦一张
皮 。
تۇلات- تۇلا- 的使动态 。

تۋلاۋ تۋلا- 的不定式。

تۋما I〈名〉亲属，亲戚，亲人： ول تۋمالارىنان ايرىلىپ شەت جەردە جۇرگەلى كوپ جىل بولدى. 他离开亲人漂泊他乡已多年了。▲ تۋما قول 自家的。

تۋما II〈形〉① 天生的，先天性的： تۋما قابىلەت 天才 / تۋما كەمىستىك 先天不足 / تۋما جارىمەس 先天痴呆 / تۋما پىشىنسىزدىك 先天畸形 ② 天然的： تۋما التىن 天然黄金 ③ 家里养大的，家里产的： تۋما قويلار 家里养的羊 ▲ تۋما نوعالا〔医〕先天性白内障 ▲ تۋما قارسىلىق 先天性免疫。

تۋمالاس〈形〉① 同胞的，手足的，有血统关系的 ②（牲畜）血缘相近的。

تۋنەس〈名〉〔动〕金枪鱼。

تۋنەل〈名〉隧道，隧洞，山洞；地道。

تۋر〈名〉〔动〕原牛。

تۋرا I〈形〉① 直的，笔直的： تۋرا سىزىق 直线 / تۋرا جول 直路 ② 直达的，直通的： التايعا باراتىن ماشينا 直达阿勒泰的汽车 ③ 直率的，直爽的，正直的，坦白的，正派的： تۋرا ادام 正直的人 ④ 正确的，准确的，对的，正当的： تۋرا تۇسىنىك 正确的理解 / تۋرا كاسىپپەن شۇعىلدانۋ 从事正当的事业 ⑤ 真实的，实在的： تۋراسىن ايتقاندا، سەنىڭ مىناۋىڭ قىلىق ەمەس. 说实在的，你这种作法很不应该。⑥ 一直，直着，照直，直接，径直： ئسىز تۋرا ئجۇرىپ، ونان كەيىن سولعا بۇرىلىڭىز. 您一直走，然后再向左拐。/ تۋرا بولمەگە كىردى. 径直走进室内 ⑦ 是的，对的，好，不错： تۋرا، سولاي بولسىن. 好，就这样吧。/ ونىڭ ايتقانى تۋرا. 他说的对。▲ تۋرا كەلۋ ① 合适，符合： سجۇزىندىك جاعدايعا تۋرا كەلمەيدى 和实际情况不符 ② 需要，必须，势必： وسلاي ستەۋگە تۋرا كەلەدى 需要这样做 ▲ تۋرا تولىقتاۋىش〔语〕直接宾语。

تۋرا- II〈动〉切，切碎，剁碎，剪碎，铡： ەت تۋرار 切肉 / ئشوپ تۋراۋ 铡草。

تۋراعىش I〈名〉切片机，切裁机，切……的装置： ەت تۋراعىش 切肉机 / قاعاز تۋراعىش 切纸机。

تۋراعىش II〈形〉切得技术高的，切……有擅长的。

تۋرادان-تۋرا〈副〉直接地，直截了当地： ئسوزىڭ بولسا تۋرادان-تۋرا ايت 有话直截了当地说。

تۋرال- تۋرا- II 的被动态。

تۋرالا-〈动〉① 对正，校正，对准，调准： نىسانانى تۋرالاۋ 对准目标 ② 端正，拨正： ساعات تۋرالاۋ 拨正表针（对表）③ 安排好，安顿好，整顿好，上轨道： بۇل جۇمىستى تۋرالاپ العانشا تالاي ۋاقىت كەرەك. 安排好这项工作也需要很长时间。

تۋرالان- تۋرالا- 的被动态。

تۋرالات- تۋرالا- 的使动态。

تۋرالاۋ تۋرالا- 的不定式。

تۋرالى〈助〉关于，对于，有关，论： كۇندەلىك تۇرمىس تۋرالى 关于日常生活 / ول تۋرالى نە پىكىر بار؟ 对他有什么意见？

تۋرالىق〈名〉① 真实性，正确性，真实程度： ونىڭ سوزىندە تۋرالىق جوق. 他的话不真实。② 公正，公道，公平；正义： ئبىر داۋ-شارلاردى جاقتى ەتۋدە تۋرالىق بولۋ كەرەك. 处理民事案件要主持公道。

تۋرام〈名〉（用刀切或削的）块，片： ئبىر تۋرام ەت 切下来的一片肉。

تۋرامشى 见 تۋرامش.

تۋرامش〈名〉①（用刀切的）小块，碎块，小片 ② 肉末： كوجەسىندە تۋرامش تا قوق. 汤里面连一点肉末都没有。

تۋرامشتا-〈动〉① 切成小块，切碎，剁碎： نان تۋرامشتاۋ 把馕切成小块 ②〔转〕（指肉）细水长流： ئبىر قويدىڭ ەتىن تۋرامشتاپ ئبىر ايعا جەتكىزدى 他把一只羊的肉细水长流地吃了一个月。

تۋرامشتال- تۋرامشتا- 的被动态。

تۋرامشتاس- تۋرامشتا- 的交互态。

تۋرامشتات- تۋرامشتا- 的使动态。

تۋرامشتاۋ تۋرامشتا- 的不定式。

تۋراندى〈名〉切的小块物，剪的碎片： ەتتىك

تۆراندىسى قاغازدىك تۆراندىسى / 块肉小的切
。(屑纸)纸碎的来下剪
تۆراس- تۆرا- Ⅱ 的交互态。
تۆرات- تۆرا- Ⅱ 的使动态。
تۆراتقىز- تۆرات- 的使动态。
تۆراتتىر- تۆرات- 的使动态。
تۆراۋ تۆرا- 的不定式。
تۆراۋلى 〈形〉切好的,铡过的。
تۆراۋشى 〈名〉切……的人,剪……的人,铡
〈草〉的人: ەت تۆراۋشى 切肉者。
تۆراشىل 〈形〉① 公正的,正直的,公道的,
主持正义的 ② 坦率的,直爽的。
تۆراشىلىق تۆراشىل 的抽象名词。
تۆرنىياز 〈名〉奶加黄米、油、面焖饭。
تۆسى- تۆسى- 的不定式。
تۆسى- 〈动〉① 膘肥体壮,肥得滚瓜溜圆;肥
美 ② 变得肥沃。
تۆسست- تۆسى- 的使动态。
تۆ-تالاقاي: تۆ-تالاقاي بولۇ 分散,四散;纷
乱 ▲ تۆ-تالاقاي قىلىۋ (ەتۆ-تالاقايىن شىعارۇ) —
抢而光。
تۆۋ تۆ- Ⅴ 的不定式。
تۆف 〈名〉〔矿〕凝灰岩,华: كرەمني تۆفى 硅
华。
تۆفلي 〈名〉皮鞋,便鞋。
تۆش 〈名〉墨汁,绘图墨水。
تۆشا 〈名〉一岁和二岁之间的母山羊。
تۆشى 〈名〉旗手。
تۆىل- ① تۆ- 的被动态 ② 出生,出世,诞生:
ول مالشى سەمياسىندا تۆىلعان. 他出生在牧民
家庭。/ شالا تۆىلعان قوزى 早产羊羔③发生,
产生,出现: ۋاقيعا تۆىلۋ 发生事件 /
قايشىلىقتىڭ تۆىلعانىنا كوپ بولعان جوق 产生
矛盾没有多久。
تۆىلۋ تۆىل- 的不定式。
تۆندا- 〈动〉①(畜牲)产,下,生: تۆنداپ
تۇرعان قوي 刚产羔的母羊 ②(问题,思想)产
生,发生,引发。
تۆندات- تۆندا- 的使动态。
تۆنداۋ تۆندا- 的不定式。

تۆندى 〈名〉Ⅰ 作品,创作,产物: ونىڭ
العاشقى تۆندىسى. 这是他的处女作。/ تاريحي
دامۋدىڭ تۆندىسى 历史发展的产物。
تۆندى 〈形〉Ⅱ 派生的,产生的,引出来的 ▲
باعىتتى تۆندى 〔数〕方向导数 ▲ تۆندى
بىرلىك 〔数〕导出单位 ▲ تۆندى ەتىستىك
〔语〕派生动词 ▲ تۆندى جيىن 〔数〕导集 ▲
تۆندى جىلۇ 〔化〕生成热 ▲ تۆندىلار تىزبەگى
〔数〕逐级导数,逐级导式 ▲ تۆندى سان 〔数〕
导数 ▲ تۆندى سىن ەسىم 〔语〕派生形容
词 ▲ تۆندى ٴسوز 〔语〕派生词 ▲ تۆندى شاما
〔数〕导出量 ▲ تۆندى ۇستەۋ 〔语〕派生副
词。
تۆندىلىق ① تۆندى Ⅱ 的抽象名词 ② 派
生性。
تۆردىق 见 تۆرلىق.
تۆرلىق 〈名〉(盖毡房的)大块毡子, 毡壁,
围毡。
تۆرلىقسىز 〈形〉没有蒙毡子的,没有毡壁
的。
تۆرلىقتا- 〈动〉(在毡房木架上)苫上毡子,
盖子毡壁。
تۆرلىقتاي 〈形〉大的,大块的 ▲ اتاعى دۇردىڭ
تۆرلىقتاي، ٴوزى بۇلدىرىقتاي. 【谚】英雄本身
不大,但名扬天下。
تۆرلىقتات- تۆرلىقتا- 的使动态。
تۆرلىقتاۋ تۆرلىقتا- 的不定式。
تۆرلىقتى 〈形〉苫上毡子的,有毡壁的。
تۆرىل- 〈形〉膘肥体壮,吃得滚瓜溜圆。
تۆرىلۋ تۆرىل- 的不定式。
تۆس 〈名〉Ⅰ 亲人,亲系;亲属,亲戚,亲族:
جاقىن تۆس 近亲 / السى تۆس 远亲 / تۆسى
كوپ 亲属多(亲戚多) ② 〔生〕种属关系 ③
〔植〕亲本,种属 ④ 血统关系,血缘 ⑤ 同
源,同种 ▲ تۆس تىلدەر 〔语〕亲属语言 ▲
جىلاسارعا تۆس جاقسى، سيلاسارعا جات جاقسى.
【谚】亲人能分担你的忧愁,陌生人只能对你
客套。
تۆس- Ⅰ ① تۆ- Ⅴ 的交互态 ② 和……有亲
属关系,与……有血统(血缘)关系 ③ 和……

同种属 ④ 和……有同源关系。

تۇۋسقان 〈名〉人族，亲属，亲戚，同胞，兄弟： تۇۋسقان ۋلتتار 兄弟氏族。

تۇۋسقاندىق 〈名〉① 亲属关系，血统关系 ② 亲缘关系，种属关系；同源关系 ③ 兄弟般的，手足般的、亲属般亲近的，亲戚般亲密的： تۇۋسقاندىق سالەم جولداۋ 致以兄弟般的敬礼。

تۇۋسقانسىز 〈形〉没有亲属的，没有亲戚的，没有亲人的： تۇۋسقانسىز جالعىز كىسى 没有兄弟姐妹的独身汉。

تۇۋسقانشىل 〈形〉喜欢样戚的，亲属观念强的。

تۇۋسقانشىلدىق 〈名〉血统关系，亲属关系，亲戚磁系，血缘关系。

تۇۋسسىز 〈形〉没有亲戚的，没有亲属的。

تۇۋسسىزدىق تۇۋسسىز 抽象名词。

تۇۋسسىرا- 〈动〉想念亲戚；想念亲人。

تۇۋسسىراۋ تۇۋسسىرا- 的不定式。

تۇۋستاس 〈形〉① 有血统关系的，亲属的 ② 同源的，同种的，亲缘的。

تۇۋستاستىق تۇۋستاس 的抽象名词。

تۇۋس-تۇعان 〈名〉亲属，亲戚，亲族关系： تۇۋس-تۇعانى كوپ 亲属多（亲戚多）。

تۇۋس-تۇعاندىق 〈名〉亲属关系，血统关系，亲戚关系。

تۇۋستىق 〈名〉① 亲属，亲戚，样族，血统关系，血缘关系： ونىڭ سەنىمەن ەشقانداي تۇۋستىعى جوق · 他和你没有任何亲属关系。② 亲属的，有血统关系的，亲戚的： تۇۋستىق بايلانىس 亲属关系 / تۇۋستىق اتاۋ 亲属称谓。

تۇۋستىر- تۇۋس- Ⅱ 的使动态。

تۇۋسۋ تۇۋس- Ⅱ 的不定式。

تۇۋسشىل 〈形〉喜欢亲戚的，亲属观念强的，血统观念浓厚的。

تۇۋسشىلا- 〈动〉走亲戚，串亲戚，探亲，看望亲属： تۇۋسشىلاپ كەلىپتى （他）来探亲。

تۇۋسشىلاس- تۇۋسشىلا- 的交互态。

تۇۋسشىلات- تۇۋسشىلا- 的使动态。

تۇۋسشىلاۋ تۇۋسشىلا- 的不定式。

تۇۋسشىلدىق تۇۋسشىل 的抽象名词。

تۇعجي- 见 تۇقىر-.

تۇعجيت- تۇعجي- 的使动态。

تۇعجيۋ تۇعجي- 的不定式。

تۇعجىم 〈形〉［方］矮个的，矮小的。

تۇعىل 见 تۇقىل.

تۇعىر Ⅰ 〈名〉①（雕像的）底座，台架，架子 ②（猎鹰蹲坐的）脚架，栖架。

تۇعىر Ⅱ 〈名〉役畜（指马）。

تۇعىرلى 〈形〉① 有底座的，有台架的 ② 放置（猎鹰）脚架的。

تۇعىرىق 见 تۇعىر Ⅰ.

تۇجىر- 〈动〉① 使成秃，削成秃；砍断 ② 概括，作出结论，总结；肯定。

تۇجىرت- تۇجىر- 的使动态。

تۇجىرۋ تۇجىر- 的不定式。

تۇجىرۋشى 〈名〉作出结论的人；作出定论的人。

تۇجىرىل- تۇجىر- 的被动态。

تۇجىرىم 〈名〉结论，总结，断定，论断，断语，判断： سەندەر قالاي دا ٴبىر تۇجىرىمعا كەلىڭدەر. 你们不论怎样，也要做出结论 / تۇجىرىم ايتۋ قيىن 很难判断 ▲ تۇجىرىم جاساۋ （تۇجىرىمعا كەلۋ） 下结论，作出判断。

تۇجىرىمدا- 〈动〉概括，总结，作出定论，作出判断： ٴىستىڭ سوڭعى ناتيجەسىن كورمەي تۇرىپ، كۇنى بۇرىن تۇجىرىمداۋعا بولمايدى. 没有看到事情的结果，不能过早地下结论。

تۇجىرىمدال- تۇجىرىمدا- 的被动态。

تۇجىرىمداس- تۇجىرىمدا- 的交互态。

تۇجىرىمدات- تۇجىرىمدا- 的使动态。

تۇجىرىمداۋ تۇجىرىمدا- 的不定式。

تۇجىرىمدى 〈形〉概括性的，结论性的，明确的，肯定的；果断的： تۇجىرىمدى جاۋاپ بەرۋ 给予肯定的答复。

تۇجىرىمدىلىق تۇجىرىمدى 的抽象名词。

تۇجىرىمسىز 〈形〉含糊的，不肯定的，不明确的，模棱两可的。

تۇجىرىمسىزدىق تۇجىرىمسىز 的抽象名词。

تۇز Ⅰ 〈名〉盐： تۇز سالۋ 放盐 / تۇزىن تاتۋ 尝咸淡 / تۇز قۇدىعى 井盐 / تۇز قىشقىلى 盐酸

▲ 盐 تۇز قىشقىلدى بور ▲ 盐食 اس تۇزى ▲
تۇز ▲ 丘盐〔地〕 تۇز كۆمبەزدەرى 的大性碱
论议人被常 تۇز جەڭىل ▲ 眼碧，睛眼兰 كوز
تۇز كۆيسە ئىشلاق ▲ 恩报 تۇزىن اقتاۋ ▲ 的
。该活 جالا

：子尖，么大，A（的牌克扑）〈名〉Ⅱ **تۇز**
。A 块方红 تۇزى بوپتىلاق

，索套，儿套（的用等兽鸟捕）①〈名〉**تۇزاق**
：阵魂迷 ；坑陷 ，井陷 ，套圈〔转〕②套夹
为 تۇزاق اياق ▲ 网罗投自 تۇزاقا ئوزى ئىلىنىۋ
اسپا ▲ 套圈的上地在设而兽野和马捉捕
上骗受，套圈入落 تۇزاقا ئتۈسۋ ▲ 圈吊 تۇزاق
▲ 套圈设，套圈放安 تۇزاق قۇرۋ ▲ 计中，当
。套关机 تۇزاق شاپيا

。的套圈设不，的索套有没〈形〉**تۇزاقسىز**
：套圈置设，索套放安 ①〈动〉**تۇزاقتا-**
：扣活成结 ② 捉捕套圈用 تۇزاقتاپ ۇستاۋ
。绳缰马的扣活着结 تۇزاقتاپ العان شىلبىر
。态动使的 -تۇزاقتا **تۇزاقتات-**
。式定不的 -تۇزاقتا **تۇزاقتاۋ**
。的套圈置设，的索套放安〈形〉**تۇزاقتى**
。人的（猎捕）套圈置设〈名〉**تۇزاقشى**
شاي ：制腌，腌；盐撒，盐加，盐放〈动〉**تۇزدا-**
。肉腌 ەت تۇزداۋ / 盐放里茶往 تۇزداۋ
。态动被的 -تۇزدا **تۇزدال-**
。态互交的 -تۇزدا **تۇزداس-**
。态动使的 -تۇزدا **تۇزدات-**
。式定不的 -تۇزدا **تۇزداۋ**
。的制腌，的盐放〈形〉**تۇزداۋلى**
制腌，人的……腌，人的盐加〈名〉**تۇزداۋشى**
。人的品食

有 تۇز-ئدام ايداۋ 蔬菜，食饭〈名〉**تۇز- ئدام**
寿 تۇز-ئدامى ئبىتتى ▲ 件条了有；嘴赶，福口
，睦和不 تۇز ئدامى جاراسپاۋ ▲ 世去，到已期
。结团不闹

咸；的盐了放，的盐含，的盐有〈形〉**تۇزدى**
盐 تۇزدى كول / 泉盐 تۇزدى بۇلاق ：的重口，的
了放 تۇزدى تاماق / 滩盐 تۇزدى قايراڭ / 湖
眼兰 تۇزدى كوز ▲（食饭的重口）食饭的盐
。眼碧，睛

加内的味调来用，汤盐，水盐 ①〈名〉**تۇزدىق**
③ 味趣，思意义意〔转〕② 汤肉的盐和头葱
。（性女指）性异〔转〕

盐加有没，的水盐有没 ①〈形〉**تۇزدىقسىز**
有没，的义意无毫〔转〕② 的儿味咸有没，的
。的味趣有没；的思意

汤咸用（后碎切肉熟把）①〈动〉**تۇزدىقتا-**
得弄，思意有得显〔转〕② 汁味调浇，拌搅
。味趣有

。态动被的 -تۇزدىقتا **تۇزدىقتال-**
。态互交的 -تۇزدىقتا **تۇزدىقتاس-**
。态动使的 -تۇزدىقتا **تۇزدىقتات-**
。式定不的 -تۇزدىقتا **تۇزدىقتاۋ**
，人的拌搅盐用（肉熟把）〈名〉**تۇزدىقتاۋشى**
。人汁味调浇

：的盐产不，的盐有没 ①〈形〉**تۇزسىز**
儿味，的咸不，的盐缺 ② 湖盐无 تۇزسىز كول
。饭的淡儿味 تۇزسىز تاماق ：的淡
淡得显儿味 ② 盐脱〔化〕〈动〉**تۇزسىزدان-**
。少减渐逐（盐产）③
。态动使的 -تۇزسىزدان **تۇزسىزداندىر-**
。式定不的 -تۇزسىزدان **تۇزسىزدانۋ**
迫求要的盐对，盐缺，盐吃想〈动〉**تۇزسىرا-**
。切
。态动使的 -تۇزسىرا **تۇزسىرات-**
。式定不的 -تۇزسىرا **تۇزسىراۋ**
盐卖；人的盐运；工盐，人的盐挖〈名〉**تۇزشى**
。人的

：子爪；甲指；掌；子蹄 ①〈名〉**تۇياق**
جىلقىنىڭ تۇياعى 蹄马 / تۇياعىڭ ئوسىپ
的羊）只 ② 。了长太得长甲指的你 كەتىپتى.
ون بەس / 羊只一 ئبىر تۇياق قوي ：（位单量计
后 ③ 马匹一换羊只五十 الدى ات ئبىر تۇياقا
下留有没 تۇياق قالمادى ارتىندا ：女儿孙子，代
▲ 目蹄奇，物动蹄奇 اي تۇياقتىلار ▲ 代后
偶 اشا تۇياق ▲ 目蹄偶，物动蹄偶 ايىر تۇياق
بۇعى تۇياق ▲ 物动蹄偶 اشا تۇياقتىلار ▲ 蹄
جۇپ ▲ 蹄奇 جۇمىر تۇياق ▲ 草衔鹿〔植〕
退，的牧放常 تۇياق كەستى ▲目蹄偶تۇياقتىلار
▲ 税数头畜牲 تۇياق سالىعى ▲ （场草）的化

تۆياق سەرپىپەۋ — 动不动，连腿也不蹬 ▲ تۆياقتىلار 有蹄类 ▲ تۆلپاردىڭ تۆياعى، سۇڭقاردىڭ قىياعى 吉光片羽 ▲ ات تۆياعىن تاي باسار. 【谚】小马会长成大马。 ▲ جاڭىلمايتىن جاق، سۇرىنبەيتىن تۆياق جوق. 【谚】没有不说错话的人，没有不失蹄的马（智者千虑，必有一失）。

تۆياقسىز 〈形〉①无蹄的；无指甲的；无爪子的 ②没有羊的 ③没有后代的，没有孙子的，没有儿女的 ▲ تۆياقسىز بارماق ①无指甲的大拇指 ②（俗称）阴茎。

تۆياقتاقا 〈名〉绑在脚上的马蹄子。

تۆياقتاس 〈名〉用马蹄骨做的敲击乐器。

تۆياقتى 〈形〉①有蹄的；有指甲的；有爪的 ②有羊的，羊多的：كەزىندە نەداۋىر تۆياقتى بولعان 当年（他的）羊相当不少。

تۆيعىن 〈名〉①〔动〕鹞，鹞鹰 ②给狗起的名字。

تۆيىق I 〈名〉图尤克四行诗（突厥民族一种四行一首的诗）。

تۆيىق II 〈形〉①不通的，不能穿行的；闭塞的：تۆيىق كوشە 死胡同 / تۆيىق كول 无出口的湖 ②（被子）被折起的；（线）被打结的死疙瘩 ③〔转〕绝路，绝境，绝地，死胡同：تۆيىققا قامالۋ 陷于绝境 ④〔转〕孤僻的，孤立性的：تۆيىق مىنەز 孤僻的性格 / تۆيىق ادام 沉默寡言的人 ▲ تۆيىق (جابىق) بۋىن 〔语〕闭音节 ▲ تۆيىق (جابىق) دىبىستار 〔语〕闭合音 ▲ تۆيىق جيىن 〔数〕封闭集合 ▲ تۆيىق راي 〔语〕不定式 ▲ تۆيىق رايلى ەتىستىك 〔语〕不定式动词 ▲ تۆيىققا تىرەلۋ 走投无路，陷入绝境 ▲ تۆيىق تۋماعا — 声不吭的，缄默的，不暴露思想的。

تۆيىقتا- 〈动〉①遮蔽，遮掩，遮盖 ②堵住，堵死；挡住 ③结，打结。

تۆيىقتال- تۆيىقتا- 的被动态。

تۆيىقتالۋ تۆيىقتال- 的不定式。

تۆيىقتالۋشىلىق 〈名〉〔政〕关门主义，闭关自守。

تۆيىقتان- تۆيىقتا- 的反身态 ②变得孤僻，变得不大方，变得沉默寡言。

تۆيىقتانۋ تۆيىقتان- 的不定式。

تۆيىقتانۋشىلىق 〈名〉孤僻，不爱交际；沉默寡言。

تۆيىقتات- تۆيىقتا- 的使动态。

تۆيىقتاۋ I تۆيىقتا- 的不定式。

تۆيىقتاۋ II 〈形〉①通行不便的，有点堵塞的；狭窄的 ②〔转〕有点孤僻的，不大爱交际的，不太大方的。

تۆيىقتاۋشى 〈名〉①遮挡……的人，遮掩……的人 ②打结的人。

تۆيىقتىق ①تۆيىق 的抽象名词 ②孤僻、不爱社交。

تۆقى 〈名〉〔动〕鲱，寿鲱 ▲ تۆقىلار تۇقىمداسى 鲱科。

تۆقىل I 〈名〉（物之）残余部分：اعاشتىڭ تۆقىلى 树墩儿 / تەمەكىنىڭ تۆقىلى 烟头儿 / قارىنداشتىڭ تۆقىلى 铅笔头儿 / تۆقىلى دا قالمادى — 点儿也没有剩下 ▲ كوك تۆقىل 经历多的；圆滑的。

تۆقىل II 〈名〉圆头儿犄角。

تۆقىلدا- 〈动〉使成秃，削成秃，砍掉（尖儿）。

تۆقىلدان- تۆقىلدا- 的反身态。

تۆقىلداۋ تۆقىلدا- 的不定式。

تۆقىم 〈名〉①后代，后裔，子孙：ارتىندا تۆقىم قالماۋ 没有留下后代 ②氏族；宗祖、祖先：جۋان تۆقىم 有权势的氏族 ③（牲畜的）种，品种：مال تۆقىمىن اسىلداندىرۋ 改良牲畜的品种 ④（植物的）种子、籽、子实：تۆقىم سۇرىپتاۋ 选种 / تۆقىم بورتتىرۋ 浸种 / تۆقىم ٶسىرۋ 育种 / تۆقىم سەبۋ 撒种，播种 ⑤〔生理〕精液，精子，精虫 ⑥〔转〕渊源，根由：تۆقىمىن قۋعا تۋرا كەلسە 如果有必要考究其渊源的话…… ▲ سارى تۆقىم 惯盗 ▲ تۆقىم جايۋ 传宗接代 ▲ تۆقىم سەپكىش 播种机 ▲ تۆقىمىن تۇزداي قۇرتۋ 斩尽杀绝，斩草除根 ▲ تۆقىمى قۇرىپ كەتكىر 断子绝孙的 ▲ تۆقىم قۋالاۋ 遗传 ▲ تۆقىم قۋالاۋشىلىقتى زەرتتەۋ علمى 遗传学 ▲ مالدى بىركتەمەسەڭ تۆقىمى ازادى، قونىستى جاڭعىرتپاساڭ ٶرىسى تۇزادى.

会草转勤不场牧,化退易种品良改不畜【谚】
。光吃
。孕受;殖繁,殖增,生增〈动〉 تۆقىمدان-
配 ② 态动使的 تۆقىمدان- ① تۆقىمداندىر-
قويدى ءار جىلى 11- ايدان كەيىن : 配交,种
配始开后以份月 11 年每羊绵 تۆقىمداندىرادى.
。种
。式定不的 تۆقىمدان- تۆقىمداڭۋ
亲,的属亲,的系关源血有①〈形〉 تۆقىمداس
سارعالداق ▲的源同,的种同②的缘亲,的戚
سەمسەر بالىق ▲ 属茛毛〔植〕 تۆقىمداسى
سۈتتىگەن تۆقىمداسى ▲ 属鱼鳍〔动〕 تۆقىمداسى
列〔植〕 سۆگەلا تۆقىمداسى ▲ 科戟大〔植〕
。属当
。词名象抽的 تۆقىمداس تۆقىمداستىق
有 ,的裔后有,的代后有 ①〈形〉 تۆقىمدى
:的 子 种 有 ,实子有 ,的籽有 ② 的孙子
اسىل ▲ 物植的子种有 تۆقىمدى وسىمدىكتەر
。种品良优 تۆقىمدى
:的用种留,的用子种作 ①〈形〉 تۆقىمدىق
,的子种育繁②米玉的用种留 تۆقىمدىق بورمي
。畜牲的种品育繁 تۆقىمدىق مال :的种育
孙子有没 ,的代后有没 ①〈形〉 تۆقىمسىز
子种有没,的籽有没 ② 的后绝,的种绝,的
。的
。词名象抽的 تۆقىمسىز تۆقىمسىزدىق
。先祖,宗祖〈名〉 تۆقىم-تۆقىيان
奄,下垂,下低(头把),子脖缩〈动〉 تۆقىر-
اساۋ جىلقى مىنگەندە-اق تۆقىرىپ : 来下拉
就上骑一,马的过驯调经未 موڭكي جونەلەدى.
。停不跳挣头下低会
。态动使的 تۆقىر- تۆقىرت-
。态动使的 تۆقىرت- تۆقىرتقىز-
。式定不的 تۆقىر- تۆقىرۋ
。态互交的 تۆقىر- تۆقىرىس-
妇的寡守 تۇل ايەل :妇孀,妇寡 ①〈名〉 تۇل
:人的依无苦孤 ,人的 独 孤〔转〕② 人
孤是者学的弟徒有没 . شاكىرتسىز عالىم - تۇل
,依无苦孤成变 ② 寡守① تۇل قالۋ 。的独
。人寡家孤成变

تولا : 身满,身周,身深,身全 تولا بويى تولا:
بويى سىرقىراپ اۋىرۋ 疼酸身全 ▲ تولا بويى
。子孩的生次一第 توڭعىشى
发大,火冒,气生,儿火发 تولان: تولان توتۇ
ەكى اۋىز سوزگە كەلمەي تولان :霆雷发大,气脾
。气脾发大就话句几说有没还 توتتى
;躯身,型体,格体,段身,材身 ①〈名〉 تولعا
ونىڭ تولعاسى اكەسىنە :子样,状形;貌外,相长
形〔语〕② 。亲父的他象材身的他 تارتقان.
گرامماتيكالىق / 形词 سوز تولعاسى :态形,式
تولعا وزگەرتۋ :制体;构结 ③ 式形法语 تولعا
:力持支,靠依,山靠,柱支〔转〕④ 革改制体
▲ 柱支的人家一 بىر ۇيلى جاننىڭ تولعاسى
式形称人的词动 ەتىستىكتىڭ جاقتىق تولعاسى
没 تولعا جاعىنان تۇرلەنبەيتىن سوزدەر توبى ▲
كورمەي تولعاسىن ▲ 类词的化变形词有
。象摸人盲 توسپالداۋ
。露显态形;满丰材身,型成〈动〉 تولعالان-
。态动使的 تولعالان- تولعالاندىر-
。式定不的 تولعالان- تولعالاڭۋ
外,的样一形体,的同相材身〈形〉 تولعالاس
。词形同〔语〕 تولعالاس سوزدەر ▲ 的近相貌
。词名象抽的 تولعالاس تولعالاستىق
体,的大高躯峰,的大高材身 ①〈形〉 تولعالى
。的态形定一有具,的形有 ② 的梧魁格
تولعالىق ▲ 的态形,的式形〈形〉 تولعالىق
ەرەكشەلىك تولعالىق تۇرلەنۋ ▲ 志标态形〔语〕
形〔语〕 تولعالىق وزگەرىس ▲ 化变形词〔语〕
。化变态
丑;的亮漂不,的看难材身 ①〈形〉 تولعاسىز
。的态形定一无 ② 的陋
。词名象抽的 تولعاسىز تولعاسىزدىق
悬物遗其将人家,后世去人主男〈动〉 تولدا-
,去剪尾鬃马乘的前生其将并,奉供里屋在挂
。怀缅示以
生,火发,怒发 ② 态动被的 تولدا- ① تولدان-
他 . ول جول بويى ماعان تولدانىپ كەلدى : 气
。偶丧,寡守 ③ 。儿火发我对是总上路一
。式定不的 تولدان- تولدانۋ
。式定不的 تولدا- تولداۋ

تۇلدىق 〈名〉守寡，孀居，寡居，寡妇生活。

تۇلدىر 〈代〉① (常和 جوق 连用)什么东西，什么人：بۇل ارادا اعاشتان تۇلدىر دا جوق. 这里连棵树也没有。/ ماڭىمدا تولدىر دا جوق. 我身边连一个人也没有。② 光秃秃的，荒凉的：تۇلدىر دالا 荒凉的原野 تۇلدىر جەتىم 无亲无故的，孤苦伶仃的 ▲ تولدىر ءسوز 空话，废话，毫无意义的话。

تۇلپار 〈名〉① (神话中的)飞马 ② 骏马，跑马，千里驹 ▲ تەمىر تۇلپار 拖拉机 ▲ تۇلپاردىڭ تۇياعى، سۇڭقاردىڭ قىياعى 吉光片羽 ▲ اتتىڭ ءبارى تۇلپار بولماس، قۇستىڭ ءبارى سۇڭقار بولماس.【谚】天下的马不都是千里驹，天下的鸟不都是雄鹰。

تۇلپارلى 〈形〉有骏马的，骑着千里驹的。

تۇلپارسىز 〈形〉没有骏马的，未骑千里驹的。

تۇلقتاس 〈名〉石礤，碌碡。

تۇلىم 〈名〉(小孩的)发辫，髽髻。

تۇلىمدا- 〈名〉留辫子，留髽髻，扎起髽髻。
تۇلىمداپ ءورۋ 编辫子。

تۇلىمداۋ تۇلىمدا- 的不定式。

تۇلىمدى 〈形〉留发辫的，有髽髻的。

تۇلىمشاق 〈名〉小辫儿：تۇلىمشاق قويۋ 留小辫儿。

تۇلىپ I 〈名〉牛犊或驼羔死后，用其整张皮子作成的标本 ▲ قۇر تۇلىپقا موڭىرەۋ 空自向往。

تۇلىپ II 〈名〉①(用整张羊皮或牛犊皮作的)皮囊，皮口袋 ②〔转〕饭桶。

تۇلىپ III 〈名〉用畜皮或兽皮作成的外衣。

تۇلىپتا- 〈动〉往皮囊里装，用皮口袋装。

تۇلىپتاي 〈形〉①象皮囊似的，和皮口袋一样的：تۇلىپتاي ۋلكەندىگى 和皮囊一样大的 ②〔转〕肥胖的，矮胖的，大腹便便的：تۇلىپتاي بولىپ سەمىرۋ 胖得臃肿。

تۇلىپتان- **تۇلىپتا-** 的被动态。

تۇلىپتاس- **تۇلىپتا-** 的交互态。

تۇلىپتات- **تۇلىپتا-** 的使动态。

تۇلىپتاۋ **تۇلىپتا-** 的交互态。

تۇما 〈名〉泉：تۇما سۋى 泉水 / تۇمانىڭ كوزى 泉眼。

تۇماق 见 تىماق.

تۇمان 〈名〉① 雾，雾气：تۇمان تاراۋ 散雾了 ② 烟雾：ءۇي ءشى تۇمان بولىپ كەتتى. 屋里烟雾弥漫。③〔转〕不清楚，模糊，渺茫：بولاشاق تۇمان سەكىلدى 前途渺茫 ④ 艰难困苦，痛苦：قارا تۇمان كۇندەر 痛苦的日子 ▲ اق تۇمان 冬雾 ▲ سوقىر تۇمان 迷雾 ▲ تۇمان ولشەگىش 雾量计，雾气计，雾度计 ▲ قارا تۇمان 浓雾，大雾。

تۇماندا- 〈动〉① 下雾，起雾，雾气腾腾：بۇگىن كۇن تۇمانداۋى سەكىلدى. 今天可能起雾。②〔转〕模糊不清，迷离不清：كوزدەرى تۇمانداپ كەتتى 眼睛模糊起来。

تۇماندان- ① تۇماندا- 的反身态 ② 起雾，下雾，雾气腾腾 ③ 暗淡，减色，失去美好的光景。

تۇماندانۋ تۇماندان- 的不定式。

تۇماندات- تۇماندا- 的使动态。

تۇمانداۋ تۇماندا- 的不定式。

تۇماندى 〈形〉① 雾气腾腾的，烟雾笼罩的，烟雾弥漫的：تۇماندى كۇن 雾气腾腾的天气 ②〔转〕模糊不清的；茫茫不定的，渺茫的：تۇماندى بولاشاق 渺茫的前途(渺茫的远景)。

تۇمانسىز 〈形〉无雾的，没有雾气的；晴的。

تۇمار 〈名〉〔旧〕护身符，驱邪符 ▲ بوي تۇمار 护身符 ▲ تاڭبا تۇمار 三角形的标记(印记) ▲ قىيىق تۇمار (戴在脖子上的)三角形的装饰品(护身符)。

تۇمارلا- 〈动〉① 戴上护身符，戴上驱邪符 ② 弄成三角形：تۇمارلاپ بۇكتەۋ 折叠成三角形(叠成三角形)。

تۇمارلات- تۇمارلا- 的使动态。

تۇمارلاۋ تۇمارلا- 的不定式。

تۇمارلى 〈形〉有护身符的，戴着驱邪符的。

تۇمارشا 〈名〉护身符，驱邪符：تۇمارشا بايلاۋ 戴上护身符。

تۇمارشالا- 〈动〉型成三角形：تۇمارشالاپ بۇكتەۋ 叠成三角形。

تۇمارشالاۋ تۇمارشالا- 的不定式。

تۇماۋ 〈名〉 感冒,伤感,伤风: تۇماۋ ٴتيۇ 患感冒 ▲ جەدەل تۇماۋ 流行性感冒 ▲ ساسىق تۇماۋ 鼻伤风 ▲ ۋلى تۇماۋ 病毒性感冒。

تۇماۋلى 〈形〉 患感冒的,害伤风的; 着了凉的。

تۇماۋلىق 〈形〉 治感冒的,治伤负的: تۇماۋلىق ٴدارى 治感冒的药。

تۇماۋرا- 〈动〉 患感冒,害伤风;着凉: تۇماۋراعالى بىرنەشە كۇن بولدى. (他)感冒好几天了。

تۇماۋرات- 〈动〉 患感冒,害伤风,着凉: ٴبىر ٴۇيلى جان تۇگەلدەي تۇماۋراتىپ قالدى. 一家人全感冒了。

تۇماۋراتۋ تۇماۋرات- 的不定式。

تۇماۋراۋ تۇماۋرا- 的不定式。

تۇمسا 〈名〉 ① 生头胎的妇女: ٴبىرىنشى رەت جۇكتى بولعان تۇمسا ايەل 第一次怀孕的妇女 ② 第一次产仔的母畜: تۇمسا ىنگەن 产第一个驼羔的母驼。

تۇمسالا- 〈动〉 (指牲畜)初次产仔(羔)。

تۇمسالان- تۇمسالا- 的反身态。

تۇمسالاۋ تۇمسالا- 的不定式。

تۇمسىق 〈名〉 ① 鼻子: تۇمسىقتان قان اعۋ 流鼻血 ② 喙,嘴: تۇمسىعى ۇزىن ٴارى ٴتۇزۋ 喙长而直 ③ (某物的)前端,首,头,楔形部分: ٴبىز تۇمسىق باتەڭكە 尖头皮鞋 ④ (山之)嘴,角,岬: تاۋ تۇمسىعى 山嘴 ▲ ات تۇمسىعىن تىرەدى 到了(此处),已经来了 ▲ ٴبىز تۇمسىق 尖鼻子 ▲ ٴبىز تۇمسىق شاعالا 〔动〕浮鸥 ▲ ٴبىز تۇمسىق شورە 〔动〕鹪鹩 ▲ ٴبىز تۇمسىق قۇرت 〔动〕象虫 ▲ يمەك تۇمسىق 钩鼻子,鹰钩鼻子 ▲ ٴيت تۇمسىعى وتپەيتىن 茂密的,茂盛的 ▲ ٴسۇيىر تۇمسىق 〔生理〕蝶骨嘴 ▲ تۇمسىعى تاسقا ٴتيۇ 碰钉子,碰壁,碰一鼻子灰;栽跟头,跌交子 ▲ تۇمسىققا سۋ جەتپەۋ 忙得不可开交。

تۇمسىقسىز 〈形〉 鼻子小的,没有鼻子的,塌鼻子的;喙短的。

تۇمسىقتى 〈形〉 大鼻子的,长喙的: نەداۋىر تۇمسىقتى كورىنەدى (他的)鼻子相当大 ▲ قاناتتىعا قاقتىرماۋ، تۇمسىقتىعا شوقتىرماۋ 非常爱护,宠爱。

تۇمشالا- 〈动〉 ① 蒙住,蒙住,遮掩,掩住;复盖: باسىن تۇمشالاپ ۇيىقتاۋ 蒙头大睡 / قۇلاعىن تۇمشالاۋ 捂住耳朵 ② 〔转〕笼罩,遮住: تاۋدى بۇلت تۇمشالاپ الىپتى. 乌云笼罩着山头。③ 〔转〕掩盖,掩饰,隐瞒;压制: ٴستالىن ناقتى جاعدايىن تۇمشالاۋعا ۇرىندى. (他)企图掩盖事情的真相。

تۇمشالان- تۇمشالا- 的被动态。

تۇمشالاس- تۇمشالا- 的交互态。

تۇمشالات- تۇمشالا- 的使动态。

تۇمشالاۋ تۇمشالا- 的不定式。

تۇمىلدىرىق 〈名〉 ① (马、牛、犬的)口套,口笼,口兜,鼻笼 ② (不让牛犊偷吃其母乳而固定在鼻子上的方形毡子)。

تۇمىلدىرىقتا- 〈动〉 (给)戴上口套,(给)戴上口笼。

تۇمىلدىرىقتاس- تۇمىلدىرىقتا- 的交互态。

تۇمىلدىرىقتات- تۇمىلدىرىقتا- 的使动态。

تۇمىلدىرىقتاۋ تۇمىلدىرىقتا- 的不定式。

تۇن- 〈动〉 ① 澄清,下沉,沉淀;淤积: سۋ ٴالى تۇنعان جوق. 水还没有沉淀。② 熟透: جايلاۋدىڭ ٴشوبى تۇنىپ تۇر. 夏季牧场的草早已熟透了。③ 〔转〕隐藏: كوڭىلدە تۇنىپ جاتۋ 隐藏在心里 ▲ كوزى تۇنۋ 着迷,入迷,眼馋 ▲ قۇلاق تۇنۋ 变聋,耳背。

تۇنبا 〈名〉 沉淀,沉渣,沉积,淤泥: تۇنبا كەندەر 沉积矿物 ▲ الماس تۇنباسى 番木鳖酊 ▲ تۇنبا بالىق 〔动〕弓鳍鱼 ▲ تۇنبا تىڭايتقىش 淤泥肥,泥肥 ▲ تۇنبا تۇز 小盐。

تۇنعىز- تۇن- 的使动态。

تۇندىر- تۇن- 的使动态 ▲ قۇلاق تۇندىرۋ 震耳欲聋。

تۇندىرا 〈名〉 苔原;冻土带: تۇندىرا وسىمدىكتەرى 苔原植物。

تۇندىرعى 见 تۇندىرعىش.

تۇندىرعىز- تۇندىر- 的使动态。

تۇندىرعىش 〈名〉 沉淀池;滤水池,澄水箱,澄水器。

تۇندىرما 〈名〉 沉淀物,沉渣,残渣: قىمىزدىڭ

تۈندىرماسى 马奶酒的沉渣②沉淀的，澄清的：

تۈندىرما سۇ 澄清的水。

تۈندىرمالا- 〈动〉澄清，让渣滓沉淀：لاي سۇدى تۈندىرمالاعانىنان كېيىن پايدالانۇعا بولادى. 浑水澄清以后才能饮用。

تۈندىرمالات- تۈندىرمالا- 的使动态。

تۈندىرمالاۋ تۈندىرمالا- 的不定式。

تۈندىرت- تۈندىر- 的使动态。

تۈندىرۋ تۈندىر- 的不定式。

تۈندىرىل- تۈندىر- 的被动态。

تۈندىرىم 〈名〉澄清某种液体的时间和量。

تۈندىرىس- تۈندىر- 的交互态。

تۈنجىر 〈形〉①忧愁的，忧郁的，愁闷的，愁苦的：تۈنجىر كوز 忧郁的眼光 / تۈنجىر كەسپىر 忧郁的情绪 ②（天气）阴郁的，阴暗的，朦胧的 ③模糊的，不清楚的，不明确的；渺茫的：ماعان ئستىلىك ئبارى تۈنجىر. 对我来说一切事都是模糊的。

تۈنجىرا- 〈动〉①闷闷不乐，愁眉不展，愁眉苦脸；显得忧郁：ول تۈنجىراپ جالعىز وتىر. 他独自一个人忧愁地坐着。②〔转〕变得昏暗，朦胧起来；乌云密布，密云不雨：كۈن تۈنجىراپ كەلەدى. 天色昏暗起来。

تۈنجىراڭقى 〈形〉①忧愁的，忧郁的，愁闷的 ②阴郁的，阴暗的，朦胧的 ③模糊的，不明确的，渺茫的。

تۈنجىراڭقىلىق تۈنجىراڭقى- 的抽象名词。

تۈنجىراس- تۈنجىرا- 的交互态。

تۈنجىرات- تۈنجىرا- 的使动态。

تۈنجىراۋ تۈنجىرا- 的不定式。

تۈنەل- 〈名〉隧道，山洞；地道。

تۈنۋ تۈن- 的不定式。

تۈنشىعۋ تۈنشىق- 的不定式。

تۈنشىق- 〈动〉呼吸受阻，窒息，喘不上气来，发闷，发憋；溺（水）；被（烟等）熏呛：تۈنشىعىپ ئولۋ 闷死 / سۇدا تۈنشىعىپ ئولۋ 淹死（溺水而死）/ تۈتىنگە تۈنشىعۋ 被烟呛。

تۈنشىقتىر- ①تۈنشىق- 的使动态 ②扼杀，使夭折：بەسىگىندە تۈنشىقتىرۋ 扼杀在摇篮里。

تۈنشىقتىرعىش 〈形〉窒息性的：تۈنشىقتىرعىش ۋلى گاز 窒息性毒气。

تۈنىق 〈形〉①清的，清澈的，明澈的：تۈنىق سۇ 清澈的水 ②透明的，透光的，晶莹的：تۈنىق اينەك 透明的玻璃 ③晴朗的，明朗的：تۈنىق اسپان 晴朗的天空 ④清醒的，清楚的：تاڭەرتەڭ تۇرعاندا مي وتە تۈنىق بولادى. 早晨起来，头脑特别清醒。

تۈنىقتا- 〈动〉澄清，使（水）干净。

تۈنىقتال- تۈنىقتا- 的被动态。

تۈنىقتان- ①تۈنىقتا- 的反身态 ②澄清，变得清澈，变得透明 ③变得晴朗，开晴，晴朗起来。

تۈنىقتاۋ تۈنىقتا- 的不定式。

تۈنىقتىق تۈنىق 的抽象名词。

تۈڭعيىق I 〈名〉〔植〕睡莲属 ▲ سالما (كىشكەنە) تۈڭعيىق 睡莲 ▲ تۈڭعيىق كوگەن تامىر بۋنى 藕节。

تۈڭعيىق II 〈名〉①深海，深渊；无底洞，极深处：تۈڭعيىققا تۈسكەندەي بولۋ 如堕烟海 ②〔转〕极深的，无底的：تۈڭعيىق تەڭىز 深海 ③〔转〕深奥的，不可思议的：ادام تۈسىنبەيتىن تۈڭعيىق نارسە 令人不可思议的东西 ④〔转〕沉默寡言的，不暴露思想的；不大方的；不爱交往的：تۈڭعيىق كىسى 沉默寡言的人。

تۈڭعيىقتىق تۈڭعيىق II 的抽象名词。

تۈڭعىش 〈形〉头生的，头胎的；首次的，初次的，最初的：تۈڭعىش ۋل 头生儿子（长子）/ تۈڭعىش ناتيجە 初次成绩 / بۇل تۈڭعىش رەتكى قيىنشىلىق ەمەس. 这并非是第一次遇到的困难。▲ تۈلا بويى تۈڭعىشى 第一次生的孩子。

تۈپ-تۈرا 〈副〉①整整：ونىڭ كەلگەنىنە تۈپ-تۈرا ون كۈن بولدى. 他来这儿已整整十天了。②对，正确，确无误，恰好：بۇل ەسەپ تۈپ-تۈرا شىقتى. （他）这道算术题算对了。③直接，直径：تۈپ-تۈرا مەكتەپكە باردى 直接到学校了。

تۈپ-تۈيىق 〈形〉①走不通的，不通的，穿不过去的：تۈپ-تۈيىق كوشە 死胡同 ②绝境，绝地 ③孤僻的；不大方的。

تۈپ-تۈنىق 〈形〉①清清的，清澈的，明澈的，

③ 的莹晶,的光透,的明透 ② 的底见澈清
。的楚清,的醒清 ④ 的朗明,的朗晴
تۇر- 〈动〉① 起,立起,立着: ەرتە جاتىپ، ەرتە
تۇرۋ 早睡早起 / جەل تۇرۋ 风起 ② 站,站着,
بولدى. 孩子已经会站了。③ 站住,停(命令)
تۇر، جەلدام! 快起来! ④ 起身,起
床: سەن ناعىز ساعات نەشەدە تۇراسىڭ؟ 你早
晨几点钟起床? ⑤ (某东西)位于,处在,摆
تۇر. اعاش الدىندا ەكى ٴۇيدىڭ ... 有: 在(某处)停,在
اتى / . 在房屋前面有两棵树。
ٴتىزىمىنىڭ باسىندا تۇر. 他的名字在名单的
最前面。⑥ 住,居住,呆;驻扎: ول ەكەۋى ٴبىر
ۇيدە تۇرادى. 他们两个人住在一间房子里。/
بۇرىن بۇل جەردە اسكەرلەر تۇرعان. 这里曾经驻
扎过军队。⑦ 停留,滞留;停止,停顿,无进
展,不流: پويەزدىڭ تۇرعانىنا كوپ بولدى. 列
车停留很久了。⑧ 堵住,堵塞,噎住,卡住:
تاماعىنا ەت تۇرىپ قالدى 肉卡在嗓子里 ⑨ 生存
下来,活下来: ول ٴۇش بالا تاۋىپ ەدى ٴبىرى دە
تۇرمادى. 她生了三个孩子,一个也没有活下
来。⑩ 存放,放住;留得住: ۋزاق تۇراتىن
قاۋىن 能放得住的哈密瓜(甜瓜) ⑪ 处在(某
种地位,状态),作,当: ول باستىق بولىپ
تۇرعالى كوپ جۇمىس ىستەلدى. 他当领导以来
作了不少工作。/ كۇش جاعىنان جاۋ بىزدەن
باسىم ورىندا تۇرادى. 在力量对比上,敌人比我
们占优势。⑫ 恪守,坚持: ٴوز پىكىرىندە تۇرۋ
坚持自己的意见 / سوزىندە تۇرماۋ 自食其言
⑬ 值,值得: سوقىر تيىنعا تۇرمايدى 一文不值
⑭ 作助动词,表示行为,动作正在进行或持
续: ول بىزدىكىنە كەلىپ تۇرادى. 他经常到我
们家来。⑮作主动词,表示行为、动作的暂短
性: سەن تۇرا تۇر، مەن قازىر كەلەمىن. 你等
一会儿,我马上就来。▲ ازا بويى تىك تۇرۋ 毛
骨悚然,心惊肉跳 ▲ ايامىنان تىك تۇرۋ 毕恭毕
敬 ▲ اتىپ تۇرۋ ▲ 猛然间站起来 ▲ اعىپ تۇرۋ
流利,对……熟练 ▲ بادىرايىپ تۇرۋ 明着,眼
睁睁地,明目张胆地 ▲ بارىپ تۇرعان 头号的,
典型的 ▲ بىلاي تۇر ① 往这边站,靠边站 ②
走开,让开,靠边,躲开 ▲ بىلاي تۇرىپ (تۇر-
سىن) 不但……连……,不但……甚至……,
不仅……而且……,不用说……连 ▲ ٴبىر
... ٴبىر تۇرىپ ... 一会儿 …… 一会儿
……,时而……时而……▲ جاقسى جاتىپ جاي
تۇرىڭىز 祝你晚安 ▲ جەلى وڭىنان تۇرۋ 一帆
风顺;走运,时来运转 ▲ سەن تۇر، مەن اتايىن
唯我独尊,老子天下第一 ▲ تىك تۇرىپ كوتۋ
殷勤招待 ▲ قاز تۇرۋ 叉开腿学走路 ▲ قارسى
تۇرۋ 反对 ▲ ەرتە تۇردىم ەكى ايىر جولعا
ٴتۇستىم. 〔谜〕早晨起来,走进岔道(迹底;穿
裤子)。▲ جىگەرسىز ادام جەتىمسىرەپ تۇرادى.
【谚】没有志气的人最可怜。
تۇرا I 〈名〉(指马)裂蹄,蹄子磨损。
تۇرا: **ۇزىن تۇرا** 大个子,高个子。
تۇراق 〈名〉① 住处,住所,住宅,住址, 宿
营地: جازعى جانە قىسقى تۇراق 夏季和冬季住
处(夏季和冬季宿营地) ② (指动物)栖
地,生长地③〔转〕立场,立足点;准头儿,可靠
性: سوزىندە تۇراعى جوق جان 言而无信的人。
تۇراقجاي 〈名〉住处,住所,住址,住宅,房
屋。
تۇراقسىز 〈形〉① 不稳定的,不稳当的,不稳
固的,不固定: زات باعاسى تۇراقسىز 物价不稳
定 ② 不坚定的,动摇不定的,变化无常的,见
异思迁的: تۇراقسىز ادام 不坚定的人 /
تۇراقسىز اۋا 无常的天气。
تۇراقسىزدان- 〈动〉① 变得不稳定,变得不
稳固,变得不固定 ② 变得动摇不定,变化无
常,见异思迁。
تۇراقسىزداندىر- تۇراقسىزدان- 的使动态。
تۇراقسىزدانۋ تۇراقسىزدان- 的不定式。
تۇراقسىزدىق ① تۇراقسىز 的抽象名词 ② 不
稳定性,不稳固性;不坚定性,反复无常。
تۇراقتا- 〈动〉① 稳定下来,固定下来: زات
باعاسى تۇراقتادى. 物价稳定下来了。② 定居,
居住,安顿下来: قىسقى تۇراقتايتىن ورىن 冬
季居住的地方 ③ 定 下心来, 变得踏实:
ول ٴبىر جەردە تۇراقتاپ وتىرىپ جۇمىس ىستەي
المايدى. 他不能安下心来搞工作。④ 决定,

商定,约定: ول بارمايتىن بولىپ تۆراقتادى. 他决定不去了。

تۆراقتال- تۆراقتا- 的被动态。

تۆراقتان- تۆراقتا- 的反身态。

تۆراقتاندىر- ① تۆراقتان- 的使动态 ② 稳定下来,固定下来;落实: ساياساتتى تۆراقتاندىرۋ 落实政策。

تۆراقتاس- تۆراقتا- 的交互态。

تۆراقتات- تۆراقتا- 的使动态。

تۆراقتاۋ تۆراقتا- 的不定式。

تۆراقتاۋشى 〈名〉(在某处)居住的人,定居的人。

تۆراقتى 〈形〉① 稳定的,稳固的,固定的: تۆراقتى جۇمىس 固定的工作 ② 长期的, 非临时的,永久的,经久的; 恒久的, 恒定的: ③ 常设的,非临时性的机构 تۆراقتى ورىن 常务的: تۆراقتى كوميتەت 常务委员会 / تۆراقتى ۋاكىل 常驻代表 / تۆراقتى مۇشە 常务委员 ④ 坚定的, 一贯的, 不变的, 始终不渝的: تۆراقتى كوزقاراس 坚定不变的看法 / تۆراقتى كاپيتال 不变资本 ▲ تۆراقتى ارميا 常备军 ▲ تۆراقتى ەكپىن 〔语〕固定重音 ▲ تۆراقتى جۇلدىز 〔天〕恒星 ▲ تۆراقتى كەدەرگى 〔电〕固定电阻 ▲ تۆراقتى كورسەتكىش 〔地〕稳定指标 ▲ تۆراقتى ماگنيت 永久磁铁 ▲ تۆراقتى مينەرالدار 稳定矿物 ▲ تۆراقتى وقۋلىق 标准教科书 ▲ تۆراقتى سان 〔数,物〕常数,恒量 ▲ تۆراقتى سيىمدىلىق 固定容积 ▲ تۆراقتى ءسوز تىركەستەرى 〔语〕固定词组 ▲ تۆراقتى تىستەر 〔生理〕恒齿,恒牙 ▲ تۆراقتى قوندىرعى 〔技〕稳定装置。

تۆراقتىلىق ① تۆراقتى ① 的抽象名词 ② 固定性,稳定性,一贯性;坚定性,始终不渝 ③ 恒定,不变性。

تۆرالا- 〈动〉① 因马蹄被磨薄而走不动: ات تاعاسىز بولسا ۇشاي تۆرالاپ قالادى. 不钉马蹄铁,马很容易被磨薄。② 筋疲力尽,气力耗尽,衰竭,累得抬不起腿: دەم المای تۆرالاپ قالدىڭ با؟ 没有好好休息,累坏了吧? ③〔转〕停滞不前,无进展,衰落,衰退: ەكونوميكالىق جاقتاعى تۆرالاۋ 经济上的衰退。

تۆرالات- تۆرالا- 的使动态。

تۆرالاۋ تۆرالا- 的不定式。

تۆران 〈名〉讲台,讲坛。

تۆرالىق 〈形〉值得……的,应得……的,应得到……的,受到……的,配做……的,不愧为 …… 的: قۇرمەتتەۋگە تۆرارلىق كىسى 值得尊敬的人 / ەسكە ساقتاۋعا تۆرارلىق ۋاقيعا 值得纪念的事件。

تۆربا (ترۋبا) 〈名〉管子,导管,管状物。

تۆربينا 〈名〉涡轮机,透平机: سۋ تۆربيناسى 水轮机 / بۋ تۆربيناسى 汽轮机。

تۆربيناشى 〈名〉涡轮机工,涡轮机制造者。

تۆربوناسوس 〈名〉〔机〕涡轮泵。

تۆرعاۋىش 〈名〉果盘。

تۆرعى 〈名〉① 山顶,山峰: ءبىر ادام قارسى تۆرعىدان تۆڭىرەككە كوز سالىپ تۇر. 有个人站在对面的山顶上向四周瞭望。② 角度,高度;立场: قازاق اۋىز ادەبيەتىنە عىلمي تۆرعىدان زەرتتەۋ جاساۋ كەرەك. 对哈萨克族的民间文学要从科学的角度进行研究。

تۆرعىز- ① تۆر- 的使动态 ② 叫起,唤起: ونى ەرتەرەك تۆرعىزىپ جىبەر. (你)把他早一点叫起来。③ 立,树立,建立: ەسكەرتكىش تۆرعىزۋ 建立纪念碑 ④ 扶起,搀起: بالانى تۆرعىزىپ جىبەردى (他)把孩子扶起来了。

تۆرعىزۋ تۆرعىز- 的不定式。

تۆرعىزىل- تۆرعىز- 的被动态。

تۆرعىزىس- تۆرعىز- 的交互态。

تۆرعىلاس 〈形〉年龄相仿的,同年的,同时代的,同辈的: بۇل ەكەۋى جاس جاعىنان تۆرعىلاس. 他们俩的年龄差不多。/ تۆرعىلاس دارەجە 同等的地位。

تۆرعىلاستىق تۆرعىلاس 的抽象名词。

تۆرعىلىقتى 〈形〉① 常居住的,定居的,土著的,原有的,本地的: تۆرعىلىقتى حالىق 土著居民 / وسى جەردىڭ تۆرعىلىقتى ادامى 本地人 ② 基本的,主要的: الما باقشاسىنىڭ تۆرعىلىقتى بولەگى 苹果园的主要部分。

تۆرعىن 〈名〉土著,当地人,居民:

جەرگىلىكتى تۆرەمن 当地居民 / قالا تۆرەمندارى 城市居民 / بايىرى تۆرەمن 老住户。

تۆرەشتا- 〈动〉 ① 频频起来，坐卧不安 ② 老站着，老呆着；一再地停下来，经常停留 ③ 经常堵塞。

تۆرەشتاۋ: تۆرەشتا- 的不定式。

تۆرلاۋ 〈名〉 ① 礼貌；拘束；自重： تۆرلاۋ جوق بالا 不懂礼貌的孩子 ② 立场；可靠性；坚定性： تۆرلاۋى جوق ٴسوز 靠不住的话。

تۆرلاۋلى 〈形〉 ① 懂礼貌的，受约束的 ② 坚定的，一贯的，始终不渝的，不变的 ▲ تۆرلاۋلى مۇشە 〔语〕 主要成分： سويلەمنىڭ تۆرلاۋلى مۇشەلەرى 句子的主要成分 ▲ تۆرلاۋلى ٴسوز 〔语〕 基本词。

تۆرلاۋلىلىق تۆرلاۋلى 的抽象名词。

تۆرلاۋسىز 〈形〉 ①不懂礼貌的，不受约束的；放荡的，放肆的 ② 不固定的；变幻无常的，反复无常的，善变的；无恒心的 ▲ تۆرلاۋسىز مۇشە 〔语〕 次要成分： سويلەمنىڭ تۆرلاۋسىز مۇشەلەرى 句子的次要成分。

تۆرلاۋسىزدان- 〈动〉 ①不受拘束，放荡不羁，放肆②变得动摇不定，变化无常，见异思迁。

تۆرلاۋسىزداندىر- تۆرلاۋسىزدان- 的使动态。

تۆرلاۋسىزدانۋ تۆرلاۋسىزدان- 的不定式。

تۆرلاۋسىزدىق تۆرلاۋسىز 的抽象名词。

تۆرمان 〈名〉 鞍具，马具： كۆمىس تۆرمان 镶银的鞍具（银鞍具）。

تۆرماندا- 〈动〉 （给马）备上鞍具。

تۆرماندات- تۆرماندا- 的使动态。

تۆرمانداۋ تۆرماندا- 的不定式。

تۆرمىس 〈名〉 生活，生计；经济状况： تۆرمىس سالتى 生活方式 / تۆرمىس جاعدايى 生活条件 / تۆرمىس قاراجاتى 生活费用 / سىباي سالتاڭ تۆرمىس 单身生活 ▲ تۆرمىسقا شىعۋ (تۆرمىس قۇرۋ) 结婚，出嫁。

تۆرمىس-كۆي 〈名〉 生活状况。

تۆرمىس-سالت 〈名〉 生活方式，生活习惯。

تۆرمىستان- 〈动〉 结婚，成家，出嫁。

تۆرمىستاندىر- تۆرمىستان- 的使动态。

تۆرمىستانۋ تۆرمىستان- 的不定式。

تۆرمىستىق 〈形〉 生活上的，日常的，生活所需的： تۆرمىستىق بۇيىم 生活用品 / تۆرمىستىق سوزدەر 日常词汇。

تۆرنىك 〈名〉 单杠 ▲ قوس تۆرنىك 双杠。

تۆرنىكسىز 〈形〉 没有单杠的。

تۆرنىكتى 〈形〉 有单杠的。

تۆرنىكشى 〈名〉 单杠运动员。

تۆرپايى 〈形〉 ① 庸俗的，无礼的，不文明的，不文雅的；粗鲁的，粗野的，粗俗的，粗暴的： تۆرپايى ٴسوز 粗鲁的语言 / تۆرپايى جان 粗野的人 ② 粗糙的，不精致的，粗笨的，简陋的： تۆرپايى جاسالعان ىدىس-اياق 制做粗糙的器皿。

تۆرپايىلا- 〈动〉 ① 变得粗野，变得粗鲁，变得粗暴 ② 变粗糙，变粗硬，变得难看。

تۆرپايىلان- تۆرپايىلا- 的反身态。

تۆرپايىلاندىر- ① تۆرپايىلان- 的使动态 ② 庸俗化。

تۆرپايىلات- تۆرپايىلا- 的使动态。

تۆرپايىلاۋ I تۆرپايىلا-的不定式。

تۆرپايىلاۋ II 〈形〉 ① 比较粗野的，有点粗鲁的，不太礼貌的 ② 有点粗糙的，有点粗笨的，不大精致的。

تۆرپايىلىق ①تۆرپايى 的抽象名词 ② 粗野。

تۆرپات 〈名〉 ① 形状，型，轮廓： جاڭا تۆرپات 新型 / ٴىرى تۆرپات 大型 ② 体形，外形，外貌： اتتىڭ تۆرپاتى 马的体形 ③ 身体，体态，身段： كەلىسكەن تۆرپات 匀称的身体（体形很美的）。

تۆرپاتسىز 〈形〉 体形难看的，不漂亮的，不美观的，不象样子的，丑陋的；形状不好看的。

تۆرپاتسىزدىق تۆرپاتسىز 的抽象名词。

تۆرپاتتان- 〈动〉 外貌象……，外形和……相似，体形和……相象。

تۆرپاتتانۋ تۆرپاتتان- 的不定式。

تۆرپاتتاس- 〈形〉 同型的，同类型的；相象的，相似的： تۆرپاتتاس ماشينالار 同类型的器类。

تۆرپاتتى 〈形〉 ① 具有……形状的，……型的： كىشى تۆرپاتتى 小型的 ② 体态优美的，身段好看的。

تۆرپاتتىلىق تۆرپاتتى 的抽象名词。

تۆر-تۆرلا- 〈动〉一再叫起来。
تۆر-تۆرلات- تۆر-تۆرلا- 的使动态。
تۆر-تۆرلاۋ تۆر-تۆرلا- 的不定式。
تۆرۋ تۆر- 的不定式。
تۆرۋشى 〈名〉居住者，(在某处)呆着的人。
تۆرىق (تۆرقى) 〈名〉① 外表，外貌，外形，体态，外观，样子，长相，相貌，形式，仪表：تۆرقىنا قاراعاندا وتىزدار شاماسىندا 看他的样子有三十岁左右 ② (衣服的)前后身 ③ 长度，横长度；体积：تۆرقى ۇزىن ەمەس 不太长(高)的。

تۆرىقسىز 〈形〉① 不美观的，难看的，不大方的；丑陋的 ② (衣服的前后身)短的。
تۆرىقتى 〈形〉(外表，外形，样子等) 好看的，漂亮的；身材高的，个头大的。
تۆرىل- تۆر- 的被动态。
تۆرىمتاي 〈名〉〔动〕灰背隼，伯劳 ▲ بالاپان باسىنا، تۆرىمتاي تۇسىنا. 【谚】分道扬镳(各去各的，各求其生)。
تۆرىڭقىرا- ① 稍微起来，稍微站起来，站一会儿 ② 等一会儿，停一会儿，呆一会儿 ③ 住一阵子不走，居住些时候 ④ 稍微堵住，有点堵塞 ⑤ 活(不太长的时间) ⑥ 等稍微坚持一下。
تۆرىڭقىراۋ تۆرىڭقىرا- 的不定式。
تۆرىپ 〈名〉〔植〕萝卜。
تۆرىس I 〈名〉① 生活，实际的生活；生活环境：تۆرىستارى جامان ەمەس (他们)日子过得不错 ② 站的姿式。
تۆرىس- II تۆر- 的交互态 ▲ تۆرىساتىن جەرىڭدى ايت (有纠纷的双方未能达成协议时说的有危胁性的话)说好解决的地方。
تۆرىسۋ تۆرىس- II 的不定式。
تۇس 〈名〉① 对面，相对的地方：ۇيدىڭ تۇسىندا 在房子的对面 ② 方向；位置：قايسى تۇستا؟ 在哪个方向？/ انا تۇسقا قارا 看那个方向 (朝那个方向看) ③ 时期，时代 ▲ سوۆەت وكىمەتى تۇسىندا 苏维埃政权时期 ▲ تۇس كيىز 花毡托，花毡壁 ▲ تۇس كىلەم 壁毯 ▲ وكپە تۇس 旁边，侧面 ▲ بالاپان باسىنا، تۆرىمتاي تۇسىنا. 【谚】分道扬镳(各去各的，各求其生)。
تۇسا- 〈动〉① (用绊绳)绊马，加上绊绳：ات تۇساۋ 把马腿绊住 ② 〔转〕阻碍，障碍，妨碍；束缚：بالاسىن تۇساپ وقىتپاي جۇرگەن ۇزى. 妨碍孩子念书的就是他自己。▲ جىپسىز تۇساۋ 耽误，影响。
تۇساق 〈名〉一岁和二岁之间的母绵羊，处女羊，对牙母羊。
تۇساقتا- 〈动〉把二岁母绵羊分群(放牧)。
تۇساقتال- تۇساقتا- 的被动态。
تۇساقتات- تۇساقتا- 的使动态。
تۇساقتاۋ تۇساقتا- 的不定式。
تۇسال- تۇسا- 的被动态 ▲ اياق-قولى تۇسالۋ ① 不得自由 ② 结婚。
تۇسامىس 〈名〉绊绳，绊马索，羁绊。
تۇسامىش 见 تۇسامىس.
تۇساس- تۇسا- 的交互态。
تۇسات- تۇسا- 的使动态。
تۇساتقىز- تۇسات- 的使动态。
تۇساتتىر- تۇسات- 的使动态。
تۇساۋ I 〈名〉① 绊绳，绊马索，羁绊 ②〔转〕阻碍，障碍，妨碍，绊脚石 ▲ اياعىنا تۇساۋ تۇسۋ 成家立业；不由自主，被缠身 ▲ تۇساۋ بويى 约 30—40 公分长 ▲ تۇساۋ بولۋ 碍手碍脚，成为绊脚石 ▲ تۇساۋىن كەسۋ 小孩儿刚开始学走路时举行的仪式 ▲ ۇزىن ارقان، كەلتە تۇساۋ 放长线。
تۇساۋ II تۇسا- 的不定式。
تۇساۋلى 〈形〉(前腿)被绊住的，用绊索绊好的。
تۇساۋسىز 〈名〉(前腿)没有绊住的，没有加上绊索的。
تۇساۋشى 〈名〉绊马腿的人 ② 〔转〕绊脚石，成为障碍的人。
تۇسكيگىز 〈名〉绣花挂毡，绣花壁毡。
تۇسپال 〈名〉估计，猜测，假设，预计，推测，推想：بىر سىكە تۇسپالمەن باعا بەرۋگە بولمايدى. 对一件事情不能凭想象来评价。/ قاتە تۇسپال 错误的估计。

تۆسپالدا- （动）① 设想，推测，预测，猜想；估计，估量；判断（位置）：ٴوز الدىنا تۆسپالداۋ 自作聪明乱加猜测 / تۆلعاسىن كورمەي تۆسپالداۋ 盲人摸象 / مەن ونىڭ ٴۇيىن وسى تۆستا شعار دەپ تۆسپالداپ ەدىم. 我估计他的家大概是在这个位置。② （文学上的）借喻，比喻。

تۆسپالداس- تۆسپالدا- 的交互态。

تۆسپالدات- تۆسپالدا- 的使动态。

تۆسپالداۋ تۆسپالدا- 的不定式。

تۆسپالداۋلى （形）估计的，估量的，推测的，猜想的。

تۆسپا-تۆس （形）正对面的，彼此相对的，相对而置的。

تۆستاس I （形）① 正对面的，相对的，相对而置的② 同代的，同年的，同辈的，年龄相近的。

تۆستاس- II （动）处在相对位置上。

تۆستاسۋ تۆستاس- II 的不定式。

تۆس-تۆسقا （副）向各处，朝着各个方向：قويلار تۆس-تۆسقا كەتتى. 羊群四散了。

تۆس-تۆستان （副）从四面八方，从各方面；纷纷：تۆس-تۆستان پىكىر بەرۋ 纷纷提出意见。

تۆس-تۆسىنا （副）向各处，朝各个方向，向四面八方：تۆس-تۆسىنا قاشۋ 向各处跑去。

تۆت I （名）〔植〕桑，桑树：تۆت اعاش 桑树 / تۆت جاپىراعى 桑叶 / تۆت جەمىسى 桑椹 ▲ تۆت ٴبىز تۆمسىعى 桑象虫 ▲ تۆت كوبەلەك 蚕蛾。

تۆت- II （动）① 抓住，捉住，捕捉，握住，持：رول تۆتۋ 握着方向盘 ② 挂，盖；用……围起来，遮住：ٴۇيدىڭ توڭىرەگىنە كيگىز تۆتىپ قويىپتى. 毡房四周挂着毡子。③ 用，使用；花费：بۇل جولى كوپ اقشا تۆتتى. 这次花了不少钱。④ 认定，当作……看待：دوس تۆتۋ 当作朋友看待 / ۇرى تۆتۋ 当贼看 / ار تۆتۋ 认为可耻 ▲ ازا تۆتۋ 哀悼，追悼，举哀 ▲ ارقا تۆتۋ 依靠，依赖，信赖 ▲ دايەك تۆتۋ 忍耐，忍受；满足，满意 ▲ ەستە تۆتۋ 记住，记在心里，铭刻在心 ▲ جولىن تۆتۋ 怒气冲天，发脾气 ▲ كەك تۆتۋ 记仇，存成见，怀恨在心 ▲ كوزدە تۆتۋ 考虑到 ▲ مەسە تۆتۋ 感到满意，知足 ▲ ورازا تۆتۋ 封斋 ▲ ىزەت تۆتۋ 尊敬 ▲ قادىر تۆتۋ 尊重，尊敬 ▲ قول تۆتۋ 费时间，费功夫 ▲ وزىڭە ٴوزىڭ ساق بول، دوسىڭدى ۇرى تۆتپا. 【谚】自己的事自己要精心，切莫把朋友当成贼。

تۆتا- （动）冒烟，开始燃烧：وت تۆتاپ جانباي جاتىر. 火只冒烟不着。

تۆتام （名）一拳(之长)度 ▲ ٴبىر تۆتام 一拳之长，很短的 ▲ ارامزانىڭ قۇيرىعى ٴبىر-اق تۆتام 兔子尾巴长不了。

تۆتامدا- （动）两拳倒着量，一把接一把地量：تۆتامداساڭ ۇزىندىعى بەلگىلى ەمەس پە 两拳倒着量就可知道长度。

تۆتامداس- تۆتامدا- 的交互态。

تۆتامدات- تۆتامدا- 的使动态。

تۆتامداۋ تۆتامدا- 的不定式。

تۆتان- ① تۆتا- 的反身态 ② 点着，燃着，燃烧，开始燃烧：جاڭا تۆتانعان وت 刚燃起的火 ③〔转〕发火儿，生气，怒气冲冲：سەن بارعاندا ول تۆتانىپ وتىر ما ەكەن؟ 你去的时候，他是不是在发火儿？④〔转〕方兴未艾，蔓延，扩大：ەزىلگەن ۇلتتاردىڭ ازاتتىق قوزعالىسى بارعان سايىن تۆتانۋدا. 被压迫民族的解放运动日益蓬勃发展。

تۆتانعىش （形）① 光冒烟不着的；易燃的 ②〔转〕爱发火儿的，容易激动的。

تۆتاندىر- ① تۆتان- 的使动态 ② 点燃，点着，引火：سوعىس وتىن تۆتاندىرۋ 点燃战火 ③〔转〕引起，激起，煽动，煽风点火。

تۆتاندىرعىش （名）点发器，引火物，发火装置。

تۆتاندىرۋ تۆتاندىر- 的不定式。

تۆتاندىرۋشى （名）点火者，放火者，玩火者；煽风点火的人：سوعىس وتىن تۆتاندىرۋشى 发动战争者。

تۆتاس I （形）① 整个的，完全的，全部的；普遍的，全面的，全盘的；全都是……的，一味的，纯粹的：تۆتاس الۋ 全部拿走（全要）/ تۆتاس مۇز 全是冰 / تۆتاس وتىرىك 纯属胡说 /

片一成连 ② 定否盘全 شعارۋ تەرسكه تۇتاس
-ور تۇتاس :的一统,的割分可不,的连相,的
国的一统 ل٥ تۇتاس / 林森的片一成连 مان
盘通 تۇتاس بىر٭ ▲ 体一统 تۇلعا تۇتاس / 家
:的同共;的离分可不,的一统,的面全,的
ل٥ تۇتاس بىر٭ / 虑考盘通 ويلاۋ تۇتاس بىر٭
。力努同共 ۇمتىلۋ تۇتاس بىر٭ / 家国的一统

تۇتاس- Ⅱ تۇتا- 的交互态。

تۇتاس- Ⅲ 〈动〉 ① 衔接,邻接,连接,接壤,
农 اتىزدار مەن ورمان تۇتاسىپ كەتەدى. :连毗
:结绞,住粘,合粘 ② 。起一在接连林森和田
一在粘都毛羊 قويدىڭ ٴجۇنى تۇتاسىپ قالىپتى.
كەلۋ تۇتاسىپ : 断不连接,断不续连③ 。了起
: 体一成结 ,合结,合联 ④ 来地断不连接
相定镇和敢勇 تۇتاسۋى ەرلىك پەن سابىرلىقتىڭ
: 来起系联 ,系联得取 , 通沟到得 ⑤ 合结
梁桥用岸两 ەكى جاق كوپىر ارقىلى تۇتاستى.
乌 تۇتاسۋ بۇلت :有积,集聚,集密⑥ 。通接了
。集密云

تۇتاستىق 〈名〉 一统性,共同性;连续性:
ٴتىل / 一统的国祖 تۇتاستىعى وتانىمىزدىڭ
。性同共的言语 تۇتاستىعى

تۇتاستىر- ① تۇتاس- Ⅱ、Ⅲ 的使动态 ②连结
ەكى قالانى تاس جول ارقىلى :通沟,通接,起
:来起合结 ③ 市城个两通沟路公用 تۇتاستىرۋ
论理把 تۇتاستىرۋ ٴىس جۇزىندىكتى نازاريا مەن
。来起合结际实和

تۇتاستىرۋ تۇتاستىر- 的不定式。

تۇتاستىرىل- تۇتاستىر- 的被动态。

تۇتاسۋ تۇتاس- Ⅱ、Ⅲ 的不定式。

تۇتات- ① تۇتا- 的使动态 ② 引火,点火,
,起引;火点风煽 ③ 烟点 تەمەكى تۇتاتۋ :燃点
仇起 تۇتاتۋ وتىن كەك :衅寻,……起惹,起激
。根激

تۇتاتىل- تۇتات- 的被动态。

تۇتاۋ تۇتا- 的不定式。

تۇتقا 〈名〉 ① 把儿,柄,把手,快手,提梁儿,
支〔转〕② 儿把壶茶 شاۋگىم تۇتقاسى :手拉
他 ول وسى ٴۇيدىڭ تۇتقاسى. :靠依,力持支,柱
。山靠了成 تۇتقا بولۋ / 。柱支的家一这是

تۇتقالى 〈形〉 有把儿的,有柄的,有提梁儿的,
。的手扶有

تۇتقالىق 见 تۇتقا.

تۇتقاسىز 〈形〉 不带把儿的,不带柄的,没
。的手扶有没,的儿梁提有

تۇتقيىل 〈形〉 突然的,忽然的, 突如其来的,
تۇتقيىل / 袭突 تۇتقيىل شابۋىل :的外意乎出
تۇتقيىل وتە كەلۋى / ونىڭ 变突 وزگەرىس
。然突很得来他 بولدى.

تۇتقيىلدان 〈副〉 突然,忽然,偶然,突如其
。遇相然突 تۇتقيىلدان كەزدەسۋ :来

تۇتقىز- تۇت- Ⅰ 的使动态。

تۇتقىن 〈名〉 俘虏;囚犯,阶下囚: سوعىس
/ 营虏俘 تۇتقىندار لاگەرى / 俘战 تۇتقىنى
俘抓 الۋ تۇتقىنعا ▲ 车囚 تۇتقىندار ماشيناسى
。虏

تۇتقىندا- 〈动〉 逮捕,拘捕,捕获,俘获:
捕逮法依 تۇتقىنداۋ زاڭ بويىنشا قىلمىستىلاردى
。捕拒 ٴبىلدىرۋ قارسىلىق تۇتقىنداۋعا / 犯罪

تۇتقىندال- تۇتقىندا- 的被动态。

تۇتقىندات- تۇتقىندا- 的使动态。

تۇتقىنداۋ تۇتقىندا- 的不定式。

تۇتقىنداۋشى 〈名〉 逮捕的人,捕获者。

تۇتقىر 〈形〉 胶质的,粘性的,粘的,粘滞的:
〔地〕 تۇتقىر بالقىما ▲ 物食的滞粘 تۇتقىر اس
。岩熔滞粘

تۇتقىرلان- 〈动〉 变得粘滞,显得有粘性。

تۇتقىرلاندىر- تۇتقىرلان- 的使动态。

تۇتقىرلانۋ تۇتقىرلان- 的不定式。

تۇتقىرلاۋ 〈形〉 有点粘滞的。

تۇتقىرلىق ① تۇتقىر 的抽象名词 ② 粘度,粘
。性涩,性

تۇتقىش 〈名〉(从灶上端热锅或其他厨具时用
。垫手,子垫,手护(制毡的

تۇتقىشسىز 〈形〉 不戴护手的。

تۇتپا 〈名〉〔医〕 癫痫病,羊角疯。

تۇتپالى 〈形〉(疾病)经常反复的, 常犯的,
。病的犯常 تۇتپالى ناۋقاس :的发复常经

تۇتتاي: تۇتتاي بولۋ 变得一无所有,变得一
条赤 تۇتتادي جالاڭاش 剩不个一得变,洗如贫

。的裸裸赤,的体露身赤,的条
تۈتتى ：的密茂树桑,的树桑长〈形〉تۈتتى
جەر 。方地的密茂树桑
تۈتىق- 见 تۈتىق-.
تۈتىغۇ 。式定不的 -تۈتىق
تۈتىق- 〈动〉结巴,口吃;口齿不清,期期艾
艾: تۈتىعىپ سۆيلەۋ 。言而期期
تۈتىقپا 〈形〉① 口吃的, 结巴的; 口齿不清
的: تۈتىقپا ادام 人的口齿不清② 口吃,结巴,
口吃的人: تۈتىقپاغا تەلەفون سوقتىرماڭدار 不
要让结巴打电话。
تۈتىقپالىق تۈتىقپا 的抽象名词。
تۈتىل- ① تۈت- I 的被动态 ② 变阴,变得阴
沉,起来变得阴郁: اۋا تۈتىلۇۋ 天阴 ▲ اي
تۈتىلۇۋ 月蚀 ▲ كۈن تۈتىلۇۋ 日蚀 ▲ نەسەپ تۈتىلۇۋ
尿闭 ▲ ايران ىشكەن قۇتىلىپ، شەلەك جالاعان
تۇتىلار .【谚】偷吃酸奶的逃了,舔桶的被抓
住了。
تۈتىلمالى: تۈتىلمالى قوس جۇلدىز 〔天〕食
双星。
تۈتىن- 〈动〉用,使用,花,花费,花销,消费,
消耗: تۈتىنۇۋ بۇيىمدارى 消费品 / تۈتىنۇۋ
كوپەراتيۆى 消费合作社。
تۈتىندىر- تۈتىن- 的使动态。
تۈتىنۇۋ تۈتىن- 的不定式。
تۈتىنۇۋشى 〈名〉使用者,用户,消费者:
تۈتىنۇۋشىلاردىڭ قاجەتىن قاماداۋ 满足消费者的
需要。
تۈتۇۋ تۈت- I 的不定式。
تۈش: تۈش باۋىرساق 萨其马。
تۈشالا 见 تۈشالا-.
تۈشقىلدىم 见 تۈششىراق.
تۈشپارا 〈名〉馄饨: تۈشپارانىڭ قامىرىن جازۋ
擀馄饨皮。
تۈشتاقاي 〈形〉轻佻的,浮躁的,轻率的,不
加思考的,轻举妄动的。
تۈشتاقايلىق تۈشتاقاي 的抽象名词。
تۈشتى 见 تۈششى.
تۈشتىلان- 见 تۈششى.
تۈشتىلاندىر- تۈشتىلان- 的使动态。
تۈشتىلاندىرعىش 见 تۈشتىلاندىرعىش-.
تۈشتىلانۋ تۈشتىلان- 的不定式。
تۈشۋ تۈشى- 的不定式。
تۈششى 〈形〉淡的,淡味儿的,清淡的, 不
咸的: تۈششى سۋ 淡水 / تۈششى كول 淡水
湖 / تۈششى سۋ بالىعى 淡水鱼。
تۈششىل 〈形〉淡的,淡味儿的,不咸的:
تۈششىل تاماق 淡而无味的饭食。
تۈششىلان- 〈动〉味儿变淡;味儿显得淡。
تۈششىلاندىر- ① تۈششىلان- 的使动态 ② 淡
化: تۈششىلاندىرعان سۋ 淡化水 / تەڭىز سۋىن
تۈششىلاندىرۋ 海水淡化。
تۈششىلاندىرعىش 〈名〉淡化剂。
تۈششىلانۋ تۈششىلان- 的不定式。
تۈششىلاۋ 〈形〉味儿稍淡的,缺些盐的;味儿
不太香的。
تۈششىلىق 〈名〉味儿淡,清淡,淡而无味,缺
盐。
تۈششىراق 〈形〉味儿稍淡的,不够咸的,缺
些盐的。
تۈشى- 〈动〉尝,品尝,品味 ▲ اۋىز تۈشۋ 满
意,满心意足。
تۈشىم 〈名〉味道。
تۈشىماس 〈形〉淡的,淡而无味的, 泛味的,
不可口的。
تۈشىمدى 〈形〉① 味道香的,可口的 ② 有意
义的,动听的。
تۈشىن- 〈动〉尝到甜头;养成习惯,习惯于:
وتىرىككە تۈشىنىپ قالعان جان 习惯于说假话
的人。
تۈشىندىر- تۈشىن- 的使动态。
تۈشىنت- تۈشىن- 的使动态。
تۈشىنۋ تۈشىن- 的不定式。
تۈشىرقان- 〈动〉 惬 意, 感 到 痛 快 :
تۈشىرقانىپ ىشۋ 畅饮(痛饮)。
تۈشىرقاندىر- تۈشىرقان- 的使动态。
تۈشىرقانۋ تۈشىرقان- 的不定式。
تۈشىرقات- 〈动〉使有味道,做得可口。
تۈشىرقاتۋ تۈشىرقات- 的不定式。
تۈشىت- 〈动〉淡化,使味儿变淡,去咸味儿,

。化淡水把 سۇ تۇشتۇ : 儿味酸去

تۇشتۇ تۇشت- 的不定式。

تۇشتىل- تۇشت- 的被动态。

تۇبەگەي 见 تۇبەگەيلى.

تۇبەگەيلى (形) ① 根本的，彻底的：تۇبە
گەيلى شارا 根本的办法 / تۇبەگەيلى تۆكەرس
彻底的革命 ② 幡然，根本上，完全地，彻底
地 。تۇبەگەيلى شەشە المادى 没有能完全解决。

تۇبەگەيلىلىك ① تۇبەگەيلى 的抽象名词 ② 彻
底性，完全性。

تۇبەگەيسىز (形) 不完全的，不彻底的，不是
从根本上的。

تۇبەك I (名) (固定在播复上的) 毡制的便
盆，溺壶。

تۇبەك Ⅱ (名) 半岛：بالقان تۇبەگى 巴尔干半
岛。

تۇبەكسىز (形) (摇篮下) 不带便盆的，没有溺
壶的。

تۇبەكتى (形) (摇篮下) 带便盆的，有溺壶的。

تۇبەكشە (名) 小半岛。

تۇبى (副) 到底，究竟，终究，归总，总会：
تۇبى كىمنىڭ اتقانى دۇرىس بولار ەكەن؟ 到底
谁说的对 (究竟谁说的正确)?

تۇبىندە (副) 到底，终究，总会，毕竟：ول
تۇبىندە ٴبىر بارادى. 他总会去的。

تۇبىر (名) ① (树) 墩，伐根，根株，树桩：
اعاشتىڭ تۇبىرىن قازۋ 刨树墩 ② [语] (词)
根 ③[数] 根 ④ 存根：تالوننىڭ تۇبىرى 发票
的存根 ▲ العاشقى بىرلىك تۇبىر [数] 原单位
根 ▲ جاي تۇبىر [数] 单根 ▲ سوز تۇبىرى
[语] 词根 ▲ تاتتى تۇبىر 甜菜 ▲
تۇبىرلەردىڭ بىرىگۋى [语] 词干合成 ▲ تۇبىر
سوز [语] 根词 ▲ تۇبىر تىلدەر (دارالاسۋشى
تىلدەر) [语] 分析语。

تۇبىرلە- (动) 刨根，挖根，追根：العاشتى
تۇبىرلەپ قازدى 把树连根刨出来 / تۇبىرلەپ
سۇراۋ 刨根儿问底 (追根问底)。

تۇبىرلەن- ① تۇبىرلە- 的被动态 ② 发根，生
根，分蘖。

تۇبىرلەدەنۇ تۇبىرلە- 的不定式。

تۇبىرلەس (形) [语] 词根的，词根相同的。

تۇبىرلەۋ تۇبىرلە- 的不定式。

تۇبىرلى (形) 根本的，根本性的，彻底的：
تۇبىرلى ماسەلە 根本性的问题 / تۇبىرلى
وزگەرىس 彻底的变化。

تۇبىرسىز (形) 无根的，无根株的；连根拔
出的。

تۇبىرتەك (名) ① 小树墩，小根 ② (票据的)
存根，根票。

تۇبىرتىك 见 تۇبىرتەك.

تۇبىرشىك (名) ① 小树墩，小根 ② (票据)
存根，票据。

تۇبىرىنەن (副) 从根本上，彻底地，完全地：
تۇبىرىنەن جوعالتۋ (قۇرتۋ) 根绝 (灭绝，根除)。

تۇبىت (名) 绒，绒毛：ەشكىنىڭ تۇبىتى 山
羊绒 / تۇبىت الۋ 抓绒 / تۇبىت جاۋلىق 绒
头巾。

تۇبىتسىز (形) 不带绒的，绒毛少的：
تۇبىتسىز ەشكى 绒毛少的山羊。

تۇبىتتە- (动) ① 抓绒，分离绒毛：ەشكىنى 5-
ايدان كەيىن تۇبىتتەيدى. 山羊五月份以后才
抓绒。

تۇبىتتەل- تۇبىتتە- 的被动态。

تۇبىتتەن- (动) ① 长绒的，显得绒毛厚的②
(布料，呢绒等) 起毛。

تۇبىتتەس- تۇبىتتە- 的交互态。

تۇبىتتەت- تۇبىتتە- 的使动态。

تۇبىتتەۋ تۇبىتتە- 的不定式。

تۇبىتتەۋلى (形) 绒毛抓过的，绒毛和粗毛分
离过的。

تۇبىتتەۋشى (名) 抓绒毛的人。

تۇبىتتى (形) 带绒的，多绒毛的，长满绒
毛的。

تۇبىتتىلىك تۇبىتتى 的抽象名词。

تۇگە- I (动) ① 耗尽，用尽，花完：اقشا
تۇگەدى. 钱花完了。② 结束，完结，终结：
جيىن تۇگەدى مە؟ 会议结束了吗？③ 完蛋：
تاباندا تۇگەيدى 立刻会完蛋的。

تۇگە Ⅱ (叹) (表示蔑视，不满，怨怼等意) 咳，
害口，唉：تۇگە، ساعان نە بولعان؟ 咳，你怎

？啦么

تۇگەل 〈代〉① 整个，全部；一切： مسالى تۇگەل قاتە 所举的例子全部是错误的 ② 全体，人人，所有的人： جيىنعا قاتىسۋشىلار تۇگەل قوسىلدى. 所有参加会议的人都同意了。③（作谓语）都在，都平安： قوي تۇگەل 羊一只也不少 / وقۋشىلار تۇگەل. 学生都在。④ 统统，一律，一概： تۇگەل تۇزاقتا ٴتۇسىرۋ 一网打尽 / دۇنيەنى تۇگەل الىپ كەتتى 把东西（财产）全部（统统）拿走了 ▲ تۇگەل تۇرت كوز ٴتۇرت 大家都在，各方面的人都在 ▲ تۇگەل وتىر قۇبىلاسى（تۇگەلدەندى）应有尽有 ▲ باسى اماننىڭ مالى تۇگەل.【谚】人平安，牲畜无恙（人在钱财在）。

تۇگەلدە- 〈动〉数一数，查点，清点，点数；核对： مال تۇگەلدەۋ 查点牲畜的头数 / جاۋىنگەرلەر قارۋ-جاراقتارىن تۇگەلدەپ شىقتى. 战士们检查了一下自己的枪支弹药。

تۇگەلدەي 〈副〉全部，完全，全都： تۇگەلدەي قاتە بولدى 全部错了 / وقۋشىلار تۇگەلدەي كەلدى. 学生全都来了。

تۇگەلدەن- تۇگەلدە- 的被动态。

تۇگەلدەس- تۇگەلدە- 的交互态。

تۇگەلدەت- تۇگەلدە- 的使动态。

تۇگەلدەۋ تۇگەلدە- 的不定式。

تۇگەلدىك ① تۇگەل 的抽象名词 ② 完整，完全，完整性，无缺。

تۇگەن 〈代〉某某，某个： تۇگەن اۋىل 某个乡。

تۇگەندە- 〈动〉① 数一数，查点，清点，点数 ② 补充，增加，增添，添补。

تۇگەندەل- تۇگەندە- 的被动态。

تۇگەندەس- تۇگەندە- 的交互态。

تۇگەندەت- تۇگەندە- 的使动态。

تۇگەندەۋ تۇگەندە- 的不定式。

تۇگەنشە 〈代〉某某，某人。

تۇگەندىك 见 تۇگەلدىك.

تۇگەس- ① تۇگە- I 的交互态 ② 用完，花完，花光，耗尽： اقشا تۇگەسەيىن دەپ قالدى. 钱快花光了。/ استىق تۇگەسەيىن دەپ قالدى. 粮食快吃光了。

تۇگەسۋ تۇگەس- 的不定式。

تۇگەسىل- تۇگەس- 的被动态。

تۇگەت- تۇگە- I 的使动态 ② 用光，花光，耗尽： اقشانى تۇگەتىپ كەلدى（他们）把钱花光了 ③ 搞完，完成，结束： مىندەتتى تۇگەتۋ 完成任务。

تۇگەۋ تۇگە- I 的不定式。

تۇگىل 〈助〉不但……而且……不仅……而且，不要说……连……不但……而且： العان تۇگىل كورگەن جوق 不要说拿连见也没有见过 / اربا تۇگىل پويەزعا دا وتىرعان 不但坐过马车，而且还坐过火车 ▲ بايتال تۇگىل باس قايعى.【谚】泥菩萨过河自身难保。

ٴتۇز 〈名〉① 野外，野地，原野；外地： ٴتۇز جۇمىسى 野外工作 / تۇزدە جۇرگەن ادام 出家在外的人 ② 野的，野生的： ٴتۇز بۇعىسى 野鹿 / ٴتۇز حايۋانداری 野生动物 ▲ جاپان ٴتۇز 荒野，原野 ▲ ٴتۇز بۇركىتى 野鹰 ▲ تۇزگە وتىرۋ 解手 ▲ ٴتۇز قولادىنى 鸡狂 ▲ تۇزدە بۇزاۋى جامىراعاننىڭ ۇيدە ايرانى تۇگەلەر.【谚】不管好牛犊就不吃上酸奶。

تۇزە- 〈动〉① 整理，整顿，整修，治理： جول تۇزەۋ 整修道路 / ستيل تۇزەۋ 整顿作风（风整）/ سودىرلاردى تۇزەۋ 整治流氓 ② 纠正，更正，修改，修正： قاتەلىكتى تۇزەۋ 纠正错误 / ماقالانى تۇزەۋ 修改文章 ③ 矫正： ٴتىسىن تۇزەۋ 矫正牙齿 ▲ ات باسىن تۇزەۋ 朝（某个）方向走去 ▲ بەت تۇزەۋ 确定方向，朝……方向走去 ▲ بەت تۇزەۋ 修饰打扮 ▲ ساپ تۇزەۋ 整队 ▲ تۇزەيمىن دەپ كوزەۋ 弄巧成拙。

تۇزەل- ① تۇزە- 的被动态 ② 改过，改正自己： ول تۇزەلىپ جاقسى ادام بولدى 他改正了自己的错误，已经成为一名好学生。③ 好转，恢复健康，康复： ول ساناتورياعا بارعانان كەيىن دەنساۋلىعى تۇزەلىپ كەتتى. 他到疗养院以后身体恢复健康了。▲ كوش جۇرە تۇزەلەدى.【谚】事情总要逐渐走向正轨。▲ سىن تۇزەلمەي ٴمىن تۇزەلمەيدى.【谚】批评得法缺点好改。

تۇزەلۋ تۇزەل- 的不定式。

تۆزەس- تۆزە- 的交互态。
تۆزەت- ① تۆزە- 的使动态 ② 改正，改正，纠正；修改，修正，斧正：قاتەلىكتى تۆزەتتۇ 改正错误 / ماقالانى تۆزەتىپ قايتا كوشىرۇ 把文章修改后重新抄一遍 ③ 整理，整顿：شاشتى تۆزەتتۇ 整理头发 / ستيل تۆزەتتۇ 整顿作风(整风) ▲ اقىماق بۇزۇعا بار، تۆزەتۇگە جوق. 【谚】蠢人成事不足，败事有余。
تۆزەتكىز- تۆزەت- 的使动态。
تۆزەتتىر- تۆزەت- 的使动态。
تۆزەتۋ تۆزەت- 的不定式。
تۆزەتۇلى 〈形〉① 弄成直的 ② 修改过的，修正过的。
تۆزەتۇسىز 〈形〉① 没有弄直的，弯的 ② 没有修改的，没有修正的。
تۆزەتۇشى 〈名〉① (把弯的东西)弄直的人，矫正的人 ② 改正(纠正)错误的人 ③ 修改(文章等)的人。
تۆزەتىل- تۆزەت- 的被动态。
تۆزەۋ تۆزە- 的不定式。
تۆزەۋلى 〈形〉① 弄成直的 ② 修改过的，修正过的，修改好的。
تۆزەۋسىز 〈形〉① 没弄成直的，仍是弯的，没有修改过的，没有修正的。
ٴتۇزۋ 〈形〉① 直的，笔直的：ٴتۇزۋ سىزىق 直线 / ٴتۇزۋ سىزىقتى بۇرىش 直线角 / ٴتۇپ-ٴتۇزۋ جول 笔直的马路 ② 直接，径直：ٴتۇزۋ شىعىسقا قاراي بۇرىل 直接往东拐 / ٴتۇزۋ ٴجۇرۋ 直走(照直走) ③ 完好的，完整的，没有毛病的，没有损坏的：ٴتۇزۋ سايمان دا جوق. 连个完好的工具都没有。④ 不错的，不坏的，像样的；正经的：ٴتۇزۋ ناتيجە 相当好的成绩 / ٴتۇزۋ كيىم 像样的衣服 / ٴتۇزۋ ٴسوز 正经话 ⑤ 正确的，正当的：ٴتۇزۋ جولمەن ٴجۇرۋ 走正路 ⑥ 正派的，正直的，老实的，诚实的：ٴتۇزۋ كىسى 正派人 ⑦ 正常的，无异常的，健康的：ٴتۇزۋ ۇيقىسى 睡眠正常 / سارايى ٴتۇزۋ 食欲正常 ▲ بەتى ٴتۇزۋ 方向正确 ▲ ٴجىبى ٴتۇزۋ 正派的，正直的 ▲ نيەتى ٴتۇزۋ 诚实的，真诚的，心底好的，心底善良的 ▲ وقتاي ٴتۇزۋ 笔直的，挺直的 ▲ ٴتۇزۋ جولعا سالۋ 使走正道 ▲ ٴتۇزۋ قاناتتىلار 〔动〕直翅目 ▲ ٴتۇتىنى ٴتۇزۋ شىقسىن (ۋشىن) 祝和睦相处！
تۆزەۋلە- 〈动〉弄直，纠正弯度：سىم تەمىردى تۆزەۋلەۋ 把铁丝弄直。
تۆزۋلەۋ I تۆزۋلە- 的不定式。
تۆزۋلەۋ II 〈形〉比较直的，弯度不大的。
تۆزۋلىك ① ٴتۇزۋ 的抽象名词 ② 直(的程度) ③ 正直，正派，诚实。
تۆزىك 〈形〉① 不错的，不坏的，像样的 ② 正确的，正当的 ③ 正派的，正经的 ④ 完好的，完整的，没有毛病的。
تۆزىكتىك تۆزىك 的抽象名词。
ٴتۆزىلىم 〈名〉结构，体制。
ٴتۆزىلىس 〈名〉结构，构造：جەر ٴتۆزىلىسى 地形构造。
ٴتۆزىم 〈名〉制度：سوتسياليستىك ٴتۆزىم 社会主义制度 / اقشا ٴتۆزىمى 币制 / سەلبەسىپ ەمدەلۋ ٴتۆزىمى 合作医疗制度。
ٴتۇي- 〈动〉① 舂，捣碎，捣成粉末：ٴبيداي ٴتۇيۋ 舂小麦 / تالقان ٴتۇيۋ (把炒熟的小麦或玉米等放在臼中)捣成粉末(捣成炒面) ② (一)打，(一)击，(一)顶：جۇدىرىقپەن ٴتۇيىپ قالۋ 用拳头一击 ③ 打，砸，弄瓷实：تام ٴتۇيۋ 打土墙(把墙夯瓷实) ④ 打结，系结，结上：ٴجىپتىڭ ۇشىن ٴتۇيۋ 结线头 / كەكىل ٴتۇيۋ 扎发结 ⑤ 盘绕，绾住：ۇزىن شاشتى ٴتۇيىپ قويىپتى (她)把长发盘起来了 ⑥ 缠住，裹住，包捆，包起：قول شەكەردى بەت ورامالمەن ٴتۇيىپ الىپتى 用手绢把砂糖包起来了 ⑦〔转〕察觉，发现，意识到；记住：ەش نارسەنى تۇيگەن جوق 什么也没有察觉 / ٴشكە ٴتۇيۋ 记在心里 ▲ اعاشتان ٴتۇيىن (تۇيمە) تۇيەتىن (تۇيگەن) 手巧的 ▲ ات قۇيرىعىن شارت ٴتۇيۋ 下决心干 ▲ بەتتىڭ ارىن بەلبەۋگە ٴتۇيۋ 不顾脸皮，不顾名声 ▲ جانىن شۇبەرەككە ٴتۇيۋ 冒生命危险 ▲ جۇدىرىعىن ٴتۇيۋ 握拳头 吓唬，威吓，欲动手 ▲ كوڭىلىنە (كوكەيىنە) ٴتۇيۋ 记住，记牢 ▲ قاباعىن ٴتۇيۋ 皱眉头，生气，不高兴。

تۇيگىز- ٴتۇي- 的使动态。
تۇيگىزدىر- تۇيگىز- 的使动态。
تۇيگىلە- 见 تۇيگىشتە-.
تۇيگىش 〈名〉① 夯；破子 ② 打，揍。
تۇيگىشتە- 〈动〉① 不停地打，不住地敲打，反复捶打：بىرەۋ ەسكتى تۇيگىشتەپ تۇر. 有人在不停地敲门。② 夯打，破打：جەر تۇيگىشتەۋ 夯地。
تۇيگىشتەس- تۇيگىشتە- 的交互态。
تۇيگىشتەت- تۇيگىشتە- 的使动态。
تۇيگىشتەۋ تۇيگىشتە- 的不定式。
تۇيگىشتىك 〈形〉夯的，作破子的。
تۇيدەي: تۇيدەي قۇرداس (جاستى) 同岁的，同年龄的。
تۇيدەك 〈名〉团，块，块状物，球形物；股，缕：
ٴبىر تۇيدەك ٴجىپ 一团毛线 / تۇيدەك بۇلت
团云（云团）/ تۇيدەك ٴتۇتىن 一缕烟 ▲
اتموسفەرا تۇيدەگى 〔气〕气团。
تۇيدەكتە- 〈动〉弄成一团一团，弄成一块一块，弄成一束一束；搞成一绺一绺。
تۇيدەكتەل- تۇيدەكتە- 的被动态② 一团团
地升起，缭绕，旋舞，起 旋涡儿，翻滚着流：
جولداعى توزاڭ تۇيدەكتەلىپ ۇشادى. 路上的尘土（被风）吹得一团团地升起来。
تۇيدەكتەت- تۇيدەكتە- 的使动态。
تۇيدەكتەۋ تۇيدەكتە- 的不定式。
تۇيدەك-تۇيدەك 〈形〉一团一团，一块一块的，
一股一股的，一缕一缕的；一束一束的，形
成一绺一绺的：تۇيدەك-تۇيدەك بۇلت 一团一
团的云彩 / تۇيدەك-تۇيدەك ٴتۇتىن 一缕缕的
青烟 / تۇيدەك-تۇيدەك گۇل 一束束的花朵 /
تۇيدەك-تۇيدەك ٴجۇن 一绺一绺的毛。
تۇيە 〈名〉〔动〕骆驼：تۇيە ٴجۇنى 驼毛 / تۇيە
وركەشى 驼峰 ▲ تۇيە مۇرىندىق （骆驼）鼻绳鼻
（拴 ▲ اتتىڭ جالى، تۇيەنىڭ قومىندا 急切之
中，紧张时刻，忙乱时刻 ▲ بوعى بوتالى تۇيە 爱
讨价还价的 ▲ جىعىلساڭ تۇيەدەن جىعىل ①
要摔摔个痛快 ② 要大胆 ▲ نار تۇيە 单峰驼
▲ تۇيە بالۋان 大力士 ▲ تۇيە بوتالاعانداي 不经
常，偶而，好长时间才…… ▲ تۇيەگە ٴمىنىپ

ورکەشىنە جاسىرىنۋ 骑在骆驼上，躲在驼峰下
（此地无银三百两）▲ تۇيە جابۋ 披驼，被驼 ▲
تۇيە ٴجۇن كورپە 驼绒被 ▲ تۇيە كيىك 野骆驼
▲ تۇيەنىڭ ەكى وركەشىندەي 高大的，高耸的 ▲
تۇيەنىڭ تانيتىنى جاپىراق 就会（这个）▲
تۇيەنىڭ تۇياعى تۇسەتىن جەر 很远，远距离 ▲
تۇيە ۇستىنەن سيراق ٴۇيتۋ 骑在骆驼上燎羊
蹄（缘木求鱼）▲ تۇيە ۇستىنەن تۇيمە قاراۋ 骑
在骆驼上找扣子（走马观花）▲ جالعىز تۇيە
باقىراۋىق، جالعىز بالا جىلاۋىق 【谚】独驼爱叫，
独子爱哭。▲ كورمەس تۇيەنى دە كورمەس.
【谚】瞎子连骆驼也看不见。▲ تۇيەنى جەل
شايقاسا، ەشكىنى كوكتەن كور. 【谚】骆驼如
被风吹起，山羊必会刮到天上。▲
تۇيەنىڭ ۇلكەنى كوپىردەن وتكەندە تاياق جەيدى.
【谚】骆驼过桥挨棍子（树大招风）。
تۇيەباس 〈名〉几个人压一个人的游戏名 ▲
تۇيەباس قىلۋ 按照哈萨克族的习惯，男女订婚
后，亲家互访时把来访的亲家掷到水中为戏。
تۇيەبۇرشاق 〈名〉〔植〕大豆。
تۇيەدەي 〈形〉大的，又高又大的；笨手笨脚
的，笨拙的：تۇيەدەي بولعانشا ويناعىسىڭ؟ 长
得那么高了，还玩？
تۇيەجاپىراق 〈名〉〔植〕骆驼蓬。
تۇيەجاڭعاق 〈名〉〔植〕胡桃，核桃树。
تۇيەجوڭىشقا 〈名〉〔植〕草木犀 ▲ دارىلىك
(سارى) تۇيەجوڭىشقا 〔植〕密蜂花。
تۇيەكەش 〈名〉管骆驼的人，放骆驼的人；牧
驼人。
تۇيەكەشتىك 〈名〉管骆驼，放骆驼。
تۇيەقارىن 〈名〉〔植〕刺蓬，盐生木。
تۇيەقوي 〈名〉〔动〕羊驼。
تۇيە قۇيرىق 〈名〉〔植〕草甸锦鸡儿，鬼箭锦鸡
儿。
تۇيەقۇلاق 〈名〉〔动〕小耳鼠。
تۇيەلى 〈形〉有骆驼的，骆驼多的，趁骆驼的：
تۇيەلى باي 趁骆驼的巴依。
تۇيەماعالا 〈名〉〔动〕信天翁。
تۇيەموينىاق 〈名〉（用驼颈皮做的）皮袋，皮
囊。

تۈيەمۆرىندىق 〈名〉（姑娘在出嫁的路上送的）礼物。

تۈيە وشاعان 〈名〉〔植〕毛牛蒡。

تۈيەسىز 〈形〉没有骆驼的；骆驼极少的，不趁骆驼的：كوشكەندە تۈيەسىز قالۋ 搬迁时变得没有骆驼。

تۈيەتابان I 〈名〉〔植〕牛皮消，合掌消 ▲ تۈيەتابان تۇقىمداسى 牛皮消属。

تۈيەتابان II 〈名〉驼掌形图案。

تۈيەتايلا- 〈动〉使倾斜，搞成有点坡度。

تۈيەتايلان- تۈيەتايلا- 的被动态。

تۈيەتايلاۋ تۈيەتايلا- 的不定式。

تۈيەتايلى 〈形〉（指地形）倾斜的，倾侧的。

تۈيەتاۋىق 〈名〉〔动〕火鸡。

تۈيەتۇياق 〈名〉〔植〕骆驼蹄草。

تۈيەتىكەن 〈名〉〔植〕飞廉。

تۈيەشاعالا 〈名〉〔动〕大鸨。

تۈيەشيە 〈名〉〔植〕大蓟。

تۈيەشىبىن 〈名〉大苍蝇。

تۈيەشىرماۋىق 〈名〉〔植〕牛皮消。

تۈيەشى 〈名〉放牧骆驼的人，牧驼人。

تۈيمە 〈名〉① 钮扣，扣子：تۈيمە قاداۋ 缀扣子（钉钮扣）/ تۈيمە باۋ 扣袢 / تۈيمە اعىتۋ 解钮扣 ② 胸针，胸饰，花环：قاس تاسسنان جاسالعان تۈيمە 钻石胸针 ③（羊的颈下或耳朵上的）肉瘤 ▲ تەمىردەن (سۈيەكتەن) تۈيمە تۈيەتىن 手巧的 ▲ تۈيمە باس 脑袋小的 ▲ تۈيمەگە جۈگىرىپ، تۈيەدەن قۇر قالۋ 拣了芝麻，丢了西瓜 ▲ تۈيمە ساقپان 绳索投石器 ▲ تۈيمە قاداۋ ماشيناسى 缀扣机，钉扣机。

تۈيمەداعى 〈名〉〔植〕母菊（属）。

تۈيمەدەي 〈形〉扣钮扣一般大的，微小的，一点点的，微不足道的：تۈيمەگە بولا تۈيەدەيدەن قۇر 借指失掌 ▲ تۈيمەدەيدى تۈيەدەي ەتۋ 小题大作 ▲ تۈيەدەي بوي بەرگەنشە، تۈيمەدەي وي بەر 【谚】与其长得高大，不如有个灵脑袋。

تۈيمەلە- 〈动〉把（衣服，扣子）扣上，扣住：تۈيمەسىن تۈيمەلەمەپتى 扣子没有扣上。

تۈيمەلەن- ①تۈيمەلە- 的被动态 ②（把扣子）扣上，扣住。

تۈيمەلەس- تۈيمەلە- 的交互态。

تۈيمەلەت- تۈيمەلە- 的使动态。

تۈيمەلەۋ تۈيمەلە- 的不定式。

تۈيمەلى 〈形〉① 钉有扣子的，有钮扣的 ② 别有胸针的，戴胸饰的 ③ 长有肉瘤的。

تۈيمەلىك 〈名〉纽襻子，纽扣眼。

تۈيمەنە 〈名〉〔医〕脓疮病。

تۈيمەسىز 〈形〉① 没有钮扣的，没有钉扣子的 ②（羊）没有肉瘤的。

تۈيمەش 〈名〉肉丸子。

تۈيمەشەتەن 〈名〉〔植〕艾菊（属）。

تۈيمەشىك 〈名〉① 小钮扣，小扣子 ② 小肉瘤 ▲ تۈيمەشىك بالدىر 〔植〕小球藻 ▲ تۈيمەشىك كارىقسىز 〔植〕仙鹤草 ▲ قۇلاق تۈيمەشىگى 〔生理〕耳屏。

ٴتۈيمىش 〈名〉小木块，小劈柴。

تۈينە- 〈动〉绞痛，锥痛，剧疼：ٴىشى تۈينەپ اۋىرۋ 肚子绞痛。

تۈينەك I 〈名〉子房，蕾，球茎：گۈل تۈينەگى 花蕾 / تۈينەك تامىر 块根 / تۈينەك ساباق 块茎 ▲ ٴيت تۈينەك 小生瓜 ▲ تۈينەك قوناق 〔植〕薏苡 ▲ تۈينەك قومىق 〔植〕珠芽蓼 ▲ تۈينەك ساسىر 茹孟芹。

تۈينەك II 〈名〉肠梗阻，肠痉挛，肠便秘 ▲ كوك تۈينەك ①（羊的）肠梗阻 ② 该死的小东西 ▲ قۇ تۈينەك 该死的淘气鬼。

تۈينەكسىز 〈形〉无子房的；无根茎的。

تۈينەكتە- 〈动〉子房发育，结果实。

تۈينەكتەل- تۈينەكتە- 的被动态。

تۈينەكتەن- تۈينەكتە- 的被动态。

تۈينەكتەۋ تۈينەكتە- 的不定式。

تۈينەكتى 〈形〉有子房的，子房多的，有花蕾的；有根茎的。

تۈينەل- تۈينە- 的反身态。

تۈينەمە 〈名〉〔医〕痉挛，抽紧。

تۈينەۋ تۈينە- 的不定式。

تۈيرە- 〈动〉① 别住，别上：تۈيرەۋىشپەن تۈيرەۋ 用别钉别上 ② 刺，刺穿，戳穿：نايزامەن تۈيرەپ ٴولتىرۋ 用长矛刺死 ③〔转〕挖苦，讽刺；抨击：سوزبەن تۈيرەۋ 用辛辣的语言讽

刺。

تۆيرەل- تۆيرە- 的被动态。

تۆيرەس- تۆيرە- 的交互态。

تۆيرەت- تۆيرە- 的使动态。

تۆيرەۋ تۆيرە- 的不定式。

تۆيرەۋلى 〈形〉（用别针）别好的，别住的。

تۆيرەۋسىز 〈形〉没有别上的，没有别住的。

تۆيرەۋش 〈名〉别针；发针；胸针： قالتانى تۆيرەۋشپەن تۆيرەپ قويۋ 把衣袋用别针别住。

تۆيرەۋشتە- 〈动〉（用别针，发针）别住，别上： شاشتى تۆيرەۋشتەۋ 用发针别住头发。

تۆيرەۋشتەل- تۆيرەۋشتە- 的被动态。

تۆيرەۋشتەس- تۆيرەۋشتە- 的交互态。

تۆيرەۋشتەت- تۆيرەۋشتە- 的使动态。

تۆيرەۋشتەۋ تۆيرەۋشتە- 的不定式。

تۆيسىك 〈名〉感觉，感知，知觉，领悟，觉悟： تۆيسىك مۇشەلەرى 感觉器官 / ورگانيكالىق تۆيسىك 机体感觉 / كورۋ تۆيسىكتەرى 视觉 / ەستۋ تۆيسىكتەرى 听觉。

تۆيسىكسىز 〈形〉无感觉的，无知觉的，麻木不仁的；脑子迟钝的 ▲ تۆيسىكسىز تۆيەدەن اقىل سۇراپتى. 【谚】筑室道谋。

تۆيسىكسىزدىك تۆيسىكسىز 的抽象名词。

تۆيسىكتەن- 〈动〉领会，领悟，感觉（到）。

تۆيسىكتەنۋ تۆيسىكتەن- 的不定式。

تۆيسىكتى 〈形〉有感觉的，有知觉的；有觉悟的；敏感的，领悟的。

ٴتۆيسىن- 〈动〉感觉到，觉察到，体会到，领会到： ٴسوزىنىڭ نە ەكەنىن ەشكىم تۆيسىنگەن جوق. 谁也没有领会他说了些什么。

تۆيسىنگىش 〈形〉敏感的，觉察力强的。

ٴتۆيسىندىر- ٴتۆيسىن- 的使动态。

ٴتۆيسىنۋ ٴتۆيسىن- 的不定式。

تۆيتكىل 〈名〉疑心，顾虑，担忧，疑惧，恐惧： تۆيتكىل پايدا بولۋ 产生顾虑。

تۆيتكىلدەن- 〈动〉产生疑心，感到顾虑；疑惧，担忧： تۆيتكىلدەنۋدىڭ قاجەتى جوق 不必担忧。

تۆيتكىلدەنۋ تۆيتكىلدەن- 的不定式。

تۆيتكىلسۋ تۆيتكىلسى- 的不定式。

تۆيتكىلسى- 见 تۆيتكىلدەن- .

تۆيتىك 见 تۆيسىك.

تۆيتىكسىز 见 تۆيسىكسىز.

تۆيتىكتەن- 〈动〉感觉到，感触到，意识到；变得聪明，有头脑。

تۆيتىكتەنۋ تۆيتىكتەن- 的不定式。

تۆيتىكتى 〈形〉感觉的，感性的： تۆيتىكتى تانىم 感性认识。

ٴتۆيۋ ٴتۆي- 的不定式。

ٴتۆيۋلى 〈形〉① 舂好，捣成粉末的 ② 打结的，结成结子的 ③ 盘绕的，缩住的 ④ 捆包的，裹住的。

ٴتۆيۋسىز 〈形〉① 没有舂过的，没有捣成粉末的大辩论 ② 没有打结的，没有结子的 ③ 没有盘绕的，没有缩住的 ④ 没有捆包的；散的。

ٴتۆيىل- ① ٴتۆي- 的被动态 ② 扭结，错杂，纠缠不清： ٴجىپ ٴتۆيىلىپ قالۋ 线扭结在一起 ③ 梗阻，梗塞，噎住，卡住： تاماققا ەت ٴتۆيىلىپ قالدى. 肉梗于喉。/ ىشەك ٴتۆيىلۋ 肠梗阻 ④ 抽紧，发紧，痉挛： ٴسىڭىر ٴتۆيىلۋ 抽筋 ⑤ 刺痛： كوز ٴتۆيىلىپ اۋىرۋ 眼睛刺痛 ⑥〔转〕挑逗地看，谛视，盯： كوز الماي تۆيىلە قاراۋ 目不转睛地看 ⑦ 逼人太甚，咄咄逼人，催逼；逼近： جاۋ قالاعا ٴتۆيىلىپ كەلەدى. 敌人逼近城市。⑧〔转〕俯冲： بۇركىت كوكتەن ٴتۆيىلىپ كەلەدى. 鹰从空中俯冲下面。⑨〔转〕说定，讲好，约定，商定： بۇل اڭگىمەنىڭ اقىرى ٴىستى جەدەل شەشۋگە ٴتۆيىلدى. 谈来谈去，最后商定导速解决这个问题。▲ تۆيىلگەن ورامال（游戏名）传扭结巾 ▲ ىشەگى تۆيىلگەنشە كۇلۋ 笑得前仰后合。

ٴتۆيىلدىر- ٴتۆيىل- 的使动态。

ٴتۆيىلمە 见 ٴتۆيىنمە.

ٴتۆيىلت- ٴتۆيىل- 的使动态。

ٴتۆيىلۋ ٴتۆيىل- 的不定式。

ٴتۆيىلىس I 〈名〉交叉点，接触点，交错处： ٴتورت كوشەنىڭ ٴتۆيىلىسى 十字路口。

ٴتۆيىلىس- II ① ٴتۆيىل- 的交互态 ② 会合，碰相，相遇，交接，交叉： ەكى وزەننىڭ تۆيىلىسۋ-

كەن جەرى 。方地的合会河条两
ٴتۈيىلىستىر- ٴتۈيىلىس- Ⅱ 的使动态。
ٴتۈيىلىسۋ ٴتۈيىلىس- Ⅱ 的不定式。
ٴتۈيۈن Ⅰ 〈名〉① 结子、绳结，结扣：ارقاننىڭ ٴتۈيىنى 绳子的结 / ٴتۈيۈن ٴتۈيۈ 打结 / شەشىلمەس ٴتۈيۈن 死结（死扣）② 交叉点，集中点，枢纽：جول-قاتناس تۈيۈندەرى 交通枢纽 ③ 〔解〕结，节：نەرۋى تۈيۈندەرى 神精节/ لىمفا ٴتۈيىنى 淋巴结 ④ 〔植〕节，植物节，分蘖节，子房：جاپىراق ٴتۈيىنى 叶节 / ٴتۈيۈن تاساۋ 结果子 ⑤ 〔数〕结点，叉点，节点 ⑥ 〔转〕结集点，焦点，症结，关键，重点：قايشىلىقتىڭ ٴتۈيىنى 矛盾的焦点 / ماسەلەنىڭ ٴتۈيىنى 问题的症结 ⑦ 结语，结论；决定：اقىلداسىپ ٴبىر تۈيىنگە كەلدى 通过研究作出决定 ▲ اعاشتان ٴتۈيۈن ٴتۈيۈ 能工巧匠，手巧 ▲ تاس ٴتۈيۈن 准备得当。
ٴتۈيۈن- Ⅱ ٴتۈي- ① 的反身态 ② 收拾，归着，摒挡；准备。
تۈيىندە- 〈动〉① 结绳子，打结子，打成死结：ارقاندى تۈيىندەپ بايلاپ تاستاپتى 把大绳拴成死结了 ② 〔植〕座瓜，开始结实，结果，结蕾；结球茎：الما اعاشتارى تۈيىندەپ كەلەدى. 苹果树开始结果子了。③ 〔转〕总结，概括；作出结论，作出小结：وسى ايتقانداردى تۈيىندەي كەلگەندە مىنادای قورتىندى شعارۋعا بولادى. 把所讲的东西加以概括，可以做出这样的结论。
تۈيىندەگىش 〈形〉（把绳子等）弄成死结的，搞成缠绕不清的 ② 结果的，结果子多的 ③ 善于总结的，善于概括的。
تۈيىندەل- تۈيىندە- 的被动态。
تۈيىندەن- تۈيىندە- 的反身态。
تۈيىندەس- تۈيىندە- 的交互态。
تۈيىندەستىر- ① تۈيىندەس- 的交互态 ② （把绳，线等）弄乱，使乱得难以解开，使纠缠在一起。ٴجىپتى شەشىلمەيتىندەي قىلىپ تۈيىندەستىرىپ تاستاپتى 把绳子弄得难以解开。
تۈيىندەستىرۋ تۈيىندەستىر- 的不定式。
تۈيىندەت- تۈيىندە- 的使动态。
تۈيىندەۋ تۈيىندە- 的不定式。

ٴتۈيىندى 〈形〉① 有结子的，有结扣的，成结的 ② 有结子的绳子：ٴتۈيىندى ٴجىپ 死结的：ٴتۈيىندى جەمىس 节的，分蘖的，结果的：③ 果树的结果 اعاشتارى 重要的，中心的，重点的；关键的：ٴتۈيىندى ماسەلەنىڭ جەرى 问题的重要之点 / ٴتۈيىندى مىندەت 重点任务。
ٴتۈيىنسىز 〈形〉① 没有结子的，没有绳结的，没有结扣的 ② 没有节的；没有结果的，没有结子的果 ③ 不重要的，非中心的，非重点的。
ٴتۈيىنسىزدىك ٴتۈيىنسىز 的抽象名词。
ٴتۈيىنۋ ٴتۈيىن- 的不定式。
ٴتۈيىنشەك 〈名〉① 子结，绳结，结扣：شەشۋ تۈيىنشەگىن ٴجىپتىڭ 解开绳子的结扣 ② 包，包裹，包袱：قولىندا تۈيىنشەگى بار 手里拎着包袱。
تۈيىنشەكسىز 〈形〉① 没有结子的，没有结扣的 ② 不带包袱的，不带包裹的，空手的。
تۈيىنشەكتە- 〈动〉（把钱，绳等）结结子，打结；使难以解开，使缠绕在 ② 情真（把小件物品）包起，包捆。
تۈيىنشەكتەل- تۈيىنشەكتە- 的被动态。
تۈيىنشەكتەن- تۈيىنشەكتە- 的反身态。
تۈيىنشەكتەس- تۈيىنشەكتە- 的交互态。
تۈيىنشەكتەت- تۈيىنشەكتە- 的使动态。
تۈيىنشەكتەۋ تۈيىنشەكتە- 的不定式。
تۈيىنشەكتى 〈形〉① 有结子的，有结扣的，（线、绳等）缠绕不清的，难以解开的 ② 带包袱的，带小件行李的，裹的。
ٴتۈيىنشوپ 〈名〉〔植〕缬草。
ٴتۈيىر 〈名〉① 粒，颗粒，小块，凝结块：ٴبىر ٴتۈيىر بايلىقتى دا زيانعا ۋشىراتپاۋ 不使财富受到丝毫损失 ②〔转〕（一粒）粮食，（一点）食品：ۇيدە ٴتۈيىر قالعان جوق. 家里连一粒粮食也没有了。
تۈيىرلە- 〈动〉使凝结成颗粒状，弄成粒。
تۈيىرلەن- تۈيىرلە- 的反身态。
تۈيىرلەۋ تۈيىرلە- 的不定式。
ٴتۈيىرلى 〈形〉① 有粒儿的，有颗粒的；颗粒大的：ٴتۈيىرلى وسىمدىكتەر 有颗粒的植物 ② 有粮食的；有营养的；稠的：نەشە كۇن بولدى 掺

ʻتۆيىرلى تاماق ىشە المادى (他)连续几天末进
一粒米 ③ 有内容的,内容丰富的,有意义的:
ول ʻتۆيىرلى نارسە ايتا المادى. 他没有能讲出
有内容的东西。

ʻتۆيىرسىز 〈形〉① 无粒儿的;不掺粮食的;
② 稀的 〔转〕无内容的,内容贫乏的。

تۆيىرتپەك 〈名〉凝结块,小疙瘩: قامىر
تۆيىرتپەگى 面疙瘩。

ʻتۆيىرتپەكسىز 〈形〉没有凝结成的块的,没有
变成疙瘩的;粉末状的。

تۆيىرتپەكتە- 〈动〉凝结成块,变成疙瘩。

تۆيىرتپەكتەل- تۆيىرتپەكتە- 的被动态。

تۆيىرتپەكتەن- تۆيىرتپەكتە- 的反身态。

تۆيىرتپەكتەۋ تۆيىرشكتە- 的不定式。

تۆيىرتپەكتى 〈形〉凝结成块的,带疙瘩的。

تۆيىرشك 〈名〉球体物,颗粒: قار تۆيىرشگى
雪块 / تۆيىرشك ʻدارى 丸药 / قىزىل قان
تۆيىرشگى 红血球 / قاننىڭ اق تۆيىرشگى 白
血球 / تۆيىرشك تىگىيتقىش 颗粒肥料。

تۆيىرشكسىز 〈形〉不带颗粒的,粉末状的,
没有凝结成块的。

تۆيىرشكتە- 〈动〉弄成颗粒状,使凝结成
块。

تۆيىرشكتەگىش 〈名〉① 凝结器 ② 凝结剂,
凝固剂。

تۆيىرشكتەن- تۆيىرشكتە- 的反身态。

تۆيىرشكتەۋ- تۆيىرشكتە- 的不定式。

تۆيىرشكتى 〈形〉凝结成块的,带颗粒的 ▲
تۆيىرشكتى قۇرىلىم 〔地〕粒状结构。

ʻتۆيىس I 〈名〉① 交叉点,接触点,交错处,
汇合处: تاۋلاردىڭ ʻتۆيىسى 几条山脉的交汇处
② 〔数〕结点,叉点,节点。

ʻتۆيىس II 〈名〉(绳索的)结法,打结法,打结
扣法。

ʻتۆيىس- III ① ʻتۆي- 的交互态 ② 交叉,会
合,汇合: ەكى وزەننىڭ تۆيىسكەن جەرى 两条河
汇合处 ③ 相遇,遇见,相触: مەنلار ʻبىز
جول ورتادا تۆيىستىك. 我们在半路上和他们
相遇了。④ 相撞,碰撞,互相顶撞: باستارى
ʻتۆيىسىپ قالدى (他们的)头相撞了。

ʻتۆيىستىر- ʻتۆيىس- III 的使动态。

ʻتۆيىستىرىل- ʻتۆيىستىر- 的使动态。

تۆيىسۋ ʻتۆيىس- III 的不定式。

ʻتۆيىت 〈叹〉呸: ʻتۆيىت! وڭباعان 呸!可恶的家
伙。

تۆك I 〈名〉① 汗毛,细毛,毫毛: تولا بويىن
تۆك باسۋ 全身长满毛 / تۆك تاستاۋ 脱毛(换
毛) / تۆك شىعۋ 长毛 ② 绒毛;茸毛: شەكتىڭ
تۆگى 肠绒毛 ▲ جەردىڭ تۆگى 草,草类,茅草
▲ جۇرەگىنىڭ تۆگى بار 胆大妄为的,天不怕,
地不怕的 ▲ تۆگى سىنباۋ ① 没有掉膘,不显
瘦 ② 不受一点影响,丝毫不受损失,无损于
一根毫毛 ▲ تۆگىن تارتساڭ مايى شىعادى 肥
沃 ▲ تۆگى سىرتىنا شىعىپ تۇر 大怒,怒发冲
冠 ▲ ات اۋناعان جەردە تۆك قالار.【谚】马打
滚的地方必留下毛(人死留名,雁过留声)。
▲ دۇشپاننان تۆك تارتساڭ دا ولجا.【谚】拔
掉敌人的一根毫毛也是件好事。▲
جىلانعا تۆك بىتكەن سايىن قالتىراۋىق.【谚】蛇
身上的毛长得越多越会哆嗦(越是有钱的人越
吝啬)。

تۆك II 〈副〉什么也,一点也: ۇيىندە تۆك جوق
家里什么也没有 / تۆك بىلمەگەنسىۋ 装得似乎
什么也不知道 / تۆك كورمەگەندەي 什么都没
有见过似的(若无其事)。▲ تۆك ەمەس 不算
什么,没有什么了不起 ▲ تۆككە اسپاۋ (تاتى-
ماۋ، تۇرماۋ) 一文不值,完全不中用 ▲ تۆككە
تۇرعىسىز 微不足道的,算不了什么的,琐碎的
▲ تۆك تاتپاۋ 不吃也不喝,滴水不进 ▲
تۆكتەن تۆك جوق 平白无故地,无缘无故地。

تۆكپىر 〈名〉① 角落,旮旯儿;深处: باقشانىڭ
تۆكپىرىندە 在花园的深处 ② 偏远的地方,偏僻
处,遥远的地方: ونىڭ ʻۇيى ʻبىر تۆكپىردە. 他
的家在很远的地方。▲ جەر تۆكپىرى 遥远的
地方 ▲ تۆكپىر ʻۇي 里屋。

تۆكپىرلە- 〈动〉沿着角落(走),朝着旮旯儿
(走),顺着……的深处(走): شاقتانى تۆكپىر-
لەپ بارىپ توقتاپ قالدى (他)到了矿井的深处
就停下来了。

تۆكپىرلەت- تۆكپىرلە- 的使动态。

تۆكپۈرلەۋ تۆكپۈرلە- 的不定式。

تۆكسي- 〈动〉 ① (毛汗，毛) 立起，竖起：جاعىنىڭ ´جۈنى تۆكسيىپ كەتىپتى. 脸上的汗毛都竖起来了。② 皱眉，愁眉不展，眉头紧锁，郁闷不乐：سەن نەمەنەگە تۆكسيىپ وتىرسىڭ، كوڭىلسىزدىك بار ما؟ 你为什么这样愁眉苦脸，有什么不愉快的事情吗？③ 生气，发怒，发狠，恼怒：ول جول بويى ماعان تۆكسيىپ كەلدى. 他一路上总是生我的气。④〔转〕天气)阴暗起来：كۈننىڭ قاباعى تۆكسيىپ كەلدى. 天气阴暗起来(天气阴沉起来)。

تۆكسيت- ① تۆكسي- 的使动态 ② 使(汗毛，毛)立起，竖起 ③ 皱(眉)，蹙(额)，作愠色。

تۆكسيتۋ تۆكسيت- 的不定式。

تۆكسيۋ تۆكسي- 的不定式。

تۆكسيۋلى 〈形〉 皱着眉头的，愁眉苦脸的；郁闷的，阴沉的。

تۆكسيىس- تۆكسي- 的交互态。

تۆكسىرەي- 〈动〉 皱眉，蹙额，作愠色；显出阴郁的神色：تۆكسىرەيىپ اۋىز اشپاي قويدى 皱着眉头一言不发。

تۆكسىرەيت- تۆكسىرەي- 的使动态。

تۆكسىرەيۋ تۆكسىرەي- 的不定式。

تۆكسىرەيىس- تۆكسىرەي- 的交互态。

تۆكتە- 〈动〉 把(谷类的壳)捣掉，舂：ارپا تۆكتەۋ 舂青稞。

تۆكتەل- تۆكتە- 的被动态。

تۆكتەن- 〈动〉 长毛，长汗毛，长茸毛；起毛：بەت-اۋزى ەندى-ەندى تۆكتەنىپ كەلەدى 脸上刚开始长胡子。

تۆكتەس- تۆكتە- 的交互态。

تۆكتەت- تۆكتە- 的使动态。

تۆكتەۋ تۆكتە- 的不定式。

تۆكتەۋلى 〈形〉 (谷物)壳被捣掉的，舂好的。

تۆكتەۋسىز 〈形〉 谷壳未被捣掉的，未舂过的。

تۆكتەۋشى 〈名〉 舂谷的人。

تۆكتى 〈形〉 ①有毛的，汗毛多的，汗毛重的，汗毛丛生的，多毛的：تۆكتى كەۋدە 汗毛丛生的胸脯 / تۆكتى قابات 毛层 ② 有细毛的，有绒毛的，长满茸毛的；起毛的：تۆكتى كەزدەمە 栽绒纺织品 ▲ تۆكتى ايۋ بالدىرعان 〔植〕毛当归 ▲ تۆكتى ارا 〔动〕熊蜂 ▲ تۆكتى نار قامىس 〔植〕毛竹 ▲ تۆكتى شىرماۋىق 〔植〕紫藤。

تۆكتىلىك تۆكتى 的抽象名词。

تۆكىر- 〈动〉 吐，唾，吐痰：قان تۆكىرۋ 吐血(咳血) / كورىنگەن جەرگە تۆكىرۋ 随地吐痰 ▲ الاقانىا تۆكىرۋ ①用吐沫把手掌弄湿 ② 摩拳擦掌 ▲ اۋزىنا تۆكىرىپ قويعانداي 好象亲自教的 ▲ بەتكە تۆكىرۋ 唾骂，表示憎恶 ▲ ´بىرىنىڭ اۋزىنا ´بىرى تۆكىرىپ قويعانداي 一唱一合 ▲ جەرگە تۆكىرۋ ①往地上吐痰 ② 失望，绝望 ▲ ´دام تاتقان قۇدىعىڭا تۆكىرمە.【谚】不要往井里吐痰，你也喝它的水。▲ كوپ تۆكىرسە كول بولار.【谚】滴水成湖(众人拾柴火焰高)。

تۆكىرگىش 〈名〉 痰盂。

تۆكىرگىشتە- 〈动〉 频频吐唾沫，不停地吐唾沫；一再地用口水弄湿。

تۆكىرگىشتەۋ تۆكىرگىشتە- 的不定式。

تۆكىرت- تۆكىر- 的使动态。

تۆكىرۋ تۆكىر- 的不定式。

تۆكىرىك 〈名〉 唾液，唾沫，痰：سويلەگەندە تۆكىرىگى شاشىراۋ 说话时唾沫四溅 ▲ ´تۆ دەگەن تۆكىرىك جەرگە تۆسپەۋ 非常寒冷，冷得唾沫没落地就冻上了 ▲ اۋىزداعى تۆكىرىك قايتا جۇتسا ماكۇرىپ.【谚】吐出的唾沫不收回来(说话不能留尾巴)。

تۆكىرىكتە- 〈动〉 用唾沫弄湿，掺口水。

تۆكىرىكتەل- تۆكىرىكتە- 的被动态。

تۆكىرىكتەت- تۆكىرىكتە- 的使动态。

تۆكىرىكتەۋ تۆكىرىكتە- 的不定式。

تۆكىرىن- ①تۆكىر- 的反身态 ② 吐痰，吐唾沫：تۆكىرىنگىسى كەلە بەرۋ 老想吐痰。

تۆكىرىس- تۆكىر- 的交互态。

تۆلە- 〈动〉 脱毛，换毛；脱皮，脱壳，剥壳，换羽：قۇس تۆلەۋ 鸟脱毛 ▲ الاقان تۆلەۋ 鹅掌风 ▲ ´بىر تۆلەگەن (指鸟)一风的。

تۆلەگىش 〈形〉 爱脱毛的，剥脱性的：تۆلەگىش تەرى قابىنۋى 剥脱性皮炎。

تۆلەك (的类鸟) ② 鹰雏的岁一满 ① (名)
▲ 代一轻年 ，代后的轻年 〔转〕 ③ 毛脱
تاس تۆلەك ①鹰雄 ② 健儿,健将。
تۆلەم (名) 换毛,(期)毛脱,(节季)。
تۆلەن (名)〔动〕海豹: تۆلەن كۈشگى 小海
豹 ▲ تۆلەن ئۇرتۇ 遭殃,遭难。
تۆلەس- تۆلە- 的交互态。
تۆلەت- ①تۆلە- 的使动态 ② 〔转〕教育,培
养,抚养。
تۆلەۋ تۆلە- 的不定式。
تۆلكى I (名)〔动〕①狐狸: تۆلكى تەرىسى 狐
皮 ② 狐皮的: تۆلكى تىشلىك 狐皮大衣 ③ 〔转〕
狡猾的,奸诈的,诡诈的: ئۇ ل بارىپ
تۆلكى تۇرعان. 他是个非常狡猾的人。 ▲ اق
تۆلكى 白狐,银狐 ▲ بوز تۆلكى 草狐 ▲ ورمان
تۆلكىسى 林狸 ▲ ور تۆلكى 褐狐 ▲ تۆلكى
بورىك 狐皮帽 ▲ تۆلكى تىماق 狐皮特马克 ▲
تۆلكى قۇرساق 半饥半饱的 ▲ قىزىل تۆلكى 火
狐,赤狐,红狐 ▲ كوپ جورتقان تۆلكى تەرىسىن
الدىرادى. 【谚】东奔西跑的狐狸定被剥皮。
▲ تۆلكىنىڭ قىزدىلدىعى وزىنە سور. 【谚】狐
狸好看的皮毛是它的灾祸。
تۆلكى II (名)〔天〕狐狸座。
تۆلكىدەي (形) 狐狸似的，和狐狸一般的；
狡猾的,狡猾的,奸诈的,诡诈的 ▲ ارىستان
بولساڭ جاۋ ىۋشىن تۆلكىدەي بولىسىن ادىسىڭ.
【谚】制敌要象雄师一样勇猛,要象狐狸一样
有智谋(对付敌人要有勇有谋)。
تۆلكىقۇيرىق (名)〔植〕看麦娘(属)。
تۆلكىلەن- (动) 变得狡猾,耍猾头,使诡计。
تۆلكىلەنۋ تۆلكىلەن- 的不定式。
تۆلكىلىك (名) 狡猾,狡猾的行为,诡诈,猾
头的办法: تۆلكىلىك ىستەۋ 耍猾头(使诡计)。
تۆلكىشەك (名) 狐崽子。
تۆلىك (名) 牲畜: ىتورت تۆلىك 四类牲畜
(牛、羊、马、驼) ▲ ىتورت تۆلىگى ساي 富裕的,
应有尽有的 ▲ تۆلىك تولدەن 【谚】有幼畜
才有畜群(积小成)。
تۆمەن 〔数〕万: بەس تۆمەن 五万 ② 万值总
队。

ىتۆن (名) 夜,夜里,夜间,黑夜: بۇگىن تۆندە
جاڭبىر جاۋدى. 今夜下雨了。▲ جەتى ىتۆن 深
更半夜 ▲ ىتۆن اۋا 下半夜 ▲ ىتۆن بالاسى 每
晚,每天夜里 ▲ ىتۆن بويى 通宵,彻夜 ▲ ىتۆن
جاملۇ (جاستانۇ) 乘夜间行走，披星戴月
▲ ىتۆن جۇپارى 〔植〕晚香玉 ▲ ىتۆن كەپتەر
蚊母鸡 ▲ ىتۆن كورپەسىن جاملۇ 夜幕降临 ▲
ىتۆن ورتاسى 半夜,深夜 ▲ ىتۆن وزىن (ىتۆن
وزاقتا) 整夜 ▲ ىتۆن شىندە 夜里,夜间 ▲
ىتۆن قاتۇ 彻夜不停地走,走夜行 ▲ ىتۆن ۇيقى-
سىن ىتورت ىبولۇ 睡不安生,睡不踏实 ▲ ىتۆن
وزارسا ىتۇس كوبەيەدى. 夜长梦多。▲ اۋىل
ىۇيدىڭ مونشاعىن كۈندىز ۇرلاپ تۆندە تاق.
【谚】白天偷邻居的项链黑夜才能戴上。
تۆنگى (形) 夜的,夜间的: تۆنگى ۇشىپ
جاتتىعۇ 夜间飞行训练 / تۆنگى تاماق 夜宵 (夜
餐)。
تۆندەلەت- (动) 乘夜行走,连夜行走,通宵
达旦地走,彻夜不停地走。
تۆندەلەتۇ تۆندەلەت- 的不定式。
تۆندىك I (名) ① 盖毡房天窗的(方毡,
毡顶: تۆندىك اشۇ 打开(毡房天窗上的)方
毡 / تۆندىك جابۇ 盖顶毡 ② 家: تۆندىك باسى
ىبىر قوي تاپسىردى. 每户交一只羊。
تۆندىك II (形) 夜的,夜间的: ىبىر تۆندىك
جول 一夜的路程。
تۆندىكتە- (动) 用方毡盖上(天窗)。
تۆندىكتەل- تۆندىكتە- 的被动态。
تۆندىكتەن- تۆندىكتە- 的被动态。
تۆندىكتەس- تۆندىكتە- 的交互态。
تۆندىكتەت- تۆندىكتە- 的使动态。
تۆندىكتەۋ تۆندىكتە- 的不定式。
تۆنە- (动) ① 过夜,住宿,寄宿: دالادا تۆنەۋ
在野外过夜 ② (动物, 鸟的)夜间休息, 睡
觉,栖息: اعاش باسىنا تۆنەۋ (鸟)夜间栖息在
树上 ▲ بەيىتكە تۆنەۋ 〔宗〕坟地上过夜,信仰,
敬仰 ▲ تۆنەپ شىعۇ 过夜,守夜。
تۆنەك (名) ① 黑暗,漆黑 ② 〔转〕愚昧无
知,蒙昧 ▲ تۆنەك باسۇ 变得漆黑一团,黑暗笼
罩 ▲ قارا تۆنەك 黑暗的,暗无天日的 ▲

وقعاننىڭ الدى اشىق، وقىمانعا تۈنەك. 【谚】学则明，不学则愚。

تۈنەمە 见 تۈنەمەل I、II。

تۈنەمەل I 〈名〉(牲畜)过夜的地方，夜间休息的地方。

تۈنەمەل II 〈形〉隔夜的：تۈنەمەل قىمىز 隔夜的马奶酒。

تۈنەمەلدە- 〈动〉过夜，住宿：دالادا تۈنەمەلدەدى 在野外过夜。

تۈنەمەلدەت- تۈنەمەلدە- 的使动态。

تۈنەمەلدەۋ تۈنەمەلدە- 的不定式。

تۈنەمەلەت- 〈动〉让(在某处)过夜，使夜间休息。

تۈنەمەلەتۋ تۈنەمەلەت- 的不定式。

تۈنەمەلىك 〈名〉夜间休息时间。

تۈنەڭگى 见 تۈنەمە.

تۈنەر- 〈动〉黑暗起来，变得暗起来；发黑，发乌：كۆن تۈنەرىپ كەلەدى. 天色变得黑暗起来。② 出现乌黑的东西：الىستان تۈنەرىپ ورمان كورىنەدى. 远处出现一片黑压压的森林。③ 皱眉，扳着脸，沉下脸来，显出阴郁的神色：ول جيىن اياقتاعانشا دەيىن تۈنەرىپ سويلەمەي قويدى. 在整个会议过程中，他显出阴郁的神色始终没有说话。

تۈنەرت- تۈنەر- 的使动态。

تۈنەرۋ تۈنەر- 的不定式。

تۈنەرىڭكى 〈形〉① 比较昏暗的，有点黑糊糊的 ② 比较阴郁的，有点闷闷不乐的，比较愁闷的。

تۈنەرىس- تۈنەر- 的交互态。

تۈنەس- تۈنە- 的交互态。

تۈنەت- تۈنە- 的使动态。

تۈنەتىل- تۈنەت- 的被动态。

تۈنەۋ تۈنە- 的不定式。

تۈنەۋگۈنى 〈副〉那一天，那时候，几天前，前几天：تۈنەۋگۈنگى ءىس ەسىڭدە مە؟ 你还记得那一天的事吗？

تۈنەۋگى 〈代〉前几天的事，那个，就是那个。

تۈنكە 〈名〉(钉在房顶上的)铁皮。

تۈنكەلە- 〈名〉(把房顶)用铁皮包起来。

تۈنكەلەۋ تۈنكەلە- 的不定式。

ءتۈڭىلىك 见 تۈندىك I.

ءتۈڭىل- 〈动〉失望，绝望，失去信心，失掉信念：ول ءوزىنىڭ بولاشاعىنان تۈڭىلگەن جوق. 他对自己的前途没有失去信心。▲ ءتۈسى يگەدەن تۈڭىلمە. 【谚】热心人会有帮助。

تۈڭىلگىز- ءتۈڭىل- 的使动态。

ءتۈڭىلدىر- ءتۈڭىل- 的使动态。

ءتۈڭىلۋ ءتۈڭىل- 的使动态。

تۈڭىلىك 见 تۈندىك I.

ءتۈڭىلىس- I ءتۈڭىل- 的交互态。

ءتۈڭىلىس II 〈名〉失望，绝望，失去心信。

ءتۈپ I 〈名〉① 底部：تەڭىز ءتۈبى 海底 / اعاش ءتۈبى جۋان 树的底部粗 ② 根，根部，根，底，根基：ءتىستىڭ ءتۈبى 牙根 / داۋىل اعاشتى تۈبىنەن قوپارىپ كەتتى. 暴风把树连根刮倒了。③ 跟前，周围，附近，旁边：ءيت تام تۈبىندە جاتىر. 狗卧在墙根底下。/ قالا تۈبىندەگى شايقاس 城市附近的交战 ④ 根源，来源：ءتۈبى قىزاي 来源克杂依 ⑤ 里面，内部：ءتۈپ بولمە 里屋 ▲ جەر ءتۈبى 遥远 ▲ سۋ تۈبىنە كەتۋ 沉底，一去不复返 ▲ تۈبىنە جەتۋ 坑害，绝根，灭绝，毁灭 ▲ ءتۈبىن ويلاۋ 考虑后果 ▲ ءتۈپ بۇيدا 穿牛或骆驼鼻子的短绳 ▲ ءتۈپ تەكتەن الۋ 抓住不放 ▲ ءتۈپ نۇسقا 原稿，底稿 ▲ ءتۈپ سۇيەك 〔生理〕基蝶骨 ▲ تامىرىنا بالتا شابۋ 根除，连根拔出，彻底消灭 ▲ بىلىمدىگە دۇنيە جارىق، بىلىمسىزگە ءتۈبى عارىق. 【谚】有学问者两眼光明，无学问者两眼漆黑。▲ بەينەت، بەينەت ءتۈبى زەينەت. 【谚】苦尽甘来。▲ قاپ تۈبىندە ءبىز جاتپاس. 【谚】麻袋里藏不住锥子(纸里包不住火)。

ءتۈپ II 〈名〉株，棵，丛：ءبىر ءتۈپ اعاش 一棵树。

تۈپكى 〈形〉① 根本的，基本的，主要的：تۈپكى ماقسات 根本目的 ② 起初的，原先的，原来的：تۈپكى اتاسى 祖先 ③ 里边的，靠里的：تۈپكى ءۇي 里屋 / تۈپكى ات 辕马。

تۈپكىلىكتى 〈形〉① 固定的，永久的，长久的，非临时性的：تۈپكىلىكتى مەكەن 固定的住

本根 تۆپكىلىكتى جوسپار :的底彻,的本根②所
彻 تۆپكىلىكتى قول ٴۇزۋ / (计大本根)划计的
。裂抉底

تۆپكىر 见 تۆكپىر.

ٴتۆپ-نەگىز 〈名〉依据,根据;基础 。

ٴتۆپسىز 〈形〉无底的,极深的,深不可测的:
ٴتۆپسىز ور 无底洞 / ٴتۆپسىز تۇڭعيىق 无底
。渊深

تۆپسىزدىك ٴتۆپسىز 的抽象名词 。

ٴتۆپ-تامىر 〈名〉根,根部 : ٴتۆپ-تامىرىمەن
جۇلىپ الۋ 连根拔掉(连根拔除)。

تۆپتە- 〈动〉① 装订,装帧: كىتاپ تۆپتەۋ 装
订图书 ② 培土,堆土: بورمي تۆپتەۋ 玉米培
土 ③ 换底: كاتەل تۆپتەۋ 换铁桶底 ④ 追根,
归根结底: بۇل ماسەلەلەردى تۆپتەپ كەلگەندە
قايناری ٴبىر. 这些问题细分析其活根源是
一个。

تۆپتەگىش 〈名〉订书机: كىتاپ تۆپتەگىش 订
书机。

تۆپتەل- تۆپتە- 的被动态 。

تۆپتەن- ①تۆپتە- 的反身态 ② 生根,发根;
长根。

تۆپتەس- تۆپتە- 的交互态 。

تۆپتەت- تۆپتە- 的使动态 。

تۆپتەتكىز- تۆپتەت- 的使动态 。

تۆپتەتتىر- تۆپتەت- 的使动态 。

تۆپتەتىل تۆپتەت- 的被动态 。

تۆپتەۋ تۆپتە- 的不定式 。

تۆپتەۋشى 〈名〉① 装订者 ② 培土者,墒土人
③ 换底的人,洋铁匠。

ٴتۆپ-تۆگەل 〈副〉都;全都,全部,完全:
ٴتۆپ-تۆگەل كەلدى 全都来了 / ٴتۆپ-تۆگەل
قارۋلانۋ 全副武装。

ٴتۆپ-تۆقيان 〈名〉根底,底细;根源,来源;
ٴتۆپ-تۆقيانىنا دەيىن قۋزاستىرۋ 追本求源 。

ٴتۆر I 〈名〉①容颜,容貌,面容,外貌,长相;
بۇل قىزدىڭ ٴتۆرى جامان ەمەس ەكەن. 这个姑娘
长得不错 。② 外观,外形,形式,样子 ;
ۇلتتىق تۇردەگى سوتسيالىستىك مادەنيەت 民族
形式的社会主义文化 ③ 脸色;神色,论辩大

态 : تۆرىنە قاراعاندا ناۋقاسى بار سەكىلدى 看脸色
好象有病 ④ 企图,打算,意向,口气,语
气 : مىناۋىڭنىڭ ٴتۆرى جاقسى ەمەس. 这个人有
不良企图。⑤种,类,别类,类型 : كەزدەمەنىڭ
از تۈرلەری وتە . 布匹的种类很少(布匹的品种
太少)。⑥ 花色,花样,花纹;装饰,装潢:
كىلەمنىڭ ٴتۆرى جاقسى. 地毯的花色好 。▲
ٴتۆرى بولىمدى ەتىستىكتىڭ 〔语〕动词的肯定
式 ▲ ەتىستىكتىڭ بولىمسىز ٴتۆرى 〔语〕动词
的否定式 。

ٴتۆر- I 〈动〉① 卷起,挽起,卷起;露出 : جەڭ
ٴتۆرۋ 卷起袖子 / بالاق ٴتۆرۋ 挽起裤脚 ② 使
返回,赶回;击退,打退 : قويلاردىڭ بەرگى
جاعىن ارى قاراي ٴتۆرىپ تاستادى 把这边的羊
赶回去 / جاۋ اسكەرىن ٴوز جەرىنە ٴتۆرىپ
تاستادى (他们)把敌军击退到敌军的国土上
去了 ▲ قۇلاق ٴتۆرۋ ①注意听;倾听②探听,
打听 。

تۆرگەن 〈名〉吐尔干(中世纪的古居名) 。

تۆرگىز- ٴتۆر- I 的使动态 。

تۆردە 〈副〉和形容词连用作副词: يىالى تۆردە
有礼貌地(恭敬地) / كەڭ تۆردە 广泛地(大规
模地) / پارمەندى تۆردە 强有力地 。

تۆرەگە 见 تۆرەگەل.

تۆرەگەل- 〈动〉起立,立站,站起来 : ول
ورنىنان ارەڭ تۆرەگەلدى. 他勉强地站立起来
了 。

تۆرەگەلدىر- تۆرەگەل- 的使动态 。

تۆرەگەلت- تۆرەگەل- 的使动态 。

تۆرەگەلۋ تۆرەگەل- 的不定式 。

تۆرەگەلىس- تۆرەگەل- 的交互态 。

تۆرەن 〈名〉刀犁,铧犁 。

تۆركولوگ 〈名〉突厥学家 。

تۆركولوگيا 〈名〉突厥学 。

تۆركى 〈形〉突厥的: تۆركى تىلدەر 突厥
语 。

تۆرلەن- 〈动〉① 多样化, 色彩变幻, 光彩
夺目 : ٴۇي ٴىشى تۆرلەنىپ كەتىپتى. 屋里显
得格外好看 。② 〔语〕变化 : تۇلعا جاعىنان
تۆرلەنبەيتىن سوزدەر توبى 没有词形变化的词

类 / تولعالىق تۈرلەنۈ 词形变化 ▲ ئۇسپالى تۈرلەنۈ 〔地〕 交代作用 ▲ گراماتىكالـــق تۈرلەنۈ 〔语〕 语法变化 ▲ سىنتاكتىك تۈرلەنۈي 〔语〕 动词的词形变化 ▲ تۈرلەنۈ ونەرى 表现出新形象,转变为另一种形象。

تۈرلەنگىش 〈形〉 变化无常的,反复无常的,变化不定的,善变的,变换的,变化的。

تۈرلەنگىشتىك ① تۈرلەنگىش 的抽象名词 ② 多样性,多样化,反复无常,变化不定,变色性。

تۈرلەندىر- ① تۈرلەن- 的使动态 ② 变换,多样化 ▲ كەرى تۈرلەندىرۋ 〔数〕 逆换 ▲ سوز تۈرلەندىرۋشى جالعاۋلار 〔语〕 词形变化的附加成分 ▲ تۈرلەندىرۋ انىقتاۋشى 〔数〕 变换行列式 ▲ تۈرلەندىرۋ زاڭى 变换律 ▲ تۈرلەندىرۋ توبى 变换群 ▲ تۈرلەندىرىپ سويلەۋ 讲话有声有色;画蛇添足。

تۈرلەندىرگىش 〈名〉 ① 〔数〕 变换律 ② 〔物〕 变换器。

تۈرلەندىرىل- تۈرلەندىر- 的被动态。

تۈرلەنت- تۈرلەن- 的使动态。

تۈرلەنۈ تۈرلەن- 的不定式。

تۈرلەس 〈形〉 长相相同的,外孙一样的。

تۈرلى 〈形〉 各种的,各样的,各式各样的,形形色色的: تۈرلى مىندەت 各种任务 / تۈرلى وي 多种想法 / تۈرلى جاندار 各种不同的人 ▲ بىر تۈرلى ① 一种的,同样的,一划的 ② 怪的,奇特的,与众不同的,独特的 ▲ نەشە (سان، -ار) تۈرلى 各种各样的。

تۈرلىلەن- 〈动〉 变得各种各样,变得多样化。

تۈرلىلەنۈ تۈرلىلەن- 的不定式。

تۈرلىلىك 〈名〉 各种各样,各式各样,多种形式。

تۈرلىشە 〈形〉 不同的,各种的,种种的;形形色色的;复杂的: تۈرلىشە نارسە ساتىپ الۋ 购买各种东西 / تۈرلىشە ادامدار 形形色色的人 / تۈرلىشە ماسەلە 复杂的问题。

تۈرلىشەلىك ① تۈرلىشە 的抽象名词 ② 多样性,多样化,各种各样。

تۈرمە 〈名〉 狱,监狱,牢房,班房: تۈرمەگە وتىرۋ 坐牢 / تۈرمەدەن شىعۋ 出狱。

تۈرمەشى 〈名〉 狱吏,狱警,看守,看守人员。

تۈرپى I 〈名〉 木锉,锉刀,粗锉。

تۈرپى II 〈名〉 〔动〕 鲨。

تۈرپىدەي 〈形〉 和木锉一般的,带刺的;粗鲁的 ▲ تىلى تۈرپىدەي 刺伤,刺耳,伤人之心: تىلى تۈرپىدەي سوزى 语言刺耳。

تۈرپىلە- 〈动〉 (用粗锉)锉,锉平,锉光。

تۈرپىلەن- تۈرپىلە- 的被动态。

تۈرپىلەس- تۈرپىلە- 的交互态。

تۈرپىلەت- تۈرپىلە- 的使动态。

تۈرپىلەۋ تۈرپىلە- 的不定式。

تۈرسىز 〈形〉 ① (长相)难看的,不中看的,不顺眼的,不漂亮的,丑陋的 ② 无一定形状的,不成形的。

تۈرسىزدەن- 〈动〉 长相变得难看,容貌显得不美,样子显得不漂亮。

تۈرسىزدەندىر- تۈرسىزدەن- 的使动态。

تۈرسىزدەنۈ تۈرسىزدەن- 的不定式。

تۈرسىزدىك تۈرسىز 的抽象名词。

تۈرت- 〈动〉 ① 推,戳,捅,触及,触击: تاياقپەن تۈرتۈ 用棍子戳 / تۈرتىپ ۋياتۋ 推醒 ② (猪)拱: شوشقا تۈرتۈ 猪用嘴拱 ③ (随便)写下,记下: قاتيراعا تۈرتە سال (你)记在笔记本上吧 ④ 〔转〕 怂恿,促使,指使: بىرەۋ ونى تۈرتىپ وتىر عوي. 可能有人在背后指使他。 ▲ اجال تۈرتۈ 送死,找死 ▲ كوزگە تۈرتۈ 指着眼睛;指责,责备 ▲ كوزگە تۈرتسە كورگىسىز (كورىنبەۋ) 漆黑,伸手不见五指 ▲ سايتان تۈرتۈ 鬼差,鬼使神差 ▲ سور تۈرتۈ 倒霉,找麻烦 ▲ تولەن تۈرتۈ 遭殃,遭难 ▲ كورگەن كورگەنىن ستەيدى، كوسەۋ تۈرتكەنىن ستەيدى. 【谚】 上行下效。

تۈرتەكتە- 〈动〉 不住地戳,不断地触击,一再地捅。

تۈرتەكتەت- تۈرتەكتە- 的使动态。

تۈرتەكتەۋ تۈرتەكتە- 的不定式。

تۈرتكى 〈名〉 推动力,促进;刺激: ۋقىتۋشىسىمەن بولعان اڭگىمە ونىڭ مۇنان كەيىنگى قىزمەتىنە تۈرتكى بولدى. 与老师的谈话成了他今后工作的推动力。 ② (受)欺负,(受)

迫害，(受)排挤：تۆرتكى كورۇش 受欺负 ③
〔医〕价体 ▲ كوزگە تۆرتكى بولۇش 成为眼中钉，
受气。

تۆرتكىز- ٴتۆرت- 的使动态。

تۆرتكىل (名) 长方形图案。

تۆرتكىلە- (动) ① 不断地推，不住地触击，不停地捅，不停地撞，不住地戳：قولمەن تۆرتكىلەۋ / 用手不停地捅 تاياقپەن تۆرتكىلەۋ 用木棍戳来戳去 ② 拱：قارا شوشقا جەر تۆرتكىلەپ جۇر- 黑猪用嘴拱地。③〔转〕一再地唆使，再三地指使：سوعىسقا قاتناسۇعا تۆرتكىلەي بەردى 一再地唆使参战 ▲ سور تۆرتكىلەۋ 遭殃，倒霉。

تۆرتكىلەس- تۆرتكىلە- 的交互态。

تۆرتكىلەت- تۆرتكىلە- 的使动态。

تۆرتكىلەۋ تۆرتكىلە- 的不定式。

تۆرتكىش (名) 捅火棍。

تۆرتپەك (名) 催促，督促；唆使，指使：ھەلدەك تۆرتپەگىمەن ٴجۇرۇۋ 受人指使。

تۆرتپەكتە- (动) ① 不住地触击，不断地捅，不停地戳 ② 〔转〕催促，督促；唆使，施加影响。

تۆرتپەكتەس- تۆرتپەكتە- 的交互态。

تۆرتپەكتەت- تۆرتپەكتە- 的使动态。

تۆرتپەكتەۋ تۆرتپەكتە- 的不定式。

ٴتۆرتۋ ٴتۆرت- 的不定式。

ٴتۆرتىل- ٴتۆرت- 的被动态。

ٴتۆرتىن- ٴتۆرت- 的反身态。

تۆرتىنەكتە- (动) 不停地觅奶，频频撞奶。

تۆرتىنەكتەۋ تۆرتىنەكتە- 的不定式。

ٴتۆرتىنۋ ٴتۆرتىن- 的不定式。

تۆرتىنشەك (形) (指羊羔，牛犊) 觅奶的，吮吸恶癖：تۆرتىنشەك قوزى 觅食的羊羔。

تۆرتىنشەكتە- (动) (指羊羔，牛犊) 觅奶，撞奶。

تۆرتىنشەكتەت- تۆرتىنشەكتە- 的使动态。

تۆرتىنشەكتەۋ تۆرتىنشەكتە- 的不定式。

ٴتۆر-تۆرپات (名) 外貌，长相，相貌，容貌。

ٴتۆرتىس- ٴتۆرت- 的交互态。

ٴتۆرۋ ٴتۆر- Ⅱ 的不定式。

ٴتۆرۋلى (形) 卷起的，挽起的，撩起的；露着的，开着的，敞着的：كيگىز ٴۇيدىڭ ەسىگى ٴتۆرۋلى تۇر. 毡房的门敞开着。

ٴتۆرۋسىز (形) 没有卷起的，没有挽起的，没有撩起的；蒙着的。

تۆرشىگەرلىك (形) 很可怕的，惊心动魄的，令人震惊的，毛骨悚然的 ▲ جان تۆرشىگەرلىك 惊心动魄的，令人震惊的。

تۆرشىگۋ تۆرشىك- 的不定式。

تۆرشىگىس- تۆرشىك- 的交互态。

تۆرشىك- (动) ① 哆嗦，发抖，颤抖，打战，战栗：سۋىقتان تۇلا بويى تۆرشىگىپ كەتتى 冷得浑身哆嗦 ② 受惊，受刺激，感到可怕，心惊胆战：ول بۇل حاباردى ەستىگەندە جۇرەگى تۆرشىگىپ كەتتى. 他听到这个消息感到非常震惊 ▲ جان تۆرشىگۋ 毛骨悚然，惊心动魄。

تۆرشىكتىر- تۆرشىك- 的使动态。

تۆرىك Ⅰ (名) 土耳其人：تۆرىك حالقى 土耳其人民 / تۆرىك ٴتىلى 土耳其语。

تۆرىك Ⅱ (名) 突厥：تۆرىك ٴتىلى 突厥语。

تۆرىك Ⅲ (形) 卷起来的，挽起来的，撩起来的，支棱起来的 ▲ تۆرىك ەرىن 厚嘴唇的 ▲ تۆرىك قۇلاق 注意探听的，耳朵长的。

تۆرىكمەن (名) 土库曼人：تۆرىكمەن ٴتىلى 土库曼语 / تۆرىكمەن حالقى 土库曼人民。

تۆرىكشە (形) ① 土耳其人的：تۆرىكشە جازۋ 土耳其文 / تۆرىكشە سويلەۋ 用土尔其语讲话 ② 土耳其人式的，土耳其方式的：تۆرىكشە كيىنۋ 穿戴土耳其方式的。

ٴتۆرىل- ٴتۆر- Ⅱ 的被动态。

ٴتۆرىلدىر- ٴتۆرىل- Ⅱ 的使动态。

ٴتۆرىلت- ٴتۆرىل- Ⅱ 的使动态。

ٴتۆرىن- ① ٴتۆر- Ⅱ 的反身态 ② 卷起，挽起。

ٴتۆرىس- ٴتۆر- Ⅱ 的交互态。

ٴتۆس Ⅰ (名) 梦：ٴتۆس كورۋ 作梦 / تۆسكە ەنۋ 梦见(入梦) / ٴتۆرس جورۋ 解梦(圆梦) ▲ ٴۇش ۇيىقتاسا تۆسىنە كىرمەۋ 连作梦也没有想过 ▲ دۇشپان نە دەمەيدى، تۆسكە نە كىرمەيدى. 【谚】人什么梦不作，敌什么话不说？▲ سوقىر تاۋىقتىڭ تۆسىنە تارى كىرەدى. 【谚】瞎鸡

梦见的是黄米。
ٴتۈس Ⅱ 〈名〉 色泽,色彩,色调,颜色: اشق
ٴتۈس 鲜艳的颜色 / سيىردى انادايدان كوردىم،
ٴتۈسى انىق كورىنبەدى. （我）从老远看见一
头牛,毛色看不清。 ② 颜色,面容;神色:
ٴتۈسىن بۇزۋ 变脸 / ٴتۈسى سۋىق 表情冷淡（表
表情如冰霜） ▲ اتىن اتاپ، ٴتۈسىن تۇستەۋ 指
名道姓;说得一清二楚 ▲ ٴتۈس كورسەتكىش
〔天〕色指数 ▲ ٴتۈس توقتاتۋ 相看（长相,毛
色） ▲ ٴتۈس شايىسۋ 争吵,吵嘴 ▲ ٴتۈسى جىلى
和蔼的;热情的 ▲ ٴتۈسىن سۋىتۋ 严肃起来 ▲
ٴتۈسىن تومسارتۋ 生闷气 ▲ ٴتۈسى سىنۋ 面色
苍白 ▲ ٴتۈسى قاشۋ 脸无血色,面无血色 ▲
ٴتۈس وزگەرگەن 变相的 ▲ جىگىتتىڭ ٴتۈسىن
ايتپا، ٴىسىن ايت. 【谚】不要看小伙子的相
貌,要看他的事业。 ▲ ٴتۈسى يگىدەن تۇڭىلمە.
【谚】热心之人会有帮助。
ٴتۈس Ⅲ 〈名〉 中午,正午,晌午: ولار تۇستەن
كەيىن كەلەدى. 他们下午来。 ▲ سيىر ٴتۈس
上午9—11点钟的时候 ▲ ساسكە ٴتۈس 日上
三竿,小晌午 ▲ تالما ٴتۈس 中午,正午 ▲
ٴتۈس اۋا 过午 ▲ ٴتۈس كەزى 快到中午的时
候 ▲ شاڭقاي ٴتۈس 烈日当头 ▲ اقىماقتىڭ
اقىلى تۇستەن كەيىن كەلەدى. 【谚】事后诸葛
亮。 ▲ اقساق قوي تۇستەن كەيىن ماڭىرايدى.
【谚】贼去关门(雨后送伞)。
ٴتۈس- Ⅳ 〈动〉 ① 坠落,降落,落下,跌倒,倒
地,倒塌: تاستىڭ ٴتۈسۋى تەز بولدى. 石块坠
落得很快。 / شالقاسىنان ٴتۈستى 跌了个仰面
朝天 / ٴۇيدىڭ توبەسى ٴتۈستى. 房顶塌了。
② 下,落下,掉下,降落: قار ٴتۈسىپ جول
بەكىتىلىپ قالدى. 下雪以后道路被堵塞了。 /
اتتان ٴتۈسۋ 下马 ③ 脱落,剥落: تىرناق ٴتۈسۋ
指甲脱落 / شاش ٴتۈسۋ 掉头发(头发脱落) /
ٴوڭى ٴتۈسۋ 退色 ④ 降低,降落,退落,下落;
跌落: تەمپەراتۋراسى ٴتۈسۋ 体温降低 / اراقتىڭ
باعاسى تۇسكەندى قويىپ قىمباتتاپ كەتتى. 酒
不但没有降价,反而涨价了。 / بىرنەشە كۇننەن
كەيىن وزەننىڭ سۋى تومەن تۇسەدى. 过几天河
水就会退潮。 ⑤ 投,映,射,照: جولعا كولەڭكە
ٴتۈسىپ تۇر. 阴影投在路上。 / جارىق ٴتۈسۋ
光线照射 ⑥ (往下)披散,下垂,垂着:
ونىڭ شاشى ەكى يىعىنا ٴتۈسىپ تۇر. 她的头发
披在肩上 ⑦ 坐,上,乘坐: ول پويەزعا ٴتۈسىپ
كەلدى. 他是乘火车来的。 ⑧ 下塌,住下:
قوناقتار تۇسەتىن ٴۇي 来宾下塌的房间 ⑨ 撞
入,撞进,踩坏: سيىر ٴۇيگە ٴتۈستى. 牛把毡房
撞坏了。 ⑩ 值,价值: بۇل كىتاپ قانشا اقشاعا
ٴتۈستى؟ 这本书值多少钱? ⑪ 产生,出现:
جامان وي ٴتۈسۋ 产生不良的念头 ⑫ 落在……
身上,归……负担,由……担任: بارلىق ٴۇي
جۇمىسى سوعان ٴتۈستى. 一切家务都落在她的
身上。 ⑬ 作助动词,表示事情的突然发生:
باج ەتە ٴتۈستى 突然喊叫起来 ▲ الشى تۇسپەي
تايكە ٴتۈسۋ 适得其反 ▲ ارا ٴتۈسۋ ① 劝架,调
解 ② 辩护 ▲ ارتىنا ٴتۈسۋ 紧盯着,盯梢,跟
踪,紧随着 ▲ اسىپ ٴتۈسۋ ① 超过,增加 ②
赛过,胜过 ▲ اتتان تۇسسە دە، وزەڭگەدەن
تۇسپەۋ 不认输,不服气 ▲ اۋزىنا ٴسوز تۇسپەۋ
一时不知说什么好,无言答对 ▲ اش وزەگىنە
ٴتۈسۋ 饿坏 ▲ اقاۋ ٴتۈسۋ 出现毛病,裂开,出
现裂痕 ▲ اق ٴتۈسۋ 患白内障 ▲ اقىلعا ٴتۈسۋ
醒悟,听从劝告 ▲ بازارى ٴتۈسۋ 跌价,落价;
滞销,销路不好 ▲ باسىنا ٴىس ٴتۈسۋ 祸到临
头,遭到不幸,大祸临头 ▲ باسقا تۇسسە
باسپاقشىل 忍受,忍耐,逆来顺受 ▲ باۋداي
ٴتۈسۋ 被消灭,被一扫而光 ▲ بەت مونشاعى
ٴتۈسۋ 无地自容,羞愧 ▲ بۋىنعا ٴتۈسۋ 使关节
肿胀,使瘫软,使发软,使浑身无力 ▲ بوك
ٴتۈسۋ 卧倒,蜷伏,蜷缩成一团 ▲ داق ٴتۈسۋ ①
有了毛病,有了裂纹(痕) ② 弄脏 玷污 ▲
ەسكە ٴتۈسۋ 想起,记起 ▲ ەڭسەسى ٴتۈسۋ 消沉,
消极;无精打采 ▲ جاي ٴتۈسۋ 雷击 ▲ جارىسقا
ٴتۈسۋ 参加比赛;比高低 ▲ جاتىرىڭ تۇسكىر
(咒骂女性的话)该死的 ▲ جەل ٴتۈسۋ (因患
性病而鼻子)糜烂 ▲ جەم ٴتۈسۋ (指马)因料
吃得太多而患腿肿病 ▲ جولعا ٴتۈسۋ 上路,
启程 ▲ جۇرەگى ورنىنا ٴتۈسۋ 平静下来,安下
心,放下心来 ▲ يىعى ٴتۈسۋ 泄气,无精打采
▲ كەلىن ٴتۈسىرۋ 娶媳妇 ▲ كۇن ٴتۈسۋ ① 太

ئتۆسۇ كۆش ▲ 人于告求;过好不子日 ② 晒阳
显;中看被,现发被 ئتۆسۇ كۆزگە ▲ 力压受
看 ② 现发,见看 ① ئتۆسۇ كۆزى ▲ 赫显,著
意注,注关,心关 ئتۆسۇ كۆز قىرى ▲ 欢喜,中
▲ 心倾;意心合,中看 ئتۆسۇ كۆڭلى ▲
下倒得累;倒跌下一,倒摔下一 ئتۆسۇ مۆرتتاي
恢 ئتۆسۇ ورنىنا ▲ 起记,起想 ئتۆسۇ وينا ▲
,井陷入掉 ئتۆسۇ ور ▲ 位复,原复;常正复
遏可不怒 ئتۆسۇ وت الىپ قوپاىا ▲ 套圈入落
▲ 火扑蛾灯 وتقا تۆسكەن جىندى كوبەلەكتەي ▲
原复恢;怒止,怒息,来直静冷 ئتۆسۇ ساباسىنا
天 ئتۆسۇ سۇق ▲ 相照 ئتۆسۇ سۆرەتكە ▲ 状
在) ② 里水进掉 ① ئتۆسۇ سۇغا ▲ 冬入,冷
者死洗 ئتۆسۇ سۇيەككە ▲ 泳游,澡洗(里湖、河
打精无,丧颓气士 ئتۆسۇ سۇلكىنى ▲ 体尸的
▲ 便方,利顺 ئتۆسۇ ئساتى ▲ 馁气,丧沮,采
而胸挺 ئتۆسۇ تۆپقا ▲ 劫抢人被 ئتۆسۇ تالاۋغا
省 ئتۆسۇپ قالۇ ▲ 产流 ئتۆسۇ تۆسك ▲ 出
▲ 虏俘当,捕被 ئتۆسۇ تۆتقىنغا ▲ 落脱,略
▲ 雳霹天晴 تۆبەسىنەن جاسىل تۆسكەندەي بولۇ
夜,暮入已天 ئتۆسۇ ىمىرت ▲ 霜降 ئتۆسۇ شىق
② 来下掉,来下跳 ① ئتۆسۇ ىرشىپ ▲ 临降幕
染熏,响影受 ئتۆسۇ ىقپالىنا ▲ 跳一吓,讶惊
,心关 ② 志致心专,心用① ئتۆسۇ ىقىلاسى ▲
盯,视监 ② 踪追,随追① ئتۆسۇ ىزگە ▲ 怀关
▲ (人某)仿模 ,样 榜 作 (人某以) ③ 梢
① ئتۆسۇ قاقپانغا ▲ 哀悲,伤悲 ئتۆسۇ قايعىعا
弄 ئتۆسىرۋ قولغا ▲ 套圈入落 ② 器兽捕上踩
某)人落,住抓被 ② (物某到得)取争,手到
▲ 亲订,亲结, ئتۆسۇ قۇدا ▲ 捕被;中手(人
الما ▲ 气泄,采打精无 تۆسۇ ئۇنجۇرعاسى 婚订
待株守)成其享坐【谚】 ئتۆس. ئاۋىزعا ئپىس،
(兔 ▲ 。 ئۋزاك، قازىبا كور دەپ ىبسىرەۋگە
落己自使会人的人别害坑【谚】 تۆسەرسىڭ.
。(己害必者人害)井陷入
تۆسكى 〈形〉 的午中,的午晌: تۆسكى تاماق
中午饭 / تۆسكى ۋاقىت 辰时午中 。
تۆسكىلىك 〈名〉 饭午,餐午 : بۇگىن
تۆسكىلىككە نە بەرەدى ەكەن؟ 今天午饭吃什么?
ئتۆسسىز 〈形〉 ① 透明的,无色的: ئتۆسسىز

جەلىم 透明胶 / ئتۆسسىز سۇيىقتىق 无色液体
② 淡色的,浅色的,(颜色)平淡的,原色的,
没有着色的: ئتۆسسىز كەزدەمە 本色的布匹
(没有着色的布匹) ▲ ئتۆسسىز مىنەرال 〔矿〕
无色矿物。
تۆسسىزدىك ئتۆسسىز 的抽象名词。
تۆستە- 〈动〉 根据毛色辨认,根据毛色点数:
قويىدى شەتىنەن تۆستەپ بەرە الادى (他) 能把每
只羊的毛色说出来 ▲ اتىن اتاپ، ئتۆسىن
تۆستەۋ 指名道姓;说得一清二楚。
تۆستەن- 〈动〉 (中午)作客,吃午饭,吃午餐:
سەندەر بۇگىن كىمدىكىنە تۆستەندىڭدەر؟ 你们
今天中午在谁家作客了?
تۆستەنگىش 〈形〉 (中午) 常在别人家作客
的。
تۆستەندىر- ① تۆستەن- 的使动态 ② 请人中
午来作客,请人进午餐。
تۆستەنۋ تۆستەن- 的不定式。
تۆستەنىس I 〈名〉 中午作客,吃午餐。
تۆستەنىس- II تۆستەن- 的交互态。
تۆستەس I 〈形〉 外貌差不多的,相像的,毛
色相近的,同样色彩的。
تۆستەنىس- II تۆستەن- 的交互态。
تۆستەستىك تۆستەس I 的抽象名词。
تۆستەت- تۆستە- 的使动态。
تۆستەۋ تۆستە- 的不定式。
ئتۆستى 〈形〉 ① 有色的,彩色的,着色的:
ئتۆستى جارىق 色光 / ئتۆستى ساقىنا 色环 /
ئتۆستى قارىنداش 彩色铅笔 ② (颜色)鲜艳
的,突出的: ئتۆستى كيىم 颜色鲜艳的衣服
(色泽艳丽的服装) ▲ ئتۆستى مەتالدار 〔矿〕有
色金属 ▲ ئتۆستى ناسىلدىلەر 有色人种 ▲
ئتۆستى سپەكتر 〔物〕有色光谱。
تۆستىك I 〈名〉 南方,南边: تۆستىكتەن كەلۋ
从南方来 ▲ تۆستىك كەمە 〔天〕南船座 ▲
تۆستىك مايمىل 〔天〕南方古猿 ▲ تۆستىك
ترووپيك 〔地〕南回归线。
تۆستىك II 〈名〉 ① 午饭,午餐: تۆستىك جەۋ
吃午饭 ② 中午的,晌午的: تۆستىك ۇيقى 午
睡。

تۇستىك Ⅱ〈形〉半天的，半日的：تۇستىك جەر 半天的路程 ▲ تۇستىك ٴومىرىڭ بولسا، كەشتىك مال جينا. 【谚】生命不息，积财不止。

ٴتۇسۋ ٴتۇس- Ⅱ 的不定式。

تۇسىك〈名〉小产，流产，坠胎：تۇسىك تاستاۋ 流产。

ٴتۇسىم〈名〉① 产量，收获量：بىيىل استىقتىڭ ٴتۇسىمى جوعارى بولدى. 今年的粮食产量高。② 收入，赢利，收益：ساۋدا ٴتۇسىمى 商业赢利。

ٴتۇسىمدى〈形〉① 产量高的，收获量大的；② 丰收的，赢利的，赚钱的。

ٴتۇسىمدىلىك ٴتۇسىمدى 的抽象名词。

ٴتۇسىمسىز〈形〉① 产量低的，收获量不大的，减产的；② 赢利少的，赚钱不多的。

تۇسىمسىزدىك ٴتۇسىمسىز 的抽象名词。

ٴتۇسىن-〈动〉① 弄懂，理解，明白，领会：ول ونىڭ نە دەپ وتىرعانىن تۇسىنگەن جوق. 他不明白他的意思。② 细思，推究，琢磨；通晓：ونىڭ شىن ويىن ٴتۇسىنۋىڭ كەرەك. 你应该推究他的真实心意。③ 有（某种）看法，持（某种）观点，解释为……，认为是……：ول بۇل كوزقاراستى قاتە دەپ ٴتۇسىندى. 他认为这种观点是错误的。④ 谅解，原谅：سەن ونىڭ كۇيىن تۇسىنسەڭ بولادى. 你应该体谅她的处境。

تۇسىنبەستىك〈名〉① 不理解，不明白的，不懂误会，错觉。

تۇسىنبەۋشىلىك 见 تۇسىنبەستىك.

تۇسىنگىش〈形〉颖悟听，聪明的，伶俐的。ايتقان ٴسوزدى تۇسىنگىش بالا 一说就能明白的孩子（聪明的孩子）。

ٴتۇسىندىر- ① ٴتۇسىن- I 的使动态，② 解释，说明，阐明：جاعدايدى ٴتۇسىندىرۋ 讲明情况（把情况讲清楚）/ انىقتاپ ٴتۇسىندىرىپ قويۋ 解释清楚。

تۇسىندىرگىش〈形〉善于解释的，能说明白的，善于阐述的。

تۇسىندىرمە〈名〉说明，解释，注释，注解：بۇعان ەشقانداي تۇسىندىرمەنىڭ كەرەگى جوق. 对此不需要什么说明。/ سيتاتانىڭ تۇسىندىرمەسى 引语的注释。

تۇسىندىرمەلى〈形〉有解释的，有说明的，加以阐明的：تۇسىندىرمەلى سوزدىك 解释辞典。

ٴتۇسىندىرۋ ٴتۇسىندىر- 的不定式。

ٴتۇسىندىرۋشى〈名〉解释的人的，说明者，阐明者。

ٴتۇسىندىرىل- ٴتۇسىندىر- 的被动态。

ٴتۇسىندىرىس- ٴتۇسىندىر- 的交互态。

ٴتۇسىنۋ ٴتۇسىن- 的不定式。

تۇسىنۋشىلىك〈名〉① 理解，领会，体会 ② 谅解。

تۇسىنىك〈名〉① 概念；体会，心得：اركىم ٴوز تۇسىنىگىن ايتادى. 每个人讲自己的体会。② 说明，阐明，解释；理解力，理解程度：ساباق بەرگەندە وقۋشىلاردىڭ تۇسىنىگىنە قاراعان ٴجون. 讲课时应考虑到学生们的理解程度。/ قاتە تۇسىنىك 误解。

تۇسىنىكسىز〈形〉不易懂的，不易明白的，难以理解的，费解的，费脑子的：ول تۇسىنىكسىز كوپ نارسەلەردى سويلەيدى. 他讲了许多不易懂的东西。

تۇسىنىكسىزدىك تۇسىنىكسىز 的抽象名词。

تۇسىنىكتەمە〈名〉注释，注解：تۇسىنىكتەمەسى بار جيناق 附有注释的文集。

تۇسىنىكتى〈形〉易懂的，明了的，通俗的，容易明白的，容易理解的，容易意识到的：وقىرماندارعا تۇسىنىكتى شىعارما 容易被读者理解的作品。

تۇسىنىكتىلىك تۇسىنىكتى 的抽象名词。

ٴتۇسىنىس I 见 تۇسىنىك.

ٴتۇسىنىس- Ⅱ ٴتۇسىن- 的交互态。

ٴتۇسىر- ① ٴتۇس- Ⅳ 的使动态 ② 卸：جۇك ٴتۇسىرۋ 卸货 ③ 放下，降下：تەرەزەنىڭ پەردەسىن ٴتۇسىرۋ 把窗帘放下来 / دارەجەسىن ٴتۇسىرۋ 降级 ④ 下放：كادرلاردى تومەنگە ٴتۇسىرۋ 下放干部 ⑤ 下达：بۇيرىق ٴتۇسىرۋ 下达命令 / حوجات ٴتۇسىرۋ 下达文件 ⑥ 得到，获得，取得；拿下：ورتادان پايدا ٴتۇسىرۋ 从中谋利 ▲ باۋداي ٴتۇسىرۋ 消灭，一扫而光 ▲

ەسكە ٴتۇسىرۋ ① 回忆，回顾，纪念，想念 ② 提醒 ▲ جاي ٴتۇسىرۋ ① 雷击 ② 搞得晕头转向 ▲ قولعا ٴتۇسىرۋ 弄到手，抓住；捕获。

تۇسىرگىز- ٴتۇسىر- 的使动态。

تۇسىرلە- 见 دۇسىرلە-.

ٴتۇسىرت- ٴتۇسىر- 的使动态。

ٴتۇسىرتتىر- ٴتۇسىرت- 的使动态。

ٴتۇسىرۋ ٴتۇسىر- 的不定式。

ٴتۇسىرۋلى 〈形〉 ① 卸下来的，卸好的，搬下来的：جۇك ٴتۇسىرۋلى 卸下来的货物 ② 放下来的，降下来的：پەردە ٴتۇسىرۋلى 放下来的窗帘。

ٴتۇسىرۋسىز 〈形〉 ① 未卸的，未搬下来的；还在……上的 ② 未放下来的，未降下来的。

ٴتۇسىرىل- ٴتۇسىر- 的被动态。

تۇسىرىڭكى 〈形〉 稍微放下来的，有点降下来的，微垂着的。

ٴتۇسىرىس- ٴتۇسىر- 的交互态。

ٴتۇت- 〈动〉 ① 开（毛），清（棉），打（麻） ② （等犬）乱咬一阵，咬坏：ٴتورت ٴيت ٴبىر ٴيتتى ٴتۇتىپ تاستادى. 四条狗把一条狗乱咬了一阵。▲ جۇندەي ٴتۇتۋ ① 四面围攻 ② 狠抽猛打。

تۇتە I ：**تۇتەسىن شىعارۋ** ① 撕破，弄破，穿破，撕碎 ② 乱咬一阵，咬坏；乱揪一阵。

تۇتە- II 〈动〉 ① 阴燃，无焰燃烧的，隐隐地燃烧着：وت سونسە دە شوعى كوپكە دەيىن تۇتەپ جاتادى. 篝火灭了，但是炭火还着了很久。② 烂腐，巧腐，发沤：ٴۇيىپ قويعان تىڭايتقىش تۇتەپ جاتىر. 堆起来的肥料在发沤。③（雪）飞扬，纷纷降落，飘落：بوران تۇتەپ تۇر. 风雪交加。④〔转〕怒气冲冲；大发脾气，大发雷霆：ول شانشقى ٴسوزدى ەستىگەندە تۇتەپ ٴوڭى بۇزىلىپ كەتتى. 他听到刺耳的话，气得脸色都变了。

تۇتەك 〈名〉 暴风雪，风雪交加，白毛风。

تۇتەلە- 〈动〉 乱揪一阵，乱咬一阵：شاشتى تۇتەلەپ جۇلۋ 把头发乱揪一阵 / ٴيت تاۋىقتى تۇتەلەپ تاستاپتى. 狗把鸡乱咬了一阵，咬伤了。

تۇتەلەن- تۇتەلە- 的被动态。

تۇتەلەندىر- تۇتەلەن- 的使动态。

تۇتەلەۋ تۇتەلە- 的不定式。

تۇتەن- تۇتە-① 的反身态 ② 阴燃，无焰燃烧，隐隐地燃烧着 ③ 烂腐，巧腐，腐熟，发沤 ④（雪）飞扬，纷纷落下，飘落；（风大）凶猛，猛烈 ⑤〔转〕怒气冲冲，大发脾气，生闷气。

تۇتەنۋ تۇتەن- 的不定式。

تۇتەنۋلى 〈形〉 怒气冲冲的，大发雷霆的，生闷气的。

تۇتەت- تۇتە- II 的使动态 ▲ ٴتۇتىن تۇتەتۋ ① 生火 ② 成家立业，另立门户。

تۇتەتىل- تۇتەت- 的被动态。

تۇتە-تۇتە: **تۇتە-تۇتەسىن شىعارۋ** 撕得粉碎，使破烂不堪，弄成碎片。

تۇتەۋ تۇتە- II 的不定式。

تۇتكىز- ٴتۇت- 的使动态。

تۇتكىش 〈名〉 清棉机，开毛机，打麻机。

ٴتۇتۋ ٴتۇت- 的不定式。

ٴتۇتۋلى 〈形〉（棉，毛，麻）开过的，清好的，打好的，弹好的：ٴتۇتۋلى قوي ٴجۇنى 开好的羊毛（弹好的羊毛）。

ٴتۇتۋسىز 〈形〉（棉，毛，麻）未开过的，未清过的，未打过的，未弹过的。

ٴتۇتۋشى 〈名〉 开毛的人，清棉工，弹棉工，打麻工。

تۇتكىۋ تۇتىك- II 的不定工。

تۇتىك I 〈名〉 ① 管子，管状体：جىڭىشكە تۇتىك 细管 / جەلدەتكىش تۇتىك 通风管 / مىلتىق تۇتىگى 枪筒 ② （给鹰饮水用的）骨管。

تۇتىك- II 〈动〉 口干舌燥，热得出不来气，热得憋气。

تۇتىكشە 〈名〉 小管子，细管子：رەزىنكە تۇتىكشە 橡皮软管。

ٴتۇتىل- ٴتۇت- 的被动态。

ٴتۇتىن 〈名〉 ① 烟，烟气，烟雾：ٴتۇتىن شىعۋ 冒烟 / قارا ٴتۇتىن 黑烟 ②〔转〕户，家：كەيبىر قىستاقتار از دەگەندە 40 ٴتۇتىن بار. 有的村里至少有四十户人家。▲ ٴتۇتىن سالىق

上直播扶 شئۇ ئتۈزۈ ئتۈتىنى ▲ 税的纳户按
立另,业立家成 ② 火生① تۈتۈن تۈتەتۇ ▲
。户门

تۈتۈنده- 〈动〉烟冒,烟散外向,烟散放气烟;烟
起腾雾: ۋرتەنگەن ۋرمان نەشە كۈن تۈتۈندەپ
جاتتى. 起火的森林里连续几天烟雾腾空。

تۈتۈندەن- تۈتۈنده- 的反身态。

تۈتۈندەت- تۈتۈنده- 的使动态。

تۈتۈندەۋ تۈتۈنده- 的不定式。

ئتۈتۈندى 〈形〉有烟的,冒烟的,多烟的, 带
烟的,充满烟气的: ئتۈتۈندى ئدارى 有烟火
药 / ئتۈتۈندى ئۈي 乌烟瘴气的屋子。

تۈتۈندىك 〈名〉① 熏蚊子的冒烟篝火 ② 出
烟孔,(火炉出烟的)烟道。

ئتۈتۈنسىز 〈形〉不冒烟的, 无烟的, 不带
烟的: ئتۈتۈنسىز كومىر 无烟煤 / ئتۈتۈنسىز
ئدارى 无烟火药。

ئتۈتۈس- ئتۈت- 的交互态。

ئتۈ 〈叹〉(表示不满,厌恶之意)呸: ئتۈ,
ۋسىندي دا ئسوز بولۇپ پا 呸,这成什么话。

تۈشكىر- 〈动〉打喷嚏: تۈماۋ ئتيىپ تۈشكىرۋ
伤风打喷嚏 ▲ تۈشكىرىپ تە قاراماۋ 根本不
理睬,不愿意理,理都不理。

تۈشكىرت- تۈشكىر- 的使动态。

تۈشكىرۋ تۈشكىر- 的不定式。

تۈشكىرىك 〈名〉喷嚏,喷嚏声。

تۈشكىرىن- تۈشكىر- 的反身态。

تۈشكىرىس- تۈشكىر- 的交互态。

تۈشكقوعا 〈名〉〔植〕野麦属。

تۈشىركەن- 〈动〉畅快,惬意,感到痛快:
تۈشىركەنىپ ئشۇ 畅饮。

تۈشىركەندىر- تۈشىركەن- 的使动态。

تۈشىركەنۋ تۈشىركەن- 的不定式。

تەغۋ تەق- 的不定式。

تەغۋلى 〈形〉① 塞进去的,放进去的, 插好
的 ② 藏起来的,隐藏起来的,藏窝的。

تەغۋسىز 〈形〉① 没有塞进去的,没有插进
的 ② 没有藏起来的,没有藏窝的;露在外
面的。

تەعىز 〈形〉① 密度大的,稠密的,密集的:
تەعىز ۋرنالاسقان ەل 人口稠密的国家
② 紧密的,结实的,厚实的: تەعىز قاعاز 厚
实的纸张 ③ (装得)紧紧的,瓷实的 ④ 结
实的,强壮的,健壮的: تەعىز دەنەلى 身体强壮
的 ⑤ 瘦小的,紧的,窄的: تەعىز اياقعا تار كەلدى
靴子穿起来小。⑥〔转〕困难的,艰难的
⑦〔转〕紧急的: تەعىز جاعداي 困难的情况
⑧〔转〕紧急通知 تەعىز حابارلاندىرۋ ,紧迫的,迫切的,刻不容缓的: ـــــــز
⑧〔转〕亲近的,亲密的,
密切的: تەعىز بايلانىس 密切的关系。

تەعىزدا- 〈动〉① 使更紧密的,使更稠密;压
实,装得瓷实: قاپقا ئجۇندى تەعىزداپ سالۋ
كەرەك. 把羊毛装入口袋时要装得瓷实一点。
②〔转〕变得更紧,变得紧迫,越来越紧:
مىندەت تەعىزداپ كەلەدى. 任务越来越紧。

تەعىزدال- تەعىزدا- 的被动态。

تەعىزدان- تەعىزدا- 的反身态。

تەعىزداعىرا- 〈动〉装得更加瓷实,塞得更
紧,使更紧密。

تەعىزداعىراۋ تەعىزداعىرا- 的不定式。

تەعىزداس- تەعىزدا- 的交互态。

تەعىزدات- ① تەعىزدا- 的使动态 ② 加快,加
速,提前。

تەعىزداۋ I تەعىزدا- 的不定式。

تەعىزداۋ II 〈形〉② 密度较大的,比较稠密的
③ (装得)比较瓷实的(穿着)略小的,有点瘦
的 ④ 有些困难的,略微艰难的 ⑤ 比较密
切的,比较亲近的。

تەعىزدىق ① تەعىز ① 的抽象名词 ② 密度,稠
密性;结实劲 ③ 紧密性,严密性 ④ 密切
性,亲密的状态 ⑤ 紧急性,迫切性,紧迫性,
火速。

تەعىز-تاياك 〈形〉紧急的,严重的,窘迫的:
تەعىز-تاياك جاعداي 严重的形势。

تەعىزىراق 〈形〉① 密度较大的,比较稠密的
② (装得)比较瓷实的 ③ (穿着)略小的,有
点瘦小的 ④ 所有困难的,略微艰难的 ⑤
比较密切的,比较亲近的 ⑥ 紧急一些的,比
较紧迫的,有点紧近的。

تەعىل- ① تەق- 的被动态 ② 藏起来,躲藏,隐

，塞阻，住堵 ④ 集聚，集密，挤拥 ③ 避躲，藏
جوڕەگى ئۆزىنا ▲ 气憋 تەعلۇ دەمى ▲ 塞堵
。气上不喘(速过率心或吓惊因) تەعلۇ
تەعلدۈر- تەعل- 的使动态。
تەعلماق 〈名〉 藏迷捉。
تەعلت- تەعل- 的使动态。
تەعلۇ تەعل- 的不定式。
تەعلس- ① تەعل- 的交互态② 塞阻，塞堵，
。集聚，集密
تەعن I 〈名〉 子塞，软木塞，瓶塞，栓。
تەعن- II ① تىق- I 的反身态 ② 藏起来，躲
。藏隐，藏
تەعندا- 〈动〉 塞住，堵住，栓塞，填住，塞紧：
قۇمرانى تەعنداۋ / تەسكتى تەعنداۋ 子瓶住塞
。窿窟住堵
تەعندال- ① تەعندا- 的被动态 ② 堵住，栓
。紧塞，塞
تەعنداس- تەعندا- 的交互态。
تەعندات- تەعندا- 的使动态。
تەعنداۋ تەعندا- 的不定式。
تەعنشاق ① 见 تەعن I ② 堵住洞口的东
。西
تەعنشق 见 تەعنشاق.
تەعرشقتاي 〈形〉 身材不高而结实的，矮壮
。的乎乎胖，的
تەعرشقتاي 〈形〉 峰材不高而结实的，矮壮
。的乎乎胖，的
تەعرىق ①(鼻栓两端)皮环，皮圈 ② (螺母
。处弯拐，角拐 ③ 圈垫属金(的下底
تەعرقتا- 〈动〉 ① (往鼻栓两端)垫皮环，
。圈属金垫(下底母螺往) ② 圈皮垫
تەعرقتات- تەعرقتا- 的使动态。
تەعرقتاۋ تەعرقتا- 的不定式。
تەجىر- 〈动〉 皱眉蹙额，愁眉不展， 作愠怒
。貌
تەجىرۋ تەجىر- 的不定式。
تەجىرن- تەجىر- 的反身态。
تەجىرندۈر- تەجىرن- 的使动态。
تەز : تەز دەتۇ (突然)感觉刺痛，觉得扎得疼，
。痛灼

تىزالاقتا- 见 شجالاقتا.
تىزالاڭدا- 见 تىزالاقتا.
تىز-تىز : تىز-تىز دەتۇ 刺痛，扎得疼，灼痛。
تىزىلدا- 〈动〉 ① 刺 痛，扎 得 疼，灼 痛：
تىزىلداپ ئاۋرۇ 扎得疼 ② 飞驶，疾驰，飞跑：
وق تىزىلداپ وته شقتى. 子弹呼啸而过。③
涌出，进出：جارادان قان تىزىلداپ اقتى. 血从
。出涌口伤
تىزىلدات- تىزىلدا- 的使动态。
تىزىلداۋ تىزىلدا- 的不定式。
تىق- I 〈动〉 ① 藏，隐藏，隐瞒，不暴露：
شوپتىك استىنا تىعىپ قويدى. 藏在草堆底下
② 不许外出，关在屋里：بالاسىن ئۆيگه تىعىپ
باعا ما ەكەن؟ (他)是不是想把他的孩子关在
屋里养活？ ③ 塞，塞上(入)；用以堵住：
تىعىن تىعۇ 塞上塞子 ④ 放进，装进，掖进：ول
قولىن قالتاسىنا تىعىپ بىردەمە الدى. 他把手放
到口袋里不知拿了什么东西。 ⑤ 刺入，扎
入，戳入，捅进去：پىشاق تىعۇ 捅刀子⑥吹进，
刮到一起：جەل قاردى قوراعا تىقتى. 风把雪刮
到院子里来了。▲ جەرگە تىعۇ ① 藏在地里②
。责斥，责指
تىق II : تىق دەتكىزۇ 弹，敲打▲ تىق دەتۇ 噔
。声嗒滴出发，响声一
تىقاقتا- 〈动〉 催 促，催 逼，催 讨；絮 烦：
تىقاقتاپ كۈندە كەلەدى (他)天天来催。
تىقاقتاس- تىقاقتا- 的交互态。
تىقاقتات- تىقاقتا- 的使动态。
تىقاقتاۋ تىقاقتا- 的不定式。
تىققىلا- 〈动〉 ① 藏来藏去，一再地隐藏，藏藏
掖掖 ② 使劲塞入，填满，装瓷实③捅几下，连
。入刺地停不，下几扎
تىققىلاس- تىققىلا- 的交互态。
تىققىلات- تىققىلا- 的使动态。
تىققىلاۋ تىققىلا- 的不定式。
تىققىشتا- 〈动〉 藏来藏去，一再地隐藏，藏藏
掖掖：تىققىشتاسالاق دا، تىققىشتاماساڭ دا ەشكىم
المايدى 藏也好不藏也好，没人要。
تىققىشتاس- تىققىشتا- 的交互态。
تىققىشتات- تىققىشتا- 的使动态。

。式定不的 -تىققىشتا تىققىشتاۋ
得填，装劲使，塞劲使，塞硬 ①〈动〉 -تىقپالا
箱塞硬再 ساندىققا سىمايدى تىقپالاغانمەن ：实瓷
تىقپالاغانمەن ：给塞硬，给硬 ② 下不装也里子
—③ 。要不也他，拿他要硬（你） .ئە المايدى
露让不，掖掖藏藏，去藏来藏，来起藏隐地再
كەلگەن تىقپالاپ بەرى كۆپتەن بۇل ۋنىڭ ：出
东的着藏直一来以久很他是这 .نارسەسى ئەدى
تىقپالاپ مىنىدەتتى ：加增断不，码加层层 ④。西
。务任加增断不 جاتىر بەرىپ
。态互交的 -تىقپالا تىقپالاس-
。态动使的 -تىقپالا تىقپالات-
。式定不的 -تىقپالا تىقپالاۋ
.تىققىشتا见 تىقپىشتا-
جاۋدى ：上追紧紧，近逼 ①〈动〉 -تىقسىر
شەكاراغا دەيىن تىقسىرىپ باردى 追直一人敌把
，促催 ；响影加施，力压加施 ② 线境边到赶
تىقسىرۋ ۋلاردى ۋشىن ۋرىنداۋ جوسپاردى ：使迫
。力压加施们他对得就，划计成完要 .كەرەك
-مىنىدەت ۋلار ：束结将即，半大成完，成完快 ③
。了务任成完快们他 .قالدى تىقسىرىپ تى
。态动使的 -تىقسىر تىقسىرت-
。式定不的 -تىقسىر تىقسىرۋ
。态动被的 -تىقسىر تىقسىرىل-
② 上赶追快，近逼 ①〈动〉 -تىقسىرىڭقىرا
抓（务任）③ 响影点一加施，力压点一加施
。束结前提取争，成完紧
。式定不的 -تىقسىرىڭقىرا تىقسىرىڭقىراۋ
噔，响地嗒嗒滴滴① تىق-تىق ：تىق - تىق ەتۋ
的靴皮 داۋسى ەتىكتىڭ ەتكەن تىق-تىق ：响地噔
子豆炒，讲地绝不滔滔，舌饶〔转〕② 声噔噔
。话说般
打叩，声击调频敲，声响的嗒滴〈名〉 تىقىل
。声嗒滴的钟 تىقىلى ساغاتتىڭ ：声
出发；响作噔噔，响地嗒滴 ①〈动〉 -تىقىلدا
.تۇر تىقىلداپ ۋستىندە ۋستەل ساغات ：声击敲
，舌饶〔转〕② 。着响地嗒嗒滴滴上子桌在钟
جان تىقىلداغان ：话说般子豆炒，讲地绝不滔滔
。人的舌饶
.تىقىلداۋىق 见 تىقىلداغىش

，声击敲，声哒哒，声嗒滴 ①〈名〉 تىقىلداق
子豆炒话说，的舌多嘴多，的舌饶 ② 声打叩
。的般
。态互交的 -تىقىلدا تىقىلداس-
，敲，弹 ② 态动使的 -تىقىلدا ① تىقىلدات-
弹甲指用 تىقىلداتتى ۋستەلدى تىرناغىمەن ：叩
。面桌着
。式定不的 -تىقىلدا تىقىلداۋ
，的制节无（话说），的舌饶〈形〉 تىقىلداۋىق
。的舌多嘴多
：静动；声哧嘶哧嘶，声吱咯吱咯〈名〉 I تىقىر
底脚 .اياق استىنان بىردەمە تىقىر ەتە ٴتۇستى
تىقىر ▲ 。下一了响吱咯西东么什有然忽下
。夕旦在危 تايانۋ
.تاقىر见 II تىقىر
قانتى ۋنداغى ：响吱咯吱咯〈动〉 I -تىقىرلا
。响吱咯吱咯得嚼糖把 تىقىرلادى
.تاقىرلا- 见 II -تىقىرلا
تىقىرلاتىپ ：态动使的 -تىقىرلا تىقىرلات-
。响吱咯得嚼 شايناۋ
。式定不的 II、I -تىقىرلا تىقىرلاۋ
。式定不的 II、I -تىقىرلا تىقىرلاۋ
：安不灼焦，心耐去失，急着〈动〉 -تىقىرشى
。安不立坐得急 الماۋ تىرا تىقىرشىپ
：安不灼焦，心耐去失，急着〈动〉 -تىقىرشىلا
。去回想着急 كەتكىسى كەلدى تىقىرشىلاپ
。式定不的 -تىقىرشىلا تىقىرشىلاۋ
。态互交的 -تىقىرشى تىقىرشىس-
。态动使的 -تىقىرشى تىقىرشىت-
。方后到回 قايتۋ تىلعا ：方后〔军〕〈名〉 تىل
不人令，象现的测莫奥深，秘神〈名〉 تىلسىم
.عىلىم تالاي تىلسىمدى تۇسىندىرەدى ：象现的解
。象现的秘神多很了明说学科
测莫奥深些有，的秘神较比〈形〉 تىلسىمداۋ
。的解不人令较比，的
测令 ，的测莫奥深，的秘神〈形〉 تىلسىمدى
。的解不人令较比，的
。词名象抽的 تىلسىمدى تىلسىمدىلىق
而短得显，短太得显（装服）①〈动〉 -تىلتى
起大自高自〔转〕③ 小矮得显（材身）② 紧

。子架摆,来起慢傲,来

超 كويلەك تىلتيما :的型短超〈形〉 تىلتيما

。裙短

。态动使的 -تىلتي تىلتيت-

。式定不的 -تىلتي تىلتيۋ

تىم :别特,常非,分十,太,很,最〈副〉I تىم

تىم / 轻年太 تىم جاس / 前以早很 ەرتە كەزدە

用有大不 تىم كەرەكسىز / 肃严常非得显 قاتال

的 ▲ تىم بولماسا 码起,少至 ▲ تىم جاي

,少至 تىم قۇرسا ▲ 式分简最〔数〕 بولشەك

。码起

..-تىن 见 II -تىم

马特 ,子帽 (的戴人男克萨哈)〈名〉 تىماق

▲ (克马特)子帽皮羊羔 ئەلتىرى تىماق ▲ 克

تۈلكى تىماق 子帽皮狐 (克马特) ▲ تىماق ۋرۇ

。子帽打鞭眼蒙(名戏游)

;的子帽戴未 ,的克马特戴未〈形〉 تىماقسىز

。的头光

。的子帽戴,的克马特戴〈形〉 تىماقتى

تىماۋ 见 تۇماۋ.

تىماۋرا- 见 تۇماۋرا-.

不作装,色声露不,默缄持保①〈动〉 -تىمپى

持保他 .ول تىمپيىپ ئاۋزىن ئاشپاي قويدى :知

:息声无毫,静寂〔转〕② 。发不言一,默缄

声无毫然自大个整 تىمپيعان تابيعات دۇنيەسى

声出笑或话出说谁中戏游)语不嘴闭 ③ 息

。(输算就

,的默缄持保,的言寡默沉作装〈形〉 تىمپيما

。的险阴;的色声露不

。态动使的 -تىمپي تىمپيت-

。式定不的 -تىمپي تىمپيۋ

。鱼鳄,鳄〔动〕〈名〉 تىمساق

。气憋,热闷,闷〈名〉 تىمسىق

向,地散分,着散四,纷纷〈副〉 تىم-تىراقاي

/ 跑着散四 تىم-تىراقاي بولۇ : 里下四

。散驱 تىم-تىراقايىن شىعارۇ

逃里下四向 ,跑着散四〈动〉 -تىم-تىراقايلا

。跑着散四 تىم-تىراقايلاپ قاشۇ :散跑,走

。态互交的 -تىم-تىراقايلا تىم-تىراقايلاس-

。态动使的 -تىم-تىراقايلا تىم-تىراقايلات-

。式定不的 -تىم-تىراقايلا تىم-تىراقايلاۋ

,的悄悄静,的谧静,的静安〈形〉 تىم-تىرس

:的 息 无声无 ,的静寂 ,的静肃 ,的寂沉

/ 的 静 静 安 安 里 屋 ئۆي-ئىشى تىم-تىرس

。上街的谧静在 تىم-تىرس كوچىدە

。静寂,寂沉,静安〈名〉 تىم-تىرستىق

。式定不的 I -تىم تىمۇ

ئاۋا تىمىق :的静浪平风,的风无〈形〉 تىمىق

。气天的风无

。词名象抽的 تىمىق تىمىقتىق

تىمىر 见 تۇمار.

;态神的肃严出现表,气闷生〈动〉 -تىمىراي

缄持保 تىمىرايىپ ئوندىمەي قويدى :默缄持保

。发不言一,默

。式定不的 -تىمىراي تىمىرايۋ

。态互交的 -تىمىراي تىمىرايىس-

:的闷,的静平,的风无 ①〈形〉 تىمىرسىق

闷又气天天今 .بۈگۈن كۈن تىمىرسىق ستىق

险阴,的密诡,的色声露不〔转〕② 。热又

。人的险阴 ئادام تىمىرسىق :的

,热闷得变,风无静平 ①〈动〉 -تىمىرسىقتان

ئاۋا بەرى كۈننەن ئىبىر-ەكى :气过不透使

〔转〕②。热闷气天天两这 .تىمىرسىقتانىپ الدى

。险阴为变,色声露不

。式定不的 -تىمىرسىقتان تىمىرسىقتانۋ

ئبىر :休罢,手摆;结完,束结 ①〈动〉 -تىن

;息歇,工歇,息休 ② 了束结全完 جولا تىندى

.止休 :" ديحان جاۋىندا تىنادى" دەگەن ماقال بار

"。工歇时雨下有只民农":说语谚条一有

نەشە :来下息停,来下静平,静安渐渐 ③

的来天几 .كۈنگى بوران بۈگىن تاڭەرتەڭ تىندى

平情心 كوڭىل تىنۇ ▲ 。了停才晨早天今风大

口瞪目,声无雀鸦 ستىلدەي تىنۇ ▲ 安心,静

把;色于形不怒喜露不色声 ىشتەن تىنۇ ▲ 呆

。心在恨怀;屈委抱中心;里心在藏深感情

تىنبا 见 تۇنبا.

,地顿停不,地断不续连,地续连〈副〉 تىنباي

断不 كۈرەس جاساۋ تىنباي :地息不,地断间不

。争斗地

耗;完用;毕完,结完 تىندىم بولۇ :تىندىم

ٴولىپ / 。了光花钱 .اقشا تىندىم بولدى ：尽
。(了蛋完)了死 تىندىم بولدى
成出做，事成 ② 态动使的①تىن- ① **تىندىر-**
事成 تىندىرعانىنان بۇلدىرگەنى كوپ ：成完；绩
ويلى-شۇڭقۇردى ：平填 ③ 余有事败，足不
。平填土用洼洼坑坑把 تىندىرۇ
。态动使的 تىندىر- **تىندىرت-**
。式定不的 تىندىر- **تىندىرۇ**
。态动被的 تىندىر- **تىندىرىل-**
。态互交的 تىندىر- **تىندىرىس-**
。牛奶 〈名〉 **تىنجى**
的热闷 تىنۇ اۋا ：的热闷；的风无 〈形〉 I **تىنۇ**
。气天
。式定不的-تىن Ⅱ **تىنۇ**
：的闷，的热闷，的风无 〈形〉 I **تىنشۇ**
开天昨从 .كەشەدەن بەرى اۋا تىنشۇ بولىپ تۇر
。热闷气天始
。式定不的 تىنشى- Ⅱ **تىنشۇ**
جەل ：住止，息平，息停 ① 〈动〉 **تىنشى-**
；下静平，来下静安 ② 。了住止风 .تىنشدى
جۇرەگى ：忧解，安心，慰快到感，慰安到得，来
服，服驯，来下静安 ③ 慰安到得里心 تىنشۇ
贴：مىنا ئەتەگىنىڭ تىنشىتىن ۋاقتى بولا ما؟
④ ？吗候时的静安个有子孩的皮顽个这你
气天 تىنشۇ كۈن ：热闷得变，来起闷（气天）
。热闷
。式定不的 تىنشق- **تىنشعۇ**
：来下静平，来下静安 〈动〉 **تىنشق-**
。觉睡地稳稳安安 ۋيىقتادۇ تىنشعىپ
。态动使的 تىنشق- **تىنشقتىر-**
。态互交的 تىنشى- **تىنشس-**
。态动使的 تىنشى- **تىنشت-**
。式定不的 I تىنىق- **تىنىعۇ**
。态互交的 I تىنىق- **تىنىعس-**
سۇ تىنىق ：的止静，的静平 ① 〈形〉 I **تىنىق**
，的静寂，的寂沉，的静安②水死（水的止静）
تىنىق ▲ 晚夜的静宁 تىنىق كەش ：的悄悄静
。洋平太 مۇحيت
：乏歇，脚歇，息歇，息休 〈动〉 Ⅱ **تىنىق-**
休们你 .سەندەر ازداپ تىنىعىپ الىپ جۈرىڭدەر

。走再儿会一息
。态动使的 Ⅱ تىنىق- **تىنىقتىر-**
：谧安，宁安，静安；息休 ① 〈名〉 **تىنىم**
② 宁安的人别乱扰 باسقالاردىڭ تىنىمىن الۋ
تىنىمى نە بولدى ەكەن؟ ：定说；局结，果结〔转〕
安人让不 تىنىم جوق ▲ ？样么怎果结的后最
得不（تاپپاۋ） تىنىم كورمەۋ ▲ 的气淘，的静
ەاش تىنىش تۇرايىن دەسە دە، ▲ 息停不，闲
。止不风而静欲树【谚】 .جەل تىنىم بەرمەيدى
：来下静安；脚歇，息歇，息休 〈动〉 **تىنىمدا-**
。下一息休加稍 ٴبىراز تىنىمداپ الۋ
。态互交的 تىنىمدا- **تىنىمداس-**
。态动使的 تىنىمدا- **تىنىمدات-**
。式定不的 تىنىمدا- **تىنىمداۋ**
安；的烦麻不；的分安，的静安 〈形〉 **تىنىمدى**
。的重稳；的实老，的气淘不，的生
。词名象抽的 تىنىمدى **تىنىمدىلىق**
تىنىمدىق ：息歇，息休 ① 〈名〉 **تىنىمدىق**
；谧安，静安②（停不个忙）息休到不得 كورمەۋ
要需人病 كەرەك تىنىمدىق ادامعا اۋرۋ ：静寂
儿会一 بالا تىنىمدىعى كەتكەن ：生安 ③ 。静安
。子孩的生安不也
忙繁，的扰打，的静安不 ① 〈形〉 **تىنىمسىز**
بالا تىنىمسىز ：的气淘，的分安不，的烦麻，的
务业的忙繁 تىنىمسىز كاسىپ / 子孩的气淘
安不情神 تىنىمسىز الپەت ：的慌惊，的安不②
连，地断间不，地断不（词副作用） ③ 态状的
的绵连 تىنىمسىز جاۋعان جاڭبىر ：地停不续
。哭地停不 تىنىمسىز جىلاۋ / 雨
老不得变，气淘得变 ① 〈动〉 **تىنىمسىزدان-**
，安不② 子孩的气淘 بالا تىنىمسىزدانعان ：实
地安不 كۈتۇ تىنىمسىزدانا ：心担，急焦，慌惊
。待等
态动使的 تىنىمسىزدان- ① **تىنىمسىزداندىر-**
。烦麻，动惊，扰烦 ②
。式定不的 تىنىمسىزدان- **تىنىمسىزدانۋ**
。词名象抽的 تىنىمسىز **تىنىمسىزدىق**
发） ③ 气的出呼 ② 吸呼 ① 〈名〉 **تىنىس**
停，歇间，断间（的长不间时等作工，音声、言
歇停，息歇，息休 ⑤ 符止休，止休〔音〕 ④顿

تىنىس بەلگىسى ▲息休 ② 吸呼① تىنىس ئالۇ▲
〔语〕标点符号 ▲ تىنىس جولى 呼吸道 ▲
تىنىس كەڭەيۇ ①呼吸畅快 ② 感到轻松 ▲
تىنىس ۋورتالىغى ▲ 呼吸器官 تىنىس مۇشەلەرى
呼吸中枢 ▲ تىنىس تارلىغۇ 呼吸困难,窒息 ▲
تىنىسى باردىڭ جاعاسى بار، تىنىسى باردىڭ اعاسى
بار. 【谚】哥哥是靠山,弟弟是帮手。 ▲
تىنىس جانعا جۇمىس جاقسى. 【谚】好事顺心。
تىنىستا- 〈动〉休息,歇息,歇脚: سەندەر ۋوسى
ارادا ٴبىر كۇن تىنىستاپ الىڭدار. 你们在这里
休息一天。
تىنىستاس- 〈形〉呼吸相同的,息息相关的。
تىنىستات- تىنىستا- 的使动态。
تىنىستاۋ تىنىستا- 的不定式。
تىنىش 〈形〉① 安静的,沉寂的,肃静的: ٴۇي
ٴىشى قاشان دا تىنىش. 屋里什么时候都是安
静静。/ تىنىش ٴومىر ② 安适的生活 没有
麻烦的;如意的: تىنىش جۇمىس 没有麻烦的
工作 ③ 太平的,和平的: سوعىسسىز تىنىش
زامان 无战争的和平年代 ▲ تىنىشسىن الۇ
(كەتىرۇ) 打搅,扰搅 ▲ تىنىش ٴجۇرۇ 安分守
己 ▲ اعاش تىنىش تۇرايىن دەسە دە، جەل تىنىم
بەرمەيدى. 【谚】树欲静而风不止。
تىنىشسىز 〈形〉 ① 不安生的,淘气的,不老
实的;不安分守己的 ② 麻烦的;不舒适的,不
安适的 ③ 不安的,惊慌的。
تىنىشسىزدان- 〈动〉① 不安起来,烦躁不安,
惊慌,焦急,焦躁,担忧: تىنىشسىزدانىپ كوپكە
دەيىن ۇيىقتاي الماۋ 神情不安久久不能入睡 ②
变得不安生,变得淘气: تىنىشسىزدانعان بالا
不安生的孩子 ③ 〔转〕起风潮,骚动起来,动
荡不安: قوعام تىنىشسىزدانۋ 社会动荡不安。
تىنىشسىزداندىر- تىنىشسىزدان- 的使动
态。
تىنىشسىزدانۋ تىنىشسىزدان- 的不定式。
تىنىشسىزدىق تىنىشسىز 的抽象名词。
تىنىشتال- 〈动〉① 安心,放心,得到安慰;渐
渐安静,平静下来 ② 停息,止住。
تىنىشتالدىر- تىنىشتال- 的使动态。
تىنىشتالۋ تىنىشتال- 的不定式。

تىنىشتان- 〈动〉① 安心,放心,得到安慰:
تىنىشتاندى تاپسىرىپ الىپ كوڭىلى تىنىشتاندى
她接到信后放心了。② 安静下来,平静下来,
平息,平定: تەڭىز تىنىشتاندى. 海水平静了。
③ 停息,止住: جەل تىنىشتاندى. 风止住了。
تىنىشتاندىر- ① تىنىشتان- 的使动态 ② 安定,
安神,镇静: تىنىشتاندىراتىن دارىلەر 安神药。
تىنىشتاندىرعىش 〈形〉安神的,镇静的,安
定的: تىنىشتاندىرعىش دارىلەر 安神剂。
تىنىشتانۋ تىنىشتان- 的不定式。
تىنىشتىق ① تىنىش 的抽象名词 ② 安静,沉
寂;寂静;静谧: تۇنگى تىنىشتىق 夜间的宁静 /
ەلگە تىنىشتىق جوق 国无宁日 ③ 和平: ٴبارى
دە تىنىشتىق ٴۇشىن 一切为了和平 ▲
تىنىشتىق كورمەۋ 不得安宁,被打搅 ▲
تىنىشتىق بەرۋ 使安静,使安宁 ▲ اقىماق باس
—اياققا تىنىشتىق بەرمەس. 【谚】蠢人闹个不
停。
تىنىشتىقسىز 〈形〉① 不安宁的;打扰的,麻
烦的;不安分的;不安生的 ② 动荡不安的;纷
乱的。
تىڭ 〈形〉有精神的,强壮在力的, 富有朝气
的,硬朗的,健旺的: دانەمدا جىلدامان تىڭ
老头子比往年精神饱满 / جوق شارشاعان ٴالى
تىڭ 不累,劲还很足 / كارتەيگەن جوق
تىڭ 还不老,腿脚很利落② 结
实的: تىڭ شۇپەرەك ③ 结实的布料 新的,新
生的,新鲜的: تىڭ كۇش 新生的力量 / تىڭنان
باستاۋ 从头开始 / تىڭ بەلەس 新阶段。
تىڭ 〈名〉① 处女地,生荒地,生地 ② 未垦过
的,未种过的: تىڭ جەر 未开垦地 ▲ تىڭ اشۋ
(يگەرۋ، كوتەرۋ) 开荒,垦荒。
تىڭ: تىڭ تىڭداۋ 探听,偷听,窃听,暗中打
听。
تىڭاي- 〈动〉① 精力复原,恢复元气,养精蓄
锐,提起精神: اتتار تىڭايىپ الدى، ەندى
جۇرەلىك. 马休息好了,我们该走了。② 恢复
地力,变得肥沃: تىڭايعان جەر 轮歇地。
تىڭايعىش 〈形〉很快恢复元气的,体力恢复
快的,很快解乏的。

تىڭايت- ①تىڭاي- 的使动态 ② 轮歇，休耕，施肥，养地力。

تىڭايتقىش 〈名〉〔农〕肥料：تىڭايتقىش شاشۋ 撒肥料 / تىڭايتقىش قولدانۋ 施肥料 ▲ ازوتتى تىڭايتقىش 氮肥 ▲ ورگانيكالىق تىڭايتقىش 有机肥料。

تىڭايتقىشسىز 〈形〉没有肥料的，没有施肥的：تىڭايتقىشسىز اتىز 没有施肥的农田。

تىڭايتقىشتى 〈形〉施肥的，上了肥的，有肥料的。

تىڭايتۋ تىڭايت- 的不定式。

تىڭايتىل- تىڭايت- 的被动态。

تىڭايۋ تىڭاي- 的不定式。

تىڭايىس- تىڭاي- 的交互态。

تىڭعىلىق 〈名〉用心，细心；细致，认真。

تىڭعىلىقسىز 〈形〉马马虎虎的，草率的；疏忽大意的，不周到的，不细心的。

تىڭعىلىقسىزدىق تىڭعىلىقسىز 的抽象名词。

تىڭعىلىقتى 〈形〉认真的，细致的，仔细的；用心的，精心的；扎实的，切实的：تىڭعىلىقتى جوسپار 切实的计划 ▲ تىڭعىلىقتى تۇردە 认真地，用心地，扎实地。

تىڭعىلىقتىلىق تىڭعىلىقتى 的抽象名词。

تىڭدا- I 〈动〉①听，听取：ساباق تىڭداۋ 听课 ② 听话，听从，听信；服从：ءسوز تىڭدايتىن بالا 听话的孩子 / سەنىڭ ايتقانىڭدى تىڭدامايدى. 他不会听你的。/ تىڭدا، بۇل ارادان كەتۋشى بولما! 听我说，不要离开这里！ ④ 偷听，窃听，探听：شەتەل راديوسىن تىڭداۋ 听外国广播 ▲ قىزىم ساعان ايتام، كەلىنىم سەن تىڭدا.【谚】指桑骂槐。

تىڭدا- II 〈动〉换新，挖补：كيىمدى تىڭداپ جاماۋ 挖补衣服。

تىڭداعانسۋ تىڭداعانسى- 的不定式。

تىڭداعانسى- 〈动〉假装听，装作听从，装作遵命：تىڭداعانسىپ وتىرعانىمەن ويى باسقادا 好象是在听着，实际上心里想别的。

تىڭدال- ①تىڭدا- I、II 的被动态 ② 能听到，能听得见：السىستان تىڭدالمايدى 远的地方听不见。

تىڭداس- تىڭدا- I、II 的交互态。

تىڭدات- تىڭدا- I、II 的使动态。

تىڭداۋ تىڭدا- I、II 的不定式。

تىڭداۋشى 〈名〉听者，听讲者，听众：تىڭداۋشى عيبىرات السىن 闻者足戒。

تىڭقى- 〈动〉① 吃得肚圆，吃得滚瓜溜圆：تىڭقيا تويۋ 吃得过饱 ② 蜷缩，蜷成团：تۇسەكتە تىڭقيىپ جاتىر 在床上蜷缩成团地卧着 ③ 发胖，长胖，长肥：مىناۋ تىڭقيعان ايەل سونىڭ قاتىنى. 这个胖胖的女人是他的妻子。④ 鼓起来，显得鼓鼓囊囊：قالتاسى تىڭقيىپ الىپتى، بايىعان ۋقسايدى. 他好象发了财，口袋装得鼓鼓囊囊的。

تىڭقيت- ① تىڭقى- 的使动态 ② 装满，塞满，装得瓷实：تىڭقيتىپ ءبىر قاپ ءجۇن بەردى 给了满满的一口袋羊毛。

تىڭقيۋ تىڭقى- 的不定式。

تىڭقيىس- تىڭقى- 的交互态。

تىڭقىل 〈名〉（冬不拉发出的）轻轻的弹拨声。

تىڭقىلدا- 〈动〉（冬不拉）发出轻快的乐声。

تىڭقىلدات- ①تىڭقىلدا- 的使动态 ② 轻轻地弹拨（乐器）。

تىڭقىلداۋ تىڭقىلدا- 的不定式。

تىڭسىن- 〈动〉① 认为锐气未挫，认为精力不衰，以为劲足 ② 认为结实，以为较新。

تىڭسىنۋ تىڭسىن- 的不定式。

تىڭسىنىس- تىڭسىن- 的交互态。

تىڭشى 〈名〉密探，奸细，间谍，特务。

تىڭشىلىق 〈名〉间谍活动，谍报工作：تىڭشىلىقپەن شۇعىلدانۋ 从事间谍活动。

تەپ-تيپىل 〈副〉干干净净地，一个不剩地，全部地：جاۋدى تەپ-تيپىل جويۋ 敌人全部消灭 / قارىزعا باتىپ تەپ-تيپىل بولىپ شىعا بەردى 由于负债累累而变得一贫如洗。

تەپ-تەنىق 〈形〉无云的，晴朗的：تەپ-تەنىق اسپان 晴朗的天空。

تەپ-تەنىش 〈形〉① 安安静静的，沉静的，

,的实实老老,的生安 ② 的静浪平风;的静寂
。的话听,的顺驯
。走步碎细用 **تىپ-تىپ باسۇ :تىپ-تىپ**
嗒啪出发(上地在拉拖鞋) ① 〈动〉 **تىپىلدا-**
。走步碎细用 ② 声
。态动使的 -تىپىلدا **تىپىلدات-**
。式定不的 -تىپىلدا **تىپىلداۋ**
▲ 动不丝纹,动不动一 **تىپىر ئەتپەۋ :تىپىر**
。动走,弹动,动活(微稍) تىپىر ئەتۇ
频频;动颤,蹦,挣,动乱(腿) 〈动〉 **تىپىرلا-**
地跺 : شۇڭقىرغا جىغىلغان كوتەرەم سىيىر
瘦的里坑在倒跌 . تىپىرلاپ تۇرا الماي جاتىر
。来不起着扎挣牛的弱
。态互交的 -تىپىرلا **تىپىرلاس-**
。态动使的 -تىپىرلا **تىپىرلات-**
。式定不的 -تىپىرلا **تىپىرلاۋ**
烦耐不子性急,的心耐有没 〈形〉 **تىپىرلاۋىق**
。的
直,动乱(脚) **تىپىر-تىپىر ئەتۇ :تىپىر-تىپىر**
。地跺频频;动颤,蹦挣
。式定不的-تىپىرشى **تىپىرشۇ**
不灼焦 ,安不躁急 ,性急犯 〈动〉 **تىپىرشى-**
得急 تىپىرشىپ وتىرا المادى : 烦耐不,躁烦,安
。住不坐也再
。态动使的-تىپىرشى **تىپىرشىت-**
赤,的条条赤,的挂不丝一 **تىر جالاڭاش :تىر**
衣把) تىر جالاڭاشتانۇ ▲的体露身赤,的裸裸
。光脱都全(服
下四向,着跑散四,走跑乱混 〈动〉 **تىراعايلا-**
里逃走 : جان-جاقتان تىراعايلاپ شاۋىپ كەلگەن
一的来跑急急方八面四从 ٴبىر توپ اڭشىلار
。人猎群
。态互交的 -تىراعايلا **تىراعايلاس-**
。态动使的 -تىراعايلا **تىراعايلات-**
。式定不的 -تىراعايلا **تىراعايلاۋ**
: 倒撂,(着躺)肢四开摊 ① 〈动〉 **تىراي-**
在躺肢四开摊 توسەكتە تىرايىپ ۇيىقتاپ جاتىر
شەتىنەن : 蛋完;去死 〔转〕 ② 觉睡上床
تىرايدى 了死都个个一 ▲ تىراي قوناق تىراي
。觉睡请人客

。死打 ② 态动使的 -تىراي ① **تىرايت-**
。式定不的 -تىراي **تىرايۋ**
。态互交的 -تىراي **تىرايىس-**
.-تىراعايلا 见 **تىراقايلا-**
。态动使的 -تىراقايلا **تىراقايلات-**
。式定不的 -تىراقايلا **تىراقايلاۋ**
胳伸,踹脚抓手,动乱脚手 ① 〈动〉 **تىراڭدا-**
ٴبىرى كەيىن بىرىنەن تىراڭداپ : 腿蹬臂
在倒地腿蹬膊胳伸个一个一 جىعىلىپ جاتىر
: 扎挣;做力努,手动忙急 〔转〕 ② 上地
قانشا تىراڭداعانىمەن ونىڭ قولىنان ەشتەڭە
绩成么什是仍但,方努么怎管不他 . كەلمەيدى
:狂若喜心,烈采高兴〔转〕 ③ 。来出不做也
跳乱蹦欢们子孩 . بالالار تىراڭداپ ويناپ ٴجۇر
。儿玩地
。态互交的 -تىراڭدا **تىراڭداس-**
。态动使的 -تىراڭدا **تىراڭدات-**
。式定不的 -تىراڭدا **تىراڭداۋ**
。声鸣鹤 〈名〉 **تىراۋ**
。叫鸣(鹤) 〈名〉 **تىراۋلا-**
。态互交的 -تىراۋلا **تىراۋلاس-**
。式定不的 -تىراۋلا **تىراۋلاۋ**
松手,的际无慨慷,的方大于过 〈形〉 **تىراش**
。的际无
无慨慷得显,方大于过得显 〈动〉 **تىراشتان-**
。际无松手得显,际
。式定不的 -تىراشتان **تىراشتانۋ**
慷,方大 ② 词名象抽的 تىراش① **تىراشتىق**
。慨
ول ٴوز : 争力,图力,求力,力努 〈动〉 **تىربان-**
为他 . ۆيىن تۇسىندىرەمىن دەپ كوپ تىرباندى
。力努的大很了出做法想的己自明说了
。态动使的 -تىربان **تىرباندىر-**
。式定不的 -تىربان **تىربانۋ**
手,腿蹬臂胳伸,动乱肢四①〈动〉 **تىرباڭدا-**
想力极,……想力努;扎挣 〔转〕 ② 踹脚抓
。……图力,……
。态互交的 -تىرباڭدا **تىرباڭداس-**
。态动使的 -تىرباڭدا **تىرباڭدات-**
。式定不的 -تىرباڭدا **تىرباڭداۋ**

تىرباك-تىرباك: تىرباك-تىرباك ەتۇ 四肢乱动，伸胳臂腿，手抓脚踹。

تىربي- （动）显得矮，显得矮小：بويى تىربيعان جىگىت 身材矮小的小伙子 / تىربيعان بۇتا 矮小的灌木。

تىربيت- تىربي- 的使动态。

تىربيۋ تىربي- 的不定式。

تىربىق （形）① 矮的，矮小的：تىربىق قاراعاي 矮小的松树 ② 短的：تىربىق مۇرت 短胡子。

تىربىقاي （形）矮的，矮小的，矬的；又短又粗的。

تىربىن- 见 تىربان-.

تىربىڭ （名）慢腾腾的动作，（对某一件事情的）努力；忙碌。

تىربىڭدا- （动）① 艰难地行走，勉强迈步；笨拙地走：ولار بولدىرىپ تىربىڭداپ قالدى. 他们累得走不动了。② 忙忙碌碌，白费力气，空自奔忙：ٴۇي سالامىن دەپ تىربىڭداعالى كوپ بولدى 要盖房子忙碌了很长时间。

تىربىڭداس- تىربىڭدا- 的交互态。

تىربىڭدات- تىربىڭدا- 的使动态。

تىربىڭداۋ تىربىڭدا- 的不定式。

تىرداي: تىرداي جالاڭاش 一丝不挂的，赤条条的，赤裸裸的，赤身露体的。

تىرجاڭ 见 تىرجىڭ.

تىرجي- （动）① 皱脸，起皱纹 ② 〔转〕皱眉头，愁眉不展，作愠怒貌 ③ 〔转〕发怒，生气，发狠。

تىرجيت- تىرجي- 的使动态。

تىرجيۋ تىرجي- 的不定式。

تىرجيس- تىرجي- 的交互态。

تىرجىڭ （名）愠色，阴郁的神情；反感。

تىرجىڭدا- （动）① 抽搐，抽搦：بەتى تىرجىڭداۋ 面部抽搐 ② 〔转〕作愠色，皱眉蹙额；闹别扭，见怪，抱怨：سەن وسى ماعان تىرجىڭداعانىڭدى قويشى. 你不要老是跟我闹别扭。

تىرجىڭداس- تىرجىڭدا- 的交互态。

تىرجىڭدات- تىرجىڭدا- 的使动态。

تىرجىڭداۋ تىرجىڭدا- 的不定式。

تىرق: تىرق ەتۇ 放蔫屁。

تىرقي- （动）死去，翘辫子：تاققا شعىسىمەن تىرقيىپ قالدى 刚刚登上宝座就翘辫子了。

تىرقيت- تىرقي- 的使动态。

تىرقيۋ تىرقي- 的不定式。

تىرق-تىرق: تىرق-تىرق كۇلۋ تىرىق-تىرىق وسىرۋ 接连不断地放屁，咯咯地笑。

تىرقىلدا- （动）咯咯地笑，哧哧地笑：تىرقىلداپ كۇلە بەرۋ 不住地咯咯笑。

تىرقىلداق （形）爱笑的，笑个不停的。

تىرقىلداس- تىرقىلدا- 的交互态。

تىرقىلدات- تىرقىلدا- ① 的使动态 ② 接连不断地放屁。

تىرقىلداۋ تىرقىلدا- 的不定式。

تىرقىن: تىرقىن جازۋ 收拾，整治，惩罚，狠揍。

تىرقىرا: تىرقىراي قاشۋ 乱跑，到处逃窜。

تىرقىرات- （动）追，追赶，穷追。

تىرقىراتۋ تىرقىرات- 的不定式。

تىرما I （名）耙，耙子：اعاش تىرما 木耙 / تەمىر تىرما 铁耙 / قول تىرما 手耙 / ٴشوپ تىرما 草耙 ▲ ات تىرما 铁耙子。

تىرما- II 见 تىرمالا-.

تىرمالا- （动）① 耙，耙地：اتىز تىرمالاۋ 耙地 ② 搂，搂扒，拢聚：ٴشوپ تىرمالاپ جيۋ 把草搂在一起 ③ 抓，挠抓，搔痒，抠：ٴيت كۇرەسىندى تىرمالاپ جاتىر. 狗用爪子刨垃圾堆 ④ 〔转〕尽力设法，卖力气；一点一滴地搜集：تىرمالاپ تاپقان بايلىق 卖力气所得来的财富。

تىرمالان- تىرمالا- 的被动态。

تىرمالاس- تىرمالا- 的交互态。

تىرمالات- تىرمالا- 的使动态。

تىرمالاتتىر- تىرمالات- 的使动态。

تىرمالاۋ تىرمالا- 的不定式。

تىرمالاۋلى （形）耙过的，搂扒的；聚拢在一起的。

تىرمالاۋ （形）没有耙过的，没有搂扒的；散乱的。

تىرمالاۋشى （名）用耙耙地的人。

تىرمالاۋۇش 〈名〉耙一类的工具，草耙子。

تىرمان- ①تىرما- Ⅱ 的反身态②搔痒，抓挠，抠 ③〔转〕努力，尽力设法。

تىرمانۇ تىرمان- 的不定式。

تىرماۋ تىرما- Ⅱ 的不定式。

تىرماۋۇش 见 تىرناۋۇش.

تىرماشى 〈名〉用耙耙草的人，用耙耙地的人。

تىرمىس- 〈动〉①吃力地往上爬，攀援；奔往：اتپەن جوتاعا قاراي تىرمىسىپ بارادى.（他）正骑着马吃力地朝山坡走去。②〔转〕力图，力求达到，竭求追求，努力设法：ٴبىلىم الۋ ۇشىن تىرمىسۋ 为了掌握知识而努力。

تىرمىستىر- تىرمىس- 的使动态。

تىرمىسۋ تىرمىس- 的不定式。

تىرنا Ⅰ 〈名〉〔动〕鹤科 ▲ اق باس تىرنا 白头鹤 ▲ اق مويىن تىرنا 白枕鹤 ▲ اق تىرنا 白鹤 ▲ بوز تىرنا 灰鹤，玄鹤 ▲ ايدارلى (اسەم) تىرنا 丹顶鹤，仙鹤。

تىرنا Ⅱ 〈名〉〔天〕天鹤座。

تىرنا- Ⅲ 〈动〉①（用指甲，爪）抓破，抓伤，搔伤，挠破：بەتىن تىرناۋ 抓破脸 ② 划，刻：شەگە تىرناپ كەتكەن جەر 钉子划过的地方 ③ 刺激，刺痛：ٴىشى تىرناپ اۋىرۋ 腹部刺痛 ④ 耙：جەر تىرناۋ 耙地。

تىرناگۇل 〈名〉〔植〕延胡索。

تىرناق 〈名〉① 指甲，趾甲：قولدىڭ تىرناعى 手指甲 / اياقتىڭ تىرناعى 脚趾甲 ②（鸟，兽类的）爪，爪子 ③〔转〕毒手，奸计：جاۋدىڭ تىرناعىنا ٴىلىنۋ 落入敌手 ▲ اجال تىرناعى 致命的危险 ▲ جانى تىرناعىنىڭ ۇشىنا كەلۋ 生命垂危 ▲ جەز تىرناق 铜爪女妖 ▲ تىرناق الدى ① 雏鹰的第一次捕获物 ② 出世，处女作 ▲ تىرناق استىنان كىر ىزدەۋ 百般挑剔 ▲ تىرناق وتى 〔植〕指甲草 ▲ تىرناقتىڭ كولەمىندەي 小小的，不大的 ② 不关重要的，意义不大的，渺小的 ▲ تىرناعىنا تۇرماۋ 比不上，配不上，差得远 ▲ تىرناعىن بىلكتىرۋ 弄到手。

تىرناقگۇل 〈名〉〔植〕急性子。

تىرناقسىز 〈形〉① 无指甲的，无趾甲的 ② 无爪子的 ▲ تىرناقسىز بارماق（男性）生殖器，阴茎。

تىرناقتا- 〈动〉①（用指甲）抠，搔 ②（用指甲）划，刻。

تىرناقتاي 〈形〉① 小的，小小的，不大的 ② 无关重要的，意义不大的，微末的，渺小的 ③ 年岁小的：تىرناقتاي بالا 不小点儿孩子。

تىرناقتال- تىرناقتا- 的被动态。

تىرناقتاۋ تىرناقتا- 的不定式。

تىرناقۇتان 〈名〉〔动〕鹳科 ▲ اق تىرناقۇتان 白鹳。

تىرناقتى 〈形〉① 指甲很大的；有利爪的 ②〔转〕惨无人道的，凶恶的，残暴的。

تىرناقشا 〈名〉〔语〕引号 ▲ جالاڭ تىرناقشا 单引号 ▲ قوس تىرناقشا 双引号。

تىرنال- تىرنا- Ⅲ 的被动态。

تىرنالا- 〈动〉① 挠 ② 来回地划，不停地刻，不住地抓，颇颇地搔，不停地。

تىرنالاس- تىرنالا- 的交互态。

تىرنالات- تىرنالا- 的使动态。

تىرنالاۋ تىرنالات- 的不定式。

تىرناس- تىرنا- Ⅲ 的交互态。

تىرناستىر- تىرناس- 的使动态。

تىرنات- تىرنا- Ⅲ 的使动态。

تىرناۋ تىرنا- Ⅲ 的不定式。

تىرناۋىق 〈形〉（用指甲，爪）爱抓的，好抓破的人。

تىرناۋۇش 〈名〉耙子，草耙子。

تىرناشتا- 〈动〉一点一滴地积累，一点点地搜集：جيۋ تىرناشتاپ 铢积寸累。

تىرناشتان- تىرناشتا- 的反身态。

تىرناشتاس- تىرناشتا- 的交互态。

تىرناشتات- تىرناشتا- 的使动态。

تىرناشتاۋ تىرناشتا- 的不定式。

تىرپ: تىرپ ەتكىزبەۋ 使动弹不得 ▲ تىرپ ەتپەۋ 一动不动，纹丝不动 ▲ تىرپ ەتۋ 微动，动弹。

تىرپ-تىرپ: تىرپ-تىرپ باسۋ 走路踢里吐噜，（鞋）拖着地走。

تىرپىلدا- 〈动〉走路踢里吐噜，（鞋）拖着地

。走
。声噜吐里赐（名） **تىرپىلداق**
。态动使的 **تىرپىلدات-**
。式定不的 تىرپىلدا- **تىرپىلداۋ**
,的悄悄静 جوق سىبىس ھەكەن **تىرس** :تىرس
。的静安常非
。胀膨,大胀,起肿;起隆 ① （动） **تىرسى-**
شەكەسى تىرسىيىپ ٴسۇ / 了来起肿腮 سىعان
灌,液汁满充(子果指) ② 房乳的起隆 ەمشەك،
子梨的浆满灌 تىرسيعان المۇرت :浆满,浆满
: 力有又性弹有又得显,性弹有而大胀 ③
,福发 ④ 肉肌的满丰 تىرسيعان بۇلشىق ەتتەر
胖肥常非得变; تىرسيىپ شاپانى سيماي قالىپتى
,冠冲发怒〔转〕⑤ 了去进不穿都衣上得胖
تىرسيىپ جارىلعالى :怒暴,粗子脖红脸(得气)
。了炸爆要得气 وتىر
塞,撑硬 ② 态动使的① تىرسى- **تىرسيت-**
。满装,满
。式定不的 تىرسى- **تىرسيۋ**
嗒滴嗒滴① تىرس-تىرس ەتۋ :**تىرس-تىرس**
。紧绷 ,起绷 ③ 胀鼓,胀膨,大膨 ② 响作
敲 ,声击弹(的微轻);声嗒滴 （名） **تىرسىل**
。声击
: 响 作 嗒 嗒 滴 滴 ① （动） **تىرسىلدا-**
膨 ② 雨漏地嗒嗒滴滴 تىرسىلداپ تامشى تامۋ
膨部腹 ٴىشى تىرسىلداپ كەبۋ :胀鼓,大膨,胀
.ارقان تىرسىلداپ ۇزىلۋگە ينالدى :起绷 ③ 胀
。了断快得绷绳大
,撑硬 ② 态动使的 تىرسىلدا-① **تىرسىلدات-**
。弹地轻轻,敲地轻轻 ③ 满装,满塞
。式定不的 تىرسىلدا- **تىرسىلداۋ**
力费白,忙奔自空,力量自不 （动） **تىرتاقتا-**
算 قوي تىرتاقتاماي-اق بولدى، :……要硬;气
。了气力费白再要不,了
。态动使的 تىرتاقتا- **تىرتاقتات-**
。式定不的 تىرتاقتا- **تىرتاقتاۋ**
;走行地便灵不,跑地拙笨 ① （动） **تىرتاڭدا-**
骑 ارىق اتپەن تىرتاڭداپ شابۋ :走行地难艰常非
所力 ）做去要硬 ② 跑地拙笨马的弱瘦着
تىرتاڭدا- ٴوزىڭ جالعىز :气力费白,(事的及不

。行不还劲卖人个一你光 .عانىمەن بىتپەيدى
。态互交的 تىرتاڭدا- **تىرتاڭداس-**
。态动使的 تىرتاڭدا- **تىرتاڭدات-**
。式定不的 تىرتاڭدا- **تىرتاڭداۋ**
头骨成瘦 ,柴如瘦骨得变,瘦消 （动） **تىرتى-**
。马的棱棱头骨 تىرتيعان ارىق ات :棱棱
。态动使的 تىرتى- **تىرتيت-**
。式定不的 تىرتى- **تىرتيۋ**
ونىڭ ;痕瘢,痕疮,痕伤,疤伤 （名） **تىرتىق**
。疤伤处一有额前他 .ماڭدايىندا تىرتىق بار
ۇزى جارانىڭ :瘢结,疤结 （动） **تىرتىقتان-**
。疤结在口伤 .تىرتىقتانىپ كەلەدى
。态动使的 تىرتىقتان- **تىرتىقتاندىر-**
。式定不的 تىرتىقتان- **تىرتىقتانۋ**
疤伤点一有,的显明太不疤伤（形） **تىرتىقتاۋ**
。的
باسىن :挠,抠,搔(地劲使) （动） **تىرتىلدات-**
。袋脑搔了搔 تىرتىلداتۋ
。式定不的 تىرتىلدات- **تىرتىلداتۋ**
.تىرتاڭدا- 见 **تىرتىڭدا-**
。态互交的 تىرتىڭدا- **تىرتىڭداس-**
。态动使的 تىرتىڭدا- **تىرتىڭدات-**
。式定不的 تىرتىڭدا- **تىرتىڭداۋ**
:痕折,襞褶,子褶,纹皱 （名） I **تىرتىس**
。子褶平展 جازۋ تىرتىسىن
皱干;紧缩,短缩,缩皱 ① （动） Ⅱ **تىرتىس-**
抽 ③ 小窄得变,小得显,紧得显(等服衣) ②
;……力极;奋勤,力努④挛痉,筋抽,搦抽,搐
。手放不;缠纠 ⑤ ……要硬
,紧弄 ② 态动使的 Ⅱ تىرتىس-① **تىرتىستىر-**
紧紧得捆 بايلاۋ تىرتىستىرىپ :实实结结得弄
。的
。式定不的 Ⅱ تىرتىس- **تىرتىسۋ**
.تىراۋلا- 见 **تىرۋلا-**
。声嗡嗡,声轰轰,声鸣轰 （名） **تىرىل**
。响嗡嗡,响轰轰,声鸣轰出发 （动） **تىرىلدا-**
。式定不的 تىرىلدا- **تىرىلداۋ**
里下四向,着散四,乱纷(副) **تىرىم-تىراقاي**
▲ 跑 着 散 四 قاشۋ تىرىم-تىراقاي : 散
。落散,散分,开散,散四 تىرىم-تىراقاي بولۋ

تەرىس I 〈名〉皱纱；折痕。

تەرىس- Ⅱ 〈动〉努力，力求，力图；卖力气，尽
力设法：تەرىسىپ ۇيرەنۋ 努力学习 / ماسەلەنى
شەشۋ ۇشىن تەرىسۋ 尽力设法解决问题。

تەرىس- 〈动〉① 皮革，衣服等）抽缩，起皱
褶；起皱纹 ② 额蹙，眉皱，脸皱：اۋىرىپ
تەرىسىپ وتىر 痛得皱眉 ③〔转〕吝啬，吝惜：
قارمىبايشا تەرىسپا 不要做哈尔木巴依)铁公
鸡)式的吝啬鬼。

تەرىسقاق I 〈名〉〔医〕抽风，抽搐。

تەرىسقاق Ⅱ 〈形〉易生气的，好发脾气的；愁
眉不展的；不耐烦的，急躁的。

تەرىسقاقتان- 〈动〉额蹙，眉皱，脸皱；发脾
气。

تەرىسقاقتانۋ تەرىسقاقتان- 的不定式。

تەرىسقاقتىق تەرىسقاق Ⅱ 的抽象名词。

تەرىستىر- تەرىس- Ⅰ、Ⅲ 的使动态：اعاشقا
تەرىستىرىپ بايلاۋ 在树上捆绑得结结实实。

تەرىسۋ تەرىس- Ⅱ、Ⅲ 的不定式。

تەرىسشاڭ 〈形〉勤奋的，奋勉的，努力的，用
功的：تەرىسشاڭ وقۋشى 勤奋的学生。

تەرىسشاڭدىق ①تەرىسشاڭ 的抽象名词 ② 尽
心竭力，极大的势力；热心，勤奋。

تەس 〈名〉① 外，外面：تەسقا شىعارۋ 搬到外
边去 ② 野外：تەسقا شىعۋ 出外 ③ 面，面子，
套，皮子：كورپەنىڭ تەسى 被面 / كىتاپتىڭ
تەسى 书皮 ④ 穿在外面的，穿在上面的：تەس
كيىم 外衣 ▲ تەس بۇدان 此外，除……以外 ▲
داعدىدان تەس 格外的，异常的，过分的 ▲
دۇنيەدەن تەس قالۋ 与世隔绝 ▲ شامادان
(قالىپتان) تەس 格外的，过分的，额外的。

تەسقارى 〈形〉① 外面的，外部的，外在的：
تەسقارى جەردە 在外面 ② 向外，朝外，往外：
تەسقارى قاراۋ 朝外看去 ③ 除……外，过，超过…
…范围的：جوسپاردان تەسقارى 除计划以外的。

تەسقى 见 سىرتقى.

تەسسىز 〈形〉没有包皮的，没有加套子的，
没有面儿的：تەسسىز كىتاپ 没有包皮的书。

تەستا- I 〈动〉①（衣服、被子等）加面子，套
面子，吊面子 ②（图书）包皮，装订，装帧。

تەستا- Ⅱ 见 تاستا- I.

تەستال- تەستا- I、Ⅱ 的被动态。

تەستاس- تەستا- I、Ⅱ 的交互态。

تەستات- تەستا- I、Ⅱ 的使动态。

تەستاۋ تەستا- I、Ⅱ 的不定式。

تەستى 〈形〉（衣物）有面的，（书）包了皮的
▲ اق تەستى كىتاپ 白皮书。

تەستىق 〈形〉① 作面子的：تەستىق بۇل 作
面子的布料 ② 作面子的料：كورپە تەستىعى
被面。

تەسىر 〈名〉沙沙声，悉悉索索声，滴嗒声；轻
微的声响；动静：اياقتىڭ تەسىرى 轻轻的脚步
声 / سىرت جىم-جىرت، تەسىر ەتكەن دىبىس
جوق. 外边静悄悄的，没有任何动静。

تەسىراي- 〈动〉作愠色，板着面孔，强忍愤怒，
作愠怒貌。

تەسىرايت- تەسىراي- 的使动态。

تەسىرايۋ تەسىراي- 的不定式。

تەسىرلا- 〈动〉滴滴嗒嗒响；发沙沙声；嘎嗄
嘎作响：جاڭبىر تەسىرلاپ جاۋىپ تۇر. 雨滴
滴嗒嗒地下着。/ سىرتتا اياقتىڭ تەسىرلاعان
داۋسى شىقتى. 从外面传来了嘎嘎嘎嘎的脚
步声。

تەسىرلات- تەسىرلا- 的使动态。

تەسىرلاۋ تەسىرلا- 的不定式。

تەش I 见 تەنىش.

تەش- Ⅱ 〈动〉大便，解大手 ▲ بۇتىنا تەشۋ ①
拉裤子 ② 吓破胆，魂不附体 ▲ جۇگىرىپ
تەشار ▲ يتتىڭ بوعى دارى بولسا 手毛脚毛的
دارياعا بارىپ تەشادى. 【谚】狗屎成药材，偏要
拉在江河里(摆臭架子，抬高身价)。

تەشقاق 〈名〉〔医〕① 痢疾，腹泻，拉稀 ②
〔转〕废物，窝囊废。

تەشقاقتا- 〈动〉①腹泻，泻肚，下痢 ②〔转〕
忙得不可开交，忙得团团转，手忙脚乱。

تەشقاقتاس- تەشقاقتا- 的交互态。

تەشقاقتات- تەشقاقتا- 的使动态。

تەشقاقتاۋ تەشقاقتا- 的不定式。

تەشقان 〈名〉〔动〕① 鼠(科)，鼠，老鼠，耗子 ②
哈萨克族的十二个生肖之一：تەشقان جىلى 鼠

年(子年) ▲ اق تشقان 白鼠，扫雪鼬 ▲ جۇپار تشقان 鼩鼱 ▲ كور تشقان 长尾鼠 ▲ ماي تشقان 田鼠 ▲ سارى تشقان 黄鼠 ▲ سوقىر تشقان 盲鼢，鼢 ▲ سۇر تشقان 田鼠(亚科) ▲ تشقان ئۆرۈۋى 腮腺炎(马得的一种病) ▲ تشقان قورىق 鼠疮，淋巴结核 ▲. تشقان مۆرنىن قاناتپاۋ ①没有宰羊②没有做过坏事 ▲ ئۆي تشقان 家鼠 ▲ بۇركىت كارتەيسە تشقان الادى. 【谚】鹰老了只能捉老鼠。▲ مىسىق جوقتا تشقان توبەگە شىعادى. 【谚】猫不在的时候耗子翻天。▲ مىسىققا ويىن كەرەك، تشقانعا ئولىم كەرەك. 【谚】猫欢天喜地之时，正是耗子的灭顶之日。

تشقانبۇرشاق 〈名〉〔植〕草藤。

تشقانداي 〈形〉象老鼠似的，和老鼠一般的 ▲ سۋدان شىققان تشقانداي 落汤鸡。

تشقانشىق 〈名〉(牲畜的一种病名)肠痉挛，痉挛疝，伤水冷痛，水伤起卧。

تشقانشىقتا- 〈动〉患肠痉挛，得伤水起卧病。

تشقانشىقتاۋ تشقانشىقتا- 的不定式。

تشقانشىل 〈形〉肯抓老鼠的，善抓耗子的 ▲ الجعان بۇركىت تشقانشىل. 【谚】糊涂的老鹰只能抓老鼠。

تشقانشىلا- 〈动〉①(猫)寻老鼠 ②〔转〕一点一滴地积累；蚂蚁啃骨头： تشقانشىلاپ جيعان دۇنيە 一点一滴积累下来的东西。

تشقانشىلاس- تشقانشىلا- 的交互态。

تشقانشىلات- تشقانشىلا- 的使动态。

تشقانشىلاۋ تشقانشىلا- 的不定式。

تشقىز- تش- Ⅱ 的使动态。

تشقىرت- 〈动〉逼，迫使，催逼；使惊慌无主，使手忙脚乱；使束手无策： كونە قوعامدا دارعلار قوجاسىنا جاعۋ ئۇشىن قويشىلاردى تشقىرتىپ ئجۇرۋشى ەدى 在旧社会工头们为了讨好主子把牧工们逼得无法过日子。

تشقىرتۋ تشقىرت- 的不定式。

تشتىر- تش- Ⅱ 的使动态。

تشۋ تش- Ⅱ 的不定式。

تبەن 〈名〉粗布，劳动布。

ئتبىت 见 ئتۆبىت.

تىگۋ تىك- Ⅱ 的不定式。

تىگۋلى 〈形〉①缝好的，做好的；现成的： تىگۋلى كيىم الۋ 买成衣 ②搭起来的，支起来的 ③插起来的，栽好的 ④摆好的，入好的。

تىگۋسىز 〈形〉①没有缝好的： ۋتكەندەگى بارقىت ئالى تىگۋسىز جاتىر. 上次买的条绒还没有做成衣服。②没有搭起来的，没有支起来的 ③没有插的，没有栽的；倒着的 ④没有摆好的，没有放好的。

تىگۋشى 〈名〉缝……的人，缝制……的人； كيىم تىگۋشى 缝衣服的人 / ەتىك تىگۋشى 缝靴子的人 / كەستە تىگۋشى 绣花的人。

تىگىل- Ⅰ ① تىك- Ⅱ 的被动态 ②集中注意力，聚精会神，留心： تىگىلە قاراۋ 聚精会神地注视着。

تىگىل Ⅱ 〈形〉陡的，陡直的，陡峭的，坡度大的。

تىگىلدەۋ 〈形〉坡度较大的，比较陡的。

تىگىلۋ تىگىل- Ⅰ 的不定式。

تىگىن 〈名〉缝纫，裁缝： تىگىن دۇكەنى 服装加工门市部 ▲ تىگىن ماشيناسى 缝纫机。

تىگىندى 〈名〉(指报刊的)合订本，装订本。

تىگىنشى 〈名〉裁缝，成衣匠： تىگىنشى بولىپ پا ەدىڭ؟ 你当过裁缝吗？

تىگىنشىلىك 〈名〉针线活儿，缝纫业。

تىگىس Ⅰ 〈名〉缝线，针脚，缝儿： تىگىسى سيرەك 针脚大 / تىگىسىنەن سوگىلۋ 开线 ▲ تىگىسىن جاتقىزۋ ①(将衣服的缝儿)压平 ②修饰。

تىگىس- Ⅱ تىك Ⅱ 的交互态。

تىگىستىك 〈名〉(衣服)缝的地方，接缝： تىگىستىك قالدىرۋ 留出缝的地方。

ئتىز- 〈动〉①(用绳、线)穿连，串起来： مونشاقتاردى جىپكە ئتىزۋ 用线把珠子串起来 ②排列，陈列，摆： بالالاردى ساپقا ئتىزۋ 让孩子们排列成队 ▲ جىپكە ئتىزۋ ①用线串起 ②一一历数 ▲ مۆرنىنان ئتىزۋ 列出，排列出来，整理起来。

تىزبە 〈形〉串起来的，相连的：مارجان تىزبە 串珠 / ارال تىزبە 群岛。

تىزبەك 〈名〉① 串，贯：بىر تىزبەك مارجان 一串珠子 ② 列队，行列：ماشىنالار تىزبەگى 成行的车队 ▲ دىبىس تىزبەگى 〔语〕音组。

تىزبەكتە- 〈动〉① 穿成串，穿在……上：مارجاندى تىزبەكتەۋ 把珍珠穿成串 ② 排成一行，一行行，成列；使相连起来，使连贯起来：تىزبەكتەپ جالعاۋ 串连。

تىزبەكتەل- تىزبەكتە- 的被动态。

تىزبەكتەن- تىزبەكتە- 的反身态。

تىزبەكتەس- تىزبەكتە- 的交互态。

تىزبەكتەت- تىزبەكتە- 的使动态。

تىزبەكتەۋ تىزبەكتە- 的不定式。

تىزبەكتەۋلى 〈形〉成串的，穿连起来的。

تىزبەكتەۋسىز 〈形〉不成串的，没有穿连的。

تىزبەكتى 〈形〉成串的，串连的。

تىزگىز- ٴتىز- 的使动态。

تىزگىن 〈名〉① 缰绳，扯手：قايىس تىزگىن 皮制缰绳 / تىزگىن تارتۋ 勒住缰绳 ② 权力；自由：تىزگىنىن بەرۋ 听其自便 ▲ تىزگىن بويى 很短，约一米之长 ▲ تىزگىن ۋشىمەن بارۋ (كەلۋ) 飞奔而去(来)。

تىزگىندە- 〈动〉① 勒住缰绳，拉扯手 ② (笼头上)固定缰绳 ③ 〔转〕控制，牵制，约束，管束；治理，根治：بالاسىن تىزگىندەۋ 约束自己的孩子 / حۋاڭحىنى تىزگىندەۋ 治理黄河。

تىزگىندەل- تىزگىندە- 的被动态。

تىزگىندەكىرە- 〈动〉① (把缰绳)稍微勒紧一点 ② 〔转〕有所控制，有所约束，稍微管束。

تىزگىندەكىرەۋ تىزگىندەكىرە- 的不定式。

تىزگىندەس- تىزگىندە- 的交互态。

تىزگىندەت- تىزگىندە- 的使动态。

تىزگىندەۋ تىزگىندە- 的不定式。

تىزگىندەۋلى 〈形〉被控制的，受限制的，受约束的，受管束的。

تىزگىندەۋسىز 〈形〉无约束的，不受束缚的，放肆无礼的。

تىزگىنسىز 〈形〉无约束的，不加限制的，放肆无礼的。

تىزگىنسىزدىك تىزگىنسىز 的抽象名词。

تىزدە- 〈动〉叫骆驼跪下后把前腿绑上以防走远。

تىزدەل- تىزدە- 的被动态。

تىزدەت- تىزدە- 的使动态。

تىزدەۋ تىزدە- 的不定式。

ٴتىزدىر- ٴتىز- 的使动态。

تىزە 〈名〉膝，膝盖：تىزە سۇيەك 膝盖骨 / قار تىزەگە دەيىن جاۋدى. 雪下到齐膝盖深。▲ تىزە بۇگۋ ① 屈膝，跪下 ② 稍坐 ③ 屈服，卑躬屈膝，投降 ▲ تىزە بۇگۋشىلىك 投降主义 ▲ تىزە بۇككىشتەر 投降派 ▲ تىزەسى باتۋ 受欺压，受凌辱 ▲ قۋ تىزەسىن قۇشاقتاۋ 孤独一人 ▲ تىزە قوسۋ 坐在一起；团结一致，齐心协力。

تىزەقاپ 〈名〉套裤，护膝。

تىزەلە- 〈动〉屈膝，跪下：ٴبىر تىزەلەپ وتىرۋ 屈膝而坐。

تىزەلەس- ① تىزەلە- 的交互态 ② 平起平坐，得到同等的地位：سەن ونىمەن ٴالى-اق تىزەلەسىپ وتىراتىن بولاسىڭ. 要不了多久你一定会和他平起平坐。

تىزەلەت- تىزەلە- 的使动态。

تىزەلەۋ تىزەلە- 的不定式。

تىزەلىك 〈名〉膝盖部位。

تىزەرلە- 〈动〉① 跪，屈膝：تىزەرلەپ وتىرۋ 跪着坐 ② 用膝盖压住(顶住) ③ 叫骆驼跪下后把前腿绑上以防跑掉。

تىزەرلەن- تىزەرلە- 的反身态。

تىزەرلەس- تىزەرلە- 的交互态。

تىزەرلەت- تىزەرلە- 的使动态。

تىزەرلەۋ تىزەرلە- 的不定式。

ٴتىزۋ ٴتىز- 的不定式。

ٴتىزىل- ① ٴتىز- 的被动态 ② 排成队，摆成行：قاتار-قاتار تىزىلگەن ورىندىق 摆成一排排的椅子 / ٴتىزىلىپ ٴجۇرۋ 鱼贯而行。

ٴتىزىلدىر- ٴتىزىل- 的使动态。

ٴتىزىلت- ٴتىزىل- 的使动态。

ٴتىزىلۋ ٴتىزىل- 的不定式。

ٴتىزىلىس- ٴتىزىل- 的交互态。

单清;表记登,册名,单名〈名〉 ٴتىزىم
登 الۋ تىزىمگە / 单名生学 ٴتىزىمى وقۇشلار
记/ كىتاپ ٴتىزىمى 单清书图 。
登 تىزىمدەۋ ۋرنى :册注,记登〈动〉 تىزىمدە-
。客旅记登 تىزىمدەۋ جولاۋشىلاردى / 处记
报,名报 ② 态动被的 -تىزىمدە① تىزىمدەل-
报天明备准他 .تىزىمدەلمەكشى ول ەرتەڭ :到
。名
。态互交的 -تىزىمدە تىزىمدەس-
报,名报 ② 态动使的 -تىزىمدە① تىزىمدەت-
来人个一有没 جوق ٴبىر جان تىزىمدەتكەن :到
。名报
。式定不的 -تىزىمدە تىزىمدەۋ
直纵,的立直,的直垂,的直 ①〈形〉I تىك
陡,的峭陡,的陡 ② 线直垂 تىك سىزىق :的
:的立挺,的挺挺直 ③ 岸陡 تىك جار :的直
:直径,接直 ④ 的挺挺直是子身 تىك دەنەسى
شىعىسقا تىك تارتۋ 走东往直一 ▲ اياعىنان تىك
悚骨毛 تىك تۇرۋ ازا بويى ▲ 敬毕恭毕 تۇرۋ
走能,的弹动能 تىك باسقان ▲ 跳肉惊心,然
直 تىك مىنەز ▲ 角直 تىك بۇرىش ▲ 的动得
▲待招勤殷 تىك تۇرىپ كۇتۋ ▲ 子性急;子性
直 تىك شىەك ▲ 形矩〔数〕 تىك ٴتورت بۇرىش
تىك ▲垂脱肠直 تىك شىەكتىڭ ٴتۇسۋى ▲ 肠
直 تىك قاناتتىلار ▲ 炎肠直 شىەكتىڭ قابىنۋى
▲ 角顶对〔数〕 تىك قارسى بۇرىش ▲ 目翅
飞升直 تىك ۇشار ▲ 面剖纵〔数〕 تىك قيما
。轴纵〔数〕 تىك ٴوس ▲机
تىك- II 〈动〉① 缝,纫缝,制缝: قولمەن تىگۋ
皮缝 تىگۋ ەتىك / 衣大缝 پالتو تىگۋ / 缝手用
جىبەك / 花绣 كەستە تىگۋ :绣,绣刺 ② 子靴
:来起支,来起搭 ③ 绣刺线丝用 جىپپەن تىگۋ
插 تىگۋ تۋ :栽,插 ④房毡搭 ٴۇي تىگۋ كيگىز
:赌,(注)下,押 ⑤ 苗树栽 تىگۋ قالامشا / 旗
نە تىگەسىڭ؟ 么什赌 ? ⑥ 置,放,摆: دويىنىڭ
▲ 命豁;身献 باس تىگۋ ▲ 子棋摆 تىگۋ تاسىن
立家成 باسىنا ٴۇي تىگىپ، باۋىرىنا قازان اسۋ
▲ 命授危临,己忘身舍 تىگۋ ٴباي باسىن ▲ 业
赌打 تىگۋ ٴباس ▲ 标锦立,品奖定 بايگى تىگۋ
▲ 命豁,去出豁,命拼 جان تىگۋ ▲ كوز تىگۋ

指) قالدىرماۋ تىگەر تۇياق ▲ 视凝,视注,望,看
قۇلاق ▲ 走赶地剩不个一,走抢都全(畜牲
。听细,听倾 تىگۋ
تىكە 〈副〉① 照直,一直,笔直地: ٴسىز تىكە
ٴجۇرىپ بارىپ، سولعا قاراي بۇرىلساڭىز بولدى.
径,接直 ② 。了行就拐左向后然,走直一您
直: تىكە ماڭىزدى ماسەلەدەن باستاۋ كەرەك.
见门开,地当了截直 ③ 。手着题问要重从接
ايت. 山地,坦率地,干脆地: ونىڭ وزىنە تىكەسىنەن
تىكەسىنەن▲ 。说他对地当了截直(你)
تىك تۇرۋ :直站,立站: تىكەسىنەن تىك تۇرىپ
ۇيىقتاۋ 睡着站 。
تىكەي- 〈动〉立直,立挺,直挺;着戳,着露,
凸出,突出: سۋعا باتقان قايىقتىڭ دىڭگەگى سۋ
بەتىندە تىكەيىپ تۇر. 一根沉船的桅杆从水里
。来出露
تىكەيت- ①تىكەي- 的使动态 ② 竖起来,立
起来: داعاردى تىكەيتىپ قويۋ 把麻袋立起来
。放
。态动使的 -تىكەيت تىكەيتتىر-
。式定不的 -تىكەي تىكەيتۋ
。式定不的 -تىكەي تىكەيۋ
تىكەلە- 〈动〉(常用其副动词和动词形式)
①照直,一直,直着,直接,径直: تىكەلەي
باراتىن ماشينا جوق. 没有直达的 汽 车。/
تىكەلەي شەشۋ 直接处理 ② 直截了当
地,坦率地, 开门见山 地, 毫不掩饰地:
تىكەلەي ايتپاساڭ ۇقپايدى 要开门见山地告诉
他,否则他领会不了。
。式定不的 -تىكەلە تىكەلەۋ
تىكەن 〈名〉① 刺,棘: تىكەن قولعا كىرەدى.
刺会扎手的。 ② 带刺的植物,带刺的灌木
③〔转〕能刺人的,刺痛人的: مۇرتى تىكەن 扎
人的胡子 ▲ ايۋ باس تىكەن 〔植〕大蓟 ▲ اق
تىكەن 〔植〕飞帘(属) ▲ جالبىز تىكەن 葵 ▲
〔植〕蜀 تىكەن بالىق 〔动〕丝鱼,刺鱼 ▲ تىكەن
تەرىلەر 〔动〕刺皮动物门 ▲ تىكەن قانات
بالىقتار 〔动〕刺鳍目,硬鳍目 ▲ تىكەن قۋراي
小蓟 ▲ تۇيە تىكەن 刺儿菜 。
تىكەنىاس: تىكەنبەس قۇرتتار 刺头纲 。

تىكەنئالداق 〈名〉〔植〕蔷薇属。

تىكەندەي 〈形〉① 像刺一样的: تىكەندەي قادالۋ ② 刺痛的, 讥讽的, 挖苦的, 刻毒的: سوزدەرى تىكەندەي 话里带刺儿。

تىكەندى 〈形〉有刺的, 带刺的, 多刺的: تىكەندى وسىمدىكتەر 带刺的植物 ▲ تىكەندى سىم تەمىر 带刺铁丝, 铁蒺藜 ▲ تىكەندى قاراقات 糙茶鹿子 ▲ تىكەندى قارا ورىك 〔植〕乌荆子李。

تىكەنەك 〈名〉① 小刺 ② (鱼的)刺鳞。

تىكەنەكتەي 〈形〉小小的, 微小的, 一点点的。

تىكەنەكتى 〈形〉① 有刺的 ② 有刺鳞的。

تىكەنقۇراي 〈名〉〔植〕小蓟。

تىكەنسىز 〈形〉没有刺的, 不长刺的。

تىكى- 〈动〉① 直立着, 戳着, 竖起; 撅起, 突出, 凸出, 露出(不像样子地, 不是地方地); 站立: شاشتارى تىكىپ تۇر 一缕一缕的头发竖立着 ② 目不转睛地望, 凝视: تىكىپ قاراۋ 目不转睛地望去。

تىكىۋ تىكى- 的不定式。

تىككىز- تىك- Ⅱ 的使动态。

تىكپە 〈形〉缝的, 缝制的: قول تىكپە 手缝的。

تىكسىن- 〈动〉① 怕脏, 嫌恶: تىكسىنىپ شىپەي قويدى 因嫌脏而不喝 ② 惊疑, 惊恐; 受惊: بەيتانىس كىسىنى كورگەندە بالالار تىكسىنىپ قالدى. 孩子们看见陌生人有点怕。

تىكسىندىر- تىكسىن- 的使动态。

تىكسىنت- تىكسىن- 的使动态。

تىكسىنۋ تىكسىن- 的不定式。

تىكسىنىس- تىكسىن- 的交互态。

تىكتە- 〈动〉① 立起来, 支起来, 使直立: اعاشتى تىكتەپ قوي 把木头立起来 ②〔转〕树立, 恢复(权力, 地位) ▲ تىكتەپ قاراۋ 目不转睛地看。

تىكتەل- تىكتە- 的被动态。

تىكتەس- ① تىكتە- 的交互态 ② 顶嘴, 争吵, 抬杠: ول ەكەۋى ٴبىر بولماشى نىسكە بولا تىكتەسىپ قالدى. 他们俩为了一件小事而争吵起来了。③ 争持, 对峙; 较量: سەنىڭ ونىمەن تىكتەسۋگە شاماڭ كەلمەيدى. 你没有能力和他较量。

تىكتەت- تىكتە- 的使动态。

تىكتەۋ تىكتە- 的不定式。

تىكتىر- تىك- Ⅱ 的使动态。

تىكتىرت- تىكتىر- 的使动态。

تىكتىرۋ تىكتىر- 的不定式。

تىكتىرۋلى 〈形〉缝好的, 做好的, 现成的: تىكتىرۋلى كيىم 成衣。

تىكتىرۋشى 〈名〉(指服装等)定做者。

تىكتىرىل- تىكتىر- 的被动态。

تىكشى- 〈动〉站立, 竖立 ② 怒视, 吹胡子瞪眼。

تىكشىيت- تىكشى- 的使动态。

تىكشىۋ تىكشى- 的不定式。

تىكشىل 〈形〉陡的, 陡直的; 陡峭的, 坡度大的直性子, 火性子善于爬坡的。

تىكشىلدەۋ 〈形〉坡度较大的, 比较陡的。

تىكشىرەي- 〈动〉① 目不转睛地看, 不错眼珠地望, 凝视, 集中视线② 瞪眼, 怒视, 瞠目。

تىكشىرەيت- تىكشىرەي- 的使动态。

تىكشىرەيۋ تىكشىرەي- 的不定式。

تىكىلەن- 〈动〉凝视; 怒视, 瞠目, 瞪眼。

تىكىلەنۋ تىكىلەن- 的不定式。

تىكىرەي- 〈动〉① (指毛发)竖起, 竖立, 撅起, 突出, 露出; 站立: شوقشا ساقالى تىكىرەيىپ تۇر 小胡子撅着 ②〔转〕不错眼珠地望, 目不转睛地凝视 ③〔转〕怒视, 瞠目, 吹胡子瞪眼; 威吓, 威胁。

تىكىرەيت- تىكىرەي- 的使动态。

تىكىرەيۋ تىكىرەي- 的不定式。

تىكىرەيىس- تىكىرەي- 的交互态。

تىكىرەڭدە- 见 دىكىرەڭدە-。

ٴتىل I 〈名〉① 舌头, 舌体: ٴتىل قابىنۋ 舌炎 / تىلمەن جالاۋ 用舌头舔 ② 语言, 话, 用语: ۇلتتىق ٴتىل 民族语言 / كاسىپتىك ٴتىل 职业用语 ③〔转〕为探取情报而捉来的敌军人员, 俘虏, "舌头": ٴتىلدى سۇراققا تارتۋ 审问"舌头" ④ (琴, 铃等的)琴键, 簧舌, 簧片, 舌状物 ⑤ 说话的本能: تىلدەن قالۋ 丧失说话

也(你). تىلىڭ بار عوي، ئوزىڭ ايت / 力能
(的等火,鞋) ⑥ 。说己自你,话说会不是不
兽 ايۋاندار ئتىلى: 语,声鸣(的物动) ⑦ 头舌
指,针(的表钟) ⑧ 语鸟 قۇشنىڭ ئتىلى / 语
ئتىلىڭدى: 街骂,骂 ⑨ 针时 ساعاتنىڭ ئتىلى: 针
股一间中的子绳 ⑩ ! 人骂许不,嘴住 !تارت
通 ئتىل جالپاق ▲ 语泰尔阿 التاي تىلدەرى▲
جاعى ▲ 语着粘 ئتىل جالعامالى ▲ 言语的俗
▲ 舌口费,心婆口苦 ئتىلى كەز بولۇ جار،
▲ 位单言语本基〔语〕 ئتىل بىرلىگى نەگىزگى
比史历〔语〕 ئتىل ئبىلىمى تارىحي سالىستىرمالى
舌〔语〕 ئتىل الدى داۋىسسىزدارى ▲ 学言语较
面 舌 〔语〕 ئتىل الدى دىبىستارى ▲ 言辅叶
ئتىل ▲ 从顺,从听,话听 ئتىل الۇ ▲ 音前
,后舌〔语〕 ئتىل ارتى ▲的从顺,的话听 العىش
▲ 音元后〔语〕 ئتىل ارتى داۋىستىلار ▲ 根舌
元窄根舌〔语〕 ئتىل ارتى قىساڭ داۋىستىلار
▲精神下舌(理生) ئتىل استى نەرۆسى ▲ 音
愿祝(的行举时语学哑哑儿小) ① ئتىل اشار
费学,物礼(的送赠而学求了为时旧) ② 式仪
失丧(病因) ئتىل بايلانۇ ▲ 经神下舌〔理生〕
ئتىل ▲ 舌结口张,言难口有;力能的话说
口噤人使(法魔用) ② 结勾,通串 ① بايلاۋ
▲ 对答言无使,言无口哑使,言无口闭使 ③
语〔语〕 ئتىل بىرلىگى ▲ 学言语 ئتىل ئبىلىمى
▲ 供串,搭勾,结勾 ئتىل بىرىكتىرۇ ▲ 位单言
听爱 تىلگە ەرگىش ▲ 头乳舌 ئتىل بۇرتىكتەرى
▲ 信轻,信听 تىلگە ەرۋ ▲ 的信轻爱,的信
力能的话说复恢 ② 理搭,话答① تىلگە كەلۇ
ئتىلدىڭ دىبىس ▲ 从听,话听 تىلگە كونۇ▲
ئتىلدىڭ دىبىستىق▲ 统系音语 〔语〕 جۇيەسى
ئتىلدىڭ مايىن اعزۇ▲ 构结音语 〔语〕 قۇرامى
ئتىل جاعىنا ▲ 听动(得说),才口有很得显
语 〔语〕 ئتىل جۇيەسى ▲ 子皮嘴耍靠 سۇيەنۇ
ئتىل ▲ 律规言语 ئتىل زاڭدارى ▲ 系
学言语 ئتىل ماماني ▲ 者究研言语 زەرتتەۋشى
▲ 子皮嘴耍靠 ئتىل مەن جاعىنا سۇيەنۇ ▲家
ئتىل▲ 伤中语恶到受 ② 骂挨① ئتىل تيۇ
ئتىل ▲ 根舌 ئتىل تۇبى ▲ 族语 〔语〕 تۇبى
ئتىل▲ 符身护,符护(的带孩小为) تۇمار

ئتىلى ▲ 据收,据字 ئتىلى حات ▲ 种语 ئتۇرى
اشتى (اششى) 的薄刻酸尖话说 ▲ ئتىلى بال،
俗通言语 ئتىلى جاتتىق ▲剑腹蜜口 ئزار ئشى
说,清不达表 ئتىلى جەتپەۋ ▲的顺通言语,的
含,舌结口张 ئتىلى كۇرمەلۇ ▲ 上子点到不
清不齿口(醉或病因),辞其糊 ئتىلى مايدا ▲
唇 ئتىلى ئمىردىڭ وعىنداي ▲ 语蜜言甜,甜嘴
▲ 应答,话听 ئتىلىن الۇ ▲ 利锐词言,剑舌枪
ئتىلىن ▲ 舌鼓,才口有很出现表 ئتىلىن بەزەۋ
解了,性脾的……悉熟 ② 听打,听探① ئبىلۇ
▲ 子皮嘴耍,舌鼓 ئتىلىن ەمىزۋ ▲ 妙奥……
门窍找 ئتىلىن تابۇ ▲ 人伤口出 ئتىلىن سۇعۇ
通言语 ئتىلى ورامدى ▲ 口住 ئتىلىن تارتۇ▲
说会 ئتىلى شىعۇ ▲ 甜嘴 ئتىلى ئتاتتى ▲ 的顺
ئتىلى قىشۇ ▲ 的舌笨嘴笨 ئتىلى قىسقا ▲ 话
,话答 ئتىل قاتۇ ▲ 话说要住不忍,痒发头舌
▲ 缩萎舌〔医〕 ئتىل قۇرسۇ ▲ 理答,声吭
ئتىل ئۆيرۇ ▲ 学科言语,学言语 ئتىل عىلىمى
ئتىل ۋشى ▲ 端舌 ئتىل ۋشى ▲ 口可道味
听难用 ئتىلى ئوتۇ ▲ 音辅尖舌 داۋىسسىزدارى
حالىق ▲ 苔舌 ئتىل وڭەزى ▲ 人骂言语的
انانىڭ ▲ 言语的俗通,言语的民人 ئتىلى
的亲母【谚】 ئسۇتى بال، بالانىڭ ئتىلى بال.
قولىڭدى كەلسە اشۋىڭ ▲ 。甜嘴的儿婴,甜奶
怒发【谚】 تارت، ايتپاس جەردە ئتىلىڭدى تارت.
。口住要方地的说该不,手动要不时
:破划,开锯,开割,开切 ① (动) Ⅱ **ئتىل-**
板木锯 تاقتاي ئتىلۇ / 开割刀用 پىشاقپەن ئتىلۇ
② 犁,耕,翻开;劈开;击破: تاۋدى ئتىلىپ
得打 جونىن ئتىلۇ ▲ 海倒山劈 تەڭىزدى قوتارۇ
。评批地狠狠,斥训 تاناۋىن ئتىلۇ ▲ 绽肉开皮
怠懒,的动不使支,的话听不 (形) **ئتىلازار**
。子孩的话听不 ئتىلازار بالا: 的
。词名象抽的 ئتىلازار **ئتىلازارلىق**
语用,话;才口;能本的话说 (名) **ئتىل-اۋىز**
▲ ئتىل-اۋزى بايلانۇ (ئتىل-اۋىز جوق،
。力能的话说失丧病因 (ئتىل-اۋزىن قويۇ
道一成划,块一块一成切 ① (动) **تىلگىلە-**
تىلگىلەپ قاۋىندى : 割乱;开锯地停不,道一
几好出抽 ② 糟八七乱得切瓜甜把 تاستاپتى

道伤痕：ارقاسىن قامشى تىلگىلەپ كەتىپتى （他
的）后背有好几道用鞭子抽的伤痕 ③ 不住地
劈开，击破：ناجاعاي قارا بۇلتتى تىلگىلەيدى —
道道闪电从乌云中劈了下来。

تىلگىلەن- تىلگىلە- 的被动态。

تىلگىلەس- تىلگىلە- 的交互态。

تىلگىلەت- تىلگىلە- 的使动态。

تىلگىلەۋ تىلگىلە- 的不定式。

تىلگىش 〈名〉① 犁 ② 锯子。

تىلدە- 〈动〉骂，谩骂，咒骂；恶语伤人；斥骂：تىلدەمە ونى، كۇناسى جوق. 你不要骂他，他没有错误。/ بەتالدى تىلدەۋ 随随便便地斥骂。

تىلدەس I 〈形〉具有共同语言的；情投意合的。

تىلدەس- II ① تىلدە- 的交互态②互相谩骂，对骂 ③ 谈话，说话；打招呼：تىلدەسپەي كەتىپ قالدى（他）没有打招呼就走了。④勾结，勾通，串通，暗中通话：ولار تىلدەسىپ السا، ٴىس قيىنعا سوعادى. 如果他们互通消息，事情就会复杂化。▲ اسپانمەن تىلدەسكەن 高入云霄。

تىلدەستىر- تىلدەس- II 的使动态。

تىلدەسۋ تىلدەس- II 的不定式。

تىلدەت- تىلدە- 的使动态。

تىلدەۋ تىلدە- 的不定式。

ٴتىلدى 〈形〉① 有口才的，善于言谈的，健谈的：ٴتىلدى جىگىت 有口才的小伙子 ② 语言的，文字的：ٴتىلدى سوزدىك ەكى 双语词典。

ٴتىلدى-اۋىزدى 〈形〉有说话能力的；会说话的，能说会道的。

تىلدىك I 〈名〉齿龈，牙龈。

تىلدىك II 〈形〉语言的：تىلدىك جۇيە 语言系统 / تىلدىك قۇبىلىس 语言现象 / تىلدىك تاڭبا 语言符号。

ٴتىلدىر- ٴتىل- II 的使动态。

ٴتىلدىرۋ ٴتىلدىر- 的不定式。

تىلە- 〈动〉① 愿意，希望，向往，盼望：ٴار ەل حالقى بەيبىتشىلىكتى تىلەيدى. 各国人民都愿意和平。/ بالالى بولۋدى تىلەيدى 希望能有一个孩子 ② 要求，请求，乞求：كەشىرىم ەتۋىڭىزدى تىلەيدى.（他）请求您原谅。③ 祝愿，祝福，愿：ٴسىزدىڭ امان-ەسەن بارۋىڭىزدى تىلەيمىن. 祝愿您一路平安。▲ باقىت تىلەۋ 祝福 ▲ كوكتەن تىلەگەنىن جەردەن بەرۋ 喜出望外 ▲ ساۋ باسىنا ساقىينا تىلەۋ 没病找病；自讨苦吃，惹火烧身 ▲ تىلەپ الۋ 自找，自讨 ▲ قايىر تىلەۋ 行乞，讨饭 ▲ سوقىردىڭ تىلەگەنى ەكى كوزى. 【谚】盲人的唯一希望是重见光明 ▲ قوي تىلەگەنى اماندىق، ٴبورى تىلەگەنى جاماندىق. 【谚】羊盼望平安，狼盼望饱餐。

تىلەك 〈名〉① 希望，盼望，愿望，心愿，欲望：تىلەگى كەسىلۋ 绝望 / ونىڭ بىردەن-ٴبىر تىلەگى جوعارى مەكتەپتە وقۋ. 他的唯一愿望是在高等学校念书 ② 要求，请求，祈求：سەنەن سۇرار ٴبىر تىلەگىم بار. 我对你有一个请求。▲ تىلەگىنە جەتۋ 如愿以偿 ▲ تىلەك تىلەۋ 祈祷 ▲ تىلەك ەتىستىگى 〔语〕愿望动词 ▲ كوپ بىرىكسە ەل بولار، كوپ تىلەگى كول بولار. 【谚】人多成众，众志成城。

تىلەكتەس I 〈形〉有共同心愿的，愿望一致的；相互同情的，志同道合的。

تىلەكتەس- II 〈动〉彼此希望……，相互愿意……，相互祝福。

تىلەكتەستىك ①تىلەكتەس I 的抽象名词。② 同情，好意，共鸣：تىلەكتەستىك ٴبىلدىرۋ 表示同情。

تىلەكتەسۋ تىلەكتەس- II 的不定式。

تىلەمسەك 〈形〉① 乞食的，行乞的，乞讨的，讨饭的，常要东西的 ② 乞丐，叫花子。

تىلەمشى 见 تىلەمسەك.

تىلەن- ①تىلە- 的反身态②请求，要求，请愿，志愿：بۇل جەرگە ٴوزى تىلەنىپ كەلگەن. 他自己要求到这里来的。③ 伸手，乞讨，乞求，纠缠地央求：تىلەنىپ كۇن كورۋ 靠讨饭过日子。

تىلەندىر- تىلەن- 的使动态。

تىلەنۋ تىلەن- 的不定式。

تىلەنۋشى 〈名〉① 主动要求……的人，自愿……的人，情愿……的人：العى شەپكە بارامىز دەپ تىلەنۋشىلەر كوپ. 主动要求上前线的人很多。② 乞丐，叫花子，讨饭的人：

تىلەنۋشىلەر بۇرنىمدان ازايىپ كەتتى. 讨饭的人比以前少了。

تىلەنۋشىلىك 〈名〉 ① 请求,要求,乞求 ② 乞讨,行乞,讨饭。

تىلەنشەك 〈形〉① 乞食的,行乞的,乞讨的,讨饭的,常要东西的 ② 乞丐,叫花子,常向别人要东西的人。

تىلەنشەكتىك تىلەنشەك 的抽象名词。

تىلەنشى 〈名〉 乞丐,讨饭者,叫花子 ▲ تىلەنشىنىڭ تىلەگەن اسىن كىم بەرسىن. 【谚】要饭的吃不到自己想吃的饭菜。

تىلەنشىلىك 〈名〉 乞讨,行乞,讨饭: تىلەنشىلىكپەن ۋتكىزگەن كۈن كەلمەسكە كەتتى. 以讨饭来和的日子一去不复返了。

تىلەرسەك 〈名〉 跟腱。

تىلەس- تىلە- 的交互态。

تىلەت- تىلە- 的使动态。

تىلەۋ I 〈名〉 ① 请求,希望,愿望,宿愿 ② 喜事,喜筵: تىلەۋ جاساۋ 办喜事。

تىلەۋ II تىلە- 的不定式。

تىلەۋلەس 〈形〉有共同心愿的,愿望一致的;相互同情的,志同道合的。

تىلەۋلەستىك تىلەۋلەس 的抽象名词。

تىلەۋسىز 〈形〉 不办喜事的,不搞任何仪式的。

تىلەۋشى 〈名〉 希望……的人,愿意……的人,要求……的人: قالاعا بارۋدى تىلەۋشىلەر از ەمەس. 希望住在城里的人不少。

ٴتىل-جازۋ 〈名〉 语文: ەكىنشى كەزەكتى ٴتىل-جازۋ قىزمەت جيىنى 第二次语文工作会议。

تىلكەم 〈名〉 ① (地被犁后的)垡 ② (人身上的)伤口。

تىلكەمدە- 〈动〉 ① 切成小块,切成小片,割,切成窄条 ② 犁,耕,翻。

تىلكەمدەل- تىلكەمدە- 的被动态。

تىلكەمدەس- تىلكەمدە- 的交互态。

تىلكەمدەت- تىلكەمدە- 的使动态。

تىلكەمدەۋ تىلكەمدە- 的不定式。

تىلكەمدەۋلى 〈形〉 切成小块的,切成一片一片的,切割成窄条的;切得乱七八糟的。

تىلكەم-تىلكەم 〈形〉 一小块一小块的,一道一道的,一条一条的;破破烂烂的。

ٴتىل-كوز 〈名〉 艳羡。

ٴتىلقيار 〈名〉〔植〕香草属。

ٴتىلمار 〈形〉 爱说话的,多嘴的,能说会道的;口齿伶俐的,善于辞令的。

ٴتىلمارلان- 〈动〉 变得能说会道,成为有口才,变得口齿伶俐。

ٴتىلمارلانۋ ٴتىلمارلان- 的不定式。

ٴتىلمارلىق ٴتىلمار 的抽象名词。

ٴتىلمارسۋ ٴتىلمارسى- 的不定式。

ٴتىلمارسى- 〈动〉 显得很有口才,装得善于辞令,滔滔不绝,夸夸其谈,鼓舌。

ٴتىلمارسىت- ٴتىلمارسى- 的使动态。

ٴتىلماش 〈名〉 口头翻译,译者,译员 ▲ الاش ٴتىلماش كىسى ولتىرەدى. 〔俗〕二把刀的翻译会害死人。

ٴتىلماشسىز 〈形〉 没有译员的,不经过翻译的: ٴتىلماشسىز جاعدايدا وعان تۇسىندىرۋگە بولمايدى. 在没有翻译的情况下无法和他讲清。

ٴتىلماشسىن- 〈动〉 自以为是翻译,摆出译员的架势。

ٴتىلماشسىنۋ 的不定式。

ٴتىلماشتىق 〈名〉 翻译,翻译工作: ون جىل تىلماشتىقپەن شۇعىلداندى 从事翻译工作十年。

تىلمە I 〈名〉〔医〕丹毒,流火,丹毒性发炎。

تىلمە II 见 ٴتىلىم.

تىلمەلە- 见 تىلگىلە-.

تىلمەلەۋ تىلمەلە- 的不定式。

ٴتىلسىز 〈形〉 哑巴的,不会说话的;丧失语言能力的: ٴتىلسىز تۋلۋ 生下来就哑的 / نەشە كۈن بولدى ٴتىلسىز جاتىر 好几天了,话都不会说 ▲ وت پەن سۋ ٴتىلسىز جاۋ 水火无情 ▲ سەل ٴتىلسىز جاۋ. 【谚】洪水是无情的敌人。

تىلسىزدەن- 〈动〉 ① 变成哑巴,丧失说话能力 ②〔转〕缄口不言,守口如瓶。

تىلسىزدەنۋ تىلسىزدەن- 的不定式。

تىلسىزدىك ٴتىلسىز 的抽象名词。

ٴتىلعۇ ٴتىل- II 的不定式。

ٴتىلحات (名) 字据，据收，收条。

ٴتىلشە (名) 舌状物，舌状体▲ تىلشە گۇل 〔植〕舌状花▲ تىلشە كۇلتە 舌状花冠。

تىلشەلى (形) 舌状的，舌状体的: تىلشەلى كۇلتە 舌状花冠。

ٴتىلشى (名) ① 语言学家，研究语言的人 ② 记者，通讯员: ٴوز ٴتىلشىمىز 本报(刊)记者 / تىلشىلەردى قابىلداۋ ٴماجىلىسى 记者招待会 / اسكەري ٴتىلشى 特派记者 / ارناۋلى ٴتىلشى 随军记者。

تىلشىك (名) 小舌簧，小簧片，小舌状物，舌状体。

تىلشىلىك (名) 新闻业，新闻工作。

تىلىك (名) (牲畜耳朵上)纵向割成的记号(标记): قوزىنىڭ وڭ جاق قۇلاعىندا تىلىگى بار. 羊羔右耳朵上有纵向割成的记号。

ٴتىلىم (名) 用刀子切成的(块，片，条): ٴبىر ٴتىلىم بولكا 一片面包 / ٴبىر ٴتىلىم تاسپا 一根皮条。

تىلىمدە- (动) 切成一片一片，切成一块一块，割成一条一条，把……切细。

تىلىمدەل- تىلىمدە- 的被动态。

تىلىمدەن- تىلىمدە- 的反身态。

تىلىمدەس- تىلىمدە 的交互态。

تىلىمدەت- تىمىسكىلە- 的使动态。

تىلىمدەۋ تىلىمدە- 的不定式。

ٴتىلىم-ٴتىلىم (形) 一小块一小块的，一道一道的，一条一条的: تابانى ٴتىلىم-ٴتىلىم بولىپ جارىلىپ كەتىپتى 脚掌裂成一道一道的口子。

ٴتىلىن- ① ٴتىل- I 的被动态 ② 裂口，开裂: قولى سۋىقتان ٴتىلىنىپ كەتىپتى 手冻得裂口子。▲ بەتىڭ تىلىنگىر 〔咒〕该死的，不要脸的。

ٴتىمىسىن- (动) ① 嗅，闻，四处嗅 ② 〔转〕搜索，搜寻，寻找。

ٴتىمىسىنۋ ٴتىمىسىن- 的不定式。

ٴتىمتىن- 见 ٴتىمىسىن-。

تىمىسكۋ تىمىسكى- II 的不定式。

تىمىسكى I (形) 到处寻找的，四处搜索的: تىمىسكى ٴيت 到处乱窜寻找食物的狗。

تىمىسكى- II 见 تىمىسكىلە-。

تىمىسكىلە- (动) ① 嗅，闻，遍嗅，四处嗅: ٴيت بۇل ماڭايدى تىمىسكىلەپ بولدى. 狗把这一带都嗅遍了。② 〔转〕找寻，索搜，寻搜: جاۋ شالعىنشىلارى ورمان ٴىشىن تىمىسكىلەپ شىقتى. 敌人的侦察兵把森林搜查了一遍。

تىمىسكىلەن- تىمىسكىلە- 的反身态▲ يتشە تىمىسكىلەنۋ 蝇营狗苟。

تىمىسكىلەس- تىمىسكىلە- 的交互态。

تىمىسكىلەت- تىمىسكىلە- 的使动态。

تىمىسكىلەۋ تىمىسكىلە- 的不定式。

ٴتىن (名) 线绳等(的)股儿。

ٴتىنت- (动) 搜查，搜索，搜寻，寻找: بارلىق قالتاسىن ٴتىنتىپ شىقتى 搜遍衣服上所有的口袋。

تىنتكى (名) 搜查，搜寻，搜索；搜身。

تىنتكىز- ٴتىنت- 的使动态。

تىنتكىلە- (动) 搜查，搜寻，搜索；搜身；翻箱倒柜地检查: بۇكىل قىستاقتى تىنتكىلەپ شىقتى 把全村搜查了一遍。

تىنتكىلەس- تىنتكىلە- 的交互态。

تىنتكىلەت- تىنتكىلە- 的使动态。

تىنتكىلەۋ تىنتكىلە- 的不定式。

تىنتكىلەۋشى (名) 搜查者，搜索者，寻找者。

ٴتىنتتىر- ٴتىنت- 的使动态。

ٴتىنتۋ ٴتىنت- 的不定式。

ٴتىنتۋشى (名) 搜查者，搜索者，搜寻者。

ٴتىنتىل- ٴتىنت- 的被动态。

ٴتىنتىن- ٴتىنت- 的反身态。

ٴتىنتىس- ٴتىنت- 的交互态。

تىپتەن 见 ٴتىپتى.

ٴتىپتى (副) ① 根本，简直，真是: ٴتىپتى قىزىق جان ەكەن (他)真是很有意思的人 / بۇل ٴتىپتى ەستىمەگەن ٴسوز. 这是根本没有听说过的话。② 甚至，更甚，连……也: ٴتىپتى ادام ساباۋعا دەيىن باردى (他)甚至到了动手打人的地步。

ٴتىپ-تىك (形) ① 垂直的，直直的，直挺挺的 ② 峭陡的，陡直的。

ٴتىپۋ 见 ٴتىفۋ.

:蹬;住托,住撑,撑支,住顶,上顶〈动〉 تىرە-
ەسكتى تىرەپ قويۇ 门住顶 / اعاشپەن تامدى
تىرەپ قويۇ 墙住撑头木用 / اياقپەن تىرەۋ 脚用
。的云入耸高,的耸高 تىرەگەن كوك ▲ 住蹬
تام :框门顶,石柱,柱支 ① 〈名〉 تىرەك
② 柱支的墙住顶有没 .تىرەيتىن تىرەك جوق
〔转〕靠依,盾后,台柱子;干骨: ٴبىر ٴۇيلى
/ 。靠依的人家一是他 .جانىنىڭ تىرەگى سول
ارقا ▲ 恐无有恃 تىرەگى كۇشتى تىكسىنبەس
。山靠,台后,盾后 تىرەك
的石柱有没,的柱支有没 ① 〈形〉 تىرەكسىز
。的台后有没,的山靠有没,的靠依有没②
تىرەل- ① تىرە- 的被动态 ② 显得多: ٴۇي
:撑,满装 ③ 设陈子屋满 تىرەلگەن جاساۋ
④ 粉面袋口一的满满 تىرەلگەن ٴبىر قاپ ۇن
:着挨,近接,靠 قايىق جاعاعا تىرەلە كەلىپ
碰 تۇيىقعا تىرەلۋ ▲ 。了下停岸靠船 .توقتادى
。同胡死入走,壁
撑支 …… 用 ② 态身反的 تىرە- ① تىرەن-
他 .تۇر تاياق تىرەنىپ ول :着靠,着扶,子身着
两 تىرەنۋ ٴبۇيىرىن ▲ 。子身着撑支仗手用
。腰叉手
باقان ▲峙对;纷纠,执争〈名〉 Ⅰ تىرەس
。持相,执争 تىرەس
:让相不互,量较;顶相,持 تىرە- ①Ⅱ تىرەس-
相 ② 态互交的 تىرەسىپ جاق ەكى پىكىر
见意 ,让相不互方双 .بىرلىگىنە كەلە المادى
:执 争 ,辩 争 ,论 争 ③ 。来起不一统
你 .وسى ەكەۋىڭ تىرەسكەندى قويساڭدار قايتەدى
挤拥,挤拥 ④ 。好不好,了论争再要不俩们
:风透不密,满挤,堪不 ونىڭ بولمەسىندە
他 .تىرەسكەن ۇستەلدەردەن باسقا ەشتەڭە جوق
▲ 。有没也么什它其,子桌屋一室公办的
▲ 攘攘熙熙,锺接肩摩 تىرەسۋ (يىق) ٴيىن
。峙对,持相 تىرەسۋ تابان
。态动使 Ⅱ تىرەس- تىرەستىر-
。态动使 تىرە- تىرەت-
تىرەۋ Ⅰ 〈名〉 柱支,杠顶,架托 ▲ تىرەۋ اعاش
。条撑,板撑支
。式定不的 تىرە- Ⅱ تىرەۋ

住顶 ,的着托,的撑支,的持支〈形〉 تىرەۋلى
。的
没,的架托有没,的撑支有没 〈形〉 تىرەۋسىز
。的来起顶有
托;板撑支,条撑,柱支,往撑 〈名〉 تىرەۋىش
。架
起托 (架托用),住撑,住顶〈动〉 تىرەۋىشتە-
。来
。态动被的 تىرەۋىشتە- تىرەۋىشتەل-
。态互交的 تىرەۋىشتە- تىرەۋىشتەس-
。态动使的 تىرەۋىشتە- تىرەۋىشتەت-
。式定不的 تىرەۋىشتە- تىرەۋىشتەۋ
。布纹斜科利特,布纹斜 〈名〉 تىرىكە
;上结联,上拖,上钩,上挂 ① 〈动〉 تىركە-
到挂厢车把 تىركەۋ ۋاگونىدى پاراۆوزعا :引牵
,记登(面后单名的人别在)〔转〕 ② 上车机
也他把你 .سەن مەنىنى دا تىركەي سال :册注
。上记登
。态动被的 تىركە- تىركەل-
。式定不的 تىركەل- تىركەلۋ
牵被 ,的带拖被,的上挂被 〈形〉 تىركەلۋلى
。的引
结连有没 ,的上挂被有没 〈形〉 تىركەلۋسىز
。的来起串有没,的来起
。车挂,车拖 〈名〉 تىركەمە
,来起结联;上钩,来起挂 〈动〉 تىركەمەلە-
。来起串
。态互交的 تىركەمەلە- تىركەمەلەس-
。式定不的 تىركەمەلە- تىركەمەلەۋ
带拖;的来起串,的来起连 〈形〉 تىركەمەلى
。犁引机 〔农〕 تىركەمەلى بۇلىق ▲ 的
续接,的个一接个一,的续连〈形〉 Ⅰ تىركەس
的: ۇيدەن الدىمەن كارىيالار، وعان تىركەس بالالار
走里屋从们子孩是着接,们人老是先 .شىقتى
▲ 组音 〔语〕 دىبىس تىركەسى ▲ 。来出了
的组词 〔语〕 ٴسوز تىركەستەرىنىڭ بىرىگۋ جولى
结合方式 ▲ ٴسوز تىركەستەرىنىڭ تۇرلەرى
▲型类的组词,类分的组词〔语〕 ٴسوز تىركە-
سى 组词〔语〕 ▲ تۇراقتى ٴسوز تىركەستەرى
。组词定固 〔语〕

تىركەس- Ⅱ تىركە- 的交互态。

تىركەسسىز 〈形〉不连结的，不成组的。

تىركەستەن- 见 تىركەستەن-.

تىركەستى 〈形〉连结起来的，成组的；接续的。

تىركەس-تىركەس 〈形〉一个接一个的，接连不断的。

تىركەسىم 〈名〉〔语〕语段；词组。

تىركەت- تىركە- 的使动态。

تىركەتۋ تىركەت- 的不定式。

تىركەتۋلى 见 تىركەۋلى.

تىركەتىل- تىركەت- 的被动态。

تىركەۋ I 〈名〉额外的罚金(多以羊只代替)。

تىركەۋ Ⅱ تىركە- 的不定式。

تىركەۋلى 〈形〉挂上的，加挂在……上的；拖带的，牵引的。

تىركەۋسىز 〈形〉没有挂上的，没有连结的，没有拖带的。

تىركەۋشى 〈名〉①连结员 ②登记员。

تىركەۋىش 〈名〉挂钩，连结器。

تىركىس I 〈名〉(犁铧的)牵引挂钩。

تىركىس Ⅱ 〈形〉固执的，犟的，刚愎自用的，执拗的。

تىركىستەن- 〈动〉固执起来，倔强起来，倔头倔脑，刚愎自用，持死心眼儿：ول تىركىستەنىپ كەتپەي قويدى. 他还在执拗，不肯走。

تىركىستەندىر- تىركىستەن- 的使动态。

تىركىستەنۋ تىركىستەن- 的不定式。

تىركىستىك تىركىس Ⅱ 的抽象名词。

تىرلىك 〈名〉①生活，生计，生存 ②营生，职业 ▲ بىرلىك بولماي تىرلىك بولماس. 【谚】没有团结就不能生存。

تىرنەك 〈名〉①(猛禽的)雏儿，三岁鹰 ②〔转〕幼儿，幼小，幼年：تىرنەك كەزىمىزدە ايرىلدىق. (我们)幼小的时候就分开了。

تىرنەكتە- 见 تىرناشتا-.

تىرنەكتەۋ تىرنەكتە- 的不定式。

تىرسەك 〈名〉跟腱，腿窝 ▲ بوتا تىرسەك 细而长的腿。

تىرسەكتە- 〈动〉①从腿腘上切开：تەرىسىن سىپىرعاندا الدىمەن تىرسەكتەيدى. 宰牲畜剥皮时先从腿腘上开始。②紧紧追上，紧追不舍：ئيت تىرسەكتەپ قۋىپ كەلەدى. 狗紧紧地在后边追来。

تىرسەكتەل- تىرسەكتە- 的被动态。

تىرسەكتەۋ تىرسەكتە- 的不定式。

تىرشىلىك 〈名〉①生活，生存，生计，生命：تىرشىلىك قىلۋ 谋生 / ئۇي تىرشىلىگى 家庭生计 / تىرشىلىك ئۇشىن كۇرەسۋ 为了生存而斗争 ②生意，营生，职业：سەن جاقىننان بەرى نە تىرشىلىك قىلىپ ئجۇرسىڭ؟ 你近来做些什么？▲ العاشقى تىرشىلىك توبى 〔地〕古生界 ▲ ورگانيكالىق تىرشىلىك 有机生命 ▲ تىرشىلىك بەلدەۋى 生物带 ▲ تىرشىلىك دۇنيەسى 生物界 ▲ تىرشىلىك قاباتى 生物层 ▲ بىرلىك بولماي تىرشىلىك بولمايدى. 【谚】团结不便能生存。

ئتىرى 〈形〉活的，活着的，有生命的：ئتىرى بالىق 活鱼 / ئتىرى جان 活着的人 / بۇل ماڭايدا ئتىرى جان جوق. 附近连一个人都没有。▲ ئتىرى ەتى 有生气的，有精神的；能干的 ▲ ئتىرى كوزى 健在，还活着 ▲ ئتىرى ارۋاق 空架子，毫无用处的人 ▲ ئتىرى جانعا بىلدىرمەۋ (سەزدىرمەۋ) 使人不知，鬼不觉 ▲ ئتىرى جەتىم (指孩子)可怜的 ▲ ئتىرى تابيعات 生物，有生自然 ▲ ئولى بۋراننىڭ باسىمەن ئتىرى اتاندى قورقىتپا. 【谚】莫拿死种驼的脑袋吓唬活着的阉驼(不要拉大旗做虎皮)。

تىرىدەي 〈副〉活活地：تىرىدەي ۇستاۋ 活捉 / تىرىدەي كومۋ 活埋 / تىرىدەي قولعا ئتۇسىرۋ 生擒。

ئتىرىل- 〈动〉①活，复活，苏醒，再生，复苏：ئولىپ ئتىرىلۋ 死而复生 / ولگەن ادام قايتا ئتىرىلمەيدى. 人死是不能复活的。②〔转〕复辟：فەودالدىق حاندىقتىڭ ئتىرىلۋى 封建王朝的复辟 ③〔转〕(思想，感情等)重新发生，恢复，复兴，活跃起来；繁荣，生气勃勃起来：بىرتە-بىرتە ئتىرىلىپ، بەتپاق شولگە جان ئبىتتى. 荒凉的戈壁滩逐渐恢复生机。/ ول وتكەندە-

گەدەي ەمەس ٴتىرىلىپ قالدى. ,同不去过和他
。了多得跃活在现
ٴتىرىلدىر- ①ٴتىرىل- 使动态② 救活,抢救
。(来过)
تىرىلەي 见 تىرىدەي.
ٴتىرىلت- ①ٴتىرىل- 的使动态②救活,抢救
。(来过)
ٴتىرىلۋ ٴتىرىل- 的不定式。
ٴتىس 〈名〉① 牙,齿: ٴتىس جۇلۋ 拔牙 / ٴتىس
قاقساۋ 牙痛 / ٴتىس اۋرۋ ٴبولىمى 牙科诊室 /
ٴتىس دارىگەرى 牙医 / ٴتىس پاراشوگى 牙膏 /
ٴتىس شوتكىسى 牙刷 ② 器具、机器上的)齿:
ارانىڭ ٴتىسى 锯齿 / دوڭگەلەكتىڭ ٴتىسى 轮齿
▲ازۋ ٴتىس 臼齿,磨牙 ▲ اقىل ٴتىس 智齿,
智牙 ▲ ٴيت ٴتىس 犬齿,犬牙 ▲ كۇرەك
(قاسقا) ٴتىس 门牙,切齿 ▲ مەرۋەرت ٴتىس 皓
齿,洁白如珍珠的牙齿 ▲ ورساق ٴتىس 獠牙
▲ساري ٴتىس 老练的,上了年纪的 ▲ سويداق
ٴتىس 獠牙 ▲ ٴسۇت ٴتىس 奶牙,乳齿 ▲ ٴتىس
ارالىقتى دىبىس 〔语〕齿间音 ▲ٴتىس اعاش 木
犁 ▲ ٴتىس باتپاۋ ①嚼不动,咬不动 ② 对付
不了,力不能及 ▲ ٴتىس داۋىسسىزدارى 〔语〕
齿辅音 ▲ ٴتىس جارۋ ①长牙,出牙②开口,
吭声,作声 ▲ ٴتىس جوقتىعى 〔医〕无牙病 ▲
تىسكە ىلەرلىگى جوق 不足挂齿;不够塞牙缝 ▲
ٴتىس كىرەۋكەسى 釉质 ▲ٴتىس پەن ەرىن
داۋىسسىزدارى 〔语〕唇齿辅音 ▲ٴتىس ٴموري
齿坎,(牙齿)黑窝 ▲ ٴتىس سالۋ ▲镶牙 ٴتىس
شۇقۇش 牙签 ▲ ٴتىس باتۋ ①嚼得动,咬得
动 ②欺压,凌辱 ▲ ٴتىسىن قايراۋ 咬牙切齿;
憎恨 ▲ ٴتىس قاقتان 老练的,见识多的 ▲
تۇراقتى تىستەر 恒齿,恒牙 ▲ قاسقا (كۇرەك)
ٴتىس 门牙,切牙 ▲ تىستەگەن جەردە ٴتىسىم
قالسىن 〔俗〕以牙还牙 ▲ ٴۇرى ٴتىس 重牙,
贼牙。
ٴتىساعاش 〈名〉木犁。
تىسە- 〈动〉① 龆,乳齿脱落,(儿童)换牙:
تىسەۋ جاسى 龆年 ② (指牲畜)长岁数: ٴتورت
تىسەگەن ساۋلىق 四岁的母羊③ (把镰刀的刃
儿)敲薄,(把锯齿)磨快 ④(在磨盘上)开槽,
深凿痕槽。
تىسەل- تىسە- 的被动态。
تىسەس- تىسە- 的交互态。
تىسەت- تىسە- 的使动态。
تىسەۋ تىسە- 的不定式。
ٴتىسسىز 〈形〉① 无牙的,无齿的;老掉牙
的) ② 指磨盘(平滑的,平磨的 ▲ ٴتىسسىز
بارانا 〔农〕无齿耙 ▲ ٴتىسسىز كيتتەر 须鲸,牙
缺齿鲸亚目 ▲ ٴتىسسىز ۇلۋ 〔动〕河蚌。
تىسسىزدىك ٴتىسسىز 的抽象名词。
تىستە- 〈动〉咬,啮,啃,蜇,叮: ٴبىر قويدى
جىلان تىستەپ كەتىپتى. 一只羊被蛇咬了。/
ارا تىستەۋ ▲ 蜂蜇 الدىنا كەلسە تىستەپ، ارتىنا
كەلسە تەبۋ 前来咬,后来踢;不让接近 ▲
اۋزىمەن قۇس تىستەۋ 得势,飞黄腾达 ▲
بارماعىن تىستەۋ 后悔,悔恨 ▲ تىستەي قاتۋ 不
肯放手,固执己见 ▲ وكپەسىن اۋزىنا تىستەۋ
气喘吁吁,上气不接气▲ ستەمەگەن تىستە-
مەيدى.【谚】不劳动者不得食。
تىستەل- تىستە- 的被动态。
تىستەلە- 〈动〉频频咬,不停地啃;不住地蜇:
ەرنىن تىستەلەۋ 频频咬嘴唇。
تىستەلەس- تىستەلە- 的交互态。
تىستەلەۋ تىستەلە- 的不定式。
تىستەم: ٴبىر تىستەم (吃一口的)一小块,一
片: ٴبىر تىستەم ەت 一小块肉。
تىستەمە 〈名〉一块食物,干粮。
تىستەن- ①تىستە- 的反身态 ② 咬牙,紧咬牙
关③咬牙切齿;愤恨,痛恨,憎恨: تىستەنىپ
سويلەۋ 咬牙切齿地说。
تىستەندىر- تىستەن- 的使动态。
تىستەس- ① تىستە- 的交互态 ② 啮合,交错
在一起: ٴتىستى دوڭگەلەكتەر تىستەسىپ
قالىپتى. 两个齿轮啮合在一起了。③ 相持,
产生不和;互相敌视: تىستەسكەن جەردە ٴتىسىم
قالسىن ▲ قۇيرىق تىستەسۋ 以牙还牙,靠近,
紧挨。
تىستەت- ① تىستە- 的使动态 ② 咬住, 夹
住。
تىستەتكىز- تىستەت- 的使动态。

تستەۋ تسته- 的不定式。
تستەۋك I 〈名〉钳子，老虎钳子。
تستەۋك II 〈形〉好咬人的，有咬癖的：
تستەۋك ات 有咬癖的马。
تستەۋش 〈名〉钳子，老虎钳子。
ˊتستى 〈形〉① 有牙的，有齿的：ˊتستى
دوڭگەلەك 齿轮 ② 岁的，年龄的；ˊۋش ˊتستى
قوي 三岁羊 ③ 年轻的：مەن ساعان قاراعاندا
الدە قايدا ˊتستى ەمەسپىن بە. 我比你年轻得
多。④（指皮鞭）有棱的：ˊتورت ˊتستى قامشى
四棱皮鞭 ▲ وت اۋىزدى وراق ˊتستى 出口伤人
的，血口喷人的，尖酸刻薄的 ▲ ˊتستى بالىق
齿鲤 ▲ ˊتستى كيت 〈动〉齿鲸 ▲ ˊتستى
كيتتەر 〔动〕齿鲸亚目 ▲ ˊتستى رەلىس 齿轨
▲ ˊتستى تۇقىلار 〔动〕鲹科 ▲ ˊتستى قۇستار
〔动〕齿鸟类 ▲ قىلىش ˊتستى جولبارس 剑
齿虎。
تىترە- 〈动〉① 发抖，战栗，颤抖，哆嗦：
اشۋدان تۇلا بويى تىترەپ كەتتى 气得全身发抖
② 震动，震颤：زەمبىرەك كۇرسىلدەگەن
سايىن، اعاش ˊۇي تىترەيدى. 大炮轰轰作响，
木板房在震动。
تىترەن- تىترە- 的反身态。
تىترەت- تىترە- 的使动态。
تىترەۋ تىترە- 的不定式。
تىتىركەن- 〈动〉① 嫌恶，厌恶，怕脏：سۋىق
سۋدى تىتىركەنىپ شىپەي قويدى. (他)怕水冷，
不愿意喝。② 哆嗦，发抖，颤抖，打战，战栗：
سۋىقتان تىتىركەنۋ 冷得打战。
تىتىركەندىر- تىتىركەن- 的使动态。
تىتىركەندىرگىش 〈形〉令人打哆嗦的，让人
战栗的；有刺激性的。
تىتىركەندىرت- تىتىركەندىر- 的使动态。
تىتىركەنت- تىتىركەن- 的使动态。
تىتىركەنۋ تىتىركەن- 的不定式。
تىتىركەنۋشىلىك 〈名〉哆嗦，打战，战，受刺
激。
ˊتىفا 〈叹〉噢喃，唉呀（表示惊讶或满意）。
ˊتىفۋ 〈叹〉呸：ˊتىفۋ، كىسى ەمەس ەكەنسىڭ
عوي. 呸，你不是人。

ۋ

ۋ I 。母字个四十二第的中表母字文克萨哈

ۋ II〈名〉① 毒：شايانىڭ ۋى 毒的子蝎 / ۋ قايتارۋ 毒解 ② 药毒，物毒，剂毒：ۋ سالۋ 毒放 / ۋ بەرىپ ٴولتىرۋ 毒死 ③〔转〕流毒，毒害：ۋ الىستاۋ 肃清流毒 ▲ ۋ شەدى. بىلمەگەن 不知者无罪 ▲ ۋ گۇل جاپىراق〔植〕侧金盏花 ▲ ۋ جەگەن يتتەي بولۋ 非常难受 ▲ ۋ جەسەك (جۇتسالىق، ىشسەك) رۇقمەن 和众人共甘苦 ▲ ۋ جىلان〔动〕毒蛇 ▲ ۋ جۇتۋ 服毒 ② 难受到极点 ▲ ۋ سۇتتىگەن〔植〕狼毒 ▲ ۋىن شاشۋ 放毒 ▲ ۋى شىعۋ 感染 ▲ ۋ قايتارعىش ٴدارى-دارمەكتەر〔医〕抗毒药，解毒药 ▲ ۋ قىرىقبۋىن〔植〕问荆 ▲ ۋعا قارسى زات〔医〕抗毒素。

ۋا〈叹〉表示惊呀，赞叹，苦痛，悲感之意）啊（呀，哎哟，啊：ۋا، نەتكەن كورىكتى جايلاۋ! 啊，多么美丽的草原！

ۋاعالايكۇمىسسالام〈名〉〔宗〕（问候语）以安拉的名义祝您安好。

ۋاعدا〈名〉诺言，允诺，许诺，约：ۋاعداعا بەرىك بولۋ 信守诺言。

ۋاعدالاس-〈动〉约好，商妥，商量好，约定：ٴبىز جيىندا كەزدەسەتىن بولىپ ۋاعدالاسقان ەدىك. 我们约定在会上相见。

ۋاعدالاستىر- ۋاعدالاس- 的使动态。

ۋاعدالاسۋ ۋاعدالاس- 的不定式。

ۋاعدالى〈形〉① 约定好的，约好的，商妥的，议定的：ۋاعدالى ۋاقىتتا كەلەرسىڭ 争取在约定的时间来 ② 守信用的，履约的，践约的：ۋاعدالى كىسى 守信用的人。

ۋاعدالىلىق〈名〉信守诺言，不食言。

ۋاعداسىز〈形〉食言的，不守信用的，背信的，不履约的，不履行诺言的。

ۋاعداسىزدىق ۋاعداسىز 的抽象名词。

ۋاعداشىل〈形〉信守诺言的。

ۋاعىز〈名〉〔宗〕训导，功导，说教；点化：ۋاعىز ايتۋ 进行说教。

ۋاعىزدا-〈动〉①〔宗〕训导，训戒，点化，劝导 ②〔转〕宣扬，鼓吹：بۇرجۋازيالىق دەموكراتيانى ۋاعىزداۋ 宣扬资产阶级民主。

ۋاعىزدال- ۋاعىزدا- 的被动态。

ۋاعىزداس- ۋاعىزدا- 的交互态。

ۋاعىزدات- ۋاعىزدا- 的使动态。

ۋاعىزداۋ ۋاعىزدا- 的不定式。

ۋاعىزداۋشى〈名〉① 训导者，训戒者 ② 宣扬者，鼓吹者。

ۋاعىزداۋشىلىق〈名〉① 训导，训戒 ② 宣扬，鼓吹。

ۋاعىزشى 见 ۋاعىزداۋشى.

ۋاعىزشىل〈形〉① 爱训戒的，善于训导的 ② 爱鼓吹的，善于宣扬的。

ۋاعىزشىلدىق ۋاعىزشىل 的抽象名词。

ۋاعىراق 见 ۋساعىراق.

ۋادا 见 ۋادە.

ۋاجىپ 见 ٴۋاجىپ.

ۋاز：ۋاز كەشۋ 放弃，抛弃，弃绝，绝裂：سەن بۇل ويىڭنان ۋاز كەشكەنىڭ ٴجون. 你应该放弃这种想法。

ۋازۋ〈名〉佤族：ۋازۋ ٴتىلى 佤族语。

ۋازۋشا〈形〉① 佤族的，佤族式的：ۋازۋشا كيىم 佤族式服装 ② 佤族语：ۋازۋشا ۇيرەنۋ 学习佤族语言。

ۋاي〈叹〉喂，唉，嘿，呸：ۋاي، تەز كەل! 喂，你快来！

ۋايىم〈名〉① 忧伤，忧愁，悲伤，心病，心腹之患：كۇيەۋى ولگەننەن كەيىن، ول ۋزاق ۋاقىت

ۋايىمەن بولدى. 在处间时长她 ，后死夫丈
ونى : 心操，心担，虑忧，心关 ② 。中伤忧
بىردەن - ُبىر ۋايىمى ُوزىنىڭ بولاشاعى. 一唯他
的迫紧，事的切急 ③ 。途前的己自是的心关
事 ؛ قازىرگى ۋايىم ُوي تاۋىپ وتىرۋ بولىپ
قالدى. 。来下住子房找是事的切急最在现 ▲
سارى ۋايىمعا سالىنۋ 天忧人杞，忡忡心忧 ▲
ۋايىم جەۋ (قىلۋ، شەگۋ) 伤悲，愁发 。
ۋايىمدا- ①〈动〉发愁，伤忧，愁忧，念忧，缅
怀 : جوقتان وزگەگە ۋايىمداۋ 为一些琐碎的事
② 愁发而 心操，心担，心关，忧虑 : جوعارى
مەكتەپتە وقي الماي قالامىن دەپ ۋايىمدايمىسىڭ؟
你是不是担心上不了高等学校 ？
ۋايىمداعىش 〈形〉多愁善感的，忧心忡忡的，
爱发愁的，愁眉苦脸的 。
ۋايىمدان- ۋايىمدا- 的反身态 。
ۋايىمداس- ۋايىمدا- 的交互态 。
ۋايىمدات- ۋايىمدا- 的使动态 。
ۋايىمداۋ ۋايىمدا- 的不定式 。
ۋايىمدى 〈形〉忧愁的，忧郁的，忧伤的；烦恼
的 : ۋايىمدى ىستەر 烦恼的事情(伤脑筋的事)。
ۋايىم-قايعى 〈名〉① 忧伤，忧愁，忧心， 愁
闷，愁伤 ② 操心，关心；担忧，担心 。
ۋايىم-قايعىسىز 〈形〉无忧无虑的， 不知发
愁的 : ۋايىم-قايعىسىز ادام 无忧无虑的人(心宽
的人) 。
ۋايىمسىز 〈形〉无忧无虑的，没有忧愁的，不
知忧愁的；心宽的，乐观的 : ۋايىمسىز ۇيىقتاۋ
安心睡觉 。
ۋايىمسىزدىق ۋايىمسىز 的抽象名词 。
ۋايىمشاڭ 见 ۋايىمشىل.
ۋايىمشاڭدىق ۋايىمشاڭ 的抽象名词 。
ۋايىمشىل 〈形〉多愁善感的，忧愁不安的，忧
心忡忡的 : ول ۋايىمشىل بولعاندىقتان ەرتە
قارتايىپ كەتتى. 他由于多愁善感而过早的衰
老了 。
ۋايىمشىلدىق ۋايىمشىل 的抽象名词 。
ۋاق I 〈名〉瓦克(属于中玉孜族的氏族名称)。
ۋاق II 见 ۋساق.
ۋاق III 〈名〉① 时候，时间，时辰；时机 : بول

جاقسى ۋاق 这是好时候 / الدىن ۋاقتا كەلۋ 过
了好久才来 / شۇعىل ۋاق 紧急时刻 ② 次，
回，顿 : ُۇش ۋاق تاماق 三顿饭 / كۇنىنە ُبىر
ۋاق بارۋ 每天去一次 ▲ ُبىر ۋاق (ۋاقتا) 有
时，时而 。
ۋاقا: ۋاقا ەمەس (ۋاقاسى جوق) 不要紧，没
有关系，无关紧要 。
ۋاقاپ: I ۋاقاپ ُوي 公房 。
ۋاقاپ: II ۋاقاپ بول 小心，注意，警惕 。
ۋاقيعا 〈名〉事件，事故，事端，事变 : ساياسي
ۋاقيعا 政治事件 / ۋاقيعا تۋدىرۋ 制造事端(肇
事) / 7- يۇل ۋاقيعاسى 七七事变 ▲ ۋاقيعا
جەلىسى 〔文〕故事情节 。
ۋاقيعالى 〈形〉故事多的，情节复杂的 。
ۋاقسىن- I 见 ۋساقسىن-.
ۋاقسىن- II 〈动〉嫌瓦克(氏族的)，认为瓦
克人 。
ۋاقتا- 见 ۋساقتا-.
ۋاقتاعىش 见 ۋساقتاعىش.
ۋاقتال- ۋاقتا- 的被动态 。
ۋاقتان- ۋاقتا- 的反身态 。
ۋاقتات- ۋاقتا- 的使动态 。
ۋاقتاۋ ۋاقتا- 的不定式 。
ۋاقتىق ۋاق II 的抽象名词 。
ۋاقتىلى 见 ۋاقىتتىق.
ۋاق-تۇيەك 见 ۋساق-تۇيەك.
ۋاق-ۋاق 〈副〉时时，不时，经常，随时； 一阵
阵 : ۋاق-ۋاق جەل سوعادى 一阵阵地刮风 。
ۋاقشىل 见 ۋساقشىل.
ۋاقىپ 〈名〉(伊斯兰教国家的)寺院不动产
▲ ۋاقىپ بولۋ 警惕，提防，当心，小心 。
ۋاقىت 〈名〉① 时间，时候，日期，时辰 :
ۋاقىت اجىراتۋ 抽时间，抽空 / ۋاقىت كۇتىپ
تۇرمايدى 时间不等人(时不我待) / ۋاقىت
وتكەن سايىن 时过境迁 / ۋاقىت قايتا ايلانىپ
ورالمايدى. 时不再来 。② 时光，光阴 : ۋاقىت
زىمىراپ ُوتۋ 时光飞逝，光阴流失 ③ 时机，
机会 : ۋاقىتى كەلگەندە 时机成熟的时候 ④
和数词连用(表示次，回，顿 : كۇنىنە ُۇش
ۋاقىت تاماق بەرەدى 一天给三顿饭 ▲ باز ۋاقىتتا

有时,偶而 ▲ بىلايىقى ۋاقىتتا 以后,今后 ▲ ءبىر ۋاقىت 一时,一阵,一会儿 ▲ ءبىر ۋاقىتتا ① 从前,很早以前 ② 后来,稍后,过了一会儿 ▲ ۋاقىت ەسەپتەگىش 计时器 ▲ ۋاقىت جوق 没有时间,忙得不可开交 ▲ ۋاقىت وزدىرۋ 浪费时间,混日子,虚度时光 ▲ ۋاقىتى بولۇ 到了时间,满期限,时机成熟。

ۋاقىتسىز 〈形〉 不合时宜的,不适时的,为时过早的,非时期的: ۋاقىتسىز ٴولىم 非其时的逝世(过早的去逝)。

ۋاقىتسىزدىق ① ۋاقىتسىز 的抽象名词 ② 没有时间,没有功夫,抽不出时间。

ۋاقىتتىق 〈形〉 暂时的,临时的,临时性的: ۋاقىتتىق كومەك 暂时帮忙 / ۋاقىتتىق امال 权宜之计 / قىسقا ۋاقىتتىق جۇمىس 短时间的工作。

ۋاقىت-ۋاقىت 〈副〉 不时地,时时地,随时地,经常地: ۋاقىت-ۋاقىت سىرتقا شىعىپ قاراپ قوي. 请你经常到外边去看一看。

ۋاقىتشا 〈形〉 暂时的,临时的,一时的,暂行的,暂且的: ۋاقىتشا جاۋاپتى بولۇ 暂时负责 ▲ ۋاقىتشا ۋكىمەت 临时政府 ▲ ۋاقىتشا بوساتۇ 〔法〕假释。

ۋاقىتشىل 〈形〉 遵守时间的,爱珍惜时间的,时间观念强的,珍惜时光的。

ۋالىبول 〈名〉 排球: ۋالىبول ويناۋ 打排球。

ۋالىبولشى 〈名〉 排球运动员。

ۋالس 〈名〉 华尔兹(舞),圆舞,华尔兹舞曲,圆舞曲。

ۋان- 〈动〉 感到安慰,感到宽慰;被哄住,被哄得不再哭: قانشا ۋاتسا دا ۋانباي قويىدى 怎么哄也不哄好。

ۋانعىش 〈形〉 好哄的, 容易哄住的, 容易受哄骗的。

ۋاندىر- ① ۋان- 的使动态 ② 哄,哄骗: بالا جىلاپ جاتىر، ۋاندىرىپ قوي. 孩子在哭,你去哄一哄吧。

ۋانناعا 〈名〉 浴盆,澡盆,欲缸,浴糟: ۋانناعا جۋىنۇ 洗盆堂。

ۋانت- ۋان- 的使动态。

ۋانۋ ۋان- 的不定式。

ۋاسكەتبول 见 ۋاسكيتبول.

ۋاسكيتبول (باسكەتبول) 〈名〉 篮 球: ۋاسكيتبول جارىسى 篮球赛 / ۋاسكيتبول ويناۋ 打篮球。

ۋاسكيتبولشى 〈名〉 篮球运动员。

ۋات I 见 ۋات.

ۋات- I 〈动〉 ① 哄,哄骗: بالا ۋاتۋ 哄孩子 ② 安慰,抚慰,宽解,使解忧: ٴوزىن ٴوزى ۋاتۋ 自我安慰。

ۋات- II 〈动〉 搞碎,弄成碎块,碾碎,粉碎: تاس ۋاتۋ 把石头砸碎。

ۋاتقىز- ۋات- II、III 的使动态。

ۋاتمەتر 见 ۋات مەتر.

ۋات-ساعات 见 ۋات ساعات

ۋات-سەكۋنت 见 ۋات-سەكۋنت.

ۋاتتىر- ۋات- I、II 的使动态。

ۋاتۋ ۋات- I、II 的不定式。

ۋاتۋشى I 〈名〉 哄(孩子)的人; 安慰者,安抚者。

ۋاتۋشى II 〈名〉 打碎(粉碎)……的人。

ۋاتىل- ۋات- I、II 的被动态。

ۋاتىلعىش 〈形〉 容易碎的,容易被粉碎的。

ۋاتىلعىشتىق ۋاتىلعىش 的抽象名词。

ۋاۋ I 〈叹〉 喂,嘿(表示招呼之意): ۋاۋ، كۇرەكتى سىندىرىپ الما! 喂,你别把铁铣搞坏了!

ۋاۋ II 〈名〉〔史〕 阿拉伯字母的读音。

ۋادە 〈名〉 许诺,诺言,允诺,誓约: ۋادەدە بەرىك 履行诺言 / ۋادەسىن ۇمىتۋ 忘记自己的诺言 ▲ ۋادە بايلاسۋ 约定,商定 ▲ ۋادە بەرۋ 许诺,答应,保证 ▲ ۋادە بۇزۋ 失约,失信,破坏誓约 ▲ ۋادەدەن تايۋ 背弃信约,失约,失信 ▲ ۋادەدە تۇرۋ 信守诺言,履行诺言。

ۋادەلەس- 〈动〉 约好,商妥,商量好,约定: سەندەر قاي جەردە كەزىكپەكشى بولىپ ۋادەلەسىپ ەدىڭدەر؟ 你们约定在什么地方见面?

ۋادەلەستىر- ۋادەلەس- 的使动态。

ۋادەلەسۋ ۋادەلەس- 的不定式。

ۋادەلى 〈形〉 ① 约定的,约好的,商妥的,议定的: ۋادەلى مەزگىل جەتتى 约定的时间已经

到了 ② 守信用的,履约的,践约的: ۋادەلى كىسى 守信用的人。

ۋادەلىلىك ۋادەلى 的抽象名词。

ۋادەسىز 〈形〉食言的,不守信用的,不履约的,不履行诺言的。

ۋادەسىزدىك ۋادەسىز 的抽象名词。

ۋادەشىل 〈形〉爱许愿的,爱许诺的: وتىرىكشى ۋادەشىل بولادى 撒谎的人爱许愿。

ۋادەشىلدىك ۋادەشىل 的抽象名词。

ٴۋاج 〈名〉[阿] ① 办法,方法;方式;途径: ٴۋاجىن تابۋ 想方设法 ② 理由,借口,口实;原因: نە ۋاجبەن كەلدىڭ؟ 你有什么理由到这里来?

ۋاجدەس- 〈动〉引证论据,提出论据,陈述理由。

ۋاجدەستىر- ۋاجدەس- 的使动态。

ۋاجدەسۋ ۋاجدەس- 的不定式。

ٴۋاجدى 〈形〉有根据的,理由充分的,有事实依据的。

ٴۋاجىپ 〈名〉[阿]〔宗〕① 戒律,戒条,规矩 天职,义务,职责 ▲ ٴۋاجىپ ناماز 当然拜。

ٴۋازيپا 〈名〉[阿] 任务,使命,职责,义务。

ٴۋازىر 〈名〉臣子,大臣,宰相: باس ٴۋازىر 首相。

ۋازىرلىك 〈名〉大臣的(宰相的)地位,大臣的(宰相的)权势。

ٴۋاي 〈叹〉哎,喂,呸: ٴۋاي، بەرى قار!! 哎,往这边看! / ٴۋاي، قايدان كەلەسىڭ؟ 喂,你从哪里来?

ۋاكىل 〈名〉受委托者,被授权者,代表: حالىق ۋاكىلى 人民代表 / ەكى جاقتىڭ ۋاكىلى كەلىسىمگە قول قويدى. 双方的代表在协定上签字。

ۋاكىلدى 〈形〉代理的,受委托的,有代表资格的: ۋاكىلدى بانكتەر 代理银行。

ۋاكىلدىك 〈名〉代表资格: ۋكىمەتكە ۋاكىلدىك ەتۋ 代表政府 ② 代表性: ۋاكىلدىگى جوق 没有代表性 ▲ ۋاكىلدىك الۋ 受权,受委托,取得代表资格。

ۋاكىلدىلىك 见 ۋاكىلدىك.

ٴۋالايات 〈名〉①〔史〕大众,群众,众人,大家 ② 专区 ③ 地区,地带。

ٴۋالي 〈名〉太首;专员: ٴۋالي مەكەمەسى 专员公署 / ورىنباسار ٴۋالي 副专员。

ۋاليلىك 〈名〉专员的地位,专员的权势。

ۋبالدىرعان 〈名〉〔植〕毒芹,毒人参。

ۋبيدايىق 〈名〉〔植〕毒麦,醉毒麦。

ۋداي 〈形〉① 象毒一样的,如同毒药般的;极苦的,辛辣的: ٴدامى ۋداي اشتى 味道如同毒药一样苦 ② 恶毒的,毒辣的,狠毒的,尖酸的,刻薄的: ٴتىلى ۋداي 语言恶毒的 ▲ ۋداي اشۋ ① 非常酸疼 ② 十分痛心。

ۋەلەسەبيت (ۋەلوسيپەد) 〈名〉自行车,脚踏车: ۋەلەسەبيت ٴمىنۋ 骑自行车 / ۋەلەسەبيت جارىسى 自行车赛。

ۋ-دۋ 〈名〉喧哗,喧闹,嘈杂声。

ۋەزد 〈名〉县。

ۋ-ٴزار 〈名〉辣得出奇,苦得厉害(程度)。

ۋكاز 〈名〉命令,指令,指示。

ۋكول 〈名〉皮下注射,打针;扎针。

ۋقالا- 〈动〉① 揉,揉搓,按摩: تەرى ۋقالاۋ 揉皮子 / وڭ اياعىن ۋقالاۋ 揉搓右腿 ② 研,研碎,磨: ناسباي ۋقالاۋ 研制鼻烟儿 ▲ ٴوزىم ۋقالايتىن تەرىنىڭ پۇشپاعى 反正是自己的事(自己干的活儿,推托不掉的事,不容推卸的事)。

ۋقالاعانسۋ ۋقالاعانسى- 的不定式。

ۋقالاعانسى- 〈动〉装作揉,假装按摩。

ۋقالان- ۋقالا- 的被动态。

ۋقالاس- ۋقالا- 的交互态。

ۋقالات- ۋقالا- 的使动态。

ۋقالاۋ ۋقالا- 的不定式。

ۋقورعاسىن 〈名〉〔植〕乌头,草乌 ▲ ۋقورعاسىندار 乌头属。

ۋلا- 〈动〉① 下毒药,放毒: ۋلاپ ٴولتىرۋ 毒死 ②〔转〕引诱(犯错误),引向邪路,引向歧途,毒害: ادامداردىڭ جان دۇنيەسىن ۋلاۋ 毒害人们的灵魂。

ۋلاعىش 〈形〉有毒的,含有毒素的;起毒害作用的: ۋلاعىش زات 毒品。

ۋلان- ① ۋلا- 的反身态 ② 中毒: ۋلانىپ ٴولۋ

。杀自毒服

:化毒，害毒 ② 态动使的 -ۋالان① **-ۋالاندىر**

جاستاردى ۋالاندىرۇ 。人年青害毒

毒起；的素毒有含，的毒有〈形〉**ۋالاندىرغىش**

。的用作害

。态动使的 -ۋالاندىر **-ۋالاندىرت**

。式定不的 -ۋالاندىر **ۋالاندىرۇ**

。者害毒；者毒放，者毒投〈名〉**ۋالاندىرۇشى**

。态动被的 -ۋالاندىر **-ۋالاندىرىل**

。式定不的 -ۋالان **ۋالانۇ**

嚷；哗喧，闹喧，嚷嚷吵吵〈动〉**-ۋالاپ-شۇلا**

。喊叫，叫

。式定不的 -ۋالاپ-شۇلا **ۋالاپ-شۇلاۋ**

。态互交的 -ۋالا **-ۋالاس**

。态动使的 -ۋالاس **-ۋالاستىر**

。态互交的 -ۋالاپ-شۇلا **-ۋالاسىپ-شۇلاس**

。态动使的 -ۋالا **-ۋالات**

。态动使的 -ۋالاپ-شۇلا **-ۋالاتىپ-شۇلات**

。式定不的 -ۋالا **ۋالاۋ**

。刮地飕飕，吹地呼呼(风)〈动〉**-ۋله**

。态动使的 -ۋله **-ۋلەت**

。式定不的 -ۋله **ۋلەۋ**

外紫 **ۋلترا كۆلگىن: ۋلترا كۆلگىن ساۋلە**

。线

:的素毒有含，的性毒有，的毒有 ①〈形〉**ۋلى**

ۋلى گاز 毒气 / ۋلى جىلان 毒蛇② [转] 毒恶

ۋلى / 言语的毒恶 ۋلى سۆز : 的辣毒，的

تۇزاق ▲ 计毒 ۋلى بەز ▲ 腺毒 [理生] ۋلى

بومبا [动] ۋلى قوزغىن ▲ 弹气毒，弹斯瓦 [军]

。鸩

一，的缕缕一，的团团一〈形〉**ۋماق-شۇماق**

。的堆一堆一；的簇簇

。糊面，糊糊 **ۋماش: ۋماش كوجە**

。见 جۇمارلا- **-ۋماشتا**

。式定不的 -ۋماشتا **ۋماشتاۋ**

综，的用通，的能万，的种多〈形〉**ۋنيۋەرسال**

。的合

。学大(合综)〈名〉**ۋنيۋەرسيتەت**

。(喊呐的锋冲队军)！拉乌〈叹〉**ۋرا**

。声拉乌出发，拉乌喊〈动〉**-ۋرالا**

。态互交的 -ۋرالا **-ۋرالاس**

。式定不的 -ۋرالا **ۋرالاۋ**

。仲管，众贯，属蕨毛麟 [植]〈名〉**ۋساسىر**

。属香瑞 [植]〈名〉**ۋسويقى**

。程章〈名〉**ۋستاۋ**

ۋسىز جىلاندار :的性毒无，的毒无〈形〉**ۋسىز**

。蛇毒无

。石灰石，灰石〈名〉**ۋتاس**

。想空，国想理，邦托乌〈名〉**ۋتوپيا**

想空 ；的国想理，的邦托乌〈形〉**ۋتوپيالىق**

会社想空 ۋتوپيالىق سوتسياليزم :的想幻，的

。说小想幻 ۋتوپيالىق رومان / 义主

。想空，义主邦托乌〈名〉**ۋتوپيزم**

。家想空，者义主邦托乌〈名〉**ۋتوپيست**

喊大；喊叫，声杂嘈，嚷吵，哗喧〈名〉**ۋ-شۇ**

。叫大

。式定不的 -ۋشىق **ۋشىغۇ**

情)；化恶(病疾)，染感(口伤)〈动〉**-ۋشىق**

。剧加(势局)，重严得变(况

刺(言语用)；疵求毛吹，剔挑〈动〉**-ۋشىقتا**

。激

。态动使的 -ۋشىق **-ۋشىقتىر**

② 奶胶喝 ۋىز شۇ :乳初，奶胶 ①〈名〉**ۋىز**

嫩娇；的小幼，的轻年 [转] ③奶胶的熟(蒸)煮

:ۋىز قىز 娘姑轻年 ▲ ئۆزىنان ۋىزى سۈتى :的

كەپىەگەن (تامعان) 的干未臭乳 ▲ ۋىز جاس 很

ۋىز ▲ 汁奶的稠很；奶胶 ۋىز سۈت ▲ 的轻年

تىس 牙奶，牙乳 ▲ ۋىزىندا جارىماعان 受小从

醇，酒奶马的口可 ۋىز قىمىز ▲ 穷贫幼自，穷

ۋىزىنا 酒奶马的香 ▲ قاشپاعان قارا سيىردىڭ

قاراۋ 。等空；饥充饼画，渴止梅望

▲ 的嫩娇；的小幼，的轻年常非〈形〉**ۋىزداي**

。睦和结团 ۋىزداي ۋيىمدى

初吮吸(畜幼) ② 水奶有 ①〈动〉**-ۋىزدان**

。乳

。态动使的② -ۋىزدان **-ۋىزداندىر**

。式定不的 -ۋىزدان **ۋىزدانۋ**

胶有掺；的富丰乳初，的多奶胶〈形〉**ۋىزدى**

。的奶

。词名象抽的 ۋىزدى **ۋىزدىلىق**

ۋىزسىز 〈形〉胶奶少的,初乳不多的。

ۋىزسىزدىق ۋىزسىز 的抽象名词。

ۋىق 〈名〉支撑毡房顶圈的)曲椽,曲杆:
شاڭىراق كوتەرىپ ۋىق شانشۇ 把曲杆插在顶圈
孔里加以固定 ▲ ۋىق شانشۇ 居住,走居。

ۋىقباۋ 〈名〉曲椽绳,曲杆带。

ۋىقاپ 〈名〉曲椽套,曲杆袋。

ۋىقسىز 〈形〉没有曲椽的,没有曲杆的:
ۋىقسىز، شاڭىراقسىز تەك كەرەگەسى عانا بار 既
没有曲杆,又没有顶圈,只有木栅。

ۋىقتا- 〈动〉把曲杆插在顶 圈孔里。

ۋىقتاۋ ۋىقتا- 的不定式。

ۋىقتى 〈形〉有曲椽的,有曲杆的:120 ۋىقتى
ٴۇي 有一百二十根曲杆的毡房。

ۋىقتىق 〈形〉做曲椽的,做曲杆的。

ۋىل- 〈动〉长口疮,(口腔)发炎。

ۋىلدىر- ۋىل- 的使动态。

ۋىلدىرىق 〈名〉① 子鱼,鱼卵,鱼花 ② 鱼子
酱 ▲ ۋىلدىرىق ٴشاشۋ 鱼产卵

ۋىلدىرىقتا- 〈动〉(鱼)产卵,甩子: بالىقتىڭ
ۋىلدىرىقتايتىن مەزگىلى 鱼产卵期。

ۋىلدىرىقتاۋ ۋىلدىرىقتا- 的不定式。

ۋىلدىرىقتى 〈形〉有鱼子的,鱼子多的:
ۋىلدىرىقتى بالىق 有鱼子的鱼。

ۋىلجۋ ۋىلجى- 的不定式。

ۋىلجى- 〈动〉① 显得嫩,显得细嫩, 显得娇
嫩:ۋىلجىعان مايسا 嫩苗 ② (水果等)成熟,美
味可口:ۋىلجىعان جەمىستەر 长得水灵灵的水
果 ③ (少年)既将发育成熟,显出青春活力:
ۋىلجىعان قىز 既将发育成熟的少女 ▲ ٴىشى
ۋىلجۋ 心软;同情,怜悯。

ۋىلجىت- ۋىلجى- 的使动态。

ۋىس 〈名〉① 掌窝,掌心,手心 ② (散体物
的)一把,(一只手的)一捧: ٴبىر ۋىس توپىراق
一把土 ▲ ۋىس قوس 一捧,一掬 ▲ ۋىسنان
شىعارماۋ 操纵,控制,掌握在手心里。

ۋىستا- 〈动〉(一把一把地)抓,掬: ۋىستاپ
—一把一把的量 / ۋىستاپ الۋ قوس ۋىلشىۋ 双手
捧接。

ۋىستاس- ۋىستا- 的交互态。

ۋىستات- ۋىستا- 的使动态。

ۋىستاۋ ۋىستا- 的不定式。

ۋىس-ۋىس 〈形〉一把一把的;很多的。

ۋىت 〈名〉① 毒,毒质,毒力,毒性: ۋىتى
كۇشتى 毒力强(毒性大) / ۋىتى جايىلۋ 毒性扩
散 ② (受到的)害处,(不良的)影响,毒害,流
毒,毒素: ۋىتىنا ۋشىراۋ 受到不良的影响。

ۋىتسىز 〈形〉① 无毒的,无毒性的 ② 〔转〕
无危害的,无毒害的,无不良影响的。

ۋىتسىزدىق ۋىتسىز 的抽象名词。

ۋىتتا- 〈动〉蛊惑,引诱,煽动,煽惑,挑动,鼓
动,挑唆。

ۋىتتال- ۋىتتا- 的被动态。

ۋىتتان- ①ۋىتتا- 的被动态 ② (伤口)感染,
恶化。

ۋىتتاندىر- ①ۋىتتان- 的①使动态 ② 毒害,
毒化;危害,妨害。

ۋىتتانۋ ۋىتتان- 的不定式。

ۋىتتات- ۋىتتا- 的使动态。

ۋىتتاۋ ۋىتتا- 的不定式。

ۋىتتى 〈形〉① 有毒的,有毒性的;恶性的:
ۋىتتى جارا 毒疮 ② 〔转〕恶毒的,狠毒的:
ۋىتتى كوزبەن قاراۋ 恶狠狠地望着 / ۋىتتى
ٴسوز 恶毒的语言。

ٴۋىل 〈名〉① (风的)沙沙声,呼呼声 ② (婴
儿的)含糊的哑哑语。

ۋىلدە- 〈动〉① (风)飕飕作响,呼呼地吹 ②
(婴儿)发出哑哑声。

ۋىلدەت- ۋىلدە- 的使动态。

ۋىلدەۋ 的不定式。

ۋىلدىرىك 〈名〉① (芦苇等植物的) 绒毛②
(马肠子的)肥油。

ۋ

ۋ 哈萨克文字母表中的第二十五个字母。

ۋباق-شۋباق 〈副〉鱼贯地，一个跟着一个地，接连不断地：ۋباق-شۋباق اتتى اسكەرلەر ۋباق-شۋباق اۋلعا كەلە جاتىر. 骑兵们朝着阿吾勒鱼贯而来。

ۋباپ-شۋبا- 〈动〉鱼贯而行，一个跟着一个，走成一字长蛇阵而行：جىلقىلار ۋباپ-شۋباپ سۋعا بارادى. 马群一个跟着一个去饮水。/ مالشىلار ۋباپ-شۋباپ جايلاۋعا كوشىپ جاتىر. — 牧民们排成一个长蛇阵向着夏牧场转移。

ۋباپ-شۋباۋ ۋباپ-شۋبا- 的不定式。

ۋباسىپ-شۋباس- ۋباپ-شۋبا- 的交互态。

ۋبىرىپ-شۋبىر- 见 ۋباپ-شۋبا-.

ۋبىرىپ-شۋبىرۋ ۋبىرىپ-شۋبىر- 的不定式。

ۋعلان 〈名〉青年，少年。

ۋعۋ ۋق- 的不定式。

ۋعۋشى 〈名〉理解的人，领会的人，明白的人。

ۋعۋشىلىق 〈名〉理解，领会，明白。

ۋعىل I 〈名〉〔书〕儿子，男孩儿。

ۋعىل- II ۋق- 的被动态。

ۋعىم 〈名〉① 概念：قوعامدىق تاپ جونىندەگى ۋعىم 社会阶级的概念 ② 理解，理解力，理解程度：ونىڭ ماتيماتيكا جونىندەگى ۋعىمى كوڭگىرت. 他对数学的理解是非常模糊的。/ ۋعىمى ناشار 理解力差。

ۋعىمدى 〈形〉① 颖悟的，聪明的，伶俐的：ۋعىمدى بالا 聪明的孩子 ② 容易懂的，容易理解的，明白的，明白易懂的，通俗易懂的，容易理的：ۋعىمدى جازۋ （文章）写得明白易懂 / ۋعىمدى سويلەم 易懂的句子。

ۋعىمدىلىق ۋعىمدى 的抽象名词。

ۋعىمپاز 见 ۋعىمتال.

ۋعىمسىز 〈形〉理解力差的，不聪明的，愚蠢的，迟钝的：ۋعىمسىز بالا 脑子迟钝的孩子 ② 不易理解的，不易明白的，不好懂的：ونىڭ سوزى ۋعىمسىز. 他的话不好懂。

ۋعىمسىزدىق ۋعىمسىز 的抽象名词。

ۋعىمتال 〈形〉聪明的，颖悟的，智力强的，理解得快的：بۇل بالا ۋعىمتال جانە تالاپتى بولعاندىقتان ۋيرەنۋدە وتە تەز العا باستى. 这个孩子既聪明又用功，因而学习上进步很快。

ۋعىمتالدىق ۋعىمتال 的抽象名词。

ۋعىن- ① ۋق- 的反身态 ② 了解，打听，探听：باسقالاردىڭ سوزىن ۋعىنۋ كەرەك 了解别人说的话 ③ 理解，明白，懂得：مەنىڭ سوزىمدى ۋعىندىڭ با؟ 你明白我的话吗？ ④ 有（某种）看法，认为是，解释为……：بۇل سويلەمدى نە دەپ ۋعىنۋ كەرەك؟ 这句话应怎样解释？

ۋعىندىر- ① ۋعىن- 的使动态 ② 解释，说明，阐明：تۇسىنبەسە ۋعىندىرۋ كەرەك 不清楚的话就应该解释。

ۋعىندىرىل- ۋعىندىر- 的被动态。

ۋعىنۋ- ۋعىن- 的不定式。

ۋعىنىقسىز 〈形〉不易理解的，不易明白的，不好懂的：ۋعىنىقسىز پىكىر 不好理解的意见。

ۋعىنىقتى 〈形〉容易理解的，容易明白的，好懂的。

ۋعىنىل- ۋعىن- 的被动态。

ۋعىنىس- ۋعىن- 的交互态。

ۋعىس- ① ۋق- 的交互态 ② 了解，打听，调查：كەشە نە بولعانىن ۋعىستىڭ با؟ 昨天发生了什么事，你去打听了吗？

ۋعىسپاستىق 〈名〉误会，误解，错觉。

ۋعىسپاۋشىلىق 见 ۋعىسپاستىق.

ۋداي I 〈副〉经常,往往,时刻。

ۋداي II: ەكى ۋداي 模棱两可,犹豫不决,拿不定主意: ەكى ۋداي جاۋاپ 模棱两可的答复。

ۋدايى 〈副〉经常,不断地,连续地,一贯地: ۋدايى كەلىپ كەتۋ 常来常往 / ٴبىزدىڭ ۋيدە ۋدايى قوناق بار. 我们家客人不断。/ ٴۋش جىل ۋدايى مول ٴونىم الدى 连续三年获得丰收 ▲ كۇن ۋدايى 每天,天天 ▲ ۋدايى ٴوندىرىس 〔经〕再生产。

ۋجدان 〈名〉[阿] 良心,天良,廉耻,羞耻: ۋجدانى كوتەرمەۋ 良心所不允许。

ۋجداندى 〈形〉有良心的,有天良的,知廉耻的;正直的,诚实的: ۋجداندى كىسى 有良心的人。

ۋجدانسىز 〈形〉没有良心的,没有天良的,昧良心的,无耻的: ۋجدانسىز قىلىق 无耻的行为。

ۋجدانسىزدىق ۋجدانسىز 的抽象名词。

ۋجماق 〈名〉[阿]〔宗〕天堂,极乐世界: ۋجماققا بارۋ 上天堂 ▲ ۋجماق كوكەگى 鸽子 ▲ ۋجماق قۇسى 〔天〕天燕座。

ۋجىم 〈名〉团结;统一,和睦相处。

ۋجىمدى 〈形〉团结的,和睦的;统一的。

ۋزا- 〈动〉① 远离,离去,离开(相当远),同……疏远起来: ول ۋزاعان جوق، قازىر قۋىپ جەتەسىڭدەر. 他没有走远,你们不一会儿就能追上。② 延长,拖延,拖长: كوپ ۋزاماۋ 没有过多久 / ۋاقىت ۋزاعان سايىن ماسەلەنىڭ شەشىلۋىنە پايداسىز 时间拖得越长,对问题的解决越不利。

ۋزاعىراق 〈形〉较远的,较长久的,比较偏僻的: ۋزاعىراق وتىرىپ قالۋ 坐的时间较长 / ۋزاعىراق جوسپار 比较长远的计划。

ۋزاي- 见 ۋزار-.

ۋزايت- ۋزاي- 的使动态。

ۋزايتىل- ۋزايت- 的被动态。

ۋزايۋ ۋزاي- 的不定式。

ۋزاق I 〈名〉〔动〕寒鸦。

ۋزاق II 〈形〉① 长时间的,长期的,良久的,长久的: ۋزاق ناۋقاس 长时间的病 / ۋزاق توسۋ 长时间的等待 / ۋزاققا سوزىلاتىن سوعىس 持久战 ② 远的,遥远的,边远的: ۋزاق جول 远路 / ۋزاق جەر 遥远的地方(远方) ▲ كۇن ۋزاق (كۇنگە ۋزاق) 一天到晚,整天 ▲ ٴومىر (جاسىڭ) ۋزاق بولسىن! 祝常命百岁! ▲ ۋزاق جورىق 长征 ▲ ۋزاققا بارمادى 没有能维持长久 ▲ ۋزاق كۇيلەۋ 长发情 ▲ ٴومىر ۋزاق 长寿,长命,寿似古松。

ۋزاق-سونار 见 ۋزىن-سونار.

ۋزاقسىن- 〈动〉认为远,嫌远,嫌(距离,时间)长,觉得遥远。

ۋزاقسىنۋ ۋزاقسىن- 的不定式。

ۋساق-سۇرە 〈形〉末完的,没完没了的,无休止的: ۋزاق-سۇرە داۋ 没完没了的纠纷。

ۋزاقتا- 〈动〉远离,走远,远离,离开(相当远)。

ۋزاقتاۋ I ۋزاقتا- 的不定式。

ۋزاقتاۋ II 〈形〉比较远的,较边远的;(时间)较长的,较长远的。

ۋزاقتى: **ۋزاقتى كۇن** 成天,整天,一天到晚。

ۋزاقتىق ① ۋزاق II 的抽象名词 ② 遥远,远度,远距离。

ۋزاقشىل 〈形〉善于长跑的,能长久忍耐的,有耐力的: ۋزاقشىل ات 能跑远距离的马。

ۋزاماي 〈副〉没有过多久,不久。

ۋزاڭقىرا- 〈动〉走得较远,稍远去;(时间)过得较长,离远一些: ۋاقىت ۋزاڭقىراپ كەتتى، ەستە انىق قالمادى 时间比较久了,记不得清楚。

ۋزاڭقىرات- ۋزاڭقىرا- 的使动态。

ۋزاڭقىراۋ ۋزاڭقىرا- 的不定式。

ۋزار- ① ۋزا- 的使动态 ② 增高,增长,变长: كوك مايسا ۋزارىپ كەلەدى. 青苗长高了。/ كۇن ۋزارۋ 天长 / ٴتۇن ۋزارۋ 夜长 ③ 延长,伸长,延伸,延续: جيىن ۋزاردى 会议延长了 ▲ ٴتۇن ۋزارسا ٴتۇس كوبەيەدى 夜长梦多 ▲ ۋزارۋ كەزەڭى 〔地质〕伸长期。

ۋزارت- ① ۋزار- 的使动态 ② 延长,加长,接长;延展,伸展: جەڭ ۋزارتۋ 把袖子接长。

ۋزارتقىز- ۋزارت- 的使动态。

ۋزارتۋ ۋزارت- 的不定式。

ۇزارتىل- ۇزارت- 的被动态。

ۇزارۋ ۇزارت- 的不定式。

ۇزات- ① ۇزا- 的使动态 ② 送行，送别，打发走；伴送：قوناق ۇزاتۋ 送客人 / ول سەنى قاي جەرگە دەيىن ۇزاتىپ قويدى؟ 他把你伴送到什么地方了？ ▲ كوزبەن ۇزاتۋ 目送 ▲ قىز ۇزاتۋ 聘姑娘 ▲ ۇزاتار كوبەيسىن! 祝喜事不断(姑娘出嫁时说的祝福语)。

ۇزاتتىر- ۇزات- 的使动态。

ۇزاتۋ ۇزات- 的不定式。

ۇزاتىل- ۇزات- 的被动态。

ۇزاتىس- ۇزات- 的交互态。

ۇزىن 〈形〉① 长的：ۇزىن جول 长途 / ۇزىن مىلتىق 长枪 / قولى ۇزىن 手长 ② 高的：ۇزىن بويلى 高个子的 ③ 长久的，长时间的：ۇزىن ٴومىر تىلەۋ 祝长命百岁 / جازدا ەتتى ۇزىن ساقتاۋعا بولمايدى 夏天肉放不住 ▲ كۇن ۇزىن 一天到晚，整天 ▲ مال اياق ۇزىن 大牲畜 ▲ ۇزىن ارقان، كەڭ تۇساۋ 欲擒故纵 ▲ ۇزىن ەلدىڭ ٴۇيىرى، قىسقا ەلدىڭ قيىرى 方园百里 ▲ ۇزىن داۋىستى دىبىس 〔语〕长元音 ▲ ۇزىندا ٴۇشى، قىسقادا كەگى جوق 往日无冤，近日无仇；前世无冤，后世无仇 ▲ ۇزىن مۇرت قوڭىز 〔动〕天牛 ▲ ۇزىن سارى 早春，初春 ▲ ۇزىن سارى كەلگەندە 青黄不接的时候 ▲ ۇزىن سىزسا ٴجۇرىپ، كولدەنەڭ سىزسا تۇرۋ 惟命是从，惟命是听 ▲ ٴسوزدىڭ قىسقاسى 归根到底，简而言之 ▲ ٴۇزىن تولقىن 长波 ▲ ۇزىن تۇمسىقتىلار 〔动〕长鼻目 ▲ ۇزىن ىرعا 概况，大概的意思，梗概 ▲ ۇزىن قاناتتىلار 〔动〕长翅目 ▲ ۇزىن قۇيرىق قىرعاۋىل 〔动〕长尾雉，鸲鹆 ▲ ۇزىن قۇيرىق سۋىر 尾旱獭 ▲ ۇزىن قۇيرىق تاعاناق 长尾灰伯劳 ▲ ۇزىن قۇيرىق تاۋىق 长尾鸡 ▲ ۇزىن قۇلاق 传闻，耳闻，消息灵通 ▲ ۇزىن قۇلاق جاپالاق 长耳鸮 ▲ ۇزىن مويىن سۋ قۇزعىنى 长颈鸬鹚 ▲ اعاش كەسسەڭ ۇزىن كەس، تەمىر كەسسەڭ قىسقا كەس.【谚】长木匠，短铁匠。

ۇزىنداۋ 〈形〉较长的；略微高的：اعاش ۇزىنداۋ 较长的木头 / بويى ۇزىنداۋ 个子略微高的。

ۇزىندىق ① ۇزىن 的抽象名词 ② 长度，长短：ۇزىندىعى 100 مەتر 长度为 100 米。

ۇزىندى-قىسقالى 〈形〉有长有短的，长短不齐的：ۇزىندى-قىسقالى ٴتورت اياقتى ورىندىق 四条腿不一般长椅子。

ۇزىننان 〈副〉顺着，直着，纵着，竖着。شۇپەرەكتى ۇزىننان كەسۋ 纵着剪布 / اعاشتى ۇزىننان قويدى 把木头竖着放。

ۇزىننان-ۇزاق 〈形〉很长的，老长的；很久的，很久很久的，无边无际的：ۇزىننان-ۇزاق سو-زىلعان كاريدور 很长的走廊 / ۇزىننان-ۇزاق سوزىلعان تەمىر جول 长长的铁路 / ۇزىننان-ۇزاق جازىق 无边无际的平原。

ۇزىن-سونار 〈形〉冗长的，连篇累牍的，长篇大论的；未完的，无止境的，无休止的：ۇزىن-سونار ماقالا 长篇大论的文章 / ۇزىن-سونار قىسىر كەڭەس 没完没了的闲聊。

ۇزىن سورا 〈名〉〔植〕高硷蓬。

ۇزىن-سۇرە 见 ۇزىن-سونار.

ۇزىنشا 〈形〉较高的，较长的，细长的，长方形的：ۇزىنشا ۇستەل 长方形的桌子。

ۇزىنشاق 〈形〉细长的，狭长的，长方形的：ۇزىنشاق بەت 长方脸 ▲ ۇزىنشاق باراban 〔乐〕渔鼓。

ۇزىن-ىرعاسى 〈名〉概况，大概，大体：ٴسوزىنىڭ ۇزىن-ىرعاسى اۋىسىپ كەلۋ كورىنەدى 听他的口气是想调来。

ۇيا 〈名〉① 巢，窝，穴，洞穴：ارانىڭ ۇياسى 蜂巢 / تاۋىقتىڭ ۇياسى 鸡窝 ② 槽：ٴتىس ۇياسى 牙槽 ③〔转〕发源地，策源地，基地，中心，大本营：باندىلار ۇياسى 土匪窝 ▲ ارانىڭ ۇياسىنداي 狭窄，窄小 ▲ كۇن ۇياسى 日落处 ▲ ۇيا باسۋ 抱窝 ▲ بالاپان ۇيادا نە كورسە، ۇشقاندا سونى الادى.【谚】幼鸟在巢里看到什么，长大以后就抓什么。

ۇياباسار 〈名〉雕鹰。

ۇيال- 〈动〉害羞，害臊，羞愧，羞耻，羞涩，不好意思，难为情：ول سەنى كورگەندە ۇيالىپ باسىن كوتەرمەدى. 他见了你害羞得抬不起头来。▲ ۇيالماعان بۇيىرماعاننان تاتار.【谚】脸

皮厚的人不该吃的也吃；脸皮厚的人什么也不管。

ۇيالا- 〈动〉① 营巢，筑窝，作窝：قۇس ۇيالاۋ 鸟儿筑巢 ② 进巢：تاۋىق ۇيالاعان جوق. 鸡还没有进窝。③〔转〕定居，驻扎：تاۋ-تاستى ۇيالاعان باندىلار 盘踞在山里的土匪 ④〔转〕出现，产生：بەتىنە كۇلكى ۇيالاۋ 喜形于色 / ۇرەي ۇيالاۋ 产生恐惧心理 ⑤〔转〕深入，扎根：جۇرت جۇرەگىنە ۇيالاۋ 深入人心 ▲ ۇيالاپ ەگۋ 点种，窝种。

ۇيالان- ۇيالا- 的反身态。

ۇيالاندىر- ۇيالان- 的使动态。

ۇيالاس 〈形〉（指犬科动物）一窝的，同窝的：ۇيالاس ىت 一窝的狗 ▲ ىت ۇيالاسىنان قورىقپايدى.【谚】同窝狗彼此不怕咬。

ۇيالاستىق ۇيالاس 的抽象名词。

ۇيالات- ۇيالا- 的使动态。

ۇيالاۋ ۇيالا- 的不定式。

ۇيالعانسۋ ۇيالعانسى- 的不定式。

ۇيالعانسى- 〈动〉故作害羞，故作腼腆，做出惭愧的样子。

ۇيالت- ۇيال- 的使动态 ▲ بەرمەگەندى بەرىپ ۇيالت.【谚】用慷慨之行揭露吝啬之心。

ۇيالۋ ۇيال- 的不定式。

ۇيالشاق 〈形〉怕羞的，害臊的，羞怯的，腼腆的，脸皮薄的：ۇيالشاق قىز 腼腆的姑娘。

ۇيالشاقتىق ① ۇيالشاق 的抽象名词 ② 害羞，羞怯，腼腆，羞耻心。

ۇيالى 〈形〉有窝的，一窝的，一伙的，同伙的，聚在一起的：ۇيالى قاراقشى 一伙强盗 ▲ ۇيالى كەن〔矿〕窝子矿。

ۇيالس- ۇيال- 的交互态。

ۇياڭ 〈形〉① 柔软的，细软的，绵软的：قويدىڭ ۇياڭ ءجۇنى 柔软的羊毛 ② 温柔的，温情的，温存的，温顺的：ۇياڭ مىنەز 温柔的性格 / ۇياڭ ءۇن 温和的性格 ③ 沉默寡言的，不开朗的：ۇياڭ جىگىت 不太爱说话的小伙子 ④〔语〕发音软的，软音的 ▲ ۇياڭ داۋىسسىزدار〔语〕浊辅音 ▲ ۇياڭ داۋىستىلار〔语〕次浊元音。

ۇياڭدان- 〈动〉① 变得柔软，变得细软 ② 变得不开朗，变得不大方 ③〔语〕浊化，变为浊音。

ۇياڭدانۋ ۇياڭدان- 的不定式。

ۇياڭداۋ 〈形〉① 比较柔软的，比较细软的，略微绵软的 ② 不太大方的，不太开朗的。

ۇياڭدىق ۇياڭ 的抽象名词。

ۇياڭقىلىق 见 ۇياڭدىق.

ۇيات 〈名〉① 羞耻，惭愧，羞愧，害羞：ونداۋ مۇلدە ۇيات جوق. 他毫无廉耻。② 耻辱，可耻，无耻：مۇنداي ىستەۋ ۇيات! 丢脸，招来耻辱，招来羞耻 ▲ ۇيات بولۋ 丢人，丢脸 ▲ ۇيات كەلۋ 丢脸，招来耻辱，招来羞耻 ▲ ۇياتقا جولداس بولۋ 露怯 ▲ بىلمەگەندى سۇراۋدىڭ ۇياتى جوق.【谚】请教不是耻辱；不耻于求教。▲ ۇلى سوزدە ۇيات جوق.【谚】言正不怕人讥笑。

ۇيات-ايات 〈名〉羞耻，羞愧，害羞，羞怯。

ۇيات-ار 见 ار-ۇيات.

ۇيات-سيات 〈名〉羞耻，廉耻，害羞。

ۇياتسىز 〈形〉无耻的，不知羞耻的，不害臊的，不要脸的。

ۇياتسىزدان- 〈形〉变的不要脸的，变的无耻，变的不知耻。

ۇياتسىزداندىر- ۇياتسىزدان- 的使动态。

ۇياتسىزدانۋ ۇياتسىزدان- 的不定式。

ۇياتسىزدىق ① ۇياتسىز 的抽象名词 ② 厚颜无耻，恬不知耻。

ۇياتسىن- 〈动〉觉得害羞，感到羞耻，感到丢脸，觉得不好意思：ول ءوزىنىڭ وقۋدا ناشارلى- عىن ۇياتسىنىپ ءجۇر. 他对自己的功课差而感到不好意思。

ۇياتسىنۋ ۇياتسىن- 的不定式。

ۇياتتاۋ 〈形〉不大光彩的，有点丢脸的，有点不好意思的：بىلاي ىستەۋ ۇياتتاۋ بولارما ەكەن. 这样做恐怕不大光彩吧。

ۇياتراق 〈形〉害羞的，羞怯的，腼腆的，知羞的，害臊的。

ۇياشىق 〈名〉小窝，巢。

ۋيعار- 〈动〉 ① 预定,决定,决计: باشلىق ۋنى ۋيرەنۆگە جەبھەرۋدى ۋيعاردى. 领导上决定派他去学习。② 认为,以为……看作……: كوپشىلىك ۋنى ٴبىر اۋىزدان قىزمەتتە بەلسەندى دەپ ۋيعاردى. 大家一致认为他工作积极。

ۋيعارۋ ۋيعار- 的不定式。

ۋيعارىل- ۋيعار- 的被动态。

ۋيعارىم 〈名〉 决定,决议: اقىلداسىپ ۋسى ۋيعارىمعا كەلدى 经过研究作出这项决定。

ۋيعارىندى 〈名〉 决定,决议: كوپشىلىكتىڭ ۋيعارىندىسى 大家的决定。

ۋيعارىس- ۋيعار- 的交互态。

ۋيعىر 〈名〉 维吾尔族,维吾尔人 ▲ ۋيعىر جازۋى 回鹘文。

ۋيقالا- 见 ۋقالا-.

ۋيقالان- ۋيقالا- 的被动态。

ۋيقالاۋ ۋيقالا- 的不定式。

ۋيقاس I 〈名〉 ① 一样的,同样的,与……相配的,与……相等的: اتى ۋيقاس 同名的 ② 压韵,押韵,韵脚: ولەڭ ۋيقاسى 诗韵 ▲ ايقاس ۋيقاس 隔行韵(二,四行押韵) ▲ ەگىز ۋيقاس 单双行押韵 ▲ ەركىن ۋيقاس 自由韵 ▲ شالىس ۋيقاس 交叉韵(第一行与第三行,第二行与第四行押韵) ▲ قارا ولەڭ ۋيقاسى 民歌体的韵(一,二,四行押韵)。

ۋيقاس II 〈动〉 ① 合韵,押韵 ② 与……相配,与……相称,与……相适应。

ۋيقاستى 〈形〉 押韵的,合韵的。

ۋيقاستىر- ۋيقاس- II 的使动态。

ۋيقاستىق 〈名〉 韵,韵脚,韵律。

ۋيقاسۋ ۋيقاس- II 的不定式。

ۋيقاسىم 见 ۋيقاستىق.

ۋيقاسىمدى 〈形〉 ① 合韵的,押韵的 ② 恰当的,适当的,与……相称的。

ۋيقاسىمسىز 〈形〉 ① 不合韵的,不押韵的 ② 不恰当的,不适当的,不合适的。

ۋيقى I 〈名〉 睡眠,睡意,瞌睡: ۋيقىسى قاشۋ 失眠,(没有睡意) / ۋيقىسى قانۋ 睡好(睡足) / ۋيقىسىن اشۋ 睡醒 / ۋيقى باسۋ 打瞌睡(打盹) / ۋيقىسى كەلمەۋ 睡不着觉 / ۋيقىعا ەنۋ 入睡 ▲ ارام ۋيقى 过多的睡眠,睡懒觉 ▲ كۇندىز كۇلكى، تۇندە ۋيقى جوق 忧心忡忡 ▲ تاڭعا ٴبىر ۋيقى قالعاندا 四更 ▲ ٴتۇن ۋيقىسىن ٴتورت ٴبولۋ 睡不安生,睡不踏实 ▲ ۋيقى جەڭۋ 困极了 ▲ ۋيقى كورمەۋ 没有睡觉;睡不着觉 ▲ ۋيقى كۇرە تامىر 颈动脉 ▲ ۋيقى قىسۋ 犯困。

ۋيقى II 〈名〉 胰腺 ▲ ۋيقى بەزى 胰腺。

ۋيقىلى 〈形〉 ① 有睡意的,朦胧欲睡的,发困的 ② (指大自然)沉睡的,沉寂的 ▲ ۋيقىلى كوزىمەن 睡眼醒松的,睡意朦胧的 ▲ قۇس ۋيقىلى 轻睡的,睡眠轻的,睡眠不多的。

ۋيقىلى-ۋياۋ 〈形〉 朦胧欲睡的,半睡不醒的,打盹的,发困的,犯困的。

ۋيقىسىز 〈形〉 不眠的,失眠的,不瞌睡的,睡眠少的: ٴتۇن بويى ۋيقىسىز 彻夜不眠 / ۋيقىسىز بالا 睡眠少的孩子。

ۋيقىسىزدىق ① ۋيقىسىز 的抽象名词 ② 失眠,失眠症。

ۋيقىسىرا- 〈动〉 呓梦,说梦话: ول ۋيقىسىراپ جاتىر. 他在说梦话。

ۋيقىسىراۋ ① ۋيقىسىرا- 的不定式 ② 梦行症,梦游症。

ۋيقى-تۇيقى 〈形〉 乱纷纷的,乱糟糟的,乱腾腾的,乱七八糟的,乱成一团的;翻腾飞卷的: ٴۋيدى اقتارىپ ۋيقى-تۇيقىسىن شىعاردى 把屋里的东西翻得乱七八糟的。

ۋيقىشى 〈形〉 ① 贪睡的,爱睡觉的,睡懒觉的 ② 贪睡的人,瞌睡虫,睡虎子。

ۋيقىشىل 〈形〉 贪睡的,爱睡觉的,瞌睡多的,睡懒觉的。

ۋيقىشىلدىق ۋيقىشىل 的抽象名词。

ۋيلىعۋ ۋيلىق- 的不定式。

ۋيلىعىس- ۋيلىق- 的交互态。

ۋيلىق- 〈动〉 聚着,聚集,拥挤在一起,紧挤一起,堆积: بوران سوعىپ قويلار تاستىڭ تۇبىنە ۋيلىعىپ تۇرىپ الدى. 狂风大作,羊群聚集在岩石下不走了。

ۋيلىقتىر- ① ۋيلىق- 的使动态 ② (把云、雪、沙等)吹聚在一起,堆积在一起。

ۋيلىقتىرت- ۋيلىقتىر- 的使动态。

ۋيپا- 〈动〉 ① 揉皱，弄乱，使蓬乱： قاعازدى ۋيپاما 不要把纸揉皱 ② 踩坏，压坏，践踏： جىلقىلار ئشوپتى ۋيپاپ كەتتى. 马群把草地踩坏了。③ 乱花，胡花，乱用，浪费： اقشانى ۋيپاپ ئجۇرىپ جوعالتتى 把钱都胡乱花光了 ④ 〔转〕消灭，消除；制止；使破坏： قىسقا ۋاقىت- تىڭ ىشىندە قارسى جاقتىڭ قىرىق كىسىسىن ۋيپاپ جەڭىپ الدى 很短的时间内又消灭了对方的四十个人。

ۋيپا-جۇيپا 〈形〉 披散的，散乱的，蓬乱的。

ۋيپالا- 〈动〉 ① 揉皱，压出皱褶，揉坏： كيىمدەردى ۋيپالاپ تاستاپتى 把衣服压坏了 ② 踩坏，践踏： كوگالدى ۋيپالاپ تاستاماسىن 别把草地踩坏了 ③ 弄乱，使蓬乱，弄得乱蓬蓬： شاشىڭدى ۋيپالاماي تاراپ ال 把头发梳一梳，别弄得乱蓬蓬的 ④ 打消，消除，破灭： باستالىپ سوعىس، قىز ئۇمىتىن ۋيپالادى 战争一爆发，姑娘希望破灭了。

ۋيپالاق 〈形〉 ① 乱蓬蓬的，蓬乱的，散乱的 ② 揉皱了的，有皱纹的，多褶皱的。

ۋيپالاقتا- ① 揉皱，揉成……形状，压出皱褶 ② 使蓬乱，使散乱。

ۋيپالاقتان- ۋيپالاقتا- 的被动态。

ۋيپالاقتات- ۋيپالاقتا- 的使动态。

ۋيپالاقتاۋ ۋيپالاقتا- 的不定式。

ۋيپالان- ① ۋيپالا- 的使动态 ② 有皱纹，起皱，起褶。

ۋيپالات- ۋيپالا- 的使动态。

ۋيپالاۋ ۋيپالا- 的不定式。

ۋيپا-تۇيپا 〈形〉 散乱的，纷乱的，蓬乱的；乱七八糟的，乱成一团的： ۋيپا-تۇيپا شاش 蓬乱的头发 / ئۇيدىڭ ۋيپا-تۇيپاسىن شىعاردى 把屋里搞得乱七八糟的。

ۋيپاۋ ۋيپا- 的不定式。

ۋيتقۋ ۋيتقى- Ⅱ 的不定式。

ۋيتقى Ⅰ 见 ۋيتقى.

ۋيتقى- Ⅱ 〈动〉 ① 回旋，旋绕，旋舞，缭绕： ئتۇتىن ۋيتقىپ تۇر. 青烟缭绕。/ جەل ۋيتقىپ سوقتى. 风来回刮（风旋转着乱）。② 飞扬，一团一团的升起： شاڭ-توزاڭ ۋيتقىدى. 尘土飞扬。③ 疾驰，飞奔，飞驰，急行： اتى ۋيتقىپ كەلەدى. （他的）马在飞驰。④ 〔转〕回荡，飘扬，飞扬，驰骋： ۋيتقىعان ئان 回荡的歌声 / ۋيتقىعان وي 浮想联翩。

ۋيتقىز- ۋيت- 的使动态。

ۋيتقىت- ۋيتقى- Ⅱ 的使动态。

ۋيۋ ۋيى- 的不定式。

ۋيى- 〈动〉 ① 发酵；凝结，凝固，凝聚： ايران جاقسى ۋيىماپتى 酸奶发酵得不好。② 〔转〕聚精会神，全神贯注，凝神： ايرانداي ۋيىپ تىڭداۋ 聚精会神地听 ③ 〔转〕发麻，麻木，麻木不仁： قول-اياق ۋيۋ 手脚麻木 ▲ يانداي ۋيۋ 狂信 ▲ سۇتتەي ۋيۋ 听得着迷，听得出神，倾听。

ۋيعۋ ۋيق- 的不定式。

ۋيعىش 〈形〉 容易发酵的，容易凝结的，易凝固的： جىلى ئسۇت سۇىق سۇتتەن تەز ۋيعىش كەلەدى. 热奶比冷奶容易发酵。

ۋيق Ⅰ 〈名〉 线袜子，袜子： ۋيق ۋزىن 长袜子 / جىبەك ۋيق 丝袜子。

ۋيق Ⅱ 〈名〉 沼泽，沼地，卑湿地，泥泞地 ▲ جەر ۋيق 肥沃的土地，水草茂盛的地方。

ۋيق Ⅲ 〈名〉 鱼坑，有鱼群的地方。

ۋيق- Ⅳ 〈动〉（指犬科动物）交配。

ۋيقتا- 〈动〉 睡，睡觉，睡眠，入睡： ول جاتىسىمەن ۋيقتاپ كەتتى. 他躺下就睡着了。/ قاتتى ۋيقتاۋ 沉睡（睡得很死） ▲ ەركەك سەرگەك ۋيقتاسا بىرىس بىتەدى، ايەل سەرگەك ۋيقتاسا جۇمىس بىتەدى. 【谚】男人勤快能致富，女人勤快能出活。

ۋيقتاعىش 〈形〉 爱睡觉的，好瞌睡的，容易入睡的。

ۋيقتات- ۋيقتا- 的使动态 ▲ ۋيقتاتىپ ەمدەۋ 〔医〕睡眠疗法。

ۋيقتاتقىش 〈形〉 安眠的，安神的： ۋيقتاتقىش ئدارى 安眠药。

ۋيقتاۋ ۋيقتا- 的不定式。

ۋيىم 〈名〉 组织，团体；机构： پارتيا ۋيىمى 党组织 / بۇقارالىق ۋيىم 群众团体 / ۋيىمدى رەتكە سالۋ 调整机构。

ۋيىما 〈名〉 〔生理〕 浆液 ▲ ۋيىما بەزى 浆液

。脵
ۋيىمداس- 〈动〉 结团，合组，成组，来起织组
：来起 ورتاق ماقسات ۋشىن ۋيىمداستى 共了为
同的目标而组织起来了 / جۆمىشلار
织组求要们人工 .ۋيىمداسۋدى تالاپ ەتىپ وتىر
。来起织

ۋيىمداستىر- ① ۋيىمداس- 的使动态 ② 组织，
组成，成立，建立：بۆقارانى ۋيىمداستىرۋ 把群
众组织起来；组织群众 ③ 筹备，举办，办理：
ساۋىق كەشىن ۋيىمداستىرۋ 举行文艺晚会。
ۋيىمداستىرعىش 〈形〉 善于组织的，组织能
。的强力
ۋيىمداستىرعىشتىق ۋيىمداستىرعىش 的抽
。词名象
ۋيىمداستىرت- ۋيىمداستىر- 的使动态。
ۋيىمداستىرۋ ۋيىمداستىر- 的不定式。
ۋيىمداستىرۋشى 〈名〉 组织者。
ۋيىمداستىرىل- ۋيىمداستىر- 的被动态。
ۋيىمداسۋ ۋيىمداستىر- 的不定式。
ۋيىمدىق 〈形〉 组织的，有组织的：ۋيىمدىق
پرىنسىپ 组织原则。
ۋيىمسىز 〈形〉 无组织的，组织观念不强的；
。的漫散
ۋيىمسىزدىق ۋيىمسىز 的抽象名词。
ۋيىمشىل 〈形〉 有组织性的，组织性强的，组
织观念强的；好团结的，善于团结的，随和的。
ۋيىمشىلدىق ① ۋيىمشىل 的抽象名词 ② 组
织性：ۋيىمشىلدىعى كۈشتى 组织性强。
ۋيىندى 〈名〉 凝结物，凝固物，沉淀物。
ۋيىقتىرا- 〈动〉 ① 有点发酵，稍微凝结 ②
比较聚会神，有所注意，有些入迷 ③ 轻微地
麻木，有一点发麻。
ۋيىقتىراۋ ۋيىقتىرا- 的不定式。
ۋيىس- ① ۋيى- 的交互态 ② 凌乱，蓬乱，
绞缠，缠绕，沾在一起：ۋيىسقان شاش 蓬乱的
头发 / ۋيىسقان شوپ 草木丛生 ③〔转〕聚
集，聚拢，堆集：ادامدار بىر جەرگە ۋيىستى. 人
们聚集在一起。④ 组织，团结；靠拢：پارتيا
توڭىرەگىنە ۋيىسۋ 团结在党的周围 ⑤ 变成
块，成锭，结成块：ۋيىسقان التىن 金块。

ۋيىستىر- ① ۋيىس- 的使动态 ② 集中起来；
组织起来：پارتيا ۋيىمىن ۋيىستىرۋ 组织党组
。织
ۋيىت- ① ۋيى- 的使动态 ② 发酵，酿制：ايران
ۋيىتۋ 发酵酸奶 ③ 吸引，引人入胜：انىڭ ونى
جۇرتتى ۋيىتتى. 他的歌声把听众吸引住了。
ۋيىتقى 〈名〉 ① 酵母，引酵，曲子 ②〔转〕
基础，核心：ۋيىتقى كۈش 核心力量。▲
ۋيىتقىسىن بۇزۋ (شايقاۋ) 破坏团结。
ۋيىتقىلى 〈形〉 ① 有酵母的，加了曲子的，②
有核心的，起引导作用的。
ۋيىتقىلىق 〈形〉 ① 发酵用的，做引酵的：
ۋيىتقىلىق ايران 做引酵的酸奶 ② 核心的：
ۋيىتقىلىق رول 核心作用。
ۋيىتقىش 〈形〉 ① 发酵的，有酵母作用的，能
做引子的 ② 有吸引力的，引人入胜的 ▲ قان
ۋيىتقىش 凝血剂。
ۋيىتپا 〈名〉 ① 发酵，酵母，引酵，曲子 ② 起
麻醉作用的 ▲ ۋيىتپا وسىمدىكتەر〔植〕麻药
。物植
ۋيىتۋ ۋيىت- 的不定式。
ۋيىتىل- ۋيىت- 的被动态。
ۋق- 〈动〉 ① 理解，明白，懂得：مەن اعىلشىن
تىلىندە سويلەسەم، ۋعاسىڭ با؟ 我讲英语，你听
得懂吗？② 了解，打听，询问：سەن ونان بارىپ
ۋعىپ كەل. 你到他那里去了解一下。③ 有
（某种）认识，认为是，解释：وتىرعاندى دەما-
لىس دەپ ۋقپايمىن. 我不认为呆着就是休息。
ۋققىش 〈形〉 理解得快的，颖悟的，聪明的，伶
俐的；反应快的。
ۋققىشتىق ۋققىش 的抽象名词。
ۋقسا- 〈动〉 象，相似，类似，相象，相同，相
仿：تۋرى اكەسىنە ۋقسايدى 长象他父亲一
样 / بوياۋى ۋقساپ كەتەدى 颜色相仿。
ۋقساس Ⅰ 〈形〉 相似的，相同的，一样的，类
似的，相仿的：اعايىندى ەكەۋىنىڭ وڭى دە،
مىنەزى دە ۋقساس. 他们兄弟俩相貌，性格都
一样。/ جۇمىسقا ۋقساس اقى بەرۋ 同
工同酬。
ۋقساس- Ⅱ ۋقسا- 的交互态。

同相② 词名象抽的 I ۋقساس ① **ۋقساستىق**
。性一同，处之似相，点同共，点
…… 以，比相 ② 态动使的 ۋقسا- ① **ۋقسات-**
جاستىق شاقتى ：…… 作比 …… 把，拟比
干 ③ 天春作比期时春青把 كوكتەمگە ۋقساتىۋ
ۋل ：子样象得干，处好到恰得弄，好弄，好得
。好不得写字他 .جازۋدى ۋقساتىپ جازا المايدى
。式定不的 ۋقسات- **ۋقساتىۋ**
比 …… 把，人的喻比作 ①〈名〉**ۋقساتىۋشى**
。词拟比，语拟比〔语〕② 人的 …… 作
。式定不的 ۋقسا- **ۋقساۋ**
清讲，白明讲 ② 态动使的 ۋق- ① **ۋقتىر-**
楚，释解，告诉，告知 ： ۋقتىرىپ ايتىپاساڭ
。住不记他，楚清讲不 .ۋمىتىپ كەتەدى
ۋقىق ازاماتتىق ：能权，利权，权〈名〉**ۋقىق**
选 ۋقىعى / سايلاۋ ۋقىعى 权人 / ادام ۋقىعى 权民公
ۋقىق ەرەكشە / 权举选被 سايلانىۋ ۋقىعى / 权举
。利权越优〔法〕 ايرىقشا ۋقىق ▲ 权特
：的能权无，的利权无，的权无〈形〉**ۋقىقسىز**
不 جاعدايدى بىلمەگەن كىسى سويلەۋگە ۋقىقسىز
。权言发有没人的况情解了
。词名象抽的 ۋقىقسىز **ۋقىقسىزدىق**
：的能权有，的利权有，的权有〈形〉**ۋقىقتى**
بۇكىل / 表代权全 ۋاكىل ۋقىقتى تولىق
مەملەكەتتىك حالىق قورىلتايى مەملەكەتىمىزدىڭ
大表代民人国全 .ەڭ جوعارى ۋقىقتى ورگانى
。关机力权高最的国我是会
。词名象抽的 ۋقىقتى **ۋقىقتىلىق**
ۋل ：心细；点俭，约节，俭节，俭勤〈名〉**ۋقىپ**
懂不他 .ۋقىپ دەگەننىڭ نە ەكەنىن بىلمەيدى
。俭勤叫么什得
② 的俭节不 ，的俭勤不 ①〈形〉**ۋقىپسىز**
。的意大心粗，的致细不，的心细不
。词名象抽的 ۋقىپسىز **ۋقىپسىزدىق**
اقشانى ：惜爱，省俭，俭勤 ①〈动〉**ۋقىپتا-**
归，顿整，理整 ② 钱用约节 ۋقىپتاپ جۇمساۋ
：دۇنيەلەردى ۋقىپتاپ جيىپ قويىۋ 西东把 着
ۋقىپتاپ ：待对真认，心用，心细 ③ 好着归
。习学心用 ۋيرەنىۋ
。态动被的 ۋقىپتا- **ۋقىپتال-**

。式定不的 ۋقىپتا- **ۋقىپتاۋ**
：的俭节，的约节，的俭勤 ①〈形〉**ۋقىپتى**
家持俭勤 ۋقىپتى ۋنەمشىلدىكپەن سەميا باسقارۋ
ۋقىپ- مەتتە ：的缕密针细，的致细，的心细 ②
。人的心细 كىسى ۋقىپتى / 致细作工 تى
ۋيدى ：词名象抽的 ۋقىپتى **ۋقىپتىلىق**
。家持俭勤 ۋقىپتىلىقپەن ۋستاۋ
有你 ؟نەشە ۋلىڭ بار ：子孩男，子儿〈名〉**ۋل**
ادام ۋلى ▲ 儿孩男生 ۋل تابۋ / ？子儿个几
▲ 都谁，人人 ۋلى بايعوتان ▲ ۋيتىڭ 类人，人
ۋل تاپ! ▲ 子贵生多 اتادان پۇل قالعانشا ۋل
。了儿下留如不，富财下留其与【谚】 قالسىن.
▲ اتاعا تارتىپ ۋل تۋماس، شەشەگە تارتىپ قىز
随必未女养，父其象必未子生【谚】 .تۋماس
。母其
〔植〕② 长加，连接，上接，续继 ①〈动〉**ۋلا-**
接根 تامىردان ۋلاۋ ادىسى ：枝接，木接，接嫁
。骨接〔医〕 سۇيەك ۋلاۋ ▲ 法
。智才，力智，慧智〔阿〕〈名〉**ۋلاعات**
جاس ：代后，童儿年少，年少〈名〉I **ۋلان**
。年少青 ۋلاندار
。态动被的 ۋلا- II **ۋلان-**
。嚷喧，哗喧，嚷叫，叫喊，叫大〈名〉**ۋلان-ازار**
热为极；的重隆，的大盛 ①〈形〉**ۋلان-اسىر**
无 ② 礼婚的闹热为极 ۋلان-اسىر توي ：的闹
积堆，的量大；的野遍山满；的际无边无；的限
/ 富财的限无 ۋلان-اسىر بايلىق ：的山如
كومىركەن / 畜牲的野遍山满 ۋلان-اسىر مال
矿煤 .جۇمىسشىلارى ۋلان-اسىر كومىر شىعاردى
。煤的量大了出挖人工
广，的阔宽，的阔辽，的阔广〈形〉**ۋلان-بايتاق**
辽 ساحارا ۋلان-بايتاق ：的限无，的袤广，的大
شارۋاشىلىق / 原草的阔 ۋلان-بايتاق مال
。区牧的大广 رايونداری
。式定不的 II ۋلان- **ۋلانىۋ**
阿〔动〕 التاي ۋلارى ▲ 鸡雪〔动〕〈名〉**ۋلار**
。鸡雪藏西〔动〕 تيبەت ۋلارى ▲ 鸡雪泰尔
放，叫哭声大（人众）**ۋلارداي شۋلاۋ** :ۋلارداي
。嚎狼哭鬼，嚎神哭鬼，哭大啕号，哭大声
吵；嚷喧，叫乱喊乱，叫大喊大〈名〉**ۋلار-شۋ**

闹声。

ۋلاس- ① ۋلا- 的交互态 ② 衔接，接连，接续，继续，接连不断：مۇزىكا، ٴان، كۈلكى ٴبىر-بىرىنە ۋلاسىپ جانتى. 乐器声，歌声和欢笑声连成一片。▲ توي تويعا ۋلاسسىن 祝愿喜事接连不断，祝愿喜上加喜。

ۋلاسپالى 〈形〉 连续的，持续的，衔接的，不断的：ۋلاسپالى جۇمىس 流水作业。

ۋلاستىر- ۋلاس- 的使动态。

ۋلاسۋ ۋلاس- 的不定式。

ۋلاۋ ۋلا- 的不定式。

ۋلعاي- 〈动〉 ① 变大，增多，增大，扩张，扩大；高涨；旺盛起来，蔓延起来：ٴورت ۋلعايدى. 火势蔓延起来了。/ اسكەر سانى ۋلعايدى. 军队的人数增多了。② 变得严重，恶化，变得复杂：ناۋقاسى ۋلعايىپ بارا جاتقان سەكىلدى. 好象他的病情在逐渐恶化。③上年纪，年迈，变老：جاسى ۋلعايىپ كەتكەن كىسى 年迈的人。

ۋلعايمالى 〈形〉 扩大的，扩充的，增大的 ▲ ۋلعايمالى ۇدايى ٴوندىرىس 〔经〕扩大再生产。

ۋلعايت- ① ۋلعاي- 的使动态 ② 放大，扩充，扩大，扩张：ميكروسكوپپەن ۋلعايتىپ كورۋ 用显微镜放大以后看。

ۋلعايتقىش 〈名〉 增幅器；扩大器；放大机。

ۋلعايتتىر- ۋلعايت- 的使动态。

ۋلعايتىل- ۋلعايت- 的使动态。

ۋلعايۋ ۋلعاي- 的不定式。

ۋلعايىس- ۋلعاي- 的交互态。

ۋل-قىز 〈名〉 子女，儿女：ونىڭ ۋل-قىزى جوق. 他没有子女。

ۋلپا I 〈名〉 ① 绒毛：باق-باقتىڭ ۋلپاسى 蒲绒②〔生理〕组织▲ دانەكەر ۋلپا 〔生理〕结缔组织 ▲ ۋلپالار علىمى 〔生理〕组织学 ▲ ۋلپامەن ەمدەۋ 组织疗法 ▲ ۋلپا سۇيىقتىعى 组织液。

ۋلپا II 〈形〉 ① 像绒毛一样的，轻如绒毛的，毛茸茸的：ۋلپا ٴجۇن 绒毛 ② 松软的，柔软的，轻软的：ۋلپا شاش 柔软的头发 / ۋلپا قار 松软的雪。

ۋلپاباس 〈名〉〔植〕羊胡子草。

ۋلپاداي 〈形〉 轻如绒毛的，似绒毛的，柔软的：ۋلپاداي بۇلت 羽毛状的彩云。

ۋلپالان- 〈动〉 ① 变得毛茸茸，变得柔软，变得松软：ۋلپالانعان ماقتا 弹得松软的棉花 ② 变稀疏，变稀薄；渐渐消散：جەل شىعىپ قويىۋ قارا بۇلت ۋلپالانا باستادى. 一起风，浓密的乌云开始消散。

ۋلپالانۋ ۋلپالان- 的不定式。

ۋلپار 〈名〉〔波〕亲迈，要好。

ۋلت 〈名〉 民族：ۋلت بوستاندىعى 民族自由 / ۋلت ازاتتىق سوعىسى 民族解放战争 / ۋلت تاۋەلسىزدىگى 民族独立 / ۋلتتابار توعىسۋى 民族融合。

ۋلتار 〈名〉 真胃，皱胃，第四胃 ▲ ۋلتابار قۇرت 皱胃虫。

ۋلت-ازاتتىق 〈名〉 民族解放：ۋلت-ازاتتىق قوزعالىسى 民族解放运动。

ۋلتان 〈名〉 ① 鞋底革：ۋلتان تاباندى ەتىك 皮底靴子 ② 鞋底，鞋掌：ۋلتان قاقتىرۋ 钉鞋掌 ③〔转〕平民，庶民，百姓 ▲ ىشكى ۋلتان 膛底 ▲ كىسى ەلىندە سولتان بولعانشا، ٴوز ەلىڭدە ۋلتان بول. 【谚】宁为本国的庶民，不为他国的君主。

ۋلتاندا- 〈动〉 钉鞋掌，上鞋底。

ۋلتاندال- ۋلتاندا- 的被动态。

ۋلتاندات- ۋلتاندا- 的使动态。

ۋلتانداۋ ۋلتاندا- 的不定式。

ۋلتاندى 〈形〉 皮底的，钉上鞋掌的，上了皮底的。

ۋلتاندىق 〈形〉 做靴鞋底：ۋلتاندىق تەرى 做靴鞋底的皮革。

ۋلتار- 〈动〉 翻新鞋帮；换鞋底：ۋلتارعان ەسكى ەتىك 换过底的旧皮靴。

ۋلتاراق 〈名〉 鞋垫：كيىز ۋلتاراق 毡鞋垫 / شۇبەرەك ۋلتاراق 布鞋垫。

ۋلتاراقسىز 〈形〉 没有鞋垫的，没有垫鞋垫的。

ۋلتاراقتات- ۋلتاراقتا- 的使动态。

ۋلتاراقتاۋ ۋلتاراقتا- 的不定式。

ۋلتارما 〈形〉 翻新鞋帮的；换了鞋底的：

ۇلتارما ەتىك 帮子翻新了的皮靴。

ۇلتارت- ۇلتار- 的使动态。

ۇلتارۋ ۇلتار- 的不定式。

ۇلتارىل- ۇلتار- 的被动态。

ۇلتتى 〈形〉民族的: كوپ ۇلتتى مەملەكەت 多民族的国家。

ۇلتتىق 〈名〉① 民族性,民族色彩 ② 民族的: ۇلتتىق كۇرەس 民族斗争 / ۇلتتىق ٴتىل 民族语言 / ۇلتتىق تەريتوريالىق اۆتونوميا 民族区域自治 / ۇلتتىق بىرلىكساپ 民族统一战线 ▲ ۇلتتىق بۋرجۋازيا 民族资产阶级 ▲ ۇلتتىق دەموكراتيالىق توڭكەرىس 民族民主革命 ▲ ۇلتتىق ويىندار 民间游戏 ▲ ۇلتتىق تىزە بۇگۋشىلىك 民族投降主义。

ۇلتشىل 〈名〉民族主义者: جەرلىك ۇلتشىلدار 地主民族主义者。

ۇلتشىل 〈名〉民族主义: زور ۇلتشىلدىق 大民族主义 / جەرلىك ۇلتشىلدار 地方民族主义。

ۇلۋ I 〈名〉〔动〕蜗牛,螺蛳,田螺 ② 哈萨克族十二个生肖之一: ۇلۋ جىلى 龙年 ▲ سەن ۇلۋ جىلى دۇنيەگە كەلگەنسىڭ. 你是龙年生的。▲ باقشا ۇلۋى 蛞蝓 ▲ ٴتىسسىز ۇلۋ 河蚌。

ۇلۋ II ۇلى- II 的不定式。

ۇلۋتاس 〈名〉珊瑚礁。

ۇلى I 〈形〉伟大的,巨大的,高大的;盛大的,宏伟的: ۇلى وتان 伟大的祖国 / ۇلى ادام 伟大的人物(伟人) / ۇلى تاۋ، تەتەك وزەن 山高水险 / ۇلى نىسانا 宏伟的目标 ▲ ۇلى اتا 曾祖父 ▲ ۇلى بەسىن 中午,晌午 ▲ ۇلى ٴدۇبىر 盛会,大事件的,轰轰烈烈的运动 ▲ ۇلى دارەت 大便 ▲ ۇلى جيىن 大会,盛会 ▲ ۇلى جورىق 长征;伟大的进军 ▲ ۇلى ٴجۇز (哈萨克族的三大部落之一)大玉孜,大帐 ▲ ۇلىستىڭ ۇلى كۇنى ① 春分(这一天南北半球昼夜都一样长) ② 新春,新年 ▲ ۇلى ساسكە 快到中午的时候 ▲ ۇلى شەشە 曾祖母 ▲ ۇلى قورعان 长城 ▲ ۇلى سوزدە ۇيات جوق. 【谚】言正不怕人讥笑。

ۇلى- II 〈动〉① (狼、犬)嗥: قاسقىر ۇلى باستادى. 狼开始嗥叫。② 〔转〕发出痛哭声,悲号,哀号: ٴتۇن بويى ۇلىپ شىقتى 整夜哭个不停(彻夜不停的嗥叫) ③ 〔转〕(风)呼啸,怒吼: بوران ۇلىپ تۇر. 狂风在呼啸。▲ ٴىشى ۇلۋ 肚子饿 ▲ قاسقىردىڭ كۇشىگىن قانشا اسىراساڭ دا، تاۋ عا قاراپ ۇلىعانىن قويمايدى. 【谚】狼崽子再精心饲养,它还是朝山里嗥叫(江山易改,本性难移)。

ۇلى-عاۋسار 见 ۇلى-قاۋسار.

ۇلىق I 〈名〉〔旧〕长官,官长,官吏,大官;当权者: ۇلىق بولماعاننىڭ جانى تىنىش 无官一身轻 ▲ ۇلىق بولساڭ كىشىك بول. 【谚】当上大官勿摆架子,当官不象官。

ۇلىق II 〈形〉伟大的: ۇلىق انا 伟大的母亲。

ۇلى-قاۋسار 〈形〉较主要的,罗严重的,较大的: ۇلى-قاۋسار ۋاقيعا تۋلعان جوق. 没有发生较严重的事故。

ۇلىقسات 见 رۇحسات.

ۇلىقسۋ ۇلىقسى- 的不定式。

ۇلىقسى- 〈动〉摆官架子,表现得官气十足: ول ۇلىقسىپ قاراپ تا قويمايدى. 他摆官架子,根本不把人放在眼里。

ۇلىقسىن- ۇلىقسى- 的反身态。

ۇلىقتىق 〈名〉官气,权力,权势,统治。

ۇلىلى-كىشىلى 〈形〉大大小小的,大小间杂的;各种各样的;各种不同地位的: ۇلىلى-كىشىلى ٴار ٴتۇرلى ماسەلەلەردى شەشۋ 处理大大小小的各种问题。

ۇلىلىق ۇلى 的抽象名词。

ۇلىما 〈名〉〔民〕狼: ماڭىرامانى ۇلىما جەپ قويدى. 狼把一只绵羊吃了。

ۇلىس I 〈名〉① 游牧站,游牧屯,宿营地 ② 村庄,山村 ③ 乡(旧的行政单位) ④ 〔史〕乌芦斯,国(指昔时蒙古族和突厥氏族部落联成一国的组织) ▲ ۇلىستىڭ ۇلى كۇنى (按照哈萨克族的历法) ① 新春,新年 ② 〔转〕喜庆佳节。

ۇلىس- II ۇلى- II 的交互态。

ۇلىستىق 〈名〉氏族制度,种族统治。

ۇلىت- ۇلى- II 的使动态。

ۇما 〈名〉〔生理〕阴囊,肾囊,外肾。

ۋماجدا- 见 جۇمارلا-.

ۋماجدال- ۋماجدا- 的被动态。

ۋماجداس- ۋماجدا- 的交互态。

ۋماجدات- ۋماجدا- 的使动态。

ۋماجداۋ ۋماجدا- 的不定式。

ۋمار-جۇمار 〈形〉揉成团儿的，揉皱的，弄得乱七八糟的：ۋمار-جۇمار قاغاز 揉成团的纸 / كيىمدەردى ۋمار-جۇمار ساندىققا سالا سالدى 把衣服乱糟糟的放进箱子里。

ۋماش 〈名〉糊糊，面糊：ۋماش پىسىرۋ 熬糊糊。

ۋماشتا- 〈动〉弄成糊状，熬成糊糊，打糊糊：ۋندى ۋماشتاپ بۇزاۋعا شىكىزدى 把面粉弄成糊糊状喂牛犊子。

ۋماشتال- ۋماشتا- 的被动态。

ۋماشتات- ۋماشتا- 的使动态。

ۋماشتاۋ ۋماشتا- 的不定式。

ۋمسىن- 〈动〉急想，急着要，希望，指望：قارت ەكى رەت ۋمسىنسا دا ورنىنان تۇرا المادى. 老人两次急着要起来还是没有起得来。

ۋمسىندىر- ۋمسىن- 的使动态。

ۋمسىنۋ ۋمسىن- 的不定式。

ۋمتىل- 〈动〉① 冲向，扑去，奔向：جاۋ شەبىنە قاراي ۋمتىلدى 冲向敌人的阵地 ② 探身想去……，伸手想取（抓），作……企图：بالا شەشەسىنە قاراي ۋمتىلدى 小孩探身想到母亲那里去。③ 力求，力图，追求，急取：وينعا بەرىلگەنشە ءبىلىم الۋعا ۋمتىلساڭشى 不要贪玩，要力求掌握知识。

ۋمتىلدىر- ۋمتىل- 的使动态。

ۋمتىلت- ۋمتىل- 的使动态。

ۋمتىلۋ ۋمتىل- 的不定式。

ۋمتىلۋشىلىق ① ۋمتىلۋ 的抽象名词 ② 意向，志向，决心，努力。

ۋمتىلىس- ۋمتىل- 的交互态。

ۋمىت I ：**ۋمىت بولۋ (قالۋ)** 忘记，忘掉，忘却，遗忘：نارسەلەرىڭ ۋمىت قالماسىن 要把东西忘了带走 ▲ كوزدەن كەتسە كوڭىلدەن بولادى ۋمىت. 【谚】事过境迁。

ۋمىت- II 〈动〉忘记，忘掉，忘却，遗忘：سۋ شىكەندە قۇدىق قازۋشىنى ۋمىتپاۋ كەرەك 吃水不忘掘井人 ▲ تاس ۋمىتۋ 忘得一干二净，忘光 ▲ بالا جاسىنداعىسىن ۋمىتپايدى، تاز باسىنداعىسىن ۋمىتپايدى. 【谚】孩子忘不了自己的童年，秃子忘不了自己的秃头。

ۋمىتقانسۋ ۋمىتقانسى- 的不定式。

ۋمىتقانسى- 〈动〉装作忘记，故作记不起来，故作想不起来的样子：ۋمىتقانسىپ ايتپاي قويدى 装作忘记不言语。

ۋمىتقىز- ۋمىت- II 的使动态。

ۋمىتتىر- ۋمىت- II 的使动态。

ۋمىتۋ ۋمىت- II 的不定式。

ۋمىتشاق 〈形〉健忘的，记性差的，忘性大的，记忆差的：ۋمىتشاق ادام 健忘的人。

ۋمىتشاقتىق ① ۋمىتشاق 的抽象名词 ② 健忘，忘性。

ۋمىتىل- ۋمىت- I 的被动态。

ۋمىتىلماس 〈形〉难忘的，不易忘记的，难以忘怀的：ۋمىتىلماس كۇندەر 难忘的岁月。

ۋمىتىڭقىرا- 〈动〉有所忘记，记忆模糊，记得不大清楚。

ۋمىتىڭقىراس- ۋمىتىڭقىرا- 的交互态。

ۋمىتىڭقىراۋ ۋمىتىڭقىرا- 的不定式。

ۋن 〈名〉面粉：ۋن تارتۋ 磨面粉 / ۋن زاۋودى 面粉加工厂 ▲ ۋن شاي 油茶 ▲ ۋن كوجە 面糊糊。

ۋنا- 〈动〉① 喜欢，合意，中意，称心；看得上，满意：ۋنىڭ مىنەزى جۇرتقا ەرەكشە ۋنايدى. 大伙儿非常喜欢他的性格。/ ۋنىڭ ايتقانى ماعان ۋنادى. 他说的合我的意。② 赞同，赞成；答应，愿意：ول ۇيگە قايتۋعا ۋناماي قويدى. 他不愿意回家。▲ كوپكە ۋناعان قۇدايعا دا ۋنايدى. 【谚】众人赞成的是合乎天理的（众意合天理）。

ۋنامدى 〈形〉① 使人发生好感的，令人喜欢的，讨人喜欢的，令人喜爱的，顺眼的，中意的，合意的：ۋنامدى بالا 讨人喜欢的孩子。② 有益的，有用的，中用的；中听的；合家的，合适的：ۋنامدى بىردەڭە ايتا المادى 没有能说出什么有用的东西 ③ 正面的，正派的，品德

看好 ④ 物人面正 كەيپكەر ۋنامدى ;的良善
بىر ۋنامدى :的体合,的身合,的样象,的
。有没都服衣的样象件一连 جوق كيىمى
。词名象抽的 ۋنامدى **ۋنامدىلىق**
厌讨人令,的欢喜人讨不 ① 〈形〉 **ۋنامسىز**
قىلىق ۋنامسىز :的眼顺不,的意心合不,的
不;的宜合不,的适合不 ② 为行的厌讨人令
的听难 ٴسوز ۋنامسىز :的听中不,的理情近
：的面反,的良不 ③ (话的听中不) 话
漂不,的看难④ 物人面反 كەيپكەر ۋنامسىز
难) 身合不 كيىم ۋنامسىز :的身合不,的亮
。服衣的(看
。词名象抽的 ۋنامسىز **ۋنامسىزدىق**
得显,看好得显 ② 态互交的① ۋنا- ① **ۋناس-**
بالاعا كىشكەنە : 当恰,……于适合;亮漂
/ 服衣的穿孩小于适合 كيىم ۋناساتىن
。笑玩的当恰不 قالجىڭ ۋناسپايتىن
:当恰,适合,宜相,配相,称相 〈名〉 **ۋناسىم**
。止举的称相不……与 قىلىق جوق ۋناسىمى
,的称相;的意合,的意中 ① 〈形〉 **ۋناسىمدى**
军穿你 ۋناسىمدى كيىم اسكەري سىزگە :的配相
：的当妥 ,的当恰 ,的适合 ② 。称相很装
做样这! شىعار بولمايتىن ۋناسىمدى ستەۋ بىلاي
! 吧适合太不
。词名象抽的 ۋناسىمدى **ۋناسىمدىلىق**
不;的宜相不,的称相不 ① 〈形〉 **ۋناسىمسىز**
不份身的己自跟 ۋناسىمسىز اتىنا ٴوز :的适合
:的理道乎合不,的当恰不,的当妥不 ② 称相
,的看难 ③ 见意的当妥不 پىكىر ۋناسىمسىز
。看难得缝 تىگىلگۋ ۋناسىمسىز :的亮漂不
。词名象抽的 ۋناسىمسىز **ۋناسىمسىزدىق**
,许赞,同赞,成赞 ② 态动使的 ۋنا- ① **ۋنات-**
ۋناتپايدى. ەشكىم ۋسىنىستى بۇ :意同示表
对 ,上得看,欢喜 ③ 。成赞不也谁议建个这
……于心倾;感好有……: بىرەۋدى ٴبىر ۋناتقان
ادامى ۋنى مەن: 说劝,服说 ④ 人的欢喜一唯
易容不好我 ۋناتتىم. قالۋعا ارەڭ جەردە وسى
。里这在留他服说才
。式定不的 ۋنات- **ۋناتۋ**
。态互交的 ۋنات- **ۋناتىس-**

。式定不的 ۋنا- **ۋناۋ**
ۋندال- 见 ۋنتال-.
。式定不的 ۋندال- **ۋندالۋ**
垂 ,采打精无 **ٴتۇسۋ ۋنجىرعاسى: ۋنجىرعا:**
。沉消志意;气丧头
粉成捣,儿面成磨,粉成磨,碎碾 〈动〉 **ۋنتا-**
。末粉成捣药把 ۋنتاۋ ٴدارىنى :末
ۋنتاق : 物状粉,末粉,粉 ① 〈名〉 **ۋنتاق**
نانىنىڭ : 儿渣,屑碎 ② (药散) 儿面药 دارىلەر
。(儿渣馍) 儿渣馕 ۋنتاعى
,粉成捣,末成研,碎磨,碎捣 〈动〉 **ۋنتاقتا-**
تاس /碎捣糖把 ۋنتاقتاۋ قانت :状末粉成弄
。碎砸头石把 ۋنتاقتاۋ
。机碎粉,机粉磨 〈名〉 **ۋنتاقتاعىش**
。态动被的 ۋنتاقتا- **ۋنتاقتال-**
。态互交的 ۋنتاقتا- **ۋنتاقتاس-**
。态动使的 ۋنتاقتا- **ۋنتاقتاۋ**
。式定不的 ۋنتاقتا- **ۋنتاقتاۋ**
ۋنتاقتىق ▲ 的状末粉,的末粉 〈形〉 **ۋنتاقتىق**
。金冶末粉 〔冶〕 مەتاللۋرگيا
,的碎捣,的小细,的碎细 〈形〉 **ۋنتاق-ۋنتاق**
。的粉成磨,的粉成研
。态动被的 ۋنتا- **ۋنتال-**
。态互交的 ۋنتا- **ۋنتاس-**
。式定不的 ۋنتا- **ۋنتاۋ**
。式定不的 I ۋڭعى- **ۋڭعۋ**
。刀旋,刀剜 〈名〉 **ۋڭعۋر**
② 具工的孔旋,刀旋,刀剜 ① 〈名〉 I **ۋڭعى**
孔的鞒鞍 ۋڭعىسى ەردىڭ :槽,孔(的子把安)
。里坑进掉 كەتۋ ٴتۇسىپ ۋڭعىعا :阱陷,坑 ③
جەردى : 出掏,空剜,孔旋 〈动〉 II **ۋڭعى-**
。挖里深往要洞他 قازۋ ۋڭعىپ
。具用孔剜,器孔穿 〈名〉 **ۋڭعىعىش**
。的形凹,的洼洼坑坑,的坑有 〈形〉 **ۋڭعىل**
。出掏,空剜,孔旋 〈动〉 **ۋڭعىلا-**
。态动被的 ۋڭعىلا- **ۋڭعىلان-**
。态动使的 ۋڭعىلا- **ۋڭعىلات-**
。式定不的 ۋڭعىلا- **ۋڭعىلاۋ**
不凸凹,的洼洼坑坑 〈形〉 **ۋڭعىل-شۇڭعىل**
ۋڭعىل- :的平不低高,的平不柯坎,的平

。路道的平不柯坎 شۇشقىل جول
。刀旋,刀剜〔口〕〈名〉 ۋشقىراۋ
。刀旋,刀剜〈名〉 ۋشقىرۇ
。态动使的 Ⅱ -ۋشقى ۋشقىت-
,儿分(位单数记的负胜赛比)①〈名〉 ۋپاي
,注赌②儿分十得赢 10 ۋپاي ۋتىپ الۇ :分比
老 把 ۋپايىن ۋتقىزۇ :钱本,儿本老,儿本赌
本儿都输光 ③ 股,股份 : قانشا ۋپاي قوستى؟
▲ 本亏 ۋپايى كەتۇ ▲ ? 份股少多了入他
。本亏不,风上占……让未 ۋپايىن جىبەرمەۋ
伙合 ,的股入同共 ,的股合〈形〉Ⅰ ۋپايلاس
。的致一益利;的
。份股出,股合,股入〈动〉Ⅱ ۋپايلاس-
。词名象抽的 Ⅰ ۋپايلاس ۋپايلاستىق
。式定不的 Ⅱ -ۋپايلاس ۋپايلاسۋ
偏,的远很,的远遥,的远远〈形〉 ۋپ-ۋزىن
/ 绳线的长很 ۋپ-ۋزىن جىپ :的远偏,的僻
。的高很子个 بويى ۋپ ۋزىن
的茸茸毛,的软细,的软柔 ①〈形〉 ۋپ-ۋياك
不,的朗开不 ③ 的柔温,的和温,的蔼和 ②
。的言寡默沉,的腆腼,的方大
-ۋكىن 见 ۋپىن-
。式定不的 -ۋپىن ۋپىنۋ
摔子下一,倒打子下一① ۋر Ⅰ : ۋر دا جىق
。手打 ② 倒
: باسىنا تاياقپەن :揍,击,打 ①〈动〉Ⅱ ۋر-
:磕,叩,敲 ② 部头击棒 ۋرىپ جىبەردى
.قوڭىراۋ ۋرۇ / 钟敲 بىرەۋ ەسىك ۋرىپ تۇر
。门叩在人有 ③ (钟)打点 : اسپالى ساعات
:簸颠;碰,撞 ④。点五了打钟挂 بەسكە ۋردى
/ 了累簸颠车汽因 ماشىنا ۋرىپ شارشاۋ باسىن
,打扑 ⑤ 上门在撞头把 ەسىككە ۋرىپ الىپتى
: بوران شىعىپ، قار تەرەزەگە ۋرىپ :打吹,打拍
▲ اه ۋرۇ 。户窗着打扑花雪,起骤风狂 .تۇر
▲ باس ۋرۇ 惜惋到感,伤悲到感,气叹声唉
倾 ▲ بوي ۋرۇ 告央,求央 ② 头磕,头叩①
▲ ……于恋迷,趣兴感……对,……于心
▲ 能显,能逞;膛胸拍,脯胸拍 كەۋدەسىن ۋرۇ
▲ 受难(病因),眠不夜彻 تاڭدى تاڭعا ۋرۇ
,霄云上直,地大彻响(号口,声歌) شارىق ۋرۇ

▲ قۋداي 罚惩主真要 قۋداي ۋرۇ ▲ 迁万绪思
奋 قۋلاش ۋرۇ ▲ 的霉倒,的死该〔咒〕 ۋرعان
毫 قۋلاقتا ۋرعان تانادای ▲ 进前勇奋,前向力
求,求央 قۋلدىق ۋرۇ ▲的悄悄静,的响声无
ساي―――ن بورس―――ق ۋرعان ▲ 膝婢颜奴;告
。(气骨无毫)肥越打越獾【谚】.سەمىرەدى
: استىقتى ۋراعا ساقتاپ 坑,窖地,窖〈名〉Ⅰ ۋرا
。里窖地在放食粮 .قويدى
腿撒,跑就腿拔 (قاشۇ) ۋرا جونەلۇ : Ⅱ ۋرا
。逃而风望,跑就
。块肿,胀肿〈名〉Ⅲ ۋرا
把 : استىق ۋرالاۋ 内窖入放,窖下〈动〉 ۋرالا-
。里窖地到放食粮
。态动被的 -ۋرالا ۋرالان-
。态互交的 -ۋرالا ۋرالاس-
。态动使的 -ۋرالا ۋرالات-
。式定不的 -ۋرالا ۋرالاۋ
: ۋران 唤呼,唤召,召号,号口①〈名〉Ⅰ ۋران
语标 ۋران تاقتاسى :语标 ② 号口呼 شاقىرۇ
(سالۋ) ۋران كوتەرۇ ▲ 语标写 ۋران جازۋ / 牌
出提 ۋران تاستاۋ ▲ 叫大喊大;喊呐,号口呼
。喊呐,号口
。神天,王天 ②星王天〔天〕①〈名〉Ⅱ ۋران
。矿铀 ۋران كەنى :铀〔化〕〈名〉Ⅲ ۋران
:喊 呐,召 号,号 呼 ①〈动〉 ۋراندا-
劳召号 ۋراندادى ەڭبەككە شىلەردى ەركىندىك الۋعا
喧,叫大喊大,张声,嚷嚷 ② 由自取争民人动
嚷,喧哗,吵吵嚷嚷: ۋيدەگىنى سىرتقا ۋرانداپ
外可不丑家)嚷嚷边外在别事的里家 جۇرمە
。(场
。态动被的 -ۋراندا ۋراندال-
。态互交的 -ۋراندا ۋرانداس-
。态动使的 -ۋراندا ۋراندات-
。式定不的 -ۋراندا ۋرانداۋ
。房毡的窗天无,房毡式海兰鸟〈名〉 ۋرانقاي
,的号口呼爱,的呼疾声大 ①〈形〉 ۋرانشىل
爱,的叫大喊大爱,的嚷嚷爱 ② 的号口喊空
。的张声
空 ② 词名象抽的 ۋرانشىل① ۋرانشىلدىق
。叫大喊大,喊

ۋراشى 〈名〉挖地窖的人。
ۋرعاشى 〈形〉雌的，雌性的，母的，母性的：ۋرعاشى توقتى 母绵羊羔 / ۋرعاشى اققۋ 牝天鹅 ② 女人，妇人 ▲ ۋرعاشى ٴجىپ（纺线的）底线 ▲ ۋرعاشى كۇمىس 白银。
ۋرعاشىلىق ۋرعاشى 的抽象名词。
ۋرعىز- ۋر- 的使动态。
ۋرعىلا- 〈动〉不住地打，不停地拍打，反复地吹打。
ۋرعىلاس- ۋرعىلا- 的交互态。
ۋرعىلاۋ ۋرعىلا- 的不定式。
ۋردا- 见 ۋرلا-.
ۋردات- ۋردا- 的使动态。
ۋرداۋ ۋردا- 的不定式。
ۋردىق 见 ۋرلىق.
ۋردىقشى 见 ۋرلىقشى.
ۋرىقشىل 见 ۋرلىقشىل.
ۋرلا- 〈动〉偷，窃偷，窃盗：مال-مۇلىك ۋرلاۋ 盗窃财物 ▲ اۋىل ٴۇيدىڭ مونشاعىن كۇندىز ۋرلاپ تۇنده تاق.【谚】白天偷邻居的项链夜里戴（做贼心虚）。▲ بۇزاۋدى ۋرلاعان وگىزدى ده ۋرلايدى.【谚】敢偷牛犊的也敢偷大牛。
ۋرلان- ① ۋرلا- 的被动态 ② 偷偷，隐敝。
ۋرلاس- ۋرلا- 的交互态。
ۋرلات- ۋرلا- 的使动态。
ۋرلاتىر- ۋرلات- 的使动态。
ۋرلاۋ ۋرلا- 的不定式。
ۋرلاۋشى 〈名〉小偷，盗贼，窃贼。
ۋرلىق 〈名〉偷，偷盗，偷窃 ▲ بالالى ٴۇيدىڭ ۋرلىعى جاتپاس.【谚】坏事在有孩子的家里藏不住。▲ ۋرلىق قىلساڭ داۋلەتىڭدى جەيسىڭ، وتىرىك ايتساڭ شىندىعىڭدى جەيسىڭ.【谚】做贼者失去钱财，说谎者失去信誉。
ۋرلىق-قارلىق 〈名〉偷，窃偷，偷盗。
ۋرلىقشى 〈名〉小偷，贼，偷窃者。
ۋرلىقشىل 〈形〉爱偷东西的，好偷窃的，惯盗。
ۋرلىقشىلدىق 见 ۋرلىق.
ۋرپاق I 〈名〉后代，后裔，子孙后代：ۋرپاقتان-ۋرپاققا جالعاسۋ 代代相传 / جاس ۋرپاقتار 青年一代 ▲ ۋرپاق قۋالاۋ 传代，遗传。
ۋرپاق II 〈名〉麸子，麸皮。
ۋرپاقسىز 〈形〉无儿女的，没有后代的，绝后的，断后的：ۋرپاقسىز ٴۇي 无后代的人家 / ۋرپاقسىز كىسى 没有儿女的人。
ۋرپاقسىزدىق ۋرپاقسىز 的抽象名词。
ۋرپاقتى 〈形〉有后代的，儿女多的，有子孙的：ۋرپاقتى بولۋدى ارمان ەتۋ 盼望有后代。
ۋرپاقتىلىق ۋرپاقتى 的抽象名词。
ۋرت I 〈名〉腮，腮帮子 ▲ ٴبىر ۋرتى ماي، ٴبىر ۋرتى قان 阴险狡猾的 ▲ ۋرتىن مايلاۋ 贿赂 ▲ ۋرت سۋالۋ 腮帮子瘪子；老了，年迈，上年纪。
ۋرت II 〈形〉①固执的，执拗的，固执己见的，倔强的：ۋرت مىنەز 性情固执 ② 尖刻的，苛薄的：ۋرت ٴتىلدى 唇枪舌剑的。
ۋرتتا- 〈动〉呷，喝一口，抿，抿一口：ول قويۋ شايدان ٴبىر-اق ۋرتتادى. 他只呷了一口浓茶. / ول ٴبىر ۋرتتادى دا شىپەي قويدى. 他只抿了一口就不喝了。
ۋرتتاعىشتا- 〈动〉一口接一口地喝，接连地呷。
ۋرتتاعىشتاۋ ۋرتتاعىشتا- 的不定式。
ۋرتتال- ۋرتتا- 的被动态。
ۋرتتام 〈名〉一口：ٴبىر ۋرتتام سۋ 一口水 / ٴبىر ۋرتتام ٴسۇت 一口奶。
ۋرتتاس- ۋرتتا- 的交互态。
ۋرتتات- ۋرتتا- 的使动态。
ۋرتتاتقىز- ۋرتتات- 的使动态。
ۋرتتاتتىر- ۋرتتات- 的使动态。
ۋرتتاۋ ۋرتتا- 的不定式。
ۋرۋ ۋر- 的不定式。
ۋرشىق I 〈名〉纱锭，纺锤，线桄子；大转子：ۋرشىقپەن ٴجىپ ٴيىرۋ 用线桄子捻线 ▲ ۋرشىق تامىر 〔植〕纺锤根。
ۋرشىق II 〈名〉（门之）枢。
ۋرشىق III 〈名〉〔生理〕股骨，髋：ۋرشىق تايۋ 股关节脱落，留胯。
ۋرشىقباس 〈名〉（用骨头或石头做的）线桄子。

ۋرشقتاي 〈形〉如锭子似的，轻轻飞转的；团团转的： ول سەنى ۋرشقتاي ۋيرەدى. 他把你抡得象锭子一样旋转。

ۋرشقشا 〈形〉如锭子似的，轻轻飞转的；纺锤状的。

ۋرى I 〈名〉小偷，贼，盗贼： ۋرى ۋستاۋ 抓贼（抓小偷）/ ۋرى ٴتۇسۇ 行窃，盗窃 ▲ ۋرى كوز 贼眼，贼眉鼠眼，贼头贼脑 ▲ ۋرىنى قاراقشى سوعۋ 螳螂捕蝉，麻雀在后。▲ ۋرىنىڭ كوتى قۇس 做贼心虚 ▲ ۋرى ٴتىس 贼牙，包牙 ▲ سوق سەمىرمەس، ۋرى بايىماس. 【谚】乞丐不胖了，小偷不富了。▲ ۋرى كۇشتى بولسا يەسى ايىپقا جىعىلادى. 【谚】强盗当道，被盗者受罚（人妖颠倒）。

ۋرى II 〈名〉脂肪瘤，粥样瘤。

ۋرىق 〈名〉① 籽，子实： ۋپىلمالىك ۋرىعى 蓖麻籽 ② 种子，籽种： ۋرىق سەبۋ 撒种 / ۋرىق تالداۋ 选种 ③ 精子，精液，精虫；卵： اتالىق مال ۋرىعى 种畜精液 / ۋرىق جولى 输卵管 ④ 胚，胚胎： ۋرىقتىڭ سىرتقى قاباتى 外胚层 / ۋرىق علىمى 胚胎学 ⑤ 宗族，子孙，后裔： ۋرىعى قۇرۋ 断子绝孙 ▲ اتالىق ۋرىق 〔植〕雄蕊。

ۋرى-قاراقشى 〈名〉盗贼，盗匪。

ۋرى-قارى 〈名〉小偷，贼，盗贼： ۋرى-قارىلاردان ساقتانۋ 防贼。

ۋرىقسات 见 رۇحسات.

ۋرىقسىز 〈形〉① 无籽的，无子实的，无核的： ۋرىقسىز ٴجۇزىم 无核葡萄 ② 无子孙的，无后代的，无后裔的： بۇل دۇنيەدەن ۋرىقسىز كەتۋ 没有留下后代。

ۋرىقتان- 〈动〉① 结籽，结实，打籽： وسىمدىكتەردىڭ ۋرىقتانۋى 植物的结籽 ② 受精；受粉；配种： ٴوز توزاڭىمەن ٴوزى ۋرىقتانۋ 自花受粉 / مالدىڭ ۋرىقتانۋ مەزگىلى 牲畜的配种期（季节）。

ۋرىقتاندىر- ① ۋرىقتان- 的使动态 ② 配种，交配： قوي ۋرىقتاندىرۋ 绵羊配种 / ۋرىقتاندىرۋ پۋنكيتى 配种站。

ۋرىقتاندىرعىز- ۋرىقتاندىر- 的使动态。

ۋرىقتانۋ ۋرىقتان- 的不定式。

ۋرىل- ۋر- 的被动态。

ۋرىم： **ۋرىمعا كەتۋ** 传代，传宗接代： ۋلى - ۋرىمعا، قىزى - قىرىمعا كەتتى. 【谚】儿大传宗接代，女大远走高飞。

ۋرىمتال 〈形〉形胜的，（地势）有利的；有战略意义的： ۋرىمتال جەردەن جاۋعا سوققا بەرۋ 利用有利的地势打击敌人。

ۋرىن I： **ۋرىن بارۋ （كەلۋ）** （哈萨克族的老风俗）订婚后女婿第一次去岳父家 ▲ ۋرىن توي 订婚仪式。

ۋرىن- II 〈动〉① 企图，试图，妄图，作……打算： جاۋ قاشۋعا ۋرىنىپ ەدى، قاشا المادى. 敌人企图逃跑，没有逃得了。② 惹，冒犯，触犯，挑衅： سەن باسقالارعا الباتى ۋرىنا بەرمە. 你别乱招惹别人。

ۋرىندىر- ① ۋرىن- II 的使动态 ② 教唆，怂恿，煽惑，引诱。

ۋرىنت- ۋرىن- 的使动态。

ۋرىنۋ ۋرىن- II 的不定式。

ۋرىنشاق 〈形〉① 招惹是非，惹事生非的，寻衅的，好斗的，好肇事的，好挑起事端的： ۋرىنشاق ادام 好惹事的人 ② 冒失的，莽撞的；性急的，急躁的： ۋرىنشاق ات 性急的马。

ۋرىنشاقتىق ۋرىنشاق 的抽象名词。

ۋرىپ-قاعۋ ۋرىپ-قاق 的不定式。

ۋرىپ قاق- 〈动〉打，揍；碰： سەنى بىرەۋ ۋرىپ-قاقتى ما؟ 有人打你了吗？

ۋرىپ-سوعۋ ۋرىپ-سوق- 的不定式。

ۋرىپ-سوق- 〈动〉① 打，揍： ەشكىم ۋرىپ-سوققان جوق، وزىنەن ٴوزى جىلاپ جاتىر 谁也没有打（他），自己哭了 ② 不认真，敷衍，（做事）潦草，胡乱（作）： جۇمىستى ۋرىپ-سوعىپ بىتىرە سالۋ 敷衍了事。

ۋرىس I 〈名〉① 打架；口角，吵架；纠纷： ۋرىس بار ۋيدە بەرەكە بولمايدى 常吵架的家不和睦 / ۋرىس شىعارۋ 引起纠纷 ② 战争，战斗，战役： ۋرىس جاساۋ 作战 / ۋرىستا قۇربان بولۋ 战争中牺牲。

ۋرىس- II ① ۋر- 的交互态 ② 打架： اياق استىنان ۋرىسىپ قالدى 突然打起架来了 ③ 争

吵,吵架,闹纠纷: ولار بولمسز سكه ۋرسسپ قالدى. 他们为了一点小事争吵起来了。④ 责骂,斥责,责备: جاعدايدى بىلمەگەننەن كەيىن بەت الدى ۋرسۋعا بولمايدى. 不了解情况就不能随便责骂人家。

ۋرس-كەرس 〈名〉争吵,吵架;争辩。

ۋرس-قاعىس 〈名〉斗争,纠纷;争吵,吵架,口角。

ۋرسقاق 〈形〉爱争吵的,好斗的,爱打架的;脾气暴燥的 ▲ جامان تەكە سۈزسكەك، جامان جىگىت ۋرسقاق.【谚】厉害的公山羊爱顶角,暴燥的小伙子好斗。

ۋرسقاقتىق ۋرسقاق 的抽象名词。

ۋرس-تالاس 〈名〉争辩,争吵,急执,纠纷。

ۋرستر- ۋرس- Ⅱ 的使动态。

ۋرسۋ ۋرس- Ⅱ 的不定式。

ۋرسپ-قاعىس- ۋرپ-قاق- 的交互态。

ۋرى-وتىرىك 〈名〉偷盗和谣言。

ۋسا- Ⅰ 见 ۋقسا-.

ۋسا- Ⅱ 〈动〉变得细碎,变成碎末,变成粉末。

ۋساعىراق 〈形〉比较小的,有点细碎的,比较零星的。

ۋساق 〈形〉① 小的,细小的,碎的,细碎的,零星的: ۋساق قىزمەتكەر 小事务员 / ۋساق قانت 砂糖 / ۋساق اقشا 零钱 ② 规模小的,枝节的,不足道的,鸡毛蒜皮的: ۋساق ساۋداگەر 小商贩 / ۋساق وندىرىسشىلەر 小生产者 / ۋساق سىپەن شۇعىلدانۋ 作些鸡毛蒜皮的事 ③ 〔转〕浅陋的,浅薄的;下等的,卑 微 的 : ۋساق ادام 思想境界狭隘的人 ▲ ۋساق بۇرجۋازيا 小资产阶级 ▲ ۋساق جاپىراقتى جالبىز 〔植〕小叶薄荷 ▲ ۋساق جاپىراقتى تەرەك 〔植〕小叶杨 ▲ ۋساق جاپىراقتى شەمەنگۈل 〔植〕小叶秦艽 ▲ ۋساق مال 小畜(指绵羊,山羊,)小家畜 ▲ ۋساق مەنشىكتىلەر 小私有者 ▲ ۋساق ءسوز 闲话,流言蜚语。

ۋساقسىن- 〈动〉嫌小,认为微不足道,看不起,不放在眼里。

ۋساقسىنۋ ۋساقسىن- 的不定式。

ۋساقتا- 〈动〉① 打碎,砸碎,弄成碎块: تاس ۋساقتاۋ 把石头砸碎 / ەتتى ۋساقتاپ تۇراۋ 把肉切成碎块 ② 兑换开,破开: اقشا ۋساقتاۋ 把钱换开 ③ (牲畜)退化: مال ۋساقتاپ كەتتى. 牲畜的品种退化了。④ 〔转〕变得无意义;小题大作,吹毛求疵: بۇل كىسىنىڭ ءسوزى تىم ۋساقتاپ كەتتى. 这个人讲话净讲一些鸡毛蒜皮的事。

ۋساقتال- ۋساقتا- 的被动态。

ۋساقتان- ۋساقتا- 的反身态。

ۋساقتاس- ۋساقتا- 的交互态。

ۋساقتات- ۋساقتا- 的使动态。

ۋساقتاۋ ۋساقتا- 的不定式。

ۋساق-تۇيەك 〈形〉琐碎的,零碎的,微末的,鸡毛蒜皮的;无意义的: ۋساق-تۇيەك زاتتار 零碎东西,零碎物品 / ۋساق-تۇيەك جۇمىس 鸡毛蒜皮的事 / ۋساق-تۇيەك پايدا 微末的利益(微利)。

ۋساقتىق ① ۋساق 的抽象名词 ② 小,碎,细碎。

ۋساقشىل 〈形〉喜欢琐烦的;打小算盘的;吹毛求疵的,好小题大作的。

ۋساقشىلدىق ① ۋساقشىل 的抽象名词 ② 烦琐哲学。

ۋسات- Ⅰ ۋسا- 的使动态。

ۋسات- Ⅱ ۋسا- 的使动态 ② 打碎,碾碎,弄成粉末。

ۋساتقىش 〈名〉粉碎机;弄成细碎的装置。

ۋساتۋ ۋسات- Ⅱ 的不定式。

ۋساتىل- ۋسات- Ⅱ 的被动态。

ۋساۋ ۋسا- Ⅱ 的不定式。

ۋسقىن 〈名〉相貌,面孔,外貌;外形,形状,样子: ۋسقىنى كەلىسكەن جىگىت 长得好看的小伙子 / ۋسقىنى بەت 脸部形状 ② 意图,志向,架式: ۋسقىنى قاديشانى ايەلدىككە الۋ ۋقسايدى. 他的意图好象要娶哈迪夏为妻。

ۋسقىندى 〈形〉有派头的,派头大的;神气的;有魄力的: ول العاش كەلگەندە ۋسقىندى بولاتىن. 他刚来时有派头。

ۋسقىندىلىق ۋسقىندى 的抽象名词。

ۋسقىنسىز 〈形〉没有派头的,没有魄力的,精

。振不神

ۋسقىنسىزدىق ۋسقىنسىز 的抽象名词。

ۋستا I 〈名〉 ① 铁匠: بۇل قايىسى ۋستانىڭ قولىنان شىققان باكى؟ 这把折刀是哪位铁匠打的? ② 巧匠，匠巧功能，手巧，匠人，师傅，行家: قويىسقان ورەتىن ۋستا 编织后鞒的匠人 ③ 手巧的，手艺高的，精通于 …… 的，内行 / 的好得唱歌唱 ۋستا انگە: 的……于长擅，的 سوزگە ۋستا 善于辞令的 ▲ دىلمارلىڭ سوزى ۋستانىڭ بىزىنەن وتكىر. 【谚】雄辩家的词语比锐利的锥子好。

ۋستا- I 〈动〉 ① 抓，拿，持，柱，握，拉: شىعۋ ورمەلەپ ۋستاپ ارقاندى 抓住绳子向上攀登 / قاسىق ۋستاۋ 拿汤匙 / اسا ۋستاۋ 柱着拐杖 ② 擒住，捉拿，揖拿，拘留，扣留，逮捕: ۋرىنى ۋستاعىلى كەلسە باسشىسىن ۋستا 擒贼先擒王 / قاشقىندى ۋستاۋ 捉拿逃犯，揖拿逃犯） ③ 克制，抑制，按捺: ۋزىن ۋستاي الماۋ 不能克制自己 ④ 使处在……状态，使处在…地位，保持（某种）状态: ۋزىنىڭ نىپالىندا ۋستاۋ 使置于自己的影响之下 / ۋزىن ۋلكەن ۋستاۋ 自高自大 ⑤ 动，动用，使用: بىرەۋدىڭ نارسەسىن ۋستاما 别动人家的东西 / وكىمەتتىڭ اقشاسىن ۋستاپ قويۋ 动用公款 / وسى قالامدى ۋستاعانىما 3 جىل بولدى 这支笔我使用了三年。 ⑥ 犯，发作；受: ونىڭ بەزگەگى تاعى ۋستادى. 他的疟疾又发作了。 / سۋىق ۋستاۋ 受凉 ⑦ 保持；遵守；实行: رۋحىن كوتەرىڭكى ۋستاۋ 保持高昂的精神 / ادەپ ۋستاۋ 遵守礼节 / تارتىپتى قاتاڭ ۋستاۋ 实行严格的纪律 ⑧ 结，凝结: جولدى مۇز ۋستاپ قالدى. 路上结冰了。 ▲ ات ۋستار 男孩 ▲ اۋرۋى ۋستاۋ ① 犯病，犯毛病 ② 旧习重犯，犯毛病 ▲ بەتكە ۋستاۋ 管用，顶用，有价值，拿得出去 ▲ ەستە ۋستاۋ 记住，记在心里 ▲ جالقاۋلىعى ۋستاۋ 偷懒 ▲ جاعاسىن ۋستاۋ 感到惊讶，感到 ▲ جىنى (سايتانى) ۋستاۋ ① 犯精神病 ② 中邪，被鬼缠着 ③ 赌气，闹别扭，生气 ▲ سوقىرعا تاياق ۋستاتقانداي (ايتۋ) 说明白，讲清楚 ▲ سوزدەن جوگەن ۋستاۋ 不会说会道，言语贫乏 ▲ تامىر ۋستاۋ ① 摸脉，号脉，诊脉 ② 摸底 ▲ ۋي ۋستاۋ (指女子)操持家务，管家 ▲ بال ۋستاعان بارماعىن جالايدى. 【谚】近水楼台先得月。

ۋستاز 〈名〉 教师，老师，大师，巨匠，宗匠；志师，师傅；ول مەنىڭ ۋستازىم. 他是我的老师（师傅）。 / بۋقارانى ۋيرەنۋ، بۋقارادان ۋستاز تۇتۋ 向群众学习，拜群众为师 ▲ كەرەك بىلگەندى ۋستاز تۇت. 【谚】能者为师。

ۋستازدىق ① ۋستاز的抽象名词② 教师职业，教师职责；导师的作用；师傅派头，师傅架子。

ۋستال- ۋستا- I 的被动态。

ۋستالىق 〈名〉① 〈名〉② 铁匠业技艺，手艺，技巧；擅长。

ۋستام 〈名〉 自制力，抑制力；沉着，镇定。

ۋستاما 〈名〉 ① 常因小事情发作的（坏脾气） ② 小性儿，气常犯的病，陈发的性毛病。

ۋستامالى 〈形〉 常犯的，间歇的，阵发的，阵发性的 ▲ بەزگەك ۋستامالى 间日疟 ▲ ۋستامالى ناۋقاس 羊痫疯，羊角疯 ▲ ۋستامالى نەرۋى اۋرۋى 癔病，癔症 ▲ ۋستامالى قىزبا 间歇热。

ۋستامدى 〈形〉 稳重的，沉着的，镇定的，冷静，能克制的: ۋستامدى ادام 稳重的人 / سوزگە ۋستامدى 说话有分寸。

ۋستامدىلىق ① ۋستامدى 的抽象名词 ② 自制力，沉着，镇静，镇定。

ۋستامسىز 〈形〉 ① 沉不住气的，不冷静的，不稳重的，没有自制力的；冒失的: ۋستامسىز جان 沉不住气的人 ② 不成熟的，不够完善的，教育意义不大的，粗糙的: ادەبي شىعارما-لاردىڭ كەيبىرەۋلەرى يدەيا جاعىنان ۋستامسىز. 有些文艺作品从思想性看来还不够成熟。

ۋستامسىزدىق ۋستامسىز 的抽象名词。

ۋستار: ات ۋستار 男孩。

ۋستارا 〈名〉 剃刀，刮脸刀: سوعۋ ۋستارا 打造剃刀 / ۋستارا جانۋ 鐾剃刀。

ۋستارت- 〈动〉 磨利，磨快，使锋利；使尖锐；锤炼: ءتىل ۋستارتۋ 锤炼语言。

ۋستارتۋ ۋستارت- 的不定式。

ۇستاس- ① ۇستا- Ⅱ 的交互态 ② 争执起来，顶嘴，闹别扭：ول ەكەۋى اياق استىنان ۇستاسا كەتتى. 他们两个突然争执起来了。③ 摔跤，角力，较量：ەكەۋمىز كوپ ۇستاسىپ جىعىسا الماي قويىق. 我们两人摔了很长时间，谁也没有摔倒谁。

ۇستاسۇ ۇستاۋ- 的不定式。

ۇستات- ۇستا- Ⅱ 的使动态。

ۇستاتقىز- ۇستات- 的使动态。

ۇستاتتىر- ۇستات- 的使动态。

ۇستاۋ ۇستا- Ⅱ 的不定式。

ۇستاحانا 〈名〉铁匠铺，作坊。

ۇستىن 〈名〉〔建〕柱子，圆柱。

ۇسىن- 〈动〉① 伸，伸出：قول ۇسىنۇ 伸出手 ② 递给；奉送，赠送，送给：ساۋعا ۇسىنۇ 赠送礼品 / تەمەكى ۇسىنۇ 递烟 ③ 推存，提出，提议：كانديدات ۇسىنۇ 推荐候选人 / پىكىر ۇسىنۇ 提出建议 ▲ بوي ۇسىنۇ 服从，听从 ▲ مويىن ۇسىنۇ 服从，屈服。

ۇسىنعىز- ۇسىن- 的使动态。

ۇسىندىر- ۇسىن- 的使动态。

ۇسىنۇ ۇسىن- 的不定式。

ۇسىنىل- ۇسىن- 的被动态。

ۇسىنىس Ⅰ 〈名〉提议，建议，倡议，提案，邀请：اقىلعا ۇيلەسىمدى ۇسىنىس 合理化建议 / قۇرىلتايعا قويىعان ۇسىنىس 向代表大会提出的提案 / ول ۇسىنىس بويىنشا ەلىمىزدە ساپاردا بولدى. 他应邀前来我国进行访问。

ۇسىنىس- Ⅱ ۇسىن- 的交互态。

ۇت- 〈动〉① 赢，获胜，取胜，得胜，打赢：مىڭ سوم ۇتىپ الدى 赢了一千元 ② 中彩，中奖：بۇل رەت ول ۇتىپ الدى. 这次他中了奖。③ 赢得，得到好处，占便宜，得利：ۋاقىتتان ۇتۇ 赢得时间。

ۇتقىز- ① ۇت- 的使动态 ② 输给，负，失败；吃亏。

ۇتقىزدىر- ۇتقىز- 的使动态。

ۇتقىزۇ ۇتقىز- 的不定式。

ۇتقىر 见 ۇتقىش.

ۇتقىش 〈形〉① 能获胜的，能赢的，善于取胜的 ② 善辩的，善于词令的。

ۇتتىر- ① ۇت- 的使动态 ② 输给，输掉，负，失败；吃亏，受损失，失算：ۇش ٴجۇز سوم ۇتتىردى 输了三百元。

ۇتتىرۇ ۇتتىر- 的不定式。

ۇتۇ ۇت- 的不定式。

ۇتقىتى 见 ۇتىمدى .

ۇتىل- ① ۇت- 的被动态 ② 输，打输；失败，吃亏，受损失：قۇمار ويناپ ۇتىلۇ 因玩赌博而输 / ايتىستا ۇتىلۇ 辩论中失败。

ۇتىلا- 〈动〉① 抄近路追，抄捷路追；轮番追赶：قاشقان جاۋدى ۇتىلاپ قۋدى 抄近路追赶逃敌 ② 〔转〕逼迫，围攻：بۇلار قانشا ۇتىلاسا دا ماكسىم شالدىرار ەمەس. 不论他们怎样围攻，马克辛木毫不退缩。

ۇتىلاس- ۇتىلا- 的交互态。

ۇتىلات- ۇتىلا- 的使动态。

ۇتىلاۋ ۇتىلا- 的不定式。

ۇتىلىس 〈名〉输，负，败局。

ۇتىم 〈名〉① 赢，得胜，好处的，便宜 ② 赢的钱，赢的物。

ۇتىمدى 〈形〉① 获胜的，获利的；有利的，有利可图的，有力的；有理的；有效的：ۇتىمدى جاعدايدان پايدالانۇ 利用有利形势 / ۇتىمدى شارا 有效的措施 ② 快速的，高速的；赢得时间的：ۇتىمدى قارقىن 赢得时间的速度。

ۇتىمدىلىق ۇتىمدى 的抽象名词。

ۇتىمتال 〈形〉① 有利的，占上风的，占优势的：ۇتىمتال جەر 有利地势 ② 易于获胜的，要害的，关键的：ۇتىمتال ماسەلە 要害问题。

ۇتىمتالدىق ۇتىمتال 的抽象名词。

ۇتىر 〈名〉机会，时机，良机：ۇتىرى كەلگەندە ايتارىن ايتىپ الدى 趁着有利时机把该说的都说了。

ۇتىرلى 〈形〉有机会的，适逢良机的，有利的，方便的：ۇتىرلى ورايدان پايدالانىپ قىزمەتتى تىڭعىلىقتى ستەۋ كەرەك 利用有利的条件做好工作。

ۇتىرلى-كەتىرلى 〈形〉变化无常的，反复无常的，爱变卦的，易变卦的。

ۋتىس I 〈名〉 ① 赢，打赢；胜利，昨胜，中彩：
بۇگىنگى ۋتىس بىزدىكى بولدى. 今天我们赢了。
② 赢得的钱，赢得的物；奖品，奖金：العان
ۋتىسنى باسقالارغا ٴبولىپ بەردى 把赢的钱分给
大家 ③ 有奖的，有彩的：ۋتىس زايومى 有奖
公债。

ۋتىس- I ۋت- 的交互态。

ۋش I 〈名〉 尖，尖端，尖部，顶，顶端：قالام
ۋشى 笔尖 / ينە ۋشى 针尖 /نايزا ۋشى 矛头/
اعاشتىڭ ٴبىر جاق ۋشى قيسىق 木头的一端是
弯曲的 ▲ اۋىز ۋشىنان جاۋاپ بەرۋ 不认真地
答复，敷衍地答复 ▲ جاياۋشى 〔生理〕 骶尖 ▲
جانى مۇرنىنىڭ ۋشىنا كەلۋ 惊慌失措，魂不附
体 ▲ جانى تىرناعىنىڭ ۋشىنا كەلۋ 惊魂失魄
▲ جەلك ۋشىنان جالعاسۋ 生命垂危，命在旦夕 ▲
ٴجىپ ۋشىنا شىعۋ 相依为辅；暗中扶助 ▲ كوز ۋشىندا 极端
眼睛可望及之处，远处 ▲ تىزگىن ۋشىمەن بارۋ
飞奔而去 ▲ ٴتىل ۋشى 〔语，理生〕 舌端 ▲ ٴتىل
（来） ▲ قول ۋشىن 〔语〕 舌尖辅音 ▲ ۋشى داۋىسسىزدار
بەرۋ ① 伸手 ② 帮助，援助，助一臂之力 ▲
ۋشىنا شىعۋ 达到极端，冒尖儿，过分，过头。

ۋش- II 〈动〉 ① 飞，飞行，飞翔：ۋشقان قۇس،
جۇگىرگەن ئالا 飞禽走兽 ② （济疮等）变干，
结疤 ③ 掉下，（迅速地）落下：تاستان ۋشىپ
كەتتى 从岩石上摔下来了 ④ 〔转〕 飞跑，急
行，急驰：ۋقتاي ۋشىپ بارادى 箭似的飞跑 /
قايدا ۋشىپ باراسىڭ؟ 急急忙忙地到哪里去？
▲ جەلگە ۋشۋ 付诸东流 ▲ جۇرەگى الىپ ۋشۋ
心神不定，忐忑不安 ▲ جۇرەگى ۋشۋ 魂飞胆
裂，魂不附体 ▲ زارەسى （ۋرەيى） ۋشۋ 魂不附体，
魂飞魄散 ▲ يمانى ۋشۋ 吃惊，惊心胆战 ▲
مۇرتتاي ۋشۋ 栽跟头，摔马趴 ▲ ۋقا ۋشۋ 中
弹身亡 ▲ ۋشارعا قانات جوق 急切，着急 ▲
ۋشىپ تۇرۋ 猛地站起 ▲ ٴۋشىپ تۇسۋ 突然倒
下，摔倒在地 ▲ ۋشىپ قونۋ 跑来跑去，东跑
西颠，忙忙碌碌 ▲ تالاپتى بالا تالپىنعاي
قۇستاي، قۇمارى قانباس اسپانعا ۋشپاي. 【谚】有
志青年如展翅的雄鹰，不飞倒太空决不甘心。
▲ ۋشقان قۇس، جۇگىرگەن ئالا ٴبارى تاماق.
【谚】飞禽走兽无不为寻食面生。

ۋش- III 〈动〉 受冻，冻伤，冻坏：جىلى كيىن،
سۋىقا ۋشىپ قالما 穿好衣服，不要冻坏了。

ۋشا 〈名〉 ① 骶骨，荐骨 ② 臀部。

ۋشان-تەڭىز 〈形〉 大量的，丰富的，无穷无尽
的；一望无际的：ۋشان-تەڭىز جەر 广阔的土
地 / ۋشان-تەڭىز بايلىق 无穷的财富。

ۋشار I 〈名〉〈动〉 橙足鼯鼠，飞鼠，寒号虫 ▲
ۋشار قۇمالاعى 吾灵脂。

ۋشار II : تىك ۋشار 直升飞机 ▲ ۋشار باسى
顶端，尖顶，顶峰：تاۋدىڭ ۋشار باسى 山顶（山
峰，山巅）。

ۋشار بالىق 〈名〉 ① 〔动〕 飞鱼 ② 〔天〕 飞鱼
座。

ۋشقالاق 〈形〉 轻佻的，浮躁的，轻率的，轻举
妄动的，缺乏自制力的；不加思索的。

ۋشقالاقتا- 〈动〉 冒失起来，轻率（从事），莽撞
起来，轻举妄动；不能自制。

ۋشقالاقتان- ۋشقالاقتا- 的反身态。

ۋشقالاقتاۋ I 〈形〉 比较轻佻的，有些浮躁的，
有些冒失的。

ۋشقالاقتاۋ II ۋشقالاقتا- 的不定式。

ۋشقالاقتىق ① ۋشقالاق 的抽象名词 ② 浮躁，
轻率，轻佻。

ۋشقارى 〈形〉 未经思考的，考虑欠周的，冒昧
的，轻率的，粗心的。

ۋشقارىلىق ۋشقارى 的抽象名词。

ۋشقات 〈名〉 〔植〕 忍冬属，金银花。

ۋشقاتتىق 〈名〉 长忍冬的地方。

ۋشقىن I 〈名〉 ① 火花，火星儿；星星之火：
ۋشقىننان جالىن قاۋلايدى 星星之火可以燎
原 ② 〔转〕 （天赋，才能等的）微露，初显，表现，
萌芽：ٴۋمىت ۋشقىنى 希望之微光 /
اقىندىقتىڭ ۋشقىنى 诗才的微露 / سۇلۋلىقتىڭ
ۋشقىنى 表现出漂亮。

ۋشقىن II 〈名〉 （谷物的）壳儿，空粒，瘪粒。

ۋشقىندا- 〈动〉 冒火花，（火花）飞溅，（雪花）
飘扬，飘落。

ۋشقىندان- ۋشقىندا- 的反身态。

ۋشقىندات- ۋشقىندا- 的使动态。

ۋشقىنداۋ ۋشقىندا- 的不定式。

ۋشقىر 〈形〉快的，跑得快的，迅速的，神速的；麻利的，勤快的： ۋشقىر ات 跑得快的马（快马）。

ۋشقىرلا- 见 ۋشتا-.

ۋشقىرلان- ۋشقىرلا- 的被动态。

ۋشقىرلاۋ I ۋشقىرلا- 的不定式。

ۋشقىرلاۋ II 〈形〉比较迅速的，跑得较快的；较麻利的，较勤快的。

ۋشقىرلىق 〈名〉跑速（指马）。

ۋشقىش 〈名〉飞行员，驾驶员，航空员： ۋشقىشتار تاربيەلەۋ مەكتەبى 航空学校。

ۋشقىش 〈形〉会飞的，善飞的，空中飘荡的 ▲ ۋشقىش بومبى 〔军〕飞弹，流弹 ▲ ۋشقىش كەمە 飞船 ▲ ۋشقىش كىلەم 飞毯。

ۋشقىشتىق 〈名〉（飞机）驾驶术，飞行术。

ۋشپا I 〈名〉羊快疫。

ۋشپا II 〈形〉① 空中飘荡的，飞扬起来的，飞散的，游动的： ۋشپا بۇلت 浮云 ② 易挥发的，易飞散的；挥发性的： ۋشپا مايلار （各种）挥发油（香精油）③ 陡峭的，嵯峨的，山峻的： ۋشپا تاس 山峻的悬崖 ▲ ۋشپا كەسەرتكى 〔动〕飞蜥 ▲ ۋشپا تىشقان （تيىن）〔动〕飞鼠，鼯鼠 ▲ ۋشپا شەگىرتكە 〔动〕飞蝗 ▲ ۋشپا شەشەك 〔医〕水痘。

ۋشپالى 见 ۋشپا II.

ۋشپاق 〈名〉①〔宗〕天堂，乐土，极乐世界 ②〔转〕幸福生活，幸福安逸的生活环境 ▲ ۋشپاققا شىعۋ ①超升 ② 一步登天。

ۋشسىز-قيىرسىز 〈形〉无边无际的，漫无边际的，没有尽头的；没完没了的。

ۋشتا- 〈动〉① 削，削尖： قارىنداش ۋشتاۋ 削铅笔 / قازىق ۋشتاۋ （用斧子）修尖木橛子 ② 接长，加长： جەڭ ۋشتاۋ 把袖子接长。

ۋشتال- ۋشتا- 的被动态。

ۋشتاپ 〈名〉厚白布。

ۋشتاس- ①ۋشتا- 的交互态 ② 结合，联结，联系： بۋقارامەن ۋشتاسۋ 联系群众。

ۋشتاستىر- ①ۋشتاس- 动态 ② 结合，联系：的使 ٴبىلىمدى ٴوندىرىسپەن ۋشتاستىرۋ نازاريانى 教育与生产劳动相结合 / تەوريانى پراكتىيكامەن ۋشتاستىرۋ 理论联系实际。

ۋشتاستىرىل- ۋشتاستىر- 的被动态。

ۋشتات- ۋشتا- 的使动态。

ۋشتاۋ ۋشتا- 的不定式。

ۋشتاۋىش 〈名〉转笔刀，铅笔刀。

ۋشتى 〈形〉尖的，尖锐的；头头的，尖形的： ۋشتى ٴكى 模两可。

ۋشۋ ۋش- I、II 的不定式。

ۋشىق I 〈名〉口角炎，疱疹 ▲ ۋشىق شالۋ （ٴتيۋ）中邪；受到不良影响。

ۋشىق II 〈名〉①（线）头： ۋشىق بولسا دا بولادى 有一点线头也行 ②〔转〕止境，末尾，尽头，终点： ورماننىڭ ۋشىعىنا جەتە الار ەمەس 走不到森林的尽头。

ۋشىق III 〈名〉（扬场时从谷堆里扫出去的）瘪粒，谷壳，渣头。

ۋشى-قيىرى: ۋشى-قيىرى جوق 无边无际的，一望无际的，漫无边际的： ۋشى-قيىرى كەڭ جازىق 无边无际的平原 / ۋشى-قيىرى جوق بوس ٴسوز 漫无边际的空谈（漫无边际的空话）。

ۋشقىتا- 〈动〉①〔旧〕念咒驱邪，念咒治病 ②〔转〕整治，治服；调解，使讲和，使和解。

ۋشقىتال- ۋشقىتا- 的被动态。

ۋشقىتاس- ۋشقىتا- 的交互态。

ۋشقىتات- ۋشقىتا- 的使动态。

ۋشقىتاۋ ۋشقىتا- 的不定式。

ۋشىق-ۋشىق 〈名〉巫师念咒驱邪时念的叨咒语。

ۋشىن- 〈动〉① 着凉，受凉，冻坏： بۇزاۋ ۋشىنىپ قالماسىن 别让牛犊冻坏了 ② 长口疮，（嘴角上）起水泡 ③〔转〕犯错误，走向邪路： كەتكەن جولعى قوزعالىستا ۋشىنىپ سەكىلدى 看来在这次运动中犯了错误。

ۋشىندىر- ۋشىن- 的使动态。

ۋشىنۋ ۋشىن- 的不定式。

ۋشىر I 〈名〉（十分之一的）粮税。

ۋشىر- II ①ۋش- II 的使动态 ② 吹跑，吹散： جەل ۋشىرىپ كەتتى. 风把棉花吹跑 ماقتانى

了。③ 扬;放: ٴاستىق ۇشىرۋ 扬场 / باتپىراۋىق
ۇشىرۋ 放风筝 ④ 开,架: ايروپلان ۇشىرۋ 开
飞机 ▲ جان ۇشىرۋ 吓得魂飞魄散,吓得魂不
附体 ▲ كوۇلىن كوككە ۇشىرۋ 粉碎,消灭 ▲
ٴەردى تالاپ ۇشىرادى، قۇستى قانات ۇشىرادى.
【谚】志向使英雄高攀,翅膀使鸟儿飞翔。

ۇشىرا- 〈动〉① 遇见,碰见,相遇,相逢:
كوشەدە بىردە ٴبىر تانىس ادام ۇشىرامادى. 街
连一个熟人也没有碰见。② 受到,遭到,遇上
到: سىنعا ۇشىراۋ 受到批评 / قيىنشىلىققا
ۇشىراۋ 遭到困难 ▲ جىلى ۇشىراۋ 看着眼熟,
眼熟 ▲ كارىنە ۇشىراۋ 遭到冷遇 ▲ پالەگە
ۇشىراۋ 倒霉,遭遇不幸 ▲ قازاعا ۇشىراۋ 遭
到不幸,遇难。

ۇشىراس- ① ۇشىرا- 的交互态 ② 相遇,相逢,
遇见,会见,见面: سەنىمەن بۇل ارادا ۇشىراسا-
مىن دەپ ويلاماعان ەدىم. 我没有想到能在这
里和你见面。

ۇشىراستىر- ۇشىراس- 的使动态。

ۇشىرات- ① ۇشىرا- 的使动态 ② 遇到,遇见,
碰见 ونى ۇشىراتپاعالى كوپ بولدى. 很久没
有碰见他了。

ۇشىراتقىز- ۇشىرات- 的使动态。

ۇشىراۋ ۇشىرا- 的不定式。

ۇشىرعىش: ۇشىرعىش رەكاتا 运载火箭。

ۇشىرت- ① ۇشىر- 的使动态 ② 跑得飞快,
飞奔: ول اتپەن ۇشىرتىپ كەلەدى. 他骑着马
飞奔而来。

ۇشىرۋ ۇشىر- 的不定式。

ۇشىرىندى 〈名〉谷壳,瘪粒,渣头。

ۇشىرىس- ۇشىر- 的交互态。

ٴۇ

ٴۇ 哈萨克文字母表中的第二十六个字母。

ۇبەكتە- 见 وبەكتە-.

ۇبەكتەۋ ۇبەكتە- 的不定式。

ۇبەرلى-ٴشۇبەرلى 见 ٴۇبىرلى-ٴشۇبىرلى.

ٴۇبىرلى-ٴشۇبىرلى 〈形〉孩子多的，多子女的；子孙满堂的：ٴۇبىرلى-ٴشۇبىرلى سەميا 多子女的家庭。

ۇگەت- 见 ۇگىت- Ⅱ.

ۇگەتۋ ۇگەت- 的不定式。

ۇگۋ ۇك- 的不定式。

ۇگىل- ① ۇك- 的被动态 ② 成为粉末，成为碎块，散碎。

ۇگىلگىش 〈名〉易碎的，容易成粉末的，易散碎的。

ۇگىلمەلى 〈形〉易碎的，易散碎的，易成粉末的：ۇگىلمەلى تاس 分化岩。

ۇگىلۋ ۇگىل- 的不定式。

ۇگىم 〈名〉用手或器具一次弄碎某物的分量 ▲ ٴبىر ۇگىم 用手一次弄碎的某物的分量。

ۇگىندى 〈名〉碎块，碎屑，粉末；残渣：بولكانىڭ ۇگىندىسى 面包屑 / كومىردىڭ ۇگىندىسى 煤末儿。

ۇگىس- ۇك- 的交互态。

ۇگىت Ⅰ 〈名〉宣传，宣讲；鼓动：ۇگىت قىزمەتى 宣传工作 / ۇگىت مازمۇنى 宣传内容。

ۇگىت- Ⅱ ① ۇك- 的使动态 ② 打碎，揉碎，粉碎：ناندى ۇگىتپەي جە 不要把馕撒屑一地 ③ 搓，擦抹：بورمي ۇگىتۋ 搓玉米。

ۇگىت-ٴناسيحات 〈名〉宣传，宣传鼓动，宣传教育：ۇگىت-ٴناسيحات جۇمىسى جاقسى بولماي وتىر. 宣传鼓动工作没有做好。

ۇگىتتە- 〈动〉① 鼓动，宣传；提倡：زاڭ-جارلىقتى ۇگىتتەۋ 宣传法令 / ۇگىتتەپ ٴتۇسىندىرۋ 宣传讲解 ② 说服，劝告，鼓励：ونى بارۋعا ۇگىتتەگەيسىڭ. 你应该鼓励他去。

ۇگىتتەل- ۇگىتتە- 的被动态。

ۇگىتتەس- ۇگىتتە- 的交互态。

ۇگىتتەت- ۇگىتتە- 的使动态。

ۇگىتتەۋ ۇگىتتە- 的不定式。

ۇگىتتەۋشى 〈名〉鼓动员，鼓动者，宣传员。

ۇگىتتىك 〈形〉宣传的，鼓动的，宣传性的：ۇگىتتىك قىزمەتتەر 宣传鼓动工作。

ۇگىتۋ ۇگىت- Ⅱ 的不定式。

ۇگىتۋشى 〈名〉打碎者，粉碎者。

ۇگىتشى 〈名〉宣传员，鼓动者。

ۇگىتشىلىك 〈名〉宣传，鼓动：ۇگىتشىلىكپەن شۇعىلدانۋ 从事宣传工作。

ۇگىتىل- ۇگىت- Ⅱ 的被动态。

ۇگىتىلگىش 〈形〉易碎的，容易碎散的，易成粉末的。

ۇگىلتۋ ۇگىتىل- 的不定式。

ۇگىتىندى 〈名〉碎块，碎末儿，碎屑。

ۇگىتكىرە- 〈动〉① 稍加粉碎，略微捣碎，略成粉末状，稍微搓，有点抹擦。

ۇدە Ⅰ 〈名〉期望，希望，要求 ▲ ۇدەسىنەن شىعۋ 达到要求，不辜负，胜任：قىزمەتتىڭ ۇدەسىنەن شىعۋ 胜任工作 / پارتيانىڭ ۇدەسىنەن شىعا الماۋ 辜负了党的期望。

ۇدە- Ⅱ 〈动〉① 增长，增大，增强，加强：قايرات ۇدەۋ 增加力气 / ٴوندىرىستىڭ قارقىنى ۇدەپ كەلەدى. 生产速度在逐渐增加。② 加快，加速：اتتىڭ شابىسى بارعان سايىن ۇدەپ كەلەدى. 马跑得越来越快。③ 加剧，加重，变得严重：ونىڭ جوتەلى بۇرىنعىدان وتەپ كەتتى. 他的咳嗽比以前厉害了。④ 逐渐猛烈：جەل ۇدەي ٴتۇستى. 风刮得更加猛烈了。▲

。度速加角〔物〕 ۋدەۋ بۇرشتىق

ۋدەلى 〈形〉有希望的,有期望的;有利益的。

ۋدەمەلى 〈形〉加速的,增长的,(渐逐)增强

的,上升的 ▲ ۋدەمەلى دارەجە 〔数〕升幂 ▲

ۋدەمەلى تىزبەك 〔数〕增序列 ▲ ۋدەمەلـــى

قوزعالىس 〔物〕加速运动。

ۋدەمەلىلىك ۋدەمەلى 的抽象名词。

ۋدەكۈكىرە- 〈动〉更加有力,更加剧烈,更加

猛烈: جەل ۋدەكۈكىرەپ كەتتى. 风更大了。

ۋدەكۈكىرەت- ۋدەكۈكىرە- 的使动态。

ۋدەكۈكىرەۋ ۋدەكۈكىرە- 的不定式。

ۋدەر- 〈动〉向前赶,急速前进;奔跑: ۋدەرە

شاپقان قارا ايعىرداي 象一匹奔跑的黑种马一

样 ▲ ۋدەرە كوشۋ 路上不停地迁徙。

ۋدەرۋ ۋدەر- 的不定式。

ۋدەرىل- ① ۋدەر- 的反身态 ② 成群地迁徙;

急急赶路。

ۋدەس- ۋدە- Ⅱ 的交互态。

ۋدەت- ① ۋدە- Ⅱ 的使动态 ② 加强,加速,放

大: ارازدىقتى شەشكەندى قويىپ ۋدەتە ٴتۇستى 不

但没有解决纠纷反而泼油救火。

ۋدەتكىش 〈名〉加速器 ▲ ۋدەتكىش دۆيگاتەل

起动发动机。

ۋدەتپەل 〈形〉加速的,加快的,能增强的。

ۋدەتىل- ۋدەت- 的使动态。

ۋدىرە- 见 ۋدەر-.

ۋدىرەي- 〈动〉① 竖起来,直立: قايراتتـى

شاشتارى ۋدىرەيىپ كەتتى. 他那很硬的头发竖

起来了。② 怔视,警惕地望,惊恐一看:

الدە نەگە ۋدىرەيىپ قاراپ تۇر 不如警惕地在

看什么。

ۋدىرەيت- ① ۋدىرەي- 的使动态 ② 竖起,直

立: قۇلاعىن ۋدىرەيتۋ 竖起耳朵。

ۋدىرەيۋ ۋدىرەي- 的不定式。

ۋدىرەيىس- ۋدىرەي- 的交互态。

ٴۇز- 〈动〉① 弄断,扯断,揪断: تۇك سىمىن

ٴۇزىپ تاستادى 把电线揪断了 ② 采下,揪下,

摘下: الما ٴۇزۋ 摘苹果 ③ 猝然停止,中止,

中断: ۇزبەي حات كەلەدى 经常亚信 ④ 打断,

截断: ونىڭ ٴسوزىن ۇزبەي تۇرا تۇر. 你别打断

他的话。⑤ 绝断;脱离: بايلانىستى ٴۇزۋ 断绝

来往 ▲ جان ٴۇزۋ 断送生命 ▲ جۇلىنىن ٴۇزۋ

打死,斩除 ▲ كۇدەر ٴۇزۋ 失望,绝望,失去信

心 ▲ تەپسە تەمىر ٴۇزۋ 血气方刚,身强力壮

▲ قارا ٴۇزۋ 远去,消失 ▲ قول ٴۇزۋ 脱离,放

弃 ▲ ٴۇزىپ اۋىزعا سالعانداي 非常美丽,很漂

亮 ▲ ٴۇمىت ٴۇزۋ 失望,绝望,不抱希望。

ۇزبە Ⅰ 〈名〉① 指(铁链的)环,环子,链环 ②

〔生理〕系带。

ۇزبە Ⅱ 〈形〉揪下来的: ۇزبە كوجە 揪面片

(揪片子)。

ۇزبەكتەپ-سوزباقتا- 〈动〉东拉西扯,吞吞吐

吐;推三推四: مانادان ۇزبەكتەپ-سوزباقتاعاندا

ايتپاقشى بولعانىڭ وسى ما؟ 你吞吞吐吐说了半

天,原来就是这个意思?

ۇزبەكتەپ-سوزباقتاۋ ۇزبەكتەپ-سوزباقتا-

的不定式。

ۇزبەلە- 〈动〉揪成小块,扯成小碎块。

ۇزبەلەن- ۇزبەلە- 的被动态。

ۇزبەلەس- ۇزبەلە- 的交互态。

ۇزبەلەت- ۇزبەلە- 的使动态。

ۇزبەلەۋ ۇزبەلە- 的不定式。

ۇزبەن 〈名〉揪面片儿。

ۇزگىلە- ①〈动〉使劲揪(断),用力扯(断)

②揪成几段,扯成几截。

ۇزگىلەس- ۇزگىلە- 的交互态。

ۇزگىلەت- ۇزگىلە- 的使动态。

ۇزگىلەۋ ۇزگىلە- 的不定式。

ۇزگىش 〈形〉能隔断的,有断绝作用的 ▲

اۆتوماتتى ۇزگىش 〔物〕自动断器,自动断

续器。

ۇزدىگۋ ۇزدىك- Ⅰ 的不定式。

ۇزدىك Ⅰ 〈形〉先进的,卓越的,杰出的,出色

的,第一流的: ۇزدىك ورىن 先进单位 / ۇزدىك

جاۋىنگەر 杰出的战士。

ۇزدىك- Ⅱ 〈动〉① 劳疲,疲乏,疲顿,精疲力

尽。② 〔转〕醉心于……,倾心于……,心向

神往。

ۇزدىك-سوزدىق 〈形〉断断续续的,哩哩啦啦

的,接连不断的: ۇزدىك-سوزدىق 10 جىـــل

سوعىس بولدى 。仗年十了打续续断断

ۋزدىكسىز 〈形〉 不断的,不停顿的,连续不断
的,持续的: ۋزدىكسىز ٴۋش جىل مول ٴونىم الۋ
连续三年获得丰收 / ۋزدىكسىز ۋىرەنۋ 不断
学习 ▲ ۋزدىكسىز ىينالىم 〔数〕 连续变数 ▲
ۋزدىكسىز بولشەك 〔数〕 连分数,得分数 ▲
ۋزدىكسىز سپەكتىر 连续光谱 ▲ ۋزدىكسىز
تەڭدەۋ 连续方程 ▲ ۋزدىكسىز تۋرلەندىرۋ 〔数〕
连续导数 ▲ ۋزدىكسىز تۋرلەندىرۋ 〔数〕 连
续变换 ▲ ۋزدىكسىز شوعىر 连续群 ▲
ۋزدىكسىز قيسىق سىزىق 连续曲线。

ۋزدىكسىزدىك ① ۋزدىكسىز 的抽象名词 ②
连续不断, 不停顿的状态 ③ 〔数〕 连续性,
绵续性 ▲ ۋزدىكسىزدىك شارت 〔数〕 连续性
条件。

ۋزدىكتى 〈形〉 不连续的,非持续性的,断续
的,间歇的,若断若续的: ۋزدىكتى توك 断续
电流 / ۋزدىكتى تەربەلىس 间歇震荡。

ۋزدىكتىلىك 〈名〉 间断性 ▲ ۋزدىكتىلىك پەن
ۋزدىكسىزدىك 间断性和非间断性。

ٴۋزدىر- ٴۋز- 的使动态。

ٴۋزدىرت- ٴۋزدىر- 的使动态。

ۋزدىك-ۋزدىك 〈形〉 断断续续的, 若断若续
的,间歇的: قۇستىڭ ۋزدىك-ۋزدىك داۋىسى
ەستىلەدى. 传来鸟儿的若断若续的鸣声。

ۋزەڭگى 〈名〉 镫,马镫: ۋزەڭگى باۋ 镫带 /
ۋزەڭگى مويىنى 镫梁 / ۋزەڭگى ۋڭعىسى 镫孔 /
ۋزەڭگى تابانى 镫盘 ▲ اتتان تۋسسە دە
ۋزەڭگىدەن تۋسپەۋ 下马不下镫(不认输,不服
气) ▲ ۋزەڭگى جولداس 年龄相仿的人 ▲
ۋزەڭگى سوعىستىرۋ 分庭抗礼,比高低 ▲
ۋزەڭگى سۇيەك 〔生理〕 镫骨 ▲ ۋزەڭگى
قاعىستىرۋ 并驾齐驱。

ۋزەڭگىلەس I 〈形〉(年龄)相仿的,(地位)不
相上下的;并驾齐驱的: ونىڭ ۋستازى مالىك،
ۋزەڭگىلەس جولداسى بالتابەك. 马力克是他的
老师,巴力他别克是他年龄相仿的好友。

ۋزەڭگىلەس- II 〈动〉①并驾齐驱,齐头并进,
并排前进: ەكەۋمىز ۋزەڭگىلەسە وتىرىپ ۋيگە
كەلدىك. 我们两个人不前不后几乎同一个时

间到家了。② 比高低,争竞,分庭抗礼: بۇل
ەكەۋىنىڭ ۋزەڭگىلەسكەنىنە دە بىرنەشە جىل
بولدى. 有几年了,他们两个一直在比高低。

ۋزەڭگىلىك 〈名〉 ① 固定马镫的位置 ② (木
梯的)横木。

ٴۋزۋ ٴۋز- 的不定式。

ۋزىك I 〈名〉(毡房的)毡包。

ۋزىك II 〈形〉 断的,(断了以后)接起来的:
ۋزىك ٴجىپ 断线(接起来的绳)。

ۋزىكتە- 〈动〉 把(毡房的)天窗用毡盖上。

ۋزىكتەت- ۋزىكتە- 的使动态。

ۋزىكتەۋ I ۋزىكتە- 的不定式。

ۋزىكتەۋ II 〈形〉 开始断了的不太结实的。

ۋزىكشە 〈名〉(毡房的)小天窗毡,小包毡。

ۋزىك-ۋزىك 〈形〉 断得一段一段的,全是断
了的。

ٴۋزىل- ① ٴۋز- 的被动态 ② 中断,停止:
جول بەكتىلىپ قارىم-قاتىناس ٴۋزىلىپ قالدى.
路被堵塞以后联系中断了。③ 断: ارقان
ٴۋزىلىپ قالدى. 绳索断了。④ 〔转〕 恳求,情
求,央求: ٴۋزىلىپ كەلىپ سۇراعانىنان كەيىن
بەرمەسكە بولمادى. 他恳求就要不能不给。⑤
用光,耗尽,枯竭: قور ازىر شە ۋزىلگەن جوق.
目前没有把积金用光。▲ دەم ٴۋزىلۋ 停止
呼吸,咽气,断气 ▲ قاراسى ٴۋزىلۋ 远离,消
失,不见影儿了 ▲ ٴۋمىت ٴۋزىلۋ 失望, 失去
信心,绝望。

ۋزىلگىش 〈形〉容易断的, 不结实的。

ٴۋزىلدى-كەسىلدى 〈形〉 ① 坚决的, 坚毅
的,果断的,断然的: ٴۋزىلدى-كەسىلدى شارا
قولدانۋ 采取断然措施 ② 确定的,最后的,有
决定性的: سەنىڭ ٴۋزىلدى-كەسىلدى جاۋابىڭ
وسى ما؟ 这是你最后的答复吗? ③ 彻底地,
完全地: ٴۋزىلدى-كەسىلدى جويۋ 彻底消灭。

ۋزىلمەلى 〈形〉断断续续的,若断若续的,一
阵一阵的。

ٴۋزىلت- ① ٴۋزىل-的使动态②使有节奏,
使美妙动听,使悦耳动听: ول ٴاندى ٴۋزىلتىپ
سالۋشى ەدى. 他唱歌唱得非常动听。

ٴۋزىلۋ ٴۋزىل- 的不定式。

ٴۇزىلىس 〈名〉停顿，停歇，间断，中断，间隙；（暂时的）休息：ٴبىر ايلىق ٴۇزىلىس 一个月的停顿 / ٴۇزىلىس جاساۋ 停下来 ▲ ٴۇزىلىس نۇكتەسى 〔数〕间断点。

ٴۇزىلىسسىز 〈形〉不断的，不停的，持续的，络绎不绝的 ▲ ٴۇزىلىسسىز تەڭدەۋ 〔数〕连续方程。

ٴۇزىم I 〈名〉（从某物上一次撅下或掰下来的）一小块，小部分：ٴبىر ٴۇزىم نان （一次掰下来的）一小块馕。

ٴۇزىم II 见 ٴجۇزىم.

ٴۇزىندى 〈名〉（作品的）一段，片段，摘录：ٴۇزىندى ٴسوز 语录 / وپەرا ٴۇزىندىلەرى 歌剧片段。

ٴۇزىپ-جۇل- 〈动〉① 乱撅，又摘又拔：باقشادا گۇلدەردى ٴۇزىپ-جۇلۋعا بولمايدى. 公园里不能随便撅花。 ② 〔转〕挥取，占用，占便宜：انادان، مىنادان ٴۇزىپ-جۇلۋ 这儿捞一点，那儿捞一点。

ٴۇزىپ-جۇلۋ ٴۇزىپ-جۇل- 的不定式。

ٴۇزىپ-سوز- 〈动〉① 连拉带拽，拉拉扯扯 ② 拖拖拉拉，慢条斯里。

ٴۇزىپ-سوزۋ ٴۇزىپ-سوز- 的不定式。

ٴۇي I 〈名〉① 屋子，房屋，住宅：ٴۇي سالۋ 盖房子 / ٴزاۋلىم ۇيلەر 高楼大厦 ② 毡房：ٴۇي تىگۋ 搭毡房 ③ 家，家庭，户：ٴۇي كوشىرۋ 搬家 / ٴۇي سايىن ٴبىر ادام شىعاتىن بولدى 每户出一人 ▲ اس ٴۇي 厨房 ▲ اۋىز ٴۇي 前室，堂屋 ▲ باسىنا ٴۇي، باۋىرىنا قازان اسۋ 成家立业 ▲ كىشى ٴۇي 幼房，（指辈数小的）小家庭 ▲ وتاۋ ٴۇي 子房 ▲ ٴتور ٴۇي 里屋，正屋 ▲ ارقالىعى ٴۇي 屋架 ▲ ٴۇي باسى 每家，每户 ▲ ٴۇي بولۋ 成家，另起炉灶 ▲ ٴۇيدى باسىنا كوشىرۋ 大吵大闹，大喊大叫 ▲ ٴۇيدىڭ تۇڭلىگى اشىلماي قالۋ 全家人病倒 ▲ ٴۇي كۇشىك 大门不出，二门不迈的人，杜门汉 ▲ ٴۇي ورىنداي 弹丸之地，小块土地 ▲ ٴۇي تاپسىرماسى 家庭作业 ▲ ٴۇي تىشقان 家鼠 ▲ ٴۇي شارۋاسى 家务 ▲ ٴۇي شىبىنى 家蝇 ▲ ۇيىڭدە شىمىلدىرىق جەلبىرەپ بارما؟ 怎么，妻子在家急着等你？▲ ۇيىنەن ٴيت جالانىپ شىقپايدى 穷得光当响，没有吃没有喝的 ▲ ٴۇي ٴىشى ① 家眷，家属 ② 家中摆设，陈设 ▲ ٴۇي قويانى 家兔 ▲ ٴۇي قۇستارى 家禽 ▲ ٴۇي ۇستاۋ （指女子）操持家务，管家 ▲ قارا ٴۇي 穷苦人家 ▲ سيىرلىنىڭ ٴۇيى ايران، سيىرسىزدىڭ ٴۇيى سىرداق. 【谚】市面上的物价使家庭的干巴巴。

ٴۇي II 〈名〉子宫：سيىردىڭ ٴۇيى ٴتۇسۋ 乳牛的子宫脱出。

ٴۇي: III ۇيىنە جەتۋ （狗）满一岁。

ٴۇي- IV 〈动〉堆，垛起来，堆积，堆垒，摞起来：سەندەر كەرپىشتى بۇل جەرگە ۇيمەڭدەر. 请你们不要把砖堆在这里。

ٴۇيباي 见 ۇيباي.

ۇيگىز- ٴۇي- II 的使动态。

ۇيدەك-تۇيدەك 〈形〉成群结队地，成群结伙地，一团一团地：جاۋىنگەرلەر ۇيدەك-تۇيدەك تومەنگى قاباتقا كەتىپ جاتىر. 战士们成群结队地往楼下跑。

ٴۇيدىر- ٴۇي- II 的使动态。

ٴۇيدىرت- ٴۇيدىر- 的使动态。

ٴۇيدىرۋ ٴۇيدىر- 的不定式。

ۇيەز 〈名〉〔动〕夏天蜇羊和马的一种苍蝇。

ۇيەزدە- 〈动〉（夏天羊、马为了躲避绳虻而）聚集一起乘惊，结群。

ۇيەزدەت- ۇيەزدە- 的使动态。

ۇيەزدەۋ ۇيەزدە- 的不定式。

ۇيەزدەۋىك 〈形〉怕蚊蝇的，怕热的，爱乘惊的。

ۇيەك I 〈名〉气候温暖水草茂盛的地带。

ۇيەك II 〈名〉极：سولتۇستىك ۇيەك 北极 / وڭتۇستىك ۇيەك 南极 ▲ نەگىزگى ۇيەك 〔物〕基极。

ۇيەك III 〈名〉小肚皮。

ۇيەكسىز 〈形〉无极的 ▲ ۇيەكسىز بايلانىس 〔化〕无极键。

ۇيەكتى 〈形〉有极的 ▲ ەكى ۇيەكتى لامپا 二极管 ▲ ۇيەكتى بايلانىس 〔化〕极性键。

ۇيەكتىك 〈形〉极的 ▲ ۇيەكتىك بەت 〔数〕极

面 ▲ ۋيەكتىك بۇرش 〔数〕极角 ▲ ۋيەكتىك كوردىناتا 〔数〕极座标 ▲ ۋيەكتىك ٴوس 〔气〕极轴。

ۋيەلە- 〈动〉仰而倒地，躺在洼地不能站起：قوي شۆكقىرعا ۋيەلەپ قالىپتى. 羊仰面倒在坑里起不来了。

ۋيەلەت- ۋيەلە- 的使动态。

ۋيەلەۋ ۋيەلە- 的不定式。

ۋيەلمەلى-سۆيەلمەلى 〈形〉挨肩儿的，年岁相差很小的：ونىڭ ۋيەلمەلى-سۆيەلمەلى ەكى ۇلى بار. 他有两个挨肩儿的儿子。

ۋيەلمەن 〈名〉家产，家当，家底：ۋيەلمەنىمەن قوسا ورتەيمىز 连家产一起焚火烧掉。

ۋيەلمەندەي 〈形〉庞大的，巨大的，格外大的：ۋيەلمەندەي قارا جىگىت 高大的黑小伙子。

ۋيەلمەن-سۆيەلمەن 见 ۋيەلمەلى-سۆيەلمەلى.

ۋيەمە 〈形〉盛得冒尖的，装得满满的，满满当当的：ۋيەمە تاباق قۋىرداق 盛得满满的一大盘炒肉。

ۋيەمەلە- 〈动〉盛满，装满，装得满满当当。

ۋيەمەلەت- ۋيەمەلە- 的使动态。

ۋيەمەلەۋ ۋيەمەلە- 的不定式。

ۋيەڭكى 〈名〉〔植〕械属，枫桠 ▲ اق ۋيەڭكى 〔植〕水曲柳 ▲ ساسىق ۋيەڭكى 〔植〕臭椿。

ۋيەت 〈名〉碘酒。

ٴۋي-جاي 〈名〉家；房屋，住宅：كەرپىشتەن جىنالعان ٴۋي-جاي 用砖砌的房屋 ② 家道，家境。

ٴۋي-جاماعات 〈名〉家眷，家属。

ۋيكە- 〈动〉① 擦，擦拭，搓揉，擦涂，磨擦：اعاشتى بىرىنە ٴبىرىن ۋيكەپ وت شىعارۋ 钻木取火 / سابىن ۋيكەۋ 擦肥皂。

ۋيكەل- ① ۋيكە- 的被动态 ② 磨伤，磨破。

ۋيكەلە- 〈动〉（频频）擦拭，磨擦，蹭：ات ارقاسىن اعاشقا ۋيكەلەپ تۇر. 马把脊背不住地往树上蹭。

ۋيكەلەن - ۋيكەلە- 的反身态。

ۋيكەلەت - ۋيكەلە- 的使动态。

ۋيكەلۋ ۋيكەل- 的不定式。

ۋيكەلەۋ ۋيكەلە- 的不定式。

ۋيكەلىس- I 〈名〉摩擦 ▲ ىشكى ۋيكەلىس 〔物〕内摩擦 ▲ ۋيكەلىس بۇرشى 摩擦角 ▲ ۋيكەلىس كۇشى 〔物〕摩擦力 ▲ ۋيكەلىس ٴورىسى 〔物〕摩阻场。

ۋيكەلىس- II ۋيكەل- 的交互态。

ۋيكەلىستىر- ۋيكەلىس- 的使动态。

ۋيكەن- ① ۋيكە- 的反身态 ② 磨蹭，磨擦：سيىر اعاشقا ۋيكەندى. 牛往树上蹭。③ 紧贴，紧靠，偎依：بىرەۋگە ۋيكەنبەسە تۇرا المايدى عوي دەيمىن 这人好象不挨着别人就不舒服。

ۋيكەس- ① ۋيكە- 的交互态，互相磨擦，互相磨蹭。

ۋيكەت- ۋيكە- 的使动态。

ۋيكەۋ ۋيكە- 的不定式。

ٴۋي-كۇي 〈名〉家，家庭；家境：ۋكىمەت ٴۋي-كۇيى جوق بالالاردى جەتىمحاناعا الدى. 政府把没有家的孩子们收容到孤儿院了。

ٴۋي-كۇيسىز 〈形〉没有家的，没有老婆孩子的。

ۋيلەن- 〈动〉结婚，成家，成亲，成婚：ول ۇسى جاقىندا عانا ۋيلەندى. 他最近才结了婚。

ۋيلەندىر- ۋيلەن- 的使动态。

ۋيلەنت- ۋيلەن- 的使动态。

ۋيلەنۋ ۋيلەن- 的不定式。

ۋيلەس I 〈形〉相等的，相似的，和……相适应的，合适于……的，彼此差不多的。

ۋيلەس- II 〈动〉相适应，相合，相符；迎合：اتىنا زاتى ۋيلەستىن ٴانشى 名符其实的歌唱家。

ۋيلەسپەيتىندىك 〈名〉不合适，不妥当，不符合，不相宜。

ۋيلەسپەۋشىلىك 〈名〉① 不合适，不符合，不相宜 ② 不和睦，不团结。

ۋيلەستىك 〈名〉相等，相称，相符，相似，相适应：ساياسي كوزقاراستاعى ۋيلەستىك 政治观点的相同。

ۋيلەستىر- ① ۋيلەس- II 的使动态 ② 适合于……，与……相适应，符合于……：ساياساتتى ٴىس جۇزىندىك جاعدايعا ۋيلەستىرىپ بەلگىلەۋ كەرەك 制定政策要符合实际情况。

ۋيلەستىرۋ ۋيلەستىر- 的不定式。

ۋيلەستىرىل- ۋيلەستىر- 的被动态。

ۋيلەسىم 〈名〉 合理性，适合，相符。

ۋيلەسىمدى 〈形〉 合理的，适合的，适当的，妥当的，恰当的，恰如其分的：ونىڭ ايتقاندارى وتە ۋيلەسىمدى. 他讲得很恰当。/ ۋيلەسىمدى ءۇي 适用的房子 / ۋيلەسىمدى ادام ىزدەۋ 找一个合适的人。

ۋيلەسىمسىز 〈形〉 不符合的，不相符的，不合适的，不合理的，不妥当的：بالا باعۋعا ۋيلەسىمسىز ادام 不适于看孩子的人 / ۋيلەسىمسىز ۇسىنىس 不妥当的建议。

ۋيلەسىمسىزدىك ۋيلەسىمسىز 的抽象名词。

ۇيلى 〈形〉 ① 有家的，成家的：ول ۇيلى بولعان ادام. 他是个有家的人。② 有房子的，有住宅的：ونىڭ ءبىر ءوزى ءتورت ۇيلى. 他一个人就有四间房子。③ 户的，家庭的：ەلۋ ۇيلى قىستاق 五十户的村落。

ۇيلى-باراندى 〈形〉 成了家的，成家立业的，有家眷的：ۇيلى-باراندى بولۋ 成家立业(有妻室)。

ۇيلى-جايلى 〈形〉 成家的，成家立业的，独立门户的：ول دا ۇيلى-جايلى بولدىق دەپ ءبىر ماقتانىپ الدى. 趁这个机会他也夸耀自己有了家。

ۋيلىلىك ۇيلى 的抽象名词。

ۋيمە I 〈形〉 ① 堆起来的 ② 装得满满的，满满当当的。

ۋيمە II 〈名〉 堆，垛：ۋيمە قۇم 沙堆 / ۋيمە ءشوپ 堆起来的草。

ۋيمە-جۋيمە 〈副〉 乱作一团地，杂乱无章地：التاۋ-جەتەۋى ۋيمە-جۋيمە بولىپ ءبىر جەرگە جىعىلدى. 六七个人乱作一团都倒在一起。/ ۋيمە-جۋيمە قىلىپ جيا سالۋ 胡乱堆起来。

ۋيمەك 〈名〉 堆集物。

ۋيمەلە- 〈动〉 聚集，聚拢，(很多人)挤在一起，拥挤：جۇرتشىلىق ءبىر جەرگە ۋيمەلەمەڭ-دەر. 大家不要挤在一起。/ قىزدار اعاشتىڭ تۇبىنە ۋيمەلەپ كەستە تىگىپ وتىر. 姑娘们聚在树底下绣花。

ۋيمەلەس- ① ۋيمەلە- 的交互态 ② 聚集，群聚，集拢：ءبىر توپ ادام ەسىكتىڭ الدىندا ۋيمەلەسىپ تۇر. 门口聚拢了一群人。

ۋيمەلەسۋ ۋيمەلەس- 的不定式。

ۋيمەلەت- ۋيمەلە- 的使动态。

ۋيمەلەۋ ۋيمەلە- 的不定式。

ۋيمەلى-جۋيمەلى 〈形〉 乱作一团的，乱成一堆一堆的；胡乱聚集在一起的。

ۋيمەلى-توكپەلى 〈形〉 盛得冒尖的，装得满满的；丰盛的。

ۋيمە-توبە 〈形〉 很多的，一大堆的；多得数不清的：ۋيمە-توبە اقشا 很多的钱。

ۋيمە-ءۇي 〈副〉 一家一家地，挨家挨户地。

ۋيرەك 〈名〉〔动〕 鸭：قولدا باققان ۋيرەك 家鸭 / جابايى ۋيرەك 野鸭(凫) ▲ ايدارلى سۇڭگۇر ۋيرەك 凤头潜鸭 ▲ اق ءبۇيىر سۇڭگۇر ۋيرەك 斑背潜鸭 ▲ اقكوز سۇڭگۇر ۋيرەك 花脸鸭 ▲ قارالا ۋيرەك 麻鸭 ▲ قىزىل باس سۇڭگۇر ۋيرەك 赤花潜鸭 ▲ قىزىل ۋيرەك 赤麻鸭 ▲ سۇقسىر ۋيرەك 䴙䴘 ▲ سۇڭگۇر ۋيرەك 潜鸭，晨凫 ▲ ۋيرەك باس ەر 鸭子头鞍，蒙古式马鞍 ▲ ساسقان ۋيرەك ارتىمەن سۇڭگىر. 【谚】鸭子急了屁股先钻水(狗急跳墙)。

ۋيرەكتۇمسىق 〈名〉〔动〕 鸭嘴兽 ▲ ۋيرەكتۇمسىق دينوزاۋلار 〔古生〕 恐龙类。

ۋيرەك-قاز 〈名〉 鹅鸭。

ۋيرەن- 〈动〉 ① 学，学习，求学，受到训练：ەسكەك ەسۋدى ۋيرەنۋ 学划船 / حانزۋ ءتىلىن ۋيرەنۋ 学习汉语 ② 习惯于，适应于：قالا تۇرمىسىنا ۋيرەنىپ الىپتى 习惯城市生活 / سۋىققا ۋيرەنۋ 适应寒冷的天气 ▲ بوي ۋيرەنۋ 适应，习惯，熟习，司空见惯 ▲ ەتى ۋيرەنۋ 完全习惯，习以以常，对……满不在乎 ▲ جامان ۋيرەنۋ 学坏，养成恶习 ▲ ەكپەي ەگىن پىسە-پاس، ۋيرەنبەي ءبىلىم بىتپەس. 【谚】庄稼不种则不长，知识不学则不会。

ۋيرەنگەندىك 〈名〉 学好，掌握的程度；习惯，适应：ورىس ءتىلىن ۋيرەنگەندىگىڭ وسى ما؟ 这就算你学好了俄语？

ۋيرەنگىش 〈形〉 ①好学的，求学的，易掌握的，易适应的，适应力强的。

ۋىرەنگىشتىك ۋىرەنگىش 的抽象名词。

ۋىرەنىۋ ۋىرەن- 的不定式。

ۋىرەنىۋشى 〈名〉学习者,受训者。

ۋىرەنشىكتى 〈形〉①习惯的,成为习惯的,习见的,常见的,习以为常的: بۇل ونىڭ ادەتتەگى ۋىرەنشىكتى سوزدەرى. 这是她平常的习惯语。

② 习惯于……的,习惯作……的,搞熟了的,熟了处的,熟悉的: سەن بە، سەن ءبىزدىڭ ۋىرەنشىكتى ادامىمىزسىڭ. 你吗,你是我们熟悉的人。/ ءبىز ۋىرەنشىكتى مەكەنىمىزگە كەلدىك. 我们回到了常住的老地方。

ۋىرەنىل- ۋىرەن- 的被动态。

ۋىرەنىس- ①ۋىرەن- 的交互态 ②（逐渐）习惯,设法习惯,搞熟: بۇل ارالىقتا ۋىرەنىسىپ قالدىق. 我们对这里也开始习惯了。▲ ۋىرەنىسكەن جاۋ اتىسارعا جاقسى. 【谚】知彼知己,百战百胜。

ۋىرەنىسۋ ۋىرەنىس- 的不定式。

ۋىرەت- 〈动〉① 教,教授,传授: سەن ماعان اتقا ءمىنۋدى ۋىرەتشى. 请你教我学骑马吧。② 教导,指教: بىرەۋ ۋىرەتپەسە ءبي بيلەۋ دەگەن وڭاي ەمەس. 没有人指教学会跳舞很不容易。③ 训练,使驯服: ات ۋىرەتۋ 驯马 ▲ اقىل ۋىرەتۋ 指点,教育,教导 ▲ باس ۋىرەتۋ 驯服 ▲ بوي ۋىرەتۋ 使适应,使习惯 ▲ كوز ۋىرەتۋ 使眼睛适应(某种环境) ▲ ايۋعا ناماز ۋىرەتكەن تاياق. 【谚】狗熊做祷告是棍子教出来的。

ۋىرەتكىز- ۋىرەت- 的使动态。

ۋىرەتكىش 〈形〉擅长于教的,善于驯练的: اساۋ ۋىرەتكىش 驯马能手。

ۋىرەتتىر- ۋىرەت- 的使动态。

ۋىرەتۋ ۋىرەت- 的不定式。

ۋىرەتۋشى 〈名〉① 教育者,训练者;驯练者 ② 教唆者,引诱(作坏事)者。

ۋىرەتىل- ①ۋىرەت- 的被动态 ② 驯练,使驯服: ۋىرەتىلمەگەن اساۋ ات 还没有驯出的烈马。

ءۋيسىز 〈形〉① 没有家的,无家可归的: ءۋيسىز بويداقتاردىڭ جاتاعى 没有家的单身汉宿舍 ② 没有房子的,没毡房的: بىرنەشە ءۋيسىز وتىر. سەمىيا 有几户没有房子。

ءۋيسىز-جايسىز 〈形〉① 没有房子的,没有毡房的 ② 没有住处的,没有家生活有困难的. بىر نەشە ءۋيسىز سەمىيا 有几户没有房子的。

ءۋيسىز-كۇيسىز 〈形〉无家可归的,无所依归的,无处投身的。

ءۋيت- I 〈动〉燎,净烧,掉: قويدىڭ باسىن ءۋيتۋ 燎羊头 / قوي ءۋيتىپ اكەلىپتى 带来了一只全烤羊。

ءۋيت- II 〈动〉那样做,那么干: ءۋيتىپ ايتۋ ورىنسىز 那样说不妥当 / ءۋيتىپ ىستەۋگە كوپ كۇش كەتەدى 那样做需要很多力量 ▲ ۋيتپەسە 不然,否则 ▲ ۋيتسە دە 虽然……(但是,终究)。

ۋيتەك 〈名〉集汇,总汇;总汇的数字。

ۋيتەكتە- 〈名〉集汇,总汇: كورۋيتەكتەپ، سانى قانشا ەكەن. 请你汇总一下,一共有多少。

ۋيتەكتەت- ۋيتەكتە- 的使动态。

ۋيتەكتەۋ ۋيتەكتە- 的不定式。

ۋيتكەنى 〈助〉因为,由于: ۋيتكەنى ول بۇرىن بارىپ كەلگەن. 因为他以前去过。

ۋيتكىز- ءۋيت- I、II 的使动态。

ۋيتكىزدىر- ۋيتكىز- 的使动态。

ءۋيتتىر- ءۋيت- I、II 的不定式。

ءۋيتۋ ءۋيت- I 的被动态。

ءۋيتىپ-ءبۇيت- 〈动〉这么着或那么着,这样或那样(做),凑合;想方设法: ءۋيتىپ-ءبۇيتىپ ءسوزدىڭ شەت جاعاسىن شىعارعان ەكەن 不管怎么样把意思透露了一些。

ءۋيتىپ-ءبۇيتۋ ءۋيتىپ-ءبۇيت- 的不定式。

ءۋيۋ ءۋي- II 的不定式。

ءۋيۋلى 〈形〉堆好的,垛起来的,摞起来的: ءۋيۋلى توپىراق 堆好的土 / ءۋيۋلى ءشوپ 垛起来的草。

ءۋيۋسىز 〈形〉没有堆起来的,没有垛起来的;散着的。

ءۋيشى 〈名〉做毡房木架的匠人。

ۋيشىك 〈名〉① 小房子,简陋的房子,窝棚

。圈羔羊 ②
。里圈羔羊在关(羔羊把)〈动〉 ئۆيشكتە-
。态动使的 ئۆيشكتە- ئۆيشكتەت-
。式定不的 ئۆيشكتە- ئۆيشكتەۋ
③ 集积,积堆 ② 态动被的 -ئۆي ① ئۆيىل-
تاۋداي بولىپ ▲ 起一到聚,中集,会集,聚集
。山如积堆 ئۆيىلۇ
。式定不的 -ئۆيىل ئۆيىلۇ
,会集,集聚②态互交的 -ئۆيىل ① ئۆيىلىس-
بىر توپ الدىدا دۇكەننىڭ: 起一到聚,中集
群一着集聚边前店商在 .ئۆيىلىسىپ تۇر ادام
。人
(人多许),队结群成〈动〉 ئۆيىلىپ-تۇگىل-
جىيرما نەشە ادام: 起一到聚;拥蜂,断不连接
来子下一 .ئۆيىلىپ-تۇگىلىپ بىر-اق كەلىپتى
。人个几十二了
定不的 ئۆيىلىپ-تۇگىل- ئۆيىلىپ-تۇگىلۇ
。式
。堆土 تۇپىراق ئۆيىمى :堆〈名〉 ئۆيىم
石 تاس ئۆيىندىلەرى :物积堆,堆〈名〉 ئۆيىندى
。堆沙 قۇم ئۆيىندىسى / 堆头
。式定不的 ئۆيىپ-تۇك- ئۆيىپ-تۇگۇ
:多加,码加;聚积,积堆〈动〉 ئۆيىپ-تۇك-
اكەلگەن مالداردى قورانىڭ شىنە ئۆيىپ-تۇگىپ
جاتىر / شاعاندا 里院在积堆都物货的来运把
量大间期节春 .اراقىپەن ئۆيىپ-تۇگىپ قامدادى
。酒应供
马母些一带马牡匹一指)群马 ①〈名〉 ئۆيىر
(的 :وننىڭ قايىسى ئۆيىردى العىسى كەلەدى ەكەن؟
:伴友,伴伙〔转〕 ② ?马群一哪要想他
你 ئۆيىرىڭنەن بولىنىپ نە جاقسىلىق كورەسىڭ؟
▲ ?处好么什到得能们伴伙的己自开离
ايعىر ئۆيىر جىلقى (的带马牡匹一)群马 一 ▲
ئۆيىرگە تۇسۇ (قوسىلۇ) 配交马 ▲ ئۆيىر
قايىرۇ (马种指)群固 ▲ ئۆيىرمەن ئۇش تۇعىز
▲ 归而载满愿(愿祝的前猎出人猎对)
ئۆيىرىنە قوسىلۇ 中伴伙到回 ② 中群马到回
ئۆيىرىنە شىقسا ئۆيىردەن ەرجىگىت ▲ 队归,间
。迎相伴伙门出汉好【谚】 .قوسىلادى
对,的……爱喜,的(作)欢喜①〈形〉I ئۆيىر

……感兴趣的: ويدان شىعارعان بىردەمەلەردى
亲②西东的造编些一说欢喜 ئۆيىر ەدى ايتۇعا
近的,要好的,跟人亲的: ول مەنى تانىماسا دا،
认不然虽他 .ئۆيىر ادامداي اڭگىمەلەسە كەتتى
بويى ▲ 。了来起谈攀样一人熟象但,我识
كوزى ▲ 惯见空司;悉熟,惯习 ئۆيىر بولۇ
ئۆيىر بولۇ ▲ (境环种某)应适睛眼 ئۆيىر بولۇ
ازعان دەنە- ▲ 友朋为成,好要此彼,来起近亲
گە اۋرۇ ئۆيىر. 【谚】疾病是体弱者的朋友。
:旋回使,动转,转旋使 ① 〈动〉 II ئۆيىر-
ۋالسىە بويىجەتكەندى ئۆيىرىپ اكەتتى 尔华跳在
:卷席,来起卷 ② 转旋地停不娘姑使时舞兹
بوران قاردى ئۆيىرىپ تاستادى. 一到吹雪把风
皮舞挥 ئۆيىرۇ قامشى :转抡,舞挥 ③ 了起
سوزى ەلدى ونىڭ :胜入人引,引吸〔转〕 ④ 鞭
。了住引吸家大把话的他 .وزىنە ئۆيىرىپ الدى
ناشار ئۆيىرۋى اس اسقازاننىڭ :收吸,化消 ⑤
;体附不魂 ئۆيىرۇ يمانىن ▲差能功化消的胃
香口可 ئۆيىرۇ (اۋىزدى) تىلدى ▲ 热悚骨毛
。甜
起拢聚 ,起一到赶,来起中集〈动〉 ئۆيىرلە-
中集畜牲把 مالدى ئۆيىرلەپ ايدادى :群成使,来
。赶来起
一在常 ② 的群一属同 ① 〈形〉 I ئۆيىرلەس
。的近亲此彼,的悉熟相互,的好要此彼,的起
起近亲,近接(渐渐) ①〈动〉 II ئۆيىرلەس-
ئۆيىرلە- تەز بالالار :来起好要,切密系关,来
② 。了来起好此彼就快很们子孩 .سىپ كەتتى
ئۆيىرلەسە ول ارا بۇل ەندى-ەندى :应适,惯习
。了惯习渐渐境环个这对他 .باستادى
。态动使的 II ئۆيىرلەس- ئۆيىرلەستىر-
。式定不的 II ئۆيىرلەس- ئۆيىرلەسۇ
。式定不的 ئۆيىرلە- ئۆيىرلەۋ
:的起一在集聚,的群成〈形〉 ئۆيىرلى
〔语〕 ئۆيىرلى انىقتاۋىش ▲ 群马 ئۆيىرلى جىلقى
谓展扩〔语〕 ئۆيىرلى باياندااۋىش ▲ 语定合复
▲ 语主展扩〔语〕 ئۆيىرلى باستاۋىش ▲ 语
。分成展扩〔语〕 ئۆيىرلى مۇشە
ۋاكىلدەر :体团小,组小,组 〈名〉 ئۆيىرمە
习学 ئۆيىرمەسى ئۆيىرەتۇ / 团表代 ئۆيىرمەسى

小组 / جاسىرىن ۋىرمە 地下小组。

ۋىرمەلە- 〈动〉聚拢,集中,赶到一起。

ۋىرمەلەت- ۋىرمەلە- 的使动态。

ۋىرمەلەۋ ۋىرمەلە- 的不定式。

ۋىرمەشىلدىك 〈名〉小团体主义 ， 帮派主义,宗派主义: ۋىرمەشىلدىككە قارسى تۇرۋ 反对小团体主义。

ۋىرسەك 〈形〉① 不离群的,群集而行的,合群性强的,恋群的: جىلقىنىڭ ۋىرسەگى دە، سايايى دا بولادى. 马群里有不离群的,也有离群独行的。②〔转〕容易与人接近的,好与人交谈的,好交际的;不孤僻的: ۋىرسەك ادام 容易与人接近的人。

ۋىرسەكتىك ۋىرسەك 的抽象名词。

ۋىرسىرە- 〈动〉(马)想自己的群,寻找自己的群: ۋىرسىرەگەن اتتار اندا-ساندا كىسىنەپ الدى. 有几匹寻找马群的阉马一阵一阵嘶叫。

ۋىرسىرەت- ۋىرسىرە- 的使动态。

ۋىرسىرەۋ ۋىرسىرە- 的不定式。

ٴۋىرت- ٴۋىر- Ⅱ 的使动态。

ٴۋىرۋ ٴۋىر- Ⅱ 的不定式。

ٴۋىر-ٴشۋىر: ٴۋىر-ٴشۋىر بولۋ 接近,亲近,彼此要好,来来往往: ول ەكەۋى جاستا-يىنان ٴۋىر-ٴشۋىر بولىپ كەلەدى. 他们两个从小就彼此要好。

ٴۋىرىل- ①ٴۋىر- Ⅱ 的被动态②积集,堆积在一起: ەسىك الدىنا قار ٴۋىرىلىپ قالىپتى. 门口堆积了不少雪。③ 聚集,集合,集中: جاڭاشىل جازۋشىلار ونىڭ توڭىرەگىنە ٴۋىرىلىپ الىپتى. 主张革新的作家们都集中在他的周围。④ 旋转,回转,自转,打圈子: اقىمەت اتىنا جاستارشا ۋرشىقتاي ٴۋىرىلىپ ٴمىنىپ الدى. 阿合买提象年青人一样轻快地骑上了自己的马。⑤〔转〕宠爱,非常喜欢,团团转: بالاسى جالعىز بولعاندىكى مە، ايتەۋىر ٴۋىرىلىپ تۇرادى. 也许是独生子,他特别喜欢这孩子。⑥ 消化,吸收: اس ٴۋىرىلۋ 食物消化 / اس ۋىرىلمەۋ 食积 ⑦ (多指马奶酒发酵后)变浓,变稠: ۋىرىلگەن سارى قىمىز، اۋرۋعا - ەم، ساۋعا - قۋات بولادى. 经过发酵的醇厚马奶酒病人喝了能治病,好人喝了能健身。▲ ىمىرت ٴۋىرىلۋ 天已入暮。

ٴۋىرىلگىش 〈形〉① 能旋转的,能打圈子的 ② 喜欢于……的,倾心于……的 ③ 易消化的,易被吸收的。

ٴۋىرىلدىر- ٴۋىرىل- 的使动态。

ٴۋىرىلت- ٴۋىرىل- 的使动态。

ٴۋىرىلۋ ٴۋىرىل- 的不定式。

ٴۋىرىلىس- ٴۋىرىل- 的交互态。

ٴۋىرىم 〈名〉旋转,甩动,转动: ول سەنىڭ ٴبىر ۋىرىمىڭە دە جارامايدى. 他没有一点力气,你能很轻易地旋转他。

ٴۋىرىمدى 〈形〉合群的,能团结人的,平易近人的,善与人相处的: ول سۋيكىمدى دە، جايدارى، ٴۋىرىمدى ادام. 他是个和蔼可亲平易近人的人。

ٴۋىر-ٴۋىر 〈形〉一群一群的,分成好多群的: ٴۋىر-ٴۋىر جىلقى 一群一群的马。

ٴۋىس- ٴۋى- 的交互态。

ٴۋىستىر- ٴۋىس- 的使动态。

ۋك- 〈动〉① 揉,搓: ٴبىز كەلگەندە ەكى-ٴۋش ايەل بورمي ۋگىپ وتىر ەكەن. 我们来的时候有两三个妇女正在搓玉米呢。②捣(碎)成粉末状,磨碎,研碎: ناسىباي ۋگۋ 研碎鼻烟 / بالعامەن تاس ۋگۋ 用锤子捣碎石子 ▲ تەرىن ۋگۋ 搓马背上的汗渍。

ۋككىش 〈名〉粉碎机,研磨工具 ▲ تاس ۋككىش 石头粉碎机。

ۋكپە 〈形〉捣碎的,研磨的,研碎的,弄成组小的 ▲ ۋكپە شاي 伏卷茶。

ۋكتىر- ۋك- 的使动态。

ۋكى Ⅰ 〈名〉①雕鸮属,猫头鹰, 夜猫子猫头鹰的绒毛 ▲ ۋكى تاعۋ (قاداۋ) 订婚后未来的婆婆到女方家去给姑娘送的礼。

ۋكى Ⅱ 〈名〉冰眼,冰窟窿。

ۋككوز 〈名〉〔植〕三色堇菜。

ۋكىلە- 〈动〉缝(插,固定)上一撮猫头鹰绒毛。

ۋكىلەن- ۋكىلە- 的被动态。

ۋكىلەت- ۋكىلە- 的使动态。

。式定不的 ۋكىلە- ۋكىلەۋ
猫有饰,的毛绒鹰头猫撮一上缝〈形〉 ۋكىلى
毛绒鹰头猫上缝 ۋكىلى بورك :的毛绒鹰头
绒鹰头猫有饰上尾 ۋكىلى ات / 帽圆式女的
。马的毛
:书决判,词判,决判 ① 〈名〉 ۋكىم
裁 ② 罪无决判 ۋكىم شىعارۋ دەپ قىلمىسسىز
决:判评,议决,定决 ۋكىمىن ئوزىڭ ايت.
。判评出作你请
ۋلىمگە :处惩,办惩;处判,决判〈动〉 ۋكىمدە-
。刑死处判 ۋكىمدەدى
。式定不的 ۋكىمدە- ۋكىمدەۋ
。决裁 ② 处判,决判 ①〈名〉 ۋكىمدىك
حالىق ورتالىق :局当,府政 〈名〉 ۋكىمەت
ورگاندارى ۋكىمەت / 府政民人央中 ۋكىمەتى
。关机府政
。的府政有没 〈形〉 ۋكىمەتسىز
:义主府政无 〈名〉 ۋكىمەتسىزدىك
/ 义主府政无对反 قارسى تۇرۋ ۋكىمەتسىزدىككە
。态状府政无 ۋكىمەتسىزدىك جاعدايى
当有,的府政立成,的府政有〈形〉 ۋكىمەتتى
。的局
官,的府政 ② 能职府政 ①〈名〉 ۋكىمەتتىك
。的方
。职官级长县于当相〔旧〕〈名〉 ۋكىردايى
如软柔得显,软柔得显 ①〈动〉 ۋلبىرە-
丝,腻细得显: ۋلبىرەگەن تورعىن 绸的软柔
:亮透而薄变,薄磨,破磨(品制纺) ② 子
سىمىنىڭ تىزەسى ۋلبىرەپ جىرتىلايىن دەپ
显。③ 了破快得磨分部盖膝的子裤 قالىپتى.
嫩白 اق تاماق ۋلبىرەگەن :嫩娇得显,嫩细得
。子脖的
嫩细 ② 的绵绵软,的软柔 ①〈形〉 ۋلبىرەك
。的实结太不,的薄很 ③ 的腻细,的
。态动使的 ۋلبىرە- ۋلبىرەت-
。式定不的 ۋلبىرە- ۋلبىرەۋ
ۋلبىرەك. 见 ۋلبىرەۋىك
قىسقا وسىنشا :上得赶,及得来〈动〉 ۋلگەر-
ۋاقىت ىشىندە كوپتەگەن جۇمىس ىستەپ
样这做及得来竟我内期短样这在 ۋلگەردىم.

。作工的多
。态动使的 ۋلگەر- ۋلگەرت-
。式定不的 ۋلگەر- ۋلگەرۋ
。(度积的)到作,及得来,上赶〈名〉 ۋلگەرىم
:样式,本样,品样,子样 ①〈名〉 ۋلگى
画 ۋلگى سىزۋ /样式的服衣 ۋلگىسى كيىمنىڭ
جاڭا ماشينانىڭ :号型,模楷,型模 ② 子样出
:例范,范模,样榜 ③ 号型新的器机 ۋلگىسى
为……以 ۋلگى الۋ / 样榜出作 ۋلگى كورسەتۋ
▲ 用作范示 ۋلگى رول / (习学人某向)样榜
بولمىسىزدان ۋلگى شىقپاس، كوڭىلسىزدەن
,事大了不成人的能无【谚】 كۇلكى شىقپاس.
。容笑出不露人的愁忧
样作当,做型模着照,样式作〈动〉 ۋلگىلە-
。品
。态动被的 ۋلگىلە- ۋلگىلەن-
。式定不的 ۋلگىلە- ۋلگىلەۋ
,的样榜为作,的范示,的范模〈形〉 ۋلگىلى
/ 生学范模 ۋلگىلى وقۋشى :的鉴代资可
。迹事范模 ۋلگىلى ىستەر
榜为作,的范示,的范模 ①〈形〉 ۋلگىلىك
作,的子样作,的样式作 ② 的鉴借资可,的样
。案图,样式,品样 ③ 的型模
:到得作,上得赶,及得来〈动〉 ۋلگىر-
ساباقتا / 到赶时及 كەلۋ ۋلگىرىپ ۋاعىندا
。上下跟课功 ۋلگىرە الماۋ
。态动使的 ۋلگىر- ۋلگىرت-
。式定不的 ۋلگىر- ۋلگىرۋ
。态动被的 ۋلگىر- ۋلگىرىل-
。(度程的)到作,及得来;上赶〈名〉 ۋلگىرىم
。为行范模,例范,样榜〈名〉 ۋلگى-ونەگە
缎绸罗绫 ۋلدە مەن بۇلدە ▲ 子绫〈名〉 ۋلدە
生 (مالىنۋ، بولەنۋ) ۋلدە مەن بۇلدەگە ورانۋ ▲
的逸安着过;装服的丽化穿身,缎绸罗绫穿身
。活
قولىمدى كۇرەك- :泡出打,泡起〈动〉 ۋلدىرە-
铁被手的我 تىڭ سابى قاجاپ ۋلدىرەپ قالدى.
。了泡起得磨儿把锹
. Ⅰ ۋلدىرىك 和 ۋلبىرەك 见 ۋلدىرەك
.ۋلبىرە- 见 ۋلدىرەكتەن-

ۋلدۇرەكتەنۇ ۋلدۇرەكتەن- 的不定式。
ۋلدۇرەت- ۋلدۇرە- 的使动态。
ۋلدۇرەۋ ۋلدۇرە- 的不定式。
ۋلدۇرىك I 〈名〉(厨中隔成层的)隔板,(钉在墙上的)搁架。
ۋلدۇرىك II 〈名〉(经过消毒的)药纱。
ۋلەك 〈名〉单峰雄驼。
ۋلەس I 〈名〉① 一份,份额;股份:ۋناڭ ۋلەسنە ئبىر قوي ئتيدى. 他分到了一只羊。② 贡献,功劳:سەن دە ئوز ۋلەسىڭدى قوسۋىڭ كەرەك. 你也应该作出自己的贡献。
ۋلەس- II 〈动〉分,分割,分配,划分:قالعان استىقتى سولار ۋلەسىپ الدى. 把剩下来的粮食他们几个人分了。
ۋلەستەس I 〈形〉各占一份的,同用的,共享的,共同享受的:قايىعى مەن قاسىرەتتە ۋلەستەس 同甘共苦的。
ۋلەستەس- II 〈动〉共分,各占一份。
ۋلەستەسۋ ۋلەستەس- II 的不定式。
ۋلەستەستىك ۋلەستەس I 的抽象名词。
ۋلەستىر- ① ۋلەس- II 的使动态 ② 分给,分配,发给:ۋزاتتارعا ۋلەستىرىدى. 给先进分子发了奖品 ③〔数〕分布。
ۋلەستىرۋ ۋلەستىر- 的不定式。
ۋلەستىرىل- ۋلەستىر- 的被动态。
ۋلكەي- 〈动〉① 长大,生长:سەنىڭ بالالارىڭنىڭ ئبارى دە ۋلكەيدى مە؟ 你的几个孩子都长大了吧? ② 见老,变老,上岁数:جاسى ۋلكەيدى، ئۋر ەڭبەككە جارامايدى. 上了年纪,干不了重体力劳动 ③ 变大,膨胀;扩大;变粗:ۋنىڭ قارنى ۋلكەيىپ كەتتى. 他的肚子大了。④〔转〕晋升,提高,被提升:ۋنىڭ دارەجەسى ۋلكەيدى دەسەڭشى. 啊,原来他的职位提高了。
ۋلكەيت- ① ۋلكەي- 的使动态 ② 扩大,扩张,扩充,放大 ▲ بۇرىشتىق ۋلكەيتۋ〔物〕角放大率。
ۋلكەيتكىش 〈形〉放大的 ▲ ۋلكەيتكىش اينەك 放大镜。
ۋلكەيتتىر- ۋلكەيت- 的使动态。

ۋلكەيتۋ ۋلكەيت- 的不定式。
ۋلكەيتىل- ۋلكەيت- 的被动态。
ۋلكەيۋ ۋلكەيت- 的不定式。
ۋلكەن 〈形〉① 大的:ۋلكەن ساندىق 大木箱 / ۋلكەن شىنى 大碗 ② 年纪大的,岁数大的,上了岁数的:ۋلكەن ادامنىڭ الدىندا ادەپتى بول 在大人面前讲礼貌 ③ 年龄最大的:ۋلكەن ۋلى بيىل جيىرمادا. 他的最大的儿子今年20岁了。④ (职位)高的:ەڭ ۋلكەنى اۋدان دارەجەلى 职位最高的是县一级 ▲ ەڭ ۋلكەن ورتاق بولگىش 最大公约数,最大公因式 ▲ ەڭ ۋلكەن ورتاق ەسەلىك 最大公倍数 ▲ ەڭ ۋلكەن ورتاق ۋلشەۋىش 最大公度 ▲ ۋلكەن ايۋ〔天〕大熊座 ▲ ۋلكەن ارلان〔天〕大犬座 ▲ ۋلكەن اپا (شەشە) 祖母 ▲ ۋلكەن اتا 祖父 ▲ ۋلكەن اعا 大哥,大叔 ▲ ۋلكەن ايەل (قاتىن) 大老婆 ▲ ۋلكەن بەسىن 偏晌 ▲ ۋلكەن دارەت 大便,粪便 ▲ ۋلكەن جاپىراقتى شاعان 大叶白蜡树 ▲ ۋلكەن جاپىراقتى شەرمەنگۇل 大叶秦艽 ▲ ۋلكەن جاپىراقتى قوقانگۇل 大叶橐吾 ▲ ۋلكەن جارقانات 寒蝎 ▲ ۋلكەن جيعىش بۇلشىق ەت 大收肌 ▲ ۋلكەن جىلىنشىك سۇيەك 胫骨 ▲ ۋلكەن كلەتكە 巨细胞 ▲ ۋلكەن كىسى ① 大人 ② (指男性)长者;老人 ▲ ۋلكەن مي 大脑 ▲ ۋلكەن ئمۇيىزدى بۇعى 巨角鹿 ▲ ۋلكەن وردا〔史〕大汗国 ▲ ۋلكەن تەاتر 大型歌剧 ▲ ۋلكەن شارىبى 大网膜 ▲ ۋلكەن ئۇي (شاڭىراق) ① 长房 ② 父母的家 ▲ تۇيەنىڭ ۋلكەنى كوپىردەن وتكەندە تاياق جەيدى.【谚】骆驼过桥挨棍子(树大招风)。
ۋلكەندەۋ 〈形〉有点大的,(年岁)大些的,(职位)高一点的。
ۋلكەندىك ① ۋلكەن 的抽象名词 ② (年纪)大,(职位)高:سەن ۋلكەندىگىڭدى ستەتىپ كىشكەنە بالانى جابىرلەمە. 你不要因为自己大就欺负小孩。③ 大(号码,尺寸):مىنا پاتىنكە ساعان ۋلكەندىك قىلمايدى. 这双皮鞋你穿不算大。④ 大小,规模;号码;体积;面积:ئۇيدىڭ ۋلكەندىگى 房间的大小 / قۇرىلىستىڭ ۋلكەندىگى 建筑面积 / شاپاننىڭ ۋلكەندىگى 上

衣的肥瘦。

ۋلكەندى-كىشلى 〈形〉大大小小的，有大有小的；有老有少的：ۋلكەندى-كىشلى ون مايا ٴشوپ 大小不等的十垛草。

ۋلكەن-كىشى 〈形〉有老有少的，大小不等的：ۋلكەن-كىشىنى پارىقتاماۋ 没大没小。

ۋلكەنسۋ ۋلكەنسى- 的不定式。

ۋلكەنسى- 〈动〉自认为年纪大，以年纪大，倚老卖老。

ۋلكەنسىن- ①ۋلكەنسى- 的反身态 ② 嫌大：ول قىزدى ۋلكەنسىنسەڭ ونان كىشكەنەسى جوق. 你嫌那个姑娘大，没有比她再小的。

ۋلكەن-ۋلكەن 〈形〉大大的，高大的，粗大的：ۋلكەن-ۋلكەن ٴتورت تۇيە 各个高大的四峰骆驼。

ۋلكەنىرەك 〈形〉略大的，(职位)高一点的；(尺寸)肥大一点的。

ۋلپەك 〈形〉松软的，毛茸茸的，柔软的：جاڭا جاۋعان ۋلپەك قار 刚刚下的松软的初雪 ▲ ۋلپەك قايىڭ 绒毛桦。

ۋلپەلەكتە- 〈动〉使变得松软，使柔软，使成为毛茸茸。

ۋلپەلەكتەۋ ۋلپەلەكتە- 的不定式。

ۋلپەلەن- 〈动〉变得松软，变得柔软，成为毛茸茸：ەشكىنىڭ ۋلپەلەنگەن ٴتۇبىتى 柔软的山羊绒。

ۋلپەلەنۋ ۋلپەلەن- 的不定式。

ۋلپەرشەك 〈名〉① 心包：ماي ۋلپەرشەك 心包油 / ۋلپەرشەك سۇيىعى 心包液 / ۋلپەرشەك شەمەنى 积水性心包炎 / ۋلپەرشەك قۋىسىنا قان قۇيىلۋ 心包积血 ② (食物名)心包肉。

ۋلپىلدە- 〈动〉变得非常柔软，成为毛茸茸，柔软如绒：ۋلپىلدەگەن اق ماقتا 非常柔软的棉花。

ۋلپىلدەك I 〈名〉〔植〕冠毛。

ۋلپىلدەك II 〈形〉毛茸茸的，丰厚松软的，柔软如绒的，虚泡的：ۋلپىلدەك ماسىق 丰厚松软的绒毛。

ۋلپىلدەت- ۋلپىلدە- 的使动态。

ۋلپىلدەۋ ۋلپىلدە- 的不定式。

ٴۋلپ-ٴۋلپ：ٴۋلپ-ٴۋلپ ەتۋ 变得非常柔软，成为毛茸茸，柔软如绒，显得轻而松软。

ۋمبەت 〈名〉[阿] (伊斯兰教的)教徒，信徒。

ۋمە 〈名〉协助，帮助，救济：ۋمە سالۋ 组织协作 / ۋمەگە شاقىرۋ 请人帮忙。

ۋمەلە- 〈动〉组织协作，互相帮助，组织变工。

ۋمەلەس- ۋمەلە- 的交互态。

ۋمەلەۋ ۋمەلە- 的不定式。

ٴۋممات 见 ۋمبەت.

ٴۋمىت 〈名〉希望，期望，指望：ناۋقاستىڭ ساقايۋىنان ٴۋمىت بار 病人有希望恢复健康 / پارتيانىڭ سەنەن كۇتەتىن ٴۋمىتى وسى. 这是党对你的期望。▲ ٴۋمىت ارتۋ 抱希望；寄于希望 ▲ ٴۋمىت ەتۋ 指望，期望 ▲ ٴۋمىت كەسىلۋ 绝望，失去希望 ▲ ٴۋمىتىن قيۋ 对……失去希望，不再希望…… ▲ ٴۋزۋ ٴۋمىت 失望，绝望，不指望……，不抱希望 ▲ ەل ٴۋمىتىن ەر اقتار، ەر اتاعىن ەل ساقتار. 【谚】英雄不会辜负人民的希望，人民一定维护英雄的声望。

ۋمىتكەر 〈形〉想望……的，盼望的，期待的，对……有所指望的：ولگەلى جاتقان جاۋ ومىردەن ٴالى ۋمىتكەر ەدى. 快要死的敌人还想活下来。

ۋمىتكەرشىلىك ① ۋمىتكەر 的抽象名词 ② 希望，期望，指望的心情；乐观主义。

ۋمىتكەرشىلىك 见 ۋمىتكەرلىك.

ٴۋمىتسىز 〈形〉没有希望的，无希望的，无指望的，令人失望的，悲观的：ٴۋمىتسىز ناۋقاس 没有希望的病人。

ۋمىتسىزدەن- 〈动〉不寄希望，失望，绝望：بولماشى قيىنشىلىققا ۋشىراعانعا ۋمىتسىزدەنگەنىڭ ورىنسىز. 碰到一点困难就悲观起来是不应该的。

ۋمىتسىزدەندىر- ۋمىتسىزدەن- 的使动态。

ۋمىتسىزدەنۋ ٴۋمىتسىزدەن- 的不定式。

ۋمىتسىزدىك ① ٴۋمىتسىز 的抽象名词 ② 失望，绝望，无望的状态，悲观主义。

ۋمىتتەن- 〈动〉希望，盼望，期待，指望：مەن سەنى جاقسى ۋيرەنەدى دەپ ۋمىتتەنەمىن. 我希

ۋنان ۋمىتتەنبەي-اق قوي. / 望你好好学习。
你别指望他了。

ۋمىتتەندىر- ۋمىتتەن- 的使动态。

ۋمىتتەنۋ ۋمىتتەن- 的不定式。

ٴۋمىتتى 〈形〉有希望的,有指望的;可信赖的: ٴۋمىتتى جاڭا ۋرپاقتار 有希望的新一代。

ٴۋمىت-تىلەك 〈名〉希望,期望;希望与要求: سەنەن كۇتەتىن ٴۋمىت-تىلەك - قىزمەتتىڭدى جاقسى ىستە. 对你的唯一希望就是把工作做好。

ۋمىتشەڭ 〈形〉满怀希望的,很乐观的,指望大的。

ۋمىتشەڭدىك ۋمىتشەڭ 的抽象名词。

ٴۋمىتشىل 见 ۋمىتشەڭ.

ۋمىتشىلدىك ٴۋمىتشىل 的抽象名词。

ٴۋن 〈名〉① 嗓音,代换朝改音,语音: ٴۋنى جاقسى ٴانشى 嗓音好的歌唱家 / قول شاپالاقتىڭ ٴۋنى 掌声 ② 音调,声调: جوعارعى ٴۋن 高音调 ③ 曲调,曲子: ۋنىمەن دومبىرا شىندىقتى جەتكىزبەكشى بولدى 想把真相用东布拉曲子的形式表达出来 ④ (选举时的)表决权,发言权 ⑤ 〔转〕意见,主张: جۇرتشىلىقتىڭ ٴۋنى 大家的意见 ▲ جۇرەك ٴۋنى 心声,内心的感召,内心的主张 ▲ ٴۋن ارالىعى 〔音〕音程 ▲ ٴۋن ٴبىتۋ 嗓子变哑 ▲ ٴۋنى شىقپاۋ 不出声,不吭声 ▲ ٴۋنى ٴوشۋ ①哑口无言,无言对答 ② 丧身,死去 ▲ ٴۋن قاتۋ 答话,说话,打招呼 ▲ ٴۋن قوسۋ ①响应,应和 ② 伴唱 ▲ جالعىزدىڭ ٴۋنى شىقپاس، جاياۋدىڭ شاڭى شىقپاس.【谚】独鸣不成声,单行不起尘(一个巴掌拍不响;孤掌难鸣)。

ۋندە- I 〈动〉开口,说话,言语,做声,吭声: ۋندەسەڭشى جارقىنىم. 你说话呀。

ۋندە- II 〈形〉号召,召唤,倡导: ٴتورتتى ۋسىزامانداندىرۋعا ۋندەدى 号召实现四个现代化。

ۋندەمە- 〈动〉沉默,默不作声,默不回答,闷声不响;保密: ول جابىرلەنسە دە ۋندەمەدى. 他虽受了委屈,但从不作声。▲ ۋندەمەگەن اۋىزدا پالە بار.【谚】闷声不响定有文章。

ۋندەمەس I 〈名〉(游戏名)闭嘴不语。

ۋندەمەس II 〈形〉不爱说话的,沉默寡言的,缄默的: ول دا ۋندەمەستىڭ ٴبىرى. 他也是不爱说话的人之一。

ۋندەس I 〈形〉①和音的,和声的,和谐的 ② 共鸣的,相呼应的,与……相适应的 ▲ ۋندەس سوزدەر 谐音词 ▲ بالىق ۋندەس، باقا تىلدەس.【谚】一鼻孔出气(彼此呼应)。

ۋندەس- II ۋندە- I、II 的交互态。

ۋندەس- II 〈动〉和谐: دىبىستاردىڭ ۋندەسۋى 语音和谐。

ۋندەستىك 〈名〉词根元音化,元音和谐 ▲ داۋىسسىز دىبىستاردىڭ ۋندەستىگى 辅音和谐 ▲ داۋىستى دىبىستاردىڭ ۋندەستىگى 元音和谐 ▲ ۋندەستىك زاڭى 和谐律,语音和谐规律。

ۋندەسۋ ۋندەس- I、II 的不定式。

ۋندەت- ۋندە- I、II 的使动态。

ۋندەۋ ۋندە- I、II 的不定式。

ۋندەۋ II 〈名〉① 宣言,告示,文告: ۋندەۋ جارىيالاۋ 发表宣言 ② 号召,召唤: پارتيانىڭ ۋندەۋىنە ٴۋن قوسۋ 响应党的号召 ▲ ۋندەۋ حات 倡议书,文告。

ٴۋندى 〈形〉有声响的,高音的,声音大的,声音响亮的 ▲ ٴۋندى دىبىستار 〔语〕浊辅音。

ۋندىلىك ① ٴۋندى 的抽象名词 ② 响度。

ۋنەم I 〈名〉饮食,营养之物: وسى ەلدىك ۋنەم قىلىپ جۇرگەنى نەمەنە؟ 这些人现在靠什么过日子?

ۋنەم II 〈名〉节省,节俭,节约,经济: ۋنەم قىلۋ 厉行节约 ▲ ٴۋزىپ جەگەن ۋنەم بولمايدى.【谚】零吃不是节约。

ۋنەمدە- 〈动〉节约,节省,节俭: تيىن-تەبەندى ۋنەمدەپ جۇمساۋ 节约用钱 / ٴىشىپ ۋنەمدەپ، ۋقىپتاپ كيۋ 节衣缩食。

ۋنەمدەل- ۋنەمدە- 的被动态。

ۋنەمدەس- ۋنەمدە- 的交互态。

ۋنەمدەت- ۋنەمدە- 的使动态。

ۋنەمدەتكىز- ۋنەمدەت- 的使动态。

ۋنەمدەتتىر- ۋنەمدەت- 的使动态。

ۋنەمدەۋ ۋنەمدە- 的不定式。

经，的省俭，的约节，的省节能（形）ۋنەمدى
的济：ۋندرسته ەلەكتر كۆشىن ۋنەمدى پلىدالانۇ
生产上节约用电 / ۋنەمدى سابىن 。经济肥皂
济经不，的俭节不，的省节不（形）ۋنەمسىز
。的
算细打精，的约节会，的省俭（形）ۋنەمەشىل
的，会管理的：ۋنەمشىل ايەل 。女妇的家管会
节 ② 词名象抽的 ۋنەمشىل ① ۋنەمشىلدىك
约，节省，节俭：ۋنەمشىلدىك قولدانۇ 节行厉
约 / ۋنەمشىلدىكتى دارىپتەۋ 。约节倡提
ۋنەمى（副）经常，时常，往往，总是：ۋنەمى
جاياۋ ٴجۇرۋ 经常步行 / ۋنەمى كەزىگــــىپ
وتىراتىن اۋرۋ 常见病 / ۋنەمى كەش جاتۋ 总
是睡得很晚。
ٴۋنسىز（形）① 无声的，没有声音的，默不
作声的：ٴۋنسىز وتىرۋ 一声不吭地坐着 ② 僻
静的，寂静的，安静的：ٴۋنسىز ٴتۇن 夜静 ▲
ٴۋنسىز تەاتر ▲ 〔语〕清辅音 ٴۋنسىز دىبىستار
哑剧 ▲ ٴۋنسىز ٴارىپ 不发音字母。
ۋنسىزدەن-（动）声音变得不响亮，嗓音变
哑，声音渐渐消失。
ۋنسىزدەنۋ ۋنسىزدەن- 的不定式。
ۋنسىزدىك ① ٴۋنسىز 的抽象名词 ② 无声，
沉默，缄默无语 ③ 安静，僻静。
ٴۋنسىز-ٴتۇنسىز كەتىپ قالدى 一声不吭就走
了。
ٴۇن-ٴتۇن: ٴۇن-ٴتۇن جوق 不声不响地，不
言语地，一声不吭地：ول ٴۇن-ٴتۇن جوق
كارتاعا قاراپ تۇر. 他一声不吭地站在坏好里
看地图。② 静悄悄地，安安静静地：ٴتۇن
ادام ٴبىــــر كوشەدە ٴۇن-ٴتۇن جوق، ٴشى
كورىنبەيدى. 深夜静悄悄的，街上连一个人影
也没有。
ۋڭگۋ ۋڭگى- 的不定式。
ۋڭگۋىر（名）洞，洞穴。
ۋڭگۋىش（名）挖掘机，挖坑机。
ۋڭگى-（动）挖，挖掘，挖洞，凿洞：ۋڭگىپ
قازۋ 挖洞挖得深一点。
ۋڭگىلە-（动）挖，挖掘，凿洞。
ۋڭگىلەۋ ۋڭگىلە- 的不定式。

ۋڭگىمە（名）挖出来的洞。
ۋڭگىر（名）洞，山洞，地洞，洞穴：ۋڭگىر
قازۋ 挖洞 / جارتاستىڭ ۋڭگىرى 岩洞 / دالاداعى
ۋڭگىردى مەكەندەۋ 穴居野外 ▲ ۋڭگىر ايۋى
〔古生〕洞熊 ▲ ۋڭگىر ارىستانى 〔古生〕穴狮。
ۋڭگىرلە-（动）挖洞，凿洞，掘洞，挖深：ەكى
مەتىر تەرەڭدىكتە ۋڭگىرلەدى 挖了两米深的洞。
ۋڭگىرلەن- ۋڭگىرلە- 的被动态。
ۋڭگىرلەت- ۋڭگىرلە- 的使动态。
ۋڭگىرلەۋ ۋڭگىرلە- 的不定式。
ۋڭگىرلى（形）① 多洞，洞穴多的：ۋڭگىرلى
جارتاس 多洞的岩石 ② 穴居的，住在洞穴中
的：ۋڭگىرلى اىۋاندار 洞穴动物群。
ۋڭگىرلىك（名）洞，洞穴，山洞。
ٴۋڭىل-（动）细看，详视，谛视，审视，注视，
端详：ول كوز الماي الدە بىردەڭەگە ٴۋڭىلىپ
قاراپ قالىپتى. 他目不转睛地注视着什么。
ٴۋڭىلدىر- ٴۋڭىل- 的使动态。
ٴۋڭىلت- ٴۋڭىل- 的使动态。
ٴۋڭىلۋ ٴۋڭىل- 的不定式。
ٴۋڭىلىس- ٴۋڭىل- 的交互态。
ۋڭىرەي-（动）① 露出裂口，张开：
جارا ۋڭىرەيگەن 张开的伤口 ② 出现洞，露出
坑深：ٴۋيدىڭ ٴبىر قابىرعاسى قۇلاپ ۋڭىرەيىپ
قالدى. 房子的一面墙倒塌以后变成了洞。
③ 〔转〕变得空空荡荡：بالالار وقۇعا كەتىپ،
ٴۇيىمىز ۋڭىرەيىپ بوس قالدى. 孩子们上学
去了，屋子里空空荡荡的。
ۋڭىرەيت- ۋڭىرەي- 的使动态。
ۋڭىرەيتتىر- ۋڭىرەيت- 的使动态。
ۋڭىرەيۋ ۋڭىرەي- 的不定式。
ۋڭىرەيىس- ۋڭىرەي- 的交互态。
ۋڭىرەك（形）深陷的，塌陷的，凹陷的，瘪
的 ▲ ۋڭىرەك كوز 凹眼。
ۋڭىرەڭدە- 见 ۋڭىرەڭدە-.
ۋڭىرەڭدەۋ ۋڭىرەڭدە- 的不定式。
ٴۋپ I（名）〔阿〕家产，产财，家底。
ٴۋپ II 和以 ٴۋ 字母起首的形容词连用表示
形容词最高级：ٴۋپ-ۋلكەن 很大的 /
ٴۋپ-ۋشكىر 非常尖的。

ٴۇپ II : ٴۇپ ەتۋ 吹,刮 : ٴۇپ ەتكەن جەل جوق. 一点风都没有。

ۇپەلەك 〈名〉 芦苇等植物的花,绒毛。

ۇپتە- 〈动〉 偷,窃偷;收捡干净: بايدىڭ دۇنيەسىن تۇك قالتىرماي ۇپتەپ كەتىپتى. 把巴依的东西偷得一干二净。

ۇپتەل- ۇپتە- 的被动态。

ۇپتەت- ۇپتە- 的使动态。

ۇپتەۋ ۇپتە- 的不定式。

ۇپىلدە- 见 لۇپىلدە-.

ۇپىلدەۋ ۇپىلدە- 的不定式。

ۇپىلمالىك 〈名〉 ① 蓖麻 ② 蓖麻油 ▲ ۇپىلمالىك ٴدانى 蓖麻籽 ▲ ۇپىلمالىك قۇرتى 蓖麻虫。

ٴۇپى-ٴتاپى 〈副〉 刚刚,勉强: ٴۇپى-تاپى جەتۋ 刚刚够。

ٴۇر I : ٴۇر جاڭا 崭新的,极新的,簇新的: ٴۇر جاڭا كيىم 崭新的衣服。

ٴۇر- II 〈动〉 ① 吠,吠叫,汪汪叫: ٴيت ٴۇرۋ 犬吠(狗汪汪) ② 胡扯,胡说八道;叫喊: ۇرمەي تىنىش وتىر 安生一点,别胡说 ▲ ۇرەرگە ٴيتى، سىعارعا ٴبيتى جوق كەدەي 家徒四壁 ▲ بۇرالقى ٴيت ۇرگەنىمەن جاعار. 【谚】野狗狂吠来讨好。

ٴۇر- III 〈动〉 ① 吹气,哈气: قولىن ٴۇرىپ جىلىتۋ 哈气暖手 ② 刮,呼啸: جەل ٴۇرىپ تۇر 刮大风(大风呼啸) ③ 打气,吹风: ۇرگەن قارىن 吹起来的羊肚子 ▲ ٴۇرىپ اۋىزعا سالعانداي 漂亮,美丽 ▲ اۋزى كۇيگەن ٴۇرىپ ىشەدى. 【谚】惩羹吹齑。

ۇربەلەك 见 دۇربەلەك.

ۇرگىز- ٴۇر- I、II 的使动态。

ۇرگىزدىر- ۇرگىز- 的使动态。

ۇرگىزدىرت- ۇرگىزدىر- 的使动态。

ۇرگىزۋ ۇرگىز- 的不定式。

ۇرگىن 〈名〉 暴雪,暴风雪,大风雪: ۇرگىن سوعۋ 起了暴风雪。

ۇرگىن-سۇرگىن 〈名〉 放逐,流放,充军。

ۇرگىش 〈形〉 爱吠的;警惕性高的。

ۇردە- 〈动〉 吹: وتتى ۇردەۋ 吹火 / شامدى ۇردەپ ٴوشىرۋ 把灯吹灭。

ۇردەت- ۇردە- 的使动态。

ۇردەۋ ۇردە- 的不定式。

ٴۇردىس I 〈名〉 风俗,习俗,习惯: شىعارۋ ەتىپ كىتاپ ماقالاسىن سىنشىلاردىڭ ٴبىزدىڭ ۇردىسىمىزگە كىرمەي ٴجۇر. 把评论家的文章印成书还没有成为我们的习惯。

ۇردىستەن- 〈动〉 成为习惯,变成习俗: تۇندە قىزمەت ىستەۋگە ۇردىستەنىپ الدى. 他习惯于夜间工作。

ۇردىستەندىر- ۇردىستەن- 的使动态。

ۇردىستەنۋ ۇردىستەن- 的不定式。

ٴۇردىس II 〈副〉 不停地,连续地,连接不断地: ٴۇردىس ٴۇش كۇن جول ٴجۇردى 连续走了三天的路程。

ۇرەگەن 〈形〉 爱吠的,警惕性高的 ▲ بايلاۋلى ٴيت ۇرەگەن، بايلاۋلى وگىز سۇزەگەن. 【谚】拴着的狗叫得凶,系着的牛顶得凶。

ۇرەي 〈名〉 ① 精神,灵魂 ② 外貌,模样儿, ③ 惊愕,惊恐,恐惧 ▲ ۇرەي جوق 非常害怕 ▲ ۇرەيىن الۋ 吓唬,恐吓 ▲ ۇرەيىن ۇشىرۋ 吓唬,恐吓,使失魂落魄 ▲ ۇرەيى قالماۋ 非常害怕、惊恐 ▲ ۇرەيى قاشۋ 魂不附体,吓破了胆 ▲ ۇرەيى ۇشۋ 惊恐,惊慌 ▲ ۇرەيى ۇشىپ، جۇرەگى تاس توبەسىنە شىعۋ 吓得魂不附体。

ۇرەيلەن- 〈动〉 害怕,畏惧,惊慌,慌张,受惊: جاۋ ولەردەي ۇرەيلەندى. 敌人吓得要死。/ قاسقىر مىلتىق داۋىسىنان ۇرەيلەنىپ قاشىپ كەتتى. 狼听到枪声就吓跑了。

ۇرەيلەندىر- ① ۇرەيلەن- 的使动态 ② 吓唬,恐吓。

ۇرەيلەنت- ۇرەيلەن- 的使动态。

ۇرەيلەنۋ ۇرەيلەن- 的不定式。

ۇرەيلى 〈形〉 ① 可怕的,使人畏惧的,令人胆战心惊的: ۇرەيلى ۋاقيعا 可怕的事件/ ۇرەيلى حابار 可怕的消息 ② 惊恐的,害怕的,魂不附体的: وندا ٴبىر ۇرەيلى كەسكىن بار سەكىلدى. 看来他有些害怕的样子。

ۇرەيلىلىك ۇرەيلى 的抽象名词。

ۇرەن 〈名〉 ① 籽,子实,种子 ② 后代,后裔。

ۋرەن-جاران 〈名〉孙子，后代，后裔。

ٴۋريت: ٴۋريت سوق-سوق (种羊互相顶揞时的喊声)冲啊，使劲。

ۋركەك 〈形〉易惊的，胆小的: ۋركەك ات 容易受惊的马。

ۋركەكتەۋ 〈形〉较易惊的，有点胆小的。

ۋركەكتىك ۋركەك 的抽象名词。

ۋركەر 〈名〉〔天〕昴宿 ▲ ۋركەر جامباسقا تۋسكەن كەز 斗转参横 ▲ ۋركەر تۋسكەن كەز 农历六月七、八、九日 ▲ ۋركەر شوق جۇلدىزى 昴星团。

ۋركەرگۇل 〈名〉群星图案。

ۋركەردەي 〈形〉很少的，寥寥无几的，寥若晨星的: ۋركەردەي قويعا يە بولا المايسىڭ با؟ 就那么几只羊你都管不了? ▲ ۋركەيدەي بولۋ ① 变得很少，变得稀稀落落 ② 堆积在一起，变成一团。

ۋركۋ ۋرك- 的不定式。

ۋركىن 〈名〉① 逃难事件，逃反事件: ەرتەدە ۋركىن بولىپ تۇرادى. 早先经常发生逃难事件。② 乱动，动荡，惊慌的状态: ۋركىن جىلدارى 动荡的年代。

ۋركىن-قورقىن 见 ۋركىن.

ۋركىنشەك 见 ۋرىككىش.

ۋركىت- ① ۋرك 的使动态 ② 惊动，吓跑，吓唬。

ۋرلە- 〈动〉① 吹，吹气: ۋرلەپ ٴىشۋ 边吹边喝 ② 刮: جەل ۋرلەپ ٴوشىرىپ كەتتى. 风吹灭了。③ 吹制，吹成: گۇل قۇمىراسىن ۋرلەپ جاسايدى 花瓶是吹制成的。

ۋرلەگىش 〈名〉吹风器，吹风机。

ۋرلەمە 〈形〉〔口〕吹的，吹奏的。

ۋرلەمەلى 〈形〉吹的，口吹的，吹奏的 ▲ ۋرلەمەلى مۋزىكا اسپاپتارى 〔乐〕吹奏乐器 ▲ ۋرلەمەلى وركەستىر 〔乐〕吹奏曲。

ۋرلەت- ۋرلە- 的使动态。

ۋرلەۋ ۋرلە- 的不定式。

ۋرلەۋىش 〈名〉吹风器，吹风机。

ٴۋرپ 〈名〉尿道，尿道口: ٴۋرپ شانشۋى 尿道痛。

ۋرپەي- 见 ٴۋرپي-.

ۋرپەيۋ ۋرپەي- 的不定式。

ۋرپەك I 〈名〉〔生理〕阴茎包皮，包皮。

ۋرپەك II 〈形〉① 蓬松的，蓬乱的: ۋرپەك شاشتى ەر بالا 头发蓬乱的男孩子 ② 多毛的，毛茸茸的: اق ۋرپەك بالاپان 毛茸茸的雏鸟 / سارى ۋرپەك بالاپان 黄毛小鸟。

ۋرپە-تۇرپە 〈形〉蓬乱的，乱蓬蓬的，蓬松的。

ٴۋرپيا 〈名〉〔动〕蝙蝠。

ٴۋرپي- 〈动〉① 蓬乱，蓬松，乱蓬蓬；竖起: ۋرپيگەن شاش 蓬乱的头发 ② 〔转〕惊恐，惊慌，受惊: مىلتىق داۋسىنان جۇرت ۋرپيە قالدى. 听到枪代换朝改大家有点惊慌起来了。

ٴۋرپيت- ٴۋرپي- 的使动态。

ٴۋرپيۋ ٴۋرپي- 的不定式。

ٴۋرپيس- ٴۋرپي- 的交互态。

ٴۋرپى 〈名〉奶头，乳头。

ۋرپىك 见 ۋرپەك I.

ٴۋرتىس 见 ٴۋردىس II.

ٴۋرۋ ٴۋر- I、II 的不定式。

ۋرك- 〈动〉① 害怕，受惊，惊恐: مىنگەن اتىم جول جاعاسىنداعى تاستان ۋركىپ الا جونەلدى. 我乘的马看到路边的石头受了惊猛跑起来了。② (因战火而)逃难，逃反: ەرتەرەكتە ۋركىپ كەلگەن ەل 早先逃难来的百姓。

ۋرىككىش 见 ۋركەك.

ٴۋرىل- ٴۋر- II 的被动态。

ٴۋرىم 〈名〉整块，大块。

ٴۋرىم-بۇتاق 〈名〉子孙，子孙后代，后裔: ٴۋرىم-بۇتاعى كوپ ادام 子孙多的人。

ٴۋرىندەي 〈副〉(指肉)大块地，整块整块的。

ٴۋرىندى 〈形〉被风吹到一起的，聚集在一起的: ٴۋرىندى قار 被风吹到一起的雪堆 / ٴۋرىندى قۇمعا گۇمىپ ەتە ٴتۇستى 扑通一声掉落在被风吹到一起的沙堆上。

ۋسكەنە 〈名〉住宅，房屋。

ۋسكى I 〈名〉① 钻头，钻子；钻孔器 ② 带钩的锥子。

ۋسكى II 见 ۋستىگى.

ۈسكىلەپ ：眼钻，孔钻，钻〈动〉 ۈسكىلە-
。来起串条皮用后以眼钻 ۈتكىزۈ قايىس
。态动使的 ۈسكىلە- ۈسكىلەت-
。式定不的 ۈسكىلە- ۈسكىلەۋ
：劲干，力魄，气朝，(态状)神精〈名〉 ۈسكىن
象不在现他 ەمەس العاشقىداي ۈسكىنى قازىرگى
。了劲干有样那初当
有得显，作振神精，勃蓬气朝〈动〉 ۈسكىندە-
。足十劲干，力魄
。态动使的 ۈسكىندە- ۈسكىندەت-
。式定不的 ۈسكىندە- ۈسكىندەۋ
很，的气朝有富，的作振神精〈形〉 ۈسكىندى
。的足十劲干，的力魄有
。词名象抽的 ۈسكىندى ۈسكىندىلىك
。骨刺风寒，风寒刮〈动〉 ۈسكىر-
。式定不的 ۈسكىر- ۈسكىرۋ
ۈسكىرىك ：寒酷，气寒，冷寒〈名〉 ۈسكىرىك
刺 اياز ۈسكىرىك / 人逼气寒 بەت قاراتپايدى
。气寒的骨
。人工眼打，工钻〈名〉 ۈسكىشى
ۈستىمەن：部顶，端上，边上，部上〈名〉 ٴۈست
。顶房 ٴۈستى ٴۈي / 走面上在 ٴجۈرۋ
：满加；加补，加增，上添，给添〈动〉 ۈستە-
ۈستەي ▲ 饭上添 قويۋ ۈستەپ تاماقتى
。肥追，肥加
当，的前眼，的前目，的前当〈形〉 ۈستەگى
。划计的年今 ۈستەگى جىلدىق جوسپار ：的今
. I ۈستەۋ 见 ۈستەك
ٴۈستى ۈستەل ：台字写，子桌〈名〉 I ۈستەل
。书了满摆上子桌 كىتاپ تولعان
。态动被的 ۈستە- II ۈستەل-
治统占，的势优倒压，的势优占〈形〉 ۈستەم
سانى ادام / 级阶治统 تاپ ۈستەم ：的位地
。势优占上数人在 ۈستەم جاعىنان
优，势优 ② 词名象抽的 ۈستەم ① ۈستەمدىك
/ 位地治统取夺 الۋ ۈستەمدىك ：治统，位地势
ۈستەمدىك / 治统行实 جۈرگىزۋ ۈستەمدىك
。位地治统立确 ورناتۋ
ۈستەمە ：加附，加添，加追 ①〈名〉 ۈستەمە
增 ② 润利加追 پايدا ۈستەمە / 资工加附 ايلىق

ۈستەمە قانشا ：物加添，额加增，分部的加
بەرەدى？少多加增还？ ▲ ۈستەمە（قوسىمشا）
。刑从〔法〕 جازا
追，加附，加添，添增，加增〈动〉 ۈستەمەلە-
接个一 بەردى ۇتۋ ۈستەمەلەپ بالانى ：倍加，加
。子孩生地个一
。态动使的 ۈستەمەلە- ۈستەمەلەت-
。式定不的 ۈستەمەلە- ۈستەمەلەۋ
。式定不的 ۈستەمسى- ۈستەمسۋ
。强逞，横强现表，人凌气盛〈动〉 ۈستەمسى-
。态动使的 ۈستەمسى- ۈستەمسىت-
ۈستەمدىك. 见 ۈستەمشىلىك
。态动使的 ۈستە- ۈستەت-
。式定不的 ۈستە- I ۈستەۋ
，物加添，额加增，分部的加增〈名〉 II ۈستەۋ
。水贴
单简 ۈستەۋ دارا ▲ 词副〔语〕〈名〉 III ۈستەۋ
مەزگىل ▲ 词副度程 دارەجە ۈستەۋلەر ▲ 词副
比 ۈستەۋ سالىستىرمالى ▲ 词副间时 ۈستەۋلەر
。词副生派 ۈستەۋ تۋىندى ▲ 词副较
。式定不的 I ٴۈستى- ٴۈستۋ
在，面上……在，方上……在 ①〈名〉 ٴۈستى
ٴوتىپ ۈستىنەن توبەمىزدىڭ وق ：空上……
，身全，上身 ②。过飞空上顶头从弹子 جاتىر.
有没上身他 جوق كىيىم ۈستىندە ونىڭ ：身深
，位方 ③ 泥是都身浑 بالشىق ٴۈستى ٴ / 。服衣
勒吾阿 مال تولعان ٴۈستى اۋىل ：围周，位置
：就，于关，对(格从求要) ④ 畜牲是都围周
ايتۋ شاعىم ۈستىنەن قىلمىسى جيانگەرلىكتىڭ
而（格向方求要）⑤ 行罪的主义国帝诉控
客 كەلۋ قوناق ۈستىنە قوناق ：之加，时同，且
قاتىناس ۈستىنە ونىڭ ، جول ۇزاق / 断不人
ۈستىنە كوجە / 便不通交且而远程路 قولايسىز
，上马 ① ٴۈستى ات ▲ 肉吃又条面吃 جەۋ ەت
▲ 虎 虎 马马 ，真认不 ③ 路顺 ② 即立
，轻就重避 استىمەن جەڭىلدىڭ ، ٴۈستى اۋىردىڭ
جول ▲ 界世，球地 ٴۈستى جەر ▲ 重怕轻拈
关 ٴۈستى پىشاق ▲ 路顺 ② 上路在 ① ٴۈستى
ٴتىل ▲ 上儿眼骨节在，头关急紧，刻时键
面舌 داۋسىسىزدار ٴۈستى ٴتىل ▲ 背舌 ٴۈستى

危垂命生,笃病,危病 ۈستىندە حال ▲ 音辅
烧上驼骆在骑 ئۈيتۇ ۈستىنەن سىراق ▲ تۆيە
羊腿(鱼求木缘) ▲ تۆيە ۈستىنەن تۆيىمە قاراۋ
骑上骆驼找扣子(走马观花) ▲ ئۆلىم ۈستىن-
ده ① 垂 危 之 时 ② 病 危 ,病 笃 ▲
ۈستىمىزدەگى جىلى 年今 ▲ ۈستىنەن ئۇتۇش ①
正好赶上,恰好碰上 ② 说对了,猜中 ▲
ۈستىنەن شىچۇ 正好碰上,正遇上 ▲ ئال
ۈستىندە 危病,危垂。
ئۈستى- I 〈动〉 这样做,这样干: سەن ۋعان
ئۈستىپ ايت. 你对他就这么说。
ئۈستى-باسى 〈名〉 浑身,全身: ئۈستى-باسى
سۇ بولۇپ كەتتى. 浑身都湿透了。
ۈسترمەلە- 〈动〉 递增,增加,加补,添上。
ۈسترمەلەت- ۈسترمەلە- 的使动态。
ۈسترمەلەۋ ۈسترمەلە- 的不定式。
ئۈسترت I 〈名〉 高原,台地: شىزاڭ ئۈستر-
تى 西藏高原。
ئۈسترت II 〈形〉 ① 表面的,皮相的, 皮毛
的,不深入的: ئۈسترت كوزقاراس 深身都表
面的认识 ③ 马马虎虎地,轻率地,简单地,
浮皮了草地: ماسەلەگە ئۈسترت قاراۋعا
بولمايدى 看问题不能过于简单。
ئۈسترت III 〈名〉(固定在棺材上部的)定型
片。
ۈسترتتىك ① ئۈسترت II 的抽象名词 ② 表
面性,皮毛,皮相。
ئۈسترتىن 见 ئۈسترت II.
ۈسترىك 〈名〉 刨子。
ۈستىڭگى 〈形〉 上面的,上部的,上层的,顶
部的,表层的: ۈستىڭگى تاڭداي 上腭 /
ۈستىڭگى جاق 上颌 / ۈستىڭگى ەرىن 上唇 / جەر
شارىنىڭ ۈستىڭگى قاباتى 地球的表层。
ئۈستى-ۈستىنە 〈副〉 接连不断地,接二连三
地,一个接一个地,不断地: ئادامدار ئۈستى
ۈستىنە جىنالا بەردى. 来的人不断地增加。 /
ئۈستى-ۈستىنە جىترمەلەتە سۇراۋ 不住地追问。
ئۈسۇ ئۈسى- 的不定式。
ئۈسى- 〈动〉 冻,冻坏,冻伤: ئۈسىپ ئولۇ
死 / قۇلاق ئۈسىپ كەتتى. 耳朵冻伤了。

ۈسىك 〈名〉 ① 冻霜,冻害: ۈسىك ئجۇرۇ 霜
冻(下霜) ② 冻疮,冻伤: اياعىن ۈسىك شالىپ
كەتىپتى 脚冻伤了。
ئۈسىن- ئۈسى- 的被动态 ② 受冻,冻伤,
僵冻: كۈن تامى دا سۇۋىتىپ كەتتى، قوزىلار
ئۈسىنىپ قالماسىن. 天气又冷起来了,别把
羊羔冻坏了。
ئۈسىندىر- ئۈسىن- 的使动态。
ئۈسىنۇ ئۈسىن- 的不定式。
ئۈسىت- ئۈسى- 的使动态。
ئۈت 〈名〉〔旧〕(相当于现在的)二月。
ۈتىك 〈名〉 熨斗,烙铁: كىيىمگە ۈتىك سالۇ 熨
衣服。
ۈتىكتە- 〈动〉 熨,熨平,烫: كىيىم ۈتىكتەۋ 熨
衣服。
ۈتىكتەل- ۈتىكتە- 的被动态。
ۈتىكتەت- ۈتىكتە- 的使动态。
ۈتىكتەۋ ۈتىكتە- 的不定式。
ئۈتىر 〈名〉 逗号,逗点: ئۈتىر قويۇ 点逗号。
ئۈتىرلى 〈形〉 有逗号的,有逗点的: ئۈتىرلى
تۇشكە 分号(;)。
ئۈھ 〈叹〉(表示疲劳或难受)唉,哟哎 ▲ ئۈھ
دەپ دەمالۇ 松一口气。
ۈھلە- 〈动〉 发出哎哟声,唉声叹气;呻吟。
ۈھلەس- ۈھلە- 的交互态。
ۈھلەۋ ۈھلە- 的不定式。
ئۈش I 〈数〉 三: ئۈش ئۈيلى ئۈي 三间房子 /
ئۈش ايلىق جوسپار 三个月的计划 ▲ اجالنان
ئۈش كۈن بۇرىن ئولۇ 死于非命 ▲ ئۈش ارقار
〔天〕三星 ▲ ئۈش اشا نەرۆى 三叉神经 ▲
ئۈش جەردە ئۈش توعىز 三乘三等于九 ▲ ئۈش
تۇياقتى شاعالا 〔动〕三趾鸥 ▲ ئۈش حىلورلى
تەمىر 三 氯 化 铁 ▲ ئۈش قايناسا سورپاسى
قوسىلماۋ 毫无关系,一点不占边 ▲ ئۈش
قىرلى ەگەۋ 三角光锉刀 ▲ ئۈش ۋيقتاسا تۇسكە
كىرمەيتىن 根本想不到的 ▲ ەر كەزەگى ۋشكە
دەيىن. 【谚】好汉三个回合才见胜负。
ئۈش II : ئۈش ەم 同胎三仔。
ئۈشاياق 〈名〉〔口〕三脚架。
ئۈشاقا 〈名〉 三齿杈。

ئۈشبۇ 〈代〉这，这（封）：ئۈشبۇ حات 这封信。

ئۈشبۇرىش I 〈名〉〔天〕三角座。

ئۈشبۇرىش II 〈名〉三角，三角形，三角板 ▲ تەڭ بۆيىرلى ئۈشبۇرىش 等腰三角形 ▲ تەڭ قابىرعالى ئۈشبۇرىش 等边三角形。

ئۈشبۇرىشتى 〈形〉三角的，三角形的 ▲ ئۈشبۇرىشتى باس سۆيەك 三角颅。

ئۈشەك 〈名〉屋脊。

ئۈشەن 〈名〉用胎三仔。

ئۈشەۋ 〈数〉三个：بىز اعايىندى ئۈشەۋ ەدىك. 我们是兄弟三个人。

ئۈشەۋلە- 〈动〉三个人一起，三个人合起来：سەندەر ئۈشەۋلەسەڭدەر بۇل جۇمىس تەز بىتەر ەدى 你们三个一同干的话，这个任务很快就能完成。

ئۈشەۋلەۋ ئۈشەۋلە- 的不定式。

ئۈشكۆل 见 ئۈشكىل I.

ئۈشكىل I 〈形〉尖的，带尖的，尖形的。

ئۈشكىل II 〈名〉（加宽裙子下摆的）加片。

ئۈشكىلدە- 〈动〉削尖，弄成尖。

ئۈشكىلدەۋ I ئۈشكىلدە- 的不定式。

ئۈشكىلدەۋ II 〈形〉比较尖的，略有尖头的。

ئۈشكىر I 〈形〉尖的，尖利的，尖锐的：نايزانىڭ ئۈشكىر باسى 刺刀的尖端 ▲ ئۈشكىر تۇمسىق 尖鼻子。

ئۈشكىر- I 〈动〉〔旧〕巫师为病人医病时，边念咒语边吹以驱除妖魔。

ئۈشكىرلە- 〈动〉磨尖，削尖，使尖利，使尖锐：قازىق ئۈشكىرلەۋ 削尖桩子。

ئۈشكىرلەن- ئۈشكىرلە- 的被动态。

ئۈشكىرلەت- ئۈشكىرلە- 的使动态。

ئۈشكىرلەۋ I ئۈشكىرلە- 的不定式。

ئۈشكىرلەۋ II 〈形〉比较尖的，尖利些的。

ئۈشكىرلىك ئۈشكىر I 的抽象名词。

ئۈشكىرت- ئۈشكىر- II 的使动态。

ئۈشكىرۋ ئۈشكىر- I 的不定式。

ئۈشقىلتان 〈名〉〔植〕三毛草。

ئۈشتىك 〈名〉① 三分：ئۈشتىك الۋ 考试得三分 ② 扑克牌之三，三点的纸牌：قىزىل ايىردىڭ ئۈشتىگى 红桃三 ▲ ئۈشتىك شام 小油灯，三号灯。

ئۈشتى-كۆيدى 见 ئۈشتى-كۆيلى.

ئۈشتى-كۆيلى 〈副〉无影无踪地，无声无息地，消声匿迹地：ول قاشىپ كەتتى، ئۈشتى-كۆيلى جوق، تابىلمادى. 他逃跑得无影无踪，哪里都找不着。

ئۈشتىڭ: ئۈشتىڭ ايى （相当于农历）元月。

ئۈش-تۆرت 〈数〉三四个：اي اياعىنا ءالى دە ئۈش-تۆرت كۆن بار. 到月底还有三四天。

ئۈش-ئۈشتەن 〈副〉三个三个地，三人一组地：ئۈش-ئۈشتەن تۇرۇۋ 三个三个地站排。

ئۈشى 〈名〉（为死者三天以后举行的）三日的仪式。

ئۈشىن 〈助〉① 为，为了，为……起见，替……，给……，以便：جەڭىس ئۈشىن 为了胜利 / ئۈزدىكسىز العا باسۋ ئۈشىن بۇرىنعى تاجرىيبەلەردى قورىتىندىلاۋ كەرەك. 总结过去的经验以便继续前进。② 对，对……来说：تەمەكى دەنساۋلىق ئۈشىن زىياندى. 吸烟对身体有害。③ 看，看着：سەنىڭ بەتىڭ ئۈشىن ماقۇل بولىپ وتىر. 他看你的面子才表示同意的。

ئۈشىنشى 〈数〉第三：ئۈشىنشى نومىرلى 第三号 ▲ ئۈشىنشى دارەجەلى تەڭدەۋ 〔数〕三次方程 ▲ ئۈشىنشى جاق 〔语〕第三人称。

ئۈشىنشىلىك 〈名〉第三位：ئۈشىنشىلىكتى الاتىن شعار 会获得第三名。

ئۈشىر 〈名〉〔旧〕十分之一的粮税。

ئۈشىر-ئۆشىر 见 ئۈشىر.

ف

ف 哈萨克文字母表中的第二十七个字母。

فا 〈名〉〔乐〕长音阶第四音的阶名。

فاباۋ 〈名〉[汉]法宝。

فابريكا 〈名〉工厂，轻工业工厂： ماقتا توقما فابريكاسى 棉纺厂/ نلمە-توقما فابريكاسى 针织厂。

فابريكا-زاۋود 〈名〉工厂。

فابريكالى 〈形〉有工厂的，建有工厂的。

فابريكانت 〈名〉工厂主。

فابريكات 〈名〉工厂产品，制品，成品： جارتىلاي فابريكات 半成品。

فابۋلا 〈名〉〔文〕情节。

فازا 〈名〉阶段，时期，期。

فاكەل 〈名〉火炬，火把。

فاكت 〈名〉事实，根据，实例： فاكت دالەلدەۋ 事实证明。

فاكتور 〈名〉①因素，要素；动因 ②〔数〕因子，因数。

فاكتورلى 〈形〉有因素的，有要素的。

فاكتورسىز 〈形〉无因素的，无要素的。

فاكتىلە- 〈动〉证明，证实： فاكتىلەپ ايتۋ 用事实说明。

فاكتىلەۋ فاكتىلە- 的不定式。

فاكتىلى 〈形〉有事实的，有根据的，有论据的，实在的。

فاكتىسىز 〈形〉无事实的，无根据的，不真实的。

فاكۋلتەت 〈名〉（大学的）系： تىل فاكۋلتەتى 语言系。

فاميليا 〈名〉姓： فاميلياڭىز كىم؟ 贵姓？

فاميليالاس 〈形〉①同姓的 ②同族的，同一家族的。

فاميليالى 〈形〉姓……的： ۋاڭ فاميليالى 姓王的。

فاميلياسىز 〈形〉无姓氏的。

فاناتيك 〈名〉①宗教狂信者 ②极其热衷于……的人，对……入迷的人。

فانەر 〈名〉胶合板，层板。

فانەرلە- 〈动〉粘（贴，镶）胶保板。

فانەرلەن- فانەرلە- 的被动态。

فانەرلەس- فانەرلە- 的交互态。

فانەرلەت- فانەرلە- 的使动态。

فانەرلەۋ فانەرلە- 的不定式。

فانەرلى 〈形〉胶合板的，胶合板制的。

فانەرسىز 〈形〉无胶合板的，无层板的。

فانتازيا 〈名〉①想幻，梦想，空想，想入非非： فانتازياعا بەرىلۋ 忘情于幻想 ②幻想出来的东西，臆造，杜撰： مۇنداي ٴىس بولـــپ كورگەن ەمەس، مۇلدە فانتازيا. 这完全是臆造出来的，根本没有这么一回事。③〔文艺〕幻想作品： فانتازيامەن شۇعىلدانىپ كەلدى（他）多年来一直写幻想作品。④〔乐〕幻想曲。

فانتازيالىق 〈形〉幻想的，空想的，妄想的： فانتازيالىق شـــعارما 幻想作品 / عـــلمي فانتازيالىق شعارما 科学幻想小说 ②虚构的，臆造的，离奇的，荒诞无稽的： فانتازيالىق اڭىز 荒诞的传说 ③不合实际的，实际上作不到的： فانتازيالىق جوسپار 不合实际的计划。

فانتازياشىل 〈名〉耽于幻想的人，幻想得出神的人。

فانتاستيكا 〈名〉幻想物，幻想形象；幻想作品。

فانتاستيكالىق 〈形〉①幻想的，希奇古怪的，离奇的②虚构的，臆造的③实际上作不到的，不合实际的。

فانفارا 〈名〉①铜号 ②铜号吹奏的雄壮

乐句。

فاراد 见 فارادا.

فارادا 〈名〉〔理,电〕法拉(电容单位)。

فارادالىق 〈形〉法拉的,法拉单位的。

فارادامەتر 〈名〉法拉计。

فارماكولوگ 〈名〉药理学家。

فارماكولوگيا 〈名〉药理学。

فارفور 〈名〉瓷,瓷器: فارفور شىنى 瓷碗 / فارفور زاۋودى 瓷器工厂。

فارىز 见 پارىز.

فارىق 见 پارىق.

فاسول 〈名〉菜豆,豆角。

فاسون 〈名〉样式,型,模型: جاڭا فاسونداعى كيىم 新式服装。

فاسوندا- 〈动〉变换样式,变换形式,改变形式: كيىمدى فاسونداپ تىگۋ 不断地改变服装的样式。

فاسوندان- ① فاسوندا- 的反身态 ② 打扮,装扮。

فاسونداس- فاسوندا- 的交互态。

فاسوندات- فاسوندا- 的使动态。

فاسونداۋ فاسوندا- 的不定式。

فاسوندى 〈形〉样式的,型式的,型样的;样式美观的: كونە فاسوندى 旧式的。

فاسوندىلىق ① فاسوندى 的抽象名词 ② 样式好看,美观,漂亮。

فاسونسىز 〈形〉无样式的,样式难看的。

فاتاليزم 〈名〉宿命论。

فاتيحا 〈名〉[阿] (古兰经首长篇的名)法谛海,开端。

فاش: فاش ەتۋ 见 پاش ەتۋ.

فاشيزم 〈名〉法西斯主义,法西斯制度,法西斯势力。

فاشيست 〈名〉法西斯分子,法西斯匪徒。

فاشيستەندىر- 〈动〉法西斯化。

فاشيستەندىرۋ فاشيستەندىر- 的不定式。

فاشيستىك 〈形〉法西斯的,法西斯主义的。

ٴفالسافا 见 فيلوسوفيا.

ٴفاني 〈形〉[阿] 尘世,浊世,阳间,人间。

فەۆرال 〈名〉二月: بەسىنشى فەۆرال 二月五日 / فەبرال ايى 二月。

فەدەرالدىق 〈形〉联邦的。

فەدەراليزم 〈名〉① 联邦制 ② 联邦运动。

فەدەراتيۆتىك 〈形〉联盟的,同盟的,联邦制的。

فەدەراتسيا 〈名〉① 联盟,同盟 ② 联邦。

فەلدمارشال 〈名〉元帅。

فەلدشەر 〈名〉医士,医助,副医。

فەلياتون 〈名〉杂感,小品文。

فەلياتونشى 〈名〉小品文作家。

فەلشەر 见 فەلدشەر.

فەودال 〈名〉封建,封建主。

فەودالدىق 〈形〉封建的,封建主义的: فەودالدىق مادەنيەت 封建文化 / فەودالدىق قوعام 封建社会 / فەودالدىق كۇش 封建势力 / فەودالدىق ٴتۇزىم 封建制度。

فەوداليزم 〈名〉封建主义,封建制度。

فەرما 〈名〉养畜场,养禽场,牧场: قوي فەرماسى 羊场 / مال فەرماسى 畜牧场。

فەرمەنت 〈名〉〔生物,化〕酶,酵素。

فەرمەنتاتسيا 〈名〉发酵作用。

فەرمي 〈名〉〔化〕镄。

فەرى 见 پەرى.

فەستيۆال 〈名〉会演,联欢节: جاستار فەستيۆالى 青年联欢节。

فەتيش 〈名〉① 神物,崇拜物 ② 〔转〕偶像。

فەتيشيزم 〈名〉① 拜物教 ② 〔转〕偶像化,盲目崇拜。

فەۋادال 见 فەودال.

فيگۋرا 〈名〉① (人之动作的)姿势,姿态,花样 ② 身材,身段,体态,形体。

فيزيك 〈名〉物理学家。

فيزيكا 〈名〉物理,物理学: فيزيكا ساباعى 物理课 ▲ اتومدىق فيزيكا 原子物理学。

فيزيكالىق 〈形〉物理的,物理学的: فيزيكالىق قاعيدا 物理学原理。

فيزيولوگ 〈名〉生理学家。

فيزيولوگيا 〈名〉生理学。

فيزيولوگيالىق 〈形〉生理学的,生理的: فيزيولوگيالىق حيميا 生理化学。

فىزكۇلتۇرا 〈名〉体育。

فىزكۇلتۇراشى 〈名〉体育工作者，运动员。

فىكۇس 〈名〉〔植〕榕（属）。

فىلولوگ 〈名〉语言学家。

فىلولوگىيا 〈名〉语言学。

فىلولوگىيالىق 〈形〉语言学的：فىلولوگىيالىق نازارىيا 语言学理论。

فىلوسوف 〈名〉哲学家。

فىلوسوفىيا 〈名〉哲学：فىلوسوفىيا تارىخى 哲学史。

فىلوسوفىيالىق 〈形〉哲学的，哲学上的：فىلوسوفىيالىق ئاتاۋلار 哲学术语 / فىلوسوفىيالىق قائىدىلار 哲学原理。

فىلىم 〈名〉影片：كىنو فىلىمى 电影片 / دىبىستى فىلىم 有声电影 / فىلىم ئالۋ 拍摄影片。

فىنانس 〈名〉财政，财物；金融。

فلانەل 〈名〉法兰绒。

فوكۇس I 〈名〉〔数，物〕焦点，焦距，聚光点。

فوكۇس II 〈名〉①变戏法，魔术 ②〔转〕洋相，怪相：فوكۇس شىعارۋ 出洋相。

فوكۇسشى 〈名〉变戏法者，魔术师。

فولكلور 〈名〉①民间口头创作 ②民间风俗。

فولكلورىست 〈名〉民俗学家。

فولكلورشى 〈名〉民俗学家。

فونار 〈名〉马灯，灯笼；吊灯 ▲ قول فونار 手电筒。

فونارشى 〈名〉提马灯的人，打灯笼的人；路灯工人。

فوند 〈名〉①基金 ②储备，储存。

فونەما 〈名〉〔语〕音位。

فونەتىكا 〈名〉〔语〕语音学，发音学。

فونەتىكالىق 〈形〉语音的，语音学的：فونەتىكالىق قۇرىلىس 语音结构 / فونەتىكالىق زاڭ 语音规律。

فونوگراما 〈名〉录音片，录音带。

فونوگراف 〈名〉录音器。

فونتان 〈名〉喷泉，喷水池。

فورما 〈名〉①形状，形式，样子，外貌 ②格式，规格，程式 ③〔数〕形式，型，方式，齐式 ④模型，样式 ⑤〔印〕版框，版。

فورمالا- 〈动〉按……模型制造，把……成型，……型，塑造，造型，使具有……形状。

فورمالان- فورمالا- 的被动态。

فورمالاس- فورمالا- 的交互态。

فورمالات- فورمالا- 的使动态。

فورمالاۋ فورمالا- 的不定式。

فورمالدى 〈形〉形式的，形式上的，形式化的，徒具形式的。

فورمالدىق فورمالدى 的抽象名词 ▲ فورمالدىق لوگىكا 形式逻辑。

فورمالىزم 〈名〉形式主义，公式主义。

فورمالىن 〈名〉〔化〕福尔马林，甲醛液（水），蚁醛溶液。

فورمالىست 〈名〉形式主义者。

فورمالىستىك 〈形〉形式主义的，形式主义者的。

فورمالى 〈形〉形式的，格式的，式样的：جاڭا فورمالى كىيىم 新式服装。

فورمات 〈名〉开本，幅面，大小，规格。

فورماتسىيا 〈名〉①（社会等的）结构，构造，发展阶段 ②（地质）层系，层。

فورماشىل 〈形〉形式的，形式主义的。

فورماشىلدىق 〈名〉形式主义：فورماشىلدىققا قارسى تۇرۇ 反对形式主义。

فورمۇلا 〈名〉公式，定则：ماتەماتىكالىق فورمۇلا 数学公式。

فوسفات 〈名〉〔化〕磷酸盐，磷酸脂。

فوسفور 〈名〉〔化〕磷 ▲ فوسفور قىشقىلى 磷酸。

فوسفورىت 〈名〉磷灰岩，磷钙石。

فوسفورلا- 〈动〉有磷光，发磷光。

فوسفورلان- فوسفورلا- 的被动态。

فوسفورلاۋ فوسفورلا- 的不定式。

فوسفورلى 〈形〉磷的，含磷的：فوسفورلى تىڭايتقۇچ 磷肥。

فوسفورت 〈名〉〔矿〕磷钙土，磷钙石，磷灰岩。

فوتو 〈名〉照片，相片。

فوتو البوم 〈名〉影集。

فوتوراپپارات 〈名〉照相机，摄影机。

فوتوگراف 〈名〉摄影师，照相师。

فوتوگرافيا 〈名〉① 摄影术 ② 照片，相片。

فوتوگرافيالا- 〈动〉摄影，照相。

فوتوگرافيالاۋ فوتوگرافيالا- 的不定式。

فوتوگرافيالىق 〈形〉照相的，摄影的，摄影术的。

فوتوكورمه 〈名〉摄影展览。

فوتوكوشرمه 〈名〉复印。

فوتومەتر 〈名〉光度计。

فوتون 〈名〉光子。

فوتوسۋرەت 〈名〉照片，相片。

فوتوسۋرەتشى 〈名〉摄影师。

فوتوتەحنيك 〈名〉摄影师。

فوتوتەلەگراما 〈名〉传真电报。

فوتوتەحنيكا 〈名〉摄影技术，照相技术。

فوتوتەحنيكالىق 〈形〉摄影技术的，照相技术的。

فوتوحيميا 〈名〉光化学。

فوتوحرونيكا 〈名〉摄影记事；照片新闻。

فراگمەنت 〈名〉一段，片段。

فرازا 〈名〉句子，语句。

فرازەلوگيا 〈名〉成语；成语学。

فرازەلوگيالىق 〈形〉成语的：فرازەلوگيالىق سوزدىك 成语辞典。

فرانسي 〈名〉〔化〕钫。

فتور 〈名〉〔化〕氟。

فۋتبول 〈名〉足球：فۋتبول تەپۋ 踢足球。

فۋتبولشى 〈名〉足球运动员。

فۋفايكا (پوپايكا) 〈名〉绒衣，卫生衣。

فۋفايكالى 〈形〉身穿绒衣的。

فۋفايكاشالىق 〈形〉只穿绒衣的：دالا سۋق، فۋفايكاشالىق سىرتقا شىعۋشى بولما. 外边冷，你不要只穿绒衣出去。

ح

ح 哈萨克文字母表中的第二十八个字母。

حا 〈拟〉（表示得意，高兴）哈，嘿：حا، حا، ٴتۇرىنىڭ جامانى-اي 哈哈，难看死了。

حابار 〈名〉消息，报导，音信，音讯：جاقسى حابار 好消息（佳音）/ قۋانىشتى حابار 喜讯（喜报）/ حابار توسۋ 等信儿 ▲ حابار سۋىق 噩耗，不幸的消息 ▲ حابارى ۋيرەنۋ 学习通讯 ▲ حابار ايتۋ 带信儿，捎信儿，通知，报告 ▲ حابار الۋ 得到消息 ▲ حابار بەرۋ 给信儿，通知，捎信儿，带信儿 ▲ حابار جوق ①没消息 ②不会，不懂 ▲ حابار ماقالا 新闻报导 ▲ حابار تابۋ 得到消息，探听消息。

حاباردار 〈形〉（要求从格）①得到消息的，接到通知的，有了音信的：كىم باراتىندىعىنان حاباردار شىعارسىڭ؟ 究竟谁去，你得到消息了吧？②懂得的，会的，知道的；粗通的；熟知的，熟习的：نازاريادان حاباردار 懂得理论 / تەحنيكادان حاباردار 熟知技术 ▲ حاباردار بولۋ 知道，熟习，熟知，了解。

حاباردارلىق حاباردار 的抽象名词。

حابارلا- 〈动〉①通知，告知，通信儿，传递消息，通风报信：وعان حابارلادىڭ با؟ 你通知他了没有？②报告，反映，报导：بۇل جاعدايدى جوعارىعا حابارلاۋ كەرەك. 这个情况应该向上级报告。/ گازەتتە حابارلاۋ 在报纸上报导。

حابارلاما 〈名〉报导，新闻，简报。

حابارلان- ① حابارلا- 的被动态 ②获悉，得知（消息）。

حابارلاندىر- حابارلان- 的使动态。

حابارلاندىرۋ I 〈名〉通知，广告，公告，启事。

حابارلاندىرۋ II حابارلاندىر- 的不定式。

حابارلاندىرىل- حابارلاندىر- 的被动态。

حابارلانۋ حابارلان- 的不定式。

حابارلاس- حابارلا- 的交互态。

حابارلاسۋ حابارلا- 的交互态 ▲ حابارلاسۋ اسپاپتارى 通讯器材。

حابارلاستىر- حابارلاس- 的使动态。

حابارلات- حابارلا- 的使动态。

حابارلاتتىر- حابارلات- 的使动态。

حابارلاۋ حابارلا- 的不定式。

حابارلاۋشى 〈名〉通知者，传消息的人。

حابارلى 〈形〉①得到消息的，接到通知的，有了音信的：ەرتەڭ جيىن بارلىعىنان حابارلىسىڭدار ما؟ 明天开会你们接到通知没有？②知道的，熟知的，熟习的：عىلىمنىڭ ٴار جاعىنان حابارلى 有各种科学知识 ▲ حابارلى سويلەم 〔语〕陈述句。

حابارلىلىق حابارلى 的抽象名词。

حابار-وشار 〈名〉①消息，音信，音讯：جاقىننان بەرى بالاڭنان حابار-وشار بار ما؟ 你孩子近来有什么消息没有？②报导，新闻：گازەتتەگى حابار-وشارلار 报纸上的报导。

حابار-وشارلى 〈形〉有消息的，有音信的，有音讯的。

حابار-وشارلىلىق حابار-وشارلى 的抽象名词。

حابار-وشارسىز 〈形〉无消息的，无音讯的，渺无声息的：حابار-وشارسىز كەتۋ 杳无音信（石沉大海）。

حابار-وشارسىزدىق حابار-وشارسىز 的抽象名词。

حابارسىز 〈形〉无消息的，无音信的；没有接到通知的：قىستاقتا بارۋدان حابارسىز. 他没有接到下乡的通知。②不懂得的，不会的，不知道的，不了解的，外行的，不熟知的：انىق مىن-

...گەنەن حابارسىز 不会骑马 / دۇنيەدەن حابارسىز 不了解世面。

حابارسىزدىق حابارسىز 的抽象名词。

حابارشى 〈名〉① 报信者，通信员，送信人：حابارشى جىبەرۋ 派通信员去 ② 通讯：عىلىم اكادەمياسىنىڭ حابارشىسى 科学院通讯。

حاديس 〈名〉[阿]〔宗〕哈迪斯，圣训，穆哈默德言行录。

حاج 〈名〉（伊斯兰教人的）朝圣。

حاجى 〈名〉哈吉（朝过圣的伊斯兰教徒）。

حازىرەت 见 قازىرەت.

حايات 见 ايات.

حايۋان 〈名〉动物，兽类。

حايۋانات 〈名〉动物的泛称 ▲ حايۋاناتتار پاركى 动物园。

حايۋاندان- 见 ايۋاندان-.

حايۋاندانۋ حايۋاندان- 的不定式。

حايۋاندىق 见 حايۋاندىق.

حايىر 见 قايىر.

حاكىم 〈名〉[阿] ① 有学问的人，学识渊博的人 ② 知县，县长。

حاق I 〈名〉① 情谊，情分，本分：جولداستىق حاقى 同志的情谊 ② 理由，道理，原因：بىرەۋدىڭ ىسىنە ارالاسۋعا حاقىڭ جوق. 你没有理由干涉别人的事。

حاق II 〈名〉真主的别称 ▲ حاق تاعالا 真主，真主阿塔拉。

حاق III 〈名〉的确，确实，确是，肯定：بار حاق ەكەنى 的确有 / تانىماۋى حاق 确实不认识 / ٴورت قويۋى حاق 肯定放火。

حاقى 见 اقى.

حاكىمدىك 〈名〉县长的地位，县长的权势。

حال 〈名〉① 状况，情况，状态：حالىڭىز قانداي؟ 您的情况怎么样？ ② 精力，劲，体力：حال قالماۋ 精疲力竭 ▲ حال سۇراۋ 慰劳，慰问 ▲ حال ۇستىندە 病危，病笃，生命垂危。

حالايىق 〈名〉群众，大众，大家，大伙儿：حالايىق قوسىلمايدى 群众不答应 / حالايىق نە دەيسىڭدەر؟ 大伙儿同意吗？

حالات 〈名〉罩衫，工作衫：دارىگەردىڭ حالاتى 大夫的罩衣。

حال-احۋال 〈名〉状况，情况，状态。

حالدەن- 〈动〉恢复疲劳，恢复体力：دەم الىپ حالدەنۋ 休息一下恢复疲劳。

حالدەندىر- حالدەن- 的使动态。

حالدەنۋ حالدەن- 的不定式。

حالەت 〈名〉境况，情况，情境，境地，地步：وسى حالەت 现境 / بەيشارالىق حالەت 可怜的处境。

حال-جاعداي 〈名〉情况，状况，状态，处境：ونىڭ حال-جاعدايى جاقسى. 他的情况良好。

حال-جاي 〈名〉情况，状况，处境，遇境：حال-جايىڭىز قانداي؟ 您的情况怎么样？ / رۋحاني حال-جاي 精神状态。

حاليفا 〈名〉[阿] 哈里发（穆哈默德的继承者）。

حالىۋا 〈名〉[阿] 哈里发国家；哈里发的职位。

حالفە 〈名〉[波] 用面粉、糖、油做成的糊状食物。

حاليفات 〈名〉[阿]〔宗〕宗教助教。

حالفەلىك 〈名〉宗教教师的地位。

حالىق (حالقى) 〈名〉① 人民：حالىق بۇقاراسى 人民大众 / حالىق ٴۇشىن قىزمەت ستەۋ 为人民服务 ② 居民：قالا حالقى 城市居民 ③ 群众，大家，大伙儿：حالىقتىڭ پىكىرى 群众的意见 ▲ حالىق اقىندارى 民间诗人 ▲ حالىق اڭىزدارى 民间传说 ▲ حالىق اعارتۋى 人民教育，启蒙 ▲ حالىق ەمشىلەرى 民间医生 ▲ حالىق سوتى 人民法院 ▲ حالىق جاساعى 民兵 ▲ حالىق ٴتىلى 群众语言，通俗的语言 ▲ حالىق شارۋاشىلىعى 国民经济。

حالىق-ازاتتىق 〈形〉人民解放的：حالىق-ازاتتىق كۇرەس 为人民的解放而进行的斗争。

حالىقارا 〈名〉国际：حالىقارادىعى جاعداي 国际形势 / حالىقارادىعى ەلدەر 世界各国。

حالىقارالىق 〈形〉国际的，世界的：حالىقارالىق جاعداي 国际形势 ▲ حالىقارالىق بالالار مەرەكەسى 国际儿童节 ▲ حالىقارالىق بالالار مەركەمەسى 〔语〕国际音标 ▲ حالىقارالىق

ەڭبەكشى ايەلدەر مەرەكەسى 国际劳动妇女节 ▲
حالىقارالىق سوزدەر 国际象棋 حالىقارالىق
شاحمات 国际象棋 ▲ 1-ماي حالىقارالىق
ەڭبەكشىلەر مەرەكەسى 《五·一》国际劳动节。

حالىق-دەموكراتيالىق 〈形〉人民民主的。

حالىقتىق 〈形〉人民的，人民大众的，属于人民的，民间的：حالىقتىق سوعىس 人民战争 / حالىقتىق دەموكراتيا 人民民主 / حالىقتىق قارۋلى كۇشتەر 人民武装力量。

حالىقشىل I 〈名〉民粹派，民粹派成员。

حالىقشىل II 〈形〉爱人民的，民众的，民主的。

حالىقشىلدىق 〈名〉① 民粹主义 ② 民主。

حامال 〈名〉三月。

حامەلەون 〈名〉〔动〕避役（目）② 〔转〕随环境而变异的人，变色龙。

حان 〈名〉① 汗，可汗 ② 皇帝，君主，王，帝王：حان سارايى 皇宫 / حان باقشاسى (禁苑，御花园) ▲ حان جاقسى ما؟ 〔民俗〕（游戏名）评皇帝好不好？ حان كوتەرۋ 十分尊敬，倍加爱护。

حاندىق ① 可汗职位，王位 ② 朝代，王国，汗国：حاندىقتاردى اۋىستىرۋ 改朝换代。

حانزادا 〈名〉王子，皇太子。

حانى 〈名〉哈尼族：حانى ٴتىلى 哈尼族语言。

حانيشا 〈形〉① 哈尼族的，哈尼话式的 ② 哈尼语。

حان-سۇلتان 〈名〉① 帝王等统治者 ② 帝王将相。

حانتالاپاي 〈名〉（游戏名）抢羊拐子。

حانشا 〈名〉王妃；公主。

حانشا-حانزادا 〈名〉① 太子和公主 ② 才子佳人。

حانىم 〈名〉① 王后，皇后 ② 夫人，太太，女士。

حاراكەت 见 حارەكەت.

حاراكتەر 〈名〉①（人的）性格，品格，特性 ②（事物的）特性，特征，性质。

حارام 见 ارام.

حاراپ: حاراپ بولۋ ① 陷于不幸，颠沛流离 ② 一无所获 ▲ حاراپ قىلۋ ① 使陷于不幸，消灭 ② 剥夺其应得之份。

حارەكەت 见 ارەكەت.

حارىپ 见 ٴارىپ.

حاس 〈形〉真正的，实在的。

حاسام 〈名〉〔宗〕誓言，誓约，誓词 ▲ حاسام الۋ 旧时让对方以宗教宣誓的形式作出保证；得到保证 ▲ حاسام بەرۋ 发誓，起誓，盟誓，宣誓；保证 ▲ حاسام ٴىشۋ 发誓，宣誓。

حاسامداس- 〈动〉互相起誓，互相发誓。

حاسامداسۋ حاسامداس- 的不定式。

حاسيەت 见 قاسيەت.

حاسىل: حاسىل بولۋ 避免，防止：قاتەلىكتەن حاسىل بولۋ 避免犯错误。

حاسىرەت 见 قاسىرەت.

حات 〈名〉信，信件，书信：حات جازۋ 写信 / حات سالۋ 寄信 / حات ساندىعى 信箱 ▲ جول حات 通行证 ▲ ٴتىل حات 字据，收据 ▲ حات ٴبىلۋ (تانۋ) 识字，有文化 ▲ قول حات 保证书，字据。

حاتە 见 قاتە.

حاتەر 见 قاتەر.

حاتتا- 〈动〉①（就所闻，所见）笔记，笔录（以备忘记）② 记入，记载（于某表、册中）登记，登载。

حاتتال- حاتتا- 的被动态。

حاتتاس- حاتتا- 的交互态。

حاتتات- حاتتا- 的使动态。

حاتتاۋ حاتتا- 的不定式。

حاتتاۋلى 〈形〉有记载的，登记入册的，有记录的；有据可查的。

حاتتاۋسىز 〈名〉无记载的，无记录的，无登记的；无据可查的。

حاتتاۋشى 〈名〉登记人，记录者，注册员。

حاتتە 〈插〉甚至，甚至于：ەستىگەندەر دە بار، حاتتە كورگەندەر دە بار 不光有听见的人，甚至于有看见的人。

حات-حابار 〈名〉（书信和口信儿的总称）信息，信件：كوپ بولدى، حات-حابار جوق 很久

。息信有没，了
حاتشى 〈名〉秘书，文书： حاتشلار ٴبولمى 秘书科。
حاتشىلىق 〈名〉秘书工作。
حاتىم 〈名〉[阿]（为超度亡灵）诵读古兰经，圆经。
حاۋا 见 اۋا.
حاۋانا 〈名〉[阿]〔宗〕夏娃（古兰经和旧约中谓人类之母）。
حاۋىز 〈名〉积水池。
حاۋپ 见 قاۋپ.
حا-حا-حالا- 〈动〉发出哈哈声： حا-حا-حالاپ كۇلۋ 哈哈大笑。
حا-حا-حالاۋ حا-حا-حالا- 的不定式。
حيال 见 قيال.
حيجرا 〈名〉[阿] 回历。
حيكايا 〈名〉[阿]故事，传说： حيكيا ايتۋ 讲故事。
حيكايالا- 〈动〉讲故事，叙述。
حيكايالاۋ حيكايالا- 的不定式。
حيكايات 〈名〉[阿] ① 传说： نانمسسز حيكاياتتار 不可信的传说 ②〔转〕诬蔑，诬陷，诽谤，坏话： حيكايات ايتۋ سىرتىنان ەلدىڭ 背地里诬蔑人家（背后说人家的坏话）。
حيكمەت 〈名〉[阿] 神秘，奥妙，奇怪，奇妙，奇巧： حيكمەت ٴسوز 神秘的话 / مۇنىسىنىڭ ارجاعىندا ٴبىر حيكمەت بار 在这背后有个奥妙 / حيكمەت دۇنيە 奇妙的东西 / حيكمەت جاسالۋ 做得奇巧。
حيكمەتتى 〈形〉神秘的，神奇的，奥妙的，奇妙的，奇巧的。
حيميا 〈名〉化学 ▲ فيزيكالىق حيميا 物理化学 ▲ ورگانيكالىق حيميا 有机化学。
حيميالان- 〈动〉起化学反应，起化学作用，起化学变化。
حيميالاندىر- حيميالان- 的使动态。
حيميالانۋ حيميالان- 的不定式。
حيميالىق 〈形〉化学的： حيميالىق ەلەمەنت 化学元素 / حيميالىق تالداۋ 化学分析/ حيميالىق كۇيىك 化学烧伤 / حيميالىق قارۋ 化学武器。

حيميك 〈名〉化学家。
حينين 〈名〉金鸡纳霜，奎宁 ▲ حينين اعاشى 金鸡纳树。
حيرۋرگ 〈名〉外科医生。
حيرۋگيا 〈名〉外科，外科学。
حيسا 见 قيسا.
حيساپ 见 قيساپ.
حلور 〈名〉〔化〕氯。
حلورا 〈名〉〔医〕霍乱，霍乱病： حلورا تارالۋ 流行霍乱 / حلورادان ٴولۋ 死于霍乱病。
حلورال 〈名〉三氯乙醛。
حلوريد 〈名〉氯化物。
حلوريت 〈名〉〔化〕① 亚氯酸盐 ② 绿泥石。
حلورلا- 〈动〉氯化，用氯净化，用氯漂净。
حلورلان- حلورلا- 的被动态。
حلورلات- حلورلا- 的使动态。
حلورلاۋ حلورلا- 的不定式。
حلورلى 〈名〉含氯的 ▲ حلورلى ناتري 氯化钠，食盐 ▲ حلورلى سىناپ 甘汞，氯化汞。
حلورسىز 〈形〉无氯的，不含氯的。
حلورسىزدىق حلورسىز 的抽象名词。
حوجا 见 قوجا.
حوككەي 〈名〉冰球；曲棍球。
حولەرا 〈名〉霍乱。
حولەستەرين 〈名〉胆固醇。
حور I 〈名〉① 合唱，合唱曲： كەزەكتەگى نومىردە حور 下一个节目是合唱 / جالپى حور 大合唱 / شاعىن حور 小合唱 ② 合唱队，合唱团。
حور II ① 仙女： حوردىڭ قىزى 仙女 ②〔天〕仙女座。
حوردا I 〈名〉〔生理〕脊索。
حوردا II 〈名〉① 〔数〕圆弧之弦 ② 乐器的弦。
حوردالىلار 〈名〉〔动〕脊索动物。
حوردومەتر 〈名〉〔乐〕测弦仪。
حوش I 〈形〉愉快的，惬意的，可喜的，以与快感的，令人欣慰的： حوش وتىرعاندا 正愉快的时候 ▲ كوڭىل حوشى 心情，情绪 حوش بولۋ 高兴，满意 ▲ حوش ٴيىس 香，香味儿 ▲ حوش

كەلىپسىز 您来得正好,欢迎您。

حوش Ⅱ 〈叹〉是,好,请: حوش، ٴسىزدىڭ ايتقانىڭىز دۇرس-اق بولسىن. 好,就算你说得好。/ حوش، ۇيگە كىرىڭىز. 请,请到屋里。

حوشتان- 〈动〉感到高兴,感到惬意: دوستار بەت كورىسكەنگە حوشتانىپ قالدى. 朋友们相见感到高兴。

حوشتانۋ حوشتان- 的不定式。

حوشتىق ① حوش Ⅰ 的抽象名词 ② 满足,满意,得意,心满意足,称心如意。

حرام 〈名〉教堂,寺庙,寿院,神殿。

حرەستوماتيا 〈名〉文选,文选读本。

حريستيان 〈名〉基督: حريستيان ٴدىنى 基督教。

حريستياندىق 〈形〉基督教徒的,基督教色彩的。

حروم Ⅰ 〈名〉〔化〕铬。

حروم Ⅱ 〈名〉细柔皮,铬鞣革: حروم ەتىك 细柔皮靴 / حروم شاپان 皮甲克。

حرومدا- 〈动〉镀铬。

حرومدات- حرومدا- 的使动态。

حرومداۋ حرومدا- 的不定式。

حرومدى 〈形〉含铬的,有铬的: حرومدى بولات 铬钢。

حرومسىز 〈形〉不含铬的,无铬的。

حرونيك 〈名〉慢性病患者。

حرونيكا 〈名〉①〔史〕编年史,年鉴;史记 ②(报纸、杂志的)新闻栏,简讯;大事记,时事纪要(连贯叙述社会或家庭某类事件的文学作品) ③ 新闻纪录片,新闻简报 ④ 始末纪,纪事。

حرونيكالىق 〈形〉新闻纪录的,新闻简报的: حرونيكالىق فيلىم 新闻纪录片。

حۇرال 〈名〉呼拉尔(蒙古人民共和国的政权机关的名称)。

حۇجات 〈名〉① 收据,借条,借据: حۇجات جازۋ 写收据 ② 文件: ورتالىقتىڭ حۇجاتى 中央文件。

حۇيزۋ 〈名〉回族: حۇيزۋ رايونى 回族地区。

حۇيزۋشا 〈形〉回族的,回族式的: حۇيزۋشا تۇرمىس 回族式的生活。

حۇق 〈名〉权,权利: سەنىڭ كەلۋ حۇقىڭ جوق. 你无权来这里。

حۇقىق 见 حۇق.

حۇلىق 见 قۇلىق.

حۇپ 见 قۇپ.

حۇپتا- 见 قۇپتا-.

حۇپتاۋ حۇپتا- 的不定式。

حۇرما 〈名〉枣椰子,椰枣 ▲ حۇرما پالماسى 海枣。

حۇرمەت 见 قۇرمەت.

حۇت 〈名〉三月。

حەجى 〈名〉赫哲族: حەجى ٴتىلى 赫哲族语言。

حەجىشا 〈形〉① 赫哲族的,赫哲族式的: حەجىشا تۇرمىس 赫哲族的生活方式 ② 赫哲族语言: حەجىشا ۇيرەنۋ 学习赫哲族语言。

حەجىريا 〈名〉① 穆哈默德由麦加逃亡 ② 伊斯兰教纪元(公元 622 年),回历。

چ

چ 哈萨克文字母表中的第三十个字母。

چارداش 〈名〉恰尔达什舞。

چارتيزم 〈名〉〔史〕宪章运动(1836—1848年英国工人的政治运动)。

چاستۋشكا 〈名〉流行歌谣。

چاۋشيان 〈名〉朝鲜族: چاۋشيان ٴتىلى 朝鲜语 / چاۋشيان جازۋى 朝鲜文。

چاۋشيانشا 〈形〉① 朝鲜族的,朝鲜族式的: چاۋشيانشا كويلەك 朝鲜族式的裙子 ② 朝鲜语,朝鲜文: چاۋشيانشا بىلەدى 会讲朝鲜话。

چەك 〈名〉支票;存折。

چەكا 〈名〉肃反委员会。

چەمودان 〈名〉手提箱,皮箱。

چەمپيون 〈名〉冠军。

چەمپيوندىق 〈形〉冠军的: چەمپيوندىق اتاق 冠军称号。

چەرتەج 〈名〉图,平面图,图纸。

چەرتەجشى 〈名〉绘图员,制图员。

چەست: **چاست بەرۋ** 敬礼。

چياڭزۋ 〈形〉① 羌族: چياڭزۋ ٴتىلى 羌族语言。

چياڭزۋشا 〈形〉① 羌族的,羌族式的: چياڭزۋشا كيىم 羌族服装 ② 羌族语言: چياڭزۋشا ۇيرەنۋ 学习羌族语言。

چينوۆنيك 〈名〉官员,官吏。

ش

ش 哈萨克文字母表中的第三十一个字母。

شا/شە 附加成分 ① 加在名词之后构成形容词：بالاشا 和孩子一样的 يتشە 和狗一样的 ② 加在名词之后表示疑问：ومار شە؟ 乌马尔呢？/ مەن شە؟ 我呢？

شابادان 〈名〉皮箱，手提箱：سەنىڭ شابادانىڭ جوق ەكەن عوي. 啊，你没有皮箱。

شاباداندى 〈形〉有皮箱的，带手提箱的：ەكى شاباداندى 有两个皮箱的。

شاباداندىق 〈形〉用做下能上能箱的：شاباداندىق تەرى 做皮箱的皮革。

شابادانسىز 〈形〉没有皮箱的，不带皮箱的。

شاباق I 〈名〉① 小鱼的泛称；鱼秧，鱼苗 ② 小鳊鱼 ▲ اق شاباق 小白条 ▲ سارى شاباق 小黄鱼。

شاباق II 〈名〉① 辐条：اربانىڭ شاباعى 车轮辐条 ② 横木，小横梁：ساتىنىڭ شاباعى 梯子的横木。

شاباقتا- I 〈动〉① (用尖刀或锥子)穿刺，刺破，刺穿：ٴىرىڭدى شاباقتاپ شىعارۋ 刺破脓疮放脓血。

شاباقتا- II 〈动〉(将羊毛，棉花)梳理，絮弹平，弹。

شاباقتا- III 〈动〉上辐条，安横木。

شاباقتال- شاباقتا- I、II、III 的被动态。

شاباقتاس- شاباقتا- I、II、III 的交互态。

شاباقتات- شاباقتا- I、II、III 的使动态。

شاباقتاۋ شاباقتا- I、II、III 的不定式。

شاباقتاۋلى 〈形〉① 刺穿的，刺破的；放过脓血的 ② 梳理好的，絮好的 ③ 上了辐条的，有横木的。

شاباقتى I 〈形〉有鱼秧的，鱼苗多的。

شاباقتى II 〈形〉有辐条的，装有横木的。

شابالا I 〈名〉漏久。

شابالا- II 〈动〉狂吠，汪汪叫。

شابالان- ① شابالا- 的反身态 ② 狂吠，汪汪叫 ③〔转〕大声争吵；强辩，强词夺理。

شابالات- شابالا- 的使动态。

شابالاۋ شابالا- 的不定式。

شابالاندىر- شابالان- 的使动态。

شابالاڭدا- 〈动〉① 狂吠，不停地叫：تاڭعا جاقىن ٴيت شابالاڭداپ كوپ ٴۇردى. 天亮之前，狗狂叫了好久。②〔转〕大声嚷，叫嚷，大声争吵，声嘶力竭：شابالاڭداماي ەلگە تىنىم بەر. 你别大声吵嚷了，让人家安静一下。

شابالاڭداۋ شابالاڭدا- 的不定式。

شابان 〈形〉速度慢的，缓慢的，迟缓的，动作迟钝的；笨手笨脚的：شابان ات 懒马 / ارەكەتى شابان ادام 行动迟缓的人 ▲ ٴبىر مىنگەن اتىڭدى شابان دەمە، ٴبىر كۇنگى جولداستى جامان دەمە. 【谚】初骑的马莫说慢，初识的朋友莫说坏。

شاباندا- 〈动〉动作缓明声和动迟缓，减慢速度：ات شابانداپ جۇرە الماي قالدى. 马累得走不动了。

شاباندات- شاباندا- 的使动态。

شابانداۋ شاباندا- 的不定式。

شاباندوز 〈名〉骑手，骑士：كوكپارعا شاباندوز-دار شىقتى. 骑手们参加了刁羊比赛。

شاباندوزدىق 〈名〉马术。

شاباندىق ① شابان 的抽象名词 ② 缓慢，迟缓，迟钝；贪懒：جۇمىس الدەقاشان بىتەتىن شاباندىقتان بۇگىنگە سوزىلدى. 早该结束的工作，由于速度缓慢一直拖到今天。

شابان-شارداق 〈形〉贫穷无力的，生活艰苦的。

شابار 见 شابارمان.

شابارمان 〈名〉 飞报者，急使，差役，公差，皂隶。

شابارماندىق 〈名〉 公差，差役。

شاباتا 〈名〉 (夏季穿的)轻便鞋，凉鞋。

شابدالى 〈名〉〔植〕① 桃，桃树 ② 桃子。

شابدار 〈形〉 鬃尾雪白而毛色橘黄色的(马)，黑鬃黄(马)。

شابدارلان- 〈动〉 尾和鬃毛呈灰白色(马)。

شابدارلانۋ شابدارلان- 的不定式。

شابدارلاۋ 〈形〉 鬃尾灰白而毛色棕黄的(马)。

شابدارلى 〈形〉 骑着白鬃尾赤红马的。

شابلون 〈名〉 ① 模型，样板，模子 ②〔转〕死板公式，老一套：ول شابلون بويىنشا ءىس ىستەيتىن ادام. 他是按老公式做事的人。

شابۋ I 〈名〉 (加肥上衣用的)贴布，拼布。

شابۋ II شاپ- II 的不定式。

شابۋلى 〈形〉 砍好的；刨好的；割好的，打好的：شابۋلى ءشوپ 割好的草。

شابۋشى 〈名〉 骑手，骑士。

شابۋىل 〈名〉 ① (骑着马)跑，飞奔，忙碌：ات كۇن بويى شابۋىلمەن ابدەن شارشادى. 马跑了一天已很累了。 ② 侵袭，袭击，进攻，攻击，冲锋：جالپى شابۋىل 总攻/ قارۋلى شابۋىل 武装进攻/ تاڭ الدىنداعى شابۋىل 天亮之前的冲锋。

شابۋىلدا- 〈动〉 ① 奔跑，尽情的奔跑，跑个够，到处奔跑 ② 进攻，攻击，侵袭，袭击。

شابۋىلدات- شابۋىلدا- 的使动态。

شابۋىلداۋ شابۋىلدا- 的不定式。

شابۋىلداۋشى 〈名〉 到处奔走的人，整天忙碌的人。

شابۋىلسىز 〈形〉 不进攻的，不发生袭击的。

شابۋىلشى 〈名〉 进攻者，袭击者，侵袭者。

شابۋىلشىلىق 〈名〉 侵袭，掠夺，抢劫。

شابىق 〈名〉 (棉花、果树等根部的)培土，松土，埂。

شابىقتا- 〈动〉 (为农作物，果树等根部)松土，刨土：مەحانيكالىق قۇرالدارمەن شابىقتاۋ 用机械化的工具松土。

شابىقتال- شابىقتا- 的被动态。

شابىقتات- شابىقتا- 的使动态。

شابىقتاۋ شابىقتا- 的不定式。

شابىقتاۋشى 〈名〉 (为农作物，果树等根部)松土的人。

شابىقتاۋىش 〈名〉 松土工具。

شابىل- شاپ- 的被动态 ▲ شالا شابىلۋ 开支太大；损失过重。

شابىلىپ-شاشىل- 〈动〉 被洗劫一空，被抢劫一空：شابىلىپ-شاشىلعان ەل تۇرمىستا اۋىر قيىنشىلىققا تاپ بولدى. 被洗劫一空的人们生活上遭受了极大的困难。

شابىلىپ-شاشىلۋ شابىلىپ-شاشىل- 的不定式。

شابىن I 见 شابىندىق.

شابىن- II 〈动〉 发狂，狂暴，猖獗：ءيت شابىنىپ ءۇرىپ تۇر. 狗在狂吠。/ شابىنعان بۋرا ىنگەنگە قاراي جونەلدى. 大发淫威的公驼朝着母驼奔去。

شابىن- III 〈动〉 (洗蒸气浴时用专设的笤帚状物)抽身，搓洗。

شابىندى I 见 شابىندىق.

شابىندى II 〈名〉〔旧〕抢劫，掠夺，侵略。

شابىندىق 〈名〉 草场，打草地，牧草地：شابىندىقتى قورعاۋ 保护草场 ▲ شابىندىق بەتەگە 〔植〕羊茅属 ▲ شابىندىق قوڭىرباس 〔植〕六月禾 ▲ شابىندىق قۇرى 草原松鸡。

شابىندىقسىز 〈形〉 没有草场的，缺乏草场的。

شابىندىقتى 〈形〉 有草场的，有牧草地的，牧草茂盛的。

شابىندىلىق 〈名〉 抢劫事件，掠夺战争，侵袭。

شابىندىر- شابىن- II、III 的使动态。

شابىنۋ شابىن- II、III 的不定式。

شابىنشىلىق 见 شاپقىنشىلىق.

شابىر 〈名〉 ① 植物稀稀拉拉的地带 ② 微薄的，零星的，稀稀拉拉的：الا شابىر بۇلت 稀疏的云层。

شابىرا 〈名〉 精制山羊皮。

شابىرت- 见 شابىرتتان-.

شابىرتتان- 〈名〉 天气变阴，阴云密布，乌云滚滚。

شابىرتتانۋ شابىرتتان- 的不定式。
شابىرتۋ شابىرت- 的不定式。
شابىس I 〈名〉① (马的)跑步,跑速,疾驰,飞驰,奔驰: كۇن بويى شابىسقا ات شىدامايدى. 整天跑马,马受不了。 ② 赛马: ات شابىسى قاشان بولادى؟ 什么时候赛马?
شابىس- II ① شاپ- III 的交互态 互相砍杀;斗剑 ▲ شابىسپاق وڭاي، تابىسپاق قيىن.【谚】交战容易,和好难。
شابىسكەر 〈名〉骑手,骑士。
شابىستى 〈形〉(指马跑)速度快的,善跑的。
شابىستىر- شابىس- II 的使动态。
شابىت 〈名〉① 兴趣,欲望: اسقا شابىتى جاقسى 食欲很好 ② 鼓舞,激励: بۇل ٴبىز ٴۇشىن زور شابىت بولدى. 这对我们是很大的鼓舞。 ③ 灵感,兴会: شابىت كەلسە جازۋ وڭاي 有了灵感,写起来容易。
شابىتسىز 〈形〉不感兴趣的,没有好感的;没有灵感的,诗兴未发的。
شابىتسىزدىق شابىتسىز 的抽象名词。
شابىتتان- 〈动〉有灵感,感悟;受到鼓舞,振作起来,兴奋起来: وقۋشىلار مۇعالىمنىڭ سوزىنەن قاتتى شابىتتاندى. 学生们听到老师的话很受鼓舞。
شابىتتاندىر- ① شابىتتان- 的使动态 ② 使有灵感;鼓舞,激励,感召。
شابىتتاندىرۋ شابىتتاندىر- 的不定式。
شابىتتاندىرۋشى 〈名〉鼓舞者,激励者,感召者。
شابىتتانۋ شابىتتان- 的不定式。
شابىتتى 〈形〉充满灵感的,有鼓舞力的,使人感悟的: شابىتتى اقىن 充满灵感的诗人。
شابىتتىلىق شابىتتى 的抽象名词。
شاعالا 〈名〉〔动〕鸥形目,鸥 ▲ اق شاعالا 白鸥 ▲ بوز شاعالا 灰鸥 ▲ ٴبىز تۇمسىق شاعالا 浮鸥 ▲ تەڭىز شاعالاسى 海鸥 ▲ قىزىل تۇمسىق شاعالا 红嘴鸥。
شاعالاداي 〈形〉雪白的,洁白的: شاعالاداي كيگىز ٴۇي 雪白的毡房。
شاعالالى 〈形〉有鸥的,鸥形目多的。
شاعالاسىز 〈形〉没有鸥的,没有海鸥的。
شاعان I 〈名〉〔植〕白蜡树 ▲ قارا شاعان 〔植〕槭树,枫树。
شاعان II 〈名〉(蒙、汉等民族的)新年,春节。
شاعانشىلا- 〈动〉(春节时)拜年,拜节。
شاعانشىلاس- شاعانشىلا- 的交互态。
شاعانشىلاۋ شاعانشىلا- 的不定式。
شاعاتاي 〈名〉察哈台: شاعاتاي جازۋى 察哈台文 / شاعاتاي ٴتىلى 察哈台语。
شاعي 〈名〉绫子。
شاعۋ شاق- I 的不定式。
شاعىل I 〈名〉碎石,粗块岩,压碎岩,岩屑。
شاعىل- II ① شاق- II 的被动态 ② 破碎,打碎: شىنى شاعىلىپ قالدى. 碗打碎了。 ③ 受伤,骨折: اعاشقا شىقپا، شاعىلاسىڭ 别上树,摔下来会受伤的 ④ 反射,透射: اي جارىعى تەرەزەگە شاعىلىپ تۇر. 月光透射窗户。 ⑤ 眩(眼),晃眼: كوز شاعىلۋ 耀眼 ▲ تاۋالى شاعىلۋ (قايتۋ) 悦气大伤,碰壁,碰钉子,大失所望 ▲ تاۋى شاعىلۋ 失望,绝望,大失所望。
شاعىلۋ شاعىل- II 的不定式。
شاعىلىس I 〈名〉① 眩眼的光;反射的光 ② (反映出来的)影,像。
شاعىلىس II 〈名〉(鸟类的)交尾。
شاعىلىس- III ① شاعىل- ① 的交互态 ② 反射,反照 ③ 交尾,交配 ④ 目眩,耀眼,晃眼 ▲ شاعىلىسۋ ايقاس 〔生〕交合,交媾 ▲ شاعىلىسۋ اعىنى 〔物〕反射流 ▲ شاعىلىسۋ بەتى 反射面 ▲ شاعىلىسۋ بۇرىشى 反射角。
شاعىلىستىر- ① شاعىلىس- III 的使动态 ② 反射,反照 ③ 耀眼,目眩,晃眼 ④ 配种。
شاعىلىستىرعىش 〈名〉反射器 ▲ شاعىلىستىرعىش اينا 反射镜。
شاعىلىستىرت- شاعىلىستىر- 的使动态。
شاعىلىسۋ شاعىلىس- III 的不定式。
شاعىم I 〈名〉① 诉怨,抱怨,诉苦,埋怨: قولعاناتىم جوق دەپ شاعىم ايتتى (他)诉苦说,他没有助手。 ② 〔法〕申诉,控诉,控诉书: جوعارعى شاعىم ايتۋ 上告 / شاعىم بەرۋ ورنى 申诉处 ▲ ازاماتتىق شاعىم 〔法〕自诉 ▲ شاعىم

ارىز 。状告控〔法〕

شاعىم: ٴبىر (ەكى) شاعىم قانت 块(两)一 —
。糖

شاعىمدا- 。诉申,状告〈形〉

شاعىمدان- شاعىمدا- 。态身反的

شاعىمداس- شاعىمدا- 。态互交的

شاعىمداۋ شاعىمدا- 。式定不的

شاعىمقور 。的苦诉爱,的状告爱〈形〉

شاعىمدى 诉申,的怨抱,的苦诉,的怨诉〈形〉
。的

شاعىمپاز 状告爱;的怨抱好,的苦诉爱〈形〉
。的

شاعىمسىز 诉控不,的怨抱不,的苦诉不〈形〉
。的

شاعىمشى 密告 ② 人诉控,人诉申 ①〈名〉
。者

شاعىن I 的大不,的型小,的小 ①〈形〉:
شاعىن ەگىس قۇرالدارى 具农小 / شاعىن كەن
ۋياسى 小矿巢 / شاعىن ماقالا 短小的文章 ②
少量的,不多的,点滴的: شاعىن ادام 少量的
人 / شاعىن مال 不多的牲畜 / شاعىن اسەر
一点体会 ③ 有限的,微不足道的,浅薄的:
شاعىن كومەك 有限的援助 / شاعىن ٴبىلىم 浅
薄的知识 ④ 窄的,狭小的,狭窄的: شاعىن
كوشە 。同胡的窄狭

شاعىن- شاق V 的反身态②抱怨,诉苦,诉怨:
كىم كورىنگە شاعىنۇ 。苦诉就人见

شاعىندا I〈副〉在……时,在……时期:
بالالىق شاعىندا 。代时年童

شاعىندا- I〈动〉缩小,减少,省用;估计,估
量: اقشانى شاعىنداپ جۇمساۋ 节省着用钱 /
كيىمدى دەنەگە شاعىنداپ تىگۋ 。衣裁体量

شاعىندال- شاعىندا- Ⅱ 。态动被的

شاعىندان- شاعىندا- Ⅱ 。态身反的

شاعىندات- شاعىندا- Ⅱ 。态动使的

شاعىنداۋ I شاعىندا- Ⅱ 。式定不的

شاعىنداۋ Ⅱ〈形〉较少的,较小的,少量的;有
限的,狭小的,略微狭窄的: بيىل ٴونىم
شاعىنداۋ بولدى. 今年的产量是比较少的。

شاعىندىر- شاعىن- Ⅱ 。态动使的

شاعىندىق ① شاعىن 的抽象名词 ② 微,量少
。限有,量

شاعىنۇ شاعىن- Ⅱ 。式定不的

شاعىر I〈名〉〔植〕岩小菜。

شاعىر Ⅱ〈形〉眼白多而蓝的(眼睛)。

شاعىراي- ①〈动〉瞪眼,怒视,睥睨: ول
جانىنداعى كىسىگە شاعىرايىپ قاراپ قويدى. 他瞪
了旁边的一人一眼。② 发强烈的光,显得非常
晴朗: شاعىرايعان كۇن 。光阳的烈强

شاعىرايۇ شاعىراي- 。式定不的

شاعىرماق ①〈形〉有点儿发酵的,有点儿酸
味儿的: شاعىرماق قىمىز 有点酸味儿的马奶
酒 ② 温暖的,暖和的,温和的: شاعىرماق كۇن
暖和的天气 / شاعىرماق جەل 和风 。

شاعىرماقتان- ①〈动〉有点儿发酵,变得有
点儿酸味儿 ② 变得温暖,显得暖和。

شاعىرماقتانۇ شاعىرماقتان- 。式定不的

شاعىس- شاق- Ⅱ 。态互交的

شاعىستىر- ① شاعىس- 的使动态 ② 挑拨离
间,使唆,挑唆,调三窝四: ولاردى شاعىستىرىپ
جۇرگەن بىرەۋ بار. 肯定有人在挑拨他们的
关系。

شاعىستىرعىش 〈形〉爱拨弄是否非的,好挑
拨离间的,调三窝四的。

شاعىستىرۋ شاعىستىر- 。式定不的

شاعىستىرۋشى 〈名〉挑拨离间者,挑唆者。

شادىمان 〈形〉快活的,快乐的,愉快的,开心
的: شادىمان ٴومىر 快乐的生活。

شادىماندىق ① شادىمان 的抽象名词 ② 乐趣,
快乐的心情,快活,喜气盈溢。

شادىمانسىز 〈形〉不快活的,不愉快的,令人
扫兴的,平淡的。

شادىر I〈形〉性情急躁的,脾气暴躁的;乖
僻的,怪僻的: شادىر مىنەز 怪僻的性格。

شادىر Ⅱ〈形〉(指眼睛)向外斜的,对眼儿的
▲ شادىر ورە 交叉绊索。

شادىرا 〈名〉肥大的筒裙。

شادىراي- ①〈动〉眼珠凸出: تۆماسىنان كوزى
شادىرايعان جان 生来眼珠凸出的人 ② 瞪眼发
脾气,吹胡子瞪眼睛: ورىنسىز شادىرايما 不要

无缘无故地吹胡子瞪眼睛。

شادىرايت- شادىراي- 的使动态。

شادىرايۇ شادىراي- 的不定式。

شادىراقدا- 〈动〉吹胡子瞪眼睛,瞪眼发脾气,大发雷霆,火冒三丈。

شادىراقدات- شادىراقدا- 的使动态。

شادىراقداۋ شادىراقدا- 的不定式。

شادىرلىق شادىر I 的抽象名词。

شاجا 〈名〉〔动〕鹰和鹫交尾后所产的后代。

شاجايما 见 شاجاماي.

شاجاماي 〈名〉(鞋帮和鞋底接缝处的)垫边,贴边。

شاجىلدا- 〈动〉喧哗,叫喊,吵嚷;大发议论;大声指责。

شاجىلدات- شاجىلدا- 的使动态。

شاجىلداۋ شاجىلدا- 的不定式。

شاجىرقاي 〈名〉〔生理〕肠系膜: ىشەك شاجىرقايى 肠系膜 / جۈرەك شاجىرقايى 心系膜。

شاجىرقايلى 〈形〉有系膜的,系膜厚的。

شاي I 〈名〉①〔植〕茶属 ②(经过加工的)茶,茶叶: پۈتۈن شاي 整块茶 / جارىم شاي 半块茶 / موينى جوق شاي 整块茶的四分之三 ③烧好的茶水: اق شاي 奶茶 / قارا (سۈتسىز) شاي 清茶 ▲ اق قۇيرىق (قۇيرىقتى) شاي 花茶 ▲ بادام شاي 巴旦杏茶(用巴旦杏树皮制作的茶) ▲ بىر قايناتىم شاي 烧一壶茶的功夫 ▲ كەرپىش شاي 砖茶 ▲ كوك شاي 绿茶 ▲ كۆرەك شاي 青砖茶 ▲ قىزىل شاي 红茶 ▲ ۋېرما شاي 茯砖茶 ▲ تاس شاي 密砖茶 ▲ تاقتا شاي 砖茶,密砖茶,紧压茶 ▲ شاي دەمدەۋ 泡茶 ▲ شاي جاساۋ 烧茶 ▲ شاي ساڭىراۋ قۇلاق 茶霉菌,海宝菌 ▲ شاي قاسىق 茶匙 ▲ شاي ۋن 渍茶。

شاي- II 〈动〉①洗,洗涤,洗涮;漂洗: سەن كيىمەردى شايىپ قويا سال. 请你把衣服洗一下。/ ىدىس-اياقتاردى شايۋ 洗涮器皿 ②冲,冲刷: جاڭبىر شايىپ كەتكەن جەر 雨水冲坏的地方 ③漱,含漱: تاماقتان كەيىن اۋىز شايۋ 饭后漱口 ▲ جۋىپ شايۋ 洗涮。

شاي III 〈叹〉咄,呔;嘿 ▲ شاي دەسپەۋ 从未吵嘴,团结和睦: شاي دەسپەگەن كورشى 和睦相处的邻居。

شايا 〈形〉爱发脾气的,脾气暴躁的 ▲ شايا بولۋ 干瘪,没有灌浆,不丰满: شايا بولىپ قالعان بيداي دانى 干瘪的麦粒。

شايان I 〈名〉①〔动〕蝎子: شايان شاعۋ 蝎蜇 ②〔转〕毒辣的,狠毒的 ▲ سارى شايان ①黄蝎 ②〔天〕天蝎座 ▲ سۋ شايانى 河蟹 ▲ تاڭقى قۇيرىق شايان 短尾亚目 ▲ تەڭىز شايانى 海蟹 ▲ قۇم شايانى 蟛蜞。

شايان II 〈名〉〔天〕巨蟹座。

شايبۇتا 〈名〉〔植〕胡枝子。

شايگۇل 〈名〉〔植〕山茶,茶花。

شايعىز- I شاي- 的使动态。

شايعىلا- 〈动〉(连接)冲,冲洗,漱: اۋزىن شايعىلاۋ 不住地漱口。

شايعىلات- شايعىلا- 的使动态。

شايعىلاۋ شايعىلا- 的不定式。

شايداي: شايداي اشىق (指天)晴朗的,明朗的: اسپان شايداي اشىق 晴空万里。

شايدىر- I شاي- 的使动态。

شايجۈگەرى 〈名〉〔植〕蜀黍属。

شايكا 〈名〉匪帮,伙,帮。

شايقا I 〈名〉(两边带耳的)铁桶,水桶,木桶。

شايقا- II 〈动〉①搅拌,摇匀,搅动: كىلەگەيدەن سارماي شايقاپ الدى 经过搅动从生奶脂里提炼黄油 ②使摆动,摇动,摇晃,使振动: بۇتاقتاردى جەل شايقاپ تۇر. 风把树梢吹得晃动。③(洗涤后用清水)涮,酉殳,冲洗 ④漱,含漱: اۋىز شايقاۋ 漱口 / تاماقتى تۇزدى سۋمەن شايقاۋ 用盐水含漱咽喉 ⑤淘洗: التىن شايقاۋ 淘金 ⑥孵,孵化: جۇمىرتقا شايقاۋ 孵卵 ⑦(用犄角)戳: مىنا قويدى سيىر شايقاپ تاستاپتى. 这只羊被牛戳伤了。▲ باس شايقاۋ 摇头,不赞同,不同意 ▲ جاقسى بايقاپ سويلەر، جامان شايقاپ سويلەر. 【谚】智者言谈慎重,蠢人信口雌黄。

شايقاقتا- 〈动〉①摇晃,摇荡,簸动,颠簸:

قايىق سۇدا شايقاتاپ كەلەدى. 颠上水在船小
：足十气神，慢傲，摆大摇大〔转〕② 。着簸
شايقاتاپ جۇرۇش 。走地摆大摇大

شايقاتات- شايقاتا- 。态动使的

شايقاتاتقۇز- شايقاتات- 。态动使的

شايقاتاۋ شايقاتا- 。式定不的

شايقال- ① شايقا- Ⅰ 态动被的 ② ，晃摇，动摆
：动波，动簸，簸颠；荡摇，摆摇 قايىق تەڭىز
تولقۇنىدا شايقالىپ كەلەدى. 颠中浪海在船小
：捏扭 ；走地斜歪溜一 ，跄踉，颠颠 ③ 。簸
شايقالا باسۇ ④ 走地扭一扭一 (马蹄溜指)速
شاڭراي ▲ 荡震脑 مى شايقالۇ ▲ 稳平而快度
شايقالۇ ▲ 产破临濒 شايقالۇ برىسى 运背走。

شايقالاقتا- 〈动〉① 颠颠，踉跄，摇摇晃晃，一
溜歪斜地走：شايقالاقتاپ ماسىك الدىنا كەلدى 摇
晃晃地走到门口② 晃荡，振荡： شەلەك
شايقالاقتاپ كەلەدى. 水桶不停地晃荡。

شايقالاقتات- شايقالاقتا- 。态动使的

شايقالاقتاۋ شايقالاقتا- 。式定不的

شايقالعىز- شايقال- 。态动使的

شايقالدىر- شايقال- 。态动使的

شايقالت- شايقال- 。态动使的

شايقالۋ شايقال- 。式定不的

شاي-قانت 〈名〉 茶糖 。

شايقاڭدا- 见 شايقاتا-.

شايقاڭدات- شايقاڭدا- 。态动使的

شايقاڭداۋ شايقاڭدا- 。式定不的

شايقاس Ⅰ 〈名〉 ① 较量，交锋，交战，战役：
العاشقى شايقاستا قۇربان بولدى 在第一次交战
时牺牲了 ② 顶撞，吵架，打架；纠纷：ۇزاقتان
كەلە جاتقان شايقاس 很久以来的纠纷。

شايقاس- Ⅰ ① شايقا- Ⅰ 的交互态 ② 交战，
交锋，较量：ۇزاق جاقى شايقاستى. 双方打
了许久 ③ 争吵，吵嘴，顶撞：ولار بۇرىن تاتۇ
ەدى، بۇگىن ٴبىر بولماشى نسكە شايقاسىپ
قالدى. 他们俩原来很和睦的，今天不知为什
么因一件小事就争吵起来了。

شايقاستىر- شايقاس- Ⅱ 的使动态。

شايقاسۋ شايقاس- Ⅱ 的不定式。

شايقات- شايقا- Ⅰ 的使动态。

شايقاتقىز- شايقات- 的使动态。

شايقاتتىر- شايقات- 的使动态。

شايقاتىل- شايقات- 的被动态。

شايقاۋ شايقا- 的不定式。

شايقور 〈形〉有茶瘾的，嗜茶的，爱好喝茶的：
شايقور ادام 饮茶嗜好者。

شايقورلان- 〈动〉变得爱喝茶，变得有茶瘾：
بۇرىن شاي ىشپەۋشى ەدى، ەندى شايقورلانىپ
الىپتى (他)原来不怎么喝茶，现在茶瘾可大
了。

شايقورلاندىر شايقورلان- 的使动态。

شايقورلانۋ شايقورلان- 的不定式。

شايقورلىق ①شايقور 的抽象名词 ② 茶瘾。

شايقىلان- 〈名〉〔植〕金丝桃 ▲ شايقۋراي
تۇقىمداسى 金丝桃科。

شايقى Ⅰ 见 شەيح.

شايقى Ⅱ 〈形〉① 爱开玩笑的，爱说笑话的，
诙谐的 ② 爱开玩笑者，爱说笑话的人，爱戏
谑者，诙谐者。

شايقىلان- 〈动〉说笑话，打诨，说诙谐话。

شايقىلانۋ شايقىلان- 的不定式。

شايقىلىق ① شايقى Ⅱ 的抽象名词 ② 小丑行
为，丑角的举动。

شايقىمازاق 〈名〉(喜剧中的)丑角，小丑。

شايلا Ⅰ 〈名〉(简易的)圆顶毡房。

شايلا- Ⅱ 〈动〉过于发胖，长肥，上膘 شايلاپ
جۇرە الماي قالۋ 肥胖得难以走动。

شايلات- شايلا- Ⅱ 的使动态。

شايلاۋ شايلا- Ⅱ 的不定式。

شايلىعۋ شايلىق- Ⅱ 的不定式。

شايلىق Ⅰ 〈形〉买茶的，在茶水里的，对
茶用的：شايلىق اقشا 买茶的钱 / شايلىق ٴسۇت
对茶水的奶。

شايلىق- Ⅱ 〈动〉畏怯，畏惧，畏缩，危惧：ول
ەشنارسەدەن شايلىقپايتىن ادام. 他是无所畏惧
的人 ▲ جۇرەگى شايلىعۋ 害怕，感到危惧。

شايلىقتىر- شايلىق- Ⅱ 的使动态 ② 恫吓，
威吓，吓唬。

شاينا- 〈动〉① 嚼，咀嚼：ول شايدىك ساماسىن
شايناپ الدە ٴبىر ويعا كەتىپتى. 他一边嚼着茶

叶，一边在思考什么着。② 啃，咬：بايقاي ءجۇر اتتى ايعىر شايناپ تاستاماسىن 要注意别让种马把马咬伤了。▲ اۋىزدىعىن شايناۋ（指马）欲争脱 ▲ بارماعىن شايناۋ 后悔，懊悔 ▲ ءتىلىن شايناۋ 说话不清。

شاينال- شاينا- 的被动态。

شاينام 〈名〉嚼食的食物，干粮 ▲ ءبىر شاينام 够嚼一次的：ءبىر شاينام ەت 一口肉 ▲ شاينام اقىل جوق 一点头脑都没有。

شايناما 〈名〉嚼食的食物，干粮。

شايناعىدا- 〈动〉不住地嚼。

شايناعىدات- شايناعىدا- 的使动态。

شايناعىداۋ شايناعىدا- 的不定式。

شايناس- ① شاينا- 的交互态 ② 互相咬，撕咬。

شايناستىر- شايناس- 的使动态。

شاينات- شاينا- 的使动态。

شايناتقىز- شاينات- 的使动态。

شايناتتىر- شاينات- 的使动态。

شايناۋ شاينا- 的不定式。

شاينەك 〈名〉陶瓷小茶壶。

شاينەكسىز 〈形〉没有小茶壶的，没有用小茶壶的：شاينەكسىز ۇيلەر 没有小茶壶的人家。

شاينەكتى 〈形〉有小茶壶的，小茶壶多的。

شاي-پاي 〈名〉茶，茶水：ۇيگە بارىپ شاي-پاي ءىشىپ قايت. 请到家里喝碗茶再走。

شاپاۋ 〈形〉凶悍的，蛮横的，不讲理的，撒泼的：شاپاۋ ايەل 泼妇 / شاپاۋ ءتىلدى 尖嘴薄舌的。

شاپاۋلىق شاپاۋ 的抽象名词。

شاپاۋىش 〈形〉撒泼的，惯于恶语伤人的，蛮横无理。

شاي-ساماۋرىن 〈名〉茶炊，茶水壶。

شاي-ساۋىت 〈名〉茶叶筒，茶筒。

شاي-سۋ 〈名〉茶，茶水，茶点。

شايت I：**شايت بولۋ** I〔宗〕牺牲，献身。

شايت II〈叹〉赶羊时吆喝的声音，呔：قويلار بىتىراپ كەتپەسىن شايت دەي سال. 吆喝一声，别让羊群跑散了。

شايتان 〈名〉〔宗〕鬼，恶魔：شايتان وتى 鬼火 ▲ اراعا شايتان كىرۋ 有人挑拨离间。

شايتاناربا 〈名〉〔史〕自行车。

شايتاندىق 〈名〉鬼的勾当；咬的行为，滑头的办法。

شايتانجۇمىرتقا 〈名〉鬼笔，狗尿苔。

شايۋ شاي- II 的不定式。

شايحانا 〈名〉茶馆，茶房：شايحانا اشۋ 开茶馆。

شايحاناشى 〈名〉开茶馆的人，茶馆服务人员。

شايحى 〈名〉[阿] ① 长老，夏依赫 ②（伊斯兰教的）高级教师，神学家；法学家。

شاي-شايلا- 〈动〉不住地吆喝（羊）。

شاي-شايلاس- شاي-شايلا- 的交互态。

شاي-شايلاۋ شاي-شايلا- 的不定式。

شاي-شاقپىت 〈名〉泛指茶和糖。

شايشىل 〈形〉爱喝茶的，嗜茶的，有茶瘾的。

شايشىلدىق شايشىل 的抽象名词。

شايشوپ 〈名〉〔植〕蜡菊。

شايى 〈名〉绢。

شايىق 见 شايحى.

شايىل- شاي- I 的被动态 ▲ جۇرەك شايىلۋ 害怕，被吓住。

شايىلت- شايىل- 的被动态。

شايىلۋ شايىل- 的不定式。

شايىن- شاي- 的反身态。

شايىندى 〈名〉（涮洗东西的）污水，泔水，脏水。

شايىپ-جۇ- 见 جۇيپ-شاي-.

شايىپ-جۇۋ شايىپ-جۇ- 的不定式。

شايىر I 〈名〉[阿] 即兴诗人。

شايىر II 〈名〉① 树脂，松脂，松香 ② 胶质物，油垢，（多指绵羊毛上的）▲ شايىر اعۋ اۋرۋى〔植〕流胶病。

شايىرلا- 〈动〉浸以树脂，涂以树脂。

شايىرلان- ① شايىرلا- 的被动态 ② 出现树脂，流胶脂 ③ 油垢显得多，发粘，显得粘粘乎乎：قويدىڭ ءجۇنى شايىرلانىپ كەتىپتى. 羊毛上的油垢很多。

شايىرلانۋ شايىرلان- 的不定式。

شايىرلاۋ I شايىرلا- 的不定式。
شايىرلاۋ II 〈形〉油渍较多的，有点儿发粘的，有点儿粘粘乎乎的。
شايىرلى 〈形〉①含有树脂的，含有松香的 ②有胶质物的，有油垢的，发粘的。
شايىرسىز 〈形〉无胶脂物的，不含树脂的；不发粘的，无油垢的。
شايىس- شاي- I 的交互态 ▲ ٴجۇز (ٴتۇس) شايىسۋ 争吵，吵嘴。
شاق I 〈名〉①时，时候，时刻；时代，季节：بالالىق شاق 儿童时期 / گۇلدەنگەن شاق 兴旺的时代 / قار ەرىپ جاتقان شاق ەدى. 那时积雪溶化的季节。②〔语〕(动词的)时态：وسى شاق 现在时 / كەلەر شاق 将来时 / وتكەن شاق 过去时 ▲ ٴبىر شاقتا 一时，一阵，一会儿 ▲ ٴبىر شاقتا 后来，稍后，过了一会儿 ▲ دەر شاق 及时，按时，准时，适时；立刻，立即 ▲ شاق كاتەگورياسى 〔语〕时间范畴 ▲ قارا وزەك شاق 青黄不接的时候。
شاق II 〈形〉①合适的，适当的，相符合的：بويىعا شاق كيىم 合身的服装 ②短暂的；短小的，简短的：ماقسات الىس، ٴومىر شاق 前程无限，但生命有限 ③勉强，一点点；隐约：اي شاق قانا كورىنەدى. 月亮隐约可见。▲ شاق كەلۋ 适合于，符合于，与……相符合，与……相匹敌 ▲ جاتىپ ىشكەنگە تاۋدا شاق كەلمەس. 【谚】坐吃山空。
شاق III：شاق ەتۋ (石头、金属等)作敲击声，发碰撞声。
شاق- IV 〈动〉①砸碎，敲碎，弄成小块：تاس شاعۋ 将石头砸碎 ②嗑，咬碎：شەكىلدەۋىك شاعۋ 嗑瓜子 ③咬伤，蜇，叮：جىلان شاعۋ 蛇咬 / ارا شاعۋ 蜂蜇 ④刺痛，扎着痛，(脉管)跳动：باس شاعىپ اۋىرۋ 头剧烈地痛 ⑤划；سىرىڭكە شاعۋ 划火柴 ⑥折合，折价：حالىق اقشاسىنا شاققاندا 折合成人民币 / ادام باسىنا شاعۋ 按人头计算 ⑦〔转〕讽刺，挖苦；侮辱，使感到不快，刺激：سوزبەن، ٴتىل تيگىزىپ، شاعۋ 漫骂讽刺 ▲ ٴبيت شاققانداي دا كورىنبەدى (بىلىنبەدى) 丝毫没有反映 ▲ شىبىن شاققان قۇرلى كورمەدى 无动于衷 ▲ جىلان شاققان الا جىپتەن قورقادى. 【谚】一朝被蛇咬，十年怕井绳。▲ تايىنشا تۇلاپ ىگەرشاق شاقپاس. 【谚】牛犊受惊弄坏牛鞍(小人翻不了天)。
شاق- V 〈动〉诉苦，诉怨，抱怨；告状 ▲ مۇڭىن شاعۋ 诉说痛苦，倾诉衷怨。
شاقا I 〈名〉①婴儿，幼雏 ②小的，不小点的 ▲ قىزىل شاقا ①婴儿 ②裸体的；无毛的。
شاقا II 〈名〉(旧时所用)铜币：ٴبىر شاقا قالمادى 一文钱没有。
شاقا III 〈名〉铁简。
شاقا IV 〈名〉高大的木头。
شاقاداي 〈形〉裸体的，赤裸裸的；无毛的：شاقاداي بىرنەشە بالانى باعۋ وڭايعا ٴتۇسسىن بە 养活几个不小点儿的孩子谈何容易。
شاقاي 〈名〉皮窝子；鞋：تەرى شاقاي (用牛、骆驼的皮子制成的)皮窝子 / ٴشوپ شاقاي 草鞋 / رازىڭكە شاقاي 胶鞋。
شاقايلىق 〈形〉做皮窝子的，做鞋的：تەرى شاقايلىق 做皮窝子的皮子。
شاقايشاڭ 〈形〉穿着皮窝子的，穿着鞋的。
شاقالاق 〈名〉幼儿，小孩。
شاقار 〈名〉脾气大的，任性的，厉害的。
شاقارلان- 〈动〉变得大胆，变得厉害，变得强悍。
شاقارلانۋ شاقارلان- 的不定式。
شاقات 〈名〉盐碱地，碱渍地。
شاقاتسىز 〈形〉没有盐碱地的，少碱地的；没有碱渍的。
شاقاتتاۋ 〈形〉有些盐碱的，碱渍一些的。
شاقاتتى 〈形〉盐碱的，盐碱多的；有盐碱地的。
شاقيت 〈名〉干涸的盐碱地。
شاققىز- 的使动态。
شاققىش 〈名〉打碎器 ▲ قانت شاققىش 砸糖器。
شاقتىر- شاق- IV 的使动态。
شاقپا 〈形〉①要打碎的，要弄成碎块的 ②蜇人的，咬伤人的，叮人的 ▲ شاقپا ٴتىلدى 好挖

苦人的，好讽刺的 ▲ شاقپا قانت 块糖。

شاقپاق I 〈名〉①燧石，打火石，硅石 ②打火机，自来火 ▲ شاقپاق تاس 火石，硅石。

شاقپاق II 〈形〉方格的，方块的：شاقپاق جولدى قاعاز 方格纸 ▲ شاقپاق قانت 方块糖。

شاقپاقسز 〈形〉① 没有火石的；未带打火机的：ولار شەتتەرىنەن شاقپاقسز بولىپ شقتى. 他们都没带打火机。② 不带格的，不带方格的：شاقپاقسز داپتەر 不带格的本子。

شاقپاقتا- 〈动〉① 砸成碎块，弄成小方块：قانت شاقپاقتاۋ 把糖砸成碎块 ② 弄成方格：داپتەردى شاقپاقتاپ سزۋ 在本子上画成方格。

شاقپاقتال- شاقپاقتا- 的被动态。

شاقپاقتات- شاقپاقتا- 的使动态。

شاقپاقتاۋ شاقپاقتا- 的不定式。

شاقپاقتى 〈形〉① 有火石的；带打火机的 ② 带方格的，有方格图案的 ▲ شاقپاقتى مىلتىق 燧发枪。

شاقپا ٴشۇپ 〈名〉〔植〕荨麻，麻叶荨麻。

شاقپى 见 شاپقى.

شاقپلا- 见 شاپقلا-.

شاقپلاۋ شاقپلا- 的不定式。

شاقتا- 〈动〉① 限制，使有限制，制约：سويلەۋشىلەرگە ۋاقىتتى شاقتاپ بەرۋ كەرەك 限定发言者的时间 ② 减少，缩减，节约，节省：اقشانى شاقتاپ جۇمساۋ كەرەك 节省用钱 ③ 与……相配合，合适与……：ارباعا شاقتاپ جۇك باسۋ 货物要符合于马车的载重量 ③ 估量，打量：اياعڭدى توسەگڭە شاقتاپ كوسل 量床伸腿。

شاقتال- شاقتا- 的被动态 ▲ شاقتالعان قۋات 〔物〕额定功率。

شاقتات- شاقتا- 的使动态。

شاقتاۋ شاقتا- 的不定式。

شاقتى 〈助〉用在基数词之后表示大约，大概，左右，上下等意思：ون شاقتى كسى كەلدى 来了十来个人 / قىزمەتكە شىققالى جيىرما شاقتى جىل بولدى 参加工作有二十年左右。

شاقتىق 〈形〉〔语〕时的：شاقتىق وزگەرس 时的变化 / شاقتىق بەلگى 时的标志。

شاقشا 〈名〉鼻烟壶(盒)：ٴمۇيىز شاقشا 用牛(山羊)犄角做的鼻烟盒 ▲ شاقشا باس 尖细脑袋，尖脑袋。

شاقشاق 〈名〉〔植〕鹛。

شاق-شاق: شاق-شاق ەتۋ ① 发敲击声，发碰撞声，叮当作响（指金属物，石头等） ② 尖声说话，用尖细的声音说话。

شاقشاقاي 〈名〉鹛，岩雀。

شاقشالا- 〈动〉用鼻烟盒装，装在鼻烟壶里。

شاقشالان- شاقشالا- 的使动态。

شاقشالاۋ شاقشالا- 的不定式。

شاقشالى 〈形〉有鼻烟盒的，带鼻烟壶的。

شاقشاسز 〈形〉无鼻烟盒的，没有带鼻烟壶的。

شاقشي- 〈动〉① 不错眼珠地望；瞪眼，怒目而视 ② 〔转〕发强烈的光，显得明亮，显得光亮。

شاقشيت- شاقشي- 的使动态。

شاقشيۋ شاقشي- 的不定式。

شاق-شۇق 〈拟〉① 叮当声，噼哩啪啦声，铿锵声 ② 喊哩喀嚓，三下五除二。

شاق-شالەكەي: شاق-شالەكەيى شعۋ 乱了套，变得乱糟糟，纷乱不堪；人仰马翻。

شاقل 〈名〉敲击声，碰撞声，叮当声。

شاقلدا- 〈动〉①（石头、金属等）作敲击声，发碰撞声，叮当作响 ②〔转〕尖声说话，发刺耳的尖声，发尖细的声音：شاقلداپ سويلەۋ 用尖细的声音说话 ▲ شاقلداعان اياز 严寒，凛冽的寒气。

شاقلداق I 〈名〉〔动〕鼠兔。

شاقلداق II 〈名〉固定磨坊筛子的木制另件 ▲ تيىرمەنگە شاقلداق اعاشتڭ سورلسى بولادى.【谚】好铁不打钉，好人不当兵。

شاقلدات- ① شاقلدا- 的被动态 ② 敲击，作敲击声。

شاقلداۋ شاقلدا- 的不定式。

شاقر- 〈动〉① 招呼，招唤，呼唤，叫来：باسقالاردى كومەككە شاقرۋ 叫人来帮忙 ② 请，召请，邀请：قوناقتا شاقرۋ 请客 ③ 号召：ٴار ۇلت حالقىن ىنتىماقتاسۋعا شاقردى 号召各族人

公鸡叫 ▲ ازان شاقىرۇ 〔宗〕呼拜,叫拜 ▲ اشۇ شاقىرۇ 发脾气,生气,发火儿 ▲ جان شاقىرۇ 吃饭;恢复疲劳 ▲ جىن شاقىرۇ 呼唤精灵 ▲ شاقىرۇ قاغازى 请帖,请柬 ▲ كوكەك ئۆز اتىن ئۆزى شاقىرادى. 【谚】布谷鸟自己叫自己的名字(不打自招)。 ▲ شاقىرعانعا بار ، شاققاننان قاش. 【谚】善请可赴,恶请不往。

شاقىراي- 〈动〉 ① 瞪眼,瞠目,怒视: اكەسى بالاسىنا شاقىرايىپ ئبىر قاراپ قويدى. 父亲瞪了他孩子一眼。 ② 发强烈的光: كۈن توبەدە شاقىرايىپ تۇر. 烈日当头。

شاقىرايت- شاقىراي- 的使动态。

شاقىرايىۋ شاقىراي- 的不定式。

شاقىرلا- 〈动〉 ① (金属物、石头等相碰而)发出叮当声,发铿锵声,咯咯作响: ئتـــس شاقىرلاۋ 牙咬得咯咯响 ② 显得很冷,冻得咔嚓咔嚓响: شاقىرلاعان اياز 凛冽的寒气。

شاقىرلاس- شاقىرلا- 的交互态。

شاقىرلات- شاقىرلا- 的使动态。

شاقىرلاۋ شاقىرلا- 的不定式。

شاقىرت- شاقىر- 的使动态。

شاقىرتقى 〈名〉 (呼唤猎鹰时喂的)肉食。

شاقىرتقىز- شاقىرت- 的使动态。

شاقىرتتىر- شاقىرت- 的使动态。

شاقىرتىل- شاقىرت- 的被动态。

شاقىرۋ شاقىر- 的不定式。

شاقىرۋسىز 〈形〉 没有叫就……的,没有经邀请的。

شاقىر-شۇقىر 〈拟〉 铿锵声,咯吱声,叮当声,叩齿声。

شاقىرىق 〈名〉 召唤,号召: پارتىيانىڭ شاقىرىعى 党的号召。

شاقىرىل- ① شاقىر- 的被动态 ② 召集,召开: قۇرىلتاي شاقىرىلۇ 召开代表大会。

شاقىرىم 〈名〉 (长度单位)里: السى ەمەس، ئتورت شاقىرىم جەر 不算远,离这儿有四里路。

شاقىرىمداي 〈形〉 约有一里的,一里左右的: مەكتەپ پەن ئۆيدىڭ ارالىعى 5 شاقىرىمداي جەر. 学校和家之间的距离约有五里路。

شاقىرىس I 〈名〉 叫唤;请,召请,邀请: ونىڭ بۇل جولعى شاقىرىسىندا ئبىر ماقسات بولۇ كەرەك. 他的这次邀请可能有什么目的。

شاقىرىس- I شاقىر- 的交互态。

شال I 〈名〉 老汉,老头: شال ئكش 驼背老汉 ▲ شال قۇيرىق (指马)尾毛带白的 ▲ سالدەسىن ساتقان مولالدان ساقالىن ساتقان شال ارتىق. 【谚】显示美髯的老者比不学无术的毛拉强。

شال- II 〈动〉 ① 绊: اياقىن شالۇ 用腿绊 ② 缠,绕,捆上,绑: ارقاندى قازىققا شالا سال 把绳子绑在木桩上 ③ (牲畜)边走边吃草 ④ 掺匀,拌匀,搅和: ۇندى سۇعا شالۇ 把面粉放在水里拌匀 ⑤ 看到,看出,发觉,觉察出: ونىڭ كوزى شالىپ قالعان سەكىلدى. 他好象发觉了。 ⑥ 厂电火燎,烟熏火燎: دودەگەنى وت شالىپ كەتىپتى. 房檐被火燎了。 ⑦ 宰,宰杀: قۇربان ايتتا ئبىر قوي شالدى 库尔班节时宰了一只绵羊 ⑧ 巡视,查看: سەن الدىعا جاقتى شالىپ كەلشى. 你到前面去查看一下。 ▲ ازۇ شالۇ 上岁数,变老(指牲畜) ▲ اياقتان شالۇ ①绊脚,使绊子 ② 暗中害人 ▲ اق شالۇ (胡子,头发)变得花白 ▲ جىن شالۇ 中魔,中邪,发疯,精神错乱 ▲ كيەسى شالۇ 着魔,神灵缠身 ▲ كۈن شالۇ 太阳晒,日照 ▲ كوزى شالۇ 看见,发现 ▲ ماڭدايىن كۈن شالماۋ 未经历艰难困苦,处于顺境之中 ▲ سوزبەن شالۇ 挖苦,讽刺 ▲ شالىپ تىگۇ 锁口缝合 ▲ س شالۇ 烟熏 ▲ ئىز شالۇ 跟踪寻找,探察踪迹 ▲ شىتەن شالۇ 下绊 ▲ قۇلاعى شالۇ 听见 ▲ قىزىر شالۇ 财神临门 ▲ قىرسىق شالۇ 倒霉,背运 ▲ ۋشىق شالۇ 中邪;受到不良影响。

شالا I 〈名〉 未烧尽的木柴,烧焦的木头。

شالا II 〈形〉 ① 有点生的,夹生的,不太熟的: شالا پىسقان ەت 煮得不太熟的肉 / شالا پىسقان قاربىز 不太熟的西瓜 ② 不足月的,早产的: شالا تۋعان قوزى 早产的羊羔 ③一知半解的,不大精通的: قازاقشاعا شالا 不大精通哈萨克语 ④没有完的,未完成的,没有作完的:

تاپسىرماسىن شالا ورىنداپ، ويناپ كەتىپتى (他作业没有作完就玩去了 ⑤ 不十分成熟的,不臻完善的,未达完美之境的: شالا وي 不十分成熟的想法 ▲ شالا بايۋ 发小财 ▲ شالا ٴبۇلىنۋ 发火,发脾气 ▲ شالا مولدا 半瓶醋 ▲ شالا تۇسك 不全流产 ▲ شالا شابىلۋ 开支太大;损失过重 ▲ شالا ۇيقى 缺乏足够的睡眠 ▲ بالا، بالانىڭ ٴىسى شالا. 【谚】小孩儿嘴上没毛,办事不牢。▲ شالا ٴتىلماش كىسى ولتىرەدى. 〔俗〕二把刀的翻译会害死人。

شالاعاي 〈形〉粗枝大叶的,不求甚解的;有始无终的;不踏实的: بۇل كلاستا تاپسىرمانى شالاعاي ورىندايتىن وقۋشىلار از. 这个班里作业不得认真的学生占少数。

شالاعايلان- 〈动〉显得粗枝大叶,显得马马虎虎,显得不求甚解;(办事)虎头蛇尾。

شالاعايلاندىر- شالاعايلان- 的使动态。

شالاعايلانۋ شالاعايلان- 的不定式。

شالاعايلىق ① شالاعاي 的抽象名词 ② 马虎,不认真,粗枝大叶。

شالاعايسىز 〈形〉细心的,认真的;有始有终的。

شالاعايسىزدىق شالاعايسىز 的抽象名词。

شالا-جانسار 〈形〉半死不活的,奄奄一息的,失去生命力的: قاتتى اۋىرىپ شالا-جانسار جاتىر 病势得重,处在奄奄一息的状况 / اياق-قولى شالا-جانسار 四肢瘫痪。

شالا-جانسارلىق شالا-جانسار 的抽象名词。

شالالى 〈形〉未烧尽的,有烧焦的木头的。

شالالىق ① شالا I 的抽象名词 ② 不彻底性,不完全性;不尽完善,不认真的行为。

شالاك I 〈名〉〔植〕水藻。

شالاك II 〈形〉稀疏的,稀稀拉拉的,稀稀落落的。

شالاڭعىرت 〈形〉稀的,淡的,淡薄 ▲ شالاڭعىرت شىپات 斜长石。

شالاپ 〈名〉酸奶加水而成的饮料。

شالاپتا- 〈动〉酸奶加水(制成饮料)。

شالاپتات- شالاپتا- 的使动态。

شالاپتاۋ شالاپتا- 的不定式。

شالا-بۇلا 〈副〉① 马马虎虎,漫不经心,潦草,没有完就: جۇمىستى شالا-پۇلا ىستەۋ 工作做得很马虎 ② 急忙,赶忙,仓促,匆忙: تاماقتى شالا-پۇلا ٴىشۋ 匆匆忙忙地吃饭。

شالاسىز 〈形〉烧尽的,烧透的;没有烧焦的木头的。

شالاۋ 〈名〉〔植〕水藻。

شالاش 〈名〉窝棚,茅屋: بالىقشى شالاشى 渔民的窝棚。

شالا-شارپى 〈副〉① 不十分,不完全,不充分,不彻底: شالا-شارپى ٴتۇسىنۋ 不完全明白 ② 不甚确切的;一知半解的,浅薄的: شالا-شارپى ٴبىلىم 浅薄的知识。

شالبار 〈名〉① 皮裤: قىستا شالبار كيەدى 冬天穿皮裤 ② 裤子: شي بارقىت شالبار 条绒裤。

شالبارلان- 〈动〉① 把衣服的下摆掖在裤腰里系好 ②〔转〕(脸上)布满皱纹。

شاربارلاندىر- شالبارلان- 的使动态。

شالبارلانۋ شالبارلان- 的不定式。

شالبارلى 〈形〉穿皮裤的,有皮裤的。

شالبارلىق 〈形〉缝制皮裤: شالبارلىق ەكى بار تەرى 有两张缝制皮裤的皮子。

شالبارسىز 〈形〉没有皮裤的,没有穿皮裤的。

شالبارشاڭ 〈形〉穿着皮裤的: شالبارشاڭ ۇيىقتاۋ 穿着皮裤睡觉。

شالعاي I 〈名〉① 前襟,前身 ② 胡须的撇角。

شالعاي II 〈形〉偏僻的,遥远的,偏远的: ونىڭ ٴۇيى بۇل ارادان شالعاي جەردە. 他的家在离这儿很远的地方。

شالعايلان- 〈动〉渐渐远,变得远,离得远: ولار جايلاۋعا كوشكەننەن بەرى ەكى ارا شالعايلانىپ كەتتى. 他们搬到夏牧场以后相距远了。

شالعايلانۋ شالعايلان- 的不定式。

شالعايلىق شالعاي 的抽象名词。

شالعام 〈名〉萝卜。

شالعى I 〈名〉① 钐镰,钐刀: ٴشوپتى شالعىمەن شابۋ 用钐镰打草 ② (鸟翅膀的)翎

，镰钐 قول شالعى ▲ 分部的曲卷须胡 ③ 毛
。刀钐
。弦弓 〈名〉Ⅱ **شالعى**
بوْل ：草割，草打（镰钐用）〈动〉 **شالعىلا-**
جەردىك ٴشوبى شالعىلاۋعا كەلمەيدى. 草的里这
刀钐用 ٴولتىرۋ شالعىلاپ / 。打镰钐用能不
。死砍
。态互交的 شالعىلا- **شالعىلاس-**
。态动使的 شالعىلا- **شالعىلات-**
。式定不的 شالعىلا- **شالعىلاۋ**
。者草割，者草打（镰钐用）〈名〉 **شالعىلاۋشى**
。的刀钐持手，的镰钐有 〈形〉 **شالعىلى**
كوك وراي ：草的密茂，丛草 〈名〉 Ⅰ **شالعىن**
شالعىن 。草的茸茸绿
。视监，察观，察侦 〈名〉 Ⅱ **شالعىن**
。草新新吃，草青吃 〈动〉 **شالعىندا-**
。密茂得长草 〈动〉 **شالعىندان-**
。态动使的 شالعىندان- **شالعىنداندىر-**
。式定不的 شالعىندان- **شالعىنداناۋ**
。态动使的 شالعىندا- **شالعىندات-**
。式定不的 شالعىندا- **شالعىنداۋ**
：的盛茂草青，的密茂草青 〈形〉 **شالعىندى**
سەن اتىڭدى شالعىندى جەرگە وتتاتىپ قوي. 把
。去方地的密茂草青到放马的你
，场草割，方地的盛茂草青 〈名〉 **شالعىندىق**
。香里百地草〔植〕 شالعىندىق جەبىر ▲ 地草刈
稀稀得长草青，的少草青 〈名〉 Ⅰ **شالعىنسىز**
。的拉拉
。员察侦，者视巡，者看查 〈名〉 Ⅰ **شالعىنشى**
。人的草打，人的草割 〈名〉 Ⅱ **شالعىنشى**
变 شالعىرت تارتۋ ▲ 障内白 〈名〉 Ⅰ **شالعىرت**
。白灰得变，白
شالعىرتى ：连牵，响影，病毛 〈名〉 Ⅱ **شالعىرت**
。响影到受 ٴتيۋ
影有没；的病毛有没 ① 〈形〉 **شالعىرتسىز**
。的色一清 ② 的连牵有没，的响
② 连牵到受，响影到受 ① 〈动〉 **شالعىرتتان-**
。白灰得变，白变
。式定不的 شالعىرتتان- **شالعىرتتاناۋ**
。的刀钐带未，的镰钐有没 〈形〉 **شالعىسىز**

。儿嘴围；裙围，腰围，裙围 〈名〉 **شالعىش**
。的裙油系未，的裙围有没 〈形〉 **شالعىشسىز**
，的裙油上围，的裙围有系 〈形〉 **شالعىشتى**
。的儿嘴围上戴
：的裙油做用，的裙围做 〈形〉 **شالعىشتىق**
شالعىشتىق ماتەريال 。料布的用裙围做
。人的草打，者草割（镰钐用）〈名〉 **شالعىشى**
；的坏宠，的养惯生娇，的纵娇 〈形〉 **شالدۋار**
بالا وسكەن شالدۋار ：的僻怪，的强倔，的性任
。子孩的养惯生娇
，的气娇些有，的惯娇较比 〈形〉 **شالدۋارلاۋ**
。的性任些有
强倔；的了坏宠，的养惯生娇 〈形〉 **شالدۋارلى**
。的服驯不，的性任，的
。词名象抽的 شالدۋار **شالدۋارلىق**
。式定不的 Ⅰ شالدىق- **شالدىعۋ**
付对能；的汉老于属，的头老 〈形〉 Ⅰ **شالدىق**
。的汉老
：堪不惫疲，尽力疲精 ① 〈动〉 Ⅱ **شالدىق-**
سەن جولدا شالدىقساڭ دا توقتاماي جۇرە بەر. 你
，患〔转〕② 。来下留停要不也累再上路在
شاتىسىزدىككە / 病患 شالدىعۋ ناۋقاسقا ：遇遭，害
。折挫受遭 شالدىعۋ
力无弱体，的劳疲于易 ① 〈形〉 **شالدىققىش**
得易容，的（病）患常 ② 的累劳住不经，的
。的（声名坏）
。态动使的 Ⅱ شالدىق- **شالدىقتىر-**
。式定不的 شالدىقتىر- **شالدىقتىرۋ**
让（上途路）② 态动使的 Ⅱ شال- Ⅰ **شالدىر-**
كىر ▲ 上赶被，上追让 ③ 草点一吃（畜役）
。净干持保 شالدىرماۋ
咕 声啦啦哗，的郎当零丁 ① 〈拟〉 Ⅱ **شالدىر**
。声噜
，响作郎当零丁（等链铁）① 〈动〉 **شالدىرلا-**
噜咕噜咕（里器容在体液）② 响作啦啦哗
。响
皮将）② 态动使的 شالدىرلا- ① **شالدىرلات-**
。动搅下上（奶酸或奶马的黑囊
。式定不的 شالدىرلا- **شالدىرلاۋ**
。态动使的 Ⅰ شالدىر- **شالدىرت-**

شالدىرۋ شالدىر- I 的不定式。
شالدىر-شالدىر: شالدىر-شالدىر ەتۋ 发出
丁零当郎声,哗啦啦作响 ② 发出咕噜咕噜
声。
شالدىر-شۇلدىر 〈拟〉丁零当郎声,哗啦啦
声。
شالجاي- 见 شالجي-
شالجايۋ شالجاي- 的不定式。
شالجاق 〈形〉娇生惯养的,娇纵的,娇惯坏
的: شالجاق بالا 娇生惯养的孩子。
شالجاقتا- 〈动〉淘气,顽皮,调皮;嬉戏:
شالجاقتاماي ايتقان سوزگە قۇلاق قوي 别淘气,
要听话。
شالجاقتان- شالجاقتا- 的反身态。
شالجاقتات- ① شالجاقتا- 的使动态 ② 娇惯,
娇纵。
شالجاقتاۋ شالجاقتا- 的不定式。
شالجي- ① 〈动〉伸开腿,伸开四肢: توسەكتە
شالجيىپ جاتىر 四肢伸开在床上躺着 ② 〔转〕
摆架子,显出傲慢的态度,神气十足: ول جە-
ۋىردان بەرى شالجيا قالىپتى. 他近来表现得非
常傲慢。
شالجيت- شالجي- 的使动态。
شالجيۋ شالجي- 的不定式。
شالجيىس- شالجي- 的交互态。
شالقاي- ① 〈动〉朝后面,仰面,朝后弯,朝后
倾斜: مەن كەلسەم ەسىك شالقايىپ اشىلىپ
قالىپتى. 我来时门敞开着。/ قابىرعا شالقايىپ
كەتىپتى. 墙壁朝后倾斜了。② 〔转〕高傲自
大,傲慢;摆架子,拿乔: ول اياق استىنان
شالقايىپ قالىپتى. 近来大摆其架子。
شالقايت- شالقاي- 的使动态。
شالقايۋ شالقاي- 的不定式。
شالقايىڭقى 〈形〉稍微朝后仰的,偏倾的,偏
斜的: شالقايىڭقى اشىلعان ەسىك 稍微开着的
门。
شالقايىس- شالقاي- 的交互态。
شالقاق ① 〈形〉向后仰的,后倾的,朝后偏
斜的 ② 〔转〕傲慢的,高傲自大的,有架子
的 ▲ ءالدى ادام شالقاق كەلەدى، ءالسىز ادام
جالتاق كەلەدى. 【谚】势强者腰板硬棒,势弱
者胆怯心慌。
شالقاقتا- ① 〈动〉仰着头走,挺着胸走 ②
〔转〕自高自大,骄傲自满,趾高气扬,装腔作
势。
شالقاقتان- شالقاقتا- 的反身态。
شالقاقتاس- شالقاقتا- 的交互态。
شالقاقتات- شالقاقتا- 的使动态。
شالقاقتاۋ شالقاقتا- 的不定式。
شالقاقتىق ① شالقاق 的抽象名词 ② 高傲,傲
慢,妄自尊大。
شالقالا- ① 〈动〉朝后仰,仰面: شالقالاپ
جىعىلۋ 仰面栽倒 / شالقالاپ جاتۋ 仰卧 ② 〔转〕
傲慢起来,摆起架子,显得神气十足:
شالقالاي قالىپتى، جانعا قارايتىن ەمەس. 非常傲
慢,眼里没有别人。
شالقالاس- شالقالا- 的交互态。
شالقالات- شالقالا- 的使动态。
شالقالاۋ شالقالا- 的不定式。
شالقالاقتا- ① 〈动〉仰面,头朝后仰 ②〔转〕
大摇大摆,高傲自大。
شالقالاقتات- شالقالاقتا- 的使动态。
شالقالاقتاۋ شالقالاقتا- 的不定式。
شالقالان- شالقالا- 的被动态。
شالقام 〈名〉〔植〕四季萝卜,小洋萝卜。
شالقان 〈名〉〔植〕芜菁,蔓菁。
شالقاڭ ① 〈形〉向后倾的,后倾的,朝向偏
斜的 ② 〔转〕傲慢的,高傲的,妄自尊大的。
شالقاڭدا- 见 شالقاقتا-.
شالقاڭدات- شالقاڭدا- 的使动态。
شالقاڭداۋ شالقاڭدا- 的不定式。
شالقار 〈形〉大的,宽大的,无边无际的 ▲
شالقار كول ① 大湖 ② 宽宏大量的,豁大的,慷
慨的 ▲ شالقار ءتۇس 正午。
شالقاسىنان 〈副〉仰面,脸朝天,面朝上:
شالقاسىنان جاتۋ 仰卧 ▲ شالقاشىنان ءتۇسۋ 仰
面倒下 ② 断然拒绝。
شالقي- 见 شالقاي-.
شالقيت- شالقي- 的使动态。
شالقيۋ شالقي- 的不定式。

。态互交的 شالقى- **شالقيس-**
。式定不的 شالقى- **شالقۇ**
旋;斜偏,向偏,斜吹（风）①〈动〉 **شالقى-**
吹风 .تۇر تيمەي قازانغا شالقىپ وت: 卷旋,舞
：气阔 ;富丰 ,博渊 ② 。底锅到不烧火得
翻,滚滚(涛波) ③ 财家贯万 بايلىق شالقىغان
④海大的湃澎涌汹 شالقىغان تەڭىز :伏起,滚
招旗红 قىزىل تۇ شالقىيدى :展招,动飘,动摆
:意得鸣自;口夸,论阔谈高,谈侈〔转〕⑤ 展
一他 .كىسى سۆزلەيتىن شالقىپ مەجلىدىن ول
心,兴高 شالقۇ كۆڭلى ▲ 。人的牛吹爱是向
【谚】 .شەگىنۈي - شالقۇي سۇدىڭ ▲ 奋振情
。潮退着味意潮涨
的动摆,的动漂,的稳不 ①〈形〉 **شالقىمالى**
,的扬悠③的话大说爱,的牛吹爱,的口夸②
。的昂高
。态动使的 شالقى- **شالقىت-**
。态动使的 شالقىت- **شالقىتقىز-**
。态动使的 شالقىت- **شالقىتتىر-**
,头包（的上头拉毛,加霍）①〈名〉I **شالما**
。脖围 ② 巾头缠
。绳套,索套(的用马套)〈名〉II **شالما**
。插绷绷〈名〉III **شالما**
。术织编〈名〉IV **شالما**
ۋستاۋ شالمالاپ ئاتنى :套索套用〈动〉 **شالمالا-**
。马套索套用
。式定不的 شالمالا- **شالمالاۋ**
。的索套拿手,的绳套有〈形〉 **شالمالى**
。的索套拿未,的绳套有没〈形〉 **شالماسىز**
。手能马套〈名〉 **شالماشى**
声响出拍,响声一通扑 ئەتۇ **شالىپ: شالىپ**
掉声一通扑 جىغىلدى سۇغا ئەتىپ شالىپ :来
。里水到
:声汩汩,声溅激水,声水拍〈名〉 **شالپىل**
مونشادان بالانىڭ كۈلكىسى مەن سۇدىڭ شالپىلى
孩小来传地断不里室浴从 .تۇردى ئىشتىلىپ
。声水拍和声笑的
,来声响出拍,响作通扑通扑〈动〉 **شالپىلدا-**
水 .تۇر ۋرىپ جاغانى شالپىلداپ سۇ :响嘀嘀
。响作哗哗边岩在击

响出拍 ② 态动使的 شالپىلدا- ① **شالپىلدات-**
声来,泼溅,激起水花: بالالار سۇدى شالپىلدا-
嬉水泼相互里水在们子孩 .جۇر ۋيناپ تىپ
。戏
。态动使的 شالپىلدات- **شالپىلداتقىز-**
。式定不的 شالپىلدا- **شالپىلداۋ**
。式定不的 شال- **شالۇ**
شالغەي دارىلىك ▲ 草尾鼠〔植〕〈名〉 **شالغەي**
。草苏洋 شالغەي شاتىراش ▲ 叶苏洋
كۆشەنىك :泽沼,潭泥,泞泥〈名〉 **شالشىق**
شالشىغى 泞泥的上街 / شالشىق جەردى ئينالىپ
ئوتۇ 地泽沼过绕 ▲ شالشىق ئەندىزى 〔植〕昌
。气沼 شالشىق گازى ▲ 阳
,的泽沼有没,的泞泥是不〈形〉 **شالشىقسىز**
。的燥干
,走行上路的泞泥在,路泥走〈动〉 **شالشىقتا-**
。中泞泥入陷,涉跋上路的泞泥在
。堪不泞泥,塘泥变,泞泥变〈动〉 **شالشىقتان-**
。式定不的 شالشىقتان- **شالشىقتانۇ**
。式定不的 شالشىقتا- **شالشىقتاۋ**
:的泽沼 ,的泞泥,的泥有〈形〉 **شالشىقتى**
。地泽沼过穿 ئوتۇ جەردەن شالشىقتى
。鹬〔动〕〈名〉 **شالشىقشى**
。谷稻〈名〉I **شالى**
。栏围,笆篱,包苇〈名〉II **شالى**
。式定不的 شالىق- **شالىغۇ**
癫痫 ②乱错神精,常失神精①〈名〉I **شالىق**
。症遗后;响影;病毛〔转〕 ③ 病
〔转〕②堪不惫疲,尽力疲精①〈动〉II **شالىق-**
。遇遭,害,患
,烈采高兴,乐快常非得显 ①〈动〉 **شالىقتا-**
高 ③ 智理失丧,涂糊变;乱错神精 ② 跳欢
。翔翱,翔飞,飞
。态动使的 شالىقتا- **شالىقتات-**
。式定不的 شالىقتا- **شالىقتاۋ**
。态动使的 II شالىق- **شالىقتىر-**
ئۇن شالىم بىر :撮一,把一 ①〈名〉 **شالىم**
شالىمىنا بىر ئۇنىڭ سەن :子绊,绊 ② 粉面把一
كۆز ▲ 。绊一他住不经定肯你 .كەلمەيسەن
。离距的见得看能 جەر شالىم

شالمدى 〈形〉①强壮的,健壮的,结实的,力气大的,有耐力的: شالمدى ات 力气大的马 ②有力的,有分量的,有说服力的: شالمدى سوز 有说服力的话 ③擅长于……的,有才能的,有才干的: شالمدى جازۋشى 有才干的作家。

شالمدىلىق شالمدى 的抽象名词。

شالمسز 〈形〉①弱的,力量小的,无耐力的 ②能力弱的,无才干的 ③没有分量的,没有说服力的。

شالمسزدىق شالمسز 的抽象名词。

شالن- شال- Ⅰ 的被动态。

شالندىر- شالن- 的使动态。

شالس- Ⅰ 〈名〉(摔脚时)绊脚,使绊子。

شالس Ⅱ 〈形〉错误的,不正确的 ▲ شالس باسۋ 失误,犯错误 ▲ شالس ۇيقاس 隔行押韵。

شالس- Ⅱ شال- Ⅱ 的交互态。

شالستىق شالس Ⅱ 的抽象名词。

شالستىر- شالس- Ⅱ 的使动态。

شام Ⅰ 〈名〉灯;蜡烛: شام بالاۋىز 蜡烛 / شام ماي 油灯 / گاز شام 气灯 / بارلاعىش شام 探照灯 ▲ شام مايى 灯油 ▲ اسپالى شام 吊灯 ▲ بالاۋىز شام 蜡烛 ▲ بىلتە شام 油灯 ▲ وندىق شام 十号煤油灯,火的油灯 ▲ ەلەكتىر شامى 电灯 ▲ اي جارىعى الەمگە، شام جارىعى تۇبىنە. 【谚】月光无限,灯光有限。

شام Ⅱ 〈名〉羞辱,耻辱: شام كورۋ 当作耻辱 ▲ شامىنا ءتيۋ 触犯,触怒。

شاما 〈名〉①大小,尺寸,长短: شاماسى بۇرشاقتاي 大小像豆粒 / شاماسى ەكى مەتر 长度有二米 ②量,数,数量: ارالىق شاما 中间变量 / اۋىسپالى شاما 变数 / نەگىزگى شاما 基本参量 / تۋىندى شاما 导出量 ③力气,力量,能力;精力: قالماۋ شاماسى 精疲力尽 / بۇل ىسكە سەنىڭ شاماڭ كەلەدى. 这件事儿你能办得到。④大约,大概,约摸,左右,上下: كەتكەنىنە ءبىر ساعات شاماسى بولدى 大约走了一个钟头 / وتىزدار شاماسىندا 30岁左右 ▲ اعۋ شاماسى 〔物〕流量 ▲ ءبىرشاما 比较,稍微

▲ شامادان تىس 格外的,过分的,额外的。

شامادان 〈名〉〔口〕手提箱,皮箱。

شامايا 见 شەمايا.

شامالا- 〈动〉①估量,估计,概算;预料: ادام سانىن شامالاۋ 估计一下人数 / كىرىس شىعىستى شامالاۋ 概算收支 ②观察,观测,注意地看: جاعدايداعى وزگەرىستى شامالاپ وتىرۋ 观察形势的变化。

شامالان- شامالا- 的被动态。

شامالاس Ⅰ 〈形〉大致相等的,基本相同的,不相上下的,相差不多的: ول ەكەۋىنىڭ جاسى شامالاس. 他们俩的年龄相差不多。

شامالاس- Ⅱ شامالا- 的交互态。

شامالاستىر- شامالاس Ⅱ 的使动态。

شامالات- شامالا- 的使动态。

شامالاۋ شامالا- 的不定式。

شامالاۋلى 〈形〉估计好的,估计到的;预料中的。

شامالاۋسىز 〈形〉未估计的,未估量的;未预料到的,意外的,出乎预料的。

شامالى 〈形〉①大约……,左右,约摸,大致,大概: 150 شامالى جازۋشى 大约一百五十名作家 ②少量的,不多的,少许的,有限的: بىيىل ءونىم جاقسى بولمادى، شامالى استىق الىندى. 今年的收成不太好,收了少量的粮食。③没有多少力气的,力气厌的;能力不大的: ول شامالى ادامداردىڭ ءبىرى. 他可算是能力不大的人之一。▲ تەڭ شامالى دەنە 〔数〕等积体。

شامالىلىق شامالى 的抽象名词。

شامالىراق 〈形〉①不多的,少量的,少许的 ②力气不大的,没有多少力气的,能量不大的。

شامامەن 〈副〉大约,大概,约摸: بۇل شامامەن الىنعان سان 这是大概的数字 / شامامەن 50 ادام كەلدى. 大约来了五十人。

شامان 〈名〉萨满,(萨满教的)巫师: شامان ءدىنى 萨满教。

شاماندىق 〈形〉萨满的,萨满教的。

شامانيزم 〈名〉萨满教。

شامانىستىك 〈形〉萨满的，萨满教的。

شاماسى 〈助〉大概，看来，估计：شاماسى ئيتتى الىپ كەتكەن باسقا ەمەس سول. 看来牵走狗的不是别人，就是他。

شاماسىز 〈形〉① 无限的，无法计量的，不可估量的 ② 无力的，无气力的，无能为力的。

شاماسىزدىق شاماسىز 的抽象名词。

شاما-شارىق 〈名〉能力，力量，气力：شاما-شارقى بەلگىلى 能力有限 / ئوزىنىڭ شاما-شارقىنا قاراۋ 看自己的能力。

شامبا 〈名〉〔方〕茶末儿。

شامباس 〈名〉武术，拳术。

شامباسشى 〈名〉拳把式，拳手，武术运动员。

شامباسشىلىق 〈名〉武术，拳术。

شامبىل 〈形〉颊部带灰毛的。

شامعۇر 〈名〉蔓菁。

شامدال I 〈名〉烛台，蜡烛台。

شامدال II 〈名〉栲树。

شامداعاي 见 سامداعاي.

شامداعايلىق 见 سامداعايلىق.

شامدان- 〈动〉① 感到受侮辱，认为受凌辱；大委屈，见怪：بايقاپ سويلە، شامدانىپ قالماسىن 说话要注意分寸，别让人家听了不高兴 ② 猛烈起来，狂暴起来；险恶化？ كۇن دە ادام سەكىلدى شامدانا قالدى. 天气也和人一样翻脸了。③ 犯烈性，不驯服，赖着不走：ارباعا شەككەن ات شامدانىپ كوپ اۋرەلەدى. 套车的马赖着不走费了很大的劲。④ 感染，恶化：جارانىڭ اۋزى شامدانىپ كەتپەسىن 别让伤口感染。

شامداندىر- ① شامدان- 的使动态 ② 触怒，冒犯，伤感情。

شامدانۋ شامدان- 的不定式。

شامدانۋشى 〈名〉被触怒的人，被冒犯的人，认为受凌辱的人。

شامدى 〈形〉令人见怪的，受委屈的，伤感情的；有过失的。

شامكوس 〈形〉爱抱怨的，因小事而见怪的，常常以为自己受委屈的，器量小的，小心眼儿的：ول شامكوس كىسى، بايقاپ سويلە. 他是个器量小的人，说话要注意一点儿。

شامكوستىك ① شامكوس 的抽象名词 ② 执拗，倔强，怪脾气；恶习。

شامپا 〈名〉倔强的人，有怪脾气的人，固执的人，脾气暴躁的人，好要脾气的人。

شامپان 〈名〉香槟：شامپان شارابى 香槟酒。

شامپاندات- 〈动〉喝香槟酒，痛饮香槟酒。

شامپانداتۋ شامپاندات- 的不定式。

شامشات 〈名〉〔植〕山毛榉。

شامشىل 〈形〉好抱怨的，爱见怪的，常常以为受委屈的；器量小的：شامشىل ادام 因小事而容易见怪的人。

شامشىلدىق شامشىل 的抽象名词。

شام-شىراق 〈名〉① 灯，明灯 ② 〔转〕曙光，救星。

شامىرقان- 〈动〉发怒，发火儿，激怒，气愤，发狠：قولشوقپار -دەدى، قارامايمىز -ولگەنگە شامىرقانىپ. 打手凶狠狠地说；我们不管你的死活。

شامىرقاندىر- شامىرقان- 的使动态。

شامىرقانت- شامىرقان- 的使动态。

شامىرقانۋ شامىرقان- 的不定式。

شامىرقانىس- شامىرقان- 的交互态。

شان 〈名〉大桶，大木桶。

شانا I 〈名〉雪橇，爬犁：شاناعا وتىرۋ 乘雪橇 / كىشكەنە شانا 小雪橇 / قول شانا 手拉爬犁 ▲ ات شانا 狗拉雪橇 ▲ ئيت شانا 马拉雪橇。

شانا- II 〈动〉剁：ەت شاناۋ 剁肉。

شاناق I 〈名〉①（弦乐器的）共鸣箱：دومبىرانىڭ شاناعى 东布拉的共鸣箱 ② 眼眶，眼窝 ③（磨坊的）漏斗，磨斗，槽，箱：كومباينىنىڭ شاناعى 联合收割机的谷箱。

شاناق II 〈名〉（盛酸奶等的）皮囊。

شاناق III 〈名〉花包。

شاناقتا- 〈动〉开花，开包。

شاناقتاۋ شاناقتا- 的不定式。

شانال- شانا- II 的被动态。

شانالا- 〈动〉用雪橇装，用爬犁拉：شوپتى شانالاپ تاسىدى. 用雪橇运送饲草。

شانالان- شانالا- 的被动态。

شانالاس- شانالا- 的交互态。

شانالات- شانالا- 的使动态。

شانالاۋ شانالا- 的不定式。

شانالى 〈形〉有爬犁的，乘坐雪橇的：شانالى ٴبىر نەشەۋ كەلدى. 来了几个乘坐雪橇的人。

شاناسىز 〈形〉没有雪橇的，未乘坐爬犁的。

شانات- شانا- II 的使动态。

شاناۋ شانا- II 的不定式。

شاناش I 〈名〉共鸣箱。

شاناش II 〈名〉用整山羊皮制成的皮囊。

شاناشتا- 〈动〉用皮囊装。

شاناشتاۋ شاناشتا- 的不定式。

شاناشى 〈名〉① 制作雪橇的人 ② 赶雪橇的人。

شاندا 〈副〉有时，间或，偶而：حاتتى شاندا ٴبىر جازادى. 很少写信。

شاندوز 〈名〉①（赛马中优胜的）飞马，骏马 ② 骑士，骑手 ③〔转〕先驱者，先行者 ④〔转〕美丽的景色；引人注目的美貌。

شاندۋ شاندى- 的不定式。

شاندى- 〈动〉（用绳索）缠上，系上，捆上，束上；系满：جىپپەن شاندىپ تاستا، ٴتۇسىپ قالماسىن 用绳子捆上以免掉了。

شاندىل- شاندى- 的被动态。

شاندىر 〈名〉① 筋，筋膜：بۇيرەك شاندىرى 肾筋膜 / جەلكە شاندىرى 项筋膜 ② 多筋的肉，瘦而嚼不烂的肉。

شاندىرلان- 〈动〉（指肉）老化，瘦得嚼不烂。

شاندىرلانۋ شاندىرلان- 的不定式。

شاندىرلاۋ 〈形〉筋膜较多的，比较瘦的，不嫩的。

شاندىرلى 〈形〉① 多筋的，筋腱多的：شاندىرلى ەت 多筋腱的肉 ② 青筋嶙嶙的，脉显露的：شاندىرلى قول 青筋嶙嶙的手。

شاندىرسىز 〈形〉筋不多的，筋腱少的，嫩的：شاندىرسىز ەت 筋腱少的肉。

شاندىس- شاندى- 的交互态。

شاندىت- شاندى- 的使动态。

شانجا 〈名〉青松。

شانجاۋ 〈形〉稀少的，稀疏的，稀稀拉拉的，为数不多的：شانجاۋ قونعان ۇيلەر كورىنىدى 出现了稀稀落落的毡房。

شانجي- 〈动〉自由自在地伸开腿，伸开四肢。

شانجيۋ شانجي- 的不定式。

شانتاج 〈名〉讹诈，敲诈，勒索；恫吓。

شانتاجدا- 〈动〉讹诈，敲诈，勒索，使用恐吓手段。

شانتاجداۋ شانتاجدا- 的不定式。

شانتاجدى 〈形〉讹诈的，敲诈的，勒索的。

شانتاجشى 〈名〉讹诈者，敲诈者，勒索者。

شانشۋ I 〈名〉绞痛，刺痛 ▲ جۇرەك شانشۋى 〔医〕心绞痛 ▲ اۋرۋدا شانشۋ جامان، سوزدە قاتقى جامان. 【谚】痛疼伤人身，语言伤人心。

شانشۋ II شانشى- 的不定式。

شانشى- 〈动〉① 刺入，戳入，插上，掰，串上：نايزا شانشىپ ٴولتىرۋ 用刀刺死 / قالامشا شانشۋ 插枝条 ②〔转〕刺激，挖苦，讽刺：سوزبەن شانشۋ 用活刺激 ③〔转〕觉得刺痛，感觉扎得疼：كوكىرەك شانشىپ اۋىرۋ 胸口觉得刺痛 ▲ ينە شانشار 会做针线活的儿 ▲ ينە شانشار جەر جوق 无立锥之地。

شانشىل- شانشى- 的被动态 ▲ شانشىلا جىعىلۋ 栽倒，头朝下摔倒 ▲ شانشىلا قاراۋ 盯，目不转睛地看 ▲ شانشىلىپ ٴتۇسۋ ① 头朝下摔倒，摔了个倒栽葱 ② 因疲软而栽倒。

شانشىلا- 〈动〉频频刺，不住地扎，不停地戳。

شانشىلات- شانشىلا- 的使动态。

شانشىلاۋ شانشىلا- 的不定式。

شانشىلما 〈形〉陡的，陡峭的：شانشىلما تاۋ جوتالارى 陡峭的山峰。

شانشىلت- شانشىل- 的使动态。

شانشىم 〈名〉针缝。

شانشىما 〈名〉（时而）刺痛。

شانشىس- شانشى- 的交互态。

شانشىت- شانشى- 的使动态。

شانشىش- 见 شانشى-.

شانشىقاق I 〈名〉① 绞痛，刺痛 ② 刺痛的，有刺的。

蝇皮牛,蝇牛 〈名〉 I شانشاق
。翁头白 〈名〉 II شانشاق
جاۋرىنــــى : 痛刺,痛绞 〈动〉 شانشىقاقتا-
شانشىقاقتاپ اۋرۇ 。痛刺后背
。式定不的 شانشىقاقتا- شانشىقاقتاۋ
,叉餐 ② 叉角齿三,叉鱼 ① 〈名〉 شانشىقى
。子叉
جاۋدىڭ :透扎,孔刺,穿刺 ① 〈动〉 شانشىقىلا-
个几了死刺 بىرنەشەۋىن شانشىقىلاپ ٴولتىردى
سوزبەن : 刺讽,讽讥,苦挖 〔转〕 ② 人敌
。人伤言语以 شانشىقىلاۋ
。态互交的 شانشىقىلا- شانشىقىلاس-
。态动使的 شانشىقىلا- شانشىقىلات-
。式定不的 شانشىقىلا- شانشىقىلاۋ
土尘 شاڭ شىعۋ :埃尘,土尘,灰尘 〈名〉 شاڭ
شاڭ باسار ▲ 染不尘一 شاڭ جۇقپاۋ ▲ 扬飞
扬飞土尘(的纳交时村本过路群畜赶人外指)
شاڭ ▲ 速神得显;染不尘一 شاڭ جۇقپاۋ ▲ 费
تيگىزبەۋ ▲ 尘灰沾不,净干持保 شاڭىنا ىلەسە
遥 شاڭىنا ىلەسە الماۋ ▲ 及不,及莫尘望 الماۋ
后在落远远,上不跟 شاڭىن شالماۋ ▲ 先领遥
شاڭى جاياۋدىڭ ٴۇنى شىقپاس، جالعىزدىڭ ▲ 边
。响不拍掌巴只一 【谚】 شىقپاس.
。核桃核 〈名〉 شاڭعالاق
شاڭعاراق 见 شاڭىراق.
/ 雪滑 شاڭعى تەبۋ : 板雪滑 〈名〉 شاڭعى
。赛比雪滑 شاڭعى جارىسى
شاڭعى اۋىز 见 شاڭقوبىز.
,声啷当发,响作当叮 شاڭعىر ەتۋ : شاڭعىر
。声啷哗发
啷哗发,声啷当发,响作当叮 〈动〉 شاڭعىرلا-
。响作啦啦哗,声
。态动使的 شاڭعىرلا- شاڭعىرلات-
。式定不的 شاڭعىرلا- شاڭعىرلاۋ
شاڭعىت- 见 شاڭىت- II .
。式定不的 شاڭعىت- شاڭعىتۋ
。员动运雪滑,者雪滑 〈名〉 شاڭعىشى
灰满沾 ,土尘满落,土尘上蒙 〈动〉 شاڭدا-
。扬飞土尘;尘
;的多很尘灰,的土尘满落 ① 〈形〉 شاڭداق

路道的扬飞土尘 شاڭداق جول :的扬飞土尘
:的见可约隐 ,的 胧 朦 ,的 暗昏 〔转〕 ②
。泊湖的茫渺 شاڭداق كول
,土尘上蒙 ② 态身反的 شاڭدا- ① شاڭدان-
كەتىپ- شاڭدانىپ ۇستەل :尘灰满沾,土尘满落
。土尘了满落上子桌 تى.
。式定不的 شاڭدان- شاڭدانۋ
,尘灰起扬 ② 态动使的 شاڭدا- ① شاڭدات-
起扬里这在要不 بۇل ارانى شاڭداتپا :扬飞土尘
。土尘
。式定不的 شاڭدا- شاڭداۋ
土尘,的多很尘灰,的土尘满落 〈形〉 شاڭدى
。服衣的灰满落 شاڭدى كيىم :的扬飞
);喊一声尖,叫尖声一然突 شاڭق ەتۋ : شاڭق
。叫鸣(等鹰
:的亮明,的朗明,的朗晴 〈形〉 I شاڭقاي
شاڭقاي ٴتۇس ▲ 空天的朗晴 شاڭقاي اشىق كۇن
。午中,午正
得显,亮明得显,朗晴得显 〈动〉 II شاڭقاي-
العان تىنىستاپ بولدى، شاڭقايعان ٴتۇس :亮光
。了儿会一息休该,空当日烈值正 ٴجون
شاڭقاي II 见 شاڭقان.
。式定不的 شاڭقاي- II شاڭقايۋ
شاڭقان :的白洁,的显明,的明鲜 〈形〉 شاڭقان
的白雪 شاڭقان ٴۇي ▲ 房毡的白清 اق ۇيلەر
。房毡
شاڭقي- 见 شاڭقاي- II .
。式定不的 شاڭقيۋ
。(琴)弦口 〔乐〕 〈名〉 شاڭقوبىز
声尖(频频) شاڭق-شاڭق ەتۋ : شاڭق-شاڭق
。叫鸣(等鹰);叫声尖,喊
声的细尖发,喊声尖,叫声尖 〈动〉 شاڭقىلدا-
الما مازاسىن ەلدىڭ شاڭقىلداپ :叫喊声大;音
。宁安得不人别得弄嚷吵声大要不
好,的闹吵爱,的叫喊声尖 〈形〉 شاڭقىلداق
。人女的嘴吵好 شاڭقىلداق قاتىن :的嘴吵
,架吵 ② 态互交的 شاڭقىلدا- ① شاڭقىلداس-
。嘴吵,吵争
。态动使的 شاڭقىلدا- شاڭقىلدات-
。式定不的 شاڭقىلدا- شاڭقىلداۋ

شاڭلاق 〈形〉浅紫灰色的：شاڭلاق ٴوگىز 毛色浅紫灰色的犍牛。

شاڭراق 见 شاڭىراق.

شاڭسورعىش 〈名〉吸尘器，集尘器。

شاڭسىز 〈形〉没有灰尘的，没有尘土的，没有埃尘的：شاڭسىز كوگال 没有尘土的草坪。

شاڭسىزدان- 〈动〉变得没有灰尘，变得没有尘土。

شاڭسىزداندىر- ① شاڭسىزدان- 的使动态 ② 清除灰尘。

شاڭسىزداندىرعىش 〈名〉除尘器。

شاڭسىزدانۋ شاڭسىزدان- 的不定式。

شاڭتاس 〈名〉石磙，磙子，碌碡。

شاڭ-توزاڭ 〈名〉尘土，尘埃，尘污。

شاڭ-توپىراق 〈名〉尘土，灰尘，飞尘。

شاڭىراق 〈名〉① (毡房的)顶圈架，木圈顶 ② 家，户；ول وسى توڭىرەكتەگى داۋلەتتى شاڭىراقتاردىڭ ٴبىرى. 他是本地区的富户之一。▲ التىن شاڭىراق 故乡，祖国 ▲ شاڭىراق ٴمۇيىز (指牛)弯而大的犄角 ▲ شاڭىراعى ورتاسىنا ٴتۇسۋ 栋折椽崩，片瓦无存 ▲ شاڭىراعى شايقالۋ 风雨飘摇：شاڭىراعى شايقالعان زامان 风雨飘摇的年代 ▲ شاڭىراعى قۇلاۋ 家业败落，落架 ▲ شاڭىراقىقا قارا 看这是谁的房子，这不是你的房子 ▲ قارا شاڭىراق 长房 ▲ ۇلكەن شاڭىراق 长房。

شاڭىراقسىز 〈形〉无顶圈架的，无木圈顶的。

شاڭىراقتاي 〈形〉弯而大的：ٴمۇيىزى شاڭىراقتاي ٴوگىز 犄角弯而大的犍牛。

شاڭىراقتان- 〈动〉(多指犄角)长得大又只圆。

شاڭىراقتانۋ شاڭىراقتان- 的不定式。

شاڭىراقتى 〈形〉有顶圈架的，有木圈顶的。

شاڭىراقشى 〈名〉制做毡房顶圈架的工匠。

شاڭىرقا- 〈动〉① 尘土飞扬；蒙上灰尘，满是灰尘 ② 显得昏暗，雾气弥漫，变得阴霾。

شاڭىرقات- شاڭىرقا- 的使动态。

شاڭىرقاۋ شاڭىرقا- 的不定式。

شاڭىت I 〈名〉尘土，灰尘，烟尘。

شاڭىت- II 〈动〉扬起尘土，灰尘飞扬，烟尘漫天；变得昏暗。

شاڭىتتان- 〈动〉烟尘漫天，尘雾弥漫，变得昏暗，变得阴霾。

شاڭىتتانۋ شاڭىتتان- 的不定式。

شاڭىتتى 〈形〉尘雾弥漫的，昏暗的；阴霾的。

شاڭىتۋ شاڭىت- II 的不定式。

شاپ 〈名〉腹股沟，鼠蹊：شاپ جارىعى 腹股沟疝 / شاپ بەزدەرى 鼠蹊淋巴腺 ▲ اق شاپ 老的，上了岁数的 ▲ شابىنا وت تۇسكەندەي بولۋ 发火儿，盛怒 ▲ شاپ ايىل (马鞍的)后肚带。

شاپ I：**شاپ بەرۋ** 一下抓住 ▲ شاپ ەتە ٴتۇسۋ 一下顶起来。

شاپ- (شاۋىپ-) II 〈动〉① (马或乘马)疾驰，飞奔，奔驰：بۇل جەردەن اتقا ٴمىنىپ ٴۇش جىل شاپسا دا باسقا ەلگە بارمايدى. 从这里既使是骑马跑三年，也不会跑到任何别的国家。② 参加赛马：بالا اتقا ٴمىنە شاباتىن 经常参加赛马的孩子 ③ 砍，劈，砍伐，剁：بالتامەن وتىن شابۋ 用斧头劈柴 / قىلىشپەن جاۋدى شابۋ 用马刀砍杀敌人 ④ 刈，割，打：ٴشوپ شابۋ 打草 ⑤ 攻击，进犯，袭击，侵犯：قويعا قاسقىر شابۋ 狼袭击羊群 ⑥ 追求，图谋，谋取：ٴوز پايداسىنا شابۋ 追求自己的利益 ⑦ (圈套，捕兽器等)套住，夹住 ▲ ايعىر شابۋ 交配(指马) ▲ باسقا شابۋ 欺人太甚 ▲ جانداي شابۋ 追随 ▲ جاۋ شابۋ ① 皮敌人抢劫 ② 冲向敌人，消灭敌人 ▲ كوسىلە شابۋ (马四蹄伸直)疾驰，奔驰 ▲ كوڭىل شابۋ 感兴趣，对……喜欢，入迷，想吃…… ▲ ناسىرعا شابۋ 复杂化 ▲ تامىرىنا بالتا شابۋ 根除，彻底消灭 ▲ ارىستان ايعا شابامىن سەپ مەرت بولىپتى. 【谚】狮子欲吞月亮自取灭亡。▲ بايتال شاۋىپ بايگە الماس. 【谚】骒马上不了阵。▲ تورعاي قۇتىرسا بۇركىتكە شابادى، ٴيت قۇتىرسا يەسىن قابادى. 【谚】麻雀遑狂撞老鹰，狗儿遑狂咬主人。

شاپاعات [阿] 〈名〉① 仁慈，慈善，宽恕心 ② 恩典，恩惠，恩遇，恩赐；光宠 ③ 宠信，宠爱，垂青 ▲ شاپاعات قىلۋ 开恩 ▲ شاپاعاتى ٴتيۋ 帮助，给予好处。

شاپاعاتسىز 〈形〉不仁慈的，不慈善的；无情

。的忍残,的酷冷,的

شاپاعاتتى 〈形〉仁慈的,慈善的,厚道的;宽的;怒的;体谅下情的,垂青的。

شاپاعاتچى 〈名〉仁慈者,慈善者,赐恩者,恩人。

شاپاعاتچىل 〈形〉仁慈的,慈善的,厚道的;垂青的。

شاپاق I 〈名〉早霞,晨晖,霞光: تاڭ شاپاعى 朝霞 / كەشكى شاپاق 晚霞 / قىزىل شاپاقتا ورانىپ، قىزارىپ بارىپ كۈن باتتى. 红衣入西宫 ▲ شاباق شاشۇ 霞光万道(霞光照射)。

شاپاق II 〈名〉瓜皮: قاربىز شاپاعى 西瓜皮。

شاپاقسىز 〈形〉没有瓜皮的,不带瓜皮的。

شاپاقتان- 〈动〉霞光照射,霞光万道。

شاپاقتانىۋ شاپاقتان- 的不定式。

شاپاقتى 〈形〉有瓜皮的,带瓜皮的。

شاپالاق 〈名〉① 手掌,掌巴 ② 嘴巴,耳光: شاپالاقپەن تارتىپ جىبەرىۋ 打嘴巴 ▲ شاپالاق جەۋ 吃一个耳光。

شاپالاقتا- 〈动〉① 鼓掌,拍掌,拍拍手: شاپالاقتاپ بەكىتىۋ 通过 ② 鼓掌打嘴巴,扇耳光,给个耳光: از شاپالاقتاعان جوق 打不了少嘴巴 ▲ دۋ قول شاپالاقتاۋ 掌声雷动,热烈鼓掌 ▲ سانىن شاپالاقتاۋ 后悔,懊悔。

شاپالاقتال- شاپالاقتا- 的被动态。

شاپالاقتاس- شاپالاقتا- 的交互态。

شاپالاقتات- شاپالاقتا- 的使动态。

شاپالاقتاۋ شاپالاقتا- 的不定式。

شاپان 〈名〉袷袢,上衣,大衣,宽服: استارلى شاپان 夹大衣 / قاپتال شاپان 棉大衣 ▲ ات، شاپان ايىپ الۋ 收价值相当一匹马和一件大衣的罚金 ▲ شاپان جابۋ (كيگىزۋ) 盖上袷袢 ② 贵贝赠衣服。

شاپاندى 〈形〉有袷袢的,穿大衣的,穿上衣的: كوك شاپاندى 穿蓝大衣的。

شاپاندىق 〈形〉做袷袢的,缝制大衣的,做上衣的: شاپاندىق بۇل 做袷袢的布料。

شاپانسىز 〈形〉未穿袷袢的,未穿上衣的,没有大衣的。

شاپانشا 〈名〉小袷袢,上衣,短大衣。

شاپانشالق 〈形〉只穿一件袷袢的,只穿一件上衣的: قىس شىندە شاپانشالق ۇسىپ ولەسلق. 穿只天穿一件上衣你会冻坏的。

شاپاتا 〈名〉(生皮或粗皮做的)鞋子。

شاپاتى 〈名〉中等身材。

شاپاشوت 〈名〉锛子,锛斧。

شاپقى I 〈名〉击铁。

شاپقى II 〈名〉切铁刀具,凿子。

شاپقىز- شاپ- III 的使动态。

شاپقىلا- 〈动〉① 奔跑,飞驰,奔驰,驰骋: شاپقىلاما اتىڭ بولدىرىپ قالماسىن 别把马累坏了 ② 四处奔走,到处奔跑: ءبىر كۇن شاپقىلاپ بۇل توڭىرەكتە بارماعان جەر قالمادى 跑了一天,附近的地方都去了 ③ 砍,砍碎,剁碎: اعاش شاپقىلاۋ 砍木头 / كەتپەنمەن جەر شاپقىلاۋ 用砍土曼刨土 ④ 用切铁工具(用凿子)凿,切 ▲ ات كورمەگەن ات مىنشە شاپقىلاپ ءجۇرىپ ولتىرەر. 【谚】没骑过马的人,一旦骑上马非得把马累死。

شاپقىلاس- شاپقىلا- 的交互态。

شاپقىلات- شاپقىلا- 的使动态。

شاپقىلاۋ شاپقىلا- 的不定式。

شاپقىن I 〈名〉侵袭,侵略,袭劫,抢劫: شاپقىنعا ۇشىراعانداي 如遭抢劫。

شاپقىن II 〈名〉报信的人。

شاپقىندا- 〈动〉侵袭,袭劫,侵略,抢劫: بەيبىت ەلدى شاپقىندادى 侵袭和平的人民。

شاپقىندات- شاپقىندا- 的使动态。

شاپقىنداۋ شاپقىندا- 的不定式。

شاپقىندى 〈形〉被侵袭的,被侵略的,被抢劫的,被劫袭的;战乱的,战火纷飞的。

شاپقىندىق 〈名〉侵略,抢劫。

شاپقىنسىز 〈形〉没受侵袭的,没被抢劫的;和平的,没有战乱的。

شاپقىنشى I 〈名〉报信的人;听差;传令兵。

شاپقىنشى II 〈名〉侵略者,袭击者,掠夺者。

شاپقىنشىلىق ①〈名〉抢劫,掠夺,抢劫行为 ②侵略,侵犯,进犯,侵人,外侮: شاپقىنشىلىق جاساۋ 掠夺(侵略)。

شاپپا I 〈名〉(枪的)击铁,板机,机头:

شاپپاسىن باسۇ 扳动板机。

شاپپا I 〈名〉折刀，小刀，弹横刀：شاپپا پىشاق 弹横折刀。

شاپپا II 〈名〉草地，草场，牧草地。

شاپپا IV 〈名〉门钩。

شاپپا V 〈形〉①飞快的，快迅的：شاپپا جورغا 飞快的溜蹄步 ② 有弹簧的，有弹性的：شاپپا قۇلۇپ 弹簧锁 ▲ شاپپا تۇزاق 机关套。

شاپپالى I 〈形〉带击铁的，有板机的，有机头的。

شاپپالى II 〈形〉有草场的，牧草地多的。

شاپپا-شاپ 〈副〉 一 下 子，喊 哩 咯 喳：شاپپا-شاپ ۋستاسا كەتتى 一下子打断起来。

شاپپاشوت 见 شاپاشوت.

شاپتا- 〈动〉 ① 贴，张贴，粘贴：ۋران قاعازىن شاپتاۋ 粘贴标语 ② 吊肚（指为马紧后肚带）。

شاپتال I 见 شابدال.

شاپتال- II شاپتا- 的被动态。

شاپتاس- ①شاپتا- 的交互态 ② 鼠蹊和鼠蹊相贴。

شاپتات- شاپتا- 的使动态。

شاپتاۋ I شاپتا- 的不定式。

شاپتاۋ II 〈名〉（马鞍的）后肚带。

شاپتول 见 شابدال.

شاپتىعۇ شاپتىق- 的不定式。

شاپتىعىس- شاپتىق- 的交互态。

شاپتىق- 〈动〉 ① 发怒，大怒，怒气冲冲，狂怒：شاپتىقپاي اقىرىن سويله 不要怒气冲冲，有话慢慢讲 ② 骂，骂架，臭骂；无理取闹：نەشە جىلدان بەرى تاتۇ-ئتاتتى ئوتىپ كەلىپ ەدىك، بۈگىن نەگە وسىنشا شاپتىقتىڭ؟ 几年来，我们一直相处得很好，今天为什么这样骂人？

شاپتىقپا 〈形〉无理取闹的，好吵嘴的，爱骂人的：شاپتىقپا ايەل 好吵嘴的女人。

شاپتىقپالىق شاپتىقپا 的抽象名词。

شاپتىقتىر- شاپتىق- 的使动态。

شاپتىر- ① شاپ- III 的使动态 ② 赛：ات شاپتىرۇ 赛马③使（种马）交配④（站着）小便，撒尿，喷射：تۇرەگەپ تۇرىپ شاپتىرۇ 站着撒尿。

شاپتىرت- ①شاپتىر- 的使动态 ② （站着）小便，撒尿。

شاپتىرتقىز- شاپتىرت- 的使动态。

شاپتىرۇ شاپتىر- 的不定式。

شاپتىرىل- شاپتىر- 的使动态。

شاپتىرىم: ات شاپتىرىم جەر 指相当于赛马的全程距离 شاپتىرىم جەر نسدىك 咫只之间。

شاپ-شاعىن 〈形〉简便的，短小的，简明的；数量不多的；体积小的，袖珍的：شاپ-شاعىن ماقالا 短小的文章 / شاپ-شاعىن ادام سانى 人口少 / شاپ-شاعىن دۇنيە 很小的东西。

شاپ-شاق 〈形〉正好的，正适合的，恰好的，恰如其分的：مىنا سىم ولشەگەندەي اق شاپ-شاق ەكەن. 这条裤子好象量过一样穿看非常合身。

شاپشاڭ 〈形〉 ① 快的，迅速的，急速的，迅疾的：شاپشاڭ ات 快马 / شاپشاڭ ىلگەرىلەۋشىلىك 迅速的进步 ② 赶快，即刻：سەن شاپشاڭ بارىپ، شاپشاڭ كەل. 你快去快回。/ بۇل مىندەتتى شاپشاڭ بىتىرىڭدەر. 你们赶快完成这项任务。

شاپشاڭدا- 〈动〉加快，加速，抓紧时间，赶忙：ۋاعىندا جەتەمىن دەسەڭ شاپشاڭدا 想要准时到达就必须加快速度。

شاپشاڭدان- ①شاپشاڭدا- 的反身态 ② 变得快，变得迅速。

شاپشاڭدات- ①شاپشاڭدا- 的使动态 ② 加快，加速，赶忙，赶快。

شاپشاڭداتۇ شاپشاڭدا- 的不定式。

شاپشاڭداتۇشى 〈名〉加快速度的人，催促者。

شاپشاڭداۋ I شاپشاڭدا- 的不定式。

شاپشاڭداۋ II 〈形〉较快的，速度较快的，略微迅速的。

شاپشاڭدىق ①شاپشاڭ 的抽象名词 ② 迅速，急速；速度，速率 ③ 灵俐，敏捷；小聪明。

شاپشاڭدىلىق 见 شاپشاڭدىق.

شاپشاڭىراق 〈形〉比较快的，比较迅速的；不延误的，不迟缓的：ئبىز توسىپ وتىرامىز، شاپشاڭىراق كەل. 快一点回来，我们在这里等你。

شاپشۋ شاپشى- 的不定式。

شاپشى- 〈动〉① 跳，跃跳，纵身；扑向：مىسىق شاپشىپ بارىپ ٴىلۋلى تۇرعان ەتتى الىپ قاشتى. 猫纵身一跳把挂着的肉叼跑了。② 喷，射喷，涌喷，涌出：جارادان قان شاپشىدى. 血从伤口涌出来了。③〔转〕吵嘴，顶撞：اقىلعا كونبەي ونان ارمان شاپشىدى 不听劝告吵得更加厉害。

شاپشىما I 〈名〉① 小型瀑布 ② 喷泉。

شاپشىما II 〈形〉爱吵架的，好顶撞的；不听劝告的。

شاپشىمالى 〈形〉喷射的；喷涌的，喷发的，自喷的。

شاپشىمالىق ①شاپشىما 的抽象名词 ② 向上喷射的现象，自喷能力。

شاپشىت- ①شاپشى- 的使动态 ② 撒尿。

شاپىراش 〈形〉斜视的，内斜视的：شاپىراش كوز 斜眼 ▲ شاپىراش مىنەزدى ادام 怪脾气的人。

شاپىراشتان- 〈动〉斜眼，斜视，斜着看：ونىڭ كوزى كەيىن كەلە شاپىراشتانىپ كەتىپتى. 他的眼睛后来才有斜视。

شاپىراشتانۋ شاپىراشتان- 的不定式。

شاپىراشتاۋ 〈形〉比较斜的，略微斜视的。

شاپىراشتىق ①شاپىراش 的抽象名词 ② 内斜视，斜眼。

شار I 〈名〉球，球体：اۋا شارى 气球 / جەر شارى 地球 / جارتى شار 半球 ▲ شار اينا 大圆镜子 ▲ شار پاتشا 沙皇 ▲ شار تاراپ 四面八方，五湖四海。

شار II 〈名〉糠秕，谷壳，(扬场时清除的)杂质。

شار III 〈名〉磨刀石，磨轮，砂轮。

شار IV 〈名〉〔史〕(选举时投的)石子，卵石：شارعا سالۋ 进行表决 / شار تاستاۋ (سالۋ) 投票。

شار V : شار ەتۋ 哗啦一声(泻，流，倒)。

شار VI 〈形〉老的，上了年纪的，老年的，年迈的：شار تارتۋ 年迈(上了年纪) / شار ساۋلىق 老母羊。

شار VII : شار انا 明镜，大镜。

شارا I 〈名〉① 大木碗：ول قاتتى شولدەگەن ەكەن، ٴبىر شارا ايراندى لىقىلداتىپ جۇتىسىپ جىبەردى. 他渴坏了，把一大碗酸奶咕嘟咕嘟一口气就喝完了。② (眼)眶，(眼)窝 ▲ كوزى شاراسىنان شىعۋ 魂飞魄散 ▲ شاراسىنان شىعۋ 超出界限，超出范围。

شارا II 〈名〉办法，方法，措施：شارا جوق 没有法子 / بۇعان نە شارالىڭ بار 对此你有什么办法 ② 处分，惩办：پارتيادان شىعارۋ شاراسى 开除党籍处分 ▲ شارا قولدانۋ ①采取措施 ② 处分，惩办。

شاراban 〈名〉① 轻便二轮马车 ②(有几排座的)敞篷马车。

شارادای 见 شىرادای.

شاراينا 〈名〉铠甲，甲胄。

شارانا 〈名〉① 胎膜，胞衣，羊膜 ②〔转〕(刚生下的)婴儿。

شاراپ 〈名〉酒类，露酒，葡萄酒，带有酒精饮料。

شاراپات 〈名〉恩赐，恩惠，行善，好处 ▲【谚】جاقسىدان شاراپات، جاماننان كەساپات. 接近好人受惠，接近坏人受罪。

شاراپاتتى 〈形〉① 行善的，乐善好施的，施恩的 ② 高尚的，气度高贵的。

شاراپاتتىلىق شاراپاتتى 的抽象名词。

شاراپحانا 〈名〉酒馆。

شاراپشى 〈名〉卖酒精饮料的人。

شاراپشىن 〈名〉纱布。

شاراسىز 〈形〉无法的，毫无办法的，一筹莫展的，无可奈何的；逼迫的，迫不得已的：بۇل ماسەلەگە ٴبىز شاراسىز قالدىق. 对这个问题我们毫无办法 / شاراسىز ناۋقاس 不治之症。

شاراسىزدان- 〈动〉显得没有办法，显得毫无办法，显得束手无策；迫不得已，无可奈何：ول شاراسىزدانىپ قالعان كورىنەدى 他好象已处在无可奈何之中。

شاراسىزداندىر- شاراسىزدان- 的使动态。

شاراسىزدانۋ شاراسىزدان- 的不定式。

شاراسىزدىق ① شاراسىز 的抽象名词 毫无办

法,束手无策,一筹莫展: شاراسىز دىقتان ماقۇل
بولۋ 在毫无办法的情况下同意。

شارباق 〈名〉① 栅栏,篱棚,篱笆: مال
شارباعى 牲畜栅栏 ②(用枝条编制的)筐子:
شارباق توقۋشى 篾匠(编筐人)。

شارباقسىز 〈形〉① 没有栅栏的,没有篱笆的
,没有用篱棚圈起来的 ② 没有装筐的;未带
筐的。

شارباقتا- 〈动〉① 用栅栏圈住 ② 装在筐里。

شارباقتال- شارباقتا- 的使动态。

شارباقتاۋ شارباقتا- 的不定式。

شارباقتى 〈形〉① 有栅栏的,用篱笆圈起来
的 ② 有筐的,带筐的。

شارباقشى 〈名〉篾匠,篾工。

شارباقشىلىق 〈名〉编筐业,编织业。

شارباتشىل: شارباتشىل قۇستار 〔动〕太阳
鸟。

شاربى 〈名〉腹油: اسقازان شاربىسى 胃网膜 /
سيىردىڭ شاربىسى 牛的内脏油 ▲ شاربى بۇلت
稀疏的云,散云。

شاربىلان- 〈形〉① 长腹油,长膘 ②(云彩)
形成网状。

شاربىلانۋ شاربىلان- 的不定式。

شارعا 见 شارعى II。

شارعى I 〈名〉〔宗〕教义,教规。

شارعى II 〈形〉身材矮的,矮个子的。

شارداق 〈形〉个子矮而肚子大的;大腹便便
的: شارداق قارىن 垂腹(大腹)。

شارداڭدا- 〈动〉拖着肚皮走,笨拙地行走:
شارداڭداپ جۇرە المايى كەلەدى 拖着肚皮走不
动。

شارداڭداس- شارداڭدا- 的交互态。

شارداڭدات- شارداڭدا- 的使动态。

شارداڭداۋ شارداڭدا- 的不定式。

شارداش 〈名〉恰尔达什舞,恰尔达什曲。

شارٴدارى 〈名〉多味药,混合药。

شاردارىلەۋ شاردارىلە- 的不定式。

شاردارىلە- 〈动〉配药,配方,配制:
شاردارىلەپ جاساعان ٴدارى 配制的药 /
شاردارىلەپ ەمدەۋ 用配制的药治病。

شاردى- 〈动〉(指肚子)膨胀,鼓起来,显得
大: شەتىنەن قارىندارى شارديعان ٴتورت كىسى
كەلدى. 来了四个人,个个都是大腹便便的。

شارديت- شاردي- 的使动态。

شارديۋ شاردي- 的不定式。

شارجى 〈名〉夸张讽刺的描写,夸张的刻画,
漫画。

شارجىلا- 〈动〉(在描写,表演等上)作得过
火,漫画化,笑谑。

شارجىلاۋ شارجىلا- 的不定式。

شارجىسىز 〈形〉没有夸张的, 不带讽刺的,
(在描写,表演上)不过火的。

شاريعات 〈名〉[阿]〔宗〕(伊斯兰教的)教
义,教规,法典: شاريعات بويىنشا ىستەۋ 按照
教规办事。

شاريعاتشىل 〈形〉维护教规的, 坚持教义
的,维护法典的。

شارق: شارق ەتۋ ① 发出咣当声 ②(突然)嚷
起来,尖叫起来 شارق ۇرۋ ① 翱翔,飞翔,高
飞 ② 高亢, 高昂 ③〔转〕飞黄腾达,出人头
地,扶摇直上 ④ 思绪万千 ⑤ 忙个不停。

شارقايا 〈形〉爱吵嘴的, 爱吵架的,好顶嘴
的;爱嚷嚷的: شارقايا قاتىن 泼妇。

شارقاياقتاس- 〈动〉(和某人)吵架, 吵嘴,
争吵,争执: ونىمەن شارقاياقتاسپاي-اق قوي.
(你)不要跟他吵架。

شارقاياقتاستىر- شارقاياقتاس- 的使动态。

شارقاياقتاسۋ شارقاياقتاس- 的不定式。

شارقايالىق ① شارقايا 的抽象名词 ② 多言癖。

شارقات 〈名〉〔方〕(妇女)大头巾。

شارقى: شارقى ٴجىپ 轴线。

شارقىلدا- 〈动〉① 发出咣当声,咚咚作响:
جامان ەسىك كىرىپ-شىققان سايىن شارقىلدايتىن
بولىپ الدى. 破旧的门进出时老是咣当咣当
作响。② (用指责的口吻)大声说话, 叫
嚷,嚷嚷: ول شارقىلداعانىن قويا المايدى. 他
得难改变爱嚷嚷的习惯。

شارقىلداس- ① شارقىلدا- 的交互态 ② 顶嘴,
顶嘴,吵架: ەكەۋى شارقىلداسىپ قالدى.
他们两个吵起来了。

شارقىلدات- شارقىلدا- 。态动使的

شارقىلداۋ شارقىلدا- 。式定不的

شارقىلداۋىق 〈形〉 爱嚷嚷的,爱叫喊的,爱吵嘴的;好抱怨的: شال شارقىلداۋىق 不叨唠休的老头子。

شارلا- I 〈动〉 ① 走遍,遍历,周游,游历,转游: توخرەكتەگى ورمانىنىڭ بارىن شارلاپ بولدى 走遍了附近的所有森林 ② 视巡,逻巡,巡查: جول شارلايتىن جومىسشى 巡道工 ③ 侦察: شارلاۋشى اسكەر / 侦察兵 شارلاۋشى ايروپلان 侦察机。

شارلا- II 〈动〉 扬场(时清除杂质,清除秕糠)。

شارلان- ①شارلا- I、II 的被动态 ② 发胖,发富,变得肥胖,长膘: اسقار باياعىدان كوپ شارلانىپ كەتكەن ەكەن. 阿斯哈尔比以前胖多了。

شارلات- شارلا- I、II 的使动态。

شارلاتتىر- شارلا- 的使动态。

شارلاۋ شارلا- I、II 的不定式。

شارلاۋشى I 〈名〉 侦察员,视察员, 巡逻者: شارلاۋشى اسكەر / 巡逻兵 شارلاۋشى ايروپلان 侦察机。

شارلاۋشى II 〈名〉 扬场者。

شارلى I 〈形〉 球状的,球形的,球体的 ▲ شارلى شويىن 〔冶〕 球磨铸铁。

شارلى II 〈形〉 杂质多的,秕糠多的。

شارلىق 〈名〉 球体,球状,球形: شارلىق بولەكتىك 球状节理 ▲ شارلىق اۋىتقۇ 〔物〕球差。

شارماي 〈名〉 毒鱼。

شارماياق 〈名〉 争吵,争讼,争执: شارماياعى تاۋسىلمايتىن ۇيى 老是争吵不休的家庭。

شارماياقتاس- 〈动〉 吵嘴,争吵;争论: ونىمەن شارماياقتاسپاي- اق قوي. 你不要跟他争吵了。

شارماياقتاستىر- شارماياقتاس- 的使动态。

شارماياقتاسۋ شارماياقتاس- 的不定式。

شارمانكا 〈名〉 (流浪乐师背在背上的)手摇风琴。

شارمانكاشى 〈名〉 (背着手摇风琴的)流浪乐师。

شارپۋ شارپى- II 的不定式。

شارپى I 见 شارپى.

شارپى- II 〈动〉 ①着烧,燎(焰火),烧,焦,(火)舔(舌): ونىڭ شاشىن وت شارپىپ كەتتى. 他的头发被火燎了。 ② 席卷,蔓延,波及: كاپيتاليزم دۇنيەسىنە شارپىدى. بۇكىل داعدارىس ەكونوميكالىق 经济危机波及整个资本主义世界。 ③ 牵扯,牵连,连累,株连: بۇل ماسەلە تالاي جاندى شارپىدى. 这个问题牵扯了好多人。

شارپىل- شارپى- II 的被动态。

شارپىس- شارپى- II 的交互态。

شارپىت- شارپى- II 的使动态。

شارت I 〈名〉 ① 条件: سىزدىڭ شارتىڭىز نە؟ 您的条件是什么? / ۋقساس شارت استىندا 在同样的条件下 ② 契约,合同,条款: شارت جاساۋ 缔结契约 / كەلىسىمدەگى بارلىق شارتتى ورىنداۋ 履行合同的所有条款 ③ 规则,规章: ەلەكتر شامىن پايدالانۋدىڭ شارتى 电灯使用规则 ④ 情况,环境,条件: قىزمەت ىستەۋ ورتاسىن جاقسى شارت جاراتىپ بەرۋ 创造良好的工作环境 ⑤ 应该,一定要,必须: ورتا مەكتەپتى بىتىرگەن وقۋشى بولۋى شارت 高中毕业生必须是 ▲ شارت العى 先决条件,前提 ▲ شارت يمان 教规,戒律。

شارت II 〈拟〉 喀嚓声,折裂声,爆音,噼啦声: شارت سىنۋ 喀嚓一声折断 ▲ شارت بايلاۋ 系紧,紧捆 ▲ شارت ەتۋ 发出喀嚓声,发出噼啪 ▲ شارت جۇگىنۋ 跪坐 ▲ شارت كەتۋ 一下声 ▲ شارت ءتۇيۋ 系成死扣 ▲ 断了,喀嚓一声折断。

شارتا: **شارتا بايلاۋ** 系紧,紧捆,紧绑: ول شالاقايدىڭ باۋىن شارتا بايلاپ الىپتى. 他把帽带系得紧紧的。

شارتاباق 〈名〉 大盘。

شارتاق I 〈名〉 哨岗,岗停。

شارتاق II 〈名〉 〔方〕 栅栏,篱笆,篱笆。

شارتاراپ 〈名〉 四周,四面八方,五湖四海: تەمىر جول شارتاراپقا تارالعان 铁路四通八达。

。境环,况情;件条〈名〉 **شارت-جاعداي**
。态动使的 شارتي- **شارتيت-**
。式定不的 شارتي- **شارتيۋ**
شارتنامانى :约契,约条。书同合〈名〉 **شارتناما**
。约条坏破 بۇزۇ
速神,忙急,紧赶,快赶〈副〉 **شارتپا-شۇرت**
。地喳喀哩喊,地
:的钱价讲不,的件条无 ① 〈形〉 **شارتسىز**
无 كەرەك ۋيمىنىك بولىسىنە شارتسىز بويسۇنۇ
:的必务,的定一 ② 配分织组从服的件条
بوّل مىندەت شارتسىز ٴوز ۋاعىـــــندا ورىندالۋ
▲ 。成完时按要定一务任项这 كەرەك.
▲ 射反件条非〔理生〕 شارتسىز رەفلەكىس
▲ 激刺件条非〔理生〕 شارتسىز تىتىركەندىرۋ
。激刺件条无〔理生〕 شارتسىز تىتىركەنۋ
治师巫指)件条讲;讳忌,忌禁〈动〉 **شارتتا-**
。(件条的出提所对病
,约条立订 ② 态互交的 شارتتا- ① **شارتتاس-**
。定约,定约,妥商,好约
。式定不的 شارتتا- **شارتتاۋ**
شارتپا-شۇرت. 见 **شارتتا-شۇرت**
之件条(种某)在,的件条有 ① 〈形〉 **شارتتى**
先预 ② 意同的件条有 شارتتى قوسىلۋ :的下
شارتتى بەلگى :的定假,的定约中暗,的定约
:的性征象 ,的性定假 ,的化式程 ③ 号暗
条〔语〕 ④ 势手的化式程 شارتتى قول يشاراسى
▲ 句件条 شارتتى سويلەم :的定假,的件
شارتتى باعىنىڭقىلى ساباقتاس 句复件条(句副)。
义意件条 شارتتى ماعىنا ▲ شارتتى بەلگى ▲
,式件条〔语〕 شارتتى راي ▲ 号符用专;号暗
构的式件条 شارتتى رايدىك جاسالۋى ▲ 式定假
射反件条〔理生〕 شارتتى رەفلەكىس ▲ 成
。式等件条〔数〕 شارتتى تەڭدىك
。词名象抽的 شارتتى **شارتتىلىق**
:断折,声嚓喀,声裂折 ① 〈拟〉 **شارت-شۇرت**
喀嚓喀树 اعاشتار شارت-شۇرت سىنىپ كەتتى.
哩噼,声啪啪噼噼,声击敲续连 ② 。了断嚓
声啦啪: ەكەۋى شارت-شۇرت توبەلەسىپ كەتتى.
。了来起打子下一人俩们他
شاردي-. **شارتى-**

:的骗未丸睾个一,的丸睾单〈形〉 **شارتىق**
。羊种的丸睾单 شارتىق قوشقار
彻有没丸睾,的势去全完未〈形〉 **شارتىقتاۋ**
。的差较能机性;的掉骗底
。声嚓咔,声啪啪〈名〉 **شارتىل**
:响嚓咔嚓咔,响作啪啪 ① 〈动〉 **شارتىلدا-**
جەل سىندىرعان بۇتاقتىك شارتىلداعان داۋىسى
。声嚓咔的断吹风被枝树了来传 ەستىلدى.
② 发出爆音,轰隆作响: ناجاعاي شارتىلداپ
。响作隆轰在雷 تۇر.
,作啪啪噼噼,的声嚓喀发〈形〉 **شارتىلداق**
。的音爆出发,的响
噼噼 ② 态动使的 ① شارتىلدا- ① **شارتىلدات-**
啪啪地打,噼里啪啦地抽打: شاپالاقپەن شار-
。抽猛掌巴用 تىلداتۋ
式定不的 شارتىلدا- **شارتىلداۋ**
。竹爆,炮响〈名〉 I **شارتىلداۋىق**
喀发,的响作啪啪噼噼〈形〉 II **شارتىلداۋىق**
。的音爆出发,的声嚓
تۇرمىـ شارۋالاردىك :民牧,民农〈名〉 I **شارۋا**
ـسىن جاقسارتۋ 改善农民的生活 ▲ كەدەي شارۋا
。牧中 ورتا شارۋا ▲ 民农 قارا شارۋا ▲牧贫
:业事产生;济经 ① 〈名〉 II **شارۋا**
,产财 ② 济经义主会社 سوتسياليستىك شارۋا
管 产业: حالىق كومۇناسىنىك شارۋاسىن باسقارۋ
发 شارۋاسى وركەندەۋ / 业产的社公民人理
财 ③ 事情,事务,活计,事宜: بۇگىن شارۋام
没 جوق. 。事没我天今 / شارۋاك بولماسىن!
你的事! / ٴۇي شارۋاسى 家务活 ▲ شارۋا باقىان
(قۇعان، كۇيتتەگەن) 干活的 ▲ شارۋا باستى 干
▲ 的验经有活干 قول شارۋا ▲ 的闲得不活
管 قانشا شارۋاك ▲ 霉倒,蛋完 شارۋاك ٴبىتتى
?事么什你
。的长擅有活干,的劳勤〈形〉 **شارۋاگەر**
。的词名象抽的 شارۋاگەر **شارۋاگەرلىك**
。的儿活干爱,的动劳爱热〈形〉 **شارۋاجاي**
。词名象抽的 شارۋاجاي **شارۋاجايلىق**
。的劳勤,的儿活干爱〈形〉 **شارۋاكەش**
。词名象抽的 شارۋاكەش **شارۋاكەشتىك**
爱 ,的劳勤;的畜养;于长擅〈形〉 **شارۋاقور**

劳动的，闲不住的。

شارۋاقورلىق شارۋاقور 的抽象名词。

شارۋالى 〈形〉 经济状况好的，有产业的，富裕的：ٴبىرشاما شارۋالى ٴۇي 比较富裕的家庭的。

شارۋاسىز 〈形〉 无事的，无事可干的，游手好闲的；空闲的：قازىر مال تولدەتۋدىڭ قاربالاس كەزى، مۇندا شارۋاسىز ادام جوق. 现在是紧张的接羔季节，这里没有一个闲着的人。▲ شارۋاسىز جۇرە بەرگەن بەتالدى ٴجۇرە بەرەدى. 【谚】悠闲者好无事生非。

شارۋاسىزدىق شارۋاسىز 的抽象名词。

شارۋاشى 〈名〉 牧民，养畜者。

شارۋاشىل 〈形〉 热爱劳动的，爱干活儿的，勤劳的，闲不住的；养畜有方的。

شارۋاشىلىق 〈名〉 ① 经济：حالىق شارۋاشىلىعى 国民经济 ② 生产事业，产业：ەگىن شارۋاشىلىعى 农业 / مال شارۋاشىلىعى 牧业 / بالىق شارۋاشىلىعى 渔业 / ورمان شارۋاشىلىعى 林业。

شارف 〈名〉 围巾，领巾，头巾：گۇلدى شارف 花围巾。

شارفسىز 〈形〉 没有围巾的，不戴领巾的，未戴头巾的：شىقپا شارفسىز شىقساڭ سىرتقا 外出要围上围巾。

شارفتى 〈形〉 围有围巾的，有领巾的，戴头巾的。

شارشا- I 〈动〉 劳累，疲倦，疲乏，疲惫，软弱无力：شارشاعان شىعارسىڭ، تىنىستاپ ال. 你累了吧，休息一会儿。/ كۇنى بويى شارشاعان سەكىلدى بولادى دا تۇرادى 整天觉得软弱无力。

شارشا II 〈形〉 球形的，球状的：شارشا دەنە 球体 / شارشا يادرو 球状核 ▲ شارشا جۇلدىز شوعىرى 〔天〕球状星团。

شارشاعىش 〈形〉 容易疲劳的，容易累的。

شارشاعىشتىق شارشاعىش 的抽象名词。

شارشاڭقى 〈形〉 比较累的，有点儿疲倦的，有点儿疲乏的。

شارشاڭقىرا- 〈动〉 觉得有点累，感到有点儿疲乏的。ٴبارى دە شارشاڭقىراپ قالعان سەكىلدى 好象都有点累。

شارشاڭقىراس- شارشاڭقىرا- 的交互态。

شارشاڭقىرات- شارشاڭقىرا- 的使动态。

شارشاڭقىراۋ شارشاڭقىرا- 的不定式。

شارشاپ-شالدىعۋ شارشاپ-شالدىق- 的不定式。

شارشاپ-شالدىق- 〈动〉 疲劳，疲惫，精疲力尽：اتتار شارشاپ-شالدىعىپ قالعان سەكىلدى، جۇرىستەرى بايلاۋلاپ كەلەدى. 看来马都累坏了，开始走不动了。

شارشاس- شارشا- I 的交互态。

شارشات- شارشا- I 的使动态。

شارشاۋ شارشا- I 的不定式。

شارشاۋلاۋ 〈形〉 比较疲倦的，有点儿疲劳的；不太精神的。

شارشى 〈形〉 ① 方形的，正方的，四方的：شارشى ورامال 方手巾 ② 平方的：شارشى مەتر 平方米 ③ 三角巾：كيمەشەكتىڭ شارشىسى 头盖的三角部分 ④ 小方头巾 ▲ شارشى بويلى 矮胖的身材 ▲ شارشى توپ 群众，大庭广众 ▲ شارشى ۇيالى ٴادىس （按一定的行距）挖穴点种法。

شارشىلا- 〈动〉 ① 弄成纵横一样，作成四方形：قاعازدى شارشىلاپ كەسۋ 把纸剪成四方形 ② 弄成三角形：جاۋلىقتى شارشىلاپ بايلاۋ 把头巾弄成三角形系上。

شارشىلاس- شارشىلا- 的交互态。

شارشىلات- شارشىلا- 的使动态。

شارشىلاۋ شارشىلا- 的不定式。

شارشىلى 〈形〉 方的，方形的，四方的，横一样的。

شارشى-ۇيالا- 〈动〉〔农〕（按一定的行距）挖穴：شارشى-ۇيالاپ ەگۋ ٴادىسى 挖穴点种法。

شارشى-ۇيالاۋ شارشى-ۇيالا- 的不定式。

شارىق I 〈名〉 ① 用生牛皮粗制的一种皮便鞋，皮窝子：اياعىنا شارىق تارتىپتى 脚上穿的是皮窝子 ②〔转〕无知的，愚昧的 ▲ وقىعاننىڭ بەتى جارىق، وقىماعاننىڭ بەتى كۇن شارىق. 【谚】有知识是光明，无知识是黑暗。

شارىق II 〈名〉 ① 粗磨刀石 ② 砂轮，磨轮。

。轴线〈名〉Ⅲ **شارىق**
。空天〈名〉Ⅳ **شارىق**
。力能，事本，气力〈名〉Ⅴ **شارىق**
شارىقسىز：的子窝皮有没 ①〈形〉 **شارىقسىز**
② 行而脚赤子窝皮穿有没 جالاڭ اياق ءجۇرۋ
شارىقسىز تارتپا：的轮砂有没；的石刀磨有没
。刀磨法无石刀磨有没 قايراي المايدى
بالتانى：打，磨（轮砂用）〈动〉Ⅰ **شارىقتا-**
？有没了磨（你）子斧 شارىقتادىڭ با؟
：飞高，翔飞，翔翱 ①〈动〉Ⅱ **شارىقتا-**
高在鹰雄．بۇركىت كوكتە شارىقتاپ ۇشىپ ءجۇر
ءان شارىقتاعان：漾荡，昂高，亢高②。翔翱中空
，地头人出，达腾黄飞〔转〕③ 声歌的亢高
。先领遥遥 شارىقتاپ العا شىعۋ：上直摇扶
。态动被的 Ⅰ شارىقتا- **شارىقتال-**
。态互交的 Ⅱ、Ⅰ شارىقتا- **شارىقتاس-**
。态动使的 Ⅱ、Ⅰ شارىقتا- **شارىقتات-**
。式定不的 Ⅱ、Ⅰ شارىقتا- **شارىقتاۋ**
② 的轮砂有；的石刀磨有 ①〈形〉 **شارىقتى**
。的子窝皮穿脚
。（工）师刀磨〈名〉 **شارىقشى**
سۋدىڭ：声泻倾，声淙淙，声哗哗〈名〉 **شارىل**
。声哗哗的水 شارىلى
发，响作啦啦哗，响作哗哗 ①〈动〉 **شارىلدا-**
腾喧）流地啦啦哗 اعۋ شارىلداپ：声淙淙出
ول شارىل-：叫号，嚷号；叨絮，叨唠 ②（泻奔
个说叨叨唠唠他．داپ كوپكە دەيىن توقتامادى
。停不
。态互交的 شارىلدا- **شارىلداس-**
。态动使的 شارىلدا- **شارىلدات-**
。式定不的 شارىلدا- **شارىلداۋ**
② 蹊鼠沟股腹，裆马卡，胯 ①〈名〉Ⅰ **شات**
شاتقا ءبىر بويلاپ وزەندى：峡山，谷峡，谷山
。谷峡人进去走河顺 كىردى
腾欢，的乐欢，的快愉，的兴高〈形〉Ⅱ **شات**
بالالار شەتتىنەن شات. / 兴高到感 شات بولۋ：的
。烈采高兴都个各们子孩
物动的属、种同不种两）种杂 ①〈名〉 **شاتا**
非，子生私 ②（种品新的成而交杂物植或
。生婚

：错差，子漏，子乱，烦麻 ①〈名〉 **شاتاق**
بايقاعايسىڭ، شاتاق شىعىپ جۇرمەسىن，意注要
：葛纠，执争，纷纠 ②（错差）烦麻出别
ولاردىڭ اراسىنداعى شاتاقتى شەشۋ قيىنعا
越来越得变纷纠的间之们他决解．سوقتى
与 نە شاتاعىڭ بار؟：系关，干相 ③ 。了难困
：系关的昧暧；病毛，题问 ④ ？干相何有你
定肯来不天今 بۇگىن كەلمەۋىندە ءبىر شاتاق بار
脑伤，的手棘，的烦麻，的决解以难 ⑤ 题问有
脑伤 شاتاق ماسەلە / 事烦麻 شاتاق ءىس：的筋
▲ 烦麻找（给），事惹 شاتاق سالۋ ▲ 题问的筋
吹，儿碴找，病毛找 ② 烦麻找自 ① شاتاق تابۋ
。子漏捅，烦麻惹 شاتاق شىعارۋ ▲ 疵求毛
：结缠，缠绞，乱凌，乱紊 ①〈动〉 **شاتاس-**
，乱错，乱混②。了乱线．ءجىپ شاتاسىپ قالدى
سوزدەن / 乱混想思 وي شاتاسۋ：涂糊，绪头无
迷，向方失迷，途歧入步 ③ 乱混语言 شاتاسۋ
قايتادان شاتاسىپ قالدىڭ：误错犯，错弄，惘
。下一说新重，了错弄你．ايت
：乱弄 ② 态动使的 شاتاس- ① **شاتاستىر-**
，错搞，错弄 ③ 乱弄线把 ءجىپتى شاتاستىرۋ
شاتاستىرىپ اتىن وقۋشىنىڭ ەكى سەن：错认
④ 。了错搞字名的生学个两把你．وتىرسىڭ
شاتاس- ونى قالايدا：骗欺，路邪向引，途歧入引
犯他诱引人有定肯．تىرىپ جۇرگەن ءبىرەۋ بار
。误错
。态动使的 شاتاستىر- **شاتاستىرت-**
。式定不的 شاتاستىر- **شاتاستىرۋ**
。态动被的 شاتاستىر- **شاتاستىرىل-**
。式定不的 شاتاس- **شاتاسۋ**
。的撇外朝腿，的腿弯〈形〉 **شاتقاياق**
：滑打直，行滑，稳不步脚〈动〉 **شاتقاياقتا-**
مۇز ۇستىندە شاتقاياقتاپ ءجۇرۋ قيىنعا ءتۇستى
。难困很都路上滑打上冰在
。态动使的 شاتقاياقتا- **شاتقاياقتات-**
。式定不的 شاتقاياقتا- **شاتقاياقتاۋ**
。谷峡，谷深〈名〉 **شاتقال**
跌跌，跄跄踉踉，稳不步脚〈动〉 **شاتقالاقتا-**
：撞撞 جولدىڭ ۇستىنە مۇز قاتىپتى دا شاتقالاقتاپ
常非路走，冰了结上路．ارەڭ جۇرۋگە بولادى

滑。

شاتقالاقتات- شاتقالاقتا- 的使动态。

شاتقالاقتاۋ شاتقالاقتا- 的不定式。

شاتقالاق 〈名〉 山谷，峡谷： قويلار شاتقالاقتا جايىلىپ جاتىر. 羊群在山谷里吃草。

شاتپاق 〈名〉 谬论，废话，胡言乱语，荒唐话。

شاتپاقتا- 〈动〉 胡言乱语，胡说八道，胡诌乱扯，发表谬论，信口雌黄： ونىڭ نە دەپ شاتپاقتاعانىن ەشكىم ۇقپاعان جوق. 他胡诌了半天，但谁也没有听懂他说的是什么。

شاتپاقتال- شاتپاقتا- 的被动态。

شاتپاقتاس- شاتپاقتا- 的交互态。

شاتپاقتات- شاتپاقتا- 的使动态。

شاتپاقتاۋ شاتپاقتا- 的不定式。

شاتپاقتى 〈形〉 胡言乱语的，胡诌的；信口雌黄的，不合情理的。

شاتتان- 〈动〉 高兴，兴奋，兴高彩烈，喜悦，喜气洋洋： بارلىعىمىز ءسىزدىڭ ساۋىققاندىعىڭىزعا شاتتاندىق. 我们都为您恢复健康而感到高兴。

شاتتاندىر- شاتتان- 的使动态。

شاتتانۋ شاتتان- 的不定式。

شاتتانىس- شاتتان- 的交互态。

شاتتاۋىق I 〈名〉 黄连木。

شاتتاۋىق II 〈名〉 夹具，长具。

شاتتىق 〈名〉 高兴，愉快，快乐，欢乐： شاتتىققا بولەنۋ 沉浸在欢乐之中 / شاتتىق سەزىم 愉快的心情 / شاتتىقپەن باس قوسۋ 欢聚一堂。

شاتۋ شاتى- 的不定式。

شاتۋىن 〈名〉 〔机〕 连杆。

شات-شادىمان 〈形〉 愉快的，欢乐的，喜悦的，高兴的，喜气洋洋的： جولداستار ونىڭ جاساعان تاجىريبەسىنىڭ ءساتتى بولىپ شىققاندىعى ءۇشىن شات-شادىمان بولدى. 同志们都为他的试验成功而感到高兴。

شاتى- 〈动〉 ① 弄乱，使乱得难以解开，使纠结一起： ارقاندى شاتىپ تاستاپتى 绳子乱得难以解开 ② 前言不搭后语，讲话颠三倒四，胡言乱语，失掉头绪： ول ونى ءبىر شاتىپ، مۇنى ءبىر شاتىپ ەلدىڭ باسىن اۋىرتتى. 他东扯一句西扯一句，弄得大家头痛。

شاتىل- ① شاتى- 的被动态 ② 变糊涂，失掉头绪；张冠李戴 ③ 步入歧途，走向邪路，犯错误。

شاتىلدىر- ① شاتىل- 的使动态 ② 使迷惑，使糊涂；欺骗，引向邪路。

شاتىلت- شاتىل- 的使动态。

شاتىلۋ شاتىل- 的不定式。

شاتىلىس- ① شاتىل- 的交互态 ② 变糊涂，受迷惑，犯错误。

شاتىنا- 〈动〉 ① 开裂，破裂，出现裂纹： ستاكان شاتىناپ كەتتى. 玻璃杯裂了。② 〔转〕 生气，发火，发怒： شاتىناي قارادى 怒目而视 ▲ كوزى شاتىناۋ 瞪眼。

شاتىناس- شاتىنا- 的交互态。

شاتىنات- شاتىنا- 的使动态。

شاتىناۋ شاتىنا- 的不定式。

شاتىپ-بۇت- 〈动〉 胡言乱语，胡说一气。

شاتىپ-بۇتۋ شاتىپ-بۇت- 的不定式。

شاتىر I 〈名〉 ① 人字形房顶；阁楼 ② 帐蓬，帐幕 ③ 伞，阳伞，雨伞。

شاتىر II ： شاتىرەتۋ 咔嚓作响，雷声大作。

شاتىراق 〈名〉 〔植〕 当归属的一种。

شاتىراش 〈名〉 〔旧〕 棋，象棋。

شاتىرباس I 〈名〉 〔植〕 伞形科。

شاتىرباس II 〈名〉 〔动〕 伞冠鸟。

شاتىرلا- I 〈动〉 ① 迸裂作响，干裂作响，噼啪作响： مۇز شاتىرلاپ ايىرىلدى. 冰噼啪响着迸裂。 / وتىن شاتىرلاپ جاندى جاتىر. 柴在火炉里噼噼啪啪地燃烧着。② 发出隆隆声，轰轰作响： كۇن شاتىرلاپ، جاۋىن شەلەكتەپ قۇيدى. 雷声大作，大雨倾盆。

شاتىرلا- II 〈动〉 （盖房时把房顶）搞成人字形，弄成有屋脊。

شاتىرلان- شاتىرلا- II 的被动态。

شاتىرلاس- شاتىرلا- II 的交互态。

شاتىرلات- شاتىرلا- I、II 的使动态。

شاتىرلاۋ شاتىرلا- I、II 的不定式。

شاتىرلاۋىق 〈形〉 噼噼啪啪响的，咔嚓作响，发出爆音的： قاراعاي شاتىرلاۋىق وتىن 松树燃烧时噼噼啪啪作响。

شاتىرشا 〈名〉① 脊屋，(房顶的)人字形部分
② 伞，阳伞，雨伞，小伞。
شاتىرشا 〈形〉伞形的，伞状的，人字形的 ▲ شاتىرشا گۈل 伞形花 ▲ شاتىرشا ساغىراۋقۇلاق تۇقىمداسى 伞形科 ▲ شاتىرشا ساغىراۋقۇلاقتار 〔植〕小伞 ▲ 〔植〕小伞属。
شاتىرشالا- 〈动〉(盖房时把屋顶)搞成人字形，有脊屋: شاتىرشالاپ جاپقان ەكى اۋىز ٴۇي 有屋脊的两间房子。
شاتىرشالان- شاتىرشالا- 的被动态。
شاتىرشالاس- شاتىرشالا- 的交互态。
شاتىرشالات- شاتىرشالا- 的使动态。
شاتىرشالاۋ شاتىرشالا- 的不定式。
شاتىرشالى 〈形〉有屋脊的，房顶是人字形的。
شاتىرٴشوپ 〈名〉〔植〕毒人参属。
شاتىر-شۇتىر 〈拟〉噼噼啪啪声，喀嚓声，爆裂声，爆音；轰隆声。
شاتىس I 〈名〉① 紊乱，纷乱，混乱；纠纷 ② 杂种，混杂 ③ (血统)关系，千丝万缕的关系，瓜葛 ▲ سۇيەك شاتىس 亲家关系。
شاتىس- II 〈动〉① 紊乱，凌乱，绞缠，缠结：شاتىسقان ٴجىپ 缠结在一起的线 ② 混乱，错乱，无头绪，糊涂: شاتىسىپ انانى ٴبىر، مىنانى ٴبىر سويلەۋ 说话没有头绪，一会儿说这个，一会儿说那个 ③ 步入歧途，走向邪路，弄错，犯错误：قىزمەت بارىسىندا شاتىسقان بولۇ كەرەك 可能在工作中犯了错误 ④ 参与，干预：سەن مۇنداي ىسكە شاتىسپاي ٴجۇر. 你不要参与这样的事。
شاتىستىر- شاتىس- II 的使动态。
شاتىسۋ شاتىس- II 的不定式。
شاتىت- شاتى- 的使动态。
شاۋ 〈名〉① 老龄，年万，上岁数 ② 懒惰的，疲软的，疲塌的 ③ 行动迟缓的，慢腾腾的，慢慢的 ④ 生疏的，变得不习惯的。
شاۋجاي 〈名〉(马的)嘴角 ▲ شاۋجايعا قاقپاۋ 娇生惯养，放纵。
شاۋجايلا- 〈动〉① 扯缰绳，勒住缰绳：اتتى شاۋجايلاپ تۇقتاتتى 勒住缰绳让马停下来 ② 〔转〕限制，制止：ونىڭ جۇگەنسىزدىك ارەكەتتەرىن شاۋجايلاۋ كەرەك. 必须制止他的放荡无羁的行为。
شاۋجايلات- شاۋجايلا- 的使动态。
شاۋجايلاۋ شاۋجايلا- 的不定式。
شاۋقار 〈形〉有花斑的，有麻斑的，有麻点的。
شاۋقارعا 〈名〉〔动〕红嘴山鸦 ▲ قىزىل تۇمسىق شاۋقارعا 红嘴山鸦。
شاۋھەت 〈名〉〔口〕精液，精子，精虫。
شاۋىش 〈名〉薄冰。
شاح I 〈名〉[波] 沙赫，国王。
شاح II 〈名〉(下象棋时对对方的进攻)将(军)。
شاحانشاق 见 شاحينشاق.
شاحاتاي 见 شاعاتاي.
شاحزادا 〈名〉[波] 王子。
شاحينشاق 〈名〉[波] (伊朗的)皇帝，王中王。
شاحمات 〈名〉[波] 国际象棋，象棋：شاحمات ويناۋ 下象棋 / شاحمات جارىسى 象棋比赛 / شاحمات تاقتاسى 棋盘。
شاحماتشى 〈名〉下象棋者，象棋手。
شاحناما 〈名〉帝王传。
شاحتا 〈名〉矿井，竖井，矿场，矿坑：كومىر شاحتاسى 煤井 / شاحتادا جۇمىس ىستەۋ 在井下劳动。
شاحتالىق 〈形〉矿井的，矿场的，井下的：شاحتالىق قۇرىلىس 矿井建筑工程。
شاحتاسىز 〈形〉没有矿井的，不用挖井的，露天的：شاحتاسىز كەنىنىڭ تۇسىرۋ باعاسى ارزان 露天矿的成本低。
شاحتاشى 〈名〉矿业工人，矿工。
شاحتەر 〈名〉矿业工人，矿工。
شاحتەرلىك 〈形〉矿工的，矿业工人的：شاحتەرلىك ساناتوريا 矿业工人疗养院。
شاحتكوم 〈名〉矿场委员会。
شاحۋات 〈名〉精液，精子，精虫。
شاش I 〈名〉发，头发：قارا شاش 黑头发 / قايراتتى شاش 黑头发硬的 / شاشى ۋىپىا-تۇيپىا

بولۇ شاشى ئۈزۈپ / (顶歇(发头掉 شاشى ئۈسۈ / 发散头披
بۆيرا شاش 发卷 / شاش الۇ 发理 ▲ سۈلۇ شاش
〔植〕马齿苋,麻绳菜 ▲ سۈمبىل شاش (指女
子的)长而乌黑的头发 ▲ توبە شاشى تىك تۇرۇ
毛骨悚然,毛骨耸然 ▲ شاش ال دەسە باس الۇ
娇枉过正 ▲ شاش اعارۇ 头发变白;上岁数,
年迈 ▲ شاش ەتەكتەن پايداعا باتۇ 收获累累 ▲
شاش كومىر 血余炭 ▲ شاش قاپ 发网 ▲
شاشتان كوپ 无数的,不计其数的 ▲ شاش
تۇيرەۋش 簪子 ▲ قارىن شاش 胎毛,胎发 ▲
امان بولسا بۇل باسىم، تاعى شىعار بۇل شاشىم.
【谚】留得青山在,不怕没柴烧。
شاش- Ⅱ 〈动〉 ① 喷,喷洒,泼,浅: سۇ شاشۇ
喷(洒,泼)水 ② 撒,撒播: ۇرىق شاشۇ 撒种子
③ 撒开,散开,摊开: ئشوپتى شاشىپ بەرسە
مالدىك جەۋىنە ئعايلى بولادى. 把草摊开,牲畜
吃起来顺口。④乱放,乱扔: دۇنيەئدى شاشپاي
ئبىر جەرگە قوي. 自己的东西不要乱放,要集
中放在一起。⑤〔转〕乱花,浪费,挥霍:
اقشانى بەكەر شاشۇ 把钱白白花掉 ▲ ايبات شاشۇ
耍威风;威胁 ▲ جار شاشۇ ① 报信儿,通知
② 号召 ▲ كوزگە توپىراق شاشۇ 哄骗,迷惑 ▲
كۇل شاشار 孩子 ▲ سۇداي شاشۇ 挥霍浪费,挥
金如土 ▲ شاپاق شاشۇ 霞光万道 ▲ ۇىن شاشۇ
放毒 ▲ كوپكە توپىراق شاشپاس بولار. 【谚】众
怒难犯。▲ شاشۇ وئاي، جيناۋ قيىن. 【谚】挥
霍容易,积攒难。
شاشا 〈名〉 距毛,马蹄上的一簇毛。
شاشاق 〈名〉 ① (玉米等的)穗子 ② 穗子,
缨络,流苏,毛边 ▲ شاشاق تامىر 〔植〕须根。
شاشاقسىز 〈形〉 无穗的,无缨络的,无流苏
的;没有毛边的。
شاشاقتا- 〈动〉 饰以穗子,用缨络装饰,缀
流苏: شاشاقتاعان شىمىلدىق 缀上流苏的帐幕。
شاشاقتال- شاشاقتا- 的被动态。
شاشاقتان- ① شاشاقتا- 的反身态 ② 抽穗,长
穗;呈穗状。
شاشاقتاندىر- شاشاقتان- 的被动态。
شاشاقتاس- شاشاقتا- 的交互态。
شاشاقتات- شاشاقتا- 的使动态。

شاشاقتاۋ شاشاقتا- 的不定式。
شاشاقتى 〈形〉 有穗子的,有缨络的,用流苏
装饰的: شاشاقتى بەلبەۋ 有穗子的腰带 ▲
شاشاقتى گۇل شوعىرى 〔植〕总状花序 ▲
شاشاقتى مۇشە 足丝 ▲ شاشاقتى تامىر 〔植〕
须根。
شاشال- 〈动〉 呛: تاماقفا شاشالۇ 吃饭吃呛了。
شاشالدىر- شاشال- 的使动态。
شاشالت- شاشال- 的使动态。
شاشالۇ شاشال- 的不定式。
شاشاۋ 〈形〉 ① 紊乱的,不集中的,分散的;
失散的: بۇگىن شاشاۋ شىققان مال جوق. 今天
没有走散的牲畜。/ شاشاۋ ئسوز 题外的话 ②
相隔很远的,边远的: شاشاۋ قىستاقتار 相隔
很远的村庄。
شاشاۋلان- 〈动〉 ① 失散,离群,迷失;掉队:
ئبىر ساۋلىق شاشاۋلانىپ ارتتا قالدى. 一只母羊
散失在后面了。② 分散,不集中: شاشاۋلانىپ
قونۇ 分散着居住。
شاشاۋلاندىر- شاشاۋلان- 的使动态。
شاشاۋلانۇ شاشاۋلان- 的不定式。
شاشاۋلاۋ 〈形〉 比较分散的,不太集中的,彼
此有一定距离的。
شاشباۋ 〈名〉 发带,头绳,头带 ▲ شاشباۋىن
كوتەرۇ 阿谀奉承,拍马,讨好;抬轿子。
شاشباۋلا- 〈动〉 系头绳,用发带扎: ول بۇرى-
ىمىن شاشباۋلاپ الىپتى. 她用头绳把辫子扎了
起来。
شاشباۋلاۋ شاشباۋلا- 的不定式。
شاشقىز- شاش- Ⅱ 的使动态。
شاشلىق 〈名〉 烤肉,烤肉片(串)。
شاشلىقشى 〈名〉 卖烤肉串的人。
شاشلىقحانا 〈名〉 烤肉店。
شاشپا Ⅰ 〈名〉 (喂牲畜的)摊草地,喂料地。
شاشپا Ⅱ 〈形〉 散乱的,分散的,不集中的▲
شاشپا كۇي 〔乐〕小令。
شاشپاي-توكپەي 〈副〉 不倒洒地,不浪费地,
不糟蹋地: ئبيدايدى شاشپايدى-توكپەي داعارعا
سالىپ الدى 一粒麦子都没有浪费全装在麻袋
里了。

شاشسپتار 〈名〉摸发礼（小伙子和未婚妻接触时给女方嫂子的礼物）。

شاشسىز 〈形〉没有头发的，没有留光的，光秃秃的。

شاشتاراز 〈名〉① 理发馆，理发室 ② 理发员，理发师。

شاشتارازلىق 〈名〉理发，理发业。

شاشتارازشى 〈名〉理发师，理发员。

شاشتاس- 〈动〉（打架时）互相揪头发。

شاشتاسۋ شاشتاس- 的不定式。

شاشتى 〈形〉有头发的，头发多的；留头发的；头发……的：سارى شاشتى كەلىنشەك 黄头发媳妇。

شاشتىر- شاش- Ⅱ 的使动态。

شاشۋ Ⅰ شاش- Ⅱ 的不定式。

شاشۋ Ⅱ 〈名〉① 哈萨克族的习俗，喜事时撒的食物。② 〔转〕礼物，礼品。

شاشىل- ① شاش- Ⅰ 的被动态 ② 四散，散乱，撒（一地）；散失，分散：ٴۇي ٴىشى شاشىلعان دۇنيە 一屋子乱扔的东西 ③ 〔转〕显得不整洁；显得懒散：شاشىلعان جان 懒散的人。

شاشىلۋ شاشىل- 的不定式。

شاشىلىڭقى 〈形〉比较分散的，不太集中的；显得有点散乱的。

شاشىلىڭقىرا- 〈动〉显得比较分散，显得不太集中，有点失散，有点散落：ويى شاشىلىڭقىراپ كەتىپتى （他）思想不太集中。

شاشىلىڭقىراۋ شاشىلىڭقىرا- 的不定式。

شاشىپ-توگۋ شاشىپ-توك- 的不定式。

شاشىپ-توك- 见 توگىپ-شاش-.

شاشىرا- 〈动〉① 漫射，弥散，四射：كۇن نۇرى شاشىراپ شىعىپتى. 阳光四射 ② 喷洒，飞浅，四浅，飞进：وشقىن شاشىراۋ 火星四浅 ③ 跑散，逃散，分散，散落：شاشىراپ قونعان اۋىل 分散着居住下来的阿吾勒 / شاشىراعان مال 四散的牲畜 ▲ شاشىراۋ بەتى 〔物〕焦散面。

شاشىراندى 〈形〉① 四散的，分散的，散落的：شاشىراندى مال 四散的牲畜 ②（喷出或浅上的）水点，水珠，飞沫 ③（玻璃、石头等因击碎而飞出的）碎屑，飞星，细星 ▲ شاشىراندى تولقىن 〔物〕散射波。

شاشىراندىلىق ① شاشىراندى 的抽象名词 ② 分散，散漫，不集中。

شاشىراڭقى 〈形〉分散的，散碎的；疏散的，稀稀拉拉的，零乱的，不集中的：مىنا اتىزداعى ٴبيداي شاشىراڭقى شىعىپتى. 这块地上麦子长得稀稀拉拉。

شاشىراڭقىلىق ① شاشىراڭقى 的抽象名词 分散，不集中，散乱。

شاشىراس- شاشىرا- 的交互态。

شاشىرات- شاشىرا- 的使动态。

شاشىراتقى Ⅰ 〈名〉①〔植〕菊苣 ▲ ايدارلى شاشىراتقى 紫叶草。

شاشىراتقى Ⅱ 〈名〉牲畜发情交配时的仪式。

شاشىراۋ شاشىرا- 的不定式。

شاشىس- شاش- Ⅱ 的交互态。

ٴشايىر 见 شايىر.

شايىرلە- 见 شايىرلا-.

شايىرلەن- شايىرلە- 的被动态。

شايىرلەۋ Ⅰ شايىرلە- 的不定式。

شايىرلەۋ Ⅱ 见 شايىرلى.

ٴشايىرلى 见 شايىرلى.

ٴشايىرسىز 见 شايىرسىز.

شاك 〈名〉[阿] 怀疑，疑问，猜疑 ▲ شاك كەلتىرۋ 产生怀疑，感到疑虑：بۇعان شاك كەلتىرۋگە بولمايدى. 对此不容置疑。

شاكسىز 〈形〉毫无疑问的，不可怀疑的，不容置疑的。

شاكتەن- 〈动〉产生怀疑，感到疑虑，猜疑。

شاكتەنۋ شاكتەن- 的不定式。

شاكىرت 〈名〉[波] ①（伊斯兰教中等宗教学校的）学生 ② 学徒，徒弟 ▲ ۇستازدان شاكىرت وزار. 【谚】学生会胜过老师（青出于蓝，而胜于蓝）。

شاكىرتسىز 〈形〉① 没有学生的 ② 没有学徒的，不带徒弟的。

شاكىرتتى 〈形〉① 有学生的 ② 有徒弟的，带学徒的。

شاكىرتتىك 〈名〉学生地位；学徒（徒弟）身分。

شالكەم 〈形〉 固执的，刚愎的，倔强的：شالكەم مىنەزى 倔脾气。

شالكەمدەن- 〈动〉 固执起来，刚愎自用，变得倔强。

شالكەمدەنۋ شالكەمدەن- 的不定式。

شالكەم-شالىس 〈形〉 怪僻的，古怪的；倔强的，固执的；爱闹别扭的：كورىنگەنمەن شالكەم-شالىس كەلە بەرەتىن ٴىشى تار ادام 好与别人闹别扭，心胸狭窄的人。

شالكەس 〈形〉 (脾气)古怪的，怪僻的，爱惹事的：شالكەس ٴسوز 怪话 / شالكەس مىنەزى جان 脾气古怪的人。

شالكەستەۋ 〈形〉 有些怪僻的，有些古怪的，比较倔强的，有点固执的。

شالكەستىك شالكەس 的抽象名词。

ٴشالتى- 见 شەلتى-

ٴشالتىت- ٴشالتى- 的使动态。

ٴشالتىۋ ٴشالتى- 的不定式。

شالتاك 〈名〉 小矮个儿。

ٴشالى 〈名〉 披巾，披肩：گۇلدى ٴشالى 带花的披肩。

ٴشالىلى 〈形〉 有披巾的，披披肩的。

شالىلىك 〈形〉 能做披巾的，适合做披肩的。

شاڭگەك 〈名〉 (宰杀牲畜时用的)木钩。

شاڭگىرلە- 〈动〉 高声说话，大声嚷嚷：انشەيىندە ادامسىپ شاڭگىرلەپ سويلەۋشى ەدى، ەندى قايدا قالدى؟ 平时说起话来声高气壮，现在怎么不说了？

شاڭگىرلەت- شاڭگىرلە- 的使动态。

شاڭگىرلەۋ شاڭگىرلە- 的不定式。

شاڭگىش 〈名〉〔植〕 英迷。

شاڭك-شاڭك: شاڭك-شاڭك ەتۋ 尖声说话，尖着嗓子嚷嚷。

شاڭكىلدە- 〈动〉 尖声说话，尖着嗓子嚷嚷：ول شاڭكىلدەپ كوپ سويلەدى. 她尖着嗓子嚷了半天。

شاڭكىلدەس- شاڭكىلدە- 的交互态。

شاڭكىلدەت- شاڭكىلدە- 的使动态。

شاڭكىلدەۋ شاڭكىلدە- 的不定式。

ٴشاپ: ٴشاپ ەتە قالۋ 见 شاپ ەتە قالۋ.

شاپەتى 〈形〉 中等的：شاپەتى دەنەلى 中等身材。

ٴشار 〈名〉 市，都市，城市：ۇلكەن ٴشار 大城市。

ٴشاربات 〈名〉〔阿〕 果汁露，果汁酒，甜酒；葡萄饮料。

ٴشارداري 〈名〉 混杂药，混合药，混剂。

ٴشاريعات 见 شاريعات.

شاركە 〈名〉 (牛皮或树皮制成的夏天穿的)轻便鞋。

شاركەز 〈形〉 (脾气)坏的，古怪的，怪僻的，倔强的。

شاركەزدەن- 〈动〉 要脾气，闹别扭，刚愎自用。

شاركەزدەنۋ شاركەزدەن- 的不定式。

شاركەي 见 شاركە.

شاركەلى 〈形〉 有轻便鞋的，脚穿轻便鞋的。

شاركەسىز 〈形〉 没有轻便鞋的。

ٴشارپى 〈名〉 围巾，围脖儿。

شارتىك 〈形〉 肚子大的，大腹便便的。

ٴشاۋ: ٴشاۋ ەتۋ 犬吠，注的一声叫。

ٴشاۋ 〈形〉 (指猎鹰)年老体弱的 ▲ ٴشاۋ تارتۋ 上年数，年纪老。

شاۋگىم 〈名〉 壶，茶壶，水壶：ٴبىر شاۋگىم شاي 一壶茶 ▲ شاۋگىم اسۋ 烧茶。

شاۋگىمدە- 〈动〉 盛于壶，用壶盛：شايدى شاۋگىمدەپ ىشە بەرەدى 一壶又一壶地喝茶。

شاۋگىمدەل- شاۋگىمدە- 的被动态。

شاۋگىمدەۋ شاۋگىمدە- 的不定式。

شاۋگىمدىك 〈名〉 (烧茶用的)小炉灶。

شاۋگىمسىز 〈形〉 没有茶壶的，没有盛到茶壶的，不用茶壶的。

شاۋەت 见 ٴشاۋھات.

ٴشاۋلى 〈名〉 雄鹰。

ٴشاۋھات 〈名〉 精液，精虫：ٴشاۋھات اعۋ 溢精 / ٴشاۋھات جولى 输精管。

ٴشاۋىل 〈名〉 狗吠声，汪汪声。

شاۋىلدە- 〈动〉 犬吠，狂吠，汪汪叫：ٴيت نەعىپ شاۋىلدەپ كەتتى؟ 狗怎么突然叫得这么厉害？

شاۋىلدەك 〈形〉好吠的，好狂吠的，好 汪汪
叫的。
شاۋىلدەس- شاۋىلدە- 的交互态。
شاۋىلدەت- شاۋىلدە- 的使动态。
شاۋىلدەۋ شاۋىلدە- 的不定式。
شاۋىش 〈名〉大冰块，浮冰。
شاھار 〈名〉市，都市。
شاھباز 〈名〉[波] ① 大方，慷慨 勇士。
شاھىت 〈名〉[阿] 殉教者，为宗教牺牲者。
شاش- 见 شاش- Ⅱ.
شاشكە 〈名〉(茶)碗，杯。
شاشۋ شاش- 的不定式。
شە 〈助〉(表示疑问)呢：سەنىڭ جاساعان تاجىرىيەڭ ساتتى بولىپ شىقسا شە؟ 假如你作的试验成功了呢？
شەبەلەن- 见 شابەلەن-.
شەبەلەنۋ شەبەلەن- 的不定式。
شەبەلەڭدە- 见 شابەلەڭدە-.
شەبەلەڭدەۋ شەبەلەڭدە- 的不定式。
شەبەر 〈名〉① 巧匠，匠人：شەبەردىڭ ونەرى قاجىرلىقپەن ۋيرەنىپ، تالماي ماشىقتانۋدىڭ ناتيجەسى. 匠人的技艺是勤学苦练的结晶。② 行家，专家，能手：شەبەرلەردىڭ ۋسىنىسى 行家们的建议 ③ 善于……，会……者，是……的能手，精通：……وتىرىك ايتقانعا شەبەر 善于撒谎的人 / سوزگە شەبەر 善于讲话的人(能说会道的人) ④巧妙的，神妙的：شەبەر سۋرەت- تەۋ 曲尽其妙 ▲ شەبەردىڭ قولى ورتاق، شەشەننىڭ تىلى ورتاق. 【谚】雄辩家的口才为大众的，能工巧匠的手艺为大家的。
شەبەرلە- 〈动〉做得精细，加工细致，使好看：شەبەرلەپ جاساعان ساندىق 加工细致的箱子。
شەبەرلەن- 〈动〉变得能干，成为巧匠，对……越来越精通，技艺超群：ول قىزمەتكە شەبەرلەن- نىپ كەلەدى. 他的工作能力越来越提高了。
شەبەرلەندىر- شەبەرلەن- 的使动态。
شەبەرلەنۋ شەبەرلەن- 的不定式。
شەبەرلەت- شەبەرلە- 的使动态。
شەبەرلەۋ Ⅰ شەبەرلە- 的不定式。
شەبەرلەۋ Ⅱ 〈形〉有一定手艺的，有较高技艺的，对……有一定专长的，比较善于……的。
شەبەرلىك ① شەبەر 的抽象名词 ② 技艺，技巧，手艺，擅长。
شەبەرلىكپەن 〈副〉巧妙地，神妙地，奇妙地：شەبەرلىكپەن ايتۋ 说得巧妙。
شەبەرسىز 〈形〉没有匠人的，没有巧匠的，没有能手的：كەيبىر جۇمىستى شەبەرسىز تىندىرۋعا بولمايدى. 有些事情没有巧匠就是办不好。
شەبەرحانا 〈名〉作坊，手工场，小型工厂，工作室：ۋي جابدىقتارىن جاساۋ شەبەرحاناسى 家具作坊 / اسەمونەرشىلەر شەبەرحاناسى 美术家的工作室。
شەبىرشوپ 〈名〉〔植〕短柄草。
شەۋيوت 〈名〉哔叽，啥味尼。
شەگە 〈名〉钉，钉子：اعاش شەگە 木钉 / تەمىر شەگە 铁钉 / بۇراندالى شەگە 螺丝钉 ▲ تويتارما شەگە 铆钉 ▲ شەگە تيۋ (马的)蹄钉伤 ▲ قۇم شەگە 小钉子。
شەگارا 〈名〉① 界，界线，边界，境界，疆界，国界：ولكە شەگاراسى 省界 / اۋا شەگاراسى 领空境界 / شەگارادان وتۋ 越过国境 ② 〔转〕限界，止境，范围，限度：قالجىڭنىڭ دا شەگاراسى بار. 开玩笑也有一定的限度。
شەگارالاس Ⅰ 〈形〉同……交界的，毗邻的，接壤的：شەگارالاس ەلدەر 毗邻的国家。
شەگارالاس- Ⅱ 〈动〉交界，接壤，与……毗邻：جۇڭگو مەن رەسەي شەگارالاسىپ جاتادى. 中国和俄罗斯交界。
شەگارالاسۋ شەگارالاس- Ⅱ 的不定式。
شەگارالىق 〈形〉边界的，境界的：شەگارالىق بەلگى 界标(碑) ▲ شەگارالىق بەت 〔数〕接触面 ▲ شەگارالىق بۇرىش 〔数〕接触角。
شەگاراسىز 〈形〉没有界限的，没有限度的：بەرۋ قالجىڭداسا شەگاراسىز دەمەي كىشى-ۇلكەن 没大没小随便开玩笑。
شەگاراشى 〈名〉边防军人，国境警备员。
شەگەدەي 〈形〉和钉子一样的，硬的，硬棒的：كۇن سۋىق، مۇز شەگەدەي بولىپ قاتىپ قالىپتى. 天气很冷，冰结得非常硬。

شەگەلە- 〈动〉 ① 钉钉子，用钉子固定：كۆرەكتىڭ سابى ٴتۇسىپ قالىپتى، شەگەلەپ قوي. 铁锹把儿掉了，请你钉个钉子。② 说定，非此不可，肯定，斩钉截铁：ەرتەڭ تاڭەرتەڭنەن قالماي كەل دەپ ٴسوزدى شەگەلەپ ايت. 你一定要让他明天早上来，把话说死。③ 〔转〕使不能动弹，使不能挪步：بۇل ارادا شەگەلەپ قويماعان ەشكىم جوق. 没有人把你钉在这儿吧。

شەگەلەك 〈拟〉 叫山羊声。

شەگەلەن- شەگەلە- 的被动态。

شەگەلەس- شەگەلە- 的交互态。

شەگەلەت- شەگەلە- 的使动态。

شەگەلەۋ شەگەلە- 的不定式。

شەگەلەۋلى 〈形〉 ① 钉着的，钉好的，用钉子固定的：شەگەلەۋلى تاقتاي الىنبادى. 钉着的板子拿不下来了。② 〔转〕非此不可的，没有商量余地的，说死的：بۇل وزگەرتۋگە بولمايتىن شەگەلەۋلى ٴسوز. 这是说定的，不能改变的。

شەگەلەۋسىز 〈形〉 没有钉钉子的，没有用钉子固定的。

شەگەن 〈名〉 井栏，井壁（用木头或石头筑起的）▲ شەگەن اۋلا 简陋的畜圈，草棚，家畜栏。

شەگەندە- 〈动〉 安井架，加（用木头或石头）固井壁：قۇدىقتى شەگەندەپ تاستادى. 用木板加固了井壁。

شەگەندەل- شەگەندە- 的被动态。

شەگەندەس- شەگەندە- 的交互态。

شەگەندەت- شەگەندە- 的使动态。

شەگەندەۋ شەگەندە- 的不定式。

شەگەندەۋلى 〈形〉 ① 有井栏的，有安井架的 ② 固定好的，加固好的。

شەگەندى 〈形〉 有井栏的，有井架的；被加固的。

شەگەنسىز 〈形〉 没有井栏的，未安井架的。

شەگەر- 〈动〉 ① 往后推，往后倒；② 减，减去，扣去，掉去：اربانى كەيىن شەگەردى 将马车往后倒。انىق باعاسى وسى، ەندى شەگەرۋگە بولمايدى. 这就是实价，再不能减了。③ 推迟，往后往，往后拖：بۇل جوسپار قازىرشە ورىندال-مايدى، كەيىنگە شەگەرە تۇرۋ كەرەك. 这项计划现在不能实现，需要往后推。④ 打退，使后退，赶回：جاۋدىڭ شابۋىلىن شەگەرىپ تاستاپ وتىردى. 敌人的每次进攻都被打退了。⑤ （将算盘珠）拂去。

شەگەرت- شەگەر- 的使动态。

شەگەرۋ شەگەر- 的不定式。

شەگەرىل- شەگەر- 的被动态。

شەگەشە 〈形〉 和钉子一样的，如钉子般的 ▲ شەگەشە جازۋ 楔形文字。

شەگرەن 见 شەگىرەن.

شەگۋ شەك- IV、V、VI、VII 的不定式。

شەگىل- شەك- VIII、IX 的被动态。

شەگىن- 〈动〉 ① 后退，倒退，退步，退让：ارتقا ەكى ادىم شەگىندى 向后退两步 ② 退却，撤退：سوعىسا ٴجۇرىپ شەگىنۋ 边打边退 ③ 退避，退缩：ٴبىز ارقاندى قيىنشىلىق جانە حاۋىپ-قاتەردەن شەگىنبەيمىز. 我们在任何困难和危险面前都不会退缩。▲ سۋدىڭ شالقۋى-شەگىنۋى. 【谚】涨潮意味着退潮。

شەگىندى 〈名〉 烟头儿，烟蒂。

شەگىندىر- ① شەگىن- 的使动态 ② 向后倒，向后勒：اتتى كەيىن شەگىندىرۋ 向后勒马 ③ 打退，赶回：3-رەتكى شابۋىلدى شەگىندىردى 打退了第三次进攻。

شەگىندىرىل- شەگىندىر- 的被动态。

شەگىنۋ شەگىن- 的不定式。

شەگىنشەك 〈形〉 ① 没有决心的，不坚决的，不果断的，踌躇的，犹豫不决的，优柔寡断的 ② （指刚驯练的马、牛）不肯向前走的。

شەگىنشەكتە- 〈动〉 ① 畏缩不前，畏葸不前，退缩，退避：قيىنشىلىق الدىندا شەگىنشەكتەۋگە بولمايدى. 在困难面前不能畏缩不前。（指马、牛）不肯向前走，止步不前。

شەگىنشەكتەس- شەگىنشەكتە- 的交互态。

شەگىنشەكتەت- شەگىنشەكتە- 的使动态。

شەگىنشەكتەۋ شەگىنشەكتە- 的不定式。

شەگىنشەكتىك ① شەگىنشەك 的抽象名词 ③ 畏缩不前，踌躇的心情，犹豫不决的心情：

决不豫犹出现表 شەگىنشەكتىگىن بايقاتىپ الۋ
。情心的
〔文〕②避退，缩退，却退①〈名〉I شەگىنىس
。笔插倒
。态互交的 شەگىن- I شەگىنىس-
。睛眼色灰 شەگىر كوز ：的色灰〈形〉شەگىر
。堇色三，花蝶蝴〈名〉شەگىرگۈل
：眼瞪，睛眼圆睁，睛眼大睁〈动〉شەگىرەي-
不请，的敬尊 . قۇرمەتتىم، كوزىڭدى شەگىرەيتىپە
。睛眼瞪要
瞠，眼瞪②态动使的 شەگىرەي- ① شەگىرەيت-
。睛眼圆睁，视而目
。式定不的 شەگىرەي- شەگىرەيۋ
皮纹带（的作制皮马、羊用）〈名〉شەگىرەن
制缝革皮纹带 شەگىرەن ەتىك ：革皮纹斜，革
。靴马的
ۋساق جاپىراقتى ▲艽秦〈名〉شەگىرەنگۈل
。艽秦叶小 شەگىرەنگۈل
。菜堇色三〔植〕〈名〉شەگىرەۋىل
目瞠，睛眼圆睁，睛眼大瞪〈动〉شەگىرەڭدە-
。视而
。式定不的 شەگىرەڭدە- شەگىرەڭدەۋ
。色灰得显（珠眼）〈动〉شەگىرلەن-
。式定不的 شەگىرلەن- شەگىرلەنۋ
كوك ▲ 蚱蜢，虫蝗〔动〕〈名〉شەگىرتكە
كوكقاسقا ▲ 蜥草，娘织纺，儿蝈蝈 شەگىرتكە
，芦葫油，蟀蟋 قارا شەگىرتكە ▲ 蚱蜢 شەگىرتكە
شەگىرتكەدەن ▲ 蝗飞 ۋشپا شەگىرتكە ▲ 蝉寒
种敢不者虫蝗怕【谚】. قورققان ەگىن ەكپەس
。（食废噎因）稼庄
بال شەگىرشىن ▲ 树榆〔植〕〈名〉شەگىرشىن
تاۋ ▲ 榆黄 سارى شەگىرشىن ▲ 梅叶榆，榆叶
刺 قىلقاندى شەگىرشىن ▲ 榆山 شەگىرشىنى
。榆
。视而目瞠，眼瞪，视怒〈动〉شەدىرەي-
。态动使的 شەدىرەي- شەدىرەيت-
。式定不的 شەدىرەي- شەدىرەيۋ
有，人的令辞于长，家辩雄①〈名〉شەجىرە
③谱系，谱家②人的辩善言能，人的才口
。记史，载记

。（系世）谱系述叙〈动〉شەجىرەلە-
。式定不的 شەجىرەلە- شەجىرەلەۋ
记史；的世，的谱系，的谱家〈形〉شەجىرەلىك
。的
。家学谱系〈名〉شەجىرەشى
……在上截，止为……到……从〈助〉شەيىن
：前之 بۈگۈنگە شەيىن/天今止截 اقىرىنا شەيىن
鲁乌从 ۈرۈمچىدەن بېيجىڭگە شەيىن / 后最到直
。京北到齐木
……同……从，的前之……在〈形〉شەيىنگى
。的止为……到……从，的
▲ 者牲牺而教宗为，者教殉〈名〉شەيىت
。教殉 شەيىت بولۋ
；长的家国伯拉阿外以非北①〈名〉شەيىح
教级高兰教伊（的家国伯拉阿数多）②长村
游家国教兰斯伊些一③；家学法；家学神；师
。长团（的团僧）方
شەيىح-ۋىل-ئىسلام. 见 شەيىح-ئىسلام
法，家学神（教兰斯伊）〈名〉ۋىل-ئىسلام
。家学
كارتادا ：界境，界疆，界①〈名〉I شەك
界省了示上图地在. ولكەلەر شەگى بەلگىلەنگەن
。/ سوۋەت شەگىنە ئوتىپ كەتىپتى 境联苏入进
ئارقانداي جوسپاردىڭ ۋاقىت ：度限，限期②内
期有该应都划计项一何任 شەگى بولۋى كەرەك
到 شەگىنە جەتۋ ：围范；限极限，限界③。限
④（限无）境止无 شەگى جوق（限极）点极
限极边单〔数〕جالاڭ شەك ▲ 限极，限〔数〕
شەكتەن ▲ 限上，限极上〔数〕جوعارعى شەك
别特 شەكتەن تىس كوپ ：的分过，的别特 تىس
：围范出超，限界过越 شەكتەن شىعۋ ▲ 多
限 شەك قويۋ ▲ 的坏极 شەكتەن شىققان بۇزىق
。定限，制
② 签（抛）شەك تاستاۋ ：阄，签①〈名〉II شەك
支拿 شەك اپارىپ اقشا الۋ ：单款汇，折存，票支
。钱取去票
شەك ：疑猜，惑疑，疑怀，疑嫌〈名〉III شەك
。疑怀生产 كەلتىرۋ
。声羊山喝吆〈叹〉IV شەك
ئوزىنىڭ سەنىڭ مەنى ：绣刺，绣〈动〉V شەك-

شەككەن كەستە؟ 这是你自己的绣花吗？

شەك- VI 〈动〉体验，感受到，经历 ▲ ازاپ شەگۋ 受苦受难，受折磨 ▲ ايبات شەگۋ 显威风，耍威风；威胁 ▲ بەينەت شەگۋ (ارقالاۋ، كورۋ، تارتۋ) 受苦受难，受罪 ▲ جاپا شەگۋ 受苦受难，受折磨 ▲ جول شەگۋ 旅行，出门，走江湖 ▲ زار شەگۋ 忍受痛苦，经受艰难，悲伤 ▲ زيان شەگۋ 吃亏 ▲ قايعى شەگۋ 痛苦，悲伤，忧伤。

شەك- VII 〈动〉① 套，骂，给……上挽具：ارباعا ات شەگۋ 套车 ② 〔转〕使唤，驾驭：جۇمىسقا شەگۋ 让干活儿。

شەك- VIII 〈动〉吸，抽：تەمەكى شەگۋ 吸烟。

شەك IX 见 شاك.

شەكارا 见 شەگارا.

شەكارالىق 见 شەگارالىق.

شەكاراشى 见 شەگاراشى.

شەكە 〈名〉颞颥，鬓角；太阳穴 ▲ تورسىق شەكە (指孩子)宽额头的 ▲ شەكەسىنە باتۋ 嫌多(指财产) ▲ شەكەسىنەن قاراۋ 傲视 ▲ شەكەسى قىلتيۋ 脑袋刚刚露出 ▲ شەكە تامىر 青筋 ▲ قۋشىق شەكە 颞颥凹陷的 ▲ قۇلاق شەكە 脑袋的一侧 ▲ قىزىل شەكە بولۋ 打得头破血流。

شەكەلەس- 〈动〉彼此朝头上打，打架：ەكەۋى شەكەلەسىپ جاتىر ەكەن. 他们两个在打架呢。

شەكەلەستىر- شەكەلەس- 的使动态。

شەكەلەسۋ شەكەلەس- 的不定式。

شەكەر 〈名〉① 糖，沙糖：اق شەكەر 白沙糖 / قۇم شەكەر 沙糖 ② 〔转〕甜蜜的。

شەكي- 〈动〉傲视，侧目而视；傲慢起来。

شەكيۋ شەكي- 的不定式。

شەككى I 〈名〉(筒状)绣花针。

شەككى II 〈名〉(糕点，馕等)压模。

شەككى III 〈名〉模范，示范，榜样：شەككى قىلۋ 可资借鉴。

شەككى IV 〈名〉飞节内肿。

شەككىز- شەك- V、VI、VII 的使动态。

شەكپەن 〈名〉捷克曼，毛制外衣：ۇستىندە تۇيە جۇننەن توقىلعان شەكپەنى بار 身上穿着用驼毛织的外衣。

شەكپەندى 〈形〉身穿捷克曼的。

شەكسىز I 〈形〉无限的，无穷的，无止境的，漫无边际的 ▲ شەكسىز از 〔数〕无穷小 ▲ شەكسىز از شاما 无穷小量 ▲ شەكسىز الاپ 无限域 ▲ شەكسىز الىس نۇكتە 〔数〕无穷远平 ▲ شەكسىز الىس جازىقتىق 〔数〕无穷远面 ▲ شەكسىز جاقىن 〔数〕无穷近 ▲ شەكسىز جيىن 〔数〕无穷集 ▲ شەكسىز كوبەيتىندى 〔数〕无穷乘积 ▲ شەكسىز ٴتۇزۋ سىزىق 〔数〕无穷级数 ▲ شەكسىز ۇلكەن 〔数〕无穷大 ▲ شەكسىز ۇلكەن شاما 〔数〕无穷大量 ▲ شەكسىز ٴوسۋ 〔数〕无穷增加。

شەكسىز II 〈形〉毫无疑问的，没有问题的，不容置疑的。

شەكسىزدىك شەكسىز I 的抽象名词。

شەك-سىلە 见 شەك-سىلە.

شەكتە- 〈动〉限制，限定，制止：قوعام ٴتارتى-بىن بۇزۋشىلاردى شەكتەۋ كەرەك. 要制止破坏社会秩序的人。

شەكتەل- شەكتە- 的被动态 ▲ شەكتەلگەن جيىن 有界集 ▲ شەكتەلگەن شاما 有界量。

شەكتەمە 〈名〉限制，限定。

شەكتەمەلى 〈形〉限定的，受限制的：شەكتەمەلى شاما 限量(额) / شەكتەمەلى ۋاقىت 限定的时间。

شەكتەن- 〈动〉怀疑，疑惑，产生疑问；警觉起来：ٴبىز ٴوز كۇشىمىزگە شەكتەنبەيمىز. 我们不怀疑自己的力量。

شەكتەندىر- شەكتەن- 的使动态。

شەكتەنۋ شەكتەن- 的不定式。

شەكتەس I 〈形〉邻接的，毗连的，相连的，接壤的，邻近的：تەريتورياسى شەكتەس ەكى ەل 接壤的两国。

شەكتەس- II 〈动〉① 相连，接连，接近，靠近：ۋسىناۋ بوس قالعان جەر مادەنيەت سارايىمەن شەكتەسىپ جاتىر عوي. 这块空地和文化馆相连着。② 邻近，接壤，毗连，相邻：ٴبىزدىڭ ەلىمىز ٴبىرقانشا ەلمەن شەكتەسەدى. 我国和其它几个国家有共同的边界。

شەكتەسۋ شەكتەس- II 的不定式。

شەكتەت- شەكتە- 态动使的 。
شەكتەۋ شەكتە- 式定不的 。
شەكتەۋلى 〈形〉 的定限，的制限，的止制：
شەكتەۋلى ۋاقىتتا قايتىپ كەلدى 间时的定限在
内回来了 ▲ شەكتەۋلى كەڭىستىك 空维限有
间 ▲ شەكتەۋلى ساقينا 环限有 ▲ شەكتەۋلى
تۋىندى 〔数〕 有限导数 ▲ شەكتەۋلى شوعىر
〔数〕 有限群 ▲ شەكتەۋلى قاتار 数级限有 ▲
شەكتەۋلى قوسىندى 〔数〕 和限有 ▲ شەكتەۋلى
وسىمشە 量增限有 。
شەكتەۋسىز 〈形〉 不受限制的，不受控制的；
无止境的： شەكتەۋسىز الاپ 域区界无 ▲
شەكتەۋسىز كوبەيتىندى 〔数〕 无穷乘积 ▲
شەكتەۋسىز ونىق بولشەك 〔数〕 无尽小数。
شەكتەۋىش 〈名〉 〔物〕 限制器。
شەكتى I 〈形〉 有限的，不大的，不多的，有尽
的，有止境的： شەكتى ۋاقىت 期限 / شەكتى
ٴومىر 有限的生命 ▲ شەكتى گۇل شوعىرى
〔植〕 有限花序 ▲ شەكتى جيىن 〔数〕 有穷
集 ▲ شەكتى ونىق بولشەك 〔数〕 有限十进位
小数 ▲ شەكتى ورتا 〔物〕 有限介质 ▲ شەكتى
ساندار 〔数〕 有穷数(有限数)。
شەكتى II 〈形〉 可疑的，令人怀疑的，令人纳
闷儿的，有嫌疑的，有疑问的，有问题的。
شەكتىك 〈形〉 有限的，有限度的，有极限的
▲ شەكتىك جىلدامدىق 〔天〕 极限速度 ▲
شەكتىك تەوريما 极限定理 ▲ شەكتىك شەڭبەر
〔数〕 极圆。
شەكتىلىك ①شەكتى I 、II 的抽象名词 ② 有
限，限度 ③ 有限论，有限思维。
شەكتىر- شەك- V 、VI 、VII 、VIII的使动态。
شەكۋ شەكى- 的不定式。
شەكشەك I 〈名〉〔动〕 斯科，草螽。
شەكشەك II 〈名〉 (山羊传染的)瘟疫 ▲
شەكشەك اتا 山羊之保护神。
شەك-شەك 〈叹〉 吆喝山羊声。
شەك-شەكتەۋ شەك-شەكتە- 的不定式。
شەك-شەكتە- 〈动〉 吆喝山羊停住，发出吆喝
山羊声。
شەكشي- 〈动〉 ① 瞪眼，瞠目，怒目而视 ② 傲
视，摆架子，自负 ③ (山羊)站，呆。
شەكشيت- شەكشي- 的使动态。
شەكشيۋ شەكشي- 的不定式。
شەكشيس- شەكشي- 的交互态。
شەكى- 〈动〉 (用手指)弹，敲，叩： ونىڭ
ماڭدايىنان شەكىپ قالدى. (他)用手指弹了一
下他的前额。
شەكىل- شەكى- 的被动态。
شەكىلدەۋىك 见 شەكىلدەۋىك.
شەكىلدەۋىك 〈名〉〔植〕 ① 向日葵，葵花 ②
葵花子 ▲ قاراعايدىڭ شەكىلدەۋىگى 松籽。
شەكىرەي- 〈动〉 ① 傲视；自高自大，摆架子，
妄自尊大。
شەكىرەيت- شەكىرەي- 的使动态。
شەكىرەيۋ شەكىرەي- 的不定式。
شەكىرەڭدە- 〈动〉 瞪目而视，吹胡子瞪眼。
شەكىرەڭدەت- شەكىرەڭدە- 的使动态。
شەكىرەڭدەۋ شەكىرەڭدە- 的不定式。
شەكىس- ①شەكى-的交互态②争论，争辩，
发生争执，彼此抬杠 ③ 拌嘴，发生口角，争
吵 ▲ ور شەكىسپەي بەكىسپەيدى. 【谚】勇士不
打不成交。
شەكىستىر- شەكىس- 的使动态。
شەكىسۋ شەكىس- 的不定式。
شەكىت- شەكى- 的使动态。
شەل 〈名〉 ① 翳眼，白内障，角膜白斑 ② 皮
下组织，皮下脂肪 ▲ ٴبيت تەرىسىنەن شەل
تىلدى 铁公鸡 ▲ كوزىن شەل قاپتاۋ (كوزىنە
شەل ٴبىتۋ) ① 患白内障 ② 变瞎 ③ 目空一
切 ▲ شەل قابىق 角膜 ▲ شەل ۇلپاسى 蜂窝
组织。
شەلدە- 〈动〉 把皮下脂肪层(组织)剥下，去
皮脂。
شەلدەن- 〈动〉 长肥，长膘。
شەلدەندىر- شەلدەن- 的使动态。
شەلدەندەنۋ شەلدەن- 的不定式。
شەلدەت- شەلدە- 的使动态。
شەلدەۋ شەلدە- 的不定式。
شەلدى 〈形〉 ① 患白翳的，长白内障的 ②
(皮下)有脂肪的，皮下脂肪未剥干净的。

شەلەك I （名）木桶，水桶：بىر شەلەك سۈت —一桶奶 / شەلەكپەن سۇ ئەكەلدى 用水桶打水。

شەلەك II （名）骆驼的一种病（骨髓枯竭症）。

شەلەكتە- （动）①以桶计量 ②用桶盛，用桶提 ▲ جاۋبىر شەلەكتەپ قويۇۋ 大雨倾盆，大雨如注。

شەلەكتەي （形）大的，象木桶一样的 ▲ تۈزى تۈسكەن شەلەكتەي 毫无隐瞒的，直筒子。

شەلەكتەت- شەلەكتە- 的使动态。

شەلەكتەۋ شەلەكتە- 的不定式。

شەلەكتى （形）手提木桶的，提着水桶的。

شەلەكشى （名）加工木桶的木匠。

شەلي- （动）摆架子，变得傲慢。

شەليت- ①شەلي- 的使动态 ②抬高身价，赞扬，使傲慢起来：جولاتا بىر مەنى، اعا، اباي- . ايدار دەدى؟ عوي شەليتتىڭىز 阿依达尔说：阿拜大叔，您怎么把我一下捧到天上去了？

شەليۋ شەلي- 的不定式。

شەلپەك （名）①油饼，香油：شەلپەك پىسىرۋ 炸油饼 ②〔转〕巴掌，手掌：شەلپەك جەگىڭ كەلىپ تۇر ما؟ 你是不是想吃一个耳光？

شەلپەكسىز （形）没有油饼的，没有香油的。

شەلپەكتى （形）有油饼的，有香油的。

شەمايا （名）〔动〕拟鲤。

شەمەن （名）①腹水，腹腔水肿病：بۈيرەك شەمەنى 肾盂积水 / مي شەمەنى 脑水肿（脑积水）②〔转〕忧伤，悲伤：ئىشتەگى شەمەن 内心的痛苦。

شەمەندەن- （动）（人体某一个器官）积水（液），腹腔水肿，患腹水症。

شەمەندەنۋ شەمەندەن- 的不定式。

شەمەندى （形）积水的，患有腹水症的。

شەمىرشەك I （名）软骨，脆骨：قۇلاق شەمىرشەگى 耳软骨 / مۇرىن شەمىرشەگى 鼻软骨 / كەڭىردەك شەمىرشەگى 喉软骨 / دوعال شەمىرشەك 质状软骨 / سەرپىندى شەمىرشەك 弹性软骨 / تالشىقتى شەمىرشەك 纤维软骨。

شەمىرشەك II （名）马的一种病（肠痉挛），痉挛疝，伤水起卧 ▲ شەمىرشەك اتۋ 吃得过饱。

شەمىرشەكسىز （形）没有软骨的，没有脆骨的：شەمىرشەكسىز مۇشەلەرى 肌体无软骨部分。

شەمىرشەكتەن- （动）形成软骨，变得象脆骨一样。

شەمىرشەكتەنۋ شەمىرشكتەن- 的不定式。

شەمىرشەكتى （形）有软骨的，带有脆骨的。

شەمشىكە 见 شەكىلدەۋىك.

شەن I （名）①地段，地方，位置，范围，周围：ونىڭ ئۈزى قالانىڭ ورتا شەنىندە. 他的家住在城市中心一带。②时间，时候，时期：جىلدىڭ باس شەنىندە بىر كەلگەن 年初来过一次 / ايدىڭ ورتا شەنى 大概是在月中 ▲ شەنىنە كەلمەۋ 比不上，差远了。

شەن II （名）（马车轮上的）铁箍，瓦圈。

شەن III （名）级官，官衔，品衔：اسكەري شەن 军衔 / وفيتسەرلىك شەن 军官官衔。

شەندە- I （动）授予官衔，定为……官级。

شەندە- II （动）快到，接近，靠近：ئىندىگى اۋىلدى شەندەپ قالعان بولۋ كەرەك. 他们这时候大概快到阿吾勒了。

شەندە- III （动）用铁箍箍起来。

شەندەن- （动）成为有官衔，成为有军衔：ول كوپ وتپەي-اق شەندەنىپ الدى. 他没过多久就有了官衔。

شەندەنۋ شەندەن- 的不定式。

شەندەس I （形）①相连的，相毗连的，挨着的 ②官衔相等的，平级的，地位不相上下的。

شەندەس- II ①شەندە- I、II 的交互态 ②快到，接近，靠近 ③相连，相毗连，相邻接。

شەندەستىر- ①شەندەس- II 的使动态 ②与……比较，比喻。

شەندەستىرىل- شەندەستىر- 的被动态。

شەندەسۋ شەندەس- II 的不定式。

شەندەت- شەندە- II、III 的被动态。

شەندەۋ شەندە- I、II、III 的不定式。

شەندى （形）有官衔的，有军衔的：ول ادەتتەگى اسكەر ەمەس، شەندى وفيتسەر ەكەن. 他不是普通士兵，而是有军衔的军官。

شەنە- I （动）计量，测量，估计；较量，比较：

سەن ونىاڭ كۆشىن شەنەپ كورىپ جۇرسالا عوي.
。气力的大多有他量估在是你

شەنە- Ⅱ〈动〉刺讽，挖苦，讽讥，奚落，挑剔：
انامىز وسەك ايتۋشىلاردى شەنەپ وتىرۋشى ەدى.
。人的言谣播传些那刺讽常经亲母的们我

شەنەگىش〈形〉善于评价的，善于评论的；喜欢讽刺的，爱挖苦的。

شەنەل- Ⅰ شەنە- Ⅰ、Ⅱ的被动态。

شەنەل Ⅱ〈名〉军大衣，制服大衣。

شەنەس- شەنە- Ⅱ的交互态。

شەنەت- شەنە- Ⅱ的使动态。

شەنەۋ شەنە- Ⅰ、Ⅱ的不定式。

شەنقۇمار〈形〉喜欢官衔的，喜欢当官的，喜欢地位的。

شەنقۇمارلىق شەنقۇمار 的抽象名词。

شەن-شەكپەن〈名〉官级，官衔，乌纱帽。

شەنشىل〈形〉喜欢官衔的，喜欢当官的，喜欢地位的。

شەڭبەر〈名〉①箍；轴环，圈环 ②〔数〕圆周③周边，周围，范围 ▲ بىرلىك شەڭبەر〔数〕单位圆 ▲ شەڭبەر سىزعىش 分线规 ▲ ىشتەي سىزىلعان شەڭبەر〔数〕内接圆。

شەڭبەرلە-〈动〉①箍起来，紧箍：شەلەكتى شەڭبەرلەپ قويدى. （他）把木桶用铁箍箍起来了。②划圆圈，划定范围：سىركولمەن شەڭبەرلەپ قويدى. 用圆规划了个圆圈。

شەڭبەرلەن- شەڭبەرلە- 的被动态。

شەڭبەرلەت- شەڭبەرلە- 的使动态。

شەڭبەرلەۋ شەڭبەرلە- 的不定式。

شەڭبەرلى〈形〉①有箍的，带铁箍的 ②有范围的，有限度的。

شەڭبىرەك: شەڭبىرەك اتۋ （吃）撑，（肚子）鼓起。

شەڭگەل Ⅰ〈名〉〔植〕铃当刺，盐豆木。

شەڭگەل Ⅱ〈名〉①掌窝，掌心，（散体物的）一把，一（只手的）一捧 ②爪子，脚掌 ③手，爪子 ▲ شەڭگەلىنە الۋ 控制，操纵 ▲ شەڭگەلىنە تۇسۋ 被（某人）制服，落入（某人的）毒手。

شەڭگەلدە-〈动〉抓，握住，一大把一大把地拿：ەتتى شەڭگەلدەپ اساۋ 一大把一大把地吃肉。

شەڭگەلدەس- شەڭگەلدە- 的交互态。

شەڭگەلدەت- شەڭگەلدە- 的使动态。

شەڭگەلدەۋ شەڭگەلدە- 的不定式。

شەڭگەلدى〈形〉有铃当刺的，盐豆木多的。

شەڭگەلدىك〈名〉盐豆木茂盛的地方。

شەڭگەلسىز〈形〉没有铃当刺的，不长盐豆木的。

شەپ〈名〉①阻塞物，障碍物，防御阵地，防线：ارميامىز جاۋ شەبىنە قاتتى شابۋىل جاسادى. 我军向敌人的阵地发起了猛烈的进攻。②边，边缘，周围：جەر شەبى 天际 ▲ شەپ جايۋ 摆开阵势 ▲ شەپ تۇزەۋ 整顿阵容 ▲ شەپ قۇرۋ 修筑防线。

شەپكەن 见 شەكپەن.

شەپتەس〈形〉同一个防线的，阵地相连的：شەپتەس بولىمدەر 同一个防线的部队。

شەپ-شەپ〈拟〉咕咕咕咕（叫鸡声）。

شەر〈名〉愁忧，忧郁，悲伤，忧伤：شەر بايلانۋ 忧伤郁结 / شەر تارقاتۋ 解闷儿 / شەرىن توگۋ 吐苦水（诉说苦处）。

شەربەت〈名〉清凉果汁饮料。

شەركوز〈名〉猪毛菜属，刺沙蓬。

شەرلەن-〈动〉愁忧，忧郁，悲伤，发愁：شەرلەنبە، باقىتسىزدىق كىمنىڭ باسىندا بولمايدى. 不要悲伤，谁都会遇到不幸。

شەرلەندىر- شەرلەن- 的使动态。

شەرلەنۋ شەرلەن- 的不定式。

شەرلى〈形〉①愁忧的，忧郁的，悲哀的，悲伤的：شەرلى ادام 悲伤的人 ②令人伤心的，可悲的，悲惨的，可痛惜的：شەرلى حابار 令人伤心的消息。

شەرلىلىك شەرلى 的抽象名词。

شەرمەنگۇل〈名〉〔植〕龙胆，龙胆苦。

شەرمەندە〈形〉蒙受耻辱的，内心痛苦的，心情沉重的：شەرمەندە بولۋ 抑郁。

شەرمەندەلىك شەرمەندە 的抽象名词。

شەرمەڭدە-〈动〉（肚皮）显得大，挺着肚皮走：شەرمەڭدەپ ەكىقابات ايەلدەي جۇرە المايدى

肚皮大的象孕妇一样走不快。

شەرمەڭدەت- شەرمەڭدە- 的使动态。

شەرمەڭدەۋ شەرمەڭدە- 的不定式。

شەرمەڭ-شەرمەڭ: شەرمەڭشەرمەڭ ەتۋ (肚皮)显得大，挺着肚子走。

شەرمى- 〈动〉 (肚子)鼓起，显得过于大。

شەرمىت- شەرمى- 的使动态。

شەرمىۋ شەرمى- 的不定式。

شەرسىز 〈形〉 无忧无愁的，不悲伤的；心情舒畅的。

شەرسىزدىك شەرسىز 的抽象名词。

شەرت- 〈动〉 ① (用指、物)弹，弹指：ساۋساعىمەن ماڭدايىن شەرتتى (他)用手指弹了弹前额 ② 弹，弹奏：دومبىرا شەرتىپ وتىر 正在弹冬布拉 ③ 敲：بىرەۋ ەسىكتى اقىرىن شەرتتى. 不知谁轻轻地敲了一下门。▲ جىر شەرتۋ 唱歌 ▲ جۇرەك قىلىن شەرتۋ 扣人心弦 ▲ سىر شەرتۋ 诉说内心的话，倾吐衷肠 ▲ شەرتە اياڭداۋ 急步快走 ▲ شەرتىپ تۇر 发酵(得正合适) ▲ اڭگىمە شەرتۋ 谈天，聊天。

شەرتەر 〈名〉 (哈萨克族弹拨乐器之一种)谢尔铁尔。

شەرتى- 〈动〉 大腹便便，(腹部)鼓起。

شەرتىت- شەرتى- 的使动态。

شەرتىۋ شەرتى- 的不定式。

شەرتكىز- شەرت- 的使动态。

شەرتپەك I 〈名〉 (用手指)弹，弹指。

شەرتپەك II 〈名〉 陶瓷缸。

شەرتپەكىل 〈名〉 (游戏名，用手指)弹，弹指，弹击。

شەرتتىر- شەرت- 的使动态。

شەرتۋ شەرت- 的不定式。

شەرتىك 〈形〉 大腹便便的，(肚子)鼓起来的。

شەرتىل- ①شەرت- 的被动态 ② 弹得响，弹得有声音。

شەرتىس- شەرت- 的交互态。

شەرۋ 〈名〉 ① 行军；征战 ② 军队，大军 ▲ شەرۋ تارتۋ 行军，出征。

شەرۋلە- 〈动〉 行军，出征。

شەرۋلەۋ شەرۋلە- 的不定式。

شەرشەۋ 〈名〉 中隔；软骨。

شەرىك I 〈名〉 兵，兵士：كوپ شەرىك جيىدى 征了很多兵。

شەرىك II 〈名〉 ① 四分之一；一刻钟 ② 学季 ③〔数〕象限。

شەرىك III 〈名〉 ① 同伴，伙伴 ② 公司的合伙人，股东。

شەرىكتە- 〈动〉 分成四份(块)，以四分之一为单位计算。

شەرىكتەۋ شەرىكتە- 的不定式。

شەرىكتىك I 〈名〉 ①伙伴关系，同伴关系 ②合伙经营，协作社，公司。

شەرىكتىك II 〈形〉 学季的：شەرىكتىك سىناۋ 期中考试。

شەستەرنيا 〈名〉 六套马车。

شەستەرنيالى 〈形〉 有六套马车的，乘六套马的车。

شەت I 〈名〉 ① 边，边缘，边际：ورماننىڭ شەتى 林边 / قىستاقتىڭ ەڭ شەتى 在村尽边上 ② 边区，边境地带，边陲 ③ 不认识的，陌生的，生疏的：ءبارى دە ءوزىمىز، شەت ادام جوق 都是自己人，没有外人 ④ 边缘的，遥远的，偏僻的：شەت جەردە كوپ ءجۇردى (他)在外地呆得时间很长 ⑤ 远处，遥远的地方：بۇنداي شەتكە ەشكىم بارمايدى. 这样远的地方谁都不去。▲ شەت بولۋ 不尊敬，慢怠；不孝；不虔诚 ▲ شەت جاعا 其中的一部分：ول ءوز ويىنىڭ شەت جاعاسىن عانا ايتتى. 他只是讲了自己思想的一部分。▲ شەتكە قاعۋ 排挤 ▲ شەت مۇشە 外项 ▲ شەتىن الا 靠边一点 ▲ شەت قاقپاي قىلۋ 排挤，另眼相待。

شەت- II 〈动〉 (用针尖或刀尖)刺，扎。

شەتەل 〈名〉 外国，异国：شەتەل ازاماتى 外侨 / شەتەل اقشاسى 外币 / شەتەل بۇيىمدارى 外国货 / شەتەل ءتىلى 外国语 / شەتەل جازۋى 外文 ▲ شەتەل تىلىنەن قابىلدانعان سوزدەر〔语〕外语借词。

شەتەلدىك 〈形〉 外国的，异国的，别国的：سوڭعى جىلدارى شەتەلدىكتەر كوپ كەلەتىن بولدى. 最近几年外国人来得较多。/

شەتەلدىك ساۋدا بۇيىمدارى 外国商品。

شەتەن I 〈名〉〔植〕花楸 ▲ امەريكا شەتەنى 美国白蜡树 ▲ كادىمگى شەتەن 欧洲白蜡树 ▲ مانجۋريا شەتەنى 水曲柳 ▲ شەتەن قورا （用树枝编的）畜栏，栅栏。

شەتەن II 〈形〉用枝条或树皮编织的。

شەتكەرى 〈形〉边远的，偏僻的，遥远的：شەتكەرى رايوندار 边远地区。

شەتكەرلە- 〈动〉离群，不合群，疏远，离群索居：نەگە ەكەنى بەلگىسىز، ول باسقالاردان شەتكەرلەپ جۇرەدى. 不知为什么，他总是离群索居。

شەتكەرلەت- شەتكەرلە- 的使动态。

شەتكەرلەۋ شەتكەرلە- 的不定式。

شەتكەرلىك شەتكەرى 的抽象名词。

شەتكى 〈形〉边上的，边缘上的，尽头的：اناۋ شەتكى ٴۇي ٴبىزدىڭ ٴۇي. 尽头的那所房子是我们的。

شەتكىز- شەت- II 的使动态。

شەتپەر 〈名〉椴树皮纤维织品。

شەتپەٴشوپ 〈名〉神香草。

شەت-پۇشپاق 〈名〉①（一物之）边，边缘 ②远处，边远地区 ③（某一个问题的）一部分：شەت-پۇشپاعىن عانا ٴبىلۋ 知其一，不知其二 / شەت-پۇشپاعىن بايقاۋ 窥豹一斑。

شەت-پۇشپاقتا- 〈动〉透露一点，了解（知道）一部分：بۇل ٴىستىڭ ٴمان-جايىن تولىق ايتقان جوق، شەت-پۇشپاقتاپ قانا ايتتى. 这件事情的经过他没有详细讲，只是讲了其中的一部分。

شەت-پۇشپاقتاۋ شەت-پۇشپاقتا- 的不定式。

شەتسىز 〈形〉无边的，无边无际的，望不到头的，五袅地际的：شەتسىز ەن دالا 一望无际的原野。

شەتسىزدىك شەتسىز 的抽象名词。

شەتسىز-شەكسىز 〈形〉一望无际的，无边无际的，望不到头的。

شەتتە- 〈动〉①避免往来，回避，规避，逃避，疏远：ول شەتتەپ ەلگە جولامايدى. 他总是避免和别人往来。②躲避，让开，走到一边：ول ماشينانى كوردى دە جولدىڭ وڭ جاعىنا شەتتەپ شىعا بەردى. 他看见汽车，便躲到马路的右侧。③离开，远离：نەگىزگى اڭگىمەدەن شەتتەپ كەتتى 离开话题 ④扎（边），缝（边）：داستارقاننىڭ شەتىن شەتتەدى 扎了一下餐单的边。

شەتتەس- شەتتە- 的交互态。

شەتتەت- ①شەتتە- 的使动态 ②排斥，排挤 ③赶到（边上）。

شەتتەتىل- شەتتەت- 的使动态。

شەتتەۋ I شەتتە- 的不定式。

شەتتەۋ II 〈形〉边上的，远一点的；边远的，偏僻的，不顺道的。

شەتتەۋلىك 〈形〉不合群的，离群索居的，不愿意接近人的。

شەتتىك I شەت I 的抽象名词 ②陌生。

شەتتىك II 〈名〉（哈萨克族已婚妇女头饰两侧的）银饰。

شەتتىك III 〈名〉（鞍鞯前部的）皮条，皮带。

شەتتىر- شەت- II 的使动态。

شەتۋ شەت- II 的不定式。

شەتىن 〈形〉①虚弱的，纤弱的，弱不经风的 ②脆弱的，敏感的 ③不结实的，不坚固的。

شەتىنە- 〈动〉①有裂纹，破裂，豁边，有缺口：شىنى شەتىنەپ كەتىپتى. 碗裂了。②夭折，夭逝，夭殇：كورشىنىڭ بالاسى شەتىنەپتى. 邻居的孩子夭折了。

شەتىنەن 〈副〉一个比一个，全是，都是：شەتىنەن جاقسى 都好。

شەتىنەت- شەتىنە- 的使动态。

شەتىنەۋ شەتىنە- 的不定式。

شەف 〈名〉〔俄〕①领导，首长 ②领导者，长 ③支援者，支援单位。

شەش- 〈动〉①解开（把结子等），（把捆着的东西）打开：ارقان شەشۋ 解开绳子 / جۇك شەشۋ 打开货捆 ②脱，摘下：شاپان شەشۋ 脱上衣 ③放开，放走：اتتى شەشىپ جىبەرىپتى. （他）把马放走了 ④〔转〕解释清楚，说明；解决，排解，处理：قيىن ماسەلەنى شەشتى 解释疑难问题 / سەنىڭ جۇمىسىڭدى بۇل شەشە المايدى. 你的事情他解决不了。▲ بەل شەشپەۋ

不休息,忙个不停 ▲ بەل شەشۋ ①解腰带 ②
积极起来,表现得主动 ▲ جۇمباعىن شەشۋ 解
开秘密 ▲ شەشۋ امالى 〔数〕解法 ▲ شەشۋ
ەسەبى 〔数〕解答习题 ▲ اقىلداساڭ شەشەر-
سىڭ، اقىلداسپاساڭ كەم كەسەرسىڭ. 【谚】商
量能解决,不商量出差错。

شەشە 〈名〉①母亲,妈: مەيرىمدى شەشە 慈
母 / شەشەسى ٴبىر، اكەسى بولەك 同母异父
② (对老年妇女的尊称)大妈 , 大娘 ▲
كىندىك شەشە 接生婆,接生员 ▲ ناعاشى شەشە
外祖母,姥姥 ▲ تۋعان شەشە 亲生母亲 ▲
ۋگەي شەشە 继母,后娘 ▲ ۋلى شەشە 曾祖母
▲ اتاعا تارتىپ ۋل تۋماس، شەشەگە تارتىپ قىز
تۋماس. 【谚】子未必像其父,女未必随其母。

شەشەي 〈名〉(对老年妇女的尊称)大娘,老
大娘;师娘。

شەشەك I 〈名〉百花,各色花卉: شەشەك اتۋ
开花(花朵盛开)。

شەشەك II 〈名〉天花,痘: شەشەك ەگۋ 种牛痘
▲ بورتپە شەشەك 痘疹 ▲ جەل شەشەك 麻疹
▲ كوك شەشەك شىققىر 〔咒〕该死的 ▲ شەشەك
كەلگىر 〔咒〕该死的 ▲ شەشەك سۋى 浆痘 ▲
ۋشپا شەشەك 水痘 ▲ قارا شەشەك 黑痘,出血
性天花。

شەشەكە 〈名〉母亲,娘;好妈妈。

شەشەكسىز 〈形〉没有花的,不开花的。

شەشەكتە- 〈动〉开花,(花朵)盛开:
گۆلدەردىڭ شەشەكتەيتىن مەزگىل ۋقسامايدى.
各种花开的季节不同。

شەشەكتەۋ شەشەكتە- 的不定式。

شەشەكتى 〈形〉有花的,开花的。

شەشەلە- 〈动〉叫"妈妈",叫"母亲": شەشەلەپ
ەكى بالاسى الدىنان شىقتى. (她的)两个孩子
叫着"妈妈"迎了去了。

شەشەلەس- شەشەلە- 的交互态。

شەشەلەت- شەشەلە- 的使动态。

شەشەلەۋ شەشەلە- 的不定式。

شەشەلى 〈形〉有母亲的: شەشەلى بالا 有母亲
的孩子。

شەشەلى-بالالى 〈形〉母子的,母女的:
شەشەلى-بالالى ەكەۋى 母子俩。

شەشەلىك 〈名〉母亲的地位(尊严)。

شەشەن 〈名〉① 有口才者,善词令者,善说
家,能说善辩的人 ② 有口才的,雄辩的 ▲
سۆ جۇقپاس شەشەن 超群的雄辩家 ▲ ينە
كوزىنەن سىنادى، شەشەن تىلىنەن سىنادى. 【谚】
针从针眼上断,雄辩家从言词上败。▲ تىلگە
شەشەن، كۇشكە مەشەل. 【谚】言语的巨人,
行动的侏儒。

شەشەندەن- 〈动〉变得有口才, 变得能说善
辩,变得善于词令: ول كەيىن كەلە شەشەندەن-
دى. 他后来才成了雄辩家。

شەشەندەنۋ شەشەندەن- 的不定式。

شەشەندىك 〈名〉①口才,辩才,辞令,能说善
辩 ② 演说术 ▲ شەشەندىك كۇش - شىندىق.
【谚】事实胜于雄辩。

شەشەندىلىك 见 شەشەندىك.

شەشەنسۋ شەشەنسى- 的不定式。

شەشەنسى- 〈动〉表现得有口才,摆出雄辩家
的架式,好象很有口才。

شەشەنسىن- شەشەنسى- 的反身态。

شەشەتاي 〈名〉(对老年妇女的尊称)大娘,
大妈。

شەشكىز- شەش- 的使动态。

شەشتىر- شەش- 的使动态。

شەشۋ شەش- 的不定式。

شەشۋلى 〈形〉① 解开的, 打开的 ② 放走
的,放开的 ③ 脱掉的,脱去的,摘下来的。

شەشۋسىز 〈形〉① 没有解开的,没有打开的
②没有放走的,拴着的;捆着的 ③ 没有脱下
来的,穿着的,戴着的 ④ 没有解决的,没有处
理的;没有解释清楚的。

شەشۋشى 〈名〉① 解开者,打开者 ② 解决
者,处理者;解释者 ③ 决定性的, 关键的:
شەشۋشى سوعىس 决战 / شەشۋشى داۋىس 决定
性的意见。

شەشىل- ① شەش- 的使动态 ② (腰带, 裤
子等)松开, 掉下 ③ 无拘无束, 毫无顾忌:
شەشىلە سويلەۋ 开怀畅谈起来。

شەشىلىس- شەشىل- 的交互态。

شەشىم 〈名〉 ① 决解，答解，处理意见：
دۆرس شەشىم بولمادى 没有得到正确的解决
② 决定，决议：قۇرۇلتايدىكى شەشىمى 大会的
决议 / سوڭغى شەشىم 最后决定 ▲ شەشىمگە
كەلۇ 做出决定，准备要 ▲ شەشىم قابىلداۋ 通过决
议。
شەشىمدى 〈形〉 能解决问题的，善于解决问
题的，果断的；有才干的，有能力的：باسشىلىق
ورنىنا شەشىمدى ادامداردى قويۇ كەرەك 应该把
解决问题的人安排在领导岗位上来。
شەشىمدىك 〈名〉 ① 解决办法，处理意见 ②
决定，决议。
شەشىمسىز 〈形〉 ① 不能解决问题的，不善于
解决问题的；不果断的 ② 没有解决的，没有
得到处理的。
شەشىمسىزدىك شەشىمسىز 的抽象名词。
شەشىن- ①شەش- 的反身态 ② 脱下衣服，解
衣：شەشىنىپ ۇيىقتاۋ 脱下衣服睡觉②〔转〕下
决心，拿定主意；冒险 ▲ شەشىنگەن سۇدان
تايىنباس.【谚】赤身人不怕衣服湿（冒险者不
怕被水淹死）。
شەشىندىر- شەشىن- 的使动态。
شەشىنۋ شەشىن- 的不定式。
شەشىنۋشى 〈名〉 ① 解衣者，脱衣者 ② 冒
险者。
شەشىنىس- شەشىن- 的交互态。
شەشىس- شەش- 的交互态。
ٴشي I 〈名〉 ① 芨芨草：ٴبول جىل بولدى، ٴكى
اراعا ٴشي شىقپايتىن بولدى. 已有两年了，这里
不长芨芨草了。 ② 用芨芨草编制的围席：
شيەن توسىپ قويۇ 用围席挡住 ▲ ٴشي اق 芨
芨草 ▲ ٴشي ورالۇ 缠绕五颜六色的毛线编
制的芨芨草围席 ▲ ٴشي اياق 小脚，金莲：ٴشي
اياق ايەل 小脚女人 ▲ ٴشي بورباي （بۇت） 腿
细细的，营养不良的（指小孩儿） ▲ ٴشيىن
شىعارۇ 揭底，揭穿 ▲ ٴشيى شىعۇ 暴露，露底
▲ ٴشي قالپاق 草帽。
ٴشي II 〈名〉 火柴棍。
ٴشي III 〈名〉 （役畜背部的）溃疡，溃烂。
ٴشي: ٴشي بارقىت 〈名〉 细条绒。

ٴشيبورى 见 شيە ٴبورى.
شيدەم 〈名〉 春秋毛羊的外衣 ▲ شيدەم كوٴيى
（شاپان） 春秋毛羊的外衣。
شيدەن 见 شيدەم.
شيە I 〈名〉 樱桃，樱桃山：شيە اعاشى 樱桃
树 / شيە جەمىس 樱桃果 / شيە شارابى 樱
桃酒 ▲ قىزىل شيە 樱桃。
شيە II 〈名〉 死结，死损：ارقان شيە بولىپ
قالىپتى. 绳子结成死扣 ▲ وتكىرىكتىڭ
شيەسىن شىن شەشەدى.【谚】真理揭穿谎言。
شيەٴبورى 〈名〉〔动〕 胡狼，亚洲胡狼。
شيەدەي 〈形〉 ① 似樱桃的；红红的：
بەت-اۋزى شيەدەي قان 满脸鲜血 ② 缠结的，死
结的，死扣的：شەشىلمەيدى، شيەدەي بولىپتى
结成死扣，怎么也解不开 ▲ ٴوز بەتىن اياماعان
كىسىنىڭ بەتىن شيەدەي قىلادى.【谚】不顾自
己面情的人更不会顾别人的面情。
شيەلە- 〈动〉 系成死扣，缩成死结，结得难以
解开：ٴجىپتى نەگە شيەلەپ تاستادىڭ؟ 你怎么
把绳子弄成死结？
شيەلەن- ①شيەلە- 的被动态 ②〔转〕 复杂化，
复杂起来，变得麻烦。
شيەلەنىس I 〈名〉 ① 困难，麻烦，纠葛 ② （
文艺作品中某种精神节中矛盾发展的）高潮，顶
点。
شيەلەنىس- ① 的交互态 ② 复杂化，复杂起
来，变得困难，麻烦起来 ③ （文艺作品中矛
盾的）发展，趋于高潮。
شيەلەنىستىر- شيەلەنىس- II 的使动态。
شيەلەنىسۋ شيەلەنىس- II 的不定式。
شيەلەت- شيەلە- 的使动态。
شيەلەۋ شيەلە- 的不定式。
شيەلى 〈形〉 有樱桃的，樱桃多的：شيەلى
رايون 樱桃产区。
شيەلىك 〈名〉 长有樱桃的地方，樱桃产区。
شيەن 〈名〉 ① 再生草 ② 幼林，幼树：شيەن
ٴوسىپ ورمان بولادى. 幼林将长成茂密的森
林。
شيەندە- 〈动〉 （树苗）长得葱绿，（幼树）显
得生机盎然：ٴوزى توعىرەگىندەگى جاس اعاشتار

شيەندەپ ٴوسىپ كەلەدى. 屋前屋后的幼树长得绿油油的。

شيەندەي 〈形〉 幼林般的,树苗似的。

شيەندەۋ شيەندە- 的不定式。

شيەتتەي 〈形〉 幼子的,年幼的: شيەتتەي جاس بالا 年幼的孩子。

شيكى 〈形〉 ① 生的,不成熟的: شيكى ەت 生肉 / شيكى الما 没有成熟的苹果 ② 未经加工的,半鞣制的,半成品的: شيكى تەرى 生皮(未鞣制的皮子) ③ 未完成的;靠不住的,不可靠的: شيكى جۇمىس 未完成的事情 / شيكى ٴسوز 靠不住的话 ▲ شيكى ٴتوبى 靠不住的,不可靠的;有疑问的 ▲ شيكى گيپس 生石膏 ▲ شيكى ويماگۇل 生地 ▲ شيكى ساری (肤色)黄的 ▲ شيكى سىر 生漆 ▲ شيكى وكپە ① 婴儿,婴孩 ② 幼稚的,不成熟的。

شيكىدەي 〈副〉 生的,不熟的: شيكىدەي جەۋ 生吃。

شيكىزات 〈名〉 生料,原料: شيكىزات ٴوندىرۋ 原料生产 / ماقتا-توقىماشىلىق ونەركاسىبىنىڭ نەگىزگى شيكىزاتى. 棉花是纺织业的主要原料。

شيكىزاتتىق 〈形〉 原料的,原材料的;原料加工的: شيكىزاتتىق ٴوندىرىس بازاسى 原料生产基地 / شيكىزاتتىق تاسىمال 原料运输。

شيكىل 〈形〉 淡黄的: شيكىل ساری 淡黄色 / شيكىل بەت 黄脸。

شيكىلەي 见 شيكىدەي.

شيكىلىك ①شيكى 的抽象名词 ② 不可靠性,未成熟;漏洞: ونىڭ سوزىندە شيكىلىك بار. 他的话有漏洞。

شيكىلى-پىسىلى 〈形〉 夹生的,半生不熟的;未完全成熟的: شيكىلى-پىسىلى تاماق 半生不熟的饭。

شيق: شيق ەتۋ 发咯吱一声,发出吱卖买跑声,吱呀一声响 تىشقان شيق ەتىپ قاشا جونەلدى. 老鼠吱地叫一声跑了。

شيقان 〈名〉 疖子: شيقان شىعۋ 长疖子 ▲ شيقانىنا ٴتيۋ 触到痛处。

شيق-شيق: شيق-شيق ەتۋ ① 轧轧响,作吱吱声,作吱扭声,吱吱咯咯作响 ②〔转〕勉强支持着,对付着活着。

شيقىل 〈名〉 吱吱声,吱扭声,轧轧声,尖锐的声音: اربانىڭ شيقىلى 大车的吱扭声。

شيقىلدا- 〈动〉 ① 轧轧响,咿呀作响,发吱吱声,作吱扭声,发出唧唧声: ەسىك اشقان سايىن شيقىلدايدى. 门开的时候老是吱扭吱扭作响。 ②〔转〕勉强支持着,对付着过活: استىق تاۋسىلىپ ٴبىر ٴۇيلى جان شيقىلداپ وتىر. 没有粮食了,一家人勉强维持着生活。

شيقىلداق 〈形〉 吱吱作响的,唧唧叫的,吱呀响的,轧轧响的: شيقىلداق ەسكى اربا 吱呀吱呀响的破车。

شيقىلداس- شيقىلدا- 的交互态。

شيقىلدات- شيقىلدا- 的使动态。

شيقىلداۋ شيقىلدا- 的不定式。

شيقىلداۋىق 〈形〉 发轧轧声的,吱扭作响的,吱吱叫的,唧唧叫的。

شيلان 〈名〉 皮包,钱包: شيلاننان اقشا الىپ شىقتى 从钱包里拿出钱。

شيلەن 〈名〉〔植〕 枣 ▲ قىلتاقتاناقسىز شيلەن 〔植〕无刺枣。

شيلەۋىت 〈名〉 芨芨草地。

شيلەۋىتتى 〈形〉 芨芨草茂密的。

ٴشيلى I 〈形〉 长芨芨草的,芨芨草丛生的: ٴشيلى وزەن قامىس-اي 河边上芨芨草和芦苇丛生。

ٴشيلى II 〈形〉 易磨破的,易溃烂的,(伤口)难以愈合的: ارقاسى ٴشيلى بولىپ كەتكەن ات 背上的伤口难以愈合的马。

شيماي 〈名〉 乱画的线条,潦草的字体: سەنىڭ شيمايىڭدى ەشكىم تانىمايدى. 你这种潦草的字体谁都认不出来。

شيمايلا- 〈动〉 乱划,乱涂,乱写,写得潦草: كىتاپتىڭ بەتىن شيمايلاما 不要在书上乱划 / شيمايلاماي جاقسىراق جاز 字不要潦草,要写工整一点。

شيمايلان- شيمايلا- 的使动态。

شيمايلاس- شيمايلا- 的交互态。

شيمايلات- شيمايلا- 的使动态。

شىمايلاتقىز- 。态动使的 -شىمايلات
شىمايلاتتىر- 。态动使的 -شىمايلات
شىمايلاۋ 。式定不的 -شىمايلا
胡,者划乱写胡,人的划乱〈名〉شىمايلاۋشى
划乱涂的人: كىتاپتى شىمايلاۋشىغا تاربىيە بەرۋ
كەرەك. 。育教行进要;人的划乱上书在对
整工不体字;的涂乱,的划乱〈形〉شىمايلى
的: شىمايلى قاغازداردى كىتاپتارمەن ارالاستىرما
。起一在放书和纸的划乱把要不
字;的涂乱被没,的划乱被没〈形〉شىمايسىز
体整工的;干净的: شىمايسىز قاغازعا كوشىردى
。上纸的净干在抄
شىمايتاس 。岩来伯希〔地〕〈名〉
شىماي-شاتپاق〈名〉胡写,写瞎,诬告: بۇل
ولاردىڭ-1رەتكى شىماي-شاتپاعى ەمەس. 是不这
。写胡的据根无的次一第的们他
شىمپانزە〈名〉黑猩猩。
شىن*〈名〉轮胎;外箍。
شىنەل〈名〉军大衣,大衣服制: جاۋىنگەرلەر
شىنەلى 士兵大衣 / اتتى اسكەرلەر شىنەلى 骑
。衣大兵
شىنەلدى〈形〉穿军大衣的: شىنەلدى جاۋىن-
گەرلەر 身穿军大衣的战士们。
شىنشىللا*〈名〉〔动〕绒鼠 ▲ قىسقا قۇيرىقتى
شىنشىللا* 短尾绒鼠 ▲ ۇلكەن شىنشىللا* 大
。鼠绒尾
شىپ*〈名〉〔动〕鲟(属)。
شىپا〈名〉疗效,治疗: ناۋقاسقا شىپا بولۋ 治
。效有病
شىپايا〈形〉长势不好的,发育不成熟的。
شىپالا-〈动〉治疗,医治: شىپالاۋدىڭ ناتيجەسى
جامان ەمەس 治疗的效果还不错。
شىپالان- 。态动被的 -شىپالا
شىپالاۋ 。式定不的 -شىپالا
شىپالى〈形〉有疗效的,有医效的,能治病
的: شىپالى دارى* 有疗效的药品。
شىپالىق〈名〉疗效作用,治病效果。
شىپاسىز〈形〉没有疗效的,治不了的病的,医
治不好的: شىپاسىز ناۋقاس 不治之症。
شىپاسىزدىق 。词名象抽的 شىپاسىز

شىپىلك〈形〉(指马、牛)不住的用尾巴拍打大
。腿两侧的
شىپىلدا-〈动〉(指马、牛)用尾巴不住地拍
。打大腿两侧
شىپىلدات- 。态动使的 -شىپىلدا
شىپىلداۋ 。式定不的 -شىپىلدا
شىپ-شىپ*〈拟〉吱吱声,叽叽喳喳声:
تورعايدىڭ بالاپانداری شىپ-شىپ* ەتەدى. 小
。麻雀叽叽喳喳地叫
شىرا-〈动〉① 变得有精神,精神焕发;变得
活泼;休养生息: كىشكەنەلەردىڭ بۇرىنعىدان
كوپ شىراپ قالىپتى. 你们的(小)孩儿比
以前精神得多了。② 缩短,抽缩,收缩: بۇل
كيىم العاشىندا ٴدال ەدى، سۋ ٴتيىپ شىراپ
كەتتى. 这件衣服原来挺合身的,下水以后抽
了。③(绳索)变硬,显得紧 ④ 长大,成长:
。بالالار شىراپ قالدى 孩子长大了
شىراز〈名〉① 哈拉库勒(波斯羊)羔羊 ② 兰
。色羊羔皮
شىراق〈形〉① 富有精神的,精神爽快的,精
神勃勃的,健旺的,活泼的: جاسى ۇلعايىپ قالعانىمەن ٴالى شىراق. 他虽然上了年
纪,但还很精神。② 精干的,敏捷的,灵活
的: شىراق جىگىتتەردەن ٴبىر نەشەۋى بولسا،
بۇل جۇمىس كوپ ۋاقىت المايدى. 只要有几个
精干的小伙子,这活儿要不了多长时间就能
完干。③ 仔密的;结实的: شىراق توقىلعان
بۇل 积得仔密的布 ▲ شىراق قۇستار 〔动〕早
。成鸟类
شىراقتاۋ〈形〉① 比较麻利的,较精干的,较
敏捷的 ② 略微仔密的,较结实的。
شىراقتىق 。词名象抽的 شىراق
شىرات- -شىرا 的使动态②搓,捻,合肌(线
等): تارامىس شىراتۋ 搓筋线。
شىراتپا〈形〉① 捻在一起的,搓成(一股)
的,合股的: شىراتپا ٴجىپ 合股线 ② 麻花
。儿
شىراتتىر- 。态动使的 -شىرات
شىراتۋ 。式定不的 -شىرات
شىراتىل- ① -شىرات 的被动态 ② 搓成,捻

。线的好搓 ‹جىپ شىراتىلغان :成卷,成

شىراۋ　شىرا- 。式定不的

شىرەك　见　شەرىك I .

شىرەكتە-　见　شەرىكتە-.

شىرەكتەۋ　شىرەكتە- 。式定不的

شىرىغۇ　شىرىق- 。式定不的

شىرىق- 〈动〉① 拳摩,试欲跃跃,奋振神精

掌擦 :شىرىققان جاۋىنگەرلەر بۇيرىقتى السىمەن

…② …就令命到接一们士战的掌擦拳摩

.بايلاۋداعى ات شىرىعىپ تۇر :安不灼焦,躁焦

。躁焦常非得显马的着拴

شىرىقتىر- 〈动〉 شىرىق- 的使动态 。

‹شىيت 〈名〉 儿籽棉 。

‹شىتارى 〈名〉〔植〕画眉草属 。

شىيتتە- 〈动〉 实结花棉 : ماقتانىڭ شىيتتەگەن

كەزى 。节时的桃结花棉是正

شىيتتەۋ　شىيتتە- 。式定不的

شىيتتەۋىش 〈名〉 。具离分籽棉,器离分籽棉

‹شىيتى 〈名〉(腿带)枪火,枪土 。

شىيفون　见　شىيفىڭ.

شىيفر 〈名〉 号暗,码密 。

شىيفرلا- 〈动〉 码密成译 。

شىيفرلاۋ　شىيفرلا- 。式定不的

شىيفرلىق 〈形〉 的号暗有,的码密有 。

شىيفىڭ 〈名〉 纱其乔,纱薄,绢薄 : شىيفىڭ

كويلەك 。裙衣连纱薄

شىيحتا 〈名〉①〔冶〕料炉,料配 ②〔地质〕

岩页,岩片 。

شىيحتالا- 〈动〉 料配,料炉备配 。

شىيحتالاۋ　شىيحتالا- 。式定不的

شىيحتالى 〈形〉 的料配,的料炉有配 。

شىيحتاشى 〈名〉 工料炉,工料配 。

شىيشا I 〈名〉(灯油煤)罩灯,罩子 。

شىيشا II 〈名〉 瓶子,瓶璃玻 。

شىيشالى 〈形〉 的罩灯带,的罩璃玻有 。

شىير 〈形〉① 弯弯曲曲的: شىير جول 路变

② 杂乱的足迹: قوي، ەشكىنىڭ شىيرى 羊绵

。迹足的羊山和

شىيرلا- 〈动〉①(处到)留下杂乱的足迹,来

回走动: تۇلكىنىڭ ‹ىزى شىيرلاعان 动走回来

逛西游东 ,逛闲〔转〕② 迹足的狸狐的

ول بۇل توڭىرەكتى شىيرلاپ بولدى. 这一带

。了够逛他

شىيرلان- شىيرلا- 的被动态 。

شىيرلاس- شىيرلا- 的交互态 。

شىيرلات- شىيرلا- 的使动态 。

شىيرلاۋ　شىيرلا- 的不定式 。

شىيرشىق 〈名〉① 卷: ‹بىر شىيرشىق قاعاز

一卷纸 ② 结死,结缠: ارقانىڭ شىيرشىعى 绳

子的死结 ▲ شىيرشىق اتۋ 缠绕在一起 ③ 急

得团团转,心急如火 。

شىيرشىقتا- 〈动〉 卷起,成搓,成捻: ماقتانى

شىيرشىقتاپ بىلتە جاسادى 。用棉花捻成灯芯

شىيرشىقتال- شىيرشىقتا- 的被动态 。

شىيرشىقتاما 〈形〉 卷起来的,搓好的,捻成

的: شىيرشىقتاما قاعاز 卷纸 。

شىيرشىقتان- شىيرشىقتا- 的反身态 。

شىيرشىقتاس- شىيرشىقتا- 的交互态 。

شىيرشىقتات- شىيرشىقتا- 的使动态 。

شىيرشىقتاۋ　شىيرشىقتا- 的不定式 。

شكاف 〈名〉 柜子,衣柜 。

شكافشا 〈名〉 小柜子 。

شلانگ 〈名〉 软管,水龙带 。

شلەم 〈名〉(钢)盔,盔形(兜形)帽; 盔形

面罩 。

شليۋز 〈名〉 闸,闸水,闸门 。

شليۋزدە- 〈动〉 造闸,设闸,安设水闸 。

شليۋزدەۋ　شليۋزدە- 的不定式 。

شوبىر 〈名〉 役畜 。

شوۆينيزم 〈名〉 沙文主义 。

شوۆينيزمشى 〈名〉 沙文主义者 。

شوۆنيست 〈名〉 沙文主义者 。

شوعاينا 〈名〉〔植〕飞蓬(属)。

شوعال 〈名〉 鬣狗 。

شوعىل I 见 شوعىر.

شوعىل- II 〈动〉 聚到一起,集合,聚集,聚

会: ەرەۋىلگە قاتىناسقاندار شوعىلىپ بولدى. 有

所参加游行示威的人都集合了 。

شوعىلدان- 见 شوعىرلان-.

شوعىلدانۋ　شوعىلدان- 的不定式 。

شوعىلۇ شوعىلدان- II 的不定式。

شوعىلس- شوعىل- II 的交互态。

شوعىر 〈名〉一小群，一批，一簇，一丛：شوعىر جىلقى 一小群马 / شوعىر تال 一丛柳树 ▲ شەكتەۋلى شوعىر 〔数〕有限群 ▲ شوعىرى گۇل 〔植〕有限光序 ▲ شوعىر قۇم 沙丘，沙堆。

شوعىراقامىق 〈名〉〔植〕碱茅属。

شوعىرلا- 〈动〉集中，聚积，收拾到一起，归置到一起：كەش باتايىن دەدى، قويدى شوعىرلاپ قويىڭدار. 天快黑了，你们把羊集中一下。/ شاشىلعان دۇنيەلەردى شوعىرلاپ الايىق. 我们把散乱的东西归拢起来。

شوعىرلان- ①شوعىرلا- 的被动态 ② 集中，聚集，凝聚：كوپ ادام قاقپانىڭ تۇبىندە شوعىرلانىپ تۇر. 好多人聚集在大门口。▲ شوعىرلانۇ نۇكتەسى 〔数〕凝聚点。

شوعىرلاندىر- شوعىرلان- 的使动态。

شوعىرلاندىرىل- شوعىرلاندىر- 的被动态。

شوعىرلانۋ شوعىرلان- 的不定式。

شوعىرلاس- شوعىرلا- 的交互态。

شوعىرلاۋ شوعىرلا- 的不定式。

شوعىرلى 〈形〉聚集起来的，集中在一起的；成群的，一丛一丛的：شوعىرلى ادام 聚集起来的人 / شوعىرلى مال 成群的牲畜 / شوعىرلى اعاش 一丛一丛的树木 ▲ شوعىرلى نۇكتە 〔数、物〕焦点。

شوعىرلىق شوعىرلى 的抽象名词。

شوعىرلىقتان- 见 شوعىرلان-.

شوعىرلىقتانۋ شوعىرلىقتان- 的不定式。

شوعىرماق 〈名〉一小群，一小伙，一小堆：قارايعان اناۋ شوعىرماق كوش ۋقسايدى. 隐约可见的那一小群像是搬迁的牧民。

شوعىرماقتا- 〈动〉集中在一起，集聚，聚集：كۇن كەش بولىپ قالدى، مالدى شوعىرماقتاپ قويىڭدار. 天快黑了，你们把四散的牲畜集中在一起。

شوعىرماقتال- شوعىرماقتا- 的被动态。

شوعىرماقتان- شوعىرماقتا- 的反身态。

شوعىرماقتاس- شوعىرماقتا- 的交互态。

شوعىرماقتات- شوعىرماقتا- 的使动态。

شوعىرماقتاۋ شوعىرماقتا- 的不定式。

شوعىرماقتى 〈形〉成群的，集中在一起的，聚集的，成堆的。

شوعىر-شوعىر 〈形〉一群一群的，一堆一堆的，这儿一丛那儿一丛的，几个几个的：شوعىر-شوعىر كىسى 一群群的人。

شودىر I 〈名〉肿物，肿块，脓包。

شودىر II 见 سودىر.

شودىراي- 〈动〉突起，隆起，鼓起，肿胀：ماڭدايىندا شودىرايعان شودىرى بار 前额上有一块鼓起的肿物。

شودىرايت- شودىراي- 的使动态。

شودىرايۋ شودىراي- 的不定式。

شودىرلىق شودىر I 的抽象名词。

شودىرماق 〈名〉肿块，肿物；（皮革的）突出部分。

شوي 〈形〉① 高大的，魁梧的 ② 坚硬的，结实的，坚实的 ③ 沉甸甸的，沉重的 ▲ شوي بالعا 大锤，大榔头 ▲ شوي بولۋ ① 变得沉重 ② 僵硬 ▲ شوي گرانيت 伟晶花岗岩 ▲ شوي قارا 黑大个。

شويقاڭدا- 〈动〉跛行，一瘸一拐：شويقاڭداپ قالىپسىڭ عوي، اياعىڭا نە بولدى؟ 你走路一瘸一拐的，腿有什么毛病？

شويقاڭداۋ شويقاڭدا- 的不定式。

شويقى- 〈动〉歪斜，倾斜，歪向一侧：شويقيعان ەسكى ۇيلەر 倾斜的旧房子。

شويقيت- شويقى- 的使动态。

شويقيۋ شويقى- 的不定式。

شويقى 〈形〉歪斜的，偏歪的；横竖八的。

شويناق 〈形〉跛腿的，瘸腿的；瘸子：بۇرىن ول سەنى شويناق دەۋشى ەدى. 原来人家叫你瘸子。

شويناقتا- 见 شويناڭدا-.

شويناقتاۋ شويناقتا- 的不定式。

شويناڭ 〈形〉跛腿的，瘸腿的，走路一瘸一瘸的。

شويناڭدا- 〈动〉瘸，跛行，一瘸一瘸地走：شويناڭداپ بەرى قاراي كەلە جاتىر 一瘸一瘸地朝这边走来。

شويناتداتـ شويناتدا- 的使动态。
شويناتداۋ شويناتدا- 的不定式。
شويناتاك 〈形〉 瘸腿的；短腿的，下肢短的。
شويناتدا- 〈动〉 瘸，一瘸一瘸地走，跛行。
شويناتداۋ شويناتدا- 的不定式。
شويىن 〈名〉 ① 生铁，铸铁，铣铁 ② 用生铁做的，用铸铁制成的：شويىن قازان 铁钢 / شويىن پەش 生铁炉子 ③ 重的，沉重的，沉甸甸的：مىناۋ شويىن ئوي كوتەرە المايدى 这个东西太重，抬不动 ▲ شويىن جول 铁轨。
شويىندى 〈形〉 笨重的，沉重的，沉甸甸的：شويىندى اۋىر، ءبىر ادام الىپ جۇرە المايدى 太沉了，一个人拿不动。
شويىندى 〈形〉 有生铁的，铸铁的：ماشىنانىڭ شويىندى بولشەكتەرى 机器的生铁部件。
شويىرىل- 〈动〉 腰痛，直不起腰；坐骨神经痛：سۋىق ءتيىپ بەل شويىرىلۋ 因受寒而腰疼。
شويىرىلما 〈名〉 腰痛，直不起腰，坐骨神经痛。
شويىرىلۋ شويىرىل- 的不定式。
شوكولاد 〈名〉 巧克力，巧克力糖：بالاعا شوكولاد الىپ بەردى. 给小孩儿买一块巧克力糖。
شوق I 〈名〉 红炭，炭火，火炭 ▲ جۇرەگىنىڭ شوعى (جۇرەگىندە وتى) بار 有魄力 ▲ كوزىنە شوقتاي باسىلۋ 看着亲切 ▲ تىلىنە شوق تۇسكىر! 〔咒〕叫你说不出话 ▲ شوق سالۋ (تاستاۋ) 离间，挑拨 ▲ شوق قايدا بولسا، جىلۋ سوندا. 【谚】那里有火炭，那里就暖和。
شوق II 〈名〉 丛，簇，束，捆：شوق قامىس — 丛芦苇 / شوق گۇل 一束花 ▲ اتوم شوعى 原子束 ▲ اۋىسپالى شوق جۇلدىز 〔天〕移动的星团 ▲ بيكەش شوق جۇلدىز 〔天〕室女座 ▲ شوق جۇلدىز 〔天〕星团 ▲ شوق وزەكشە 〔植〕维管束。
شوق III 〈形〉 伶俐的，活泼的，敏捷的 ▲ بالاڭ بولسا شوق بولسىن، شوق بولماسا جوق بولسىن. 【谚】若有孩子要伶俐，呆头呆脑无出息。
شوق IV : **شوق، شوق!** 活该，活该！

شوقاي I 〈名〉 皮窝子。
شوقاي- I 〈动〉 直立着，竖起，耸立，凸出，撅起。
شوقايت- ① شوقاي- I 的使动态 ② 堆起，垛起，撅起：ءشوپتى تىم شوقايتىپ جىبەردىڭ. 你把草垛堆得太高了。
شوقايتۋ شوقايت- 的不定式。
شوقايۋ شوقاي- 的不定式。
شوقاقتا- 〈动〉 颠着跑，一瘸一拐地跑：ءيت شوقاقتاپ بارىپ جاتا قالدى. 狗一瘸一拐地跑了几步就爬在地上了。
شوقاقتاتـ شوقاقتا- 的使动态。
شوقاقتاۋ شوقاقتا- 的不定式。
شوقالاق 〈名〉 丘陵，小丘，墩。
شوقالاقتا- 〈动〉（把草或土等）堆成墩，堆成垛。
شوقالاقتا- 见 I شوقىراقتا-.
شوقالاقتاتـ شوقالاقتا- I、II 的使动态。
شوقالاقتاۋ شوقالاقتا- I、II 的不定式。
شوقالاق-شوقالاق 〈形〉 多丘陵的，岗峦起伏的，崎岖不平的，凹凸不平的。
شوقاڭدا- 〈动〉 颠着跑，一瘸一拐地跑。
شوقاڭداتـ شوقاڭدا- 的使动态。
شوقاڭداۋ شوقاڭدا- 的不定式。
شوقاڭ-شوقاڭ: شوقاڭ-شوقاڭ ەتۋ 颠着跑，一瘸一拐地跑，一颠一颠地行走。
شوقگۇل 〈名〉〔植〕簇花芦。
شوقي- 〈动〉 ① 蹲，蹲坐：اناۋ نەگە جالعىز شوقيىپ وتىر. 他怎么一个人蹲在那里。② （不会骑马的人骑马时）姿式显得难看，屁股有些撅起。
شوقيما 〈形〉 满过容器的，凸起的，装得满满的：شوقيما ءبىر ەلەگەن تەزەك 满满的一在盆干牛粪。
شوقيتـ شوقي- 的使动态。
شوقيۋ شوقي- 的不定式。
شوقپار 〈名〉 ① 大头棒；狼牙棒：شوقپارمەن جىقتى 用大头棒打倒了 ②〔转〕（别人手中的）工具，打手：باسقالارعا شوقپار بولعانعا ماساتتاناتىن نەسى بار؟ 成为别人的工具有什

么可骄傲的？ ▲ تەنتەك شوقپار جينادى.
【谚】好斗者搜集棍棒。

شوقپارلا- 〈动〉用大头棒击，用狼牙棒打：شوقپارلاپ ولتىرەيىن دەپ پە ەدىڭ؟ 你想用大头棒打死人家？

شوقپارلاس- شوقپارلا- 的交互态。

شوقپارلات- شوقپارلا- 的使动态。

شوقپارلاۋ شوقپارلا- 的不定式。

شوقپىت 〈形〉破烂的，褴褛的，破烂不堪的，补丁很多的：شوقپىت كيىم 鹑衣。

شوقپىتسىز 〈形〉不带补丁的，不破旧的，较新的：بۇرىن شوقپىتسىز كيىم كيىپ كورگەن ەمەس 以前没有穿过一件不带补丁的衣服。

شوقپىتتا- 〈动〉修修补补，补丁摞补丁，缀补丁：شوقپىتتاعان كيىم 补丁摞补丁的衣服。

شوقپىتتال- شوقپىتتا- 的使动态。

شوقپىتتاۋ شوقپىتتا- 的不定式。

شوقپىتتى 〈形〉有补丁的，修修补补的；破烂不堪的，褴褛的。

شوقپىت-شوقپىت 〈形〉破烂不堪的，破破烂烂的，千鹑百结的；补丁摞补丁的。

شوقسىز 〈形〉没有炭火的，没有火炭的：شوقسىز وتىن 不剩火炭的木柴。

شوقتا- Ⅰ 〈动〉① 集中，集合，召集到一起，使聚到一起：جىلقىلاردى شوقتاپ جيدى 把马群集中在一起了 ② 收拾到一起，拾缀起来，归到一起：دۇنيەلىكتەردى بۇرىشقا شوقتاپ قويدى 把东西收拾到角落里 ③ 中耕，松土，除草。

شوقتا- Ⅱ 〈动〉将炭火集中起来，用炭火加热：شاۋگىمدى شوقتاپ قويا سال. 在茶壶周围堆上炭火。

شوقتال- ①شوقتا- Ⅰ、Ⅱ 的被动态 ② 聚到一起，集中，集合：بىر ەرەۋىلگە قاتىناستىندار جەرگە شوقتالدى. 所有参加游行的人都聚集在一起了。

شوقتان- ①شوقتا- ①的反身态 ② 聚集，集中，合集，拢聚，堆集 ③ 烧成火炭，变成红炭 ④〔转〕(目光)炯炯。

شوقتات- شوقتا- Ⅰ、Ⅱ 的使动态。

شوقتاۋ شوقتا- Ⅰ、Ⅱ 的不定式。

شوقتى 〈形〉有炭火的，化作成红炭的。

شوقتىق 〈名〉①（马等颈上的隆起的部位）鬐甲；（长在鬐甲上的）鬃毛 ②〔转〕山脊，山梁；山头：التايدىڭ شوقتىعى 阿尔泰山的山脊 ③〔转〕肩膀，肩头：بويى بيىكتەپ، شوقتىعى شىعىپ قالدى 个子长高了，肩膀也宽了 ▲ بيىك شوقتىعى 卓尔不群的，地位高的，很有威望的。

شوقتىقتا- 〈动〉① 揪住鬐甲鬃毛不放 ②〔转〕控制，操纵；根治，治服。

شوقتىقتات- شوقتىقتا- 的使动态。

شوقتىقتاۋ شوقتىقتا- 的不定式。

شوقتىقتى 〈形〉① 鬐甲突出的 ②〔转〕卓尔不群的，地位高的，很有威望的。

شوقۋ شوقى- Ⅰ 的不定式。

شوقشا 〈形〉丛，簇：شوقشا بۇتا 一丛灌木 ▲ شوقشا ساقال 山羊胡子。

شوقشاي- 见 شوقشي-.

شوقشايت- شوقشاي- 的使动态。

شوقشايۋ شوقشاي- 的不定式。

شوقشالان- 〈动〉丛生，簇生；变成束状。

شوقشالانۋ شوقشالان- 的不定式。

شوقشي- 〈动〉① 直立着，戳着，耸立，竖起；撅起：انادايدا شوقشيعان بىر اعاش تۇر. 那边直立着孤伶伶的一棵树 / شوقشا ساقالى شوقشيىپ كەتىپتى 山羊胡子撅起来了 ②（不像样子地，不是地方地）呆着，坐着，蹲着：شوقشيعان كەيپىنىڭ جامانى-اي 看他那坐得姿式多难看 ③ 用责备的眼光盯着，怒视；凝视。

شوقشيت- شوقشي- 的使动态。

شوقشيۋ شوقشي- 的不定式。

شوق-شوق 〈形〉一丛一丛的，一簇一簇的，一束一束的：شوق-شوق قامىس 一丛一丛的芦苇。

شوق-شوقتا- 〈动〉活该，表示幸灾乐祸。

شوق-شوقتاۋ شوق-شوقتا- 的不定式。

شوقى Ⅰ 〈名〉① 顶，尖端，顶端，峰：تاۋدىڭ شوقىسى 山顶 ② 丘陵，岗，山坡：شوقىعا شىعىپ

قاراشى، كورىنەر مەكەن. 站在山坡上看一看，能不能看得见。

شوقى- I 〈动〉 ① (指鸟)啄，啄食，鸟食：تاۋىق جەم شوقىپ جاتىر. 鸡在啄食谷粒。② (鸟)用咀(向……进攻)：اتەش كۆشكەتتى شوقىپ الدى. 公鸡鸽小狗。

شوقىلا- 〈动〉 频频啄，连续啄食，不住地啄。

شوقىلاۋ شوقىلا- 的不定式。

شوقىلى 〈形〉 有丘陵的，山岗多的。

شوقىن- 〈动〉 ① 受洗礼，领洗，信奉 ② 划十字(以祈祷)。

شوقىندىر- ①شوقىن- 的使动态 ② 给……举行洗礼 ③ 对……划十字祝福。

شوقىنۋ شوقىن- 的不定式。

شوقىر 〈名〉〔动〕鲤鱼。

شوقىراي- 〈动〉 (骑马时不像样子地)撅起屁股，坐不稳。

شوقىرايت- ①شوقىراي- 的使动态 ② 弄成凸形，弄得高而不稳：شوپتى نەگە شوقىرايتىپ جيدىڭ، جەل ۋشىرىپ اكەتپەي مە. (你)怎么把草摞得那么高，不怕被风吹倒。

شوقىرايۋ شوقىراي- 的不定式。

شوقىرايىس- ①شوقىراي- 的交互态 ② 彼此怒目而视，互相敌视，互相敌对。

شوقىراق 〈名〉 (马的)颠跑，慢跑步。

شوقىراقتا- 〈动〉 连带颠跑，跑跑颠颠。

شوقىراقتات- شوقىراقتا- 的使动态。

شوقىراقتاۋ شوقىراقتا- 的不定式。

شوقىراقتى 〈形〉 连带颠跑的；抱蹶子的。

شوقىس- شوقى- I 的交互态。

شوقىت- ①شوقى- I 的使动态 ② 连带颠跑，跑跑颠颠。

شوقىتتىر- شوقىت- 的使动态。

شول- 〈动〉 ① 观察，察看，远眺，眺望；巡视：جەر جاعدايىن شولۋ 察看地势 ② 浏览，大略地看，泛泛地看：سەن وسى كىتاپتى شولىپ شىقشى. 这本书你大略地看看。▲ شولۋ جاساۋ 评论，评述。

شولا 〈形〉 ① (草和庄稼等)一簇一簇的，稀稀落落的，稀密不均的 ② (地形)坑坑洼洼的，深浅不均的 ▲ بۇلت الا، جەر شولا. 【谚】云彩不均，土地不平(情况不一)。

شولاق 〈形〉 ① 短的，短秃的：شولاق قۇيرىق يت 短尾巴的狗 ② 独臂的，只一手的：شولاق قول كىسى 独臂人 ③ 简短的，简略的：شولاق جاۋاپ بەردى 只作了简短的回答 ④ 愚笨的，笨的，不灵巧的：تىلى شولاق سويلەي المايدى 笨嘴笨舌的，讲不了什么 / شولاق وي 一得之愚 ▲ شولاق قايىرۋ 长话短说 ▲ شولاق جەڭ 短袖 ▲ شولاق مىلتىق 马枪 ▲ وراشولاقتىڭ قولى شولاق. 【谚】笨拙的人一事无成。

شولاقتا- 〈动〉 剪短，截短，砍短，去短：قۇيرىعىن شولاقتاپ تاستاعان قوزى 截短尾巴的羊羔。

شولاقتات- شولاقتا- 的使动态。

شولاقتاۋ I شولاقتا- 的不定式。

شولاقتاۋ II 〈形〉 ① 比较短的，略短秃的 ② 比较简单的，略简短的 ③有点笨的，不太灵利的。

شولان 〈名〉 (家庭用的)小储藏室：شولانداعى ەسكى-قۇسقى ويىنشىق 放在小储藏室的各种破旧玩具。

شولعىز- شول- 的使动态。

شولعىندا- 〈动〉 巡视，巡逻，察看，检视：جايىلىمدى شولعىنداۋعا ەكى كىسى جىبەردى 派两个人去察看草场。

شولعىنداۋ شولعىندا- 的不定式。

شولعىنشى 〈名〉 巡视者，察看者；侦察员。

شولعىنشىلىق ①شولعىنشى 的抽象名词 ② 巡视，巡逻，侦察，察看。

شولدىر- شول- 的使动态。

شولدىرت- شولدىر- 的使动态。

شولجاق 〈形〉 惯坏的，娇纵的，被溺爱的，撒娇的。

شولجاقتا- 〈动〉 淘气，顽皮，调皮；撒娇；嬉戏：شولجاقتاپ ۇيرەنگەن بالا 娇生惯养的孩子。

شولجاقتات- ①شولجاقتا- 的使动态 ② 娇生，娇纵，娇惯，溺爱：بالانى تىم شولجاقتاتىپ جىبەرۋگە بولمايدى. 娇生惯养(使得所喜)。

：娇撒；皮调，皮顽，气淘 〈动〉 شولجاڭدا-
سەنىڭ مىنا بالاڭ تىم شولجاڭداپ كەتكەن ئىكەن.
。了气淘太子孩个这你
，惯娇 ② 态动使的 شولجاڭدا- ① شولجاڭدات-
。受溺，纵娇
。式定不的 شولجاڭدا- شولجاڭداۋ
。词名象抽的 شولجاڭ شولجاڭدىق
شولجاڭ 见 شولجىڭ
شولجاڭ 见 شولجىڭدا-
。态动使的 شولجىڭدا- شولجىڭدات-
。式定不的 شولجىڭدا- شولجىڭداۋ
。词名象抽的 شولجىڭ شولجىڭدىق
声一咚咕，声一道噗出发 ئىتۇ شولپ: شولپ
一通噗 كەتتى ئۇسسپ سۇغا ئىتىپ شولپ ：响
。中水入落声
▲ 星明启，星明；星金〔天〕〈名〉 شولپان
كىشى شولپان بەلدىڭ〔动〕 شولپان ▲星晨，星辰
。(属)兰杓〔植〕 شولپان كەبىس ▲母水带
。式定不的 Ⅱ شولپى- شولپۇ
漏 ماي شولپى ▲ 篱笊，勺漏〈名〉 I شولپى
。勺
尖子辫于饰装娘姑族克萨哈)〈名〉 Ⅱ شولپى
。波尔巧(品饰装的端
。面水出跃，声通噗出发(鱼)〈动〉 Ⅱ شولپى-
。声咚咕，声通噗〈拟〉 شولپىل
声响出拍，响作通扑通扑〈动〉 شولپىلدا-
。响荷荷，来
。态互交的 شولپىلدا- شولپىلداس-
。态动使的 شولپىلدا- شولپىلدات-
。式定不的 شولپىلدا- شولپىلداۋ
。的瘸，的腿跛，的脚跛〈名〉 شولتاق
قۇيرىق شولتاڭ ：的秃短，的秃〈形〉 شولتاڭ
قارا سىير 。牛黑的巴尾秃
：秃秃短得显，看难得短 ① 〈动〉 شولتاڭدا-
ونىڭ شولاق قولى شولتاڭداپ كورۇنسىكە جامان
ئىدى. 。看难于过得显膊胳的废残那他 ②
شولتاڭداپ سەن تىم ：皮顽，气淘，性任〔转〕
كەتكەن ئىكەنسىڭ، تاياق جەيسىڭ ئوي. 淘太你
。揍挨会样这，了气
娇〔转〕②态动使的 شولتاڭدا- ① شولتاڭدات-

。养惯生娇，纵娇，惯
。式定不的 شولتاڭدا- شولتاڭداۋ
① ئىتۇ شولتاڭ-شولتاڭ: شولتاڭ-شولتاڭ
。皮顽，气淘，性任 ② 秃秃短得显，看难得短
：秃短得变，看难得短，短变〈动〉 شولتى-
ئەتەگى شولتىيعان شاپان / 衣上的短摆下
جاقىنىنان بەرى شولتىيعان كويلەك كيەتىندەر
。了来起多人的裙短穿来近 شىعىپتى
看难得短，的短超，的短于过〈形〉 شولتىما
的： شولتىما كويلەك 裙短超。
一短更使 ② 态动使的 شولتى- ① شولتىت-
。短于过得改，些
。式定不的 شولتى- شولتىۋ
شولتى- 见 شولتىراي-
。态动使的 شولتىراي- شولتىرايت-
。式定不的 شولتىراي- شولتىرايۋ
。式定不的 شول- شولۋ
：的过视巡，的过看察，的好看〈形〉 شولۋلى
شولۋلى قونىس 。点住居的好看
巡未，的看察有没，的好看未〈形〉 شولۋسىز
的去该 شولۋسىز جەر قالعان جوق. ：的过视
。了看去都方地
……看察；员察侦；员察观 ① 〈形〉 شولۋشى
论评 شولۋشىنىڭ ماقالاسى ：员论评 ② 人的
。章文员
。态互交的 شول- شولىس-
垫铺而背驼破磨致不物货使为)〈名〉 I شوم
。鞍运驮，背垫制毡(的
ويعا تەرەڭ ول ：入陷，浸沉，入沉〈动〉 Ⅱ شوم-
شومىپ وتكەن ستەردى ئەسكە الدى. 在浸沉他
。中忆回的事往
。骨尾〈名〉 شوماي
大粗，的壮粗，的实壮，的大高〈形〉 شومبال
。的大高材身 شومبال تۇلعالى ：的
。背垫制毡备(上背驼骆)〈动〉 شومدا-
。态动被的 شومدا- شومدال-
。态互交的 شومدا- شومداس-
。态动使的 شومدا- شومدات-
。式定不的 شومدا- شومداۋ
。态动使的 Ⅱ شوم- شومدىر-

شومۇ شوم- Ⅱ 的不定式。

شومۇلى 〈形〉沉浸于……的，沉入于……的：ول ويعا شومۇلى وتىر ەدى. 他在沉思之中。

شومشى 〈名〉① 做毡垫的背人 ② 运粮之骆驼队。

شومىل- 〈动〉① 洗澡，沐浴：شومىلىپ كيىم اۋىستىرىپ الدى 洗完澡换了衣服 ② 〔转〕沉浸，沐浴：شاتتىققا شومىلۋ 沉浸在欢乐中。

شومىلدىر- شومىل- 的使动态。

شومىلدىرت- شومىلدىر- 的使动态。

شومىلۋ شومىل- 的不定式。

شومىلۋشى 〈名〉洗完澡的人，沐浴者：اراسانعا شومىلۋشىلار كوبەيىپ كەلەدى. 在温泉里洗澡的人越来越多。

شومىلىس- شومىل- 的交互态。

شومىر 〈名〉〔植〕萝卜。

شومىرت 〈名〉〔植〕乌荆子，刺花子。

شونداناي 〈名〉坐骨 ▲ شونداناي نەرۆسى 坐骨神经：شوندانايدىڭ اۋىرۋى 坐骨神经痛。

شونجار 〈名〉掌大权的人，巨头，大老板；恶霸：بانك شونجارى 银行巨头。

شونجارلان- 〈动〉变为巨头；成为恶霸，有势有权。

شونجارلانۋ شوندارلان- 的不定式。

شونجارلىق شونجار 的抽象名词。

شونتاي 〈名〉小袋：ناسبايىن شونتايىنا سالدى 把鼻烟装在烟袋里了。

شونتي- 〈动〉变得短，收缩。

شونتيت- ① شونتي- 的使动态 ② 过于压缩，砍斧。

شونتيۋ شونتي- 的不定式。

شوڭ 〈形〉① 大的，粗大的：شوڭ مۇرىن 大鼻子 ② 〔转〕封建主，领主，巨头：مەيلىڭ ٴتىرىل، مەيلىڭ ٴول، -دەدى قارىنباي شوڭ. 领主卡尔木巴依说；想死想活，随你便。▲ شوڭ جەلكە (مويىن) 堆满肥肉的后脑勺。

شوڭايىنا 〈名〉〔植〕牛蒡。

شوڭعال 〈名〉〔地质〕阻板；巨块礁石。

شوڭقاي- 〈动〉① 蹲坐，踞坐：شوڭقايىپ وتىرىپ قالۋ 屁股蹲儿 ② 翘起；倾斜：ەتىكتىڭ وكشەسى ٴتۇسىپ شوڭقايىپ قالدى. 因鞋后跟脱落而鞋头翘起来了。

شوڭقايما 〈名〉头尖平跟靴子 ▲ شوڭقايما ەتىك 头尖平跟靴子。

شوڭقايت- شوڭقاي- 的使动态。

شوڭقايۋ شوڭقاي- 的不定式。

شوڭقالاڭ: **شوڭقالاڭ ەتۋ** 一下子往一侧歪斜（倾斜）。

شوڭقاڭدا- 〈动〉一瘸一拐地走，跛行，拖着一条腿走：اياعى اۋىرىپ شوڭقاڭداپ ٴجۇر 因脚痛而一瘸一拐地走路。

شوڭقاڭداس- شوڭقاڭدا- 的交互态。

شوڭقاڭدات- شوڭقاڭدا- 的使动态。

شوڭقاڭداۋ شوڭقاڭدا- 的不定式。

شوڭقي- 〈动〉①蹲坐，距坐 翘起，倾倒，倾斜。

شوڭقيت- شوڭقي- 的使动态。

شوڭقيۋ شوڭقي- 的不定式。

شوپاق 〈名〉（香瓜，甜瓜等的）籽儿。

شوپاقسىز 〈形〉无籽儿的，不结籽儿的。

شوپاقتان- 〈动〉结籽儿：قاۋىننىڭ شوپاقتانا- تىن كەزى بولعان جوق. 还没有到甜瓜结籽儿的时候。

شوپاقتانۋ شوپاقتان- 的不定式。

شوپاقتى 〈形〉有籽儿的，结籽儿的。

شوپان 〈名〉牧羊人，羊倌：فەرمانىڭ شوپانى 牧场的牧羊人 ▲ شوپان اتا （神话中的）羊的保护神，牧神爷。

شوپ-شوپ: **شوپ-شوپ ەتكىزۋ (ٴسۇيۋ)** 热烈地亲吻，频频接吻。

شوپىل 〈拟〉巴哒嘴声，咂嘴声，亲吻声。

شوپىلدا- 〈动〉啧噗啧噗地响，咂嘴来，传来亲吻声。

شوپىلدات- ①شوپىلدا- 的使动态 ② 热烈地亲吻，频频接吻。

شوپىلداۋ شوپىلدا- 的不定式。

شوپىر 见 شوفەر.

شور 〈名〉① 赘生物，硬肿物，硬疙瘩；瘤子：اعاشتىڭ شورى 木瘤 ② 沉淀物，水锈，水垢：قازاننىڭ تۇبىنە شور بايلانىپ قالىپتى. 锅底结

子油老,手老 كارى شور اياق ▲ 锈水层一了
。赘骨生外 شۆيەك شورى ▲
شورا 〈名〉〔旧〕① 少爷,先生 ② 寡头,巨
头;统治者 ▲ شورا كەرە، 假小子,女扮男装
的孩子。
شوربۇمن 〈名〉〔医〕关节强硬,大骨节病。
شورقاق 〈形〉不会做事的,没有技能的,没有
擅长的,不太熟练的;笨拙的: ول قالجىغا
شورقاق كىسى. 他是个不善于开玩笑的人。/
سوزگە شورقاق 笨嘴笨舌的 / شورقاق تىگىنشى
手艺差的裁缝。
شورقاقتان- 〈动〉笨手笨脚,笨头笨脑,成为
笨拙: سوزگە شورقاقتانىپ ايتايىن دەگەنىنى ايتا
المادى 笨嘴笨舌的,想说的东西都说不出来。
شورقاقتانۇ شورقاقتان- 的不定式。
شورقاقتاۋ 〈形〉比较庸懦的,比较笨拙的,技
艺较差的,手艺不太高明的。
شورقاقتىق ①شورقاق 的抽象名词 ② 不灵巧
的动作,笨拙的行为。
شورلان- 〈动〉长赘,长瘤,结成硬疙瘩,形成
硬块;结成水锈: شورلانعان مۇز 结成硬的冰
珠。
شورلاندىر- شورلان- 的使动态。
شورلانۇ شورلان- 的不定式。
شورلى 〈形〉长赘生物的, 长瘤的, 结成硬
结物的,有硬疙瘩的。
شورماق 〈名〉木疖,木瘤,疤疖。
شورت 〈副〉一下子,干脆地,断然地,斩钉截
铁地,直截了当地: شورت بايلاۋ 结死扣 /
شورت كەسۋ 一刀两断 / شورت سىنۋ 一下子
折断 / شورت تويۋ 吃得过饱(吃逞) / جاۋاپتى
شورت قايىردى 斩钉截铁地回答 / شورت قيۋ
一下砍断 / شورت توقتاتۋ 立即停止 ▲ اتتاك
قۋيرىعىن شورت كەسۋ 断绝往来。
شورتان 〈名〉〔动〕狗鱼 ▲ امۋر شورتانى 〔动〕
赖氏狗鱼 ▲ ساۋىتتى شورتان 〔动〕鳞骨鱼目,
雀鳝目 ▲ شورتان باس (جىلقى) 凹头(马)
شورشۋ شورشى- 的不定式。
شورشى- 〈动〉① 蹦,跳跃,向上一跳: ول
شورشىپ اشىتىك بۇتاعىنان ۇستاي الدى. 他向
上一跳,抓住树枝。② 〔转〕害怕,畏惧,恐
惧: ۋاقىتى ۇزاق دەگەندى ەستىگەن جەردەن
شورشىپ كەتتى 一听时间长就害怕了 ▲
شورشىپ سالسالاق تاباقتا التىن باسىن كەتتىك،
ىتۋسەدى. 【谚】金盘里放不住狗脑袋。
شورشىعىش 〈形〉爱蹦的,善于跳跃的。
شورشىس- شورشى- 的交互态。
شورشىت- ①شورشى- 的使动态 ② 吓唬,恐
吓: ونى شورشىتىپ الماعايسىڭ. 不要一开始就
让他害怕。
شورىل 〈名〉哗哗声,倾泻声。
شورىلدا- 〈动〉哗哗作响,发出倾泻声。
شورىلدات- ①شورىلدا- 的使动态 ② 撒尿。
شورىلداۋ شورىلدا- 的不定式。
شوت I 〈名〉① 锛斧,锛子②短柄坎土曼 ▲
شوت اياق 罗圈腿 ▲ شوت ماڭدايى 高前额,大
脑门儿 ▲ اكەسىنىڭ شوتى اسا-اسا تيەدى. 【谚】
得寸进尺。
شوت II 〈名〉算盘: شوت سوعۋ 打算盘 ▲
شوت قاققىش (سوققىش) 会打算盘的;斤斤计
较的。
شوت III : **شوت ات** 辕马。
شوتاياق 〈名〉铁钩。
شوتباس: شوتباس ات 半兔头马。
شوتسىز I 〈形〉没有锛斧的,不带锛子的:
اعاششى شوتسىز كەلىپتى. 木匠没有带锛斧。
شوتسىز II 〈形〉没有算盘的,不用算盘的:
شوتسىز ەسەپتەپ شىعاردى 没有用算盘就算出
来了。
شوتتا- I 〈动〉打算盘,用算盘算: بۇل ساندى
شوتتاپ كوردىڭ بە؟ 这个数子你用算盘算了没
有?
شوتتا- II 〈动〉(用锛斧)砍,削。
شوتتاس- شوتتا- I 的互态。
شوتتات- شوتتا- I 的使动态。
شوتتاۋ شوتتا- I、II 的不定式。
شوتتى 〈形〉有锛斧的,带锛子的: شوتتى ادام
ۇشىن مىنا اعاشتى كەسۋ وپ-وڭاي. 对于有
锛斧的人来说,砍掉这块木头很容易。
شوتىر 〈形〉有麻子的;有斑点的: شوتىر ايەل

麻子脸女人。

شوفەر 〈名〉汽车司机，驾驶员： شوفەرلەر تاربيەلەۋ مەكتەبى 培养司机学校。

شوفەرلى 〈形〉有司机的，带司机的： شوفەرلى ماشينا 有司机的汽车。

شوفەرلىك 〈名〉汽车司机职业，驾驶汽车技术： شوفەرلىكتەن حابارى جوق 不会开汽车。

شوفيەر 见 شوفەر.

شوفيەرلى 见 شوفەرلى.

شوشاي- 〈动〉① 高的或长的东西向上直立，着戳，耸立，竖起，突出，露出，凸出，撅起： انادايدا شوشايىپ جالعىز اعاش كورىنەدى 那边直立着一根孤伶伶的树 ②（不是地方地）站着，待在……，逗留： شوشايىپ بۇل جەردە نەعىپ تۇرسىڭ؟ （你）一个人待在这儿干什么？

شوشايما 〈形〉顶尖高筒的（帽子）。

شوشايت- ① شوشاي- 的使动态 ② 竖着，向上撅着，戳着；翘起： شيىرلار قۇيرىعىن شوشايتىپ السپ وقىرالاپ ءجۇر. 牛一个个地翘起尾巴避蝇乱跑。

شوشايتىل- شوشايت- 的被动态。

شوشايتىس- شوشايت- 的交互态。

شوشايۋ شوشاي- 的不定式。

شوشاق I 〈名〉垛，干草垛： بەس شوشاق ءشوپ 五座干草垛。

شوشاق II 〈形〉尖顶的，高而尖的，圆锥形的 ▲ شوشاق باس 泰山顶 ▲ شوشاق (باس) ەر 马鞍前鞒窄的鞍子 ▲ شوشاق كوز 突出的眼睛，凸眼。

شوشاقاي 〈形〉轻浮的，轻佻的，不稳重的。

شوشاقتا- 〈动〉使成为高而砂，做成圆锥形。

شوشاقتال- شوشاقتا- 的被动态。

شوشاقتات- شوشاقتا- 的使动态。

شوشاقتاۋ شوشاقتا- 的不定式。

شوشالا 〈名〉圆顶储食室，小仓库： كوپ جەردە شوشالا دەمەيدى، توشالا دەيدى 大部分地区不叫"شوشالا"而叫"توشالا"。

شوشالا- 〈动〉（在储食室里）储起来，存放。

شوشالاۋ شوشالا- 的不定式。

شوشاڭ: **شوشاڭ ەتۋ** （突然）闪出，露出；（令人讨厌地）出现： الگى جامان قىز شوشاڭ ەتىپ ەسىك الدىنا شىعا كەلدى. 那个令人讨厌的姑娘出现在门口。

شوشاڭدا- 〈动〉① 飘荡，（不时地）摆动；坐立不安；好动： شوشاڭداپ وتىرا المايتىن بالا 坐不住的孩子 / بسرگە ەكى تۇلىمى جەلمەن شوشاڭداپ كەلەدى 两只小辫子迎风飘荡 ②（举止）轻浮，轻佻，浮躁： شوشاڭداماي ورنىقتى بولعان ءجون 不要浮躁，要稳重。

شوشاڭدات- شوشاڭدا- 的使动态。

شوشاڭداۋ شوشاڭدا- 的不定式。

شوشاڭ-شوشاڭ: **شوشاڭ-شوشاڭ ەتۋ** ① 飘荡，（不时地）摆动；坐立不安；好动 ② 轻浮，轻佻，浮躁。

شوشقا 〈名〉① 猪，豨： شوشقا ءوسىرۋ 养猪 / جابايى شوشقا 野猪 / ۇرعاشى شوشقا 母猪 ②〔骂〕猪，不是东西，肮脏的人 ▲ تەڭىز شوشقاسى 海豹 ▲ شوشقا جاڭعاعى 橡实，橡子 ▲ شوشقا وباسى 〔医〕猪霍乱，猪瘟。

شوشقاداي 〈形〉和猪一样的，胖的，大腹便便的。

شوشقالى 〈形〉有猪的，养猪的，猪多的： شوشقالى ءۇي 养猪多的家庭。

شوشقاسىز 〈形〉没有猪的，不养猪的： بۇل جەردە شوشقاسىز ءۇي جوق. 这里没有不养猪的家庭。

شوشقاشى 〈名〉养猪员，养猪工人。

شوشقاشىلىق 〈名〉养猪业。

شوشۋ شوشى- 的不定式。

شوشۋشى 〈名〉受惊的人，被吓的人，被恐吓的人： ونان ەندىگارى شوشۋشى بولما. 你以后不要再怕他。

شوشى- 〈动〉① 害怕，吃惊，畏惧，惊恐，惊吓： كىمنەن شوشيسىڭ؟ 你怕谁？② 肿起，肿胀： بەز شوشۋ 腺体肿大（淋巴发炎） ▲ جان شوشۋ 毛骨悚然 ▲ شوشىپ ويانۋ 惊醒。

شوشىمال 见 شوشىمالى.

شوشىمالى 〈形〉① 害怕的，恐惧的，畏惧的： شوشىمالى اۋرۋ 恐惧症 ② 常发炎的，容易感染的。

شوشىن- ①شوشى- 的反身态 ②害怕,受惊,惊恐,惊吓: شوشىنىپ ويانۇ 惊醒 ▲ بەز شوشىنۇ 淋巴发炎。

شوشىندىر- ①شوشىن- 的使动态 ②恐吓,吓唬,恫吓。

شوشىنت- شوشىن- 的使动态。

شوشىنۇ شوشىن- 的不定式。

شوشىنغىرا- ①شوشىغىرا- 的反身态 ②有些害怕,有一点受惊,不大敢。

شوشىغىرا- 〈动〉有些害怕,不大敢: ول تۈن شىندە ورمان ىشىمەن جۇرۇدەن شوشىغىراپ تۇر. 他夜里不大敢在树林里走。

شوشىغىراۋ شوشىغىرا- 的不定式。

شوشىس- شوشى- 的交互态。

شوشىت- ①شوشى- 的使动态 ②吓唬,恐吓,恫吓: شوشىتىپ ايتقىزىپ الۇ 用恫吓的办法让(他)讲出来。

شوشتۇشى 〈名〉恐吓者,吓唬者,威胁者。

شوبەرە 〈名〉曾外,外曾孙。

شوگەل I 〈形〉勤恳的,勤劳的,勤快的,勤谨的: ول جۇمىسقا وتە شوگەل. 他工作很勤谨。

شوگەل II 〈名〉十一岁的鹰。

شوگەلدىك شوگەل I 的抽象名词。

شوگەن 〈名〉小铁钢。

شوگەر- ①شوك- 的使动态 ②叫骆驼卧地,使骆驼跪卧 ③使公驼和母驼交配。

شوگەرۋ شوگەر- 的不定式。

شوگەرۋلى 〈形〉(指骆驼)使卧地的,使跪卧的。

شوگەرىل- شوگەر- 的被动态。

شوگۋ شوك- 的不定式。

شوگىندى 〈名〉沉淀物,渣滓,沉积物 ▲ شوگىندى كەندەر 沉积矿物 ▲ شوگىندى تاۋ جىنىستارى 沉积岩。

شوگىر 〈名〉①带尖的植物的根部,(芦苇,芨芨草等的)荐。ونىڭ تابانىنا قادالعان شوگىر مەنىڭ ماڭدايىما قادالسىن. 宁愿让扎刺在我的脑门上,也不愿让扎刺在他的脚心上。②〔转〕好挑眼的人,好挑毛拣刺的人。

شوجە 〈名〉小鸡,雏鸡 ▲ شوجە باس 穗小的 ▲ شوجە تورعاي 山雀科 ▲ شوجەنى كۇزدە سانا. 【谚】到秋天鸡雏才能算数(事未成以前,不要高兴得太早)。

ٴشوجۋ ٴشوجى- 的不定式。

ٴشوجى- 〈动〉①干瘪,萎缩 ②〔转〕无精打采,萎靡不振。

ٴشوجىم 〈名〉内衣料,内衣布。

ٴشوجىس- ٴشوجى- 的交互态。

ٴشوجىت- ٴشوجى- 的使动态。

شوك- 〈动〉①(骆驼)跪卧,跪倒 ②下沉,下陷,塌陷: دىڭگەك شوگىپ كەتتى. 柱子下沉了。③沉积,沉淀,沉成一层: سۋ تۇبىنە شوگىپ كەتتى 沉到水里了 ④〔转〕(因上了年纪身体)萎缩,干巴,干瘦 ⑤(雄驼与母驼)交配。

شوكە: شوكە ٴتۇسۋ (一下)跪下,跪倒。

شوكەلە- 〈动〉跪下,跪倒 ▲ شوكەلەپ ۇزاق وتىردى 跪下来坐了很久。

شوكەلەت- شوكەلە- 的使动态。

شوكەلەۋ شوكەلە- 的不定式。

شوكەسىنەن 〈副〉弯曲着双腾(坐),卷曲着身子(躺)。

شوككىز- شوك- 的使动态。

شوكپەلى 〈形〉沉积的,积成的,冲积的,沉淀的: شوكپەلى تاس 沉积岩 / شوكپەلى قابات 冲积层 / شوكپەلى بۇلت 层积云。

شوكتىر- شوك- 的使动态。

شوك-شوك- 〈叹〉叫骆驼跪下(或停住)声。

شوك-شوكتە- 〈动〉叫骆驼跪下。

شوك-شوكتەۋ شوك-شوكتە- 的不定式。

شوكۋ شوكى- 的不定式。

شوكى- 〈动〉①撮,用手指捏,用筷子挟: تاماقتى ساپتىمەن شوكىپ جەگەندى بىلمەيدى 吃饭不会使筷子 ②吃得少,吃一点儿: ناۋقاس بولعاننان بەرى تاماقتى شوكىپ قانا جەيدى. 自患病以来吃饭吃得很少。

شوكىم 〈名〉(一)撮,(一)捏;一丁点儿之物,数(分)量很少的东西: ٴبىر شوكىم ناسىباي 一撮鼻烟 / ٴبىر شوكىم تۇز 一撮盐。

شوكىمدە- 〈动〉 捏，撮，一点一点地拿： ول ناسىبايدى شوكىمدەپ الدى دا ەرنىنە سالدى. 他捏一点鼻烟放在下嘴唇里。

شوكىمدەي 〈形〉 很少的，一丁点儿的，一点点的，少量的： اسقا تابەتى تارتپاي، شوكىمدەي نان جەدى (他)食欲不佳，只吃了一点馕。

شوكىمدەت- شوكىمدە- 的使动态。

شوكىمدەۋ شوكىمدە- 的不定式。

ٴشول 〈名〉 ① 沙漠，荒漠，大戈壁；旱地；无人烟的地方： ٴشول دالانى ەگىستىككە اينالدىرۋ 变荒漠为良田 ② 渴，口渴： ٴسۇت ٴشول قاندىرمايدى. 牛奶不能解渴。 ▲ ٴشول ٴبيدايىق 〔植〕下垂冰草 ▲ ٴشولى قانۋ 解渴。

شولدە- 〈动〉 ① 受旱，干旱： سۋ جوق ەگىن شولدەپ كەتتى. 因为没有水庄稼旱了。 ② 渴，发渴： تاڭەرتەڭنەن سۋ ىشكەن جوقسىڭ، شولدەگەن شىعارسىڭ؟ 你从早晨到现在没有喝一口水，渴了吧？ ③ 〔转〕求渴，望渴，渴慕： شولدەپ ٴبىلىم العالى كەلدى 渴望掌握知识 ▲ بالىقشىنىڭ اتى شولدەپ ولەدى. 【谚】打鱼人的马会渴死。

شولدەمپاز 〈形〉 好渴的，易口渴的；不耐旱的。

شولدەت- شولدە- 的使动态。

شولدەۋ شولدە- 的不定式。

شولدەۋىك 〈形〉 好渴的，易口渴的，爱喝水的；不耐旱的。

شولدەۋىت 〈形〉 荒漠的，沙漠的，荒凉的。

شولدىك 〈名〉 旱地，荒漠。

شولەيت 〈名〉 缺水的土地，旱地： شولەيتكە ەگىن شىعا ما؟ 缺水的土地能长好庄稼吗？

شولەيتتى 〈形〉 缺水的，干旱的： شولەيتتى جەردە قۇدىق قازۋ 在干旱地区挖井。

شولىك 〈形〉 荒漠的，大戈壁。

ٴشولقياق 〈名〉 〔植〕燕麦。

شولمەك I 〈名〉 (缝纫机的)梭心套。

شولمەك II 〈名〉 瓶子，瓦罐。 ▲ شولمەك مىڭ كۇن سىنبايدى، ٴبىر كۇن سىنادى. 【谚】瓶子不是天天打碎，而是一天打碎(不怕一万，就怕万一)。

شولمەكسىز 〈形〉 ① 不配棱心的 ② 不是瓶装的。

شولمەكتەي 〈形〉 苍白的，(脸上)没有血色的。

شولمەكتى 〈形〉 配有棱心的 ② 瓶装的，有瓦罐的。

شولىركە- 〈动〉 ① 渴，口渴，想喝水，口发干 ② 受旱，干旱。

شولىركەس- شولىركە- 的交互态。

شولىركەت- شولىركە- 的使动态。

شولىركەۋ شولىركە- 的不定式。

شومەي- 〈动〉 ① (身体)干瘪，萎缩，弯腰驼背： كارتەيىپ شومەيىپ كەتىپتى 老得身体部干瘪了 ② (草垛)塌陷，矮下去，沉陷： جەل ۋشىرىپ كەتكەن بە، ٴشوپ نەعىپ شومەيىپ كەتكەن؟ 是不是风吹跑了，草垛怎么变得这么小了？

شومەيت- شومەي- 的使动态。

شومەيۋ شومەي- 的不定式。

شومەلە 〈名〉 草堆： شومەلە سالۋ 堆草。

شومەلەلە- 〈动〉 (把草)堆起来，摞起来： ول شالعى شاۋىپ، سەن ٴشوپ شومەلەلە، بولا ما؟ 他打草，你堆草，行不行？

شومەلەلەگىش 〈名〉 堆草机，垛禾器。

شومەلەلەس- شومەلەلە- 的交互态。

شومەلەلەت- شومەلەلە- 的使动态。

شومەلەلەۋ شومەلەلە- 的不定式。

شومەلەلەۋلى 〈形〉 堆好的，堆成一堆一堆的。

شومەلەلەس- شومەلەلە- 的交互态。

شومەلەلەت- شومەلەلە- 的使动态。

شومەلەلەۋ شومەلەلە- 的不定式。

شومەلەلەۋلى 〈形〉 堆好的，堆成一堆一堆的。

شومەلەلەۋسىز 〈形〉 没有堆好的，散着的。

شومەلەلەۋشى 〈名〉 堆草的人。

شومەلەلەۋىش 〈名〉 堆草机，垛禾器。

شومشەك 〈名〉 干柴，火柴： شومشەك تەرۋ 拾干柴。

ٴشومىش 〈名〉 ① 勺子，马勺： اعاش ٴشومىش 木勺 ② 〔机〕挖斗，铲斗，勺斗 ③ 〔治〕取样勺 ▲ قازانىڭا نە سالساڭ، شومىشىڭە سول

...لىنەر. 【谚】锅里下什么,勺里舀什么。

شومشگۈل 〈名〉〔植〕楼斗菜。

شومشتە- 〈动〉① 舀,舀取,舀: شەلەكتەن شومشتەپ الۋ 用勺子从桶里舀 ② 铲掘,挖掘: قۇمدى شومشتەپ جاتىر 正在铲掘沙土。

شومشتەل- شومشتە- 的被动态。

شومشتەت- شومشتە- 的使动态。

شومشتەۋ شومشتە- 的不定式。

شونەك 〈名〉① 小畦 ② (磨坊的)漏斗。

شونەكتە- I 〈动〉开沟。

شونەكتە- II 〈动〉① 一窝一窝地播种 ② 把(谷物)装进漏斗里。

شونەكتەۋ شونەكتە- I、II 的不定式。

شونجىك 〈名〉虎崽子。

ٴشونتاي 见 شونتوك.

شونتوك 〈名〉(装小件物品的)皮包,夹袋。

شونشىك 〈名〉皮包,夹袋。

شوڭگە I 见 شوڭكە.

شوڭگە II 〈名〉(植物残留的)根部。

شوڭگەلە- 见 شوڭكەلە-.

شوڭگەلەۋ شوڭگەلە- 的不定式。

شوڭەت 〈形〉较深的,底有些深的: شوڭەت سۋ 较深的水。

شوڭەتتى 〈形〉有深水的,有旋涡的。

شوڭكە 〈名〉缸子,茶缸: شوڭكەمەن سۋ ٴىشتى 用缸子喝水。

شوڭكەلە- 〈动〉装在缸子里,用缸子盛。

شوڭكەلەۋ شوڭكەلە- 的不定式。

ٴشوپ 〈名〉草,青草: جابايى ٴشوپ 野草 / ٴدارى ٴشوپ 药草 / كوپ جىلدىق ٴشوپ 多年生草 / ٴشوپ شابۋ 打草 / ٴشوپ ورۋ 割草 / ٴشوپ قورەكتىلەر 食草动物 ▲ دارمەن ٴشوپ 〔植〕山道年 ▲ جەبىر ٴشوپ 〔植〕麝香草 ▲ جۇمىرشاق ٴشوپ 〔植〕荠菜 ▲ جۇپار ٴشوپ 香草 ▲ كوزىنە ٴشوپ سالۋ 欺骗,瞒着(做坏事) ▲ سارى مارال ٴشوپ 马尾黄连 ▲ ساسىق ٴشوپ 益母草属 ▲ تارعاق ٴشوپ 鸭茅 ▲ تەڭىز ٴشوبى 大叶藻属 ▲ تورعاي ٴشوپ 紫草 ▲ ٴشوپ باسىن سىندىرماۋ 什么事都不做 ▲ ٴشوپ سىندىرۋ 感到奇怪,感到惊喜,表示满意 ▲ ٴشوپ سۋعىلا 列当 ▲ ٴشوپ تەكتەس 草本 ▲ ٴشوپ تۇراعىش 铡草机 ▲ ٴشوپ شاقاي 草鞋 ▲ قوي اۋزىنان ٴشوپ الماس 非常老实 ▲ ٴار ٴشوپتىڭ باسىن ٴبىر شالۋ 说东道西 ▲ قوي ٴەگىز تۋسا، ٴشوپ باسى ايىر شىعادى. 【谚】羊产双羔,草茂盛(好年景)。

شوپجەلكە 〈名〉黄毛丫头。

ٴشوپسىز 〈形〉没有草的,不长草的,不毛的: مال ٴشوپسىز قىستان قايتىپ شىعادى؟ 没有牧草牲畜怎么过冬?

شوپتە- 〈动〉除草,拔草,清除杂草。

شوپتەل- شوپتە- 的被动态。

شوپتەس- شوپتە- 的交互态。

شوپتەسىن 〈形〉① (草)茂盛的,茂密的 ② 草本的: شوپتەسىن وسىمدىكتەر 草本植物。

شوپتەت- شوپتە- 的使动态。

شوپتەۋ شوپتە- 的不定式。

ٴشوپتى 〈形〉有草的,长草的,(草长得)茂密的: وزەننىڭ ەكى جاعى بىل ٴشوپتى ەكەن. 今年河的两岸草长得很茂盛。

ٴشوپشاي 〈名〉〔植〕蜡菊。

ٴشوپ-شالام 〈名〉① 草,青草,干草 ② 菜,蔬菜。

شوپشەك I 〈名〉小干柴,小柴火。

شوپشەك II 〈名〉玄孙。

شوپشەڭدە- 〈动〉(嘴不住地)一张一合;不停地吃。

شوپشەڭدەت- شوپشەڭدە- 的使动态。

شوپشەڭدەۋ شوپشەڭدە- 的不定式。

ٴشوپشى 〈名〉打草的人。

شوپىلدە- 〈动〉咻噗咻噗地响,咂嘴有声,传来亲吻声。

شوپىلدەك 〈名〉〔动〕红脚鹬。

شوپىلدەت- ① شوپىلدە- 的使动态 ② 热烈地亲吻,频频接吻。

شوپىلدەۋ شوپىلدە- 的不定式。

شورە 〈名〉唤山羊声 ▲ ٴبىز تۇمسىق شورە 〔动〕鹤鹬 ▲ سارساداق شورە 〔植〕猪毛菜。

شورەلە- 〈动〉唤山羊,叫山羊。

شورەلەت- شورەلە- 的使动态。

شورەلەۋ شورەلە- 的不定式。
شورە٭شوپ 〈名〉〔植〕大麻属。
شورە-شورە I 〈形〉没有一定立场的，不坚
定的，动摇不定的。
شورە-شورە II 〈叹〉不停地唤山羊之声。
شوتكە 见 شوتكى.
شوتكى 〈名〉刷子：چىش شوتكىسى 牙刷 /
كىيىم-ئاياق شوتكىسى 鞋刷。
شوتكىلە- 〈动〉用刷子刷：چىش شوتكىلەۋ 刷
牙 / ئۆتۈك شوتكىلەۋ 刷靴子。
شوتكىلەن- شوتكىلە- 的被动态。
شوتكىلەت- شوتكىلە- 的使动态。
شوتكىلەۋ شوتكىلە- 的不定式。
شپال 〈名〉枕木。
شپىيون 〈名〉间谍，奸细，密探，侦探。
شپىيوندىق 工作 ② 间谍的，奸细的，密探的：
〈名〉① 间谍活动，奸细行为，谍报 شپىيوندىق
ئۇيۇم 间谍组织。
شپور 〈名〉马刺。
شپرىس 〈名〉注射器，注射针。
شتاب 〈名〉司令部；参谋部。
شتانگا 〈名〉（举重的）杠铃。
شتانگاچى 〈名〉举重运动员。
شتاپەل 〈名〉人造毛呢，混纺毛呢。
شتات 〈名〉① 定员，定额，人员 ② 编制。
شتراف 〈名〉罚款，罚金：شتراف سالۇ 处以
罚金 / شتراف ئالۇ 收罚金。
شترافلا- 〈动〉处以罚款，课以罚金，处罚，
罚。
شترافلاۋ شترافلا- 的不定式。
شتىك 〈名〉刺刀。
شۆ I 〈名〉（动物的）胎盘，胎衣：شۆيى
تۈسپەۋ 胎衣不下 ▲ شۆ ئاياق 慢条斯里的，拖
拖拉拉的。
شۆ II 〈名〉嘈杂，喧噪，喧嚣，喧哗 ▲ شۆ ئاساۋ
未驯过的（马、牛、骆驼）▲ شۆ دەگەندە —
开始，最初 ▲ شۆ كوتەرۈ 叫喊，吵嚷；起哄。
شۆا- 见 شۆبا-.
شۆاق 〈名〉阳光，日光：كوكتەمگى جىلى شۆاق
温暖的春光 ▲ كۈن شۆاق ① 阳光，日光 ②
阳光下。
شۆاقگۈل 〈名〉〔植〕常春花。
شۆاقسىز 〈形〉没有阳光的，不向阳的；阴暗
的，背光的。
شۆاقتا- 〈动〉晒太阳，晒日：شوشقالار جاغادا
شۆاقتاپ جاتىر . 猪在河边晒太阳。
شۆاقتات- شۆاقتا- 的使动态。
شۆاقتاۋ شۆاقتا- 的不定式。
شۆاقتى 〈形〉有阳光，阳光明媚的；向阳的：
شۆاقتى كوكتەم 明媚的春光。
شۆال 〈名〉〔方〕大口袋，大马袋。
شۆالشاق I 见 شۆبالشىن.
شۆالشاق II 见 شۆبالشاق.
شۆاس- شۆا- 的交互态。
شۆات- شۆا- 的使动态。
شۆاۋ شۆا- 的不定式。
شۆاش 〈名〉① 脚气，脚汗，脚癣 ②（羊身上
的）粘液，油汗，毛脂。
شۆاشتان- 〈动〉① 有脚气，（脚上）出臭汗，
（足上）湿气 ②（羊毛）发粘，汗渍。
شۆاشتانۋ شۆاشقتان- 的不定式。
شۆاشتى 〈形〉① 有脚气的，脚上爱出汗的 ②
发粘的，汗渍的。
شۆدا 〈名〉（骆驼颈下和膝上的）粗毛，长毛，
嗉毛 ▲ شۆدا باۋ 驼毛带子 ▲ شۆدا بۇلت 絮
状白云 ▲ شۆدا جىپ 粗驼毛线。
شۆدالا- 〈动〉①（将骆驼颈下和膝上的粗毛）
剪下来 ②（捻线时）搀一些粗驼毛。
شۆدالان- شۆدالا- 的被动态 ② 缭绕，飘摇：
شۆدالانغان تۈتىندەر 缭绕的炊烟。
شۆدالاۋ شۆدالا- 的不定式。
شۆدالى 〈形〉（骆驼颈下）粗毛长的，丰厚的。
شۆلا- 〈动〉① 喧哗，叫喊，吵嚷：شۆلاماڭدار،
ساباق باستايمىز . 你们别吵嚷了，就要上课
了。② 作响声，呼呼作响，哗哗作响：بوران
شعىب ورمان شۆلاپ تۇر . 大风骤起，树林呼啸
着。③ 嗡嗡作响，鸣响：قۇلاق شۆلاۋ 耳鸣 ④
〔转〕纷纷议论，大发议论：ەلداك شۆلاپ جۇر-
گەنندە سەبەپ بار . 人们纷纷议论是有原因的。
▲ قۇلاي شۆلاۋ 被别人议论 ▲ ۋارداي شۆلاۋ

哭鬼;哭大嗬号,哭大声放,叫哭声大(人众)
。嚎狼哭鬼,嚎神

شۇلان 〈形〉浅灰色的▲اق شۇلان 浅银灰色
▲كوك شۇلان 浅兰色,灰兰色。

شۇلاپ-شۇرقىرا- 〈动〉哗喧,嚷嚷,大声说
话;显得乱哄哄: ٴبىر بەكمىگە كەلە الماي،
شۇلاپ-شۇرقىراپ تاراستى 没有取得一致的意
见便一哄而散。

شۇلاپ-شۇرقىراۋ شۇلاپ-شۇرقىرا- 的不定
式。

شۇلاس- شۇلا- 的交互态。

شۇلات- شۇلا- 的使动态。

شۇلاۋ شۇلا- 的不定式。

شۇلى 〈形〉不安静的,噪音大的▲اتى شۇلى
出名的,臭名远扬的: اتى شۇلى تەنتەك 有名的
淘气鬼 / اتى شۇلى ۋرى 臭名远扬的贼。

شۇلىعۇ شۇلىق- 的不定式。

شۇلىق- 〈动〉发酸,变味。

شۇلىقتىر- شۇلىق- 的使动态。

شۇماق 〈名〉① 串,捆,束,团: ٴبىر شۇماق
كىلت 一串钥匙/ ٴبىر شۇماق ٴجىپ 一团线②
(诗歌的)节,首: ٴبىر شۇماق ولەڭ 一首诗。

شۇماقسىز 〈形〉不成串的,不成捆的;散的,
散乱的。

شۇماقتا- I 〈动〉缠成,绕成,卷成(团状):
ٴجىپتى شۇماقتاپ قويماساڭ تارقاتىلىپ كەتەدى
把线绕成团,要不然就会散乱。

شۇماقتا- II 〈动〉将诗歌写(编)成一首一首(
一段一段)。

شۇماقتال- شۇماقتا- I II 的被动态。

شۇماقتان- ①شۇماقتا- 的反身态②缠绕在一
起,缠绕成一团。

شۇماقتاس- شۇماقتا- 的交互态。

شۇماقتات- شۇماقتا- 的使动态。

شۇماقتاۋ شۇماقتا- 的不定式。

شۇماقتى 〈形〉① 成串的,缠绕成一团的,卷
起来的 ② 首的,节的: ەكى شۇماقتى ولەڭ
二首诗。

شۇماقشا 〈名〉一小串,一小捆,小卷。

شۇسىز 〈形〉没有嘈杂的,没有吵闹的,没有

。的静安;的嚷吵

شۇىل 〈名〉① 哗哗声,嘈杂声,喧嚷,噪音
② 骚扰;纷纷议论。

شۇىلدا- 〈动〉① 吵嚷,喧哗,喊叫,吵闹:
شۇلداپ ادامعا تىنىشتىق بەرمەيدى 吵吵嚷嚷使
人不得安宁②纷纷议论,大发议论: ەل زات
باعاسى جونىندە شۇلداپ ٴجۇر. 人们纷纷议论
物价。③ 发嗡嗡声,嗡嗡响: قۇلاق شۇلداۋ
耳鸣 ④ 呼呼作响,哗哗作响,呼啸: جەل
شىقسا-اق ورمان شۇلدايدى دا كەتەدى. 一刮大
风树林就呼啸起来。

شۇىلداق 〈形〉① 爱吵闹的,爱喧哗的,爱
嚷嚷的 ② 吵闹声,嘈杂声,喧嚷。

شۇىلداس- شۇلدا- 的交互态。

شۇىلدات- شۇلدا- 的使动态。

شۇىلداۋ شۇلدا- 的不定式。

شۇىلداۋىق 〈形〉爱吵闹的,爱喧哗的,爱嚷
嚷的: شۇلداۋىق بالالار 一群好吵闹的儿童。

شۇبا- 〈动〉鱼贯而行,一个接一个地走,接连
不断,熙熙攘攘: جىلقىلار وزەڭگە قاراي شۇباپ
بارادى. 马群一个接一个地朝着河边走去。/
كوشەدە شۇباپ جۇرگەن ادام 在街上熙熙攘攘
的人流。

شۇباق: وزىن شۇباق 长长的,连接起来的。

شۇبال- ① شۇبا- 的反身态 ② (绳子一类长
形物或长衣下部在地上)拖着,曳着。

شۇبالاڭ ①〈形〉 精神不振的,萎靡不振的;
慢条斯里的,拖拖拉拉的 ② 长长的,冗长的,
拖曳的;马拉松。

شۇبالاڭدا- 〈动〉 ① 萎靡不振,精神不振,拖
拖拉拉,拖泥带水: مەنە وسىنداي شۇبالاڭداعان
ادام مىندەتتى ورىنداي الادى دەپ قالاي ۇمىتتەنۋ-
گە بولادى. 怎能指望如此精神不振的人完成
任务。② 显得长,长而拖地: قۇيرىعى ـــــ
شۇبالاڭداعان اقبوز ات 长尾巴的雪青马。

شۇبالاڭدات- شۇبالاڭدا- 的使动态。

شۇبالاڭداۋ I شۇبالاڭدا- 的不定式。

شۇبالاڭداۋ II 见 شۇبالاڭقى.

شۇبالاڭدىق شۇبالاڭ 的抽象名词。

شۇبالاڭقى 〈形〉冗长的,拖拖拉拉的,不紧

凑的：شۇبالاڭقى قىزمەت ستيلى 拖拖拉拉的工作作风。

شۇبالاڭقىلىق شۇبالاڭقى 的抽象名词。

شۇبالدىر- شۇبال- 的使动态。

شۇبالت- شۇبال- 的使动态。

شۇبالۋ شۇبال- 的不定式。

شۇبالشاڭ I 〈形〉①精神不振的；拖拖拉拉的，慢条斯里的 ②长的，冗长的，不精练的。

شۇبالشاڭ II 〈名〉〔动〕蚰蜒。

شۇبالشىن 〈名〉〔口〕〔动〕蚰蜒。

شۇبار I 〈形〉有花斑的，有斑点的，有麻子的 ▲ بوز شۇبار 灰色加白斑的 ▲ قىزىل شۇبار شىمشىق 红腹灰雀 ▲ شۇبار باقالالار 铃蟾 ▲ شۇبار بۇعى 梅花鹿 ▲ شۇبار جىلان 蕲蛇，五步虫，白花虫 ▲ شۇبار قاسقىر 花狼 ▲ شۇبار سونا 麻虻 ▲ شۇبار تىشقان 花鼠，五道眉 ▲ شۇبار شىبىن 麻蝇 ▲ شۇبارشىمشىق 虎纹伯劳。

شۇبار II 〈名〉不连片的草地。

شۇبارلا- 见 شىبارلا-.

شۇبارلان- شۇبارلا- 的被动态。

شۇبارلاس- شۇبارلا- 的交互态。

شۇبارلات- شۇبارلا- 的使动态。

شۇبارلاۋ شۇبارلا- 的不定式。

شۇبارلىق شۇبارلا- 的抽象名词。

شۇبات I 〈名〉酥巴特，经过发酵的驼乳。

شۇبات- II ①شۇبا- 的使动态 ②拖拉，拖曳 ③拉得太长，使过于冗长，拖得长。

شۇباتسىز 〈形〉没有酥巴特的，没有发酵的驼乳的。

شۇباتتى 〈形〉有酥巴特的，发酵的驼乳多的。

شۇباتىل- شۇبات- 的被动态。

شۇباۋ شۇبا- 的不定式。

شۇبىر- 〈动〉①鱼贯而行，成群地走，接连不断，熙熙攘攘：تاڭەرتەڭنەن كەشكە دەيىن شۇبىرعان ەل 一天到晚来往不断的人 ②缓缓移动，不停地蠕动：شۇبىرعان قۇمىرسقا 密密麻麻的蚂蚁 ③流，垂涎：اۋزىنان سىلەكەيى شۇبىرۋ 嘴里流哈喇子。

شۇبىرت- شۇبىر- 的使动态。

شۇبىرتپا I 〈形〉不间断的，滔滔不绝的；接连不断的。

شۇبىرتپا II 〈名〉流涎症。

شۇبىرۋ شۇبىر- 的不定式。

شۇبىرىندى 〈形〉①被迫迁移的，漂泊的，背井离乡的，流浪的：اۋمالى-توكپەلى زاماندا ەل شۇبىرىندى ٴومىر وتكىزدى. 在那动荡的年代里人民过的是漂流不定的生活。②踩出来的，走出来的：شۇبىرىندى جالعىز اياق جول 脚踩出来的羊肠小道 ▲ شۇبىرىندى اقتابان 流离失所的，流离转徙的 ▲ اقتابان شۇبىرىندى بولۋ 流离失所，哀鸿遍野。

شۇبىرىندىلىق شۇبىرىندى 的抽象名词。

شۇبىرىس- شۇبىر- 的交互态。

شۇعا 〈名〉呢绒，呢子。

شۇعىل 〈副〉急忙，赶紧，赶快：شۇعىل كەتىپ قالدى 走得很急 ②急剧的，突然的：شۇعىل وزگەرىس 突然的变化 / شۇعىل بۇرىلۋ 急转弯 ③紧急的，加急的，紧迫的：شۇعىل جۇمىس 紧急的事情 ▲ شۇعىل داۋىسسىزدار 塞音〔语〕。

شۇعىلا 〈名〉曙光，光辉：شۇعىلا شاشۋ 光芒四射。

شۇعىلالان- 〈动〉光芒四射，曙光映照，光辉灿烂。

شۇعىلالانۋ شۇعىلالان- 的不定式。

شۇعىلالى 〈形〉光辉的，灿烂辉煌的，光明灿烂的：شۇعىلالى بولاشاق 光辉灿烂的前途。

شۇعىلاسىز 〈形〉不是辉煌的，不是灿烂的；暗淡无光的。

شۇعىلدان- 〈动〉从事，致力于，作，干，经营：ەگىنشىلىكپەن شۇعىلدانۋ 从事农业 / سەن قازىر نە جۇمىسپەن شۇعىلدانىپ ٴجۇرسىڭ؟ 你现在作什么事情？

شۇعىلداندىر- شۇعىلدان- 的使动态。

شۇعىلدانۋ شۇعىلدان- 的不定式。

شۇعىلدىق ①شۇعىل 的抽象名词 ②特快性，紧急性，需要赶快的状态。

شۇعىنىق 〈名〉芍药〔植〕 ▲ قىزىل شۇعىنىق 赤芍。

سىير ەتىنىڭ :肠香,肠灌肉 ①〈名〉شۇجۇق
شۇجىعى 肠灌肉牛 / شۇجۇق جاساۋ 肠灌肉制 ②
。子垫软(的面下套脖在垫)
: 肠 灌 肉 制, 肠 灌 〈动〉 شۇجۇقتا-
شۇجۇقتاعان ەت 肉肠灌 。
。的圆溜瓜滚 〈形〉 شۇجۇقتاي
。态动被的 شۇجۇقتا- شۇجۇقتال-
。态动使的 شۇجۇقتا- شۇجۇقتات-
。式定不的 شۇجۇقتا- شۇجۇقتاۋ
雨〔质地〕② 地凹,地洼 ①〈名〉 شۇقاناق
。水积 ③ 沟细,沟
(地块一某将存积水使了为)〈动〉شۇقاناقتا-
。坑小个挖,形凹成搞
。式定不的 شۇقاناقتا- شۇقاناقتاۋ
。袋脑着拉耷,头着低 〈动〉 شۇقى-
。式定不的 شۇقى- شۇقىۋ
。式定不的 شۇقى- شۇقۇ
。签牙 ▲ ٴتىس شۇقۇش 签牙 〈名〉 شۇقۇش
: 睛 转 不 目, 看 细 仔, 视 注 〈动〉 شۇقشى-
。园窥不目 شۇقشىپ كىتاپ وقۇ
。态动使的 شۇقشى- شۇقشىت-
。式定不的 شۇقشى- شۇقشىۋ
。态互交的 شۇقشى- شۇقشىس-
掏 قۇلاق شۇقۇ :剔,挖,抠,掏 ①〈动〉 شۇقى-
مەن :动触,戳,捅 ② 牙剔 ٴتىس شۇقۇ / 朵耳
触膊胳用我 .ونى شىنتاعىممەن شۇقىپ قالدىم
شۇقىپ ول وزىنىشە :写(例随)③。下一他了动
在他来看 .بىردەڭە جازىپ جۇرگەن سەكىلدى
▲ 愧惭,尬尴到感 جەر شۇقۇ ▲ 。西东么什写
كوزگە شۇقۇ 睛眼着指 ▲ مۇرىن بولماس، ەكى
كوز ٴبىرىن ٴبىرى شۇقىر ەدى. 【谚】鼻有没
。停不个打会眼两,开隔子
:剔,掏,挖,抠(地住不)①〈动〉 شۇقىلا-
قۇلاعىڭدى شۇقىلاي بەرمە 朵耳掏老要不 ②
شۇقىلاۋ قاسات قاردى تاياقپەن :动触,碰,戳,捅
شۇقىلاپ نە ىزدەپ :找寻,寻翻 ③ 雪积戳棍用
ٴجۇرسىڭ؟ 呀么什找寻在你 ? ④ 写: ول
شۇقىلاپ ولەڭ جازىپ ٴجۇر. 诗写在他。⑤ 挑
كەمشىلىك بەرسەڭ شوقىلاي : 儿刺挑,剔
追⑥。少不会病毛,话的剔挑想你 .بارشىلىق

كوپ شۇقىلاپ كەتكەنىن قايدا ونىڭ :究追,根
。了去里哪上他问追地再一他 .سۇرادى
。态互交的 شۇقىلا- شۇقىلاس-
。态动使的 شۇقىلا- شۇقىلات-
。式定不的 شۇقىلا- شۇقىلاۋ
,掏,挖,抠 ② 态身反的 شۇقى- ① شۇقىن-
。剔
。态动使的 شۇقىن- شۇقىندىر-
。式定不的 شۇقىن- شۇقىنۋ
。的形锅,的形凹 ② 地凹,坑 ①〈名〉 شۇقىر
。凹成陷,去下凹,陷塌 〈动〉 شۇقىراي-
。态动使的 شۇقىراي- شۇقىرايت-
。式定不的 شۇقىراي- شۇقىرايۋ
。深掘,坑刨,坑挖 〈动〉 شۇقىرلا-
。态动被的 شۇقىرلا- شۇقىرلان-
。态动使的 شۇقىرلا- شۇقىرلات-
。式定不的 شۇقىرلا- شۇقىرلاۋ
。度深 ② 词名象抽的 شۇقىر① شۇقىرلىق
。地洼小,坑小〈名〉 شۇقىرشاق
。态互交的 شۇقى- شۇقىس-
。态动使的 شۇقى- شۇقىت-
用 شۇلعاۋ شۇلعانۋ :脚裹,脚包〈动〉 شۇلعان-
。脚包布脚裹
。态动使的 شۇلعان- شۇلعاندىر-
。式定不的 شۇلعاۋلان- شۇلعانۋ
。布脚裹,布脚包〈名〉 شۇلعاۋ
。脚裹,脚包(布脚包用)〈动〉 شۇلعاۋلان-
。式定不的 شۇلعاۋلان- شۇلعاۋلانۋ
起裹布脚包用,的布脚包有〈形〉 شۇلعاۋلى
。的来
。式定不的 شۇلعى- شۇلعۋ
晃(马),盹丢,头点(人)①〈动〉 شۇلعى-
: 允应 ,成赞,意同,头点〔转〕② 袋脑动
上听一 جوعارى ايتتى دەسە بولعانى شۇلعي بەرەدى
。意同都么什便的说级
。态互交的 شۇلعى- شۇلعىس-
。态动使的 شۇلعى- شۇلعىت-
。袜线〈名〉 شۇلىق
شۇمىرت 见 شۇكىمىرت.
شۇنايعان قۇلاعى :小得显(朵耳)〈动〉 شۇناي-

قارا كۆشەك 小耳朵的小黑狗。
شۈنايت- ①شۈناي- 的使动态 ② 抿(耳朵)。
شۈناق 〈形〉无耳的，缺耳朵的；单耳朵的：
شۈناق ەشكى 缺耳的山羊 / قارا شۈناق ۋلدان
بەسەۋى بار 〈他〉有健壮的五个男孩 ▲ قىزىل
(سارى) شۈناۋ اياز 酷寒，严寒。
شۈناڭدا- 〈动〉① (马将耳朵)频频抿起 ②
〔转〕显得高兴；讨人喜欢。
شۈناڭدات- شۈناڭدا- 的使动态。
شۈناڭداۋ شۈناڭدا- 的不定式。
شۈنتي- 〈动〉显得短，短得难看；抽缩，缩短：
مىنا اتتىڭ قۇيرىعى نەعىپ شۈنتيىپ قالعان؟ 这
匹马的尾巴怎么变得这么短了？
شۈنتيت- ① شۈنتي- 的使动态 ② 改短，剪
短，截短。
شۈنتيۋ شۈنتي- 的不定式。
شۈنتىڭدا- 见 شۈناڭدا.
شۈنتىڭداۋ شۈنتىڭدا- 的不定式。
شۈڭعىل 〈形〉凹的，凹陷的，塌陷的：سۋدىڭ
شۈڭعىل جەرى 水的深处。
شۈڭعىلدا- 〈动〉掘深些，挖深些，更深些：
اعاشتىڭ تامىرى جۋان ەكەن، شۈڭعىلداپ قازۋ
كەرەك. 树根太粗了，还得挖深一点。
شۈڭعىلدان- ①شۈڭعىلدا- 的反身态 ② 凹陷，
塌陷，变为深坑。
شۈڭعىلداۋ I شۈڭعىلدا- 的不定式。
شۈڭعىلداۋ II 〈形〉较深的，有所凹陷的。
شۈڭعىلدىق شۈڭعىل 的抽象名词。
شۈڭقىر 〈名〉①凹地，凹洼，洼地 ②凹形的，
锅形的，圆而中凹的，低洼的 ▲ بەت شۈڭقىرى
酒窝 ▲ جاق شۈڭقىرى 下颌窝 ▲ جەلكە
شۈڭقىرى 项凹 ▲ جەلكەمنىڭ شۈڭقىرى كورسىن
不想再见到 ▲ جەلكەمنىڭ شۈڭقىرىن كورمەيىن
从未见过。
شۈڭقىراي- 〈动〉塌陷，凹下去，陷成凹，变得
有坑：زەڭبىرەكتىڭ وعىنان جەر شۈڭقىرايىپ
قالىپتى. 因为落下炮弹地上留了个坑。
شۈڭقىرايت- شۈڭقىراي- 的使动态。
شۈڭقىرايۋ شۈڭقىراي- 的不定式。
شۈڭقىرلا- 〈动〉挖坑，刨坑，掘深，使成为凹
形。
شۈڭقىرلان- شۈڭقىرلا- 的被动态。
شۈڭقىرلات- شۈڭقىرلا- 的使动态。
شۈڭقىرلاۋ I شۈڭقىرلا- 的不定式。
شۈڭقىرلاۋ II 〈形〉略微凹陷的，深些的，有点
凹陷的。
شۈڭقىرلىق 〈名〉① 凹地，洼地 ② 深度。
شۈرا I 〈名〉用来使马驯服而不动拧马下唇
的细绳。
شۈرا 〈名〉痔▲ سىرتقى شۈرا 外痔▲ ىشكى
شۈرا 内痔。
شۈراي I 〈名〉马肠的肥油。
شۈراي II 〈名〉① (土地的)肥沃，肥美，水盛
草茂之地：جەردىڭ شۈرايىن ٴوزى يەلەپ الدى.
他独占了肥沃的土地。② 〔转〕精华；优美：
ٴاننىڭ شۈرايىن حالىقتا ارنادى ③ 拧住马的嘴唇
使之听话的办法。
شۈرايلا- 〈动〉用鞭柄上的皮环拧马的嘴唇，
使马不乱动。
شۈرايلان- 〈动〉变得肥沃，变得肥美。
شۈرايلاندىر- شۈرايلان- 的使动态。
شۈرايلانۋ شۈرايلان- 的不定式。
شۈرايلاۋ شۈرايلا- 的不定式。
شۈرايلى 〈形〉① 肥沃的，肥美的：شۈرايلى
جەر 肥沃的土地 ② 生动的，优美的：شۈرايلى
سوزدەر 生动的语言。
شۈرايلىلىق شۈرايلى 的抽象名词。
شۈرايسىز 〈形〉瘦的，不肥沃的，贫瘠的：
شۈرايسىز ەت 瘦肉 / شۈرايسىز جەر 贫瘠的土
地。
شۈرات 〈名〉(沙漠中的)沃地，绿洲。
شۈرق I : **شۈرق ەتپەۋ** 不吭声，不言语；放
心。
شۈرق II : **شۈرق تەسىك** 千疮百孔的，破烂不
堪的，窟窿多的。
شۈرقان 〈名〉骚乱，纠纷，麻烦：شۈرقان سالۋ
造反 / شۈرقان شىعارۋ 造成麻烦 ▲ ماي
شۈرقان 炖肉炒面。
شۈرق-شۈرق I 〈形〉千疮百孔的，破烂不堪
的，窟窿多的。

شۇرق-شۇرق Ⅱ 〈拟〉 嘟咕嘟咕 ：باستاۋدىكى
سۈي شۇرق-شۇرق ەتەدى. 往地嘟咕嘟咕水泉
冒外。/ قازان شۇرق-شۇرق قايناپ جاتىر. 锅
腾沸地嘟咕嘟咕。
شۇرقىل 〈名〉 嘟咕声，噜咕声。
شۇرقىلدا- 〈动〉 发出声嘟咕，嘟咕嘟咕地
响，发出噜咕声：كۇرىش كوجە قازاندا شۇرقىل-
داپ قايناپ جاتىر. 粥在锅里嘟咕嘟咕地沸腾
着。
شۇرقىلدات- شۇرقىلدا- 的使动态。
شۇرقىلداۋ شۇرقىلدا- 的不定式。
شۇرقىلتاي 〈名〉 锁骨窝。
شۇرقىرا- 〈动〉 ① 高声说话，嚷嚷，喧哗
② 马与马群相遇或受惊时)嘶鸣，嘶叫 ▲
شەگى شۇرقىلداۋ 肚子(肠子)咕噜咕噜叫，肚
子饿得厉害。
شۇرقىراس- شۇرقىرا- 的交互态。
شۇرقىرات- شۇرقىرا- 的使动态。
شۇرقىراۋ شۇرقىرا- 的不定式。
شۇرىل 〈名〉 呼噜声，咕噜声，咕嘟声：
باستاۋدىڭ شۇرىلى شەكتىك / 肚子里的咕噜声
شۇرىلى 泉水的咕嘟声。
شۇرىلدا- 〈动〉 作呼噜声，发咕嘟声，嘟咕嘟
咕地响，发咕噜声：ىش شۇرىلداپ، قارىن
اشىپ كەتتى. 肚子饿得咕噜咕噜作响。▲
شەگى (ىشى، قارنى) شۇرىلداۋ 肚子饿得咕
噜咕噜叫。
شۇرىلدات- شۇرىلدا- 的使动态。
شۇرىلداۋ شۇرىلدا- 的不定式。
شۇرىپ 〈名〉 (探矿的)探井，钻井。
شۇبا 〈名〉 疑虑，怀疑，疑问，疑惑，疑窦：
شۇبا كەلدىگىندە ولىم بار جەردە تىرلىك بار
جوق 有生必有死，这是没有疑问的。
شۇبالان- 〈动〉 产生怀疑，感到疑惑，生疑：
نەگىزسىز شۇبالانۋ دۇرىس ەمەس 没有根据乱
加怀疑是不对的。
شۇبالاندىر- شۇبالان- 的使动态。
شۇبالانۋ شۇبالان- 的不定式。
شۇبالى 〈形〉 有疑问的，有问题的，可疑的，
令人怀疑的，有嫌疑的：قويۋى بولا ىسىنداي
وتە شۇبالى 否会是这样，这是大有问题的 /
شۇبالى ادام 令人起疑的人。
شۇبالىلىق شۇبالى 的抽象名词。
شۇباسىز 〈形〉 无疑的，没有问题的，没有疑
问的，毋庸置疑的。
شۇباسىزدىق شۇباسىز 的抽象名词。
شۇبات 〈名〉 经过发酵的驼奶，酥巴特。
شۇبەرەك 〈名〉 布块，布头：ەسكى شۇبەرەك 破
布 / ۇستەل سۇرتەتىن شۇبەرەك بەر ما؟ 有没有
擦桌布？
شۇي Ⅰ 〈名〉 木桩，橛子。
شۇي Ⅱ 〈名〉 漏耕地。
شۇي- Ⅲ 〈动〉 俯冲，飞速下降。
شۇيگۇ شۇيگى- 的不定式。
شۇيگى- 〈动〉 飞翔，飞速下降，俯冲：
قىراندار اسپاندا شۇيگىدى 雄鹰在空中飞翔。
شۇيگىن 〈形〉 ① 肥的，油多的，肥美的：
سوعىم شۇيگىن بولسىن! 愿吃上肥美的冬肉！
② 肥沃的：جەرى شۇيگىن 土地肥沃的 ③ 多
汁的，肥美的，青嫩的：شۇيگىن شوپ 多汁的
④ 草茂密的，青草的，肥美的草：قويدى شۇيگىنگە
جاي. اپارىپ (你)把羊群赶到青草茂密的地
方去放牧。
شۇيگىندە- 〈动〉 吃上多汁的青草，吃上肥
美的嫩草。
شۇيگىندەت- شۇيگىندە- 的使动态。
شۇيگىندەۋ شۇيگىندە- 的不定式。
شۇيگىندى 〈形〉 青草肥美的，青草茂密的。
شۇيگىت- شۇيگى- 的使动态。
شۇيدە 〈名〉 ① 后脑壳，后脑勺，后顶油 ②
(斧子，镐头，坎土曼等的)背：كەتپەننىڭ
شۇيدەسى 坎土曼背 / بالتانىڭ شۇيدەسى 斧背。
شۇيدەلە- 〈动〉 ① 朝着后脑勺打 ② 用斧
背砸。
شۇيدەلەن- 〈动〉 (指后脑勺)凸起，堆积脂
肪。
شۇيدەلەنۋ شۇيدەلەن- 的不定式。
شۇيدەلەۋ شۇيدەلە- 的不定式。
شۇيدەلى 〈形〉 后脑勺脂肪多的。
شۇيەبورى 见 شيەبورى.

شۆيكە 〈名〉(为纺线而缠绕起来的)一束毛，一缕毛 ▲ شۆيكە باس (刚娶的)妻子。

شۆيكەدەي 〈形〉① (身材)矮小的，干瘪的，弯腰驼背的: شۆيكەيدەي شال 矮小的老汉 ② 一点的，一小块的，小片的: اسپان شايداي اشىق، شۆيكەدەي بۇلت جوق. 晴空万里，没有一点云彩。

شۆيكەلە- 〈动〉把(毛)撕成一缕一缕，撕成一束一束。

شۆيكەلەن- شۆيكەلە- 的被动态。

شۆيكەلەۋ شۆيكەلە- 的不定式。

شۆيكەلى 〈形〉成束的，成团的，成绺的(指毛)。

شۆيكەسىز 〈形〉未撕成一缕一缕的，未撒成一束一束的；散的。

ٴشۆيزۋ 〈名〉水族: ٴشۆيزۋ رايونى 水族地区。

ٴشۆيزۋشا 〈形〉① 水族的，水族式的: ٴشۆيزۋشا ٴان 水族歌曲 ② 水族语: ٴشۆيزۋشا ۇيرەنۋ 学习水族语。

شۆيلىگۋ شۆيلىك- 的不定式。

شۆيلىگىس- شۆيلىك- 的交互态。

شۆيلىك- 〈动〉俯冲，飞速下降: ايروپلان شۆيلىگىپ كەلىپ بومبى تاستادى. 飞机俯冲而下，投下了炸弹。

شۆيلىكتىر- شۆيلىك- 的使动态。

ٴشۆيۋ ٴشۆي- 的不定式。

ٴشۆيىل- 〈动〉俯冲，急速下降，急速冲向: ٴبىزدىڭ قىراندارىڭ شۆيىلگەنىن كورگەن جەردەن جاۋ سامولەتى زىتىپ بەردى. 看到我们的雄鹰冲杀过来，敌机就溜之大吉了。 ▲ شۆيىلە قاراۋ 盯视，注视。

ٴشۆيىلدىر- ٴشۆيىل- 的使动态。

ٴشۆيىلت- ٴشۆيىل- 的使动态。

ٴشۆيىلۋ ٴشۆيىل- 的不定式。

ٴشۆيىلىس- ٴشۆيىل- 的交互态。

ٴشۆيىنشوپ 〈名〉〔植〕缬草属。

ٴشۆيىنشى 〈名〉① (给报喜讯者的)礼物，赠品 ② (报喜者边跑边喊)"报喜，报喜"。

شۆيىنشىلە- 〈动〉报喜，送喜讯。

شۆيىنشىلەس- شۆيىنشىلە- 的交互态。

شۆيىنشىلەۋ شۆيىنشىلە- 的不定式。

ٴشۆيىر- 〈动〉撅嘴，皱鼻子: مۇرنىن ٴشۆيىرۋ 撅嘴 ▲ مۇرنىن (تاناۋىن) ٴشۆيىرۋ ① 皱鼻子 ② 嗤之以鼻 ③ 骄傲起来，自负起来。

شۆيىركەلەس- 〈动〉交谈，谈心，倾谈: ولار كەزدەسكەن جەردەن-اق شۆيىركەلەسە كەتتى. 他们一见面就开怀交谈起来了。

شۆيىركەلەستىر- شۆيىركەلەس- 的使动态。

شۆيىركەلەسۋ شۆيىركەلەس- 的不定式。

ٴشۆيىرت- ٴشۆيىر- 的使动态。

ٴشۆيىرۋ ٴشۆيىر- 的不定式。

ٴشۆيىرىس- ٴشۆيىر- 的交互态。

شۆكەيت 〈名〉山羊(或野山羊的)拐子，髀石。

شۆكشى- 〈动〉萎缩，卷曲: انادايدا شۆكشيىپ بىرەۋ وتىر. 在那儿有一个人卷曲身子坐着。

شۆكشيۋ شۆكشى- 的不定式。

شۆكىر I 〈名〉〔植〕匙叶草，补血草。

شۆكىر II 〈叹〉〔阿〕感谢，知恩，托福: اللاعا شۆكىر 托真主的福。

شۆكىرانا 〈叹〉感谢，知恩，托福。

شۆكىراللا 〈名〉托真主的祝福，感谢上帝。

شۆكىرلىك 〈名〉①感谢，谢意，知恩 ②满意，满足 ③ 平安，安然无恙 ▲ شۆكىرلىك ەتۋ 乐天知命，安分，谢天谢地。

شۆكىرشىلىك 见 شۆكىرلىك.

شۆلدىك I 〈名〉朵朵儿。

شۆلدىك II 〈名〉(固定在磨盘中的)铁棍，柱子。

شۆلدىك III 〈名〉芍药属。

ٴشۆلدىر 〈形〉发音不清的；说话不流利的。

شۆلدىرلە- 〈动〉说话发音膛汪；(某种语言)讲不流利: شۆلدىرلەپ حانزۋشا سويلەپ ەدى، ونى ەشكىم ۇققان جوق. 他汉语讲得不太流利，谁也没有听懂他说的是什么。

شۆلدىرلەس- شۆلدىرلە- 的交互态。

شۆلدىرلەت- شۆلدىرلە- 的使动态。

شۆلدىرلەۋ شۆلدىرلە- 的不定式。

شۆلەم 〈名〉钢盔。

شۆلەن I 〈名〉① 免费提供的饭食食(什物)

的。② 大方的，慷慨的，好仗义的：ول بۈگۈن قالاي شۇلەن بولا قالعان؟ 他今天怎么这么大方？③ 大方的人，慷慨的人。

شۇلەن I : **شۇلەن قوي** 粗毛羊的一种。

شۇلەنگىر 见 شۇلەن I .

شۇلەندىك ① شۇلەن I 的抽象名词 ② 慷慨行为。

شۇلەنسۇ شۇلەنسى- 的不定式。

شۇلەنسى- 〈动〉伪装大方，假装慷慨，显得好施：ول ٴىسى تۇسكەن سوڭ شۇلەنسىپ وتىر. 他对你有所求，所以表现得慷慨。

شۇلەنسىت- شۇلەنسى- 的使动态。

شۇلىك 〈名〉〔植〕臭椿：شۇلىك تامىر قابىعى 椿根皮。

شۇمەك 〈名〉①（水壶、茶壶等的）咀 ②（流出液体的）管道口，龙头，开关 ③（摇篮上便于婴儿小便的）尿漏斗 ▲ شىلدىر شۇمەك 无名指。

شۇمەكسىز 〈形〉①（水壶、茶壶等）没有咀儿的，不带咀儿的 ② 没有龙头的，没有开关的，③没有尿漏斗的。

شۇمەكتە- 〈动〉① 安上咀儿 ② 安上龙头 ③ 放置尿漏斗 ④〔转〕（大雨）倾盆，倾泻：جاڭبىر شۇمەكتەپ ٴۇش كۇن جاۋدى. 大雨连续下了三天。

شۇمەكتەت- شۇمەكتە- 的使动态。

شۇمەكتەۋ شۇمەكتە- 的不定式。

شۇمەتاي 〈名〉鸡巴，小鸡鸡。

شۇمپىلدە- 见 شىپىلدا-.

شۇمپىلدەت- شۇمپىلدە- 的使动态。

شۇمپىلدەۋ شۇمپىلدە- 的不定式。

شۇڭگىل 〈形〉深的，凹陷的，塌陷的：شۇڭگىل تاباق 汤盘 / شۇڭگىل قۇدىق 深水井 ▲ شۇڭگىل كوز 凹陷的眼睛。

شۇڭگىلدەن- 〈动〉（多指眼睛）凹陷，凹进去。

شۇڭگىلدەۋ 〈形〉较深的，略凹的，略塌陷的。

شۇڭگىلدەنۋ شۇڭگىلدەن- 的不定式。

شوڭەيت 〈名〉洼地，凹地。

شوڭەت 〈形〉① 深的，凹陷的，塌陷的，沉陷的：ونىڭ جالعىز كوزى شوڭەت ەمەس، تومپاقشا ەدى. 他的独眼睛不是凹陷的，而是凸出的。② 凹处，洼，（水之）深处。

شوڭكىل 〈名〉（私下）议论，私语，嘟哝：شوڭكىل كوبەيىپ كەتتى 现在议论多了。

شوڭكىلدە- 〈动〉（私下）议论，窃窃私语，嘟哝：ايتارىڭدى بەتكە ايت، سىرتتان شوڭكىلدەمە. （你）有话当面说，不要在背后议论。

شوڭكىلدەس- شوڭكىلدە- 的交互态。

شوڭكىلدەۋ شوڭكىلدە- 的不定式。

شوڭعىرەي- 〈动〉（指眼睛）凹进去，凹陷：ونىڭ ارىقتاعانى سونشا كوزى شوڭعىرەيىپ كەتىپتى. 他瘦得很厉害，眼睛都凹进去了。

شوڭعىرەيت- شوڭعىرەي- 的使动态。

شوڭعىرەيۋ شوڭعىرەي- 的不定式。

شوڭعىرەك 〈形〉凹的，塌陷的，凹陷的：شوڭعىرەك كوز 凹陷的眼睛。

شۇپەرەك 〈名〉块布，布料，布头：اق شۇپەرەك 白布 / شۇپەرەككە وراۋ 用布包起来 ▲ جانىن شۇپەرەككە ٴتۇيۋ 挺而走险，豁出去。

شۇپىلدە- 见 شىپىلدا-.

شۇپىلدەت- شۇپىلدە- 的使动态。

شۇپىلدەۋ شۇپىلدە- 的不定式。

شۇپىرلە- 见 شىپىرلا-.

شۇپىرلەس- شۇپىرلە- 的交互态。

شۇپىرلەۋ شۇپىرلە- 的不定式。

ٴشۇپ-ٴشۇپ 见 شوپ-شوپ.

شۇرەگەي 〈名〉〔动〕小水鸭 ▲ كىشى شۇرەگەي 花脸鸭 ▲ كوگىلدىر قاناتتى شۇرەگەي (شىرتىلداۋىق) 绿翅鸭 ▲ ٴمار ٴمار شۇرەگەي 白眉鸭 ▲ قىرقىلداۋىق شۇرەگەي 狭嘴鸭。

شۇرتەكەي 〈名〉阴蒂。

ٴشۇرتي- 〈动〉①（嘴唇）撅起，鼓起，凸起 ②〔转〕（对某人）撅嘴，绷着脸，表现出埋怨的样子。

ٴشۇرتيت- ① ٴشۇرتي- 的使动态 ② 撅嘴，嘟嘴。

ٴشۇرتيۋ ٴشۇرتي- 的不定式。

شۇرپىپە 。机板（名）

ˈشۇۋ 〈叹〉 催赶（畜牲）声 ▲ ˈشۇۋ دەگەندە — 开始，最初。

ˈشۇۋ-شۇۋلە- 〈动〉 赶吆，赶催：اتنى ˈ-
شۇۋ-شۇۋلەپ كەلدى 直劲赶马快一点走。

ˈشۇۋ-شۇۋلەس- ˈشۇۋ-شۇۋلە- 的交互态。

ˈشۇۋ-شۇۋلەۋ ˈشۇۋ-شۇۋلە- 的不定式。

شى / ˈشى 〈助〉 ① 表示疑问（呢，呐：
ادامدارشى؟ قايدا كەتكەن؟ 人呢？都到哪儿去
了？ / سەنشى؟ 你呢？② 和助词连用表示
行为的条件（若是，假设，那么就：سەن وسى
جەردە بولساڭشى جاعداي باسقاشا بولعان بولار ەدى.
假设你在这 里，那情况就完全不同了。③
和动词连用表示建议，劝告，愿望等（ 吧：
سەن جاتىپ دەم السادشى. 你 躺 下休息休息
吧。④ 表示加强或反问）：كەلەم دەگەنشى 肯
定要来 ⑤ 和动词不定式或名词形容词连用
构成名词：وقۋ + شى 学生/ تەمىر + ˈشى 铁
匠/ وتىرىك + ˈشى 说谎话的人。

شىبار 〈形〉① 有麻斑的，有花斑的，有斑点
的，有麻子的：شىبار بەت قىز 脸上有麻子的
姑娘 / شىبار سيىر 有斑点的牛 / شىبار تاۋىق
芦花母鸡 ② 有深色花斑的：شىبار ات 深有
色花斑的马 ③ 杂色的，花哨的，五光十色的：
شىبار كويلەك 花衬衫 ▲ شىبار باقالار〔动〕铃
蟾 ▲ شىبار بۇعى 梅花鹿 ▲ شىبار جاپىراق 水
龙骨 ▲ شىبار جىلان 五步蛇 ▲ شىبار كۇزەن
紫貂 ▲ شىبار تىشقان 花鼠，金花鼠，五道眉
▲ شىبار ˈتىل 夹杂语 ▲ شىبار ورمەكشى 花
蜘蛛。

شىبارلا- 〈动〉 ① 使有花斑，使有麻斑：
شەشەك بەتىن شىبارلاپ كەتتى 天花使脸上有麻
② 斑（指语言）使显得不纯：ˈتىلىن شىبارلاپ
سويلەپ 说话时夹杂不少外来语词。

شىبارلان-① شىبارلا- 的被动态 ②有麻斑，
有花斑。

شىبارلات- شىبارلا- 的使动态。

شىبارلاۋ I شىبارلا-的不定式。

شىبارلاۋ II 〈形〉 略有麻斑的，略有花斑的：
بەتى شىبارلاۋ بىرەۋ 有个脸上有点麻子的人。

شىبارلىلىق ① شىبار 的抽象名词 ② 麻子，花
斑，麻斑 ③ （指语言）不纯。

شىبارت- 〈动〉 显得有花斑，显得有麻斑 ▲
كوز شىبارتۋ 眼发花，眼花缭乱，眩晕。

شىبارتۋ شىبارت- 的不定式。

شىبجاقاي 〈形〉① 坐立不安的，焦躁不安的；
太好动的；爱瞎忙的 ② 轻佻的，浮躁的，卖
弄风情的。

شىبجاقايلىق شىبجاقاي 的抽象名词。

شىبجالاقتا- 〈动〉 坐立不安，焦躁不安；无谓
奔忙，瞎忙：شىبجالاقتاپ كىرىپ شىعا بەردى
焦躁不安地进时出时。

شىبجالاقتاۋ شىبجالاقتا- 的不定式。

شىبجالاڭدا- 见 شىبجالاقتا-.

شىبجالاڭدات- شىبجالاڭدا- 的使动态。

شىبجالاڭداۋ شىبجالاڭدا- 的不定式。

شىبجىق 〈形〉（举止）不庄重的，轻佻的，轻
浮的。

شىبجىڭدا- 〈动〉 ① 跑来跑去，无谓奔忙，乱
忙，瞎忙；总在眼前晃：شىبجىڭداماي ورىن
تاۋىپ وتىر 不要令人讨厌地晃来晃去，找个
位置坐下 ② （马、山羊等）不住地摇尾。

شىبجىڭداس- شىبجىڭدا- 的交互态。

شىبجىڭدات- شىبجىڭدا- 的使动态。

شىبجىڭداۋ شىبجىڭدا- 的不定式。

شىبجىڭ-شىبجىڭ: شىبجىڭ-شىبجىڭ ەتۋ ①
跑来跑去，无谓奔忙，乱忙，瞎忙；总在眼前晃
② （马，山羊等）不住地摇尾。

شىبىق I 〈名〉 荆条，小树枝，细树枝，树条：
شىبىقتان شارباق توقۋ 用荆条编筐子 ▲ ˈبارىن
ˈبىر شىبىقپەن ايداۋ 一概而论 ▲ شىبىق تيمەس
شىڭق ەتەر ① 娇生惯养的 ②弱不经风的。

شىبىق II 〈名〉〔生理〕阴茎，雄茎。

شىبىقسىز 〈形〉 没有荆条的；没有小树枝的，
没有细树枝的，没有树条的：شىبىقسىز تايىازى
توقىلمايدى 没有细树枝就不能编抬把子。

شىبىقتا- 〈动〉 用细树条打，用树条打，抽打，用
鞭树枝打：بۇل جۇرىسپەن جەتە المايمىز، اتتى
شىبىقتاپ جىبەر. 照这样的速度我们到不了
目的地，用树枝抽几下让马快点走。

شىبىقتاي 〈形〉和小树枝一样的，和树条一般
细的 ▲ تال شىبىقتاي 杨柳细腰的，苗条的。
شىبىقتات- شىبىقتا- 的使动态。
شىبىقتاۋ شىبىقتا- 的不定式。
شىبىقتى 〈形〉① 长有荆条的，荆条茂生的
② 有小树枝的，手持树条的。
شىبىقشا 〈名〉木苗，幼树苗；小树条。
شىبىقشى 〈名〉丈量土地的人。
شىبىن I 〈名〉① 〔动〕蝇，苍蝇性命 ▲
كوزىنە كوك شىبىن ۋيمەلەتۋ 折磨，欺压，整治
▲ كوك شىبىن 大黄蜂 ▲ قارا شىبىن 家蝇
▲ شىبىن جانى كوزىنە كورىنۋ 感到痛苦，难以
忍受 ▲ شىبىن قاعار (指马剪尾时不留的尾
毛) ▲ شىبىن قانات 小椭圆形图案 ▲ شىبىن
(شاقتان) قۇرلى كورمەۋ ① 轻视，蔑视 ② 轻而
易举 ▲ شىبىن قورىعىش 甩绳儿 ▲ شىبىن
باسىنا باق قونسا، سامىرىق سالەمگە كەلىپتى.
【谚】苍蝇得势，凤凰朝拜。
شىبىن Ⅱ 〈名〉〔天〕苍蝇座。
شىبىن Ⅲ 〈名〉(指扑克中的)梅花。
شىبىندا- 〈动〉① 躲避苍蝇，(牲畜摇头摆
尾)驱赶苍蝇 ② 〔转〕点头同意。
شىبىنداس- شىبىندا- 的交互态。
شىبىندات- شىبىندا- 的使动态。
شىبىنداۋ شىبىندا- 的不定式。
شىبىندى 〈形〉苍蝇多的: شىبىندى جەر 苍
蝇多的地方。
شىبىنجەك 见 شىبىنجۇتى.
شىبىنجۇتى 〈名〉〔植〕捕虫草。
شىبىنسىز 〈形〉没有苍蝇的 ▲ شىبىنسىز جاز
风和日丽的夏天。
شىبىن-شىركەي 〈名〉蚊蝇，昆虫，蚊虫的泛
称 ▲ شىبىن-شىركەي بولىپ جونەلۋ 飞跑，拼
命逃跑。
شىبىرتقى I 〈名〉马棒；(粗制的)皮鞭，长鞭
子 ▲ شىبىرتقى قامشى 长鞭子 ▲ شىبىرتقىنىڭ
استىنان الۋ 不住地用长鞭子(马棒)抽打。
شىبىرتقى Ⅱ 〈名〉〔植〕仙人鞭。
شىبىرتقىلا- 〈动〉(用马棒、皮鞭)抽打，鞭
打: ول اتتى ٴۇستى-ۇستىنە شىبىرتقىلاپ
كەلەدى. 他不住地打鞭马。
شىبىرتقىلار 〈名〉涡虫类，破皮鞭毛类。
شىبىرتقىلات- شىبىرتقىلا- 的使动态。
شىبىرتقىلاۋ شىبىرتقىلا- 的不定式。
شىبىش 〈名〉一岁的母山羊，处女山羊: بيىل
جىل جاقسى بولىپ شىبىش لاقتادى. 今年的年
景好，一岁的母山羊都产了羔。
شىعاي 〈名〉① 穷光蛋，穷贫 ② 特别吝啬
的人，铁公鸡。
شىعاي 〈名〉避世者，隐遁者。
شىعايباي 〈名〉特别吝啬的人，铁公鸡。
شىعان 〈名〉① 远处，偏远 ② 〔转〕天空宇
宙 ▲ شىعان بىرەۋ 少有的，卓绝的 ▲ شىعانعا
شىعىپ كەتۋ ① 走远，走到高处 ② 超众，超越。
شىعاناق 〈名〉〔地〕(河流等的)弯曲处，湾:
تەڭىز شىعاناعى 海湾。
شىعاندا- 〈动〉① 走远，到山顶: ەشكىلەر
شىعانداپ كەتىپتى. 山羊跑到山顶上去了。②
高飞，飞翔，直上云霄: بۇركىت شىعانداپ
بارادى. 老鹰往上直飞。③ 〔转〕超越，超群出
众，卓绝: شىعانداعان اقىن 超群的诗人。
شىعاندات- شىعاندا- 的使动态。
شىعانداۋ شىعاندا- 的不定式。
شىعار I 〈助〉可能，大约，大概，也许: ول
كەلمەيتىن شىعار. 他大约不来了。/ ول ۇيىندە
شىعار. 他也许在家。
شىعار- Ⅱ 〈动〉① شىق- Ⅱ 的使动态 ② 搬出，
抬出，送出: قازاندى سىرتقا شىعارىپ تاستاپتى
把锅抬到外边去了 ③ 拿出，取出，抽出，提
出，掏出: قاپشىقتان اقشا شىعاردى 从钱包里
掏出了钱 ④ 拨出，拨出，花: ۇكىمەت اقشا
شىعارعان قۇرىلىس 国家拨款的建设项目 /
قانجار شىعارۋ 拔刀出鞘 ⑤ 腾出，空: ۋاقىت
شىعارۋ 腾出时间 ⑥ 调出: ولارعا ەكى ادام
شىعارىپ بەردى. 给他们调了两个人。⑦
放出，放走，准许出去；释放: قۇستى قاپاستان
شىعاردى. 把鸟从笼子里放出去了。/ قاماۋدان
شىعاردى 从拘押中释放 ⑧ 放弃，放手，放松:
اساۋ جىلقىنى قولدان شىعارۋعا بولمايدى. 对烈
马决不能放手。⑨ 产出，做出，制出，造出:

جاڭا ستانوكتار شعارۋ 出产新的机床/ تۈتىنۇ
بۇيىمدارىن شعارۋ 出产销费品 ⑩ 酝酿,酿制:
اراق شعارۋ زاۋودى 酿酒厂⑪ 发表,写作,出
版: سوڭعى جىلدارى كوپ كىتاپ شعارۋ 近几
年出版了不少书⑫ 伸出,探出,露出: قولىن
شعارۋ 伸出手 / باسىن شعارۋ 探出脑袋 ⑬
射出,放射: وق شعارۋ 射出枪弹(开枪)/
جارىق شعارۋ 发光 ⑭ 放出,(尽情地)唱出:
ٴان سالسالڭ داۋسىڭدى شعارىپ ايت 既然要唱
就得放声歌唱 ⑮ 带出,引出,领出;牵出:
سەن بالالاردى باقشاعا شعارىپ وينات. 你把孩子
们带到花园里去玩。 ⑯ 孵,孵出: شوجە
شعارۋ 孵出鸡雏。⑰ 描绘,画出: ورنەك
شعارۋ 描出花纹 ⑱ 消除,除去: كىر شعارۋ
除去污点 ⑲ 减,减去: ەكەۋىن شعارعاندا جانە
ەكەۋى قالادى 减去两个还剩两个⑳ 算出,推论
出,推定: ورتاق ساندى شعارۋ 算出平均数字
㉑ 得出,定出,作出: قورتىندى شعارۋ 得出
结论 / قارار شعارۋ 作出决议 / ۇكىم شعارۋ
作出判决 ㉒ 发现,发明,创造: ٴبىرىنشى رەت
قاعاز جاساۋ تەحنيكاسىن ويلاپ شعارۋدى 第一次
发明了造纸技术㉓ 开发,开采,挖掘: كومىر
شعاراتىن جۇمىسشىلار 采煤工人 ㉔ 开除,除
名,撤出,撤销: پارتيادان شعارۋ 开除党籍 /
جۇمىستان شعارۋ 解雇 ▲ اۋزىنان شعارماۋ 守
口如瓶 ▲ بايبالام شعارۋ 吵嚷,吵闹,叫嚷 ▲
بارماعىن شعارۋ 看不起 ▲ بۇيرەكتەن سيراق
شعارۋ 节外生枝,找碴儿,鸡蛋里挑骨头 ▲
ٴبىر جەڭنەن قول، ٴبىر جاعادان باس شعارۋ 团
结一致 ▲ داۋىس شعارۋ 唱挽歌 ▲
دودا-دوداسىن شعارۋ 扯得粉碎,扯得支离破碎
▲ دىبىس شعارۋ 出声,发音 ▲ ەرنىن شعارۋ
翘起嘴吧 ▲ ەسىنەن (جادىنان، ويىنان)
شعارمادى 一直记着,惦念 ▲ جانازاسىن شعارۋ
念吉纳则 ▲ جوقتا شعارۋ 否定,否认 ▲ ويدان
شعارۋ ① 忘记,忘却 ② 臆造,编造 ▲ پالە
شعارۋ 惹祸,寻事生非 ▲ سوزدەن بۇتاق شعارۋ
节外生枝 ▲ سۇيەگىن شعارۋ 送葬,送殡 ▲
تەرىسكە شعارۋ 否定,否决 ▲ تۇتەسىن شعارۋ
①撕破,弄破,穿破 ② 乱咬一阵,咬坏,乱揪

一阵 ▲ ۋسىنان شعارماۋ 操纵,控制,掌握
在手里 ▲ شاتاق شعارۋ 惹麻烦,捅漏子 ▲
شيىن شعارۋ 揭发,揭露 ▲ ستەن شعارۋ 报
废,毁坏,破坏 ▲ قىلشىعىن شعارماستان دەپ
سوز ٴشىن ▲ 。 شعارۋ 治丝益棼
بىلشىعىن شعارۋ 。
اباقتىدان دا شعارادى. 【谚】班房锁不住真理。

شعارعش: **ساۋلە شعارعش** 辐射器。

شـــعـــارمـــا 〈名〉作品,著作,文章: ادەبي
(كوركەم) شعارما 文艺作品。

شعارماشلىق 〈名〉创作,创作艺术。

شعارت- شعار- I 的使动态。

شعارتقىز- شعارت- 的使动态。

شعارتتىر- شعارت- 的使动态。

شعارتۋ شعارت- 的不定式。

شعارۋ شعار- I 的不定式。

شعارىل- شعار- I 的使动态。

شعارىمپاز 〈形〉善于发明的,善于创造的。

شعارىمپازدىق شعارىمپاز 的抽象名词。

شعارىس- شعار- I 的交互态。

شعاسى 〈名〉支出,损失,耗损,亏损。

شعاسىلى 〈形〉受损失的,耗损大的,亏损
多的: قايسى ورىن شارۋاشىلىقتى باسقارۋدى
بىلمەسە، سول ورىن شعاسىلى بولادى. 哪个单
位经济管理不善,它就会有亏损。

شعاسىلى-كىرەسىلى 〈形〉有亏有盈的,盈
亏兼有的 ▲ شعاسىلى-كىرەسىلى ەسى بار 脑
子有时清楚有时糊涂。

شعاۋىل 〈名〉① 前卫,前卫队 ② 先锋队。

شعۋ I شىق- I 的不定式。

شعۋ II 〈名〉肿块,肿胀。

شعىم 〈名〉① 收成,收获,获收量,(农作物
的)产量: بيىل ٴبيدايدىڭ شعىمى جوعارى
بولدى. 今年小麦的产量高。② (煮汤时煮出
的)浓度: شايدىڭ شعىمى 茶的浓度。

شعىمدى 〈形〉① (农作物)产量高的,长势
好的,收获量大的 ② 浓的,有浓度的,酽的。

شعىمدىلىق ①شعىمدى 的抽象名词 ② 收获
量,产量 ③ 浓度。

شعىمسىز 〈形〉① 产量低的,低产的,长势
不好的 ② 不浓的,不酽的,淡的。

شىعىمسىزدىق شىعىمسىز 的抽象名词。

شىعىمتال 见 شىعىمدى.

شىعىن I 〈名〉① 开支，支出，费用，花销：ورىنسىز شىعىن 不必要的开支 / ۋوندىرىستىك شىعىن 生产费用 ② 亏损，损失，损耗，消耗：شىعىنعا باتۋ 亏损太大 ▲ شىعىن بولۋ 遇难，牺牲，死亡。

شىعىن- II 〈动〉离散，散走，远离：جول جونەكەي ٴبىر توپ ەشكى شىعىنىپ كەتتى. 回来的路上一群山羊走散了。

شىعىندا- 〈动〉花用，消费，消耗；造成损失。

شىعىندال- شىعىندا- 的被动态。

شىعىندان- شىعىندا- 的反身态。

شىعىنداندىر- شىعىندان- 的使动态。

شىعىندار 〈形〉① 有债务的，负债多的 ② 债务人，负债者，债户。

شىعىندات- شىعىندا- 的使动态。

شىعىنداۋ شىعىندا- 的不定式。

شىعىندى 〈形〉① 亏损的，亏本的，受损失的 ②〔数〕得数，答数。

شىعىندىر- شىعىن- 的使动态。

شىعىنسىز 〈形〉没有损失的，没有花费的，不亏损的，不花钱的：بيىل قىستان قوي شىعىنسىز شىقتى. 今年冬天羊群没有损失。

شىعىنسىن- 〈动〉嫌破费，嫌枉费，认为开支大：ٴوندىرىس قارجىسىن شىعىنسىنۋعا بولمايدى. 生产费用不能看作是损失。

شىعىنسىندىر- شىعىنسىن- 的使动态。

شىعىنسىنۋ شىعىنسىن- 的不定式。

شىعىنۋ شىعىن- II 的不定式。

شىعىر I 〈名〉绞盘，绞车，辘轳；卷扬机；千斤顶：شىعىرمەن سۋ تارتۋ 用绞盘抽水。

شىعىر II 〈名〉歌，歌曲：شىعىر ۇيرەتۋ 教唱歌曲。

شىعىرلا- 〈动〉安装绞车：شىعىرلاعان قۇدىق 安装绞车的水井。

شىعىرلاۋ شىعىرلا- 的不定式。

شىعىرلىق 〈形〉绞车的，带绞盘的：شىعىرلىق ناۋا 带绞车的水槽。

شىعىرشىق 〈名〉环，圈，圈环，箍：شىعىرشىق تەمىر 铁环 / شىعىرشىق ٴتارىزدى 环状的 ▲ شىعىرشىق سىرعا 环形耳坠。

شىعىرشىقتا- 〈动〉(将环，圈，箍)套上，围上，带上。

شىعىرشىقتال- شىعىرشىقتا- 的被动态。

شىعىرشىقتات- شىعىرشىقتا- 的使动态。

شىعىرشىقتاۋ شىعىرشىقتا- 的不定式。

شىعىرشىقتى 〈形〉有铁环的，有铁圈的，套上箍的，带上环的：شىعىرشىقتى دوعا 安有铁环的弧形木。

شىعىرىق I 见 شىعىر I.

شىعىرىق II 见 شىعىرشىق.

شىعىرىقتا- 见 شىعىرشىقتا-.

شىعىرىقتاۋ شىعىرىقتا- 的不定式。

شىعىس I 〈名〉①（过多的）开支，费用，花销，损失，亏损：شىعىس كوپ، كىرىس از 出多收少 ② 发行，发行量：جۋرنالدىڭ قازىرگى شىعىسى از ەمەس. 杂志现在的发行量不少。③ 长势，姿式：ەگىننىڭ شىعىسى قانداي؟ 庄稼的长势怎么样？ ▲ شىعىس كەرنەۋ وزگەرتكىشى 输出变压器 ▲ شىعىس سەپتىك〔语〕从格。

شىعىس II 〈名〉〔地〕① 东，东方：شىعىس جارتى شار 东半球 / قيىر شىعىس 远东 / ورتا شىعىس 中东 ② 东方，东方各国：شىعىستانۋ علىمى 东方学 / شىعىستى زەرتتەۋشىلەر 东方学家 ▲ شىعىس اعاش شىرماۋىعى〔植〕东方铁钱莲 ▲ قيىر شىعىس تارباقاسى〔动〕铃蟾 ▲

شىعىس- III 〈动〉彼此和好，互相团结，相处好：▲ ولار جاقسى شىعىسىپ كەتتى. 他们相处得很好。

شىعىس- IV شىق- I 的交互态。

شىعىستانۋ 〈名〉东方学。

شىعىستانۋشى 〈名〉东方学家。

شىعىستىق 〈形〉东方的，属于东方的 ▲ شىعىستىق اينال ٴشوپ〔植〕东方蓼。

شىعىستىر- شىعىس- III 的使动态。

شىعىسۋ شىعىس- III 的不定式。

شىعىسىمدى 〈形〉和睦相处的，与人和好的，讲团结的：ول جولداستارىمەن شىعىسىمدى. 他

和同志们之间的关系很好。

شىعىسىمدىلىق شىعىسىمدى 的抽象名词。

شىعىسىمسىز 〈形〉不和的,不团结的,与人和不来的。

شىعىسىمسىزدىق شىعىسىمسىز 的抽象名词。

شىدا- 〈动〉① 撑得住,经受得住,支持得住,坚持得住,忍耐得住,忍受不住,容忍：اقىرىنا دەيىن شىدامايدى 不能坚持到底 / ازاپقا شىداۋ 忍受痛苦 ② 存放,保藏,久存：ەت ىستىققا شىدامايدى. 夏天不能存入肉。▲ شىداي الماي 坚持不住,无法忍守 ▲ شىداپ باعۋ 忍守,忍耐 ▲ قىرقىنا شىداعان، قىرىق بىرىنە دە شىدايدى. 【谚】能坚持到二十不能停留在十九。

شىدام 〈名〉忍耐,耐心,耐力,耐久力;自制：شىدامى جوق جان 没有耐心的人 ▲ شىدامى جەتپەۋ 失去耐心,忍耐不住 ▲ شىدامى تاۋسىلۋ (كەتۋ) 着急(失去耐心)。

شىدامدى 〈形〉有耐性的,耐劳的,吃苦耐劳的,耐久的;能经受在外不良条件的：سۋىققا شىدامدى وسىمدىك 耐寒植物。

شىدامدىق 见 شىدامدىلىق.

شىدامدىلىق ① شىدامدى 的抽象名词 ② 耐劳,刻苦耐劳,坚韧,耐性。

شىدامسىز 〈形〉无耐性的,忍不住的,不耐烦的;没有耐力的：ول سوزىندە تۇرمايتىن شىدامسىز كىسى. 他是个不能坚持自己诺言的人。/ شىدامسىز ات 没有耐力的马。

شىدامسىزدان- 〈动〉显出不耐烦,急躁不安,迫不急待,失去自制：شىدامسىزدانا ونىڭ حاتىن كۇتىپ جۇر. 他不耐烦地等待着她的来信。

شىدامسىزداندىر- شىدامسىزدان- 的使动态。

شىدامسىزدانۋ شىدامسىزدان- 的不定式。

شىدامسىزدىق ① شىدامسىز 的抽象名词 ② 不耐烦,急躁心情,急不可待。

شىداس- شىدا- 的交互态。

شىدات- شىدا- 的使动态。

شىداتپا- 〈动〉不能容忍,使受不住,使忍受不住,使忍耐不住,使坚持不下去：اۋىرسىپ شىداتپاي بارادى 痛得实在难以忍受。

شىداتپاۋ شىداتپا- 的不定式。

شىداۋ شىدا- 的不定式。

شىجالاقتا- 〈动〉鸣冤,鸣不平;大声说话,大喊大叫：شىجالاقتاماي اقىرىن سويلە 不要大喊大叫,平心静气地说。

شىجالاقتاس- شىجالاقتا- 的交互态。

شىجالاقتات- شىجالاقتا- 的使动态。

شىجالاقتاۋ شىجالاقتا- 的不定式。

شىجباڭدا- 见 شىبجىڭدا-.

شىجباڭداۋ شىجباڭدا- 的不定式。

شىج-بىج 〈名〉嗞嗞声,吱吱声,沙沙声(多指炒肉声)② 〔转〕过油肉;炒菜 ▲ "مەنىڭ سىز بىزدەن" بىر شىج-بىج ارتىق. 【谚】空话说千遍,不如一顿饱饭。

شىجعىر- 〈动〉① 熔化,熔解,炼：قۋيرىقتى شىجعىرىپ الدى 把羊尾巴油炼好了 ② 〔转〕炎热,酷热,毒热：شىجعىرىپ تۇرعان شىلدە 烈日炎炎的伏天 ③ 〔转〕指摘,叱责,训斥;吓唬,恐吓：ول ەسىكتەن كىرە-اق وتىرعانداردى شىجعىرا جونەلدى. 他一刚进门就开始训斥在坐的人。

شىجعىرت- شىجعىر- 的使动态。

شىجعىرۋ شىجعىر- 的不定式。

شىجعىرىل- شىجعىر- 的被动态。

شىجۋ شىجى- 的不定式。

شىجى- 〈动〉① 熔化,化或液体,熔解,炼：ماي شىجىعان جوق. 油还没有熔解。② 〔转〕炎热,炎暑,毒热：كۇن كەشەگىدەي شىجىپ تۇر. 天气和昨天一样炎热。

شىجىق 〈名〉(炼动物油时所剩下的)油渣。

شىجىل 〈名〉嗞嗞声,吱吱声：قۋىرداقتىڭ شىجىلى 炒肉片的嗞嗞声。

شىجىلدا- 〈动〉① 发出嗞嗞声,嗞嗞响,吱吱响：قازانداعى ماي شىجىلداپ جاتىر. 油在锅里吱吱响。② 〔转〕发出尖叫声,大喊大叫,嚷嚷：كەمپىر بالاعا شىجىلداپ ۇرسىپ جۇر. 老太太大声责骂孩子。

شىجىلدات- شىجىلدا- 的使动态。

شجىلداۋ شجىلدا- 的不定式。

شجىم 〈名〉(系在猫犬脖子或猫鹰腿上的)绳索,脚线。

شجىمدا- 〈动〉① (鹰腿)上系脚线,系上绳索 ② 〔转〕(用其副动词形式表示)一点一滴地,慢慢地,逐渐地。

شجىمداۋ شجىمدا- 的不定式。

شجىلىك 〈名〉〔医〕遗尿,液尿症,多尿症。

شجىت- شجى- ① 的使动态 ② 炼,熔解,熔化: مايدى شجىتىپ قويدى 把脂油炼好了 ③ 晒热,炎热,酷热: كۇن كۇيدىرىپ شجىتىپ بارادى. 天气热得实在难受。

شىزۋ 〈名〉畲族: شىزۋ ٴتىلى 畲族语。

شىزۋشا 〈形〉 ① 畲族的,畲族式的: شىزۋشا كيىم 畲族服装 ② 畲族语: شىزۋشا ۋيرەنۋ 学习畲族语。

شىق I 〈名〉露,露水,露珠: تاڭعى شىق 晨露 / شىق ٴتۇسۋ 降露 / شىق باسۋ 蒙上露水 ▲ شىق نۇكتەسى 〔气象〕露点 ▲ شىق جۇقتپاۋ 一尘不染。

شىق- II 〈动〉 ① 出,走出,出来,出去: ۋيدەن ساعات ەكىدە شىقتى 两点钟从家里出来了 / سىرتقا شىعىپ تۇر 请到外边去呆一会儿 ② 走上,走到,走进: كوشەگە شىعۋ 走上街头 / جۇمىسقا شىعۋ 上班 / جولعا شىعۋ 上路③出现,涌现;显出: كوپتەگەن بەلسەندىلەر شىقتى. 涌现出很多积极分子。/ تىڭ ماسەلەلەر شىعىپ وتىرادى. 不断出现新的问题。④ 出生,繁殖: قۇرت-قۇمىرسقانىڭ شىعاتىن كەزى 昆虫繁殖的季节 ⑤ 生长,长出: سورلى جەرگە شىعاتىن وسىمدىكتەر 适合于在盐碱地生长的植物 ⑥ 发芽,出芽,萌芽: كارتوپ شىعىپ كەلەدى. 土豆开始出芽了 ⑦ 出产,生产: التايدان التىن شىعادى. 阿勒泰出产金子。⑧ 浮出,浮上来,漂上来,出泅: سۋ بەتىنە شىعىپ قالىپتى 浮出水面了 ⑨ 突出,凸出,鼓出,显得露骨,露出,暴露出: كورپەدەن اياعى شىعىپ قالىپتى 腿露在被子的外面 / وتىرىگى ابدەن شىقتى. 伪善性暴露无遗 ⑩ 掉下,脱落,脱出,滑脱: اينەك قولدان شىعىپ كەتتى. 玻璃从手中掉下去了。/ شىنجىر شىعۋ 链条滑脱 ⑪ 挣脱,摆脱,脱离开,逃出: جيىننان ارەڭ شىعىپتى 好容易从会议中脱身 ⑫ 发生,生产: بۇل ستەن كوڭىلسىزدىك شىعادى. 这件事会产生不愉快的后果。⑬ 出身,来自,来源于……: جۇمىسشىلاردان شىققان وقىمىستىلار 工人出身的知识分子 ⑭ 造就成,作成,成为: مىنادان ٴبىر پالتو شىقپايدى. 这块料不够做件大衣。/ ول جاقسى مۇعالىم بولىپ شىقتى. 他成了一个很好的老师。⑮ 得到,取得,有(某种结果): مۇنان ناتيجە شىقپايدى. 这不会有什么结果。/ سۇرەت جاقسى شىقپادى. 照片没有照好。⑯ 厌恶,讨厌,腻烦,弃绝: ول ەتتەن شىعىپ بارا جاتىر. 他不象以前那样喜欢吃肉。▲ اياعىنان شىعۋ 能独立,会走路 ▲ اياعى شىعۋ 坚持到底,把……做完 ▲ ايتقانىنان (دەگەنىنەن) شىقپاۋ 听从,服服贴贴 ▲ ايتقانىنداي شىعۋ 应验,不出所料 ▲ الدىنان شىعۋ ① 迎上去,迎接,欢迎 ② 罪有应得 ▲ ارمانىنا شىعۋ 夙愿已达,如愿以偿 ▲ استان-كەستەنى شىعۋ 呈混乱状 ▲ اتىپ شىعۋ 一溜烟儿跑出去 ▲ اتى شىعۋ 出名,名声在外 ▲ اۋزى-مۇرنىنان شىعۋ ① 装满,塞满② 吃得过饱,吃撑 ③ 不利落,不整洁,邋遢 ▲ اۋزىنان اق ٴيت كىرىپ، كوك ٴيت شىعۋ 口出秽语 ▲ اۋزىنان جالىنى شىعىپ تۇرعان كەز 得势之时 ▲ اۋزىنان شىعىپ كەتۋ 无意中说出去,脱口而出 ▲ اۋعا شىعۋ 出猎,狩猎 ▲ اق شىققاندا 奶食充裕时(指春季) ▲ اعالاپ شىعۋ 拔尖,名列前茅 ▲ بازارى شىعۋ ① 畅销,销路广,销路快 ②走红运 ▲ بال -بۇل (ٴتىل) شىعۋ 呀呀学语 ▲ بەسىكتەن بەلى شىقپاعان 年纪小的,未成年的,乳臭未干的 ▲ بەتىنەن وتى شىعۋ 羞得无地自容,十分惭愧 ▲ بۇرن شىعۋ 脱臼 ▲ بىت-شىتى شىعۋ 被粉碎,成为七零八落,四分五裂 ▲ بۇرىن شىققان قۇلاقتان كەيىن شىققان ٴمۇيىز وزار 青出于蓝而胜于蓝 ▲ ٴبۇيىرى شىعۋ ①饱 ② 满足,满意,心满意足 ▲ دالاعا شىعۋ 出去,到外边去 ② 解手 ▲ دەگەن جەردەن شىعۋ 确象所说 ▲ دىمى شىقپاۋ 一言不发,一声不吭 ▲ ەكى جەپ (الىپ) بىگە

شىعۋ 一举两得 ▲ ەسى شىعىپ، ەبى قاشۋ 束手
无策 ▲ جارا شىعۋ 长疮 ▲ جارىققا شىعۋ 出现
▲ جەگەنى جەلكەسىنەن شىعۋ 不让吃好，欺
负 ▲ جەلى شىعۋ 泄气 ▲ جوققا شىعۋ ① 被否
定，被否认 ② 幻灭，破灭 ▲ جوعارى شىعۋ 坐
上上座 ▲ جوعارى شىعىڭىز 请上座 ▲ ٴجىپ
ۇشىنا شىعۋ 走极端 ▲ جۇرەگى تاس توبەسىنە
شىعۋ 心惊胆战，魂飞魄散 ▲ جۇرەگى قابىنان
شىعۋ 吓破了胆，心惊胆战，心惊肉跳 ▲ كۇلە
كىرىپ كۇڭىرەنە شىعۋ 乘兴而来，败兴而归 ▲
كوزگە شىققان سۇيەلدەي 眼中钉 ▲ كوزى (ەكى
كوزى) شاراسىنان شىعۋ 飞魄散 ▲ كوزى شىعۋ
变瞎 ▲ كوزىڭنەن شىقسىن 〔咒〕 装瞎 ▲
كىرىپ شىعۋ 见面，进去看一眼 ▲ مالمەن
(ەگبەكپەن) كوزى شىعۋ 从小放牧(干活) ▲
مىيى شىعۋ 变成烂泥，变成稀泥 ▲ ٴمۇيىزى
شىعۋ ① 长犄角 ② 感到满意 ▲ ويدان شىعۋ
忘记，忘却，遗忘 ▲ ويىننان وت شىعۋ 玩笑过
火伤感情 ▲ ويى (ٴسوزى) ٴبىر جەردەن شىعۋ
想到(说到)一起 ▲ وتپەن كىرىپ، سۋمەن
شىعۋ 累死累活，做牛做马 ▲ ساقال-مۇرتى
شىعۋ 长胡子，长大了，成熟了 ▲ سىيراعى
شىققان كەدەي 踵决肘见 ▲ سۋدان شىـــققان
تىشقانداي 落汤鸡 ▲ سىزعان سىزىقتان شىقپاۋ 不
越轨，老老实实 ▲ ٴسىڭىرى شىققان كەدەي 彻
骨贫 ▲ سۇيەگى شىعۋ 瘦，皮包骨 ▲ توز-توزى
شىعۋ ①破烂不堪②分散，四散，走散，到处散
落 ③ 溃散，溃不成军，分崩离析 ▲ ٴتىلى
شىعۋ 会说话▲ تۇگىن تارتسا مايى شىعۋ (牲畜)
膘肥，滚瓜流油 ▲ تۇسىنە دە كىرىپ شىقپاۋ 想
都不想，做梦都没有见过▲ ٴتۇتىنى ٴتۇزۋ
شىعۋ 扶摇直上；日子过得好 ▲ تۇرمىسقا شىعۋ
结婚，出嫁 ▲ ۇيدەن شىقپاۋ ① 不出门 ② 常
来，来得勤 ▲ شەكتەن شىعۋ 过分，出格▲
شىبىن جانى شىعۋ 小命呜呼 ▲ شىنتاعى شىعۋ
捉襟见肘 ▲ شىقسا ٴتورى ٴبىر، ولسە كورى
ٴبىر بولۋ 生死与共 ▲ شىعار كۇن 出头之日
▲ ىڭىرشاعى شىعۋ 踵决肘见，一贫如洗 ▲
ىستەن شىـــعۋ 报废，失效，不能用 ▲ قان
سورپاسى شىعۋ 汗流浃背，大汗淋淋 ▲ قارسى

شىعۋ 反对 ▲ قارس جەرگە شىعۋ مۇلك بولۋ 出
不了家门，动弹不了 ▲ قولدان شىعىپ كەتۋ 跑
掉，没有抓住，没有留住 ▲ قۋىپ شىعۋ 赶出
去 ▲ قۇماردان شىعۋ 过瘾 ▲ قىرقىنان شىعۋ
(婴儿)满四十天 ▲ ۇشپاققا شىعۋ ① 超升 ②
一步登天 ▲ ۇشىنا شىعۋ 达到极端，过分，过
头 ▲ ارىق ايتىپ، سەمىز شىق. 【谚】说得
谦虚，干得出众。 ▲ اۋرۋ باتپانداپ كىرىپ،
مىسقالداپ شىعادى. 【谚】病来如山倒，治病如
抽丝。 ▲ جالعىزدىڭ ٴۇنى شىقپايدى، جاياۋدىڭ
شاڭى شىقپايدى. 【谚】独鸣不成声，单行不起
尘。 ▲ مىسىق جوقتا تىشقان توبەگە شىعادى.
【谚】猫不在耗子翻天(山中无老虎，猴子成
大王)。 ▲ سەكسەن شىقپاي، توقسان كىرمەيدى.
【谚】八十不过，九十不到。

شىقى- 〈动〉趾高气扬，耍威风；傲慢，目中
无人。

شىقيۋ شىقى- 的不定式。

شىقپىرت- 〈动〉(用皮鞭，枝条等)抽打，鞭
打；毒打： ول اتتى قامشىمەن شىقپىرتىـــپ
كەلەدى. 他不住地鞭打马。

شىقپىرتۋ شىقپىرت- 的不定式。

شىقتان- 〈动〉沾露水，露水打湿： ٴشوپ
شىقتانىپ قالىپتى. 草被露水打湿了。

شىقتانۋ شىقتان- 的不定式。

شىق-شىق: شىق-شىق ەتۋ 嘀嘀嗒嗒作响，(
金属、石头等)发出撞击声。

شىقشىت 〈名〉颞骨；腮： بەزى شىقشىت 腮腺
(耳下腺) ▲ شىقشىتتان وتىرعىزۋ 打一个耳
光。

شىقىل 〈名〉嘀嗒的响声，叮当声；嘁嘁喳喳
声。

شىقىلدا- 〈动〉① 嘀嘀嗒嗒作响；叮当作响：
ساعات ۇستەل ۇستىندە شىقىلداپ تۇر. 表在桌
子上嘀嘀嗒嗒作响。 ② 嘁嘁喳喳地叫，吱
吱喳喳叫： الدەقايدا شىقىلداعان قۇستىڭ داۋىسى
ەستىلەدى. 从某一个地方传来不知什以鸟的
嘁嘁喳喳地叫声。

شىقىلداق I 〈名〉〔植〕沙参。

شىقىلداق I 〈名〉嘀嘀嗒嗒声，叮当声；嘁嘁

喳喳声。

شقلداق Ⅱ〈名〉〔动〕旋木雀。

شقلدات- شقلدا- 的使动态。

شقلداۋ شقلدا- 的不定式。

شقلىق〈名〉①（鸟的）啾啾的叫声，唧唧的叫声 ② 叫马停住的吁吁声 ③ 哐咀的叹息声。

شقلقتاس- شقلقتا- 的交互态。

شقلقتات- شقلقتا- 的使动态。

شقلقتاۋ شقلقتا- 的不定式。

شقر〈名〉咯吱声，咯吧声，碎裂声，脆折声，叩齿声：اياق استىنان بىردەمە شقر ەتە ٴتۇستى. 脚底下不知什么东西突然咯吱响了一下。

شقرلا-〈动〉咯吱响，发脆折声，发脆脆声，咯吧咯吧作响：كۇن تىم سۇۋىق، اياق استىندا شقرلاعان قار. 天气特别寒冷，雪在脚底下咯吱作响。

شقرلاس- شقرلا- 的交互态。

شقرلات- شقرلا- 的使动态。

شقرلاۋ شقرلا- 的不定式。

شقر-شقر: شقر-شقر ەتۋ 咯吱咯吱响，（不住地）发脆折声，发脆折声，咯吧咯吧作响。

شل〈名〉〔动〕榛鸡，松鸡。

شلا-〈动〉泡，浸泡；腌：جۋاتىن كيىمدەردى سۋعا شلاپ قويىپتى 把准备要洗的衣服泡在水里了。

شلان Ⅰ〈名〉红枣，大枣：شلان اعاشى 枣树。

شلان- Ⅱ شلا- 的被动态。

شلاپشىن〈名〉大盆，洗脸盆，洗衣盆。

شلات- شلا- 的使动态。

شلاۋ Ⅰ〈名〉〔语〕助词，虚词 ▲ دەۋمەۋلىك شلاۋ 语气词，语气助词 ▲ جالعاۋلىق شلاۋ 连词 ▲ سەپتەۋلىك شلاۋ 介词。

شلاۋ Ⅱ〈名〉①（指马的）嘴角 ②〔转〕影响，感染力。

شلاۋ Ⅲ شلا- 的不定式。

شلاۋجىن〈名〉蚰蜒。

شلاۋىش〈名〉（哈萨克，柯尔柯孜等民族生育过的妇女戴的用白布做成的）套头巾，盖头巾。

شلبر〈名〉（马笼头的）长缰绳，牢马绳 ▲ شلبر بەرۋ 帮助，帮忙，助一臂之力。

شلبرلا-〈动〉系上缰绳，用缰绳（绑上）：بۇزاۋدىڭ ٴتورت اياعىن شلبرلاپ بايلاپ تاستاپتى 用缰绳把牛犊的四条腿绑得紧紧的。

شلبرلاۋ شلبرلا- 的不定式。

شلبرلى〈形〉有缰绳的，系有缰绳的：قايىس شلبرلى 皮制缰绳的 / شلبرلى نوقتا 系有缰绳的笼头。

شلبرسز〈形〉没有缰绳的，没有系上缰绳的。

شلعي Ⅰ〈形〉（指皮子）未熟的，未加工好的：تۇيەنىڭ شلعي قايىس 未熟的骆驼皮子。

شلعي Ⅱ〈副〉① 一律，一概，一贯：شلعي وتىرىك ايتاتىن جان 一贯说谎的人 ② 完全地，纯粹地，彻底地：شلعي بولات 全都是钢 / شلعي وتىرىك 纯属谎言。

شلعيلان-〈动〉（指皮子）变湿，浸湿，湿透：تەرى شلعيلانىپ قالىپتى. 皮子变湿了。

شلعيلانۋ شلعيلان- 的不定式。

شلداقانا 见 شلدەحانا.

شلدر Ⅰ: شلدر شۇمەك 小指。

شلدر Ⅱ〈名〉叮铃声，叮当声，叮铃声，哗啷声：قوڭىراۋدىڭ شلدرى ەستىلدى. 传来了铃当的丁零声 ▲ شلدر ەتۋ 叮铃作响，叮零当啷响。

شلدرا- 见 شلدرلا-.

شلدرات- شلدرا- 的使动态。

شلدراۋ شلدرا- 的不定式。

شلدرلا-〈动〉叮玲作响，叮当作响，叮零当啷响：قوڭىراۋ شلدرلايدى. 叮铃作响。/ شلدرلاعان كۇمىس تەڭگە 叮当响的银元。

شلدرلات- شلدرلا- 的使动态。

شلدرلاۋ شلدرلا- 的不定式。

شلدرلاۋىق〈名〉货郎鼓，波浪鼓，叮当响的玩具。

شلدرماق 见 شلدرلاۋىق.

شىلدىر-شىلدىر 〈拟〉叮叮当当，叮零当啷，哗啷哗啷：شىلدىر-شىلدىر ەتكەن دىبىس شىقتى دا جوق بولىپ كەتتى. 突然传来了丁零当啷声，随后就消失了。

شىلقۋ شىلقى- 的不定式。

شىلق-شىلق 〈拟〉扑哧扑哧，吧唧吧唧。

شىلقى- 〈动〉① 浸湿，湿透：كيىم جاڭبىردا شىلقىپ كەتتى. 衣服在雨中湿透了。② 显得太肥：سورپا شىلقىعان ماي 油汪汪的肉汤。

شىلقىلدا- 〈动〉① 湿淋淋，浸湿，湿透，湿得水淋淋：جەر كەپكەن جوق، ٴالى شىلقىلداعان باتپاق. 地还没有干，仍然是一片烂泥。② 显得过于肥：شىلقىلداعان ماي، جەۋگە قارا كەسەگى جوق 全是肥肉，没有一块瘦的。

شىلقىلداق 〈形〉湿淋淋的，湿透的 ① 油汪汪的，油腻的。

شىلقىلدات- شىلقىلدا- 的使动态。

شىلقىلداۋ شىلقىلدا- 的不定式。

شىلقىماي 〈名〉全是油，太肥的肉：جەگەنى شىلقىماي 吃的是肥肉。

شىلقىت- شىلقى- 的使动态。

شىلپ-شىلپ 〈拟〉扑哧扑哧，吧唧吧唧，吧哒吧哒。

شىلپىل 〈名〉吧唧声，拍溅声，吧哒声，扑哧声。

شىلپىلدا- 〈动〉发扑哧声，扑哧作响，发吧哧声：اياق استىندا شىلپىلداعان بالشىق 脚底下扑哧扑哧响的污泥。

شىلپىلداق 〈形〉扑哧扑哧响的，吧唧吧唧响的，吧哒吧哒响的。

شىلپىلدات- شىلپىلدا- 的使动态。

شىلپىلداۋ شىلپىلدا- 的不定式。

شىلتى- 〈动〉①（服装）显得太短，显得短而紧 ②〔转〕摆架子，自高自大起来，装模作样。

شىلتىت- شىلتى- 的使动态。

شىلتىۋ شىلتى- 的不定式。

شىلىق 〈名〉见不得人的行为，卑鄙的勾当。

شىلىم I 〈名〉烟，烟卷儿：شىلىم تارتۋ 抽烟 / شىلىم قاعازى 卷烟纸。

شىلىم II 〈名〉〔植〕蒌属。

شىلىمشى 〈名〉抽烟的人，烟瘾大的人。

شىم 〈名〉草土，草根土，草土块，草皮，草甸子：شىم توسەۋ 铺草土 / شىم قازۋ 切草土块 / شىم توپىراق 草根土 ▲ شىم باتۋ 沉底，沉没 ▲ شىم جىبەك 纯丝 ▲ شىم قارا 纯黑，黑黝黝的 ▲ سۋدى شىم توقتاتار، ٴسوزدى شىن توقتاتار 【谚】草皮能堵住流水，真理能戳穿谎言。

شىم: شىم ەتۋ （突然）刺痛。

شىمال 〈名〉〔动〕小蚂蚁。

شىمبايىنا باتۋ: 打中要害，触到痛处，感到难受。

شىمداق 〈形〉草根连接的，草皮的。

شىمدال- 〈动〉草根连接，草皮成片。

شىمدالۋ شىمدال- 的不定式。

شىمداۋىت 〈形〉草土的，草根多的，生草的。

شىمدى 〈形〉草土的，草土块的，生草的，草皮的，草根多的：شىمدى جەر 草根多的地。

شىمقا- 〈动〉裹紧，裹严，（穿戴得）严实：باسىن ورامالمەن شىمقاپ الىپتى （他）用头巾把头部裹得严严实实的。

شىمقاي 〈形〉清一色的，完全的，纯粹的：شىمقاي اق كيگىز ٴۇي 洁白的毡房 / شىمقاي جاسىل 油绿的 / شىمقاي قارا 完全黑色的 / شىمقاي تورى 清一色的枣红马。

شىمقال- شىمقا- 的被动态。

شىمقان- ① شىمقا- 的反身态 ② 裹紧，裹严，盖严。

شىمقاۋ شىمقا- 的不定式。

شىمتەزەك 〈名〉泥炭。

شىمشۋ شىمشى- 的不定式。

شىمشۋىر 〈名〉镊子，夹钳，火钳：ٴتىس شىمشۋىرى 齿镊。

شىمي- 〈名〉（用五颜六色的毛线编的）芨芨草围席。

شىمشى 〈动〉捏，撮，掐：دوحتىر قىسقىشپەن ٴدارى ماقتانى شىمشىپ الىپ جاراني دەزەنپەكسيالادى. 医生用镊子捏了一点药棉对伤口进行消毒。

شىمشىق 〈名〉〔动〕小山雀 ▲ بوز شىمشىق 灰雀 ▲ كوك شىمشىق 青山雀 ▲ سارالا شىمشىق 相思鸟 ▲ قىزىل شىمشىق 赤莺翅雀。 سارى شىمشىق 黄雀，金翅雀。

شىمشىلا- 〈动〉不停地捏，不住地掐，再一地揪，频频夹：جوننى شىمشىلاۋ 不停地捏后背 / سانىنان شىمشىلاۋ 一再掐大腿。

شىمشىلاس- شىمشىلا- 的交互态。

شىمشىلات- شىمشىلا- 的使动态。

شىمشىلاتقىز- شىمشىلات- 的使动态。

شىمشىلاۋ شىمشىلا- 的不定式。

شىمشىم: بىر شىمشىم 一撮的量，一撮，一捏：① بىر شىمشىم توز 一撮盐 / بىر شىمشىم ناسىباي 一撮鼻烟 ② 一丁点儿的，数量很少的：بىر شىمشىم تالقان 一丁点的炒面。

شىم-شىم 〈形〉温和的，温暖的，不太烫的：شىم-شىم سۇ 温水 ▲ شىم-شىم باتۇ 慢慢渗入，逐渐渗透 ▲ شىم-شىم ئەتۇ 刺痛，灼痛：سۇغقتان قۇلاقى شىم-شىم ئەتكەندەي بولدى 因为寒冷耳朵感到有点刺痛。

شىمشىما 〈形〉①带有讽刺的，讥讽的 ②（寒气）袭人的。

شىم-شىمدا- 〈动〉① 节省，节约，俭省：شىم-شىمداپ ئىشلەتكەن، قالغان ئازىقلار ئىستېقتارى كورۇنەدى.他们的粮食剩下不多了，因此吃得非常节省。② 用力小：قوزىنى شىم-شىمداپ شىغاردى （接羔时）将羊羔慢慢地引出来。

شىم-شىمداس- شىم-شىمدا- 的交互态。

شىم-شىمدات- شىم-شىمدا- 的使动态。

شىم-شىمداۋ شىم-شىمدا- 的不定式。

شىمشىس- شىمشى- 的交互态。

شىمشىت- شىمشى- 的使动态。

شىمشىتقىز- شىمشىت- 的使动态。

شىم-شىتىر 见 شىم-شىترىق.

شىم-شىترىق 〈形〉错杂的，错综复杂的，纵横交错的，乱七八糟的：شىم-شىترىق ماسىلە 错综复杂的问题 / شىم-شىترىق ايقاسقان جول 纵横交叉的路 / شىم-شىترىق وي 乱七八糟的想法。

شىملدىق 〈名〉床帐，床帐，帐幕，帐幔 ▲ شىملدىقتى داۋىس 声带，声门 ▲ شىملدىقعا جەلبىرەپ تۇرما؟新娘子是否在等着你？ ▲ شىملدىق اشار （新郎履行的）揭幕仪式。

شىملدىقسىز 〈形〉没有床帐的，没有挂帐幕的：شىملدىقسىز توسەك 没有幕子的床。

شىملدىقتى 〈形〉有床帐的，挂帐幕的，张帐子的。

شىملدىقتىق 〈形〉做床帐的，做帐子的，做帐幕的：شىملدىقتىق تورعىن 做帐子的绸子。

شىمىر 〈形〉结实的，坚硬的，硬实的，坚实的：شىمىر اعاش 坚硬的木料 ② 强壮的，健壮的，壮实的：شىمىر دەنەسى 体格强壮的。

شىمىرا- 〈动〉跑，飞跑，奔跑，快速飞向，箭一般疾掠。

شىمىرات- شىمىرا- 的使动态。

شىمىراۋ شىمىرا- 的不定式。

شىمىرقان- 〈动〉愤怒，义愤填膺；情绪激昂：شىمىرقانعان جاۋىنگەرلەر جاۋ شەبىنە ۇمتىلدى. 愤怒的战士们冲向敌人的阵地。

شىمىرقانۇ شىمىرقان- 的不定式。

شىمىرلا- 〈动〉① 发咕嘟声：قازان شىمىرلاپ قايناپ جاتىر. 锅里的水咕嘟咕嘟地开着。② 受刺激，发麻；震颤，打颤，颤抖：بويىم تۇلا شىمىرلاپ ۇيعاندىاي بولدى （我）全身感到有点发麻 ▲ توبە قۇيقاسى شىمىرلاۋ 毛骨悚然。

شىمىرلان- 〈动〉（指身体，肌肉）变得结实，变得有力，变得强壮。

شىمىرلاندىر- شىمىرلان- 的使动态。

شىمىرلانۇ شىمىرلان- 的不定式。

شىمىرلات- شىمىرلا- 的使动态。

شىمىرلاۋ I شىمىرلا- 的不定式。

شىمىرلاۋ II 〈形〉略微坚硬的，比较坚实的，较结实的。

شىمىرلىق شىمىر 的抽象名词。

شىمىر-شىمىر: ئەتۇ شىمىر-شىمىر （一阵一阵）刺激，发麻，颤抖。

شىن 〈形〉① 实在的，真实的，与实际相符的：بۇل ونىڭ شىن سوزى ەمەس. 这不是他的真话。/ شىن ايتقاندا 说实在的 ② 真正的，

全 完 ③ 金真 شىن ئالتۇن :的净纯,的粹纯
-شىن سۆيىسپەن :的我忘身舍,的意实心真,的
实真 ,况情实真 ④ 情爱的意实心真 شىنلىك
况情实真把他 .شىننى ئېيتا سالدى : ول 性
忠,里儿眼心从 شىن جۆرەكتەن ▲出托盘和
شىن ▲ 平地真〔天〕 شىن كوكجىيەك ▲ 的心
ئسوزدى ،سۆدى شىم توقتاتار ▲ 地正真 مانندە
能理真,水流住堵能皮草【谚】. شىن توقتاتار
شىن ،ئەمەس جۆيرىك ئتىل ▲ 。言谎穿戳
جۆيرىك .شىن جۆيرىك ▲ 辩雄于胜实事【谚】
。登先足捷【谚】 .ئالدىن بەرمەس
。碗瓷,称泛的碟碗〈名〉 **شىنىياق**
殷,的实切,的实真,的正真 ①〈形〉 **شىنايى**
شىنايى / 谊友的正真 شىنايى دوستلۇق :的切
希的切殷 شىنايى ئۈمىت / 况情的实真 ئەھۋال
▲ 钢纯 شىنايى بولات :的净纯,的粹纯 ② 望
。空真〔天〕 شىنايى كەڭتىك
。词名象抽的 شىنايى **شىنايىلىق**
。杨白银,杨天钻,属木铃悬〔植〕〈名〉 **شىنار**
高,的大高材身(性女指多)〈形〉 **شىنارداي**
。的儿条高细,的子个
ئجىپتى : 儿哥拇小,指小〈名〉 **شىناشاق**
出勾头绳把指拇小用 شىناشاقىمەن ئىلىپ ئالدى
轻 (تاتمايدى) شىناشاقىنى تۇرمايدى ▲ 。了来
肚 شىنە شىناشاق ئىنالمايدى ▲ 比可无(意之视
。小量
小,的大么那指拇小有只〈形〉 **شىناشاقتاي**
ئسابىز سولىپ شىناشاقتاي بولىپ :的小很,的小
。了大么那指拇小成蔫卜萝葫 .قالىپتى
بەل شىنداپ :重郑,真当,真认〈动〉 **-شىندا**
决下正真要只 بايلاسا ناتىجە شىنارماي قويمايدى
ئىشلاندى شىنداپ / 绩成出做会定一就,心
。气生真当
。态互交的 -شىندا **-شىنداس**
。态动使的 -شىندا **-شىندات**
。式定不的 -شىندا **شىنداۋ**
。确的,地在实,地正真〈副〉 **شىندىمىندا**
,际实,实现 ② 词名象抽的 شىن ① **شىندىق**
،ئەمەس بول قىيال :理真,实事,况情际实
شىندىقتى / 。实现是而,想幻是不这 .شىندىق

ئس جۆزنەن نەزەرنى / 是求事实 شىندىقتا
ئورلەگەن ۋەتتى ▲ 况情际实乎合 ۋىلەسەدى
能火【谚】 .جاھادى، شىندىقتى نەزەرگەن تابادى
قىلساڭ ئۇرلىق ▲ 。到求能理真,着吹
داۋلەتىڭدى جەيساڭ، ۋەتىرىك ئېيتساڭ شىندىڭدى
失必者谎说,财钱失必者贼做【谚】 .جەيساڭ
。誉信
符不 ,的实真不,的实现不〈形〉 **شىندىقسىز**
。的谬荒,的唐荒;的际实合
际实 ,的在实,在实真,的真〈形〉 **شىندىقتى**
。的
实老,的实诚 ,的话实说〈形〉 **شىندىقشىل**
。的是求事实,的
。肿脓性塞〔医〕〈名〉 **شىنجارا**
。的弱软,的弱虚〈形〉 **شىنجاۋ**
:枷链,条链,链锁铁,链铁〈名〉 **شىنجىر**
▲ 狗的着拴链铁用 شىنجىرمەن بايلانغان ئيت
▲ 者削剥,者治统 شىنجىر بالاق، شۇبار ئتۇس
。机拉拖式带履 شىنجىر تابان تىراكتور
。条链(饰装)〈名〉 **شىنجىرباۋ**
,定固条链用 ,住拴链铁用〈动〉 **-شىنجىرلا**
。桥索铁 شىنجىرلاغان كوپىر :住锁链铁用
。态动被的 -شىنجىرلا **-شىنجىرلان**
。态互交的 -شىنجىرلا **-شىنجىرلاس**
。态动使的 -شىنجىرلا **-شىنجىرلات**
。式定不的 -شىنجىرلا **شىنجىرلاۋ**
固条链用,的住拴链铁用〈形〉 **شىنجىرلاۋلى**
链铁用 شىنجىرلاۋلى ئىۋ :的住缚子链用,的定
。熊的住拴
用,的定固条链用,的链铁有〈形〉 **شىنجىرلى**
无大力〔旧〕 شىنجىرلى بالۋان ▲ 的住缚链铁
。手跤摔的比
。此如确的为认,真为以〈动〉 **-شىنسىن**
。式定不的 -شىنسىن **شىنسىنۋ**
شىنتاغىن :肘臂,肘膊胳,肘①〈名〉 **شىنتاق**
胳把 شىنتاغىن ۋستەلگە قويۇ بوگۇ / 膊胳起弯
شىنتاغى :部肘(的袖衣) ② 上子桌在放膊
拐,处出突(形地指) ③ 了破肘膊胳 جىرتىلۇ
ئاۋىل سوك ئىنالغان شىنتاقتان ۋسى :处弯
。勒吾阿见看能就处弯拐个这过走 .كورىنەدى

④肘与手指尖之间的距离 ▲ شىنتاق ارتەرياسى 尺动脉 ▲ شىنتاق سۆيەك 尺骨 ▲ شىنتاق قوياتىن سۆيەنىش (沙发椅的)扶手 ▲ شىنتاعى شىعۇ 捉襟见肘。

شىنتاقتا- (动) 用臂肘支撑：شىنتاقتاپ كىتاپ وقىپ وتىر / 用肘支着身子看书 / تەرەزەگە شىنتاقتاپ تۇر 把臂肘支在窗台上。

شىنتاقتاس- شىنتاقتا- 的交互态。

شىنتاقتات- شىنتاقتا- 的使动态。

شىنتاقتاۋ شىنتاقتا- 的不定式。

شىنتاقتىق (名) (安乐椅，沙发等的)扶手。

شىنتۋايت (名) 真情，实情，实在，真相 ▲ شىنتۋايتقا كەلگەندە 真的要……的话。

شىنتۋايتتا- (动) 真正要……，的确要……，老实说：ول شىنتۋايتتايتىسىن بولسا سەنى جەڭەدى. 他真的要和你较量的话肯定打败你。/ شىنتۋايتتاپ كەلگەندە بىزگە قاجەتى از. 说实在的对我们用处不大。

شىنتۋايتتاۋ شىنتۋايتتا- 的不定式。

شىنۋ I شىنى- 的不定式。

شىنشىل (形) 真正的，诚实的，老实的，实事求是的，公正的：شىنشىل ادامنىڭ تورەلىك ەتۋى كەرەك 要由主持正义的人作出裁决。

شىنشىلدىق ① شىنشىل 的抽象名词 ② 实事求是(的精神)，公正(的态度)。

شىنى I (名) ① 瓷，瓷碗，碗：ءبىر شىنى شاي 一碗茶水 / ۇلكەن شىنى 大碗 / شىنى جۋۋ 洗碗 ② 玻璃，玻璃制品：تەرەزەنىڭ شىنىسى 窗户玻璃 ▲ ۋپتيكالىق شىنى 放大镜 ▲ ورگينالىق شىنى 有机玻璃 ▲ قار شىنى 积雪 ▲ شىنى تالشىق 玻璃纤纬。

شىنى- I (动) 锻炼，磨炼，坚强起来；成熟。

شىنى: شىنى ماي 炼过的羊尾巴油。

شىنى-اياق (名) 碗碟的泛称：شىنى-اياق جاماۋشى 锔碗儿的(锔碗匠)。

شىنىعۋ شىنىق- 的不定式。

شىنىعۋشىلىق (名) 锻炼，练功夫。

شىنىق- (动) 锻炼，受到锻炼，锤炼，练功夫：قيىنشىلىقتى جاعدايدا شىنىعىپ شىعۋ 在困难的环境中受到锻炼 ▲ بولات قايناۋدا شىنىعادى، باتىر مايداندا شىنىعادى. 【谚】钢铁在熔炉中冶炼，英雄在战场上锻炼。

شىنىقاپ (名) 装碗的器具，碗袋(牧民为了迁徙方便用毡子或皮子做的装碗的袋子)。

شىنىقتىر- شىنىق- 的使动态 ▲ دەنە شىنىقتىرۋ 锻炼身体。

شىنىقتىرىل- شىنىقتىر- 的被动态。

شىنىلا- (动) ① 用瓷碗盛，盛在碗里：شايدى شىنىلاپ ءىشتى 把茶水盛在碗里喝 / شىنىلاپ ولشەۋ 用碗来量 ② 安上玻璃：شىنىلاعان تەرەزە 安上玻璃的窗户 / شىنىلاعان رامكا 安上玻璃的像架。

شىنىلان- شىنىلا- 的被动态。

شىنىلات- شىنىلا- 的使动态。

شىنىلاۋ شىنىلا- 的不定式。

شىنىلى (形) ① 有碗的，碗多的；有瓷的 ② 安上玻璃的。

شىنىمەن (副) 的确，确实，真正，实在：ول شىنىمەن كەلمەي مە؟ 他真的不业吗？

شىنىندا (副) 真正，的确，实在：شىنىندا ايتىپ سالماسىن 真的别让(他)说出去。

شىنىسىز (形) ① 无碗的；不带瓷的 ② 未安上玻璃的。

شىنى-شاينەك (名) 碗和小茶壶的泛称。

شىڭ I (名) ① 顶，巅，顶峰：تاۋدىڭ شىڭى 山峰 ② 〔转〕顶点，极点，最高峰：عىلىمنىڭ شىڭىنا شىعۋ 攀登科学的高峰。

شىڭ II (名)〔乐〕锣。

شىڭعا- 见 شىڭدا-.

شىڭعايت I (名) 山岗，丘陵。

شىڭعايت- I 见 شىڭدا-.

شىڭعايتۋ شىڭعايت- I 的不定式。

شىڭعايتىل- شىڭعايت- II 的被动态。

شىڭعال- شىڭعا- 的被动态。

شىڭعاس- شىڭعا- 的交互态。

شىڭعات- شىڭعا- 的使动态。

شىڭعاۋ شىڭعا- 的不定式。

شىڭعى (名) 磨盘(的)轴。

شىڭعىر- (动) 尖叫，尖声叫喊，发尖锐声音，发刺耳的尖声，惨叫：شىڭعىرعان بالانىڭ

داۋسى 小孩儿的尖叫声。
شىڭعىرعىش 〈形〉好尖叫的，常尖叫的：شىڭعىرعىش بالا 好尖叫的孩子。
شىڭعىرت- شىڭعىر- 的使动态。
شىڭعىرۋ شىڭعىر- 的不定式。
شىڭعىرىق 〈名〉尖叫声，尖锐叫声，刺耳的尖声：تورايدىڭ شىڭعىرىعى 小猪的尖叫声。
شىڭعىرىس- شىڭعىر- 的交互态。
شىڭدا- 〈动〉① 锤直，打直，锋利起来：وراق شىڭداۋ 把镰刀刃儿打直 ② 锻，锻造(铁器) ③ 〔转〕锻炼，锤炼，磨炼：ٴوزىڭدى قىزمەت بارىسىندا شىڭداۋىڭ كەرەك. 要在工作中磨炼自己。④ 〔转〕说定，强调，着重指出：ونىڭ باراتىن-بارمايتىندىعىن شىڭداپ العانىڭ ٴجون. 他还去不去要说定。
شىڭدال- شىڭدا- 的被动态。
شىڭداس- شىڭدا- 的交互态。
شىڭدات- شىڭدا- 的使动态。
شىڭداۋ شىڭدا- 的不定式。
شىڭداۋىل 〈名〉哈萨克族打击乐器的一种，生道勒。
شىڭدى 〈形〉有高峰的，有顶峰的：شىڭدى تيانشان تاۋ سىلەمى 有高峰的天山山脉。
شىڭق: شىڭق ەتۋ 惨叫，尖声叫喊▲شىبىق تيمەس شىڭق ەتەر ①娇生惯养的 ② 弱不经风的。
شىڭقەتەر 〈名〉〔植〕凤仙花(属)。
شىڭ-قۇز 〈名〉山尖峭壁，高山陡峭，悬崖峭壁。
شىڭسىز 〈形〉没有高峰的，没有顶峰的，顶端不突出的。
شىڭىل 〈名〉(金属物相击或与石头碰撞的)铿锵声，铮铮声，耳鸣声：تەمىرشىنىڭ دۇكەنىنەن تەمىردىڭ شىڭىلى ەستىلىپ تۇر. 从铁匠铺传来打铁的清脆的铿锵声。
شىڭىلدا- 〈动〉① 作铿锵声，发出铮铮声 ② 叮当作响，蝉鸣，(耳)鸣：قۇلاق شىڭىلدايتىن بولدى. 耳畔阵阵蝉鸣。
شىڭىلداس- شىڭىلدا- 的交互态。
شىڭىلدات- شىڭىلدا- 的使动态。
شىڭىلداۋ شىڭىلدا- 的不定式。
شىڭىلتىر 〈形〉清冷的，清寒的，略有寒气的：بۇگىن كۇن اشىق، ٴبىراز شىڭىلتىر ەكەن. 今日天晴，但有点清冷。
شىڭىلتىرلان- 〈动〉变得寒冷，变得寒气袭人。
شىڭىلتىرلانۋ شىڭىلتىرلان- 的不定式。
شىڭىراۋ 〈名〉深渊，深不可测的地方，深不可测的山谷，深不可测的悬崖：ٴتۇپسىز شىڭىراۋ 无底的深渊 / شىڭىراۋ قۇدىق 深井 / شىڭىراۋ زىندان 极深的陷井。
شىپ: شىپ ەتكىزۋ (ەتۋ) ① 用皮鞭(或细棍)抽打 ② (汗水或血)冒出。
شىپا 见 شيپا.
شىپجىقاي 见 شىبجىقاي.
شىپجىڭدا- 见 شىبجىڭدا-.
شىپجىڭدات- شىپجىڭدا- 的使动态。
شىپجىڭداۋ شىپجىڭدا- 的不定式。
شىپجىڭ-شىپجىڭ 见 شىبجىڭ-شىبجىڭ.
شىپتا 〈名〉用芨芨草编的小席。
شىپتالا- 〈动〉用芨芨草席过滤，摊在芨芨草席上。
شىپتالاۋ شىپتالا- 的不定式。
شىپتالى 〈形〉有芨芨草席的，没有铺上芨芨草席的。
شىپتاسىز 〈形〉没有芨芨草席的，没有铺上芨芨草席的。
شىپشۋ شىپشى- 的不定式。
شىپشى- 〈动〉渗出，微微冒出：ماڭدايدان تەر شىپشىدى. 额头上渗出了汗珠。
شىپ-شىپ: شىپ-شىپ ەتۋ ① (体液)满溢，满过 ② 渗出，冒出(指汗水) ③ 发出噼啪声，噼里啪啦作响(指皮鞭声)。
شىپ-شىرعا: شىپ-شىرعاسىن شىعارماي 如数的，原封不动的，原原本本的：شىپ-شىرعاسىن شىعارماي يەسىنە تاپسىرۋ 如数归还原主。
شىپىلدا- I 〈动〉① (体液)满溢，满过：ٴبىر قازان ٴسۇت شىپىلداعان 满满的一锅奶 ② (汗水)渗出，冒出：ماڭدايدان شىپىلداپ تەر

اقتى. 。珠汗了出渗上头额

شىپىلدا- I 〈动〉 发出啪噼声,噼啪哩啪作响;
شىپىلداپ قوزىرىنىنا قامشى تىپ جاتتى 鞭子噼
里啪啦地打在屁股上。

شىپىلدات- ①شىپىلدا- I 、II 的使动态 ②噼
里啪啦地打,不住地抽打。

شىپىلداۋ شىپىلدا- 的不定式。

شىپىرلا- 〈动〉 众多,群聚,成群,熙来攘往;
密密麻麻: كوشەدە شىپىرلاعان ادام 街上熙来
攘往的人。

شىپىرلاس- شىپىرلا- 的交互态。

شىپىرلات- شىپىرلا- 的使动态。

شىپىرلاۋ شىپىرلا- 的不定式。

شىپىرتقى 见 شىبىرتقى.

شىپىر-شىپىر: شىپىر-شىپىر ەتۋ 群聚,成群,
熙来攘往,挤挤插插。

شىر I 〈名〉 ①肥沃;肥力②力气,劲儿 ③油
脂,脂肪 ▲ شىر اينالۋ ①旋转,回转,自转 ②
转来转去,经常往来 ▲ شىر بىتۋ (بايلاۋ) 长
膘,发胖 ▲ شىر كوبەلەك اينالۋ 飞速旋转,原
地转圈 ▲ شىر ەتۋ ①(指小孩儿)哇的一声
哭;惊哭②(麻雀等)尖叫③发出叮铃铃声。

شىر II 〈名〉 (奶多孩子一起玩的)羊拐戏。

شىراعدان 〈名〉 ①蜡台,油灯: مىس شىراعدان
铜制蜡台 ② (亡人跟前点的)灯。

شىرا 〈名〉 (旧时乡下用以照明的) 薄长木
片,小劈柴,细劈柴,松明。

شىراداي 〈形〉 亮如明灯的,亮如明星的, 亮
晶晶的 ▲ كوزى شىراداي جانۋ 眼睛炯炯
发光,眼睛炯炯有神。

شىراي I 〈名〉 ① 容颜,容貌,面容; 面色,
气色: ناۋقاستان ايىققان سەكىلدى، شىرايـــى
جاقسى كورىنەدى. 看来他已经康复了, 气色
好多了。② 表情,神态: جىلى شىراي بەرمەۋ
表现冷淡 / جىلى شىرايمەن قارسى الۋ 热情
接待。

شىراي II 〈名〉 〔语〕 (形容词的)级 ▲
كوشەيتپەلى شىراي 强化级 ▲ سالىستىرمالى
شىراي 比较级 ▲ تاڭداۋلى شىراي 最高级。

شىرايلان- 〈动〉 好看起来,变得更好看, 变
得更美,变得更漂亮,显得俊秀: بۇرىن ٴبىر
ٴتۇيىر ەدى قىز ساپ الىپ ەدى، شىرايلانىپ الىپتى
(她)原来是个黄毛丫头,可现在变得相当漂
亮了。

شىرايلاندىر- شىرايلان- 的使动态。

شىرايلانۋ شىرايلان- 的不定式。

شىرايلى 〈形〉 长得好看的,美丽的,漂亮的,
面容可爱的: مىنا بويجەتكەن شىرايلى - اق
ەكەن! 这个姑娘长得多么可爱啊! / قىزىل
شىرايلى 红光满面的。

شىرايلىلىق شىرايلى 的抽象名词。

شىرايسىز 〈形〉 难看的,不好看的, 不美观
的: ول شىرايسىز بولاتىن. 他长得不好看。

شىرايسىزدىق ①شىرايسىز 的抽象名词 ② 难
看,丑陋。

شىراق I 〈名〉①(旧时为了供奉死者而在墓
前点燃的)照明物,腊烛 ② 油灯盏,打碗 ③
灯,照明器,光源,发光体 ④〔转〕巨星,明
星 ▲ شىراق قوس 咽气 ▲ شىراعى ٴسونۋ جانعان
双眼珠 ▲ شىراعى قايتا جانۋ (سونگەن) وشكەن
①重新生活 ② 复明,重见阳光。

شىراق II 〈名〉 老人对小孩儿的爱称:
شىراعىم، بەرى كەل. 好孩子,你过来。/
شىراق، تانىسالىق 好孩子让我们互相认识一
下吧。

شىراقشى 〈名〉 为了供奉死者而在墓前或在
清真寺点燃照明物的人。

شىرالجىن 〈名〉 〔植〕 蛇莓,地锦草。

شىرامىت- 〈动〉 看着面熟,觉得有些熟悉,
眼熟: ارادا كوپ جىل وتسە دە كورگەن جەردەن
شىرامىتا كەتتى 相隔多年,可是一见面就认出
来了。

شىرامىتۋ شىرامىت- 的不定式。

شىرامىتىس- شىرامىت- 的交互态。

شىراپا: شىراپاسىن شىر اينالدىرۋ 对……
熟炼,管理……完全有能力,能操纵。

شىرعا 〈名〉 ① 饵,诱惑物 ② 〔转〕 诱惑,
引诱,圈套 ▲ شىرعا تارتۋ (用伪装物把猎鹰)
引诱,诱惑。

شىرعال- 〈动〉 受挫,磨蹭,耽搁,耽误:

شىرئالماي تەزىرەك جۈرمەيسىگەر مە. 你们别磨蹭了，快一点走吧。

شىرئالا- （动）引诱，诱惑；纠缠，缠绵：شىرئالاپ موييندانتۇ 诱供 / ناۋقاس شىرئالاپ الدى 疾病缠身。

شىرئالاڭ （名）麻烦（事），祸事，灾难：شىرئالاڭ تۇۋ 肇祸。

شىرئالاس- شىرئالا- 的交互态。

شىرئالات- شىرئالا- 的使动态。

شىرئالاۋ شىرئالا- 的不定式。

شىرئالدىر- شىرئال- 的使动态。

شىرئالۋ شىرئال- 的不定式。

شىرئاناق （名）〔植〕沙棘。

شىرق: شىرق ئينالۋ 围着转 ▲ شىرق ەتۇ（突然发出扑哧一声，吧唧一声响：شىرق ەتىپ سۇ شىعىپ كەتتى. 扑哧一声水流出来了。▲ شىرق ئيىرۇ 使集聚在一起，圈在一起；严行管束：ول كىشكەنە بولسا دا ئبىر قورا قويدى شىرق يىرەدى. 他虽然年纪小，但放一群羊很在行。

شىرقا- （动）① 尽情地唱，放声歌唱，纵情歌唱：ساھنادا 10 جىل ئان شىرقادى 在舞台上唱了十年的歌 ② 奔跑，疾驰，飞跑：تورى ات شىرقاپ الدىعا شىقتى. 枣红马一溜烟儿地跑到前面去了。

شىرقال- شىرقا- 的被动态。

شىرقالت- شىرقال- 的使动态。

شىرقالىن- شىرقال- 的反身态。

شىرقاس- شىرقا- 的交互态。

شىرقات- شىرقا- 的使动态。

شىرقاتىر- شىرقات- 的使动态。

شىرقاتىل- شىرقات- 的被动态。

شىرقاۋ شىرقا- 的不定式。

شىرقاۋشى （名）高歌者，高声歌唱者，唱……歌的人。

شىرقىل （名）（泥泞或水发出）扑哧声，吧唧声。

شىرقىلدا- （动）（连续地发出）扑哧扑哧声，扑哧扑哧作响，吧唧吧唧作响：جاڭبىردا ەتىككە سۇ كىرىپ، جۈرگەن ساين شىرقىلداپ وتىردى. 下雨时雨水灌进靴子里，走起来扑哧扑哧作响。

شىرقىلدات- شىرقىلدا- 的使动态。

شىرقىلداۋ شىرقىلدا 的不定式。

شىرقىرا- （动）喊叫起来，号叫起来，用尖嗓子说话：اۋىرىپ تاڭ اتقانشا شىرقىراپ شىقتى 痛得难以忍受哭一夜。

شىرقىراس- شىرقىرا- 的交互态。

شىرقىرات- شىرقىرا- 的使动态。

شىرقىراۋ شىرقىرا- 的不定式。

شىرلا- （动）动作飞快，疾驰，飞驰。

شىرلان- （动）长膘，长肥。

شىرلانۋ شىرلان- 的不定式。

شىرلات- شىرلا- 的使动态。

شىرلاۋ شىرلا- 的不定式。

شىرما- （动）① 缠上，缠绕，捆绑：اعاشقا شىرماپ بايلاپ تاستاپتى 捆绑在树上 ②〔转〕纠缠，缠绵：اۋرۇ شىرماۋ 疾病缠身 ▲ ايعىن شىرماۋ （给男子）找个对象，订亲。

شىرمال- ①شىرما- 的被动态 ② 扭结，缠绕，纠结：ارقان شىرمالىپ قالىپتى. 绳子缠绕在一起。

شىرمالعىش （形）容易缠绕的；好缠绵的，爱纠缠的 ▲ شىرمالعىش ساباق 〔植〕缠绕茎，攀缘茎 ▲ شىرمالعىش وسىمدىكتەر 攀缘植物 ▲ شىرمالعىش شايشوپ 〔植〕小连翘。

شىرمالت- شىرمال- 的使动态。

شىرماس- شىرما- 的交互态。

شىرمات- شىرما- 的使动态。

شىرماتىل- شىرمات- 的被动态。

شىرماۋ شىرما- 的不定式。

شىرماۋىق （名）〔植〕旋花，爬壁虎，爬山虎 ▲ ارام شىرماۋىق 菟丝子 ▲ بالاۋىز شىرماۋىق 球兰 ▲ قىزىل شىرماۋىق 鸡雪藤 ▲ تۈيە شىرماۋىق 合掌消，牛皮消。

شىرماۋىت （名）装饰图案，装璜式样，装饰花纹。

شىرما-شاتۇ （形）错综复杂的，乱七八糟的，纠缠不清的，毫无秩序的：شىرما-شاتۇ بايلانىس 纠缠不清的关系 / شىرما-شاتۇ

بىر دەگەنلەردى ايتقان بولدى 搭不言前些一了讲
。话的语后

شىرپۇ شىرپى- I 式定不的 。

شىرپۇش 〈名〉(草花)削剪刀 。

شىرپى I 〈名〉① 干枝条,引火柴 :تامىزدىق
ۋشىن بىر از شىرپى بۇتادى 为了引火砍了一
些干枝② 柴火棍,柴火棒: ول سىرىڭگەنىڭ
شىرپىسىمەن تىسىن شۇقىپ وتىر. 他用火柴
棍儿剔牙缝儿在正 。▲ شىرپى باسىن
شىندىرماۋ 从不干活 。

شىرپى- I 〈动〉切下,切掉,削去,剪去: ار
جىلى كۇزدە بۇل اعاشتىڭ كەرەكسىز بۇتاقتارىن
شىرپىپ تاستايدى. 每年秋天从这棵树上要剪
掉一些多余的枝丫 。

شىرپىل- شىرپى- I 的被动态 。

شىرپىلا- 〈动〉削(锔)枝条 。

شىرپىلاۋ شىرپىلا- 的不定式 。

شىرپىت- شىرپى- I 的使动态 。

شىرت: شىرت ەتۋ 作咔嚓声,发噼啪声,作
裂帛声发火儿,生气,发怒 شىرت تۇكىرۋ 扑
哧吐了一口痰 ▲ شىرت ۇيقى 熟睡,酣睡 。

شىرتتاي: شىرتتاي كيىنۋ 穿一身新衣服 。

شىرت-شىرت 〈拟〉扑哧扑哧,咔嚓咔嚓,噼
噼啪啪: شىرت-شىرت تۇكىرۋ 扑哧扑哧地吐
痰 / شىرت-شىرت سىنۋ 咔嚓咔嚓地断裂 。

شىرتىل 〈名〉咔嚓声,裂帛声,噼啪声,扑哧
声;爆裂声 。

شىرتىلدا- 〈动〉① 发噼啪声, 作咔嚓声,
作裂帛声,作折裂声;扑哧扑哧作响 : ماتشا
شىرتىلداپ تۇر، ۇيدىڭ توبەسى قۇلاپ كەتەر مە
ەكەن. 房梁在咔嚓咔嚓作响, 房顶会不会塌下
来 。② 〔转〕 发怒,生气,恼怒,生闷气 : نەگە
ەكەنى بەلگىسىز، ول بۇگىن شىرتىلداپ وتىر.
不知为什么,他今天憋着一肚子气 。

شىرتىلداق I 〈名〉炼过的马油 。

شىرتىلداق II 〈名〉子母扣儿,按扣儿 。

شىرتىلداق III 〈形〉好生气的,爱发脾气的,易
怒的,暴躁的: شىرتىلداق مىنەز 暴躁的性格 。

شىرتىلداق IV **: شىرتىلداق قوڭىز** 叩头虫
科,磕头虫 。

شىرتىلدات- شىرتىلدا- 的使动态 。

شىرتىلداۋ شىرتىلدا- 的不定式 。

شىرتىلداۋىق 见 شىرتىلداق IV .

شىرتىلداۋىش 见 شىرتىلداق III .

شىرشا 〈名〉〔植〕云杉(属), 罗汉松, 白儿
松 ▲ قىزىل شىرشا 红杉 ▲ سۋ شىرشا 水杉
▲ سىبەري شىرشاسى 沙松▲ تيانشان شىرشاسى
雪岭松 ▲ شىرشا تورعاي 〔动〕交啄鸟 。

شىرشالى 〈形〉 长云杉的, 有罗汉松的 :
شىرشالى توعاي 云杉林 。

شىرشاقۇلاق 〈名〉〔植〕水晶兰(属) 。

شىر-شىر: شىر-شىر ەتۋ 唧唧叫, 啾啾叫,
作啁啾声, 吱吱叫 : بىر تورعاي تۇبەدە
شىر-شىر ەتىپ جۇر. 一只麻雀在空中唧唧地
叫着 。② 尖声哭泣, 急哭声尖; 尖声说话:
بالانىڭ شىر-شىر ەتكەن داۋىسىن ەستىدىڭ بە؟ 你
没有听见小孩儿哇哇的哭声 ?

شىرىق 〈名〉 安静, 平静, 宁谧, 宁谧, 宁静的
状态: شىرىق بۇزۋ 杀风景 / شىرقىن الۋ 打
扰 。

شىرىل 〈名〉 ① 唧唧声, 啾啾声, 吱吱声, 叽
叽喳喳声: تورعايدىڭ شىرىلى 麻雀的唧唧喳
喳声 ② 尖细的说话声, 尖声的哭泣声 :
بالانىڭ شىرىلى 小孩儿的惊叫声 ③ 叮玲玲声:
تەلەفوننىڭ شىرىلى 电话机的叮铃铃声 。

شىرىلدا- 〈动〉 ① 唧唧叫, 啾啾叫, 作啁啾
声, 吱吱叫 : تورعاي اعاش باسىندا شىرىلداپ
وتىر. 麻雀在树上吱吱叫着 。 ② 尖声哭泣,
尖声急哭; 尖声说: بالانىڭ قارنى اشىپ قالعان
سەكىلدى، شىرىلداپ جىلاپ جاتىر. 孩子可能
饿了, 哭得很厉害 。 ③ 叮铃铃作响: تەلەفون
شىرىلدادى. 电话铃响了 。

شىرىلداس- شىرىلدا- 的交互态 。

شىرىلدات- شىرىلدا- 的使动态 。

شىرىلداۋ شىرىلدا- 的不定式 。

شىرىلداۋىق I 〈形〉好啾啾叫的, 好唧唧叫
的; 好尖声哭泣的 ▲ شىرىلداۋىق شەگىرتكە 蝈
蝈, 叫哥哥 。

شىرىلداۋىق II 〈名〉(用来惊吓鸟, 兽的固定
于木杆上的)自敲铁盘 。

شرىم: كوزدىك شرىمنى الۇ 睡觉，眯盹儿，假寐：ٴالى دە ٴبىر-ەكى ساعات ۋاقىت بار، كوز شرىمنى الىپ الىڭدار. 还有一两个钟头，你们睡一会儿觉吧。

شرىمتال I 〈名〉〔矿〕云母，云母石 ▲ سۇلى اق شرىمتال 水白云母。

شرىمتال II 〈名〉风痹症，风湿症。

شرىن 〈名〉① 汁，汁液，浆液；树液：ٴۇزىمنىڭ شرىنى 葡萄汁 ②〔转〕精华，最好的部分，营养：شرىن الۇ 取其精华 ▲ شرىن ٴتۇس 南柯一梦 ▲ شرىن قۇرت 吸浆虫。

شرىندى 〈形〉多汁的，汁液丰富的；新鲜的：شرىندى جەمىس 浆果 / شرىندى ٴشوپ 多汁的青草 / شرىندى ازىق 多汁的饲料。

شرىنكە 见 شرىنكەنە.

شرىنكەنە 〈名〉中介费。

شرىنسىز 〈形〉无汁的，汁液少的，浆液少的，枯萎的。

شرىش I 〈名〉〔植〕独尾草。

شرىش II 〈名〉细树条；椽子。

شرىش III：شرىش قاراعاي 〈名〉〔植〕云杉，纵树。

شرىش IV 〈名〉鳞；壳儿。

شرىشسىز 〈形〉① 没有细树条的；没有椽子的 ② 无鳞的，无壳儿的。

شىت I 〈名〉①印花布，花布：ۋستىنە كيگەنى شىت كويلەك 身穿花布裙子 ② 手帕，手绢儿：كەستەلى شىت 绣花手帕 / قولىن شىتپەن ٴسۇرتتۇ 用手绢儿擦手 ▲ شىت ورامال 手帕，手绢儿 ▲ شىت جاڭا 崭新的，很新的，一次也没有用过的。

شىت- II 〈动〉皱眉，蹙眉，现出阴郁的神色；生气：وعان قاباعىن شىتىپ كورگەن ەمەس. 他从来没有对他发过脾气。/ كۇن قاباعىن شىتتۇ. 天气变阴。

شتقىز- شت- I 的使动态。

شتقىل 〈形〉有点寒气的，寒气较轻的，不太刺骨的：تەك بولماشى عانا شتقىل بار 有时有轻度的寒气。

شتقىلدىق شتقىل 的抽象名词。

شتتاي 〈副〉崭新，很新：شتتاي كيىنۇ 穿一身崭新的衣服。

شتتر- شت- I 的使动态。

شتىل- شت- I 的被动态。

شتىمىر 〈形〉刺骨的，寒气的，有点寒气的：بۇگىن كۇن اشىق، ٴبىراق شتىمىر اياز با. 今天天晴，但有刺骨的寒气。

شتىمىرلان- 〈动〉变得有点冷，变得有点寒气，变得有点刺骨。

شتىمىرلانۇ شتىمىرلان- 的不定式。

شتىن- ① شت- I 的反身态 ② 皱眉，显出难受的样子：شتىندى دا كوزىن جۇمىپ الدى 皱了一下眉头就闭上了眼睛。

شتىنا- 〈动〉① 裂，爆出裂隙，爆出裂纹，爆裂：قويدىڭ جەلىنى شتىناپ كەتىپتى. 母羊的乳房裂了。② 〔转〕暴怒，生闷气，发怒：اشۋدان شتىناپ جارىلعالى وتىر 气得都要炸了。

شتىنات- شتىنا- 的使动态。

شتىناۋ شتىنا- 的不定式。

شتىنۋ شتىن- 的不定式。

شتىڭقى 〈形〉皱眉的，作愠色的，愁眉不展的，阴郁的：بۇگىن كۇن قاباعى شتىڭقى 今天天气阴暗。

شتىر I 〈名〉〔植〕独行菜属，离子草 ▲ ۋ شتىر 抱茎独行菜。

شتىر II 〈名〉咔嚓声，脆裂声，噼啪声：قۋراعان بۇتاقتى باسىپ قالعاندا شتىر ەتىپ سىنىپ كەتتى. 把干木枝往下一压，咔嚓一声就断了。

شتىرا I 〈名〉格，方格，四方格：شتىرا كويلەك 方格衬衫。

شتىرا II 〈名〉装饰别针。

شتىراق 〈名〉〔植〕地笋属。

شتىرلا- 〈动〉噼啪作响，咯吱咯吱作响，咔嚓咔嚓作响，发脆折声：قامىسقا وت كەتىپ شتىرلاپ جانىپ جاتىر. 芦苇着了火，在噼里啪啦地燃烧着。

شتىرلات- شتىرلا- 的使动态。

شتىرلاۋ شتىرلا- 的不定式。

شتىرلاۋىق 〈形〉咔嚓咔嚓作响，咯吱咯吱地

。的裂碎易容；响
شتىرماق I 〈形〉混乱的，乱七八糟的，杂乱
无章的： شتىرماق شيماي 很不公整的字体。
شتىرماق II 〈名〉〔植〕独行菜。
شتىرمان 〈名〉 ① 密林，森林密管的地方；
الدىڭ شتىرمان 前面是密林 ② 〔转〕错综复
杂的，纵横交错的，复杂棘手的，参差交错的：
ول ٴوزى عانا تۇسىنەتىن شتىرمان ساندارد
قاراپ وتىر. 他正在看着只有他自己才懂的
乱七八糟的数字。
شتىرشا 〈名〉〔植〕星毛芥属。
شتىر-شتىر 〈拟〉咔嚓咔嚓，噼噼啪啪，啪咯
吱咯吱，咯吧咯吧： شتىر-شتىر ەتۋ 发出咔
嚓咔嚓声(噼噼啪啪响)。
شتىس- 〈动〉 ① 混杂，错杂，搀夹在一起：
مال ارالاسىپ شتىستى كەتىپتى. 畜群混杂在一
起难以分开。 ② 缠结，绞缠： ٴجىپ شتىسىپ
قالىپتى. 线缠在一起了。
شتىستىر- شتىس- 的使动态。
شتىسۋ شتىس- 的不定式。
ٴشبي 〈名〉小鸡。
شگە 〈名〉(庶骨凹面的名称)心，吭 ▲ نە
بۋگە، نە شگە بولۋ 一决雌雄。
شدەر 〈名〉(将马的两前腿与一后腿绑在一
起的)绊马索，三腿绊，三脚绊。
شدەرلە- 〈动〉(用三腿绊)绊住马腿，打绊，
上绊： ات ۆزاپ كەتپەسىن شدەرلەپ قوي. 请
你用三腿绊绊住马腿以免走远。
شدەرلەن- شدەرلە- 的被动态。
شدەرلەس- شدەرلە- 的交互态。
شدەرلەت- شدەرلە- 的使动态。
شدەرلەۋ شدەرلە- 的不定式。
شدەرلەۋلى 〈形〉用三腿绊绊住的，带绊的。
شدەرلى 见 شدەرلەۋلى.
شدەرلىك 〈形〉 ① 绊马索的，做三腿绊的：
شدەرلىك قايىس 做三腿绊的皮子 ② 拴三腿
绊的部位。
شدەرسىز 〈形〉没有三腿绊的，没有绊上绊
马索的。
ٴشي قۇناق 〈名〉〔植〕轮生狗尾草。

شكىلدە- 见 شقىلدا-.
شكىلدەك 见 شەكىلدەۋىك.
شكىلدەۋ شكىلدە- 的不定式。
شكىلدەۋىك 见 شەكىلدەۋىك.
شكىرا: كىمنىڭ شكىراسى 有什么用，算
老几。
شكىرەي- 〈动〉傲视，趾高气扬，不可一世。
شكىرەيت- شكىرەي- 的使动态。
شكىرەيۋ شكىرەي- 的不定式。
ٴشىل 〈名〉〔动〕榛鸡(属)，松鸡 ▲ ٴشىلدىڭ
بوعىندىاي (قۋمالاعىنداي، قيىنداي) بىتىرادى
(شاشىرادى، بىت-شىت بولدى) 一盘散沙，散
乱。
ٴشلبي- 见 ٴشيدي-.
ٴشلبيۋ ٴشلبي- 的不定式。
شلدە 〈名〉(旧历)七月： شلدەنىڭ باسى 小
暑 / شلدەنىڭ ورتاسى 大暑 ▲ قىرىق كۇن
شلدە (阳历)7月11日至8月底。
شلدەك 〈名〉猞猁。
شلدەكۇزەت 见 شلدەحانا.
شلدەقانا 见 شلدەحانا.
شلدە قوڭىز 〈名〉蝉，知了。
شلدەحانا 〈名〉婴儿出生之日通宵达旦举行
文娱赛歌的习俗。
شلدەلىك I 〈名〉〔医〕素质，因素。
شلدەلىك II 〈名〉蟀蟋。
شلەك 〈名〉〔植〕山梨。
ٴشليا 〈名〉皮马套(从颈套到后秋的革的一整
套)。
ٴشلمي- 见 كىلمي-.
ٴشلميۋ شلمي- 的不定式。
شلتە- 〈名〉指摘，责备，斥责。
شلتەلە- 〈动〉指摘，责备，斥责，责难。
شلتەلەن- شلتەلە- 的被动态。
شلتەلەت- شلتەلە- 的使动态。
شلتەلەۋ شلتەلە- 的不定式。
شلتەن: عايىپ ەرەن، قىرىق شلتەن 信仰
中的助人神灵。
شلتەر 〈名〉网眼花边，窗纱。
شلتەرلى 〈形〉有网眼花边的，带花边的；

شىلتەرلى جاعا 花边领子。

شىلتەرلىك 〈形〉 织网眼花边的：شىلتەرلىك ٴجىپ 织网眼花边的线。

شىلىك 〈名〉〔植〕矮生树，柳丛，细叶沼柳 ▲ قىزىل شىلىك 河柏。

شىلىكتى 〈形〉 长矮生树的，长满柳丛的。

شىلىڭگىر 〈形〉 酷热的，暑热的：شىلىڭگىر ىستىق 盛暑 / شىلىڭگىر شىلدە 盛夏。

شىمە 〈名〉 踪迹，踪影；音讯，信息。

شىمپانزە 〈名〉〔动〕黑猩猩。

شىمىركەن- 〈动〉 ① 发抖，打颤，战栗，心悸：جىلان كورگەندەي بويى شىمىركەنىپ كەتتى 象看见蛇一样怕得发抖了 ② 害臊，羞怯，惭愧：وسىنى ايتقاننان شىمىركەنبەيسىڭ بە؟ 你讲这些不感到害臊吗？

شىمىركەندىر- شىمىركەن- 的使动态。

شىمىركەنۋ شىمىركەن- 的不定式。

شىمىرىكۋ شىمىرىك- 的不定式。

شىمىرىك- 〈动〉 知羞，害羞，拘束，惭愧：قايتا-قايتا وتىرىك ايتقاننان شىمىرىكسەڭشى. 你对于自己一再地撒谎应感到羞耻。

شىمىرىكپە- 〈动〉 不觉羞耻，没羞没臊，不觉丢脸，毫不在乎：ول شىمىرىكپەستەن بۇل مەنىڭ ەڭبەگىم دەدى. 他恬不知耻地说；这是我的功劳。

شىمىرىكپەۋ شىمىرىكپە- 的不定式。

شىمىرىكپەۋشىلىك 〈名〉 不知羞耻，恬不知耻，毫不在乎，肆无忌惮。

شىمىرىكتىر- شىمىرىك- 的使动态。

شىڭگىر 〈名〉 (马驹的)尖细声，嘶叫。

شىڭگىرلە- 〈动〉 (马驹)尖声嘶叫。

شىڭگىرلەك 〈形〉 声音尖细的，细声细气的。

شىڭگىرلەۋ شىڭگىرلە- 的不定式。

شىڭگىر-شىڭگىر: شىڭگىر-شىڭگىر ەتۋ (马驹一阵一阵)嘶，叫。

شىڭگىرىك 〈名〉 玉米秆。

شىڭك شىڭك: شىڭك-شىڭك ەتۋ 尖声说话，用尖嗓子说话，发刺耳的尖声，吱吱喳喳说话。

شىڭكىلدە- 〈动〉 用尖嗓子说话，尖声说话，发刺耳的尖声：شىڭكىلدەپ سويلەيتىن بالا 吱吱喳喳尖声说话的小孩儿。

شىڭكىلدەك I 〈形〉 (声音)非常尖细的，尖嗓的，刺耳尖声的；好尖叫的，爱吱吱喳喳的。

شىڭكىلدەك II 〈名〉〔动〕狭嘴鸭。

شىڭكىلدەس- شىڭكىلدە- 的交互态。

شىڭكىلدەت- شىڭكىلدە- 的使动态。

شىڭكىلدەۋ شىڭكىلدە- 的不定式。

ٴشىپ-شيكى 〈形〉 生的，生生的，一点不熟的：مىناۋ پىسپاعان ٴشىپ-شيكى تاماق ەكەن. 这饭一点也没有熟，全是生的。

ٴشىپ-شيكىل I 〈名〉 淡黄色。

ٴشىپ-شيكىل II 〈形〉 不太熟的，不甚熟的，没有熟透的。

شىرەن- 〈动〉 ① 伸腿，蹬脚：ول ات ۇستىندە شىرەنىپ وتىر. 他在马背上腿伸得直直的。 ② 自尊，自大，妄自尊大，摆架子，神气十足：شىرەنىپ العان ەكەن وزىنە جاقسى ەمەس. 他近来显得非常骄傲，这不会有什么好结果。

شىرەندىر- شىرەن- 的使动态。

شىرەنۋ شىرەن- 的不定式。

شىرەنىس- شىرەن- 的交互态。

شىركەي 〈名〉 蚋科；小蚊子，小昆虫(蚊，蚋等)小虫。

شىركەۋ I 〈名〉 遮羞布 ▲ بەتىنە شىركەۋ بولۋ 丢脸，丢人。

شىركەۋ I 〈名〉 ① 教堂，礼拜堂 ② 教会。

شىركىن 〈叹〉 (表示赞叹，惋惜之意)噢哟，哟，咳，啊：شىركىن، بيىل استىقتىڭ شىعىسى-اي! 啊，今年庄稼长得真好哇！/ شىركىن ول جاقسى ەدى عوي. 他是个非常好的人。

شىرنە 〈名〉 汁，汁液：وسىمدىكتەردىڭ شىرنەسى 植物的汁液。

ٴشىرۋ ٴشىرى- 的不定式。

ٴشىرى- 〈动〉 ① 腐烂，腐朽：ولىك ٴشىرىپ كەتىپتى. 尸体腐烂了。 ② 成为特别富，财产多：شىرىگەن باي 大财主 ▲ شىرىگەن جۇمىرتقا 无用的孩子 ▲ بالىق باسىنان ٴشىرىيدى. 【谚】鱼从头上腐烂。▲ ەر مويىنىندا قىل ارقان

شىرمەس. 【谚】君子施恩不忘报。▲ بىرگەن اۋىزدان شىرگەن سوز شىعادى. 【谚】狗嘴里吐不出象牙。

شىرىك 〈形〉腐朽的，腐烂的，坏死的，变质的：شىرىك شوپ 腐烂的草 / شىرىك تىس 坏牙 / شىرىك يىس 臭味 ▲ شىرىگى سۇيەك شىرىك 〔医〕骨疽，骨疡 ▲ شىرىك كەۋدە 痴心妄想 ▲ شىرىك قان اۋرۋى 败血病。

شىرىكتەس- 〈动〉腐化，腐化堕落，腐败：تۇرمىستا شىرىكتەسىپ كەتكەن ادام 生活上腐化堕落的人。

شىرىكتەستىر- ① شىرىكتەس- 的使动态 ② 腐蚀，腐化。

شىرىكتەسۋ شىرىكتەس- 的不定式。

شىرىندى 〈形〉腐烂的，腐朽的，腐臭的：شىرىندى اعاش 一块朽木。

شىرىت- شىرى- 的使动态 ▲ بىر قارىن مايدى بىر قۇمالاق شىرىتەدى. 【谚】一个羊粪蛋可以糟踏一肚子奶油（一个老鼠坏一锅汤）。▲ شىرىك شىرىتەدى، بۇزىق بۇلدىرەدى. 【谚】腐烂起于一点，坏人影响周围。

شىرىتكىش 〈形〉起腐蚀作用的 ▲ شىرىتكىش دەرت 〔农〕晚疫病。

شىرىتتىر- شىرىت- 的使动态。

ى

ى 哈萨克文字母表中的第三十二个字母。

ببلجۋ ببلجى- 的不定式。

ببلجى- 〈动〉拖拖拉拉，磨磨蹭蹭，慢腾腾：ببلجىماي تەز بول 不要磨磨蹭蹭；快一点。

ببلجىس- ببلجى- 的交互态。

ببلجىت- ببلجى- 的使动态。

ببلس 见 ٴببلس.

ببر-دببر 〈名〉嘈声杂，脚步声，走动声：ببر-دببر كوبەيىپ كەتتى. 人来人往的脚步声越来越密了。/ ببر-دببر باسىلۋ 安静起来。

ببر-ٴدۇببر 〈名〉嘈杂声，脚步声，走动声。

ببر-جببر 〈名〉① 琐事，小事：كۇندەلىكتى ببر-جببر 日常琐事 / ببر-جببردان قول بوساماۋ 忙于小事不得闲 ② 琐碎的，鸡毛蒜皮的，无意义的，微不足道的：ببر-جببر جۇمىس 鸡毛蒜皮的小事③密密麻麻的，乱挤乱钻的，熙来攘往的：قۇمىرسقا ببر-جببر ٴورىپ ٴجۇر. 蚂蚁密密麻麻地走动着鸡毛蒜皮。

ببرسۋ ببرسى- 的不定式。

ببرسى- 〈动〉① 杂乱无章，乱七八糟，零乱，狼藉：ٴۇيدىڭ ٴىشى ببرسىپ جاتىر. 屋里杂乱无章。② 污秽，肮脏，不整洁 ③ 拖拖拉拉，磨磨蹭蹭，慢腾腾：ببرسىعان كىسى 拖拖拉拉（肮脏）的人④乱说乱道，多嘴多舌：وسى سەن مۇنان كەيىن كورنگەننىڭ الدىندا ببرسىعانىڭدى قويشى. 你以后不要在别人面前乱说乱道。

ببر-سببر 〈名〉① 私语，耳语，嘀咕，喁语，窍窍私语：ببر-سببردى قويىڭدار. 请你们不要窍窍私语。② 传闻，私下议论，动静：جۇرت اراسىندا نەندەي ببر-سببر بار؟ 群众中有什么议论？/ ببر-سببر بايقالماي ما؟ 有没发现什么动静吗？

ببرسىق 〈名〉① 乱堆的东西，破烂儿，乱七八糟的东西：ببرسىقتاردى جيناستىرۋ 收拾乱七八糟的东西 ② 乱说乱道的，多嘴多舌，胡言乱语的：ببرسىق جان 乱说乱道的人。

ببرسىقسىز 〈形〉整洁的，干净的，有秩序的，井井有条的：ببرسىقسىز تازا ٴۇي 整齐而又干净的房子。

ببرسىقتى 〈形〉杂乱无章的，乱七八糟的，不整洁的。

ببرسىت- ① ببرسى- 的使动态 ② 弄乱，弄得乱七八糟，搞得狼藉，弄脏：ٴۇي ٴىشىن ببرسىتپا 不要把屋里弄乱 ③ 乱说乱道，多嘴多舌：كورنگەندى ببرسىتۋ 什么都乱说一气。

ىعاي: ىعاي مەن سىعاي 见 ىعاي-سىعاي.

ىعاي-سىعاي 〈形〉（指用于多数）① 精选的，挑选的：ىعاي-سىعاي اتتار 精选出来的一批好马 ② 杰出的，优秀的，拔尖的，数得上的：ىعاي-سىعاي جىگىتتەر 一群好样的小伙子 ▲ ىعايعا-سىعاي قوسىلۋ 物以类聚。

ىعۋ ىق- I 的不定式。

ىعى- جىعى 〈形〉拥挤不堪的，密集的，云集的，簇聚的；乱哄哄的，乱纷纷的：ىعى-جىعى بولىپ ٴبىر جەرگە توپتالۋ 拥挤在一起 / ىعى-جىعى ادامدار 乱腾腾的人群。

ىعىندى 〈名〉（被风吹聚的）雪堆，沙堆，杂物。

ىعىن-شىعىن 〈名〉支出，开销，花费：ىعىن-شىعىن كوپ 支出多（花费大）。

ىعىر I 〈名〉厌烦，讨厌，腻烦 ▲ ىعىر بولۋ 讨厌，厌烦，厌恶 ▲ ىعىر قىلۋ 令讨厌，使人厌烦。

ىعىر- II 〈动〉指摘，指责，斥责：جۇرتتى ىعىرۋ 指责众人。

نعرلا- 〈动〉麻烦，令人讨厌，使人讨厌。

نعرلاۋ نعرلا- 的不定式。

نعرت- نعر- II 的使动态。

نعرۋ نعر- II 的不定式。

نعس- 〈动〉① 移动，挪动；挤紧，靠拢：ويعا قاراي نعسسپ بارادى 正朝着低处移动 / نعسسپ وترۋ 挤一挤坐 ② 〔转〕害怕，胆怯，長惧；退缩，退却；躲避，躲闪：نعسسپ سويلەي الماۋ 吓得不敢说话。

نعستا- 见 نعس-.

نعستات- نعستا- 的使动态。

نعستاۋ نعستا- 的不定式。

نعستر- ① نعس- 的使动态 ② 移动，挪动：ورندقتى ٴبىر شەتكە نعسترپ قويدى 把椅子挪到一边去了 ③ 推迟，延缓：جيندى كەينگە نعستردى 把会议往后推迟了 ④〔转〕排挤，排斥，排除：بۇل جولى ونى نعسترپ اق جىبەرپتى. 这次把他排挤得相当厉害。

نعسترۋ نعستر- 的不定式。

نعسترل- نعستر- 的被动态。

نعسۋ نعس- 的不定式。

ندرا- 〈动〉①（衣物，布料）磨损，磨旧，麻花儿：شاپاننىڭ جەڭى ندراپ كەتپتى. 上衣的袖子都麻花了。② 消散，散开，分离，分散，散架，脱离，松散：تۇمان ندراپ، بۇلت سەيلدى. 云消雾散。/ ندراماي تۇرا تۇرڭدار. 你们暂时不要散开。/ ەلدەن ندراۋ ەسسزدك 脱离人民是愚蠢的行为 ③〔物，化〕解离，分解：ندراۋ جلۋى 分解热 ④〔转〕瓦解，崩溃，分崩离析：ندراعان جاۋ 分崩离析的敌人。

ندراعش 〈形〉容易散的，容易分散的；易成网状的。

ندراندى 〈形〉① 分散的，消散的，散开的，松散的 ②〔转〕分解物。

ندراس- ندرا- 的交互态。

ندرات- ندرا- 的使动态。

ندراتقش 〈名〉销蚀剂。

ندراۋ ندرا- 的不定式。

ندس 〈名〉碗碟，器皿，容器：ندس جۋۋ 洗刷碗碟。

ندس-اياق 〈名〉餐具，食具，锅碗瓢盆 ▲ ندس-اياق شىعىرلاۋ 夫妻之间闹别扭。

ندسسز 〈形〉无碗碟的，无器皿的，无容器的：ندسسز بارۋ 不带容器去。

ندستى 〈形〉有碗碟的，有器皿的，有容器的。

نز I：**نز ەتۋ** 嗖地一声：توبەدەن نز ەتپ وق وتە شقتى. 头顶上嗖地一声飞过一颗子弹。

نز- II 〈动〉扎，缝：باۋ نزۋ 扎带子。

نزا I 〈名〉[阿] 气愤，怒气，恼怒：نزاعا بۋلعۋ 气得要爆炸 / نزاسن نشنە بوگپ، ٴۉن قاتپاۋ 忍气吞声 ▲ نزا بولۋ 生气，气愤，烦恼，恼恨 ▲ نزا كەرنەۋ 怒发冲冠，满腔怒火 ▲ نزاسى باتۋ (ٴوتۋ) 欺人太甚 ▲ نزاسى كەلۋ 生气，发怒，气愤 ▲ نزاسن كەلترۋ 招惹，激怒，令人气愤 ▲ نزا قلۋ 激怒，使气愤，让人生气。

نزا: **نزا سۋى**（地下）渗水。

نزاقور 〈形〉爱生气的，好发炎的，容易动肝火的，肝火旺的，气量小的：نزاقور جان 好发火的人。

نزاقورلق نزاقور 的抽象名词。

نزالان- 〈动〉生气，气愤，恼怒，恼恨，激怒：نزالانپ وترعاندا 正在生气的时候（正在火头上）/ نزالانعان ٴيت 发怒的狗。

نزالاندر- ① نزالان- 的使动态 ② 招惹，激怒，令人气愤。

نزالانۋ نزالان- 的不定式。

نزالى 〈形〉① 生气的，气愤的，愤怒的：نزالى وترعاندا بارماي-اق قوي. 他正在气头上，你不要去。② （与格要求）抱怨的，怒恨的：ول كمگە نزالى؟ 他怨恨谁？

نزاسز 〈形〉① 不生气的，不气愤的，心平气和的 ② 不抱怨的，无怨言的。

نزبا 〈形〉① 扎的，缝的：نزبا باۋ 用布条扎的细腰带 / نزبا ٴجىپ 扁带 ② 条带，扁带，饰带。

نزبالى 〈形〉扎的，缝的；编的：نزبالى باۋ 用布条扎的细腰带。

نزبالق 〈形〉做条带用的，做扁带的：

ىزبالىق قيقىم شۇپەرەك 。条布的带腰扁做
ىزبار 〈名〉 严威，信威；气愤，气恼；的狠凶样
子： ىزبار كورسەتۇ 。风威要
ىزبارلان- 〈动〉 要威风，显得威风凛凛，显得
严威，表现得严肃，表现得冷酷：ىزبارلانىپ
سويلەۇ 。恶狠狠地说
ىزبارلانۇ ىزبارلان- 。的不定式
ىزبارلى 〈形〉 严厉的，严肃的，威严的；冷酷
的，冷冰冰的： ىزبارلى ٴسوز 严厉的话 /
ىزبارلى كەسكىن 严肃的表情 / ىزبارلى كوزبەن
قاراۋ 。冷眼看待
ىزبارلىلىق ىزبارلى 。的抽象名词
ىزبارسىز 〈形〉 不严厉的，不严肃的，和蔼
的，和气的。
ىزبوش 〈名〉 石灰： ىزبوش تاسى 石灰石 /
ٴۇيدى ىزبوشپەن اعارتۇ 用石灰粉刷房子。
ىزبوشتا- 〈动〉 用石灰粉刷，加石灰，抹石
灰。
ىزبوشتال- ىزبوشتا- 的被动态。
ىزبوشتاس- ىزبوشتا- 的交互态。
ىزبوشتات- ىزبوشتا- 的使动态。
ىزبوشتاۋ ىزبوشتا- 的不定式。
ىزبوشتى 〈形〉 有石灰的，抹过石灰的。
ىزعار 〈名〉 ① 冷气，寒气，严寒： ىزعار اۋا 寒
冷的天气 / ىزعارى قىس 冬季的严寒② 〔转〕
冷酷的表情，森然，严冷，凛然： ىزعارسىنان
كىسى قورقادى. 他的冷酷令人生畏。 /
ىزعارمەن كۇلۇ 冷淡地一笑 ▲ ىزعار كەتپەۇ 冷
寒，▲ ىزعار شاشۇ 显得威风凛凛。
ىزعارلان- 〈动〉 ① 变冷，变寒冷，寒气逼人：
اۋا ىزعارلانىپ الدى. 天气寒冷起来了。② 〔转〕
冷酷，显得严肃，令人可畏，要威风，阴沉可
怖。
ىزعارلاندىر- ىزعارلان- 的使动态。
ىزعارلانۇ ىزعارلان- 的不定式。
ىزعارلى 〈形〉 ① 严寒的，凛冽的，寒气逼人
的： ىزعارلى قىس 严寒的冬天 / ىزعارلى
تەرىستىك جەل 凛冽的北风 ② 〔转〕 严肃的，令
人可畏的，冷若冰霜的，凛然的： ول سىرتتاي
قاراعاندا ىزعارلى كىسى ەدى. 从外表上看他是
个令人生畏的人。
ىزعارلىلىق ىزعارلى 的抽象名词。
ىزعارسىز 〈形〉 ① 温暖的，和暖的，不冷不
热的，不寒不燥的： ىزعارسىز اۋا 暖和的天气 /
ىزعارسىز جەل 和煦的风 ② 〔转〕 和蔼的，温
和的，热情的： ىزعارسىز كىسى 和蔼可亲的
人。
ىزعارسىزدىق ىزعارسىز 的抽象名词。
ىزعۋ ىزعى- 的不定式。
ىزعى- 〈动〉 ① （牲畜）布满，满山遍野，密密
麻麻，到处都是，不计其数： ىزعىعان مال 数不
清的牲畜 ② 疾驰，奔驰，飞奔； ىزعي جونەلۋ
撒腿就跑（ 疾驰而过）。
ىزعىز- ىز- Ⅱ 的使动态。
ىزعىر- 〈动〉 （寒风）呼啸，怒号： جەل
ىزعىرىپ تۇر. 寒风在呼啸。
ىزعىرۋ ىزعىر- 的不定式。
ىزعىرىق 〈名〉 ① 寒风： ىزعىرىق سوعۇ 朔风
凛冽。② 寒冷的，严寒的，寒气逼人的：
ىزعىرىق جەل 寒风。
ىزعىرىقسىز 〈形〉 不冷的，暖和的；不刮寒
风的。
ىزعىرىقتا- 〈动〉 变冷，变得寒冷，变得严寒
，寒气袭人： جەل ىزعىرىقتاپ سوعۇ 刮冷嗖嗖的
风。
ىزعىرىقتان- ىزعىرىقتا- 的反身态。
ىزعىرىقتاۋ ىزعىرىقتا- 的不定式。
ىزعىرىقتى 〈形〉 寒冷的，寒气逼人的，冷嗖
嗖的。
ىزعىت- ىزعى- 的使动态。
ىزدىر- ىز- Ⅱ 的使动态。
ىزدىرت- ىزدىر- 的使动态。
ىزۋ ىز- Ⅱ 的不定式。
ىزۋلى 〈形〉 扎好的，缝好的。
ىزۋسىز 〈形〉 没有扎好的，没有缝好的。
ىزىل 〈名〉 Ⅰ 嗡嗡声，营营声，嗖嗖声：
شىبىننىڭ ىزىلى 苍蝇的嗡嗡声。
ىزىل- Ⅱ ىز- 的被动态。
ىزىلدا- 〈动〉 嗡嗡叫，嗡嗡作响，嗖嗖作响，
飒飒作响。

▲ 的停不个叫嗡嗡,的叫嗡嗡〈形〉 **ىزىلداق**
。科蝇蚜食 ىزىلداق شىبىن
。态互交的 ىزىلدا- **ىزىلداش-**
。态动使的 ىزىلدا- **ىزىلدات-**
。式定不的 ىزىلدا- **ىزىلداۋ**
。的响嗖嗖,的叫嗡嗡〈形〉 **ىزىلداۋىق**
声嗖嗖出发 ,的声嗡嗡出发〈形〉 **ىزىلدى**
。的响飒飒,的
飒飒,声嗖嗖,声营营,声嗡嗡 ①〈名〉 **ىزىڭ**
/ 声嗡嗡的子蚊 ماسانىڭ ىزىڭى :声沙沙,声
杂嘈〔转〕② 声嗖嗖的弹子 وقتىڭ ىزىڭى
〔语〕 ىزىڭ داۋىسسىزدار ▲声哗喧,声嚷喧,声
。叫嗡嗡 ىزىڭ قاغۇ ▲ 音擦塞
:响嗖嗖,响作嗡嗡,叫嗡嗡 ①〈动〉 **ىزىڭدا-**
里屋 .ئۆي ىشىندە ىزىڭداعان ئبىر شىبىن جوق
絮 ,叨唠〔转〕②。蝇苍的叫嗡嗡个一见不
没得叨唠 ىزىڭداپ سويلەي بەرۇ :休不刺刺,叨
。了没完
。态互交的 ىزىڭدا- **ىزىڭداش-**
。态动使的 ىزىڭدا- **ىزىڭدات-**
。态动使的 ىزىڭدات- **ىزىڭداتقىز-**
。式定不的 ىزىڭدا- **ىزىڭداۋ**
沙沙,的响嗖嗖,的响嗡嗡 ①〈形〉 **ىزىڭدى**
。的扰纷,的哄哄乱,的杂嘈 ② 的响
ىزىڭسىز :的悄悄静,的静安〈形〉 **ىزىڭسىز**
。境环的静安 ورتا
沙沙点有,音声的嗡嗡带略〈名〉 **ىزىڭسىماق**
。音声的嗖嗖点发,声
:杂嘈,哗喧,嚷喧,嚣喧〈名〉 **ىزىڭ-شۇ**
下静安等 .ىزىڭ-شۇ باسىلعاننان كەيىن سويلە
。讲再你后以来
/方地的风避 ىق جەر :风下,处风避〈名〉 I **ىق**
靠,柱支,护保〔转〕② 处风避在躲 ىقتا وتىر
山靠的民人大广为成 ىق بولۇ ەلگە قالىڭ :山
ىعىن :窍诀,门窍,段手,法方,法办〔转〕③
〔转〕④ 法办出想 ىعىن تابۇ / 门窍道知 ئبىلۇ
当适了有 ىعى كەلگەندە ايتارسىڭ :会机,机时
ىعىنان :布摆,制控,力配支 ⑤ 说就机时的
الدە / 制控(的人某)脱摆能不 شىعا الماۋ
。布摆的人某受 كىمنىڭ ىعىندا بولۇ

而风顺(时雪风暴刮在畜牲 ①〈动〉 II **ىق-**
ىقپاۋ ەشكىمنەن :缩退,缩畏,惧畏〔转〕② 行
。怕不都谁
ساياسي كۇرەستىڭ :用作,响影 ①〈名〉 **ىقپال**
ىقپالى اۋماعى :力势 ② 响影的争斗治政
〔语〕 كەيىندى ىقپال ▲ 化同〔语〕③围范力势
ىقپال ▲ 响影 ىقپال ەتۇ ▲ 化同逆,化同退后
تيگىزۇ ئتۇسۇ ىقپالىنا ▲ 响影加施,响影受使
同进前〔语〕 ىلگەرىندى ىقپال ▲ 染熏,响影受
。化同顺,化
威权有 ,的用作有 ,的响影有〈形〉 **ىقپالدى**
。物人的响影有 ىقپالدى كىسى :的望威有,的
。词名象抽的 ىقپالدى **ىقپالدىلىق**
威无 ;的用作无 ,的响影无〈形〉 **ىقپالسىز**
。的望
。词名象抽的 ىقپالسىز **ىقپالسىزدىق**
:行而风顺,(雨风)避躲 ①〈动〉 **ىقتا-**
جاۋىنىر قاتايىپ كەتتى، ئبىر جەرگە ىقتاي تۇرايىق
,缩畏〔转〕② 。躲一躲方地个找,了大太雨
着顺)话说地怯胆 ىقتاپ سويلەۋ :怯胆,惧畏
。布摆从听,从是命唯 ىقتاي جالداۋ ▲(说
。风下,处风避〈名〉 **ىقتاسىن**
ئۇي ەشكىلەر :(下雨)避躲〈动〉 **ىقتاسىندا-**
周子房在羊山 .تۇر ىقتاسىنداپ تۇڭىرەگىندە
。呢风避围
。态动使的 ىقتاسىندا- **ىقتاسىندات-**
。式定不的 ىقتاسىندا- **ىقتاسىنداۋ**
遮风挡可,的雨避,的风避〈形〉 **ىقتاسىندى**
。方地的雨避风避 ىقتاسىندى جەر :的雨
旷空 ,的处之雨遮风挡无〈形〉 **ىقتاسىنسىز**
。的秃秃光,的
。态动使的 ىقتا- **ىقتات-**
。式定不的 ىقتا- **ىقتاۋ**
,望愿,愿志,志意,愿意 ①[阿]〈名〉 **ىقتيار**
ئوز ىقتيارى بويىنشا اسكەر بولدى :由自;愿心
بارۇ-بارماۋ ئوز ىقتيارى / 兵了当愿意的己自按
:愿意 ,意同(格与求要) ② 便其随否与去
回车乘意愿 ماشينامەن كەتۋگە ىقتيارسىڭ عوي؟
。愿意允应,同赞,意同 ىقتيار بولۇ ▲?吗去
随 ,的愿意 ,的愿志,的愿自〈形〉 **ىقتيارلى**

便原：نقتيارلى بارۋ 自愿去 / نقتيارلى ماحابات 自由恋爱 / نقتيارلى كەتە بەرۋگە بولمايدى 不能随意(擅自)行动(离开)。

نقتيارلىلىق نقتيارلى 的抽象名词。

نقتيارسىز 〈形〉不自愿的,被迫的,不得已的、不随便的,无可奈何的： نقتيارسىز شالعا تيۋ 被迫嫁给老头。

نقتيارسىزدىق نقتيارسىز 的抽象名词。

نقتيات 〈名〉[阿] 留心,当心,小心,警惕性 ▲ نقتيار بولۋ (قىلۋ، ەتۋ) 当心,提防,警惕。

نقتياتسىز 〈形〉不留心的,不当心的,不小心的,不警惕的,粗心大意的,疏忽的。

نقتياتسىزدىق نقتياتسىز 的抽象名词。

نقتياتتا- 〈动〉留心,当心,谨慎,警惕： دۇنيەلىكتەردى نقتياتتاپ جيناۋ 小心翼翼地收拾的东西 / نقتياتتاپ باسقارۋ 精心管理。

نقتياتتاس- نقتياتتا- 的交互态。

نقتياتتاۋ نقتياتتا- 的不定式。

نقتياتتى 〈形〉留心的,当心的,小心的,警惕的,经心的。

نقتياتتىلىق نقتياتتى 的抽象名词。

نقتيمال 〈副〉① 可能,也许,或许,恐怕,大概： نقتيمال بۇگىن كەلەر 可能今天来 / نقتيمال ايتپاۋى 恐怕不会说出去 ② 〔转〕概率。

نقتيمالدىق 〈名〉可能性,或许,也许 ▲ نقتيمالدىق نازارياسى 〔数〕概率论,公算论。

نقتيمالسىز 〈形〉不可能的,没有可能性的： نقتيمالسىز جاعدايدا 在不可能的情况下。

نقتمال 见 نقتيمال.

نقتمالدىق نقتمال 的抽象名词。

نقتمالسىز 见 نقتيمالسىز.

نقتىن 〈名〉避风处。

نقتىندى 〈形〉避风的,挡风的。

نقتىنسىز 〈形〉无挡风遮雨之处的,空旷的。

نقتىر- نق- Ⅱ 的使动态。

نقتىرعىز- نقتىر- 的使动态。

نقتىرما 〈名〉① (天然的)避风处,下风头 ② 挡风设备。

نقتىرمالا- 〈动〉躲风,避风,避风雪。

نقتىرمالات- نقتىرمالا- 的使动态。

نقتىرمالاۋ نقتىرمالا- 的不定式。

نقتىرمالى 〈形〉挡风的,避风的,有避风处的。

نقتىرماسىز 〈形〉空旷的,无避风之处的,上风头。

نقتىسادي 〈形〉经济的： نقتىسادي باسەكە 经济竞赛 / نقتىسادي داعدارىس 经济危机 / نقتىسادي جاعداي 经济状况。

نقتىسات 〈名〉经济： نقتىساتتىڭ دامۋى 经济的发展 / نقتىساتتا مەشەۋ 经济上落后。

نقشام 〈形〉① 简便的,方便的,轻便的： نقشام كيىنۋ 穿戴轻便 ② 少量的,短小的： نقشام باياندالما 短小的演说 / نقشام شىعارما 短小的作品 ③ 精练的,简短的： وتە نقشام سويلەۋ 说话非常精练。

نقشامدا- 〈动〉① 弄短,弄小;减少,裁减;压缩,缩短;精减,删节： كيىمدى نقشامداپ تىگۋ 衣服做得合身 / ساقالدى نقشامداۋ 剪短胡须 / ادام سانىن نقشامداۋ 减少人数 / ماقالانى نقشامداۋ 压缩文章 / ۋاقىتتى نقشامداۋ 缩短时间 / مەكەمەلەردى نقشامداۋ 精减机构 ② 节减,紧缩： نقشامداپ اۋدارۋ 节译 / جازۋدى نقشامداپ جازۋ 字数写得紧凑。

نقشامدال- نقشامدا- 的被动态。

نقشامدان- نقشامدا- 的被动态。

نقشامداس- نقشامدا- 的交互态。

نقشامدات- نقشامدا- 的使动态。

نقشامداۋ نقشامدا- 的不定式。

نقشامدى 〈形〉简便的,简化的,方便的,轻便的;便于携带的,小巧的;短小的,扼要的;精简的,精练的： نقشامدى كيىم 轻便的衣服 / نقشامدى دۇنيە 便于携带的东西 / نقشامدى ماقالا 短小的文章 / نقشامدى مەكەمە 精简的机构。

نقشامدىلىق نقشامدى 的抽象名词。

نقشامسىز 〈形〉肥大的;不轻便的,笨重的,不灵巧的;冗长的,连篇累读的。

نقشامسىزدىق نقشامسىز 的抽象名词。

نقى 〈叹〉赶驴的吆喝声。

نقىلاس 〈名〉〔阿〕① 热忱,热心,专心,意

向,兴趣：ۇيرەنۋگە دەگەن ىقىلاس 对学习的热忱 / قىزمەتتى ىقىلاسپەن ىستەۋ 专心工作 ② 盛意,深情,厚意,心意：ونىڭ ساعان دەگەن ىقىلاسى 他对你的盛意 ▲ ىقىلاس كورسەتۋ 表示心意 ▲ ىقىلاسى اۋۋ 感兴趣 ▲ ىقىلاسى ٴتۇسۋ ①专心致志,用心 ② 关心,关怀 ▲ ىقىلاس قويۋ 用心,专心,聚精会神。

ىقىلاسسىز 〈形〉 ① 不热心的,不专心的,不用心的,漫不经心的：ول جۋىردان بەرى قىزمەتكە ىقىلاسسىز. 他近来对工作并不专心。② 感情不深的,冷淡的,不周到的,不关心的,怠慢的：ىقىلاسسىز ٴسوز 冷淡的言语。

ىقىلاسسىزدان- 〈动〉 ① 不用心,不专心,不热心,漫不经心 ② 怠慢,不关心,表现得冷淡。

ىقىلاسسىزداندىر- ىقىلاسسىزدان- 的使动态。

ىقىلاسسىزدانۋ ىقىلاسسىزدان- 的不定式。

ىقىلاسسىزدىق ىقىلاسسىز 的抽象名词。

ىقىلاستان- 〈动〉 ① 专心,用心,专心致志：ىقىلاستانىپ ۇيرەنۋ كەرەك 学习应该用心 ② 表现得热情,抱有好感,关心,关怀：ىقىلاستانىپ اڭگىمەلەستى 热情地交谈。

ىقىلاستاندىر- ىقىلاستان- 的使动态。

ىقىلاستانۋ ىقىلاستان- 的不定式。

ىقىلاستى 〈形〉 ① 专心的,专心的,细心的,注意的,勤勉的,勤奋的,用功的：ىقىلاستى وقۋشى 用功的学生 / ۇيرەنۋگە وتە ىقىلاستى 对学习很勤奋 ② 热情的,殷勤的,真挚的;关心的,怀好意的：ىقىلاستى تۇردە كۇتىپ الۋ 殷勤接待 / بالاعا وتە ىقىلاستى 对孩子非常关心。

ىقىلاستىلىق ىقىلاستى 的抽象名词。

ىقىلىق 〈名〉 隔痉挛,横隔膜痉挛,呃逆,嗝儿 ▲ ىقىلىق اتۋ ①打嗝儿 ② 倒气 ▲ ىقىلىق ٴتيۋ 打嗝儿,呃逆。

ىقىلىقتا- 〈动〉 打嗝儿,呃逆。

ىقىلىقتاس- ىقىلىقتا- 的交互态。

ىقىلىقتات- ىقىلىقتا- 的使动态。

ىقىلىقتاۋ ىقىلىقتا- 的不定式。

ىقىلىم 〈名〉 人民;国家 ▲ ىقىلىم زامان 从前,古时。

ىقىرار 〈名〉 [阿] 承认,认定,认可 ▲ ىقىرار بولۋ 承认,认定,认可。

ىلبىر 〈形〉 粘的,粘糊糊的,没有嚼头的,不筋豆的：ىلبىر باتپاق 泥糊糊的泥。

ىلبىرا- 〈动〉 变得软绵,变粘;变得没有嚼头：ىلبىراعان ەت 嫩烂的肉。

ىلبىرات- ىلبىرا- 的使动态。

ىلبىراۋ ىلبىرا- 的不定式。

ىلعا- 〈动〉 ① 挑选,选择,精选：تاماقتى ىلعاماي ٴىشۋ 不挑食 / ون ادامنىڭ ىشىنەن ەكەۋىن ىلعاپ الدى 从十个人里挑选了两个人 ② 拣出,挑出：توقىمنىڭ ىشىنەن تاستى ىلعاپ الۋ 从种子里拣沙子(石子)。

ىلعال 〈名〉 ① 潮气,湿气,湿度,含水量：ىلعال سيىمدىلىگى 含水量(水分) ② 潮湿的,湿润的：ىلعال اۋا 潮湿的空气。

ىلعالدا- 〈动〉 弄湿,使变成潮湿。

ىلعالدان- ① ىلعالدا- 的反身态 ② 受潮,发潮,变潮湿。

ىلعالداندىر- ىلعالدان- 的使动态。

ىلعالداۋ I 〈形〉 比较湿的,有点潮湿的。

ىلعالداۋ II ىلعالدا- 的不定式。

ىلعالدى 〈形〉 湿的,潮湿的,湿润的,含水气的：ىلعالدى جەر 潮湿的土地。

ىلعالدىلىق 〈名〉 潮湿,湿度,含水量：ىلعالدىقتان پايدالانىپ تۇقىم سەبۋ 抢墒播种 ▲ ىلعالدىق قىزباسى 〔医〕瘴疠。

ىلعالدىلىق ① ىلعالدى 的抽象名词 ② 湿度,含水量,墒情：ىلعالدىلىقتى ساقتاۋ 保持湿度(保墒)。

ىلعالسىز 〈形〉 干燥的,不潮湿的,不湿润的。

ىلعالسىزدىق ىلعالسىز 的抽象名词。

ىلعان- ىلعا- 的被动态。

ىلعاس- ىلعا- 的交互态。

ىلعات- ىلعا- 的使动态。

ىلعاۋ ىلعا- 的不定式。

ىلعي 〈副〉 ① 总是,经常,往往,老是：مىندەتتى ىلعي بۇرىن ورىندايدى 总是提前完成任务 / ىلعي وتىرىك ايتۋعا قۇشتار 总是喜欢

ئەركەك ىلعي ：的色一清,是都,是全②话假说
。的红是都 قىزىل ىلعي / 的男是全
顺 جۈرۈ ىلدىمەن ：坡斜,坡下〈名〉 ىلدي
。走坡下着
② 下越斜着顺,走城下着顺 ①〈动〉 ىلديلا-
。降滑(物行飞)
。坡陡,坡斜,坡下〈名〉 ىلديلاما
,斜倾得变 ② 态身反的 ىلديلا- ① ىلديلان-
。坡斜成变
。态互交的 ىلديلا- ىلديلاس-
。态动使的 ىلديلا- ىلديلات-
。的度坡点有,的斜倾较比〈形〉I ىلديلاۋ
。式定不的 ىلديلا- II ىلديلاۋ
。的度坡有,的坡斜,的坡下〈形〉 ىلديلى
。度坡 ② 词名象抽的 ىلديلى ① ىلديلىلىق
。坡斜,坡下〈名〉 ىلديلىق
。的坦平;的坡斜无,的度坡无〈形〉 ىلديسىز
。词名象抽的 ىلديسىز ىلديسىزدىق
不;的速神,的速迅 ①〈形〉 ىلدىم-جىلدىم
知不 كەتتى جوعالىپ ىلدىم-جىلدىم ：的觉不知
要,的明聪小要,的明聪于过 ② 了丢地觉不
كىسى ىلدىم-جىلدىم ：的儿腕手弄玩,的儿眼心
。人的明聪小要
迅作动,的利麻,的捷敏,的敏灵〈形〉 ىلپىلە
。快勤得显脚手,利麻作动 قاعۇ ىلپىلە ：的速
利麻 ,的捷敏,的敏灵〈形〉 ىلپىلە-جىلپىلە
。利麻活干 ىلپىلە-جىلپىلە جۈممستا ：的
伦鄂 تىلى ىلۈنچۈن ：族春伦鄂〈名〉 ىلۈنچۈن
。言语族春
族春伦鄂,的族春伦鄂 ①〈形〉 ىلۈنچۈنشا
伦鄂 ② 装服族春伦鄂 كىيىم ىلۈنچۈنشا ：的式
语族春伦鄂习学 ۈيرەنۈ ىلۈنچۈنشا ：言语族春
。言
。式定不的 ىلىق- ىلىعۇ
。态互交的 ىلىق- ىلىعىس-
。媾交,配交(狗)〈动〉 ىلىق-
。态动使的 ىلىق- ىلىقتىر-
手(的做所等情表目面、睛眼、手用)〈名〉 ىم
互示暗过通 تۇسىنىسۇ ىمەن ：意示,示暗,势
是命唯,事行色眼看 جۈگىرۈ ىمەن ▲ 解了相

ئىبىلمەگەن ئىمدى ▲ ىم قاعۇ 意示,示暗 ▲ 从
。瓜傻是才人的示暗懂不【谚】 دىمدى بىلمەس
：色眼递,意示,示暗做,势手打〈动〉 ىمدا-
眼递 كوزبەن ىمداۋ / 示暗手用 ىمداۋ قولمەن
。色
示表等目面、睛眼、手用于善〈形〉 ىمداعىش
。的图意
。的通相脉一,的气出孔鼻一〈形〉I ىمداس
。态互交的 ىمدا- II ىمداس-
相脉一,的气出孔鼻一〈形〉 ىمداس-جىمداس
。的会神领心此彼,的通
。态动使的 ىمدا- ىمدات-
。式定不的 ىمدا- ىمداۋ
气出孔鼻一〈形〉 بىر ىم-جىمى ：ىم-جىمى
。的投相味臭,的貉之丘一,的
بايقاعايسىلە ：摸摸偷偷,窃偷,偷〈动〉 ىمقىر-
。走偷让别,心小要 جۈرمەسىن كەتىپ ىمقىرىپ
。式定不的 ىمقىر- ىمقىرۇ
：劫洗,窃偷,偷〈动〉 ىمقىرىپ-جىمقىر-
。空一劫洗 كەتۋ ىمقىرىپ-جىمقىرىپ بىر-اق
不的 ىمقىرىپ-جىمقىر- ىمقىرىپ-جىمقىرۇ
。式定
جۈرتتىلە ：睦和,结团,解和 ①〈名〉 ىمىرا
。错不得搞结团的家大 ىمىراسى جامان ەمەس
结勾的人敌 ىمىراسى جاۋدىلە ：结勾,协妥 ②
结勾 ② 睦和此彼,解和① ىمىراعا كەلۋ ▲
جامانىنىلە ىمىرانى بۇزباق ▲ 步让,协妥 ③
驽【谚】 ىسى. قاتاردى بۇزباق شابانىنىلە ىسى،
。结团坏破人坏,队坏破马
的解和,的结团,的睦和 ①〈形〉I ىمىرالاس
。的结勾互相 ③ 的就迁此彼,的协妥彼 ②
,好和,睦和,解和,结团①〈动〉II ىمىرالاس-
ىمىرالا- قىرعي قاباق بولماي ：好于归言,交复
② 处相睦和要,扭别闹相互要不 جۈرۈ سىپ
协妥 باعتى جول بەرۈ ىمىرالاسۋعا ：协妥,就迁
ىمىرالاسۋعا جاۋمەن ：结勾 ③ 策政步让
。结勾人敌和能不 بولمايدى
。词名象抽的 I ىمىرالاس ىمىرالاستىق
调 ②态动使的 II ىمىرالاس- ① ىمىرالاستىر-
。停调,解调,和

ىمىرالاسۋ ىمىرالاس- II 的不定式。

ىمىرالى 〈形〉 ① 团结的，和解的，和睦的，和好的 ② 彼此妥协的，彼此迁就的 ③ 互相勾结的。

ىمىرالىلىق ىمىرالى 的抽象名词。

ىمىراسىز 〈形〉 ① 不团结的，不和解的，不和睦的，不和好的 ② 不妥协的，不迁就的。

ىمىراسىزدىق ىمىراسىز 的抽象名词。

ىمىراشىل 〈形〉 ① 善于团结的，赞成讲和的，赞成和解的 ② 爱妥协的，爱迁就的，爱让步的。

ىمىراشىلدىق ① ىمىراشىل 的抽象名词 ② 调和主义，妥协主义：ىمىراشىلدىقتىڭ تۋىندىسى 调和主义的产物。

ىمىرت 〈名〉 黄昏，傍晚，暮色：ىمىرت كەزى 黄昏时 ▲ ىمىرت جابىلۋ (بولۋ، جامىراۋ، ٴتۇسۋ) 夜暮降临。

ىندىن 〈名〉 ① 食欲，欲望：ىندىنى اشىلۋ 食欲佳 ② 心境，心意，用心，企图：ىندىنى جامان 用心不良 / ىندىنى جات 别有企图 ▲ ىندىنى كەبۋ 非常渴，渴得厉害 ▲ ىندىنى تارتۋ 有食欲 ▲ ىندىنى قۇرۋ ① 非常渴，渴得厉害 ② 渴望，迷恋于……，醉心于……。

ىنجۋ 见 ٴىنجۋ.

ىنجىق 〈形〉 ① 窝囊的，无生气的，无朝气的；胆小的，不勇敢的：ىنجىق كىسى 窝囊的人 ② 窝囊废，软骨头，懦夫：ىنجىق بولۋ 成为窝囊废。

ىنجىقتا- 〈动〉 吞吞吐吐，张口结舌，支支吾吾，难以措辞，踌躇；迟疑：ىنجىقتاپ سويلەۋ 支支吾吾地说 / ايتارىڭدى ىنجىقتاماي تەز ايت 有话就快说，别吞吞吐吐的。

ىنجىقتان- ىنجىقتا- 的反身态。

ىنجىقتات- ىنجىقتا- 的使动态。

ىنجىقتاۋ I ىنجىقتا- 的不定式。

ىنجىقتاۋ II 〈形〉 比较窝囊的，魄力不大的，胆子较小的。

ىنجىقتىق ① ىنجىق 的抽象名词 ② 窝囊，没志气，软弱无能。

ىنجىرعا 见 ٴۇنجىرعا.

ىنساپ 〈名〉 [阿] 知足，满。

ىنساپسىز 见 ٴىنساپسىز.

ىنساپسىزدىق ىنساپسىز 的抽象名词。

ىنساپتى 见 ٴىنساپتى.

ىنساپتىلىق ىنساپتى 的抽象名词。

ىنتا 〈名〉 ① 热心，热诚；用心；勤勉，勤奋：وقۋعا ىنتاسى جوق 对学习没有热诚 / ىنتاسىمەن وقۋ 用心学习 ② 意图，愿望，心愿：ونىڭ بار ىنتاسى قىزمەتتەن ناتيجە شىعارۋ ەدى. 他唯一的愿望就是在工作中作出成绩来。/ بۇكىل ىنتا پەيىلمەن حالىق ٴۇشىن قىزمەت ىستەۋ 全心全意为人民服务 ▲ ىنتا سالۋ 用心，勤奋，专心致志，上进。

ىنتا-جىگەر 〈名〉 热心，热忱，用心，勤勉，勤奋：ۇيرەنۋدەگى ىنتا-جىگەر 学习上的进取心。

ىنتالان- 〈动〉 力求，奋发上进，自勉，自强不息，用心，专心致志：ىنتالانباساڭ جولداستاردىڭ قاراسىنا دا ىلەسە المايسىڭ. 你不力求上进，在同志中就会掉队。

ىنتالاندىر- ① ىنتالان- 的使动态 ② 勉励，鼓励，鼓舞。

ىنتالانۋ ىنتالان- 的不定式。

ىنتالى 〈形〉 热心的，专心致志的，有进取心的，勤奋的，有主动精神的：ۇيرەنۋدە ىنتالى وقۋشى 热心念书的学生。

ىنتالىلىق ىنتالى 的抽象名词。

ىنتاسىز 〈形〉 不热心的，不用心的，没有进取心的，没有主动精神的。

ىنتاسىزدىق ىنتاسىز 的抽象名词。

ىنتىعۋ ىنتىق- II 的不定式。

ىنتىزار 〈形〉 （要求与格）热望的，渴望的，期待的，盼望的：كورۋگە ىنتىزار 渴望一见 / ىنتىزار بولۋ 渴望（盼望）。

ىنتىزارلىق ① ىنتىزار 的抽象名词 ② 渴望的心情，期待的心情：ىنتىزارلىقپەن كۇتۋ 眼巴巴等待。

ىنتىق I 〈形〉 怀着强烈期望的，渴望的，渴念的，对……着了迷的：ونىڭ ٴبىر اۋىز سوزىنە ىنتىق 很想听他的一句话 / كورۋگە ىنتىق 渴

。来他望盼 ئۈمىتلەنمەك / 到见望

,望盼,望想,想很(格与求要)〈动〉 Ⅱ -ئىنتىق

想很 ئىنتىزار كۆرۈشكە كىنو :迷入;求渴,望渴

。影电看

力 ,望渴 ,望切 (格与求要)〈动〉 -ئىنتىقتان

知得获望渴 ئىنتىقتانۇ ئالغا ئىلىم :求追,求

。识

。态动使的 -ئىنتىقتان ئىنتىقتاندىر-

。式定不的 -ئىنتىقتان ئىنتىقتانۇ

。词名象抽的 Ⅰ ئىنتىق ئىنتىقتىق

。态动使的 Ⅱ -ئىنتىق ئىنتىقتىر-

ئىنتىماق :系关;睦和,结团 [阿]〈名〉 ئىنتىماق

不系关 ناشار ئىنتىماقتارى / 致一结团 بىرلىك

合,合联,结团 (قۇرۇ) جاساۋ ئىنتىماق ▲ 好太

▲ 系关好搞,解和,结团 كەلۈ ئىنتىماققا ▲ 作

。结团不闹,裂破系关 كەتۈ ئىنتىماقى

和不,的睦和不,的结团 〈形〉 ئىنتىماقسىز

。的裂分;的好不系关,的解

。词名象抽的 ئىنتىماقسىز ئىنتىماقسىزلىق

好系关,的睦和,的结团 〈形〉 Ⅰ ئىنتىماقتاس

。的力协心齐,的处相睦和,的

;系关搞,处相睦和,结团〈动〉 Ⅱ -ئىنتىماقتاس

团 قورغايىق ۋەتاندى ئىنتىماقتاسىپ :近亲,近接

。国祖卫保来起结

。态动使的 Ⅱ -ئىنتىماقتاس ئىنتىماقتاستىر-

。词名象抽的 Ⅰ ئىنتىماقتاس ئىنتىماقتاستىق

。式定不的 Ⅱ -ئىنتىماقتاس ئىنتىماقتاسۇ

。的好系关,的睦和,的结团 〈形〉 ئىنتىماقتى

。词名象抽的 ئىنتىماقتى ئىنتىماقتىلىق

维,的结团重注,的结团讲 〈形〉 ئىنتىماقشىل

常非都生学 ئىنتىماقشىل ۋقۇشىلار :的结团护

。结团重注

。词名象抽的 ئىنتىماقشىل ئىنتىماقشىلدىق

。声一吭,声一哼 ئۈن ئەتۇ :ئۈن

机,件条利便,利便,便方 ① 〈名〉 Ⅰ ئىڭغاي

/ 。吧去就你,话的便方 . بار كەلسە ئىڭغايى :会

机有确次这 . تۇر ئاق-كەلىپ ئىڭغايى جولى بۇل

كىمنىڭ :向倾,图意,愿意,志意 ② 。会

▲ ?志意的谁从服要 كەرەك؟ بويسۇنۇ ئىڭغايىنا

(种某)示表(تانىتۇ ،كورسەتۇ) ئىڭغاي بىلدىرۇ

。同赞,从听 جىعىلۇ ئىڭغايىنا ▲ 思意

全 قوي ئىڭغاي :是都 ,是全 ① 〈副〉 ئىڭغاي

,常经,是若 ② 女妇是都 ئايەلدەر ئىڭغاي / 羊是

午中是老 كەلەدى تۈستە ئىڭغاي :地味一;往往

ئىڭغاي / 晚得去回常经 قايتادى كەش ئىڭغاي / 来

。话谎说地味一 ايتادى وتىرىك

كەرەكتى جولعا :好备,备准 ① 〈动〉 -ئىڭغايلا

西东的要需上路把 قويدى ئىڭغايلاپ نارسەلەردى

السپ :置归 ,拾收 ,理整 ② 了好备准都

قويدى جاققا بىر ئىڭغايلاپ دۈنيەلىكتەردى كەتەتىن

。了边一在入好拾收西东的走带要需把

,算打,备准 ② 态动被的 -ئىڭغايلا ① -ئىڭغايلان

上备准 ئىڭغايلاندى جۈرۈگە :图企,欲意,要想

候时的打想正 بەرگەندە ئىڭغايلانا ۋرۇعا / 路

时新于应适 ئىڭغايلانۇ زامانعا جاڭا :于应适 ③

。代

于合适易容,的应适易容 〈形〉 ئىڭغايلانعىش

。的强性应适,的……

。态动使的 -ئىڭغايلان ئىڭغايلاندىر-

。式定不的 -ئىڭغايلان ئىڭغايلانۇ

。态互交的 -ئىڭغايلا Ⅰ -ئىڭغايلاس

息息,的应顺相,的应适相〈形〉 Ⅱ ئىڭغايلاس

。的承相脉一,的通相

。词名象抽的 Ⅱ ئىڭغايلاس ئىڭغايلاستىق

。态动使的 -ئىڭغايلا ئىڭغايلات-

。式定不的 -ئىڭغايلا ئىڭغايلاۋ

适;的利便,的宜相,的便方 ① 〈形〉 ئىڭغايلى

便方 ۋاقىتتا ئىڭغايلى :的适舒;的适合,的宜

/ 件条的利便 جاعداي ئىڭغايلى / 候时的

/ 人的适合作工对 كىسى ئىڭغايلى جۇمىسقا

:的善妥,的当妥 ② 子房的适舒 ۇي ئىڭغايلى

。施措的当妥取采 قولدانۇ شار ئىڭغايلى

。词名象抽的 ئىڭغايلى ئىڭغايلىلىق

不,的利便不,的便方不 ① 〈形〉 ئىڭغايسىز

/ 的说于便不 ئىڭغايسىز ايتۇعا :的笨拙,的便灵

适不 ② 的便方不带携 ئىڭغايسىز جۈرۈگە السپ

适舒不着坐 ئىڭغايسىز وتىرۇعا :的适舒不,的宜

:的当妥不 ,的适合不 ,的当恰不 ③ 的

快 不 人令 ④ 论言的当恰不 سوز ئىڭغايسىز

。境处的难为 جاعداي ئىڭغايسىز :的难为,的

ىڭغايسىزدان- 〈动〉① 感到不好意思,感到
ىڭغايسىز- : 约束,感到窘迫,为难情 : ئول الدىندا
دائۇ 在众人面前感到不好意思 /
ىڭغايسىزدانباشىمىز، بۇل ارادا جات ادام جوق. 不
要拘束,这里没有外人。/ ول جاۋاپ بەرە الماي
وتە ىڭغايسىزدانىپ قالدى. 他回答不出来,感到
很难为情。② 感到不舒服,感到不舒适,感
到难受 : باسى اۋىرىپ ىڭغايسىزدانىپ
وتىر. 他头痛得难受。③ 感到不方便,感到
不便利,感到不适宜 : بالا ەرتىپ بارۋعا ىڭغايسىز-
دانىپ وتىرسىز بار؟ 您觉得带着孩子去不方
便?
ىڭغايسىزداندىر- ىڭغايسىزدان- 的使动态。
ىڭغايسىزدانۋ ىڭغايسىزدان- 的不定式。
ىڭغايسىزدىق ىڭغايسىز 的抽象名词。
ىڭعي 见 ىڭعاي.
ىڭعىرۋ 〈名〉 绞刀。
ىڭعىرۋلا- 〈动〉 (用绞刀)抠,挖。
ىڭعىرۋلان- ىڭعىرۋلا- 的被动态。
ىڭعىرۋلاس- ىڭعىرۋلا- 的交互态。
ىڭعىرۋلات- ىڭعىرۋلا- 的使动态。
ىڭعىرۋلاۋ ىڭعىرۋلا- 的不定式。
ىڭ-جىڭ 〈名〉 ① 杂音,噪杂声,喧哗声,吵
闹声 : ۇيدە ىڭ-جىڭ جوق، وتە تىنىش. 屋里
没有噪杂声,非常安静。/ ىڭ-جىڭنان قۇتىلۋ 摆
脱开吵吵闹闹的环境 ② (指蚊蝇的) 嗡嗡
声,营营声。
ىڭ-جىڭسىز 〈形〉 不吵不闹的,安安静静的:
جول بويى ىڭ-جىڭسىز بولۋ 一路上没有吵闹。
ىڭق: ىڭق دەمەۋ 一声不吭,一声不响 ▲ ىڭق
ەتۋ :① 吭哧一声: ىڭق ەتىپ جىعىلۋ 吭哧一声摔
倒 ② 〔转〕生病,患病: ومىرىندە ىڭق ەتىپ كورمەگەن
جان. 一生没有生过病的人。
ىڭقي- 〈动〉 撑,鼓起,胀: ىڭقيا تويۋ 吃得过
饱。
ىڭقيت- ىڭقي- 的使动态。
ىڭقيۋ ىڭقي- 的不定式。
ىڭق-ىڭق: ىڭق-ىڭق ەتۋ (连续不断地)①
呼哧,吭哧,粗声粗 ② 哼哼唷嗨 ,呻吟,哼哼
气。

ىڭقىل 〈名〉 呻吟声,哼哼声,嗨哟声。
ىڭقىلدا- 〈动〉 ① 呻吟,哼哼,发出嗨哟声:
ول ئتۇن بويى ىڭقىلداپ شىقتى. 他哼哼了一夜。
② 呼哧,吭哧,粗声粗气: ىڭقىلداپ جۇگىرۋ 呼
哧呼哧地跑。
ىڭقىلداس- ىڭقىلدا- 的交互态。
ىڭقىلدات- ىڭقىلدا- 的使动态。
ىڭقىلداۋ ىڭقىلدا- 的不定式。
ىڭقىل-سىڭقىل 〈名〉 ① 呻 吟, 哼 哼 :
ىڭقىل-سىڭقىلدى قويشى. 你别嗨哟嗨哟地叫
了。② 病,疾病,毛病: ول ىڭقىل-سىڭقىلدان
امان. 他没有患什么病。
ىڭ-شىڭ 〈名〉 杂音,噪杂音, 喧哗声, 吵
闹声 : ىڭ-شىڭ ازايدى 噪杂声少了。
ىڭ-شىڭسىز 〈形〉 不吵不闹的, 安安静静
的。
ىڭىل 〈名〉 哼唧,哼哼呀呀。
ىڭىلدا- 〈动〉 哼,哼唱, 低声唱, 吟哦, 哼
唧: ىڭىلداپ ئان ايتۋ 哼着唱歌。
ىڭىلداق 〈名〉 哼哼声,哼唧声。
ىڭىلداس- ىڭىلدا- 的交互态。
ىڭىلدات- ىڭىلدا- 的使动态。
ىڭىلداۋ ىڭىلدا- 的不定式。
ىڭىران- 〈动〉 ① 呻吟,哼哼,哼叫,(因疼痛
而)哼唷嗨哟 ② (说话)慢条斯理,慢声慢气,
(牲畜)长声呻唤 ③ 有气无力。
ىڭىراندىر- ىڭىران- 的使动态。
ىڭىرانت- ىڭىران- 的使动态。
ىڭىرانۋ ىڭىران- 的不定式。
ىڭىرانىس- ىڭىران- 的交互态。
ىڭىرسۋ ىڭىرسى- 的不定式。
ىڭىرسى- 〈动〉 ① 呻 吟, 哼 哼, 哭 泣:
ىڭىرسىعان ئۇن ەستىلدى 传来了呻吟声 /
ىڭىرسىپ جىلاۋ 哭泣 ② 〔转〕 哼哼,哼唧,哼
唱: داۋىستاپ ايتقىڭ كەلمەسە، ئبىر-ەكى اۋىز
ىڭىرسىپ ايتساڭ دا بولادى. 你不愿意大 声
唱,哼哼两句也行。③ 〔转〕 满山遍野,布
满,繁多,密密麻麻,不计其数: ىڭىرسىعان
مال 不计其数的牲畜。
ىڭىرسۋ ىڭىرسى- 的使动态。

ىگىرشاق 〈名〉 牛鞍：ىگىرشاق سوقتى بولۇۋتۇش （犍牛）驮物过分而疲劳 ▲ ىگىرشاقى مويىننا ۋتۇش 无精打采，委靡不振 ▲ ىگىرشاقىن مويىننا الۋ 发脾气，发怒，动肝火 ▲ ىگىرشاقى شىعۇ （اينالۇ） 骨瘦如柴 ▲ ىگىرشاقى شىققان كەدەي 穷光蛋；踵决肘见。

پىلاس 〈形〉 ① 脏的，肮脏的，污秽的，龌龊的：پىلاس ۋۇي 肮脏的屋子 ② 〔转〕卑劣的，心地不良的；肮脏的，淫荡的：پىلاس كىسى 卑劣的人。

پىلاستان- 〈动〉 变得肮脏，变得污秽，成为龌龊。

پىلاستانۇ پىلاستان- 的不定式。

پىلاستىق پىلاس 的抽象名词。

ىر: ىر ەتۋ （狗、狼）发出狺狺声。

ىرا 〈副〉 直直地，一直：ىرا تومەن تارتۋ 一下朝下走（直直地往下走）。

ىرباي-تىرباي 〈形〉 喜气洋洋的，兴高采烈的；嘻嘻哈哈的，又说又笑的：ىرباي-تىرباي بولۇ 显得洋洋得意（嘻嘻哈哈）。

ىرباڭدا- 见 ىربىڭدا-.

ىرباڭدات- ىرباڭدا- 的使动态。

ىرباڭداۋ ىرباڭدا- 的不定式。

ىربي- 〈动〉 ① 噘（嘴），咧（嘴） ② 〔转〕赌气，生气；表示不满。

ىربيت- ① ىربي- 的使动态 ② 噘起；张开。

ىربيۋ ىربي- 的不定式。

ىربىڭدا- 〈动〉 嘻嘻哈哈，做作，矫揉造作；显得轻浮。

ىربىڭداس- ىربىڭدا- 的交互态。

ىربىڭدات- ىربىڭدا- 的使动态。

ىربىڭداۋ ىربىڭدا- 的不定式。

ىرعا- 〈动〉 摇晃，摇摆，晃动，吹动：بەسىكتى ىرعاۋ 摇晃摇篮 / سامال اعاش باسىن باياۋ ىرعايدى. 微风徐徐地吹动着树梢。

ىرعاي 〈名〉 〔植〕接骨木 ▲ ىرعاي مويىن （مويىنى ىرعايداي） 细长脖子；面黄肌瘦。

ىرعاق I 〈名〉 驯猎鹰用的摇晃木架。

ىرعاق II 〈名〉 ① 频率：جۇرەكتىڭ سوعۇ ىرعاعى 心脏跳动的频率 ② （诗歌的）韵，韵律 ③ 〔音〕旋律，拍节，节奏 ④ 〔语〕语调。

ىرعاقسىز 〈形〉 ① 频率不齐的 ② 无韵的，没有韵律的，无韵脚的 ③ 旋律不齐的，无节奏的，不谐调的 ④ 没有语调的，平淡的，非抑扬顿挫的。

ىرعاقسىزدىق ىرعاقسىز 的抽象名词。

ىرعاقتا- 〈动〉 摇动，摆动，摇晃，晃悠：ارلى-بەرلى ىرعاقتاۋ 来回摇晃 / ىرعاقتاپ جۇرۋ 晃晃悠悠地走路。

ىرعاقتال- ىرعاقتا- 的被动态。

ىرعاقتات- ىرعاقتا- 的使动态。

ىرعاقتاۋ ىرعاقتا- 的不定式。

ىرعاقتى 〈形〉 有韵律的，旋律鲜明的，有节奏的，谐调的，动听的，悦耳的。

ىرعاقتىلىق ىرعاقتى 的抽象名词。

ىرعال- ① ىرعا- 的被动态 ② 轻轻地左右摇晃，徐徐地摆动，缓缓地摇动：اعاش بۇتاقتارى جەلدەن ىرعالىپ تۇر. 树枝随风徐徐摆动 ③ 慢慢腾腾，磨磨蹭蹭：ىرعالىپ جۇرۋ 慢慢腾腾地走 / ىرعالماي تەز بول 磨磨蹭蹭的，快一点 ▲ ىرعالعان جورعا （马的）平稳的侧对步。

ىرعالاق 〈名〉 磨磨蹭蹭的行为，慢慢腾腾的举止，不慌不忙的动作。

ىرعالاقتا- 〈动〉 磨磨蹭蹭，慢慢腾腾，不慌不忙；左右摇晃。

ىرعالاقتات- ىرعالاقتا- 的使动态。

ىرعالاقتاۋ ىرعالاقتا- 的不定式。

ىرعالاڭدا- 〈动〉 晃晃悠悠，悠悠荡荡，悠闲，摇摇晃晃：ىرعالاڭداپ قايدان جۇرسىڭ؟ 你晃晃悠悠地从哪里来？

ىرعالاڭدات- ىرعالاڭدا- 的使动态。

ىرعالاڭداۋ ىرعالاڭدا- 的不定式。

ىرعالت- ىرعال- 的使动态。

ىرعالۋ ىرعال- 的不定式。

ىرعالىپ-جىرعال- 〈动〉 慢慢腾腾，磨磨蹭蹭，不慌不忙：ىرعالىپ-جىرعالماي تەزىرەك كەتكەيسىڭ. 请你别磨磨蹭蹭，快一点离开。

ىرعالىپ-جىرعالۋ ىرعالىپ-جىرعال- 的不定式。

ىرعالىس- ىرعال- 的交互态。

ىرغاڭ 〈名〉 游闲，逛闲，悠晃。

ىرغاڭدا- 〈动〉 ① 大摇大摆，摇头晃脑；得意洋洋：ىرغاڭداپ ٴجۇرۋ 大摇大摆地走 ② 〔转〕 闲游，闲逛，到处晃悠：ىرغاڭداپ كۇن وتكىزۋ 混日子。

ىرغاڭدات- ىرغاڭدا- 的使动态。

ىرغاڭداۋ ىرغاڭدا- 的不定式。

ىرغاڭ-ىرغاڭ ەتۋ ىرغاڭ-ىرغاڭ: 大摇大摆 ② 〔转〕 闲 得意洋洋，摇头晃脑地走，地走游，闲逛，晃悠。

ىرعاپ-جىرعا- 〈动〉 ① 享福享受，享乐：ىرعاپ-جىرعاعان ٴومىر 享乐的生活 ② 高兴，满意，心满意足：بالاڭ كەلىپ ىرعاپ-جىرعاپ قالعان شىعارسىڭ. 孩子回来了，你很高兴吧。

ىرعاپ-جىرعاۋ ىرعاپ-جىرعا- 的不定式。

ىرعاس- ىرعا- 的交互态。

ىرعات- ىرعا- 的使动态。

ىرعاتىل- ① ىرعات- 的被动态 ② 摇晃，摇摆，摆动，晃悠，摇曳：الما اعاشتارى ىرعاتىلىپ تۇر. 苹果树在摇晃。/ ىرعاتىلىپ ٴجۇرۋ 晃悠悠地走 ③ 慢慢腾腾，磨磨蹭蹭，不慌不忙：كەشىگىپ قالاسىڭ، ىرعاتىلماي تەز بار. 别磨磨蹭蹭，要快走，不然就会迟到了。

ىرعاتىلدىر- ىرعاتىل- 的使动态。

ىرعاتىلۋ ىرعاتىل- 的不定式。

ىرعۋ ىرعى- 的不定式。

ىرعۋ ىرعى- 的不定式。

ىرعى- 〈动〉 ① 跳，跳跃，蹦跳：ىرعىپ ٴتۇستى 从马背上一跃而下 ② 〔转〕 疾跑，奔驰，奔跑：ىرعىپ دوڭگە شىقتى 一下跑到山坡上去了。

ىرعىعىش 〈形〉 善于跳跃的：بيىككە ىرعىعىش 善于跳高的。

ىرعىما 〈名〉 跳板，跳台。

ىرعىن 〈形〉 富裕的，优裕的，丰足的，丰裕的，富饶的：ىرعىن تۇرمىس 富裕的生活 / ىرعىن بايلىق 无穷的财富 ▲ ىرعىنعا باتۋ 发财，致富。

ىرعىس- ىرعى- 的交互态。

ىرعىت- ىرعى- 的使动态。

ىرعىتقى 〈名〉 （助跳）跳板。

ىرعىتقىش 〈名〉 ① （跳助）跳板水车。

ىردۋ 〈名〉 红火，热闹。

ىردۋان 〈名〉 箱式双轮大车。

ىردۋ-دىردۋ 〈名〉 叽叽嘎嘎声，吵闹声，说笑声：ىردۋ-دىردۋ بولۋ 声热闹 / 闹哄哄 ىردۋ-دىردۋدان باس اۋىرۋ 吵闹得头痛。

ىرجاق 〈名〉 嘻嘻哈哈，傻笑：ىرجاقتاماڭ 老嘻嘻哈哈有什么用处？ ىرجاق ▲ پايداسى نە؟ قاعۋ 总是嘻嘻哈哈；呵呵大笑；嬉皮笑脸。

ىرجاقتا- 〈动〉 傻笑，蠢笑，嘻嘻哈哈； 嬉皮笑脸：ىرجاقتاپ كۇلە بەرۋ 老是傻笑 / كوپ ىرجاقتاما 别老是嘻嘻哈哈的。

ىرجاقتاس- ىرجاقتا- 的交互态。

ىرجاقتات- ىرجاقتا- 的使动态。

ىرجاقتاۋ ىرجاقتا- 的不定式。

ىرجالاق 见 ىرجاق.

ىرجالاقتا- 见 ىرجاقتا-.

ىرجالاقتاس- ىرجالاقتا- 的交互态。

ىرجالاقتات- ىرجالاقتا- 的使动态。

ىرجالاقتاۋ ىرجالاقتا- 的不定式。

ىرجالاڭ 见 ىرجاڭ.

ىرجالاڭدا- 见 ىرجاڭدا-.

ىرجالاڭداس- ىرجالاڭدا- 的交互态。

ىرجالاڭدات- ىرجالاڭدا- 的使动态。

ىرجالاڭداۋ ىرجالاڭدا- 的不定式。

ىرجاڭ 〈名〉 傻笑，蠢笑；嘻嘻哈哈；嬉皮笑脸。

ىرجاڭدا- 〈动〉 咧嘴而笑，露齿而笑；嬉皮笑脸，傻笑。

ىرجاڭداس- ىرجاڭدا- 的交互态。

ىرجاڭدات- ىرجاڭدا- 的使动态。

ىرجاڭداۋ ىرجاڭدا- 的不定式。

ىرجاڭ-قىلجاڭ 〈名〉 ① 嬉皮笑脸，嘻嘻哈 ② 哈不端庄的举止，轻浮的行为。

ىرجاڭ-تىرجاڭ 〈名〉 傻笑，蠢笑，嘻嘻哈哈；嬉皮笑脸。

ىرجاڭشىل 〈形〉 ① 爱傻笑的，爱蠢笑的 ② 轻浮的，轻佻的。

ىرجاڭ-ىرجاڭ ەتۋ ىرجاڭ-ىرجاڭ: 咧嘴 而

。脸笑皮嬉;哈哈嘻嘻;笑蠢,笑

ىرجي- 〈动〉 ① 笑嘴着咧,笑而齿露;笑微;
笑干,笑讪 : ىرجىيىپ كۈلۈ 笑的嘴咧 /
ىرجياسلىك عوي، قۇانىپ وتىرسلىك با؟ 笑什么,
你高兴了吗 ? / ىرجيعانى بولماسا، ول تىم
كوڭلدى ەمەس. 他虽然时而干笑几下,但并
非很高兴。② (口伤)开绽,开裂。

ىرجيت- ىرجي- 的使动态。

ىرجيۋ ىرجي- 的不定式。

ىرجيىس- ىرجي- 的交互态。

ىرجىلىك 〈名〉 ① 傻笑,蠢笑;嬉皮笑脸 ② 逗
弄,取笑,开心。

ىرجىڭدا- 〈动〉 傻笑,蠢笑,嬉皮笑脸,龇牙
咧嘴地笑: سويلەسە بولدى ىرجىڭدايدى 一说话
就傻笑/ ىرجىڭداماي وتىر 别嬉皮笑脸。

ىرجىڭداس- ىرجىڭدا- 的交互态。

ىرجىڭدات- ①ىرجىڭدا- 的使动态 ② 逗弄,挑
逗,调弄: ونى ىرجىڭداتا بەرمە. 别老逗弄他。

ىرجىڭداۋ ىرجىڭدا- 的不定式。

ىرزا 见 **ريزا.**

ىرسي 〈动〉 ① 咧嘴,龇牙咧嘴: ىرسيىپ كۈلۈ
咧着嘴笑 ② (伤口)张 开,裂开, 绽开 :
جارانىك اۋزى ىرسيىپ ارى جاعـــــنان سويەك
كورىنەدى 伤口绽开,骨头露出来了。

ىرسيت- ىرسي- 的使动态。

ىرسيۋ ىرسي- 的不定式。

ىرسىل 〈名〉 急促的呼吸,急促的喘气, 气
喘 ▲ ىرسىل قاعۋ 上气不接下气地喘气。

ىرسىلدا- 〈动〉 呼哧呼哧地喘气, 上气不接
下气地喘气 , 大口地呼吸, 气 喘 吁 吁 :
ىرسىلداپ جۆرە الماۋ 气喘吁吁地走不动。

ىرسىلداس- ىرسىلدا- 的交互态。

ىرسىلدات- ىرسىلدا- 的使动态。

ىرسىلداۋ ىرسىلدا- 的不定式。

ىرس-ىرس: **ىرس-ىرس ەتۋ** 喘过气来,上气
不接下气,呼哧呼哧地喘气,大口地呼吸,气
喘吁吁。

ىرتاڭ-جىرتاڭ 〈名〉 傻笑,蠢笑, 嬉皮笑脸
② 不庄重的举止,轻浮的行为。

ىرشۋ ىرشي- 的不定式。

ىرشي- 〈动〉 跳,蹦,纵,跃跳,蹦跳: ىرشىپ
ۆتە شىعۋ 跳过去 ▲ كوزدەن جاس ىرشىپ كەتۋ
眼泪夺眶而出 ▲ ىرشىپ ٴتۇسۋ ①跳下来;掉
下来 ② 惊讶,吓一跳。

ىرشىس- ىرشي- 的交互态。

ىرشىت- ىرشي- 的使动态。

ىرىق(ىرقى) 〈名〉 ① 意愿,意志,心愿:
باسقالاردىڭ ىرقى بويىنشا 照别人的意愿 / ىرقىنا
قويا بەرۋ 放纵 ② 自由: ىرىق جوق 没有自由
③ 权能,权力,支配力: ىرقىندا بولۋ ونىڭ
ەمەس. 这不属于他的权限。▲ ىرىق بەرمەۋ 不
让,不谦让,不准许 ▲ ىرقىنا كونبەۋ 不受约束,
不听劝告,固执己见 ▲ ىرقىنا جىبەرۋ 听之
任之,迁就,放纵 ▲ ىرقىنا جۇگىرۋ 随其所欲,
任其所行 ▲ ىرقىنا كونۋ 服从,顺从。

ىرىق-جىرىق 见 ىرىق.

ىرىقسىز 〈形〉 被动的,被迫的,不自由的,不
由自主的,不自愿的;不情自禁的: ىرىقسىز
قالۋ 处于被动的局面 / جاعدايدا ىرىقسىز كەلۋ
被迫来 / ىرىقسىز كۇلۋ 情不自禁的笑 ▲
ىرىقسىز ەتىس 〔语〕 动词的被动态。

ىرىقسىزدىق ىرىقسىز 的抽象名词。

ىرىقتى 〈形〉 主动的,自由的,自主的, 自愿
的;任性的: ىرىقتى جاعداي 主动的局面 /
ىرىقتى تۇردە كەلۋ 自愿地来。

ىرىقتىلىق ىرىقتى 的抽象名词。

ىرىل 〈名〉 (狗、狼等的)狺狺声,唬唬声。

ىرىلدا- 〈动〉 发出狺狺声,发出唬唬声, 发
出唔呶声。

ىرىلداس- ①ىرىلدا- 的交互态 ② 〔转〕 互相
吵嘴,互相吵闹。

ىرىلدات- ىرىلدا- 的使动态。

ىرىلداۋ ىرىلدا- 的不定式。

ىرىم 〈名〉 ① 吉兆,吉祥,预兆,先兆,征兆:
جاقسى ىرىمعا جورۋ 看作吉祥的预兆 / جامان
ىرىم 不好的预兆 / جامان ىرىمعا باستاۋ 做不吉
利的事 ② 禁忌,忌讳,(迷信的)习惯,礼节:
ىرىم بولۋ 成为忌讳的事情 / ىرىمىن جاساپ
(ەتۋ، قىلۋ) 按礼俗办事。

ىرىمدا- 〈动〉 ① 避讳,忌讳,顾忌,忌禁:

ىرىمداپ جەر قازعىزباۋ 因忌讳就不让挖坑 ② 相信预兆，按照迷信的礼俗行事：جاقسىلىققا ىرىمداۋ 看成是祥兆。

ىرىمداس- ىرىمدا- 的交互态。

ىرىمدات- ىرىمدا- 的使动态。

ىرىمداۋ ىرىمدا- 的不定式。

ىرىم-جىرىم 〈名〉禁忌，忌讳，(迷信的)习惯，礼节：قايداعىبىر اقىلعا سىيمايتىن ىرىم-جىرىم 那么多的不可思议的忌讳 / ىرىم-جىرىمىن جاساۋ 按照礼俗表示意思。

ىرىم-جىرىمدا- 〈动〉① 避讳，忌讳，顾忌，禁忌相信预兆，按照迷信的礼俗行事。

ىرىم-جىرىمداۋ ىرىم-جىرىمدا- 的不定式。

ىرىم-سىرىم 〈名〉禁忌，忌讳，(迷信的)习惯，礼节。

ىرىمشىل 〈形〉① 忌讳多的，迷信的，相信预兆 ② 遵守迷信礼俗的。

ىرىمشىلدىق ىرىمشىل 的抽象名词。

ىرىك-جىرىك 〈名〉纠纷，纷争，争执，争吵，吵闹：ىرىك-جىرىگى كوپ ٴۇي 争吵不休的家庭 / سىرتتا ىرىك-جىرىك بولىپ جاتىر. 外边正在吵闹呢 / ىرىك-جىرىكتان دەم الا الماۋ 吵闹得不能休息。

ىرىس 〈名〉① 财物，财富：ىرىسقا كەنەلۋ 得到很多财富 ② 幸福，幸运，福气，福份：ىرىسى بار ادام 有富份的人 ▲ جاقسى لەپەس جارىم ىرىس 良好的祝愿等于得到富份 ▲ ىرىس الدى 吉祥之兆，幸运之兆 ▲ ىرىسى شايقالۋ 走背运 ▲ ىرىس قونۋ 发财，走红运 ▲ جاقسى تۋسا ەل ىرىسى، جاڭبىر جاۋسا جەر ىرىسى. 【谚】贤者降世人民受益，风调雨顺大地受益。

ىرىسسىز 〈形〉① 无财物的，无财富的，穷困的 ② 运气不济的，无福气的，无福份的。

ىرىسسىزدىق ىرىسسىز 的抽象名词。

ىرىستى 〈形〉① 有财物的，有财富的，富裕的 ② 幸福的，幸运的，走运的，有福气的。

ىرىستىلىق ىرىستى 的抽象名词。

ىس I 〈名〉① 煤气，煤烟 ② 烟碱，烟臭，烟子，烟墨，烟垢 ▲ ىس باسۋ 熏黑 ▲ ىس بولۋ 被烟熏黑 ▲ ىس سالۋ 用烟熏 ▲ ىس ٴتيۋ 煤气中毒 ▲ ىس شالۋ 被烟熏 ▲ ىس ٴوتۋ 中暑。

ىس- II 〈动〉搓，擦，擦破，擦伤：قولمەن قاتتى-قاتتى ىسۋ 用手使劲搓 / ونىڭ قولىن ارقان ىسىپ كەتتى. 他的手被绳子擦破了。

ىسقاياق 〈形〉奸诈的，狡猾的，刁钻的；老练的：ىسقاياق ادام 狡猾的人。

ىسقاياقتان- 〈动〉变得奸诈，变得狡猾，成为刁钻；老练起来：ىسقاياقتانعان كىسى 老奸巨滑的人。

ىسقاياقتانۋ ىسقاياقتان- 的不定式。

ىسقاياقتىق ىسقاياق 的抽象名词。

ىسقات 〈名〉[阿]〔宗〕罚赎，伊斯戛特。

ىسقى 〈名〉摩擦器。

ىسقىز- ىس- II 的使动态。

ىسقىلا- 〈动〉搓，擦，摩：ىسقىلاپ جۋۋ 搓洗 / ارقاسىن ىسقىلاۋ 搓背。

ىسقىلاس- ىسقىلا- 的交互态。

ىسقىلات- ىسقىلا- 的使动态。

ىسقىلاۋ ىسقىلا- 的不定式。

ىسقىر- 〈动〉① 打口哨，打呼哨，吹哨：ٴۇي ىشىندە ىسقىرماي وتىر 不要在屋里打口哨 ②（蛇类动物）发出咝咝声，咝咝叫，吱吱叫 ③〔转〕呼啸，吼叫：بوران ىسقىرا سوعىپ تۇر. 大风在呼啸。

ىسقىرعىش I 〈名〉哨子，口哨。

ىسقىرعىش II 〈形〉会打口哨的，吹哨声响的。

ىسقىرت- ىسقىر- 的使动态。

ىسقىرۋ ىسقىر- 的不定式。

ىسقىرىق 〈名〉① 哨子，口哨：ىسقىرىق بارما؟ 有哨子没有？② 哨声，吹哨声：ىسقىرىقتان ويانۋ 被哨声叫醒 ▲ ايداعانى بەس ەشكى، ىسقىرىعى جەر جارادى. 赶着五只山羊，喊声震动了大地（雷声大，雨点小）。

ىسقىرىس- ىسقىر- 的交互态。

ىسقىش I 〈形〉① 会搓的，会擦的，善于搓擦的 ② 搓擦用具。

ىسقىش II 〈名〉弓弦。

ىسۋ ىس- I 和 ىسى- 的不定式。

。洗搓 جۋۋ سپالاپ :揉,摩,搓 〈动〉 سپالا-
。态互交的 -سپالا سپالاس-
。态动使的 -سپالا سپالات-
。式定不的 -سپالا سپالاۋ
论,据论,据凭,明证,据根,据证 〈名〉 سپات
证 :سپات كورسەتۋ 据证出拿 / سپات كەلتىرۋ
。(证论)据根出说
سپاتتاي :证论,实证,明证 〈动〉 سپاتتا-
الماۋ 需实证了为 سپات كەلتىرۋ / 明证能不
。据证要
。态动被的 -سپاتتا سپاتتال-
。件证,书明证 〈名〉 سپاتتاما
。态互交的 -سپاتتا سپاتتاس-
。态动使的 -سپاتتا سپاتتات-
。式定不的 -سپاتتا سپاتتاۋ
。人证 〈名〉 سپاتتاۋشى
。的凿确据证,的据证有 〈形〉 سپاتتى
.ستىق 见 سىسى
.ستىقتا 见 سىسلا-
。态动使的 -سىسلا سىسلات-
。式定不的 -سىسلا سىسلاۋ
.ستىق-سۋىقتى 见 سىسلى-سۋىقتى
.ستىقتىق 见 سىسلىق
/ 肉熏 ەت ستاۋ :黑熏,熏烟,熏 〈动〉 ستا-
墙把烟 ٴتۇتىن تامدى ستاپ قارايتىپ جىبەردى
。了黑熏
格资 ستاجى ۋزىن :历资,格资 〈名〉 ستاج
。老
老历资,的历资有,的格资有 〈形〉 ستاجدى
。的
。杯璃玻 〈名〉 ستاكان
。态动被的 -ستا ستال-
。黑熏,熏 ② 态身反的 -ستا① ستان-
。态动使的 -ستان ستاندىر-
。式定不的 -ستان ستانۋ
。态互交的 -ستا ستاس-
。态动使的 -ستا ستات-
。式定不的 -ستا ستاۋ
比,的热炎较比,的热较比 〈形〉 ستىعىراق
。烫的较

烘烘热 ,的呼呼热 ,的热 ① 〈形〉 ستىق
كۇن / 风热 جەل ستىق 的烈炽,的烫,的
ستىق 天热 / ستىق تاماق 饭的呼呼热 / سۋ
وتە ستىق ەكەن. 烫太水 / وتتاي ستىق 一火
ستىق :的切亲,的情热,的热亲 ② 烈炽的般
高 جوعارى ستىق :度热 ③ 热亲到感 سەزىلۋ
度 39 温体 ستىعى 39 گرادۋس :温体 ④ 温
们你 .الىڭدار ٴىشىپ ستىق :点茶,食饭 ⑤
▲ 症热〔医〕 ستىق بەلگىلەرى ▲。饭点吃先
泪热 ستىق جاس ▲ 带热〔地〕 ستىق بەلدەۋ
宠 ستىق كورۋ ▲心的热火 ستىق جۇرەك ▲
,热受;暑中① ستىق ٴوتۋ ▲热亲,欢喜,爱
ستىق وتكىزۋ ▲ 引吸被;上爱,心倾 ② 热串
▲ 烧发 ② 火上① ستىعى اسۋ ▲ 热导
甘同;冻受热受 ستىعىنا كۇيىپ، سۋىعىنا توڭۋ
烧退 ② 凉变,热退① ستىعى قايتۋ ▲ 苦共
▲ كەلىنىنىڭ بەتىن كىم اشسا سول ستىق.【谚】
。(德戴恩感)人的纱面揭激感最妇媳新
: 暑 寒, 热 冷 ① 〈名〉 ستىق-سۋىق
困难艰 ② 热耐寒耐 ستىق-سۋىققا شىدامدى
饱 باسىنان وتكىزگەن ستىق-سۋىقتى :霜风,苦
。的霜风经
,热闷到感 ,热得觉,热到感 〈动〉 ستىقتا-
。汗出得热 تەرلەۋ ستىقتاپ :热发
。态互交的 -ستىقتا ستىقتاس-
。态动使的 -ستىقتا ستىقتات-
。式定不的 -ستىقتا I ستىقتاۋ
有,的热炎较比,的热较比 〈形〉 II ستىقتاۋ
。的烫点
热,性热 ② 词名象抽的 ستىق ① ستىقتىق
。料肥性热 تىڭايتقىش ستىقتىق :度
天 .كەتتى سىسىپ كۇن :热变,热 ① 〈动〉 سى-
越来越子屋 .بارادى سىسىپ ٴۇي / 。了热气
سىسىپ دە ٴالى دەنەسى :烧发,烧 ② 。了来起热
。呢烧发在还他 .تۇر
。声咝咝(的出发蛇) 〈名〉 I سىسىل
得变,练老得变② 态动被的 -سى① II سىسىل-
جىل- نەشە وعان :练锻受经,熟倍,熟娴,练熟
دىك شىنىندە سىسىلىپ مىس كىردى. 他内之年几
对 قىزمەتكە سىسىلۋ / 。了多明聪且而练老得变

工作熟练 ③ 〔转〕 消瘦，变瘦 ：مەرقىنباي
ناۋقاستان سولۇك كوپ ىسلىپ كەتىپتى. 米尔肯
巴依病后消瘦得多了。
ىسلدا- 〈动〉 ① 发（蛇）发出咝咝声出漏
气声 ② （急促呼吸时）吁吁作声。
ىسلداس- ىسلدا- 的交互态。
ىسلدات- ىسلدا- 的使动态。
ىسلداۋ ىسلدا- 的不定式。
ىسلدىر- ىسل- Ⅰ 的使动态。
ىسلۇ ىسل- Ⅰ 的不定式。
ىسلىس- ىسل- Ⅱ 的交互态。
ىسىن- Ⅰ س- Ⅰ 的反身态。
ىسىن- Ⅱ 〈动〉 取暖，烤火：شاي ىشىپ ىسىنۇ
喝茶取暖。
ىسىندىر- ىسىن- Ⅱ 的使动态。
ىسىنۇ ىسىن- Ⅱ 的不定式。
ىسىڭقىرا- 〈动〉 变得稍微热， 变得略微暖
和，温度有所上升：كوكتەم شىعىپ كۇن
ىسىڭقىراپ 春天来了，天气变得暖和了些。
ىسىڭقىراۋ ىسىڭقىرا- 的不定式。
ىسىر- 〈动〉 ① 挪动，搬开，移动：ورىندىقتى
ىسىرىپ قويىدى 把椅子挪开了 ② 挤：ىسىرىپ
شىعارۋ 挤出去。
ىسىراپ 〈名〉 浪费，挥霍：ىسىراپ ەتۋ （قىلۋ）
浪费 / ۋاقىتتى ىسىراپ ەتۋ 浪费时间 / ىسىراپ
بولعان دۇنيەلىكتەر 被挥霍的东西。
ىسىراپكەر 〈形〉 ① 浪费的，挥霍的，不会节
约的，不知节约的 ② 浪费者，挥霍者，不会节
约的人。
ىسىراپكەرشىل 〈形〉 爱浪费的，爱挥霍的，
大手大脚的。
ىسىراپكەرشىلدىك ىسىراپكەرشىل 的抽象
名词。
ىسىراپقور 〈形〉 ① 爱浪费的，爱挥霍的，大
手大脚的②浪费者，挥霍者，大手大脚的人。
ىسىراپقورلىق ①ىسىراپقور 的抽象名词 ② 浪
费现象，挥霍行为。
ىسىراپسىز 〈形〉 不浪费的，不挥霍的，节约
的，节俭的，节省的，勤俭的。
ىسىراپسىزدىق ىسىراپسىز 的抽象名词。
ىسىراپشىل 〈形〉 ① 爱浪费的，爱挥霍的，
大手大脚的，不会节约的②浪费者，挥霍者。
ىسىراپشىلدىق ①ىسىراپشىل 的抽象名词 ② 浪
费现象，挥霍行为。
ىسىرعىز- ىسىر- 的使动态。
ىسىرعىش 〈名〉 堆物器。
ىسىرما 〈名〉 拉锁。
ىسىرمالى 〈形〉 带拉锁的：ىسىرمالى شاپان
带拉锁的上衣。
ىسىرت- ىسىر- 的使动态。
ىسىرۋ ىسىر- 的不定式。
ىسىرىل- ىسىر- 的被动态。
ىسىرىلىس- ①ىسىرىل- 的交互态 ② 挤，拥
挤：ىسىرىلىسىپ وتىرۋ 挤着坐。
ىسىرىس- ىسىر- 的交互态。
ىسىت- ①ىسى- 的使动态 ② 加热，加温，烘
烫：تاماقتى ىسىتىپ شىعۋ. 把饭热一热再
吃。
ىسىتپا 〈名〉 经过加热的食物。
ىسىتۋ ىست- 的不定式。
ىسىتىل- ىسىت- 的被动态。
ىسىتىس- ىسىت- 的交互态。
ىت- 〈动〉 蹿，跳跃，急奔，奔跑：قويان ىتا
جونەلدى. 兔子猛的一跳跑了。
ىتقۋ ىتقى- 的不定式。
ىتقى- 〈动〉 ① 猛然奔跑的，猛的一跳，疾奔：
اتى ىتقي جونەلگەندە، ول اۋىپ تۇسۋگە شاق
قالدى. 马猛然一跑，他险些摔下来。② 奔泻，
喷出，喷，迸出：بىتىقىپ اققان وزەن 奔泻而
流的河 / ىتقىعان مۇناي 喷出的石油。
ىتقىت- ىتقى- 的使动态。
ىتۋ ىت- 的不定式。
ىتيول 〈名〉 〔药〕 鱼石脂。
ىشقىن- 〈动〉 ① 使劲吸气，挣扎着呼吸，断
断续续地呼吸：ىشقىنا تىنىس الۋ 挣扎着喘
了几口气 ② 〔转〕 （风一阵阵）猛烈起来：
جەل ىشقىنا سوعىپ تۇر. 风一阵一阵地猛烈
地刮着。
ىشقىندىر- ىشقىن- 的使动态。
ىشقىنت- ىشقىن- 的使动态。

。式定不的 -شقن   بشقنۆ

。腰裤 〈名〉 بشقر

腰裤到卷;腰裤卷,腰裤绾 〈动〉 -بشقرلان
。里

。态动使的 -شقرلان   -بشقرلاندر

。的腰裤有 〈形〉 بشقرلى

的用腰裤做,的腰裤做用 ① 〈形〉 بشقرلىق
。腰裤 ② (料材)

穿 كيۆ بشتان :衩裤,裤衬,裤内 〈名〉 بشتان
。裤衬

裤着穿 ,的裤衬有,的裤内有 〈形〉 بشتاندى
。的衩

裤衬穿有没,的裤内有没 ① 〈形〉 بشتانسز
。的穷贫,的究 〔转〕 ② 的身下着露,的

。的衩裤着穿只,的裤内穿只 〈形〉 بشتانشالق

年今 .جوق بشتات بيىل :制编 〈名〉 بشتات
。制编有没

。的外编,的制编有没 〈形〉 بشتاتسز

。的内以制编,的制编有 〈形〉 بشتاتتى

ٴى

ٴى 哈萨克文字母表中的第三十三个字母。

ٴىبىلىس 〈名〉① 恶魔，魔鬼 ② 〔转〕 险恶的人，阴险的人，毒辣的人。

ٴىجداعات 〈名〉① 用心，勤奋，奋力：قىزمەتتى ىجداعاتپەن ىستەۋ 用心工作 ② 渴望，进取心；努力：بار ٴىجداعاتىن سالىپ ۇيرەنۋ 尽最大努力去学习 ③ 教养，礼貌：ٴىجداعاتى بار كىسى 有教养的人。

ٴىجداعاتسىز 〈形〉不用心的，没有进取心的，不热心的。

ٴىجداعاتسىزدىق ٴىجداعاتسىز 的抽象名词。

ٴىجداعاتتا- 〈动〉用心，力求，努力，勤奋，极力设法：ٴىجداعاتتاپ ۇيرەنگەندە عانا كەلەلى ناتيجەگە قول جەتكىزۋگە بولادى 努力学习才能取得良好的成绩 / ٴىجداعاتتاپ ٴبىر شەشىمىن ايتىڭىز. 请你极力设法提出个解决办法。

ٴىجداعاتتان- ٴىجداعاتتا- 的反身态。

ٴىجداعاتتاۋ ٴىجداعاتتا- 的不定式。

ٴىجداعاتتى 〈形〉① 勤勉的，勤奋的，用心的，细心的：ٴىجداعاتتى وقۋشى 用功的学生 ② 有教养的，有礼貌的：ٴىجداعاتتى كىسى 有教养的人。

ٴىجداعاتتىلىق ٴىجداعاتتى 的抽象名词。

ٴىجداھات 见 ٴىجداعات.

ٴىجديعات 见 ٴىجداعات.

ٴىز 〈名〉① 脚印，踪迹，足迹：تۇيەنىڭ ٴىزى 骆驼的脚印 ② 〔转〕 痕迹，遗痕：جارانىڭ ٴىزى 伤痕 ③ 〔转〕 构思，设想；轮廓，雏形▲ ٴىزىن سالماۋ 断决来往；老死不相往来 ▲ ٴىز اڭدىسۋ 互相监视，互相盯梢 ▲ ٴىز باسۋ ① 顶替，代替，接替②跟着，学着 ▲ ىزگە ٴتۇسۋ ① 追随，追踪，跟踪追迹 ②监视盯梢 ③ 以（某人）作榜样，模仿（某人）▲ ٴىز كەسۋ 跟踪，追踪 ▲ ٴىز سالۋ 来往，交往 ▲ ٴىز تاستاماۋ 不留踪迹，偷偷地 ▲ ٴىز شالۋ 跟踪寻找，探察踪迹▲ ٴىزىن باعۋ 监视，盯梢 ▲ ٴىزىن سۋىتپاۋ 及时，经常；立即，趁热 ▲ ٴىزى سۋۋ 忘记 ▲ ٴىز قالۋ ① 留下痕迹 ②留下影响，起作用，有帮助。

ٴىزباسار 〈名〉接班人，顶替人，接替人：ٴىزباسارلار تاربيەلەۋ 培养接班人。

ٴىزباسارلىق 〈名〉接班，接替。

ىزگى 〈形〉① 善意的，良好的，善良的：ىزگى نيەت 善意 / ىزگى تىلەك 良好的愿望 ② 诚挚的，真诚的：ىزگى دوستىق 诚挚的友谊③有益的，有价值的：ىزگى ٴىس 有益的工作。

ىزگىلىك ①ىزگى 的抽象名词 ② 好事，善事。

ىزگىلىكتى 〈形〉① 善意的，良好的，善良的 ② 诚挚的，真诚的 ③ 有益的，有价值的，有意义的。

ىزدە- 〈动〉① 找，寻找，觅：جوق ىزدەۋ 寻找失物 ② 探求，追求，追寻：اقيقات ىزدەۋ 追求真理 ③ 探测，勘探：كەن ىزدەۋ 探矿 ▲ ىزدەگەن بولۋ 装着找 ▲ ىزدەگەنگە سۇراعان 有求必应 ▲ ىزدەپ الۋ 自找 ▲ استىنداعى اتىن التى اي ىزدەۋ 【谚】骑驴觅驴；骑马找马 ▲ ىزدەپ العان اۋرۋدىڭ ەمى تابىلماس. 【谚】自找的病无法治好（自讨苦吃）。

ىزدەگىش 〈形〉① 爱找……的，善于寻找……的 ② 爱追求……的，爱探求的。

ىزدەگىشتىك ىزدەگىش 的抽象名词。

ىزدەل- ىزدە- 的被动态。

ىزدەمپاز 〈形〉爱钻研的，爱探讨的，肯下功夫的。

ىزدەمپازدىق ىزدەمپاز 的抽象名词。

ىزدەن- 〈动〉① 寻求，追求，力求：ٴبىلىم

ىزدەنۋ 追求知识 ② 为解决某个问题而奔波，提出申请：ىزدەنىپ اۋدانعا بارۋ 到县上去申请 ③ 钻研，探讨：عىلىمداعى ماسەلەلەردى ىزدەنىپ شەشۋ 通过钻研解决科学上的问题。

ىزدەنگىش 〈形〉 ① 爱告状的，爱申诉的 ② 爱钻研的，爱探讨的，肯下功夫的。

ىزدەنگىشتىك ىزدەنگىش 的抽象名词。

ىزدەندىر- ىزدەن- 的使动态。

ىزدەنت- ىزدەن- 的使动态。

ىزدەنۋ ىزدەن- 的不定式。

ىزدەنۋشى 〈名〉 ① 申诉者，寻求者，追求者 ② 钻研的人，探讨者。

ىزدەنۋشىلىك 〈名〉 探讨，追求，钻研。

ىزدەنىمپاز 见 ىزدەمپاز.

ىزدەنىمپازدىق 见 ىزدەمپازدىق.

ىزدەنىس- I ىزدەن- 的交互态。

ىزدەنىس II 〈名〉 探讨，探求。

ىزدەنۋ ىزدەن- 的不定式。

ىزدەس- ىزدە- 的交互态。

ىزدەستىر- ① ىزدەس- 的使动态 ② 钻研，探讨，摸索：عىلىمي نەگىز ىزدەستىرۋ 探求科学依据 ③ 找，寻找：دارىندى مۇعالىم ىزدەستىرۋ 找名师。

ىزدەستىرىل- ىزدەستىر- 的被动态。

ىزدەسۋ ىزدەس- 的不定式。

ىزدەت- ىزدە- 的使动态。

ىزدەۋ ىزدە- 的不定式。

ىزدەۋشى 〈名〉 寻找者，失主。

ىزەت 〈名〉 礼貌，敬意，尊重 ▲ ىزەت تۇتۋ (كورسەتۋ) 尊敬。

ىزەت-قۇرمەت 〈名〉 礼貌，尊敬，敬意：جولداستار اراسىندا ىزەت-قۇرمەت بولۋ كەرەك. 同志之间要有礼貌。

ىزەتتە- 〈动〉 尊敬，尊重，崇敬：اتا-انانى ىزەتتەۋ 尊敬父母。

ىزەتتەۋ ىزەتتە- 的不定式。

ىزەتتى 〈形〉 ① 有礼貌的，谦逊的，懂礼节的：ىزەتتى بالا 有礼貌的孩子 ② 恭敬的，崇敬的：ىزەتتى تۇردە تىڭداۋ 恭敬地听。

ىزەتتىلىك ىزەتتى 的抽象名词。

ىزەتشىل 〈形〉 讲究礼貌的，重视礼节的：ىزەتشىل كىسى 讲究礼貌的人。

ىزەتشىلدىك ىزەتشىل 的抽象名词。

ىززەت 见 ىزەت.

ٴىزسىز 〈形〉 无脚印的，无足迹的，无影无踪的；无信息的，无音信的：ٴىزسىز كەتۋ 无任何消息。

ٴىز-ٴتوز 〈名〉 ① 脚印，足迹，踪迹：ٴىز-ٴتوز كورىنبەۋ 没有发现足迹 ② 音信，信息，消息：ٴىز-ٴتوزىن بىلدىرمەي كەلۋ 不露消息就来 ③ 线索，痕迹：ٴىز-ٴتوزىن بىلدىرمەۋ 不留痕迹。

ٴىز-ٴتوزسىز 〈形〉 无影无踪的，杳无音信的：ٴىز-ٴتوزسىز جوعالۋ 丢得无影无踪。

ٴىزشى 〈名〉 找脚印者，寻找足迹者，跟踪者。

ٴىزشىل 〈形〉 善于辨认足迹的，善于跟踪的。

ٴىزشىلدىك ٴىزشىل 的抽象名词。

ىزىنشا 〈副〉 随后，紧跟着；立即，赶快：ىزىنشا قۋا جونەلدى 紧跟着追上去。

ٴىل- 〈形〉 ① 挂，吊挂，悬挂：كيىمىڭدى ٴىلىپ قوي 把你的衣服挂起来 ② 插：ەسىكتىڭ ىلگەگىن ٴىلىپ قويدى 插上门栓 ③ 捉住，抓住，吊起；拾起，捡：جەردەن ٴىلىپ الدى 从地上吊起来 ④〔转〕穿：ۋستىنە شاپان ٴىلىپ كورگەن جوق 从来穿过上衣 ▲ كوز (كىرپىك) ىلمەۋ 不合眼，不睡觉 ▲ كوزىنە ىلمەۋ 看不起 ▲ قۇلاعىنا ىلمەۋ 听不进去 ▲ ٴىلىپ اكەتۋ (很快)接上 ▲ ٴىلىپ كەتۋ ① 偷走 ② 讽刺，挖苦。

ىلبار 见 ٴىلبىس.

ٴىلبي- 〈动〉 ① 消瘦，显得瘦弱，显得骨瘦如柴：ٴىلبيىپ جۇرە الماۋ 瘦弱走不动 ② 显得可怜，乞怜：ٴىلبيىپ قاراۋ 可怜地看着。

ٴىلبيت- ٴىلبي- 的使动态。

ٴىلبيۋ ٴىلبي- 的不定式。

ٴىلبيىس- ٴىلبي- 的交互态。

ٴىلبى- 〈动〉 慢腾腾地走，缓慢地行走，磨蹭；步履艰难：ٴىلبىپ ٴجۇرۋ 慢腾腾地走 / ايامىن ٴىلبىپ باسۋ 迈着缓慢的步伐。

ٴىلبۋ ٴىلبى- 的不定式。

ٴىلبىس- I ٴىلبى- 的交互态。

ٴىلبىس II 〈名〉〔动〕雪豹,艾叶豹。

ٴىلبىسىن 见 ٴىلبىس.

ٴىلبىت- ٴىلبى- 的使动态。

ىلگەك 〈名〉① 钩子,挂钩: تەمىر ىلگەك 铁钩子 ② 栓,插销: ەسىكتىڭ ىلگەگى 门栓。

ىلگەكسىز 〈形〉① 无挂钩的,无钩子的 ② 无栓的,无插销的。

ىلگەكتە- 〈动〉挂,扣,插: ەسىكتى ىلگەكتەپ قويۋ 把门扣上。

ىلگەكتەل- ىلگەكتە- 的被动态。

ىلگەكتەن- ىلگەكتە- 的被动态。

ىلگەكتەس- ىلگەكتە- 的交互态。

ىلگەكتەت- ىلگەكتە- 的使动态。

ىلگەكتەۋ ىلگەكتە- 的不定式。

ىلگەكتى 〈形〉① 带挂钩的,带钩的 ② 带栓的,带插销的。

ىلگەرگى 〈副〉以前的,以往的,从前的,过去的,早先的: ىلگەرگى ستەر 往事 / ىلگەرگى ٴسوز 过去的话。

ىلگەرلە 见 ىلگەرىلە-.

ىلگەرلەن- ىلگەرلە- 的被动态。

ىلگەرلەس- ىلگەرلە- 的交互态。

ىلگەرلەت- ىلگەرلە- 的使动态。

ىلگەرلەۋ ىلگەرلە- 的不定式。

ىلگەرى 〈副〉① 前,先,早: مۇنان بەس جىل ىلگەرى 五年前 / ىلگەرى قاراۋ 朝前看 ② 强,好: ونان الدەقايدا ىلگەرى 比他强多了 ▲ كۇن ىلگەرى 事先,提前,预先 ▲ كوش ىلگەرى 比…强得多… ▲ ىلگەرى باسۋ 前进 ▲ ىلگەرى باسقان اياعى كەيىن كەتۋ 一事无成,无所作为 ▲ جاس جەتكىنشەكتەر ىلگەرى باسقان بالدىرعان، اقساقالدى كارىلەر كەيىن باسىپ بولدىرعان.【谚】青年人成长的象竹笋枝尖,老年人衰颓象桑榆晚景。

ىلگەرى-كەيىن 〈副〉① 前前后后: ىلگەرى-كەيىن ەكى-اق كىسى كەلدى 前前后后就来过两个人。② 以后,今后,往后: ىلگەرى-كەيىن ٴسوز بولىپ جۇرمەسىن 以后不要让人议论 ② 迟早,早晚: ىلگەرى-كەيىن كەرەك بولادى 早晚需要。

ىلگەرى-كەيىندى 见 ىلگەرىندى-كەيىندى.

ىلگەرىلە- 〈动〉① 朝前走,提前,动身前进: سەندەر ىلگەرىلەي تۇرىڭدار 你们先走吧。② 得到好转,取得进步: ول بۇرىنعىسىنان كوپ ىلگەرىلەپ كەتتى 他比以前进步多了。

ىلگەرىلەن- ① ىلگەرىلە- 的被动态 ③ 发展,兴旺,繁荣。

ىلگەرىلەس- ىلگەرىلە- 的交互态。

ىلگەرىلەت- ىلگەرىلە- 的使动态。

ىلگەرىلەۋ ىلگەرىلە- 的不定式。

ىلگەرىلى-كەيىندى 〈形〉① 前前后后的: ىلگەرىلى-كەيىندى ٴبىر-اق رەت بارعان 前前后后去过一次 ② 来来往往的,接连不断的: ىلگەرىلى-كەيىندى اعىلعان ماشينالار 川流不息的车辆,来来往往的车辆。

ىلگەرىلىك 〈名〉长处,优点;进步。

ىلگەرىندى: ىلگەرىندى ىقپال 〔语〕前进同化,顺同化。

ىلگەرىندى-كەيىندى 〈形〉① 前前后后的: ىلگەرىندى-كەيىندى كەلگەن كىسىلەر 前前后后来的人 ② 前面的和后面的,早的和晚的: ىلگەرىندى-كەيىندى وتىرۋ 分前后坐 / ىلگەرىندى-كەيىندى كەلۋ 陆陆续续地来 / ىلگەرىندى-كەيىندى كەتۋ 前仰后合。

ىلگەرىرەك 〈形〉① 比较早的,比较靠前的: ىلگەرىرەك بولعان ۋاقيعا 比较早时候发生的事儿 / ىلگەرىرەك وتىرۋ 靠前一点坐 ② 较好的,较强的。

ىلگەشەك 见 ىلگەك.

ىلگەشەكتە- 见 ىلگەكتە-.

ىلگەشەكتەن- ىلگەشەكتە- 的被动态。

ىلگىز- ٴىل- 的使动态。

ىلگىزگىز- ىلگىز- 的使动态。

ىلگىزدىر- ىلگىز- 的使动态。

ىلگىش 〈名〉① 挂钩,钩子: كيىم ىلگىش 衣钩(衣服架子) ② (捕猪的器具)钩机 ③ 〔转〕牵连,瓜葛: ونىمەن ىلگىشى بار 和他有牵连 ▲ ىلگىش بولۋ 有牵连。

ىلگىشتە- 〈动〉① (连续反复地)钩: ىلگىشتەپ الۋ 钩上来 ② 〔转〕故意纠缠,故间抓辫子。

故意找碴儿: وتكەن ٴىستى ىلگىشتەي بەرۋ 老纠缠过去的事 ③〔转〕挖苦,讽刺: سوزبەن ىلگىشتەۋ 讽刺。

ىلگىشتەن- ىلگىشتە- 的被动态。

ىلگىشتەۋ ىلگىشتە- 的不定式。

ٴىلدالا- 〈动〉凑合,将就: ٴىلدالاپ ىستەۋ 凑合着用。

ٴىلدالاۋ ٴىلدالا- 的不定式。

ٴىلدىر- ٴىل- 的使动态。

ىلدىرگىز- ٴىلدىر- 的使动态。

ٴىلدىرت- ٴىلدىر- 的使动态。

ٴىلدىرۋ- ٴىلدىر- 的不定式。

ىلە 〈副〉① 立即,立刻,当即,紧接着: ىلە حابار بەرۋ 立即通知 / ىلە اتقا قونىپ شابا جونەلدى 立刻骑着马跑了 ② 地名(伊犁)。

ىلەس- 〈动〉跟随: ىلەسىپ ٴجۇرۋ 跟着走 / انگە ىلەسۋ 跟着唱 ▲ ايتاقتا ىلەسۋ 爱煽动,受人唆使。

ىلەسكىز- ىلەس- 的被动态。

ىلەستىر- ىلەس- 的使动态。

ىلەسۋ ىلەس- 的不定式。

ىلە-شالا 〈副〉紧接着,马上,随即,立即: ىلە-شالا ٴسوزباستادى 紧接着开始讲话。

ىلكى 〈副〉当初,早先,起初,原来。

ىلكىم 〈副〉可能,或许,也许。

ىلمە Ⅰ〈名〉〔医〕羊毛疔: ىلمە بولۋ 患羊毛疔。

ىلمە Ⅱ〈名〉钩子 ▲ ىلمە توقۋلما 针织。

ىلمەك 〈名〉① 钩子,挂钩: ىلمەك تەمىر 铁钩子 ② 拴,插销: ەسىكتىڭ ىلمەگى 门的插销 ③ 活环,圈套,环套: ارقاننىڭ ىلمەگى 绳套 ▲ ىلمەك قۇرت 钩虫 ▲ ىلمەك پىشاق 钩刀。

ىلمەكسىز 〈形〉① 无钩子的,无挂钩的 ② 无栓的,无插销的。

ىلمەكتە- 〈动〉绾扣,打活套,系活结。

ىلمەكتەس- ىلمەكتە- 的交互态。

ىلمەكتەت- ىلمەكتە- 的使动态。

ىلمەكتەۋ ىلمەكتە- 的不定式。

ىلمەكتى 〈形〉① 带钩的,带挂钩的 ② 带栓的,带插销的。

ىلمەلە- 〈动〉(把羊毛疗)挑,钩,拨。

ىلمەلەۋ ىلمەلە- 的不定式。

ىلمەشەك 〈名〉钩子,小挂钩。

ٴىلمي- 〈动〉① 弯(腰),屈(身): ىلمىگەن ارىق شال 屈身驼背的瘦老头 ② 变得瘦弱,变得虚弱,显得瘦骨如柴: اۋرۋدان سولۋ ٴىلمىيىپ كەتتى 病后变得虚弱 ③ 变得无精打采,显得毫无精神: كوز ٴىلمىۋ 两眼无神。

ٴىلمىيت- ٴىلمي- 的使动态。

ٴىلمىيۋ ٴىلمي- 的不定式。

ٴىلمىيىس- ٴىلمي- 的交互态。

ٴىلتيپات 〈名〉① 恭维,恭敬,敬意;客气: ۇستازعا دەگەن ٴىلتيپات 对老师的敬意 / ٴىلتيپات كورسەتۋ 尊敬 ② 情谊,心意;好感: ەرەكشە ٴىلتيپات 特殊的情谊。

ٴىلتيپاتسىز 〈形〉① 不被尊敬的,不被爱戴的: ٴىلتيپاتسىز ادام 不被尊敬的人 ② 不懂礼貌的,不会客气的: ٴىلتيپاتسىز قىلىق 无礼的行为。

ٴىلتيپاتسىزدىق ٴىلتيپاتسىز 的抽象名词。

ٴىلتيپاتتى 〈形〉① 尊敬的,亲爱的: ٴىلتيپاتتى قوناق 尊敬的客人 ② 有礼貌的,客套的: ٴىلتيپاتتى ٴسوز 有礼貌的话 ③ 亲切的,殷勤的,热情的: ٴىلتيپاتتى تۇردە قارسى الۋ 热情地接待。

ٴىلتيپاتتىلىق ٴىلتيپاتتى 的抽象名词。

ٴىلۋ Ⅰ〈名〉(亲家之间的)礼物,礼品,赠品: ٴىلۋ الۋ 接受礼物 / ٴىلۋ بەرۋ 赠送礼品。

ٴىلۋ Ⅱ ٴىل- 的不定式。

ىلۋدە: ىلۋدە ٴبىر 少有的,稀罕的,罕见的: ىلۋدە ٴبىر كەزدەسەتىن نارسە 罕见之物。

ٴىلۋلى 〈形〉挂着的,悬挂着的;吊着的: ٴىلۋلى كيىم 挂着的衣服。

ىلىگۋ ىلىك- Ⅱ 的不定式。

ىلىگىس- 〈动〉争吵,闹别扭: ول ەكەۋى سوزگە ىلىگىسىپ قالدى 他俩争吵起来了。

ىلىگىسۋ ىلىگىس- 的不定式。

ىلىك Ⅰ〈名〉① 亲属关系,亲戚关系,血缘关系;亲属,亲戚;某种联系: ونىڭ ونىمەن ازداپ ىلىگى بار. 他跟他有点亲属关系。②

ٴبىلىنىپ-سالىن- 〈动〉① 磨蹭，慢慢腾腾，疲疲沓沓，拖拖拉拉: ٴبىلىنىپ-سالىنباي تەز ٴجۇرۋ 不要磨蹭要惜怜走 ② 有气无力，无精打采: ونى قاشان كورسەڭ دە ٴبىلىنىپ-سالىنادى دا جۇرەدى. 他什么时候都显得无精打采。

ٴبىلىنىپ-سالىنۋ ٴبىلىنىپ-سالىن- 的不定式。

ٴبىلىنىس- ① ٴبىلىن- 的交互态 ② 争吵，顶牛，相互纠缠: ول ەكەۋى كەزدەسكەن جەردەن بىلىنىسە كەتتى. 他们俩一见面就争吵起来了 / تەككە ٴبىلىنىسۋ 无缘无故地纠缠 ③ 合抱。

بىلىنىسكىش 〈形〉爱争吵的，爱顶牛的，爱纠缠的。

ٴبىلىنىستىر- ٴبىلىنىس- 的使动态。

ٴبىلىنىسۋ ٴبىلىنىس- 的不定式。

ٴبىلىپ-قاعۋ ٴبىلىپ-قاق- 的不定式。

ٴبىلىپ-قاق- 见 ٴبىلىپ-شال-.

ٴبىلىپ-شال- 〈动〉讥讽，讽刺，挖苦，讥笑，取笑: سوزبەن ٴبىلىپ-شالۋ 讽刺 / شالدار ٴبىرىن ٴبىرى ٴبىلىپ-شالىپ ازىلدەسىپ وتىر. 老头们相互挖苦取笑。

ٴبىلىپ-شالۋ ٴبىلىپ-شال- 的不定式。

ٴبىلىس- ٴبىل- 的交互态。

ٴىن 〈名〉洞，洞穴: تىشقاننىڭ ٴىنى 老鼠洞 ▲ ىنىنە سۋ قۇيىلۋ 无处藏身，走投无路。

ىندە- 〈动〉穴居: ىندەيتىن اڭدار 穴居动物。

ىندەك 〈名〉〔植〕紫草。

ىندەت I 〈名〉疾病，流行性疾病，传染病: شەشەك، سۇزەك قاتارلى ىندەتتەر 天花、伤寒等疾病 / مالداعى ىندەت 牲畜的流行病。

ىندەت- II 〈动〉跟踪……的踪迹，赶进洞穴，追到洞穴，探察(指穴居动物)。

ىندەتۋ ىندەت- II 的不定式。

ىندەتتى 〈形〉患疾病的，患流行病的，流行病多的: ىندەتتى جىلدار 流行病多的年代。

ىندەۋ ىندە- 的不定式。

ٴىندي 〈名〉〔化〕铟。

ٴىندى 〈形〉有洞的，有洞穴的: ٴىندى جەردەن بايقاپ ٴجۇرۋ 有洞的地方走路要小心。

بىلىك 毛病，非难，吹毛求疵: بىلىك شعارۋ 无事生非 ▲ بىلىگى جوق 非常干净的 ③ 牵连，挂牵: ▲ ارتۋ بىلىگىن 连牵，株连，连累 ▲ بىلىك 无任何 جالعاۋ 〔语〕领格附加成份 ▲ بىلىككە الارى جوق 无用的，不值钱的 ▲ بىلىككە الماۋ 不看起，不理采 ▲ بىلىك سەپتىك 〔语〕领格，属格，第二格 ▲ تاعۇ بىلىك 挑剔，吹毛求疵。

بىلىك- I 〈动〉① 赶上，抵达，到达: ولاردىڭ اڭگىمەسىنە بىلىكتى 赶上他们谈话 / اۋىل شەتىنە بىلىكتى 到达了阿吾勒附近 ② 碰到，遇到，遭到: جەلگە بىلىگۋ 遇到风 ③ 落入，被抓住，被摸着: قولىنا شەت بىلىكتى 手摸着了手绢 ▲ كوز بىلىگۋ 打盹，打瞌睡。

بىلىكتەس 〈形〉① 有亲属关系的，有亲戚关系的，有血缘关系的 ② 有牵连的，有瓜葛的，受株连的 ▲ بىلىكتەس سالالاس سويلەم 〔语〕联贯复句。

بىلىكتەستىك بىلىكتەس 的抽象名词。

بىلىكتىر- ① بىلىك- 的使动态 ② 抓住，使落入手中。

بىلىكتىرىل- بىلىكتىر- 的被动态。

بىلىك-شاتىس ①〈名〉亲属关系，亲戚关系，血缘关系；远亲 ② 瓜葛。

بىلىك-شاتىستىق 〈形〉有亲属关系的，有亲戚关系的，有血缘关系的。

ٴبىلىم I 小块，一撮。

ٴبىلىم II 〈名〉知识，学说，学术。

ٴبىلىن- ① ٴبىل- 的被动态 ② 到达，抵达: تاۋ بوكتەرىنە ٴبىلىنۋ 到达山脚下 ③ 碰到，遇到: قول بىلىنسە ۋستاپ الۋعا بولادى 只要手一碰到就可以抓住 ④ 抓到，拿到: قولعا بىلىنگەنمەن ۋرۋ 逮住什么就拿什么打 ▲ اۋزعا ٴبىلىنۋ ① 开始出名，有了名 ② 被提起，被说起，被议论 ▲ اۋرۋعا ٴبىلىنۋ 患病，得病 ▲ كوز ٴبىلىنۋ 打盹，打瞌睡 ▲ تارامىسىنا ٴبىلىنۋ 消瘦，变得瘦弱，骨瘦如柴 ▲ قازانعا نە سالساڭ شومىشكە بىلىنەر. 【谚】锅里下什么，勺里舀什么。

ٴبىلىندىر- ① ٴبىلىن- 的使动态。

ٴبىلىندىرۋ ٴبىلىندىر- 的不定式。

ٴبىلىنۋ ٴبىلىن- 的不定式。

ٴىنجۇ 〈名〉珍珠 ▲ ٴىنجۇ سىسك 〔医〕胆脂瘤。

ٴىنجۋان 〈名〉珍珠贝。

ٴىنجىل 〈名〉[阿]（展示经典之一）引支勒（基督一生言行录，特指四福音书，福音书）。

ٴىنسان 〈名〉人，人类：ٴىنسان بالاسى 人 / ٴىنسان كورمەگەن 前所未有的。

ٴىنى 〈名〉弟弟：ٴىنىسى كەلدى.（他的）弟弟来了。▲ اعانى كورىپ ٴىنى وسەر، اپانى كورىپ ٴسىڭلى وسەر.【谚】弟弟学哥哥，妹妹看姐姐。▲ اعاسى باردىڭ جاعاسى بار، ٴىنىسى باردىڭ تىنىسى بار.【谚】哥哥是靠山，弟弟是帮手。

ٴىنىلىك 〈形〉弟弟的，做为弟弟的：ٴىنىلىك بورىش 弟弟的义务。

ٴىنىشەك 〈名〉① 对弟弟的昵称 ② 小兄弟，老弟，贤弟：ٴىنىشەك اتىڭ كىم؟ 老弟你叫什么名字？

ٴىڭگا 〈名〉婴儿的哭声。

ٴىڭگالا- 〈动〉（指婴儿）发出哇哇声：ٴىڭگالاپ جىلاۋ 哇哇哭。

ٴىڭگالاۋ ٴىڭگالا- 的不定式。

ٴىڭگەن 〈名〉（指产过羔的）母驼：نار ٴىڭگەن 单峰母驼。

ٴىڭگەنشە 〈名〉三、四岁的母驼。

ٴىڭكال 〈名〉面片。

ٴىڭكار 〈名〉希望，心愿，期待 ▲ ٴىڭكار بولۋ 盼望，期待。

ٴىڭكارلان- 〈动〉盼望，期待，想望：كورۋگە ٴىڭكارلانۋ 盼望见到。

ٴىڭكارلاندىر- ٴىڭكارلان- 的使动态。

ٴىڭكارلانۋ ٴىڭكارلان- 的不定式。

ٴىڭىر 〈名〉黄昏，傍晚：ٴىڭىر اراسىندا 黄昏时 / ٴىڭىر قاراڭعىسى 傍晚时的黑暗 ▲ قىزىل ٴىڭىر 夜幕降临，天色已黑。

ٴىڭىرلەت- 〈动〉趁黄昏时，赶黄昏时：ٴىڭىرلەتىپ قايدا باراسىڭ؟ 黄昏时，你到哪儿去？

ٴىڭىرلەتۋ ٴىڭىرلەت- 的不定式。

ٴىرگە 〈名〉①（毡房等的）底部，根部，墙脚，墙根：ٴىرگەدەن جەل سوعۋ 从墙脚往里刮风 ② 根基，基础：ادەبيەتتىڭ ٴىرگەسىن قالاۋشى 文学的奠基人 ▲ ٴىرگە كوتەرۋ 搬家，迁移，搬迁 ▲ ٴىرگەسىن اۋلاقتا (السقا) سالۋ 疏远 ▲ ٴىرگە تاس 石基，基础 ▲ ٴىرگە تەبۋ 定居，安家落户，扎根。

ٴىرگەلە- 〈动〉靠墙根，挨墙根：ٴىرگەلەپ جاتۋ 靠墙根躺下。

ٴىرگەلەن- ① ٴىرگەلە- 的被动态 ② 安家，安居，定居，居住：اۋىل-قىستاقتا ٴىرگەلەنۋ 在农村安家。

ٴىرگەلەنۋ ٴىرگەلەن- 的不定式。

ٴىرگەلەس I 〈形〉邻居的，隔壁的，相邻的，邻接的：ٴىرگەلەس ەل 邻国 / ٴىرگەلەس ۇيدە 在隔壁的房子。

ٴىرگەلەس- II ٴىرگەلە- 的交互态。

ٴىرگەلەت- ٴىرگەلە- 的使动态。

ٴىرگەلەۋ ٴىرگەلە- 的不定式。

ٴىرگەلى 〈形〉① 强大的，强有力的，有势力的：ٴىرگەلى وداقتاس 强大的同盟 ② 重要的，稳定的：ٴىرگەلى ورىن 重要的地位 ▲ ٴىرگەلى ەل 有势力的部落；强大的人民。

ٴىرە- 〈动〉① 剥退，钝性分离：قويدىڭ تەرىسىن ٴىرەپ سويۋ 剥退羊皮 ②（指牛用角）挑戳 ③〔转〕批驳，驳斥：اشتى تىلمەن ٴىرەدى 用辛辣的语言加以驳斥。

ٴىرەل- ٴىرە- 的被动态。

ٴىرەس- ٴىرە- 的交互态。

ٴىرەت- ٴىرە- 的使动态。

ٴىرەۋ ٴىرە- 的不定式。

ٴىرك-ٴىرك: ٴىرك-ٴىرك ەتۋ ① 显得鼓，显得鼓鼓囊囊 ② 显得肥胖，显得（肌肉）松懈 ③ 显得有弹性，显得松软；软颤。

ٴىركەس-تىركەس 〈形〉接连不断的，连续的，陆续的，连绵的：ٴىركەس-تىركەس كەلۋ 接连不断的来 / ٴىركەس-تىركەس تاۋلار 连绵的山脉。

ٴىركۋ ٴىرك- II 的不定式。

ٴىركىل- ① ٴىرك- II 的被动态 ② 淤积，积蓄：ٴىركىلگەن سۋ 淤积的水 ③ 停留，停止；逗留：ول ەسىكتىڭ الدىندا ٴىركىلىپ قالدى. 他到了门

口就停下来了。④拘束，拘谨：ىركىلمەي سويلەي بەر 别拘束，继续说下去。

ىركىلدە- 〈动〉①显得鼓，显得鼓鼓囊囊：ىركىلدەگەن سابا 鼓鼓囊囊的皮囊 ②显得肥胖，显得（肌肉）松弛：ىركىلدەگەن سەمىز قوي 特肥的羊 / ىركىلدەگەن سەمىز ادام 肌肉松弛的胖人 ③显得有弹性，显得松软；软颤：ىركىلدەگەن ساز 松软的沼泽地。

ىركىلدەك 〈形〉①肥胖的（肌肉）松弛的 ②松软的，软绵绵的；软颤的。

ىركىلدەت- ىركىلدە- 的使动态。

ىركىلدەۋ ىركىلدە- 的不定式。

ىركىلت- ىركىل- 的被动态。

ىركىلۋ ىركىل- 的不定式。

ىركىلىسسىز 〈形〉不停的，不间断的；很快的。

ىركىندى 〈形〉①淤积的：ىركىندى سۋ 淤积水 ②留下的，保留下来的，剩下的：ىركىندى قىمىز 留下的马奶酒。

ىركىس- I ىرىك- II 的交互态。

ىركىس II 〈名〉①折皱，褶儿，皱纹：كيىمنىڭ ىركىسى 衣服的褶儿 ②结子，疙瘩：ارقاننىڭ ىركىسى 绳结。

ىركىستەن- 〈动〉①起皱折，出褶儿，出皱纹 ②起疙瘩，打成结子。

ىركىستەنۋ ىركىستەن- 的不定式。

ىركىس-تىرىك- 见 ىركەس-تىركەس.

ىركۋ ىرىك- II 的不定式。

ىركىت 〈名〉脱脂酸奶 ▲ ىركىت باسىنا ٴيت توگىلۋ 富裕的，富足的。

ىرمەك 见 ىرمىك.

ىرمىك 〈形〉凝结的，凝结成块状的，变质的：ىرمىك ٴسۇت 凝结的奶子。

ىرمىكتەن- 〈动〉凝结，变质，变坏：ٴسۇت ىرمىكتەنىپ كەتىپتى. 奶子都变质了。

ىرمىكتەنۋ ىرمىكتەن- 的不定式。

ىرمىكتەۋ 〈形〉带有凝块的，有点变质的，有点坏的。

ىرتىك 〈名〉（酸奶的）凝结块。

ٴىرۋ ٴىرى- II 的不定式。

ٴىرى I 〈形〉①大的，大块的：ٴىرى ەل 大国 / ٴىرى تۇرپاتتى 大型的 ②粗状的，魁梧的：ٴىرى دەنەلى 身材魁梧的 ▲ اسقان ٴىرى ەل 超级大国 ▲ ٴىرى اقشا 大票子，整票子 ▲ ٴىرى قارا 大畜 ▲ ٴىرى قوي 齐口（羊）▲ ٴىرى مال 大畜。

ٴىرى- II 〈动〉①发酵，变坏，变酸；凝固：ٴسۇت ٴىرۋ 奶坏了 ②分裂，分化：جاۋ ىشتەن ٴىرىپ بىت-شىت بولدى. 敌人内部分崩离析。▲ ىرگەن اۋىز 不干不净的嘴 ▲ ىرگەن اۋىزدان شىرىگەن ٴسوز شىعادى.【谚】狗嘴里吐不出象牙。

ىرىك I 〈名〉凝固物，凝结物：ايراننىڭ ىرگى 酸奶的凝块。

ىرىك- (ىركى-) II 〈动〉①保留，保守；隐瞒：ٴبىراز اراق ىركىپ قالدى 留了点酒 / بىلگەنىن ىركىپەي ۇيرەتۋ 把自己的知识毫无保留地教给别人 / كوزقاراسىن ىركىپەي ايتۋ 坦率地讲自己的观点 ②节省，节约，积攒：اقشانى ىركىپ ۇستاۋ 节约开支 ③止住，勒住：اتتىڭ باسىن ىركۋ 把马勒住 ▲ ىركىپ الۋ 含着（眼泪）。

ىرىكتە- 〈动〉选择，挑选，挑拣：تۇقىم ىرىكتەۋ 选种 / جاقسى المانى ىرىكتەپ الۋ 把好苹果挑选出来 ▲ مالدى ىرىكتەمەسەڭ تۇقىمى ازادى، قونىستى جاڭارتپاساڭ ٴورىسى توزادى.【谚】畜不选种要退化，牧场不转牧草光。

ىرىكتەل- ىرىكتە- 的被动态。

ىرىكتەن- ىرىكتە- 的反身态。

ىرىكتەس- ىرىكتە- 的交互态。

ىرىكتەت- ىرىكتە- 的使动态。

ىرىكتەۋ ىرىكتە- 的不定式。

ىرىك-شىرىك 〈形〉发霉的，腐烂的，变质的。

ىرىلە- 〈动〉①（把大的）挑选，挑拣：ۇلكەندەرىن ىرىلەپ الۋ 把大的挑选出来 ②〔转〕领先，获得成绩：جارىستا ىرىلەپ شىقتى 在比赛中领先。

ىرىلەن- ①ىرىلە- 的被动态 ②自大，自高自大：ەلگە ىرىلەنىپ كورىنۋ 在别人面前摆架子。

ىرىلەندىر- ①ىرىلەن- 的使动态 ②扩大，合

。并

برلەت- 。态动使的 برلە-

برلەۋ I 〈形〉较大的,较为魁梧的。

برلەۋ II برلە- 的不定式。

برلىك 〈名〉① 高大,魁梧 ②〔转〕高傲,傲慢,自高自大。

ءبرلى-كىشىلى 〈形〉大大小小的,大小不齐的: ءبرلى-كىشىلى جەتى جان 大小七口人。

ءبرلى-ۋاقتى 见 ءبرلى-ۋساقتى.

ءبرلى-ۋساقتى 〈形〉有大有小的,大大小小的,大小掺杂的: ءبرلى-ۋساقتى مال 大小牲畜。

برىمتىك 〈名〉凝块,凝结物,渣子。

برىمتىكتە- 〈动〉凝结,结凝块: برىمتىكتەپ اشۋ 发酵凝结。

برىمتىكتەل- برىمتىكتە- 的被动态。

برىمتىكتەن- برىمتىكتە- 的反身态。

برىمتىكتەت- برىمتىكتە- 的使动态。

برىمتىكتەۋ I 〈形〉稍微凝结的,稍微有凝固的块的。

برىمتىكتەۋ II برىمتىكتە- 的不定式。

برىمشىك 〈名〉乳酪,凝乳,奶豆腐,干酪: قازاندا برىمشىك قايناپ جاتىر. 锅里乳酪在开着。

ءبرىڭ 〈名〉脓: ءبرىڭ شىعۋ 流脓 ▲ ءبرىڭ، جەگەنى جەلىم بولۋ 提心吊胆。

برىڭدە- 〈动〉化脓: جارا برىڭدەدى. 伤口化脓了。

برىڭدەت- برىڭدە- 的使动态。

برىڭدەۋ برىڭدە- 的不定式。

ءبرىڭدى 〈形〉有脓的,带脓的: ءبرىڭدى ىسىك 脓肿 / ءبرىڭدى قاقىرىق 脓痰。

ءبرىڭسىز 〈形〉无脓的: ءبرىڭسىز جارا 无脓的伤口。

ءبرىڭسىزدىك ءبرىڭسىز 的抽象名词。

ءبرىپ-ءشىرۋ ءبرىپ-ءشىرى- 的不定式。

ءبرىپ-ءشىرى- 〈动〉① 腐烂,腐朽: ءبرىپ-شىرىگەن تاماق 腐烂的食品 ②〔转〕腐败,腐化,腐化堕落: ءبرىپ-شىرىگەن تۇرمىس 腐化堕落的生活。

ءبرىت- ءبرى- II 的使动态。

برىتكى 〈名〉① (用来发酵奶制品的)引子,酵母,酶 ②〔转〕挑拨,离间 ▲ برىتكى سالۋ 挑拨离间。

برىتكىش 见 برىتكى.

برىتكىشىل 〈形〉爱挑拨的,爱挑拨离间的,爱煽动的。

برىتكىشىلدىك برىتكىشىل 的抽象名词。

ءبرىتىپ-ءشىرت- ءبرىپ-ءشىرى- 的使动态。

ءىس I 〈名〉① 事,事情,事业,事项,事宜,工作: بۇگىنگى ىستەيتىن ىستەر 今天要做的事 / ماڭىزدى ءىس 重要的事情 / سوتسياليستىك ءىس 社会主义事业 / كوڭىل بولەتىن ءىس 注意事项 / ءىستىڭ ءجونىن بىلمەۋ 不明事理 / ىسكە ورنالاسۋ 安排工作 ② 针线活,缝纫: ءىس تىگۋ 做针线活 / ءىس ماشيناسى 缝纫机 ▲ بالانىڭ ءىسى شالا 小孩办事不靠

ءىس تۇسۋ 祸到临头,遭到不幸,大祸临头 ▲ ءىس اعۋ 顺利,一帆风顺,走运 ▲ ءىس باستى 事务主义 ▲ ءىسى جوق 不管不问 ▲ ءىس تۇسۋ 求,求助 ▲ ءىسى بولماسىن 没有你的事,你不用管 ▲ ءىس جۇرگىزۋ 办事 ▲ ءىس جۇرگىزۋشى 办事者 ▲ ءىس جۇزىندە 实际上 ▲ العىسسىز ىسكە 一文不值的,毫无价值的,毫无益处的,没有用处的 ▲ ىسكە اسىرۋ 实现,兑现,付诸实施 ▲ ىسكە اسۋ 实现,兑现 ▲ ىسكە كىرىسۋ 行动起来,投入 ▲ ءساتى ىسكە 愿成功,祝工作顺利 ▲ ىسكە تاتىر 能用的,顶用的 ▲ ىسكە قوسۋ 使用,投产 ▲ ءىس تاستاۋ 罢工 ▲ ىستەن شىعارۋ 报废,毁坏,破坏 ▲ ىستەن شىعۋ 报废,失效,不能用 ▲ ءىس ىشكى 内政 ▲ ءىستىڭ قىلعان ايتىپ ايىبى جوق 有言在先 ▲ باردىڭ ءىسى پارمەنمەن، جوقتىڭ ءىسى دارمەنمەن. 【谚】富人仗势,穷人卖力。 ▲ ءبىر ىسكە باستام بولعانشا، ءار ىسكە استام بول. 【谚】做一事只求开始,不如事事都通晓。 ▲ دايار اسقا ەنشى كوپ، بىتكەن ىسكە سىنشى كوپ. 【谚】现成的饭吃的人多,做完的事评论的人多。

眼 كوزى ئسۇ :肿浮,胀肿,肿 〈动〉 Ⅱ ئس-
。咀馋,馋 ئسۇ تاماعى ▲ 了肿睛
行做所,动举,为行,动行 〈名〉 ئس-ارەكەت
。动行的他看 قاراۋ ئس-ارەكەتىنە :为
。羊羯岁二 قوي ىسەك :羊羯岁二 〈名〉 ىسەك
子镊用 جۇلۋ ىسكەكپەن :子镊 〈名〉 ىسكەك
。拔
مۇرتتى : 揪,拔(子镊用) 〈动〉 ىسكەكتە-
。子胡拔 ىسكەكتەۋ
。态动被的 ىسكەكتە- ىسكەكتەل-
。态互交的 ىسكەكتە- ىسكەكتەس-
。态动使的 ىسكەكتە- ىسكەكتەت-
。式定不的 ىسكەكتە- ىسكەكتەۋ
:的干能,的艺手有,的巧手 ① 〈形〉 ىسكەر
ۇيدىڭ ئوسى :手巧 ② 人的巧手 ادام ىسكەر
。手巧的家一这 ىسكەرى
技、艺手 ② 词名象抽的 ىسكەر① ىسكەرلىك
。艺
。现表;作动,为行 〈名〉 ئس-قيمىل
斯伊 ئسلام ئدىنى :兰斯伊 〔口〕 〈名〉 ئسلام
。教兰
:的巧手,的艺技有,的艺手有 ① 〈形〉 ىسمەر
:势把,手巧 ② 人的艺手有 ادام ىسمەر
▲ 手巧的服衣做 ىسمەرى تىگىنشىلىكتىڭ
ىسمەردىڭ بايلىعى قولىندا، كەمەڭگەردىڭ بايلىعى
,手双的他自来富财的人手巧【谚】 جولىندا.
ىسمەردىڭ قولى ▲ 。生一其在映反绩业的人伟
为人手巧【谚】 ورتاق. شەشەننىڭ ئتىلى ورتاق،
。利谋家大为家辩雄,活做人众
技,艺手 ② 词名象抽的 ىسمەر① ىسمەرلىك
。艺
。精酒 〈名〉 ىسپەرت
。子样,状形,形外,表外 〈名〉 ىسپەت
: …… 作装,…… 出现表 〈动〉 ىسپەتتەن-
。子样的兴高成装 ىسپەتتەنۋ قۋانعان
。态动使的 ىسپەتتەن- ىسپەتتەندىر-
。式定不的 ىسپەتتەن- ىسپەتتەنۋ
形,的样一形外,的同相表外 〈形〉 ىسپەتتەس
。的同相状
状形 ,的看好表外,的美形外 〈形〉 ىسپەتتى

。的观美
做可事无,的作工无,的事无 〈名〉 ئىسسىز
。着闲来近 جاقىننان بەرى ئىسسىز :的着闲,的
。词名象抽的 ئىسسىز ىسسىزدىك
做 جۇمىس ىستەۋ :办,业作,干,做 〈动〉 ىستە-
得做到得说 اۋزبەن ايقاندى قولمەن ىستەۋ / 事
ئوزارا / 业作械机 ماشينامەن ىستەۋ / 到
ىستەرىن نە ▲ 犯侵互不 ىستەمەۋ سوعاناقتىق
▲ 变叛 ىستەۋ وپاسىزدىق ▲ 措所知不 بىلمەۋ
。非是弄搬 ىستەۋ وت قۇيرىقتىلىق
:搞,干,做 ② 态动被的 ىستە-① ىستەل-
方想思从 يدەيالىق جاقتان كوپ قىزمەت ىستەلدى
。作工多许了做面
。式定不的 ىستەل- ىستەلۋ
。态动被的 ىستەل- ىستەلىن-
قوعامدا كونە :工劳;工短 〈名〉 ىستەمشى
。工短过当会社旧在 ىستەمشى بولعان
ىستەس ▲ 的作合,的事共 〈形〉 Ⅰ ىستەس
。作合,事共 بولۋ
。交性 ② 态互交的 ىستە-① Ⅱ ىستەس-
,作合②词名象抽的 Ⅰ ىستەس① ىستەستىك
协义主会社 سوتسياليستىك ىستەستىك :作协
。作
,用使,用采,用 ② 态动使的 ىستە-① ىستەت-
/ 言语的众群用 حالىق ئتىلىن ىستەتۋ :使役
اقشا :费花 ② 用使马牛当 مال ورنىندا ىستەتۋ
。钱花 ىستەتۋ
。态动使的 ىستەت- ىستەتكىز-
。态动使的 ىستەت- ىستەتتىر-
。态动被的③、② ىستەت- ىستەتىل-
。式定不的 ىستە- ىستەۋ
:的成现,的成办,的成做 〈形〉 ىستەۋلى
。饭的成现 ىستەۋلى تاماق
成现非;的手动未,的做有没 〈形〉 ىستەۋسىز
。的
。词名象抽的 ىستەۋسىز ىستەۋسىزدىك
。的着忙,的作工有,的事有 〈形〉 ئىستى
签,棍(的尖有端一制铁或木)〈名〉 Ⅰ ىستىك
。签铁 تەمىر ىستىك / 棍木 اعاش ىستىك :子
鼻尖 مۇرىن ىستىك ▲ 的尖 〈形〉 Ⅱ ىستىك

。子
。扎,捅,戳（动） ستىكته-
。态动被的 ستىكته- ستىكتەن-
。态互交的 ستىكته- ستىكتەس-
。态动使的 ستىكته- ستىكتەت-
。式定不的 ستىكته- ستىكتەۋ
ئستىل : 气风,格风,风作（名） ئستىل
共 ئستىل كوممۇنيستىك / 风作顿整 دۇرستاۋ
。格风义主产
质品 ,的德道有,的好风作（形） ئستىلدى
。的格风有,的好
。态动使的 Ⅱ ئس- ئستىر-
。式定不的 Ⅱ ئس- ئسىۋ
。社纫缝,铺缝裁（名） ئسحانا
的活干爱,的劳勤,的快勤 ①（形） ىسشەك
。的巧手,的艺技有,的艺手有 ②
。词名象抽的 ىسشەك ىسشەكدىك
爱,的住不闲,的劳勤,的快勤（形） ئسشىل
。的活干
。词名象抽的 ئسشىل ىسشىلدىك
肿浮 ىسىك ئۇرۇۋى : 块肿,肿浮,肿（名） ىسىك
。病
浮,胀肿,肿 ② 态身反的 Ⅱ ئس- ① ئسىن-
,大自傲骄〔转〕③ 肿冻 ئسىنۋ سۇقتان : 肿
。怒发,气生〔转〕④ 胀膨我自,傲高
。态动使的 ئسىن- ئسىندىر-
。式定不的 ئسىن- ئسىنۋ
有稍,的胀肿点有,的肿为较（形） ىسىڭكى
。的肿浮
。词名象抽的 ىسىڭكى ىسىڭكىلىك
。式定不的 ئسىپ-كەپ- ئسىپ-كەبۋ
تولا بويى : 胀肿 ①（动） ئسىپ-كەپ-
自,慢傲,傲高〔转〕② 肿浮身全 ئسىپ-كەبۋ
。乐不闷闷,怒发,气生〔转〕③ 胀膨我
。态动使的 Ⅱ ئس- ئسىر-
/内国 ئشى ەل : 面里,部内 ①（名）Ⅰ ئش
肚 ئش ئاۋرۇ : 部腹,子肚 ② 里屋 ئشى ئۆيدەك
心,儿眼心,心〔转〕③ 胀腹 ئش كەبۋ / 痛子
胸,心肠 : ىشتە ساقتاۋ 里心在藏 / ئشى بۇزىق
ىشىندە دەمى ▲ 窄狭胸心 ئشى تار / 坏儿眼心

松① ئش بوساتۋ ▲ 声做不,图意露暴不 بولۋ
▲ 服气〔医〕ئشكە ئاۋا ەنگىزۋ ▲ 手解 ②带腰
ئش ▲ 衣内 ئش كيىم ▲ 里心在记 ئشكە تۇيۋ
裙衬,衣衬 ئش كويلەك ▲ 炎尾阑性慢 كىرنە
油肚,肪脂内 ئش ماي ▲ 胎怀 ئش كوتەرۋ ▲
ئش ▲ 的良不地心,的意好怀不 ئش مەرەز ▲
胃瘤(畜牲) ئش سىزداۋ ▲ 闷烦,寞寂 پىسۋ
肠,寒伤疹斑 ئش سۇزەك ▲ 转不草宿,食积
关 ① ئش تارتۋ ▲ ئش ئسۇرۋ ▲泻腹 ▲ 寒伤
▲产流 ئش تاستاۋ ▲惊受②近亲,热亲,心
ىشتەن ▲ 言敢不怒敢,色声露不 تىنۋ
شالۋ ① 下绊 ② 暗算,暗中捣鬼 ▲ئش اشۋ
明里心 ئش ئبىلۋ ▲ 憾遗,惜怜,惜惋,心痛
白 ▲ ئشى بۇزىلۋ ▲ 泻腹,闹肚子 ئشى جىلۋ
▲ 满不怀心,妨嫉 ئشى كۇيۋ ▲ 心善发,动感
(马指多)小子肚,了瘪子肚① ئشىن تارتۋ
▲ 窄狭胸心 ئشى تار ▲ (风指)和暖,小变 ②
ئشاك ▲ 可即白明里心 ئبىلسىن ئشاك
كەپسىن . 怒发,气生 ئشى قايناۋ ▲ 道八说胡
心内 ئش قۇستا ▲ ئش قۇرت ▲ 虫蛔 ▲ 愤气
ئش ئوتۋ ▲ 苦痛的 باس جارىلسا بورىك ▲ 泻腹
不丑家【谚】 ىشىندە، قول سىنسا جەڭ ىشىندە.
可外扬 ▲ بايقاماي كوپ سويلەگەن كوپ ىشىندە
▲ 。灾之灭致招,黄雌口信【谚】 . ولەر
ەرىنشەك ادام ەسەر بولادى، ئشى تولعان كەسەل
。计奸腹满,懒于出子流二【谚】 . بولادى
: 吃 ② 水喝 سۋ ئشۋ : 饮,喝 ①（动）Ⅱ ئش-
誓起,誓发 انت سۋ ئشۋ ▲ 饭吃 تاماق ئشۋ
餐素位尸;做懒吃好 اس ئشىپ اياق بوساتۋ ▲
ىشەر ▲(物食)的顿一(喝)吃 ئبىر ئشىم ▲
挂,心担 ىشكەن اسىن جەرگە قويۋ ▲ 食饭 اس
不吃安不里心因 ىشكەنى اس بولماۋ ▲虑忧,念
的获而劳不,虫生寄 جاتىپ ىشەر ▲ 忧担,好
▲ 誓宜,誓发 ئشۋ حاسام ▲ 人
舔可,饱不吃 . جالاپ تويادى، ئشىپ-تويماعان
饱 ▲ ايران ىشكەن قۇتىلىپ، شەلەك جالاعان
被的桶舔,了掉逃的奶酸吃偷【谚】 . تۇتىلار
سۋ اۋىزدىعىمەن ات باسىنا كۇن تۇسا ▲ 。了住抓
ىشەر، ەر باسىنا كۇن تۇسا ەتىگىمەن سۋ كەشەر .
穿难危遇人,水喝也子嚼着带难危遇马【谚】

دوسكىنىڭ اسىن قاسكىداي ▲。水趟也子靴着
ٴىش.【谚】对待的朋友招待不要客气,更不要
سيىر سۋ ىشكەندە، بۇزاۋ مۇز جالايدى. ▲。剔挑
【谚】母牛喝水,牛犊舔冰。
ٴىش: ٴىش ەتۋ （指小孩）撒尿。
ٴىشبىر 见 ەشبىر.
ىشەك （名）① 肠子: قويدىڭ ىشەگى 羊肠子 /
ىشەك ٴسولى 肠液 ② 弦: دومبىرانىڭ ىشەگى 冬
布拉的弦 ▲ اش ىشەك 〔生理〕小肠,空肠 ▲
اشتى ىشەك 〔生理〕小肠,空肠 ▲ جۋان ىشەك
大肠 ▲ كوتەن ىشەك 直肠 ▲ توق ىشەك 结肠
▲ ىشەگىن تارتۋ 感到惊奇 ▲ ىشەگى شۇرقىراۋ
肚子咕噜咕噜作响,饿肚子 ▲ ىشەك قۇرت
اۋرۋى 蛲虫病 ▲ ىشەك ٴتۇيىلۋ 〔医〕肠梗阻。
ىشەك-قارىن （名） 肠 肚, 下 水, 内 脏:
سيىردىڭ ىشەك-قارنى 羊的肠肚 / ىشەك-قارىن
ارشۋ （تازالاۋ） 收拾下水 ▲ ىشەك-قارىندى
اقتارۋ 倾诉衷肠 ▲ ىشەك-قارنى ارالاسقان 关
系极为密切的。
ىشەك-سىلە: ىشەك-سىلەسى قاتۋ 笑断肠。
▲ ىشەك-سىلەسى قۇرۋ 笑断肠。
ىشەكتى （形）带弦的: ىشەكتى مۋزىكالار 弦乐
器。
ىشكەرى （副）往里,往内: ىشكەرى ٴجۇرىڭىز
请往里走。
ىشكەرىلە- （动）① 朝里,往里: ىشكەرىلەپ
ٴجۇرۋ 朝里走 ② 深入: ىشكەرىلەي زەرتتەۋ 深
入地研究。
ىشكەرىلەت- ىشكەرىلە- 的使动态。
ىشكەرىلەۋ ىشكەرىلە- 的不定式。
ىشكى （形）① 里面的,内部的: ىشكى ٴۇي 里
屋 / ىشكى ماسەلە 内部问题 / ىشكى اۋرۋلار
ٴبولىمى 内科 / ىشكى سەبەپ 内因 ② 内心的:
ىشكى دۇنيە 内在世界 / ىشكى سىرى 内心的秘
密 ③ 内在的: ىشكى قاتىناس 内在联系 ④ 国
内的: ىشكى ساياسات 内政 / ىشكى ولكەلەر 内地
各省 ▲ ىشكى باۋ 外衣的内带 ▲ ىشكى
ەنەرگيا 〔物〕内动力 ▲ ىشكى جىلىنىشىق 〔生〕
内踝 ▲ ىشكى ۇلتان 膛底 ▲ ىشكى ۇيكەلىس
〔物〕内部摩擦。

ىشكىز- ٴىش- Ⅱ 的使动态。
ىشكىزىل- ىشكىز- 的被动态。
ىشكىلىك Ⅰ （名）垫鞍下的薄毡。
ىشكىلىك Ⅱ （名）含酒精的饮料,酒,酒类。
ىشكىم 见 ەشكىم.
ىشكى-سىرتقى （形）内外的,里外的: ىشكى
سىرتقى جاعداي 内外形势。
ىشكىش （形）能喝的,能吃的: شاي ىشكىش
能喝茶的 / اراق ىشكىش 酒鬼 / تاماق ىشكىش
饭量大的。
ىشكىشتىك ىشكىش 的抽象名词。
ٴىشقايدا 见 ەشقايدا.
ٴىشقانداي 见 ەشقانداي.
ٴىشقاشان 见 ەشقاشان.
ىشپەي-جەمەي （副）不吃不喝: ىشپەي-جەمەي
تويۋ 不吃不喝就饱。
ىشپەك （名）鞍垫,马鞍衬垫。
ىشپەك-جەمەك 见 ٴىشپ-جەم.
ىشتە- （动）朝里走,往里钻,靠里 ▲ ىشتەي
سىزىلعان شەڭبەر 〔数〕内接圆。
ىشتەي （副）心里,暗暗地,暗自: ىشتەي رازى
心里满意 / ىشتەي كەلەكەلەۋ 暗笑。
ىشتەمە 见 ەشتەمە.
ىشتەڭە 见 ىشتەڭە.
ىشتەس- （动）① 深入,深入联系,密切联系:
ومىرگە ىشتەسە ارالاسۋ 深入生活 / بۇقارامەن
ىشتەسۋ 深入联系群众 ② 交心,和盘托出:
ىشتەسپەسەڭ شىنىن ايتپايدى 你不交心他不会
讲真话。
ىشتەسۋ ىشتەس- 的不定式。
ىشتەۋ ىشتە- 的不定式。
ٴىشتى （形）① 容量大的,大肚的;宽的:
ٴىشتى قازان 容量大的锅 / ٴىشتى ٴۇي 宽敞房
子 ② 怀胎的,受孕的: ٴىشتى بيە 怀胎的母
马 / ٴىشتى بولۋ 受胎,怀胎 ③ 〔转〕宽裕的,
富足的: ٴىشتى ٴۇي 富裕的家庭。
ٴىشتىر- ٴىش- 的使动态。
ٴىشتى-تىستى （形）① 全面的,全盘的, 深入
的: ٴومىردى ٴىشتى-تىستى ۇعۋ 全面理解生
活 ② 〔转〕富裕的, 富足的, 家底厚的:

كەيپىنە قاراعاندا، ءىشتى-تىستىلاردىڭ ءبىرى كورىنەدى 看样子是有家底的人。

ءىشۋ ءىش- II 的不定式。

ءىشى-باۋىر 〈名〉 内脏，下水： قويدىڭ ءىشى-باۋىرى 羊的内脏 ▲ ءىشى-باۋىرى ەلجىرەۋ 同情，怜悯 ▲ ءىشى-باۋىرىنا كىرۋ 博得好感 ▲ ءىشى-باۋىرى قالتىراۋ 身上发冷。

ىشىك 〈名〉 皮大衣： قاسقىر ىشىك 狼皮大衣 / تۇلكى ىشىك 狐皮大衣 / ەلتىرى ىشىك 羔皮大衣。

ىشىكتى 〈形〉 穿皮大衣的，有皮大衣的： ىشىكتى ادام 穿皮大衣的人。

ىشىكتىك 〈形〉 皮大衣的，用做皮大衣的： ەلتىرى ىشىكتىك 做大衣用的羊羔皮。

ءىشى-قارىن 见 ىشەك-قارىن.

ءىشىل- ءىش- II 的被动态。

ءىشىم: ءبىر ءىشىم 吃一顿的（食物），喝一顿的（饮料），服一次的（药物）： ءبىر ءىشىم ءدارى 服一次的药。

ىشىمدىك 〈名〉 ① 饮食，饭食；口粮： ىشىمدىك مول 饮食丰富 ② 酒，酒类： ىشىمدىككە بەرىلۋ 爱喝酒。

ءىشىم-جەۋ 见 ءىشىپ-جەم.

ءىشىمپاز 〈形〉 ① 能吃能喝的 ② 爱喝酒的，好喝狂饮的。

ءىشىمپازدىق ءىشىمپاز 的抽象名词。

ءىشىن- ءىش- II 的反身态。

ءىشىنارا 〈形〉 ① 个别的，部分的，局部的： ءىشىنارا جولداستار 个别同志 / ءىشىنارا جەرلەردە جاڭبىر جاۋدى. 局部地区下雨了。② 内部，内部之间，互相之间： ولار ءىشىنارا ارازى. 他们相互之间有纠纷。▲ ءىشىنارا تۋعىزۋ 〔语〕局部同化。

ءىشىنارالىق 见 ءىشىنارا.

ءىشىندىر- ءىشىن- 的使动态。

ءىشىپ-جە- 〈动〉 吃，吃喝： ءىشىپ-جەڭىز 请您吃吧。

ءىشىپ-جەم 〈名〉 ① 饮食，饭食，干粮： اعايىندى ەكەۋىنىڭ ءۇيى ءىشىپ-جەمى بولەك. 兄弟俩分居分食。② 口粮： جەمگە الىپ قالۋ 留下来当口粮。

ءىشىپ-جەۋ ءىشىپ-جە- 的不定式。

ءىشى-سىرتى 〈名〉 表里，里外，内外： ءىشى-سىرتى بىردەي 表里如一。

ىشىرتكى 〈名〉〔旧〕符咒。

ءىشىس- ءىش- II 的交互态。

ەلىمىزدەگى از ۇلتتار
表简族民数少国我

ٴجيى قونىستانعان جەرلەرى 区地布分要主	ۇلت اتى 称名族民
,区治自尔吾维疆新,省江龙黑,省宁辽,省林吉,区自治自古蒙内 。省南河,省北河,区治自族回夏宁,省海青,省肃甘	موڭعول 族古蒙
南云,省东山,省海青,省北河,省南河,省肃甘,区治自族回夏宁 。等市津天,市京北,省宁辽,区治自尔吾维疆新,省徽安,省	حۋيزۋ 族　回
。省南云,省肃甘,省川四,省海青,区治自藏西	زاڭزۋ 族　藏
。区治自尔吾维疆新	ۋيعۇر 族尔吾维
。省北湖,省东广,省川四,区治自族壮西广,省南云,省南湖,省州贵	مياۋزۋ 族　苗
。省州贵,省川四,省南云	يىزۋ 族　彝
。省东广,省南云,区治自族壮西广	جۋاڭزۋ 族　壮
。省州贵	بۋي 族依布
。省宁辽,省江龙黑,省林吉	چاۋشيان 族鲜朝
。区治自古蒙内,市京北,省北河,省江龙黑,省宁辽	مانزۋ 族　满
。区治自族壮西广,省南湖,省州贵	دۇڭزۋ 族　侗
。省州贵,省东广,省南云,省南湖,区治自族壮西广	ياۋزۋ 族　瑶
。省南云	بايزۋ 族　白
。省北湖,省南湖	تۋجيا 族家土
。省南云	حاني 族尼哈

。省海青，省肃甘、区治自尔吾维疆新	قازاق 族克萨哈
。省南云	دايزۇ 族 傣
。省东广	ليزۇ 族 黎
。省南云	ليسۇ 族傈傈
。省南云	ۋازۇ 族 佤
。省东广、省西江、省江浙、省建福	شىزۇ 族 畲
。省湾台	گاۋشان 族山高
。省南云	لاخۇ 族祜拉
。省州贵	شۇيزۇ 族 水
。省肃甘	دۇڭشياڭ 族乡东
。省南云	ناشي 族西纳
。省南云	جيڭپو 族颇景
。区治自尔吾维疆新	قىرغىز 族孜克尔柯
。省海青	تۇزۇ 族 土
。区治自尔吾维疆新，省江龙黑	داغۇر 族尔斡达
。区治自族壮西广	مۇلاۋ 族佬仫
。省川四	چياڭزۇ 族 羌
。省南云	بۇلاڭ 族朗布
。省肃甘，省海青	سالار 族拉撒

族名	分布地区
ماۋنان 毛难族	广西壮族自治区。
گېلاۋ 仡佬族	贵州省。
سىبە 锡伯族	新疆维吾尔自治区，辽宁省。
اچاڭ 阿昌族	云南省。
پۇمى 普米族	云南省。
تاجىك 塔吉克族	新疆维吾尔自治区。
نۇزۇ 怒　族	云南省。
وزبەك 乌孜别克族	新疆维吾尔自治区。
ورس 俄罗斯族	新疆维吾尔自治区。
ەۋەنكى 鄂温克族	黑龙江省。
دى اڭ 德昂族	云南省。
باۋ-ان 保安族	甘肃省。
يۇگۇ 裕固族	甘肃省。
جىڭزۇ 京　族	广西壮族自治区。
تاتار 塔塔尔族	新疆维吾尔自治区。
دۇلۇڭ 独龙族	云南省。
وروچون 鄂伦春族	黑龙江省。
حىجى 赫哲族	黑龙江省。
مىنبا 门巴族	西藏自治区。

西藏自治区。	لوبا 珞巴族
云南省。	جينو 基诺族

شينجياڭ ۇيعۇر اۆتونوميالى رايونىنىڭ اۋداننان جوعارى اكىمشىلىك ٴبولىنىسى

新疆维吾尔自治区县以上行政区划表

اۆتونوميالى رايون بويىنشا 全自治区总计	ايماق 地区 8 اۆتونوميالى وبلىس 自治州 5 اۋدان 县 62 اۆتونوميالى اۋدان 自治县 6 اۆتونوميالى رايونعا قاراستى قالا 区辖市 3 وبلىسقا قاراستى قالا 州辖市 7 ايماققا قاراستى قالا 地辖市 9	
ايماق، وبلىس دارەجەلى اكىمشىلىك ورىندار 地州级行政单位	ٴۇرىمجى قالاسى 乌鲁木齐市	ٴۇرىمجى اۋدانى 乌鲁木齐县
	قاراماي قالاسى 克拉玛依市	
اۆتونوميالى رايونعا تىكە قاراستى اكىمشىلىك ورىن 自治区直辖行政单位	شىحەنزى قالاسى 石河子市	
ىلە قازاق اۆتونوميالى وبلىسى 伊犁哈萨克自治州	قۇلجا قالاسى 伊宁市 قۇلجا اۋدانى 伊宁县 نىلقى اۋدانى 尼勒克县 كۇنەس اۋدانى 新源县 توعىزتاراۋ اۋدانى 巩留县 تەكەس اۋدانى 特克斯县 قورعاس اۋدانى 霍城县 موڭعۇلكۇرە اۋدانى 昭苏县 شاپشال سىبە اۆتونوميالى اۋدانى 察布查尔锡伯自治县	

ىلە قازاق اۆتونوميالى وبلىسى 伊犁哈萨克自治州	تارباعاتاي ايماعى 塔城地区	شاۋەشەك قالاسى 市城塔 تولى اۋدانى 县里托 ٴدۇربىلجىن اۋدانى 县敏额 شاعانتوعاي اۋدانى 县民裕 شيحۋ قالاسى 市苏乌 ساۋان اۋدانى 县湾沙 قوبىقسارى موڭعۇل اۆتونوميالى اۋدانى 县治自古蒙尔赛克布和
	التاي ايماعى 阿勒泰地区	التاي قالاسى 市泰勒阿 شىڭگىل اۋدانى 县河青 كوكتوعاي اۋدانى 县蕴富 جەمەنەي اۋدانى 县乃木吉 بۋرىلتوعاي اۋدانى 县海福 قابا اۋدانى 县河巴哈 بۋىرشىن اۋدانى 县津尔布

اۆتونوميالى وبلىسقا توتە قاراستى اكىمشىلىك ورىن 位单政行辖直州治自	كۇيتۇن قالاسى 市屯奎

قاشقار ايماعى 喀什地区	قاشقار قالاسى 市什喀 مارالباسى اۋدانى 县楚巴 ٴپايزاۋات اۋدانى 县师伽 قاشقار كونە ٴشار اۋدانى 县附疏 قاشقار جاڭا ٴشار اۋدانى 县勒疏 يوپۇرعا اۋدانى 县湖普岳 يڭىسار اۋدانى 县沙吉英 ماكىت اۋدانى 县提盖麦 ياركەن اۋدانى 县车沙 پوسكام اۋدانى 县普泽 قاعىلىق اۋدانى 县城叶 تاشقورعان تاجىك اۆتونوميالى اۋدانى 县治自克吉塔干尔库什塔

وبلسى سانجى خويزۇ اۋتونوميالى	昌吉回族自治州	
		سانجى قالاسى 市吉昌 فۋكاڭ قالاسى 市康阜 شونجى اۋدانى 县台奇 ميچۋان قالاسى 市泉米 جەمسارى اۋدانى 县尔萨木吉 قۋتبي اۋدانى 县壁图呼 ماناس اۋدانى 县斯纳玛 موري قازاق اۋتونوميالى اۋدانى 县治自克萨哈垒木
باينعولىن موڭعول اۋتونوميالى وبلسى	巴音郭愣蒙古族自治洲	كورلا قالاسى 市勒尔库 حوشۋت اۋدانى 县硕和 حجىڭ اۋدانى 县静和 باعراش اۋدانى 县湖博 بۇگىر اۋدانى 县台轮 چەرشەن اۋدانى 县末且 چارقىلىق اۋدانى 县羌若 لوبنۇر اۋدانى 县犁尉 قارا ٴشار حۇيزۇ اۋتونوميالى اۋدانى 县治自族回耆焉
حوتان ايماعى	和田地区	حوتان قالاسى 市田和 حوتان اۋدانى 县田和 گۇما اۋدانى 县山皮 قاراقاش اۋدانى 县玉墨 لوپ اۋدانى 县甫洛 كەريا اۋدانى 县田于 شەريا اۋدانى 县勒策 نيه اۋدانى 县丰民
اقسۋ ايماعى	阿克苏地区	اقسۋ قالاسى 市苏克阿 شايار اۋدانى 县雅沙 كۇشار اۋدانى 县车库 باي اۋدانى 县城拜 شينحى اۋدانى 县和新 ۋنسۋ اۋدانى 县宿温 ٴۋشتۇرپان اۋدانى 县什乌 كەلپين اۋدانى 县平柯 اۋات اۋدانى 县提瓦阿

بۇراتالا موڭعول اۆتونوميالى وبلىسى	博尔塔拉蒙古自治洲	بۇراتالا قالاسى 博乐市 جىڭ اۋدانى 精河县 اراسان اۋدانى 温泉县
قىزىلسۋ قىرعىز اۆتونوميالى وبلىسى	克孜勒苏柯尔克孜自治洲	اتۇش قالاسى 阿图什市 اقشي اۋدانى 阿合奇县 اقتاۋ اۋدانى 阿克陶县 ۇلۇقشات اۋدانى 乌恰县
قۇمىل ايماعى	哈密地区	قۇمىل قالاسى 哈密市 اراتۇرىك اۋدانى 伊吾县 باركول قازاق اۆتونوميالى اۋدانى 巴里坤哈萨克自治县
تۇرپان ايماعى	吐鲁番地区	تۇرپان قالاسى 吐鲁番市 توحسۇن اۋدانى 托克逊县 ٴپىشان اۋدانى 鄯善县

مەملەكەتتەر مەن رايونداردىڭ جەر كولەمى، حالىق سانى، استاناسى (نەمەسە ورتالىعى)
世界各国和地区面积,人口、首都(或首府)一览表

مەملەكەتتەر نەمەسە رايوندار 国家或地区	جەر كولەمى (شارشى كيلومەتر ەسەبىمەن) 面积(平方公里)	حالىق سانى (مىڭدىق بىرلىك ەسەبىمەن) 人口(单位千人)	استاناسى نەمەسە ورتالىعى 首都或首府
	ازيادا 亚洲		
جۇڭحۋا حالىق رەسپۋبليكاسى 中华人民共和国	9600000	1160000	بيجيڭ 北京
موڭعوليا 蒙古	1566500	2092	ۋلانباتور 乌兰巴托
چاۋشيان 朝鲜	123217	20000	پحەنيان 平壤
كورەيا 韩国	110000	43670	سەۋل 首尔
جاپونيا 日本	377748	122780	توكيو 东京
لاوس 老挝	236800	3875	ۋەنتيان 万象
ۆيەتنام 越南	329556	64412	حانوي 河内
كامبودجا 柬埔寨	181035	7876	پنومپەن 金边
بيرما 缅甸	676581	39966	رانگۋن 仰光
تايلاند 泰国	514000	54961	بانكوك 曼谷
مالايزيا 马来西亚	329598	16968	كۋالا-لۋمپۋر 吉隆坡
سينگاپۋر 新加坡	618	2670	سينگاپۋر 新加坡
برۋنەي 文莱	5765	241	باندەرسەري بەگاۋان قالاسى 斯里巴加湾市
فيليپپين 菲律宾	299700	58721	مانيلا 马尼拉

جاكارتا 达加雅	175904	1904569	يندونەزيا 亚西尼度印
ديلي 力 帝	707	18899	شعس تيمور 文帝东
كاتماندۇ 都满德加	18234	147181	نەپال 尔泊尼
گانگتوك 克托甘	316	7100	سيككيم 金 锡
تحيمپحۇ 布 廷	1451	46000	بۇتان 丹 不
داككا 卡 达	107000	143998	بەنگاليا (بانگلادەش) 国拉加孟
جاڭا دەلي 里德新	800000	2974700	ئۇندستان 度 印
كولومبو 坡伦科	16587	65610	شريلانكا 卡兰里斯
ماله 累 马	202	298	مالديۋ 夫代尔马
يسلاماباد 堡兰斯伊	108000	796095	پاكيستان 坦斯基巴
كابىل 尔布喀	52522	6523000	اۋعانستان 汗富阿
تەگەران 兰黑德	52522	1648000	يران 朗 伊
ئال-كۇەيت 特威科	1958	17818	كۇەيت 特威科
ار-رياد 得雅利	14016	2149690	ساۋد ارابياسى 伯拉阿特沙
ماناما 麦纳麦	481	622	باحرەين 林 巴
دوحا 哈 多	371	11000	كاتار 尔塔卡
ابۇدابي 比扎布阿	1501	85470	اراب بىرلىككەن امىرلىگى 国长酋合联伯拉阿
ماسكات 特喀斯马	1377	300000	ومان 曼 阿
سانا 那 萨	11128	531869	يەمەن 门 也

باغدات 达格巴	17250	438446	يراق 克拉伊
داماسكى 革士马大	11338	185180	سيريا 亚利叙
بەيرۇت 特鲁贝	2828	10400	ليۋان 嫩巴黎
امماں 曼　安	943[1]	96188	يوردانيا 旦　约
يەرۇساليم 冷撒路耶	960[2]	12000	پالەستينا 坦斯勒巴
تەل-اۋيۆ 夫维拉特	5000	15000	يزرايل 列色以
نيكوسيا 亚西科尼	688	9251	سيپرۇس 斯路蒲塞
انكارا 拉卡安	52422	780576	تۈركيا 其耳土
تاشكەنت 干什塔	20320	447400	وزبەكستان 坦斯克别兹乌
استانا 纳塔斯阿	16690	2717300	قازاقستان 坦斯克萨哈
بىشكەك 克凯什比	4732	198500	قىرغىزستان 坦斯吉尔吉
دۇشانبە 别尚杜	5512	143100	تاجىكستان 坦斯克吉塔
ەرەۋان 温里埃	3580	29800	ارمەنيا 亚尼美亚
اشحاباد 德巴哈什阿	3621	488100	تۈركمەنستان 坦斯曼库土
باكۋ 库　巴	714.6	86600	ازەربايجان 疆拜塞阿
تبيليسى 斯利比第	5449	69700	گرۇزيا 亚吉鲁格
		ەۋرپادا **洲　欧**	
رەيكياۋيك 克未雅克雷	249	103106	يسلانديا 岛　冰

تورسحاۋن 港斯尔托	47	1399	فارەر ارالدارى (دانيا يەلىگى) (丹)岛群罗法
كوپەنگاگەن 根哈本哥	5130	43080	دانيا 麦　丹
وسلو 陆斯奥	4196	386974	نورۋەگيا [3] 威挪
ستوكگولم 摩尔哥德斯	8469	449964	شۋەتسيا 典　瑞
حەلسينكي 基辛尔赫	4955	337032	فينلانديا 兰　芬
ماسكەۋ 科斯莫	148000	17100000	رەسەي 斯罗俄
كيەۋ 辅　基	51700	603700	ۋكراينا 兰克乌
مينسكى 克斯明	10260	207600	بەلورۋسسيا 斯罗俄白
كيشنەۋ 夫奥尼什基	4341	33700	مولدوۋا 瓦多尔摩
ۋيلنيۋس 斯纽尔维	3723	65200	ليتۋا 宛陶立
تاللين 林　塔	1573	45100	ەستونيا 亚尼沙爱
ريگا 加　里	2687	65700	لاتۋيا 亚维脱拉
ۋارشاۋا 沙　华	37930	312683	پولشا 兰　波
پراگا 格拉布	10336	78864	چەحيا 克　捷
براتيسلاۋا 发拉斯迪拉布	5385	49000	سلوۋاكيا 克伐洛斯
بۇداپەشت 斯佩达布	10584	93033	ۋەنگريا 利牙匈
بەرلين 林　柏	77986	356545	گەرمانيا 国　德
ۋەنا 纳也维	7605	83853	اۋستريا 利地奥

ليحتەنشتەين 列支敦士登	160	28	ۋادۇتس 瓦杜斯
شۋەتساريا 瑞士	41293	6626	بەرن 伯尔尼
گوللاندىيا 荷兰	41548	14758	امستەردام 阿姆斯特丹
بەلگيا 比利时	30519	9925	برۋسسەل 布鲁塞尔
ليۋكسەمبۇرگ 卢森堡	2586	377	ليۋكسەمبۇرگ 卢森堡
انگليا 英国	244100	57077	لوندون 伦敦
يرلانديا 爱尔兰	70288	3538	دۇبلين 都柏林
فرانسيا 法国	551602	55874	پاريج 巴黎
موناكو 摩纳哥	1.9	28	موناكو 摩纳哥
اندورا 安道尔	465	49	اندورا-لاۋەحا 安道尔
يسپانيا 西班牙	504750	39085	مادريد 马德里
پورتۇگاليا 葡萄牙	92072	10305	ليسابون 里斯本
يتاليا 意大利	301263	57476	ريم 罗马
ۋاتيكان 梵蒂冈	0.44	1000	ۋاتيكان قالاسى 梵蒂冈城
سان-مارينو 圣马力诺	61	23	سان-مارينو 圣马力诺
مالتا 马耳他	316	348	ۋاللەتتا 瓦莱塔
حورۋاتيا 克罗地亚	56538	4690	زاگرەب 萨格勒布
سلوۋەنيا 斯洛文尼亚	20251	1950	ليۋبليانا 卢布尔雅那

سارايەۋو 窝热拉萨	4520	15129	بوسنيا-گەرتسەگوۋنيا 黑　波
سكوپيە 里普科斯	2130	25713	ماكەدونيا 顿其马
بەلگراد 德莱格尔贝	10520	102173	يۇگوسلاۋيا وداقتاس رەسپۇبليكاسى 国和共盟联南
بۇخارەست 特斯勒加布	23048	237500	رۇمينيا 亚尼马罗
سوفيا 亚非索	8995	110912	بۇلگاريا 亚利加保
تيرانا 那拉地	3143	28748	البانيا 亚尼巴尔阿
افينا 典　雅	10055	131990	گرەتسيا 腊　希
		افريكادا **洲　非**	
كاير 罗　开	51897	1002000	ەگيپەت 及　埃
تريپولي 里波黎的	4232	1759540	ليۋيا 亚比利
تۇنيس 斯尼突	7809	164150	تۇنيس 斯尼突
الجير 尔及尔阿	23841	2381741	الجيريا 亚利及尔阿
رابات 特巴拉	23910	458730	ماروككو 哥洛摩
ئال-ايۇن 恩尤阿	169	266000	باتىس ساحارا 拉哈撒西
نۇاكشوت 特肖克瓦努	1916	1185000	ماۋريتانيا 亚尼塔里毛
داكار 尔喀达	7113	1961192	سەنەگال 尔加内塞
بانجۇل 尔珠班	812	10376	گامبيا 亚比冈
باماكو 科马巴	8918	1240192	مالي 里　马

ۋاگادۇگۇ 古杜加瓦	8798	274200	بۇركينافاسو 索法纳基布
پرايا 亚拉普	358	4033	جاسىل ءمۇيىس ارالدارى 角得佛
بيساۋ 绍　比	945	36125	گۆينەيابيساۋ 绍比亚内几
كوناكري 里克纳科	6540	245857	گۆينايا 亚内几
فريتاۋن 敦里弗	3946	72326	سەررا-لەون 昂利拉塞
مونروۆيا 亚维罗蒙	2508	111370	ليبەريا 亚里比利
ياموسسوۋكرو 罗克苏穆亚	11612	322463	كوتەديۋويرە 瓦迪特科
اككرا 拉克阿	14130	239000	گانا 纳　加
لومە 美　洛	3486	56600	توگو 哥　多
پورت-نوۆو 伏诺多波	4446	112622	بەنين 宁　贝
نيامەي 美亚尼	7250	1267000	نيگەر 尔日尼
ابۋجا 贾布阿	104957	923768	نيگەريا 亚利日尼
ياۋندە 得瘟雅	10822	475000	كامەرۋن 隆麦喀
مالابو 博拉马	420	28051	ەكۆاتورلىق گۆينەيا 亚尼几道赤
ندجامەنا 纳梅贾恩	5401	1284000	چاد 得　乍
بانگي 吉　班	2843	622984	ورتالىق افريكا 非　中
حارتۋم 穆土喀	23797	2505813	سۋدان 丹　苏
اددىس ابەبا 巴贝亚斯的亚	48500	1223600	ەفيوپيا 亚比俄塞埃

جيبۇتي 提布吉	388	23000	جيبۇتي 提布吉
موگاديشو 沙迪加摩	7106	637657	سومالي 里马索
نايروبي 毕罗内	23882	582646	كەنيا 亚尼肯
كامپالا 拉帕坎	17189	238461	ۋگاندا 达干乌
داراس-سالام 姆拉萨斯累达	23997	945087	تانزانيا 亚尼桑坦
كيگالي 利加基	6755	26338	رۋاندا 达旺卢
بۇجۇمبۇرا 拉布琼布	5149	27834	بۇرۇندي 迪隆布
كينشاسا 萨沙金	33458	2344885	زاير 尔伊扎
براززاۋيل 尔维紫拉布	1888	342000	كونگو 果　刚
ليبرەۋيل 尔维伯利	1219	267667	گابون 蓬　加
سان-تومە 美多圣	117	996	سان-تومە جانە پرينسيپي 比西林普和美多圣
لۇاندا 达安罗	9481	1246700	انگولا 拉哥安
لۇساكا 长萨卢	7531	752617	زامبيا 亚比赞
ليلونگۋە 圭隆利	7983	118485	مالاۋي 维拉马
ماپۇتو 托普马		799380	موزامبيك 克比桑莫
موروني 尼罗莫	487	2235	كومورو 罗摩科
تاناناريۋە 佛利那那塔	11238	627000	ماداگاسكار 加斯加达马
ۋيكتوريا 亚利多维	67	444	سەيشەل 尔舌塞

پورت-لۋي 港易路	1077	2040	ماۋريتيۋس 斯求里毛
سەن-دەني 尼旦圣	575	2510	رەيۋنيون ارالى (فرانسيا يەلىگى) (法)岛汪尼留
حاراره 雷拉哈	8878	390759	زيمبابۆە 韦布巴津
گابورون 内罗博哈	1212	582000	بوتسۆانا 纳瓦茨博
ۆيندحوك 克和得温	1760	824292	ناميبيا 亚比米纳
پرەتوريا 亚利陀勒比	33747	1221037	وڭتۇستىك افريكا 非　南
مبابانە 内巴巴姆	737	1736	سۆازيلەند 兰士威斯
ماسەرۋ 卢塞马	1679	30344	لەسوتو 托索莱
جەيمستاۋن 敦斯姆詹	6	380	اۋليە ەلەنا جانە اسسونسيون ارالدارى (انگليا يەلىگى) (英)等岛松森阿和岛拿勒赫圣
اسمارا 拉马斯阿	3500	125000	ەريترەيا 亚里特立厄
		وكەانيادا 洲洋大	
كانبەررا 拉培堪	16532	7282300	اۋستراليا 亚利大澳
ۆەللينگتون 顿灵惠	3366	268103	جاڭا زەلانديا 兰西新
پورت-مورسبي 港比兹尔莫	3561	461693	پاپۋا-جاڭا گۆينەيا 亚内几新亚布巴
حونيارا 拉亚尼霍	299	29785	سولومون ارالدارى 岛群门罗所
پورت-ۆيلا 港拉维	150	11880	ۆانۋاتۋ 图阿努瓦
نۋمەيا 阿美努	160	19103	جاڭا كالەدونيا (فرانسيا يەلىگى) (法)亚尼多里喀新
سۋۆا 瓦　苏	742	18333	فيجي 济　斐

تاراۋا 瓦拉塔	68	684	كىرىباتى 斯巴里基
ارون 伦 亚	9	22	ناۋرۋ 鲁 瑙
كولونيا 亚尼洛科	101	722	ميكرونەزيا وداعى 邦联亚西尼罗克密
ماجۋرو 罗朱马	43	181	مارشال ارالدارى 岛群尔绍马
كورور 尔罗科	15	488	بەلاۋ (امەريكان قامقورلىعىندا) (管托美)劳贝
سايپان 班 塞	22	477	سولتۇستىك ماريانا ارالدارى (امەريكان يەلىگى) (美)岛群纳亚里马北
اگانيا 亚尼加阿	126	541	گۋام ارالى (امەريكان يەلىگى) (美)岛关
فۋنافۋتى 提富纳富	9	26	تۋالۋ 卢瓦图
ماتاۋتو 图乌塔马	12	153	ۋولليس جانە فۋتۋنا ارالدارى (فرانسيا يەلىگى) (法)岛群纳图富
اپيا 亚皮阿	167	2947	باتىس ساموا 亚摩萨西
پاگو-پاگو 果帕果帕	37	197	شىعىس ساموا (امەريكان يەلىگى) (美)亚摩萨东
الوفى 菲洛阿	3	258	نيۋە (جاڭا زەلانديا يەلىگى) (新)埃纽
فاكاوفو 福考法	2	12	توكەلاۋ ارالدارى (جاڭا زەلانديا يەلىگى) (新)岛群劳克托
اۋارۋا 阿鲁瓦阿	21	240	كۋككا ارالدارى (جاڭا زەلانديا يەلىگى) (新)岛群克库
نۋكۋالوفا 法洛阿库努	116	697	تونگا 加 汤

پاپەتە 提皮帕	189	4000	فرانسيا پولينەزياسى 亚西尼利波属法
ادامستاۋن 敦斯当亚	0.1	5.2	پيتكەرن ارالدارى (انگليا يەلىگى) (英)岛群恩凯特皮
		سولتۇستىك امەريكادا **洲美北**	
گوتحوب 布霍特戈	56	2175600	گرەنلانديا (دانيا يەلىگى) (丹)兰陵格
وتتاۋا 华太渥	25950	9976139	كانادا 大拿加
سەن-پيەر 尔埃皮圣	6	242	سەن-پيەر جانە ميكەلون ارالدارى (فرانسيا يەلىگى) (法)岛群隆克密和尔埃皮圣
ۋاشينگتون 顿盛华	249511	9372614	امەريكان 国　美
گاميلتون 顿尔密哈	58	53	بەرمۋدا ارالدارى (انگليا يەلىگى) (英)岛群大慕百
مەحيكو قالاسى 城哥西墨	82734	1972547	مەكسيكا 哥西墨
گۋاتەمالا 拉马地危	8681	108889	گۋاتەمالا 拉马地危
بەلموپان 潘莫尔贝	175	22965	بەليز 兹利伯
سان-سالۆادور 多瓦尔萨圣	5107	21156	سالۆادور 多瓦尔萨
تەگۋسيگالپا 巴尔加西古特	4802	112088	گوندۋراس 斯拉都洪
ماناگۋا 瓜那马	3622	130000	نيكاراگۋا 瓜拉加尼
سانحوسە 塞何圣	2851	51100	كوستا-ريكا 加黎达斯哥
پاناما قالاسى 城马拿巴	2322	7088[4]	پاناما 马拿巴
ناساۋ 骚　拿	244	13935	باگام 马哈巴
كوبەرن 城恩伯科	9	430	تەركس جانە كايكوس ارالدارى (انگليا يەلىگى) (英)岛群斯科凯和岛群斯克特

گاۋانا 那瓦哈	10487	11860	كۇبا 巴　古
جورجتاۋن 敦治乔	25	259	كايمان ارالدارى (انگليا يەلىگى) (英)岛群曼开
كينگستون 敦斯金	2358	10991	يامايكا 加买牙
پورتو-پرەنس 港子太	5523	27750	گايتي 地　海
سانتو-دومينگو 各明多圣	6867	48442	دومينيكان رەسپۋبليكاسى 国和共加尼米多
سان-حۋان 安胡圣	3606	8897	بۋەرتە-ريكو ارالى (امەريكان يەلىگى) (美)岛各黎多波
شارلوتتا-اماليا 亚利马阿特洛夏	110	344	امەريكانعا تاۋەلدى ۆيرگينيا ارالدارى 岛群京尔维属美
رود-تاۋن 城德罗	13	154	انگلياعا تاۋەلدى ۆيرگينيا ارالدارى 岛群京尔维属英
باستەر 尔特斯巴	49	269	سەنت-كيتس جانە نەۆيس 斯维尼和茨基圣
ۆالي 利　瓦	7	90	انگۋيلا ارالى (انگليا يەلىگى) (英)岛拉圭安
سەنت-جونس 翰约圣	84	442	انتيگۋا جانە باربۋدا 达布巴和瓜提安
پليمۋت 斯茅利普	12	102	مونتسەررات ارالى (انگليا يەلىگى) (英)岛特拉塞特蒙
باس-تەر 尔特斯巴	340	1780	گۆادەلۋپا ارالى (فرانسيا يەلىگى) (法)岛普罗得瓜
روزو 索　罗	79	751	دومينيكا وداعى 邦联加尼米多
فوردە-فرانس 堡西兰法	336	1100	مارتينيكا ارالى (فرانسيا يەلىگى) (法)岛克尼提马
كاستري 里特斯长	133	616	سەنت-ليۋسيا 亚西卢圣
كينگستاۋن 顿斯金	113	389	سەنت-ۆينسەنت جانە گرەنادينەس 斯丁纳林格和特森文圣
بريجتاۋن 顿奇里布	254	431	باربادوس 斯多巴巴

سەنت-جورجەس 治乔圣	106	344	گرەنادا 达纳林格
پورت-وف-سپەين 港亚班西	1243	5130	ترينيداد جانە توباگو 哥巴和达尼立特
ۆيللەمستاد 德塔斯廉威	188	800	گوللاندياعا تاۋەلدى انتيل ارالدارى 岛群斯列的安属荷
ورانيەستاد 德塔斯涅拉奥	66	193	ارۋبا ارالى (گوللانديا يەلىگى) (荷)岛巴鲁阿
		وڭتۇستىك امەريكادا **洲美南**	
سانتافە بوگوتا 大哥波菲圣	30241	1141748	كولۋمبيا 亚比伦哥
كاراكاس 斯加拉加	18751	912050	ۆەنەسۋەلا 拉瑞内委
جورجتاۋن 敦治乔	1006	214969	گۆيانا 那亚圭
پاراماريبو 博里马拉帕	392	63265[3]	سۋرينام 南里苏
كايەننا 宴　卡	92	90000	فرانسياعا تاۋەلدى گۆيانا 那亚圭属法
كيتو 多　基	10500	283561	ەكۆادور 尔多瓜厄
ليما 马　利	21256	1285215	پەرۋ 鲁　秘
برازيليا 亚利西巴	144428	8511965	برازيليا 西　巴
سۋكرە 雷克苏	6993	1098581	بوليۆيا 亚维利玻
سانتياگو 哥亚地圣	12907	741767	چيلي 利　智
بۋەنوس-ايرەس 斯利艾斯诺宣布	32425	2776889	ارگەنتينا 廷根阿

اسۋنسيون 森松亚 مونتەۆيدەو 亚的维得蒙	4039 3060	406752 176215	پاراگۆاي 圭拉巴 ۋرۋگۆاي 圭拉乌

ەسكەرتپەلەر:

1) يوردان وزەنىنىڭ باتىس جاعالاۋىن دا ٴوز ىشىنە الادى.

2) 1988 ـ جىلعى بۋل مالىمەت پالەستينادان وزگە وكىرلەردە اۋىپ جۇرگەن پالەستينالىق ارابتاردى دا قامتيدى.

3) سۋالبارد ارالدارىن (جەر كولەمى 62مىڭ 730شارشى كيلومەتر، حالقى 4مىڭداي كەلەدى) جانە نورۆەگياعا تاۋەلدى ارالداردى ٴوز ىشىنە الادى.

4) ٴبىر مىڭ 432شارشى كيلومەتر كەلەتىن پاناما قانالى ايماعىن دا قامتيدى (پاناما مەن امەريكان قامقورلىعىندا).

5) 20مىڭ شارشى كيلومەتردەي جەر گۆيانامەن داۋلى بولىپ وتىر.

ولشەم بىرلىكتەرى
计量单位简表

حالىقارالىق ولشەم بىرلىكتەرى
公制计量单位表

ۇزىندىق ولشەمى
长度

بالاما سانى 等数		名称 اتى	
		حانزۋشا	قازاقشا
		微米	ميكرون
μ	10微米	忽米	سانتيميلليمەتر
cmm	10忽米	丝米	دەستەميلليمەتر
dmm	10毫米	毫米	ميلليمەتر
mm	10毫米	厘米	سانتيمەتر
sm	10厘米	分米	دەستەمەتر
dm	10分米	米(公尺)	مەتر
m	10米	十米	دەكامەتر
m	100米	百米	گەكتومەتر
m	1000米	公里(千米)	كيلومەتر

اۋدان ولشەمى
面积

بالاما سانى 等数	名称 اتى	
	حانزۋشا	قازاقشا
	平方毫米	شارشى ميلليمەتر
100平方毫米	平方厘米	شارشى سانتيمەتر
10000平方厘米	平方米	شارشى مەتر
1000000平方米	平方公里	شارشى كيلومەتر

جەر اۋدانى ولشەمى
积 地

بالاما سانى 等 数	اتى 名 称	
	حانزۋشا	قازاقشا
	(米方平即)厘公	شارشى مەتر
厘 公 100	亩 公	ار
亩 公 100	顷 公	گەكتار
顷 公 100	里公方平	شارشى كيلومەتر

كولەم ولشەمى
积 体

بالاما سانى 等 数	اتى 名 称	
	حانزۋشا	قازاقشا
	米毫方立	تەكشە ميلليمەتر
米毫方立 1000	米厘方立	تەكشە سانتيمەتر
米厘方立 1000	米分方立	تەكشە دەستيمەتر
米分方立 1000	米方立	تەكشە مەتر

سيمدىلىق ولشەمى
量 容

بالاما سانى 等 数	اتى 名 称	
	حانزۋشا	قازاقشا
	升 毫	ميلليلەتر
升 毫 10	升 厘	سانتيلەتر
升厘 10	升 分	دەستيلەتر
升分 10	升	ليتر
升 10	升 十	دەكاليتر
升 100	升 百	گەكتوليتر
升 1000	升 千	كيلوليتر

اۋىرلىق ولشەمى
量 重

数 等 ساني بالاما	اتى 名 称	
	حانزۋشا	قازاقشا
	克 毫	ميلليگرام
克 毫 10	克 厘	سانتيگرام
克 厘 10	克 分	دەستيگرام
克 分 10	(分公)克	گرام
克 10	克 十	دەكاگرام
克 100	克 百	دەكتوگرام
克 1000	斤 公	كيلوگرام
斤公 100	担 公	سەنتەنەر
斤公 1000	吨	توننا

حيميالىق ەلەمەنتتەر كەستەسى
录表素元学化

اتومدىق سالماعى 量子原	تاڭباسى 号符	حانزۋشا اتى 称名文汉	لاتىنشا اتى 称名丁拉	قازاقشا اتى 称名文哈	اتومدىق ٴنومىرى 数序子原
1.008	H	氢	Hydrogenium	سۋتەگى	1
4.003	He	氦	Helium	گەلي	2
6.941	Li	锂	Lithium	ليتي	3
9.012	Be	铍	Beryllium	بەريللي	4
10.81	B	硼	Borium	بور	5
12.01	C	碳	Carbonium	كومىرتەگى	6
14.01	N	氮	Nitrogenium	ازوت	7
16.00	O	氧	Oxygenium	وتتەگى	8
19.00	F	氟	Fluorom	فتور	9
20.18	Ne	氖	Neonum	نەون	10
22.99	Na	钠	Natrium	ناتري	11
24.31	Mg	镁	Magnesium	ماگني	12
26.98	Al	铝	Aluminium	الۋمين	13
28.09	Si	硅	Silicium	كرەمني	14
30.97	P	磷	Phosphorum	فوسفور	15
32.07	S	硫	Sulphur	كۇكىرت	16
35.45	Cl	氯	Chlorum	حلور	17
39.95	Ar	氩	Argonium	ارگون	18
39.10	K	钾	Kalium	كالي	19
40.08	Ca	钙	Calcium	كالتسي	20
44.96	Sc	钪	Scandium	سكاندي	21
47.87	Ti	钛	Titanium	تيتان	22
50.94	V	钒	Vanadium	ۆانادي	23
52.00	Cr	铬	Chromium	حروم	24
54.94	Mn	锰	Manganum	مارگانەتس	25
55.85	Fe	铁	Ferrum	تەمىر	26
58.93	Co	钴	Cobaltum	كوبالت	27
58.69	Ni	镍	Niccoium	نيكەل	28
63.55	Cu	铜	Cuprum	مىس	29
65.39	Zn	锌	Zincum	مىرىش	30
69.72	Ga	镓	Gallium	گاللي	31
72.61	Ge	锗	Germanium	گەرماني	32

74.92	As	砷	Arsenium	ارسەن	33
78.96	Se	硒	Selenium	سەلەن	34
79.90	Br	溴	Bronium	بروم	35
83.80	Kr	氪	Kryptonum	كريپتون	36
85.47	Rb	铷	Rubidium	رۇبيدي	37
87.62	Sr	锶	Strontium	سترونتي	38
88.91	Y	钇	Yttrium	يىتري	39
91.22	Zr	锆	Zirkonium	زيركوني	40
92.91	Nb	铌	Niobium	نيوبي	41
95.94	Mo	钼	Molybdanium	موليبدەن	42
(98)	Tc	锝	Technetium	تەخنەتسي	43
101.1	Ru	钌	Ruthenium	رۇتەني	44
102.9	Rh	铑	Rhodium	رودي	45
106.4	Pd	钯	Palladium	پاللادي	46
107.9	Ag	银	Argentum	كۈمۈش	47
112.4	Cd	镉	Cadmium	كادمي	48
114.8	In	铟	Indium	يندي	49
118.7	Sn	锡	Stannum	قالايى	50
121.8	Sb	锑	Stibium	سۈرمە	51
127.6	Te	碲	Teliurium	تەللۇر	52
126.9	I	碘	Iodium	يود	53
131.3	Xe	氙	Xenonum	كسەنون	54
132.9	Cs	铯	Caesium	تسەزي	55
137.3	Ba	钡	Baryum	باري	56
138.9	La	镧	Lanthanum	لانتان	57
140.1	Ce	铈	Cerium	تسەري	58
140.9	Pr	镨	Praseodymium	پرازەوديم	59
144.2	Nd	钕	Neodymium	نەوديم	60
(145)	Pm	钷	Promethium	پرومەتي	61
150.4	Sm	钐	Samarium	ساماري	62
152.0	Eu	铕	Europium	ەۋروپي	63
157.3	Gd	钆	Gadolinium	گادوليني	64
158.9	Tb	铽	Terbium	تەربي	65
162.5	Dy	镝	Dysprosium	ديسپروزى	66
164.9	Ho	钬	Holmium	گولمي	67
167.3	Er	铒	Erbium	ەربي	68
168.9	Tm	铥	Thulim	تۇلي	69
173.0	Yb	镱	Ytterbium	يتتەربي	70
175.0	Lu	镥	Lutecium	يۇتەتسي	71

178.5	Hf	铪	Hafnium	گافني	72
180.9	Ta	钽	Tantalum	تانتال	73
183.8	W	钨	Wolfram	ۋولفرام	74
186.2	Re	铼	Rhenium	رەني	75
190.2	Os	锇	Osmium	وسمي	76
192.2	Ir	铱	Iridium	ريدي	77
195.1	Pt	铂	Platinum	پلاتينا	78
197.0	Au	金	Aurum	التىن	79
200.6	Hg	汞	Hydrargyrum	سىناپ	80
204.4	Tl	铊	Thallium	تاللي	81
207.2	Pb	铅	Plumpum	قورعاسىن	82
209.0	Bi	铋	Bismuthum	بيسمۋت	83
(210)	Po	钋	Polomium	پولوني	84
(210)	At	砹	Astarium	استات	85
(222)	Rn	氡	Radon	اردون	86
(223)	Fr	钫	Francium	فرانتسي	87
(226)	Ra	镭	Radium	رادي	88
227.0	Ac	锕	Actinium	اكتيني	89
232.0	Th	钍	Thorium	توري	90
231.0	Pa	镤	Protactirium	پروتاكتيني	91
238.0	U	铀	Uranium	ۋران	92
(237)	Np	镎	Neptonium	نەپتۋني	93
(244)	Pu	钚	Plutonium	پلۋتوني	94
(243)	Am	镅	Americium	امەرتسي*	95
(247)	Cm	锔	Curium	كيۋري*	96
(247)	Bk	锫	Berkelium	بەركەلي*	97
(251)	Cf	锎	Californium	كاليفورني*	98
(252)	Es	锿	Einsteinium	ەيشتەيني*	99
(257)	Fm	镄	Fermium	فەرمي*	100
(258)	Md	钔	Mendelevium	مەندەلەۆي*	101
(259)	No	锘	Nobelium	نوبەلي*	102
(260)	Lr	铹	Lawrencium	لاۋرەني*	103
(261)	Rt	𬬻	Rutherfordium	رۋتەفورد*	104
(262)	Db	𬭊	Dubnium	دۋبني*	105
(263)	Sg	𬭳	Seaborgium	سەابورگي*	106
(264)	Bh	𬭛	Bohrium	بوحري*	107
(265)	Hs	𬭶	Hassium	حاسسي	108
(268)	Mt	鿏	Meitnerium	مەيتنەري*	109

ەسكەرتپە: ەلەمەنتتەر اتى قاسىنداعى * بەلگىسىۋسى ەلەمەنتتەردىڭ جاساندى ەلەمەنتتەر ەكەنىن اڭعارتادى.